DIONYSII
HALICARNASSENSIS

Opera Omnia

GRÆCE & LATINE,

In duos Tomos diſtributa.

GRECE VILLE

20307

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΤΟΥ
ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΤΗΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.

DIONYSII
HALICARNASSENSIS
ANTIQUITATUM ROMANARUM
LIBRI QUOTQUOT SUPERSUNT.

OXONIÆ,
E THEATRO SHELDONIANO;
Impensis *Thomæ Bennet*, ad Insigne Lunæ Falcatæ in Cœmeterio S. *Pauli*
LONDINI, Anno Dom. MDCCIV.

Imprimatur.

GUIL. DELAUNE,

Vice-Can. OXON.

Julii 3. 1764.

REVERENDO ADMODUM IN CHRISTO PATRI

AC DOMINO

D. GEORGIO HOOPERO,

EPISCOPO

Bathonio-Wellenſi.

NIHIL mihi unquam (PRÆSUL ORNATISSIME) *optatius potuit accidere, nihil opportunius, quam ut Dionyſium, quem ſub tui nominis auſpiciis in lucem emittere decreveram, tunc demum Dei Opt. Max. beneficio abſolvere daretur, cum tibi de iſto, ad quem te extulit ſereniſſima Regina, noviſſimo honoris gradu gratulari liceret. Equidem ut primum te ſacra infula redimitum audivimus, valde nos (ut bonos omnes literarum amantes decuit) lætati ſumus, magnoque cum plauſu gratum adeo nuncium accepimus: tum quod meritiſſimum virtutis & eruditionis præmium fueris aſſequutus; tum quod ejuſmodi id eſſe contigerit, quod Reginæ, Eccleſiæ, Reip. Academiæ, & Tibimet in decus ingens cedit ac emolumentum. Quid enim Reginæ ad gloriam illuſtrius, quam maxima naturæ & fortunæ ornamenta indies majora ex literarum patrocinio efficere; dum in te tuique ſimiles iſta larga manu profundit decora & inſignia, quæ optimarum artium cultoribus ſemper inviderunt, plerumque etiam præ-*

ripuerunt illiterati, pravis aliarum artium adminiculis freti? Quid Ecclesiæ ad stabilitatem majus, quam te in supremum istum ordinem cooptari, cujus dignitatis tuendæ augendæque summa tibi adest facultas cum voluntate non minori conjuncta; quemque speramus pristinum illi restitutum ire splendorem, solitamque ei conciliaturum venerationem? Quid Reip. ad incolumitatem utilius, quam te augusto regni nostri senatui interesse, cui cum paucis concessum est de communi salute recte sentire, & quod sentis præclare eloqui; cui solenne est (raro hac ætate exemplo) ad aliorum voluntatem nihil, ad veritatem omnia dicere; quique ea singulari præditus es bonitate, ut nullum cujuspiam hortationi, ea prudentia, ut vix ullum alterius consilio locum relinquas? Quid Academiæ ad præsidium amplius, quam te patronorum optimum habere, quem non ita pridem filiorum pientissimum habuit; quam tua auctoritate niti, quæ tanta est ut improbis os valeat occludere, atque bonis temporum iniquitati obviam euntibus fiduciam ingenerare? Denique quid Tibi ad tui famam pulcrius, aut ad laudem præclarius, quam in excelsa ista sede collocari, unde plures excellentem virtutum tuarum imaginem intueantur; unde, tanquam ex illustri specula, doctrinæ tuæ lumina desidum oculos atque animos fortius verberare possint, & non invitos ad tui cultum trahere & admirationem?

Hunc tui honorem nobiscum reputantibus, quo non modo publicis optime consultum commodis, sed & eruditorum omnium votis, magnum subortum est gaudium: illud tamen majori nos delibutos reddidit, quod te benignitate Reginæ (quæ festinare visa est, ut gratiam meritis tuis æquaret) ab una Ecclesiæ summitate ad alteram sublimioremque statim evectum conspiciamus; atque nobilioris provinciæ gubernaculis admotum, quæ tua magis indigebat ope, tuamque magis illustrabit gloriam. Ubi enim disciplina vetus, in deterius labens, fortem poscit instauratorem; religio, a schismaticis

indigne habita, vindicem acrem; ſeminaria fanaticorum, in reip. perniciem & literarum opprobrium orta, ſtrenuum everſorem; ibi ampla tibi laudum materia, pulcra præclare agendi occaſio: quam te ultro amplexurum eſſe, atque in eam curam & cogitationem incubiturum, ut exſpectationem de te concitatam ſuperet potius quam fallat eventus, ſpem nobis ingerit vita tua anteacta, ſtudiorumque tuorum ratio explorata. Facile enim perſpiciunt homines, quid de te ſperare & ſibimet promittere debeant; qui ea polles animi integritate, atque ita prudentiæ præceptis & exemplis temet excoluiſti, ut patrios ritus atque avita inſtituta violantibus ſervile neſcias præſtare obſequium; qui adeo a teneris recto de religione ſenſu imbutus es, ut tibi non diſplicere ſimulatum dei cultum & pietatis ementitæ nequitiam diſſimulare non poſſis; qui indeflexæ ætatis gravitatem ita morum facilitate, candoris æquitate, & ingenii ſuavitate & modeſtia temperatam habes, ut durus & ferreus omnino ſit oporteat, qui tuæ non lubenter paret auctoritati, tuique ad arbitrium ſe non componit; quique propria experientia edoctus quanti faciendæ ſint duæ celeberrimæ inſulæ hujus Academiæ, ubi ſanæ primævæque religionis ponimus rudimenta, æquo animo ferre nequis ſcelerata iſta & factioni addicta gymnaſia, quæ ab hoſtibus patriæ poſita turbam paci quietique inimicam alunt. Quare quemadmodum te antea, ob res ſumma tui cum laude & in maximum Eccleſiæ honorem & utilitatem geſtas, in oculis ferebamus, fauſtiſque ominibus proſequebamur: ita nunc, optatiſſimo de tua dignitate amplificata nuncio accepto, cuncti incredibili perfunduntur hilaritate, pro tua ſalute vota ſolito ardentiora ſuſcipiunt, Reginæque optimæ ac ſapientiſſimæ judicium uno ore laudant, celebrant, & in cœlum certatim evehunt.

Quo in omnium gaudio effuſo mihimet temperare non potui, quin Dionyſium, denuo expolitum cultuque nitidiori conſpicuum, tibi gratulatorem mitterem, animique mei lætitia geſtientis & exſultantis

ſultantis teſtem quam ampliſſimum. Cui ad te perfacilem ſane futurum eſſe aditum perſuaſum habeo, qui ea es humanitate omnibus cognita & perſpecta, ut veterem tui familiarem non poſſes non benigne excipere: neque me dubitare ſinit judicium, quo vales, acerrimum, quin iſtum in tua gratia locum inveniat, quem ſua vindicat dignitas, quique ſuis debetur meritis. Faxit Deus immortalis, ut in curriculo ad gloriam inſtituto magis magiſque proveharis, donec ad iſtud pervenias Eccleſiæ faſtigium, quo te jampridem dignum ſenſimus, & in quo te (ad religionis & literarum incrementum) collocant bonorum omnium ſuffragia.

Tibi devotiſſimus,

JOANNES HUDSONUS.

PRÆFATIO

Ad Viros Clariſſimos Eruditiſſimoſque,

LAURENTIUM ALEXANDRUM ZACAGNIUM,

Bibliothecæ Vaticanæ Præfectum;

ET

JACOBUM PERIZONIUM,

Eloquentiæ, Hiſtoriarum, & Græcæ Linguæ

Lugduni apud Batavos Profeſſorem.

CUM de nova Dionyſii Editione adornanda cogitare cœperam, quam (diu licet multumque eruditorum votis expetitam) ii ſuſcipere noluerunt, qui ad eam perficiendam ingenio & doctrina plurimum valebant; non ignorabam, idque certe multis ſerio affirmabam, rem fore difficilem & impeditam, planeque immenſi laboris, tum ob operis magnitudinem, tum ob ſcriptorum exemplarium raritatem. Haud tamen deerant, qui, de cæteris minus ſoliciti, illud à me vehementius flagitarunt, ut textum (reliquis inſuper habitis) ad fidem Editionis Wechelianæ expreſſum & recognitum darem; cui expoliendæ ajebant Sylburgium, ſummæ diligentiæ virum magnæque auctoritatis, omnia conquiſiviſſe adminicula, quæ Italiæ Galliæque ſuppeditarent Bibliothecæ. Hæc dicta mecum reputanti eo quidem magis accendebatur animus, ut eorum voluntati obſequerer, quod id (ut mihi ipſe perſuadebam) ſaltem præſtare potuerim, nequis eatenus meam fidem deſideraret aut induſtriam. Interea autem novum mihi, in aliis haud parum occupato, onus eſt impoſitum; Bibliothecæ ſcilicet Bodlejanæ noſtræ celeberrimæ cura & præfectura, cui provinciæ ampliſſimæ ut Academiæ benevolentia (quam animus mihi fuit omni ſtudio plenius demereri) memet admotum ſenſeram, ſtatim quod muneris erat mei cogitanti occurrebant, oculiſque obverſabantur accuratiſſimi Lambecii Commentarii; meque ut id genus aliquid aggrederer plane admonuerunt: adeo ut ancipiti cura diſtractus hærerem, plane neſcius utrum Dionyſii fautoribus morem gererem; an illud modis omnibus agerem, ut Bodlejanos theſauros recluderem, & paullo adhuc apertius literatis explicarem. Dubius (inquam) & ſuſpenſus tenebar, cuinam operi memet potius addicerem; donec mihi fidem prolixam fecerit vir amiciſſimus, te (Clariſſime Perizoni) non gravatim velle mecum communicare Lectiones Codicis Vaticani præſtantiſſimi: id quod aliquanto poſt literis ad me humaniſſimis ipſe confirmaſti; hoc inſuper addito conſilio, quod grato lubentique animo ſum amplexus, operæ pretium fore ut exquirerem, utrum quod reliquum erat Codicis præter ſeptem libros priores, quorum collationes penes te erant, vetuſtatis injuria perierit, an ille, qui collationem in ſe ſuſcepit, non progreſſus fuerit ulterius. Quæ mentis tuæ tam laudata voluntas à nobis ingentes gratias, à bonis omnibus præcipuam laudem jure promeretur: quum vix alia re magis potueris literarum amantes tibi devinxiſſe, niſi Dionyſii recenſioni tute ipſe ſtudium tuum adjunxiſſes.

Jam cum mihi, poſt benignitatem adeo inſperatam, haud integrum fuerit Dionyſii edendi curam abjicere, aut aliquantiſper ſaltem deponere, id mihi negotii primum dari exiſtimabam, ut te (Clariſſime Zacagni) literis interpellarem de reliquis Antiquitatum libris (ſi quos amplius complecteretur Codex ille in Bibliotheca Vaticana Urbinate n. 103.) cum editis ſedulo conferendis. Quo facto, ope doctiſſimi Michaëlis Lequien, (qui, ut eſt ad omnia grati animi obſequia paratiſſimus, illud in ſe recepit) illico mihi plane ignoto perhumaniter reſpondere dignatus es: &, quod beneficio huic maximus acceſſit cumulus, auctoritate tua effeciſti, ut virum Græcis literis verſatiſſimum in civitate olim orbis terrarum domina paratum haberem, qui Codicis collationem ad finem perduceret. Quam diſpar es illis, qui, ſi quas rariores (perituras tamen) forte nanciſcantur chartulas, eas (qua ſunt humanitate) ſibimet reſervari volunt, & arctiori quam uxorculas aut nummulos ſuos tenent cuſtodia: ſcilicet ut inanem iſtam captent

gloriolam, ſe, adjutos libro vetuſto, luxata auctoris loca, illis felicius reſtituiſſe, quibus non licuit eſſe tam beatis, ut eaſdem perluſtrarent membranulas. Itaque cum præclara veſtra in me merita animos mihi addiderint, meque ad hoc opus incipiendum plane perpulerint, quod tandem pro mea virili abſolutum videtis, par eſt ut ante omnia vobis gratias referam (quod optimo ſane animo facio) pro egregia iſta antiquitatis reſtituendæ cura, & præclararum artium ſtudia juvandi voluntate, qua me dicam an literatos omnes, vobis ob eximia ingenii & eruditionis monumenta antea devinctos, aliquanto adhuc magis demeruiſtis.

Jam veſtris fretus ſubſidiis, quæ pro tenuitate mea magis quam ipſius rei dignitate commemoravi, ad ea oculos atque animum intendebam adjumenta, quæ aliorum induſtria, in Dionyſio emaculando feliciter occupata, mihi quoquo modo ſubminiſtrarentur. Quorum in cenſu primus venit Lapus Biragus Florentinus, qui vel eo nomine de literis Græcis, ſub iſtam tempeſtatem in Italia inſtauratis, perpulcre meritus eſt, quod primus Dionyſii Antiquitatum libris manum admoverit, eoſque in ſermonem Latinum ex duobus Codicibus vetuſtis converterit; quos Paulo II. Pontifici Romano nuncupatos eſſe voluit: quod iis mirum forſan videatur, quibus perſuaſerit Platina, Pontificem iſtum ſummo odio habuiſſe humaniorum literarum ſtudia. Hanc verſionem, Tarviſii (anno MCCCCLXXX.) primum impreſſam, poſtea Baſileæ (anno MDXXXII.) vulgavit Henricus Glareanus; ſublatis ex ea (quod profitetur) ſex mille erroribus. quæ rudior licet fuerit & inculta, Latinæque dictionis elegantia deſtituta, aliquo tamen in pretio eſſe debet, quod eam præ ſe ferat interpres fidem & ſimplicitatem, ut Græca, ubi minus intelligeret, de verbo ad verbum expreſſerit, atque ita plurimis in locis ad veræ lectionis inveſtigationem viam patefecerit. Proximum habuimus, eumque vindicem nobiliſſimum, Robertum Stephanum: qui, indignatus Dionyſium idiomate non ſuo utentem circumferri, Græca librorum XI. (quos tranſtulit Lapus) ex Bibliotheca Gallorum Regia eruit; atque (anno MDXLVI.) nitidiſſimo charactere Pariſiis prelo commiſit. unde factum, ut ex abditis ſedibus & cariioſis latibulis claram in lucem (magna licet ſui parte mutilatus) evaſerit Dionyſius, fatoque felici ad eorum manus devenerit, quibus curæ erat loca mendis depravata reſtituere, & vulneribus hinc inde latentibus medicinam facere. Nemo tamen per triginta plus minus annos repertus eſt, qui in toto opere ſuperſtite auſus eſt elaborare, donec curioſa enituit Sylburgii induſtria: qui eam Dionyſio, eam principi terrarum populo præſtitit operam, ut iſtæ Antiquitates ſplendidiori adhuc cultu prodirent Francofurti, anno MDLXXXVI. poſtquam Stephanei exemplaris lacunas ex duobus Codd. MSS. (uno Veneto, altero Romano) ſuppleverat; ejuſque vitia quamplurima ſanaverat, auxilio Glareani, Sigonii, Cujacii, Canteri, Camerarii, Xylandri, H. Stephani, aliorumque ingenio & eruditione præcellentium: poſtquam Gelenii interpretationem (Baſileæ typis excuſam anno MDXLIX.) ad Græci textus fidem caſtigaverat; & librum XI^mum. à Gelenio intactum è Græco Latinum fecerat, itidemque fragmenta Legationum à Fulvio Urſino publicata, & ad Codicem MS. Julii Pacii demum emendata: poſtquam etiam Annotationum libellum concinnaverat, quibus de utriuſque textus reſtitutione vel explanatione ex antiquis libris & doctorum virorum obſervationibus agitur; atque locupletiſſimos rerum verborumque indices, ſumma cura & diligentia confectos, adjecerat. Dum hæc magno molimine parantur, aut ſub prelo deſudant, Antiquitatum verſionem inſtituit de novo Æmilius Portus: cui, ad Stephani Editionem adornatæ, & Annotationibus ſuis ampliſſimis illuſtratæ, adjunctas invenimus Stephani operas varias (quas vocat) in Dionyſium, ejuſdemque Annotationes, & Caſauboni Animadverſiones; prætereaque Fragmenta Urſiniana (nam Peireſciana, quæ cum ſua verſione & notulis eruditis edidit Valeſius, nondum lucem adſpexerant) cum triplici interpretatione & notis, Stephani ſcilicet, Sylburgii, & Porti. Ex illo tempore nihil memoratu dignum hiſce Antiquitatibus acceſſit, nec quiſquam eis vel minimum operæ dare conſtituit; niſi cum, aliud agendo, obiter locum aliquem notaverit aut emaculaverit. quantum autem ipſe ex iſtiuſmodi ſtricturis profecerim, quoties data erit occaſio, coram profiteri minime pigebit.

Ideo cum iſta omnia ad manus habuerim adminicula, quibus me ad Dionyſium illuſtrandum ita uſum eſſe oporteat, ut quam fieri poſſet emendatiſſimus ederetur: qua tandem via & arte, ſi non pro veſtra exſpectatione, pro mea tamen virili, id efficere laboraverim, nec mihi aperire injucundum erit, nec vobis (uti ſpero) accipere moleſtum.

Primum mihi curæ fuit, ut in vernaculis Dionyſii exprimendis Sylburgii exemplari, (ne quis [illegible] de mea quereretur temeritate aut inſcitia) preſſis fere veſtigiis adhærerem: nam me non eſſe eum olim ſum profeſſus, qui in veteribus edendis liberius indulgerem conjecturis, aut etiam Manuſcriptorum lectiones in textum magna auctoritate munitum reciperem, donec virorum me longe peritiorum ſententiis forent comprobatæ. Dein, ut de veriori ſcriptura judicium, quod cuilibet maxime adlubeſcit, primo quaſi intuitu feratur, Codicis Vaticani varietates ad imum cujuſque paginæ ſumma fide repræſentari volui. quæ quanti ſint æſtimandæ, vel hinc licet omnibus conjecturam facere; quod Codex iſte, teſte [1] Stephano Gradio, (qui illum in gratiam Theod. Ryckii cum editis

1 In literis ad *Ryckium*, ut ex tuis colligere eſt, Cl. *Perizoni*.

Sylburgii

Sylburgii conferri jusserat) cum Polybiano ducis Urbini, quo usus est Casaubonus, præstantia & antiquitate contendi meruerit; quippe qui ante [1] septingentos plus minus annos descriptus, & ad veteris Orthographiæ regulas scite eleganterque exaratus· collatio autem ab initio usque ad p. 449. facta fuerit à viro doctissimo [2] Josepho de Juliis, & ab illa deinceps usque ad finem libri decimi (ubi, proh dolor! desinit ille codex) à viro Græce scientissimo [3] J. Theodoro Calliergo. Illud etiam ejus auctoritati plurimum adjicit ponderis, quod discrepantias ejus insigniores in suo codice agnoscat pariter ac adstruat Lapus: cui tamen codicem istum (ut mox manifestum fiet) nunquam oculis usurpasse contigit. In undecimo quidem libro lectiones adhibui Codicis Vaticani recentioris (n. 450.) qui tamen exscriptus erat ex aliquo pervetusto libro, illi non multum dissimili quem habuit Lapus: cum in Fragmentis (p. 689. & 693. nostræ editionis) idem servetur ordo præposterus, quem in suis Codd. MSS. se deprehendisse disertim testatur [4] Lapus. Dionysii codices (sive excusos sive manu exaratos) cum ingenti rei literariæ damno hic abrumpi, dudum questi sunt viri eruditi, quibus ex [5] Photio compertum est novem ultimos libros (cum parte undecimi) è reliquo Historiæ corpore præcisos esse, & ab eadem, qua optima eorundem [6] Epitome ab ipso Dionysio confecta, tristi fatalique barbariei tempestate abreptos. Neque illud gravem adeo jacturam resarcit, quod Excerpta legationum Peiresciana in lucem revocarit Valesius: quæ in hac nostra Editione cum Ursinianis (uncis tamen inclusa) commiscui, & juxta ordinem temporis disposui. Per integrum hoc opus lectionum varietatibus (eo, quo dixi modo, collocatis) placuit intexere pleraque Sylburgii, Porti, Stephani, Casauboni, Valesii, aliorumque observationes, quibus & meas quandoque adsperси; ut de genuina lectione in promptu sit cuilibet dijudicare, nec longiuscula avido lectori mora injiciatur. Ad Latinam interpretationem quod attinet, illam Porti noviſſimam (à me tamen, ubi opus videbatur, emendatam) adhibendam esse censui: quam (in Sectiones, quoad commode fieri potuit, distinctam) Græcis leviter imbutis aptiorem fore confido: quod verba fere verbis, quantum Latine licuerit, respondeant. id quod Gelenius (qui tamen Lapo paullo felicior interpres) nequaquam præstitit: sed in locis aliquammultis duas tresve periodos in unam contulit. In Fragmentis autem Ursinianis Stephani versionem sequutus sum, ut in Peirescianis Valesii; quorum utriusque eximiam in reddendis verbis diligentiam, summamque in exponendis sententiis & charactere exprimendo felicitatem, cum insigni perspicuitate conjunctam, nequeo satis mirari. Porro hisce appendiculam libuit annectere (quod fecit & Sylburgius) de Legibus Veterum Romanorum: quia ex ea locus apud Dionysium (p. 689.) mutilatus quadantenus suppleri potest. Libellum autem de Origine Gentis Romanæ, quem ei comitem adjunxit Sylburgius, quod multa cum Dionysio habeat communia & ex iisdem fontibus deducta, de industria omisi: non quasi mihi displicuerit Sylburgii ratio; sed quod omnium in manibus versetur, ex quo illum sub Aurelii Victoris nomine edidit Cl. Pitiscus. Denique præstantissimi Dodwelli Chronologiam, qua nihil potest lumen historiæ amplius afferre, exteriori paginæ cujuslibet parti apponendam curavi, ubi vel minimum eluceſcit temporis indicium. accurata ejus explicatione & deductione usque ad Augusti tempora una cum Indicibus & Annotationibus (quibus inserui Dissertationem de ætate Dionysii) ad alterius Voluminis calcem rejecta, ut primum hoc justa æquaret magnitudine.

Hæc sunt, Viri Optimi Clarissimique, quæ de meis hisce conatibus, vos potissimum scire vellem: quibus si vestrum adjiciatis calculum, meosque labores vestro judicio (quo nihil limatius novit orbis eruditus) comprobare dignemini; non est quod aliorum censuras metuam. Si quid tamen hac mea opera de bonarum artium cultoribus meritus esse videar, vestrum illud in me beneficium interpretor, qui à vobis acceperim, unde cæteris prodessem. Valete, & vos, in rei literariæ emolumentum, diu sospitet Deus Optimus Maximus. Oxoniæ, è Bibliotheca Bodlejana, Kalend. Jun. MDCCIV.

1 Ex tuis, Cl. *Zacagni*, literis. 2 Ut præ se fert titulus Var. Lectionum ad *Ryckium* missarum. 3 Ex tuis, Cl. *Zacagni*, literis. 4 In Epilogo versionis suæ ad *Paulum* II. 5. 6 Vide Testimonia ex *Photio*.

TESTI-

TESTIMONIA
DE
DIONYSIO
EJUSQUE ANTIQUITATIBUS.

Strabo Geograph. Lib. XIV.

Εἶθ' Ἁλικαρνασσὸς, τὸ βασίλειον τῶν τῆς Καρίας δυναστῶν, Ζεφύρα καλουμένη πρότερον. ἄνδρες ἐγένοντο ἐξ αὐτῆς Ἡρόδοτός τε ὁ συγγραφεὺς, καὶ Ἡράκλειτος ὁ ποιητὴς, καθ' ἡμᾶς Διονύσιος ὁ συγγραφεύς.

DEINDE Halicarnaſſus, regia dominorum Cariæ, quondam Zephyra dicta. Viri illuſtres nati ſunt ibi, Herodotus hiſtoriæ ſcriptor, Heraclitus poëta, & noſtra ætate Dionyſius hiſtoriæ conditor.

Plutarchus in Romulo.

Ῥωμύλον δ' οὐκ ὀρθῶς φησιν ἅρμασι χρήσασθαι Διονύσιος.

Fallitur Dionyſius, qui Romulum curru uſum eſſe memoriæ prodidit.

Idem in Pyrrho.

Διονύσιος μὲν ἔν ὀλίγῳ τῶν πεντακισχιλίων καὶ μυρίων ἐλάττονας πεσεῖν ἱστορεῖ Ῥωμαίων, Ἱερώνυμος δὲ μόνους ἑπτακισχιλίους· τῶν δὲ περὶ Πύρρον, ὁ μὲν Διονύσιος, μυρίους καὶ τρισχιλίους, ὁ δὲ Ἱερώνυμος, ἐλάττονας τῶν τετταρακισχιλίων.

Dionyſius auctor eſt paulo minus quindecim millia cecidiſſe, Hieronymus ſeptem millia tantum: de Pyrrhi exercitu tredecim millia Dionyſius, Hieronymus minus quatuor millia.

Rurſus in Eodem.

Ὁ μὲν τοι Διονύσιος οὔτε δύο φησὶ περὶ Ἀσκολον μάχας, οὔτε ὁμολογουμένου ἥττων ἱστορεῖ γενέσθαι Ῥωμαίων.

Dionyſius nec duo prœlia ad Aſculum, nec liquidam victoriam fuiſſe tradit Pyrrhi.

Euſebius in Præparatione Evangelica, Lib. IV. *Cap.* XVI.

Ἔχω δέ σοι καὶ ἄλλον παρασχεῖν μάρτυρα τῶν τῶν ἀθέων καὶ ἀπανθρώπων δαιμόνων μιαιφονίας, Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα, ἄνδρα τῶν Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας ἀκριβῆ τὴν γραφὴν ἐκθέμενον.

Ego vero quem tibi producam, alium præterea impiorum atque immanium Dæmonum carnificinæ teſtem habeo, Dionyſium Halicarnaſſenſem, virum qui accurate in primis hiſtoriam Romanorum perſcripſit univerſam &c.

Cyrillus Alexandrinus contra Julianum, Lib. IV.

Γέγραφε τοίνυν περὶ αὐτοῦ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς, τὰς Ῥωμαίων ἱστορίας εὖ μάλα σωφρονικῶς, ὅτι τεμένη μὲν καὶ ναοὺς ἱδρύσατο, βρέτας δ' οὐκ ἐν αὐτοῖς ἑδέν.

Scripſit ergo de illo (Numa) Dionyſius Halicarnaſſeus (qui Romanorum hiſtoriam accurate compoſuit) delubra ac templa exſtruxiſſe, nullo in iis ſigno erecto.

Photius in Bibliotheca, Cod. LXXXVI.

Ἀνεγνώσθη Διονυσίου Ἁλικαρνασσέως τοῦ Ἀλεξάνδρου βιβλία ἱστορικῶν λόγων εἴκοσιν. ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς Αἰνείου, μετὰ τὴν τῆς Τροίας ἅλωσιν, ὅτε τὴν Ἰταλίαν ἀφίξεως· καὶ διέξεισιν ἐν πολλῇ λεπτολογίᾳ, τήν τε τῶν Ῥωμαίων οἴκησιν, καὶ τὰ Ῥέμου καὶ Ῥωμύλου ἤθη· καὶ ἀπλῶς ἐφεξῆς ἅπαντα, μέχρις ὅτου Ῥωμαίοις ὁ πρὸς Πύρρον τὸν Ἠπειρώτην πόλεμος σπουδῆς διέρχεται δὲ καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον, καὶ τελευτᾷ ἐς τὰ ρ' καὶ κη' ὀλυμπιάδα, ἔτους ἐνεστηκότος αὐτῆς τρίτου· ἀφ' οὗ καί φησιν ἀπάρξασθαι τὸν Μεγαλοπολίτην Πολύβιον τῆς ἱστορίας. ἤκμασε δὲ οὗτος ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου χρόνων, καταπλεύσας εἰς Ἰταλίαν, ἅμα τῷ καταλυθῆναι τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὃς αὐτῷ τῷ Αὐγούστῳ καὶ Ἀντωνίῳ ἐπολεμήθη. διατρίψας δὲ, ὡς φησιν, ἔτη δύο καὶ εἴκοσι, καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξακριβώσας διάλεκτον, καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς ἀρχαῖα ἐκμαθὼν, καὶ πάντα ὅσα πρὸς τὴν ἱστορίαν τείνει παρασκευασάμενος· ἔτους ἄρχεται τῆς πραγματείας. ἔστι δὲ τὴν φράσιν καὶ τὴν λέξιν καινοπρεπὴς, καὶ ἐς τὸ ἀνακεχωρηκὸς τῶν πολλῶν, τὸν λόγον ἐκβιαζόμενος. ἡ δὲ κατὰ μέρος διήγησις μετέχειν τε τοῦ καθαροῦ δύναται καὶ ἀφελείας ποιεῖ, καὶ ὁ δ' εἰς τὸ ἄχαρι καὶ σκληρὸν ὀλισθαίνει παρασυρῆναι. κέχρηται δὲ καὶ παρεκβάσεσιν ἐκ ὀλίγης,

Legimus Dionyſii Halicarnaſſei Alexandri F. hiſtoriarum libros viginti. Incipit ab Æneæ, capta jam Troja, in Italiam adventu, pergitque ſingulatim narrare Romam conditam, Romulique & Remi ortum, & ordine deinceps univerſa uſque ad Romanorum cum Pyrrho Epirotarum rege bellum (quod ipſum quoque deſcribit) deſinitque in Olympiadis CXXVIII. annum tertium: à quo tempore hiſtoriam inchoaſſe refert Polybium Megalopolitam. Claruit hic ſcriptor Auguſti imperio. nam finito jam inteſtino bello, quod Auguſtum inter & Antonium exarſerat, in Italiam adnavigavit. Ubi cum annos duos & viginti (ut ipſe ait) vixiſſet, & Latinam linguam accurate [homo Græcus] didiciſſet, omnemque adeo antiquitatem rerum Romanarum veſtigaſſet, paratis denique univerſis ſcribendæ hiſtoriæ neceſſariis, ad rem ipſam aggreſſus eſt. Stylus ejus atque dictio, quæ novatorem deceat; & vero per inſuetam vulgo viam orationem impellit. At rerum ſingularum minuta explicatio & ſenſus, illi quandam ſimplicitatem adfert; & ne ad ingratum ſermonem atque aſperum abripiatur, vetat. Digreſſionibus utitur non raro: qua re hiſtoriæ faſtidium levat, reficitque lectorem interdum,

TESTIMONIA.

τ ἀκροατὴν ἀπὸ δ, ὡς τὴν ἱστορίαν κόρε Δαλαμβαίνων παύτη, καὶ ἀναπαύων καὶ ἀνακλῶ λόγος· εἰπεῖν δὲ συντόμως, ὅτι καὶ τὸ κομψὸν τῶν λόγων, τῇ τε κατὰ μέρος ἀφηγήσει καὶ τῇ παρεκβάσει κεκραμένον, τὸ ἁπὶ τὸ τραχύτερον ῥέπουσαν θεραπεύει συνέπειαν.

dum, ac retinet. Ut autem verbo expediam, orationis elegantia, rerum particularium narratione & digreſſione temperata, dictionem in aſperitatem abituram lenit.

Idem Cod. LXXIV.

Ἀνεγνώσθη τῶν αὐτῶν σύνοψις τῶν τῆς ἱστορίας εἴκοσι βιβλίων, ἐν πέντε βιβλίοις. ἐν ᾗ μᾶλλον δοκεῖ ἑαυτὸν μὴν * κομψότερος, ἀφηρημένος δὲ τὸ ἡδύνον, εἰ καὶ τῷ χρησίμῳ μᾶλλον Δαπτέπει· ἅτε χωρὶς τῶν ἀναγκαίων, μηδὲν τῷ λόγῳ καλαμιγνύμενον. ἀλλ' εἰπεῖν ἂν τις, ὡς ἂν ἀπὸ σκήπτρου θεμιστεύων, καὶ τῷ ἀπερίττῳ καὶ συντέλμημένῳ, καὶ ἔτι τῇ τε συνθήκῃ & τῇ λέξει, ἠχώ τινα πέμπων, τραχύτερός πως ἐστὶ τοῖς ἀκροαταῖς προσφερόμενος. τὴν γὰρ σύνοψιν μὴν ὁ λόγος ἁρμόσει· τῷ γὰρ τελείῳ καὶ ὁλοκλήρῳ τῆς ἱστορίας, ἅττι προσφορος. δῆλον δ' ὡς ἔστι ὁ συγγραφεὺς Δίωνός τε τοῦ Κοκκέϊου, καὶ Ἀππιανοῦ τοῦ Ἀλεξανδρέως, τὰς τῶν Ρωμαϊκὰς ἱστορίας συντεταχότων, χρόνῳ καθέσηκεν ἀρχαιότερος.

Lecta eſt ejuſdem librorum viginti hiſtoriarum Synopſis, quinque ipſa libris comprehenſa: in qua, ut ſe ipſe vincere elegantia videtur, ita quoque omni exutum jucunditate putes. Quæ tamen res ad utilitatem magis facit, dum nihil præter neceſſaria orationi interſerit. Dicas eum tanquam regem cum imperio jus dicere, & temperato conciſoque dicendi genere, ad hæc etiam compoſitione ac dictione ipſa vocis quandam imaginem edere, ut durior quodammodo ex eo ad audientium aures deferatur, quod genus orationis compendio ſatis aptum, perfectæ atque integræ hiſtoriæ minime conveniat. Illud apparet, ſcriptorem hunc Dione Callio & Appiano Alexandrino, Romanarum quoque rerum hiſtoricis, priorem ætate fuiſſe.

Evagrius Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Lib. V.

Αἱ δὲ κατὰ Ρωμαίους πράξεις κατὰ μικρὸν ἱστορίαν ἐν αὐτοῖς περιλαμβάνουσαν, ἢ εἴ τι καὶ ἄλλο γέγονεν, ἔστ' ἐπ' ἐαυτοὺς Δημοκρατουμένων, ἔστε καὶ καθ' ἑτέρων πρατόντων, πεποίηται, Διονυσίῳ μὴν τῷ Αλικαρνασσεῖ ἀπὸ τῶν λεγομένων Αβοριγίνων τὴν ἱστορίαν ἐλκύσαντι μέχρι τοῦ Ηπειρώτου Πύρρου· ἐκ ἐκείνου δὲ Πολυβίῳ τῷ Μεγαλοπολίτῃ, καθαγαγόντι ἕως τοῦ Καρχηδόνος ἁλώσεως.

Romanorum vero res geſtas, quæ totius prope terrarum orbis hiſtoriam complectuntur, & quæcunque vel ipſi inter ſe mutuo diviſi, vel contra alios egerunt, Dionyſius Halicarnaſſeus ſcriptis prodidit, exorſus à populis qui Aborigines dicebantur, & ad Pyrrhum uſque Epirotarum regem hiſtoriam proſequutus: ab eo autem tempore Polybius Megalopolitanus uſque ad expugnationem Carthaginis opus ſuum perduxit.

Stephanus Byzant. voce Αβοριγῖνες.

Ἀλλὰ Διονύσιος ὁ Αλικαρνασσεὺς, Αβοριγῖνες καὶ Αβοριγῖσιν φησιν, ὡς Δελφῖσιν.

Verum Dionyſius Halicarnaſſeus vocibus Αβοριγῖνες & Αβοριγῖσιν uti Δελφῖσιν utitur.

Idem voce Αγχίση.

Αγχίση, πόλις Ιταλίας, ἀπὸ τοῦ προπάτορος Αγχίσου, ὡς Διονύσιος ἐν πρώτῃ τῆς Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Anchiſe, urbs Italiæ, quæ à progenitore Anchiſæ nomen habet; ut Dionyſius in primo de Antiquitate Romana tradidit.

Idem voce Αἴκαλον.

Αἴκαλον, φρούριον τῆς Ιταλίας, Διονύσιος ἑκκαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Ælcalum, Italiæ caſtellum, auctore Dionyſio lib. XVI. de Antiquitate Romana.

Idem voce Αρίκεια.

Αρίκεια, πόλις Λατίνων· Διονύσιος † ἐν πέμπτῃ τῆς Επιτομῆς.

Aricia, urbs Latinorum, teſte Dionyſio in Epitomes Lib. V.

Idem voce Ασκλος.

Ασκλος, πόλις Ιταλίας· Διονύσιος ἐν πρώτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Aſclus, urbs Italiæ, cujus meminit Dionyſius lib. I. Antiquit. Rom.

Idem voce Βοῖλλαι.

Βοῖλλαι, πόλις Λατίνων. τὸ ἐθνικὸν Βοϊλλανὸς, ὡς Διονύσιος ἐν ὀγδόῃ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Bovillæ, urbs Latinorum. Gentile Bovillanus, auctore Dionyſio lib. VIII. de Antiquit. Romana.

Idem voce Ερνικες.

Ερνικες, ἔθνος Λατίνων, Διονύσιος ὀγδόῃ τῆς Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Hernices, gens Latina, de qua Dionyſius lib. VIII. Antiquitatum Romanarum.

Idem voce Εχέτρα.

Εχέτρα πόλις Ιταλίας, διαφέρει Οὐολσκοῖς. τὸ ἐθνικὸν Εχετρανός· Διονύσιος δεκάτῳ τῆς Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Echetra, urbs Italiæ, quæ apud Volſcos prævalebat. Gentile, Echetranus, teſte Dionyſio Antiquitatum Rom. lib. X.

Idem voce Ιάποδες.

Ιάποδες, ἔθνος Κελτικὸν πρὸς τῇ Ιλλυρίᾳ· Διονύσιος ἑκκαιδεκάτῳ.

Japodes, gens Celtica juxta Illyriam, de qua Dionyſius lib. XVI.

Idem voce Καλησία.

Καλησία, πόλις Αὐσονική· Διονύσιος πεντεκαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Caleſia, urbs Auſoniæ, de qua Dionyſius lib. XV. Antiquitatum Romanarum.

* Vide *Stephani* Operas Varias in *Dionyſium*, c. V. & VII. † Ita, ex *Photii* loco ſupra laudato, cum *Cluverio* legendum cenſeo. Corrupte in *Stephani* exemplaribus ὁ πεμπτὴ ἐπιλομῆς τ'.

TESTIMONIA.

Idem voce Καμαρία.

Camaria, urbs Italica, Albanorum colonia, de qua Dionyſius in Romanorum Antiquitatibus.

Καμαρία, πόλις Ιταλίας, Αλβανῶν ἀποίκησις· Διονύσιος Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Καρύεντ⟨ον⟩.

Caruentus, urbs Latinorum, cujus meminit Dionyſius Romanarum Antiquitatum lib. II.

Καρύεντ⟨ον⟩, πόλις Λατίνων· Διονύσιος β'. Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Καύδιον.

Caudium, uti Rhegium, urbs Italiæ, teſte Dionyſio Romanarum Antiquitatum lib. XVI.

Καύδιον, ὡς Ρήγιον, πόλις Ιταλίας· Διονύσιος ἐκκαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Κόριλλα.

Corilla, urbs Latinorum, de qua Dionyſius lib. IV. Antiquitatum Romanarum.

Κόριλλα, πόλις Λατίνων· Διονύσιος τετάρτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Κοριόλλα.

Coriolla, urbs Italiæ, de qua Dionyſius in Epitome.

Κοριόλλα, πόλις τῆς Ιταλίας· Διονύσιος * ἐν τῇ Ἐπιτομῇ.

Idem voce Κόρνικλ⟨ον⟩.

Corniclus, urbs Latinorum, auctore Dionyſio lib. III. Antiquitatum Romanarum.

Κόρνικλος, πόλις Λατίνων· Διονύσι⟨ος⟩ τρίτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Κορυών.

Coruion, urbs Æquanorum, de qua Dionyſius lib. X. Antiquitat. Roman.

Κορυών, πόλις Αἰκανῶν ἐν Ιταλίᾳ· Διονύσιος Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας δεκάτῳ.

Idem voce Κρυσταμερία.

Cruſtomeria, urbs Sabinorum, quæ Romulo obſtitit, auctore Dionyſio lib. II.

Κρυσταμερία, πόλις Σαβίνων, ἀντιστᾶσα Ρωμύλῳ· Διονύσιος δευτέρῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Κωνσέντεια.

Eſt quoque alia Brittaniæ (ſive Brettiæ) auctore Dionyſio lib. XIX. Antiquitat. Romanarum.

Εϛι δὲ καὶ Βρεττανίας (ἴσ. Βρεττίας) ἄλλη, ὡς Διονύσιος ἐννεακαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Λαύντιον.

Launtium, metropolis Latinorum, auctore Dionyſio Hiſtoriæ Romanæ lib. V.

Λαύντιον, μητρόπολις τῶν Λατίνων· Διονύσιος ε'. Ρωμαϊκῆς ἱϛορίας.

Idem voce Λυκαρία.

Lucaria, urbs Italiæ, de qua Polybius lib. III. apud Dionyſium vero per ι ſcribitur.

Λυκαρία, πόλις Ιταλίας· Πολύβιος τρίτῳ. ⟨γρ.⟩ δὲ Διονυσίῳ διὰ τοῦ ε γράφει⟩.

Idem voce Μεδυλλία.

Medullia, urbs, Albanorum opus, & Romanorum colonia, cujus meminit Dionyſ. Rom. Antiq. lib. III.

Μεδυλλία, πόλις, Αλβανῶν κτίσις, Ρωμαϊκῆς ἀποικίας· Διονύσιος Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας τρίτῳ.

Idem voce Μέντυρνα.

Mintyrna, urbs Samnitum in Italia, de qua Dionyſius lib. XVI.

Μέντυρνα, πόλις ἐν Ιταλίᾳ Σαυνιτῶν· Διονύσι⟨ος⟩ ἐκκαιδεκάτῳ.

Idem voce Μιλωνία.

Milonia, urbs Samnitum illuſtriſſima, de qua Dionyſius lib. XVII.

Μιλωνία, πόλις Σαυνιτῶν ἐπιφανεστάτη· Διονύσι⟨ος⟩ ἑπτακαιδεκάτῳ.

Idem voce Ναρνία.

Narnia, urbs Samnitum, nomen habens à Narno fluvio præterlabente, auctore Dionyſio Antiquitatum Rom. lib. XVIII.

Ναρνία, πόλις Σαυνιτῶν, ἀπὸ τοῦ παρρέοντ⟨ος⟩ ποταμοῦ Νάρνι, ὡς Διονύσιος ὀκτωκαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Ράβεννα.

Dionyſius vero lib. XVI. Romanæ Antiquitatis, & pluraliter & per *eta* & per unum *ν* ſcribit.

Διονύσιος ἐν ἐκκαιδεκάτῳ Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας, καὶ πληθυντικῶς, καὶ διὰ τοῦ η, καὶ διὰ ἑνὸς ν.

Idem voce Φερεντῖνος.

Dicitur etiam Ferentius, ut Dionyſius ſeptimo decimo Romanæ Antiquitatis.

Λέγεται καὶ Φερέντιος, ὡς Διονύσιος ιζ' τῆς Ρωμαϊκῆς Αρχαιολογίας.

Idem voce Ωκία.

Condita autem fuit à Marcio rege, ut Dionyſius inquit in Romana Hiſtoria.

Ἐκτίσθη δ' ὑπὸ Μαρκίου βασιλέως, τοῦ δευτέρου Νομᾶ τρίτου, ὡς Διονύσιός φησιν ἐν Ρωμαϊκῇ Αρχαιολογίᾳ.

* In illo *καὶ* latet numerus libri in Epitome citati: quod notarunt etiam *Berkelius* & *Holſtenius*.

Antiq.

TESTIMONIA.

Suidas voce Απίων.

Απίων, ὁ Πλειστονίκου, ἐπαιδεύθη ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος καὶ Κλαυδίου, ἐν Ρώμῃ. σύγχρονος ἦν Διονυσίου τοῦ Αλικαρνασσέως.

Apion, Pliſtonici F. docuit Romæ ſub Tiberio Cæſare & Claudio. Eodem tempore vixit quo Dionyſius Halicarnaſſeus.

Idem voce Νέπετος.

Νέπετος, πόλις Ιταλίας, ὡς φησὶ Διονύσιος ἐν Ρωμαϊκοῖς. τὸ ἐθνικὸν σεσημείωται· Νεπεσῖνος γὰρ τροπῇ τοῦ τ εἰς σ.

Nepetus urbs Italiæ apud Dionyſium in Antiquitatibus Romanis. Gentile notatum eſt: nam Nepeſinus dicitur, mutato τ in σ.

P. Manutius de Civitate Romana.

Argumentum ex accurata Dionyſii Halicarnaſſei ſumptum Hiſtoria proferemus.

Idem in Commentario in Ciceronis lib. I. *ad Quintum fratrem, Ep.* I.

Halicarnaſſum Cariæ, quæ fuit Herodoti patria, & Dionyſii ejus, cujus exſtat de rebus Romanis uberrima eademque certiſſima hiſtoria.

Antonius Muretus in notis ad Tacitum.

Tenentur in manibus ſtudioſorum hominum, & leguntur avidiſſime, ex Græcis quidem non illi modo principes, Herodotus, Thucydides, Xenophon, quos præter rerum gravitatem ſumma ſapientia, & ſumma eloquentia commendat: ſed & illis primis proximi, Dionyſius Halicarnaſſeus & Diodorus Siculus.

Carolus Sigonius in Judicio de Hiſtoricis.

Dionyſius Halicarnaſſeus, diligens Antiquitatum inveſtigator, Remp. Rom. dilucide ob oculos ponit; quibus initiis, quo ordine, quibus actionibus, quo conſilio, quo eventu, egregie ratiocinando, recenſet.

Henricus Glareanus ad Carolum V. *Imperatorem, in Epiſtola quam ſuis in Livium Annotationibus præmiſit.*

Si quis veterem imperii originem apud Dionyſium legat, ac cum Liviana brevitate comparaverit, videbit, opinor, nos haud immerito prætuliſſe Dionyſii curam ac diligentiam Livii feſtinationi: adeo circumſpecte omnia Dionyſius, adeo negligenter Livius ea tractaſſe videtur.

Balthaſar Bonifacius de Romanæ Hiſtoriæ ſcriptoribus.

Dionyſius Halicarnaſſeus (qui opus ſuum Romanas Antiquitates inſcripſit, niſi is titulus proprius ſit duorum duntaxat librorum, quos ante cæteros, ut prælimínares, ſeu promulſidem quandam lecturis præguſtandos, propoſuit) Livio in ea parte præfertur; quod plura quam ille ſcribat & diligentius enarret, quæ ad Romanas Antiquitates pertinebant. Quod ſi hiſtoria Dionyſii integra exſtaret, nihil eſſet cur Varronis Theſauros quæreremus.

Joannes Goropius Becanus Originum Antverpianarum lib. IV. *quem Cronia inſcripſit.*

Minime gentium, niſi nos Dionyſius Halicarnaſſeus fallat, vir in primis gravis, & nemini in vetuſtatis Romanorum notitia ſecundus.

Chriſtophorus Mylæus de ſcribenda hiſtoria, lib. V.

Romanorum ultimas & reconditas origines, inſtituta ac leges Dionyſius Halicarnaſſeus, Varronis uſus conſilio, perdiligenter & copioſe Græcis literis conſcripſit.

Sigiſmundus Gelenius in literis ad Joan. Rodolphum, Abbatem Murbacenſem, anno MDXLIX. *ſcriptis, Dionyſio præmiſſis.*

Dionyſius, gloriam domi præclaram nactus, Romam navigavit ad orbis totius theatrum, quo tempore Auguſtus, nuper devicto & ſublato Antonio, ſolus rebus Romanis præerat: commoratuſque ibi per annos viginti & cum proceribus verſatus, adeptuſque linguæ Latinæ ſcientiam, quo hoſpitii gratiam referret, inſtituit urbem, nondum Græcis celebratam literis, apud Græcos ſuos illuſtriorem reddere; id in primis ſtudens, ut eam contra vulgi opinionem vindicaret à barbarie, quod tum propter ſermonem detortum à priſca origine, ac Opicarum gentium conſuetudine mixtum ac vitiatum, haberetur pro barbara: ſimul hoc agens ut Græci æquiore animo cum aliis imperata facerent eorum, quos ſcirent non alienos à ſuo ſanguine. Hujus populi res memoriæ proditurus Dionyſius, duo præcipue quædam domo ad hoc negotium attulit, ſingularem prudentiam, conjunctam cum pari eloquentia, atque ita ſuſceptum onus ſuſtinere facile potuit. Et quia primæ origines repetendæ erant, ſi non à Chao & Jano Japetoque, certe ab antiquiſſimis ſeculis, quorum ſoli poëtæ meminerunt; necubi ſeduceretur ab auctoribus dubiæ fidei, ſequitur concentum plurium, & veriſimiliora perveſtigat ſagaciter, certis modo argumentis aſſentiens, ut ſunt locorum nomina, fanaque paſſim à priſcis heroibus condita. Verum in his tradendis veniam & poſtulant & merentur, qui tractant tam remota ab ætatis ſuæ memoria. Quæ Urbem conditam ſequuntur, hauſit ex antiquiſſimis probatiſſimiſque Romanorum ſcriptoribus, Fabio Pictore, atque Cincio, Catoneque & Valerio Antiate, ac cæteris, quos etiam Livium ſequi non piguit. At ne hîc quidem ſine delectu acerrimoque illo ſuo judicio: imo plerumque coarguit quorundam negligentiam, vel ex ſupputatione temporum, vel aliis bonis rationibus: cujus generis eſt cenſura de ætate Superbi Tarquinii, à Laurentio Valla uſurpata. Si quid illi produnt quod aut hyperbolen ſapiat, aut alioqui parum quadret Romanis moribus, id ſi-

lentio præterit: quale eſt ferinum illud, quod Livius ſcribit de Scævola manum torrente in foculo; quem noſter Mucium Cordum nominat, longeque veriſimilius atque etiam decentius denarrat hominis facinus. nam Scævolæ cognomen aliis de cauſis in Muciam gentem recipi potuit: nec enim ſolo igne clades infertur artubus: & videtur alicujus ſtudio cognomini gentilicio afficta honeſta fabula. Ordinem temporum ſequitur, qua prælucet perpetua ſucceſſio regum atque magiſtratuum. Res præclare geſtas ſic narrat & laudat, ut accendat ad majorum æmulationem poſteros: quæ præcipua eſt lectionis utilitas: & eſt hîc mira exemplorum varietas ac copia. Nec eventus tantum deſcribit, ſed & conſilia: tum ſi quid inopinatum accidit. Nec tantum bellica facinora memorat, verum non minori cura pacis artes, quibus vel ordinum concordiæ, vel civitatis libertati ac tranquillitati conſulitur; mutilam cenſens hiſtoriam, ubi nihil præter prœlia legitur & expugnationes urbium. Quantumvis magnis rebus ſufficit, nihil culpa ſua deterens, omnia contexens aptiſſime; ubique ſui ſimilis, nuſquam properabundus; ſic temperans narrationem, ut nec ſuperſit quicquam, nec deſideres aliquid amplius. interdum quidem exſpatiatur digreſſionibus, ſed non infrugiferis: alias delectat digreſſionibus, rem ſeu ob oculos ingerens. Omnia ſtilo proſequitur luculentiſſimo, non tam ad luxum ornato quam ad munditiem; diverſis virtutibus Herodotum civem ſuum, & Atticos Thucydidem Xenophontemque referens, conjungens quæ illis erant ſingula. Ubique Rhetorem agnoſcas, non raro Philoſophum. Itaque impenſa in hoc opus juſta opera, non rude commentarium nobis reliquit, ſed abſolutiſſimam hiſtoriam. Quo factum eſt ut cum Theopompi, Ephori, Philiſti, Hecatæi, Anaxilai, Timæi, plurimorumque aliorum ſcripta interciderint; Polybii Diodorique majori ex parte perierint, & in noſtris literis deſideretur integer Trogus, Salluſtiique hiſtoria, minimum ſuperſit de Livio, non multum de Tacito, dimidiatus exſtet Ammianus, (quos ſi haberemus, abſolutam teneremus Romanarum rerum memoriam ab urbe condita uſque Gratiani Auguſti tempora, & labem imperii vaſtantibus tranſrhenanis tranſdanubianiſque hoſtibus editam) hujus monumenta ad noſtram ætatem ob eximiam eorum utilitatem ſervata ſint. & merito. Erat enim vir omni genere diſciplinarum expoliti ſſimus, dogmatum philoſophicorum peritus, ita tamen, ut in Platonem ſit propenſior; alienus ab adulatione & affectibus, licet movendis illis mirus artifex; virtutum magnus amator, & inter has frugalitatis ac temperantiæ, comitum innocentiæ; reprehenſor vitiorum ſui ſeculi: de rebus divinis, ut ea tempora ferebant, non male ſentiens. Nam de providentia per occaſionem reverenter ac pie loquitur, ſic virtutem Romanorum prædicans, ut tamen eorum fortunam pendere fateatur à favore numinis. Aliquando retundit iſtorum impudentiam, qui negant, ſuperos curare terreſtria. Et quia res populi Romani mandat literis, gravitate cum Romanis hiſtoricis certat, in concionibus Livianam præ ſe ferens vehementiam, & verba perſonis aptiſſima tribuens.

Frid. Sylburgius in Præfatione ad Conſſ. & Sen. Francof.

Dionyſius Halicarnaſſeus auctor tam gravis & utilis, ut inter omnes & Græcos & Latinos Hiſtoricos vix ullus ei præferendus videatur. Nam ſi ſcriptionis argumentum ſpectemus, non vulgaris populi, ſed & totius terrarum orbis maximi hiſtoriam tractat. Si vero ſcriptionis formam inſpiciamus, tam illuſtre argumentum ita tractavit, ut quod pro ſevera veterum ſcriptorum cenſura deſideravit in aliis, ipſe quam diligentiſſime obſervarit. Primum igitur demonſtrat, nonnullos è Græcis, præſertim Hieronymum Cardianum & Timæum Siculum, parum vere de Romanæ gentis ortu ſcripſiſſe, qui Romanos ut barbaros & à barbaris ortos perſtrinxerint. Deinde inter Romanos quoque non paucos partim erroris, partim incuriæ atque indiligentiæ coarguit, qui in multis hiſtoriæ partibus tum alias rerum circumſtantias, tum exquiſitam rationem temporum parum conſiderate prodiderint. in quo genere non modo Polybium Græcum hominem notat, ſed etiam Latinos auctores, Fabium, Gellium, Licinium, ipſoſque etiam Annales. Tum multas antiquitates partim à Græcis partim à Latinis prætermiſſas, è vetuſtiſſimis monumentis eruit, & ſuo quaſque loco exponit. In quibus tam accuratus ac copioſus eſt, ut quæ Livius tribus duntaxat libris eſt complexus, ipſe in undecim diffuderit: adeo ut Liviana hiſtoria, ſi cum hac conferatur, tantum epitome aut pulcerrimi corporis adumbrata imago eſſe videatur. Nec vero ſatis habuit vere, exacte, ac plene res cum ſuis circumſtantiis enarrare; ſed id etiam ſummopere ſtuduit, ut ſcriptionis forma philoſophiæ atque in primis politices ſtudioſis hominibus, præter voluptatem, utilitatis quoque afferret plurimum. itaque non uniformi ſcriptionis genere ſolos rerum exitus prodendos indicavit; ſed nonnuſquam, ubi gravioris momenti negotia ſe offerebant, præter actionum cauſſas, modos, conſilia, & hujus generis alia, orationes quoque inſerendas cenſuit, quarum pondere effectum eſſet ut pars parti cederet. Tum in præſtantium virorum mentione, non tantum res ab illis geſtas, ſed etiam virtutes eorundem vitaſque ſibi narrandas exiſtimavit; atque id efficiendum, ut politicæ philoſophiæ ſtudioſi haberent quod non tantum in contemplando, ſed etiam in dicendo agendoque cum fructu imitarentur: quippe cum hiſtoria id nobis afferat utilitatis, ut animos non modo ad ſuperiorum temporum res audiendas viſendaſque ſeu manu ducat; verum etiam præteritorum

tum exemplis eoſdem ad futura tum proſperis tum adverſis in rebus inſtruat, atque ex alienis conſilium de propriis capere doceat. Taceo hic quam graviter paſſim omnes qui vel in monarchia, vel in ariſtocratia, vel in democratia, vel in alia quacunque reipublicæ forma, rebus domi aut foris vel in pace vel in bello præſunt, ſalutaribus monitis ac præceptis informet. Immo ne ſubditis quidem & privatis hominibus in commonendi inſtituendique officio ſuo loco deeſſe voluit. Virtutum diligentiſſimus laudator & hortator eſt; tum aliarum, tum præſertim pietatis, juſtitiæ, modeſtiæ, continentiæ, frugalitatis: quarum ſtudio priſci Romani & Dei & hominum favorem ſibi conciliaverint. De Dei providentia, omnipotentia, miſericordia, juſtitia; de animarum immortalitate & poſt hanc vitam conditione, ſatis pie, ut tum ferebant tempora, diſſerit; atque ita, ut omnes cujuſcunque conditionis homines à vitiis ad virtutis & honeſtatis ſtudium adducere conetur. Denique res quaſque omnes eo orationis genere pertexuit, quod eis maxime congruere videretur; ſtilo nunc ad Herodoteam lenitatem, nunc ad Thucydideam gravitatem compoſito, atque ita ubique temperato ut decorum poſtulare videbatur.

Onuphrius Panvinius de Imperio Romano.

Dionyſius Halicarnaſſeus graviſſimus in primis certiſſimuſque Hiſtoriæ Romanæ ſcriptor.

Octavius Ferrarius Lib. de origine Romanorum.

Dionyſius Halicarnaſſeus Antiquitatis Romanæ diligentiſſimus inveſtigator.

Idem ibidem.

In quo officii [hiſtorici] munere ita ſe geſſit, ut in hoc genere, quomodo quidam docti homines arbitrantur, tum ſuperiores tum æquales, rerum diſpoſitione, orationis elegantia, explicatione illuſtri, ſine controverſia ulla vicerit.

Henricus Stephanus operarum in Dionyſium cap. VI. *in quo libros Dionyſii & Livii comparat.*

Verum, hunc ſermonem (quatenus ſtili in duabus tam diverſis linguis comparari inter ſe poſſunt) ita claudendum cenſeo, ut rerum Romanarum hiſtoriam, ad elocutionem quod attinet, à nullo melius, quam à Dionyſio Græcis literis, viciſſimque haud ab ullo melius, quam à Livio Latinis mandari potuiſſe dicamus.

Ibidem, poſt quædam.

Dionyſii diligentia tanta eſt in conferendis inter ſe diverſis Hiſtoricorum narrationibus, & in judicando, poſt accuratum examen, quæ præponderent, ut vix in Livio reperire tantam poſſimus. Suis numeris abſolutam non cenſet hiſtoriam Dionyſius, in qua prœlia tantummodo & urbium expugnationes memorantur: ideoque res politicas non minore ſtudio perſequitur: & ita quidem, ut pro ea, quam locus præbet, occaſione, libentius politicis, quam Livius; ſed hic viciſſim libentius, quam ille, bellicis immorari videatur.

Idem cap. IX.

Qui totam Dionyſii hiſtoriam attente evolverit, id eſt, quantum ex ea ad nos pervenit (quum viginti eam libris perſequutus ſit) eum magis etiam quam Livium de Romanis ubique honorifice loqui fatebitur: minimeque nationis Romanæ contemptorem, ut Græcæ Livium, fuiſſe. Hunc enim ille contemptum cum alibi prodit, tum vero ubi Græcos gentem lingua magis ſtrenuam quam factis appellat. Ac Ciceronem quoque pleriſque locis, necnon alios ex Romanis quoſdam, contemptui eam habere videmus: vel ex eo ipſo quod Græculos pro Græcis appellant. Sed Dionyſius tamen, haud par pari referens, (neque enim dubium eſt quin & ipſe in aliquos ſcriptorum Latinorum locos, in quibus ita Græci deſpicerentur, incidiſſet) de gente Romana honorifice, uti dixi, vel potius honorificentiſſime loquitur.

Idem cap. X.

Dionyſium & Livium, duo eſſe maxima (quemadmodum dixi) hiſtoriæ Romanæ lumina & ornamenta, nemo, ut opinor, negaverit: non parem tamen ex utriuſque lectione fructum referre nos poſſe, ideoque nec parem utrique gratiam debere, fatendum eſt: ad Romanarum præſertim antiquitatum cognitionem quod attinet. Nam ſi Dionyſium nobis temporum injuria, ſicut alios pleroſque ſcriptores, eripuiſſet, multa nos ad illas pertinentia ignorare neceſſe foret, quæ cognita & quidem plene habemus. Multa enim Dionyſius de Romanorum (priſcorum præſertim) ceremoniis religionibuſque in Deos, ſeu cultu deorum, non pauca de variis ritibus atque inſtitutis, deque eorum legibus, ac tota politia denique (niſi politicam diſciplinam aut formam gubernationis reip. aut etiam brevius, reip. formam, mavis me dicere) accurate diligenterque ſcripſit, quæ Livius cæterique Hiſtorici partim omnino prætermiſerunt, partim leviter tantum ſtrictimque attigerunt.

Bodinus in methodo Hiſtorica, cap. IV.

Dionyſius Halicarnaſſeus, præter moderatum dicendi genus, & Atticam puritatem, Antiquitates Romanas, ab ipſius Urbis origine, tanta diligentia conſcripſit, ut Græcos omnes & Latinos ſuperaſſe videatur. Nam quæ Latini quaſi pervulgata neglexerunt, puta Sacrificia, ludos, triumphos, Magiſtratuum inſignia, tum univerſam Romanorum in gubernanda Rep. diſciplinam, cenſum, auſpicia, Comitia, totiuſque populi difficilem in claſſes partitionem; poſtremo Senatus auctoritatem, juſſa plebis, magiſtratuum impe-

ria, populi poteſtatem, unus omnium accuratiſſime tradidiſſe mihi videtur. Quæ ut planius intelligerentur, Græcorum leges ac ritus, cum Romanis inſtitutis comparat, ut cum jura Clientelarum, quæ Romulus inſtituit (quanquam ea quoque Gallorum communia fuiſſe tradit Cæſar) ab Athenienſibus & Theſſalis altius repetit; ac Romanorum Dictatorem parem poteſtatem habuiſſe atque Harmoſten Lacedæmoniorum, Archontem Theſſalorum, Æſymneten Mitylenæorum. Leges autem Romuli, Numæ, Servii, una cum antiqua Romanorum origine, ſine hoc Auctore, penitus interiiſſent: quæ Latini quaſi pervulgata negligenter omiſerunt. Atque id fere Hiſtoricis contigiſſe videmus, ut quæ vulgo cognita ſunt Reipub. inſtituta prætermittant; quaſi exteris æque ac civibus nota, vel etiam immutabilia fore judicarent.

Paulus Benius de Hiſtoria lib. III.

Id totum, quod Livius duabus ferme paginis perſtringit, Dionyſius integro prope libro fuſe admodum ac ſcite perſequutus eſt.

Ibidem paulo poſt.

Is auctor (Dionyſius) licet à fabuloſis, quod ipſe fatetur, ne quid prætermittat, inceperit, eruditus, gravis, accuratus, denique aureus eſt totus, (id, qui eum legerit, ſentiet facile) ac propterea digniſſimus qui diligenter pervolutetur.

Multo poſt.

Tanta in hoc uno (Dionyſio) apparet induſtria, ſive Urbis ſitum & topographiam, ſive regionis incolas varios, ſive ædificationem ipſam Urbis & amplificationem, ſive publicæ adminiſtrationis rationem, & variam gentis diſtributionem (quæ ſane ad Romanam hiſtoriam cognoſcendam valet plurimum) ſive demum, quæ à Romulo militiæ geſta ſunt, requiras, ut nihil abſolutius expeti poſſit aut illuſtrius. Cum tamen iſthæc in Hiſtoricis reliquis magna ex parte ſint requirenda: idque ne Livio quidem excepto.

Iterum multis interpoſitis.

Atque hîc Halicarnaſſei nos deſerit hiſtoria; nobiliſſima illa quidem, & rerum copia, ordine, perſpicuitate, eloquentia, &, quod caput eſt, veritate, ſine ulla dubitatione, Livianæ ſuperior.

Thomas Dempſterus in elencho ſcriptorum, quem ſuo ad Joannis Roſini Romanas antiquitates auctario præmiſit.

Dionyſius Halicarnaſſeus ſub Auguſto Hiſtoricus clariſſimus, eloquentiſſimus, veraciſſimus, antiquitatis ſtudioſiſſimus.

Ibidem.

Halicarnaſſeus omnium Hiſtoricorum utiliſſimus.

Antonius Poſſevinus lib. XVI. *Bibliothecæ ſelectæ, cap.* VI.

Dionyſius Halicarnaſſeus de Romanis multo verius ac melius ſcripſit, quam Fabius, Salluſtius, aut Cato.

Ibidem poſt quædam.

Dionyſius igitur Halicarnaſſeus, cujus major fides eſt in hiſtoria, quam Livii, Tranquilli, Taciti, Arriani, quod ne aliena, non de ſua Rep. ſcripſit, & omnium commentarios ac civitatis arcana ex actis publicis collegit, præter moderatum dicendi genus & Atticam puritatem, antiquitates Romanorum ab ipſius origine urbis tanta diligentia conſcripſit, ut Græcos omnes ac Latinos ſuperaſſe videatur. *Quæ ſequuntur, iiſdem verbis apud J. Bodinum, ſicut ex eo ſupra adducta ſunt, exſtant. Eadem Poſſevinus in Apparatu ad omnium gentium hiſtoriam ſectione II. cap.* 13. *repetit.*

Juſtus Lipſius lib. IV. *epiſtolicarum quæſtionum, epiſtola III.*

Gaudeamus [ob Dionyſii aliorumque fragmenta]; de Dionyſio & Polybio inprimis: quibus nihil eſſe poteſt in hiſtoria verius, prudentius.

Joſephus Scaliger initio Animadverſionum in Euſebii Chronologica.

Accurate quidem illi [Hecatæus Mileſius & alii ante Herodotum] quæcunque vel in veteribus monumentis, vel apud Poëtas, vel etiam in vulgaribus carminibus exſtabat priſcarum rerum memoria, eam in litteras referre ſtuduerunt: ſed quia deſignationem temporum, quæ Chronographiæ anima eſt, omiſerunt, ii plus laboris poſteritati ab omiſſione, quam fructus à diligentia contuliſſe judicati ſunt. Itaque Ephoro, Thallo, Theopompo, Caſtori, Eratoſtheni, & omnium diligentiſſimo Dionyſio Halicarnaſſenſi occaſio præbita hujus ſcriptionis diligentius tractandæ, quæ quidem vocatur χρονογραφία, cujus materia tempus, partes vero χρονολογία & κανόνες.

Idem de Emendatione temporum Lib. V.

Dionyſius Halicarnaſſeus ſuaviſſimus ſimul & diligentiſſimus ſcriptor.

Caſaubonus in Dedicatione Polybii.

Magni ſunt auctores Diodorus Siculus, Dionyſius Halicarnaſſeus, Joſephus. Dionyſius, Polybii æmulus, à primis Romanorum orſus temporibus, Hiſtoriam ſuam eo perduxerat, unde Polybius, ſeculo uno antiquior, ſuæ principium duxerat.

Juſtus Rycquius de Capitolio Rom. Cap. VIII.

Dionyſius curioſiſſimus rerum Romanarum ſcriptor.

Idem

TESTIMONIA.

Idem Cap. XII.

Templum (ſc. Capitolinum) unus omnium accuratiſſime deſcripſit Dionyſius. quæ ſane laus ſupra Latinos Græcis hominibus debetur in operibus æternæ urbis, ritibuſque ſacris aut profanis λεπτομερῶς examinandis, & ad memoriam poſteritatis explicandis : quæ Romani plerumque ſcriptores, viſu atque uſu quotidiano, velut faſtidientes præterierunt.

Salmaſius in Exercitationibus Plinianis, Cap. XI.

Dionyſius Halicarnaſſeus, ſcriptor diligentiſſimus ac doctiſſimus.

Dionyſius Petavius de veteri anno Romanorum.

In Urbis inveſtigandis initiis veterum nemo diligentiorem operam adhibuit, quam Dionyſius Halicarnaſſeus, ſuavis in primis accuratuſque ſcriptor.

Joannes Marſhamus in Chronico.

Ad hunc modum Dionyſius (veterum in hac re accuratiſſimus) Epocham urbis conditæ conſtituit.

Adamus Rupertus in notis ad Salluſtium.

Nemo eſt qui non magni æſtimet Dionyſium Halicarnaſſeum, veritatis ſtudio commendatiſſimum; quemque antiquiſſima monumenta, neque ipſis ſatis intellecta civibus ſuis, ex optimis quibuſque eruiſſe, & Romanis proceribus, hominem ipſum Græcum, origines ſuas interpretatum novimus.

Idem in Obſervationibus ad Synopſin Beſoldianam.

Dionyſius, quo Romanas Antiquitates nemo diligentius eſt ſcrutatus.

Degoreus Whear in Methodo legendi Hiſtorias Civiles, Sect. XVI.

Dionyſius Halicarnaſſeus, omnium confeſſione, ſcriptor graviſſimus, & in Romanis Antiquitatibus perveſtigandis deſcribendiſque accuratiſſimus perhibetur.

Joannes Clericus in Arte Critica, Lib. I. *Cap.* III.

Ad Hiſtoriam & mores Romanorum quod attinet, aliquid evenit quod plurima ad poſteritatem traduxit, quæ alioqui periiſſent. Scilicet Græci inter Romanos verſati Hiſtoriam eorum & mores deſcribere aggreſſi ſunt, non in Romanorum, ſed in Græcorum gratiam; & coacti fuere multa tradere diſtinctius, quam opus erat Romanis hominibus; quod Græci, in rebus Romanis hoſpites, eorum hiſtorias alioqui non erant intellecturi. Ita Polybius de Romanorum militia multa dixit, quæ in nullo ſcriptore Romano inveniri potuiſſent. Dionyſius quoque Halicarnaſſeus multo accuratius, eadem de cauſa, Hiſtoriam Romanam ſcripſit. Sane præterquam quod Romani mores Græcis erant exponendi, homo Græcus aptior erat ad eos obſervandos, quam qui ab infantia iis adſueti erant. quæ enim inſolita nobis ſunt facilius animadvertimus, quam ea quibus ſumus adſueti.

Notarum, *quibus* compendii *gratia uſus ſum*, explicatio.

Ven. *Codex Venetus.*
Rom. *Codex Romanus.*
Vat. *Codex Vaticanus.*
Sylb. *Conjectura Sylburgii.*
Urſ. *Fulvii Urſini.*
Steph. *Henrici Stephani.*
Port. *Æmilii Porti.*
Caſ. *Iſaaci Caſauboni.*
Val. *Henrici Valeſii.*

[a]ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ [b]ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER PRIMUS.

ΤΟΥΣ εἰωθότας ἀποδίδοσθαι [c] τοῖς πραγμάτων τὴν ἱστορίαν λόγους, ἥκιστα βουλόμενος, ἀναγκάζομαι δεῖν ἐμαυτοῦ [d] περιττῶς ὅτι οὐ τοῖς ἰδίοις μέλλων πλεονάζειν ἐπαίνοις, ὡς ἐπαχθεῖς οἶδα φαινομένους τοῖς ἀκούουσιν, ὅτε παραβολὰς καθ' ἑτέρων ἐγκωμίων ποιεῖσθαι συγγραφέων, ὥσπερ Ἀναξίλαος καὶ Θεόπομπος ἐν τοῖς προοιμίοις τῆς ἱστορίας ἐποίησε. ἀλλὰ τοὺς ἐμαυτῷ λογισμοὺς ἀποφαίνομαι, οἷς ἐχρησάμην ὅτε [e] πρὸς αὐτὴν ὥρμησα τὴν πραγματείαν, καὶ δεῖ τὴν ἀφορμὴν ἀποδοῦναι [f] λόγους, ἐξ ὧν τὴν ἐμπειρίαν ἔλαβον τοῦ γραφησομένων. ἐπείσθην δὲ ὅτι δεῖ τοὺς προαιρουμένους μνημεῖα τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τοῖς ὑστεροῦσι καταλιπεῖν, ἃ μὴ συναφανισθήσεται τοῖς σώμασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ πάντων μάλιστα τὰς ἀναγράφουσας ἱστορίας, ἐν αἷς καθιδρῦσθαι τὴν ἀλήθειαν [g] πάντες [i] ὑπολαμβάνομεν, ἀρχεῖον φρονήσεώς τε καὶ σοφίας οὖσαν. πρῶτον μὲν [h] ἀποδείξεις ἀρετῆσθαι κάλας καὶ μεγαλοπρεπεῖς, καὶ πολλὴν ὠφέλειαν τοῖς ἀναγνωσομένοις φέρούσας· ἔπειτα πῶς ἀσκυδάζεσθαι

RATIONES * quæ in historiarum proœmiis reddi solent, *licet* minime velim, *tamen de me* præfari necesse habeo: verum nec in propriis laudibus, quas auditoribus molestas esse scio, diutius immorari, nec alios scriptores calumniis exagitare statui, quemadmodum Anaxilaus & Theopompus in suæ historiæ proœmiis fecerunt; sed mea consilia aperire decrevi, quibus impulsus eram quum animum ad istud opus componendum appulerim, & rationem reddere facultatum per quas rerum scribendarum cognitionem sum adeptus. Persuasum enim mihi est, iis qui volunt sui ingenii monumenta posteritati relinquere, quæ una cum suis corporibus à vetustate minime deleantur, præcipue vero iis qui scribunt historias, in quibus veritatem, prudentiæ & sapientiæ initium, reconditam omnes existimamus, primum eligenda esse argumenta præclara & magnifica, & quæ magnam utilitatem lectoribus afferant: deinde cum magna *Proœmium.*

[a] Inscriptionem agnoscit non modo *Eusebius* de Præparatione Evangelica p. 483. & *Stephanus* περὶ πόλεων v. Ἀγχίη & alibi: sed etiam ipse *Dionysius* in *Præfatione* sive *Proœmio*, dum & nomen suum exprimit pag. 7. & ἀρχαιολογίαν hoc opus appellat pag. 4. *Sylburg.* [b] Τῶν δέκα βιβλίων τὸ πρῶτον in *Ed. Steph.* nam ex XX. libris (quot à *Dionysio* scriptos fuisse, etiam *Photius* dicit) decem tantum supersunt & pars undecimi. [c] Scribo ἐν τοῖς προοιμίοις. alioqui enim nimis dure dicerentur λόγοι ἀποδίδοσθαι τοῖς προοιμίοις, tanquam ipsi historiæ proœmio ratio ab Historico redderetur; quum contra ipsum proœmium id sit, quod rationem reddit. *Steph.* [d] Εἰκῆ· ὃν' ἐν *Cod. Vat.* [e] Ἐπὶ τοῦτον *Vat.* atque ita vel πρὸς ἐμαυτὸν legisse videntur alii interpretes, ut nos monuit *Æ. Port.* [f] Λόγοι *Vat.* [g] Deest *Vat.* [h] Προαιρέσεις *Vat.* * Locum hoc modo intercum ἥκιστα βουλόμενος jungerent: quum non aliter intelligenda sint verba, quam si hoc collocata essent ordine, ἀναγκάζομαι περιττῶς δεῖν ἐμαυτοῦ τοὺς εἰωθότας ἀποδίδοσθαι τοῖς προοιμίοις τῆς ἱστορίας λόγους, ἥκιστα βουλόμενος. i. e. nullo ἥκιστα βουλόμενος. Vide *Steph.* Schediasm. l. 2. c. 2.

magna diligentia & industria idonea subsidia ad argumentum scribendum paranda. Qui enim de rebus obscuris, aut pravis, aut nullius momenti, historias conscribendas suscipiunt, sive quod cupiant innotescere & qualecunque nomen adipisci, sive quod copiam & vim in dicendo ostentare velint, eos ob hanc cognitionem posteri neque æmulantur neque ob eloquentiam laudant: quia in animis eorum qui historias ipsorum legendas suscipiunt, opinionem relinquunt, se tale vitæ genus sequutos, qualia sunt scripta quæ in lucem ediderunt. Ferme enim omnes orationem animi uniuscujusque imaginem esse existimant. At illi qui præstantissima argumenta eligunt, sed temere ac negligenter ea ex quibuslibet rumoribus componunt, ex tali proposito nullam laudem referunt. Historias enim, quæ de claris civitatibus & viris ampla potentia præditis scribuntur, nec ex tempore ac temere, nec oscitanter conscribendas censemus. Quum igitur historicis hæc necessaria & in primis spectanda existimarem, magnaque diligentia *in his præceptis observandis* usus essem, ea neque silentio præterire, neque in alio quopiam loco potius quam in ipso operis proœmio collocare volui. II. ¶ Quod igitur præclarum & magnificum multisque utile argumentum sumpserim, haud longa oratione (credo) probandum erit, iis saltem qui historiæ communis non sunt penitus imperiti. Siquis enim animum advertens ad populorum gentiumque imperia, quæ à superioribus usque seculis memoriæ sunt prodita, & separatim unumquodque considerans, & inter se collata examinans, velit dignoscere quodnam ex iis maximum dominatum quæsierit, & pace belloque res clarissimas gesserit: is comperiet quomodo imperium Romanum cætera omnia, quæ ante ipsum memorantur, longe superarit, non solum imperii magnitudine & rerum gestarum splendore, quas nulladum oratio pro earum dignitate ornavit: sed etiam longitudine temporis, quod ipsum ad nostram usque ætatem propagavit. Nam pervetustum illud Assyriorum imperium, & quod ad fabulosa usque tempora revocatur, exiguam quandam Asiæ partem obtinuit. Medicum vero imperium, everso Assyrio, & parta majore potentia, *eam* diu non retinuit, sed quarta ætate eversum est. At Persæ, qui Medos debellarunt, tota fere Asia tandem sunt potiti: sed, Europæas etiam gentes aggressi, paucas sibi adjunxerunt, imperiumque non multo amplius quam ducentos annos retinuerunt. Imperium vero Macedonicum, fractis Persarum opibus, imperii amplitudine omnia quotquot ante fuerant, superavit: sed ne ipsum quidem

τὰς ὀφειλούσας εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς ἱστορίας ἀφορμὰς μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας τε καὶ φιλοπονίας. Οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀδόξων πραγμάτων ἢ πονηρῶν, ἢ μηδεμιᾶς σπουδῆς ἀξίων ἱστορικὰς καταβαλλόμενοι πραγματείας, εἴτε τῷ προελέσθαι εἰς γνῶσιν ἀφικέσθαι, καὶ τυχεῖν ὁποιουδήποτε ὀνόματος, εἴτε πρόθυμοι δοκοῦσιν ἐπιδείξασθαι τὴν περὶ λόγους δυνάμεως βουλόμενοι, ὥστε τὴν γνώσεως ζηλοῦνται παρὰ τοῖς ἐπιγινομένοις, ὥστε τὴν δυνάμεως ἐπαινοῦνται· δόξαν ἐγκαταλείποντες τοῖς ἀναλαμβάνουσιν αὐτῶν τὰς ἱστορίας, ὅτι τοιούτους ἐζήλωσαν αὐτοὶ βίους, οἵους ἐξέδωκαν τὰς γραφάς· ἅπαντες γὰρ νομίζουσι εἰκόνας εἶναι τὴν ἑκάστου ψυχῆς τοὺς λόγους. Οἱ δὲ προαιρούμενοι μὲν τὰς κρατίστας ὑποθέσεις, εἶναι δὲ καὶ ῥᾳδίως αὐτὰς συντυγχάνοντες ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἀκουσμάτων, ὑδένα ὑπὲρ 2
τὴν τῶν προαιρέσεως ἔπαινον κομίζονται. Ὑ γὰρ ἀξιοῦμεν αὐτοσχεδίους οὐδὲ ῥᾳδίους εἶναι τὰς περί τε πόλεων εὐδόξων καὶ ἀνδρῶν ἐν δυναστείᾳ γενομένων ἀναγραφομένας ἱστορίας. Ταῦτα δὲ νομίσας ἀναγκαῖα καὶ πρῶτα θεωρήματα τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι, ὑ πολλῷ πομπαίμενος ὑπομέλειαν, ὥστε παρελθεῖν τὰ περὶ αὐτῶν λόγον ἐβουλήθην, ὥστε ἐν ἄλλῳ τινὶ τόπῳ καταχωρίσαι μᾶλλον, ἢ τῷ προοιμίῳ τῆς πραγματείας. Τὴν μὲν οὖν παρθεσιν ὅτι καλὸν εἴληφα καὶ μεγαλοπρεπῆ, καὶ πολλοῖς ὠφέλιμον, ὑ μακρῶν οἶμαι δεῖσθαι λόγων, τοῖς γε δὴ μὴ παντάπασιν ἀπείρως ἔχουσι τῆς κοινῆς ἱστορίας. Εἰ γάρ τις ὑπισχνοῖτο ἀφήνειαν ὑπὲ τὰς προκειμένας ἐκ ὑ προελευθότος χρόνου πόλεών τε καὶ ἐθνῶν ἡγεμονίας, ἔπειτα χωρὶς ἑκάστην σκοπῶν, καὶ ἐφ' ἑαυτὰς ἐξετάζων, ἀφηγῶναι βουληθείη τίς αὐτῶν ἀρχὴν τε μεγίστην ἐκτήσατο, καὶ πρόξεις ἐπεδείξατο λαμπροτάτας, ἐν εἰρήνῃ τε καὶ ἐν πολέμοις, μαχῇ δή τινι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἁπάσας ὑπερβεβλημένην ὀψεῖ τὰς περὶ αὐτῆς μνημονευομένας, ὑ μόνον ἐν τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐν τὸ κάλλος τῶν πράξεων, ἃς ὅπω κεκόσμηκε λόγος ὑδεὶς ἀξίως, ἀλλὰ καὶ καὶ ἐν τὸ μῆκος ὑ προειλημμένος αὐτὴν χρόνου μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας. Εἰ μὲ γὰρ Ἀσσυρίων ἀρχὴ παλαιά τις ὄντα, καὶ εἰς τοὺς μυθικοὺς ἀναφερομένη χρόνους, ὀλίγης τινὸς ἐκράτησε τῆς Ἀσίας μέρους. Ἡ δὲ Μηδικὴ, καθελοῦσα τὴν Ἀσσυρίων, καὶ μείζονα δυναστείαν περιβαλομένη, χρόνον ὑ πολὺν κατέσχεν, ἀλλ' ὀπίσω τῆς τετάρτης κατελύθη γενεᾶς. Πέρσαι δὲ, οἱ Μήδους καταγωνισάμενοι, τῆς μὲν Ἀσίας ὀλίγω δεῖν πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν· ἐπιχειρήσαντες δὲ καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις ἔθνεσιν, ὑ πολλὰ ἐπιζάφοντο, χρόνον τε ὑ πολλῷ πλείονα ἑξακοσίων ἐτῶν ἔμειναν ὀπίσω τῆς ἀρχῆς. Ἡ δὲ Μακεδονικὴ δυναστεία, τὴν Περσῶν καθελοῦσα ἰσχύν, μεγίστη μὲ ἀρχῆς ἁπάσας ὑπερέβαλετο τὰς περὶ αὐτῆς· χρόνον δὲ οὐδὲ αὐτὴ πολὺν

ἔσχεν,

a Περὶ τῆς ἐπιγενομένων malit *H. Steph.* b Aut τῶν περὶ λόγους δυνάμεων scripsit *Dionysius*, aut hasce duas voces περὶ λόγους subaudiendas reliquit. *Steph.* c Ἐγκαταλιπόντες *Vat.* d Ἀορίστους *Vat.* e Ita *Sylburgius ex Cod. Ven. & Lapi versione*: quibus consentit *Vat.* Τοὺς & ἐπαγγελφομένους in *Ed. Steph.* quam lectionem ferendam esse existimat *Portus*; modo verba αὐτοσχέδιος & ῥᾴδιος figurate accipiamus, & (quod Atticis familiare est) ἐπαγγελφομένους pro ἐπαγγελτικοὺς positum dicamus. Verum (inquit *H. Steph.*) ut nove à rebus ad personas vocabulum αὐτοσχέδιος transtulit, ita etiam novam illi significationem tribuit, *inconsideratos* interpretans. ita enim vertit: *Indignum enim censemus, si, qui de claris civitatibus & viris ampla potentia præditis historias conscribunt, sint inconsiderati aut socordes.* f Πομπεύμενος ἀμφοτέρων ἐπιμελείαν *Vat.* g Κατασχεῖν *Vat.* h Κοινῆς, hoc est ἀρχαιολογίας: cui opponitur ἡ τῶν καθ' ἡμᾶς συντυχία, ut apud *Polyb.* l. 8. *Casaub.* i Παραβάλλει *Vat.* Sic & apud *Isocratem* παραβάλλειν ἐξετάζειν olim se legisse notavit *H. Steph.* k Ἀπεδείξατο *Vat.* l In Græco exemplari *R. Stephani* ante hæc verba ponitur titulus iste, Περὶ τῶν παλαιῶν ἀρχῶν. illum tamen nec *Lapi versio* nec *Codices veteres* agnoscunt: quare delendum censuimus. m Χρόνον τε ὑ πολλῷ πλείονα ἑξακοσίων ἔμειναν ὀπὶ τῆς ἀρχῆς *Vat.*

a Απὸ

πῆσαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἤρξατο φέρεσθαι. διαφανεισῶν γὰρ εἰς πολλοὺς ἡγεμόνας, εὐθὺς ἀπὸ τῶν διαδόχων, καὶ μετ' ἐκείνους ἄχρι τῆς ἑβδομήκοντα ἐπὶ τούτοις ἰσχύσασι τοσούτων γενεῶν, ἀσθενὴς αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐγένετο, καὶ τελευτῶσα ὑπὸ Ῥωμαίων ἠφανίσθη. καὶ τόδε αὐτὴ μόνη πᾶσαν ἐπεκράτησε γῆν τε καὶ θάλασσαν ὑπήκοον. ὅτε γὰρ Λιβύης, ὅση μὴ τῆς Αἰγύπτου, πολλῆς οὔσης ἐκράτησεν, ὅτε τ' Εὐρώπην ἄλλην ὑπηκάγετο, ἀλλὰ τῆς μὲ βορείου αὐτῆς μερῶν μέχρι Θράκης προῆλθε, τ' δὲ Εὐξείνου ἄχρι καὶ Ἀδριανῆς κατέβη θαλάσσης.

Αἱ μὲν οὖν ὑπαρξάσαι τῶν πρόσθεν ἡγεμονιῶν, ἃς ἀπομνημονεύομεν ἐκ τῆς ἱστορίας, τοσαύτην αὐξήσεώς τε καὶ ἰσχύος κατέλιπον. τὰς γὰρ Ἑλληνικὰς δυνάμεις οὐκ ἄξιον αὐτοῖς ἀντιπαραξετάζειν ὅτε μεγίστης ἀρχῆς, ὅτε χρόνου ὑπερφανείας τοσούτου, ὅσον ἐκεῖναι, λαβοῦσαι. Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ αὐτῆς μόνον ἦρξαν τῆς θαλάττης, ἐπὶ ἑβδομήκοντα ἔτη· ἡ δὲ σύμπασαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν γῆν καὶ θάλατταν κατέσχεν. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις ἀπάσης μὲν ἄρχει γῆς, ὅση μὴ ἀνέμβατός ἐστιν, ἀλλ' ὑπ' ἀνθρώπων κατοικεῖται· πάσης δὲ κρατεῖ θαλάσσης, ἣ μόνον τὸν ὑπὸ Ἡρακλείων στηλῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὠκεανίτιδος, ὅση πλεῖσθαι μὴ ἀδύνατός ἐστι, πρώτη καὶ μόνη τῶν ἐφ' ἡμῶν ἁπάντων μνημονευομένων, ἀνατολάς τε δύσεις ὅρους ποιησαμένη τῆς δυναστείας χεῖρά τε αὐτῇ τε κράτιστα καὶ βεβαιοτάτη, ἀλλ' ὅσους οὐδεμιᾷ τῶν ἄλλων ὅτε πόλεων ὅτε βασιλειῶν. εὐθὺς μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς μὲν τὸ οἰκεῖον, τὰ πλησίον ἔθνη πολλὰ καὶ μάχιμα ὄντα προσηνάγκασε, καὶ προβαίνει ἀεὶ πᾶν ἀναλαμβάνουσα τὸ ἀντίπαλον. ταῦτα δὲ πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἤδη πρὸς τοῖς ἑπτακοσίοις ἔτεσιν ὅτε εἰς μόνους, Κλαύδιον Νέρωνα τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα καὶ Πίσωνα Καλπούρνιον, οἳ κατὰ τὴν τετάρτην ὅπὶ τοῖς ἑξηκοστοῖς καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάδων ἀπεδείχθησαν. ἐξ ὧν δὲ ὅλης ἐκράτησε Ἰταλίας, καὶ ὅτι τὴν ἁπάντων ἀρχὴν ἐπάρασθαι προῄρητο, ἐκβαλοῦσα μὲν ἐκ θαλάττης Καρχηδονίους, οἳ πλείστῳ ἔσχον ναυτικῷ δυνάμεως, ἐπιχείριον δὲ λαβοῦσα Μακεδονίαν, ἣ τότε εἶχε μέγιστον ἰσχὺν κατὰ γῆν, οὐδέπω ἔτι ἀντίπαλον ἔχουσα, ὅτε βάρβαρον φῦλον ὅτε Ἑλληνικὸν, γενεὰν ἑβδόμην ἤδη τὴν ἐπ' ἐμοῦ διαμένει παντὸς ἄρχουσα τόπου. ἔστι δὲ οὗ, ὡς εἰπεῖν, ὅτι, ὃ περὶ τῆς κοινῆς ἡγεμονίας, ἣ δ' οὐκ ἐθέλει, πρὸς αὐτὴν διαφέρεται. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν ὅτε τὴν ἐλαχίστην τοῦ

diu floruit, at post Alexandri obitum in pejus cœpit ruere. Statim enim in multos principes à successoribus distractum, & post illos ad secundam usque tertiamve ætatem progressum, ipsum per se debilitatum est, tandemque à Romanis deletum. Verum, ne ipsum quidem omnes terras omniaque maria in suam ditionem redegit. Neque enim Africæ, quæ late patet, nisi partis Ægypto proximæ, potitum est: neque totam Europam subegit, sed ab ejus septentrionalibus partibus ad Thraciam usque processit, ab occidentalibus vero usque ad Adriaticum mare descendit.

III. ¶ Superiora igitur imperia, quæ clarissima fuerunt, ut ex historia accepimus, tantum incrementum tantumque robur adepta, eversa sunt. Nam Græcorum opes nequaquam cum his sunt conferendæ: quia neque tantam imperii amplitudinem, neque tam diuturnum splendorem habuerunt. Athenienses enim annos duodeseptuaginta ipsi tantum oræ maritimæ, atque ne huic quidem toti, sed ei quæ est intra Euxinum mare & Pamphylium pelagus, quo tempore maximum maris imperium habuerunt, imperarunt. Lacedæmonii vero, quum Peloponnesi & reliquæ Græciæ essent domini, ad Macedoniam usque imperium propagarunt: sed à Thebanis eo spoliati fuerunt, quum ne triginta quidem integros annos id retinuissent. At respublica Romana totius terræ, quæ non est deserta, sed ab hominibus incolitur, imperium habet: & totius maris est domina, non solum ejus quod est intra columnas Herculis, sed & Oceani quacunque navigari potest, primaque & sola post hominum memoriam ortu & occasu fines imperii sui terminavit: ejusque potentia non ad exiguum tempus duravit, sed quantum nulli alii vel reipublicæ vel regno contigit. Statim enim ab initio post urbem conditam finitimas gentes, quæ multæ & bellicosæ erant, sibi adjunxit, omnesque adversarios semper subigendo progressus fecit. Ab his autem rebus usque ad Cl. Neronem iterum & Calpurnium Pisonem consules, qui CCXIII. Olympiade creati fuerunt, jam sunt septingenti quadraginta quinque anni. Ex quo autem totam Italiam subegit, & totius orbis terræ imperium affectare est ausa, exturbatis è mari Carthaginensibus, qui opibus navalibus plurimum pollebant, & Macedonia in suam potestatem redacta, quæ eo tempore terrestribus copiis plurimum posse existimabatur, nullum amplius habens adversarium, aut barbaram gentem aut Græcam, septimam jam ætatem ad meam usque omnium locorum domina permanet. Nec ulla gens est (ut ita dicam) quæ de universi orbis principatu cum ea contendat, aut ejus imperium detrectet. Sed enim, quod neque levissimum argu-

a Ἀπὸ τ' Ἀλεξάνδρου accipi potest pro μὴ τὸν Ἀλέξανδρον, alioqui legendum esset τοῦτο & εἰς πᾶσαν ἐμπειρίαν. Sylb. b Οὐ πᾶσῆς scribendum, nam hoc vult Dionysius, reges Macedonum nihil in Africa juris habuisse, si illa excipias, quæ Ægypto adhærent; partem sane exiguam universæ Africæ. Casaub. ad Polyb. c Μέχρι τ' Vat. d Μὴ γὰ Coll. Vat. & Vat. quod & infra (notante Sylburgio) sæpius eadem significatione usurpatur, & apud Pausaniam aliquoties. e Ἐμπλαστικήτου Vat. f Scripserat fortasse Dionysius ἀπάσης μὲν ἄρχει γῆς, ὅσ' ἐστίν; sicut alibi dicit, πάντες, ὡς εἰπεῖν; & mox infra, ὡς εἰπεῖν, ὅτι, ὃ περὶ τῆς κοινῆς ἡγεμονίας, ἣν δ' οὐκ ἐθέλει τῶν γῆν &c. Steph. g Ἀλλὰ καὶ τ' ὠκεανίτιδος ἣν ὠκεανὸν, ὅση πλεῖσθαι μὴ ἀδύνατός ἐστι καὶ μόνη τ' ἐφ' ἡμῶν μνημονευομένων &c. Vat. h Deest Vat. i Προσῆγεν Vat. k Abest Vat. l Ἐμπέρασεν ἀρχῇ προσθήκῃ Vat. m Malim Θησεὺς τὸν μνημονευομένων &c. Vat. n Οὐδὲν Vat. o Non placet illud ὡς εἰπεῖν vel cum Galenio reddere ut breviter dicam, vel cum Porto vertere ut ita dicam; sed propemodum dixerim. Steph.

argumentum (ut dictum est) delegerim, neque in rebus futilibus & obscuris immorari statuerim, verum de civitate maxime illustri scribam, & de rebus gestis, quibus splendidiores à nullo ostendi possent, non video cur prolixiore oratione uti debeam.

IV. ¶ Quod autem non sine consilio & matura providentia ad narrandum priscas de ea historias animum adverterim, sed mei consilii probabiles rationes habeam, quas reddam, pauca præfari volo: ne qui eorum, qui in omnibus rebus ad criminandum sunt propensi, nondum auditis iis quæ sum declaraturus, mihi succenseant, quod civitatis nostra ætate celeberrimæ, ab initiis valdè obscuris & humilibus, atque indignis quæ historiæ mandentur, profectæ, nec multis ante seculis splendorem & gloriam adeptæ, (ex quo Macedonicum imperium evertit & bella Punica feliciter confecit) quum illustre aliquod argumentum mihi susciperet liceret, ad antiquitates parum illustres scribendum declinarim. Adhuc enim omnibus fere Græcis vetus Romanæ civitatis historia est ignota, & quædam opiniones non veræ, sed ex quibuslibet ac vanis rumoribus natæ, multos deceperunt: quosdam sine laribus, & errones ac barbaros, eosque minimè liberos, ejus conditores fuisse, ipsam vero non pietate & justitia, cæterisque virtutibus ad omnium imperium temporis progressu provectam, sed casu quodam & iniquitate fortunæ, quæ maxima bona hominibus maximè indignis temere largitur. Atque homines maligni fortunam aperte incusare solent, quod nequissimis barbaris bona Græcorum dederit. Sed quid opus est alios memorare? quando etiam scriptores nonnulli ausi sunt hæc in suis historiis scripta relinquere barbaris regibus, qui imperium oderant; quibus ipsi perpetuo inservientes, & ad voluntatem loquentes, historias, neque justas neque veras, in eorum gratiam composuerunt.

V. ¶ Quum igitur has falsas opiniones (ut dixi) ex animis meorum civium velim evellere, & veras in earum locum inserere, de urbis conditoribus, quinam fuerint, & quibus singuli temporibus convenerint, & quibus acti casibus patrias sedes reliquerint, in hoc libro declarabo: in quo polliceor me demonstraturum eos & Græcos fuisse, & ex gentibus non minimis aut vilissimis convenisse. Res vero quas statim ab urbe condita gesserunt, & studia quibus eorum posteri ad tantam imperii amplitudinem progressi sunt, facto initio ab insequenti libro, narrabo: nihil, quantum in me erit, omittens eorum quæ digna sunt quæ historiæ mandentur: ut hominibus tunc demum veritate cognita

ἐποθήσαν τοῦ ἔργου, καθάπερ ἔφην, ὅτε τοὺς φαύλας ἢ ἀσήμους τοῦ ἔξης ἤμελλα ἱστορήσειν, ἀλλὰ τοὺς τε πόλεως [a] γράφω τ' εὐφημεστάτης, ἢ τοὺς τοῦ ἔξης ὧν οὐκ ἂν ἔχοι [b] τις ὅπως ἐξαιτιάσαιτο λαμπροτέρους, ἢ οὐδ' ὅτι [c] δεῖ πλέω λέγειν. Οτι δ' οὐκ ἄνευ λογισμοῦ ἢ προνοίας ἔμφρονος [d] ὅτι τὰ πάλαι τ' ἰσορημένων περὶ αὐτῆς [e] ἐπεδόμην, ἀλλ' ἔχειν εὐλογίους ἀποδοῦναι τῆς τοιαύτης αἰτίας, ὀλίγα βούλομαι προειπεῖν, ἵνα μή τινες ὑπολάβωσί μου τ' πρὸς ἅπαντα φιλαυτίαν, ὅτι τ' μελλόντων λυθήσεσθαι ψευδῶν, ὅτι δ' ἀοίδιμον γενομένης καθ' ἡμᾶς πόλεως, [f] ἀδόξους πάνυ καὶ ταπεινὰς τὰς πρώτας ἀφορμὰς λαβούσης, ἢ οὐκ ἀξίας [g] ἀναγραφῆς ἱστορουμένης, ἐκ πολλῆς δὲ γενεᾶς τοιούτου εἰς ὑπεροχὴν ἢ δόξαν ἀφιγμένης, ἐξ ἧς τάς τε Μακεδονικὰς καθεῖλε δυναστείας, ἢ τοὺς ἅπαντας καταπέφευγε πολέμους, ἐξὸν μοι τ' εὐδόξων [h] πάλαι λαβεῖν ὑποθέσεων, ὅτι τῶν οὐδὲν ἔχουσιν ὑπαρχὰς ἀρχαιολογίαν ἀπόλυτα. ἔτι δ' ἀγροῖκοι τοῖς Ἕλλησιν ὀλίγοι δεῖν πᾶσι καὶ πάλαι τ' Ῥωμαίων πόλεως ἱστορίαι, ἢ δόξαι τινὲς οὐκ ἀληθεῖς, [i] ἀλλ' ὑπ' τ' ὀλιγοχρονίων ἀκουσμάτων τ' ἀρχὰς λαβοῦσαι, τοὺς πολλοὺς ἐξηπατήκασιν, οἳ ἀνεπίφθονόν μοι πρᾶγμα, ἢ πλάνητας, ἢ βαρβάρους, ἢ οὐδὲ τούτους [k] ἐλευθέρους οἰκιστὰς [l] ἐχομένης· ἢ δι' εὐσέβειαν δὲ ἢ δικαιοσύνην, ἢ τἄλλ' ἀρετὴν ὅτι τ' ἀπάντων ἡγεμονίαν οὐ χεῖρον [m] προελθούσης, ἀλλὰ δι' αὐτομάτισμόν τινα ἢ [n] τύχην ἄδικον εἰκῇ διαμεμφόμενοι τοὺς μείζους τῶν ἀγαθῶν τοῖς ἀνεπιστημοτάτοις. ἢ ἄγαν κακοηθείᾳ καταμηχανᾶν εἰκάζουσι τ' τύχης τὸ φανερὸν, ὡς βαρβάροις τοῖς τοιούτοις τὰ τῶν Ἑλλήνων μεγίστων ἀγαθὰ, ἢ τί δεῖ τ' ἄλλων λέγειν; ὅπου γε ἢ τ' συγγραφέων τινὲς ἐτόλμησαν ἐν τοῖς ἱστορίαις τοιαῦτα γράψαντες [o] καταλιπεῖν βασιλεῦσι βαρβάροις, μισοῦσι τ' ἡγεμονίαν, οἷς δουλεύοντες αὐτοὶ, ἢ τὰ καθ' ἡδονὰς ὁμιλοῦντες διετέλεσαν, ὅτε δικαίας ὅτε ἀληθεῖς ἱστορίας χαριζόμενοι.

Ταύτας δὴ τὰς πεπλασμένας, ὥσπερ ἔφην, ὑποθέσεις ἐξελέσθαι τ' ἀφ' ἡμῶν [p] τῶν πολιτῶν προαιρούμενος, ἢ ἀντικαταστῆσαι τὰς ἀληθεῖς, οἶδα μὲ τ' οἰκισταί τ' πόλιν, ἅπερ ἦσαν, ἢ τ' τίνας ἕκαστοι χωρὶς συνῆλθον, ἢ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὰς πατρίδας ᾠκίσθησαν, ἐν τούτῃ δηλώσω τῇ γραφῇ, δι' ἧς Ἑλλήνων τε αὐτοὺς ὄντας ἀποδείξειν ὑπισχνοῦμαι, ἢ οὐκ ἐκ τ' ἐλαχίστων ἢ φαυλοτάτων ἐθνῶν συνεληλυθότας. οἶδα δὲ τοῦ προέξειν ἐς μὲ τ' οἰκισμὸν εὐθὺς ἐπιδείξαντο, ἢ οἶδα τ' ὑπερβολῇ τοῦ ἔργου, ἐξ ὧν εἰς τοσαύτην ἡγεμονίαν ἦλθον οἱ μετ' αὐτούς, ὅπου τ' μὲ τούτων ἀρξάμενος ἀναγραφῆς ἀφηγήσομαι, προλιπὼν τόδε, ὅσον μοι δυνάμεις, τ' ἀξίαν ἱστορίας, ἵνα τότε μαθόντες τ' ἀλήθειαν,

ἃ προσή-

a Γεγράφων *Ven.* b Τὶς ἐπίῃσι ἐπιδείξαι *Vat.* c Deest *Vat.* d Non dubito quin scribendum sit ἐπὶ τὰ παλαιὰ τ' ἱστορημένων, id est, ἐπὶ τὰς παλαιὰς αὐτῆς ἱστορίας. Retinendo autem πάλαι scribendum esset ἱστορήσθαι pro τ' ἱστορημένων. *Steph.* e Ἐπεπόμην *Vat.* f Ἀδόξους καὶ πάνυ πενιχρὰς *Vat.* g Ἱστορικῆς ἀναγραφῆς *Vat.* h Τοὺς λαοῦν ὑποθέσιον *Ven.* Τοὺς λαοῦν αὐτῆς ὑποθέσιον *Vat.* i Ἀλλὰ ὑπ' *Vat.* k Οἰκιστὰς ἰλαθέρους *Vat.* l Illud ἐχομένης vix tolerandum. περιχερόνης malim. *Steph.* m Προελθούσης *Vat.* n Τίχαν ἄδικον *Ven.* Sed τύχην probat etiam *Lapi* versio. *Sylb.* o Non καταλιπεῖν βασιλεῦσι βαρβάροις, sed βασιλεῦσι βαρβάροις ἱστορίας καταλιπόντες ideoque interpungendum est post καταλιπεῖν. *Steph.* p Si πολιτῶν retineamus, necesse est intelligat Halicarnassenses suos. Mallem vero τῶν πολλῶν, sensu haud paullo venustiore & meliore. *Cas.* Etiam *Dionysius* ad hanc emendationem nos velut manu ducit: quum has δέκας, de quibus loquitur, non τῆς πολίτιας, sed τοῖς πολλοῖς antea dederit; quum scriberet, ἢ δέκα τοὺς οὐκ ἀληθεῖς, ἀλλ' ὑπ τῶν ὑπισχνούντων ἀκουσμάτων τοῦ ἀρχὴν λαβοῦσας, τοὺς πολλοὺς ἐξηπατήκασιν. *Steph.*

a Πιεμοῦ

ἀ πεφύκεν ἡ τοιαύτη τῆς πόλεως τῆσδε [a]πύστις φρονεῖν, εἰ μὴ παντάπασιν ἀχρείως καὶ δυσμενῶς διάκειταί τινος αὐτήν· ἡ μήτε ἀρχθῆναι τῇ ὑποπτέρῳ καὶ τὸ εἰκὸς [b]γνωσθήν· φύσεως γὰρ δὴ νόμος ἅπασι κοινὸς, ὃν οὐδεὶς κατακαλύσει χρόνος, ἄρχειν αἰεὶ τοὺς [c]ἥττονας τοὺς χρείττονας· μήτε κατηγορῆσαι τὴν τύχης, ὡς ἐκ ὀπιτηδείῳ πόλει τηλικαύτην ἡγεμονίαν καὶ τοσοῦτον ἤδη χρόνον παρέσχε διαφερόντως μαθεῖν γε δὴ παρὰ τῆς ἱστορίας ὅτι μυρίας ἤνεγκεν ἀνδρῶν ἀρετὰς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τῆς ἁπάντων, ὧν ὅτι εὐσεβεστέρους, ὅτι δικαιοτέρους, ὅτι σωφροσύνῃ πλείονι παρὰ πάντα τὸν βίον χρησαμένους, οὐδὲ γε τοὺ [d]πολέμια χρείττους ἀγωνιστὰς ἀνδρεία πόλις ἤνεγκεν, ὅτε Ἕλλας ὅτε βάρβαρος· [e]εἰ δὲ, ἀπέσω γε λόγου τὸ ὀπίφθονον, ἔχει γάρ τι καὶ τοῦτον ἡ τῆς δόξης ὑπερβολὴ καὶ θαυμαστὴν ἔκπληξιν. [f]οἱ δὲ σύμπαντες, οἱ τοσοῦτον ἐπιδόντες αὐτῇ δυνάμεως μέγεθος, ἀγνοοῦντας τοὺς Ἕλληνας, ὑ τυχόντες ἀξιολόγου συγγραφέως. ἐπεὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς αὐτῆς Ἑλληνὶς ἱστορία μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς χρόνων, [g]ὅτι μὴ κεφαλαιώδεις ὀπτομαί, πάνυ βραχεῖα. [h]Πρῶτον μὲν, ὅσα κἀμὲ εἰδέναι, τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν ὑπέβαλε μόντος Ἱερωνύμου τοῦ Καρδιανοῦ συγγραφέως, ὑ τῇ περὶ [i]τῶν Ἐπιγόνων πραγματείᾳ· ἔπειτα Τιμαῖος ὁ Σικελιώτης, τὰ μὲν ἀρχαῖα τῆς ἱστορίας ὑ τοῖς καινοῖς ἱστορίαις ἀφηγησαμένου, τὰς δὲ πρὸς Πύρρον τὸν Ἠπειρώτην πολέμους εἰς ἰδίαν [k]καταχωρίσαντος πραγματείαν· ἅμα δὲ τούτοις Ἀντιγόνῳ τε ὑ Πολυβίῳ, ὑ Σιληνῷ, ὑ μυρίοις ἄλλοις τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν ὑχ ὁμοίως ὑπιβαλόντων· ὧν ἕκαστος ὀλίγα, [l]ὑ ὧδε αὐτὰ διεπονδασμένως ὧδε ἀκριβῶς, ἀλλ' ὑκ ἐπ' ὀπτυχόντων ἀκριβείαν συνθεὶς, [m]ἀνέγραψεν. ὁμοίας δὲ τούτοις [n]ὑ ὧδ' ἐν ἅπασιν ἀφωνίας ἐξέδωκαν ἱστορίας ὑ Ῥωμαίων ὅσοι τὰ παλαιὰ ἔργα τῆς πόλεως Ἑλληνικῇ ἀκριβείᾳ συνέγραψαν· ὧν εἰσι πρεσβύτατοι, Κόιντος Φάβιος, [o]Λεύκιός [p]Κίγκιος, ἀμφότεροι καὶ τοὺς [q]Φοινικοὺς ἀκμάσαντες πολέμους. τούτων δὲ ἑκάτερος, οἷς μὲν αὐτὸς ἔργοις παρεγένετο, ἀφ' ἧς ἐμπειρίας ἀκριβῶς [r]ἀνέγραψε· τὰ δὲ ἀρχαῖα τὰ μετὰ τὴν κτίσιν τῆς πόλεως γενόμενα κεφαλαιωδῶς ἐπέδραμε. ἀφ' [6]ὧν τὰς μὲν δὴ τοιὰς αἰτίας, ἔδοξέ μοι μὴ παρελθεῖν καλὴν ἱστορίαν ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἀμνημόνευτον, ἐξ ἧς ἀκριβῶς γραφείσης συμβήσεται τὰ κράτιστα ὑ διαφόρων τῶν ἔργων· τοῖς μὲν εὐπεπλεγμένοις τὴν ἑαυτῶν μοῖραν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς, δόξης αἰωνίου [s]τυγχάνειν, ὑ πρὸς τῶν [t]ὑστερογενῶν ἐπαινεῖσθαι, ἃ ποιεῖ τὴ φυτικὴ

in mentem veniat, quæ decet etiam de hac civitate ſentire, niſi animo penitus ſævo & hoſtili in eam ſint: neque juſtam ſervitutem moleſte ferre: (hæc enim lex naturæ apud omnes gentes eſt recepta, quam nullum tempus delebit, ut ſuperiores inferioribus imperent) neque fortunam incuſare, quaſi indignæ civitati tantum imperium & tam diuturnum gratis dederit: hoc ſaltem ex ipſa hiſtoria edoctis, quod *hæc urbs* ſimulatque primum eſt condita protulit ſexcentas virtutes virorum, quibus nec pietate, nec juſtitia, nec perpetua per omnem vitam temperantia præſtantiores, ac ne rebus quidem bellicis certatores excellentiores ulla unquam civitas aut Græca aut barbara tulit: ſin minus, ab oratione abſit invidia: pollicitationem enim rerum quæ omnem pene fidem ſuperant, & quæ ſunt admirandæ, neſcio quid ejuſmodi comitatur. illi vero univerſi, qui eam ad tantam imperii amplitudinem provexerunt, à Græcis ignorantur, quod hiſtoricum celebrem nacti non fuerint. Nulla enim de iis Græca hiſtoria accurate ſcripta ad noſtra uſque tempora in lucem prodiit, præter quædam compendia in ſummam redacta, eaque perbrevia. § Ac primus (quod equidem ſciam) Hieronymus Cardianus hiſtoricus Romanas antiquitates, in hiſtoria de * *poſteris eorum qui Alexandri regnum diviſerunt*, breviter perſtrinxit: deinde Timæus Siculus res quidem priſcas univerſali hiſtoria complexus narravit, at bellis cum Pyrrho Epirota geſtis proprium volumen ſeparatim dicavit: cumque his Antigonus, Polybius, Silenus, & ſexcenti alii res eaſdem, ſed diverſa ratione, ſunt aggreſſi: quorum unuſquiſque exiguum opus, ac ne id quidem debita cura & diligentia, ſed ex quibuſlibet vanis rumoribus compoſitum ſcriptis mandavit. His autem ſimiles & nulla in re diſcrepantes hiſtorias in lucem ediderunt Romani homines, quotquot res priſcas ſuæ civitatis ſermone Græco ſcripſerunt: quorum vetuſtiſſimi ſunt, Q. Fabius, L. Cincius, qui ambo bellis Punicis floruerunt. Horum virorum uterque res quibus ipſe interfuit, utpote probe ſibi notas, diligenter ſcriptis mandavit: res vero priſcas, quæ poſt urbem conditam geſtæ ſunt, ſummatim percurrit. Has igitur ob cauſſas præclaram hiſtoriam ſuperioribus intactam viſum eſt mihi ſilentio non præterire: ex qua accurate ſcripta hæc duo, quæ ſunt & optima & æquiſſima, eveniunt: ut viri fortes, qui fatum ſuum implerunt, gloriam immortalem adipiſcantur, & à poſteris laudentur (quæ faciunt ut mortalis

VI.

natura

a Πειρᾷ *Ven.* Sed πειρᾶν eadem ſignificatione reperitur etiam pag. ſeq. *Sylb.* b Γνωσθῆν *Vat.* c Τῶν ἡττωμένων *Ven.* minus apte. noſtra lectio infra adhibetur. *Sylb.* d Πολέμια pro πολεμικὰ (quamvis ſuſpecta vox ſit) apud *Thucydidem* legi non ignoro. *Steph.* e Εἰ δὲ *Vat.* ἤδη ἐπίσω legiſſe viſi ſunt *Lapus* & *Gelenius*, ut ex eorum verſionibus conjicit *Portus.* cum *Stephano* lege ὄπισω, & cum ſuperioribus hæc connecte. *Caſ.* f Οἱδὲ *Steph.* quod & in ſuo codice *Lapum* habuiſſe conſtat. *Camerarius*, retento ἀδὲ, poſt σύμπαντες claudit periodum; & mox inter οἱ & τοσοῦτον interjicit conjunctionem δὲ. *Sylb.* Servato ἀδὲ (quod in οἱ δὲ mutarunt *Gelen.* & *Sylb.*) locum hoc modo vertit *Æ. P. neque omnes qui eum ad tantam* &c. Senſumque genuinum eſſe arbitratur; Romani imperii propagatores non omnes illos quidem, at multos eorum, qui ſcriptorem ſatis celebrem nacti non fuerant, à Græcis ignorari. g Non placet *Stephano* particulas ὅτι μὴ pro εἰ μὴ accipere: ſed eas perinde interpretandas eſſe ac ſi ſcriptum eſſet, ἀλλὰ μόνον κεφαλαιώδεις ὑπόμναι. h Πρώτου μὲν *Vat.* i Τῶν ὑπομνήσεων *Vat.* k Καταχωρίσαντος *Vat.* l Καὶ ἀδὲ αὐτὰ δὲ διαπεπονδασμένως *Steph.* Καὶ ἀδὲ ἀκριβῶς αὐτοῦ διαπεπονδασμένως *Vat.* ex quo aliquis forſan διαπεπονδασμένα legendum conjiceret. m Ex *Cod. Ven.* repoſuit *Sylb.* Prius in *Ed. Steph.* ὑπέγραψεν. quod non mutandum exiſtimat *Port.* ſi ὑπὸ ἱστορίας addatur aut ſubintelligatur. n Καὶ κατ' ἀδὲν ἀφωνίας *Ven.* & *Vat.* o Καὶ Λεύκιος *Vat.* p Κίνκιος *Ven.* q Φοινικικὸς *Ven.* & *Vat.* r Ἀνέγραψε hîc quoque pro ὑπέγραψε (prout in *Ed. Steph.* habetur) repoſitum ex *Cod. Ven.* ſ Τυχὸν *Ven.* & *Vat.* t Γενομένων *Ven.* * Ita vertendum cum *Voſſio* in lib. de Hiſt. Gr. vel *de partiariis regni Alexandri*, ut placuit *Joſ. Scaligero* in Animadverſionibus in *Euſebium*. Male *Gelenius* reddit *de Succeſſione Heroicorum principum*: nec melius *de Epigonis* transfert *Port.* vide *Annott.*

natura ad divinam proxime accedat, nec rerum gestarum memoria una cum ipso corpore pereat) utque divinorum illorum virorum & præsens & futura progenies non jucundissimum & facillimum, sed generosissimum & honoratissimum vitæ genus sequatur: dum secum reputat debere eos qui generis præclara primordia ceperunt, magnifice de se sentire, & nulli rei majorum institutis indignæ operam dare. Ego vero, qui non assentationis caussa ad hoc opus animum appuli, sed veritatis & æquitatis studio, (qui præcipuus debet esse omnis historiæ scopus,) primum quidem ut consilium meum omnibus viris bonis & honestarum magnarumque rerum cognoscendarum cupidis fructuosum esse demonstrem: deinde vero gratiam quam possum referam civitati, memor * doctrinæque liberalis & aliorum commodorum quibus in ea degenti mihi frui contigit.

VII. ¶ Quum autem consilii mei rationem *jam* reddiderim, volo adhuc verba facere de adjumentis quæ habui quum ad hoc opus scribendum aggressurus essem. Fortasse enim qui prius legerunt Hieronymum, aut Timæum, aut Polybium, aut aliquem ex aliis scriptoribus, de quibus paullo ante mentionem feci, quod sua scripta in summam redegerunt, breviterque perstrinxerunt, quum multa quæ à me scribuntur apud illos non invenerint, hæc à me fingi suspicabuntur, & unde ego hanc rerum cognitionem adeptus fuerim scire volent. Nequis igitur talem de me opinionem concipiat, præstat ut quibus rationibus impulsus & quibus commentariis adjutus fuerim explicem. Ego quum in Italiam navigassem, statim post finem bello civili ab Augusto Cæsare impositum, † media Olympiade centesima octogesima septima; & ab illo tempore ad hanc usque diem annos viginti & duos Romæ mansissem, & sermonem Romanum edidicissem, literarumque illius regionis cognitionem adeptus fuissem, toto hoc tempore in curam eorum, quæ ad hujus mei operis argumentum spectabant, perpetuo incubui. & quum alia à doctissimis viris, in quorum consuetudinem me insinuaram, edoctus accepissem, alia ex historiis decerpsissem, quas Romani *autores* ab ipsis laudati composuerunt, Porcius Cato, Fabius Maximus, Valerius Antias, Licinius Macer, Ælii, Gellii, Calpurnii, & præter istos multi alii viri non ignobiles, quorum commentariis usus (sunt autem Græcis annalibus similes) tunc demum hanc historiam sum aggressus. Atque hæc de me ipso disserui. Reliquum est ut & de ipsa

φύσιν ὁμοιωθῇ τῇ θείᾳ, καὶ μὴ συνεκποδὼν ἐκεῖνα τοῖς σώμασι· τοῖς δὲ ἀπ' ἐκείνων τῶν ἀοιδίμων ἀνδρῶν νῦν τε ὄντι καὶ ὕστερον [a] εὐφημοῦσι, μὴ τὸ ἡδὺ τε καὶ ῥᾷστον αἱρεῖσθαι τοῦ βίου, ἀλλὰ τὸ εὐγενέστατον καὶ [b] φιλοτιμώτατον, ἐνθυμουμένοις ὅτι τὰς εἰληφότας καλὰς τὰς προῤῥάς, ἐκ τῶν γένους ἀφορμὰς, μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς προσήκει φρονεῖν, καὶ μηδὲν ἀνάξιον ὑπιτηδεύειν τῶν προγόνων. ἐμοὶ δὲ, ὃς οὐκ ἀλαζονείας χάριν ὅτι τάχιστα ἀπέλιπε τὸ στρατήγιον, ἀλλὰ τὸ ἀληθείας καὶ τὸ δικαίου φιλόκαλος, ὧν δεῖ κομίζεσθαι πᾶσαν ἰσοτέλειαν, προῆκτο μὲν ὑπιδείξασθαι τὴν ἐμαυτοῦ προθυμίαν, ὅτι χρῆναι πρὸς ἅπαντας, [c] ἀνθρώπους τοὺς ἀγαθοὺς καὶ φιλοτίμους τὸ καλῶν ἔργων καὶ μεγάλων ἐπαίτους μεγίστους ἀμοιβὰς, [d] ἃς ἐμοὶ δυνάμις εἴη, ἀποδοῦναι τῇ πόλει, παιδείας [e] τε" μεμνημένῳ, καὶ τὸ ἄλλων ἀγαθῶν ὅσων ἀπέλαυσα, [f] μεταλαβόντι ἐν αὐτῇ.

Ἀποδώσειν δὲ τὸ [g] καθ' ὃν τῆς προαιρέσεως λόγον, ἐπὶ βέλτιον καὶ σφᾶς τὸ ἁρμόζον εἰπεῖν, ὡς ἐχρησάμην ὅτι ἔμελλον ὑπιχρεῖν τῇ γραφῇ. ἴσως γὰρ οἱ προαναγνώκοτες Ἱερώνυμον, ἢ Τίμαιον, ἢ Πολύβιον, ἢ τῶν ἄλλων τινὰ συγγραφέων, καθ' ὧν ἐποιησάμην λόγον ὀλίγῳ πρόσθεν, ὡς [b] ἐπισυνῃρηκότων τὰ γραφεῖ, πολλὰ τὰ ἐμοῦ γραφομένων οὐχ εὑρήσουσι παρ' ἐκείνοις κείμενα, ἀναλάβειν ἐπολήψονταί με, καὶ πόθεν [i] εἰς ἐμὲ ἡ τούτων γνῶσις προσγέγονεν ἀξιώσουσι μαθεῖν. [k] ἵνα δὴ μὴ τοιαύτην δόξαν προσθῶσί τινι περὶ ἐμοῦ, βέλτιον ἀφ' ὧν ὡρμήθην λόγων τε καὶ ὑπομνημάτων [l] διελθεῖν. ἐγὼ καταπλεύσας [m] εἰς Ἰταλίαν, ἅμα τῷ καταλυθῆναι τὸ ἐμφύλιον πόλεμον ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος, ἑβδόμης καὶ [n] ὀγδοηκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος μεσούσης, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου χρόνου ἐτῶν δύο καὶ εἴκοσι μέχρι τοῦ παρόντος γενόμενον ἐν Ῥώμῃ διατρίψας, διαλεκτόν τε τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκμαθὼν, καὶ γραμμάτων ὑπιφείων λαβὼν ὑπόμνημα, ἐν παντὶ τούτῳ χρόνῳ τὰ συντεινόντα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διετέλουν θεασματευόμενος· καὶ τὰ μὲν παρὰ τῶν λογιωτάτων ἀνδρῶν, οἷς εἰς ὁμιλίαν ἦλθον, διδαχῇ παραλαβών· τὰ δὲ ἐκ τῶν ἱστορικῶν ἀναλεξάμενος, [o] ἃς οἱ πρὸς αὐτῶν ἐπαινούμενοι Ῥωμαῖοι συνέγραψαν, Πόρκιός τε Κάτων, καὶ Φάβιος Μάξιμος, καὶ Οὐαλέριος [p] Ἀντιὰς, καὶ [q] Λικίνιος Μάκερ, Αἴλιοί τε καὶ Γέλλιοι, καὶ Καλπούρνιοι, καὶ ἕτεροι [r] πρὸς τούτοις συχνοὶ ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς· ἀπ' ἐκείνων ὁρμώμενος τῶν θεασματιῶν εἰσὶ δὲ ταῖς Ἑλληνικαῖς [s] χρονογραφίαις ἐοικυῖαι· τότε ἐπεχείρησα τῇ γραφῇ. ταῦτα μὲν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ διείλεγμαι. λοιπὸν ὅτι δέ μοι καὶ περὶ τῆς ἰσοτέλειας

7

a Επομένοις *Ven.* *b* Φιλοπονώτατον legisse visus est *Lapus*: quod adprobat *Portus*. Sed φιλοτιμώτατον (inquit *Casaubonus*) retinendum esse sentient omnes, qui Græce sciunt, & vim ejus vocis non incognitam habent. *c* Deest *Vat.* *d* Illud ἃς ferri potest, si ex sequentibus subaudiatur δικαίως. alioqui legendum ὅσ vel ὅσα, ut p. 4. v. 46. *Sylb.* *e* Deest *Vat.* *f* Διατρίψας ἐν ταύτῃ *Ven.* Διατρίψας ἐν αὐτῇ *Vat.* *g* Vox τάξις addita est ex *Cod. Ven.* *h* Dicens illos ὑποσυρήναι τῷ γραφῷ, intellexit *contractasse* & *in angustum redegisse historiam*, eorum more qui aliquid imminuunt, quidpiam ex eo paullatim subtrahendo. *Steph.* *i* Η τούτων γνῶσις εἰς ἐμὲ παραγέγονεν — *Vat.* *k* Ινα μὴ *Vat.* *l* Προειπεῖν *Ven.* Εἰπεῖν *Vat.* *m* Vocula εἰς ex *Cod. Ven.* inserta est. *n* Ογδοηκοστῆς ἑβδόμης *Vat.* *o* Οσα pro ἃς & mox Ρωμαίων habet *Ven.* *p* Cum Αντιὰς fœminina terminationem habeat, malim Αντίας vel Αντιάτης: quemadmodum *Verrius Flaccus* (initio libelli qui conscriptus est *de Origine gentis Romanæ*) Antiatem se quam Antiam dicere maluit. vel perispomenus scribendum Αντᾶς, ut Νομᾶς & similia. *Sylb.* Αντιὸς *Vat.* *q* *Al.* Λικίνιος cum simplici ν. ut apud *Horatium*, correpta secunda, Od. 10. l. 2. *r* Συχνοὶ ἐκεῖνοι τούτοις *Vat.* *s* Γραφαῖς *Ven.* * Ita vocem παιδείας interpretandam esse suasit *Steph.* in Operis var. in *Dionysium*. Ille tamen suspicatur, *Dionysium* voce παιδείας hîc loci ad *doctrinam politicam* potissimum respicere. † Id est, anno secundo ejusdem Olympiadis elapso.

ἱστορίας αὐτῆς προεκθεῖν, πίστ[ει] τε αὐτοῖς προσλαμβάνω" χρόνοις, καὶ [b] περὶ τίνων πραγμάτων ποιήσομαι τὴν διήγησιν, καὶ πόσαπερι ἀποδίδωμι τὸ σχῆμα τῇ πραγματείᾳ.

[c] Ἀρξομαι οὖν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων μύθων, ὧν κατέλιπον οἱ πρὸ ἐμοῦ γενόμενοι συγγραφεῖς, χαλεπὸν ὄντας ἄνευ πραγματείας μεγάλης ἐξευρεθῆναι. καταβιβάζω δὲ τὴν διήγησιν ἕως τοῦ πρώτου [d] Φοινικικοῦ πολέμου, τοῦ γενομένου σφισιν πρὸς τοῖς τριακοστῷ καὶ ὀγδόῃ καὶ [e] εἰκοστῇ ὕστερον τῶν ἐκατὸν ὀλυμπιάδων. ἀφηγήσομαι δὲ τούς τε ὀθνείους πολέμους ἃ πόλις ἄπασα, ὅσ οἱ ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐπολέμησε, καὶ τὰς ἐμφυλίους στάσεις ὁπόσας ἔστασίασεν, ἐξ οἵων αἰτιῶν ἐγένοντο, καὶ δι' οἵων τρόπων τε καὶ λόγων κατελύθησαν· πολιτειῶν τε ἰδέας διέξειμι πάσας ὅσαις ἐχρήσατο βασιλευομένη τε, καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς μοναρχίας, καὶ τίς ἑκάστης [f] ἐκείνης ὁ κόσμος ἦν τε τὰ κράτιστα καὶ νόμοι τῶν ὑπαρξάντων διηγήσομαι, καὶ συλλήβδην ὅλον [g] ἀποδείξω τὸν ἀρχαῖον βίον τῆς πόλεως. σχῆμα δὲ ἀποδίδωμι τῇ πραγματείᾳ, [h] ᾧθ' ὁποῖον οἱ τοὺς [i] πολέμους ἀναγράψαντες ἀποδεδώκασι ταῖς ἱστορίαις, ᾧθ' ὁποῖον οἱ τὰς πολιτείας αὐτὰς ἐφ' ἑαυτῶν διηγησάμενοι, ἔστε τοῖς [k] χρονικοῖς ἀναπλήσιον, [l] ἃς ἐξέδοσαν αἱ τὰς Ἀτθίδας [m] πραγματευόμενοι μονοειδεῖς μὲν ἁπάσας καὶ ταχὺ [n] προσιζάνουσαι τοῖς ἀκούουσιν· ἀλλ' ἐξ ἁπάσης ἰδέας μικτόν, [o] ἀναγωνές τε καὶ θεωρητικῆς, ἵνα καὶ τοῖς περὶ τοὺς πολιτικοὺς ἀσχολουμένοις λόγους, καὶ τοῖς περὶ τὴν φιλόσοφον ἐπιτηδεύσει θεωρίαν, καὶ εἴ τισιν ἀσχόλητος δέησις ἀφορμῆς εἰς ἱστορικοὺς ἀναγνώσμασιν, ἀπροχόητος ἔχουσα φαίνηται. ἡ μὲν οὖν ἱστορία περὶ τούτων τε γενήσεται πραγμάτων, καὶ τοιοῦτο τεύξεται σχήματος. ὁ δὲ συγγράψας αὐτὰ [p] εἰμὶ Διονύσιος Ἀλεξάνδρου Ἁλικαρνασσεύς. ἀρξομαι δ' [q] ἐνθένδε.

hiſtoria illud præmoneam; [a] quibus eam circumſcribo temporibus, & quibus de rebus narrationem conficio, & quam formam operi tribuo.

[b] Hiſtoriam autem ordior ab antiquiſſimis fabulis, quas ſuperiores ſcriptores prætermiſerunt, quod non ſine difficultate & magno negotio reperiri poſſent. deduco autem narrationem uſque ad initium primi belli Punici, quod fuit anno tertio vigeſimæ octavæ ſupra centeſimam Olympiadem. narro autem & omnia bella externa, quæ P. R. illis temporibus geſſit, & inteſtinas ſeditiones quibus laboravit, quibuſque ex cauſis ortæ fuerint, quibuſve modis & rationibus ſedatæ. Perſequor etiam omnia genera ſtatus civitatis, quibus eſt uſus & ſub regibus & poſt exactos reges, & quis ordo ac diſciplina eorum uniuſcujuſque eſſet: mores etiam optimos & leges clariſſimas recenſeo, & in ſumma totam illius populi priſcam vivendi rationem demonſtro. Operi vero formam do, nec qualem bellorum ſcriptores ſuis hiſtoriis dederunt, nec qualem qui rerumpublicarum ſtatus ſeparatim narrarunt, neque annalibus ſimilem, quos ediderunt qui res Atticas ſcripſerunt: (illi enim ſunt ſimplices, & auditores cito offendunt) ſed mixtam ex quolibet genere rerum cum earum quæ in ipſa actione, tum earum quæ in ſola contemplatione verſantur, ut ſatisfiat & iis qui civilibus negotiis vacant & iis qui philoſophicæ contemplationi dant operam, & ſiquibus quieta oblectatione in hiſtoriarum lectione opus erit. Mea igitur hiſtoria de hiſce rebus aget, & talem formam ſortietur. Auctor vero ejus ſum ego, Dionyſius Alexandri F. Halicarnaſſenſis. Atque hinc exordior.

VIII.

ΤΗΝ ἡγεμόνα γῆς καὶ θαλάσσης ἁπάσης πόλιν, ἣν νυῦν κατοικοῦσι Ρωμαῖοι, παλαιόταται τῶν μνημονευομένων λέγονται κατασχεῖν βάρβαροι Σικελοί, ἔθνος αὐτόχθονες. τὰ δὲ πρὸ τούτων, ᾧθ' ὡς κατείχετο πρὸς ἑτέρων, ᾧθ' ὡς ἔρημος ἦν, οὐδεὶς ἔχει βεβαίως εἰπεῖν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Αβορίγινες αὐτὴν προσλαμβάνουσι, πολέμῳ μακρῷ τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενοι· οἱ τὸ μὲν πρότερον ὄρεσιν ὤκουν ἄνευ τειχῶν κωμηδὸν καὶ σποράδες· ἐπεὶ δὲ Πελασγοί τε καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τινὲς ἀναμιχθέντες αὐτοῖς [r] συνήεσαν τῶν πρὸς τοὺς ὁμοτέρμονας πολέμων, τὸ [s] Σικελικὸν ἔθνος ἀπαναστήσαντες ἐξ αὐτῆς, πόλεις περιεβάλοντο συχνὰς, καὶ κατεσκεύασαν ἱκανὸν αὐτοῖς γενέσθαι πᾶσαν, ὅσην ὀρίζουσι ποταμοὶ δύο,

IX. *Romæ habitatores priſci.*

URBEM terræ mariſque totius dominam, quam nunc Romani incolunt, primi omnium, qui memoriæ ſunt proditi, feruntur tenuiſſe barbari Siculi, gens indigena. ante vero alioſne colonos habuerit, an inculta fuerit, nemo poteſt certo dicere. ſed poſtea eam longo bello antiquis dominis ereptam occuparunt Aborigines, qui ante in montibus ſine mœnibus vicatim & paſſim habitabant. Sed poſtquam Pelaſgi & alii quidam Græci admixti eos juverunt in bello contra finitimos populos, Sicula gente inde expulſa, multas urbes mœnibus cinxerunt, & in ſuam poteſtatem redegerunt totum illum agrum, quem amnes duo,

Siculi.

Aborigines.

[a] Illa ex *Cod. Ven.* addidit *Sylb.* habentur etiam in *Cod. Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus.* Περὶ τίνων χρόνων pro τίσι χρόνοις malit *Port.* [b] Περὶ τίνων ποιήσομαι πραγμάτων *Vat.* [c] Ἀρξομαι μὲν οὖν. *Vat.* [d] Φοινικικοῦ *Vat.* Verum Φοινικοῦ malit *Sylburg.* quod ad Latinam vocem *Punicus* quam proxime accedat. [e] Pro ὀγδοηκοστῆς (ut in *Ed. Steph.*) repoſui εἰκοστῆς cum *Lapo, Camerario, Xylandro,* atque ipſo *Euſebio. Sylb.* Hanc lectionem firmat *Vat.* [f] Ita *Ven. & Vat. Exstyos Steph.* [g] Ἀποδείκνυμι *Vat.* [h] Οὐχ ὁποῖον *Ven.* [i] Poſt πολέμους omiſſum à librario fuiſſe μόνους ſuſpicor, aut ἰδίας. *Steph.* [k] Auctorem potius διηγήσει aut tale quid poſt χρονικοῖς ſcripſiſſe quam ſubaudiendum reliquiſſe crediderim. *Steph.* [l] Forſan εἰσὶ. *Sylb.* [m] Περιγραφοποιοῦσαι *Ven. & Vat.* [n] Προϊσταμένας *Vat.* [o] Non dubito (inquit *Steph.*) quin illa *idea,* quam συναγώνιον appellat, politicis, at θεωρητικῆς philoſophis aſſignetur. quod interpretibus latuit. Videtur etiam tertium quiddam poſt θεωρητικῆς deſiderari: partim quod non ἐξ ἑκατέρας ἰδέας, tanquam de duabus tantum loquens, verum ἐξ ἁπάσης ἰδέας dicat: partim etiam quod non duo tantum ſed tria hominum genera proponat, quorum in gratiam ſe talem hiſtoriæ ſuæ formam tribuere velle ſcribit. [p] Διονύσιός εἰμι *Vat.* [q] Ἐνθένδε *Vat.* quod & maluit *Steph.* In *Ed. Steph.* poſt ἐνθένδε legitur hic titulus, Ἀρχὴ τῆς ἱστορίας. quem ego cum *Lapo* prætermiſi; nec ab auctore, ſed ab alio quopiam inſertum exiſtimo. *Sylb.* [r] Συνήεσαν *Ven.* [s] Σικελικὸν ἔθνος *Vat.* [a] Hic ſequutus ſum *Lapum,* qui (ut inquit *Steph.*) non adeo à mente Dionyſii aberravit, ac *Gelenius & Portus,* ex præſentibus futura facientes, quum potius præterita facienda forent; ſed verbis Latinis, quæ & ipſa præſentis temporis ſunt, Græca commutavit.

duo, Liris & Tiberis, terminant, qui ſuos habent fontes ad radices Apenninorum montium, à quibus tota Italia bifariam in longitudinem dividitur: & DCCC. ferme ſtadiorum inter utriuſque oſtia interſtitio in mare Tyrrhenum erumpunt. atque à ſeptentrione Tiberis prope urbem Oſtiam ſe exonerat: à meridionali plaga Liris Minturnam alluit. Ambæ autem hæ civitates ſunt Romanorum coloniæ: atque iidem homines, mutatis tantum appellationibus, in iiſdem ſedibus à nullis aliis amplius expulſi, perpetuo remanſerunt, vetuſque Aboriginum nomen uſque ad bellum Trojanum adhuc ſervarunt; & à Latino rege, qui belli Trojani temporibus regnavit, Latini dici cœperunt. Quum autem Romulus ſextadecima ætate poſt bellum Trojanum urbem ſibi cognominem condidiſſet, nomine quod nunc habent ſumpto, temporis progreſſu in gentem maximam ex minima & ex obſcuriſſima in clariſſimam evaſerunt: dum larium egenos apud ſe comiter recipiunt, & viris fortibus bello devictis civitatem impertiuntur, & ſuis libertis jus civium concedunt, & nullam hominum conditionem, quæ rempublicam juvare poſſet, aſpernantur: ſed præcipue pulcherrimis reipublicæ adminiſtrandæ inſtitutis, quæ variis caſibus cladibuſque, ex qualibet occaſione aliquam utilitatem capientes, conſtituerunt.

X. ¶ Cæterum, Aborigines Romani generis auctores, alii indigenas Italiæ, gentem ipſam ex ſe oriundam aſſerunt, (Italiam autem voco totam illam oram quam Ionius & Tyrrhenicus ſinus, & Alpes * tertiæ à continente ambiunt) nomenque primum illis inditum, quod poſteris ſuis generis auctores fuiſſent, quemadmodum nos Græci diceremus ἀρχηγέτας aut πρωτογόνους. Alii vero ajunt quoſdam ſine laribus, & errones, qui ex variis locis convenerant, forte fortuna ſibi invicem occurriſſe, & ſedes in locis munitis poſuiſſe, & latrocinio ac re pecuaria vixiſſe. Horum autem nomen detorquent in id quod caſibus ipſorum magis convenit, Aberriginines appellantes, ut errones eos fuiſſe demonſtrent. Quamobrem ſecundum iſtos nullum fere diſcrimen erit inter Aboriginum gentem, & eos qui à veteribus *Leleges* appellabantur. Illi enim hominum generi, quod laribus carebat, quodque ex mixta variarum gentium colluvie conſtabat, & quod nullas certas ſedes ut patriam habebat, hoc nomen ſæpe imponebant. Alii vero fabulantur eos fuiſſe colonos Ligurum, qui Umbris ſunt finitimi. Ligures enim multas Italiæ partes habitant, Galliæ etiam quaſdam incolunt.

δύο, [a] Λίρις καὶ Τίβερις, οἳ τὰς μὲ ἀρχὰς λαμβάνουσι τῆς ῥύσεως ἐκ τῆς [b] Ἀπεννινικῆς ὀρῶν, ὑφ' ὧν δίχα τέμνεται πᾶσα ἡ μῆκος ἡ Ἰταλία· ἁμαξάντες δὲ κατὰ τὰς ἐμβολὰς ὀκταχόσιά πως στάδια ἀπ' ἀλλήλων, εἰς τὸ Τυρρηνικὸν ἐξερεύγονται πέλαγος· ἀπὸ μὲ τῶν βορείων μερῶν ὁ Τίβερις [c] Ὠστίας πόλεως πλησίον ἐκδιδοὺς· [d] ἀπὸ δὲ [e] μεσημβρινοῦ κλίματος ὁ Λίρις Μιντοῦρναν παραμείβων. Ῥωμαίων δέ εἰσιν αἱ πόλεις ἀμφότεραι ἄποικοι· καὶ διέμειναν ὑπὸ τῆς αὐτῆς οἰκήσεως, οὐκέτι [f] τοῖς ἑτέρων ἐξελαθέντες, ὀνομάτων ἀλλαγῆς αὐτοῖς οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι προσαγορεύόμενοι· μέχρι μὲ δὴ Τρωϊκοῦ πολέμου, τὴ ἀρχαίαν τῶν Αβοριγίνων ὀνομασίαν ἔτι σώζοντες· [g] ὑπὸ δὲ Λατίνου βασιλέως, ὃς κατὰ τὸ Ἰλιακὸν πόλεμον ἐβασίλευσε, Λατῖνοι ἀρξάμενοι καλεῖσθαι. Ῥωμύλου δὲ τὸ ἐπώνυμον αὐτῷ πόλιν [h] οἰκίσαντος, ἑκκαίδεκα γενεαῖς τῶν Τρωϊκῶν ὕστερον, νεῦ νεῦ ἔχουσιν ὀνομασίαν μεταλαβόντες, ἔθνος [i] τε μέγιστον ἐξ ἐλαχίστου γενέσθαι συνεχώρησε τύχη, καὶ φανέντα ἐξ ἀδηλοτάτου, τῶν τε δεομένων οἰκήσεως ἅπασι φιλανθρώπως ὑποδοχὴν, καὶ πολιτείας μεταδοῦσι τοῖς μετ' ἀνδρὸς γενναίου ἐν πολέμῳ κρατηθεῖσι, πάντων τε ὅσοι παρ' αὐτοῖς ἐλευθεραθέντες, αὐτοῖς εἰ συνεφέποιτο, τύχης τε ἀνθρώπων ὁπόσας, εἰ μέλλοι τὸ κοινὸν ὠφελεῖν, ἀπαξιώσει· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ πάντα, [k] κόσμῳ τῷ πολιτεύματος, ὃν ἐκ πολλῶν κατεσκευάσατο παθημάτων, ἐκ παντὸς χωρίου [l] λαμβάνοντές τι χρήσιμον.

Τοὺς δὲ Αβοριγίνας, ἀφ' ὧν ἄρχει [m] Ῥωμαίων τὸ γένος, ἃ μὲ αὐτόχθονας Ἰταλίας, γένος αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ γενόμενον, ἀποφαίνουσιν· Ἰταλίᾳ δὲ καλῶ τὴν ἀκτὴν σύμπασαν, ὅσην ὁ Ἰόνιός τε κόλπος καὶ Τυρρηνικός, καὶ [n] τεῖναι περιέχουσιν ἐκ γῆς Ἄλπεις. καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῖς τὴν πρώτην φασὶ τεθῆναι, ἅμα τῇ γενέσεως τοῖς μετ' αὐτὸν ἄρξαι, ὥσπερ ἂν ἡμεῖς ἐπὶ μεν γενάρχας ἢ [o] πρωτογόνους. ἕτεροι δὲ λέγουσιν ἀνεστίους τινὰς καὶ πλάνητας, ἐκ πολλῶν συνελθόντας χωρίων, κατ' δαίμονα συντυχεῖν ἀλλήλοις αὐτόθι, καὶ τὴν οἴκησιν ὑπὸ τοῖς ἐρύμασι καταστήσασθαι, ζῆν δὲ ἀπὸ λῃστείας καὶ νομῆς. παραλλάττουσι δὲ καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν, ὑπὸ τὸ τοῖς τύχαις οἰκειότερον, [p] Αβερρίγινας λέγοντες, ὥστε δηλοῦσθαι [q] τοὺς [r] πλάνητας. κινδυνεύει δὴ κατὰ τοῦτο μηδὲν διαφέρειν τὸ τῶν Αβοριγίνων φῦλον, ὧν ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ [s] δὴ λέγω. τοῖς γὰρ ἀνεστίοις καὶ μιγάσι, καὶ μηδεμίαν γῆν βεβαίως ὡς πατρίδα κατοικοῦσι, ζωΐτλιν ἐπετίθεντο τὴν ὀνομασίαν ὡς τὰ πολλά. ἄλλοι δὲ Λιγύων ἀποίκους μυθολογοῦσιν αὐτοὺς γενέσθαι, τῶν ὁμορούντων Ὀμβρικοῖς. οἱ γὰρ Λίγυες οἰκοῦσι μὲν καὶ τῆς Ἰταλίας πολλαχῆ, νέμονται δὲ τινα καὶ τῆς Κελτικῆς. ὁπότερα

a Λεῖρις *Straboni & Ptolemæo.* *b* Απεννίνων *Strab. & Ptol.* ſemel quoque ſic ſcriptum invenies apud *Dionyſium* lib. 3. *Sylb.* *c* Οσίας *Steph.* Verum Ωσίας agnoſcit *Stephanus Byzant.* *d* Απὸ δὲ τοῦ μεσ. *Vat.* *e* Μίντυρνα apud *Steph. Byz.* ex *Dionyſii* decimo ſexto. *Sylb.* *f* Πρὸς ἑτέρων ἐξελαθέντες ὀνομάτων· ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς *Ven. & Vat.* Pro αὐτοῖς (inquit *Sylb.*) forſan συγχαῖς ſcripſerit auctor. *g* Niſi ἐπὶ Λατίνου temporis ſignificationem habeat, ut (prout vertit *Lapus*) intelligatur *Latini regis tempore*, ἐπὶ pro ἀπὸ à librariis male poſitum ſuſpicarer. *Steph.* *h* Οἰκίσαντος *Vat.* *i* Illud τε deeſt *Vat.* *k* Κόσμῳ τε πολ. *Vat.* articulus τῷ abeſt à *Cod. Ven.* *l* Λαβόντες *Ven.* *m* Ρωμαίοις *Vat.* *n* Τριττοὶ *Ven.* huc facit *Zoſimus* l. 6. ὅσην δὲ αὖτε [Αλπις] τεῖνει, αἱ τοὺς ἐπὶ τῷ Ἰταλίαν ἀπὸ Κελτῶν τοὺς ὀδοὺς ἀποκλείουσιν, Κοττίαι, Ποινίαι, Μαριτίμαι. Sic habet *Cod. Ven.* καὶ Τυρρηνικὴ θάλασσα, καὶ τείνει ἀφεξῆς &c. *o* *Lapi* verſio habet πρωτογόνους, quod ad γηγένεις proxime accedit. *Sylb.* *p* Αβορρίγινας *Ven.* perperam. *q* Αὐτοὺς *Ven.* *r* Non abſimile vero eſt *Dionyſium* poſt πλάνητας adjeciſſe, καὶ γὰρ τὸ πλανᾶσθαι λέγουσιν ΕΡΡΑΡΕ. *Steph.* *s* Δηλίζων malit *Steph.* Schediaſm. l. 1. c. 3. atque ἂν σημῆναι Δηλίζων pro σημαίνειν ἐς Λίλιζας σημᾶναι noto Græciſmo poſitum probat *Portus* ex *Xenophonte* in *Oeconom.* non procul ab initio: σὺ ἂν μοι δοκῶ ὑπὸ τούτων, ἂν σὺ διαπονῇ παλῆς, παλύεσθαι. Vide *Palmerii* Græc. Antiq. l. 1. c. 10. * Forſan *triplices*.

ὁποτέρας δ' αὐτοῖς ἐστι γῆ πατρὶς, ἄδηλον. οὐδὲ γὰρ ἔτι λέγεται περὶ αὐτῶν προσωτέρω σαφὲς οὐδέν. Οἱ δὲ λογιώτατοι τῶν Ρωμαίων συγγραφέων, ἐν οἷς ἐστι Πόρκιος τε Κάτων, ὁ τὰς γενεαλογίας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων ἐπιμελέστατα συναγαγών, καὶ Γάιος Σεμπρώνιος, καὶ ἄλλοι συχνοί, Ἕλληνας αὐτοὺς εἶναι λέγουσι τῶν ἐν Ἀχαίᾳ ποτὲ οἰκησάντων, πολλαῖς γενεαῖς πρότερον τοῦ πολέμου τοῦ Τρωϊκοῦ μεταναστάντας. Οὐκέτι μέντοι διισχυρίζονται ὁπότε φῦλον Ἑλληνικὸν τοῦτο μετῆλθον, ὁπόθεν τε πόλιν ἐξ ἧς ἀπανέστησαν, ὁπότε χρόνων, ὑφ' ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας, ὑφ' ὁποίαις τύχαις χρησάμενοι τὴν μητρόπολιν ἀπέλιπον. Ἑλληνικῷ τε μύθῳ χρησάμενοι, οὐδένα τῶν τὰ Ἑλληνικὰ γεγραφότων βεβαιωτικὸν παρέχοντο. τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς ὅπως ποτ' ἔχει, ἄδηλον. εἰ δ' ἔστιν ὁ τούτων λόγος ὑγιὴς, οὐκ ἂν ἑτέρου τινὸς εἴησαν ἀποικοι γένους, ἢ τοῦ καλουμένου [c] νῦν Ἀρκαδικοῦ. [d] πρῶτοι γὰρ Ἑλλήνων οὗτοι περαιωθέντες τὸν Ἰόνιον κόλπον ἐφίκοντο Ἰταλίᾳ, ἄρχοντος αὐτοῖς Οἰνώτρου τοῦ Λυκάονος. ἦν δὲ πέμπτος ἀπό τε [e] Αἰζέως καὶ Φορωνέως, τῶν πρώτων ἐν Πελοποννήσῳ διαφανσάντων. Φορωνέως μὲν γὰρ Νιόβη γίνεται· Ζεύτης δὲ υἱὸς καὶ Διὸς, ὡς λέγεται, Πελασγός· Αἰζεοῦ δὲ υἱὸς Λυκάων· τούτου δὲ Δηϊάνειρα θυγάτηρ· ἐκ δὲ Δηϊανείρας καὶ Πελασγοῦ Λυκάων ἕτερος· τούτου δὲ Οἰνώτρος, ἑπταχαίδεκα γενεαῖς πρότερον τοῦ ὑπὸ Τροίᾳ στρατεύσαντος. ὁ μὲν δὴ χρόνος ἐν ᾧ τὴν ἀποικίαν ἔστειλαν Ἕλληνες εἰς Ἰταλίαν, οὗτος ἦν. ἀπανέστη δὲ τῆς Ἑλλάδος Οἰνώτρος, οὐκ ἀριθμὸν τῇ μοίρᾳ. δύο γὰρ καὶ εἴκοσι παίδων Λυκάονι γενομένων, εἰς τοσούτους ἔδει κλήρους νεμηθῆναι τὴν Ἀρκάδων χώραν. Ζεύτης μὲν δὴ τῆς αἰτίας ἕνεκα Πελοποννήσου Οἰνώτρος ἐκλιπών, καὶ καταπλεύσας [h] ναυτικῷ, διαίρει τὸν Ἰόνιον [i] πόντον, καὶ σὺν αὐτῷ Πευκέτιος τῶν ἀδελφῶν εἷς. ἕποντο δὲ αὐτοῖς ὅ τε οἰκεῖος λαὸς συχνοί· πολυάνθρωπον γὰρ δὴ [k] τοῦτο λέγεται τὸ ἔθνος κατ' ἀρχὰς γενέσθαι· καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅσοι χώραν εἶχον ἐλάττω τῆς ἱκανῆς. Πευκέτιος μὲν οὖν ἔνθα τὸ πρῶτον [l] ὥρμισαντο τῆς Ἰταλίας, ὑπὲρ ἄκρας Ἰαπυγίας [m] ἐκβάσας τῶν λεών, αὐτῷ καθήρατο, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ σὺν Ζεύτᾳ τὰ χωρία οἰκοῦντες Πευκέτιοι ἐκλήθησαν. Οἰνώτρος δὲ, τὸν πλείω δὴ στρατὸν μοῖραν ἀριθμόν, εἰς τὸν ἕτερον ἀφικνεῖται κόλπον, τὸν [n] ἀπὸ τῶν ἑσπερίων μερῶν πρὸς τῆς Ἰταλίας ἀναχεόμενον, ὃς τότε μὲν Αὐσόνιος ἀπὸ τῶν προσοικούντων Αὐσόνων ἐλέγετο· ἐπεὶ δὲ Τυρρηνοὶ θαλασσοκράτορες ἐγένοντο, ὁ μετέβαλεν ἣν ἔχει νῦν προσηγορίαν. Εὑρὼν δὲ χώραν πολλὴν μὲν εἰς νομὰς, πολλὴν δὲ εἰς [p] ἀρότους εὔφορον, ἔρημον δὲ τῶν πλείστων, καὶ ὀλίγην τὴν οἰκουμένην πολυάνθρωπον, [q] ἀναχαράς τὸ βάρβαρον ἐκ μέρους τινὸς αὐτῆς, [r] ᾤκισε πόλεις μικρὰς καὶ

Utra autem sit eorum patria, incertum est (nihil enim certi de iis præterea dicitur.) ¶ Sed doctissimi Romanorum scriptorum, XI.
inter quos est Porcius Cato, qui Italicarum urbium origines accuratissime collegit, & C. Sempronius, & multi alii, ajunt eos esse ex iis Græcis qui quondam in Achaia habitarant, & multis ante bellum Trojanum ætatibus inde migrarant. Verum tamen verbis disertis non scribunt aut ex qua Græca natione fuerint, aut ex qua urbe migrarint, aut quo tempore, aut quo coloniæ duce, aut quibus acti casibus antiquam patriam reliquerint: &, fabulam Græcam sequuti, *hoc* nullius auctoris Græci testimonio confirmarunt. Rei igitur veritas quomodo se habeat incertum est. Quod si istorum sermo est *verus*, non possunt coloni esse ullius alterius generis quam Arcadici. Nam hi primi Græcorum, duce OEnotro Lycaonis filio, Ionico sinu trajecto, Italiam habitarunt. hic autem quintus erat ab Æzeo & Phoroneo, qui primi in Peloponneso regnarunt. Ex Phoroneo enim Niobe: ex hac & Jove (ut fertur) Pelasgus natus: Æzei vero filius Lycaon: hujus filia Dejanira: ex Dejanira & Æzeo Lycaon alter genitus: ex hoc, OEnotrus, septemdecim * generationibus ante Trojanam expeditionem. Hoc igitur est tempus quo colonia à Græcis in Italiam missa fuit. OEnotrus autem è Græcia migravit *sui patrimonii* portione non contentus. Quum enim XXII. filii Lycaoni essent, in totidem partes agrum Arcadicum dividi oportebat. Hanc igitur ob causam OEnotrus, relicta Peloponneso, classeque parata, Ionium mare trajecit, unaque Peucetius, unus è fratrum numero: multique populares eos sunt sequuti: (hæc enim gens olim frequentissima fuisse fertur) & ex aliis Græcis quotquot agrum habebant minorem quam satis esset. Peucetius igitur ad quam Italiæ partem primum appulit, supra † Japygium promontorium suis expositis, ibi consedit, & ab eo horum locorum incolæ Peucetii sunt appellati. OEnotrus vero cum majore exercitus parte ad alium sinum appulit, ab occidente Italiæ latus alluentem, qui tunc Ausonius ab accolis Ausonibus dicebatur. sed, postquam Tyrrheni imperio maris sunt potiti, nomen mutavit in illud quod nunc retinet. ¶ Natus autem amplam regionem pascuis, amplamque aratioui aptam, sed maxima ex parte desertam, ac ne illam quidem quæ incolebatur magno hominum numero frequentatam; quadam ejus parte à barbaris purgata, urbes parvas & crebras in montibus XII.

a Οὐ γὰρ *Vat.* b Ρωμαίων *Ven. Vat.* c Ita *Ven.* & *Vat.* Νῦν deest *Steph.* d Πρὸ γὰρ Ἑλλήνων *Vat.* e Hîc & paullo post Αἰζίου in *Cod. Vat.* Αἰζέως legisse visus est *Lapus.* Αἴζωος vel Αἴζωος reponendum censet *Sylburgius* ex *Pausania* in Arcadicis & *Steph. Byzant.* v. Αἰζανία. Sed Πελασγοῦ pro Αἰζεοῦ mavult *Port.* fretus itidem auctoritate *Paus.* in Arcadicis, qui dicit Pelasgum primum in Peloponneso regnasse. f Ζεύτης δὲ υἱὸς Λυκάονος ἕτερος *Vat.* reliqua desunt. g Hîc quoque Πελασγοῦ legit *Portus*, præcipue quod Lycaonem Pelasgi & Melibœæ sive Cyllenes Nymphæ filium fuisse memoret *Apollodorus* in Bibl. l. 3. c. 8. h Abest *Vat.* i Πόρου *Vat.* k Τοῦτο τὸ ἔθνος λέγεται πεπαχὺς γενέσθαι *Vat.* l Ὡρμίσαντο lego. *Port.* Ὡρμίσατο *Vat.* m Εἰσβάσας *Ven.* n Ἐπὶ τὸν *Vat.* o *Lapus* vertit, *sumpsit eam quam nunc habet appellationem*: unde verisimile est illum legisse μετελάβετο. atque ita omnino legendum esse consentiunt *Steph. Casaub.* & *Portus*: quod sæpe hoc verbo utatur *Dionys.* paullo quidem supra, ἣν νῦν ἔχουσι προσηγορίαν μετειλήφασιν; & mox infra, τρίτῳ μετειλήφασι προσηγορίαν τοιαύτην. Neque tamen (ut monet *Steph.*) μεταλαμβάνειν ὀνομασίαν simpliciter est *nomen assumere*, sed *nomine priori deposito aliud sumere*. p Ἀρότους *Vat.* q Ἀναχωρήσας *Vat.* r Ὤκησεν *Vat.* * Ita hîc & alibi vertendum esse monstravit *Th. Ryckius* cap. 3. Dissertationis *de Primis Italiæ Colonis.* † Vel *super Acran Japygiam* cum *Plinio* & *Solino.*

montibus condidit: qui mos condendi veteribus familiaris fuit. Tota autem illa ampla regio, quam tenuit, OEnotria vocata eſt; omneſque quibus imperavit, tertio hoc nomine aſſumpto, OEnotri ſunt appellati. Æzeo enim regnante, Æzei appellabantur; ſed quum Lycaon imperium à patre ſibi relictum accepiſſet, ab illo rurſus Lycaones ſunt dicti: quum autem OEnotrus eos in Italiam tranſportaſſet, OEnotri aliquandiu vocati ſunt. Meæ autem orationi Sophocles tragicus in Triptolemo fidem facit. In illa enim fabula inducitur ab eo Ceres, docens Triptolemum, quantum terrarum ſeminandis à ſe acceptis frugibus peragrare neceſſe habeat: primum facta mentione orientalis Italiæ, quæ ab Japygio promontorio uſque ad fretum Siculum extenditur; deinde, Siciliæ oppoſitæ facta leviter mentione, ad occidentalem Italiam redit, & gentes maximas, quæ oram iſtam incolunt, recenſet, initio ab OEnotrorum ſedibus facto. Satis autem erit hos ſolos iambicos verſus afferre, in quibus ait;

OEnotri Arcades.

† *Hæc à tergo: ad dextram,*
OEnotriaque omnis, & Tyrrhenicus
Sinus, & Liguria te excipiet.

Antiochus autem Syracuſanus, antiquiſſimus hiſtoricus, ubi de Italia condita agit, veteres colonos recenſens, & quam ejus partem ſinguli occuparint, ait, OEnotros primos poſt hominum memoriam in ea habitaſſe: ſic autem ille, "Antiochus Xenophanis "F. hæc de Italia ſcripſit, ex veterum mo- "numentis ea quæ maxime probabilia & cer- "tiſſima erant [excerpens.] Hanc regionem "quæ nunc Italia vocatur, olim tenuerunt "OEnotri. Deinde, poſtquam commemoravit reipublicæ formam qua utebantur, & Italum ad tempus regem eorum fuiſſe, à quo, mutato nomine, dicti ſunt Itali: huic autem Morgetem ſucceſſiſſe, à quo Morgetes appellati: & Siculum à Morgete hoſpitio exceptum, dum proprium ſibi imperium ſtruit, gentem diviſiſſe: hæc ſubjicit; "Ita "igitur Siculi, & Morgetes, & Itali fuerunt, "qui erant OEnotri.

XIII. ¶ Sed age, & quantum eſſet OEnotrorum genus demonſtremus, allato ex priſcis ſcriptoribus alius viri teſtimonio, Pherecydis inquam, qui nulli Athenienſium in ſcribendis genealogiis ſecundus fuit. Ille enim de regibus Arcadiæ ſic loquitur; "Ex Pelaſgo "& Dejanira natus eſt Lycaon. hic duxit "uxorem Cyllenen, Naidem nympham, à qua "mons Cyllene dictus. Deinde, poſtquam recenſuit eorum liberos, & quænam loca eorum unuſquiſque habitarit, OEnotri & Peucetii meminit his verbis; "Et OEnotrus, à "quo OEnotri nominantur, qui in Italia ha-

συνεχὴς ὅτι τοῖς ὄρεσιν, ὅσπερ νῦν τοῖς παλαιοῖς τρόπος [a] οἰκήσεως συνῆπτε. ἐκαλεῖτο δὲ ἥτε χώρα πᾶσα, πολλὴ οὖσα ὅσην κατέσχεν, Οἰνωτρία· ἧς οἱ ἄνθρωποι πάντες, ὅσων ἦρξεν, Οἰνωτροί, τρίτῳ μεταλαβόντες ὀνομασίᾳ ταύτῃ. ὅτι μὲν γὰρ [b] Αἰζέω βασιλεύοντος, Αἰζεοὶ ἐλέγοντο. Λυκάονος δὲ μεταλαβόντος τὴν ἀρχὴν, ἀπ' ἐκείνου αὖθις Λυκάονες ὠνομάσθησαν. Οἰνώτρου δὲ κομίσαντος αὐτοὺς εἰς Ἰταλίαν, Οἰνωτροὶ χρόνου τινὰ ὠνομάσθησαν. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ Σοφοκλῆς μὲ ὁ τραγῳδοποιὸς, ἐν Τριπτολέμῳ δράματι. πεποίηται γὰρ αὐτῷ Δημήτηρ διδάσκουσα Τριπτόλεμον, ὅσην χώραν ἀναξαμένῳ σπερμάτων τοῖς δοθεῖσιν ὑπ' αὐτῆς καρποῖς διεξελθεῖν· μνησθεῖσα δὲ τῆς ἑῴας τῶν Ἰταλίας, ἣ ἔστιν ἀπὸ ἄκρας Ἰαπυγίας μέχρι πορθμοῦ Σικελικοῦ, καὶ μικρὰ τούτου τῆς ἀντικρὺ ἀφαμμένης Σικελίας, ὅτι τῆς ἑσπερίου [c] Ἰταλίᾳ αὖθις ἀναστρέφει, καὶ τὰ μέγιστα τῆς οἰκουμένης [d] Θρᾴων ταύτῃ ἐθνῶν διεξέρχεται, τῆς ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Οἰνωτρίων οἰκήσεως ποιησαμένη. ἔστι χρὴ δὲ ταῦτα μόνα λεχθέντα τῶν [e] ἰαμβείων, ἐν οἷς φησι·

[f] Τὰ δ' ἐξόπιθε χειρὸς εἰς τὰ δεξιὰ,
Οἰνωτρία τε πᾶσα, καὶ Τυρρηνικὸς
Κόλπος, Λιγυστική τε γῆ σε δέξεται.

Ἀντίοχος δὲ ὁ Συρακούσιος, συγγραφεὺς πάνυ ἀρχαῖος, ἐν Ἰταλίᾳ οἰκισμῷ τὰς [g] παλαιοτάτας οἰκήτορας διεξιὼν, ὡς ἕκαστόι τι μέρος αὐτῆς κατεῖχον, Οἰνώτρους λέγει πρώτους τῶν μνημονευομένων ἐν αὐτῇ κατοικῆσαι, εἰπὼν ὧδε· "Ἀντίοχος [h] Ξενοφάνεως τάδε συνέγρα- "ψε [i] περὶ Ἰταλίας, ἐκ τῶν ἀρχαίων λόγων τὰ πιστότατα "καὶ σαφέστατα· τὴν γῆν ταύτην, ἥτις νῦν Ἰταλία καλεῖ- "ται, τὸ παλαιὸν εἶχον Οἰνωτροί. ἔπειτα διεξελθὼν ὃν τρόπον ἐπολιτεύοντο, καὶ ὡς βασιλεὺς [k] ἐν" αὐτοῖς Ἰτα- λὸς ἀνὰ χρόνον ἐγένετο, ἀφ' οὗ μετωνομάσθη Ἰταλοί· τοῦτο δὲ τῇ ἀρχῇ Μόργης διεδέξατο, ἀφ' οὗ Μόργητες ὠκλήθησαν· καὶ ὡς Σικελὸς ὑπεξενωθεὶς Μόργητι, ἰδίᾳ τῶν τῇδε ἀρχῇ, διέχησε τὸ ἔθνος· ὑπιφέρει ταυτί· "Οὕτω "δὲ Σικελοὶ καὶ Μόργητες ἐγένοντο, καὶ [l] Ἰταλῖται, ἐόντες "Οἰνωτροι.

Φέρε δή, καὶ τὸ γένος ὅσον ἦν τὸ τῶν Οἰνωτρίων ἀποδείξωμεν, ἕτερον ἄνδρα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων [m] Θρᾳκόμβου μάρτυρα, Φερεκύδην [n] τῶν Ἀθηναίων γενεαλόγων ὅδενὸς δεύτερον. πεποίηται γὰρ αὐτῷ περὶ τῆς τῶν Ἀρκαδίας βασιλευσάντων ὧδε ὁ λόγος· "Πελασγῷ καὶ Δηϊανείρας "γίνεται Λυκάων. οὗτος γαμεῖ Κυλλήνην, Νηίδα νύμφην, "ἀφ' ἧς τὸ ὄρος ἡ Κυλλήνη καλεῖται. ἔπειτα τῶν ἐκτύ- των γεννηθέντων διξιῶν, [p] καὶ τίνας τόπους ἔκαστοι τούτων ᾤκησαν, Οἰνώτρου καὶ Πευκετίου μεμνήσκεται, λέγων ὧδε· "καὶ Οἰνωτρος, ἀφ' οὗ Οἰνωτροι καλέονται οἱ ἐν Ἰταλίῃ οἰ- "κέοντες·

[a] Οἰκίσεως legiſſe videtur *Lapus.* quam lectionem, ut vulgata commodiorem, ſequutus eſt *Portus.* [b] Αἰζέω &c mox Αἰζεοὶ *Vat.* Αἰζοῦ & Αἰζῆς, vel Dorico more Αἰζῶ & Αἰζᾶς malit *Sylburg.* Locum vero hoc modo corrigit *Portus*: ἐπὶ μὲν γὰρ Πελασγοῦ βασιλεύοντος Πελασγοὶ ἐλέγοντο. [c] Αὖθις Ἰπυλίαν *Vat.* [d] Παραλίαν *Vat.* [e] Ἰαμβείων *Vat.* [f] Ita diſtinguo cum *Lapo*: Τὰ δ' ἐξόπιθε· χειρὸς εἰς &c. [g] Παλαιοτάτους *Steph.* [h] Legendum vel Ξενοφάνους vel Ξενοφάνου. *Sylb.* & *Port.* [i] Περὶ Ἰπυλίας *Vat.* [k] Ἐν deeſt *Steph.* agnoſcunt tamen *Ven.* & *Vat.* [l] Ita *Ven.* & *Vat.* Ἰπυλῖται *Steph.* [m] Σχόμβρου *Ven.* [n] Omnino legendum, Φερεκύδην τῶν Ἀθηναίων, γενεαλόγων ὑστέρου ὅδενός. niſi fortaſſe γενεαλόγου malit aliquis. *Caſaub.* [o] Δηϊανείρας *Vat.* [p] Καὶ τίνας ἔκαστοι τόπους ᾤκησαν *Vat.* [q] Ita *Sylburgius* ex *Codd. Ven.* & *Vat.* Ἀφ' οὗ Οἰνωτροι καλέονται οἱ ἐν τῇ Ἰονίῳ κόλπῳ *Steph.* reliquis omiſſis. * *Al.* A tergo ad dextram &c.

a Sic

"κέονται· ὁ Πολιήτης, ἀφ' οὗ Πολιήται καλέονται οἱ ἐν "τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ. τὰ μὲν οὖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα ποιητῶν τε καὶ μυθογράφων, περί τε οἰκήσεως καὶ [b] γένους τῶν Οἰνωτρῶν, τοιαῦτά [c] ἐστιν· οἷς ἐγὼ πειθόμενος, εἰ τῷ ὄντι Ἑλληνικὸν φῦλον ἦν τὸ τῶν Αβοριγίνων, ὡς Κάτων καὶ Σεμπρώνιος καὶ πολλοῖς ἄλλοις εἴρηται, τούτων ἔγγονον αὐτὸ τῶν Οἰνωτρῶν πείθομαι. τὸ γὰρ δὴ Πελασγικὸν καὶ τὸ [d] Κρητικὸν, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν Ἰταλίᾳ ᾤκησεν, ὑστέροις εὐεικότως χρόνοις ἀφικόμενα. παλαιότερον δὲ τούτου φόλον [e] ἀπαναστάντα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ πρόσταττόμενα τῆς Εὐρώπης, οὐδένα δύναμαι καταμαθεῖν. τοὺς δὲ Οἰνωτροὺς τῆς τ' ἄλλης Ἰταλίας πολλὰ χωρία οἴομαι κατασχεῖν, τὰ μὲν ἔρημα, τὰ δὲ φαύλως οἰκούμενα καταλαβόντας, καὶ δὴ καὶ τῆς Ὀμβρικῶν γῆς [f] ἔστιν ἣν ἀποτεμέσθαι, κλιθῆναι δὲ Αβοριγῖνας ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκήσεως· [g] Αρκαδικὸν γὰρ τὸ φιλοχωρεῖν ὄρεσιν· ὡς ἔστιν ὅτε καὶ Ἑλλήνων τινὰς καὶ τῶν Ἀθηναίων. εἰ δέ τινες πεφύκασι μὴ ταχεῖς εἰς τὰ πράγματα παλαιῶν ἀβασανίστως τὰ λεγόμενα δέχεσθαι, μὴ ταχεῖς ἔστωσαν μηδὲ Λίγυας, ἢ Ὀμβρικούς, ἢ ἄλλους τινὰς [h] βαρβάρων αὐτοὺς νομίσαι· πρὶν μάνθανόντας δὲ καὶ τὰ λοιπὰ μαθεῖν, κρινέτωσαν ἐξ ἁπάντων τὸ πιθανώτατον. Τῶν δὲ πόλεων, ἃς αὖ τὸ πρῶτον ᾤκησαν Αβοριγῖνες, ὀλίγας πρεπέσθω ἐπ' ἐμοῦ· αἱ δὲ πλείους ὑπὸ τε πολέμων καὶ ἄλλων κακῶν [i] οἰκοφθόρων βαρηθεῖσαι, ἔρημοι ἀφεῖνται. ἦσαν δ' ἐν τῇ Ρεατίνῃ γῇ τῶν [k] Απεννινῶν ὀρῶν ὑπὸ μαχρὰν, ὡς [l] Βάρρων Τερέντιος ἐν ἀρχαιολογίαις γράφει, ἀπὸ τῆς Ρωμαίων πόλεως [m] αἱ τὸ μεγίστατον ἀπέχουσαι ἡμερήσιον ἀφίστημα ὁδοῦ· [n] ὧν ἐγὼ τὰς ἐπιφανεστάτας, ὡς ἐκεῖνος ἱστορεῖ, διηγήσομαι. [o] Παλάτιον μὲν πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσι σταδίοις ἀφεστὼς [p] Ρεάτης, πόλεως οὐκ ἀφανοῦς ὑπὸ Ρωμαίων ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ, Κοϊντίας ὁδοῦ πλησίον. [q] ἡ [r] Τρεβόλα δὲ ἀμφὶ τὰς ἑξήκοντα σταδίους τῆς αὐτῆς πόλεως ἀφεστῶσα, λόφον ὑπερκαθημένην σύμμετρον. [s] Ουεσβόλα δὲ τὸ αὐτὸ ἀφέστημα τῆς Τρεβόλας ἀπέχουσα, τῶν Κεραυνίων ὀρῶν πλησίον. ἀπὸ δὲ ταύτης τετρακοσίοις σταδίοις διηρημένη πόλις ἐπιφανὴς [t] Σίννη, ἔνθα νεὼς πάνυ ἀρχαῖός ἐστιν Αρεως. [u] Μηφύλα δὲ ὡς τριάκοντα σταδίοις ἄποθεν τῆς Σίννης· λείψανα δὲ αὐτῆς ἐρείπιά τε καὶ τείχους ἴχνη. τετρακόσια δὲ σταδίους ἀπέχουσα Μηφύλης [x] Ορβίνιον, εἰ καί τις ἄλλη τῶν αὐτόθι πόλεων, ἐπιφανὴς καὶ μεγάλη. δῆλον γάρ εἰσιν αὐτῆς οἵ τε θεμέλιοι τῶν τειχῶν, καὶ [y] τάφοι τινὲς ἀρχαιοπρεπεῖς, καὶ πολυανδρίων ἐν ὑψηλοῖς χώμασι μνημονευομένων

"bitant; ac Peucetius, à quo Peucetii ap-"pellantur, qui in ſinu Ionio. Quæ igitur ab antiquis poëtis & fabularum ſcriptoribus de ſedibus & genere OEnotrorum ſcriptis ſunt prodita, hæc ſunt: quæ ego ſequutus, ſi vere Aboriginum gens Græca fuit (ut Cato & Sempronius, multique alii dixerunt) horum OEnotrorum progeniem eam fuiſſe credo. Pelaſgos enim & Cretenſes, alioſque qui in Italia habitarunt, poſterioribus temporibus *eo* veniſſe comperio. Claſſem autem hac antiquiorem, quæ in occiduas Europæ partes ex Græcia migrarit, nullam reperire queo. Arbitror autem ipſos OEnotros cum multa alia Italiæ loca occupaſſe, quæ partim deſerta partim male culta nacti fuerant, tum etiam agri partem aliquam Umbris ademiſſe: Aborigines autem vocatos quod in montibus habitarent (Arcadicum enim eſt montium habitatione delectari) ut ii qui Athenis * Hyperacrii & Parhalii *vocabantur*. Quod ſi qui natura comparatum habent, ut ad ea, quæ de rebus priſcis dicuntur, temere admittendum non ſint faciles; illi etiam ne faciles ſint ad credendum eos aut Ligures, aut Umbros, aut alios quoſpiam barbaros fuiſſe: ſed ubi exſpectarint donec & cætera cognorint, tunc demum id quod omnium maxime probabile fuerit judicent. ¶ Oppida autem in quibus Aborigines habitarunt, pauca ſuperant ætate mea; maxima vero eorum pars, bellis aliiſque peſtiferis calamitatibus oppreſſa, deſolata eſt. Erant autem in Reatino agro, non longe ab Apenninis montibus, (ut Terentius Varro in ſuis Antiquitatibus ſcribit) aberantque à Roma, qua minimum, iter unius diei. quorum præcipua ego (ut ille prodidit) narrabo. Palatium, quod xxv. ſtadia diſtat à Reate, urbe à Romanis meis etiam temporibus habitata, prope viam Quintiam. Trebula ab eadem urbe circiter IX. ſtadia diſtat, in modico colle ſita. Vesbola, quæ eodem intervallo à Trebula abeſt, prope Ceraunios montes. Ab ea autem quadraginta ſtadia, Suna, urbs inſignis, ubi eſt templum Martis pervetuſtum. Mephyla vero triginta circiter ſtadia abeſt à Suna: cujus ruinæ & murorum veſtigia exſtant. Quadrageſimo autem ſtadio à Mephyla Orvinium urbs, ſiqua alia, in eo tractu inſignis & magna. Apparent enim & fundamenta ejus murorum, & monumenta quædam quæ veterem magnificentiam retinent, & ambitus ſepulchrorum per celſos aggeres porrectorum.

XIV. *Aboriginum urbes.*

a Sic *Ven.* & *Vat.* Τε deeſt *Steph.* b Γενῶν *Steph.* c Εἰσιν *Vat.* d Non debet vox Κρητικὸν cuiquam eſſe ſuſpecta. nam certum eſt in multis Italiæ locis ſedes quondam fixiſſe Cretenſes. *Caſ.* e Απαναστάντα *Vat.* f Ita *Ven.* & *Vat.* Εστιν ὡς *Steph.* Εστιν ἃ *Cam.* Εσθ' ὅν vel ἔσθ' ὅτε malit *Sylb.* g Perſuaſum habeo genuinam lectionem eſſe ἀρχαϊκὸν γάρ. *Caſ.* h Βαρβάρους *Vat.* i Οἰνοφθορηθεῖσαι *Ven.* & *Vat.* probatque *Sylb.* k Απεννίνων *Ven.* quomodo habent *Dionyſ. Perieg.* & *Steph. Byz.* l Alibi per Ov ſcribitur: quod ſcripturæ genus probant quæ ipſe auctor infra tradit de Æolico digammate. *Sylb.* m Καὶ τὸ βρ. *Vat.* n Ω δυλλιον ἐγὼ *Vat.* atque ita *Lapus.* o Vide Annott. *Sigonii* & *J. F. Gronovii* ad *Liv.* l. 1. c. 5. p. 17. *Ed. Amſtel.* 1679. & *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 680. p Ρεάτην vocat *Steph. Byz.* q Articulus ἡ deeſt *Vat.* r Τρηβόλα (ut puto) ſcribendum ex Latinorum ſcriptorum auctoritate. ſ Cum in codice quodam *Vaticano* ſit Συεσσόλα (ut teſtatur *Urſinus*) forſan legendum Συεσσόλα *Sueſſula.* Nam Sueſſulanos & Trebulanos in Falerno agro collocat *Plin.* l. 3. c. 5. atque non procul à monte Veſuvio. unde ſuſpicaretur aliquis Veſuvium ibi à *Plinio* nominari *Dionyſii noſtri* Ceraunios montes. *Sylb.* Si Vesbola non procul ab urbe, quomodo montibus Ceraunii, qui in Epiro, proxima eſſe poterat. ideo pro πλησίον forte legendum ἐναντίον. *Port.* Vide & *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 682. 684. t Σίννα *Ven.* & *Vat.* Auctor fortaſſe ſcripſit Σούνα. nam Συνώνιον agnoſcit *Ptolemæus* & Suanenſes *Plinius. Sylb. Sinna* habet *Lapus.* u Μηφύλα *Ven.* forſan Medullia *Plinii. Sylb.* x Forſan eſt *Stra-bonis* & *Ptolemæi* Κορφίνιον. Sed ſi Μηφύλα urbs eſſet *Plinii* Mevania, Ορβίνιον eſſet ejuſdem Urbinum. *Sylb.* Verum in immanes ſeſe errores præcipitavit *Sylburgius*, quod, cum *Dionyſius* diſertiſſimis verbis de omnibus iſtis Aboriginum oppidis pronunciet, *eas ſitas eſſe* ἐν τῇ Ρεατίνῃ γῇ, iſte ex omni propemodum Italia vocabulorum ſimilitudines conquiſiverit; ut ex Etruria *Suanam*, ex Umbria *Urbinum*, ex Pelignis *Corfinium* oppidum &c. *Cluver.* Ital. Antiq, p. 682. y Τάφοι *Ven.* quod & agnoſcit *Lapi* verſio. * Illi, quod ſumma montium juga tenerent; hi vero, quod ad mare incolerent.

rectorum. Hic etiam eſt vetuſtum Minervæ templum, in arce exſtructum. Octogeſimo autem à Reate ſtadio, euntibus Juria via, juxta Coretum montem, Curſula, nuper diruta. Oſtenditur & quædam inſula, cui nomen Iſſa, palude cincta, quam abſque munitione manu facta *incolæ*, cœnoſis ac paluſtribus aquis freti tanquam mœnibus, habitaſſe feruntur. Iſſæ proximum eſt Maruvium, in intimo ejuſdem paludis receſſu ſitum, diſtans quadrageſimo ſtadio à Septem aquis, quæ ita vocantur. Rurſus à Reate verſus Latium euntibus occurrit Batia, ad trigeſimum ſtadium: Tiora vero, quæ & Matiera vocatur, ad trecenteſimum inde ſtadium. In hac antiquiſſimum Martis oraculum fuiſſe fertur, non abſimile illi (ut ajunt) quod Dodonæ quondam fuiſſe fabulis proditur: niſi quod illic columbam in ſacra quercu ſedentem oracula reddere ſolitam dicunt; at apud Aborigines avis divinitus miſſa, quam ipſi picum, Græci δρυοκολάπτην vocant, ſupra columnam ligneam apparens idem faciebat. Ab urbe autem ante dicta aberat XXIV. ſtadia Liſta, metropolis Aboriginum; quam olim Sabini, noctu ex Amiterna urbe profecti, ex improviſo ceperunt: qui vero capta urbe evaſerunt, à Reatinis recepti, quum ſæpius eam recuperare tentaſſent, nec tamen potuiſſent, agrum eorum, quaſi adhuc eſſet ſuus, diis conſecrarunt; diris devoventes eos, qui fructus in poſterum ex eo caperent. ¶ Septuageſimo à Reate ſtadio clara urbs Cutilia, monti adjacens: & ab ea non longe lacus, cujus amplitudo eſt quatuor jugerum, aquarum nativarum ſemper fluentium plenus, immenſæ, ut fertur, profunditatis. Hunc autem, quod neſcio quid divini habeat, indigenæ ſacrum Victoriæ putant; eumque coronis cinctum, ne quis ad latices accedat, inacceſſum ſervant: niſi quibuſdam anniverſariis temporibus, quibus ſacra ritu ſuo faciunt, aſcendentes inſulam ejus quibus eſt fas. Illa autem diametrum habet ferme quinquaginta pedum, nec plus quam pedem ex aquis eminet. Eſt autem inſtabilis, & in varias partes fluitat, vento eam modo huc modo illuc impellente. In ea vero herba quædam naſcitur butomo perquam ſimilis, & frutices quidam non magni; res quæ ſuperat captum eorum qui vim naturæ non ſunt contemplati, & nullo quidem miraculo inferior.

XV.

τὰ Ἐίβολοι. ἔνθα καὶ νεώς [a] ἐστιν Ἀθηνᾶς ἀρχαῖος, ἱδρυμένος ὅπῃ τῆς ἄκρας. ἀπὸ δὲ σταδίων ὀγδοήκοντα Ῥεάτης, τοῖς [b] εἰσιοῦσι ἀφ' ἡ [c] Ἰουλίας ὁδὸς ἄγει [d] Κόρτιον ὄρος, [e] Κορσύλα νεωστὶ διεφθαρμένη. ἐξείρυται δέ τις ἡ νῆσος, [f] Ἰσσα αὐτὴν ὄνομα, λίμνη περίῤῥυτος. ἐν ᾗ χῶς ἐρύμαι πολιτῶν κατοικῆσαι λέγονται, τοῖς τέλμασι τῆς λίμνης, ὅσα τείχεσι, χράμενοι. πλησίον δὲ ἡ Ἰσσα [g] Μαρούιον, ὅπῃ τῷ μυχῷ τῆ αὐτῆς λίμνης κειμένη, τετρακόσια σταδίους ἀπέχουσα τῶν καλουμένων Ἑπτὰ ὑδάτων. ἀπὸ δὲ Ῥεάτης πάλιν [h] τῇ ὅπῃ Λατίνην ὁδὸν ἰοῦσιν, ἡ [i] Βατία μὲν ἀπὸ τετρακοσίους σταδίους· Τιόρα δὲ ἀπὸ [k] τετρακοσίων, ἡ καλουμένη [l] Ματίηνη. ἐν ταύτῃ [m] δὲ λέγεται χρηστήριον Ἄρεως γενέσθαι πάλαι ἀρχαῖον. ὁ δὲ τρόπος αὐτῶ παραπλήσιος ἐστὶ, ὡς φασι, τῷ παρὰ Δωδωναίοις μυθολογουμένῳ ποτὲ γενέσθαι πάλαι ὅσον ἐκεῖ μὲ [n] ὅπῃ δρυὸς ἱερᾶς καθεζομένη περιστερὰ θεσπιῳδεῖν ἐλέγετο. παρὰ δὲ τοῖς Ἀβορίγισι θεόπεμπτος ὄρνις, ὃν αὐτοὶ μὲ πίκον, Ἕλληνες δὲ [o] δρυοκολάπτην καλοῦσιν, ὅπῃ κίονος ξυλίνου φαινομένου τὸ αὐτὸ ἔργον. τέτταρα δὲ ὅπῃ τοῖς ἑπτὰ σταδίοις ἀπέχουσα τῆς εἰρημένης πόλεως Λίστα, μητρόπολις Ἀβοριγένων, ἣν παλαιότερον ἔτι Σαβῖνοι νύκτωρ ὁρμηθέντες ἐκ πόλεως Ἀμιτέρνης ἀφύλακτον αἱροῦσιν· οἱ δ' ἐκ τῆς ἁλώσεως ἀπεσωθέντες, ὑποδεξαμένων αὐτοὺς Ῥεατίνων, [p] πολλὰ πειρηθέντες, ὡς οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἀπολαβεῖν, ἱερὰν αὐτῶν, ὡς σφίσιν ἔτι, τῇ αὐτῶν γῇ, ἐξαγίσαντες ποιήσαντες ἀρᾶς τοὺς καρπισομένους αὐτὴν ἔσεσθαι. Ἀπὸ δὲ σταδίων ἑβδομήκοντα Ῥεάτης [r] Κοτυλία πόλις ὑπάρχουσα, ἐπὶ ὄρει κειμένη· ἥ ἐστιν ὑπὲρ τὸ λίμνη τετράγωνον πλέθρων ἔχουσα τὴν περίμετρον, αὐτηγενὴς πλήρης ὕδατος ἀπῤῥέοντος ἀεὶ, βάθος, ὡς λέγεται, ἄβυσσος. ταύτῃ ἔχουσί τι θειότερον, ἱερὰν τῆς Νίκης οἱ ἐπιχώριοι νομίζοντες, καὶ περιέρξαντες κύκλῳ τέμμασι, μηδένα [s] τῷ ὕδατι πελάζειν, ἄβατον φυλάττουσιν, ὅτι μὴ χρησῖς [t] τισι διετησίοις, ἐν οἷς ἱερὰ θύουσιν, ἃ νόμος, ἐπιβαίνοντες τῆς αὐτῆς νησίδος, οἷς ὅσιον. ἡ δὲ νῆσος ἐστὶ μὲ ὡσεὶ πεντήκοντα ποδῶν τὴν ἀφ' ἑαυτῆς· ὑπερανέστηκε δὲ τοῦ ὕδατος, οὐ πλεῖον ἢ πηδιαῖον ὕψος. ἀνίδρυτος δ' ἐστὶ, καὶ περιήχεται πολλαχῆ, δινουμένου αὐτῶ ἄλλοτε κατ' ἄλλους τόπους [u] τοῦ πνεύματος. χλόη δέ τις ἐν αὐτῇ φύεται βραχεῖα παρεμφερὴς, οὐ θάμνοι πίνες οὐ μεγάλοι, θαῦμα κρεῖττον λόγου τοῖς ἀθεάτοις ὧν ἡ φύσις δρᾷ, καὶ θαυμάτων οὐδενὸς δεύτερον.

[a] Τῶν

[a] Ἀθηνᾶς ἐστιν *Vat.* [b] Ἰοῦσι *Vat.* [c] Ἰουλίας legit *Lapus.* Σαλαρίας *Gelenius.* Ὀυαλερίας *Sylburg.* Verum Ὀυαλερίας non legendum eſſe docet *Strabo*, qui *Valeriam à Tiburе Albam* ſerre tradit, quæ urbs erat Marſorum, haud ita procul à lacu Fucino ſita. *Dionyſius* vero eam viam Reate oppidum pertingere diſerte ſcribit. Neque placet Σαλαρίας: nam à Reate Romam uſque iter per Salariam viam referunt antiqua Itineraria *Antonini* atque tabulæ. *Cluver. ibid.* Fortaſſe Ἰουλίας legendum à Porta Julia, de qua *Fabricius* in ſua Romæ deſcriptione. *Port.* [d] Κόρτιον *Lapo* & *Gelenio.* Vide *Cluver.* Ital. Antiq. p. 683. [e] Κύρουλα *Ven.* Forte Καρσῦλα. *Cluver. ibid.* [f] An Iſſam recte poſuerit, dubium videtur *Cluverio*, p. 682, 683. [g] Oppidulum *Morro* (inquit *Cluver.*) apud intimum Velini lacus receſſum, nomine ſimul atque ſitu antiquum ſe eſſe *Maruium* aperte prodit. [h] Ἐπὶ τὴν Λατίνην ὁδὸν ἰοῦσιν, i. e. *verſus Latinam viam euntibus. Sylb.* Sed illam emendationem rejicit *Cluverius*: quod *Latina via*, per medium Latium ducta, XL. ferme millia paſſuum ab Reate aberat &c. *Ital. Antiq.* p. 684. [i] Vatia *Lapo.* [k] In voce τετρακοσίων mendum ineſſe certum eſt; ager quippe Reatinus ad τετρακοσίους σταδίους nunquam ſeſe extendit. An vero interpres ſatis dextre eam vocem in πεντηκοντα mutaverit plane dubito: quando longius hæc vox ab illa abit, quam uri facile in eam delabi exſcriptor potuerit. *Cluver.* Ital. Antiq. p. 682. [l] Ita *Ven.* & *Vat. Matiηn Steph.* & *Lapi* Codex. [m] Deeſt *Vat.* [n] Ὑπὸ δρυὸς *Ven.* & *Vat.* quod & agnoſcit *Lapus.* [o] In *Lapi* verſione eſt, *Græci* δρυοκολάπτην vocant ſive ἀρυοκολάπτην. *Sylb.* In editione Baſilienſi, qua utor, eſt ἰρυοκολάπτην. [p] Ὡς πολλὰ πειρηθέντες οὐχ οἷοί τε *Vat.* [q] Τῶν αὐτῶν γῶν legiſſe videtur *Gelenius.* Αὐτῶν omittit *Vat.* [r] Κοτυλαιοὶ *Ven.* Κοτύλοια *Vat.* In antiquiſſimo oraculo eſt Κοτίλη. Latinis levi mutatione dicitur *Cutilia*, *Cutiliæ*: & Græcorum nonnulli è Latina formatione fecere Κυτυλίαι, Κυτυλίαις & Κυτυλία. Vide *Cluverii* Ital. Antiq. p. 687. [s] Πελάζειν τῷ νάματι *Vat.* [t] Τισὶν ἱστίοις *Vat.* [u] Ἠρέμα δ' πνεύματος *Vat.* & *Lapi* Cod.

[a] Ante

XVI.

[a] Τὼ μὲν δὴ πρώτω οἴκησαν Αβορεγῖνες ὑπὸ τῶν τότοις λέγεσθαι πυνθανομένοις τῶν τόπων, ἐξελάσαντες ἐξ αὐτῶν Ομβρικούς. ἐντεῦθεν δὲ ἐρχόμενοι, τῆς τε ἄλλοις βαρβάροις καὶ πάντων μάλιστα Σικελοῖς ὁμοτέρμοσιν ὕσιν, ὑπὲρ τῆς χώρας ἐπολέμουν. τὸ μὲν πρῶτον ἱερά τινα ἐξελθοῦσα πόσις, ἄνδρες ὀλίγοι, καὶ βίᾳ ἔφυσιν ὑπὸ τῶν γεγαμένων ἀπεστάλησαν, ἔθος ἐκπεπληρῶντες ἀρχαῖον, ὃ πολλοὺς βαρβάρους τε καὶ Ελλήνων ἔθνεσιν χρησεμένους. ἐπεὶ γὰρ εἰς ὄχλου πλῆθος ἐπίδοσιν αἱ πόλεις ποτὲ λάβοιεν, ἄτε μηκέτι τὰς οἰκείας τροφὰς ἅπασιν τῇ) ἀφορίᾳ πόλις, ἢ κακωθεῖσα τῆς ἐφαρίσιος μεταβολῆς ἢ μὴ αὐτάρκης τὸν εἰωθότα καρπὸν ἐξήνεγκεν, ἢ τοιόνδε τι πάθος ἄλλο τὰς πόλεις κατέσχεν, ἔστε ἄμεινον ἔστε χεῖρον, ἀνάγκη ἐπίσηπε μειώσεως τοῦ πλήθους. θεῶν ἑτοῖμοι χειρίζοντες ἀνθρώπων ἑτέρους γονὰς ἐξέπεμπον ὅπλοις κοσμήσαντες ἃ δὴ σφετέρας· εἰ μὲν ὑπὲρ εὐανδρίας ἢ νίκης ἃ πολέμου χαριστήρια θεοῖς ἀποδιδοῖεν, προθύοντες ἱερὰ τοῦ νομιζόμενα, εὐφήμοις οἰωνοῖς τὰς ἀποικίας προπέμποντες· εἰ δ' ὅτε μιάσμασι δαιμονίοις ἀπαλλαγὰς [b] αἰτούμενοι τῶν κατεχόντων σφᾶς κακῶν, τὸ δαιμόνιον [d] δρῶντες, αὐτοί γε ἀχθόμενοι, καὶ συγγνώμονας ἀξιοῦντες γίνεσθαι τοὺς ἀπελαυνομένους. οἱ δὲ ἀπαναστάντες, [e] ὡς ὀλίγου τῆς πατρῴας γῆς μεταλημψόμενοι, εἰ μὴ κτήσαιντο ἑτέρωι τῇ ὑποδεξομένῃ αὐτούς, ἔστε τοῖς φιλίοις, ἔστε τῷ πολέμῳ κρατηθῆσαι, πατρίδα ἐποιοῦντο ὅ, τε θεὸς, ᾧ κατομαντεύσει ἀπελαυνόμενοι, συλλαμβάνειν αὐτοῖς ὡς τὰ πολλὰ εἰώθει, καὶ δόξαν τῇ ἀνθρωπίνῃ δόξῃ κατορθοῦν τὰς ἀποικίας. τότε δὴ τῷ τόμῳ χρώμενοι καὶ τότε τῆς Αβορεγίνων τινὲς, ἀνδάσιον ἀνδρὸς τοῦ χειλίων κτείνειν γὰρ σφίσιν τῶν ἐκγόνων ἔδοξεν, [f] ἀγαθοῦ ἑνὸς ἕνεκεν τοῦτο πλῆθος θεῶν ὁτῳοῦν κεχαρισάμενοι ἀνιαυσίους γονὰς, ἀνδροδάσας, ἀποπέμπουσι τοὺς παῖδας ἐκ τῆς σφετέρας· οἱ τοὺς Σικελοὺς ἄγοντες τε καὶ φέροντες διετέλουν, ἐπειδὴ τῇ ἑαυτῶν ἐξέλιπον. ὡς δ' ἅπαξ ἔστι χειλίων τῶν τῆς πολεμίας ἐκρατήσαμεν, ἐκ τοῦ ἀσφαλεστέρου ἤδη καὶ οἱ λοιποὶ Αβορεγῖνες, οἱ δεόμενοι γῆς, [g] τῆς κατὰ σφᾶς ἔκαστοι ἐπεχείρουν τοῖς ὁμόροις· καὶ πόλεις ἔκτισαν ἄλλας τε πάσας, καὶ τὰς μέχρι τοῦδε οἰκουμένας, Αντεμνάτας τε καὶ Τελληνεῖς, καὶ Φικολνέας τοὺς πρὸς τοῖς κεκλιμένοις Κορνίκλοις ἄρεσι, καὶ [h] Τιβυρτίνους, παρ' οἷς ἔτι
14 καὶ εἰς τόδε χρόνου μέρος τι τῆς πόλεως ὀνομάζεται) [i] Σικελιών· καὶ ὅσων ἁπάντων μάλιστα τῆς προσοικούντων λυπηρὸν τοῖς Σικελοῖς. ἀνίστασι δὲ οὐ τούτων τῆς διαφορᾶς τοῖς ἔθνεσιν ἄλλοις πόλεμος, ὅσος τοῦδε τοῦ στάσεως γενομένων ἐν Ιταλίᾳ, καὶ προῆλθεν ἄχρι πόρρω, χρόνῳ μακρυνόμενος.

¶ In his igitur locis Aborigines, expulsis inde Umbris, primas sedes feruntur posuisse. Hinc autem excurrentes, tum cum aliis barbaris, tum vero præcipue cum Siculis confinibus, armis de agro decertabant. ac primum quidem sacra quædam juventus egressa exiguo numero, victus quærendi causa à parentibus suis emissa, more priseo, quem apud multos & barbaros & Græcos receptum scio. Quoties enim vulgi multitudo in aliquibus civitatibus ita creviſſet, ut domestica alimenta omnibus sufficere non possent; aut aëris intemperie terra læsa fruges solito pauciores protulisset; aut aliquis alius hujusmodi casus, sive bonus, sive malus, civitatibus multitudinis minuendæ necessitatem imposuisset; deo cuipiam consecrantes annuam hominum progeniem, ex suis finibus armis instructam emittebant. Et, si pro felici hominum proventu aut victoria in bello parta gratias diis agerent, peractis ante sacris solennibus, fauſtis ominationibus colonias prosequebantur: sin iratis diis præsentium malorum finem poscerent, idem fere faciebant; sed mœsti, & veniam petentes ab iis qui expellebantur. Illi vero inde migrantes, patria in posterum carituri, nisi aliam quæ se reciperet pararent, quam vel gratia vel armis quæsissent, eam patriæ loco habebant: deusque, cui dicati fuissent ii qui abigebantur, eos plerumque adjuvare coloniasque eorum præter omnem hominum opinionem fortunare videbatur. Illum igitur morem sequuti tum quoque Aboriginum quidam, regione viris florente (nullos enim filios volebant necare, quia id longe omnium graviſſimum piaculum putabant) deo cuipiam consecrata annua progenie, filios, ubi virilem ætatem attigissent, colonos alio miserunt: qui simulatque patrium solum reliquerunt, res Siculorum agere ac ferre non destiterunt. Ut vero semel hi quibusdam hostilis agri locis potiti sunt, tutius jam & reliqui Aborigines, agrorum inopes, suos quisque vicinos aggressi sunt: urbesque condiderunt, cum alias, tum eas quæ ad hanc usque ætatem incoluntur, Antemnates, Tellenenses, * Ficulnenses, prope montes qui Corniculi vocantur; & Tiburtinos, apud quos ad hoc usque tempus pars quædam urbis Sicilio vocatur: nec ullam aliam finitimam gentem magis quam Siculam infestabant. Ex istis autem controversiis bellum inter gentes integras exortum est, quantum nullum aliud superiorum in Italia gestorum: quod & maxime diuturnum fuit.

¶ Deinde

[a] Ante hæc verba in *Ed. Steph.* ponitur hic titulus, Δευτέρα τῶν Αβορεγίνων οἴκησις. Ex margine in textum irrepsisse videtur; quare tollendum censuimus. *Sylb. & Port.* [b] Si eundem verborum modum velimus, ut syntacticæ leges exigunt, pro ἐξήνεγκεν reponendum fuerit ἐξενέγκοι. eo enim modo præcedit λάβοιεν & sequitur ἐποιήσατο. *Sylb.* [c] Ex illis verbis præcedentibus, εἰ μὲν χαριστήρια θεοῖς ἀποδιδοῖεν, patet hîc εἰ δὲ αὐτοῖσιν legendum esse; alioqui oratio erit ἀκόλουθος. Sin (ne quid innovemus) vulgata lectio retineatur, hoc modo intelligenda sunt verba: εἰ δὲ χαριστήρια θεοῖς ἀποδιδοῖεν αὐτόμολοι ἀπὸ κακῶν τῶν κατεχόντων σφᾶς κακῶν, τὸ πυμαπλήσιον δρῶντες αὐτοί γε ἀχθόμενοι, καὶ συγγνώμονας ἀξιοῦντες γίνεσθαι τοὺς ἀπελαυνομένους, οὐκ ἀπὸ σφετέρας ἐξέπεμπον. *Port.* [d] Δρῶν, αὐτοῖς τι *Vat.* [e] Ως οὐκέτι τῆς πατρῴας γῆς μεταλημψόμενοι, εἰ μὴ κτήσαιντο ἑτέραν, τῷ ὑποδεξομένῳ αὐτοὺς, ἔστε ἀρχῇ τῷ φιλίῳ, ἔστε πολέμῳ κρατηθῆσαι λεγο, & ἀρχῇ τῷ φιλίῳ non ad κρατηθῆσαι pertinere, sed cum ὑποδεξομένῳ jungi dico: ideoque locum aliter interpretandum esse. Sed quomodo quam acquirebant terram πατρῴαν γῆν itidem vocare poterant? Hoc ad sobolem eorum referri puto: ut nimirum suæ saltem soboli πατρῴαν γῆν relinquerent. *Steph.* [f] Αγως *Vat.* [g] Aut tollendus articulus τῆς, aut distinctio transponenda post κατὰ σφᾶς; ita ut τῆς κατὰ σφᾶς cum γῆς jungerentur. *Sylb. & Steph.* [h] Τιβούρτους, παρ' ὧς *Vat.* [i] Σικελικὸν *Vat.* infra sub initium lib. 2. dicit, ἐν οἷς καὶ τόπον τινὰ ὀνόματι Σικελικὸν λεγόμενα. *Lapus* vertit *Siculiensis vocatur*, *Gelenius* autem *Siculum*. *Sylb.* * Ficulenses malit *Cluverius* Ital. Antiq. pag. 660.

XVII. *Pelasgos admittunt Aborigines.*

¶ Deinde Pelasgi quidam, ex iis qui habitabant in ea quæ Thessalia vocatur, suas sedes relinquere coacti, in partem sedium recepti sunt ab Aboriginibus, opibusque communibus bellum contra Siculos gesserunt. Aborigines autem, fortasse auxilii spe, sed (ut ego arbitror) potissimum ob cognationem eos receperunt. Pelasgorum enim gens Græca erat antiquitus ex Peloponneso oriunda: fortunam autem adversam experta est, cum multis aliis in rebus, tum præcipue in eo quod variis acta erroribus fuerit, nullasque certas sedes habuerit. Primum enim circa Achaïcum Argos, quod ita nunc vocatur, quum essent indigenæ (ut multi ajunt) habitarunt. hoc autem nomen à rege Pelasgo antiquitus acceperunt. Pelasgus autem filius erat Jovis (ut fertur) & Niobes, Phoronei filiæ: cum qua prima muliere mortali Jupiter rem habuit, ut fabulis proditur. Sextaque post ætate Peloponneso relicta, in Hæmoniam, quæ tunc ita appellabatur, nunc vero Thessalia vocatur, migrarunt. Coloniæ autem duces erant, Achæus, Phthius, & Pelasgus, Larissæ & Neptuni filii: qui, in Hæmoniam profecti, barbaros ejus incolas expulerunt, & agrum trifariam diviserunt; easque partes à coloniæ ducibus Phthiotin & Achaiam & Pelasgiotin denominarunt. Quum autem quinque ætates ibi mansissent, quibus ad maximam felicitatem sunt provecti, fructus ex præstantissimis Thessaliæ campis percipientes, circa sextam ætatem eos inde expulerunt Curetes & Leleges, qui nunc Ætoli & Locri vocantur; aliique multi Parnassi accolæ, ductu Deucalionis filii Promethei & Clymenes Oceani filiæ.

XVIII. ¶ Quum autem in ipsa fuga dissipati fuissent, alii eorum in Cretam abierunt: alii quasdam insulas Cycladas occuparunt: alii circa Olympum & Ossam, in ea quæ Hestiotis vocatur, sedes posuerunt: alii in Bœotiam, Phocidem, & Eubœam delati sunt: alii, quum in Asiam trajecissent, circa Hellespontum multa maritima loca occuparunt, & ex insulis adjacentibus cum multas alias, tum eam quæ nunc Lesbos vocatur, mixti Græcis, qui primam coloniam ductu Macaris Criasii Filii eo deducebant. Sed quum maxima eorum pars per loca mediterranea se contulisset ad Dodonæos suos cognatos, (quibus, ut sacris, nemo bellum inferre volebat) modicum quoddam tempus ibi sunt commorati: sed ubi eos à se gravari senserunt, quod terra omnibus alendis non sufficeret, eam regionem reliquerunt; sequuti oraculum, quo jubebantur in Italiam navigare, quæ tunc Saturnia vocabatur. Quare paratis multis navibus mare Ionium trajecerunt, oram Italiæ proximam attingere contendentes: sed, flante austro, & locorum ignari, in altum delati, ad unum Padi

Επειτα Πελασγῶν τινες τῶν οἰκούντων ἐν τῇ [a] καλουμένῃ Θετταλίᾳ, τῶν ἑαυτοῖς ἀναγκαζόντων ἐκλιπεῖν, συνοικοι γίνονται τοῖς Αβορίγισι, καὶ κοινῇ μετ' ἐκείνων ἐπολέμων τοὺς τοὺς Σικελούς. ἐδέξαντο δὲ αὐτοὺς οἱ Αβορίγινες, ἴσως μὲν καὶ τῶν θεῶν ἀφελησθησεσθαι ἐλπίδα, ὡς ἐγὼ πείθομαι, [b] καὶ" κατὰ τὸ συγγενὲς μάλιστα. λαοὶ γὰρ δὴ καὶ τὸ τοῦ Πελασγῶν γένος Ελληνικὸν, ἐκ Πελοποννήσου τὸ ἀρχαῖον. ἐχρήσατο δὲ τύχαις δυσκότμοις, εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δ' εἰς τὸ πολύπλανόν τε καὶ ἀόδε-νος τόπου βέβαιον οἴκησιν. πρῶτον μὲν γὰρ περὶ τὸ καλούμενον νῦν Αχαϊκὸν Αργος ᾤκησαν αὐτόχθονες ὄντες, ὡς [c] οἱ" πολλοὶ περὶ αὐτοῦ λέγουσι. τὴν δὲ ἐπωνυμίαν ἔλαβον ἐξ ἀρχῆς ταύτην, [d] ἀπὸ τοῦ Πελασγοῦ βασιλέως. λαοῦ δὲ ὁ Πελασγὸς ἐκ Διὸς, ὡς λέγεται, [e] καὶ τῆς Νιόβης τοῦ Φορωνέως, ἣ πρώτη γυναικὶ θνητῇ μίσγεται ὁ Ζεὺς, ὡς ὁ μῦθος ἔχει. ἔκτῃ δὲ ὕστερον γενεᾷ Πελοπόννησον [f] ἐκλιπόντες, εἰς τὴν τότε μὲν Αἱμονίδα, νῦν δὲ Θετταλίδα ὀνομαζομένην, μετῳκίσησαν. ἡγοῦντο δὲ τῆς ἀποικίας Αχαιὸς, καὶ Φθίος, καὶ Πελασγὸς, ὧν Λαείασις καὶ Ποσειδῶνος υἱοί. ἀφικόμενοι δ' εἰς τὴν Αἱμονίδα, τούς τε κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ βαρβάρους ἐξελαύνουσι, καὶ νέμονται τὴν χώραν τριχῇ, τοῖς ἡγεμόσι ποιήσαντες ὁμωνύμους [g] τὰς χώρας, Φθιῶτιν, [h] καὶ Αχαΐδα, καὶ Πελασγιῶτιν. πέντε δὲ μείναντες αὐτόθι γενεὰς, ἐν αἷς ὅτι μέγιστον εὐτυχίας ἤλασαν, τὰ κράτιστα τῆς [i] ἐν Θετταλίᾳ πεδίων καρπούμενοι, περὶ τὴν ἕκτην γενεὰν, ἐξελαύνονται Θετταλίας ὑπό τε Κυρήτων καὶ Λελέγων, οἳ νῦν Αἰτωλοὶ καὶ Λοκροὶ καλοῦνται, καὶ συχνῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸν Παρνασσὸν οἰκούντων, ἡγεμόνα τῶν πολεμίων Δευκαλίωνα [k] τὸν Προμηθέως, μητρὸς δὲ Κλυμένης τῆς Ωκεανοῦ. σκεδασθέντες δὲ κατὰ τὴν φυγὴν, οἱ μὲν, εἰς Κρήτην ἀπῆλθον· οἱ δὲ, τὰς Κυκλάδων νήσων τινὰς κατέσχον· οἱ δὲ, περὶ τὸν Ολυμπόν τε καὶ [l] Οσσαν, τὴν καλουμένην δὲ Εστιῶτιν ᾤκησαν· ἄλλοι δὲ, εἰς τε Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Εὔβοιαν διεκομίσθησαν· οἱ δ', εἰς τὴν Ασίαν περαιωθέντες, τὰ περὶ τὴν Ελλήσποντον πολλὰ χωρία κατέσχον, καὶ τὰ περικειμένων αὐτῇ νήσων ἄλλας τε συχνὰς, καὶ τὴν νῦν καλουμένην Λέσβον, ἀναμιχθέντες τοῖς ἐκ τῆς Ελλάδος τότε τὴν πρώτην ἀποικίαν εἰς αὐτὴν, ἄγοντος Μάκαρος τοῦ [l] Κριασίου. [m] τὸ δὲ πλεῖον αὐτοῖς μέρος ἀφικόμενον εἰς τὴν μεσογείαν [n] πεμπόμενοι πρὸς τοὺς ἐν Δωδώνῃ κατοικοῦντας σφῶν συγγενεῖς, οἷς φόβοις ἦσαν ὑπὲρ τοῦ μὴ διαφέρειν πόλεμον ὡς ἱερεῖς, χεῖρον μή τινα σύμμετρον αὐτόθι διατρέψαν· ἐπεὶ δὲ λυπηροὶ [p] ὄντες αὐτοῖς ἠθάνουσι, διὰ τὸ μὴ ἱκανῆς ὕσης ἄπαντας, τρέφειν τὴν γῆς, ἐκλείπουσι τὴν χώραν, χρησμῷ πειθόμενοι κελεύοντι πλεῖν εἰς Ιταλίαν, ἣ τότε Σατορνία ἐλέγετο. κατασκευασάμενοι δὲ νεῶς πολλὰς, περαιοῦνται τὸν Ιόνιον, ἀσφαλῆ μὲν ποιούμενοι τὴν ἔγκλισιν τῆς Ιταλίας ἅπασαν χειμῶνος· ὑπὸ δὲ νοτίου πνεύματος καὶ ἀγνοίας τῶν τόπων [q] μετέωροι συνεχθέντες, καὶ πρὸς ἑνὶ τῶν Πάδου στομάτων

[a] Καλουμένῃ νῦν Θετταλίᾳ *Vat.* [b] Deest *Vat.* [c] Omittit *Vat.* [d] Επὶ τοῦ Πελασγοῦ βασιλέως *Vat.* [e] Καὶ Νιόβης τοῦ Φορωνέως. *Vat.* [f] Εκλείποντες *Vat.* [g] Τὰς μοίρας *Vat.* [h] Καὶ Πελασγιῶτιν καὶ Αχαΐαν *Vat.* [i] Ἐν τῇ Θετταλίᾳ *Vat.* [k] Οσσαν, καλουμένην δὲ Εστιῶτιν *Vat.* [l] Κρησίου *Vat.* Κρασίου ex *Lapi* versione. Forsan rectius Κελσίου. nam Criasum quintum Argivorum regem agnoscit *Eusebii* Chronicon. *Sylb.* Criasi etiam meminit *Apollodorus* in Bibl. l. 2. c. 1. [m] Τὸ δὲ πλησίον αὐτῆς *Vat.* Mallem τὸ δὲ πλεῖον αὐτῶν μέρος, nisi ἀπέκτασαν esse dicas. *Petr.* [n] Τριπόμενοι *Vat.* [o] Πόλεμον ἐπιφέρειν *Vat.* [p] Αὐτοῖς ὄντες *Vat.* [q] Μετεωρότεροι συνεχόντες, καὶ ἀπὸς τοῦ ἑνὶ *Vat.*

ϛομάτων ὁρμισάμενοι [a] Σπίνῃ καλουμένῃ, ναῦς μὲν αὐτῇ ταύτῃ καταλείπουσι, τὸ δ' ἄλλο στράτευμα δυνάμενον πολεμεῖν ὄχλου, [b] φυλακὴν ἐπ' αὐτοῖς καταστήσαντες, ὡς ἔχοιεν, εἰ μὴ τὰ πράγματα σφίσι τὰ παρόντα, καταφυγήν. οἱ μὲν οὖν ὑπομείναντες ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, τεῖχος τῷ στρατοπέδῳ περιβαλόμενοι, καὶ ταῖς ναυσὶν εἰσκομίσαντες τὰς εἰς τὸν βίον εὐπορίας, ἐπειδὴ κατὰ γνώμην ἐδόκει αὐτοῖς χωρεῖν τὰ πράγματα, πάλιν ἔκτισαν ὁμώνυμον τῷ ϛόματι τοῦ ποταμοῦ [c] εὐτύχησάν τε μάλιστα τῶν περὶ τὸν Ἰόνιον οἰκούντων, θαλασσοκρατοῦντες ἄχρι πολλοῦ, καὶ δεκάτας εἰς Δελφοὺς ἀνῆγον τῷ θεῷ καὶ ἀπὸ τῶν θαλάσσης ὠφελειῶν, εἴ περ τινες καὶ ἄλλοι, λαμπροτάτας. ὕστερον μέντοι, μεγάλῃ χειρὶ τῶν προσοικούντων βαρβάρων ἐπιστρατευσάντων αὐτοῖς, ἐξέλιπον τὴν πόλιν· οἱ δὲ βάρβαροι μετ' οὐ πολὺν ἀνέστησαν ὑπὸ Ρωμαίων. καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ Σπίνῃ καταλειφθὲν γένος τῶν Πελασγῶν ὕστερον ἐφθάρη. Οἱ δὲ ἀφ' ἑστίας μεσογείου τραπόμενοι, τὴν ὀρεινὴν τῆς Ἰταλίας κατοικοῦντες, εἰς τὴν Ὀμβρικῶν ἀφικνοῦνται χώραν, τῶν ἐμοιρίντων Ἀβοριγίσι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς Ἰταλίας χωρία ᾤκουν· οἱ δὲ Ὀμβρικοί, καὶ ἔτι τοῦτο τὸ ἔθνος ἐν τοῖς πάνυ μέγα τε καὶ ἀρχαῖον. τὰ μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς ἐκράτουν οἱ Πελασγοὶ τῶν χωρίων, ἔνθα τὸ πρῶτον ἱδρύσαντο, καὶ [f] πολισμάτια τῶν Ὀμβρικῶν κατελάβοντό τινα. συνελθόντος δὲ ἐπ' αὐτοὺς μεγάλου στρατοῦ, δείσαντες τὸ πλῆθος, εἰς τοὺς Ἀβοριγίνων ἀπόντες τρέπονται· καὶ οἱ μὲν Ἀβοριγῖνες ἅτε πολεμίοις ἐδόκουν αὐτοῖς προσφέρεσθαι, καὶ σπουδῇ ἐκ τῶν ἐγγὺς χωρίων ἀθροίζονται, ὡς ἐξαναστήσοντες αὐτούς. οἱ δὲ Πελασγοὶ [g] τυγχάνουσι γὰρ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατ' δαίμονα τοῦ [h] Κοτύλιον πόλιν Ἀβοριγίνων αὐλισάμενοι, πλησίον τῆς ἱερᾶς λίμνης· [i] ὡς τε παῖδα τοῦ αὐτῆς [k] Σειδονημήλου κατέμαθον, καὶ θεοῦ τῶν ἀγχιμαλώτων, ὃς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔλαβον, ἤκουσέ τε τὸ τοῦ Ὀπικωνίου ὄνομα, τέλος ἔχὸν 16 σφίσι τὸ θεοπρόπιον κατέλαβον. ὁ γὰρ ἐν Δωδώνῃ γενόμενος αὐτοῖς χρησμὸς, ὃν φησι Λεύκιος [l] Μάμιος ἀνὴρ οὐκ ἄσημος αὐτὸς ἰδεῖν ὅτι τινος τῶν ἐν τῷ τεμένει τοῦ Διὸς κεκμηώτων τετράποδων χαλκαῖς ἐγκεχαραγμένον, ἀδὴ ἦν·

Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν [m] Σατορνίαν αἶαν,
Ἠδ' Ἀβοριγίνεων Κοτύλιον, ἣ νᾶσος ὀχεῖται·
Οἷς ἀναμιχθέντες δεκάτην ἐκπέμψατε Φοίβῳ,
Καὶ κεφαλὰς [n] Κρονίδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε [o] φῶτα.

ostium, Spinetum appellatum, appulerunt, naveſque in hoc ipſo loco reliquerunt, & turbam laboribus ferendis imparem, collocato ibi præſidio, ut, niſi res ſibi ſuccederent, refugium haberent. Qui vero in eo loco remanſerunt, caſtra muris cinxerunt, & res ad victum neceſſarias navibus abunde importarunt; atque, cum res ex animi ſententia ſibi ſuccedere exiſtimarunt, urbem oſtio fluminis cognominem condiderunt; & fortunatiſſimi fuerunt omnium maris Ionii accolarum, diu maris imperio potiti; & decimas ex maritimis proventibus, ſi qui alii, ſplendidiſſimas Delphos deo mittebant. Poſtea tamen, quum barbari accolæ magna manu bellum illis intuliſſent, urbem deſeruerunt: barbari vero tandem poſtea à Romanis inde fuerunt pulſi. atque Pelaſgorum genus, quod ad oſtium Spineticum fuerat relictum, ita interiit. ¶ Qui vero ad mediterranea ſe converterant, ſuperatis Italiæ locis montanis, in Umbrorum Aboriginibus finitimorum regionem pervenerunt. nam & multa alia Italiæ loca Umbri incolebant, atque hæc gens erat cum primis ampla & antiqua. Initio igitur Pelaſgi agros occuparunt, in quibus primum ſedes fixerunt, & quædam Umbrorum oppidula ceperunt. Sed quum ingens exercitus contra eos conveniſſet, hoſtium multitudine territi diſceſſerunt, & in Aboriginum regionem ſe contulerunt: atque Aborigines eos ut hoſtes tractandos cenſuerant, & celeriter ex proximis locis in unum confluxerant, ut eos inde pellerent. At Pelaſgi (tunc enim forte fortuna ad Cotylen, Aboriginum urbem, juxta ſacrum lacum, diverterant) poſtquam animadverterunt parvam inſulam, quæ in eo *lacu* agitabatur; & ex captivis, quos in agris interceperant, audiverunt nomen eorum qui regionem illam incolebant, oraculum ſibi redditum ad finem ſuum perductum crediderunt. nam oraculum, quod ipſis Dodonæ redditum fuerat (quod L. Mamius, vir non obſcurus, ſe vidiſſe dicit in quodam tripode, qui in Jovis templo ſacratus erat, literis antiquis inſculptum) ſic ſe habebat:

Ite quærentes Siculorum Saturniam terram,
Atque Aborigínum Cotylen, ubi inſula natat:
Quibus permiſti decimas mittite Phœbo,
Et capita Diti, & patri mittite virum.

XIX.

¶ Adven-

a Non oſtium tantummodo, ſed & omnis amnis à ſciſſione Padi apud Trigabalos ad mare uſque dictus fuit Spineticus *Padus* & *Spines fluvius*. Sic poſtea apud Dionyſium ἐπὶ Σπίνῃ ποταμῷ ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ &c. *Cluverius* in Ital. Antiq. pag. 400. b Φυλακὴν αὐτῶν κατασήσαντες *Vat.* c Εὐτυχέστατοι γεγόνασι *Vat.* d Τῶν Πελασγῶν ἔθνος *Vat.* e Deeſt *Vat.* f Πόλιν Manlium *Vat.* atque ita legebat *Lapus*, ut indicat ejus verſio; *urbemque Umbrorum quandam Manium ceperunt.* à Vulg. leſſione non diſcedendum putant *Sylb.* & *Pint.* g Mallem ἐνίκησαν γάρ. *Pint.* h Κοτυλίου *Vat.* i Ὡς ἦ τινα τοιοῦτον *Vat.* k Πεισιδωνημήλου legit *Turnebus* Adverſ. I. 20. c. ult. Sed utraque ſcriptura retineri poteſt. Nam ut *Theophraſt.* in Problem. collect. dicit, τὸ ἁρμὸς ἀπὸ τοῦ σεσιδηκέναι, 361, 7. ita *Caſſius* (350, 12.) συμπεσιδηκέναι τῷ βαλανείῳ τὸ καταγαῖον. atque ideo apud *Alex. Aphrod.* 327, 22. ubi *vulg. Edd.* habent, τὸ ἐγκεφαλον σεσιδηκέναι πάντη. *Vat. Cod.* ſcribit σεσιδηκέναι πάντη. *Sylb.* l Pro Μάμιος, quod *Lapus* etiam habet, mavult *Glareanus* Μάνιος ſeu Μάνιος, ut intelligatur de L. Mummio. Forſan vetius, Μάνιος *Manlius*. Nam *Manlii Mathematici* meminit *Plinius* l. 36. c. 10. *Sylb.* Suſpicor à *Dionyſio* ſcriptum Λεύκιος Μάνλιος, ut intelligatur is, qui *Plinio* dicitur *diligentiſſimus rogatarum, Senator maximis nobilis doctrinis, nullo doctior.* Etſi enim hic in vulgatis *Plinii* codicibus *Manilius* audit, in ſcriptis (*Salmaſio* teſte *Exerc. Plin.* pag. 549.) *Manilius* vocatur. in *Manilia* etiam gente *Lucii* prænomen haud inſolens fuit. *Rychius* in Diſſert. *de primis Italiæ Colonis*, c. 3. m Σατορνίαν *Vat. Macrob.* Saturnal. l. 1. c. 7. & *Steph. Byzant.* v. Ἀβοριγῖνες. Σατόρνιον (ut in *Vat. Cod.* Macrobii, teſte *Meurſio*) malit *Sylb.* quod ſupra Ἑσπέριον Ἰταλίαν dixerit *Dionyſ.* n Κρονίδῃ agnoſcit etiam *Steph.* & *Lallem.* In *Macrob.* male Ad. o Φῶτα *lumina* reddit *Gelenius*. Mallem tamen *Virum* cum *Lapo* & *Porto*, propter hæc *Macrobii* verba? *Cumque diu humanis capitibus Dirum & virorum victimis Saturnum placare ſe crederent propter arcanum &c. Herculem ferunt poſtea, cum Geryonis pecora per Italiam reverſantem, ſuaſiſſe illarum poſteris ut ſanctis ſacrificiis inſectata mutarent, inſerentes Diis non hominum capita ſed effigies ad humanam effigiem arte ſimulata, & ceras Saturnias non mactando viros ſed accenſis luminibus excolentes, quia non ſolum virum ſed & lumina φῶτα ſignificat.* * Al. Aboriginibus.

a Σπίν-

XX. ¶ Adventantibus autem cum magno exercitu Aboriginibus occurrerunt Pelasgi, supplices ac inermes, oleæ ramos prætendentes: expositisque suis casibus, eos orarunt ut se, nequaquam graves ipsis futuros, in amicitiam partemque sedium reciperent. Et oraculum interpretati, se in illam solam regionem *sibi reliquam* dei monitu delatos dixerunt. Quum autem Aborigines hæc intellexissent, existimarunt oraculo parendum, & Græcam societatem contra barbaros sibi infensos assumendam, quia bello graviter premebantur, quod contra Siculos gerebant. Itaque cum Pelasgis fœdus ineunt, & suorum agrorum partem ipsis assignant, quæ erat circa sacrum lacum; quorum magna pars erat palustris, & quæ more priscæ linguæ Velia vocatur: nam prisci Græci nominibus à vocali incipientibus syllabam ϝ, unico scriptam charactere, plerumque præponere solebant. Hic autem erat ut duplex r. *quod formabatur* duabus lineis obliquis ad unam rectam adjunctis, ut Ϝελένη, & Ϝάναξ, & Ϝοῖκος, & Ϝαπὴρ, & multa *alia* hujusmodi. Deinde horum non minima pars, quia ager *ille* omnibus non sufficiebat, Aboriginibus persuaserunt, ut secum ad bellicam expeditionem proficiscerentur; & bellum Umbris intulerunt, atque Crotonem urbem ipsorum fortunatam & amplam, incursu repentino ceperunt: qua pro arce ac munitione contra Umbros utebantur, quod *ita* esset exstructa, ut satis firmum belli munimentum *contra hostes* esse posset, quodque agrum circumcirca fertilem & pascuis aptum haberet. Alia quoque multa loca in suam potestatem redegerunt, & Aborigines in bello, quod contra Siculos adhuc gerebant, magna animi alacritate constanter adjuverunt, donec eos ex suis sedibus expulerunt. Et multas urbes partim & ante à Siculis habitatas, partim etiam à se ædificatas incolebant Pelasgi una cum Aboriginibus: quo in numero est & Cæretanorum urbs, quæ tunc Agylla vocabatur, & Pisa, & Saturnia, & Alsium, & aliæ quædam, quas ipsis tandem temporis progressu Thusci eripuerunt.

XXI. ¶ Phalerium vero & Phascenium adhuc ætate mea à Romanis incolebantur, & parvas quasdam generis Pelasgici scintillas servabant, quamvis olim Siculorum fuissent. In his *urbibus* multa prisca instituta, quibus Græci quondam sunt usi, diutissime permanserunt, ut bellicorum armorum ornatus, clypei Argolici, & hastæ: & quoties bellum aliis illaturi, aut illatum propulsaturi copias ultra agri sui fines emittebant, fetiales, *qui erant*, viri quidam sacri, sine armis alios præcedentes: & templorum ædificandorum ratio, & deorum sacella, & expiationes, & sacrificia, & multa alia hujuscemodi. Sed manifestissimum omnium monumentum, unde apparet homines illos, qui

Ἐλθοῦσι δὲ τοῖς Αβορίγισι σὺν πολλῇ φαιδρότητι, ἱκετηρίας Ⓐ Πελασγοὶ προτείνοντες, ὁμόσε χωροῦσιν ἀνόπλοι, φράζοντές τε τὰς ἑαυτῶν τύχας, καὶ δεόμενοι τοῦ φιλίαν δέξασθαι σφᾶς συμοίκους, οὐ λυπηροὺς ἐσομένους· ἐπεὶ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοὺς εἰς τήνδε μόνην ἄγει τὴν χώραν· ἐξηγούμενοι τὸ λόγιον. τοῖς δὲ Αβορίγισι ταῦτα πυθομένοις ἐδόκει πείθεσθαι τῷ θεοπρεπῶ, καὶ λαβεῖν συμμαχίαν Ἑλληνικὴν κατὰ τῶν ἀφαρῶν σφίσι βαρβάρων, πονούμενοι πρὸς τοὺς Σικελοὺς πολέμῳ. [a] ἀπιδόντας γε δὴ τοὺς Πελασγοὺς, καὶ δίδασιν αὐτοῖς χωρία, τῆς ἑαυτῶν [b] ἀποδασάμενοι, τὰ περὶ τὴν ἱερὰν λίμνην, ἐν οἷς ἦν τὰ πολλὰ ἕλωδη, ἃ νῦν, κατὰ τ' ἀρχαῖον τῆς Ἀφελέστης τρόπον, [c] Οὐέλια ὀνομάζεται. συνῆκε γὰρ ἦν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὡς τὰ πολλὰ, τροφθέναι τῶν ὀνομάτων, ὁπόσων αἱ ἀρχαὶ ἀπὸ φωνέντων ἐγίνοντο, τὴν ϝ συλλαβὴν ἐν στοιχείῳ γραφομένην. τοῦτο δ' ἦν ὅσπερ γράμμα δύο εἶχε γραμμὰς ὀρθὰς ὀρθογωνίους ταῖς πλαγίαις, ὡς Ϝελένη, ϗ Ϝάναξ, ϗ Ϝοῖκος, ϗ Ϝαπὴρ, ϗ πολλὰ τοιαῦτα. ἔπειτα μοῖρά τις αὐτῶν οὐκ ἐλαχίστη, ὡς ἡ χώρα πᾶσιν οὐκ ἀπέχρη, πείσαντες τοὺς Αβορίγινας συνάραθαι σφίσι [d] τῆς διεξόδου, στρατεύουσιν ὅπλοις τοὺς Ομβρικοὺς, καὶ πόλιν αὐτῶν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην ἄφνω προσπεσόντες αἱροῦσι Κρότωνα. ταύτῃ φερυείῳ καὶ ὀχυρώμασι κατὰ τῶν Ομβρικῶν χρώμενοι, κατεσκευασμένῃ τε ὡς ἔρυμα εἰς πολέμου ἀποχρώντως, καὶ χώραν ἐχούσῃ τὴν περιξ εὔβοτον. πολλῶν [e] δὲ καὶ ἄλλων ἐκράτησαν χωρίων τοῖς τε Αβορίγισι ἅμα πρὸς τοὺς Σικελοὺς πόλεμον ἔτι συνεστῶσι πολλῇ προθυμίᾳ συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτοὺς ἐκ τῆς σφετέρας καὶ πόλεις πολλὰς, τὰς μὲν οἰκισμένας καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν Σικελῶν, τὰς δὲ αὐτοὶ κατασκευάσαντες, ὥκουν Ⓐ Πελασγοὶ κοινῇ μετὰ τῶν Αβορίγινων, ὧν ἔστιν ἥ τε [f] Καιρετανῶν πόλις, Αγύλλα δὲ τότε καλουμένη, καὶ Πίσα, καὶ Σατορνία, ϗ Αλσιον, ϗ ἄλλαι τινὲς, ἃς ἅμα χρόνῳ ὑπὸ Τυῤῥηνῶν ἀφῃρέθησαν. Φαλέριον δὲ καὶ [g] Φασκένιον, ἔτι ϗ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκούμεναι ὑπὸ Ρωμαίων, μικρὰ ἄττα ἀφασώζουσαι ζώπυρα τοῦ Πελασγικοῦ γένους, Σικελῶν ὑπαρξάσαι πρότερον. ἐν ταύταις διέμεινε πολλὰ τῶν ἀρχαίων ἀφιτημάτων, οἷς τὸ Ελληνικὸν ποτ' ἐχρήσατο, ὅτι μήκιστον [h] χρόνον, οἷόν ὅ, τε τῶν ὅπλων τῶν πολεμιστηρίων κόσμος, ἀσπίδες [i] Αργολικαὶ καὶ δόρατα· ϗ ὁπότε πολέμου ἄρχοντες, ἢ τὰς ὁπλίσεις ἀμυνόμενοι, στρατὸν ὑπὲρ τῶν ὅρων ἀποστέλλοιεν, ἱερεῖ τινες ἄνδρες ἄνοπλοι πρὸ τῶν ἄλλων ἰόντες ἀποδοφόρουν. τά τε ἱερῶν αἱ κατασκευαὶ καὶ τὰ ἕδη τῶν θεῶν, ἁγιστοί τε καὶ θυσίαι, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἕτερα. πάντων δὲ τεκμήριον μνημεῖον τὸ ὂν Ἀργῶ ποτὲ οἰκήσεως τῶν ἀνθρώπων

ὀχεῖον

[a] Σπίνδοντας τε δὴ *Vat.* [b] Ἀποδυσάμενοι *Vat.* atque ita *Lapus*: vertit enim, *eo ipso se spoliantes*. [c] De hac *Dionysii* opinione (*Veliam* scilicet antiqua consuetudine dictam pro *Helia* ἀπὸ τῶν ἕλων ob loca palustria) vide *Scaligeri* Animadversiones in *Eusebii* Chron. p. 110, 111. & *Petavii* notas in *Juliani* Orat. 2. [d] Τῆς ἐξόδου *Vat.* [e] Deest *Vat.* [f] Καιρετανῶν juxta *Strab.* & *Steph. Byzant.* Nostram scripturam firmare videtur *Virgilii* versus l. 10. *Qui Cærete domos, qui sint Minionis in armis.* pro altera facit auctoritas *Strabonis*, vocis originem ex Græco χαῖρε deducentis. In *Cod Vat.* Καιρετανῶν πόλις, Ατυλλα. [g] Φασκένιον legisse videtur *Lapus.* Φασκίννιον malint *Viri Eruditi*, quod *Fescenniam* vocet *Plinius*, & *Fescenninas acies* memoret *Virgilius*. [h] Χρόνου *Vat.* [i] Αργολογικαὶ *Steph.* vitiose.

[a] Ομηρ.

ἐκείνων οἱ τοὺς Σικελοὺς ἐξήλασαν, ὁ δὲ Ἥρας νεὼς ὁ ἐν Φαλήρῳ κατεσκευασμένος ὡς ὁ Ἀργεῖος ἔνθα καὶ τὸν θυηπολιῶν ὁ τρόπος [a]ὅμοιος ἦν, καὶ γυναῖκες ἱεραὶ θεραπεύσαι τὸ τέμενος, ἥ τε λεγομένη κανηφόρος, ἀγνὴ γάμων παῖς καθαρεύουσα τῶν θυμάτων, χορεύσι τε παρθένων ὑμνωσῶν τὴν θεὸν ᾠδαῖς πατρίοις. [b]κατέχον δέ τινα καὶ ὕστερον τῶν καλουμένων Καμπανῶν, εὐδότων πάνυ καὶ τὴν ὄψιν ἡδίστων πεδίων, οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν, ἔθνος τι βαρβαρικὸν [c]Αὐρόγκων ἐκ μέρους ἀναστήσαντες αὐτούς· καὶ πόλεις αὐτόθι κατεσκεύασαν ἄλλας τε καὶ Λάρισσαν, [d]ἀπὸ δὲ Πελοποννήσου σφῶν μητροπόλεως ὄνομα θέμενοι αὐτῇ. τῶν μὲν οὖν ἄλλων πολισμάτων ἔστιν ἃ καὶ μέχρις ἐμοῦ ὀρθὰ ἦν, ἀμαυρότερα πολλάκις τοὺς οἰκήτορας· ἡ δὲ Λάρισσα οὐκ πολλῶν πάνυ χρόνων ἐρημωθεῖσα, ὥσ' εἰ πώποτε ᾠκίσθη γνώρισμα φανερὸν οὐδὲν ἔχει τοῖς νῦν, ὅτι μὴ τὄνομα, καὶ οὐδὲ τοῦτο πολλοὶ ἴσασιν. ἦν δὲ ἀγορᾶς [e]Ποπιλίας καλουμένης καὶ τοῦτο. [f]πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς τε θαλαττίας, καὶ οὐ τῇ μεσογείῳ χωρία κατέχον, ἀφελόμενοι τοὺς Σικελούς.

Οἱ δὲ Σικελοὶ ὑπὸ ἔτι ἀντέχειν οἷοί τε ἦσαν, [g]ὑπό τε Πελασγῶν καὶ Αὐσονίων πολεμούμενοι· τέκνα καὶ γυναῖκας, [h]καὶ χρημάτων ὅσα χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἦν, ἀναστησάμενοι, μεθίενται αὐτοῖς ἅπασης τῆς γῆς. τραπόμενοι δὲ ἀφ' ἑσπέρας ὑπὸ τὰ νῶτα, καὶ διεξελθόντες ἅπασαν Ἰταλίαν τὴν κάτω, ἐπειδὴ πανταχόθεν ἀπηλαύνοντο, σὺν χρόνῳ καθασκευασάμενοι σχεδίας ὑπὸ τῷ πορθμῷ, καὶ φυλάξαντες καπόντα τὸν ῥοῦν, ἀπὸ τῆς Ἰταλίας διέβησαν ὑπὸ τὴν ἔγγιστα νῆσον. κατεῖχον δ' αὐτὴν Σικανοί, γένος Ἰβηρικόν, καὶ πολλῷ πρότερον [i]συνοικισάμενοι λίμνας φεύγοντες· καὶ παρασκευαῖς ἀφ' ἑαυτῶν Σικανίαν κληθῆναι τὴν νῆσον, [k]Τριακρίαν πρῶτον ὀνομαζομένην, ἀπὸ τοῦ τριγώνου σχήματος. ἦσαν δὲ καὶ πολλοὶ ἐν μεγάλῃ αὐτῇ οἰκήτορες, ἀλλ' ἡ πλείων τῆς χώρας ἔτι ἦν ἔρημος. καταβάντες οὖν εἰς αὐτὴν Σικελοί, τὸ μὲν πρῶτον ἐν τοῖς ἑσπερίοις μέρεσιν ᾤκησαν, ἔπειτα καὶ ἀλλαχῇ πολλαχῇ, καὶ τὄνομα ἡ νῆσος ὑπὸ τούτων ἤρξατο Σικελία καλεῖσθαι. [l]τὸ μὲν οὖν Σικελικὸν γένος ὕστερον ἐξέλιπεν Ἰταλίαν· ὡς μὲν Ἑλλάνικος ὁ Λέσβιός φησι, τετάρτῃ γενεᾷ πρότερον τῶν Τρωϊκῶν, Ἀλκυόνης [m]ἱερα-μένης ἐν Ἄργει τὸ ἕκτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος. [n]δύο δὲ ποιεῖ φόλυς Ἰταλικὰς διαβάντας εἰς Σικελίαν. τὸν [o]μὲν πρότερον, Ἐλύμων, ὃς φησιν ὑπὸ Οἰνώτρων ἐξανασῆναι· τὸν δὲ μετὰ τοῦτον ἔτει πέμπτῳ γενόμενον, [p]Αὐσονίων Ἰάπυγας φυγόντων βασιλέα δὲ τούτων ἀποφαίνει Σικελόν, ἀφ' οὗ [q]τὄνομα τοῖς τε ἀνθρώποις καὶ τῇ νήσῳ τεθῆναι. ὡς δὲ [r]Φίλιστος ὁ Συρακούσιος ἔγραψε, χρόνος

Siculos expulerunt, olim Argis habitasse, est Junonis templum, quod Phalerii ad illius Argivi similitudinem est exstructum: ubi & sacrorum ritus erant similes, & sacræ mulieres, quæ templi curam gerebant, & puella, quæ Canistrifera vocabatur, casta, & nuptiarum expers, quæ sacra auspicari solebat; præterea chori virginum, quæ patrios hymnos in illius deæ laudem canebant. Hi quoque quandam camporum, qui Campani vocantur, aspectu amœnissimorum & pascuis aptissimorum, partem non minimam, Auruncis, gente barbara, inde pulsis, tenuerunt: & cum alias urbes, tum etiam Lariſſam ibi condiderunt, cui à sua metropoli Peloponnesiaca nomen indiderunt. Cæterarum igitur urbium, quæ in hoc numero erant, nonnullæ vel ad meam usque ætatem mutatis sæpe habitatoribus stabant. Sed Lariſſa jam pridem deserta manet, ita ut pristinæ habitationis nullum vestigium nostri sæculi hominibus manifestum habeat præter ipsum nomen, & ne hoc quidem multis est notum. Aberat autem non procul à Foro quod Popilium appellatur. Alia quoque multa loca, tam maritima quam mediterranea, Siculis erepta tenuerunt.

¶ Siculi vero (neque enim amplius malis resistere poterant, quod simul Pelasgorum ac Aboriginum armis, belloque premerentur) liberos & uxores assumentes, & pecuniarum quicquid aurum & argentum erat, toto agro ipsis cesserunt. Et per montana loca ad meridiem versi, & tota inferiori Italia peragrata, cum undique pellerentur, ratibus tandem ad fretum paratis, & observato secundo *maris* æstu, ex Italia in proximam insulam trajecerunt. Eam vero Sicani, gens Hispana, tenebant, qui à Liguribus fugati, non multo ante suas sedes ibi posuerant. Atque hi fecerunt ut de suo nomine insula ista vocaretur, quæ prius à forma triangula Trinacria nominabatur. Quamvis autem hæc esset ampla, in ea tamen non multi erant incolæ: sed maxima agri pars jacebat deserta & *inculta*. Siculi igitur in hanc insulam delati, primum quidem in occiduis partibus habitarunt, deinde etiam in multis aliis locis; atque insula, *mutato nomine* dum isti in ea degerent, Sicilia vocari cœpit. Genus igitur Siculum Italiam sic reliquit, (ut refert Hellanicus Lesbius) tribus ætatibus ante bellum Trojanum, anno XXVI. sacerdotii, quod Alcyone Argis exercebat. Duas enim classes Italicas in Siciliam trajecisse tradit: priorem Elymorum, quos ab OEnotris pulsos dicit: posteriorem vero Ausonum Japygas fugientium, quæ quinto post anno eo trajecit. Horum autem regem Siculum fuisse dicit, à quo tam ipsi genti quam insulæ nomen inditum. Sed, ut Philistus Syracusanus scripsit, tempus, quo

XXII.

a Ομοιος ἦν Vat. b Εἶχον δὲ καὶ ὕστ. Vat. c Αὐρισκῶν Steph. & Vat. agnoscit etiam Lapi versio. Sed Αὐρόγκων sive Αὐρύγκων malint Sylb. & Port. quod Aurunconum sæpe meminerint Auctores Latini. d Ἐπὶ τὴν Vat. e Pro Ποπιλίας Lapus habet Πομπιλίας. apud Ptolemæum legitur Φόρου Ποπλίου, non sine mendo, ut arbitror. Forum Popilii agnoscit Plinius l. 3. c. 15. & forsan pro Foropopuliensis apud eundem l. 3. c. 5. Foropopiliensis legendum est. Sylb. f Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα Vat. g Ὑπὸ Πελασγῶν Vat. h Καὶ τῶν χρημάτων Vat. i Συνοικισάμενοι Vat. k Τετρακρίαν ἀρχῆθεν ὀνομαζομένην, ἐπὶ δὲ Vat. l Τὸ μὲν δὴ Σικελικὸν Vat. m Ἱερωμένης Vat. atque ita, vel ἱερατευομένης legendum esse docet Sylb. Ἱερωμένης malit etiam Casaub. ut apud Thucydidem in simili re, lib. 2. ἐπὶ Χρυσίδος οὗ Ἄργει ἐπὶ πεντήκοντα ἔτεσι καὶ διοῖν ἱερωμένης. Sed quum ἱερᾶσθαι cum apud alios tum apud hunc ipsum Dionysium inveniatur, atque adeo pro ἱερᾶσθαι apud Thucyd. initio libri v. ἱερᾶσθαι in veteri libro legatur, videndum ne itidem ἱερωμένης, tanquam in temp. præterito pro ἱερωμένης dictum, tolerari possit. Steph. n Deest Vat. o Τὸν μὲν πρότερον Vat. p Pro Αὐσονίων paullo post dicitur Αὐσόνων. Sylb. q Τὸ ὄνομα Vat. r Φίλιππος Vat. male.

quo illi *in insulam* trajecerunt, fuit anno
Ante Chr. 1262. octogesimo ante bellum Trojanum. Gentem verò, quæ ex Italia *eo* transvecta fuit, neque Siculorum, neque Ausonum, neque Elymorum, sed Ligurum fuisse dicit, quos Siculus ducebat. Hunc vero Itali filium fuisse dicit; atque hoc regnante homines, * qui ejus imperio parebant, Siculos appellatos: Ligures autem ab Umbris & Pelasgis agro suo pulsos. At Antiochus Syracusanus nullum quidem tempus declarat, quo classis in insulam trajecerit, sed Siculos fuisse dicit, qui coloniæ ducem sibi præfecerint, & sedibus mutatis eo migrarint, ab OEnotrorum & Opicorum copiis per vim exacti. sed Thucydides eos, qui migrarunt, Siculos appellat; Opicos vero, qui eos exegerunt: at ipsum tempus multis annis post bellum Trojanum fuisse dicit. Hæc igitur sunt quæ viri celebres ac fide digni tradunt de Siculis, qui ex Italia in Siciliam habitandi causa se contulerunt.

XXIII. ¶ At Pelasgi, amplum ac feracem agrum armis sibi parantes, urbesque ceperunt, & alias ipsi ædificantes, brevi viribus, fortunis, & cæteris felicitatis partibus valde sunt aucti, unde
IIXX. *tamen* fructus non diu perceperunt. Sed quum maxime rebus omnibus florere viderentur, quadam divini numinis ira exagitati, partim cladibus divinitus immissis, partim à vicinis barbaris deleti, perierunt. Maxima tamen ipsorum pars per Græciæ ac barbarorum regiones rursus est dispersa. De quibus, si rem accurate scribere vellem, longum esset. At Aborigi-num providentia pauci in Italia manserunt. Malorum igitur, quæ familias desolabant, præcipua causa civitatibus videbatur ipsa sterilitas, quæ agros vastarat, quod nec arboribus ulli fructus usque ad maturitatem hærerent, sed acerbi deciderent, nec ulla semina, quæ germen emisissent, florerent, donec legitimum tempus implerent, & ad justam spicarum magnitudinem pervenirent: nec pecori sufficeret pabulum, quod terra producebat: adeoque aquæ partim non amplius ad potum essent idoneæ, partim æstate deficerent, partim etiam cum fontibus arescerent. Idem etiam pecoris & mulierum fœtibus accidebat. Nam aut abortivi fœtus ejiciebantur, aut in ipso partu interibant: nonnulli etiam matribus, à quibus in utero ferebantur, exitio erant. Quod si quid partus dolores ac periculum vitasset, mutilum ac imperfectum nascebatur; aut alio aliquo vitio affectum, indignum erat quod aleretur. Deinde & reliqua multitudo hominum, præcipue adultiorum, variis ac insuetis morborum mortisque generibus afflictabatur. Quum autem oraculum consuluissent,

μὴν τῆς Ἀβοριγένους ἓν ἔτος ἀγνοούμενον τοῦ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. ἔθνος δὲ τὸ Ἀβοριγενῶν ἐξ Ἰταλίας, οὔτε Σικελῶν, οὔτε Αὐσόνων, οὔτ' Ελύμων, ἀλλὰ Λιγύων, ἤγουν αὐτοὺς Σικελούς. τοῦτον δ' εἶναί φησιν υἱὸν Ἰταλοῦ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τούτῳ δυναστεύοντας ὀνομασθῆναι Σικελούς· ἐξαναστῆναι δὲ [a ὑπ'] αὐτῶν τοὺς Λίγυας ὑπό τε Ὀμβρικῶν [b καὶ] Πελασγῶν. Ἀντίοχος δὲ ὁ Συρακούσιος χρόνον μὲν οὐ δηλοῖ τῆς Ἀβοριγένους, [c Σικελοὺς δὲ τοὺς μεταναστάντας ὀνομάζει, βιασθέντας ὑπό τε Οἰνωτρῶν καὶ Ὀπικῶν [d φασκόντων], ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας ποιησαμένους. [e Θουκυδίδης δὲ Σικελοὺς μὲν γεγράφει τοὺς ἀπαναστάντας· Ὀπικοὺς δὲ τοὺς ἐκβαλόντας· [f τὸ δὲ χρόνον, πολλοῖς ἔτεσι τῶν Τρωϊκῶν ὕστερον. τὰ μὲν δὴ περὶ Σικελῶν λεγόμενα, τῶν ἐξ Ἰταλίας μετενεγκαμένων τὴν οἴκησιν εἰς Σικελίαν, ὑπό τοῦ λόγου ἀξίων, τοιάδε ἐστίν.

Οἱ δὲ Πελασγοὶ πολλῆς καὶ ἀγαθῆς χώρας κρατήσαντες, πόλεις τε [g συνέλαβον, καὶ ἄλλας αὐτοὶ κτισθέντας, [h μεγάλῃ καὶ ταχείᾳ ἐπιδόσει ἔλαβον εἰς ἀνθρώπων καὶ πλοῦτον, καὶ τὴν ἄλλην εὐτυχίαν, ἧς οὐ πολὺ ὕστερον ἔσχον χρόνον. ἀλλ' ἡνίκα [i μᾶλλον τοῖς σύμπασιν ἀνθεῖν ἐδόκουν, δαιμονίοις τισὶ χόλοις ἐλαφρηθέντες, ἃ μὲν ὑπὸ τοῦ θείου συμφορᾶν, ἃ δὲ ὑπὸ τῶν περοικούντων βαρβάρων ἐξεφθάρησαν· τὸ δὲ πλεῖον αὐτοῦ μέρος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον αὖθις ἐσκεδάσθη. ἐκεῖ δ' ἂν πολὺς ἂν εἴη λόγος, εἰ βουλοίμην τὴν [k ἀνελδεεστέραν γράφειν. ὀλίγον δὲ χρόνον ἐν Ἰταλίᾳ, τῶν Ἀβοριγίνων πρόνοιᾳ. πρῶτον μὲν ὅτι τῆς ὀλοφθορίας ταῖς πόλεσιν ἐδόκει αὐχμῷ ἡ γῆ κεχωδεῖσα ἄρξαι, ἡνίκα οὔτ' ὄπι τοῖς δένδρεσι καρπὸς ὑδὲ ὡραῖος [l γενέσθαι] διέμενεν, ἀλλ' ὠμοὶ κατέρρεον· οὔθ' ὁπόσα σπερμάτων ἀνέντα βλαστοὺς ἀνθήσειεν, [m ἕως ἂν] ἀκμῆς τοὺς κατὰ νόμον [n ἐπλήρου χρόνους· οὔτε πόα κτήνεσιν ἐφύετο ἀφθόνως· τῆς τε νάματα τὰ μὲν ὅλως πίνεσθαι ἀσυνδεῖτο ὑπό, τὰ δ' ὑπελίμπανε θέρους, τὰ δ' εἰς τέλος ἀπεσβέννυτο. ἀδελφὰ δὲ τούτοις ἐγίνετο καὶ τὰ [o γυναικῶν γονάς· ἢ γὰρ ἐξημβλοῦτο τὰ ἔμβρυα, ἢ κατὰ τοὺς τόκους διεφθείρετο, ἔστιν ἃ καὶ [p τὰς φερούσας συναπέβλυσε μεμυλωμένα. εἰ δέ τι ἀμφίβολον τύχοι τῆς ὠδῖνος κίνδυνον, [q ἔμπειρος ἢ ἀτελὴς, ἢ δι' ἄλλην τινὰ τύχην βλαφθεῖσα, τεκεῖν χρηστὸν οὐκ ἦν. ἔτι τε καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ δὲ ἀκμῇ μάλιστα, ἐκακοῦτο νόσοις καὶ θανάτοις τοῖς ὡραίοις τὰ εἰκότα συνοῦσι. μαντευομένοις δ' αὐτοῖς, [a πῇ

a Abest *Vat.* b Καὶ Σικελῶν *Vat.* c Σικελοὺς δ' μετονομασθῆναι τοὺς μεταναστάντας *Vat.* d Φασκόντων etiam agnoscit *Lapi* versio; *exactos ab* OEnotricis *Umbriciſque* (sic enim habet, non *Opiciſque*) *exercitibus.* Sed vereor ne reposito Σικελὸν pro φασκόντων, sic legendus sit locus: βιασθέντας ὑπό τε Οἰνωτρῶν καὶ Ὀπικῶν, Σικελὸν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας ποιησαμένους. & in versione Latina; *tantum dicit Siculos ab* OEnotris *&* Opicis *vi exactos esse, creatoque coloniæ duce Siculo emigrasse.* id sane colligi potest ex ejusdem *Antiochi* loco, qui supra citatur. *Sylb.* e Sub initium lib. VI. p. 349. *Ed. Oxon.* f Μὴν ἔσην χρόνον τῶν μεταναστάντων *Vat.* g Περιέλαβον, ἄλλας δ' αὐτοὶ *Vat.* h Ταχεῖαν καὶ μεγάλην *Vat.* i Μᾶλλον *Vat.* k Non dubium est quin ἀνελδεεστέραν hîc τὴν λοιμώδη appellet: hæc enim facit ut multis verbis sit opus. ideo ἀστυφιλῆ & ἀνελδεῖς χεραῖν opponuntur. *Steph.* l Non agnoscit *Eusebius*, locum hunc citans l. 4. c. 17. *de Præpar. Evangel.* m Ὡς πύχνο *Vat.* Οὐ πυκνοὺς in *Eusseb.* n Ἐξεπλήρουν in *Eusseb.* Ἐξεπλήρουν *Vat.* o Pro γυναικῶν γονὰς quoddam *Eusebii* (locum hunc citantis) exemplar habebat κύησιν γονῆς. Sed ego illi minime assentiendum existimo. *Steph.* p In eodem illo *Eusebii* exemplari non τὰς φερούσας sed τὰς τικτούσας scriptum erat: quo modo magis exacte loqueretur *Dionysius*, quum post ἐξαμβλοῦτο τῶν ἐμβρύων non amplius αἱ φέρουσαι essent, sed jam αἱ τικτουσαι. *Steph.* q Ἀτέκνου pro ἀτελὴς in eodem *Eusebii* codice. *Steph.* * Forsan & ita: *ab hoc rege Siculos nominatos. Port.*

a Lo-

τίνα θεῶν ἢ δαιμόνων ἀδικηθέντες τάδε πάσχουσι, καὶ τί ποιήσαντες αὐτοῖς λαφῆσαι τὴν δεινὴν ἐλπίδα, ὁ θεὸς ἀπεῖπεν, ὅτι τιμήσειν ὧν ἐβούλοντο ὀλίγα ἀπόδοσαν ἃ εὔξαντο, ἀλλὰ πολυπλασίονα τοῦ πλείστου ἄξια. ¶ Πελασγοὶ γὰρ ἀροῦσιν αὐτοῖς γενομένης ἐν τῇ γῇ πάντων χρημάτων, εὔξαντο μὲν Διὶ καὶ Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς Καβείροις τὴν δεκάτην δώσειν τῶν προσγενησομένων ἁπάντων· τελεσθείσης δὲ τῆς εὐχῆς, ἐξελόμενοι χειρῶν τε καὶ βοσκημάτων ἁπάντων τὸ λάχος, ἐπέθυσάν τοῖς θεοῖς, οἳ δὲ κατὰ τοῦτον μόνον εὐξάμενοι. ἔφασκε δὲ Μυρσίλος ὁ Λέσβιος ἱστορεῖν, ὀλίγου δεῖν τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασι γράφων, οἷς ἐγὼ νῦν, πλὴν ὅσον οὐ Πελασγοὺς ἐκεῖνοι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ Τυρρηνούς· τοιοῦτον δ' αἴτιον ὕστερον ἐρῶ.

Ὡς δὲ ἀπηνέχθησαν τὰ χρησθὲν ἔμαθον, οὐκ ἔχον τὰ λεχθέντα συμβαλεῖν. ἀμηχανοῦσι δὲ αὐτοῖς τῶν γερόντων τις λέγει συμβαλὼν τὸν λόγον, ὅτι τῶν παντὸς ἁμαρτήσεσθαι, εἰ οἴονται τοὺς θεοὺς ἀδίκως αὐτοῖς ἐγκαλεῖν. χρημάτων μὲν γὰρ ἀποδεδόσθαι τὰς ἀπαρχὰς αὐτοῖς ἁπάσας ὀρθῶς τε καὶ σὺν δίκῃ ἀνθρώπων δὲ γονῆς τὸ λάχος, χρῆμα παντὸς μάλιστα θεοῖς τιμιώτατον, ἀφῃρῆσθαι. εἰ δὲ δὴ καὶ τούτων λάβοιεν τὴν δικαίαν μοῖραν, τέλος ἔχειν σφίσι τὸ λόγιον. τοῖς μὲν δὴ ὀρθῶς εἰδέναι λέγεσθαι ταῦτα· τοῖς δὲ, ἐξ ὑποβολῆς συγκεῖσθαι ὁ λόγος. εἰσηγησαμένου δέ τινος τὴν γνώμην, εἰ θεὸν ἐπέροιντο εἰ αὐτοῖς φίλον ἀνθρώπων δεκάτας ἀπολαμβάνειν, πέμπουσι τὸ δεύτερον θεσπεσίους, καὶ ὁ θεὸς ἀπεῖπεν οὕτω ποιεῖν. ἐκ δὲ τούτου, ζήσεις αὐτοὺς καταλαμβάνει περὶ τὴν τοῦ πλήθους δεκατεύσεως. καὶ οἱ ἀλλήλοις οἱ περιφανέστατοι τῶν πόλεων τότε πρῶτον ἐταράχθησαν· ἔπειτα καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος δι' ὑποψίας τοὺς ἐν τέλει ἐλάμβανεν. ἠλαύνοντό τε οὐδενὶ κόσμῳ αἱ ἐπαναστάσεις, ἀλλ', ὅπερ εἰκός, ὄντος καὶ θεομηνίας ἀπελαυνόμεναι· καὶ πολλὰ ἐρήμια ἦν ἔτη, μέχρις αὖτις μεταμέλειν ἔμελλεν. οὐ γὰρ ἐδικαίουν οἱ περιόντες τοῖς ἰδίοις ἀπολείπεσθαί τι τῶν φιλτάτων, καὶ οἱ τοῖς ἐχθροῖς ὑπολείπεσθαι. πρῶτοι μὲν δὴ οὗτοι μεταναστάντες ἐξ Ἰταλίας, ἐς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς βαρβάρου πολλὴν ἐπλανήθησαν. μετὰ δὲ τοὺς πρώτους ἕτερον τὸ αὐτὸ ἔπαθον· καὶ τοῦτο διετέλει γινόμενον ὅσα ἔτη. οὐ γὰρ ἀπέσβη οἱ διαφεύγοντες ἐν ταῖς πόλεσι, τῆς ἀεὶ νεότητος ἐξαιρόμενοι τὰς ἀπαρχὰς, τοῖς τε θεοῖς τὰ δίκαια ὑπάρχειν ἀξιοῦντες, καὶ φασιασμοὺς ἐκ τοῦ ἀφανεστάτου

ut scirent ob cujus dei aut dæmonis offensi iram hæc mala sibi acciderent, & quibus rationibus ac remediis horum malorum atrocitatem à se sedari posse sperandum esset, deus respondit; eos voti compotes factos non persolvisse quæ voverant, sed res longe pretiosissimas *adhuc* adhuc debere. Quum enim Pelasgi in agro suo sterilitate rerumque omnium penuria laborarent, Jovi, Apollini, & Cabiris se rerum omnium, quæ in posterum nascerentur, decimas oblaturos voverunt. Sed quum voti fuissent compotes facti, frugum omnium & pecoris omnis portionem exemerunt, & diis obtulerunt, quasi pro solis hisce rebus vota diis fecissent. Myrsilus autem Lesbius hæc (iisdem fere verbis, quibus ego nunc, usus) in historia sua tradit: nisi quod homines istos, non Pelasgos, at Tyrrhenos appellat. Causam vero paullo post declarabo.

¶ Quum autem oraculum relatum audissent, conjicere non poterant quid sibi vellent ea quæ dicebantur. Sed, illis hæsitantibus, quidam de senioribus, oraculo per conjecturas intellecto, eos toto cælo errare dixit, si deos de ipsis injuria conqueri putarent: *Cæterarum* enim rerum omnes primitias ipsis recte & jure redditas; sed prolis humanæ portionem, rem diis omnium longe charissimam, *adhuc* deberi. Quod si hujus quoque prolis humanæ partem justam accepissent, oraculo satisfactum iri dicebat. Hæc igitur aliis quidem recte dici, aliis vero hæc oratio ex insidiis composita videbatur. Sed quum quidam sua sententia autor illis fuisset, ut deum interrogarent an ei gratum esset hominum decimas accipere, vates ad ipsum denuo miserunt, deusque respondit ut ita facerent. Postea inter eos exorta est seditio, propter decimationis faciendæ modum. Atque primum ipsi civitatum gubernatores inter se tunc sunt turbati: deinde & reliqua plebs magistratus suspectos habere cœpit. atque nulla disciplina *nullaque modestia* servata, sed (ut est verisimile) œstro quodam ac furore divinitus immisso *urbium incolæ* agitati tunc *inde* migrabant, & multæ domus integræ desertæ sunt, quod pars ipsorum alio sedes suas transtulisset. Qui enim necessitudinis vinculo conjuncti erant cum illis, qui discedebant, à charissimis deseri & inter inimicissimos remanere nolebant. Atque hi primi, postquam ex Italia migrarunt, per varias Græciæ & barbararum regionum partes sunt vagati. Sed post hosce primos idem aliis accidit, atque hoc quotannis constanter fiebat. Nam civitatum principes juventutis adultæ primitias semper deligere non desinebant, tum quia diis justa ministeria præstare *& res debitas persolvere* volebant, tum etiam quia metuebant ne *contrariæ factionis homines, qui in urbibus delitescebant,* seditiones

XXIV.

a Loquendi genus paullo durius, non sisse tamen absurdum, si ἀφανίζειν metaphorice pro *negligere* & *contemnere* positum dicamus; quo sensu Latini verbum *præterire* usurpant. *Port.* Fortasse τίνα θεῶν ἢ δαιμόνων ἄλλων (vel ὅτου, vel τίνων) scripserat *Dionysius. Cas.* b Ἀνίστου *Vat.* c Vel πάντων μείζονα, vel πάντων μᾶλλον θεοῖς τίμιον forsan scribendum. Apud *Eusebium* tamen eadem quæ hic. Alibi inveniuntur Steph. d Συγκεῖσθαι δ' αὐτὰ *Vat.* e Ἐπέροιντο *Vat.* f Ἀνθρώπων ἀφορισμοὺς *Vat.* g Τῶν δὲ δεκάτων *Vat.* Pro *Progenerum Eusebius* habet *Progenitum.* h Ἀναστατοῦσθαι malim *Sylb. Steph.* & *Port.* Vulgatam lectionem retinendo vertendum, *alii animo alios* sorgebant *Port.* i Ἀνθρωποβόρων juxta *Eusb.* & *Lapum.* atque ita vel ἀνθρωποβόρα malim *Steph.* consequi autem debuit ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις vel ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις, hoc sensu: ὥσπερ κόρης ἐρῶντες, ἀλλὰ τοιούτου ἄλλου τινὸς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιθυμοῦντες. *Port.* k Si codex mendo caret, verendum, *& multæ domus vel familiæ integræ desertæ sint.* Sed quia sequuntur faciunt ut eredam legendum potius ἠφανίσθη *Port.* l Πρῶτοι μὲν δὴ οὗτοι πάντες μετανάσται *Eusb.* m Εἰσὶ ὅσα *Ed.* n Ἀφανέστατον *Codices.* aliquid videtur aliquo legendum esse ἀφανεστάτου. *Sylb.* o Alii interpretantur, *quasi hæc sola vaticinia.* Εἰρηκὼς δὲ ταῦτα (inquit *Casaub.*) ei *videtur aliquid.* Sic apud *Demosth.* in Ep. 1. ἐπὶ τούτοις δὲ νικητήριον est *vovere donaria victoria ergo.*

seditiones excitarent. Multi etiam per simulatam honestæ causæ speciem ab adversariis inimico animo pellebantur. Itaque multæ migrationes fiebant, & genus Pelasgicum in

XXV. varias terrarum partes dispersum est. ¶ Quod autem vitam inter bellicosas gentes periculis exercitam egissent, rerum bellicarum præstantia multos *alios populos* superabant, maximam quoque navalis disciplinæ notitiam habebant, quod cum Tyrrhenis habitassent; atque necessitas, quæ hominibus quotidiani victus inopia laborantibus audaciam facile præbere potest, in omnibus periculis dux & magistra ipsis fuit: quamobrem, quocunque delati fuissent, victoriam non ægre reportabant. Ab aliis autem hominibus, tum ob nomen regionis, unde pulsi fuerant, tum etiam ob

Tyrrheni. generis antiqui memoriam, iidem & Tyrrheni & Pelasgi vocabantur. Quarum rerum ego mentionem feci, ne quis miretur, quum à poëtis aut historicis eos & Pelasgos & Tyrrhenos appellari audit, quomodo iidem homines utrumque nomen habuerint. nam & Thucydides de ipsis mentionem facit in Actæ Thraciæ, atque etiam de urbibus in ea positis, quas homines bilingues incolunt. De Pelasgico autem genere ita loquitur: "Sunt ibi & "nonnulli Chalcidenses: sed maxima pars est "gens Pelasgica, ex illis Tyrrhenis qui Lem-"num & Athenas olim incoluerunt. Sophocles quoque in fabula Inacho chorum hos anapæstos canentem inducit:

Inache pater, fili fontium
Patris Oceani, qui magno cum honore præes
Et Argivis agris & Junonis collibus,
Et Tyrrhenis Pelasgis.

Illo igitur tempore Tyrrheniæ nomen per Græciam erat *celebre*, & tota Italiæ pars, quæ occidentem spectat, *cæteris omnibus aliarum* nationum nominibus depositis, hanc etiam appellationem suscepit, quod cum aliis multis Græciæ regionibus accidit, tum etiam illi quæ nunc Peloponnesus vocatur. Ab una enim inhabitantium gentium, Achaïca scilicet, tota peninsula, in qua & Arcadica & Ionica & multæ aliæ gentes insunt, Achaja

XXVI. nominatur. ¶ Tempus autem, quo gens Pelasga vexari cœpit, fuit fere duabus ætatibus ante bellum Trojanum. Hæc tamen natio duravit etiam propemodum usque ad ipsum belli Trojani finem, donec in minimum hominum & *urbium* numerum est contracta. Nam præter Crotonem Umbriæ civitatem memoratu dignam, & si quam aliam urbem Aborigines condiderunt, cæteræ Pelasgorum urbes perierunt. At Croto, quum diu priscam formam servasset, non multo ante nostram ætatem & nomen & incolas mutavit, & nunc

δεδιότες. [a] Ἰεῦ δὲ πολὺ ᾗ τὸ τοιῦτο ἔγκλημα σὺν τοιαύτῃ εὐπρεπεῖ ἀπελαυνόμενον τοῦτο τοῦ Ἀμφίονος. ὥστε πολλαὶ αἱ [b] ἐπαναστάσεις ἐγίνοντο, [c] καὶ ὅτι πλεῖστον χῶρος τὸ Πελασγικὸν γένος διεφόρησε. Ἦσαν δὲ τὰ πολέμια, ἐκ τοῦ μὴ κινδύνων ποιεῖσθαι τὰς μελέτας, οἱ ἐντεῦθεν φιλοπολέμοις ζῶντες, πολλῶν ἀμείνους, ᾗ δὴ καὶ τὰ ναυτικὰ [d] διεσήμηνε μᾶλλον τῶν Τυῤῥηνῶν οἴκοθεν, ὀλιγοπλεῖσθαι [d] δοκοῦντες. [e] ἡ ἀνάγκη ἱκανὴ οὖσα τοῖς ἀπορουμένοις βίᾳ τόλμαν παρέχειν, [f] ἡγεμὼν ᾗ διδάσκαλος τοῦ παντὸς κινδυνεύματος αὐτοῖς [g] ἐγένετο· ὥστε οὐ χαλεπῶς [h] ὅποι ἐπέλθοιεν ἐπεκράτουν. ἐκαλοῦντο δὲ τοῦτο τοῦ ἄλλων ἀνθρώπων, ἔθ τε χώρας ὑφ' ἧς ἐξανέστησαν, καὶ τοῦ παλαιοῦ γένους μνήμην, ᾗ αὐτοὶ Τυῤῥηνοὶ καὶ Πελασγοί. ὧν ἐγὼ λόγον ἐποιησάμην, τοῦ μή τινα θαῦμα ποιεῖσθαι, ἐπειδὰν ποιητοῦ ἢ συγγραφέων ἀκούῃ τοὺς Πελασγοὺς καὶ Τυῤῥηνοὺς ὀνομαζόντων, πῶς ἀμφοτέρους ἔχοιεν τοὺς ἐπωνυμίας. ᾗ αὐτοί. ἔχει γὰρ [i] καὶ [k] περὶ αὐτοῦ Θουκυδίδης ἐν ἀκτῇ τῇ [k] Θρᾴκης μνήμην, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων πόλεων, [l] ἃς οἰκοῦσιν ἄνθρωποι δίγλωσσοι. περὶ δὲ τοῦ Πελασγικοῦ [m] γένους ὧδε ὁ λόγος· "ἔνι δέ τι καὶ "Χαλκιδικὸν, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικόν, τοῦτο ᾗ Λῆ-"μνόν ποτε καὶ Ἀθήνας οἰκησάντων Τυῤῥηνῶν. [n] Σοφοκλῆς δ' ἐν Ἰνάχῳ δράματι ἀνάπαιστον τοῦτο ᾗ χορὸν λεγόμενον πεποίηται ὧδε·

Ἰναχε γενέτωρ, πᾶ χρηῶν
Πατρὸς Ὠκεανοῦ, μέγα [o] θριαζεύων
Ἄργος τε γύαις Ἥρας τε πάγοις,
Καὶ Τυῤῥηνοῖσι Πελασγοῖς.

Τυῤῥηνίας μὲν δὴ ὄνομα τὸ [p] χρόνον ἐκεῖνον ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἦν, καὶ πᾶσα ἡ προσεσπέριος Ἰταλία ἀπὸ τοῦ ἔθνους ὀνομασίας ἀφορμηθεῖσα, καὶ τοῖς ὕστερον ἐκείνου ἐλάμβανεν, ὥσπερ τῆς Ἑλλάδος ἄλλη τε πολλαχῇ, ᾗ δὴ τοῖς καλουμένοις νῦν Πελοποννησίοις ἐγένετο. [q] ὅτι δὲ ἑνὸς τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ ἐθνῶν, τοῦ Ἀχαϊκοῦ, καὶ ἡ σύμπασα χερρόνησος, ἐν ᾗ καὶ τὸ Ἀρκαδικὸν καὶ τὸ Ἰωνικὸν, καὶ ἄλλα συχνὰ ἔθνη ἔνεστιν, Ἀχαΐα ὠνομάσθη. ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὸ Πελασγικὸν κακοῦσθαι ἤρξατο, δυοῖν γενεὰ μείζων τοῦ Τρωϊκῶν ἐγένετο· διέτεινε δὲ ἡ μείζων" καὶ μέχρι τοῦ Τρωϊκοῦ, ἕως εἰς ἐλάχιστον συνεστάλη τὸ ἔθνος. ἔξω δὲ Κρότωνος τῆς ἐν Ὀμβρικοῖς πόλεως ἀξιολόγου, ᾗ εἴ δή τι ἄλλο Ἀβοριγίνων οἰκισθὲν ἐτύγχανε, τὰ λοιπὰ τῶν Πελασγῶν διέφθαρη πολίσματα. ἡ δὲ Κρότων ἄχρι πολλοῦ χρόνου φυλάξασα τὸ παλαιὸν σχῆμα, χρόνῳ οὐ πολὺς ἐξ [21] ἧς τινί τι ὀνομασίαν ᾗ τοὺς οἰκήτορας ἤλλαξε, ᾗ νῦν ὅτι

Ῥωμαίων

[a] Ἦσαν δὲ παλαι Vat. & mox ἀπελαυνόμενον in Eusb. Steph. [c] Καὶ ἐπὶ πλεῖστον τῆς γῆς τὸ Πελασγικὸν φῦλον. διεφορήθησαν δὲ τὰ πολέμια, ὅτι τοῦ μετὰ κινδύνων τὰ πονηρὰ ποιεῖσθαι τὰς μελέτας Vat. [d] Scribo ἀπολελαικότες, vel potius ὀλιγοπλοῦντες. Steph. [e] Ἡ τε ἀνάγκη Vat. [f] Ἡγεμὼν τε καὶ Vat. [g] Ἐγένετο Vat. [h] Ὅτι Vat. [i] Deest Vat. [k] Θρᾳκίας Vat. [l] Thucydidis locus exstat lib. 4. [§. 109. pag. 276. Edit. Oxon.] ubi pro iisdem, ἃς οἰκοῦσιν ἄνθρωποι δίγλωσσοι, plenius legitur, αἳ οἰκοῦνται ὑπὸ μιγάδων ἀνθρώπων ἤδη διφωνίαν ἀνειληφότων: & mox, καὶ ἡ ἐν Χαλκιδικῇ ἐν θρᾴκῃ, τὰ δὲ πλ. & rursum in fine loci Τυῤῥηνῶν οἰκησάντων, Sylb. [m] Ἔθνους ἦδε ὁ λόγος Vat. [n] Σοφοκλῆς Vat. [o] Πριαζεύων cum dativo jungi notatum etiam Suidæ, v. πρίασθαι. Sed hic fortasse (inquit Porus) præpositio ἐπὶ subauditur, & locus ita vertendus: *qui maximos honores habes (in regno) in Argivis agris & in Junonis collibus.* [p] Pro ἐπὶ rectius forsan legemus ἀπό, nisi forte significet *sub eo regnante.* cujusmodi ambiguitas sæpe occurrit. Steph. [q] Deest Vat.

Ρωμαίων ἀποικία, ἃ καλεῖται δὲ Κοθωρνία. οἱ δὲ τὴν ἐκλιπόντων τὴν χώραν Πελασγῶν καταλαβόντες τὰς πόλεις, ἄλλοι τε πολλοὶ ἦσαν, ὡς ἕκαστοί ποτε [b]ἔτυχον ἀμοτέρμονας τοῖς οἰκήσεις ἔχοντες, καὶ οἱ τοῖς μάλιστα πλείστας τε καὶ ἀρίστας Τυῤῥηνοί. τοὺς δὲ Τυῤῥηνοὺς ⓐ τινὲς μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ ἐπήλυδας. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην, οἱ μὲν αὐτόχθονες τὸ ἔθνος ποιοῦντες, [c]ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶνδε οἰκήσαντων [d]κατεσκευάσαντο, τεῖχη λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ τοὺς Τυῤῥηνοῖς αἱ στεῖχοι καὶ περιαγαὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' Ἕλλησιν. ἀπὸ δὲ τοῦ [e]συμβεβηκότος ἀξιοῦσι τεῖχη τὴν ὄνομα, ὥσπερ καὶ τοῖς ἐν Ἀσίᾳ Μοσυνοίκοις. οἰκοῦσι μὲν γὰρ καὶ οὗτοι ἐν ξυλίνοις, ὡσπερεὶ πύργοις, ὑψηλοῖς καὶ περιφώμασι, [f]μόσυνας αὐτὰ καλοῦντες. Οἱ δὲ μεταίρας [g]μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι), Τυῤῥηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τὄνομα. τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος, ἐκ τῆς πρότερον [h]Μηιονίας καλουμένης, παλαιὸν δή τινα μεταναστάντα. εἶναι δ' αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Διὸς, λέγοντες οὐκ ἐκ Διὸς καὶ Γῆς, [i]Μάνλιν γενέσθαι πρῶτον ἐν τῇ γῇ ταύτῃ βασιλέα· τοῦτον δὲ καὶ Καλλιρόης τῆς Ὠκεανοῦ θυγατρὸς γενέσθαι Κότυν. [k]τῷ δὲ Κότυϊ γήμαντι θυγατέρα Τύλλου τοῦ [l]γηγενοῦς, Ἀλίην, δύο γενέσθαι παῖδας, [m]Ἀδίεν, καὶ Ἄτυν· ἐκ δὲ Ἄτυος καὶ Καλλιθέας τῆς Χοραίου, Λυδὸν φῦναι καὶ Τυῤῥηνόν· καὶ τὴν μὲν Λυδὸν, αὐτοῦ καταμείναντα, τὴν πατρῴαν ἀρχὴν [n]καταλαβεῖν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ Λυδίαν τὴν γῆν ὀνομασθῆναι· Τυῤῥηνὸν δὲ τῆς ἀποικίας ἡγησάμενον, πολλὴν κτήσασθαι τῆς Ἰταλίας, καὶ τοῖς συναγαγομένοις τοῦ ἔθνους ταύτην θέσθαι τὴν ἐπωνυμίαν. [o]Ἡρόδοτος δὲ εἴρηται, [p]Ἄτυος τοῦ [q]Μάνεω παῖδος τοῦ περὶ Τυῤῥηνὸν, καὶ τὴν μεταάστασιν τὴν Μηιόνων εἰς Ἰταλίαν οὐκ ἐκούσιον. φησὶ γὰρ ὅτι τῆς Ἄτυος ἀρχῆς ἀφορίᾳ καρπῶν ἐν τῇ γῇ Μηιόνων γενέσθαι. τοὺς δὲ ἀνθρώπους τέως μὲν ἕνεκα τῆς φιλοχωρίας κατεμένειν, πολλὰ μηχανήσασθαι πρὸς τὴν συμφορὰν ἀλεξητήρια, τῇ μὲν ἑτέρᾳ τῶν ἡμερῶν μέτρια σῖτα προσφερομένους, τῇ δ' ἑτέρᾳ μηκέτι τοιαῦτα· χρονίζοντος δὲ τοῦ δεινοῦ, μηχανήσασθαι ἅπαντα τὸν δῆμον διχῇ, [r]κλήρους τοὺς μοίρας βαλεῖν [s]τὸν μὲν, ἐπ' ἐξόδῳ τῆς χώρας τὸν δ', ὅτι μενῇ ἐν τῇ Ἄτυος παίδων τὸν μὲν, προμιεῖναι τὸν δὲς μένειν· [t]λαχόντας δὲ τοὺς ἅμα Λυδῷ μοίρας, τὴν μὲν ἀμείνω τύχην ἐκληρῶσαι· τὸν δὲ ἑτέρου ἀπολαχόντας τὴν χρημάτων τοὺ

Romanorum eſt colonia, & Cothornia vocatur. Qui vero agros urbeſque à Pelaſgis derelictas occupaverunt, fuerunt cum multi alii, prout quique ſedes illis finitimas habebant, tum vero præcipue Tyrrheni, qui plurimas ac optimas *eorum urbes* occuparunt. Tyrrhenos vero quidam indigenas Italiæ: alii advenas fuiſſe dicunt. Et qui hanc gentem indigenam faciunt, hoc nomen ipſis inditum ajunt ab ædificiis munitis, quæ ab ipſis *omnium eorum*, qui in his regionibus habitarunt, primis fuerunt exſtructa. Nam ut apud Græcos, ſic & apud Tyrrhenos, * ædificia quæ in *urbium* mœnibus ædificantur, & quæ ſunt tecta, *τείχεα* appellantur. Hoc igitur nomen ipſis caſu à re impoſitum putant, ut & Moſynœcis qui ſunt in Aſia. Nam & iſti in ædificiis ligneis, munitis, & turrium inſtar excelſis habitant, quæ Moſynas appellant. ¶ Sed qui fabuloſe dicunt eos alienigenas eſſe, qui aliunde eo migrarint, ajunt Tyrrhenum coloniæ ducem fuiſſe, gentique nomen à ſe impoſuiſſe: hunc vero genere Lydum fuiſſe tradunt, & jampridem ex ea regione migraſſe, quæ olim Mæonia vocabatur, & quintum à Jove fuiſſe. Nam ex Jove & Terra Manen, qui primus in illa regione regnavit, genitum ajunt: ex hoc vero & Callirhoe, Oceani filia, procreatum Cotyn: Cotyi vero, qui uxorem duxerat filiam Tulli terrigenæ Halien, duos fuiſſe filios, Adien & Atyn: ex Aty & Callithea, Choræi filia, Lydum & Tyrrhenum natos: atque Lydum quidem, qui ibi remanſerat, paternum regnum accepiſſe, & ab ipſo regionem illam Lydiam appellatam: Tyrrhenum vero coloniæ ducem, magnam Italiæ partem in ſuam poteſtatem redegiſſe, ſuæque profectionis ſociis hoc *Tyrrhenorum* nomen impoſuiſſe. Herodotus vero † ait Tyrrhenum fuiſſe filium Atyos, hunc vero Manis filium, & Mæonas in Italiam non ſponte migraſſe. Ait enim, Aty regnante ſterilitatem ac frugum inopiam in agro Mæonum fuiſſe. Homines vero, quod illius regionis amore tenerentur, aliquamdiu quidem varia remedia contra calamitatem illam excogitaſſe, altero die modicis cibis utentes, altero famem conſtanter tolerantes: ſed quum hoc grave malum diutius duraret, univerſum populum in duas partes diviſiſſe, ſortique rem commiſiſſe, ut altera pars ex agro diſcederet, altera in eo remaneret, atque alterum Atyos filium ibi remanſiſſe, alterum vero diſceſſiſſe. Facta autem ſortitione, parti, quæ Lydum ſequebatur, meliorem fortunam obveniſſe: alteram vero partem, ſua pecuniarum portione

XXVII.

a Ἡ καλεῖται Κοθωνία *Vat.* Pro Κοθωνία *Lapus & Gelenius* ſubſtituerunt *Cortonam* ex *Ptolemæo* & *Plinio*. *Sylb.* Vide *Steph. Byzant.* v. Κρότων, & *Cluverii* Ital. Antiq. p. 574. b Poſt ἔτυχον diſtinctio eſt in *Ed. Steph.* quaſi poſitum eſſet pro compoſito εὔτυχον, ſed noſtra lectio ſimpliciot eſt, & ἔτυχον ἔχοντες periphraſtice pro ἔχον uſurpatur etiam alibi. *Sylb.* c Καὶ τῶν ἐρυμάτων *Vat.* d Κατεσκευάσαντο *Vat.* e Συμπεπτωκότος αὐτοῖς *Vat.* f Μοσσυνίους *Vat.* g Αὐτὰς μυθολογοῦντες εἶναι *Vat.* h Communi lingua *Mæonias.* Ioniſmum vel è vernaculo idiomate, vel ex *Herodoto*, aliove ſcriptore Ionico retinuit. *Sylb.* i Μάνην *Steph.* & *Vat.* perperam, ut conſtat ex *Herodoto*. k Τῷ δὲ Κότυϊ γήμαντι Θρασσύλλου τοῦ γηγενοῦς Ἀλίκλου legiſſe viſus eſt *Lapus*, nec multum diſcrepat *Cod. Van.* qui (teſte *Sylb.*) pro θυγατέρα Τύλλου habet Θρασύλλου, deinde *Αλίκλου* ſine aſpiratione. l Ita pro Γηγενοῦς (ut in *Ed. Steph.*) ex interpretibus. *Sylb.* m Ἀσίλιον *Ven. Vat.* & *Cod. Lapi.* n Παραλαβεῖν *Ven.* & *Vat.* o Lib. 1. cap. 94. p Ἄτυος παῖδος οἱ περὶ Τυῤῥηνὸν pro Ἄτυος παῖς ὁ Τυῤῥηνὸς, quod *Gelenius* non viderit animadverſiſſe. *Sylb.* q Μανίου *Ven.* Μάννου *Steph.* & *Vat.* r Δυὸ κλήρους τῆς μοίρας *Vat.* s Τὸν μὲν & mox τὸν δὲ malit *Sylb.* Si vulgatam lectionem retineas, cum τὸν μὲν & τὸν δὲ ſubaudiendum erit μέρος. *Caſ.* t Oratio proculdubio mendoſa eſt, atque ita (opinor) reſtituenda: λαχόντες δὲ τῆς ἅμα Λυδῷ μοίρας, τὴν μὲν ἀμείνω τύχην μοίρας ἐκληρώσαντο δὲ τὴν ἑτέραν, ἀπολαχόντων τὴν μέρος, ὁμοιοτρόπως δέ. Sententia eſt hujuſmodi: *Quum Lydi parti ſors melior obtigiſſet, manſit illa: altera patria ceſſit, cum ea parte bonorum quam ei ſors in diſtributione aſſignavit.* Quid ſi ita legas: λαχόντες δὲ τῆς ἅμα Λυδῷ μοίρας τὴν μὲν μείω τύχην, ἐκληρώσαντο δὲ τὴν ἑτέραν. Omnino autem vulgata lectio, ubi τὴν ἐκληρώσαντο tribuitur parti Lydi, ferri defendive nulla ratione poteſt. *Caſ.* * Exſtructæ & denſæ ædes. *Lapus.* Clauſa muris & firma ædificia. *Gelenius.* † Narrat Tyrrhenum Atyis filium, Manis nepotem; Mæonumque in Italiam migrationem non fuiſſe voluntariam. *Sylb.*

portione sortito accepta, ad occidentales Italiæ partes appulisse, ubi tunc Umbri habitabant, & ibi remansisse, urbesque condidisse, quæ ad suam usque ætatem stabant. ¶ Scio autem & multos alios scriptores in suis historiis de Tyrrhenorum genere hæc ipsa scripsisse, & alios quidem eodem modo, *& iisdem verbis, quibus ego sum usus*, alios vero & coloniæ ducem & tempus ipsum mutasse. Quidam enim dixerunt Tyrrhenum Herculis fuisse filium, ex Omphale Lyda prognatum; hunc vero in Italiam profectum, Pelasgos ex urbibus, non omnibus, sed iis tantum, quæ trans Tiberin erant & quæ ad septentriones spectabant, ejecisse. Alii vero Tyrrhenum Telephi filium fuisse tradunt, & post Trojam captam in Italiam venisse. At Xanthus Lydus (qui priscæ historiæ, siquis alius, est peritus, quique patriæ historiæ auctor nullo alio habitus est inferior) in suis scriptis nullo modo Tyrrhenum, Lydorum principem nominat; neque ullam Mæonum coloniam in Italiam appulisse scit; neque ullam Tyrrheniæ, tanquam Lydorum coloniæ, mentionem facit, quamvis alia *multa* ignobiliora *ac leviora* memoret: Lydum vero & Torybum Atyos filios fuisse dicit. Hos vero ambos regno paterno inter se diviso in Asia remansisse, gentibusque, quibus imperarunt, nomen ab illis inditum fuisse dicit. atque hæc sunt ejus verba: "A Lydo "Lydi, à Torybo Torybi fuerunt appellati. "Horum lingua parum ab altera differt, * & "nunc quoque alteri alterorum non pauca "vocabula usurpant, quemadmodum Iones "& Dorienses. At vero Hellanicus Lesbius dicit, Tyrrhenos, qui ante vocabantur Pelasgi, postquam in Italia cœperunt habitare, nomen id assumpsisse quod nunc habent. In opusculo autem quod Phoronidem inscripsit, ita loquitur: "Ex Pelasgo ipsorum rege & ex Menip- "pe Penei filia natus est Phrastor: ex hoc, "Amyntor: ex Amyntore, Teutamides: ex "Teutamide, Nanas. Hoc regnante Pelasgi "à Græcis ex suis sedibus pulsi fuerunt, &, "navibus ad Spinetem fluvium in Ionico sinu "relictis, urbem Crotonem in locis mediter- "raneis sitam ceperunt: atque, hac belli sede "usi, eam quæ nunc Tyrrhenia vocatur con- "diderunt. At Myrsilus, ab Hellanico dissentiens, ait Tyrrhenos post patriam relictam in ipsis fuæ profectionis erroribus, mutato nomine, Pelargos appellatos ob quandam similitudinem avium, quæ Πελαργοὶ, *id est ciconiæ*, vocantur; quod gregatim errarent tam per Græciam, quam barbaras regiones: atque murum, quo Athenarum arx cingitur, quique Pelasgicus appellatur, ab his exstructum dicit.

XXIX. ¶ Omnes tamen qui Tyrrhenicam & Pelasgicam gentem, unam eandemque credunt esse, mihi videntur errare. Non enim mirum esset si olim alteri alterorum nomen habuissent: si quidem & nonnullis aliis gentibus partim

μέρη, ὁρμισαμένην δὲ ὅλη τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι τῆς Ἰταλίας, ἔνθα δὴ Ὀμβρικοὶ ἦν οἴκησις, αὐτῇ καθεσθῆναι 22
ἱδρύσασθαί τε πόλεις τὰς ἔτι καὶ κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον ὑπαρ-
Τούτῳ τῷ λόγῳ πολλοὶ καὶ ἄλλοι συγγραφῆς περὶ Τυρ-
ρηνῶν γένους χρησάμενοι διήκασιν, τοὺς μὲν αὐτοὺς, τοὺς δὲ μεταβεβλῆσθαι τῆς οἰκήσεως καὶ τοῦ χρόνου. ἔλεξαν γὰρ
δή τινες Ἡρακλέους εἶναι παῖδα τὸν Τυρρηνὸν, ἐξ Ὀμφά-
λης τῆς Λυδῆς γεγονότα· τοῦτον δὲ, ἀφικόμενον εἰς Ἰτα-
λίαν, ἐκβαλεῖν τοὺς Πελασγοὺς ἐκ τῶν πόλεων οὐχ
ἁπασῶν, ἀλλ' ὅσαι πέραν ἦσαν τοῦ Τιβέρεως, οἱ πρὸς
βορέαν μέρει. ἕτεροι δὲ Τηλέφου παῖδα τὸν Τυρρηνὸν ἱστο-
ροῦσιν ἐλθεῖν δὲ μετὰ Τροίαν ἅλωσιν εἰς Ἰταλίαν.
Ξάνθος δὲ ὁ Λυδὸς, ἱστορίας παλαιᾶς, εἴ τις ἄλ-
λος, ἔμπειρος ὤν, τῆς δὲ πατρίου γε βεβαιοτὴς ἂν
οὐδενὸς ἐλάττων νομισθείς, ὅτε Τυρρηνὸν ὀνόμα-
κεν οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς, δυναστεύσαντα Λυδῶν, οὔτε ἀποι-
κίαν Μαιόνων εἰς Ἰταλίαν κατεληλυθέναι διήκατο, Τυρ-
ρηνίας τε μνήμην οὐκ Λυδῶν ἀποικίσεως, παντελεστέραν
ἄλλων. μεμνημένος, οὐδαμοῦ πεποίηται. Ἄτυν δὲ
παῖδας γενέσθαι λέγει Λυδόν καὶ Τόρυβον. τούτους δὲ,
μεμισαμένους τὴν πατρῴαν ἀρχὴν, τὸν Λυδὸν καταμεῖ-
ναι ἀμφοτέρους, καὶ τοῖς ἔθνεσιν, οἷς ἦρξεν, ἀπ' ἐκεί-
νου φησὶ τεθῆναι τὰς ὀνομασίας, λέγων οὕτω· "Ἀπὸ
"Λυδοῦ μὲν γίνονται Λυδοὶ, ἀπὸ δὲ Τορύβου Τόρυβοι.
"τούτων ἡ γλῶσσα ὀλίγον διαφέρει, καὶ νῦν ἔτι σύ-
"λλυσιν ἀλλήλας ῥήμασι σπάνια, ὥσπερ Ἴονες καὶ
"Δωριεῖς. Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιος τοὺς Τυρρηνοὺς
φησι, Πελασγοὺς πρότερον καλουμένους, ἐπειδὴ κατῴκησαν εἰς Ἰταλίαν, τοὔνομα ἐκεῖνο ἔχειν ἀπὸ τοῦ δὲ λόγος οὗτος· "τοῦ
"Πελασγοῦ τοῦ βασιλέως αὐτῶν, καὶ Μενίππης τῆς
"Πηνειοῦ, ἐγένετο Φράστωρ· τοῦ δὲ, Ἀμύντωρ· τοῦ δὲ,
"Τευταμίδης· τοῦ δὲ, Νάναος· ὅτι τούτου βασιλεύοντος,
"οἱ Πελασγοὶ ὑφ' Ἑλλήνων ἐξέστησαν, καὶ ὅτι ἐπιπλέοντες
"ποταμῷ [b] ἐπὶ τὸν Ἰονίου κόλπου τοὺς ἐπὶ τῷ
"πόντῳ, Κρότωνα πόλιν [k] ἐν μεσογείῳ οἴκουν καὶ ἐν-
"τεῦθεν ὁρμώμενοι τὴν νῦν καλουμένην Τυρρηνίαν οἰκή-
"σαν. Μυρσίλος δὲ, τὰ ἐμπαλιν διαφερόμενος Ἑλ-
λανίκῳ, τοὺς Τυρρηνοὺς φησιν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐκλι-
πόντας, ἐν τῇ πλάνῃ μετονομασθῆναι Πελαργοὺς, τῶν
ὀρνέων τοῖς κελουμένοις πελαργοῖς εἰκασθέντας, ὃς κα-
τὰ ἀγέλας ἐφέρετο, εἴς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν
βάρβαρον· καὶ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ τεῖχος τὸ περὶ τὴν
ἀκρόπολιν, τὸ [m] Πελασγικὸν καλούμενον, τούτους πε-
ἐκβαλεῖν.

[n] Ἐμοὶ μέντοι δοκοῦσιν ἅπαντες ἁμαρτάνειν οἱ πειθόμε-
νοι εἶναι τὸ αὐτὸ ἔθνος τό τε Τυρρηνικὸν καὶ τὸ Πελασγικόν.
εἰ μὲν γὰρ ὀνομασίας ἀπολαύουσί ποτε οἱ αὐτοὶ καὶ ἀλλή- 23
λων οὐδὲν θαυμαστὸν· [p] ἐπειδὴ καὶ ἄλλα δή τινα ἔθνη, τὰ

[a] Κατὰ ταῦτα *Vat.* [b] Οὐκ ἂν ἐπὶ ἴσον *Vat.* [c] Τυῤῥηνοὶ δὲ *Vat.* [d] Τόρυμνον *Vat.* & mox Τορύμνου & Τόρυμνος. adeo ut (cum μ & β sæpe confundi soleant in *MSS.*) conjicere liceat Τόρηβον, Τορήβου, & Τόρηβος legendum esse cum *Lapi* codice, ut indicat versio. Τόῤῥηβον scribendum juxta *Steph. Byzant.* v. Τόῤῥηβος. [e] Ἀπ' ἐκείνου malint alii. Verum (inquit *Cas.*) ἐπ' ἐκείνου non ἀπ' ἐκείνου dixit, more suo, & *Herodoti* imitatione, eadem de re agentis. [f] Ἐλλήνων *Vat.* [g] Ἴονες *Steph.* [h] Desunt *Vat.* [i] Ἰονικῷ *Steph.* nostram lectionem defendunt *Sylb.* & *Cas.* [k] Ἐς μεσογείῳ *Vat.* [l] Μυρσίλος γὲ τὰ *Vat.* [m] Putet aliquis legendum esse Πελαργικὸν. ita enim Athenienses appellabant, ut ex *Auctore Etymologici magni* apparet. *Cas.* Vide *Anott.* [n] Ἐμοὶ μὲν τοῦτο *Vat.* [o] Deest *Vat.* [p] Ἐπεὶ γὲ *Vat.* * Et nunc etiam irrident invicem verba non pauca. *Lapus.*

a Non

μὲ Ἑλλήνων, τὰ δὲ βαρβάρων, ταὐτὸ ἔπαθον, ὥσπερ τὸ Τρωϊκὸν καὶ τὸ Φρυγικόν, ἀγχοῦ οἰκοῦντα ἀλλήλων. πολλαῖς [a] γέ τοι [b] γένος ἓν ἄμφω ταῦτ' ἀνομίσθη, κλήσει δὲ διαλλάττον, ἢ φύσει· ἢ οὐκ ἔστιν ὅπως τῷ ἀλλοθί που συνεπομένως ἐπανεξαθέντων, καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ ἔθνη τὸ αὐτὸ [b] ἔπαθον. ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ ὅτε καὶ Λατῖνοι, καὶ Ὀμβρικοὶ, καὶ Αὔσονες, καὶ συχνοὶ ἄλλοι, Τυῤῥηνοὶ ὑφ' Ἑλλήνων ἐλέγοντο, ἢ διὰ μακροῦ τοῦ ἐθνῶν οἰκήσεως ἀσαφῆ ποιοῦσης [c] τοῦ περὶ τοῦτο τἀνεξέλεγκτα. τοῦτο τε Ῥώμην αὐτὴν πολλοὶ τῶν συγγραφέων, Τυῤῥηνίδα πόλιν εἶ) γεγενῆσθαι. ὀνομάτων μὲ οὖν ἀναλλαγὴν, ἐπεὶ καὶ βίων, πεῖσμα τοῖς ἔθνεσι γενέσθαι καινῶν δὲ ἀμφω μεταλλαγὰς γένους ἢ πείσματι, πολλοῖς τε ἄλλοις, καὶ μάλιστα τοῖς φωναῖς αὐτοῖς διηλλαγμέναις, ἢ σχεδὸν ὁμοιότητος συζύγους τετηρηκόσιν. [d] καὶ γὰρ δὴ ὅτε Κροτωνιᾶται, ὡς φησιν Ἡρόδοτος, ἢ "ἄλλοις τοῖς νῦν σφέας περιοικέουσιν εἰσὶν ὁμόγλωσσοι, "ὅτε Πλακιηνοὶ, σφίσι δ' ὁμόγλωσσοι. δηλοῦσι δὲ ὅτι "τὸν ἐνέκαντο γλώσσης χαρακτῆρα, μεταβαίνοντες ἐς "ταῦτα τὰ χωρία, τοῦτον ἔχουσιν οὐ φυλακῇ χρῆτοι θαυμάσαι ἄν τις εἰ Πλακιανοῖς μὲν τοῖς περὶ τὸν Ἑλλήσποντον οἰκοῦσιν ὁμοίαν διάλεκτον ἔχουσι Κροτωνιᾶται, ἐπειδὴ Πελασγοὶ ἦσαν ἀμφότεροι ἀρχόθεν· Τυῤῥηνοῖς δὲ τοῖς ἔγγιστα οἰκοῦσι μηδὲν ὁμοίαν. εἰ γὰρ τὸ συγγενὲς τῆς ὁμοφωνίας αἴτιον ἐκληπτέον, ἀνάγκη που τῆς διαφωνίας. ᾗ γὰρ δὴ κατά γε τὸ αὐτὸ ἐγχωρεῖ [e] νομίζειν ἀμφότερα. καὶ γὰρ δὴ τὸ μὲ ἕτερον καὶ λόγου τινὰ ἔσχε γενόμενον, τὸ δὴ τοὺς περὶ τοῦτο τοῖς οἰκήσεις ἀπ' ἀλλήλων ποιουμένους ὁμοεθνεῖς, μηκέτι διαπίπτειν τὸ αὐτὸν τῆς διαλέκτου χαρακτῆρα, διὰ τοὺς περὶ τοὺς πέλας ὁμιλίας· [f] τὸ δ' οὐ τοῖς αὐτοῖς οἰκοῦσιν ὁμοίαις χωρίοις μηδ' ὁτῳοῦν τῷ φωνεῖν ὁμολογεῖν ἀλλήλοις, οὐκ ἂν αὐτῆς φύσιν γένους, οὐδένα λόγον ἔχει. Τούτῳ μὲ δὴ τῷ τεκμηρίῳ χρώμενος, ἑτέρους εἶ) πείθομαι τοὺς Τυῤῥηνῶν τοὺς Πελασγούς. οὐ μὲ δὴ οὐδὲ Λυδῶν τοὺς Τυῤῥηνοὺς ἀποίκους οἶμαι γενέσθαι. οὐδὲ γὰρ ὁμόγλωσσοί εἰσιν, οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν ὡς φωνῇ μὲν οὐκέτι χρῶνται [h] παραπλησίως, ἄλλα δέ τινα διασώζουσι τῆς μητροπόλεως τῆς μνήματα. οὔτε γὰρ θεοὺς Λυδοῖς τοὺς αὐτοὺς νομίζουσιν, οὔτε νόμοις, οὔτ' ἐπιτηδεύμασι κεχρῆνται παραπλησίως, ἀλλὰ κατά γε ταῦτα [i] πλέον Λυδῶν ἢ Πελασγῶν διαφέρουσι. κινδυνεύσει γὰρ τοῖς ἀληθέσι μᾶλλον ἐοικότα λέγειν, μηδαμόθεν ἀφιγμένον, ἀλλ' ἐπιχώριον τὸ ἔθνος ἀποφαίνοντες· ἐπειδὴ ἀρχαῖόν τε πάνυ, καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ γένει ὅτε ὁμόγλωσσον, οὔτε ὁμοήθεσι εὐείσκεται. ὀνομάσθαι δ' ὑφ' Ἑλλήνων αὐτὸ τῇ περιοικίδι ταύτῃ οὐδὲν

Græcis partim etiam barbaris idem accidit, ut Trojanis & Phrygibus inter ſe vicinis. Multi tamen has duas gentes unam eandemque gentem fuiſſe putarunt, quæ nomine, non re differret. Italicis quoque gentibus idem accidit æque atque aliis populis, qui uſquam terrarum nominum communicatione permixti in unum coaluerunt. Fuit enim tempus quo Latini, Umbri, Auſones, & multi alii, Tyrrheni à Græcis vocabantur, quia longinquæ gentium iſtarum ſedes obſcuram reddebant rerum remotarum accuratam cognitionem. Multique hiſtorici Romam ipſam, Tyrrhenicam urbem eſſe putaverunt. Nomina igitur hiſce gentibus mutata credo: ſiquidem & vitæ genus mutatum. Ambabus tamen genus commune fuiſſe non credo: quod cum ex multis aliis rebus conjicio, tum vero præcipue ex ipſarum lingua, quæ eſt diverſa, nec ullam altera alterius ſimilitudinem ſervat. Nam (ut ait Herodotus) "neque Crotoniatæ neque Placiani "cum aliis populis vicinis linguam habent "communem: ſed propriam, qua inter ſe u-"tuntur. Satis autem demonſtrant ſe accurate "ſervare illam ipſam linguæ formam, quam "ſecum attulerunt quum in has regiones mi-"grarunt. Sed miretur quis ut Crotoniatæ habuerint linguam illi ſimilem qua utebantur Placiani, circa Helleſpontum habitantes, quandoquidem utrique ſunt à Pelaſgis oriundi, Tyrrhenis vero vicinis nullo modo ſimilem habuerint. Si enim generis communitas exiſtimanda eſt cauſa hujus in lingua ſimilitudinis, profecto ejus contrarium eſt cauſa diſſimilitudinis. Neque enim utriuſque eandem cauſam putare licet. Nam alterum quidem, ſi fieret, aliquam haberet rationem, ſi ejuſdem gentis homines, quod ſedes alteri ab alteris remotas habeant, eandem linguæ formam non amplius ſervarent, propter vicinorum commercia: ſed hoc eſt dictu abſurdiſſimum, eos qui in iiſdem locis habitant, & qui ejuſdem ſunt generis, nullo modo in linguæ ſimilitudine inter ſe conſentire. ¶ Hoc igitur argumento uſus, Pelaſgos à Tyrrhenis diverſos fuiſſe credo. Sed nec Lydorum colonos fuiſſe Tyrrhenos puto. Neque enim linguam cum illis communem habent: neque etiam licet dicere, eos quidem non amplius uti ſimili lingua; ſed tamen alia quædam antiquæ patriæ indicia ſervare. Nec enim eoſdem deos, quos Lydi, colunt, nec legibus, nec vitæ ſtudiis ſimilibus utuntur, ſed in hiſce rebus ſaltem plus à Lydis quam à Pelaſgis differunt. Quare qui gentem iſtam, non advenam ſed indigenam fuiſſe dicunt, fere videntur dicere quæ ad veritatem propius accedunt: quandoquidem eam pervetuſtam eſſe, & cum nulla alia gente, aut linguam aut mores communes habere conſtat. Nihil autem eſt quod vetat hanc gentem à Græcis hoc nomine

XXX.

a Non agnoſcit *Vat.* b Ἔπαθον *Vat.* c Τοῖς περὶ τοῦ *Vat.* d Ita *Herod.* l. 1. c. 57. Καὶ γὰρ δὴ ὅτε οἱ Κρηστωνιῆται ἀλκαίοισι τῷ νῦν σφέας περιοικέουσι εἰσὶ ὁμόγλωσσοι, ὅτε οἱ Πλακιήνοι, σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι. δηλοῖ τε ὅτι τὸν οἰκηίου γλώσσης &c. Hîc Κρηστωνιῆται, ut apud *Herodotum*, reponendum exiſtimat *Portus*. Verum *Herodotum* ex auctore noſtro corrigendum malunt *Glareanus* & *Caſaubonus*. Nam illud quidem (inquit *Caſ.*) certum eſt, Crotonem aut potius Cortonam, Italicam, non Creſtona Thraciæ urbem, eſſe ab *Herodoto* intellectam, quam ipſe videtur Κρηστῶνα vocare, quum ille Creſtoniatas iſtos collocet ἐν τῇ Τυρσηνῶν. enimvero quid aliud eo loco docere vult *Herodotus*, quam Pelaſgos propriam linguam habuiſſe, qua à reliquis populis diſtinguerentur? id ille ex eo ſe ait conjicere, quod Creſtoniatæ iſti, vicini Tyrrhenis, non ſint vicinis ſuis ὁμόγλωσσοι, ſed alii populo Pelaſgico, longe tamen remoto, Placienis nimirum, qui ad Helleſpontum habitant; qui & ipſi, ſicut Creſtoniatæ, ſuis vicinis non ſunt ὁμόγλωσσοι. e Νομίζειν τὰ ἀμφότερα *Vat.* f Τὸ δὲ τὰς οὐ τοῖς αὐτοῖς *Vat.* g Ἀλλήλοις ὁμολογεῖν ἐν ταυτῷ φωνῆς *Vat.* h Παραπλήσια *Vat.* i Πλέον Λυδῶν ἀφίστανται ἢ Πελασγῶν *Vat.*

nomine appellatam, partim quod in turribus habitaret, partim etiam à *sui* principis nomine. Romani tamen aliis etiam nominibus eam appellant: nam ipsos à regione, in qua olim habitarunt, quæ Etruria vocatur, Etruscos appellant: & ob peritiam sacrorum ministeriorum, & divini cultus, qua in re cæteris sunt excellentiores, nunc quidem nomine obscuriori *Thuscos*, olim vero rem ipsam nomine accuratius exprimentes Θυοσκόους, ut Græci, vocabant. Ipsi vero à quodam duce Rasena se eodem modo, quo ille, nominant. Sed quas urbes Tyrrheni incoluerint, quam reipublicæ ac disciplinæ formam in illis constituerint, quantam potentiam universi habuerint, & si qua facinora memoratu digna fecerint, & quam variis casibus acti fuerint, alio libro declarabitur. Quotquot igitur de gente Pelasgica non perierunt, nec in diversas colonias distracti fuerunt, & qui ex magno numero in exiguum redacti manserunt superstites, in his locis relicti fuerunt, & cum Aboriginibus in eadem republica vixerunt, ubi temporis progressu ipsorum posteri cum aliis Romam condiderunt. Atque hæc sunt quæ de gente Pelasga fabulis produntur.

Etrusci & Tusci.

XXXI. ¶ Sed non multo post alia classis Græcorum ad hæc Italiæ loca appulit, LX. ferme annis ante bellum Trojanum, quemadmodum ipsi Romani tradunt, quæ ex Palantio, urbe Arcadica, venit. Coloniæ autem dux erat Evander, filius Mercurii & nymphæ cujusdam Arcadicæ, quam Græci Themin appellant, & numine divino afflari ac agitari dicunt. Sed antiquitatum Romanarum scriptores eam patrio sermone Carmentam appellant. Quod nymphæ nomen Græca lingua Θεσπῳδὸς diceretur. nam ᾠδὰς Romani carmina vocant. Hanc autem mulierem, divino spiritu afflatam, res futuras populo carmine prædicere omnes uno consensu fatentur. Hæc autem classis non de communi omnium sententia missa fuit: sed, orta in populo seditione, factio inferior sua sponte *inde* migravit. Tunc autem apud Aborigines regnum à majoribus acceptum tenebat Faunus, à Marte, ut ajunt, oriundus: vir non solum ad res gerendas promptus, sed etiam prudens: ipsumque Romani sacrificiis & carminibus ut unum de diis patriis honorant. Hic vero Arcadas, quorum numerus erat exiguus, magna cum humanitate excepit, ipsisque de suo agro dedit quantum voluerunt. Arcades vero, ut Themis furore divino correpta ipsos monuerat, collem à Tiberi non longe distantem delegerunt, qui nunc fere in ipso urbis Romanæ meditullio est situs.

Evander & Arcades.

κωλύει, ἢ ἀφ' ὑὸς τὰς [a] ἐν τύρσεσιν οἰκήσεως, ἢ ἀπ' ἀνδρὸς δυνάστου. Ρωμαῖοι μὲν δή τινες ἄλλως αὐτὸ παραγραφεύουσιν ὀνομασίας. [b] ἢ γὰρ ἀπὸ τῆς χώρας, ἣν ἡ ποτε ᾠκησαν, Ἐτρυσίας παρωνομασμένης, Ἐτρούσκους καλοῦσι τοὺς ἀνθρώπους· ἢ ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας τῆς περὶ τὰ θεῖα σεβάσματα λειτουργιῶν, ἀφαιρέσεως εἰς αὐτὴν ἑτέρων, νῦν μέν τινι [c] ἀσαφέστερον, πρότερον δ' ἀκριβοῦντες τὸ ῥῆμα ὥσπερ Ἕλληνες, [d] Θυοσκόους ἐκάλουν. αὐτοὶ μέν τοι σφᾶς αὐτοὺς [e] ἀπό τινος ἡγεμόνων τινὸς [f] Ρασένα, τὸ αὐτὸν ἐκείνῳ τρόπον ὀνομάζουσι. πόλεις δὲ ἄστινας [g] ᾠκησαν Τυῤῥηνοί, καὶ πολιτεύματα ὅστινα κατεστήσαντο κόσμους, δυνάμεί τε ὁπόσην οἱ σύμπαντες, καὶ ἔργα εἴ τινα μνήμης ἄξια [h] διεδέξαντο, τύχας τε [i] ὁπόσαις ἐχρήσαντο, ἐν ἑτέρῳ δηλωθήσεται λόγῳ. τὸ δ' οὖν Πελασγικὸν φῦλον, ὅσον μὴ διεφθάρη τε ἐν ταῖς ἀποικίαις διεσπάσθη, διέμεινε δὲ ὀλίγον ἀπὸ πολλῶν, μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων πολιτευόμενον ἐν τούτοις ἐπελείφθη τοῖς χωρίοις, ὅπου σὺν χρόνῳ τὴν Ῥώμην οἱ ἔκγονοι αὐτῶν σὺν τοῖς ἄλλοις [k] ἐπολίσανθ. καὶ τὰ μὲν οὖν ὑπὲρ τοῦ Πελασγικοῦ γένους μυθολογούμενα [l] τοιάδε ἐστί.

Μετὰ δὲ τὸν πολὺν χρόνον [m] ὅλος ἄλλος Ἑλληνικὸς εἰς ταύτα τὰ χωρία τῆς Ἰταλίας κατάγεται, ἑξηκοστῷ μάλιστα ἔτει πρότερον τῶν Τρωϊκῶν, ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, [n] ἐκ Παλαντίου πόλεως Ἀρκαδικῆς ἀναγαίας. ἡγεῖτο δὲ τῆς ἀποικίας Εὔανδρος, Ἑρμοῦ γενόμενος καὶ νύμφης τινὸς Ἀρκάσιν ἐπιχωρίας, ἣν οἱ μὲν Ἕλληνες Θέμιν [o] λέγουσι, καὶ θεοφόρητον ἀποφαίνουσιν· οἱ δὲ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγράψαντες [p] ἀρχαιολογίας, τῇ πατρῴᾳ γλώσσῃ [q] Καρμέντην ὀνομάζουσιν. εἴη δ' ἂν Ἑλλάδι φωνῇ Θεσπιῳδὸς τῇ νύμφῃ τὸ ῥῆμα· ᾠδὰς μὲν γὰρ ᾠδὰς καλοῦσι Ῥωμαῖοι καρμένα. τὴν δὲ γυναῖκα ταύτην ὁμολογοῦσι δαιμονίῳ πνεύματι κατάσχεσιν γενομένην, τά τε μέλλοντα συμβαίνειν τῷ πλήθει δι' ᾠδῆς προλέγειν. ὃ δὲ φῦλον ὅτιον οὐκ [r] ἀπὸ καινῆς τῆς γνώμης ἐπέμφθη ἀλλὰ, στασιάσαντος δήμου, τὸ ἑλαττωθὲν ἐκούσιον μέρος ἐξῆλθεν. ἐτύγχανε δὲ τότε τῆς βασιλείας τῶν Ἀβοριγίνων [s] πρεσβυτάτῳ Φαύνῳ, [t] Ἄρεος, [u] ὡς φασιν, ἀπόγονος, ἀνὴρ [v] μὴ δραστηρίου καὶ συνετοῦ, καὶ αὐτὸν ὡς τῶν ἐπιχωρίων τινὰ Ῥωμαῖοι δαιμονίων θυσίαις καὶ ᾠδαῖς γεραίρουσιν. ὗτος ὁ ἀνὴρ δεξάμενος καὶ πολλὴν φιλότητα τῶν Ἀρκάδων ὀλίγων ὄντων, δίδωσιν αὐτοῖς τῆς αὑτοῦ χώρας ὁπόσην ἐβούλοντο. οἱ δὲ Ἀρκάδες, ὡς ἡ Θέμις αὐτοῖς [x] ἐπιθυσιάζουσα ἔφραζεν, αἰροῦνται λόφον, ὀλίγον ἀπέχοντα τοῦ Τιβέρεως, ὃς ἔστι ναῦς ἐν μέσῳ μάλιστα τῆς Ῥωμαίων πόλεως· καὶ

a Ἐν ταῖς πύργοις *Vat.* b Καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς χώρας *Vat.* c Post ἀσαφέστερον subaudiendum est Τύσκους. quod sine aspiratione scribi in tabulis Capitolinis & veteribus libris testatur *Sigonius*, ut & apud ipsos Græcos auctores fere omnes. *Sylb.* Adi *Cluverii* Ital. Antiq. l. 1. c. 2. d Θυοσκόους habet etiam *Lapus*: alioqui malim Θυσκόους: quippe quod ad Tuscorum appellationem accedat propius, & per eandem syncopen apud Græcos θυατολίας legatur pro θυατολίας sive θυηπολίας, atque etiam apud Latinos *thus* sive *tus* (nam huic ipsi quidam aspirationem detrahunt) factum ex θύω. Dicuntur autem Θυσκόοι sive Θυοσκόοι vel à victimarum & suffimentorum incensione, à θύω & κέω; vel à victimarum inter sacrificandum rimatione & consideratione, à θύω & κοέω quod est νοέω. Simili modo Αὐγοσκόους olim accuratiore vocabulo nominatos fuisse Etruscos conjicit *Janus Parrhasius*, quod aëria templa observarint Etruscorum augures. *Sylb.* e Ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τινὸς *Vat.* f *Rasinna Vat.* Razenna in versione *Lapi.* atque apud *Berosum* Tyrrhenos à quodam Razenno Razennuos appellatos prodit *Sylb.* g Al. ᾤκησαν *Port.* h Διαπεξέλαυνε *Vat.* Si διεδείξαντο malis, ita scilicet ut Latini *designare facinus*, per me licet. *Sylb.* i Ὁπόσαις *Vat.* k Ἐπολιτεύσαντο *Vat.* l Τοιάδε ἐστὶ *Vat.* m Ἄλλος Ἑλληνικὸς φίλος *Vat.* n Ex Παλαντίου *Vat.* o Λαγόμβρος *Vat.* p Malim post τῇ πατρῴᾳ γλώσσῃ interpungere, quam post ἀρχαιολογίας. *Steph.* q Ita apud *Plutarchum* in Romulo & in Rom. Quæst. sed apud *Virgilium* & *Ovidium* dicitur *Carmentis*: itidemque in lib. *De origine gentis Rom. Sylb.* r Ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *Vat.* s Supra bis habuimus Ἀρεως per ω, more Attico. *Sylb.* t Desunt *Vat.* u Loquendi genus Thucydideum pro δραστηριότητος καὶ συνετός. *Steph.* Μετὰ τοῦ δραστηρίου ὡς φασι συνετὸς *Vat.* x Ἐπιθυσιάζουσα *Vat.* atque ita legendum esse conjecerunt *Steph.* & *Port.*

a Δναν-

καὶ καταοικίζονται τοὺς ἀπὸ κώμης βραχείης, δυσὶ ναυτικοῖς πληρώμασιν, ὧν οἷς ἀπανέστησαν ὑπ' Ελλάδος, ἀποχρώσης ἦν ἔμελλε τὸ περιῤῥωμένον σὺν χρόνῳ ἔσεσθαι ὅσον οὔθ' Ελλάδα πόλιν, οὔτε βάρβαρον, [b] κατά γε οἰκήσεως μέγεθος, καὶ τῇ δυναστείας ἀξιώσουσιν, καὶ τἄλλα ἅπασιν εὐτυχίᾳ, χρόνον τε ὁπόσον ἂν ὁ [c] θνητὸς ἀντέχῃ, πόλεων μάλιστα πασῶν μνημονευθησομένην. ὄνομα δὲ τῷ πολίσματι τούτῳ τίθενται [d] Παλάντιον, ὡς ἀπὸ τῆς ἐν Αρκαδίᾳ σφῶν μητροπόλεως. νῦν μὲν τοι Παλάτιον ὑπὸ Ρωμαίων λέγεται, συγχάραντος τοῦ χρόνου τὴν ἀκρίβειαν καὶ παρέχει πολλοῖς [e] ἀτόποις ἐτυμολογίας ἀφορμάς. Ως δέ τινες ἱστοροῦσιν, ὧν ἐστι καὶ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, ἀπό τινος μειρακίου Πάλαντος αὐτόθι τελευτήσαντος· τοῦτον δὲ Ηρακλέους καὶ [f] Δυνάς τῆς Εὐάνδρου θυγατρὸς· χώσαντα δ' αὐτῷ τὸ μητρυιᾶς πάθος, Παλάντιον [g] ὅτι τοῦ μειρακίου τὸ τοπίον ὀνομάσαι. ἐγὼ μὲν οὖν τοι οὔτε τάφον ἐθεασάμην ἐν Ρώμῃ Πάλαντος, οὔτε χοὰς ἔμαθον ὑπιτελουμένας, οὔτε ἄλλο τῶν τοιουτοτρόπων οὐδὲν [h] ἠδυνήθην μαθεῖν· καίτογε οὐκ ἀμνήστου τῆς οἰκίας ταύτης ἀφειμένης, [i] οὐδ' ἀμοίρου τιμῆς, ἧς τὸ δαιμόνιον γένος ἔστω ἀνθρώπων γεφύρεται. καὶ γὰρ Εὐάνδρῳ θυσίας ἔμαθον ὑπὸ Ρωμαίων ὑπιτελουμένας ὅσα ἔτη δημοσίᾳ, καὶ Καρμέντῃ, καθάπερ τοῖς λοιποῖς ἥρωσι καὶ δαίμοσι· καὶ βωμοὺς ἐθεασάμην ἱδρυμένους, Καρμέντῃ μέν, ὑπὸ τῷ καλουμένῳ Καπιτωλίῳ πρὸς ταῖς Καρμεντίσι πύλαις· Εὐάνδρῳ δὲ πρὸς ἑτέρῳ τῶν λόφων, [k] Αὐεντίνῳ λεγομένῳ, τῆς Τριγεμίνου πύλης οὐ πρόσω· [l] Πάλαντι δὲ οὐδὲν οἶδα γινόμενον [m] ἀπὸ τούτων. Οἱ δ' οὖν Αρκάδες ὑπὸ τῷ λόφῳ συνοικισθέντες, καί τε ἄλλα διεκοσμοῦντο κτίσματα, τοῖς οἴκοθεν νομίμοις χρώμενοι, καὶ ἱερὰ ἱδρύονται πρῶτον μὲν τῷ Λυκαίῳ Πανὶ, τῆς Θεμιδος ἐξηγησαμένης· Αρκάσι γὰρ θεῶν ἀρχαιότατός τε καὶ τιμιώτατος ὁ Πάν· χωρίον ἐξευρόντες ὑπτιόδειον, ὃ καλοῦσι Ρωμαῖοι Λουπερκάλιον, ἡμεῖς δ' ἂν ἐκπαιδεύσαντες Λυκαῖον. νῦν μὲν οὖν συμπεπολισμένων τῷ τεμένει τῶν πέριξ χωρίων, δυσείκαστος γέγονεν ἡ παλαιὰ τοῦ τόπου φύσις. ἦν δὲ τὸ ἀρχαῖον, ὡς λέγεται, σπήλαιον ὑπὸ τῷ λόφῳ μέγα, δρυμῷ λασίῳ κατηρεφὲς, καὶ κρημνοὶ ὑπὸ ταῖς πέτραις ἐμβύθιοι, ἥτε διαπρὸ τῶν χρημνῶν νάπη, πυκνοῖς καὶ μεγάλοις δένδρεσιν ὑπόσκιος. ἔνθα βωμὸν ἱδρυσάμενοι τῷ θεῷ, τὴν πάτριον θυσίαν ἐπετέλεσαν, 26 ἣν μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου Ρωμαῖοι θύουσιν ἐν μηνὶ [n] Φεβρουαρίῳ, [o] μετὰ χειμερίους τροπὰς, οὐδὲν τῶν τότε γινομένων μετακινοῦντες. ὁ δὲ τρόπος τῆς θυσίας ἐν τοῖς ἑπείτα λεχθήσεται. ὅπῃ δὲ τὴν κορυφὴν ὁ λόφος,

Juxtaque ipſum ædificarunt vicum parvum, capacem tot hominum, quot erant in duabus navibus plenis, quibus ex Græcia *eo* migrarant. Quem temporis progreſſu ad tantam magnitudinem fata provectura erant, quantam nulla alia urbs aut Græca aut barbara eſſet adepturа, ſive ſedium amplitudinem, ſive majeſtatem imperii, cæteraſque felicitatis humanæ partes ſpectemus; illumque, quamdiu mortales duraverint, nominis celebritate cæteras omnes urbes ſuperaturum. Huic autem oppidulo nomen Palantium impoſuerunt, in memoriam ſuæ veteris patriæ, quæ in Arcadia erat. Nunc tamen Palatium à Romanis vocatur, quia temporis diuturnitas accuratam hujus vocis ſcribendæ rationem corruperit: quod multis abſurdarum etymologiarum occaſionem præbet. ¶ Sed, ut nonnulli prodiderunt, inter quos eſt & Polybius Megalopolitanus, nomen habet ab adoleſcente quodam Palante, qui ibi obiit. Hunc vero Herculis, & Dynæ, Evandri filiæ, filium fuiſſe tradunt. Quum autem avus maternus in eo colle ſepulcrum ipſi exſtruxiſſet, de adoleſcentis illius nomine locum ipſum Palantium appellaſſe *ferunt*. Ego tamen nec ullum Palantis ſepulcrum Romæ vidi, nec ullas inferias ei fieri audivi, nec aliud quicquam hujuſmodi animadvertere potui: quamvis hæc domus non ſit oblivioni tradita, nec expers honorum, quibus divinum genus ab hominibus colitur. Etenim Evandro & Carmentæ, ut & cæteris heroibus ac dæmonibus, ſacrificia quotannis publicis impenſis fieri vidi. Vidi etiam aras erectas, alteram Carmentæ, ad portam Carmentalem, ſub eo colle qui Capitolinus vocatur: alteram Evandro, ad alterum collem qui Aventinus vocatur, non procul à porta Trigemina. At Palanti nihil ab his fieri animadverti. Arcades igitur, qui ſedes conjunctas ſub colle poſuerant, cum alia ædificia more patrio exſtruxerunt, tum etiam templa fundarunt. Primum quidem Pani Lycæo, monitu Themidis (Pan enim apud Arcadas deorum antiquiſſimus habetur, eſtque in ſummo *apud illos* honore) invento loco ad *hoc ipſum* apto, quem Romani Lupercal appellant, nos vero *Græci* Lycæum diceremus. Nunc tamen antiquam hujus loci naturam conjecturis agnoſcere non facile queas: quia loca quæ templum illud circumdabant, ædificiis inter ſe conjunctis ſunt occupata. Olim autem (ut fertur) erat ingens ſpelunca ſub illo colle ſita, quam denſa ſylva tegebat, & ſub rupibus *erant* fonticuli profundi, ſolumque rupibus contiguum ob frequentes ac proceras arbores *erat* opacum. Quum aram huic deo hîc erexiſſent, ſacrificium more patrio fecerunt, quod & noſtra ætate Romani menſe Februario, poſt hybernum ſolſtitium, nihil de priſtino ritu mutantes, faciunt. Hujus vero ſacrificii faciendi modus poſtea dicetur. At in ſummo collis vertice

XXXII.

Victoriæ

a Δυεὶν ἀλικαῖς πληρώμασιν *Vat.* *b* Rectius κατὰ τε οἰκήσεως. *Sylb.* *c* Θνητὸς αἰὼν ἀντέχῃ *Vat.* *d* Παλάντιον ὑπὸ τῶν *Vat.* Vox Παλάντιον infra reperitur cum gemino λ quam ſcripturam agnoſcit *Pauſanias* in Arcad. ubi hanc ipſam hiſtoriam attingit. λέγουσι δὲ ὕστερον (inquit) μετέπεμψε τὸ ἄποικον ἐκ Μεγαλοπόλεως, τῶν λ. τὸν ν. itidemque *Euſtath.* ad *Dionyſ.* v. 347. λόφων ἐχυρωτάτων, ὧν Παλάντιον μνημονεύει λόγος ὑπὸ τῷ ἐν Πάλλαντι. ὅτι τὸ νῦν Ρωμαίοις τὸν βασιλικὸν σχεδὸν τόπον καλοῦσι Παλάτιον, καὶ ὑφαίρουσιν ἀμετακίνητον τὸ π. λ. τὸν ν. Invenitur & tertia ſcriptura Παλλάντιον, quam expreſſit *Virgilius* Æn. 8. v. 54. *e* Abſurdas illas Etymologias apud *Feſtum* invenies. *f* Pro Δυνάς infra ſcribitur Δυνώ, quæ diverſitas etiam in *Lapi* verſione: nam & ipſe Dynam hîc habet, at infra Lavinam. *Sylb.* *g* Επὶ pro ὑπὸ poſitum: ab ipſone auctore an à librariis incertum. *Sylb.* *h* Ηδυνήθην ἰδεῖν *Vat.* *i* Οὐδὲ ἄοικτος πρὸς, καὶ τῷ δαιμονίῳ γε ὁ τὴν ὑπ' ἀνθρώποις γεφυρώσας *Vat.* *k* Ut hîc Αὐεντίνῳ ſcribitur per αυ, ſic Αὐνίων apud *Steph. Byzant.* pro Avenione urbe Gallica. *Sylb.* *l* Παλλαντι δὲ, ὑφ' οἷς οἶδα τούτων χαίρουσιν *Vat.* *m* Pro ὑπὸ τούτων aptius legi videtur τῶν τούτων. nam ὑπὸ in τῶν vertere parum huc facit. *Sylb.* *n* Φεβρουαρίῳ in *Ed. Steph.* *o* Μετὰ τὰς χειμερίας τροπὰς *Vat.*

Victoriæ templum in loco ante delecto exſtruxerunt, & ſacrificia huic quoque *deæ* anniverſaria inſtituerunt, quæ ad meam uſque
XXXIII. ætatem Romani faciebant. ¶ Arcades vero hanc Palantis Lycaone prognati filiam fuiſſe fabuloſe dicunt: atque honores, quibus homines eam nunc honorant, Minervæ voluntate conſequutam, quod cum hac dea educata fuiſſet: à Jove enim Minervam recens natam Palanti commendatam, & apud ipſum educatam donec adoleviſſet. Cereri quoque templum exſtruxerunt, ipſique per fœminas ſacerdotes ſacra abſtemia fecerunt, more Græco, in quorum ritu ætas noſtra nihil mutavit. Quinetiam Neptuno Hippio templum aſſignarunt, & diem feſtum in ejus honorem conſtituerunt, quem Arcades Hippocratia, Romani Conſualia vocant: quo die apud Romanos equi & muli, de more, ſunt operum immunes, eorumque capita floribus coronantur. Multa quoque alia fana & aras & ſimulacra deorum conſecrarunt, expiationeſque & ſacrificia patria inſtituerunt, quæ uſque ad meam ætatem eodem modo, *quo olim*, fiebant. Nec mirarer ſiqua, ob nimiam temporis longitudinem ac vetuſtatem, poſterorum memoriam fugiſſent, ac propter oblivionem neglecta fuiſſent; ſed tamen ea quæ nunc quoque fiunt, priſcorum rituum Arcadicorum ſunt argumenta ſatis manifeſta: de quibus *alias fuſius agetur. Arcades etiam dicuntur Græcarum literarum uſum in Italiam primi tranſtuliſſe, qui recens ipſis apparuerat; inſtrumenta quoque muſica, quæ lyra & trigona & lydi vocantur, quum priorum ſeculorum homines tantum fiſtulis paſtoralibus, nec ullo alio inſtrumento muſico uterentur. *Dicuntur* etiam leges tuliſſe,& vitæ genus, quod ante maxima ex parte ferinum erat, ad manſuetudinem traduxiſſe; & artes & inſtituta & multas alias res commodas in communem *hominum* uſum contuliſſe: ac propterea apud ſuos hoſpites valde gratioſi fuiſſe. Hæc ſecunda gens Græca, poſt Pelaſgos, in Italiam delata, ſedes cum Aboriginibus communes habuit, quas in præſtantiſſimo urbis Romanæ loco poſuit. ¶ Paucis vero annis elapſis poſt adventum Arcadum, alia Græcorum claſſis in Italiam venit,ductu Herculis;
XXXIV. *Hercules cum ſociis.* qui Hiſpaniam,& quicquid terrarum uſque ad ſolem occidentem extenditur, in ſuam poteſtatem redegerat. Horum quidam Herculem rogarunt ut ſe militiæ laboribus liberaret, *& miſſione impetrata* circa hæc loca remanſerunt; & nacti collem *ædificiis exſtruendis* aptum,qui trium ferme ſtadiorum longitudine à Palantio diſtabat, qui nunc quidem Capitolinus appellatur, ſed ab illius ſeculi hominibus Saturnius appellabatur (quem Græco ſermone Cronium diceremus) in eo oppidulum condiderunt. Qui vero *illic* fuerunt relicti,plerique

τὸ τῆς Νίκης τέμενος [a] ἐξελόντες, θυσίας καὶ ταύτην κατεστήσαντο [b] διετησίους, ἃς καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ρωμαῖοι ἔθυον. Ταύτῃ δὲ Ἀρκάδες μυθολογοῦσι Πάλαντος εἶναι θυγατέρα τοῦ Λυκάονος· τιμὰς δὲ πρὸ ἀνθρώπων, ἃς ἔχει νῦν, Ἀθηνᾶς βουλήσει λαβεῖν, γενομένην τῆς θεοῦ σωτῆρος. ἐδόκουν γὰρ εὐθὺς [c] ἀπὸ γενετῆς τὴν Ἀθηνᾶν Πάλαντι [d] τοῦ Διὸς, καὶ πρὸ ἐκείνου, τὰς εἰς [e] ὥρην ἀφίκετο, τραφῆναι. ἱδρύσαντο δὲ καὶ Δήμητρος ἱερὸν, καὶ ταῖς θυσίαις αὐτῆς ἀφ' γυναικῶν τε καὶ νηφαλίους ἐθυσαν, ὡς Ἕλλησι νόμος, ὧν οὐδὲν ὁ καθ' ἡμᾶς ἄλλαξε χρόνος. ἀπέδειξαν δὲ καὶ Ποσειδῶνι τέμενος Ἱππίῳ, καὶ τῇ ἑορτῇ [f] Ἱπποκράτεια ἐπὶ πρὸ Ἀρκάδων, Κωνσούαλια δὲ [g] τοῦ Ρωμαίων λεγόμενα κατεστήσαντο, ὅτι ἢ ταύτῃ Ρωμαίοις ἐξ ἔθους ἐλαύνουσιν ἔργων ἵπποι καὶ ὄνοι, καὶ στέφονται τὰς κεφαλὰς ἄνθεσι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τεμένη, καὶ βωμοὺς, καὶ βρέτη θεῶν καθιδρύσαντο, ἁγισμούς τε καὶ θυσίας κατεστήσαντο πατρίους, αἳ μέχρι τοῦ κατ' ἐμὲ χρόνου τὸν αὐτὸν ἐλάνοντο τρόπον. οὐ θαυμάσαιμι δ' ἂν εἰ καὶ [g] πρεσβύταί τινες ἀφαφυλοῦσι τιμὴ τοῦ ἀρχαίου νομιζομένων μνήμην, ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου· ἀλλ' ἀποχρώσί γε [h] καὶ νῦν ἔτι γινόμεναι τεκμήρια εἶναι τοῦ Ἀρκαδικῶν ποτε νομίμων. λεχθήσεται δὲ περὶ αὐτοῦ ἀκριβέστερον [i] ἐν ἑτέρῳ. λέγονται δὲ καὶ γραμμάτων Ἑλληνικῶν χρῆσιν εἰς Ἰταλίαν πρῶτοι ἀφικόμενοι, νεωστὶ φανεῖσαν [k] Ἀρκάσι· καὶ μουσικὴν τὴν δ' ὀργάνων, ἃ δὴ λύρά τε καὶ [l] τρίγωνα καὶ [m] λυδοὶ καλοῦνται, τοῦ πρότερον, ὅτι μὴ σύριγξι ποιμενικαῖς, οὐδενὶ ἄλλῳ μουσικῆς τεχνήματι χρωμένων· νόμους τε θέσθαι, καὶ τὴν διαγωγὴν ἐκ τοῦ ἡμερώδους ὅτι πλεῖστον εἰς ἡμερότητα μεταγαγεῖν· τέχνας τε καὶ ὑφάσματα, [n] καὶ ἄλλά τινα πολλὰ ὠφελήματα εἰς τὸ κοινὸν καταθεῖναι, καὶ ἀφ' ὧν ταῦτα πολλῆς εὐπορίας τυγχάνειν πρὸς τοῦ [o] παραδεξαμένων. τοῦτο δεύτερον ἔθνος Ἑλληνικὸν, μετὰ Πελασγοὺς, ἀφικόμενον εἰς Ἰταλίαν, κοινῇ ἔσχε μετὰ τοῦ Λυδογένους οἴκησιν, ὅτε τὸν κρατίστου τῆς Ῥώμης ἱδρυσάμενον χοιρίου. Ὀλίγοις δ' ὕστερον ἔτεσι μετὰ τοὺς Ἀρκάδας, ἄλλος εἰς Ἰταλίαν ἀφικνεῖται στόλος Ἑλληνικὸς, ἄγοντος Ἡρακλέους, ὃς Ἰβηρίαν καὶ τὰ μέχρι δυσμῶν ἡλίου χειρωσάμενος ἦν. ἐξ ὧν τινες Ἡρακλέα παραιτησάμενοι τῆς στρατείας ἀφεθῆναι, περὶ ταῦτα τὰ χωρία κατέμειναν, καὶ πολίζονται λόφον ὀπτιπέδιον εὑρόντες, [p] τετραδίῳ δὲ μάλιστα μάλα τοῦ Παλατίου διεχόμενον, [p] ὃς νῦν μὲν Καπιτωλῖνος ὀνομάζεται, ἀπὸ δὲ τοῦ τότε ἀνθρώπων [q] Σατόρνιος ἐλέγετο, ὥσπερ ἂν εἴποι τις Ἑλλάδι φωνῇ, Κρόνιος. τοῦ δὲ ἀπολειφθέντων ὃ μὲ πλείους ἦσαν

Πελο-

[a] Illud ἐξελόντες idem valet ac ἐξελόντες ἱδρύσαντο. *Port.* Quia τέμενος (inquit *Sylb.*) refectam & deo conſecratam aream ſignificat, & ἐξαιρεῖν eximere; ideo verto: *In vertice vero tumuli area victoriæ conſecrata* (ſeu *agri portione amputata & victoriæ dicata*) *rem divinam* &c. [b] Ἐτησίους eraſo δ' perperam legi jubet *Car. Neapolis.* Quomodo vox intelligenda ſit docet *Schol.* ad *Thucyd.* p. 105. n. 5. *Ed. Oxon.* [c] Ἀπὸ γενετῆς τῆς Ἀθηνᾶς Πάλαντος in *Ed. Steph.* errore manifeſto. Noſtram lectionem agnoſcit uterque interpres, & requirit ipſa ſententia. *Sylb.* [d] Τοῦ poſitum pro relativo οὗ, ut infra, more Ionico. *Sylb.* [e] Ὀφθείσης *Vat.* & *Lapi Cod.* quam vocem huic loco multo aptiorem eſſe exiſtimat *Stephanus* in Schediaſm. l. 2. c. 3. [f] Ἱπποκράτεια τοῦ ἀπὸ Ἀρκάδων *Vat.* [g] Παλαιοτεροί τινες *Vat.* [h] Καὶ αἳ καὶ νῦν ἔτι γινόμεναι malit *Steph.* [i] Ἐν ἑτέροις *Vat.* & *Lapi Cod.* Λόγῳ deeſſe putat *Steph.* [k] Ἀρκάδες *Vat.* [l] Τρίτωνα *Vat.* [m] Λυδοὶ fortaſſe ſunt inſtrumenta muſica à Lydis inventa: at λυγὸς *Heſychio* ſunt ὄργανα οὐ οἷς τὰ πολεμόρμια ἐμβάλλεται, σφενδόνημα ὄργανα. *Camerarius* legit αὐλοί: non abſurde. *Sylb.* [n] Καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα *Vat.* [o] Ἐν τετραδίῳ *Vat.* [p] In *Ed. Steph.* ὃς μὲ πῶν: ordine parum conſentaneo. [q] Σατόρνιος *Vat.* * *Vel* in altero libro.

a Ἐπὶ

Πελοποννήσιοι, Φενεᾶταί τε καὶ Ἐπειοὶ οἱ ἐξ Ἠλιδος, οἷς οὐκέτι πόθος ἦν τὴν οἴκαδε ὁδόν, ἅμα μὲν φθονήσασι αὐτοῖς τῆς πατρίδος ἐν τῷ πρὸς Ἡρακλέα πολέμῳ. ἐμέμικτο δέ τι καὶ Τρωϊκὸν αὐτοῖς τῶν ἀπὸ Λαομέδοντος ἀρχμαλώτων ἐξ Ἰλίου γενομένων, ὅτε τῆς πόλεως Ἡρακλῆς ἐκράτησε. δοκεῖ δέ μοι καὶ ὁ ἄλλου στρατοῦ πᾶν, εἴ τι κεκμηκὸν ἢ τῇ πλάνῃ ἀχθόμενον ἦν, ἄφεσιν τῆς στρατείας αἰτησάμενον, ἐν τῷ χωρίῳ τῷδε ὑπομεῖναι. τὸ δὲ ὄνομα τῷ λόφῳ τινὲς μέν, ὥσπερ ἔφην, ἀρχαῖον οἴονται εἶναι, καὶ αἴτιον τοὺς Ἐπειοὺς ὑπ' ἤκιστα φιλοχωρῆσαι τῷ λόφῳ μνήμην τοῦ ἐν Ἠλιδι [b] Κρονίου λόφου, ὅς ἐστιν ἐν τῇ Πισαίτιδι γῇ, ποταμοῦ πλησίον Ἀλφειοῦ· καὶ αὐτὸν ἱερὸν τοῦ Κρόνου νομίζοντες Ἠλεῖοι, θυσίαις καὶ ἄλλαις τιμαῖς [c] σεμνύοντες γεραίρουσιν ἐν ὡρισμένοις χρόνοις. [d] Εὔξενος δὲ ὁ ποιητὴς ἀρχαῖος, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἰταλικῶν μυθογράφων ὑπ' αὐτῶν οἴονται Πισατῶν, ἅμα τὴν ὁμοιότητα τοῦ τοῦδε σφισι Κρονίου, τεθῆναι τῷ τόπῳ τὄνομα, καὶ τὸν βωμὸν τῷ Κρόνῳ τοὺς Ἐπειοὺς ἱδρύσασθαι μετ' Ἡρακλέους, ὃς ἔτι καὶ νῦν ἅμα μένει τοῦδε τῇ ῥίζῃ τοῦ λόφου κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς φέρουσαν εἰς τὸ Καπιτώλιον· τούτῳ θυσίαν, ἣν καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαῖοι ἔθυον, φυλάττοντες τὸν Ἑλληνικὸν νόμον, ἐκείνους εἶναι τοὺς καταστησαμένους. ὡς δὲ ἐγὼ συμβαλλόμενος εὑρίσκω, καὶ πρὶν Ἡρακλέα ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν, ἱερὸς ἦν ὁ τόπος τοῦ Κρόνου, καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων [e] Σατόρνιος. καὶ ἄλλη δὲ ἀκτὴ σύμπασα, ἡ νῦν Ἰταλία καλουμένη, τῷ θεῷ τούτῳ ἀνέκειτο, Σατορνία τοῖς τῶν οἰκοκούρων ὀνομαζομένη, ὡς ἔστιν εὑρεῖν ἔν τε Σιβυλλείοις τισὶ λόγοις καὶ ἄλλοις χρησμείοις ὑπὸ τῶν θεῶν δεδομένοις ἐρημένον· ἱερά τε πολλαχῇ τῆς χώρας ἐστὶν ἱδρυμένα τῷ θεῷ, καὶ πόλεις τινὲς οὕτως, ὥσπερ ἡ σύμπασα τότε ἀκτὴ, ὀνομαζόμεναι· [f] χῶροι δὲ πολλοὶ τοῦ δαίμονος ἐπώνυμοι, καὶ μάλιστα ἃ σκόπελοι, καὶ τὰ μετέωρα. Ἰταλία δὲ ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθη, ἐπ' ἀνδρὸς δυνατοῦ, ὄνομα Ἰταλοῦ. τοῦτον δέ φησιν Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος ἀγαθὸν καὶ σοφὸν γεγενημένον καὶ τῶν πλησιοχώρων τοὺς μὲν λόγοις ἀναπείθοντα, τοὺς δὲ βίᾳ πρασσόμενον, ἅπασαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι τὴν γῆν, ὅση ἐντὸς ἦν τῶν κόλπων τοῦ τε [g] Ναπιτίνου καὶ τοῦ [h] Σκυλλητίνου
28 ἣν δὴ πρώτην κληθῆναι Ἰταλίαν, ἀπὸ τοῦ Ἰταλοῦ. ἐπεὶ δὲ αὐτὸς [i] ἐγκρατὴς ἐγένετο, καὶ ἀνθρώπων πολλῶν ἦρξεν [k] ὑπηκόων, αὐτίκα τῶν ἐχομένων ἐπορέγεσθαι, καὶ πόλεις συνάγεσθαι πολλάς· εἶναι δ' αὐτὸν Οἰνωτρον τὸ γένος. Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιος φησὶν

erant Peloponnesii, Pheneatæ, & Epei Eliden-ses, qui nullo domum redeundi desiderio am-plius tenebantur, quod ipsorum patria in bel-lo contra Herculem gesto fuisset direpta ac vastata. His autem erant admixti nonnulli etiam Trojani, de illorum numero qui Lao-medonte regnante ex Ilio captivi abducti fue-rant, quum Hercules urbem per vim cepit. Cæteri quoque de reliquo exercitu, siqui la-boribus defatigati erant, aut qui errorum fasti-dio premebantur, missione petita, in hoc loco remansisse mihi videntur. Hujus autem collis nomen nonnulli antiquum esse putant, & Epeos illo colle maxime delectatos, ob me-moriam Cronii collis qui est in Elide urbe, in agro Pisano, prope fluvium Alpheum: Elei vero eum Saturno sacrum putantes, sa-crificiis & aliis honoribus *eo* statis tempori-bus convenientes honorant. Sed Euxenus poëta vetus & alii quidam Italici fabularum scriptores huic loco nomen istud ab ipsis Pi-satis, propter similitudinem Cronii collis qui est in ipsorum agro, impositum putant; & Epeos una cum Hercule Saturno aram statuis-se, quæ nunc etiam durat, sita ad collis radi-ces, juxta viam qua ex foro in Capitolium ascenditur; & sacrificium, quod mea etiam ætate Romani ritibus Græcis observatis facie-bant, ab illis institutum ferunt. Sed, quantum ego conjecturis comperio, vel antequam Her-cules in Italiam veniret, hîc locus Saturno sacer erat, & ab ipsis incolis Saturnius appel- *Italia Saturnia.*
labatur. Quin etiam tota reliqua ora, quæ nunc Italia vocatur, huic deo erat sacra, & ab incolis Saturnia vocabatur: quod facile reperias tam in quibusdam carminibus Sibyl-linis, quam in aliis oraculis quæ dii reddide-runt, in quibus hoc declaratum. Et in mul-tis hujus regionis locis sunt templa huic deo dicata: sunt etiam quædam urbes, quæ ita nominantur ut universa *Italiæ* ora tunc vo-cabatur. Multa etiam loca hujus dei nomen habent, & præcipue scopuli & colles excelsi.

¶ Postea tamen temporis progressu Italia vo- XXXV.
cata est, sub viro præpotente, cui nomen erat Italus. Antiochus autem Syracusanus ait hunc fuisse virum probum ac sapientem, qui populos vicinos partim verbis induxit, par-tim vi *coegit*, & sibi adjunxit: atque ita in suam potestatem redegit totam illam regio-nem, quæ est inter sinus Napetinum & Scy-letinum: atque hanc primam, Itali tempo-ribus, Italiam fuisse appellatam. Quum au-tem hujus imperio potitus fuisset, & mul-tos populos subditos haberet, statim domi-nationem in gentes finitimas affectasse, & multas civitates in unum coactas suæ di-tioni subjecisse *dicit*. hunc autem genere OE-notrum fuisse. At Hellanicus Lesbius ait Hercu-

[a] Ἐκ Λαμιδοντος *Vat.* [b] Hujus sæpe *Pindarus* in *Olympionicis* meminit, ut & *Geographi. Cas.* [c] Σεμνύοντες *Vat.* [d] Ἐννιος habet *Lapus*: non absurde, meo quidem judicio. Latinum enim non Græcum poetam citari indicant sequentia, τῶν ἄλλοι τινὲς τῶν Ἰταλικῶν μυθογράφων. *Sylb.* Hoc aliquid esset, nisi multos Græcorum constaret priscas res Italicas tradidisse: *Ennianique* non fabulas tractasse in Annalibus, sed historias de horridis Romanorum bellis, ut ipse initio carminis sui cecinit. *Vossius* de Hist. Gr. l. 3. Forsan Ἔννιος legendum. [e] Σατόρνιος. τῷ ἡ ἄκρα δὲ *Vat.* [f] Χῶροι τε πολλοὶ *Vat.* [g] Νεπετίνου legunt *Lapus* & *Clareanus*: quod à Νέπετος formari, πρωτῆ δ' ἐπ' εἰσ', testantur *Suid.* & *Steph. Byzant.* Verum hoc oppidum (à quo sinum dictum putant) paulo interius à littore est remotum. Quare tutius est vulgatam scripturam retinere, vel scribere Νεαπίτινον cum *Strabone* l. 6. p. 255. qui Hipponiaten sinum ab *Antiocho* Napitinum appellatum dicit. *Sylb.* & *Casaub.* Sinus Λαμητικῶν meminit *Aristot.* Politic. l. VII. c. 10. Vocabulum tamen vitiatum apud *illum* legitur, & multo depravatius apud *Dionysium* Νεαπίνου & apud *Strabonem* Νεαπίνου. Quapropter audacter Νεαπίνου & Νεαπίτινον & Λαμητικῶν emenda in Λαμπίνου. *Cluver.* in Ital. Antiq. l. 4. p. 1290. Adi etiam *Bocharti* Geogr. Sacr. p. 595. [h] Σκυλλητίνου *Vat.* Sed Σκυλλητικῶν scribendum. [i] Κρατηρὸς ἰσχύσαντος *Vat.* [k] Ὑπηκόων αὐτῷ, τῷ δ' ἐχομένων *Vat.*

Herculem, dum Geryonis boves Argos abigeret, quoniam quidam ipsius vitulus, quum in Italia jam esset, ab armento resiliens fugerat, & universam illam oram peragrarat, & freto tranato in Siciliam pervenerat, quærentem semper ex illius regionis hominibus, in quoscunque incidisset persequens suum vitulum, sicubi quis eorum qui regionem illam incolebant ipsum vidisset, illis quidem pauca linguæ Græcæ vocabula intelligentibus, sed patrio sermone ex illius animalis * indiciis vitulum appellantibus, ut nunc etiam appellatur, *quod Græci vocant* damalin, universam oram, quam vitulus ille peragrarat ab eo animali Vitaliam nominasse. Quod autem temporis progressu nomen istud in eam formam, quam nunc habet, mutatum fuerit, non est mirandum: quia multis etiam Græcis nominibus idem accidit. Verumtamen sive, ut Antiochus ait, à duce (quod etiam fortasse verisimilius fuerit) sive, ut putat Hellanicus, à vitulo nomen hoc acceperit, illud certe ex amborum auctoritate constat, Herculis ætate, aut paulo ante ita nominatam. Ante vero eam Græci Hesperiam & Ausoniam vocabant. At ipsi indigenæ Sa-
XXXVI. turniam, ut supra dixi. ¶ Est etiam alia fabula inter illius regionis incolas vulgata, Saturnum, ante Jovis regnum, in hisce terris regnasse, & decantatum illud vitæ genus rebus omnibus abundans, quas quatuor anni tempora producunt, apud nullos alios magis quam apud ipsos floruisse. Quod siquis alius, fabulis ex hac opinione sublatis, bonitatem hujus regionis perpendere velit, ex qua genus humanum, simulatque natum est, plurimas commoditates magnæ voluptatis plenas percepit, sive ex terra (ut prisca fert opinio) sive etiam quavis alia ratione, nullam aliam hac regione commodiorem reperiet. Si enim unam regionem cum altera conferas, quæ sit ejusdem magnitudinis, Italia, meo judicio, non solum Europam, sed & quamlibet aliam totius orbis regionem sua præstantia longe superat. Quanquam non me latet quod multis incredibilia dicere videar, considerantibus Ægyptum & Africam ac Babyloniam, & si qua alia loca ob felicitatem celebrantur. Sed ego terræ opes non in una sola frugum specie pono: nec me subit desiderium habitandi ubi arva tantum sunt pinguia, cæterarum vero rerum aut nulla prorsus aut perexigua utilitas percipitur: sed eam regionem optimam esse puto, quæ sibi ipsi maxime sufficit, advectitiisque bonis plerumque quam minimum indiget. Italiam vero hanc rerum omnium copiam ac variam utilitatem, præter cæteras regiones, habere persuasum
XXXVII. habeo. ¶ Nec enim arva quidem bona & multa habet: sed arboribus caret, ut frumentifera. Neque rursus plantis quibuslibet alendis

Ηρακλέα τὰς Γηρυόνου βοῦς ἀπελαύνοντα εἰς Αργος· ἐπειδή τις αὐτῷ δάμαλις ἀποσκιρτήσας τῆς ἀγέλης ἐν Ιταλίᾳ ὄντι ἤδη, φεύγων διῆρε τὴν ἀκτὴν, καὶ τὸν μεταξὺ διανηξάμενον πόρον τῆς θαλάσσης, εἰς Σικελίαν ἀφίκετο, ἐρέμνυον ἀεὶ τοὺς ἐπιχωρίους καθ' οὓς ἐκάστοτε γένοιτο διώκων τὸν δάμαλιν, [a] εἴ που τις αὐτὸν ἑωρακὼς εἴη τῶν τῇδε ἀνθρώπων, Ελλάδος μὲν γλώττης ὀλίγα συνιέντων, τῇ δὲ πατρίῳ φωνῇ κατὰ τὰς μιμήσεις τοῦ ζώου καλούντων τὸν δάμαλιν [b] ϑίτουλον, ὥσπερ καὶ νῦν λέγεται, ἀπὸ τοῦ ζώου τὴν χώραν ὀνομάσαι πᾶσαν, ὅσην ὁ δάμαλις διῆλθεν, [c] Οὐϊταλίαν. μεταπεσεῖν δὲ ἀνὰ χρόνον [d] τὴν ὀνομασίαν [e] εἰς τὸ νῦν ἦθος, οὐδὲν θαυμαστόν, ἐπεὶ καὶ τῶν Ελλήνων πολλὰ τὸ τοιοῦτον πέπονθεν ὀνομάτων. πλὴν εἴτε, ὡς Αντίοχος φησιν, ἐπ' ἀνδρὸς ἡγεμόνος, ὅπερ ἴσως καὶ πιθανώτερόν ἐστιν· εἴτ', ὡς Ελλάνικος οἴεται, [e] ἀπὸ τοῦ ζώου τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔσχεν, ἐκεῖνό γ' ἐξ ἀμφοῖν δῆλον, ὅτι κατὰ τὴν Ηρακλέους ἡλικίαν, ἢ μικρῷ πρόσθεν, οὕτως ὠνομάσθη. τὰ δὲ περὶ τούτων Ελλήνων μὲν Εσπερίαν καὶ Αὐσονίαν αὐτὴν ἐκάλουν. οἱ δ' ἐπιχώριοι Σατορνίαν, ὡς εἰρηταί μοι πρότερον. Εστι δέ τις καὶ ἕτερος λόγος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων μυθολογούμενος, ὡς περὶ τῆς Διὸς ἀρχῆς ὁ Κρόνος ἐν τῇ γῇ ταύτῃ διαιτήσατο, καὶ ὁ λεγόμενος ἐπ' ἐκείνου βίος ἅπασι δαψιλὴς, ὁπόσοις ὧραι φύουσιν, οὐ πρὸς ἄλλοις [f] μᾶλλον ἢ πρὸς ἐσχάτοις γένοιτο. καὶ εἴ τις [g] ἄλλος, ἀφελὼν τὸ μυθῶδες τοῦ λόγου, χώραν ἀρετὴν ἐξετάζειν ἐθελήσειεν, ἐξ ἧς γένος τῶν ἀνθρώπων πλείστας εὐφορσύνας ἐκαρπώσατο [h] γενόμενον εὐθύς, εἴτ' ἐκ γῆς, ὡς ὁ παλαιὸς ἔχει λόγος, εἴτ' ἄλλως πως, οὐκ ἂν εὕροι ταύτης πινὰ ἐπιτηδειοτέραν. ὡς γὰρ [i] μία γῆ πρὸς ἑτέραν [k] κείνεσθαι τοσαύτην τὸ μέγεθος, οὐ μόνον τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης χερσίου κατ' ἐμὴν δόξαν ἐστὶν Ιταλία. καίτοι μὲ ὑ λέληθεν ὅτι πολλοῖς οὐ πιστὰ δόξω λέγειν, σκοπουμένοις Αἴγυπτόν τε καὶ Λιβύην, καὶ Βαβυλῶνα, καὶ εἴ δή τινες [l] ἄλλοι χῶρες εἰσὶν εὐδαίμονες. ἀλλ' ἐγὼ τὸν ἐκ γῆς πλοῦτον οὐκ ἐν μιᾷ πίστει καρπῶν ἰδέᾳ, [m] οὐδ' εἰσέρχεταί μοι ζῆλος οἰκήσεως, ἐν ᾗ μόνον εἰσὶν ἄρουραι πίονες, τῆς δ' ἄλλων οὐδὲν ἢ βραχύ τι χρήσιμον, [n] ἀλλ' ἥτις ἂν εἴη πολυαρκεστάτη τε καὶ τῆς ἐπεισάκτων ἀγαθῶν [o] ὀλιγοδεεστάτη, ταύτην χερσίαν εἶναι λογίζομαι. τοῦτο δὲ τὸ πάμφορον καὶ πολυωφελὲς [p] πρὸς ἡντινα ἄλλην γῆν Ιταλίαν ἔχειν πείθομαι. Οὐ γὰρ ἀρούρας μὲν ἀγαθὰς ἔχει καὶ πολλὰς, ἀδένδρος δ' ἐστὶν ὡς σιτοφόρος· οὐδ' αὖ [q] φυτοῖς μὲν ἐστὶν ἱκανὴ παντοῖα θρέψασθαι,

a Εἴ πη τις *Vat.* b Ιτῦλον *Vat.* c Potius Οὐϊτυλίαν, ut legitima formatio postulare videtur. Sed longe verisimilior est eorum opinio, qui Italiam ab Italo rege dictam volunt. *Port.* d Desunt *Vat.* e Επὶ τὸ ζώου *Vat.* f Μόνον *Vat.* g Deest *Vat.* Forsan ἄλλως. *Sylb.* h Hæc ita sunt intelligenda, ἀνθρώπων γένος· εὐθὺς γενόμενον, εἴτ' ἐκ γῆς, supple γενόμενον. Errant enim qui aliter hæc interpretantur. Vide *Diodori* Bibliothecam sub initium. *Cas.* i Μίαν γλῦ malint *Sylb.* & *Port.* Nihil mutandum censent *Steph.* & *Cas.* cum hujusmodi locutiones (ὡς μία γῆ πρὸς ἑτέραν κρίνοιτο) admittat Græcæ linguæ consuetudo. k Si κρίνοιτο scriptum à *Dionysio* credimus, pro συγκρίνοιτο positum dicamus necesse est: sed συγκείνοιτο ab eo scriptum fuisse potius crediderim. *Steph.* l Forsan rescribendum ἄλλων χωρῶν: sed ita loquitur *Dionysius* etiam alibi; ut paullo post, ἀφίκετο δὲ εἰς Ιταλίαν οὐ μυθώδης, ἀεὶ ἀγέλην βοῶν ἐπιζηλοῦσα, ἅτε γὰρ ὁ χῶρος εὐ πεφυκώς. *Cas.* m Οὐδ' εἰσέρχεταί μοι *Vat.* n Ἀλλ' ἥτις ἂν εἴη *Vat.* o Επὶ τῷ πολὺ *Vat.* p Παρ' ἥντινα ἄλλην γῆν, ἢ Ιταλίαν *Vat.* q Φυτοῖς μὲν ἐστὶν ἱκανὴ *Vat.* * Quæ Herculi ipsis dabat.

θρέψαιθαι, αὐτέρεθαι δ' ὡς δενδρῶτις ὀλιγόκαρπος· ὥδ' ἄμφω μὴν ζῶντα παρέχειν δαψιλῶς, βοσκατεύεσθαι δ' ἀνεπιτήδειος· οὐδ' ἂν τις αὐτὴν φαίη πολύκαρπον μὲν εἶναι καὶ πολύβοτον, οἰκητήριον δ' ἀνθρώποις ὑποπάρχειν ἄχαρι· ἀλλ' ἔστι πάσης, ὡς εἰπεῖν, ἡδονῆς τε καὶ ὠφελείας ἔμπλεως. [a] ποίας μὲν γὰρ λείπεται σιτοφόρου, μὴ ποταμοῖς, ἀλλὰ τοῖς ὑετίοις ὕδασιν [b] ἀρδόμενα τὰ καλούμενα Καμπανῶν πεδία; [c] οἳ" οἷς ἐγὼ καὶ τειχάρπους ἐθεασάμην ἀρούρας, θερινὸν ὀπὶ χειμερινῷ, καὶ μεθοπωρινὸν ὀπὶ θερινῷ σπόρον ἐκτρεφούσας; ποίας δ' ἐλαιοφόρου τὰ Μεσαπίων, καὶ Δαυνίων, καὶ Σαβίνων, καὶ πολλῶν ἄλλων γεώργια; ποίας δ' οἰνοφύτου, Τυῤῥηνία καὶ [d] Αλβανὴ, καὶ Φαλερίνων χωρία θαυμαστῶς ὡς φιλάμπελα, καὶ δι' ἐλαχίστου πόνου πλείστους ἅμα καὶ κρατίστους καρποὺς ἐξενεγκεῖν εὔπορα; χωρὶς δὲ τῆς ἐργῶδους, πολλὴν μὲν ἂν τις εὕροι τὴν εἰς ποίμνας ἀνειμένην [e] αὐτῇ πολλὴν δὲ τὴν ἀμητόμον· ἔτι δὲ πλέω καὶ θαυμασιωτέραν τὴν ἱππηφορβόν τε καὶ βουκολίδα· ἡ γὰρ ἕλειος καὶ λειμωνία [f] βοτάνη δαψιλὴς οὖσα, τῶν τε ὀρχάδων ἡ δροσερὰ καὶ καταῤῥυτος, [g] ἄπειρος ἡ ἱερὸς νέμεται, παρέχει ἅμα παντὸς εὐθηνοῦσας τὰς ἀγέλας. πάντων δ' εἰσὶν οἱ δρυμοὶ θαυμασιώτατοι, ὅθεί τε τὰ χρηματώδη χωρία καὶ τὰς νάπας, καὶ τοὺς ἀγεωργήτους λόφους, [h] ἐξ ὧν πολλῆς μὲν εὐπορῆσαι καὶ καλῆς ναυπηγησίμου, πολλῆς δὲ τῆς εἰς τἆλλα ἐργασίας εὐθέτου. καὶ τούτων ἁπλῶς οὔτε δυσπόριστόν ἐστιν, οὔτε πόρρω τῆς ἀνθρωπίνης χρείας κεῖσθαι, ἀλλ' εὐκατέργαστα καὶ ῥᾴδια παρεῖναι πάντα, διὰ πλῆθος τῶν ποταμῶν, οἱ διαῤῥέουσιν ἅπασαν τὴν ἀκτὴν, καὶ ποιοῦσι τάς τε κομιδὰς καὶ τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἐκ γῆς φυομένων λυσιτελεῖς. ἔχει δὲ ἡ γῆ καὶ νάματα θερμῶν ὑδάτων ἐν πολλοῖς εὑρεῖν ἐστὶν ὑγιείοις, λουτρὰ παντοδαπὰ παρέχειν ἥδιστα, καὶ νόσους ἰάσασθαι χρονίους ἄριστα· καὶ μέταλλα παντοδαπὰ, καὶ θηρίων ἄγρας ἀφθόνους, καὶ θαλάττης φύσιν πολύγονον· ἄλλά τε μυρία, τὰ μὲν εὔχρηστα, τὰ δὲ θαυμάσια· ἁπάντων δὲ κάλλιστον, ἀέρα κεκραμένον τοῖς ὥραις συμμέτρως, οἷ ἥκιστα πιπράσκειν χρυμῶν [i] παρεμβολαῖς καὶ θάλπεσιν ἐξαισίοις καρπῶν τε γένεσιν ἢ ζώων φύσιν.

[i] Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν τοὺς παλαιοὺς ἱερὸν [k] πολεῖν τοῦ Κρόνου τὴν χώραν ταύτην, ἢ μὲ δαίμονα τοῦτον οἰομένους εἶ) πάσης εὐδαιμονίας δοτῆρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώποις· εἴτε [k] Χρόνον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ελληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε Κρόνον, ὡς Ρωμαῖοι· πᾶσαν δὲ περιειληφότα τὴν τοῦ κόσμου φύσιν, [l] ὁπότερον ἂν τις [m] ὀνομάσοι· τὴν δὲ χώραν ταύτην ὁρῶντας, [n] ἔκπλεω πάσης εὐποιίας καὶ χάριτος, ἧς τὸ θνητὸν ἐφίεται γένος,

is idonea: ſed, ſi feratur, paucas effundit fruges, ut arboribus referta. Neque largiter quidem hæc utraque ſuppeditat: ſed pecori alendo parum eſt apta. Neque etiam dixerit quis eam frugibus quidem & paſcuis abundare: ſed locum eſſe ad habitandum hominibus injucundum: verum, ut ita loquar, omnis voluptatis ac utilitatis eſt plena. Cui enim frumentiferæ terræ cedunt agri qui vocantur Campani, qui non fluviis, ſed aquis cæleſtibus rigantur? in quibus ego vidi arva vel trifera, ſementem æſtivam poſt hybernam, & autumnalem poſt æſtivam enutrientia. Et rura, quæ Meſapii, Daunii, Sabini, & multi alii colunt, cui oliviferæ cedunt? Cui vitiferæ cedunt Etruſcus, Albanus, ac Falernus ager, vitibus mirum in modum amici, qui plurimos ſimul & optimos fructus minimo cum labore facile ferunt? Et præter terram, quæ colitur, multam etiam in ipſa *Italia* reperias ovium caprarumque gregibus paſcendis deſtinatam: ſed multo ampliorem ac admirabiliorem agrum invenias ad equorum ac boum armenta paſcenda aptum. nam paluſtris ac pratenſis herba, cujus magna eſt copia, & terræ cultæ herba roſcida & irrigua, quæ eſt infinita, & qua pecus æſtate veſcitur, greges & armenta pecoris valde florentia perpetuo reddit. Sed imprimis maxime mirandi ſunt ſaltus, qui ſunt circa prærupta & nemoroſa loca & circa colles incultos, ex quibus magnam ac egregiam materiæ copiam ad naves ædificandas, multam & aliis operibus aptam petunt. Atque horum nihil eſt vel paratu difficile, vel ab humanis uſibus remotum: ſed hæc omnia facile parari, & convecta facile haberi poſſunt, propter multitudinem fluviorum, qui totam illam oram permeant, & magnam commoditatem afferunt, tam in importandis quam permutandis rebus, quas terra producit. Hæc eadem regio habet etiam aquarum calidarum multis in locis inventas ſcaturigines, quæ balnea jucundiſſima præbent, & morbis diuturnis ſanandis ſunt præſtantiſſimæ. Habet etiam omnigena metalla, & copioſas ferarum venationes, maritimoſque proventus varios; & alia innumera, vel utilia vel miranda. Sed, quod omnium pulcherrimum eſt, *habet* aërem, pro varietate tempeſtatum, moderate adeo temperatum, ut neque nimio frigore neque nimio calore frugum generationem aut animalium procreationem lædat.

XXXVIII. ¶ Nil igitur mirum, ſi antiqui regionem iſtam Saturno ſacram putarint, quod hunc deum omnis felicitatis humanæ auctorem ac perfectorem exiſtimarent; ſive is Chronos, ut Græci volunt, ſive Cronos eſt appellandus, ut placet Romanis: qui univerſam mundi naturam complectitur, utrocunque modo eum nomines. *Nil mirum, inquam,* ſi quum illi viderent iſtam regionem omni opulentia & gratia refertam, cujus ſtudioſum eſt genus humanum:

a Οποίας *Vat.* b Αρδομένους *Vat.* c Deeſt *Vat.* d Αλβανοὶ *Vat.* e Αὐτῇ abſolute poſitum videtur, ut ad Italiam referatur. Sed ἐν αὐτῇ vel αὐτῆς mallem. *Port.* f Βοτάνη *Ed. Steph.* Sed niſi βοτάνῃ (inquit *Sylb.*) nominandi caſu legas, ſtructura non conſtabit. g Relativum ἡ poſtpoſitum obſcuritatis aliquid parit. alioqui legendum eſſet ἡ ἄπειρος· ὅση ἱεροὺς νέμεται. *Sylb.* Απειρος· ἣ ἱερὰ νέμεται, ἢ παρέχει *Vat.* h Ἐξ ὧν πολλῆς μὲν εὐπόρου ὕσης καὶ καλῆς ὡς ναυπηγήσιμου *Vat.* Ἐξ ὧν πολλῆς μὲν εὐπορῆσαι καὶ καλῆς ὕλης ναυπηγήσιμος legit *Caſaub.* i Οὐδὲν δὴ θαυμαστὸν ἦν *Vat.* k Inverſo ordine Κρόνον Græcis, Χρόνον Latinis tribuit *Lapus*: ita enim locum interpretatur; *ſive Κρόνον vocari oportet ipſum, ut Græci volunt, ſive Chronum vel Saturnum, ut Romani.* Sed quid ſi Χρόνον in priore, Σατόριον in poſteriore membro *Dionyſium* ſcripſiſſe dicamus? ad ſaturitatis certe appellationem alludit verbale πληρωτὴν in præcedentibus. *Sylb.* Forſan, εἴτε Κρόνον (vel Χρόνον) αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ελληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε Κόρον (vel Κόρον) ὡς Ρωμαῖοι. *Steph. & Caſaub.* l Οπότερος *Ven.* m Ονομάσοι *Vat.* n Εκπλεων *Vat.*

num: quumque censerent divino & mortali generi convenientissima quæque loca esse maxime commoda atque grata; montes & nemora Pani; prata & loca virentia nymphis; littora & insulas numinibus marinis *sacras putarint*: & cæteris in rebus unicuique deo aut dæmoni *sacrum duxerint* quicquid *ipsi* familiare *gratumque* esset. Ajunt etiam priscos illos homines Saturno victimas humanas immolare solitos fuisse, sicut Carthagine fiebat, quamdiu ea urbs stetit; & nunc quoque fit apud Gallos & alias quasdam occidentales gentes. Herculem vero, quum istum sacrorum morem abolere vellet, & aram fundasse in Saturnio colle, & auctorem fuisse ut hostiæ sanctæ puris ignibus adolerentur. Ut autem nihil hominum animos turbaret, quasi patria sacra neglexissent, illius regionis incolas docuisse, ad iram hujus dei placandam, pro hominibus, quos pedibus manibusque vinctos in Tiberis profluentem jaciebant, simulacra ad illorum similitudinem efficta, eorundemque habitu ornata in fluvium projicere, ut quicquid religionis in omnium animis unquam resedisset, evelleretur, servatis prisci ritus imaginibus. Hoc autem hucusque Romani constanter faciebant paullo post vernum æquinoctium, mensis Maji idibus, ut vocantur, * quo die lunam semiplenam esse dicunt. Hoc die illi qui Pontifices vocantur, qui summum inter sacerdotes locum tenent, & cum illis virgines, quæ perpetuum ignem servant, & prætores, cæterique cives, quos sacris interesse fas erat, sacrificio rite peracto simulacra ad humanæ formæ similitudinem facta, numero xxx. de sacro ponte in Tiberis profluentem jaciunt, quæ Argeos appellant. Verum, de sacrificiis, & aliis sacris ceremoniis, quas populus Romanus Græco patrioque more diligenter observat, † alias agemus. Nam præsens tempus poscere videtur, ut, hîc gradum sistentes, de Herculis etiam adventu in Italiam plura verba faciamus; nec silentio prætereamus si quod facinus memoria dignum ibi patrarit.

XXXIX. ¶ Quæ autem de hoc deo traduntur, partim ad fabulas partim ad veritatem propius accedunt. Fabula igitur de ejus *in Italiam* adventu sic se habet. Hercules, *ut ajunt*, præter cæteros labores, quos Eurysthei jussu suscepit, Geryonis etiam boves ex Erythea Argos abigere jussus est. Quo certaminis labore ad suum finem perducto, dum rediret domum, cum in multas alias Italiæ partes ivit, tum etiam in Aboriginum agrum Palantio proximum. Quum autem in eo magnam boni pabuli copiam ad boum armenta pascenda invenisset, boves in pascua dimisit; at ipse laboris onere gravatus decubuit, somnoque se dedit. Interea

[a] ἀξιῶν δὲ θεῖόν τι καὶ θνητὴν γένεσιν τὸ συμφορῆσαι εἰς πάντων χωρίων ἁρμοδιώτατον, ὄρη μὲν καὶ νάπας Πανὶ, λειμῶνας δὲ καὶ πεδιάδα χωρία νύμφαις, ἀκτὰς δὲ καὶ νήσους πελαγίοις δαίμοσι· τὰ δ' ἄλλων, ὡς ἑκάστῳ τι θεῶν καὶ δαίμονι οἰκεῖον. λέγουσι δὲ καὶ τὰς θυσίας ὁπότε λῆξαι τῷ Κρόνῳ τὸν παλαιὸν, ὥσπερ οἱ Καρχηδόνιοι, τέως ἡ πόλις διέμεινε, καὶ παρὰ Κελτοῖς εἰς τόδε χρόνου γίνεται, καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τῶν [b] ἑσπερίων ἐθνῶν, ἀνθρωφόνους· Ἡρακλέα δὲ, παύσαι τὸν νόμον τῆς θυσίας βουληθέντα, τόν τε βωμὸν ἱδρύσασθαι τῷ Σατορνίῳ, καὶ καθάρξασθαι θυμάτων ἁγνῶν, ὅτι καθαρῷ πυρὶ [c] ἀζομένων. ἵνα δὲ [d] μηδὲν εἴη τοῖς [e] ἀνθρώποις ἐνθύμιον, ὡς πατρίων [f] ἠλογηκόσι θυσιῶν, διδάξαι τοὺς ἐπιχωρίους, [g] ἀπομειλισσόμενός τε τὸ θεῖον μῆνιν, ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων, ὃς συμπροθύμους καὶ τῆδε χειρῶν ἀκρατεῖς ποιῶν [h] ἐρρίπτων εἰς [i] τὸ Τιβέριδος ῥεῖθρον, εἰδώλα ποιήσας ἀνθρώπεια, κεκοσμημένα τε αὐτοὺς ἐκείνοις τρόπον, [k] ἐμβαλεῖν εἰς τὸν ποταμὸν, ἵνα δή τι τῆς ὀπιθείας ὅ, τι δή ποτε λοιπὸν ἐν ταῖς ἁπάντων ψυχαῖς τοῦτο μόνον ἐξαιρεθῇ, τῶν εἰκόνων δὲ παλαιῶν [l] ἔθος ἔτι σωζομένων. τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ διετέλουν Ῥωμαῖοι δρῶντες ὅσον τι μακρὸν ὕστερον ἑαυτῶν ἰσημερίας, ἐν μηνὶ Μαΐῳ, ταῖς καλουμέναις [m] ἰδοῖς, δίχομηνίδα βάλλόμενοι ταύτην [n] ἡμέραν· ἐν ᾗ τοὺς θύσαντες [n] ἱερεῖα τὰ κατὰ τοὺς νόμους οἱ καλούμενοι Ποντίφικες, ἱερέων οἱ ἀφανέστατοι, καὶ σὺν αὐτοῖς αἱ τὸ ἀθάνατον πῦρ ἀφυλάττουσαι παρθένοι, στρατηγοί τε καὶ τἄλλων πολιτῶν ὅς παρεῖναι ταῖς ἱερουργίαις θέμις, εἰδώλα [o] μορφὰς ἀνθρώπων εἰκασμένα, τεττάρακοντα τὸν ἀριθμὸν, ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γεφύρας βάλλουσιν εἰς τὸ ῥεῦμα τοῦ Τιβέριος, Ἀργείους αὐτὰ καλοῦντες. ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἄλλων ἱερουργιῶν, ἃς ἡ Ῥωμαίων πόλις σωτελεῖ [q] κατά τε τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ἐπιχώριον τρόπον, [r] ἐν ἑτέρῳ δηλώσομεν. ἀπαιτεῖν δὲ ὁ παρὼν καιρὸς ἔοικε καὶ περὶ τῆς Ἡρακλέους ἀφίξεως εἰς Ἰταλίαν μετ' ὀλίγα πλείονος διελθεῖν, καὶ εἴ τι λόγου ἄξιον ἔδρασεν αὐτόθι, μὴ παραλιπεῖν.

Ἔστι δὲ τῶν [s] ὧδε τοῦ δαίμονος τῶνδε λεγομένων τὰ μὲν μυθικώτερα, τὰ δ' ἀληθέστερα. ὁ μὲν οὖν μυθικὸς περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ λόγος ὧδ' ἔχει· ὡς δή κελευσθεὶς ὑπ' Εὐρυσθέως Ἡρακλῆς σὺν τοῖς ἄλλοις ἄθλοις, καὶ τὰς Γηρυόνου βοῦς ἐκ Ἐρυθείας εἰς Ἄργος ἀπελάσαι, τελέσας τὸν ἆθλον, καὶ τὴν οἴκαδε πορείαν ποιούμενος, ἄλλῃ τε πολλαχῇ τῆς Ἰταλίας ἀφίκετο, καὶ τὴν Ἀβοριγίνων γῆς εἰς τὸ μεσόγειον τοῦ Παλλαντίου χωρίον. εὑρὼν δὲ πόαν ἐν αὐτῷ βουκολίδα πολλὴν καὶ καλὴν, τὰς μὲν βόας ἀνῆκεν εἰς νομήν, αὐτὸς δὲ βαρυνόμενος τὸν κόπον, κατακλιθεὶς ἔδωκεν αὐτὸν ὕπνῳ. ἐν δὲ τούτῳ,

a Scriptum fuisse reor à *Dionysio* θεῖόν ὡς καὶ θνητὴν γένεσιν. *Steph.* Vel ἱερὸν ἐπιτελοῦσι repetendum ἐκεῖ χρόνῳ, vel ἱερῶσιν sive ἱερώσασθαι desideratur. *Port.* b In *Eusebio* (locum citante l. 4. de Præp. Evang. c. 17.) ὡσεὶ ἑαυτοῦ, & mox ἀνθροφόνους. sed ἀνθροφόνους vera est lectio, pertinet enim ad θυσίας: & simplex structuræ ordo, soluto hyperbato, hic est; λέγουσι δὲ καὶ τὰς ἀνθροφόνους θυσίας ἐπιτελεῖν τὸν Κρόνου τοὺς παλαιούς. *Sylb.* c Ἀγκιζομένων pro ἀζομένων habet *Euseb.* quod probat *Steph.* Sed non minus verisimile existimat ἀγνιζομένων aut etiam ἀγιζομένων; cum & ἀγνίζειν & ἀγίζειν & καθαγίζειν apud *Dionysium* reperiantur. d Μηδὲν ἦ in *Euseb.* e Ἀνθρώπους δοκῇ ἐνθύμιον *Euseb.* Ἀνθρώπους Νῷ ἐνθύμιον *Vat.* & *Lapi Cod.* Pro vulgata lectione facit *Thucyd.* p. 444. v. 5. *Ed. Oxon.* f Ἠλογήκει habet *Euseb.* referens ad Herculem quod *Dionysius* de priscis Romanis prædicat. *Sylb.* g Ἀπομειλισσόμενος *Euseb.* h Ἐμβάλλων *Id.* i Τὸ δ' Τιβέριος *Vat.* Τὸ δ' Τιβέριος *Euseb.* k Ἐμβάλλειν *Id.* l Παῖδας *Vat.* & *Euseb.* significanter: & mox post μίγνυσι ἰμᾶς inserunt ἐπ. m Ἐιδοῖς *Euseb.* sic & alibi apud *Dionys.* & mox δίχομηνίδα. n Ἱερεῖα *Euseb.* quam vocem hîc & aliis in locis restituendam censet *Steph.* o Εἰς μορφὼ *Euseb.* & infra Τιβέριος. p Ὑπὲρ μὲ *Vat.* q Κατὰ γε *Vat.* r Ἐν ἑτέρῳ λόγῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* s Ἐν τοῦ Παλλαντίου *Vat.* * Volentes eam diem esse mensis mediam. *Lapus.* Quo die lunam volunt esse dimidiam. *Gelen.* † Vel in altero declarabitur libro.

a Ἀφυλάκτους

τούτῳ, λῃστὴς τις ἐπιχωρίου ἔνομα Κάκος, ἐνετυγχάνει ταῖς βουσὶν [a] ἀφυλάκτως νεμομέναις, καὶ αὐτοῦ ἔρωτα ἴσχει, ὡς δὲ τὸν Ἡρακλέα [b] κοιμώμενον κατέμαθεν, ἁπάσας μὲν οὐκ ἀν [c] ᾤετο λαθεῖν ἀπελάσας, καὶ ἅμα οὐδὲ ῥᾴδιον τὸ πρᾶγμα κατεμάνθανεν· ὀλίγας δὲ τινας ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸ ἄντρον, ὃ ὢν πλησίον ἔτυγχανε τῇ διανοίᾳ ποιούμενος, ἀπαρύτεται, ἔμπαλιν τῆς τῶν φύσιν τοῖς ζώοις πορείας ὁπισθούμενος ἑκάστην κατ' ἀγέλην. τοῦτο δὲ αὐτῷ τὸν ἐλέγχων ἀφανισμὸν ἐδύνατο παρέχειν, σαφεῖς [d] φανησομένης τοῖς ἴχνεσι τῆς ὁδοῦ. ἀναστὰς δὲ μετ' ὀλίγον ὁ Ἡρακλῆς, καὶ τὸν ἀριθμὸν ὁπιλεξάμενος τῶν βοῶν, ὡς ἔμαθε τὰς ἀπολειπούσας, τέως μὲν ἠπόρει ποῦ κεχωρήκασι, τὰ ὡς πεπλανημένας ἀπὸ τῆς νομῆς ἐμάζευεν [e] ἀνὰ τὴν χώραν· ὡς δ' οὐχ εὕρισκεν, ὅτι τὸ σπήλαιον ἀφικνεῖται τοῖς μὲν ἴχνεσι [f] ἀμφιτόμενος, [g] οὐδὲν δὲ ἧττον οἴεσθαι χρὴ διερωτήσασθαι [h] χώρην. τοῦ δὲ Κάκου πρὸ τῆς θύρας ἑστῶτος, καὶ οὔτ' ἰδεῖν φάσκοντος ἐρωμένῳ, οὔτε ἐρωτᾶσθαι ὑπερέποντος αὐτομένῳ, τούς τε [h] πλησίον, ὡς δεινά πάσχοι ὑπὸ τοῦ ξένου, ὑποβοῶντος, ἀμηχανῶν ὁ Ἡρακλῆς ὅ, τι [i] χρήσεται τῷ πράγματι, εἰς νοῦν βάλλεται πρόσεισιν τῷ σπηλαίῳ τὰς ἄλλας βοᾶς· ὡς δὲ ἄρα τῆς σιωπώσης φωνῆς τε καὶ ὀσμῆς αἱ ἔνδοθεν ἠθονῶ, ἀντημειβόντο ταῖς ἔκτοθεν, καὶ [k] ἐγεγώνει ἡ φωνὴ αὐτῷ κατήγορος τῆς κλοπῆς. ὁ μὲν οὖν Κάκος, ἐπειδὴ πρόφαντος ἐγένετο κακουργῶν, πρέπεται πρὸς ἀλκὴν, καὶ τοὺς εἰωθότας αὐτῷ συναραυλεῖν συνεκάλει· Ἡρακλῆς δὲ [l] ἀλοιῶν αὐτὸν τῷ ῥοπάλῳ κτείνει, καὶ τὰς βοᾶς ἐξαγαγών, ἐπειδὴ κεκέργων ὑποδοχαῖς εὔθετον εὗρε τὸ χωρίον, ὑπερβασκάπτει [m] τῇ κελαύνῃ τὸ σπήλαιον· ἁγίσας δὲ τῷ βωμῷ τὸν φόνον, ἱδρύεται πλησίον τοῦ τόπου Διὸς Εὑρεσίου βωμόν, ὃς ἔστι τῆς Ῥώμης πρὸς τῇ Τριγεμίνῃ πύλῃ καὶ θύει τῷ θεῷ δάμαλιν ἕνα, τῆς εὑρέσεως τῶν βοῶν χαριστήριον. ζώντων ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὴν θυσίαν ἡ Ῥωμαίων πόλις συντελεῖ, νομίμοις Ἑλληνικοῖς ἅπασιν ὑπ' αὐτῆς χρωμένη, καθάπερ ἐκεῖνος κατεστήσατο.

vero quidam illius regionis latro, nomine Cacus, incidit in boves quæ sine custodia pascebantur, earumque amore captus est. Et quum Herculem sopitum animadvertisset, existimavit totum armentum à se clam abigi non posse, simul etiam rem factu difficilem esse vidit. Sed paucas aliquot de ipsis in antrum proximum, ubi vitam degebat, abdidit: easque singulas per caudam eò traxerat aversas, contra naturam incessus hujusmodi animalium. Hoc enim modo furti indicium celatum iri sperabat, quod pedum vestigia *quærentem* in contrariam partem manifeste deductura essent. Hercules vero paullo post somno excitus, quum numerum boum recensuisset, & cognovisset quot armento deessent, aliquandiu quidem dubitavit quonam iviſſent; & quasi à pascuis aberrassent, per eam regionem eas quærebat. Sed quum eas non inveniret, ad speluncam perrexit; & quamvis ipsum vestigia suspensum ac incertum distinerent, nihilominus tamen locum illum sibi perscrutandum esse duxit. Verum, quia Cacus pro foribus stabat, & roganti se *eas* vidisse negabat, eique speluncæ perscrutandæ potestatem petenti permittere nolebat, sed vicinorum fidem & auxilium implorabat, quasi gravem injuriam ab hospite acciperet, Herculi consilii inopia laboranti, & quomodo in ea re se gerere deberet nescienti, *tandem* in mentem venit cæteras boves ad speluncam agere. Quum autem quæ incluſæ erant vocem & odorem consuetum sensissent, illis, quæ extra erant, mugitu responderunt, ipsarumque vox furtum indicavit. At Cacus, in manifesto maleficio deprehensus, ad vim propulsandam se convertit, & cæteros pastores socios suos convocare cœpit: sed Hercules illum clava percussum interfecit, & boves eduxit; &, quia locum illum valde commodum latronum receptaculum videbat esse, speluncam suo pedo diruit. Quumque cædem aqua fluminis expiasset, prope locum eum aram Jovi Inventori statuit, quæ Romæ est ad portam Trigeminam: utque deo gratias ageret ob inventas boves, juvencum unum ei mactavit. Hoc sacrificium vel usque ad meam ætatem populus Romanus faciebat, & in eo Græcos omnes ritus observabat, prout ille instituerat.

XL.

Οἱ δὲ Ἀβορίγινες καὶ τῶν Ἀρκάδων [i] τὸ Παλάντιον κατοικοῦντες, ὡς τῶν τε Κάκου θάνατον ἔγνωσαν, καὶ τὸν Ἡρακλέα εἶδον, τῷ μὲν ἀπεχθόμενοι διὰ τὰς ἁρπαγὰς, τοῦ δὲ τὴν ὄψιν ἐκπαγλούμενοι, θεῖόν τι χρῆμα νομίσαντες ὁρᾶν, καὶ τοῦ λῃστοῦ μέγα εὐτύχημα τὴν ἀποβολὴν ἐποιοῦντο. οἱ δὲ πένητες αὐτῶν κλάδους δρεψάμενοι δάφνης, ἣ πολλὴ περὶ τὸν τόπον ἐφύετο, ἐκεῖνόν τε καὶ αὐτοὺς ἀνέστεφον. ἦκον δὲ καὶ [j] βασιλεῖς αὐτῶν, [n] ὅτι ξενίᾳ τὸν Ἡρακλέα καλοῦντες. ὡς δὲ καὶ τοὔνομα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ, καὶ τὰς πράξεις

¶ Aborigines vero & Arcades, qui collem Palatinum incolebant, postquam Caci mortem cognoverunt & Herculem viderunt, illum quidem propter rapinas graviter oderant, hujus vero speciem ac præsentiam magno cum stupore admirabantur, & divinum quiddam se videre putabant, atque latronis illius jacturam *cædemque* magnæ suæ felicitati tribuebant. Qui vero de ipsis pauperes erant, decerptis lauri ramis, cujus in eo loco magna erat copia, illum & se coronarunt. Ipsorum quoque reges venerunt, & Herculem ad hospitium invitarunt. Quum autem & nomen & genus & res gestas

a Ἀφολάκτους *Vat.* b Κοιμώμενον αὐτῷ κατέμαθεν *Vat.* c Ὧτο δυνατὸν λαθεῖν *Vat.* d Φανησομένης *Vat.* e Ἀνὰ τὴν χώραν *Vat.* f Voce ἀμφιτόμενος delectatur *Dionysius* & varie utitur. Sed fere significat, *animum suspendere & decipere.* Διαπορεῖσθαι per ἀμφιταράττεσθαι explicat *Suidas. Cas.* g Οὐδὲν ἧττον οἴεσθαι ἔσον διαβολικῶς scriptum fuisse suspicatur *Steph.* cujus φράσεως exempla nonnulla in *Thesauro* suo allata esse dicit: eoque minus intellectam hanc phrasin existimat, quod inverso verborum ordine dixisset *Dionysius* ἧττον ὀίεσθαι ἴσον pro οἴεσθαι δὲ ἧττον ἴσον οἴον. Illud autem (inquit *Casaub.*) ἧττον ὄφλειν significat quod Gallice dicimus, *il n'y a point de mal de faire cela.* dicunt Græci & ἐ χεῖρον eodem sensu, similique modo οὐκ ἄμεινον. h Πλησίους *Vat.* i Χρήσεται *Vat.* k Ἐγεγώνει retineri potest, & ἠχηνεν pro eo substitui. *Sylb.* Ἐγεγώνει (inquit *Portus*) legendum sensus indicat. l Ἀλοιὸν *Vat.* rectius forsan. m Τῷ ἀλωπι *Vat.* Et *Lapus* quidem vertit, *speluncam ipsam evertit, saxique superjecit.* n Επὶ ξενίᾳ retineri potest, ut mox ἐπὶ φιλίᾳ. si quis tamen ἐπὶ ξένια malit, non obstabo. *Sylb.*

a Επώνυ

gestas ipso narrante cognovissent, suam regionem & seipsos in ejus fidem ac amicitiam dediderunt. At Evander, qui multo ante ex ipsius Themidis narrantis ore audierat, in fatis esse ut Hercules, Jove & Alcumena prognatus, propter suam virtutem naturam mortalem cum immortali commutaret; statim, simulatque intellexit quis ille esset, quod cæteros omnes homines antevertere cuperet, primus Herculem divinis honoribus placavit; aramque præ nimia festinatione ex tempore factam ipsi erexit, & supra hanc juvencum indomitum ei mactavit, ubi prius oraculum ipsi narrasset; eumque rogavit ut sacra auspicaretur. Hercules vero, gentis illius hospitalitatem admiratus, epulo populum excepit, mactatis aliquot bobus, & decimis ex reliqua præda exemptis. At reges amplo Ligurum & aliorum finitimorum agro donavit, cujus imperium vehementer optabant, improbis quibusdam hominibus prius inde pulsis. Ferunt præterea regionis illius incolas ab eo rogatos, ut, quando ipsum primi deum putarant, honores istos immortales ipsi perpetuo servarent, & quotannis juvencum indomitum mactarent, rituque Græco sacra peragerent. Ut autem ipsi sacrificia grata semper ab illis fierent, duas nobiles familias ab eo delectas, & sacrorum ritus ab eodem edoctas. Illos vero, qui Græcam sacrorum disciplinam didicerunt, fuisse Potitios & Pinarios, penes quas familias curam sacrorum, ut ille instituerat, diu mansisse. Potitios autem sacris præfuisse & sacrificia auspicari, atque victimarum igne crematarum primitias habere solitos fuisse: sed Pinarios à viscerum communicatione *ac dape* repulsos, & cæteris in rebus, quas communi utrorumque ministerio fieri oportebat, secundum honorem habuisse. Hanc vero ignominiæ notam propter adventus tarditatem illis inustam fuisse: quod, quum illis imperatum fuisset ut mane præsto adessent, extis jam adesis *ad cæteram dapem* venissent. Nunc tamen horum sacrorum cura non est amplius penes illorum cognatos *ac posteros*, sed servi ære publico empti hæc sacra faciunt. Quibus vero de caussis mos iste fuerit mutatus, & quomodo deus iste manifeste apparuerit, ut sacerdotes, qui hæc sacra faciebant, mutarentur, quum ad hanc historiæ meæ partem pervenero, fusius aperiam. Ara vero, supra quam Hercules decimas obtulit, à Romanis Maxima vocatur, estque prope forum quod Boarium appellatur, quam regionis illius incolæ, si quam aliam, venerantur. Qui enim aliquid firmi ac validi transigere volunt, ad hanc aram & jusjurandum & pacta faciunt: hinc etiam suarum facultatum decimas ex voto sæpe offerunt. Ipsius tamen apparatus hominum opinioni parum respondet. In multis etiam aliis Italiæ locis templa huic deo sunt sacrata, & in urbibus ac in ipsis viis aræ sunt erectæ: nec facile reperias ullum in Italia

διεξιόντα ἔμαθον, ἐνεχείριζον αὐτῷ τήν τε χώραν, καὶ σφᾶς αὐτοὺς ὑπὲρ φιλίας. Εὔανδρος δὲ παλαίτερον ἐπὶ τῆς Θέμιδος ἀκηκοὼς διεξιούσης, ὅτι πεπρωμένον εἴη τὸν ἐκ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης γενόμενον Ἡρακλέα, ἀμειψάμενα τὴν θνητὴν φύσιν, ἀθάνατον γενέσθαι δι' ἀρετήν, ἐπειδὴ τάχιστα ὅστις εἴη ἐπύθετο, θεὸν βουλόμενος ἅπαντας ἀνθρώπους, Ἡρακλέα θεῶν τιμῇσι πρῶτος ἱλασάμενος, βοῦν αὐτοχέδιον καὶ ἀπυδῆ ἱδρύεται, καὶ δεύτερον ἄζυγα θῆλυ τοῖς αὐτῷ, τὸ θέσφατον ἀφηγησάμενος Ἡρακλεῖ, καὶ δεηθεὶς τῶν ἱερῶν καταρξασθαι. ἀγασθεὶς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοξενίας Ἡρακλῆς, τὸν μὲν δῆμον ἑστιάσας ἐκαθάρατο, θύσας τῶν βοῶν τινας, καὶ τῆς ἄλλης λείας τὰς δεκάτας ἐξελών· τοὺς δὲ βασιλεῖς χώρᾳ πολλῇ δωρεῖται Λιγύων τε καὶ τῶν ἄλλων περιοίκων, ἧς μέγα ἐποιοῦντο ἄρχειν, ὠθούμενοι τινὰς ἐξ αὐτῆς ἐκβαλὼν ἀνθρώπους. λέγεται δὲ πρὸς τούτοις, ὡς καὶ δέπας τινὰ ποιήσαιτο τῶν ὀπισθείων, ἐπειδὴ πρῶτοι θεὸν αὐτὸν ἐνόμισαν, ὅπως ἀθανάτως αὐτῷ διαφυλάττωσι τὰς τιμάς, θύοντες μὲν ἄζυγα θῆλυ ἀνὰ πᾶν ἔτος, [b] ἀγιτεύοντες δὲ τὸν ἱερουργοῦντα ἔθεσιν Ἑλληνικοῖς· καὶ ὡς διδάξειεν αὐτοὺς τὰς θυσίας, ἵνα ἀφ' παντὸς αὐτῷ κεχαρισμένα θύοιεν, εἵλετο δύο τῶν ὀπιφανῶν [c] Ποτιτίων καὶ Πιναρίων. τοὺς δὲ τοὺς μαθόντας τότε τὴν Ἑλληνικὴν ἱερουργίαν, Ποτιτίους τε καὶ Πιναρίους, ἀφ' ὧν τὰ γένη διαμεῖναι μέχρι πολλοῦ τοῦ ἐπιμελεῖσθαι παύσασθαι τῶν θυσιῶν, ὡς ἐκεῖνος κατεσκεύασε. Ποτιτίων μὲν ἡγουμένων τῆς ἱερουργίας, καὶ τῶν [d] ἐμπύρων ἀπαρχομένων. Πιναρίων δὲ ἀπολάγχνων τε μετουσίας ἐχόντων, καὶ ὅσα ἄλλα ἐχρῆν [e] γενέσθαι ὑπὸ ἀμφοῖν, τοῦ δευτέρου τιμὴν ἐχόντων. Ταύτην δὲ αὐτοῖς [f] προσθῆναι τοῦ ἀτιμίου [g] ὀψίμου τῆς παρουσίας ἕνεκα, ἐπειδὴ ἔωθεν αὐτοῖς κελευσθὲν ἦκειν, [h] ἀπολαγχνισμένων ἤδη τῶν ἱερῶν ἀφίκοντο. νῦν μὲν τοι οὐκέτι [i] τοῖς συγγενέσι τούτοις ἡ περὶ τὰς ἱερουργίας [k] ἐπιμέλεια ἀνάκειται, ἀλλὰ παῖδες ἐκ τοῦ δημοσίου ὠνηταὶ θεῶσιν αὐτοῖς. ὅ τ' ἂν δὲ αἰτίας τὸ ἔθος μετέπεσε, καὶ πῶς ἡ τοῦ δαίμονος ὀπιφάνεια [k] περὶ τὴν ἀναλαγὴν τῶν ἱερουργιῶν ἐγένετο, ἐπειδὰν κατὰ τοῦτο γένωμαι τοῦ λόγου τὸ μέρος, διηγήσομαι. ὁ δὲ βωμός, ἐφ' οὗ τὰς δεκάτας ἐπέθυσεν Ἡρακλῆς, καλεῖται μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων Μέγιστος, ἔστι δὲ Βοαρίας λεγομένης ἀγορᾶς πλησίον, ἀγιτευόμενος εἴ τις ἄλλος ὑπὸ τῶν ὀπιφανῶν. ὅρκοι τε γὰρ ἐπ' αὐτῷ καὶ συνθῆκαι τοῖς βουλομένοις βεβαίως τι διαπράττεσθαι, καὶ δεκατεύσεις χρημάτων γίνονται συχναὶ κατ' εὐχάς. τῇ μέν τοι κατασκευῇ πολὺ τῆς δόξης ὑστερεῖ. πολλαχῇ δὲ καὶ ἄλλῃ τῆς Ἰταλίας ἀνεῖται τεμένη τῷ θεῷ, καὶ βωμοὶ κατὰ πόλεις τε ἵδρυνται καὶ παρ' ὁδοῖς, καὶ σπανίως ἐν ὕλῃσι τῆς Ἰταλίας χώρων,

a Ἐστίσας in *Ed. Steph.* errore manifesto. b Πιστεύοντες *Vat.* c Deest *Vat.* d Ἐμπύρια, τὰ καιόμενα ἱερὰ *Hesychio*, τὰ καυσόμενα ἱερεῖα *Suid.* quare *victimas* vertere non dubitavi. *Port.* Ἐμπύρων ἀπαρχὰς dicuntur, qui ἀπαρχαὶ, i. e. *prosicias* in ignem inferunt: quo facto reliquis extis vescebantur. Nam & *prosicias* ἀπαρχὰς ὑμνίων & ἀπαρχὰς ἱερῶν interpretantur Grammatici. *Salmas.* Exercit. Plin. pag. 91. & 147. *Ed. Trajecti.* e Ὑπ' ἀμφοῖν γινάς *Vat.* f Προσῆναι *Vat.* g Si transposito articulo malis τῆς ὀψίμου παρουσίας ἕνεκα, non refragantur *Sylb.* & *Port.* h Ἀπολαγχνισμένων ἤδη *Vat.* i Τοῖς γένεσι *Vat.* k Περὶ τὴν ἀπολαγὴν *Vat.* l Παιδὸς *Vat.*

a Ἀποδίδοται

χῶρον, ἔνθα μὴ τυγχάνει τιμώμενος ὁ θεός. ὁ μὲν οὖν μυθικὸς λόγος ὑπὲρ αὐτοῦ τοιόσδε [a] παραδέδοται. Ὁ δ' ἀληθέστερος, ᾧ πολλοὶ [b] τῶν ἱστορίας σχήματι τὰς πράξεις αὐτοῦ διηγησαμένων ἐχρήσαντο, τοιόσδε· ὡς στρατηλάτης γενόμενος [c] ἁπάντων ὁ κράτιστος τῶν καθ' αὐτὸν Ἡρακλῆς, καὶ δυνάμεως πολλῆς ἡγούμενος, ἅπασαν ἐπῆλθε τὴν ὑπὸ Ὠκεανῷ, καταλύων μὲν εἴ τις εἴη τυραννὶς βαρεῖα καὶ λυπηρὰ τοῖς ἀρχομένοις, ἢ πόλις ὑβρίζουσα καὶ [d] λωβωμένη τοὺς πέλας ἡγεμονίας, ἀνθρώπων ἀνημέρῳ ξενοκτονίαις ἀθεμίτοις χρωμένων· [e] καθιστὰς δὲ νομίμους βασιλείας, καὶ σωφρονικὰ πολιτεύματα, καὶ βίων ἤθη φιλάνθρωπα καὶ κοινωνικά. πρὸς δὲ τούτοις Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις συγκεραννύμενος, καὶ θαλαττίοις καὶ ἠπειρώταις, οἳ τέως ἀπίστοις καὶ ἀσυναλλάκτοις εἶχον ὁμιλίας· ἐρήμῳ τε γῇ πόλεις οἰκιζούμενος, καὶ ποταμοὺς ἐκτρέπων ὑπολύζοντας πεδία, καὶ πέτρας ἐκτέμνων ἀβάτοις ὄρεσι, καὶ τἄλλα μηχανώμενος, ὡς ἅπασα γῆ καὶ θάλαττα καινὴ τοῖς ἁπάντων χρείαις γένοιτο. ἀφίκετο δὲ εἰς Ἰταλίδα οὐ μονόστολος, οὐδὲ ἀγέλαις βοῶν ἐπαγόμενος. οὔτε γὰρ ὁ χῶρος ἐν τέλει τοῖς εἰς Ἄργος ἐξ Ἰβηρίας [f] ἀναγκαζομένοις, οὔτε τοῦ διελθεῖν ἕνεκα τὴν χώραν τοσαύτης ἂν ἠξιώθη τιμῆς· ἀλλ' ὅτι δουλώσει καὶ ἀρχῇ τῇ τῆδε ἀνθρώπων στρατὸν ἄγων πολλὸν, Ἰβηρίδι ἤδη κεχειρωμένῃ. διατρίψαι δὲ αὐτόθι πλέω χρόνον ἠναγκάσθη, τοῦ τε ναυτικοῦ τῇ ἀπουσίᾳ, ἢ ἐγένετο χειμῶν· ὑποβαλόντος, καὶ τῷ μὴ πάντα τὰ ἔθνη τὰ κατέχοντα Ἰταλίδα προσχωρῆσαι αὐτῷ ἑκούσια. χωρὶς γὰρ τῶν ἄλλων βαρβάρων, τὸ Λιγύων γένος πολὺ καὶ μάχιμον, ὅτι τοῖς παρόδοις τῶν [g] Ἀλπίων ὀρῶν ἵδρυται, ἐπεκώλυεν ὅπλοις τὰς εἰσβολὰς αὐτῷ τὰς εἰς Ἰταλίδα ἐπιχειρήσειν, ἔνθα μέγιστος ἀγὼν τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο, πάντων αὐτοὺς ὑπολειπόντων ἐν τῇ μάχῃ τῶν βελῶν. ἄλλοι δέ τι πόλεμον τόνδε τῶν ἀρχαίων ποιητῶν Αἰσχύλος ἐν Προμηθεῖ λυομένῳ. πεποίηται γὰρ αὐτῷ ὁ Προμηθεὺς Ἡρακλεῖ τά τε ἄλλα προλέγων, ὡς ἕκαστον αὐτῷ τι συμβήσεσθαι ἔμελλε κατὰ τὴν πρὸς Γηρυόνῃ στρατείαν, καὶ δὴ καὶ περὶ τοῦ Λιγυστικοῦ πολέμου, ὡς οὐ ῥᾴδιος ὁ ἀγὼν ἔσοι, διηγούμενος. τὰ δὲ ποιήματα ὧδε ἔχει·

[h] Ἥξεις δὲ Λιγύων εἰς ἄῤῥηκτον στρατὸν,
Ἐνθ' οὐ μάχης εὖ οἶδα, καὶ θεὸς πατὴρ ὢν
Μέμψει. πέτρωι γάρ σε καὶ βέλη λιπεῖν.

[i] Ἐπεὶ δὲ τούτους καταστρεψάμενος τῆς παρόδου ἐκράτησεν, οἱ μέν τινες ἑκούσιοι παρεδίδοσαν αὐτῷ τὰς πόλεις, μάλιστα δὲ ὅσοι ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἦσαν, ἢ δυνάμεις οὐκ εἶχον ἀξιοχρέους. ὅσοι δὲ πλείους ἐν πολέμῳ καὶ πολιορκίαις παρίσαντο, ἐν δὲ τούτοις μάχῃ κρατηθεῖσι,

locum, ubi deus iſte non colatur. Hæc igitur ſunt quæ fabulis de iſto *deo* produntur. ¶ At opinio vulgata quæ ad veritatem propius accedit, quam habuerunt multi qui res ab eo geſtas hiſtorico ſtilo ſunt perſequuti, hæc eſt. Hercules, quum omnium ſuæ ætatis imperatorum eſſet præſtantiſſimus, magnaſque copias ductaret, peragravit quicquid terrarum Oceanus cingit, evertens omnem tyrannidem, ſi qua populis ſubjectis gravis ac moleſta eſſet, aut ſi qua civitas ſuis contumeliis ac injuriis vicinos principatus infeſtaret, immanis vitæ genere & nefariis hoſpitum cædibus gaudens: & regna legitima & moderatas reſpublicas conſtituit, & mores humanos ac ſociabiles in vitam induxit. Præterea verſatus eſt cum Græcis & barbaris, cum maritimis & mediterraneis hominibus, qui ante ſine fide & ſine ullis contractibus commercium inter ſe habebant: & in locis deſertis urbes condidit, & fluvios avertit, qui campos inundabant; & in montibus, ad quos nullus patebat aditus, rupes ſecuit, ut viatoribus iter aperiret; & cætera molitus eſt, ut omnis terra & mare omnibus commune eſſet, omniumque uſibus inſerviret. In Italiam autem non ſolus venit, nec ullum boum armentum ſecum egit. nam per hanc regionem via non eſt trita illis, qui ex Hiſpania Argos ire coguntur, nec propter hanc regionem peragratam tanto honore dignus habitus fuiſſet: ſed Hiſpania jam ſubacta, cum magno exercitu *venit in Italiam*, ut ejus incolas ſubigeret & imperio ſuo ſubjiceret. Sed hîc diutius morari coactus eſt, tum propter claſſis abſentiam, quæ tempeſtatibus hybernis diſtinebatur, tum etiam quia non omnes Italicæ gentes ſe ultro ei adjunxerant, ut ipſius imperio parerent. Nam præter cæteros barbaros, Ligurum gens magna ac bellicoſa, quæ in ipſo Alpium tranſitu ſedes habet, eum ab Italiæ ingreſſione prohibere eſt conata. hîc acerrimum certamen à Græcis eſt commiſſum, in quo, dum pugnarent, omnia tela eos defecerunt. Æſchylus vero, antiquus poëta, hoc bellum in Promethei ſoluti fabula declarat. Inducit enim *ibi* Prometheum Herculi prædicentem cum alia, prout ſingula ipſi erant eventura in expeditione contra Geryonem ſuſcepta, tum etiam narrantem varias belli Liguſtici difficultates in prælio ſubeundas. Hæc autem ſunt ejus poëtæ carmina:

Venies etiam ad Ligurũ intrepidum exercitũ,
Hic, ſat ſcio, licet ſis bellicoſus, prælium
Non vituperabis. nam in fatis eſt, ut vel ipſa
tela te deficiant.

¶ Sed poſtquam his ſubactis tranſitum ſibi per vim patefecit, alii quidem urbes ſuas ipſi ſponte dediderunt, præcipue vero quotquot Græci generis erant, aut qui non ſatis firmas copias habebant, quas ipſius viribus opponerent. ſed plerique bello & obſidione coacti deditionem fecerunt. Inter eos igitur qui bello domiti erant,

XLI. *De Hercule verior hiſtoria.*

XLII.

a Ἀποδίδοται Vat. b Καὶ ὑπὸ ἱστορίᾳ τῷ χήματι Vat. c Ἁπάντων κρείττων Vat. d Λωβωμένη uſitatius. Sylb. Nam λωβᾶν & λωβᾶσθαι & apud alios reperias, & λωβᾶν aut λωβεῖσθαι apud nullum alium, quod ſciam. Port. e Καθιστὰς δὲ Vat. f Illud ἀναγκαζομένοις depravatum eſſe exiſtimant Steph. & Caſ. & participii ἀναγκαζομένους (quo infra utitur p. 58. juxta Ed. Sylb.) vel ἀναγκαζομένους (quod occurrit p. 38.) locum occupare putant. Quin & pro ἀναζεύγνυμένους poſitum conjicit Steph. quod & apud Dionyſium ἀναζεῦξαι πορείας pro eodem habeamus. g Ἀλπίων Vat. h Hæc occurrunt apud Strabonem l. 4. p. 183. ubi pro τῷ οἶδα legitur σαφῶς οἶδα, & μεμψῇ pro μέμψει. Hiſtoria eſt apud Hygini poëtic. Aſtronom. c. 6. & Theonem in Aratum p. 12. Ed. Morell. i Ἐπειδὴ δὲ Vat.

erant, fuisse & illum Cacum Romanis fabulis celebrem, (qui princeps valde barbarus erat, quique hominibus immanibus imperabat) & Herculi restitisse ajunt, quod in locis natura munitis sedes haberet, & propterea populis finitimis gravem *ac infestum* fuisse. Hic postquam animadvertit Herculem in proxima planitie castrametatum, more latronum instructus impressionem in eum derepente fecit; & dormiente exercitu quicquid prædæ incustoditum est nactus vi abegit. Sed quum postea Græci eum circumdatum obsidione pressissent, ejusque castella per vim cepissent, quia & ipse resistere voluit, in pugna cecidit. Ipsius vero castellis solo æquatis agros circumjacentes acceperunt cum alii, qui seorsum * ad opem Herculi ferendam convenerant, tum etiam Arcades Evandri comites; & Faunus rex Aboriginum. Conjiciat autem quis eos de Græcis, qui remansérunt ibi, fuisse Epeos, & Arcadas ex urbe Pheneo profectos, & Trojanos regionis illius præsidio relictos. Nam inter imperatorias Herculis artes hæc quoque una est, atque non minus quam cæteræ res gestæ admiratione digna, quod viros ab urbibus devictis abstractos secum tunc duceret ad militiam, & post fidelem operam in bellis conficiendis alacriter sibi navatam in agro armis parto eos collocaret, & alienas opes ipsis suppeditaret ac largiretur. Propterea igitur Herculis nomen & gloriam in Italia maximam fuisse ferunt; non autem propter ejus transitum, in quo nihil veneratione dignum inerat. XLIII. ¶ Sunt qui dicant ipsum in his locis, quæ nunc à Romanis incoluntur, filios ex duabus mulieribus susceptos reliquisse: Palantem quidem, ex Evandri filia, cui Lavinæ nomen fuisse ferunt: Latinum vero ex quadam Hyperborea puella, quam obsidem à patre acceptam secum duxerat, & ipsam aliquamdiu quidem innuptam caste servarat; sed quum in Italiam navigaret, ejus amore captus gravidam fecit. Quumque jam Argos esset abiturus, eam Fauno Regi Aboriginum in matrimonium dedit: quam ob caussam *ajunt* Latinum hujus, non autem Herculis, filium à multis existimari. Atque Palantem quidem, ante pubertatem, obiisse ferunt: Latinum vero, quum in ætatem virilem ingressus fuisset, Aboriginum regno potitum fuisse. Sed quum iste sine liberis maribus obiisset, in prælio contra finitimos Rutulos commisso, regnum ad Æneam Anchisæ filium, ipsius Latini generum, devolutum tradunt. Sed hæc XLIV. aliis temporibus sunt facta. ¶ Hercules autem omnibus Italicis rebus ex animi sententia compositis, quum & navalis exercitus incolumis ex Hispania venisset, decimas prædæ facto sacrificio diis obtulit; & ibi, ubi classis ipsius stativa habebat, oppidulum de suo nomine condidit, quod nunc quoque à Romanis

καὶ τ᾽ ὑπὸ Ρωμαίων μυθολογούμενον Κάκον, δυνάστην τινὰ κομιδῇ βάρβαρον καὶ ἀνθρώπων ἀνημέρων ἄρχοντα, γενέσθαι φασὶν αὐτῷ διαφορὰν, ἐρημίοις χωρίοις ὀπιπαθήμενον, καὶ διαβαίνοντα τοῖς πλησιοχώροις [a] ὄντα λυπηρόν. ὡς ἐπειδὴ καταστρατοπεδεύσαντα τ᾽ Ηρακλέα ἔμαθεν ἐν τῷ παρεστηκότι πεδίῳ, λῃστρικῶς διαβιβασάμενος, ὀπισθομὴν ἀφυλάκτως ἐκρήσατο, καὶ κοιμωμένου τοῦ στρατοῦ [b] τῆς λείας ὅση ἔτυχεν ἀφύλακτος ἐξεβαλλάμενος ἀπήλασεν. ὕστερον δὲ καταπολεμηθεὶς ὑπὸ τῶν Ελλήνων εἰς πολιορκίαν, τά τε φεύγια κτ᾽ κρέττος ἐλόντων, ἐπειδὴ [c] καὶ αὐτὸς ἡμύνετο, ἀνῃρέθη. τῶν δὲ φευγέων αὐτοῦ καταστραφέντων, τὰ πέριξ χωρία [d] ὧν συνελθόντες Ηρακλεῖ [e] κτ᾽ σφᾶς [f] ἔτεσι πρέλαβον, [g] Αρκάδες τε οἱ σὺν Εὐάνδρῳ, καὶ Φαῦνος ὁ τῶν Αβοριγίνων βασιλεύς. εἰκάσαι δ᾽ ἂν τις [h] τοὺς ὑπομείναντας αὐτόθι τῶν Ελλήνων Επειούς, ἢ τοὺς σὺν Φενεῷ Αρκάδας [i] καὶ Τρῶας, ὑπὸ [k] τῇ φυλακῇ τ᾽ χώρας καταλειφθῆναι. στρατηγικὸν δὲ δὴ καὶ τοῦτο τῶν Ηρακλέους ἔργων, καὶ σφόδρα ἦν θαυμάζεσθαι ὀφειλόμενον, τὸ δὴ τοὺς ἀναστατοὺς ὑπὸ τῶν κεκρατημένων πόλεων τέως μὲ ἐπάγεσθαι εἰς τὰς στρατείας, καὶ ἐπειδὴ προθύμως τοὺς πολέμους συνδιενέγκαιεν, εἰς τὰ δεόντως κατοικίζειν, [l] καὶ τ᾽ παρ᾽ ἑτέρων ὑπαρχόντων καὶ δωρεῖσθαι πλεῖστον. Διὰ μὲ δὴ ταῦτα μέγιστον ὄνομα καὶ κλέος Ηρακλέους ἐν Ιταλίᾳ [m] γενέσθαι, καὶ οὐ τῆς παρόδου χάριν, [n] ἣ σμικρὸν ὄφελος προσῆν. Λέγουσι δέ τινες αὐτὸν καὶ παῖδας ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις, ἃ νῦν Ρωμαῖοι κατοικοῦσιν, ἐκ δύο γυναικῶν γενομένους καταλιπεῖν· [o] Πάλαντα μὲ, ἐκ τῆς Εὐάνδρου θυγατρὸς, ἣν [p] Λατῖνον ὄνομά φασιν εἶναι· Λατῖνον δὲ, ἔκ τινος ὑπερβορέου κόρης, ἣν πατρὸς εἰς ὁμηρείαν δόντος ἐπήγετο, καὶ αὐτὴν μέχρι μὲν τινος ἁγνὴν γάμων ἐφύλαττεν· ἐπεὶ δὲ εἰς Ιταλίαν ἔπλει, ἐρασθεὶς ἐγκύμονα ποιεῖ. ἣν, ἡνίκα δὴ ἀπαίρειν εἰς Αργος ἔμελλε, τῷ βασιλεῖ τῶν Αβοριγίνων Φαύνῳ γυναῖκα πεπαιδιῶσθαι δίδωσι· δι᾽ ἣν αἰτίαν τοὺς πολλοὺς τὸν Λατῖνον τούτου υἱὸν νομίζειν, οὐχ Ηρακλέους. Πάλαντα μὲν οὖν πρὶν ἥβησαι λέγουσιν ἀποθανεῖν· Λατῖνον δὲ ἀνδρωθέντα τ᾽ Αβοριγίνων ἀρχὴν παραλαβεῖν. τούτου δὲ ἄπαιδος [q] ἀρρένων τελευτήσαντος, ἐν τῇ [r] πρὸς ὁμόρους Ρουτύλους μάχῃ, πεσόντων τ᾽ ἀρχὴν εἰς Αἰνείαν τ᾽ Αγχίσου, κηδεστὴν αὐτοῦ γενόμενον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲ ἐν ἑτέροις χρόνοις ἐγένετο. Ηρακλῆς δὲ [s] ἐπειδὴ τά τε κτ᾽ τὴν Ιταλίαν ἅπαντα ὡς ἐβούλετο κατεστήσατο, καὶ ὁ ναυτικὸς αὐτῷ στρατὸς σῶος ἐκ Ιβηρίας ἀφίκετο, θύσας τοῖς θεοῖς τὰς δεκάτας τ᾽ λαφύρων, καὶ πολίχνιον ἐπώνυμον αὐτοῦ κτίσας, ἔνθα ὁ στόλος αὐτῷ διαυλοχεῖτο, [t] ἣ καὶ νῦν ὑπὸ Ρωμαίων οἰκεῖ-

a Ορτα χαλεπόν *Vat.* b Καὶ τ᾽ λείας ὅση ἐπέτυχεν ἀφυλάκτως *Vat.* c Καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ἐρύμασιν ἐπρίζη *Vat.* d Οἱ συνελθόντες *Vat.* e Τὰ κτ᾽ σφᾶς ἕτεροι περιλαβόν malit *Steph.* f Pro ἕτεροι supra in loco non absimili ὕστερι. *Sylb.* g Αρκάδες τέ τινες *Vat.* h Καὶ τὸς ὑπομείναντας *Vat.* i Καὶ περιαὶ *Ed. Steph. Vat.* & *Lapi Cod.* errore manifesto, ut constat ex p. 27. & 49. juxta *Ed. Sylburg.* k Deest *Vat.* l Τοῖς παρ᾽ ἑτέρων ὑπαρχόντοις δωρεῖσθ πλεῖστον *Vat.* m Γεγονέναι *Vat.* n Η ἣ μόνον ὤφελ *Vat.* o Πάλαντα *Vat.* p Pro Λατῖνον supra habuimus Δάνον, p. 25. v. 15. quam diversitatem apud interpretes etiam observare licet. Alia Λατῖνα (seu Λατίνα) est, à qua *Lavinium* accepit nomen, p. 48. *Sylb.* Forsan hîc & alibi Lavinia intelligitur, quam Græci modo Λατίναν, modo Λατῖναν, & Λατῖνιαν; ac *Lavinian* appellant. *Port.* q Αρρένων παίδων τελ. *Vat.* r Πρὸς τὸς ὁμόρους *Vat.* s Επὶ *Vat.* t Syntaxeos ratio pro ἣ postulat ἤ, & in Periodi fine ἔχει vel ἔχοντα τυγχάνει; aut hi nominativi in accusativos sunt mutandi. *Sylb.* Sed ἣ κτ᾽ νῦν ὑπὸ Ρωμαίων ἐν οἰκουμένῃ malit *Port.* * Sc. à cæteris Græcis. *Port.*

οἰκεμένῃ, ᾗ [a] Πομπηΐας τὸ μέσῳ κειμένη Νεαπόλεώς τε, λιμένας τὸ παντὶ χειρὶ βεβαίους ἔχουσα· δόξης τε καὶ ζήλου ᾗ τιμῆς ἰσοθέων τοῖς πᾶσι τοῖς οἰκοῦσιν τὴν Ἰταλίαν τυχών, ἀπῆρεν εἰς Σικελίαν. Οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' αὐτοῦ φρουροὶ τῆς οἰκήτορες Ἰταλίας, οἱ περὶ τὸ Σατόρνιον ὄχθον ἱδρυμένοι, τέως μὲν ἐπολιτεύοντο καθ' ἑαυτούς. χρόνῳ δὲ ὕστερον ὑπὸ μακρᾶς, διαφθάν τε καὶ νόμους, καὶ θεῶν ἱερὰ συμπεγκέντες τὰ σφέτερα τοῖς Αβοριγίνων, ὥσπερ Ἀρκάδες, καὶ ἔτι πρότερον Πελασγοί, πόλεώς τε ἅμα τῇ τοῖς Αβοριγίσι κοινώσαντες, συνέβησαν ὁμοεθνεῖς νομίζεσθαι. Ἡρακλέους μὲν δὴ [b] στρατιᾶς πέρι, καὶ Πελοποννησίων τῶν μετ' αὐτοῦ ἐς Ἰταλίαν, [c] ταῦτα εἰρήσθω. Δευτέρᾳ δ' ὕστερον γενεᾷ μετὰ τὸν Ἡρακλέους ἄφοδον, ἔτεσι δὲ πέμπτῳ καὶ πεντηκοστῷ μάλιστα, ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσι, βασιλεύοντος μὲν Αβοριγίνων λαοῦ [d] Λατῖνος ὁ Φαύνου, γόνου δὲ Ἡρακλέους, πέμπτον καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος ἔχοντι τὴν ἀρχήν. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον, Τρῶες οἱ σὺν Αἰνείᾳ διαφυγόντες ἐξ Ἰλίου τὴν πόλεως ἅλωσιν, κατέσχον εἰς [e] Λαυρεντὸν, αἰγιαλὸν Αβοριγίνων ὀλίγον ἀπὸ τοῦ Τυῤῥηνικοῦ πελάγους κείμενον, ἐγγὺς τῶν [f] ἐκβολῶν τοῦ Τιβέριος. λαβόντες δὲ παρὰ τῶν Αβοριγίνων χωρίον εἰς οἴκησιν καὶ ὅσα ἠξίουν, πολίζονται μικρὸν ἀποκλίνοντες ἀπὸ θαλάττης, ὀλίγῳ ὑπὲρ λόφῳ τινί, [g] Λαυίνιον ὄνομα τῇ πόλει θέμενοι. ὀλίγῳ δ' ὕστερον χρόνῳ τὴν ἀρχαίαν ἀλλάξαντες ὀνομασίαν, ἅμα τοῖς Αβοριγίσιν, ἀπὸ τοῦ βασιλέως τὴν χώρας Λατῖνοι ὠνομάσθησαν· καὶ μεγεναξάντες ἐκ τῆς Λαυινίου κοινῇ μετὰ τῶν ἐπιχωρίων, μείζονα περιβάλλονται πόλιν, τοῦ Ἄλβαν προσαγορεύσαντες· ἐξ ἧς ὁρμώμενοι πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας πόλεις ἔκτισαν, τὴν πλείστων Λατίνων, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκούμεναι. γενεᾷ δὲ ὕστερον [h] ἐκκαιδεκάτῃ μετὰ Ἴλιον ἅλωσιν ἐκπέμψαντες ἀποικίαν εἰς τὸ Παλάντιόν τε καὶ τὴν Σατορνίαν, ἔνθα Πελοποννήσιοί τε καὶ Ἀρκάδες τὴν πρώτην οἴκησιν ἐποιήσαντο, καὶ τοῦ ἔτι [i] ἐπ' αὐτοῖς ζώσης ἄθλα τοῦ παλαιᾶς γένους, οἰκίζουσι τοὺς τόπους, [k] περιβάλλοντες τείχεσι τὸ Παλάντιον, ὥστε λαβεῖν σχῆμα πόλεως τότε πρῶτον. τίθενται δὲ τῷ κτίσματι Ῥώμης ὄνομα, ἀπὸ τοῦ στείλαντος τὴν ἀποικίαν Ῥωμύλου, ὃς ἦν ἕβδομος καὶ δέκατος ἀπ' Αἰνείου γενῶν. βούλομαι δὲ καὶ περὶ τῆς Αἰνείου παρουσίας εἰς Ἰταλίαν, ἐπεὶ τῶν συγγραφέων τοῖς μὲν ἠγνόηται, τοῖς δὲ [l] διαφθόνηται ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος, μὴ παρέργως διελθεῖν, ὡς τε τῶν Ἑλλήνων [m] καὶ τῶν Ῥωμαίων τὰ μάλιστα πιστευομένων ἱστορίας παραλαβόν. ἔχει δὲ τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα ὧδε. Ἰλίου κρατηθέντος ὑπὸ Ἀχαιῶν, εἴτε δόλῳ ὅπερ τῇ ἀπάτῃ, ὡς Ὁμήρῳ πεποίηται, εἴτε τῇ παραδόσει ἐξ

incolitur, & inter Pompejos ac Neapolim est situm, & portus omni tempore tutos habet. Quumque gloriam exemplo posteris futuram, honoresque divinos apud omnes Italiæ incolas adeptus fuisset, in Siciliam trajecit. Illi vero, qui ab eo relicti fuerant ut Italiæ præsidio essent & illam incolerent, qui circa Saturnium collem sedes fixerant, aliquamdiu propriam rempublicam habuerunt. Sed non multo post vitæ genus, leges, & sacra sua cum Aboriginibus conjunxerunt, sicut Arcades & multo ante Pelasgi fecerant: & eandem civitatem cum Aboriginibus communem habentes ita coaluerunt, ut una eademque gens esse putaretur. Atque hæc de Herculis expeditione, & de Peloponnesiis, qui in Italia remanserunt, sint dicta. Sed post Herculis discessum ætate secunda, circiter annum LV. ut ipsi Romani tradunt, rex Aboriginum erat Latinus Fauni filius, ac Herculis semen, qui regnum jam per annos XXXV. obtinebat. ¶ Tunc autem Trojani, qui post captum Ilium cum Ænea ex urbe profugerant, appulerunt Laurentum, quod in littore Aboriginum ad mare Tyrrhenum, non procul à Tiberis ostio situm erat. Quumque ab Aboriginibus accepissent agrum ad habitandum & quicquid petierant, oppidum in colle quodam non longe à mari condiderunt, cui Lavinii nomen imposuerunt. Sed non multo post, antiquo nomine mutato, una cum Aboriginibus ab illius agri rege Latini fuerunt appellati. Et, relicto Lavinio, una cum ipsis indigenis majorem urbem muris cinctam condiderunt, quam Albam appellarunt. Ex qua profecti alias quoque multas urbes condiderunt, quæ priscorum Latinorum vocantur; quarum maxima pars ad meam usque ætatem adhuc incolebatur. Deinde, ætatibus XVI. post Ilium captum elapsis, coloniam miserunt in Palantium, & Saturniam, ubi Peloponnesii & Arcades suas primas sedes posuerant; & eorum quoque temporibus quædam generis antiqui vestigia reliqua exstabant: atque in his locis ædificia exstruxerunt, Palantio muris cincto, ut tunc primum urbis formam acceperit. Conditæ autem urbi Romæ nomen posuerunt à Romulo, cujus ductu colonia missa fuerat, qui genere ab Ænea decimus septimus erat. Volo autem & de Æneæ in Italiam adventu (quando scriptores eum partim ignorarunt, partim etiam propter invidiam silentio texerunt) non negligenter nec obiter differere, sed pluribus & accurate, tam Græcorum quam Romanorum historias fide maxima dignas sequutus. Quæ autem de eo traduntur, hæc sunt. ¶ Ilio ab Achæis capto, sive equi * lignei fraude, ut canit Homerus, sive

XLV. *Æneæ & Trojanorum in Italiam adventus.*

XLVI.

Ante-

a Νέας πόλεως τῆς Πομπηΐας τὸ μέσῳ κειμένη *Vat.* Πομπηΐαν vocat quam *Latini* Pompejos, & Ἡρακλείαν *Strabo*, l. 5. pag. 247. atque oppidum quod Ἡράκλειον appellat *Strabo* & Herculaneum *Latini*, hîc apud *Dionysium* Hercules ἐπώνυμον αὐτοῦ condidisse dicitur. *Sylb.* Quod Pompejos vocet *Plinius*, fortasse Πομπηΐων τὸ μέσῳ legendum. *Portus.* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. p. 1154. b Magis proprie dixisset στρατείας. nam στρατεία expeditionem dici, στρατιὰ vero exercitum tradunt *Ammonius* & *Eustathius*. sed crebro tamen confundi discrimen testantur iidem. c Τοιαῦτα *Vat.* d Suspicor legendum Λατῖνος ὁ Φαύνου γόνου δὲ Ἡρακλέους. quam conjecturam firmant *Lapi* versio & *Dionysii* verba, p. 34. v. 30. Si quis tamen vulgatam lectionem sequi malit, hic erit sensus: *Latinus, qui erat Fauni filius, ut multi credunt; qui tamen revera Herculis erat progenies. Portus.* e Cum ω infra aliquoties reperitur, & apud *Steph. Byzant.* v. Αυτέα & Λαυρέντες. *Straboni aliisque* Λαυρεντὸν dicitur. f Ἐκβολῶν *Vat.* utraque scriptura ferri potest. *Sylb.* g Λαυίνιον *Vat.* h Pro ἐκκαιδεκάτῃ *Lapi* versio habet *decimo & septimo*. Verum ἐκκαιδέκατος infra reperitur sub initium l. 2. Diversitatem hanc etiam annotavit *Glareanus*, dubitans utra scriptura sit verior. *Sylb.* i Desunt *Vat.* k Περιβαλόντες *Vat.* l Διαπεφθόνηται (discrepanter expositus est) in *Cod. Vat.* Atque ita vel διαφθόνηται legebat *Camerarius*. Τοῖς δὲ δὴ ἐφθόνηται malit *Steph.* m Καὶ τῶν Ῥωμαίων *Vat.* * Al. *Durii*, & *Durarei* ut apud *Lucretium* l. 1. v. 477. Fabulosus enim hic equus à Poëtis nunc δούρειος nunc δωρήτος dicitur: & sicuti δούρειος, i. e. *ligneus* appellatur à δοῦρν *ligneum*, ita (juxta etymon ad quod alludit *Eurip.* Troad. v. 14.) *Durius* nominatur à δοῦρν *hasta* ob inclusos milites *hastatos*.

Antenoridarum proditione, sive aliquo alio modo, cætera quidem multitudo tam civium Trojanorum quam sociorum, qui in urbe erant, in cubilibus adhuc deprehensa cæsa est. Hoc enim atrox malum eos sine custodiis noctu videtur oppressisse. Sed Æneas, cæterique Trojani, qui ex urbe Dardano & Ophrynio ad opem Iliensibus ferendam convenerant, & quotquot de aliis, qui, dum inferior urbis pars caperetur, calamitatis atrocitatem mature senserunt, in munitissima Pergami loca confugerunt, arcemque muro proprio munitam occuparunt, in qua Trojanorum sacra patria reposita erant, & maxima vis opum, ut in tuto solet, ubi etiam erat præstantissima totius exercitus pars. Hîc subsistentes propulsabant eos qui in arcem adscendere conabantur: quumque angiportorum bonam notitiam haberent, decurrentes multitudinem ex urbe capta diffugientem recipiebant: fuitque major effugientium quam captorum numerus. Æneas igitur his artibus & commentis repressit primum illum ac repentinum hostium impetum, quo ad universam civitatem delendam ferebantur, atque hoc modo effecit ne primo hostium incursu tota urbs caperetur. Sed quum verisimilibus rationibus adductus de futuro conjecturam prudenter faceret, & animadverteret nullo modo fieri posse ut urbs ea servaretur, cujus maximam partem hostes in suam potestatem jam redegissent, arce hostibus cedere, at ipsa hominum corpora, & sacra patria, & quicquid pecuniæ secum ferre posset, servare statuit. Quod consilium quum ei placuisset, pueros, mulieres & senes, & cæteros omnes, quibus lenta fuga opus erat, ex urbe egressos præmisit; & iter, quod ad Idam ferebat, petere jussit, dum Achæi in arcis oppugnationem intenti, de persequenda multitudine, quæ ex urbe diffugiebat, nihil cogitarent. Exercitus etiam partem illis qui ex urbe exibant præsidio esse jussit, ut ipsorum fuga pro præsenti rerum statu *ac pro viribus* tuta & molestiarum expers esset. His autem mandatum fuerat ut munitissima Idæ loca occuparent. Ipse vero cum reliqua militum manu, quæ lectissima erat, intra muros arcis remansit, atque suis ex urbe præmissis fugam minus laboriosam reddidit, quod hostes in arcis oppugnationem essent intenti. Sed quum Neoptolemus cum sociis in quandam arcis partem adscendisset, & universi Græci ad opem ipsis ferendam accurrissent, arcem deseruit: & aperta porta, per quam reliqui fugerant, discessit, & reliquos milites acie instructa secum duxit, & patrem, deos patrios, uxorem, liberos, & cæteras res, si qua maximi pretii esset, sive hominum corpora, sive pecuniæ essent, præstantissimis bigis vehens abduxit. ¶ Interea vero urbem Græci per vim ceperunt, & in rapinas intenti magnam fugientibus tuto evadendi facultatem præbuerunt. At Æneas ejusque socii suos in itinere assequuti, uno

XLVII.

τῶν Ἀντηνοριδῶν, εἴτε ἄλλως πως, τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ἐν τῇ πόλει Τρωϊκόν τε καὶ συμμαχικὸν ἐν ταῖς εὐναῖς ἔτι καταλαμβανόμενον ἐφονεύετο. [a] νυκτὸς γὰρ τὸ δεινὸν ἀφυλάκτοις αὐτοῖς ἐπιστῆναι ἔοικεν. Αἰνείας δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρόντες Ἰλιεῦσιν ἐπίκουροι Τρῶες ἐκ Δαρδάνου τε πόλεως καὶ Ὀφρυνίου, τῶν τε ἄλλων ὅσοι τῆς κάτω πόλεως ἁλισκομένης ἔφθασαν αἴσθησιν τοῦ δεινοῦ λαβεῖν, ὅτι τὰ καρτερὰ τοῦ Περγάμου συμφεύγοντες τὴν ἀκρόπολιν ἰδίῳ τείχει φρουρουμένην καταλαμβάνονται, ἐν ᾗ καὶ ἱερὰ τὰ πατρῷα τοῖς Τρωσὶν ἦν, καὶ χρημάτων ἡ πόλις πλῆθος, οἷα εἰκὸς ἐν ἐλπίδι, καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ τὸ κράτιστον· ἔνθα ἐπισπόμενοι ἀπεκρούοντο τοὺς πειρωμένους ὑπερβαίνειν τῆς ἄνεσις, καὶ τὸ ἀφυπτίλιον [b] τοῦ τῆς ἁλώσεως πλῆθος ἐμπειρίᾳ γενομένων ὑποδεόντες ἀπελάμβανον· καὶ ἐγένετο τοῦ καταληφθέντος πλεῖον τὸ ἀφανιζόμενον. τὴν μὲν δὴ αὐτίκα ὁρμὴν τῶν πολεμίων, ἣν εἶχον ὅλην ἀφανίσασθαι τὴν πόλιν, καὶ τὸ μὴ πᾶν ἐξ ἐφόδου καταληφθῆναι τὸ ἄστυ, τοῦτο τὸ μηχάνημα ἐξευρὼν Αἰνείας ἔπεσχε. λογισμὸν δὲ [c] εἰσέτι τοῦ μέλλοντος λαμβάνων, ὡς ἀμήχανον εἴη τὸ σῶμα, σῶσαι πάλιν ἧς τὰ πλείω ἤδη ἐκράτει, εἰς νῦν βάλλεται τοῦ μὲν [c] τείχους ἀφίστησι τοὺς πολεμίους, τὰ δὲ σώματα αὐτὰ καὶ τὰ ἱερὰ τὰ πατρῷα, καὶ χρήματα [d] ὁπόσα φέρειν δυνατός, ἀφαιρεῖται. δόξαν δὲ αὐτῷ, παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας, [e] καὶ καταγηρᾳὰ σώματα, καὶ ὁπόσοις ἄλλοις βραδείας ἔδει φυγῆς, προεξελθεῖν κελεύει τῆς πόλεως κατὰ τὰς ὑπὲρ τὴν Ἰδην φερούσας ὁδούς, ἕως Ἀχαιοὶ τὴν ἄνεσιν ἐλεῖν προσημειώμενοι, διώξεως τοῦ ἀφανίζοντος ἐκ τῆς πόλεως πλήθους ὁδὲν προσμηχανῶνται. τοῦ δὲ στρατιωτικοῦ, τὸ μὲν ὑπὲ τῇ φυλακῇ τῶν ἑκόντων ἔταξεν, ὡς ἀσφαλής τε καὶ ἀταλαίπωρος ἐκ τῶν ὄντων φυγὴ αὐτοῖς [f] γένοιτο· ἐφῆκε δὲ τούτοις τὰ καρτερώτατα καταλαβέσθαι τῆς Ἴδης· τὸ δὲ λοιπόν, ὃ δὴ κράτιστον ἦν, αὐτὸς ἔχων παρέμενεν ὑπὲρ τοῦ τείχους, καὶ προσεῖχε τοῖς προεξελθοῦσιν ἥττοσι ὑπαπόνως, διαρτημένων τῶν πολεμίων τὰς φυγάς. Νεοπτόλεμος δὲ σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ὁπλίταις μέσης τινὸς τῆς ἄνεσις, καὶ προσβοηθησάντων αὐτοῖς Ἀχαιῶν ἁπάντων, τῆς μὲν ἄνεσις μεθίεται· ἀνοίξας δὲ τὰς φυγάδας πύλας, ἀπῆει συντεταγμένους ἔχων τοὺς λοιποὺς, ἀγόμενος ὑπὲρ τῆς κράτισας συνωρίσι τόν τε πατέρα καὶ θεοὺς τοὺς πατρῴους, γυναῖκά τε καὶ τέκνα, καὶ τῶν ἄλλων [g] εἴ τι πλεῖστον ἄξιωμα ἦν, σῶμα ἢ χρῆμα. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ κράτιστα ἐπέθεσαν Ἀχαιοὶ τὴν πόλιν, καὶ προὶ τὰς ἁρπαγὰς ἐτράποντο, [h] πολλὴν ἀδειαν σώζεσθαι τοῖς φεύγουσι [i] παρεσκεύασαν. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Αἰνείαν ἔτι καθ' ὁδὸν εὑρόντες τοὺς σφετέρους, καὶ καθ' ἕνα

[a] Νυκτὸς γὰρ δὴ *Vat.* [b] Τὸ ἀφανιζόμενον *Vat.* [c] Τείχους ἐρήμου παραχωρῆσαι *Vat.* [d] Ὅσων *Vat.* [e] Vocem καταγηραιὰ revocat *Stephanus*: atque ideo καὶ τὰ γηραιὰ reponendum censet. [f] Γένηται *Vat.* [g] Mendosam habere scripturam videtur, *Sylburg.* Legitima constructio postularet εἴ τι πλείστου ἀξίωμα ἦν. Elliptice pro πλείστου δὲ κρατεῖ τὸ ἀξίωμα raro usurpari existimo. Jam ἀξίωμα non *dignitatem* sed *pretium* significat. *Port.* [h] Κατὰ πολλὴν ἄδειαν *Vat.* [i] Παρῆκαν *Vat.*

ἅπαντες γενόμενοι, τὰ ἐφεστῶτα καταλαμβάνονται τῆς Ἰλιάδος. ἦλθον δ' ὡς αὐτούς, οἵ τ' ἐν Δαρδάνῳ τότε οἰκοῦντες, ὡς εἶδον φλόγα πολλὴν ὑπὲρ τὰ εἰωθότα [a] ἐξ Ἰλίου, νύκτωρ καταλιπόντες τὴν πόλιν ἔφυγον· καὶ οἱ σὺν Ἐλύμῳ καὶ [b] Αἰγέστῳ ναυτικόν τι συνεσκευασμένοι ἔτυχον παρεξελελυθότες τῆς πόλεως· καὶ ἐξ Ὀφρυνίου πόλεως ὁ δῆμος ἅπας, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων Τρωϊκῶν πόλεων, τῆς ἐλευθερίας παρεχόμενοι· δυνάμεις τε [c] αὐτῶν δι' ἐλαχίστου χρόνου μεγίστη τῶν Τρωϊκῶν ἐγένετο. Ὧν μὲν οὖν σὺν Αἰνείᾳ ἀφικομένων ἐκ τῆς καταλήψεως, οἱ τούτοις ἐπομνύοντες τοῖς χρείοις ὑπ' ἀφ' μακροῦ πάλιν ὅπῃ τὰ σφέτερα κατελεύσεσθαι ἤλπιζον, τῶν πολεμίων ἀποπλευσάντων. Ἀχαιοὶ δὲ ἀνδραποδισάμενοι τὴν πόλιν καὶ τὰ συνέγγυς χωρία, καὶ φρούρια δηώσαντες, παρεσκευάζοντο μὲν [d] καὶ τὰς ἐν τοῖς ὄρεσι χειρωσόμενοι· πεμφάντων δὲ κήρυκας αὐτοῖς περὶ ἀφελύσεων, καὶ δεομένων μὴ σφᾶς εἰς ἀνάγκην καταστῆσαι πολέμου, συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, ὅπῃ τοῖσδε ποιῆνται πρὸς αὐτοὺς τὰς ἀφελύσεις· Αἰνείᾳ μὲν καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ, τὰ χρήματα φέρουσι, ὅσα διεσώσαντο ἐκ τῆς πόλεως, ἐν ὡρισμένοις τισὶν χρόνοις ἐκ τῆς Τρῳάδος ἀπελθεῖν, παραδόντας Ἀχαιοῖς τὰ φρούρια· Ἀχαιοὺς δὲ παραχεῖν αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν ἐξ ἁπάσης [e] ἧς ἐφέστηκε γῆς καὶ θαλάσσης ἁπάσῃ κατὰ τὰς ὁμολογίας. δεξάμενοι δὲ ταῦτα Αἰνείας, καὶ νομίσας ἐκ τῶν παρόντων κρατίστα εἶναι, Ἀσκάνιον μὲν τὸν πρεσβύ- 38 τατον τῶν παίδων ἔχοντα δή τινα μοῖραν συμμαχικὴν τῶν Φρυγῶν ἐκ τοῦ πλείστου, εἰς τὴν Δασκυλῖτιν καλουμένην λίμνην, ἔνθα ἐστὶν ἡ [f] Ἀσκανία λίμνη, μεταπεμψάμενον ἐπὶ τὴν ἐγχωρίαν γενόμενον ὅπῃ βασιλεύσει δή ἔθνους, ἀποπέμπει καὶ οἰκήσει Ἀσκάνιον αὐτόθι χρόνον τινὰ δή πολύ. ἐλθόντων δὲ ὡς αὐτὸν [g] Σκαμανδρίου τε καὶ τῶν ἄλλων Ἐκτορειδῶν [h] ἀφειμένων ἐκ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Νεοπτολέμου, καταλιπὼν αὐτοὺς ὅπῃ τὴν πατρῴαν ἀρχὴν, εἰς Τροίαν ἀφικνεῖται. καὶ ἐνθάδε μὲ Ἀσκανίῳ τοσαῦτα λέγεται. τοὺς δὲ ἄλλους παῖδας Αἰνείας παραλαβών, καὶ τὸν πατέρα καὶ τὰ ἕδη τῶν θεῶν, ἐπειδὴ παρεσκευάσθη ὁ ναυτικὸς αὐτῷ, διαπλεῖ τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπῃ τὸ ἔγγιστα κειμένης χερρονήσου τῶν πλῶν ποιούμενος, ἣ προέκειτο μὲν τῆς [i] Εὐρώπης, καλεῖται δὲ [k] Παλλήνη. ἔθνος δ' εἶχεν [l] αὐτὴ Θρᾳκίων σύμμαχον, [m] Κρουσαῖον καλούμενον, ἁπάντων προθυμότατον τῶν συναραμένων αὐτοῖς τὸν πόλεμον. Ὧν μὲν οὖν τοσούτων τῶν λόγων, ᾧ κέχρηται τῶν παλαιῶν συγγραφέων Ἑλλάνικος ἐν τοῖς Τρωϊκοῖς, περὶ τῆς Αἰνείου φυγῆς τοιόσδε ἐστίν. εἰρῆται δὲ καὶ ἄλλοις τισὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἃ καὶ ἐν αὐτῷ ἔχοντες λόγοι, ὃς ἥκιστα ἔγωγε τούτου πιθανὸς εἶναι νομίζω. κρινέτω δ' ὡς ἕκαστος τῶν ἀκουόντων βούλεται. Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγῳδοποιὸς ἐν

agmine facto, munitissima Idæ loca occuparunt. Ad ipsos autem venerunt qui tunc urbem Dardanum incolebant, quam noctu deseruerunt, conspecta ingenti flamma quæ præter morem ex Ilio emicabat. *Omnes, inquam,* exceptis iis qui cum Elymo & Ægesto, aliquot navibus furtim paratis, ante ex urbe ocius exierant. *Ad eos* etiam *venit* ex Ophrynio totus populus, & ex aliis urbibus Trojanis quotquot libertatis tuendæ studio tenebantur. Quare brevissimo temporis spatio istæ Trojanorum copiæ maxime creverunt. Qui igitur cum Ænea ex urbe capta superstites evaserant, in his locis remanentes, in patrias sedes se brevi post hostium discessum redituros sperabant. Sed Græci, quum urbem & loca vicina in suam potestatem redegissent, & ipsos incolas in servitutem abstraxissent, & castella vastassent, se ad illorum qui in montibus erant oppugnationem parabant, ut illos quoque in suam potestatem redigerent. Sed quum illi caduceatores ad ipsos misissent, ac rogarent ne se ad belli gerendi necessitatem adigerent, in concionem convenerunt, & pacem hisce conditionibus cum ipsis fecerunt: ut Æneas ejusque socii, cum rebus omnibus, quas in ipsa fuga servatas absportarant, intra certum ac statutum tempus ex agro Trojano abirent, Græcisque castella prius dederent; Græci vero ipsis ex omni agro, marique, cujus imperium habebant, tuto discedendi copiam ex pacto facerent. Æneas igitur his conditionibus acceptis, quas pro præsenti rerum statu optimas esse judicabat, Ascanium filiorum natu maximum cum quadam sociorum parte, quæ ex Phrygibus fere tota constabat, in agrum qui Dascylíticus vocatur (ubi est lacus Ascanius) ab illius regionis incolis ad regni administrationem aceitum misit. Atque Ascanius ibi non diu mansit: sed quum Scamandrius & cæteri Hectoridæ à Neoptolemo ex Græcia dimissi ad ipsum venissent, eos in paternum regnum deducens Trojam rediit. Atque hæc tantum de Ascanio traduntur. Æneas vero cum reliquis liberis & patre & deorum simulacris, classe jam parata, Hellespontum trajecit, & in proximam peninsulam navigavit, quæ in mare procurrens ante Europam jacet, & Pallene vocatur. Hæc autem Thraciam gentem sociam habebat, quæ Crusæa vocabatur, quæ operam omnium sociorum in bello gerendo fidelissimam maxima animi alacritate ipsis navarat. ¶ Opinio igitur de Æneæ fuga maxime credibilis, quam Hellanicus antiquus scriptor in rebus Trojanis describendis est sequutus, hæc est. Nonnulli etiam alii de rebus iisdem non eodem modo verba fecerunt, quæ minus, quam istam opinionem, probabilia puto. Unusquisque tamen eorum, qui hæc audiunt, ex animi sententia judicet. Sophocles, poëta tragicus, in

XLVIII.

[a] Φερομένην ἐξ Ἰλίου *Vat.* [b] Γίγου *Vat.* [c] Αὖτη *Vat.* atque ita legendum esse conjecit *Sylburg.* Forsan αὐτῆς, scilicet τῆς Αἰνείας, scribendum. *Port.* [d] Ὡς καὶ τὰς *Vat.* [e] Οὗτος ἐφεστήκει *Vat.* [f] Ascanium lacum videtur appellare quem *Strabo* [l. 12. p. 587.] Dascylitin vocat & Aphnitidem: eum scilicet ad quem erat oppidum Dascylium. *Cas.* [g] Σκαμανδρίου in *Ed. Steph.* Sed Σκαμανδρίου legendum esse constat ex *Homero*, Il. ζ'. v. 402. *Sylb.* Σκαμανδρίων melius legi contendit *Portus.* Sed frustra (inquit *Casaubonus*) nisi respondeat *Straboni*, qui ex antiquissimorum auctorum monumentis de *Scamandrio* & *Ascanio* idem fere quod hîc legimus tradidit, l. 13. p. 607, 608. [h] Ἀφειμένων pro ἀφιγμένων (ut in *Ed. Steph.*) repositum ex interpretum & ipsius sententiæ consensu. *Sylb.* Ἀφιγμένων, ut à Græci sermonis consuetudine non alienum, tetineri suadet *Portus.* [i] Εὐρωπίης legendum esse ostendit *Berkel.* ad *Steph.* pag. 363. Vide *Annott.* [k] Vox Παλλήνη suspecta est *Glareano.* Nos de ea dubitare non sinit *Steph. Byz.* v. Παλλήνη. *Sylb.* Vide *Herodotum*, l. VII. c. 133. & *Casauboni* Annott. in *Strab.* p. 151. [l] Ἐν αὐτῇ *Vat.* [m] Regio Κρουσαίη memoratur *Herodoto*, l. 7. c. 133.

in fabula Laocoonte, quum urbs mox esset capienda, inducit Æneam cum rebus suis convasatis secedentem in Idam, jussu patris Anchisæ: qui memor mandatorum à Venere acceptorum, & adductus signis prodigiorum, quæ Laocoontidis recens acciderant, imminens urbi excidium conjecerat. Ejus autem iambici, qui ab alia persona pronunciantur, ita se habent:

Nunc ad portam Æneas deæ filius
Adest, humeris patrem ferens, qui ob fulmine afflatum
Dorsum stillis irrigat byssinam vestem.
Circumdat autem [ipsum] tota domesticorum multitudo.
Comitatur vero turba non quanta videtur
Tibi, sed Phrygib. coloniæ deducendæ cupidis.

At Menecrates Xanthius urbem Græcis ab ipso proditam affirmat, propter simultates quas cum Alexandro gerebat: atque ob istud beneficium Græcos ipsi permisisse, ut suam domum servaret. Is autem suam historiam ab Achillis funere auspicatus, in hunc modum scribit: "Græcos autem mœstitia tenebat, & "exercitus capite se privatos existimabant. Ei "tamen exstructo sepulcro, totum agrum "[Trojanum] bello premere perrexerunt, do- "nec Æneæ proditione captum est Ilium. "Æneas enim, quod in nullo pretio apud "Alexandrum esset, & ab omnibus sacerdotii "honoribus arceretur, Priami res evertit. His "autem perpetratis, civis Græcorum est factus. Alii vero quidam ad navium Trojanarum stationem eum commorantem tunc fuisse dicunt. Alii vero cum copiis eum in Phrygiam militaris cujusdam negotii causa missum à Priamo tradunt. Sunt etiam qui ejus ex Ilio discessum fabulosiorem faciunt: unicuique tamen liberum sit judicium. ¶ Sed quæ post XLIX. ejus discessum sunt sequuta, plerisque dubitationem longe majorem afferunt. Quidam enim eum in Thraciam usque deducunt, & ibi vitam finisse dicunt: quo in numero sunt Cephalo Gergithius, & Hegesippus, qui res Pallenes scripsit, viri prisci, celebres, ac fide digni. Alii vero ipsum ex Thracia discedentem faciunt, & in Arcadiam usque deducunt, eumque dicunt habitasse in Orchomeno Arcadico, & in ea quæ (licet sit mediterranea) ob loca cœnosa & flumen Νῶνος vocatur. illasque etiam quæ Capuæ nominantur, ab Æneæ cæterisque Trojanis conditas, & à Capy Trojano Capuas appellatas tradunt. Hæc autem cum ab aliis, tum etiam ab Aristho rerum Arcadicarum scriptore dicuntur. Sunt etiam qui Æneam & huc perveniisse fabulose dicunt: eum tamen non in his locis, sed in Italia mortem obiisse ajunt: quemadmodum

Λαοκόωντι δράματι, μελλόσης ἁλίσκεσθαι τὴν πόλεως, πεποίηκε τὸν Αἰνείαν ἀνασκευαζόμενον εἰς τὴν Ἴδην, κελεύσαντα μὲν τοῦ πατρὸς Ἀγχίσου, χρησμῶν δὲ τῶν μνήμην ἐν τοῖς Ἀφροδίτης ἐπέσκηψε, καὶ ἀπὸ τῶν νεωστὶ γενομένων περὶ τοὺς Λαοκοωντίδας σημείων, τὴν μέλλουσαν ὄλεθρον τῆς πόλεως συντεκμηραίμενον. [a] ἔχει δὲ αὐτῶν τὰ ἰαμβεῖα ὧν ἄλλῳ τρόσωπῳ λεγόμενα ὧδε·

Νεῦν δ' ὧν πύλαισιν Αἰνείας ὁ τοῦ θεοῦ
Πάρες, ἐπ' ὤμων πατέρ' ἔχων [b] κεραυνίου
[c] Νώτου κλαγγάζονται βύσσινον φάρος.
[d] Κυκλεῖ δὲ πᾶσαν οἰκετῶν παμπληθίαν.
[e] Συμπάζεται δὲ πλῆθος οὐχ ὅσον δοκεῖ
Σοί, [f] τοῖς δ' ἐρῶσι τῆς ἀποικίας Φρυγῶν.

Menecrates autem Xanthius urbem Græcis ab ipso proditam affirmat, propter simultates quas cum Alexandro gerebat: atque ob istud beneficium Græcos ipsi permisisse, ut suam domum servaret. Is autem suam historiam ab Achillis funere auspicatus, in hunc modum scribit: "Græcos autem mœstitia tenebat, & "exercitus capite se privatos existimabant. Ei "tamen exstructo sepulcro, totum agrum "[Trojanum] bello premere perrexerunt, do- "nec Æneæ proditione captum est Ilium. "Æneas enim, quod in nullo pretio apud "Alexandrum esset, & ab omnibus sacerdotii "honoribus arceretur, Priami res evertit. His "autem perpetratis, civis Græcorum est factus. Alii vero quidam ad navium Trojanarum stationem eum commorantem tunc fuisse dicunt. Alii vero cum copiis eum in Phrygiam militaris cujusdam negotii causa missum à Priamo tradunt. Sunt etiam qui ejus ex Ilio discessum fabulosiorem faciunt: unicuique tamen liberum sit judicium. ¶ Sed quæ post ejus discessum sunt sequuta, plerisque dubitationem longe majorem afferunt. Quidam enim eum in Thraciam usque deducunt, & ibi vitam finisse dicunt: quo in numero sunt Cephalo Gergithius, & [k] Hegesippus, qui res Pallenes scripsit, viri prisci, celebres, ac fide digni. Alii vero ipsum ex Thracia discedentem faciunt, & in Arcadiam usque deducunt, eumque dicunt habitasse in Orchomeno Arcadico, & in ea quæ (licet sit [l] mediterranea) ob loca cœnosa & flumen Νῶνος vocatur. illasque etiam quæ Capuæ nominantur, ab Æneæ cæterisque Trojanis conditas, & à Capy Trojano Capuas appellatas tradunt. Hæc autem cum ab aliis, tum etiam ab Aristho rerum Arcadicarum scriptore dicuntur. Sunt etiam qui Æneam & huc perveniisse fabulose dicunt: eum tamen non in his locis, sed in Italia mortem obiisse ajunt: quemadmodum

39

[a] Ἔχει δὲ αὐτῷ Vat. [b] Κεραυνίου dicit pro κεραυνοβλήτου. Vide *Virgilii* Æneid. 2. v. 158. [c] Nonnulli legunt, Νώτου κοπαζόντος, δύσλυτον βάρος. Verum, manifestum est ex *Plutarcho* Περὶ ἀδριτῆς καὶ κακίας, esse hæc verba *Sophoclis* de veste Anchisæ intelligenda, ideoque lectionem vulgatam (nisi μητὸ pro νώτου cum *Plutarcho* legas) omnino servandam esse. Cas. [d] Κυκλοῖ δ' ἰ πᾶσά γ' οἰκετῶν παμπληθία malim, vel Κυκλοῖ δὲ πᾶσά τε οἰκ. Cas. [e] Συμπλάζεται Vat. [f] Τῆς δ' ἐρῶσι Steph. [g] Οἷς ἐς Φρυγίαν Vat. [h] Τὴν ἀποικίαν Vat. [i] Straboni aliisque Γεργήθιος. [k] Ηγήσιππος Vat. Vulgatam scripturam veram esse ostenditur ex *Steph. Byz.* qui *Hegesippi* Παλλανικὰ citat in Παλλήνη & Μακίστιρα. [l] Hujus mediterraneæ insulæ nemo (quod meminerim) è veteribus facit mentionem: alias tamen in eadem Peloponneso insulas Χερσονήσους in Græcorum commentariis reperies. Vide *Homeri* interpretes ad *Iliad.* β'. v. 108. Cas. [m] Καφύαι seu Καφυαὶ; *Dionysium* scripsisse opinor: ut sensus sit, Arcadiæ oppidum, quod posterioribus seculis Καφυαὶ nominarunt, à primis conditoribus, Ænea & Trojanis, dictum fuisse Καπυαὶ, voce à Capy Trojano deflexa. Nisi forte Arcadico & Dorico more id oppidum Καφύαι dicitur; Ionico autem & communi Καπύαι. Vide *Strab.* l. 3. p. 704. & *Steph. Byz.* v. Καφύαι. *Sylb.* [n] Ἀριήδῃ legisse videtur *Lapus.* Ἀριαίδῃ Vat. Forsan Ἀριΐδῃ scribendum: nisi (ut *Sylb.* placet) legere mavis Ἀριδῃ vel Ἀρείδῃ, quod contractum ex Ἀρείδης ut Πειρίθους. Vide notas ad *Hygini* Poëticon Astronom. l. 2. c. 1. p. 358. [o] Τῶν πλουτῶν Vat.

[a] Ελιχίῳ

ἄλλοί τε πολλοὶ δηλοῦσι, καὶ Ἀγάθυλλος Ἀρκὰς ὁ ποιητὴς οὕτω [a] ἐλεγείῳ λέγων ὧδε·

Ἰκετο δ' Ἀρκαδίην, Νήσῳ δ' ἐγκάτθετο παῖδας
Δοιὰς, Κωδώνης λέκτρα καὶ Ἀνθεμόνης.
Αὐτὸς δ' Ἑσπερίην ἔσυτο χθόνα, γείνατο δ' ἵμα
[b] Ῥωμύλον. ——————

cum alii multi manifeste testantur, tum etiam Agathyllus Arcadicus poëta, in quodam elegiaco versu, ita canens:

Venit in Arcadiam, Nesoque deposuit filias
Duas, ex Codones & Anthemones congressu.
Ipse vero in Hesperium agrum properavit, genuitque
Romulum. ——————

Τῆς δὲ ὅτι Ἰταλίδι Αἰνείᾳ καὶ Τρώων ἀφίξεως Ῥωμαῖοί τε πάντες [c] βεβαιοῦνται, καὶ τὰ δρώμενα ὑπ' αὐτοῖς ἔν τε θυσίαις καὶ ἑορταῖς, μιμούμενα, Σιβύλλης τε λόγια, καὶ χρησμοὶ Πυθικοὶ, καὶ ἄλλα πολλά· ὧν οὐκ ἄν τις ὡς εὐπρεπείας ἕνεκα συγκειμένων ὑπεύποι. πολλὰ δὲ καὶ παρ' Ἕλλησι γνωρίσματα καὶ φανερὰ εἰς τόδε χρόνου [d] λείπεται, ἔνθα ὁρμίσαντο καὶ παρ' οἷς ἀφορμὰς ἀπλοίας ἕνεκα ἐποήσαντο. ὧν ἐγὼ μνήμιον ὡς ἂν οἷός τε ὦ, πολλῶν ὄντων, [e] ἀφ' βραχυτάτων ποιήσομαι. πρῶτον μὲν εἰς Θρᾴκιον ἀφικόμενοι, κατὰ τὸν Χερρόνησον, ἣ καλεῖται Παλλήνη, ὥρμισαντο. εἶχον δὲ αὐτὸν, ὥσπερ ἔφην, βάρβαροι, Κρουσαῖοι καλούμενοι, καὶ πρόθυμον αὐτοῖς τὰς καταγωγὰς ἀσφαλεῖς. μείναντες δὲ τὸν χειμερινὸν ὥρην αὐτόθι, νεὼν Ἀφροδίτης ἱδρύσαντο ὅτι τοῦ ἀκρωτηρίου ἑνὸς, καὶ πόλιν Αἴνειαν ἔκτισαν, ἐν ᾗ τοὺς τε [f] ὑπὸ καμάτων ἀδυνάτους πλεῖν, καὶ ὅσοις αὐτοῦ μένειν βουλομένοις ἦν, ὡς ἐν οἰκείᾳ γῇ τὸ λοιπὸν ἐσομένους, [g] ἀπελίποντο. αὕτη διέμεινεν ἕως τῆς Μακεδόνων δυναστείας τῆς κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου διαδόχους γενομένης· ὅτι δὲ τῆς Κασσάνδρου βασιλείας καθηρέθη, ὅτε Θεσσαλονίκη πόλις ἐκτίζετο· καὶ οἱ Αἰνειᾶται σὺν ἄλλοις πολλοῖς εἰς τὸν νεόκτιστον μετῴκησαν. ὁπότε δὲ τῆς Παλλήνης ἆραντες οἱ Τρῶες, εἰς Δῆλον ἀφικνοῦνται, βασιλεύοντος αὐτῆς [h] Ἀνίου· καὶ ἐν αὐτῷ πολλὰ σημεῖα ἐν Δήλῳ τῆς τε Αἰνείου καὶ Τρώων παρουσίας, [i] ἥν τε καὶ ᾠκίσθη νῆσος. ἔπειτα εἰς Κύθηρα ἑτέραν νῆσον, ἣ πρόκειται Πελοποννήσου, κατοικισθέντες, ἱερὸν Ἀφροδίτης ἱδρύονται. ἀπὸ δὲ Κυθήρων ποιούμενοι τὸν πλοῦν, ὑπὲρ τοῦ τῆς [k] Πελοποννήσου, τοῦ ἑταίρων τινὰ τοῦ Αἰνείου Κίναθον ὅτι τοῦ ἀκρωτηρίου ἑνὸς ἀπέπλουσιν, ὃ νῦν ἀπ' ἐκείνου Κινάθιον καλεῖται. καὶ τὸν πρὸς Ἀρκάδας συγγένειαν ἀνανεωσάμενοι, περὶ ἧς ἐν ὑστέρῳ λόγῳ διηγήσομαι, χρόνον τε ὀλίγον περὶ ταῦτα τὰ χωρία διατρίψαντες, καὶ ὑπολιπόμενοί τινας σφῶν αὐτοῦ, εἰς Ζάκυνθον ἀφικνοῦνται. δεξαμένων δ' αὐτοὺς καὶ τοῦ Ζακυνθίων πρὸς φιλίαν διὰ τὸ συγγενές· [l] Δαρδάνῳ γὰρ τῷ Διὸς καὶ Ἠλέκτρας τῆς Ἀτλαντίδος, δύο γενέσθαι φασὶν ἐκ Βατείας παῖδας, Ζάκυνθόν τε καὶ Ἐριχθόνιον· ὧν ὁ μὲν Αἰνείου πρόγονος ἦν· Ζάκυνθος δὲ, τῆς νήσου κτίστης. [m] ταύτης δὴ τῆς συγγενείας ἀναμνήσαι, καὶ φιλοφροσύνῃ τοῦ ἐπιχωρίων διατείνοντες αὐτόθι, καὶ ἅμα ἀπλοίᾳ

Quod autem Æneas & Trojani venerint in Italiam omnes Romani confirmant, & quæ in sacrificiis & festis diebus fiunt ab ipsis, *idem* indicant & Sibyllini libri, & oracula Pythica, & multa alia: quæ nemo, tanquam decori causa conficta, neglexerit. Quinetiam apud Græcos multa, eaque manifesta hujus rei indicia ad hanc usque diem exstant; portus *scil.* ad quos appulerunt, & in quibus propter adversam navigationem diutius sunt morati. Quæ (licet multa sint) ego quam potero brevissime recensebo. Primum quidem in Thraciam venerunt, & ad peninsulam, quæ Pallene vocatur, appulerunt. Ipsam autem incolebant (ut dixi) barbari quidam, nomine Crusæi, ipsisque tutum hospitium præbuerunt. Quum autem ibi totam hyemem mansissent, Veneri templum exstruxerunt, in uno è promontoriis, & oppidum Æneam condiderunt, in quo eos qui propter laborum molestias ac fastidium navigationis incommoda diutius pati non poterant, & quotquot ibi manere voluerant, tanquam in patrio solo posthac habituros, reliquerunt. Hoc oppidum duravit usque ad imperium Macedonum, quod Alexandri successores habuerunt. Sed Cassandro regnante eversa est, quo tempore urbs Thessalonice condebatur: & Æneatæ cum multis aliis in hanc urbem recens conditam migrarunt. ¶ Quum autem Trojani ex Pallene discessissent, in *insulam* Delum venerunt, quum Anius in ea regnaret: atque in hac insula dum res ejus florerent, & ædificia starent, multa indicia visebantur, quæ Æneæ & Trojanorum in eam adventum testabantur. Deinde in aliam insulam Cythera, quæ ante Peloponnesum est sita, venerunt: templumque Veneri condiderunt. Quum autem ex Cytheris solvissent, non longe à Peloponneso navigarunt, & quendam Æneæ socium nomine Cinæthum in quodam promontorio sepeliverunt, quod ab eo Cinæthium vocatur. Et cognationis fœdere cum Arcadibus renovato, (de quo in posteriori libro dicemus) nec diu in his locis commorati, atque aliquot de suis hîc relictis, Zacynthum venerunt. Quum autem Zacynthii propter jura cognationis eos amice recepissent: Dardanum enim, Jovis & Electræ Atlantidis filium, duos ex Batea filios suscepisse tradunt, Zacynthium & Erichthonium. Quorum alter ex Æneæ majoribus erat: Zacynthus vero, insulæ conditor. Ob hanc igitur priscæ cognationis recordationem, & ob indigenarum humanitatem, ibi temporis aliquod spatium commorati, simul etiam adversa

L.

[a] Ἐλεγείῳ in *Ed. Steph.* [b] Ῥωμοῦλον male in *Ed. Steph.* [c] Βεβαιῶται perperam in *Ed. Steph.* [d] Περιλείπεται *Vat.* [e] Βραχυτάτων *Vat.* [f] Ὑπὸ κυμάτων *Vat.* [g] Ὑπελίποντο *Vat.* [h] *Lapus* habet *Æneæ, Anii,* manifesto errore ut infra docebitur. *Sylb.* [i] Ante ἥν τε vel ἡνίκα, vel ὅτε, vel ἵνα, vel aliquid simile desiderari videtur. *Sylb.* & *Port.* [k] Πελοποννήσου τελευτήσαντα *Vat.* [l] Quæ sequuntur usque ad hæc ταύτης δὴ τῆς συγγ. per parenthesin posita sunt: sic tamen ut hæc ζαύτης δὴ τῆς συγγ. &c. pendeant ab illis quæ per parenthesin narrata sunt, hoc modo: δεξαμένων δὲ αὐτοὺς καὶ τοῦ Ζακ. πρὸς φιλίαν, διὰ τὸ συγγενὲς, ταύτης δὴ τῆς συγγ. ἀναμνήσαι &c. Nam hæc ταύτης δὴ τῆς συγγ. ἀναμνήσαι referuntur ad ea quæ in parenthesi sunt. *Steph.* [m] Ταύτης τε δὴ *Vat.*

verſa navigatione impediti, Veneri in templo, quod ibi exſtruxerunt, ſacrificium fecerunt, quod ad hoc uſque tempus Zacynthii publice faciunt, & cum aliarum exercitationum tum etiam curſus certamina junioribus proponunt. Qui vero primus in hoc templum ingreditur, victoriæ præmium accipit. Hic autem curſus, Æneæ & Veneris appellatur, & horum amborum ſtatuæ ſtant erectæ. Inde vero per altum navigantes ad Leucadem appulerunt, quem locum Acarnanes adhuc tenebant. Atque hîc quoque Veneri templum id exſtruxerunt, quod nunc eſt in parva inſula, quæ eſt inter Dioryctum, & urbem ipſam: & Veneris Æneadis *templum* vocatur. Quum autem hinc diſceſſiſſent & ad Actium appuliſſent, ad ſinus Ambracii promontorium ſtationem habuerunt. Inde in urbem Abraciam venerunt, in qua regnabat Ambrax Dexameni filius, Herculis nepos: & utroque in loco hujus adventus veſtigia remanent: apud Actium quidem, Veneris Æneadis templum, & prope hoc, *alterum* Magnorum deorum: quæ nunc etiam ætate mea exſtant: Ambraciæ vero, ejuſdem deæ templum, & Æneæ ſacellum, prope parvum theatrum, in quo etiam eſt parva operis antiqui ſtatua, quæ dicitur Æneæ, eamque *ſacerdotes*, quas ipſi vocant amphipolos, ſacrificiis colebant. ¶ Ex Ambracia autem, Anchiſes quidem cum navibus oram legendo, Buthrotum Epiri portum petiit. At Æneas, & cum ipſo lectiſſimi quique totius exercitus milites, confecto duorum dierum itinere, Dodonam pervenerunt, oraculum à deo petituri: atque ibi Trojanos cum Heleno invenerunt. Et poſt acceptum de colonia deducenda reſponſum, deo dona Trojana dicarunt, cum alia, tum etiam crateras æneos, quorum nonnulli adhuc ſuperſunt literis antiquiſſimis inſcripti, quæ donorum dicatorum auctores teſtantur; & quatuor ferme dierum itinere confecto ad claſſem redierunt. A Buthroto ſecundum oram devecti, uſque ad portum, qui tunc quidem Anchiſæ vocabatur, nunc vero nomen obſcurius habet, cum etiam ibi templum Veneri dedicaſſent, Ionium mare trajiciunt, ſequuti quoſdam navigationis duces, qui ſe comites ipſis ultro addiderunt, quique Patronem Thurium cum ſociis ſecum duxerunt. Horum plerique, poſtquam exercitus in Italiam incolumis pervenit, domum redierunt. Sed Patron Æneæ verbis ad coloniæ ſocietatem adductus, & cum ipſo quidam amici in ea claſſe manſerunt, quos nonnulli in Aluntio Siciliæ oppido habitaſſe dicunt. Ob hujus beneficii memoriam, Romani Leucadem & Anactorium Corinthiis ademptum poſtea gratis dederunt Acarnanibus: ipſiſque OEniadas

LI.

κατειργόμενοι, θύουσιν Ἀφροδίτῃ τοῖς τῷ καταικισθέντι ἱερῷ θυσίαν, ἣν εἰς τόδε χρόνου συντελοῦσι κοινῇ Ζακυνθίοι, καὶ ἀγῶνα ποιοῦσιν ἐφήβοις, τῶν τε ἄλλων ἀγωνισμάτων, καὶ δρόμου· τὸ δὲ νικητήριον ὁ πρῶτος ἐλθὼν εἰς τὸ νεὼν λαμβάνει· λέγεται δὲ Αἰνείου καὶ Ἀφροδίτης ὁ δρόμος, καὶ ξόανα τούτων ἕστηκεν ἀμφοτέρων. ἐκεῖθεν δὲ πελάγιον ποιησάμενοι τὸ πλοῦν, εἰς Λευκάδα κατάγονται, κατεχόντων ἔτι τὸ χωρίον Ακαρνάνων. καὶ ἐν ταύτῃ πάλιν ἱερὸν Ἀφροδίτης ἱδρύονται τοῦτο ὃ νῦν ὄντι ἐν τῇ νησίδι τῇ μεταξὺ τοῦ [a] Διορύκτου τε καὶ τῆς πόλεως· καλεῖται δὲ Ἀφροδίτης Αἰνειάδος. ἀραντες δὲ αὐτόθεν [b] καὶ ὀπὶ τὸ Ακτιον ἐλθόντες, ὁρμίζονται τοῦ Αμβρακικοῦ κόλπου πρὸς τὸ ἀκρωτήριον. κἀκεῖθεν εἰς Αμβρακίδα ἀφικνοῦνται πόλιν, ἧς ἐβασίλευεν Αμβραξ [c] ὁ Δεξαμενοῦ τοῦ Ἡρακλέους. καὶ ὑπολείπονται ἑκατέρωθι μνημεῖα τῆς ἀφίξεως· ἐν Ακτίῳ μὲν, Ἀφροδίτης Αἰνειάδος ἱερὸν, καὶ πλησίον αὐτοῦ θεῶν μεγάλων, [d] ἃ καὶ εἰς ἐμὲ νεῶ· ἐν δὲ Αμβρακίᾳ, ἱερὸν τῆς αὐτῆς θεοῦ, [e] καὶ ἡρῷον Αἰνείου πλησίον τοῦ μεγάλου θεάτρου, ἐν ᾧ καὶ ξόανον μικρὸν ἀρχαϊκὸν Αἰνείου λεγόμενον, καὶ αὐτὸ θυσίαις ἐγείρουσιν αἱ καλούμεναι παρ' αὐτοῖς ἀμφίπολοι. ἐκ δὲ Αμβρακίας, Αγχίσης μὲν ταῖς ναυσὶν ἔχων, παρὰ γῆν κομιζόμενος, εἰς Βυθρωτὸν λιμένα τῆς Ηπείρου κατάγεται. Αἰνείας δὲ καὶ οἱ ἀκμαιότατοι σὺν αὐτῷ τοῦ στρατοῦ, ἀφανύσαντες ἡμερῶν δυοῖν ὁδὸν, εἰς Δωδώνην ἀφικνοῦνται χρησόμενοι τῷ θεῷ· καὶ καταλαμβάνουσι [f] Τρῶας τοὺς αὖθις σὺν Ελένῳ. ἀνελόμενοι δὲ χρησμοὺς περὶ τῆς ἀποικίας, καὶ τῶν θεῶν ἀναθήμασι δωρησάμενοι Τρωϊκοῖς, ἄλλοις τε, καὶ κρατῆρσι χαλκοῖς, ὧν τινες ἔτι περίεισιν ὀπτεραφαῖς πάνυ ἀρχαίαις δηλοῦντες τοὺς ἀναθέντας, ὅτι τὸ ναυτικὸν ἀφικνοῦνται, τετάρων μάλιστα ἡμερῶν [g] διελθόντες ὁδόν. ἐκ δὲ Βουθρωτοῦ παρὰ γῆν κομισθέντες ἄχρι λιμένος, Λγχίσου μὲν τότε ὀνομασθέντος, νῦν δὲ [h] ἀσαφεστέρου ἔχοντος ὀνομασίαν, ἱερὸν καὶ αὐτόθι τῆς Αφροδίτης ἱδρυσάμενοι, παραίρουσι τὸν Ιόνιον, ἡγεμόνας ἔχοντες τῆς ναυτιλίας, οἱ συνεπλεύσαν αὐτοῖς ἐθελοῦσιοι, συνεπισπώμενοι τοὺς σὺν [i] Πάτρωνι τῷ Θουρίᾳ. καὶ αὐτῶν οἱ μὲν πλείους, ἐπειδὴ σῶος ὁ στρατὸς εἰς Ιταλίαν ἀφίκετο, ἐπ' οἴκου αὖθις ἀνεκομίσθησαν. Πάτρων δὲ πεισθεὶς ὑπ' Αἰνείου κοινωνεῖν τῆς ἀποικίας, καὶ σὺν αὐτῷ τινες τῶν φίλων, ὑπέμειναν [k] ἐν τῷ τόπῳ· οὓς ἔνιοί φασιν ἐν [l] Αλυντίῳ κατοικῆσαι τῆς Σικελίας. ταύτης ὑπομνήσει τῆς εὐεργεσίας, Ακαρνᾶσι Ρωμαῖοι Λευκάδα καὶ Αναικτόριον, ἀφελόμενοι Κορινθίους, ἀνὰ χρόνον ἐχαρίσαντο, Οἰνιάδας

41

[a] Appellationis cauſam prodidit *Strab.* l. 10. p. 452. cum ait Corinthios, διορύξαντας τὸν Ἰσθμὸν, inſulam feciſſe Leucadem. Διόρυκτος itaque *foſſam* aut *fretum* hîc ſonat. [b] Επιτὶ Ακτιον *Vat.* [c] Ita *Sylburg.* In *Ed. Steph.* ὁ Διξαμβρος ὁ Ηρακλίους. i. e. *Ambrax* (ut inquit *Portus*) *cognomine Dexamenus Herculis F.* Alteram lectionem tuetur *Palmerius*, & (in *Græc. Antiq.* l. 2. c. 7.) locum hoc modo interpretatur: *Ambrax Dexameni filius, Herculis hoſpitis.* Nam quum nullibi invenerit Dexamenum Herculis filium, licet in omnium Heraclidarum ſtemmate multum deſudaverit; ideo credit *Dionyſium* intellexiſſe Dexamenum illum celebrem ob Herculem hoſpitio exceptum, & omnibus Græcis notum. Vide *Steph. Byzant.* v. Διξαμβρεῖς, *Apollodor.* l. 2. c. 4. & *Pauſan.* p. 380, 573. *Ed. Lipſ.* [d] Lego ἃ δὴ, non πῶ. *Caſ.* Vel ἴσὶ, vel σώζεται deſideratur; vel δὴ καὶ πῶ repetenda vox ὑπολείπονται. *Port.* [e] Καὶ ἡρῶον Αἰνείου λεγόμενον *Vat.* reliquis omiſſis. proclivi admodum errore ex vocis ejuſdem (Αἰνείου ſc.) repetitione orto: quod norunt quibus cum veteribus membranis & Typographis res eſt. Ηρῶον malit *Portus*: quod factum exiſtimet per contractionem ab ἡρῶιον. [f] Αὐτόθι Τρῶας τοὺς σὺν Ελένῳ *Vat.* [g] Διελθόντες ὁδόν. δηλοῖ δὲ καὶ πῶς εἰς Βυτρωτὸν τῶν Τρώων παρουσίαν λόφος τις, ᾧ ποτε στρατοπέδῳ ἐχρήσαντο, Τροία καλούμενος. ἐκ δὲ Βυτρώτου &c. *Vat.* [h] Σαφεστέρου *Vat.* [i] Patron hic eſt fortaſſis, quem conditorem urbis ſuæ Aluntini agnoſcunt. [k] Εν τῷ Σίλῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* quæ lectio (inquit *Sylb.*) cum præcedentibus & ſequentibus *Dionyſii* verbis pugnat, ut etiam *Glareanus* viderat. Vulgata ſcriptura retinenda, donec melior adferatur. [l] Αλοντίῳ *Vat.*

νιάδας τε [a] ἀποκαταστῆσαι βουλομένοις ἐπέτρεψαν, καὶ τὰς Ἐχινάδας νήσους καρπώσασθαι κοινῇ μετ' Αἰτωλῶν ἔδοσαν. Οἱ δὲ σὺν Αἰνείᾳ ποιησάμενοι τὴν ἀπόβασιν ὑπὲρ καθ' ἓν χωρίον τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ ταῖς μὲν πλείσταις ναυσὶ πρὸς [b] ἄκρᾳ Ἰαπυγίας ὁρμισάμενοι, ἣ τότε [c] Σαλεντῖνος ἐγένετο· ταῖς δὲ λοιπαῖς ἐς τὸ καλούμενον [d] Ἀθηναῖον, ἔνθα καὶ αὐτὸς Αἰνείας ἐτύγχανεν ὁρμὰς Ἰταλίας τοῦτο δὲ τὸ χωρίον ἔστιν ἀκρωτήριον καὶ ἐπ' αὐτῷ ἱερὸς ὅρμος, ὃς ἐξ ἐκείνου λιμὴν Ἀφροδίτης καλεῖται· παρέπλευσαν ἄχρι πορθμοῦ, ἀφ' ἑκατέρου ἔχοντες Ἰταλίδα, ἴχνη τινὰ καὶ τούτοις ὑπολειπόμενοι τοῖς τόποις τῆς ἀφίξεως, ἄλλά τε, καὶ φιάλην χαλκῆν ἐν Ἥρας ἱερῷ, [e] γράμμασι δηλοῦσαν ἀρχαίοις τοῦ δωρησαμένου τὴν θεὸν Αἰνείου τὄνομα. Γενόμενοι δὲ κατὰ Σικελίαν, εἴ τε γνώμῃ χρησάμενοι τῇδε ὁρμίσασθαι, εἴ τε καὶ ὑπὸ ἀνέμων πονηρῶν βιασθέντες, ἃ δὴ φιλεῖ πολλὰ θαλάσσαις γίνεσθαι τῇδε, κατάγονται τῆς νήσου πρὸς τὰ καλούμενα Δρέπανα· ἔνθα περιτυγχάνουσι τοῖς σὺν Ἐλύμῳ καὶ Αἰγέστῃ προεξελθοῦσιν ἐκ τῆς Τροίας, οἳ τύχης τε καὶ πνεύματος ἀγαθοῦ λαβόμενοι, καὶ ἅμα οὐ πολλῇ ἀποσκευῇ βαρυνόμενοι, διʼ ὀλίγου κατήχθησαν εἰς Σικελίαν, καὶ ὥκησαν πρὸς ποταμὸν λεγόμενον [f] Κρημισὸν, ἐν γῇ Σικανῶν, παρὰ φιλίᾳ λαβόντες παρ' αὐτῶν τὸ χωρίον, ἀφὰ τοῦ Αἰγέστου συγγενείᾳ γενομένῳ τε καὶ πραφέντος ἐν Σικελίᾳ, ἐπὶ τοιῷδέ τι πάθει. τῶν προγόνων αὐτοῦ τις ἀνὴρ ὀνομαστὸς, ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ γένους ὤν, Λαομέδοντι ἀφόρητος γίνεται, καὶ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐπ' αἰτίᾳ δή τινι λαβὼν κτείνει, καὶ γένος αὐτῷ τὸ ἄρρεν ἅπαν, ὑπὸ δέους μή τι πρὸς αὐτῶν πάθῃ· τὰς δὲ θυγατέρας παρθένους ἔτι ὔσας ἀποκτεῖναι μὲν οὐκ εὐσεβεῖς ἐνόμισε, Τρωσὶ δὲ συνοικήσας πρέπειν οὐκ ἀσφαλὲς, δίδωσι δ' αὐτὰς ἐμπόροις, ὡς πρόσω τάτω κελεύσας ἀπάγειν. Τούτους ἀπάραντας συνεκπλεῖ [g] μειράκιόν τι τῶν ἐπιφανῶν, κρατούμενον ἔρωτι τῆς ἑτέρας, καὶ γαμεῖ τὴν παιδίσκην ἀχθεῖσαν εἰς Σικελίαν, καὶ γίνεται αὐτοῖς παῖς ἐν Σικελοῖς ἀφανισθέντος, [h] Αἴγεστος ὄνομα· ὃς ἤδη καὶ γλῶσσαν [i] τὴν [k] τῶν ἐπιχωρίων ἐκμαθὼν, ἐπειδὴ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τελευτῆσαι συνέβη, βασιλεύοντος ἐν Τροίᾳ Πριάμου, καθόδου αὐτῷ δοθείσης ἀφανοφάτου· καὶ συνδιενεγκὰς τοῖς Ἀχαιοῖς πόλεμον, ἀλισκομένης τῆς πόλεως, ἀπέπλει πάλιν εἰς Σικελίαν, σὺν Ἐλύμῳ ποιησάμενος τὴν φυγὴν ἐν τοῖσι ναυσὶν, ἃς Ἀχιλλεὺς ἔχων ὅτε τὰς Τρωϊάδας ἑλκίζετο πόλεις, ἔρμασιν ὑφάλοις προσπεσούσας [l] ἀπέβαλεν. ἐντυχὼν δὲ τοῖς ἐφημένοις [m] Αἰνείου ἀνδράσι, φιλοφρονεῖται αὐτοὺς, καὶ καταστρεφάζεται αὐτοῖς πόλεις, [n] Αἴγεσταν καὶ [o] Ἔλυμα, καί τινα καὶ μοῖραν τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς ἐν

das in priſtinas ſedes reducere volentibus permiſerunt hoc facere: quinetiam ut ex Echinadibus inſulis fructus cum Ætolis communes perciperent, conceſſerunt. At Æneas, ejuſque ſocii, non uno loco exſcenſum è navibus in Italiam fecerunt; ſed cum majori navium parte ad Japygium promontorium appulerunt, quod tunc Salentinum vocabatur: cum reliquis vero ad Minervium appellatum, qua & ipſe Æneas in Italiam deſcenderat: (hic autem locus eſt promontorium, & in eo portus eſt æſtivus qui ab illo tempore Veneris portus appellatur:) atque ad fretum uſque præternavigarunt, ad alteram manum Italiam habentes; & in his quoque locis ſui adventus veſtigia reliquerunt, cum alia, tum etiam phialam æream in templo Junonis, literis antiquis Æneæ nomen, qui ipſam *deæ* donarat, declarantem ¶ Quum autem perveniſſent ad mare quod Siciliam alluit, ſive ea mente ut eo appellerent ac ibi ſtationem haberent, ſive etiam vi tempeſtatum acti, quibus hoc mare ſolet agitari, ad eam inſulæ partem, quæ Drepana vocatur, appulerunt. Hîc forte fortuna inciderunt in Elymi & Ægeſti ſocios, qui ante ipſos ex urbe Troja profugerant, & fortunam ac ventos ſecundos nacti, ſimul etiam non multis impedimentis gravati, brevi in Siciliam pervenerant, & circa fluvium Crimiſum ſedes poſuerant in agro Sicanorum, à quibus agri partem amice acceperant, propter Ægeſti cognationem, qui hujuſmodi quodam caſu in Sicilia natus & educatus fuerat. Quidam de ipſius majoribus vir illuſtris, genere Trojanus, in Laomedontis odium incidit, ipſumque rex neſcio qua de cauſa correptum interfecit, & univerſam ipſius marem ſtirpem præ metu ſuſtulit, ne quid cladis ab ipſis acciperet: filias vero, quæ adhuc erant virgines, occidere indecorum putavit; &, ſi eas cum Trojanis matrimonio conjunctas habitare pateretur, hoc minime tutum fore judicavit. Quare ipſas dedit mercatoribus, quibus imperavit ut eas in remotiſſimas regiones abducerent. Cum his abeuntibus nobilis quidam adoleſcens navigavit, alterius amore captus, & puellam delatam in Siciliam duxit uxorem: &, dum inter Siculos degerent, natus eſt ipſis filius, nomine Ægeſtus. Qui cum mores & linguam indigenarum didiciſſet, poſt parentum mortem, quo tempore Priamus Trojæ regnabat, *ab eo* reditum *in patriam* impetravit. Quumque bellum contra Græcos geſtum cum ſuis ſociis toleraſſet, dum urbs caperetur, in Siciliam rediit, una cum Elymo fugiens cum tribus navibus, quas Achilles habebat dum Trojanas urbes popularetur, ſed ſaxis in mari latentibus hærentes amiſerat. Quum igitur Æneas in viros à me nominatos incidiſſet, eos comiter excepit, & urbes ipſis condidit Ægeſtam & Elyma: quinetiam quandam ſuarum copiarum partem in his

LII.

a Ἀποικῆσαι *Lapum* legiſſe ex verſione ſuſpicatur *Portus*. *b* Πρὸς ἄκρᾳ Ἰαπυγίᾳ malit *Caſaub*. *c* Σαλεντῖνος ἐλέγετο *Vat*. Ἐλέγετο pro ἐκλήθη reponendum eſſe conjecit *Sylburgius*, quod apud *Ptolemæum* invenerit Ἰαπυγία ἄκρα, ἣ καὶ Σαλεντίνη. *d* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. p. 1240, 1241. *e* Γράμμασι δηλοῦσαν ἀρχαίοις τοῦ δωρησαμένου τὴν θεὸν Αἰνείου τὄνομα *Vat*. *f* Κεμισὸν *Vat*. *Lapus* habet *Craniſum*. Vide *Cluverii* Sicil. Antiq. p. 266. *g* Mendoſe in *Ed. Steph.* μειράκιόν τι legebatur. *h* Græcis Αἴγεστος dicitur, & Ἔγεστος ſive Ἔγεστα, Latiniſque *Aceſtes*. Vide *Cluverii* Sicil. Antiq. p. 256. & *Berkel.* ad *Steph.* v. Ἀκέστη. *i* Deeſt *Vat*. *k* Ἀπὸ ἐκείνου *Vat*. *l* Ἀνδράσιν Αἰνείου, φιλοφρονεῖται τε *Vat*. *m* Ita pleriſque Græcis ſcriptoribus; ſed antiquior formatio fuiſſe videtur Ἔγεστα, qua uſus eſt *Thucydides*, quamque refert nummus antiquus: unde Romanis *Segeſta*. *Cluver*. p. 255. & 256. *n* Ἔρυκα pro Ἔλυμα & mox Ἔρυκος pro Ἔλυμος reſcribi jubent *Sylb. Port.* & *Cluver.* in Sicil. Antiq. Erycem autem urbem *Dionyſium* Phœniciq nomine Ελυμα, i. e. *Elim*, vocaſſe exiſtimat *Bochartus* in *Geogr. Sacr.* p. 629. *Ed. Cad.*

a Ασφαλῆς

his urbibus reliquit. Quod, ut ego conjicio, ſua ſponte fecit, ut illis qui laboribus gravabantur, vel alioquin maritimæ navigationis moleſtias iniquo animo ferebant, eſſet quieſcendi locus tutæque ſedes. Sed, ut quidam ſcribunt, *hoc fecit* ob ſuæ claſſis detrimentum, quod mulieres quædam propter diuturnum errorum tædium aliquot naves incendiſſent: quare turbam, quæ propter incenſas naves cum reliquis navigare non poterat, neceſſitate coactus *hic* reliquit. ¶ Sunt autem & multa alia LIII. Æneæ & Trojanorum ad Siculos adventus indicia: ſed manifeſtiſſima, Veneris Æneadis ara * in Elymi vertice fundata, & Æneæ templum Ægeſtæ conditum. Atque aram quidem Æneas matri erexit: templum vero, qui à claſſe fuerant relicti in ſui ſervatoris memoriam condiderunt, eique dicarunt. Trojani igitur qui cum Elymo & Ægeſto profugerant in his locis remanſerunt, & dehinc Elymi ſunt appellati. Elymus enim quod genere regio natus eſſet, dignitate præſtabat, & ab eo univerſi nomen acceperunt. Qui vero cum Æneа navigabant, ex Sicilia per mare Tyrrhenum profecti, primum quidem appulerunt ad Italiæ portum Palinurum, qui à quodam Æneæ gubernatore ibi defuncto nomen hoc accepiſſe fertur. Deinde ad inſulam appulerunt, cui Leucaſiæ nomen impoſuerunt, à quadam Æneæ conſobrina, quæ in hoc loco obierat. Illinc vero delati in pulcrum ac profundum in Opicis portum, exſtinctoque ibi Miſeno quodam viro nobili, ab eo portum *Miſenum* denominarunt. Quumque ad inſulam Prochytam & ad promontorium Cajetam appuliſſent, eodem modo nomen his locis impoſuerunt, quod mulierum defunctarum in his locis monumenta ſervari vellent. Harum vero alteram Æneæ cognatam fuiſſe ferunt, alteram nutricem. Tandem ad Italiæ Laurentum pervenerunt. Hic invento errorum fine, caſtra vallo munita poſuerunt: & locus in quo *tunc* caſtrametati ſunt, ab eo tempore Troja vocatur, & à mari diſtat circiter ſtadia IV. Hæc autem ſcripſi, atque hac digreſſione ſum uſus, neceſſitatis vi coactus: quia ſcriptores partim negant Æneam cum Trojanis in Italiam veniſſe, partim etiam alium Æneam, non autem Anchiſæ Veneriſque filium: quidam etiam Aſcanium Æneæ filium, alii alios quoſdam fuiſſe putant. Sunt etiam qui Æneam, Veneris filium, manu ſuorum in Italiam deducta & rebus ibi compoſitis domum rediiſſe, & Trojæ regnaſſe tradunt: quum autem moreretur, Aſcanio filio regnum reliquiſſe, ejuſque progeniem regnum diutiſſime retinuiſſe. Quod crediderunt (ut ego conjicio) decepti Homeri carminibus non recte intellectis. Nam in Iliade Neptunus ſplendorem, quem Æneas ejuſque poſteri, fatis ita volentibus, erant adepturi, in hanc ſententiam ab ipſo prædicens inducitur.

τοῖς πολίσμασιν ὑπολείπεται· ὡς μὲν ἐγὼ εἰκάζω, γνώμῃ ἐκουσίῳ χρησάμενοι, ἵνα τοῖς ὑπὸ καμάτων βαρυνομένοις, ἢ καὶ ἄλλως θαλάττῃ ἀχθομένοις ἀναπαύσεις γίνοιντο, [a] καὶ καταγωγαὶ ἀσφαλεῖς· ὡς δέ τινες γράφουσι, διὰ ναυτικὴν μεταθέντος αἰτίαν, ἀφ' ἧς ὑπ' ἐμπρησμοῦ ὑπὸ ἐποίησαντο τῶν γυναικῶν τινες ἀχθόμεναι τῇ πλάνῃ, τὸ ὀκέτι δυνάμενον συμπλεῖν ὄχλον σὺν τοῖς καταλειπομένοις νεῶν, ἀνάγκῃ καταλιπόν. Τεκμήρια δὲ τὰ εἰς Σικελὸς Αἰνείου τε καὶ Τρώων ἀφίξεως πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, παφανέστατα δὲ τὰ Αἰνειάδος Ἀφροδίτης ὁ βωμὸς ὁ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τῇ Ἐλύμου ἱδρυμένος, καὶ ἱερὸν Αἰνείου ἱδρυμένον ἐν Αἰγέστῃ τὰ μέ, αὐτοῖ κατασκευάσαντος Αἰνείου τῇ μητρί· τὸ δὲ ἱερόν, τὰ ὑπολειφθέντων [b] ὑπὸ τοῦ ξύλου τῇ μνήμῃ τοῦ σώσαντος σφᾶς ἀνάθημα ποιησαμένων. τὸ μὲν δὴ σὺν Ἐλύμῳ καὶ Αἰγέστῃ Τρωϊκὸν ἐν τούτοις κατέμεινε τοῖς χωρίοις, καὶ διετέλεσαν Ἐλυμοὶ καλούμενοι. [c] πεφάνθαι δὲ καὶ τὰ ἀξίωσιν Ἔλυμος, ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ γένους ὤν· ἀφ' οὗ τὰ κλῆσιν οἱ σύμπαντες ἔλαβον. οἱ δὲ σὺν τῷ Αἰνείᾳ πλέοντες ἀπὸ Σικελίας ἀφικνοῦνται τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, πρῶτον μὲν ὁρμίσαντο τὰ Ἰταλίας [d] καὶ τὰ λιμένα Παλίνουρον, ὃς ἀφ' ἑνὸς τῶν Αἰνείου κυβερνητῶν τελευτήσαντος αὐτόθι, τούτου τυχεῖν λέγεται τῆς ὀνομασίας. ἔπειτα νήσῳ πρόσχωρον, ἣ τὄνομα ἔθεντο [e] Λευκασίαν, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου, πρὸς τόνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. ἐκεῖθεν δὲ καταίροντες [f] εἰς λιμένα καλὸν καὶ βαθὺν ἐν Ὀπικοῖς, τελευτήσαντος καὶ αὐτόθι [g] Μισήνου τῶν ὁπλιτῶν τινος, ἀπ' ἐκείνου τὰ λιμένα ὠνόμασε. νήσῳ τε [h] Προχύτῃ καὶ ἀκρωτηρίῳ [i] καὶ ὁπλιτυχεῖ προσορμισάμενοι, κτίσματα [k] τοῦτα τίθενται τοῖς ὁπλίταις κλήσεις τοῖς τόποις, γυναικῶν ἀποθανουσῶν βουλόμενοι μνημεῖα ποιῆσαι τὰ χωρία. τούτων δὲ ἡ μέ, συγγενὴς Αἰνείου λέγεται γενέσθαι· ἡ δὲ, τροφός. τελευτῶντες δὲ ἀφικνοῦνται τὰ Ἰταλίας εἰς Λαυρεντόν· ἔνθα τὰ πλάνης παυσάμενοι, χάραξα ἔθεντο· καὶ τὸ χωρίον, ἐν ᾧ κατεστρατοπεδεύσαντο, ἐξ ἐκείνου Τροία καλεῖται· ἀπέχει δὲ τὰ θαλάττης ἀμφὶ τοὺς τέτταρας σταδίους. ἔγραψα δὲ ταῦτα, καὶ τὰ παρέκβασιν ἐποιησάμην διὰ ἀναγκαίαν χάριν· ἐπειδὴ συγγραφέων οἱ μὲν οὐδ' ἐλθεῖν Αἰνείαν [l] φασὶν εἰς Ἰταλίαν ἅμα Τρωσίν· οἱ δ' ἕτερον Αἰνείαν, καὶ τὰ [m] ἐξ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης γενόμενον· οἱ δὲ Ἀσκάνιον τὰ Αἰνείου· οἱ δ' ἄλλους τινάς. εἰσὶ δ' οἱ τὰ ἐξ Ἀφροδίτης Αἰνείαν λέγουσι καταστήσαντα λόχον εἰς Ἰταλίαν, ἀναχωρῆσαι πάλιν οἴκαδε, καὶ βασιλεῦσαι τὰ Τροίας τελευτῶντα δὲ καταλιπεῖν Ἀσκανίῳ [n] τῷ υἱῷ τὰ βασιλείαν, καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου γένος ὁπλιτικώτερον καταστῆναι τὰ ἀρχήν· ὡς μὲν ἐγὼ εἰκάζω, τοῖς Ὁμήρου ἔπεσιν οὐκ ὀρθῶς λαμβανομένοις παρακρουσθέντες. πεπύσμην δὲ αὖτις αὖ Ἰλιάδι Ποσειδῶνα προλέγοντα τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι περὶ τὰ Αἰνείαν καὶ τῶν ἐξ ἐκείνου γεγονομένων ὁπλιτείαν, ὧδέ πως·

[a] Ἀσφαλεῖς καὶ καταγωγαὶ *Vat.* [b] Ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου *Vat.* [c] Πρόσθεν mutandum eſſe in πρόσθεν, veriſimilis eſt conjectura. *Sylb.* Alioqui forſan dicendum eſſet, πρόσθεν γὰρ ὧν τοῦ τὰν ἀξίωσιν &c. *Port.* [d] Καπὶ τὰ λιμένα τὰ Παλίνουρον *Vat.* [e] Λευκασίαν ſcribendum eſſe contendit *Salmaſ.* in *Exercit. Plin.* l. I. c. 2. p. 49. [f] Εἰς λιμένα βαθὺν, καὶ κοινὸν *Vat.* [g] Μισηνῦ malit *Portus*: quod apud *Strabonem* ſic legitur. [h] Προχυτῇ male in *Ed. Steph.* [i] Καὶ ἐπὶ τύχῃ *Vat.* & in margine codicis *H. Stephani* repoſitum erat Καιήτῃ. Nos igitur (inquit *Caſaubonus*) veſtigia veteris lectionis ſervantes, non dubitamus legendum eſſe, καὶ ἀκρωτηρίῳ Καιήτῃ τύχῃ προσορμισάμενοι. corruptus enim eſt ab iis locus, qui pro τῃ legerunt πι. [k] Κατὰ τοῦτα malint *Sylb.* & *Port.* [l] Εἰς Ἰταλίαν φασὶν *Vat.* [m] Ἐξ Ἀφροδίτης καὶ Ἀγχίσου *Vat.* [n] Τῷ παιδὶ *Vat.* * Forſan *in Erycis vertice.*

[a] Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει,
Καὶ παῖδες παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

Vis igitur Æneæ Trojanis imperabit,
Et nati natorum, & qui post hos nascentur.

Ὑπολαβόντες οὖν ἡ Ὁμηρον ἐν Φρυγίᾳ δυναστεύσαι, εἰδέναι τοὺς ἄνδρας, [b] ὡς δὴ ἐ δυνατὸν ἐν Ἰταλίᾳ οἰκοῦντας βασιλεύειν Τρώων, τῷ ἀναχομιδῷ τοῦ Αἰνείου [c] ἀναπλάττουσιν. ἄρχειν δὲ δὴ τῶν Τρώων οὓς ἐπήγετο, καὶ ἄλλοθι πολιτευομένων, [d] ἐ δυνατὸν ἦν; ἔχοι δ' ἄν τις τῆς ἀπάτης καὶ ἑτέρας αἰτίας λαβεῖν. Εἰ δέ τινας [e] ταράττοι τὸ πολλαχῇ λέγεσθαί τε καὶ δείκνυσθαι τάφους Αἰνείου, ἀμηχάνως ὄντως ἐν πλείοσι ἡ αὐτὸν τεθάφθαι χωρίοις, ἐνθυμηθέντες ὅτι κοινόν ἐστιν, ὅτι πολλῶν τοῦτό γε τὸ ἄπορον, καὶ μάλιστα [f] τῶν ἐπιφανεῖς τὰς τύχας [g] ἐχόντων", πλάνης δὲ τοὺς βίους ἐχόντων, μαθέτωσαν ὅτι χωρίον μὲν ἓν τὸ δεξάμενον τὰ σώματα αὐτῶν ἦν, μνημεῖα δὲ τοῦ πολλοῖς κατεσκεύασε, δι' εὔνοιαν τὴν ἐν ὠφελείας πρὸ δι' αὐτοὺς γενομένων, μάλιστα εἰ τοῦ γένους αὐτῶν τι σῴζεσθαι, ἢ πόλεώς τινων ἄποικίσις, ἢ χρόνιοί τινες καὶ φιλάνθρωποι μονή· οἷα δὴ καὶ περὶ τόνδε τὸν ἥρωα μυθολογούμενα ἴσμεν. Ἰλίῳ μὲν γὰρ τὸ μὴ [h] παντελῶς ἀφανισθῆναι κατὰ τὴν ἄλωσιν τῶν ἐγχωρίων· τῇ δὲ καλουμένῃ Βεβρυκίᾳ τὸ Ἑπικράτειον ἀφανισθῆναι παρασκευάσας· [i] Φρυγίᾳ δὲ βασιλέα τὸν υἱὸν Ἀσκάνιον καταλιπών· ἐν [k] Παλλήνῃ δὲ [l] πόλιν ἐπώνυμον κτίσας· ἐν Ἀρκαδίᾳ δὲ [m] θυγατέρα γήμας· ἐν Σικελίᾳ δὲ μέρος τῆς στρατιᾶς ὑπολιπόμενος· ἐν πολλοῖς δὲ ἄλλοις χωρίοις φιλανθρώπως τοῖς ἀφικομένοις [n] ποιήσασθαι δοκῶν, ἐκούσιον εἶχε πρὸ αὐτοῦ τὴν εὔνοιαν, δι' ἣν τὸν μετ' ἀνθρώπων βίον ὑπολιπὼν [o] ἡρωϊκοῖς ἐκοσμεῖτο, καὶ μνημάτων κατασκευαῖς πολλαχῇ. ἐπεὶ φέρε τίνας αἰτίας [p] ἔχει τις ὑποθέσθαι τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ αὐτοῦ μνημάτων; Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων καὶ αὖθις λεχθήσεται, καθότι ἂν ὁ λόγος ἐφ' ἑκάστου καιροῦ ἀπαιτῇ. Τοῦ δὲ μηκέτι πρόσω τῆς Εὐρώπης πλεῦσαι τὸν Τρωϊκὸν στόλον, οἵ τε χρησμοὶ [q] ἐγένοντο αἴτιοι, τέλος λαβόντες ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις, καὶ τὸ δαιμόνιον πολλαχῶς τῷ ἑαυτοῦ βούλησιν ἐνδεικνύμενον. ἐπεὶ γὰρ ὁρμῷ χρησάμενοι τῷ Λαυρεντῷ, σκιμπόδας ἐπήξαντο πρῶτον μὲν πιεζομένοις τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ δίψης, ὄντος ἔχοντος ὕδωρ τοῦ τόπου· λέγω δὲ ἃ πρὸς τῶν ἐγχωρίων παρέλαβον· λιβάδες αὐτόμαται νάματος ἡδίστου ἐκ γῆς ἀνελθοῦσαι ὤφθησαν, ἐξ ὧν ἥτε στρατιὰ πᾶσα ὑδρεύσατο, καὶ ὁ τόπος [r] ἐπιῤῥύτου γέγονε, μέχρι θαλάσσης καταβάντος ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ ῥεύματος. νῦν μὲν τοι οὐκέτι πλήθουσιν, ὥστε καὶ ἀποῤῥεῖν, αἱ λιβάδες, ἀλλ' ἔστιν ὀλίγον ὕδωρ [s] ἐν κοίλῳ χωρίῳ συνεστηκὸς,

Quoniam igitur existimarunt Homerum sciviſſe hos viros in Phrygia regnaſſe, quaſi Trojanis imperare non potuiſſent licet in Italia manerent, hunc Æneæ reditum ſunt commenti. Sed nonne fieri poterat ut *Æneas* imperaret Trojanis, quos ſecum duxerat, quamvis in alia regione viverent & propriam rempublicam haberent? Hujus tamen erroris alias etiam cauſſas afferre quis poſſet. ¶ Sed ſi quos turbat quod multis in locis Æneæ ſepulcra narrentur ac monſtrentur, quum tamen nullo modo fieri poſſit ut unus & idem pluribus in locis ſit ſepultus, cogitent iſti, hanc dubitationem vulgarem eſſe de multis, præcipue vero de viris qui fortunæ beneficio illuſtres fuerunt, ſed vitam inſtabilem & vagam egerunt: & ſciant, unum quidem ſolum fuiſſe locum qui corpus ipſorum exceperit, ſed apud multos eorum monumenta erecta eſſe, propter benevolentiam illorum, qui utilitatem aliquam ipſorum opera perceperunt; præcipue vero ſiquæ generis ipſorum reliquiæ *inter eos* ſupereſſent, aut urbs aliqua ab ipſis condita, aut ſicubi diutius habitaſſent & cum indigenis comiter verſati fuiſſent. qualia ſunt quæ de hoc etiam heroe fabulis prodita ſcimus. Quoniam enim hic effecit, ne Ilium captum funditus deleretur; & ut ſociorum auxilia, in eam quæ Bebrycia vocatur, ſalva reverterentur; & in Phrygia filium Aſcanium regem reliquit; & in Pallene urbem de ſuo nomine condidit; & in Arcadia filiam nuptum collocavit; & in Sicilia partem exercitus ſui reliquit; quoniam etiam multis aliis in locis cum hominibus humaniter verſatus videbatur, voluntariam ipſorum benevolentiam ſibi conciliavit, ob quam, poſtquam cum mortalibus vivere deſiit, ſepulcris ornatus eſt & monumentis variis in locis exſtructis. Nam age, quas alias cauſſas monumentorum ipſius in Italia afferre poſſes? Sed de his alias etiam agetur, prout rerum ſingularum occaſio declarationem flagitabit. ¶ Cæterum, ne in ulteriores Europæ partes claſſis Trojana navigaret, in cauſa fuerunt tam oracula quæ ad ſuum finem in his locis ſunt perducta, quam deus ipſe qui ſuam voluntatem variis modis patefecit. Quum enim Laurentum appuliſſent, eo portu ſunt uſi, & tentoria circa littus fixerunt: ac primum quidem hominibus ſiti graviter laborantibus, quod is locus nullas haberet aquas, (dico autem quæ ab ipſis indigenis accepi) latices ſuaviſſimi fontis ex terra ſua ſponte proſilientes ſunt viſi, unde & totus exercitus eſt aquatus, & locus ille factus eſt irriguus, fontium aquis uſque ad mare deſcendentibus. Nunc tamen non ſunt adeo aquarum pleni, ut aliquid inde profluat ac redundet: ſed eſt exigua aqua, quæ in loco concavo continetur,

LIV.

LV.

a Il. υ'. v. 308. Vide *Strabonem* l. 13. p. 608. *b* Scriptum ſuiſſe puto ὡς δὴ ἐ δυνατὸν ἦν ἐν Ἰτ. quod dictum ſit pro ὡς δὴ ἐ δυνατῶ ὄντως. *Steph.* *c* Ἀνέπλασαν *Vat.* *d* Οὐκ ἀδυνάτῳ *lib Vat.* atque ita ſine interrogatione legendum eſſe docuit *Cujacius.* *e* Rectius indicative, ταράττει. *Sylb.* *f* Τῶν ἐπιφανῶς μὲ πὰς τ. malit *Sylb.* *g* Deeſt *Vat.* *h* Παντελῶ *Vat.* *i* Ἐν Φρυγίᾳ *Vat.* *k* Παλλήνῃ pro πλάνῃ (ut in *Ed. Steph.*) repoſui ex *Lapo*, quod mirifice conſentiat cum iis quæ ſupra memorantur p. 39. v. 17. *Sylb.* Veterem tamen lectionem ferri poſſe exiſtimat *Portus*; qui vertit, *& in ſuæ profectionis erroribus.* *l* Sc. Αἴνειαν, ut ex pag. 31. patet. *m* Θυγατέρα legiſſe videtur *Lapus.* & recte: quoniam *Agathyllus* quoque ſupra p. 39. v. 4. teſtatur eum duas gnatas in Arcadiæ Neſo elocaſſe, Codonem & Anthemonem. *Sylb.* Non tamen (inquit *Portus*) inde ſequitur ambas in Arcadia nuptum datas. *n* Διαφήσασθαι *Vat.* *o* Ἡρώοις *Vat.* *p* Ἔχει τις ὑποθέσθαι τῶ ἐν Ἰταλοῖς αὐτῶ μνημάτων. εἰ μήτε ἄρξει τούτων τῶ χωρίων, μήτε καταχωρὰς ἐν αὐτοῖς ἐποιήσατο, μᾶλ' ἄλως ἐγένοντο ἀφ' ὧν αὐτῶν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲ τούτων *Vat.* *q* Αἴτιοι ἐγένοντο *Vat.* *r* Ἐπιῤῥύτης *Vat.* *s* Συνεστηκὸς ὀν κοίλῳ χωρίῳ *Vat.*

tinetur, quam ejus regionis incolæ soli sacram esse dicunt. Et juxta ipsam aræ duæ monstrantur, quarum altera solem orientem spectat, altera occidentem: & ambas Trojani fundarunt, supra quas fabulose tradunt Æneam primum sacrificium deo fecisse, ut ei gratias ageret pro aquis oblatis. Deinde vero ipsis prandium humi sumentibus multi *cibis* apium substraverunt, hocque mensæ loco cibos sustinebat: sed (ut alii dicunt) crusta panis triticei munditiæ causa cibis subjecerant. Sed quum cibi appositi jam absumpti fuissent, & apium sive panis crusta ipsis suppositа unus atque mox alter comedisset, tunc quidam sive de Æneæ filiis, ut fertur, sive de contubernalibus, exclamans hæc protulit, At nos vel ipsam mensam jam absumpsimus. Quum autem hoc audissent, omnes tumultuari cœperunt, quod tunc primum oraculum ipsis redditum ad finem esset perductum. Nam, ut quidam ajunt, ipsis quoddam oraculum Dodonæ fuerat redditum; sed (ut alii scribunt) in Erythris Idæ viculo, ubi habitabat Sibylla, illius loci nympha fatidica, quæ ipsos jussérat occidentem versus navigare, donec in eum locum pervenirent in quo mensas comederent: ut vero hoc animadvertissent factum, quadrupedem ducem sequerentur; &, ubi id animal defatigatum procubuisset, urbem ibi conderent. Hoc igitur oraculo in memoriam revocato, alii deorum simulacra Æneæ jussu in locum indicatum ex navibus extulerunt; alii vero bases & aras ipsis erexerunt: mulieres autem cum ululatu & choreis sacra prosequebantur. At Æneas & comites, rebus omnibus ad sacrificium paratis, coronati circum aram steterunt. ¶ Interea vero dum isti vota faciunt, porca quam erant immolaturi, quæ gravida erat & partui vicina, quum sacerdotes in ipsam manibus injectis sacrificium jam auspicari vellent, vinculis excussis ex manibus eorum, à quibus detinebatur, se proripuit, & loca mediterranea cursu petere cœpit. Æneas vero quum intellexisset hanc esse quadrupedem illam viæ ducem ab oraculo sibi significatam, cum paucis eam ex intervallo sequebatur, veritus ne propter persequentium tumultum à fatali via averteretur. At illa ferme stadiis XXIV. à mari digressa, collem quendam cursu conscendit, ubi labore fatigata conquievit. Quum autem Æneas (oraculum enim ad finem videbatur perductum) cerneret locum illum in agro parum commodo, & procul abesse à mari, eoque importuoso, in magnam animi anxietatem & consilii inopiam incidit, utrum oraculo parendum, atque sedes ibi figendæ essent, ubi vitam ærumnarum plenam perpetuo degerent, & nullius boni participes essent futuri; an ulterius ad meliores sedes quærendas eundum esset. Sed quum ille has res animo agitaret & deos incusaret, vox quædam ex nemore (non apparente qui loquebatur) ad eum derepente delata est, jubens ipsum ibi manere & urbem celeriter condere, nec præsentis opinionis

LVI.

κὸς, λεγόμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἱερὸν ἡλίου· ᾗ βωμοὶ δύο πρὸ αὐτοῦ δείκνυνται, ὁ μὲν πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένος, ὁ δὲ πρὸς δύσιν, Τρωϊκὰ ἱδρύματα, ἐφ' ὧν ἡ Αἰνείου μυθολογοῦσι πρώτην θυσίαν ποιήσασθαι τῷ θεῷ χαριστήριον τῶν ὑδάτων. [a] ἔπειτα δεῖπνον αἱρεμένοις αὐτοῖς ὅτι τοῦ δαπέδου, σέλινα μὲ πολλοῖς ὑποστρώσαι, καὶ ἐπὶ ταῦτα ὥσπερ τραπέζαις τῶν ἐδεσμάτων· ὡς δέ φασί τινες, ἰτέα καρποῦ πεπονημένα πυρίνου, καθαρότητος τᾶς πρόφας ἕνεκα. ἐπεὶ δὲ αἱ προτεθεῖσαι προφαὶ καταπάλαντο, καὶ τῶν ὑποστρωμένων αὐτοῖς σελίνων εἴτε ἰτέων ἔφαγέ τις, καὶ αὖθις ἕτερος, τοῦτο τυγχάνει τις εἰπὼν εἴτε τῶν Αἰνείου παίδων, ὡς λόγος ἔχει, εἴτε τῶν ὁμοσκήνων, Ἀλλ' ἡμῖν γε ἤδη καὶ ἡ τράπεζα κατεδήδοται. ὡς δὲ τοῦτο ἤκουσαν, ἅπαντες ἀνεθορύβησαν, ὡς τὰ πρῶτα τῆ μαντεύματος ἤδη σφίσι τέλος ἔχοι. ἐπὶ γάρ τι δέσφατον αὐτοῖς, ὡς μυθεῦσί τινες λέγουσιν, ἐν Δωδώνῃ γενόμενον· ὡς δ' ἕτεροι γράφουσιν, [b] ἐν Ερυθραῖς πεδίῳ τῆ Ιδυις, ἔνθα ᾤκει Σίβυλλα ὀπιτρεία νύμφη χρησμῳδός, ἣ αὐτοῖς ἔφρασε πλεῖν ὅπῃ δυσμῶν ἡλίου, ἕως ἂν εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἔλθωσιν, [c] ἐν ᾧ κατεδηδῆ τὰς τραπέζας· ὅταν δὲ τοῦτο μάθωσι γενόμενον, ἡγεμόνα τετράποδα ποιησαμένους, [d] ὅπου ἂν κάμῃ τὸ ζῶον, ἐνταῦθα δείμασθαι πόλιν. τοῦτο δὴ τὸ θεοπρόπιον ἀναμνησθέντες, ἃ μὲ τὰ ἕδη τῶν θεῶν, Αἰνείου κελεύσαντος, εἰς τὸ ἀποδειχθὲν χωρίον ἐκ τῆ νεὼς ἐξέφερον· οἱ δὲ βάθρα καὶ βωμοὺς κατεσκεύαζον αὐτοῖς· αἱ δὲ γυναῖκες, ὀλολυγῇ καὶ χορείαις χρώμεναι, παρεκόμιζον τὰ ἱερά· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Αἰνείαν, τῶν σκευασθέντων θυσίας, ἔχοντες τοὺς στεφάνους περὶ τὸν βωμὸν ἔστησαν. Ἐν ᾧ δὲ ὅτοι τὰς εὐχὰς ἐποιήσαντο, ἡ μέλλουσα καθιερεῦσθαι ὗς, ἐγκύμων οὖσα καὶ ὠδίνουσα πάνυ, καταρχομένων αὐτῆς [e] τῶν ἱερέων, ἀφορμησαμένη καὶ ἀποφυγοῦσα τοὺς κατεχοντας, ἄνω θαλάττης ἔδραμε. Αἰνείας δὲ μαθὼν ὅτι ταύτην ἀρχὴν τῶν [f] τετράποδα" ἡγεμόνα τὸ θέσφατον αὐτοῖς ἐδήλου, παρικολούθει σὺν ὀλίγοις μικρὸν ὑποπτάμενος, δεδοικὼς μὴ ὑπὸ θορύβου τῶν διωκόντων ἀποτραπείη τῆς ὁδοῦ. καὶ ἡ μὲ ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ τέτταρας σταδίους ἀπὸ θαλάττης διελθοῦσα λόφον τινὰ κατέσχεν, ἔνθα ὑπὸ καμάτου μοχθήσασα καθέζεται. τῷ δὲ Αἰνείᾳ· τέλος γὰρ τὰ μαντεύματα ἐφαίνετο ἔχειν· ὁρῶντι τὸ χωρίον γῆς τε οὐκ ἐν καλῷ, καὶ θαλάττης πόρρω, καὶ οὐδὲ ταύτης εὐορμίσασθαι ἀγαθῆς, πολλὴ παρίσταται ἀμηχανία, πότερα χρὴ τῷ θεσπίτῃ πειθομένους αὐτοῦ κατοικεῖν, ἔνθα λυπηρὸν εἰσαεὶ βίον τεύξουσιν, οὐδενὸς χρηστοῦ ἀπολαύοντες, ἢ πορρωτέρω χωρητέον ὅπῃ γῆς ἀμείνονος μάξουσιν. ταῦτα δὲ αὐτῷ διανοουμένῳ, καὶ τὰς θεὰς ἔχοντι δι' αἰτίας, ἄφνω λέγεταί φωνή τις ἐκ τῆς νάπης, ἀφανοῦς ὄντος· τῷ φθεγξομένῳ, πορρωτέρω, κελεύουσα μένειν τε αὐτόθι, καὶ ποιεῖσθαι λόγον ταχέων, καὶ μὴ τῷ ἀπόρῳ τῆ παρούσης δόξης

a Particulam δὶ post ἔπειτα desiderari existimat *Portus*. b Εν Ερυθρᾷ χωρίῳ *Vat.* Εν Ερυθραῖς χιδίῳ legebat *Lapus*: nam vertit, *Erythris Idæ tugurio*. Ego, quum nulla alia hujus usurpationis afferantur exempla, opinabar legi posse χιδὸν prope. *Sylb.* Hanc conjecturam amplectitur *Salmas.* in Exercit. Plin. p. 55. *Ed. Traject.* Quum juxta *Suidam* Sibylla Erythræa dicatur, Διὰ τὸ τυχεῖναι ἐν χωρίῳ τῆ Ερυθρῶν, quid si pro χιδίῳ reponatur χωρίῳ? *Port.* c Idem memoratur *Lycophroni* v. 1250. *Straboni* l. 13. p. 608. & *Virgilio* l. 7. v. 115. d Οποι ἂν *Vat.* e Τῶν ἱερῶν *Vat.* f Deest *Vat.*

a Επὶ

δόξης ὑπηρέφατο, εἰ μὴ σὺ εὐδότῳ γῇ τ βίον ἱδρύσεται, τὴν μέλλησάν τε καὶ ὅσον οὔπω παρῆσαν εὐτυχίαν ἀπώσασθαι. εἶναι γὰρ αὐτῷ πεφρικὸν ἐκ ταύτης ὁρμώμενον τῆς λυπρᾶς καὶ ὀλίγης πρῶτον οἰκήσεως, πολλὴν δὲ ἀγαθὴν ὑπαντήσασθαι γῆν σὺν χέρνῳ. παισὶ δὲ αὐτοῦ καὶ ἐγγόνοις ἔσεσθαι ἀρχὴν μεγίστην, καὶ [a] ὑπὲρ πλεῖστον χρόνον ἐκμπαιωμένην ὑπάρξειν. ταύτῃ μὲν οὖν ἐν τῷ παρόντι καταγωγὴν ἔσεσθαι τοῖς Τρωσί· μετὰ δὲ τοσούτους ἐνιαυτοὺς, ὅσους ἂν ἡ ὗς τέκῃ χοίρους, κτισθήσεσθαι πρὸς τοῦ ἐξ ἐκείνης γενησομένων πόλιν ἑτέραν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην. μαθόντα δὲ τὸν Αἰνείαν, [b] καὶ νομίσαντα δαιμόνιόν τι χρῆμα τῆς φωνῆς εἶναι, ποιεῖν ὡς ὁ θεὸς ἐκέλευεν. ἕτεροι δὲ λέγουσιν ἀδημονοῦντι τῷ ἀνδρὶ, καὶ παρεκπόπτοντι τὸ σῶμα ὑπὸ λύπης, καὶ οὔτε ὅπῃ ἔ στρατοπέδου καταβάντι, 46 οὔτε σίτου προσενεγκαμένῳ, αὐτοῦ δὲ ὡς ἔτυχεν αὐλιαθέντι τὴν νύκτα ἐκείνην, ὄπτασίαν μεγάλην τινὰ καὶ θαυμασίαν [c] ὑπνίου τοῦ θεῶν τινι τοῦ πατρίων εἰκαθεῖσαν ἄλλην, τὰ λεχθέντα μικρῷ πρότερον ὑπομνῆσαι. [d] ὁποτέρῳ δὲ ταληθὲς ἔχει, θεοῖς ἂν εἴη γνώριμον. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ [e] τριάκοντα λέγεται χοίρους ἡ ὗς τεκεῖν· καὶ τοσούτοις ἐνιαυτοῖς ὕστερον [f] ὑπὸ Τρώων ἑτέραν κτισθῆναι πόλιν, ἣν τὸ θέσφατον, ὑπὲρ ἧς ἐν οἰκείῳ τόπῳ διαλέξομαι. Αἰνείας δὲ τῆς μὲ ὑὸς τ τόκον ἅμα τῇ γαμετῇ τοῖς πατρῴοις ἀγίζει θεοῖς ἐν τῷ χωρίῳ τῷδε, ὅ νῦν ὄντι ἡ καλιὰς· καὶ αὐτίκα Ⓐ Λαβινιάταν, τοῖς ἄλλοις ἄβατον φυλάττοντες, ἱερὸν νομίζουσι· τοῖς δὲ Τρωσὶ μεταστρατοπεδεῦσαι κελεύσας ὅπῃ τ λόφον, ἱδρύεται τὰ ἕδη τῶν θεῶν ἐν τῷ κρατίστῳ, καὶ αὐτίκα περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ πολίσματος ἅπασαν προθυμίᾳ ὥρμηδ', ἐλάμβανέ τε καὶ θεὸν ἐκ τ πέριξ χωρίων ὁπόσα εἰς τὸν πολισμὸν αὐτῷ ἦν χρήσιμα, [g] καὶ μάλιστα ἔμελλε λυπηρὰ τοῖς ἀφαιρεθεῖσι φανήσεσθαι, σίδηρον, καὶ ξύλα, καὶ τὰς γεωργικὰς σκευάς. Λατίνῳ δὲ, ὃς ἦν τότε βασιλεύς, πολεμοῦντι πρὸς ἔθνος ὅμορον, τοὺς καλουμένους [h] Ρουτόλους, καὶ δυσημεροῦντι κατὰ τὰς μάχας, ἀγγέλλεται τὰ γινόμενα ὅπῃ τὸ φοβερώτατον, ὡς ἀνάσατος αὐτῷ γίνεται πᾶσα ἡ πρὸς ἑσπερείῳ στρατιὰ, καὶ εἰ μὴ σὺν τάχει [i] κωλύσει τὰ δρώμενα, [k] ἰσχυρὸς αὐτῷ φανήσεται ὁ πρὸς τοὺς ἀγχιτόνους ἀγών. ἀκούσαντι δὲ [l] τῷ ἀνδρὶ δέος εἰσέρχεται, καὶ αὐτίκα ἔ παρόντος πολέμου μεθέμενος, ὅπῃ τοὺς Τρῶας ἐλαύνῃ πολλῇ στρατιᾷ. ὁρῶν δὲ αὐτοὺς ὡπλισμένους τε ὡς Ἕλληνας, καὶ ἐν τάξει εὐκόσμῳ ἀκαταπλήκτως τὸ δεινὸν ὑπομένοντας, ἧ μὲ αὐτίκα πρὸς δυσχωρίαν ἐκπεσόντας, ὡς οὐκ ἂν ἐξ ἐφόδου αὐτοὺς ἔτι χφρονοῦντας, [m] καθ' ἣν ἔσχε λίαν οἴκοθεν ὁρμώμενος, ἀποτρέπεσθαι.

dubitationi nimium indulgere, quod in agro fertili ſedes ad vitam agendam non eſſet poſiturus, & futuram atque adeo propemodum jam præſentem felicitatem rejicere. In fatis enim eſſe ut ex hoc inopi & exiguo domicilio primum profecti amplum bonumque agrum tandem ſibi parārent, & ipſius liberi ac poſteri maximum imperium & ad plurima ſecula duraturum haberent. Trojanos igitur in præſentia ſedibus iſtis uſuros *dicebat*: ſed poſt totidem annos, quot porcellos ſus peperiſſet, alteram urbem fortunatam & amplam ab ejus poſteris conditum iri. Æneam vero, quum hoc intellexiſſet, eamque divinam vocem eſſe judicaſſet, dei imperata feciſſe *ferunt*. Alii vero dicunt huic viro vehementer ſolicito, & præ dolore corpus languidum habenti, & neque in caſtra deſcendenti, neque cibos ullos ſumenti, ſed illic ita ut forte erat noctem illam cubanti, magnum quoddam ac admirandum ſpectrum forma cujuſdam dei patrii aſſumpta in ſomnis adſtitiſſe, & de rebus paullo ante memoratis eum monuiſſe. Sed utrum ad veritatem propius accedat, deus novit. Poſtridie vero ſus porcellos xxx. peperiſſe fertur: & poſt totidem annos urbem aliam, de qua ſuo loco verba faciam, ſecundum vocem illam fatidicam à Trojanis conditam tradunt. ¶ Æneas LVII.
vero ſuis fœtum una cum matre diis penatibus immolavit in eo ipſo loco, in quo nunc eſt quoddam ſacellum; quod Laviniatæ ſacrum putant, ita cuſtodientes ut cæteris nullus ad ipſum aditus pateat. Quumque Trojanis imperaſſet ut in collem caſtra moverent, in præſtantiſſima collis parte deorum ſimulacra collocavit, & maxima animi alacritate confeſtim urbem ædificare cœpit: atque ex circumvicinis undiq; diſcurrens petebat quicquid ad urbis condendæ uſus faciebat, præcipue vero ferrum, ligna, & inſtrumenta ruſtica, quorum privatio graviſſimum dolorem dominis erat allatura. Latino autem, qui tunc rex erat, contra finitimam gentem, qui Rutuli vocabantur, bellum gerenti, & aliquoties parum feliciter pugnanti, nunciantur iſta mirum in modum exaggerata: totam oram maritimam ab exercitu extero vaſtari; &, niſi celeriter ejus excurſiones reprimeret, bellum, quod cum vicinis populis gerebat, ipſi fore gravius. His autem auditis virum metus ſubiit; & confeſtim intermiſſo præſenti bello, cum magnis copiis contra Trojanos ivit. Sed quum eos more Græco armatos, & acie egregie inſtructa prælii diſcrimen intrepide exſpectantes videret, deterritus eſt, quod eos in ſuam poteſtatem incuſſu primo non redactum iri putaret, quemadmodum domo diſcedens ſperaverat. Sed

a Επὶ πλείστον χρόνου *Vat.* b Καὶ δαιμόνιόν τι νομίσαντα *Vat.* c Ενυπνίου *Vat.* d Οποτέρως malim. *Sylb.* e Vide *Virgilii* Æneid. l. 8. v. 44. f Υπὸ Τρώων ἑτέρων in *Ed. Steph.* atque de Æneæ poſteris intelligi vult *Portus*; qui alii erant Trojani, non illi primi qui ad Italiæ regionem appulerant. Sed ἑτέρων πόλιν legendum eſſe contendit *Sylb.* ex v. 10, 11. necnon ex p. 53. juxta *Ed. Sylb.* ubi diſertim narratur hujus vaticinii expletio. Hoc luce meridiana clarius eſſe pronunciat *Caſaub.* Sunt enim hæc (inquit) oraculi ipſius verba, quæ ſemper ita referuntur: atque res ipſa non patitur ut legamus ἑτέρων. Æneam enim ἀδημονοῦντα, ob urbem à ſe parum commodo loco conditam, ſolatur vox audita ſpe ἑτέρας πόλεως ab ipſius poſteris meliori loco condendæ, non ſpe πόλεως ὑφ' ἑτέρων Τρώων condendæ. g Καὶ μάλιστα ἃ ἔμελλε *Vat.* h Ρουτύλους *Vat.* i Ita *Sylb.* Κολύσῃ in *Ed. Steph.* k Ὀχυρὸς *Vat.* l Αὐτῷ τῷ ἀνδρὶ *Vat.* m Placet mihi, quod conjicit *Portus*, ut legatur, καθ' ἣν ἔχ' ἐλπίδα οἴκ. Similis, quod ad ſententiam attinet, locus eſt l. 3. ubi de Romanis & Albanis ſic ſcribit, τὴ μὲ παχείας ἐπὶ τ ἀγῶνα ὁρμῆς, ἣν κατ' ἀρχὰς εἶχον ὡς αὐτῆ ἐφόδῳ πεισθέντες τοὺς πολεμίους, ἀπίστευσαν. *Caſ.* Καθ' ἣν ἔχει δόξαν οἴκ. *Vat.*

Sed, caſtris in colle quodam poſitis, primum quidem copias ſuas ex præſenti labore reficiendas duxit, quem ob longum iter & magnam *hoſtes* perſequendi contentionem tulerant. Quum autem ibi pernoctaſſet, ſimulatque dies illuxiſſet, cum hoſtibus confligere decrevit. Sed poſt hoc conſilium, *quidam illius regionis dæmon in ſomnis adſtans ipſum monuit, ut Græcos in agri partem reciperet: ipſorum enim adventum magnam Latinis utilitatem allaturum, & univerſæ Aboriginum genti bono futurum. At Æneæ dii patrii eadem nocte in ſomnis apparuerunt, eumque ſunt hortati Latino perſuaderet, ut ſibi ſedes ſponte daret in quo loco vellent,& Græcorum copiis ſociis potius quam hoſtibus uteretur. Hoc autem ſomnium ambos à faciendo prælii initio deterruit. Quum autem dies illuxiſſet, & exercitus inſtructa acie ad pugnam committendam eſſent parati, caduceatores utrinque ad ipſorum duces venerunt, qui poſtularunt ut ad colloquium *ambo* convenirent. atque hoc ita factum eſt. ¶ At prior Latinus queſtus de repentino & non denuntiato bello, rogavit Æneam ut diceret quiſnam eſſet, & quid volens ageret & ferret ſuæ regionis res, præſertim quum à ſe nullam injuriam ante accepiſſet, quumque probe ſciret belli auctores ab omnibus, qui injuria ſunt laceſſiti, propulſari. *Queſtus eſt* etiam quod quum ipſi quidlibet, ſiquid moderati petiiſſet, à ſuæ regionis incolis volentibus & amice impetrare licuiſſet, † tamen omnium gentium jure violato, turpius quam honeſtius hæc ipſa per vim capere maluiſſet. His autem ab eo dictis Æneas reſpondit: "Nos genere Trojani ſumus, & ex urbe "inter Græcos non obſcuriſſima venimus, "quam Græci bello decennali expugnatam "nobis eripuerunt; & errabundi vagamur, "quod nullam urbem ac agrum habeamus, in "quo poſthac habitemus; & deorum mandatis "parentes huc pervenimus: & hic ſolus ager, "ut oracula ſignificarunt, noſtrorum errorum "portus *nobis* relinquitur. Res vero nobis neceſſarias ex hoc agro paramus, miſeriarum "noſtrarum quam honeſtatis ac decori majorem rationem habentes: ‡ quod certe, quia "huc recens venimus, factum nollemus. Sed "has injurias multis magniſque beneficiis "compenſabimus, præbentes vobis & corpora "& animas bene in periculis exercitatas, ut "ipſis pro arbitrio utamini: agrumque veſtrum nullis maleficiis vaſtatum ſervabimus, "& in hoſtium agro parando vos alacriter juvabimus. Voſque ſuppliciter oramus ne ob "anteacta iraſcamini: cogitantes non injuriæ "faciendæ cauſa, ſed ab ipſa neceſſitate coacTos nos hæc feciſſe. Omne autem peccatum "non voluntarium venia dignum. Quare

LVIII.

στρατοπεδευσάμην. δ' ὅτι λόφου τινὸς, τὸ πρῶτον ἀναλαβεῖν ᾤετο δεῖν τὴν δύναμιν ἐκ τοῦ παρόντος κόπου, ὃς πολὺς ἐκ μακρᾶς ὁδοῦ καὶ συντόνου διώξεως αὐτοῖς ἐγένετο. αὐλισάμενον δὲ περὶ νυκτὸς αὐτόθι, γνώμην ἐποιεῖτο ἀρχαιόθυτος ἔων συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις. ἐγνώκοτι δὲ αὐτῷ ταῦτα λέγει τις ὀπτασία καθ' ὕπνον ὀπτάνουσα δαίμων, δέχεσθαι τοὺς Ἕλληνας τῇ χώρᾳ συνοίκους· ἥκειν γὰρ αὐτοὺς μέγα ὠφέλημα [a] Λατίνων, καὶ κοινὸν Αβοριγίνων ἀγαθόν. Αἰνείᾳ δὲ οἱ πατρῷοι θεοὶ τῆς αὐτῆς νυκτὸς φανέντες ἐκελευόντα πείθειν Λατῖνον ἑκόντα δοῦναι τὴν οἴκησιν ᾗ ἂν βούλονται χωρίῳ, καὶ χρῆσθαι δυνάμει Ἑλληνικῇ συμμάχῳ μᾶλλον ἢ ἑτέρῳ. ἀμφοτέρους δὲ τὸ ὄναρ [b] ἐκώλυε ἄρχειν μάχης. ὡς δὲ ἡμέρα τε 47
ἐγένετο, καὶ διεκοσμήθησαν εἰς μάχην αἱ δυνάμεις, κήρυκες ἦκον ὡς τοὺς ἡγεμόνας ἑκατέρωθεν, [c] τὸ αὐτὸ" ἀξιοῦντες, [d] συνελθεῖν ἀλλήλους εἰς λόγους· καὶ ἐγένετο τοῦτο. Πρῶτος δὲ ὁ Λατῖνος ἔγκλημα ποιούμενος τὸν ἀφρίδιόν τε καὶ ἀκατάγγελτον πόλεμον, ἠξίου τὸν Αἰνείαν λέγειν, [e] ὅστις ὢν καὶ τί βουλόμενος ἄγει καὶ φέρει τὰ χωρία, πεπυσμένος γε σαφῶς δεινὸν [f] πρᾶγμα, καὶ οὐκ ἀγνοῶν ὅτι τὸν ἄρχοντα πολέμου πᾶς ὁ πεπαιδευμένος ἀμύνεται· [g] δικαίου τε ὄντος αὐτῷ παντὸς, εἴ τινος ἐδέετο μετρίου, πρὸς φιλίους, καὶ πρὸ ἑκόντων εὐεπίσκεπτον τῶν ἐγχωρίων, παρελθόντα τὴν ἀπάντων ἀνθρώπων δικαίωσιν, [h] ἄμεινον ἢ κάλλιον ἡγήσασθαι βίᾳ προσφέρων τὰ αὐτὰ λαμβάνειν. τοιαῦτα δὲ αὐτοῦ διαλεχθέντος, ἀπεκρίνατο Αἰνείας· "Ἡμεῖς μὲν "μὴν Τρῶες ἐσμὲν, πόλεως δὲ οὐ τῆς ἀφανεστάτης ἐν "Ἕλλησιν ἐγενόμεθα· ὑπὸ Ἀχαιῶν "δεκαετεῖ πολέμῳ χειρωθεῖσαν, ἁλόντα πανστρατιᾷ· ἐξερχόμε- "νοι, πόλεώς τε καὶ χώρας ἐν ᾗ τὸ λοιπὸν οἰκήσο- "μεν ἀποικίας, θεοῖς δὲ κελεύουσι πειθόμενοι, δεῦρο ἀ- "φίγμεθα· καὶ ἡμῖν, ὡς τὰ θέσφατα λέγει, λιμὴν "τῆς πλάνης ἥδε ἡ γῆ μόνη λείπεται. προσδόκιμα δὲ "ἐκ τῆς χώρας ὧν ἡμῖν δεῖ, δυσχερέστερον μᾶλλον ἢ "εὐπορεπέστερον, ὡς ἥκιστα νεωστὶ ἐβουλόμεθα. ἀμει- "ψόμενα δὲ αὐτὰ πολλαῖς καὶ ἀγαθαῖς ἔργων ἀμοιβαῖς, "παρέχοντες ὑμῖν καὶ σώματα καὶ ψυχὰς εὖ πρὸς "τὰ δεινὰ πεπαιδευμένας, χρῆσθαι ὁπόσα βούλεσθε, "τὴν ὑμετέρων γῆν φυλάττοντες ἀδήωτον, τὴν δὲ "τῶν πολεμίων προθύμως συγκαταπονούμενοι. ἱκέται "δὲ ὑμῶν γινόμεθα μὴ πρὸς ἀρχὴν τὰ πεπραγμέ- "να λαμβάνειν, ἐνθυμηθέντας ὡς οὐ συνὼν ἦρεν, ἀλλ' "ὑπ' ἀνάγκης ταῦτα βιασθέντες ἐποιοῦμεν. ἅπαν "δὲ συγγνώμης ἄξιον τὸ ἀκούσιον. [k] καὶ ἃ ὑμᾶς "μηδὲν

[a] Λατίνῳ legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius*: quia Latinus ſupra non Latinorum ſed Aboriginum rex nominatur; nec Aborigines à Latinis ſunt diverſi. *Sylb.* [b] Ἐκώλυσεν *Ven.* [c] Deſunt in *Ed. Steph.* [d] Ἀλλήλοις συνιέναι *Vat.* [e] Ὅστις δὴ *Vat.* [f] Πρότερον *Vat.* [g] Pro παρεχὸν (ut in *Ed. Steph.*) legendum πρεσβεῦον, abſolute videlicet, ut κελεύοντι ſupra p. 32. v. 33. & δέξαι p. 38. v. 25. Vide *Cantari* Nov. Lect. l. 3. c. 27. & *Stephani* Theſaurum, *Camerarius* quoque ſic in ſuo libro emendarat. ἂν vero cum participio abſoluto uſurpatam habes etiam infra p. 63. *Sylb.* [h] Quum paullo poſt ſequatur δυνηγέστερον μᾶλλον ἢ ὑπεκπίστερον, & eodem alibi quoque modo loquatur, non video cur dubitandum ſit & hîc ἄμεινον μᾶλλον ἢ κάλλιον ſcribere. *Steph.* [i] Ita pro ἡγούμεθα (ut in *Ed. Steph.*) cum Interpretibus lego. *Sylb.* [k] Καὶ ἃ ὑμᾶς &c. in *Ed. Steph.* Pro ἃ *Canterus* legit ἀξιῶμεν. quæ lectio tum demum conſtabit, ſi αὐτὸν vertas in δεινὸν, ἀνήκεστον, vel ſimile quid. *Sylb.* Corrige καὶ ἄμεινον ὑμᾶς repetendo λόγῳ κοινῷ illa ἱκέται γινόμεθα. *Steph.* & *Caſ.* Διὸ ἃ ὑμᾶς μηδὲν δεινὸν βουλεῦσαι ἄξιον παρ' ἡμῶν, vel Διὸ πρόσχημεν ὑμᾶς μηδὲν ἀνήκεστον βουλεῦσαι &c. legit *Portus*. Verum optime in *Cod. Vat.* καὶ δεῖ ὑμᾶς μηδὲν ἐναντίον βουλεῦσαι. atque ita, vel ἄδικον aut ἀνήκεστον pro αὐτὸν legiſſe viſus eſt *Lapus*. * Genius quidam loci. *Lapus*. Quidam indigitum dæmonum. *Gelen.* † *Græca verba videntur ſonare*, tamen eum morem prætergreſſus, quem omnes homines juſtum eſſe cenſent. *Port.* ‡ Quod nuper factum nequaquam volebamus. *Gelen.*

a Πρώτης

"μηδὲν αὐτὸν βουλεῦσαι περὶ ἡμῶν χεῖρας προσενεχθέ-
"ναι· εἰ δὲ μή, θεοὺς καὶ δαίμονας οἱ κατέχουσι τήνδε
"τὴν χθόνα ἀπροσπύθμους συμμάχους ἡμῖν γενέσθαι
"καὶ ὧν ἀναγκασθέντες δρῶμεν, πειρασόμεθα πολέμου
"ἄρχοντας ὑμᾶς ἀμύνασθαι. οὐ γὰρ ἂν νῦν [a] πρῶτον,
"οὐδὲ μεγίστου πολέμου τοῦδε ἀπολαύσαιμεν. ὡς δὲ
ταῦτα ὁ Λατῖνος ἤκουσεν, [b] ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτούς·
"Ἀλλ' ἔγωγε εὔνοιάν τε πρὸς ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν γέ-
"νος ἔχω, καὶ συμφοραῖς ἀνθρώπων ἀναγκαίαις πάνυ
"ἀχθομαι· σώζεσθαί τε ὑμᾶς περὶ πολλοῦ ἂν ποιησάι-
"μην, εἰ μοι δῆλοι [c] γένοισθε οἰκήσεως δεόμενοι ἥκειν, οἷ
"τ' ἀποχρήσει τε τῆς μοίρης, καὶ πρὸς φιλίαν τὴν δοθη-
"σομένων μεδέξοντες, ἀλλ' οὐ τοῦ ἐμοῦ δυναστείαν ἁ-
"φαρπασόμενοι πρὸς βίαν. εἰ δ' ἐπαληθεύεται [e] ἡμῖν ὅδ'
48 "ὁ λόγος, πίστεις τούτων ἀξιῶ δοῦναι καὶ λαβεῖν, αἳ φυ-
"λάξουσιν ἡμῖν ἀδόλως τὰς ὁμολογίας.

Αἰνείας δὲ ἐπαινέσαντος τοὺς λεχθέντας, γίνονται συν-
θῆκαι τοῖς ἔθνεσιν ὑφ' ὁρκίων τοιάδε· Ἀβορεῖνας μὲν Τρω-
σὶ δοῦναι χώρην ὅσην ἐξίοιεν, ἀμφὶ τοὺς τετταράκοντα
σταδίους, πανταχοῦ προβιομένοις ἀπὸ τοῦ λόφου· Τρῶας
δὲ Ἀβορεῖσι τῷ τ' ἐν χροὶ πολέμου συλλαβέσθαι, καὶ
ὅπου ἂν ἄλλη προκαλῶνται, συστρατεύειν· κοινῇ δὲ
ἀμφοτέροις τὰ κράτιστα ὑπὲρ ἀλλήλων πρᾶξαι καὶ
χειρὶ καὶ γνώμῃ. συνθέμενοι δὲ ταῦτα, καὶ τέκνων ὁμη-
ρείαις τὰς πίστεις βεβαιώσαντες, κοινῇ στρατεύουσιν ἐπὶ
τὰς πόλεις τῶν Ρουτόλων· δι' ὀλίγου δὲ πάντα
χειρωσάμενοι, παρῆσαν ἐπὶ τὸ πόλισμα τὸ Τρωϊκὸν ἡ-
μιτέλεστον, καὶ μιᾷ προθυμίᾳ [f] πάντες [g] χρώμενοι τει-
χίζουσιν αὐτό. ὄνομα δὲ τῷ κτίσματι Αἰνείας τίθεται
Λαβίνιον· ὡς μὲν αὐτοὶ Ρωμαῖοι λέγουσιν, ἀπὸ τῆς Λα-
τίνου θυγατρὸς, ἣν [g] Λαβίνῃν εἶναί φασι τὸ ὄνομα· ὡς δ'
ἄλλοι τινὲς [h] τῶν Ἑλλήνων μυθογράφων ἔλεξαν, [i] ἀπὸ
τῆς Ἀνίου τοῦ Δήλου βασιλέως θυγατρὸς, Λαύνας καὶ
τῆσδε ὀνομαζομένης, [k] ἧς" ἀποθανούσης νόσῳ πρὸ τοῦ
οἰκισμοῦ τῆς πόλεως πρώτης, καὶ ἐν ᾧ ἔκαμε χωρίῳ
ταφείσης, μνῆμα γενέσθαι τῇ πόλει. συμπλεῦσαι δ'
αὐτῇ τοῖς Τρωσὶ λέγεται, δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς
Αἰνείᾳ δεηθέντι, μαντικὴν οὖσαν καὶ σοφήν. λέγεται δὲ
κατὰ τὸν πολισμὸν τοῦ Λαβινίου σημεῖα τοῖς Τρωσὶ γε-
νέσθαι τοιάδε· πυρὸς αὐτομάτως ἀναφθέντος ἐκ τῆς
ναπτης, λύκον μὲν κομίζοντα τῷ στόματι τῆς ξηρᾶς ὕ-
λης, ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ· ἀετὸν δὲ προσπετόμενον
ἀναρριπίζειν τῇ κινήσει τῶν πτερύγων τὴν φλόγα· τούτοις
δὲ ταναντία μηχανωμένην ἀλώπεκα, τὴν οὐρὰν βάψα-
σαν ἐκ τοῦ ποταμοῦ φέρουσαν, [l] ἐπιῤῥαπίζειν τὸ
καιόμενον πῦρ· [m] καὶ τοτὲ μὲν τοὺς ἀναπτομένους ἐπιρρα-
τεῖν· τοτὲ δὲ τὴν ἀποσβέσαι βουλομένην· τέλος δὲ
νικῆσαι τοὺς δύο, καὶ τὴν ἑτέραν οὐχεσθαι [n] μηδὲν ἔτι
ποιεῖν δυναμένην. ἰδόντα δὲ τὰ Αἰνείαν εἰπεῖν ὡς ἐπι-

"æquum est ut nihil gravius in nos statuatis,
"qui manus supplices vobis tendimus. Alio-
"qui deos ac dæmones hujus regionis incolas
"& custodes precabimur, ut nobis dent ve-
"niam facinorum quæ coacti facimus, atque
"vos initium belli facientes propulsare cona-
"bimur. Hoc enim bellum, quod mox gere-
"mus, nec primum nec maximum erit eorum
"quæ jam sumus experti. Quum autem La-
tinus hæc audisset, ei respondit: "Equidem
"benevolentiam habeo erga omne genus Græ-
"corum, & fatalibus hominum casibus vehe-
"menter angor: vestramque salutem plurimi
"facerem, si mihi compertum esset vos propter
"sedium inopiam huc advenisse, agrique por-
"tione fore contentos, & animo amico acce-
"pturos quæ *vobis* dabuntur, nec meum prin-
"cipatum mihi per vim erepturos. Sed si vera
"sunt quæ dicitis: peto ut pro his rebus fides
"ultro citroque detur & accipiatur, quæ fœ-
"dus nostrum sine dolo malo factum tueatur.

¶ Quum autem Æneas dicta probasset, fœ- LIX.
dus inter eos jurejurando firmatum his condi-
tionibus est ictum: ut Aborigines tantum agri
Trojanis darent quantum peterent, à colle
quoquoversus euntibus stadia circiter XL. Tro-
jani vero & in presenti bello Aborigines juva-
rent, & cum ipsis militarent quocunque vo-
carentur; & utrique vicissim tam manu quam
consilio facerent quicquid ad communem uti-
litatem maxime spectaret. Hæc inter se pacti,
fidemque per liberos obsides firmantes com-
munem expeditionem contra Rutulorum ur-
bes fecerunt. Quum autem brevi omnes illo-
rum res in suam potestatem redegissent, ad
semiperfectum Trojanorum oppidum redie-
runt, omnesque pari alacritate usi id conditum
muniverunt. Huic autem jam absoluto Æneas
nomen Lavinium indidit: quod (ut Romani *Lavinium.*
dicunt) à Latini filia, quæ (ut ajunt) Lavina
vocabatur, inditum ei fuit: sed, ut alii quidam
Græci fabularum scriptores tradunt, ab Anii
Deliorum regis filia, cui quoque Lavina no-
men erat: qua morbo exstincta dum prior
urbs conderetur, & in eo ipso loco sepulta in
quo laborarat, hoc nomen in ejus memoriam
urbi ferunt impositum. Hanc autem cum Tro-
janis navigasse, ipsiusque patrem Æneæ ro-
ganti, quod vates eaque sapiens esset, eam de-
disse dicunt. Dum autem urbs Lavinium con-
deretur, hæc prodigia Trojanis oblata tradunt.
Quum ignis in nemore sponte accensus fuisset,
ajunt lupum ore materiam aridam tulisse, &
in ignem conjecisse: aquilam vero *eo* advolasse
& alarum agitatione flammam excitasse: sed
vulpem hisce magno studio se opposuisse, &
cauda in flumen intincta operam dedisse ut
ignem accensum exstingueret. Et modo eos
qui ignem accendebant, prævaluisse; modo
etiam eam, quæ flammam exstinguere volebat:
tandem vero duos illos vicisse; & hanc, quum
nihil amplius moliri potuisset, irrito conatu
abiisse. Æneam autem hac re visa dixisse fe-
runt,

a Πρώτου malint *Sylb.* & *Port.* b Ἀποκρίνεται *Vat.* c Aptius optativum γένοισθε. *Sylb.* d Ἀποχρώσῃ *Vat.* e Ὑμῖν *Vat.* recte, ut conjecerat *Camerarius.* Sed utramque lectionem probam esse existimat *Portus.* f Deest *Vat.* g Λαυϊνίαν *Vat.* Λαῦναν supra quoque habuimus, & in sequentibus aliquoties. quam cum Latini *Lavinam* vocent & *Laviniam*, fieri potest ut *Dionysius* si non Λαυϊνίαν aut Λαυΐναν, at saltem Λαύναν scripserit. *Sylb.* h Τῶν Ἑλληνικῶν *Vat.* i Ἀπὸ Σιλανίου καὶ Δηλίων *Vat.* & *Lapi Cod.* Sed *Anium* Deli regem agnoscit *Virgilius* Æneid. l. 3. v. 80. ut & *Auctor* libri *de Origine gentis Rom. Sylb.* k Abest *Vat.* l Ἐπιῤῥαπίζειν malit *Sylb.* atque hanc scripturam sequutus vertit *aspergere.* Sed cum ἐπιῤῥαπίζειν (ut docet *Suidas*) significet κωλύειν, nihil mutandum censet *Port.* m Καὶ ποτὲ *Vat.* & mox ποτὲ N. n Μηκέτι ποιεῖν π *Vat.*

a Ἐπαι-

runt, coloniam istam illustrem quidem, & admirabilem futuram nomenque celeberrimum adepturam; sed ejus incrementa populis finitimis invidiosa & molesta fore: adversarios tamen ejus ab ipsa superatum iri, quod fortunæ beneficio numinis divini favorem humana invidia longe potentiorem esset habitura. Hæc igitur tam manifesta prodigia *Trojanis* oblata dicuntur, quæ futuram urbis fortunam indicarunt: exstantque eorum monumenta in Lavinienssium foro, æreæ horum animalium statuæ, longissimo tempore adservatæ.

LX. ¶ Urbe autem à Trojanis absoluta, utrinque omnium animos cupiditas invasit socios mutuis officiis vicissim demerendi. Atque reges ipsorum hujus rei initium fecerunt, qui indigenarum & advenarum dignitatem connubiis mixtam æquarunt; Latino Æneæ uxorem dante Laviniam filiam. Deinde cæteri, regum exemplo, eadem cupiditate flagrantes, & brevissimo temporis spatio moribus, legibus, & deorum sacris in unum collatis, & communicato per connubia genere & jure civitatis, rempublicam ex utraque gente mixtam constituerunt, & appellatione à rege Aboriginum sumpta se Latinos vocarunt: & pactis adeo constanter manserunt, ut nullum tempus alteros ab alteris adhuc separarit. Gentes igitur quæ in unum convenerunt & rempublicam inter se communicarunt, ex quibus genus Romanum manavit, ante urbem conditam quam nunc incolunt, hæ sunt. Primum quidem Aborigines, qui Siculos ex his locis expulerunt, quum ipsi genere Græci essent, à Peloponnesiis oriundi; & (ut ego credo) ex iis, qui cum OEnotro, ex ea quæ nunc Arcadia vocatur, sedes huc transtulerunt: deinde Pelasgi qui migrarunt ex ea, quæ tunc Hæmonia, nunc vero Thessalia vocatur: tertii vero fuerunt qui ex oppido Palantio in Italiam cum Evandro venerunt: post hos è Peloponnesiis, qui cum Hercule militabant, Epei & Pheneatæ, quibus & aliquot Trojani erant admixti: postremi vero fuerunt Trojani, qui ex Ilio, Dardano, cæterisque Trojanis urbibus incolumes cum Æneа evaserant. ¶ Quod autem Trojanorum gens cum primis Græca esset, ex Peloponneso quondam profecta, jam pridem & ab aliis quibusdam est dictum, tamen & à me quoque paucis dicetur. Hæc autem sunt quæ de ipsis traduntur. In ea quæ nunc Arcadia vocatur primus regnavit Atlas: habitabat autem circa montem qui Caucasus appellatur. Huic septem filiæ fuerunt, quæ nunc inter sidera cœlestia relatæ dicuntur, cognomine Plejades: harum unam, Electram, Jupiter uxorem duxit, & ex ipsa Jasum & Dardanum filios suscepit. At Jasus cœlebs mansit: Dardanus vero Chrysen Palantis filiam uxorem duxit, ex qua filios Idæum & Dimantem habuit; qui, quum Atlantis regnum jure hæreditario accepissent, in Arcadia aliquamdiu regnarunt. Deinde vero quum ingens

Romanæ gentis progenitores.

LXI.

φανὴς μὲν ἔσαι καὶ θαυμαστὴ, καὶ γνώσεως ὅπῃ πλεῖστον ἴξουσα ἡ ἀποικία, ὀψιφανὴς δὲ τοῖς πέλας αὐξομένη καὶ λυπηρὰ, κρατήσουσα δ' ὅμως τῶν ἀντιταξαμένων, κρείττονα τιὼ ἐκ θείᾳ τύχῃ λαβοῦσα ἢ κατ' ἀνθρώπων ἀντιτιθησομένη φόνον. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτω τερατώδη μηνύματα λέγεται γενέσθαι τῇ συμβησομένων τῇ πόλει· καὶ ἔστιν αὐτῶν μνημεῖα ἐν τῇ Λαβινατῶν ἀγορᾷ, χάλκεα εἴδωλα τῶν ζώων, ἐν πολλῷ πάνυ χρόνῳ διατηρούμενα.

Ἐπειδὴ δὲ κατεσκευάσθη τοῖς Τρωσὶν ἡ πόλις, ὅπερ θυμὸς [b] πάντας ἴσχει τοὺς παρ' ἀλλήλων ἀπολαῦσαι χρησίμων. καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν πρῶτοι ἄρξαντες τῶν τε ὀπτικῶν καὶ τῶν ἐπιλύδος γένους τιὼ ἀξίωσιν ὅπῃ συναλλαγῆς γάμων, δόντος Λατίνου τιὼ θυγατέρα [c] Λαυϊναν Αἰνείᾳ γυναῖκα. ἔπειτα καὶ οἱ ἄλλοι τιὼ αὐτιὼ τοῖς βασιλεῦσιν ὀπαδομένῳ λαβόντες, καὶ δι' ὀλίγου πάνυ χρόνου [d] συνδιενεγκάμενοι [e] ἔθη καὶ νόμους καὶ θεῶν ἱερὰ, καὶ ὁσίας συνάψαντες ἀλλήλοις καὶ κοινωνίας πόλεως, ἀναιρεθέντες τε οἱ σύμπαντες, καὶ ὀνομασίᾳ παρασαλπεύοντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Αβοριγίνων Λατίνους, ὕστερον βεβαίως ἔμειναν ὅπῃ τοῖς συγκειμένοις, ὥστε αὐτοὺς οὐδεὶς ἔτι χρόνῳ ἀπ' ἀλλήλων διέστησε. ταὶ μὲν δὴ συνελθόντα ἔθνη καὶ [f] κοινωσάμενα, ἐξ ὧν τὸ Ρωμαίων γένος [g] ὥρμηται, πρὶν ἰὼ νιῦ ἔχειν οἰκεῖσθαι πόλιν, ταῦτά ἐστιν. Αβοριγῖνες μὲν πρῶτον οἱ Σικελοὺς ἐξαναστήσαντες ἐκ τόπων τῶν χωρίων, Ἕλληνες ὄντες τὸ ἀρχαῖον ἐκ Πελοποννήσου, τῶν σὺν Οἰνότρῳ μετενεγκαμένων τιὼ οἴκησιν ἐκ τῆς καλουμένης νιῦν Ἀρκαδίας, ἀφ' ἧς ἐγὼ πείθομαι. ἔπειθ' οἱ μεταστάντες ἐκ τῆς τότε μὲν Αἱμονίας, νιῦν δὲ Θετταλίας καλουμένης, Πελασγοί· τρίτοι δὲ οἱ σὺν Εὐάνδρῳ παραγενηθέντες ἐς Ἰταλίδα, ἐκ Παλαντίου πόλεως· μετὰ δὲ τούτους τοὺς σὺν Ἡρακλεῖ στρατευομένων Πελοποννησίων Ἐπειοί τε καὶ Φενεᾶται, οἷς ἐκ Τρωϊκόν τι [h] ἐμέμικτο· τελευταῖοι δὲ οἱ διασωθέντες σὺν Αἰνείᾳ Τρῶες ἐξ Ἰλίου τε καὶ Δαρδάνου, καὶ τῶν ἄλλων Τρωϊκῶν πόλεων. Οτι δὲ καὶ τὸ τῶν Τρώων ἔθνος Ἑλληνικὸν [i] ἐν τοῖς [k] μάλιστα ἰὼν, ἐκ Πελοποννήσου ποτὲ ὡρμημένον, εἴρηται μὲν καὶ ἄλλοις ποτὲ πάλαι, λεχθήσεται δὲ καὶ ἐμοῦ δι' ὀλίγων. ἔχει δὲ ὁ λόγος περὶ αὐτῶν ὧδε· Ατλας γένει βασιλεὺς πρῶτος ἐν τῇ καλουμένῃ νιῦν Ἀρκαδίᾳ· ᾤκει δὲ περὶ τὸ λεγόμενον [k] Καυκάσιον ὄρος. τούτῳ θυγατέρες ἦσαν ἑπτὰ, αἱ νιῦν ἐν οὐρανῷ κατηστερισμέναι λεγόμεναι, Πλειάδες ὀπτιλλοσιν· ὧν μίαν μὲν Ηλέκτρᾳ Ζεὺς γαμεῖ, καὶ γεννᾷ παῖδας ἐξ αὐτῆς, [l] Ιασον καὶ Δάρδανον. Ιασος μὲν οὖν ἄπαις μένει· Δάρδανος δὲ ἄγει γυναῖκα Χρύσην Πάλαντος θυγατέρα, ἐξ ἧς αὖθις γίνονται παῖδες, Ιδαῖος καὶ [m] Δείμας, [n] οἳ τῶν μὲν ἐν Αρκαδίᾳ παραλαβόντες τὴν Ατλαντος δυναστείαν, ἐβασίλευον. ἔπειτα κατακλυσμοῦ γενομένου μεγάλου περὶ

a Εναντιωσομένην *Vat.* *b* Πάσας ἴσχυν ἰσχυρὰ *Vat.* *c* Λαυϊνίαν *Vat.* *d* Συμπαραγενόμενοι *Vat.* quo modo legendum esse suspicatus est *Sylb.* ut supra p. 35. v. 8. *e* Εθνεσι *Vat.* & *Lapi Cod.* *f* Κοινωσάμενα τὰς βίους *Vat.* & *Lapi Cod.* *g* Ωρμητο *Vat.* *h* Ita *Sylburg.* in *Ed. Steph.* ἐμίμικτο. Sed μίμικτοι, vel (quod verisimilius) ἰμμιμικτοι malit *Portus.* *i* Desunt *Vat.* *k* Rectius cum *Glareano* legemus Θαυμάσιον ex *Pausania* in *Arcadicis*, & *Steph. Byzant.* περὶ πόλεων. *Sylb.* *l* Ιασίων dicitur *Scymno Chio* v. 682. *Apollodoro* l. 3. *Tzetzi* ad *Lycophronem* & *Strabonis Epitom.* sub finem l. 7. Vide *Berkel.* & *Holsten.* ad *Steph. Byz.* v. Δάρδανος. *m* Δύμας cum *Lapo* legit *Camerarius* (ut videtur) ex *Apollodoro.* *n* Οἱ τῶν τέως μὲν *Vat.*

τοῦ τῶν Ἀρκάδων, τοῦ μὲν πεδία ἐξελιμνάσθη, καὶ πολλῷ χρόνῳ γεωργεῖσθαι ἀδύνατα ἦν. οἱ δὲ ἄνθρωποι ὤκουν μὲν ἀνὰ τὰ ὄρη, γλίσχρως τοὺς τρόφας συμφερόμενοι· ὡς δ' οὐκ ἐκείνοις βάσιμα πάντα, ἔσαν ἡ τεμνομένη γῆ, νέμονται σφᾶς αὐτοὺς δίχα· καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἐν Ἀρκαδίᾳ ὑπομένουσι, βασιλέα Δείμαντα τοῦ Δαρδάνου· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπανίστανται Πελοποννήσου τὸ μεγάλα. πλέουσι δὲ πλοῖα τοῦ πρὸς Εὐρώπην, εἰς τὸν Μέλανα καλούμενον ἀφικνοῦνται κόλπον, καὶ τυγχάνουσι τῇ νήσῳ τῇ τῆς Θρᾴκης ὁρμισάμενοι. ἣν οὐκ ἔχω εἰπεῖν εἴτε ἐρήμην οἰκισθεῖσαν καὶ τοτὲ ἐσχάτως, εἴτε [b] ἐρήμην ἢ τίθενται τὸ νόμισμα συνθέτως ἔκ τε ἀνδρὸς καὶ τόπου, [c] Σαμοθρᾴκην. τὸ μὲν [d] οὖν ὄνομα, τοῦ Θρᾴκης· ὁ δὲ οἰκιστὴς, Σάμων, υἱὸς Ἑρμοῦ καὶ νύμφης Κυλλενίδος Ῥήνης ὀνομαζομένης. ἐκεῖ δὲ χρόνον τινὰ διατρίψαντες, ὡς οὐκ εὐμαρὴς ἦν ὁ βίος αὐτοῖς, γῆ τε λυπρᾷ καὶ θαλάττῃ ἀγρίᾳ μαχομένοις, ὀλίγοις τισὶν ἐν τῇ νήσῳ [e] λειπόμενοι, ἀπανίστανται πάλιν πλείους εἰς τὴν Ἀσίαν, ἔχοντες ἡγεμόνα τοῦ στρατιᾶς Δάρδανον. "Ἰασος γὰρ ἐν τῇ νήσῳ κεραυνῷ πληγεὶς τε-"λευτᾷ, Δήμητρος εὐνὴν [f] ἐπειρήσαντος οἱ ἔχειν· πομπάσαντές τε τὴν ἐπίβασιν ἐν τῷ καλουμένῳ νῦν Ἑλλησπόντῳ, ἔνθεν τὴν ὕστερον κληθεῖσαν οἰκίζονται Φρυγίαν. Ἰδαῖος μὲν ὁ Δαρδάνου μέρος τοῦ στρατιᾶς ἔχων, ἐν τοῖς ὄρεσιν ἃ νῦν Ἰδαῖα ἀπ' ἐκείνου λέγεται· ἔνθα μυστηρίων ἱερὸν ἱδρυσάμενος ὄργια καὶ τελετὰς κατεστήσατο, ἃ καὶ εἰς τόδε χρόνου διαμένουσιν ἐν πάσῃ Φρυγίᾳ. Δάρδανος δ' ἐν τῇ καλουμένῃ νῦν Τρωάδι πόλιν ὁμώνυμον αὐτῷ κατασκευάσας, δόντος αὐτῷ τοῦ χωρίου τοῦδε βασιλέως, ἀφ' οὗ Τευκρὶς [g] τοὔνομα τοῦ χωρίου ἡ γῆ ἐλέγετο. τοῦτον δὲ ἄλλοι τε πολλοὶ, καὶ Φανόδημος ὁ τὴν Ἀτθὶς γράψας ἀρχαιολογίαν, ἐκ τῆς Ἀτθίδος μετοικῆσαί φασιν εἰς τὴν Ἀσίαν, δήμου [h] Ἐξηντεώνος ἄρχοντα· καὶ πολλὰ παρέχονται τοῦ λόγου τεκμήρια. κρατήσαντα δὲ χώρας συχνῆς τε καὶ ἀγαθῆς, καὶ ἅτε πολὺ τοῦ ἐπιχωρίου γένους ἐλάσσονος, ἀσμένως τὸν Δάρδανον ἰδεῖν καὶ τὸ σὺν αὐτῷ στράτευμα Ἑλληνικὸν, τοῦ τε πρὸς τοὺς βαρβάρους πολέμου συμμαχίας ἕνεκα, καὶ ἵνα μὴ ἡ γῆ μὴ ἦ ἔρημος. Ἀπαρτεῖ δὲ ὁ λόγος καὶ τὴν Αἰνείαν ἐξ ὧν ἔφη δυνήσεσθαι. βεβαιοῖ δὲ καὶ τοῦτο δηλόσαι σημαίνων. Δάρδανος ἐπειδὴ Χρύσην τοῦ Πάλαντος θυγατέρα, ἐξ ἧς οἱ πρῶτοι παῖδες ἐγένοντο αὐτῷ, τελευτήσασα συνέπεσε, [i] Βάτειαν γαμεῖ, τοῦ Τεύκρου θυγατέρα· καὶ γίνεται παῖς αὐτῷ Ἐριχθόνιος, ὃς ἁπάντων ἀνθρώπων εὐδαιμονέστατος λέγεται γενέσθαι, τῆς τε πατρῴας καὶ τοῦ μητροπάτορος γενομένης κληρονομήσας ἀρχῆς. Ἐριχθονίου δὲ καὶ Καλλιρόης τῆς Σκαμάνδρου γίνεται Τρώς, ἀφ'

diluvium in Arcadia accidiſſet, aquis ſtagnantibus campi fuerunt tecti, & diu nullo modo coli potuerunt. Sed homines (nam in montibus habitabant tenui victu ſeſe ſuſtentantes) quum animadverſiſſent reliquum agrum omnibus alimenta ſuppeditare non poſſe, ſeſe in duas partes diviſerunt. Horum altera in Arcadia remanſit, & Dimantem Dardani filium ſibi ducem præfecit: reliqui vero cum magna claſſe ex Peloponneſo migrarunt. Et ſecundum Europæ litora navigantes, ad Melanem ſinum, qui ſic vocatur, & caſu ad quandam Thraciæ inſulam appulerunt; quæ utrum prius habitaretur, an vero deſerta eſſet, affirmare non poſſem: cui Samothraces nomen ex viro & loco compoſitum impoſuerunt. Is enim locus eſt in Thracia: ſed ejus conditor fuit Samon filius Mercurii & nymphæ Cyllenidis, quæ Rhene vocabatur. Ibi non diu commorati, quod victum ſibi non facile parare poſſent, quodque cum agro ſterili & mari fero pugnare cogerentur, paucis quibuſdam in inſula relictis, plerique Dardanum coloniæ ducem ſequuti rurſus in Aſiam migrarunt. "Iaſus enim in inſula fulmine "ictus periit, quod Cereris concubitum ap-"petiſſet. Quum autem exſcenſionem feciſſent in eo qui nunc Helleſpontus vocatur, habitare cœperunt in ea regione quæ poſtea vocata fuit Phrygia. Idæus igitur Dardani filius cum exercitus parte in montibus, qui nunc Idæi ab eo nominantur, ſuas ſedes poſuit: ubi Matri deorum templum exſtruxit, eique ſacra & myſteria inſtituit, quæ ad hoc uſque tempus per univerſam Phrygiam durant. Dardanus vero in ea quæ nunc Troas appellatur, urbem ſui nominis condidit, agris ipſi à rege Teucro datis, à quo regio illa Teucris eſt dicta. Hunc autem cum alii multi, tum etiam Phanodemus, Atticarum antiquitatum ſcriptor, ex Attica in Aſiam migraſſe, & Xypeteenſis pagi principem fuiſſe tradunt. Multiſque argumentis ſuorum verborum fidem faciunt. Quum igitur agrum amplum & bonum ſibi quæſiſſet, qui parvum indigenarum numerum habebat, ajunt eum lubenter vidiſſe Dardanum, cæteroſque Græcos qui cum eo venerant, tum ut in bellis contra barbaros gerendis eorum ſocietate uteretur, tum etiam ne ſuus ager maneret deſertus. ¶ Nunc autem poſtulat locus ut & de Æneæ majoribus agamus: ſed hoc quoque paucis declarabo. Dardanus poſt obitum Chryſes Palantis filiæ, ex qua primos liberos ſuſceperat, Bateam Teucri filiam duxit uxorem: eique *ex iſta* natus eſt filius Erichthonius, qui omnium mortalium fortunatiſſimus fuiſſe fertur, quod & patris & avi materni principatum hæreditario jure habuiſſet. Ex Erichthonio & Callirhoe Scamandri filia, natus eſt Tros, à quo

LXII.

a Nota ἐχνὸς uſurpati pro ἐχνή: ſicut infra ξυλίνοις πεπαίξας, & conſimilia. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐχ ἐχνὸ βόσκων ἴχνη παίζοι. b Nota hîc ἐρήμην νῆσον & mox v. 39. ἔρημος γῆ. *Sylb.* c Alii ἀπὸ τῶν Σαμίων τῶν τῆς Θρᾳκῶν dictam volunt: ſed *Ariſtoteles* in *Samothracum politia* cum *Dionyſio* ſentit: quamvis à *Sao*, interpoſita *m* litera, *Samum*, cum prius *Leucoſia* diceretur, nominatam velit. *Glarean.* d Deeſt *Vat.* e Ita ſupra ὑπολειπόμενοι, p. 41. v. 11. Sed, ut verum fatear, malim aoriſtum λιπόμενοι, ut ὑπολιπόμενοι p. 43. v. 26. f In *Ed. Steph.* ἐπειρήσαντος· ὡς οἱ ἔχειν. Illud ὡς (inquit *Sylb.*) ſuſtuli ut ſuperfluum. Locus quidem deſumptus videtur è Scriptore Ionico. g Τὸ ἀρχαῖον ἡ γῆ ἐλέγετο *Vat.* h Δήμου ἐξυντεώνος in *Cod. Ven.* & in *Lapi* verſione *populo ex ypotae.* unde Δήμου Ξυντείου vel Ξυντείας ſcribendum conjicit *Meurſius* in *Pop. Att.* v. Ξυντέη. Ἐξυντειώνος *Vat.* quod facit pro *Sylburgio*, δήμου Ξυντειώνου vel Ξυντειωνίου legente. Δήμου τοῦ Ποτειμίου ſcribit *Portus.* Sed (ut inquit *Caſaub.*) hoc nec patitur Ἐξήγησις, nec *Strabonis* auctoritas, non temere monentis, à Ποτειμὸς fieri gentile Ποτειμίου. Inſuper Αἰξωνίου maluit *Gelenius*: ſed nimium recedit à veſtigiis *Codd. MSS.* i Βανίαν *Vat.*

quo gens nomen ſumptum habet. Ex Troe & Acalide Eumedis filia Aſſaracus eſt procreatus. Ex hoc & Clytodora Laomedontis filia, Capys. Ex Capy & nympha quæ Nais dicebatur, Anchiſes. Ex Anchiſe & Venere, Æneas. Quod igitur etiam Trojana gens à Græcis eſſet oriunda, manifeſte declaravi.

LXIII. ¶ Sed de tempore quo Lavinium eſt conditum, ſcriptores inter ſe non conſentiunt. Qui tamen duobus annis poſt diſceſſum ex Troja conditum ferunt, mihi videntur dicere quæ ad veritatem propius accedunt. Ilium enim captum æſtate jam vergente, XVII. diebus ante ſolſtitium æſtivum, † die VIII. menſis Thargelionis deficientis, quemadmodum Athenienſes tempora computant. Sed poſt Solſtitium ſupererant XX. dies, qui annum illum complebant. Itaque intra XXXVII. dies, qui urbis expugnationem ſunt ſequuti, exiſtimo Græcos res urbanas compoſuiſſe; & legatos ab illis, qui ſeceſſerant, recepiſſe; fœduſque cum ipſis feciſſe. Sequenti autem anno, qui primus erat ab urbe capta; circa æquinoctium autumnale Trojani à terra ſolventes Helleſpontum trajecerunt: & in Thraciam delati ibi totam hyemem exegerunt, excipientes eos qui ex fuga adhuc conveniebant, & res ad navigationem neceſſarias parantes. Quum autem ex Thracia veris initio diſceſſiſſent, mare interjectum in Siciliam uſque navibus trajecerunt. Et quum eo appuliſſent, ibi uſque ad ejus anni finem manſerunt; & alteram hyemem tranſegerunt, Elymos in urbibus in Sicilia condendis juvantes. Nactique commodam navigandi facultatem, ab inſula ſolventes mare Tyrrhenum trajiciunt, tandemque Laurentum ad Aboriginum littus æſtate media perveniunt. Quum autem agrum accepiſſent, anno ſecundo poſt Ilium captum expleto, Lavinium in eo condiderunt. Atque opinionem, quam de rebus iſtis habebam, aperte declaravi.

LXIV. ¶ Ceterum Æneas, poſtquam templis & aliis ornamentis hoc oppidum ſatis inſtruxit, quorum pleraque vel ad meam uſque ætatem durarunt, anno ſequenti, qui poſt ipſius diſceſſum tertius erat, ſolis Trojanis imperavit: quarto autem anno defuncto Latino, ejus etiam regno potitus eſt, tum propter affinitatis neceſſitudinem cum ipſo, poſt Latini mortem univerſa ad Laviniam hæreditate perveniente, tum etiam quod dux eſſet in bello contra populos finitimos gerendo.

Period. Julian. * 3531. *Ante Chriſt. Ær. Vulg.* 1183.

Per. Jul. 3532. *Ante Chr.* 1182. *A Troja capta* 1. Ab *Hecatomb.* 1. *Jul.* XVII.

Per. Jul. 3533. *Ante Chr.* 1181. *A Troja capta* 2. Ab *Hecatomb.* 1. *Jul.* VII.

Per. Jul. 3534. *Ante Chr.* 1180. *A Troja capta* 3. Ab *Hecatomb.* 1. *Jun.* XXVI. *Æneas Latinorum rex* I.

Per. Jul. 3535. *Ante Chr.* 1179. *A Troja capta* 4. Ab *Hecatomb.* 1. *Jul.* XIV. Et ſic in reliquis annis hujus *Epochæ* omnibus intelligi poteſt è noſtris Cycli *Metonici* Tabulis, quo die *Juliano* cœperint, pro hiſce *Dionyſii* rationibus. *H. Dodwellus.*

ὃ τὸν ἐπώνυμόν φησι τὸ ἔθνος ἔχειν. Τρωὸς δὲ καὶ [a]Ἀκαλλίδος τῆς Εὐμήδους, Ἀσσάρακος γίνεται. τούτου δὲ, καὶ [b]Κλυτοδώρας τῆς Λαομέδοντος, Κάπυς. Κάπυος δὲ καὶ νύμφης [c]Ναΐδος εἰρημένης, Ἀγχίσης. Ἀγχίσου δὲ καὶ Ἀφροδίτης, Αἰνείας. ὡς μὲν δὴ καὶ τὸ Τρωϊκὸν γένος Ἑλληνικὸν ἀρχῆθεν ἦν, δεδήλωταί μοι. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου ἐν οἷς 51 ἐκτίσθη τὸ Λαβίνιον, ἄλλοι μὲν ἄλλως λέγουσιν· ἐμοὶ μέντοι δοκοῦσιν οἱ δευτέρῳ μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἐκ Τροίας ἔτει [d]φέροντες αὐτὴν, εἰκότα μᾶλλον λέγειν. Ἴλιον μὲν ἅλω τελευτῶντος ἤδη θέρους, ἑπτακαίδεκα τοῦτο μὲν ἡμέρας τοῦ θερινοῦ τροπῆς, ὀγδόῃ φθίνοντος μηνὸς Θαργηλιῶνος, ὡς Ἀθηναῖοι τοὺς χρόνους ἄγουσι. δεῖται δὲ ἴσαν αἱ τὸν ἐναυτὸν [e]ἐκεῖνον [f]ἐκπληρῶσαι μετὰ τροπὴν [g]εἴκοσι ἡμέραι. οἱ δὲ ταῖς ἑπτὰ καὶ τεσσαράκοντα, ταῖς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἀπογενομέναις, τάς τε ἐκ τῆς πόλιν οἴομαι διοικήσασθαι τοὺς Ἀχαιοὺς, καὶ τὰς παρασκευὰς [h]ἐποιήσασθαι τὰς πρὸς τὴν ἀφετηρίαν, καὶ τὰ ὅρκια ποιήσασθαι πρὸς αὐτούς· τῷ δ' ἑξῆς ἔτει, πρώτῳ δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν [i]περὶ τὸ μετόπωρον ἰσημερίαν ἀραντες οἱ Τρῶες ἐκ τῆς γῆς, περᾶσιν τὴν Ἑλλήσποντον· καὶ καταχθέντες εἰς τὴν Θρᾴκην, αὖθις ἀφανίζονται τὸν χειμερινὸν ὅλον, διαχειμάσαντές τε τοὺς [k]ἐπισυρομένους ἐκ τῆς φυγῆς, καὶ παρασκευαζόμενοι τὰ εἰς τὸν ἔκπλουν. ἐκ δὲ τῆς Θρᾴκης ἀναζάντες ἔαρος ἀρχομένου, τελοῦσι τὸν μεταξὺ πλοῦν, ἄχρι Σικελίας· ἐκεῖ δὲ ὁρμισαμένοις αὐτοῖς τὸ ἔτος τοῦτο τελευτᾷ, καὶ ἀφανίζονται τὸν δεύτερον χειμῶνα, τοῖς πόλεις συνοικίζοντες τοῖς Ἐλύμοις ἐν Σικελίᾳ. πλοΐμων δὲ γενομένων ἄραντες ἀπὸ τῆς νήσου, παρῶσι τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, καὶ τελευτῶντες εἰς Λαυρεντὸν ἀφικνοῦνται, τὴν Ἀβοριγίνων αἰγιαλὸν, μεσούσης θερείας. λαβόντες δὲ τὸ χωρίον, οἰκίζουσιν ἐν αὐτῷ Λαβίνιον, τὸν δεύτερον ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἐκπληρώσαντες ἐναυτόν. καὶ περὶ μὲν τούτων ὡς ἔχω δόξης, δεδήλωταί μοι. Αἰνείας δὲ καταστησάμενος ἱεροῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις κόσμοις ἀποχρώντως τὴν πόλιν, ὧν τὰ πλεῖστα ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦν, τῷ μὲν ἑξῆς ἐναυτῷ, τρίτῳ δὲ ἀπὸ τῆς ἐξόδου, Τρώων ἐβασίλευσε μόνον· τῷ δὲ τετάρτῳ τελευτήσαντος Λατίνου, καὶ τὴν ἐκείνου βασιλείαν παραλαμβάνει, διά τε τὴν ἡλικίαν οἰκειότητι τῆς πρὸς αὐτὸν, ἐπιλήσαντος τῆς [l]Λαυίνας γενομένης μετὰ τὸν Λατίνου θάνατον, καὶ τοὺς πρὸς ἀσυγγείτονας πολέμου τῆς στρατηγίας ἔνεκα ἀπέχησαν

[a] Καλλαυίδος legiſſe videtur *Lapus*. Ἀγχαμάχιδος *Vat.* Nymphæ Ἀγχαμάχιδος meminit *Pauſan.* l. 10. c. 16. In Dardanidarum uxoribus à *Dionyſio* variat *Apollodorus* l. 3. c. 11. [b] Δυτοδώρας *Vat.* [c] Ναΐαδος *Vat.* [d] Φέροντες pro λέγοντες ut apud Latinos eſt poſitum, & αὐτὸν ad τὸ σημαινόμενον ſc. πόλιν referendum, atque χιλιοστῷ vel ſimile aliquid ſubaudiendum. *Port.* Verum (inquit *Caſaub.*) ſciendum eſt vocem φέροντες ita paſſim uſurpatam legi in Chronologorum libris, ut hîc à *Dionyſio*; adeo ut ſine cauſa *Porto* ſuſpectus hic locus fuerit. Sic *Clem. Alex.* Stром. l. 1. Ἐρατοσθένης δὲ μὴ ὀκτωκαιδέκατον ἔτος ἀπὸ Ἰλίου ἁλώσεως τοῦ Ὁμήρου ἡλικίαν φέρει. atque iterum Σωσίστρατος δὲ καὶ ἕβδομον ἔτος &c. Ὁμηρον φέρει. item Ἀελιανὸς καὶ τοῦ Ἰωνικοῦ πολιτείαν φησὶ φέρειν αὐτόν. Sic *Strabo* de Cyrene, ἐν χρόνοις φέρεται μυημονευομένοις. & infra l. 15. ἐν παλαιοῖς δείκνυσι γραφαῖς ἐπιχωρίοις φερόμενον. [e] *Lapus* vertit, *deſinente jam vere*: ſed utrum ἦρος vel ἔαρος legerit, incertum eſſe pronunciat *Portus*, quod ἦρος pro *vere* nonnunquam accipiatur, ut conſtat ex *Thucyd.* ejuſque *Schol.* ſub initium lib. 4. Quoniam autem annum à ſolſtitio æſtivo auſpicabantur Attici, ut ex ſequentibus colligitur, ἐναυτὸς quam ἦρος malit *Sylb.* Τοῦτ' ἔαρος cum *Camerario* legit *S. Petitus* in Eclog. Chronol. l. 4. c. 19. p. 313. quod certum eſſe exiſtimat *Caſaub.* tum quod ita & res ipſa poſtulet, quum Thargelion ſit ἐαρινὸς menſis, tum quod *Theod. Gaza*, ex ſcriptis codicibus hunc *Dionyſii* locum proferens, non aliter legat. [f] Deeſt *Vat.* [g] Sine dubio (inquit *Scalig.* l. 1. de Emend. Temp. p. 45.) aut fallitur *Dionyſius* aut codex eſt mendoſus, ubi eſt ἕκτον ἡμέραν pro ἕκτον μίαν ἡμέραν. [h] Ita ex pag. 37. v. 15. & *Lapi* verſione (*legationes accepiſſe*) correxit *Sylb.* Antea in *Ed. Steph.* καὶ τὰς πίστεις ἐπιδεξασθαι τὰς πρὸς αὐτούς. [i] Ὑπὸ τοῦ μετ. *Vat.* [k] Ἐπισυνόντας *Vat.* [l] Λαυϊνίας *Vat.* † Die XXIII. Thargelionis. *Caſ.*

* Excidium Trojæ Cycli Metonici anno VIII°. exeunte, qui Embolimæus erat, Thargelion. XXIII°. Jun. Julian. x. nempe dieb. XVII. ante Solſtitium Metonicum Scirrhophorion. x. qui cœpit Jun. Jul. XXVII°. quo Solſtitium obſervavit Meton. Proinde non pro Hiſtoricorum coævorum teſtimonio, ſed pro juniorum, qui ſub Metonico Cyclo vixerint, ratiociniis. Diſſ. 1. de Vet. *Gr. Romanorumque* Cycl. n. 19. Sed exigenda quæ ibi diximus ad hunc, quem jam damus, calculum. Ita ſcilicet, ut poſt hunc annum fluxerint anni 407. ad primam Olympiad. integri, ut in noſtris leguntur tabulis, pro mente Eratoſthenis. Reſpondent enim accuratiſſime. Hinc arceſſendus calculus Dionyſii, qui ab hoc Solſtitio annum primum incipit ab exciſa Troja: vel à *Novilunio Civili* potius quod *Solſtitium* proxime *excipiebat*, poſt diem à *Tharg.* XXIII°. XXXVII^m^. *H. Dodwellus.*

Nymphæ Ἀγχαμάχιδος meminit *Pauſan.* l. 10. c. 16. In Dardanidarum uxoribus à *Dionyſio* variat *Apollodorus* l. 3. c. 11. [b] Δυτοδώρας *Vat.* [c] Ναΐαδος *Vat.* [d] Φέροντες pro λέγοντες ut apud Latinos eſt poſitum, & αὐτὸν ad τὸ σημαινόμενον ſc. πόλιν referendum, atque χιλιοστῷ vel ſimile aliquid ſubaudiendum. *Port.* Verum (inquit *Caſaub.*) ſciendum eſt vocem φέροντες ita paſſim uſurpatam legi in Chronologorum libris, ut hîc à *Dionyſio*; adeo ut ſine cauſa *Porto* ſuſpectus hic locus fuerit. Sic *Clem. Alex.* Stром. l. 1. Ἐρατοσθένης δὲ μὴ ὀκτωκαιδέκατον ἔτος ἀπὸ Ἰλίου ἁλώσεως τοῦ Ὁμήρου ἡλικίαν φέρει. atque iterum Σωσίστρατος δὲ καὶ ἕβδομον ἔτος &c. Ὁμηρον φέρει. item Ἀελιανὸς καὶ τοῦ Ἰωνικοῦ πολιτείαν φησὶ φέρειν αὐτόν. Sic *Strabo* de Cyrene, ἐν χρόνοις φέρεται μυημονευομένοις. & infra l. 15. ἐν παλαιοῖς δείκνυσι γραφαῖς ἐπιχωρίοις φερόμενον. [e] *Lapus* vertit, *deſinente jam vere*: ſed utrum ἦρος vel ἔαρος legerit, incertum eſſe pronunciat *Portus*, quod ἦρος pro *vere* nonnunquam accipiatur, ut conſtat ex *Thucyd.* ejuſque *Schol.* ſub initium lib. 4. Quoniam autem annum à ſolſtitio æſtivo auſpicabantur Attici, ut ex ſequentibus colligitur, ἐναυτὸς quam ἦρος malit *Sylb.* Τοῦτ' ἔαρος cum *Camerario* legit *S. Petitus* in Eclog. Chronol. l. 4. c. 19. p. 313. quod certum eſſe exiſtimat *Caſaub.* tum quod ita & res ipſa poſtulet, quum Thargelion ſit ἐαρινὸς menſis, tum quod *Theod. Gaza*, ex ſcriptis codicibus hunc *Dionyſii* locum proferens, non aliter legat. [f] Deeſt *Vat.* [g] Sine dubio (inquit *Scalig.* l. 1. de Emend. Temp. p. 45.) aut fallitur *Dionyſius* aut codex eſt mendoſus, ubi eſt ἕκτον ἡμέραν pro ἕκτον μίαν ἡμέραν. [h] Ita ex pag. 37. v. 15. & *Lapi* verſione (*legationes accepiſſe*) correxit *Sylb.* Antea in *Ed. Steph.* καὶ τὰς πίστεις ἐπιδεξασθαι τὰς πρὸς αὐτούς. [i] Ὑπὸ τοῦ μετ. *Vat.* [k] Ἐπισυνόντας *Vat.* [l] Λαυϊνίας *Vat.* † Die XXIII. Thargelionis. *Caſ.*

Cycli *Metonici* Tabulis, quo die *Juliano* cœperint, pro hiſce *Dionyſii* rationibus. *H. Dodwellus.*

ἀπέστησαν γὰρ αὖθις ἀπὸ τῶν Λατίνου Ῥούτολοι, λαβόντες ἡγεμόνα τῆς αὐτομόλων τινὰ τοῦ Λατίνου γαμβροῦ [a] Ἀμάτης ἀνεψιόν, ὄνομα [b] Τυρνόν. ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος ὅτι [c] τῷ γάμῳ τῷ κηδεστὴν μεμφόμενος, ὅτι προελθὼν τὸ συγγενὲς [d] ὀθνείους ἐκήδοντο, τό τε Ἀμάτης προξενοῦντος, καὶ ἄλλων τινῶν συλλαμβανόντων, ἄγων τὴν δύναμιν ἣν αὐτὸς ἦρχε, προσῆψεται τοῖς Ῥουτόλοις. πολέμου δὲ ἐκ τῆς ἐγκλημάτων τούτων γενομένου, καὶ μάχης [e] ἰσχυρᾶς, Λατῖνος μὲν ἀποθνήσκει καὶ [f] Τυρνός, καὶ τῶν ἄλλων συχνοί· κρατοῦσι δ' ὅμως οἱ σὺν Αἰνείᾳ. ἐκ δὲ τούτου τὴν ὑπὸ τῷ κηδεστῇ γενομένην ἀρχὴν Αἰνείας προσλαμβάνει. τρία δὲ βασιλεύσας ἔτη μετὰ τὴν τοῦ Λατίνου τελευτήν, τῷ τετάρτῳ ἀπέκτει καθ' πόλεμον. Ῥούτολοί τε γὰρ ἐκ τῆς πόλεως στρατεύουσι ἅπαντες [g] πρὸς αὐτόν, καὶ σὺν αὐτοῖς βασιλεὺς Τυῤῥηνῶν [h] Μεσέντιος, δείσας [i] περὶ τὴν αὐτοῦ χώραν. ἤδη γὰρ ὅτι μέγα χρῆσθαι τὴν Ἑλληνικὴν ὁρῶν δύναμιν ἤχθετο. μάχης δὲ γενομένης καρτερᾶς, καὶ πρέσβυ τοῦ Λαβινίου, καὶ πολλῶν ἑκατέρωθεν ἀπολομένων, τὰ μὲν στρατόπεδα νυκτὸς ἐπελθούσης διελύθη, τὸ δὲ Αἰνείου σῶμα φανερὸν ἀδαμὴ γενόμενον, οἱ μὲν εἰς θεοὺς [k] μεταναστῆναι εἶχαζον, οἱ δ' ἐν τῷ ποταμῷ, [l] ἀφ' οὗ ἡ μάχη ἐγένετο, ἀφῆφανρῆναι. καὶ αὐτῷ κατασκευάζουσιν οἱ Λατῖνοι ἡρῷον, ἐπιγραφὴν τοιάνδε κοσμοῦντες, [m] ΠΑΤΡΟΣ ΘΕΟΥ ΧΘΟΝΙΟΥ, ΟΣ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΟΜΙΚΙΟΥ ΡΕΥΜΑ ΔΙΕΠΕΙ. εἰσὶ δ' οἱ λέγουσιν ἐπ' Ἀγχίσῃ κατασκευασθῆναι αὐτὸ [n] ὑπὸ Αἰνείου, σημαντῆρα πρότερον τοῦ πολέμου τούτου τελευτήσαντι. ἔστι δὲ χωμάτιον ὑψηλὸν μέγα, καὶ περὶ αὐτὸ δένδρα κοιλόθεν πεφυκότα, θέας ἄξια. Αἰνείου δ' ἐξ ἀνθρώπων μεταστάντος ἕδδομῳ μάλιστα ἔτει μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν, Εὐρυλέων παρέλαβε τὴν Λατίνων ἡγεμονίαν, ὁ μετονομασθεὶς Ἀσκάνιος· ὃν τῇ φυγῇ. ἦσαν δὲ τειχήρεις οἱ Τρῶες ἐν τῷ χείνῳ τούτῳ, καὶ τοῖς μὲν πολεμίοις ἀεὶ προσῆν δύναμις· αἱ δὲ τῶν Λατίνων ἀδυνατοι ἦσαν τοῖς ἐν τῷ Λαβινίῳ πολιορκουμένοις ἐπικουρεῖν. [n] τὸ μὲν οὖν πρῶτον εἰς φιλίαν τε καὶ συνθήκας μετρίας προκαλοῦντο τοὺς πολεμίους οἱ περὶ τὸν Ἀσκάνιον· ὡς δ' οὐδὲν προσεῖχον αὐτοῖς, ἐπιτρέπειν ἐκείνοις ἠναγκάζοντο [o] καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ἂν αὐτοὶ δικάσωσι. τῆς δὲ βασιλέως τῶν Τυῤῥηνῶν τά τε ἄλλα ὡς δεδουλωμένοις ἀφόρητα ἐπιτάττοντος, [p] καὶ τὸ, οἶνον ὅσον ἂν ἡ Λατίνων γῆ φέρει Τυῤῥηνοῖς ἀπάγειν ἀνὰ πᾶν ἔτος, οὐκ ἀναγκαῖον ἡγησάμενοι τὸ πρᾶγμα, τῆς μὲν ἀμπέλου τὸ καρπὸν ἱερὸν ἐψηφίσαντο τοῦ Διὸς εἶναι, γώμιον ἀνορύσαντες [q] τοῦ Ἀσκανίου. αὐτοὶ δὲ ἀλλήλοις παρακελευσάμενοι προθύμοις ἀγωνίσασθαι γίνεσθαι, καὶ θεοὺς αἰτησάμενοι συλλαβέσθαι σφίσι κινδυνεύμασιν, ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, φυλάξαντες νύκτα ἀσέληνον. εὐθὺς δὲ προσβαλόντες τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ὃς ἐγγυτάτω τῆς πόλεως ἔκειτο,

Rutuli enim à Latino rursus defecerant, ductu cujusdam transfugæ, qui erat consobrinus Amatæ Latini uxoris, & Turnus vocabatur. Hic vero propter *Laviniæ* nuptias *Latinum, quem cupiebat sibi* socerum, incusans, quod præteritis cognatis generum peregrinum sibi adsciviſſet, Amata quoque instigante, & nonnullis aliis ei faventibus, cum militum copiis, quibus ipse præerat, se Rutulis adjunxit. His igitur de causſis bello exorto, & acri prœlio commisſo, Latinus, Turnus, & alii multi *in eo* ceciderunt: Æneas tamen ejusque socii victoriam sunt adepti. Postea vero Æneas soceri regnum ad se devolutum accepit. Quum autem post Latini obitum tres annos regnasset, quarto cecidit in bello: nam & universi Rutuli ex urbibus suis in unum congregati expeditionem contra ipsum fecerunt, & cum ipsis Mezentius rex Tyrrhenorum militavit, suæ ditioni timens. Nam ægre ferebat Græcorum potentiam magis ac magis crescentem. Quum igitur acre prœlium non procul à Lavinio commissum fuisset, multis utrinque desideratis, noctis interventu exercitus dirempti sunt: at Æneæ corpus quum nusquam terrarum amplius apparuisset, alii eum ad deos migrasse, alii in flumine, juxta quod pugna fuerat commissa, necatum conjectabant. Atque Latini sacellum ipsi hac inscriptione ornatum dicarunt, PATRI DEO INDIGETI, QUI NUMICII AMNIS UNDAS TEMPERAT. Sunt tamen qui dicunt Anchisæ ab Ænea exstructum, qui uno ante hoc bellum anno mortem obierat. Est autem tumulus non magnus; & circumcirca sunt arbores in ordinem digestæ, spectatu dignæ. ¶ Ænea autem ex hac mortali vita ad superos migrante, anno ferme septimo post Ilium captum; Euryleon, qui in exsilio Ascanius mutato nomine fuerat appellatus, Latinorum regno est potitus. Tunc autem Trojani obsidebantur, & hostium copiæ semper crescebant: sed Latinorum copiæ illis qui Lavinii obsidebantur nullum auxilium ferre poterant. Primum igitur Ascanius ad amicitiam & conditiones æquas hostes invitavit: sed quum illi ad ipsius postulata animum non adverterent, eaque contemnerent, coactus est illorum arbitrio permittere, ut quibus vellent conditionibus bello depoſito pacem facerent. Verum, quia rex Tuscorum cum alia multa intoleranda tanquam hominibus in servitutem jam redactis imperabat, tum etiam hoc, ut quicquid vini Latinus ager ferret, id in Etruriam quotannis importarent, rem intolerabilem *ac indignam* rati, vitis omnem fructum ex Ascanii sententia publico decreto Jovi sacrum esse jusserunt. Ipsi vero sese cohortati ad rem fortiter gerendam, & deos precati ut in præsenti periculo sibi faverent, eruptionem ex urbe fecerunt, observata nocte obscura, qua nullum Lunæ lumen apparebat: & confestim hostium vallum aggressi (quod proxime urbem situm erat,

Per. Jul. 3538. Ante Chr. 1176. A Troja capta 7. ut sequitur. v. 30.

LXV.

Ascanius II.

a Ἀμίδος *Vat.* ut & mox infra. *b* Τυῤῥηνὸν *Vat.* *c* Ἐπὶ τῷ γάμῳ τῆς Λαυϊνίας *Ven.* quæ lectio Λαυίνος nomen in superioribus suspectum mihi reddit: adeo ut pro Λαύνα scribendum sit Λαυϊνία vel Λαυΐνα, vel saltem Λαύνα. *Sylb.* *d* Græcæ linguæ consuetudo postularet potius ut dicatur ὀθνείοις ἐκήδοντο. *Steph.* *e* Ἰσχυρᾶς τινος *Vat.* *f* Τυῤῥηνὸς *Vat.* *g* Ἐπ' αὐτὸν *Vat.* *h* Μεζέντιος, ut apud Latinos & infra p. 52. mavult *Camerarius.* *i* Περὶ τῆς αὐτῶν χώρας *Vat.* *k* Μετανῆναι *Vat.* *l* Potest etiam legi παρ' ᾧ. *Sylb.* *m* Vide *Livium* l. 1. c. 2. *n* Τὸ μὲν δὴ *Vat.* *o* Λύσασθαι *Vat.* *p* Καὶ τὸ οἶνον *Vat.* *q* Deest *Vat.*

erat, ſuaque munitione cæteras copias tutabatur, quod in loco natura munito factum eſſet, & lectiſſimam Etruſcorum juventutem contineret, cui præerat Mezentii filius, nomine Lauſus) improviſo incurſu munimentum ſtrenue capiunt. Interea vero dum vallum iſtud caperetur, qui in planitie caſtrametati fuerant, lumen intempeſtivum cernentes & morientium clamorem audientes, loca campeſtria deſerentes in montes ſe receperunt. Sed interea ingens trepidatio, tumultuſque eſt exortus, ut ſolet accidere quoties exercitus noctu turbatur, hoſtibus in ipſos, nec militarem diſciplinam nec ordines ſervantes, impreſſionem facturis. Latini vero, poſtquam vi repentina præſidium illud ceperunt, & reliquum exercitum perturbatum animadverterunt, ipſorum tergo inſtabant, fugienteſque cædebant & perſequebantur. Tantum autem aberat ut quiſquam ipſorum ad vim propulſandam ſe accingeret, ut ne videre quidem poſſet in quantis malis verſaretur: ſed præ tumultu & inopia conſilii, partim per præcipitia acti peribant, partim in cavernas impervias delapſi in hoſtium poteſtatem veniebant. Sed plerique ignorantes ſe invicem tanquam hoſtes per tenebras confecerunt, atque mutua cæde maximam ſuarum copiarum ſtragem ediderunt. At Mezentius, cum paucis occupato quodam colle, poſtquam filii mortem audivit, & *intellexit* quantus ſibi exercitus interiiſſet, & quem in locum ſe ipſe incluſiſſet, caduceatores, ut in rebus dubiis, de pace acturos Lavinium miſit. Quum autem Aſcanius Latinis ſuaſiſſet ut fortuna moderate uterentur, *Mezentius*, impetrata fide publica ictoque fœdere, diſceſſit cum copiis quas habebat; & dehinc omnibus depoſitis ſimultatibus, quas cum Latinis gerebat, in ipſorum amicitia conſtanter manſit. ¶ Sed anno trigeſimo poſt conditum Lavinium, Aſcanius Æneæ filius, ex oraculo Æneæ dato, alteram urbem condidit; & ex Laurentinis & cæteris Latinis, quotquot meliores ſedes habere cupiebant, traduxit in urbem recens exſtructam, indito ei nomine Alba: eſt enim Alba lingua Græca *Leuce*. Perſpicuitatis autem cauſſa diſtinguitur ab alia urbe, quæ eodem nomine appellatur, alterius nominis adjectione ab ipſius forma petiti: eſt enim velut compoſitum jam nomen ex ambobus, Alba-longa, id eſt, *Λευκὴ μακρά.* atque nunc quidem deſerta eſt. Nam quum Tullus Hoſtilius Romæ regnaret, ſolo fuit æquata, quod contra ſuam coloniam de principatu contendere viſa eſſet: ejuſque civium multitudinem urbs Roma recepit, ubi prius veterem patriam evertiſſet. Sed hæc poſtea acciderunt. Quum autem conderetur, ædificata fuit juxta montem & lacum, ita ut

LXVI. *Per. Jul.* 3563. *Ante Chr.* 1151. *A Troja cap.* 32.

Alba longa.

καὶ ἰῶ περιτείχισμα τ ἄλλης δυνάμεως, ὀν ἐρύμνῳ τε κατεσκευασμένῳ χωρίῳ, καὶ τὴν κραπίστην νεότητα [a]τῶν Τυρρηνῶν ἔχων, ἣν ἡγεῖτο Μεσεντίου παῖς Λαῦσος ὄνομα, ὀδενὸς [b]περιειδομένου τὴν ἔφοδον, αἰρῆσιν [c]ὀκτενῶς τὸ ἔρυμα. ὡς δὲ τὸ χωρίον τοῦτο ἁλίσκετο, φῶς τε ἄκαιρον ὁρῶντες ὀν τοῖς πεδίοις ἐστρατοπεδευκότες, καὶ βοὴν τῶν ἀπολλυμένων ἀκούοντες, [d]ἔφυγον ἀκλιπόντες τοὺς ταπεινοὺς τόπους ὑπὲρ τὰ ὄρη. ὡς δὲ τούτῳ πολλὴ ἐγένετο ταραχὴ καὶ θόρυβος, οἷα ὀν νυκτὶ κινουμένης στρατιᾶς, ὡς αὐτίκα [e]μάλα" τῶν πολεμίων σφίσιν ὑπεισκεκομένων οὐ σὺν κόσμῳ οὐδὲ κατὰ τέλη ἑπομένων. οἱ δὲ Λατῖνοι, ἐπειδὴ τότε φεύγειν ἐξ ἐφόδου κατειλήφεσαν, καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα ἔμαθον τεταραγμένον, ἐπέκειντο αὐτοῖς κτείνοντες καὶ διώκοντες. τῶν δ' οὐχ ὅπως τις τοῖς ἀλκὴν τραπέσθαι ἐπεχείρησεν, ἀλλ' οὐδὲ μαθεῖν [f]ὀν οἷς κακοῖς ἦν ἐδύναθ'. ἦτο δὲ θορύβου καὶ ἀμηχανίας, οἱ μὲ κατ' ἀγνοίαν φευγόμενοι διεφθείροντο, [g]οἱ δ' εἰς φάραγγας ἀνεξόδους ἐμπίπτοντες ἁλίσκοντο· οἱ δὲ πλεῖστοι ἀγνοήσαντες, ἀλλήλους ἀνὰ τὸ σκότος ὅσα πολεμίους διέθεσαν, καὶ ὁ πλεῖστος αὐτῶν φθόρος ἀλληλοκτόνος ἐγίνετο. Μεσέντιος δὲ σὺν ὀλίγοις λάφυρα τινὰ καταλαβών, ἐπειδὴ τοῦ παιδὸς τ μόρον [h]ἤκουσε, καὶ [i]ὅσος αὐτῷ στρατὸς διέφθαρτο, [k]ὀν οἵῳ τε χωρίῳ καταικελεύσας ἑαυτὸν ἦν, ὡς [l]ὀν ἀποράᾳ χρήματος, ἔπεμψε κήρυκας εἰς τὸ Λαβίνιον περὶ φιλίας ἀσφαλεξομένους. Ἀσκανίου δὲ τοῖς Λατίνοις ταμιεύεσθαι τῷ τύχῃ συμβουλεύοντος, ἄδειαν εὐθέως, ἀπῆλθεν ὑποστασιάσας [m]μεθ' ὅσης εἶχε δυνάμεως, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον ἅπαντα ἀσφαλισάμενος τὴν ἔχθραν πρὸς [n]τοὺς" Λατίνους, βέβαιος φίλος ἦν. Τριακοστῷ δὲ ὕστερον ἔτει μετὰ τὴν κτίσιν τοῦ Λαβινίου, [o]πόλιν ἑτέραν οἰκίζει, ᾗ τὸ γινόμενον Αἰνείᾳ θέσφατον, Ἀσκάνιος ὁ Αἰνείου· καὶ μετάγει τούς τ' ὀκ Λαυϊνίου καὶ τῶν ἄλλων Λατίνων ὅσοις ἦν βουλομένοις ἄμεινον οἰκεῖν, εἰς τὴν νεόκτιστον, ὄνομα τῇ πόλει θέμενος Ἄλβαν. ἔστι δὲ ἡ Ἄλβα καθ' Ἑλλάδα γλῶτταν Λευκή. σαφηνισμῶ δὲ ἕνεκα διορίζεται πρὸς ἑτέραν πόλιν ὁμώνυμον ὑπελθόντος [p]τοῦ ὀνόματος ὑπερθετικῶς. ἔστι δὲ ὥσπερ συνθετὸν ἤδη τὸ ὄνομα ἐξ ἀμφοῖν, Ἄλβα λόγγα· τοῦτο δ' ἔστι, Λευκὴ μακρά. νῦν μὲν οὖν ἔρημός ἐστιν· ὑπὸ δὲ [q]Ὁστιλίου Τύλλου Ῥωμαίων βασιλέως, στασιάζειν δόξασα πρὸς τὴν ἀποικίαν περὶ τῆς ἀρχῆς, ἀνῃρέθη. τὸ δ' ὑπ' αὐτῆς πολιτευόμενον πλῆθος, [r]καθελοῦσα τὴν μητρόπολιν, [s]πόλις" ὑποδέξασα Ῥώμη. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπὸ τοῖς [t]ἐκνουμένοις χρόνοις ἐγένετο. ἡνίκα δὲ ᾠκίζετο, πρὸς ὄρει καὶ λίμνῃ κατεσκευάθη, τὸ

μέσον

a Omittit *Vat.* *b* Si περιειδομένου malis, facile aſſentiar. *Sylb.* *c* Εὐκτῶς τὸ ἐχύρωμα *Vat.* *d* Εφύγον *Vat.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Ἐν οἷς ὅσοις κακοῖς *Vat.* *g* Οἱ δ' εἰς ἐξόδους οὐκ ἐχούσας φάραγγας *Codd. Ven.* & *Vat.* aliquanto obſcurius. *h* Ἐπύθετο *Ven.* & *Vat.* *i* Ὁπόσος *Ven.* *k* Hæc non ſatis commode poſſunt ab illo ἤκουσε pendere: ideo vel ἤγγυα vel aliquid ſimile deſiderari videtur. *Port.* *l* Ἐν ἀπόρᾳ *Vat.* *m* In *Ed. Steph.* ὅσην εἶχε δυνάμειν. quod ſi à *Dionyſio* fuiſſe credendum ſit, ἄγων deeſſe aut ἀπήγαγεν pro ἀπῆλθεν ſcribendum. altera vero illa lectio μεθ' ὅσην εἶχε δυνάμειν (quam ex *Cod. Ven.* deprompſit *Sylburgius*) vix ferenda eſt. Scribo potius μεθ' ὅσης εἶχε δυνάμεως, ut alibi μετ' ἐλάττονος ἢ ὅσης νῦν ἔχετε δυνάμεως. *Steph.* Ideo cum ſimiliter in *Cod. Vat.* ac conjecerat *Steph.* ſcriptum repererim, veram lectionem reſtituere non dubitavi. *n* Abeſt *Vat.* *o* Mancus eſt hic locus in *Ed. Steph.* nos πόλιν ἑτέραν &c. uſque ad τῇ τε ἄλλων ex *Ven. Cod.* [cui conſentit *Vat.*] inſeruimus, quæ agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *p* Τὸ ὄνομα *Vat.* *q* Ordine præpoſtero pro Τύλλου Ὁστιλίου. quæ ἀναστροφὴ etiam alibi reperitur. *r* Ἡ καθελοῦσα *Vat.* Eleganti (inquit *Sylb.*) paronomaſia ſignificat urbem Romam Albanæ civitatis filiam, ſublata matre, cives ejus in ſuum gremium recepiſſe. *s* Deeſt *Vat.* *t* Suſpectum eſt vocabulum ἐκνουμένοις *Steph.*

a Οπίσω

μέσον ἐπέχουσα ἀμφοῖν· καὶ ἦν ὥσπερ τείχη τ πόλεως ζῶντα, δυσάλωτον αὐτὴν ποιοῦντα. τό τε γὰρ ὄρος ἐν τοῖς πάνυ ὀχυρόν τε καὶ ὑψηλόν ἐστιν, ἥτε λίμνη βαθεῖα καὶ μεγάλη, καὶ αὐτὴν ἀφ' ἑκλεισταίων ἀνοιγομένων ὑποδέχεται τὸ πεδίον, ταμιευομένων ᵃ ὁπόσα βούλονται τῶν ἀνθρώπων τὸ ὕδωρ. ὑποκεῖται δὲ τῇ πόλει πεδία θαυμαστὰ μὲν ἰδεῖν, πλούσια δὲ καὶ καρπούς ἐξενεγκεῖν παντοδαπούς, καὶ οὐδὲν ᵇ ἐνδεέστερον τ ἄλλης Ἰταλίας, μάλιστα δὲ τ καλούμενον Ἀλβανὸν οἶνον, ἡδὺν καὶ καλόν, ἔξω γ' Φαλέρνου λεγομένου, τῶν γὰν ἄλλων ἁπάντων ἀφαιρούμενον. Ἐν δὲ τῇ κτίσει τῆς πόλεως θαῦμα ᶜ μέγα λέγεται γενέσθαι. καταστηναμένης γὰρ τοῖς ἔδεσι τῶν θεῶν, οὓς Αἰνείας ἐκ τῆς Τρωάδος ἠνέγκατο καὶ κατίδρυσεν ἐν τῷ Λαυινίῳ, ναῷ, χωρίον ἔχοντος ἄβατον, καὶ τῶν ἱδρυμάτων ἐκ τοῦ Λαυινίου κομισθέντων ἐκ τοῦ νεὼ εἰς τοῦτον τ μυχόν, ᵈ εἰς τινὰ ὀπτῶσαν νύκτα κεκλεισμένων τέως μάλιστα τῶν θυρῶν, καὶ οὐδὲν παθόντων οὔτε τοιχόλων οὔτε ὀρυφῶν, ἀφομείναντα τὰ βρέτη τινὰ φασιν, ὅθι τῶν ἀρχαίων εὑρεθῆναι κείμενα βάθρων· μεταχομισθέντα δὲ αὖθις ἐκ τοῦ Λαυινίου σὺν ἱκετείαις καὶ θυσίαις ᵉ ἀρεσηλίοις, εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ὁμοίως ἀνελθεῖν. τοὺς δὲ ἀνθρώπους τέως μὲν ἀπορεῖν ὅ, τι χρήσονται τοῖς παρήγμασιν, ὅτε δίκα τ πατρῴων θεῶν ᶠ κατοικεῖν ἀξιοῦντας, ὅτε ὅθι τινὰ ἐκλειφθεῖσαν οἴκησιν αὖθις ἀναστρέφειν. τελευτῶντας δὲ γνώμην εὑρέσθαι, ἣ ἔμελλεν ἀποχρώντως ἀμφοτέρους ἕξειν· τὰ μὲν ἕδη κατὰ χώραν ἐᾶσαι μένειν, ἄνδρας δὲ τοὺς ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἐκ τῆς Ἄλβας εἰς τὸ Λαυίνιον αὖθις ἐποίκους μεταγαγεῖν. καὶ ἐγένοντο οἱ πεμφθέντες ἑξακόσιοι μελεδωνοὶ τῶν ἱερῶν, αὐτοῖς μεταναστάντες ἐφεστίοις· ἡγεμὼν δ' ἐπ' αὐτοὺς ἐτάχθη Αἴγεστος. τοὺς δὲ θεοὺς τούτους Ῥωμαῖοι μὲν Πενάτας καλοῦσιν· οἱ δὲ ἑρμηνεύοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν τὄνομα, οἱ μὲν ᵍ Πατρῴους ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ Γενεθλίους· εἰσὶ δ' οἱ Κτησίους, ἄλλοι δὲ Μυχίους, οἱ δὲ Ἑρκίους. ἔοικε δὲ τούτων ἕκαστος κατά τιν' τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἐπίκλησιν· κινδυνεύουσί τε ʰ ἓν τὸ αὐτὸ πάντες, ὅμως γέ πως τὸ αὐτὸ λέγειν. σχήματος δὲ καὶ μορφῆς αὐτῶν περὶ Τίμαιος μὲν ὁ συγγραφεὺς ὧδε ἀποφαίνεται· κηρύκια σιδηρᾶ καὶ χάλκα, καὶ κέραμον Τρωϊκὸν (τοῦτο δὲ), τὰ δ' ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῖς ἐν Λαυινίῳ κείμενα ἱερά· πυθέσθαι δὲ αὐτὸς φησὶ παρὰ τῶν ἐπιχωρίων. ἐγὼ δὲ ὅσα μὲν ὁρᾶν ἅπασιν οὐ θέμις, ὅτε παρά τῶν ὁρώντων ἀκούειν, ὧδ' ἰ ἂν ἐπιγράφειν οἴομαι δεῖν. νεμεσῶ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις, ᵏ ὅσοι πλέω τῶν συγγραφομένων ἐπὶ τὸ νόμιμα ζητεῖν ἢ γινώσκειν ἀξιοῦσιν. Ἃ δὲ αὐτός τε ἰδὼν ἐπίσταμαι, καὶ δι' οὐδὲν ἀποκωλύει με παρὲξ αὐτῶν

horum medium ſpatium occuparet: atque hæc ipſi urbi murorum loco erant, eamque difficilem expugnatu reddebant. Nam & mons cum primis natura munitus eſt & excelſus, & lacus profundus & magnus: eumque planities excipit per clauſtra, quæ aperiuntur ab incolis, aquam arbitratu ſuo diſpenſantibus. Urbs autem ſpectat in ſubjectos campos, qui ſunt amœnitatis admirandæ, maximamque omnis generis frugum copiam ferunt, nec ulli alii Italiæ agro cedunt: præcipue vero quia producunt vinum quod Albanum vocatur, ſuave & pulchri coloris; quod, excepto Falerno, cætera omnia vina bonitate longe ſuperat. ¶ Dum autem urbs LXVII.
conderetur, magnum prodigium accidiſſe ferunt. Quum enim templum cum adyto conditum fuiſſet ſimulacris deorum, quos Æneas ex agro Trojano ſecum vexerat & Lavinii collocarat; quumque ſtatuæ ex templo Lavinienſi in hæc penetralia tranſlatæ fuiſſent, ſequenti nocte foribus, tunc potiſſimum optime clauſis, & parietibus tectiſque prorſus intactis, ſimulacra, mutatis ſedibus, in iiſdem baſibus inventa tradunt in quibus ante fuerant collocata: quamvis autem cum ſupplicationibus & ſacrificiis pacificis Lavinio rurſus fuiſſent tranſportata, tamen in eundem locum ut ante rediiſſe. Homines vero aliquamdiu quid facto opus eſſet dubitaſſe, quia neque ſine diis patriis eſſe, neque in ſedes à ſe derelictas reverti volebant. Tandem vero conſilium ab ipſis initum, quod utrique rei ſatisfacere poterat. Decreverunt enim ſimulacra in eodem loco ſinere, & viros, qui curam ipſorum gererent, ex Alba ad Lavinium incolendum rurſus traducere. Atque miſſi fuerunt ſexcenti ſacrorum curatores, qui cum integris familiis eo migrarunt: Ægeſtus autem ipſis dux fuit præfectus. Hos vero deos Romani quidem Penates vocant: ſed qui vocabulum iſtud Græco ſermone voluit interpretari, partim Πατρῴους, partim Γενεθλίους appellant. ſunt etiam qui Κτησίους, alii Μυχίους, alii Ἑρκίους vocant. Horum vero unuſquiſque, ob aliquod iſtorum deorum officium, hoc nomen ipſis videtur impoſuiſſe. Omnes autem, quamvis non eodem modo rem exprimant, idem tamen aliquatenus dicunt. De ipſorum vero habitu & forma Timæus hiſtoricus in hunc modum ſcribit: ſacra, quæ in adyto templi Lavinienſis ſunt recondita, eſſe caducea ferrea & ærea, & * Trojanum vas fictile. Hæc autem ex ipſis regionis incolis ſe audiſſe dicit. Ego vero, quicquid omnibus videre aut ab iis qui viderunt audire nefas eſt, ne ſcriptis quidem prodendum cenſeo. Quinetiam aliis ſuccenſeo, qui curioſius quærere aut cognoſcere volunt plura quam legibus eſt conceſſum. ¶ Sed quæ ego ipſe vidi, & ſcio, & LXVIII.
à quibus declarandis nulla religio me deterret, hæc

a Ὁπόσα uſurpatum eodem modo quo ſupra p. 47. v. 26. b Ἐνδέστερον adverbialiter accipiendum, vel cum *Vaticano Codice* legendum οὐδεστέρως. *Sylb.* c Μέγιον *Vat.* d Ὑπὸ τινὰ ἐπιῶσαν *Vat.* e Εἰσιτητηρίοις *Vat.* unde & ἐξακτηρίοις legendum forſan aliquis ſuſpicaretur. f Οἰκεῖν *Vat.* g *Lapi* verſio habet πατρίους pro πατρῴους & mox ἑρκίους pro ἑρκείους: quæ ferri poſſe exiſtimat *Sylb.* h Non abſurda *Gelenii* lectio ἓν ᾧ τὸ αὐτό. Sed quum negativa ἀ abſit à *Ven. Cod.* ἀμῶς pro ὅμως repoſito, non male ſic legamus, κινδυνεύουσί τε τὸ αὐτὸ πάντες ἀμῶς γά πως λέγειν: quo modo *Lapus* vertit; *ſequunturque omnes quodam modo idem dicere.* Ἀμῶς pro ὅμως *Cujacius* quoque in ſui libri margine adſcripſerat. *Sylb.* Fortaſſe ſcripſit ὅμως γα πως τὸ αὐτὸ λέγειν. aut certe ἓν ᾧ τὸ αὐτὸ πάντες, manente in ſequentibus ea quam habemus lectione. *Steph.* Illa ἓν τὸ αὐτὸ deſiderantur in *Cod. Vat.* i Suſpicor *Dionyſium* ſcripſiſſe, ὧδ' ἂν ἐπίσταμαι, γεγράφειν οἴομαι δεῖν. Opponit enim illis iſta, ἃ αὐτός τε ἰδὼν ἐπίσταμαι, τῷ δι' οὐδὲν ἀποκωλύει. *Steph.* k Οσους *Vat.* * Trojanam teſtam fictilem. *Gelen.* Κέραμον *lucernam* interpretari malit *Baudelotius* tom. I, pag. 199. quoniam Heſychius Κεραμεῖς appellat λυχνιτᾶς, ut legendum eſſe docuit *Perizonius.*

hæc ſunt: Romæ templum monſtratur non procul à foro (in eo viæ compendio quod fert ad Carinas) * ſupra modum obſcurum nec magnum ſtructura: & vernacula gentis lingua locus is Subolivis vocatur. In hoc autem loco poſitæ ſunt Trojanorum deorum imagines, quas quivis cernere poteſt, cum inſcriptione DENATES, quæ Penates ſignificat. Priſci enim homines, quum P nondum eſſet inventum, hujus literæ vim per literam D mihi videntur expreſſiſſe. Sunt autem duo juvenes ſedentes cum haſtis, quas ſeorſum tenent, artificii antiqui opus. Multas etiam alias horum deorum imagines in antiquis templis conſpeximus: & in omnibus apparent duo juvenes, habitu cultuque militari. Hæc igitur videre fas eſt: fas etiam eſt audire & ſcribere de illis quæ tradidit Calliſtratus Hiſtoriæ de Samothraciæ rebus auctor, & Satyrus priſcarum fabularum collector; & cum alii multi tum Aratinus poëta omnium, quos novimus, antiquiſſimus. Sic igitur illi ſcribunt: Chryſen, Palantis filiam, quum Dardano nupſiſſet, pro dote attuliſſe Minervæ munera, Palladia ſcilicet, & Magnorum deorum ſacra, quorum myſteria didicerat. Sed quum Arcades, diluvium fugientes, Peloponneſum reliquiſſent, & in inſula Thraciæ ſedes collocaſſent, Dardanum hîc diis iſtis templum exſtruxiſſe, nec aliis proprium ipſorum nomen declaraſſe: & ritus illis inſtituiſſe, quos & ad hoc uſque tempus Samothraces obſervant. Sed quum majorem populi partem in Aſiam traduxiſſet, ſacra deorum & myſteria illis reliquiſſe, qui in inſula remanſerant: ſed Palladia & deorum imagines cum reliquis rebus, quas convaſarat, ſecum abſportaſſe. Quum autem de ſedibus oraculum conſuleret, inter multa alia quæ didicit, hoc etiam oraculum de ſacrorum cuſtodia tunc accepiſſe;

In urbe, quam condetis, diis cultum purum ſemper
Statues, & obſervantia coles, ſacriſq; Choriſq;.
Nam dum hæc veneranda in veſtra regione fuerint
Dona Jovis virginis, conjugis tuæ, iſta urbs tibi
Erit inexpugnabilis, in perpetuum omnes dies.

LXIX. ¶ Dardanum igitur, in urbe quam condidit, & quam de ſuo nomine nominavit, hæc ſimulacra reliquiſſe. Poſtea vero, quum Ilium conditum fuiſſet, hæc ſacra ab ejus nepotibus eo fuiſſe tranſlata. Ilienſes autem templum & adytum ipſis in arce feciſſe, & quantamaxima cura potuerunt hæc ſervaſſe, quod ea divinitus

γεφῦραι, τοιάδε ἐστί· νεὼς ἐν Ρώμῃ δείκνυται τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τὸν ὄροφον, κατὰ τὴν ὁδὸν [a] Καρινὰς φέρουσαν ὀλίγον ὑπὲρ ἀγκὼν σκοτεινὸς ἱδρυμένος καὶ μέγας. λέγεται δὲ κατὰ τὸ ὑπαίθριον γλῶτταν, [b] Ὑπελαίαις τὸ χωρίον. ἐν δὲ τούτῳ κεῖνται τῶν Τρωϊκῶν θεῶν εἰκόνες, ἅπασιν ὁρᾶν, [c] ΔΕΝΑΣ ὀπίσω φαλῶν ἐχούσαι, δηλοῦσαν τοὺς Πενάτας. δοκεῖ γάρ μοι, [d] τοῦ Π μήπω γράμματος εὑρημένου, τῷ Δέλτα δηλοῦν τὴν ἐκείνου δύναμιν τοὺς παλαιούς. εἰσὶ δὲ νεανίαι δύο καθήμενοι, [e] δόρατα διειληφότες, τὰ παλαιᾶς ἔργα τέχνης. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἐν ἱεροῖς ἀρχαίοις εἰδώλα τῶν θεῶν τούτων ἐθεασάμεθα, καὶ ἐν ἅπασι νεανίσκοι δύο σχηματικὰ σχήματα φαίνοντας ἔχοντες. ὁρᾶν μὲν δὲ ταῦτα ἔξεστιν, ἀκούειν δὲ καὶ γεγράφειν ὑπὲρ αὐτῶν, ἃ Καλλίστρατός τε ὁ περὶ Σαμοθρᾴκης συνταξάμενος [g] ἱστορίαν, καὶ Σάτυρος ὁ τῶν ἀρχαίων μύθους συναγαγών, καὶ ἄλλοι συχνοί, παλαιότατος δὲ ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, ποιητὴς [h] Ἀρατῖνος. λέγουσι γὰρ ὧδε· Χρύσην τὴν Πάλαντος θυγατέρα γημαμένην Δαρδάνῳ, φερνὰς [i] ἐπενέγκασθαι δωρεὰς Ἀθηνᾶς, τά τε Παλλάδια καὶ τὰ ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν, διδαχθεῖσαν αὐτῶν τὰς τελετάς. ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐπομβρίαν φεύγοντες Ἀρκάδες Πελοπόννησον μὲν ἐξέλιπον, οἰκεῖν δὲ τὴν Θρᾳκίαν νῆσον τοὺς βίους ἐβούλοντο, κατασκευάσαι τὸν Δάρδανον οἰκοῦντα τῶν θεῶν τούτων ἱερόν, ἀπόρρητον τοῖς ἄλλοις ποιῆσαι τὰς ἰδίας αὐτῶν ὀνομασίας, καὶ τὰς τελετὰς αὐτοῖς, [k] τὰς" καὶ εἰς τόδε χρόνου νομιζομένας [l] τῶν Σαμοθρᾴκων, ὑπὸ τελεῖν. ὡς δὲ μετῆγε [l] τοῦ λαοῦ τὸ πλείονα μοῖραν εἰς τὴν Ἀσίαν, τὰ μὲν ἱερὰ τῶν θεῶν καὶ τὰς τελετὰς τοῖς [m] καταμείναντι ἐν τῇ νήσῳ καταλιπεῖν· τὸ δὲ Παλλάδια καὶ τῶν θεῶν εἰκόνας [m] καταskευασάμενον [n] ἀναγέσθαι μετ' αὐτοῦ. ἀφικνουμένου δὲ αὐτοῦ τὴν οἰκήσεως τά τε ἄλλα μαθεῖν, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν τὴν φυλακῆς τόνδε χρησμὸν λαβεῖν·

Εἰς πόλιν, ἣν κτίσητε, θεοῖς σέβας ἄφθιτον αἰεὶ
Θεῖναι, καὶ φυλακῇς τε σέβειν θυσίας τε χερείς τε.
Εἰ δ' ἂν δὲ τάδε σεμνὰ καθ' ὑμετέραν [o] χώραν ᾖ
Δῶρα Διὸς κούρης [p] ἀλόχου σέθεν, ἡ δὲ πόλις σοι
Ἔσται ἄπορθητος τὴν αἰεὶ χρόνον ἤματα πάντα.

Δάρδανον μὲν οὖν ἐν τῇ κτισθείσῃ τε ὑφ' ἑαυτοῦ καὶ ὀνομασίας ὁμοίας τυχούσῃ πόλει τὰ ἕδη καταλιπεῖν. Ἰλίου δ' ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ συνοικισθέντος, ἐκεῖ μετενεχθῆναι τοὺς [q] τοῦ συγγόνων αὐτοῦ τὰ ἱερά. ποιήσασθαι δὲ τοὺς Ἰλιεῖς νεών τε καὶ ἄδυτον αὐτοῖς ὑπὲρ τὴν ἄκρας, καὶ φυλάττειν δι' ὑπομελείας ἧς ἐδυνάντο πλείστης, διόπερ καὶ τὰ πρωτεύοντα

a In *Cod. Ven.* mendoſe Καρεμίνας. tu ſi Καρίνας malis, retracto accentu, facile aſſentiar. *Sylb.* b Ita cum *Cod. Ven.* & *Gelenii* verſione. In *Ed. Steph.* eſt Υπιλαΐης, & mendoſius in *Lapi* verſione *Hypelees*. At *Glareanus* cum *Eraſmo* reponit *Supellex*, quod Lar cuſtos eſſet ſupellectilis. *Cujacius* legit *Subvelia*. *Sylb.* Scribi debet Οὐπέλαιαν τὸ χωρίον. nam olim falſus ſum, quum emendabam Ὑποπαλαιαῖς *Subveteribus*, inſulſam *Porti* (Σπήλαιον τὸ χωρίον reponentis) conjecturam refutans. *Varro* de vita populi Rom. l. 13. *Tullum Hoſtilium in Veliis, ubi nunc eſt ædes Deum Penatum.* meminit etiam *Feſtus* in voce *Mutinum*. *Caſaub.* ad *Sexti Aurel. Victoris Epitomen.* c Δέμας *Cod. Ven.* cujus exemplaris margini adſcriptum erat ἐστὶ δὲ Θέμις· δ δ' ἐστὶ δ ὁ παλαιῶς. *Cujacius* mavult Δενάτας, cui *Gelenius* adſentiri videtur. *Sylb.* Θέμις *Vat.* & mox, τῷ δέλτα μήπω γεγραμμένου ὑπηρξέν, τῷ οὐείνε δηλοῦν δυνάμιν τὸ δέλτα. d Sed veriſimilius *Scaliger* inde colligit, Π quondam habuiſſe figuram, quæ proxime accederet ad Δ. Vide eum in digreſſione de Ionicis literis ad Euſebii an. DCXVII. e Δόρατα ἀλληφότες *Vat.* f Ἔχοντες ἱφαίνοντα *Vat.* g Ἱστορῆ *Vat.* h Ἀρκτῖνος *Vat.* & *Lapi Cod.* rectius, ut opinatur *Voſſ.* de Poëtis Gr. c. 2. i Ἀποίγνυσθαι *Vat.* k Deeſt *Vat.* l Τῶ λαὼ τοῦ πλείω *Vat.* m Legendum fortaſſe ἀπομοδιοτέμβρου vel συναποδιοτέμβρου, ut ſignificet ſimulachra iſta non tunc primum à Dardano fabricata, ſed convaſata, ſeu cum cæteris ſupellectilibus collecta. *Sylb.* n Ἀγαθὰν *Vat.* o Χθόνα μίμνη *Vat.* p Ἀλόχῳ malit *Sylb.* Nihil mutandum cenſet *Portus*. q Mallem vel τῶν ἐγγόνων, vel τῶν συγγόνων, ut *Lapus* videtur legiſſe. Si codex mendo caret, *ab ipſius cognatis* vertendum. *Sylb.* & *Port.* * Juxta hanc interpretationem ἐν περιοχῇ pro adverbio intendentis poſitum eſt. Aliter ſic: *ob locorum ac ædificiorum circumjacentium eminentiam obſcurum. Portus.*

a Καρτερὸν

ἠγεμόνης τῆς), καὶ σωτηρίας κύρια τῇ πόλει. ἁλισκομένης δὲ τῆς κάτω πόλεως, τὸ Αἰνείου [a] κύριον τῆς ἄκρας γενόμενον, ἀρθῆναι ἐκ τοῦ ἀδύτου τά τε ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν, καὶ ὃ, ὡς ἔτι τότε ἦν Παλλάδιον· ἕτερον γὰρ Ὀδυσσέα καὶ Διομήδην [b] νυκτὸς εἰς Ἴλιον ἀφικομένους λαθεῖν. οἴχεσθαί τε κομίσαντα τὸ Αἰνείου ἐκ τῆς πό-
56 λεως, καὶ ἐλθεῖν ἄροντα εἰς Ἰταλίαν. [c] Ἀρχῖνος δέ φησιν ὑπὸ Διὸς δοθῆναι Δαρδάνῳ Παλλάδιον ἕν, καὶ τοῦτο ἐν Ἰλίῳ, [d] ἕως ἡ πόλις ἑλίσκετο, κεκρυμμένον ἐν ἀδύτῳ. εἰκόνα δὲ ἐκείνου κατεσκευασμένην [e] μηδὲν ἕν γε ἀρχετύπου διαφέρειν, ἀπάτης τοῦ ὑπεναντίου ἕνεκα, ἐν φανερῷ τεθῆναι, καὶ αὐτίκα Ἀχαιοὺς ὑπεναντίους κτήσασθαι. τὰ μὲν οὖν εἰς Ἰταλίαν ὑπ' Αἰνείου κομισθέντα ἱερά, τοῖς εἰρημένοις ἀνδράσι πειθόμενος, γράφω τοῦ τε μεγάλων θεῶν εἰκόνας εἶναι, οὓς Σαμοθρᾷκες Ἑλλήνων μάλιστα ὀργιάζουσι· καὶ τὸ μεμυθευμένον Παλλάδιον, ὃ φασι τὰς ἱερὰς φυλάττειν παρθένους ἐν ναῷ κείμενον Ἑστίας, ἔνθα καὶ τὸ ἀθάνατον διασώζεται πῦρ. ὑπὲρ ὧν ἐν ὑστέρῳ λεχθήσεται λόγῳ. εἴη δ' ἂν καὶ ταῦτα τοῖς βεβήλοις ἡμῶν ἄδηλα ἕτερα. καὶ περὶ μὲν τῶν Τρωϊκῶν ἱερῶν τοσαῦτα εἰρήσθω.

Ἀσκανίου δὲ ὀγδόῳ καὶ τριακοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας τελευτήσαντος, παρέλαβε τὴν ἡγεμονίαν Σιλούιος, ἀδελφὸς ὢν Ἀσκανίου, μιᾶς τοῦ Αἰνείου θανάτου γενομένου ἐκ Λαυίνας τῆς Λατίνου θυγατρός, ὃν φασιν ἐν τοῖς ὄρεσιν ὑπὸ τῶν νομέων ἐκτεθραμμένον. τοῦ γὰρ Ἀσκανίου παραλαβόντος τὴν βασιλείαν, παιδὸς ἡ Λαυίνα γενομένη, μή τι δεινὸν ὑπ' αὐτῆς πάθῃ τὸ τῆς μητρυιᾶς ὄνομα, ἐγκύμων ὅσα, δίδωσιν ἑαυτὴν [f] Τυρρηνῷ τινι [g] συοφορβῶν ὑπομελητῇ βασιλικῶν, ὃν ἤδει [h] Λατίνου γενόμενον ἐν τοῖς μάλιστα παρεσκήνιον. ὁ δ' εἰς ὕλας ἐρήμους ἀγαγὼν αὐτὴν ὡς τοῦ ὑπὸ τυχῶν τινα, φυλαττόμενος ὀφθῆναι τοῖς εἰδόσιν, ἔτρεφεν ἐν τῇ νάπῃ κατασκευάσας [i] οἴκησιν· ἧς τὸ ἐγκυμονούμενον ἐπακμασάσης, ἀναιρεῖταί τε καὶ τρέφει, Σιλούιον ὀνομάσας ὑπὸ τῆς ὕλης, ὥσπερ ἂν εἴ τις Ἑλλάδι γλώσσῃ [k] λέξειεν Ὑλαῖον. χρόνῳ δὲ προϊόντος, ὡς πολλὴν ζήτησιν ἔγω τῆς γυναικὸς ὑπὸ τοῦ Λατίνων γενομένου, καὶ δι' αἰτίας ὄντα τοῦ τῷ πλήθει τοῦ Ἀσκάνιον, ὡς ἀνηρικότα τὴν παιδίσκην, φθάζει τῷ δήμῳ τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἄγει μετὰ τῶν παιδὸς ἐκ τῆς νάπης. τύχῃ μὲν δὴ τοιαύτῃ χρησάμενος Σιλούιος, τὸν εἰρημένον ἔσχεν ὀνομασίαν, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου γένος [l] ἅπαν τοῦ βασιλείου προέλαβεν, ἐπειδὴ τὸν ἀδελφὸν ἀπὸ τελευτῆσαι συνέπεσεν, [m] ἀμφίλογον γενομένου πρὸς ἕνα τὸν προσβεύσαντα τὸν Ἀσκανίου παίδων Ἴουλον, ἀξιοῦντα τὸν πατρῴαν ἀρχὴν παραδέχεσθαι τὸν δὲ δίκην [n] ἐπεψήφισεν ὁ δῆμος, ἄλλοις τε ὑπαχθεὶς λόγοις, sibi missa, publicamque salutem ex illis pendere crederent: sed quum urbis pars inferior caperetur, Æneam, arce potitum, ex adytis sacra magnorum deorum, & Palladium, quod adhuc supererat, abstulisse: alterum enim ab Ulysse & Diomede Ilium noctu profectis surreptum fuisse. Æneam igitur ex urbe discessisse, eaque secum tulisse, & in Italiam transportasse. Sed Aratinus ait unum Palladium Dardano à Jove datum, atque hoc in urbe Iliaca, donec urbs caperetur, in adyto reconditum fuisse. Sed imaginem ejus effictam fuisse, quæ ne minimum quidem ab exemplari differebat: & in propatulo fuisse positam, ad eos fallendos qui insidias ipsi struxissent, atque hanc à Græcis per insidias fuisse surreptam. Sacra igitur quæ Æneas in Italiam transtulit, viros *supra* nominatos sequutus, ajo fuisse magnorum deorum simulacra, quos inter Græcos Samothraces potissimum colunt; & Palladium illud fabulis celebratum, quod in templo Vestæ reconditum (ubi & ignis perpetuus asservatur) à sacratis virginibus custodiri ferunt. De quibus postea dicetur. Fieri tamen potest ut præter hæc sint & alia nobis profanis incognita. Sed de Trojanorum sacris hæc sufficiant *dicta*.

¶ Quum autem Ascanius trigesimo octavo sui regni anno mortem obiisset, Silvius imperium accepit: quia erat Ascanii frater, ex Lavina Latini filia post obitum Æneæ procreatus, quem à pastoribus in montibus educatum ajunt. Quum enim Ascanius regno potitus fuisset, Lavina, vehementer metuens ne quid gravius propter novercæ nomen ab ipso acciperet, quum esset gravida se commisit fidei cujusdam Tyrrheni, qui regiis subulcis præerat, quod eum Latino cum primis familiarem fuisse sciret. Is vero ipsam, ut quandam vulgarem mulierem, in silvas desertas duxit, cavensque ne ab illis conspiceretur, quibus nota esset, aluit in tugurio quod in nemore exstruxerat. Quum autem hæc fœtum edidisset, & susceptum educavit, & à silva Silvium appellavit: ut siquis sermone græco Hylæum vocaret. Sed temporis progressu, quum magnam hujus mulieris inquisitionem à Latinis fieri cognovisset, & Ascanium plebi suspectum esse, & accusari, quasi puellam stuprasset, rem populo patefecit, & mulierem cum puero è nemore produxit. Tali itaque casu & fortuna Silvius nomen ante dictum habuit, & universa ipsius progenies. Regnum autem adeptus est post fratris mortem, sed non sine controversia: quam propterea habuit cum Iulo, qui filiorum Ascanii natu major erat, atque in regnum paternum succedere postulabat. Sed populus suis suffragiis eam litem diremit, cum aliis rationibus ad hoc adductus, tum

LXX.
Silvius. III.
Per. Jul. 3576.
Ante Chr. 1138.
A Troj. capt. 45.

a Καρτερὸν τῆς ἄκρας *Vat.* *b* Νυκτὸς φασιν εἰς Ιλιον ἀφικομένους κλοπῇ λαθεῖν *Vat.* *c* Ἀρχῖνος iterum *Vat.* & *Lapi Cod.* *d* Τέως ἕως ἡ πόλις *Vat.* *e* Μηδὲν τῆς ἀρχετύπου ἀμφίρεια *Vat.* *f* Τύῤῥῳ (quia Tyrrhus memoratur *Virgilio* Æn. 7. v. 485. & *Auctori* de Origine gentis Rom. c. 16.) legunt *Gelen.* & *Portus.* *g* Si quis malit συοφορβοῖον, sive συφορβοῖον (ut infra pag. 65. juxta *Ed. Sylb.*) non multum refragabor. *Sylb.* cui adsentitur *Port.* Conjecturam hanc firmat *Cod. Vat.* in quo συφορβοῖον, ut & *Virgil.* & *Auctor* de Orig. gentis Rom. apud quos Tyrrhus magister est regii pecoris. Quanquam (ut ait *Sylb.*) & greges pariter & pastores gregarii possunt hoc loco intelligi. *h* Λατίνῳ *Vat.* *i* Οἴκησιν, ὃ τοῖς γνώριμον· ἧς τὸ παιδίον ἡνίδρυον ἀναῤῥῆτόν τε *Vat.* & *Lapi Cod.* *k* Λίξῃ *Vat.* *l* Ita & *Lapus.* Sed rectius *Gelenius*, qui legit ἅπαν. τὸν δὲ βασιλείου παρ. pro quo facit *Livius* initio lib. 1. *Mansit Silvius postea omnibus cognomen, qui Albæ regnarunt. Sylb.* *m* Ἀμφίλογον *Vat.* & *Lapi Cod.* *n* Quoniam ἐπιψηφίζειν vulgo significet *confirmare*, fortasse melius τὸν δίκην ἐψήφισεν legeretur; vel ἀπεψήφιζεν, quod idem valet ac δίκην ψήφους ἀφαιρεῖν. *Port.*

a Ιουλον

tum vero præcipue quod Silvius matre natus eſſet, ad quam hæreditario jure regnum pertinebat. At Iulo pro regno ſacra quædam poteſtas & honor attributus fuit, qui regia dignitate præſtantior eſt & vitæ ſecuritate & tranquillitate. Hoc autem honore vel ad meum uſque tempus ipſius progenies fruebatur, quæ ab illo gens Julia vocatur. Hæc autem familia omnium, quas ſcimus, maxima & illuſtriſſima fuit. Tulit enim duces longe præſtantiſſimos, qui virtutibus nobilitatem ſuam omnibus facile probarunt: de quibus alio in libro declarabitur quantum convenit.

LXXI. ¶ Quum autem Silvius undetriginta annos imperium tenuiſſet, Æneas ipſius filius in principatum ejus ſuccedens annos triginta & unum regnavit. Poſt hunc Latinus quinquaginta & unum annos imperavit. Poſt hunc Alba undequadraginta annos. Poſt Albam Capetus viginti ſex annos. Deinde Capys duodetriginta. Poſt Capyn Calpetus regnum retinuit, uſque ad decimumtertium annum. Deinde Tiberinus annos octo regnavit. Hunc autem prœlio juxta flumen commiſſo periiſſe ferunt. Abreptus autem aquæ currentis impetu, fluvium, qui prius Albula vocabatur, *Tiberin* de ſuo nomine vocatum reliquit. Tiberino autem ſucceſſit Agrippa, qui annos XII. regnavit. Poſt Agrippam Allades, tyrannicum & diis inviſum ingenium, undeviginti annos. Hic autem, quum eſſet deorum contemptor, machinas excogitarat, quibus fulmina imitaretur, & ſtrepitus tonitruis ſimiles ederet, quibus homines tanquam deus terrere volebat. Sed quum imbres & fulmina *vera* in ejus domum cœlitus irruiſſent; & lacus, juxta quem habitabat, præter morem redundaſſet, diluvio obrutus cum tota familia periit. Et nunc etiam in quadam parte lacu deficiente, quum aquæ receſſerunt & imæ lacus partes ſtant immotæ, atriorum ruinæ & domus manifeſta veſtigia cernuntur. Aventinus vero, qui ab eo regnum accepit, (à quo unus è ſeptem collibus, qui mœnibus Romanis cinguntur, nomen ſumpſit) XXXVII. annos regnum tenuit. Procas poſt hunc XXIII. annos regnavit. Deinde Amulius, qui præter jus regnum occupavit, quod ad Numitorem ipſius fratrem majorem natu pertinebat, per annos XLII. regnavit. Sed quum Amulius ſublatus fuiſſet à Romulo & Remo, qui ex ſacrata virgine fuerant procreati, ut mox dicetur, poſt illius mortem Numitor, adoleſcentum avus maternus, regnum legitimum recepit. Poſtea vero ſecundo anno regni Numitoris, poſt Ilium captum CCCCXXXII. Albani, colonia Romuli Remique ductu miſſa, Romam condiderunt, initio primi anni ſeptimæ olympiadis, qua Daïcles Meſenius in ſtadio vicit, archonte Athenis Charopo, decennalis imperii anno 1°.

Æneas Silv. IV. *Latin. Silv.* V. *Alba Silv.* VI. *Capetus S.* VII. *Capys S.* VIII. *Calpet. S.* IX. *Tiberin. S.* X. *Agrippa S.* XI. *Allades S.* XII. *Avent. S.* XIII. *Procas S.* XIV. *Amul. S.* XV. *Numit. S.* XVI.

Urbs condita Per. Jul. 3963. *Ante Chr.* 751.

ἡ δ' ὑχ ἥκιςα ὅτι μητρὸς ἦν ὁ Σιλβίου ὑπεληφθη τῇ ἀρχῇ. Ἰύλῳ δὲ ἀντὶ τ βασιλείας ἱερά τις ἐξουσία τοιαύτη δοθεῖσα ἡ τιμὴ, τό τε ἀκινδυνώτατον τ μοναρχίας ἡ τῇ ῥᾳστώνῃ ἔ βίου· ἣν ἔτι ἡ εἰς ἐμὲ τὸ ἐξ αὐτῦ γένος ἀπαρτῦτο, [a] Ἰύλιοι κληθέντες ἀπ' ἐκείνου. ἐγένετο δὲ μέγιστος 57
ἅμα ἡ λαμπρότατος οἴκων ὅτος, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ἄνδρας δὲ διαφορωτάτους ἡγεμόνων ἤνεγκεν, οἷς τὸ εὐγενὲς αἱ ἀρεταὶ μὴ ἀπιστεῖσθ παρέχον· ὑπὲρ ὧν ἐν ἄλλοις δηλωθήσετ) λόγῳ τὰ διαφορώτατα.

Σιλβίου δ' [b] ἐνὸς δέοντα [c] τριάκοντα ἔτη καταχόντος τ ἀρχήν, Αἰνείας ὁ αὐτῦ διαδεξάμενος τ δυναστείαν, [c] ἐνὶ πλείω τριάκοντα ἔτη ἐβασίλευσε. μεθ' δὲ τοῦτον, ἐν ἡ πεντήκοντα Λατῖνος ἦρξεν ἔτη. Ἄλβας δὲ μεθ' τοῦτον ἐνὸς δέοντα τετταράκοντα [d] ἐτῶν ἐβασίλευσε. μεθ' δὲ Ἄλβαν Κάπετος ἐξ ὅτου τοῖς ἑκατὸν. ἔπειτα Κάπυς, δυοῖν δέοντα τριάκοντα. μεθ' δὲ Κάπυν, Κάλπετος ἄρχει τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν κατέσχε τ ἀρχήν. ἐξῆς δὲ Τιβερῖνος ὀκταετῆ χρόνον ἐβασίλευσε. τελευτήσας δὲ [e] τοῦτον ἐν μάχῃ πρὸς ποταμῷ γενομένῃ λέγετ παρενεχθεὶς δὲ ὑπὸ ῥεύματος, ἐπώνυμον ἑαυτοῦ κατέλιπε τ ποταμὸν, Ἀλβούλαν καλούμενον πρότερον. Τιβερῖνος δὲ ἀφάδνος [f] Ἀγρίππας ἐν ἡ τετταράκοντα ἐβασίλευσεν ἔτη. μεθ' δὲ Ἀγρίππαν, [g] Ἀλλάδης, [h] τυραννικόν τι χρῆμα καὶ θεοῖς ἀπεχθόμενον, ἐνὸς δέοντα ἔτη. ὃς παρεφρόνησε τὰ δαιμόνια κατεσκεύασε κεραυνῶν τε μιμήματα ἡ κτύπου βροντῶν ἐμφερεῖς, οἷς διετέλεσθ τοὺς ἀνθρώπους ὡς θεὸς ἐξίων. ὄμβρων δὲ ἡ κεραυνῶν [i] εἰς τ οἶκον καταισχηνάντων, τ τε λίμνης, πρ' ἣν οἰκῶν ἐτύγχανε, πλημμύρειν σὺν εἰκῇ λαβούσης, καταπλυνθεὶς παντοίως ἀπώλυτο. ἡ νῦν ἔτι διαλειπούσης τ λίμνης ἐν μέρει τινί, ὅταν ἐπιγνοφῇ τὸ νᾶμα, ἡ σαθρὸς ὁ βυθὸς γένηται, παιδίων ἐρείπια καὶ ἄλλα οἰκήσεως ἴχνη φαίνεται. Ἀβεντῖνος δὲ μετὰ τοῦτο τ δυναστείαν διαδεξάμενος, [k] ἧ τ ἐπὶ λόφων τις ἐπώνυμος ἐγένετο τ συμπεπολισμένων τῇ Ῥώμῃ, τριάκοντα ἡ ἑπτὰ ἔτη τ ἀρχὴν κατέσχε. Πρόκας δὲ μεθ' τοῦτον ἔτη εἴκοσι ἡ τρία. ἔπειτα Ἀμύλιος, [l] ὃς ἐ σὺν δίκῃ τὴν βασιλείαν κατέσχεν [m] Νομίτωρ τεσσάρων, ὃς ἦν αὐτῷ πρεσβύτερος ἀδελφὸς, δύο ἡ τετταράκοντα ἔτη δυναστεύει. Ἀμυλίου δὲ ἀναιρεθέντος ὑπὸ Ῥωμύλου ἡ Ῥώμου, τ ἐκ τ ἱερᾶς κόρης γενομένων, ὡς αὐτίκα λεχθήσεται, μεθ' ὑπὸ ἐκείνου φόνατον ἀποβαίνει τ κατὰ νόμον δυναστείαν Νομίτωρ ὁ τ νεανίσκων μητροπάτωρ. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει τ Νομίτορος ἀρχῆς, δευτέρῳ δὲ ἡ τεσσαρακοστῷ καὶ [n] τετρακοσιοστῷ μεθ' ὑπὸ Ἰλίου ἅλωσιν, ἀποικίαν στείλαντες Ἀλβανοὶ, Ῥωμύλου ἡ Ῥώμου τοῦ ἡγεμονίαν αὐτῆς ἐχόντων, κτίζουσι Ῥώμην, ἔτους ὀκτῶτος πρώτου τ ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ἣν οἶκε στάδιον [o] Δαΐκλης [p] Μεσήνιος, ἄρχοντος Ἀθήνησι [q] Χαροπῦ ἔτος τ δεκαετίας πρῶτον. 58

Ἀμφισθη-

a Ιυλοι in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Ιύλιοι cum *Lapo* & *Gelenio* legendum eſſe, ſatis notum eſt ex utriuſque linguæ hiſtoricis. *Sylb.* b Deſunt *Vat.* c Dicitur & ἐνὸς πλείω & ἑνὶ πλείω apud probatiſſimos Scriptores. Hic autem & mox v. 13. χρόνον ſubaudiendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* d Ετη *Vat.* e Οὗτος *Vat.* f Αγρίππας & infra Αγρίππαν *Vat.* & *Lapi Cod.* g Αλλάδιος *Vat.* Αλλάδιος *Lapi Cod.* h Τυραννικόντι *Vat.* i Εις τ οἶκον αὐτῦ *Vat.* k Αφ' ἧ τ ἵππῳ *Vat.* l Vel illud ὃς tollendum, vel pro κατέσχεν reponendum κατέχων, alioqui oratio erit ἀκόλουθος. Quanquam ſi ὁ ἐ σὺν legas, levior erit mutatio. *Port.* Articulum ὃς omittit *Vat.* m Νεμέτορι & mox Νεμέτωρ & Νεμέτορος in *Cod. Vat.* quod ad Græcum idioma magis accedit, ſicut Νομίτωρ ad Latinum. n Τεσσαρακοστῷ *Lapi Cod.* ſed menduſe. *Sylb.* o *Al.* Διοκλῆς. p *Al.* Μεσσήνιος. q Σιχαίροπος *Vat.* Unde abjecto Σ quod voci acceſſit ex ſyllaba finali præcedentis Αθήνησι, genuinam habemus lectionem, qua infra utitur *Dionyſius* pag. 61. juxta *Ed. Sylb.*

a Τὰς

Ἀμφισβητήσεως δὲ πολλῆς ὄσης καὶ περὶ ἕ χρόνε τ κτίσεως, ᾧ περὶ τ οἰκιστῶν τ πόλεως, ὅνδε αὐτὸς ὤμην δεῖν ἑκατερ ὁμολογήμενα τοῖς ἁπάντων ἐξ ὀλιγορμῆς ἐπελθεῖν. Κεφάλων μὲ γὰ ὁ Γεργίθι@ συγγραφεὺς παλαιὸς πάνυ, δευτέρᾳ γενεᾷ μετ᾽ τ Ιλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι λέγ τ πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ Ιλίε ἀφικομένων σὺν Αἰνείᾳ· οἰκιστὴν δὲ αὐτῆς ἀποφαίνει τ ἡγησάμενον τ ἀποικίας Ρῶμον· τοῦτον δ᾽ εἶ τ Αἰνείε παίδων ἕνα. τέτταρας δὲ φησιν Αἰνείᾳ γενέσθαι παῖδας, Ασκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ρωμύλον, Ρῶμον. εἰρηκαν δὲ Δημαγόρας καὶ Αγαθύλλ καὶ ἄλλοι συχνοὶ ὅ, τε χρόν@, ᾧ ὁ τ ἀποικίας ἡγεμὼν ὁ αὐτός. [a] ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Αργ ἃ τὰ κατ᾽ ἐκάστην παραχθέντα συναγαγών, Αἰνείδν φησὶν ὑπ᾽ Μολοττῶν εἰς Ιταλίαν ἐλθόντα [b] μετ᾽ Οδυσσέως, οἰκιστὴν γενέσθαι τ πόλεως· ὀνομάσαι δ᾽ αὐτὴν ἀπὸ μιᾶς τ Ιλιάδων Ρώμης. [c] Ταύτην δὲ λέγ τὰς ἄλλας Τρωάσι παραχελευσαμένην, καινῇ μετ᾽ αὐτῆς ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη, βαρυνομένην τῇ πλάνῃ. ὁμολογεῖ δ᾽ αὐτῷ ἃ Δαμαστὴς ὁ [d] Σιγεὺς, ἃ ἄλλοι τινές. Αριστοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος Αχαιῶν τινας ἱστορεῖ τ ἀπὸ Τροίας ἀναχομισαμένων παρὰ πλέον@, Μαλέαν· ἔπειτα χειμῶνι βιαίῳ χαλαληφθέν@, τέως μὲ ὑπὸ τ πνευμάτων φερομένους πολλαχῇ ἔ πελάγε πλανᾶσθαι τελευτῶν@, δ᾽ ἐλθεῖν εἰς τ τόπον τοῦτον τ Οπικῆς, ὃς καλεῖται [e] Λάτιον, ὑπὸ τῷ Τυρρηνικῷ πελάγ κείμεν@· ἀσμένους δὲ τ γῆν ἰδόν@, ἀνελκῦσαί τε τὰς ναῦς αὐτοῦ, ἃ χειμερινὸν ὥρᾳ, παρασκευαζομένους ἔαρ@ ἀρχομένε πλεῖν. ἐμπρησθεισῶν δὲ αὐτοῖς ὑπὸ νύκτα τῶν νεῶν, οὐκ ἐχόν@ ὅπως ποιήσονται τ ἄπαρσιν, ἀβουλήτῳ ἀνάγκῃ τὰς βίας ἐν ᾧ κατήχθησαν χωρίῳ ἱδρύσασθ. συμβῆναι δὲ αὐτοῖς τοῦτο, ἅ᾽ γυναῖκας αἰχμαλώτους, ἃς ἔτυχον [f] ἔχοντες ἐξ Ιλίε. ζητοῦντας δὲ καλαχαῦσαι τὰ πλοῖα, φοβουμένους τ οἴκαδε [g] Αχαιῶν ἄπαρσιν, ὡς εἰς δουλείαν ἀφιξομένους. Καλλίας δὲ ὁ τὰς Αγαθοκλέους πράξεις ἀναγράψας, Ρώμλν τινὰ [h] Τρωάδα τ ἀφικνουμένην ἅμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς Ιταλίδα, γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Αβορίγινων, ἃ γεννῆσαι δύο παῖδας, Ρῶμον ἃ Ρωμύλον· οἰκίσαντας δὲ πόλιν, ἀπὸ τ μητρὸς αὐτῆς θέσθαι τὄνομα. [i] Ξεναγόρας δὲ ὁ συγγραφεὺς, Οδυσσέως ἃ Κίρκης υἱὸς γενέσθ τρεῖς, Ρῶμον, [k] Αντίαν, [l] Αρδέαν· οἰκίσαντας δὲ τρεῖς πόλεις, ἀφ᾽ ἑαυτῶν θέσθαι τοῖς κτίσμασι τὰς ὀνομασίας. Διονύσι@ δὲ ὁ Χαλκιδεὺς οἰκιστὴν μὲ ἀποφαίνει τ πόλεως Ρῶμον τοῦτον δὲ λέγ τινὰ μὲν τινας Ασκανίου, τινὰ δὲ τινας Ημαθίων@ παῖδα εἶ). εἰσὶ δὲ πάνυ οἳ τὴν Ρώμην ἐκτίσθαι λέγουσιν ὑπὸ Ρώμε τοῦ Ιταλοῦ, [m] μητρὸς δὲ Ηλέκτρας, τ Λατίνε θυγατρός.

¶ Quoniam autem inter ſcriptores magna eſt dubitatio tam de ipſo tempore quo urbs condita fuit, quam de ipſis urbis conditoribus, ne ego quidem rem iſtam, ut omnium confeſſione confirmatam, obiter & paucis declarandam cenſui. Nam Cephalon Gergithius, ſcriptor antiquiſſimus, anno ſecundo poſt bellum Iliacum ait urbem fuiſſe conditam ab illis qui cum Ænea ex Ilio incolumes profugerant; ejuſque conditorem fuiſſe affirmat Remum, coloniæ ducem: hunc autem fuiſſe unum ex Æneæ filiis: Æneam enim quatuor filios habuiſſe, Aſcanium, Euryleontem, Romulum, & Remum. Demagoras etiam, & Agathyllus, & multi alii idem tempus & eundem coloniæ ducem fuiſſe teſtantur. Sed is qui de ſacerdotibus quæ Argis erant ſcripſit, & ea collexit quæ cujuſque tempore facta ſunt, ait Æneam cum Ulyſſe è Moloſſis Italiam appulſum urbem condidiſſe; eamque de unius Iliadum Romæ nomine vocaviſſe. Hanc autem dicit, nimio errore fatigatam, alias virgines Trojanas impuliſſe, ut una ſecum naves incenderent. Eique aſſentitur Damaſtes Sigenſis, & alii quidam. At Ariſtoteles philoſophus ſcribit, quoſdam Græcos, ex Troja revertentes, dum circum Maleam navigarent, violenta tempeſtate correptos, aliquamdiu quidem ventis agitatos per varias maris partes erraſſe: tandem vero in eum regionis Opicæ locum perveniſſe, qui Latium vocatur, & mari Tyrrheno adjacet. Quum autem lubenter terram vidiſſent, in id littus naves ſubduxiſſe, & hyemem ibi tranſegiſſe, ſeſe ad navigationem ineunte vere parantes. Sed navibus incendio nocturno conſumptis, quum inde diſcedere non poſſent, neceſſitatis vi coactos, præter voluntatem in illo ipſo loco ſedes ſuas fixiſſe quo primum appulerant. Hoc autem ipſis accidiſſe mulierum captivarum opera, quas ſecum ex Ilio ducebant. Naves vero ab his incenſas fuiſſe, quod Græcorum reditum in patriam metuerent, quaſi in ſervitutem eſſent venturæ. Sed Callias, qui Agathoclis res geſtas conſcripſit, ait, Romam quandam, unam è Trojanarum numero quæ cum cæteris Trojanis in Italiam venerant, Latino Aboriginum regi nupſiſſe, eique duos filios peperiſſe, Remum & Romulum: eoſque urbi à ſe excitatæ matris ſuæ nomen poſuiſſe. At Xenagoras hiſtoricus, ex Ulyſſe & Circe tres filios, Remum, Antiam & Ardeam, procreatos dicit, & ab his tres urbes conditas, conditiſque nomen ipſorum inditum fuiſſe ſcribit. Sed Dionyſius Chalcidenſis ſtatuit Remum urbis conditorem fuiſſe: ſed eum juxta quoſdam, Aſcanii, juxta alios, Emathionis filium eſſe dicit. Sunt etiam qui dicunt Romam conditam fuiſſe à Remo Itali filio, qui ex Electra Latini filia natus eſt.

¶ Quam-

LXXII.

59

[a] Τὰς ἱερείας malit *Portus*. Sed hæc lectio (inquit *Caſaub.*) à recepta & vera ſine ratione recedit. Laudat *Dionyſius* his verbis ſcriptorem Annalium Argivorum. Apud Argivos autem index anni & titulus, ut *Cenſorinus* loquitur, erat nomen τ ἱερείας ſeu *ſacerdotiæ Junonis*, ut apud Athenienſes ὁ ἄρχων & apud Romanos *Conſules*. Nomen auctoris (qui ſcripſit Συωπαγυλῶ vel Ασυγκριτῷ τ ἱερειῶν τ ἐν Αργ, eodem forſan modo quo *Demetrius Phalareus* ἀρχόντων ἀναγραφῶ) ignoramus: etſi olim in notis ad *Laërtium* id opus *Heraclidæ Lembo* tribuimus, ducti auctoritate *Joſ. Scaligeri*. Et nunc ægre adſentimus. neque enim illa *Dionyſii* verba, τὰ κατ᾽ ἐκάστην παραχθέντα, cum illo interpretamur, τὰ κατ᾽ ἐκάστην χρόνον παραχθέντα; ſed τὰ κατ᾽ ἐκάστην ἱερωσύνην παρ. [b] Mox Οδυσσέως *Vat.* [c] Ταύτην δ᾽ ἄλλας *Vat.* [d] *Al.* Σιγλεύς. Per Syncopen Σιγεὺς eſſe exiſtimat *Sylb.* ut Αθηὺς ab Αθηνᾶ apud *Steph. Byz.* & Θεμιστοκλῆς à Θεμιστόκλεους apud *Pauſaniam*. [e] Λατῖνον *Vat.* & *Lapi Cod.* [f] Αχαιὸς ἐξ Ιλίου *Vat.* [g] Τῶν Αχαιῶν *Vat.* [h] Τρωάδων *Vat.* [i] Male Ξενοκράτης in *Ed. Steph.* [k] Αντιον *Lapi Cod.* [l] Αρδέαν *Vat.* [m] Μητρὸς δὲ Λαδίκης *Vat.*

LXXIII. ¶ Quamvis autem & multos alios Græcos ſcriptores afferre poſſim, qui varios urbis conditores fuiſſe tradunt, tamen ne videar eſſe verboſior, ad Romanos ſcriptores redibo. Verumtamen apud Romanos nullus exſtat antiquus hiſtoricus, aut fabularum ſcriptor: ſed eorum unuſquiſque ſuum opus compoſuit ex antiquis narrationibus, quæ in ſacris tabulis adſervantur. Horum vero quidam Romulum & Remum, Romæ conditores, Æneæ filios fuiſſe dicunt; alii, Æneæ ex filia nepotes: ſed quo patre nati non etiam aperte declarant. Eos autem Latino Aboriginum regi obſides ab Ænea datos, quum inter indigenas & advenas fœdus eſt ictum: & à Latino, qui ipſos amore magno complectebatur, non ſolum cæteris humanitatis officiis liberaliter tractatos; ſed etiam, quum is ſine virili prole deceſſiſſet, ex parte quadam hæredes regni ab eo relictos. Alii vero dicunt, Ænea defuncto Aſcanium, omni accepto imperio, cum fratribus Romulo & Remo tum illud, tum regionem & Latinorum vires tripartito diviſiſſe. Ipſum deinde Albam & alia quædam oppida condidiſſe: Remum vero, Capuam, à proavo Capy denominatam, ſed Anchiſam ab avo Anchiſe: & Æneam, quæ poſtea dicta Janiculum, à patre ſuo denominatam ædificaſſe: ſed Romam de ſuo nomine dictam condidiſſe. Hanc autem aliquamdiu deſertam manſiſſe: ſed quum poſtea altera colonia veniſſet, quam Albani Romuli Remique ductu eo miſerant, priſtinam formam recepiſſe. Unde colligitur, Romam bis fuiſſe conditam: ſemel quidem, paullo poſt bellum Trojanum: iterum vero, ætate xv. poſt priorem urbem conditam. Quod ſiquis ad remotiora reſpicere velit, & tertia quædam Roma his antiquior invenietur, quæ condita fuit antequam Æneas & Trojani in Italiam venirent. Hoc autem nec vulgaris aliquis, nec recens ſcriptor memoriæ prodidit: ſed Antiochus Syracuſanus, cujus & ante mentionem feci. Is enim ait, Morgete in Italia regnante (erat autem tunc Italia à Tarento Pæſtum uſque *tota* ora maritima) ad eum quendam Romanum exſulem veniſſe. Hæc autem ſunt ipſius verba: "Poſtquam Italus "conſenuit, Morges regnavit. Hujus tem-"pore, vir quidam nomine Siculus, Roma "profugus, ad eum venit. Atque ex hujus Syracuſani ſcriptoris auctoritate, quædam antiqua Roma belli Trojani temporibus prior invenitur. Sed utrum in eodem loco ſita fuerit in quo noſtri ſeculi urbs incolitur, an vero alius locus ita vocaretur, quum ille rem iſtam incertam reliquerit, ne ego quidem conjicere poſſum. De priſcis igitur Romæ ædificationibus, hæc quæ jam ſunt dicta ſufficere puto.

LXXIV. ¶ Poſtremam vero ejus ædificationem, ſive conditionem, ſive quocunque alio nomine

Ἔχων δὲ πολλοὺς καὶ ἄλλους τῶν Ἑλληνικῶν παρέχεσθαι συγγραφέων, οἱ διαφόρους ἀποφαίνουσι τοὺς οἰκιστὰς τῆς πόλεως, ἵνα μὴ δόξαιμι μακρηγορεῖν, ὅτι τοὺς Ῥωμαίων ἐλευσομαι συγγραφεῖς. παλαιὸς μὲ οὖν ὅτε συγγραφεὺς ὅτε λογογράφος ὅστις Ῥωμαίων οὐδὲ εἷς· οὐ παλαιῶν μύθοι λόγων [a] οἱ ἱεραῖς δέλτοις σωζομένων, [b] ἕκαστός τις αὐτῶν ἀνέγραψε. τούτων δέ τινες μὲ Αἰνείου γενέσθαι υἱοὺς λέγουσι Ῥωμύλον καὶ Ῥῶμον, τοὺς οἰκιστὰς τῆς Ῥώμης· ἕτεροι δὲ θυγατρὸς Αἰνείου παῖδας. ὅτου δὲ παρὸς, οὐκέτι διορίζοντες· δοθῆναι δ' αὐτοὺς ὑπὸ Αἰνείου Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Αβοριγίνων ὁμηρεύσοντας, [c] ὅτε αἱ πίστεις τοῖς ὑπηκόοις πρὸς τοὺς ἐπήλυδας ἐγένοντο. ἀποδεξάμενον δὲ αὐτοὺς Λατῖνον τῇ τε ἄλλῃ θεραπείᾳ πρέπειν εὖ, [d] οἰκήσει τε ἀφθόνῳ ἀπαρδᾶ τελευτῶντα, ἀφαίρεσις μέρους τινὸς τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς καταλιπεῖν. ἄλλοι δὲ λέγουσιν Αἰνείου τελευτήσαντος, Ἀσκάνιον ἅπασαν [e] τὴν ἀρχὴν παραλαβόντα, νείμασθαι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Ῥωμύλον τε καὶ Ῥῶμον, τήν τε χώραν καὶ τὴν δύναμιν [f] τῶν Λατίνων τειχῆ· αὐτὸν μὲ δὴ τήν τε Αλβαν κτίσαι καὶ ἄλλ' ἄττα πολίσματα. [g] Ῥῶμον δὲ Καπύην μὲ, ἀπὸ Κάπυος τοῦ πατρὸς Καπύος· Αγχίσην δὲ, [h] ἀπὸ τοῦ πατρὸς Αγχίσου· Αἰνείαν δὲ, τὴν ὕστερον κληθεῖσαν Ἰάνικλον, ἀπὸ τοῦ πατρὸς· Ῥώμιλον δὲ, ἀφ' ἑαυτοῦ. Ταύτην δὲ χώρας τινὰς ἐρημωθεῖσαν, ἑτέρας αὖθις ἐλθούσης ἀποικίας, ἣν Αλβανοὶ ἔστειλαν, ἡγεμόνε Ῥωμύλῳ καὶ Ῥώμῳ, τὴν ἀρχαίαν κτίσιν ἀπολαβεῖν· ὥστε δὶς τὰς κτίσεις τῇ Ῥώμῃ τὰς κτίσεις· τὴν μὲν, ὀλίγον ὕστερον τῶν Τρωϊκῶν γενομένην· τὴν δὲ, πεντεκαίδεκα γενεαῖς ὑστερῶσαν τῆς πρώτης. εἰ δέ τις ἀπιδεῖν βούλοιτο τὰ πρωτότερα, καὶ τούτου τις ἀρχαιοτέρα τούτων εὑρεθήσεται Ῥώμη, γενομένη πρὶν Αἰνείαν καὶ Τρῶας [i] ἐλθεῖν εἰς Ιταλίαν. Ταῦτα δὲ ἅπερ τῶν ὑπὸ τυχόντων τις οὐδὲ νέων συγγραφεὺς ἱστόρηκεν, ἀλλ' [k] Αντίοχος ὁ Συρακούσιος, ὃς καὶ πρότερον ἐμνήσθην. φησὶ δὲ Μόργητος ἐν Ιταλίᾳ βασιλεύοντος· ἦν δὲ τότε Ιταλία ἡ ἀπὸ Τάραντος ἄχρι Ποσειδωνίας πᾶσα· [l] ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν ἄνδρα φυγάδα ἐκ Ῥώμης. λέγει δὲ ὧδε· "ἐπεὶ δὲ Ιταλὸς κατεγήρα, Μόργης ἐβασίλευσεν. ὅτε "τοῦτο δὲ ἀνὴρ ἀφίκετο ἐκ Ῥώμης φυγάς· Σίκελος ὄνο-"μα ἀνήρ. καὶ μὲ δὴ τὸ [m] Συρακούσιον συγγραφέα, παλαιά τις εὑρίσκει [n] πρότερον τῶν Τρωϊκῶν χρόνων [o] ἡ Ῥώμη. πότερον δὲ περὶ τὸν αὐτὸν ἦν τόπον, ἐν οἷς ἡ νῦν οἰκουμένη πόλις ἐστὶν, ἢ χωρίον ἕτερον οὕτως ἐτύγχανεν ὀνομαζόμενον, ἀσαφὲς ἐκεῖνος καταλιπὼν, οὐδ' ἐγὼ δύναμαι συμβαλεῖν. περὶ μὲ οὖν τῶν παλαιῶν κτίσεων ἱκανὰ ἡγοῦμαι τὰ προειρημένα. Τὸν δὲ τελευταῖον τῆς Ῥώμης [p] γενόμενον [q] οἰκισμὸν, ἢ κτίσιν, ἢ ὅπῃ δὴ ποτε χρὴ

[a] Forſan per ἱερὰς δέλτους intelligit libros iſtos, quos ſub finem lib. 9. vocat ἀνηρτημένους βίβλους, & qui in ſacris ſcriniis repoſiti adſervabantur. [b] Ἐκθεὶς τὰ παραλειφθέντα *Vat.* [c] Οτε καὶ αἱ πίστεις *Vat.* [d] Καὶ οἰκήσει ἀφθόνῳ *Vat.* [e] Τὴν Λατίνων ἀρχὴν *Vat.* [f] Τὴν Λατίνων *Vat.* [g] Καπύην μὲ Ῥῶμον *Vat.* & *Lapi Cod.* haud ſcio an convenientius, inquit *Sylb.* [h] Ipſiſſima hæc verba proferuntur à *Steph. Byz.* v. Αγχίση: adeo ut mirari ſubeat *Doctiſſ. Berkelium* tam gravi in errore verſari, ubi in hunc *Stephani* locum commentatur. [i] Loquendi genus duriuſculum, huic tamen Auctori (& Poëtis) ſatis familiare. *Port.* [k] Antiochus perperam in *Cod. Vat.* [l] Ελθεῖν ὡς αὐτὸν *Vat.* [m] Συβαρίτικον in *Ed. Steph.* errore manifeſto. [n] Καὶ πρότερον *Vat.* [o] Articulus ἡ tollendus videtur. cohærent enim iſta παλαιά τις Ῥώμη *Vat.* [p] Deeſt *Vat.* [q] Diſtinguit inter οἰκισμὸν & κτίσιν: ut indicet ſe pro comperto non habere, fuiſſetne Roma à poſteris Æneæ reſtaurata tantum & incolis frequentata, quod eſt οἰκίζεσθαι, an exſtructa & condita, quod eſt κτίζεσθαι. Quanquam non ignoramus κτίζειν ſæpe de colonia aliquo deducta dici, & κτίσεις appellari quorum ductu & auſpiciis colonia fuerit deducta. *Caſ.*

a Apud

χρὴ καλεῖν, Τίμαιος μέν ὁ Σικελιώτης οὐκ οἶδ' ὅτῳ [a] κανόνι χρησάμενος, ἅμα Καρχηδόνι κτιζομένῃ γενέσθαι φησίν, ὀγδόῳ καὶ πεντηκοστῷ πρότερον ἔτει τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος. Λεύκιος δὲ [b] Κίγκιος, ἀνὴρ τῶν ἐκ βουλευτικῆς συνεδρίου, πρὸ τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς δωδεκάτης [c] ὀλυμπιάδος. Κάτων δὲ Πόρκιος Ἑλληνικὸν μὲν οὐκ οἶδεν χρόνον· ἀκριβὴς δὲ γενόμενος, εἴ τις ἄλλος, [d] εἰς τὴν συναγωγὴν τῆς ἀρχαιολογουμένης ἱστορίας, ἔτεσιν ἀποφαίνει δυσὶ καὶ πεντήκοντα καὶ τετρακοσίοις ὑστερῆσαν τῶν Ἰλιακῶν. ὁ δὲ χρόνος οὗτος ἀναμετρηθεὶς τοῖς Ἐρατοσθένους χρονογραφίαις, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος πίπτει τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος. ὅτι δὲ εἰσὶν οἱ κανόνες ὑγιεῖς οἷς Ἐρατοσθένης κέχρηται, καὶ πῶς ἄν τις ἀπευθύνοι τοὺς Ρωμαίων χρόνους πρὸς τοὺς Ἑλληνικούς, ἐν ἑτέρῳ δεδήλωταί μοι λόγῳ. οὐ γὰρ ἠξίουν, ὡς Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν, ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος ἡ Ρώμη ἐκτίσθαι πείθομαι· οὐδ' ὅτι οὗ πρὸς τοῖς [e] Ἀγχισεῦσι κειμένου πίναξ ἐνός καὶ μόνου τοῦ πίστιν ἀβασάνιστον [f] ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ τοὺς ὑπολογισμούς, οὓς αὐτὸς προσθέμην εἰς μέσον, ἑτοίμους τοῖς βουλησομένοις ἐξενεγκεῖν. ἡ μὲν οὖν ἀκρίβεια ἐν ἐκείνῳ δηλοῦται τῷ λόγῳ· λεχθήσεται δὲ καὶ ἐνταῦθα τοσοῦτον τῆς πραγματείας αὐτοῖς τοῖς ἀναγκαίοις. ἔχει δὲ ὧδε· ἡ Κελτῶν ἔφοδος, καθ' ἣν ἡ Ρωμαίων πόλις ἑάλω, συμφωνεῖται σχεδὸν ὑπὸ πάντων, ἄρχοντος Ἀθήνησι Πυργίωνος, γενέσθαι, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης καὶ ἐνενηκοστῆς ὀλυμπιάδος. ὁ δὲ πρὸ τῆς καταλήψεως χρόνος ἀναφέρων εἰς Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον [g] Κολλατῖνον, τοὺς πρώτους ὑπατεύσαντας ἐν Ρώμῃ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν βασιλέων, ἔτη προείληφεν εἴκοσι πρὸς τοῖς ἑκατόν. δηλοῦται δὲ ἐξ ἄλλων τε πολλῶν, καὶ τῶν καλουμένων Τιμητικῶν ὑπομνημάτων, ἃ διαδέχεται παῖς παρὰ πατρός, καὶ πρὸ πολλοῦ ποιεῖται τοῖς μὲν ἑαυτὸν ἐσομένοις, ὥσπερ ἱερὰ πατρῷα, παραδιδόναι. πολλοὶ δ' εἰσὶν ἀπὸ τῶν τιμητικῶν οἴκων ἄνδρες ὀφθῆναι ἐπιμελῶς φυλάξαντες αὐτά· ἐν οἷς εὑρίσκω [h] δευτέρῳ πρότερον ἔτος τῆς ἀλώσεως τίμησιν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων δήμου γενομένην, ἣ παραγέγραπται καθάπερ καὶ ταῖς ἄλλαις χρόνος οὗτος, "ὑπατεύοντος Λευκίου Οὐαλερίου Ποπλίου καὶ Τίτου "Μαλλίου Καπιτωλίνου, μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασι- "λέων ἐνὸς δέοντι εἰκοστῷ [i] καὶ ἑκατοστῷ" ἔτει. ὥστε τὴν Κελτικὴν ἔφοδον, ἣν τῷ δευτέρῳ μετὰ τὴν τίμησιν ἔτει γενομένην εὑρίσκομεν, ἐκπεπληρωμένων τῶν εἴκοσι [k] καὶ ἑκατὸν γενέσθαι. εἰ δὴ τοῦτο τὸ ἀφίσημα τοῦ χρόνου τετάκοντα ὀλυμπιάδων εὑρίσκεται γενόμενον, ἀνάγκη τοὺς πρώτους ἀποδειχθέντας ὑπάτους ὁμολογεῖν ἄρχοντος Ἀθήνησιν [l] Ἰσαγόρου παρειληφέναι τὴν ἀρχήν, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης καὶ ἑξηκοστῆς ὀλυμπιάδος.

rem appellare velis, Timæus Siculus (nescio quam regulam sequutus) ait incidere in idem tempus quo Carthago condebatur, in annum videlicet XXXVIII. ante primam olympiadem. At Lucius Cincius, vir ordinis senatorii, in quartum duodecimæ olympiadis annum incidere dicit. Porcius autem Cato nullam Græcam temporum rationem declarat: & quum, si quis alius, in antiquis historiæ scriptis colligendis accuratus fuerit, affirmat *Romam conditam* quadringintis triginta duobus annis post bellum Trojanum. Hoc vero tempus, si dimetiaris secundum Eratosthenis Chronographias, in primum septimæ olympiadis annum incidit. Canones autem, quibus Eratosthenes est usus, sanos esse, & quomodo quis Græcam supputandi rationem ad Romanam dirigere possit, alio libro declaravimus. Nolui enim, ut Polybius Megalopolitanus, hoc solum dicere, me credere Romam conditam fuisse anno secundo septimæ olympiadis. Neque uni & soli Anchisensium tabulæ fidem, re non diligenter examinata, adhibere: sed rationes, quas in medium protuli, cujusvis judicio perpendendas relinquere volui. Accurata igitur temporum supputatio in illo libro declarata est: tamen in hoc quoque tractatu dicentur quæ maxime sunt necessaria. res autem ita se habet. Gallorum expeditio, qua Romanorum urbs capta est, fuit (ut propemodum omnes auctores communi consensu fatentur) archonte Athenis Pyrgione, circiter primum annum nonagesimæ octavæ olympiadis. Tempus vero quod urbis expugnationem præcessit, si reducatur ad Lucium Junium Brutum & Lucium Tarquinium Collatinum, qui Romæ consulatum primi gessêrunt post sublatum regium dominatum, centum & viginti annos complectitur. Hoc autem cum ex aliis multis apparet, tum etiam ex commentariis qui Censorii vocantur, quos filii à patribus per manus accipiunt, & maxima cura suis posteris tanquam sacra paterna tradere conantur. Multi autem sunt illustres viri ex censoriis familiis qui diligenter hoc servant: in quibus invenio duobus annis ante captam urbem censum populi Romani habitum, cui, quemadmodum & aliis, hoc tempus est adscriptum, "Lucio Valerio Potito & Tito Manlio Capitolino consulibus, post expulsos reges "anno centesimo undevigesimo. Quare Gallorum expeditionem, quam anno post censum habitum secundo susceptam comperimus, centum & viginti annis absolutis factam constat. Si igitur hoc temporis spatium XXX. olympiadas conficere constat, necesse est fateri, eos, qui primi Romæ consules designati *& creati* fuerunt, magistratum iniisse archonte Athenis Isagora, anno primo sexagesimæ octavæ olympiadis.

¶ Si

a Apud Chronologos idem fere est κανὼν quod *Epocha*. nam quod est fabro κανὼν ad dirigendum opus, id Chronographo sunt Epochæ ad rationem temporum dirigendam. *Cas.* b Κάικιος perperam in *Cod. Vat.* c Ολυμπιάδος. Κοίντος δὲ Φάβιος κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης ὀλυμπιάδος. Κάτων δὲ *Vat.* d Περὶ τὴν συναγ. *Vat.* e Αγχισεῦσι *Vat.* f Καπιτωλίνῳ *Vat.* g Κολατίνον mendose in *Ed. Steph.* h Τρίτῳ malit *Glareanus* ex numeris ab auctore positis p. 119. & 120. juxta *Ed. Sylb.* Mox legendum videtur πρώτου ἀπὸ τῶν Ρωμαίων δήμου χρονιζόμενον, vel πρώτου τῶν Ρωμαίων δήμου χρ. *Sylb.* i Ita *Vat.* & *Lapi Cod.* itidemque *Glareanus.* arguunt idem sequentia. Desiderantur in *Ed. Steph.* k Καὶ ἑκατὸν ἐτῶν γενέσθαι *Vat.* l Ita restituit *Sylb.* Εἰσήγου in *Ed. Steph.* Ἰσήγου *Vat.* & *Lapi Cod.*

LXXV. ¶ Si autem à regibus expulsis ad Romulum primum populi Romani regem tempus revocetur, hoc annorum CCXLIV. summam conficiet: quod patet ex ipsis regum successionibus, & annis quibus eorum unusquisque regnum tenuit. Romulus enim urbis conditor triginta & septem annos regnum tenuisse dicitur: at post Romuli mortem Romæ per integrum annum interregnum fuisse fertur. Deinde Numa Pompilius, populi suffragiis rex creatus, quadraginta tres annos regnasse dicitur. Tullus vero Hostilius post Numam, XXXII. Deinde Ancus Marcius qui post eum regnavit, XXIV. Post Marcium Lucius Tarquinius, cognomento Priscus, XXXVIII. Et Servius Tullius, qui ei successit, XLIV. At Lucius Tarquinius, homo tyrannicus, qui propter juris contemptionem superbus est vocatus, Servio sublato ad annum usque XXV. regnasse dicitur. Si igitur CCXLIV. annos numeres, quos ipsi reges regnarunt, & olympiadas LXI. omnino necesse est, Romulum primum Romanorum regem, primo septimæ olympiadis anno regnum auspicatum esse, archonte Athenis Charopo, primo principatus decennis anno. Hoc enim annorum supputatio postulat. Quod autem unusquisque regum tot annos regnarit, apparet ex rationibus quas hac ipsa de re suo loco attuli. Hæc igitur sunt quæ de tempore quo condita fuit urbs, quæ nunc est rerum domina, partim tradiderunt scriptores qui meam ætatem antecesserunt, partim mihi quoque sunt visa. Quinam vero fuerint ejus conditores, aut quibus acti casibus coloniam deduxerint, & quæcunque alia scriptis produntur, quæ ipsi acciderunt dum conderetur, multi jam dixerunt, & nonnulli non sine magna scriptorum discrepantia. Dicam tamen & ego quæ memorantur, & quæ ad veritatem proxime accedunt. Sic autem se res habet.

Urbis conditores.

LXXVI. ¶ Amulius regnum Albanorum adeptus, quod Numitorem fratrem natu majorem per vim à paterno honore repulisset, præter alia facinora, quæ cum magna juris contemptione patravit, tandem etiam totam Numitoris domum per insidias tollere decrevit, partim vindictæ metu, partim etiam imperii perpetui cupiditate. Quod consilium quum diu animo agitasset, primum quidem Numitoris filium Ægestum, recens pubescentem, observato loco ubi venabatur, & insidiis in occultissimis ejus latebris clam positis, ad venationem egressum interfecit: & post hoc perpetratum, rumores spargi curavit, adolescentem à latronibus interfectum. Hic tamen falsus rumor tacitam veritatem superare non potuit: sed multi vel cum sui periculo scelus hoc eloqui sunt ausi. Numitor vero rem quidem sciebat, sed, rationi magis quam dolori serviens, ignorantiam simulabat, quod iram in aliud tempus minus periculosum differre

Καὶ μὴν ἀπό γε τ῀ ὀκβολῆς τ῀ βασιλέων ὅπῃ τ῀ πρῶτον ἄρξαντα [a] τ῀ πόλεως ἀναβιβασθεὶς Ρωμύλον ὁ χρόνος, ἔτη τέτταρα πρὸς τετταράκοντα καὶ ἑξακοσίοις ἀποτελεῖ. γνωρίζεται δὲ τοῦτο ταῖς ἑξαδοχαῖς τ῀ βασιλέων καὶ τοῖς ἔτεσιν οἷς κατέσχον τ῀ ἀρχήν ἔκαστοι. [b] Ρωμύλος μὲν γὰρ ὁ κτίσας τ῀ πόλιν, ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἔτη λέγεται κατασχεῖν τ῀ δυναστείαν· μετὰ δὲ τ῀ Ρωμύλου θάνατον, ἀβασίλευτος ἡ πόλις γενέσθαι χρόνον ἐνιαύσιον. ἔπειτα [c] Νομᾶς Πομπίλιος, αἱρεθεὶς ὑπὸ τ῀ δήμου, τρία καὶ τετταράκοντα ἔτη βασιλεύσας. Τύλλος δὲ Ὁστίλιος μετὰ Νομᾶν, δύο καὶ τριάκοντα. [d] ὃ δ' ὅπῃ τούτῳ βασιλεύσας Ἄγκος Μάρκιος, τέτταρα πρὸς τοῖς εἴκοσι. μετὰ δὲ Μάρκιον Λεύκιος Ταρκύνιος, ὁ κληθεὶς Πρίσκος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα". τοῦτον δὲ διαδέξαται Σερούιος Τύλλιος, τεσσαράκοντα καὶ τέτταρα. Σερουίου δὲ ἀνελὼν Λεύκιος Ταρκύνιος τυραννικός, καὶ διὰ τ῀ δικαίου ὑπεροψίαν κληθεὶς Σύπερβος, ἔσχε εἰκοσιν καὶ πέντε πρὸς γαγεῖν τ῀ ἀρχήν. τεττάρων δὲ καὶ τετταράκοντα καὶ ἑξακοσίων [e] ἀναπολυμπιάδων, ἃ κατέσχον οἱ βασιλεῖς, ὀλυμπιάδων δὲ μιᾶς καὶ ἑξήκοντα, πᾶσα ἀνάγκη τ῀ πρῶτον ἄρξαντα τ῀ πόλεως Ρωμύλον ἔτει πρώτῳ τ῀ ἑβδόμης ὀλυμπιάδος πρεσβεῦσαι τ῀ βασιλείαν, ἄρχοντος Ἀθήνησι [f] τ῀ δεκαετίας Χάροπος ἔτος πρῶτον. τοῦτο γὰρ ὁ λογισμὸς τ῀ ἐτῶν ἀπαιτεῖ. ὅπως δὲ τοσαῦτα ἕκαστος τ῀ βασιλέων ἦρξεν ἔτη, δι' ἐκείνων δηλῶται μοι τ῀ λόγου. τὰ μὲν δὴ περὶ τ῀ χρόνου καθ' ὃν ἡ νῦν δυναστεύουσα πόλις ᾠκίσθη, τοῖς τε πρὸ ἐμοῦ γενομένοις εἰρημένα, καὶ μοὶ δοκοῦντα, τοιάδε ἐστίν. οἰκισαὶ δ' αὐτῆς οἵτινες ἦσαν, ἢ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὴν ἀποικίαν ἔστειλαν, ὅσα τε ἄλλα περὶ τὴν κτίσιν ταύτην ἱστόρηται, πολλοῖς μὲν εἴρηται, καὶ [g] διαφόρως τὰ πλεῖστα αὐτοῖς· λεχθήσεται δὲ καὶ τὰ πιθανώτατα τῶν μνημονευομένων. ἔχει δὲ ὧδε. [h] Ἀμύλιος ἐπειδὴ παρέλαβε τὴν Ἀλβανῶν βασιλείαν, τ῀ πρεσβύτερον ἀδελφὸν [i] Νομίτορα, τῷ καταιχύσαι, τῆς πατρίου τιμῆς ἀπείρξας, [k] ἄλλά τε κατὰ πολλὰ ὑπερῆφαν τῶν δικαίων ἔδρα, [l] καὶ τελευτῶν ἔρημον γένους τ῀ οἶκον τ῀ Νομίτορος ἐπεβούλευσε ποιῆσαι, τῷ τε δείσαι ὑποστρέφειν φόβῳ, καὶ ἔρωτι μὴ [m] ὀκπαυθῆναί ποτε τ῀ ἀρχ῀ς. βουλευσάμενος δὲ ταῦτα ὐκ πολλῷ, πρῶτον μὲν τ῀ υἱὸν τοῦ Νομίτορος [n] Αἴγεστον ἄρτι γενειάζοντα, φυλάξας ἔνθα ὐκνυηγέτει, περιλοχήσας τοῦ χρεὼν τὸ ἀφανέστατον, ἐξελθόντα ὅπῃ θήραν ὀπεκτείνει, διασκευάσας λέγεσθαι μετὰ τὸ ἔργον, ὡς ὑπὸ λῃστῶν ἀναιρεθείη τὸ μειράκιον. ὑ μύθοι πρείττων [o] ἡ κατεσκευασμένη δόξα [p] τ῀ σεσιωπημένης ἀληθείας ἐγένετο· ἀλλὰ καὶ πολλοῖς πάλαι τὸ ἀσφαλὲς ἐτολμᾶτο λέγεσθαι τὸ πραχθέν. Νομίτωρ δὲ ἤδει μὲν τὸ ἔργον, λογισμῷ δὲ κρείττονι τοῦ πάθους χρώμενος, ἄγνοιαν ὑπεκρίνετο, εἰς ἀκινδυνότερον ἀναβάλλεσθαι χρόνον τὴν ὀργὴν βουλευσάμενος.

a Τ῀ς πόλεως Ρωμύλου ἀναβιβασθεὶς *Vat.* ordine magis naturali. b Ρωμύλος cum circumflexo passim in *Cod. Vat.* c Νόμας & mox Νόμου *Vat.* d Quæ sequuntur usque ad τοῦτον δὲ desunt in *Ed. Steph.* Ex *Veneto Cod.* inseruit *Sylb.* Agnoscit eadem *Lapi* versio, ut & *Cod. Vat.* e Ἀναπλερωμένων *Vat.* f Τὴν δεκαετίαν *Vat.* g Forsan rectius διαφόρως. *Sylb.* h Ἀμύλιος *Vat.* ubique. i Νεμίτορα *Vat.* passimque eodem modo. k Ταῦτ' ἄλλα καὶ κατὰ πολλὰ *Vat.* l Καὶ τελευτῶν *Vat.* m Παυθῆναί ποτε *Vat.* malim τ῀ μὴ ὀκπαυθ῀. Hujusmodi enim infinitivis interdum præfixus invenitur articulus τ῀ apud *Dionysium*, quum interdum absit: sed suspecti non immerito fuerint illi à quibus abest loci. *Steph.* n *Plutarcho* in Parallelis dicitur Αἴνιος. Ἔγεστον legisse videtur *Lapus.* o Ἡ κατασκευασθεὶσὰ *Vat.* p Τ῀ς σεσιωπημένης *Vat.*

σάμενος. Ἀμύλιος δὲ τὰ τῆς μειρακίου ἐπολαβὼν λεληθέναι, δευτέρα ταύτῃ ἐποίει· τὴν θυγατέρα τοῦ Νομίτορος [a] Ἰλίαν, οἱ δὲ τινες γεγράφουσι, Ῥέαν ὄνομα, Ἰλίαν δ' ὀπίλλωσαν, οἱ ἀκμὴν γάμου γενομένην, ἱερείαν ἀποδείκνυσιν Ἑστίας, ὡς γε μὴ τάχιον εἰς ἀνδρὸς ἐλθοῦσα τέκνοις τιμωρὸν τῷ γένει. [b] Περιττὰς δὲ οὐκ ἐλάττω [c] χρόνον ἔδει ταῖς ἱεραῖς κόραις ἀγναῖς ἀφωμειῶναι γάμων, ἃς ἀναπέφυκε τοῦ τε ἀσβέστου πυρὸς ἡ φυλακὴ, καὶ εἴ τι ἄλλο θρησκεύεται τῷ κοινῷ ἀφ' παρθένων νόμιμον ἦν. Ἐποιήσατο δὲ Ἀμύλιος τοῦτο μετ' ὀνομάτων καλῶν, ὡς τιμὴν τῷ γένει καὶ κόσμον προτιθείς, ὅτε αὐτὸς εἰσηγησάμενος [d] νόμον τοῦδε, οὔτε κοινῷ ὄντι πρῶτον ἀναγκάσας τὴν οἰκείωμαι χρῆσθαι [e] ἀδελφόν· οὐ ἔθει δὲ τοῖς Ἀλβανοῖς καὶ οἰκαλῷ ὄν, τὰς εὐγενεστάτας [d] ἀποδείκνυσθαι [f] Ἑστίας προπόλους. ὁ δὲ Νομίτωρ, ἀλαθόμενος [e] οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου ζητοῦντα πρᾶγμα τὸν ἀδελφὸν, ὀργὴν φανερὰν οὐκ ἐποιεῖτο, ἵνα μὴ τῷ δήμῳ ἀπέχθοιτο, ἀπόῤῥητον δὲ καὶ [f] τοῦτο ἔγκλημα ἐφύλαττε. τεταρτῷ δ' ὕστερον ἔτει [g] Ἰλίαν ἐλθοῦσαν εἰς ἱερὸν ἄλσος Ἄρεος, ὕδατος ἀγοῦ κομισθῆς ἕνεκα, ὡς πρὸς τὰς θυσίας ἔμελλε [h] χρῆσθαι, βιάζεταί τις ἐν τῷ τεμένει. τοῦτον δὲ τινες μὲν ἀποφαίνουσι τῶν μνηστήρων ἕνα γενέσθαι τῆς κόρης, ἐρῶντα τῆς παιδίσκης. Οἱ δὲ αὐτὸν [i] Ἀμύλιον, οὐκ ἐπιθυμίας μᾶλλον ἢ ἐπιβουλῆς ἕνεκα, φροιμίου τε ὅπλοις οἷς ἐκπλήξειεν ὑποθέσθαι ἔμελλε, καὶ τὸ τῆς ὄψεως γνώσιμον εἰς ἀσαφὲς ὡς μάλιστα ἠδύνατο καθιστάντα. Οἱ δὲ πλεῖστοι μυθολογοῦσι τοῦ δαίμονος εἴδωλον, οὗ τὸ χωρίον ἱερὸν, πολλὰ [k] καὶ ἄλλα τῷ πάθει δαιμόνια ἔργα, ἡλίου τε
63 ἀφανισμὸν, καὶ ζόφον ἐν οὐρανῷ καταχόντος. Ἦλθε δὲ, ἦν καὶ τὸ εἴδωλον ἔσχε, θαυμασιωτέρου μακρῷ ἢ κατ' μέγεθος καὶ κάλλος ἀνθρώπων. φασί τε εἰπεῖν τὴν κόρην παρηγορήσαντα τὴν λύπην τοῦ βιασάμενον· ἐξ οὗ γενέσθαι δῆλον ὅτι θεὸς ἦν· μηδὲν ἄχθεσθαι τῷ πάθει. τὸ γὰρ κοινώνημα τοῦ γάμου αὐτῇ γεγονέναι πρὸς τοῦ ἐμβατεύσαντα τῷ χωρίῳ δαίμονα· τέξεσθαι δ' αὐτὴν οὐ μίαν βιασμῷ δύο παῖδας, ἀνθρώπων μακρῷ κρατίστους ἀρετὴν [m] κατὰ τὸ πολέμια. Ταῦτα δὲ εἰποῦσα νέφει περιελυφθῆναι, καὶ ἀπὸ γῆς ἀρθεῖσα φερεσθῆναι δι' ἀέρος ἄνω. ὅπως μὲν οὖν χρὴ περὶ τοιῶνδε δόξης ἔχειν, πότερον καταφρονεῖν ὡς ἀνθρωπίνων [n] διαπραγμάτων εἰς θεοὺς ἀναφερομένων, ὃ μηδὲν ἂν μὴ θεῷ [p] λειτούργημα μὴ ἀφθάρτῳ καὶ μακαρίας φύσεως ἀνάξιον [q] νομίζοντος· ἢ καὶ ταῦτα, ὥσπερ ἄλλα τὰς ἰσοτιμίας, ὡς ἀναπεφραγμένης τῆς ἁπάσης ὑσίας τοῦ κόσμου, καὶ μεταξὺ τοῦ θείου καὶ τοῦ θνητοῦ γένους [r] ὑπαρχούσης φύσεως, [s] ἣν τὸ δαιμόνιον

vellet. At Amulius, adoleſcentis cædem occultam eſſe ratus, alterum ſcelus addidit priori. Iliam Numitoris filiam, vel (ut alii ſcribunt) Rheam nomine, Iliam cognomine, nuptiis jam maturam, Veſtæ ſacerdotem optavit: veritus ne, ſi cito alicui nupſiſſet, ſcelerum ultorem ſuæ familiæ pareret. Has autem ſacratas virgines, quibus ignis perpetui cuſtodia commiſſa, non minus quinquennio nuptiarum puras in virginitate manere, & cætera divini cultus munia, ſi quæ alia reipublicæ cauſſa virgines ex legibus obire ſolebant, exercere oportebat. Hoc autem fecit Amulius, rem honeſto nomine velans, quaſi magno honore ac ornamento *fratris* progeniem decoraret: præſertim quod ipſe, nec hujus moris auctor fuiſſet, nec eo vulgato & recepto fratrem virorum illuſtrium primum uti coegiſſet. Nam apud Albanos hoc uſitatum erat & honorificum, nobiliſſimas virgines Veſtæ miniſtras deſignari. Sed Numitor, quamvis hæc à fratre non optima mente fieri cogноſceret, iram tamen non patefaciebat, ne in populi odium incurreret: ſed hanc etiam injuriam ſilentio tectam ſervabat. ¶ Verum, quarto poſt LXXVII.
anno Iliam in ſacrum Martis lucum profectam, ut ſacrorum cauſſa, quæ factura erat, aquam puram afferret, neſcio quis in eo luco per vim ſtupravit. Hunc autem nonnulli ajunt fuiſſe unum de procis puellæ, amore captum virginis; alii vero ipſum Amulium, non tam libidinis quam inſidiarum cauſſa; ſeque armis ſepliſſe, ut maximum ſpectanti terrorem incuteret; omneſque faciei notas quam maxime potuit obſcuraſſe. At plerique fabulantur, ſpectrum dei, cujus is lucus erat, cum multa huic caſui divina opera adhibuiſſe, tum etiam ſolem obſcuraſſe, cœloque tenebras offudiſſe. Speciem vero, quam id ſpectrum habebat, mortali longe auguſtiorem fuiſſe & forma & ſtatura. Quinetiam ajunt, ſtupratorem dixiſſe, ut puellæ mœrorem levaret (unde manifeſtum erat eum fuiſſe deum) ne factum illud ægre ferret: eam enim nuptiis conjunctam fuiſſe cum genio illius loci cuſtode; atque ex hoc violento congreſſu duos filios parituram, omnium hominum virtute bellica longe præſtantiſſimos. His autem dictis, nube circumdatum, è terra ſublatum, & per aërem curſu ſublimi raptum. Quam igitur opinionem de rebus hujuſmodi oporteat habere, utrum hæc ut * humana facinora ad deos relata ſint contemnenda, quod deus nullum miniſterium incorrupta ac beata natura indignum patiatur: an vero tales etiam hiſtorias admittere deceat, in quibus ſcribitur univerſam mundi eſſentiam permixtam eſſe, & inter deum ac mortale genus mediam quandam naturam eſſe, quam dæmonum natio

a Ἰλιάδα & mox Ἰλιάδα ἐπίκλησιν *Vat.* In *Lapi* verſione *Silvia* dicitur, & *Rhea Silvia* apud *Livium*. *b* Περιττὰς legendum contendunt *Glarean. Sylb.* & *Port.* ex teſtimonio plurimorum auctorum, atque adeo *Dionyſii* noſtri l. 2. pag. 127. juxta *Ed. Sylb.* ubi de *Veſtalium* virginum conditione verba facit. *c* Χρόνῳ *Vat.* *d* Ἀποδείκνυσθαι χόρας τῆς Ἑστίας *Vat.* *e* Τοῦτο οὐκ ἀπὸ βελτίστου *Vat.* *f* Τοῦτο ἐφυλάττετο τὸ ἔγκλημα *Vat.* *g* Ἰλιάδα *Vat.* *h* Χρήσεσθαι *Vat.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Fortaſſe legendum καὶ ἄλλα τοῦ πάθους δαιμόνια ἔργα ποιήσαντα, ἡλίου &c. *Port.* Poſt ἔργα, θρέψαντα, ποιήσαντα aut ſimile quid deeſſe puto: & in ſequentibus ſi quis καλοκάγαθος malit, per me licet. *Sylb.* Sic cenſeo potius eſſe emendandum, πολλὰ καὶ ἄλλα τοῦ πάθους δαιμόνια ἔργα κοσμήσαντες, ἡλίου τε ἀφανισμὸν καὶ ζόφον οὐρανῷ καταχόντα. nam Græcum eſt loquendi genus ζόφον κατέχειν οὐρανῷ ſive οὐρανόν. *Caſ.* *l* Μακρῷ δή *Vat.* *m* Καὶ τὰ πολέμια *Vat.* *n* Ῥᾳδιουργημάτων *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerunt *Cam. Sylb. Steph.* & *Port.* *o* Μηδὲν αὐτῷ ἔ θεῷ *Vat.* *p* Ῥᾳδιούργημα malit *Port.* *q* Scribo ὑποπτεύοντος, ut ὑποπτεύοντος ἂν ſit pro futuro ὑποπτεύσοντος. alioqui certe nullum hic particula ἂν uſum haberet. *Steph.* *r* Τελείας τινὸς ὑπαρχούσης *Vat.* *ſ* Forſan ἢ τὸ δαιμόνιον φῦλον ἐπέχει. *Port.*
* i. e. facinora ab hominibus commiſſa, &, ad tegendam turpitudinem, diis attributa. *Sylb.*

natio tenet, modo cum diis, modo cum hominibus se miscens, ex qua genus heroum sit procreatum, in præsentia non est quærendum: & quæ de illis à philosophis sunt dicta sufficiunt. Cæterum, puella post vim sibi factam invaletudinem simulans (hoc enim consilium mater ipsi dederat, tum securitatis caussa tum religionis in deos) ad sacra non amplius accedebat: sed quicquid ipsam in sacrorum ministerio facere oportebat, id ab aliis virginibus præstitum, quæ idem munus

LXXVIII. solebant obire. ¶ Sed Amulius, sive facti conscientia sive suspicione verisimili motus, diligenter scrutabatur quam ob caussam *virgo* à sacris tamdiu abstinuisset. Medicis autem, quibus maxime fidebat, eo missis, quoniam mulieres morbum viris non prodendum esse caussabantur, uxorem suam puellæ custodem reliquit. Quum autem ipsa morbi genus indicasset *marito*, postquam rem aliis incognitam muliebri conjectura deprehendit, puellam, ne clam pareret (erat enim partui proxima) ab hominibus armatis custodiri jussit. Ipse vero, fratre in consilium advocato, stuprum virgini oblatum, quod aliis erat incognitum, indicavit: & puellæ parentes ut culpæ conscios accusabat, eosque rem totam non celare, sed in medium proferre jubebat. At Numitor dixit se præter omnem exspectationem hæc audire, & à crimine objecto alienissimum esse: ac temporis spatium ad veritatem inquirendam sibi concedi petebat. Quum autem temporis dilationem ægre impetrasset, postquam ex uxore rem cognovit, ut eam ab initio puella narraverat, vim puellæ à deo factam *fratri* declaravit, & verba quæ de geminis pueris protulerat ei dixit; postulavitque fidem dictis ea conditione adhibendam esse, si talis esset partus progenies, qualem deus fore prædixerat. Puellam enim jam ad pariendum esse vicinam. quare fraudem, si qua uteretur, non diu celatum iri. Quin & ipsas puellæ custodes ad quæstionem offerebat, nec ullum indicii genus recusabat. Hæc ejus dicta totum concilium probavit. Sed Amulius nihil sani ajebat inesse, in his postulatis: sed quavis ratione puellam perdere conabatur. Interea vero dum hæc geruntur, illi quibus partus custodia mandata, venerunt, & à puella geminos infantes mares editos nuntiarunt. Tum vero Numitor vehementius idem asseverare cœpit, deum hujus facinoris auctorem demonstrans, & postulans ut *Amulius* in puellam ab ea culpa alienam nihil injuste faceret. At Amulius in ipso quoque partu aliquid fraudis ab hominibus admissum putabat, & alterum infantem à mulieribus, vel clam custodibus, vel etiam illis operam suam præstantibus, paratum fuisse credebat. Et super hac re multa in utramque

φῦλον ἐπέχει, τοτὲ μὲ ἀνθρώπους, τοτὲ δὲ θεοῖς ὁμιλοῦν, [a] ἥρωσι φῦναι γένος, οὔτε χαίρειν ἐᾷ τῷ παρόντι ἀσχολεῖσθαι, ἀρκεῖ τε [b] ὡς φιλοσόφοις περὶ αὐτῶν ἐλέχθη. ἡ δ' οὖν κόρη μετὰ τὸν βιασμὸν ἀρρωστεῖν σκηψαμένη· τοῦτο γὰρ αὐτῇ παρήνεσεν ἡ μήτηρ ἀσφαλείας τε καὶ τοῦ πρὸς τοὺς θεοὺς ὁσίων ἕνεκα· οὐκ ἔτι προσήει τοῖς ἱεροῖς, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων ἐλίνετο παρθένων, ἃς τὸ αὐτὸ προσέκειτο ἔργον, ὅσαι λειτουργεῖν ἐκείνῃ ἔδει. Ἀμύλιος δέ, εἴτε καὶ παρ' αὐτοῦ συνειδήσεως τοῦ πραχθέντων, εἴτε ὑπονοίᾳ τῶν εἰκότων προσαχθείς, ἔρευναν ἐποιεῖτο τῆς χρονίας τοῦ ἱερῶν ἀποστάσεως, κατά τινα γένεται μάλις αἰτίαν. ἰατροὺς δὲ οἷς μάλιστα ἐπίστευεν εἰσπέμπων, ἐπειδὴ τὴν νόσον αἱ γυναῖκες ἀπόῤῥητον ἀνθρώποις ἠτιῶντο εἶναι, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα φύλακα τῆς κόρης κατέλιπεν. ὡς δὲ κατήρξατο αὐτὴ τοῦ πάθους ἐγένετο, γυναικείᾳ τεκμαίρεται τὸ φανὲν τοῖς ἄλλοις ἀνθρῶσα, τῆς μὲ παιδὸς, ὡς μὴ λάθοι τεκοῦσα, ἵνα δὲ [c] ὑ προσῶ δ' ἀκοῦ, φυλακὴν ἐποιεῖτο δι' ὅπλων· αὐτὸς δὲ καλέσας τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ συνέδριον τῆς τε λανθανούσης τοὺς ἄλλους φθορᾶς μιαντὴς γένεται, καὶ ἥπτατο συγκακουργεῖν τῇ κόρῃ τοὺς γονεῖς, ἐκέλευέ τε μὴ κρύπτειν τὸ εἰργασμένον, ἀλλ' εἰς μέσον ἄγειν. Νομίτωρ δὲ παραδόξων τε λόγων ἀκούειν ἔφη, καὶ παντὸς ἀναπτον εἶναι τοῦ λεγομένου, χρόνον τε ἀξίου βασάνου τῆς ἀληθείας ἕνεκα λαβεῖν. τυχὼν δὲ d ἀναβολῆς μόλις, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα παρά τῆς γυναικὸς ἔμαθεν, ὡς ἡ παῖς ἐν ἀρχαῖς ἀφηνίασε, τόν τε βιασμὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ γενόμενον ἀπέφαινε, καὶ τοὺς λεχθέντας ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῶν διδύμων παίδων λόγους διεξῆλθεν, ἀξίου τε πίστιν παίσασθαι ταῦτα τῶν λεγομένων, εἰ τοιοῦτον ὁ τῆς ὠδῖνος ἔσται γόνος, οἷον ὁ θεὸς ὑφηγήσατο. [e] καὶ γὰρ ὁμοῦ πως τῷ κόρῳ εἶναι πίκτειν· ὥστε οὐκ εἰς μακρὰν ῥᾳδιουργεῖν φανήσεται. προσέτι δὲ καὶ τὰς φυλαττούσας τὴν κόρην, καὶ ἐλέγχων ὁδενὸς ἀφίστατο. ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ [f] τὸ μὲν συνέδριον πλῆθος ἐπείθετο. Ἀμύλιος δὲ ὁδὲν ὑγιὲς ἀπέφαινε τῶν g ἀξιολογουμένων, ἀλλ' ἐκ παντὸς ὅρμητο τέκνου τὸν ἄνθρωπον ἀπολέσαι. ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτ' ἐγένετο, πρῆσαν οἱ τὴν ὠδῖνα φυλάττειν ταχθέντες, ἀποφαίνοντες ἄῤῥενα βρέφη δίδυμα τεκεῖν τὴν κόρην. καὶ αὐτίκα Νομίτωρ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ πολὺς ἦν λόγῳ, τοῦ θεοῦ τε ἀποδεικνὺς τὸ ἔργον, καὶ μηδὲν εἰς τὴν κόρην ἀναπτον οὖσαν [h] τοῦ πάθους προσημαίνειν ἀξιῶν. Ἀμυλίῳ δὲ τῶν ἀνθρωπείων τι μηχανημάτων καὶ τὸ περὶ τὸν ἐδόκει γενέσθαι, παρασκευασθέντος ἑτέρου ταῖς γυναιξὶ βρέφους, ἢ κρύφα τῶν φυλάκων, ἢ συγκαλυπτόντων τι πολλὰ εἰς τοῦτο ἐλέχθη.

a Ἐξ οὗ ὁ λόγος ἴσχει τὸ μυθευόμενον ἥρωσι φῦναι γένος. *Vat.* & *Lapi Cod.* Vulgatam lectionem (licet duriusculam) probat *Portus*, existimans illud ὡς ante ἀσχολεῖσθαι vel more Attico redundare, vel pro ὥστε positum ad φῦναι referri. b Scribo ἴσως φιλοσόφοις. *Steph.* c Οὐ πάρεργον δὲ τοῦτο *Vat.* d Ἀναβολῆς μόνης *Vat.* e Ὁμοῦ π accipiendum pro ἐγγὺς seu σχεδόν. simplicior hæc esset structura, ἐγγὺς εἶναι τῷ τὴν κόρην τίκτειν, se proxime abesse à filiæ suæ partu. i. e. brevi pariturum esse filium suum, ideoque se doli suspicione brevi liberatum iri. In altera quidem significatione ὁμοῦ & ὁμοῦ π infra usurpantur aliquoties, ea scilicet qua prope significat circiter, ferme: quo modo apud *Plutarch.* in Cic. δυσμενῶν ὁμοῦ π συνηρεσμένων. *Sylb.* Mallem sic legi, καὶ γὰρ ὁμοῦ π τὴν κόρην εἶναι τῷ τίκτειν. *Steph.* Illa καὶ γὰρ ὁμοῦ &c. usque ad παρεδίδου desunt in *Cod. Vat.* f Τὸ μὲν οὖν συνέδριον *Vat.* g Si illo verbo hîc usus esset *Dionysius*, Græcæ id linguæ affinxisse propemodum auderem dicere. Librarios lectionem novam simul & falsam in hunc locum introduxisse existimo, ut tamen veterem & veram in ea inclusam reliquerint: nam si ex ἀξιολογουμένων sustuleris literas ολογ, remanebit vera lectio ἀξιωμένων, quod vocabulum optime convenit huic loco. *Steph.* Δικαιολογουμένων substitui placet *Porto*. h Desunt *Vat.*

a Non

ἐλέχθη. ὡς δὲ τ̃ γνώμιλλ ϑ̃ βασιλέως ἔμαθον οἱ συνέδροι ἀσθενεστάτῳ ὀργῇ [a] χρωμένῳ, ἐδικάσαντο κ̀ αὐτοὶ, καθάπερ ἐκεῖνος ἠξίου, χρῆναι τῷ νόμῳ κελεύοντι τ̃ μὲ ἀρχομένας τὸ σῶμα ῥάβδοις αἰκισθεῖσαν ἀποθανεῖν, τὸ δὲ γεννηθὲν εἰς τὸ ϑ̃ ποταμοῦ βάλλεσθαι ῥεῖθρον. νυνὶ μέντοι ζώσας καθορύττεσθαι ταύτας, [b] ὁ τ̃ ἱερῶν ἀφαιρεῖται νόμος. Μέχρι μὲν δὴ τούτων ⓐ πλεῖστοι τ̃ συγγραφέων τὰ αὐτά, ἢ μικρὸν παραλλάττοντες, ⓐ μὲ ὅτι τὸ μυθῶδέστερον, οἱ δ' ὅτι τὸ τ̃ ἀληθείᾳ ἐοικὸς μᾶλλον, ἀποφαίνουσι. περὶ δὲ τ̃ ἑξῆς ἀφανέστατα. οἱ μὲ γὰ εὐθὺς ἀναιρεθῆναι λέγουσι τὴν κόρην, οἱ δ' ἐν εἱρκτῇ φυλαττομένην ἀδήλῳ ἀφανέσαι, [c] δόξαν τῷ δήμῳ παρασχοῦσαν ἀφανῆ θανάτου. ὑποπλασθῆναι δὲ τ̃ Αμύλιον εἰς τοῦτο, ἱκετεύοντος τ̃ θυγατρὸς χαρίσασθαι τ̃ ἀνεψιὰν αὐτῇ· ἦσαν δὲ σύντροφοι καὶ ἡλικίαν ἔχουσαι τὴν αὐτὴν, ἀσπαζομένη τε ἀλλήλας ὡς ἀδελφάς. χαριζόμενον οὖν ταύτῃ τ̃ Αμούλιον· μόνη δ' ἦν αὐτῷ θυγάτηρ· θανάτου μὲν ἀπολῦσαι τὴν Ιλίαν, φυλάττειν δὲ κρυφίως ἀφανῆ. λυθῆναι δὲ αὐτὴν ἀνὰ χρόνον, Αμουλίου τελευτήσαντος. περὶ μὲν οὖν τ̃ Ιλίας οὕτω διαλλάττουσιν αἱ τ̃ παλαιῶν γραφαί. λόγον δὲ ἔχουσιν ὡς ἀληθεῖς ἑκάτεραι. διὰ τοῦτο κἀγὼ μνήμην ἀμφοτέρων ἐποιησάμην. ὁποτέρᾳ δὲ χρὴ πιστεύειν, αὐτὸς τις εἴσεται τ̃ ἀναγνωσομένων. περὶ δὲ τ̃ ἐκ τ̃ Ιλίας γενομένων, Κόϊντος μὲν Φάβιος, ὁ Πίκτωρ λεγόμενος, ᾧ Λεύκιός τε Κίγκιος καὶ Κάτων Πόρκιος καὶ Πείσων Καλπούρνιος καὶ τ̃ ἄλλων συγγραφέων οἱ πλείους ἠκολούθησαν, [d] τῇδε γράφει· "ὡς κελεύσαντος Αμυλίου τὰ βρέφη λαβόντες οἱ σκάφη κείμενα
65 "τ̃ ὑπηρετ̃ τινες, ἔφερον ἐμβαλοῦντες εἰς τ̃ ποτα-
"μὸν, ἀπέχοντα τ̃ πόλεως ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι σα-
"δίους. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο, κ̀ εἶδον ἔξω ϑ̃ γνωσίου ῥεύ-
"σης τ̃ Τίβεριν ὑπὸ χειμώνων συνεχῶν ἐκτεταμμένον
"εἰς τὰ πεδία, καταβάντες ἀπὸ ϑ̃ [e] Παλαντίου τ̃ κορυ-
"φῆς ὅτι τὸ προσεχέστατον ὕδωρ· ἐ γὰ ἔτι προσωτέρω
"χωρεῖν οἷοίτ' ἦσαν· ἔνθα πρῶτον ἡ ϑ̃ ποταμοῦ [f] πλήμμυρα
"τ̃ ὑποῤῥείας ἤπτετο, τίθενται τ̃ σκάφην ὅτι ϑ̃ ὕδατος.
"ἡ δὲ μέχρι μού τινος ἐπῆλθε, ἔπειτα ϑ̃ ῥεύματος κατ̀ μι-
"κρὸν ὑποχωρήσαντος [g] ἐκ τ̃ προ ἔφαλα, λίθῳ προσπαίσῃ
"προπεσοῦσα ἐκβάλλει τὰ βρέφη. τὰ μὲ δὴ κινούμενα
"κατ̀ ϑ̃ τέλματος [h] ἐκυλινδοῦντο. λύκαινα δέ τις [i] ὀπιφα-
"νεῖσα, νεοτόκῳ σπαργῶσα τοὺς μαστοὺς ὑπὸ γάλακτος,
"ἐδίδου τὰς θηλὰς τοῖς σώμασιν αὐτ̃, κ̀ τῇ γλώττῃ τ̃
"πτιλοῖ, [k] ϑ̃ καταπλεω ὄντα, ἀπελίχμα. οἱ δὲ τοῦτο
"συνιδόντες οἱ νομεῖς ἐξελαύνοντες τὰς ἀγέλας ὅτι νο-
"μίμου· ἤδη γὰ ἐμβατὸν ἦν τὸ χωρίον· καί τις αὐτῶν ἰδὼν τ̃
"λύκαιναν ὡς ἠσπάζετο τὰ βρέφη, τέως μὲ [l] ἀμηχανὴς ἦν

partem dicta. Quum autem adſeſſores regis animum ira implacabili flagrantem animadvertiſſent, eandem & ipſi ſententiam protulerunt, & (ut ille volebat) cenſuerunt lege agendum eſſe, quæ jubebat eam quæ corpus ſtupro polluiſſet virgis cæſam necari, & ipſius prolem in fluvii profluentem projici. Nunc tamen ſacratæ leges has mulieres vivas defodi jubent. ¶ Hactenus igitur plerique ſcriptores conſentiunt, aut certe leviter inter ſe diſſentiunt: alii ad fabulas propius accedentes, alii ad ea quæ ſunt veriſimiliora. Sed in iis quæ ſubſequuta ſunt diſcrepant: alii enim puellam confeſtim necatam tradunt, alii vero dicunt eam in obſcurum carcerem conjectam ac diu ſervatam fuiſſe, & propterea mortis occultæ opinionem vulgo præbuiſſe. Amulium enim ſupplicibus filiæ precibus fractum, quæ poſtularat ut patruelis ſibi condonaretur, hoc feciſſe ferunt: nam ſimul educatæ fuerant, & eandem ætatem habebant, & ut ſorores invicem ſe diligebant. Amulium igitur in hujus gratiam (hæc enim erat ei unica filia) mortis quidem periculo Iliam liberaſſe; ſed in occulto carcere eam ſervaſſe: tandem tamen poſt Amulii mortem eam liberatam ajunt. Ita igitur veterum ſcripta de Ilia variant; utraque tamen opinio aliquam veriſimilitudinem habet: propterea & ego utriuſque mentionem feci. Sed utri fides potius ſit habenda, lectores ipſi videbunt. Quod autem attinet ad filios ex Ilia natos, Quintus Fabius, qui Pictor vocatur (quem Lucius Cincius, Porcius Cato, & Calpurnius Piſo, & aliorum ſcriptorum plerique ſunt ſequuti) iſta ſcribit: "Amulii juſſu miniſtri quidam "infantes in alveo collocatos acceperunt & "abſportarunt, ut eos in fluvium circiter "cxx. ſtadia ab urbe diſtantem projicerent. "Quum autem eo acceſſiſſent, & animadver-"tiſſent Tiberin ob continuos imbres ex-"tra naturalem alveum egreſſum in cam-"pos, de Palantii vertice ad aquam proxi-"mam deſcenderunt (neque enim ulterius "progredi poterant) ubi fluvii exundatio "collis radices alluebat, & ibi ipſum al-"veum in aquis poſuerunt. qui aliquam-"diu quidem fluitavit; ſed poſtea, aquis "paullatim ex ripa extrema recedentibus, "ſaxo impactus & everſus infantes ejecit, "qui vagientes in cœno volutabantur. Quum "autem lupa quædam apparuiſſet, uberi-"bus recenti partu lacte turgentibus, eo-"rum ori mammas præbuit, & lingua cœ-"num, quo pleni erant, lambendo abſter-"ſit. Interea vero forte paſtores greges pa-"ſtum agebant (locus enim jam pervius erat) "& ex his quidam, conſpecta lupa quæ infan-"tes fovebat, aliquamdiu ſpectaculi novitate "atto-

LXXIX.

[a] Non improbo vocem χρωμίλλω, mallem tamen χρωμένῳ. *Caſ.* [b] An ὁ τ̃ ἱερῶν, vel potius an ὁ τ̃ ἱερφαντῶν reponendum eſt? *Steph.* [c] Δόξαν ἀφανῆς θανάτου τῷ δήμῳ παρασχοῦσαν *Vat.* [d] Τῇ γραφῇ *Vat.* [e] Παλλαντίου *Vat.* atque ubique cum duplici λ. [f] Πλήμμυρα agnoſcit etiam *Stephani Theſaurus*, & confirmat πλημμύρα p. 56. v. 28. & alibi. alioqui frequentius uno μ ſcribitur πλήμυρα. *Sylb.* [g] Forſan ἀθρόως adverbialiter. alioqui legendum eſſet ἐκ τ̃ πρὸ ἐφάλων. *Id.* [h] Ἐκυλινδεῖτο *Vat.* [i] Recte *Sylburgius* ἐπιφανεῖσα νοτίῳ, *scil.* eadem de re *Plutarchus* in libello *De fortuna Romanorum*, ὅτε λύκαινα μὲ νοτίῳ σπαργῶσα καὶ πλημμυρῆσα τὰς μαστὰς γάλακτι. *Caſ.* [k] Ω καταπλεω *Vat.* Forſan καταπίλεω ut ἀπέπλεω apud *Ariſtot.* de Anima 45, 13. *Sylb.* [l] Ἀχανὴς *Vat.* atque ita vel ἀμηχανῶν legendum cenſuerunt *Xyland.* & *Port.* Ἀχανὴς (qua voce etiam alibi utitur *Dionyſius*) magis probat *Caſ.* Sed quid ſi *Dionyſium* (inquit *Steph.*) non ἀμήχανον ſolum, ſed & ἀμηχανῆ legiſſe credamus: nam & alia quædam vocabula utraque terminatione efferri videmus.

"attonitus, & vix ſatis oculis ſuis credens "hæſit: deinde quum abiiſſet, & convocaſſet "è proximo loco quotquot potuit paſtores "(neque enim ejus verbis fides habebatur) "eos ad ipſum ſpectaculum adduxit. Quum "autem & illi propius accedentes hanc tan- "quam filios foventem, illos tanquam ex ma- "tre pendentes animadverſiſſent, divinam "quandam rem ſe videre rati, frequentes, "clamore feram territantes, propius acceſ- "ſerunt. At lupa eorum adventu non val- "de efferata, ſed ut manſueta, ſenſim ab in- "fantibus receſſit, & cum magna turbæ paſto- "ralis contemptione abiit. Etenim non pro- "cul inde aberat lucus quidam arborum den- "ſitate opacus, & rupes cava fontes emittens. "Ille autem lucus Pani ſacer dicebatur, ibi- "que erat dei ara: quo quum illa veniſſet, "ſe occultavit. Iſte tamen lucus non exſtat "amplius: ſed antrum, unde fons fluebat, "Palatii ædificiis adjunctum viſitur, in via il- "la quæ fert ad Circum. Et ſacellum eſt "juxta ipſum, ubi eſt ſtatua hujus caſus in- "dex, lupa duobus infantibus mammas præ- "bens: opus antiquum, ex ære factum. Is "autem locus (ut fertur) olim ab Arcadibus, "qui cum Evandro ædificia ibi condiderant, "conſecratus fuerat. Quum igitur fera re- "ceſſiſſet, paſtores ſuſtulerunt infantes illos; "exiſtimantes eos accurate alendos, quos dii "ſalvos voluiſſent. Inter eos autem erat qui- "dam regii pecoris magiſter, vir probus no- "mine Fauſtulus, qui cujuſdam urgentis ne- "gotii cauſſa in urbe aderat, quo tempore "de Iliæ ſtupro partuque compertum eſt: & "poſtea, dum infantes ad fluvium deporta- "rentur, cum miniſtris qui eos ferebant, di- "vino quodam caſu, Palatium petens, eadem "via ivit. Qui quum cæteris non declaraſſet "ſibi ullo modo eam rem eſſe notam, poſtu- "lavit ut ſibi infantes concederentur: quos "communi ſociorum conſenſu traditos acce- "pit, & ad uxorem ſuam detulit. Quam quum "inveniſſet jam enixam, & mœrentem ob in- "fantem, quem mortuum ediderat, eam con- "ſolari cœpit, & infantes ei ſupponendos de- "dit, omnibus eorum caſibus ab initio ante "narratis. Illis autem creſcentibus, huic qui- "dem Romuli, illi vero Remi nomen dedit. "Qui, quum adoleverunt, erant & dignitate "formæ & animi celſitudine non ſubulcis aut "bubulcis ſimiles, ſed iis quos quivis ſtirpe "regia ortos judicaſſet, & iis qui ex deorum "ſemine creduntur nati: quemadmodum in "patriis Romanorum carminibus nunc quo- "que canitur. Vitam autem degebant paſto- "riciam, & victum ſibi manibus parabant, in "montibus plerumque compingentes ex lignis "& arundine ſine ulla contignatione caſulas. "quarum una ad mea uſque tempora exſtabat, "ad latus quod à Palatio ad Circum ducit, "quæ Romuli vocatur; quam ſacram ſervant "ii quibus ea cura eſt mandata, nihil ei

"τὸν θάμβος καὶ ἀπιστίας τὸν θεασομένων. ἔπειτα "ἐλθὼν ἀθρόους συλλέξας ᵃ ὡς ἐδύνατο πλείστους τὸν ἀληθῆ "νεμόντων· οὐ γὰρ ἐπιστεύετο λέγων· ἄγει τοῦτον αὐτοὺς "θεασομένους. ὡς δὲ κἀκεῖνοι πλησίον ἐλθόντες ἔμαθον "ἃ μὲν ὥσπερ τέκνα ᵇ περιεσπῶσαν, τὰ δ' ὡς μητρὸς ἐξε- "χόμενα, δαιμόνιόν τι χρῆμα ὁρᾶν ὑποπτεύοντες, ἐγ- "γυτέρω ᶜ προσίεσθαι ἀθρόοι, δεδιότες μὴ βοὴ τὸ θηρίον. "ἡ δὲ λύσσης μὲν μάλα ἀπηλλάγμενα τὸν ἀνθρώπων τὴν "προσοδον, ἀλλ' ὥσπερ ἂν χειροήθης, ἀποζᾶσα τὸν "βρεφῶν ᵈ ἠρέμα, καὶ ᵉ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν καὶ πομφικὴν "ὁμίλιαν, ἀπῄει. καὶ ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς "χῶρος ὕλῃ βαθείᾳ σκιερὸς, καὶ πέτρα κοίλη πηγὰς "ἀνιεῖσα· ἐλέγετο δὲ Παιὸς εἶναι τὸ νάπος, καὶ βωμὸς "ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ· εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἐλθοῦσα ἀπο- "κρύπτεται. τὸ μὲν οὖν ἄλσος οὐκ ἔτι ἀφώρισται· τὸ δὲ "ἄντρον ἐξ οὗ ἡ λιβὰς ὠκίδη, τῷ Παλατίῳ προσω- "κοδομημένον δείκνυται κατὰ τὴν ὁδὸν ἣ ἐπὶ τὸ ἱππόδρομον φέ- "ρουσιν ὁδόν· καὶ τέμενός ἐστιν αὐτῷ πλησίον, ἔνθα εἰκὼν "κεῖται δαΐδος, λύκαινα παιδίοις δυσὶ τὸν μαστὸν "ἐπέχουσα, χάλκεα πρόβατα παλαιᾶς ἐργασίας. ἦν "δὲ τὸ χωρίον τοῦ σὺν Εὐάνδρῳ ποτὲ οἰκισάντων αὐ- "τὸ Ἀρκάδων ἱερόν, ὡς λέγεται. ὡς δὲ ἀπέφη τὸ θη- "ρίον, αἴρουσιν οἱ νομεῖς τὰ βρέφη, σπουδὴν ποιούμενοι "τρέφειν, ὡς θεῶν αὐτὰ σώζεσθαι βουλομένων. ἦν δέ τις "ἐν αὐτοῖς ᵍ συφορβίων βασιλικῶν ἐπιμελούμενος, ἀνὴρ "καὶ ἀνὴρ, Φαυστύλος ὄνομα, ὃς ἐν τῇ πόλει χρή τί "ἀναγκαῖον ἐγεγόνει καθ' ὃν χρόνον ἡ φθορὰ τῆς Ἰλίας καὶ "ὁ τόκος ʰ ἐλέγχεται· καὶ μὴ ταῦτα κομιζομένων ἐπὶ τὸ "ποταμὸν τοῖς βρέφεσιν, τοῖς φέρουσιν αὐτὰ συμβαίνει θεία τύ- 66
"χην ἅμα διελθεῖν τὴν αὐτὴν ὁδὸν, εἰς τὸ Παλάντιον ἰόν- "τος ἥκιστα τοῖς ἄλλοις καταφανὴς γενόμενος ὡς ἐπίσταται "τῷ θρέμματος, ἀξιώσας αὐτῷ συγχωρηθῆναι τὰ "βρέφη, λαμβάνει τε αὐτὰ τοῦ δὲ κοινοῦ, καὶ φέρων ὡς "τὴν γυναῖκα ἔρχεται. τεκοῦσαν δὲ καταλαβὼν καὶ "ἀχθομένην, ὅτι νεκρὸν αὐτῇ τὸ βρέφος ἦν, παραμυ- "θεῖται καὶ δίδωσιν ἐναλλάξας τὰ παιδία, πάσης "ἐξ ἀρχῆς διηγησάμενος τὴν κατασχοῦσαν αὐτὰ τύχην. "αὐξομένοις δὲ αὐτοῖς ὄνομα τίθεται, τῷ μὲν, Ῥωμύλον· "τῷ δὲ, Ῥῶμον. οἳ δὲ ἀνδρωθέντες γίνονται κατά τε "ἀξίωσιν μορφῆς καὶ φρονήματος ὄγκον, καὶ συοφορβοῖς καὶ "βουκόλοις ἐοικότες, ἀλλ' οἵους ἄν τις ἀξιώσειε τοὺς ἐκ βα- "σιλείου τε φυτείας γένους, καὶ ἀπὸ δαιμόνων ἀρετῆς γενέ- "σθαι νομιζομένους, ὡς ἐν τοῖς πατρίοις ὕμνοις ὑπὸ Ῥω- "μαίων ἔτι καὶ νῦν ᾄδεται. βίος δ' αὐτοῖς ἦν βουκολικὸς, "καὶ δίαιτα αὐτουργός, ἐν ὄρεσι τὰ πολλὰ πηξαμένοις "ἀφ' ὕλων καὶ καλάμων σκηνὰς αὐτοσχόους· ἦν ἔτι "καὶ εἰς ἐμὲ λίθῳ τις ᵏ ἐκ τοῦ Παλατίου πρὸς τὸ ἱππόδρομον τρε- "χούσης λαγόνος, Ῥωμύλου λεγομένη, "λίθῳ φυλάττων ἱερὰν οἰκίαν τούτων ἐπιμελὲς, σώζει ὅτι "τὸ

a Ουως ἰδύνατο *Vat.* quod malit *Sylb.* vel ὡς ἰδύνατο πλείστους, ut apud Latinos, *quam poterat plurimos.* b Vel accipiendum pro ἀποσπωμένων seu ἀποσπαραττόντων *complectentem*, vel legendum ἀποσπῶντα *tractantem. Sylb.* c Pro προσίεσθαι, quæ flexionis forma ſæpe occurrit apud *Dionyſium* & alios. *Id.* d Ἠρέμα junge cum ἀπῄει & interpretare *lentum gradu. Steph.* e Κατὰ accipiendum hîc pro διὰ, & ἀλογίαν pro ἄλογον θράσος. *Sylb.* Verum (notante *Stephano*) ἀλογία hîc *contemptio* ſignificat, ut ſupra ἀλογεῖν *contemnere.* f Ἐπεχοῦσαν *Vat.* g Συνοφορβίων *Vat.* h Vel ἐλέγχεται legendum cum *Gelenio*, vel cum *Lapo* ἐλέγετο *Sylb.* Ἐλέγχῃ *Vat.* i Ὑποβαλόντες *Vat.* k Rectius, levi tranſpoſitione facta, ἐπὶ τῆς ἐκ τοῦ Παλατίου πρὸς τὸ ἱππόδρομον τρεφούσης λαγόνος: quo modo & *Lapus* verterat, *in angulo ex Palatio in circum divertente. Sylb.*

a Pro

"τὸ σεμνότερον ἐξάγοντες· εἰ δέ τι ποιήσειεν ἢ πάθοι χει-
"μῶνος ἢ χειρὸς, τὸ λεῖπον ἐξακίμωσαν, καὶ τῷ πρό-
"σθεν ἐξομοιῶντες εἰς δύναμιν. ἐπεὶ δὲ ἀμφὶ τὰ ὀκτω-
"καίδεκα ἔτη γεγονότες ἦσαν, ἀμφίλογόν τι πρὸς τοὺς νο-
"μῆς αὐτοῖς γένεται πρὸς τοὺς Νομίτορος βουκόλους, οἱ
"οἱ πρὸς τὸ [a] Αὐέντιον ὄρος ἀντικρὺ τῆς Παλατίης κεί-
"μενον εἶχον τὰς βουκολους. ἠτιῶντο δὲ ἀλλήλους [b] βαστε-
"ραι βαμιαὶ ἢ τιὼ μὴ προσηκώσαν ὀργάδι καταγέ-
"μειν, ἢ τιὼ κοινὼ μόνας ἀφαιρεῖσθαι, ἢ ὅ, τι δύποτε
"τύχοι. ἐκ δὲ τῆς ἀμφιλογίας ταύτης [c] ἐγένοντο πλη-
"γαί ποτε καὶ χειρῶν, εἶτα δι' ὅπλων. τραύματα δὲ
"πολλὰ πρὸς τῶν μειρακίων [d] λαμβάνοντες οἱ τοῦ Νο-
"μίτορος, καί τινας ἀπολέσαντες τῶν σφετέρων, καὶ τὰ
"χωρία [e] τε κρατος ἐξεμηδόμενοι, προσκολάζονται
"δόλον τινὰ ἐπ' αὐτούς. [f] προλοχίσαντες γὰρ τῆς φά-
"ραγγος τὸ ἀφανὲς, καὶ συμβεβηκότων τοῖς λοχῶσι τοῦ μέ-
"λοντος ἢ τῆς ὁπλίσεως χάριν, οἱ λοιποὶ τε πλῆθος
"ὅτι τὰ μαιμερεύματα αὐτῶν [g] νύκτωρ" ἐπέβαλον. Ρω-
"μύλος μὲν οὖν ἢ χρόνον τοῦτον [h] τυγχάνει ἅμα τοῖς
"ὁπαδεστάτοις τῶν κωμητῶν πεπορευμένος εἴς τι χω-
"ρίον [i] Καιμινᾶν ὀνομαζόμενον, ἱερεῖ ποιήσων τινὰ τῶν
"κοινῶν πάτρια· Ρῶμος δὲ τιὼ ἔφοδον αὐτῶν αἰσθό-
"μενος ἐξεβοήθη, τοὺς ὅπλα λαβὼν ἀφιππάζων, ὀλί-
"γους τῶν ἐκ τῆς κώμης [k] φασάντων καθ' ἓν γενέσθαι
"προσβαλών. κἀκεῖνοι δ' δέχονται αὐτὸν, ἀλλὰ φεύ-
"γουσι [l] ὑπαχόμενοι ἔνθα ἔμελλον ἐκ κρυφῆς ἐπιστρέ-
67 "ψαντες ἐπιθήσεσθαι. ὁ δὲ Ρῶμος κατ' ἄγνοιαν δόλου μη-
"χανήματος, [m] ὡς" ἄχρι πολλοῦ διώκων αὐτούς, προσβλη-
"θεὶς τὸ λελοχισμένον χωρίον, [n] ᾗ ἐν τούτῳ ὅ, τε λό-
"χος ἀνίσταται, καὶ οἱ φεύγοντες ἐπιστρέφουσι κυκλωσά-
"μενοι δὲ αὐτοὺς, καὶ πολλοῖς ἐφέποντες λίθοις, λαμ-
"βάνουσιν ἐπιχειροῦντας. ταύτῃ γὰρ εἶχον ἐκ τῆς δυσπο-
"ρίας τῶν τιὼ προσκέλσιν, ζῶντας αὐτοῖς τοὺς νεανίσκους
"ἀποκομίσαι. ὕστερον μὲν δὴ χειρωθεὶς ὁ Ρῶμος ἀπήχθη.
Ὡς δὲ Τυβέρων Αἴλιος, δεινὸς ἀνὴρ καὶ περὶ τὴν σπου-
χαιὼ τῆς ἱστορίας ἐπιμελὴς, γράφει, προσεμάθομεν οἱ τοῦ
Νομίτορος βόσοντας τὰ Λύκαια τοὺς νεανίσκους τῷ Παν̀ι,
τιὼ Ἀρκαδικῶ, ὡς Εὔανδρος κατεστήσατο, θυσίαν,
σὺν ἡβῶσαν τὴν κομὴν ἐκεῖνον τῆς ἱερουργίας, ἵνα ἐκ τῶν
τοῦ Παλάντιον οἰκοῦντας τῶν νέων ἐκ τοῦ Λυκαίου
πεμφθέντας προελθὼν ἀρόμῳ τιὼ κώμῃ γυμνοὺς, σπα-
ζωσμένους τιὼ αἰδῶ τὰς δορὰς τῶν νεοθύτων. τοῦτο δὲ
καθαρμόν τινα τῶν κωμητῶν πάτριον ἐδυνάτο, [p] ὡς καὶ
νῦν ἔτι δρᾶται. ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ τοὺς ἱεροποιοὺς
νεανίσκους οἱ βουλόμενοι λοχήσαντες κατὰ τὸ στενότερον
τῆς ὁδοῦ, ἐπειδὴ [q] πρῶτον τάγμα τὸ σὺν τῷ Ρώμῳ
[r] κατ' αὐτοὺς ἐγένετο", τῶν ἀμφὶ Ρωμύλον τε καὶ ἄλ-
λων ὑστεριζόντων πολλῷ· ὃ συνέμιπτο, καὶ ἐκ διαστή-
ματος ἦσαν· οὐ μείναντες τοὺς λοιποὺς, ὁρμῶσιν

"ornatus gratia addentes. Quod si qua ejus
"pars vel tempestatis vel temporis injuria
"laborarit, quod reliquum est sarciunt, &
"quantum fieri potest ad pristinam formam
"instaurant. Quum autem annum circiter
"XVIII. agerent, controversiam quandam de
"pascuis habuerunt cum Numitoris pastori-
"bus, qui in Aventino colle è regione Pa-
"latii sito sua stabula habebant. Frequenter
"autem de se mutuo conquerebantur, vel
"quod agros alienos alteri depascerentur,
"vel quod communes alteri soli tenerent:
"vel denique quod alia hujusmodi facinora
"facerent. Ex ista autem altercatione inter-
"dum ad manus & ad arma est ventum.
"Quum autem Numitoris pastores multa vul-
"nera ab illis adolescentibus accepissent, &
"nonnullos de suis amisissent, & ab illis lo-
"cis per vim arcerentur, dolum quendam illis
"struxerunt. Quum autem insidias in occul-
"ta vallis parte ante posuissent, & cum illis
"qui adolescentibus insidiabantur adoriendi
"tempus constituissent, reliqui confecto agmi-
"ne eorum stabula noctu invaserunt. Tunc
"autem forte Romulus cum paganorum præ-
"cipuis in urbem quandam nomine Cæninam
"pro publica salute sacra patria facturus ive-
"rat. Sed quum Remus eorum adventum ho-
"stilem cognovisset, ad opem ferendam ac-
"currit, armis celeriter correptis, & paucis
"quibusdam paganis, qui eo mature convene-
"rant, secum ductis. At illi eum non exspe-
"ctarunt, sed fuga se receperunt in eum lo-
"cum, ubi commode conversi eos aggressuri
"erant. Remus vero doli ignarus, longius
"eos persequutus, locum in quo insidiæ posi-
"tæ erant præteriit. Interea & insidiatorum
"manus surrexit, & qui fugiebant se conver-
"terunt, eosque circumventos, multisque la-
"pidibus contusos, in suam potestatem rede-
"gerunt. Hoc enim ipsis domini mandarant,
"ut illos adolescentes vivos ad se adduce-
"rent. Remus igitur hoc modo captus ab-
"ductus est. ¶ Sed (ut scribit Ælius Tu- LXXX.
bero, gravis & diligens in colligendis rebus
historiæ mandatis) Numitoris pastores, quum
præsensissent illos adolescentes Lupercalia ce-
lebraturos, & Pani, more Arcadico, ut Evan-
der instituerat, sacrificium facturos, illo sa-
crorum tempore insidias ipsis struxerunt, quo
oportebat juvenes collis Palatini incolas, post
peractum sacrificium ex Lupercali profectos,
pagum nudos cursu circumire, pellibus victi-
marum recens mactatarum pudenda succin-
ctos. Id autem erat quoddam lustrationis ge-
nus apud paganos more patrio receptum: quod
nunc quoque fieri solet. Eo igitur tempore
qui insidias in viarum angustiis illis adoles-
centibus sacra facientibus struxerunt, quum pri-
mum agmen, quod cum Remo erat, ad ipsos ac-
cessisset, Romulo & aliis tardius venientibus
(trifariam enim divisi erant, & per intervalla
currebant) reliquis non exspectatis, clamore
sublato

a Pro Αὐέντιον (quod infra etiam reperitur) supra usurpavit Αὐεντῖνον seu Αὐεντῖνον. *Sylb.* b Ἐκάτεροι *Vat.* c Ἐγένετό ποτε καὶ χειρῶν πληγαί *Vat.* d Λαβόντες *Vat.* e Ἠδὴ καὶ κώμης *Vat.* f Προλοχίσαντες δὲ *Vat.* g Deest *Vat.* h Ἐτύγχανε *Vat.* i Καιμινᾶν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* rectius junta *Steph. Byzant.* Καινίναν. k Φθάσαντος *Vat.* l Ὑπαχθέντες est hîc *hostem allicere*, non *aliquo se recipere*, ut interpretes vertunt, quod minus convenit. Malit fortasse aliquis ὑπαγόμενοι. *Casaub.* m Deest *Vat.* n Καὶ φύσει *Vat.* o Καιμίαν *Vat.* p Si pro adverbio ὡς pronomen ὃς malis (ad κρυφμοῦ relatum) per me licet. *Sylb.* Si Codex mendo caret, per ὡς modus τοῦ κρυφμοῦ significabitur; quo modo usurpari videtur à *Thucyd.* in ipso operis limine. *Port.* q Τὸ πρῶτον τάγμα *Vat.* quod & maluit *Sylb.* r Desiderantur in *Cod. Vat.* * Vel ut casus aliquis obtulerat. *Lapus.*

ſublato frequentes impetum in primos fecerunt, eoſque circumventos, alii jaculis, alii lapidibus, aliiſque telis, (ut quodque ſingulis in manus veniebat) petere cœperunt. Illi vero caſu inopinato perculſi, & dubitantes quid ſibi faciendum eſſet, cum armatis ipſi inermes pugnantes, valde facile capti ſunt. Remus igitur ita in hoſtium poteſtatem redactus * ſive (ut Fabius tradit) vinctus, Albam eſt deductus. Romulus vero, quum fratris infortunium cognoviſſet, cum fortiſſimorum paſtorum manu illos ſibi perſequendos putavit: ſperans fore ut eos adhuc in ipſo itinere nanciſceretur. Sed à Fauſtulo, qui ejus inſanum impetum videbat, cohibitus eſt. Hactenus enim pater exiſtimatus adoleſcentes rem totam ſemper celarat, ne quod periculum adirent, antequam ad firmiſſimum ætatis robur perveniſſent. Tum vero neceſſitate compulſus, remotis arbitris, ſoli Romulo rem declaravit. At juvenem, quum ab ipſo initio omnem ſuam fortunam intellexiſſet, matris miſeratio & Numitoris cura ſubiit; & poſt longam conſultationem cum Fauſtulo habitam, decrevit à præſenti conatu deſiſtere, & majore copiarum apparatu totam familiam ab Amulii injuriis vindicare, & quodvis extremum periculum pro maximis præmiis ſubire, & cum avo materno agere quidquid ipſi viſum fuiſſet.

LXXXI. ¶ Ut hæc autem optima eſſe viſa ſunt, Romulus, convocatis omnibus paganis, rogatiſque ut Albam ocyus properarent (non tamen per eandem portam omnes, neque conferta manu ingredientes, ne qua oppidanis ſuſpicio oriretur) ſeque in foro exſpectarent ad imperata faciendum parati, ipſe primus urbem petiit. Interea, qui Remum abduxerant, poſtquam eum ad regis tribunal ſtiterunt, omnes injurias, quas ab illis adoleſcentibus acceperant, eos accuſando declararunt: ſuorumque vulnera oſtenderunt, minitantes ſe, niſi de illis ſumeretur ſupplicium, omne pecus deſerturos. Tum Amulius, agreſtibus, qui magno numero convenerant, & ipſi Numitori gratificari volens (forte enim aderat eam rem æque ac clientes moleſte ferens) & regionis tranquillitati ſtudens, ſimul adoleſcentis arrogantiam & tam intrepidam orationem ſuſpectam habens, injuriarum condemnavit, & pœnæ modum arbitrio Numitoris permiſit; dicens, "æquum "eſſe, ut is qui injuriam fecit, à nullo a-"lio potius, quam ab illo, qui illam acce-"pit, plectatur. Dum autem Remus à Numitoris paſtoribus revinctis poſt tergum manibus duceretur, & ab iis qui eum deducebant conviciis jactatis illuderetur, Numitor ſequens, & corporis decus plane regium demirabatur, & conſiderabat generoſum &

ὅπῃ τὺς πρώτυς ἐμβοήσαντες ἀθρόοι, ϗ πρεισάντες ἔβαλλον οἱ μὲ ἀκοντίοις, οἱ δὲ λίθοις, [a] οἱ δ' ὡς ἕκαστοι ἀφ' χῆς εἶχον. οἱ δ', ἐκπλαγέντες τῇ παραδόξῳ τῆς πάθυς, ϗ ἀμηχανήσαντες ὅ, τι [b] δράσειεν πρὸς ὡπλισμένυς ἄνοπλοι μαχόμενοι, χεῖρ' πολλῷ εὐπέτειαν ἐχφράθησαν. ὁ μὲ οὖν Ρῶμος ὅπῃ τοῖς πολεμίοις γενόμενος ὕπως, εἶτ', ὡς ὁ Φάβιος παραδέδωκε, δέσμιος, εἰς τ' Αλβαν ἀπήγετο. Ρωμύλος δ' ἐπεὶ τὸ πρῶτ τ ἀδελφὸν ἔγνω πάθος, δι-ώκειν εὐθὺς ᾤετο δεῖν τοὺς ἀκμαιοτάτυς ἔχων τ νομέων, ὡς ἔπ χεῖρ' τ ὁδὸν ὄντα καταλημψόμενος τ Ρῶμον. ἀπο-τρέπεται δ' ὑπὸ τ Φαυσύλυ ὁρῶντος αὐτὸν τ ἀπουδὴν μανικωτέραν ὖσαν. νομισθεὶς γὰ πατὴρ, τ ἔμπροσθεν χρόνον ἀπόρρητα ποιύμενος τοῖς μειρακίοις διετέλεσεν, ὡς μή τι θᾶττον ὁρμήσωσι παραπλησιεῦσά τι, πρὶν ὰν τῆς κράτησιν τ ἀκμῆς γενέσθαι· τότε δὲ πρὸς τ ἀνάγκης βιασθείς, μονωθέντι τῷ Ρωμύλῳ λέγει. μαθόντι δὲ τὸ νεανίσκῳ πᾶσαν ἐξ ἀρχῆς τ καταφρῦσαν αὐτὺς τύχην, τ τε μητρὸς οἶκτος εἰσέρχεται ϗ Νομίτορος φροντίς· ϗ πολλὰ βυλευσαμένῳ μετ' Φαυσύλα, δοκεῖ μὲ αὐτίκα ὁρμῆς ὅπλα λαβεῖν ἐδόκει, πλείονι δὲ παρασκευῇ δυνάμεως χρησάμενον ὅλον ἀπαλλάξαι τ οἶκον τ Αμυλίυ παρανομίας, κίνδυνόν τε τ ἔσχατον ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἄθλων ἀναρρίψαι, πρᾶξαι δὲ μετ' μητροπάτορος ὅ, τι ἂν ἐκείνῳ δοκῇ.

Ως δὲ ταῦτα κράτιστα [ἔδοξε] ἔδοξε, συγκαλέσας τὺς κωμήτας ἅπαντας ὁ Ρωμύλος, ϗ δεηθεὶς εἰς τ Αλβαν ἐπείγεσθαι ἀφ' ἑαυτῶν, μὴ κατὰ τὰς αὐτὰς πύλας ἅπαντας, μηδ' ἀθρόυς εἰσόντας, μή πις ὑπόνοια πρὸς τὺς ἐν τῇ πόλει γένηται, ϗ πρὶ τ ἀγορὰν ὑπομένοντας ἑτοίμυς [εἶναι] ὁρᾶν τὸ κελευόμενον, ἀπῆει πρῶτος εἰς τ πόλιν. [c] οἱ δὲ τ Ρῶμον ἄγοντες ἐπειδὴ κατέστησαν [d] ὅπῃ τ βασιλέα, τάς τε ὕβρεις ἁπάσας, ὅσας ἦσαν ὑβρισμένοι πρὸς τ μειρακίων, κατηγόρυν, ϗ τὺς τραυματίας σφῶν ἐπεδείκνυσαν, τιμωρίας εἰ μὴ τεύξοιντο, κατα-λείψειν προλέγοντες τὰ συφόρβια. Αμύλιος δὲ τοῖς [e] χωρίταις κατὰ πλῆθος ἐληλυθόσι [f] χαρίζεσθαι βυλόμενος, ϗ τῷ Νομίτορι· παρὼν γὰ [g] ἐτύγχανε συναγωνιστῶν τοῖς πελάταις· εἰρωνίαν τε ἅμα τ χάριν ἀσεύδων [ἔχει], ϗ ἅμα τὸ αὐθάδες τ μειρακίυ, ὡς ἀκαταπλήκτυν ἦν ὁ ἐν τοῖς λόγοις, δι' ὑπονοίας λαμβάνων, καταψηφίζεται τ δίκην· τ δὲ τιμωρίας τ Νομίτορι ποιεῖ κύριον, εἰπὼν "ὡς τῷ δράσαντι δεινὰ, τὸ ἀντιπαθεῖν ὑ πρὸς ἄλλυ τι-"νὸς μᾶλλον, ἢ τ πεπονθότος ὀφείλεται. ὁ δ' ὅσῳ δὲ ὁ Ρῶμος ὑπὸ τῶν τ Νομίτορος βυκόλων ἦγε, δεδε-μένυ τε ὀπίσω τὼ χεῖρε, ϗ πρὸς τῶν ἀγόντων ὑπερβαλλόμενος, ἀκολυθῶν ὁ Νομίτωρ, τό τε σώματος τὸ εὐπρέπειαν [h] ἀπεθαύμασεν, ὡς πολὺ τὸ βασιλικὸν εἶχε, ϗ τὸ φρονήματος τὸ εὐγένειαν ἐνεθυμεῖτο,

[a] Οἱ δ' ὡς ἴκαστοι π *Vat.* [b] Rectius fortaſſe δράσειν ſut. temp. *Sylb.* Δρᾶσαι *Vat.* Æolice, quod reponendum eſſe conjiciebat *Portus.* [c] Deeſt *Vat.* [d] Εἰς τ *Vat.* [e] Πολίτης *Vat.* [f] Χαριζόμενος abſque βυλόμενος *Vat.* [g] Tollenda eſt συμ poſt ἐτύγχανε: vox enim συναγωνιστῶν referenda eſt ad Numitorem, qui forte tunc aderat tanquam patronus, ut cauſſam clientium defenderet. Ex *Dionyſii* igitur ſententia Numitor apud fratrem non ſuam ſed clientium cauſſam agit, iiſque ipſe συναγωνιστῆ: & apud *Plutarchum* vice verſa Amulius ſuam non τῶν χωριτῶν cauſſam agit, eique adſunt συναγωνισταὶ τοῦ Αλλου, ut ipſe loquitur. *Caſ.* [h] Απεθαύμαζε *Vat.* * Poſtea, ut Fabius tradit &c. *Portus.* quaſi ὕστ. pro ὕς legiſſet. Remus itaque ab hoſtibus interceptus, ita ut erat, ſive ut Fabius tradit vinctus, Albam deducitur. *Lapus.*

ἦν δὲ τὰ δεινὰ διέτρωσεν, ὁ τοὺς οἴκτου δὲ λιπαροῦς, ὡς ἅπαντες ἐν ταῖς τοιαύσδε παιδὸς τύχαις, προσπίπτω, ἀλλὰ σιωπῇ σεμνῇ ὁ ὅπως τὸ μέσον ἀπιών. ὡς δ' εἰς τὴν οἰκίαν ἀφίκοντο, μεταστήσας τοὺς ἄλλους κελεύσας, μονωθέντα τὸν Ῥῶμον εἴρετο τίς εἴη, καὶ τίνων· ὡς οὐκ ἂν ἐκ τοῦ τυχόντος γε ἀνδρὸς τοιοῦτον γενέσθαι. εἰπόντος δὲ τοῦ Ῥώμου τοσοῦτον εἰδέναι μόνον καὶ [c] πίστιν γε φέροντος, ὅτι σὺν ἀδελφῷ δίδυμον ἐκτεθεῖσαν βρέφος εἰς νάπην εὐθὺς ἀπὸ γενέσεως, καὶ πρὸς τῶν νομέων ἀναιρεθεὶς ἐκπεφεύγοι, βεβαιοῦ ὅπερ ἔχων χρόνον, εἴτε [d] ὑποτυπωθείς τι τῶν ἀληθῶν, εἴτε καὶ δαίμονος ἄγοντος εἰς τὸ μαρανὲς τὸ πρᾶγμα, λέγει πρὸς αὐτόν· "Ὅτι μὲ ἐπ' ἐμοὶ γέγονας, ὦ Ῥῶμε, παθεῖν "ὅ, τι ἂν διανοῶμαι, καὶ ὡς τάχ' πολλοῖ πεισόμενοι ἂν οἱ "κομίσαντές σε δεῦρο, πολλὰ καὶ δεινὰ παθόντες, ἀπο- "θανεῖν, σοῦ δεῖ πρὸς εἰδότα λέγειν. εἰ δέ σε θανάτου "τε καὶ ἄλλου παντὸς ἐκλυσαίμην κακοῦ, ἆρα ἂν εἰ- "δείης μοι χάριν, καὶ δεομένῳ [e] συμπράξαις ὁ κοινὸν ἀμ- "φοῖν ἔσαι ἀγαθόν; ἀποκρινομένου δὲ τοῦ μειρακίου ὅπόσα τὸν ὑπάγοιεν βίου κειμένους ἢ τοῦ σωθῆναι ἐλπὶς τοῖς κινδύνοις τοῦτο λέγει καὶ στοιχεῖα ἐπαίρει, λῦσαι κελεύσας αὐτὸν ὁ Νομίτωρ, καὶ ἅπαντας ἐκποδὼν ἀπελθεῖν, φράζει τὰς αὐτοῦ τύχας, ὡς ὁ Ἀμύλιος αὐτοῦ ἀδελφὸς ὢν ἀπεστέρησε τῆς βασιλείας, ὀρφανὸν δὲ τέκνων ἔθηκε, καὶ μὴ ὅτι θήρᾳ κρύφα ἀφανίσειεν ἄμιλλος, τοῦτο δὲ θυγατέρα εἱρκτῇ δεδεμένην φυλάττων, ταῦτα ἄλλα ὁπόσα δεσπότης χρώμενος δούλῳ.

Ταῦτ' εἰπὼν καὶ πολὺν θρῆνον ἅμα τοῖς λόγοις [f] καταχέομενος, ἠξίου τιμωρεῖν [g] τοῖς κατοίκοις αὐτῷ τὸν Ῥῶμον γενέσθαι. ἀσμένως δὲ προσδεξαμένου τὸν λόγον τοῦ μειρακίου, καὶ πάλαι τοῦτο αὐτὸν ὅπως τὸ ἔργον ἀξιοῦντος, ἐπαινέσας ὁ Νομίτωρ τὴν προθυμίαν, "Τῆς μὲν "προθέσεως, ἔφη, τὸν χρόνον ἐγὼ ταμιεύσομαι, σὺ δὲ πέμ- "ψας πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπόρρητον τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀγγε- "λίαν πέμψον, ὅτι σώζῃ τε δηλῶν, καὶ βασταχέων αὐ- "τὸν ἥκειν ἀξιῶν. ἐκ δὲ τούτου πέμπεταί τις ἐξευρεθεὶς, ὃς ἐδόκει ἐπιτήδειος, καὶ θαρσαλέον καὶ πρόσω τῆς πόλεως ὄντι Ῥωμύλῳ, βασιλεῖ τοῦ ἀγγελίας· ὁ δὲ, θαρσαλέος γενόμενος, ἔρχεται σπουδῇ πρὸς Νομίτορα, καὶ περιπλακεὶς ἀμφοῖν ἀσπάζεται μὲν πρῶτον, ἔπειτα φράζει τὴν ἔκθεσιν σφῶν καὶ τροφὴν [h] καὶ τἄλλα ὅσα πρὸς [i] σωματοφύλακος ἐπύθετο. τοῖς δὲ, βουλομένοις τε καὶ πολλῶν ἵνα πιστεύσῃ τεκμηρίων δεομένοις, καθ' ἡδονὰς τὸ λεγόμενον [k] λιῶ", ἐπεὶ δὲ ἀνέγνωσαν ἀλλήλους, αὐτίκα συνεστάλησαν καὶ διεσκόπουν ὅτις ἔσοιτο τρόπος ἥκοντος εἰς τὸ βέλτιστον βεβιηκώς. οἷ μὲν δὴ ἔτοι περὶ ταῦτα ἦσαν, ὁ Φαυστύλος δὲ πρὸς Ἀμύλιον. δεδοικὼς γὰρ μὴ καὶ πρὸς δόξαν τοῦ Νομίτορι λέγῃ [l] ὁ Φαυστύλος

69

constantem in rebus duris animum: quod nec ad misericordiam captandam, nec ad preces (sicut omnes in tali fortuna constituti solent facere) se converteret; sed cum modesto silentio ad supplicium pergeret. Postquam vero domum venerunt, aliis jussis secedere, ipsum Remum solum interrogavit quisnam esset, & quibus ortus: quod talis vir è vulgaribus natus non videretur. Quum autem Remus respondisset, se illud tantum scire ex nutricii fide, se infantem cum fratre eodem partu edito recens natum in silva expositum, & à pastoribus susceptum & educatum fuisse. *Numitor* post interpositam brevem moram, sive aliquod verisimile suspicatus, sive deo rem in lucem proferente, sic juvenem alloquitur: "Te, Reme, in mea potestate esse, ita ut "te quocunque supplicio afficere possim; & "eos qui te huc adduxerunt, multis & atro- "cibus injuriis acceptis, mortem tuam vehe- "mentissimè expetere quum ipse noris, non "est quod te doceam. Quod si te à morte & "quovis alio malo liberaro, an gratiam mihi "habebis, & roganti operam tuam in re u- "trique nostrum commoda navabis? Quum autem juvenis respondisset quæ homines in vitæ desperatione, salutis spe impulsi, vitæ necisque arbitris & dicere & polliceri solent, Numitor ejus vincula solvi jussit, & omnibus qui aderant ablegatis, suam fortunam ei narravit: ut Amulius frater regno ipsum fraudarat, orbatumque liberis reddiderat, alterum inter venandum occulte interimens, alteram vinctam in carcere custodiens, cæteraque se ut dominus servo uteretur.

LXXXII. ¶ Ita loquutus, & multis lacrymis inter loquendum fusis, oravit Remum ut suas domesticas injurias ulcisci vellet. Cujus orationem quum juvenis lubenter excepisset, & jam se ad opus aggrediendum duci postularet, Numitor, ejus animi alacritate collaudata, inquit: "Tempus rei gerendæ ego dispensaturus "sum; tu interim, re cum nullis aliis commu- "nicata, nuntium ad fratrem mittas, per quem "significes te salvum esse & rogare ut ille "quamprimum veniat. Postea vero inventus missusque est quidam qui ad hoc ministerium idoneus videbatur, qui non procul ab urbe Romulum nactus mandata renunciat. Ille vero valde lætus ad Numitorem properavit: & primum utrumque amplexus salutavit, deinde narravit ut & expositi & educati fuissent, & alia quæcunque *Faustulus* ex satellite *Amulii* acceperat. Illis autem, audire gestientibus nec multis ut crederent argumentis egentibus, voluptati erat quod referebat. Ut vero se mutuo agnoverunt, statim consilia ineunt, & de rei aggrediendæ modo & opportunitate consultare cœperunt. Dum autem hæc ab istis geruntur, Faustulus ad Amulium adducitur. Veritus enim ne Romulus in magnæ rei indicio à se delato fidem Numitori absque

[a] Ἦν καὶ πρὸς τὰ δεινὰ *Vat.* [b] Πρὸς τὸ μέρος *Vat.* [c] Πύστιν *Vat.* atque ita *Xylander* ut ait *Sylb.* quod & mihi placet, vertendumque *prout ex suo nutricio audierat.* Firmatur ex *Dionysio*, quum ait ὅσα Φαυστύλος παρὰ τοῦ συμφυτοφύλακος τοῦ Ἀμυλίου ἐπύθετο *Port.* [d] Ὑποτυπωθείς *Vat.* atque ita legisse videtur *Lapus*, quia vertit *suspicatus.* Ferri tamen & nostra lectio potest, ut sit *imaginatus.* Cum *Lapo* sentit *Camerar. Sylb.* [e] Τὸν δ' ἐν εἱρκτῇ absque συμπράξαις in *Cod. Vat.* [f] Καταχεάμενος *Vat.* quod rectius visum est *Sylburgio.* [g] Τοῖς κατ' οἴκους *Vat.* [h] Καὶ πάντα, ἃ *Vat.* [i] Τοῦ Φαυστύλου ἐπύθετο *Vat.* & *Lapi Cod.* Vulgata lectio ita sonat, & alia quæcunque ex ipsius satellite audiverat. Sed cum Romulus non Faustulus hæc audierat ex Amulii satellite, locum hoc modo intelligit *Portus*, καὶ αὐτῷ φαίνεται ὅσα Φαυστύλος παρὰ τοῦ συμφυτοφύλακος τοῦ Ἀμυλίου ἐπύθετο. [k] Deest *Vat.* [l] Si legas ὁ Ρωμύλος, belle habebit sensus. *Sylb.* Quæ sequuntur hoc ipsum extra dubium ponunt. *Port.*

absque manifestis signis non faceret, ut facilius infantes agnoscerentur, una cum alveo in quo expositi fuerant, paullo post ad urbem contendit. Eum autem valde trepide portam transeuntem, & quod ferebat diligentissime occultantem, quum quidam ex custodibus animadvertisset (erat enim hostilis incursionis metus, & portæ à fidelissimis regi custodiebantur) comprehendit, & quidnam celaret cognoscere cupiens, amictum ei per vim detraxit. Quum autem alveum conspexisset, hominemque hæsitantem vidisset, quæsivit ex eo cur ita trepidaret, quove consilio vas illud celaret, quod ei ferre propalam licebat. Interea vero plures custodes confluebant, inter quos unus alveum agnovit, quippe qui infantes in eo ad fluvium deportarat, & iis qui tunc aderant rem indicavit. Illi vero Faustulum comprehensum ad regem adduxerunt. Amulius, tormentorum minis homini intentatis nisi sponte vera dixisset, primum quidem an pueri viverent quæsivit: *deinde* vero, quum hoc cognovisset, *quæsivit* quonam modo illi incolumes evasissent. Quum autem ille omnia ut gesta erant narrasset: "Age igitur (inquit rex) quando hactenus "vera dixisti, dic ubinam nunc inveniri possint; non enim æquum est ut inter bubulcos "vitam ingloriam degant, quum mei sint "cognati, præsertimque quum divina provi-
LXXXIII. "dentia servati fuerint. ¶ At Faustulus novam regis clementiam suspectam habens, & *existimans* ejus mentem à verbis discrepare, ita respondit: "Juvenes sunt in montibus ubi "armenta pascunt, ut eorum vitæ genus fert; "ego vero missus sum ab ipsis, ut, quo in "statu res ipsorum sint, matri significarem: "quam quum apud te servari audissem, fi-"liam tuam rogaturus eram ut me ad eam "duceret. Alveum autem ferebam, ut præter "verba manifestum etiam rei argumentum "possem ostendere. Nunc igitur, quando "tibi visum est juvenes huc accersere, gau-"deo: proinde mecum quoscunque volueris "mitte. Ego enim iis qui venerint, pueros "ostendam: illi vero tua mandata ipsis ex-"ponent. Hæc autem ille dicebat, quærens rationem qua juvenum necem differret: simulque sperans, se, ubi in montes ventum esset, illos, à quibus ducebatur, evasurum. Amulius vero satellitum fidelissimos cum occultis mandatis, ut quos subulcus ipsis indicasset comprehensos ad se ducerent, ocyus dimisit. Quo facto mox decrevit accitum ad se fratrem in libera custodia adservare, donec præsentem rerum statum bene composuisset: quare illum quasi alia de caussa accersivit. At nuntius qui missus fuerat, tum periclitantis benevolentia tum etiam miseratione fortunæ commotus, Numitori mentem Amulii indicat. Ille vero quum juvenibus periculum impendens declarasset, eosque hortatus fuisset ut se fortiter gererent, cum aliorum

ἄνευ σημείων ἐμφανῶν μεγάλῳ τεκμηρίῳ μίμνυτὸ γενόμενος, τὸ γνώρισμα τῆς ἐκθέσεως τῶν βρεφῶν τὴν σκάφιν ἀναλαβών, [a] ὀλίγῳ ὕστερον ἐδίωκεν εἰς τὴν πόλιν. [b] διερχόμενον δ' αὐτὸν τὰς πύλας παραφανδὸν πάνυ, καὶ πολλῷ παύμενον μηδενὶ ποιῆσαι καταφανὲς τὸ [c] λεγόμενον, τῶν φυλάκων τὶς καταμαθών· ἦν δὲ πολεμίων ἐφόδου δέος, καὶ τοὺς πύλας οἱ μάλιστα πιστευόμενοι τοῦ βασιλέως ἐφρούρουν συλλαμβάνει τι, καὶ τὸ κρυπτὸν ὅ, τι ἦν αὐτὸ ἰδὼν καταμαθεῖν ἀξιῶν, ἀποκαλύπτει βίᾳ τὸν Fαυστύλου. ὡς δὲ τὴν σκάφην ἐθεάσατο καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐμαθὼν ἀπορούμενον, ἠξίου λέγειν τίς ἡ παρασκή, καὶ τί τὸ βούλημα ἦν μὴ φανερῶς [d] ἀκφέρειν σπεύδοντι δέον δεόμενον ἀπορρήτου φορᾶς. ὁ δὲ τούτῳ πλείους τῶν φυλάκων συνέρρεον, καί τις αὐτῶν γνωρίζει τὴν σκάφην, αὐτὸς τε ἐκείνην τὰ παιδία κομίσας ἐπὶ τὸν ποταμόν, καὶ φράζει πρὸς τοὺς πλείονας. οἱ δὲ, συλλαβόντες τὸν Φαυστύλον, [e] ἄγουσιν ὅπου τὸν βασιλέα. Ἀμύλιος δὲ ἀπειλῇ βασάνων κατεπλήξαμένος τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ [f] λέξει τοῖς ἀληθείας ἐχόμενον, ἐρώτησε μὴ εἰ ζῶσιν οἱ παῖδες ἤρετο· ὡς δὲ τοῦτ' ἔμαθεν, ἐ ὅσης αὐτοῖς ὁ τέκτων τὸν σωτηρίας ἐγένετο, διηπορεῖτο αὐτῷ πάντα ὡς ἐπράχθη, "Ἄγε δή, φησὶν "ὁ βασιλεύς, ἐπειδὴ ταῦτα ἀληθεύσας ἔχεις, φράσον "ὅπῃ ἂν νῦν εὑρεθεῖεν. ἐν γὰρ ἔτι δίκαιοί εἰσιν [h] οὐ βυ-"κόλοις καὶ ἀδόξῳ βίῳ ζῆν, ἔμοιγε ὄντες συγγενεῖς, ἀλ-"λως τε καὶ θείᾳ προνοίᾳ σωζόμενοι. Φαυστύλου δὲ τὸν ἀλόγου πρόσκαιρον ἰσχὺν καταθεὶς μὴ φθονεῖν αὐτὸν ὁμοια τοῖς λόγοις, ἀποκείνεται ὧδε· "Οἱ μὲ παῖδές εἰσιν "οὐ τοῖς ὄρεσι βουκολοῦντες, ὥσπερ ἐκείνων βίος· ἐγὼ "δ' ἐπέμφθην [i] ὑπ' αὐτῶν τὴν μητέρ' ἀπλώσων σὴν "αἷς εἰσι τύχαις. ταύτην δὲ πρόφασί σοι φυλάττεσθαι "ἀκμῶν, δέεσθαι τὸν γαμετὴν τὸν σὴν ἔμελλον, ἵνα μοι "πρὸς αὐτὴν ἀγάγοι. τὴν δὲ σκάφην ἔφερον, ἵν' ἔχω "δεικνύειν τεκμήριον ἐμφανὲς ἅμα τοῖς λόγοις. νῦν οὖν "ἐπειδή δέδεκταί σοι τοὺς νεανίσκους δεῦρο κομίσαι, χαί-"ρω τε, καὶ πέμψον ὅστινας βούλει σὺν ἐμοί. δείξω μὲν "οὖν τοῖς ἑλοῦσι τοὺς παῖδας [k] ἐγώ", φράσουσι δ' αὐ-"τοῖς ἐκεῖνοι τὰ πρόσταγμά σου. ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν, ἀνα-βολὴν εὑρέσθαι βουλόμενος τοῖς παισὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἅμα αὐτὸς [l] ἀποδράσαι τοὺς ἀγροίκους, ἐπειδὰν ἐν τοῖς ὄρεσι γένηται, ἐλπίσας. Ἀμύλιος δὲ τοῖς πιστοτάτοις τῶν ὁπλοφόρων ὑποτείλας κρύφα, ὅς ἂν ὁ συφορβὸς αὐτοῖς δείξῃ, συλλαβόντας ὡς αὐτὸν ἄγειν, ἀποστέλλει δορυφόρους. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος, αὐτίκα γνώμην ἐποιεῖτο, καλέσας τὸν ἀδελφὸν, ἐν φυλακῇ ἀδέσμῳ ἔχειν, ἕως ἂν εὖ θῶνται τὰ πρόσφατα· καὶ αὐτὸν ὡς [m] ἐπ' ἄλλῃ δή τινι σκάλῃ. ὁ δὲ ἀποσταλεὶς ἄγγελος, εὐνοίᾳ τε τὸν κινδυνεύοντος, καὶ ἐλέῳ τῆς τύχης [n] ὑπερβάς, κατήγορος γενὸς Νομίτορι τῶν Ἀμυλίου γνωμῶν. ὁ δὲ, τοῖς παισὶ δηλώσας τὸν κατεπηρτότα κίνδυνον αὐτὸς, καὶ παρακελευσάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι, παρὼν

ἀγων

a Ὀλίγον ὕστερον *Vat.* b Διεξερχόμενον *Cod. Ven.* c Verius cum *Gelenio* legemus τὸ φερόμενον. nam & historiæ sententia illam lectionem requirit, & confirmant ea quæ reperiuntur v. 12. *Sylb.* d Εἰσφέρειν *Vat.* e Ἀγουσιν ἐπ' αὐτὸν τὸν βασιλέα, καὶ διηγοῦντας τὰ γενόμενα. Ἀμύλιος *Vat.* f Λέξει *Vat.* Ulitatius λέξει *Sylb.* g Τῆς σωτηρίας αὐτοῖς ὅσης ὁ τέκτων ἐγένετο. διηπορεῖτο δὲ αὐτῷ *Vat.* h Magis placeret οὐ βουκόλοις. Habetur enim hæc vox l. IX. πολύμνια τε καὶ βουκόλια. Sequitur autem hîc, paucis interjectis, οἱ μὲ παῖδές εἰσιν οὐ τοῖς ὄρεσι βουκολοῦντες, ὥσπερ οἰκείων βίος. *Steph.* i Παρ' αὐτῶν *Vat.* k Deest *Vat.* l Aorist. ἀποδράσαι positum pro futuro ἀποδράσειν. *Sylb.* m Ἐπ' ἄλλῃ δή τινι *Vat.* n Ὑπερβὰς *Vat.* & *Lapi Cod.* rectius quidem, judice *Steph.* * *Ad verbum*, ratione carentem. *Port.*

a Συλ-

ἄγων ὡπλισμένους· ὅτι τὰ βασίλεια τῶν τε ἄλλων πελατῶν καὶ ἑταίρων καὶ θεραπείας πιστῆς χεῖρα οὐκ ὀλίγην. ἦκον δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν συνελθόντες εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐκλείποντες τὴν ἀγορὰν, ἔχοντες ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς [b] ἑαυτῶν ξίφη κεχρυμμένα, τίφος χαρτερόν. βιασάμενοι δὲ τὴν εἴσοδον ἅπαντες ὁρμῇ, καὶ πολλοῖς ὁπλίταις φρουρουμένην, ἀποσφάττουσιν εὐπετῶς τὸν Ἀμύλιον, καὶ μὴ τοῦτο τὴν ἀρχὴν καταλαμβάνουσι. Ταῦτα μὲν οὖν τοῖς [c] περὶ τὸν Φάβιον εἴρηται. Ἕτεροι δὲ οὐδὲν τῶν μυθωδεστέρων ἀξιοῦντες ἱστορίᾳ γράφῃ παραπλήσιον, τόν γε ἀπόθεσιν τῶν βρεφῶν οὐχ, ὡς [d] ἐκελεύσθη τοῖς ὑπηρέταις, γενομένην, ἀπίθανον εἶναί φασι, καὶ λυκαίνης τὸ πιθανὸν, ἣ τοὺς μαστοὺς ἐπεῖχε τοῖς παιδίοις, ὡς ῥαμαπαῖς μεγὰ ἀτοπίας ἀφανίζουσιν· ἀντιβάλλοντες δὲ πρὸς ταῦτα, λέγουσιν ὡς ὁ Νομίτωρ, ἐπειδὴ τὴν Ἰλίαν ἔγνω κύουσαν, ἕτερα παρασκευασάμενος παιδία νεογνὰ, διελλάξατο τεκούσης αὐτῆς τὰ βρέφη· καὶ τὰ μὲν [e] ἀνεῖα τοῖς φυλάττουσι τοὺς ὠδῖνας ἔδωκεν ἀποφέρειν· εἴτε χρημάτων τὸ πιστὸν αὐτῷ τῆς χρείας παρέμενος, εἴτε διὰ γυναικῶν τὴν ἐπαλλαγὴν μηχανησάμενον· καὶ αὐτὰ λαβὼν ὁ Ἀμύλιος ὅτῳ δή τινι πρόπῳ ἀναιρεῖ· τὰ δὲ ἐκ τῆς Ἰλίας γενόμενα, παντὸς ποιούμενος ὁ μητροπάτωρ διασώζεσθαι, δίδωσι τῷ Φαυστύλῳ. τὸν δὲ Φαυστύλον τοῦτον Ἀρκάδα μὲν εἶναί φασι τὸ γένος, ἀπὸ τοῦ συὸς Εὐάνδρου· κατοικεῖν δὲ περὶ τὸ Παλάντιον, ἐπιμέλειαν ἔχοντα τῶν Ἀμυλίου κτημάτων. χρόνου δὲ Νομίτορι τὸν ἀνεψιὸν τοῦ παίδων, ἀδελφῷ παιδομένων ὄνομα [f] Φαυστύλῳ, τοῦτον περὶ τὸ [g] Αὐέντιον τρεφομένας τῷ Νομίτορος ἀγέλας ἐπιτροπεύοντι τόν τε πλησιάζοντα τοῖς παιδίοις, καὶ μαστοὺς ἐπιφῦσαν, καὶ λύκαιναν εἶναί φασιν, ἀλλ', ὥσπερ εἰκὸς, γυναῖκα τῷ Φαυστύλῳ συνοικοῦσαν, [h] Λαυρεντίαν ὄνομα, ἣ δημοσιεύσῃ ποτὲ τὸ σῶμα ὤφελον οἱ περὶ τὸ Παλάντιον ἀπατεῶντες ἐπίκλησιν [i] ἔσχε Λύπαν. ἔστι δὲ τοῦτο Ἑλληνικόν τε καὶ ἀρχαῖον, ἐπὶ ταῖς μαθαργούσαις καὶ ἀφροδίσια πλέουσαν, [k] αἳ νῦν εὐπρεπέστερα κλήσει ἑταῖραι προσαγορεύονται. ἀγνοοῦσι δέ τινας αὐτὸ, πλάσαι τὸν περὶ τὴν λυκαίνης μῦθον, ἐπειδὴ, [l] καὶ γλῶτταν ἦν τὸ Λατίνων ἔθνος φθέγγεται, λύπα καλεῖται τοῦτο τὸ θηρίον. νικῶσι δὲ τῷ γάλακτι σοφῆς ἀπηλλάγη τὰ παιδία, δοθῆναι περὶ τὸν τρεφόντων εἰς Γαβίους, πόλιν οὐ μακρὰν ἀπὸ τοῦ Παλατίου κειμένην, ὡς Ἑλλάδα παιδείαν ἐκμάθοιεν· καὶκεῖ παρ' ἀνδράσιν ἰδιοξένοις τοῦ Φαυστύλου γραφῆναι, γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ χρῆσιν ὅπλων [m] Ἑλληνικὴν ἐκδιδασκομένους μέχρις ἥβης. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο περὶ τοὺς νομιζομένους γονεῖς, συμβῆναι τὴν διαφορὰν αὐτοῖς περὶ τοὺς Νομίτορος βουκόλους περὶ τῶν συνόμων χωρίων· ἐκ δὲ τότε πληγὰς αὐτοῖς δοῦναι, ὡς αὐτοὺς ἀπελάσαι τοὺς ἀγέλας· ποιῆσαι δὲ ταῦτα τῇ γνώμῃ τοῦ Νομίτορος, ἵν' ἀρχὴ γένοιτο ἐγκλημάτων, καὶ ἅμα πρόφασις εἰς τὴν πόλιν τῷ νομιστικῷ πλήθει παρέχοντας. ὡς δὲ ταῦτ' ἐγένετο, Νομίτορα μὲν Ἀμυλίου κατιδεῖν, ὡς δεινὰ

clientum & amicorum armatorum tum etiam fidelissimorum famulorum non exigua manu stipatus, ad regiam venit. Quin & validissima agrestium manus, qui in urbem convenerant, eo venit, foro relicto, gladios sub vestibus abscondentes. Omnesque conglobati, aditu, qui à paucis militibus servabatur, per vim occupato, Amulium sine ullo negotio obtruncant, atque ita arcem occupant. Hæc sunt quæ Fabius scribit. ¶ Alii LXXXIV.
vero, qui nihil fabulosi historiæ convenire censent, negant verisimile esse, infantes illos à ministris aliter quam ipsis mandatum fuerat expositos fuisse; & lupæ mansuetudinem, quæ ubera infantibus præbuerat, ut rem absurditatis fabulosæ plenam, cavillantur: harumque rerum narratione mutata, ajunt, Numitorem, ubi cognovisset Iliam gravidam, alios pueros recens natos parasse; illaque pariente infantes permutasse; partusque custodibus alienos infantes absportandos dedisse, (sive illorum operæ fidem pecunia emerit, sive per mulieres eam permutationem machinatus fuerit) eosque ad Amulium delatos, ejus arbitratu necatos: natos vero ex Ilia, à materno avo, qui eorum salutem charissimam habebat, Faustulo commissos. Hunc autem Faustulum ab Arcadibus Evandri comitibus genus duxisse, & Palatinum collem incoluisse, atque regii pecoris curam habuisse *ferunt*. In gratiam autem Numitoris hos pueros educavisse, suasu fratris cui nomen Faustulo, qui Numitoris pecoris in Aventino colle pascentis magister erat. Quæ autem infantes aluit, & mammas præbuit, non lupam fuisse ferunt, sed (ut verisimile est) uxorem Faustuli, nomine Laurentiam, cui ob prostitutam quondam corporis formam, incolæ Palatini montis Lupæ cognomen imposuerant. Hoc autem nomen & Græcum & priscum est, illis quidem inditum quæ corpore vulgato quæstum faciebant: quæ nunc honestiore vocabulo ἑταῖραι *amicæ* appellantur. Sed quosdam rei hujus ignaros *ajunt* hanc fabulam lupæ commentos: siquidem lingua Latinorum hæc fera vocatur lupa. Hos autem pueros à lacte depulsos, à nutritoribus in urbem Gabios, non procul à Palatino monte dissitam, missos, ut Græcam disciplinam ediscerent; ibique apud privatos Faustuli hospites educatos fuisse, & literas & musicam & armorum more Græco tractationem pubertatem usque didicisse. Sed quum ad eos qui tunc ipsorum parentes existimabantur rediissent, controversiam inter ipsos & Numitoris pastores de locis compascuis ortam, ipsosque illis vulnera inflixisse, eorumque greges abegisse. Hæc autem de ipsius Numitoris sententia fecisse, ut aliquod criminandi initium fieret; simul etiam ut illa pastorum turba suum in urbem adventum aliqua speciosa caussa velaret. Hoc facto Numitorem de Amulio conqueri cœpisse se gravia pati,

a Ἐωλισμένους Vat. b Omittit Vat. c Περὶ Φάβιον Vat. d Usitatius ἐκελεύσθη. Sylb. e Οὐδὲν δίδωσι τοῖς φυλάττουσι τὰς ὠδῖνας ἐπιφέρειν Vat. f Φαυστίνῳ Vat. & Lapi Cod. Hunc Faustuli fratrem Πλειστῖνον appellat Plutarchus in Romulo. g Αἰνεῖον Vat. h Lapi codex habuit Λαρεντίαν, ut etiam Plutarch. in Rom. Ἀκκα Λαρεντία. Athenæus itidem Λαρεντίνα vocat Laurentium. Sylb. i Ἔσχετο τὸν λύκαιναν Vat. k In Ed. Steph. ἣ αἳ νῦν. Sed nostra lectio verior est & simplicior. Sylb. & Port. l Καὶ τῷ γλώττῃ Vat. m Ἑλληνικὴν Vat. & Lapi Cod.

pati, & ab ejus paſtoribus res ſuas diripi; ſeque poſtulare, ſi ille horum culpa vacaret, ut ſibi ſubulcum cum ejus liberis dederet ad ſupplicium. Amulium vero, quum vellet ſe alienum ab ea culpa oſtendere, imperaſſe ut & illi quos depoſcebat, & reliqui omnes qui accuſati erant quod rebus illis interfuerint, cauſſam de injuriis Numitori factis dicturi venirent. Quum autem multi præter reos ad illam cauſſam agendam conveniſſent, *ajunt* avum maternum, ubi prius adoleſcentibus omnes eorum caſus expoſuiſſet, eoſque monuiſſet vindictæ occaſionem tunc, qualis nunquam ante, ſeſe offerre, ſtatim cum turba illa paſtorali Amulium adortum. De ortu igitur, & educatione conditorum urbis hæc tradantur. ¶ Quæ vero acciderunt dum urbs conderetur (hæc enim hujus libri ſola pars adhuc mihi reſtat) mox narrare incipiam. Poſtquam Amulio defuncto Numitor regnum recepit, (paullulum habens moræ, dum rempublicam ex diuturna tyrannide, qua ante premebatur, ereptam in priſtinum ſtatum reſtituit) ſtatim de propria ditione juvenibus paranda, & de nova urbe *ad hoc ipſum* condenda cogitavit. Simul etiam præclare ſecum actum iri putavit, ſi urbanæ multitudinis, quæ magno juventutis numero aucta erat, partem aliquam, præcipue vero eam quæ quondam ſibi adverſata fuerat, exhauriret, ne eam ſuſpectam haberet. Itaque conſilio cum juvenibus communicato, quum & ipſis id placuiſſet, agros ipſis dedit, quorum eſſent domini, ubi in pueritia educati fuerant: & populi partem ſibi ſuſpectam, * ne denuo res novas moliretur, & ſiqui alii ſponte migrare voluerunt *illis attribuit*. In his autem (ut in migrationibus ſolet accidere) erat magnus plebejorum numerus, non pauci etiam ex optimatibus nobiles, & ex Trojanis quotquot generoſiſſimi habebantur; quorum etiam ad meam uſque ætatem ſupereſt progenies, quinquaginta circiter familiæ. Illis autem juvenibus datæ ſunt & pecuniæ, & arma, & frumentum, & mancipia, & jumenta oneraria, & ſiquid aliud ad urbis fabricationem utile erat. Qui quum populum Alba eduxiſſent, indigenis cum eo mixtis, quotquot in Palantio & Saturnia reliqui erant, multitudinem totam in duas partes diviſerunt. Id autem ipſis ad æmulationem viſum eſt conducere, ut opus illis certatim operantibus citius abſolveretur. Sed ea res ſeditionis, mali graviſſimi, cauſſa fuit. Nam † qui diviſi fuerant, ducem ſuum utrique celebrantes, ut idoneum ad omnibus imperandum, illos erexerunt: & ipſi quoque non amplius concordes, neque fraterna mente præditi, quum uterque alteri imperare vellet, contempta æqualitate majora affectare cœperunt. Aliquamdiu igitur illa principatus affectatio latuit: ſed deinde hac occaſione erupit. Locus condendæ urbis non idem utrique placebat.

LXXXV. *Urbis Romæ ædificatio.*

πάλαι διαφερόμενον [a] ὑπὸ τῶν ἐκείνου βουκόλων καὶ ἀξιοῦν, [b] εἰ μηδενὸς αἴτιον ἐκεῖνός ἐστι, παραδοῦναι [c] τὴν συφορβὸν αὐτῷ καὶ τοὺς υἱοὺς ὑπὲρ δίκης. Ἀμύλιον δὲ, ἀπολύσασθαι βουλόμενον τὴν αἰτίαν, [d] τούτους τε αἰτιάσεται, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὅσοι πρᾶξαι τοῖς γονεῦσιν εἶχον αἰτίαν, ἥκειν κελεύειν δίκας ὑφέξοντας τῷ Νομίτορι. πολλῶν δὲ συνελθόντων ἅμα τοῖς ἐπαιτίοις ὑπὲρ φόβου τῆς δίκης, φοβήσαντα τοῖς νεανίσκοις τὴν μητροπάτορα πᾶσαν ἐπικαταλαβοῦσαν αὐτοὺς τύχην, καὶ τιμωρίαν φήσαντα νεῶν, εἰπόντα, χαλεπὸν εἰ) λαβεῖν, αὐτίκα ποήσασθαι σὺν τῷ νομιζομένῳ πλήθει τὴν ἐπίθεσιν. περὶ μὲν οὖν γενέσεως καὶ τροφῆς τῶν οἰκιστῶν τῆς Ῥώμης ταῦτα λέγεται. Τὰ δὲ [f] ἐπὶ τῇ κτίσει αὐτῆς γενόμενα· τοῦτο γάρ ἔπεμοι τὸ μέρος τῆς γραφῆς λείπεται· νῦν ἀρχόμεθα διηγήσεσθαι. ἐπειδὴ δὲ Ἀμυλίου τελευτήσαντος ἀνεψιὸς τῇ ἀρχῇ ὁ Νομίτωρ, ὀλίγον ὑπισχὼν χρόνον, ὡς τῇ πόλει ἐκ τῆς παρούσης ὑπερχούσης ἀνομίας εἰς τὴν ἀρχαῖον εὐκόσμει τρόπον, εὐθὺς ἐπενόει τοῖς μετρίοις ἰδίαν ἀρχὴν καταστήσασθαι, ἑτέραν πόλιν οἰκίσας. ἅμα δὲ καὶ τοῦ πολιτικοῦ πλήθους ὑπόδοσιν εἰς εὐανδρίαν ἐσομένου, ἐπανορθῶσαί τι καλῶς ἔχειν ᾤετο, καὶ μάλιστα τὸ διάφορον αὐτῷ ποτε γενόμενον, ὡς μὴ δι' ὑποψίας αὐτὸν ἔχοι. καινοποιούμενος δὲ τοῖς μετρίοις, ἐπειδὴ καὶ ἐκείνοις ἐδόκει, δίδωσιν αὐτοῖς χωρία, ὧν ἄρξουσιν, ἔνθα παῖδες ἐτράφησαν. ἐκ δὲ τοῦ λεὼ, τότε δι' ὑποψίας αὐτῷ γενόμενον, ὡς ἔμελλε νεωτερισμῷ εἰσαύξις ἄρξειν, καὶ εἴ τι ἐκούσιον ἀπαναστῆναι ἐβούλετο. ἰδοὺ δὲ καὶ τούτοις πολὺ μέν, ὥσπερ εἰκὸς ἦν πόλει κατωμβρίᾳ, τὸ δημοτικὸν γένος· ἐκεῖνοι δὲ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κρατίστου γνώμιον, ἐκ δὲ τῶν Τρωϊκῶν τὸ εὐγενέστατον δὴ νομιζόμενον, ἐξ ὧν καὶ γενεαί τινες ἔτι διεσώθησαν εἰς ἐμὲ, πεντήκοντα μάλιστα οἴκους. ἐχορηγεῖτο δὲ τοῖς νεανίσκοις καὶ χρήματα, καὶ ὅπλα, καὶ σῖτος, καὶ ἀνδράποδα, καὶ ὑποζύγια ἀγχοφόρα, καὶ εἴ τι ἄλλο πόλεως ἰδίᾳ κατασκευῇ διαφέρον. ὡς δὲ ἀνέστησαν ἐκ τῆς Ἄλβας οἱ νεανίσκοι τοὺς λεὼν, μίξαντες αὖθις τοὺς αὐτόθεν, ὅσοι δὴ ἐν τῷ Παλαντίῳ καὶ περὶ τὴν Σατορνίαν ὑπολιπεῖς, μερίζονται τὸ πλῆθος ἅπαν δίχα. τοῦτο δὲ αὐτοῖς δόξαν πρόφασις φιλοτιμίας, ἵνα ῥᾷττον ἀνύσωσι τὴν πρὸς ἀλλήλους ἁμίλλῃ τὰ ἔργα· αἴτιον δὲ τοῦ μείζονος κακοῦ, σφόδρα, ἐγένετο. οἵ τε γὰρ διανεμηθέντες αὐτοῖς, τὸν ἑαυτῶν ἡγεμόνα ἕκαστοι κυδαίνοντες ὡς ἐπιτηδειότατον ἁπάντων ἄρχειν, [g] ἐπῆραν· αὐτοί τε οὐκ ἐπὶ μίαν γνώμην ἔχοντες, οὐδὲ ἀδελφὰ διανοεῖσθαι ἀξιοῦντες, ὡς αὐτὸς ἄρξων ἑκάτερος τὸν ἑτέρου, πρῶσαντες τὸ ἴσον, τοῦ πλείονος ὠρέγοντο. τέως μὲν οὖν ἀφανὴς τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν ἦν, ἔπειτα δ' ἐξεφάνη σὺν τοιῷδε προφάσει. τὸ χωρίον, ἔνθα ἐμέλλον ἱδρύσεσθαι τὴν πόλιν, οὐ τὸ αὐτὸ ἤρεῖτο ἑκάτερος. Ῥωμύλῳ

a Ὑπὸ τῶν ἐκείνου *Vat.* b Εἰ μηδὲν αἴτιος ἐκεῖνος ἐστὶ *Vat.* c Τὴν συφορβὸν *Vat.* Mirum eſt quomodo Ἀφαρπαζόμενος παρὰ τῶν βουκόλων dedi ſibi poſtulavit τὴν συφορβὸν. *Lupus* & *Portus* priore membro generalius habent *paſtores*, in poſteriore ſpecialius *ſubulcos*. Fieri quidem potuit, ut armenta boum & porcorum greges iidem paſcerent. d Malim τούτους τε τοὺς αἰτησαμένους, vel τοὺς τε αἰτησαμένους. *Sylb.* Τοὺς τε αἰτ. *Vat.* e Ἐπὶ τῇ πρόφασει τῆς δίκης *Vat.* & *Lapi Cod.* quæ lectio eſt veriſimilior. f Κατὰ τὴν κτίσιν *Lapum.* Hoc modo *Gelenius*: *nam ſuum quæque pars ducem glorioſe prædicabat, atque ut idoneum univerſorum imperio extollebat.* quaſi ὡς ἐπιτηδειότατον ἁπάντων ἄρχειν non ad κυδαίνοντες ſed ad ἐπῆρον retuliſſet. g Ἐπῆραν *Vat.* * Utpote res novas iterum, niſi ſummoveretur, aliquando molituram. *Lapus.* † Ita juxta *Lapum.* Hoc modo *Gelenius*: *nam ſuum quæque pars ducem glorioſe prædicabat, atque ut idoneum univerſorum imperio extollebat.* quaſi ὡς ἐπιτηδειότατον ἁπάντων ἄρχειν non ad κυδαίνοντες ſed ad ἐπῆρον retuliſſet. Ριμφείων

Ρωμύλῳ μὲν δὴ ἐδόκει τὸ Παλάντιον οἰκίζειν, τήν τε ἄλλων ἕνεκα καὶ ἡ τύχη τοῦ τόπου, ἢ τὸ σωθῆναί τε αὐτοῖς καὶ τεφρῶσαι παρέσχε. Ῥώμῳ δὲ ἐδόκει τὸν καλούμενον νῦν ἀπ' ἐκείνου [a] Ῥωμυλίαν οἰκίζειν. [b] ἔστι δὲ τὸ χωρίον ἐπιτήδειον ὑποδέξασθαι πόλιν, λόφος ὑψηλὸς τοῦ Τιβέριος κείμενος, ἀπέχων ἀπὸ Ῥώμης ἀμφὶ τοὺς τριάκοντα σταδίους. ἐκ δὲ τῆς φιλονεικίας ταύτης [c] ἀκοινώνητος εὐθὺς ὑπεδηλοῦτο φιλαρχία. πρῶ γὰρ ἐξαρπὲ τὸ κρατῆσαν εἰς πάντα ὁμοίως ἐπιδήσεσθαι ἔμελλε. χρόνου δέ τινος ἐν τούτῳ διαγενομένου, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐμεῖοῦτο ἡ στάσεως, δόξαν ἀμφοῖν τὸ μητρυιᾷ ἐπιτρέψαι, πρῆσσον εἰς τὴν Ἄλβαν. ὁ δὲ αὐτοῖς ταῦτα ὑποθέται, θεοὺς ποιήσασθαι δικαστάς, ὁποτέρου χρὴ τὴν ἐπωνυμίαν λέγεσθαι καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχειν. παραμένων δ' αὐτοῖς ἡμέραν, ἐκέλευσεν ἐξ ἑωθινῶν καθέζεσθαι χωρὶς ἀλλήλων, ἐν αἷς ἑκάτεροι ἀξιώσειν ἔφραις. προθύσασθαι δὲ τοῖς θεοῖς ἱερεῖα καὶ νομίζόμενα, φυλάττειν οἰωνοὺς αἰσίους. ὁποτέρῳ δ' ἂν ὄρνιθες πρότεροι χρείττους γένωνται, τοῦτον ἄρχειν τῆς ἀποικίας. ἀπῆσαν οἱ νεανίσκοι ζῶντ' ἐπαινέσαντες, καὶ κατὰ τὰ συγκείμενα πρῶσαν ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς πρόξεως ἡμέρᾳ. τῷ δὲ Ῥωμύλῳ μὲν οἰωνοσκόπειον, ἔνθα ἠξίου τὴν ἀποικίαν ἱδρύσασθαι, τὸ Παλάντιον· Ῥώμῳ δὲ πρόσχημα ἐκείνῳ λόφος, Αὐεντῖνος καλούμενος. ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν, ἡ Ρωμυλία· φυλακή τε ἀμφοῖν παρῆν, οὐκ ἐπὶ ἀποτρέψασα, ὅ, τι μὴ φανείη, λέξειν. ὡς δὲ τοὺς πρόσθεν κούσας ἕδρας ἔλαβον, ὀλίγον ὑπισχὼν χρόνον ὁ Ῥωμύλος, ὑπὸ φθόνου τε καὶ τοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν φόβου. ὡς δὲ [e] καὶ ὁ φθόνος, ἴσως καὶ ὁ θεὸς οὕτως ἐνῆγεν· πρὶν καὶ ὀπῶν σημεῖον θεάσασθαι, πέμψας ὡς τὸν ἀδελφὸν ἀγγέλους, ἧκειν ἐξὸν ἀφθαστέων, ὡς πρότερον ἰδὼν οἰωνοὺς αἰσίους. οἱ δὲ ὡς δὲ [f] πεμφθέντες ὑπ' αὐτοῦ, δι' ἀρχυίης ἔχοντες τὴν ἀπάτην, ὑπ' ἀσυνθήκων ἐκόντων, τῷ Ῥώμῳ γύπες ὑπισημήναντον ἑξ, ἀπὸ τῶν δεξιῶν πετόμενοι. καὶ ὁ μὲν ἰδὼν τοὺς ὄρνιθας, θεμιτῆς ἐγένετο. μετ' ὀλίγον δὲ [g] πολὺ θεοῦ ὑπὸ Ρωμύλου πεμφθέντες, ἀναζήσαντες αὐτὸν, ἄγουσιν ὑπὸ τὸ Παλάντιον. ἐπεὶ δὲ οἱ περὶ αὐτῷ ἐγένοντο, [f] εἴρετο μὲν ὁ Ρωμύλου ὁ Ῥῶμος, ὕστινας οἰωνοὺς ἴδοι πρότερος· ὁ δὲ οἱ ἀποδεῖξαι μέλλοι, ὅτι ἀποκέκλειστο. οἱ δὲ τότε δώδεκα γύπες αἴσιοι [g] πετόμενοι ὤφθησαν· ὃς ἰδὼν θαρρεῖ τε, καὶ τῷ Ῥώμῳ [h] δείξας λέγει, "Τί γὰρ ἀξιοῖς τὰ πάλαι γενόμενα μαθεῖν; τοὺς δὲ "γὰρ δὴ νῦν τοὺς οἰωνοὺς αὐτὸς ὁρᾷς. ὁ δὲ ἀγανακτεῖ τε, καὶ δεινὰ ποιεῖται, ὡς διπρτημένος ὑπ' αὐτοῦ, τήν τε ἀποικίας καὶ μεθέσεσθαι αὐτῷ φησιν.

Ἀνίσταται δὲ οὐκ τούτου μείζων ἡ πρότερας ἔρις, ἑκατέρου τὸ πλέον ἔχειν [i] ἀφανῶς διανομένου· [k] τὸ δὲ μὴ μεῖον, ἀναφανδὸν ὑπὸ δυναστείας τοιᾶσδ' ὑπισχνούμενος. εἰρημένου

Romulus enim cenſebat Palantium muniendum, cum aliis de cauſſis, tum vero ob loci fortunam, quæ ipſis ſalutem attulerat & educationem præbuerat: at Remus eam quæ nunc ab illo appellatur Remuria, condere malebat. Eſt autem locus urbi capiendæ opportunus, collis non procul à Tiberi ad xxx. ferme ſtadia à Roma diſtans. Ex hac autem contentione ſtatim apparuit illa inſociabilis dominandi cupiditas. Utervis enim tunc ceſſiſſet, ei victor eodem modo jugum in cæteris deinceps impoſiturus erat. ¶ E- LXXXVI.
lapſo deinde aliquanto temporis ſpatio, quum illud diſſidium nihil minueretur, convenit inter eos ut res tota avo materno committeretur: eaque de cauſſa ambo Albam iverunt. Ille vero eos monuit ut deorum judicio rem permitterent, ab utro colonia eſſet denominanda, & utrius imperium eſſe oporteret. Itaque præſtituta illis die juſſit mane ſeorſum utrumque in quibus ſedibus utrique libuiſſet conſidere, peractiſque ante legitimis ſacris aves bonas obſervare: & utri felicius contigiſſet auſpicium, eum coloniæ auctorem haberi. Juvenes laudato ejus conſilio abierunt, & ex pacto ad diem ſtatutam, qua id agendum erat, adfuerunt. Atque Romulus templum avibus obſervandis delegit Palantium, ubi coloniam condere in animo habebat: Remus vero collem illi contiguum, qui Aventinus vocabatur, aut (ut alii tradunt) Remuriam. Et cuſtodes utriſque adhibiti, qui non ſinerent aliud auſpicium pronunciari quam quod apparuiſſet. Quum igitur uterque ſuas ſedes cepiſſet, Romulus non diu moratus præ nimia feſtinatione & invidia, qua fratrem proſequebatur (ut autem invidia, fortaſſe & Deus ita eum impellebat) antequam ullum ſignum vidiſſet, miſſis ad fratrem nuntiis celeriter eum ad ſe venire juſſit, quaſi prior aves lætas vidiſſet. Interea vero dum nuntii ab eo miſſi, quos fraudis pudebat, iter remiſſe faciunt, ſex vultures Remo à dextra volantes apparuerunt. Ille autem, conſpectis avibus, vehementer eſt lætatus, & paullo poſt à Romuli nuntiis ad Palantium inde eſt abductus. Quum autem in unum veniſſent, Remus ex Romulo quæſivit quaſnam aves prior vidiſſet: ille vero hærens non habebat quid reſponderet. Interea vero vultures duodecim fauſti volantes ei apparuerunt: quibus conſpectis animum confirmavit, illoſque Remo oſtendens, "Quid (inquit) ea quæ jampri-
"dem vidi ſcire cupis? en, ipſe has aves
"cernis. Ille vero indignatus, ægre tulit ſe ab eo deceptum, & colonia ſe ipſi ceſſurum negavit.

¶ Inde autem contentio priore major ex- LXXXVII.
orta, utroque ſe ſuperiorem eſſe clam cupiente, & quominus alteri cederet, aperte ita jus ſuum tuente. Illis enim ab avo

a Ρωμυλίαν ubique per υ in *Codd. Ven.* & *Vat.* b Ἔστι δὲ ὁ Τιβέριος κείμενος in *Ed. Steph.* adeo ut deſint reliqua, è *Veneto* codice à *Sylburgio* inſerta. Illa agnoſcit *Lapi* verſio, ut & *Cod. Vat.* c Omittit *Vat.* d *Επιστρίψασα Vat.* e Redundare videtur. *Sylb.* f Legitur etiam ſupra p. 67. v. 5. ſed magis Ionicum eſt: in communi lingua uſitatum eſt ἤρετο, ut ſupra p. 68. v. 19. g Si quis pro πετώμενοι malit πετόμενοι non refragabor. *Ariſtoteles* tamen dicit ἄνω πετῶνται εἰς ὕψος. *Sylb.* h Δείξας δάξας τοὺς οἰωνοὺς *Vat.* i Non immerito ſuſpectus ſit hic participii διανομένου uſus ſignificatione activa: aliud tamen, quod reponi poſſit, in mentem non venit; niſi forte aliquis conjiciat hic ſcriptum fuiſſe ἀφανῶς δὴ ὁριζομένου. *Steph.* k Τὸ μεῖζον *Vat.* Illa τὸ δὲ μὴ μεῖον non ſonant quod apud *Gelenium* & *Portum* legitur, *quo minus cederet*; ſed cum ἔχειν ex præcedentibus repetito jungere oportet. *Steph.* Rectius ideo *Lapus*: *palam vero meliorem ſibi cauſſam jure hujuſmodi arrogante.*

a In

avo materno dictum fuerat, cui priori meliores aves addixissent, eum fore coloniæ ducem. Sed quum idem avium genus utrique apparuisset, hic quidem quod prior aves observasset, ille vero quod plures, se superiorem esse dicebat. Hanc vero eorum contentionem reliqua quoque multitudo accendit: & non exspectato ducum imperio, armata pugnare cœpit, acrisque pugna commissa, magnaque hinc inde cædes facta. Nonnulli autem ajunt, in hoc prœlio Faustulum, qui illos adolescentes educaverat, fratrum litem dirimere volentem, quum nihil proficere posset, inermem se in mediam pugnantium aciem conjecisse, mortis celerrimæ desiderio: votique sui compotem factum. Nonnulli etiam leonem lapideum, qui erat in maxime conspicuo Romani fori loco ad Rostra, corpori Faustuli impositum fuisse ajunt, qui sepultus fuerat in eo ipso loco in quo inventus fuerat. Cæso autem Remo in ea pugna, Romulus, quum victoriam miserrima de fratre & civium mutua cæde retulisset, Remum in Remuria humavit. Siquidem, quum vivebat, eum locum urbi condendæ destinarat. Ipse vero præ mœrore & facti pœnitentia sese abjicit, & de manibus sibimet ipsi inferendis cogitare cœpit. Sed quum Laurentia, quæ eos recens natos à marito datos acceperat & educarat, & non minus quam mater amabat, rogaret & consolaretur eum, ejus precibus adductus surrexit: & congregatis Latinis, quotquot ex prœlii cæde evaserant, qui ex pristino colonorum numero longe majore ad paullo plures quam tria hominum millia redacti fuerant, in Palantio urbem condidit. Hæc igitur de Remi morte opinio mihi maxime probabilis videtur. Dicatur tamen & si quid diversum ab aliis de hac re est proditum. Quidam ajunt eum Romulo de principatu cessisse, sed deinde indignatum, & iratum quod dolo fuisset circumventus, mœnibus jam conditis, quum vellet demonstrare, illam munitionem infirmam & inanem esse, dixisse, "At quivis vester hostis facile hanc su-
" peraverit, ut nunc ego: & simul è vestigio eam transiliisse. Celerem vero quendam, qui supra muros stabat, quique operi præpositus erat, subjecisse, " At istum hostem facile no-
" strum quivis arcuerit; moxque caput ejus rutro percussisse, & eum interfecisse. Hic igitur fraterni dissidii exitus fuisse fertur.

LXXXVIII ¶ Cæterum, cum jam nihil esset quod fabricationem eam impediret, Romulus indicta die, qua diis placatis opus erat auspicaturus, præparatisque rebus omnibus ad sacrificium & populi epulum necessariis, quum dies statuta venisset, & ipse ante alios sacrificium diis fecisset, & cæteros pro viribus idem facere jussisset, aquilarum auspicio primum est usus: deinde ignes pro tentoriis accendi, & populum piaculi caussa per medias flammas salire jussit. Ubi autem peractum putavit quicquid diis acceptum

τῷ δὲ αὐτοῖς ἐπὸ τῷ μητροπάτορος, ὅτῳ ἂν τοῦ-
τέρῳ κρείττους ὄρνιθες ἐπισημήνωσι, τούτῳ ἄρχειν τῆς ἀποι-
κίας. γένος δὲ ὀρνίθων ἑνὸς ἀμφοῖν ὀφθέντος, ὁ μὲν τῷ
τοῦτέρῳ, ὁ δὲ τῷ πλείους ἰδεῖν ἐχρηματίζετο. συνελάμ-
βανε δὲ αὐτοῖς τῆς φιλονεικίας καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, ἦρξέ
τε τοῦ πολέμου δίχα τῆς ἡγεμόνων ὁπλισθέν καὶ γίνεται
μάχη κρατερὰ, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοῖν πολύς. ἐν ταύ-
τῃ φασί τινες τῇ μάχῃ τὸν Φαυστύλον, ὃς ἐξεθρέψατο
τοὺς νεανίσκους, ἀμαλύνοντα τὴν ἔριν τῶν ἀδελφῶν βουλόμενον,
ὡς οὐδὲν οἷός τε ἦν ἀνύσαι, εἰς μέσους ὥσασθαι τοὺς μα-
χομένους ἄνοπλον, θανάτου ταχίστου τυχεῖν προθυμού-
μενον· ὅπερ ἐγένετο. τινὲς δὲ καὶ τὸν λέοντα τὸν λίθινον, ὃς
ἔκειτο τῶν ἀγορᾶς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ κρατίστῳ χωρίῳ
τοῖς ἐμβόλοις, ὑπὸ τῷ σώματι τοῦ Φαυστύλου τεθῆ-
ναί φασιν, ἔνθα ἔπεσεν, ὑπὸ τῶν εὑρόντων ταφέντος. ἀπο-
θανόντος δ' ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ῥώμου, νίκην οἰκτίσην ὁ Ῥω-
μύλος ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πολιτικῆς ἀλληλοκτονίας ἀνε-
λόμενος, τὸν μὲν Ῥῶμον ἐν τῇ Ῥωμυσίᾳ θάπτει· ἐπειδὴ
καὶ ζῶν τὴν κτίσεως τοῦ χωρίου προείχετο· αὐτὸς δὲ ἀπὸ λύ-
πης τε καὶ μεταμελείας τοῦ πεπραγμένων παρεὶς ἑαυτὸν,
εἰς ἀπόγνωσιν τοῦ βίου τρέπεται. ἡ δὲ Λαυρεντία, ἡ νεο-
γνοὺς παραλαβοῦσα ἐξεθρέψατο, καὶ μητρὸς οὐχ ἧττον
ἠγάπαζετο, δεομένης καὶ παρηγορούσης, ταύτῃ πειθόμενος
ἀνίσταται· συναγαγὼν δὲ τοὺς Λατίνους ὅσοι μὴ κατὰ τὴν
μάχην ἐφθάρησαν, [b] ὀλίγῳ πλείους ὀκτὼ καὶ τετρακοσίων ἐκ
πάνυ πολλῶν καταρχὰς γενομένης πλήθους, ὅτε τὴν ἀποι-
κίαν ἔστειλε, πολίζει τὸ Παλάντιον. ὁ μὲν οὖν πιθανώ-
τατος τοῦ λόγου περὶ τῆς Ῥώμου τελευτῆς, οὕτως
εἶναί μοι δοκεῖ. λεγέσθω δὲ ὅμως καὶ [c] εἴ τις ἕτερος ἔχειν
παραδίδωσι. φασὶ δέ τινες συγχωρήσαντα αὐτὸν τῷ Ῥω-
μύλῳ [d] ἡγεμονίαν, ἀχθόμενον δὲ καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντα τὴν
ἀπάτην, ἐπειδὴ κατεσκευάσθη τὸ τεῖχος, φλαῦρον
ἀποδεῖξαι τὸ ἔρυμα βουλόμενον, "Ἀλλὰ τοῦτό γε, εἰπεῖν,
"οὐ χαλεπῶς ἄν τις ὑμῶν ὑπερβαίη πολέμιος, ὥσπερ
"ἐγώ· καὶ αὐτίκα [e] ὑπερήλλεσθαι. Κελεύσαι δέ τινα τῶν
ὑπερβεβηκότων τοῦ τείχους, ὃς ἦν ὑπασπιστὴς τοῦ ἔργων,
"Ἀλλὰ τοῦτόν γε τὸν πολέμιον οὐ χαλεπῶς ἄν τις ἡμῶν
"ἀμύναιτο, εἰπόντα, πλῆξαι τῷ [f] σκαφίῳ κατὰ τὴν κεφα-
λῆς, καὶ αὐτίκα ἀποκτεῖναι. τὸ μὲν δὴ τέλος τῆς φά-
σεως τοῦ ἀδελφῶν [g] τοῦτο λέγεται γενέσθαι.

[h] Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἔτι ἐμποδὼν ἦν τῷ κτίσματι, τοῦτο-
πὼν ὁ Ῥωμύλος ἐν ᾗ τοὺς θεοὺς ἀρεσάμενος ἔμελλε τὴν
ἀρχὴν τῶν ἔργων ποιήσασθαι, παρασκευασάμενός τε ὅσα εἰς
θυσίας καὶ ἐστιάσεις τοῦ λεὼ χρησίμως ἔξειν ἔμελλεν, ἐκέ-
κλητο ὁ συγκείμενος χρόνος, αὐτός τε προθύσας τοῖς
θεοῖς, καὶ τοὺς ἄλλους [k] κελεύσας κατὰ δύναμιν τὸ αὐτὸ
δρᾶν, ὄρνιθας μὲν πρῶτον ἀετοὺς λαμβάνει· μετὰ δὲ τοῦτο
πυρκαϊὰς τοῦ τῶν σκηνῶν γενέσθαι κελεύσας, κἀκεῖ τὸν λεὼν
τὰς φλόγας ὑπερθρώσκοντα τῆς ὁσιώσεως τῶν μιασμάτων
ἕνεκα. ἐπεὶ δὲ πᾶν, ὅσον ἐν λογισμῷ θεοῖς φίλον,

ἐφέτο

a In τούτῳ antiptosis est. casus enim iste respicit præcedens verbum εἰρημένον ἐστὶν, non infinitum verbum ἄρχειν. Sylb. Τοῦτον ἄρχειν *Vat.* quod & placuit *Porto.* b Numerus hic exprimitur infra exactius pag. 77. juxta *Ed. Steph.* c Εἰ πεπτώκασιν *Vat.* d Τῷ ἡγεμονίαν *Vat.* e Ὑπερῳκοδομῆσθαι *Vat.* f Σκαφείῳ *Vat.* atque ita (ut puto) in *Lapi* codice: ἐξῆν παραδίδοσθαι *Vat.* g Τοιοῦτο *Vat.* h Ἐπειδὴ ἐδὲν ἄπον ἐμπ. *Vat.* & *Lapi Cod.* i Ὁ συγκείμενος ὡς ἦκε χρόνος *Vat.* k Κα-
λέσας *Vat.*

a Ὑπο-

ὥστο πεοσέχθαι, καὶ ἅπαντας, εἰς τ' ἐπιδεικθέντα τόπον, περιγεγράφει τετράγωνον χῆμα τῷ λόφῳ, βοῦς ἄρρεν & ἅμα θηλεία ζευχθέντ & πρῶτ' ἄροτρον, ἕλκύσας αὔλακα διηνεκῆ, τὴν μέλλουσαν [a] περιβάλλεσθαι τὸ τεῖχος. ἧς δ' Ρωμαίοις [b] τοῦτο τ' περιαρότου τ' χοινὸν ἐν οἰκισμοῖς πόλεων διαμένει. ἐργασάμθ & δὲ ταῦτα, καὶ τοὺς βοῦν ἑκατέρους ἱερεύσας, ἄλλων τε πολλῶν θυμάτων καταρξάμθ &, ἐφῆκεν τοῖς ἔργοις [c] τὸν λεών. ταύτην ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὴν ἡμέραν Ρωμαίων ἡ πόλις ἑορτὴν ἄγουσα πανδημεὶ ἵππια πεμπάθλια, καθ' ἕκαστον ἔτος ἄγει, [d] καλοῦσι Παιλία. θύουσι δ' ἐν αὐτῇ τῷ ἔαρι γονὴς τετραπόδων οἱ γεωργοὶ καὶ νομεῖς θυσίαν χαριστήριον ἔαρ & ἀρχομένου. [e] πότερον δὲ παλαίτερον ἔτι τὴν ἡμέραν ταύτην [f] ἐν εὐπαθείᾳ βλέπουσαν ἐπὶ τοιούτῳ οἰκισμῷ πόλεως ἐνόμισαν, ἢ δ' κτίσμα [g] ἄρξαντος ἱερὸν ἐπιτήσαντο, καὶ θεὸς ἐν αὐτῇ τοὺς ποιμένας φίλως ἠράρεσθαι ὤοντο δεῖν, οὐκ ἔχω βεβαίως εἰπεῖν.

Α μοῦν ἐμοὶ δυνάμις ἐγένετο σὺν πολλῇ φροντίδι ἀνευρεῖν, Ἑλλήνων τε & Ρωμαίων συγχρὰς ἀναλεξαμένῳ χραφὰς ὑπὲρ & Ρωμαίων γένους, παίδε ἐσίν. ὅστε θαῤῥῶν ἤδη τις ἀποφαίνεσθω, πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς βαρβάρων & ἀπέτ & ἀνέστων ἀνθρώπων καταφυγὴν τ' Ρώμην ποιοῦσιν, Ἑλλάδα πόλιν αὐτὴν ἀποδεικνύμενος [B] καινοτάτην τε πόλεων & φιλανθρωποτάτην· ἀληθεύοντος μ" ὅτι τὸ τ' Αβορίγινων φῦλον Οἰνωτρικὸν ἦν, τοῦτο δὲ Ἀρκαδικόν· μεμνημένος δὲ τ' συνοικησάντων αὐτοῖς Πελασγῶν, οἳ Θετταλίδα καταλιπόντες, Ἀργεῖοι τὸ γένος & ὄντες, εἰς Ἰταλίδα ἀφίκοντο· Εὐάνδρου τε αὖ & Ἀρκάδων ἀφίξεως, οἳ δὲ τὸ Παλάντιον ᾤκησαν, Αβορίγινων αὐτοῖς παραχόντων τὸ χωρίον· [k] ἔτι τε Πελοποννησίων τ' σὺν Ἡρακλεῖ παραγενομένων, οἳ κατῴκησαν ὅπῃ & Σατορνίᾳ· τελευταίων δὲ τ' ἀπαναστάντων ἐκ & Τροίας, & συγκεχεσθέντων τοῖς πρεσβυτέροις. τόπων δ' ἂν εὕδοξον εὕρεσι τ' ἐθνῶν ὅτε [l] ἀρχαιότατον, ὅτε Ἑλληνικώτατον. αἱ δὲ τ' βαρβάρων ἐπιμιξίαι, δι' ἃς ἡ πόλις πολλὰ τ' ἀρχαίων ἐπιτηδευμάτων ἀπέμαθε, σὺν χρόνῳ ἐγένοντο. & θαῦμα μ" τοῦτο πολλοῖς ἂν εἰ δόξειε τοῖς ἐκείνοτε λογισαμένοις, πῶς [m] οὐχ ἅπαξ ἐξεβαρβαρώθη, Ὀπικούς τε ὑποδεξαμένη, & Μαρσούς, & [n] Σαυνίτας, & Τυῤῥηνούς, & Βρετ[illegible]ους, Ὀμβρικῶν τε & Λιγύων, & Ἰβήρων [o] & Κελτ" συχνὰς μυριάδας, ἄλλά τε πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἔθνη, τὰ μ" ἐξ αὐτῆς Ἰταλίας, τὰ δ' ἐξ ἑτέρων ἀφιγμένα τόπων μυρία ὅσα, ὅτε ὁμόγλωσσα, ὅτε ὁμοδίαιτα, [p] ὅς ὅτε φωνὰς ὅτε

esse judicabat, omnibus in locum designatum convocatis, collem quadrangula figura circumscripsit, bobus mari & fœmina sub eodem jugo junctis, perpetuumque sulcum duxit, in quo mœnia fundaturus erat. unde apud Romanos hic mos circumarandi loca in condendis urbibus permansit. His autem peractis & utroque bove immolato, multisque aliis victimis mactatis, populum ad opus admovit. Hunc diem ad nostram usque ætatem populus Romanus quotannis celebrat, quem, si ullum alium diem festum, in honore habet, vocatque Parilia. Hoc autem die pro fœcundo quadrupedum partu agricolæ & pastores vere ineunte ut diis gratias agant sacrificium faciunt. Utrum vero hunc diem jam multo ante in publica lætitia urbi condendæ aptissimum existimarint, an eum tunc quum urbs condi cœpit consecrarint, & deos pastoribus propitios in eo colendos censuerint, certo affirmare non possum.

¶ Quæ igitur de Romanorum genere in multis Græcorum & Romanorum scriptis à me magna cura evolutis reperire potui, hæc sunt. Quapropter quivis confidenter (longum vale dicens iis, qui Romam hominum barbarorum, fugitivorum, & lare carentium refugium faciunt) jam affirmet hanc urbem Græcam esse, demonstrans eam & *omnium* urbium communissimam & humanissimam esse: si consideret quidem Aboriginum gentem OEnotricam fuisse, hanc vero Arcadicam: & memoria repetat Pelasgos, qui cum iis habitarunt, Thessalia relicta, quum ab Argivis essent oriundi, in Italiam venisse; itemque adventus Evandri & Arcadum, qui in Palantio habitarunt, in loco quem Aborigines ipsis dederunt; præterea Peloponnesios, qui cum Hercule venerunt, & in colle Saturnio habitarunt; denique illos qui ex agro Trojano migrarunt, & cum prioribus mixti fuerunt. his enim gentibus nullam aliam aut antiquiorem aut magis Græcanicam reperire poterit. Barbarorum vero commercia, ob quæ populus Rom. multa prisca instituta dedidicit, multo post fuerunt. atque hoc multis, id quod verisimile est considerantibus, mirum videri possit, quomodo ea penitus barbara non fuerit reddita, receptis Opicis, Marsis, Samnitibus, Hetruscis, Brutiis, & multis Umbrorum, Ligurum, Iberorum & Celtarum millibus, & aliis præterea gentibus, quæ partim ex ipsa Italia partim ex aliis locis *eo* venerant innumeræ, lingua & moribus dissonæ; quos & sermone

LXXXIX.

76

[a] Ὑποδίκωσ Vat. [b] Τὸ ἦθος τοῦτο τ' ἀβεμαρότου Vat. [c] Ut hîc τ' λεὼν dicit, ita supra (p. 29. v. 47.) χώρων ἐκπλεων πάσης εὐπορίας: & τλεὼ ἴω legimus etiam alibi passim. Si quis tamen malit τ' λεών, ut v. 5. [& in Cod. Vat.] non refragabor. Sylb. [d] Καλοῦσι Παρεντάλια in Ed. Steph. ego Παρίλια reposui cum Glareano, Xylandro & H. Stephano. Sylb. Καλοῦσι δὲ Παρεντάλια Vat. Sed cum solenne fuerit Romanis illa celebrare in parentum aut propinquorum funeribus, hîc autem de sacrificiis agatur ob felicem anni proventum & pecoris partum fieri solitis, hinc (inquit Portus) adducor ut credam vel Παλίλια vel Παρίλια legendum. [e] Πότερον δὲ τλεὼ ἡμέραν ταύτην ἔτι παλαίτερον Vat. [f] Deest fortasse post εὐ ὑπαθείᾳ participium ἀγαθύλλ. Steph. [g] Ἀρξαντος Vat. [h] Suspicaretur aliquis Dionysium κοσμοκωτάτων scripsisse, cum mox sequatur φιλανθρωποτάτων. nam huic φιλανθρωπίας generi opponitur ἀκοινωνησία, sicut κοσμικῆς opponi solent οἱ ἀκοσμότατοι: unde & ἀκοινώνητα φρονῶν apud hunc ipsum scriptorem. Steph. [i] Deest Vat. [k] Επ δὲ Vat. [l] Pro ἀρχαιότερον & Ἑλληνικώτερον: cujus Enallages exempla in Grammaticis præceptionibus attuli. Sylb. Verum (inquit Steph.) non dubium est quin ἀρχαιότερον & Ἑλληνικώτερον scripserit Dionysius. [m] Οὐχ ἅπασι Vat. [n] Σαμνίτας mavult Cujacius, ut non modo Latini scriptores appellant, sed etiam inter Græcos nonnulli. Σαυνίτας tamen Græcis (ut apud Scylacem, Dionysium Periegeten & Stephanum Byzant.) dici debere ostendunt Eustathius ad Dionysium & Plinius Nat. Hist. l. 3. c. 12. [o] Desunt Codd. Ven. Vat. & Lapi. [p] Manca est structura. sensus talem quampiam lectionem postulat; οὓς ἔτι φωνὰς ἔτι διαίτων τλεὼ αὐτὸ ἔχοντας, πάσας δὲ τὸν βίον σύγκλυδας ὄντ. ubi etiam nota σύγκλυδας παρὰ τὸ συγκλύζω dictos metaphorice, ut colluvies apud Latinos: at συγκλυδὲς sunt convenæ, ut ἐπήλυδες advenæ. Sylb. Sed cum Sylburgii conjecturam sequendo habituri simus repetitionem illorum quæ proxime præcedunt, ἔτε ὁμόγλωσσα, ἔτε ὁμοδίαιτα, ut notavit H. Steph. rectius forsan cum Cod. Vat. ἂν ἔτε φωνὰς ἔτε δίαιταν τὸν βίον σύγκλυδας &c. assentiente etiam Lapo: sic enim interpretatur, quorum voces, mores, vitamque non uniformem aut finitimam, perturbatam ex tanta dissonantia, par finis &c.

ſermone & vitæ genere diſcrepantes, pleroſque etiam in unum vi contractos permixtoſque, ob tantam diſcrepantiam multa de priſca illa & præclara reipublicæ diſciplina in pejus innovaſſe veriſimile eſt. Siquidem & multi alii inter barbaros degentes exiguo temporis ſpatio omnes Græcorum mores & linguam dedidicerunt: ita ut neque Græce loquantur, neque amplius Græcorum inſtitutis utantur, neque eoſdem deos putent, neque leges æquitatis plenas *ſervent*, (qua re præcipue Græcorum ingenia à barbaris differunt) neque ullum contractuum genus cum Græcis congruens habeant. Hoc autem verum eſſe ſatis declarant Achæi Ponti accolæ, qui omnes quum eſſent ex gente cum primis Græca oriundi, tamen omnium noſtræ ætatis barbarorum ſunt efferatiſſimi. ¶ Romani vero ſermone nec prorſus barbaro, nec abſolute Græco utuntur, ſed quodam ex utroque mixto; cujus major pars eſt linguæ Æolicæ: atque ex tot commerciis hoc ſolum incommodum acceperunt, quod non omnia vocabula recte efferant. Cætera vero quæ ſunt Græci generis indicia, magis quam ulli alii coloni ſervant. Nec nunc primum amice vivere inceperunt, ex quo bonam ſecundamque fortunam morum honeſtorum magiſtram habuerunt; neque ex quo primum res tranſmarinas affectarunt, everſo Carthaginienſium & Macedonum imperio; ſed ab omni tempore ex quo in unam civitatem contracti ſunt, more Græco vixerunt: nec artium clariorum ad virtutem parandam nunc ſunt ſtudioſiores, quam ante. Quum autem hac de re multa dicere, multiſque argumentis hoc probare, & virorum fide dignorum teſtimonia adferre poſſim, malo tamen hæc omnia reſervare libro, quem de eorum republica ſum ſcripturus. Nunc ad narrationis ſeriem revertor, à rebus quæ in hoc libro declaratæ fuerunt, per capita repetitis, initium ſequentis libri facturus.

XC.

διάγειν, καὶ βίᾳ σύγκλυδας ἀναταραχθέντας, ἐκ τοσαύτης ἀφωνίας πολλὰ τοῦ παλαιοῦ κόσμου τῆς πόλεως νεοχμῶσαι εἰκὸς ἦν· ἐπεὶ ἄλλοι γε συχνοὶ ἐν βαρβάροις οἰκοῦντες, ὀλίγου χρόνου διελθόντος ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἀπέμαθον, ὡς μήτε φωνὴν Ἑλλάδα φθέγγεσθαι, μήτε ὁπλίτῃσιν ὅμοσιν Ἑλλήνων [a]ἔτι χρῆσθαι, μήτε θεοὺς τοὺς αὐτοὺς νομίζειν, [b]μήτε νόμοις τοὺς ὁμοίοις, ᾧ μάλιστα ἀφελλάσται φύσις Ἑλλὰς βαρβάρου, μήτε τἄλλων συμβολαίων [c]μηδ' ὅτι εἰσίν. ἀποχρῶσι δὲ τὸν λόγον τόνδε [d]ὡς ἀληθῆ εἶναι Ἀχαιῶν οἱ περὶ τὸν Πόντον [e]ᾠκημένοι τεκμηριοῦσιν, ὅλον μὲν οὐκ ἔτι Ἑλληνικωτάτῳ γενόμενοι, βαρβάρων δὲ συμπάντων νεωστὶ [f]ὄντων ἀγχιστάτω. Ῥωμαῖοι δὲ φωνὴν μὲν οὔτ' ἄκρατον βάρβαρον, οὐδ' ἀπηρτισμένως Ἑλλάδα φθέγγονται, μικτὴν δέ τινα ἐξ ἀμφοῖν, ἧς ἐστιν ἡ πλείων Αἰολίς· τοῦτο μόνον ἀπολαύσαντες ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιμιξέων, τὸ μὴ πᾶσι τοῖς φθόγγοις ὀρθοεπεῖν. τὰ δὲ ἄλλα ὁπόσα γένους Ἑλληνικοῦ μιμήματά ἐστιν, ὡς οὐκ ἔτεροί τινες τῶν ἀποικησάντων [g]διαῴζονται, οὐ νῦν πρῶτον ἀρξάμενοι πρὸς φιλίαν ζῆν, νίκαις τε τῇ τύχῃ πολλαῖς καὶ ἀγαθῇ ῥέψαντι διδάσκαλον ἔχουσι τῶν καλῶν· ἐπ' ἀρχῆς γοῦν πρῶτον ὠρέχθησαν τῆς ἀφ' ἑσπέρας, τὴν Καρχηδονίων καὶ Μακεδόνων ἀρχὴν καταλύσαντες, ἀλλ' οὐκ ἐκ παντὸς οὗ συνῳκίσθησαν χρόνου, βίον Ἑλληνα ζῶντες, καὶ οὐδὲν ἀκαρπότερον ὁπλιτεύοντες πρὸς ἀρετὴν νῦν ἢ πρότερον. μυρία δ' εἰς τοῦτο λέγειν ἔχων, καὶ πολλοῖς τεκμηρίοις χρῆσθαι δυνάμενος, ἀνδρῶν τε μαρτυρίας φέρειν οὐκ ἀξίων ἀπιστεῖσθαι, πάντα ἀναβάλλομαι ταῦτα εἰς τὸν περὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν συγγεγραφησόμενον λόγον. νυνὶ δ' ὅτι τῷ ἑξῆς δήπουθεν τρέψομαι, τῷ ἀνακεφαλαίωσιν τῶν ἐν ταύτῃ δεδηλωμένων τῇ βίβλῳ τῆς ἐχομένης γραφῆς ποησάμενος ἀρχήν.

a Deeſt *Vat.* b Μὴ νόμους *Vat.* & mox μὴ τἄλλων. ἔτι ἔχειν. & ſic *Lapus*: nam vertit, *neque aliud inſtrumentum habent conveniens cum Græcis.* Sed συμβόλαιον verius *commercium, negotium, pactum*, quam *inſtrumentum*, niſi fortaſſe legendum σύμβολον. *Sylb.* Μηδ' ὅπῃ quam μηδ' ὅτι malit *Steph.* Sed εἰσὶν quod attinet, veretur ne ſit ultimum vocabulum alius membri, quod initium haberet ſtatim poſt μηδ' ὅπῃ. d Ὡς ἀληθῆ εἶναι, *ut verus ſit*, pro ὡς ἀληθῆς ἐστι, *quod verus ſit. Sylb.* e Ὠκημένοι pro οἰκοῦντες vel σύνοικοι μένοι, *qui ſedem & domicilium habent. Id.* f Pro ὄντων malim ἔντες, ut in præcedenti membro ῥοιμένοι; & pro ἀγχιστάτῳ rectius ἀγχοικοτάτῳ vel ἀγχιώτατοι. *Sylb.* g Διαῴζοντες *Vat.*

[a]ΔΙΟ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER SECUNDUS.

Urbis ſitus, habitatores priſci, conditor.

77 [b] Τῶν" Ρωμαίων πόλις ἵδρυται μὲ ὀν τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι τ Ἰταλίας περὶ ποταμὸν Τίβεριν, [c] ὃς κτ' μέσην μάλιστα τ ἀκτὴν ἐκδίδωσιν, ἀπέχουσα τ Τυρρηνικῆς θαλάσσης ἑκατὸν εἴκοσι σταδίους. Οἱ δὲ κατασχόντες αὐτὴν πρῶτοι τ μνημονευομένων, βάρβαροί τινες ἦσαν αὐτόχθονες, Σικελοὶ λεγόμενοι, πολλὰ μὲ ἄλλα τ Ἰταλίας χωρία κατασχόντες, ὧν οὐκ ὀλίγα διέμεινεν ὑπ' ἀφανῆ μνημεῖα μέχρι τ καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὀν οἷς κ τόποις τινὰ ὀνόματα [d] Σικελικὰ λεγόμενα, μηνύοντα τὴν πάλαι ποτὲ αὐτῶν οἴκησιν. τούτους ἐκβαλόντες Αβορίγινες, αὐτοὶ κατέσχον τ τόπον, Οἰνώτρων ὄντες ἀπόγονοι τῶν κατοικούντων τ ἀπὸ Τάραντος ἄχρι Ποσειδωνίας παράλιον. ἱερά τις αὐτῇ νεότης καθοσιωθεῖσα θεοῖς, [e] κτ' τ ὀπτάχριον τόμον ἐκτὸς τ πατέρων ἀποσαλῆναι λέγεται χώραν οἰκήσουσα τ ἐκ τοῦ [f] δαίμονος σφίσι δοθησομένην. τὸ δὲ τῶν Οἰνώτρων γένος Αρκαδικὸν ἦν, ὃν τότε μὲ καλουμένης Λυκαονίας, [g] νυνὶ δὲ Αρκαδίας, ἐκουσίως ἐξελθὸν ὑπὲ γῆς κτῆσιν ἀμείνονος, ἡγεμόνα τ ἀποικίας Οἰνώτρου τ Λυκάονος, [h] ἀφ' ὗ τὴν ὑπόκλησιν τὸ ἔθνος ἔλαβεν. Αβορίγινων δὲ κατεχόντων τὰ χωρία, πρῶτοι μὲ αὐτοῖς γίνονται συνοικοι Πελασγοὶ πλανῆται ὃν τ τότε καλουμένης Αἱμονίας, νυνὶ δὲ Θετταλίας, ὑπ' ἣ χώρον τινὰ ᾤκησαν· μετὰ δὲ τοὺς Πελασγοὺς Αρκάδες ὃν Παλαντίου πόλεως ἐξελθόντες, Εὐάνδρου ἡγεμόνα ποιησάμενοι τ ἀποικίας, Ερμοῦ καὶ νύμφης Θέμιδος υἱόν· οἳ [i] πολίζονται πρὸς ἑνὶ τ ἑπτὰ λόφων, ὃς ὑπ' μέσῳ μάλιστα

URBS Roma ſita eſt in occidentalibus Italiæ partibus ad Tiberim flumen, quod circa medium ferme *Italiæ* littus *in mare* ſe exonerat, atque à mari Tyrrheno abeſt ſtadiis cxx. Qui vero eam, omnium hominum qui memorantur, primi tenuerunt, erant barbari quidam indigenæ, Siculi dicti, qui multa alia Italiæ loca occuparunt, quorum non pauca nec obſcura monumenta ad noſtra uſque tempora manent: inter quæ ſunt etiam locorum quædam nomina Sicula, priſcæ illorum habitationis indicia. Aborigines vero oriundi ab OEnotris, qui incolebant totam illam oram maritimam quæ à Tarento Peſtum uſque protenditur, his inde pulſis eum locum occuparunt. Hæc autem fuiſſe fertur quædam juventus, diis conſecrata more patrio, ad quærendas ſedes, quaſcunque ipſi fortuna obtuliſſet, à parentibus miſſa. Genus autem OEnotrum Arcadicum erat, quod ex ea, quæ tunc Lycaonia vocabatur, jam vero Arcadia, ſponte ſua profectum erat, ut agrum meliorem ſibi pararet, duce coloniæ OEnotro Lycaonis filio, à quo genti nomen inditum. Quum autem Aborigines ea loca tenerent, primi cum ipſis habitarunt Pelaſgi, profugi ex ea quæ tunc Hæmonia, jam vero Theſſalia vocatur, ubi aliquamdiu habitarunt. Poſt Pelaſgos vero Arcades, ex urbe Palantio profecti, coloniæ ducem ſequuti Evandrum Mercurii & nymphæ Themidis filium; qui ſedes ſuas poſuerunt in uno è ſeptem collibus, in media ferme

a In *Cod. Vat.* Ἡ δὲπίγρ βίβλ τ Ρωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἣν συνέγραψε Διονύσι Αλεξάνδρ Αλικαρνασσέως, ἐπεὶλήφει τὰ πεπραχθέντα ὑπὸ Ρωμύλ, ἔ κτίσαντ τ πόλιν Ρώμην, κ ὑπὸ Νομᾶ Πομπιλίου, ἔ μετ' ἐκεῖνον ἄρξαντ τ πόλεως. χρόν τ πεπραχθέντων ἀμφοτέροις τοῖς βασιλεῦσιν λαβὼ ἔ ἐφεξῆς ὀλυμπιάδας, ἣν σύνοψ Δαΐπλου Μισηνί ἄρχοντ Αθήνησιν. Ex *Lapi* verſione, quæ hoc ipſum agnoſcit, verba poſtrema hoc modo legenda & ſupplenda, ἣν σύνοψ Δαΐπλου Μισηνίου ἄρχοντος Αθήνησι Χαιρετοῦ. *b* Deeſt *Vat.* *c* Ος κ μέσην μάλιστα αὐτὴν ἐκδίδωσι malit *Portus.* Quod ſi admittatur, aliter accipi nequit, quam ut intelligamus in ipſa Roma eſſe Tiberina oſtia. Novum plane & inauditum, & à mente *Dionyſii* prorſus alienum, qui vult Tiberim in mare ingredi circa mediam Italiam ac medium littus Inferum. *Caſ.* *d* Malim Σικελικῶς aut Σικελιστί. Jam quod l. 1. ſcribitur de Tiburte, μέρ τι τ πόλεως ὀνομάζεται Σικελιών, ſuſpectum mihi: Σικελίων enim potius legerim, aut Σικελών. Nam qui ea forma dici volunt Σικελιών qua *Magnũ*, & *Siculetum* vertunt, audiendi profecto non ſunt. falluntur enim ſpecie analogiæ, quæ nulla eſt: ut taceam linguam Siculorum iſtorum fuiſſe barbaram. *Caſ.* *e* Hæc verba, κ τ ἐπιχώριον νόμον, Lapus cum præcedentibus jungit. *Steph.* *f* Δαιμονίου *Vat.* *g* Νυνὶ δὲ *Vat.* *h* Εφ' ὗ *Vat.* *i* Si poſt πολίζονται nihil deeſt (ut certe nihil deeſſe puto) dictum erit pro πόλισμά π κτίζουσιν. Ac, quamvis τ χωρίον jungat cum ὀνομάσαντες, perinde eſt tamen ac ſi dictum eſſet πολίζονται χωρίον τι ὃ ὠνόμασαν Παλάντιον. *Steph.* Suſpicor vocem unam deſiderari, & legendum eſſe οἳ πόλιν πολίζωσιν, aut neſcio quid ejuſmodi. nam πόλιν πολίζειν dictum, ut Ρώμην πολίζειν libro ſuperiore. Sed obſtat fortaſſe illud quod ſequitur; non fuiſſe ab iſtis urbem conditam, ſed quædam tantum αὔλια βυσφορῶν καὶ ποιμένων. *Caſ.*

a Con-

ferme urbe ſito; quem locum à patria ſua, quæ erat in Arcadia, Palantium appellarunt. Sed non multo poſt, quum Hercules in Italiam veniſſet, quando exercitum ex Erythea domum reducebat, pars quædam Græcarum copiarum ibi relicta prope Palantium ſedes fixit, in alio colle ex iis quos *nunc* urbs muris complectitur, qui tunc ab incolis Saturnius vocabatur, nunc vero à Romanis Capitolinus. Horum plerique erant Epei, qui ex Elide urbe pulſi fuerant: quod Hercules ipſorum patriam armis expugnatam evertiſſet.

II. ¶ Ætate vero XVI. poſt bellum Trojanum, Albani utrumque hunc locum muris foſſaque communitum habitare cœperunt. Ibi autem ad id uſque tempus fuerant ſtabula bubulcorum, opilionum, & cæterorum paſtorum diverſoria; quod ager ille non ſolum hyberni ſed etiam æſtivi pabuli copiam, propter fluvios ipſum refrigerantes & irrigantes, abunde ſuppeditaret. Albanum autem genus mixtum erat ex Arcadibus, & Pelaſgis, & Epeis ex Elide profectis; poſtremo etiam ex Trojanis, qui poſt Trojam captam cum Ænea Anchiſæ & Veneris filio in Italiam venerant. Veriſimile autem eſt aliquos etiam barbaros, ex accolis aut priſcis colonis reliquos, cum Græcis in gratiam rediiſſe *& cum ipſis permixtos fuiſſe*. Horum autem omnium commune nomen fuit Latini, deductum à Latino illius regionis rege, priſcis ſingularum gentium appellationibus ſublatis. *Per. Jul.* 3963. *Ante Chr.* 751. Ab his igitur gentibus urbs condita eſt anno CCCCXXXII. poſt Trojam captam, olympiade VII. Coloniæ autem duces fuerunt gemini fratres regii ſanguinis, quorum alter Romulus, alter Remus vocabatur, materno genere oriundi ab Ænea, ac *proinde* Dardanidæ. Sed ex quo patre progeniti fuerint, difficile eſt aliquid certi afferre: ſed Romani eos Martis filios eſſe perſuaſum habent. Non tamen ambo permanſerunt coloniæ duces, controverſia de principatu inter eos exorta: ſed Romulus, altero in pugna cæſo, ſuperſtes urbis conditor fuit, eamque de ſuo nomine nominavit. Cæterum numerus eorum qui ejuſdem coloniæ participes fuerunt, quum principio magnus fuiſſet, ad exiguum redactus eſt, ad tria peditum millia & trecentos equites.

III. ¶ Foſſa igitur ab illis perfecta, & munitione abſoluta, ædificiiſque pro præſenti neceſſitate exſtructis, quum tempus jam poſtularet, ut diſpiceretur qua reipublicæ forma utendum eſſet, Romulus convocata concione avi materni monitu, & ab eo quid eſſet dicendum edoctus, dixit: "urbem & "publicis & privatis ædificiis, ut recens con- *Romulus de inſtituenda Republica diſſerit.* "ditam, ſatis à ſe ornatam eſſe; & omnes "rogavit ut illud cogitarent, reipublicæ "ſummam in his rebus non eſſe ſitam. Ne- "que enim in bellis externis profundas

κεῖται δ' Ρώμης, Παλάντιον ὀνομάσαντες τὸ χωρίον, ἀπὸ δὲ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ πατρίδος. χρόνοις δ' ὕστερον, Ἡρακλέους καταχθέντος εἰς Ἰταλίδα, ὅτε τὴν τραπὰν ἐξ Ἐρυθείας οἴκαδε ἀπήγαγε, μοῖρά τις ἀποληφθεῖσα τῶν ἐν αὐτῇ δυνάμεως Ἑλληνικὴ πλησίον ἵδρυται τοῦ Παλαντίου, τοῦ δὲ ἑτέρου τῶν ἐμπεπολισμένων τῇ Ρώμῃ λόφων, ὃς τότε μὲν ἀπὸ τοῦ ἐγχωρίων Σατόρνιος ἐλέγετο, νυνὶ δὲ Καπιτωλῖνος ἀπὸ Ρωμαίων. Ἐπειοὶ τούτων πλείους ἦσαν ἐκ πόλεως Ἤλιδος ἐξαναστάντες, ἀφικτο-
πορήμησαν αὐτοῖς τὴν πατρίδος ὑφ' Ἡρακλέους.

Γενεᾷ δ' ἐκκαιδεκάτῃ μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, Ἀλβανοὶ οἰνοικίζουσι ἀμφὶ τὰ χωρία ταῦτα, τεῖχει τε περιβαλόντες καὶ τάφρῳ. τῶν δὲ ἦν αὐλια βυκολίων τε καὶ ποιμνίων, καὶ τῶν ἄλλων κτηνῶν βοτήρων, ἄφθονον ἀναδιδοῦσα πόα τὴν αὐτόθι γῆν, ὃ μόνον οὐ χειμερινὸν, ἀλλὰ καὶ θερινόμιον, διά τε τοὺς ἀναψύχοντάς τε καὶ καταρδοῦντας αὐτὴν ποταμούς. γένος δὲ τὸ Ἀλβανὸν μικτὸν ἦν ἔκ τε Ἀρκάδων καὶ Πελασγῶν, καὶ τῶν ἐξ Ἤλιδος ἐληλύθοντων Ἐπειῶν, τελευταῖον δὲ τῶν μετὰ Ἰλίου ἄλωσιν ἀφικομένων εἰς Ἰταλίδα Τρώων, ὧν υἱὸς Αἰνείας ὁ Ἀγχίσου καὶ Ἀφροδίτης. εἰκὸς δέ τι καὶ βαρβαρικὸν ἐκ τῶν ἐγχωρίων ἢ παλαιῶν ἀποίκων καταλιπεῖν τῷ Ἑλληνικῷ συγκαταλλαγῆναι. ὄνομα δὲ κοινὸν οἱ σύμπαντες ἔσχον Λατῖνοι ἐκλήθησαν ἐπ' ἀνδρὸς βασιλεύσαντος τότε Λατίνου, τοῦ καὶ ἔθνος ὀνομάσαι ἀφωρισμένου. ἐτειχίσθη μὲν οὖν ἡ πόλις ὑπὸ τούτων τῶν ἐθνῶν ἐπετείᾳ δευτέρᾳ καὶ τριακοστῷ καὶ τετρακοσιοστῷ μετὰ Ἰλίου ἅλωσιν, ὀγδόῃ καὶ ἑβδομηκοστῇ ὀλυμπιάδος. οἱ δὲ ἡγησάμενοι τῆς ἀποικίας, ἀδελφοὶ δίδυμοι καὶ βασιλέως γένους ἦσαν. Ρωμύλος αὐτῶν ὄνομα τῷ πατρὶ· τῷ δὲ ἑτέρῳ, Ῥῶμος· τὸ μητρόθεν μέν, ἀπ' Αἰνείου τε καὶ Δαρδανίδαι πατρὸς· ὁ δὲ ἀκριβὲς εἰπεῖν οὐ ῥᾴδιον ἐξ ὅτου φυῆτον, πεπίστευται δὲ ὑπὸ Ρωμαίων Ἄρεος υἱοὶ γενέσθαι. οὐ μὴν διέμειναν γε ἀμφότεροι τῆς ἀποικίας ἡγεμόνες, ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς φασάντων· ἀλλὰ θανόντος αὐτοῦ Ρωμύλου ἀπολομένου πατρὸς κτί τῆς μάχης, οἰκιστὴς γίνεται τῆς πόλεως, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῇ τῆς ἰδίας κλήσεως ἐπώνυμον τίθησι. ἀριθμὸς δὲ τῶν μεταλόντων αὐτοῖς τῆς ἀποικίας ἀπὸ πολλῶν τῶν κατ' ἀρχὰς ἀποφαλέντος ὀλίγος ἦν ὁ καταλειφθείς, τρισχίλιοι πεζοὶ καὶ ἱππεῖς τριακόσιοι. Ἐπεὶ δὲ ἡ τε τάφρος αὐτοῖς ἐξείργαστο, καὶ τὸ ἕρυμα τέλος εἶχεν, αἵ τε οἰκήσεις ταῖς ἀναγκαίαις καλαισκευαῖς ἀπηλλάχθησαν, ἀπῄτει δ' ὁ καιρὸς καὶ περὶ νόμων πολιτείας ᾧ χρησαίατο σκοπεῖν, ἀγορὰν ποιησάμενος ὁ Ρωμύλος, ὑποθεμένου δὲ μητροπάτορος, καὶ διδάξαντος ἃ χρὴ λέγειν· "τὴν μὲν πόλιν ἤδη ταῖς τε δημοσίαις καὶ ταῖς ἰδίαις "καλαισκευαῖς ὡς νεόκτιστον ἀπορρώτως κεκοσμῆσθαι. ἐξεῖναι "δ' ἀνθρωπείαις πάντως, ὡς ἐν τοῦτ' ἔστι τὸ πλεῖστον ἄξιον "ἐν ταῖς πόλεσιν. ὅτε γὰρ οὐ τοῖς ἀθρόοις πολέμοις τοῖς βα-

βίοις

a Convenientior eſt ἀπὸ quam ἐπὶ. attamen & infra ἐπὶ pro ἀπὸ & ſupra quoque hæc permutatio facta eſt plus duodecies. *Sylb.* b Ἐν αὐτῷ *Vat.* c Ἐπιχωρίων *Vat.* d Πλείους τούτων *Vat.* e Περιβαλόντες *Vat.* f Βυφορβίων τε καὶ ποιμνίων *Vat.* g Ἀλβανῶν *Vat.* & *Lapi Cod.* h Καὶ Ἐπειῶν τῶν ἐξ Ἤλιδος ἐληλύθοντων καὶ Πελασγῶν *Vat* & *Lapi Cod.* i Scribo ὧν καὶ Αἰνείου, aut ὧν καὶ --- Αἰν. nempe ἡγεμών. *Caſ.* k Συνκαταλλαγῆναι *Vat.* l Διωκισμένου *Vat.* m Deſunt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* In *Lapi* verſione Ed. Baſil. 1532. *anno quadringenteſimo triceſimo ſecundo.* atque ita legendum eſſe conſtat ex pag. 56. v. 43. & p. 59. v. 9. n Ἀπ' Αἰνείου ὄντες καὶ Δαρδ. *Vat.* o Πρὸς ἀκριβὲς μὲν οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν *Vat.* p Λεγ. ὁ ἀδελφὸς *Vat.* q Κατὰ τὸν μέγιστον χρόνον *Vat.* r Οἰκίσεις in *Ed. Steph.* s Χρήσονται *Vat.* t Ἀγορὰν ποιησάμενος αὐτῷ ὁ Ρωμύλος *Vat.*

a Καὶ

"θείας τάφρες καὶ ὑψηλὰς, ἐρύματα ἱκανὰ εἶναι τοῖς ἔνδον
"ἀσφάλειαν σωτηρίας ἐπὶ πολὺ παρέχειν, ἀλλ' ἕν τι
"μόνον ἐγγυᾶσθαι, τὸ μηδὲν ἐξ ὑποδρομῆς κακὸν ἐπ'
"ἐχθρῶν παθεῖν ἀπροσκλήτους· ὅταν δ' ὅπλων ἐμφύλιοι
"ταραχαὶ τὸ κοινὸν καταλάβωσι, τὰ ἴδια οἴκων καὶ οἰκιῶν
"τιμὰ τοῖς καταφυγὰς ὑπάρχειν τοῖς ἀκινδύνους. οὐ-
"λῆς γὰρ ἀνθρώπους ταῦτα καὶ ῥᾳστώνης βίου [b] εὑρέσθαι τὰ βε-
"βήλια, [c] μὴ ἂν ἧττον ὑποβουλεύειν τὰ πέλας καλύεσθαι
79 "μηδ' ἐπιτηδεύειν, ὅτι ἂν τὰ ἀκινδύνως βεβωμένα θαρ-
"ρεῖν τ' ὑποβουλευόμενον· πόλιν τε οὐδεμίαν πω τούτοις
"ἐκλαμπρυνθῆναι, ὅτι μήκιστον εὐδαίμονα γενέσθαι καὶ
"μεγάλην· αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ μὴ τυχεῖν τινὰ κεκλασπεύης
"ἰδίας τε καὶ δημοσίας πολυτελίας, κεκωλῦσθαι μεγάλην
"γενέσθαι καὶ εὐδαίμονα· ἀλλ' ἕτερα μὲν τὰ σώζοντα, καὶ
"ποιοῦντα μεγάλας [d] ἐκ μικρῶν τὰς πόλεις· τὰ μὲν τοῖς
"ἀθνείοις πολέμοις, τὸ ἀλκὴ τ' ὅπλων κράτος· τοῦτο δὲ
"τόλμη [e] θεμένους καὶ μελέτη· τὰ δὲ ταῖς ἐμφυ-
"λίοις ταραχαῖς, τὴν τῶν πολιτευομένων ὁμοφροσύνην.
"Τούτων δὲ τὴν σοφίαν καὶ δίκαιον ἐκείνου βίον ἀπέφαινεν
"ἰσχυρότατον ὄντα τῷ κοινῷ παρέχειν. τοὺς δὲ τὰ [f] πο-
"λέμια τε ἀσκοῦντας, καὶ τὰ τῆς ὑπηκοΐας κρατοῦντας,
"ἄριστα κοσμεῖν τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, [g] τείχη τε ἀνά-
"λωτα τῷ κοινῷ, καὶ καλαγωγοὺς τοῖς ἑαυτῶν βίοις ἀσφα-
"λεῖς τούτους εἶναι τοὺς φρονιμωτάτους· μαχητὰς δὲ
"γε καὶ δικαίους ἄνδρας, καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ὑπηκόους-
"σαι, [h] τὸ δὲ πολιτείας σχῆμα ποιεῖν τοῖς φρονίμοις αὐ-
"τὸ κεκλασπαμένοις· μαλθακούς τε αὖ καὶ πλεονέκτας,
"καὶ δόλους αἰρεῖν ὑπηκόων, τὰ πονηρὰ ὑπηκόους-
"μαι ὑπομένειν. ἔφη τε καὶ τὸ θρασύτερον καὶ δικαι-
"πολλῆς ἐμπειρίας ἐλπιδοποιὸν ἀκούειν, ὅτι πολλαὶ μὲν ὑπο-
"κίαι μεγάλαι καὶ εἰς εὐδαίμονας ἀφικόμεναι τόπους, αἱ
"μὲν αὐτίκα διεφθάρησαν εἰς στάσεις ἐμπεσοῦσαι, αἱ δ' ὀλί-
"γον ἀντισχοῦσαι χρόνον ὑπήκοοι τοῖς πλησιοχώροις
"ἀναγκάσθησαν γενέσθαι, καὶ ἀντὶ κρείττονος χώρας ἧττον κα-
"τέσχον, καὶ χείρονα τύχην ἀλλαξάμεναι, δοῦλαι [i] δὴ [m] ἐκ
"ἐλευθέρων γενόμεναι· ἑτέρας δ' ἀλλοκάνθρωποι, καὶ εἰς
"χωρία καὶ πάνυ ἀσυνδάτα ἀφικόμεναι, ἐλεύθεραι μὲν
"πρῶτον, ἔπειτα δ' ἑτέρων ἀρχὰς διετέλεσαν. καὶ ὅτε
"τῆς εὐτυχίας τὸ ὀλίγον, ὅτε τῆς δυστυχίας τὸ
"πολλῶν, ἕτερόν τι ἢ [k] τὸ τῆς πόλεως σχῆμα ὑπάρχειν αἴ-
"τιον. εἰ μὲν οὖν μία τις ἦν ἅπασι ἀνθρώποις βίου
"τάξις [l] ποιοῦσα εὐδαίμονας τὰς πόλεις, καὶ χαλεπὴν ἂν
"γενέσθαι σοφοῖς τὴν αἵρεσιν αὐτῆς· νῦν δ' ἔφη πολλὰς πυν-
"θάνεσθαι [m] κεκτημένας πρὸ Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων

"altasque fossas esse munimenta satis idonea
"ad certam salutis securæ spem hominibus
"inclusis afferendam; sed hoc tantum polli-
"ceri, *illos* à repentina hostium incursione
"oppressos cladem nullam accepturos: ne-
"que, si intestini tumultus in republica ex-
"orti fuerint, privatas ædes & domicilia cui-
"quam refugium satis tutum præbere. ad
"vitam enim quiete & tranquille degendam
"hæc subsidia & solatia inventa esse, quæ ne-
"que insidias, quæ vicinis tenduntur, ita
"arceant ut illi miseri non sint; neque etiam
"faciant ut qui insidiis appetuntur, quam-
"vis in tuto sint, tamen confidant; nec ul-
"lam unquam urbem his solis ornamentis fe-
"licitatem & amplitudinem diuturnam sibi
"quæsisse: neque contra, quod sumptuosis
"ædificiis privatis publicisque caruisset, pro-
"hibitum fuisse quo minus & ampla & for-
"tunata evaderet. Sed aliud esse quod urbes
"servet, & magnas ex parvis faciat: in ex-
"ternis bellis ipsam armorum potentiam;
"hanc autem audacia & exercitatione com-
"parari: at in civilibus perturbationibus ci-
"vium concordiam. Hanc autem inquit fa-
"cillime posse in republica florere, si unus-
"quisque & temperanter & juste viveret. Eos
"vero, qui rebus bellicis operam navant &
"cupiditatibus suis imperant, egregie suas pa-
"trias ornare, & reipublicæ esse pro mœni-
"bus inexpugnabilibus, istosque vitæ suæ tu-
"tissima domicilia parare. Bellicosos certe
"justosque viros, & qui alias virtutes colunt,
"eandem reipublicæ formam constituere,
"quam viri prudentes constituerunt: contra
"vero molles, & avaros, & fœdis cupiditati-
"bus addictos, malis quoque studiis penitus
"occupari. Dixitque se à natu majoribus &
"multarum rerum peritis accepisse, multas
"magnas colonias in loca fortunata delatas,
"partim exortis seditionibus statim perditas,
"partim non multo post imperio vicinorum
"parere coactas fuisse, & meliorem agrum,
"quem ante habebant, cum deteriore for-
"tuna commutasse, & servas ex liberis fa-
"ctas: alias vero, non magno hominum nu-
"mero, & in agros non admodum bonos
"profectas, liberas primum, deinde aliorum
"etiam imperium diuturnum adeptas. neque
"felicitatis paucorum, neque infortunii mul-
"torum aliam esse causam, quam ipsius rei-
"publicæ formam. Quod si apud omnes ho-
"mines esset una quæpiam vitæ ratio, quæ ci-
"vitates felices faceret, illam facile à se po-
"tuisse eligi. sed audire se dicebat, multas
"cum apud Græcos, tum apud barbaros rei-

a Καὶ ὑψηλὰ ἐρύματα *Vat.* & *Lapi Cod.* *b* Vel ἀνθρώπους εὑρεῖν vel ἀνθρώπων εὑρέσεις legendum ait *Sylb.* Nihil mutandum censet *Portus.* Verum in *Cod. Vat.* ὑφῆναι πεφρωνθέναι. *c* Loci paullo quidem obscurioris sententia est hujusmodi. Ait præclara ædificia seu publica seu privata non impeditura vicinos struere insidias, ut eo minus molesti sint iis qui præclara ædificia inhabitant. Vox πονηρὸν hìc accipitur ut in illo *Strabonis* l. v. πονηροὶ τοῖς γείτοσι περὶ πλούτου ὄντες. & in hoc *Musonii* apud *Stobæum* πονηροὶ ὄντες ἀλλήλοις. Malim vero τὸ πέλας καλύεσθαι quam ἐπιβουλεύειν τῷ πέλας legere. *Casaub.* In *Ed. Vat.* ἐπιβουλεῦον pro ἐπιβουλεύειν. *Stephanus* legit καλύεσθ' ἐὰν μὴ ἀ πονηρὸν εἶναι, duabus negantibus particulis pro una positis. Πόνηρον malit *Portus* πεπαρεξυντόνως, ut *miserum* significet. *d* Ex μικρῶν πολέις τὰς πόλεις *Vat.* *e* Παρεγκύπτειν *Vat.* *f* Πολέμια pro πολεμικὰ aliquoties usurpari supra notatum est. *Sylb.* *g* Τείχη τε ἀνάλωτα τῷ καταγωγεῖς τῷ κοινῷ τοῖς *Vat.* *h* Hoc modo legit *Portus*: τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα ποιῶ αὐτὸ (vel τοῦτο) τοῖς φρονίμως κεκτημένοις. Non placet *Casaubono*; cui rectius & ex mente *Dionysii* locum interpretari visi sunt *Lapus* & *Gelenius*. Ille quidem, *pugnatores autem & justos viros, aliasque colentes virtutes parere formam ipsam reipublicæ iis qui eam prudenter constituissent*: hic vero, *bellicosos certe viros qui justitiam & cæteras virtutes colant, prudentibus hominibus qui respublicas instituerunt, earum constituendarum formam præbuisse*. Planiorem autem fore sententiam existimat *Casaub.* si ita vertas: *Porro viros bellicosos, qui justitiam ac reliquas virtutes colant, iis qui suam rempublicam semel bene constituerint, ipsam reipublicæ quam instituerunt formam, reddere atque efficere.* *i* Deest *Vat.* *k* Τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα *Vat.* Verum πόλεως pro πολιτείας positum censet *Sylb.* quod sic paullo ante loquatur v. 26. & paullo post p. 78. v. 3. *l* Η ποιοῦσα *Vat.* *m* Τὰς κεκτημένας *Vat.*

"reipublicæ formas esse; sed inter illas omnes "tres potissimum laudari ab illis, qui iis u- "tuntur, harum tamen nullam ab omni par- "te sinceram: sed in earum unaquaque fa- "tale aliquod malum innatum, ita ut earum "optio sit difficilis. Itaque jussit eos, re per "otium considerata, respondere, utrum uni "an paucis parere mallent. Equidem, in- "quit, quamcunque reipublicæ formam con- "stitueritis ad eam recipiendam paratus sum; "nec me indignum puto qui aliis imperem, "nec alteri recuso parere. Honoribus enim "quos mihi habuistis, primum quum me co- "loniæ ducem creastis, deinde urbem à me "denominastis, sum contentus. Hos enim "neque externum bellum, neque domestica "seditio, neque tempus, quod omnes res "præclaras delet, neque ulla alia adversa for- "tuna mihi eripiet; sed & vivus & mor- "tuus his honoribus in posterum & in per- "petuum fruar.

IV. ¶ Atque hæc Romulus ab avo materno (ut dixi) edoctus ad populum memoravit. Illi vero, seorsum communicato inter se consilio, ita responderunt; "Nobis nova reipubl. "forma non est opus: sed quam majores no- "stri optimam judicarunt, eam ab illis acce- "ptam non mutabimus; nec discedemus à "priscorum sententia, à quibus magna cum "prudentia eam constitutam fuisse credimus, "sed in hac fortuna acquiescemus. Neque "enim jure de ea conqueri possemus, quæ "nobis sub regibus bona, quæ maxima inter "homines habentur, libertatem & imperium "in alios dedit. Hæc igitur est de forma rei- *Romulus rex creatur.* "publicæ nostra sententia. Hunc autem ho- "norem nulli alii potius quam tibi convenire "arbitramur, cum ob regium genus & virtu- "tem, tum vero præcipue quod te duce co- "loniæ usi fuerimus; & magnam in te gravi- "tatem, magnamque sapientiam non verbis "potius quam re ipsa edocti animadvertamus. Romulus, his auditis, respondit, "Gratum "quidem sibi esse hominum judicium, quo di- "gnus regno habitus esset: sed tamen se ho- "norem istum non recepturum, donec & ipse "deus læto auspicio eundem comprobasset.

V. ¶ Quod quum illis quoque placuisset, die præstituta, qua de regno deos erat consulturus, quum statuta dies venisset, circa matutinum crepusculum surrexit, & ex suo tento- rio prodiit, & sub dio in loco puro stans, victimis ante rite mactatis, precatus est Jovem regem & reliquos deos quos coloniæ duces fe- cerat, ut, si ipsorum voluntate rex urbis fu- turus esset, signum de cœlo felix ostenderent. Absolutis autem precibus fulgur à sinistra ad dextram emicuit. Romani autem fulgura à sinistra ad dextram tendentia pro faustis ha- bent, sive ex Hetruscorum disciplina, sive ita

"ἐπαρχούσας· τρεῖς δ' ἐξ ἁπασῶν ἐπαινουμένας μά- "λιστα ὑπὸ τῶν χρωμένων ἀκούειν, καὶ τούτων δεδεμέναι "τῇ πολιτειῶν εἰλικρινῆ, τρεσσεῖναι δέ τινας ἐχού- "σῃ κῆρας συμφύτους, ὥστε χαλεπὴν εἶναι τινὰ αὐτῶν αἵ- "ρεσιν. ἠξίου τε αὐτοὺς βουλευσαμένους ὅτι φωλῆς εἰπεῖν "εἴτε ὑφ' ἑνὸς ἄρχεσθαι θέλουσιν ἀνδρὸς, [a] εἴτε ὑπ' ὀλί- "γων. ἐγὼ δὲ ὑμῖν, ἔφη, [b] πρὸς ἣν ἐὰν καταστήσασθε "πολιτείαν εὐτρεπὴς, καὶ θέτε ἄρχειν ἀπαξιῶ, θέτε ἄρ- "χεσθαι ἀναίνομαι. τιμῆς δὲ ἃς μοι προστάξατε, ἥγε- "μόνα μὲ πρῶτον ἀποδείξαντες τῆς ἀποικίας, ἔπειτα καὶ "τῇ πόλει τιὴν ἐπωνυμίαν [c] ἐπ' ἐμοῦ θέντες, ἄλις ἔχω. "Ταῦτα, τοῦ θέτε πόλεμος ὑποφόβους, θέτε στάσις ἐμφύ- "λιος, θέτε ὁ πάντα μαραίνων τὸν καλὸν χρόνος ἀφαι- "ρήσεταί με, θέτε ἄλλη τύχη παλίγκοτος δεδεμένα· ἀλλὰ "καὶ ζῶντι καὶ τὸν βίον ἐκλιπόντι τούτων ὑπάρξει μοι τὰ "τιμῆς πρόδηλα πάντα τὰ λοιπὸν αἰῶνα τυγχάνειν.

Τοιαῦτα μὲν ὁ Ρωμύλος ἐκ [d] διδαχῆς τῶν πατέρων, ὥσπερ ἔφην, ἀπομνημονεύσας ἐν τοῖς πλήθεσιν ἔλεξεν. Οἱ δὲ, βουλευσάμενοι καθ' αὑτοὺς, ἀποκρί- νονται τοιάδε· "Ἡμεῖς πολιτείας μὲν καινῆς οὐδὲν δέο- "μεθα· τὴν δ' ὑπὸ τῶν πατέρων δοκιμασθεῖσαν εἶναι κρα- "τίστην πρόκλασόντες οὐ μεταθησόμεθα, γνώμην τε ἀπο- "φανούμενοι τῶν παλαιοτέρων, [e] οὓς ἀπὸ μείζονος οἰόμεθα φρο- "νήσεως αὐτοὺς καταστήσασθαι, καὶ τύχῃ ἀρεσκόμενοι. οὐ "γὰρ τοῦδε μεμψαίμεθ' ἂν εἰκότως, ἢ πρέσχεν ἡμῖν βα- "σιλευομένοις τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, ἐλευ- "θερίαν τε καὶ ἀλλων ἀρχήν. περὶ μὲν δὴ πολιτείας ταῦ- "τα ἐγνώκαμεν. τιμὴν δὲ τιμὴν ταύτην οὐκ ἄλλῳ τινὶ "μᾶλλον ἢ σοὶ προσήκειν ὑπολαμβάνομεν, τοῦτε βα- "σιλέως γένους ἕνεκα καὶ ἀρετῆς, μάλιστα δ' ὅτι τῆς ἀποι- "κίας ἡγεμόνι κεχρήμεθά σοι, καὶ πολλοῦ [f] σωίεμεν δεῖ- "νότητα, πολλοῦ δὲ σοφίαν, οὐ λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ "μαθόντες. Ταῦτα ὁ Ρωμύλος ἀκούσας, "ἀγαπᾶν μὲ "ἔφη βασιλείας ἄξιος ὑπ' ἀνθρώπων κριθεὶς· οὐ "μὴν τοιγε λήψεσθαι τιμὴν προτερον, ἐὰν μὴ καὶ "τὸ δαιμόνιον ἐπιψηφίσῃ δι' οἰωνῶν αἰσίων. Ὡς δὲ κα- κείνοις ἐδοκοῦμεν βουλομένοις, πρωΐτων ἡμέραν ἐν ᾗ ἀρξα- μαντεύσεσθαι περὶ τῆς ἀρχῆς ἔμελλεν, ἐπειδὴ κατῆκεν ὁ χρόνος, ἀναστὰς περὶ τὸ ὄρθρον ἐκ τοῦ σκηνῆς προῆλ- θεν. ἐπεὶ δὲ ἐπάνοδος ἐν καθαρῷ χωρίῳ, καὶ προθύσας ἃ νόμος ἦν, εὔχετο Διί τε βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, οὓς ἐποιήσατο τῆς ἀποικίας ἡγεμόνας, εἰ βουλομένοις αὐτοῖς εἴη βασιλεύεσθαι τὴν πόλιν ὑφ' ἑαυτῷ, σημεῖα ἐναργῆ [g] φανῆναι καλά. μετὰ δὲ τὴν εὐ- χὴν ἀστραπὴ δῆλον ἐκ τοῦ ἀριστερῶν ὅτι τὰ δεξιά. τί- θενται δὲ Ρωμαῖοι τὰς ἐκ τῶν ἀριστερῶν ὅτι τὰ δεξιὰ ἀ- στραπὰς αἰσίους, εἴτε καὶ Τυρρηνῶν διδαχθέντες, εἴτε

πατέρων

a Εἴτε ὑπ' ὀλίγων. εἴτε νόμως κρατιστεύσασθαι πᾶσιν ἀποδοῦναι τὴν τῶν κρειττόνων προστασίαν. Ἐγὼ δ' ὑμῖν, ἔφη, ὡσὸς τὸ νέαν κρατιστεύσασθαι πολιτείαν ὑπεξαιρῆς *Vat.* Nec multo aliter Lapus videtur legisse: ita enim locum interpretatur, *an à paucis vellent; an & constitutis legibus populo committere reipublicæ patrocinium. nam ego, inquit, quæ gratissima vobis fuerint constituere sum paratissimus.* b Πρὸς ἣν ἂν κρατιστεύσθε malit *Portus.* Πρὸς ἣν ἐὰν κρατῆς. retinendum suadet *Cas.* tum quod *Dionysius* alibi ita loquatur, tum quod istiusmodi loquutio familiaris sit tam sacris quam profanis auctoribus. c Ἐπ' ἐμοῦ hîc quoque positum pro ἀπ' ἐμοῦ, ut supra jam aliquoties. neque hîc *imperii* vel *temporis* significatio aptum locum habet. *Sylb.* d Διδαχῆς pro Δεδαχῆς (ut in *Ed. Steph.*) repositum è *Vaticano* codice; atque adeo sic legendum esse manifestum est ex p. 76. v. 44. *Sylb.* ita etiam in altero *Vat.* & *Lapi Cod.* Sed *Portus*, alteram lectionem sequens, locum ita interpretatus est; *atque hæc à materno avo accepta Romulus, ut dixi, ad populum memoravit.* e Ὡς ἀπὸ μείζονος *Vat.* f Σωίσεμεν *Vat.* g Ita *Sylb.* In *Ed. Steph.* φανῆναι. Verum (inquit *Portus*) si φανῆναι legas (quod ad vulgatam lectionem proxime accedit) ad ipsa signa referetur; si φαίνειν, ad Deos.

a Κατὰ

πατέρων χαθηγησαμένων, [a] χτ τοιόνδε, ὡς ἐγὼ πείθομαι, λογισμόν, ὅτι καθέδρα μὲν ὄντι καὶ στάσις ἀείστη τ οἰωνοῖς μαντευομένων ἡ βλέπουσα πρὸς ἀνατολάς, ὅθεν ἥλιός τε ἀναφοραί γίνονται καὶ σελήνης, καὶ ἀστέρων πλανητῶν τε καὶ ἀπλανῶν· ἥτε τ κόσμου περιφοραί, δι' ἣν τοτὲ μὲν ὑπὲρ γῆς ἅπαντα τὰ ὄντα γίνεται, τοτὲ δ' ὑπὸ γῆς, ὀχεῖθεν ἀρξαμένη [b] τῷ ἐγκύκλιον ἀποδίδωσι. τοῖς δὲ πρὸς ἀνατολὰς βλέπουσιν ἀριστερὰ μὲ [c] γίνονται [d] πρὸς τὸν ἄρκτον ἐπιστρέφοντα μέρη· δεξιὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν φέροντα· τιμιώτερα δὲ τὰ πρῶτα [e] πέφυκε τ ὑστέρων. [f] μετεωρίζεται γὰρ ἀπὸ τ βορείων μερῶν ὁ τ ἀξονος πόλος, περὶ ὃν ἡ τ κόσμου τροφὴ γίνεται· καὶ τ πέντε κύκλων τ διεζωκότων τ σφαῖραν ὁ χαλούμενος ἀρκτικός, ἀεὶ τῇδε φανερός· ταπεινῶται δ' ἀπὸ τοῦ νοτίων ὁ καλούμενος ἀνταρκτικὸς κύκλος, ἀφανὴς καὶ τοῦτο τὸ μέρος. [g] εἰκὸς δὲ κρατίστα τ ἡγεμονίων καὶ μεγαρσίων σημείων ὑπάρχειν ὅσα ἐκ τ κρατίστου γίνεται μέρους. [h] ἐπεὶ δὲ τὰ μὲ ἐγραμμένα πρὸς ἀνατολὰς ἡγεμονικώτερα μοῖραν ἔχει τοῦ πρόσταττειν, αὐτοῦ δέ γε τοῦ ἀνατολικῶν ὑψηλότερα τὰ βόρεια τοῦ νοτίων, ζῶντα ἂν εἴη κράτιστα. ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν, ἐκ παλαιοῦ τε καὶ πρὶν ἢ πρὸς Τυρρηνῶν μαθεῖν, τοῖς Ρωμαίων προγόνοις αἴσιοι ἐνομίζοντο αἱ ἐκ τ ἀριστερῶν ἀστραπαί. Ασκανίῳ γὰρ τῷ ἐξ Αἰνείου γενομένῳ, καθ' ὃν χρόνον ὑπὸ Τυρρηνῶν, ὧν ἦρχε βασιλεὺς Μεζέντιος, ἐπολεμεῖτο καὶ τειχίζειν ἦν, περὶ τ τελευταίαν ἔξοδον, ἣν ἀπεγνωκὼς ἤδη τ πραγμάτων ἔμελλε ποιεῖσθαι, μετ' ὀλοφυρμοῦ τόν τε Δία καὶ τοὺς ἄλλους αἰτιωμένῳ θεοὺς αἴσια σημεῖα [i] δοῦναι τ ἐξόδου, φασὶν αἰθρίας οὔσης ἐκ τ ἀριστερῶν ἀστράψαι τ θρασύ. γ δ' ἀγῶνος ἐκείνου λαβόντος τὸ κράτιστον τέλος, ἀγαμεῖναι πρὸς τοῖς ἐγχωρίοις αὐτῷ νομιζόμενον αἴσιον τόδε τὸ σημεῖον.

Τότε δ' οὖν ὁ Ρωμύλος ἐπειδὴ τὰ πρὸς τ δαιμόνιον βέβαια προσέλαβε, συγκαλέσας τ δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ τὰ μαντεῖα δηλώσας, βασιλεὺς ἀποδείκνυται πρὸς αὐτοῦ, καὶ κατεστήσατο ἐν ἔθει τοῖς μετ' αὐτὸν ἅπασι μήτε βασιλείας μήτε ἀρχὰς λαμβάνειν, ἐὰν μὴ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς [k] ἐπιτρέψῃ· διέμεινέ τε μέχρι πολλοῦ φυλαττόμενον ὑπὸ Ρωμαίων τὸ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον, καὶ μόνον βασιλευομένης τ πόλεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τ καταλυσιν τ μοναρχῶν, ἐν ὑπάτων καὶ στρατηγῶν καὶ τ ἄλλων τ κατὰ νόμους ἀρχόντων αἱρέσει. πέπαυται δ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις· πλὴν οἷον εἰκών τις αὐτοῦ λείπεται, τῆς ὁσίας ζωύτης ἕνεκα νενομένη. ἐπαυλίζονται μὲν γὰρ οἱ τὰς ἀρχὰς μέλλοντες λαμβάνειν, καὶ περὶ τ ὄρθρον ἀνιστάμενοι ποιοῦνταί τινας εὐχὰς ὑπαίθριοι· τ δὲ παρόντων τινὲς ὀρνιθοσκόπων μαθὸν ἐκ τ δημοσίου φερόμενοι, ἀστραπὴν αὐτοῖς μεμυκέναι φασὶν ἐκ τ ἀριστερῶν τὴν τ γενομένην.

à majoribus edocti: hac ratione (ut ego arbitror) adducti, quod ſedes ſtatioque eaptandis auſpiciis ea optima ſit, quæ orientem ſpectat, unde ſol & luna, & reliquæ ſtellæ tam erraticæ quam fixæ ſurgunt; & unde totius mundi motus (ob quem res omnes quæ in eo ſunt, modo ſupra terram eminent, modo ſub terra latent) ducto initio ſuum circuitum facit. Porro, qui orientem ſpectant ſeptentrionem à ſiniſtra, à dextra meridiem habent: priora autem poſterioribus ſunt honoratiora. Attollitur enim ab Aquilonari plaga ipſius axis polus, circa quem mundus volvitur: & è quinque circulis qui ſphæram ambiunt, ille qui vocatur arcticus hac parte ſemper apparet; circulus vero qui antarcticus appellatur ab auſtrali tractu depreſſus hac parte deliteſcit. Veriſimile autem eſt inter omnia ſigna, quæ in cœlo & ſublimi aëris regione obſervantur, ea præſtantiſſima eſſe quæ à parte præſtantiſſima apparent. Quoniam autem partes quæ ad orientem vergunt nobiliores ſunt quam partes occidentales, tum etiam in his ipſis excelſiores ſunt aquilonares quam auſtrales, merito hæc habentur optima. Ut vero quidam tradunt, jam tum priſcis temporibus ante receptam Hetruſcam diſciplinam, Romanorum majores à ſiniſtris emicantia fulgura judicabant felicia. Aſcanio enim Æneæ filio, quo tempore ab Hetruſcis, quibus rex Mezentius præerat, bello & obſidione premebatur, in extrema eruptione, quam rebus jam deſperatis facturus erat, cum lamentatione Jovem & reliquos deos precanti, ut ſibi felix aliquod eruptionis ſignum darent, ferunt ſereno cœlo à ſiniſtris fulgur emicuiſſe. Quod prœlium quia tum ei feliciſſime ſucceſſit, apud poſteros id ſignum perpetuo felix habitum.

Romulus Romanorum REX I.

¶ Tunc igitur Romulus, quum à diis certa ſui regni ſigna accepiſſet, convocato ad concionem populo & auſpiciis declaratis, ab illis rex creatur; & hunc morem in poſterum ab omnibus ſervandum inſtituit, ne quis aut regnum aut magiſtratum caperet, niſi & ipſa dei auctoritas id comprobaſſet, atque hic mos captandorum auſpiciorum diu à Romanis obſervatus eſt, non ſolum ſub regibus, ſed etiam poſt exactos reges, in conſulum, prætorum, & aliorum legitimorum magiſtratuum creatione. At noſtra ætate hic mos ſublatus eſt, & tantum quædam ejus imago, hujus religionis cauſſa, remanet. Candidati enim ſedem capiunt, & ſub crepuſculum matutinum ſurgunt, & quaſdam preces ſub dio peragunt. Tum aliquis ex collegio augurum præſentium, qui publica pecunia aluntur, fulgur à ſiniſtris, quamvis nullum apparuerit, magiſtratum illis ſignificare pronuntiat. Illi

VI. *Romulus in regno confirmatur.*

a Κατὰ τοιόνδε τινα *Vat.* b Τῷ ἐγκύκλιον ἀποδίδοσι κίνησιν *Vat.* c Γίνεται *Vat.* d Ante πρὸς τὸν ἄρκτον non inconcinne inſeruerit articulum τά: itidemque in ſequenti commate ante πρὸς μεσημβρίαν, ut verſu 18. *Sylb.* e Πέφυκεν εἶναι *Vat.* f Malim μετεωρίζεται δὲ, aut δὴ vel οὖ. Sane ſi legamus γὰρ, cavendum fuerit ne quaſi αἰπαπιλῶ particulam eam accipiamus. *Steph.* g Εἰκὸς δὴ *Vat.* h Επειδὴ ᾗ *Vat.* i Τῆς ἐξόδου δοῦναι *Vat.* k Επιτρέπῃ *Vat.* quam lectionem confirmat *Steph.* ex pag. præced. v. 36. & ex libro 3. p. 177. juxta *Ed. Sylb.* l Τῆς ὁσίας αὐτῆς ἕνεκα *Steph.* Τῆς ὁσίας γ' αὐτῆς ἕνεκα religionis tantùm cauſſa. *Caſ.* De hujuſmodi emendatione alii nos loci dubitare non ſinunt. infra enim ἕνεκα μνημεῖα ἐκ τ ὁσίας αὐτῆς ἕνεκα. & lib. 4. αὐτῆς ἕνεκα τ ὁσίας φυλάττεται ἱερόν. Verum (inquit *Steph.*) ab omnibus miror reddi hoc loquendi genus *religionis cauſſa*, vel *religionis gratia*; quum non hic tantum ſed alii quoque oſtendant loci id eſſe quod Latini *dicis cauſſa* vel *dicis ergo* dicebant.

a Τὰς

Romulus Romanorum REX I.

Illi vero, accepto vocis omine, ad magiſtratum capiendum abeunt. Nonnulli quidem rati hoc ipſum ſufficere, quod nullum contrarium & adverſum auſpicium apparuerit: nonnulli vero vel contra ipſius dei prohibentis voluntatem: interdum etiam magiſtratus per vim potius rapiunt, quam accipiunt. Quapropter multi terreſtres Romanorum exercitus internecione deleti ſunt, & multæ claſſes in mari una cum ipſis militibus perierunt; aliæque clades magnæ & graves reipublicæ acciderunt, cum in externis bellis, tum in civilibus ſeditionibus: ſed maxime inſignes & graves noſtro tempore, quum Licinnius Craſſus, vir ætate ſua nulli imperatorum ſecundus, expeditionem fecit in Parthos, numine adverſante, contemptis innumeris auſpiciis, quæ ipſum ab illa expeditione deterrebant. Sed de divini numinis contemptione, quæ hac noſtra ætate inter nonnullos regnat, longum & difficile eſſet dicere.

VII. ¶ Cæterum Romulus diis hominibuſque faventibus hoc modo rex creatus, communi omnium conſenſu & rebus bellicis magnus, & periculorum contemptor, & in republica optime adminiſtranda prudentiſſimus fuiſſe fertur. Recenſebo autem res ab illo tam domi quam militiæ geſtas, quæ memoratu ſunt dignæ. Ac primum quidem dicam de reipublicæ forma, quam ego cæteris omnibus reipublicæ formis & pace & bello, utpote ſuis omnibus numeris abſolutiſſimam, præferendam duco. Erat autem hujuſmodi. Univerſa multitudine trifariam diviſa, ſingulis partibus clariſſimos viros præfecit. deinde rurſus unamquamque illarum trium partium in decem divitit, & his quoque totidem fortiſſimos viros præfecit: majores autem partes appellavit Tribus, minores Curias, ut & hodie vocantur. Quod ſi hæc nomina Græce interpreteris, Tribus nihil aliud ſignificat quam φυλὴ & τριττύς: Curia vero * φράτρα & λόχος. Et Tribuum præfecti φύλαρχοι & τριττύαρχοι, quos Romani Tribunos vocant: Curiarum vero præfecti φρατριάρχαι & λοχαγοὶ, quos illi Curiones appellant. Diviſæ etiam fuerunt ab eo curiæ in decurias, & cuique ſuus dux præerat, qui eorum patrio ſermone Decurio appellatur. Ita igitur toto populo in Tribus & Curias diſtincto, & agro in triginta æquales partes diviſo, unicuique Curiæ unam partem ſortito attribuit: ſed prius exemit quantum ad miniſteria ſacrorum & templorum ſatis eſſet; & quandam partem, quæ eſſet juris publici, reſervavit. Atque hæc fuit una diviſio tam virorum quam agrorum, quam Romulus fecit, quæ ſummam inter omnes

VIII. æquabilitatem continebat. ¶ Nunc alteram ſum dicturus virorum duntaxat, quæ ad ſubditorum curam, honores, & dignitates pertinet. Illuſtres genere & virtute celebres,

οἱ δὲ, τὸ σὺν τοῖς φωνῆς οἰωνὸν λαβόντες, ἀπέρχονται τοῦτο προσδεχόμενοι· οἱ μὲν, αὐτὸ τοῦθ' ἱκανὸν ὑπολαμβάνοντες εἶναι, τὸ μηδὲν ἐναντίωμα γενέσθαι τὸ ἐπαντησόμενόν τε καὶ κωλύσον τῶν οἰωνῶν· οἱ δὲ, καὶ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ κωλύοντος ἔστι δ' ὅτε βιαζόμενοι, καὶ τὰς ἀρχὰς ἁρπάζοντες μᾶλλον 82
ἢ λαμβάνοντες. [c] διὸ καὶ πολλαὶ μὲν γῆ στρατιαὶ Ρωμαίων ἀπόλοντο παναώλεθροι, πολλοὶ δ' ἐν θαλάττῃ πόλοι διεφθάρησαν αὐτανδροι, ἄλλαι τε [d] συμφοραὶ μεγάλαι καὶ δειναὶ τῇ πόλει συνέπεσον, αἱ μὲν ἐν ὀθνείοις πολέμοις, αἱ δὲ καὶ τοῖς ἐμφυλίοις διχοστασίαις ἐμφανέσαι· δὲ καὶ μέγιστα καὶ ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ ἡλικίου, ὅτε Λικίννιος Κράσσος, ἀνὴρ θαῤῥαλέος δεύτερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων, στρατιὰν ἦγεν ἐπὶ τὸ Πάρθων ἔθνος, ἐναντιουμένου δαιμονίου, πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς ἀποτρέπουσι τὴν ἔξοδον οἰωνοῖς μεγίστοις ὅσοις νομίζουσι. ἀλλ' ὥσπερ μὲν τὸ εἰς τὸ δαιμόνιον ὀλιγωρείας, ἣν χρῶνταί τινες ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, πολὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν.

Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἀποδειχθεὶς τοῦτον τὸν τρόπον ὑπὸ τε ἀνθρώπων καὶ θεῶν βασιλεὺς, τά τε [e] πολέμια δεινὸς καὶ φιλοκίνδυνος [f] ὁμολογεῖται γενέσθαι, καὶ πολιτείαν ἐξηνύσατο τὴν κράτιστον φρονιμώτατος. διέξειμι δ' αὖ τὰς πράξεις τάς τε πολιτικὰς [g] καὶ τὰς πολεμικὰς, ὧν καὶ λόγον ἄν τις ἐν ἰσοτελείᾳ ἀφηγήσῃ ποιήσαιτο. ἐρῶ δὲ πρῶτον ὑπὲρ τῆς κόσμου τὴν πολιτείας, ὃν ἐγὼ πάντων ἡγοῦμαι πολιτικῶν κόσμων αὐταρκέστατον ἐν εἰρήνῃ τε καὶ τοῖς πολέμοις. ἦν δὲ τοιόνδε· τετραχῇ νείμας τὸ πλῆθος ἅπαν, [h] ἑκάστῃ τῶν μοιρῶν τὸν ἐπιφανέστατον ἐπέστησεν ἡγεμόνα· ἔπειτα τὰς τριττὺς πάλιν μοιρῶν ἑκάστην εἰς δέκα μοίρας διελὼν, ἴσους ἡγεμόνας καὶ τούτων ἀπέδειξε τοὺς ἀνδρειοτάτους· ἐκάλει δὲ τὰς μὲν μείζους μοίρας, τέλεους· τὰς δ' ἐλαττους, κυρίας, ὡς καὶ τοῖς ἡμετέροις βίοις ἔτι διαμένουσι. ἔτι δ' ἂν Ἑλλάδι γλώττῃ τὰ ὀνόματα ταῦτα μεθερμηνεύοιμι, φυλὴ μὲν καὶ τριττὺς, ἡ τέλεος· φράτρα δὲ καὶ λόχος, ἡ κυρία. καὶ τοὺς ἀνδρῶν οἱ μὲν τὰς τέλεων ἡγεμονίας ἔχοντες, φύλαρχοί τε καὶ τριττύαρχοι, οὓς καλοῦσι Ρωμαῖοι Τριβούνους· οἱ δὲ τὰς κυρίας ἐφεστηκότες, φρατρίαρχοι καὶ λοχαγοὶ, οὓς ἐκεῖνοι Κυρίωνας ὀνομάζουσι. [k] διῄρητο δὲ καὶ εἰς δεκάδας αἱ φράτραι πρὸς αὖ, καὶ ἡγεμὼν ἑκάστην ἐκόσμει δεκάδα, Δεκυρίων καὶ τοῦτον ἑλληνιστὶ προσαγορευόμενος. ὡς δὲ διεκρίθησάν τε ἅπαντες, καὶ συνετάχθησαν εἰς φυλὰς καὶ φράτρας, διελὼν τὴν εἰς τριάκοντα κλῆρος ἴσους, ἑκάστῃ φράτρᾳ κλῆρον ἀπέδωκεν ἕνα, ἐξελὼν τὰ ἀρκοῦσαν εἰς ἱερὰ καὶ τεμένη, καί τινα καὶ τῷ κοινῷ χῶρον καταλιπών. μία μὲν οὖν αὕτη διαίρεσις ἐγένετο Ρωμύλου τοῦ τε ἀνδρῶν καὶ χώρας, προσέχουσα τὸ κοινὸν καὶ μεγίστην ἰσότητα, τοιάδε τις ἦν. [l] Ἑτέραν δὲ αὖτ' πάλιν τῶν ἀνδρῶν ἢ τὰ φιλάνθρωπα καὶ τὰς τιμὰς [m] νέμουσα, καὶ τὴν ἀξίαν, ἣν μέλλων διηγήσασθαι. τὰς ὀφειλὰς κτῆνος καὶ δι' ἀρετὴν ἐπαινουμένας, 83
καὶ

a Τὰς ἀρχὰς περιληψόμενοι *Vat.* *b* Ἐπὶ γὰρ ὅτι *Vat.* *c* Διὰ ἃς πολλαὶ *Vat.* *d* Μεγάλαι δὲ δειναὶ συμφοραὶ *Vat.* *e* Πολέμων rurſus pro πολεμικῶν. *Sylb.* *f* Ὁμολόγηται *Vat.* *g* Malim δὲ καὶ τὰς κατὰ πολ. ſic enim ſtructura ſit concinnior. *Sylb.* *h* Ἑκάστῃ τῶν μοιρῶν *Vat.* *i* Οὓς δὲ καλοῦσι *Vat.* *k* Nullus dubito *Dionyſium* hîc aliquid humani paſſum eſſe, memoriamque illum ſefelliſſe: dum quæ Turmarum fuit diviſio, illam tribuit Curiis. Turmæ enim diviſæ erant in Decurias, ut ex *Polybio* & *Varrone* conſtat; Curiarum autem fuiſſe Decurias nullus præter Dionyſium commemorat. *Graevius* p. 7. Præfat. in 1. Vol. Antiquitatum Rom.
l Ἑτέρᾳ ἐξ αὐτῶν *Vat.* *m* Διανέμουσα *Vat.* * Φρατρεία in *Lapi* verſione.

τῇ χρήμασιν, [a] ὡς ἐν τοῖς τότε καιροῖς, εὐπόρους, οἷς ἤδη παῖδες ἦσαν, διώκισεν ἀπὸ τῶν ἀσήμων καὶ ταπεινῶν, καὶ ἀπόρων. καλεῖ δὲ τοὺς μὲν ἐν τῇ καθ' ἑτέραν τύχῃ, Πληβείους, ὡς δ' ἂν Ἕλληνες εἴποιεν, δημοτικούς· τοὺς δ' ἐν τῇ κρείττονι, Πατρικίους, εἴτε ἀφ' τοῦ προσβεύειν ἡλικίᾳ τῶν ἄλλων, εἴθ' ὅτι παῖδες αὐτοῖς ἦσαν, εἴτε ἀφ' τῆς ἐπιφανείας τοῦ γένους· εἴτε ἀφ' πάντα ταῦτα· ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὡς ἄν τις εἰκάσῃε, [b] τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἔτι ἀφιδρύσης, τὸ παράδειγμα λαβών. ἐκεῖνοι μὲν εἰς δύο μέρη νείμαντες τὸ πλῆθος, Εὐπατρίδας [c] μᾶλλον'' ἐκάλουν τοὺς ἐκ τῶν ἐπιφανῶν οἴκων καὶ χρήμασι δυνατούς, οἷς ἡ τῆς πόλεως ἀνέκειτο προστασία· Δημοίους δὲ, τοὺς ἄλλους πολίτας, οἱ τῶν κοινῶν ἀδενὸς ἦσαν κύριοι· σιτοῦ χάριν δὲ καὶ ὅτοι προσελήφθησαν ὀπὶ τὰς ἀρχάς. Ⓐ μὲν δὴ τὰ πιθανώτατα περὶ τῆς Ρωμαίων πολιτείας ἱστοροῦντες, ἀφὰ ταύτας τὰς αἰτίας κληθῆναί φασι τοὺς ἄνδρας ἐκείνους Πατρικίους, καὶ τοὺς ἐκ γένους αὐτῶν, Πατρικίους· Ⓑ δὲ πρὸς τὸ ἴδιον φθόνον ἀναφέροντες τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀφαδάλλοντες εἰς δυσγένειαν τὴν πόλιν, καὶ ἀφ' ταύτα [d] Πατρικίους κληθῆναί φασιν, ἀλλ' ὅτι πατέρας εἶχον ἀποδεῖξαι μόνοι, ὡς τῆς γε ἄλλων ἀραπετῶν ὄντων, καὶ οὐκ ἐχόντων ὀνομάσαι πατέρας ἐλευθέρους. τεκμήριον δὲ τούτου φέρουσιν, ὅτι τοὺς μὲν πατρικίους ὁπότε δόξειε τοῖς βασιλεῦσι συγκαλεῖν, Ⓒ κήρυκες ἐξ ὀνόματός τε καὶ πατρόθεν ἀνεκάλουν· τοὺς δὲ δημοτικοὺς ὑπηρέταί τινες, [e] καὶ'' αὐλοῦσι [f] κέρασι βοείοις ἐμβυκανῶντες, ὅπῃ τὰς ἐκκλησίας σημῆναι. ἔστι δὲ ὅτε ἡ τῶν κηρύκων ἀνάκλησις τὴν εὐγενείας τῶν πατρικίων τεκμήριον, ὅτε ἡ τῆς βυκάνης φωνὴ τὴν ἀγνωσίας τῶν δημοτικῶν σύμβολον· ἀλλ' ἐκείνη μὲν τιμῆς, αὕτη δὲ τάχους. ἅ γὰρ οἷόντ' ἦν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὸ πλῆθος καλεῖν ἐξ ὀνόματος.

Ὁ δὲ Ρωμύλος ἐπειδὴ διέκρινε τοὺς κρείττους ἀπὸ τῶν ἡττόνων, εἰσομοθέτησε μὲν τοῦτο καὶ διέταξεν ἃ χρὴ πρᾶττειν ἑκατέρους· τοὺς μὲν εὐπατρίδας ἱερᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, καὶ δικάζειν, καὶ μὴ ἑαυτῶν τὰ κοινὰ προστατεῖν, ὅπῃ τῆς κατὰ πόλιν ἔργων μόνους· τοὺς δὲ δημοτικοὺς, τούτων μὲν ἀπολελύσθαι [g] τῶν πραγμάτων, ἀπείρους τε αὐτῶν ὄντας, καὶ δι' ἀπορίαν χρημάτων ἀσχόλους· γεωργεῖν δὲ καὶ κτηνοτροφεῖν, καὶ τοὺς χρηματοποιοὺς ἐργάζεσθαι τέχνας, ἵνα μὴ στασιάζωσιν, ὥσπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, ἢ τῶν ἐν τέλει προπηλακιζόντων τοὺς ταπεινοὺς, ἢ τῶν φαύλων καὶ ἀπόρων τοῖς ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς φθονούντων. πα-

84 ρακαταθήκας δὲ ἔδωκε τοῖς πατρικίοις τοὺς δημοτικούς, ὑπερέφας ἑκάστῳ [h] τῶν ἐκ τῆς πλήθους'' ὃν αὐτὸς ἐβούλετο, νέμειν προστάτην· ἔθος Ἑλληνικὸν καὶ ἀρχαῖον, ᾧ Θετταλοί τε μέχρι πολλοῦ χρώμενοι διετέλεσαν καὶ Ἀθηναῖοι καθαρχάς, [i] ὅπῃ τὰ κρείττω λαβών. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὑπερηφανικῶς ἐχρῶντο τοῖς πελάταις, ἔργά τε ὑπετάττοντες καὶ προσόδους ἐλευθέροις, καὶ ὁπότε μὴ προσχοίεν τι

& opibus (ut tunc ferebant tempora) abundantes, quibus jam erant liberi, ab obscuris & humilibus & egenis secrevit. Deterioris autem *fortunæ* homines, Plebejos vocavit, quos Græci δημοτικὲς appellarent: potioris vero fortunæ, Patres; sive quod alios ætate anteirent, sive quod liberi illis essent, sive propter generis nobilitatem, sive propter hæc omnia: exemplo (ut conjicere est) ab Athenienſium republica sumpto, quæ illo tempore adhuc florebat. Illi enim, multitudine bifariam divisa, eos qui ex illustri familia erant, & qui opibus valebant, εὐπατρίδας (*patricios*) vocabant, penes quos erat reipublicæ gubernatio: cæteros vero cives ἀγροίκους (*rusticos*) appellabant, qui nullum in republica suffragium habebant. Sed tamen progressu temporis hi quoque ad honores capiendos admissi sunt. Qui igitur res maxime probabiles de republica Romana scribunt, ob hasce causas ajunt viros illos Patres vocatos, & progeniem eorum Patricios: qui vero privata invidia impulsi hac de re loquuntur, & generis obscuritatem illi civitati falso objiciunt, non propterea Patricios eos appellatos ajunt, sed quod soli patrem ciere possent; quasi alii essent fugitivi, neque suos patres ingenuos ostendere possent. Atque ad hujus rei fidem hoc argumento utuntur, quod patriciorum unumquemque, quoties regibus eos convocare visum fuisset, præcones de suo ac patris nomine appellarent: plebejos vero ministri quidam iique frequentes cornibus bubulis concinentes ad concionem convocarent. Sed neque illa per præconem evocatio nobilitatis patriciorum est argumentum, neque etiam buccinæ vox ignobilitatis plebejorum est indicium: sed illud quidem honoris, hoc vero celeritatis est. Neque enim brevi temporis spatio tota plebs nominatim convocari poterat. ¶ Romulus porro, postquam secrevit potiores à deterioribus, leges tulit, & quid utrisque faciendum esset præscripsit: ut patricii sacra curarent, & magistratus gererent, & jus dicerent, & secum rempublicam administrarent, & urbana munia assidue obirent: plebeji vero horum quidem negotiorum essent immunes, quod eorum imperiti essent & ob rerum inopiam ipsis vacare non possent, agros vero colerent, pecus alerent, & artes quæstuosas exercerent; ne seditiones orirentur, sicut in aliis civitatibus, dum aut humiliores à potentioribus contemnuntur, aut viles & egeni excellentioribus invident. Patriciis autem plebejos commendavit, unicuique de plebe libera optione data, ut sibi quem vellet patronum eligeret: quem morem Græcum & antiquum, quo diu Thessali & prisci Athenienses sunt usi, ipse in melius convertit. Illi enim superbe clientibus utebantur, illis imperantes opera, liberos *ac ingenuos* homines parum decentia; & si quando omnia imperata non

Romulus Romanorum REX I.

IX.

a Οὓς ἐν τοῖς τότε καιροῖς εὐπόρους ἤδη, παῖδες οἷς ἦσαν *Vat.* b Hunc locum ita vertit *Lapus* quasi legisset τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἢ καὶ τῆς ἔτι ἀφιδρύσης. Hæc enim sunt ejus verba, *ex Athenienſium republica ea quæ tunc erat, seu etiam ex præsenti exemplo sumpto. Steph.* c Deest *Vat.* nec agnovisse videtur *Lapus.* Aut in μᾶλλον mutandum est illud μᾶλλον, aut ante δυνατοὺς ponendum. *Sylb.* Fortasse scripserat εὐπατρίδας μόνον ἐκάλουν aut μόνους. alioqui certe *Sylburgio* assentiendum. *Steph.* Scribo μᾶλλον αὐτῶν pro μᾶλλον. *Cas.* d Πατρικίους ἐκείνους κληθῆναί φασιν *Vat.* e Omittit *Vat.* f Sc. τοῖς βυκάναις. nam paullo post ita explicatur. *Port.* g Τῶν πραγμάτων *Vat.* h Desiderantur in *Cod. Ven.* i Ἐπεὶ τὰ κρείττω ἔλαβον *Vat.* atque ita legisse visus est *Lapus*: vertit enim, *quum meliora sumpserunt.* Scribo ἐπὶ τὸ κρεῖττω μεταλαβών. *Steph.*

Romulus Romanorum REX I.

non feciſſent, verbera intentantes, & cætera abutentes illis tanquam empticiis. Athenienſes autem hos clientes ob ſervitutem θῆτας appellabant: Theſſali vero πενέστας, vocabulo fortunam illis continuo exprobrantes. At Romulus decora etiam appellatione hanc rem cohoneſtavit, Patronatum nominans pauperum & humilium patrocinium: & commoda utriſque addidit officia, & eorum conjunctionem perhumanam ac civilem reddidit.

X. ¶ Jus autem patronatus tunc ab illo conſtituti, quod apud Romanos diu duravit, erat hujuſmodi. oportebat patricios ſuis clientibus jus interpretari, cujus illi eſſent imperiti; & illorum æque abſentium atque præſentium curam gerere, facientes quicquid liberorum cauſſa parentes facere ſolent & in rationibus pecuniarum & in earum contractibus; & lites pro clientibus injuria affectis ſuſcipere, ſiquis in ipſo contractu detrimentum accepiſſet, & eorum cauſſam contra accuſatores ſuſtinere; & (ut paucis multa expediam) oportebat eos clientibus tam à privatis quam à publicis negotiis omnem quietem, qua maxime opus illis erat, præſtare. Oportebat vero viciſſim ipſos clientes juvare ſuos patronos in elocandis filiabus, ſi earum parentes eſſent inopes; & ab hoſte redimere, ſiquis aut ipſorum aut ex liberis eorum captus fuiſſet; privatarum quoque litium perditarum æſtimationes & mulctas publicas pecuniarias pro ipſis proprio ære diſſolvere, pecuniam non mutuo ſed referendæ gratiæ cauſſa dantes; & in magiſtratibus, honoribus, aliiſque publicis impenſis, ſumptuum participes eſſe, non ſecus ac genere conjunctos. Commune autem utriſque erat, ut neque pium neque fas eſſet alteris alteros in judiciis accuſare, aut teſtimonium adverſum dicere, aut ſuffragium contrarium ferre, aut inter inimicos cenſeri. Quod ſi quis in aliquo hujuſmodi facinore deprehenſus fuiſſet, proditionis lege, quam Romulus ſanxerat, tenebatur. Et eum qui ejus criminis fuiſſet convictus, cuivis, ut Diti ſacrum, interficere licebat. Mos enim erat Romanis, ut, quos vellent impune occidi, eorum corpora alicui deo, præcipue vero inferis, devoverent: quod & ipſe Romulus tunc fecit. Quapropter ad multas ætates permanſerunt hæ clientium & patronorum conjunctiones poſteris omnibus commendatæ; ita ut nihil à cognatis, neceſſitudinibus differrent: & magnæ vertebatur laudi nobilibus quamplurimos clientes habere, & hæreditarias majorum clientelas conſervare, aliaſque virtute propria parare: ingenſque certamen erat utriſque de benevolentia, ne mutuis beneficiis alteri ab alteris vincerentur; ipſis clientibus pro virili parte nullum miniſterium patronorum cauſſa recuſantibus; & viciſſim patronis nullo modo volen-

τῶν κελευομένων, πληγὰς ἐντείνοντες, καὶ τἆλλα ὅσα περ ἀργυρωνήτοις [a] χρώμενοι. ἐκάλουν δὲ Ἀθηναῖοι μὲν θῆτας τοὺς πελάτας, [b] ὅτι δὴ λατρείας· Θετταλοὶ δὲ, πενέστας, ὀνειδίζοντες αὐτοῖς εὐθὺς ἐν τῇ κλήσει τὴν τύχην. ὁ δὲ Ῥωμύλος ὅπλοις τε εὐπρεπεῖ τὸ πρᾶγμα ἐκόσμησε, Πατρωνίαν ὀνομάσας τὴν τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν προστασίαν· καὶ τὰ ἔργα χρηστὰ [c] προσέθηκεν ἑκατέρωις, φιλανθρώπους καὶ πολιτικὰς [d] κατασκευάζουσαν αὐτοῖς τὰς συζυγίας. Ἦν δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνου τότε ὁρισθέντα [e] μέχρι πολλοῦ διαμείναντα Ῥωμαίοις ἐν τοιαῖσδε τὰς πατρωνίας τοιάδε· τοὺς μὲν [f] πατρώους ἔδει τοῖς ἑαυτῶν πελάταις ἐξηγεῖσθαι τὰ δίκαια, ὧν οὐκ ἔχειν ἐκείνους ὑπέθηκεν, πρόνοιάν τε αὐτοῖς καὶ μὴ πρόνοιαν ἀπὸ αὐτῶν ὀτιμελείας τέρπον, ἅπαντα προστάττοντας, ὅσα τοῖς παισὶν πατέρες, εἰς χρημάτων τε καὶ τῶν περὶ χρήματα συμβολαίων λόγον· δίκας τε ὑπὲρ τῶν πελατῶν ἀδικουμένων λαγχάνειν, εἴ τις βλάπτοιτο περὶ τὰ συμβόλαια, καὶ [g] τοῖς ἐγκαλοῦσιν ὑπέχειν· ὡς δὲ ὀλίγα περὶ πολλῶν ἂν τις εἴποι, πᾶσαν αὐτοῖς εἰρήνευν τῶν τε ἰδίων καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἧς μάλιστα ἐδέοντο, παρέχειν. τοὺς δὲ πελάτας ἔδει τοῖς ἑαυτῶν προστάταις θυγατέρας τε συνεκδίδοσθαι γαμουμένας, εἰ ἀπαναίζοιεν οἱ πατέρες χρημάτων· καὶ λύτρα καταβάλλειν πολεμίοις, εἴ τις αὐτῶν ἢ παίδων αἰχμάλωτος γένοιτο· δίκας τε ἀλόντων [h] ἰδίας" ἢ ζημίας ὀφλόντων δημοσίας ἀργυρικὸν ἐχούσας τίμημα ἐκ τῶν ἰδίων λύεσθαι χρημάτων, ἃ δανείσματα ποιοῦντας ἀλλὰ χάριτας· ἔν τε ἀρχαῖς καὶ [i] γερουσίαις, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς εἰς τὰ κοινὰ δαπάναις, τῶν ἀναλωμάτων ὡς τὸν γένει προσήκοντας μετέχειν. κοινὴ δ' ἀμφοτέροις ἦν τε ὅσιον ἦν τε δίκαιον λοιδορεῖν ἀλλήλων ὅτι δίκαις, ἢ καταμαρτυρεῖν, ἢ ψῆφον ἐναντίαν ὑπενεγκεῖν, ἢ μὴ τῶν ἐχθρῶν [k] ἐξετάζεσθαι. εἰ δέ τις ἐξελεγχθείη τούτων τι παραπεπτώκως, ἔνοχος ἦν τῷ νόμῳ τῶν πατρώων, ὃν ἐκύρωσεν ὁ Ῥωμύλος. τὸν δὲ ἁλόντα τῷ βουλομένῳ κτείνειν ὅσιον ἦν, ὡς θῦμα δὴ καταχθονίῳ Διός. ἔθος γὰρ Ῥωμαίοις, ὅσους ἐβούλοντο νηποινὶ τεθνάναι, τὰ τούτων σώματα θεῶν ὁτῳοῦν δοῦναι, μάλιστα δὲ τοῖς καταχθονίοις καταπομπάζειν· ὃ καὶ τότε ὁ Ῥωμύλος ἐποίησε. τοιγάρτοι διέμειναν ἐπὶ πολλὰς γενεὰς οὐδὲν παραφέρουσαι συγγενικῶν ἀναγκαιοτήτων αἱ τῶν πελατῶν τε καὶ προστατῶν συζυγίαι, παισὶ παίδων συνιστάμεναι· καὶ μέγας ἔπαινος ἦν τοῖς ἐκ τῶν ὀπιφανῶν οἴκων ὡς πλείστους πελάτας ἔχειν, τάς τε προγονικὰς φυλάττουσι παραδοχὰς τῶν πατρωνιῶν, καὶ παρὰ τὴν ἑαυτῶν ἀρετὴν ἄλλας ὀπιποιουμένοις· ὅ, τε ἀγὼν ὑπὲρ τῆς εὐνοίας, [l] ὑπὲρ ἧς μὴ λειφθῆναι τῆς ἀλλήλων χάριτος, ἔκτοπος ἦν ἀμφοτέροις ἀμφοτέρωις ἦν· τῶν μὲν πελατῶν ἅπασα τοῖς προστάταις ἀξιοῦντα, ὡς δυνάμεως εἶχον, ὑπηρετεῖν· τῶν δὲ πατρώων, ἥκιστα βουλο-

μένων

a Παροχρώμενοι *Vat.* b Ἀπὸ malit *Steph.* c Προσέθηκεν legiſſe videtur *Gelenius.* atque hanc lectionem commodiorem eſſe pronunciat *Portus.* d Ἐργαζομένην *Vat.* e Μέχρι πολλοῦ παραμείναντα χρόνου *Vat.* f Παρικίους hîc dicit pro πατρωνους, ut etiam pag. hujus v. ult. g Si codex mendo caret, hæc idem valent ac τοῖς δίκαιον ὑπέχουσιν. *Lapus* tamen videtur legiſſe τοῖς ἐγκαλοῦσιν ἀντεγκαλοῦσι. vertit enim *accuſantibus reſpondere.* At, cum hoc à verbis Græcis nimium recedat, rectius fortaſſe ἀντέχειν legeretur; & vertendum *accuſatoribus reſiſtere*: dicimus enim ἀντέχω σοὶ τὰ δίκαια καὶ τοῖς δικαίοις, & ipſe *Dionyſius* ait ἐν πολλῷ ἀντέχον τῇ παλαιοτροπίᾳ χρόνον. *Port.* h Deeſt *Vat.* i Perperam in *Ed. Steph.* γενεθλίων. Πατρωνίων legit *Xylander*, parum apte. *Sylb.* k *Inter inimicos cenſeri* vertit *Gelenius* recte, quem injuria *Sylburgius* reprehendit. *Valeſ.* in Harpocrat. v. ἐξετάζεσθαι. l Malim ἃ ὑπὲρ τοῦ μὴ λειφθῆναι. *Steph.*

a Μίσγον

μένων τοῖς πελάταις ἐσχλεῖν, χρηματικήν τε δόδειαν δωρεὰν παρεσκευάζων· ὥπως ἐγκρατὴς ὁ βίος αὐτοῖς ἀπήσης ἡδονῆς ᾖ τὸ μαχάριον ἀρετῇ μᾶλλον ἢ τύχῃ. Οὐ μόνον δ' ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τὸ δημοτικὸν ὑπὸ τῶν πατρικίων ἐῤῥύετο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποίκων αὐτῆς πόλεων, καὶ ὅσαι συμμαχίας καὶ φιλίας προσῆλθόσαν, καὶ ὅσαι πολέμῳ κρατηθεῖσαι ἐκάστη φύλακας εἶχε καὶ προστάτας ὃς ἐβούλετο Ρωμαίων. καὶ πολλάκις ἡ βουλὴ τὰ ἐκ τούτων ἀμφισβητήματα τῇ πόλει καὶ ἐθνῶν ὅλων τοὺς προσήκοντας αὐτῇ ἀποστέλλουσα, τὰ ὑπ' ἐκείνων δικασθέντα κύρια ἡγεῖτο. ὅτου δὲ ἄρξαι ἡ Ρωμαίων βέβαιος ἦν ὁμόνοια, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ Ρωμύλου κατασκευασθέντων λαβοῦσα ἐθῶν, ὥστε σπάνιόν τι δι' αἵματος καὶ φόνου τοῦ κατ' ἀλλήλων ἐχώρησαν οὗτος [d] ἑξακοσίων καὶ τεσσαράκοντα ἐτῶν, πολλῶν καὶ μεγάλων ἀμφισβητημάτων γενομένων τῷ δήμῳ πρὸς τοὺς ἐν τέλει πρός τε τοὺς κοινῶν, ὡς ἐν ἀπάσαις φιλεῖ [e] γενέσθαι μικρᾶς τε καὶ μεγάλαις πόλεσιν· ἀλλὰ πείθοντες καὶ διδάσκοντες ἀλλήλους, καὶ τὰ μὲν [f] εἴκοντες, τὰ δὲ παρ' ἐκόντων λαμβάνοντες, πολιτικαῖς ἐπαύοντο τὰς τε ἐγκλημάτων ἀμφισβήσεις. ἐξ οὗ δὲ Γάϊος Γράκχος, ὅτι δ' δημαρχικῆς ἐξουσίας γενόμενος, διέφθειρε τὴν τοῦ πολιτεύματος ἁρμονίαν, οὐκέτι πέπαυνται σφάττοντες ἀλλήλους, καὶ φυγάδας ἐλαύνοντες ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ὑδενὸς τῶν ἀνηκέστων ἀπεχόμενοι [g] πρὸς τὸ παρόν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἕτερος ἔσται τοῖς λόγοις καιρὸς ὑστερογενέστερος. Ὁ δὲ Ρωμύλος ἐπειδὴ ταῦτα διεκόσμησε, βουλευτὰς εὐθὺς ἔγνω καθίστασθαι, μὴ ὧν περαίνειν τὰ κοινὰ ἔμελλεν, ἐκ τῶν πατρικίων ἄνδρας ἑκατὸν ὑπολεξάμενος. ἐποιεῖτο δὲ αὐτῶν τοιάνδε τινὶ [h] ἁμάρτυρον αὐτὸς μὲν ἐξ ἁπάντων ἕνα τὸν ἄριστον ἀπέδειξεν, ᾧ τὰς κατὰ πόλιν ᾤετο δεῖν ὑπηρέτην οἰκονομίας, ὅτε αὐτὸς ἐξάγοι στρατιὰν ἐπιφόριον· τὸν δὲ φυλῶν ἑκάστῃ προσέταξε τρεῖς ἄνδρας ἑλέσθαι τοὺς ἐν τῇ φερεμμαστάτῃ τότε
86 ὄντας ἡλικίᾳ, καὶ δι' εὐγένειαν ὑπερφανεῖς. μετὰ δὲ τοὺς ἐκ νέα τούτους, ἑκάστῃ φυλῇ πάλιν ἐκέλευσε τρεῖς πατρικίων ὑπολέξαι τοὺς ὑπερηφανωτάτους· ἔπειτα τοῖς πρώτοις ἐννέα τοῖς ἐκ τῶν φυλῶν ἀποδειχθεῖσι τοὺς ἐννήκοντα προσθεὶς, οὓς αἱ φυλαὶ προεχείσαντο, καὶ τούτων ὃν αὐτὸς προέκρινεν ἡγεμόνα ποιήσας, τὸν τε ἑκατὸν ἐξεπλήρωσε βουλευτῶν ἀριθμόν. τοῦτο τὸ συνέδριον Ἕλλησὶ ἑρμηνευόμενον, Γερουσίαν [k] βέλεται δηλοῦν, καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὑπὸ Ρωμαίων καλεῖται. πότερον δὲ ἀπὸ γήρως τῶν [l] καταληγόντων εἰς αὐτὸ ἀνδρῶν, ἢ δι' ἀρετὴν τοιαύτης ἔτυχε τῆς [m] ὀνομασίας, οὐκ ἔχω τὸ ἀσφαλὲς εἰπεῖν. καὶ γὰρ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἀρίστους, Γέροντας εἰώθασιν οἱ παλαιοὶ καλεῖν. οἱ δὲ μετέχοντες τοῦ βουλευτηρίου, Πατέρες ἔγγραφοι προσηγορεύοντο, καὶ μέχρις ἐμοῦ τοῦτο ἐτύγχανον τὸ προσηγορίας. Ἑλληνικὸν δὲ ἄρα καὶ τοῦτο ἔθος ἦν.

tibus moleſtiam ſuis clientibus exhibere, nec ullum pecuniarum donum accipientibus. Tanta erat illorum in omni vita temperantia, & felicitatem virtute non fortuna metiebantur. *Romulus Romanorum* REX I.

XI. ¶ Non ſolum autem in ipſa urbe plebs patriciorum patrocinio defendebatur; ſed & coloniarum Romanarum & civitatum, quæ ſocietatis & amicitiæ cauſſa ſe populo Romano adjunxerant, & bello ſubactarum unaquæque, quos Romanorum cuſtodes & patronos voluiſſet, habebat. Et ſæpe ſenatus, harum & urbium & gentium controverſiis ad ipſarum patronos remiſſis, ipſorum judicia rata habuit. Adeo autem Romanorum concordia conſtans fuit, initio ſumpto ab illis moribus, quos Romulus introduxit & conſtituit, ut intra annos DCXXX. ad ſanguinem & cædem mutuam cives nunquam venerint: licet inter plebem & magiſtratus multæ & graves de republica controverſiæ exortæ fuerint (quemadmodum accidere ſolet in omnibus tam parvis quam magnis civitatibus:) ſed ſuadentes, & docentes mutuo, & partim res concedentes, partim à volentibus eas impetrantes, civiliter controverſias diremerint. Sed ex quo Cajus Gracchus tribunitiam poteſtatem adeptus reipublicæ concordiam perturbavit, non ceſſant ſe mutuo cædere, & ex urbe in exſilium ejicere; nec ab ullo nefario ſcelere abſtinent, ut vincant. Sed de his alibi opportunius agetur.

XII. ¶ Romulus igitur, quum hæc conſtituiſſet, ſtatim decrevit ſenatores creare, ut cum eo rempublicam adminiſtrarent, electis centum viris ex ordine patricio. Illos autem ita *elegit*: ipſe ex omnibus unum declaravit, quem maxime idoneum judicavit, cui rerum urbanarum adminiſtrationem committeret, quoties ipſe copias extra agri Romani fines duceret. Tribuum unamquamque juſſit tres viros ſibi eligere, qui per ætatem maxime ſaperent: quique ob nobilitatem eſſent illuſtres. Poſt hos novem, imperavit ut unaquæque curia tres patricios maxime idoneos eligeret: deinde, quum ad primos illos novem, qui à tribubus electi fuerant, addidiſſet xc. quos curiæ ſuis ſuffragiis legerant, hiſque ducem præfeciſſet, quem ipſe ante elegerat, centum ſenatorum numerum explevit. Hoc autem conſilium, ſi Græce vocabulum interpreteris, γερουσίαν (*ſenatum*) ſignificat & ad hanc uſque diem ita à Romanis vocatur. Utrum vero ob ſenectutem eorum qui in id *conſilium* lecti venerant, an ob virtutem hoc nomen habuerit, certo affirmare non poſſum. Priſci enim viros ætate & virtute præſtantes, ſenes appellare ſolebant. Qui autem ſenatorii ordinis erant, Patres conſcripti vocati fuerunt, & ad mea uſque tempora hanc appellationem retinebant. Hic autem mos & ipſe Græcus erat: etenim

a Μίτζον *Vat.* *b* Τῶν λοιπῶν τῆς πόλεως *Vat.* *c* Ἐκ τοῦ Ῥωμύλου *Vat.* *d* Legendum ἑξακοσίων καὶ ὀκτὼ. nam Tiberius Gracchus occiſus eſt anno ab Urbe condita ſexcenteſimo vicesimo primo, ut ex *Catalogo Coſſ.* & *Floro* patet. *Glarean.* & *Sigon.* *e* Γίγνεσθαι *Vat.* *f* Εἰκόντες *Vat.* *g* Ita loquens *Thucydidem* imitari voluit, apud quem (l. 1. p. 25. §. 41. *Ed. Oxon.*) τὰ ἀνήκεστα ἀκριβῶς τοῖς πάσχουσι πρὸς τὴν ὀργὴν. *Steph.* *h* Τῶν ἀρίστων legendum ſuſpicor. *Portus.* Δικαίριον ſcripſiſſe *Dionyſium* perſuaſum habeo. ſic enim paullo poſt, ὃν δὲ τῶν Δικαιοτάτων τούτων. *Caſ.* *i* Τρεῖς ὧν τῶν Πατρικίων *Vat.* *k* Δικαστὴν δηλῶν *Vat.* nec aliter *Lapum* legiſſe exiſtimo: nam verbum *ſignificare* poteſt. *l* Καταλοχίζοντων *Vat.* *m* Malim κλήσεως. *Steph.*

Romulus Romanorum REX I.

etenim reges, & quotquot à patre traditum regnum accepissent, & quos ipsa plebs sibi principes constituisset, consilium habebant quod ex optimatibus constabat; ut Homerus & antiquissimi poëtæ testantur. Neque (ut nostro seculo) regum priscorum dominatus erat nimium sui juris, neque ab unius sententia pendebat.

XIII. ¶ Constituto igitur senatu ex centum viris, animadvertens (quod verisimile erat) sibi etiam aliqua juvenum instructa *& armata* manu opus fore, tum ad corpus suum tutandum, tum etiam ut ad urgentes necessitates eorum opera uteretur, ccc. viros illustrissimarum familiarum, corpore robustissimos elegit, quos Curiæ designarent (eodem modo quo Senatores) unaquæque Curia decem juvenes: hisque viris semper erat stipatus. Illis autem omnibus commune nomen fuit, ut etiam nunc est in usu, Celeres, ut plerique scribunt, à ministerii celeritate; nam promptos & ad opus veloces, Romani celeres vocant. Sed, ut Valerius Antias ait, à duce suo hoc nomen habent: nam his dux erat maxime insignis, cui tres centuriones parebant, & illis alii, qui minores præturas gerebant, qui per urbem illum hastati sequebantur, & imperata faciebant; in ipsa vero militia propugnatores & defensores erant. Et sæpe isti in prœliis victoriæ auctores erant, quod & pugnandi initium facerent, & omnium postremi recederent; equites quidem, ubi campus ad equestre certamen esset commodus; pedites vero, ubi locus esset asper, & ad equitandum incommodus. Hunc autem morem Romulus mihi videtur à Lacedæmoniis accepisse, comperto quod apud illos generosissimi quique juvenum erant regum custodes, quibus utebantur protectoribus in bellis, equitibus

XIV. juxta ac peditibus existentibus. ¶ His constitutis, distribuit honores & potestates, quas unumquemque habere volebat. Ac regis quidem hæc munia eximia esse jussit: primum, ut sacrorum & sacrificiorum principatum haberet, & omnes res divinæ ac piæ per eum agerentur. Deinde, ut legum ac morum patriorum custos esset, & omnis juris naturalis & ex communi hominum consensu pactoque scripti curam gereret; & de gravissimis injuriis ipse cognosceret, leviorum vero caussarum cognitionem senatoribus permitteret; ita tamen ut caveret ne quid interim in judiciis peccaretur; & senatum cogeret, populumque convocaret, primusque sententiam diceret, quæque pluribus visa fuissent, ea faceret. Atque hos honores regi detulit: præterea vero, ut in bello summum haberet imperium. Confessui vero senatus hunc honorem & potestatem dedit, ut

τοῖς γῶν βασιλεῦσιν, ὅσοι τε [a] πατρίους ἀρχὰς παρελάβοσαν, καὶ ὅσους ἡ πληθὺς αὐτὴ καταστήσαιτο ἡγεμόνας, βουλευτήριον ἦν οὐκ ὀλίγον, ὡς Ὅμηρός τε καὶ οἱ παλαιότατοι τῶν ποιητῶν μαρτυροῦσι καὶ οὐχ, ὥσπερ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, αὐθάδεις καὶ μονογνώμονες ἦσαν αἱ τῶν ἀρχαίων βασιλέων δυναστεῖαι.

Ὡς δὲ [b] κατεσκευάσατο καὶ τὸ βουλευτικὸν τῶν γερόντων συνέδριον οὐκ ἔλαττον ἀνδρῶν, ὁρῶν, ὥσπερ εἰκὸς, ὅτι καὶ νεότητος αὐτῷ δεήσει τινὸς συντεταγμένης, ἣ χρήσεται φυλακῆς ἕνεκα τοῦ σώματος, καὶ [c] πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων, ὑπηρεσίας, τριακοσίους ἀνδρας οὐκ ἔλαττον ὀπλιφανεστάτων οἴκων τοὺς ἐρρωμενεστάτους τοῖς σώμασιν ὁπλεξάμενος, οὓς ἀπέδειξαν αἱ φρατρίαι τὸν αὐτὸν τρόπον ὃν περ τοὺς βουλευτὰς, ἑκάστη φρατρία δέκα νέους, τούτους τοὺς ἄνδρας ἀεὶ περὶ αὑτὸν εἶχεν· ὄνομα δὲ κοινὸν ἅπαντες, [d] ὃ καὶ οἱ νῦν κατέσχηκε[e]", ἔχοι Κελέριοι, ὡς μὲν οἱ πλείους γράφουσιν, [e] ὅτι τὸ ὀξύτητος τῆς ὑπηρεσίας· τοὺς γὰρ ἑτοίμους καὶ ταχεῖς [f] ὅτι τὰ ἔργα, Κέλερας οἱ Ρωμαῖοι καλοῦσιν· ὡς δὲ Οὐαλέριος ὁ [g] Ἀντιάς φησιν, [h] ὅτι τοῦ ἡγεμόνος τοῦτ' [i] ἔχοντες τὄνομα. διὸ καὶ τούτων ἡγεμὼν ὁ ἀφανέστατος, ᾧ τρεῖς ὑπετάγησαν ἑκατονταρχαι, καὶ αὖθις ἑτέρῳ τοσούτῳ ἐκείνοις ἕτεροι, τὰς ἑκατοντεστέρας ἔχοντες ἀρχάς· οἳ καὶ πόλιν μὲν ἀγχιμοφόροι τε αὖπαλ [k] περιελάθην, καὶ τῶν κελευομένων ὑπηρέται· καὶ δὲ τὰς στρατείας τοσοῦτοι τε ἦσαν καὶ τοσοῦτοι· καὶ τὰ πολλὰ ὅτοι κατώρθουν ἐν τοῖς ἀγῶσι, πρῶτοί τε ἄρχοντες τῆς μάχης, καὶ τελευταῖοι τῶν ἄλλων ἀφιστάμενοι· ἱππεῖς μὲν, ἔνθα ὀπτήδειον εἴη πεδίον [l] ἱππομαχῆσαι· πεζοὶ δὲ, ὅπου τραχὺς εἴη καὶ ἄνιππος τόπος. τοῦτό μοι δοκεῖ τοῦ Λακεδαιμονίων μετενέγκασθαι τὸ ἔθος, μαθὼν ὅτι καὶ παρ' ἐκείνοις οἱ γενναιότατοι [m] τῶν νέων φύλακες ἦσαν τῶν βασιλέων, οἷς ἐχρῶντο καὶ τοὺς πολέμους [n] παρασπίσαις, ἱππεῦσί τε ὕσι καὶ πεζοῖς. Καταστησάμενος δὴ ταῦτα διέκρινε τὰς τιμὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἃς ἑκάστοις ἐβούλετο ἔχειν. βασιλεῖ μὲν οὖν ἐξῆρητο τάδε τὰ γέρα· πρῶτον μὲν, ἱερῶν καὶ θυσιῶν ἡγεμονίαν ἔχειν, καὶ πάντα δι' ἐκείνου παραπέμπεσθαι τὰ παρὰ τοὺς θεοὺς ὅσια· ἔπειτα, νόμων τε καὶ πατρίων ἐθισμῶν φυλακὴν ποιεῖσθαι, καὶ παντὸς τοῦ κατὰ φύσιν ἢ κατὰ συνθήκας δικαίου προνοεῖν, τῶν τε ἀδικημάτων τὰ μέγιστα μὲν αὐτὸν δικάζειν, τὰ δὲ ἐλάττονα τοῖς βουλευταῖς ἐπιτρέπειν, προνοούμενον ἵνα μηδὲν γένηται παρὰ τὰς δίκας πλημμελές· βουλήν τε συνάγειν, καὶ δῆμον συγκαλεῖν, καὶ γνώμης ἄρχειν, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς πλείοσιν ἐπιτελεῖν. ταῦτα μὲν ἀπέδωκε βασιλεῖ τὰ γέρα, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ἡγεμονίαν ἔχειν αὐτοκράτορα ἐν πολέμῳ· τῷ δὲ συνεδρίῳ τῆς βουλῆς τιμὴν καὶ δυναστείαν ἀνέθηκε τοιάνδε,

87

a Vel πατρῴας ἀρχὰς vel πατρικὰς potius scripsisse *Dionysium* crediderim. Sic πατρῴων ἀρχῶν alibi non uno in loco dicit. *Steph.* b Κατασκεύασε *Vat.* c *Lapus* videtur legisse πρὸς τὰ κρατεῖ γινόμενα τῶν ἱερῶν ὑπηρέσια, dum vertit ad *urgentia rerum ministeria.* Sed ferri nostra scriptura potest, ut ὑπηρεσίας sit idem quod ὑπηρεσίας ἕνεκα, sicut in præcedenti membro loquitur. *Sylb.* d Desunt *Vat.* Videntur & à *Lapi* codice abfuisse, quum omissa sint in versione. parum certe quadrant ad præcedentia. *Sylb.* Pro οἱ νῦν scribo οἳ νῦν. i. e. *Nomen commune omnes illi* (*quod etiam* retinent *qui hodieque constituuntur*) *habuere, Celeres.* Hic ni fallor est loci sensus. κρατίστους ex usu linguæ Græcæ pro κρατίστους εἰώθασι. *Cas.* e Hîc quoque ἐπὶ pro ἀπὸ, itidemque mox v. 19. quanquam ibi aliqua est imperii significatio. *Sylb.* f Περὶ τὰ ἔργα *Vat.* g Ἀντιὰς φησιν *Vat.* h Ἐπὶ τῷ ἡγεμόνι αὐτῶν τοῦτ *Vat.* i Ἔχοντες legisse videntur *Lapus* & *Gelenius.* Sed ἴσχοντες retinere nihil vetat. *Sylb.* k Περιελάθην *Vat.* l Εἰς πομαχῆσαι *Vat.* m Τῶν νέων τριακόσιοι φύλακες *Vat.* n Hi ipsi sunt quos συνασπίζοντας circa regem Cleombrotum in pugna Leuctrica commemorat *Diodorus Siculus.* l. xv.

a Anni-

τοῦ παντὸς ὅτῳ ἂν εἰσηγῆται βασιλεύς, ἀφ᾽ ἑνὸς γινώσκειν τε καὶ ψῆφον ὑπιφέρειν· καὶ ὅ, τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι, τοῦτο νικᾶν· ἐκ τῆς Λακωνικῆς πολιτείας καὶ τοῦτο μετενηγκάμεθα. οὐδὲ γὰρ οἱ Λακεδαιμονίων βασιλεῖς αὐτοκράτορες ἦσαν ὅ, τι βούλοιντο πράττειν, ἀλλ᾽ ἡ γερουσία πᾶν εἶχε τοῦ κοινοῦ τὸ κράτος. τῷ δὲ δημοτικῷ πλήθει τρία ταῦτα ἐπέτρεψεν, ἀρχαιρεσιάζειν τε καὶ νόμους ὑπικυρῶν, καὶ περὶ πολέμου βουλεύεσθαι, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐφῇ, οὐδὲ τούτων ἔχοντι τὴν ἐξουσίαν [a] ὁπόλιπτον, ἂν μὴ καὶ τῇ βουλῇ [b] ταῦτα δοκῇ. ἔφερε δὲ τὴν ψῆφον [c] οὐχ ἅμα πᾶς ὁ δῆμος, ἀλλὰ κατὰ φράτρας συγκαλούμενος· ὅ, τι δὲ ταῖς πλείοσι δόξειε φράτραις, τοῦτο ὑπὲρ τοῦ βουλεύματος ἐφέρετο. ἐφ᾽ ἡμῶν δὲ μετάκειται τὸ ἔθος. οὐ γὰρ ἡ βουλὴ βούλευμα τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου, τοῦ δ᾽ ὑπὸ τῆς βουλῆς γνωσθέντων ὁ δῆμός ἐστι κύριος. πότερον δὲ τῶν ἐθῶν κρεῖττον, ἐν κοινῷ τίθημι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν. ἐκ δὲ τῆς ἀφαιρέσεως ταύτης οὐ μόνον τὰ πολιτικὰ πράγματα σώφρονας ἐλάμβανε καὶ τεταγμένας τὰς διοικήσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ πολεμικὰ ταχείας καὶ εὐπειθεῖς. ὁπότε γὰρ αὐτῷ φανείη [d] στρατείαν ἐξάγειν, ὅτε χιλιάρχους τότε ἔδει ἀποδείκνυσθαι καὶ φυλάς, οὔτε ἑκατοντάρχας καὶ λόχους, οὔτε ἱππέων ἡγεμόνας, οὔτε ἐξαριθμεῖσθαί τε καὶ [e] λογίζεσθαι, καὶ [f] τάξιν ἕκαστον τὴν προσήκουσαν ἀναλαμβάνειν· ἀλλὰ βασιλεὺς μὲν τοῖς χιλιάρχοις παρήγγελλεν, ἐκεῖνοι δὲ τοῖς λοχαγοῖς· τοῖς δὲ τούτων οἱ [g] δεκάρχοι μαθόντες, ἐξῆγον τοὺς ὑποτεταγμένους
88 ἑαυτοῖς ἕκαστοι· ἀφ᾽ ἑνὸς δὲ [h] κελεύματος εἴτε ἅπασα ἡ δύναμις, εἴτε μοῖρά τις ἐξ αὐτῆς κληθείη, τὰ ὅπλα ἔχουσα πρὸς εἰς τὸ ὑποδεχθὲν τόπον εὐτρεπής. Τεταγμένοις [i] οὖν καὶ κεκοσμημένοις πρὸς εἰρηνοῦν τε ἀποχρώντως, καὶ πρὸς τὰ πολέμια ὑπερτελεῖς, [k] ἐκ τούτων τοῦ πολιτεύματος τὴν πόλιν ὁ Ῥωμύλος ἀπεργάσατο· μεγάλην δὲ καὶ πολυάνθρωπον ἐκ τούτων. πρῶτον μὲν εἰς ἀνάγκην κατέστησε τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς ἅπασαν ἄῤῥενα γενεὰν ἐκτρέφειν, καὶ θυγατέρων τὰς πρωτογόνους· ἀποκτιννύναι δὲ μηδὲν τοῦ γενομένου νεώτερον τετιτθοῦ, πλὴν εἴ τι γένοιτο παιδίον ἀνάπηρον, ἢ τέρας εὐθὺς ἀπὸ γονῆς. ταῦτα δ᾽ οὐκ ἐκώλυσεν ἐκτιθέναι τοὺς γεγαμηκότας, ἐπιδείξαντας πρότερον πέντε ἀνδράσι τοῖς ἔγγιστα οἰκοῦσιν, ἐὰν κἀκείνοις σωφρονῇ. κατὰ δὲ τοῦ μὴ πειθομένου τῷ νόμῳ ζημίας ὥρισεν ἄλλας τε καὶ τὴν οὐσίας αὐτοῦ τὴν ἡμίσειαν τῷ [l] δημοσίᾳ. ἔπειτα μαθὼν πολλὰς τοῦ κατὰ τὴν Ἰταλίαν πόλεων πονηρῶς ὑπὸ τυραννίδων τε καὶ ὀλιγαρχιῶν, τοὺς ἐκ τούτων ἐκπίπτοντας τοῦ πόλεων, συχνοὺς ὄντας, εἰ μόνον εἶεν ἐλεύθεροι, ἀγαπείων ὅτε συμφορὰς ὅτε τύχας αὐτοῦ, ὑποδέχεσθαι καὶ μεγάλην ὡς ἑαυτὸν ἐπεχείρει, τήν τε Ῥωμαίων δύναμιν αὐξῆσαι βουληθείς,

de re qualibet, quam rex ad ipsum retulisset, cognosceret & suffragium ferret; & quod plurium sententiis approbatum fuisset, id vinceret: atque hoc quoque ex Laconica republica desumptum est. Neque enim Lacedæmoniorum reges summum habebant imperium, ita ut quicquid libuisset facerent: sed summa totius reipublicæ administratio penes senatum erat. Plebi vero hæc tria concessit, magistratus creare, leges sancire, & de bello decernere, quoties rex permisisset; ita tamen, ut ne horum quidem absolutam haberet potestatem, nisi idem senatui visum fuisset. Suffragia autem ferebat non simul totus populus, sed per curias convocatus: quod vero plures curiæ comprobassent, id ad senatum referebatur. Sed nostra ætate hæc consuetudo est mutata. neque enim senatus cognoscit de plebiscitis, sed senatusconsultorum ipsa plebs est arbitra. Utra vero consuetudo sit melior, rem in medio relinquimus, ut, qui voluerint, eam considerent. Quum igitur munia in hunc modum distribuisset, non solum res civiles prudenter & ordine administrabantur, sed etiam res bellicæ celeriter & obsequenter gerebantur. Quoties enim ipsi copias educere visum fuisset, neque tribuni tributim tunc erant creandi, neque centuriones centuriatim, neque magistri equitum; neque *tunc* exercitus erat lustrandus, aut recensendus, neque cuiquam ad ordinem aliquem proprium eundum: sed rex tribunis imperabat, illi vero centurionibus, & ab his edocti decuriones singuli milites sibi subditos educebant. Itaque, ad unum edictum, sive totus exercitus, sive aliqua ejus pars evocaretur, cum armis ad locum sibi designatum parata aderat. ¶ Romulus igitur his institutis civitatem instructam & ornatam, tam ad pacem quam ad res bellicas satis habilem & idoneam reddidit: eamque hac ratione & magnam & frequentem fecit. Primum quidem ejus colonis necessitatem imposuit educandi omnem virilem prolem, & è filiabus primogenitas: & *vetuit* ne ullum fœtum triennio minorem necarent, nisi infans aliquis mutilus aut prodigiosus statim in ipso partu editus fuisset. Nam non vetuit istiusmodi monstrosos partus à parentibus exponi, dummodo eos prius ostenderent quinque vicinis proximis, si & ipsi id comprobarent. In eos vero qui contra leges istas fecissent mulctas statuit, cum alias, tum etiam hanc, qua dimidium bonorum, quæ illi possiderent, ærario addixit. Deinde, quum animadvertisset multas Italiæ civitates male administrari à Tyrannis & paucorum dominatu, multos ex illis civitatibus profugientes, dummodo essent liberi, non inquirens ulterius vel in eorum calamitates vel fortunam, excipere & ad se traducere conabatur: eo consilio ut Romanorum potentiam augeret, &

Romulus Romæ rex I.

XV.

a Ἀπόλιπτον *Vat.* atque ita legendum esse primus conjiciebat *Camerarius*; forsan ex *Lapo*, qui vertit *potestatem absolutam*. b Si quis ταῦτα legat, non refragabor. *Sylb.* c Οὐχ ἅπας ὁ δῆμος *Vat.* d Potes etiam στρατιὰν legere. *Sylb.* e Λογίζεσθαι *Vat.* *Lapum* legisse λογίζεσθαι passive manifestum est. Sed præterquam quod active potius dici solet λογίζεσθαι quam passive, videri queat τωυτολογεῖν hac adjectione: & si λογίζεσθαι legatur, non itidem (ut putavit *Sylb.*) tautologia fuerit; quoniam hæc quæ adjiciuntur, καὶ τάξιν ἑκάστου τὴν προσήκουσαν ἀναλαμβάνειν, multo latius patent quam illud λογίζεσθαι. *Steph.* f Τάξιν ἑκάστους τὴν προσήκουσαν λαμβάνειν *Vat.* g Δεκαδάρχαι *Vat.* Δεκάδαρχοι, vel saltem δέκαρχοι aut δεκάρχαι legendum. *Sylb.* h Rectius κελεύσματος. *Portus.* i Μὲν οὖν *Vat.* k Ex τῶνδε *Vat.* l Καπιτωλίῳ *Vat.*

Romulus Romanorum REX I.

& vicinorum vires imminueret. Hæc autem ille faciebat, commentus ſpecioſam cauſſam, & rem ad dei gloriam ſimulate referens. Locum enim inter Capitolium & arcem medium (qui hodie Romana lingua Inter duos lucos dicitur, & qui tunc à re ipſa id nomen habebat, ab utroque ſc. latere quo eos colles attingit condenſis opacus arboribus) conſecravit, & aſylum ſupplicibus aperuit: & ibi exſtructo templo (ſed cui deorum aut geniorum, nihil certi habeo quod afferam) confugientibus in hoc templum ſupplicibus, per ſpeciem pietatis in deum, ſpoſpondit fore ut nullam ab inimicis injuriam paterentur; &, ſi apud ſe manere vellent, jura civitatis, & partem agri, quem hoſtibus ademptum quæſiſſet, ipſis impertiretur. Illi vero undique confluebant, fugientes domeſtica mala; nec alio amplius migrabant, quia quotidianis colloquiis & beneficiis ab eo detinebantur.

XVI. ¶ Tertium etiam fuit Romuli inſtitutum, quod præcipue Græcos exercere oportuiſſet, ut omnium inſtitutorum præſtantiſſimum (quemadmodum ego judico) quod etiam fuit Romanæ libertatis firmiſſimum fundamentum, quodque non minimum profuit ad res quæ ad parandum imperium pertinent: ſc. ut nec puberes in urbibus bello captis trucidarent, nec in ſervitutem redigerent, aut * agrum earum deſertum relinquerent; † ſed colonos in eas mitti, agrique partem ipſis aſſignari, urbeſque devictas fieri Romanorum colonias, & nonnullis etiam jus civitatis dari. His igitur atque aliis hujuſmodi inſtitutis *Romulus* coloniam ex parva magnam effecit, ut ipſa res indicat. Qui enim cum eo Romam condiderunt, non erant plures quam bis mille pedites, & pauciores quam trecenti equites: qui vero relicti ab eo fuerunt, quum ex hominum conſpectu ſublatus eſt, erant quadraginta & ſex millia peditum, & equites non multo pauciores quam mille. Quum autem ipſe horum inſtitutorum auctor fuiſſet, cum reges ejus ſucceſſores in republica gubernanda eandem rationem ſunt ſequuti, tum etiam qui magiſtratus annuos poſt illos geſſerunt; addentes & alia quædam, ita ut populus nulla gente, quæ hominum multitudine abundantiſſima haberetur, numero inferior eſſet. ¶ Dum autem Græcorum mores cum his confero, non poſſum ullo modo laudare illam conſuetudinem Lacedæmoniorum, & Thebanorum, & Athenienſium de ſe ob ſapientiam magnificentiſſime ſentientium; qui, quod ſuam nobilitatem retinere vellent, nec cuiquam, niſi rariſſime, jura ſuæ civitatis impertirentur (illud enim omitto, nonnullos etiam ſolitos eſſe hoſpites expellere) non ſolum nihil commodi ex hac ſua arrogantia perceperunt, ſed etiam maxima

καὶ τὰς τῶν πολεμίων ἐλαττῶσαι· ἐποίει δὲ ταῦτα πρόφασιν ἐξευρὼν εὐσεβῆ, καὶ εἰς θεοῦ τιμὴν τὸ ἔργον ἀναφέρων. τὸ γὰρ μεταξὺ χωρίον ὅ τε Καπιτωλίου καὶ τοῦ ἄλσους, ὃ καλεῖται νῦν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Δωδέκεδρον [a] μεθόριον δυοῖν δρυμοῖν, καὶ ἦν τότε ὃ συμβεβηκότος ἐπώνυμον, ὕλαις ἀμφιλαφέσι κατ' ἀμφοτέρας τὰς συναπτούσας τοῖς λόφοις λαγόνας ὑπόσκιον, ἱερὸν ἀνοίξας ἄσυλον ἱκέταις, καὶ ναὸν ὑπὲρ τούτῳ κατασκευασάμενος. [b] "Ὅτῳ δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων, οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν· τοῖς καταφεύγουσιν εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν ἱκέταις, ὅ τι μηδὲν κακὸν ὑπ' ἐχθρῶν παθεῖν ἐγγυητὴς ἐγένετο, καὶ εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας προφάσει, καὶ εἰ βούλοιντο παρ' αὐτοῦ μένειν, πολιτείας μεταδιδοὺς καὶ γῆς μοίρας ἣν [c] κτήσαιτο τοὺς πολεμίους ἀφελόμενος. οἱ δὲ συνέρρεον ἐκ παντὸς τόπου, τὰ οἰκεῖα φεύγοντες κακά· καὶ οὐκ ἔτι ἑτέρωσε ἀπανίστανto, ταῖς καθ' ἡμέραν ὁμιλίαις καὶ χάρεσιν ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενοι.

Τρίτον δὲ ἐπὶ Ῥωμύλου πολίτευμα, [d] ὃ παντὸς μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ἀσκεῖν ἔδει, κράτιστον ἁπάντων πολιτευμάτων ὑπάρχον, ὡς ἡ ἐμὴ δόξα φέρει, ὃ καὶ τὴν βεβαίαν Ῥωμαίοις ἐλευθερίας ἦρξε, καὶ τοῦ ὑπὲρ τὴν ἡγεμονίαν [e] ἀναγόντων οὐκ ἐλαχίστην [f] μοῖραν παρέσχε, τὸ μηκέτι καταστρέφειν ῥᾳδίαν τοῖς ἀλόντας πολέμῳ πόλεις, μήτε ἀνδραποδίζεσθαι, μηδὲ γῆν αὐτῶν ἀνίεναι μηδέποτε· [g] ἀλλὰ κληρούχους εἰς αὐτὰς ἀποστέλλειν ὅπῃ μέρει τινὶ τῆς χώρας, καὶ ποιεῖν [h] ἀποικίας Ῥωμαίων τὰς κρατηθείσας· οἷσιν δὲ καὶ πολιτείας μεταδιδόναι. ταῦτά τε δὴ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια κατασκευάμενος πολιτεύματα, μεγάλην οὐκ μικρᾶς ἐποίησε τὴν ἀποικίαν, ὡς αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ συνοικίσαντες μετ' αὐτοῦ τὴν Ῥώμην, ὡς πλείους ἦσαν ἀνδρῶν [i] τρισχιλίων πεζοί, καὶ τριακοσίων ἐλάττους ἱππεῖς· οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' ἐκείνου, ὅτε ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, πεζοὶ μὲν ἑξακισχίλιοι σχεδὸν τέτταρσι μυριάσιν, ἱππεῖς [k] δ' οὐ πολλοὶ ἀπέλιπον χιλίων. ἐκείνου δὲ ἀρξαντος τούτων τῶν πολιτευμάτων, οἵ τε βασιλεῖς οἱ μετ' αὐτὸν ἡγησάμενοι τῆς πόλεως τὴν αὐτὴν [l] ἐφύλαξαν αἵρεσιν, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους τοὺς ὑπατεύοντας ἀρχὰς, ἔστιν ἃ καὶ προσθέντες οὕτως, ὥστε μηδενὸς ἔθνους τοῦ δοκοῦντος εἶναι πολυανθρωποτάτου τὸν Ῥωμαίων δῆμον γενέσθαι ἐλάττονα. Τὰ δὲ Ἑλλήνων ἔθη πρὸς ταῦτα ἐξετάζων, οὐκ ἔχω πῶς [m] ἐπαινέσαιμι τά τε Λακεδαιμονίων καὶ τὰ τῶν Θηβαίων, καὶ τῶν μέγιστον ὑπὲρ σοφίας φρονούντων Ἀθηναίων, οἳ φυλάττοντες τὸ εὐγενὲς καὶ μηδενὶ μεταδιδόντες, [n] εἰ μὴ σπανίως, τὸ παρ' ἑαυτοῖς πολιτείας· ἐῶ γὰρ λέγειν ὅτι καὶ [o] ξενηλατοῦντες ἔνιοι πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελεῖσθαι τούτῳ τὸ μεγαλοπρεπείας ἀγαθὸν, καὶ τὰ μέγιστα δι'

89

[a] *Lapus* vertit *intermontium duorum quercetorum*; quaſi μεθόριον ſit ab ὄρος *mons* non ab ὅρος *finis, terminus*. ad verbum ſonat *interfinium duorum quercetorum*. i. e. locus in duorum quercetorum confinio ſitus. Vide *Livium* l. 1. c. 1. *Sylb.* [b] *Plutarchus* ait θεὸν Ἀσυλαῖον ſolitum appellari. *Caſ.* [c] *Lapum* & *Gelenium* ἣν κτήσαιτο legiſſe puto. Sed vulgata lectio melior. nam Romulus partem agri, quem nondum poſſidebat, & cujus dominium ſe brevi adepturum ſperabat, illis ſe daturum promittebat. *Port.* [d] Deeſt *Vat.* [e] Ἀγόντων *Vat.* [f] Μοῖραν ἐπήνεγκε μίαν *Vat.* [g] Infra luculentius explicat. p. 93. *Ed. Sylb.* cum dicit Romulum Antemnas & Cæninam miſiſſe colonos, quibus à civitatibus illis data fuerit tertia agri pars ſorte dividenda. *Sylb.* [h] Ἀποικίας τῆς Ῥώμης *Vat.* [i] Pro δισχιλίων (quod in *Ed. Steph.* obtinuit) cum *Cametario* repoſui τρισχιλίων, ex p. 72. v. 25. & p. 76. v. 39. præſertim quum *Lapi* quoque verſio eundem hîc numerum agnoſcat. *Sylb.* [k] Δ' ὡς πολὺ *Vat.* [l] Ἐφυλάξαν ὡς *Vat.* [m] Ἐπαινέσαιμι *Vat.* [n] Εἰ μὴ σπανίως *Vat.* [o] Ξενηλατοῦντες ἔνιοι *Vat.* * Al. *agrum earum compaſcuum* (aut *paſcuum pecori*) *relinquerent.* † Verum miſſis in eos colonis, proportione aliqua regionis colonias Romanorum facerent urbes victas. *Lapus.* Sed in partem agri ſorte dividendam colonos Romanos mitti, atque ita captas urbes ex hoſtibus colonias Rom. fieri. *Gelen.*

δι' αὐτὰ ἐζημίωσαν. Σπαρτιάται μὲν γε πλήσαντες μάχῃ τῇ πρὸς Λεῦκτρα, ὃν ἦσαν [a] χίλιοι καὶ ἑπτακόσιοι ἄνδρες ἀπέβαλον, οὐκ ἔτι τὴν πόλιν ἀνδρώσαντο ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης ἀναλαβεῖν, ἀλλ' ἀπέστησαν τῆς ἡγεμονίας καὶ ἀρχῆς. Θηβαῖοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι ἐξ ἑνὸς τοῦ πρὸς Χαιρώνειαν ἀτυχήματος, ἅμα τήν τε προστασίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἐλευθερίαν τὴν πάτριον ὑπὸ Μακεδόνων ἀφῃρέθησαν. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις [b] ὃν Ἰβηρίᾳ τε καὶ Ἰταλίᾳ πολέμους ἔχουσα μεγάλους, Σικελίαν τε ἀφεστῶσαν ἀναπορθήσῃ καὶ Σαρδόνα, καὶ τὴν ὑπὸ Μακεδονίᾳ καὶ ἔτι τὴν Ἑλλάδα πράγματα [c] ἐκπεπολεμωμένων, καὶ Καρχηδὼν ὅτι τὴν ἡγεμονίαν πάλιν ἀνιχαμένης, καὶ τῆς Ἰταλίας ὃ μόνον ἀφεστώσης ὀλίγου δεῖν πᾶσης, ἀλλὰ καὶ συνεπαγόσης τὸ [d] Ἀννιβαϊκὸν καλούμενα πόλεμον, τοσούτοις προσπεσὼν γενομένη κινδύνοις καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὃν ὅπως ἐκακώθη μᾶλλον τὰς τότε τύχας, ἀλλὰ καὶ προσέλαβεν ἰσχὺν [e] ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ μείζονα τῆς προτέρας, τῷ πλήθει τοῦ στρατιωτικοῦ πρὸς ἅπαντα μᾶλλον ἱκανὴν γενομένην τὰ δεινά, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ὑπολαμβάνουσί τινες, εὐνοίᾳ τύχης χρησαμένη· ἐπεὶ ταύτης γε χάριν ἂν ἦκεν ὑπορύχιον ἐξ ἑνὸς τοῦ πρὸς Κάννας πλήματος, ὅτε αὐτῆς ἀπὸ μὲν ἑξακισχιλίων ἱππέων ἑβδομήκοντα καὶ τετρακόσιοι περιελείφθησαν, ἀπὸ δὲ μυριάδων ὀκτὼ τὸ εἰς τὸ καινὸν στράτευμα καταγραφεισῶν, ὀλίγῳ πλείους τρισχιλίων ἐσώθησαν. Ταῦτά τε δὴ ἔγωγε ἀνδρὸς ἄγαμαι, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ἃ μέλλω λέγειν, ὅτι ἔγωγε καλῶς [f] οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις αἰτίας ὑπολαβών, ἃς θρυλοῦσι μὲν ἅπαντες οἱ πολιτικοί, κατασκευάζουσι δ' ὀλίγοι· [g] πρώτιστα μὲν τῷ τὸ θεῶν εὐνοϊκῶς, ἧς πρᾶξις ἅπαντα τοῖς ἀνθρώποις ὅτι τὰ κρείττω [h] συμφέρεται· ἔπειτα σωφροσύνῃ τε καὶ δικαιοσύνῃ, δι' ἃς ἧττον ἀλλήλοις βλάπτοντες μᾶλλον ὁμονοοῦσι, καὶ τὸ εὐδαιμονίᾳ δ' ταῖς αἰσχίσταις μετεῖσιν ἡδοναῖς ἀλλὰ τῷ καλῷ· τελευταίᾳ δὲ, τὴν ὑπὲρ πολέμου γενναιότητα, τὸ κατασκευάζουσαν εἰ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τοῖς ἔχουσιν ὠφελίμους· οὐκ ἀπὸ ξυμβάτου γίνεσθαι τούτων ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἔγωγε [i] ὅτι νόμοι ἀσυλίαι καὶ καλῶν ζῆλος [k] ἐπιτηδευμάτων εὐσεβεῖ καὶ σώφρονα καὶ τὰ δίκαια ἀσκοῦσαν, καὶ τὰ πολέμια ἀγαθὴν ἐξεργάζονται πόλιν· ὧν πολλοῦ ἔχει προήνοιθεν τὸ ἀρχαῖον ποιησάμενος ἀπὸ τῶν περὶ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια σεβασμῶν. ἱερὰ μὲν οὖν, καὶ τεμένη, καὶ βωμούς, καὶ ξοάνων ἱδρύσεις, μορφάς τε αὐτῶν, καὶ σύμβολα, καὶ δυνάμεις, καὶ δωρεὰς ἅς τὸ γένος ἡμῶν εὐηργέτησαν, ἑορτάς τε ὁπόσας τινὰς ἑκάστῳ θεῶν ἢ δαιμόνων ἄγεσθαι προσήκει, καὶ θυσίας αἷς χαίρουσι γεραιτέρωθεν πρὸς ἀνθρώπων, ὀχετείας τε αὖ καὶ πανηγύρεις, καὶ πόνων ἀναπαύλας, [l] καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὁμοίως κατεσήσατο τοῖς κρατίστοις

propter eam damna acceperunt. Spartani certe post cladem in prœlio ad Leuctra acceptam, in quo viros MDCC. amiserunt, ob istam calamitatem nunquam postea civitatem suam in integrum restituere potuerunt, sed imperium cum ignominia amiserunt. Thebani vero & Athenienses, ob eventum infelicem unius prœlii ad Chæroneam commissi, simul & Græciæ principatu & libertate patria à Macedonibus spoliati fuerunt. At Romanorum respublica quamvis in Hispania & Italia magna bella gereret, & occupata esset in recuperandis Sicilia & Sardinia, quæ defecerant; quamvis etiam Macedoniæ & Græciæ res ei adversarentur, & Carthago principatum denuo affectaret, & Italia non solum pene tota jam defecisset, sed etiam contra populum Romanum accerseret bellum quod Annibalicum dictum est; quamvis *inquam* uno eodemque tempore in tot pericula incidisset, non solum tamen non est afflicta illis casibus, sed etiam inde longe majorem quam antea potentiam sibi comparavit, militum multitudine ad quævis gravia discrimina semper sufficiente: sed non (ut quidam arbitrantur) fortunæ beneficio. Siquidem quod ad eam attinet, funditus periisset ob unam illam cladem ad Cannas acceptam, quum ei ex sex millibus equitum reliqui tantum fuerint CCCLXX. ex peditum vero LXXX. millibus in publicum exercitum conscriptis, paullo plures quam ter mille incolumes evaserunt. ¶ Hæc igitur in illo viro demiror, & ea præterea quæ sum dicturus: quod quum animadvertisset civitatum felicitatis eas esse caussas, quas omnes quidem politici prædicant, sed tamen pauci * assequuntur; primum deorum benevolentiam, qua præsente omnes res hominum in melius cedunt; deinde temperantiam & justitiam, ob quas *homines* se minus mutuo lædentes magis sunt concordes, & felicitatem non fœdissimis voluptatibus sed honestate metiuntur; postremo vero bellicam fortitudinem, quæ efficit ut & aliæ virtutes ipsis earum possessoribus sint fructuosæ: existimavit, unumquodque horum bonorum non fortuito contingere; sed vidit, bonis legibus & honestorum studiorum æmulatione, piam & temperantem & justam & re bellica præstantem civitatem reddi. Itaque in istas res plurimum curæ impendit, ducto initio à deorum & geniorum cultu. Templa igitur & fana, arasque & simulacrorum delubra, eorumque effigies, & insignia, & potestates, & dona quæ in humanum genus contulerunt, & dies festos quoscunque unicuique vel deorum vel geniorum celebrari convenit, & sacrificia quibus se ab hominibus coli gaudent, & ferias, & celebritates, & laborum quietem, & omnia istiusmodi instituit, sequutus optimos quosque

Romulus Romanorum REX L

XVIII.

a Plus justo numerum minuit *Dionysius*. nam Lacedæmoniorum quatuor mille in prœlio cecidisse ex *Xenophonte* & *Diodoro* constat. Vide *Meursium* de Regno Laconico pag. 81. b Εἰς Ἰβηρίαν τε καὶ Ἰταλίαν *Vat.* c Id est εἰς πόλεμον καθεστῶτων. nam ἐκπολεμῶσαι ἀντὶ τοῦ εἰς πόλεμον καταστῆναι *Harpocrat.* d Ἀννιβιακὸν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* errore manifesto. e Ambigue dictum est ἐξ αὐτοῦ. *Steph.* f Ὠικίζθαι *Vat.* g Πρῶτον μὲν τῷ περὶ τὸ θεῖον *Vat.* atque ita legisse videntur *Lapus* & *Gelenius.* h Φέρεται *Vat.* i Διότι νόμοι *Vat.* k Εὐσεβῆ καὶ δίκαια ἀσκοῦσαν καὶ σώφρονα καὶ πολέμια *Vat.* l Eusebius (qui totum hunc locum citat lib. 2. de *Præparat. Evangel.* cap. ult.) legit καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως κατεστήσατο τῶν κρατίστων περὶ τοῖς Ἕλλησι νομίμων. * Gelenius interpr. *pauci sectantur.* verbum tamen κατασκευάζουσι neque hoc neque illud sonat: sed intelligit paucos esse qui politicorum præcepta sequentes in rebuspubl. eas exstruant. *Port.*

a Ennii

Romulus Romanorum REX I.

que Græcorum ritus. Traditas autem de ipsis fabulas, in quibus sunt maledicta aut crimina in eos, sceleſtas & inutiles & turpes ratus, & non ſolum diis ſed ne hominibus quidem probis dignas, omnes rejecit: & cives ſuos aſſuefecit ad optime de diis & loquendum & ſentiendum, nullum beata natura indignum ſtudium ipſis attribuentes.

XIX. ¶ Neque enim Cœlus exectus à ſuis liberis apud Romanos auditur; neque Saturnus proprios natos abſumens, quod metuat ne illi vim ſibi afferant: neque Jupiter, Saturni regno everſo, incluſum patrem ſuum in Tartari carcere detinens; neque bella, neque vulnera, neque vincula, neque deorum ſervitutes apud homines; & nullus dies feſtus apud ipſos atratus aut lugubris agitur, habens planctus & luctus muliebres ob deos raptos, ut à Græcis fit in Proſerpinæ raptu, & in Bacchi caſibus, atque alia hujuſmodi. Neque quiſpiam videat apud eos, (quamvis mores jam ſint depravati) aut homines numine afflatos, aut furores corybanticos, aut cœtus clandeſtinos, aut bacchanalia & myſteria occulta, aut vigilias nocturnas virorum cum mulieribus in templis mixtorum, aut ullum aliud iſtiuſmodi monſtrum; ſed *videat* * caute omnia quæ ad deos ſpectant & fieri & dici, præter Græcarum & barbararum gentium morem. Et (quod omnium maxime ego ſum miratus) licet innumeræ gentes in urbem venerint, quibus omnino neceſſe eſt colere deos patrios ritu domeſtico, nulla tamen peregrina ſacra hæc civitas eſt æmulata, ita ut publice ea ſint recepta: (id quod multis urbibus jam accidit) ſed etiam ſiqua ſacra oraculis jubentibus in rempublicam introducuntur, ſuis ritibus cives ea colunt, rejectis omnibus fabuloſis ſuperſtitionibus; cujuſmodi ſunt ſacra matris Idææ. Quotannis enim prætores ex Romanorum inſtitutis ſacrificia & ludos in ejus honorem inſtituunt. Sacra autem ejus peragunt vir Phrygius & mulier Phrygia: & iſti per urbem ea circumferunt, Matri deorum ſtipem more ſuo hinc inde corrogantes, imagunculas pectori alligatas geſtantes, & ad modulos eorum qui tibiis ipſos ſequuntur & Matris magnæ carmina canunt incedentes, & tympana pulſantes. Nullus enim eſt Romanus indigena qui Matri magnæ ſtipem cogat, aut qui ad tibiarum modulationem per urbem incedat verſicolore ſtola indutus, aut Phrygiis ceremoniis deam colat, idque ex lege vel ſenatuſconſulto. Adeo prudenter ab omnibus externis deorum ritibus ea civitas ſibi cavet, &

τῶν παρ' Ἑλλησι νομίμων. τοὺς δὲ τοιουτοδομόνους περὶ αὐτῶν μύθους, ἐν οἷς βλασφημίαι τινές [a] εἰσι [b] κατ' αὐτῶν ἢ κατηγορίαι, πονηροὺς καὶ ἀνωφελεῖς καὶ ἀχθημονας ὑποληπτέον εἶναι, καὶ οὐχ ὅπως [c] θεῶν ἀλλ' οὐδ' ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀξίους, ἅπαντας ἐξέβαλε, καὶ παρεσκεύασε τοὺς ἀνθρώπους [d] κρίνειν περὶ θεῶν λέγειν τε καὶ φρονεῖν, μηδὲν αὐτοῖς [e] προσάπτοντας ἀνάξιον ὑπολήψεως μακαρίας φύσεως. Οὔτε γὰρ Οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων τοῖς Ρωμαίοις λέγεται· [f] οὔτε Κρόνος ἀφανίζων τοὺς ἑαυτοῦ γονέας, φόβῳ τῆς ἐξ αὐτῶν ὑποθέσεως· οὔτε Ζεὺς καταλύων τὴν Κρόνου δυναστείαν, καὶ καταπλείων εἰς τὸ δεσμωτήριον τοῦ Ταρτάρου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα· οὐδέ γε πόλεμοι, καὶ τραύματα, καὶ δεσμοὶ, καὶ ὑπηρεσίαι θεῶν παρ' ἀνθρώποις [g] ἑορτή τε παρ' αὐτοῖς οὐδεμία μελανείμων ἢ πένθιμος ἄγεται, κοπετοὺς ἔχουσα καὶ θρήνους γυναικῶν ὑπὲρ θεοῖς ἀφανιζομένοις, [h] ὥσπερ Ἕλλησιν ὑπιτελεῖται περί τε [i] Περσεφόνης ἁρπαγὴν, [k] καὶ τὰ Διονύσου πάθη, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· οὐδ' ἂν ἴδοι τις παρ' αὐτοῖς, καίτοι διεφθαρμένων [l] τὰ ἐθῶν ἤδη, οὐ θεοφορήσεις, οὐ κορυβαντιασμούς, [m] οὐκ ἀγερμούς, οὐ [n] βακχείας καὶ τελετὰς ἀπορρήτους, οὐ διαπαννυχισμοὺς ἐν [o] ἱεροῖς ἀνδρῶν σὺν γυναιξὶν, οὐκ ἄλλο τῶν παραπλησίων τούτοις τερατευμάτων οὐδέν, ἀλλ' εὐλαβῶς ἅπαντα θεραπεύοντά τε καὶ λεγόμενα τὰ περὶ τοὺς θεούς, ὡς οὔτε παρ' Ἕλλησιν οὔτε παρὰ βαρβάροις· καὶ ὁ πάντων μάλιστα ἔγωγε τεθαύμακα, καίτοι μυρίων ὅσων εἰς τὴν πόλιν [p] ἐληλυθότων ἐθνῶν, οἷς πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τοὺς πατρίους θεοὺς τοῖς οἰκοθεν νομίμοις, οὐδενὸς εἰς ζῆλον ἐλήλυθε τῶν ξενικῶν ὑπιτηδευμάτων ἡ πόλις [q] δημοσίᾳ, ὃ [r] πολλαῖς ἤδη συνέβη παθεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τινα χρησμοὺς [r] ἐπεισηγάγετο ἱερὰ, τοῖς ἑαυτῆς αὐτὰ τιμᾷ νόμοις, ἅπασαν ἐκβάλλουσα τερθρείαν μυθικὴν, ὥσπερ [t] τὰ τῆ Ἰδαίας ἱερά. θυσίας μὲν γὰρ αὐτῇ καὶ ἀγῶνας ἄγουσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος οἱ πρατῆρες [t] τοὺς Ρωμαίων νόμους· ἱερᾶται δὲ αὐτῆς ἀνὴρ Φρὺξ, καὶ γυνὴ Φρυγία· καὶ περιάγουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν οἵτοι [u] μητραγυρτοῦντες, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος, [x] τύπους τε περικείμενοι τοῖς στήθεσι, καὶ καταυλούμενοι πρὸς τὴν ἑπομένων τὰ μητρῷα μέλη, καὶ τύμπανα κρούοντες· Ρωμαίων δὲ τῶν αὐτιγενῶν οὔτε μητραγυρτῶν τις, οὔτε καταυλούμενος πορεύεται διὰ τῆς πόλεως, ποικίλην [y] στολὴν ἐνδεδυκὼς, οὔτε ὀργιάζων τὴν θεὸν [z] τοῖς Φρυγίοις ὀργιασμοῖς, κατὰ νόμον ἢ ψήφισμα βουλῆς. οὕτως εὐλαβῶς ἡ πόλις ἔχει πρὸς τὰ οὐκ ὀπιχώρια ἔθη περὶ θεῶν, καὶ πάντα

91

a Εἰσὶ *Vat.* *b* Περὶ αὐτῶν *Euſeb.* Sed noſtra lectio aptior & ſignificantior. *c* Τῶν θεῶν in *Euſeb.* Sed rectius omitti videtur articulus, quum itidem mox dicat ὐδ' ἀνθρώπων. *Sylb.* *d* Τὰ κάλλιστα *Euſeb.* nec diſplicet *Stephano.* *e* Προστιθέντας *Euſeb.* quod ferri poteſt (inquit *Steph.*) niſi forte προστρίψας ſcripſiſſe potius exiſtimandus eſt. *f* Οὔτε ὁ Κρόνος in *Euſeb.* atque etiam apud *Theodoretum* Sermone 3°. Περὶ Ἀγγέλων. quum tamen mox ſine articulo ſequatur Ζεύς. *g* Ἑορτὴ δὲ ἐδεμία πως αὐτοῖς μελανείμων ἢ πένθιμος πελεῖται in *Euſeb.* *h* Ἅπερ Ἕλλησιν ἐπιτελοῦνται *Euſeb.* *i* Φερσεφόνης *Vat.* *k* Καὶ τὰ Διονύσου πάθη *Euſeb.* *l* Τῶν θεῶν ἤδη perperam in *Euſeb.* Ἤδη τῶν ἐθῶν *Vat.* *m* Οὐκ ἀγερμοὺς *Vat.* Comma iſtud οὐκ ἀγερμοὺς non habet *Euſeb.* Agnoſcit *Lapus*; quanquam parum appoſite vertit *aggregationes*, quum ſignificet *circuitiones* quas agyrtæ ad ſtipem colligendam inſtituebant. non male huc quadrant iſta *Euſtathii* verba apud *Hom.* 1430, 36. λέγεται δὲ καὶ Αἴλιον Διονύσιον Αλικαρνασέα ἀγείρειν καὶ τὸ θεολέπτειν καὶ θεληδοσίν ἐπὶ νίκῃ ἢ ἑτέρῳ τινὶ τυύτῳ. *Sylb.* *n* Βακχίας habet *Euſeb.* Sed uſitatior eſt βακχείας. *Sylb.* *o* Poſt ἱεροῖς genitivum θεῶν inſerit *Euſeb.* *p* Ἐπιληλυθότων *Euſeb.* *q* Δημοσίᾳ in *Ed. Steph.* Sed δημοσίᾳ legiſſe videtur *Lapus.* *r* Πολλοῖς *Euſeb.* *s* Ἐπισήκτῃ ἱερὰ, τοῖς αὐτόθι αὐτὲ νομίμως μυθήμασιν, ἅπασαν ἐκβαλοῦσα περθρείας μυθικὴν *Euſeb.* *t* Τὰ τῆ Ἰδαίας θεᾶς ἱερὰ *Euſeb.* Τὰ τῆ Ἰδαίας θεᾶς ἱερὰ *Vat.* *u* Μιναγυρτοῦντες & mox μιναγυρτῶν habet *Euſeb.* Utramque lectionem probam eſſe exiſtimat *Vigerus*, quod vox μιναγύρτης occurrat apud *Heſychium* & *Suidam.* Verum *Euſebianam* rejicit *Car. Neapolis* ad Faſtos *Ovidii* p. 177. quod hæc corrogatio ſemel in anno fuerit, non menſtrua. Vide *Euſtathium* in *Hom.* p. 1824. v. 10. *Ed. Rom.* *x* Τύπους pro *planetibus* perperam accipit *Gelenius.* *y* Ἐνδεδυμένος *Euſeb.* *z* Οὐδὲ τοῖς Φρυγίοις *Euſeb.* * *Al.* religioſe.

a Μύθους,

πάντα ὀπλεύεται [a] τύφον, ᾧ μὴ πρόσεστι τὸ εὐσεβές. Καὶ μηδεὶς [b] ὑπολάβοι με ἀγνοεῖν ὅτι τῶν Ἑλληνικῶν μύθων εἰσί τινες [c] ἀνθρώποις χρήσιμοι· οἱ μέν, ὑπαινισσόμενοι τὰ τῆς φύσεως ἔργα [d] δι' ἀλληγορίας· οἱ δέ, παραμυθίας ἕνεκα συγκείμενοι τοῖς ἀνθρωπείοις συμφοραῖς· οἱ δέ, παραλύσεις ἐξαιροῦμενοι ψυχῆς καὶ [e] δείματα, καὶ δόξας καθαιροῦντες οὐχ ὑγιεῖς· οἱ δ', ἄλλης τινὸς ἕνεκα συμπλασθέντες ὠφελείας. ἀλλὰ καίτοι ὑπειλήφαμεν ταῦτα ὑπ' ἐνίων χεῖρον, ὅμως εὐλαβῶς ἔμοιγε προσκεῖσθαι πρὸς αὐτούς, καὶ τῶν Ῥωμαίων μᾶλλον ἀποδέχεσθαι θεολογίαν, σκοπούμενος ὅτι τὰ μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν μύθων ἀγαθὰ μικρά τε ὑπὲρ καὶ οὐ πολλοῖς δυνάμενα ὠφελεῖν, [f] ἀλλὰ μόνον τοὺς ἐξεταστὰς, ὧν ἕνεκα [g] γίνονται· ἀπάνιοι δ' εἰσὶν οἱ μετειληφότες ταύτης τῆς φιλοσοφίας. ὁ δὲ πολὺς καὶ ἀφιλοσόφητος ὄχλος ὑπὲρ τὰ χείρω λαμβάνειν φιλεῖ τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους, [h] καὶ πάσχειν δυοῖν θάτερον, ἢ καταφρονεῖν τῶν θεῶν, ὡς ὑπὸ πολλῆς κακο-
92 δαιμονίας κυλινδουμένων, ἢ τῶν ἀφίστων τε καὶ ἀθεωτάτων ὑπὸ κακοδαίμονος [i] ἀπέχεσθαι, θεοῖς αὐτὰ προσκείμενα ὁρῶν. [k] Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων τοῖς αὐτὸ μόνον τὸ θεωρητικὸν τῆς φιλοσοφίας [l] μέρος ἀποτεμνομένοις ἀφεάσθω σκοπεῖν. τὰ δὲ ὑπὸ Ῥωμύλου καταστάθεισης πολιτείας καὶ τάδε ἡγησάμην ἰσοείας ἄξια. πρῶτον μέν, ὅτι πολλοῖς σώμασιν ἀπέδωκε θεραπεύειν τὸ δαιμόνιον. οὐ γὰρ ἄλλῃ πόλει νεοκτίσῳ τοσοῦτοι ἱερεῖς καὶ θεραπευταὶ τῶν θεῶν εὐθὺς ἀποδειχθέντες ὀφθεῖεν ἂν εἰπεῖν ἔχοι. χωρὶς γὰρ τῶν ἐχόντων τὰς συγγενικὰς ἱερωσύνας, οἱ τὰ κοινὰ περὶ τῆς πόλεως ἱερὰ συντελοῦντες κατ' φυλάς τε καὶ φράτρας, ἑξήκοντα κατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχηγέτου. λέγω δὲ ἃ Τερέντιος [m] Οὐάρρων ἐν ἀρχαιολογίας [n] ἔγραψεν, ἀνὴρ τῶν κατ' [o] τὸν αὐτὸν ἡλικίαν ἀκμασάντων πολυπειρότατος. ἔπειτα, ὅτι τῶν ἄλλων φαύλως πως καὶ ἀπερισκέπτως ὡς ὑπὸ πολὺ ποιουμένων τὰς αἱρέσεις τῶν ὑπισχνουμένων τοῖς ἱερεῖς, καὶ τῶν μὲν ἀργυρίου τὸ πῆμον ἀποκρύπτειν ἀξιούντων, τῶν δὲ κλήρῳ λαγχανόντων [p] τοὺς ἱερεῖς", ἐκεῖνος οὔτε ὠνητὰς χρημάτων ἐποίησε τὰς ἱερωσύνας, οὔτε κλήρῳ μερίζεσθαι, [q] ἀλλ' ἐξ ἑκάστης φράτρας ὁμοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι δύο τοὺς ὑπὲρ πεντήκοντα ἔτη γεγονότας, τούς γέ τε προέχοντας τῶν ἄλλων, καὶ ἀρετῇ διαφόρους, καὶ χρημάτων περιουσίαν ἔχοντας ἀρκοῦσαν, καὶ μηδὲν ἠλαττωμένους τῶν περὶ τὸ σῶμα· τούτους δὲ οὐκ εἰς ὡρισμένον τινὰ χρόνον ἔχειν τὰς τιμὰς ἔταξεν, ἀλλὰ διὰ παντὸς ἧς βίου, στρατειῶν μὲν ἀπολελυμένους, διὰ τὴν ἡλικίαν, τῶν δὲ κατὰ τὴν πόλιν ὀχληρῶν, διὰ τὸν νόμον. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ γυναικῶν ἔδει τινὰ ἱερὰ [r] τελεῖσθαι, καὶ διὰ παίδων ἀμφιθαλῶν ἕτερα, ἵνα καὶ ταῦτα γένηται κατὰ τὸ καθῆκον, τάς τε γυναῖκας τῶν ἱερέων ἔταξε τοῖς ἑαυτῶν ἀνδράσι συνιερᾶσθαι, καὶ εἴ τι μὴ θέμις ἐστὶν ὑπὸ ἀνδρῶν

ab omni vana ſuperſtitione, in qua nihil de cori ineſt, abhorret. ¶ Nequis tamen exiſtimet me ignorare, aliquas fabulas Græcas hominibus eſſe utiles: alias quidem, quod naturæ opera per allegorias demonſtrent: alias vero, quod ad humanarum calamitatum conſolationem compoſitæ fuerint: alias vero, quod eximant animi perturbationes & terrores, & non ſanas opiniones evellant: alias vero, quod ad aliquam aliam utilitatem ſint confictæ. Sed licet hæc ego æque bene atque alius quivis ſciam, tamen in iſtis caute me gero, & Romanorum theologiam potius probo: cogitans, commoda quæ ex Græcis fabulis proveniunt parva eſſe, nec multis prodeſſe poſſe; ſed iis tantum qui in cauſſas, cur illæ compoſitæ fuerint, inquirunt. Pauci autem ſunt qui hujus philoſophiæ ſint participes: ſed vulgaris turba, quæ magna eſt, quæque hujus philoſophiæ eſt imperita, ſolet in deteriorem partem accipere quæ de illis dicuntur: eique horum alterum accidere *ſolet*, vel ut deos contemnat, ut magna infelicitate implicitos; vel à nullis fœdiſſimis & maxime ſceleſtis facinoribus abſtineat, * cum ea diis ipſis uſque adeo familiaria fuiſſe videat. ¶ Sed hæc quidem illis qui hanc ſolam partem contemplationis à philoſophia ſeparant, conſideranda relinquantur. Quod vero ad rempublicam à Romulo conſtitutam attinet, hæc quoque memoratu digna exiſtimavi. Primum, quod multos divino cultui addixit. In alia certe recens condita urbe tot ſacerdotes & deorum miniſtros ſtatim creatos nullus demonſtrare poſſet. Nam præter eos qui ſacerdotia gentilitia habebant, alii ſexaginta, qui publica ſacra pro civitate & tributim & curiatim facerent, illo regnante conſtituti fuerunt. Ea autem dico quæ Terentius Varro in ſuis antiquitatibus ſcripſit, vir omnium, qui ea ætate floruerint, peritiſſimus. Deinde quod, quum alii male quodammodo & inconſiderate plerunque eligant ſacerdotes, & alii cenſeant hujus honoris pretium voci præconis ſubjiciendum, alii vero ſacerdotia ſorte dividant: ipſe ſacerdotia neque venalia eſſe, neque ſorte dividi voluit; ſed legem tulit, qua juſſit ex ſingulis curiis creari duos, qui annum ætatis L. jam præteriiſſent, qui & genere aliis præſtarent, & virtute eſſent inſignes, & cenſum ſufficientem haberent, & corpore eſſent integro. His autem non ad certum aliquod tempus, ſed quamdiu viverent, hos honores conceſſit; eoſque militiæ, ob ætatem, & negotiorum urbanorum, ob legem, immunes fecit. ¶ Quoniam autem nonnulla etiam ſacra per mulieres fieri oportebat, & alia per pueros patrimos matrimoſque: ut hæc quoque optime peragerentur, juſſit uxores ſacerdotum cum ſuis maritis ſacerdotio fungi; & ſiqua ſacra nefas eſſet patrio more à viris

Romulus Romanorum REX I: XX.

XXI.

XXII.

a Μύθον, ᾧ μηδὲν ἐστι εὐσεβὲς *Euſeb.* b Ὑπολάβοι *Vat.* c Ἐν ἀνθρώποις *Vat.* d Διὰ λύπην & mox ἀνθρωπίνων habet *Euſeb.* e Δείγματα *Euſeb.* quod ſi quis malit, pro oſtentis accipiendum erit. *Sylb.* Quid ſi δήγματα legamus, quæ morſus illos calamitatum perturbationumque ſignificent? *Vigerus.* f Ἀλλὰ μᾶλλον *Vat.* g Γίνεται *Euſeb.* h Καὶ δυοῖν πάσχει θάτερον, ἢ καταφρονεῖ *Vat.* Καὶ πάσχει θάτερον ἢ καταφρονεῖν *Euſeb.* Sed vel infinita uſquequaque retinenda ſunt, vel finita. i Ἀπέχεται *Vat.* & *Euſeb.* k Ἀλλὰ σοὶ *Euſeb.* l Μέρος ἀσκῶσιν *Euſeb.* m Οὐάρων *Vat.* n Γέγραφεν *Vat.* o Non male legas τῶν αὐτῶν. *Sylb.* p Deſunt *Vat.* q Ἀλλ' ἐξ ἑκάστης φράτρας ἀπέδειξε δύο *Vat.* r Συντελεῖσθαι *Vat.* * Quum deos quoque his obnoxios videat. *Gelen.* & *Port.* perinde ac ſi ſcriptum eſſet, θεοὺς αὐτοῖς προσκειμένους. Rectius *Lapus*, qui προσκειμένα *appoſita* reddidit. *Steph.*

Romulus Romanorum REX I.

à viris fieri, hæc ab illis peragi, eorumque liberos miniſteria debita obire *juſſit*. Illis vero qui ſine liberis eſſent permiſit, ut ex aliis familiis, ex ſingulis curiis elegantiſſimos, puerum & puellam eligerent: hunc quidem, ad pubertatem uſque in ſacris miniſtrum futurum; illam vero, quamdiu in virginitate manſiſſet. Et hæc quoque (ut credo) ex Græcorum inſtitutis *in ſuam rempublicam* introduxit. Quæcunque enim illæ quæ καναφόροι (*caniſtriferæ*) appellantur, in Græcis ſacris faciunt, hæc ipſa apud Romanos peragunt illæ quæ *virgines Veſtales* vocantur. Hoc autem faciunt caput habentes ornatum corollis, cujuſmodi ſunt illæ quibus Epheſiæ Dianæ ſimulacra apud Græcos ornantur. Quæcunque vero apud Hetruſcos, & multo ante apud Pelaſgos faciebant in Curetum & Magnorum deorum ſacris illi qui ab ipſis Cadoli appellantur, hæc eodem modo miniſtrabant ſacerdotibus ii qui nunc à Romanis vocantur Camilli. Præterea juſſit ex unaquaque tribu vatem unum ſacris intereſſe, quem nos ἱεροσκόπον vocamus: ipſi vero Romani, exigua quædam priſcæ appellationis veſtigia retinentes, aruſpicem appellant. Omnes autem ſacerdotes & deorum miniſtros lege lata juſſit à curiis eligi, & confirmari ab illis qui deorum voluntatem per vaticinia interpretantur. ¶ Hiſque conſtitutis quæ ad divinum cultum pertinent, rurſus, ut dixi, valde appoſite diviſit ſacra curiis: aſſignans ſingulis deos & genios, quos perpetuo colere deberent: & certam pecuniam ad ſumptus in ſacra faciendos conſtituit, quæ ipſis ex ærario daretur. Et curiæ cum ſacerdotibus ſacrificia ſibi attributa faciebant, & una epulabantur diebus feſtis in curiali domo, cœnaculum enim ſingulis curiis erat exſtructum; & præter id conſecrata erat quædam (ut apud Græcos prytanea) domus communis omnibus curiis: ipſaque cœnacula curiæ vocabantur, & ad hanc uſque ætatem ita appellantur. Hoc autem inſtitutum videtur mihi ſumpſiſſe ex Lacedæmoniorum diſciplina, quæ eo tempore ibi vigebat in ſodalitiis: quam ipſe Lycurgus à Cretenſibus edoctus introduxiſſe, & qua plurimum reipublicæ *ſuæ* profuiſſe videtur. Nam hoc modo pacis tempore cives ad frugalitatem & temperantiam quotidiani victus aſſuefecit: at in bello unicuique pudorem & cautionem injecit ne ſuum ſocium deſereret,

XIII.

ὀργιάζεσθαι κατὰ νόμον τὸ ὀπτίχειον, ταύτας ὀπιτελεῖν, καὶ παῖδας αὐτοῖς τὰ καθήκοντα λειτουργεῖν· τοῖς δὲ ἄπασιν, ἐκ τῶν ἄλλων οἴκων τὰς καλλιστάτας καὶ εὐγενεστάτας ἐξ ἑκάστης φυλέτας, [a] κοῦρον καὶ κόρην· τὸν μέν, ἕως ἥβης [b] ὑπηρετεῖν ὀπὶ τοῖς ἱεροῖς· τὴν δὲ κόρην, ὅσον ἂν ᾖ χρόνον ἀγνὴ γάμων· ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων καὶ ταῦτα μετενεγκάμενος, ὡς ἐγὼ πείθομαι. ὅσαι μὲν γὰρ [c] αἱ κανηφόροι λεγόμεναι λειτουργοῦσιν ὀπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ταῦτα παρὰ Ρωμαίοις [d] αἵδε παρασταφορούμεναι. τοῦτο δὲ συντελοῦσι στεφάνοις κοσμούμεναι τὰς κεφαλάς, οἵοις κοσμεῖται τὰ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἀφιδρύματα παρ' Ἕλλησιν. ὅσαι δὲ παρὰ Τυρρηνοῖς, καὶ ἔτι πρότερον παρὰ Πελασγοῖς ἐτέλουν ὀπί τε Κυρήτων καὶ Μεγάλων θεῶν ὀργιασμοῖς ἃ καλούμενοι παρὰ αὐτοῖς [e] Κάδμοι, ταῦτα κατ' τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπηρετοῦσι τοῖς ἱερεῦσιν οἱ λεγόμενοι παρὰ [f] Ρωμαίων Κάμιλλοι. ἔτι πρὸς τούτοις ἔταξε μάντιν ἐξ ἑκάστης φυλῆς ἕνα παρεῖναι τοῖς ἱεροῖς, ὃν ἡμεῖς μὲν Ἱεροσκόπον καλοῦμεν, Ρωμαῖοι δὲ ὀλίγον τι τῆς ἀρχαίας φυλάττοντες ὀνομασίας, Ἀρούσπικα προσαγορεύουσιν. ἅπαντας δὲ [g] τούς τε ἱερεῖς καὶ λειτουργοὺς τῶν θεῶν ἐνομοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι μὲν ὑπὸ τῶν φρατρικῶν, [h] ἐπικυροῦσθαι δ' ὑπὸ τῶν ἐξηγουμένων τὰ θεῖα ἐξ μαντικῆς. Ταῦτα πρὸς τῇ θρησκευόντων τοὺς θεοὺς κατασκευάμενος, διῄρει πάλιν, ὡς ἔφην, κατ' ὀπτηδειότητα τοῖς φράτραις τὰ ἱερά, θεοὺς ἀποδεικνὺς [i] ἑκάστοις καὶ δαίμονας, οὓς ἔμελλον ἀεὶ σέβειν· καὶ τὰς εἰς τὰ ἱερὰ δαπάνας ἔταξεν, ἃς ἐχρῆν αὐτοῖς ἐκ τοῦ δημοσίου δίδοσθαι. συνέθυόν τε τοῖς ἱερεῦσιν αἱ φράτραι [k] εἰς τὰς ἀποφοιτησάσας αὐτοῖς θυσίας, καὶ συνευωχοῦντο κατὰ τὰς ἑορτὰς ὀπὶ τῶν φρατρικῶν ἑστιατορίων· [l] ἑστιατόριον γὰρ ἦν κατεσκευασμένον ἑκάστῃ φράτρᾳ· καὶ [m] σκεύη αὐτῷ [n] κατωσιώτο τις, ὅπερ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς πρυτανείοις, ἑστία κοινὴ τῶν φρατρικῶν. [p] ὄνομα δὲ τοῖς ἑστιατορίοις ἐστὶν, ὥσπερ ταῖς φράτραις, Κουρίαι, καὶ μέχρις ἐμοῦ οὕτω καλοῦνται. τοῦτο τὸ πολίτευμα δοκεῖ μοι λαβεῖν ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων ἀγωγῆς περὶ τὰ [q] φιλίτια κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὑπαρχούσης· ἣν Λυκοῦργος εἰσηγήσασθαι δοκεῖ παρὰ Κρητῶν μαθών, καὶ μεγάλα τὴν πόλιν ὠφελῆσαι· ἐν εἰρήνῃ μὲν, εἰς εὐτέλειαν [r] ἀνάγων τοὺς βίους, καὶ σωφροσύνην τῆς καθ' ἡμέραν ἀφῃτῆς· ἐν πολέμῳ δ', εἰς [s] αἰδῶ καὶ φρόνησιν καταστήσας ἕκαστον τοῦ μὴ καταλιπεῖν τὸν παρατάττων, ὦ καὶ

93

a Κόρον *Vat.* *b* Ὑπηρετεῖν τοῖς ἱεροῖς *Vat.* *c* Αἱ κανηφόροι λεγόμεναι ἐξ ἀρρητοφόροι λειτουργοῦσιν *Vat.* & *Lapi Cod.* *d* Αἱ παρασταφορούμεναι *Vat.* Αἵδε παρασταφορούμεναι legiſſe videtur *Lapus.* Probarem omnino (inquit *Caſaub.*) conjecturam *Porti*, exiſtimantis deſiderari vocem Ἑστιάδες; ac legerem αἱ Ἑστιάδες παρασταφορούμεναι: niſi moveret me, quod parum videntur reſpondere veſtales Romanorum canephoris Græcorum, nec multo magis arretophoris. Vide *Plutarchum* in *Numa.* *e* *Lapus* pro Κάδμιλοι dat *Cadulii* & *Cadmichi.* Κάβειροι & δαδοῦχοι ex *Strabonis* l. 10. legit *Glareanus.* & Καδύλλοι habet *Cod. Ven. Sylb.* Voce Κάδμιλοι (ſi ita ſcriptum ſit à *Dionyſio*) voluit ille intelligi τοὺς παστόλους ſive miniſtros ac ſacerdotes τῶν Μεγάλων θεῶν: quos deos conſtat non alios eſſe quam quos *Cabiros* veteres vocabant. quare non poſſum adſentiri iis qui Κάβειροι legunt pro Κάδμιλοι. *Caſ.* Καδμίλοι malit *Voſſius.* quem videſis in *Etymolog.* v. *Camillus.* & Idololatr. l. 2. c. 57. ut & *Bochartum* Geograph. Sacr. part. 2. l. 1. c. 12. *f* Ὑπὸ Ρωμαίων Κάμιλλοι *Vat.* *g* Τοὺς ἱερεῖς *Vat.* *h* Ἐπικυροῦσθαι *Vat.* quod verbum alteri præferunt *Sylburgius* & *Stephanus*, cum & alibi ſæpe illo utatur *Dionyſius.* *i* Ἑκάστοις *Vat.* *k* Illud εἰς redundare exiſtimat *Portus.* *l* Ita & apud *Plutarchum.* Sed rationi magis conſentaneum ut ἑστιατήριον ſcribatur: quod & alibi (niſi me memoria fallit) legerim. *Sylb.* *m* Σκεῦ αὐτῷ pro σκεῦος αὐτῷ. *Port.* In *Cod. Vat.* σὺν αὐτῷ. *n* Καθωσιῶτό τις perperam in *Ed. Steph.* Rectius fortaſſe (inquit *Sylb.*) legemus καθωσίωτο. nam hanc κοινὴν ἑστίαν infra tradit (p. 126. juxta *Ed. Sylb.*) à Numa fuiſſe conditam, non à Romulo. *Sylb.* *o* Ὥσπερ σὺν τοῖς Ἕλλησι τὸ πρυτανεῖον malit *Port.* *p* Ὄνομα δὲ ἐν τοῖς *Vat.* *q* Pro φιλίτια maluit *Gelenius* φειδίτια: quorum hoc, apud *Heſychium* legitur; illud, apud *Suidam*: utrumque ſua ſerie. utriuſque ſcripturæ meminit *Plutarchus* in *Sympoſ. Probl.* itidemque in *Lycurgo*, indicata ibi utriuſque ratione. *Dionyſii* etiam verba, quæ ſequuntur, utramque reſpiciunt etymologiam; dum pace τὴν φειδὼ ſpectari tradit, at bello τὴν φιλίαν. Apud *Athenæum* aliquoties invenies φειδίτια cum diphthongo. *Sylb.* *r* Ἀγῶν *Vat.* *ſ* Αἰδῶ ſcribendum, ſic etiam paullo infra pag. 93. v. 32. ſi Grammaticis fides. *Port.*

a Επὶ

ᾧ χ᾽ συνέπαιτο χ᾽ συνέθυτο χ᾽ κοινῶν ἱερῶν μετέσχεν. ᾧ μόνον δ᾽ ἔ πρέπει ζῆτα σοφίας χάριν ἄξιον ἐπαινεῖσθ᾽ ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ χ᾽ ἔ εὐτελείας τῆς θυσιῶν, ἃς γεγίρεσθ᾽ τοὺς θεοὺς ἐνομοθέτησεν, ὧν αἱ πλεῖσαι διέμειναν ἕως τῆς καθ᾽ ἡμᾶς ἡλικίας, εἰ χ᾽ μὴ πᾶσαι κατ᾽ τ᾽ ἀρχαῖον ὀπτελεῖσθαι τρόπον. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα παρακείμενα θεοῖς, [a] ἐπὶ τραπέζαις [b] ξυλίνοις ἀρχαϊκαῖς, ἐν κανοῖς καὶ πινακίσκοις [c] κεκριμένοις ἀλφίτων μάζας, χ᾽ πόπανα, καὶ ζέας, καὶ καρπῶν τινων ἀπαρχάς, χ᾽ ἄλλα τοιαῦτα λιτὰ χ᾽ εὐδάπανα χ᾽ πάσης ἀπειροκαλίας ἀπηλλαγμένα· καὶ ἀσπίδας εἶδον ἐγκεκραμένας οὐκ ἐν ἀργυρέοις χ᾽ χρυσοῖς ἄγγεσιν, ἀλλ᾽ ἐν ὀστρακίναις κυλίσκαις χ᾽ παρόχοις, χ᾽ πάνυ ἠγάσθην τῶν ἀνδρῶν, ὅτι ἀκραιφνῶσιν ἐν τοῖς πατρίοις ἔθεσιν, οὐδὲν ἐξαλλάττοντες τ᾽ ἀρχαίων ἱερῶν εἰς τὴν ἀλαζόνα [d] πολυτέλειαν. ἔστι μὲν οὖν ἃ χ᾽ Νομᾶς Πομπίλι᾽, ὁ μετὰ Ρωμύλον ἄρξας τ᾽ πόλεως, κατεσήσατο μνήμης ἄξια χ᾽ λόγου, παρεπόμενος τὴν γνώμην ἀνὴρ, χ᾽ τὰ θεῖα ἐζηλήσαθαι [e] σοφὸς ἐν λόγοις, ὑστερον μὲν ὢν ὕστερον ἐρῶ χ᾽ Τύλλ᾽ Ὁστίλι᾽ ὁ τρίτος ἀπὸ Ρωμύλου βασιλεύσας, χ᾽ πάντες οἱ μετ᾽ ἐκεῖνον γενόμενοι βασιλεῖς· ἀλλ᾽ ὁ τὰ σπέρματα χ᾽ τὰς ἀρχὰς αὐτοῖς παραδοὺς, χ᾽ τὰ κυριώτατα καταστησάμενος τῶν περὶ τὰ θεῖα [f] νομίμων", Ρωμύλ᾽ ἦν. Δοκεῖ δέ χ᾽ τ᾽ ἄλλης εὐκοσμίας, ᾗ χρώμενοι Ρωμαῖοι διεφύλαξαν εὐδαιμονοῦσαν τὴν πόλιν ὅτι πολλὰς γενεὰς, ἐκεῖν᾽ ἀρχαί, νόμοι καλοὶ χ᾽ συμφέροντες, ἀγεγράφθαι μὲν τοὺς πλείστους, ἔστι δ᾽ οὓς χ᾽ ἐν γράμμασι κειμένους καταστησάμενος, ὧν ἐγὼ τοὺς μὲν ἄλλους οὐδὲν δέομαι γράφειν, οὓς δὲ πάντων μάλιστα τεθαύμακα, χ᾽ ἐξ ὧν ἐναίνηπα καταφανῆ καὶ τὴν ἀλλὴν δ᾽ ἀνδρὸς [g] γενέσθαι νομοθετοῦντ᾽, ὡς αὐστηρὰ καὶ μισοπόνηρ᾽ ἦν, χ᾽ πολλὴν ἔχουσα πρὸς τοὺς ἡρωϊκοὺς βίους ὁμοιότητα, δι᾽ ὀλίγης ἐναργείας σημανῶ, τοσοῦτον προειπών, ὅτι μοι δοκοῦσιν ἅπαντες οἱ καταξάντες τάς τε βαρβαρικὰς χ᾽ τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας τὸ μὲν κοινὸν ὀρθῶς ἰδεῖν, ὅτι πόλιν ἅπασαν οὐκ πολλῶν οἴκων συνεστῶσαν, ὀρθόν γε πλεῖν εἰκὸς [h] ὅτε οἱ τ᾽ ἰδιωτικὸν εὐσταθοῦσι βίοι, χ᾽ χειμῶνα πολὺ ἄφνω, ὅταν κακῶς [i] ἐχόντοις ἔχωσι τὰ ἴσα· χ᾽ ὅτι δεῖ τ᾽ νῦν ἔχοντα πολιτικὸν, ἐάν τε νομοθέτης, ἐάν τε βασιλεὺς ᾖ, ζῆτα νομοθετεῖν ἃ ποιήσ᾽ δυνάμεις χ᾽ σώφρονας [k] τοὺς ἰδιωτῶν βίους. ἐξ ὧν δ᾽ ἂν ὀπτηδευμάτων χ᾽ δι᾽ οἵων γένοιν᾽ τοιοῦτοι νόμων, οὐκ ἐν ὁμοίως ἅπαντες δοκοῦσί μοι συνιδεῖν· ἀλλ᾽ ἐνιοί γε πολλοῦ χ᾽ δ᾽ παντὸς, ὡς εἰπεῖν, ἐν τοῖς κυριωτάτοις καὶ πρώτοις μέρεσι τῆς νομοθεσίας ἁμαρτεῖν. αὐτίκα γοῦν γάμων καὶ τ᾽ πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας, ἀφ᾽ ἧς ἄρχεσθαι δεῖ τ᾽ νομοθέτην, ὥσπερ χ᾽ ἡ φύσις ἀρμόττειν τοὺς βίους ἡμῖν ἦρξατο· οἱ μὲν, ἀπὸ τῶν θηρίων τὸ παράδειγμα [l] λαμβάνοντες, ἀφέτοις καὶ

cum quo libasset & sacrificium fecisset, & communium sacrorum particeps fuisset. Ille autem vir non solum laudandus est ob sapientiam, qua in his rebus est usus; sed etiam ob sacrificiorum frugalitatem, quibus deos coli jussit: quorum maxima pars usque ad hanc nostram ætatem permanet, licet non omnia prisco more fiant. Equidem vidi in sacris ædibus cœnas diis appositas in antiquis mensis ligneis, in canistris & in catinis fictilibus * hordeacea liba, & placentas, & far, & fructuum quorundam primitias, & alias ejusmodi res tenues & paratu faciles, & ab omni inepta magnificentia remotas. Vidi etiam libationes fieri non in argenteis, aut aureis vasis, sed in † testaceis caliçibus, & urceis: & valde eos homines sum admiratus, quod patrios ritus constanter servent, nihil priscorum sacrorum in insolentem luxum commutantes. Sunt etiam quædam quæ Numa Pompilius Romuli successor instituit memoratu digna, vir prudentissimus, & rerum divinarum interpres præstantissimus, de quibus postea agam: ut & Tullus Hostilius, qui tertius à Romulo regnavit, & omnes reges illius successores. sed Romulus semina & principia illis præbuit, & cultus divini præstantissimos ritus constituit. ¶ Ille etiam videtur reliquæ disciplinæ, qua usi Romani reipublicæ suæ felicitatem ad multas ætates constanter retinuerunt, auctor fuisse, latis legibus honestis & utilibus, quarum maxima pars nullis scriptis est mandata: nonnullæ autem sunt scriptæ, quas omnes à me recenseri non est opus: sed quas maxime sum admiratus, & ex quibus existimavi facile cognosci posse quanta fuerit illius viri in omnibus legibus condendis prudentia, & quam severus & vitiis infensus fuerit, & quomodo proxime ad illud vitæ heroicæ genus accesserit, paucis commemorabo: ubi prius illud dixero, me existimare omnes eos qui & barbaras & Græcas respublicas constituerunt, commune quidem bonum recte vidisse; sc. omnem civitatem, quæ ex multis familiis constat, verisimile esse tranquillitate frui, quum privati homines vivendi rationem exactam tenent; & contra magnis tempestatibus agitari, quum res uniuscujusque privati se male habent; & oportere eum qui mente ad rempublicam administrandam idonea sit præditus, sive is sit legislator sive rex, eas leges ferre, quæ justam & temperantem privatorum vitam efficiant. Sed quibus studiis quibusve legibus id fieret, non etiam æque omnes intellexisse mihi videntur: sed alii quidem multum, imo penitus (ut ita dicam) in maxime necessariis & præcipuis legislationis partibus errasse. ‡ Et, ne longius abeam, quum agitur de nuptiis & consuetudine virorum cum fœminis (unde oportet legislatorem initium ducere, quemadmodum ipsa natura inde vitam nostram conciliare cœpit) alii quidem, exemplum à brutis sumentes, solutos &

Romulus Romanorum REX I.

XXIV.

a Ἐπὶ τραπέζαις Vat. b Sic & apud Hesychium v. σύμπυτος habemus ξυλίνους οἰκίας, & λίθου ὑφὴ apud Theophylact. & ἐκ τοῦ βόσιον γᾶ apud Dionys. p. 49. v. 4. Sylb. c Κεκριμένοι Vat. quo modo scribendum esse maluit Budæus, ut in Thesauro suo annotavit H. Steph. d Πολιτείαν Vat. e Σοφὸς ἐν ὀλίγοις Vat. atque ita Dionysium scripsisse plane persuasum habuit Steph. tam in Annotationibus, quam in Schediasmatis, l. 5. c. 27. f Deest Vat. g Γενέσθαι Vat. h Ὅπου Vat. i Ἐχῇ ἐφέσεις Vat. k Τῶν ἰδιωτῶν Vat. l Λαβόντες Vat. * Offas polentarias. Sylb. † Capedinibus & urnulis fictilibus. Turneb. Adversar. l. 20. c. 20. ‡ Ac statim in nuptiis & conversatione cum mulieribus &c. Lapus. Mox enim de nuptiis agentes & convictu cum fœminis &c. Gelen.

Romulus Romanorum REX I.

& communes concubitus maris cum fœmina fecerunt, quod hoc modo humanam vitam ab amatoriis furoribus à se liberatum iri putarent, & zelotypiam mutuarum cædium causſam esſe judicarent; denique, quod homines à multis aliis malis, quæ & privatas domos & integras civitates propter mulieres ſolent invadere, à se liberari posſe exiſtimarent: alii vero expulerunt è civitate protervos iſtos & belluinos concubitus, viros ſingulos cum ſingulis mulieribus conjungentes, ſed ut matrimonium & mulierum pudicitia conſervaretur nullis legibus nulliſque verbis aut aſperioribus aut mitioribus cavere ſunt auſi; ſed ab ea re, quaſi nulla ratione fieri posſet, abſtinuerunt: alii vero neque rebus venereis omnem licentiam dederunt, ut quidam barbari; neque tamen paſſi ſunt, ut Lacedæmonii, uxores esſe incuſtoditas; ſed leges multas tulerunt quæ earum caſtitatem conſervarent. Sunt etiam qui magiſtratum quendam conſtituerint, cui mulierum caſtitas curæ eſſet; ipſorum tamen providentia huic caſtitati ſervandæ non ſatis proſpexit: ſed remiſſior fuit quam oportuit, neque potuit malæ naturæ homines cogere, ut temperanter viverent.

XXV. ¶ At Romulus, quum neque viro actionem conceſſiſſet contra uxorem, quæ ſtuprum fuiſſet paſſa, aut quæ injuſte domum reliquiſſet; neque uxori, quæ maritum rei male adminiſtratæ aut injuſti repudii accuſaſſet; neque de dote reſtituenda aut afferenda ullas prorſus leges tuliſſet; neque ullam aliam iſtiuſmodi rem determinaſſet; ſed unam tantum ad omnia accommodatam legem (ut ipſa res docuit) conſtituiſſet, effecit ut mulieres valde modeſtæ & pudicæ eſſent. Lex autem hæc erat, "Mulierem nuptam quæ ex ſacratis legibus in "manum mariti conveniſſet, cum eo omnium "& bonorum & ſacrorum participem eſſe. Vocabant autem antiqui ſacras nuptias, Romana quadam appellatione rem exprimentes, confarreationem, à farris communicatione, quod nos ζέαν vocamus. Et ſicut nos Græci, hordeum exiſtimantes frugum antiquiſſimum, in ſacrificiis ab hordeo initium ducimus, vocantes id ὐλάς: ita Romani, exiſtimantes far eſſe frugum pretioſiſſimum & antiquiſſimum, ab hoc in omni ſacrificio, in quo victima crematur igne, initium faciunt. Ea enim conſuetudo adhuc manet, nec ad priſcam illam frugalitatem quidquam additum eſt. Quoniam igitur uxores in ſacratiſſimi & primi cibi communionem, multaſque fortunas, ad maritos veniebant, conjunctio iſta nomen à farris communione accipiebat: adeoque neceſſario indiſſolubilis familiaritatis nexu *eos* copulavit, ut connubium illud nihil diſſolveret. Hæc lex

κοινὰς τὰς μίξεις ἐποιήσαντο τῷ ἄῤῥενι πρὸς τὸ θῆλυ, ὡς ἐρωτικῶν τε οἴστρων ἐλευθερώσοντες τοὺς βίους, καὶ ζῆλον ἀλληλοκτόνον [a] ἀξιούμενοι, καὶ πολλῶν ἄλλων ἀπαλλάξοντες κακῶν, ἃ καταλαμβάνει τούς τε ἰδίους οἴκους καὶ τὰς πόλεις ὅλας, ἀφὶ γυναῖκας. Ἃ δὲ, τούτας μὴν [b] ἐξήλασαν ἐκ τῆς πόλεως τὰς ἀγερώχους καὶ θηλώδεις συνουσίας, ἄνδρα συναρμόσαντες εἰς γυναῖκα μίαν, περὶ δὲ φυλακῆς γάμων καὶ σωφροσύνης γυναικῶν νομοθετεῖν οὔτε μεῖζον οὔτ' ἔλαττον οὐδὲν ἐπεχείρησαν, ἀλλ' ὡς ἀδυνάτου πράγματος ἀπέσχοντο. Ἃ δὲ, οὔτε ἀνεγγύους ἐποίησαν, ὥσπερ ἔνιοι τῶν βαρβάρων, τὰς [c] ἀφροδισίους, οὔτε ἀφῆκαν ὥσπερ Λακεδαιμόνιοι, τὰς τῶν γυναικῶν φυλακάς· ἀλλὰ πολλοὺς ἔθεσαν ἐπ' αὐτᾶις νόμους σωφρονιστάς. εἰσὶ δ' οἱ καὶ ἀρχαῖόν τινα κατέγνωσαν ὀπτιμελησομένων εὐκοσμίας γυναικῶν· οὐ μὴν ἀποχρῶσά γε ἡ πρόνοια αὐτῶν τῆς τηρήσεως, ἀλλὰ μαλακωτέρα τοῦ δέοντος ἐγένετο, καὶ οὐχ' ἱκανὴ τὸ μὴ ἀπουδαίαν φύσει [d] κεκραμένον εἰς ἀνάγκην βίου σώφρονος ἀγαγεῖν. [e] Ὁ δὲ Ῥωμύλος οὔτε ἀνδρὶ κατὰ γυναικὸς ἐγκλήματα δοὺς φαρείσης, ἢ τὸν οἶκον ἀδίκως [f] καταλιπούσης, ὅτε γαμετῇ κατ' ἀνδρὸς αἰτιαμένῃ κάκωσιν, ἢ ἄδικον ἀπόλειψιν, οὔτε πρὸς πρεπικὸς ἀποδόσεως ἢ κομιδῆς νόμους θεὶς, οὔτε ἄλλο τῶν περιπλησίων τούτοις διείσας οὐδ' ὁπωσοῦν, ἕνα δὲ μόνον ὑπὲρ ἁπάντων εὖ ἔχοντα, ὡς [g] αὐτὰ ἔργα ἐδήλωσε, καταστησάμενος, [h] εἰς εὐκοσμίαν καὶ πολλὴν σωφροσύνην ἤγαγε τὰς γαμετάς. ἦν δὲ τοιόσδε ὁ νόμος, "γυναῖκα [i] γαμε- "τὴν κατὰ νόμους ἱερεῖς συνελθοῦσαν ἀνδρὶ, κοινω- "νὸν ἁπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. ἐκάλουν δὲ [k] τοὺς ἱερεῖς ἃ παλαιοὶ γάμους, Ῥωμαϊκῇ προσηγορείᾳ χρώμενοι, [l] Φαρρέακια, [m] ὅτι τῆς κοινωνίας τοῦ φαρροῦς, [n] ὃ καλοῦμεν ἡμεῖς ζέαν. καὶ ὥσπερ Ἕλληνες, τὸν κεχρὸν καρπὸν ἀρχαιότατον ὑπολαμβάνοντες, ὅτι τῶν θυσιῶν κεχρῖς καλαρχόμεθα, οὐλὰς αὐτὰς καλοῦντες· οὕτω Ῥωμαῖοι τιμιώτατόν τε καρπὸν καὶ ἀρχαιότατον εἶναι νομίζοντες τὰς ζέας, ἀφὶ τούτων ἁπάσης [o] ἐμπύρου θυσίας κατάρχονται. μένει γὰρ ἔτι καὶ οὐ μεταπέπτωκεν εἰς πολυτελεστέρας [p] ἀπαρχὰς τὸ ἔθος. [q] τὸ δὲ κοινωνοὺς τῆς ἱερωτάτης τε καὶ πρώτης τροφῆς γενέσθαι γυναῖκας ἀνδράσι, καὶ ὅτι πολλῆ συνελθεῖν τύχῃ, τιμῶ μὲ ὅτι κλῆσιν τῆς κοινωνίας τοῦ [r] φαρροῦς εἶχεν, εἰς συνδεσμὸν δ' ἀναγκαῖον οἰκειότητος ἔφερεν ἀφαλύτου, καὶ τὸ ἀφαιρῆσον τοὺς γάμους τούτους οὐδενὶ λύῳ. οὕτως ὁ νόμος τὰς

[a] Δεξόμενοι legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *excipientes*, ſed parum apte. requiritur enim contrariæ ſignificationis participium, ἐξωσόμενοι, ἐκσεισόμενοι, vel ſimile. *Sylb.* Ἐξελόμενοι ſubſtituit *Caſaub.* cujus conjecturam firmat *Cod. Vat.* Verum ἐξιασόμενοι genuinam lectionem eſſe arbitratur *Steph.* [b] Ἠλασαν *Vat.* [c] Forſan rectius legemus τὰς ἀφροδισιασμούς. *Sylb.* Τὰς ἀφροδισίους μίξεις *Vat.* atque ita *Lapus*: nam interpretatur *venereos coitus.* [d] Κεκραμένον *Vat.* [e] Planius iſta *Plutarchus*, & melius: eum vide. *Caſ.* [f] Ἀπολιπούσης *Vat.* [g] Αὐτὰ τὰ ἔργα *Vat.* quod & maluit *Sylb.* [h] Εἰς εὐφροσύνην μᾶλλον, ἢ σωφροσύνην, & πολλὴν εὐκοσμίαν ἤγαγε τὰς γυναῖκας *Vat.* [i] Γαμετὴν τὴν κ. *Vat.* [k] Τοὺς ἱερεῖς ἢ νομίμους *Vat.* [l] Φαρρέγχειους *Vat.* [m] Illud ἐπὶ poſitum pro ἀπό. *Sylb.* [n] Ὃ καλοῦμεν ἡμεῖς ζέαν. αὕτη γὰρ ἦν ἀρχαία ἡ μίγεα πολλῶν συνόδου ἅπασιν αὐτοῖς ἡ τροφὴ, φέρει δ' πολλὴν ἡ καλὴν ἡ Ῥωμαίων γῆ τὴν ζέαν. & ὥσπερ *Vat.* atque ita *Lapus*, nam vertit: *erat autem vetus diuque conſuetum illis omnibus id alimentum, ac far multum bonumque fert ager Romanorum.* [o] Vide pag. 32. v. 28. [p] Ἀρχαὶς *Vat.* [q] Τὸ δὲ, nimirum actus ipſe qui hic deſcribitur: neque probo ut cum quibuſdam interpretibus legatur πρὸ δὲ. Malim vero ἐπὶ πάσῃ συνελθεῖν τύχῃ *ad communionem omnium quæ proſperæ aut adverſa contingent*: nili quis malit ἐπὶ πάσῃ τύχῃ interpretari *ad communionem omnium bonorum*; aut, ut *Livius* de raptis virginibus loquitur, *illas in ſocietate fortunarum omnium fore.* *Caſ.* [r] Φαῤῥοῦς cum accentu in penultima ubique in *Cod. Vat.*

τάς τε γυναῖκας ἀνάγκασε τὰς γαμετάς, [a] οἷα μηδεμίαν ἐχούσας ἑτέραν ἀποφοβῶ, τοῖς ἑνὶ τῷ [b] ἰδίῳ γεγαμηκότος ζῆν τρόπον· καὶ τοὺς ἄνδρας, ὡς ἀναγκάῃ τε καὶ ἀναφαιρέτῳ [c] χρήματος, τῆ γυναικὸς κρατεῖν. σωφρονοῦσα [d] μὲν γὰρ καὶ πάντα τῷ γεγαμηκότι πειθομένη γυνὴ, κυρία ἦν οἴκου τῆ αὐτὸν τρόπον ἦν, ὥσπερ καὶ ὁ ἀνήρ· καὶ τελευτήσαντος ἀνδρὸς, κληρονόμος ἐγίνετο τῶν χρημάτων, ὡς θυγάτηρ πατρός· εἰ μὲ ἄπαις τε [e] καὶ τοῦ μηδενὸς ἀφαιρουμένου ἀποθάνοι, πάντων ὅσα κυρία τῆ ἀπολιφθέντων· εἰ δὲ γενεὰν ἔχοι, τοῖς παισὶν ἰσόμοιρος γινομένη. [f] ἁμαρτάνουσα δέ τι, δίκαστὴν τὸν ἀδικούμενον ἐλάμβανε, καὶ ἦν μεγάθους τῆ τιμωρείας κύριον. Ταῦτα δὲ οἱ συγγενεῖς μετ' ἀνδρὸς ἐδίκαζον· ἐν οἷς ἦν φθορὰ σώματος, καὶ ὃ πάντων ἐλάχιστον ἁμαρτημάτων Ἕλλησι δόξειεν ἂν ὑπάρχειν, εἴ τις οἶνον εὐρεθείη πιοῦσα γυνή. ἀμφότερα γὰρ [g] Ταῦτα ζημιῶν ἐκέλευσεν ὁ Ρωμύλος, ὡς ἁμαρτημάτων γυναικείων ἔσχατα· φθορὰν μὲν, [h] ἀπονοίας ἀρχὴν νομίσας· μέθην δὲ, φθορᾶς. καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενε χρόνου ταῦτ' ἀμφότερα τοῖς Ρωμαίοις, ἀνηκεστίτου τυγχάνοντα ὀργῆς. μάρτυς δὲ καλῶς ἔχειν τὸ περὶ τῶν γυναικῶν νόμου ὁ πολὺς χρόνος. ὁμολογεῖται γὰρ [i] οὗτος ἐτῶν εἴκοσι καὶ πεντακοσίων μηδεὶς ἐν Ρώμῃ [k] διαλυθῆναι γάμος. κατὰ δὲ τὸ ἑβδόμην ὅπου ταῖς τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν, ὑπατευόντων Μάρκου [l] Πομπωνίου καὶ Γαΐου [m] Παπυρίου, πρῶτος ἀπολῦσαι λέγεται τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα [n] Σπόριος Καρβίλλιος ἀνὴρ οὐκ ἀφανὴς, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῶν τιμητῶν ὀμόσαι τέκνων ἕνεκα [o] γυναικὶ μὴ συνοικεῖν· ἦν δ' αὐτῷ στείρα ἡ γυνή· ὃς ὅτι τῷ ἔργῳ τούτῳ, καίτοι δι' ἀνάγκην [p] γενομένῳ, μισούμενος ὑπὸ τοῦ δήμου διετέλεσεν. Α[q] μὲν οὖν εἰς γυναῖκας εὖ ἔχοντα ὁ Ρωμύλος ἐνομοθέτησεν, ἐξ ὧν κοσμιωτέρας τοῖς τοὺς ἄνδρας αὐτὰς ἀπειργάσατο, ταῦτά ἐστιν. ἃ δ' εἰς αἰδῶ καὶ δικαιοσύνην παίδων, ἵνα σέβωσι τοὺς πατέρας, [q] ἅπαντα ποιοῦντες ὅσα ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσιν, ἐπὶ τούτων ἦν σεμνότερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα, καὶ πολλοῦ ἔχοντα τοῖς ἡμετέρους νόμους διαφοράν. οἱ μὲν γὰρ τὰς Ἑλληνικὰς καλασησάμενοι πολιτείας, βραχύ τινα χρόνῳ χρόνον ἔταξαν ἀρχὰς τοὺς παῖδας ὑπὸ τῶν πατέρων, οἱ μὲν, ἕως τρίτον ἐκπληρώσωσιν ἀφ' ἥβης ἔτος· οἱ δὲ, ὅσον ἂν χρόνον ἠίθεοι μένωσιν· οἱ δὲ, μέχρι τοῦ εἰς τὰ [r] ἀρχαῖα καὶ δημόσια ἐγγραφῆς, ὡς ἐκ τῶν Σόλωνος καὶ Πιττακοῦ καὶ Χαρώνδου νομοθεσίας ἔμαθον, οἷς πολλὴ μαρτυρεῖται [f] σοφία· τιμωρίας τε κατὰ τῶν παίδων ἔταξαν, ἐὰν ἀπειθῶσι τοῖς πατράσιν, ἢ βαρείας, ἐξελάσαι τῆς οἰκίας ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς, καὶ χρήματα μὴ καταλιπεῖν, σφαλερὸν δὲ ὀδέν. εἰσὶ δ' οὐκ ἱκαναὶ καλασθεῖν ἄνοιαν νεότητος καὶ αὐθάδειαν τρόπων, οὐδ' εἰς τὸ σῶφρον ἀγαγεῖν τοὺς ἠμελημένους

coëgit mulieres nuptas, utpote quæ nullum aliud refugium haberent, ad unius ſui mariti mores vitam ſuam conformare; ipſoſque maritos, ut rem neceſſariam & à qua nullo modo divelli poſſent, uxorem retinere. Uxor enim pudica & marito in omnibus obſequens, erat familiæ domina æque atque ipſe vir; & in ejus defuncti bona, ut filia in patris, hæres ſuccedebat: & ſi ſine liberis & inteſtatus obiiſſet, erat omnium bonorum relictorum domina; ſin autem liberos habuiſſet, ex æquo cum liberis bonorum particeps erat. Si qua autem in re deliquiſſet, ipſum qui injurias paſſus erat, judicem habebat, pœnæque magnitudinis arbitrum. De his vero cognoſcebant ipſi cognati cum viro; ubi violata fuiſſet pudicitia, & (quod omnium peccatorum leviſſimum Græcis videretur) ſi quam mulierem vinum bibiſſe conſtitiſſet. Romulus enim hoc utrumque, ut muliebrium delictorum graviſſimum, puniri juſſit: quia ſtuprum deſperatæ audaciæ, ebrietatem vero ſtupri originem eſſe judicavit. * Et diu duravit hoc utrumque apud Romanos, ita ut inexorabilis eſſet ira. Quod autem lex illa de mulieribus lata præclara fuerit, ipſa temporis diuturnitas fidem facit. Hoc enim confeſſum eſt, intra DXX. annos Romæ nullum matrimonium diſſolutum fuiſſe. Sed olympiade CXXXVII. Marco Pomponio & Cajo Papyrio conſulibus, primus uxorem repudiaſſe fertur Spurius Carvilius, vir non obſcurus, coactus à cenſoribus jurare ſe liberorum ſuſcipiendorum gratia uxorem dimittere: ejus enim uxor erat ſterilis. Qui tamen ob hoc factum, quamvis eſſet neceſſarium, in perpetuum exoſus fuit populo. ¶ Atque hæ ſunt præclaræ leges quas Romulus de mulieribus tulit, quibus eas erga ſuos maritos modeſtiores reddidit. Leges vero, quas tulit de liberorum reverentia & pietate erga parentes, ut eos colerent omnia eorum imperata facientes, longe majorem quam hæc ipſa gravitatem & ſplendorem habent, & noſtras leges longe ſuperant. Qui enim Græcas rerumpublicarum formas conſtituerunt, quoddam tempus admodum breve ſtatuerunt patriæ poteſtatis in liberos: alii quidem, donec tertium pubertatis annum expleviſſent: alii vero quamdiu cœlibes manſiſſent: alii vero donec publice inter viros adſcripti eſſent, ut acceperant ex legibus Solonis & Pittaci & Charondæ, quorum magna ſapientia omnibus teſtata eſt: pœnas etiam in contumaces liberos ſtatuerunt non graves, permittentes patribus ut illos domo expellerent & exhæredarent, præterea nihil. Illæ autem non ſufficiunt ad compeſcendam juventutis inſaniam & ingenii ferocitatem: neque poſſunt leves pœnæ rerum honeſtarum contem-

Romulus Romanorum REX I.

XXVI.

[a] Οἷα δὴ μηδ. *Vat.* [b] Ut hîc ſingulariter dicit τῷ γεγαμηκότος, ita in ſequ. membro τῆ γυναικὸς, quum utrobique antecedant pluralia τοὺς γυναῖκας & τοὺς ἄνδρας: ſubaudiendum ergo ἐκέλευσε & ἔταξεν. *Sylb.* [c] Κτήματος *Vat.* [d] Μὲν οὖν *Vat.* [e] Καὶ μηδὲν ἀφαιρουμένου *Vat.* [f] Ἁμαρτάνουσά τε δικ. *Vat.* [g] Ταῦτα ζημίαν ζημιῶν συνεχώρησεν *Vat.* [h] *Lapus*, dum vertit *inſaniæ*, videtur legiſſe ἀνοίας. *Sylb.* [i] Numerus hic deficit à ſupputatione noſtra de Coſſ. Meminit hujus divortii *Gellius* l. 4. c. 3. & *Val. Max.* l. 2. c. 1. qui ipſi tamen inter ſe de annorum numero minime conveniunt. *Glarean.* Vide *Fr. Hotmannum* de Veteri ritu nuptiarum. [k] Διαλῦναι *Vat.* [l] Πομπωνίου *Vat.* [m] Παπιρίου *Vat.* [n] Σπόριος *Vat.* [o] Γυναικὶ συνοικῆσαι *Vat.* Poteſt omitti τὸ μὴ ut legamus γυναικὶ συνοικεῖν, & novam intelligamus uxorem, quam Carvilius petebat: ſic enim *Gellius* de eadem re l. 4. c. 3. Si retineamus τὸ μὴ, de ſua accipiendum quam jam habebat. *Dunæus*, Prælect. in *Lyſiam.* p. 31. Particulam negantem non agnoſcit *Lapus.* [p] Γενομένῳ *Vat.* [q] Ἅπαντα πρὸς ταῦτά τι τὸ λέγοντες ὅσα *Vat.* [r] Ἀρχαῖα *Vat.* quo modo legendum eſſe conjiciebat *Portus.* Ἀρχαῖα Dorice pro ἀρχῆα poſitum aliquoties exiſtimat *Sylb.* [ſ] Φιλοσοφία *Vat.* * Multumque duravit in tempus apud Romanos, hæc utraque iræ potiri inexorabilis. *Lapus.* Longoque tempore crimen utrumque apud Rom. iram merebatur implacabilem. *Gelen.*

Romulus Romanorum REX I.

contemptores ad temperantiam reducere. Quare apud Græcos multa in parentes turpia liberi committunt. At Romanorum legislator omnem (ut ita dicam) potestatem in filium patri concessit, idque toto vitæ tempore, sive eum in carcerem conjicere, sive flagris cædere, sive vinctum ad rusticum opus detinere, sive occidere vellet: licet filius jam rempublicam administraret, & inter summos magistratus censeretur, & propter suum studium in rempublicam laudaretur. Certe ex hac lege viri illustres, conciones pro rostris habentes, senatui quidem adversarias, plebi vero gratas, & propterea valde celebres, è suggesto detracti à patribus abducti fuerunt, pœnas eorum arbitratu daturi: quos, quum per medium forum abducerentur, nullus eorum qui aderant poterat eripere, non consul, non tribunus plebis, non ipsa turba, cui illi assentabantur, licet aliam omnem potestatem sua minorem existimaret. Non dicam enim quot viros fortes ipsi patres interfecerint, qui virtute & animi quodam ardore impulsi sunt ad aliquod generosum facinus edendum, præter patrum mandatum: quemadmodum de Manlio Torquato & multis aliis accepimus, de quibus suo loco dicemus. ¶ Neque Romano legislatori hoc satis fuit, quod hanc potestatem patri dedisset, sed etiam ei filium vendere permisit: nihil eo deterritus quod homines hanc potestatem *patri* concessam crudelem essent judicaturi, & graviorem quam naturalis affectus patiatur. Et (quod maxime quis admiretur in dissoluta Græcorum disciplina educatus, ut acerbum & tyrannicum) hoc quoque patri concessit, usque ad tertiam venditionem ex filio quæstum facere, data patri in filium majore potestate quam domino in mancipium. Nam servus semel venditus, deinde libertatem adeptus in posterum est sui juris: at filius à patre venditus, si liber fuisset factus, redibat in potestatem patris: & iterum venditus & libertate donatus, servus patris ut ante fiebat. Sed post tertiam demum venditionem ex patris potestate exibat. Hanc legem prisci illi reges, sive scriptam, sive non scriptam (neque enim certi quidquam possum afferre) omnium præstantissimam ducentes observarunt. Sed sublato regno (quum primum populo Romano visum est omnes patrios mores & leges una cum adscititiis in foro palam omnibus civibus proponere, ne jus publicum cum ipso magistratuum *dominatu intercideret) decemviri, quibus à populo potestas data fuerat colligendarum & conscribendarum legum, eam inter cæteras retulerunt: exstatque in XII. tabularum (ut vocant) quarta, quas tunc in foro posuere. Quod autem non decemviri, qui trecentis post annis legum con-

XXVII.

XXIX.

τ̃ καλῶν αἱ μαλεχθὲ τιμωρίαι. τοιγάρτοι πολλὰ ἐν Ελλησιν εἰς πατέρας ὑπὸ τέκνων ἀσχημονεῖται. ὁ δὲ τ̃ Ρωμαίων νομοθέτης ἅπας, ὡς εἰπεῖν, ἔδωκεν ἐξουσίαν πατρὶ καθ' υἱόν, ἐφ' ὅσῳ πάντα τ̃ βίου χρόνον, ἐάν τε ἐιρ-
γλν, ἐάν τε μαστιγῶν, ἐάν τε δέσμιον ὅπι τ̃ κατ' ἀγρὸν ἔργων κατέχειν, ἐάν τε ἀποκτιννύναι προαιρῆται, κἂν τὰ πολιτικὰ πράττων ὁ παῖς ἤδη τυγχάνῃ, κἂν ἐν ἀρχαῖς ταῖς μεγίσταις ἐξεταζόμενος, κἂν ἐφ' τ̃ εἰς τὰ κοινὰ φι- 97
λοτιμίαν ἐπαινούμενος. καὶ τοῦτον γέ τοι τ̃ νόμον ἄνδρες ὑπατικοὶ ἐπιφανεῖς δημηγορίας διεξιόντες ὅπι τ̃ ἐμβόλων, σεμνὰς μὲ τῇ βουλῇ, κεχαρισμένας δὲ τοῖς δημοτικοῖς, καὶ σφόδρα εὐδοκιμοῦντες ὅπι ταῦτας, καταπαυθέντες ἀπὸ τ̃ βήματος ἀπήχθησαν ὑπὸ τ̃ πατέρων, ἢν ἐν ἐκείνοις φανῇ τιμωρίαν ὑφέξοντες ὡς ἀπαγομένους ἐφ' τ̃ ἀγορᾶς ὑδεὶς τ̃ παρόντων ἐξελέσθαι δυνατὸς ἦν, ὅτε ὕπατος, ὅτε δήμαρχος, ὅτε ὁ κολασκευάζων αὐτὸν πᾶσαν ἐξουσίαν ἐλάττω τ̃ ἰδίας εἶ) νομίζων ὄχλος. ἐγὼ γὰρ λέγω ὅσους ἀπέκτειναν οἱ πατέρες ἄνδρας ἀγαθοὺς, ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης ἔτερόν τι ἐφ' ἑαυτοῖς γενναῖον ἔργον σπουδάζειν, ὃ μὴ προσέταξαν αὐτοῖς οἱ πατέρες, καθάπερ ὅπι Μάλλιός Τορκουάτος καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιμνήσθημεν, ὥσπερ ὧν τι τ̃ οἰκεῖον χαρίζεσθαι ἐρῶν. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη τ̃ ἐξουσίας ὁ τ̃ Ρωμαίων νομοθέτης, ἀλλὰ καὶ πωλεῖν ἐφῆκε τ̃ υἱὸν τῷ πατρὶ, οὐδὲν ὑπολαβὼν εἶ τις ὠμὸν ὑπολήψεται) τὸ συγχώρημα, καὶ βαρύτερον ἢ τι τ̃ οἰκείαν συμπάθειαν. καὶ ὃ πάντων μάλιστα θαυμάσειεν ἂν τις, ὥσπερ τοῖς Ελληνικοῖς ἤθεσι τοῖς ἀκολουθοῦσιν προφείς, ὡς πικρὸν καὶ τυραννικὸν, καὶ τοῦτο συνεχώρησε τῷ πατρὶ, μέχρι τ̃ τρίτης πράσεως ἀφ' υἱοῦ χρηματίσασθαι, μείζονα δοὺς ἐξουσίαν πατρὶ τι παιδὸς, ἢ δεσπότῃ τι δούλου. ἡρπακότων μὲ γὰρ ὁ πρᾶξας ἅπαξ, ἔπειτα τ̃ ἐλευθερίαν εὐθύμους, αὐτῶ τὸ λοιπὸν κύριός ἐστιν· ὑιὸν δ' ὁ πραθεὶς ὥσπερ τ̃ παιδὸς, εἰ γένοιτο ἐλεύθερος, ὥσπερ τῷ πατρὶ πάλιν ἐγίνετο· καὶν τὸ δεύτερον ἀπεμποληθείς τε καὶ ἐλευθερωθεὶς, δοῦλος, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς, τ̃ πατρὸς ἦν· μετὰ δὲ τ̃ τρίτην πρᾶσιν ἀπήλλακτο τ̃ πατρός. τοῦτον τ̃ νόμον ἐν ἀρχαῖς μὲ οἱ βασιλεῖς ἐφύλαττον εἴτε γεγραμμένον εἴτε ἄγραφον· τ̃ δ' ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν· ἁπάντων κράτιστον ἡγούμενοι νόμων. καταλυθείσης δὲ τ̃ μοναρχίας, ὅτε πρῶτον ἐφάνη Ρωμαίοις πάντα τὰ πατρῷα θεσμούς τε καὶ νόμους ἅμα τοῖς ἐπεισαχθεῖσιν ἐν ἀγορᾷ θεῖναι φανεροὺς ἅπασι τοῖς πολίταις, ἵνα μὴ συμμεταπίπτῃ τὰ κοινὰ δίκαια ταῖς τ̃ ἀρχόντων ἐξουσίαις, οἱ λαβόντες πρῶτ τ̃ ἐξουσίαν τ̃ συναγωγῆς τε καὶ ἀναγραφῆς αὐτῶν δέκα ἄνδρες, ἅμα τοῖς ἄλλοις ἀνέγραψαν νόμοις· καὶ ἔστιν ἐν τῇ τετάρτῃ τ̃ λεγομένων δώδεκα δέλτων, ἃς ἀνέθεσαν ἐν ἀγορᾷ. ὅτι δ' ἦσαν οἱ ἄνδρες δέκα, οἱ τριακοσίοις ὕστερον ἔτεσιν ἀποδειχθέντες

a Ἐιέχλν hîc videtur accipiendum pro *excludere domo*. *Sylb.* b Deest *Vat.* c Καὶ πᾶσαν *Vat.* d Ὑπ' ἀρετῆς *Vat.* atque ita legendum esse monuit *Sylb.* e Απιλειφαμὲν *Vat.* f Φυσικὴν συμπάθειαν *Vat.* Oportet equidem (inquit *Steph.*) οἰκείαν συμπάθειαν reddi *affectum proprium* vel *suum*. Nihil enim aliud intelligit *Dionysius*, quam legislatorem Romanorum nihil pensi habuisse, an aliquis hanc permistionem crudelem judicaret, illam ex suo affectu metiens. Nec vero συμπάθειαν recte dixerim reddi *affectum* simpliciter, sed potius dici debere *affectum ad misericordiam propensum*. g Μέχρι τρίτης πράσεως ἀφ' υἱοῦ *Vat.* h Καὶ δούλου *Vat.* i Εὐεύμβρῳ *Vat.* k In *Cod. Vat.* υἱὸς δὲ ὁ πραθείς. l Legis hujus meminit *Ulpianus* in titulis: *Sed filius quidem ter mancipatus, ter manumissus, sui juris fit.* id enim lex XII. tabularum jubet his verbis; SI PATER FILIOM TER VENVMDVIT, FILIVS A PATRE LIBER ESTO. Plura *Sigonius* de Antiquo jure civium Rom. l. 1. c. 10. *Sylb.* m Legendum videtur νόμων vel τῶν νόμων. *Sylb.* n Ανεγραφῆς *Vat.* o Ἔτεσιν ὕστερον ἀναδιχθέντες *Vat.* p *Al.* potestate.

a Τοῦτο

ἀποδειχθέντες ὅτι τ' ἀναγραφὴν τ' νόμων, τοῦτοι [a] εἰσηγήσαντο Ῥωμαίοις τ' νόμον, ἀλλ' οὐκ πολλῷ κέμθμον παραλαβόντες οὐκ ἐτόλμησαν ἀνελεῖν, οὐκ πολλῶν μὲ γ' ἄλλων καταλαμβάνομθμ, μάλιστα δ' οὐκ τ' Νομᾶ Πομπιλίου δ' μὴ Ῥωμύλου ἄρξαντος νόμων, ἐν οἷς γ' ὁ ὅπως γέγραπται· "ἐὰν πατὴρ υἱῷ συγχώρησῃ γυναῖκα ἀγαγέ- "σθαι, κοινωνὸν ἐσομθύειν ἱερῶν τε γ' χρημάτων καὶ τῶν "νόμων, μηκέτι τ' ἐξουσίαν ἔ) τῷ πατρὶ πωλεῖν τ' υἱόν. "ὅταν γὰρ οὐκ ἀν ἔγραψεν εἰ μὴ καὶ τοὺς ὑστέρους νόμους ἅπαν- "τας ἐξεῖν τῷ πατρὶ πωλεῖν τοὺς υἱέας. ἀλλ' ὑπὲρ μὲ τούτων ἄλις. βούλομαι δὲ γ' τ' ἄλλον [c] ὅτι κεφαλαίῳ διελθεῖν κόσμον, ᾧ τοὺς τ' ἰδιωτῶν ὁ Ῥωμύλος ἐκόσμησε βίους.

Ὁρῶν γὰρ ὅτι τὸ σωφρόνως ζῆν ἄπαντας, καὶ τὰ δίκαια ὑπὲρ τ' κερδαλέων αἱρεῖσθαι, καρτερίᾳ τε τ' [d] περὶ τοὺς πόνους ἀσκεῖν, καὶ μηδὲν ὑπολαμβάνειν χρῆμα τιμιώτερον ἀρετῆς, καὶ λόγων διδαχῇ πρὸς γίνεσθαι [e] τοῖς πολιτικοῖς πλήθεσι" πέφυκεν, ἐν οἷς τὸ πλεῖόν ἐστι δυσάγωγον, ἀλλ' ἔργων ἐθισμοῖς τ' περὶ ἑκάστην ἀρετὴν ἀγόντων, [f] καὶ τοὺς ὑπ' ἀνάγκης μᾶλλον ἢ τῷ γνώμῃ ἐπ' αὐτὰ προσγινομένους, εἰ μηδὲν εἴη τὸ κωλῦσον, ὅτι τ' φύσιν ὀλιθαίνοντας εἰδὼς, ὑποδιφείσας μὲ καὶ βαναύσους καὶ περισαγωγὰς ὑπηθμιῶν αἰσχρῶν τέχνας, ὡς ἀφαιζήσοντας καὶ λυμαινομένας τά τε σώματα καὶ ταῖς ψυχαῖς τ' μεταχειριζομένων, θήλοις καὶ ξένοις [g] ἐπέδωκε μεθοδεύειν· καὶ διέμεινεν ἔως [h] πολλῷ χρόνῳ δ' ἀρχαίας ὄντα Ῥωμαίοις τὰ τοιαῦτα ἔργα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς τῶν αὐτιγενῶν ὑπετιθέμενα. δύο δὲ μόνα τοῖς ἐλευθέροις ὑπετίθεμαι [i] καταλείπεται, τά τ' γεωργίαν καὶ τὰ τ' πολέμους, ὁρῶν ὅτι γαστρός τε ἄνθρωποι γίνονται [k] ἀφ' τούτων τὸς βίους ἐγκρατεῖς, ἀφελιμαίους τε ἥκιστα ἁλίσκονται περὶ νόμοις, πλεονεξίαν τε ἐν τῷ βλάπτουσαν ἀλλήλους διώκουσιν, ἀλλὰ τ' ἀπὸ τῶν πολεμίων περιποιουμένους τὰς ὠφελείας. ἀτελῆ δὲ τούτων ἑκάτερον [l] οἰόμενον εἶ) τ' βίων [m] χειρόμενον θατέρου καὶ φιλάπιον, ἔχ ἑτέρους [n] μέρεσιν ἀπέδωκεν ἐργάζεσθαι τῷ γῇ, ἑτέρους δὲ τὰ πολεμίων ἀγὴν τε καὶ φέρειν, [o] ὡς ὁ περὶ Λακεδαιμονίους ἦκε νόμος· ἀλλὰ [p] τοῖς αὐτοῖς τόν τε πολεμικὸν καὶ τ' γεωργικὸν ἔταξε βίον· εἰ μὲ εἰρήνῃ ἄρισεν, ὅτι τοῖς κατ' ἀγρὸν ἔργοις ἐθίζων ἄπαντας μόνους, [q] πλεῖν εἴ ποτε δεηθεῖεν ἀγορᾶς· τότε δ' εἰς ἄστυ [r] συνιόντας ἀγορεύειν, ἀνάπλεω ὀείζων ἡμέραν τᾶς ἀγορᾶς· ὅτε δ' ὁ πόλεμος καταλάβοι, στρατεύεσθαι διδάσκων, καὶ μὴ περιορᾶν ἑτέρους μήτε τῶν πόνων μήτε τῶν ὠφελειῶν. δίκαιον γὰρ αὐτοῖς ἐξ ἴσου γῆν τε ὅσην ἂν ἀφέλοιντο πολεμίους, ἀνδράποδά τε καὶ χρήματα, καὶ περισπᾶσθαι ἀγαπητῶς δέχεσθαι τὰς στρατείας. Τῶν δ' εἰς ἀλλήλους ἀδικημάτων ὀργὴν καὶ χαλεπότητα ἀλλὰ ταχείας ἐποιεῖτο τὰς
99 κρίσεις, τὰ μὲ αὐτὸς [s] διαλῶν, τὰ δ' ἄλλοις ὑπεξέπεμπεν

scribendarum causſa creati fuerant, primi in rempublicam Romanam hanc legem introduxerint, ſed multo ante latam & receptam tollere auſi non fuerint, cum ex multis aliis colligimus, tum vero præcipue ex Numæ Pompilii legibus, qui poſt Romulum regnavit: in quibus etiam ita ſcriptum eſt, "Si pa- "ter permiſerit filio uxorem ducere, quæ ex "legibus particeps ſit & ſacrorum & bono- "rum, patri poſthac nullum jus eſto ven- "dendi filium. Quod non ſcripſiſſet, niſi per reliquas omnes ſuperiores leges patri filium vendere licuiſſet. Sed de his ſatis. Volo autem ſummatim & aliud Romuli egregium inſtitutum percurrere, quo privatorum vitam ornavit. *Romulus Romanorum* REX I.

¶ Quum enim animadverteret cœtus civiles, ut temperanter viverent, & juſtitiam lucro anteponerent, & labores cum tolerantia exercerent, & virtutem omnibus rebus pretioſiorem exiſtimarent, verborum doctrina non facile adduci, (quod major horum pars ſit intractabilis) ſed conſuetudine operum, quæ homines ad unamquamque virtutem ducunt: & quum ſciret eos qui coacti potius quam ſponte ad ea accederent, ſi nullum eſſet impedimentum, redire ad ſuum ingenium, artes ſedentarias ac illiberales atque ad fœdas cupiditates impellentes, ut corpus & animum hominum *eas* exercentium perdentes & labefactantes, ſervis & exteris exercendas dedit; & diu apud Romanos hæc opera habita ſunt ignominioſa, nec ullus indigena ea exercuit. duo vero ſola ſtudia ingenuis hominibus reliquit, agriculturam & bellicam artem: quia videbat horum vitæ genus beneficio homines ventri imperare, & illicita venere minus capi, & quæſtus ſequi non eos, qui ex injuriis mutuis fiunt, ſed eos qui ex hoſtibus emolumenta afferunt. Ratus autem hoc utrumque vitæ genus, ſi alterum ab altero ſepararetur, imperfectum & * litigioſum eſſe, non attribuit aliis quidem agrum colendum, aliis vero hoſtium res agendas & ferendas, ut mos Lacedæmoniorum ferebat: ſed eoſdem & bellicam & ruſticam vitam exercere juſſit. Pacis quidem tempore ad ruſtica opera omnes aſſuefaciens, niſi ſiquando mercatu opus ipſis fuiſſet, (tunc enim *patiebatur* eos, in urbem convenientes, mercatum exercere, & negociari, nono quoque die ad nundinas deſtinato) belli vero tempore eos militare docens, & neutros alteris cedere aut in laboribus aut lucris. Ex æquo enim dividebat illis agrum quem hoſtibus ademiſſent, & mancipia & pecunias: & ad expeditiones lubenter ſuſcipiendas paratos reddebat. ¶ De injuriis autem inter eos ultro citroque illatis & acceptis nulla interpoſita dilatione ſtatim cognoſcebat, partim ipſe per ſe de iis judicans, partim aliorum judicio eas permittens: & XXVIII. XXIX.

a Τῦτο εἰσηγήσαντο τ' νόμον Ῥωμαίοις *Vat.* b Καὶ ἄτος *Vat.* Si ἄτος malis, ſc. ὁ νόμος, non multum refragabor. *Sylb.* c Malim ἐπὶ κεφαλαίων, ut infra p. 124. juxtà *Ed. Sylb.* d Περὶ τὸς πόνους *Vat.* e Deſiderantur in *Cod. Vat.* f Ὑπ' ἀνάγκης τε μᾶλλον ἢ τῷ γνώμῃ ἐπ' αὐτὰ τὸς πολλὸς προσγινομένους, εἰ δὲ μηδὲν *Vat.* g Απέδωκε *Vat.* h Πολλῷ πάνυ χρόνῳ *Vat.* i Rectius legemus καταλέλοιπται, vel καταλέλειπται, ſignificatione activa; ut pag. ſeq. v. 22. λαμπρὸν ἔργον ἐπιδιδυγμένοις itidem activa ſignificatione dicit pro ἐπιδιδυχότι. *Sylb.* k Διὰ τέτες *Vat.* l Ηγεμόνα *Vat.* m Χειρόμενον θατέρου *Vat.* n Rectius μέρεσι in *Codd. Ven.* & *Vat.* o Ὡς ὁ τ' Λακεδαιμονίων *Vat.* p Τὸς αὐτὸς τόν τε πολεμικὸν καὶ τ' γεωργικὸν ἔταξε βίον ζῆν *Vat.* q Vide *Macrobii* Saturnal. l. 1. c. 16. r Hæc à participio ἀθίζων commode pendere non poſſunt. ſententia ἐπέταξεν vel ſimile aliquid poſtulat. *Port.* s Διαιτῶν *Vat.* * *Al.* querulum.

Romulus Romanorum REX I.

& in eas pro delicti magnitudine pœnas statuebat. Et quum videret ipsum metum homines ab omni facinore deterrere maxime posse, multa ad eam rem paravit; & tribunal, ubi sedens judicabat, in fori loco maxime conspicuo; & milites numero trecentos, qui ipsum sequebantur, speciem maxime formidabilem; & virgas & secures à XII. lictoribus prælatas, qui verba promeritos in foro cædebant, & cervices gravissima scelera patrantium in conspectu omnium percutiebant. Hæc igitur fuit reipublicæ à Romulo constitutæ forma. ex his enim facile de reliquis etiam conjicere licet. ¶ Res porro ab illo viro tam militiæ quam domi gestæ, quarum etiam quivis in historia scribenda rationem haberet, fere hujusmodi fuisse traduntur. Quum undique multæ gentes & magnæ & bellicosæ essent urbi finitimæ, quarum nulla Romanis amica erat, has per connubia sibi conciliare volens, (qui mos contrahendæ amicitiæ à priscis firmissimus habebatur) & cogitans eas civitates nunquam ultro secum amicitiam inituras, utpote cum novis colonis, qui neque opibus valerent, neque ullum præclarum facinus edidissent, sed vi allata cessuras, (præsertim si in ipsa vi inferenda omnis contumelia abesset) decrevit (quod etiam Numitor avus ejus probavit) captis non paucis virginibus connubia facere. Quare quum hæc statuisset, primum deo consiliorum occultorum præsidi, si ex animi sententia ille conatus sibi succedisset, vovit, se quotannis sacrificium facturum, & dies festos celebraturum: deinde re ad senatum relata, quum ipsi quoque patres id consilium probassent, diem festum & ludos solennes Neptuno se facturum indixit, & dimisit circa vicinas urbes qui vocarent quicunque vellent & conventus & certaminum esse participes. etenim varia certamina tam equorum quam virorum commissuri erant. Quum itaque multi peregrini convenissent ad eam celebritatem cum uxoribus & liberis, post sacrificia & certamina Neptuno peracta, postremo die, quo illum conventum erat dimissurus, junioribus imperavit, ut simulatque ipse signum dedisset, raperent virgines quotquot ad illa spectacula venissent, in quas quisque incidisset, & illam noctem castas servarent, sequenti vero die ad se adducerent. Juventus igitur Romana catervatim divisa, postquam signum de quo inter eos convenerat elatum vidit, ad virgines rapiendas discurrit. Statim autem peregrinorum tumultus & clamor exortus est, quod gravius aliquod malum sibi impendere suspicarentur. Sequenti die virginibus productis, Romulus, consolatus earum mœstitiam, docuit, non injuriæ sed connubii caussa ipsas raptas fuisse: & demonstravit morem istum & Græcum & antiquum esse, istamque rationem omnium, quibus inter viros & mulieres matrimonia contrahuntur, esse maxime

XXX.

Raptus virginum.

καὶ εἰς τὰς τιμωρίας αὐτῶν πρὸς τὰ μεγέθη τῶν ἁμαρτημάτων ἐποιεῖτο. ἅπασί τε ἀνθρώποις ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ τὸν φόβον μάλιστα δυνάμενον ὁρῶν, πολλὰ εἰς τοῦτο προεσκευάσατο, χωρίον τε [a] ἐν ᾧ καθεζόμενος ἐδίκαζεν, ἐν τῷ φανερωτάτῳ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τραπεζοφόρους οἱ προκολάβοιεν αὐτῷ τριακοσίους τὸν ἀριθμὸν ὄντες, [b] καταπληκτικωτάτην πρόσοψιν, ῥάβδους τε καὶ πελέκεις ὑπ' ἀνδρῶν δώδεκα φερομένους, [c] οἳ τοὺς μὲν ἀξίως μαστίγων διακοσίους ἔξαιον ἐν ἀγορᾷ, τοὺς δὲ τὰ μέγιστα ἠδικηκότων τοὺς τραχήλους ἀπέκοπτον ἐν τῷ φανερῷ. τοιοῦτος μὲν δή τις ὁ κόσμος ἦν τῆς καταστάσεως ὑπὸ Ρωμύλου πολιτείας. ἀπόχρη γὰρ ἐκ τούτων καὶ τῶν ἄλλων εἰκάσαι. Αἱ δὲ ἄλλαι πράξεις, αἵ τε πρὸς τοὺς πολεμίους ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς [d] γενόμεναι καὶ αἱ κτίσεις πόλεων, ὧν ἄν τις καὶ λόγον ποιήσαιτο ἐν ἱστορίας γραφῇ, τοιαῦταί τινες προσεδίδοσαν. πολλῶν προοικούντων [e] τὴν πόλιν ἐθνῶν, μεγάλων τε καὶ πολέμια [f] ἀλκίμων, ὧν οὐδὲν ἦν τοῖς Ρωμαίοις [g] φίλον, οἰκειώσασθαι ταῦτα βουληθεὶς ὑπαμείψας· ὅπερ ἐδόκει τοῖς παλαιοῖς ἔτι) τρόπος βεβαιότατος τῶν συναπτόντων φιλίας· [h] ὀφθέντα τε ὅτι βουλόμενα μὲν αἱ πόλεις οὐκ ἂν συνέλθοιεν αὐτοῖς ἅρπι τε συνοικιζομένοις, καὶ ὕστε χρήμασι δυνατοῖς, ὕστε λαμπρὸν ἔργον ὑπεδεδειγμένοις ὑδέν, βιασθεῖσαι δὲ εἴξουσιν, εἰ μηδεμία γένοιτο πρὸς τὴν ἀνάγκην ὕβρις, γνώμῃ ἔχειν, ἣν καὶ Νομήτωρ ὁ πάππος αὐτῷ προσέθετο, δι' ἁρπαγῆς πολλῶν ἀθρόας γενομένης ποιήσασθαι τὰς ὑπαμείας. γνοὺς δὲ ταῦτα, θεῷ μὲν εὐχὰς πέμπεται πρῶτον ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνι, ἐὰν ἡ πεῖρα αὐτῷ [i] χορήσῃ κατὰ νοῦν, θυσίας μὲν καὶ ἑορτὰς ἄξειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· ἔπειτα τῷ συνεδρίῳ τὴν γερουσίας ἀνενέγκας τὸν λόγον, ἐπειδὴ καὶ ἐκείνοις τὸ βούλευμα ἤρεσκεν, ἑορτὴν προεῖπε καὶ πανήγυριν ἄξειν Ποσειδῶνι, καὶ [k] προεῖπε εἰς τὰς ἔγγιστα πόλεις, καλῶν τοὺς βουλομένους ἀγορᾶς τε μεταλαμβάνειν καὶ ἀγώνων· καὶ γὰρ ἀγῶνας ἄξειν ἔμελλον ἵππων τε καὶ ἀνδρῶν παντοδαπούς. συνελθόντων δὲ πολλῶν ξένων εἰς τὴν ἑορτὴν [l] ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἐπειδὴ τάς τε θυσίας [m] ἐτέλεσε τῷ Ποσειδῶνι καὶ τοὺς ἀγῶνας, τῇ τελευταίᾳ τῶν ἡμερῶν, ἣ ἔμελλε τὴν πανήγυριν, προεῖπε δίδωσι τοῖς νέοις, ἡνίκ' ἂν αὐτὸς ἄρῃ τὸ σημεῖον, ἁρπάζειν τὰς παρθένους ὅτι τὴν ἥδιστ' παρθένων ἁρπαγήν. ταραχὴ δὲ τῶν ξένων εὐθὺς [o] ἐγίνετο καὶ φωνή, μεῖζόν τι κακὸν ὑφορωμένων. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ [p] προσαχθεισῶν τὰς παρθένους, προεμυθησάμενος αὐτοῖς τὴν ἀθυμίαν ὁ Ρωμύλος, [q] οὐκ ἐφ' ὕβρει τὴν ἁρπαγὴν ἀλλ' ἐπὶ γάμῳ γενομένην, Ἑλληνικόν τε καὶ ἀρχαῖον ἀποφαίνων τὸ ἔθος, [r] καὶ τρόπον συμπάντων καθ' οὓς συναπτονται γάμοι ταῖς γυναιξὶν ὑπεφαίνετον,

a Ἐν ᾧ κρατοδίκαζεν *Vat.* b Κατεπληκτικώτατον τὴν πρόσοψιν *Vat.* c Οἳς τοὺς μὲν *Vat.* d Γενόμεναι καὶ αἱ κτίσεις πόλεων ὧν ἄν τις λόγον ποιήσαιτο *Vat.* e Τὴν Ρώμην *Vat.* f Ἀλκίμων λίαν *Vat.* g Φίλιον *Vat.* h Ἐνθυμούμενόν δὲ *Vat.* i Κατὰ νοῦν χρήσῃ, θυσίας καὶ *Vat.* k Προεμήνυσεν *Vat.* l Γυναιξὶν ἅμα *Vat.* m Ἐπιτέλεσε *Vat.* n Πρὸς ἑαυτὸν *Vat.* o Ἐξήνετο καὶ φυγὴ *Vat.* & *Lapi Cod.* p Προαχθεισῶν *Vat.* q Ὡς οὐκ ἐφ' ὕβρει *Vat.* atque ita legendum esse docuit *H. Steph.* r Καὶ τρόπον συμπάντων *Vat.*

a Ὑπὸ

ϛατον, ἐξῆς πέμψαι τὰς ἀδελφὰς αὐτῶν ἄνδρας τοῦ τύχης· καὶ μὴ τοῦτο ἀμελήσαντας τοὺς γάμους, ἐξακοσίας τε καὶ ὀγδοήκοντα καὶ τρεῖς εὑρεθείσας, κατέλεξεν αὖθις ὅσαι τῇ ἀγάμων ἀνδρῶν ἰσοτιμίᾳ, οἷς αὐτὰς συνήψατο τε καὶ τοὺς πατρίους ἑκάστης ἐθισμοὺς, ὅπῃ καὶ κατίσι πυρὸς καὶ ὕδατος ἐγγυῶν τοὺς γάμους, ὡς καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς ὑπετελοῦντο χρόνου. Ταῦτα δὲ γενέσθαι τινὲς μὲν γεγράφασι πρῶτον αὐτοῦ τοῦ Ρωμύλου ἄρξαντος· Γναῖος δὲ Γέλλιος τέταρτον· ὃ καὶ μᾶλλον εἰκός. νέου γὰρ οἰκιζομένης πόλεως ἡγεμόνα, πρὶν ἢ καταστήσασθαι τὴν πολιτείαν, ἔργα τηλικαῦτα ὑπενοεῖτο, οὐκ ἔχοντα λόγον. τῆς τε ἁρπαγῆς τὴν αἰτίαν ἄλλοι μέν, εἰς ἀπάνθρωπον ἀναφέρουσιν ἄλλοι δ', εἰς ἀφορμὴν πολέμου. ἄλλοι δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, οἷς κἀγὼ συγκατατίθεμαι, εἰς τὸ συνάψαι φιλότητα πρὸς τὰς πλησιοχώρους πόλεις ἀναγκάζειν. τὴν δὲ τότε τῷ Ρωμύλῳ κατιερωθεῖσαν ἑορτὴν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἄγοντες Ρωμαῖοι διετέλουν, Κωνσουάλια καλοῦντες, ἐν ᾗ βωμός τε ὑπόγαιος ἱδρυμένος πρός τῷ μεγίστῳ τοῦ ἱπποδρόμου, κατασκαφείσης τῆς γῆς, θυσίαις τε καὶ ἐκφορήσεις ἀπαρχῶν μεταίρεται, καὶ δρόμος ἵππων ζεύγεσί τε καὶ ἀζεύκτων ὑπετελεῖτο. καλεῖται δὲ ὁ θεὸς, ᾧ ταῦτα ὑπετελοῦσι, [b] Κῶνσος ὑπὸ Ρωμαίων· ὃν ἑρμηνεύοντες εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶτταν, Ποσειδῶνα [c] σεισίχθονά φασιν εἶναί τινες, καὶ λέγεσθαι τοῦτο ὑπογείου τετιμῆσθαι βωμῷ λέγουσι, ὅτι τὴν γῆν ὁ θεὸς ὅτῳ ἔχει. ἐγὼ δὲ ἕτερον οἶδα λόγον [d] ἀκούων, ὡς ἡ μὲ ἑορτὴ τῷ Ποσειδῶνι ἀγομένη, [e] καὶ ὁ δρόμος τῶν ἵππων τούτῳ τῷ θεῷ γινόμενος, ὁ δὲ καταγὴς βωμὸς δαίμονι ἀῤῥήτῳ τινὶ βουλευμάτων κρυφίων ἡγεμόνι καὶ φύλακι κατασκευασθέντος ὕστερον. Ποσειδῶνι γὰρ ἀφανῆ βωμὸν ἱδρυμένῃ γῆς ὑφ' ὑπὸ Ἑλλήνων ὑφ' ὑπὸ βαρβάρων καθιδρῦσθαι· τὸ δ' ἀληθὲς ὅπως ἔχει χαλεπὸν εἰπεῖν.

Ὡς δὲ διεβοήθη τὰ περὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν παρθένων καὶ τὰ περὶ τοὺς γάμους εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις, αἱ μὲν αὐτὸ τὸ πραχθὲν [f] δι' ὀργῆς ἐλάμβανον, αἱ δ' ἀφ' ἧς ἐπράχθη ἀφιδέσεως [g] καὶ εἰς τέλος ἐχώρησεν ἀναλογιζόμεναι, μετρίως αὐτὸ ἔφερον. κατέσκηψε δ' οὖν ἀνὰ χρόνον εἰς πολέμους τοὺς πρὸς ἄλλους εὐπετεῖς, ἕνα δὲ τὸν πρὸς Σαβίνους μέγαν καὶ χαλεπόν· οἷς ἅπασι τέλος ἐπικολοῦσαν [h] ἀγαθὸν, ὥσπερ αὐτῷ τὰ μαντεύματα προεδήλωσε, πρὶν ὑπάρξαι τῷ ἔργῳ, πόνους μὲ καὶ κινδύνους μεγάλους προσημαίνοντα, τοῖς δὲ τελευτὴν αὐτοῦ ἔσεσθαι καλάς. ἦσαν δὲ αἱ πρῶται πόλεις ἄρξασαι τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου, [i] Καινῖνα καὶ [k] Ἀντεμνα καὶ [l] Κρουστουμερία, προφάσιν μὲ ποιούμεναι τὴν ἁρπαγὴν τῶν

inſignem. Quare rogavit eas ut viros ſibi à fortuna datos diligerent. Poſtea vero numeratis puellis, inventis DCLXXXIII. delegit totidem viros cœlibes, quibus eas in matrimonium dedit patrio uniuſcujuſque more, nuptias inter eos his conditionibus concilians, ut ignis & aquæ ejuſdem participes eſſent, quemadmodum adhuc & noſtra ætate fit. ¶ Nonnulli autem hæc anno primo regni Romuli accidiſſe tradunt: at Cnæus Gellius quarto, quod etiam veriſimilius eſt. Abſurdum enim eſſet dicere, urbe recens condita ipſum principem ante civitatis ſtatum conſtitutum tantum facinus aggreſſum fuiſſe. Et raptus cauſſam alii quidem ad mulierum penuriam referunt alii vero ad belli occaſionem hoc modo quæſitam. Qui vero maxime veriſimilia ſcribunt, quibus & ego aſſentior, ajunt hoc accidiſſe ut neceſſitudo cum vicinis civitatibus contraheretur. Illum autem diem feſtum, tunc à Romulo conſecratum, mea etiam ætate Romani celebrabant, Conſualia vocantes: quo die, ara ſubterranea ædificata juxta maximum Circum, terra circumcirca foſſa, & ſacrificiis & primitiis, quæ igne adolentur, colitur & *decoratur*; & certamen equorum & junctorum & non junctorum committitur. Deus autem, in cujus honorem hæc faciunt, à Romanis vocatur Conſus, qui (ſi noſtra lingua vocem interpretemur) erit, ut nonnulli ajunt, Ποσειδῶν σεισίχθων, (*Neptunus terræ quaſſator*,) & propterea dicunt ei aram ſubterraneam fuiſſe conſecratam; quia iſte Deus terram in ſua poteſtate habet *eamque ambit*. Ego vero & alium hac de re hominum ſermonem ſcio, quia audivi feſtum diem Neptuno celebrari, & certamen equeſtre in hujus dei honorem fieri; illam vero aram ſubterraneam deo cuidam ignoto, conſiliorum occultorum præſidi & cuſtodi, poſtea fuiſſe conſecratam. Neptuno enim aram occultam nuſquam terrarum aut à Græcis aut à barbaris dicatam fuiſſe *ſcio*. Difficile vero eſt rei veritatem dicere.

¶ Quum autem de virginum raptu & earum connubiis fama ad vicinas civitates manaſſet, alias quidem ob id facinus indignatio invaſit; aliæ vero, & qua mente id factum fuiſſet & quem finem res habuiſſet ſecum reputantes, æquo animo *id* tulerunt. Res tamen aliquanto poſt erupit in bella: quorum cætera quidem levia fuerunt, ſed unum cum Sabinis geſtum magnum & grave fuit. Horum tamen omnium felix fuit finis, quemadmodum oracula illi prædixerant, antequam rem aggrederetur: quæ labores quidem & pericula ingentia ſubeunda, ſed tamen horum felicem exitum fore ſignificarant. Civitates vero quæ primæ bellum ei intulerunt, hæ fuere, Cænina & Antemnæ & Cruſtumerium, prætendentes quidem virginum raptum,

Romulus Romanorum REX I.

XXXI.

XXXII.

[a] Ὑπὸ Ρωμύλου πρωτεύοντος *Vat.* [b] Vide *Joan. Argoli* notas in *Onuphrium Panvinium* p. 19, 20. Vol. 9. *Antiquitatum Rom.* & *Bulengerum* de Circo Rom. & Ludis Circenſibus l. 1. c. 9. [c] Hoc Neptuni epitheton legitur etiam apud *Gellium* l. 2. c. 28. uſitatiora ſunt apud *Homerum* & cæteros poëtas ἐνοσίχθων & ἐννοσίγαιος. *Sylb.* [d] Pro ἀκούων τὴν μὲ ἑορτὴν τοῦ Ποσειδῶνος ἀγομένην, καὶ τὸν δρόμον τῶν ἵππων τούτῳ τῷ θεῷ γινόμενον, τὸν δὲ καταγὴν βωμὸν δαίμονι ἀ. τ. β. κ. ἡ. κ. φ. κρυπτοβουλοφύλακι ὕστερον. *Port.* [e] Τὸν δρόμον καὶ τῶν ἵππων *Vat.* Pro ἵππων non minus apte legas ἵππου. *Sylb.* [f] Πρὸς ὀργὴν ἐλάμβανον *Vat.* [g] Καὶ εἰς ὃ τέλος *Vat.* atque inter εἰς & τέλος relativum ὃ vel ὅ, τι vel interrogativum τί deeſſe ſuſpicatus eſt. *Sylb.* [h] Εὐτυχὲς pro ἀγαθὸν in *Cod. Vat.* [i] Καινῖνα paſſim in *Ed. Steph.* Κανῖνα *Vat.* & *Lapi Cod.* Primamque ſyllabam variaſſe priſcos jam inde homines, exemplaria auctorum nobis perſuadent. Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. c. 8. [k] Ἀντέμνα in *Ed. Steph.* Sed proparoxytonos enuntiandum, ut Μέδμνα, Βίεννα, Ῥάετται, & ſimilia. *Sylb.* [l] Infra p. 100. Κρουστουμέριον dicitur, ut apud *Plinium* quoque l. 3. c. 5. Κρουστουμερεῖται in *Cod. Vat.* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. c. 8.

Romulus Romanorum REX I.

raptum, earumque vindictam; ſed revera moleſte ferentes Romam conditam eſſe, brevique tam magna incrementa cepiſſe; neque commune vicinis omnibus malum, dum vires colligeret, negligendum ratæ. Tunc igitur ad Sabinorum gentem miſſis legatis, petierunt ut ductu auſpiciiſque ſuis iſtud bellum ſuſciperent: quod & maximas vires haberent, & opibus eſſent *cæteris* longe potentiores, & ſe dignos cenſerent qui vicinis populis imperarent; præcipue vero quod maximam omnium injuriam accepiſſent: raptarum enim virginum major pars illorum

XXXIII. erat. ¶ Sed quum nihil proficerent, quod Romuli legati ipſis reſiſterent, & verbis & re ipſa gentem eam delinirent, temporis moras ægre ferentes, cunctantibus ſemper Sabinis & belli conſilia in longum tempus differentibus, ipſæ per ſe ſtatuerunt Romanis bellum inferre, exiſtimantes ſuas copias ſufficere, ſi tres civitates in unum vires ſuas contuliſſent, ad unam non magnam urbem expugnandam. Atque hæc quidem illæ decreverunt, non tamen conſpectæ fuerunt omnes in unis caſtris congregatæ, quia Cæninenſes promptius quam alii copias ex ſuis finibus eduxerant, qui etiam præcipui auctores belli inferendi eſſe videbantur. Quum igitur iſti ex ſuis finibus exercitum eduxiſſent, & agrum finitimum vaſtarent, Romulus eductis copiis hoſtes incautos ex improviſo aggreditur, & caſtris eorum vix dum munitis potitur, hærenſque veſtigiis eorum qui in urbem refugiebant, antequam oppidani ſuorum cladem audirent, muros incuſtoditos nactus & portas apertas, primo impetu urbem capit, & Cæninenſium regem, qui ipſi obviam venerat cum valida manu, pugnans propria manu obtruncat, armiſque ſpoliat.

XXXIV. ¶ Hoc autem modo urbe capta, juſſis civibus arma tradere, & obſidibus quos voluerat acceptis, in Antemnates eſt profectus. Quum autem illorum etiam copias adhuc palantes & in prædam intentas, ut ſuperiores, inſperato adventu adortus ſuperaſſet, & captivos eodem modo tractaſſet, domum exercitum reduxit, ſpolia in prœlio hoſtibus detracta & prædæ primitias diis ferens; quibus etiam ex manubiis multa ſacrificia fecit. Ipſe vero pompam extremus claudebat, veſte purpurea indutus, & lauream in capite geſtans, & ut regiam majeſtatem ſervaret quadrigis invectus. Reliquæ vero tum pedeſtres tum equeſtres copiæ eum ſequebantur, * acie inſtructa, & patriis hymnis deos celebrantes, & carminibus ex tempore compoſitis ducem ſuum laudantes. Cives vero ex urbe cum conjugibus & liberis ab utraque viæ parte ei obviam venerunt, ut ei ob partam victoriam congratularentur, & omni comitate eum excipierent. Poſtquam vero exercitus urbem eſt ingreſſus, offendit crateras

Triumphus de Cæninatibus & Antemnatibus.

παρθένων, καὶ τὸ λαβεῖν ἕκαστον αὐτῶν δίκης ὡς δὲ τἀληθὲς ἦν, τῇ κτίσει τε ἡ αὐξήσει ἡ Ῥώμης δι' ὀλίγου πολλὴ γενομένη ἀχθομένων, καὶ οὐκ ἀξιούντων ὑφεῖδεῖν κοινὸν ὂν ἐπὶ τοῖς ὁμοίοις ἅπασι κακὸν φυόμενον. τέως μὲν οὖν πρὸς τὸ Σαβίνων ἔθνος ἀποστέλλουσι πρέσβεις, ἐκείνης ἡξίουν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολέμου λαβεῖν, ἰσχύι τε μεγίστῃ ἐχούσας καὶ χρήμασι πλείοσι δυναμένης, ἀρχήν τε ἀξιοῦσαι τὴν πλησιοχώρων, ἣ οὐκ [b] ἐλάχιστα τῶν ἄλλων ὠφελουμένους τὰ μὲν ἁρπασμένων αἱ πλείους ἦσαν ἐκείνων. Ἐπειδὴ δ' οὐδὲν ἐπέραινον, ἀντικαθιζανόντων αὐτοῖς τῶν τοῦ Ῥωμύλου πρεσβεων καὶ διεξαπεστειλάντων λόγοις τε καὶ ἔργοις τὸ ἔθνος, ἀχθόμενοι τῇ τοῦδε τοῦ χρόνου, μελλόντων ἀεὶ τῶν Σαβίνων καὶ ἀναβαλλομένων εἰς χρόνους μακρούς τὰ περὶ τοῦ πολέμου βουλεύειν, αὗται καθ' ἑαυτὰς ἔγνωσαν τοῖς Ῥωμαίοις πολεμεῖν, ἀπορίαν οἰόμεναι τῶν οἰκείων δυνάμεων, εἰ καθ' ἓν ἀφ' τρεῖς γένοιντο, μίαν αἱρήσειν πόλιν οὐ μεγάλην. ἐβουλεύσαντο [d] δὲ ταῦτα, συνελθεῖν δ' οὐκ [e] ἔφθασαν εἰς ἓν ἅπασαι στρατόπεδον, προεξαναστάντων τῶν ἐγχειρούντων τὴν ἐπ' Καινίτης, ὅπερ καὶ μάλιστα ἐδόκουν τὸν πόλεμον σπάσειν. ἐξεστρατευμένων δὲ τούτων καὶ δηούντων τὴν ἄμυναν, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Ῥωμύλος, ἀφυλάκτοις ὡς ἐπὶ [f] πολεμίοις ἀπροσδοκήτως ἐπιπίπτει, καὶ ὃ τε χάραξ αὐτῶν ἀρτίως ἱδρυμένων γίνεται κύριος, τοῖς τε φεύγουσιν εἰς τὴν πόλιν ἐκ ποδὸς ἕπεται, ὥστε πρὶν ἐνδυ πεπυσμένων τὸν ὀφθαλμὸν συμφορὰν, τεῖχός τε ἀφύλακτον εὑρὼν, καὶ πύλας [g] ἀκλείτους, αἱρεῖ τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, καὶ τὸν [h] Καινίτην συναντήσαντα σὺν χειρὶ μαχόμενος αὐτοχειρίᾳ κτείνει καὶ τὰ ὅπλα ἀφαιρεῖται.

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλόντος τοῦ πόλεως, τὰ ὅπλα [i] προδιδόναι κελεύσας, καὶ παῖδας εἰς ὁμηρείαν ὧν ἔβουλετο λαβών, ὅπη τὸν Ἀντεμνάτας ἐλάσει. γενόμενος δὲ καὶ τῶν ἐκείνων δυνάμεως, ἐσκεδασμένης ἔτι κατὰ τὰς τροφὰς, τῇ περὶ ἐλπίδας ἐφόδῳ, καθάπερ καὶ τοὺς πρότερον, ἐγκρατὴς, καὶ τὰ αὐτὰ τοῦ ἁλόντας διαθεὶς, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν, ἄγων σκῦλά τε ἀπὸ τῶν [k] ἀποίκων κατὰ μάχην καὶ ἀκροθίνια λαφύρων θεοῖς καὶ πολλὰς ἅμα τούτοις θυσίας ἐποιήσατο. τελευταῖος δὲ τῶν πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο, [l] ἐσθῆτα μὲν ἡμφιεσμένος ἁλουργῆ, δάφνην δὲ κατεστεμμένος τὰς κόμας, καὶ ἵνα τὸ βασίλειον ἀξίωμα σώζῃ, τεθρίππῳ παρεβεβηκώς. ἡ δ' ἄλλη δύναμις αὐτῷ παρηκολούθει πεζῶν τε καὶ ἱππέων, κεκοσμημένη κατὰ τέλη, θεούς τε ὑμνοῦσα [m] πατρίοις ᾠδαῖς, καὶ τὴν ἡγεμόνα κευδαίνουσα ποιήμασιν αὐτοσχεδίοις. οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως ὑπαντῶντες αὐτοῖς ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις, πρὸ ἀμφοτέρων μέρη τῆς ὁδοῦ, τήν τε νίκην συνηδόμενοι, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν εὐδαιμονίζοντες φιλοφροσύνην. ὡς δὲ πρῶτον ἡ δύναμις εἰς τὴν πόλιν, κρατῆρά τε ἐπετύγχανεν

[a] Πλῶν δυναμένων non minus congruit. *Sylb.* & *Steph.* [b] Illud ἐλάχιστα partitive accipiendum. nam comparative dicendum eſſet ἐλάττω τῶν ἄλλων. *Sylb.* [c] Ἀνδιζαμένων pro ἀντικαθιζαμένων reponendum cenſet *Steph.* [d] Μὲν δὴ ταῦτα (ut pag. 101. v. 9.) legit *Sylb.* [e] Ἐφθησαν *Vat.* quod maluerunt *Xyland. Sylb.* & *Port.* [f] Τοῖς πολεμίοις *Vat.* [g] Ἀκλείτους *Vat.* quod & alibi habet *Dionyſ.* Forſan ἀκλείτους dicit ἀτυχῶς, ut notant Grammatici de ἄκλαυτος pro ἄκλαυστος, & aliis id genus. Sic infra κακοκλειμβρίων & κατακλείσηται. *Caſ.* [h] Καινιτῶν in *Ed. Steph.* & Κανητῶν *Vat.* ubique. *Salmaſio* placet Καινουτῶν. [i] Παραδόναι τὸν ἁλόντας κελεύσας *Vat.* [k] Ἀποικιδίων ſubſtituit *Port.* Ἀποδυτῶν vel ἀλόντων *Steph.* Ἀποκτιδίων *Caſ.* [l] Ἐσθῆτα μὲν ἁλουργῆ *Vat.* [m] Πατρίοις legit *Gelenius* & refert ad θεούς. Sed πατρίαν ᾠδὴν (ſeu πατρίων ὕμνων) meminit alibi. *Sylb.* * Pro ſuo quæque gradu exornatæ. *Gelen.*

a Κατεχ-

τύχανεν οἶνῳ [a] κεχαμδύοις, καὶ τραπέζας τροφῆς παντοίας γεμούσας, αἳ ὡς δὴ τὰς ὑπατικὰς τῶν οἰκιῶν ἔκαντο, ἵνα τοῖς ἐμφορεῖσθαι βουλομένοις ᾖ. ἡ μὲν οὖν ὑπατικὸς τε καὶ πομπικὸς φορὰ πομπή καὶ θυσία, ἣν καλοῦσι Ρωμαῖοι Θρίαμβον, ὑπὸ Ρωμύλου [b] πρώτη καταστᾶσα τοιαύτη τις ἐγένετο. ὁ δὲ τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ πολυτελὴς γέγονε καὶ ἀλαζών, εἰς πλοῦτου μᾶλλον ὑπόδειξιν ἢ δόκησιν ἀρετῆς ὑπερηγμένος, καὶ καθ' ἅπαξ ἰδέσθαι ὑπέβοσκε τὴν ἀρχαίαν εὐτέλειαν. μετὰ δὲ τὴν πομπήν τε καὶ θυσίαν νεὼν καταστησάμενος ὁ Ρωμύλος ὑπὲρ τῆς κορυφῆς τοῦ [c] Καπιτωλίου λόφου Διὸς ὃν ὑπὸ καλοῦσι Ρωμαῖοι Φερέτριον, οὐ μέγαν ἔτι γε καὶ νῦν σώζεται [d] ἀρχαῖον ἴχνος, ἐλάττονας ἢ πέντε ποδῶν καὶ δέκα τὰς μείζους πλευρὰς [e] ἔχων· ἐν τούτῳ [f] κατθεῖναι τὰ σκῦλα τοῦ Καινίτου βασιλέως, ὃν αὐτοχειρίᾳ κατειργάσατο, [g] δι-έγνω". τὸν δὲ Δία τὸν Φερέτριον, ᾧ τὰ ὅπλα ὁ Ρωμύλος ἀνέθηκεν, εἴτε βούλεταί τις Τροπαῖοχον, εἴτε Σκυλοφόρον καλεῖν, ὡς ἀξιοῦσί τινες, εἴθ', ὅτι πάντων ὑπερέχει καὶ πᾶσαν τὴν κύκλῳ περείληφε τῶν ὄντων φύσιν τε καὶ κίνησιν, Ὑπερφερέτην, οὐκ ἁμαρτήσεται τῆς ἀληθείας.

Ὡς δ' ἀπέδωκε τοῖς θεοῖς ὁ βασιλεὺς τὰς χαριστηρίους θυσίας τε καὶ ἀπαρχὰς, πρὶν ἢ τῶν ἄλλων τι διαπράξασθαι, βουλὴν ἐποιεῖτο περὶ τῶν κρατηθεισῶν πόλεων, ὅν τινα χρηστέον αὐτοῖς τρόπον, αὐτὸς τὴν ὑπερλάμβανε κρατίστην γνώμην εἶναι, πρῶτος ἀποδείξαμενος. ὡς δὲ ἅπασι τοῖς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρῆν ἥτε ἀσφάλεια τῶν βουλευμάτων τοῦ ἡγεμόνος ἤρεσκε καὶ ἡ λαμπρότης, τά τε ἄλλα ὅσα ἐξ αὐτῶν γενήσεται τῇ πόλει χρήσιμα, οὐκ ἐν τῷ παρόντι χρῆμα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντα τὸν ἄλλον χρόνον ἐπῃνέτο. [h] συνελθεῖν γὰρ κελεύσας ὅσαι τοῦ τε Αντεμναστοῦ καὶ τῶ Καινιτῶ ἐτύγχανον ὖσαι γένους, ἁρπασμέναι δὲ ἅμα ταῖς ἄλλαις, ἐπειδὴ συνῆλθον ὀλοφυρόμεναί τε καὶ θρηνολιόμεναι, καὶ τὰς τῶν παρ-
103 τρίδων ἀναπλάσασαι τύχας, ὑπισχεῖν τῶν ὁδυρμῶν καὶ σιωπῆσαι κελεύσας, ἔλεξε· "Τοῖς μὲν ὑμετέροις πατράσι καὶ ἀδελφοῖς, καὶ ὅλαις ταῖς πόλεσιν ὑμῶν πάντα τὰ δεινὰ ὀφείλεται παθεῖν, ὅτι πόλεμον ἀντὶ φιλίας οὔτε ἀναγκαῖον οὔτε καλὸν ἀνείλοντο· ἡμεῖς δὲ πολλῶν ἕνεκα ἐγνώκαμεν μετρίᾳ χρήσασθαι γνώμῃ πρὸς αὐτούς, θεῶν τε νέμεσιν ὑφορώμενοι τὴν ἅπασι τοῖς ὑπερόγκοις ἐπιφαμένην, καὶ ἀνθρώπων φθόνον δεδιότες, ἔλεόν τε κοινῶν κακῶν οὐ μικρὸν ἔρανον εἶναι νομίζοντες, ὡς καὶ αὐτοί ποτε τοῦ πρὸ ἑτέρων δεηθέντες· ὑμῖν τε ὑμπαθῶς ὑπαρχούσας μέχρι τῶνδε περὶ τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας, ὑμεναίους ὁμοίως ἐπιτελοῦντας καὶ γάμους παρέμενον οὖν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτάδα ταύτην ἀζήμιον· καὶ ὅτε

vini plenos & menſas variis cibis onuſtas, quæ ante illuſtriſſimorum virorum ædes poſitæ erant, ut quilibet ſe ſatiaret. Atque hæc fuit victorialis cum trophæis & victimis pompa, quam Romani nominant Triumphum, à Romulo tunc primum inſtituta. Noſtra vero ætate *triumphus* magno luxu & faſtu quodam tragico agitur, ad divitiarum potius oſtentationem, quam ad virtutis opinionem, omni priſtina frugalitate plane neglecta. Triumpho autem & ſacrificio peracto, Romulus, quum in vertice collis Capitolini templum non magnum Jovi ædificaſſet, quem Romani Feretrium vocant (adhuc enim exſtat ejus veſtigium vetus, habens latera majora vix quindecim pedum longitudinis) in hoc ſpolia regis Cæninenſium, quem propria manu confecerat, conſecrare ſtatuit. Jovem autem Feretrium, cui Romulus arma conſecravit, ſive quis Τροπαῖοχον, ſive Σκυλοφόρον (ut nonnullis placet) ſive, quod omnibus excellat & omnem rerum naturam & motum complectatur, Ὑπερφερέτην vocare velit, à veritate non aberrarit.

Romulus Romanorum REX I.

¶ Poſtquam igitur rex diis perſolvit votiva ſacrificia & primitias, ut illis pro parta victoria gratias redderet, antequam aliud quidpiam ageret, ad ſenatum retulit de urbibus captis, quidnam de illis ſtatuendum cenſerent: primuſque ipſe ſententiam, quæ optima videbatur, protulit. Quum autem omnes, qui illi conſilio intererant, principis ſui conſilia ut tuta & præclara comprobaſſent, & cætera omnia commoda inde ad rempublicam redundatura *collaudaſſent*, non ſolum tunc ſed & in perpetuum prudentiæ laudem ſibi comparavit. Nam iis omnibus convenire juſſis quotquot Antemnatum & Cæninenſium generis erant, quæ una cum aliis captæ fuerant; poſtquam convenerunt lugentes, & ad genua ipſius ſe proſternentes, & fortunam patriæ deflentes, hortatus ut fletus compeſcerent & tacerent, ſic loquutus eſt: "Veſtri patres & "fratres & totæ civitates extrema quævis mala "perpeti deberent, quod bellum neque ne- "ceſſarium neque honeſtum ſuſceperint, id- "que quam noſtram amicitiam maluerint: ta- "men nos multis de cauſſis decrevimus mo- "derate cum illis agere, quod timeamus deo- "rum indignationem omnibus ſuperbis im- "minentem, & hominum invidiam metua- "mus, & exiſtimemus miſericordiam non pa- "rum conferre ad levandas communes mor- "talium miſerias, quum & noſmetipſi alio- "rum miſericordia olim indiguerimus; & "vobis, quæ ad hoc uſque tempus veſtris ma- "ritis obſequium præſtitiſtis, ita ut de vobis "conqueri non poſſint, hunc honorem & be- "neficium non parvum fore cenſeamus. Hoc "igitur delictum ipſis condonamus, neque propter

XXXV.

a Κεκραμβύοις *Vat.* *b* Πρώτη *Vat.* *c* Uſitatius Καπιτωλίνε λόφε, ut tum ſupra aliquoties, tum infra p. 101. v. 16. *Sylb.* *d* Τὸ ἀρχαῖον ἴχνος *Vat.* *Lapus* vertit, *ibi enim ſervatur adhuc veſtigium vetus, cum minora quindecim pedum latera habeat, majora denum*: adeo ut aliquam hujuſmodi lectionem videatur nactus, ἴχνος ἔχον πλευρὰς, τὰς μὲν ἐλάττονας πέντε ποδῶν, τὰς δὲ μείζους δέκα. Si vulgatam lectionem ſequamur, forſan legendum τὰς ἐλάττονας ἢ πέντε &c. i. e. quorum quæ maxima non ſunt minora xv. pedum longit. *Port.* *e* Niſi reciproce αὐτῶ legas & σώζεται active capias, legendum erit ἴχνη. *Sylb.* *f* Καθίρυσε *Vat.* *g* Deeſt *Vat.* *h* Συνελθεῖν κελεύσας τὰς γυναῖκας *Vat.* atque ita, vel συνελθεῖν κελεύσας τὰς γυναῖκας legiſſe atque aliter poſt ἐπῃνέτο diſtinxiſſe videtur *Lapus.* nam ſic locum vertit: *poſtea vero quam omnibus, qui in conſilio aderant, conſiliorum ducis ſecuritas clarissaque placuit; atque alia quæcumque ex iſtis urbi utilia ſequerentur, non in præſens modo ſed in futurum etiam tempus omne collaudarunt, venire ad ſe juſſit fœminas* &c.

Romulus Romanorum REX I.

"propter id pœnas repoſcimus; neque liber-
"tatem, neque poſſeſſiones, neque ulla alia
"bona veſtris civibus adimimus. Quinetiam
"iis qui ibi remanere cupiunt, aut qui huc
"ſedes transferre malunt, permittimus ut hoc
"tuto faciant; & pollicemur fore ut nun-
"quam eos hujus optionis pœniteat. Sed ta-
"men ne amplius in idem peccatum relaban-
"tur, neve ulla occaſio reperiatur, quæ effi-
"ciat ut illæ civitates amicitiam nobiſcum
"contractam diſſolvant: remedium optimum
"fore putamus & ad gloriam & incolumita-
"tem utriſque utile, ſi eas civitates Romano-
"rum colonias fecerimus, & hinc eò colono-
"rum numerum quantus ſit ſatis miſerimus.
"Bono igitur animo abeatis, & amore duplo
"majore quam ante viros veſtros amplecta-
"mini & colatis, per quos & parentes &
"fratres veſtri ſervati ſunt, & patriis veſtris
"libertas eſt conceſſa. Mulieres igitur his
auditis perfuſæ lætitia, & multis præ volu-
ptate lachrymis effuſis, è foro diſceſſerunt.
Romulus vero colonos ccc. in utramque mi-
ſit, quibus illæ civitates tertiam agri ſui par-
tem ſorte inter ipſos dividendam dederunt.
Cæninenſes vero & Antemnates, quotquot
Romam habitandi cauſſâ migrare voluerunt,
cum conjugibus & liberis traduxit; ea con-
ditione ut & agros ſuos retinerent, & pecu-
nias ferrent quaſcunque ſibi quæſiſſent: quos
ſtatim deſcriptos in tribus & curias rex re-
tulit, non pauciores tribus millibus; ita ut
tunc primum univerſorum peditum Roma-
norum ſex millia cenſa fuerint. Cænina igi-
tur & Antemnæ civitates non ignobiles, à
Græcis originem ducentes, (Aborigines enim
eas Siculis ereptas tenuerunt, quum ipſi eſſent
pars OEnotrorum, qui, ut à me ante eſt di-
ctum, ex Arcadia venerant) poſt hoc bellum
Romanorum coloniæ ſunt factæ.

XXXVI. Cruſtumerium captum.

¶ Romulus, his peractis, in Cruſtumeri-
nos exercitum duxit, melius inſtructos quam
priores. Eos autem acie victos, & expugna-
tis mœnibus in deditionem acceptos, quam-
vis in prœlio ſe fortiter geſſiſſent, ideo ta-
men durius tractare noluit: ſed hanc quo-
que civitatem coloniam Romanorum fecit,
ut & priores. Cruſtumerium autem erat Al-
banorum colonia, multis annis ante Romam
conditam miſſa. Quum autem fama per mul-
tas urbes bellicam fortitudinem ducis illius
& erga victos clementiam divulgaret, ſe ei
adjunxerunt multi & fortes viri; & non
contemnendas vires, cum totis familiis migran-
tes, adduxerunt (à quorum duce quodam
ex Hetruria profecto, cui nomen erat Cæ-
lius, quidam collis, ubi etiam conſedit, ad
hanc uſque ætatem Cælius vocatur) & in-
tegri populi ſe ejus fidei commiſerunt, ab
agro Medullino initio ſumpto, populique
Romani facti ſunt coloni. Sabini vero, hæc

Sabinum bellum I.

animadvertentes, indignabantur, & ſe mutuo

"ἐλευθερίαν, ὅτε [a] κτίσιν, ὅτ' ἄλλα τ' ἀγαθῶν οὐδὲν
"τὰς πολίτας ὑμῶν ἀφαιρούμεθα. ἐφίεμεν δὲ τοῖς τε
"μένειν γλιχομένοις ἐκεῖ, καὶ τοῖς μετενέγκασθαι βου-
"λομένοις τὰς οἰκήσεις, ἀκίνδυνόν τε καὶ ἀμεταμέλητον
"αἵρεσιν. τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι αὐτοὺς ἐπεξαμαρτεῖν, μηδ'
"εὑρεθῆναί τι χρῆμα ὑποπτον τὰς πόλεις ἀφαλύσασθαι
"τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν, φάρμακον ἡγούμεθα κρά-
"τιστον εἶναι πρός τε [b] καὶ ἀσφάλειαν τὸ αὐτὸ
"χρήσιμον ἀμφοτέροις, εἰ ποιήσαιμεν [c] ἀποίκους Ρώμης
"τὰς πόλεις, καὶ συνοίκους αὐταῖς πέμψαιμεν [d] αὐτό-
"θεν τοὺς ἱκανούς. ἅπαντι οὖν ἀγαθὸν ἔχουσαν ἀφόβως
"καὶ διπλασίως ἢ πρότερον ἀναζεσθε καὶ τιμᾶτε τοὺς
"ἄνδρας, ὑφ' ὧν [e] γονεῖς τε ἐσώθησαν καὶ ἀδελφοὶ, καὶ
"πατρίδες ἐλεύθεραι ἀφέωνται. αἱ μὲν δὴ γυναῖκες ὡς
ταῦτ' ἤκουσαν, πρόχαρεῖς γενόμεναι, καὶ πολλὰ δάκρυα
ὑφ' ἡδονῆς ἀφεῖσαι, μετέπεμψαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς. ὁ δὲ
Ρωμύλος τριακοσίους μὲν ἄνδρας [f] εἰς ἑκατέρους ἀποί-
κους ἀπέστειλεν, οἷς ἔδοσαν αἱ πόλεις τρίτιον κατα-
κληρῶσαι μοῖραν τῆς ἑαυτῶν γῆς. Καινιτῶν δὲ καὶ Ան-
τεμνατῶν τοὺς βουλομένους μεταθέσθαι πρὸς οἴκησιν εἰς
Ρώμην, γαμετῶν ἅμα καὶ τέκνοις [g] μετάγαγε, κλή-
σεις τε τοὺς ἑαυτῶν ἔχοντας καὶ χρήματα φερομένους
ὅσα ἐκέκτηντο· οὓς εὐθὺς εἰς φυλὰς καὶ φράτρας ὁ
βασιλεὺς κατέγραφε, τρισχιλίων οὐκ ἐλάττους ὄντας·
ὥστε τοὺς σύμπαντας ἑξακισχιλίους πρὸς Ρωμαίοις τότε
πρῶτον [h] ὀνομαλόγους γενέσθαι. Καινίνη μὲν δὴ καὶ
Ἀντεμνα πόλεις οὐκ ἄσημοι, γένος ἔχουσαι τὸ Ελ-
ληνικόν· Αὐσονῖνες γὰρ αὐτὰς ἀφελόμενοι τοὺς Σικε-
λοὺς κατέσχον, Οἰνώτρων μοῖραν τὴν ἐξ Αρκαδίας ἀφικο-
μένων, ὡς ἔφηταί μοι πρόσθεν· [i] μετ' δὲ τόνδε τὸν πό-
λεμον, ἀποικίαι Ρωμαίων [k] ἐγένοντο.

Ο δὲ Ρωμύλος ταῦτα διαπραξάμενος, ὅτι
Κρουστομερίνους ἐξάγει τὴν στρατιὰν, πλεονεκτουμένους [l] ἀ-
μεινον τὴν πρότερον· ὡς οὐκ εὐταξίᾳ τε καὶ τειχομα- 104
χίας εὐτυχήσαντας, ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ ἀγῶνα γενο-
μένους, οὐδὲν ἔτι διαθεῖναι ἠξίωσεν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐποίη-
σεν ἄποικον Ρωμαίων τὴν πόλιν, ὥσπερ τὰς πρότερας. ἦν
δὲ τὸ Κρουστομέριον Αλβανῶν [m] ἄποικος, πολλοῖς πρό-
τερον τῆς Ρώμης ἀποταλεῖσα χρόνοις. [n] διαγελώσης δὲ
τῆς φήμης πολλαῖς πόλεσι τῆς τε καὶ πολέμους γενναιότητι
καὶ ἡγεμόνος, καὶ πρὸς τὰς κεκτημένας ὁπλίσεως, ἄνδρες
τε αὐτῷ προσετίθεντο πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ, δυνάμεις ἀξιο-
χρέως παροικίᾳ μεταναστάντες ἐπαγόμενοι, ὧν [o] ἐφ' ἑνὸς
ἡγεμόνος οὐκ Τυρρηνίας ἐλθόντος, ᾧ [p] Καίλιος ὄνομα ἦν,
τῆς λόφων τις, ἐφ' ᾧ καθῖδρυτο, Καίλιος εἰς τόδε χρόνου
καλεῖται· καὶ πόλεις ὅλαι προσέδραμον ἑαυτὰς, [q] ἀπὸ γῆς
Μεδυλλίνων ἀρξάμεναι, καὶ ἐλάνθανε Ρωμαίων [r] ἀποικοι.
Σαβῖνοι δὲ ταῦτα ὁρῶντες ἤχθοντο καὶ δι' αἰτίας ἀλλήλους
εἶχον,

a Κτῆσιν Vat. atque ita legiſſe videtur Lapus, dum vertit poſſeſſiones. recte quidem (inquit Sylb.) cum pro eodem πλήρως dicat auctor v. 21. & hoc ipſum vocabulum alibi ſic uſurpet. b Καὶ αὖθις ἀσφάλειαν Vat. c Αποικίας Vat. & Lapi Cod. d Αὐτόθεν uſurpatum hîc pro ἐντεῦθεν. Sylb. e Γονῆς τε ὑμῶν ἐσώθησαν Vat. f Εἰς ἑκατέρους Vat. g Μετήγαγεν Vat. h Ἐκ κατηλόγου Vat. i Particula δὲ tollenda videtur, alioqui ἔχουσαι ἦσαν vel ἦσαν eſſet legendum. Port. k Γεγόνεσαν Vat. l Contra Livius: Inde contra Cruſtuminos profectus, bellum inferentes; ibi minus etiam, quod jam alienis cladibus ceciderant animi, certaminis fuit. Caſ. m Αποικος Vat. & Lapi Cod. n Neſcio an rectius præf. temp. διαγελάσης. Sylb. o Hîc quoque ἐφ' ἑνὸς poſitum pro ἀφ' ἑνὸς, ut ſæpe. Sylb. p Κίλιος ubique in Cod. Vat. q Ἀπὸ τῆς Μεδυλλίνων (ſc. πόλεως) ἀρξάμεναι Vat. quod maluerunt etiam Sylb. & Steph. r Αποικίαι Vat.

a Ρωμαίων

εἶχον, ὅτι οὐκ ἀρχομένῳ τ' [a] Ρωμύλῳ ἀρχὴ ἐκάλυσαν, ἀλλ' ὅτι μέγα τοσοῦτον συμφέρεσθαι ἔμελλον· ἐδόκει τε αὐτοῖς ἐπανορθώσασθαι τ' ἀρχαίαν [b] ἄγνοιαν, ἀξιολόγῳ δυνάμεως ἀποστολῇ. ἢ μὴ τοῦτο ἀγνοοῦν ποιησάμενοι σύμπαντες ἐν τῇ μεγίστῃ τε πόλει καὶ πλεῖστον ἀξίωμα ἐχούσῃ τῶν ἐθνῶν, ἣ Κυρὶς ὄνομα ἦν, ψῆφον ὑπὲρ τοῦ πολέμου διήνεγκαν, ἀποδείξαντες ἡγεμόνα τῆς στρατιᾶς Τίτον, ὃν ἐπεκαλεῖτο Τάτιον, βασιλέα Κυρειτῶν. Σαβῖνοι μὲν δὴ ταῦτα βουλευσάμενοι, καὶ ἀφαλυθέντες ἐς τὰς πόλεις, τὰ πρὸς πόλεμον ἠτρεπίζοντο, ὡς [c] εἰς νέωτα ὅτε τοῦ Ρώμου χωρὶς πολλῆς ἐλάσοντες.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Ρωμύλος ἀντιπαρεσκευάζετο τὰ κρείττω, ὡς ἀμυνούμενος ἄνδρας τὰ πολέμια ἀλκίμους· τό τε Παλατίου [d] τεῖχος, ὡς ἀσφαλέστερον εἴη τοῖς ἔνδον, ὑψηλοτέροις ἐρύμασιν ἐγείρων, τούς τε ἀπ' αὐτοῦ λόφους, τόν τε [e] Αὐεντῖνον καὶ τὸ Καπιτωλῖνον καλούμενον ἀποταφρεύων καὶ χαρακώμασι κατειργῶν προβαλλόμενος, ἐν οἷς τὰ ποίμνια καὶ τοὺς γεωργοὺς αὐλίζεσθαι τοῖς νύκτωρ ἐπέταξεν, [f] ἐγγὺς φρουρᾶς καταλαμβάνων ἑκάστοις, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἀσφάλειαν αὐτοῖς παρέξειν ἔμελλεν, ἀποταφρεύων καὶ προβαλλόμενος καὶ ἀπὸ φυλακῆς ἔχων. ἦκε δὲ ἀπ' Τυρρηνῶν ὀπαδεῖν ἑκουσίῳ ἀνδρὶ ἄγων ἐκ Σολωνίου πόλεως ἀνὴρ δραστήριος, καὶ τὰ πολέμια ἔργα ἀσφαλὴς, [h] Λοκόμων ὄνομα, φίλος καὶ πρὸ πολλοῦ γεγενημένος· καὶ παρὰ Αλβανῶν ἄνδρες, οὓς ὁ πάππος ἔπεμψεν αὐτῷ, συχνοὶ, στρατιῶταί τε καὶ ὑπηρέται, καὶ τεχνῖται πολεμικῶν ἔργων. [i] ὅπλα δὲ καὶ ὅσα [k] τοιούτοις προσφορὰ ἦν, [l] καὶ εἰς ἅπαντα ἐπεχορηγεῖτο. ἐπεὶ δὲ ἐτοίμου τοῦ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἦν ἑκατέροις, ἔαρος ἀρχομένου μέλλοντες ἐξάγειν οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνάμεις, ἔγνωσαν ἀποστεῖλαι πρεσβείαν πρῶτον ὡς τοὺς πολεμίους, τάς τε γυναῖκας ἀξιώσουσαν ἀπολαβεῖν, καὶ δίκας ὑπὲρ αὐτῶν αἰτήσουσαν τῆς ἁρπαγῆς· ἵνα δὴ δι' ἀνάγκην δοκῶσιν ἀνειληφέναι τὸν πόλεμον, καὶ τυγχάνοντες τῶν δικαίων καὶ τοὺς κήρυκας ἔπεμπον ὅτι τάχιστα. Ρωμύλος δὲ ἀξιοῦντος τὰς μὲν γυναῖκας, ἐπειδὴ ὑφ' αὐτῶν ἀδίκως ὁ μετὰ τῶν ἀνδρῶν βίος ἦν, ἐᾶν πρὸς τοῖς γεγαμηκόσι μένειν· εἰ δέ τινος ἄλλου δέονται, λαμβάνειν ὡς παρὰ φίλων, πόλεμον δὲ μὴ ἄρχειν· [m] οἱ δὲ ὀδενὶ τῶν ἀξιωμένων ὑπακούσαντες, ἧκον τὴν στρατιὰν, πεζοὺς μὲν ἄγοντες πεντακισχιλίους ὅτι δύο μυριάσιν, ἱππεῖς δὲ ἀλίγῳ δέοντας χιλίους. ἦν δὲ καὶ τῶν Ρωμαίων δυνάμεις καὶ πολὺ τῶν Σαβίνων δέουσα, δύο μὲν αἱ τῶν πεζῶν μυριάδες, ὀκτακόσιοι δ' ἱππεῖς, καὶ παρεκάθητο τῆς πόλεως διχῇ διῃρημένη, μία μὲν μοῖρα τοῦ [n] Εσκύλινον κατέχουσα λόφον, ἐφ' ἧς αὐτὸς ὁ Ρωμύλος ἦν· ἑτέρα δὲ τὸν Κυρίνιον, [o] ὅπου ποτὲ [p] αὐτῷ ἔχοντα τὴν προσηγορίαν, ἧς [q] ὁ Γυρρηνῶν ἦν Λοκόμων ἡγεμών.

culpabant, quod Romani imperii primordiis non obstitissent, sed cum eo jam valde aucto sibi res futura esset: quare visum est illis priorem infeitiam *ac negligentiam*, misso valido exercitu, corrigere. Et mox habito consilio universali in urbe maxima, & quæ plurimam in ea gente auctoritatem habebat, cui nomen Cures, bellum communi suffragio decreverunt: creato exercitus duce Tito, cui cognomen Tatius, qui Quiritum rex erat. Sabini igitur, hoc inito consilio & conventu soluto, in suas quique urbes reversi, res ad bellum necessarias parare cœperunt, ut vere ineunte Romam magna manu peterent. *Romulus Romanorum* REX I.

¶ Interea vero & ipse Romulus vicissim se diligentissime parabat, ut propulsaret viros bellicosos: murum Palatii, ut tutiores essent qui in eo erant, excelsioribusque munitionibus erigens, & adjacentes illi colles Aventinum & Capitolinum (qui nunc ita vocatur) fossa & vallo firmo circumdans, ubi greges & rusticos noctu stationem habere jussit; & utrumque satis firmo præsidio muniens, & siquis alius locus illis incolumitatem præstare poterat, eum fossa valloque cingens & custodiens. Quidam autem vir strenuus & rebus bellicis insignis, nomine Lucumo, qui non multo ante cum eo amicitiam contraxerat, ex urbe Solonio Hetrusca auxilia satis firma adduxit. Et ab Albanis venerunt multi & milites & ministri, & bellicorum armorum artifices, quos avus ipsi miserat. Commeatus vero, & arma, & quæcunque alia hujusmodi ad bellum necessaria erant, omnia suppeditabantur. Utrisque vero ad bellum paratis, quum vere ineunte Sabini copias educturi essent, legatos ad hostem mittere decreverunt, qui mulieres repeterent, & earum raptores ad supplicium deposcerent: ut ita necessitate coacti bellum suscepisse viderentur, quod jus suum obtinere non potuissent. Atque caduceatores horum causa miserunt. At Romulo rogante ut sinerent mulieres cum viris suis manere, præsertim quum non invitæ cum illis vitam degerent; quod siquid aliud postularent, id ut ab amicis acciperent, nec bello se lacessèrent: illi his omnibus postulatis contemptis exercitum eduxerunt, peditum viginti quinque millia, equites non multo pauciores quam mille. Romanorum vero copiæ Sabinis non multo inferiores erant, peditum viginti millia, equites octingenti. Et castra ante urbem in duas partes divisæ posuerant: atque harum altera pars collem Esquilinum occuparat, ubi & ipse Romulus erat; altera vero Quirinalem, qui nondum ita appellabatur, cui Lucumo dux Hetruscorum præerat. XXXVII.

¶ Tatius

a Ρωμαίων ἰσχὺν *Vat.* *b* Malo ἄνοιαν, idque verius puto. *Cas.* *c* Εἰς νέωτα *in proximum annum* significat, *in futurum*: hîc vero *ineunte vere*. nam hoc explicat *Dionysius*, quum subjicit, ἔαρος ἀρχομένου μέλλοντες ἐξάγειν οἱ Σαβῖνοι. *Port.* *d* Τὸ τεῖχος *Vat.* *e* Pro Aventino *Dionysii* τὸ Κυϊλιον λόφον nominat *Strabo.* *f* Copula καὶ desiderari videtur. *Port.* *g* Solonium urbem Etruriæ ne *Plinius* quidem agnoscit nam quos ille Solinates l. 2. c. 14. nominat, non possumus, ut arbitror, huc transferre: quare lego ἐκ Ποπλωνίου. *Cas.* Οὐιτλωνίου malit *Cluverius* in Italia antiq. l. 2. c. 1. & 2. p. 454. & 473. *h* Λυκόμων vel Λυκόμων scribendum. *Cas.* *i* Σίτός τι *Vat.* *k* Τύπος *Vat.* *l* Καὶ εἰς ἅπαντα *Vat.* Si tollamus καὶ εἰς, hæc erit constructio, καὶ ἅπαντα ὅσα ἦν τοιούτοις προσφορὰ ἐπεχορηγεῖτο. *Port.* *m* Quoniam paullo ante dixit Ρωμύλου δὲ ἀξιοῦντος, nunc dicendum videretur οἷς οὐδενὶ &c. alioqui supra legendum esset ὁ Ρωμύλος δὲ ἀξιοῖ τοὺς μὲν γυναῖκας, & paullo post οἱ δὲ οὐδενί. Quod si neutrum placet, constructionis ordinem dicemus mutatum fuisse. *Port.* *n* Rectius Εσκυλῖνον, usitato in aliis pernultis accentu. *Sylb.* *o* Οὗπου τι *Vat.* *p* Pro αὐτῷ non male repositeris τοὔνομα. *Sylb.* *q* Si malis ὁ Τυρρηνῶν ut p. 104. v. 5. facile assentiar. *Sylb.*

XXXVIII. *Romulus Romanorum* REX I.

¶ Tatius autem rex Sabinorum, cognito ipsorum apparatu, noctu motis castris exercitum per medium agrum duxit, ratus se id sine agrestium damno facturum. Et ante solis ortum in campo, qui inter Quirinalem & Capitolinum collem erat, castra posuit. Quum autem animadverteret omnia loca firmis hostium præsidiis teneri, sibi vero nullum locum munitum esse reliquum, omnis consilii inops hærebat, * existimans fore ut ibi tempus frustra tereret. Illi autem ita hæsitanti insperata contigit felicitas, prodita ipsi omnium firmissima munitione, quodam hujusmodi casu. Sabinos enim, prætereuntes radices Capitolii, ut explorarent siqua forte collis pars vel clam vel vi aperta capi posset, virgo quædam de sublimi aspiciebat, filia viri illustris, cui illius loci custodia mandata erat, nomine Tarpeja: quam (ut Fabius & Cincius scribunt) cupido cepit armillarum, quas in sinistris brachiis illi gestabant; & annulorum, quos ferebant. Tunc enim Sabini aureis ornamentis gaudebant, & non minus quam Etrusci molli victu cultuque delectabantur. Sed (ut Lucius Piso, vir censorius, tradit,) præclari facinoris desiderio *id fecit*: ut hostes armis corpus protegentibus denudatos suis civibus objiceret. Utrum vero horum ad veritatem propius accedat, ex iis quæ postea acciderunt licet conjicere. Illa igitur, emissa quadam ancilla per ostiolum occultum, nullo sentiente apertum, regem Sabinorum rogavit: ut, remotis arbitris omnibus, secum in colloquium veniret; quod cum ipso de re necessaria & magni momenti actura esset. Quum autem Tatius spe proditionis eam orationem lubenter audisset, & in locum designatum venisset; virgo, progressa quousque potuit, dixit patrem suum noctu egressum ex arce negotii cujusdam caussa, & se portarum claves servare, seque ipsis arcem prodituram noctu venientibus, si pro proditionis pretio acciperet armillas & ornamenta, quæ omnes Sabini in sinistris brachiis gestabant. Quum autem Tatius rem probasset, fide cum juramento ultro citroque data & accepta, nequa fraus in pactis fieret, & loco munitissimo, quem Sabini peterent, designato, & *præstituta* hora noctis, qua custodias maxime remissas agi putabat, clam iis qui in arce erant se recepit.

XXXIX. ¶ Atque hactenus omnes Romani scriptores consentiunt: at in sequentibus dissentiunt. Piso enim, vir censorius (cujus paulo ante memini) asserit nuntium ex arce à Tarpeja noctu missum, qui Romulo significaret quid virgo cum Sabinis pacta esset, nempe ut eorum arma quæ corpus protegunt peteret illis pactionum ambiguitate deceptis; & qui postularet ut noctu alias copias in arcem mitteret: fore enim ut cum ipso duce hostes armis nudatos opprimeret.

Μαθὼν δὲ τ̃ τ̃ Δημοκρίτου αὐτ̃ Τάτιος ὁ τ̃ Σαβίνων βασιλεὺς, νυκτὸς ἀναζήσας τ̃ στρατὸν ἦγε διὰ τ̃ χώρας, [a] οὐδὲν οἰόμενος βλάπτειν τὰς κτ̃ τὰς ἀγρίας· κ̀ πρὶν ἀνατεῖλαι τ̃ ἡλιον, μεταξὺ τ̃ τε Κυιρινίου κ̀ τ̃ Καπιτωλίου πάγου ἐν τ̃ πεδίῳ τ̃ χάρακα. ὁρῶν δὲ [b] ἀσφαλεῖ φυλακῇ πάντα κατεχόμενα τοὺς τ̃ πολεμίων, σφίσι δὲ οὐδὲν χωρίον ἀπολειπόμενον ἐνεργὸν, εἰς πολλὴν ἐνέπιπτεν ἀπορίαν, οὐκ ἔχων ὅ, τι χρήσεται τ̃ παρούσῃ τ̃ χρόνῳ. ἀμηχανοῦντι δὲ αὐτ̃ παράδοξος εὐτυχία γίνεται, παραδόντος τ̃ κράτιστα [c] ὀχυρωμάτων κτ̃ τοιάνδε τινα συμπτωσίαν. πρόεισίν γὰρ τ̃ ῥίζαν τ̃ Καπιτωλίου τὰς Σαβίνας εἰς ἐπίσκεψιν εἴ τι μέρος εὐρεθείη τ̃ λόφου κλοπῇ ληφθῆναι δυνατὸν ἢ βίᾳ, παρθένος τις [d] ἀπὸ μετεώρου κατεσκόπει, θυγάτηρ ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, ᾧ παρεσκεύαστο ἡ τ̃ χωρίου φυλακὴ, [e] Τάρπεια ὀνομαζομένη αὐτίκα, ὡς μὲ Φάβιός τε κ̀ Κίγκιος γράφουσιν, ἔρως εἰσέρχεται τ̃ [f] ψελίων, ἃ παρὰ τοῖς ἀριστεῦσι βαρβάροις ἐφόρουν, κ̀ τ̃ [g] δακτύλων. χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ Σαβῖνοι τότε, κ̀ Τυῤῥηνῶν οὐχ ἧττον ἁβροδίαιτοι· ὡς δὲ Πίσων Λεύκιος ὁ τιμητικὸς ἱστορεῖ, καλῶ παράγματος [h] ἐπιθυμία γυμνὰς τ̃ σκεπασμάτων ὅπλων παραδοῦναι τοῖς πολίταις τοὺς πολεμίους. ὁπότερον δὲ τούτων ἀληθέστερόν ἐστιν οὐκ τ̃ ὕστερον γενομένων ἔξεστιν εἰκάζειν. πέμψασα δ' οὖν [i] Τερπαπηίδων τινὰ λάθρᾳ πυλίδος, ἣν ἀνδρὸς ἔμαθεν ἀνοιγομένην, ἠξίου τ̃ βασιλέα τ̃ Σαβίνων ἐλθεῖν αὐτῇ δίχα τ̃ ἄλλων εἰς λόγους, ὡς ἐκείνῃ λάθρᾳ λεξομένῃ περὶ πράγματος ἀναγκαίου κ̀ μεγάλου. δεξαμένου δὲ τ̃ Τατίου τ̃ λόγον κατ' ἐλπίδα παραδόσιας, κ̀ συνελθόντος εἰς τ̃ ἐπιτηδειωθέντα τόπον, παρελθοῦσα [k] ὡς ἐφικτὸν ἦν παρθένος, ἐξεκλυθέναι μὲν νυκτὸς οὐκ ἔφη χρεών τ̃ πατέρα αὐτ̃ ἕνεκα χρείας τινὸς ἔνεχα, τὰς δὲ κλεῖς [l] αὐτὴ φυλάττειν τ̃ πυλῶν, κ̀ παραδώσειν αὐτοῖς τὸ ἔρυμα νυκτὸς ἀφικομένοις, μισθὸν τ̃ παραδόσιας λαβοῦσα τὰ φορήματα τ̃ Σαβίνων, ἃ περὶ τοῖς εὐωνύμοις εἶχον ἅπαντες βαρβάροις. εὐδοκούντος δὲ τ̃ Τατίου, λαβοῦσα τὰς πίστεις δι' ὅρκων παρ' αὐτ̃, κ̀ αὐτὴ δοῦσα, τ̃ μὴ ψεύσεσθαι τὰς ὁμολογίας, τόπον τε ὁρίσασα ἐφ' ὃν ἔδει τοὺς Σαβίνους ἐλθεῖν τ̃ ὀκρωτάτων, κ̀ νυκτὸς ὥραν τ̃ ἀφυλακτοτάτην, ἀπῆλθε, κ̀ τοὺς ἔνδον ἔλαθε. Μέχρι μὲν δὴ τούτων συμφέρονται πάντες οἱ Ρωμαίων συγγραφεῖς, οἱ δὲ τοῖς ὕστερον λεγομένοις οὐχ ὁμολογοῦσι. [m] Πίσων γὰρ ὁ τιμητικὸς, ᾧ κ̀ πρότερον ἐμνήσθην, ἀγγέλον φησὶν ἐκ τ̃ Ταρπείας ἀποσταλῆναι νύκτωρ οὐκ ἔχοντα χρείαν, δηλώσοντα τῷ Ρωμύλῳ τὰς γενομένας τῇ κόρῃ [n] πρὸς Σαβίνους ὁμολογίας, ὅ ὅτι μέλλοι τὰ σκεπάσματα αὐτῶν αἰτεῖν ὅπλα, διὰ τ̃ κοινότητος τ̃ ὁμολογιῶν παραχρῆμα δυνάμιν τε ἀξιώσοντα πέμπειν ὅπῃ τὸ φρούριον ἑτέροιν νυκτὸς, ὡς [p] αὐτῷ στρατηλάτῃ παραληψόμενον τοὺς πολεμίους γυμνοὺς τ̃ ὅπλων.

a Οὐδὲν σπόρου τὰς Vat. b Ασφαλεῖ πάντα φυλακῇ Vat. c Τῶν ὀχυρωμάτων Vat. quod maluit etiam *Sylb.* d Απὸ τ̃ μετώπου Vat. e Τάρπια ὀνομα Vat. f Ψελλίων Vat. g Δακτυλίων Vat. quod rectius esse suadent *Livii* verba, l. 1. c. 11. h Malem ἐπιθυμία, eodem casu quo præcedit ἔρως, ut ab εἰσέρχεται regatur. *Sylb.* Cum illud verbum remotius sit, magis placet vulgata lectio, si subaudiendum dicas τοῦτο ἐπραξε. *Port.* i Τῶν Τερπαπηίδων Vat. k Εἰς ἐφικτὸν Vat. l Αὐτὴ in *Ed. Steph.* Non nulli αὐτῷ legerent, & v. 27. λεξομένῃ. m Πείσων ubique in Cod. Vat. n Πρὸς τοὺς Σαβίνους Vat. o Οτι μέλλοι τὰ σκεπάσματα παρ' αὐτῶν Vat. p Mallem σὺν αὐτῷ. *Port.* Verum non animadvertere videtur usitatissimum Græcis scriptoribus Atticismum, ne Latinis quidem ignotum. *Cas.* * Non inveniens quemadmodum posset ibi esse diutius. *Lapus.* Si codex mendo caret, sic vertendum: *quod nesciret in quas res tempus esset impendendum.* Mallem tamen ita locum interpretari ac si scriptum esset; νομίζων ὅτι χρήσεται τῇ τελούσῃ χρόνῳ: illo χρῆσθαι τῇ τελούσῃ χρόνῳ posito pro χρόνου τελοῦσα. *Port.*

a Πιεὶ

τ δ' ἄγγελον αὐτομολήσαντα τὸν τ βασιλέα Σαβίνων, κατήγορον γενέσθ τ τ Ταρπείας βουλημάτων. οἱ δὲ περὶ τ Φάβιόν τε καὶ Κίγκιον οὐδὲν τοιοῦτον λέγουσι γενέσθαι, ἀλλὰ φυλάξαι τ κόρην ἀξιωθεῖσαν τοῦ περὶ τοῦ τεθνάναι συνθήκας. τὰ δ' ἐξῆς ἅπαντες πάλιν ὁμοίως γράφουσι. φασὶ γὰρ ὅτι παραγενομένου σὺν τῷ κατὰ πόλεμον τ γραπὰς μέρει τ βασιλέως τ Σαβίνων, φυλάττουσα τοὺς ὑποχθονίους ἡ Τάρπεια τοῖς μὲ πολεμίοις ἀνέῳξε τ συκεμφύλιον πυλίδα, τοὺς δ' ἐπὶ τῷ χωρίῳ φύλακας ἀναιρήσασα, ἀφραττόντων σώζειν ἑαυτοὺς ἀξίως καθ' ἑτέρας ἐξόδους τοῖς πολεμίοις ἀφανεῖς, ὡς κατεχόντων ἤδη τ Σαβίνων τὸ φρούριον· ἀφαιρουμένων δὲ τοῦτον, τοὺς μὲ Σαβίνους, ἀπωγμένας εὑρόντας, τὰς πύλας, καταχῶσαι τὸ φρούριον ἔρημον φυλάκων· τῇ δὲ Τάρπειᾳ, ὡς τὰ π' ἑαυτῆς ὅσα συνέθετο παρεχομένῃ, ἀξίων τοὺς μισθοὺς τ τοῦ δόσεως χρυσὸν τοὺς ὅρκους ἀπολαβεῖν. Ἐπειτα πάλιν ὁ μὲ Πίσων φησὶ τ Σαβίνων τ χρυσὸν ἑτοίμων ὄντων διδόναι τῇ κόρῃ τ τοῖς δεξιοῖς βραχίοσι, τ Τάρπειαν δ' τ κόσμον, ἀλλὰ τοὺς θυρεοὺς παρ' αὐτῶν αἰτεῖν· Τατίῳ δὲ θυμόν τε εἰσελθεῖν ὅτι τῇ ἐξαπάτῃ, καὶ λογισμὸν δ μὴ προβῆναι τοὺς ὁμολογίας. δόξαι δ' οὖν αὐτῷ δῆναι μὲ τὰ ὅπλα, ἅπερ ἡ πᾶσι ἐξίουσι, ποιῆσαι δ' ὅπως [b] αὐτῶν μηδεὶ λαβοῦσα χρήσῃ. καὶ αὐτίκα, ἀφειναμένων ὡς μάλιστα ἰσχύϊ ἔτυχε, ῥῖψαι τ θυρεὸν κατ' τ κόρης, καὶ τοῖς ἄλλοις προσκελεῦσαι [c] τοῦτο ποιεῖν. ὅπου δὴ βαλλομένου πάντοθεν τοῦ Τάρπειαν, κατὰ πλῆθός τε καὶ ἰσχύος τ πλῆγαι πεσεῖν, καὶ περιπορευθεῖσαν κατὰ τ θυρεῶν ἀποθανεῖν. οἱ δὲ περὶ τ Φάβιον ὅτι τοῖς Σαβίνοις ποιῶσι τ τ ὁμολογίαν ἀπάτην. δέον γὰρ αὐτοὺς τ χρυσὸν, ὅτε ἡ Τάρπεια ἠξίου, κατὰ τὰς ὁμολογίας ἀποδιδόναι, [d] καλεπάνουσαν ὅτι τῷ μεγέθει τ μισθῷ, τὰ σκεπαστήρια χερσὶν αὐτῆς βάλλειν, ὡς ἔχοντα, ὅτε ὤμυνεν, αὐτῇ δώσειν [e] κατοχυμένους. [f] ἔοικε δὲ τὰ μὴ ἔχοντα γενόμενα τ Πίσωνος ἀληθεστέραν ποιεῖν ἀπόκρισιν. ταύρους τε γὰρ ἔνια ἔπεσεν ἠξιῶσθαι, τ ἱερώτατον τ πόλεως κατέχουσα λόφον, καὶ χρὰς αὐτῇ Ρωμαίοις καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν [g] ἀποτελοῦσι· λέγει δὲ ἃ Πίσων χρῆσαι· ὃν σθένος εἰκὸς αὐτῷ, εἰ προδιδοῦσα τ πατρίδα τοῖς πολεμίοις ἀπέθανεν, ὅτε προδιδ τ προδοθέντων, ὅτε προδ τ ἀποκτεινάντων τυχεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον αὐτῆς ἦν τ σώματος, ἀνασκαφὲν ἔξω ῥιφῆναι σὺν χρήμασι, φόβός τε καὶ ἀποτροπὴς ἕνεκα τ μελλόντων τὰ ὅμοια δρᾶν. Ἀλλ' ἑκάτερα μὲ τούτων κείσθω τοῖς ἀκούουσι βούλεσθαι. Ὁ δὲ [h] Τάτιος καὶ οἱ Σαβῖνοι φρουρίου γενόμενοι καρτεροῦ κύριοι, καὶ πλεῖστα τ Ρωμαίων ἀποσκευῆς ἁμυχθὲν παρλπρότης, οὐκ ἔτι ἀσφαλῶς ἦν τ πόλεμον διφέρειν. πολλαὶ μὲ οὖν αὐτῷ ἐγένοντο καὶ ἀξιόλογοι πολλὰς προφάσεις, παρεγραπτοδόκητον ἄλλους δ' ἄλλῃ, πειραί τε καὶ συμπλοκαὶ, ὅτε καταρχόμενα μεγάλα ἑκατέρῳ φέροντι τ στρατευμάτων, [k] ὅτε σφάλματα· μέγιστον δ' οὐ παρατάξεως ὅλαις ταῖς δυνάμεσι τοὺς ἀλλήλους μάχαι

sed nuntium ad regem Sabinorum transfugisse, & illi consilia Tarpejæ indicasse. Fabius vero & Cincius nihil tale accidisse dicunt, sed puellam eam pacta proditionis servasse affirmant. At in iis quæ sequuntur omnes consentiunt. Ajunt enim Tarpejam, ut promissa servaret, rege Sabinorum cum exercitus parte lectissima adventante, hostibus portulam, de qua inter eos convenerat, aperuisse, locique custodes excitatos monuisse, ut ocius se servarent per aliam portam hostibus incognitam, quod Sabini arcem occupassent. Quum autem isti diffugissent, Sabinos, nactos portas apertas, occupasse arcem à custodibus desertam: Tarpejam vero, quod quæcunque pollicita fuerat præstitisset, petisse ut sibi darent proditionis mercedem, quam jurejurando promiserant. ¶ Hîc rursus Piso ait, Sabinis paratis aurum puellæ tradere quod in sinistris brachiis gestabant, Tarpejam non ornatum illum, sed eorum scuta petisse. Tunc autem Tatium, ob istam fraudem ira correptum fuisse, * rationem tamen pacti non violandi habuisse. Visum autem illi arma quidem tradere, ut puella postulabat, sed ita ut iis acceptis uti non posset: quare mox totis viribus vibratum scutum in puellam jecisse, & ut idem alii facerent imperasse: atque ita undique petitam Tarpejam multitudine & vi ictuum cecidisse, & scutis undique obrutam obiisse. Fabius vero hanc fraudem Sabinis attribuit: ait enim eos, quum aurum ut Tarpeja postulasset ex pactis tradere deberent, indignatos mercedis magnitudine, arma quibus se tegebant in eam jecisse: quod hæc, quo tempore juravissent, illi promisissent. Sed quæ postea sunt consequuta faciunt ut Pisonis sententia ad veritatem propius accedere videatur. † Nam eam, quum sacratissimum urbis collem teneret, sepulcri honore, in eo loco ubi ceciderat, Romani dignati sunt, eique inferias quotannis faciunt: (dico autem quæ Piso scribit) quorum neutrum, ut verisimile est, si prodita hostibus patria obiisset, aut ab ipsis civibus proditis aut ab interfectoribus consequuta fuisset; sed etiam, siquæ reliquiæ corporis ipsius superfuissent, tandem effossæ & ejectæ fuissent, ut à tali facinore cæteri in posterum deterrerentur & averterentur. Sed de his unicuique liberum sit judicium. ¶ Tatius vero & Sabini, arce munita potiti, & maximo Romanorum apparatu sine ullo labore capto, jam in tuto bellum trahebant. Multæ igitur pro varia occasione, castris brevi spatio inter se distantibus, velitationes, & prœlia levia periculi faciendi gratia inter eos facta, quorum eventus neutrorum exercitui neque magna commoda neque magna incommoda afferebant. Sed bis in acie totis viribus acerrime pugnatum est, &

Romulus Romanorum REX I.

XL.

XLI.

a Περὶ τ σωθῆναι *Vat.* b Αὐτῆς μηδὲ *Vat.* c Pro τοῦτο possis etiam legere ταῦτα. *Sylb.* d Ita *Sylb.* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* μεμφομένην. quod ferri potest, si mox legamus ἔοικεν & ὑποχθόνιοι. *Pors.* e Ὑποχεμένους *Vat.* f *Livius* tamen & *Plutarchus* in alia omnia eunt. *Plutarchum* vide. *Casl.* g Ἐπιτελοῦσι *Vat.* h Τίτιος *Vat.* i Malim τ Ρωμ. ἀποσκευῆς. *Sylb.* k Οὔτε τι σφάλματος *Vat.* * *Vel potius*, simulque rationem qua pactum non violaret, in mentem illi venisse. Visum itaque illi esse &c. † Nam & sepulchri honore dignata est ubi ceciderat, in colle urbis sacratissimo; & quotannis &c. *Gelen.*

a Τῷ

Romulus Romanorum REX I.

& magna hinc inde cædes facta. Quum autem tempus protraheretur, idem utrisque placuit, totis viribus de summa rerum prœlio decernere. Progressique in mediam castrorum planitiem, & duces rebus bellicis præstantissimi & milites multis certaminibus exercitati, mira facinora ediderunt, se mutuo invadentes, & adorientium impetum excipientes, & alternatim sese convertentes, & prœlium æquo marte redintegrantes. Qui vero in munitionibus erant spectatores æqui certaminis, & nunc huc nunc illuc inclinantis victoriæ, suis rem fortiter gerentibus, adhortatione & militari acclamatione, animos ad fortitudinem plurimum accendebant: illos vero qui laborabant, & ab hoste premebantur, precibus & fletibus impediebant ne animum penitus abjicerent, neve ignaviter se gererent. Quare utrique cogebantur vel supra vires quævis pericula sustinere. Quum igitur per totum illum diem æquo marte pugnassent, jam tenebris adventantibus utrique læti in sua castra se receperunt.

διῆλθ', καὶ φόνῳ ἑκατέρων πολύς. ἐλκομένης δὲ τοῦ χρόνου, γνώμην ἀμφότεροι τὴν αὐτὴν ἔσχον, ὁλοχερεῖ κεῖναι τὸν ἀγῶνα μάχῃ καὶ παρελθόντες εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων χωρίον ἠγμένης τε ἄλεστοι τὰ πολέμια καὶ στρατιῶται πολλῶν ἐθάδες ἀγώνων, ἄξια λόγου ἔργα ἀπεδείκνυντο ὀπτῶντες ἀλλήλους, ἢ τοὺς ὀπτῶντας δεχόμενοι, καὶ ἐξ ὑποστροφῆς εἰς ἴσον αὖθις καθιστάμενοι. ὧν δὲ ὄπισθεν τῶν ἐρυμάτων ἑστῶτες ἰσορρόπως θεαταὶ ἀγῶνος, καὶ θαμινὰ ἑκατέρωσε μεταπίπτοντος, τῷ μὲν καταρθοῦντι τῶν σφετέρων ὀπισθελαύσι τε καὶ παρανισμῷ πολλῷ ἐποίουν τὴν εἰς τὸ εὔψυχον ὀπίδοσιν· τῷ δὲ κάμνοντι καὶ διωκομένῳ, δείσεώς τε καὶ οἰμωγὰς προϊέμενοι, χωλυταὶ τοῦ εἰς τέλος ἀνάνδρου ἐγίνοντο. ὑφ' ὧν ἀμφότεροι ἀναγκάζοντο καὶ παρὰ δύναμιν ὑπομένειν τὰ δεινά. ἐκείνῃ μὲν οὖν τὴν ἡμέραν ὕπω διενέγκαντες ἀγχωμάλως τῇ μάχῃ, σκότους ὄντος ἤδη ἄσμενοι εἰς τοὺς οἰκείους ἑκάτεροι χάρακας ἀπηλλάσσοντο.

XLII.

¶ Insequentibus vero diebus sepultis cadaveribus, sauciisque curatis, & aliis copiis paratis, quum utrisque visum esset alterum prœlium committere, in eodem quo ante loco congressi, ad noctem usque pugnarunt: in ea pugna Romanis ab utroque cornu vincentibus. Dextro autem præerat Romulus, lævo Lucumo Hetruscus: quum vero de acie media nullum adhuc judicium fieri posset, vir quidam nomine Metius Curtius, magno corporis robore præditus & manu strenuus, præcipue vero celebris quod nullum periculum aut metum formidaret, impedivit ne Sabini penitus vincerentur, & reliqua copiarum parte hostibus victoribus opposita prœlium redintegravit. Hic præfectus fuerat mediæ aciei, & hostes sibi oppositos vicerat: sed quum vellet & ipsa Sabinorum cornua, quæ laborabant & jam loco pellebantur, in integrum restituere, suos adhortatus, persequebatur hostes fugientes dissipatosque: eosque ad portas usque egit, ita ut Romulus coactus fuerit, relicta victoria semiparta, se convertere, & ad hostium victricem partem contendere. Sabinorum igitur pars, quæ laborabat, jam æquo marte pugnabat, postquam discessit illa manus militum qui cum Romulo erant. Omne autem periculum in ipsum Curtium & in ejus commilitones victores est conversum. atque aliquantisper Sabini Romanorum impetum sustinentes egregie pugnarunt: sed quum multi postea in eos confluerent, aciem inclinarunt, & se in sua castra incolumes receperunt. Curtius enim diligenter impedivit, ne hostis ipsos perturbatos insequeretur, & effecit ut sensim pedem tuto referrent. Ipse enim pugnabat & Romuli impetum excipiebat; atque grave & præclarum certamen inter ipsos duces, qui sibi invicem occurrerant, commissum est.

Τῇς δ' ἑξῆς ἡμέρας ταφὰς ποιησάμενοι τῶν νεκρῶν, καὶ τοὺς κεκμηκότας ὑπὸ τραυμάτων ἀναπαυσάμενοι, δυνάμεις τε παρασκευάσαντες ἄλλας, ἐπειδὴ ἔδοξεν αὐτοῖς αὖθις ἑτέραν συνάψαι μάχην, εἰς τὸ αὐτὸ τῷ 108
πρότερον χωρίον συνελθόντες, ἄχρι νυκτὸς ἐμάχοντο, ὁ αὐτὴ τὴ μάχη Ῥωμαίων ἀμφοτέροις ὀπτεραιτώντων τοῖς κέρασιν. εἶχε δὲ τὸ δεξιὸν τὴν ἡγεμονίαν αὐτὸς ὁ Ῥωμύλος· τὸ δὲ ἀριστερὸν, Λουκόμων ὁ Τυρρηνός· τὸ δὲ μέσον μηδέπω κρίσιν ἔχοντος, ὁ κωλύσας τὴν εἰς τέλος τῶν Σαβίνων ἧτταν, καὶ εἰς ἀντίπαλα καταστήσας αὖθις τὰ λῃπόμενα τοῖς νικῶσιν, ἦν ἀνὴρ ἐγένετο Μέτιος Κύρτιος ὄνομα, ῥώμην τε σώματος πολὺς ἀνὴρ, καὶ χεῖρα γενναῖος, μάλιστα δ' ὅτι τῷ μηδένα ὀκνεῖν κίνδυνον ἢ φόβον εὐδοκιμῶν. ὅστος διετάχθη μὲν ἡγεῖσθαι τῆς κατὰ μέσην ἀγωνιζομένων τὴν φάλαγγα, καὶ τοὺς ἀντιτεταγμένους ἐνίκα· βληθεὶς δὲ καὶ τὰ κέρατα τῶν Σαβίνων μοχθοῦντα ἤδη καὶ ἐξωθούμενα εἰς τὸ ἴσον κατέστησεν, ἐπιστρεφόμενος τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ἐθάρρυνε τοὺς φεύγοντας τῶν πολεμίων ἐσκεδασμένους, καὶ μέχρι τῶν πυλῶν αὐτοὺς ἤλασεν· ὥστε ἀναγκάσαι καταλιπόντα ἡμιτελῆ τὴν νίκην ὁ Ῥωμύλον ὀπισθέπεσθαί τε καὶ ὀπὶ τὰ νικῶντα τῶν πολεμίων ὥσασθαι μέρη. τὸ μὲν δὴ κάμνον τῶν Σαβίνων μέρος, ὑπὸ τῷ ἴσῳ πάλιν ἦν, ἀπελθόντος τῆς μετὰ Ῥωμύλου δυνάμεως· ὁ δὲ κίνδυνος ἅπας ἦν τὸν Κύρτιον καὶ τοὺς σὺν ἐκείνῳ νικῶντας ἐγηγόνει. χρόνον μέν τινα οἱ Σαβῖνοι δεξάμενοι τοὺς Ῥωμαίους, λαμπρῶς ἠγωνίσαντο· ἔπειτα πολλῶν ἐπ' αὐτοὺς συνιόντων, ἐκλινάν τε καὶ διέσωζον ἑαυτοὺς ὀπὶ τὸ χάρακα, πολλὴν δ' Κυρτίου παρέχοντος αὐτοῖς, εἰς τὸ μὴ διώκεσθαι τεταραγμένοις, ἀλλὰ βάδην ὑποχωρεῖν, ἀσφάλειαν. αὐτὸς γὰρ εἱστήκει μαχόμενος, καὶ τὸν Ῥωμύλον ὀπίσω δέχεται· γίνεταί τε τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν συμπεσόντων ἀλλήλοις μέγας καὶ καλὸς ἀγών.

ἔζαμος

a Τῷ δὲ ἡμέρᾳ Vat. b Imitatur *Thucydidem*. perspicue namque (quod in *Thucydide* ipse notat) ἀνομοιοπαθῶς χαρακτήζει quod planius per verbum efferri potuerat. *Cas.* c Εἰς πύλας male in *Ed. Steph.* d Χωρίον Vat. e Μέτιος Vat. f Πολὺς, hoc est ῥωμαστὴς, ut in illo *Euripidis*, Πολλὰ μὲν σὺ βροτῶν κάνὰ ἀνώνυμος, initio *Hippolyti*: ubi *Scholiastem* vide. *Cas.* g Φόβον ἢ κίνδυνον Vat. h Οὗτος δ' ἐπέσχε μὲν Vat. i Et κρατυνθῶν retineri potest, & κρατυνθὲν pro eodem substitui. *Sylb.* k Malim τετραγμένοις adverbialiter, ut mox βάδην. *Sylb.* l Forsan ἀναχωρεῖν scripsit *Dionysius*, non ὑποχωρεῖν. *Sylb.*

a Κατα-

ἕξαμπος δὲ ὢν ἤδη καὶ [a] καταβελὴς ὁ Κύρτιος ὑπεῖκε κατ' ὀλίγον, καὶ αὐτὸν ὀκ ἔτι κατόπιν [b] ὑποδεχομένη λίμνη βαθεῖα, ἣν διελθεῖν μὲ χαλεπὸν ἦν, περιεχομένων πανταχόθεν τῶν πολεμίων, διελθεῖν δὲ ὑπό τε ἰλύος [c] πλήθους, ἣν ταὶ πέριξ τέλματα εἶχε, καὶ βάθους ὕδατος ἔτι μέσην αὐτὴν συνεχῶντος, ἄπορον. Ταύτην πλησιάσας ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς τὸ νᾶμα σὺν τοῖς ὅπλοις. καὶ ὁ Ρωμύλος ὡς αὐτίκα δὴ ἀπορὸς ἐν τῇ λίμνῃ διαφθαρησόμενον, καὶ ἅμα [d] ἐπεὶ [e] ἀδύνατον ἦν ἔτι τέλματός τε αὐτὸν καὶ ὕδατος πολλοῦ διώκειν, ὅτι τοὺς ἄλλους Σαβίνους τρέπεται. ὁ δὲ Κύρτιος πολλὰ μοχθήσας σὺν χρόνῳ σώζεται ἐκ τῆς λίμνης τὰ ὅπλα ἔχων, καὶ εἰς τὴν χάρακα ἀπάγεται. Οὗτος ὁ τόπος ἀνακέχωσμαι μὲν ἤδη, καλεῖται δ' ἐξ ἐκείνου τοῦ πάθους, Κύρτιος λάκος, ἐν μέσῳ μάλιστα ὢν τῆς Ρωμαίων ἀγορᾶς. Ρωμύλος δὲ τοὺς ἄλλους διώκων, ἐγγὺς γενόμενος τοῦ Καπιτωλίου, καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχων αἱρήσειν τὸ φρούριον, ἄλλοις τε πολλοῖς τραύμασι κατα-
109 πονηθείς, καὶ δὴ καὶ λίθῳ πληγῇ ἰσχυρῷ κατὰ κρόταφον ἐνεχθέντος ὀκ ἔτι ἀνασχεῖν δυνάμενος, [e] αἴρεται πρὸς τῶν πρόσθεν ἡμιθανὴς, καὶ εἰς τὸ τεῖχος ἀποφέρεται. τοῖς δὲ Ρωμαίοις δεινὸν ἐμπίπτει τὸ ἡγεμόνα ὀκ ἐπ' ὀφθαλμοῖς, καὶ τρέπεται τὸ δεξιὸν κέρας εἰς φυγήν. οἱ δ' ὂν τῷ εὐωνύμῳ ταχθέντες ἅμα τῷ Λοκόμωνι, τέως μὲν ἀντεῖχον, ὡς τοῦ ἡγεμόνος ἀναθαρρυνόμενοι, [f] λαμπροτάτου πολέμου ἀνδρὸς, καὶ ἔργα πλεῖστα καὶ τοῦτο τὸ πόλεμον ἀποδειξαμένου· ἐπεὶ δὲ καὶκεῖνος ἐλαθεὶς ἀφ' ἅρματος πλευρᾶν, Σαβίνων τὸ δυνάμεως [g] ὑπολειπούσης, ἔπεσεν, ἠδ' αὐτοὶ διέμειναν· φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο πάντων αὐτῶν [h] ἐγένετο, καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαρρηκότες ἐδίωκον ἄχρι τῆς πόλεως· ἤδη δὲ πλησιάζοντες ταῖς πύλαις [i] ἀπελαυνονται, τοῦ νεότητος ἐπεξελθούσης [k] αὐτοῖς, ἣ τὰ τείχη φυλάττειν βασιλεὺς ἐπέτρεψεν καὶ τοῦ Ρωμύλου· ῥᾷον γὰρ ἤδη ὑπὸ τοῦ [l] τραύματος [*] ἐκβοηθήσαντος ὡς εἶχε τάχους, [m] ἐγίνετο ἀντίστροφος ἡ τοῦ ἀγῶνος τύχη, καὶ πολλῷ ἔχουσα [n] τινὶ μεταβολῇ. οἱ [o] μὲν γὰρ φεύγοντες, ὡς τὸ ἡγεμόνα [p] ὑπὸ τοῦ ἀπροσδοκήτου εἶδον, ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς ὑπὸ τῶν παρόντων δέους, εἰς τάξιν καθίσαντο, καὶ ὀκ ἔτι ἀνεβάλλοντο μὴ ὁμόσε τοῖς ἐχθροῖς χωρεῖν· οἱ δὲ τέως κατείργοντες αὐτοὺς, καὶ μηδεμίαν οἰόμενοι μηχανὴν εἶ) [q] τὸ μὴ οὐ κρατεῖν [r] τὴν πόλιν αὐτῶν ἁλῶναι, ἐπῆλθε τὸ αἰφνίδιόν τε καὶ παράδοξον ἐθαύμασαν τὴν μεταβολὴν, περὶ σωτηρίας [s] αὐτοὶ ἑαυτῶν ἐσκόπουν. [t] ἦν δὲ αὐτοῖς εὐπετὴς ἡ πρὸς τὴν χάρακα ἀναχώρησις, [u] ἀπὸ

At Curtius jam exſanguis & telis ſaucius pedetentim recedebat, eumque à tergo palus profunda excepit, quam circumire ipſi difficile erat, undique hoſtibus circumfuſis; tranſire vero non poterat, tum ob cœni copiam, quæ erat in ſtagnis circum circa, tum ob aquæ profunditatem, quæ in ejus medio erat. Itaque, quum ad hanc acceſſiſſet, armatus ſe in aquam conjecit. At Romulus, quia ſperabat eum brevi in palude periturum, ſimul etiam quia non poterat eum perſequi per multum cœnum & aquam profundam, in alios Sabinos impetum convertit. Curtius vero, diu luctatus, tandem ex palude cum ipſis armis evaſit, & in caſtra abductus eſt. Iſte locus jam terra congeſta eſt repletus: adhuc tamen ob illum caſum vocatur Curtius lacus, qui ferme in medio Romanorum foro eſt. ¶ Romulus vero alios perſequens, quum jam ad Capitolium acceſſiſſet, & in magnam ſpem veniſſet arcis capiendæ, præter alia vulnera, quibus erat fatigatus, maximo etiam ictu ſaxi de locis ſuperioribus in ejus tempora delati ſauciatus, ſemimortuus à proximis ſublatus eſt, & in urbem relatus. Romanos autem timor invaſit, quod non viderent amplius ducem ſuum: & eorum dextrum cornu verſum eſt in fugam. Qui vero in lævo cum ipſo Lucumone inſtructi erant aliquamdiu *hoſti* reſtiterunt, quod ipſorum animos confirmaret dux rebus bellicis clariſſimus, qui in hoc prœlio plurima egregia facinora edidit: poſtquam autem & ipſe per latus trajectus, viribus Sabinorum jam deficientibus, cecidit, ne ipſi quidem *in pugna* perſtiterunt; ſed poſtea omnes in fugam ſunt verſi, & Sabini audacter eos uſque ad urbem ſunt perſequuti: quum vero jam ad portas accederent, repulſi ſunt, juventute, cui rex murorum cuſtodiam commiſerat, in eos erumpente: & quum ipſe quoque Romulus (jam enim ex vulnere melius ſe habebat) celeritate quanta maxima potuiſſet, in eos eruptionem feciſſet, confeſtim certaminis fortuna converſa & valde mutata eſt. Qui enim fugiebant, ubi ex inſperato ducem ſuum viderunt, receptis ex recenti metu animis, ordines inſtaurarunt, & ſine ulla mora manus cum hoſte conſeruerunt: * qui vero tunc intra mœnia ſe continebant, & qui exiſtimabant fieri nulla ratione poſſe quin urbs ſua per vim caperetur, poſtquam mutationem tam repentinam & præter omnem opinionem viderunt, ſuæ ſaluti conſulere cœperunt. Difficilis autem erat illis receptus in caſtra, quia eos

Romulus Romanorum REX I.

XLIII.

[a] Καπετώλιος ἂν ὁ Κύρτιος *Vat.* [b] Υπεδέχετο *Vat.* [c] Πλήθυς *Vat.* [d] Deeſt *Vat.* [e] Αἴρεται τε *Vat.* [f] Λαμπροτάτου τε πολέμου *Vat.* [g] Υπολειπούσης habuit etiam *Lapi Cod.* ut indicat verſio. Sed ſenſus aliud requirit, ὑπολειπούσης, ἐκλειπούσης, vel ſimile: aut cum *Xylandro* ante Σαβίνων inſerendum ὑπὸ τῶν, hoc ſenſu; *donec ipſe à Sabinis per latera trajectus deficientibus viribus cecidit. Sylb.* Locus è *Cod. Vat.* optime conſtituitur hoc modo: ἰλαθεὶς ἀφ' ἅρματος πλευρᾶν σὺν τῷ, τὸ δυνάμεως ὑπολειπούσης, ἔπεσεν. [h] Εγίνετο *Vat.* [i] Ανελαύνονται *Vat.* [k] Αὐτοῖς ἐκραγφῆς, ἢ τὰ *Vat.* [l] Poſt τραύματος aſteriſcum etiam habet *Ed. Steph.* Verum (inquit *Sylb.*) ſi ejus loco ponamus verbum εἶχεν, perfecta erit & ſtructura & ſententia, hoc modo: καὶ ὁ Ρωμύλος (ῥᾷον γὰρ ἤδη ὑπὸ τοῦ τραύματος εἶχεν) ἐκβοηθήσαντος &c. Reperimus ῥᾷον γὰρ εἶχεν ὑπὸ τοῦ τραύματος in *Cod. Vat.* & in *Lapi* verſione, *jam enim recreatus erat ex caligatione illa, ſeque melius habebat ex vulnere.* Verum quum verbum εἶχεν ſtatim ſequatur, mallem cum *Stephano* aliud quiddam reponi. Vide *Stephani* Schediaſmata l. v. Sched. 26. [m] Εγίνετο τε *Vat.* [n] Τῳ ἐπὶ θατέρῳ μετατολλῷ *Vat.* [o] Μὲν γὰ pro μὲν γὰρ ſæpiſſime etiam apud *Pauſaniam* legitur. *Sylb.* [p] Ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου φανέντα εἶδον *Vat.* [q] Τοῦ μὴ *Vat.* ſcil. ut regatur à ſubſtantivo μηχανή. *Sylb.* [r] Per τὴν πόλιν Capitolium intelligi exiſtimat *Portus.* [s] Αὐτοὶ τῶν ἑαυτῶν *Vat.* [t] Ἦν δὲ αὐτοῖς οὐκ εὐπετὴς legunt *Portus* & *Caſaub.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *erat tamen eis non facilis in vallum reditus.* Verum (inquit *Portus*) ſi per εὐπετῆ ἀναχώρησιν intelligas præcipitem ac proinde difficilem receptum, nihil mutandum. [u] Ἀπὸ ὑψηλοῦ *Vat.* Putabam legendum κυθνηρῶ. illis enim fugiendum erat per locum lutulentum, ut teſtatur *Plutarchus.* Mallem tamen ἀνακέχωσται, κυθ' ὑψηλοῦ. eleganter enim κυθ' ὑψηλοῦ διώκειν dictum ut κῦ χρημῶ βώδεν & κῦ πίτζες, & libro quinto κυθ' ὑψηλῶ πολὺς ἐκχύσεως συμπίλα. *Caſ.* * Illi vero eouſque urgentes hoſtes. *Lapus.* Qui vero fugientes intra mœnia compellebant. *Gelen.*

Romulus Romanorum REX I.

eos è loco ſuperiore & per viam cavam hoſtes perſequebantur: atque in hac fuga ingens eorum cædes facta. Quum igitur ita illo die æquo marte certaſſent, & in caſus inopinatos utrique incidiſſent, ſole jam ad occaſum vergente, dirempti ſunt.

XLIV. ¶ Diebus vero ſequentibus Sabini conſultare cœperunt, utrum copiæ domum eſſent reducendæ, agro hoſtili pro viribus vaſtato, an novus exercitus domo eſſet accerſendus, & in bello conſtanter perſeverandum, donec præclariſſimum finem victores ei imponerent. Grave enim illis videbatur, cum dedecore re infecta redire; & manere, re nulla ſibi ſuccedente ut ſperaverant. De compoſitione vero cum hoſtibus agere (qua ſola ratione exiſtimabant ſe honeſte bello liberari poſſe) non ſibi potius quam Romanis convenire arbitrabantur. Romani vero, non minus quam Sabini, imo etiam magis hærebant, dubitantes quidnam facturi eſſent. Neque enim mulieres reddere volebant, neque retinere: rati ex altero quidem hoc ſequuturum, ut victos ſe faterentur, & quævis alia imperata facere cogerentur: ex altero vero, ut multa & gravia viderent, & agri vaſtationem, & juventutis fortiſſimæ cædes; &, ſi de amicitia & *pace* cum Sabinis egiſſent, ſe nullas æquas conditiones impetraturos arbitrabantur, cum ob alias multas cauſſas, tum vero præcipue, quod in ſuperbo hoſte nihil moderati, ſed omnia gravia ſint erga adverſarium, qui ſe

XLV. ad comitatis officia convertit. ¶ Dum autem hæc utrique ſecum cogitantes, & neutri aut initium prœlii facere aut de pace agere audentes, multum tempus terunt, Romanorum uxores quæ ex gente Sabina erant (quarum cauſſa bellum illud conflatum fuerat) * quum in unum locum remotis viris conveniſſent, & inter ſe colloquutæ fuiſſent, decreverunt utroſque ad fœdus & amicitiam invitare. Quæ autem hujus rei auctor fuit, & quæ iſtud conſilium mulieribus illis dedit, Herſilia vocabatur, quæ genere non obſcuro inter Sabinos erat. Hanc autem alii ajunt, jam nuptam, cum aliis puellis tanquam virginem raptam fuiſſe: ſed qui proxime ad veritatem accedunt, eam ſponte cum filia in urbe remanſiſſe tradunt; raptam enim fuiſſe illius quoque filiam unicam. Quum igitur hæ mulieres hoc conſilium iniiſſent, in ſenatum venerunt; &, impetrata dicendi copia, prolixa oratione ſunt uſæ, petentes ut ſibi cum eorum venia ad cognatos exire liceret: dicebant enim ſe in certiſſimam ſpem veniſſe duas illas gentes in unam contrahendi & amicitiæ inter utramque conciliandæ. Hæc quum audiſſent regis adſeſſores, vehementer lætati ſunt, & exiſtimarunt in rebus perplexis ſolam hanc eſſe rationem qua inde ſe expedirent. Poſtea tale ſenatuſcon-

χαθυφλῶ τε χωρίω ϗ ἀφ' κοίλης ὁδῦ διακομιδύοις, ϗ ὁ πολὺς αὐτῷ φόνος ὁ τῶν τότε γένεται τῇ τροπῇ. ὀκείνῃ μ' οὖν τ' ἡμέρᾳ ὕτως ἀγχωμάλως ἀγωνισάμθνοι ϗ εἰς τύχας ἀβουλήτους ἀμφοτέροις καταςάντες, ἤλίῳ δὲ καθαφερὲς ὄντος ἤδη, διεκρίθησ.

Τῇς δ' ἑξῆς ἡμέρας οἵ τε Σαβῖνοι ὁ βυλῇ ἐγίνοντο πότερον ἀποίσουσιν ἐπ' οἶκον τὰς δυνάμεις, ὅσα δύνανται ϗ χώρας τ' πολεμίων κακώσαντες, ἢ [a] τοσσμεταπέμπτων) τρατιὰν ἑτέραν οἴκοθεν, ϗ τοσσμείνωσι λιπαρῆντες ἕως τὸ κέλλιςον [b] ὑπιδήσωσι τῷ πολέμῳ κράτος. πονηρὸν δὲ αὐτοῖς ϗ τὸ ἀπιέναι μετ' αἰχμῆς τ' ἀτρέκτου ἀναχωρήσεως ἐφαίνετο εἶναι), ϗ τὸ μένειν, ὁδενὸς σφίσι χωρῆσος κατ' ἐλπίδα. [c] συμβάσεως δὲ τοῖ τ' ἀφελέσθαι τοὺς ἐχθρὸς, ἥνπερ ἐδόκουν εἶναι) μόνιμο εὑρεπῆ τὸν πολέμου ἀπαλλαγὴν, ὐχ ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ Ρωμαίοις ἁρμόττειν ὑπελάμβανον. Ρωμαῖοι δὲ ὁδὲν ἧττον, ἀλλὰ ϗ μᾶλλον τῶν Σαβίνων εἰς πολλὴν ἀπορίαν ὑπέπιπτον ὅ,τι χρήσαιντο τοῖς τοτάγμασιν. ὅτε μὲν ἀποδιδόναι τὰς γυναῖκας ἠξίουν, ὅτε κατέχειν· τῷ μὲν ἧττον ὁμολογουμένως ἀκολυθεῖν οἰόμενοι, ϗ ἀναγκαῖον σφίσιν ἐσόμενον πᾶν ὅ,τι ἂν ἄλλο ὑπιταχθῶσιν ὑπομένειν· τῷ δὲ πολλὰ ϗ δεινὰ ὑπιδεῖν, χώρας τε πορθυμένης ϗ νεότητος τῆς κρατίςης ἀπολλυμένης· τοῖ φιλίας τε εἰ ἀφελέσθαι τοὺς Σαβίνους, ὁδενὸς ὑπελάμβανον τεύξεσθαι μετρίου, ἀφ' πολλὰ μὲ ϗ ἄλλα, μάλιςα δ' ὅτι [d] τὰς αὐθαδείας ϗ μετριότητι γίνεται τοῖς τὸ ἀντίπαλον ὑπὶ θρασυτέρας τραπόμενον, ἀλλὰ βαρύτης. Ἐν ᾧ δὲ ἀμφότεροι ταῦτα ἀφελογιζόμενοι, ϗ ὅτε μάχης ἄρχειν τολμῶντες, ὅτε τοῖ φιλίας ἀφελεγόμενοι, [e] παρεῖλον τ' χρόνον, αἱ τῶν Ρωμαίων γυναῖκες αἱ δ' Σαβίνων ἐτύγχανον ὖσαι γένος, δι' ἃς ὁ πόλεμος [f] εἰςήκει, συνελθοῦσαι δίχα τ' ἀνδρῶν εἰς ἓν χωρίον, ϗ λόγον [g] ἑαυτᾶς ἔχουσαι, γνώμην ἐποιήσαντο συμβατηρίων ἄρξαι τοῖς [h] ἀμφοτέρους λόγων. ἡ δὲ τῦτο [i] ἡνησαμένη τὸ βύλευμα τᾶς γυναιξὶν, [k] Ερσιλία μὲ ὠκαλεῖτο, γένος δὲ [l] ὐκ ἀφανὲς ὂν Σαβίνοις. ταύτην δ' οἱ μέν φασι γεγαμημένην ἤδη σὺν ταῖς ἄλλαις ἁρπασθῆναι κόρης ὡς παρθένον· οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, ἐκῦσαν ὑπομεῖναι λέγυσι μὴ γηρατὸς· ἁρπασθῶσαι δ' ὑπ' ἀκείνης γηρατέρα μονογενῆ. ὡς δὲ ταύτην ἔχοι τὴν γνώμην αἱ γυναῖκες, ἦκον ὑπὶ τὸ συνέδριον, ϗ τυχῦσαι λόγυ μακρὸς [m] ἐξέτεινον δυνησόμενοι, ὑπὲρ ὧν ἠξίυσαν λαβεῖν τ πρὸς τὺς συγγενεῖς ἐξόδυ, πολλὰς ϗ ἀγαθὰς ἐλπίδας ἔχειν λέγυσαι τοῖ τ' συνάξειν εἰς ἓν τὰ ἔθνη, ϗ ποιήσειν φιλίαν. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκυσαν οἱ συνεδρεύοντες τῷ βασιλεῖ, σφόδρα τε ἠγάθησαν, [n] ϗ πόρον ὐ ἀμηχάνοις τοτάγμασι τῦτον ὑπελάβον εἶναι) μόνον. γίνεται δὲ μὴ τῦτο

a Grammaticorum regulæ poſtulant τοσσμεταπεμψάντων & τοσσμενῆσαι. *Sylb.* *b* Επιδήσωσι *Vat.* c Syntactica norma exigit συμβάσιος, ut ſit *congreſſus*. niſi malis τὸ δὲ συμβάσεως πέρι ἀφελέσθαι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τὸ ἀφελέσθαι. quod flagitat συμβάσεως δὲ πέρι. *d* Etiam hic *Thucydidem* imitatur. ponit enim πάθος pro perſona. *Caſ.* *e* Τὺς χρόνους παρελκεῖν, pro *occaſiones rerum gerendarum eximere*, legitur etiam apud *Demoſth.* *Sylb.* Legendum παρελκεῖν. eſt enim παρελκεῖν *protrahere tempus*, ut apud *Homerum* Od. ψ'. *Caſ.* In *Cod. Vat.* παρεῖλκον τ' χρόνον, αἱ Ρωμαίων γυναῖκες, ὅσαι τῶν Σαβ. &c. *f* Συνεςήκει *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *H. Steph.* *g* Εαυτοῖς perperam in *Ed. Steph.* *h* Αμφοτέρους αὐτὴν λόγων *Vat.* *i* *Dionyſium* vel οἰονησαμένη pro ἡνησαμένη ſcripſiſſe, vel τῦτο τῷ βυλεύματος cum ἡνησαμένη junxiſſe exiſtimo. prius tamen malim, tum quod facilior ſit mutatio, tum quod illo potius quam hoc modo eum loqui animadverterim. *Steph.* *k* Ερσίλια ubique in *Cod. Vat.* Ερσιλία apud *Suidam.* *l* Οὐκ ἀφανὲς ἦν ὂν Σαβίνοις *Vat.* atque ita *H. Steph.* ex conjectura. *m* Ἐξέτεινον δυνησόμενοι *Vat.* *n* Καὶ πόρον ὡς τὸ ἀμηχ. *Vat.* * Convenientes ſine viris in quendam locum & conſilia conferentes, in ea fuere ſententia, ut verba ipſæ de reconciliatione apud utroſque inciperent. *Lapus.*

a Deeſt

τῦτο δόγμα τοιόνδε βυλῆς, ὅσαι δ' Σαβίνων γένυς ἦσαν ἔχυσαι τέκνα, ζώντας ἐξυσίαν εἶ) καταλιπύσας τὰ τέκνα ταῖς πρὸς τοῖς ἀνδράσι, προσεύειν ὡς τὺς ὁμοεθνεῖς· ὅσαι δὲ πλειόνων παίδων μητέρες ἦσαν, ἐπάγεσθαι μοῖραν ἐξ αὐτῶν ὁσηνδήτινα, καὶ προῖεν ὅπως [a] ἂν" εἰς φιλίαν συνάξωσι τὰ ἔθνη. μετὰ τῦτο ἐξήεσαν ἐσθῆτας ἔχυσαι πενθίμυς, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα νήπια ἐπαγόμεναι. ὡς δ' εἰς τ' χάρακα τ' Σαβίνων προῆλθον [b] ὀδυρόμεναι καὶ προπεσύσαι τοῖς ἁπάντων γόνασιν, πολλὴν οἶκτον ἐκ τῶν ὁρώντων ἐκίνησαν, καὶ τὰ δάκρυα κατέχειν οὐδεὶς ἱκανὸς ἦν. συναχθέντος δὲ αὐταῖς τοῦ συνεδρίυ τῶν προβύλων, καὶ κελευσάντος τ' βασιλέως ἐφ' ὧν ἥκυσι λέγειν, ἡ τ' βυλεύματος ἄρξασα, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχυσα τ' προσβείας Ερσιλία, μακρὰν καὶ συμπαθῆ διεξῆλθε δέησιν, ἀξιῦσα χαρίσασθαι τῇ εἰρήνῃ ταῖς δεομέναις
III ὥσπερ τ' ἀνδρῶν, δι' ἃς ἐξενηνέχθαι τ' πόλεμον ἀπέφαινον· ἐφ' οἷς δὲ γενήσονται δικαίοις αἱ διαλύσεις, τὺς ἡγεμόνας αὐτῶν συνελθόντας ἐφ' ἑαυτῶν [c] διομολογήσεσθαι, [d] πρὸς τὰ κοινῇ συμφέροντα ὁρῶντας. [e] Τοσαῦτα εἰπῦσαι [f] προύπεσον ἅπασαι τῶν τῦ βασιλέως γονάτων ἅμα τοῖς τέκνοις, καὶ διέμυον ἐρρημμέναι [g] τέως ἀνέχησαν αὐτὰς ἐκ τ' γῆς ἅπαντες, ἅπαντα ποιήσειν τὰ μέτρια καὶ δυνατὰ ὑποσχόμενοι. μεταστησάμενοι δὲ αὐτὰς ἐκ τ' συνεδρίυ, καὶ βυλευσάμενοι καθ' ἑαυτύς, ἔκειναν ποιεῖσθαι τὰς διαλλαγάς. καὶ γίνονται τοῖς ἔθνεσιν ἐκεχειρίαν μὴ πρῶτον· ἔπειτα συνελθόντων τ' βασιλέων, συνῆκται περὶ φιλίας. ἐν ᾗ δὲ τὰ συνομολογηθέντα τοῖς ἀνδράσι, περὶ ὧν τὺς ὅρκυς ἐποίσαντο, τοιάδε· βασιλέας μὲ εἶ) Ρωμύλον, Ρωμύλον καὶ Τάτιον, ἰσοψήφυς ὄντας, καὶ τιμὰς καρπυμένυς ἴσας· καλεῖσθαι δὲ τ' μὲ πόλιν ὑπ' τ' κτίσαντος τὸ αὐτὸ φυλάττυσαν ὄνομα, Ρώμην· καὶ ἕνα ἕκαστον τ' ἐν αὐτῇ πολιτῶν, Ρωμαῖον, ὡς πρότερον· τὺς δὲ σύμπαντας ὑπὸ τ' Τατίυ πατρίδος κοινῇ προσαμβανομένυς κλήσει, Κυρίτας πολιτεύειν δὲ τὺς βυλομένυς Σαβίνων ἐν Ρώμῃ, ἱερά τε συνεγκαμένυς, καὶ εἰς φυλὰς [h] καὶ φράτρας ὑποδεθέντας. ταῦτα ὁμόσαντες καὶ βωμὺς ὑπὲρ τοῖς ὅρκοις ἱδρυσάμενοι κατὰ μέσην μάλιστα τὴν καλυμένην ἱερὰν ὁδόν, [i] συνεκράθησαν ἀλλήλοις, καὶ οἱ μὲ ἄλλοι ταῖς δυνάμεις ἀναλαβόντες ἡγεμόνες ἀπῆλθον ἐπ' οἴκυ. [k] Τάτιος δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ σὺν αὐτῷ τρεῖς [l] ἄνδρες τ' ἀφανεστάτων ὑπομένοντι ἐν Ρώμῃ, καὶ τιμὰς ἔχον ἃς τὸ ἀπ' αὐτῶν ἐκφερῆτο γένος, [m] Οὐόλεσος Οὐαλέριος, καὶ [n] Τάλλος Τύραννος ὀπίλησιν, καὶ τελευταῖος· [o] Μέτιος Κύρτιος, ὁ τ' λίμνην σὺν τοῖς ὅπλοις διανηξάμενος, οἷς παρέμειναν [p] ἕτεροί τε συγγενεῖς καὶ [q] πελάται, τ' ὑπηκόων [r] ἀριθμῷ οὐκ ἐλάττυς.

Καταστάντων δὲ τ' πραγμάτων, ἔδοξε τοῖς βασιλεῦσιν, ἐπειδὴ πολλὴν ὑπίδοσιν εἰς ὄχλυ πλῆθος [s] εἰλήφει,

sultum factum est, ut quotquot gentis Sabinæ liberos haberent, his liceret, relictis filiis apud maritos suos, legationem ad suos gentiles obire: quæ vero plurium liberorum essent matres, secum adducerent eorum partem quantamcunque voluissent, & darent operam ut inter has gentes amicitiam conciliarent. Postea egressæ sunt veste lugubri indutæ, & earum nonnullæ infantulos secum ferentes. Quum autem ad Sabinorum castra venissent lugentes, & ad omnium genua se prosternentes, magnam hominibus ipsas spectantibus misericordiam commoverunt, neque quispiam lachrymas continere potuit. Et concilio ex senatus primoribus earum caussa convocato, rege jubente eas adventus sui caussam exponere, tunc Hersilia, illius consilii auctor & ejus legationis princeps, prolixa & ad affectus movendos composita oratione usa est: suppliciter petens ut sibi, quarum caussa hoc bellum susceptum esse dicebant, deprecantibus pro viris pacem concederent. Quibus vero conditionibus bellum esset dirimendum, ipsos duces in unum coëuntes pro arbitrio decreturos, ad communem utilitatem spectantes. ¶ Atque his dictis omnes una cum suis liberis ad regis genua acciderunt, & prostratæ jacuerunt, donec qui aderant eas è terra erexerunt, promittentes se facturos omnia quæ æqua essent & quæ fieri possent. Ac mox, quum eas ex concilio excedere jussissent, consultatione inter se habita, pacem faciendam esse decreverunt. Ac primum quidem induciæ inter has gentes factæ: deinde, regibus coëuntibus, amicitia etiam facta & fœdus ictum est. Quæ vero illi inter se pacti fuerunt, & quorum confirmandorum caussa jusjurandum interposuerunt, hæc sunt: ut Romulus & Tatius essent Romanorum reges, pari potestate & pari honore fruentes: urbs vero vocaretur à conditore, idem Romæ nomen servans; & unusquisque civis Romanus, ut ante, appellaretur: sed universi à Tatii patria, communi appellatione comprehensi, Quirites vocarentur: & qui de Sabinis vellent Romæ degerent; &, communicatis utrinque sacris, in tribus & curias distribuerentur. Hæc quum juravissent, & aras ad fœdus faciendum erexissent in media ferme via, quæ sacra vocatur, permixti inter se sunt, atque cæteri duces cum copiis domum redierunt. Sed Tatius rex & cum eo tres viri illustrissimi Romæ remanserunt, & honores habuerunt, quibus eorum posteritas adhuc fruitur; sc. Valerius Volesus, & Tallus cognomine Tyrannus, & postremus Metius Curtius, qui armatus paludem tranaverat: quibuscum permanserunt & alii cognati & clientes, non inferiores numero ipsis indigenis.

Romulus Romanorum REX I.

XLVI.

Fœdus inter Romanos & Sabinos

¶ Rebus autem compositis, visum est regibus, quando ipsa multitudo non parum crevisset,

XLVII.

a Deest *Vat.* b Οδυρόμεναί τι *Vat.* c Διομολογήσασθαι *Vat.* & *Ed. Steph.* d Πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον *Vat.* e Τοιαῦτα *Vat.* f Nota variationem, πρόπεσον τῶν τῦ βασιλέως γονάτων, quum paullo supra dixerit, προσαπίπτουσαι τοῖς ἁπάντων γόνασι. *Sylb.* g Τέως pro ἕως positum, ut supra aliquoties. *Sylb.* Sed in *Cod. Vat.* ἕως. h Καὶ εἰς φράτρας *Vat.* i Συνεκροάθησαν *Vat.* k Τίτος *Vat.* l Τῶν οἴκων ἀφανεστάτων *Vat.* m *Lapus* habet *Volesus*, uno σ, ut etiam *Liv.* l. 2. c. 18. ubi *Sigonius* pro *Volesus* legit *Volusus* ex *Capitolinis* lapidibus & *Fasti* lib. 13. *Sylb.* n Τάλλος in *Lapi Cod.* o Μέσιος *Vat.* ut supra. p Ἕτεροί τι, καὶ συγγενεῖς *Vat.* q In *Ed. Steph.* non distinguitur post πελάται, sed συγγενεῖς. r Ἀριθμῷ *Vat.* s Ἡ πόλις εἰλήφει *Vat.* quod desiderari suspicatus est *Sylb.*

a Fortasse

Romulus Romanorum REX I.

visset, duplicare patriciorum numerum, allectis in eum ordinem præter illustrissimas familias totidem de colonis novis quot erant priores, quos & ipsos patricios vocarunt: ex quibus centum viros curiarum suffragiis creatos ad veterem senatorum numerum addiderunt. Atque in his quidem fere omnes historiæ Romanæ scriptores consentiunt: sed pauci quidam de numero adscriptorum senatorum variant. non enim centum, sed quinquaginta in Senatum allectos fuisse asserunt. De honoribus autem quos reges mulieribus dederunt, quod inter se amicitiam conciliassent, inter omnes Romanos scriptores non convenit. Eorum enim alii tradunt reges cum alia multa magnaque mulieribus largitos, tum etiam curias (quæ erant triginta, ut dixi) de ipsarum nomine nominasse: tot enim fuisse mulieres quæ legationem obierant. Sed Terentius Varro hac in parte illis non assentitur; asserens jam multo ante à Romulo hæc nomina curiis imposita fuisse, quum primum multitudinem divisit, partim quidem ab ipsis ducibus desumpta, partim vero ab antiquis patriis: mulieres vero quæ legationem obierant, fuisse non triginta, sed quingentas & triginta, tribus demptis. Et existimat verisimile non esse, reges tot mulieribus honorem ereptum paucis quibusdam solis concessisse. Sed hæc neque silentio præterire, neque prolixiore, quam par erat, oratione

XLVIII.

persequi visum est mihi. ¶ De Curibus autem, ex qua urbe Tatius ejusque socii venerant (ipsa enim narratio postulat, ut de his etiam, qui & unde essent, dicam,) hæc accepimus. In agro Reatino, quo tempore Aborigines eum tenebant, virgo quædam indigena, clarissimo genere prognata, choreas ducens in templum Enyalii ingressa est. Enyalium autem Sabini, & Romani ab illis edocti, Quirinum appellant: nihil tamen certi afferre possunt, utrum sit Mars; an alius quis, qui eosdem honores habeat. Alii enim arbitrantur de uno deo bellicorum certaminum præside utrumque nomen dici: alii vero, hæc nomina duobus diis bellatoribus tribui. Illa igitur puella in templo hujus dei saltans, repente divino numine afflata est; &, relicta chorea, in dei adytum se cursu proripuit: deinde (ut omnes credunt) à deo compressa & gravida facta peperit filium nomine Modium, cognomine Fabidium; qui, quum ad virilem ætatem perveniisset, formam non humanam sed divinam habebat, & omnium in rebus bellicis clarissimus fuit; eumque cœpit desiderium urbis de suo nomine condendæ. Coacta igitur magna accolarum manu, perexiguo temporis spatio urbem, cui nomen

διπλάσιον δ' ποιῆσαι τ τῶν [a] πατρικίων ἀριθμόν, ἐκλεξαμένους εἰς τοῦτο τὸ τάγμα πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιφανεστάτους οἴκους ἐκ τῶν ὑστερον ἐποικισάντων ἴσους τοῖς πρώτοις νεωτέρους, οὓς ἐκάλεσαν πατρικίους· ἐξ ὧν ἑκατὸν ἄνδρας, οὓς αἱ φρᾶτραι προεχειρίσαντο, τοῖς ἀρχαίοις βουλευταῖς προσέγραψεν. [b] περὶ μὲν τούτων ὀλίγα δεῖν πάντες οἱ συγγράψαντες τὰς Ρωμαϊκὰς ἱστορίας συμφωνοῦσιν· ὀλίγοι δέ τινες περὶ δὲ τοῦ πλήθους τ προσκαταγραφέντων βουλευτῶν διαφέρονται. οἱ μὲν γὰρ ἑκατόν, ἀλλὰ πεντήκοντα τοὺς ἐπεισελθόντας εἰς τὸ βουλευτήριον ἀποφαίνουσι γενέσθαι. περὶ δὲ τ τιμῶν ἃς ταῖς γυναιξὶν οἱ βασιλεῖς ἀπέδοσαν, ὅτι συνήγαγον αὐτοὺς εἰς φιλίαν, οὐκ ἄπαντες [c] οἱ" Ρωμαίων συγγραφεῖς συμφέρονται. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν γράφουσι τά τε ἄλλα πολλὰ καὶ μεγάλα δωρήσασθαι ταῖς γυναιξὶ τοὺς ἡγεμόνας, καὶ δὴ καὶ τὰς φερούσας τελάποντα ὕσας, ἅσπερ ἔφην· ἐπωνύμους τ γυναικῶν ποιῆσαι. τοσαύτας γὰρ εἶναι γυναῖκας τὰς ὑπαρχούσας. [d] Οὐάρρων δὲ Τερέντιος τοῦτ' αὐτοῖς τὸ μέρος οὐχ ὁμολογεῖ, [e] παλαίτερόν τι λέγων εἶναι τὰ ὀνόματα τοῦτο μὲν Ρωμύλου, κτλ. τ πρώτην μὲν πλῆθος διαιρέσεων, τὰ μὲν ἀπ' ἀνδρῶν ληφθέντα ἡγεμόνων, τὰ δ' ἀπὸ [f] πάντων· τὰς δ' ὑπὸ τ θρησκείαν ἐξελθούσας γυναῖκας ὑ τελάκοντα εἶναί φησιν, ἀλλὰ [g] πεντακοσίας καὶ τελάκοντα τῶν δεούσας· οἴεταί τε οὐδ' εἰκὸς εἶναι τοσούτων γυναικῶν τιμὴν ἀφελομένους τοὺς βασιλεῖς, ὀλίγας ἐξ αὐτῶν δοῦναι μόνας. ἀλλ' ὁποτέρως μὲν τούτων οὔτε μηδένα ποιήσασθαι λόγον, οὔτε πλείω γράφειν τ ἐκείνων ἐφαίνετό μοι. Περὶ δὲ τ Κυειτῶν πόλεως, ἐξ ἧς οἱ περὶ τ Τάτιον ἦσαν· ἀπαιτεῖ γὰρ ἡ διήγησις καὶ περὶ τούτων, οἵτινες καὶ ὁπόθεν ἦσαν, εἰπεῖν· τοσαῦτα προλαβόμην. ἐν τῇ Ρεατίνων χώρᾳ, καθ' ὃν χρόνον Αβοριγῖνες αὐτὴν κατεῖχον, παρθένος τις ὀρχηστρὶς τ πρώτη γένους εἰς ἱερὸν ἦλθεν Ενυαλίου χορεύσασ· τ δ' Ενυάλιον οἱ Σαβῖνοι, καὶ παρ' ἐκείνων [h] οἱ" Ρωμαῖοι μαθόντες, [i] Κυεῖνον ὀνομάζουσιν, οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν τὸ ἀκριβὲς, εἴτε Αρης ὄστιν, εἴτε ἕτερός τις [k] ὁμοίας Αρηι τιμὰς ἔχων. οἱ μὲν γὰρ, ἐφ' ἑνὸς οἴονται θεοῦ πολεμικῶν ἀγώνων ἡγεμόνος ἑκάτερον τ ὀνομάτων [l] καταγορεῦσθαι· οἱ δὲ, κτλ. [m] δυοῖν τούτοιν δαιμόνων πολεμίων τὰ ὀνόματα. ὁ δὲ θεὸς τῷ τερθῆναι χορεύουσα ἡ παῖς ἔνθεος αὐτίκα γίνεται, καὶ καταλιποῦσα τ χορὸν, εἰς τ οἶκον εἰσκρέχει τοῦ θεοῦ. ἔπειτα ἐγκύμων οὐκ οἶδ' [n] δαίμων, ὡς ἅπασιν ἐδόκει, γενομένη, τίκτει παῖδα, [o] Μόδιον ὄνομα, Φαβίδιον ὀπίκλησιν· ὃς ἀνθρωπείς μορφῆς τε ὢν κατ' ἄνθρωπον, ἀλλὰ δαιμόνιον ἴσχει, καὶ τὰ πολέμια πάντων ἡνεῖται λαμπρότατος· καὶ αὐτὸν εἰσέρχεται πόθος οἰκίσαι πόλιν ἀφ' ἑαυτοῦ. συναγαγὼν δὴ χεῖρα πολλὴν τ περὶ ἐκεῖνα τὰ χωρία οἰκούντων, οὐ ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ κτίζει τὰς καλυμένας

a Fortasse legendum πατρίων: ut sensus sit, veteres senatores dictos fuisse *patres*, novitios vero *patricios*. aut v. 4. legendum οὓς καὶ αὐτὸς ὀνόμασεν πατρικίους, cui lectioni favent quæ infra narrantur p. 123. *Sylb.* b Περὶ μὲν ἐν *Vat.* c Deest *Vat.* d Videtur dicendum potius Τερέντιος δὲ Οὐάρρων ut alibi. *Port.* e Παλαίτερόν τε *Vat.* Pro τι legendum ἴτι vel ἤδη, expuncta seq. præpositione ἐν. *Sylb.* Vel pro ἐν reponendum ἐπὶ, vel certe tollendum. *Port.* f Πάντων agnoscit etiam *Lapi* versio: at *Gelenius* legit τ πάλαι πατρικίων, *à veteribus patriis*. quam lectionem etiam sequutus est *Port.* g Πεντακοσίας τι καὶ τς. *Vat.* Πεντακοσίας καὶ τελάκοντα καὶ τρεῖς. διὸ ἀδὴ ἄστυ οἰκ. *Cod. Ven.* Sed nobiscum consentit *Lapus.* h Deest *Vat.* i Κύελον *Cod. Ven.* minus recte. *Sylb.* k Ομοίας *Vat.* l Κατηγορεῖσθαι *Vat.* m Δύο *Vat.* n Θεὸς pro δαίμων habet *Cod. Ven.* o Μόδιον ὄνομα, Φίδιον ἐπίκλησιν legendum censet *Portus.* atque in errore *Dionysium* versari, dum ex jurisjurandi formula ME-DIUS-FIDIUS (quæ vel Deum Fidei Præsidem, vel Herculem Jovis Filium respicit,) existimavit illius nomen fuisse *Medium*, cognomen vero *Fidium*. Vide *Fam. Nardi* Rom. Vet. l. 4. c. 6. *Vossii* Etymolog. v. ME-DIUS-FIDIUS. & *Olai Borrichii* Dissert. de Antiqua Rom. urbis facie.

a Κυρῖτις

λυμθύας [a] Κύρεις· ὡς μὲν τινες ἱστοροῦσιν, ὅτι ἔθ' δαίμονος, ἐξ οὗ γενέσθαι αὐτὸν λόγος ἦν, τοῦνομα τῇ πόλει θέμενος· ὡς δ' ἕτεροι γράφουσιν, ὅτι τὸ ἀίχμης· Κύρεις γὰρ οἱ Σαβῖνοι τὰς ἀίχμας καλοῦσιν. ταῦτα μὲν οὖν Τερέντιος Οὐάρρων γράφει. [b] Ζηνόδοτος δὲ Τροιζήνιος συγγραφεὺς Ομβρικῶν ἐθνῶν, αὐτηγενεῖς ἱστορεῖ τὸ μὲν πρῶτον οἰκῆσαι τοὺς τὴν καλουμένην Ρεατίνην· ἐκεῖθεν δὲ ὑπὸ Πελασγῶν ἐξελαθέντας, εἰς ταύτην ἀφικέσθαι τὴν γῆν, ἔνθα νῦν οἰκοῦσιν· καὶ μεταβαλόντας ἅμα τῷ τόπῳ τοὔνομα, Σαβίνους ἐξ Ομβρικῶν προσαγορευθῆναι. Κάτων δὲ Πόρκιος
113 τὸ μὲν ὄνομα τῷ Σαβίνων ἔθνει τεθῆναί φησιν [c] ὅτι Σαβίνου τοῦ Σάγκου, δαίμονος ἐπιχωρίου. τοῦτον δὲ τὸν [d] Σάγκον ὑπό τινων Πίστιον [e] καλεῖσθαι Δία. πρώτους δ' αὐτοὺς οἰκῆσαι ἀποφαίνει γενέσθαι κώμην τινὰ καλουμένην [f] Τετρίναν, ἀγχοῦ πόλεως Αμιτέρνης κειμένην· ἐξ ἧς ὁρμηθέντας [g] τότε [h] τοὺς Σαβίνους εἰς τὴν Ρεατίνην ἐμβαλεῖν, Αβοριγίνων [i] ἅμα κατοικούντων, καὶ πόλιν αὐτῶν τὴν [k] ὀπιφανεστάτην Κοτύνας πολέμῳ χρησαμένους καθελεῖν. ἐκ δὲ τῆς Ρεατίνης ἀποικίας ἀποστείλαντας ἄλλας τε πόλεις κτίσαι πολλὰς, καὶ ἃς οἰκεῖν [l] ἀτειχίστους, καὶ δὴ καὶ τὰς προσαγορευομένας Κυρείς· χώραν δὲ καλεῖν τὴν μὲν Αδριανῆς θαλάττης ἀπέχουσαν ἀμφὶ τοὺς ὀγδοήκοντα καὶ διακοσίους σταδίους, τὴν δὲ Τυρρηνικῆς πεπαρεῖκοντα πρὸς διακοσίοις· μῆκος δὲ αὐτῆς εἶναί φησιν ὀλίγῳ μεῖον [m] χιλίων σταδίων. ἔστι δέ τις καὶ ἄλλος ὑπὲρ τῶν Σαβίνων ἐν ἱστορίαις ἐπιχωρίοις λεγόμενος λόγος· ὡς Λακεδαιμονίων ἐποικησάντων αὐτοῖς, καθ' ὃν χρόνον ἐπιτροπεύων Εὔνομον τὸν ἀδελφιδοῦν Λυκοῦργος ἔθετο τῇ Σπάρτῃ τοὺς νόμους. ἀχθομένους γάρ τινας τῇ σκληρότητι τῆς νομοθεσίας, καὶ διαστάντας ἀπὸ τῶν ἑτέρων, οἴκαδε τὸ παλαιὸν ἐκ τῆς πόλεως. ἔπειτα διὰ πελάγους πολλοῦ φερομένους, εὔξασθαι τοῖς θεοῖς· πόθον γάρ τινα ὑπελθεῖν αὐτοὺς ὁποιασδήποτε γῆς· εἰς ἣν ἂν ἔλθωσι πρώτην, ἐν αὐτῇ [n] κατοικῆσαι. καταχθέντας δὲ [o] τῆς Ιταλίας περὶ τὰ καλούμενα [p] Πομεντῖνα πεδία, τό, τε χωρίον ἐν ᾧ πρῶτον ὡρμίσαντο, [q] Φερωνίᾳ ἀπὸ τῆς πελαγίου φορήσεως ὀνομάσαι· καὶ θεᾶς ἱερὸν ἱδρύσασθαι [r] Φερωνίας, ᾗ τὰς εὐχὰς ἔθεντο· ἦν νῦν, ἑνὸς ἀλλαγῇ γράμματος, [s] Φαρωνίαν καλοῦσιν. ἐκεῖθεν δ' ὁρμηθέντας αὐτῶν τινας, συνοίκους τοῖς Σαβίνοις γενέσθαι· καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ τῶν νομίμων [t] Λακωνικά, μάλιστα δὲ τὸ φιλοπόλεμόν τε καὶ [u] τὸ λιτοδίαιτον, καὶ τὸ πρὸς πᾶν τὰ ἔργα δι' βίου σκληρόν. τοσαῦτα μὲν δὴ τῶν Σαβίνων γένους ζωῆθ' ἱκανά.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ρωμύλον καὶ Τάτιον τήν τε πόλιν εὐθὺς ἐποίησαν μείζονα, προσθέντες ἑτέρους αὐτῇ δύο λόφους, τόν τε Κυρίνιον καλούμενον καὶ τὸν [v] Καίλιον· καὶ διελόμενοι τοὺς οἰκήσεις χωρὶς ἀλλήλων, διεῖλον αὖ τοῖς ἰδίοις ἑκάτερον χωρίοις ἐποιοῦντο. Ρωμύλος μὲν τὸν [x] Παλάτιον κατέχων, καὶ τὸν

Cures, condidit; ut nonnulli produnt, à deo, ex quo eum ortum esse rumor erat, nomine urbi impoſito: ſed, ut alii ſcribunt, ab haſta. haſtas enim Sabini vocant Cures. Atque hæc quidem Terentius Varro ſcribit. ¶ At Zenodotus Trœzenius hiſtoricus tradit, Umbrorum gentes indigenas primum quidem habitaſſe in eo agro, qui Reatinus vocatur; inde vero expulſos à Pelaſgis in hunc agrum veniſſe, ubi nunc habitant; &, gentis nomine una cum ipſis ſedibus mutato, Sabinos pro Umbris appellatos. At Porcius Cato nomen Sabinorum genti inditum fuiſſe ait à Sabino, filio Sanci, qui erat loci illius genius. Hunc autem Sancum à nonnullis vocari Dium Fidium. Primas autem eorum ſedes aſſerit fuiſſe vicum quendam nomine Teſtrinam, ſitum prope urbem Amiternam: unde Sabinos profectos in agrum Reatinum irruptionem feciſſe *dicit*, ubi tunc Aborigines ſimul habitabant; & Cotynas, urbem eorum nobiliſſimam, armis captam tenuiſſe. Ex agro autem Reatino coloniis miſſis, cum alias multas urbes condidiſſe, quas immunitas incolebant, tum etiam eam quæ Cures vocatur. Agrum autem occupaſſe diſtantem ab Adriatico mari circiter ducenta & octoginta ſtadia, à Tyrrheno circiter ducenta & quadraginta. Ejus autem longitudinem mille ſtadiis paúllo minorem eſſe tradit. Eſt autem etiam alia opinio de Sabinis in illius regionis hiſtoriis. Ajunt enim, Lacedæmonios cum illis habitaſſe, quo tempore Lycurgus, tutor Eunomi fratris filii, leges Spartanis condidit. Nonnullos enim, illam legum ſeveritatem moleſte ferentes, & ab aliis ſecedentes, ex urbe omnino exceſſiſſe. Deinde, longo maris tractu enavigato, diis voviſſe (deſiderium enim qualiſcunque terræ eos ſubiiſſe) quo terrarum primum appuliſſent, ſe ibi habitaturos. Delatos autem ad campos Italiæ, qui Pomentini vocantur, & agrum, quo primum appulerant, Feroniam vocaſſe, ab ipſa maris navigatione, in qua ipſis contigerat ut huc illuc ferrentur; & deæ Feroniæ templum erexiſſe, cui vota nuncuparant: quam jam, unius literæ immutatione, Faroniam vocant. Inde autem profectos nonnullos eorum cum Sabinis habitaſſe: & propterea multa eorum inſtituta eſſe Laconica, præcipue vero belli ſtudia & frugalitatem, & in omnibus vitæ officiis duritiem. Atque hæc de Sabinorum origine ſufficiunt.

Romulus Romanorum REX I.

XLIX.

¶ Cæterum Romulus & Tatius ſtatim urbem auxerunt, additis illi aliis duobus collibus, Quirinali & Cælio: & diviſis ſedibus, ita ut aliæ ab aliis eſſent ſeparatæ, utrique in propriis regionibus ſeorſum degebant. Romulus enim tenebat Palatium & montem Cælium,

L.

Romulus & Tatius una imperant.

a Κυρῆς in *Ed. Steph.* Græcis auctoribus etiam ſingulari numero Κύρις ſive Κυρὶς, Latinis plurali ſemper effertur. *b* Hic locus *Caſaubono* de mendo ſuſpectus, qui fatetur ſe neſcire quam recte dicatur ipſe *Zenodotus* συγγραφεὺς τῶν Ομβρικῶν ἐθνῶν. *Porto* quidem hoc modo legit, Ζηνόδοτος δὲ Τροιζήνιος συγγραφεὺς, Ομβρικῶν ἐθνῶν αὐτηγενῶν ἱστορεῖ &c. *c* Ita edidit *Sylb.* Επὶ Σαβίνου τοῦ Σαβίνου *R. Steph.* Επὶ Σάβου τοῦ Σάγκα in Notis malit *Sylb.* Vide *Annott.* *d* Ita *Sylb.* Σάμον in *Ed. Steph.* pro quo nonnulli Σάνκτον (ut apud *Dionyſium* l. 4.) & v. pr. Σάνκτ reponendum cenſent. *e* Καλεῖσθαι καὶ Δία *Vat.* *f* Τετρῆναν *Ven. Vat.* & *Lapi Cod.* Utra lectio præferenda ſit, plane incertum. *g* Deeſt in *Ed. Steph.* *h* Omittit *Vat.* *i* Pro ἅμα videtur ſubſtituendum adverbium αὐτοῦ, id eſt αὐτόθι, vel ſimile. *Sylb.* *k* Κοτυλίας malint *Glareanus* & *Gelenius.* atque ita legiſſe viſus eſt *Lapus.* *l* Ατειχίστους *Vat.* quod & *Gelenio* placuit & *Porto.* *m* Σταδίων χιλίων *Vat.* *n* Καθοικήσαι *Vat.* *o* Abſunt è *Cod. Ven.* & *Lapi* verſione. *p* Latini ſine *n* efferre ſolent, & quandoque inſerunt *p* loco *en.* *q* Φερώνειαν *Vat.* & *Dionyſ.* alibi. *r* Φερωνείας *Vat.* *ſ* Φερώνειαν *Vat.* *t* Abeſt *Vat.* *u* Κίκλιον *Vat.* ubique. *x* Παλλάντιον *Vat.* & *Lapi Cod.*

Romulus Romanorum REX I.

Cælium, is enim Palatio eſt contiguus: Tatius vero Capitolium, quod etiam ab initio occuparat, & collem Quirinalem. In planitie autem Capitolio ſubjecta, exciſa ſylva quæ in ea erat, & maxima ex parte ſtagno (quod propter illius loci concavitatem abundabat aquis, quæ de vicinis montibus eo confluebant) terra congeſta repleto, forum conſtituerunt, quo ad hanc uſque diem Romani utuntur. Et hîc habebant concilia, in Vulcani templo, quod parum ſupra forum eminet, de rebus ad rempublicam pertinentibus agentes. Et templa erexerunt, araſque conſecrarunt diis quibus in pugna voverant: Romulus quidem, Jovi Statori, ad portam quæ vocatur Mugonia, quæ à via ſacra ad Palatium ducit: quod deus ejus precibus exauditis exercitus fugam ſtitiſſet; &, ut ad vim propulſandam ſe converteret, effeciſſet. Tatius vero & Soli, & Lunæ, & Saturno, & Rheæ, præterea & Veſtæ, & Vulcano, & Dianæ, & Marti, & diis aliis, quorum nomina Græco ſermone efferre difficile eſſet: & in omnibus curiis Junoni Quiritiæ menſas dicavit, quæ ad hanc uſque ætatem exſtant. Annos igitur quinque ſimul regnarunt in nulla re diſcordes, quo temporis ſpatio communibus auſpiciis contra Camerinos expeditionem ſuſceperunt. Camerini enim, quum latrocinia exercerent, & eorum agros valde vaſtarent, non conveniebant tamen ad cauſſam dicendam, licet ſæpe evocati fuiſſent: quos quum acie viciſſent (cum illis enim conflixerant) & poſtea eorum urbe expugnata per vim cepiſſent, armis ſpoliarunt, & tertia agri parte mulctarunt: quem quum illi iterum infeſtarent, tertio die eductis copiis, & fuſis fugatiſque illis, res omnes eorum ſuis militibus diſtribuerunt; ipſis vero hominibus permiſerunt, ut quotquot vellent Romæ habitarent. Erant autem circiter quatuor millia hominum, quos in curias diſtribuerunt, & eorum urbem coloniam Romanam fecerunt. Albanorum autem colonia erat Cameria, multis annis ante Romam condita. Olim autem fuit Aboriginum valde nobile domicilium.

Cameriæ colonia Rom. facta.

LI.

Tatii interitus.

¶ Sexto autem anno civitatis principatus ad unum Romulum rediit, exſtincto Tatio per inſidias, quas communi conſenſu Lavinienſium optimates ei tali de cauſſa ſtruxerunt. Quidam ex Tatii amicis cum prædatorum manu, facta in agrum Lavinienſem excurſione, multas res eorum rapuerant, & pecoris greges abegerant: horum autem qui opem tulerant, alios trucidarunt, alios ſauciarunt. Quum autem legati, ab illis qui injuriam acceperant, miſſi fuiſſent, & ſibi ſuum jus tribui poſtularent, Romulus æquum eſſe cenſuit ut maleficii auctores injuriam paſſis dederentur, ut ad ſupplicium abducerentur: *at Tatius,

Καήλιον ὄρος. ἔστι δὲ τῷ Παλατίῳ συνεχές. Τάτιος δὲ [a] τὸ Καπιτώλιον, ὅθεν ἐξ ἀρχῆς κατέσχε, καὶ τὸ Κυιρίνιον ὄχθον. τὸ δ' ὑποκείμενον τῷ Καπιτωλίῳ πεδίον, ἐκκόψαντες τὴν ἐν αὐτῷ πεφυκυῖαν ὕλην, καὶ τὸν λίμνης, ἣν δι' ἀφὸ τὸ κοῖλον εἰς τὸ χωρίον [b] ἐπλήθυνε τοῖς κατοῦσιν ἐκ τῶν ὀρῶν νάμασι, τὰ πολλὰ χώσαντες, ἀγορὰν αὐτόθι κατεσκήσαντο, ἣ καὶ νῦν ἔτι χρώμενοι Ρωμαῖοι διατελοῦσι· καὶ τὰς συνόδους ἐνταῦθα ἐποιοῦντο, ἐν Ηφαί- 114
στου χρηματίζοντες ἱερῷ, μικρὸν [c] ἐπανεστηκότι τῆς ἀγορᾶς. ἱερά τε ἱδρύσαντο καὶ βωμοὺς καθιέρωσε [d] οἷς ἤυξαντο κατὰ τὰς μάχας θεοῖς· Ρωμύλος μέν, Ορθωσίῳ Διὶ πρὸς τὰς καλουμένας [e] Μυκωνίσι πύλας, αἳ φέρουσιν εἰς τὸ Παλάτιον ἐκ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ὅτι τὴν στρατιὰν αὐτῷ φυγοῦσαν ἐποίησε θεὸς [f] ὑπαχθῆσαι ταῖς εὐχαῖς, σπουδή τε καὶ πρὸς ἀλκὴν πραπέδαν. Τάτιος δὲ, ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ, καὶ Κρόνῳ, καὶ Ρέᾳ· πρὸς δὲ τούτοις, Ἑστίᾳ, καὶ Ηφαίστῳ, καὶ Αρτέμιδι, καὶ Ενυαλίῳ, καὶ ἄλλοις θεοῖς ὧν χαλεπὸν ἐξευπεῖν Ελλάδι γλώττῃ τὰ ὀνόματα· ἐν ἁπάσαις τε ταῖς κυρίαις Ηρᾳ πραπέζας [g] ἔθετο Κυιρτίᾳ λεγομένῃ, αἳ καὶ εἰς τόδε χρόνου κεῖνται. ἔτη μὲν οὖν πέντε συνεβασίλευσαν ἀλλήλοις, ὑπὲρ οὐδενὸς διαφερόμενοι χρήματος, ἐν οἷς κοινὴν πρᾶξιν ἀπεδείξαντο τὴν ὅτι [h] Καμερίνους στρατείαν. ληστήρια γὰρ ἐκπέμποντες οἱ Καμερῖνοι καὶ πολλὰ τὴν χώραν αὐτῶν κακοῦντες, ἐσυνέβαινον ὅτι δίκην, πολλάκις ὑπ' αὐτῶν κληθέντες· ὡς δὲ [i] παρατάξεως νικήσαντες· ἐχώρησε γὰρ αὐτοῖς ὁμόσε· καὶ μὴ ταῦτα ἐκ τειχομαχίας κτησάμενοι κράτος αὐτοὺς ἑλόντες, ὅπλα μὲν ἀφείλοντο, καὶ χώρας ἐζημίωσαν τῆς τρίτης μοίρας· ἣν λυμηνομένων, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐπεξελθόντες καὶ τροπωσάμενοι αὐτούς, τὰ μὲν αὐτῶν ἅπαντα τοῖς στρατεύσασι πολίταις διεῖλον, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀνθρώπους ὁπόσοι ἐβούλοντο ἐν Ρώμῃ κατοικεῖν, εἴασαν. ἐγένοντο δ' ὡς τετρακισχίλιοι, ὧν ταῖς φράτραις ἐπεμέρισε, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἀποικίαν Ρωμαίων ἐποίησε. τῶν δὲ Αλβανῶν [k] ἀπόκτισις ἡ [l] Καμερία, πολλοῖς χρόνοις ἀποσταλεῖσα πρότερον τῆς Ρώμης· τὸ δ' ἀρχαῖον, Αβοριγίνων οἴκησις ἐν ταῖς πάνυ ὀπφανῆς.

Ενιαυτῷ δὲ ἕκτῳ πρεῖσται πάλιν εἰς ἕνα τὴν Ρωμύλον ἡ τῆς πόλεως ἀρχή, Τατίου τελευτήσαντος ἐξ ὀπιβουλῆς ἣν συνέστησε ἐπ' αὐτῷ [m] Λαβινιατῶν οἱ κορυφαιότατοι συμφρονήσαντες, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας τῶν ἑταίρων τινὲς τοῦ Τατίου ληστήριον ἐξαγαγόντες εἰς τὴν Λαβινιατῶν χώραν, χρήματά τε αὐτῶν ἥρπασαν πολλὰ, καὶ βοσκημάτων ἀπέλασαν ἀγέλας· τῶν δ' ὑποδησάντων οὓς μὲν ἀπέκτειναν, οὓς δὲ ἐτραυμάτισαν. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας πρὸς τοὺς ἠδικημένων, καὶ τὰ δίκαια ἀπαιτούσης, ὁ μὲν Ρωμύλος ἐδικαίωσε πρὸς δοῦναι τοὺς δράσαντας τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀπάγειν· ὁ δὲ Τάτιος

a Τὸν Καπιτώλιον, ὅνπερ *Vat.* b Επλήθυε *Vat.* c Simili ſtructura *Dioſcorides* dicit τῆς ἐπαμυστερίδος τὸ ὑδατῶν πομφόλυξ. *Sylb.* d Fortaſſe melius, ſi ἃς legas, ut referatur ad βωμούς. i. e. *quas aras diis vouerant. Portus.* e Μυρωνίσι *Vat.* f Abſurde dicitur ἐποίησε θεὸς τὴν στρατιὰν ὑπαχθῆσαι τῆς εὐχαῖς, contra vero iſtud rationi eſt conſentaneum θεὸς ὑπαχούσας τὰς εὐχὰς ἐποίησε &c. adeo ut minime dubitandum ſit, quin illud ὑπαχθῆσαι in ὑπαχούσας mutare oporteat. *Steph.* Quæ *Stephani* conjectura firmatur ex *Cod. Vat.* in quo ἐποίησεν ὁ θεὸς ὑπαχούσας. atque ita *Lapus*, nam vertit *votis annuens.* g Si pluraliter malis ἔθεντο, facile aſſentiar. *Sylb.* h Καμερινεὺς *Vat.* i Παρατάξεώς τι νικ. *Vat.* k Αποίκησις *Vat.* atque ita legendum eſſe docuit *Berkel.* ad *Steph.* p. 441. l Καμερία & Gentile Καμερῖνοι *Stephano Byzant.* m Ex *Livio* & *Plutarcho* perſpicuum eſt Tatium non à Laviniatibus (etſi Lavinii) ſed à Laurentibus fuiſſe occiſum: quare neceſſe eſt ut pro Λαβινιατῶν hîc & mox iterum Λαυρεντίων legamus. *Lapi* codices Λαυρεντίων utroque loco habuerant, ut conſtat ex Verſione. *Caſ.* * Tatius vero ambitus à ſociis nequaquam æquum eſſe arbitrabatur &c. *Lapus.*

τ ἑταίραν ἀδικούμενος, οὐκ ἠξίᾳ [a] τοὺς ἄλλους ἄνδρας ὑπ' ἐχθρῶν ἀδικεῖσθαι, ἢ ζῶντα πολίτας, ὄντας ὑπὸ ξένων δικάζεσθαι δ' [b] αὐτοῖς [c] ἐκέλευσε τὰς ἀδικεῖσθαι λέγοντας εἰς Ῥώμην ἀφικομένους. ⓐ μὲ δὴ πρέσβεις οὐδὲν εὐρόμενοι τ δικαίων, ἀγανακτοῦντες ἀπῆσαν. ἀκολουθήσαντες δ' αὐτοῖς τ Σαβίνων τινὲς ὑπ' ὀργῆς, ἐσκηνωμένους κατὰ τ ὁδὸν ἑσπέρᾳ γὰρ αὐτοὺς κατέλαβεν ὑπτιθέντας κοιμωμένους, καὶ τά τε χρήματ' αὐτῶν ἀφῃρέντας, καὶ ὁπόσους ἐν ταῖς κοίταις ἔτι κατέλαβον ὑποσφάξαντας. ὅσους δὲ ταχεῖα τ ἐπιβουλῆς αὐτῶν αἴσθησις ἐγένετο καὶ ἔφυγεῖν δυνάμεις, εἰς τὴν πόλιν ἀφικνοῦνται. μεθ' τοῦτο ἔκ τε [d] Λαβινίου πρέσβεις ἀφικόμενοι καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων συχνῶν, κατηγόρουν τ κατὰ νομίας, καὶ πόλεμον παρήγγελλον εἰ μὴ τεύξονται τ δίκης. Ρωμύλῳ μὲ οὖν δεινὸν, ὥσπερ ἦν, τὸ κατὰ τοὺς πρέσβεις ἀφικόμενον πάθος, καὶ ταχείας ἀποσώσεως δέεσθαι, ὡς ἱερᾶ καταλυομένην νόμα. καὶ οὐδὲν ἔπ' [e] ἀμελήσας, ὡς εἶδεν ὀλιγωρούμενα τ Τάτιον, αὐτὸς συνέλαβε τοὺς ἐγχωρίους τῷ ἄγει, καὶ δήσας παρέδωκε τοῖς πρεσβύταις ἀπάγειν. Τατίῳ δὲ θυμός τε εἰσέρχεται τῆς ὕβρεως, ἣν [f] ἀπὸ ἔ συνάρχοντος ἠπάτο ὑβρίσθαι κατ' αὐτοῦ ἀδόξου τῶν ἀνδρῶν, καὶ οἰκτος τῶν ἀπαγομένων· ἦν γὰρ καὶ συγγενής τις αὐτῷ τῶν ἄγει ἔνοχος· ἅ καὶ αὐτίκα τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν, ἀφείλετο τοὺς ἀπαγομένους. χρόνῳ δὲ ὑ πολλῷ διελθόντος, ὡς μέν τινές φασιν, ἅμα Ρωμύλῳ θυσιαζομένου εἰς τὸ Λαβίνιον ἕνεκα θυσίας ἣν ἔδει τοῖς πατρῴοις θεοῖς ὑπὲρ τ πόλεως θύσαι τοὺς βασιλεῖς, συστάντων ἐπ' αὐτὸν τῶν ἑταίρων τε καὶ γένει προσηκόντων τοῖς ἀνηρημένοις πρέσβεσιν, ὅτι [h] τῷ βωμῷ ταῖς μαγείραις σφαγίσι καὶ τοῖς βυτίναις ὀβελοῖς παίοντα ὑπεδήσει. ὡς δ' ⓐ Λικίνιον γράφουσιν, ὑ μὲν Ρωμύλῳ θυσιαζομένῳ, οὐδὲ χάσιν ἱερῶν, ἀλλὰ μόνῳ, ὡς πείσων τοὺς ἀδικηθέντας ἀφεῖναι τοῖς δεδραχόσι τὴν ὀργήν· [i] ἀγανακτήσαντός τε ὅ πλήθους ὅτι τῷ μὴ [k] παραδόσθαι σφίσι τοὺς ἄνδρας, [l] ὡς τε Ρωμύλῳ ἐδικαίωσε καὶ ἡ τῶν Ρωμαίων ἔκρινε βουλὴ, καὶ τ προσπιόντων τοῖς [m] τεθνεῶσι καὶ πλῆθος ὁρμησάντων ἐπ' αὐτὸν, ἀδυνάτου ὢν ἔτι ἐκφυγεῖν τ ἐκ χειρὸς δίκην, καταλιθωθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀπεθνήσκει. Τάτιος μὲ οὖν τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε, τεῖα μὲ ἔτη πολεμήσας Ρωμύλῳ, πέντε δὲ συνάρξας. θάπτεται δὲ [n] εἰς Ῥώμην [o] κοσμηθεὶς ἐντίμῳ ταφῇ, καὶ κατ' αὐτῷ κατ' ἔτος ἕκαστον ἐναυτὸν ἡ πόλις ἐπιτελεῖ δημοσίας.

Ρωμύλος δὲ μόνος ἔτι τὴν ἀρχὴν τὸ δεύτερον καταστάς, τό, τε ἄλσος ἀφοσιῶται τὸ ἀπὸ τοὺς πρέσβεις γενόμενον, προειπὼν τοῖς ἐργασαμένοις τὸ μύσος ὕδατος ἐίργεσθαι καὶ πυρός· ἐπεφεύγεσ γὰρ ἐκ τ πόλεως ἅπαντες ἅμα τῷ τ Τάτιον ἀποθανεῖν· καὶ τῶν [p] Λαβινιατῶν

amicorum cauſſam defendens, indignum judicabat aliquos ab inimicis *alio* in judicium vocari; præſertim vero cives Romanos à peregrinis. Quare juſſit eos, qui de injuria ſibi illata querebantur, Romam profectos, jure cum adverſariis diſceptare. Legati igitur, quum nihil æqui impetrare potuiſſent, indignabundi diſceſſerunt. Illos autem ſequuti quidam Sabini irati, in tentoriis juxta viam (nox enim eos oppreſſerat) dormientes invaſerunt, & pecuniis ſpoliarunt, & quotquot deprehenderunt adhuc jacentes in cubilibus jugularunt. Qui vero inſidias eorum ſtatim præſentire & evadere potuerunt, in urbem *ſuam* redierunt. Poſtea tam è Lavinio quam ex multis aliis civitatibus legati miſſi ſunt, qui de violato jure gentium conquererentur, & bellum indicerent, niſi jus ſuum obtinerent. ¶ Ac Romulo quidem grave videbatur, (ut revera erat) id quod legatis acciderat: idque expiatione matura egere exiſtimabat, quod lex ſanctiſſima violata fuiſſet. Nec re diutius neglecta, quum animadvertiſſet Tatium hoc parvi facere, ipſemet comprehendit homines huic piaculo obnoxios, & vinctos legatis abducendos tradidit. Tatium vero ira ob illatam contumeliam ſubiit, qua ſe à ſuo regni ſocio affectum ajebat, ob illorum hominum deditionem; ſimul etiam commotus eſt miſericordia eorum qui abducebantur, nam & quidam ejus cognatus huic piaculo obnoxius erat. Atque ſtatim militibus ſtipatus, eos qui abducebantur, eripuit. Non multo autem poſt (ut nonnulli ajunt) cum Romulo profectus Lavinium ſacrificii cauſſa, quod diis patriis oportebat pro civitatis ſalute à regibus fieri, facta in eum conſpiratione, à legatorum cæſorum amicis & affinibus, ad ipſam aram, cultris culinariis & verubus magnis percuſſus cecidit. Sed, ut Licinius ſcribit, quum neque cum Romulo, neque ſacrorum cauſſa eo iviſſet, ſed ſolus ſuaſurus læſis, ut iram in fontes remitterent, plebe ægre ferente quod illi viri ſibi dediti non fuiſſent (ut & Romulus æquum eſſe cenſuerat, & ipſe Romanorum ſenatus decreverat) & ab hominum cæſorum cognatis magna manu facto in eum impetu, quum non poſſet amplius effugere præſentem vindictam, lapidibus ab illis obrutus interiit. Hic igitur fuit finis Tatii, qui tres annos bellum cum Romulo geſſerat, & cum eo quinque regnarat. Romam autem delatus honorifico funere ſepultus fuit, & quotannis civitas publice ejus manibus fert inferias.

¶ Romulus autem, denuo ſolus principatum adeptus, piaculum illud legatorum cæſorum expiavit, illis omnibus qui id ſcelus perpetrarant aqua & igne interdicens, (omnes enim ſtatim poſt Tatii mortem ex urbe fugerant) & Lavinienſes, qui conſpi-

Romulus Romanorum REX I.

LII.

LIII.

a Πρὸ δίκης *Vat.* & *Lapi Cod.* b Αὐτὰς potius legendum, quod cum ſequentibus melius conveniat. Si vero αὐτοῖς retineamus, & paullo poſt τοῖς ἀδικηθεῖσι λέγουσιν εἰς Ῥώμην ἀφικομένοις reſcribendum. *Portus.* c Ἐκέλευσε τὰς ἀδικηθεῖσας *Vat.* d Etiam hîc Λαβίνιον pro Λαυρέντου ſcriptum puto: etſi non aliter *Lapi* codices. *Caſ.* e Rectius legemus μελήσας, ut *Lapus* etiam vertit, *nihil contatus. Sylb.* & *Port.* Optime in *Cod. Vat.* Ἀμεμπτήσας. f Ὑπὸ τῶν *Vat.* g Καὶ αὐτίκα τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν ἐξεσπάσε ἀφαιρούμενος, οὐ ὀφῶ τι οὖσης τῆς αἰτίας ἐκπλαγεὶς ἀφείλετο &c. *Vat.* neque aliter *Lapi Cod.* nam vertit, *aſſumpuiſque ſtatim militibus auxilio celerrime affuit, adipiſcenſque legatos in via deditos eis homines abſtulit.* h Τῶν βωμῶν *Vat.* i Ἀγανακτήσαντος δ' *Vat.* k Παραδίδοσθαι *Vat.* l Forſan rectius ordine tranſpoſito, ὡς Ρωμύλος τε ἠδικ. *Sylb.* Rectiſſime in *Cod. Vat.* ὡς ὅ, τε Ρωμύλος. m Τεθνηκόσι *Vat.* n Εἰς Ῥώμην pro ἐν Ῥώμῃ vulgatiſſimum. o Κομισθεὶς *Vat.* & *Lapi Cod.* atque ita legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Caſaubonus.* p Scribendum cum *Lapi Cod.* Λαυρεντίων. *Caſ.*

a Λιμῦ

Romulus Romanorum REX I.

conſpirarant in Tatium, à civitate deditos in judicium *ad ſuum tribunal* vocavit: ſed quum æqua dicere viderentur, quod nimirum vim vi repuliſſent, crimine liberavit. His autem peractis, exercitum duxit contra Fidenas, urbem XL. ſtadiis à Roma diſtantem, quæ tunc & magna & hominum frequentia abundans erat. Quum enim commeatus Romam navigiis fluvialibus veheretur, quem Cruſtumerini Romanis fame laborantibus miſerant, Fidenates, magna manu impetu facto in navigia, & commeatum diripuerunt, & nonnullos, qui opem tulerant, interfecerunt: & quum pœnæ à noxiis repeterentur, nullas dederunt. Quas ob cauſſas indignatus Romulus, in eorum agrum cum ingentibus copiis irruptionem fecit, & præda ingenti potitus ſuas copias domum reducere parabat. Sed quum Fidenates copias in eum eduxiſſent, prœlium cum ipſis commiſit. Acri autem prœlio commiſſo, & multis hinc inde cæſis, Fidenates victi in fugam ſe dederunt. Ille vero veſtigia eorum ſequens, & tergo hærens, una cum ipſis fugientibus in urbem *eorum* irrupit. Primo autem impetu urbe capta, ſumpto ſupplicio de paucis illorum, & præſidio trecentorum virorum ibi relicto, & agri parte *iis* adempta, quam ſuis militibus diviſit, hanc quoque urbem Romanorum coloniam fecit. Erat autem Albanorum colonia eodem tempore quo Nomentum & Cruſtumerium condita: ejuſque coloniæ tres fratres duces fuerant, quorum maximus natu Fidenas condidit. ¶ Hoc autem bello confecto exercitum duxit in Camerinos, qui ſuos colonos adorti fuerant, quo tempore Romana civitas peſte laborabat: quam ob rem etiam maxime elati Camerini, & rati Romanorum gentem funditus hac calamitate exſtinctum iri, colonos partim interfecerunt, partim ex oppido expulerunt. Quas ob cauſſas Romulus eos ulturus, eorum urbe iterum expugnata, defectionis auctores interfecit; & militibus urbem diripiendam conceſſit; & agri dimidia parte illis adempta, præter partem quæ prioribus colonis jam diſtributa fuerat, & ſatis firmo præſidio ibi relicto, ne quid novi amplius ejus incolæ molirentur, ita demum exercitum abduxit. Atque ex hac expeditione ſecundum triumphum egit, & ex manubiis quadrigas æreas Vulcano dicavit, & juxta ipſas ſuam ſtatuam collocavit, cum rerum à ſe geſtarum elogio Græcis literis ſcripto. Tertium bellum geſſit cum Vejentibus Hetruſcorum populo, cujus urbs tunc erat potentiſſima, & ab urbe circiter centum ſtadia diſtabat. Sita autem erat in excelſa & prærupta rupe, Athenarum magnitudine. Vejentibus autem

Fidenæ captæ & Rom. col. factæ.

De Camerinis triumph.

LIV.

τὰς συςάσεις, ὅτι ἡ Τάτιον δικαςηρίῳ παρεῖχε τοὺς ἐνδοθέντας ὑπὸ τῆς πόλεως, ἐπειδὴ διαμφίβολον ἐδόκουν λέγειν, τὰ βίαια τιμωρησάμενοι τοῖς βιαίοις, ἀπέλυσε τῆς 116
αἰτίας. Ταῦτα διαπραξάμενος ὅτι ἡ Φιδηναίων ἐστράτευσε πόλιν, ἀπὸ τεσσαρακοντα σταδίων τῆς Ρώμης κειμένην, μεγάλην τε καὶ πολυάνθρωπον οὖσαν τότε. ἀπεμάχοντο δὲ εἰς ἡ Ρώμην ἀφορμᾶς ἡ σκάφους ποταμηγοὺς, ἣν Κρυστουμεῖνοι πιέζομένοις ὑπὸ λιμοῦ Ρωμαίοις ἀπέστειλαν, ὡσαμένοι καὶ πλῆθος ὅτι τοὺς σκάφας οἱ Φιδηναῖοι τήν τε ἀφορμὴν διήρπασ, καὶ ἡ ἀνθρώπων τινὰς ἡ βοηθούντων ἀπέκτειναν· αἰτούμενοί τε δίκας οὐκ ἐτύγχανον. ἐφ' οἷς ἀγανακτήσας ὁ Ρωμύλος ἐνέβαλεν εἰς ἡ χώραν αὐτῶν πολλῇ στρατιᾷ, καὶ γενόμενος ἀφθόνου λείας ἐγκρατὴς, ἀπῆγεν· μὴ ἀντεπιβουλεύσειε ἡ δυνάμιν· ἐπεξελθόντων δὲ ἡ Φιδηναίων, συνάπτει τοῖς αὐτοῖς μάχην. καρτερᾶς δὲ ἀγωνισθείσης γενομένης, καὶ πολλῶν πεσόντων ἀφ' ἑκατέρων, ἠττηθέντες οἱ Φιδηναῖοι τρέπονται τοὺς φυγήν. ὁ δὲ ἐκπεσὼν συναναλυθῶν αὐτοῖς, συνεισπίπτει τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. ἁλόσης δὲ ἡ πόλεως ἐξ ἐφόδου, τιμωρησάμενος ἐξ αὐτῶν ὀλίγους, καὶ φυλακὴν ἐν τῇ πόλει τεσσαρακοσίων ἀνδρῶν καταλιπὼν, ἡ τε χώρας μοίρᾳν ἀποτεμόμενος, ἣν τοῖς σφετέροις δεῖλει, ἄποικον ἐποίησε Ρωμαίων καὶ αὐτὴν πόλιν. ἣν δὲ Αλβανῶν ἀπόκτισις καὶ ἡ αὐτὸν οἰκισθεῖσα Νωμεντῷ τε καὶ Κρυστουμερίᾳ χρόνῳ, τριῶν ἀδελφῶν ἡ ἀποικίας ἡγησαμένων, ὧν ὁ πρεσβύτατος τὴν Φιδήνην ἔκτισεν. Μετὰ τοῦτον ἡ πόλεμον ὅτι Καμαερίνους ἐστράτευσεν ὑπεριδόντας τοῖς παρ' σφίσιν ἀποίκοις, καθ' ὃν χρόνον ἔκαμνεν ἡ Ρωμαίων πόλις ὑπὸ νόσου λοιμικῆς· ἧ δὴ καὶ μάλιστα ἐπαρθέντες οἱ Καμαερῖνοι καὶ νομίσαντες ἀρδην τὸ Ρωμαίων διαφθαρήσεσθαι γένος ὑπὸ ἡ συμφορᾶς, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν τῶν ἀποίκων, τοὺς δ' ἐξέβαλον. αὐθ' ὧν τιμωρούμενος αὐτοὺς ὁ Ρωμύλος, ἐπειδὴ τὸ δεύτερον ἐκράτησε ἡ πόλεως, τοὺς μὲν αἰτίους ἡ ἀποστάσεως ἀπέκτεινε· τοῖς δὲ στρατιώταις διαρπάσαι τὴν πόλιν ἐφῆκε, ἡ τε χώρας τὴν ἡμίσειαν ἀποτεμόμενος, ἔξω ἡ πρότερον τοῖς κληρούχοις δοθείσης, καὶ φρουρὰν ἀξιόχρεων καταλιπὼν, ὡς μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι τοὺς ἐνδον, ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ἐκ ταύτης ἡ στρατιᾶς δεύτερον θρίαμβον κατήγαγε, καὶ ἀπὸ ἡ λαφύρων τέθριππον χάλκεον ἀνέθηκε τῷ Ηφαίστῳ, καὶ παρ' αὐτῷ ἡ ἰδίαν ἔστησεν εἰκόνα, ὑπογράψας Ελληνικοῖς γράμμασι τὰς ἑαυτοῦ πράξεις. τρίτος αὖθις συνέστη πόλεμος πρὸς ἔθνος Τυρρηνικὸν ἡ μέγιστον ἰσχύσ τότε πόλιν, ἣ καλεῖται μὲν ὑπ Οὐοὶ, ἀπέχει δὲ ἡ Ρώμης ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν σταδίους. κεῖται δ' ἐφ' ὑψηλοῦ σκοπέλου καὶ τραχέος, μέγεθος ἔχουσα ὅσον Ἀθῆναι. ἐποίησαν δ' οἱ Οὐιεντανοὶ 117
τῶν

a Λοιμῷ *Lapi Cod.* quia vertit *oppreſſis peſte Romanis*: atque adeo ſic eſt paullo poſt v. 29. κατ' ὃν χρόνον ἔκαμνεν ἡ Ρωμαίων πόλις ὑπὸ νόσου λοιμικῆς. Sed πιέζειν tamen proprie *fami* tribuitur, ut etiam in *Pauſan.* notavi. *Sylb.* b Ποσηθέντες *Vat.* c Αποικιαν *Vat.* quo modo ſupra loquutus eſt *Dionyſ.* ζωντων τῶν πόλιν Ρωμαίων ἀποικίαν ἐπέμπον. d Νομεντία *Vat.* e Supra (p. 110. v. 23,34.) Καμερίαν & Καμερίνες per ι habuimus: quæ ſcriptura Latinis eſt uſitatior, altera illa Græcis. *Sylb.* f Η δὲ μάλιστα *Vat.* g Στρατείας· καὶ δεύτ. *Vat.* adeo ut forſan στρατὴν tollenda ſit poſt δυνάμιν. h Ioi in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Οὐιοι repoſuit *Sylb.* Sed Οὐίοι malint alii. Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. c. 3. p. 530. i Quis non hanc comparationem cum *Glareano* miretur, quum l. IV. veterem Romam ſub Servio Tullio Athenis comparet? Hinc *Cluverius* (quamquam non dubitet *Sylb.* quin μεγάλη πόλις exſtiterit, atque hanc comparationem fecerit *Dionyſius* ad urbem Græcorum, quippe qui hæc non Latinis ſed ſuis ſcripſit) incredibile exiſtimat tantæ magnitudinis fuiſſe Vejos: ideoque legendum omnino cenſet, μέγεθος ἔχουσα ὅσον Φιδήνας. Vide *Ital. Antiq.* l. 2. c. 3. p. 531. k Ιουιεντανοὶ ubique in *Ed. Steph.* pro quo Οὐιεντανοὶ ſcribere non dubitavit *Sylb.* Alii Οὐιτεντανοὶ malint.

a Anſ-

τὸν πολέμου προφάσιν τὴν ἀπὸ Φιδήνης ἄλωσιν, καὶ πρέσβεις ἀποστείλαντες ἐκέλευον Ρωμαίους ἐξάγειν ἐκ τῆς πόλεως τὴν φρουράν, καὶ τὴν χώραν, ἣν κατεῖχον ἀφελόμενοι τοὺς Φιδηνάτας, ἀποδιδόναι τοῖς ἐξ ἀρχῆς κυρίοις. ὡς δ' οὐκ ἔπειθον, ἐλάσαντες πολλῇ στρατιᾷ, πλησίον τῆς Φιδήνης ἐν ἀπόπλῳ πίπτουσι τῆς χάρακα. προσγνοὺς δὲ αὐτῶν τὴν ἔξοδον ὁ Ρωμύλος ἐξεκλυθῆ τὴν κρατίστην δύναμιν ἔχων, καὶ ἦν ἐν τῇ πόλει τῶν Φιδηνατῶν εὐτρεπής. ἐπεὶ δ' ἕτοιμα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἦν, ἀμφότεροι προελθόντες εἰς τὸ πεδίον ἐμάχοντο, καὶ διέμενον ἄχρι πολλῆς ὥρας ἀκμαίως ἀγωνιζόμενοι, ἕως ἡ νὺξ ἐπιλαβοῦσα διέκρινεν αὐτούς, ἴσους ἔτι τὸν ἀγῶνα γενομένους. καὶ οὕτω μὲν τὴν μάχην ἄτρεις ἠγωνίσαντο. Ἑτέρας δὲ μάχης μετ' οὐ πολὺ γενομένης, ἐνίκων οἱ Ρωμαῖοι σοφίᾳ τοῦ ἡγεμόνος, ὅς τὴ καταλαβομένους νύκτωρ, καὶ πάλιν τοῦ στρατοπέδου τοῦ πολεμίων τόπον [a] ἀπέχον, καὶ λοχίσαντος ἐν αὐτῷ τὰ ἀκμαιοτάτην τῶν ὕστερον ἀφικομένων ἐκ τῆς πόλεως, ἱππέων τε καὶ πεζῶν δυνάμεων. συνελθόντων [b] δὲ εἰς τὸ πεδίον ἀμφοτέρων καὶ τὰ αὐτὸν ἀγωνιζομένων τρόπον, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα ὁ Ρωμύλος ἤρετο τοῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀναλάξαντες οἱ λοχῶντες ἔδραμον ἐπὶ τοὺς Οὐϊεντανοὺς ἐκ τῶν κατόπιν, καὶ προσπεσόντες ἀνθρώποις μεμοχθηκόσιν αὐτοὶ [c] ἀκμῆτας ὄντες, καὶ συὶ πολλῷ πρέπουσι [d] χρόνῳ. τοῦ δ' ὀλίγοι μὲν τινες ἀποθνήσκουσι τῇ τὸν μάχῃ· οἱ δὲ πλείους εἰς τὸν [e] Τίβεριν ποταμὸν ὥρμησε δὲ ὑπὸ τὸν [f] Φιδήνιον ῥίψαντες ἑαυτούς, ὡς διανηξόμενοι τὸ ῥεῦμα, διεφθάρησαν. πεπαμένοι γὰρ ὄντες καὶ βαρεῖς ὑπὸ κόπου, ἀδυνατοὶ ἐγένοντο διανήξασθαι· οἱ δὲ ἀπειρίᾳ τοῦ νεῖν, [g] καὶ προϊδόντες, ὑπὸ τοῦ δεινοῦ τὸν γνώμην ἐπταρραχθέντες, ἐν ταῖς δίναις ἀπώλοντο. εἰ μὲν οὖν συνέγνωσαν ἑαυτοῖς Οὐϊεντανοὶ κακῶς τὰ πρῶτα [h] βουλευόμενοι, καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἦγον, οὐδενὸς ἂν ἔτι μείζονος ἀπέλαυσαν κακοῦ· νῦν δὲ ἀναμαχεῖσθαί τε τὰ πρότερα σφάλματα ἐλπίσαντες, καὶ εἰ μείζοσι πρὸς ἰσχὺν [i] ἐπεξέλθοιεν, ῥᾳδίως κρατήσειν οἰόμενοι τοῦ πολέμου, [k] πολλῆ τε τῇ ἐξ αὐτῆς τῆς πόλεως καταγραφείσῃ, καὶ ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν καὶ φιλίων πρὸς γενομένῃ, τὸ δεύτερον ἐπὶ τοὺς Ρωμαίους ἐλαύνουσι [l] στρατιᾷ". καὶ γίνεται πάλιν αὐτοῖς μάχη κρατερὰ πρὸ Φιδήνης πλησίον, ἣν ἐνίκων Ρωμαῖοι πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες τῶν Οὐϊεντανῶν, ἔτι δὲ πλείους ἀκμαλώτους λαβόντες. ἑάλω δὲ καὶ ὁ χάραξ αὐτῶν, μεστὸς ὢν χρημάτων τε καὶ ὅπλων, καὶ ἀνδραπόδων· καὶ σκάφαι ποταμηδὸν γέμουσαι πολλῆς
118 ἀγορᾶς ἐλήφθησαν, ἐν αἷς ὁ τῶν ἀκμαλώτων ὄχλος εἰς τὴν Ρώμην κατήγετο διὰ τοῦ ποταμοῦ. οὗτος ἦλθε τρίτος ὑπὸ Ρωμύλου θριάμβος, μακρῷ τῶν πρότερον εὐπρεπέστερος. καὶ μετ' οὐ πολὺ Οὐϊεντανῶν πρεσβείας ἀφικομένης περὶ διαλύσεως τοῦ πολέμου, καὶ συγγνώμην τῶν ἁμαρτημάτων ἀξιούσης λαβεῖν, δίκας ὁ Ρωμύλος αὐτοῖς ἐπέθηκε τάσδε· χώραν τε ἀποδοῦναι Ρωμαίοις τὴν

belli prætextus fuit Fidenarum expugnatio. Quare missis legatis jubebant Romanos ex urbe præsidium educere; & agrum, quem Fidenatibus ereptum tenebant, suis pristinis dominis restituere. Quod quum impetrare non possent, profecti cum ingenti exercitu, prope Fidenas in loco occulto castra posuerunt. Quum autem Romulus præsensisset eos egressos, ipse quoque firmissimum exercitum eduxit, * & Fidenis paratus hostem exspectabat. Rebus autem omnibus ad certamen paratis, utrique progressi in planitiem manus conseruerunt; & ad multum diem fortiter pugnantes perstiterunt, donec nox interventu suo incerta victoria eos diremit. atque tunc quidem ab illis ita pugnatum est. ¶ Non multo autem post altero prœlio commisso, Romani *sui* ducis prudentia vicerunt, qui noctu montem quendam occuparat, non longe ab hostium castris distantem, & ibi fortissimas tam equitum quam peditum copias, quæ recens ex urbe venerant eumque sequutæ fuerant, in insidiis collocarat. Quum autem utrique in planitiem convenissent, & eodem modo pugnarent; postquam Romulus signum dedit illis qui in monte erant, *tunc* qui insidias hosti struxerant, clamore sublato, à tergo in Vejentes impetum fecerunt: & ipsi recentes *ac integri*, facta impressione in homines jam defessos, brevi temporis spatio eos in fugam verterunt. Pauci vero eorum in prœlio ceciderunt: sed plerique in Tiberim (nam juxta Fidenas fluit) se projicientes, flumen tranaturi, interierunt: etenim fauciati & labore gravati id tranare non potuerunt. Alii vero etiam nandi imperitia, præ metu animo perturbato, periculum non considerantes, in ipsis *gurgitis* vorticibus perierunt. Si igitur Vejentes agnovissent se primum mala iniisse consilia, & in posterum quievissent, nequaquam majorem cladem accepissent. Jam vero prœlio redintegrato, se belli superioris offensiones sarcire posse sperantes, &, si majoribus copiis Romanos adorti fuissent, facile se bello superiores fore existimantes, quum magnum ex suis civibus exercitum conscripsissent, & auxilia ab ejusdem gentis populis ex fœderum pactis advenissent, iterum contra Romanos copias duxerunt. Itaque alterum atrox prœlium prope Fidenas commissum est, in quo Romani superiores fuerunt; multis Vejentibus cæsis, & longe pluribus captis. Capta etiam fuerunt eorum castra pecuniis & armis & servis referta, & naves fluviales onustæ magno commeatu interceptæ, in quibus captivorum turba Romam per fluvium delata est. Iste autem tertius triumphus, quem Romulus egit, prioribus longe fuit magnificentior. Nec multo post, quum legati Vejentium pacem petitum venissent, postulassentque ut sibi delictorum venia daretur, Romulus illis hanc irrogavit mulctam; ut Romanis agrum

Romulus Romanorum REX I.

LV.

De Vejentibus triumph.

a Απέχοντας καὶ λοχήσαντας *Vat.* b Deest *Vat.* c Rectius ἀκμῆτες in *Cod. Vat.* nam (ut notavit *Sylb.*) ἀκμῆτας sic ab ἀκμὴ deducere ut κωμῆται à κώμη, haud consentaneum est. d Forsan aptius πόνῳ. *Sylb.* Mihi quoque (inquit *Casaub.*) πόνῳ vel κόπῳ in mentem venerat pro χρόνῳ. Verum nihil mutandum censeo: nam hanc lectionem similes loci confirmant. e Τιβεριν *Vat.* f Φιδηνιον ubique fere in *Cod. Vat.* g Quid si ὁ προϊδόντος legas? *qui non ante didicissent. Cas.* Ita quidem legendum ex auctoritate *Cod. Vat.* h Βουλευσάμενοι *Vat.* i Επεξέλθοιεν, ῥᾳδίως ἐπικρατήσειν *Vat.* k Πολλῇ στρατιᾷ τῇ τε *Vat.* l Omittit *Vat.*

* Aderatque in urbe ipsa Fidenatium instructus. *Lapus.*

Romulus Romanorum REX I.

agrum Tiberi contiguum darent, qui Septem pagi vocantur; & à Salinis abstinerent, quæ sunt ad fluminis ostia; neve quid novi molirentur, fidem darent, adductis quinquaginta obsidibus. Quum autem Vejentes hæc omnia æquo animo tulissent, *Romulus* fœderis cum ipsis in centum annos icti conditiones in columnis incidit. Captivos vero, qui ad suos reverti voluerunt, nullo precio pro iis redimendis accepto, dimisit: illos vero qui in urbe remanere maluerunt, quorum numerus longe major fuit quam aliorum, civitate donatos in curias distribuit; & ipsis agrum, qui erat cis Tiberim, sortito divisit.

LVI. ¶ Atque hæc sunt bella quæ Romulus memoratu digna gessit. Quod autem nullam præterea vicinam gentem subegerit, *Romuli obitus.* mors subita (qua ille rebus bellicis adhuc florens sublatus est) in caussa videtur fuisse: de qua multa eaque varia traduntur. Qui igitur fabulosiora de eo produnt, ajunt eum concionantem in castris, repente cœli serenitate in atram caliginem mutata, & ingenti tempestate cum fragore coorta, ex hominum conspectu sublatum, & à Marte patre suo eum sublimem abreptum credunt. Qui vero proxime ad veritatem accedunt, à suis civibus cæsum tradunt. Cædis autem ejus hanc caussam afferunt; quod obsides, quos à Vejentibus acceperat, præter morem, sine communi totius populi consensu, dimisisset: quodque non amplius pari comitate tractaret veteres cives & adscriptitios; sed illos quidem in majori precio haberet, eos vero qui adsciti fuerant despiceret. Præterea ejus crudelitatem in delinquentium suppliciis, ejusque arrogantiam, *cædis caussam fuisse dicunt.* Quosdam enim cives Romanos accusatos, quod in vicinorum agro latrocinia exercuissent, viros neque ignobiles neque paucos, de saxo præcipites dari jussit, ipse solus eam pœnam sine aliorum consensu illis irrogans: sed præcipue quod jam gravis & arrogans esse, & imperium non regie sed tyrannice exercere videretur. Ob has igitur caussas ajunt patricios, consspiratione in eum facta, cædis consilia iniisse: facinus autem in senatu patrasse, & ejus corpore discerpto, ne cadaver appareret, egressos occultasse sub vestibus quod quisque ejus frustum habebat, posteaque clam terra injecta texisse. Alii vero ajunt, eum concionantem à novis civibus robustis cæsum: illos autem tum cædem aggressos fuisse, quum nimirum tenebræ obortæ sunt, dispersa populi concione, & duce à suis satellitibus destituto. Propterea etiam ajunt, eum diem quo clades illa accidit, à turbæ *populique* fuga, *populi-fugium* nominatum, & ad nostra usque tempora *ita appellatum.* Iis autem qui mortales *in*

περσεχῆ τῷ Τιβέρει, τὰς καλυμένας Ἑπτὰ πάγους, ἢ τ' [a] ἁλῶν ἀποσπᾶν τ' τῷδε τοῖς [b] ἐμβολαῖς ἢ ποταμῷ· τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι τὸ πιστὸν ἀῤῥαγῆν, [c] ὅμηρα πεντήκοντα ἀγαγόντας. ὑποτελέσαντι δὲ τῷ Οὐιεντανῶν ἅπαντα ταῦτα, ἀποδοὺς ποιησάμενος πρὸς αὐτοὺς εἰς ἑκατὸν ἔτη, φίλους ἀνεκάλεσε τοὺς ἐμπολήσας. τῷ δὲ αἰχμαλώτων τοὺς μὲ ἀπίσους βουλομένους ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων· τοὺς δὲ αὐτῷ μένειν προαιρουμένους, πολλῷ πλείους ὄντας τ' ἑτέρων, πολίτας ποιησάμενος τοῖς φυλέταις ἐνέγραψε, καὶ κλήρους αὐτοῖς προσένειμε τοὺς ἐπὶ τοῖδε τῷ [d] Τιβέρει.

Οὗτοι συνεχεῖς [e] πόλεμοι Ῥωμύλῳ λόγου καὶ μνήμης ἄξιοι. τῷ δὲ μηδὲν ἔτι τ' πλησίον ἐθνῶν ὑποταγέντα, ταχεῖα ἡ τελευτὴ τοῦ βίου, συμβᾶσα ἔτι ἀκμάζοντι αὐτῷ τὰ πολέμια προάγειν, οὐ αἰτία γενέσθαι ἔδοξε. περὶ ἧς πολλοὶ παραδέδονται λόγοι καὶ διαφοροι. οἱ μὲν οὖν μυθωδέστερα τἀ περὶ αὐτοῦ ποιοῦντες, ἀκολουθάζοντά φασιν αὐτὸν ἐπὶ στρατοπέδου, ζόφου κατασκήψαντος ἐξ αἰθρίας, καὶ χειμῶνος μεγάλου καταῤῥαγέντος, ἀφανῆ γενέσθαι· καὶ πεπιστεύκασιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἄρεως τ' ἄνδρα ἀνηρπάσθαι. οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, τοῖς τ' ἰδίων πολιτῶν λέγουσιν αὐτὸν ἀποθανεῖν. αἰτίαν δὲ τ' ἀναῤῥέσεως αὐτοῦ φέρουσι, τιμή τε ἄφεσιν τ' ὁμήρων, ἃς τῷδε Οὐιεντανῶν ἔλαβεν, ἄνευ κοινῆς γνώμης γενομένην τῷδε τὸ εἰωθὸς, καὶ [f] τὸ'' μετέπειτ' αὐτὸν τοσοῦτον τόπον τοῖς ἀρχαιοτάτοις πολίταις καὶ τοῖς προσαγομένοις, ἀλλὰ τοὺς μὲ οὐ τιμῇ πλείονι ἄγειν, τ' δ' ἐπειτα χρόνων ὑπερορᾶν· τό,τε ὀμοῦ αὐτῷ [g] τὸ'' περὶ τὰς τιμωρίας τ' ἐξαμαρτανόντων καὶ αὐθάδες. Ῥωμαίων γάρ τινας, ὅτι λῃστείας τῶν πλησιοχώρων κατηγορηθέντας, ὅτε ἀφανεῖς ἄνδρας ὅτι ὀλίγους, ἐκέλευσεν ὧσαι [h] κατὰ κρημνῶν, τ' δίκην αὐτὸς μόνος [i] δικάσας· μάλιστα δὲ ὅτι βαρὺς ἤδη καὶ αὐθάδης ἔτι ἐδόκει, καὶ τ' ἀρχὴν οὐκ ἐπὶ βασιλικῶς ἀλλὰ τυραννικώτερον ἐξάγειν. ἀφ' ταύτας δή λέγουσι τὰς αἰτίας συστάντας ἐπ' αὐτῷ τοὺς πατρικίους βουλεῦσαι τ' φόνον. πρᾶξαι δὲ τὸ ἔργον ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, καὶ διελόντας τὸ σῶμα κατὰ μέρη, κρύψαι δ' μὴ φανῆναι τ' νεκρὸν, ἐξελθεῖν κρύπτοντας ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ὅσον ἕκαστος εἶχεν αὐτοῦ μέρος· καὶ μὴ τοῦτο γῆ κρύψαι κατὰ τὸ ἀφανές. οἱ δ', ἀκολουθάζοντα μὲν φασιν αὐτὸν ὑπὸ τ' νεοπολιτῶν [k] Ῥωμαίων ἀναιρεθῆναι· ἐπιχειρῆσαι δ' αὐτοὺς τῷ φόνῳ κατ' ὃν χρόνον διαδὴ καὶ τὸ σκότος ἐγένετο, διασκεδασθέντος ἐκ τ' ἀκολουθίας τ' δήμου, καὶ μονωθέντος τ' φυλακῆς τ' ἡγεμόνος. ἀφ' τοῦτό γε οὖν φασι τ' ἡμέραν ἐν ᾗ τὸ πάθος ἐγένετο, τ' προπῆς τῶν πλήθους ἐπώνυμον εἶναι, καὶ μέχρι τ' καθ' ἡμᾶς χρόνων [l] ὄχλου φυγὴ καλεῖσθαι. ἔοικε δὲ καὶ μικρὰν ἀφορμὴν πρὸ-

[a] Ἁλῶν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* atque etiam *Lapi Cod.* nam vertit *aliisque abstinerent.* Sed veram lectionem esse ἀλῶν non modo *Gelenius* vidit, sed etiam *Xylander* in *Plutarchi* Romulo: cujus verba (τ' παρὰ ποταμὸν ὑποσπόντες ἀλικτήριον) omnem nobis dubitationem eximunt. *Sylb.* [b] Ἐκβολαῖς *Vat.* [c] Cum ὅμηρα subaudiendum σώματα. at infra ubi ὁμήρους dicit, subintelligi potest masculinum παῖδας, aut simile. *Sylb.* [d] Τιβέρει· ubique in *Cod. Vat.* [e] Οἱ πόλεμοι *Vat.* [f] Deest *Vat.* [g] Omittit *Vat.* [h] Κατὰ τ' κρημνῶν *Vat.* [i] Lacunam, quæ in Editis omnibus comparuit post vocem μόνος, supplevi ex *Cod. Vat.* atque ita quidem supplendam esse vidit *Sylb.* Δίκλω ἐπιθεὶς maluit *Portus*, δίκλω ἐπιπλέοντες *Stephanus.* [k] Ita *Sylb.* ex *Codd. Ven.* & *Rom.* adeo ut sensus sit ὑπὸ τ' νέων τ' Ῥώμης πολιτῶν. In *Ed. Steph.* Ῥωμαλίων. quod non temere mutandum censet *Portus*: sed ὑπὸ τ' νεοπολιτῶν Ῥωμαλίων accipiendum pro ὑπὸ τ' νέων πολιτῶν Ῥωμαλίων. [l] *Plutarcho* etiam in Romulo dicitur Ὄχλου φυγή: Latinis *Poplifugia* & *Populifugia.* Quæ χρόνων sequuntur usque ad θνητὰ desiderantur in *Ed. Steph.* & ex *Codd. Vaticano* & *Sammarciano* restituit *Sylb.* eademque agnoscit *Cod. Vat.* quo utimur, ut & *Lapi* versio.

a Nota

πρέχειν τοῖς θεοποιοῦσι τὰ'' θνητὰ, ἢ εἰς ἀρχὴν ἀναβιβάζουσι τοὺς ψυχὰς τ' ὀλιφαπῶν, τὰ συμβάντα ἐκ θείου τοῦδε τ' [a] σύγκρισιν ἢ ἀνδρὸς ἐκείνου ἢ τ' ἀφ' ἑσπέρας. εἴ τι γὰρ βιαιοῦ τ' μητρὸς αὐτῷ, εἴθ' ὑπ' ἀνθρώπου τινὸς εἴθ' ὑπὸ θεοῦ [b] γενομένῳ, τ' ἥλιον ἐκλιπεῖν φασιν ὅλον, ἢ σκότος παντελῶς, ὅμοιον οἷ νυκτὶ, τ' γῆν κατασχεῖν· εἴ τι τῇ τελευτῇ αὐτοῦ ξυνὸν συμβῆναι λέγουσι πάθος. ὁ μὲν δὴ κτίσας τ' Ῥώμην ἢ πρῶτος ἀποδειχθεὶς [c] ὑπ' αὐτοῦ βασιλεὺς Ρωμύλος, τοιαύτης λέγεται τελευτῆς τυχεῖν, ὀδεμίαν ἐξ αὐτοῦ γενεὰν καταλιπών, ἐπὶ μὲν ἔτη ἑπτὰ καὶ τριάκοντα βασιλεύσας, πεντηκοστὸν δὲ καὶ πέμπτον ἔτος ἔχων ἀπὸ γενέσεως. νέος γὰρ δὴ παντάπασιν ἔτυχε τ' ἡγεμονίας, ὀκτωκαιδεκαέτης, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τοὺς περὶ αὐτοῦ συγγράψαντες ἱστορίας.

Τῷ δ' ἐξῆς ἑαυτῷ βασιλεὺς μὲν οὐδεὶς ἀπεδείχθη Ρωμαίων, ἀρχὴ δέ τις, ἣν καλοῦσι μεσοβασίλειον, ἐπεμελεῖτο τ' κοινῶν, τοιόνδε τινα τρόπον ἀποδειχθεῖσα τ' πατρικίων οἱ καταγραφέντες εἰς τοὺς βουλεύοντας Ρωμύλου, ἀριθμὸν ὄντες, ὥσπερ ἔφην, διενεμήθησαν εἰς δεκάδας· ἔπειτα ἀριθμηθέντες, τοῖς λαχοῦσι δέκα πρώτοις ἀπέδωκαν ἄρχειν τ' πόλεως ἢ αὐτοκράτορα ἀρχήν. ἐκεῖνοι δ' οὐχ ἅμα πάντες ἐβασίλευον, ἀλλ' ἐκ ἀριθμοῦ ἡμέρας πέντε ἕκαστος, ὃν αἱ τάς τε ῥάβδους εἶχε καὶ τἄλλα τ' βασιλικῆς ἐξουσίας σύμβολα. παρεδίδου δ' ὁ πρῶτος ἄρξας τῷ δευτέρῳ ἢ ἡγεμονίᾳ, κἀκεῖνος τῷ τρίτῳ, καὶ τοῦτ' ἐγίνετο μέχρι τοῦ τελευταίου. διεξελθούσης δὲ τοῖς πρώτοις δέκα βασιλεῦσι τ' πεντηκονθημέρου περιόδου, ἕτεροι δέκα τὴν ἀρχὴν παρελάμβανον, καὶ παρ' ἐκείνων αὖθις ἄλλοι. ἔπειτα ἔδοξε τῷ δήμῳ πᾶσαι [d] τὰς δεκαρχίας, ἀχθομένῳ τὰς μεταβολὰς τῆς ἐξουσίας, μήτε τὸ μέτρον ἐφαρμόζειν ἁπάσας ὁμοίας ἔχειν, μήτε φύσεις. τότε δὴ συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος οἱ βουλευταὶ κατ' φυλάς τε καὶ φράτρας, ἀπέδωκαν αὐτῷ περὶ τοῦ κόσμου τ' πολιτείας σκοπεῖν, εἴτε βασιλεῖ βούλεται τὰ κοινὰ ἐπιτρέπειν, εἴτε ἀρχαῖς ἐνιαυσίοις. ὁ μὲν δὴ δῆμος ἐφ' ἑαυτῷ τὴν αἵρεσιν ἐποίησεν, ἀλλ' ἀπέδωκε τοῖς βουλευταῖς τ' ἀφάγωσιν, ὡς ἀγαπήσων ὁποτέραν ἂν ἐκεῖνοι δοκιμάσωσι τῆς πολιτείας. τοῖς δὲ βασιλικὴν μὲν ἐδόκει καταστήσασθαι πολιτείαν ἅπασι· περὶ δὲ τοῦ μέλλοντος ἄρξειν ἐγένοντο διαφοραὶ ἐκ ὁποτέρας ἔσαι τάξεως. οἱ μὲν [e] γὰρ αὐτῆς'', ἐκ τ' ἀρχαίων βουλευτῆς ἔφασκον δεῖν ἀποδειχθῆναι τ' ὑπατεύσοντα τὴν πόλιν· οἱ δ', ἐκ τῆς ὑστέρας ἐπεισαχθέντων, οὓς νεωτέρους ἐκάλουν. Ελκομένης δ' ὑπὸ πολὺ τ' φιλονεικίας, τελευτῶντες ὑπὸ τοῦτο συνέβησαν τῷ δικαίῳ, ὥστε δυοῖν θατέροιν, ἢ τοὺς προσβυτέρους βουλευτὰς ἀποδεῖξαι βασιλέα σφῶν μὲν αὐτῆς μηδένα, τῆς δ' ἄλλων ὃν ἂν ὑπατεύσοντα νομίσωσιν, ἢ τοὺς νεωτέρους τὸ αὐτὸ ποιῆσαι τοῦτο. δέχονται τ' αἵρεσιν οἱ προσβύτεροι, [f] καὶ πολὺ ὑπὲρ σφῶν αὐτῆς βουλευσάμενοι τάδ' ἔγνωσαν· ἐπειδὴ τ' ἡγεμονίας

deos referunt, & animas illustrium virorum in cœlum tollunt, ea quæ divinitus acciderunt in illius viri & ortu & obitu videntur occasionem non parvam talis opinionis præbuisse. Nam & dum vis ejus matri afferretur, sive ab aliquo homine sive à deo, ajunt totius solis defectionem factam, & interdiu terras omnes tenebris, quæ nocturnis omnino similes erant, tectas fuisse: &, quum obiit, idem accidisse ferunt. Romulus igitur, Romanæ urbis conditor, qui ab illis primus rex creatus est, hunc exitum vitæ habuisse fertur, nullam ex se progeniem relinquens, regno autem potitus annis XXXVII. annumque ætatis agens LV. Juvenis enim admodum principatum est adeptus, natus decem & octo annos; ut omnes, qui res ejus memoriæ prodiderunt, uno consensu tradunt. *Romulus Romanorum* REX I.

¶ Anno sequenti nullus Romanorum rex creatus est, sed magistratus quidam, quem vocant interregem, reipublicæ curam gessit, qui in hunc modum creabatur. Ducenti patres conscripti, ex quibus senatum à rege Romulo constitutum diximus, in decurias distributi, decem-viris, quibus primis sors obtigisset, summum reipublicæ imperium sorte committebant. Illi vero non omnes simul imperabant, sed per vices unusquisque quinque dies: quibus diebus & fasces & reliqua regiæ potestatis insignia habebant. Qui autem primus imperio functus erat, id secundo tradebat, & ille tertio: idque deinceps usque ad ultimum fiebat. Transacto autem præscripto dierum L. spatio, quo illi decem primi regnarant, alii decem eum magistratum accipiebant, & ab illis rursus alii. Deinde visum est populo decem-virale imperium abrogare, quod ægre ferret *tam crebram* potestatum mutationem: quia nec eadem omnibus voluntas, nec idem ingenium erat. Tunc igitur Patres, populo ad concionem tributim & curiatim convocato, ipsi de reipublicæ forma consultare permiserunt, utrum regi an magistratibus annuis reipublicæ administrationem vellet committere. Populus tamen eam optionem sibi non vindicavit: sed ejus rei cognitionem ad senatum rejecit, lubenter amplexurus utrumcunque reipublicæ administrandæ genus illi approbassent. Illis vero omnibus visum est regem creare: sed, ex utro ordine rex iste creandus esset, inter eos non conveniebat. Eorum enim alii censebant ex veteri patrum numero eum creandum, qui reipublicæ administrationem esset habiturus: alii vero ex iis qui postremum in senatum adscripti fuerant; quos novos appellabant. ¶ Sed post longam contentionem, tandem convenit inter eos his conditionibus: ut horum duorum alterum fieret, *ut nimirum* vel veteres senatores nullum regem de suo numero crearent, sed ex aliis quem maxime idoneum judicarent; vel novi hoc ipsum facerent. Veteres senatores eam conditionem acceperunt, & post longam deliberationem inter se habitam hæc decreverunt. Quando ipsi ex conditionibus

LVII. *Interregnum. Per. Jul.* 4001. *Olymp.* 16 $\frac{2}{3}$. *Ante Chr.* 713. *V. C. Cat.* 38. *Varr.* 40.

LVIII.

[a] Nota hîc σύγκρισιν dici τὴν σύλληψιν conceptionem, & ἀφάγνωσιν quidem τ' θείωσιν, eleganter & significanter. *Sylb.* [b] Γενομένῳ *Vat.* [c] Ὑπ' αὐτῆς *Vat.* [d] Τὰς δεκαρχίας *Vat.* [e] Desunt in *Cod. Vat.* [f] Καὶ πολλοὶ ὑπὲρ σφῶν *Vat.*

Interregnum. nibus à regno arcerentur, nulli saltem insidiatorum committendum imperium; sed quærendum aliquem externum, & neutrarum partium fautorem, ut hoc potissimum modo omnis seditionis materia tolleretur: eumque
Numa Pompilius Rom. REX II. regem creandum. Itaque hoc inito consilio regem designarunt quendam hominem Sabinum, filium Pompilii Pomponis, viri illustris, nomine Numam; (posterior autem syllaba producta gravi accentu est notanda) ætate ea quæ solet esse prudentissima, (nam non multum aberat ab anno XL°.) & formæ dignitate plane regia præditum. Ob sapientiam autem maxima ejus erat gloria non solum apud Quirites, sed etiam apud vicinos populos. Quum igitur hoc ipsis placuisset, populum ad concionem convocarunt: & qui tunc Interrex eorum erat, in medium progressus, dixit omnes patres communi consensu rempublicam regi committendam censuisse, * se vero, hujus cognitionis arbitrum quisnam esset susceptarus imperium, regem civitatis Numam Pompilium eligere. Itaque postea legatos de
Per. Jul. 4002. patriciorum ordine delectos misit, ut virum
Olymp. 16¾. illum ad regnum accipiendum adducerent,
Ante Chr. 712. anno tertio decimæ sextæ olympiadis, qua
V. C. Cat. 39. Varr. 41. victor in stadio fuerat Pythagoras Lacon.

LIX. ¶ Atque hactenus quidem non possum ulla in re contra illos dicere, qui historiam de hoc viro in lucem ediderunt: sed in sequentibus quid sit dicendum dubito. multi enim scripserunt, Numam Pythagoræ discipulum fuisse; &, quo tempore à Romanis rex designatus fuit, Crotone fuisse, & ibi philosophiæ operam dedisse. Sed tempus ætatis Pythagoræ cum his rationibus pugnat: non enim paucis annis, sed quatuor integris ætatibus, Pythagoras ipso Numa posterior fuit, ut ex publicis historiis accepimus. Iste enim media olympiade decima sexta Romanorum regnum est adeptus: Pythagoras vero post quinquagesimam olympiadem † in Italia habitavit. Sed aliud isto validius argumentum afferre possum, ut demonstrem temporum supputationem non convenire cum historiis de hoc viro scriptis; quia quo tempore Numa ad regnum à Romanis vocatus est, nondum erat urbs Croto: quadriennio enim integro post regnum Romanorum à Numa acceptum, Myscelus eam condidit, anno tertio decimæ septimæ olympiadis. Fieri igitur non potest ut Numa cum Pythagora Samio, qui quatuor post ætatibus floruerit, philosophiæ operam dederit, atque manserit Crotone (quæ nondum erat condita) quum Romani ipsum ad regnum vocarunt. Sed videntur, qui vitam ipsius scripserunt (si modo suam cuique sententiam aperire licet) pro confessis hæc duo accepisse, Pythagoræ habitationem in Italia & Numæ sapientiam, (omnes enim uno ore fatentur virum illum

αὐτοὶ τὰς συνθήκας ἀπηλαίνοντο, [a] μή γε τὸν ὁπὸ βουλόντων μηδενὶ προσθεῖναι τιὴ ἀρχιὴ, ἀλλ' [b] ἐπακτὸν ἔξωθεν ἄνδρα, καὶ μηδ' ὁποτέροις προσθησόμενον, ὡς ἂν μάλιστα ἐξαιρεθείη τὸ στασιάζον, [c] ἐξευρόντες ἀποδεῖξαι βασιλέα. Ταῦτα βουλευσάμενοι [d] προὐχειρίσαντο γένος μὲν τοῦ Σαβίνων, υἱὸν δὲ Πομπιλίου Πόμπωνος, ἀνδρὸς ὀπιφανοῦς, κατ' ὄνομα [e] Νομᾶν [f] χρὴ δὲ τιὴ δευτέραν συλλαβὴν ἐκτείνοντας, βαρυτονεῖν· ἡλικίας τε ἦν φρονιμωτάτης ὄντα· τεττεράκοντα γὰρ ἐνιαυτοὺς ἢ πολὺ ἀπεῖχε· καὶ ἀξιόστομον μορφῆς βασιλικοῦ. ἰοῦ δὲ αὐτοῦ ἡ κλέος μέγιστον ἦν οὐ παρὰ Κυρίταις μόνοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς προσοίκοις ὅτι σοφία. ὡς δὲ τοῦτ' ἔδοξεν αὐτοῖς, συγκαλοῦσι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν καὶ παρελθὼν ἐξ αὐτῶν ὁ τότε μεσοβασιλεὺς εἶπεν, ὅτι κοινῇ δόξαν ἅπασι τοῖς βουλευταῖς βασιλικοῦ καταστήσασθαι πολιτεύματος, κύριος γενοὺς αὐτὸς ἀφηγήσεως τοῦ προκληθησομένου τιὴ ἀρχιὴ, βασιλέα τῆς πόλεως αἱρεῖται Νομᾶν Πομπίλιον. καὶ μετὰ τοῦτο πρεσβευτὰς ἀποδείξας ἐκ τῶν πατρικίων, ἀπέστειλε τοὺς προκληθησομένους ἐπ' ἄνδρα ὅτι τιὴ ἀρχιὴ, ὀκταετῆ πεῖτα ἐκκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος, ἐν ᾗ πύκτα στάδιον [g] Πυθαγόρας Λάκων.

Μέχρι μὲν δὴ τούτων οὐδὲν ἀντερεῖν ἔχω πρὸς τοὺς ἐκδεδωκότας τιὴ πρὸ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἱστορίαν· ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς ἀπορῶ τί ποτε χρὴ λέγειν. [h] πολλοὶ μὲν γὰρ φάντες ὅτι Πυθαγόρου μαθητὴς ὁ Νομᾶς ἐγένετο, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐκτὸς τῆς Ρωμαίων πόλεως ἀπεδείχθη βασιλεύς, φιλοσοφῶν ἐν Κρότωνι διῆγεν. ὁ δὲ χρόνος τῆς Πυθαγόρου ἡλικίας μάχεται πρὸς τὸν λόγον. ἐγὼ γὰρ ὀλίγοις ἔτεσιν, ἀλλὰ τέτταροι γενεαῖς ὕστερος ἐγένετο Πυθαγόρας Νομᾶ, ὡς ἐκ τῶν κοινῶν 121
προκληθησομένων ἱστοριῶν. ὁ μὲν γὰρ, ὅτι τὴν ἑκκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος μεσούσης, τιὴ Ρωμαίων βασιλείαν παρέλαβε· Πυθαγόρας δὲ μετὰ τιὴ πεντηκοστὴν ὀλυμπιάδα διέτριψεν ἐν Ἰταλίᾳ. τοῦτο [i] δέ τι μεῖζον ἔχω τεκμήριον εἰπεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ συμφωνεῖν τὰς χρόνους ταῖς προκληθησομέναις ὑπὲρ δ' ἀνδρὸς ἱστορίαις, ὅτι καθ' ὃν χρόνον ὁ Νομᾶς ὅτι τιὴ βασιλείαν ἐκαλεῖτο ὑπὸ Ρωμαίων, ὅπου πόλις ἦν οὐ ἡ Κρότων· τέτταροι γὰρ ὅλοις ὕστερον ἔτεσιν ἢ Νομᾶν ἄρξαι Ρωμαίων, [k] Μύσκελος αὐτιὴ ἔκτισεν, ἐναντῷ τέτῳ τῆ ἑπτακαιδεκάτης ὀλυμπιάδος. ὅτε δὲ Πυθαγόραι τῷ Σαμίῳ συμφιλοσοφῆσαι τῷ μὴ τέτταρες [l] γενεὰς [m] ἀκμάσαντι δυνατὸν ἦν τῷ Νομᾶν, ὅτ' ἐν Κρότωνι ἀφικέσθαι, ὅτ' αὐτὸν ἐκάλουν ὅτι τιὴ βασιλείαν Ρωμαῖοι, τῇ μήπω τότ' οὔσῃ πόλει. ἀλλ' ἔοικασιν οἱ τὰ ὑπὲρ αὐτῆς γράψαντες, εἰ χρὴ δόξαν ἰδίαν ἀποφήνασθαι, δύο ταῦτα λαβόντες ὁμολογούμενα, τιὴ τε Πυθαγόρου ἀφικτὸν γενομένην ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ τὴν Νομᾶ σοφίαν. [m] ὁμολογεῖται γὰρ ὑπὸ πάντων ὁ ἀνὴρ

γενέσθαι

a Μήτε *Vat.* *b* Επακτὸν τινα *Vat.* *c* Respicit longè ante præcedentem nominativum βουλευσάμενοι, cum suo comitatu πρὸ ἐγνωσαν. *Sylb.* *d* Προὐχειρίσατο ἄνδρα χρὴ ους &c. *Vat.* & *Lapi Cod.* *e* Νίμαν ubique in *Cod. Vat.* Νομὼν in *Ed. Steph.* Νυμᾶν juxta *Plut.* *f* Hæc παρένθησις ipsius *Dionysii* non videtur esse: sed è margine in textum irrepsisse suspicor. *Portus.* *g* Πυθαγόρας *Vat.* *h* Πολλοὶ μὲν γὰρ *Vat.* *i* Si pro δέ τι malis δ' ἴτι, non multum refragabor. *Sylb.* *k* Μύσκελον uno λ scriptum habuit etiam *Lapi Cod.* Alii cum duplici λ efferunt. immo Μύσκελλος dicitur *Zenobio* in Adagiis, & Μίσκελλος *Stephano Byzant.* v. Συρακοῦσαι. *l* Desideratur in *Cod. Vat.* *m* Ωμολόγηται *Vat.* * Et se, quia penes se fuerit de futuro rege judicium, regem eligere &c. *Gelen.* † In Italia docuit. *Gelen.* quod ferri potest, ut constat ex *Suida.* v. Ἀφικτός.

a Τὸν

γενέσθαι σοφός· ὑποπτεύσαι ζῆτα καὶ παῖσαι Πυθαγόρᾳ μαθητὴν ᵃ Νομᾶν, οὐκέτι τοὺς βίους αὐτῶν ἐξετάσαντες, εἰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἤκμασαν ἀμφότεροι χρόνους, ὅτῳ ἐγὼ πεποίηκα νῦν. εἰ μή τις ἄρα Πυθαγόραν ἕτερον ἐπιδημῆσαι τῷ Σαμίῳ παιδευτὴν σοφίας γενόμενον, ᾧ συνδιέτριψεν ὁ Νομᾶς. τοῦτο δ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀποδεῖξαι δύναιτο, μηδενὸς τῶν ἀξιολόγων, μήτε Ρωμαίων μήθ' Ἑλλήνων, ᵇ ὅστις με εἰδέναι, συγγεγραφὼς ἱστορίαν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλοις.

Ὁ δὲ Νομᾶς, ἀφικομένων ὡς αὐτὸν τῶν καλούντων ᶜ εἰς ἡγεμονίαν, τέως μὲν ἀντέλεγε, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινεν ἀπομαχόμενος μὴ λαβεῖν τὴν ἀρχήν. ὡς δὲ οἵ τε ἀδελφοὶ παρεκάλουν λιπαροῦντες, καὶ τελευτῶν ὁ πατὴρ οὐκ ἠξίου τηλικαύτην πηλὸν διδυμεῖον ἀπωθεῖσθαι, σπένδων γενέσθαι βασιλεύς. τοῖς δὲ Ρωμαίοις πυθομένοις ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβευτῶν, ἦν ὄφελε τὸν ἄνδρα ἰδεῖν, πολὺς αὐτοῦ πόθος ἦν ἱκανὸν ἡγεμονίας τεκμήριον εἶναι τὴν σοφίας, εἰ τῶν ἄλλων ὑπὲρ τὸ μέτριον ἐκτεπληκότων τὸν βασιλέα, καὶ τὸν εὐδαίμονα βίον ᵈ ἀνάγκη πλημμύρων, μόνον ἐκεῖνον ὡς φαῦλον καὶ οὐκ ἀξίον σπουδῆς παράγματος καταφρονεῖν. ᵉ παραγενομένῳ δὲ κομιζόντων ἔτι κατ' ὁδὸν ὄντι, σὺν ἐπαίνῳ πολλῷ καὶ ἀσπασμοῖς καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς προέπεμπον εἰς τὴν πόλιν. ἐκκλησίας δὲ μετὰ ταῦτα συναχθείσης, ἐν ᾗ διηνεγκάμην ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς ψήφους αἱ φυλαὶ κατ' ἀγέλας, καὶ τῶν πατρικίων ἐπικυρωσάντων τὰ δόξαντα τῷ πλήθει, καὶ ᶠ τελευταίων ἔτι τῶν ὀρνιθοσκόπων αἴσια τὰ παρὰ τοῦ ᵍ δαίμονος σημεῖα ἀποφηνάντων, παραλαμβάνει τὴν ἀρχήν. τοῦτον τὸν ἄνδρα Ρωμαῖοί φασι ʰ στρατιὰν μηδεμίαν ποήσασθαι, θεοσεβῆ δὲ καὶ δίκαιον γενόμενον ἐν εἰρήνῃ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διατελέσαι, καὶ τὴν πόλιν ἄριστα πολιτευομένην παραδεῖν. λόγοι τε πολλοὶ περὶ αὐτοῦ καὶ θαυμασιοὶ λέγονται, ἀναφέροντες τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν εἰς θεῶν ἐπιδημίας. νύμφην γάρ τινα μυθολογοῦσιν Ηγερίαν φοιτᾶν παρὰ αὐτὸν ἐκάστοτε διδάσκουσαν τὴν βασιλικὴν σοφίαν· ἑτέροις δὲ ἡ Νύμφην, ἀλλὰ τῶν Μουσῶν μίαν. καὶ τοῦτο φασι γενέσθαι πᾶσι φανερόν. ἀπιστούντων γάρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἀνθρώπων κατ' ἀρχάς, καὶ πεπλάσθαι νομιζόντων τὸ ⁱ περὶ θεῶν λόγον, βουλόμενον αὐτὸν ἐπιδείξασθαι τοῖς ἀπιστοῦσιν ἐναργές τι μεῖγμα πρὸς τὸν δαίμονα ὁμιλίας, καὶ διδαχθέντα παρ' αὐτῆς ποιῆσαι τάδε· καλέσαντα Ρωμαίων πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἰς τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ ἔτυχεν, ἔπειτα δείξαντα τοῖς ἐλθοῦσι τὰ ἔνδον τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ φαύλως κεχορηγημένα, καὶ δὴ καὶ τὴν εἰς ἑστίασιν ὀκλικὴν ἐπιπλοΐαν ἄπορον, τότε μὲν ἀπαλλάττεσθαι κελεῦσαι, ᵏ εἰς ἑσπέρας δὲ καλεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ δεῖπνον· παραγενομένοις δὲ κατὰ τὴν ἀποδειχθεῖσαν ὥραν ἐπιδεῖξαι στρωμνάς τε πολυτελεῖς, καὶ

sapientem fuisse) hæcque conjunxisse, & fecisse Numam Pythagoræ discipulum; non inquirentes ulterius in eorum vitas, an uterque iisdem temporibus floruerit: id quod ego jam feci. Nisi forte quis alium Pythagoram sapientiæ doctorem hoc Samio antiquiorem fuisse dicat, cum quo Numa consuetudinem habuerit. Sed nescio quomodo hoc ille probare posset, præsertim quum nullus scriptor memoratu dignus, aut Romanus aut Græcus, (quod ego sciam) hoc memoriæ prodiderit. Sed de his hactenus. *Numa Pompilius Rom.* REX II.

¶ Cæterum Numa, quum venissent hi legati qui ipsum ad regnum vocabant, principio quidem illis restitit, & diu in eadem sententia permansit, repugnans ne regnum acciperet. Sed quum fratres instarent precibus, & tandem ipse quoque pater tantum honorem ultro oblatum minime rejiciendum censeret, ipsis assensus est, regemque se creari est passus. Quum autem Romani hæc ex legatis audissent, antequam virum illum præsentem viderent, maximo ejus desiderio flagrare cœperunt, existimantes hoc esse satis firmum argumentum ejus sapientiæ, quod, quum cæteri regnum supra modum in precio haberent & in eo summam suæ felicitatis ponerent, id ille solus, ut rem vilem & penitus aspernandam, contemneret. Illi autem adventanti, dum adhuc in ipso itinere esset, obviam processerunt, cum multis laudibus & gratulationibus, aliisque honoribus in urbem prosequentes. Postea vero concione convocata, in qua de eo tribus curiatim suffragia tulerunt, quum ipsi patres plebiscita rata fecissent, & postremo ipsi quoque augures divinitus signa fausta apparuisse renunciassent, regnum accepit. Romani ajunt hunc virum nullam expeditionem fecisse, sed pietati ac justitiæ deditum in pace omne sui regni tempus transegisse, & optimis institutis civitatem ornasse. Multa autem eaque admiranda de eo dicunt, referentes humanam *ejus* sapientiam ad deorum monita. Fabulose enim dicunt illi congressum fuisse cum quadam nympha Egeria, quæ illum assidue regiam sapientiam doceret: alii vero eam non Nympham fuisse, sed unam Musarum. Atque hoc omnibus manifestum factum fuisse dicunt. Quum enim homines (ut verisimile est) initio fidem illi non haberent, & existimarent illum de numine sermonem fictum esse, *ferunt ipsum*, quum vellet ostendere incredulis hominibus apertum aliquod indicium suæ cum dea consuetudinis, ut se ab illa edoctum hæc facere probaret, Romanorum multos proboscque viros in ædes ubi degebat vocasse, deinde quum iis, qui eo venerant, supellectilem vilem & domum omni alio apparatu male instructam, quinetiam rebus omnibus ad convivium extemporaneum necessariis carentem ostendisset, jussisse tunc quidem discedere, sub vesperam vero eos ad cœnam invitasse: ipsis vero, ad horam condictam reversis, ostendisse & lectos splendidos, & mensas

LX.

a Τὸν Νόμαν Vat. b Οστις καμὲ οἶδεν Vat. c Επὶ τὴν ἡγεμονίαν Vat. d Εν τούτῳ Vat. e Παραγενομένῳ τε κατὰ τὴν Vat. f Possis etiam legere πολυτῶν adverbialiter. *Sylb.* g Δαιμονίου Vat. h Στρατείαν Vat. atque ita magis proprie legendum esse docuit *Sylb.* i Περὶ τῶν θεῶν Vat. k Hoc quid frigidius esse queat? egregium vero argumentum. At *Plutarchus* rem aliter narrat: & quidem ita, ut ex ejus narratione quid voluit Numa probare melius appareat. *Dionysius* vero alios auctores sequi maluit. *Casaub.*

Numa Pompilius Rom. REX II.

mensas poculis multis & elegantibus onustas; ipsisque jussis discumbere, omnigenas epulas & cibos appositisse, quos nullus illius seculi homo tempore quantumvis longo facile parasset. Tunc autem Romanos & valde obstupuisse ob varietatem rerum, quas videbant; & ab illo tempore sine ullo dubio existimasse, deam aliquam cum eo consuetudinem habere.

LXI. ¶ Sed qui res omnes fabulosas ex historia tollunt, Numam hæc quæ de Egeria dicebat finxisse dicunt, ut qui numen divinum metuerent facilius animum ad se adverterent, & leges quas esset laturus lubenter, ut à diis latas, acciperent. Ajunt autem eum in his sequutum esse exemplum Græcorum, Minois Cretensis & Lycurgi Lacedæmonii sapientiæ æmulatione impulsum: quorum alter quidem simulabat sibi esse cum Jove congressum; quare montem Dictæum frequentans, ubi Jovem Cretenses fingunt à Curetibus adhuc recens natum educatum fuisse, in sacrum antrum descendebat, & leges ibi conditas in urbem afferebat, quas se à Jove accipere affirmabat. Alter vero Lycurgus, profectus Delphos, se ab Apolline legum ferendarum rationem didicisse dixit. Accurate igitur scribere de rebus fabulosis, quæ scriptis sunt proditæ, præcipue vero de iis quæ ad deos pertinent, quum hoc longa oratione indigere animadvertam, nunc missum faciam: sed quæ bona Romani videntur mihi ex illius viri imperio percepisse, ut ex ipsorum domesticis monumentis comperio, ea narrabo; ubi prius monuero, quam perturbatus esset reipublicæ status, antequam ille ad regnum accederet.

LXII. ¶ Post Romuli obitum, quum senatus omnem reipublicæ administrationem adeptus fuisset, & per integrum annum (ut dixi) eo principatu potitus fuisset, ipsi patres inter se dissidere * & de principatu & juris æquabilitate contendere cœperunt. Quotquot enim eorum erant ex numero Albanorum, qui cum Romulo coloniam deduxerant, & in sententiis dicendis & summis honoribus capiendis prærogativam se habere, seque à novis colonis coli æquum censebant: quotquot vero ex novis colonis postea in patrum ordinem relati fuerant, à nullo honore se arcendos esse existimabant, & *putabant* conditionem suam quam cæterorum deteriorem esse non debere: præcipue vero quotquot erant Sabini generis, & qui ex fœdere, quod Romulus cum Tatio fecerat, se jactabant à priscis colonis civitate donatos, ut pari jure fruerentur, aut qui se parem gratiam illis retulisse *dicebant*. Simul autem quod senatus dissideret, ipsa quoque clientium multitudo bifariam divisa se utrique factioni adjunxit. Erat autem & quædam plebis pars non parva, quæ nuper in civitatem recepta fuerat: quæ, quod nullo in bello Romulum adjuvisset,

τραπέζας ἐκπωμάτων γεμίσας πολλῶν καὶ καλῶν, ἑστιᾶσίν τε αὐτοὺς ὧν βούλεται καθεκλιθέντας ἁπάσης ἐδωδῆς, ἣν ὑφ' ἓν ἂν ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου παρεσκευάσθαι τινὶ τῶν τότ' ἀνθρώπων ῥᾴδιον εἶδε. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις καταπλῆξίν τε ποιεῖ ἕκαστον τῶν ὁρωμένων γενέσθαι, καὶ δόξαν ἐξ ἐκείνης τῆς ὥρας ὑπολαβεῖν βέβαιον, ὅτι θεά τις αὐτῷ συνῇ. Οἱ δὲ τὰ μυθώδη πάντα ἀποβαλόντες ἐκ τῆς ἱστορίας, πεπλάσθαι φασὶν ὑπὸ τοῦ Νομᾶ τὸ περὶ τῆς Ἡγερίας λόγον, ἵνα ῥᾷον αὐτῷ προσέχωσιν οἱ τὰ θεῖα δεδιότες, καὶ προθύμως δέχωνται τοὺς ὑπ' αὐτοῦ πεφημίσθαι νόμους, ὡς παρὰ θεῶν κομιζομένους. λαβεῖν δὲ αὐτὸν [a] τούτων μίμησιν ἀποφήνασθαι ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ὑποδειγμάτων, ζηλωτὴν γενόμενον τοῦ τε Μίνω τοῦ Κρητὸς, καὶ τῆς Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίου σοφίας· ὧν ὁ μὲν, ὁμιλητὴς ἔφη γενέσθαι τοῦ Διὸς, καὶ φοιτᾶν εἰς τὸ Δικταῖον ὄρος, ἐν ᾧ τραφῆναι τὸν Δία μυθολογοῦσιν οἱ Κρῆτες ὑπὸ τῶν Κυρήτων ἔτι νεογνὸν ὄντα, καταβαίνειν εἰς τὸ ἱερὸν ἄντρον, καὶ τοὺς νόμους ἐκεῖ [d] συνθεὶς κομίζειν, ὡς ἀπέφαινε παρὰ τοῦ Διὸς λαμβάνων. ὁ δὲ Λυκοῦργος εἰς Δελφοὺς ἀφικνούμενος, ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἔφη διδάσκεσθαι τὴν νομοθεσίαν. τὸ μὲν οὖν ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τῶν μυθικῶν ἱστορημάτων, καὶ μάλιστα τῶν εἰς θεοὺς ἀναφερομένων, μακρῶν λόγων δέομενον ὁρῶν, ἐάσω· ἃ δέ μοι δοκοῦσιν ἀγαθὰ Ῥωμαίοις λαβεῖν ἐκ τῆς ἐκείνου ἀνδρὸς ἀρχῆς, ὡς ἐκ τῶν ὑπομνημάτων ἐμαθον ἱερέων, ἀφηγήσομαι, προειπὼν ὁποίας ἐτύγχανε παρασχὰς τὰ πράγματα τῆς πόλεως ὄντα, πρὶν ἐκεῖνον ὑπὸ τὴν βασιλείαν παρελθεῖν.

Μετὰ τὸν Ῥωμύλου τελευτὴν ἡ βουλὴ τῶν πατέρων γενομένη κυρία, καὶ χρόνον ἐνιαύσιον, ὥσπερ ἔφην, καταχρῶσα τὴν δυναστείαν, ἀμφέρεσθαι καὶ στασιάζειν αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν ἤρξατο περὶ δὲ πλείονός τε καὶ ἴσου. ὅσον μὲν γὰρ αὐτῆς μέρος [e] Ἀλβανῶν ἐτύγχανεν, ὑπὸ τῶν ἅμα Ῥωμύλῳ τὴν ἀποικίαν [f] στειλάντων, γνώμης τε ἄρχειν ἠξίου, καὶ τιμῆς τὰς μείζους λαμβάνειν, ὑπερατίθεσθαι πρὸς τῶν ἐπιλύδων· οἱ δ' ὕστερον εἰς τοὺς πατρικίους καταγραφέντες ὑπὸ τῶν ἐποίκων, οὐδεμιᾶς ἠξίουν δεῖν ἀπολαύεσθαι τιμῆς, οὐδὲ μετουσιοῦν τῶν ἑτέρων, μάλιστα δ' ὅσοι τῶν Σαβίνων ἐτύγχανον ὄντες γένους, καὶ κατὰ τὰς συνθήκας τὰς γενομένας Ῥωμύλῳ πρὸς Τάτιον, ὅτι τοῖς ἴσοις [g] γενόμενοι μετειληφέναι τῆς πόλεως παρὰ τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων, [h] ἢ τιμὴν αὐτὴν χάριν ἐκείνοις [i] αὐτοὶ δεδωκέναι. ἅμα δὲ τῇ τῆς βουλῆς ἀφαιρέσει, καὶ τὸ τῶν πελατῶν πλῆθος διχῇ μεταθὲν ἑκατέρᾳ συνέβαινε τῶν στάσεων. ἦν δέ τι τοῦ δημοτικοῦ μέρους οὐκ ὀλίγον οὐκ τῶν νεωστὶ προσεληλυθότων τῇ πολιτείᾳ, ὃ ἀφ' τοῦ μηδενὸς συνάρασθαι τῷ Ῥωμύλῳ πολέμου, [k] πρεμθὲν ὑπὸ

[a] Omittit *Vat.* [b] Παρασχῆσαι *Vat.* [c] Τῶν τούτων *Vat.* [d] Συνθεὶς *Vat.* [e] Ἀλβανῶν τῶν *Vat.* [f] Grammatici Græci distinguendum ita docent inter στείλας δέκατον & στείλασ δέκατον, ut, si eos sequendos putemus, στειλαμένων hîc potius sit legendum, & ita in reliquis similibus locis. Vulgatam lectionem usus auctorum confirmat. *Cas.* [g] Si pro γενόμενοι mecum legas ἐνοίκους, hæc erit verborum constructio; καὶ ὅσοι ἐτύγχανον ἐνοίκους (nam δὲ ante κοινῇ repetendum est ἐτύγχανον) μετειληφέναι τῆς πόλεως παρὰ τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων ἐπὶ τοῖς ἴσοις &c. *Port.* [h] Membrum istud, ἢ τιμὴν αὐτὴν χάριν ἀπέδοσαν αὐτοῖ δεδωκέναι, omiserunt *Lapus* & *Gelenius*: & parum sane huc facere videtur. vel saltem pro disjunctiva ἢ ponenda est copulativa καὶ hoc sensu; *& se vicissim idem ipsis tribuisse beneficium*, dum sc. Rom. colonos in suas sedes receperunt, & civitatis jus eis impertiverunt. *Sylb.* [i] Αὐτοῖς *Vat.* [k] Παρημελημθὲν *Vat.* * Et de jure æquoque contendere. *Lapus.*

a Ita

ὑπὸ δ' ἠγεμόνος ὅτε χῆς εἴληφε μοῖραν, ὅτε ὠφελείας. τοῦτο ἀνέστειλε καὶ πλωχὸν ἀλώμενον, ἐλθὸν ἐκ ἀναγκαίης τοῖς χρείσσοσιν ἰῷ, καὶ νεωτερίζειν ἑτοιμόταλον. ἐν τούτῳ δὲ [a] κλυδῶνι τὰ πράγματα τῆς πόλεως σαλεύοντα ὁ Νομᾶς καταλαβὼν, πρῶτον μὲν τὴν ἀπορίας τῆς δημοτικῆς ἀνέλαβε, [b] ἀφανείμας αὐτοῖς ἀφ' ἧς Ρωμύλος ἐκέκτητο χώρας, καὶ ἀπὸ τῆς δημοσίας μοῖράν τινα ὀλίγην· ἔπειτα τὴν παντελίαν οὐδὲν μὲν ἀφελόμενος ὧν οἱ κτίσαντες τῇ πόλει εὗρον· τοῖς δ' ἐποίκοις ἑτέρας τιμὰς ἀποδοὺς τιμαῖς, ἔπαυσε διαφερομένους. ἁρμοσάμενος δὲ τὸ πλῆθος ἅπαν, ὥσπερ ὄργανον, πρὸς ἕνα τὸν κοινῆ συμφέροντος λογισμὸν, καὶ τῆς πόλεως τὸ πρόσχολον αὐξήσας τῷ [c] Κυρίνῳ λόφῳ· τότε γὰρ ἔτι ἀτείχιστος ἦν· τότε ἄλλων πολιτευμάτων ἥψατο, δύο ζῶντα πράγματα δυόμενος, οἷς κοσμηθεῖσαν ἐπελάμβανεν ἀεὶ τὴν πόλιν εὐδαίμονα γενήσεσθαι καὶ μεγάλην· εὐσέβειαν μὲν πρῶτον διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι παντὸς ἀγαθοῦ θεοὶ δοτῆρές εἰσι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καὶ φύλακες· ἔπειτα δικαιοσύνην, δι' ἣν καὶ τὰ πρὸς τοὺς θεῶν ἀπέφαινεν ἀγαθὰ καλῶς τοῖς ἐπαλαύουσι φέρεσθαι τοῖς κτησαμένοις.

124 Ἐξ ὧν δὲ διεπράξατο νόμων τε καὶ πολιτευμάτων ἑκάτερον τούτων εἰς μεγάλην ἐπίδοσιν προελθεῖν, ἅπαντα μὲν οὐκ ἀξιῶ γράφειν· τὸ μῆκος ὑφορώμενος τοῦ λόγου, καὶ ἅμα ὅτι ἀναγκαίως ὁρῶν τὴν γραφὴν αὐτῶν Ἑλληνικῆς ἱστορίας· αὐτὰ δὲ τὰ κεφάλαια καὶ φανερὸν δυνάμενα ποιῆσαι πᾶσαν τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρός, ὅτι κεφαλαίων ἐρῶ, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς περὶ τὰ θεῖα διακοσμήσεως ποιησάμενος. ὅσα μὲν οὖν ὑπὸ Ρωμύλου ταχθέντα ἐν ἐθισμοῖς τε καὶ νόμοις παρέλαβεν, ἀπὸ τοῦ κράτιστου τεταγμένα πάντα ἡγησάμενος εἶα κατὰ χώραν μένειν· ὅσα δ' ὑπ' ἐκείνου παρελέλειπτο ἐδόκει, ζῶντα προσετίθη, πολλὰ μὲν ἀποδεικνὺς τιμὴν τοῖς μήπω τιμῆς τυγχάνουσι θεοῖς, πολλοὺς δὲ βωμοὺς καὶ ναοὺς ἱδρυόμενος, ἑορτάς τε ἑκάστῳ αὐτῶν ἀποιέμων, καὶ τοὺς ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἱερεῖς καθιστάς, ἁγνείας τε καὶ θρησκείας καὶ καθαρμοὺς, καὶ τὰς ἄλλας θεραπείας καὶ τιμὰς πάνυ πολλὰς νομοθετῶν, ὅσας οὔθ' Ἑλλὰς οὔτε βάρβαρος ἔχει πόλις, οὐδ' αἱ μέγιστον ἐπ' εὐσεβείᾳ φρονοῦσαί ποτε. αὐτόν τε τὸν Ρωμύλον, ὡς κρεῖττονα γενόμενον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἱερῶν καθασκευῇ καὶ θυσίαις διετησίοις ἔταξε Κυρῖνον ἐπονομαζόμενον γεραίρεσθαι. [d] ἔτι γὰρ ἀγνοούντων τὸν ἀφανισμὸν αὐτοῦ Ρωμαίων, εἴτε κατὰ δαίμονος πρόνοιαν, εἴτε ὑπ' ἀνθρωπίνης ἐπιβουλῆς ἀνθρωπίνης ἐγένετο, προελθών τις εἰς τὴν ἀγορὰν Ἰούλιος ὄνομα, τὸν ἀπ' Ασκανίου, γεωργικὸς ἀνὴρ, καὶ τὸν βίον ἀνεπίληπτος, οἷος μηδὲν ἂν ψεύσασθαι κέρδους ἕνεκα οἰκείου, ἔφη, [e] παραγενόμενος ἐξ ἀγροῦ Ρω-

ideo à duce neglecta nullam agri partem aut aliud commodum acceperat. Hæc sine laribus & mendica vagans necessario ipsis potentioribus erat inimica, & ad res novandas paratissima. Numa igitur rempublicam tali tempestate jactatam nactus, primum quidem egenos de plebe refecit, agri parte, quem Romulus quæsierat, illis divisa, præterea de publico agro exigua quadam portione ipsis data. Deinde, quum patriciis nullos honores ademisset quos ipsi urbis conditores adepti fuerant, & novis colonis alios honores pro his attribuisset, ita demum eorum discordiam sedavit. Quum autem totam civium multitudinem, velut organon aliquod, ad concordem publicæ utilitatis considerationem informasset, & urbis ambitum adjecto colli Quirinali ampliasset (nondum enim munitus erat iste collis) tunc alia reipublicæ instituta attigit: hæc duo agens, quibus ornatam rempublicam beatam & magnam fore existimabat. Primum quidem homines pietatem docens, deos sc. omnium bonorum auctores & custodes humano generi esse: deinde justitiam, per quam demonstrabat, bonis divinitus acceptis licere ipsis possessoribus honeste frui.

Numa Pompilius Rom. REX II.

Numa reimp. ordinat.

¶ Quibus autem legibus quibusque institutis utrumque horum fundarit & ad tantum incrementum provexerit, non omnia scribenda censeo, (quia vereor ne nimium prolixa sit oratio; simul etiam quia video parum esse necessarium hæc Græcæ historiæ mandare) sed quæ præcipua sunt, quæque possunt illius viri omne consilium notum facere, summatim attingam, ducto initio à divini cultus forma quam instituit. Quoscunque igitur ritus aut leges à Romulo constitutas accepit, hæc omnia optime ab eo constituta ratus, immota reliquit: quæcunque vero ab illo prætermissa arbitratus est, hæc de suo addidit. nam & multa sacella dicavit diis, quibus nullus adhuc honor habitus fuerat; & multas aras & templa condidit, & dies festos unicuique eorum attribuit; & sacerdotes constituit, qui eorum curam gererent; & leges tulit de sanctimonia, ceremoniis, expiationibus, aliisque divinis cultibus, & plurimis honoribus, quot nulla aut Græca aut barbara civitas habet: ne illæ quidem civitates quæ quondam pietatis nomine maxime se jactabant. Ipsum quoque Romulum, Quirinum cognomine, ut humana natura longe augustiorem, templo *in ipsius honorem* exstructo, sacrificiis anniversariis coli jussit. Romanis enim adhuc dubitantibus, utrum divina providentia an aliquibus humanis insidiis ille è conspectu hominum sublatus fuisset, quidam nomine Julius, ab Ascanio oriundus, bonus colonus & vitæ inculpatæ vir, qui quæstus privati caussa non fuisset mentitus, in concionem progressus dixit, se, dum ex agro rediret, vidisse Romulum

L.XIII.

Cultum deorum exauget.

a Ita juxta *Hesych.* juxta *Suidam* κλύδωνι. *Sylb.* b Imo totum hunc agrum assignavit. Vide *Plutarchum. Cas.* c Rectius Κυρεῖνον in *Cod. Vat.* atque ita supra aliquoties. Latini etiam (ut notavit *Sylb.*) non *Quirinum* sed *Quirinalem* hunc collem nominant, voce à *Quirino* deflexa. d Scimus quidem ista verba, ἔτι κατὰ δαίμονος πρόνοιαν &c. primo aspectu cum præcedentibus jungi, ut hæc ἔτι γὰρ ἀγνοούντων τὸν ἀφαν. &c. idem valeant ac si dictum esset, ἔτι γὰρ ἀγνοούντων τοῦ Ρωμαίων εἴτε κατὰ δαιμ. πρ. εἴτε ὑπ' ἀνθρωπίνης ἐπιβ. ἀνθρωπίνης ὁ ἀφανισμὸς αὐτοῦ ἐγένετο: & interpretes hæc ita intellexisse. Sed videndum annon potius per parenthesim à *Dionysio* posita sint, ut hoc modo locum interpretemur: *Quum enim eum è conspectu hominum sublatum esse ignorarent Romani (sive id divina providentia, sive humanis insidiis factum fuit) quidam nomine Julius ab Asc. oriundus, qui agriculturam exercebat* &c. *Cas.* & *Port.* e Παραγενόμενος ἐξ ἀγροῦ *Vat.*

a Nota

Numa Pompilius Rom. REX. II.

Romulum ex urbe armatum abeuntem; & quum acceſſiſſet, hæc eum dicentem audiſſe: "Nuncia Romanis, Juli, mea hæc mandata; "me mortali ævo expleto in deorum cœtum "abduci ab eo genio qui mihi naſcenti conti- "git; & me eſſe Quirinum. Porro Numa omnia quæ ad cultum divinum & ceremonias pertinent ſcriptis complexus, diviſit in octo partes, quot etiam erant ſacrorum ordines.

LXIV. ¶ Primum ſacrorum miniſteriorum ordinem aſſignavit Curionibus, quos dixi publice pro ſuis curialibus rem divinam facere. Secundum iis qui à Græcis vocantur Στεφανηφόροι, à Romanis Flamines: quos à geſtatione pileorum & infularum (quas etiam nunc geſtant, flamea vocantes) ita nominant. Tertium vero Tribunis Celerum, quos equites & pedites fuiſſe dixi: qui deſignari ſolebant, ut regum ad bellum proficiſcentium ſatellites & cuſtodes eſſent. Nam & iſti ſolennia quædam ac ſtatuta ſacra peragebant. Quartum vero illis qui ſigna divinitus miſſa interpretantur, quique dignoſcunt ac declarant, ad quas res, utrum privatas an publicas, ea ſpectent: quos Romani ab una ſpecie artis ipſorum, ſc. ab *avium* obſervatione, vocant Augures: nos vero diceremus Οἰωνοπόλους; omnis divinationis, qua ipſi utuntur, peritos, tam ejus quæ in ſignis cœleſtibus & ſublimibus quam ejus quæ in terreſtribus verſatur. Quintum vero virginibus ſacri ignis cuſtodibus, quas illi, à dea quam colunt, Veſtales vocant: cui ipſe primus Romæ templum ſacravit, & virgines, quæ ejus ſacra facerent, lectas dicavit. Quibus de rebus pauca eaque maxime neceſſaria, operis argumento id poſtulante, mihi ſunt dicenda. Res enim eſt quæſtione digna: & multi ſcriptores Romani hoc loco rei veritatem diſquirendam eſſe cenſuerunt. Qui enim harum rerum cauſſas diligenter non inveſtigarunt, inania ſcripta in lucem ediderunt.

Veſtales virgines.

LXV. ¶ Quidam igitur templum illud à Romulo conditum aſſerunt, exiſtimantes fieri non poſſe, quin, quum urbs condita fuerit à viro vaticinii perito, publicum Veſtæ templum ante omnia exſtructum fuerit; præſertim vero quum ipſius urbis conditor Albæ educatus fuiſſet, ubi antiquum hujus deæ templum erat exſtructum, & ipſius mater hujus deæ ſacerdos fuerat: quumque ſacra omnia in duo genera dividant, & eorum alia publica & civilia, alia vero gentilitia faciant; ob duas iſtas cauſſas ajunt omnino neceſſe fuiſſe hanc deam à Romulo coli. Nihil enim hominibus magis eſſe neceſſarium, quam ipſum Veſtæ templum publicum; neque Romulo, ob generis ſucceſſionem, quicquam antiquius eſſe debuiſſe: quippe qui eſſet à majoribus oriundus, qui ex Ilio illius deæ ſacra tranſtulerant, & matre ſacerdote natus. Qui igitur propterea à Romulo potius quam à Numa hoc templum

μάλον ἰδεῖν ἀπιόντα ἐκ τῆς πόλεως, ἔχοντα τὰ ὅπλα· καὶ ἐπειδὴ ἐγγὺς ἐγένετο, ἀκῦσαι ταῦτα αὐτῦ λέγοντος· "[a] Ἄγγελε Ῥωμύλοις Ἰύλιε τὰ ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι με ὁ κρείττων "ὅτε [b] ἐξανάμιμνη δαίμοσιν εἰς θεὺς ἄγεται, τὴν ἀνωτάτω ἀρ- "πληρώσαντα ἀῶνα· εἰμὶ δὲ Κυείνῃ. θεῖναι δὲ ἅπασαν τὴν περὶ τὰ θεῖα νομοθεσίαν γεγραφὼς, διεῖλεν εἰς ὀκτὼ μοίρας, ὅσαι τῶν [c] ἱερῶν ἦσαν αἱ συμμορίαι. Ἀπέδωκε δὲ μίαν μὲ ἱερουργιῶν ἀφάτταξιν τοῖς τελέουσι Κυείοσιν, οὓς ἔφλιον τὰ κοινὰ θύειν ὑπὲρ τῶν φρατρέων ἱερά. τὴν δὲ δευτέραν τοῖς καλυμμένοις [d] ὑφ' Ἑλλήνων Στεφανηφόροις, ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων [e] Φλάμισιν, ὡς [f] ὅτι τῆς φορήσεως τῶν πίλων τε καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ νῦν ἔτι φορῦσι, [g] φλάμα καλοῦντες, ὕστερα προσαγορεύσι. τὴν δὲ τρίτην τοῖς ἡγεμόσι τῶν Κελερίων, οὓς ἔφλιον ἱππῆς τε καὶ πεζοὺς φρατρυομένους φύλακας ἀποδείκνυσθαι τῶν βασιλέων· καὶ γὰρ ὅτοι τεταγμένας τινὰς ἱερουργίας ἐπετέλουν. τὴν δὲ τετάρτην τοῖς ἐξηγημένοις τὰ διόπεμπα σημεῖα, καὶ ἀφαιροῦσι [h] τίνων ὀφθέντων ἰδία τε καὶ δημοσίᾳ· οὓς ἀφ' ἑνὸς εἴδους τῆς τέχνης, τοῦ θεωρημάτων, Ῥωμαῖοι καλοῦσι [k] Αὐγόρας, ἡμεῖς δ' ἂν εἴποιμεν Οἰωνοπόλους, ἁπάσης τῆς μαντικῆς παρ' αὐτοῖς οὔσης, ὀπτηρίους τε τοὺς περὶ τὰ θεῖα, καὶ τοὺς μεταίρσιους, καὶ τοὺς ὀπίγλους. τὴν δὲ πέμπτην τοῖς φυλαττούσαις τὸ ἱερὸν πῦρ παρθένοις, αἳ καλοῦνται παρὰ αὐτῶν ἀπὸ τῆς θεᾶς ἣν θεραπεύουσι, Ἑστιάδες, αὐτὸς πρῶτος ἱερὸν ἱδρυσάμενος Ῥωμύλοις Ἑστίας, καὶ παρθένους ἀποδείξας αὐτῇ ἱππόλυτος· ὑπὲρ ὧν ὀλίγα καὶ αὐτὰ τὰ ἀναγκαιότατα, τῆς ὑποθέσεως ἀπαιτούσης, ἀναλαβεῖν εἰπεῖν. [l] ἔστι γὰρ καὶ ζητήσεως ἄξιον, καὶ πρὸς πολλοῖς ζητήσεως ἠξίωται τῶν Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων καὶ τοῦτον τοῦτον· ὑπὲρ ὧν οἱ τὰς αἰτίας οὐκ ἐξετακότες καλῶς, ἐλαττόπρας [m] ἐκνενέγκαντο τὰς γραφάς.

Τὴν γῦν ἵδρυσιν τοῦ ἱεροῦ Ῥωμύλῳ τινὲς [n] ἀναπλάσασι, τῶν ἀμηχάνων νομίζοντες εἶναι, πόλεως οἰκιζομένης ὑπ' ἀνδρὸς ἐμπείρου μαντικῆς, μὴ κεκλασκευάσθαι πρῶτον Ἑστίαν κοινὴν τῆς πόλεως, καὶ ταῦτα δὲ Ἄλβας τοῦ κτίσαντος τραφέντα, ἐν ᾗ παλαιὸν τὸ τῆς θεᾶς ταύτης ἱερὸν ἱδρυμένον ἦν, καὶ ἡ μήτηρ αὐτῦ ἱππόλυτος γενομένη τῆς θεῦ. Ἀμφισύμβολά τε διχῇ τὰ ἱερὰ, καὶ τὰ μὲ αὐτῶν κοινὰ πάντων καὶ πολιτικά, [o] τὰ δὲ συγγενικά, [p] δι' ἄμφω δ' αὐτὰ φασι πολλὴν ἀνάγκην εἶναι τῷ Ῥωμύλῳ τούτῳ σέβειν τὴν θεόν. οὔτε γὰρ ἀναγκαιότερον ἀνθρώποις ὄφελεν εἶναι τῆς κοινῆς Ἑστίας, οὔτε τῷ Ῥωμύλῳ κατὰ ἀφορμὴν γένους ὄφελεν οἰκειότερον, τροφέων μὲν ὑπαρχόντων τῶν ἐξ Ἰλίου τὰ τῆς θεᾶς ἱερὰ μετενεγκαμένων, μητρὸς δὲ ἱερείας. ἐοίκασι δ' οἱ ἀφ' ἑαυτῶν τὰ τοιῦτα τῷ ἱδρυσιν τοῦ ἱεροῦ Ῥωμύλῳ μᾶλλον ἀναπλάττοντες ἢ

Νομᾶ,

a Nota hîc ἄγγελε in aor. 2. ut ſupra p. 102. v. 39. ἀγγελεύσης. *Sylb.* Verum ἄγγειλε in *Cod. Vat.* & ſupra ἀγγελεύσης. *b* Ἐξανόμιλω *Vat.* *c* Ἱερῶν agnovit etiam *Lapus*, dum vertit, *quot erant ſacrorum ordines*, & reperitur infra. Sed *Gelenius* maluerat ἱερίων. *Sylb.* *d* Ὑπὸ μὲ Ἑλλήνων *Vat.* *e* Φλάμυσιν *Vat.* *f* Ἐπὶ τῆ φορήσει τῶν πίλων τε καὶ στεμμάτων *Vat.* Vide *Scaligeri* notas in *Feſtum Pompejum.* *g* Φλάμεα *Scalig.* & *Port.* *h* Τίνων ἐπὶ μηνύμασι πραγμάτων *Vat.* & *Lapi Cod.* *i* Τῶν τῆς τέχνης θεωρημάτων. nam valde hîc falluntur interptetes, qui hoc θεωρημάτων perinde intelligunt ac ſi *Dionyſius* dixiſſet ἀπὸ τῦ θεωρεῖν, videlicet τὰς ὄρνιθας: quum θεωρήματα alicujus artis ea ſint quæ *Cicero* poſſe dici præcepta putat. ſic p. 258. μοῖρα δ' ἐστὶν ἑκατὸν τὸ τῶν μαντικῆ θεωρημάτων ἱερῶν ὀρθή. & de Arte Hiſtorica, ζῶντι δ' νομίσας ἀναγκαῖα καὶ πᾶσι θεωρήματα τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι. *Steph.* Τῶν θεωρημάτων τῆς τέχνης in *Cod. Vat.* *k* Paroxytonon αὔγορας alludit ad Græcam originem, τὸ ἀγορεύειν, ut ὑμνάγορας, ἰψηγόρας, & ſimilia: quum Latina origo & flexio poſtulet αὔγυρας ſeu αὔγυρας, ut apud *Plin.* in *Quæſt. Rom.* τοὺς ἐπ' οἰωνοῖς ἱερέας, ὡς αὐγυρικὸς σκέπτεσθαι, αὔγυρας δ' νῦν καλοῦσιν. *Sylb.* *l* Ἐστι γὰρ ἃ καὶ ζητήσεως ἠξίωται καὶ παρὰ πολλοῖς *Vat.* *m* Ἐξήνεγκαν *Vat.* *n* Ἐπὶ τῶ ἀμηχάνων ἀναπλάσαι *Vat.* *o* Τὰ δ' ἴδια καὶ συγγενικὰ *Vat.* & *Lapi Cod.* *p* Non inepte legeris δι' ἀμφὼ τωῦτα. *Sylb.* & *Port.*

a Ως

Νομᾶ, τὸ μὲ κοινὸν ὀρθῶς λέγειν, ὅτι πόλεως οἰκιζομένης ἑστίαν πρῶτον ἔδει ἱδρυθῆναι, καὶ ζῶντα ἐπ' ἀνδρὸς οὐκ ἀπείρου τῆς περὶ τὰ θεῖα σοφίας· τὰ δὲ κατὰ μέρος, ὑπέρ τε τῆς κατασκευῆς τοῦ νεὼ ὅντος ἱερᾶς, καὶ τῶν παρθενευομένων τῇ θεῷ παρθένων, ἠγνοηκέναι. οὔτε γὰρ τὸ χωρίον τοῦτο ἐν ᾧ τὸ ἱερὸν φυλάττεται πῦρ, Ρωμύλος ἦν ὁ καθιερώσας τῇ θεῷ· μέγα δὲ τούτου τεκμήριον, ὅτι τὸ τετράγωνα καλούμενος Ρώμης, ἣν οἰκεῖος ἐτείχισεν, ἐκτός ἐστιν· Ἑστίας δὲ κοινῆς ἱερὸν, ἐν τῷ κρατίστῳ μάλιστα καθιδρύονται τῆς πόλεως ἅπαντες, ἔξω δὲ τοῦ τείχους οὐδείς. οὔτε δὴ παρθένων τὰς ἱερατείας κατεστήσατο τῇ θεῷ, μεμνημένος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τοῦ περὶ τὴν μητέρα πάθους, ἢ συνέβη ἱερατεύσῃ τὴν θεὸν τὴν παρθενίαν ἀποβαλεῖν, οὐκ ἰκανὸς ἐσόμενος, ἐάν τινα τῶν ἱερολόων εὕρῃ διεφθαρμένην, κατὰ τοὺς πατρίους νόμους, δὴ τὴν ὀλίγου πεπαρῆσθαι νόμους, δὴ τὴν οἰκείας συμφορᾶς ἀνάμνησιν. δὴ ζῶντα μὲν δὴ κοινὸν ἱερὸν ὑ κατεσκευάσατο τῆς Ἑστίας, ὑδὲ ἱερείας ἔταξεν αὐτῆς παρθένους. ἐν ἑκάστῃ δὲ τῶν τεττάρων φρατρειῶν ἱδρυσάμενος ἑστίαν, ἐφ' ἧς ἔθυον οἱ φρατρεῖς, ἱερολόους αὐτῶν ἐποίησε τοὺς τῶν κουρειῶν ἡγεμόνας, τὰ παρ' Ἕλλησιν ἔθη μιμησάμενος, ἃ δὴ ταῖς ἀρχαιοτάταις τῶν πόλεων ἔτι γίγνεται. [b] τά γέ τοι καλούμενα πρυτανεῖα παρ' αὐτοῖς ἐστιν ἱερά, καὶ θεραπεύεται περὶ τοὺς ἐχόντων τὸ μέγιστον ἐν ταῖς πόλεσι κράτος. Νομᾶς δὲ τὴν ἀρχὴν διελαβὼν τὰς μὲ ἰδίας οὐκ ἐκίνησε τῶν φρατρειῶν ἑστίας, κοινὴν δὲ κατεσκήσατο πάντων μίαν, ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ τοῦ [c] Παλατίου χωρίῳ, συμπεπολισμένων ἤδη τῶν λόφων ἑνὶ περιβόλῳ, καὶ μέσης ἀμφοῖν οὔσης τῆς ἀγορᾶς, ἐν ᾗ κατεσκεύασε τὸ ἱερόν· τὴν τε φυλακὴν τῶν ἱερῶν, κατὰ τὸ πάτριον τῶν Λατίνων νόμον, δὴ παρθένων ἐνομοθέτησε [d] γενέσθαι. ἔχει δέ τινας ἀπορίας καὶ τὸ φυλαττόμενον ἐν τῷ ἱερῷ τί ἦποτέ ἐστι, καὶ δὴ τί περίκειται παρθένοις. τινὲς μὲ οὖν οὐδὲν ἔξω τοῦ φανεροῦ πυρὸς εἶναί φασι τὸ τηρούμενον· [e] ἡ δὲ φυλακὴν αὐτοῦ παρθένοις ἀνακεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀνδράσι ποιοῦνται κατὰ τὸ εἰκός, ὅτι πῦρ μὲν ἀμίαντον, [f] παρθένος δ' ἄφθαρτον· τῷ δ' ἁγνοτάτῳ τῶν θείων τὸ καθαρώτατον τῶν θνητῶν φίλον. Ἑστίᾳ δὲ ἀνακεῖσθαι τὸ πῦρ νομίζουσιν, ὅτι γῆ τε ὅσα ἡ θεὸς, ἐν ᾗ μέσον κατέχουσα ὁ κόσμου τόπον, τὰς ἀναθυμιάσεις ὁ μεταρσίου ποιεῖται πυρὸς ἀφ' ἑαυτῆς. εἰσὶ δέ τινες οἳ φασιν ἔξω ὁ πυρὸς ἀπόρρητα τοῖς πολλοῖς ἱερὰ κεῖσθαί τινα ἐν τῷ τεμένει τῆς θεᾶς, ὧν οἵ τε ἱερομνήμονες τὴν γνῶσιν ἔχουσι καὶ αἱ παρθένοι, τεκμήριον δὲ μικρὸν παρεχόμενοι τοῦ λόγου τὸ συμβὰν περὶ τὴν ἔμπρησιν ὁ ἱερὸς χρόνου τοῦ [g] Φοινικικὸν πόλεμον, τὸν πρῶτον συρρᾶσαι Ρωμαίοις πρὸς Καρχηδονίους περὶ Σικελίας. ἐμπρησθέντος γὰρ ὁ τεμένους, καὶ τῶν παρθένων φευγουσῶν ἐκ ὁ

conditum exiſtimant, videntur illi quidem generaliter recte dicere, in urbe condenda ſacram ædem publicam Veſtæ primum erigi oportuiſſe, præcipue vero à viro ſcientiæ rerum divinarum perito: ſed ſpecialiter & templi hujus, quod jam exſtat, ſtructuram, & virgines deæ miniſtras ignoraſſe. Neque enim hunc locum, ubi ſacer ignis ſervatur, illi deæ Romulus conſecravit: validiſſimum autem hujus rei argumentum eſt, quod ſit extra Romam, quæ quadrata appellatur, quam ipſe muniit. Veſtæ vero communis templum in præſtantiſſimo totius urbis loco ferme omnes locare ſolent, at nemo extra mœnia. Neque etiam virgines conſtituit, quæ illi deæ ſacra facerent: memor (ut opinor) caſus matris, cui accidit ut virginitatem amitteret inter illius deæ miniſteria: quo fiebat, ut ſiquam ſacerdotum ſtupratam deprehendiſſet, ex legibus patriis in eam animadvertere non poſſet, ob domeſticæ calamitatis *probrique* recordationem. Propterea igitur publicum templum Veſtæ non ædificavit, neque virgines ſacerdotes conſtituit, quæ deam illam colerent: ſed in unaquaque triginta curiarum, exſtructo templo ubi curiales rem divinam facerent, iis ſacris ipſos curiones præpoſuit, ſequutus morem qui adhuc in antiquiſſimis Græcorum urbibus ſervatur. Nam quæ πρυτανεῖα ab illis vocantur, ſunt *loca publica* ſacra, & eorum cura pertinet ad eos * qui ſummum magiſtratum in republica gerunt. ¶ At Numa regno potitus propria curiarum templa ſuo loco non movit: ſed unum templum omnibus commune erexit, in eo ſpatio quod eſt medium inter Capitolium & Palatium, cum jam hi colles uno murorum ambitu eſſent concluſi, & forum inter utrumque eſſet medium, ubi hoc templum ædificatum eſt: & ſacrorum cuſtodiam patrio ritu virginibus lege lata aſſignavit. Incertum autem eſt quidnam ſit id quod in illo templo ſervatur, & qua de cauſſa ejus cura virginibus ſit commiſſa. Nonnulli enim aſſerunt, id quod ſervatur nihil aliud eſſe quam ignem omnibus conſpicuum: ejus autem cuſtodiam virginibus potius quam viris commiſſam veriſimiliter ajunt; quia ut ignis eſt incontaminatus, ſic etiam ipſa virgo eſt impolluta: caſtiſſimo autem numini mortalis res puriſſima eſt grata. Veſtæ autem ignem putant dicatum, quia quum ea dea ſit Terra, & medium mundi locum occupet, ſublimis ignis inflammationes parit. Sunt etiam qui dicunt, præter illum ignem, alia quædam ſacra vulgo incognita in deæ fano eſſe, quæ ſolis pontificibus & virginibus ſunt nota: argumentum non leve hujus rei proferentes, id quod accidit in incendio ipſius templi, tempore primi belli Punici, quod inter Romanos & Carthaginienſes propter Siciliam eſt ortum. Incenſo enim templo, & virginibus ex igne fugien-

Numa Pompilius Rom. REX II.

LXVI.

[a] Ὡς ἐκ ἰκανὸς *Vat.* [b] Quid hæc ſibi velint patet ex altero loco, qui exſtat p. 90. ἱστορέουσι γὰρ ἔν τισι κατοικισμένοις ἐκείνη φρούρια, ἐν οἷσι αὐτοῖς καθιδρυταί τις, ὅσπερ οἱ παρ' Ἕλλησι πρυτανεῖοι, ἱερὰ κοινὰ τῶν φρατρίων. *Port.* Vide *Exech. Spanhemii* Diatribam de Veſta & Prytanibus Græcorum. [c] Παλατίου *Vat.* [d] Γενέσθαι *Vat.* [e] Hujuſce rei variæ aſſignantur cauſſæ. Vide *Carolum Neapolin* in *Ovidii* Faſtos, p. 272. & *Lipſii* Syntagma de Veſta & Veſtalibus. [f] Παρθένοις *Vat.* [g] Φοινικικὸν *Vat.* quod maluit & *Sylb.* * Sc. *Prytanes*, ut nos docet *Thucydidis* Enarrator hiſce verbis, Πρυτανεῖόν ἐστι οἰκήματος μέγας &c. ὀνομάζεται δὲ ἔτως, ἐπειδὴ ὀπῇ ἀνάγκη οἱ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ, οἱ τὸν ὅλων διοικηταί.

Numæ Pompilius Rom. REX II.

fugientibus, quidam de numero pontificum Lucius Cæcilius, qui Metellus vocabatur, vir Consularis (qui, Carthaginiensibus in Sicilia devictis, in illo celebri triumpho CXXXVIII. elephantos traduxerat) neglecta propria salute, utilitatis publicæ caussâ, summo cum periculo est ausus in ardens penetrale irrumpere, & sacra à virginibus deserta ex ipso incendio erepta servavit: ob quod præclarum facinus magni honores à civitate ei delati fuerunt, ut ipsum elogium ejus statuæ in Capitolio erectæ testatur. Hanc igitur rem illi pro confessâ sumentes, de suo quasdam conjecturas addunt. Quidam enim dicunt sacra, quæ hîc servantur, esse partem eorum *sacrorum* quæ Æneas translata ex Samothracia servabat: Dardanus enim ex insula *ista* in urbem à se conditam ea transportarat; at Æneas, quum ex agro Trojano fugit, cum aliis hæc quoque in Italiam deportarat. Alii vero asserunt, esse cælo delapsum Palladium, quod apud Ilienses erat, quodque Æneas rei gnarus secum portarat; Achivi enim simulacrum ad ejus similitudinem factum surripuerant: de quo multa à poëtis & historicis scripta sunt. At ego quædam sacra vulgo incognita, & non solum ipsum ignem à virginibus servari, ex plurimis indiciis colligo. Sed quænam hæc sint, neque à me, neque ab alio quopiam eorum qui pietatis in deos sunt studiosi, curiosius inquirendum censeo.

LXVII. ¶ Virgines autem, quæ deæ sacris operabantur, initio quatuor erant: quarum optandarum jus penes ipsos reges erat, idque ex præclaris Numæ institutis: postea tamen, ob multitudinem sacrorum quæ peragunt, ad senarium numerum auctæ, in eodem numero ad nostra usque tempora permanent, & in deæ fano degunt; unde interdiu nullus qui ingredi velit arcetur: sed nulli mari illic pernoctare fas est. Oportet autem illas puras à nuptiis manere per XXX. annos, sacra facientes & reliquas ceremonias de more peragentes: quo tempore decem primis annis eas mysteria discere oportebat, decem sequentibus sacra facere, reliquis vero annis alias docere. Expleto autem triginta annorum tempore, nihil illis impedimento erat, quominus, infulis & reliquis sacerdotii insignibus depositis, eæ quæ vellent nuberent. Hoc autem perpaucæ fecerunt; quibus vitæ finis non optandus, neque admodum felix contigit: itaque reliquæ, earum casum pro ominoso accipientes, virgines usque ad mortem apud deam manent. Tunc vero in locum illius, quæ integro numero deerat, & quæ desiderabatur, alia à pontificibus substituta erat. Honores autem illis à civitate delati sunt multi & insignes, quorum caussâ neque liberorum neque nuptiarum desiderium eas subibat. Graves autem pœnæ statutæ sunt in earum delicta, quorum quæsitores & vindices ex legibus sunt ipsi pontifices: alias quidem, quæ leviter peccarint, flagris cædentes; eas vero, quæ stuprum passæ fuerint,

πυρὸς, τ῀ ἱεροφαντ῀ν τις Λεύκι@ [a] Καικίλι@ ὁ καλούμεν@ Μέτελλ@, ἀνὴρ ὑπατικὸς, ὁ τ῀ ἀοίδιμον ἐκ Σικελίας ἀπὸ Καρχηδονίων καταγαγὼν ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν ἐλεφάντων θείαμβον, ὑπερείδων τῆς ἰδίας ἀσφαλείας τοῦ κοιν῀ συμφέροντος ἕνεκα, παρεκινδύνευσεν εἰς τὰ χαμόμενα βιάσασθαι, καὶ καταλειφθέντα ὑπὸ τ῀ παρθένων ἁρπάσας ἱερὰ διέσωσεν ἐκ τ῀ πυρός· ἐφ' ᾧ τιμαὶ πολλαὶ τ῀ πόλεως ἐξηνέγκαν@ μεγάλας, ὡς ἥ τ῀ εἰκόν@ αὐτοῦ τ῀ ἐν Καπιτωλίῳ γενομένης ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ. τοῦτο δὴ λαβόντες ὁμολογούμενον, ἐπισυνάπτουσιν αὐτοὶ τοιαύτας τινὰς ἰδίας. Ἀ μέν, ἐκ τ῀ ἐν Σαμοθρᾴκῃ λεγόντων ἱερῶν μοῖραν εἶν@ [b] πρ῀ Αἰνείαν φυλαττομένην τιν῀ ἐνθάδε· Δαρδάνου μὲν εἰς τὴν ὑφ' ἑαυτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν ἐκ τ῀ νήσου τὰ ἱερὰ μετενεγκαμένου· Αἰνείου δέ, ὅτε ἔφυγεν ἐκ τ῀ Τρωάδος, ἅμα τοῖς ἄλλοις καὶ ζῶντα κομίσαντος εἰς Ἰταλίαν. Ἃ δὲ, τὸ διοπετὲς Παλλάδιον ἀποφαίνοντες εἶν@ τὸ πρὸς Ἰλιεῦσι γενόμενον, ὡς Αἰνείου [c] κομίσαντος δ' ἐμπειρίᾳ, Ἀχαιῶν δὲ τὸ μίμημα αὐτοῦ λαβόντων κλοπῇ· περὶ ὧν πολλοὶ σφόδρα εἰρῆνται ποιητ῀ς τε καὶ συγγραφεῦσι λόγοι. ἐγὼ δὲ τὸ μὲν εἶναί τινα τοῖς πολλοῖς ἄδηλα ἱερὰ φυλαττόμενα ὑπὸ τ῀ παρθένων, καὶ τὸ τοῦ πυρὸς μόνον, ἐκ πολλῶν πάνυ καταλαμβάνομαι· τίνα δὲ ζῶντ' ἔστιν οὐκ ἀξιῶ πολυπραγμονεῖν οὔτε ἐμαυτὸν, οὔτε ἄλλον ὁντιν@οῦν τ῀ βουλομένων τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια τηρεῖν. Αἱ δὲ θεραπεύουσαι τ῀ θεὸν παρθένοι τέτταρες μὲν ἦσαν κατ' ἀρχὰς, τ῀ βασιλέων αὐτὰς αἱρουμένων [d] ἐν οἷς κατεστήσαντο δικαίοις ὁ Νομᾶς· ὕστερον δὲ, ἀφ' πλήθους τ῀ ἱερουργιῶν ἃς ἐπιτελοῦσιν, ἐξ γενόμεναι μέχρι οὗ καθ' ἡμᾶς ἀφαιροῦσι χρόνου, διαιταν ἔχουσαι πρὸς τῇ θεῷ, ἕνδεκα δ' ἡμέρας μόν@ ὁντινοῦν ἀπείργεται τ῀ βουλομένων εἰσιέναι· νύκτωρ δὲ ὁντιν@οῦν τ῀ ἀρρένων αὐλίσασθαι θέμις. χρόνον δὲ τριακονταετῆ μένειν αὐτὰς ἀναγκαῖον ἁγνὰς γάμων, θυσιολούσας τε καὶ τὰ ἄλλα θρησκεύσας κατὰ νόμον· ἐν ᾧ δέκα μὲν ἔτη μανθάνειν αὐτὰς ἔδει· [e] δέκα δὲ, τελεῖν τὰ ἱερά· τὰ δὲ λοιπὰ ἔτη, διδάσκειν ἑτέρας. ἐκπληρωθείσης δὲ τ῀ τριακονταετίας, ὁντινοῦν ἦν τὸ κωλῦσον τὰς βουλομένας [f] ἀποθεῖσας ᾗ τά τε στέμματα καὶ τὰ λοιπὰ σύσημα τ῀ ἱερωσύνης γαμεῖσθαι. καὶ ἐποίησάν τινες τοῦτο πάνυ ὀλίγαι, αἷς ἀζήλωτοι συνέβησαν αἱ τελευταῖαι τ῀ βίων, καὶ πάνυ εὐτυχεῖς· ὥστε δ' οἰωνοῦ λαμβάνουσαι τὰς ἐκείνων συμφορὰς αἱ λοιπαὶ, παρθένοι μένουσι πρὸς τῇ θεῷ μέχρι θανάτου· τότε δὲ εἰς τ῀ τ῀ ἐκλιπούσης ἀριθμὸν ἑτέρα πάλιν ὑπὸ τῶν ἱεροφαντῶν [h] ἀποδείκνυται. τιμαὶ δὲ αὐταῖς ἀποδέδονται πρὸς τ῀ πόλεως πολλαὶ καὶ καλαὶ, δι' ἃς ὅτε παύσωνται ὄντες αὐτ῀ς πόθος ὅτε γάμων. τιμωρίαι τε ὅπου τοῖς ἁμαρτανομένοις κεῖνται μεγάλαι, ὧν ἐξεταστά τε καὶ κολασταὶ κατὰ νόμον εἰσὶν οἱ ἱεροφάνται, τὰς μὲν ἀλλό τι τῶν ἐλαττόνων ἁμαρτανούσας ῥάβδοις μαστιγοῦντες, τὰς δὲ φθαρείσας

127

a Κικίλι@ *Vat.* b Sensus est ὑπ' Αἰνείᾳ φυλαχθῆναι, ut declarant sequentia, & quæ supra occurrunt p. 55. v. 2. *Sylb.* In *Cod. Vat.* πρὸ habemus pro πρ῀ Αἰνείᾳ. c Κομισαμέν@ αὐτὸ δ' ἐμπειρίαν *Vat.* d Ἐφ' οἷς *Vat.* e Δέκα δ' ἐπιτελεῖν *Vat.* f Ἀποθεῖσας in *Ed. Steph.* errore manifesto. g Τὰ στέμματα *Vat.* h Ἀποδείκνυται *Vat.*

a Τῶν

ρέουσις αἰχέως τι ᾗ ἐλεινοτάτῳ τρόπῳ διδόντες θανάτῳ. ζῶσαι δ' ἔτι πομπεύουσι· κλίνης φερομένας ἐπιδεδεγμένοις· τοῖς νεκροῖς ὀχφεῖν, ἀσπαζομένων αὐτὰς ᾗ παραπεμπόντων φίλων τε ᾗ συγγενῶν· κομιδεῖσαι δὲ μέχρι ἧς [b] Κολλίνης πύλης, [c] ἐντὸς τοῦ τείχους 128 εἰς σπήλαιον ὑπὸ γῆν κατεσκευασμένον ἅμα τοῖς ὀνταρίοις κόσμοις τίθενται, καὶ οὔτ' [d] ἐπιγράμματος, οὔτ' ἐπαγισμῶν, οὔτε ἄλλης ἧς νομίζουσι σέβεσθαι τυγχάνουσι. πολλὰ μὲν οὖν ᾗ ἄλλα δοκεῖ μεμυῆσθαι (εἰ) ᾗ μὴ ὅσιος ὑπηρετήσοις τοῖς ἱεροῖς, μάλιστα δὲ ἡ σέβεσις τοῦ πυρὸς, ὃν ὑπὲρ ἅπαντα τὰ δεινὰ Ρωμαῖοι δεδοίκασιν, ἀφανισμὸν ᾗ πόλεως σημεῖον ὑπολαμβάνοντες, ἀφ' ἧς ποτ' ἂν αἰτίας γένηται· καὶ πολλαῖς αὐτὸ θεραπείαις ἐξιλασκόμενοι κατάγουσι πάλιν εἰς τὸ ἱερόν· ὑπὲρ ὧν χρὴ ᾗ οἰκεῖον καιρὸν ἐρᾶν. Πάντα δ' ἄξιον καὶ τὴν ὀθνείαν φάνειαν ἱστορῆσαι ᾗ θεᾶς, ἣν ἐπεδείξατο ταῖς ἀδίκως ἐγκληθείσαις παρθένοις. πεπίστευται γὰρ ὑπὸ Ρωμαίων, εἰ καὶ παράδοξά ἐστι, καὶ πολλοῦ πεποίηται λόγου ὑπὲρ αὐτῆς ὁ συγγραφεύς. ὅσοι μὲν οὖν τὰς ἀθέους ἀσκοῦσι φιλοσοφίας, εἰ δὴ καὶ φιλοσοφίας αὐτὰς δεῖ καλεῖν, ἅπασας ἀφανίζοντες τὰς ὀπτασίας ᾗ θεῶν τὰς πρὸς Ἕλληνας ᾗ βαρβάροις γενομένας, καὶ ταύτας εἰς γέλωτα πολλοῦ ἄγουσι τὰς ἱστορίας, ἀλαζονείαις ἀνθρωπίναις αὐτὰς ἀναπλάττοντες, ὡς οὐδενὶ θεῶν μέλον ἀνθρώπων οὐδενός· ὅσοι δ' οὐκ ἀπολύουσι ᾗ ἀνθρωπίνης ὀλιγωρίας τοὺς θεούς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενεῖς (εἶ) νομίζουσι, καὶ τοῖς κακοῖς δυσμενεῖς, ἀφ' πολλῆς ἐλπιδοφόρου ἱστορίας, οὐδὲ ταύτας ὑπολήψονται τὰς ὀπτασίας ἀπίστους. λέγεται δήποτε τοῦ πυρὸς ἐκλιπόντος ᾗ δι' ὀλιγωρίαν πινὰ ᾗ τότε αὐτὸ φυλαττούσης Αἰμιλίας, ἑτέρᾳ παρθένῳ τῶν νεωστὶ κατειλεγμένων καὶ ἅρτι μανθανουσῶν τὴν ὀλιγωρίαν τὴν ὀλιγωρίαν, ταραχὴν πολλὴν γενέσθαι καὶ πόλιν ὅλην, καὶ ζητήσεις [f] ὑπὸ ᾗ ἱεροφαντῶν μή τι μίασμα περὶ τὸ πῦρ ᾗ ἱερείας ἐτύχανε γεγονός· ἔνθα δή φασι ᾗ Αἰμιλίαν ἀναίτιον μὲν ὄσαν, ὑποπτευθεῖσαν δ' ὅτι τῷ συμβεβηκότι, παρόντων ᾗ ἱερέων καὶ ᾗ ἄλλων παρθένων, τὰς χεῖρας ὅτι ᾗ βωμὸν ἐκτείνασαν εἰπεῖν· "Ἑστία ᾗ Ρωμαίων πόλεως φύλαξ, εἰ μὲ ὁσίως καὶ δι- "καίως τετέλεκά σοι τὰ ἱερὰ χρόνον ὁλόκληρον δέοντα τε- "λεσπαετῆς, καὶ ψυχὴν ἔχουσι καθαρὰν καὶ σῶμα ἁγνόν, "ὀπτάνηθί μοι καὶ βοήθησον [g] γε", καὶ μὴ παρίδῃς τὴν "σεαυτῆς [h] ἱέρειαν οἴκτιστον μόρον ἀποθανεῖν· εἰ δὲ ἀνό- "σιόν τι πέπρακταί μοι, ταῖς ἐμαῖς τιμωρίαις τὸ ᾗ "πόλεως ἄγος [i] ἀφάνισον. Ταῦτ' εἰποῦσαν καὶ παρρήξασαν ἀπὸ ᾗ [k] καρπασίνης ἐσθῆτος, ἣν ἔτυχεν ἐνδεδυκυῖα, βαλεῖν ᾗ τελαμῶνα ὅτι ᾗ βωμόν· μὴ δὲ ᾗ εὐχὴν λέγουσιν ἐκ ᾗ κατεψυγμένης πρὸ πολλοῦ, καὶ σβέννα φυλαττούσης ἀσπίδα τέφρας ἀναλάμψαι φλόγα πολλὴν

fœdissimo & miserrimo mortis genere necantes. Vivæ enim in lecto, non aliter quam mortuæ, funebri pompa efferuntur, eas deflentibus & prosequentibus amicis & cognatis. Delatæ autem usque ad portam Collinam, intra mœnia, in cella subterranea *ad id* parata, cum omnibus funereis ornamentis sepeliuntur; sine ullis monumentis, sine parentatione, denique sine iis omnibus rebus, quæ defunctorum manibus dari solent. Cum igitur ex multis aliis indiciis cognosci potest an *sacerdos* sancte & pie rei sacræ operam navarit, tum vero præcipue si ignis exstinguatur; quod malum Romani maxime omnium formidant, rati id excidium civitati portendere, quomodocunque id acciderit: magnisque delinimentis & curationibus placantes ipsum, referunt in templum. quibus de rebus suo loco à me dicetur. ¶ Dignissimum autem est quod historiæ mandetur, quomodo illa dea virginibus injuria accusatis sua præsentia manifestam opem tulerit. Romani enim hoc credunt, licet incredibile sit, & historici his de rebus multa scriptis prodiderunt. Qui igitur impiæ philosophiæ dant operam, (si tamen ea est appellanda philosophia) quum ludibrio habeant quicquid de præsentia divini numinis, aut apud Græcos aut apud barbaros fertur, has quoque historias valde irridebunt, humanæ arrogantiæ eas adscribentes, quasi res humanæ nulli deorum sint curæ. Qui vero deos de hominibus sollicitos esse, eorumque curam gerere existimant, atque adeo eos viris probis propitios arbitrantur & improbis infensos, si multas historias legerint, ne hoc quidem incredibile judicabunt, deos hominibus apparuisse. Fertur igitur, quondam igne exstincto ob quandam negligentiam Æmiliæ, (quæ tunc eum servabat, quæque alteri virgini nuper in virginum Vestalium ordinem cooptatæ & recens edoctæ ejus curam mandarat) ingens tumultus in tota urbe ortus, & à pontificibus inquisitio facta an forte aliquod piaculum à sacerdote in ignis custodia admissum fuisset. Tunc igitur ajunt Æmiliam, insontem quidem, sed in tali casu consilii inopem, præsentibus sacerdotibus & aliis virginibus, manibus ad aram extensis dixisse; "Vesta, Romanæ urbis custos, si "sancte & juste sacra tua feci per tempus "annorum ferme triginta, & animo puro "& casto corpore, appareas jam, & mihi "opem feras, neque patiaris tuam sacer- "dotem miserrimo mortis genere perire: "quod siquid piaculi à me est commissum, "meo supplicio piaculum civitatis expia. His dictis, abscissam laciniam à veste carbasina, qua induta erat, in focum projecisse: post preces autem peractas, ajunt ex cinere, jam pridem frigido & nullam scintillam servante, flammam ingentem per carbasum

Numa Pompilius Rom. REX II.

LXVIII.

a Τῆς πόλεως *Vat.* b Κολλίνης *Vat.* c Errat agnovit etiam *Lapus*, dum vertit *intra muros*: itidemque *Plut.* in *Numa* ὀπὸς ᾗ πόλεως, ubi hunc ὀπὸν sive ὄπαν κοπτόμενον esse dicit in terræ quodam supercilio, quod à Romanis *agger* nominetur; atque adeo rursum apud *Dionysium* infra sub finem lib. 8. *Gelenius* legerat ὄπους, nescio quas sequutus rationes. *Sylb.* d Ἐπιγράμματος *Lapus* vertit *inscriptionis*. Videtur significare cippum, vel aliud simile, quod supra sepulcro soleret statui (ἐπὶ τῷ τάφῳ ἱστάμενον) cum aliqua inscriptione. *Sylb.* e Deorum præsentiam in terris Græci ἐπιφάνειαν vocarunt: *sc.* cum vel se oculis spectandos præbebant, vel quodam alio modo præsentiam suam testabantur. *f.* Ὑπὸ ᾗ ἱεροφαντῶν *Vat.* g Deest *Cod. Vat.* h Ἱερέαν in *Ed. Steph.* sed ἱέρειαν ipse usus & formationis analogia videtur postulare. *Pors.* i Ἀφάνισον *Vat.* k Καρπασίνης *Vat.* Καρβασίνης malit *Portus*; quod κάρπασος genus erat lini tenuissimi, ex quo vestes & vela fiebant, ut constat ex *Plinii* Nat. Hist. l. 19. c. 1, & 15.

Numa Pompilius Rom. REX II.

carbasum emicuisse, ita ut civitati nullis amplius expiationibus aut igne novo opus esset.

LXIX. ¶ Sed quod sum dicturus longe admirabilius est, & ad fabulas propius accedit. Ajunt unam de virginibus sacris, nomine Taciam, à quodam falso accusatam fuisse, qui *ignem quidem exstinctum illi objicere non poterat; sed alias quasdam ex verisimilibus indiciis & testimoniis falsas afferebat probationes. Jussam autem virginem ad omnia respondere hoc solum dixisse, se re ipsa falsum crimen objectum diluturam: & quum hæc dixisset, & deam invocasset, ut sibi viæ dux esset, ad Tiberim processisse pontificum permissu, & tota urbana turba eam prosequente; & quum ad flumen accessisset (†id quod trito proverbio circumfertur, ut res audaciæ nimiæ plena, & quæ præcipue nullo modo fieri potest) cribro vacuo & perforato è flumine ausam fuisse haurire aquam, eamque ad forum usque latam ad pedes pontificum effudisse. Postea ajunt ejus accusatorem, multum diuque quæsitum, neque vivum neque mortuum inventum fuisse. Sed de manifesta præsentia illius deæ quum postlim & alia multa dicere, hæc tamen sufficere arbitror.

LXX. ¶ Cæterum sexta pars institutorum, ad rem divinam pertinentium, erat ea quæ attributa est iis qui Salii à Romanis vocantur. Hi autem erant duodecim juvenes forma & *virtute* longe omnium præstantissimi, quos Numa ex ordine patricio delectos crearat; quorum sacra in Palatio reponuntur, ipsique Palatini appellantur. Nam Agonales, qui à nonnullis Collini Salii vocantur, quorum sacrarium est in Collino tumulo, post Numæ obitum à rege Hostilio instituti fuerunt, ob votum quoddam quod in bello contra Sabinos nuncupaverat. Isti omnes Salii sunt quidam saltatores & laudatores deorum illorum, qui armorum sunt præsides. Eorum autem dies festi, qui plures erant, incidunt in Panathenæa, quæ fiebant mense Martio, & à toto populo publice celebrantur: quibus diebus per urbem ire solent cum tripudiis in forum & Capitolium, & multa alia cum privata tum publica loca, æneis balteis supra tunicas pictas cincti, ‡ & gestantes prætextas subtegminis punicei fibulis adstrictas, quæ ab illis Trabeæ vocantur, (hæc autem vestis est Romanorum propria; & est in summo precio) imponentesque capitibus quos vocant apices, ** pileos rotundos & in altum fastigiatos, quos Græci appellant κυρβασίας. Et eorum unusquisque gladio est accinctus; ac manu dextra lanceam, aut virgam, aut aliquid hujusmodi tenet; læva

Ἀφ' ἑσπέρου, ὥστε μηδὲν ἐπ' ἀδείας τῇ πόλει μήτε ἀγνισμῶν μήτε νέου πυρὸς. Ἐπὶ δὲ τούτῳ θαυμασιώτερόν ἐστι καὶ μᾶλλον εἰκὸς ὃ μέλλω λέγειν. κα- 129
τηγορῆσαί τινά φασιν ἀδίκως μιᾶς τῶν παρθένων τῶν ἱερῶν Τυ-
κίας ὄνομα, ἀφανισμὸν μὲν πυρὸς οὐκ ἔχοντα προενεγκεῖν,
ἄλλας δέ τινας ἐξ εἰκότων τεκμηρίων καὶ μαρτυριῶν ἐπο-
δείξεις φέρουσα οὐκ ἀληθεῖς· κελευσθεῖσαν δ' ἀπολο-
γεῖσθαι τὴν παρθένον τοῦτο μόνον εἰπεῖν, ὅτι τοῖς ἔργοις ἀπο-
λύσει τοὺς ἀδικοῦντας. Ταῦτα δ' εἰποῦσαν καὶ τὴν θεὸν ἐπι-
καλεσαμένην ἀγνείαν τε ὁδοῦ ἡγεμόνα, προελθεῖν ἐπὶ τὸν
Τίβεριν, ὑπαγορεύοντων μὲν αὐτῇ τῶν ἱεροφαντῶν, ὧν δὲ καὶ
τὴν πόλιν ὄχλος συμπεσὼν πέμπτος γενομένου δὲ τοῦ πο-
ταμοῦ πλησίον τὸ παράπαν ζήμιον ἐν τοῖς ἁπάντων τὴν
ἀδυνάτων τόλμημα γενέσθαι, ἀφυσαμένην ἐκ τοῦ πο-
ταμοῦ δικοσκίνῳ, καὶ μέχρι τῆς ἀγορᾶς ἐνεγκοῦσαν
πρὸς τοὺς πόδας τῶν ἱεροφαντῶν ἐκχέαι τὸ ὕδωρ. καὶ
μὴ ταῦτά φασι τὴν κατήγορον αὐτῆς, πολλῆς ζητήσεως
γενομένης, μήτε ζῶντα εὑρεθῆναι μήτε νεκρόν. Ἀλλ'
ὑπὲρ μὲν τῆς ἐπιφανείας τῆς θεᾶς ἔχειν ἔστι πολλὰ λέγειν,
καὶ ταῦτα ἱκανὰ εἰρῆσθαι νομίζω.

Ἐστι δὲ μείζων τῆς περὶ τὰ θεῖα νομοθεσίας ἣν ἡ παραπεμπθεῖσα τοῖς κελευσθεῖσι τῶν Ῥωμαίων Σα-
λίοις, οὓς αὐτὸς ὁ Νομᾶς ἀπέδειξεν ἐκ τῶν πατρι-
κίων, δώδεκα τοὺς εὐπρεπεστάτους ὁπλεδρόμους νέους,
ὧν οἱ Παλατίῳ κεῖνται τά τε ἱερά, καὶ αὐτοὶ κεκλῆν-
ται Παλατῖνοι. Οἱ μὲν γὰρ Ἀγωναλεῖς, ἃ καὶ δι' τι-
νων κελεύθων Κολλῖνοι σάλιοι, ὧν τὸ ἱεροφυλάκιόν ἐστιν
ὑπὸ τοῦ Κολλίνου λόφου, μετὰ Νομᾶν ἀπεδείχθησαν ὑπὸ
βασιλέως Ὁστιλίου, κατ' εὐχὴν ἣν ὑπὲρ τοῦ τοὺς Σα-
βίνους εὐξατο πολεμῆσαι. ὅτοι πάντες Οἱ σάλιοι χορευ-
ταί τινές εἰσι καὶ ὑμνηταὶ τῶν ἐνοπλίων θεῶν. ἑορτὴ
δ' αὐτοῖς ἐστι περὶ τὰ Παναθήναια, τῷ καλουμένῳ
Μαρτίῳ μηνὶ, δημοτελὴς ὑπὸ πολλῶν ἡμερῶν ἀγομένη,
ἐν αἷς ἀφ' ἑκάστης πόλεως ἄγουσι τοὺς χοροὺς εἰς τε τὸν
ἀγοραῖον καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἰδίους
τε καὶ δημοσίους τόπους, χιτῶνας ποικίλους χαλκέους μί-
τραις κατεζωσμένοι, καὶ τριβώνας ἐμπεπορπημένοι πορ-
φυρέους φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι πραιβέας· ἔστι δ'
ὑπαίθριος αὕτη Ῥωμαίοις ἐσθὴς ἐν τοῖς πάνυ τι-
μίοις· καὶ τοὺς κεκλεισμένους ἄπτοντες ὑπερεμβύνουσι τοῖς κε-
φαλαῖς, πίλους ὑψηλοὺς εἰς ὀξὺ συναγομένους κωνοει-
δεῖς, οὓς Ἕλληνες προσαγορεύουσι κυρβασίας. παρέ-
ζωται δ' ἕκαστος αὐτῶν ξίφος· καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ
λόγχην ἢ ῥάβδον, ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον κρατεῖ· τῇ δ' εὐω-
νύμῳ

a *Tuxias* agnoscit etiam *Lapus.* apud *Plinium* l. 28. c. 2. *Tuccia* dicitur, *Sylb.* b Κενῷ *Vat.* & *Lapi Ed.* c Ἐξεφόρου *Vat.* atque ita legendum esse conjecerunt *Sylb. Steph.* & *Port.* ut scilicet *Heraclitus* hydrope laborans apud *Diog. Laërt.* quærit ex Medicis, an sibi evacuatis intestinis possint τὸ ὑγρὸν ἐξερράγαι: itidemque apud *Aristoph.* quidam populum jubet lapides in sinu abditos ἐξερράγαι: atque *Aristoteles* quodam loco ἐξερράγαι & σκώληκας ῥήγνυσι pro eodem posuit. d Sacra hæc sine dubio *Ancilia* fuere, efficta in speciem illius, quod de cœlo delapsum pignus Romani imperii fuit, fumunique cura custoditum. e *Varroni* dicuntur Agonenses, l. 5. de Lingua Lat. *Sylb.* Vide *Ovid.* Fastorum l. 1. & *Caroli Neapolis* in eundem Comment. p. 24. &c. f Ἐπίπλων *Vat.* g Μιτρας *Vat.* h Vide pag. 195. juxta *Ed. Sylb.* Mox duorum alterum, vel ἀφεπορφύρους vel φοινικοπορφύρους, redundare existimat *Sylb.* atque ita *Portus*, qui subjicit: *forsan vox illa φοινικοπορφύρους, margini primum adposita ut explicatio τῶν ἀφεπορφύρων, in textum postea irrepsit.* Hoc modo legit *Salmasius* in notis ad *Fl. Vopiscum*, p. 453. Τριβώνας ἀμπεπορπημένους πορφυροῦς, φοινικοπορφύρους, ἃς καλοῦσι πραιβέας: i. e. *togas purpureas coccо prætextas.* Vide l. VI. p. 351. juxta *Ed. Sylb.* i Τιμία. τὸ τῶν κεκλεισμένων· ex mox ἐς Ἕλληνες *Vat.* k Κορυβαντικάς, ἤγουν Τελχινικάς, ἅτινα δὴ οἱ Ἕλληνες φασὶν κυρβασίας, τὴν κεφαλὴν ἀλίπτρων. *Hesych.* ‡ Ignis quidem interitum objicere nequiens; verum alias quasdam verisimiles conjecturas testimoniorumque ostentationes afferens non veras. *Lapus.* † Id quod proverbio dicitur ausum impossibile subiisse. *Lapus.* ‡ Togasque annectentes fibulis circumductas [*al.* circumstrictas] purpura subtegmine puniceo. *Lapus.* ** *Id est*: pileos altos in coni formam contractos, *vel* in altum ad coni formam fastigiatos. *Port.*

a Rectius

Ὑμεῖς κεντχεα πέλτας Θρηϊκίδ· ἣ δ' ὅτι [a] ῥαδινὴ ἐστὶ ἱερεῖον τινα τέρεια ἔχοντι [b] τὰς λαιὰς ἠμφιεσμένοι, οἷας λέγονται φέρειν οἱ τοὺ Κυρήτων παρ' Ἕλλησιν ὁπλιτεύοντες ἱερά. καί εἰσιν οἱ σάλιοι, ἢ γὰρ ἐμοὶ γοῦσιν, Ἑλλενικῷ μεθερμηνευόμενοι ὀνόματι Κύρητες, ἀφ' ἡβῆς μὲν [c] ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἥντινα ὀνομάζομεν τοὺς [d] νέους· ἀπὸ δὲ Ῥωμαίων, [e] ἀπὸ τῆς σπουδαίας κινήσεως. τὸ γὰρ ἁλλεσθαί τε καὶ πηδᾶν σαλίρε καλοῦσιν αὐτοί λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀρχηστὰς, ἐπεὶ καὶ τούτοις πολὺ [f] τὸ χορευτικὸν καὶ σκιρτητικὸν ἔνεστι, σαλτατόρας ἀπὸ τῆς σαλίων τέχνης, [g] σαλίστορας καλοῦσιν. εἰ δὲ ὀρθῶς ἢ παρείληφα ζητεῖν αὐτοῖς τῆς μεθοδείας ἀποδιδοὺς, οὐκ ἂν γυμνάσιον ἐπ' αὐτῇ ὁ βουλόμενος συμβαλεῖ. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ὀρχηστύας κινήσεις, τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ ἀμοιβαίως, καί παντοίους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις. [h] χορείαν δὲ καὶ κόσμιον ὁπλίσεις καὶ τὸ ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἀποτελούμενον ἐπὶ τὴν ἐγχειρίδιον ψόφον, εἴ τι δεῖ τοῖς ἀρχαίοις τεκμηρίοις λόγοις, Κύρητες πᾶσιν οἱ πρῶτοι κατασταίμενοι. τὸ δὲ περὶ αὐτῆς μῦθον οὐδὲν δέομαι πρὸς εἰδότας ὀλίγοις δεῖν πάντας γεγράφειν. Ἐν δὲ ταῖς πέλταις, ἃς οἵ τε σάλιοι φορῦσι καὶ ἃς [i] τινὲς αὐτῆς ἱερομάνας ἀπὸ κενεῶν καλοῦσι, πολλῆς πάνυ ὕλης οὔσης, μίαν τῇ λέγουσι διοπετῆ· εὑρεθῆναι δ' αὐτὴν φασὶν ἐπὶ τῶν βασιλείων [k] Νομᾶ, μηδενὸς ἀνθρώπων εἰσενηνεγκόντος, μηδ' ἑωρακέναι πρότερον ἐν Ἰταλοῖς τοιοῦτο σχῆμα τοῦ ὅπλου· ἐξ ὧν ἀμφοτέρων [l] συλλαβεῖν Ῥωμαίους θεοπεμπὲς εἶναι τὸ ὅπλον· βουληθέντα δὲ τὸν Νομᾶν πομπάδαί τε αὐτὸ φερόμενον [m] ἀπὸ τῆς κρηπῖδος νέων ἐν ἱεραῖς ἡμέραις ἀνὰ τὴν πόλιν, καὶ θυσιῶν ἐπετείων τυγχάνειν, δεδικότα δὲ [n] ἐπιβουλὰς τὰς ἀπ' ἐχθρῶν καὶ ἀφανισμὸν αὐτοῦ κλοπαῖον, ὅπλα λέγουσι πολλὰ κατασκευάσασθαι τῷ δημοσίῳ τοιαῦτα, Μαμουρίου [o] τινὸς τὸ ἔργον δημιουργοῦ ἀναδεξαμένου, ὥστε ἄσημον γενέσθαι καὶ δυσμαθέγνωστον τοῖς μέλλουσιν ἐπιβουλεύειν [p] τὴν θεοπέμπτου φύσιν, ἀφ' ἑνὸς ἀποδόλλαξον [q] ἀνθρωπίνων ἔργων ἀμοιότητα. ἐπῆλθεν δὲ Ῥωμαίοις καὶ πάνυ τίμιον ὁ κυρητισμός, ὡς ὀκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐγὼ συμβάλλομαι, μάλιστα δ' ὀκ [r] τοῦ δεῖ τοὺς πομπὰς τάς τε ἐν ἱπποδρόμοις καὶ τὰς ἐν τοῖς θεάτροις [s] γινομένας. ἐν ἁπάσαις γὰρ αὐταῖς προέσθαι [t] κοῦροι χιτωνίσκους ἐνδεδυκότες ἐπωμιδίους, κράνη τε καὶ ξίφη καὶ παλμοὺς ἔχοντες [u] σοιχηδὸν πορεύονται· καί εἰσιν ἕτοιμοι ἐν πομπῆς ἡγεμόνες, κεκλημένοι τοῖς αὐτῆς ὑπὸ τῆς παιδιᾶς ἀπὸ τῶν Λυδῶν ἐξευρόντος δοκοῦσιν Λυδίωνες, εἰκόνες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τοῦ σαλίων ἐστὶ τῆς γε Κυρητικῶν ὅδε ὥσπερ οἱ σάλιοι

vero, peltam Thraciam geſtat: hæc autem ſimilis eſt ſcuto oblongo, latera anguſtiora habenti, cujuſmodi apud Græcos illi geſtare feruntur, qui Curetum ſacris operantur. Salii autem, quantum ego intelligo, ſi Græce nomen interpreteris, ſunt Curetes, quos ἀπὸ τῶν κόρων (*à juvenibus*) ab ipſa nimirum ætate ita vocamus: à Romanis vero à concitato motu ita appellantur. Quod enim nos ἁλλεσθαι & σαλῆρε dicimus, id illi *ſalire* vocant. & ob eandem cauſſam omnes alios, quos Græci ὀρχηστὰς appellant, quia hi quoque tripudiis & ſaltationibus multis utuntur, ipſi deflexo nomine à Saliis *ſaltatores* vocant. Utrum autem recte an non rem ſim aſſequutus, dum hanc appellationem ipſis tribuo, quivis ex iis quæ faciunt conjicere poterit. Nam ad tibiæ modulos armati concinne ſaltant, modo omnes ſimul, modo per vices, & patria quædam carmina inter ſaltandum canunt. Tripudium autem & ſaltationem hominum armatorum, & ſtrepitum qui colliſis ad ſcuta gladiis editur, ſi ex antiquis *auctorum* ſcriptis conjectari licet, primi Curetes inſtituerunt. Non eſt autem opus fabulam de his vulgatam narrare apud illos qui propemodum omnes eam ſciunt. ¶ Inter ſcuta autem quæ & Salii geſtant, & quidam eorum miniſtri bacillis ſuſpenſa ferunt (quorum permagnus eſt numerus) unum cœlitus delapſum ajunt. Hoc autem inventum fuiſſe dicunt in Numæ regia, à nullo mortali illatum: ac ne viſam quidem ante talem in Italia formam: ex quibus utriſque conjeciſſe Romanos, hoc ſcutum à dis cœlitus demiſſum. Volentemque illud Numam in honore haberi, per urbem à præſtantiſſimis juvenum feſtis diebus circumlatum, & annuis ſacrificiis potiri, inimicorum autem inſidias veritum & furtivam ejus ablationem, multa alia ſcuta illi cœlitus demiſſo ſimilia fabricaſſe ferunt, uſum opera cujuſdam Mamurii artificis, opus illud ſuſcipientis, ut inſidiatoribus illa cœleſtis ſcuti ſpecies *ac forma* eſſet incerta & ad dignoſcendum difficilis, ob operis humani indiſcretam ſimilitudinem. Iſta autem Curetica ſaltatio patriis Romanorum moribus eſt recepta, magnoque in honore habita, ut cum ex multis aliis rebus, tum vero præcipue ex Circenſibus & Theatralibus pompis & ſpectaculis conjicio. In illis omnibus pueri puberes, induti tunicis elegantibus, galeas & enſes & palmas geſtantes, ordine incedunt. Suntque hi pompæ ductores, à ludo, cujus inventores Lydi creduntur, Ludiones appellati, imaginem quandam Saliorum (meo judicio) referentes. ſiquidem nihil Cureticum ut Salii faciunt

Numa Pompilius Rom. REX II.

LXXI.

a Rectius ῥαδινοῖσι, ut in *Cod. Vat.* atque ita forſan *Lapus*, dum vertit *ſcuis comeaſi*. Vide *Cuperi* Obſervationum lib. IV. c. 3. & *Petri Petiti* Diſſertationem de Amazonibus, c. 25, 26. b Τὰς λαιὰς *Vat.* c Ἐπὶ *Vat.* d *Strabo* (l. X. p. 468.) plures Etymologias adducit. Κύρητες enim dictos eſſe, vel ἀπὸ τῆς κειρῆς, i. e. *à tonſura*, quod tonſo ſincipite comam in occipite alerent; vel ab Heroe quodam; vel à Curio monte ſupra Pleuronem ſito; vel quod κῦροι fuerint, & hac ipſa ætate Jovem ὑπερτέλλοντας. *Sylb.* e Ἐπὶ *Vat.* f Τὸ ἅλλεσθαι *Vat.* g Σαλίστορας in *Ed. Steph.* Σαλίστορας *Vat.* unde conjiceret aliquis σαλιστορικὸν legendum. *Dionyſius* (ut inquit *Portus*) hac in re videtur hallucinatus, qui *Saltatores* à *Saliis* deducat, cum contra *Salios* à *ſaliendo* & *ſaltando* conſtet dictos, ut & teſtatur *Ovidius*. h Sic & *Plin.* l. 7. c. 56. *Saltationem armatam Curetes docuere; Pyrrhichen Pyrrhus; utramque in Creta.* Infra l. 7. extremo, de *Saltatorum* apparatu dicturus eſt copioſius. *Sylb.* i Τὰς Νύμφας *Vat.* k Ἐπὶ τοῦλος τε *Vat.* l Hæc puto tranſpoſita, & in ſuas ſedes ita reſtituenda, καὶ ἐκ τῆς Νομᾶ δημιουργοῦ τὸ ἔργον συλλαβεῖν *Port.* m Ἀπὸ τῆς κρηπῖδος *Vat.* n Ἐπιβουλὰς πολλὰς *Vat.* o Κάρου *Vat.* p Στοιχεῖν πομπὴν non eſt (cum interpretibus) ordine incedere; ſed ad modulum, ad verſum, ad metrum quoddam & legem carminis pedem movere. *Barthius* in Adverſar. l. 43. c. 7. p. 1939.

Numa Pompilius Rom. REX II.

faciunt, neque in carminibus, neque in saltatione. Oportebat autem eos ingenuos esse, & indigenas, & patrimos matrimosque: hi vero sunt cujuscunque fortunæ homines. Sed quid plura de ipsis sunt scribenda?

LXXII. *Fetiales.*

¶ Septima vero pars sacrarum legum collegio Fetialium qui ita vocantur attributa erat. Hi autem Græco sermone εἰρηνοδίκαι appellari possent. Sunt autem viri ex nobilissimis familiis delecti, toto vitæ curriculo sacerdotium exercentes; quod sacrum collegium rex Numa primus Romæ constituit. Utrum autem ab Æquicolis, qui ita vocantur, exemplum sumpserit, ut nonnulli arbitrantur, an ab Ardeatibus, ut scribit Gellius, affirmare non possum. Illud tantum monuisse mihi satis est, ante Numæ regnum, fetialium collegium nondum Romæ fuisse. Numa enim id constituit, quum esset bellum Fidenatibus illaturus, qui latrociniis & incursionibus in ipsius agrum factis eum vastatant, nisi secum sine armis transigere maluissent; quod etiam tandem necessitate coacti fecerunt. Arbitror autem, quandoquidem non est receptum moribus Græcorum collegium fetialium, necesse mihi esse differere de ejus potestate & demonstrare quanta esset: ut, quibus hactenus ignota fuit Romanorum pietas, cujus adeo sunt studiosi, minime novum *&* *incredibile* videatur, semper eis felices contigisse bellorum exitus. omnia enim illa religiosissime ac justissimis de caussis auspicati esse comperientur, propterea etiam potissimum in periculis deos propitios habuisse. Omnia vero munera quæ sunt horum fetialium, propter eorum multitudinem, recensere non est facile; sed, ut rem summatim aperiam, hæc sunt: ut caveant ne populus Romanus ulli fœderatæ civitati bellum injustum inferat. Quod si alii contra ipsum priores fœdus violarint, ut legationem obeant, & jus suum repetant, primum quidem verbis: deinde vero, nisi illi postulatis pareant, tunc bellum decernant. Similiter quoque, si qui populi fœderati, se à Romanis injuriam passos dicentes, jus suum repetant, ut hi viri cognoscant si quid contra fœdus illi passi fuerint; &, si visi fuerint juste conqueri, fontes comprehensos injuria affectis dedant; utque de legatorum injuriis cognoscant; & fœderum conditiones ac jura servent; & pacem faciant, & factam, nisi ex sacratis legibus facta videatur, irritam faciant. Præterea, si quid imperatores vel contra jusjurandum vel fœdera admiserint, id caussa cognita expient. Quibus de rebus suo loco opportunius dicemus. Quod autem attinet ad officium caduceatorum, quo illi fungunturquoties repetunt pœnas à civitate, quæ injuriam feciſſe videtur (hæc enim quoque digna sunt quæ sciantur, quippe quæ cum

δρᾶσιν, οὔτ' ὀ ὕμνος, οὔτ' ὀ ὄρχησ. ἐγχρῆ δὲ αὐτὸς ἐλεύθερος τε εἶ) ἠ αὐθιγενεῖς, ἠ ἀμφιγενεῖς· ὅ δ' εἰσὶν ἐξ ὁτουσδήποτε τύχης. τί γὰρ δεῖ τὰ πλείω περὶ 131
αὐτῶν γράφειν;

Ἡ δ' ἐδόμη μοῖρα τῶν ἱερῶν νομοθεσιῶν τῷ συστήματι προσετέθη τῶν χαλκωμάτων [b] Φητιαλίων. ἔστι δ' ἂν εἴποις καὶ Ἑλληνικὴν κλῆσιν ἀφέλεσθαι, εἰρηνοδίκαι εἰσὶ δ' ὁι τῶν ἀρίστων οἴκων ἄνδρες ἐπίλεκτοι, ἀφ' ἁπάντων [c] ἱερωμένοι τὸν βίον, Νομᾶ τοῦ βασιλέως πρώτου τοῦτο Ῥωμαίοις τὸ ἱερὸν ἀρχεῖον καταστησαμένου. εἰ μέντοι παρά τῶν χαλκωμάτων [d] Ἐπιζηλῶν τὸ παράδειγμα ἔλαβεν, ὥσπερ οἴονταί τινες, ἢ παρὰ τῶν Ἀρδεατῶν πόλεως, ὡς γράφει Γέλλιος, οὐκ ἔχω λέγειν. ἀποχρῆ δέ μοι τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν, ὅτι πρὸ τοῦ Νομᾶ ἀρχῆς ὑπὸ τῶν εἰρηνοδικῶν σύστημα παρὰ Ῥωμαίοις οὐκ ἦν. κατεστήσατο δ' αὐτὸ Νομᾶς ὅτε Φιδηνάταις ἔμελλε πολεμεῖν, λῃστείας καὶ καταδρομὰς τῶν χώρας αὐτῷ ποιησαμένοις, [e] εἰ μὴ βούλοιτο συμβῆναι δίκαια πολέμου πρὸς αὐτόν, ὅσῳ εἰς ἀνάγκην κατασχόντες ἐποίησαν. οἶμαι δ', ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ὅπλοις Ἕλλησι τὸ περὶ τοὺς εἰρηνοδίκας ἀρχεῖον, ἀναγκαῖον εἶναί μοι πόσων καὶ πηλίκων [f] θεσμάτων κύκλων διελθεῖν, ἵνα τοῖς ἀγνοοῦσι τὴν Ῥωμαίων εὐσέβειαν, ἣν [g] οἱ ἄνδρες ἐπετήδευον, μὴ παράδοξοι [h] φανῇ τὰ πάντα, αὐτοῖς τὸ κάλλιστον λαβεῖν τοὺς πολέμους τέλος. ἁπάντων δ' αὐτῷ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐπιδόσεις εὐσεβεστάτας φαίνονται ποιησάμενοι, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τοὺς θεοὺς ἐγκλίνοντες ἐν τοῖς κινδύνοις εὐμενεῖς. ἅπαντα μὲν οὖν ὅσα ἀνήκεν τοῖς εἰρηνοδίκαις ἐπελθεῖν διὰ τὸ πλῆθος ῥᾴδιον, κεφαλαιώδη δ' ἐπιγραφὴν δηλῶσαι τοιάδε ἐστί· φυλάττειν ἵνα μηδένα Ῥωμαῖοι πόλεμον ἐξενέγκωσι κατὰ [h] μιᾶς ὑπαρχούσης πόλεως ἄδικον. ἀρξάντων δὲ τῶν ἀδικεῖσθαι εἰς αὐτοὺς ἑτέρων, προβεύεσθαί τε καὶ τὰ δίκαια αἰτεῖν πρῶτον λόγῳ· ἐὰν δὲ μὴ πειθομένων τοῖς ἀξιωμένοις, τότ' ὑπεύθυνον τὸν πόλεμον. ὁμοίως δὲ κἂν ἀδικεῖσθαί τινες ὑπὸ Ῥωμαίων ἕνα πρὸς δίκας λέγοντες τὰ δίκαια αἰτῶσι, τούτους διαγινώσκειν τὰς ἀδικίας εἴ τι πεπόνθασιν ἕκαστοι· καὶ ἐὰν δόξωσι τὰ πρόσταγμα ἐκκαλεῖν, τοὺς αἰτίους ταῖς αἰτίαις συλλαβόντας ἐκδότους τοῖς ἀδικηθεῖσι διδόναι· [k] τὰ δὲ περὶ τοὺς πρεσβευτὰς ἀδικήματα διαιτᾶν, καὶ τὰ περὶ τὰς συνθήκας ὅσα φυλάττειν εἰρήνην τε ποιεῖσθαι, καὶ γενομένην, ἐὰν μὴ καλοὶ τοὺς ἱεροὺς δόξῃ περιέχεσθαι νόμους, ἀκυρῶν· καὶ τὰς τῶν στρατηγῶν παραινέσεις, ὅσαι περί τε ὅρκους καὶ σπονδὰς ἐπιτελοῦνται, διαγινώσκοντας ἀφοσιοῦσθαι περὶ ἕν καὶ τὰς οἰκείας χεῖρας ποιησομένους τὸν λόγον. τὰ δὲ περὶ τὰς [l] ἐπιμηνίας, ἐπὰν αὐτοῖς γινόμενα, ὅταν δόξασι ἀδικεῖν πόλιν αἰτοῦσιν δίκας ἄξιον δὲ μηδὲ ταῦτ' ἀγνοεῖν, καὶ πολλὴν

a Nihil inveniet lector cujus ratio hæc particula δὲ reddenda sit: ego itaque vel hæc præcessisse, ἀπὸ περὶ δὲ τούτων ἄλλος, sive ἀπὸ περὶ μὲν τούτων ἀρχόντως εἴρηται, vel perinde loquutum esse ac si hæc præcessissent, suspicor. *Steph.* *b* Φητιάλων *Vat.* Pro Φητιάλεις legitur apud *Suidam* Φητιαλεῖς. *Sylb.* *c* Si malis ἱερώμενοι à themate ἱερόω, non refragabor. attamen & alteram lectionem ferri posse, docebunt te notæ nostræ in *Pausaniam* 398, 37. *Sylb.* *d* Ἐκιλλέων *Vat.* Ἐκιλλῶν rectius scribendum esse monuit *Sylb.* Αἰκιλλῶν malit *Cluverius.* Αἰκιτιλλῶν *Portus.* quo modo apud *Ptolemæum.* *e* Εἰ βούλοιτο *Vat.* Similiter legisse visus est *Lapus*, dum vertit *conflictus autem ipsum Numâ, cum indictharus esset bellum Fidenatibus, latrocinüs ab eis & excursionibus in agrum Romanorum factis; scireque prius vellet, utrum secum illi convenire sine bello vellent.* *f* Οἱ τῶν ἀνδρῶν *Vat.* *g* Ἦσαν φανῇ *Vat.* *h* Μηδιμοῦς suspicor legendum, licet *Sylburgius* μοῦς pro τοὺς positum putet. *Portus.* *i* Forsan legendum ἐπιμηνίδα γε ὄντες. *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Portus*: verbaque sic construenda esse docet, ὁμοίως δὲ κἂν τινες ἀδικεῖσθαι τὰ δίκαια αἰτῶσι, λέγοντες ἀδικεῖσθαι ὑπὸ Ῥωμαίων. *k* Malim τὰ τε. *Sylb.* *l* Οτι τὴν *Vat.*

132 πολλὴν φροντίδα τῶν ὁσίων καὶ δικαίων γινόμενα· τοιαῦτα παρέλαβον. εἰς μὲν οὖν τῶν εἰρηνοδικῶν, ὃν οἱ λοιποὶ προκρίνειαν, κεκοσμημένος ἐσθῆτι καὶ φορήμασιν ἱεροῖς, ἵνα ἀφανὴς ᾖ παρὰ τοὺς ἄλλους, εἰς τὴν τῶν ἀδικούντων προσίοι πόλιν· ὑπισχνεῖται δὲ τοῖς θείοις, τόν τε Δία καὶ τοὺς ἄλλους ἐπικαλεῖται θεούς, μαρτυρόμενος ὅτι δίκας αὐτῶν ἥκει λήψων τοῦ Ρωμαίων πόλεως· ἔπειτα ὁμόσας ὅτι πρὸς ἀδικοῦσαν ἔρχεται πόλιν, καὶ ἀρὰς τὰς μεγίστας εἰ ψεύδοιτο ἐπευξάμενος ἑαυτῷ τε καὶ τῇ πόλει, τότε σὺν τοῖς ἄλλοις τὸν ὅρον· ἔπειτα ὅτῳ πρώτῳ προσπέσοι, τοῦτον ὑπομαρτυρόμενος, εἴτε τῶν ἀγροίκων εἴτε τῶν πολιτικῶν εἴη, καὶ ταῖς αὐταῖς προφάσεις ἀρὰς, πρὸς τὴν πόλιν ᾔρχετο· κἄπειτα πρὶν εἰς τὴν πόλιν παρελθεῖν, τὴν πυλωρὸν ἢ τὸν πρῶτον ἀπαντήσαντα ἐν ταῖς πύλαις τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπομαρτυρόμενος, εἰς τὴν ἀγορὰν προήει· ἐκεῖ δὲ καθεζόμενος, τοῖς σὺν τέλει προσῶν ἥκοι διελέγετο, παντα χῇ τούς τε ὅρκους καὶ τὰς ἀρὰς προσγράφων. εἰ μὲν οὖν ὑπέχοιεν τὰς δίκας, προσδιδόντες τοὺς ἐν ταῖς αἰτίαις, ἀπῄει τοὺς ἄνδρας ἀπάγων φίλος τε ἤδη γεγονὼς καὶ προσφίλων· εἰ δὲ χρόνον εἰς βουλὴν αἰτήσαιντο, δέκα διοῦς ἡμέρας παρεμένων πάλιν, καὶ μέχρι [b] τῆς αἰτήσεως ἀνεδέχετο. διελθουσῶν δὲ τῶν τεσσάκοντα ἡμερῶν, εἰ μὴ παρεῖχεν αὐτῷ τὰ δίκαια ἡ πόλις, ὑπικαλεσάμενος τούς τε οὐρανίους καὶ καταχθονίους θεοὺς ἀπῄει, [c] τοσοῦτον μόνον εἰπὼν ὅτι βουλεύσει περὶ αὐτῶν ἡ Ρωμαίων πόλις ἐφ' ἡσυχίας. καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέφαινεν εἰς τὴν βουλὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις εἰρηνοδίκαις προσγενόμενος, ὅτι πέπρακται πᾶν αὐτοῖς ὅσον ἦν ὅσιον ἐκ τῶν ἱερῶν νόμων· καὶ εἰ βούλοιντο ψηφίζεσθαι πόλεμον, ᾠδὲν ἔσται τὸ [d] κωλῦσον ἀπὸ θεῶν. εἰ δέ τι μὴ γένοιτο τούτων, οὔτε ἡ βουλὴ κυρία ἦν ὑπιψηφίζεσθαι πόλεμον, οὔτε ὁ δῆμος. περὶ μὲν οὖν τῶν εἰρηνοδικῶν τοσαῦτα παρελάβομεν.

Τελευταίαν δ' ἐν τῇ Νομᾶ [e] προτάξεως μεμισμὸς ἐπὶ τῶν ἱερῶν, ὃν ἔλαχον οἱ περὶ μείζονα προτὴν Ρωμαίοις ἱερατείαν καὶ ἐξουσίαν ἔχοντες. ὅτοι χρὴ μὲν [f] τὴν αὐτῶν προσηγορίαν ἐφ' ἑνὸς τῶν ἔργων ὁ προσπίπτουσιν, ὑπισχνούμενοι τὴν ξυλίνην γέφυραν, Πονπίφικες προσαγορεύονται· εἰσὶ δὲ τῶν μεγίστων προσταμάτων κύριοι. καὶ γὰρ δικάζουσιν ὅτοι τὰς ἱερὰς δίκας ἁπάσας ἰδιώταις τε καὶ ἄρχουσι καὶ λειτουργοῖς θεῶν· καὶ νομοθετοῦσιν ὅσα τῶν ἱερῶν ἄγραφα ὄντα καὶ ἀνέκφιστα, κείνοντες ἃ ἂν ὑπιτήδεια τυγχάνειν αὐτοῖς φανείη νόμων τε καὶ ἐθισμῶν· τάς τε ἀρχὰς ἁπάσας ὅσας [g] θυσία τε καὶ θεραπεία θεῶν ἀνάκειται, καὶ τοὺς ἱερεῖς ἅπαντας ἐξετάζουσιν· ἐπιτρέπεται τε αὐτοῖς καὶ λειτουργοὺς, οἷς χρῶνται πρὸς τὰ ἱερά, ὅτοι φυλάττουσι μηδὲν ἐξαμαρτάνειν περὶ
133 τοὺς ἱεροὺς νόμους· τοῖς τε ἰδιώταις ὁπόσοι μὴ ἴσασι τοὺς περὶ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια σεβασμοὺς, ἐξηγηταὶ γίνονται καὶ [h] προφῆται· καὶ εἴ τινας [i] ἀλόντας μὴ πειθομένους τοῖς ὑπ' αὐτῶν, ζημιοῦσι πρὸς ἕκαστον χρῆμα ὁρῶντες·

magna & pietatis & juſtitiæ cura fiunt) hæc accepi. Unus ex fetialibus, quem reliqui delegerint, ornatus veſte & ſacris inſignibus, ut præter cæteros ſit conſpicuus, ad urbem eorum qui fecerunt injuriam venit, & in ipſis eorum finibus ſtans, & Jovem cæteroſque deos invocans, teſtatur ſe venire ut pro populo Romano pœnas repetat. Deinde, poſtquam juravit, ſe ad civitatem venire, quæ populo Romano fecit injuriam, poſtquam etiam graviſſimas imprecationes ſibi & civitati ſuæ imprecatus eſt, ſiquid mentiatur; tum demum fines ingreditur: deinde in quem primum incidit, ſive ille ruſticus ſive urbanus ſit, eum teſtatus & iiſdem exſecrationibus adhibitis urbem petit; atque antequam eam ingrediatur, portarum cuſtodem, vel eum qui primus ad portas ſibi occurrit, eodem modo teſtatus in forum progreditur; atque ibi gradum ſiſtens, magiſtratibus ſui adventus cauſſam aperit, ſemper jusjurandum & imprecationes adjiciens. Quod ſi illi judicium ſubeant, & fontes dedant, tunc illos abducens, amicus ab amicis diſcedit: quod ſi tempus ad deliberandum petant, conceſſis decem diebus eo redit, & quamdiu illi petunt, ipſe eorum poſtulata admittit. ſed triginta diebus elapſis, niſi civitas ea jus ſuum ipſi tribuat, obteſtatus & ſuperos & inferos deos, & illud tantum addens, populum Romanum de illis per otium deliberaturum, diſcedit. Poſtea reverſus cum reliquis fetialibus ad ſenatum, refert à ſe peractum quicquid ex ſacratis legibus fas eſt; & ſi bellum decernere velint, per deos illis licere. Quod ſi nihil horum factum fuerit, neque in ſenatus neque in populi poteſtate eſt bellum decernere. De fetialibus igitur hæc accepimus. *Numa Pompilius Rex.* REX II.

¶ Ultima vero Numæ inſtitutorum pars continebat ſacra, quæ ſortiti erant ii qui apud Romanos ſummum ſacerdotium & ſummam poteſtatem habent. Iſti eorum lingua ab uno opere quod faciunt, à reficiendo ligneo ponte, Pontifices appellantur. Res autem maximi momenti ſunt penes eos. Etenim hi cognoſcunt de omnibus cauſſis ad ſacra pertinentibus, & inter privatos, & magiſtratus, & deorum miniſtros. Et leges ferunt de ſacris quæ non ſunt ſcripta, aut quæ moribus non ſunt recepta; & ipſimet arbitratu ſuo leges & conſuetudines eligunt, quas omnium optimas judicarint. Et omnes magiſtratus, quorum curæ ſacrificia & deorum cultus eſt commiſſus, & omnes ſacerdotes examinant. Iſti etiam cavent, ne quid eorum famuli & miniſtri, quorum opera in ſacris utuntur, contra ſacratas leges admittant; privatiſque hominibus, qui deorum vel geniorum cultum ignorant, ſunt enarratores & interpretes; & ſi quos animadvertant ſuis mandatis non parere, pro cujuſque delicti magnitudine eos mulctant; ipſique LXXIII. *Pontifices.*

a Τῇ Ῥώμῃ *Vat.* & *Lapi Cod.* *b* Τείτης αἰτήσεως *Vat.* atque ita legendum eſſe placuit *Sylburgio* & *Caſaubono*. Ternarii enim numeri mentionem hîc deſiderari ſatis indicant quæ ſequuntur, & quæ habet *Livius* l. 1. c. 32. *c* Τοσοῦτο *Vat.* *d* Καλύον *Vat.* *e* Διατάξεως *Vat.* *f* Τὴν ἰωυτῶν *Vat.* g Non ſolum θυσία ſcribendum, ſed etiam ἄλλη inter καὶ & θεραπεία interjiciendum exiſtimo, aut potius ſubintelligendum, cum hujuſmodi ellipſis *Dionyſio* familiaris ſit. *Steph.* Θυσία τις ἡ θεραπεία in *Cod. Vat.* atque ita *Lapus*, dum vertit, *magiſtratuſque iſti omnes, quibus aliquod ſacrificium, ſive cultus deorum aliquis eſt attributus.* *h* Vel ὑποφῆται ſcripſit, vel huic vocabulo ἀποφῆται illius ſignificationem hoc loco dedit. *Steph.* *i* Ἁλόντο *Vat.*

a Ἐκλεί-

Numa Pompilius Rom. REX II.

ipsique nulli judicio nullique mulctæ sunt obnoxii, neque senatui neque populo rationem reddunt. Hos igitur sacerdotes, sive quis vocarit * ἱεροδιδασκάλους, sive ἱερονόμους, sive ἱεροφύλακας, sive (ut nos censemus) ἱεροφάντας, à vero non aberrabit. Defuncto autem aliquo eorum, in ejus locum sufficitur alius, non à populo delectus, sed ab illis ipsis, qui omnium civium maxime idoneus visus fuerit: qui autem probatus fuerit, ita demum sacerdotium accipit, si fausta auguria illi contigerint. Leges igitur quas Numa de rebus divinis tulit, & quas divisit pro sacrorum ordinibus, unde factum est ut civitas pietatem studiosius coleret, præter alias minores hæ maximæ & clarissimæ sunt.

LXXIV. ¶ Quæ vero ad frugalitatem & temperantiam uniuscujusque vitam ducunt, & impellunt ad studium justitiæ civium concordiam *alentis &* conservantis, plurima sunt, partim legibus scriptis comprehensa, partim sine scriptis, quæ in morem longo usu & exercitatione abierunt. De quibus omnibus dicere valde difficile esset: sed satis erit hæc duo maxime memorabilia afferre, ut & de cæteris conjectura fieri possit. Ut enim unusquisque sua sorte contentus esset, nec res alienas appeteret, cavit lege de terminandis prædiis lata. Quum enim jussisset unumquemque suum agrum circumscribere, & lapides in finibus ponere, lapides illos Jovi Terminali sacros esse voluit; jussitque omnes die stato, quotannis in eum locum convenientes, illis sacrificia facere, die festo cum primis nobili in deorum etiam Terminalium honorem sacrato. Romani hunc à terminis Terminalia vocant, & fines, quos τέρμονας appellamus, ipsi facta unius literæ mutatione, nostram linguam imitantes, *terminos* appellant. Si quis vero sustulisset, aut suo loco movisset terminos, eum qui tale quid patrare ausus fuisset, huic deo sacrum esse sanxit, ut cuilibet impune eum interficere, tanquam sacrilegum, liceret, & purus ab eo piaculo esset. Hoc autem jus non solum in privatis agris constituit, sed etiam in publicis, illos quoque terminis complexus, ut etiam populi Romani agrum à vicino, & publicum à privato dii Terminales discernerent. hoc usque ad nostram ætatem Romani servant illius seculi monumentum, idque sanctitatis tantum gratia. Nam existimant ipsos terminos esse deos, & ipsis etiam nunc sacrificant, nullam quidem rem animatam (nefas enim lapides cruentare) sed liba cerealia, & quasdam alias frugum primitias. Oportet

Termini.

εἰσί τε ἀνυπεύθυνοι πάσης δίκης τε καὶ ζημίας, ὅτε βουλῇ λόγον ἀποδιδόντες ὅτε δήμῳ. τοιοῦτον τὸ ἱερέων τῶνδε, εἴτε βούλεταί τις αὐτὸς ἱεροδιδασκάλους καλεῖν, εἴτε ἱερονόμους, εἴτε ἱεροφύλακας, εἴτε, ὡς ἡμεῖς ἀξιοῦμεν, ἱεροφάντας, οὐκ ἁμαρτήσεται τἀληθοῦς. [a] ἀλιπόντος δέ τινος αὐτῶν τὸν βίον, ἕτερος εἰς τὸν ἐκείνου [b] καθίσταται τόπον, οὐκ ἐκ τοῦ δήμου αἱρεθείς, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, ὃς ἂν ὀφθῇ διαφερόντως [c] εἰ εὐδοκεῖ τῇ πολιτείᾳ. τὸν δοκιμασθέντα δὲ τὴν ἱερατείαν ὁ δοκιμασθεὶς, [d] ἐὰν εὐόρνιθες τύχωσιν οἰωνοὶ γενόμενοι. τὰ μὲν δὴ [e] περὶ τὰ θεῖα νομοθετηθέντα ἐκ τοῦ Νομᾶ, καὶ διαιρεθέντα κατὰ τὰς συμμορίας τῶν ἱερῶν, ἐξ ὧν εὐσεβεστέραν συνέβη γενέσθαι τὴν πόλιν, περὶ τοῖς ἄλλοις ἐλάττοσι τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα τούτων ἦν.

Τὰ δ' εἰς εὐτέλειάν τε καὶ σωφροσύνην ἄγοντα ἑκάστου βίον, καὶ εἰς ἐπιθυμίαν καταστήσαντα τῆς φυλαττούσης ὁμονοίᾳ τὴν πόλιν δικαιοσύνης, πλεῖστα ὅσα, τὰ μὲν ἐγγεγραμμένα νόμοις, τὰ δ' ἔξω γεγραφῆς εἰς ἐπιτηδεύσεις ἀχθέντα καὶ συνασκήσεις χρόνου· ὥστε ὧν ἁπάντων μὲν παλὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν, ἀρκέσει δὲ δύο τὰ μεγίστης μνήμης τυγχάνοντα, τεκμήρια καὶ τῶν ἄλλων γενέσθαι τὸ μὲν αὐταρκείας, καὶ τοῦ μηδένα τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν, ἡ περὶ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν κτήσεων νομοθεσία. κελεύσας γὰρ ἑκάστῳ περιγράψαι τὴν ἑαυτοῦ κτῆσιν, καὶ στῆσαι λίθους ἐπὶ τοῖς ὅροις, ἱεροὺς ἀπέδειξεν [f] ὁρίου Διὸς τοὺς λίθους, καὶ θυσίας ἔταξεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν ἅπασαις ἡμέρᾳ τακτῇ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὸν τόπον συνερχομένους, ἑορτὴν ἀγούσας πάνυ τιμίαν καὶ τῶν θείων θεῶν καταστάσιμον. τοῦτον Ῥωμαῖοι Τερμινάλια καλοῦσιν, ἀπὸ τῶν τερμόνων, καὶ τοὺς ὅρους αὐτοὺς, ἐνὸς γράμματος ἐξ ἑκατέρου τὴν ἡμετέραν ἀφέλκοντες, [g] τέρμονας προσαγορεύουσιν. [h] εἰ δέ τις ἀφανίσειέν ἢ μετατιθείη τοὺς ὅρους, ἱερὸν ἀνομοθέτησεν εἶναι τοῦ θεοῦ τῶν τοιούτων τι ἀφαιρεθέντα, ἵνα τῷ βουλομένῳ κτείνειν αὐτὸν ὡς ἱερόσυλον ἡ τε ἀσφάλεια καὶ τὸ καθαρὸν μιάσματος εἶεν παρῇ. τοῦτο δ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν κατεστήσατο μόνον κτήσεων τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων, ὅρους καὶ ἐκείνοις προσβαλών, ἵνα καὶ τὰ Ῥωμαίων χωρία ἀπὸ τῆς ἀσυγκύτου ὅριοι ἀφαιρῶσι θεοὶ, καὶ τὰ κοινὰ ἀπὸ τῆς ἰδίας. τοῦτο μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων φυλάττουσι Ῥωμαῖοι, [i] τοῦ χρόνου μνημεῖα τῆς ὁσίας αὐτῆς ἕνεκα. θεοὺς τε γὰρ ἡγοῦνται τοὺς τέρμονας, καὶ θύουσιν αὐτοῖς ἔτι, τῶν μὲν ἐμψύχων οὐθέν· ὃ γὰρ ὅσιον αἱμάσσειν τοὺς λίθους· πελάνους δὲ καὶ ἄλλας τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς. ἐχρῆν δὲ

134

a Ἐκλείποντος *Vat.* b Καθίσταται *Vat.* c Εἴνεκ' ἀρχῆς *Vat.* d Ἐὰν εὐόρνιθες αὐτῷ τύχωσιν *Vat.* e Περὶ τὸ θεῖον *Vat.* f Jovis Ὁρίου mentionem facit *Plato* l. 8. Legum, ut & *Pollux* l. 9. aliorum etiam numinum tutelæ terminos agrarios adscribebant veteres: nam & Ὁρίου Apollinis meminit *Pausanias* in Corinthiacis. Vide *Patini* Fam. Rom. p. 52. g Si Latini TERMINOS (ut habent interpretes) dicunt pro eo quod Græci ΤΕΡΜΟΝΑΣ, quis non videt majorem apud Latinos quam unius literæ esse mutationem? Ego quidem *Dionysium* non ad TERMINI sed ad TERMINES (unde factum postea fuerit TERMINI) respicere existimo. nam TERMINES vel accusandi casu TERMINAS unica differre à Græca voce litera videmus. *Steph.* Vide *Goësium* in *Rei Agrariæ Auctores.* h Verba legis hujus sic citat *Lipsius* in lib. de *Regiis legibus*: SI TERMINUM EXARASTIT, IPSIUS ET BOVES SACREI SUNTO. *Sylb.* i Post μνημεῖα seu μνημεῖον inserenda videtur copulativa καὶ ut sensus sit; *hoc observatum fuisse non modo ut prisci temporis monumentum, sed etiam ut religioni à majoribus traditæ satisfieret.* nisi forte aliud hîc subest mendum. *Sylb.* Illud Ἱ χρόνου μνημεῖα corruptum esse suspicor: saltem enim Ἱ πάλαι χρόνου vel ἐκείνου τοῦ χρόνου dicendum videtur. Credo tamen ex depravata voce τερμινάλια vulgatam lectionem ortam esse. nam hoc voluisse videtur *Dionysius*; Romanos etiam sua ætate, si non aliud, saltem *Terminalia* celebrare in honorem *Termini*, ὅσιος (ait) αὐτῆς ἕνεκα, i. e. *dicis tantum caussa. Cas.* * Ἱεροδιδασκάλους sacrorum doctores, ἱερονόμους sacrorum administratores, ἱεροφύλακας sacrorum custodes, ἱεροφάντας sacrorum interpretes. *Port.*

a Cor-

δὲ καὶ τὸ ἔργον ἔπι φυλάττειν [a] αὐτὸ, ὃ χάριν θεὸς [b] ὁρόμισαν τὰς τέρμονας ὀνομάσαι, ἰκανυμένας τοῖς ἑαυτῶν κτήμασι, τῶν δ' ἀλλοτρίων μήτε βίᾳ σφετιζομένας μηδέν, μήτε δόλῳ. νῦν δ' οὐχ ὡς ἄμεινον, οὐδ' ὡς [c] πεφύκοτι παρέδοσαν, ὀλίζοί τινες ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων τὰ οἰκεῖα, ἀλλ' ἔστιν αὐτοῖς ὅρος τῶν κτήσεων οὐχ ὁ νόμος, ἀλλ' ἡ πάντων ἐπιθυμία, πρᾶγμα οὐ καλόν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἑτέροις παρείμεν σκοπεῖν. Ὁ δὲ Νομᾶς εἰς μὲν εὐτέλειαν καὶ σωφροσύνην ἀφ' τοιούτων [d] συνέστησε νόμων τὴν πόλιν. [e] εἰς δὲ τὴν περὶ τὰ συμβόλαια δικαιοσύνην [f] ὑπηγάγετο, πρᾶγμα ἐξευρὼν ἠγνοημένον ὑπὸ πάντων τῶν καταστησαμένων τὰς ἐλλογίμους πολιτείας. ὁρῶν γὰρ ὅτι τῶν συμβολαίων τὰ μὲν ἐν φανερῷ καὶ μετὰ μαρτύρων πραττόμενα ἡ τῶν συνόντων αἰδὼς φυλάττει, καὶ ὀλίγοι τινές εἰσιν [g] περὶ ζητα ἀδικοῦντες· τὰ δὲ ἀμάρτυρα, πολλῷ πλείω τῶν ἑτέρων ὄντα, μίαν ἔχει φυλακὴν τὴν τῶν [h] συμβαλλόντων πίστιν, περὶ ζητίαν ἦγετο δεῖν ἀσυλίαν παντὸς ἄλλα μάλιστα, καὶ ποιῆσαι θείων σεβασμῶν ἀξίαν. Δίκην μὲν γὰρ καὶ Θέμιν καὶ Νέμεσιν καὶ τὰς καλουμένας παρ' Ἕλλησιν Ἐρινύας, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια, ὑπὸ τῶν πρότερον ἐπιχρώντως ἐκτεθειῶσθαί τε καὶ καθωσιῶσθαι ἐνόμισε· πίστιν δὲ, ἧς οὔτε μεῖζον οὔτε ἱερώτερον πάθος [i] ἀνθρώποις ὄδεν, οὔπω σεβασμῶν τυγχάνειν, οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς τῶν πόλεων πράγμασιν, οὔτ' ἐν τοῖς ἰδίοις. ζητα δὲ ἀφιονθεὶς, πρῶτος ἀνθρώπων ἱερὸν ἱδρύσατο Πίστεως δημοσίας, καὶ θυσίας αὐτῇ κατεστήσατο· καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, δημοτελεῖς. ἔμελλε δὲ ἄρα σὺν χρόνῳ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἦθος πιστὸν καὶ βέβαιον πρὸς ἀνθρώπους γενόμενον τοιούτους [k] ἀπεργάσεσθαι καὶ τὰς τῶν ἰδιωτῶν τρόπους. ὅτῳ γε οὖν σεβαστόν τι πρᾶγμα καὶ ἀμίαντον [l] νενόμισται τὸ πιστὸν, ὥστε ὅρκον τε μέγιστον γενέσθαι τὴν ἰδίαν ἑκάστῳ πίστιν, καὶ μαρτυρίας συμπάσης [m] ἰσχυρότερον· καὶ ὁπότε ὑπὲρ ἀμαρτύρου συναλλάγματος ἀμφίλογόν τι γένοιτο ἐνὶ πρὸς ἕνα, ἡ διαιροῦσα τὸ νεῖκος καὶ πρωτεύουσα χωρεῖν οὐκ ἐῶσα τὰς φιλονεικίας, ἡ [n] πατέρα τῶν διαδικαζομένων αὐτῶν πίστις ἦν· αἵ τε ἀρχαὶ καὶ τὰ δικαστήρια τὰ πλεῖστα τῶν ἀμφισβητημάτων τοῖς ὑπὲρ πίστεως ὅρκοις δίκτων. ζητα μὲν δὴ σωφροσύνης πρόκλησις καὶ δικαιοσύνης ἀναγκαστήρια, ὑπὸ Νομᾶ τότε ἐξευρεθέντα, κοσμιωτέραν οἰκίας τε κράτιστα οἰκουμένης τῆς Ῥωμαίων πολιτείαν ἀπειργάσατο.

Numa Pompilius Rom. REX II.

LXXV.

Fides publica.

Α δὲ μέλλω νῦν λέγειν ὀπιμελῆ τε αὐτὸν ἀπέδωκε τῶν ἀναγκαίων, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐργάτην. εἰθισμένον γὰρ ὁ ἀνὴρ ὅπι πόλιν, τὴν μέλλουσαν ἀκριβῶς τὰ δίκαια καὶ μετρίως ἐν τῷ σώφρονι βίῳ, τῶν ἀναγκαίων δεῖ χορηγίας εὐπορεῖν, διεῖλε τὸν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς κεκλημένους

LXXVI.

autem eos etiam nunc ſervare rem ipſam, cujus cauſſa exiſtimarunt Terminos vocandos eſſe deos, contentos ſuis poſſeſſionibus, neque quicquam alienum vel vi vel dolo intervertere & ſibi vendicare. * Jam vero neque recte neque more majorum quidam res ſuas ab alienis diſterminant, non lege ſed rerum omnium cupiditate poſſeſſiones finiente, quod eſt indecorum: ſed hæc aliis conſidèranda relinquimus. ¶ Numa igitur ad frugalitatem & temperantiam exercendam cives ſuos his legibus propenſiores reddidit: ut vero in contractibus id quod æquum eſt ſequerentur adduxit, rem excogitando, ab omnibus, qui celebres rerumpublicarum formas ante inſtituerant, ignoratam. Videns enim contractus eos qui palam & teſtibus adhibitis fierent, præſentium ob reverentiam ſervari, & à perpaucis quibuſdam violari: eos vero qui ſine teſtibus fierent (quorum longe major eſt numerus quam aliorum) ſola contrahentium fide cuſtodiri, huic præcipue præter cætera omnia ſtrenuam operam dandam, hancque divinis honoribus dignandam cenſuit. Nam Juſtitiam, & Themin, & Nemeſin, & eas quæ à Græcis vocantur Erinnyes, & quæcunque *numina* his ſunt ſimilia, à majoribus ſatis amplos honores & cultum conſequuta exiſtimavit: ſed fidem, qua apud mortales nulla res eſt aut major aut ſanctior, *animadvertit*, nullos dum cultus vel apud reſpublicas vel apud privatos homines conſequutam. Hæc igitur cogitans primus omnium mortalium templum Fidei publicæ erexit *dicavitque*, eique ſacrificia inſtituit, ut & aliis diis, quæ publico ſumptu fiebant. Nam publica civitatis fides & conſtantia erga homines temporis progreſſu privatorum quoque mores tales erat redditura. Fides autem res adeo veneranda & non violanda habebatur, ut ſua cuique fides maximum eſſet jusjurandum, vel omni teſtimonio longe validius: & quoties de contractu ſine teſtibus facto inter aliquos aliquid controverſiæ ortum fuiſſet, ipſa fides alterius partis diſceptantium litem dirimebat, neque ulterius contentionem progredi patiebatur: & magiſtratus & judices maximam controverſiarum partem fidei jurejurando interpoſito dirimebant. Atque hæc ea ſunt quæ Numa, ut homines ad temperantiam adhortaretur ac impelleret & ad juſtitiam cogeret, tunc excogitavit: quibus meliorem ordinem in republica Romana conſtituit, quam qui eſſe poſſet in domo optime adminiſtrata.

¶ Sed quæ mox ſum dicturus effecerunt ut ea in rebus neceſſariis eſſet diligens, utque faceret ea quæ bona ſunt. Quum * enim vir ille videret civitatem, quæ eſſet juſtitiam amatura & vitæ temperantiam conſtanter cultura, oportere rebus ad victum neceſſariis abundare, diviſit totum agrum in eos qui pagi

a Corrupte in *Ed. Steph.* ἀπ' ου, & in *Cod. Rom.* φυλάττειν ἀποτιάσου χάριν, & in *Codd. Ven. & Vat.* φυλάττειν ἀπ' αὐτῆ ὃ χάριν. *Cantirus* malit αὐτὸς, teſte *Sylb.* Senſus (inquit *Port.*) videtur poſtulare αὐτὸς ὅτι χάριν, vel ſaltem ὅτι χάριν θεὸς ὠόμισαν. b Δᾶν ſubintelligendum eſſe cenſet *Portus.* c Οἱ πεφύκοτι *Vat.* quod maluit *Sylb.* d Συνίστιλε *Vat.* quod & placuit *Stephano.* e Εἰς τι τὸν legiſſe viſus eſt *Portus*, & comma pro puncto poſuiſſe, dum vertit *effecitque ut in contr.* &c. f Ὑπήγαγε *Vat.* g Περὶ τι τοιαῦτα *Vat.* h Συμβαλλόντων *Vat.* i Ἐν ἀνθρώποις *Vat.* k Ἀπεργάσασθαι *Vat.* l Ἐνομίσθη *Vat.* m Ἰσχυροτέρων *Vat.* n Rectius proculdubio πατέρα. *Sylb.* Conjecturam hanc firmat *Cod. Vat.* o Πόλιν *Vat.* * Nunc autem non ut erat melius, neque ut majores tradidere &c. *Lapus.* † Rectius, ſi dicamus; *cum enim ille animadverteret ad ſtudium æquitatis & frugalitatis in civitate conſervandum, copia rerum ad victum neceſſariarum opus eſſe, diviſit* &c. *Portus.*

Numæ Pompilius Rom. REX II. *Pagi, & Pagorum magistri.*

pagi vocantur, & singulis pagis singulos præfectos præfecit, qui essent portionis sibi commissæ inspectores & circuitores. Isti enim frequenter circumibant agros tam bene quam male cultos, eosque in tabellis notatos ad regem deferebant. Ille vero diligentes agricolas collaudatos summa comitate excipiebat; at segnes colonos objurgatione atque etiam mulcta castigatos ad agros melius colendos accendebat. Qui enim bellorum erant immunes & qui ab omnibus negotiis urbanis penitus vacabant, quum otii & ignaviæ pœnas cum dedecore darent, omnes facti sunt *agricolæ; & terræ divitias, quæ omnium sunt justissimæ, militari & incerta rerum affluentia jucundiores esse judicarunt. Atque

Numæ laus.

inde factum est ut Numam subditi charum haberent, & ipsi finitimi populi æmularentur, & posteritas celebraret. Siquidem ejus opera & industria neque intestina seditio civium concordiam dissolvit, neque bellum externum de præstantissimis illis & maxime admirandis institutis civitatem dimovit. Tantum enim aberat ut vicini populi Romanorum illud otium bellorum immune existimarent occasionem sibi eos invadendi præbere, ut etiam, siquod inter eos bellum conflatum esset, Romanos pacificatores eligerent, & inimicitias Numæ arbitratu dirimendas censerent. Non *igitur* puderet me, si hunc virum inter primos, qui felicitatis ergo celebrantur, recensserem. Nam fuit & genere regio & forma regia præditus, & operam dedit disciplinæ, non ei quæ versatur in verbis inutilibus, sed ei unde pietatem & aliarum virtutum studium edidicit. Dignus autem est habitus qui Romanorum imperium acciperet, quamvis adhuc juvenis esset; ob celebre nomen virtutis, qua erat ornatus, ad regnum ab ipsis accitus; & toto vitæ tempore subditos sibi obsequentissimos habuit: ad extremam etiam ætatem pervenit integer, nullo fortunæ incommodo vexatus; & mortis facillimo genere obiit, senio confectus, ei eodem genio semper favente, quem à principio sortitus fuerat, donec ex hominum conspectu sublatus est. Vixit supra LXXX. annos, XLIII. regnavit, & sobolem reliquit, ut nonnulli scribunt, quatuor filios mares, & unam fœminam: quorum genus adhuc supereſt. Sed (ut Cnæus Gellius tradit) unicam filiam reliquit, unde natus est Ancus Marcius: qui tertiús ab illo fuit rex Romanorum. Eo autem defuncto in tota urbe fuit ingens luctus, eumque populus Romanus funere splendidissimo & monumento maxime insigni decoravit. Hoc autem situm est ultra flumen Tyberim, in Janiculo. Atque hæc quidem de Numa Pompilio accepimus.

Obitus.

πάγους, καὶ κατέστησεν ἐφ' ἑκάστου τῶν πάγων ἄρχοντα ἐπίσκοπόν τε καὶ πρόνοιαν ἔχοντα τῆς ἰδίας μοίρας. ὅτοι γὰρ [a] πρεσβύτατοι ἁμιλλᾶτο, τοὺς εὖ τε καὶ κακῶς ἐφιλοτιμένους τῶν ἀγρῶν [b] ἀπεγράφοντο, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα [c] ὑπέφαινον. ὁ δὲ τοὺς μὲν ἐπιμελεῖς γεωργοὺς ἐπαίνοις τε καὶ φιλανθρωπίαις ἀνελάμβανε· τοὺς δὲ ἀργοὺς γεωργοὺς ὀνείδεσί τε καὶ ζημίαις, ὅτι τὸ θεραπεύειν ἄμεινον τῇ γῇ τῶν πρώτων ἐστί. [d] ἀ γάρ τοι πολέμων τε ἀπαλλαγεῖσι καὶ τῆς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρων ἀρχῆς τε καὶ [e] βλακείας σὺν αἰσχύνῃ [f] πίνοντες δίκας, αὐτουργοὶ πάντες [g] ἐγένοντο, καὶ τὴν ἐκ γῆς πλοῦτον, ἁπάντων ὅτι [h] πλοῦτον δικαιότατον, τὴν στρατιωτικῆς καὶ οὐκ ἐχθρὸς τὸ βέβαιον εὐποιείας γλυκύτερον ἐπῆντο. τῷ δὲ θεῖον ἐκ τούτων φιλεῖσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ζηλοῦσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ὁμοίων, μνημονεύεσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιγινομένων. δι' ὃν ὅτε τάχος ἐμφύλιον πολεμον ἔλυσεν ὁμόνοια, ὅτε πόλεμος ἀλλοεθνὴς ἐκ κρατίστων καὶ θαυμασιωτάτων τὴν πόλιν ἐπιτηδευμάτων ἐκίνησε. τοσοῦτον γὰρ ἀπέχουσιν οἱ θεῖοι τὸν ἀπὸ πολεμον ἡσυχίαν Ρωμαίων ἀφορμὴν τοῦ κατ' αὐτοὺς ἐπιθέσεως ὑπολαβεῖν, ὥστε καὶ εἴ τις αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συνέχει πόλεμος ἀμφιλαφεστέρας ἐποιοῦντο Ρωμαίους, [k] καὶ ὅτι ἀμείτῃ τῇ Νομᾶ τὰς ἔχθρας ἀμαλύνει ἠξίουν. [l] τοῦτον οὐκ ἂν αἰσχυνθείην ἐγὼ τὸν ἄνδρα τοῦ ἐπ' εὐδαιμονίᾳ ἀμφισβητεῖσθαι ἐν τοῖς πρώτοις καταριθμεῖν. γένους τε γὰρ ἦν βασιλείου, [m] μορφῆς τε ἀπέλαυσε βασιλικῆς, παιδείαν τε ἐς τὸ [n] λόγον ἄχρηστον ἤσκησεν, ἀλλ' ἐξ ἧς εὐσεβεῖν ἔμαθε καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτήδευσεν ἀρετάς. ἡγεμονίαν δὲ τὴν Ρωμαίων προσλαβεῖν ἠξιώθη νέος ὤν, κτῆμα κλεινὸν ἀρετῆς ἐκ τῶν αὐτῶν ἐπικλῆσις ἀχθείς, καὶ διετέλεσε πειθομένοις ἅπαντα τὸν βίον τοῖς ἀρχομένοις χρώμενος. ἡλικίας δ' ὅπως μήκιστον ἤλασεν ὁλόκληρος, ὅθεν ἐκ τῆς τύχης κακωθείς, καὶ θανάτων τὸν ῥᾷστον ἐτελεύτησεν, ὑπὸ γήρως μαρανθείς, ὁμοίως πρόσφορον μείναντος αὐτῷ συγκληρωθέντος ἐξ ἀρχῆς δαίμονος, ἕως ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη. βιώσας μὲν ὑπὲρ ὀγδοήκοντα ἔτη, βασιλεύσας δὲ τρία καὶ τεσσαράκοντα. 136 γενεὰν δὲ καταλιπὼν, ὡς μὲν οἱ πλείους γεγράφασιν, υἱοὺς τέτταρας καὶ θυγατέρα μίαν, ὧν ἐπισώζεται τὰ γένη· ὡς δὲ Γέλλιος Γναῖος ἱστορεῖ, θυγατέρα μόνην, ἐξ ἧς ἐγένετο Ἄγκος Μάρκιος, ὁ τρίτος ἀπ' ἐκείνου γενόμενος Ρωμαίων βασιλεύς. [o] τελευτήσαντος δ' αὐτοῦ πένθος μέγα πρόσθετο ἡ πόλις, καὶ ταφὰς ἐποήσατο λαμπροτάτας. κεῖται δ' ἐν [p] Ἰανικύλῳ πέραν τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ. καὶ τὰ μὲν περὶ Πομπιλίου Νομᾶ τοσαῦτα παρελάβομεν.

a Πρεσβύτατος male in *Ed. Steph.* b Ὑπεγράφοντο *Vat.* c Ἀπέφαινον *Vat.* d Τοιγάρτοι *Vat.* atque ita infra p. 134. v. 2. e Βλακείας *Vat.* f Τείνοντες *Vat.* g Ἐγίνοντο *Vat.* h Πλάστων *Vat.* Πλῶτον ferri potest. Si tamen partitive malis πλάστων, ut v. 34. ζημίαν τὸ ῥᾷστον, non reclamabo. *Sylb.* i Τῷ δὲ Νόμᾳ πρέπον *Vat.* k Pulchrius scribendum esse & scriptum fuisse dico, τῇ ἐπὶ Ἀμαντίῃ Νομᾷ τὰς ἔχθρας ἀμαλύνειν ἠξίουν, eodem sc. modo quo dicitur ἐπὶ δικαιοσύνῃ. Utitur autem & alibi hoc nomine Ἀμαντίνης. *Steph.* l Post τοῦτον deesse ὄν, vel δή, vel μὲ δή, aut ἄρα, nemo non fatebitur. *Sylb.* & *Steph.* m Καὶ μορφῆς *Vat.* n Repono λόγους, jungens ἄχρηστον cum παιδείαν, contra quam interpretes. *Steph.* o Τελευτήσαντα δ' αὐτὸν *Vat.* p Ἰανικύλῳ *Vat.* * Sive *Liberi coloni*, qui per se & suam ipsorum familiam colebant terram. Vide *Cl. Perizonii* notas ad *Ælianæ* Var. Hist. p. 47. & 739.

a ΔΙΟ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER TERTIUS.

ΤΕΛΕΥΤΗΣΑΝΤΟΣ δὲ [b] Νομᾶ [a] Πομπιλίου, γενομένη πάλιν ἡ βουλὴ τῶν κοινῶν κυρία μένειν ἔγνω ὅτι τῆς αὐτῆς πολιτείας, οὐδὲ τοῦ δήμου γνώμην λαβόντος ἑτέραν, καὶ καθίστησιν ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς ἄρξοντας τοῦ μεσοβασίλειον ἀρχοῦ εἰς ὠρισμένον [c] τινὰ ἀριθμόν· ὑφ' ὧν ἀποδείκνυται βασιλεύς, ὃν ἅπας ὁ δῆμος ἠξίου, Τύλλος [d] Ὁστίλιος, γένους ὢν τοιοῦδε· ἐκ πόλεως [e] Μεδυλλίας, ἣν Ἀλβανοὶ μὲν ἔκτισαν, Ῥωμύλος δὲ κατ' ὀλίγας ἀφ' ἑαυτοῦ Ῥωμαίων ἐποίησεν ἄποικον· ἀνὴρ εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνατός, [f] Ὁστίλιος ὄνομα, μετενεγκάμενος εἰς Ῥώμην τὸν βίον, ἄγεται γυναῖκα ἐκ τῶν Σαβίνων γένους, [g] Ἐρσιλίου θυγατέρα, τὴν ὑφηνοσαμένῃ τοῖς ὁμοεθνέσι πρεσβεῦσαι πρὸς τοὺς πατέρας ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν, ὅτε Σαβῖνοι Ῥωμαίοις ἐπολέμουν, καὶ σὺν ἐλθεῖν εἰς φιλίαν [h] τὴν ἡγεμονίας αἰτιωτάτην γενέσθαι δοκοῦσαν. ὅτος ὁ ἀνὴρ πολλοὺς συνδιενέγκας Ῥωμύλῳ πολέμους, [i] καὶ μεγάλα ἔργα [k] ἀποδειξάμενος, ἐν τοῖς πρὸς Σαβίνους μάχαις ἀποθνήσκει, καταλιπὼν παῖδα μονογενῆ· καὶ θάπτεται πρὸς τῶν βασιλέων ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ, [l] στήλης ἐπιγραφῇ τὴν ἀρετὴν μαρτυρούσης ἀξιωθείς. ἐκ δὲ τοῦ μονογενοῦς παιδὸς, εἰς ἄνδρας ἀφικομένου καὶ γάμον ἐπιφανῆ λαβόντος, υἱὸς γίνεται Τύλλος Ὁστίλιος, ἀνὴρ δραστήριος, ὃς ἀποδείχθη βασιλεὺς ψήφῳ τε πολιτικῇ διενεχθείσῃ περὶ αὐτοῦ καὶ νόμοις, καὶ δαιμονίῳ δι' οἰωνῶν αἰσίων ἐπικυρώσαντος τὰ δόξαντα τῷ δήμῳ. ὅτος δὲ ἦν ἐν ᾧ τὴν ἡγεμονίαν παρέλαβεν, ὁ δεύτερος σταδιοδρόμος τὸν ἑβδόμης καὶ

137 εἰκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα σταδίου [m] Εὐρυβάτης Ἀθη-

DEfuncto Numa Pompilio, quum reipublicæ adminiſtratio ad ſenatum rediiſſet, is eandem civitatis formam ſervare ſtatuit, ne ipſo quidem populo diſſentiente. Quare de ſenioribus certum quendam numerum interregum conſtituit: à quibus totius populi conſenſu & approbatione creatus eſt rex Tullus Hoſtilius: cujus hoc fuit genus. *Tullus Hoſtilius* Ex urbe Medullia, quam Albani condiderant, & Romulus deditione captam Romanorum coloniam fecerat, vir nobilis & opibus pollens, Hoſtilius nomine, quum habitandi cauſſâ Romam migraſſet, duxit uxorem genere Sabinam, Herſilii filiam, quæ ſuis gentilibus auctor fuerat ut pro maritis ſuis ad patres legationem obirent, quo tempore Sabini cum Romanis bellum gerebant, & quæ amicitiæ inter illos duos principatus conciliatæ cauſſa præcipua fuiſſe videbatur. Hic vir quum Romuli ductu multis bellis interfuiſſet, & præclara facinora edidiſſet, *tandem* in prœlio cum Sabinis commiſſo cecidit, relicto filiolo unico: & à regibus ſepultus eſt in maxime conſpicua fori parte, monumento cum inſcriptione ejus virtutem teſtante decoratus. Ex eo autem unico filio, quum ad ætatem virilem perveniſſet & nobilem matronam uxorem duxiſſet, natus eſt Tullus Hoſtilius, vir induſtrius, qui tunc legitimis populi ſuffragiis rex declaratus eſt, diis etiam plebiſcitum per fauſta auſpicia ratum facientibus. Annus autem quo regnum eſt adeptus, fuit ſecundus vigeſimæ ſeptimæ olympiadis, qua in ſtadio vicit Eurybates Athenienſis, archonte

Rom. REX III.

Per. Jul. 4044. *Ante Chr.* 670. *Olymp.* 27 2/3. *Cat.* 82. *V. C. Var.* 84.

a Inſcriptionem in *Lapi* codice aliter conceptam fuiſſe perſuaſum habeo; nam vertit, *Dionyſii Halicarnaſſei Originum ſive Antiquitatum Rom. lib.* III. *comprehendit trium Rom. regum, Tulli Hoſtilii, Anci Martii, ac L. Tarquinii Priſci geſta. Tempus autem res eorum geſtas complectens quatuor & nonaginta anni.* cui ſimile quid habet & *Cod. Vat.* libro ſecundo præſcriptum. *b* Deeſt *Vat.* *c* Τινὰ ἡμερῶν ἀριθμὸν *Vat.* *d* Ὁστίλιος, vel Ὁστίλιος cum *Lapo* & *Latinis* malit *Portus.* *e* Μεδυλλείας *Vat.* *f* Τύλλιος Ὁστίλιος *Vat.* *g* Ερσιλίας (ut videtur) in *Lapi Cod.* Θυγατέρα Ερσιλίας τὴν ὑφηνοσαμένης &c. legendum contendit *Portus.* Lectio vulgata immerito ſuſpecta. nam Herſiliam illam proculdubio intelligit, quæ quondam reliquis captivis auctor fuiſſe dicitur conciliandæ inter parentes & maritos pacis; hanc ait Hoſtilio nupliſſe, quod & *Plutarchus* in *Romulo* non ſemel annotat. Ait vero *Dionyſius* filiam hanc fuiſſe Herſilii: quod quia à *Livio* & *Plutarcho* eſt omiſſum, ideon' ſuſpectus eſſe cuiquam debet iſte locus? *Caſ.* Quod ſequitur (ὅτος ὁ ἀνὴρ &c.) rem extra dubium ponit. *h* Τὰς ἡγεμόνας *Vat.* quam lectionem vel τὰς ἡγεμονίας maluit *Sylb.* *i* Legi poteſt diverſa paullulum diſtinctione, καὶ μεγάλα ἔργα ἐπιδειξάμενος ἐν τοῖς πρὸς Σαβίνους μάχαις, ἀποθνήσκει καταλιπὼν π. Utrumque lectionem hiſtoria admittit. *Caſ.* *k* Ἀποδειξάμενος *Vat.* *l* Στήλης ἐπὶ γραφῇ male in *Ed. Steph.* *m* Εὐρύστος *Pauſaniæ* in Corinthiacis cap. 24.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

archonte Leoſtrato. Hic ſimulatque regnum eſt adeptus, edito facinore longe omnium præclariſſimo, omnes de plebe mercenarios & egenos ſibi devinxit. Id autem ejuſmodi fuit. Superiores reges agrum eximium habebant magnum & uberem, ex cujus proventibus & diis ſacra faciebant, & res ad victum ſuum neceſſarias abunde habebant; quem Romulus jure belli ademptum iis, qui tunc eum poſſidebant, ſibi parabat: ſed quum ille ſine liberis obiiſſet, Numa Pompilius rex, qui ei ſucceſſit, eo fruebatur. Is autem ager non amplius erat publicus, ſed propria regum ſors *& poſſeſſio* ſemper erat. Tullus igitur permiſit ut hæc poſſeſſio Romanis, quibus nullus ager eſſet, viritim divideretur: afferens patrimonium ſibi & ad ſacra & reliquos domeſticos ſumptus ſufficere. Hac autem liberalitate cives inopes recreavit, effecitque ne aliis amplius ſervirent. Nequis vero expers domicilii eſſet, collem Cælium nuncupatum, muris urbis adjunxit: ubi omnes Romani, quotquot ſine lare erant, adepti quantum loci ſat erat, domos ædificarunt; ibique ipſe ſuas ſedes fixit. Atque hæ quidem ſunt res memoratu dignæ, quas ab illo viro in reipublicæ adminiſtratione domi geſtas ferunt.

Tullus regium agrum pauperibus donat.

Cælium montem urbi addit.

II.

¶ Res vero foris geſtæ multæ & variæ memorantur, de quibus mox dicam, ducto exordio à bello cum Albanis geſto. Diſſidii autem & cognationis diſſolutæ inter has civitates auctor fuit Albanus quidam nomine Cluilius, qui ſummum magiſtratum *apud Albanos* gerebat. Hic ægre ferens Romanorum res ſecundas, & invidiæ impotens, & ingenio arroganti & maligno præditus, diſſidium ac bellum inter hos duos populos excitare decrevit. Sed quum nullam rationem videret, qua Albanis perſuadere poſſet, ut ſibi exercitum contra Romanos ducere permitterent, & neque juſtas neque neceſſarias *belli* cauſſas haberet, tale quiddam comminiſcitur. Albanis omnium pauperrimis & audaciſſimis permiſit ut Romanorum agros popularentur, impunitatem pollicitus; & effecit ut multi quæſtum omni periculo vacantem ſecuti (ſiquidem nihil eorum quæ cepiſſent, metu coacti, erant reſtituturi) totam finitimam regionem latrociniis replerent. hoc autem fecit conſilio non temerario, ut ipſa res docuit. Exiſtimabat enim Romanos rapinas non laturos, ſed ad arma ituros, & ſibi oblatum iri occaſionem eos apud populum criminandi, quaſi priores bellum inferrent: exiſtimabat etiam plurimos felicitatis ſuorum colonorum invidia actos, libenter crimina-

Bellum Albanum.

ναῦ, ἄρχοντος Λευκρήτου. ὅτος ἔργον πάντων [a] μεγαλοφρεπέστερον ἀποδειξάμενος εὐθὺς ἅμα τῷ τοὺς θαλαττεῖν τ' ἀρχεῖν, ἅπαν τὸ δημοτικὸν & δήμου καὶ ἄπορον οἰκεῖον ἔσχεν. ἦν δὲ τοιόνδε· χώραν εἶχον ἐξαίρετον οἱ τοῦ αὐτοῦ βασιλεῖς πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, ἐξ ἧς ἀναιρούμενοι τὰς προσόδους, ἱερά τε θεοῖς ἐπετέλουν καὶ τὰς εἰς τ' ἴδιον βίον ἀφθόνους εἶχον εὐπορίας, ἣν ἐκτήσατο μὲν Ρωμύλος πολέμῳ [b] ποτε καθελόντας, ἀφελόμενος· ἐκείνου δὲ ἄπαιδος ἀποθανόντος, Πομπίλιος Νομᾶς ὁ μετ' ἐκεῖνον βασιλεύσας ἐκαρπᾶτο. ἦν δὲ οὐκ ἔτι δημοσία κτῆσις, ἀλλὰ τ' [c] ἀεὶ βασιλέων κλῆρος. ταύτην ὁ Τύλλος ἐπέτρεψε τοῖς μηδένα κλῆρον ἔχουσι Ρωμαίων κατ' ἄνδρα διανέμασθαι, τὴν πατρῴαν αὐτῷ κτῆσιν ἀρκοῦσαν ἀποφαίνων εἰς τε τὰ ἱερὰ καὶ τὰς οἰκίας δαπάνας. ταύτῃ δὲ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοὺς ἀπόρους τ' πολίτων ἀνέλαβε, παύσας λατρεύοντας τοῖς ἄλλοις. ἵνα δὲ μή οἰκίας ἄμοιρός τις εἴη, προσετείχισε τῇ πόλει τ' χαλκόμμυον Καίλιον λόφον· ἔνθα ὅσοι Ρωμαίων ἦσαν ἀνέστιοι, λαχόντες οἰκοπεδεύσασθαι οἰκίας καὶ αὐτὸς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τ' οἴκησιν ἔσχεν. πολιτικὰ μὲν δὴ ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς [d] ἅρματα προδίδοται λόγου ἄξια.

Πολεμικαὶ δὲ πράξεις πολλαί τε καὶ [e] ἄλλαι μνημονεύονται, ἐφ' ὧν ἔρχομαι λέξων, τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς Αλβανοὺς πολέμου. ἅπαξ δὲ ἐπιβᾶσαι τὰς πόλεις καὶ λῦσαι τὸ συγγενὲς ἀνὴρ Αλβανὸς ἐγένετο [f] Κλοίλιος ὄνομα, τ' μεγίστης ἀρχῆς ἀξιωθείς· ὃς ἀχθόμενος ὅτι τοῖς Ρωμαίων ἀγαθοῖς, καὶ κατέχειν τ' φθόνον μὴ δυνάμενος, φύσει τε αὐθάδης καὶ ὑπομαργότερος ὤν, ἐκπολεμῶσαι τὰς πόλεις ἔγνω πρὸς ἀλλήλας. ἐκ ὁρῶν δὲ ὅπως ἂν πείσῃ τοὺς Αλβανοὺς στρατὸν αὐτῷ κατ' Ρωμαίων ἀγεῖν ὑπερέψαι, μήτε δικαίας ἐχούσης προφάσεις μήτε ἀναγκαίας, [g] μηχανᾶται τοιόνδε τι· τοῖς ἀπορωτάτοις τ' Αλβανῶν καὶ θρασυτάτοις ἐφῆκε λῃστεύειν τοὺς Ρωμαίων ἀγρούς, ἄδειαν ὑποσχόμενος, καὶ πολλοὺς [h] παρεσκεύασεν ἀκίνδυνα κέρδη διώκοντας, ὧν φόβῳ κωλυόμενοι ὑπὸ τοῦ δέους ἀποπίπτεσθαι, ἔμελλον ἐμπλήσας πολέμου λῃστρικοῦ τ' ὅμορον. τοῦτο [i] δὲ πράττει κατ' λογισμὸν οὐκ ἀπεικότα, ὡς τὸ ἔργον ἐμαρτύρησεν· Ρωμαίους μὲν γὰρ οὐκ ἀνέξεσθαι τὰς ἁρπαγὰς ὑποληψόμενον, ἀλλ' ὅτι τὰ ὅπλα χωρήσειν, αὐτῷ δ' ἐξουσίαν ἔσεσθαι κατηγορεῖν αὐτοῦ πρὸς τ' δῆμον ὡς ἀρχόντων πολέμου· [k] ὑποληψόμενον τε τοὺς πλείστους φθονοῦντας τοῖς ἀποίκοις τ' εὐτυχίας, [l] δέξεσθαι τοὺς ἀφηβολέας

[a] ἀσμένως,

[a] Pro μεγαλοπρεπέστερον, quod *Dionyſio* familiare. *Sylb.* [b] Malim τοὺς τότε κατασχόντας. *Sylb.* [c] Vox ἀεὶ ita hîc accipitur, ut quum dicunt *Dio* & alii ὁ ἀεὶ ὕπατος. quem uſum illius vocis ad *Strabonis* lib. primum notavimus. *Caſ.* [d] Nullus dubito quin ἅρμασι vocabulum ſit corruptum: ideoque vel πτάγμασι cum *Sylb.* & *Porto* reponendum, vel ἐγχειρήμασι cum *Stephano.* [e] Pro ἄλλαι ſortaſſe κραταὶ vel μεγάλαι ſcribendum. *Sylb.* & *Port.* Sed pro κραταὶ clamant vel ipſa hujus lectionis veſtigia quæ ſuperſunt. *Steph.* [f] Κοίλιος in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* vel Καίλιος. nam perpetuo vertit *Cælius.* Κλοιλίλιος malint *Glareanus* & *Sigonius*, quod *Dionyſius* l. 8. & *Plutarchus* in Coriolano Κλοιλίας πάφρας memorent, quas à *Clælio Albanorum rege* eſſe dictas ex *Feſto aliiſque* abunde conſtat. Verum cum apud *Livium* ſit *Cluilius*, dubitat *Sylb.* an diviſe pronunciatum fuerit Κλοίλιος, *Portoque* magis placet Κλεΐλιος. *Annotatoribus* in *Feſtum* idem nomen eſſe videtur *Cluilius* & *Clælius.* [g] Μηχανᾶται δή τι τοιόνδε *Vat.* [h] Poſt παρεσκεύασεν infinitivi modi verbum deeſſe ſuſpicor. apte quidem ſcriberetur τὴν πολλὰς παρεσκεύασε τῶτο ποιεῖν, ἀκινδ. vel aliquid hujuſmodi. & mox ἀποπίπτεσθαι ad κωλυόμενοι referri debere exiſtimo, ita ut locum hoc modo interpretari liceat, *à quibus quæſtibus recondendis quum nullo metu deterreretur. Steph.* Ita intelliget, ὧν videlicet τ' ἀκινδύνων κερδῶν: i. e. qui à nullo genere quæſtus, metu pœnæ aût rapti reſtituendi, abſtinere cogerentur. Lego autem ὑπὸ δέους τοῦ ἀποπίπτεσθαι. *Caſ.* Ων δὲ κωλυόμενοι ὑπὸ τῆς δίκης ἀποστῆναι *Vat.* nec aliter *Lapus*, dum vertit: *comparavitque ſtatim multos ſequentes lucra periculo vacua, quibus illi abſiſtere nullo modo prohibiti, latronum bello finitima impleturi erant.* [i] Δ' ἐπράξε *Vat.* & *Lapi Cod.* [k] Λαβὼν δὲ *Vat.* Ὑπολαβεῖ τι vel ὑπολαμβανεῖ τι malit *Portus.* [l] Δέξασθαι *Vat.*

[a] Ασμένως

138 a ἀσμένως, ἢ τ' κατ' αὐτῆς πόλεμον ἐξοίσειν· ὅπερ καὶ συνέβη. ἀμύντων γὰρ ἢ φερόντων ἀλλήλους τ' κακούργων τῶν ἐξ b ἑκατέρας πόλεως, καὶ φαπᾶς ποτε Ρωμαϊκῆς ἐμβαλούσης εἰς τ' Αλβανὴν, ὑφ' ἧς πολλοὶ τ' λῃστῶν οἱ μὲ ἀνῃρέθησαν, οἱ δὲ συνελήφθησ, συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν ὁ c Κλοίλιος, ἐν ᾗ πολλὰ ἐποιήσατο τ' Ρωμαίων κατηγορίαν, τραυματίας τε συχνοὺς ἐπιδεικνύμενος, καὶ τοὺς τεθνηκότας, τοῖς ἡρπασμένοις ἢ τεθνηκόσι πλείονας, καὶ πλείω τῆς γεγονότων ἐπικαταψευδόμενος, πρεσβείαν πέμπειν πρῶτον ἐψηφίσατο δίκας αἰτήσουσαν τ' γεγονότων· ἐὰν δὲ ἀγνωμονῶσι Ρωμαῖοι, τότε τ' πόλεμον ἐπ' αὐτοὺς ἐκφέρειν.

Ἀφικομένων δὲ τῶν πρεσβευτῆς εἰς Ρώμην, ὑποπτεύσας ὁ Τύλλος ὅτι δίκας αἰτήσοντες ἥκοιεν, αὐτὸς τοῦτο ποιῆσαι πρότερος ἔγνω, βουλόμενος εἰς ἐκείνους τὴν αἰτίαν τοῦ λύειν τὰ πρὸς τὴν ἀποικίαν συγκείμενα. συνῆκτο γὰρ ἦσαν ταῖς πόλεσιν ὅτε Ρωμύλου γενόμενοι, τά τε ἄλλα ἔχουσαι δίκαια, καὶ ἵνα μηδετέρα πολέμου ἀρχὴν ἢ δ' ἐγκαλοῦσα ὅ, τι δή ποτε ἀδίκημα, d δικάζηται πρὸς τοῖς ἀδικοῦσιν· εἰ δὲ μὴ e τυγχάνει, τότε τ' ἐξ ἀνάγκης ἐπιφέρῃ πόλεμον, ὡς λελυμένων ἤδη τῶν ἀσπόνδων. φυλαττόμενος δὲ τὸ μὴ πρότερον αἰτηθέντας δίκας Ρωμαίους ἀντεπιπεῖν, ἔπειτα ὑποπτίους Αλβανοῖς γενέσθαι, προστάξε τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν ἑαυτοῦ φίλων τοὺς Αλβανῶν πρέσβεις ξενίζειν πάσῃ φιλοφροσύνῃ, καὶ κατέχειν ἔνδον πρ' ἑαυτοῖς· αὐτὸς δὲ σὺν ἀσχολίαις εἴ πισιν f ἀναγκαίοις σκηψάμενος, διεχρήσατο τῇ πρόσοδον αὐτῶν. τῇ δ' ἐγγὺς νυκτὶ Ρωμαίων ἄνδρας ἐπιφανεῖς, συνειλεγμένους αὐτοῖς ἃ χρὴ πρᾶξαι, ἀπέστειλεν εἰς Αλβην ἅμα τοῖς εἰρινοδίκαις, αἰτήσοντας, ὑπὲρ ὧν ἠδίκηντο Ρωμαῖοι δίκας πρ' Αλβανῶν λαβεῖν· οἱ πρὶν ἥλιον ἀναλαμπεῖν, διαγνόντες τὴν ὁδὸν, g πληθύσης τ' ἑωθινῆς ἀγορᾶς συντυγχάνουσι τῷ Κλοιλίῳ κατ' ἀγορὰν ὄντι· καὶ διεξιόντες ὅσα ἠδίκηντο Ρωμαῖοι πρ' Αλβανῶν, ἠξίουν πρᾶξαι τὰ συγκείμενα τοῖς πόλεσιν. ὁ δὲ Κλοίλιος, ὡς Αλβανῶν πρότερον ἀπεταλκότων εἰς Ρώμην τὰς αἰτήσοντας δίκας, καὶ μηδὲν ἀπαρκέσεως ἠξιωμένων, ἀπιέναι τοὺς h Ρωμαίων ἐκέλευσεν ὡς βεβαιοῦντας τὰς ὁμολογίας, καὶ πρεῖπεν αὐτοῖς τ' πόλεμον. ἀπαλλαττόμενος δὲ ὁ τ' πρεσβείας ἡγεμὼν, τοῦτ' ἠξίωσεν ἀκοῦσαι πρ' αὐτοῦ μόνου, εἰ βεβαιοῖεν τὰς ἀσπόνδους i ὁμολογοῖ τὸς καὶ πρότερος k αἰτηθέντας καὶ μηδὲν ὑπομείναντας τῶν ὁσίων l ποιεῖν". ὁμολογήσαντος δὲ τοῦ Κλοιλίου, "Μαρτύρομαι τοίνυν, ἔφη, τοὺς θεοὺς
139 "οὓς ἐπισπόμεθα τῶν ἀσπόνδων μάρτυρας, ὅτι Ρω-
"μαίοις ἀ τυχοῦσι τῶν δικαίων πρότερος ὅσιος ὁ κα-
"τὰ τῶν βεβαντων τὰς ἀσπόνδους πόλεμος ἔσται· οἱ
"δὲ πεφοβημότες τοῦτο τὸ δίκαιον ὑμεῖς ἐστε, ὡς αὐτὰ
"τὰ ἔργα δηλοῖ. πρότερόί τε γὰρ αἰτηθέντες τὸ δίκαιον

tiones admissuros, & bellum illis illaturos; quod etiam accidit. Nam quum utriusque civitatis malefici homines prædas agerent & alteri alterorum res diriperent, & Romanus exercitus tandem in agrum Albanum fecisset irruptionem, in qua multi latrones partim cæsi partim capti fuerunt, Cluilius, convocata ad concionem multitudine, longa oratione acriter in Romanos est invectus, & multos ostendens saucios, producensque captivorum & cæsorum propinquos, & præterea longe plura quam revera essent mentitus, primum decrevit legatos mittere, qui injuriæ auctores ad supplicium deposcerent: quod si Romani æquitatem spernerent, tunc arma illis inferre *statuit*. *Tullus Hostilius Rom.* REX III.

¶ Quum igitur legati eorum Romam venissent, suspicatus Tullus eos venire ut res raptas pœnasque pro injuriis illatis reposcerent, ipse eos hac in re antevertere statuit, caussam violati fœderis cum sua colonia facti in illos retorquere volens. Fœdera enim Romulo regnante inter duas has civitates facta fuerant: quæ cum alias æquas justasque conditiones continebant, tum etiam hanc, ut neutra alteram bello lacesseret; & quæ de aliquo maleficio conquereretur, disceptaret apud eos qui injuriam fecissent: quod si jus suum obtinere non potuisset, tunc necessario bellum inferret, ut ruptis jam fœderibus. Quare, cavens ne Romani Albanis prius res suas suumque jus repetentibus negarent, atque ita se illis obnoxios redderent, mandavit præcipuis *& nobilissimis* amicis suis ut Albanorum legatos hospitio exciperent, eosque omni humanitatis genere tractarent, & domi apud se detinerent: ipse vero, simulans se necessariis quibusdam negotiis districtum, eorum adventum elusit. Proxima autem insequenti nocte, illustres quosdam cives Romanos, quum ante præcepisset quid esset agendum, misit Albam cum Fetialibus, qui peterent, ut pro injuriis illatis Albani pœnas Romanis persolverent; qui, ante solis ortum itinere confecto, mane ipsum Cluilium in foro jam pleno versantem offenderunt: & expositis injuriis, quas Romani ab Albanis acceperant, postularunt, ut præstaret quod continebatur in conditionibus fœderis inter duas civitates icti. At Cluilius, quod priores Albani Romam legatos misissent, qui pœnas injuriarum repeterent, neque responso Romani eos dignati fuissent, jussit Romanos discedere, ut fœderum violatores: illisque bellum indixit. Legationis autem princeps discedens, hoc solum ex Cluilio audire voluit, num fateretur eos demum fœdera violasse, à quibus prius injuriarum pœnæ repetitæ fuissent, & qui nil æqui piique facere voluissent. Id confitente Cluilio, "Ergo (inquit) testor illos "ipsos deos quibus testibus fœdus inter nos "olim ictum fuit, Romanos, qui jus suum non "obtinuerunt priores, bellum pium justumque "contra fœderum violatores suscepturos; & "vos hoc judicium fugitare, ut res ipsa demon-"strat: vos enim priores nobis res nostras petentibus III.

a Ασμένως *Vat.* b Ἐκάστης positum hîc pro ἑκατέρας, ut liquet ex sequentibus. *Sylb.* & *Port.* c Κοίλιος ubique in *Cod. Vat.* & *Cælius* in *Lapi* versione. d Δικάσηται *Vat.* e Τυγχάνει *Vat.* f Ἀναγκαίοις *Vat.* g Πληθύσης *Vat.* h Cum τὰς Ρωμαίων subaudiendum πρέσβεις, vel legendum τὰς Ρωμαίους. *Sylb.* Τὰς τ' Ρωμαίων pro τὰς Ρωμαίους malit *Portus*. i Et optativum ὁμολογοῖ ferri potest, & indicativum ὁμολογεῖ admitti. *Sylb.* k Αἰτηθέντας δίκας *Vat.* l Deest *Vat.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"petentibus negastis, nec jus nostrum nobis "tribuistis, & priores bellum nobis indixistis. "quare nos brevi armis injuriam ulturos "exspectate. Tullus quum hæc audisset ex legatis Romam reversis, ita demum imperavit ut Albani adducerentur, & sui adventus caussam exponerent. Qui quum retulissent omnia Cluilii mandata; &, nisi jus suum obtinuissent, bellum minarentur: "Equidem "prior (inquit) hoc feci, & quum videam "nihil eorum, quæ in fœderibus conti-"nentur, à vobis servari, hæc ante à vo-"bis violata & contempta satis patet. qua-"re & necessarium & justum bellum Alba-"nis indico, non solum armatis domesticis "copiis, sed etiam subditorum auxiliis ac-"cersitis.

IV. ¶ Rebus autem omnibus ad bellum paratis (postea enim ob has speciosas caussas utrique ad bellum se pararunt, non solum domesticas copias instruentes, sed etiam subditorum auxilia accersentes) in unum convenerunt, & castra posuerunt quadragesimo ab urbe stadio. Albani quidem ad fossas, quæ Cluiliæ vocantur; servant enim adhuc nomen ejus à quo factæ fuerunt: Romani vero in loco paullo interiore, quem elegerant, & ad castra metandum commodiorem judicarant. Postquam autem mutuo utrique copias conspexerunt, neque numero inferiores, neque vili armorum genere instructas, neque ob reliquum apparatum contemnendas, primum illum ardorem ac impetum, quo principio ad conflictum ferebantur, ut prima impressione hostes fusuri, sedarunt: & de vi propulsanda potius quam inferenda cogitare cœperunt, vallum utrique altius erigentes. Eorum vero prudentissimis quibusque, qui optime *de rebus* sentiebant, optimoque judicio & consilio præditi erant, in mentem venit, ut duces suos reprehenderent. Quum enim tempus frustra traheretur (nihil enim quod esset memoratu dignum faciebant) incursionibus & velitationibus, aut equestribus prœliis se mutua clade afficiebant. Cluilius vero, qui hujus belli auctor fuisse videbatur, molestе ferens ignavum otium, decrevit exercitum educere, & hostes ad prœlium provocare; &, si certamen detrectarent, eorum munitiones adoriri. Quare, paratis omnibus rebus ad pugnam necessariis, paratis etiam, si murorum oppugnatione opus fuisset, iis omnibus quæ ad eam rem faciebant, noctu in prætorio cubans, astante solito satellite, circa matutinum crepusculum mortuus inventus est, neque cædis, neque laquei, neque veneni, neque ullum aliud violentæ necis vestigium in corpore habens. ¶ Quum autem iste casus admirandus (ut revera erat)

V.

"ὐχ' ὑπέχετε, ϗ πρότεροι τ̃ πόλεμον ἡμῖν προφήκατε. "τοιγάρτοι [a] τὰς ἀμυνομένους ὑμᾶς προσδέχεσθε μ̃ τ̃ "ὅπλων ὀλιγ εἰς μαχράν. Ταῦτα μ̀ τ̃ πρεσβευτῶν ἀφικομένων εἰς Ρώμην ἀκούσας ὁ Τύλλος, τότε τὺς Αλβανοὺς προσάγειν ἐκέλευσε, ϗ περὶ ὧν ἤκουσι λέγειν. ἀπαγγελάντων δ' αὐτῶν ὅσα προσέταξεν ὁ Κλοίλιος, ϗ τ̃ πόλεμον ἀπειλούντων εἰ μὴ τεύξοιντ̃ δίκης, "Εγὼ πρότερος ὑμῶν, ἔφη, τοῦτο πεποίηκα, ϗ μηδὲν εὐρόμενος ὧν ἐκέλευον αἰ σωθῆναι, φαίνομ̃ πρ' ὑμῶν πρότερον αὐτὰ λελυμένα ϗ μηδενὸς λόγου ἠξιωμένα. ὅθεν δὴ τ̃ ἀναγκαῖόν τε ϗ δίκαιον Αλβανοῖς [b] ἀναγγέλλω πόλεμον, ϗ μόνον "τὰς οἰκείας [c] καθοπλίζων δυνάμεις, ἀλλὰ ϗ τὰς παρὰ τ̃ ὑπηκόων ἐπικαλούμενος. ὡς δὲ πάντα ἦν αὐτοῖς εὐτρεπῆ, συνίσαν ὁμόσε Vat. atque ita legisse visus est *Lapus*. [c] Sensus postulat καθοπλίσων & ἐπικαλεσόμενος. Sed ad majorem Albanis terrorem incutiendum hac temporis ἐναλλαγῇ usus est Tullius. *Sylb.* & *Port.* [d] Vel ἕτοιμα vel εὐτρεπῆ desiderari existimarunt *Sylb.* & *Port.* [e] *Livius* pro stadiis ponit miliaria. nam l. 1. c. 23. dicit, *castra ab urbe haud plus quinque millia passuum locat.* quod idem est, cum, ut *Plutarchus* in *Gracchis* testatur, τὸ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγῳ ἀποδεῖ. *Sylb.* [f] Τὰς χαίρωσις *Vat.* [g] Perplexum structuræ genus. nam vel distinguendum post λογισμὺς, & singulariter legendum κατειμένῳς: vel enallage hîc statuenda, ut simplex structura hæc sit, εἰσῆει εἰς τὰς λογισμὰς κρήπιδά τε βεβλημένος ϗ κατειμένους τ̃ σὺν τέλει, vel εἰσῆεν εἰς τὰς λογισμὰς, ὡς τὰ κρήπιδα ἐβεβλήσατο ϗ κατειμένοι τ̃ σὺν τέλει. *Sylb.* Vel κατειμένῳς legendum vel εἰσῆσαν. *Port.* [h] Malim ἦγεν. Vox tamen ἄγω raro aut nunquam pro ποιέω reperitur, si locum *Demosthenis* excipias in *Philipp.* III. ubi dicit, ϗ ἐλαθρίαν ἦγε τὴν Ελλάδα. *Port.* *Lapus* in suo codice videtur habuisse ἦγε. nam vertit, *nihil enim mentione dignum, aut decursionibus ab excelso, aut excursionibus equitum gerebatur.* [i] Ωσπερ εἰκὸς *Vat.*

Φαινο-

a Si codex est sanus, hæc idem valent ac si dixisset ἡμῶς τὰς ἀμυνομένους ὑμῶς προσδέχεσθε, *exspectate nos, brevi enim injuriam, à vobis acceptam, armis ulturi veniemus. Portus.* *b* Παραγγέλλω πόλεμον. μ̃ δὲ τὰς προφάσεις ζωΐους παρεσκευάζοντο ἀμφότεροι τὰ πρὸς τ̃ πόλεμον. ϗ μόνον τὰς οἰκείας καθοπλίζοντες δυνάμεις, ἀλλὰ ϗ τὰς παρὰ τ̃ ὑπηκόων ἐπικαλούμενοι. ὡς δὲ πάντα ἦν αὐτοῖς εὐτρεπῆ, συνίσαν ὁμόσε *Vat.* atque ita legisse visus est *Lapus*. *c* Sensus postulat καθοπλίσων & ἐπικαλεσόμενος. Sed ad majorem Albanis terrorem incutiendum hac temporis ἐναλλαγῇ usus est Tullius. *Sylb.* & *Port.* *d* Vel ἕτοιμα vel εὐτρεπῆ desiderari existimarunt *Sylb.* & *Port.* *e* *Livius* pro stadiis ponit miliaria. nam l. 1. c. 23. dicit, *castra ab urbe haud plus quinque millia passuum locat.* quod idem est, cum, ut *Plutarchus* in *Gracchis* testatur, τὸ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγῳ ἀποδεῖ. *Sylb.* *f* Τὰς χαίρωσις *Vat.* *g* Perplexum structuræ genus. nam vel distinguendum post λογισμὺς, & singulariter legendum κατειμένῳς: vel enallage hîc statuenda, ut simplex structura hæc sit, εἰσῆει εἰς τὰς λογισμὰς κρήπιδά τε βεβλημένος ϗ κατειμένους τ̃ σὺν τέλει, vel εἰσῆεν εἰς τὰς λογισμὰς, ὡς τὰ κρήπιδα ἐβεβλήσατο ϗ κατειμένοι τ̃ σὺν τέλει. *Sylb.* Vel κατειμένῳς legendum vel εἰσῆσαν. *Port.* *h* Malim ἦγεν. Vox tamen ἄγω raro aut nunquam pro ποιέω reperitur, si locum *Demosthenis* excipias in *Philipp.* III. ubi dicit, ϗ ἐλαθρίαν ἦγε τὴν Ελλάδα. *Port.* *Lapus* in suo codice videtur habuisse ἦγε. nam vertit, *nihil enim mentione dignum, aut decursionibus ab excelso, aut excursionibus equitum gerebatur.* *i* Ωσπερ εἰκὸς *Vat.*

φαμομβήν, ϗ ζητεμβήν τ' αἰτίας. ὅτε γὸ νόσον τοιαμβήλιν ἔλαβε τὶς αἰτιάσαδαι. ⓐ μὶ ὅτι τὶν θείαν τοιόμβην ἀπάσας τὰς ἀνθρωπίνας ἀναφέροντες τύχας, κτὶ χόλον δαιμόνιον ἔλεγον αὐτὸν ἀποθανεῖν, ὅτι πόλεμον ἐξέκαινε τῇ μετροπόλει τοῖς τὶν ἀποικίαν · ὅτε δίκαιον ὅτε ἀναγκαῖον. οἱ δὲ χρηματισμὸν ἡγεμβήν τ' πόλεμον, ϗ μεγάλων [b] ἀποστερεῖδαι νομίζοντες ὠφελειῶν, εἰς ἐπιβολίν ϗ φθόνον ἀνθρώπινον τὸ ἔργον μετέφερον, αἰτιάμβοι τ' ἀντιπολιτευομβήων τινὰς ἀφανῆ ϗ δυσεξέλεγκτα [c] εὑρίσκειν φάρμακα, ἀφ' ὑπὸν ἀνῃρῆκέναι. ⓐ δὲ, ὑπὸ λύπης τε ϗ ἀμηχανίας κρατύμενον, ἑκουσίῳ χρήσαδαι τελευτῇ αὐτὸν ἔφασαν, ἐπειδὴ ἅπαντα χαλεπὰ ϗ ἄπορα συνέβαινεν αὐτῷ, ϗ οὐδὲν ἐχώρει κτὶ νῦν τ' ὧν ἀρχῆς, ὅτε εἰς τὰ πράγματα εἰσῆει, προσδοκηθέντων. τοῖς δ' ἐκτὸς ὄσι φιλίας τε ϗ ἔχθρας τ' πρὸς τ' κρατηνὸν, κὰ ἀπὸ παντὸς ὃ βελτίσου κείνοσι τὸ συμβεβηκὸς, ὅτε ἡ θεία νέμεσις, οὔτε ὁ τ' ἀντιπολιτευομβήων φθόνος, οὔθ' ἡ τ' πραγμάτων ἀπόγνωσις ἀνῃρηκέναι τ' ἄνδρα ἐδόκει, ἀλλ' ἡ τ' φύσεως ἀνάγκη, κὰ τὸ χρεὼν, ὡς ἐκπεπληρωκότα τὶν ὀφειλομβήλιν μοῖραν, ἧς ἅπασι τοῖς γινομβήοις πέπρωται τυχεῖν. Κλοίλιος μὶ δὴ, πρὶν ἢ γενναῖον [d] ἀποδείξαδαί τι, τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν. εἰς δὲ τ' ἐκείνου τόπον ἀποδέικνυται [e] κρατηνὸς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τ' τ' ὅτι δ' κρατοπέδου Μέτιος [f] Φυφέτιος, ἀνὴρ ὅτε πολέμου ἡγεμὼν ἱκανὸς, ὅτε εἰρήνης βέβαιος φύλαξ. ὃς οὐδενὸς ἧττον Αλβανῶν προθυμος ὢν κατ' ἀρχὰς ἀφεστῆσαι τὰς πόλεις, ϗ ἀφ' τούτου τ' ἀρχῆς μὴ τ' Κλοιλίου θάνατον ἀξιωθεὶς, ἐπειδὴ τ' ἡγεμονίας ἔτυχε, ϗ ὅσα ἦν ἐν τοῖς πράγμασι δυσχερῆ ϗ ἄπορα συνεῖδεν, οὐκ ἐπ διέμεινεν ὅτι τοῖς αὐτοῖς βουλεύμασιν, ἀλλ' εἰς ἀναβολὰς ϗ ἀνατολὰς ἄγειν ἠξίου τὰ πράγματα, ὁρῶν ὅτε τὺς Αλβανὺς σύμπαντας ὁμοίαν ἐχοντας ἐπ προθυμίαν πρὸς πόλεμον, ὅτε τὰ σφάγια, ὁπότε θύοιτο περὶ μάχης, καλὰ γινόμενα· τελευτῶν δὲ εἰς καταλλαγὰς ἔγνω προκαλεῖσθαι τὺς πολεμίους, πρότερον ὑπακηρυκευσάμενος, μαθὼν τ' ὑπακρεμάμβον ἔξωθεν Αλβανοῖς τε ϗ Ρωμαίοις κίνδυνον, [g] εἰ μὴ ἀσείσοντας τ' πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, ἀφύλακτον ὄντα, ὃς ἔμελλεν ἀμφοτέρας ἀναρπάσεσθαι τὰς δυνάμεις. ἦν δὲ τοιόσδε.

Οὐιεντανοὶ ϗ Φιδηνᾶται [h] μεγάλας ἔχοντες πόλις, ὅτι μὶ 141 τ' Ρωμύλου βασιλείας εἰς πόλεμον ὑπὲρ ἀρχῆς ϗ δυναστείας Ρωμαίοις κατέστησ, ἐν ᾧ πολλὰς ἀπολέσαντες δυνάμεις ἀμφότεροι, ϗ χώρας ἀποδασμῷ ζημιωθέντες, ὑπήκοοι τοῖς κεκρατηκόσιν ἀναγκάδησ γενέσδαι. περὶ ὧν ἐν τῇ πρὸ ταύτης δεδήλωκα γραφῇ τὸ ἀκριβές· ὅτι δὲ τ' Νομᾶ Πομπιλίου δυναστείας, εἰρήνης ἀπολαύσαντες βεβαίου, πολλὴν ἔχον ὅπίδοσιν εἰς εὐανδρίαν τε ϗ πλῆτον, ϗ τ' ἄλλην εὐδαιμονίαν. τούτοις δὴ τοῖς ἀγαθοῖς ἐπαρθέντες, ἐλευθερίας τε αὖθις

omnibus videretur, & cauſſa quæreretur; (neque enim morbum præceſſiſſe quiſquam poterat cauſſari) qui ad divinam providentiam omnes humanos caſus referunt, aſſerebant eum ira divina exſtinctum, quod veterem patriam ad bellum neque juſtum neque neceſſarium contra ſuam coloniam incitaſſet: qui vero id bellum ſibi quæſtuoſum fore exiſtimabant, & ſe magnis commodis privatos arbitrabantur, id facinus ad inſidias & humanam invidiam referebant; inſimulantes quoſdam ejus adverſarios, quod occulta & deprehenſu difficilia venena comparaſſent, hiſque hominem necaſſent: alii vero, præ dolore & conſilii inopia eum ſibi mortem voluntariam conſciviſſe ajebant, quod omnes ſuos conatus difficiles & irritos videret, & ex animi ſententia nihil eorum ipſi ſuccederet, quæ à principio, quum rem aggreſſus eſt, ſperarat. At qui neque amore neque odio ipſius ducis movebantur, & qui optime de eo quod acciderat judicabant, exiſtimabant virum illum neque divina indignatione, neque adverſariorum invidia, neque rerum deſperatione exſtinctum, ſed ipſa naturæ neceſſitate & fato: quippe quod debitam ſortem, quæ omnibus naſcentibus eſt deſtinata, impleviſſet. Cluilius igitur, antequam ullum egregium facinus ederet, talem vitæ exitum eſt ſortitus. In ejus autem locum ſuffectus & dictator creatus eſt ab exercitu Metius Suffetius, vir neque belli dux idoneus, neque pacis cuſtos firmus: qui, ſi quiſquam alius Albanorum, quum ab initio cuperet diſcordiam inter has duas civitates excitare, & propterea poſt Cluilii obitum imperio dignus *ab Albanis* judicatus fuiſſet, tamen poſtquam imperium eſt adeptus, & cognovit incommoda & difficultates omnes præſentis rerum ſtatus, non perſtitit amplius in eadem ſententia; ſed cenſuit cunctandum & tempus terendum, quod videret neque omnes Albanos amplius ad bellum eadem animi alacritate propenſos, neque ſibi ſacrificanti victimarum exta ſatis felicem prœlii exitum portendere. Quare tandem ſtatuit hoſtes ad pacem invitare, miſſis ante caduceatoribus, quia videbat periculum quod ab extraneis impendebat & Albanis & Romanis, niſi inter ſe fœdus facerent; bellum *videlicet* improviſum, quod utrumque exercitum erat deleturum. Id autem erat hujuſmodi.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

¶ Vejentes & Fidenates, qui urbes magnas habebant, regnante Romulo cum Romanis de principatu & dominatu armis contenderant; & in eo bello utrique, multis exercitibus amiſſis, & agri parte mulctati, victorum imperata facere ſunt coacti: de quibus in ſuperiore libro accurate egi. Sed Numa Pompilio regnante, pace ſtabili fruentes, valde & virorum copia & divitiis & reliquis felicitatis partibus aucti ſunt. Hac igitur felicitate elati ad libertatem iterum adſpirabant,

VI.

a Nam coloniæ eundem honorem originibus ſuis exhibere ſolebant, quem filii parentibus. Vide infra p. 137. v. 33. & *Valeſii* notas in *Excerpta Polybii*. b Αποστερῆδαι *Vat.* c Εξούρισιν *Vat.* d Επιδείξασδαι *Vat.* e Scilicet ut ſupra p. 132. v. 27. τ' μεγίστης ἀρχῆς ἀξιωδείς: quod ἀξιωθεὶς eum Albanorum *Dictatorem* fuiſſe ſignificat. Vide *Dionyſium* l. v. p. 337. juxta *Ed. Sylb.* f Φυφίτιος rectius hîc ſcribi quam *Suffetius* in vulgatis *Livii* editionibus, prolixe docet *Sigonius* Emendationum l. 1. c. 53. ex MSS. Codd. *Jani Parrhaſii* & *Pomponii Læti* teſtimonio. *Sylb.* g Hæc ita videntur legenda, εἰ μὴ ἀσείσοντας πρὸς ἀλλήλους, τ' πόλεμον ἀφύλακτον ὄντα. adeo ut iſta τ' πόλεμον explicatio ſint τ' κινδυνον ἐπικρεμάμβον. *Port.* h Μεγάλας ϗ πολυανθρώπους *Vat.* & *Lapi Cod.*

a Deſi-

Tullus Hostilius Rom. REX III.

adspirabant, & elatiores spiritus assumebant, & se parabant ad Romanorum imperium in posterum detrectandum. Aliquamdiu igitur consilium defectionis ipsorum dissimulatum est, sed Albano demum bello patefactum est. Quum enim audissent Romanos ex suis finibus egressos totis viribus ut prœlio cum Albanis decernerent, rati se optimam eos invadendi occasionem nactos, clam potentissimi quique conjurarant, ut omnes qui per ætatem arma ferre possent Fidenas convenirent, clam & rari *eo* venientes, ut ita insidiæ, quæ Romanis parabantur, minime innotescerent; atque ibi subsistentes occasionem exspectarent, quando Romanorum & Albanorum copiæ castris derelictis ad certamen prodirent: hoc autem illis erant significaturi signo dato speculatores quidam, in montibus delitescentes: dato autem signo omnes armis correptis in eos celeriter impetum facere oportebat (spatium autem inter Fidenas & castra non longum erat, sed ad summum quantum duabus tribusve horis confici potest) & prœlio jam confecto derepente in conspectum *hostium* venire, & ut erat verisimile omnes pro hostibus habere, & sive Albani sive Romani vicissent ipsos victores interficere. Hæc sunt quæ principes illarum civitatum facere decreverant. Si igitur audacius Albani contemptis Romanis in certamen cum impetu ivissent, & unico prœlio de rerum summa decernere statuissent, nihil prohibere potuisset, quo minus insidiæ ipsis paratæ laterent, & uterque exercitus deleretur. Jam vero & ipsa belli mora, quæ præter omnium exspectationem fiebat, & temporis diuturnitas, dum se utrique instruunt, eorum consilia diffudit & *irrita fecit*. Quidam enim de conjuratorum numero, sive privatis commodis studentes, sive suis principibus & ejus rei auctoribus invidentes, sive veriti nequis alius rei index existeret (quod multis accidit in multorum hominum moræque longioris conjurationibus) sive etiam impulsi stimulis conscientiæ ægre ferentis tam impium facinus ad felicem exitum perduci, dolum hostibus prodiderunt.

ὡρέχοντο, ἢ φρόνημα ἐλάμβανον ὑψηλότερον, προεσκευάζοντό τε ὡς οὐκ ἔτι Ρωμαίων ἀκροώμενοι. τέως μὲν οὖν ἄδηλον αὐτῶν ἡ διάνοια ἦν ἀποστάσεως ἦν, οὐ δὲ τῷ τοὺς Ἀλβανοὺς ἐφανερώθη πολέμῳ. ὡς γὰρ ἐπύθοντο παντελῆ Ρωμαίων ἐπελευθέρωσιν ὑπὲρ τοῦ τοὺς Ἀλβανοὺς ἀγῶνα, κρίσιν ὑποδεδοῦσαν εἰληφέναι χρεὼν ὑπὲρ ἁπάντων, ἐπορρήτους ἐποιήσαντο διὰ τῶν δυναμενοτάτων ἀνδρῶν συνωμοσίας, πάντας τοὺς ὁπλοφορεῖν δυναμένους εἰς Φιδήνας συνελθεῖν, κρύφα ἢ κατ' ὀλίγους ἵνα, ὡς ἂν ἧκιστα γένοιντο τοῖς ὑποβουλευομένοις καταφανεῖς· ἐκεῖ δ' ὑποδεξομένους ἐκδέχεσθαι τὸ χρεών, ὅτε αἱ Ρωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν δυνάμεις ἐκλιποῦσαι τοὺς χάρακας ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνα προελθοῦσονται· τοῦτο δὲ φανερὸν αὐτοῖς ποιεῖν ἔμελλον διὰ συμβόλων σκοποί τινες ὑπὸ τοῖς ὄρεσι λοχῶντες· ὅταν δὲ ἀρθῇ τὰ σημεῖα, λαβόντας ὅπλα χωρεῖν ἐπ' αὐτοὺς ἔδει πάντας τὸ τάχος· ἦν δὲ ὀλίγον πολλὴ ὑπὲρ τοὺς χάρακας ἀπὸ Φιδήνης φέρουσα ὁδός, ἀλλ' ὅσον ἢ δυσὶν ὥραις ἢ τρισὶν ἀνυσθῆναι, τὸ μακρότατον· ὑπεφαίνετο δὲ ἀγῶνι τέλος ἤδη ἔχοντι, ὥσπερ εἰκὸς [a] ἦν, μηδὲν ἡγεῖσθαι φίλιον, ἀλλ' ἐάν τε Ἀλβανοὶ νικῶσιν, ἐάν τε Ρωμαῖοι, κτείνειν τοὺς κεκρατηκότας αὐτούς. ταῦτα ἦν ἃ διέγνωσο πρᾶξαι τοῖς πρωτεύουσι τῶν πόλεων. εἰ μὲν οὖν θρασύτερον ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνα ὥρμησαν Ἀλβανοὶ Ρωμαίων καταφρονήσαντες, ἢ μιᾷ κρίναι μάχῃ τὰ ὅλα διέγνωσαν, οὐδὲν ἂν τὸ κωλῦον ἦν τόν τε καταστρωθέντα δόλον ἐπ' αὐτοῖς λειφθῆναι, ἢ διαφθαρῆναι τὰ στρατεύματα αὐτῶν ἀμφότερα· νῦν δὲ ἡ ἀπροθυμία τοῦ πολέμου πρόδηλος ἅπασι γενομένη, καὶ ὁ χρόνος ἐν ᾧ παρεσκευάζοντο πολὺς ἀφελκυσθείς, διέχεεν αὐτῶν τὰ βουλεύματα. τῶν γὰρ ἐκ τῆς συνωμοσίας τινὲς, εἴτε οἰκείᾳ κέρδη προβαλέσθαι ζητοῦντες, εἴτε τοῖς κορυφαιοτάτοις τῶν σφετέρων ἢ τὸ ἔργον εἰσηγησαμένοις φθονοῦντες, εἴτε μίνυσιν [b] ἑτέραν δεδιότες, ὅ, τι πολλοῖς συνέβη παθεῖν ἐν τοῖς πολυανθρώποις καὶ χρονιζομέναις συνωμοσίαις, εἴτε ὑποθέσει ἀναλογιζόμενοι γνώμης οὐκ ἀξιώσης ἔργον ἀνόσιον εἰς εὐτυχὲς κατασκῆψαι τέλος, μηνυταὶ γίνονται τοῖς πολεμίοις τοῦ δόλου.

VII. ¶ Suffetius igitur his cognitis majore studio controversias dirimere *pacemque facere* adnixus est, * quippe qui videret sibi aliter faciendi nullam optionem relinqui. Hujus autem conjurationis indicia & ad ipsum regem Romanorum ab amicis, quos Fidenis habebat, delata fuerant. Quare ne ipse quidem diutius cunctatus, Suffetii conditiones, ad quas ab eo invitabatur, admisit. Quum autem ad colloquium convenissent in locum qui erat medius inter utraque castra, utrique cum consiliariis viris prudentibus, primum se invicem salutarunt, ut ante consueverant; deinde cum alteri alteros ut amici & cognati comiter excepissent, de pace agere cœperunt. Prior autem Albanus ita est exorsus: "Videtur mihi necessarium ante omnia

142 Ταῦτα δὴ μαθὼν ὁ Φυφέτιος ἔπι μᾶλλον ἔσπευσε [c] ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις, ὡς οὐδὲ αἱρέσεως [d] ἔτι τοῦ μὴ ταῦτα πρᾶξαι σφίσι καταλειπομένης. ἐγεγόνει δὲ καὶ [e] τῷ βασιλεῖ Ρωμαίων ὑπὲρ τῆς συνωμοσίας ταύτης ἡ μήνυσις οὐδὲ τῶν ἐκ Φιδήνης φίλων· ὡς δ' αὐτὸς ἔπι [f] διαμελλήσας, δέχεται τὰς ὑπὸ Φυφετίου προκλήσεις. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων χωρίον ἑπαγόμενοι συμβούλους ἑκάτεροι τοὺς φρονιμωτάτους τῶν ἑταίρων, ἀσπασάμενοι πρῶτον ἀλλήλους, ὡς πρότερον εἰώθεσαν, καὶ φιλοφρονηθέντες ταῖς ἑταιρικάς τε καὶ συγγενικὰς φιλοφροσύναις, διελέγοντο περὶ τῆς διαλύσεως. ἦρχε δ' ὁ Ἀλβανὸς πρότερον τοιάδε λέγων· "Ἀναγκαῖον εἶναί μοι δοκεῖ ὑποδεῖξαι τὰς αἰτίας

a Desideratur in *Cod. Vat.* b Ετέραν *Vat.* quod si malis, *Sylburgium* habes adsentientem. c Ποιήσασθαι *Vat.* d Επὶ τῷ μὴ ταῦτα πρᾶξαι *Vat.* e Τῷ βασιλεῖ τῶν Ρωμαίων *Vat.* f Διαμελλήσας perperam in *Ed. Steph.* g Καὶ pro vulgato ὡς agnoscit etiam *Lapi* versio; & in tachygraphiæ compendiis facilis est harum particularum confusio. ἢ vero pro ἔτι ponitur etiam ab aliis auctoribus. *Sylb.* * Quasi nihil eis jam præter concordiam inter se relinqueretur. *Lapus.* Quando neutris integrum esset aliter facere. *Gelen.*

a Οὔτε

"αἰτίας πρῶτον, δι' ἃς ἐγὼ πρῶτος ἠξίωσα περὶ κα-
"ταλύσεως τοῦ πολέμου διαλέγεσθαι, οὔτε μάχῃ
"κρατηθεὶς ὑφ' ὑμῶν, οὔτε ἐπιπομπὴς εἰσάγεσθαι κω-
"λυόμενος [a] ἀνάγκῃ οὐδεμιᾷ· ἵνα μή με ὑπολά-
"βητε τὴν μὲν οἰκείας δυνάμεως ἀσθενείᾳ κατεγνωκότα,
"τὴν δὲ ὑμετέρᾳ ἰσχὺν δυσκαταγώνιστον εἰς νομίζον-
"τα, εὐπρεπῆ ζητεῖν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου. ἀφόρητοι γὰρ
"ἂν γένοισθε ὑπὸ βαρύτητος, εἴ τι πεισθέντες περὶ
"ἡμῶν τοιοῦτον, ἢ ὑφ' ἂν τὴν μετοίων [b] ὑπομείνοιτε
"ποιεῖν, ὡς κρατοῦντες ἤδη τῷ πολέμῳ. ἵνα δὴ μὴ τὰς
"ψευδεῖς αἰτίας εἰκάζητε περὶ τῆς ἐμῆς προαιρέσεως,
"δι' ἃς ἀξιῶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἀκούσατε τὰς
"ἀληθεῖς· ἐγὼ στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῆς πα-
"τρίδος αὐτοκράτωρ, ἅμα τῷ βουλεύειν τοῖς ἀρ-
"χοῦσι, ἐσκόπουν τίνες ἦσαν αἱ συνταράξασαι τὰς πό-
"λεις ἡμῶν προφάσεις. ὁρῶν δὲ μικρὰς καὶ φαύλας,
"ἃς οὐκ ἱκανὰς διελεῖν τοσαύτοις φιλίοις καὶ συγγενέσι,
"ἃ τὰ κράτιστα ἡγούμην ἔτε Αλβανοὺς ἔτε ὑμᾶς βλα-
"βεύσασθαι. ἔτι δὲ μᾶλλον ἔγνων τοῦτο, καὶ πολλοῖς κα-
"τέγνων ἀμφοτέρων [c] ἡμῶν μανίσι, ἐπειδὴ παρῆλθον ὅτε
"τὰ πράγματα, καὶ πεῖραν ἐλάμβανον τοῦ ἑκάστου προαι-
"ρέσεως. ἔτε γὰρ ἐν τοῖς ἰδίοις ἔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς συλλό-
"γοις ὁμονοοῦντας ὑπὲρ τοῦ πολέμου πάντας Αλβανοὺς
"εἶδον· [d] μακρῷ δέ τινι τῶν [e] ἐν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ κα-
"ταλαμβανομένων χαλεπῶν, τὰ δαιμόνια σημεῖα, ὁπότε
"χρησαίμην σφαγίοις περὶ μάχης, χαλεπώτερα γινόμενα,
"πολλοῖς δυσθυμίαν παρεῖχέ μοι καὶ ἀμηχανίαν. ἐνθυ-
"μούμενος δὲ ταῦτα, τὴν μὲν ὀπὴ τοὺς ἀγῶνας ὁρμὴν ἐπέσχον,
"ἀναβολὰς δὲ καὶ διατριβὰς ἐποιούμην τοῦ πολέμου, προ-
"τρέπων ὑμᾶς οἰόμενος ἄρξειν τῶν περὶ φιλίας λόγων· καὶ
"ἔδει γε, ὦ Τύλλε, τοῦτο ποιεῖν ὑμᾶς ἀποίκους ὄντας ἡμῶν,
"καὶ μὴ περιμένειν ἕως ἡ μητρόπολις ἄρξει. ὅσῳ γὰρ ἀξιοῦσι
143 "τιμᾶς τυγχάνειν οἱ [f] πατέρες παρὰ τῶν ἐγγόνων, τοσού-
"τῳ οἱ κτίσαντες τὰς πόλεις παρὰ τῶν ἀποίκων. ἐν
"ᾧ δὲ ἡμεῖς ἐμέλλομεν καὶ πρετηρούμην ἀλλήλους, πό-
"τερον περὶ τῶν εὐγνωμόνων ἄρξωσι λόγων, ἑτέρα τις ἡμᾶς
"ἀνάγκη κρείττων παντὸς ἀνθρωπίνου λογισμοῦ περι-
"λαβοῦσα συνάγει· διὸ ἐγὼ [g] πυθόμενος ἔτι λαν-
"θάνουσιν ὑμᾶς, οὐκ ἔτ' ᾠόμην δεῖν τῆς εὐπρε-
"πείας τῶν ἀλλαγῶν φείδεσθαι. δειναὶ γάρ, ὦ
"Τύλλε, μηχαναὶ πλέκονται καθ' ἡμῶν, καὶ δόλος
"ἄφυκτος ἐρράπται κατ' ἀμφοτέρων, ὃς ἔμελλεν [h] ἀ-
"κονιτὶ καὶ δίκα πόνου πάντα συντρίψειν καὶ ἀφθο-
"ρεῖν ἡμῶν τὰ πράγματα, πυρὸς ἢ ποταμοῦ δίκην
"ἐμπεσών. δημιουργοὶ δὲ τῶν ἀνοσίων βουλευμάτων εἰσὶν
"οἱ δυνατώτατοι Φιδηναίων τε καὶ Οὐϊεντανῶν συνε-

"causſas demonſtrare, quæ me impulerunt ut Tullus Hoſtilius
"prior de pace facienda agerem, quum neque Rom. REX III.
"à vobis prœlio fuerim ſuperatus, neque ul-
"lo modo commeatu intercluſus; ne forte
"putetis me domeſticis viribus diffiſum, &
"veſtras vires invictas exiſtimantem, hone-
"ſtam aliquam rationem, qua hoc bello li-
"beraremur, quærere. Certe enim ob gravem
"arrogantiam intolerabiles eſſetis, ſiquid tale
"de nobis crederetis; & ad nullas æquas con-
"ditiones, quaſi armis jam ſuperiores, deſcen-
"dere velletis. Ne forte igitur putetis hujus
"mei propoſiti aliquas eſſe falſas cauſſas, quæ
"faciant ut ad pacem ſim propenſior, veras
"accipite. Ego à mea patria dictator crea-
"tus, ſimulatque hoc imperium accepi, cœpi
"conſiderare quænam præcipuæ cauſſæ no-
"ſtras civitates turbaſſent. quas quum vide-
"rem exiguas & leves, neque idoneas quæ
"tantam amicitiam & cognationem dirime-
"rent, exiſtimabam neque ipſos Albanos,
"neque etiam nos optimum conſilium ce-
"piſſe: ſed longe melius hoc cognovi, &
"magnam utrorumque inſaniam damnavi,
"poſtquam ad ipſam rerum adminiſtrationem
"acceſſi, & uniuſcujuſque voluntatis pericu-
"lum feci. Nam neque in privatis neque in
"publicis conventibus omnes Albanos de
"bello idem ſentire vidi. Quum autem jam-
"pridem in humana ratiocinatione *multæ*
"difficultates deprehenderentur, & divina
"ſigna, quo tempore de prœlii exitu victi-
"marum exta conſului, nihil læti mihi por-
"tenderent, vehementer triſtari & animo
"dubio atque anxio eſſe cœpi. Hæc igitur
"cogitans illum pugnandi impetum repreſſi,
"pugnam differens, & moras nectens, ratus
"vos priores de pace acturos. Et ſane, Tulle,
"oportuiſſet vos priores hoc facere, quum
"ſitis noſtri coloni; nec exſpectare, donec
"veſtra antiqua patria vos ad pacem invita-
"ret: quem enim honorem parentes à li-
"beris, eum urbium conditores à ſuis colo-
"nis ſibi deferri volunt. Dum autem nos
"cunctamur, & invicem alteri alteros ſpe-
"ctamus, utri priores de compoſitione agant,
"alia quædam externa neceſſitas, omni hu-
"mano conſilio validior, nos conciliat: quam
"quum audierim vobis adhuc occultam,
"exiſtimavi non eſſe mihi ita enixe ſpectan-
"dam honeſtam pacis faciendæ rationem. Gra-
"ves enim, ô Tulle, in nos machinationes
"ſtruuntur, & in utroſque dolus inevitabilis
"eſt conſutus, qui inſtar ignis vel torrentis
"ingruens facile & nullo cum labore res om-
"nes noſtras attriturus *& perditurus* erat. Au-
"ctores autem horum ſceleſtorum conſilio-
"rum ſunt Fidenatum & Vejentium poten-
"tiſſimi quique cives, qui conjurationem fe-
cerunt.

[a] Οὔτε εἰς ἄλλο κατακεκλεισμένῳ ἀνάγκαν ἐδημίαν *Vat.* atque ita in *Lapi* cod. nam vertit, *neque in aliam incluſus neceſſitatem omnino ullam.* [b] Vel ὑποβάθοιτε legendum vel ὑπομείναστε. *Port.* Ὑπομείνοιτε (inquit *Sylb.*) habet οι aoriſti 1. & οι aoriſti 2. forſan quia regulare aoriſtum 1. ὑπομείναστε videtur paullo durius. cujus generis multa in ſuis *Secretis Grammaticis* habet magiſter meus *Stephanus.* Ὑπομείνητε in *Cod. Vat.* [c] Ὑμῶν *Vat.* [d] Si codex mendo caret hæc ſunt ita intelligenda, καὶ μακρόν τινα χρόνον ἐν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ πολλῶν χαλεπῶν καταλαμβανομένων, καὶ τὰ δαιμόνια σημεῖα ἐμοὶ χαλεπωτέρων γινομένων ὁπότε χρησαίμην σφαγίοις περὶ μάχης, εἰς πολλὴν δυσθυμίαν καὶ ἀμηχανίαν ἐνέπιπτον. Sed articulum τὰ expungendum puto. Quod ſi retineas hæc ita conſtrues, τὰ δὲ χαλεπῶν μακρῷ τινι ἐν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ καταλαμβανομένων, τὰ δαιμόνια σημεῖα &c. *Portus.* Locum hoc modo interpretatur *Lapus*: & (*quod eſt jampridem omnium, quæ humanis conſiliis percipiuntur, graviſſimum*) *divina ſigna, quoties pugnaturus immolavi, triſtiora facta, multum mihi mœrorem, multamque dubitationem attulere.* Sic autem *Gelenius*: *Cumque exta ſuper pugna conſulerem, & divina ſigna longe difficiliora eſſent quam quæ humanis cogitationibus percipiuntur difficultates, admodum mœſtus hærebam* &c. [e] Ἐξ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ *Vat.* [f] Vide quæ ſupra annotavimus ad p. 135. v. 5. [g] Πυθόμενος agnovit etiam *Lapus*, dum vertit *cum audierim.* Sed πυθόμενος legiſſe videtur *Gelenius. Sylb.* [h] Ἀκονιτὶ legendum eſſe patet ex iis quæ ſubjiciuntur. Perperam ideo ἀκονιτὶ in *Ed. Steph.*

Tullus Hostilius Rom. REX III. VIII.

"cerunt. Rationem autem insidiarum, & mo-
"dum quo occulta ipsorum consilia cogno-
"verim, audite. ¶ His dictis, literas cuidam
eorum qui aderant legendas tradidit; quas ei
attulerat quidam ab hospitibus Fidenatibus:
& eum, qui ipsas attulerat, produxit. Literis
autem lectis, & rebus omnibus ab illo viro
enarratis, quas audierat ex eorum ore qui ipsas
epistolas scripserant, & omnibus qui aderant
mirum in modum obstupescentibus, (quemad-
modum verisimile est accidisse, tanto malo
præter spem audito) brevi mora interposita,
Suffetius rursus ita loqui cœpit: "Audistis,
"Quirites, cur hactenus manus vobiscum
"conserere cunctatus sim, & cur ego prius
"vos ad amicitiam *& pacem* jam provocare
"voluerim. Vestrum erit jam videre utrum
"putetis satius ob buculas & oves raptas bel-
"lum implacabile semper gerere cum vestris
"conditoribus & patribus, in quo & victi &
"victores perituri sitis; an depositis in cogna-
"tos odiis nobiscum contra communes hostes
"ire, qui non solum à vobis defectionem fa-
"cere, sed etiam in vos insurgere decreve-
"runt, neque ulla injuria à vobis affecti, ne-
"que etiam metuentes ne quid damni in
"posterum accipiant. Neque vero aperte nos
"erant aggressuri, ut belli legitimi jus com-
"mune postulat; sed clam, nequis ipsorum
"insidias prævideret, ac sibi ab illis caveret.
"Sed enim quod in impios homines totis vi-
"ribus nobis sit eundum inimicitiis depositis
"(insani enim esset aliter sentire) non est o-
"pus pluribus agere & vos hortari, præsertim
"quum vos quoque idem statueritis & facturi
"sitis. Sed quomodo ex utriusque civitatis
"dignitate & commodo pax fieri possit (hoc
"enim fortasse jampridem audire cupitis) jam
"dicere conabor. Equidem censeo eam pa-
"cem quæ fit inter cognatos & amicos esse
"præstantissimam & honestissimam, quum,
"omni ira exstincta & omnibus malis obli-
"vioni mandatis, omnes sibi invicem sine do-
"lo ultro citroque illatas & acceptas injurias
"condonant. Minus vero honestam *eam esse*
"*judico*, in qua ipsa quidem populi multitudo
"criminibus liberatur; sed illi soli qui se mu-
"tuis injuriis affecerunt coguntur judicium
"subire, caussam dicere, & jure disceptare.
"Harum igitur pacis faciendæ rationum alte-
"ram, quæ sit & honestior & magnanimis vi-
"ris dignior, nobis eligendam censeo, & com-
"muni decreto omnem malorum præterito-
"rum memoriam abolendam. Quod si tibi,
"Tulle, pacem ita fieri non placet, sed que-
"rimonias injuriarum mutuarum jure finiri;
"ad hæc etiam parati sunt Albani, dummodo
"prius publicæ inimicitiæ deponantur. Quod
"siquem alium præter hunc honestiorem aut
"justiorem reconciliationis modum habes;
"non utiq; nos prævenies si in medium pro-
"feras, magnamque tibi habebimus gratiam.

"θόντες. ὅστις δὲ ὁ τὴν ἐπιβουλὴν αὐτῶν τρόπῳ τινὶ,
"καὶ πόθεν εἰς ἐμὲ ἡ τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων γνώ-
"σις ἐλήλυθεν, ἀκούσατε. Ταῦτα εἰπὼν δίδωσι τῶν παρόν-
των τινὶ ἀναγνῶναι τὰς ἐπιστολάς, ἃς αὐτῷ κεκομικώς
τις ἐτύγχανε παρὰ τῶν ἐν Φιδήνῃ ξένων, καὶ τὸν κομί-
σαντα αὐτὰς προήγαγεν. ἀναγνωσθεισῶν δὲ τῶν ἐπιστο-
λῶν, καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐξηγησαμένου πάντα ὅσα παρὰ τῶν
συντεθεμένων αὐτὰς ἀπὸ στόματος ἤκουσεν, ἐκπλήξεώς τε μεγάλης καταχούσης τοὺς ἀκούοντας, οἷα εἰκὸς ἐπὶ τηλικούτῳ κακῷ παρ' ἐλπίδας ἀκουσθέντι, ἐπισχὼν ὁ Φυφέτιος πάλιν ἔλεξεν· "Ακηκόατε τὰς αἰ-
"τίας, ἄνδρες Ρωμαῖοι, δι' ἃς [a] ἐγώ τε ἀνεβαλόμην τὸν
"πρὸς ὑμᾶς ἀγῶνα· νῦν δὲ καὶ τὸν περὶ φιλίας ἐξίω-
"σα πρότερος ἄρχειν λόγων. ὑμεῖς δὲ τὸ μὴ τοῦτο
"ἤδη σκοπεῖσθε, πότερον οἴεσθε δεῖν περὶ βοϊδίων καὶ
"προβάτων ἁρπαγῆς ἄσπειστον πόλεμον φυλάττειν πρὸς
"τοὺς κτίσαντας καὶ πατέρας, ἐν ᾧ καὶ κρατηθέντες
"ἀπολεῖσθε καὶ κρατήσαντες· ἢ ἁλυσάμενοι τὴν
"πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἔχθραν, μᾶλλον ὅτι τοὺς κοινοὺς
"ἐχθροὺς χρεῶν, οἵ γε καὶ μόνον ἐβούλευσαν ἀφ' ὑμῶν [b] ἀ-
"πόστασιν ἀλλὰ καὶ ἐπανάστασιν, ὥστε πεπονθότες οὐδὲν
"δεινὸν, ὥστε μὴ πάθωσι δεδιότες· καὶ ὧδ' οὐκ ἐκ φανερᾶς
"ἐπέθεντο ἡμῖν, ὡς ὁ κοινὸς ἀξιοῖ τὸν πολέμων νόμος, ἀλλ'
"ἔνδον σκότους, ὡς ἂν ἥκιστα ἐπαίδοιτό τις αὐτῶν τὴν
"ἐπιβουλὴν καὶ φυλάξαιτο. ἀλλὰ γὰρ ὅπως μὲν ὅτι τοὺς
"ἀνοσίους ἀνθρώπους ἰτέον ἡμῖν ἁπάσῃ σπουδῇ καταλυ-
"σομένοις τὸ ἔχθος· μανίας γὰρ [c] ἕτερα ἀξίων· ὡς
"ἐγνωκόσιν ὑμῖν καὶ ποιήσουσιν, οὐδὲν δέομαι πλείω λέ-
"γειν καὶ παρακελεύεσθαι. ὃν δὲ τρόπον αἱ διαλύσεις
"καλαὶ καὶ συμφέρουσαι γένοιντ' ἂν ἀμφοτέραις ταῖς πό-
"λεσι· τοῦτο γὰρ ἴσως ποθεῖτε ἀκοῦσαι πάλαι· νῦν ἤδη
"πειράσομαι λέγειν. ἐγὼ νομίζω κρατήσας μὲν [d] εἰ) διαλ-
"λαγὰς, καὶ παρεπωδεσάτας συγγενέσι καὶ φίλοις πρὸς ἀλ-
"λήλους, οὐ ὥς οὐδὲν ὄντ' ἔγκλημα οὐδὲ μνησίκακον, ἀ- 144
"φέσεως ἅπασι παρὸς ἁπασῶν ὑπὲρ ὧν ἔδρασαν ἢ ἔπα-
"θον ἀδόλως [e] γενομένης· ἥττων δὲ τούτων εὐπρεπεῖς, οὐ
"ὡς τὸ μὲν πλῆθος ἀπολύεται τῶν ἐγκλημάτων, οἱ δὲ
"ἀδικήσαντες ἀλλήλους ἀναγκάζονται [f] δίκας ὑπέχειν
"λόγῳ κεινόμενοι καὶ νόμῳ. τούτων δὴ τῶν διαλλαγῶν [g] ἐμοί
"τε δοκεῖ χρῆναι τὰς εὐπρεπεστέρας καὶ μεγαλοψυχοτέρας
"ἡμᾶς ἑλέσθαι, καὶ γνώμιον θέσθαι μηδενὸς ἡμᾶς ἀλ-
"λήλοις μνησικακεῖν. σὺ δ' εἰ μὴ βούλῃ διαλλάττεσθαι
"[g] τοῦτον τρόπον, ὦ Τύλλε, ἀλλὰ καὶ δίδουναι δίκας καὶ λαμ-
"βάνειν ἀξιοῖς τὰς ἐν ταῖς αἰτίαις παρ' ἀλλήλων, ἕτοιμοι
"καὶ ταῦτα ποιεῖν εἰσιν Αλβανοί, τὰ κοινὰ ἔχθη προκαλα-
"λυσάμενοι. εἰ δέ τινας ἔχεις παρὰ ταῦτας λέγειν ἑτέρας
"εἴτε καλλίους διαλλαγὰς εἴτε δικαιοτέρας, [h] ὅτι ἂν
"φθάνοις φέρων εἰς μέσον, καὶ πολλοῦ σοι χάριν ἐσόμεθα.

Ταῦτ'

a Videtur aptius legi posse ἔγωγε. *Sylb.* *b* Vocem ἀπόστασιν (quæ in *Editis* omnibus deerat) *Dionysio* ex *Cod. Vat.* restituere non dubitavi: præsertim quum illam desiderari innuat *Lapi* versio, & (ut inquit *Sylb.*) lacunam hoc modo supplendam esse arguat paronomasia, ὃ μόνον ἀπόστασιν ἀλλὰ ἐπανάστασιν. Quam appositè autem hoc, hinc (ut subjicit *Portus*) conjicere licet, quod potest quis ab aliquo facere defectionem, ita tamen ut in eum non insurgat neque arma ei inferat. *c* Θάτερα dixit pro ἕτερα, id est, ἀλλόφορα seu παράτοπα. *Sylb.* *d* Γνωμένης *Vat.* *e* Δίκας perperam in *Ed. Steph.* *f* Ἐμοὶ μὲ *Vat.* *g* Τοῦτον τὸν τρόπον *Vat.* quod & placuit *Sylb.* *h* Pro φθάνοις malit fortasse quispiam φθανοῖς. Sed si hoc modo accipias, *non tam cito in medium protuleris, quin multas tibi gratias habeam*, non erit opus mutationem quærere. *Sylb.* Si lectionem hanc retineas interrogationis nota post ἐσόμεθα addenda, & verba sic interpretanda; *nonne ocius eum in medium proferes? nam magnam tibi habebo gratiam.* Alioqui dicendum potius οὐκ ἂν φθανοῖς φέρων. i. e. *non invidebis nobis hanc rationem, sed in medium proferes, & magnam tibi gratiam habebo. Port.*

a Tum-

Ταῦτ' εἰπόντος δ' Φυφετίυ, τῶν Ἀλβανῶν τ' λόγον ὁ τ' Ρωμαίων βασιλεὺς ἔλεξε· "Καὶ ἡμεῖς, ὦ Φυφέτιε, "βαρεῖσθαι ᵃ ὑπολαμβάνομεν ἡμᾶς καταλήψεσθαι συμ- "φορᾷ, εἰ δι' αἵματος καὶ φόνων ἀναγκασθείημεν κεῖναι "τ' συγγενῆ πόλεμον, καὶ ὑπὸ τῶν ἱερῶν, ὁπότε ᵇ τοὶ "πολέμια θύοιμεν, ἐκωλυόμεθα ἄρχειν μάχης· τάς τε "τ' Ἀποῤῥήτους Φιδηναίων καὶ Οὐιεντανῶν συνωμοσίας, ἃς "ἐπ' ἀμφοτέροις ἡμῖν συνώμοσαν, ὀλίγῳ πρότερον πε- "πύσμεθα παρὰ τ' ἐκείθεν ξένων· καὶ οὐκ ἀφύλακτοι "τοῖς αὐτοὺς ἐσμεν, ἀλλ' ὡς παθεῖν τε μηδὲν αὐτοὶ "κακόν, κἀκείνους τιμωρήσασθαι τῆς ἐπιβουλῆς ἀξίως "παρεσκευάσμεθα· ὐχ ἧττόν τε σῦ καταλύσασθαι τὸν "πόλεμον ἀμαχητὶ μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ὅπλων ἐβουλό- "μεθα. πρότεροι δὲ πρεσβεύεσθαι περὶ μετανιῶν "ᶜ οὐκ ἀξιοῦμεν, ἐπείπερ ὐδ' ἤρξαμεν αὐτοὶ πρότεροι "τ' πολέμου, ἄρξαντος δὲ ἡμυνάμεθα. Ἀποπεμπόντων δὲ "ὑμῶν τὰ ὅπλα, δεχόμεθα τὰς πρόκλησις ἄσμενοι· "καὶ περὶ μετανιῶν οὐδὲν ἀκριβολογούμεθα, ἀλλὰ "τὰς κρατίστας τε καὶ μεγαλοψυχοτάτας δεχόμεθα, "πᾶν ἀδίκημα καὶ πᾶν ἁμάρτημα τ' Αλβανῶν πόλεως "ἀφιέντες· εἰ δὴ καὶ κοινὰ χρὴ καλεῖν πόλεως ἁμαρ- "τήματα, ὧν ὁ στρατηγὸς ὑμῶν Κλοίλιος αἴτιος ἦν, "ὃς ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἡμῶν οὐ μεμπτὰς τέπτε δίκας "τοῖς θεοῖς. ἀφείσθω δὴ πᾶσα ἐγκλήματος ἰδίᾳ τε καὶ "κοινῇ πρόφασις, καὶ μηδενὸς ἔτι μνήμη τῶν παρελη- "λυθότων ἔστω κακῶν, ὡς καὶ σοὶ, Φυφέτιε, δοκεῖ· ἀλλ' "οὐκ ἀπόχρη τοῦτο μόνον ἡμᾶς σκοπεῖν, ὅπως ἂν τὰ "παρῶσαν ἔχθραν διαλυσάμεθα πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' "ὅπως μηδ' αὖθίς ποτε πολεμήσωμεν ἔτι δεῖ πρά- "σιβεύσασθαι. ἢ γὰρ ᵈ ἀναβολὰς ποιησόμενοι τῶν κα- "κῶν συνελεύσομεν, ἀλλ' ἀπαλλαγάς. πῶς οὖν ἡ βε- "βαία τοῦ πολέμου κατάλυσις ἔσται, καὶ τί πρακτέον· "τες εἰς τὰ πράγματα ἑκάτεροι νῦν τε καὶ εἰς τ' "ἀεὶ χρόνον ἐσόμεθα φίλοι, σὺ μὲ πρέλιπες, ὦ Φυφέ- "τιε, ἐγὼ δέ γ' τοῦτο προσθεῖναι πειράσομαι. εἰ ᵉ παύ- "σονται μὲ Αλβανοὶ φθονοῦντες Ρωμαίοις ἐφ' οἷς ἔχουσιν "ἀγαθοῖς, οὐκ ἄνευ μεγάλων κινδύνων ᶠ καὶ πόνων αὐ- "τοὶ κτησαμένοις· οὐδὲν γοῦν πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν ὅτε "μεῖζον ὅτε ἔλαττον κακόν, διὰ τοῦτο μισεῖτε ἡμᾶς, "ὅτι δοκοῦμεν ἄμεινον ὑμῶν πράττειν. παύσαιντο δὲ Ρω- "μαῖοι δι' ὑποψίας ἔχοντες Αλβανοὺς ὡς ἐπιβουλεύον- "τας ἀεὶ σφίσι, καὶ φυλαττόμενοι καθάπερ ἐχθρούς· ὃ "γὰρ ἂν γένοιτο ᵍ βεβαίῳ φίλῳ τῷ μισοῦντι οὐδείς. "πῶς οὖν γενήσεται τούτων ἑκάτερον; οὐκ ἐὰν γρά- "ψωμεν αὐτὰ ἐν ταῖς ὁμολογίαις, ὐδ' ἐὰν ὀμόσωμεν "ἀμφοτέροις καθ' ἱερῶν· μικραὶ γὰρ αὗται γε αἱ φυλα- "καὶ καὶ ἀσθενεῖς· ἀλλ' ἐὰν κοινὰς ἡγησώμεθα τὰς ἀλ- "λήλων τύχας. ʰ ἓν γὰρ ἐστιν, ὦ Φυφέτιε, λύπης ἀν- "θρωπίνης ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς γινομένης ἄκος, ὃ μη- "κέτι τοὺς φθονοῦντας ἀλλότρια τὰ τ' φθονουμένων ἀγαθὰ

¶ His à Suffetio dictis, Romanorum rex dicendi vices excipiens, ait: "Et nos, ô Suf- "feti, gravem cladem nos accepturos arbitra- "mur, si sanguine & cæde controversias in- "ter cognatos ortas dirimere ac finire coga- "mur; & quoties sacra fecimus, ut deorum "de belli eventu voluntatem cognosceremus, "prælii initium facere prohibiti fuimus; & de "occultis Fidenatum & Vejentium conjura- "tionibus, quas in nos utrosque fecerunt, "paullo ante ab hospitibus, quos ibi habemus, "certiores fuimus facti; & ab illis nobis ca- "vemus, utque nullum detrimentum accipe- "remus, & illos ulciscemur, pro eo ac me- "rentur eorum insidiæ, jam nos paravimus: "nec minus quam tu bellum hoc potius sine "pugna quam armis finire volebamus. Prio- "res autem de pace legatos mittere noluimus, "quia belli initium à nobis non est factum, "sed lacessiti à vobis vim propulsavimus. "Quod si vos arma deposueritis, lubenter con- "ditiones, ad quas nos invitatis, accipiemus: "neque in pacis conditionibus morosi ac dif- "ficiles erimus, sed præstantissimas & viris "magnanimis maxime dignas admittemus, "condonantes Albanæ civitati omnem inju- "riam, omneque delictum; si tamen publica "civitatis delicta ea sunt vocanda, quorum "vester Imperator Cluilius erat auctor, qui "pro utrisque nostrum meritas pœnas diis "persolvit. Omnis igitur materia & occasio "tam privatarum quam publicarum crimina- "tionum tollatur, & omnis præteritorum ma- "lorum memoria aboleatur, ut & tu, Suffeti, "censes. Sed non satis est nos hoc solum "spectare, quomodo præsentes inimicitias "quæ sunt inter nos dirimere possimus, sed "etiam ne unquam posthac bellum inter nos "iterum geramus aliqua ratio est ineunda. "Neque enim convenimus ut inducias, sed "ut pacem faceremus. Quo modo igitur pa- "cem firmam facere possimus, & quid utris- "que faciendum sit, ut & nunc & posthac "in perpetuum amici simus, tu ô Suffeti omi- "sisti, at ego hoc quoque addere conabor. Si "*nimirum* Albani Romanorum bonis invi- "dere desinant, quæ non sine magnis pericu- "lis & laboribus quæsiverunt: nulla enim "aut graviore aut leviore injuria à nobis ac- "cepta, propterea tantum nos odio prosequi- "mini, quia fortuna magis prospera quam "vos uti videmur. Item si Romani Albanos "suspectos habere, quasi sibi semper insidien- "tur, & si ab illis tanquam ab hostibus sibi "cavere desinant: nullus enim amicus fir- "mus esse potest ei cui est exosus. Quomodo "igitur hoc utrumque fieri poterit? Non si "in fœderis conditionibus hæc scripserimus, "neque si utrique per sacra juraverimus, par- "va enim & infirma sunt hæc præsidia; sed "si alteri alterorum prosperitatem commu- "nem duxerimus. Unum enim est, ô Suffeti, "doloris, quem homines ex aliorum bonis "capiunt, remedium; si nimirum qui invi- "dent aliorum bonis, non putent ea esse am- "plius

IX. *Tullus Hostilius Rom.* REX III.

a Υπελαμβάνομεν *Vat.* b Τὰ πρὸ πολέμια *Vat.* c Forsan rectius οὐκ ἠξιώμεν tempore præterito. Idem malit *Port.* ut ἠξιώμεν sit pro ἠξιώσαμεν. d *Inducias* τὸ ἀναφερόμενον appellat ἀναβολὰς τ' κακῶν, quas alibi ἀνοχὰς & ἀναπαύσεις vocare solet. *Port.* e Παύσαιντο *Vat.* f Καὶ πόνων πολλῶν αὐτοὶ *Vat.* g Βεβαίως *Vat.* h Ἐν γάρ ἐστι μόνον *Vat.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"plius aliena. Ut igitur hoc fiat, auctor sum "Romanis ut in commune conferant & Al- "banis impertiant omnia bona, quæ jam ha- "bent & in posterum habituri sunt: Albani "vero alacriter quæ dantur accipiant atque "iis contenti sint, utque vos omnes, vel, nisi "omnes, at saltem major pars & quique præ- "stantissimi vestrûm Romanæ urbis coloni "fiatis. Neque enim Sabinis quidem & He- "trusci honorificum fuit derelictis suis urbi- "bus ad nos habitandi caussa migrare: vo- "bis vero genere conjunctissimis, si idem fe- "ceritis, turpe est futurum. Quod si recusa- "tis unam & eandem urbem nobiscum inco- "lere, quæ jam ampla est & longe amplior "est futura, & patriarum sedium amore deti- "nemini, hoc saltem facite; consilium unum "publicum designate, quod commodis utriusque civitatis consulat, & imperium tradite "alterutri civitati, quæ visa fuerit potentior, "& quæ pluribus commodis inferiorem affi- "cere possit. Atque hæc quidem est mea sen- "tentia: & si hæc fiant tum demum nos con- "stantes amicos fore; sed si duas urbes æque "excellentes, ut nunc, incolamus, nunquam "nos concordes fore puto.

X. ¶ His auditis, Suffetius tempus ad delibe- randum petiit: * & quum ex consilio secessis- set, cum Albanis an ea conditiones admit- tendæ essent consultavit. Cognitis autem omnium sententiis, reversus in consilium, ita est loquutus: "Nobis, Tulle, patriam relin- "quere non placet, neque deferere sacra pa- "tria & majorum lares, & locum quem fer- "me per quingentos annos majores nostri "tenuerunt, præsertim quum nullum bel- "lum neque alia necessitas fatalis nos cogat: "unum vero consilium publicum constitui, "& unam esse civitatem, quæ alteri imperet, "non displicet. Atque hoc etiam caput in "fœderibus scribatur, si ita videtur, & omnis "belli materia tollatur. Quum autem hacte- nus inter eos conveniret, contendebant de ci- vitate cui imperium esset committendum, & multa verba ab utrisque ea de re sunt facta, quod uterque judicaret æquum esse ut sua ci- vitas alteri imperaret. Albanus enim hoc jure nitebatur: "Nos, Tulle, digni sumus "qui vel reliquæ Italiæ imperemus, quia "gens Græca, & omnium hanc regionem in- "colentium maxima sumus: Latinæ vero "gentis imperium, si ullius alius, ad nos per- "tinere dicimus, idque non sine caussa, sed "communi omnium hominum jure, quod na- "tura ipsa omnibus dedit, ut nimirum gene- "ris auctores suæ soboli imperent. Sed præ "omnibus coloniis, de quibus hactenus nihil "conquerimur, vestræ urbis imperium ad "nos attinere existimamus: quum coloniam "in eam miserimus non multis ante seculis, "sed tertia ante hanc ætate; ita ut jam no- "strum genus, vetustate antiquatum, ex ho- "minum memoria non sit deletum. Quod si

"ἡγεῖσθαι. ἵνα δὴ τοῦτο γένηται, [a] Ῥωμαίους οἴμαι δεῖν "εἰς τὸ κοινὸν Ἀλβανοῖς δοῦναι πάντα ὅσα τε νῦν ἔχω- "σι καὶ αὖθις ἔξουσιν ἀγαθά· Ἀλβανοὺς δὲ ἀγαπητῶς "τὰ διδόμενα δέχεσθαι, καὶ [b] γενέσθαι ἅπαντας ὑμᾶς, "εἰ δὲ μήγε, τοὺς πλείους [c] τε καὶ ἀείστους ὑμῶν τῆς "Ῥωμαίων πόλεως οἰκήτορας. οὐ γὰρ δὴ Σαβίνοις μὲν "καὶ Τυρρήνοις καλῶς ἦχεν ἐκλιποῦσι τὰς ἑαυτῶν "πόλεις μεταθέσθαι τοὺς βίους ὡς ἡμᾶς· ὑμῖν δὲ ἄρα "τοῖς συγγενεστάτοις τὸ αὐτὸ τοῦτο γενόμενον οὐχ ἕξει "καλῶς. εἰ δ' οὖν ἀξιώσετε μίαν οἰκεῖν πόλιν τὴν "ἡμετέραν, [d] μεγάλην οὖσαν ἤδη καὶ ἔτι μᾶλλον ἐσο- "μένην, ἀλλὰ [e] φιλοχωρήσετε τοῖς πατρῴοις ἑφετίοις, "ἐκεῖνό γέ τοι ποιήσατε· βουλευτήριον ἓν ἀποδείξατε "ὃ τὰ συμφέροντα ἑκατέρας βουλεύσῃ πόλεως, "καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἀπόδοτε μιᾷ τῇ κρείττονι πόλει "καὶ πλείονα δυναμένῃ ποιεῖν ἀγαθὰ τὴν ἥττονα. ἐγὼ "μὲν δὴ ταῦτα ἀξιῶ· καὶ τούτων γενομένων, τόθ' ἡ- "γοῦμαι [f] βεβαίους ἡμᾶς ἔσεσθαι φίλους· δύο δὲ πό- "λεις οἰκουμένας ἰσοκρύφους, ὥσπερ νῦν, οὐδέποτε ὁμο- "νοήσειν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Φυφέτιος, χρόνον εἰς βουλὴν ἠτήσατο· καὶ μεταναστὰς ἐκ τοῦ συλλόγου μετὰ τῶν παρόντων Ἀλβανῶν εἰ χρὴ δέχεσθαι τὰς αἱρέσεις ἐσκό- πει. ὡς δὲ τὰς ἁπάντων γνώμας ἔλαβεν, ὑπισχνεῖται αὖ- θις [h] πρὸς τὸ σύλλογον ἐλθὼν· "Ἡμῖν μέν, ὦ Τύλλε, "τὴν μὲν πατρίδα καταλιπεῖν οὐ δοκεῖ, οὐδ' ἐξερημοῦν "ἱερὰ πατρῷα καὶ προγονικὰς ἑστίας, καὶ τόπον ὃν ἐγ- "γὺς ἐτῶν πεντακοσίων ἃ πατέρες ἡμῶν κατέσχον, καὶ 146
"ταῦτα μὴ πολέμου κατειληφότος ἡμᾶς, μηδ' ἄλλης "προπέμψαι συμφορᾶς μηδεμιᾶς· ἓν δὲ καταστήσασθαι "βουλευτήριον, ᾧ μίαν [i] τὴν ἀρξουσαν τὴν ἑτέρας πό- "λιν, οὐκ ἀπαρέσκει. γεγράφθω δὲ καὶ τοῦτο τὸ μέρος "ἐν ταῖς συνθήκαις, εἰ δοκεῖ, ᾧ πᾶσα ἀνηρήσθω πολέ- "μου πρόφασις. ὡς δὲ συνέβησαν ὅτι τούτοις, περὶ τῶν μελλόντων τὴν ἡγεμονίαν πρὸς ἀλλήλους πόλεων διαφέ- ρειν, ᾧ πολλοὶ ἐλέχθησαν εἰς τοῦτο λόγοι πρὸς ἀμφοτέ- ρων, δικαίωντος ἑκατέρου τὴν αὐτοῦ πόλιν ἄρχειν τῶν ἑτέρας, ὁ μὲν οὖν Ἀλβανὸς τοιαῦτα προσῄσετο δίκαια· "Ἡμεῖς, "ὦ Τύλλε, ᾧ [j] τῶν ἄλλων ἄρχειν ἀξιοῖ ἐσμεν Ἰταλίας, ὅτι "ἔθνος Ἑλληνικὸν ᾧ μέγιστον τῶν κατοικούντων τὴνδε τὴν "γῆν ἐθνῶν παρέχομεν· ὧν δὲ Λατίνων ἔθνος, εἰ μηδενὸς "τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἡγεῖσθαι δικαίως οὐκ ἄτερ αἰτίας, "ἀλλὰ κατὰ τὸν κοινὸν ἀνθρώπων νόμον, ὃν ἡ φύσις ἔδωκεν "ἅπασι, τῶν ἐκγόνων ἄρχειν τοὺς προγόνους. ὑπὲρ δὲ πά- "σας τὰς ἄλλας ἀποικίας, ἃς μέχρι νῦν παρόντος οὐδὲν "ἐγκαλοῦμεν, τὴν ὑμετέρας οἰόμεθα δεῖν πόλεως ἀρχήν, ἣν "πρὸ πολλοῦ τῶν ἀποικίων εἰς αὐτὴν ἀπεστάλκοτες, ὥστε "[k] ἐξίτηλον τῇ ἤδη τὸ ἀφ' ἡμῶν γένος ὑπὸ χρόνων "παλαιωθὲν, ἀλλὰ τῇ τρίτῃ γενεᾷ πρὸ ταύτης. ἐὰν δὲ

ἀναστρέ-

a Ῥωμαίους μὲν οἴμαι *Vat.* b Γενέσθαι μᾶλλον ἅπαντας *Vat.* c Si τε malis pro τε ut v. 13. per me licet. sed obstare videtur τε in præcedente commate. *Sylb.* d Μεγάλην τε οὖσαν *Vat.* e Vel ἀμφιλοχωρήσετε τοῖς πατρῴοις, vel φιλοχωρήσετε οὐ τοῖς πατρ. scribendum puto: quamvis & alibi verbum istud φιλοχωρεῖν apud *Dionysium* ita junctum dativo inveniri sciam. nam & ibi eodem suspectam modo scripturam habeo; præsertim quum & altera illa, quæ præpositionem adjicit, apud eum alibi exstet. *Steph.* f Βεβαίους *Vat.* g Μετιστὰς *Vat.* h Εἰς τὸ *Vat.* i Τῆς μὲν ἄλλης *Vat.* k Malim οὐκ ἐξίτηλον. atque hanc lectionem, ut veram & vulgata commodiorem, in interpretatione amplecti non dubitavi. *Portus.* * Post συνέβησαν distinxisse videtur *Portus*: post Ἀλβανῶν *Lapus* & *Gelenius*.

a Δεξόμεθα

"ἀναστρέψασα τοὺς ἀνθρωπίνους διαγιγνώσκῃ ἡ φύσις τὸ
"νέον τάξει τοῦ πρεσβυτέρων ἄρχειν, καὶ τοὺς ἔκγονα
"τοῦ προγόνων, τότε καὶ ἡμεῖς [a] ἀνεξόμεθα τοῦ μη-
"τρόπολιν ὑπὸ τῆς ἀποικίας ἀρχομένην ὁρᾶν, πρό-
"τερον δὲ οὔ. ἓν μὲν δὴ τοῦτο τὸ δικαίωμα [b] παρε-
"χόμεθα τῆς ἀρχῆς, ἧς οὐκ ἂν ἀποσταίημεν ὑμῖν ἐκόν-
"τες. ἕτερον δὲ τοιόνδε· δέξασθε δὲ αὐτὸ μὴ ὡς ὀνει-
"δισμῷ τῷ ὑμετέρῳ λεγόμενον, ἀλλὰ
"τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκα· ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν γένος
"[c] οἷον ὅτε τοῦ κτισάντων τοῦ πόλιν, τοιοῦτον ἕως τῶν
"καθ' ἡμᾶς χρόνων διαμένει· καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις
"ἐπιδεῖξαι φῦλον ἀνθρώπων ὅδεν, ἔξω τοῦ Ἑλληνικοῦ
"τε καὶ τοῦ Λατίνων, ᾧ τὰ πολιτείας μετεδεδώκαμεν·
"ὑμεῖς δὲ τοῦ ἀκριβείαν τοῦ περὶ ἑαυτοῖς πολιτεύμα-
"τος διεφθάρκατε, Τυρρηνούς τε ὑποδεξάμενοι καὶ
"Σαβίνους, καὶ ἄλλους τινὰς ἀνετίους καὶ πλανήτας βαρ-
"βάρους πάνυ πολλούς· ὥστε ὀλίγον τὸ γνήσιον ὑμῶν ἐστὶν
"ὅσον ἀφ' ἡμῶν [d] ὡρμίσθη, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν τοῦ
"ἐπεισάκτου τε καὶ ἀλλοφύλου. εἰ δὲ ἡμεῖς ἀφείκα-
"μεν ὑμῖν τῆς ἀρχῆς, τὸ νόθον ἄρξει τοῦ γνησίου,
"καὶ τὸ βάρβαρον τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ τὸ ἐπείσακτον
"τοῦ αὐτιγενοῦς. οὐδὲ γὰρ ἂν τοῦτο ἔχοιτε εἰπεῖν, ὅτι τὴν
"μὲν ἔπιλυν ὄχλου οὐδενὸς εἰάκατε εἶναι τοῦ κοινῶν
"κύριον, ἄρχετε δ' αὐτοὶ τῆς πόλεως καὶ κελεύετε οἱ
147 "αὐτιγενεῖς· ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς ἀποδείκνυτε ξένους, καὶ
"τὸ βουλῆς τὸ πλεῖστον ὑμῖν οὐκ τοῦ ἐπιλύδων, ὧν οὐ-
"δεὶς ἂν [e] φήσαιτε ἑκόντες ὑπομένειν. τίς γὰρ ἐκουσίως
"ἄρχεται τοῦ κρειττόνων ὑπὸ δ' χείρονος; [f] πολλὴ
"δὴ μανία καὶ κακότης, ἃ δι' ἀνάγκην φαίητ' ἂν ὑ-
"μεῖς ὑπομένειν, ταῦτα ἡμᾶς ἑκόντας δέχεσθαι. τε-
"λευταῖός μοι λόγος ἐστὶν, ὅτι τῆς Ἀλβανῶν πόλεως
"οὐδὲν ἔτι [g] διακινεῖ μέρος δ' πολιτεύματος, ὀκτω-
"καιδεκάτην ἤδη γενεὰν οἰκουμένης, καὶ πάντα ἐν κόσμῳ
"τὰ σύνηθη καὶ πάτρια ἐπιτελοῦσης· ἡ δ' ὑμετέρα πό-
"λις ἀμιγοκόσμητός ἐστι καὶ ἀμιγάτακτος, ἅτε νεόκτιστος
"οὖσα καὶ οὐκ πολλῶν [h] συμφορητὸς ἐθνῶν, ἢ μακρῶν δεῖ
"χρόνων καὶ παθημάτων παντοδαπῶν, ἵνα [i] καταρτυθῇ
"καὶ παύσηται ταραττομένη καὶ ζασιάζουσα, ὥσπερ νῦν.
"ἅπαντες δ' ἂν [k] εἴποιμεν, ὅτι δεῖ τὰ καθεστηκότα τῶν
"ταραττομένων, καὶ τὰ πεπειραμένα τῶν ἀδοκιμάστων, καὶ
"τὰ ὑγιαίνοντα τῶν νοσούντων ἄρχειν· οἷς ὑμεῖς ταὐναντία
"ἀξιοῦντες οὐκ ὀρθῶς ποιεῖτε.

Τοιαῦτα τοῦ Φυφετίου λέξαντος, Τύλλος ὁ Ὁστιλίου τὸν λόγον εἶπε· "Τὸ μὲν οὐκ φύσεως καὶ προ-
"γόνων ἀρετῆς δίκαιον, ὦ Φυφέτιε καὶ ὑμεῖς ἄνδρες Αλ-
"βανοί, κοινὸν ἀμφοτέροις ἡμῖν. [l] τοὺς αὐτοὺς γὰρ εὐχό-
"μεθα προγόνους ἑκάτεροι· ὥστε οὐδὲν δεῖ τοῦτο χαίειν
"ὅτε πλέον ἡμῶν ἔχειν τοὺς ἑτέρους, ὅτ' ἔλαττον. τὸ
"δὲ ἄρχειν οὐκ παντὸς τοῦ ἀποικιῶν τὰς μητροπόλεις,

"natura jure humano inverſo ſtatuat junio- Tullus Hoſtilius
"res ſenioribus imperare, & poſteros majori- Rom. REX III.
"bus: tunc nos quoque patiemur conditores
"coloniæ ſuæ imperio parere; ſed non ante.
"Atque hoc quidem unum eſt jus, quo freti
"imperium ad nos pertinere dicimus, quod
"nunquam ſponte noſtra vobis concedemus.
"Alterum vero eſt hujuſmodi: hoc autem ita
"accipite, ut minime putetis à nobis dici
"quod vos criminis alicujus accuſare & ali-
"quid vobis exprobrare velimus, ſed quia
"neceſſitas hoc poſtulat. Albanorum genus
"quale fuit olim dum urbs conderetur, tale
"etiam uſque ad hanc noſtram ætatem per-
"manet: neque quiſpiam demonſtrare poſſet
"ullam hominum nationem, præter Græcam
"& Latinam, cui jus noſtræ civitatis imper-
"titi fuerimus. At vos veſtram illam accura-
"tam reipublicæ adminiſtrandæ rationem cor-
"rupiſtis, receptis Hetruſcis & Sabinis, &
"aliis quibuſdam lare carentibus & permul-
"tis barbaris erronibus; ita ut jam parva
"pars germani noſtri generis apud vos ſuper-
"ſit, imo potius multis partibus major ſit nu-
"merus adſcititiorum & alienigenarum Quod
"ſi nos imperio vobis ceſſerimus, ſpurii ger-
"manis, & barbari Græcis, & adſcititii indi-
"genis imperabunt. Neque enim hoc poſſe-
"tis dicere, advenarum turbam à reipublicæ
"adminiſtratione à vobis arceri, vos vero in-
"digenas reipublicæ gubernacula & impe-
"rium habere: quinetiam peregrinos reges
"creatis, & maxima ſenatus veſtri pars ex ad-
"venis conſtat, quorum nihil vobis volenti-
"bus contigiſſe dicere poteſtis. Quis enim, ſi
"ſit potentior, ſponte imperium inferioris
"ferat? Magnæ igitur eſſet dementiæ & igna-
"viæ, ſi ea, quæ dicitis vos neceſſitate coactos
"pati, nos ſponte noſtra ferre vellemus. Po-
"ſtrema autem ratio, *qua noſtrum jus tuemur*,
"hæc eſt: in Albanæ reipublicæ adminiſtra-
"tione nihil prorſus adhuc immutatum fuit,
"licet jam ſit ætas XVIII. ex quo hæc reſ-
"publica ita adminiſtratur; ſed omnes patrii
"mores ac ritus decore ſervantur. At veſtra
"reſpublica eſt inornata & inordinata, ut-
"pote recens condita & ex colluvie multarum
"gentium conſtans, cui longo tempore & va-
"ria fortuna opus eſt ut componatur, & tur-
"bæ & ſeditiones, quæ nunc in ea ſunt, ſeden-
"tur. Omnes autem facile fateantur oportere
"ſedata turbatis, & ſpectata inexploratis, &
"ſana ægrotis imperare: quare vos qui con-
"tra facere conamini, non recte facitis.

¶ Hæc quum dixiſſet Suffetius, Tullus ejus XI.
orationem excipiens, ita eſt loquutus: "Na-
"turæ & majorum jus, ô Suffeti & vos Alba-
"ni, nobis utriſque eſt commune. utrique
"enim ex iiſdem majoribus nos eſſe gloria-
"mur: quare non eſt quod propterea alteri
"noſtrum vel meliore vel deteriore ſint con-
"ditione. Quod autem dicitis, oportere omni-
"no colonias ſuorum conditorum imperio
parere,

a Δεξόμεθα *Vat.* dein illud ἀφῶν, quod ſtatim ſequitur, omittit. b Παριχόμεθοι τὴν ἀρχῆς *Vat.* c Οἷον ἦν ἐπὶ *Vat.* d Ὡρμίσθη *Vat.* ut ſupra cum alibi, tum p. 48. v. 24. & 38. atque ita legendum eſſe conjecerunt *Sylb.* & *Port.* e Φήσητε *Vat.* f Πολλὴ δ' ἡ μωρία *Vat.* g Si codex mendo caret, διακινεῖ idem valet ac διοικεῖται vel διοικεῖσθαι, atque vocem activam pro paſſiva poſitam dicemus, quod *Thucydidi* familiare eſt. *Portus.* h Συμφορητὸς *Vat.* i Ut hîc καταρτυθῇ uſurpatur pro *compoſita fuerit*; ſic *Budæus* ex *Plutarcho* affert φρενὸς καταρτυθείσης *mentis compoſitæ. Sylb.* Καταρτισθῇ in *Cod. Vat.* k Εἴποιεν *Vat.* l Aut ἔχειν ſubintelligendum, aut τοῖς αὐτοῖς γὰρ εὐχόμεθα προγόνοις ἑκάτεροι legendum. *Portus.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

" parere, quaſi hoc ſit lege quadam naturæ
" neceſſaria conſtitutum, neque verum neque
" æquum judicamus: multæ enim ſunt gentes,
" apud quas conditores coloniarum non im-
" perant, ſed parent ſuis colonis. Maximum
" autem & manifeſtiſſimum hujus rei exem-
" plum eſt ipſa Spartana civitas, quæ non ſo-
" lum aliis Græcis, ſed etiam Dorienſibus, un-
" de originem ducit, vult imperare. Sed quid
" de aliis verba ſunt facienda? Vos enim ipſi,
" qui miſſa colonia noſtram urbem condidi-
" ſtis, Lavinienſium eſtis coloni. Si igitur
" naturæ lex eſt ut ſuæ coloniæ conditores
" ipſi imperent, nonne Lavinienſium cauſſa
" erit potior quam utrorumque noſtrum?
" Quod igitur attinet ad primum jus, quo ni-
" timini, & quod valde egregiam habet ſpe-
" ciem, hæc ſufficiunt. Sed quando, ὦ Suffeti,
" utriuſque civitatis vitam examinare & con-
" ferre es aggreſſus, aſſerens Albanorum no-
" bilitatem ſemper in eodem ſtatu permanſiſ-
" ſe, noſtram vero corruptam fuiſſe alieni-
" genarum commerciis; quando etiam dicis
" æquum non eſſe ut ſpurii germanis, aut ad-
" venæ indigenis imperent: * ſcias te vel ma-
" xime in hoc ipſo tuæ cauſſæ firmamento er-
" rare. nos enim adeo non pudet quod cum
" quibuſlibet civitatem communicarimus, ut
" etiam maxime hac re gloriemur; nos tamen
" hujus præclari facinoris non ſumus aucto-
" res, ſed imitati ſumus exemplum Athenien-
" ſis reipublicæ, cujus maxima eſt gloria inter
" Græcos, idque ob hanc ipſam reipublicæ
" formam, ſi non maxime, at certe non mini-
" me. Et rem eam quæ nobis multorum bono-
" rum fuit cauſſa, damnare non poſſumus;
" neque nos ejus pœnitet quaſi peccarimus.
" Et apud nos imperat, & reipublicæ conſulit,
" aliiſque honoribus fruitur, non qui opibus
" pollet, neque qui longam majorum indige-
" narum ſeriem poteſt oſtendere, ſed qui his
" honoribus fuerit dignus: humanam enim
" nobilitatem in nulla alia re quam in ipſa
" virtute poſitam cenſemus. Reliqua vero tur-
" ba eſt civitatis corpus, vim ac robur ad
" virorum præſtantiſſimorum conſilia exſe-
" quenda miniſtrans. Et noſtra civitas ex
" parva evaſit magna, & ex contemptiſſima
" vicinis populis formidabilis ob talem huma-
" nitatem: huic item inſtituto, quod tu, Suf-
" feti, damnas, Romani acceptum ferunt im-
" perium, de quo nullus cæterorum Latino-
" rum id ſibi vendicans nobiſcum contendit.
" In armorum enim vi ſita eſt civitatum po-
" tentia, hæc autem multorum hominum be-
" neficio comparatur. Urbes vero exiguæ &
" infrequentes, atque ideo infirmæ, nec alias
" nec ſeipſas regere poſſunt. In ſumma autem,
" ego tunc exiſtimo aliorum reipublicæ for-
" mas eſſe vituperandas, & propriam laudan-
" dam, quum quis poteſt demonſtrare ſuam
" quidem rempublicam his inſtitutis, quæ
" profert, fortunatam & amplam eſſe factam:
" eas vero, quæ vituperantur, eo quod nolint
" eadem ſequi, infelices eſſe. Sed res noſtræ

" ὡς ἀναγκαῖόν τι φύσεως νόμιμον, ὅτε ἀληθὲς ὅτε δί-
" κημον ἠξίωτο ὑφ' ἡμῶν· πολλά γέ τοι φῦλά ἐστιν ἀν-
" θρώπων, παρ' οἷς αἱ μητροπόλεις οὐκ ἄρχουσιν ἀλλ'
" ὑποτάττονται ταῖς ἀποικίαις. μέγιστον δὲ καὶ φανε-
" ρώτατον τοῦ λόγου τοῦδε παράδειγμα ἡ Σπαρτιατῶν
" πόλις, ἃ τῶν ἄλλων μόνον ἀξιοῦσα ἄρχειν Ἑλλήνων,
" ἀλλὰ καὶ ὧν Δωρικῶν γένους, ὅθεν ἀπῴκισθη. καὶ τί δεῖ
" περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς, ὦ τῆ ἡμε-
" τέραν πόλιν ἀποικίσαντες, Λαυϊνιατῶν ἐστε ἄποικοι.
" εἰ δὴ φύσεώς ἐστι νόμος ἄρχειν τὰ ἀποικίας τὴν μη-
" τρόπολιν, οὐκ ἂν φθάνοιεν ᵃ ἀμφοτέροις ἡμῖν Λαυϊ-
" νιᾶται ᵇ τὰ δίκαια πράττοντες; πρὸς μὲν δὴ τὸ
" πρῶτον ὑμῶν δικαίωμα καὶ πλείστην ᶜ ἔχων εὐπρέπει-
" αν, ἱκανά. ᵈ ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς βίους τῶν πό-
" λεων ἀντιπαρεξετάζειν ἀλλήλοις ἐπιχειρεῖς, ὦ Φυφέ-
" τιε, λέγων ὅτι τὸ μὲ Αλβανῶν εὐγενὲς ὅμοιον ἀεὶ φα-
" μένει, τὸ δ' ἡμέτερον ἐξέφαρται ταῖς ἐπιμιξίαις ξέ
" ἀλλοφύλοις, καὶ οὐκ ἠξίους ἄρχειν τῶν γνησίων τοὺς νό-
" θους, οὐδὲ τῶν αὐτιγενῶν τοὺς ἐπήλυδας, μάλ' καὶ μὴ
" τοῦτο ἁμαρτάνων μάλιστα τὸ δικαίωμα. ἡμεῖς γὰρ το-
" σοῦτον δέομεν αἰσχύνεσθαι κοινῇ ἀναδείξαντες τὴ πό-
" λιν τοῖς βουλομένοις, ὥστε καὶ σεμνυνόμεθα ἐπὶ τούτῳ
" μάλιστα τῷ ἔργῳ, οὐκ αὐτοὶ ξ ζήλου τοῦδε ἄρξαντες, 148
" τῷ δὲ τῶν Αθηναίων πόλεως τὸ παράδειγμα λα-
" βόντες, ἧς μέγιστον κλέος ἐν Ελλησίν ἐστι, καὶ ἐφ'
" τοῦτο ἠχ' ἥκιστα, εἰ μὴ μάλιστα, τὸ πολίτευμα. καὶ
" τὸ πρᾶγμα ἡμῖν πολλῶν γενόμενον ἀγαθῶν αἴτιον, οὔτ'
" ἐπιμεμφῶν οὔτε μεταμέλειαν ὡς ἡμαρτηκόσι φέρει
" ἀρχή τε καὶ βουλεύει καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς καρπεῖται
" παρ' ἡμῖν ἐχ ὁ πολλὰ χρήματα κεκτημένος, οὐδὲ ὁ
" πολλὰς πατέρας ἐπιφανεῖς ᵉ ἀποδεῖξαι δυνάμενος,
" ἀλλ' ὅστις ἂν ᾖ τούτων τῶ τιμῆς ἄξιος. ὃ γὰρ ἐν ἄλλῳ
" τινὶ τῶ ἀνθρωπίνῳ εὐγενείαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ'
" ἐν ἀρετῇ. ὁ δὲ ἄλλος ὄχλος σῶμα τῆ πόλεώς ἐστιν,
" ἰσχὺ καὶ δύναμιν τοῖς βουλευθεῖσιν ὑπὸ τῆς κρεπ-
" τόνων παρεχόμενον. μεγάλη τε ἡμῖν ἡ πόλις ἐκ μι-
" κρᾶς, καὶ φοβερὰ τοῖς περιοίκοις ἐξ εὐκαταφρονήτου
" ἐφ' ταύτῃ τῇ φιλανθρωπίᾳ γέγονε· τῆς τε ἡγε-
" μονίας, ὑπὲρ ἧς τῶν ἄλλων Λατίνων οὐδεὶς ἀντε-
" ποιεῖτο πρὸς ἡμᾶς, τοῦτο Ρωμαίοις τὸ πολίτευμα
" ἦρξεν, ὃ σὺ κατηγορεῖς, ὦ Φυφέτιε. ἐν ἰσχύι γὰρ ὅπλων
" κεῖται τὸ τῶν πόλεων κράτος, αὕτη δ' ἐκ πολλῶν
" σωμάτων γίνεται. ταῖς δὲ μικρᾶς καὶ ὀλιγανθρώποις,
" καὶ ἐφ' τοῦτο ἀσθενέσιν, οὐκ ἔστιν ἀρχὴν ἑτέραν, ἀλλ'
" οὐδὲ αὐτῶν ἀρχήν. καθόλου δ' ἔγωγε τὰ πολεμι-
" κὰ δεῖν ἐφικνεῖσθαι τοῖς ἑτέρων πολιτείαις, καὶ τὴ ἰδίαν
" ἐπαινεῖν, ὅταν τὶς ἔχῃ δεῖξαι τὴ μὴ ἑαυτῦ πόλιν ἐκ
" τῶ τοῦτο ὑπομνῆσαι, ἃ φησιν, εὐδαίμονα καὶ μεγά-
" λην ὄσαν· τοῖς δὲ ἀβακλομιδίας, ἐφ' τὸ μὴ
" τοῦτο προαιρεῖσθαι, κακοδαιμονίσας. τοῖ δ' ἡμέτερα
παράγματα

a Malim ἀμφοτέρους ἡμᾶς. *Port.* b Τὰ δίκαια πράττοντες rescribi jubet *Stephanus* (adsentiente *Casaubono*) contenditque τὰ δίκαια πράττειν interpretandum esse *jura reddere*, vel potius (ut *Virgilius* loquitur) *jura dare*. Huic lectioni favet *Lapi* Versio. c Ἔχον scribendum, & ad δικαίωμα referendum. *Portus.* d Ἐπειδὴ δὲ *Vat.* e Ἐπιδεῖξαι *Vat.* f Id est, τούτοις τοῖς ἐπιτηδεύμασιν. nam paullo infra dicit τέτοις τοῖς πολιτεύμασιν. *Portus.* * Disce te etiam hoc jure maxime aberrare. *Lapus.* Disce quantum hîc quoque tua te fallit opinio. *Gelen.*

a Καὶ

"πράγματα ὐχ ὕττος ἔχει· ἀλλ' ἡ μὲ ὑμετέρα πό-
"λις, ἀπὸ μείζονος αὐχήματος ἀρχομένη καὶ πλειό-
"νων ἀφορμῶν τυχοῦσα, εἰς ἐλάττονα οἶκον συνῆκται·
"ἡμεῖς δὲ μικρὰς τὰς πρώτας ἀρχὰς λαβόντες, καὶ πολ-
"λῷ χρόνῳ μείζοσι τῶν πλησιοχώρων πόλεων τὴν Ρώ-
"μὴν πεποιήκαμεν τούτοις τοῖς πολιτεύμασιν, ὧν σὺ
"καταγελᾷς, χρώμενοι. τὸ δὲ φασιάζον ἡμῶν, ἐπεὶ καὶ
"τοῦτο δι' αἰτίας ἔχεις, ὦ Φυφέτιε, οὐκ ὀλιγαρχικὰς
"καὶ ἐλαττώσεις τῶν κοινῶν, ἀλλ' ὀλιγανθρωπίας καὶ αὐξήσεις
"γίνεται. φιλοτιμούμεθα γὰρ οἱ νεώτεροι πρὸς τοὺς
"πρεσβυτέρους, καὶ οἱ ἔποικοι πρὸς τοὺς ἐπιχωριάσα-
"μένους, πότερον πλείονα [b] ποιήσωμεν τὸ κοινὸν ἀγαθόν.
"ἵνα δὲ σωτηρίων εἴπω, τοῖς μέλλουσιν ἑτέρων ἄρξειν δύο
"πρόσεστιν δεῖ ζῶντα, τῷ σὺ τῷ πολέμῳ ἡμῶν καὶ
"τῷ σὺ τῷ βουλεύεσθαι φρόνησιν· ἃ πρὸς ἡμᾶς ὅτιν
"ἀμφότερα. καὶ ὅτι γε κενὸς ὁ κόμπος, καὶ παντὸς λό-
"γου κρείττων πέρα ἡμῶν μαρτυρεῖ. τοσαύτην γὰρ με-
"γέθη καὶ δυνάμει πόλιν οὐκ οἷόν τε ἦν γενέσθαι τρίτην
149 "γενεᾷ μιᾷ τοῦ οἰκισμοῦ, εἰ μὴ τό, τε ἀνδρεῖον ἐπρέπετεν
"αὐτῇ καὶ τὸ φρόνιμον. ἱκαναὶ δὲ τεκμηριῶσαι τὸ μὲ-
"τος αὐτῆς πολλαὶ πόλεις οὐκ ὀλίγαι Λατίνων ὔσαι γένος,
"καὶ τοῦ κράτους ἀφ' ὑμῶν ἔχουσαι, αὖ τῷ ὑμετέραν ὑπε-
"ρεληλύθυσαι πόλιν, ἡμῖν προσκεχωρήκασι, καὶ μᾶλ-
"λον ἀρχεσθαι μᾶλλον ἀξιοῦσιν ἢ μεθ' Αλβανῶν· ὡς
"ἡμῶν μὲ ἀμφότερα ἱκανῶν ὄντων τούς τε φίλους εὖ ποιεῖν,
"καὶ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς· ὑμῶν δ' οὐδ' ἕτερα. πολλὰ εἶ-
"χον ἔτι καὶ ἰσχυρά, ὦ Φυφέτιε, πρὸς τὰς διαιτήσεις, ἃς
"σὺ παρέσχες, λέγειν· μάταιον δὲ ὁρῶν τὸν λόγον, καὶ σὲ
"ἴσως τὰ πολλὰ [c] τοῖς σοῖς λόγοις ἐλεγχθησόμενα, πρὸς
"ἀντιπάλους ὄντας ὑμᾶς [d] τοὺς δικαίους κρινοῦσι παύομαι
"λέγων. ἕνα δὲ ὑπολαμβάνω κράτιστον εἶναι καὶ μόνον
"ἡμῶν τὰ νείκη [e] δυνάσθαι διακρῖναι τρόπον, ᾧ πολ-
"λοὶ βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες εἰς ἔχθη καταστάντες, ἢ
"μὲ ὑπὲρ ἡγεμονίας οἱ δὲ ὑπὲρ ἀμφισβητησίμου γῆς, ἐχρή-
"σαντο· τοῦτον εἰπὼν ἔτι, παύσομαι· εἰ ποιησάμεθα μέ-
"ρει τινὶ τῶν ἑαυτῶν γραπτὰς ἑκάτεροι τὸν ἀγῶνα, εἰς ὀλί-
"γιστόν τι πλῆθος ἀνδρῶν συναγαγόντες τῷ δ' πολέμου
"τύχην· ἐξ ὁποτέρας δ' ἂν πόλεως οἱ κρατήσαντες
"τῶν ἀντιπάλων γένωνται, ταύτην συγχωρήσαμεν ἄρχειν τῶν
"ἑτέρας. ὁπόσα γὰρ μὴ [f] διαιρῆται ἐκ τοῦ λόγου, ταῦτα
"ἐκ τῶν ὅπλων κρίνεται.

[g] Τὰ μὲν λεχθέντα περὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς πόλεων διαιτήματα ἐκ τῶν ἀμφοτέρων τῆς γραπτῆς, τοιάδε ἦν· τέλος δὲ τοῖς λόγοις αὐτῆς ἠκολούθησεν οἷον ὁ Ρωμαῖος ἐπετίθετο. οἱ γὰρ ἐν τῷ συλλόγῳ παρόν-
τες Αλβανῶν τε καὶ Ρωμαίων, ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου ποιήσασθαι ζητοῦντες, ὅπλοις τὸ νεῖκος ἔγνωσαν διελεῖν. συγχωρηθέντος δὲ καὶ

"non ſic ſe habent: nam veſtra civitas ex
"ſublimiori faſtigio & amplioribus opibus in
"exiguum domicilium eſt contracta: at nos
"orſi à tenuibus primordiis, non longo tem-
"pore, Romam fecimus maximam omnium
"urbium finitimarum, hiſce inſtitutis uſi
"quæ tu reprehendis. Seditiones vero noſtræ,
"quia & has nobis objicis, ô Suffeti, non ad
"perniciem vel diminutionem, ſed ad ſalu-
"tem & incrementa reipublicæ faciunt. Con-
"tendimus enim nos juniores cum ſenioribus,
"& advenæ cum indigenis, utri majora bene-
"ficia in rempublicam conferant. Et, ut pau-
"cis rem expediam, iis, qui aliorum imperium
"ſunt habituri, hæc duo adeſſe oportet, in
"bello vires & in conſiliis prudentiam; quæ
"utraque in nobis ſunt. hoc autem non eſſe
"inanem jactationem, ipſa experientia, quæ
"omni oratione eſt præſtantior, nobis eſt
"teſtis. Certe ad tantam amplitudinem & po-
"tentiam noſtra reſpublica intra tertiam ab
"urbe condita ætatem excreſcere non potuiſ-
"ſet, niſi & eximia fortitudo & prudentia in
"ea fuiſſet. Multæ autem Latinæ gentis civi-
"tates, veſtræ coloniæ, magnæ ipſius potentiæ
"fidem facere poſſunt. ſiquidem contempta
"veſtra civitate ſe nobis, defectione à vobis
"facta, junxerunt, & Romanorum quam Al-
"banorum imperio parere maluerunt: quia
"videbant nos utrumque poſſe, & amicos be-
"neficiis & hoſtes maleficiis afficere; at vos
"neutrum poſſe. Multa præterea eaque va-
"lida argumenta, Suffeti, adverſus rationes
"quas ad juris tui defenſionem attuliſti, poſ-
"ſem afferre. Sed quum videam eſſe verba
"inania, & magna ex parte æque facile atque
"tua confutari poſſe, finem dicendi faciam
"apud vos adverſarios noſtros, qui eſtis æqui
"judices. Unam vero & ſolam omnium opti-
"mam rationem, quæ noſtras controverſias
"dirimat, eſſe puto, qua etiam multi & bar-
"bari & Græci uſi ſunt, alii quidem de prin-
"cipatu, alii vero de agro controverſo ani-
"mis inimicis contendentes. Hanc ubi in-
"dicaro, finem dicendi faciam. Suadeo igi-
"tur ut utrique cum parte aliqua exercitus
"noſtri certamen ineamus, hominum numero
"in minimum contracto, quibus belli fortuna
"committatur; & utrius urbis cives victo-
"riam de hoſtibus reportarint, illorum civi-
"tati imperium in alteram concedamus. Quæ
"enim oratione dirimi non poſſunt, de his
"decerni ſolet armis.

¶ Atque hæc ſunt argumenta, quæ prolata fuerunt ab utroque imperatore, ut uterque probaret imperium ad ſuam civitatem jure pertinere. Tandem tamen in Romani imperatoris ſententiam omnes iverunt. Qui enim de Albanis & Romanis in illo concilio intererant, quod ſe cito illius belli moleſtiis liberari cuperent, controverſiam armis dirimendam eſſe cenſuerunt. Hac autem de re quum inter

XII.

a Καὶ οἱ ἔποικοι περὶ τῶν πολιτευμάτων *Vat.* Ἐποίκους *advenas*, qui Romam habitandi gratia migrarunt; τοὺς ἐπιχωριάσαντας periphraſtice *indigenas Romanos*, qui *advenas* Romam vocarant. *Portus.* b Si ποιήσωμεν malis indicative, facile aſſentiar. *Sylb.* c *Dionyſium* ſcripliſſe τοῖς ὀλίγοις, non τοῖς σοῖς λόγοις, perſuaſum habeo. *Steph.* d Τῶν δικαίων κριτὰς *Vat.* Fortaſſe legendum καὶ τοῦ δικαίου κριτάς. niſi fortaſſe καὶ ὁ δικαίους κριτὰς verior lectio ſit: adverſarii enim magis ex affectu quam ex jure litem decernunt, ſi judicium eis permittatur. *Sylb.* Hanc lectionem amplectendam eſſe cenſet *Portus*, niſi illos τοὺς δικαίους κριτὰς ironice pronunciaſſe exiſtimandus ſit *Dionyſius.* e Pro δυνάσθαι ſenſus requirit potius δυνάμενον ſeu δυνατόν. *Sylb.* f Διαιρῆται *Vat.* quod aptius viſum eſt *Sylburgio*, niſi ante μὴ inſerere vel ſubaudire malis ἄν. g Τὰ μὲν δὴ *Vat.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

inter eos conveniret, de numero eorum qui essent certaturi disceptabatur: quia non idem uterque imperator sentiebat. Tullus enim minimo hominum numero belli totius fortunam committendam esse censebat, ita ut unus Albanorum præstantissimus cum uno Romanorum fortissimo prœlio singulari decerneret: & ipse ad dimicandum pro patria paratus erat, provocans Albanum ducem ad parem virtutis æmulationem, & declarans præclara esse certamina quæ imperatores pro principatu & potentatu suscipiunt, non solum si viros fortes superent, sed etiam si ipsi à viris fortibus superentur, & recensens multa imperatorum atque regum exempla, qui reipublicæ causa caput periculis objectarant, quod indignum putarent sibi quidem maximos honores deferri, minimum vero bellicarum molestiarum à se suscipi. Albanus vero judicabat recte ab eo dictum, utrique civitati paucorum periculo controversiam esse dirimendam; sed de singulari certamine non assentiebatur *Romano*: quia, dicebat, ipsis quidem imperatoribus, quum sibi potentiam quærunt præclarum & necessarium esse certamen quod inter se de principatu suscipiunt; ipsis vero civitatibus, quum de principatu inter se contendunt, prœlium singulare non solum esse periculosum, sed etiam turpe, tam victoribus quam victis. Quare suadebat ut tres viri ex utraque civitate lecti in omnium & Albanorum & Romanorum conspectu dimicarent. Ajebat enim hunc numerum aptissimum esse ad omnem rei controversiam dirimendam; quod principium, medium, & finem in se contineat. Quum igitur Romani & Albani in hanc sententiam iivissent, & concilium dimissum est, & utrique in sua castra se receperunt.

XIII. ¶ Deinde utrique imperatores, exercitu ad concionem vocato, narrarunt quid in eo colloquio actum fuisset, & quibus conditionibus se pacem facturos promisissent. Quum autem uterque exercitus magno consensu conditiones fœderis, de quibus inter imperatores convenerat, approbasset & ratas fecisset, mira illius honoris cupiditas & centuriones & milites invasit, multis admodum cupientibus hujus pugnæ palmam referre, & non verbis tantum ad id adspirantibus, sed etiam re ipsa præ gloriæ cupiditate sese ad eam dimicationem offerentibus; ita ut eorum duces non sine magna difficultate potuerint dignoscere quinam essent ad eam rem omnium aptissimi. Siquis enim erat aut majorum nobilitate clarus, aut corporis robore excellens, aut manu strenuus, aut aliqua alia re aut facinore audaci insignis, se primum in illorum trium numerum referri volebat. Sed Albanorum dux istam ambitiosam contentionem, quæ in utroque exercitu longius serpebat, compressit: animadvertens divinam providentiam, multo ante præsciam certaminis inter has duas civitates futuri, eos qui pro ipsis essent periclitaturi paratæ ex familiis minime obscuris, & viros bellicis rebus præstan-

τάτω, ὡς ἓν πλήθος τῶν ἀγωνισμάτων ζήτησις ἐλίνετο, ἑκάτερος αὐτὸς ἑκατέρῳ τῶν στρατηγῶν ἀποδεικνυμένου. Τύλλος μὲν γὰρ ἐβούλετο [a] ἐλαχίστοις σώμασι γενέσθαι τὸν πολέμου κρίσιν, ἑνὸς Ἀλβανῶν ἑνὶ λαμπροτάτῳ τῶν πρὸς ἕνα Ῥωμαίων τὸν ἄριστον [b] μονομαχήσοντος· ἐβούλετο δὲ καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἀγωνίσασθαι, προκαλούμενος εἰς τὸν ὁμοίου φιλοτιμίου τὸν Ἀλβανόν, καλὸν ἀποφαίνων τοῖς ἀνειληφόσι τὰς τῶν στρατοπέδων ἡγεμονίας τοῦτον ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἀγῶνας, ὃν μόνον ἐὰν νικήσωσιν ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κρατηθῶσιν ὑπ' ἀγαθῶν· καὶ διεξιὼν ὅσοι στρατηγοὶ καὶ βασιλεῖς τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς προκινδυνεύσαντες τῶν κοινῶν παρέσχον, δεινὸν ἡγούμενοι τὸν μὴ τιμῆς πλέον αὐτοὶ φέρεσθαι, τῶν δὲ πολεμίων ἔλαττον. ὁ δὲ Ἀλβανὸς τὸ μὲν ὀλίγοις σώμασι κινδυνεύειν τὰς πόλεις ὀρθῶς ἐνόμιζεν εἰρῆσθαι, περὶ δὲ ἑνὶ πρὸς ἕνα μάχης διεφέρετο, λέγων ὅτι τοῖς μὲν ἡγεμόσι τῶν στρατοπέδων, ὅταν ἰδίαν κατασκευάζωνται δυναστείαν, καλὸς καὶ ἀναγκαῖος ἂν ὁ [d] περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγών, ταῖς δὲ πόλεσιν αὐταῖς, ἐπειδὰν περὶ τῶν πρωτείων διαφέρωνται πρὸς ἀλλήλας, οὐ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ καὶ αἰσχρὸς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τὸ χεῖρόνος λάβωσι τύχης, ἐάν τε τὸ χείρονος. τρεῖς δὲ ἄνδρας ὁπλίτας ἐκλέκτους ἀφ' ἑκατέρας πόλεως συνεβούλευεν ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἀλβανῶν τε καὶ Ῥωμαίων διαγωνίσασθαι. ὁπλιτοδρομιόταξον γὰρ εἶναι τόνδε τὸν ἀγῶνα εἰς πᾶσαν ἀμφισβητουμένου πράγματος διαίρεσιν, ἀρχήν τε καὶ [e] μέσα καὶ τελευτὴν ἔχοντα [f] ἐν αὐτῷ. ζώντων προσθεμένων τῇ γνώμῃ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν, ὅ, τε σύλλογος διελύθη, καὶ ὁπλῖται τὰς ἰδίας ἀπῆεσαν ἑκάτεροι παρεμβολάς.

Ἔπειτα καλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρας οἱ στρατηγοὶ, διεξῆλθον ἅ τε διελέχθησαν αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐφ' οἷς συνέθεντο καταλῦσαι τὸν πόλεμον. ὑπακουσάντων δὲ τῶν στρατευμάτων ἀμφοτέρων κατὰ πολλὴν εὐδοκησιν τὰς τῶν στρατηγῶν ὁμολογίας, θαυμασὸν μὴ τοῦτο κατεῖχε φιλοτιμία καὶ λοχαγοὺς καὶ στρατιώτας, πολλῶν πάνυ προθυμουμένων ἐξενέγκασθαι τὰ τῆς μάχης ἀριστεῖα, καὶ οὐ λόγῳ ἀπευδαιζόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ φιλοτιμίας ἀποδεικνυμένων· ὥστε χαλεπὸν γενέσθαι τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν τὸν τῶν ὁπλιτοδρομιστάτων διάγνωσιν. εἴ γάρ τις ἢν ἢ πατέρων ὑπερφανείᾳ λαμπρὸς, ἢ σώματος ῥώμῃ διαφερόντως, ἢ πρόξει τῇ κατὰ χεῖρα γενναίᾳ, ἢ κατ' ἄλλο τινὰ τύχῃ ἢ τόλμαν ὑπερφυᾶ, οὗτον ἠξίου τάττειν πρῶτον ἐν τοῖς τρισί. ζώντων ὑπὸ πολὺ χαρᾶσαν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς στρατεύμασι τὸν φιλοτιμίαν ὁ τῶν Ἀλβανῶν ἔπαυσε στρατηγὸς, ἐνθυμηθεὶς ὅτι [g] θεία προνοία, οὐκ πολλῷ προορωμένη μέλλοντα συμβήσεσθαι ταῖς πόλεσιν ἀγῶνα, τοὺς προκινδυνεύσοντας [h] αὐτῶν κατεσκεύασε γενέσθαι οἴκων τε ὄντ ἀφανῶν, καὶ τὸ πολέμια ἀγαθοὺς, ὀφθῆναί

a Ἐν ἐλαχίστοις Vat. b Μονομαχήσοντος Vat. c Ἀμφισβητουμένου Vat. d Ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς Vat. e Malim singulari numero μέσον cum utroque interprete. Sylb. f Ἐν ἑαυτῇ Vat. g Θεία δὲ προνοία Vat. h Ὑπὲρ αὐτῶν Vat.

a Καὶ

ὀφθῆναί τε καλλίστους, [a] καὶ οὔτε γενέσεως τοῖς πολλοῖς μετειληφότας, ἀλλὰ ἀπανίου καὶ θαυμαστῆς ἕνεκα τοῦ παραδόξου. Ὁρατίῳ γάρ τινι Ῥωμαίῳ, καὶ [b] Κοριατίῳ τῷ γένει Ἀλβανῷ κατ' αὐτὸν χρόνον ἐπεγγύησε θυγατέρας διδύμους [c] Σικυνίου Ἀλβανός. τούτοις ἀμφοτέροις αἱ γυναῖκες ἐγκύμονες ἅμα γενόμεναι, τὰς πρωτοτόκους ἐκφέρουσι γονὰς ἄῤῥενα βρέφη, τρίδυμα καὶ αὐτά· ἃ δὴ γενάμενοι, πρὸς οἰωνῶν λαβόντες ἀγαθῶν καὶ πόλει καὶ οἴκῳ τῷ σφετέρῳ, τρέφουσιν ἅπαντα καὶ τελείους θεὸς δ' αὐτοῖς, ὥσπερ κατ' ἀρχὰς ἔφην, δίδωσι καλλός τε καὶ ῥώμην, καὶ δὴ καὶ ψυχῆς γενναιότητα μηδενὸς τῶν ἄλλων πεφυκότων χείρους γενέσθαι. τούτοις ἔγνω τοῖς ἀνδράσιν ὁ Φυφέτιος ὑπερέπειν τὸ [d] ἐπὲρ τῆς 151 ἡγεμονίας ἀγῶνα· καὶ [d] προσκαλεσάμενος εἰς λόγους τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων, λέγει πρὸς αὐτόν· "Θεός τις "ἔοικεν, ὦ Τύλλε, προνοούμενος τῶν πόλεων ἑκατέ- "ρας, ὃν ἄλλοις τε πολλοῖς [e] καὶ δὴ καὶ τόνδε τὸν ἀγῶνα "φανερὸν τῇ εὐνοίᾳ πεποιῆσθαι. τὸ γὰρ εὑρεθῆναι τοὺς "ἀγωνιουμένους ὑπὲρ πάντων γένει τε μηδενὸς χείρο- "νας καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοὺς, ὀφθῆναί τε καλλίστους, "πρὸς δὲ τούτοις ἐξ ἑνὸς πεφυκότας πατρὸς, καὶ ὑπὸ "μιᾶς γεγεννημένους μητρὸς, καὶ τὸ θαυμασιώτατον, ὅτι "μιᾷ προελθόντας εἰς φῶς [f] ἡμέρᾳ, πρῶτ' ὑμῖν μὲν Ὁρα- "τίους, πρῶτ' ἡμῖν δὲ Κοριατίους, θαυμαστή τινι καὶ θείᾳ "παντάπασιν ἔοικεν εὐεργεσίᾳ. τί οὖν ἂν δεξόμεθα τῷ "τοσαύτῳ σου δαιμονίῳ προθύμου, καὶ προκελεύσμου "ὅπως τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα τοῖς τριδύμοις ἀ- "δελφοῖς ἑκάτεροι; πάντα γὰρ ἄλλα ὅσα ἂν τοῖς ἄριστα "μαχουμένοις βουλοίμεθα εἶναι, [g] καὶ τούτοις ἔνεστι τοῖς "ἀνδράσι καὶ τὸ μὴ προλιπεῖν τοὺς προκαιρίους κά- "μνοντας, τούτοις μᾶλλον ὑπάρξει, ἀδελφοῖς οὖσι, "παρ' οὓς τινας ἄλλους Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν· ἥ τε "φιλοτιμία τῶν ἄλλων νέων, χαλεπὴ λυθῆναι δι' ἑτέρου "τινὸς ὅσα τρόπου, ταχεῖαν ἕξει κρίσιν. πεπαίσμεθα γὰρ τινας [h] καὶ παρ' ὑμῖν πολλοὺς εἶναι τοὺς ἀντιποιου- "μένους ἀρετῆς, ὥσπερ καὶ παρ' Ἀλβανοῖς· οὓς εἰ διδά- "σκοιμεν ὅτι θεία τις ἔφασε τύχη τοὺς ἀνθρωπίνας "σπουδὰς, αὐτὴ προσχοῦσα τοὺς ἐξ ἴσου τῶν ἐπὲρ τῶν "πόλεων ἀγῶνα ποιησομένους, καὶ χαλεπῶς πείσομεν. καὶ "γὰρ ἀρετῇ λείπεσθαι δόξαι τριδύμων ἀδελφῶν, ἀλλὰ "φύσεως εὐκλείᾳ καὶ τύχης ἰσορρόπου πρὸς τὸ ἀντίπα- "λον ἀντιπαθείσης.

Τοσαῦτα τοῦ Φυφετίου λέξαντος, καὶ πάντων τῷ γνώμῃ ἐπαινεσάντων· ἔτυχον δὲ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν οἱ κράτιστοι παρόντες ἀμφοτέρωθι· μικρὸν ὑπισχνεῖται ὁ Τύλλος λέγειν· "Τὰ μὲν ἄλλα ὀρθῶς ὑπειλήφθαι "μοι δοκεῖς, ὦ Φυφέτιε· θαυμαστή γάρ τις ἡ τοῦ τόδε "ποτε συμβᾶσαν ὁμογενείᾳ, καὶ ἀμφοτέραις ταῖς πό- "λεσιν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς ἐξενέγκασα τύχη· ἐν δ'

tes, & forma eximia præditos, & natalibus non vulgaribus, ſed raris, & admirandis ob rei novitatem. Sequinius enim Albanus gemellas filias, alteram Horatio cuidam Romano, alteram Curiatio qui erat genere Albanus, eodem tempore deſponderat. Horum amborum uxores gravidæ ſimul factæ primo partu prolem maſculam ediderunt, eamque trigeminam, quam ipſi parentes, ut augurium felix & patriæ & ſuæ familiæ oblatum, educaverunt totam, donec adoleſceret. Deus vero (ut dixi initio) dedit illis & formam & robur, quinetiam animi generoſitatem, ita ut nullis optimæ indolis *juvenibus* eſſent inferiores. Quare Suffetius ſtatuit his viris certamen pro patriæ principatu committere; & vocatum ad colloquium Romanorum regem ita eſt alloquutus: "¶ Deus aliquis, Tulle, XIV.
"utriuſque civitatis curam gerens, cum in
"multis aliis rebus tum etiam in hoc ipſo
"certamine ſuam in nos benevolentiam pate-
"feciſſe videtur. Nam quod inventi fuerint,
"qui pro rerum ſumma decernant, viri ge-
"nere nemini ſecundi, & bello egregii, &
"forma præſtantiſſima præditi, præterea eo-
"dem patre eademque matre geniti, & (quod
"maxime eſt admirandum) eodem die in lu-
"cem editi, apud vos Horatii, apud nos
"Curiatii; hoc certe admirandum quoddam
"& divinum beneficium omnino videtur.
"Quin igitur complectimur hanc tantam di-
"vini numinis providentiam, & utrique tri-
"geminos fratres ad certamen de principatu
"ſubeundum adhortamur? quæcunque enim
"alia in hominibus fortiſſime dimicaturis de-
"ſiderаremus, hæc etiam inſunt in his vi-
"ris; & hoc commodum præterea ineſt,
"quod hi potiſſimum, quum ſint fratres, non
"tam facile in ipſa dimicatione laborantes
"propugnatores deſerent, quam alii Romani
"& Albani facerent: & æmulatio illa reli-
"quorum juvenum, quam alia ratione ſe-
"dare eſt difficile, ocius ſedabitur. Conji-
"cio enim apud vos etiam multos eſſe qui
"virtutem ſibi vendicent, ut & apud Alba-
"nos: quos ſi docuerimus quomodo divina
"quædam fortuna humana ſtudia prævene-
"rit, quæ viros ex æquo pro ſua quoſque
"patria dimicaturos obtulerit, non difficile
"*ut quieſcant* perſuadebimus. neque enim
"putabunt ſe virtute inferiores eſſe trigemi-
"nis fratribus, ſed quadam felici naturæ ſor-
"te & fortuna apte admodum certamen con-
"tra hoſtes æquante.

¶ His à Suffetio dictis, eaque ſententia ab XV.
omnibus collaudata (Romanorum autem & Albanorum præſtantiſſimi quique cum utriſque aderant) aliquantum cunctatus Tullus ita eſt loquutus: "Cætera quidem, Suffeti, mihi
"videris recte excogitaſſe; admiranda enim
"eſt quædam fortuna, quæ generis ſimilitudi-
"nem nunquam ante viſam in utraque noſtra
"civitate hoc noſtro ſeculo protulit. At unum
"illud

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

a Καὶ ἔτι ἡλίκους ὁμοίας τοῖς πολλοῖς Vat. quo modo legendum eſſe dudum monuit *H. Steph.* b Κυριατίῳ malit *Portus.* Κοριατίῳ legendum, vel vulgatum Κοριατίῳ retinendum juxta *Siginum*; qui *Curiatios* malit apud *Livium*, præſertim quod in *Codd. MSS.* ſic ſcriptum repererit, & non *Curiatios.* c Σικυνίου vel Σικυνίου legiſſe viſi ſunt *Lapus* & *Gelenius.* Malim Σικινίου cum *Cod. Vat.* d Προσκαλισαμένου placuit *Gelenio.* e Malim καὶ geminata, καὶ δὴ καὶ, ut alibi ſæpiſſime. *Vat.* f Ἡμέρᾳ ἡλίου *Vat.* g Κἀντούτοις *Vat.* h Καὶ παρ' ὑμῖν ἐκεῖνο μὲν πολλοὺς εἶναι τοὺς ἀντιποιουμένους *Vat.* i Ὁμοηλίαν *Gelenius* verterat *ſimilitudinem generis.* ſed ἡλίου hîc ſignificari manifeſtum ex v. l. *Sylb.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"illud mihi videris ignorare, quod illos ju-
"venes valde remorabitur *& ad certamen*
"*minus alacres reddet*, si ab ipsis petamus ut
"inter se confligant. Horatiorum enim no-
"strorum mater est vestrorum Curiatiorum
"matertera, & ipsi juvenes in ambarum mu-
"lierum sinu nutriti fuerunt, atque inter
"ipsos mutua charitas & amor, non secus ac
"inter proprios *& germanos* fratres, intercedit. Vide igitur ne forte impium sit his
"arma tradere, & eos ad mutuam cædem in-
"vitare: præsertim quum sint fratres, & si-
"mul educati. Illud enim cognatorum piacu-
"lum, si coacti fuerint se mutuis vulneribus
"conficere ac polluere, in nos qui eos coëge-
"rimus jure optimo redundabit. Cui respon-
det Suffetius: "Neque me latet, Tulle, illo-
"rum adolescentum cognatio, neque statui
"eos cogere ut cum suis consobrinis dimi-
"cent, nisi ipsi ultro certamen subire volue-
"rint: sed quum primum mihi hoc consi-
"lium in mentem venit, statim Curiatiis Al-
"banis accersitis, ipse solus ipsorum animos
"pertentavi, an ultro certamen istud subire
"vellent. qui quum incredibili quadam &
"admiranda alacritate meam orationem ad-
"misissent, tum demum ego meum consilium
"aperire & in medium proferre decrevi, &
"ut idem tu quoque facias, suadeo: &, ac-
"cersitis ad te trigeminis, qui apud vos sunt,
"quænam sit eorum voluntas explores. Si
"igitur illi quoque lubenter ultro se pro pa-
"tria periculis offerre voluerint, id benefi-
"cium accipias: quod si illi hoc recusarint,
"nullam ipsis afferas necessitatem. Anguror
"tamen de illis idem quod de nostris. Si enim
"tales sunt quales accepimus, paucis *nimi-*
"*rum* optimæ indolis similes, & re bellica
"præstantes (gloria enim eorum virtutis ad
"nostras aures pervenit) summa animi ala-
"critate & nemine cogente pro patria dimi-
"care non recusabunt.

"ἀγνοεῖν ἔοικας, ὃ πολλὰ παρέξει τοῖς νεανίσκοις ὄκνον,
"ἐὰν ἀξιῶμεν αὐτοὺς ἀλλήλοις χωρεῖν ἀφ' μάχης. ἡ
"γὰρ Ορατίων μήτηρ τῶν ἡμετέρων, ἀδελφὴ δ' Κορα-
"τίων μητρός ἐστι τῶν Αλβανῶν, ἡ τέθραπται τὰ μει-
"ράκια σὺν τοῖς ἀμφοτέρων τῶν γυναικῶν κόλπτοις, ἀσπά-
"ζονταί τ' ἀλλήλους καὶ φιλοῦσιν οὐχ ἧττον ἢ τοὺς ἑαυ-
"τῶν ἀδελφούς. ὅρα δὴ μή ποτε οὐχ ὅσιον ᾖ τούτοις
"ἀναδιδόναι τὰ ὅπλα, καὶ καλεῖν αὐτοὺς ὅπῃ τὸ κατ'
"ἀλλήλων φόνον, ἀδελφοὺς καὶ συντρόφους ὄντας. τὸ γὰρ
"ἐμφύλιον ἄγος, ἐὰν ἀναγκασθῶσιν ἀλλήλους μιαι-
"φονεῖν, εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀναγκάζοντας δικαίως ἐλεύσε-
"ται. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Φυφέτιος· "Οὐδ' ἐμὲ λέ-
"λῆθεν, ὦ Τύλλε, τὸ συγγενὲς τῶν μειρακίων, οὐδ' ὡς
"ἀναγκάσων αὐτοὺς τοῖς ἀνεψιοῖς ἀφ' μάχης χωρεῖν, εἰ μὴ
"εἰ βεβουλημένοι αὐτοὶ τὸν ἀγῶνα ὑποστεῖναι, παρε-
"σκευασάμην· ἀλλ' ἐπειδὴ τάχιστα ὅπῃ νῦν ἦλθέ μοι
"τόδε τὸ βούλευμα, τοὺς Αλβανοὺς Κορατίους μεταπεμ-
"ψάμενος, αὐτὸς ἐπ' ἐμαυτῷ ἀφίπτειραν ἔλαβον
"εἰ βουλομένοις αὐτοῖς ἐστιν ὁ ἀγών· δεξαμένων δ' αὐ-
"τῶν τὸν λόγον ἀπίστῳ τινὶ καὶ θαυμαστῇ προθυμίᾳ, τό-
"τε ἀναπαλύπτειν ἔγνων τὸ βούλημα καὶ φέρειν εἰς μέ-
"σον· σοί τε αὐτῷ τοῦτο ὑποτίθεμαι ποιεῖν, καλέ-
"σαντι τοὺς παρ' ὑμῖν τεθύμους, πείρασιν αὐτῶν τῆς
"γνώμης ποιήσασθαι. ἐὰν μὲν οὖν ἑκόντας σφε παιδοῦσι
"καὶ κεῖνοι τὰ σώματα προκινδυνεύσαι τῆς ἑαυτῶν πα-
"τρίδος, δέχου τιμὴν χάριν· ἐὰν δὲ ἀναδύωνται, μη-
"δεμίαν αὐτοὺς προσφέρε ἀνάγκην. μαντεύομαι δὲ
"καὶ περὶ ἐκείνων οἷα καὶ περὶ τῶν ἡμετέρων. εἰ οὖν
"εἰσιν οἵους ἀκούομεν, ὀλίγοις τοῖς ἄριστα πεφυκόσιν ὁμοίους,
"καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοί· κλέος δ' αὐτῶν καὶ περὶ
"ἡμᾶς ἐλήλυθε τῆς ἀρετῆς· προθυμοίατο ἂν δέξοιν-
"το τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα καὶ μηδενὸς ἀ-
"ναγκάσαντος.

XVI. ¶ Tullus eam admonitionem non est aspernatus: sed, factis decem dierum induciis, per quos deliberaret, & cognita Horatiorum voluntate responderе posset, in urbem est reversus. Sequentibus autem diebus consultatione cum optimatibus habita, postquam majori parti visum est Suffetii conditiones *& admonitionem* admittere, accersivit trigeminos fratres, atque ita eos est alloquutus: "Hora-
"tii, Suffetius quum venisset mecum in col-
"loquium, in postremo concilio in castris ha-
"bito, dixit divina providentia factum ut tres
"viri fortes ad certaminis periculum pro u-
"traque civitate subeundum jam parati es-
"sent, quibus neque alios generosiores neque
"magis idoneos reperire possemus: ex Alba-
"nis quidem Curiatii, ex Romanis vero vos
"ipsi. Atque hac re cognita, *dixit*, se illud
"primum perscrutatum esse, an vellent vestri
"consobrini patriæ sua corpora donare: qua-
"re, quum eos ad decernendum de summa

Δέχεται τὴν παράκλησιν ὁ Τύλλος, καὶ δεκαημέρους
ποιησάμενος ἀνοχάς, ἐν αἷς βουλεύσεταί τε καὶ μα-
θὼν τὴν διάνοιαν τῶν Ορατίων ἀπαγγελεῖται, [h] παρῆν
εἰς τὴν πόλιν. ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις βουλευσάμενος
ἅμα τοῖς ἀρίστοις, ἐπειδὴ τοῖς πλείστοις ἔδοξε δέχεσθαι
τὰς Φυφετίου προκλήσεις, μεταπέμπεται τοὺς τεθύ-
μους ἀδελφοὺς, καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· "Ανδρες Ορά-
"τιοι, [i] Φυφέτιος εἰς λόγους ἐλθὼν ἐμοὶ τὴν τελευ-
"ταίαν ὅπῃ στρατοπέδου σύνοδον, ἔφη τοὺς προκινδυνεύ-
"σοντας ὑπὲρ ἑκατέρας πόλεως τρεῖς ἄνδρας [k] ἀγα-
"θοὺς καὶ θείους γενέσθαι προθύμους, ὧν οὐκ ἂν εὐ-
"πορίμεν ἑτέρους γε γενναιοτέρους οὔτε ὁπλιτικωτέρους. Αλ-
"βανῶν μέν, Κορατίους. Ρωμαίων δὲ, ὑμᾶς. τοῦτό τε χα-
"ταμαθὼν, αὐτὸς ἐξητακέναι πρῶτον εἰ βουλομένοις
"ἐστὶ τοῖς ἀνεψιοῖς ὑμῶν ὑπὲρ τῆς πα-
"τρίδι μαθὼν δὲ αὐτοὺς ἀναδεχομένους τὸν ὑπὲρ ἁπάντων
"ἀγῶνα

a Η ποτὲ τὰς ἑαυτῶν ἀνεψιὰς Vat. b Εἰς ἡμᾶς ἐλεύσεται τὰς ἀναγκάζοντας Vat. c Hic quoque posita ἐπὶ pro ἀπὸ. Sylb. d Βούλημα accipiendum hîc pro γνώμη seu διάνοια, quibus duobus vocabulis utitur paullo post v. 19. & 36. vel legendum βούλευμα ut paullo ante v. 17. Sylb. e Illud αὐτῷ retineri potest, & αὐτὸ pro eodem reponi. Sylb. f Si αὐτοῖς malis pro αὐτούς, per me licet. Sylb. g Εἰπὼν εἶσι Vat. h Vocabulum παρῆν deerat in Ed. Steph. repositi Sylburgius ex Codd. Ven. & Rom. quibus consentit Vat. ut & Lapi Versio. i Φυφέτιος ὁ Αλβανὸς εἰς λόγους συνελθὼν Vat. k Sicut p. 144. v. 51. de iisdem dictum fuit τοὺς πολέμιον ἀγαθοὺς, ita & hîc scriptum fuisse credibile est. Steph.

a Ανοχὰς

"ἀγῶνα καὶ πολλῷ πρόθυμίᾳ, θαῤῥῶν εἰς μέσον ἀ-
"φέρει ἤδη τὸ λόγον, ἠξίωσέ τε κἀμὲ πεῖσαι ὑμᾶς λα-
"βεῖν, πότερον βούλεσθε προκινδυνεῦσαι τῆς πατρί-
"δος ὁμόσε χωρήσαντες Κορυτίοις, ἢ τὸν χωρεῖτε
"τῆς φιλοτιμίας ταύτης ἑτέροις. ἐγὼ δὲ ἀρετῆς μὲν
"ἕνεκα καὶ τῆς κατὰ χεῖρα γενναιότητος, ἣν ὑ λαν-
"θάνουσαν ἔχετε, πάντων μάλιστα δεξομένους ὑμᾶς τὸν
"ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος κίνδυνον ἀγαθαῖ, ὀκνηρῶς ὑπέ-
"λαβον· δεδοικὼς δὲ μὴ τὸ πρὸς Ἀλβανοὺς τρισὶ-
"μοις συγγενὲς ἐμπόδιον ὑμῖν γένηται τῆς προθυμίας,
"χρόνον ἠτησάμην εἰς βουλήν, ᵃ ἀναοκνὰς δεκαήμερος
"παρασάμενος. ὡς δὲ ἀφικόμην δεῦρο, τὴν βουλὴν
153 "συνεκάλεσα, καὶ προὔθηκα περὶ τοῦ πράγματος
"οὐ καινῶς σκοπεῖν· δόξαν δὲ ταῖς πλείοσι γνώμαις,
"εἰ μὲ ἐκόντες ᵇ ἀναδέξεσθε τὸν ἀγῶνα καλὸν ὄντα καὶ
"προσήκοντα ὑμῖν, ὃν ἐγὼ προθύμως ἡμῶν μόνος
"ὑπὲρ ἁπάντων ἀναδυόμενος, ἐπαινεῖν τε καὶ δέχε-
"σθαι τὴν χάριν ὑμᾶς· εἰ δὲ τὸ συγγενὲς ὀκνηρότε-
"μνοι μίασμα, ᶜ ὃ γὰρ δὴ καλεῖ ψυχὴν ὁμολογοῦν-
"τες εἶ), τὸν ἔξω τοῦ γένους ἀξιώσετε καλεῖν, μηδὲ-
"μίαν ὑμῖν ἀνάγκην προσφέρειν· ᵈ ζῶντα τῆς βουλῆς
"ψηφισαμένης, καὶ οὔτε πρὸς ὀργὴν δεξομένης εἰ δι'
"ὃν τὸ ἔργον λάβοιτε, ὅτε μικρὰν χάριν εἰσομένης
"ὑμῖν εἰ τιμωτέραν ᵉ ἡγήσασθε τῆς συγγενείας τὴν πα-
"τρίδα, τυγχάνοντε εὖ βουλευσάμενοι. Ὡς δὴ ζῶντ' ἤκουσαν ἀνδρείας, μεταναχάντες ἑτέρωσε καὶ ἀφαλε-
χθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλλήλους, προσέρχονται πάλιν ἀπο-
κεκριμένοι, καὶ λέγει ὑπὲρ ἁπάντων ὁ πρεσβύτατος
τοιάδε· "Εἰ μὲν ἐλευθέροις ἡμῖν ἦσι καὶ μόνοις κυ-
"ρίοις τῆς ἰδίας γνώμης ἐξεῖναι παρῆν, ὦ Τύλλε,
"βουλεύσασθαι περὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἀνεψιοὺς ἀγῶνος,
"οὐδὲν ἔτι ᶠ μελλήσαντες ἀπεκρινάμεθα ἂν σοι τὸν ἑαυ-
"τῶν ἀφανισμόν· ἐπειδὴ δὲ πρόκειται ἡμῖν ὁ πατήρ,
"ὃν χρεὼν ἡγεμόνα λέγειν ἢ πρᾶττειν ἀξιοῦμεν,
"αἰτούμεθά σε ὀλίγον ἀναδέξασθαι χρόνον τὴν ἀπό-
"κρισιν ἡμῶν, ἕως τῷ πατρὶ διαλεχθῶμεν. ἐπαινέ-
σαντος δὲ τοῦ Τύλλου τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν, καὶ κε-
λεύσαντος οὕτω ποιεῖν, ἀπῆσαν ὡς τὸν πατέρα. διαλ-
λάσσαντες δὲ αὖθις τὰς προκλήσεις τοῦ Φυφετίου, καὶ
οὓς ὁ Τύλλος διελέχθη λόγους, καὶ τελευταῖον τὴν
ἑαυτῶν ἀπόκρισιν, ἠξίουν εἰπεῖν ἥντινα γνώμην αὐ-
τὸς ἔχει. ὁ δὲ ὑπολαβών, "Ἀλλ' εὐσεβὲς μέν, ἔφη,
"πρᾶγμα ποιεῖτε, ὦ παῖδες, τῷ πατρὶ ζῶντες, καὶ
"rerum paratos vidisset, magna animi alacri- *Tullus Hostilius*
"tate & confidentia, tum demum suum con- *Rom.* REX III.
"silium in medium protulisse, & me rogasse
"ut explorarem quisnam sit vester animus,
"utrum pro patria cum Curiatiis dimicantes
"periclitari, an istum honorem aliis conce-
"dere velitis. Equidem illi ego modeste re-
"spondi, vos, tum quia forti animo tum
"quia manu strenui estis (quod certe nemi-
"nem latet) summa animi cum alacritate præ-
"ter cæteros omnes pro honore & gloria pe-
"riculum subituros: sed veritus ne arctior
"cognatio, quæ vobis cum trigeminis Alba-
"nis intercedit, vestram alacritatem impedi-
"ret, tempus ad deliberandum postulavi, fa-
"ctis decem dierum induciis. Et simul atque
"huc veni, senatum coëgi, & rem in medio
"proposui, ut ab omnibus dispiceretur.
"Quum autem major senatus pars decreve-
"rit, ut, si lubenti animo certamen honestum
"vobisque consentaneum susceperitis, ad
"quod pro omnibus subeundum ego solus
"paratus eram, vos collaudemus, vestrumque
"beneficium accipiamus: sin vero, cognatio-
"nis piaculum veriti, hoc recusaritis (nec
"enim ex ignavia, alieni generis *propugnato-*
"*res* vocandos censueritis) ut nullam vobis
"necessitatem afferamus. Quum (*inquam*) se-
"natus hoc decreverit, neque iniquo animo
"sit laturus, si hanc provinciam gravate sus-
"ceperitis, neque parvam gratiam vobis sit
"habiturus, si recto consilio inito patriam
"vestram cognationi prætuleritis, vestrum
"est jam deliberare quidnam facturi sitis.
¶ Juvenes his auditis alio secesserunt, & post XVII.
breve colloquium redierunt ut responsum
darent; & pro omnibus is qui natu erat maxi-
mus ita est loquutus: "Si, Tulle, liberi &
"nostri juris essemus, ac nobis potestatem fe-
"cisses consultandi de certamine cum conso-
"brinis ineundo, nulla interposita mora re-
"spondissemus tibi quænam sit nostra volun-
"tas: sed quando nobis pater est superstes,
"sine quo nihil ne minimum quidem aut di-
"cere aut facere nobis licere putamus, roga-
"mus te ut paullisper nostrum exspectes re-
"sponsum, donec cum patre hac de re aga-
"mus. Laudata à Tullo eorum pietate, &
justis illis ita facere, ad patrem iverunt. Post-
quam autem declararunt quid Suffetius propo-
suisset, & verba quæ Tullus fecerat, & tandem
suam responsionem, eum rogarunt ut diceret
suam hac de re sententiam. Ille vero excepta
eorum oratione, "Rem piam (inquit) & filii
"facitis, qui ad patris voluntatem vivatis,
"neque

ᵃ Ἀναοκνὰς *Vat.* Atticum ἀναοκνεὶς pro ἀνοκνεὶς *Dionysium* usurpasse existimat *Sylb.* ᵇ Ἀναδέχεσθε *Vat.* ᶜ Quæ sequuntur us-
que ad μεδεμίαν desiderantur in *Ed. Steph.* atque addita sunt ex *Codd. Rom.* & *Ven.* in quibus *F. Ursinus* pro κεκλῆσθαι conjicit
legendum κεκρικὸς. sed ne hic quidem structuræ numerus expletur; nisi post μίασμα inseratur verbum ἀναδύεσθαι, quo utitur
pag. 146. v. 26. *Lapus* vertit; *sin autem cognationis inquinamentum veriti* (*non enim oportet timidi animi judicium apparere*) *alios po-*
tius extra genus vestrum vocandos censetis, neque nos ullam vobis pugnæ necessitatem afferamus. quasi legerit, εἰ δὲ τὸ συγγενὲς ὀκνηρότε-
μνοι μίασμα (ὃ γὰρ δειλῆς ψυχῆς ἔλεγχον φαίνοιτ' ἄν) ἄλλους πινὰς τῶν ἔξω γένους κλητέον εἶσθαι, μηδεμίαν. *Sylb.* Sic lego, εἰ
δὲ τὸ συγγενὲς ὀκνηρότερον μίασμα τοῦτο ἀναδύεσθαι, μηδεμίαν &c. ita enim supra loquitur *Dionysius*, ἐὰν δὲ ἀναδύωνται, μηδεμίαν
αὐτοὺς ἀποφῆναι ἀνάγκην. *Portus.* Si ὀκνηρότερον in ὀκνεῖσθαι mutetur, nihil adjiciendum post μίασμα: at si retineatur, vel
ἀναδύεσθαι addendum; vel parenthesi includenda hæc tantum verba, ὃ γὰρ δὴ καλεῖ (vel potius κεκρικὸς) ψυχὴν ὁμολογοῦντες
εἶναι. perinde enim erit ac si dictum esset, εἰ δὴ, ὅτι τὸ συγγενὲς ὀκνηρότερον μίασμα, τοὺς ἔξω γένους ἀξ. *Steph.* Cum *Codd. Ven.*
& *Rom.* in omnibus consentit *Vat.* nisi quod κεκρικὸς habeat pro κεκλῆσθαι. ᵈ Epanalepsis hic est ob longius hyperbaton, mu-
tato inchoatæ structuræ casu: quales apud *Pausaniam* notatæ sunt p. 487. v. 23. *Sylb.* ᵉ Ἡγήσασθε *Vat.* Ἡγήσασθ in *Ed. Steph.*
nulla post τῇ πατρίδι distinctionis nota posita, quo modo & *Lapum* legisse indicat hæc ejus versio; *neque parum vobis gra-*
tiæ habiturus, si vos recte decernentes, plusis patriam quam cognationem æstimare contigeris. ἡγήσεσθε autem malui quam ἡγήσασθε,
quia eodem modo & tempore præcedit λάβοιτε. *Sylb.* Sensus hujusmodi lectionem flagitat, ὑμῖν τιμιωτέραν ἡγήσασθ' ἢ συγγένειαν
τὴν πατρίδα, ἢ βουλευσάμενοι, ὑμῖτερον ἔσ τῶν τι ποιήσετε βουλεύειν, vel εἰ τιμιωτέραν ἡγησάμενοι τὴ συγγένειαν τὴν πατρίδα τυγχάνοντε
εὖ βουλευσάμενοι, ὑμῖτερον ἔσ &c. ᶠ Διαμελλήσαντες *Vat.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"neque quidquam ſine meo conſenſu facia-
"tis: * ſed jam tempus eſt ut & vos ipſi
"veſtram in tanto negotio prudentiam de-
"claretis. Fingite igitur me jam fato de-
"functum, & declarate mihi quidnam con-
"ſultantes de veſtris rebus patris conſilio
"deſtituti facere ſtatueritis? Tunc maximus
natu ei reſpondit; "Suſciperemus, mi pater,
"hoc certamen pro principatu, & ſuſtinere-
"mus quidvis ferre quod deo videretur. mal-
"lemus enim mori quam vivere præter tuam
"& majorum noſtrorum dignitatem. Cogna-
"tionem autem, quæ nobis cum conſobrinis
"intercedit, non nos priores ſolvemus: ſed
"quia à fortuna fuerit diſſoluta, hoc æquo
"animo feremus. Si enim Curiatii honeſta-
"tem cognationi anteponunt, certe ne Ho-
"ratii quidem genus virtuti præferent. Pa-
ter igitur, cognita eorum voluntate, lætitia
perfuſus, & ſublatis in cœlum manibus,
magnam ſe diis gratiam habere dixit, quod
ſibi liberos egregios & fortes dediſſent. De-
indè accipiens ſingulos, & ſuaviſſimis am-
plexibus ac oſculis amiciſſimis datis: "Ha-
"betis, inquit, meam quoque ſententiam, ô
"filii boni: & reverſi Tullo tam pium &
"tam honeſtum reſponſum referte. Illi igi-
tur læti patris adhortatione abierunt, &
quum ad regem acceſſiſſent certamen ſuſ-
ceperunt. Rex vero, convocato ſenatu, ju-
venes prolixiore oratione collaudavit; &
legatos ad Albanum miſit, qui ſignifica-
rent, Romanos eam conditionem admittere,
& præbere Horatios ut de principatu cer-
tarent.

XVIII. *Trigeminorum pugna.*

¶ Nunc, quia præſens argumentum poſtu-
lat ut accurate ipſum etiam pugnæ modum
deſcribam, utque diligenter narrem caſus,
qui in hac ſubſequuti ſunt, tragicis ſimiles,
hæc ſingula pro virili percenſere conabor.
Quum enim tempus veniſſet, quo pactorum
conditiones ad finem perducendæ erant,
omnes Romanorum copiæ prodierunt: poſt-
ea vero prodierunt & ipſi juvenes patrios
deos precati, & cum ipſo rege incedebant,
eoſque tota urbana multitudo ſummis laudi-
bus in cœlum efferebat, & eorum capita flo-
ribus conſpergebat. jam autem & Albano-
rum copiæ exierant. Tum caſtris non lon-
ge à ſe invicem poſitis, medium campum,
qui Romani & Albani agri fines dividit, ubi
etiam antea utrique caſtra metati fuerant,
pugnæ deſtinarunt. Ac primum quidem ma-
ctatis victimis, jurarunt † ſuper eas ardentes
ſe in fortuna acquieturos, quamcunque ex
eo prælio conſobrinorum utraque civitas re-
tuliſſet, & fœdera conſtanter ſervaturos, &
neque ſe neque poſteros ſuos ullam fraudem
ipſis facturos. Rebus vero divinis rite per-
actis, utrique ‡ poſitis armis prodierunt ex
caſtris pugnæ ſpectatores futuri, relicto ipſis
certaturis medio ſpatio trium quatuorve ſta-
diorum: nec multo poſt dux Albanorum
produxit Curiatios, & Romanorum rex Ho-
ratios, elegantiſſime armatos, & reliquis

"οὐδὲν ἄνευ τῆς ἐμῆς γνώμης πράξοντες· χαίρω δὲ
"καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς ἤδη περὶ ὑμῶν τὰ γε τηλικαῦτα φαίνε-
"σθαι φρονοῦντας. ὑπολαβόντες οὖν τῆς ἐμοῦ ἤδη τέλος
"ἔχειν βίου, φανερὸν ποιήσατέ μοι, τί δή ποτ' ἂν αὐτοὶ
"προείλεσθε πράττειν, ἄνευ γε πατρὸς περὶ τῶν ἰδίων βου-
"λευσάμενοι; ἀποκρίνεται πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτατος
τοιάδε· "Εδεξάμεθα, ὦ πάτερ, τὸ ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀ-
"γῶνα, καὶ πάσχειν ὑπεμείναμεν ὅ,τι ἂν δοκῇ τῷ δαιμονίῳ.
"τεθνάναι γὰρ ἂν βουλοίμεθα μᾶλλον ἢ ζῆν ἀνάξιοι γενόμενοι
"σοῦ τε καὶ τῶν προγόνων. τὸ δὲ πρὸς τοὺς ἀνεψιοὺς συγγενὲς
"οὐκ ἡμεῖς πρότεροι λύσομεν, ἀλλ' ὡς ἂν τοῦ τῆς τύχης
"ἀβαλέλυτον φέρωμεν. εἰ γὰρ Κουριατίοις ἔλαττον κεῖνται
"οἱ καλοὶ τὸ συγγενές, οὐδὲ Οραττίοις τιμιώτερον φαίνοιτ'
"ἂν τὸ γένος τῆς ἀρετῆς. ὁ δὲ πατὴρ ὡς ἔμαθε τὴν Ἀβάτοιαν
αὐτοῦ, περιχαρὴς γενόμενος καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν
οὐρανόν, πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας
ἔδωκεν αὐτῷ γενναίους καλοὺς καὶ ἀγαθούς. ἔπειτα περιλα-
βὼν ἕκαστον αὐτῶν, καὶ τὰς ἡδίστας ἀποδοὺς ἀσπασμοὺς τε καὶ 154
φιλημάτων φιλοφροσύνας, "Ἔχετε, ἔφη, καὶ τὴν ἐμὴν γνώ-
"μην, ὦ παῖδες ἀγαθοί· καὶ πορευθέντες ἀποκρίνασθε Τύλ-
"λῳ τιμοῦντι τ' εὐσεβῆ καὶ καλὴν ἀπόκρισιν. οἱ μὲν δὴ χαί-
ροντες ὅτι τῇ προθυμίᾳ τοῦ πατρὸς ἀπήεσαν, καὶ προσ-
ελθόντες τῷ βασιλεῖ ἀναδέχονται τὸν ἀγῶνα. κἀκεῖνος
συγκαλέσας τὴν βουλὴν, καὶ πολλοὺς ἐπαίνους τῶν νεανίσκων
ποιησάμενος, ἀποστέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν Αλβανὸν, τοὺς
δηλώσοντας ὅτι δέχονται Ρωμαῖοι τὴν αἵρεσιν, καὶ παρέξονται
τοὺς Οραττίους ἀγωνιουμένους ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς.

Ἀπαντήσας δὲ τῇ ὑποθέσεως καὶ τὸν τρόπον διεξελθεῖν τῆς
μάχης ἀκριβῶς, καὶ τὰ μὴ τοιοῦτον γενόμενα πάθη θεα-
τικῶς ἐοικότα τραγῳδίαις μὴ ῥᾳθύμως διελθεῖν, πειρά-
σομαι καὶ τούτων [a] ἑκάστων, ὡς ἐμὴ δύναμις, εἰπεῖν.
ἐπειδὴ γὰρ ὁ χρόνος ἦκεν ἐν ᾧ τέλος ἔδει λαβεῖν τὰς ὁμο-
λογίας, ἐξῆσαν μὲν αἱ τῶν Ρωμαίων δυνάμεις πανστρατιᾷ,
ἐξῆσαν δὲ μετὰ ταῦτ' οἱ νεανίσκοι τοῖς πατρῴοις θεοῖς εὐ-
ξάμενοι, καὶ [b] προῆγον ἅμα τῷ βασιλεῖ, κατευφημούμενοί
τε ὑπὸ παντὸς δὴ τοῦ τὴν πόλιν ὄχλου, καὶ παλλόμενοι τὰς
κεφαλὰς ἀνθεσιν. ἤδη δὲ [c] καὶ τῶν Αλβανῶν ἐξελήλυθει στρα-
τιά. ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο πλησίον ἀλλήλων, με-
ταξὺ χωμὸν ποησάμενοι τὴν διαίρουσαν τῶν Ρωμαίων ἀπὸ τῶν Αλ-
βανῶν ὅρον, ἔνθα καὶ πρότερον εἶχον ἑκάτεροι τὰς χάρα-
κας, πρῶτον μὲν [d] ἱερεῖα θύσαντες ἔφασαν ὅτι τὴν ἐμπύρων,
φέρειν τὴν τύχην ἣν ἂν ἐκ τῆς μάχης τῶν ἀνεψιῶν ἑκατέρα πό-
λις ἐξενέγκῃ, καὶ φυλάξειν τὰς ὁμολογίας βεβαίας, μη-
δένα προσαίροντες αὐταῖς δόλον αὐτοί τε καὶ γένος τὸ ἐξ αὐ-
τῶν. ἐπεὶ δὲ τὰ πρὸς [e] τοὺς [f] θεοὺς διεπράξαντο ὅσια, θέ-
μενοι τὰ ὅπλα προῆγον ἐκ δὲ χάρακος ἀμφότεροι θεαταὶ
τῆς μάχης ἐσόμενοι, τριῶν ἢ τεττάρων σταδίων τὸ μεταξὺ χω-
ρίον τοῖς ἀγωνισομένοις καταλιπόντες· καὶ μετ' οὐ πολὺ πα-
ρῆν τοὺς Κουριατίους ὁ τῶν Αλβανῶν στρατηγὸς ἄγων, καὶ τοὺς Ο-
ρατίους ὁ τῶν Ρωμαίων βασιλεύς, ὡπλισμένους τε κάλλιστα καὶ τῆς
ἄλλου

a Ex' ἀκριβείας ἑκάστων *Vat.* b Προῆγον *Vat.* c Καὶ ἡ τῶν *Vat.* d Eundem hîc eſſe errorem puto, quem antea ex quodam loco ſuſtuli *Euſebii* auctoritate adjutus, vocis *ἱερὰ* videlicet pro *ἱερεῖα* poſitæ. *Steph.* e Deeſt *Vat.* * Tempus autem jam eſt vos etiam de vobis in talibus non conſultos videri. *Lapus.* † *Lapus* vertit *ſuper ignes* juraruntque. *Gelenius* autem *ſuper ardentes focos*: ſed ἐμπύρους *Heſychio* dicuntur τὰ καιόμενα ἱερά. ‡ Reddi poteſt, *utrique armati prod.* &c. Vide *Annot.* ad p. 85. *Thucyd.*

a Πρεπί-

ἄλλον ἔχοντας κόσμον οἷον ἄνθρωποι λαμβάνουσιν ὑπὲρ θανάτου. γενόμενοι δὲ σύνεγγυς ἀλλήλων, τὰ μὲν ξίφη τοῖς ὑποπαύσασθαι παρέδωκαν, προσβαλόντες δὲ πρεσβύτερον ἀλλήλους κλαίοντες, καὶ τοῖς ἡδίστοις ὀνόμασιν ἀναπεμπόμενοι, ὥστε εἰς δάκρυα προελθεῖν ἅπαντας, καὶ πολλὴν ἀγοραίαν κατηγορεῖν σφῶν τε αὐτῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων, ὅτι παρὰ ἄλλοις ποτὲ ἐν σώμασι κεῖναι τὴν μάχην, εἰς ἐμφύλιον αἷμα καὶ συγγενικὸν ἄγος τὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶνα κατέπεισαν. παυσάμενοι δὲ τῶν ἀσπασμῶν οἱ νεανίσκοι, καὶ τὰ ξίφη πρὸς τῶν ὑποπαυσάντων λαβόντες, ἀναχωρησάντων τῆς πέλας, ἐτάξαντό τε καθ' ἡλικίαν, καὶ στήσαντες ὁμόσε. Τέως μὲν οὖν ἡσυχία καὶ στιγὴ κατεῖχεν ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις· ἔπειτα ἀναβοήσας τε ἀφ' ἑκατέρων αὐτῶν ἐγίνετο, καὶ προκελεύσας τοῖς μαχομένοις ἐγένετο, καὶ εὐχαί τε καὶ οἰμωγαί, καὶ παντὸς ἄλλου πάθους ἀγωνίου φωναὶ συνεχεῖς, αἱ μὲν πρὸς τὰ δρώμενά τε καὶ ὁρώμενα ὑφ' ἑκατέρων, αἱ δὲ πρὸς τὰ μέλλοντά τε καὶ ὑποπτευόμενα· καὶ ἔτι πλείω τὰ εἰκαζόμενά τε καὶ δρώμενα τῶν γιγνομένων. ἥ τε γὰρ ὄψις ἐκ πολλοῦ διαφθείρεται γιγνομένη πολὺ τὸ ἀσαφὲς ἔχει, καὶ τὸ πρὸς τὰς οἰκείους ἀγωνίας ἑκάστοις συμπαθὲς ὅπερ τὸ βεβλαβὲς μᾶλλον ἐλάμβανε τὰ προσδοκώμενα· αἵτε συνεχεῖς τῶν μαχομένων ἐπεμβάσεις καὶ ὑπαναχωρήσεις, καὶ εἰς τὸν ἀντίπαλον αὖθις ἀντιμεταβάσεις πολλαὶ καὶ ἀντίστροφοι γενόμεναι τὸ ἀκέραιον τῆς γνώμης ἀφῄρουν, καὶ ταῦτα ὅπερ πολλὴν ἐλάνουσι χρόνον. ῥώμῃ τε γὰρ τοῦ σώματος ἴσοι ὁμοίως ἔχοντες ἑκάτεροι, καὶ τὸ γενναῖον τῆς ψυχῆς ἰσόρροπον, ὅπλοις τε καλλίστοις ἐσκευασμένοι τὰ σώματα, καὶ γυμνὸν οὐδὲν ἀπολιπόντες μέρος ὅτι καὶ πρῶτον ὀξεῖαν ἔμελλεν οἴσειν τὴν τελευτήν. ὥστε πολλοὶ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν ἐκ τοῦ φιλονεικεῖν τε καὶ συμπάσχειν τοῖς σφετέροις, ἔλαθον αὐτοὺς τοῦ τῶν κινδυνευόντων μεταλαμβάνοντες πάθους, ἀγωνιᾷ τε μᾶλλον ἐβούλοντο ἢ θεαταὶ τῶν δρωμένων γενόμενοι. ὀλὲ δ' οὖν ποτε ὁ πρεσβύτατος τῶν Ἀλβανῶν τῷ πρὸς αὐτὸν ἀντιτεταγμένῳ συμπλέκεται παίων τε καὶ παιόμενος ἄλλαις ἐπ' ἄλλαις πληγαῖς, καί πως τυγχάνει τοῦ Ῥωμύλου διὰ τοῦ βοὸς διέγκας τὸ ξίφος. ὁ δὲ τοῖς τε ἄλλοις τραύμασι κεκακωμένος ἤδη, καὶ τῷ τελευταίῳ πληγῇ θανατηφόρον ἔχων ὑπολυθέντων τῶν μελῶν καταῤῥυεὶς ἀποθνήσκει. ὡς δὲ τοῦτ' εἶδον οἱ θεαταὶ τὴν μάχης, ἅμα πάντες ἀνεβόησαν, Ἀλβανοὶ μὲν, ὡς νικῶντες ἤδη· Ῥωμαῖοι δ', ὡς κρατούμενοι. τοὺς γὰρ δὴ σφετέρους δύο τρισὶν Ἀλβανοῖς εὐκατεργάστους ὑπελάμβανον γενήσεσθαι.

ornatos ornamentis quæ ſolent geſtare homines morti deſtinati. Quum autem propius utrique acceſſiſſent, gladios ſuis armigeris tradiderunt, & accurrentes ſe invicem complexi ſunt flentes & ſuaviſſimis appellationibus ſe ſalutantes, ita ut omnes in lachrymas prorumperent, & ſuam ſuorumque ducum nimiam immanitatem incuſarent; quod quum potuiſſent per alios homines pugnam illam decernere, eo rem redegiſſent, ut conſanguinei & cognati non ſine piaculo pro utraque civitate inter ſe dimicare cogerentur. Quum autem juvenes illi ſeſe mutuo ſalutandi finem feciſſent, & gladios à ſuis armigeris accepiſſent, & omnes qui eos circumſtabant retro ceſſiſſent, aciem pro cujuſque ætate inſtruxerunt, atque ita demum concurrunt. ¶ Hactenus igitur quies & ſilentium in utroque exercitu fuerat: poſtea vero frequentes acclamationes inter utroſque exortæ ſunt, alternæque ad pugnantes exhortationes, tum vota & ejulatus, cæterorumque affectuum, quos varii certantium caſus ciere ſolent, crebræ voces, aliæ quidem ad ea quæ utrinque acta erant & conſpecta, aliæ verò * ad futura & opinata *accommodatæ*: ac longe plura fieri conjectabant, quam revera facta erant. Aſpectus enim ex remotiore loco ſpectantium oculos fallebat; & ſuus cuique erga ſuos propugnatores affectus † è ſuo conſilio rem geri interpretabatur: tum crebri dimicantium inſultus & receſſus, & reciprocatæ aliquoties ut in adverſarium incurſiones *ſpectatorum* animos dubios reddebant; atque ita æquo marte diu certatum eſt. utrique enim erant pari corporis robore & pari animi generoſitate, & corpora habebant elegantiſſimis armis munita, nullamque *corporis* partem nudam reliquerant, quæ vulnerata mortem celerem afferre poſſet. Quare multi ex Romanis & Albanis, ob illud victoriæ ſtudium quo ſuis enixe favebant, obque ſuorum commiſerationem, ‡ non animadvertebant ſe factos participes illarum affectionum, quæ in *ipſis propugnateribus* periclitantibus erant, & certare quam quæ gerebantur ſpectare malebant. Tandem tamen Albanorum natu maximus cum adverſario ſibi oppoſito manus conſeruit, vulnera alia ſuper alia inferens & accipiens; caſuque quodam Romanum gladio per inguen trajecit. Ille vero, quum jam aliis vulneribus eſſet gravatus, & hoc quoque poſtremo vulnere lethali ictus fuiſſet, membris diſſolutis collapſus obiit. Quum autem hoc vidiſſent pugnæ ſpectatores, omnes ſimul clamorem ſuſtulerunt, Albani quidem ut jam victores, Romani vero ut victi. Exiſtimabant enim duos illos, qui ex ſuis ſuperſtites erant, facile ab Albanis cæſum iri.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

XIX.

a Πεμπάλλον *Vat.* b Non immerito ſortaſſe quis miretur, cur non potius dictum ſit ὥστε δάκρυα προελθεῖν ἅπαντας. *Steph.* c Καὶ ſuperflua eſt, & recte abeſt à *Cod. Rom. Sylb.* Non agnoſcit *Cod. Vat.* d Καὶ ὑφορώμενα pro τὰ δρώμενα legendum putat *Sylburgius*, ſicut præcedit τὰ μέλλοντά τε καὶ ὑποπτευόμενα. nec certe loco male convenit ὑφορώμενα: ſed tamen mihi magis placet ut reſpiciendo ad præcedentia, αἱ μὲν πρὸς τὰ δρώμενά τε καὶ ὁρώμενα, relinquamus hîc δρώμενα, ſed μὴ particulam ei præfigamus. *Steph.* Illa τε & δρώμενα deſunt in *Cod. Vat.* & *Lapi* verſione. e Verbo λαμβάνειν eodem modo utitur quo *Thucydides*, quum dicit λαμβάνειν εἰς τὸ μεῖζον: quod genus loquendi *Livius* imitatus eſt. Mire etiam hoc dictum eſt ἐπὶ τὸ βεβλαβὲς ἐλάμβανε τὰ προσδοκώμενα, quum ſignificare velit, *ita geri ſingula opinabatur ut ea geri debere cogitabat.* vel brevius, *ſuæ cogitationi conſentanea geri opinabatur.* Malo enim *cogitationem* hîc quam *conſilium*: alioqui certe & ipſe redderem, *è ſuo conſilio rem geri interpretabatur. Steph.* f Ἀγχίστροφοι *Vat.* g Συμφιλονεικεῖν malit *Steph.* h Τὸ τῶν κ. μ. πάθους *Vat.* i Illud ἀγωνιᾷ non minus quam θεαταὶ ad genitivum τῶν δρωμένων referri exiſtimo. *Steph.* k Deeſt *Vat.* l Τοῖς τρισὶν *Vat.* * Ad ſuſpectos futurorum exitus. *Gelen.* † Quæ agenda eſſent ad conſilium ſuum redigebant. *Lapus.* ‡ i. e. non animadvertebant ſe tandem haud aliter animo affici quam illos ipſos qui periclitabantur. *Steph.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

iri. Interea vero is qui Romano prolapso defensor adstabat, Albanum victoria exsultantem cernens, celeriter in eum facit impetum; & multis vulneribus illatis, multis etiam acceptis, ipse quoque casu quodam gladium in ejus jugulum infixit, eumque interfecit. Quum autem brevi fortuna & ipsam dimicantium conditionem & spectantium affectus mutasset, & Romani ex pristino mœrore animos recollegissent & Albani gaudio suo privati fuissent, rursus alius adversus casus secundas Romanorum res atque spem afflixit & hostium animos erexit. Albano enim cæso, frater qui illi proximam stationem tenebat cum percussore manus conseruit; & eodem tempore utrique ingentibus vulneribus se mutuo affecerunt: Albanus enim gladium per Romani tergum ad viscera usque adegit; Romanus vero adversarii scutum subiit, & alterum poplitem ei succidit. ¶ Qui igitur lethale vulnus acceperat statim obiit: alter vero, qui poplite sauciatus erat, non poterat amplius firmo gradu stare, sed claudicans & passim se clypeo sustentans ad aliquod tempus tamen *adversario* restitit, & ivit cum fratre qui reliquus erat contra Romanum qui solus supererat & ipsorum impetum sustinebat; eumque circumdederunt, alter quidem ex adverso adortus, alter vero à tergo. Romano autem verito ne ab illis circumventus facile conficeretur, quod cum duobus pugnaret & à duobus invaderetur, in mentem venit (erat enim adhuc integer) hostes segregare & cum utroque separatim pugnare. Facillime autem illos à se separari posse arbitrabatur, si fugæ opinionem *ipsis* præbuisset. nam *persuasum habebat* fieri non posse ut frater uterque se insequeretur: sed alter tantum, qui fratrem pede adhuc infirmo videbat. Capto igitur hoc consilio, quanta maxima potuit celeritate fugit, eique accidit ut spe sua minime frustraretur. Albanorum enim alter, qui nullam lethalem plagam acceperat, * è vestigio eum insequebatur: alter vero, qui incedere non poterat, longius quam oportuisset à tergo remansit. Tunc Albanis clamore suos accendentibus, Romanis vero suo propugnatori ignaviam exprobrantibus, atque illis quidem jam pæana canentibus & se quasi parta jam victoria coronantibus; his vero lugentibus, quasi à fortuna erigi amplius non possent, Romanus prudenter observato tempore celeriter se convertit, & Albanum antequam sibi caveret in brachio vulneravit, cubitumque divisit. prolapsa autem manu una cum ipso gladio, alio vulnere lethali illato Albanum interfecit; eoque cæso impetum in postremum fecit, eunique jam semimortuum & languentem jugulavit: atque spoliatis consobrinorum cadaveribus ad urbem properabat, quod ipse primus suæ victoriæ nuntium patri afferre vellet.

XX.

XXI. ¶ Sed oportebat hunc etiam, quia homo erat,

ὁ δ' ἐλίνετο ζῶντα, ὁ ὑποδεεσίζων τῷ πεσόντι Ρωμαίῳ, ὁρῶν ὅτι τῷ καταβάντι τοιχαρῆ τὴν Αλβανὸν, ὠθεῖται ταχὺς ἐπ' αὐτὸν, καὶ πολλὰ μὲν τραύματα λάβ, πολλὰ δὲ αὐτὸς λαβὼν, τυγχάνει πως τὴν σφαγὴν αὐτῷ βάψας τὸ ξίφος καὶ ἀναχρησάμενος. μεταβαλούσης δὲ τῆς τύχης ὀλίγῳ τότε τῶν ἀγωνιζομένων ἔργα καὶ τὰ τῶν θεωμένων πάθη, καὶ Ρωμαίων μὲν ἀναθαρρησάντων ὀλίγου πρότερον κατηφείας, Αλβανῶν δὲ ἀφῃρημένων τὸ χαίρειν, ἑτέρα πάλιν ἀντιπνεύσασα τοῖς τῶν Ρωμαίων καταβάσει τύχη τούτων μὲν ἐταπείνωσε τὰς ἐλπίδας, τὰ δὲ τῶν πολεμίων φρονήματα ἐπῆρε. τοῦ γὰρ Αλβανοῦ πεσόντος, ὁ τῷ πλησίον αὐτοῦ ἑστὼς ἔφασαν ἀδελφὸς συμπλέκεται τῷ καταβαλόντι· καὶ τυγχάνουσιν ἀμφότεροι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον πληγὰς ἐξαισίους ἐνεγκάντες κατ' ἀλλήλων· ὁ μὲν Αλβανὸς, ὡς Ρωμαίῳ παραφρόνων, καὶ μέχρι τοῦ παλάγχνου βάψας τὸ ξίφος· ὁ δὲ Ρωμαῖος, ὑπελθὼν τὴν [c] προβολὴν τοῦ πολεμίου, καὶ τὴν ἰγνύαν τὴν ἑτέραν [d] ὑποτεμών. Ὁ μὲν δὴ τὸ χαῖρον πραῦμα λαβὼν εὐθὺς ἐτεθνήκει, ὁ δὲ τὴν [e] ἰγνὺν τετρωμένος οὐκέτι βέβαιος ἦν ἑστάναι, σκάζων δὲ καὶ κατὰ πολλὰ τῷ ὑψηρεῖ διερειδόμενος ἀντεῖχεν ὅμως ἔτι, καὶ μὴ δυνάμενος τοὺς ἀδελφοὺς ὅτι τὴν [f] ὑποφυγὴν Ρωμαίων ἐχώρει· περιέσχον αὐτὸν ὁ μὲν ἐξ ἐναντίας προσιών, ὁ δὲ κατὰ [f] νώτου. τῷ δὲ Ρωμαίῳ δείσαντι μὴ κυκλωθεὶς [g] ὑπ' αὐτοῦ εὐκατέργαστος γένηται, δυσί τε μαχόμενος καὶ διχόθεν δέοντι, ἦν δὲ ἀκροφυὴς ἔτι, λογισμὸς εἰσέρχεται διελεῖν τοὺς πολεμίους ἀπ' ἀλλήλων, καὶ χωρὶς ἑκατέρῳ μάχεσθαι. ῥᾴστα δὲ ἔφασκον αὐτοὺς ὑποπτεύσαντες λάβειν, εἰ δόξαιμι προθύμως φυγῆς. ἐὰν γὰρ ὑπ' ἀμφοτέρων διώκεσθαι τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ὑφ' ἑνὸς [h] ὁρῶντος τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἔτι καρτερεῖν τοὺς πόδας. Ταῦτα διανοηθεὶς ὡς εἶχεν ἔφυγε τάχους, καὶ συνέπεσεν αὐτῷ μὴ διαμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος. ὁ μὲν γὰρ ἕτερος τῶν Αλβανῶν μηδεμίαν ἔχων πληγὴν χαίρειν, ἐδίωκεν αὐτὸν ἐκποδών· ὁ δ' ὑπολαμβάνειν ἀδυνάτως ὤν, πολὺ δέοντος ὑστέρει. ἔνθα δὴ τῶν Αλβανῶν τοῖς ὀπισθίοις ἐγκελευομένων, τῶν δὲ Ρωμαίων τὸν αὐτῶν ἀγωνίαν κακιζόντων, καὶ τῶν μὲν δὴ παιανιζόντων τε καὶ στεφανουμένων, ὡς ὅτι κατορθουμένῳ τῷ ἀγῶνι· τῶν δ' ὀδυρομένων [i] ὡς οὐκ ἂν ὅτι σφᾶς τῆς τύχης ἀναστησομένης, ταμιευσάμενος τὸ χωρὸν ὁ Ρωμαῖος ἐπιστρέφει τε ὀξέως, καὶ πρὶν ἢ φυλάξασθαι τὸν Αλβανὸν φθάνει τῷ ξίφει κατὰ τοῦ βραχίονος πληγὴν ἐνέγκας, καὶ διελὼν τὸν ἀγκῶνα. πεσούσης δὲ [k] τῆς χειρὸς ἅμα τῷ ξίφει, μίσῳ ἔτι πληγὴν χαίριον ἐξενέγκας, [l] κτείνει τὸν Αλβανόν· καὶ μὴν τοῦτον ὅτι τὸν τελευταῖον ὠσάμενος, ἠμύνητο καὶ παρεμβύον ὅπτιος ἀποφάτει. σκυλεύσας δὲ τοὺς τῶν ἀνεψιῶν νεκροὺς, εἰς τὴν πόλιν ἠπείγετο, πρῶτος ἀπαγγεῖλαι θέλων τὸν ἑαυτοῦ νίκην τῷ πατρί. Εδει δὲ ἄρα καὶ τοῦτον ἄνθρωπον ὄντα.

μὴν

a Χαῖρον *Vat.* b Κατὰ τῶν μεταφρένων *Vat.* c Προβολὴν sive *objectaminis* nomine accipiendus erit ὁ ὑποὺς, ut mox appellat v. 21. vel legendum ὑποσπολιὼ: ut significet, *eum irruentem adversarium subiisse, seu inferenti ictum adversario obrepsisse. Sylb.* d Υποτμὼν *Vat.* e Ιγνύαν *Vat.* f Si νότου malis singulari numero facile patiar. sic fane infra est pag. 165. *Sylb.* g Πρὸς αὐτῶν *Vat.* h Ορῶν *Vat.* i Ως οὐκ ἂν ἔτι σφᾶς reponendum censet *Portus*: Εἰ σφᾶς τῆς τύχης ἀναστησομένης legisse videtur *Gelenius*: nam vertit, *quasi non esset ad ipsos fortuna reversura.* k Χαιρὸς *Vat.* & *Lapi Cod.* l Απατείνει *Vat.* * Expedite. *Lapus.*

a Forsan

μὴ πάντα [a] δευτυχεῖν, ἀλλ' ἀπολαῦσαί τι ὧν φθονερῶ δαίμονος, ὃς αὐτὸν ἐκ μικρᾶ μέγαν καὶ ὀλίγῳ θεὶς χρόνῳ, καὶ εἰς ὑπερφάνειαν θαυμαστὴν καὶ περιδόξου ἐξάρας, καταβαλὲ φέρων αὐθημερὸν εἰς ἄχαριν συμφορὰν ἀδελφοκτόνον. ὡς γὰρ ἐγγὺς ἐγένετο τῶν πυλῶν, ἄλλον τε ὄχλον ὁρᾷ παντοδαπὸν ἐκχεόμενον τῆς πόλεως, καὶ δὴ καὶ τὴν ἀδελφὴν πρέχουσαν· διαταραχθεὶς δὲ καὶ τὴν ὀρώτλιν ὑφορᾶται, ὅτι καθαλιποῦσα [b] τὴν μητρὸς οἰκείαν παρθένος ὑπὸ γάμος εἰς ὄχλον αὐτὴν ἔδωκεν ἀγνῶτα, καὶ πολλὰς λαμβάνων λογισμὸς ἀτόπους, τελευτῶν ὅτι τὰς ὑπειξεῖς καὶ φιλανθρώπους ἀπέκλινεν, ὡς ἀσπάσοιτό τε ὁρῶν 157 τὸν τὴν σωθέντα ἀδελφὸν παθοῦσα, [c] καὶ ταῖς ἀρεταῖς τῶν τεθνηκότων πρὸ αὐτῆς μαθεῖν βουλομένη, [d] εὐχημόνων ὑπερίδοι, γυναικεῖόν τι [e] παθοῦσα. ἡ δὲ ἄρα καὶ τὸν ἀδελφὸν παθοῦσα τὰς ἀσυνήθεις ἐτόλμησεν ἐξελθεῖν ὁδούς, ἀλλ' ἔρωτι κρατηθεῖσα τοῦ ἀνεψιῶν ἑνός, ᾧ καθωμολόγητο τοῦτο μὲν πατρὸς ὅτι γάμῳ, καὶ κρύπτουσα τὸ πάθος ἀπορρήτον· ἐπειδὴ δὲ τοῦ στρατοπέδου τινὸς ἤκουσεν ἀπαγγέλλοντος τὰ περὶ τὴν μάχην, ὡς ἔτι κατέχει, ἀλλ' ἐκλιποῦσα τὴν οἰκίαν, ὥσπερ αἱ μαινάδες, ἐφέρετο πρὸς τὰς πύλας, οὐδὲν ὑποτρεφομένη τὴν ἀναχαλῶσαν τε καὶ μεθαδιωκῶσαν τροφῶ. ἔξω δὲ γενομένη τῆς πόλεως, ὡς τὴν ἀδελφὸν εἶδε προσιοῦσαν τοὺς [f] ὑπηκόους ὑπερείμενον στεφάνους, οἷς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἀνέδησε, καὶ τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ φέροντας τὰ τῶν πεφονευμένων σκῦλα, ἐν οἷς ἦν πέπλος ποικίλος, ὃν αὐτὴ μὲν τῆς μητρὸς ὑφήνασα τῷ μνηστῆρι δῶρον εἰς τὰ μέλλοντα γάμον ἀπεσάλκει· ποικίλως γὰρ ἔθος ἐστὶν ἀμφιέννυσθαι πέπλους Λατίνων τοῖς μεθ' ὧν τὰς νύμφας· τοῦτον δὴ τὸν πέπλον θεασαμένη πεφυρμένον αἵματι, τόν τε χιτῶνα κατερρήξατο, καὶ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις παίουσα τὸ στῆθος ἐθρήνει καὶ ἀνεκαλεῖτο τὸν ἀνεψιόν· ὥστε πολλὴν κατάπληξιν εἰσελθεῖν ἅπαντας ὅσοι κατὰ τὸν αὐτὸν ἦσαν τόπον. ἀνακλαυσαμένη δὲ τὸν μόρον τοῦ μνηστῆρος, ἀτενέσι τοῖς ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν ἀδελφὸν ὁρᾷ καὶ λέγει· "Μιαρώτατε ἀνθρώπε, χαίρεις ἀποκτείνας τοὺς ἀνεψιούς, καὶ μὲ τὴν παναθλίαν "ἀδελφὴν ἀποτερήσας γάμου, ὦ δύστηνε; ἀλλ' οὐδ' "ἔλεος εἰσέρχεταί σε τῶν ἀπολωλότων συγγενῶν, οὓς "ἀδελφοὺς καλεῖς· ἀλλ' ὥσπερ ἀγαθόν τι διαθεα- "ξάμενος ἐξέστηκας τῶν φρενῶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ χαίρεις "φόνους ὅτι τοῖς τοιούτοις ὑπῆρξας κακοῖς; [g] τίνος ἔχων ψυχὴν ἧκεις; ἢ ἧκεις; at *Lapus*, contra suum morem, aliquid libertatis hîc sibi concessit: quippe qui verterit, *ferreum animum gerens*. *Steph.* [h] "Φιλοῦντος, "ἔφη, τὴν πατρίδα πολίτης, καὶ τοὺς κακῶς αὐτῇ βου- "λομένους κολάζοντος, ἐάν τε ἀλλότριοι αὐτῆς τύχωσιν "ὄντες, ἐάν τε οἰκεῖοι· ἐν οἷς τίθεμαι κἀγὼ σέ, ὅστις ἐνὶ χαίρῳ "τὰ μέγιστα ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν συμβεβηκότα ἡμῖν "ὑπερῆσαι· τὴν τε νίκην τῆς πατρίδος ἣν ὁ σὸς ἀδελφὸς "ὑπηγῶσα, τὴν τε νίκην τῆς πατρίδος ἣν ὁ σὸς ἀδελφὸς "ἐγὼ πάρεμι καταίρων, καὶ τὸν θάνατον τὸν ἀδελφῶν, σὸν "ὅτι τοῖς ἀγαθοῖς, ὦ μιαρά, τοῖς κοινοῖς [i] πατρίδος

non usquequaque felicem esse; sed etiam aliquid incommodi ab invida fortuna accipere: quæ quum eum ex parvo magnum exiguo temporis spatio fecisset, & ad summum splendoris & gloriæ fastigium præter omnium opinionem extulisset, eodem die afflixit & in miserandam calamitatem ob sororis cædem conjecit. Quum enim ad portas accessisset, cum aliam turbam ex urbe effusam tum etiam sororem accurrentem conspexit; primoque aspectu turbatus, quod virgo jam nubilis deserta matris custodia turbæ incognitæ se commisisset, post multas absurdas cogitationes tandem ad æquas & rationi consentaneas ac humanas ratiocinationes animum inclinavit, & id factum in meliorem partem est interpretatus, & existimavit eam, quod primum quidem fratrem incolumem salutare cuperet, deinde vero ex ipso cognoscere vellet quam fortiter cæteri occubuissent, more mulierum decori aliquantulum oblitam. At illa non fratrum desiderio in viam insolitam ausa fuerat progredi: sed amore capta unius è consobrinis, cui à patre desponsa fuerat, amoremque suum hactenus occultaverat. Sed quum audisset pugnæ eventum, quem quidam miles ex castris reversus renuntiarat, non potuit amplius se continere: sed, domo relicta, instar Baccharum ad portas ferebatur, nutricem revocantem ac insequentem nihil respiciens. Egressa autem ex urbe quum fratrem conspexisset exsultantem, & victricibus coronis ornatum, quibus eum rex coronarat, ejusque sodales ferentes cæsorum spolia, inter quæ erat paludamentum varium, quod ipsa adjuvante matre confecerat & sponso pro nuptiali dono miserat: (moris enim est Latinis ut proci, qui mulierum nuptias ambiunt, paludamento vario induantur.) Quum hoc igitur paludamentum ut sanguine fœdatum conspexit, & tunicam laceravit, & utraque manu pectus tundens lugebat, & consobrinum repetitis vocibus vocabat, ita ut omnes qui ibi adessent valde obstupescerent. Defleta autem sponsi morte, fixis in fratrem oculis hæc protulit: "O scelestissime mortalium, exsultas quod tuos consobrinos interfeceris, & me tuam sororem miserrimam nuptiis orbaris, ô infelix? neque te miseret cognatorum cæsorum, quos fratres appellabas; sed quasi præclarum aliquod facinus patraris, præ lætitia mentis es impos, & in tantis calamitatibus coronatus incedis? cujusnam feræ animum habes? ¶ Cui ille respondit: "Immo vero, civis patriam amantis, & eos qui male ei volunt ulciscentis, sive externi, sive domestici sint. in quo numero te quoque pono, quæ uno eodemque tempore, quum cognoris & summa bona & summa mala quæ acciderunt nobis, victoriam patriæ partam, quam ego frater tuus jam reporto, & fratrum cædem: tu tamen, ô scelesta, neque ob publicam patriæ felicitatem lætaris,

Tullus Hostilius Rom. REX III.

a Forsan legendum δὴ τυγχεῖν: etiamsi διστυχόντων alibi habeamus, sc. pag. 198. Ibi enim aptiorem habere quam hîc sedem videtur, quum præcedat πάντας: & διστυχεῖν (si tamen ita scripsit *Dionysius*) aliud esse non possit quam πάντα τυγχεῖν. *Steph.* b Τὴν τῆς μητρὸς *Vat.* c Quoniam præcedit σῳζόντων, idcirco vox ἔστε hîc videtur desiderari, & legendum ἔστε καὶ τοῖς ἀρίστοις. *Portus.* d Τῶν εὐχημόνων *Vat.* e Πάσχουσα *Vat.* f Deest *Vat.* g Magis mihi placeret legere, τίνος ἔχων ψυχὴν; ἧκεις; at *Lapus*, contra suum morem, aliquid libertatis hîc sibi concessit: quippe qui verterit, *ferreum animum gerens*. *Steph.* h. Ante φιλοῦντος suspicor deesse μισοῦντος vel μᾶλλον δὲ. Et vero *Lapum* in suo exemplari alterutrum habuisse crediderim: vertit enim, *immo* (*inquit ille*) *civis amantis patriam*. *Steph.* i Τῆς πατρίδος *Vat.*

a Idem

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"lætaris, neque ob domeſticas calamitates "doles; ſed, contemptis tuis fratribus, ſponſi "mortem deploras, neque in malam rem te "abdis, ſed hoc in omnium oculis facis; & "mihi fortitudinem & coronas exprobras, ô "virgo non virgo, & fratribus iniqua, & "majoribus tuis indigna. Quando igitur non "luges fratres ſed conſobrinos, & corpus "quidem inter vivos animam vero apud "mortuum habes, abi ad eum quem toties "vocas, neque patrem neque fratres dede-"cora. His dictis, dum improbitatem ſoro-ris averſatur, modum non ſervavit; ſed, ut erat iratus, per latus ejus enſem adegit: & cæſa ſorore ad patrem venit. Adeo autem mores & animi Romanorum tunc improbitatem deteſtabantur, & ſeveri *ac rigidi* erant, & (ſiquis velit eos cum noſtræ ætatis factis & vita conferre) crudeles & duri, & ad ferinam quandam immanitatem propius accedentes; ut pater ejus, tam atroci facinore audito, non ſolum id iniquo animo non tulerit, ſed etiam præclarum & decorum exiſtimarit: ſiquidem neque paſſus eſt filiæ cadaver in ædes inferri, neque permiſit ut in patriis monumentis conderetur, aut particeps fieret exſequiarum & ornamentorum funebrium, aliarumve rerum quæ defunctorum manibus ſolent dari; ſed qui præteribant eam, jacentem in eo ipſo loco ubi cæſa fuerat, congeſtis lapidibus & terra, ut cadaver deſtitutum cura domeſticorum, ſepelive-runt. Atque hæc quidem illius viri duritiem indicant; ſed præter hæc, ea quæ ſum dicturus. nam, quaſi re præclare & feliciter geſta, eo ipſo die mactavit diis patriis quas voverat victimas, cognatoſque ſplendido convivio, ut in maximis feſtis conſuetum, excepit, privatarum calamitatum quam publicorum patriæ bonorum rationem minorem habens. Hoc autem non ipſe ſolus Horatius, ſed etiam poſt illum multi alii Romani viri illuſtres feciſſe dicuntur: ſacrificaſſe ſcilicet, & coronas geſtaſſe, & triumphum egiſſe liberis ſuis recens defunctis, quoties ipſorum opera felicitas aliqua reipublicæ contigiſſet. De quibus rebus ſuo tempore dicetur.

XXII. ¶ Cæterum, poſt pugnam trigeminorum, Romani, qui in caſtris erant, quum ſplendide defunctos humaſſent in illis ipſis locis ubi ceciderant, & ſacrificia feciſſent ut ob partam victoriam diis gratias agerent, genio indulſerunt. At Albani mœſti ob triſtem caſum, & ducem ſuum accuſantes, ut malum imperatorem, plerique impaſti & neglecta omni corporis cura eo veſpere manſerunt. Poſtero die rex Romanorum, illis ad concionem convocatis, & multis eos conſolatus, promiſit ſe nihil turpe, nihil grave, nihil denique contra cognationis jura illis imperaturum, ſed eodem animo utriuſque civitatis utilitati & commodis conſulturum: quumque Suffetium eorum imperatorem in eodem magiſtratu reliquiſſet, quinetiam nullum reipublicæ ipſorum inſtitutum mutaſſet aut in-

"χαίρεις, ὅτ' ὀπὶ ταῖς συμφοραῖς [a] ταῖς οἰκείαις ἀλγεῖς· "ἀλλ' ὑπεριδοῦσα τ σεαυτῆς ἀδελφῶν, τ δ' μνηςῆ- "ρ ἀνακλαίεις μόρον, ὧδ' ὑπὸ δ' σκότυς [b] φθαρεῖ- "σά πως, ἀλλ' ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς· καί μοι "τ ἀρετὴν καὶ τὰς στεφάνυς ὀνειδίζεις, ὦ ψευδοπάρθενε "καὶ μισάδελφε, καὶ ἀναξία τῶν σεσηόνων. ἐπειδὴ τοί- "νυν δ τὰς ἀδελφὰς πενθεῖς, ἀλλὰ τὰς ἀνεψιάς, καὶ τὸ "μ σῶμα ἐν τοῖς ζῶσιν ἔχεις, τ δὲ ψυχῇ σῷ τῷ 158 "νεκρῷ, ἄπιθι σὺς ἐκεῖνον ὃν ἀνακαλῇ, καὶ μήτε τ πα- "τέρα μήτε τὰς ἀδελφὰς καταίσχυνε. ταῦτα εἰπὼν, "οὐκ ἐφύλαξεν ἐν τῷ μισοπονήρῳ τὸ μέτριον, ἀλλ' ὡς εἶ- χεν ὀργῆς ὠθεῖ διὰ τ πλευρῶν αὐτῆς τὸ ξίφος· ἀπο- κτείνας δὲ τ ἀδελφὴν, παρῆν ὡς τ πατέρα. ὅτω δὲ ἄρα μισοπόνηρα καὶ αὐθάδη [c] τ τότε Ρωμαίων ἦν καὶ φρονή- ματα ἦν, καὶ εἴ τις αὐτὰ βούλοιτο σῷζειν τὰ νῦν ἔργα καὶ τὰς ἐφ' ἡμῖν ἐξετάζειν βίας, ὠμὰ καὶ σκληρὰ, καὶ τ ἀν- ριώδυς ὑ πολὺ ἀπέχοντα φύσεως· ὥστε παῖδος ὅτω δεινὸν ὁ πατὴρ ἀνεῖσας, οὐχ ὅπως ἠνανάκτησεν, ἀλλὰ καλῶς καὶ σεσηκότως ἐπέλαβε τὸ σεαχθὲν ἔχειν· ὅσῳ δ' τε εἰς τ [d] οἰκίαν εἴασεν εἰσενεχθῆναι τ νεκρὸν τ ἀγαπῶς, ὅτ' ἐν τοῖς πατρῴοις τεθῆναι μνήμασιν ἐπέτρεψεν, ὅτε κηδείας καὶ σειςολῆς καὶ τ ἄλλων νομίμων μεταλαβεῖν· ἀλλ' ἃ παῖοντες αὐτῷ ἐρριμμένῳ ἐν ᾧ διεχράσθη χωρίῳ, λίθυς ὑποφορῦντες καὶ γῆν, ἐκήδοσαν ὡς πῶμα ἔρημον κηδομένων. ταῦτά τε δὴ περὶ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἔτι σοὺς τούτοις ἃ μέλλω λέγειν· ὡς γὰ ὑπὲ καλοῖς [e] τε" καὶ εὐτυχέσιν ἔργοις, αὐθημερὸν ἔθυε τοῖς πατρῴοις θεοῖς ἃς ηὔξατο θυσίας, καὶ τὺς συγγενεῖς ἑστίασε λαμπρᾶς τε καὶ καθάπερ ἐν ταῖς μεγίσαις ἑορταῖς ἐνομίζετο, ἐ- λάττυς ἡγούμενος τὰς ἰδίας συμφορὰς τ κοινῶν τ πα- τρίδος ἀγαθῶν. τοῦτο δὲ ὐ μόνον ὁ Οὐράτιος, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκεῖνον ἄλλοι συχνοὶ Ρωμαίων μνημονεύονται ποιή- σαντες ἄνδρες ὑπερφανεῖς· λέγω δὲ τὸ θύειν καὶ σεφηφορεῖν, καὶ θεάμασιν καταθῆναι τέκνων αὐτοῖς ἀπολωλότων ἔναγ- χος, ὅταν εὐτυχήσῃ δι' αὐτὺς τὸ κοινόν· ἐπεὶ ὧν χρὴ τὺς οἰκείυς ἐρᾶν χαρᾶς.

Μετὰ δὲ τ μάχην τ τριδύμων, Ρωμαίων μ οἱ τότε ὄντες ὑπὲ [f] ῦ" τραυματίαι, ταφὰς ποιησάμενοι λαμ- πρὰς τ ἀποθανόντων ἐν οἷς ἔπεσον χωρίοις, καὶ θύσαντες τὰ ὑπάτια τοῖς θεοῖς, ἐν εὐπαθείαις ἦσαν· Αλβανοὶ δὲ ἀχθόμενοι β' ὑπὲ" τοῖς συμβεβηκόσι, καὶ τ ἡγεμόνα δι' αἰ- τίας ἔχοντες, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκότα, ἄσιτοί τε οἱ πολ- λοὶ καὶ ἀθεράπευτοι τ ἑαυτῶν ἐκείνῃ διετέλεσ. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ καλέσας αὐτὺς ὁ τ Ρωμαίων βασιλεὺς εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὰ σῳζομενησάμενος, ὡς ὅτε ἀρχη- μον ὑπατίων αὐτοῖς ὐδὲν ὅτε χαλεπὸν, ὅτε ὁ μὴ [h] τὸ συγγενὲς ὑπιτρέπει, τῇ δὲ αὐτῇ γνώμῃ σῷζει ἀμφοτέρων τ πόλεων τὰ κράτιςα καὶ συμφορώτατα [i] συμβυλεύσων, καὶ τ ἀρχοντά [k] γε αὐτῷ φυφέπον ὑπὲ τ ἀρχῆς καταοχὼν αὐ- τῆς, [l] ἀλλ' ὅτε ὐδὲν πολιτικὸν μεταρμοσάμενος ὅτε καινήσας,

a Ἰδίας τ οἰκίας *Vat.* *b* Ἀποφθαρῆσά πε κ μόνας *Vat.* *c* Τὰ τ τότε *Vat.* *d* Aut οἰκίαν legendum cum interpretibus, aut cum vulgato οἰκείαν extrinſecus ſubaudiendum aliquod ſubſtantivum, οἴκησιν, vel ſimile quid. *Sylb.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Abeſt *Vat.* *h* Συγγῆσιν πέπτει *Vat.* *i* Βασιλεύσων βασιλεὺς ὢν *Vat.* *k* Pro γε aptius legemus δὲ, ut *Lapus* quoque vertit. *Sylb.* *l* Αλλά πε ὐδὲν τ πολιτικῶν *Vat.*

χώσας, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. καταγαγόντι δὲ
159 αὐτῷ τὸν φονέα ὑπὸ τῆς βουλῆς θέλοντος, καὶ τοῦ
πολιτικοῦ προφέρειν ἀξιοῦντος, προσέρχονται τῶν πολιτικῶν
ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς τὸν Οράτιον ἄγοντες ὑπὸ δίκην, ὡς
[a]ὃ" καθαρὸν αἵματος ἐμφύλιον, ἀδικοῦντα τὴν ἀδελφῆς φό-
νον· καὶ κατάσαντες, μακρὰν διεξῆλθον δημηγορίαν, τοὺς
νόμους προφερόμενοι τοὺς οὐκ ἐῶντας, ἀκρίτου ἀποκτείνειν
οὐδένα, καὶ τὰς ἀδίκους τῶν θεῶν ἀπάντων μνήμαντας τοῖς μὴ
κολαζόντας πόλεσι τοὺς σφαγεῖς διεξιόντες. ὁ δὲ πατὴρ
ἀπελογεῖτο μὲν ἐκεῖνον, κατηγορῶν τοῦ θυγατρὸς, καὶ
τιμωρίαν ἀλλὰ φόνου εἶναι τὸ πραχθὲν λέγων· δικαστὴν τε
αὐτὸν ἀξιῶν εἶναι τῶν ἰδίων κακῶν, ἀμφοτέρων γενόμενον πα-
τέρα. συχνῶν δὲ λόγων ῥηθέντων ὑφ' ἑκατέρων, πολλὴ τὸν
βασιλέα κατεῖχεν ἀμηχανία, τί τέλος ἐξενέγκοι μέλλει τῇ
δίκῃ. ὥστε μὲ ἀπολῦσαι μὲν φόνου τὸν ὁμολογοῦντα τὸν ἀδελ-
φὴν ἀπηκέναι μὴ δίκης, καὶ ζῶντα ἐφ' οἷς ἂν συνεχώρουν
ἀποκτείνειν οἱ νόμοι, καλῶς ἔχειν ὑπελάμβανεν, ἵνα μὴ
τὴν ἀρὰν καὶ τὸ [b]ἄγος μὲν δεδρακότος εἰς τὸν ἴδιον οἶκον εἰσε-
νέγκῃ· ὥστε ὡς ἀνδροφόνον ἀποκτεῖναι τὸν πατέρα τοῦ πα-
τρίδος ἑλόμενον προκινδυνεύσαντα, καὶ τοσαύτης [c]αἰτίας
δυναστείας γενόμενον αἴτιον, ἄλλως τε καὶ μὲ πατρὸς αὐτὸν
ἀπολύοντος τὴν αἰτίας, ᾧ τὸν μέλλει τῆς θυγατρὸς ὀργὴν ἥ τε
φύσις ἀπεδίδου [d]πρῶτον, καὶ ὁ νόμος. ἀπορούμενος δὲ τί
χρήσοι τοῖς προφάσμασι, τελευταῖον κράτιστον εἶναι δέγνω
τῷ δήμῳ τὴν ἀφάνωσιν ἐπιτρέπειν. γενόμενος δὲ ἀνα-
τιφόρου κρίσεως τότε πρῶτον ὁ Ρωμαίων δῆμος κύριος,
τῇ γνώμῃ μὲ πατρὸς προσέθετο, καὶ ἀπολύει μὲ φόνου τὸν
ἄνδρα· καὶ μὴν ὅγε βασιλεὺς ἀποχρῆναι ὑπέλαβε τοῖς
βουλομένοις τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια φυλάττειν, τὸν ὑπὸ
ἀνθρώπων συντελεσθεῖσαν ὑπὲρ αὐτῶν κρίσιν, ἀλλὰ με-
ταπεμψάμενος τοὺς ἱεροφάντας, ἐκέλευσεν ἐξιλάσασθαι
θεούς τε καὶ δαίμονας, καὶ καθᾶραι τὸν ἄνδρα οἷς νόμος τοὺς
ἀκουσίους φόνους ἀγνίζεσθαι καθαρμοῖς. καὶ κεῖνοι βωμοὺς
[e]ἵδρυσαν δύο, τὸν μέν, Ἥρας, ἣν λέλογχεν ἐπισκοπεῖν ἀ-
δελφάς· τὸν δ' ἕτερον, ἐπιχωρίῳ θεῷ τινι ἢ δαίμονος,
[f]Ἰανῷ λεγομένῳ καὶ τιὼ ἐπιχώριον γλῶτταν, ἐπωνύμῳ
δὲ Κουριατίων τῶν ἀναιρεθέντων ἀνεψιῶν ὑπὸ τοῦ ἀνδρός·
καὶ θυσίας τινὰς ἐπ' αὐτοῖς ποιήσαντες, τοῖς τε ἄλλοις κα-
θαρμοῖς ἐχρήσαντο, καὶ τελευτῶντες ὑπήγαγον τὸν Ορά-
τιον ὑπὸ ζυγόν. ἔστι δὲ Ρωμαίοις νόμιμον, ὅταν πολε-
μίων παραδιδόντων τὰ ὅπλα γένωνται κύριοι, δύο κα-
ταπήγνυειν ξύλα ὀρθὰ, καὶ τρίτον ἐφαρμόττειν αὐτοῖς ἄνω-
θεν πλάγιον, ἔπειθ' ὑπάγειν τοὺς αἰχμαλώτους ὑπὸ
ζυγὸν, καὶ διελθόντας ἀπολύειν ἐλευθέρους ὀπίσω τοῦ σφέ-
160 τερα. τοῦτο καλεῖται παρ' αὐτοῖς ζυγόν· ᾧ καὶ οἱ τότε
καθαίροντες τὸν ἄνδρα τελευταίῳ [g]τῷ θεῷ τοὺς καθαρ-
μοὺς νομίμων ἐχρήσαντο. ἐν ᾧ δὲ τῆς πόλεως χωρίῳ τὸ
ἁγισμὸν ἐποιήσαντο, ἅπαντες Ρωμαῖοι νομίζουσιν ἱερόν.

novaſſet, domum copias reduxit. Quumque ex ſenatus-conſulto triumphaſſet, & jam ſe ad civiles cauſſas cognoſcendas vertiſſet, venerunt ad eum cives non obſcuri, qui Horatium, ut ſanguine domeſtico ob cædem ſororis pollutum, reum egerunt. Qui quum eum in jus ſtitiſſent, longa oratione ſunt uſi, leges proferentes, quæ non patiuntur quemquam indicta cauſſa occidi, & recenſentes exempla iræ divinæ in civitates, quæ ſcelera impunita reliquiſſent. At pater purgabat filium, accuſans filiam; factumque non cædem ſed potius ultionem appellandum dicens: & ſe, qui eſſet utriuſque pater, domeſticorum malorum judicem eſſe æquum cenſebat. Multis autem hinc inde in utramque partem dictis, rex valde hærebat, dubitans quænam ſententia pronuntianda eſſet, ut eam litem finiret. Neque enim cæde abſolvere eum, qui fatebatur à ſe ſororem indemnatam occiſam, præſertim ea de cauſſa, ob quam leges quemquam occidi vetabant, bene factum arbitrabatur; ne diras & piaculum ejus qui cædem patrarat in ſuam familiam converteret: neque etiam *præclarum putabat* ut parricidam interficere eum, qui pro patria caput ſuum periculis objectare non dubitarat, & qui tanti imperii acceſſionis ſibi auctor fuerat, præſertim quum pater eum crimine illo liberaret, cui potiſſimum & natura & lex ipſa filiæ iraſci permittebat. Dubitans igitur quidnam eſſet faciendum, tandem optimum factu judicavit, ejus rei cognitionem populo permittere. Tunc autem primum populus Romanus capitalis judicii poteſtatem adeptus, patris ſententiam eſt ſequutus, & parricidio adoleſcentem abſolvit. Veruntamen rex arbitrabatur non ſufficere iis qui pietatem erga deos cuſtodire vellent, tale de illo hominum judicium: ſed accerſitis pontificibus, juſſit deos & genios placari, & luſtrari hominem luſtrationibus quibus ſolent cædes non voluntariæ expiari. Illi vero duas erexerunt aras, alteram quidem Junoni, ad quam ſororum cura pertinet: alteram vero cuidam deo indigenæ, ſive genio, qui ejus regionis lingua Janus vocatur, cujus nomen Curiatii conſobrini ab Horatio interfecti ferebant, & ſupra illas ſacris quibuſdam factis cum aliis expiationibus uſi ſunt, tum vero poſtremo Horatium ſub jugum miſerunt. Eſt autem Romanis mos, ut quoties hoſtes traditis armis deditionem faciunt, duas haſtas rectas humi defigant, & tertiam ſupra illas duas tranſverſam accommodent *ac ligent*, deinde captivos ſub illas mittant: & ubi tranſierunt, eos domum ſuam liberos dimittant. Hocque ab illis jugum vocatur: quod etiam poſtremum inter cæteras expiationes legitimas adhibuerunt illi, qui tunc juvenem luſtrarunt. Locum autem urbis, ubi expiationem eam fecerunt, omnes Romani ſacrum arbitrantur. Eſt

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

a Voculam ὃ, quæ deeſt in *Ed. Steph.* addidit *Sylburgius* ex *Cod. Rom.* b Ἄγος ὑπὸ τοῦ *Vat.* c Αὐτῆς *Vat.* quo modo legendum eſſe ſuſpicatus eſt *Sylb.* d Πρώτῳ *Vat.* e Ἱδρυσάμενοι *Vat.* f Γενῖ pro Ἰανῷ omnino legendum, quod Δαίμονος nomen ſatis indicat. Nam Δαίμων *Genius* eſt & Δαίμονες *Genii* ſive *Manes*. Notumque eſt viris *Genios* ut fœminis *Junones* veteres tribuiſſe, teſte *Plin.* l. II. c. VIII. Quare cum ara una *Junoni* poſita fuerit; alteram ei Deo, qui vulgari lingua *Genius* nuncupatur, conſtitutam fuiſſe nemo dubitabit. *Genius* enim *Curiatius* dictus eſt, quod ad placandos Curiatiorum cognatorum manes ſacra illi facta ſint, Horatiæ genti deinde tradita. *Gutherius* de Jure Manium, l. 2. c. 14. g Τῷ θεῷ τοὺς καθαρμοὺς νομίμων *Vat.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

Est autem in angiporto, quod fert à Carinis deorsum eos qui ad Cyprium angiportum eunt, ubi aræ tunc erectæ stant, & lignum supra eas transversum infixum duobus parietibus inter se adversis, quod capiti exeuntium imminet, & sermone Romano Tigillum sororium vocatur. In hoc igitur loco calamitatis illius viri monumentum in urbe servatur, quod anniversariis sacrificiis populus Romanus honorat. Alterum vero testimonium fortitudinis, quam in prœlio demonstravit, est columella angularis, à qua altera fori basilica incipit, supra quam posita erant trigeminorum Albanorum spolia. sed arma illa vetustate consumpta sunt, at columella eandem appellationem retinens Horatia pila vocatur. Quinetiam lex apud ipsos ob casum illum est lata, qua ad meam usque ætatem utebantur, in honorem & gloriam immortalem illorum juvenum, quæ jubet filiis illorum quibus trigemini filii nascuntur de publico alimenta ad pubertatem usque suppeditari. Quæ igitur Horatiorum familiæ acciderunt, quæque admirandos & inopinatos casus habuerunt, talem exitum sunt sortita.

ἔστι δ' ὲν τῷ γενωπῷ τῷ φέροντι ἀπὸ Καρίνης κάτω τοῖς ὅπῃ τὸ Κύπριον ἐρχομένοις γενωπόν, ἔνθα οἵ τε βωμοὶ μένουσιν οἱ τότε ἱδρυθέντες, καὶ ξύλον ὑπὲρ αὐτῶν τέτα[ι] δυσὶ τοῖς ἀντικρὺ ἀλλήλων [b] τοίχοις ἐπηρμοσμένον, ὃ γίνε[ι] τοῖς ὑπὲρ κεφαλῆς, καλούμενον τῇ Ρωμαϊκῇ διαλέκτῳ Ξύλον ἀδελφῆς. [c] τοῦτο μὲν δὴ τῷ χωρίῳ τὸ συμφορᾶς ὅδε ἀνδρὸς μνημεῖον ὲν τῇ πόλει φυλάττεται, θυσίαις γεραιρόμενον ὑπὸ Ρωμαίων καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. ἕτερον δὲ τὸ ἀρετῆς, ἣν ἐπεδείξατο κατὰ τὴν μάχην, μαρτύριον ἡ γωνιαία στυλὶς, ἡ τὸ ἑτέρας παρόδου ἄρχουσα ὲν ἀγορᾷ, ἐφ' ἧς ἔκειτο τὰ σκῦλα τῶν Αλβανῶν τεθύμων. τὰ μὲν οὖν ὅπλα ἠφάνισται μακρὸς χρόνῳ, τὴν δ' ὀπτικλησιν ἡ στυλὶς φυλάττει τοῦ αὐτὴν, Ορατία καλουμένη πίλα. ἔστι δὲ καὶ νόμος παρ' αὐτοῖς δι' ἐκεῖνο κυρωθεὶς τὸ πάθος, ᾧ καὶ εἰς ἐμὲ χρῶνται, τιμὴν καὶ δόξαν ἀθάνατον τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις περιθεῖς, ὁ κελεύων [d] οἷς γένωνται τρίδυμοι παῖδες, ἐκ δημοσίου τὰς τροφὰς τῶν παίδων χορηγεῖσθαι μέχρις ἥβης. τὰ μὲν δὴ περὶ τοὺς Οραπίων οἴκους γενόμενα, θαυμαστὰς καὶ παραδόξους περιπετείας λαβόντα, τοιούτου τέλους ἔτυχε.

XXII. ¶ At Rex, intermisso integro anno, quo res omnes ad bellum necessarias paravit, exercitum contra Fidenatum urbem educere statuit, belli caussas prætendens, quod citati ad caussam dicendam de insidiis, quas conspiratione facta pararant Romanis & Albanis, morem non gessissent; sed statim armis correptis, & portis clausis, & accitis Vejentium auxiliis, aperte defecissent, & legatis Romanorum eo missis, & scisciantibus defectionis caussam, respondissent rem nullam amplius sibi cum populo Romano communem esse, ex quo Romulus rex ipsorum obiisset, cum quo fœdus jurejurando interposito fecissent. His igitur caussis motus domesticas instruebat copias, & alias à sociis accersebat. Maximam autem & firmissimam sociarum copiarum partem Metius Suffetius ex Albanorum civitate adduxit, ita ut reliquas auxiliares copias superaret. Quamobrem Tullus Metium, ut promptum & fidum & ad omnia belli munia secum obeunda paratum, laudavit, omniaque sua consilia cum illo communicavit. At ille, quum à suis civibus accusaretur quod bellum male administrasset, & proditionis insimularetur, quum tertium jam annum dictaturam, Tullo ita volente, retineret, indignum judicans se imperium precarium & alteri subditum habere, & aliis imperare quam parere malens, facinus nefarium excogitavit. Legatis enim clam missis ad Romanorum hostes, qui de facienda defectione adhuc dubitabant, eos impulit ut abjecta omni cunctatione rem aggrederentur: pollicitus fore ut in ipso prœlio Romanos invaderet. atque hæ machinationes &

Fidenate bellum.

Suffetii proditio.

Ὁ δὲ Ρωμαίων βασιλεὺς ἐνιαύσιον ἀφαλιπὼν χρόνον, ὲν ᾧ πάντα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον παρεσκεύασατο ὀπτιτήδεια, στρατὸν ἐξάγειν ὅπῃ τὴν Φιδηναίων πόλιν ἔγνω, προφάσεις τὸν πολέμου ποιησάμενος, ὅτι κληθέντες εἰς ἀπολογίαν [e] περὶ τῆς ὀπιβουλῆς ἣν συνεσήσαντο πρὸς Ρωμαίων τε καὶ Αλβανῶν, οὐχ ὑπήκουσε, ἀλλ' εὐθὺς ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα καὶ τὰς πύλας κλείσαντες, Οὐϊεντανῶν τε συμμαχίαν ἐπαγόμενοι, ἐκ φανερᾶς ἀφειστήκασι· καὶ τοῖς παραγενομένοις ἐκ Ρώμης πρεσβευταῖς πυνθανομένοις τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἀπεκρίναντο μηδὲν αὐτοῖς ἔτι πρᾶγμα πρὸς τὴν Ρωμαίων πόλιν εἶ[ι] κοινόν, ἐξ οὗ Ρωμύλος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐτελεύτησε, πρὸς οὓς ἐποιήσαντο [f] τὰς τῆ φιλίας ὅρκια. ζώντας δὴ τὰς προφάσεις λαβὼν, τήν τε οἰκείαν καθώπλιζε δύναμιν, [g] καὶ παρὰ τῶν συμμάχων μετεπέμπετο. πλεῖστον δὲ καὶ κράτιστον ὀπτικῶν ἐκ τῆς Αλβανῶν πόλεως Μέτιος Φυφέτιος ἦγεν ἀγὼν, [h] ὑπερβάλλεσθαι τὰς συμμαχικὰς δυνάμεις. ὁ μὲν οὖν Τύλλος ὡς ἐκ προθυμίας τε καὶ παντὸς βελτίστου κοινωνεῖν ἐγνωκότα τοῦ πολέμου τὸν Μέτιον ἐπήνει τε καὶ πάντων ἐποιεῖτο [i] βουλευμάτων συνίστορα· ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος ὢν αἰτίας [k] οὐτω παρὰ τοῖς πολίταις ὑπάρχων, ὡς κακῶς ἐστρατηγικὼς [l] τοῦ πολέμου, καὶ εἰς προδοσίαν διαβαλλόμενος, ἐπειδὴ τρίτον ἔτος ὅπῃ τὴν αὐτοκράτορος ἀρχὴν διέμενε Τύλλου κελεύσαντος, [m] οὐκ ἀξιῶν ἀρχὴν ἔχειν ἑτέρας ἀρχῆς ὑπήκοον, οὐδὲ ἑτοιμότερος μᾶλλον ἢ αὐτὸς ἡγεῖσθαι, πρᾶγμά τι ἐπεβούλευσεν ἀνόσιον. ἀφαπρεσβευσάμενος γὰρ κρύφα πρὸς τοὺς Ρωμαίων πολεμίους ὑποσπονδοτάτους ἔτι πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἐχοντας, ἐπῆρεν αὐτοὺς μὴ καθυπεῖναι, ὡς αὐτὸς συνεπιθησόμενος Ρωμαίοις ὲν τῷ ἀγῶνι· καὶ ταῦτα πρᾴττων τε καὶ

161

a Ferri potest & τὰς ἐπὶ τὴν Κύπριον ἐρχομένους. *Port.* b Τείχοις perperam in *Ed. Steph.* c Ἐν τούτῳ μὲν δὴ τῷ χωρίῳ malit *Portus*, Τοῦτο μὲν δὴ τὸ χωρίον *Vat.* & mox ὃν τῇ πόλει ἐν φυλάττει. d Οἷς ἂν γένωνται *Vat.* e Περὶ τῆς βουλῆς *Vat.* f Τὰς πρὸς τὴν φιλίας *Vat.* g Aut καὶ ἄλλων παρὰ τῶν legendum, aut ἄλλων subintelligendo vox μετεπέμπετο ad δυνάμεις referenda est. *Steph.* Καὶ παρὰ τῶν rectius forsitan in *Cod. Vat.* h Ante ὑπερβάλλεσθαι deesse videtur ὥστε, vel simile quid. *Sylb.* & *Portus.* Forsan ante vel post ὑπερβάλλεσθαι desideratur βουλόμενον. *Steph.* Optime quidem in *Cod. Vat.* ὅπλοις κεκοσμημένους ἐκπληκτικοῖς, ὥστε ἀπίστους ὑπερβάλλεσθαι. atque ita *Lapus*, nam vertit, *adducens auxilia, armis adeo magnifice instructa, ut reliquas vires socias longe superaret.* i Τῶν βουλευμάτων *Vat.* k Deest *Vat.* l Τὸν πόλεμον *Vat.* m Οὐκ ἀξιῶν τι *Vat.*

καὶ ἀφανίσωμεν ἅπαντας ἐλάνθανε. Τύλλος δ' ἐπειδὴ παρεσκεύασε τὸ τε οἰκεῖον καὶ τὸ συμμαχικὸν δύναμιν, ἐξήγαγεν ὅπῃ τοὺς πολεμίους· καὶ ἀφικόμενος τὸν [a] Ἀνίηνον ποταμόν, ὃς μάχεται τὴν Φιδηνῶν κατεστρατοπέδευσεν. εὑρὼν δὲ πρὸ τῆς πόλεως στρατιὰν ἐκτεταγμένην πολλὴν αὐτούς τε Φιδηναίων καὶ τοὺς συμμαχοῦντας αὐτοῖς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἡσυχίαν ἦγε· τῇ δ' ἑξῆς Φυφέτιόν τε μεταπεμψάμενος τὸν Ἀλβανὸν καὶ τοὺς ἄλλων φίλων τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ἐσκόπει μετ' ἐκείνων τίνα χρηστέον [b] εἴη τῷ πολέμῳ τρόπον. καὶ ἐπειδὴ πᾶσιν ἔδοξε μάχην πλεῖστ' ἀφεστηκέναι, καὶ μὴ τρίβειν τὸ χρεών, χώραν καὶ τάξιν ἣν [c] ἕκαστος ἕξειν προείποὼν, ἡμέραν τε θείσας τῇ μάχῃ τὴν κατόπιν, διέλυσε τὸ σύλλογον. ὁ δὲ Ἀλβανὸς Φυφέτης· ἦν γὰρ ἔτι ἀδηλος καὶ τοῖς ἑαυτῷ φίλοις πολλοῖς προδόσθαι μηχανώμενος· συγκαλέσας τοὺς ὑπερφερεστάτους Ἀλβανῶν λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχας, λέγει πρὸς αὐτοὺς τοιάδε· "Ἄνδρες ταξίαρχοι καὶ "λοχαγοί, πράγματα μέλλω ἐς ὑμᾶς μεγάλα καὶ ἀπροσ- "δόκητα ἀνοίσειν, ἃ τέως ἔκρυπτον. ἱκετεύω δὲ ὑμᾶς ἀ- "πόῤῥητα ποιήσασθαι, [d] εἰ μή με διεργάσεσθε· καὶ ἐὰν "δόξῃ συμφοίσῃ ὑπὲρ ἐλπὶς γενόμενα, συλλάβεσθέ μοι αὐ- "τοῦ. πολλὰ μὲν οὖν λέγειν ὁ καιρὸς οὐκ ὑπερέπῃ βια- "ιος ὤν, αὐτὰ δὲ τὰ ἀναγκαιότατα ἐρῶ. ἐγὼ πάντα "τὸν μεταξὺ χρόνον ἐξ οὗ Ῥωμαίοις ὑπετάχθημεν, [e] ἐς "τόνδε τὸν ἡμέραν ἀμφοῖν μετὸν καὶ ὀδυνῶν ἔχων τὸν βίον "διατετέλεκα, καὶ τοι [f] τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως "αὐτοῦ τῇ αὐτοκράτορι ἀρχῇ, ἣν τρίτον ἔτος ἤδη τοῦ- "το ἔχω, καὶ εἰ βουλοίμην μέχρι παντὸς ἔχω. ἀλλὰ πάν- "των ἡγούμενος τοῦτ' εἶ) [g] κακὸν ἔμαθον ἐν τοῖς δυτυχοῦσι "τοῖς κοινοῖς μόνῳ εὐτυχεῖν, ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι "καὶ πάντα τὰ νενομισμένα ἀνθρώποις ὅσια τοῦ ἡ- "γεμονίου ὑπὸ αὐτοῦ ἀφῃρέθημεν, ἐσκόπουν ὅπως ἂν "αὐτοῦ ἀνακομισώμεθα, μηδεμιᾶς περιφλέντες μεγά- "λης συμφορᾶς· πολλοὺς δὲ καὶ παντοδαποὺς λογι- "σμοὺς λαμβάνων, μίαν [h] εὑρίσκω ὁδὸν [i] ἄλυσιν μὲ "ὅτι τὰ πράγματα, ῥᾴστην τε καὶ ἀκινδυνοτάτην, "εἴ τις αὐτοῖς ἀναῤῥήγη πόλεμος ἐκ τοῦ πλησιοχώ- "ρων πόλεων. εἰς γὰρ τοῦτον ὑπερλάμβανον αὐτοὺς "καθιστάμενοις συμμάχων δέεσθαι, καὶ πρῶτόν γε "[k] ἡμοῦ. τὸ [l] δὴ μετὰ τοῦτο οὐ πολλῆς ὑπερλάμβα- 162 "νον [m] ὑμῶν διδαχῆς δέησθαι, ὅτι κάλλιόν τε καὶ δικαιότε- "ρον περὶ τῆς ἡμοῦ αὐτοῦ ἐλευθερείας μᾶλλον ἢ περὶ "τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ποιήσασθαι τὸν ἀγῶνα. ταῦτα "διανοηθείς, ὑπενόμευσα Ῥωμαίοις πόλεμον ἐκ τοῦ "ὑπηκόων, Οὐϊεντανοὺς καὶ Φιδηναίους πείσας ὅπλα τὰ "ὅπλα χωρεῖν, ὡς συλληψόμενος αὐτοῖς τοῦ πολέ- "μου. καὶ μέχρι τούτου λελήθασι Ῥωμαίους ταῦτα πρά- "τοντα, [n] ταμιευόμενος ἐμαυτῷ τὸν τῆς ὑπαιθέσεως καιρόν·

consilia ejus omnibus erant occulta. Tullus vero, poſtquam domeſticas & auxiliares copias jam paravit, eduxit eas contra hoſtes; &, trajecto Aniene fluvio, prope Fidenas caſtra poſuit. Quum autem ante urbem offendiſſet ingentem exercitum inſtructum, cum ex ipſis Fidenatibus tum ex illorum ſociis, illo quidem die quievit: at ſequenti, accerſito Albano, & cæteris primariis amicis, cum illis conſultabat quænam ratio belli gerendi eſſet ſequenda. Et quum omnes cenſuiſſent quam celerrime confligendum, nec tempus terendum, loco & ordine quem unuſquiſque eſſet habiturus deſignato, & ſequenti die ad prœlium deſtinato, concilium dimiſit. Suffetius vero Albanus (nondum enim multis ſuis amicis proditionem, quam moliebatur, patefecerat) convocatis præcipuis Albanorum centurionibus & tribunis, talem ad eos habuit orationem. "Tribuni & centuriones, res magnas & præter "omnium exſpectationem ſum vobis jam "declaraturus, quas hactenus occultavi. Sed "vos ſupplex oro, ut eas ſilentio tegatis: "alioqui enim me perdetis. Quod ſi has "ad finem perductas vobis profuturas puta- "tis, me in his peragendis adjuvate. Multa autem verba à me fieri temporis an- "guſtiæ non patiuntur: ſed quæ maxime "ſunt neceſſaria vobis dicam. Ego, per to- "tum illud tempus ex quo in poteſtatem Ro- "manorum fuimus redacti, ad hunc uſque "diem, perpetuo vitam dedecoris & dolo- "ris plenam tranſegi, licet ab eorum rege "dictatura fuerim honoratus, quam tertium "jam annum teneo, &, ſi vellem, in perpe- "tuum tenerem. Sed quia omnium malo- "rum hoc ſummum ducebam, me ſolum in "publica calamitate felicem eſſe: & quia me- "cum ipſe reputabam nos præter omnia hu- "mana jura & contra fas imperio ab illis "ſpoliatos, cogitare cœpi qua ratione ipſum "poſſemus recuperare ſine gravi cladis ali- "cujus periculo. Poſt multas igitur & va- "rias rationes à me initas, comperio unam "ſolam viam facillimam & omni periculo "vacantem, quæ me hujus rei compotem fa- "cere poſſit; ſi quod nimirum finitimarum "civitatum bellum contra eos exoriatur. In "hoc enim bello illis & ſociorum auxilio & "præcipue noſtra opera opus fore arbitror. "Cæterum exiſtimo non prolixiore oratione "vos docendos, honeſtius & juſtius eſſe pro "noſtra ipſorum libertate quam pro Roma- "norum imperio certare. Hæc animo cogi- "tans clandeſtinis meis artibus bellum ſub- "ditorum contra Romanos ſuſcitavi. Nam "perſuaſi Vejentibus & Fidenatibus ut arma "caperent, pollicitus me ipſis belli ſocium "futurum. Et hucuſque conatus mei Ro- "manos latuerunt, mihique reſervavi ipſam "temporis opportunitatem qua eos adoriar. "Conſi-

XXIII.

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

[a] *Ἀνίηνον Vat.* Vulgata exemplaria modo *Ἀνίηνον* modo *Ἀνίηπα* habent. Verum (inquit *Cluverius* Ital. Antiq. l. 2. c. 10.) quum *Ἀνίηπα* poſtulet nominativum *Ἀνίης*, quem minus in uſu fuiſſe puto, ipſum *Dionyſium Ἀνίηνα* ab recto caſu *Ἀνίην* ſcripſiſſe ſuſpicor. [b] Deeſt *Vat.* [c] *Ἐμελλον Vat.* [d] In *Ed. Steph. εἰ μή με διεργάσεσθε.* In *Codd. Rom.* & *Ven. εἰ μὴ, μὴ διεργάσησθε.* Sed *Lapus* quoque nobiſcum, *ni me perdi vultis.* Sequens καὶ additum ex *Cod. Ven. Ἐὰν δὲ δόξῃ* habet *Romanus, Sylb.* Legendum puto, *εἰ δὲ μὴ, ἐμὲ διεργάσεσθε, ἐὰν δὲ δόξῃ* &c. vel *εἰ μή με διεργάσασθαι θέλετε, ἐὰν δὲ δόξῃ* &c. *Portus.* [e] *Ἐως τῆσδε τῆς ἡμέρας Vat.* [f] *Τιμηθεὶς τι Vat.* [g] *Κακῶν Vat.* [h] *Εὑρίσκων Vat.* [i] *Ἀγωνα ἐπὶ Vat.* [k] *Ὑμῶν Vat.* [l] Si δὲ malis pro δὴ, per me licet. *Sylb.* [m] Ita in *Ed. Steph. Ἡμῖν Sylb.* [n] *Καὶ ταμιευόμενος Vat.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"Consideratе autem quanta commoda inde
"ad nos sint redundatura. Primum quidem,
"quod non aperte de defectione consilia
"inierimus, qua in re anceps erat pericu-
"lum; aut ne præ nimia festinatione impa-
"rati & solis domesticis copiis freti de sum-
"ma rerum jaceremus aleam; aut ne, dum
"nos paramus & auxilia solicitamus, ab ipsis
"jam præparatis anteverteremur: neutrum
"horum gravium malorum experti utrum-
"que commodum percipiemus. Deinde ve-
"ro adversariorum vires magnas & pene in-
"victas & fortunam non vi, sed iis artibus
"quibus capiuntur omnes res superbæ & quæ
"non facile vi evertuntur, nimirum dolo &
"fraude, evertere conabimur; neque hoc
"nos primi aut soli faciemus. Præterea
"quum domesticæ nostræ copiæ non sint
"ita firmæ, ut omnibus Romanorum ac so-
"ciorum viribus oppositæ resistant, Fidena-
"tum & Vejentium tantas copias quantas vi-
"detis nobis adjunximus; atque ut auxilia-
"ribus copiis, quas sumus habituri, tuto fi-
"dere possimus, hoc à me jam ante est pro-
"visum. Neque enim in nostro agro Fide-
"nates sunt dimicaturi: sed pro suo periclі-
"tantes, uno eodemque tempore nostrum
"quoque defendent. Quod vero omnium est
"jucundissimum hominibus, & quod paucis
"quibusdam idque raro superioribus seculis
"contigit, id etiam nos consequemur: be-
"neficium enim accipientes à sociis, in illos
"conferre videbimur. & si res nobis ex animi
"sententia successerit (quemadmodum est ve-
"risimile) Fidenates & Vejentes, qui gravi
"imperio nos liberaverint, quasi hoc bene-
"ficium à nobis acceperint, gratiam nobis
"habebunt. Atque hæc sunt quæ magna
"cura à me provisa existimo facile posse vos
"ad defectionem confidenter & alacriter fa-
"ciendam impellere. Sed quo modo rem ag-
"gredi statuerim, hæc à me accipite. Tullus
"mihi assignavit locum ad montis radices, &
"me alteri cornu præesse jussit. Quum ve-
"ro erit cum hoste confligendum, incipiam
"ego solutis ordinibus ad montem me sub-
"ducere, vos vero instructa acie me seque-
"mini. Quum autem montis jugum supe-
"raro & in tuto fuero, quid postea sim fa-
"cturus ex me audite. Si videro ex animi
"sententia mihi succedere quæ cogito, &
"hostes audaciores esse, quasi auxilii nostri
"fretos; contra vero Romanos demissis &
"consternatis animis, ut à nobis proditos, &
"de fuga potius quam de pugna cogitare
"(quod est verisimilius) adoriar eos, & cam-
"pum cadaveribus replebo, de loco superiore
"à dextra in loca declivia *& planiciem* de-
"scendens, & cum exercitu pleno fiduciæ
"& bene instructo, in hostes jam paventes
"& dispersos impetum faciens. Gravis enim
"est ac pernicіosa in bellis vel inanis pro-

"ὧν ὦ σκέψασθε ὅσα [a] ὠφελησόμεθα. πρῶτον μέν, ὅτι
"οὐ φανερῷ βουλεύσαντες ἀπόστασιν, οὐ τῷ κινδύνῳ ἦν
"καθ' ἑκάτερον, ἢ ἀπροβουλεύτως ἐπιχθέντας, ἢ τῇ οἰ-
"κείᾳ δυνάμει μόνῃ πιστεύσαντας ἅπαντων
"ἀναρρίψαι κύβον, ἢ προβουλευομένους καὶ βοηθείας
"[b] ἐγείροντας ἀπὸ τῶν οὐ προβουλῆ ὄντων προκατα-
"λήψεσθαι, ὑφ' ἑτέρων τῶν χαλεπῶν τούτων πειραθέντες
"τὸ ἐξ ἀμφοτέρων χρήσιμον ἕξομεν. ἔπειτα πολλῷ ἧσσον
"δυσπολέμητον ὄντων τῶν ἀντιπάλων ἰσχυὶ καὶ τύχῃ
"οὐκ ἐκ τῶν βιαίων τρόπων πειρασόμεθα καθαιρεῖν, ἀλλ'
"οἷς ἁλίσκεται πάντα [c] ἀπάτῃ καὶ μὴ ῥᾳδίᾳ τῷ
"βιαίῳ καθαιρεθῆναι, δόλῳ καὶ ἀπάτῃ, [d] ἤτοι πρῶτοι ἀρ-
"ξαντες αὐτῶν ὧδε μόνοι. πρὸς δὲ τούτοις, οὐκ ἀξιο-
"μάχῳ ὄσῃ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει πρὸς ἅπασαν τὴν Ρω-
"μαίων τε καὶ τῶν συμμάχων ἰσχυὶ ἀντιταχθῆναι, τὴν Φιδη-
"ναίων τε καὶ Οὐιεντανῶν τοσαύτην ὅσην ὁρᾶτε,
"προσθλήψομαί τε, καὶ ὡς ἂν μάλιστα θάρσος τοῖ συμ-
"μαχίας βεβαίᾳ τὸ ὀπτικὸν πρόσθροι προσγινόμενοι,
"[e] ἅτε προκεκριμένοι. καὶ γὰρ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γῇ Φι-
"δηναῖοι τὸν ἀγῶνα ἀγούμενοι, τῆς δὲ αὐτῶν προσυ-
"δυνοῦντες, ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τοῖ ἡμετέραν φυλάξουσιν.
"ὃ δὲ πάντων μόν' ἐστιν ἥδιστον ἀνθρώποις, σπανίως δέ τι-
"σιν ἐκ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐξεγένετο, καὶ τοῦθ' [f] ἡμῖν
"ὑπάρξει, εὖ πάσχοντες ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐκείνοις αὐ-
"τοὶ δόξομεν. καὶ ἐὰν ἡμῖν κατὰ νοῦν χωρήσῃ τὸ ἔργον, ὥσ-
"περ τὸ εἰκὸς ἔχει, Φιδηναῖοί τε καὶ Οὐιεντανοὶ βαρείας
"ἀπαλλάξαντες ἡμᾶς ὑποταγῆς, ὡς ὑφ' ἡμῶν τοῦτο
"πεπονθότες, αὐτοὶ χάριν εἴσονται ἡμῖν. ταῦτα μόν' ἐστιν
"ἃ μοι ἀφ' πολλῆς φροντίδος προδιανενόηται ἰσχυρὰ εἶ-
"ναι δοκεῖ μοι θάρσος τε καὶ προθυμίαν τῶν ὑποτάσσεσθαι
"ὑμῖν προσοίσειν. ὅτι δὲ τρόπον ἐπιχειρεῖν [h] τὸ ἔργον βε-
"βήλημαι, ταῦτα ἀκούσατέ μου. τάξιν μὲ ἐποδέδωκέ
"μοι Τύλλος πρὸ τοῦ ὄρους, καὶ κελεύει με δε-
"ξιὸν τῶν κεράτων ἄρχειν. ὅταν δὲ μέλλωμεν ὁμόσε
"τοῖς πολεμίοις χωρεῖν, ἄρξω μὲν ἐγὼ λύσας τὴν τάξιν
"ἐπὶ τὸ ὄρος ἀφ', ἀκολουθήσατε δέ μοι ὑμεῖς σπουδῇ
"ταγμένοις ἄγοντες τοὺς λόχους. ἀφικόμενος δὲ τὸν ἀ-
"κρωνυχίου, ἐν ᾧ τῷ ἀσφαλεῖ γενόμενος, τίνα χρήσομαι
"τρόπον τοῖς μὲν ταῦτα πρόσταγμασιν, ἀκούσατέ μου· ἐὰν 163
"μὲν ὁρῶ κατὰ γνώμην ἃ προλογίζομαι χωροῦντά μοι, καὶ
"δρασείοις μὲν γενομένους τοὺς πολεμίους, ὡς ἡμῶν αὐτοῖς
"συλλαμβανόντων, ταπεινοὺς δὲ καὶ προφόβους τοὺς
"Ρωμαίους, ὡς προδεδομένους ὑφ' ἡμῶν, φυγῆς τε μᾶλ-
"λον ἢ ἀλκῆς προνοουμένους, ὅπερ εἰκός, ὁπτήσομαι αὐ-
"τοῖς, καὶ μεσὸν ποιήσω νεκρῶν τὸ πεδίον, ἐξ [i] ὑπερδεξίας
"τε κατιὼν ὅπῃ τὸ προσηνές, θαῤῥήσῃ τε καὶ συντεταγ-
"μένῃ δυνάμει [k] πρὸς ἐπικεκλιμένους προσπεσούμενος καὶ
"προφόβους. δεινὴ δ' ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἡ ἀφ' ἡσυχίας
"ἐμπίπτουσα

[a] Ὠφελησόμεθα *Vat.* [b] An rectius ἀγείρονται dubitat *Sylb.* Sed nihil mutandum. nam ἐγείρειν metaphorice *solicitare* significat. *Portus.* [c] Vox ἀπάτῃ sine caussa *Sylburgio* de mendo suspecta est: quam apud *Xenophontem* non uno loco notare nos meminimus. utitur etiam *Dionysius* iterum hac voce l. VIII. *Steph.* [d] Supra pag. 142. v. 23. pro ἤτοι legitur ἢ τοι αὐτοί. *Sylb.* Malim ἤτοι cum *Cod. Vat.* [e] Τοῦτο potius legendum. *Portus.* [f] Ὑμῖν *Vat.* [g] Legendum vel εὖ πάσχοντες ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐκείνοις εὖ ποιεῖν αὐτοὶ δόξομεν, vel εὖ γὰρ πάσχοντες ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐκείνους αὐτοὺς εὖ ποιεῖν δόξομεν. *Portus.* Rectius forsan cum *Cod. Vat.* εὖ δρᾶν ἐκείνους, nihil præterea mutantes. sic certe *Lapus, beneficium accipientes à sociis, dare eis ipsi videbimur.* [h] Τῷ ἔργῳ *Vat.* [i] Nota ὑπερδέξιον hîc dici quod paullo infra ὕψηλὸν appellat, p. 157. v. 13. *Sylb.* [k] Πρὸς ἐπικεκλιμένους ἀνθρώπους προσφερόμενος *Vat.*

[a] Φοβερώ-

"ἐμπέπτωκα πεφοβῆσθαι συμμάχων ἢ πολεμίων ἄλλων
"ἐφόδου δόκησις, καὶ πολλὰ ἤδη στρατεύματα μεγάλα
"ὑπ' οὐδενὸς ἧττον ἑτέρου φοβερᾶ παθήματος, ὡς ἐκ τοῦ
"δόξης κενῆς ἴσμεν παταλεθέντα. ἀλλ' ἡ-
"μέτερον δ' λόγος ἔσται κενὸς, οὐδ' ἀφανὲς δεῖμα, ἀλλ'
"ἔργον ἁπάσης ὄψεως καὶ πείσεως φοβερώτατον. ἂν δ'
"ἄρα ταναντία τοῖς λελογισμένοις γνώμης ὁρῶ λε-
"γόμενα γὰρ καὶ τὰ παρὰ τὰς ἀνθρωπίνας δόξας εἰω-
"θότα ἁπαντᾶν, ἐπειδὴ πολλὰ καὶ τὰ μὴ εἰκότα ⓐ
"βίοι φέρουσι [b] καὶ ταναντία καὶ αὐτὸς ὢν τοῖς τοιούτοις
"ὑπεχωρήσω πρίν. ἄξω γὰρ ὑμᾶς ὅτι τοὺς πολεμίους
"ἅμα Ρωμαίοις καὶ συλλήψομαι αὐτοῖς ἐς νίκης, τήν
"τε κατάληψιν τοῖς ὑψηλῶν πεποιῆσθαι σκήψομαι, ἐς
"κυκλώσεως τοῖς ἀντεταγμένων ἕνεκα. γενήσεται δὲ
"μοι πιστὸς ὁ λόγος, ἔργα ὁμολογούμενα τῇ σκήψει [c] παρε-
"χόμενος. ὧδ' ἡμᾶς τοῖς μὲ δεινῶν μηδ' ἑτέροις κοι-
"νωνῆσαι, ἐς δ' ἀμείνονος τύχης πρὸ ἀμφοτέρων με-
"τασχεῖν. ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα ἔγνωκά τε καὶ δράσω
"σὺν θεοῖς, κρίνας ὄντα ὠφέλιμα οὐ μόνον Αλβανοῖς ἀλλὰ καὶ
"τοῖς ἄλλοις Λατίνοις. ὑμᾶς δὲ χρὴ σιγὴν μὲ πρῶτον
"φυλάττοντας, ἔπειτα κόσμον τε σώζοντας, καὶ τοῖς
"προσταττομένοις ὑπηρετοῦντας, προθύμως ἀγω-
"νιᾶσθαι γίνεσθαι, [d] καὶ τοὺς ὑφ' αὑτοὺς προθύμως παρέ-
"χειν, ἀθυμοῦντας ὅτι οὐχ ὅμοιός ἐστιν ἡμῖν τε καὶ τοῖς
"ἄλλοις ἀνθρώποις ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίας ἀγών, οἷς πίστιν
"ἐν ἔθει καθέστηκεν ἄρχεσθαι ὑφ' ἑτέρων, καὶ ὅσοις τοιαύ-
"την πολιτείαν ⓐ πατέρες [e] παρέδοσαν. ἐλεύθεροι γὰρ
"ἐξ ἐλευθέρων ἐφύμεν, καὶ ἄρχειν τῶν προσοίκων ἀπέδο-
"σαν ἡμῖν οἱ πατέρες, ὁμοῦ πεντακόσια ἔτη τοῦτο τὸ
"[f] σχῆμα διαφυλάξαντες, ᾧ μὴ ἀποστήσομεν [g] ἡμεῖς
"τοὺς ἐκγόνους. πρᾶξαι δὲ μηδενὶ ὑμῶν θέος, ἂν ταῦ-
"τα ἐθέλῃ πρᾶττειν, μὴ συνθήκας τε λύσαι καὶ ὅρκους
"τοὺς ἐπ' αὐταῖς γενομένους πρᾶξαι, ἀλλ' ἐννοείσθω
"διότι τοῖς ἐκ Ρωμαίων λελυμένοις εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς
"ἀποκατάστασις καὶ ἐν τοῖς γε ἐλαχίστου ἀξίας, ἀλλ'
"ἃς [h] ἥ τε φύσις ἡ ἀνθρωπεία κατέστησατο, καὶ ὁ πάν-
"των κοινὸς Ελλήνων τε καὶ βαρβάρων βεβαιοῖ νόμος,
164 "ἄρχειν καὶ τὰ δίκαια πρᾶττειν τοὺς πατέρας τοῖς ἐκ-
"γόνοις, καὶ τοῖς μητροπόλεις τοῖς ἀποικίαις. ταύτας δὴ
"τοῖς συνθήκας ὁπόταν ἀναιρεθησομένας ἐκ ἂν ἀν-
"θρωπείας φύσεως ἐκ ἡμεῖς, οἱ κυρίας ἀξιοῦντες αἰεὶ δια-
"μένειν, πρασσοίμεθ' ἂν, οὐδ' ἄν τις ἡμῖν θεῶν ἢ δαι-
"μόνων νεμεσήσειεν ὡς ἀνόσια πρᾶξαι, εἰ δικαίων
"τοῖς ἰδίοις ἐκγόνοις δυσαναχετοῦμεν. ἀλλ' ⓐ κατα-
"λύσαντες αὐτοὺς ἀρχῆθεν, καὶ ἔργῳ ὑπερβάντες
"ἀθεμίτῳ [i] κρείττονα ποιῆσαι τοῦ θείου νόμου τὸν ἀνθρώ-
"πινον ὅ, τε δαιμονίου χόλος ἐκ ἡμῖν ἀλλὰ τούτοις
"ἀνταπώσεται, κἀκ τὸ εἰκὸς, καὶ ἡ παρ' ἀνθρώπων νέ-
"μεσις [k] τούτοις ἀνθ' ἡμῶν καθαιρήσει. εἰ μὲ οὖν ταῦ-
"τα κρείττω πᾶσιν ὑμῖν ἔσεσθαι δοκεῖ, πρᾶξωμεν
"αὐτὰ, θεοὺς καὶ δαίμονας ἀρωγοὺς ὑπικαλεσάμενοι.

"ditionis ſociorum vel novorum hoſtium ad- *Tullus Hoſtilius Rom. REX III*
"ventus opinio, quæ animos militum occu-
"pat: multoſque exercitus, eoſque ingentes,
"ob nullum alium formidabilem caſum ma-
"gis quam ob inanem metum jam funditus
"deletos ſcimus. * noſtrum vero *machina-*
"*mentum* non erit vanus rumor, neque obſcu-
"rum aliquod terriculamentum: ſed facinus
"& ſpecie & re ipſa maxime formidandum.
"Sin autem contra meam ſententiam rem ſuc-
"cedere animadvertero (dicantur enim etiam
"ea quæ præter hominum opinionem accidere
"ſolent, quandoquidem vita affert multa, ea-
"que contra exſpectationem noſtram) ipſe
"quoque ſententiam mutabo, & rem alia via
"aggrediar. Ducam enim vos cum Romanis
"contra hoſtes, & eos in paranda victoria
"adjuvabo, & loca ſuperiora à me occupata
"ſimulabo, ut adverſarios nobis oppoſitos
"circumdarem. Meæ autem orationi fides
"habebitur, quia facta verbis & ſimulationi
"reſpondebunt; ita ut nos neutrius calami-
"tatis participes futuri, at fortunæ melioris
"commoda ex utriſque percepturi ſimus. Hæc
"igitur ego decrevi, & diis juvantibus confi-
"ciam: quæ non ſolum Albanis, ſed etiam
"aliis Latinis maxime conducunt. Veſtrum
"autem erit primum quidem rem ſilentio
"cuſtodire, deinde ordines ſervare, & cele-
"riter imperata facere, & voſmetipſos in
"prœlio alacres & viros fortes præſtare, &
"milites vobis ſubditos ad eandem animi ala-
"critatem incitare: illud cogitantes, non eo-
"dem modo nobis, quo aliis omnibus, pro li-
"bertate certandum, qui aſſuefacti ſunt alio-
"rum imperio, quibus majores talem rei-
"publicæ formam tradiderunt. Liberi enim
"ex liberis orti ſumus, & majores noſtri nobis
"imperium in finitimos tradiderunt, jamque
"per annos D. hanc civitatis formam conſer-
"varunt, qua poſteri noſtri minime ſunt pri-
"vandi. Ne quis vero veſtrum ab harum ge-
"rendarum conſilio deterreatur, quaſi fœdera
"rupturus, & jusjurandum ad ea adhibitum
"violaturus ſit: ſed illud cogitet, fœdus à
"Romanis jam ante violatum à ſe in inte-
"grum nunc reſtitutum iri. Idque non mini-
"mi momenti: ſed quod & ipſa natura hu-
"mana conſtituit, & omnium tam Græcarum
"quam barbararum gentium commune jus
"confirmavit; quod jubet patres natis impe-
"rare & jura reddere, & conditores ſuis co-
"loniis. Hoc igitur fœdus, nunquam è rerum
"humanarum natura tollendum, non nos
"violamus, qui cupimus id perpetuo firmum
"manere; neque ullus deorum aut geniorum
"nobis, ut facinus impium patrantibus, ſuc-
"cenſeat, quod ſervire illis, qui à nobis ſunt
"oriundi, ægre feramus: ſed ii qui id ab ini-
"tio ruperunt, quique rem nefariam auſi
"ſunt, legem divinam humanæ ſubjicere: &
"numinis ira non nobis, ſed iſtis adverſabi-
"tur, ut eſt veriſimile; & humana indignatio
"iſtos, non autem nos premet. Si igitur hæc
"optima vobis omnibus fore videntur, ea fa-
"ciamus, deorum & geniorum auxilio implo-
"rato.

a Φοβερώτερον *Vat.* & *Lapi Cod.* b Pleonaſmus hîc eſt conjunctionis καὶ. *Sylb.* c Παρεχηρίθμενος *Vat.* d Καὶ τοῖς *Vat.* e Ἀπέδοσαν *Vat.* f Σχῆμα ᾧ βίᾳ διαφυλάξαντες *Vat.* g Ἡμεῖς *Vat.* h Ἡ φύσις *Vat.* i Κρείττω *Vat.* k Εἰς τούτους *Vat.* * Hîc ſequutus ſum *Ed. Sylb.* & *Gelenii* verſionem. *Portus* cum *Stephano* legit δεῖμα, & vertit, *ai quæ ego dico non fiant verba inania, neque aliqua obſcura & vana oſtentatio.*

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

"rato. Quod ſi quis veſtrum aliter ſentit, & "è duobus alterum exiſtimat, vel nunquam "recuperandam priſtinam noſtræ civitatis "dignitatem, vel aliquod aliud tempus hoc "ipſo commodius exſpectandum, & præſen- "tem occaſionem differendam, ne pigeat eum "ſuam ſententiam in medium proferre. Quod "enim vos omnes optimum conſilium eſſe "judicaritis, id ſequemur.

XXIV. ¶ Quum igitur qui aderant collaudaſſent ejus conſilium, & ſe omnia facturos promiſiſſent, poſtquam ſingulos jurejurando obſtrinxit, ita demum concilium dimiſit. Poſtridie vero Fidenatum & ſociorum copiæ ex caſtris prodierunt ſub ortum ſolis, & aciem ad pugnam inſtruxerunt: Romani etiam ex adverſo prodierunt, & aciem ipſi quoque inſtruxerunt. Siniſtrum autem cornu ipſe Tullus & Romani Vejentibus oppoſitum tenebant: iſti enim dextrum hoſtium cornu tenebant. At in dextro Romanorum cornu Metius Suffetius & Albani ad latus montis aciem Fidenatibus oppoſitam habebant. Poſtquam autem acies appropinquarunt inter ſe, antequam intra teli jactum veniretur, Albani diviſi à reliquo exercitu inſtructa acie montem petere cœperunt. Fidenates igitur quum hoc animadvertiſſent, & crederent revera proditionem ſibi ſucceſſuram, prout Albanus promiſerat, jam audacius in Romanos ferebantur: atque dextrum Romanorum cornu nudatum ſociorum auxiliis diſrumpebatur, & valde laborabat; at ſiniſtrum fortiter pugnabat, ubi erat & ipſe Tullus inter equites lectos pugnans. Interea vero quidam equo citato vectus ad eos qui cum rege pugnabant, "Noſtrum, inquit, cornu dextrum la- "borat, ô Tulle: nam & Albani deſerta "acie ad loca edita feſtinant; & Fidenates, "quibus illi oppoſiti fuerant, * jam immi- "nentes nobis cornu nudatum ſunt circum- "venturi. Romanos, quum hæc audiſſent & animadvertiſſent Albanos ita ad montem properare, timor invaſit, quaſi jamjam hoſtes eſſent ipſos circumdaturi; ita ut neque pugnare neque conſiſtere valerent. Tunc Tullus prudenti conſilio uſus fuiſſe fertur, nihil animo perturbatus, tanto & tam inſperato malo exorto: quo non ſolum ipſum Romanorum exercitum ex manifeſto exitio eripuit, à quo jam circumventus erat; ſed etiam res hoſtium attrivit & perdidit. Statim enim, audito nuncio, exclamans alta voce, ita ut ipſi quoque hoſtes eam exaudirent, "Vicimus, inquit, Romani noſtros ho- "ſtes. Albani enim hunc proximum mon- "tem occuparunt, ut cernitis, meo juſſu, ut "hoſtes à tergo adoriantur. Quum igitur "animadvertatis hoſtes nobis infenſiſſimos "in tam opportuno loco interceptos à nobis "teneri, alii à fronte alii à tergo invaden- "tes, quando neque ulterius progredi neque

"εἰ δέ τις ὑμῶν ταναντία ἔγνωκε· [a] δυοῖν θάτερον, ἢ "μηδέποτε ἀναστώσασθαι τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα τῆς πό- "λεως οἴεται δεῖν ἢ καιρὸν ἕτερόν τινα τοῦ παρόντος "ὀφθαλμιώτερον [b] ἀναμένων, ἀναβάλλεται τὴν παρόν- "μὴ [c] κατοκνοίη φέρειν εἰς μέσον ἃ φρονεῖ· ὅ, τι γὰρ "ἂν ἅπασι φανῇ ὑμῖν κράτιστον βούλευμα, τούτῳ χρη- "σόμεθα.

Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην τῶν παρόντων, καὶ πάντα ἐποχομένων ποιήσειν, ὅρκοις ἔκαστον αὐτῶν καταλαβὼν διέλυσε τὸ σύλλογον. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ πρωΐ μὲν [d] ὀπὸ τὸ χάρακος αἱ Φιδηναίων τε καὶ συμμάχων δυνάμεις ἅμα τῷ ἡλίῳ ἀναφανῆναι, καὶ παρετάσσοντο ὡς εἰς μάχην· ἀντιπαρῆσαν δὲ καὶ Ρωμαῖοι καὶ καθίσταντο εἰς τάξιν. τὸ μὲν οὖν δεξιτερὸν κέρας αὐτὸς ὁ Τύλλος καὶ οἱ Ρωμαῖοι κατεῖχον [e] ἐναντίον Οὐιεντανοῖς· ὅτοι γὰρ τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κατεῖχον κέρας· ὅπου δὲ τὸ δεξιὸν τῶν Ρωμαίων κέρας ὁ Μέτιος Φυφέτιος καὶ οἱ Ἀλβανοὶ καὶ Φιδηναῖοι τῶν λαγόνα τοῦ ὄρους ἐτάξαντο. ἐπεὶ δὲ συνέγγιζον ἀλλήλων ἐγένοντο, πρὶν ἐντὸς βέλους γενέσθαι, οἱ Ἀλβανοὶ χωθέντες ἀπὸ τοῦ ἄλλου στρατοῦ, συντεταγμένους ἦγον τοὺς λόχους ὀπὶ τὸ ὄρος. οἱ μὲν οὖν Φιδηναῖοι τοῦτο μαθόντες, καὶ πιστεύσαντες ἀληθεύσειν σφίσι τοὺς περὶ τῆς προδοσίας ἐποχέσης [f] τοῦ Ἀλβανῷ, θρασύτερον ἤδη τοῖς Ρωμαίοις προσέφερον· καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῶν Ρωμαίων ἐψιλωμένον τῆς συμμαχίας παρερρήγνυτό τε καὶ σφόδρα ἐπόνει· τὸ δ' εὐώνυμον [g] ἀκραιτῶς ἠγωνίζετο, ἔνθα καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Τύλλος ἐν τοῖς ἐπιλέκτοις τῆς ἱππέων μαχόμενος. ὡς δὲ τούτοις προσελάσας τις ἱππεὺς τοῖς ἅμα τοῦ βασιλέως μαχομένοις, "Κάμνει τὸ δεξιὸν ἡμῶν κέρας, "ἔφησεν, ὦ Τύλλε. Ἀλβανοί τε γὰρ ἐκλιπόντες τὴν τάξιν "ὀπὶ τὰ μετέωρα ἐπείγονται, Φιδηναῖοί τε καθ' ὃς ἐκεῖ- "νοι ἐτάχθησαν, ὑπὲρ κέρατος ὄντες ἐψιλωμένου, κυκλοῦ- "σθαι μέλλουσιν ἡμᾶς. Ταῦτα ἀκούσαντας τοὺς Ρωμαίους, καὶ ἰδόντας τὴν ὁρμὴν τῶν Ἀλβανῶν τὴν ὀπὶ τὸ ὄρος, δεῖμα, ὡς [h] κυκλωσομένους ὑπὸ τῶν πολεμίων, καταλαμβάνει· ὥστε οὔτε μάχεσθαι οὔτε μένειν αὐτοῖς ἐπῆν. ἔνθα δὴ σοφίᾳ λέγεται χρήσασθαι ὁ Τύλλος, οὐδὲν ὀπιτερπεσχεθεὶς τὴν ξυμφοιτὸν τοσοῦτόν τε καὶ οὕτως ἀπροσδοκήτου κακοῦ φανέντος· δι' οὗ δὴ μόνου ἔσωσε τὴν Ρωμαίων στρατιὰν, εἰς φυγὴν ἅπλουν [i] καταπεπλεμμένου ὄλεθρον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν πολεμίων [k] στρατηγήματα συνέστειλέ τε καὶ διέφθειρεν. ὡς γὰρ ἤκουσε τῶν ἀγγέλου, μεγάλῃ φωνῇ χρώμενος, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν, "Κρατοῦμεν, εἶπεν, ἄνδρες Ρωμαῖοι, τῶν ἐχθρῶν. "Ἀλβανοὶ μὲν γὰρ ἡμῖν τὸ πλησίον ὄρος τοῦτο κατειλή- "φασιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, καὶ τὰς ἐμὰς ἐντολάς· ἵνα καὶ κό- "τοι γενόμενοι τῶν πολεμίων, ὀπίσωσιν αὐτοῖς ἐπιθυμοῦντες "ὄν ὅτι τάχιστα τοὺς ἐχθίστους [l] ἡμῖν ἔχομεν, οἱ μὲν ἀντι- "κρες ὀπίοντες, οἱ δὲ καταντικρύ, ἔνθα ὅτε πρόσω χωρεῖν ὅτ' "ὀπίσω

a Lege δυοῖν δὲ θάτερον. *Sylb.* & *Caſ.* Καὶ δυοῖν θάτερον maluit *Portus*: cui fere conſentit *Cod. Vat.* in quo reperitur καὶ δυοῖν θάτερον. b Περιμένων *Vat.* Orationis ſtructura videtur poſtulare ἀναμένων καὶ ἀναβάλλεται, vel certe ἀναμένοντα ἀναβάλλεται. *Port.* Cave quicquam mutandum cenſeas. *Caſ.* c Κατοκνείτω *Vat.* d Ἐπὶ hoc etiam loco poſita eſt pro ἀπὸ vel ὑπὸ. *Sylb.* Verum in *Cod. Vat.* habemus ὑπὸ τὸ χάρακος. e Εναντίοι *Vat.* f Rectius forſan τῷ Ἀλβανῷ vel τῶν Ἀλβανῶν. *Sylb.* & *Port.* Τῶν Ἀλβανῶν in *Cod. Vat.* g Ανυκρήτως *Vat.* h Κυκλωσομένους in *Ed. Steph.* Sententia requirit κυκλωσομένους vel paſſivum κυκλωθησομένους. κυκλωσομένους autem paſſiva ſignificatione ſic uſurpatum intelliges ut διώξειν ſupra p. 150. v. 30. *Sylb.* i Pro καταπεπλεμμένου, quod ulitatius. *Sylb.* Καταπεπλιμμένου *Vat.* ut & *Lapi Cod.* nam vertit, *ſervavit exercitum in paratam inclinatum cladem.* k Περίγραμμα συμπαντα συνίστησι τι *Vat.* l Ἡμῖν *Vat.* * Ultra cornu exiſtentes denudatum circumventuri nos apparent. *Lapus.* Quum nudato cornu ſuperiores ſint, nos circumvenire parabunt. *Gelen.*

a Pro

"ὀπίσω ὑποχωρῆσαι [a] δυνάμενοι, ποταμῷ τε καὶ ὄρει ἐκ
"τῆς πλαγίων ἀποκλῄομενοι. ἀλλ' ἅτε σὺν πολλῇ κα-
"ταφρονήσει ἐπ' αὐτούς.

Ταῦτα τοῦ καὶ τὰς τάξεις ἁπάσας [b] διεξιὼν ἔλεγε· καὶ αὐτίκα μὲ Φιδηναίους δέος εἰσέρχεται παλιντροπίας, ὡς κατεστρατηγημένους ὑπὸ τοῦ Ἀλβανοῦ, ἐπεὶ ὅτε ἀντιπαρετάξαντο αὐτὸν εἶδον, ὅτε ὅπη τοὺς Ρωμαίους [c] εὐθὺς ἐλαύνοντα, ὥσπερ ὑπέσχετο αὐτοῖς· [d] καὶ τοὺς Ρωμαίους ἐπῆρεν εἰς εὐτολμίαν, καὶ θάρσους ἐνέπλησεν ὁ λόγος· καὶ μέγα ἐμβοήσαντες ὁρμῶσιν ὅπη τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. τροπὴ δὲ γίνεται μὴ τοῦτο τοῦ Φιδηναίων καὶ φυγὴ τοῦς τὴν πόλιν ἄκοσμος. ὁ δὲ τοῦ Ρωμαίων βασιλεὺς ὑπερράξας αὐτοῖς τὴν ἵππον τοῖς φόβοις ὄσι καὶ τεταραγμένοις, καὶ μέχρι τινὸς διώξας, ὡς ἔμαθεν ἐσκεδασμένους ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὅτε λογισμὸν ἔπι τοῦ συζῆναι λαμβανομένους, ὅτε δυνάμει ἔχοντας, ἀφεὶς τοὺς φεύγοντας, ὅπῃ τὸ συνεχὲς ἔπι καὶ ἀμαθύνον τῶν πολεμίων ἐχώρει μέρος. καὶ γίνεται κραυγὴ μὲ καὶ ὁ τοῦ πεζῶν ἀγών, ἔπι δὲ καλλίων καὶ ὁ τοῦ ἱππέων. ἐν γὰρ ὀφθαλμοῖς οἱ τῆδε τεταγμένοι Οὐιεντανοὶ τὴν ἔφοδον ὑπὸ Ρωμαϊκῆς ἵππου καταπλαγέντες, ἀλλ' ἀντεῖχον ἄχρι πολλοῦ. ἔπειτα μαθόντες ὅτι τὸ εὐώνυμον σφῶν ἥττηται, καὶ πᾶσι ἡ Φιδηναίων τε καὶ συμμάχων τραπὰ φεύγει τροπαίαδην, δείσαντες μὴ κυκλωθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀναστρέφοντος ὀκ ἔ διωγμοῦ, τρέπονται καὶ αὐτοὶ λύσαντες τὰς τάξεις, ἐς ποταμοῦ σώζειν ἑαυτοὺς ἐπειρῶντο. ὅσοι μὲ οὖν ἐρρωμενέστατοί τε αὐτοῦ ἦσαν καὶ ἥκιστα ὑπὸ τραυμάτων βαρυνόμενοι, νεῖν τε ὀκ ἀδυνατοί, δίχα τοῦ ὅπλων τὸ ῥεῖθρον [e] διαπερῶντες ἐσώζοντο· ὅσοι δὲ τούτων τινὸς [f] ὑπέλειπον, ἐν ταῖς δίναις ἀπέθνησκον· ὀξὺ γὰρ τοῦ Τιβέριος περὶ τὴν Φιδηναίαν καὶ
166 σκολιὸν τὸ ῥεῦμα. ὁ δὲ Τύλλος μοίρᾳ τινὶ τοῦ ἱππέων κελεύσας τοὺς ὅπῃ [g] ποταμὸν ὠθουμένους κτείνειν, αὐτὸς ὅπῃ τὸ στρατόπεδον τοῦ Οὐιεντανῶν τὴν ἄλλην δυνάμει ἄγων, ἐξ ἐφόδου γίνεται κύριος αὐτοῦ. καὶ τὰ μὲ Ρωμαίων πρόγματα πρὸς δόξαν τυχόντα σωτηρίας ἐν τούτοις ἦν.

Ὁ δὲ Ἀλβανὸς ἐπειδὴ λαμπρῶς ἤδη νικῶντας ἐθεάσατο τοὺς ἀμφὶ Τύλλον, καταβιβάσας καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τὴν οἰκείαν δύναμιν, ὅπῃ τοὺς φεύγοντας τῶν Φιδηναίων ἐχώρει, ἵνα δὴ τοῖς Ρωμαίοις πᾶσι γένοιτο φανερὸς ἔργον τι παιῶν συμμάχου, καὶ συχνοὺς τῶν διεσκεδασμένων ἐν τῇ φυγῇ διέφθειρε. σωθεὶς δὲ τὴν διάνοιαν αὖθις καὶ μισήσας τὴν [g] παλιντροδοσίαν ὁ Τύλλος, ὑδὲν ἐξελέγχειν ὤετο δεῖν ἔτι τὸ παρὸν, ἕως ἂν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσηται τὴν ἀνδρα· ἀλλὰ ἐπαινεῖν τε τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ τιμῶν ὅπῃ τοὺς μετέωρα τοῖς πολλοῖς τοῦ παρόντος, ὡς ἀπὸ παντὸς [h] βελτίστου γενομένῳ, ἐσκήπτετο·

"retro cedere possunt, fluvio & monte à *Tullus Hostilius*
"latere intercluſi, intrepide impetum in *Rom.* REX III.
"ipsos facite.

¶ Hæc omnes ordines percurrens dicebat: XXV.
* & statim vice versa Fidenates metus proditionis subiit, quasi ab Albano fuissent stratagemate decepti, quia neque eum contra Romanos cum suis instructum, neque in illos, ut pollicitus fuerat, impetum statim facere videbant. At illa oratio Romanorum animos excitavit ad audaciam, & fiduciæ plenos reddidit: quare magno clamore sublato, conferti impressionem in hostes fecerunt. Postea Fidenates in fugam versi sunt, & nullis servatis ordinibus urbem fuga petierunt. At Romanorum rex immisso equitatu in ipsos territos & perturbatos, quum aliquandiu eos persequutus fuisset, postquam alios ab aliis ita dissipatos vidit, ut non amplius de instaurandis ordinibus cogitare possent, neque ullas vires habere, omissis iis qui fugiebant, in reliquam hostium partem etiam tum ordines integros servantem & adversariis resistentem ivit. Ibi inter pedites acre certamen est commissum: sed inter equites longe acrius. Neque enim Vejentes, qui in ea parte collocati fuerant, impetu Romani equitatus territi cesserunt, sed diu restiterunt. At postquam cognoverunt suum sinistrum cornu superatum, & totum Fidenatum & sociorum exercitum effusa fugere fuga, veriti ne circumvenirentur, conversis in se qui illos profligaverant, & ipsi solutis ordinibus in fugam se dederunt, & per flumen evadere conabantur. Quotquot igitur ex illis robustissimi erant, & vulneribus minime gravabantur, & quotquot natare poterant, armis abjectis fluvium tranantes, incolumes evadebant: at quos horum aliquid deficiebat, illi in ipsis vorticibus peribant. Tiberis enim concitatus & vorticosus circa Fidenas fluit. Cæterum Tullus immissa parte equitum, qui *hostes* ad fluvium compulsos trucidarent, ipse ad oppugnandum Vejentium castra cum reliquo exercitu profectus, illis primo impetu est potitus. Atque rerum Romanarum, quibus insperata salus contigit, talis erat status.

¶ At Albanus, quum vidisset egregiam XXVI.
Tulli victoriam, ipse quoque suis copiis ex locis editis *in planiciem* deductis Fidenates fugientes est persequutus, ut omnibus Romanis aliquam socii operam præstare videretur; multosque in fuga dispersos oppressit. At Tullus, cognita ejus mente, † novam illam proditionem est detestatus: & tunc quidem eum minime arguendum esse censuit, donec ipsum in suam potestatem redegisset: quinimo in præsentia multorum qui aderant, quod ille se ad loca edita recepisset, quasi id optima mente ab eo factum fuisset, simulate probavit: &,

a Pro δυνάμενοι aptius leges vel δυνάντων, vel δυνήσοντας, aut δυνατοὶ ἔσοντες. *Sylb.* Verum ne sic quidem loco isti plane medemur, quum sulpensa relinquatur oratio post ἐσβυμηδέντες ἔν &c. & vel sequi debeat ἵπ absque particula ἀλλὰ, vel ante ἀλλὰ aliquid præcedere; quale nimirum fuerit μὰ φοβεῖσθε vel μηδὲν φοβεῖσθε. pulchre enim series orationis se haberet ita legendo, ἐσβυμηδέντες ἔν ὅπ ἐν κιλῷ τὲς ἐχθ. ἡμῶν ἔχοιμι, οἱ μὲ ἄντ. &c. μὴ φοβεῖσθε, ἀλλ' ἴτε σὺν π. *Steph.* Quid si δυνάμεων legas & ἀπελειομένοις? nam δυνάμεων *Dionysio* est non uno loco ἡ δύναμις, *facultas. Cas.* Post ἀπελειομένοις in *Cod. Vat.* sequitur κιλῶ δέσεσιν ἡμῖν δίκλων ἵπ σὺν πολλῇ: quod structuram facilem reddit & expeditam. *b* Παριξιὼν *Vat.* *c* Εὐθὺς αὐτὸν *Vat.* *d* Τὲς δὲ *Vat.* *e* Διαπερωῦντι *Vat.* omittendo ἐσώζοντο. *f* Ἐπέλιπον *Vat.* *g* Distinctim πάλιν προδοσίαν legi posse (ut censent nonnulli) non omnis Musarum chorus, non ipse Μουσηγέτης Apollo mihi persuadeat. *Cas.* *h* Τῦ βελτίστε *Vat.*
* Paullo liberius locum interpretari licet hoc modo; *Fidenates illico timor incessit, ne simulata proditione circumvenirentur, ab Albano duce stratagemate decepti. Steph.* † *Vel,* exosum habuit perfidissimum & in instituta proditione patranda inconstans ingenium. *Steph.*

a Pro

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

&, equitum parte ad illum miſſa, rogavit ut ſui animi in opera navanda poſtremam alacritatem demonſtraret; oravitque ut Fidenates, qui intra mœnia refugere non potuerant, & qui per agros diſperſi erant, quorum magnus erat numerus, diligenter quæreret & interficeret. Ille vero, quaſi jam alterum eorum quæ ſperarat aſſequutus eſſet, & quaſi Tullus proditionis illius eſſet ignarus, exſultabat, diuque per campos obequitans trucidabat quotquot deprehendiſſet. Et jam ſol occiderat quum equites ab inſequendis hoſtibus in caſtra Romana reduxit, & ibi cum cæteris eam noctem in omni voluptatis genere tranſegit. At Tullus, quum in Vejentium caſtris uſque ad primam vigiliam manſiſſet, & ex nobiliſſimis captivis exquiſiviſſet quinam illius defectionis duces fuiſſent; poſtquam cognovit & ipſum Metium Suffetium Albanum inter conjuratos eſſe, & vidit res ab illo geſtas congruere cum indiciis captivorum, equum conſcendit, & fidiſſimis amicis ſecum adductis ad urbem contendit: & ante mediam noctem ſingulis ſenatoribus domo evocatis, Albanorum proditionem illis aperuit, productis teſtibus de captivorum numero; & narravit quomodo ipſe & hoſtes & Fidenates ſtratagemate decepiſſet. Bello autem feliciſſime confecto, eos ut de cæteris rebus inter ſe conſultarent rogavit, & quo ſupplicio proditores eſſent afficiendi, & quomodo Albanorum civitas in poſterum modeſtior eſſet reddenda. In eos igitur animadvertere, qui auſi fuiſſent facinora tam ſceleſta, omnes æquum & neceſſarium eſſe judicarunt: ſed quomodo & facillime & tutiſſime id fieri poſſet, diu dubitatum eſt. Occulta enim & clandeſtina morte multos Albanos, eoſque viros fortes, nullo modo tolli poſſe putabant. Quod ſi palam comprehendere & ulciſci fontes aggreſſus quis fuiſſet, arbitrabantur Albanos id non paſſuros, ſed ad arma ituros. Nolebant autem uno eodemque tempore cum Fidenatibus, & Hetruſcis, & Albanis ſociis ſuis bellum gerere. Illis autem dubitantibus quid faciendum eſſet, Tullus ſuam ſententiam poſtremus aperuit, quam omnes laudarunt: de qua paullo poſt dicam.

XXVII. ¶ Quum autem ſpatio ſtadiorum XL. Roma à Fidenis diſtaret, totis viribus citato equo in caſtra rediit; &, antequam dies clara luceret, vocatum ad ſe Marcum Horatium, qui ex trigeminis reliquus erat, cum lectiſſimis quibuſque equitibus & peditibus, quos ei dedit, ad Albanorum urbem iter dirigere juſſit, & mœnia ingreſſum ut amicum, captis qui in ea eſſent, ſolo urbem æquare, nullis vel privatis vel publicis ædificiis parcendo, exceptis fanis: at ab omni hominum cæde & injuria abſtinere, & permittere ut omnes ſecum res ſuas abſportarent. Hoc autem emiſſo, accivit & tribu-

ὁ δ' ἱππέων μοῖραν τινὰ πέμψας ὡς αὐτὸν, ἠξίου τελείαν ἀποδείξασθαι τὴν προθυμίαν, τοὺς μὲν διαπηδῆντας εἰς τὰ τείχη τῶν Φιδηναίων καταφεύγειν, ἀλλ' ἐσκεδασμένους ἀνὰ τὴν χώραν, συχνοὺς ὄντας, κελεύων διερευνᾶσθαι καὶ κτείνειν. καὶ ἐκεῖνος, ὡς ἤκουσεν ὧν ἤλπισε Ἀφαπτοφαγμὸς ὁ λελῃσμένος τὸν Τύλλον, ἔχαιρέ τε καὶ μέχρι πολλῆς καθιππεύων τὰ πεδία τοὺς καταλαμβανομένους διέφθειρεν· ἤδη δὲ δεδυκότος ἡλίου, τοὺς ἱππέας ἦγεν ἄψω ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τὸ Ῥωμαϊκὸν οὐκ ἔτι διαγμῷ, καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα σὺν εὐπαθείαις ἅμα τοῖς ἑτέροις ἦν. ὁ δὲ Τύλλος σὺν τῷ Οὐϊεντανῶν χάρακι μέσας ἄχρι τρώτης φυλακῆς, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν αἰχμαλώτων ἀνακρίνας, τίνες τε ἦσαν ἃ τῆς ἀποστάσεως ἡγεμόνες, ὡς ἔμαθε καὶ τὸν Ἀλβανὸν Μέτιον Φυφέτιον σὺν τοῖς συνομοσαμένοις ἐπάρχοντα, δόξας συνᾴδειν τὰ προκείμενα ὑπ' αὐτῶν τοῖς μηνυομένοις ὑπὸ τῶν αἰχμαλώτων, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, καὶ τοὺς πιστοτάτους τῶν ἑταίρων προσκαλεσάμενος, πρὸς τὴν πόλιν ἀφιππεύει· καὶ περὶ μέσας νυκτὰς οὐκ ὀλίγων τοὺς βουλευτὰς συγκαλέσας, τήν τε προδοσίαν αὐτοῖς λέγει τῶν Ἀλβανῶν, μάρτυρας τοὺς αἰχμαλώτους προσαγόμενος, καὶ ὃν τρόπον αὐτὸς κατεστρατήγησε τούς τε πολεμίους καὶ τοὺς Φιδηναίους διηγεῖται. τέλος δὲ τοῦ κρατίστου εἰληφότος τὸν πόλεμον, τὰ λοιπὰ ἤδη σκοπεῖν αὐτοὺς ἠξίου, τίνα χρὴ τρόπον τιμωρήσασθαι μὲν τοὺς προδότας, σωφρονεστέραν δὲ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν ἀποδοῦναι εἰς τὸ λοιπόν. τὸ μὲν οὖν τιμωρήσασθαι τοὺς ἐπιχειρήσαντας ἔργοις ἀνοσίοις, πᾶσιν ἐδόκει δίκαιόν τε καὶ ἀναγκαῖον εἶναι· ὃν δὲ τρόπον γένοιτ' ἂν ῥᾷστα καὶ ἀσφαλέστατα, πολλὰ αὐτοῖς παρεῖχεν ἀπορίαν. ἀδήλων μὲν γὰρ καὶ λεληθότων μόρῳ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Ἀλβανῶν ἄνδρας ἀφαιρεῖσθαι, τὴν ἀδυνάτων αὐτοῖς ἐφαίνετο εἶναι· εἰ δὲ φανερῶς συλλαμβάνειν καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς αἰτίους ἐπιχειροῖεν, οὐ πρόδηλον ἦν τοῖς Ἀλβανοῖς ἐπελάμβανον, ἀλλ' ὅτι τὰ ὅπλα κεκωφήκει. ἅμα δὲ πολεμεῖν Φιδηναίοις τε καὶ Τυρρηνοῖς καὶ τοῖς ὅτι τῷ συμμαχίᾳ σφῶν ἐλελυθόσιν Ἀλβανῶν οὐκ ἐβούλοντο. ἀπορουμένων δ' αὐτῶν, τελευτᾷ ὁ Τύλλος, ἣν ἅπαντες ἐπῄνεσαν, ὑπὲρ ἧς μικρὸν ἐρῶ.

Τεσσαρακοστὸν δ' ὄντων σταδίων τὸ μεταξὺ Φιδήνης τε καὶ Ῥώμης, ἐλάσας τὸν ἵππον ἀπὸ κράτος παρῆν ὅτι τὸ χάραγμα, καὶ πρὶν ἡμέρᾳ λαμπρᾷ γενέσθαι καλέσας Μάρκον Ὁράτιον τὸν ἀδελφιδέα ἐκ τῆς πεδύμας, καὶ δύο αὐτῷ τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν τοὺς ἀκμαιοτάτους, ἐκέλευσεν ἐπὶ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν ἄγειν. προελθόντα δ' ἐντὸς τείχους εἰς φίλον ὄντα, ὅταν ὑποχειρίους λάβῃ τοὺς ἔνδον, κελεῦσαι τὴν πόλιν ἄχρι θεμελίων, μηδενὸς μήτε ἰδίου μήτε κοινοῦ κατασκευάσματος φεισάμενον, ἔξω τῶν ἱερῶν· ἀνθρώπων δὲ μηδένα μήτε κτείνειν μήτε ἀδικεῖν, ἀλλὰ πάντας ἔᾶν ἔχειν τὰ ἑαυτῶν. ἐκπέμψας δὲ τοῦτον ἐκάλει τοὺς ταξιάρχους

a Pro τε requiritur potius alia conjunctio, γε, δὲ, vel ſimilis. *Sylb.* b Τῶ Ἀλβανῶ *Vat.* c Vel plurali numero legendum ἐπιχειρήσαιεν: aut Attice ἐπιχειρήσειαν: vel, præcedente εἰ in articulum τὸ verſa, infinite ſcribendum ἐπιχειρῆσαι; quod eſt paullo durius. *Sylb.* Scribendum vel ἐπιχειρήσαι τὸς vel ἐπιχειρήσαιτο. *Portus.* Pro ἐπιχειρήσειαν facit Cod. *Vat.* d Χωρὶς *Vat.* e Συνελελυθότων *Vat.* f Γενομένων *Vat.*

a Καὶ

ταξιάρχυς ϗ τὺς λοχαγύς, ϗ τὰ δόξαντα τῇ βυλῇ διασαφήσας, φυλακὴν ἐκ τύτων καθίςᾳ περὶ τὸ σῶμα· ϗ μετ' ὀ πολὺ παρῆν ὁ Αλβανὸς ὡς ὀπὶ νικήματι κοινῷ γεγηθὼς ϗ τῷ Τύλλῳ συνηδόμενος. ὁ δὲ Τύλλος, ἀπόρρητον τ' γνώμην ἔτι φυλάσσων, ἐπῄνει τε αὐτὸν ϗ μεγάλων ἄξιον ἀπέφαινε δωρεῶν, προεκάλει τε γράψαντα [a] ϗ τ' Αλβανῶν ὀνόματα τ' ὀπιφανές τι ἐκ τ' μάχης ἀφαιρεθέντων, φέρειν ὡς αὐτὸν, ἵνα κἀκεῖνοι [b] τ' ὀπινικίων ἀπενέγκωνται μοῖραν. ὁ μὲν δὴ περιχαρὴς γενόμενος, [c] τὺς πιςοτάτυς τ' Αλβανῶν ϗ φίλων αὐτῦ, οἷς ἐχρήσατο τ' ἀπορρήτων βυλευμάτων συνεργοῖς, γράψας εἰς δέλτον ὀπιδίδωσιν. ὁ δὲ τ' Ρωμαίων βασιλεὺς εἰς ἐκκλησίαν ἅπαντας ἀποθεμένυς τὰ ὅπλα ἐκάλει· συνιόντων δ' αὐτῶν, τ' μὲν ἡγεμόνα τ' Αλβανῶν ἅμα τοῖς ταξιάρχοις τε ϗ λοχαγοῖς πρὸ αὐτὸ τὸ βῆμα ἐκέλευσεν ἑςάναι, ἐκκλυθέντων δὲ τύτων τὺς ἄλλυς Αλβανὺς ταχθέντας ἐκκλησιάζειν· μετὰ δὲ τὺς Αλβανύς, τὸ λοιπὸν τ' συμμάχων πλῆθος· ἔξωθεν δὲ τύτων πάντων περιέςησε Ρωμαίυς, [d] ἐν οἷς ἦσαν οἱ γενναιότατοι ξίφη κρύπτοντες ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς. ὡς δ' ἐν κλῷ τὺς ἐχθρὺς ἔχειν ὑπέλαβεν, ἀναςὰς ἔλεξε τοιάδε. "Ανδρες Ρωμαῖοί τε ϗ ἄλλοι φίλοι ϗ σύμμαχοι, τὺς μὲν ἐκ δ' φανερᾶ τολμήσαντας εἰς πόλεμον ἡμῖν καταςῆναι, Φιδηναίυς ϗ τὺς συμμάχυς [e] αὐτοῖς, ἐπιωρησάμεθα σὺν θεοῖς· ϗ δυοῖν θάτερον, ἢ παύσονται τὸ λοιπὸν ἐνοχλοῦντες ἡμῖν, ἢ δίκας πίσυσιν ἔτι τύτων χείσονας. ἀπαιτεῖ δὲ ὁ καιρὸς, ἐπεὶ τὰ πρῶτα ἡμῖν κατ' εὐχὴν κεχώρηκε, ϗ τὺς ἄλλυς τιμωρήσασθαι πολεμίυς, ὅσοι φίλων μὲν ἔχυσιν ὀνόματα, ϗ παρειλήφθησαν εἰς τόνδε τ' πόλεμον ὡς κακῶς τὺς κοινὺς ἐχθρὺς μεθ' ἡμῶν ποιήσοντες, ἐγκατέλιπον δὲ τὸ πρὸς ἡμᾶς πιςὸν, ϗ μᾶλλον τ' πολεμίων ἀπορρήτυς ποιησάμενοι συνθήκας, ἀλαφθεῖραι πάντας ἡμᾶς ἐπεβάλοντο. πολὺ δὲ ὅτι κακίυς τ' ἐκ δ' φανερᾶ πολεμίων εἰσὶ, ϗ μείζονος τιμωρίας ἄξιοι· τὺς μὲν δὴ ϗ φυλάξασθαι ῥᾴδιον τοῖς ὀπιβυλευομένοις, ϗ συμπλακέντας ὡς ἐχθρὺς, ἀμύνασθαι δυνατόν· φίλυς δ' ἐχθρῶν ἔργα ποιῦντας ὅτε φυλάξασθαι ῥᾴδιον, ὅτε ἀμύνασθαι τοῖς προκαλημθεῖσι δυνατόν. [f] ὅτοι δ' εἰσὶν οἱ πεμφθέντες ἡμῖν ὑπὸ τ' Αλβανῶν πόλεως ἐπὶ δόλῳ σύμμαχοι, κακὸν μὲν ὁδὲν ὑφ' ἡμῶν παθόντες, ἀγαθὰ δὲ πολλὰ ϗ μεγάλα. ἄποικοι [g] μὲν δὴ αὐτῶν ὄντες, ὁδὲν τ' τύτων ἀρχῆς παρῃρήσαντες, ἰδίᾳ ἰσχυὶ ϗ δυνάμει ἀπὸ τ' ἰδίων [h] πολεμίων ἐκτησάμεθα· ἔθνεσι δὲ μεγίςοις ϗ πολεμικωτάτοις ὀπιτειχίσαντες τ' ἡμῶν αὐτῶν πόλιν, πολλῷ ἀσφαλῶς τύτοις γε ἀπὸ Τυῤῥηνῶν ϗ ἀπὸ Σαβίνων πολέμυ [i] παρεχόμεθα· ἧς δὴ πόλεως εὖ τε πραττύσης, πάντων μάλιςα χαίρειν αὐτὺς ἔδει· ϗ σφαλλομένης μηδὲν ἀνδρειότερον ἢ παρὰ τ' αὐτῶν ἀλλοτρίαν ἀγχθεσθαι. οἱ δὲ ἄρα φθονῦντες ὐχ ἡμῖν μόνον τ' ἀγαθῶν, ἀλλὰ ϗ ἑαυτοῖς τ' δι' ἡμᾶς εὐτυχίας διετέλυν, ϗ

nos & centuriones; &, ſenatuſconſulto illis expoſito, eorum ſatellitio ſe ſtipavit. Nec multo poſt advenit Albanus ob victoriam publicam exſultans, & Tullo gratulaturus. At Tullus adhuc tegens ſuum conſilium eum laudabat, & magnis donis dignum eſſe affirmabat, & eum hortabatur ut ſcripta nomina Albanorum, qui præclarum aliquod facinus in prœlio edidiſſent, ad ſe ferret, ut & illi meritum victoriæ fructum pro parte ſua perciperent. Ille vero, lætitia perfuſus, fidiſſimos Albanos amicos ſuos, & ſuorum conſiliorum arcanorum conſcios, in tabella notatos ei obtulit. At rex Romanorum omnes depoſitis armis ad concionem convocavit: qui quum veniſſent, ducem Albanorum cum tribunis & centurionibus ad ipſum tribunal ſtare juſſit, & poſt eos cæteros Albanos in concione ſtare, poſt Albanos reliquam ſociorum multitudinem. Atque hos omnes undique circumdedit Romanis militibus, inter quos erant fortiſſimi quique ſub veſtibus enſes occultantes. Poſtquam autem arbitratus eſt à ſe inimicos opportune *& tuto* interſeptos teneri, ſurgens hanc habuit orationem. "¶ Quirites & cæteri a- XXVIII
"mici & ſocii, deorum ope Fidenates eo-
"rumque ſocios, auſos palam bellum nobis
"inferre, ulti ſumus; & è duobus alterum
"facient: aut deſinent nobis in poſterum
"negotium faceſſere, aut certe pœnas his
"longe acerbiores dabunt. Tempus autem
"poſtulat, quando nobis primus conatus ex
168 "voto ſucceſſit, ut reliquos quoque hoſtes,
"qui amicorum nomen habent, & qui à no-
"bis in hoc bello aſſumpti fuerunt, ut com-
"munem hoſtem nobiſcum infeſtarent, &
"tamen fidem ſuam erga nos fregerunt, &
"cum hoſtibus fœdere clam facto nos omnes
"perdere ſunt aggreſſi, ulciſcamur. Iſti enim
"longe deteriores ſunt vel ipſis manifeſtis
"hoſtibus, & longe graviori pœna digni:
"nam facile eſt cuivis ab iſtorum inſidiis
"ſibi cavere, & eos quivis hoſtiliter con-
"greſſos repellere poteſt; ſed ab amicis qui
"hoſtiliter ſe gerunt, illi qui jam ſunt præ-
"venti, neque facile ſibi cavere, neque eos
"propulſare poſſunt. Iſtiuſmodi ſunt qui
"nobis ab Albanorum civitate malo dolo
"ſocii miſſi fuerunt, nulla à nobis accepta
"injuria, ſed contra multis & magnis be-
"neficiis affecti. Quum enim eorum ſimus
"coloni, nihil eorum imperio detraximus,
"ſed noſtras vires & potentiam ex noſtris
"hoſtibus bello ſuperatis nobis comparavi-
"mus; & quia adverſus maximas ac belli-
"coſiſſimas gentes noſtram urbem munivi-
"mus, eos ab Hetruſco & Sabino bello tu-
"tiſſimos reddimus. Cujus urbis felicitate
"omnium maxime illos gaudere oportebat,
"& rebus adverſis non minus quam ſuæ
"ipſorum *urbis calamitate* angi. Illi vero
"non ſolum nobis ob res ſecundas, ſed &
"ſibiipſis ob proſperitatem, qua noſtra opera
"fruebantur, perpetuo inviderunt; & tan-
dem

Tullus Hoſtilius Rom. REX III.

a Καὶ τὰ τ' Αλβανῶν *Vat.* *b* Si, mutato articulo, malis τ' ἱππικῶν, facile feram. *Sylb.* Rectius forſan in *Cod. Vat.* πλὴν ὐκ τ' ἱππικῶν ἐνέγκαντας. *c* Τὺς πιςοτάτυς τ' φίλων αὐτῦ *Vat.* *d* Ἐν οἷς ἦσαν οἱ γνησιώτατοι, ξίφη κρύπτοντες *Vat.* *e* Αὐτῶν *Vat.* *f* Οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ *Vat.* *g* Μὲν γὰ *Vat.* *h* Πολεμίων *Vat.* *i* Præſens παρεχόμεθα agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *exhibemus*. Sed quum præcedant aoriſta, hîc quoque cum *Gelenio* legere queas παρειχόμεθα. *Sylb.* Παρειχόμεθα *Vat.*

a Καὶ

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"dem, postquam occultum odium amplius
"continere non potuerunt, nobis bellum in-
"dixerunt. Sed quum viderunt nos ad certa-
"men bene paratos, & nihil detrimenti se
"nobis afferre posse, ad reconciliationem &
"amicitiam nos invitarunt, & ut controver-
"sia illa de principatu trium utriusque ur-
"bis virorum periculo decideretur, petierunt.
"Accepimus etiam has conditiones nobis ob-
"latas, & prœlio victores eorum urbem in
"nostram potestatem redegimus. Eja, quid
"postea fecimus? Quum liceret nobis obsi-
"des eorum capere, & præsidium in urbe re-
"linquere; & præcipuos auctores dissidii in-
"ter duas istas civitates exorti partim necare,
"partim pellere in exsilium, & eorum rei-
"publicæ formam ad nostram utilitatem mu-
"tare, & agri & pecuniarum parte eos mul-
"ctare, & (quod omnium erat facillimum)
"eos armis spoliare, quibus rebus nostrum
"imperium magis firmassemus; nihil tamen
"horum facere voluimus, majorem pietatis
"quam nostri imperii incolumitatis rationem
"habentes: & Metium Suffetium, quem ipsi
"summo magistratu ornarant, tanquam om-
"nium Albanorum præstantissimum, ad hoc
"usque tempus rempublicam administrare
"passi sumus. Pro quibus beneficiis quam
"gratiam nobis retulerint, eo tempore, quo
"potissimum amicorum & sociorum bene-
"volentia nobis opus erat, audite. Clam cum
"hostibus communibus pacti ut in ipsa pugna
"nos invaderent una cum illis, quum acies
"utrinque inter se appropinquassent, deserto
"ordine in quo collocati fuerant, cursu ad
"proximos montes contenderunt, loca mu-
"nita præoccupare enixe cupientes. Si igitur
"conatus iste ex animi sententia ipsis succes-
"sisset, nihil impediviset quo minus nos
"omnes ab hostibus & amicis circumdati pe-
"riremus; & multi labores, quos pro nostræ
"civitatis imperio subiimus, uno die interi-
"rent. Sed quia eorum consilia irrita fuerunt
"facta, primum quidem deorum beneficio
"(omnes enim res præclare & bene gestas illis
"acceptas fero) deinde vero meis imperato-
"riis artibus, quæ non parum hostium terro-
"rem & nostrorum audaciam auxerunt, (nam
"quæ ego in prœlio dixi, meo jussu ab Alba-
"nis montes præoccupari ut hostes circum-
"venirent, commenta & stratagemata mea
"fuerunt) nobis tandem omnibus ex voto
"succedentibus, non erimus tales viri quales
"nos esse decet, nisi animadvertamus in pro-
"ditores, qui præter aliam necessitudinem,
"quam saltem cognationis causa violare non
"debebant, nuper etiam facto nobiscum fœde-
"re & jurejurando interposito, contemptis diis
"quos pactorum testes fecerunt, neque ipsum
"jus & humanam indignationem reveriti, ne-
"que periculi magnitudinem, si proditio ipsis
"ex animi sententia non successisset, secum
"reputantes, miserrime nos suos colonos &
"bene de se meritos fœdissime nostris infen-
"sissimis hostibus juncti prodere sunt conati.

"τελευτῶντες ὡς οὐκ ἔτι κατέχειν τὸ ὕπουλον ἔχθραν ἐδύ-
"ναντο, πόλεμον ἡμῖν προέθεντο. μαθόντες δὲ ἡμᾶς εὖ
"πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεσκευασμένους, ὡς οὐδὲν οἷοίτ' ἦσαν ἡ-
"μᾶς ἐργάσασθαι κακόν, εἰς ἀλλαγὰς ἐκάλουν [a] καὶ φι-
"λίας, καὶ τὸ περὶ τῆς ἡγεμονίας νεῖκος ἐν τρισὶν ἀφ' ἑκατέ-
"ρας πόλεως σώμασιν ἀξίων κριθῆναι. ἐδεξάμεθα καὶ ταῦ-
"τας τὰς προκλήσεις, καὶ νικήσαντες τῇ μάχῃ, τὴν πόλιν
"αὐτῶν ἑαλώκαμεν ὑποχείριον. φέρε δὴ τί μὴ ταῦτα ἐποιή-
"σαμεν; ἐξὸν ἡμῖν ὁμήρους τε αὐτῶν λαβεῖν, καὶ φρουρὰν
"ἐν τῇ πόλει καταλιπεῖν, καὶ τοὺς κορυφαιοτάτους τῶν ἁμα-
"ρτησάντων τὰς πόλεις τοὺς μὲν ἀνελεῖν, τοὺς δὲ ἐκβαλεῖν,
"πολιτείας τε αὐτῶν κόσμον μεταρρῦσαι [b] πρὸς τὸ ἡμῶν
"συμφέρον, καὶ χώρας καὶ χρημάτων ἀποδασμῷ ζημιῶσαι, καὶ,
"ὃ πάντων ῥᾷστον ἦν, ἀφελέσθαι τὰ ὅπλα αὐτούς, ἐξ ὧν
"[c] ἐσχατωτέραν τὴν ἀρχὴν κατεστησάμεθα· τούτων μὲν οὐδὲν
"ἠξιώσαμεν ποιῆσαι, τῷ δ' εὐσεβεῖ μᾶλλον ἢ τῷ ἀσφαλεῖ
"τὰ ἀρχῆς ἐπετρέψαμεν· [d] Μέτιον δὲ Φυφέτιον, ὃν αὐτοὶ
"τῇ μεγίστῃ ἀρχῇ ἐκόσμησε, ὡς δὴ κράτιστον Αλβανῶν,
"διοικεῖν τὰ κοινὰ μέχρι τοῦ παρόντος εἰάσαμεν. ἀνθ' ὧν
"τίνας ἡμῖν χάριτας [e] ἀπέδοσαν, ἡνίκα μᾶλλον φίλων 169
"τε καὶ συμμάχων εὐνοίας ἔδει, ἀκούσατε. ὑπορρήτους
"ποιησάμενοι συνθήκας πρὸς τοὺς κοινοὺς πολεμίους,
"ὡς ἐν τῷ ἀγῶνι συνεπιθησόμενοι ἡμῖν μετ' αὐτῶν,
"ἐπειδὴ πλησίον ἀλλήλων ἐγινόμεθα, καταλιπόντες τὴν
"τάξιν ἐφ' ἣν ἐτάχθησαν, ᾤχοντο πρὸς τὰ πλησίον ὄρη
"δρόμῳ, προκαταλαβέσθαι σπεύδοντες τὰ ὀχυρά. εἰ
"μὲν οὖν κατ' νῦν ἡ πεῖρα αὐτοῖς ἐχώρει, οὐδὲν ἂν τὸ κω-
"λῦον ἦν ἅπαντας ἡμᾶς ἀπολωλέναι, κυκλωθέντας ὑπό
"τε πολεμίων καὶ φίλων, καὶ τοὺς πολλοὺς τῆς πόλεως ἡμῖν
"ἀγῶνας, ὃς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἠγωνισάμεθα, ἐν ἡμέρᾳ
"μιᾷ διαφθαρῆναι μιᾷ. ἐπειδὴ δὲ διέπεσεν αὐτοῖς τὸ βού-
"λευμα, θεῶν μὲν εὐνοίας προσηκαμένης· ἅπασας γὰρ
"ἔλαχε τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς προέξεις ἐκείνοις ἀναπό-
"δραστα· ἔπειτα καὶ τῆς ἐμῆς στρατηγίας οὐκ ἐλαχίστην μοῖ-
"ραν εἰς τε τὸ δέον τῶν πολεμίων καὶ εἰς τὸ θάρσος τὸ
"[f] ἡμέτερον προσθεμένης· [g] ἃ δὴ ἐγὼ ἐν τῷ ἀγῶνι ἔφην,
"ὡς ἐπ' ἐμοῦ κελευσθέντες Αλβανοὶ προκαταλαμ-
"βάνουσι τὰ ὄρη κυκλώσεως τῶν πολεμίων ἕνεκα, πλάσ-
"ματα καὶ στρατηγήματα ἦν ἐμά· κεχωρικότων δ' ἡμῖν
"τῶν πραγμάτων ὡς ἡμῖν συνέφερεν, οὐκ ἂν εἴημεν ἄν-
"δρες οἵους ἡμᾶς προσῆκεν εἶναι, εἰ μὴ τιμωρησαίμεθα τοὺς
"προδότας, οἵ γε χρεὼν ἦν ἄλλης ἀναγκαιότητος, ἣν διὰ
"τὸ συγγενὲς ἐχρῆν αὐτοὺς φυλάσσειν, σπονδὰς καὶ ὅρκια
"ποιησάμενοι πρὸς ἡμᾶς ἔναγχος, θεοὺς δείσαντες,
"οὓς τῶν ὁμολογιῶν ἐποιήσαντο μάρτυρας, [h] ὅτε τὸ δίκαιον
"αὐτό, καὶ τὸν ἀνθρωπίνων νέμεσιν ὑπερπέντες, ὅτε
"τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος, εἰ μὴ κατ' νῦν αὐτοῖς ἡ προ-
"δοσία χωρήσοι, λογιζόμενοι, τὸ οἰκειότατον τέρπον ἡμᾶς
"ἐπιχειρήσαι ἀπολέσαι τοὺς ἀποίκους τε καὶ εὐεργέτας,
"[i] οἰκείᾳ μὲν τοῦ ἐχθίστων τε καὶ [k] πολεμίων φάντες.

"Ταῦτα

a Καὶ φιλίαν Vat. b Πρὸς τὸ ἡμῖν συμφέρον Vat. c Εσχατωτέραν ἂν τὴν ἀρχὴν Vat. d Καὶ τὸ ὑπερεπὲς τὸ πρὸς ἅπαντας ὃ λυσιτελοῦντες ἡμῖν αὐτοῖς ἰδίας κρείττον ἡγησάμενοι συνιχωρήσαμεν αὐτοῖς ἅπασιν τοῦ σφέτερα κομιδῇ. Μέτιον δὲ &c. in Cod. Vat. Eademque agnoscit Lapus; nam vertit, & id quod est apud omnes decorum privata nostra utilitate melius esse opinati, suis ipsos frui omnibus concessimus. e Απέδοτον Vat. f Υμέτερον Vat. g Α δὲ ἐν τῷ τότε ἀγ. Vat. h Οὐ τὸ δίκαιον Vat. i Pro οἰκείᾳ Lapi codex videtur habuisse αἴσχιστα, quia vertit turpissime cum hostibus consentientes. atque ea sane scriptura est aptior. Sylb. k Πολεμιωτάτων Vat.

a Huic

Ταῦτα δ' αὐτοῦ λέγοντος, οἰμωγαί τε τῶν Αλβανῶν ἐγίνοντο, καὶ παντοδαπαὶ δεήσεις· τοῦ μὲν δήμου μηδὲν ἐγνωκέναι λέγοντος ὧν ὁ Μέτιος ἐμηχανᾶτο· τῶν δὲ τοὺς ἡγεμονίας ἐχόντων οὐ πρότερον πεπύσθαι τὰς ἀπορρήτους βουλὰς συνιόντων, ἢ σὺν αὐτοῖς γενέσθαι τῷ ἀγῶνι, [a]σὺν ᾧ οὔτε κωλύειν [b]οὔτε προάγειν τὰ κελευόμενα σὺν δυνατοῖς σφίσιν ἦν. ἤδη δέ τινων καὶ ὅτι τῷ ἀκουσίῳ ἀνάγκῃ ἀναφερόντων τὸ πρᾶγμα, ὡς συγγενικοῦ ἢ συγγένειαν. οἷς ὁ βασιλεὺς σιωπῆσαι κελεύσας, ἔλεξεν· "Οὐδ' ἐμὲ λέληθεν, ἄνδρες Αλβανοί, "τούτων ὧν ἀπολογεῖσθε οὐδέν· ἀλλὰ τὸ μὲν πλῆθος "ὑμῶν ἀγνοεῖν τῷ προδόσθαι οἴομαι, τεκμαιρόμενος "ὅτι πολλῶν συνειδότων, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον πέφυκε "τὰ ἀπόρρητα σιωπᾶσθαι χρόνον· τῶν δὲ ταξιαρχῶν "τε καὶ λοχαγῶν βραχύ τι μέρος ἡγοῦμαι τὸ συνεπι- "βουλεῦσαν ἡμῖν γενέσθαι, τὸ δὲ πλεῖστον ἐξηπατῆσθαι "καὶ εἰς [c]ἀκουσίας ἀνάγκας ἀφίχθαι. [d]εἰ δὲ τούτων ἀ- "ληθὲς ἦν μηδέν, ἀλλὰ πάντας εἰσῆλθεν Αλβανούς, καὶ "τοὺς οἰκάδε ὄντας ὑμᾶς καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει κατα- "λιπομένους, ἡ δ' κακῶς ποιεῖν ἡμᾶς ὀπτομία, καὶ τοῦτο "οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου δεδογμένον "ὑμῖν ἦν, τῆς γε συγγενείας ἕνεκα πολλὴ Ρωμαίοις ἀ- "νάγκη καὶ ζῶντ' [e]ὑμῖν τὰ ἀδικήματα φέρειν. ἵνα δὲ μη- "δὲν [f]βουλόσθε καθ' ἡμῶν ἄδικον, μήτε δι' βιαθέν- "τες ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῆς πόλεως μήτε πρόσκρυ- "φθέντες, μία φυλακὴ καὶ πρόνοιά ἐστιν, εἰ τῆς αὐτῆς "πόλεως πολῖται [g]γενόμενοι ἅπαντες καὶ μίαν ἡσόμεθα "πατρίδα, ἧς εὖ τε καὶ χεῖρον φερομένης, τὸ [h]ὀπόβαλ- "λόμενον μέρος ἕκαστος οἴσεται τῆς τύχης· ἕως δ' ἂν ἐκ "ἀφαρῶ γνώμης, ὥσπερ καὶ νῦν ἔχει, [i]τὸ πλεῖον καὶ τὸ "ἔλαττον ὑπεκείνωμεν ἑκάτεροι, οὐκ ἔσται βέβαιος ἡ- "μῖν ἡ πρὸς ἀλλήλους φιλία, ἄλλως τε καὶ εἰ μέλλοιεν "ᾧ μὴ πρότεροι ὑποβουλεύσαντες τοῖς ἑτέροις, ἢ κα- "τορθώσαντες πλεῖον ἕξειν, ἢ σφαλέντες ἐν μηδενὶ δει- "νῷ ἔσεσθαι ἀφ' τοῦ συγγενές· καθ' ὧν δ' ἂν αἱ ὀπτῆ- "ρίσεις γένωνται, ἐπισχέσιοι καταστάντες τὰ ἔσχατα "παθεῖν, καὶ ἀφανιζόντες, μηδὲν ὥσπερ ἐχθρὸς μνησικα- "κεῖν, ὅσῳ καὶ ἐν τῷ παρόντι γέγονεν. ἵστε δὴ ταῦτα "δεδογμένα Ρωμαίοις τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ συναγαγόν- "τος ἐμοῦ τὴν βουλήν, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς [k]συνε- "δρίοις γραφομένου, τὴν μὲ πόλιν ὑμῶν καθαρεθῆναι, "[l]καὶ μήτε δημοσίων μήτε ἰδιωτικῶν καλασκευασμάτων "ὀρθόν τι ἐᾶσαι ἀφανίζειν μηδὲν ἔξω τῶν ἱερῶν· τοὺς δ' "ἐν αὐτῇ πάντας ἔχοντας ὃς καὶ νῦν ἔχουσι κλήρους, ἀν- "δραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ τῶν ἄλλων χρημά- "των μηδὲν ἀφαιρεθέντας, ἐν Ρώμῃ τ' ἀπὸ τοῦδε χρό- "νον οἰκεῖν· ὅσῃ τε τὸ κοινὸν [m]ἡμῖν ἐκέκτηθο γῆν, τοῖς "μηδένα κλῆρον ἔχουσιν Αλβανῶν διαμεριθῆναι, χωρὶς τῆ

¶ Dum autem ille hæc diceret, Albani ululare, & ad omnes preces descendere cœperunt: vulgo quidem negante ullarum Metii machinationum conscium fuisse; ipsisque præfectis simulantibus se occulta ejus consilia non ante cognovisse, quam ipso prœlii tempore, quum neque impedire neque imperata facere amplius possent: nonnullis etiam rem in necessitatem non voluntariam transferentibus, ob affinitatem & cognationem *se ad id impulsos dicentibus*. Quos rex silere jussos ita est alloquutus: "Neque me latet, Albani, "quidquam horum quæ vestri purgandi caus- "sa profertis; sed multitudinem quidem ve- "stram arbitror proditionem ignorasse, (hoc "inde conjiciens, quia quæ multi sciunt ea "ne per minimum quidem temporis spatium "silentio tegi solent) quin & tribunorum at- "que centurionum exiguam quandam par- "tem, quæ contra nos conspirarit, esse arbi- "tror; sed eorum plerosque deceptos, & ad "non voluntariam necessitatem fuisse com- "pulsos. Quod si nihil horum verum esset, "& omnes Albanos, qui hîc adsunt & reli- "quos qui in urbe remanserunt, desiderium "nos maleficio afficiendi invasisset, idque "non nunc primum, sed jam multo ante à "vobis decretum fuisset, tamen cognationis "saltem caussâ omnino necesse esset Roma- "nis has vestras injurias ferre. Sed ne in "posterum quidquam injuste contra nos mo- "liamini, aut coacti à vestræ civitatis præ- "fectis aut decepti, sola hac ratione & ca- "vere & prospicere nobis possumus: si ni- "mirum omnes in unam civitatem redacti "unicam etiam & eandem patriam ducamus, "in qua unusquisque tam prosperæ quam ad- "versæ fortunæ portionem ferat, quæ ipsi ob- "tigerit. donec enim discordes erimus, ut "nunc, & utrique per contentionem alteris "superiores esse conabimur, non erit firma "inter nos amicitia: præsertim si qui priores "aliis insidiati fuerint, vel re feliciter gesta "meliore conditione sint futuri; vel spe sua "frustrati, nihil damni ob ipsam cognationem "sint perpessuri: & si illi, quos adoriri de- "creverint, in eorum potestatem redacti ex- "trema quæque mala sint laturi; aut (id quod "in præsentia accidit) si evaserint, omnes in- "jurias ab illis acceptas oblivioni sint tradi- "turi, nec eos ut hostes sint tractaturi. Sciatis "igitur superiore nocte hæc à Romanis esse "decreta, senatu à me coacto, & senatusconsulto à me scripto: *sc.* ut urbs vestra evertatur, nec ullum aut publicum aut privatum "ædificium (exceptis fanis) erectum relinqua- "tur; omnes vero, qui in ea sunt, salvis suis "fortunis, quas jam habent, nullis mancipiis, "nullo pecore, nullis aliis pecuniis privati "Romæ in posterum degant: utque totus "noster ager publicus Albanis, qui nullam "agri portionem habent, dividatur, exceptis "sacris

XXIX. *Tullus Hostilius Rom.* REX III.

a Ηνίκα *Vat.* *b* Οὔτε μὴ προάγειν *Vat.* atque ita legendum esse monuit *Portus.* Hoc enim voluisse videtur *Dionysius*: cum neque Metii consilia impedire, neque imperata non facere possent; i. e. cum Metii consilia impedire non possent, & ejus imperata facere cogerentur. *c* Nota hîc ἀκουσίας ἀνάγκας, cum paullo ante v. 8. communi fine sit ἀκούσιον ἀνάγκλιον. *Sylb.* Ακουσίως in *Cod. Vat.* *d* Εἰ δέ γε *Vat.* *e* Illud ὑμῖν vel significat *in vestram gratiam*, vel per ἀντίπτωσιν ponitur pro ὑμῶν. *Portus.* *f* Βουλόσθε *Vat.* *g* Rectius γενοίμεθα ut mox ἡσόμεθα. *Sylb.* In *Cod. Vat.* γενόμεθα. *h* Επιβάλλον *Vat.* *i* Τὸ, τὸ πλεῖον *Vat.* *k* Non male legas συνιδρυοις *Sylb.* ita & in *Cod. Vat.* *l* Καὶ μήτε τῶν δημοσίων μήτε τῶν *Vat.* *m* Υμῶν *Vat.* Ημῖν retinendum censet *Sylb.* & præteriti temporis verbum ἰγίνετο accipi vult pro μίχρι τοῦ νῦν χρόνου, nisi forsan legendum γίνοιτο, τιλῶντα, aut simile quid.

Tullus Hostilius Rom. REX III.

"sacris possessionibus, ex quarum reditibus "diis sacrificia fiunt: & ipse provideam, in "quibus civitatis locis domos ædificare opor- "teat, ubi vos qui migratis vitam possitis de- "gere; & eos qui de vobis maxime sunt "egeni, sumptibus ad opus peragendum ju- "vem: & reliqua vestra multitudo cum no- "stro populo in tribus & Curias distributa "pecuniam contribuat; atque hæ familiæ ad "senatum & magistratus gerendos admittan- "tur, Julia, Servilia, Gegania, Metilia, Cu- "riatia, Quintilia, & Cloelia: sed Metius & "ejus proditionis socii pœnas luant, quas "nos Judices in singulos reos sedentes in tri- "bunali nostro statuemus: neminem enim "fraudabimus aut judicio aut caussæ dictione.

XXX. ¶ His ab eo dictis, quotquot inter Albanos pauperes erant, contenti erant ea conditione, quod Romæ habituri & agri portionem habituri essent; regisque orationem magnis acclamationibus approbabant: at viri illustriore dignitate & meliore fortuna præditi ægre ferebant, quod, patria relicta & majorum laribus desertis, in posterum sibi esset habitandum in regione peregrina; ipsisque ad extremam necessitatem redactis nihil quod dicerent venit in mentem. Tullus vero, animo multitudinis cognito, jussit Metium caussam dicere, siquid vellet ad hæc respondere. Sed quum Metius nesciret quid esset dicturus contra accusatores, & eos qui contra se testimonium dicebant; respondit, Albanorum senatum sibi clam ea dedisse mandata, quo tempore eduxit copias ad bellum: & Albanos orabat, quibus principatum restituere conatus fuerat, ut sibi opem ferrent; neque patriam everti neque nobilissimos quosque cives ad supplicia rapi paterentur. Orto autem tumultu in concione, & quibusdam ad arma corripienda properantibus; illi qui turbam circumdederant, sublato quodam signo, gladios sustulerunt. Omnibus autem consternatis, denuo Tullus surgens ita est locutus: "Nihil novi vobis, Albani, mo- "liri, neque peccare licet. Nam si vel mini- "mum vos movere ausi fueritis, omnes ab "his trucidabimini; simulque iis ostendit eos "qui gladios tenebant. Accipiatis igitur ea "quæ vobis dantur, & in posterum Romani "fitis: vobis enim necesse est è duobus alte- "rum facere, vel Romam incolere, vel nul- "lam aliam patriam habere. Mane enim pro- "fectus est Marcus Horatius à me missus ut "vestram urbem funditus evertat, & omnes "homines Romam traducat. Hæc igitur fere "jam peracta sciatis: quare in vestram per- "niciem ruere desinatis, & imperata faciatis. "In Metium vero Suffetium, qui clam nobis "est insidiatus, & qui ne nunc quidem veri- "tus est ad arma turbulentos & seditiosos ho- "mines concitare, pro eo ac meretur improbus "& fraudulentus ejus animus, animadvertam.

"ἱερῶν κτημάτων ἐξ ὧν αἱ θυσίαι τοῖς θεοῖς ἐγίνοντο. οἰ- "κιῶν δὲ κατασκευῆς, ἐν αἷς τοὺς βίους ἱδρύσεσθε οἱ με- "τανιστάμενοι, καθ' ὃς ἔσον τὴ πόλεως τόπους, ἐμὲ ποιή- "σασθαι πρόνοιαν, συλλαμβάνοντα τοῖς ἀπορωτάτοις ὑμῶν "τὴ εἰς τὰ ἔργα δαπάνης. ἢ τὸ μὲ ἄλλο πλῆθος ὑμῶν "μὴ τὴ [a] παρ' ἡμῶν δημοτικῶν συμπελεῖν εἰς φυλὰς ἢ φρά- "τρας καταμερισθέν, βουλῆς δὲ μετέχειν ἢ ἀρχὰς [b] λαμ- "βάνειν τούσδε τοὺς οἴκους, [c] Ἰουλίους, Σερουιλίους, [d] Γεγανίους, "[e] Μετιλίους, Κοριατίους, [f] Κοιντιλίους, Κλοιλίους. Μέτιον δὲ "ἢ τοὺς σὺν τούτῳ βουλεύσαντας τὴ προδοσίαν, δίκας ὑπο- "σχεῖν [g] ἃς ἡμεῖς τάξομεν δικασταὶ τοῦ ἑκάστου τὴ ὑπαιτίων "καθεζόμενοι· οὐδένα γὰ ἀποστερήσομεν κρίσεως οὐδὲ λόγου.

Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, ὅσοι μὲ ἦσαν Ἀλβανῶν πένητες, ἠγάπων εἰ Ῥώμῃ τε οἰκήσουσι [h] καὶ γῆς κλῆρον ἕξουσι, καὶ ἐπήνουν μεγάλῃ [i] τῇ" βοῇ τὰ λεγόμενα· οἱ δὲ λαμπροτέροις τοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς τύχαις κρείττους ἦχθοντο, εἰ δέοιτο πόλιν τε τὴν γεναμένην αὐτοὺς οἰκεῖν, καὶ φυγονικὰς ἑστίας ἐρημώσαι, καὶ τὸ λοιπὸν οἰκεῖν ἐν τῇ ξένῃ· οἷς οὐδὲν ἐπῆει λέγειν εἰς τὴν ἐφάτην [k] κατηλειμμένοις ἀνάγκην. ὁ δὲ Τύλλος, ἐπειδὴ τὴ ἀφάνους εἶδε τὴ πολλῶν, ἀπολογεῖσθαι τὴ Μέτιον ἐκέλευσεν, εἴ τι πρὸς ταῦτα λέγειν βούλεται. Οὐκ ἔχων δ' ὁ Μέτιος ὅ,τι χρὴ λέγειν πρὸς τοὺς κατηγόρους καὶ καταμαρτυροῦντας, τὴν Ἀλβανῶν βουλὴν ἔφησεν αὐτῷ ταῦτα ὑποθέσθαι ποιεῖν δι' ἀπορρήτων, ὅτε ἐξῆγε τὴν δύναμιν ὅπλα τὴ πόλεμον· ἠξίου τε τοὺς Ἀλβανούς, οἷς ἀναχτήσασθαι τὴν ἡγεμονίαν ἐπεχείρει, βοηθεῖν αὐτῷ, καὶ μήτε τὴν πατρίδα κατασκαπτομένην θεωρᾶν, μήτε τοὺς ἐπιφανεστάτους τὴ πολιτῶν ὑπὸ τιμωρίας συναρπαζομένους. ταραχῆς δὲ γενομένης τῇ τῶν ὁπλιτῶν, καὶ τινων φωνὴν ὑπὸ τὰ ὅπλα ὡρμηκότων, ἃ θεασεφανωκότες τὴ ὄχλον, ἀρθέντος σημείου τινός, ἀνέσυρον τὰ ξίφη. θεισφόβων δὲ γενομένων ἁπάντων, πάλιν ἀναβὰς ὁ Τύλλος εἶπεν· "Οὐδὲν ἔξεστιν ὑμῖν νεωτερί- "ζειν, οὐδὲ ἁμαρτάνειν, ἄνδρες Ἀλβανοί. [l] εἰ γὰ ἂν [m] κινήσητέ τι τολμήσαντες, πάντες ἀπολεῖσθε ὑπὸ "τούτων· δείξας τοὺς ἔχοντας τὰ ξίφη. δέχεσθε οὖν "τὰ διδόμενα, καὶ γίνεσθε ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦδε Ρω- "μαῖοι. δυοῖν γὰ ἀνάγκη θάτερον ὑμᾶς ποιεῖν, ἢ Ρώ- "μην κατοικεῖν, ἢ μηδεμίαν ἑτέραν γῆν ἔχειν πατρί- "δα. οἴχεται γὰ ἔωθεν [n] ἐκπεμφθεὶς ὑπ' ἐμοῦ Μάρ- "κος Οραίτιος ἀναιρήσων τὴν πόλιν ὑμῶν ἐκ θεμελίων, "καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας εἰς Ῥώμην μεταξων. ταῦ- "τα οὖν εἰδότες ὅσον οὔπω γενησόμενα, παύσασθε θαυμα- "ζοντες, καὶ ποιεῖτε τὰ κελευόμενα. Μέτιον δὲ Φυφέτιον "ἀφανῶς τε ἡμῖν ὑποβουλεύσαντα, καὶ νῦν οὐκέτι "σαφῶς ὑπὸ τὰ ὅπλα τοὺς παραχώδεις καὶ στασιαστὰς "κολεῖν, τιμωρήσομαι τὴ κακῆς καὶ δολίου ψυχῆς ἀξίως. ταῦτα

a Παρ' ὑμῖν Vat. b Λαμβάνειν, καὶ τοῖς Πατρικίοις θεσπισθῆναι τοῦδε Vat. c Livius habet Tullios. Sed Julios in Albanis Patriciis, & quidem Sacerdotis privilegio claros, recensuit etiam supra, pag. 56. v. 3. Sylb. d Γεγανίους Vat. e Metilios omittit Livius, eosque suspectos habet Glareanus. Μαικιλίους forsan legendum. f Κοιντίους malint Ursinus & Pistinus de Familiis Rom. Κοιντίους vero alii ex MSS. Diodori Siculi Codd. g Ας ἂν ἡμεῖς πέμψωμεν Vat. h Καὶ τῆς γῆς Vat. i Deest Vat. k Καπυκκλειμμένοις Vat. l Malim ἢ γάρ: sic enim & tautologia evitabitur, & plus asseverationis orationi accedet. de cujusmodi loquendi genere dictum apud Pausan. pag. 406, 56. Si quis tamen καὶ γὰρ malit & πειρασῃσθε, per me licebit. Sylb. m Πειρασεῖν Vat. n Ἐκεῖ πεμφθεὶς Vat.

a Καὶ

ταῦτα λέξαντος αὐτῦ, τὸ μὲ ἐφεθιζόμενον τ ἐκκλησίας μέρ@ ἔπηξεν, οἷα δὴ κρατύμενον ἀνάγκη ἀφυλάκτῳ. τ δὲ Φυφέτιον ἀγανακτῦντα ἔτι καὶ κεκραγότα μόνον, τάς τε συνθήκας ἀναμιμνήσκοντα ἃς αὐτὸς ἐξηλέγχθη παραβεβωκώς, [a] καὶ ὑπ' ἐκείνων δὴ κακοῖς δεινοῖς καταῤῥήξαντα, ἔξωθεν τὸ σῶμα μάστιξι πάνυ πολλαῖς. ἐπεὶ δὲ ταύτης ἄλις εἶχε τ τιμωρίας, προσελάσαντες δύο συνωρίδας, τῇ μὲ ἑτέρᾳ προσήρτων τὼ βραχίονας αὐτοῦ, τῇ δ' ἑτέρᾳ τὼ πόδας, [b] ῥυτῆρσι μακροῖς· ἐλαυνόντων δὲ τῶν ἡνιόχων ταῖς συνωρίσι ἀπ' ἀλλήλων, ξαινόμενός τε πρὸς τῇ γῇ καὶ ἀνθελκόμεν@ ὑφ' ἑκατέρας [c] ὅπῃ τἀναντία, ὀλίγῳ διεφθάρη χρόνῳ. Μέτι@ μὲ δὴ Φυφέτι@ ὕτως οἰκτρᾶς καὶ ἀσχήμον@ τελευτῆς ἔτυχε. τοῖς δ' ἑταίροις αὐτῦ καὶ συνειδόσι τ προδοσίαν αὐτῦ δικαστήρια ὁ βασιλεὺς καθίσας, τοὺς ἁλόντας ἐξ αὐτῶν τῇ τ τε λειποτακτῶν τε καὶ προδοτῶν νόμου ἀπέκτεινεν.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα [d] ἐγένετο χρόνῳ, Μάρκος Ὁράτιος ὁ προαπεσταλμένος μετὰ τ ὁπλιτῶν ὅπῃ τ καθαίρεσιν τ Ἄλβας, ταχέως διανύσας τ ὁδὸν, καὶ καταλαβὼν πύλας τε ἀκλείστους καὶ τεῖχος ἀφύλακτον, εὐπετῶς γίνε) τ πόλεως κύριος. συναγαγὼν δὲ τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, τάτε προαχθέντα τῇ τ μάχῃ ἅπαντα ἐδήλωσεν αὐτοῖς, καὶ τὸ ψήφισμα τ Ρωμαίων βουλῆς διεξῆλθεν. ἀντιβολούντων δὲ τ ἀνθρώπων καὶ χρόνον εἰς πρεσβείαν αἰτουμένων, ὑδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενος, τὰς μὲ οἰκίας καὶ τὰ τείχη, καὶ εἴ τι ἄλλο κατασκεύασμα ἰδιωτικὸν ἢ δημόσιον ἦν, [e] κατέσκαψε, τὼς δὲ ἀνθρώπως μετὰ πολλῆς φροντίδος παρέπεμπεν εἰς Ρώμην, ἀγοντάς τε τὰ ἑαυτῶν χρήματα καὶ φέροντας· ὡς ὁ Τύλλος ἀφικόμενος ἀπὸ [f] τῦ στρατοπέδου τοῖς Ρωμαίων φυλαῖς καὶ φρατρίαις διεδίδειλεν, οἰκήσεις τε συγκατεσκεύασεν ἐν οἷς αὐτοὶ προῄρηντο τ πόλεως τόποις, καὶ τ δημοσίας γῆς τ ἀρκοῦσαν τοῖς ἀπόροις ἐξ αὐτῶν ἀπεμέτρησε, τοῖς τε ἄλλοις φιλανθρωπίαις ἀνελάμβανε τὸ πλῆθος. ἡ μὲ δὴ τ Ἀλβαίων πόλις, ἣν ἔκτισεν Ἀσκάνιος ὁ ἐξ Αἰνείου τ Ἀγχίσου καὶ Κρέουσης τ Πριάμου θυγατρὸς, ἔτη διαμείνασα μετὰ τ οἰκισμὸν πεντακόσια τριῶν ὅπῃ τοῖς δέκα δέουσα, ἐν οἷς πολλὴν ἔσχεν ὅπίδοσιν εἰς εὐανδρίαν τε καὶ πλοῦτον καὶ τ ἄλλην ἅπασ[g] εὐδαιμονίαν, ἡ τὰς τριάκοντα Λατίνων ἀποικίσασα πόλεις, καὶ πάντα τ χρόνον ἡγησαμένη τ ἔθνους, ὑπὸ τ ἐσχάτης ἀποικίσεως καθαιρεθεῖσα, ἔρημος [g] εἰς τόνδε χρόνον διαμένει. Βασιλεὺς δὲ Τύλλος τ ὅπόσα χειμῶνα διαλιπὼν, ἔαρος ἀρχομένου στρατὸν ὅπλα Φιδηναίους πάλιν ἐξάγει. τοῖς δὲ Φιδηναίοις κοινῇ μὲ ὐδ' ἡπιοῦν βοήθεια ἐξ ὁδεμιᾶς τ πόλεων τ συμμάχων ἀφίκετο, μισθοφόροι δέ τινες ἐκ πολλῶν συνερρύησαν τόπων, οἷς πιστεύσαντες ἐκ τ πόλεως προελθεῖν [h] ἐτόλμησαν. προταξάμενοι δὲ καὶ πολλοὺς [i] ἀποκτείναντες ἐν τῇ μάχῃ, κατεκλείσθησ πάλιν [k] εἰς τὸ αὐτό.

His ab illo dictis, concionis pars, quæ irritata fuerat, territa eſt, quod neceſſitate inevitabili implicita teneretur. Ipſum vero Suffetium indignantem, & ſolum vociferantem, & fœdera implorantem, quæ ab ipſo violata fuiſſe conſtabat, & ne in malis quidem de ſua audacia quidquam remittentem, virgis multum ceciderunt ac propemodum lacerarunt. Sed poſtquam in eum hoc ſupplicii genere ſatis ſævitum eſt: binas bigas admoverunt ad eum, & ejus brachia ad alteras, ad alteras ipſos pedes loris longis alligarunt; atque ipſis aurigis in diverſas partes bigas agentibus, humi raptatus & ab utriſque bigis in contrarias partes tractus, brevi temporis ſpatio diſcerptus eſt. Atque Metius Suffetius hunc miſerum & fœdum vitæ finem eſt ſortitus. In ejus vero ſocios & proditionis conſcios rex judicia conſtituit; &, quotquot convicti fuerunt, eos, ex lege in militiæ deſertores & proditores lata, capitali ſupplicio affecit. *Tullus Hoſtilius Rom.* REX III.

¶ Interea autem Marcus Horatius, qui præmiſſus fuerat cum militibus lectis ad Albam evertendam, celeriter confecto itinere, quum nactus fuiſſet portas apertas & muros incuſtoditos, facile urbe eſt potitus. Convocato autem populo ad concionem, quidquid in prœlio geſtum fuiſſet illis declaravit, & Romani ſenatus decretum recitavit. Illis autem eum orantibus & tempus ad legationem poſtulantibus, ſublata omni mora, & domos & muros, & ſiquod aliud ædificium vel privatum vel publicum erat, demolitus eſt; & ipſos homines, agentes & portantes res ſuas Romam, magna cura eſt proſecutus: quos Tullus ex caſtris Romanorum reverſus in tribus & curias diſtribuit, & eos adjuvit in ædificandis ædibus, in qua urbis parte ipſi voluerunt; & de publico agro, quantum ſatis eſſet, diviſit illis qui opera mercenaria exercebant; & omni alio humanitatis genere eam multitudinem excepit & recreavit. Albanorum igitur urbs, quam condiderat Aſcanius, ex Ænea Anchiſæ filio & Creuſa Priami filia progenitus, quæ ſteterat per quingentos annos tredecim minus ex quo fuerat condita, quo tempore multum hominum frequentia & opibus & reliqua felicitate creverat, & quæ triginta Latinas colonias condiderat, & ſemper ejus gentis imperium habuerat, à noviſſima ſua colonia everſa ad hoc uſque tempus deſerta permanet. Cæterum Tullus rex, intermiſſo bello per eam hyemem, vere ineunte iterum in Fidenates copias eduxit. Fidenatibus autem publice quidem à nullis civitatibus ſociis auxilia venerant; ſed ad eos quidam mercede conducti ex multis locis confluxerant, quibus freti ex urbe copias educere ſunt auſi. Collatis autem ſignis, & magna cæde in prœlio edita, iterum intra mœnia compulſi fuerunt. Tullus

XXXI.

Alba diruta.

Per. Jul. 4050. *A Troj. cap.* 520. *Olymp.* $\frac{28}{29}$. 4. *Ante Chr.* 664. *V. C. Cat.* 88. *Var.* 90.

Fidenæ captæ.

a Καὶ ἐδ' ἐν κακοῖς τῆ θείαις ὑφιέμενον οἱ ῥαβδῦχοι, κελεύοντ@ τῦ βασιλέως Τύλλε, συλλαβόντες, καὶ τῷ ἐδίῳ τρόπῳ διεκναπτόμενον, ἐξανον &c. in *Cod. Vat.* atque ita *Lapus*, dum vertit; *ac ne in malis quidem ipſis ferociam ſummittentem, dilacerantes ei veſtimenta jubente Tullo lictores corpus multis verberibus cædebant.* *b* Ρυτῆρσι κατεχόμενοι μακροῖς *Vat.* *c* Ἐπὶ τἀναντία ὁ δεῖλαι@, ὀλίγῳ *Vat.* *d* Ἐλίνετο *Vat.* *e* Κατέσκαπτε *Vat.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Εἰς τόδε χρόνε *Vat.* *h* Ἐθαῤῥησαν *Vat.* *i* Ἀπολέσαντες legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius*, dum vertunt, *multis in prœlio amiſſis.* Sed vulgata lectio ferri poteſt, ut ſignificet eos ſtrenue pugnaſſe, ac multos ex hoſtibus interemiſſe. *Sylb.* *k* Εἰς τὸ αὖθις *Vat.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

Quum vero Tullus circumvallasset eorum urbem, & fossis eam cinxisset, & eos qui in ea erant ad extremam inopiam redegisset, coacti sunt se regi, quibus voluit conditionibus, dedere. Rex itaque hoc modo potitus urbe, supplicio affectis defectionis auctoribus, cæterisque omnibus dimissis, permisit ipsis ut eodem modo, quo antea, suis rebus fruerentur, & civitatis statu pristino ipsis restituto exercitum dimisit. Romam autem reversus triumphans, diis pompam & sacrificia, quæ voverat, persolvit: atque ille fuit secundus triumphus quem egit.

ὡς δὲ περιχαρακώσας αὐτῶν τὴν πόλιν ὁ Τύλλος καὶ περιταφρεύσας εἰς τὴν ἐσχάτην κατέλιψε τοὺς ἔνδον ἀπορίαν, ἀναγκάσθησαν τῷ βασιλεῖ παραδοῦναι σφᾶς αὐτοὺς ἐφ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο. γενόμενος δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ βασιλεὺς καὶ πόλεως κύριος, τοὺς αἰτίους καὶ ἀποστάσεως ἀποκτείνας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπαραξίας ἀπολύσας, καὶ τὰ σφέτερα πάντα χαρισάμενος αὐτοῖς ἐάσας τρόπον, τήν τε πολιτείαν, ἣν εἶχον πρότερον, ἀποδοὺς αὐτοῖς, διέλυσε τὴν στρατιάν· καὶ παρα- 173
γενόμενος εἰς τὴν Ῥώμην, τὴν πομπαγωγὸν ἀπέδιδου τοῖς θεοῖς πομπήν τε καὶ θυσίαν, δεύτερον ἐκεῖνον καταλογων θρίαμβον.

XXXII. *2. Bellum Sabinum.*

¶ Hoc bello confecto, alterum ortum est à gente Sabina: ejus autem origo & causa hæc fuit. Fanum quoddam est quod communiter à Sabinis & Latinis colitur inter cætera maxime sanctum, dicatum deæ Feroniæ ita nuncupatæ; quam, qui vocem istam Græco sermone vertunt, modo * Ανθηφόρην, modo Φιλοστέφανον, modo etiam Φερεστρόφιον appellant. In hoc fanum ex finitimis civitatibus ad statos dies festos conveniebant multi, sacrificia votiva huic deæ persoluturi; multi etiam & mercatores, & artifices, & agricolæ, ob conventus celebritatem negotiaturi; nam ibi erat totius Italiæ forum nobilissimum. Ad eam igitur celebritatem & conventum Romanos quondam profectos viros non ignobiles, Sabini quidam correptos vinxerant & pecuniis spoliarant. Et legatis hac de causa eo missis, nihil æqui facere voluerunt: quinetiam & ipsos homines & pecunias quas illis abstulerant retinuerunt: ipsi quoque crimini dantes Romanis, quod Sabinorum exsules aperto asylo sacro susceperint: qua de re in præcedente libro dictum est. Ob has igitur mutuas criminationes bello inter eos orto, magnas utrique copias ex suis finibus eduxerunt, & acie instructa conflixerunt: sed æquo marte pugnarunt, & noctis interventu victoria dubia dirempti sunt. Insequentibus vero diebus, quum utrique vidissent & cæsorum & sauciorum multitudinem, alterum prœlium tentare amplius noluerunt: sed relictis castris discesserunt, &, bello per annum illum intermisso, denuo egressi sunt alii in alios longe majoribus copiis paratis; & ad urbem Eretum, centum & septem stadia ab urbe distantem, prœlium commiserunt, in quo accidit, ut multi hinc inde caderent: sed quum in illa quoque pugna æquo marte ad multas horas continuo certaretur, Tullus, sublatis in cœlum manibus, diis vovit, si illo die Sabinos vicisset, se Saturno & Rheæ dies festos publicis sumptibus celebrandos instituturum, quos quotannis Romani cele-

ἐπεὶ δὲ τοῖς Σαβίνων ἔθνεσι ἀρχὴ δὲ αὐτῶν καὶ αἰτία ἐγένετο τοιάδε. ἱερόν ἐστι κοινὴ τιμώμενον ὑπὸ Σαβίνων τε καὶ Λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς μάλιστα, θεᾶς [c] Φερωνείας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν οἱ μὲν [d] Ἀνθηφόρον, οἱ δὲ [e] Φιλοστέφανον, οἱ δὲ Φερεστρόφιον καλοῦσιν· εἰς δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο συνήεσαν ἔκ τε Φερωνίων πόλεων καὶ τὰς ἀποδεδειγμένας ἑορτὰς, πολλοὶ μὲν [f] εὐχὰς ἀποδιδόντες καὶ θυσίας τῇ θεῷ, πολλοὶ δὲ χρηματεύσοντες ἅμα τῇ πανήγυρει ἔμποροί τε καὶ χρηστέχναι καὶ γεωργοὶ, ἀγοράς τε αὐτόθι λαμπροτάτας ἔκ τε ἄλλων πόλεων καὶ τόπων τῆς Ἰταλίας ἀγομένων ἐγίνοντο. εἰς ταύτην δὲ τὴν πανήγυριν ἐλθόντας ποτὲ Ῥωμαίων ἄνδρας οὐκ ἀφανεῖς Σαβῖνοί τινες [g] ἄνδρες συναρπάσαντες ἔδησαν, καὶ τὰ χρήματα ἀφείλοντο. πρεσβείας τε ἀφικομένης περὶ αὐτῶν, οὐδὲν ἐβούλοντο ποιεῖν δικαίων, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα συλληφθέντων κατεῖχον, ἐγκαλοῦντες καὶ αὐτοὶ Ῥωμαίοις, ὅτι τοὺς Σαβίνων φυγάδας ὑπεδέχοντο κατασκηνώσαντες ἄσυλοι ἱερόν, [h] ὑστερον δὲ ἐπὶ τῷ τρίτῳ λόγῳ δεδήλωταί μοι. ἔκ τούτων δὲ τῶν ἐγκλημάτων εἰς πόλεμον καταστάντες, [i] ἐξῆσαν εἰς ὕπαθρον δυνάμεσι πολλαῖς, γίνεταί τε αὐτοῖς οὐκ εὐτακτέως ἀγών· [k] διέμενον γὰρ ἀσχαλάλως ἀγωνιζόμενοι καὶ διελύθησαν ὑπὸ τῆς νυκτὸς, ἀμφίλογον καταλιπόντες τὸ νίκημα. ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις μαθόντες ἀμφότεροι τό τε ἀπολωλὸς καὶ τῶν πεπτωκότων τὸ πλῆθος, οὐκ ἐπὶ πλεῖον ἐβούλοντο ἑτέρου λαβεῖν ἀγῶνος, ἀλλ' ἐκλιπόντες τὰς χάρακας ἀπῆσαν· καὶ ἀφαλιπόντες τὸ σφέτερον ἐκεῖνον, πάλιν ἐξῆσαν [l] ἐπ' ἀλλήλους, μείζοσι παρασκευασάμενοι δυνάμεσι· γίνεταί τε αὐτοῖς περὶ πόλιν [m] Ἤρητον ἀπὸ σταδίων [n] ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν τῆς Ῥώμης ἀγών, ἐν ᾧ πολλοὶ μὲν ἀμφοτέρων συνέβησαν πεσεῖν· ἰσορρόπου δὲ καὶ κατὰ τοῦτο τῆς μάχης ὅτι πολὺν χρόνον διαμενούσης, ἀνατείνας εἰς τὸ οὐρανὸν τὰς χεῖρας ὁ Τύλλος εὔξατο τοῖς θεοῖς, ἐὰν νικήσῃ τῇ τοῦδ' ἡμέρᾳ Σαβίνους, Κρόνῳ τε καὶ Ῥέᾳ καταστήσεσθαι δημοτελεῖς ἑορτὰς, ἃς ἄγουσι Ῥωμαῖοι καθ' ἕκαστον

a Deest *Vat.* b Εχθίστου *Vat.* c Φερωνίαν supra sine diphthongo habuimus, pag. 109. v. 36. d Ανθηφόρου *Vat.* & *Lapi Cod.* e In *Glossario* veteri *Feronia* Πολυστέφανος. Sic Polystephanum olim dictum fuisse Præneste legimus: & Proserpinam, deam ἀνθηφόρον multis locis in Italia & Sicilia cultam fuisse constat. Vide *Strabonem* l. 6. de Vibone Valentia. *Cas.* f Id est, λύσαντες θυσίας, ἃς τῇ θεῷ εὔξατο. *Port.* g Omittit *Vat.* h Υπὸ οὖν τὸ αὐτὸ τοῦτο *Vat.* i Verba sonant, *sub dium cum magnis copiis sunt egressi. Port.* k Διέθεντο δὲ malim. *Port.* l Εκ' ἀλλήλους *Vat.* quod etiam placuit *Sylburgio.* m Pro Ἤρητον *Lapi* versio habet *Heronem*: quod *Glareano* quoque suspectum fuit. Apud *Strabonem* legitur Ἥρητον cum accentu in prima: apud *Steph. Byzant.* masculino fine Ἤρητος, quam & ipse dicit esse Σαβίνων πόλιν. Ereti mentio etiam apud *Virgilium, Livium, Plinium. Sylb.* Vide *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 668. n Stadia CVII. sunt millia passuum XIII. & paullo amplius. *Antoninus* vero in *Itinerario* ait M. P. XVIII. quæ sunt stadia CXLIV. Nec multum dissentit *Dionysius* ipse l. XI. ubi intervallum inter Eretum & Romam esse notat stad. CXL. videtur ideo legendum ἀπὸ σταδίων μ'. καὶ ρ'. i. e. τεσσαράκοντα καὶ ἑκατόν, ut libro XI. *Cas.* Posteriorem numerum, qui libro XI. reperitur, ab incuriosis exscriptoribus vitiatum esse pronunciat *Cluverius.* In Cod. *Vat.* ἑξήκοντα καὶ ἑκατόν. * Id est, *Florigeram, sertis gaudentem, Proserpinam.*

ἔχειν σφαυτῶν, ὅταν ἅπαντα [a] ἐκ γῆς συλλεγομένων τὸν καρπόν· καὶ τοὺς Σαλίους καλουμένους διπλασιάσειν ἀριθμόν. Εἰσὶ δ' εἰσὶ πατρίων εὐγενῶν, ὁπλίσεις ὀρχήσεις κινούμενοι πρὸς αὐλὸν ἐν τοῖς καλουμένοις χορείοις, καὶ ὕμνους τινὰς ᾄδοντες [b] πατρίους, ὡς ἐν τῷ προτέρῳ δεδήλωκα λόγῳ. μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν ταύτην θάρσος τι καταλαμβάνει τοὺς Ρωμαίους, καὶ ὥσπερ ἀκμῆτες εἰς κάμινον ἅλα, ὠσάμενοι, ἀφανοῦσι τὰς τάξεις αὐτῶν πρὸ δείλην ὀψίαν ἤδη, καὶ ἀναλαβόντες [c] προσάπτας ἄρξαι φυγῆς· ἀκολουθήσαντές τε αὐτοῖς φεύγουσιν ὀπίσω τὸ χάρακα, καὶ πρὸ τὰς τάφρους πολλῷ πλείους καταλαβόντες, καὶ' ὅπως ἀπεκρέπουσι, ἀλλὰ προμείναντες τὴν ὑπόλοιπον νύκτα, καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ ἐρύματος μαχομένους ἀνέῤῥαξαντες, ἐκβάτης τὴν παρεμβολῆς. μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον, ὅσην ἐβούλοντο γῆν τῶν Σαβίνων λεηλατήσαντες, ὡς οὐδεὶς αὐτοῖς οὐκ ἔτι πρὸ τὴν χώραν [d] ὁ μαχόμενος ἦν, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. Ἀπὸ ταύτης τὴν μάχης τὸ τρίτον κατήγαγε θρίαμβον ὁ βασιλεύς· καὶ μετ' οὐ πολὺ πρεσβευσαμένοις τοῖς Σαβίνοις καταλύεται τὸν πόλεμον, αἰχμαλώτους τε παρ' αὐτῶν κομισάμενος οὓς ἐτύγχανον εἰληφότες ἐν ταῖς πρότερον μάχαις, καὶ αὐτομόλους· βοσκημάτων τε καὶ ὑποζυγίων, καὶ τῶν ἄλλων χρημάτων ὅσα τοὺς γεωργοὺς ἀφείλοντο, [e] ἣν ἔταξεν ἡ βουλὴ τῶν Ρωμαίων ζημίαν, τιμησαμένη τὰς βλάβας πρὸς ἀργύριον, ἀναπρήξας.

Ἐπὶ τούτοις καταλυσάμενοι τὸν πόλεμον οἱ Σαβῖνοι, καὶ τὰς ὁμολογίας γήλας ἀνταγράψαντες ἐν τοῖς ἱεροῖς, ἐπειδὴ σωέστη Ρωμαίοις πρὸς τοὺς Λατίνων πόλεις κοινῇ [f] συμπραγμένας πόλεμος καὶ ῥᾴδιος ἐν ὀλίγῳ καθαιρεθῆναι χρόνῳ· δι' ἃς δὲ αἰτίας, ὀλίγῳ ὕστερον ἐρῶ· δεξάμενοι τὸ συμβὰν ἀγαπητῶς, ὅρκων μὲν ἐκείνων καὶ συνθηκῶν, ὥσπερ οὐδὲ γεγενημένων, ἐπελάθοντο· χρεὼν δὲ νομίσαντες [g] ὀφειλόμενον ὧν χρημάτων ἐξέπεσθαι Ρωμαίοις πολλαπλάσια πρὸ αὐτῶν ἀπολαβεῖν, ὀλίγοι μὲν τὸ πρῶτον καὶ ἀφανῶς ἐξιόντες ἐλαύνοντο τὸν ὅμορον· ἔπειτα δὲ πολλοὶ συνιόντες, καὶ οὐκ ἀφανῶς, ἐπεὶ τὰ πρῶτα κατὰ γνώμην αὐτοῖς [h] ἐχώρει, μηδεμιᾶς ὀφὴ τὸν φυλακὴν τῶν γεωργῶν ἀφικομένης βοηθείας, καταφρονήσαντες τῶν πολεμίων, ἐπ' αὐτὸν διενοοῦντο τὸν Ῥώμην ἐλαύνειν, καὶ σωτῆρον ἐξ ἁπάσης πόλεως κρατῶν. διελέγοντο δὲ καὶ τοῖς Λατίνων πόλεσι περὶ συμμαχίας. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς φιλίαν τε καὶ ὁμαιχμίαν ποιήσασθαι πρὸς τὸ ἔθνος. μαθὼν γὰρ τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὁ Τύλλος, ἀνοχὰς [i] μετὰ τῶν Λατίνων ποιησάμενος, ὅπως τούτοις ἐγὼ κρατῶν ἐξάγῃ· τὸν τε Ρωμαίων ἅπασαν δύναμιν καθοπλίσας διπλασίαν οὖσαν ἤδη τοῦ πρότερον, ἐξῆν τὴν Αλβανῶν πόλιν προσέλαβε, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων συμμάχων [k] ὅσον ὀφειλικὸν πλεῖστον ἐδύνατο μεταπεμψάμενος.

brant post omnes terræ fruges collectas; & Saliorum, qui ita vocantur, numerum duplicaturum. Isti autem, nobili genere orti, statis temporibus armati ad modulos tibiarum saltant, & quædam patria carmina canunt, ut in superiore libro declaravi. Post hæc vota, ingens audacia subiit Romanos, & tanquam integri in languentes delati, jam circa crepusculum serotinum eorum ordines dilliparunt, & coëgerunt ipsos præfectos initium fugæ facere; & sequuti ipsos fugientes ad castra, & circa ipsas fossas longe plures comprehendentes, ne sic quidem inde reversi sunt; at ibi permanentes eam noctem, quæ ipsos oppressérat, & iis qui ex vallo pugnabant repulsis *ac repressis*, potiti sunt castris. Hac re peracta, præda quantam voluerunt ex agro Sabino abacta, quum nullus amplius esset qui pro agri defensione cum ipsis pugnaret, domum redierunt. Ex hac autem pugna rex tertium triumphum egit. Nec multo post legatione à Sabinis missa bellum deposuit, receptis transfugis ac captivis qui inter prædandum intercepti fuerant; & pro abactis pecoribus & jumentis, cæteraque præda quam agrestibus ademerant, mulcta pecuniaria ex Senatus Romani arbitrio imposita.

Tullus Hostilius Rom. REX III.

¶ Atque his conditionibus Sabini cum bello finem imposuissent, * & fœderis exemplar in columnis incisum in templis collocassent, postquam à Latinorum conjuratis civitatibus bellum grave & diuturnum contra populos Romanos est conflatum, (quibus autem de caussis paulo post aperiam) hujusmodi rerum eventum alacri animo accipientes jurisjurandi quidem & fœderum illorum, non aliter quam si nunquam fuissent facta, obliti sunt. Rati autem se nactos occasionem opportunam, qua pecuniam Romanis persolutam maximo cum fœnore ab ipsis reciperent, primum quidem pauci & clam egressi agrum vicinum populabantur. Deinde vero multi in unum coëuntes, & palam, quum primus conatus ipsis ex animi sententia successisset, quod nulla auxilia ad rusticorum præsidium venissent, contemptis hostibus, Romam ipsam petere decreverunt; atque ex omnibus civitatibus copias coëgerunt. quinetiam Latinorum civitates ad ejus belli societatem solicitarunt: illis tamen non successit ut amicitiam & belli societatem cum illa gente facerent. Tullus enim, cognito eorum consilio, factis induciis cum Latinis, decrevit in istos exercitum ducere, & omnes populi Romani copias armare, quæ jam duplo majores erant quam ante, ex quo Albanos iterum sibi adjunxerat; & aliorum quoque sociorum auxilia, quanta maxima posset, accersere.

XXXIII.

Jamque

a Τὰς ἐκ γῆς συγκομίσεσι καρπὰς *Vat.* *b* Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* Πατρικίους minus recte in *Ed. Steph.* nam πατρίους veram esse lectionem patet ex pag. 98. v. 44. & p. 125. v. 16. vel certe legendum πατρικιοὺς. *Sylb.* *c* Προτροπάτας *Vat.* *d* Ἐξῆν μαχόμενος *Vat.* *e* Hæc ita videntur legenda, ἣν ἀναπράξας ζημίαν, ἣν ἔταξεν ἡ βουλὴ τῶν Ρωμαίων, τὰς βλάβας πρὸς ἀργύριον τιμησαμένη. i. e. *cum mulctam exegisset quam Senatus Romanus irrogarat, damnis acceptis pecunia æstimatis, ita demum Sabinis petentibus pacem dedit. Port.* Non male *Lapus* hoc modo vertit: *Neque multo post mittentibus legationem Sabinis dissolvit bellum, captivos quoque ab eis recipiens, quos in pabulationibus ceperant, & perfugas: pecudum quoque & jugariorum, aliarumque rerum, quas illi colonis ademerant, mulctam exigens, ea, quam Senatus Rom. statuit, jacturas ipsas æstimans pecunia.* *f* Pro συμπραγμένας *Lapus* habet *direptas*, Sed male; quum idem significet quod συνωμοσμένας *conspirationis nexu conjunctas. Sylb.* Rectius forsan συνωσμένας, ut in *Cod. Vat.* *g* Ἐπιτίδειον ἔχειν *Vat.* *h* Ἐχώρησεν ἀδείμαντος. *Vat.* *i* Πρὸς Λατίνους *Vat.* *k* Ἐπικουρικὸν ὅσον *Vat.* * Ac de conventis contrascriptas bases in locis sacris reposuisset. *Lapus.*

a Τὰ

Tullus Hostilius Rom. REX III.

Jamque Sabinorum exercitus in unum coiverant; qui postquam accesserunt ad eam silvam, quæ Maleficorum vocatur, castra posuerunt spatio exiguo inter utraque relicto. Postera die collatis signis pugnarunt, & diu æquo marte conflixerunt: sed jam circa vespertinum crepusculum Sabini cœperunt cedere, à Romano equitatu loco pulsi; & magna eorum strages in ipsa fuga edita est. At Romani hostium cadaveribus spoliatis, & pecuniis, quæcunque in castris erant, direptis, & agri optimam partem depopulati domum redierunt. Atque bellum ortum inter Romanos & Sabinos, Tullo regnante, hunc habuit exitum.

συωμόκτο δὲ ἡ τοῖς Σαβίνοις ἤδη [a]τὰ στρατεύματα· ἡ ἐπειδὴ πλησίον ἐγένοντο ἀλλήλων τῆς [b]ὕλης κακούργων, ὀλίγον τὸ μεταξὺ χωρίον ἀφέντες κατεστρατοπεδεύσαντο. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συμπεσόντες ἐμάχοντο, ἕως ἦσαν ἰσόρροποι μέχρι πολλοῦ. ἤδη δὲ περὶ δείλην ὀψίαν ἐγκλίνουσιν οἱ Σαβῖνοι, βιαζόμενοι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἱππικῆς, καὶ πολὺς αὐτῶν γίνεται φόνος ἐν τῇ φυγῇ. Ρωμαῖοι δὲ νεκρούς τε τῶν πολεμίων σκυλεύσαντες, καὶ χρήματα ὅσα ἦν ἐν τῷ χάρακι διαρπάσαντες, τήν τε χώραν τὴν κατίσχον λεηλατήσαντες, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. τοῦτο τὸ τέλος ἔλαβεν ὁ συμβὰς Ρωμαίοις πρὸς Σαβίνους πόλεμος ὀπὶ τῆ [c]γ'' Τύλλου ἀρχῆς.

XXXIV. *Bellum Latinum.* *Per. Jul.* 4065. *Ante Chr.* 649. *A Troj. cap.* 535. *Olymp.* 32 ¾. *V. C.* *Cat.* 103. *Var.* 105.

¶ Latinorum vero civitates tunc primum Romanis factæ sunt inimicæ, quod nollent, eversa Albanorum urbe, Romanis, qui eam demoliti fuerant, imperium concedere. Anno enim decimo quinto post Albæ excidium, rex Romanorum, missis legatis ad triginta civitates ipsius colonias eique subditas, postulabat ut Romanorum imperio parerent: quod ipsi cum reliquis rebus, quas Albani habebant, Latinæ gentis imperium etiam accepissent. Duoque possessionis modos esse demonstrabat; quibus homines rerum alienarum fiant domini: unum necessarium, alterum voluntarium. Romanis vero utroque modo imperium illarum civitatum, quibus Albani imperabant, obtigisse dicebat: nam eos & in bello armis devictos, & post amissam urbem suam in civitatem *à Romanis* receptos dicebat. Itaque æquum esse, ut vel sponte vel inviti Albani Romanis imperio in subditos cederent. At Latinorum civitates nihil privatim responderunt legatis: sed concilio totius gentis ad Ferentinum indicto, Romanis imperio non cedere decreverunt: & confestim duos imperatores crearunt, penes quos esset pacis bellique arbitrium, Ancum Publicium Coranum, & Spurium Vecilium Lavinienſem. His igitur de caussis bellum inter Romanos & ejusdem gentis populos ortum est, & ad quinquennium usque processit, civili quodam & vetusto more gestum. neque enim omnibus copiis in aciem utrinque descendentibus & confligentibus, magna aliqua clades & cædes totius exercitus sequuta est; neque ulla eorum urbs armis devicta, aut eversa, aut in servitutem redacta, aut aliqua alia insanabili calamitate affecta est: sed irruptionem facientes alteri in alterorum agrum, quum jam frumentum ad maturitatem accederet, populantesque regionem domum reducebant copias, permutabantque captivos. Unicam vero urbem nominis Latini Medulliam, quo jampridem Romani regnante Romulo coloniam deduxerant (ut supra à me est demonstratum) quia rursus ad suorum gentilium partes transierat, rex Romanorum obsidione expugnatam à rebus in posterum novandis deterruit: nullum vero

Αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις Ρωμαίοις ἐγένοντο τότε πρῶτον διάφοροι, οὐκ ἀξιοῦσαι κατεσκαμμένης τῆς Αλβανῶν πόλεως τοῖς ἀνηρηκόσιν αὐτὴν Ρωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν παραδοῦναι. ἐπεὶ γὰρ διαγενομένων πεντεκαίδεκα μὴν τὴν ἀφανισμὸν τῆς Αλβας, πρέσβεις ἀποστείλας ὁ τῶν Ρωμαίων βασιλεὺς εἰς τοὺς ἀποίκους τε καὶ ὑπηκόους αὐτῆς τεσσαράκοντα πόλεις, ἠξίου πείθεσθαι τοῖς ὑπὸ Ρωμαίων ὀπτανθομένοις, ὡς προειληφότων αὐτοῖς ἅμα τοῖς ἄλλοις οἷς εἶχον Αλβανοί, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Λατίνων ἔθνους· δύο μὲν ἀποφαίνων τρόπους κτήσεων, καθ' οὓς ἄνθρωποι γίνονται τῶν ἀλλοτρίων κύριοι, τόν τε ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἑκούσιον· Ρωμαίους δὲ λέγων καθ' ἑκάτερον τοὺς τρόπων παρειληφέναι τὴν ἡγεμονίαν ὧν εἶχον Αλβανοὶ πόλεων. [d]πολεμίων τε γὰρ [e]αὐτοὺς γενομένων τοῖς ὅπλοις κεκρατημένας, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἑαυτῶν ἀπολωλεκόσι τὴν ἰδίας αὐτοῖς μεταδεδωκέναι· ὥστε καὶ ἄκουσιν Αλβανοῖς καὶ ἑκοῦσι προσήκειν, ἐξετάναι Ρωμαίοις τὴν ὑπηκόων ἀρχήν. αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις ἰδίᾳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίναντο πρὸς τοὺς πρέσβεις, κοινῇ δὲ τοῦ ἔθνους ἀγορᾶν εἰς [f]Φερεντίῳ ποιησάμενοι, ψηφίζονται μὴ προσχωρεῖν Ρωμαίοις τὴν ἀρχῆς. καὶ αὐτίκα αἱροῦνται δύο στρατηγοὺς αὐτοκράτορας εἰρήνης τε καὶ πολέμου, Αγκον Πυπλίκιον ἐκ πόλεως Κόρας, καὶ [g]Σπόσιον Οὐεκίλιον ἐκ Λαυϊνίου. [h]Διὰ ταύτας δὲ τὰς αἰτίας συνέστη Ρωμαίοις ὁ πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς πόλεμος, πρῶτος δὲ ἄχρι πενταετοῦς χρόνου, πολιτικός τις γενόμενος καὶ ἀρχαϊκός. ὅτε γὰρ ἐκ παντάξεως ὅλοις τοῖς στρατεύμασι πρὸς ὅλα συμβαλοῦσι μεγάλη συμφορὰ καὶ [i]φόνος ὁλοχερὴς συνέβη, οὔτε πόλις αὐτῶν ὁδεμία πολέμῳ κρατηθεῖσα, καὶ σκαφῆς, ἢ ἀνδραποδισμοῦ, ἢ ἄλλης τινὸς ἀνηκέστου συμφορᾶς ἐπειράθη· ἀλλ' ἐμβαλόντες εἰς τοὺς ἀλλήλων χώρους ὑπὸ τοὺς ἀκμαιοῦντος σίτου, καὶ προνομεύσαντες, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκων τὰς δυνάμεις, διαμειβόμενοι τοὺς αἰχμαλώτους. μίαν δὲ πόλιν ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους [k]Μεδύλλειαν, παλαίτερον [l]ἐπ' ἀποικίᾳ γενομένην ὑπὸ τῆς Ρωμύλου ἀρχῆς, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωται λόγῳ, μεταθεμένην αὖθις ὡς τοὺς ὁμοεθνεῖς, πολιορκίᾳ παραστησάμενος ὁ τῶν Ρωμαίων βασιλεύς, ἔπεισε μηδὲν ἔτι νεωτερίζειν· ἄλλο δὲ οὐδὲν

Medullia capta, & pax cum Latinis facta.

a Τὸ στράτευμα *Vat.* b *Livio* dicitur *Silva Malitiosa.* Vide *Sigonii* Comment. in lib. 1. c. 30. & *Cluverii* Ital. Antiq. l. 2. p. 669. c Deest *Vat.* d Πολίμων minus recte in *Ed. Steph.* e Αὐτῶν σφίσι *Vat.* Si πολίμων reponeretur, αὐτοῖς pro αὐτῶν legendum censet *Portus.* f Φερεντίνῳ *Vat.* & *Lapi Cod.* g Σπόσιος pro Σπόσιος dicebatur antiquis, qui ſ pro r usurparunt, ut docet *Festus. Port.* h Διὰ ταύτας μὲν *Vat.* i Φθόρος *Vat.* k Supra p. 131. v. 8. Μεδυλλίαν habemus. quæ scripturæ diversitas in aliis id genus vocabulis reperitur. *Sylb.* l Επὶ Ρωμαίων ἀποικίαν *Vat.*

a Si

ἐπὶ οἱ πόλεμοι φέρωσι δεινὸν ἀεί· ἐπείσεις ἐν τῷ τότε συμβεβηκέναι. τοιγάρτοι ῥᾳδίως τε καὶ ἀδεῶς ἔγκλητον ἔσχον τὴν Ῥωμαίων αἱ ἀλλήλοις ἐπετελέσθησαν.

Ταῦτα μὲν ἐξήμαρτεν ὁ βασιλεὺς Τύλλος Ὁστίλιος, ἀνὴρ τὰ ἄλλα ἄξιος εὐλογεῖσθαι τήν τε εὐψυχίαν ἣν ἔσχε τῆς πρὸς τοὺς πολέμους, καὶ τὴν φρόνησιν τὴν περὶ τοὺς δεινούς· ὑπὲρ ἀμφοτέρων δὲ τούτων, ὅτι τε ταχὺς ἦν εἰς πόλεμον ἰέναι, βέβαιος ἦν καταστὰς εἰς αὐτὸν οὐδὲ ἄπασι τοῖς ἀντιπάλοις πρόσκειται. ἔτη δὲ καὶ σχὼν τὴν ἀρχὴν δύο καὶ τριάκοντα, τελευτᾷ τὸν βίον, ἐμπρησθείσης τε οἰκίας καὶ συὶ ἀμφοτέροις καὶ ἀπόλλυται, καὶ ὁ ἄλλος οἰκεῖος ἅπας ὄχλος, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρός. καταπρησθῆναι δὲ τὴν οἰκίαν οἱ μὲν ὑπὸ κεραυνοῦ λέγουσι, μηνίσαντος τῷ θεῷ δι' ὀλιγωρίαν τινῶν ἱερῶν· ἐκλιπεῖν γὰρ ὅπως τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου πατρίους τινὰς θυσίας, ἑτέρας δ' οὐ παραχώσας ὅπως ἐπιχωρίοις Ῥωμαίοις πρόσφορα εἶεν· οἱ δὲ πλείους ἐξ ἀνθρωπίνης φασὶν ὑποβολῆς τὸ πάθος γενέσθαι, ἀναπτῆναι τὸ ἔργον Μαρκίῳ τῷ μετ' ἐκεῖνον ἄρξαντι τοῦ πόλεως. τοῦτον γὰρ ὑπὸ Νομᾶ τοῦ Πομπιλίου θυγατρὸς γεγονέναι λέγουσι τε ὅτι οὐ βασιλικοῦ γένους πεφυκὼς αὐτὸς ἰδιώτης ἦν, καὶ γένος ὑπογραφόμενον ὁρῶντα τοῦ Τύλλου, παντὸς μᾶλλον ἐπιτηδεύειν, εἴ τι πάθοι Τύλλος, εἰς τοὺς ἐκείνου παῖδας ἥξειν τὴν ἀρχήν. ταῦτα δὴ λογισάμενον οὐ πολλῷ χρόνῳ πρὸ τοῦ βασιλέως ἐπιβουλὴν, πολλοὺς ἔχοντα Ῥωμαίων τοὺς συσκευάζοντας αὐτῷ τὴν βασιλείαν, φίλον τε ὄντα τοῦ Τύλλου, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα πιστευόμενον, φυλάττειν ὅτε καιρὸς ἐπιτήδειος φανείη τὴν ἐπιβάσεως. μέλλοντος δὲ Τύλλου θυσίαν τινὰ κατ' οἶκον ἐπιτελεῖν, αὐτὸς μόνον ἐβούλετο τοὺς ἀναγκαίους εἰδέναι, κατὰ τύχην τὴν ἡμέραν ἐκείνην χειμερίου σφόδρα γενομένης, καταί τε ὄμβροι καὶ λαῖλαπι καὶ σκότον, ὥστ' ἔρημον ἀπολειφθῆναι τὸν περὶ τὴν αὐλὴν τόπον τὴν φυλακίδων, ἐπιλήθοντα ὑπολαμβάνοντα τὸν καιρὸν, ἅμα τοῖς ἑταίροις ἔχοντα τοὺς ξιφηφόρους παρελθεῖν εἴσω τοῦ θυρῶνος ἀποκλείσαντας δὲ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ὅσους ἔτυχεν ἔνδον, πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν ἐμβαλεῖν καὶ πολλοὺς τόπους· ταῦτα δὲ περίξαντα τὸν ὑπὲρ τοῦ κεραυνώσεως λόγον. ἐγὼ δὲ τοῦτον μὲν οὐ δέχομαι τὸν λόγον, οὔτ' ἀληθῆ νομίζω οὔτε πιθανόν. τῷ δὲ πρότερῳ μᾶλλον πείθομαι, καὶ δαίμονα νομίζω τὸν ἄνδρα ταύτης τῆς τελευτῆς τυχεῖν. οὔτε γὰρ ἀπόρρητον φυλαχθῆναι τὴν πρᾶξιν ὑπὸ πολλῶν συσκευαζομένην ἐοικὸς ἦν· οὔτε τῷ συμφήσαντι αὐτὴν βέβαιον, ὅτι μετὰ τὴν τελευτὴν Ὀστιλίου Τύλλου ἐκεῖνον ἀποδείξουσι Ῥωμαῖοι

177

præterea malum, quod bella secum afferre consueverunt, toto illo tempore alteutris accidit. quare Rom. animi, non admodum exasperati, facile ad pacem faciendam inclinarunt. *Tullus Hostilius Rom.* REX III.

¶ Hæc Tullus Hostilius regni sui tempore gessit, vir singularis & eximia laude dignus, cum ob animi præsentiam in rebus bellicis, tum vero ob prudentiam, qua in ipsis periculis utebatur: præcipue vero quod in bello suscipiendo non esset præceps, & in eo semel suscepto constanter perseveraret, donec omnibus rebus adversarios superaret. Quum autem regnallet annos triginta & duos, obiit, domo incensa, & cum eo & uxor & reliqua domestica turba incendio absumpta periit. Quidam autem ajunt domum fulmine ictam conflagrasse, irato deo ob quorundam sacrorum curam neglectam: eo enim regnante sacrificia quædam patria intermissa, & alia quædam Romanis ritibus non recepta in rempub. introducta fuisse *dicunt*. Plerique tamen id ei ob humanas insidias contigisse ajunt: id facinus Marcio, qui post eum regnavit, attribuentes. Hunc enim ajunt Numæ Pompilii ex filia nepotem ægre tulisse, se regio natum sanguine privatum degere; &, quum videret filios jam hæredes à Tullo scriptos, maxime suspicatum fuisse, si quid humanitus Tullo accidisset, ad ejus liberos regnum devolutum iri. Hæc igitur cogitantem multo ante regi insidias struxisse, quod haberet multos Romanos sibi regnum adstruentes; quumque esset Tulli amicus & inter fidissimos censeretur, observasse tempus quod ad eum aggrediendum opportunum videretur. Quum itaque Tullus domesticum quoddam facturus esset sacrificium, quod solis sibi familiarissimis notum esse volebat, forte illo die valde aspera tempestas orta est, cum imbribus & procellis & caligine, ita ut totum regiæ vestibulum à custodibus desereretur, *Marcium dicunt*, ratum id idoneum esse tempus, cum sociis suis sub veste gladios gestantibus fores introiisse: cæso autem rege, ejusque liberis, & aliis quotquot ibi aderant, ignem in varias ædium partes injecisse, atque hac re peracta rumorem illum de fulmine sparsisse. Ego vero hanc hominum opinionem non admitto, neque veram neque probabilem duco. Sed priorem opinionem sequutus, arbitror * divinitus illum hunc vitæ finem habuisse. neque enim est verisimile tale facinus, quod à multis struebatur, celari diutius potuisse: neque ejus auctor pro comperto habebat, fore ut post Tulli Hostilii mortem Romani civitatis imperium ad se deferrent, seque

XXXV. *Tulli obitus & laus.*

a Si cum *Lapo* legamus ἀπὸ τοῦ προθυμίου, sensus & structura constabit melius. *Sylb.* In *Cod. Vat.* προθυμηθέντων Ῥωμαίων: quo modo potius *Lapum* legisse persuasum habeo, dum vertit, *quippe faciles nihilque infestum habentes ob promptitudinem Romanorum dissentiones peractæ erant.* b Ἀπόλλυται τῇ τύχῃ *Vat.* & *Lapi. Cod.* c Structuræ convenientius legeris παρεσκευάσθαι: vel inferendum αὐτὸν. *Sylb.* d Μάρκῳ perperam in *Ed. Steph.* e Ita & *Lapus*, dum vertit, *hæredes subscriptos.* Ὑπογεγράφθαι ergo dici videtur ex eo, quod apud Romanos gentilitio nomini subjiciebatur nomen patris. *Sylb.* Ὑποτραφόμενον malit *Steph.* Ἐπιτραφόμενον *Vat.* f Ταῦτα δὴ διὰ *Vat.* g Δυνατὸν *Vat.* h Ita & *Vat.* & *Lapi Cod.* In *Ed. Steph.* ἐντός. i Τοῦ Τύλλου *Vat.* k Αὐτὸς δὲ μόνον præfert *Sylb.* Hic αὐτὸς μόνον in *Cod. Vat.* l Καὶ κατὰ δαίμονα *Vat.* m Ἀπεκτόνατας *Vat.* n Ἐκείνας *Vat.* atque ita legisse videtur *Lapus*, dum vertit *adesse.* Εἶναι pro ἥκειν aut παρεῖναι accipi vult *Sylb.* o Εἰκὸς ἦν, ὅτι μετὰ τὴν Ὀστιλίου τελευτὴν *Vat.* * Per Genium. *Lapus.* Portento. *Perna.*

Tullus Hostilius Rom. REX III.

que regem crearent: neque, licet ab hominibus certa omnia & firma sibi habuisset, propterea tamen & ipsa deorum voluntas humanis consiliis similis fuisset. Nam post suffragia à tribubus lata, oportebat ipsos deos faustis auspiciis regnum ei addicere: hominem vero scelestum & tot cædibus injustis pollutum, quis deorum aut geniorum ad suas aras accedere, & victimas immolare, & cætera sacra ministeria facere passus fuisset? Quamobrem ego non ad humanas insidias, sed ad dei voluntatem id facinus refero: cuique tamen liberum sit judicium.

βασιλέα ὁ πόλεως· ὅτ' εἰ ταὶ [a] παρὰ τ̃ ἀνθρώπων ἐνοίας πιρὰ ϗ βέβαια ἦν, ταὶ γά τοι ϗ θεὰ τ̃ θεῶν ὅρεσται ἐμελλε [b] ταῖς τ̃ ἀνθρώπων ἐνοίαις ἔσεσθ᾽, μ᾽ ϗ τ' ὑπὸ τ̃ φυλῶν γενησομένην ψηφοφορίαν τὼς θεὼς ἔδει τ̃ βασιλέαν αὐτῷ δι' οἰωνῶν αἰσίων ἐπιδεικνύναι· [c] ἄνδρα δὲ μιαρὸν ϗ τοσούτοις ἠμιασμένον φόνοις [d] ἀδίκως τίς ἐμελλε θεῶν ἢ δαιμόνων παρήσειν βωμοῖς τ παρεστῶτα, ϗ θυμάτων καταρχόμενον, ϗ τὰς ἄλλας ἐπιτελοῦντα θεραπείας; ἐγὼ μὲν [e] δὴ ταῦτα οὐκ εἰς ἀνθρωπίνην ἐπιβουλήν, ἀλλ' εἰς θεοῦ βούλησιν τὸ ἔργον ἀναφέρω. κειμένω δ' ἔχας ὡς βούλε.

XXXVI. *Ancus Marcius Rom.* REX IV.

¶ Post Tulli Hostilii obitum interrex creatus à senatu, more patrio, regem civitatis Ancum cognomine Marcium elegit. Quum autem populus ratum fecisset senatus consultum, & deus lætum exitum portenderet, * rebus omnibus rite peractis, Marcius regnum est auspicatus anno secundo trigesimæ & quintæ Olympiadis, qua vicit Sphærus Lacedæmonius, quo tempore Athenis annuum magistratum gerebat Damasias. Rex iste quum animadvertisset multa sacrificia negligi, à Numa Pompilio suo avo materno instituta, & vidisset plerosque Romanorum rebus bellicis & turpi quæstui deditos, neque amplius ut ante terram colere, convocato ad concionem populo, postulabat ut deorum numina rursus colerent, sicut Numa regnante factitassent: demonstrans, ob deorum contemptionem, & morbos & pestes & multas alias calamitates in urbem immissas, quibus populi pars non minima absumpta fuisset; ipsumque regem Hostilium, qui ea, ut oportuerat, non custodierat, laborantem multos annos variis morborum generibus, neque amplius suæ mentis compotem, sed mente una cum ipso corpore labefactata *& corrupta*, & ipsum cum progenie miserandum exitum sortitum: & administrandæ reipublicæ genus à Numa in urbe constitutum laudans, ut præclarum & sapientiæ plenum, quod ex justissimo quæstu abunde victum quotidianum cuique præberet, hortabatur ut ad id redirent, & agriculturæ & rei pecuariæ, cæterisque justis operibus à rapina & violentia alienis *operam darent*, & bellicos quæstus aspernarentur. Hæc & his similia concionatus, & in animos omnium injecto magno desiderio quietis pacatæ & industriæ honestæ; deinde accitis pontificibus, sacrorum commentarios ab ipsis acceptos, quos Pompilius composuerat, in tabulas transcripsit, easque in foro proposuit quibuslibet videndas, quæ tandem vetustate absumptæ sunt: nondum enim æneæ columnæ tunc erant in usu, sed in quernis tabulis sculpebantur & leges & instituta, quæ ceremonias & sacra scriptis mandata complectebantur: sed post reges

Μετὰ δὲ τ̃ Ὁστιλίου Τύλλου τελευτὴν, ἡ μεσοβασιλεύσασα τὸν ὑπὸ τ̃ βουλῆς ἀποδειχθεῖσα ἀρχὴ, ϗ πατρίους ἐθισμοὺς, αἱρεῖται βασιλέα τ̃ πόλεως [f] Μάρκιον Ὁστιλίου Ἀγκον· ὑπατεύοντος δὲ τ̃ δήμου τὰ δόξαντα τ̃ βουλῇ, ϗ τ̃ ὀλυμπιάδος [g] ἣν ἐνίκα Σφαῖρος ὁ Λακεδαιμόνιος, καθ' ὃν χρόνον Ἀθήνησι τ̃ ἐνιαύσιον ἀρχὴν εἶχε Δαμασίας. ὅτος ὁ βασιλεὺς πολλὰς τ̃ ἱερουργιῶν ἀμελουμένας καταμαθὼν, ἃς ὁ μητροπάτωρ αὐτ̃ Πομπίλιος Νομᾶς κατεστήσατο, πολεμιστάς τε ϗ πλεονέκτας τὼς [h] πλείους τ̃ Ῥωμαίων γεγονότας ὁρῶν, ϗ ἔτι ἐπ' ὠς τὸ πρόσθεν τ̃ γῆν ἐργαζομένους, συνάγων εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, τά τε θεῖα σέβειν αὐτὼς πάλιν, ὥσπερ ὑπὸ Νομᾶ διετέλουν σέβοντες, διδάσκων ὅτι τ̃ θεῶν ὀλιγωρίαν νόσοι τε ϗ [i] λοιμοὶ ϗ βλάβαι πολλαὶ κατέσκηψαν εἰς τ̃ πάλιν, ὑφ' ὧν ἐφθαρμένου ϗ πλήθους ὀλίγοι ϗ βασιλεὺς Ὁστίλιος, ὁ μὴ ποιήσας αὐτῶν φυλακὴν ἣν ἔδει, κάμνων ὑπὸ πολλῶν χρόνους τὸ σῶμα παθέσι παντοδαποῖς, ϗ ὠδὲ τ̃ γνώμης ἔτι τ̃ αὐτ̃ κατεστώσης ἀμεμφέως, ἀλλὰ σὺν ἀφθαρεῖς τῷ σώματι τὰς φρένας, οἰκτρ[illegible]ς καταστροφῆς ἔτυχε· αὐτός τε ϗ γένος τὸ ἐξ αὐτ̃ πολιτείας τε ἀγωγὴν [illegible] ὑπὸ Νομᾶ καταστᾶσαν Ῥωμαίοις ἐπαινῶν ὡς κάλλιστα ϗ ἄφελον, ἀπὸ τ̃ δικαιοτάτων ἔργων τὰς καθ' ἡμέραν ἐκείνῳ παρέχουσαν ἀποδείας, ἀναπεώσας πάλιν [k] αὐτὴν παρεκάλει, γεωργίαις τε ϗ κτηνοτροφίαις, ϗ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις ὅσαις μηδὲν ἀδίκημα πρόσθεν ἁρπαγῆς τε ϗ βίας, ϗ τ̃ ἐκ τ̃ πολέμου [l] γενομένων ὠφελειῶν ὑπεριδεῖν. ταῦτα ϗ τὰ τούτοις ὅμοια διαλεγόμενος, ϗ εἰς πολλὴν ἐπιθυμίαν καθιστὰς ἁπάντων ἡσυχίας ϗ πολέμου ϗ φιλεργίας σώφρονος, ϗ μὴ τοῦτο συγκαλέσας τὼς ἱεροφάντας, ϗ τὰς περὶ τ̃ ἱερῶν συγγραφὰς, ἃς Πομπίλιος συνεσήσατο, παρ' αὐτῶν λαβὼν, ἀνέλεγεν εἰς δέλτους, ϗ πρόθηκεν ὁ ἀγορᾷ πᾶσι τοῖς βουλομένοις σκοπεῖν, ἃς ἀφανισθῆναι συνέβη τ̃ χρόνων χάλκειαι ϗ ξύλιναι ὄντων τότε ἦσαν, ἀλλ' ὁ δρυΐναις ἐγγεγράπτοντο σανίσιν οἵ τε νόμοι ϗ αἱ περὶ τ̃ ἱερῶν διαγραφαί· μετὰ δὲ τ̃ ἐκβολὴν τ̃ βασιλέων

[1-8]

a Παρ' ἀνθρώπων *Vat.* b Si ἐνοίας malis pro ἐνοίαις, facile assentior. *Sylb.* Τῶν ἀνθρωπίνων ἐνοιῶν *Vat.* & *Lapi Cod.* c Ita restituit *Sylb.* Male antea in *Ed. Steph.* ἄνδρα δὲ μιαρὸν ϗ τοσούτοις ἠμιγμένον φόνοις. d Vocabulum ἀδίκως suspectum *H. Stephano*, quia levius sonare videtur, quam ut hic locum habere possit: aut faltem is, qui postquam dixit ἄνδρα μιαρὸν &c. addit ἀδίκως, aliquid minus grave addere videtur. e Διατοῦτα *Vat.* & *Steph.* ex conjectura, atque hoc modo, vel ἀφ' ταῦτα legendum esse conjiciebat *Portus.* f Ita *Sylb. Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* Μάρκιον ἐπίκλην Ἄγκιον. g Καλῶν *Vat.* quod & maluit *Sylb.* ex p. 78. v. 44. p. 117. v. 28. & p. 131. v. 25. h Πλείους Ῥωμαίων *Vat.* i Λοιμικαὶ βλάβαι πολλαὶ *Vat.* Nec aliter forsan *Lapi Cod.* nam vertit, *morbi pestesque urbem &c.* k Et αὐτὴν retinesi potest & αὐτὼς pro eodem substitui. *Sylb.* l Γινομένων *Vat.* * Rebus omnibus, *quæ ad ineundum principatum* pertinent, rite peractis. *Gelen.*

Per. Jul. 4076. *Ante Chr.* 638. *Olymp.* 35 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 114. *Var.* 116.

Religionis & agriculturæ studium instaurat.

a Ἀναγεγραμ-

Βασιλέων εἰς [a] ἀναγραφὴν δημοσίαν αὖθις ἤχθησαν ὑπ' ἀνδρὸς ἱεροφάντου [b] Γαΐου [c] Παπιρίου, τ' ἀπάντων τ' [d] ἱερῶν κεκτημένων ἔγκυλος. ἀνακτησάμενος δὲ τὰ καταῤῥαθυμηθέντα τ' ἱερῶν, καὶ τ' ἀργὸν ὄχλον ὅτι τὰς ἰδίας ἐργασίας ἀποστέλλας, ἐπῄνει μὲν τοὺς ἐπιμελεῖς γεωργοὺς, ἐμέμφετο δὲ τοὺς κακῶς προϊσαμένους τ' ἰδίων [e] κτημάτων", ὡς καὶ βελτίους πολίτας.

Ταῦτα καθιστάμενος τὰ πολιτεύματα, καὶ διὰ παντὸς μάλιστα ἐλπίσας ἄνευ πολέμου καὶ κακῶν ἅπαντα τ' βίον διαλέξειν, ὥσπερ ὁ μητροπάτωρ, οὐκ ἔσχεν ὁμοίαν τῇ προαιρέσει τ' τύχην, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην πολεμιστὴς ἀναγκάσθη γενέσθαι, καὶ μηδένα χρόνον ἄνευ κινδύνου καὶ ταραχῆς βιῶσαι. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ παρελθεῖν αὐτὸν ὅτι τ' ἡγεμονίαν, καὶ τ' ἀπράγμονα καθίσταται πολιτείαν, καταφρονήσαντες αὐτοῦ Λατῖνοι, καὶ νομίσαντες δι' ἀναδρίαν οὐκ ἱκανὸν εἶ πολέμου σφᾶλῆναι, λῃστήρια διέπεμπον εἰς τ' ὁμοροῦσαν αὐτοῖς ἕκαστοι χώραν, ὑφ' ὧν πολλοὶ Ῥωμαίων ἐβλάπτοντο. ἀφικομένων δὲ παρὰ τ' βασιλέως πρεσβευτῶν, καὶ τὰ δίκαια Ῥωμαίοις ἀξιούντων ὑπέχειν, κατὰ τὰς συνθήκας, ἅτε γινώσκειν ἐσκηπτον τ' περὶ τὰ λῃστήρια καταγορευόμενον ὄντα, ὡς ἐκ μετὰ κοινῆς γνώμης γεγονότων, ἅτε ὑπόδικοι [f] Ῥωμαίοις περὶ ὧν ἔδρασε πρᾶγμα. οὐδὲ γὰρ πρὸς ἐκείνους ποιήσασθαι τὰς συνθήκας, ἀλλὰ πρὸς Τύλλον· τελευτήσαντος δὲ τ' Τύλλου λελύσθαι φάσι τὰς περὶ τ' εἰρήνης ὁμολογίας. ἀναληφθεὶς δὴ [g] διὰ ταύτας, τὰς αἰτίας καὶ ἀποκρίσεις [h] τ' Λατίνων" ὁ Μάρκιος ἐξάγει στρατιὰν ἐπ' αὐτούς· καὶ προσκαθεζόμενος [i] τῇ πόλει, πρὶν ὅπλα κρίναι πινὰ τοῖς πολιορκουμένοις ἐκ τῶν ἄλλων ἀφικέσθαι Λατίνων, παραλαμβάνει τὴν πόλιν [k] καθ' ὁμολογίας· οὐ μέντοι διέθηκε τοὺς ἀνθρώπους δεινὸν οὐδέν, ἀλλ' ἔχοντας τὰ σφέτερα παντὶ μεῖ [l] κατήγαγεν εἰς Ῥώμην, καὶ κατένειμεν εἰς φυλάς.

Τῷ δ' ἑξῆς σὺν αὐτῷ Λατίνων εἰς ἔρημον τὸ Πολίτωριον [m] ἀποίκους ἀποστειλάντων, καὶ τ' τ' [n] Πολιτωρίων χώραν ἐπερ-
179 χομένων, ἀναλαβὼν τ' δύναμιν ὁ Μάρκιος ἦγεν ἐπ' αὐτούς. προελθόντων δὲ τ' τείχους τ' Λατίνων καὶ παραλαξαμένων, νικήσας αὐτοὺς προλαμβάνει τ' πόλιν τὸ δεύτερον. ἐμπρήσας δὲ τὰς οἰκίας, καὶ τὸ τεῖχος κατασκάψας, ἵνα μηδὲν αὖθις ὁρμητήριον ἔχοιεν οἱ πολέμιοι, μηδ' ἐργάζοιντο τ' γῆν, ἀπῆλθε τ' στρατιάν. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει Λατῖνοι μὲ' ὅτι Μεδύλλιαν πόλιν στρατεύσαντες, ἐν ᾗ Ῥωμαίων ἦσαν ἄποικοι [o] προκαθασκευαζόμενοι, καὶ τῷ τείχει παντα χόθεν ποιησάμενοι τὰς προσβολὰς, [p] αἵρουσιν αὐτὴν χ' κράτος. Μάρκιος δὲ [q] Τελλήνην πόλιν τ' Λατίνων ὁπλιφανῆ χ' τ' αὐτὸν [r] αἵρει χρόνον, ἐκ προβαλόντος τε νικήσας, καὶ διὰ τειχομαχίας προσπαίμενος· τούς τε ἁλόντας ὠδὲν ὧν εἶχον ἀφελόμενος, εἰς Ῥώμην [s] μετήνεγκεν ἐκ τ' πόλεως, καὶ εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν

exactos ad publicum uſum revocatæ ſunt à Cajo Papirio ſummo pontifice. Inſtauratis autem ſacris quæ per negligentiam fuerant intermiſſa, & ablegata otioſa turba ad opus ſuum, laudabat agricolas diligentes, & objurgabat eos qui ſua prædia male curabant, ut cives minime bonos. *Ancus Marcius Rom.* REX IV.

¶ Hac civitatis forma inſtituta, quum ſperaret ſe ſine bello & moleſtiis totam vitam perpetuo tranſacturum, ut fecerat avus maternus, fortunam ſuo propoſito adverſam eſt expertus; &, contra quam ſtatuerat, coactus eſt bellator eſſe, & nunquam ſine periculo & tumultu vivere. Statim enim ſimulatque ad imperium acceſſit, & quietum reipublicæ ſtatum conſtituit, Latini eum contemnentes, & exiſtimantes ipſum ob ignaviam non eſſe idoneum ad bellum adminiſtrandum, latronum manus ſinguli per agros ſuis finitimos dimittebant, à quibus multi Romani detrimenta accipiebant. Miſſis autem à rege legatis, & poſtulantibus ut ex fœdere Romanis jus ſuum tribuerent, ſimulabant ſe penitus ignaros latrociniorum de quibus ipſi conquerebantur, quaſi nihil eorum publico conſenſu factum eſſet, ſeque nulla in re populi Romani judicio obnoxios eſſe dicebant: neque enim ſe cum eo fœdus feciſſe, ſed cum Tullo; mortuo autem Tullo ruptas eſſe *fœderis & pacis conditiones*. Marcius igitur ob has cauſſas & reſponſa coactus exercitum in eos duxit, & Politorio eorum urbe obſeſſa, antequam ulla auxilia ab aliis Latinis mitterentur, civibus obſeſſis urbem certis conditionibus in deditionem accepit. Nullo tamen malo homines affecit, ſed omnes cum ſuis fortunis Romam traduxit, atque in tribus diſtribuit. XXXVII. *Bellum gerit cum Latinis.*

¶ Sequente autem anno quum Latini in Politorium deſertum colonos miſiſſent, & Politoriorum agrum jam colerent, Marcius cum copiis in eos eſt profectus. Quum autem Latini ex urbe in aciem prodire auſi fuiſſent, victis illis, urbem iterum cepit. Incenſis autem ædificiis & muris ſolo æquatis, ut hoſtes ibi nullam amplius belli ſedem haberent, neve agrum colerent, copias domum reduxit. Sequente anno Latini, ſuſcepta expeditione contra urbem Medulliam, ubi erant coloni Romanorum parati *ad hoſtium impetum ſuſtinendum*, & undique muros oppugnantes, vi eam ceperunt. At Marcius Tellenem urbem Latinorum inſignem eodem tempore cepit, * & cives in acie vincens & oppugnatione in deditionem accipiens: captivoſque nulla re ſpoliatos ex ea urbe Romam traduxit, & ad domos fabricandas locum XXXVIII. *Per Jul. 4077. Ante Chr. 637. Olymp. 35 ¾. V. C. Cat. 115. Var. 117.* *Per. Jul. 4078. Ante Chr. 636. Olymp. 35/36. 4/1. V. C. Cat 116. Var. 118.*

a Ἀναγραφὴν *Vat.* b *Servius* (in *Virgilii* Georg. 1.) dicit tria eſſe nomina apud Latinos, quæ ſcribuntur per C. & proferuntur per G. id eſt, *Cajus, Cnejus, Amurca*. In hoc ergo nomine vertendo Græci potius voluerunt transferre vocem quam literam, & ſcribere *Gajus* per *Gamma* quam *Cajus* per *Cappa*. Vide *Antonii Nebriſſenſis* Quintagena, c. 21. c Papirii nomen ſuſpectum *Glareano*. Dubitatum etiam eſt Publius ne an Sextus an Cajus prænomine dictus fuerit. Vide *Guil. Grotium* de Vitis Juriſconſultorum, & *Rupertum* in *Pomponii* Enchirid. c. 2. d Poſſis etiam legere τῶν ἱερίων. *Sylb.* e Deeſt *Vat.* f Verbum ἔναγ poſt Ῥωμαίοις deſiderari videtur. *Sylb.* g Διὰ ταύτας τὰς ἀπεκρίσεις *Vat.* h Deſunt in *Ed. Steph.* agnoſcunt tamen *Odd. Ven.* & *Vat.* i Veriſimile eſt *Dionyſium* ſcripſiſſe Πολιτωρίῳ vel Πολιτωρίων τῇ πόλει, ut *Lapus* quoque vertit, *caſtris ante urbem Politorium poſitis. Sylb.* k Alii dicunt καθ' ὁμολογίαν. *Steph.* l Forſan μετήγαγεν. Vide *Steph. Byzant* v. Πολιτώριον. m Ἐπεικεῖς *Vat.* n Malim Πολιτωρίων. *Sylb.* o Προκαθιζόμενοι τῷ τείχει *Vat.* Si quis (inquit *Sylb.*) προκαθεζόμενοι malit, ſic locum vertes, *ad Medulliam, in qua Romanorum coloni erant; eaque obſeſſa, & facto in muros undiquaque impetu* &c. p Αἱρῶσιν *Vat.* quod pro ἄρασιν aliquoties poni exiſtimat *Sylb.* q Τιλλήνας *Vat.* r Αἱρεῖ *Vat.* ut & mox infra p. 172. v. 5. ſ Μετήγαγε, καὶ τῆς πόλεως εἰς *Vat.* * Vincens prius acie, deinde oppugnatione ſubjiciens &c. *Lapus.*

Ancus Marcius Rom. REX IV.

Per Jul. 4082. *Ante Chr.* 632. *Olymp.* $\frac{36}{37}$. $\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 120. *Var.* 122.

locum illis assignavit; & Medulliam per triennium à Latinis detentam, quarto demum anno multis & ingentibus prœliis superatam, deditione facta recepit. Neque multo post Fidenas expugnavit, ex qua urbe tertio ante anno per deditionem capta multitudinem omnem Romam traduxerat, & quod nullo præterea detrimento urbem affecisset, consilium mitius quam prudentius cepisse videbatur: Latini enim, missis in eam colonis, & ejus agro occupato, ipsi Fidenatum agro fruebantur; ita ut denuo coactus fuerit Marcius ducere exercitum contra urbem illam, eaque non sine magno negotio potitus, ædificia incendere & muros demoliri.

τόπον ἀπεμέρισε. Μεδύλλειάν τε τριετῆ χρόνον ὑπὸ τοῖς Λατίνοις γενομένην τῷ τετάρτῳ κομίζεται πάλιν ἑαυτῷ πολλαῖς καὶ μεγάλαις προσπαμένη μάχαις. καὶ μετ' οὐ πολὺ Φιδηνάων αἱρεῖ πόλιν, ἣν τρίτῳ πρότερον ἑαυτῷ λαῶν κατ' ὁμολογίας, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς ἅπαντας εἰς Ῥώμην μεταγαγών, ἄλλο δὲ τῆς πόλεως οὐδὲν κακώσας, ὅτι εἰκέτερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον ἔδοξε βουλεύσασθαι. ἀποίκους δὲ ἀποστείλαντες εἰς αὐτὴν οἱ Λατῖνοι, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν διαφθείροντες, αὐτοὶ τὴν Φιδηνάων ἐκάρπων· ὥστε ἀναγκάσθη πάλιν ὁ Μάρκιος τὸ δεύτερον ἐπὶ τὴν πόλιν στρατεῦσαι, καὶ μετὰ πολλῆς πραγματείας κύριος αὐτῆς καταστὰς, ἐμπρήσαί τε τὰς οἰκίας καὶ τὰ τείχη κατασκάψαι.

XXXIX.

Per Jul. 4083. *Ante Chr.* 631. *Olymp.* 37 $\frac{1}{2}$. *V. C. Cat.* 121. *Var.* 123.

¶ Postea duo prœlia inter Latinos & Romanos commissa sunt. In priore, quum diu pugnassent & æquo marte certasse visi fuissent, dirempti sunt, & utrique se in sua castra recepernnt: posteriore vero Romani Latinos vicerunt, & eos usque ad castra persequuti sunt. Post hæc prœlia nusquam amplius in acie certatum est inter eos; sed ab utrisque incursiones continuæ in agros finitimos fiebant, & inter equites & velites qui agrum circumibant prœlia committebantur, ex quibus plerumque Romani victores discedebant, quia copias suas sub dio in castellis opportunis ad agri præsidium collocatas habebant, quibus Tarquinius Hetruscus præerat. Eodem autem tempore & Fidenates à Romanis defecerunt; non aperte bello indicto, sed exigua hominum manu, & occultis incursionibus agrum eorum vastantes: in quos Marcius cum expedito exercitu profectus res ad bellum necessarias apparavit, & prope urbem castra posuit. At illi principio quidem simulabant se ignorare ob quas injurias Romanorum exercitus contra se venisset: sed quum rex respondisset se venire ut repeteret ab ipsis pœnas ob agrum suum populatum & vastatum, se de his purgabant, & nihil horum maleficiorum publico consensu factum dicebant: tempusque postulabant ad cognitionem ejus causæ, & ad noxios perquirendos. ac multos dies consumpserunt, nihil eorum quæ fieri oportebat facientes, sed clam sociorum auxilia implorantes, & bellico apparatui operam navantes.

Μετὰ τοῦτο γίνονται Λατίνων τε καὶ Ῥωμαίων μάχαι δισσαί. τῇ μὲν θατέρᾳ μέχρι πολλοῦ διαγωνισάμενοι, καὶ δόξαντες ἰσόρροποι γενέσθαι διεκρίθησαν, καὶ ὅτι τοὺς ἰδίους ἑκάτεροι χάρακας ἀπεκλάσαν· τῇ δ' ὑστέρᾳ Ῥωμαῖοι νικῶσι τοὺς Λατίνους, καὶ μέχρι δὴ τροπῆς διώκουσι. μετὰ δὲ ταύτας τὰς μάχας, ἀγὼν μὲν οὐκ ἐπιτάξεως ἐδείς αὐτοῖς ἔτι πρὸς ἀλλήλους συνέστη, καταδρομαὶ δὲ τῆς ὁμόρου χώρας ὑπ' ἀμφοτέρων ἐγίνοντο συνεχεῖς, καὶ συμπλοκαὶ τῶν περιπόλων τῆς γῆς ἱππέων τε καὶ ψιλῶν, ἐν αἷς ἐπεκράτουν ὡς τὰ πολλὰ Ῥωμαῖοι, δυνάμει ὑπαθρον ἔχοντες ἐν τοῖς ἐπικαίροις φρουρίοις ἐπικαθημένην, ἧς ὁ Τυρρηνὸς Ταρκύνιος ἡγεῖτο. ἀπέσχοντο δὲ καὶ Φιδηνᾶται Ῥωμαίων κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, οὐκ ἐκ φανερᾶς τὸν πόλεμον ἀναδείξαντες, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον καὶ κρύφα τὴν χώραν αὐτῶν καταδρομαῖς κακουργοῦντες· ἐφ' οἷς ὁ Μάρκιος εὐθὺς ἐπὶ στρατιᾷ ἐλάσας, τὰ πρὸς πόλεμον παρεσκεύασε, καὶ ἐγγὺς τῆς πόλεως πίθεται τὸν χάρακα. οἱ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀγνοεῖν ἐσκήπτοντο ἀντὶ ποίων ἀδικημάτων στρατὸς ἐπ' αὐτοὺς Ῥωμαίων ἀφῖκται· ὡς δὲ βασιλέως ἐπύθοντο ὅτι δίκας παρ' αὐτῶν ἥκει λαμβάνων ὧν διήρπασάν τε καὶ κατέβλαψαν αὐτοῦ τὴν γῆν, ἀπελογοῦντο πρὸς ταῦτα, ὡς τὸ κοινὸν οὐκ εἴη αἴτιον τῶν ἀδικημάτων, καὶ χρῆναι ἠτοῦντο εἰς διαγνῶσίν τε καὶ ζήτησιν τῶν ἐνόχων τῆς αἰτίας· καὶ πολλὰς κατέτριψαν ἡμέρας πράττοντες μὲν οὐδὲν τῶν δεόντων, ὑπαλλόμενοι δὲ κρύφα τοὺς συμμάχους, καὶ ὡς εἰ καλασκοῦν ὅπλων γινόμενοι.

XL.

¶ Sed Marcius, cognito eorum consilio, cuniculos à suis castris usque ad urbis mœnia agere cœpit: & opere jam absoluto castra movit, & copias contra urbem duxit, allatis secum multis scalis & machinis, & cæteris instrumentis ad oppugnationem paratis, non ab ea murorum parte, in qua cuniculi agebantur, sed ab alia. Quum autem Fidenates ad loca urbis oppugnata frequentes accurrissent, & strenue hostium assultus repellerent,

Μαθὼν δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Μάρκιος, ὑπονόμους ὤρυττεν, ἀπὸ τῆς ἰδίας παρεμβολῆς ἀρξάμενος, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως· καὶ ἐπιφανὲς τέλος εἶχεν ἤδη τὰ ἔργον, ἀναζήσας τὴν στρατιὰν ἦγεν ὅπῃ τὴν πόλιν, κλίμακάς τε πολλὰς καὶ μηχανὰς καὶ τἆλλα τὰ πρὸς τειχομαχίαν κατεσκευασμένα ἐπαγόμενος, καθ' ὃν αἱ διῶρυγες τὰ τείχη ἐγίνοντο τόπον, ἀλλὰ καθ' ἕτερον. τῆς δὲ Φιδηνάων ὅπῃ τὰ πολιορκούμενα μέρη τῆς πόλεως συνῳκοδομοῦντο ἀθεῴως, καὶ τὰς προσβολὰς γενναίως ἀποτει-

a Pro Φιδηνάων *Lapus* legit Φικελλίων. non male forsan. Nam ut hîc Marcius post Tellenem cepisse dicitur τὴν Φικελλίων πόλιν. ità supra (p. 13. v. 39.) Aborigines condidisse perhibentur Τιλληνεῖς καὶ Φικελλίνους. *Livianos* Codices sequi maluit *Gelenius*, in quibus *Ancus, Tellenis Fidenaque captis, Politorium rursus bello repetit. Gelenio* adsentiunt *Sigonius & Portus.* Φιδηνάων sane mentio (inquit *Sylb.*) huc non quadrat; quippe quorum defectio paullo post recensetur. b Βουλεύεσθαι *Vat.* c Τὴν τῶν Φιδηναίων *Vat.* d Ῥωμαίων μεγάλαις δυνάμεσι παρατεξαμένων *Vat.* e Ὑποκαθημένην *Vat.* f Κατ' ὀλίγον. i. e. *sensim*, paullatim. Rectius κατ' ὀλίγους, ut ad ipsos homines referatur. *Portus.* Atque ita reperitur in *Cod. Vat.* g Πρὶν ἢ παρασκευάσασθαι τοὺς Φιδηναίους τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐγγὺς τῆς *Vat.* Nec aliter *Lapi Cod.* nam vertit, *antequam se ad bellum pararent, prope urbem castra posuit.* h Αἴτιον εἴη *Vat.* i Καὶ μηχανάς τε πολλὰς καὶ πύλας *Vat.* reliqua non agnoscens.

a Ἀναστρώ-

ἀποτμηθομένων, [a] ἀπαναστομώσαντες τὰ ὀχετὰ τῆ ὑποτέμνουσι οἱ ἐνεχθέντες ὑπὸ τούτῳ Ρωμαῖοι, εἶτα [b] ἐγερθέντες ἅμα τῆ ἑωθινῆ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας διαφθείραντες, ἀνοίγουσι τοῖς πολιορκοῦσι τὰς πύλας. πολλῶν δ' ἐν τῆ καταλήψει τῆς πόλεως [c] ἀπολομένων, τοὺς λοιποὺς τῶν Φιδηναίων ὅπλά τε παραδοῦναι κελεύσας ὁ Μάρκιος, καὶ εἰς ἕνα τόπον τῆς πόλεως πανσυρίξας ἅπαντας συνελθεῖν, ὀλίγους ἐξ αὐτῶν τοὺς αἰτίους ἀποστάσεως μάστιξιν ἀμυσάμενος ἀπέκτεινεν· οἰκίας δὲ ἁπάντων ἁρπάσαι τοῖς στρατιώταις ὑπερέφας, καὶ φρουρὰν ἐν τῆ πόλει καταλιπὼν ἀξιόχρεων, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ὑπὲρ Σαβίνους. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι διέμενον ἐν ταῖς ὁμολογίαις ἃς [d] ἐποιήσαντο πρὸς βασιλέα Τύλλον, ἀλλ' ἐμβαλόντες εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἐδῄουν· [e] αὐτοῖς γὰρ ἔμελεν. μαθὼν δ' ὁ Μάρκιος ταῦτά τε κατασκόπων καὶ αὐτομόλων τὸν καιρὸν τῆς ὑπεξαιρέσεως, ἐσκεδασμένων τῶν Σαβίνων καὶ λεηλατούντων τοὺς ἀγρούς, αὐτὸς μὲν ἅμα τοῖς πεζοῖς ὑπὸ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ἀφικόμενος ὀλίγην ἔχοντα φυλακὴν, καταλαμβάνει τὸ ἔρυμα ἐξ ἐφόδου. Ταρκύνιον δὲ τοὺς ἵππους ἄγοντα, ὑπὸ τοὺς ἐν νομαῖς ἐσκεδασμένους ἐπείγεσθαι κελεύει. μαθόντες δὲ οἱ Σαβῖνοι τὸν ἵππον τῶν Ρωμαίων ὑπὲρ σφᾶς ἐλαύνουσαν, ἀφέντες τὴν λείαν, καὶ τὰς ἄλλας ὠφελείας ὅσας [f] ἐφέροντο καὶ ἦγον, ἔφευγον ὑπὸ τὸν χάρακα. ὡς δὲ καὶ ἐκεῖνον ἔγνωσαν καταλαμβανόμενον ὑπὸ τῶν πεζῶν, διαποροῦντες ὅπῃ τράπωνται, [g] συνέτεινον εἰς ὕλας τε καὶ ὄρη. διασκεδαννύμενοι δὲ ὑπὸ τῶν φιλῶν καὶ τῶν ἱππέων, ὀλίγοι μὲν πάντες ἐσώθησαν, οἱ πλείους δὲ διεφθάρησαν. καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην πρεσβευσάμενοι πάλιν εἰς Ρώμην, εἰρήνης τυγχάνουσιν οἵας ἐβούλοντο. [h] ἔτι γὰρ ὁ πρὸς τοὺς Λατίνων πόλεις ἀνεσκευὼς τοῖς Ρωμαίοις πόλεμος, ἀναγκάζει τοὺς πρὸς τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς ἀνοχάς τε καὶ διαλύσεις.

181

Τετάρτῳ δὲ μάλιστα μετὰ τόνδε τὸν πόλεμον ἐνιαυτῷ, Μάρκιος ὁ τῶν Ρωμαίων βασιλεὺς τήν τε πολιτικὴν δύναμιν ἄγων, καὶ τὴν συμμαχικὴν μεταπεμψάμενος ὅσην ἐδύνατο πλείστην, ἐστράτευσεν ὑπὲρ Οὐϊεντανῶν, καὶ πολλὴν τὴν χώραν αὐτῶν ἐδῄωσεν. ἐκεῖνοι δ' ἤρξαντο ἐναυτῷ πρότερον εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἐμβαλόντες, καὶ πολλὰς ἁρπαγὰς χρημάτων, πολὺν δὲ ὄλεθρον ἀνθρώπων ποιήσαντες. στρατιᾶς δὲ πολλῆς ὑπὸ τῶν Οὐϊεντανῶν ἐξελθούσης, καὶ πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ πρὸς τὴν Φιδηναίων πόλει χάρακα θεμένης, [i] ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν ὡς εἶχε τάχους ὁ Μάρκιος, πρότερον μὲν [k] τὰς ὑπὲρ τὴν χώραν ἐξόδους αὐτῶν ἀπέκλεισεν ἱπποκρατῶν, ἔπειτ' εἰς τάξιν [l] ἐλθεῖν αὐτοὺς ἀναγκάσας ἐνίκησε, καὶ τὸν χάρακα αὐτῶν ἐκράτησε. χρήσαντος δὲ αὐτῷ καὶ τότε καὶ γνώμην τοῦ πολέμου, τὸν ὑπάτιον πομπὴν καὶ τὸν εἰωθότα θείαμβον τοῖς θεοῖς καταγαγεῖν εἰς τὴν πό-

Romani, quibus id negotium datum fuerat, aperto ſummo cuniculorum ore intra mœnia ſe inſinuarunt; &, obvium quemque ſternentes, ſuis qui urbem obſidebant portas aperuerunt. Quum autem multi cæſi fuiſſent dum urbs caperetur, Marcius reliquos Fidenates arma tradere juſſit, & per præconem omnes in certum urbis locum convocavit, & aliquot ex ipſis defectionis auctores virgis cæſos ſecuri percuſſit, militibuſque omnium domos diripere permiſit: atque ita demum, præſidio ſatis firmo in urbe relicto, in Sabinos exercitum duxit. Nam ne illi quidem ſervarant conditiones fœderis quod cum rege Tullo fecerant: ſed facta irruptione in agrum Romanum *agros* ſuis finitimos vaſtabant. Marcius vero per exploratores & transfugas cognita opportunitate *hoſtis* adoriendi, Sabinis palantibus & agros depopulantibus, ipſe cum peditatu ad hoſtium vallum exiguo præſidio munitum profectus, munitionem primo impetu occupavit: Tarquinium *interim* juſſit in hoſtes, qui in pabulationibus erant diſperſi, ocius equitatum ducere. Sabini vero quum vidiſſent Romanum equitatum contra ſe venire, omiſſa præda & cæteris rebus quas agebant ac ferebant, ad caſtra refugere cœperunt. Sed quum illa quoque ab hoſtium peditatu occupata vidiſſent, dubitantes quo ſe verterent, ad ſilvas & montes contenderunt. Sed quum eos levis armaturæ milites & equites perſequerentur, pauci quidam incolumes evaſerunt, at major eorum pars interiit. & hac clade accepta, rurſus legatis Romam miſſis, pacem quam petebant impetrarunt. Nam bellum, quod cum Latinis populis Romani adhuc gerebant, efficiebat ut neceſſe eſſet cum cæteris adverſariis vel inducias vel pacem habere.

Ancus Marcius Rom. REX IV.

Sabinis.

¶ Quarto autem ferme anno poſt hoc bellum, Marcius Romanorum rex urbanas copias eduxit, & ſociorum auxilia quanta maxima potuit accerſivit, atque ita in Vejentes eſt profectus, magnamque eorum agri partem vaſtavit: illi enim priores ſuperiore anno in agrum Romanum irruperant, & magnam prædam abegerant, magnamque hominum cædem fecerant. Sed quum ingens exercitus à Vejentibus emiſſus fuiſſet, & trans flumen Tiberim ad Fidenas caſtra poſuiſſet; Marcius, quanta maxima potuit celeritate ducto exercitu, primum vias omnes, qua in patriam redire poterant, ipſis intercluſit, quod eſſet equitatu longe ſuperior, deinde eos in aciem prodire coactos vicit, & eorum caſtris eſt potitus. Quum autem hoc etiam bellum ipſi ex animi ſententia ſucceſſiſſet, * in urbem reverſus de more triumphavit, diiſque ob victoriam ab hoſte reportatam debitos honores

XLI

Per Jul. 4088. *Ante Ch.* 626. *Olymp.* 38 $\frac{3}{3}$. *V. C. Cat.* 126. *Var.* 128.

Vejentibus.

Per Jul. 4087. *Ante Ch.* 627. *Olymp.* 38 $\frac{1}{2}$. *V. C. Cat.* 225. *Var.* 127.

a Ἀπεκμάσαντες τὰ πίεσμα *Vat.* *b* Ἐγερθέντων *Vat.* *c* Ἀποκομένων *Vat.* *d* Ἐποιήσαντο ἀεὶ τῆς εἰρήνης *Vat.* *e* Malim tranſpoſito verborum ordine ἐδῄουν τὴν αὐτοῦς (i. e. ἑαυτοῖς) ὄμορον. *Sylb.* Αὐτοῖς (i. e. τοῖς Ρωμαίοις) *Vat.* quod & placuit *Stephano.* *f* Rectius ἐφερόν τε καὶ ἦγον, ut cum alibi ſæpe, tum ſupra p. 165. v. 29. *Sylb.* & *Steph.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* *g* Συνέτεινον *Vat.* *h* Ὅτι in *Ed. Steph.* ſed ἔτι agnoſcit etiam hæc *Lapi* verſio, *reſtans enim cum Latinis urbibus adhuc bellum.* Si cui non ſatisfacit ἔτι, pro ὅτι γὰρ legat διότι. Verum aptius eſt ὅτι, quia Latinum bellum non tunc primum exortum eſt, ſed jam aliquot annis continuatum, ut patet ex p. 171. v. 13. *Sylb.* Vel ἔτι γὰρ ὁ vel ὁ γὰρ πρὸς τοὺς legendum videtur: alioqui hîc eſſet ἀπόλυθεν. *Portus.* *i* Ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, ἦγεν ὡς ἦχε τάχους *Vat.* *k* Τὰς ἐπὶ τὴν χώραν ἐξόδους *Vat.* *l* Προελθεῖν. *Vat.*

* Diis victricem pompam & ſolennem triumphum in urbem reverſus egit. *Gelen.*

Ancus Marcius Rom. REX IV. *Per Jul.* 4090. *Ante Chr.* 614. *Olymp.* $\frac{38}{39}$. 4. *V. C. Cat.* 128. *Var.* 130.

nores persolvit. Secundo autem post anno, quum Vejentes iterum inducias cum ipso factas rupissent, & cæteras urbes recuperare vellent, ex quibus Romulo regnante ex fœderis conditione cesserant, alterum prœlium priore majus ad Allas cum ipsis commisit, ex quo facile victoriam reportavit; & ab eo tempore reliquas civitates sine ulla controversia retinuit. Tarquinius autem dux equitum, ob operam egregie navatam, ex ea pugna palmam retulit; eumque Marcius virum omnium præstantissimum judicavit, & cum aliis honoribus perpetuo affecit, tum etiam in patriciorum & senatorum numerum retulit. Marcius autem bellum etiam gessit cum Volscorum gente, quod inde quoque latrones in Romanorum agrum incursiones fecissent: &, cum ingentibus copiis in eos profectus, ingentem prædam inde partam retulit; & Velitras eorum urbem obsedit, & fossa valloque cinxit, * totoque agro potitus oppugnationem parabat. Sed quum maximi natu supplices prodiissent, & se regis arbitrio damna data sarturos promisissent, & polliciti fuissent fore ut fontes ad supplicium dederent, cum illis inducias fecit; quumque jus suum ab ipsis volentibus sine vi impetrasset, eos in fœdus & amicitiam recepit.

Volsci.

XLII. *Sabinis iterum.*

¶ Novum inde bellum exortum est iterum à quibusdam Sabinæ gentis hominibus, qui urbem fortunatam & amplam incolentes, Romanorum virtutem nondum experti fuerant; & licet de Romanis conqueri non possent, eorum tamen felicitatem vix credibilem præ invidia ferre non poterant: viri alioqui valde bellicosi, qui primum, contracta exigua manu, agros latrociniis & incursionibus infestare cœperunt; deinde lucris allecti, aperte expeditionem contra eos susceperunt, & magnam agri finitimi partem depopulati valde vastarunt. Illis tamen non licuit prædam impune abigere, nec omnes incolumes abire potuerunt: nam rex Romanus occurrens propere, & castris suis juxta eorum vallum positis, eos ad prœlium prodire coëgit. Atrox igitur pugna commissa est, & multi hinc inde ceciderunt: sed tandem Romani strenuitate & laborum tolerantia, quibus longo usu assueverant, vicerunt, & Sabinos longe superarunt: eorumque milites fugientes ad castra, sparsos & nullum ordinem servantes, è vestigio sequentes, cædem magnam fecerunt. Potiti autem & ipsis castris variarum opum plenis, & recuperatis captivis quos Sabini in pabulationibus ceperant, domum redierunt. Res igitur quas rex iste militiæ gessit, & quæ à Romanis scriptoribus memoriæ sunt proditæ, hæ

λιν ἀφικόμενον. δευτέρῳ δ' ὕστερον ἔτει [a] πάλιν τῶν Οὐϊεντανῶν καὶ τῶν συμμαχούντων ἃς ἐποιήσαντο τοῖς αὐτὸν ἀνοχὰς, καὶ τὰς ἄλλας ἀξιούντων ἀπολαβεῖν πόλεις, ὧν ὅτε Ῥωμύλου βασιλέως καθ' ὁμολογίας ἀπέστησαν, [b] ἑτέραν πεῖραν πρὸς αὐτοὺς μάχιμον [c] περὶ τὰς Αλλας μείζονα τῆς προτέρας, ἣν εὐπετῶς ἐνίκησε· [d] καὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἐξ ἐκείνου κελεῦσαν ἀναμφιλόγως. τὰ δὲ ἀριστεῖα ἐκ ταύτης ἔλαβε τῆς μάχης ὁ τῶν ἱππέων ἡγεμὼν Ταρκύνιος, καὶ αὐτὸν ὁ Μάρκιος ἀνδρῶν πάντων κεφάτιστον ἡγησάμενος, τά τε ἄλλα στρατηγῶν διετέλει, καὶ εἰς τὸν τῶν πατρικίων τε καὶ βουλευτῶν ἀριθμὸν ὑπέγραψεν. ἐγένετο δὲ καὶ πρὸς τὸ τῶν Οὐολούσκων ἔθνος τῷ Μαρκίῳ πόλεμος, λῃστηρίων κἀκεῖθεν ἐξιόντων ὅτι τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀγροὺς καὶ στρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς [e] μεγάλῃ ἀρχῇ, πολλῷ περιέβαλεν λείαν, πόλει τε αὐτῶν [f] Οὐελίτρᾳ προσκαθεζόμενος ἀπετάφρευε καὶ ἐτειχομάχει· [g] συνίσταν τῆς [h] παλίρρυ λαβών. ἐξελθόντων δὲ σὺν ἱκετηρίαις τῶν πρεσβυτάτων, καὶ τάς τε βλάβας ἀμαλύσειν ὑποσχομένων ὡς ἂν ὁ βασιλεὺς δικάσῃ, καὶ τοὺς αἰτίους [i] αὐτοῖς ὅτι δίκην παρέξειν ὁμολογούντων, ἀνοχὰς πρὸς αὐτοὺς ποιησάμενος, καὶ τὰ δίκαια παρ' ἐκόντων λαβών, εἰρήνην καὶ φιλίαν συνέθετο.

Ἐκ δὲ τοῦ Σαβίνων ἔθνους αὖθις ἕτεροί τινες, τῆς Ρωμαίων οὔπω πεπειραμένοι δυνάμεως, πόλιν οἰκοῦντες εὐδαίμονα καὶ μεγάλην, ἐγκαλεῖν [k] μὲ Ρωμαίοις ἐδὲν ἔχοντες, φθονεῖν δὲ ταῖς εὐτυχίαις ἀναγκαζόμενοι μείζοσιν ἢ κατὰ λόγον γινομέναις, ἄνθρωποι δεινοὶ τὰ πολέμια, τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ [l] λῃστηρίων καταδεμῆς ἀρχῶν ὀλίγοι συνελθόντες ἤρξαντο, ἔπειτα δελεαζόμενοι τοῖς ὠφελείαις, φανερὰν ποιοῦνται [m] στρατιὰν ἐπ' αὐτούς, καὶ τὸ ὁμόρου πολλῷ λεηλατοῦντες ἐκάκωσαν ἰσχυρῶς. ὃ μὲν οὖν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς ὅτε τοῖς ὠφελείας ἀπάγειν, ὅτ' [n] ἀθρόοις ἀπελθεῖν· ἀλλ' ἐκβοηθήσας καὶ ταχὺ ὁ τῶν Ρωμαίων βασιλεὺς, καὶ πλησίον τὴν ἐκείνων παρεμβολὴν θέμενος τῷ χάρακι, προσελθεῖν αὐτοὺς ἠνάγκασεν εἰς μάχην. ἐγένετο μὲν οὖν μέγας ἀγὼν, καὶ πολλοὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπεσον· [o] ἐκράτησαν δὲ Ρωμαῖοι καὶ τὸ ἔμπονόν τε καὶ φερέπονον, [*] ὧν ἐθάδες ἦσαν ἐκ πλείστου, καὶ περιεγένοντο πολλῷ τῶν Σαβίνων, τοῖς τε φεύγουσιν αὐτῶν ὅτι τὸν χάρακα προφθάσι καὶ ἀσυντάκτοις ἐκπεσοῦσ ἑπόμενοι, πολὺν ἐποίουν φόνον. κρατήσαντες δὲ καὶ τῆς παρεμβολῆς αὐτῆς παντοδαπῶν χρημάτων γεμούσης, καὶ τῶν αἰχμαλώτων ὓς ἔλαβον οἱ Σαβῖνοι κατὰ τὰς προνομὰς ἀπολαβόντες, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. αἱ μὲν δὴ πολεμικαὶ πράξεις τοσάδε τοῦ βασιλέως, αἱ μνήμης καὶ λόγου παρὰ Ρωμαίοις τυγχάνουσαι, τοιαῦ-

δὲ

182

a Πάντων Οὐϊεντανῶν *Vat.* *b* Ita restituit *Sylburgius* (quum antea fuerit ἑτέραν πεῖραν πρὸς αὐτοὺς μάχην &c.) ex auctoritate ipsius *Dionysii* p. 186. *Ed. Sylb.* *c* Ita *Sylb.* Περὶ τὰς Αλλας in *Ed. Steph.* Πρὸς τὰς Αλλας *Vat.* Περὶ τῶν ἄλλων malit *Portus.* *d* Καὶ τὰς Αλλας ἐξ ἐκείνου *Vat.* atque ita, vel ἐκ τῶν Αλλας πόλιν legisse videtur *Lapus*; dum vertit, *urbemque Allas ex eo tempore &c.* Vulgatam lectionem retinendam esse suadet *Portus*: quod paullo ante dixerit *Dionysius*, καὶ τὰς ἄλλας ἀξιούντων ἀπολαβεῖν πόλεις. *e* Μεγάλῃ ἀρχῇ vel ἀρμῇ ex conjectura *Sylburgii*, Rectius μεγάλῃ χειρὶ, ut in *Cod. Vat.* quod placuit & *Stephano* & *Porto*. Vide p. 174. v. 23. *f* Οὐελίτραις *Vat.* quo modo & alibi ipse *Dionysius*. *g* Συνίστα *Vat.* *h* Κρατῶν *Vat.* *i* Τοῖς αἰτίοις *Vat.* *k* Μὲν αὐτοῖς ἐδὲν *Vat.* *l* Λῃστηρίων καὶ καταδρομῆς ἀγρῶν legendum: alioqui ἀχολῶδες erit oratio. *Portus.* Nec aliter *Lapus*, dum vertit *latrociniis excursionibusque* &c. *m* Magis proprie στρατείαν leges. *Sylb.* *n* Ἀθρόοις agnoscit etiam *Lapi* versio hæc, *sed non eis tamen contigit, neque lucrum abducere, nec abire congregatis.* Sed in *Cod. Vat.* ἐτ' αὐτοῖς ἀθρόοις. atque ita *Dionysium* scripsisse opinatus est *Sylb.* vertitque, *nec sine noxa domum reverti.* *o* Inclusa ex *Codd. Rom.* & *Ven.* addidit *Sylb.* agnoscit etiam *Lapi* versio, ut & *Cod. Vat.* Varias ad locum sanandum conjecturas affert *Portus*: sed has (ut inquit *Steph.*) nemo, satis qui sit sanus, non spernet præ veteribus codicibus, quantumvis blandiantur. * Campestria obtinens. *Lapus.* Occupatis sub dio campis. *Gelen.*

(

a Μοῖραν

δέ τινες λέγονται γενέσθαι· πολιτικὰ δέ, ὡς ἔρχομαι λέξων.

Πρῶτον μὲν τῇ πόλει [a] οὐ μικρὸν μέρος προσέθηκεν, ἀντειχίσας τὸν λεγόμενον [b] Ἀουεντῖνον· ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ὀκτωκαίδεκά πως σταδίων τὸν περίμετρον, ὃς τότε μὲν ὕλης παντοδαπῆς μεστὸς ἦν, πλείστης δὲ καὶ [d] καλῆς δάφνης, ἀφ' ἧς Λαυρῆτον ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται τόπος τις ἐξ αὐτοῦ· νυνὶ δὲ οἰκιῶν ἐστι πλήρης ἅπας, ἔνθα συχνοὶ πολλοῖς [e] ἄλλοις καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἵδρυται. [f] ἐῤῥέθη δὲ ἀμφοτέρων τῶν συμπεριεχομένων τῇ Ῥώμῃ, λόφου τοῦ καλουμένου Παλατίου, ἐφ' οὗ ἡ πρώτη κατασκευασθεῖσα πόλις [g] ἱδρύθη, βαθείᾳ καὶ πλήρει φάραγγι. ἐν δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐχώσθη πᾶς ὁ μεταξὺ τοῦ λόφου αὐλός. τοῦτον δὴ τὸν λόφον ὀπτείχισμα κατὰ τῆς πόλεως ὁρῶν ἐσόμενον, εἴ τις αὐτὴν [h] ὁπῇ ποτὲ στρατὸς, τείχει καὶ τάφρῳ περιβάλοι, καὶ τὰς μεταχθείσας ἐκ [i] Τελλήνης τε καὶ Πολιτωρίου, καὶ τῶν [k] ἄλλων [l] πόλεων ὅσων ἐκράτησεν, ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ καθίδρυσεν. ἓν μὲν δὴ τοῦτο τὸ πολίτευμα τοῦ βασιλέως ἐξεδίδοτο, καλὸν ἅμα καὶ στρατιωτικὸν, ἐξ οὗ μείζονά τε γενέσθαι συνέβη τὴν πόλιν, ἑτέρας προσθέσει πόλεως, καὶ πολλῇ χειρὶ πολεμίων ὑπερισχύσαντων ἧττον εὐληπτοτέραν. Ἕτερον δέ τι τοιοῦτον ἐπενοήθη πολίτευμα τοῦ κρείττον, ὃ καὶ τοῖς καθ' ἡμέραν βίοις ἅπασιν εὐδαιμονεστέραν αὐτὴν ἐποίησε, καὶ πραγμάτων ἐπῆρεν ἀμείνοσι γενναιοτέροις. ὅτε γὰρ Τιβέριος ποταμὸς καταβαίνοι μὲν ἐκ τῶν Ἀπεννίνων ὀρῶν, πρὸ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ῥώμην ῥέοντος, ἐμβάλλοντος δ' εἰς ἀιγιαλοὺς ἀλιμένους καὶ [m] προσεχεῖς, ὃς τὸ Τυῤῥηνικὸν ποιεῖ πέλαγος, μικρὰ δὲ καὶ οὐκ ἄξια λόγου τοῦ Ῥώμην ὠφελοῦντος, διὰ τοῦτο μηδὲν ὅπῃ τοῦ ἐκβολαῖς ἔχειν φρέαρ, ὁ [n] καὶ τοῖς εἰσκομιζομένοις ἀφ' ἁλὸς καὶ καταγομένοις [o] ἄνωθεν ναῦς ὑποδέξεταί τε καὶ ἀμείψεται τοῖς ἐμπορευομένοις, ἱκανὸς δὲ ὢν ἄχρι μὲν τοῦ πλοίοις ποταμηΐοις σκάφεσιν εὐμεγέθεσιν ἀναπλεῖσθαι, πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Ῥώμου καὶ ἁλὸς μεγάλας, ὑπῆρχεν ἔγνω καταισκευάζειν ὅπῃ ταῖς ἐκβολαῖς αὐτοῦ, λιμένι χρησόμενος αὐτῷ τῷ τοῦ ποταμοῦ στόματι. [p] εὑρίσκεται γὰρ ὑπὸ τὴν ἁλὸς σειρὰν πᾶσαν, καὶ κόλπους λαμβάνει μεγάλους, οἵους οἱ κράτιστοι τῶν ἁλὸς λιμένων. [q] ὃ δὲ μάλιστα θαυμάσειεν ἄν τις, οὐκ ἀποκλείεται τοῦ στόματος ὑπὸ τῆς ἁλὸς ὄγκοις ἐμφερομένοις,

runtur fuiſſe: res vero * domi geſtæ ſunt eæ, quas mox dicam. *Ancus Marcius Rom. REX IV.*

¶ Primum quidem urbem non mediocriter auxit; Aventinum, qui ita vocatur, iiſdem mœnibus complexus: eſt autem collis modice altus ſtadiorum ferme XVIII. ambitu, qui tunc varia materia refertus erat, ſed præcipue lauri elegantis magna copia; unde à Romanis quædam ejus loci pars Lauretum vocatur: ſed jam totus ædificiis eſt refertus, ubi inter cæteras res templum etiam Dianæ exſtructum eſt. Dirimebatur autem (quamvis nunc utrumque collem muri Romani complectantur) à colle Palatino, ubi primum urbs condita fuerat, profunda & anguſta valle. Sed poſtea totum illud ſpatium medium, quod inter duos colles erat vacuum, terra aggeſta repletum fuit. Quum igitur *Ancus* videret hunc collem futurum munitionem contra ipſam urbem, ſi quis exercitus eam invaſiſſet, eum muro foſſaque cinxit; & eos quos traduxerat ex Tellene & Politorio, & cæteris urbibus quas ceperat, in hoc loco collocavit. Atque hoc unum regis facinus ad rempublicam pertinens traditur, præclarum ſimul & valde utile; ex quo urbem majorem fieri contigit, alterius urbis acceſſione, minuſque expugnabilem, ſi hoſtis cum ingentibus copiis contra eam veniret. XLIII. *In republica quæ geſſerit.*

¶ Sed eſt & alterum priore præſtantius, quod in rebus omnibus ad vitam ſpectantibus eam fortunatiorem reddidit, & ad res majores gerendas impulit. Quum enim Tiberis amnis ex Apenninis montibus deſcenderet, & juxta ipſam urbem flueret, & in littora importuoſa eaque vicina erumperet, quæ mare Tyrrhenum facit, & ipſi urbi exiguam nec memoratu dignam utilitatem afferret, (quod circa oſtia nullum haberet caſtellum, quod naves mari eò delatas & ex mari ſupero venientes reciperet, & merces cum negotiantibus commutaret) quum alioqui navigiis fluvialibus mediocris magnitudinis ad ipſos uſque fontes navigari poſſet, ad ipſam vero urbem magnis marinis onerariis; navalia ad ejus oſtia facere decrevit, ipſo fluvii ore pro portu uſus. nam mari contiguus longe lateque panditur, & amplos complectitur ſinus, quales ſolent habere præſtantiſſimi maritimi portus: &, quod maxime quis miretur, non clauditur ore obſtructo arenæ marinæ aggeribus, quod accidit XLIV.

[a] Μοῖραν μικρὰν *Vat.* [b] Οὐιρτῖνον *Vat.* Αὐεντῖνον *Ven.* ut ſupra ſæpe. Eundem porro Aventinum (inquit *Glareanus*) libro x. ait ſtadia XII. habere in ambitu. in altero igitur loco menda eſt. *Sylb.* [c] Παρέμετρον *Ven.* parum recte. nec multo rectius Λαυρέτιον in *Codd. Ven.* & *Vat.* [d] Καλλίστη *Vat.* [e] Ita *Codd. Ven.* & *Vat.* Καλοῖς in *Ed. Steph.* [f] Ἐῤῥέθη δὲ, ἀμφοτέρων τῶν συμπεριεχομένων τῇ Ῥώμῃ, λόφου &c. legit *Portus.* Nec multo aliter *Lapus*, niſi quod verba hæc ἀμφοτέρων τῶν συμπεριεχομένων transfert in finem periodi: ſic enim vertit, *Segregabatur autem à colle Pallantio appellato, circa quem urbs prima eſt condita, profunda & anguſta valle, quam nunc utroſque Roma amplectatur.* Auctorem hoc modo ſcripſiſſe exiſtimat *Gelen.* Ἐῤῥέθη δὲ ἀμφοτέρων τῶν συμπεριεχομένων τῇ Ῥώμῃ λόφων τοῦτε Καλλίᾳ καὶ τοῦ καλουμένου Παλατίου &c. ac proinde vertit, *dirimebatur is ab alteris duobus, Cœlio & eo qui nominatur Palatinus (circa quem prima urbis primordia fundata fuere) profunda* &c. Ἐῤῥέθη δὲ ἀμφοτέρων τῶν συμπ. *Cod. Ven.* Ἐῤῥέθη δὲ ἀφ' ἑτέρου τῶν σὺν τῇ Ῥώμῃ λόφων τοῦ καλουμένου &c. optime in *Cod. Vat.* [g] Ἱδρύθη *Vat.* [h] Ἐπίοι *Vat.* [i] Τέλλης in *Ed. Steph.* & adhuc corruptius Πίλλης in *Cod. Vat.* [k] Deeſt *Vat.* [l] Falluntur qui αἰγιαλοὺς προσεχεῖς interpretantur *contigua* vel *vicina littora.* eſt enim nova ejus vocis ſignificatio, qua *aſperum & importunum litus* notatur, ut apud *Strab.* l. v. μεχρὶδης γάρ ἐστι καὶ προσεχὴς ὁ πλησίον αἰγιαλός. & l. IV. ἡ παραλία πᾶσα προσεχὴς, καὶ ἀλίμενος. & l. v. ἔπειτα προσεχὴς αἰγιαλὸς, ἀλίμενος. Quos omnes *Strabonis* locos fuit quum ſuſpectos haberemus: nunc nihil quidem mutandum cenſemus: ſcil. aliter eos interpretamur quam vulgo fiat. *Caſ.* [m] Deeſt *Vat.* [n] Ἀνωθεν ἀγορὰς rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* Nam vocabulum ἀγορὰ pro mercibus ipſis ſæpiſſime acceptum reperimus. Vide *Salmaſii* Obſervatt. in Jus Attic. & Rom. p. 171. Alii cum *Porto*, qui ἄνωθεν νεῶν legunt, vel interpretantur *quod delatas mari naves & ſurſum actas ſuſciperet redderetque gratiam ingredientibus*; vel hoc modo, *quod naves tum à mari appellentes tum per fluvium deſcendentes acciperet, pariter & redderet negotiantibus.* [o] Εὑρίσκεταί τι *Vat.* [p] Mirum quidem, ſed haud ſcio quam verum. Vid. *Strab.* l. v. & quæ ibi notavimus. *Caſ.* * *Quæ ab Anco Marcio facta ſint ad ipſius civitatis incrementum & commoditatem.* Dicitur tamen à Dionyſio πολιτικαὶ πράξεις. ideoque quidam interp. *Nunc quæ in reipub. adminiſtratione res geſſerit, dicere aggrediamur.* Sed ea tamen quæ ab iſto hiſtorico hic deſcribuntur, ad reipubl. adminiſtrationem pertinere vix quiſquam dixerit. *Port.*

[a] Rectius

Ancus Marcius Rom. REX IV.

cidit multis magnis fluviis; neque in paludes aut ſtagna vagans modo hîc modo illic conſumitur antequam in mare fluat, ſed perpetuo ubique navibus eſt permeabilis, & per unicum nativum oſtium erumpit, maris dorſa in altum aſſurgentia diverberans, quamvis ibi ab occidente valde vehemens ventus ſpirare ſoleat. Itaque longæ naves quantumvis magnæ, & ex onerariis eæ quæ uſque ad tria millia modiorum ferunt, per ejus os intrant, & Romam uſque remigio & funibus tractæ feruntur: at quæ ſunt his majores, ante oſtium ipſum anchoris in ſalo firmatæ, ſcaphis fluvialibus evacuantur & exonerantur. In ſpatio autem inter fluvium & mare, quod cubiti ſpeciem refert, rex urbem muniens, quam à re ipſa Oſtiam appellavit, quaſi nos diceremus Θύραν, tandem * effecit ut Roma non ſolum mediterranea, ſed etiam maritima fieret; & ſic tranſmarina deguſtaret. ¶ Muro etiam cinxit Ianiculum, montem altum trans flumen Tiberim ſitum, & præſidium firmum in eo collocavit, ut tutius flumen navigari poſſet: (Hetruſci enim latrociniis negotiatores infeſtabant, occupantes totum illum oræ tractum, qui eſt trans fluvium) & Sublicium pontem, qui ex ſola lignea materia eſt compactus, & cui nihil æris aut ferri addere licet, ille Tiberi impoſuiſſe fertur, quem ad hoc uſque tempus ſervant, ſacrum exiſtimantes. Quod ſi qua ejus pars laboret, eam pontifices curant, quædam patria ſacrificia facientes dum ipſum ſarciunt. Quum autem rex iſte has res memoria dignas in ſuo regno geſſiſſet, & Romam ſuis ſucceſſoribus tradidiſſet non paullo meliorem quam ipſe accepiſſet, regno potitus per viginti & quatuor annos, obiit, relictis duobus filiis, altero adhuc puerili ætate, altero, qui natu erat major, jam pubeſcente.

XLV.

XLVI.

¶ Poſt Anci Marcii mortem ſenatus denuo, quum populus ipſi permiſiſſet ut quam vellet civitatis formam conſtitueret, in eadem manere ſtatuit, & interreges creavit. Illi vero, convocata multitudine ad comitia, regem elegerunt L. Tarquinium. quumque ipſa auſpicia & divini numinis ſigna plebiſcitum confirmaſſent, Tarquinius circiter ſecundum annum Olympiadis XLI. qua fuerat victor in ſtadio Cleonides Thebanus, archonte Athenis Eniochide, regnum eſt auſpicatus. Quinam autem fuerint hujus Tarquinii parentes, quæ patria, & quibus de cauſſis Romam venerit, & quibus † artibus ad regnum pervenerit, dicam, ut in illius gentis annalibus reperi. Corinthius quidam, nomine Demaratus ex Bacchiadarum genere, quum mercaturam

L. Tarquinius Rom. REX V.

Per Jul. 4100. *Ante Chr.* 614. *Olymp.* 41. 2. *V. C. Cat.* 138. *Var.* 140.

ὁ πάχυσι πολλοὶ καὶ τῶν μεγάλων ποταμῶν, ἅτε εἰς ἕλη καὶ τέλματα πλανώμενος, ἄλλοτε ἄλλῃ προχεόμενος παρὰ τὴν θαλάττην συνάψαι τὸ ῥεῖθρον, ἀλλὰ ναυσιπέρατός ἐστιν ἀεί, καὶ δι' ἑνὸς ἐκβολίδωσι θύρας γνησίας ἐκδίδωσι, ἀναπόπτων τὰς πελαγίους ῥαχίας ἡ θαλάττης, καίτοι πολὺς αὐτόθι ἄνεμος ἐπὶ τὴν ἑσπέραν πνέων ἐπὶ τὴν ἑωθινὴν ἄνεμος. αἱ μὲν οὖν ὁπόσαι νῆες, ὁπηλίκαι ποτ' ἂν οὖσαι τύχωσι, καὶ τὰς ὁλκάδων αἱ μέχρι τετραμυριοφόρου, εἰσάγουσί τε διὰ θυρῶν αὐτῶν, καὶ μέχρι τῆς Ῥώμης ἐρεσίᾳ καὶ ῥύμασι παρελκόμεναι κομίζονται· αἱ δὲ μείζους πρὸ θυρῶν ἐπ' ἀγκυρῶν σαλεύουσι ταῖς ποταμηγοῖς ἀποφορτίζονται τε καὶ ἀποφορτίζουσι σκάφαις. ὑπὲρ δὲ τοῦ μεταξὺ θύρας καὶ τῆς θαλάττης ἀγκῶνι πόλιν ὁ βασιλεὺς ἐτείχισας, ἣν ἀπὸ θύρας συμβεβηκυίας Ὠστίαν ὠνόμασεν, ὡς δ' ἂν ἡμεῖς ἐποιμεν, Θύραν, μόνον οὐχὶ πρόθυρα λέγοντες· ἀλλὰ καὶ θαλαττίων παρεσκεύασε τῇ Ῥώμῃ γενέσθαι, καὶ τῆς διαπονίας ἀγαθῶν ἤγειρεν. Ἐτείχισε δὲ καὶ τὸ καλούμενον Ἰανίκολον, ὄρος ὑψηλὸν ἐπέκεινα θύρας Τιβέριος ποταμοῦ κείμενον, καὶ φρουρὰν ἱκανὴν ἐν αὐτῷ καθέστησεν, ἀσφαλείας ἕνεκα τῆς διὰ θύρας ποταμοῦ πλεόντων· ἐλήσειον γὰρ οἱ Τυῤῥηνοὶ τοὺς ἐμπόρους, ἅπασαν ἐπέχοντες τὴν ἐπέκεινα θύρας ποταμοῦ χώραν καὶ τὴν ξυλίνην γέφυραν, ἣν ἄνευ χαλκοῦ [i] καὶ σιδήρου ἅπασι τοῖς ἄλλοις διακραλεῖαν τῶν ξύλων, ἐκεῖνος ὑπέθηκεν τῷ Τιβέρει λέγεται, ἣν ἄχρι θεοῦ παῖδες [k] διαφυλάττουσιν, ἱερὰν εἶναι νομίζοντες· εἰ δέ τι πονήσειεν αὐτῆς μέρος, ἃ ἱερομάντεις θεραπεύουσι, θυσίας τινὰς ὑπιτελοῦντες ἅμα τῇ καθιδρύσει παιδός. ταῦτα διαπραξάμενος ὅτι τῶν ἰδίας ἀρχῆς ὁ βασιλεὺς οὗτος ἰσοτίας ἄξια, καὶ τὴν Ῥώμην οὐκ ὀλίσῳ κρείττονα [l] παραδοὺς τοῖς ὑπογινομένοις [m] ἢ αὐτὸς παρέλαβεν, ὑπὲρ τεσσαράκοντα καὶ τοῖς 184
εἴκοσιν ἔτη τὴν βασιλείαν κατασχὼν ἀπεθανάτισεν, δύο καταλιπὼν υἱέας, τὸν μὲν, ἔτι παῖδα τῇ ἡλικίᾳ· τὸν δὲ πρεσβύτερον, ἀρτίως γενειῶντα.

Μετὰ δὲ τὸν Ἄγκου Μαρκίου θάνατον, ἡ βουλὴ πάλιν, ἐπιτρέψασα αὐτῇ τῷ δήμῳ πολιτείαν ἣν ἐβούλετο καταστήσασθαι, μεθῆκεν ἐπὶ τῷ αὐτῆς ἔργῳ, καὶ ἀποδείκνυσι μεσοβασιλεῖς. οἱ δὲ συναγαγόντες εἰς ἀρχαιρεσίας τὸ πλῆθος, αἱροῦνται βασιλέα Λεύκιον Ταρκύνιον. βεβαιωσάντων δὲ καὶ τὰ θεῖα δαιμονίου σημείων τὰ κειθέντα ὑπὸ τοῦ πλήθους, παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ὀκταετὴς μάλιστα τῆς μιᾶς καὶ τεσσαρακοστῆς ὀλυμπιάδος ὁ Ταρκύνιος, ἣν ἐνίκα [n] στάδιον Κλεωνίδας ὁ Θηβαῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν [o] Ἡνιοχίδου. γονέων δ' ὁποίων τινῶν οὗτος ὁ Ταρκύνιος ἦν, καὶ πατρίδος ἐξ ἧς ἦλθε, καὶ διὰ τίνας αἰτίας εἰς Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ δι' οἵων ἐπιτηδευμάτων εἰς τὴν βασιλείαν παρῆλθεν, ὡς ἐν ταῖς ἐπιχωρίαις γραφαῖς εὗρον ἐγώ. Κορίνθιός τις ἀνὴρ, ὄνομα Δημάρατος, ἐκ τῶν [p] Βακχιαδῶν αὐγγενείας, ἐμπορευόμενος

a Rectius *Vat.* & *Lapi Cod.* γίνεται καὶ χαλ. *b* Ἐπὶ pro ἀπὸ poſitum exiſtimat *Sylb.* quod intolerabile videtur *Stephano.* In *Cod. Vat.* habemus ἀπὸ τῆς ἐσπ. *c* Τροχιλιοφόρου perperam in *Ed. Steph.* Verſio *Lapi* minus mendoſe habet *Trichiliophorum. Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* Τριχιλιοφόρου. *d* Ἀντιφορτίζονται *Vat.* *e* Vox Latina *Oſtia* & qua ingredimur ſignificat, i. e. θύραν; & qua fluvius in mare erumpit, i. e. ποταμοῦ ἐκβολάς. Videtur autem illud oppidum à poſteriore ſignificatione potius dictum, quam à priore quod *Dionyſius* ait. Vide *Feſtum* & *Suidam* v. Ὠστία. *Caſ.* *f* Ἡνιοχοῦντα ἀλλὰ καὶ θαλαττίων *Vat.* *g* Γόνεας malit *Portus*, non probante *Stephano.* *h* Γόνεα hîc tranſitive ſumitur, pro *facere ut quis geſſerit. Port.* *i* Καὶ σιδήρου δεδιὰς ἧμας ἐκ' αὐτῶν ἀλλαττομένων ξυλίνων *Vat.* *k* Φυλάττουσιν *Vat.* *l* Ἀποδοὺς *Vat.* *m* Ἢ αὐτὸς *Vat.* *n* Deeſt *Vat.* *o* Ἡνοχίλου in *Ed. Steph.* unde Ἡνοχίλα legit *Portus*, & Ἡνοχίλα *Sigon.* in lib. *De Athenienſium temp.* Mihi & *Lapi* & *Gelenii* lectio verior eſt viſa, Ἡνιοχίδου: ut ſit patronymica forma deductum ab Ἡνίοχος, quod eſt frequentius. *Sylb.* *p* Et pure Βακχιδῶν, & impure Βακχιαδῶν legere poſſemus, ut docui apud *Pauſan.* p. 426. v. 26. *Sylb.* * Effecit ut Roma, non mediterraneis tantum, ſed etiam marinis *hominibus* patens, tranſmarina quoque bona deguſtaret. *Gelen.* † *Quidam vero hæc Dionyſii verba,* καὶ δι' οἵων ἐπιτηδευμάτων εἰς τὴν βασιλείαν παρῆλθεν, interpr. *qua induſtria ad regnum pervenerit.* Sed magis placet, *quibus artibus.* Nam ἐπιτηδεύματα minus apte hîc videtur redditum iri *inſtituta*, ut alioqui plerumque redditur. *Port.*

a Ἐπιλλόμενος

προσελόμενος [a] ἔπλευσεν εἰς Ἰταλίαν, ὁλκάδα τε οἰκείαν ἀνάλωσε καὶ φόρτον ἴδιον. ἐξεμπολήσας δὲ τὸν φόρτον ἐν ταῖς τῶν Τυρρηνῶν πόλεσιν εὐδαιμονούσαις μάλιστα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ τότε, καὶ μεγάλα κέρδη προσβαλόμενος ἐκεῖθεν, ὡς ἔτι εἰς ἄλλους ἐβούλετο κατάγεσθαι λιμένας, ἀλλὰ τῷ αὐτῷ εἰργάζετο συνεχῶς θαλάσσαν, Ἑλληνικόν τε φόρτον εἰς Τυρρηνοὺς κομίζων, καὶ τὸν Τυρρηνικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρων· καὶ γίνεται πάνυ πολλῶν χρημάτων κύριος. ἐπιβουλευθέντος δὲ στάσεως τῇ Κορίνθῳ, καὶ τῆς Κυψέλου τυραννίδος ἐπανισταμένης τοῖς Βακχιάδαις, ὡς ἀσφαλὲς εἶναι δοκῶν ἐν τυραννίδι ζῆν πολλὰ κεκτημένος, ἄλλως τε καὶ τῆς ὀλιγαρχικῆς οἰκίας ὑπάρχων, συνεσκευασμένος τῷ ἀνδρὶ ὅσων οἷός τ' ἦν, ᾤχετο πλέων ἐκ τῆς Κορίνθου. ἔχων δὲ φίλους πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Τυρρηνῶν, διὰ τὰς συνεχεῖς ἐπιμιξίας, μάλιστα δ' οἱ Ταρκυνίοις, πόλει μεγάλῃ καὶ εὐδαίμονί [b] ποτε οὔσῃ, οἶκόν τε αὐτόθι κατασκευάζεται, καὶ γυναῖκα ἐπιφανῆ κατὰ γένος ἄγεται. γενομένων δ' αὐτῷ δυοῖν παίδων, Τυρρηνικὰ θέμενος αὐτοῖς ὀνόματα, τῷ μὲν [c] Ἄρρητα· τῷ δὲ Λυκόμωνα· καὶ παιδεύσας ἀμφοτέρους Ἑλληνικήν τε καὶ Τυρρηνικὴν παιδείαν, εἰς ἄνδρας ἐλθοῦσιν αὐτοῖς γυναῖκας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων λαμβάνει. Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὁ μὲν πρεσβύτερος αὐτοῦ τῶν παίδων, γένος οὐδὲν καταλιπὼν ἔμφανὲς ἀποθνήσκει. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐτὸς ὁ Δημάρατος ὑπὸ λύπης τελευτᾷ, κληρονόμον ἁπάσης τῆς οὐσίας τὸν περιλειπόμενον τῶν παίδων Λυκόμωνα καταλιπών· ὃς πολλαπλασίων τὸ πατρικὸν πλοῦτον μείζων ὢν, πολυπράγμων τε καὶ τὰ κοινὰ πράττειν, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀστῶν εἶναι) πρόθυμος ἦν. ἀπελαυνόμενος δὲ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων, καὶ οὐχ ὅπως ἐν τοῖς πρώτοις ἠριθμημένος, ἀλλ' οὐδ' ἐν τοῖς μέσοις, ἀνιαρῶς ἔφερε τὴν ἀτιμίαν. ἀκούων δὲ πρὸς τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ὅτι πάντας ἀσμένως ὑποδεχομένη τοὺς ξένους, [d] καὶ [e] αὐτοὺς ποιεῖται καὶ τιμᾷ κατὰ τὴν ἀξίαν ἕκαστον, ἐκεῖ μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν ἔγνω, τάντε χρήματα [e] πάντη συσκευασάμενος, καὶ τὴν γυναῖκα ἐπαγόμενος, καὶ τῶν ἄλλων φίλων καὶ οἰκείων τοὺς βουλομένους. ἐγένοντο δὲ οἱ σὺν αὐτῷ ἀπάρειν προθυμηθέντες συχνοί. ὡς δὲ εἰς τὸ καλούμενον Ἰανίκολον ἦσαν, ὅθεν ἡ Ῥώμη τοῖς ἀπὸ Τυρρηνίας ἐρχομένοις πρῶτον ἀφορᾶται, καταπτὰς ἀετὸς ἄφνω, καὶ τὸν πῖλον αὐτοῦ τὸν ὃν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον ἁρπάσας, [f] ἄνω πάλιν ἀνέσῃ, καὶ τῷ ἐγκυκλίῳ ἀῶρᾳ φερόμενος, καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ πρόσχοντος ἀέρος ἀπέκρυψεν· ἔπειτ' ἐξαίφνης ἐπιθεὶς τῷ Λυκόμωνι τὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἁρμόσας ὃν τρόπον πρότερον ἥρμοσε. θαυμαστὸν δὲ καὶ παράδοξον πᾶσι τοῖς σημεῖον φανέντος, ἡ γυνὴ τοῦ Λυκόμωνος, ὄνομα [g] Τανακύλα, ἐμπειρίαν ἱκανὴν [h] ἐκ πατέρων Τυρρηνικῆς οἰωνοσκοπίας λαβοῦσα, μόνον αὐτὸν

exercendam ſibi propoſuiſſet, in Italiam navigavit, privato ſumptu inſtructa nave, & ſuis mercibus onerata. Quum autem ſuas merces diſtraxiſſet in Hetruſcorum civitatibus, quæ tunc omnium Italiæ civitatum fortunatiſſimæ erant, & inde magnum quæſtum feciſſet, noluit amplius ad alios portus appellere; ſed, per idem mare ſemper ultro citroque commeans, Græcas merces ad Hetruſcos vehebat, & Hetruſcas in Græciam ferebat: atque ita magnas opes ſibi comparavit. Sed quum ſeditio Corinthi eſſet orta, & Bacchiadæ Cypſeli tyrannide premerentur, exiſtimans ſibi multas habenti fortunas parum eſſe tutum in tyrannide vivere, præſertim quum eſſet ex illuſtri familia & factione optimatum, convaſatis rebus ſuis quaſcunque ſecum afferre potuit, Corintho diſceſſit. Quum autem multos, eoſque bonos amicos in Hetruria haberet ob continua commercia, præcipue vero Tarquiniis, urbe quondam magna ac fortunata, domicilium ibi ſibi comparavit, & mulierem genere illuſtrem duxit in matrimonium. ex qua quum duos filios ſuſcepiſſet, iis Hetruſca nomina impoſuit, alterum Aruntem, alterum Lucumonem appellans: &, quum utrumque Græca & Hetruſca diſciplina inſtituiſſet, illis jam viris factis uxores ex illuſtriſſimis familiis dedit. ¶ Nec multo poſt, illius filiorum alter, qui major erat natu, nulla certa progenie relicta obiit. & paucis poſt diebus ipſe Demaratus præ dolore moritur, relicto omnium ſuarum fortunarum herede Lucumone, qui ſolus ex liberis ſuperſtes erat: qui adeptus tam amplum patrimonium, immiſcere ſe rebus, & rempubl. gerere, & inter præcipuos cives cenſeri volebat. Sed quum undique ab indigenis repelleretur, & ne inter mediocres quidem locum obtinere poſſet, nedum inter primarios, eam ignominiam iniquo animo ferebat. Quare quum audiſſet populum Romanum omnes peregrinos lubenter recipere & civitate donare, ac pro dignitate unumquemque honorare, eo ſedes transferre ſtatuit, undique ſuis omnibus rebus collectis, & adducta uxore, cæteriſque amicis ac domeſticis quotquot ſequi voluiſſent. Magnus autem fuit numerus eorum qui cum eo lubenter diſcedere voluerunt. Quum autem ad Janiculum (quod ita vocatur) veniſſent, unde Roma iis qui ex Hetruria veniunt primum conſpicitur, aquila derepente devolans, pileum quem in capite geſtabat abripuit, & rurſus ſe in altum ſuſtulit ſupra carpentum circumvolitans, eumque in aëris circumfuſi profunditate occultavit: deinde ex improviſo pileum Lucumonis capiti apte, ut erat ante, iterum impoſuit. Quum autem id prodigium omnibus admirandum & præter opinionem apparuiſſet, Lucumonis uxor, nomine Tanaquil, à majoribus Hetruſcam auſpiciorum diſciplinam bene docta, ipſum

XLVII.

[a] Ἐπίπλουσεν Vat. [b] Agnovit etiam *Lapus.* Sed ſi quis malit τότε ut v. 4. non repugnabo. *Sylb.* [c] Ἀρίστᾳ τῷ δὲ, Λεκόμωνα Vat. Λεκόμωνα ſupra habuimus p. 101. v. 24. ut alibi Ῥετύλης, Νομίτωρ & Νομῶν & conſimilia. *Sylb.* [d] Deeſt Vat. [e] Πάντα Vat. quo modo legendum eſſe conjecit *Sylb.* [f] Ἀνέπτη πάλιν ἄνω Vat. & *Lapi Cod.* [g] Ταναχύλλα Vat. [h] Ἐκ πατέρων ἔχουσα Τυρρηνικῆς οἰωνοσκοπίας, λαβοῦσα μόνον &c. Vat. Atque ita ſcribendum eſſe ex conjectura docuit *Sylb.*

[a] Πρᾶτον

L. Tarquinius Rom. REX V.

seorsum adductum complexa est, & optime sperare jussit, tanquam ex privata fortuna ad regiam potestatem evasurum. Suasit tamen operam daret ut à Romanis volentibus principatum impetraret, se eo honore

XLVIII. dignum præstans. ¶ Ille vero lætus eo prodigio, quum jam ad portas accederet, deos precatus ut id auspicium ratum facerent, & ad felicem exitum perducerent, suumque introitum fortunarent, ita demum urbem est ingressus: & postea, quum in colloquium venisset cum rege Marcio, primum declaravit quis esset, deinde *dixit* se cum toto suo patrimonio venisse in urbem, quod in ea habitare vellet, dixitque se id in publicos regis & reipublicæ Romanæ usus collaturum, quod majus esset quam privati hominis facultates ferrent. Quum autem lubenti animo rex illum recepisset, eumque cum omnibus Hetruscis, qui cum ipso venerant, in tribu & curia collocasset, quam ipsis assignavit, *ipse* domum ædificavit, tantum loci in urbe sortitus quantum sat esset, & agri portionem accepit. Quum autem hæc peregisset, & civis factus fuisset, animadvertens unicuique Romanorum nomen commune esse, & præter illud commune, aliud etiam * quod cognationis & patronymicum esset, quoniam volebat hac quoque in re illis similis esse, Lucii nomen commune pro Lucumone sibi imposuit, & Tarquinii pro cognationis nomine; quod sumptum est ab urbe in qua & natus & educatus fuerat. Et brevissimo temporis spatio regis amicitiam sibi conciliavit, quod ei donaret ea quibus ipsum maxime egere sentiebat; quodque pecunias suppeditaret ad bellicosos usus, quibus indigebat. in expeditionibus etiam omnium & peditum & equitum fortissime dimicavit; ac, si bono consilio esset opus, inter prudentissimos consiliarios est habitus. Quum autem apud regem esset in honore, aliorum quoque Romanorum benevolentia non excidit; sed & patriciorum multos beneficiis sibi devinxit, & plebejæ multitudinis favorem sibi valde conciliavit, blandis salutationibus, comi alloquio & consuetudinis jucunditate, pecuniarum suppeditatione, aliisque humanitatis officiis.

ἀπὸ τ σωόντων ἀπαύσατό τε καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐνέπλησεν, ὡς ἐξ ἰδιωτικῆς τύχης εἰς ἐξουσίαν βασιλικὴν ἐλθουσόμενον. σκοπεῖν μὴν τοι συνεβούλευεν ὅπως παρ' ἐκόντων λήψεται τὴν ἡγεμονίαν Ρωμαίων, ἄξιον τ τιμῆς ταύτης ἑαυτὸν ἀποδειχών. Ο δὲ Ταρκύνιος τῷ σημείῳ γενόμενος, ἐπειδὴ τὰς πύλας ἤδη συνήγγιζεν, εὐξάμενος τοῖς θεοῖς ὁπτελῆ γενέσθαι τὰ μαντεύματα, καὶ σὺν ἀγαθῇ εἰσελθεῖν τύχῃ, παρῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ μετὰ τοῦτο συνελθὼν εἰς λόγους Μαρκίῳ τῷ βασιλεῖ, [a] πρῶτον μὲν ἐδήλωσεν ὅστις ἦν, ἔπειθ' ὅτι κατοικεῖν σὺν τῇ πόλει βούλομενος παρῄη πᾶσαν τὴν πατρῴαν οὐσίαν ἐπαγόμενος, [b] καὶ εἰς τὸ κοινὸν ἔφη τῷ βασιλεῖ [c] καὶ τῇ Ρωμαίων πόλει πλέονα, μείζονα οὖσαν ἢ κατ' ἰδιώτην ἀνδρα κεκτῆσθαι. ἀσμένως δὲ τοῦ βασιλέως αὐτὸν ὑποδεξαμένου, καὶ καταχωρίσαντος ἅμα τοῖς συμπάρουσιν αὐτῷ Τυρρηνῶν εἰς φυλήν τε καὶ φρατρίαν, οἰκίαν τε κατασκευάζεται, τόπον ἀφελομένων τῆς πόλεως τὸν ἀρκοῦντα, καὶ γῆς λαμβάνει κλῆρον. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα διεπράξατο, καὶ τοῦ ἀστῶν εἷς ἐγεγόνει, μαθὼν ὅτι Ρωμαίων ἑκάστῳ [d] κοινὸν τὸ ὄνομα κεῖται, καὶ μὴ τὸ κοινὸν ἕτερον, ὃ δὴ συγγενικὸν αὐτοῖς ὄνομα καὶ πατρωνυμικὸν ἐτύγχανεν ὄν, ἐξομοιοῦσθαι [e] βουλόμενος τούτοις τοῦτο, Λεύκιον μὲν ἀντὶ Λυκόμωνος [f] τίθεται τὸ κοινὸν ὄνομα, Ταρκύνιον δὲ τὸ συγγενικόν, ὅτι τῆς πόλεως ἐν ᾗ γενέσεώς τε καὶ τροφῆς ἔτυχε· βασιλέως τε φίλος ἐν ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ γίνεται, [g] δῶρα δ' ὧν ἐν χρείᾳ μάλιστα αὐτὸν γενόμενον [h] ἠλάθετο, καὶ χρήματα παρέχων εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας ὅσων ἐδεῖτο. ἐν δὲ ταῖς [i] στρατείαις πάντων κρίσει τε καὶ ἰσχύϊ ἀγωνιζόμενος, [k] γνώμῃ τε ὅπου δέησειεν ἀγαθῇ, ἐν τοῖς πάνυ φρονίμοις τῶν συμβούλων ἀριθμούμενος. γενόμενος δὲ ἀγαθὸς τῷ βασιλεῖ τίμιος, οὐδὲ τῆς ἄλλης εὐνοίας Ρωμαίων διήμαρτεν, ἀλλὰ καὶ τῶν πατρικίων πολλοὺς ταῖς εὐεργεσίαις ὑπηγάγετο, καὶ τὸ δημοτικὸν πλῆθος οἰκείως ἔχειν αὐτῷ παρεσκεύασεν, εὐπροσηγορίαις τε ἀπαρασμοῖς καὶ κεχαρισμέναις ὁμιλίαις, καὶ χρημάτων μεταδόσει, καὶ ταῖς ἄλλαις φιλοφροσύναις.

XLIX. ¶ Talis igitur erat Tarquinius: & his de caussis vivente adhuc Marcio omnium Romanorum illustrissimus erat, & eo mortuo ab omnibus regno dignus est judicatus. Quum autem regnum adeptus fuisset, primum quidem bellum intulit Apiolanis, qui ita vocantur, populo gentis Latinæ non ignobili. Apiolani enim & reliqui omnes Latini, post Anci Marcii obitum arbitrati pacis conditiones ruptas, latrociniis ac pabulationibus Romanorum agrum infestantes populabantur. Quare Tarquinius, volens injuriam ab illis acceptam ulcisci, cum ingentibus copiis in eos profectus est, &

Per Jul. 4100. *Ante Chr.* 614. *Olymp.* 41 2/3. *V. C. Cat.* 138. *Var.* 140.

Debellat Latinos.

Τοιοῦτος μὲν δή τις ὁ Ταρκύνιος ἦν, καὶ ἀφ' ὧν ἔπραττε, τὰς αἰτίας ζῶντός τε Μαρκίου πάντων ἐγένετο Ρωμαίων [l] θαυμαζόμενος, καὶ τελευτήσαντος ἐκείνου τῆς βασιλείας ὑπὸ πάντων ἄξιος ἐκείνου ἐκρίθη. ἐπειδὴ δὲ παρέλαβε τὴν ἀρχήν, πρῶτον μὲν ἐπολέμησε τοῖς καλουμένοις Απιολάνοις, πόλει τῶν Λατίνων ἔθνους οὐκ ἀφανεῖ. οἱ δὲ Απιολάνοι καὶ οἱ ἄλλοι σύμπαντες Λατῖνοι, μὴ τὸν Αγκου Μαρκίου θάνατον λελύσθαι τὰς ἐπὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας οἰόμενοι, ληϊσίαις τε καὶ τροφομαῖς [m] τῶν Ρωμαίων γῆν ἐπόρθουν· ἀνθ' ὧν τιμωρήσασθαι βουλόμενος αὐτοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐξεστράτευσε πολλῇ δυνάμει, καὶ τὴν γῆς

186

a Πρῶτον μὲν ἑαυτὸν *Vat.* b Ἦν εἰς *Vat.* c Καὶ τὴν Ρωμαίων πόλιν perperam in *Ed. Steph.* d Κοινόν τι ὄνομα *Vatt.* e Καὶ κατὰ τοῦτο *Vat.* f Εαυτῷ τίθεται *Vat.* g Δῶρα δὲ διδοὺς *Vat.* h Ηθάνετο *Vat.* i Στρατείαις rectius (prout placuit *Sylburgio*) in *Cod. Vat.* k Γνώμης & mox ἀγαθῆς in *Cod. Vat.* l Επιφανέστατος *Vat.* m Τῶν Ρωμαίων *Vat.* quod & maluit *Sylb.* * Gentilitium scilicet & à paterna stirpe acceptum. *Gelen.*

a Non

γῆς αὐτῶν τὴν κεφάλην ἐδήωσεν· ἀφικομένης δ' ὀκ τ[ῶν] [a] πλησίον χώρων ἡ Ἀπίνων βοηθείας μεγάλης τοῖς Ἀπιολάνοις, δὶς πρὸς αὐτοὺς μάχας κρατήσας δ' ἐν ἀμφοτέραις, ἐπὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἐγίνετο, καὶ προσῆγε τοῖς τείχεσι τὰς δυνάμεις ὀκ ὀλιγαδρήσας· οἱ δ' ὀκ τ[ῆς] πόλεως ὀλίγοι τε πρὸς [b] τοὺς [c] πολλοὺς μαχόμενοι, καὶ κατ' ὀδένα καιρὸν ἀναπαύσεως τυγχάνοντες, ἐκπορέδησαν σὺν χρόνῳ. ἁλόσης δὲ κατὰ κράτος τ[ῆς] πόλεως, οἱ μὲ πλείους τ[ῶν] Ἀπιολάνων μαχόμενοι κατεσφάγησαν· ὀλίγοι δὲ τὰ ὅπλα παραδόντες ἅμα τοῖς ἄλλοις λαφύροις ἐπράδησαν, παῖδές τε αὐτῶν καὶ γυναῖκες [d] ἀνδραποδισθέντες ὑπὸ Ρωμαίων ἀπήχθησαν, καὶ ἡ πόλις διαρπασθεῖσα [e] ἀνεπρήσθη. Τοῦτα διαπραξάμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ τεῖχος ὀκ θεμελίων κατασκάψας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπ' οἴκου· καὶ μετ' τοῦθ' ἑτέρου στρατιὰν ἀπῆγεν ὅτι τὴν [f] Κρυστομερινῶν. αὕτη ἀποικία μὲν ἦν Λατίνων, προσεχώρησε δὲ Ρωμαίοις ἐπὶ τ[ῆς] Ρωμύλου [g] βασιλείας· Ταρκυνίου δὲ τὴν ἀρχὴν παραλαβόντος, τὰ Λατίνων αὖθις ἤρξατο φρονεῖν, [h] καὶ μὴν ὐδὲ εἰσῆγε καὶ τοιαύτην πολιορκίαν τε παράσησασθαι καὶ πόνῳ· μαθόντες γὰρ οἱ Κρυστομερινοὶ τό, τε πλῆθος
187 τ[ῆς] ἰσχύος ἐπ' αὐτοὺς δυνάμεως καὶ τ[ὴν] ἑαυτῶν ἀσθένειαν, ὐδεμίας αὐτοῖς βοηθείας πρὸς τῶν ἄλλων Λατίνων [i] ἀφικομένης, ἀνέῳξαν τὰς πύλας καὶ προσελθόντες οἱ πρεσβύτατοι τ[ῶν] πολιτῶν καὶ τιμιώτατοι, παρέδοσαν αὐτῷ τὴν πόλιν, ἀξιοῦντες ὁπόσων [k] αὐτοῖς χρήσασθαι καὶ μετρίως. τῷ δὲ κατ' εὐχὴν τὸ πρᾶγμα ἐφάνη· καὶ παρελθὼν εἰς τὸ τεῖχος ἀπέκτεινε μὲ ὐδένα Κρυστομερινῶν, ὀλίγους δὲ πάνυ τοὺς αἰτίους τ[ῆς] ἀποστάσεως [l] φυγαῖς ἰδίαις ἐζημίωσε· τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασι τὰ σφέτερα σωνεχώρησεν ἔχειν, καὶ τ[ῆς] Ρωμαίων πολιτείας, ὡς πρότερον, μετέσχεν· ἓ δὲ μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι χάριν, ἐποίκους αὐτοῖς κατέλιπε Ρωμαίους. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ Νωμεντανοῖς διανοηθεῖσι, τ[ῆς] αὐτῆς τυχεῖν ἐξεγένετο. καὶ δὴ ὅτοι λησταὶα πέμποντες ἐπὶ τοὺς Ρωμαίων ἀγροὺς, πολέμιοι κατέσησαν αὐτοῖς ὀκ τῷ προφανεῖς, τοῖς Λατίνων πεποιθότες συμμαχίαις· στρατεύσαντος δ' [m] σὺν αὐτοῖς Ταρκυνίου, καὶ τ[ῶν] Λατίνων βοηθείας ὑστερησάσης, ὐκ οἷοί τε ὄντες [n] αὐτοῖς πρὸς τοσαύτην δύναμιν ἀντέχειν, ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐξῆλθον ὀκ τ[ῆς] πόλεως, καὶ παρέδοσαν ἑαυτούς. οἱ δὲ τὴν καλουμένην [o] Κολλατίαν κατοικοῦντες, ἐπειρήθησαν μὲν ἐλθεῖν εἰς μάχης πρὸς τὰς Ρωμαίων δυνάμεις, καὶ προῆλθον ἔξω τ[ῆς] πόλεως· σὺν ἅπασαις δὲ ταῖς συμπλοκαῖς ἡττώμενοι, καὶ πληγὰς πολλὰς λαμβάνοντες, ἠναγκάσθησαν πάλιν εἰς τὸ τεῖχος καταφυγεῖν, καὶ διεπέμποντο πρὸς τὰς Λατίνων πόλεις αἰτήσομενοι συμμαχίαν. ὡς δὲ βραδύτερα τὰ παρ' ἐκείνων ἦν, καὶ

agri eorum præſtantiſſimam partem vaſtavit. Quum autem ex finitimis locis Latinorum magna auxilia Apiolanis veniſſent; bis cum illis pugnavit. Et quum in utroque prœlio viciſſet, ſe ad urbis oppugnationem convertit, & copias ad muros per vices admovit. At oppidani, quum pauci multis reſiſterent, nec unquam tempus ad quieſcendum daretur, tandem expugnati ſunt. Oppido autem per vim capto, major Apiolanorum pars in ipſa pugna cæſa fuit: pauci vero, armis traditis, una cum reliqua præda venditi fuerunt, & eorum liberi & conjuges in ſervitutem à Romanis abductæ fuerunt; & ipſa urbs poſt direptionem incenſa fuit. Rex his peractis, & mœnibus funditus everſis, domum copias reduxit: & poſtea aliam expeditionem fecit in Cruſtumerinorum urbem. Hæc erat Latinorum colonia, ſed regnante Romulo in Romanorum ditionem venerat: at, poſtquam Tarquinius regnum eſt adeptus, rurſus Latinorum partibus ſtudere cœpit; veruntamen neque oppugnatione, neque *alio quopiam magno* labore ipſi recipienda fuit. Quum enim Cruſtumerini vidiſſent & numerum copiarum quæ contra ſe venerant & ſuam imbecillitatem, quumque nulla auxilia ſibi à Latinis mitti animadvertiſſent, portas aperuerunt; & progreſſi omnium civium maximi natu & honoratiſſimi quique, urbem ei dediderunt, ſuppliciter orantes ut ſe clementer ac moderate tractaret. Illi vero res ex voto ſucceſſit: & urbem ingreſſus nullum Cruſtumerinorum interfecit; ſed paucos quoſdam defectionis auctores exſilio perpetuo mulctavit: cæteris vero omnibus res ſuas habere permiſit, & jus Romanæ civitatis ut ante participare. Sed nequid in poſterum innovarent, Romanos, qui cum illis habitarent, reliquit. ¶ Nomentani quoque, qui eadem ceperant conſilia, eandem fortunam ſunt experti. Iſti enim miſſis prædonibus in Romnorum agrum, aperte ſe eorum hoſtes eſſe profeſſi ſunt, Latinorum ſocietate freti. Quum autem Tarquinius expeditionem adverſus eos ſuſcepiſſet, & Latinorum auxilia ſerius veniſſent, nec ipſi ſoli poſſent tantis copiis reſiſtere, * cum ramis oleæ lana obvolutis more ſupplicantium egreſſi ſunt ex urbe, & ſe ei dediderunt. Qui vero Collatiam incolebant, auſi ſunt illi quidem cum Romanorum copiis dimicare, atque ex urbe prodierunt: ſed quum ex omnibus prœliis inferiores diſcederent, & multa vulnera acciperent, coacti fuerunt denuo intra mœnia refugere; & ad Latinorum civitates legatos dimiſerunt, qui ſocietatem & auxilia peterent. Sed quum illi cunctarentur, & *hoſtes*

L. Tarquinius Rom. REX V.

Per Jul. 4107. Ante Ch. 607. Olymp. 43 ½. V. C. Cat. 145. Var. 147.

L.

a Non dubito quin legendum ſit πλησιοχώρων Λατίνων. *Sylb.* Cujus conjecturam firmat *Cod. Vat.* b Deeſt *Vat.* c Forſan Ἀττικῶς pro ἀνδραποδιωθεῖσι. *Portus.* d Ἐνεπρήσθη *Vat.* non refragante *Sylburgio.* e Κρυστομερινῶν πόλιν *Vat.* f Δυναστείας *Vat.* g Si codex eſſet ſanus, ſubintelligendum ἀνάγκη. Præſtat tamen ἰδίησι reponere pro εἰσῆγε. *Sylb.* & *Port.* Ἐξῆγε malit *Steph.* Verum optime in *Cod. Vat.* ἐ μὲν ἰδίησι γε ἐ τοιαύτην πολιορκίαις παρεσήσασθαι. h Ἀφικνουμένης *Vat.* i Ἐφίσι χρήσασθαι *Vat.* k Ita & in *Lapi Cod.* Nam vertit, *ipſos ſuga propria mulctavit.* Rectius in *Cod. Vat.* Φυγαῖς ἀιδίοις. quo modo *Dionyſium* ſcripſiſſe ſuſpicatus eſt *Sylb.* quod eandem habeat loquutionem p. 211. juxta *Ed. Sylb.* Si vulgatam lectionem ſequamur, ἰδίαις φυγαῖς eſſet, in qua ſingula duntaxat capita ſine domeſticis aut propinquis relegantur. *Sylb.* Interpretandum (inquit *Portus*) *proprio exſilio mulctavit.* i. e. exſilium, quo ſe ultro jam ante mulctaverant, ſua ſententia confirmavit. l Senſus poſtulat ἐπ' αὐτοὺς *adverſus eos*, ut *Lapus* quoque vertit: & ſic certe loquitur paullo infra, p. 186. v. 14. In *Cod. Vat.* ἐπ' αὐτοῖς. m Malim αὐτοὶ. i. e. αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς *ipſi ſuo marte, ſuis viribus. Sylb.* n Κολλατίαν *Vat.* quod rectius eſſe pronunciarunt *Sylb.* & *Port.* * Vel, *ſupplicum inſignia accipientes egreſſi* &c. Vide *Cl. Perizonii* Notas elegantiſſimas ad *Ælianum* p. 249.

L. Tarquinius Rom. REX V.

hoſtes variis murorum partibus *ipſos* oppugnarent, tandem urbem dedere coacti ſunt. Sed non æque clementer atque Nomentani & Cruſtumerini tractati fuerunt; ſed rex illis arma ademit, eoſque mulcta pecuniaria mulctavit, & ſatis firmum præſidium in urbe reliquit, & Aruntem Tarquinium filium ſui fratris illis præfecit, eique dedit imperium nullis rationibus reddendis obnoxium, quod gereret quamdiu viveret: quia poſt patris Aruntis & avi Demarati mortem natus, neque paternorum neque avitorum bonorum hereditariam portionem ſibi debitam habuerat, & propterea Egerius fuit cognominatus; pauperes enim & mendicos Romani ita appellant. Ex quo autem illius urbis curam ſuſcepit, & ipſe Collatinus eſt vocatus, & omnes ejus poſteri. Poſt Collatiam deditam, rex contra Corniculum copias duxit: illa autem urbs erat ipſa gentis Latinæ. Populatus autem eorum agrum ſine ullo prorſus metu, quia nullus eum defendebat, ad ipſam urbem duxit exercitum, cives ad amicitiam provocans: ſed quum illi nollent ad ullas pacis conditiones venire, murorum autem munitionibus freti eſſent, & undique auxilia ventura ſperarent, urbem exercitu circundatam oppugnare cœpit. Corniculani vero diu quidem reſtiterunt, hoſtes fortiter repellentes, multaque oppugnatoribus vulnera intulerunt: ſed aſſiduitate laborum defatigati, nec omnes amplius concordes (alii enim cenſebant urbem dedendam, alii vero ad finem uſque reſiſtendum) ob illud diſſidium magis fatigati, vi expugnati ſunt. Præſtantiſſima igitur eorum pars, dum urbs caperetur, pugnans cæſa eſt: at pars ignobilis & ignava, cui propterea ſalus conceſſa eſt, inſtar mancipiorum vendita eſt cum uxoribus & liberis. Horum autem urbs à victoribus direpta incenſaque fuit. Quod ægre ferentes Latini, decreverunt collatis in unum viribus in Romanos exercitum ducere: &, paratis copiis ingentibus, in uberrimam eorum agri partem fecerunt irruptionem, unde multos captivos abduxerunt, & magna præda potiti ſunt. At rex Tarquinius egreſſus quidem eſt contra illos, ſecum expeditum ac paratum exercitum ducens: ſed quum non amplius eos aſſequi potuiſſet, irrupit in eorum agrum, eumque eodem modo tractavit. atque ita crebris mutuiſque excurſionibus in agros conterminos factis, multa & incommoda & commoda utrique ſenſerunt. Semel tantum ad Fidenas totis viribus in acie inter eos certatum eſt; quo in prœlio multi utrinque ceciderunt: ſed tamen Romani vicerunt, & coëgerunt Latinos deſertis caſtris noctu ſuas urbes repetere.

Per Jul. 4108. *Ante Chr.* 606. *Olymp.* 34 $\frac{2}{3}$. *V. C.* *Cat.* 146. *Var.* 148.

LI. ¶ Poſt illud prœlium Tarquinius, cum Romanorum copiis inſtructis, ad eorum urbes

χτ' πολλὰ μέρη τ τείχους [a] τὰς προσβολὰς ἐποιοῦντο, παραδῶναι τ πόλιν [b] ἠνάγκασαν σὺν χρόνῳ. ὁ μὴν τοι τ αὐτῆς μετοχὴν ἔτυχον ἧς Νωμεντανοί τε καὶ Κρυστομερινοί· ἀλλ' ὅπλά τε ὁ βασιλεὺς ἀφείλετο, καὶ εἰς χρήματα ἐζημίωσε, καὶ φρουρὰν κατέλιπεν ἐν τῇ πόλει τ ἰκανὴν, ἄρχειν τε αὐτῶν ἔταξε τ ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν διὰ βίου, Ταρκύνιον Αρουντα τ ἴδιον ἀδελφιδοῦν, ὃς μετ τ τελευτὴν τ πατρὸς Αρουντος καὶ τ πάππου Δημαράτου γενόμενος, ὅτε τ παίρων ὅτε τ τ πάππου χρημάτων τ προσῆκον ἐκληρονόμησε μοῖραν· καὶ διὰ ταύτην τ αἰτίαν [c] Ηγέριος ἐπωνομάσθη. τοὺς γὰρ ἀπόρους καὶ πτωχοὺς οὕτως ὀνομάζουσι Ρωμαῖοι. ἐξ οὗ δὲ παρέλαβε τ ἐκείνης τ πόλεως ἐπιμέλειαν, αὐτός τε Κολατῖνος ἐπεκλήθη, καὶ πάντες οἱ ἀπ' ἐκείνου γενόμενοι. μετ δὲ τὴν Κολατίας [d] δόσιν, ὅπι τ καλούμενον Κορνίκολον ὁ βασιλεὺς ἐστράτευσεν· ᾗ δὲ κατῴκηντο τ Λατίνων ἔθνος [e] ἡ [f] πόλις. λεηλατήσας δὲ τ χώραν αὐτῆς πολλὴν ἄδειαν, οὐδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμυνομένου, τοῖς αὐτὴν στρατεύσῃ τ πόλιν, προκαλούμενος τοὺς ἄνδρας εἰς φιλίαν· οὐ βουλομένων δὲ αὐτῶν εἰς διαλλαγὰς ἐλθεῖν, ἀλλὰ 188
καὶ τ τείχους τῇ ὀχυρότητι πεποιθότων, καὶ συμμαχίας [g] παντα χόθεν ἥξειν οἰομένων, τοῦ πάντα τ κύκλον τ πόλεως τ δύναμιν ἐ διαστήσας ἐτειχομάχει. οἱ δὲ Κορνικόλανοι πολὺν μ χρόνον [h] ἀντεῖχον, ἀνδρείως ἀπομαχόμενοι, καὶ πολλὰς τοῖς προσβαλοῦσι πληγὰς ἔδωκαν. κάμνοντες δὲ τῇ συνεχείᾳ τ πόνων, καὶ οὐδὲ τ αὐτὴν ἐπιγνώμων ἅπαντες φυλάττοντες· τοῖς μ γὰρ ἐδόκει παραδιδόναι τ πόλιν, τοῖς δὲ μέχρι παντὸς ἀντέχειν· δι' αὐτὸ τὸ φασιάζειν [k] μᾶλλον καταπονούμενοι τ κράτος ἐάλωσαν. τὸ μ οὖν κράτιστον αὐτῶν μέρος ἐν τῇ καταλήψει τ πόλεως μαχόμενον διεφθάρη, τὸ δὲ ἀγενὲς, καὶ διὰ τοῦτο σωθὲν, ἐν ἀνδραπόδων ἐπράθη λόγῳ, γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις· ἡ δὲ πόλις [l] αὐτῶν διαρπασθεῖσα ὑπὸ τ κεκρατηκότων ἐνεπρήσθη· ἐφ' οἷς οἱ Λατῖνοι χαλεπῶς φέροντες ἐψηφίσαντο κοινῇ στρατιὰν ὅπι Ρωμαίους ἄγειν καὶ διασκευασάμενοι πολλὴν δύναμιν, εἰς τ κράτησιν χώρων αὐτῶν ἐνέβαλον, ἐξ ἧς αἰχμαλώτους πολλοὺς ἀπήγαγον, καὶ λείας ἐγένοντο μεγάλης κύριοι. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἐξῆλθε μ ἐπ' αὐτοὺς τ εὐζωνότατα καὶ ἐν ἑτοίμῳ δύναμιν ἐπαγόμενος, οὐκ ἐπὶ δὲ καταλαβεῖν αὐτοὺς φθάσας, εἰς τὴν ἐκείνων χώραν ἐνέβαλε, καὶ ταὐτὰ διέθηκε. τοιαῦτα συνέβαινε πολλὰ παραλλὰξ ἑκατέροις ἐπὶ ταῖς ἀμοιβαῖς χώραις ἐκστρατευομένοις ἐλαττώματά τε καὶ πλεονεκτήματα. μία δὲ αὐτοῖς οὐκ ἀδιάταξος ἐγένετο μάχη, Φιδήνης πόλεως πλησίον, ἁπάσαις συμβαλόντων ταῖς δυνάμεσιν· ἐν ᾗ πολλοὶ μὲν ἔπεσον ἀμφοτέρων, ἐνίκησαν δὲ Ρωμαῖοι, καὶ Λατίνους ἠνάγκασαν λιποντας τ χάρακα νύκτωρ εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπελθεῖν.

Μετὰ δὲ τ ἀγῶνα τοῦτον, ἔχων συντεταγμένην τὴν Ρωμαίων δύναμιν ὁ Ταρκύνιος, ὅπι τὰς πόλεις αὐτῶν ἐχώρει,

a Οἱ πολίται τὰς προσβολὰς ἐποιοῦντο *Vat.* Οἱ Ρωμαῖοι post προσβολὰς ſubaudiendum eſſe monuit *Sylb.* b Ηναγκάσθησαν *Vat.* c *Egerii nomen ab inopia inditum Aruntis filio* teſtatur & *Livius* l. 1. c. 34. quod negat quidam Vir doctus ſe uſquam legiſſe: vel memoriæ vitio, vel quod inciderat in mendoſos *Livii* codices. d Rectius more Latinorum neutro genere τὸ καλούμενον Κορνίκολον. *Sylb.* Verum Κορνικλῶ genere Maſculino & gentile Κορνικλανὸς (ad exemplum Græcorum qui pro *Lentulus* & *Tuſculanus* dicunt Λεντλῶν, Τουσλανὸς) habet *Steph. Byzant.* citans *Dionyſium* τρίτῳ Ρωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας. e Delendum videtur *Porto.* f Πολιαχόθυ *Vat.* g Περιστάσας *Vat.* h Deeſt *Vat.* i In Ed. *Steph.* τὴν συνοχείαν, pro quo ipſe accentus arguit legendum τῇ συνοχείᾳ. Hujuſmodi erroribus occaſionem præbuit, quod in his non ſubſcribebant veteres, ſed ad latus apponebant. *Sylb.* k Μάλιστα *Vat.* l Αὐτὴν perperam in *Ed. Steph.*

a Vocabulum

ἐχώρει, λόγους προσφέρων περὶ φιλίας. οἱ δ' οὔτ' ἐν τῷ κοινῷ συνεστῶσαν ἔχοντες δύναμιν, οὔτε ταῖς ἰδίαις παρασκευαῖς πεποιθότες, ἐδέχοντο τὰς προκλήσεις, καὶ παρεδίδοσαν αὐτῷ τινες τὰς πόλεις, ὁρῶντες ὅτι ταῖς μὲν ἁλούσαις κατὰ κράτος ἀνδραποδισμοί τε ἠκολούθουν καὶ κατασκαφαί· τὰς δὲ προχαρίσαις καθ' ὁμολογίας, τὸ πειθαρχεῖν τοῖς κεκρατηκόσι μόνον, [a] ἄλλο δὲ ἀνήκεστον οὐδέν. πρῶτον μὲν οὖν ὁ Φιδηναῖοι προσέθεντο [c] πόλεις ἀξιολόγους ὅπῃ συγκειμένοις πρὸς δικαίοις, ἔπειτα οἱ Καμαερῖνοι· αἷς ἠκολούθησαν ἄλλαι τινὲς πολίχναι μικραὶ, καὶ φρούρια ἐχυρά. ἐφ' οἷς ταραχθέντες οἱ λοιποὶ Λατῖνοι, καὶ δείσαντες μὴ πᾶν [d] ὑφ' ἑαυτοῦ ποιήσῃ) ἔθνος, εἰς τιὼ ὑπὲρ [e] Φερεντίῳ συνελθόντες ἀγορὰν, ἐψηφίσαντο τήν τε οἰκείαν δύναμιν ἐξάπασης [f] τῆς [g] πόλεως ἐξάγειν, καὶ τῶν πλησιοχώρων ἐθνῶν τὰ κράτιστα προσκαλεῖν, καὶ διαπρεσβεύοντο πρὸς Τυῤῥηνούς τε καὶ Σαβίνους, αἰτήσοντες συμμαχίαν. Σαβῖνοι μὲν οὖν παρέσχοντο αὐτοῖς, ἐπειδὰν ἐκεῖνοι [g] ἐκβεβληκότας εἰς τιὼ Ρωμαίων γῆν ἀκούσωσιν, [h] ἀναλαβόντες αὐτοὶ τὰ ὅπλα τιὼ πλησίον αὐτῶν χώραν λεηλατήσειν· Τυῤῥηνοὶ δὲ συμμαχίαν ἀποστελεῖν ὡμολόγησαν, ἧς ἂν αὐτοὶ δεηθῶσιν· [i] οὐχ ἅπαντες ὅπῃ τῆς αὐτῆς γενόμενοι γνώμης. ἀλλὰ πέντε πόλεις μόναι, Κλυσῖνοί τε καὶ Ἀρρῆτινοι, καὶ [k] Οὐαλετέραι, οἱ Ρυσαλῖνοί τε, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις Οὐετυλωνιᾶται.

Ταύταις ἐπαρθέντες ταῖς ἐλπίσιν οἱ Λατῖνοι, παρασκευασάμενοι δύναμιν οἰκείαν συχνὴν, καὶ παρὰ Τυῤῥηνῶν λαβόντες, εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἐνέβαλον· καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τῶν Σαβίνων ἔθνους οὐ πολέμου κοινωνήσειν αὐτοῖς ὑπισχνήμεναι πόλεις τὴν προσομορῦσαν αὐταῖς χώραν ἐδῄουν· ὁ δὲ τῶν Ρωμαίων βασιλεὺς παρασκευασάμενος καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν δύναμιν ἐξῆγεν ὅπῃ τοὺς πολεμίους ἀφικοίατο ταχέων. Σαβίνοις μὲν ἅμα καὶ Λατίνοις πολεμεῖν, καὶ διαιρεῖν εἰς μέρη δύο τὴν δύναμιν οὐκ ἀσφαλὲς ἐπελάβετο· ἅπασαν δὲ τιὼ στρατιὰν ὅπῃ Λατίνους ἄγειν ἐβουλεύσατο· καὶ τίθει) πλησίον αὐτῶν χάρακα. καίπερ μὲν ὀκνηρῶς ἔχοντες ἑκάτεροι πάσαις ἀποκινδυνεῦσαι ταῖς δυνάμεσι, δεδιότες τὰς ἀλλήλων παρασκευάς. ἀκροβολισμοὺς δὲ κατιόντες ἐκ τῶν ἐρυμάτων οἱ ψιλοὶ πρὸ ἑκατέρων συνεχεῖς ἐποιοῦντο, καὶ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ ἰσόμαχοι· χρόνῳ δ' ὕστερον ἐμπεσούσης ἀμφοτέροις ἐκ τῶν τοιούτων ἁμιλλῶν φιλονεικίας, ὑπεροπτεύοντες ἑκάτεροι τοῖς ἑτέροις, ὀλίγοι μὲν πρῶτον, ἔπειτα σύμπαντες ἠναγκάσθησαν ἐκ τῶν στρατοπέδων προελθεῖν. καὶ καταστάντες εἰς μάχην ἄνδρες ὄντε πολεμικῶν ἀγώνων ἀπείρους, ὄντε πλήθει πολὺ ἀποδέοντες ἀλλήλων πεζοί τε καὶ ἱππεῖς, προθυμίᾳ τε ὡρμημένοι πρὸς τὸ πο-

189

profectus, ad amicitiam eas ſolicitabat. Illi vero quum neque copias totius nominis Latini conjunctas haberent, neque ſuis apparatibus ſatis fiderent, conditiones oblatas acceperunt, & nonnulli eorum urbes dediderunt: quod viderent urbes per vim captas ſequi civium ſervitutem & ipſarum everſionem; at illis quæ certis conditionibus ſe dedidiſſent, illud ſolum incommodum accidere, nimirum ut victorum imperio parerent, nihil vero præterea gravius paterentur. Primi igitur Fidenates certis pactionibus & æquis conditionibus urbes nobiles Romanis dediderunt; & poſt eos Camerini *idem fecerunt*: quas urbes ſequuta ſunt alia quædam oppidula & caſtella munita. quibus rebus cæteri Latini turbati, & veriti ne ille totam gentem in ſuam poteſtatem redigeret, ad Ferentinum conventu indicto, decreverunt domeſticas copias ex omnibus civitatibus educere, & gentium finitimarum fortiſſimas quaſque accire: quare legatos miſerunt ad Hetruſcos atque Sabinos, auxilia petentes. Sabini igitur polliciti ſunt illis, ſimulatque audiſſent eos in agrum Romanum irrupiſſe, ſe ſumptis armis finitimum eorum agrum populaturos: Hetruſci vero promiſerunt ſe miſſuros auxilia, quibus illis opus eſſet futurum. Non omnes tamen in eadem fuerunt ſententia: ſed quinque tantum civitates, Cluſini, Aretini, Volaterrani, Ruſellani, & præter hos Vetulonienſes.

L. Tarquinius Rom. REX V.

¶ Hac ſpe elati Latini, paratis ingentibus copiis domeſticis, & aliis aſſumptis quas Hetruſci miſerant, in agrum Romanum irruperunt; & eodem tempore ex gente Sabina populi, qui ſe belli ſocios futuros promiſerant, agrum ſuo finitimum vaſtarunt. Rex autem Romanorum ipſe quoque magnum & validum exercitum, quem interea pararat, celeriter eduxit in hoſtes. Cum Sabinis igitur & Latinis ſimul bellum gerere, & exercitum in duas partes dividere, parum tutum eſſe arbitrabatur. Quare omnes copias in Latinos ducere decrevit, & prope eos caſtra poſuit. Principio igitur utrique cunctabantur totis viribus periclitari, alteri alterorum apparatus timentes. ſed levis armaturæ milites, ex munitionibus utrorumque deſcendentes, crebro levia certamina committebant, & plerumque æquo marte diſcedebant. Tandem poſtea, quum ex iſtiuſmodi velitationibus contentio inter utroſque orta eſſet, dum utrique ſuis opem ferunt; primum quidem pauci, mox vero omnes ex caſtris progredi coacti ſunt. Atque congreſſi viri bellicis certaminibus exercitatiſſimi, & peditum ac equitum numero alteri alteris non multo inferiores, & pari animi alacritate ad præ-

LII.

lium

a Vocabulum ἄλλο redundare exiſtimat *Steph.* b Pro Φιδηναῖοι aliquis reponendum ſuſpicetur Φιχέλιοι ex *Livio*, l. 1. c. 38. *Sylb.* c Πόλεις ἀξιολόγους agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Sed malim πόλις ἀξιόλογον. *Sylb.* Αὐτῷ πόλις ἀξιόλογον *Vat.* d Si non aliter quam cæteri loqui voluit *Dionyſius*, ὑφ' ἑαυτῷ ſcripſit. *Steph.* e *Al.* Φερετίνῳ. Vide *Steph. Byzant.* v. Φερετῖνον. f Non agnoſcit *Vat.* g Malet aliquis ἐμπεπληκότας, ut paullo poſt dicit εἰς τιὼ Ρωμαίων γῆν ἐσβαλεῖν. Sed ſimiliter fluminum quoque oſtia non modo ἐμβολαὶ dicuntur ab hoc ipſo auctore noſtro p. 8. v. 4. ſed etiam ἐκβολαὶ ut p. 175. v. 31. diverſo ſcilicet motus reſpectu. *Sylb.* h Ἀναλαβόντες καὶ αὐτοὶ *Vat.* i Οὐχ ἅπαντες δὲ dicendum videtur. *Port.* k *Lapus* habet *Volaterrani, Ruſellani*: itidemque *Gelenius.* non male. nam à *Ptolemæo* quoque inter cæteras Tuſciæ mediterraneas urbes numerantur hæ *Dionyſii* noſtri, Οὐολατέρραι, Ρυσέλλαι, Ἀρρήτιον, Οὐετυλώνιον, Κλύσιον. ſic apud *Plinium*, l. 3. c. 8. *Ruſellani, Aretini, Cluſini, Vetulonienſes, Volaterrani. Sylb.* In *Cod. Vat.* Οὐολατερραῖνοι, οἱ Ρυσιλαῖοί τι. ideo vel legendum Οὐολατέρρανοι, οἱ Ρυσιλανοί τι &c. vel Κλυσινοιτι καὶ Ἀρητῖνοι, καὶ Οὐολατέρραι, οἱ Ρυσιλανοί τι. l Καὶ τὴν παρὰ Τυῤῥηνῶν προσλαβόντες *Vat.*

L. Tarquinius Rom. REX V.

lium concitati, quod extremam periculorum aleam ſibi ſubeundam exiſtimarent, inter ſe pugnarunt ut decuit viros fortes: ſed noctis interventu æquo marte dirempti ſunt. Veruntamen poſt eam pugnam, utrorumque conſilia diverſa ſatis patefecerunt quinam prœlio ſuperiores fuiſſent. poſtero enim die Latini ex caſtris egreſſi non ſunt: at Rex Romanorum, copiis in campum apertum eductis, paratus erat ad alteram pugnam committendam, & ad multas horas aciem inſtructam tenuit. Sed quum hoſtes obviam non exirent, eorum cadaveribus ſpoliatis & ſuis ſublatis, multa cum jactantia exercitum in caſtra ſua reduxit.

LIII. ¶ Sequentibus autem diebus, quum alia auxilia Latinis ab Hetruſcis miſſa veniſſent, altera pugna commiſſa eſt, longe atrocior priore; ex qua rex Tarquinius maxime inſignem victoriam reportavit, cujus eum auctorem fuiſſe omnes facile fatebantur. Quum enim Romana acies jam laboraret, & in ſiniſtro cornu ordines jam diſſolverentur, & ipſe ſuorum aciem inclinari ac male ab hoſtibus tractari vidiſſet, (tunc autem in dextro cornu pugnabat) fortiſſimas equitum alas convertit, & lectiſſimos quoſque pedites ſecum aſſumpſit, eoſque à tergo ſui exercitus duxit, & præterito ſiniſtro cornu ultra aciem progreſſus eſt: * deinde infeſtis haſtis, & calcaribus citatis equis in tranſverſas Hetruſcorum cohortes impetum fecit. Iſti enim in dextro hoſtium cornu pugnantes oppoſitos ſibi adverſarios in fugam verterant. Sed quum ſe illis ex improviſo in conſpectum dediſſet, valde eos terruit & turbavit. Interea vero & ipſe Romanorum peditatus collectis animis ex priore metu in hoſtem contendit: poſtea ingens Hetruſcorum cædes facta, & totum dextrum cornu in fugam verſum. Tarquinius vero juſſis peditum ducibus ſe ordine & pedetentim ſequi, ipſe ad hoſtium caſtra ivit, totis viribus concitatis equis, & quum antevertiſſet eos qui exercitu in fugam verſo evaſerant, ſtatim primo impetu caſtris potitur: qui enim in caſtris relicti fuerant, quum nondum ſuorum cladem reſciviſſent, neque equites adventantes ob repentinum adventum dignoſcere potuiſſent, paſſi ſunt eos ingredi. Captis autem Latinorum caſtris, qui ex fuga ſe recipiebant ad tutum refugium, ab equitibus, qui ipſa *caſtra* occuparant, cædebantur: at qui ex caſtris in planitiem fugere maturarant, in Romanas legiones incidentes, ab illis interficiebantur; plerique eorum ſe invicem trudentes & conculcantes, impacti in vallos aut foſſas, miſerrimo & indigniſſimo mortis genere perierunt. Quare qui reliqui erant coacti fuerunt, quum nullam aliam ſalutis viam invenire poſſent, ſe victoribus dedere. Tarquinius autem, multis hominibus & pecuniis potitus, captivos vendidit: at quæ in caſtris inventa ſunt militibus eſt largitus.

λεμον ὁμοίᾳ, καὶ κινδύνων τὸν ἔσχατον [a] ἀναῤῥιπτεῖν νομίσαντες, ἠγωνίσαντο μὴ ἀμφότεροι λόγου ἀξίως· διεκρίθησαν δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἰσόμαχοι, νυκτὸς ἐπιλαβούσης. ἡ μὲν οὖν μετὰ τὸν ἀγῶνα διάνοια ἑκατέρων οὐχ ὁμοία γενομένη φανερὸς ἐποίησε τοὺς κρεῖττον ἀγωνισαμένους τῶν ἑτέρων· τῇ γὰρ ἑξῆς ἡμέρᾳ Λατῖνοι μὲν οὐκ ἔπ [b] ᾐεσαν οὐκ ὄντος χάρακος· ὁ δὲ Ρωμαίων βασιλεὺς ἐξαγαγὼν τὰς δυνάμεις [c] εἰς πεδίον, ἕτοιμος ἦν ἑτέραν ποιεῖσθαι μάχην, καὶ μέχρι πολλῆς [d] κατεῖχεν ὁπλίτην τάξιν τὴν φάλαγγα. ὡς δ' οὐκ ἀντεπεξίεσαν οἱ πολέμιοι, σκυλεύσας αὐτῶν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ἰδίους ἀνελόμενος, σὺν πολλῷ τῷ αὐχήματι ἀπῆγε τὴν στρατιὰν ὀπὶ τὴν ἑαυτοῦ χάρακα. 190

[c] Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ ἀφικομένης τοῖς Λατίνοις ἑτέρας τῶν ἐκ Τυῤῥηνῶν συμμαχίας, δευτέρος ἀγὼν γίνεται πολὺ μείζων ἢ πρότερον, ἐξ οὗ νίκην ἀναιρεῖται βασιλεὺς Ταρκύνιος· ὀπιφανεστάτην, ἧς αὐτὸς ἄριστος ὡμολογεῖτο ὑπὸ πάντων γενέσθαι. καμνούσης γὰρ ἤδη τὴν Ρωμαϊκὴν φάλαγγος καὶ κατ' τὸ δεξιὸν κέρας ὅλου ῥηγνυμένης, [f] μαθὼν τὸ ἐλάττωμα τοῦ τῶν στρατιῶν· ἔτυχε δὲ τότε μαχόμενος ὀπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος· τὰς κεφαλὰς τῶν ἱππέων ἵλας ὀπισθέψας, καὶ τοὺς πεζῶν τοὺς ἀκμαιοτάτους ἀναλαβὼν ἦγε κατὰ νότου τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς, καὶ παραλλάξας τὸ δεξιὸν κέρας ἤλαυνεν ἐπὶ πρόσω τῆς φάλαγγος. ἔπειτα ὀπισθέψας ὀπὶ δόρυ, καὶ τὰ κέντρα προσβαλὼν τοῖς ἵπποις εἰς πλαγίους [g] ἐμβάλλει τοὺς Τυῤῥηνῶν λόχους. οὗτοι γὰρ ὀπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν πολεμίων μαχόμενοι κέρατος ἐτρέψαντο τοὺς καθ' ἑαυτούς· ὀπισθοῦντες δ' αὐτοῖς ἀπροσδοκήτως πολλὴν ἔκπληξιν καὶ ταραχὴν παρέσχε. σὺν δὲ τούτῳ καὶ ἡ πεζὴ τῶν Ρωμαίων δύναμις ἀναλαβοῦσα ἑαυτὴν [h] τοῦ πρότερον δείματος εἰς τὸ ἀντίπαλον ἐχώρει· καὶ μετὰ τοῦτο φόνος τε πολὺς τῶν Τυῤῥηνῶν ἐγένετο, καὶ τροπὴ τοῦ δεξιοῦ κέρατος παντελής. Ταρκύνιος δὲ τοῖς ἡμίσεσι τῶν πεζῶν ἀκολουθεῖν κελεύσας σὺν κόσμῳ, καὶ βάδην, αὐτὸς ὀπὶ τὸ στρατόπεδον [i] ἐχώρει τῶν πολεμίων, ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀνὰ κράτος. φθάσας δὲ τοὺς ἐκ τροπῆς ἀνασωζομένους, ἐγκρατὴς γίνεται τοῦ χάρακος εὐθὺς ἐξ ἐφόδου. οἱ γὰρ ἐν αὐτῷ καταλειφθέντες ὅτε τὴν κατασχοῦσαν συμφορὰν τοὺς στρατέρους προεγνωκότες, ὅτε τοὺς προσιόντας ἱππεῖς γνωρίσαι διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου δυνηθέντες, ἐάσαν αὐτοὺς παρελθεῖν. ἀλύσεως δὲ τῆς [k] παρασκευῆς τῶν Λατίνων, οἱ μὲν ἀναχωροῦντες ἐκ τροπῆς εἰς ἀσφαλῆ καταφυγὴν, ὑπὸ τῶν [l] καλαλαβούντων αὐτὴν ἱππέων ἀπόλλυντο· οἱ δ' ἐκ τοῦ στρατοπέδου φεύγειν ὁρμήσαντες εἰς τὸ πεδίον, ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς φάλαγγος ὁμοῦ χωροῦντες ἀπέθνησκον· οἵ τε πλείους αὐτῶν ὠθούμενοί τε ὑπ' ἀλλήλων καὶ καταπατούμενοι, τοῖς σκόλοψιν ἢ κατὰ τὰς τάφρους τὸν οἰκτρόν τε καὶ ἀγενέστατον τρόπον διεφθάρησαν. ὡς δ' ἠναγκάσθησαν οἱ λειπόμενοι, τῆς σωτηρίας οὐδένα πόρον εὑρεῖν δυνάμενοι, παραδοῦναι τοῖς κεκρατηκόσιν ἑαυτούς. γενόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος πολλῶν σωμάτων καὶ χρημάτων ἐγκρατὴς, τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπέδοτο, τὰ δ' ὄντα τῷ χάρακι [m] καταληφθέντα τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο.

Ταῦ-

a Nota ſut. 2. ἀναῤῥιπτῶν pro primo ἀναῤῥίψειν, quod eſt uſitatius. vel potius ſcribendum ἀναῤῥιπτῶν. *Sylb.* b Προῆσαν *Vat.* c Εἰς τὸ πεδίον *Vat.* & ſic paullo infra. d Κατέιχεν *Vat.* e Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ malit *Portus.* f Μαθὼν τὸ γινόμενον ἐλάττωμα *Vat.* g Ἐμβάλλει τοὺς τῶν *Vat.* h Deeſt præpoſitio ἐκ. *Sylb.* Agnoſcit *Cod. Vat.* i Ἐχώρει τὸ τῶν *Vat.* k Παρεμβολῆς legiſſe videtur *Lapus.* cui adſentitur *Portus.* Verum utraque lectio ferri poteſt. l Καταλαβομένων *Vat.* m Καταλειφθέντα *Vat.* * Poſteaque converſus in hoſtes. *Lapus.*

a Ἐσχάλτο

Ταῦτα δὴ διαπραξάμενος, ὅπως τὰς πόλεις τῶν Λατίνων ἤγε τῇ δυνάμει, ὡς μάχῃ τοὺς μὴ προσχωρήσαντας αὐτῷ παραστησόμενος· ἃ μὲν ἐδέησέ γε αὐτῷ τειχομαχίας, ἅπαντες γὰρ εἰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις ἐτράποντο, καὶ πρέσβεις ἀπὸ τοῦ κοινοῦ πέμψαντες, καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἠξίουν ἐφ' οἷς αὐτὸς βούλεται, καὶ τὰς πόλεις παραδόσαν. γενόμενοι δὲ τῶν πόλεων κατὰ τάσδε τὰς ὁμολογίας ὁ βασιλεὺς κύριος, ὅπως ἐκέραται πάσας προσηνέχθη καὶ μετριώτατα. οὔτε γὰρ ἀπέκτεινεν ὅτε φύγειν ἠνάγκασεν, οὔτε χρήμασιν ἐζημίωσε Λατίνων οὐδένα· χώραν τε αὐτοῖς καρποῦσθαι τῷ ἑαυτοῦ ἐπέτρεψε, καὶ πολιτεύμασι χρῆσθαι τοῖς πατρίοις ἐφῆκε· ἀποδοῦναι δὲ ἐκέλευσε Ρωμαίοις τούς τε αὐτομόλους καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων, θεράποντάς τε ἀποκαταστῆσαι τοῖς δεσπόταις ὅσων ἐγένοντο κατὰ τὰς προνομὰς κύριοι, καὶ χρήματα ὅσα ἀφείλοντο τοὺς γεωργοὺς διαφθεῖραι, καὶ εἴ τι ἄλλο κατέβλαψάν ἢ διέφθειραν ἐν ταῖς εἰσβολαῖς ἐπανορθῶσαι. ταῦτα δὲ ποιήσαντας εἶναι φίλους Ρωμαίων καὶ συμμάχους, ἅπαντα πειθομένους ὅσα ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσιν. ὁ μὲν δὴ πρὸς Λατίνους Ρωμαίοις πόλεμος εἰς τοῦτο τὸ τέλος κατέστη· καὶ βασιλεὺς Ταρκύνιος τὸν ἐπινίκιον ἐκ τοῦ πολέμου τούτου κατήγαγε θρίαμβον.

Τῷ δ' ἑξῆς ἔτει προσβολὰς τοῖς δυνάμεσιν, ἐπὶ Σαβίνους ἦγεν, οὐκ ἐκ πολλοῦ τὴν παρασκευὴν τοῖς ἐφ' ἑαυτοὺς πεποιημένους. οὐχ ὑπομείναντες δὲ εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν παρεῖναι τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀντιπαρασκευασάμενοι δυνάμεσιν ἱκανοῖς, ἐχώρουν ὁμόσε. γενομένης δὲ αὐτοῖς μάχης περὶ τὰ μεσόρεια τῆς χώρας ἄχρι νυκτός, οὐδέτεροι μὲν ἐνίκων, πάνυ δ' ἰσχυρῶς ἐπολέμησαν ἀμφότεροι. τῇ γὰρ ἑξῆς ἡμέρᾳ οὔτε ὁ τῶν Σαβίνων ἡγεμὼν προῆγε τὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ χάρακος, οὔτε ὁ τῶν Ρωμαίων βασιλεὺς· ἀλλ' ἀναστρατοπεδεύσαντες ἀμφότεροι, καὶ τῆς ἀλλήλων γῆς οὐδὲν δηώσαντες, ἀπῆεσαν ἐπ' οἴκου. γνώμη δ' ἀμφοτέρων ἦν ὁμοία, μείζονα δυνάμεν ἑτέραν ὅπως τὴν ἀλλήλων χώραν ἐξάγειν ἔαρος ἀρχομένου. ἐπεὶ δὲ παρεσκεύαστο αὐτοῖς, πρότεροι μὲν ἐξῆλθον οἱ Σαβῖνοι, Τυρρηνῶν ἔχοντες δυνάμεν ἱκανὴν πρὸς συμμαχίαν· καὶ καταστρατοπεδεύονται Φιδήνης πλησίον, περὶ τὰς συμβολὰς τοῦ τε Ἀνίητος καὶ τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ, δύο χάρακας ἀναλίσκοντες καὶ συνεχεῖς ἀλλήλοις, μέσον ἔχοντες τὸ κοινὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ποταμῶν ῥεῖθρον, ἐφ' οὗ κατεσκεύαστο γέφυρα ξυλόφρακτος, σχάφαις ἀνεχομένη καὶ σχεδίαις, ἣ ποιοῦσα ταχείας τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀφίξεις, καὶ τὸν χάρακα ἕνα. πυθόμενος δὲ τὴν εἴσοδον αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος, ἦγε καὶ αὐτὸς τὸ τῶν Ρωμαίων· καθίδρυται τε μικρὸν ἀνωτέρω τῶν ἐκείνων στρατοπεδείας παρὰ τὸν Ἀνίητα ποταμὸν, ἐπὶ λόφῳ τινὸς καρτερῷ. ἁπάσῃ δὲ προθυμίᾳ πρὸς τὸν πόλεμον ὁρμημένων ἀμφοτέρων,

191

¶ His rebus geſtis, exercitum contra Latinorum urbes duxit; ut prœlio urbes, quæ ſe ultro dedere nollent, expugnaret. Veruntamen nulla oppugnatione illi opus fuit: omnes enim ad deprecationes & preces ſe converterunt, & legatis communi totius Reipublicæ conſenſu miſſis rogarunt, ut quibus vellet conditionibus faceret pacem, eique urbes dediderunt. His autem conditionibus Tarquinius urbibus potitus, clementiſſime & moderatiſſime eas omnes tractavit. neque enim quenquam Latinorum aut interfecit, aut ſolum vertere coëgit, neque pecuniis mulctavit; & illis permiſit ut ſuo agro fruerentur, & conceſſit ut patriis legibus ac inſtitutis uterentur: Sed juſſit eos reddere Romanis & transfugas & captivos ſine ullo redemptionis precio, & ſuis dominis reſtituere ſervos quotquot in pabulationibus ceperant, & pecunias quaſcunque ruſticis eripuerant perſolvere; & ſi quod aliud damnum dediſſent, aut ſi quid corrupiſſent in irruptionibus in agrum factis, id ſarcire. Atque his conditionibus *Tarquinius* eos in populi Romani amicitiam & ſocietatem receptum iri *dixit*, ita tamen ut omnia ipſius imperata facerent. Bellum igitur, quod Romani cum Latinis geſſerunt, hunc habuit exitum; & rex Tarquinius ob victoriam ex bello reportatam triumphavit.

LIV. *L. Tarquinius Rom.* REX V.

¶ Sequenti anno exercitum in Sabinos duxit, qui jam multo ante animum ipſius & apparatum contra ſe cognorant. Qui quum non exſpectaſſent donec in ſuo agro bellum gereretur, ſed ſatis firmum exercitum ipſi quoque paraſſent, obviam ei venerunt. Prœlio autem inter eos commiſſo in ipſis agri confiniis ad noctem uſque, neutri quidem vicerunt, ſed utrique valde atrociter pugnarunt. Sequentibus vero diebus, neque Sabinorum dux è caſtris copias eduxit, neque etiam ipſe rex Romanorum: ſed utrique motis caſtris, & hoſtili agro non vaſtato, domum redierunt. Idem autem fuit utrorumque propoſitum, nimirum ut vere ineunte majores copias in agrum hoſtilem ducerent. Quum autem res ad bellum neceſſarias utrique paraſſent, Sabini priores egreſſi ſunt, habentes Hetruſcorum ſatis firma auxilia: & prope Fidenas confederunt ad Anienis & Tiberis confluentes, ubi bina fecerunt caſtra invicem ſibi adverſa & contigua, in medio habentes communem utriuſque fluvii alveum, ſupra quem exſtructus erat pons ligneus, qui ſcaphis & ratibus ſuſtinebatur, qui efficiebat ut expeditior ultro citroque eſſet tranſitus, utque una eſſent caſtra. Tarquinius autem, audita eorum irruptione, eduxit & ipſe Romanorum copias; & conſedit paullum ſupra eorum caſtra ad Anienem fluvium, in quodam munito colle. Quamvis autem utrique maximo animi ardore ad id bellum ferrentur, nullum

LV. *Sabinos.* *Per. Jul.* 4119. *Ante Chr.* 595. *Olymp.* 46 ½. *V. C. Cat.* 157. *Var.* 159.

Per Jul. 4120. *Ante Chr.* 594. *Olymp.* 46 ⅔. *V. C. Cat.* 158. *Var.* 160.

a Ἐβούλετο *Vat.* b Ἀποδοῦναι δὲ αὐτὰς ἐκέλευσε *Vat.* c Rectius μεθόρια in *Cod. Vat.* qua voce & alibi utitur *Dionyſius.* d Ἐπέπεσαν *Vat.* e Προσῆγε perperam in *Ed. Sieph.* f Κακώσαντες *Vat.* g Vel δύναμις ſubintelligendum, vel τὰ πρὸς τὸν πόλεμον aut aliquid hujuſmodi deſiderari dicendum. *Port.* h Πρότερος *Vat.* Verum (ut inquit *Sylb.*) & πρότερον retineri poteſt & πρότεροι admitti. i Vel στράτευμα aut ſimile quid deeſſe videtur, vel τὸ τῶν Ρωμαίων figurate & καινοφανῶς poſitum pro τὰς Ρωμαίους. *Portus.*

a Επι

L. Tarquinius Rom. REX V.

nullum tamen prœlium aut gravius aut levius acie inſtructa inter eos commiſſum eſt. Tarquinius enim Sabinos ſtratagemate prævenit, & omnes eorum res attrivit, & utraque eorum caſtra delevit. Ejus autem ſtratagema tale fuit. ¶ Quum paraſſet naviculas fluviatiles, & rates lignis aridis & cremiis onuſtas, præterea ſulphure & pice, in altero flumine, ad quod ipſe caſtra poſuerat; obſervato deinde ſecundo vento, circa quartam vigiliam, materiam illam incendi juſſit, & ſcaphas ac rates dimitti, ut ſecundo fluminis curſu ferrentur. Illæ vero perexiguo tempore medium ſpatium prætervectæ in pontem inciderunt, eumque variis in locis incenderunt. Quum autem Sabini, conſpecta ingenti flamma, quæ ex improviſo orta fuerat, concurriſſent ut *ponti* opem ferrent, quumque omnia remedia, quæ ignem poterant exſtinguere, experirentur, Tarquinius ſub diluculum matutinum venit cum Romanorum exercitu, quem acie inſtructa ducebat; & altera adortus caſtra, quæ maxima pars cuſtodiarum deſeruerat, quod ad incendium exſtinguendum ocius occurriſſet, quum pauci quidam ad vim propulſandam ſe vertiſſent, ſine ullo labore illis eſt potitus. Dum autem hæc geruntur, altera quoque Sabinorum caſtra, quæ erant trans flumen poſita, aliæ Romanorum copiæ aggreſſæ ceperunt, quæ à Tarquinio circa primam vigiliam præmiſſæ fuerant, & ſcaphis & ratibus confluentem trajecerant, qua ſe clam Sabinis facile tranſituras putabant: ad altera autem caſtra acceſſerant, ſimulatque pontem incenſum conſpexerant, hoc enim illis datum fuerat invadendi ſignum. Qui vero in caſtris deprehenſi fuerunt, partim pugnantes à Romanis conciſi fuerunt, partim ſe in confluentem projicientes, quum non potuiſſent vortices ſuperare, *ab aquis* ſunt abſorpti: non minima etiam eorum pars, dum opem ponti ferret, abſumpta eſt incendio. Tarquinius autem, captis utriſque caſtris, prædam in ipſis inventam militibus conceſſit ut eam inter ſe dividerent: ſed captivos, quorum maximus erat numerus & ex Sabinis ipſis & Hetruſcis, Romam ductos valde diligenter cuſtodivit.

LVI.

LVII.

¶ Sabinos igitur ea clade fractos facti pœnitentia cepit, & miſſis legatis inducias & fœdus in ſex annos fecerunt. At Hetruſci, indigne ferentes ſe toties à Romanis victos, & à Tarquinio ſuis legatis captivos non reſtitui, ſed obſidum loco detineri, hoc decretum fecerunt: ut omnes Hetruſcorum populi communibus auſpiciis bellum Romanis inferrent; & qui illius expeditionis ſocietatem recuſaſſet, is eſſet expers fœderis. Quum hæc decreviſſent, copias eduxerunt, & Tiberi trajecto prope Fidenas caſtra poſuerunt. Potiti autem hac urbe per pro-

Etruſcos.

ἀδηλὸς ἀγὼν ἐκ παντὸς τάξεως ὅτε μείζων ὅτε ἐλάττων αὐτοῖς συνέστη. ἔφθασε γὰρ ὁ Ταρκύνιος ἀγχινοίᾳ στρατηγικῇ 192
πάντα συντείνας τὰ τῶν Σαβίνων στρατήγματα, καὶ τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἀμφοτέρας ἀράμενος. τὸ δὲ στρατήγημα ἦν ἀνδρὸς τοιόνδε ἦν. Σκάφας ποταμηγοὺς, καὶ σχεδίας ξύλων αὔων καὶ φρυγάνων γεμίσας, ἔτι τε θείου τε καὶ πίσσης παρασκευασάμενος [a] ὑπὲρ πατέρων τῶν ποταμῶν πρὸ οὗ αὐτὸς ἐστρατοπεδεύκει, ἔπειτα φυλάξας ἄνεμον ἥμιον, περὶ τὴν ἑωθινὴν φυλακὴν πῦρ ἐνεῖναι τοῖς ὕλαις ἐκέλευσε, καὶ μεθεῖναι τὰς σκάφας καὶ τὰς σχεδίας φέρεσθαι κατὰ ῥοῦν. αἱ δὲ ἐν ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ διελθοῦσαι τὸ μεταξὺ πόρον ἐμπίπτουσι τῇ γεφύρᾳ, καὶ ἀνάπτουσιν αὐτὴν πολλαχόθεν. τὸ δὲ Σαβίνων, ὡς εἶδον ἄφνω πολλὴν φλόγα φερομένην, συνδρομὴν ἐποιοῦντο ἐπὶ τὴν βοήθειαν, καὶ πάντα μηχανημάτων ὅσα σβεστήρια τοῦ πυρὸς ἦν, ἦκεν ὁ Ταρκύνιος ἐπὶ τὸ ὄρθιον συντεταγμένην ἄγων τὴν Ρωμαίων δύναμιν· καὶ περιβαλὼν πατέρων χάρακι, τὴν μὴν πλείστων ὀλιγοπότων τὰς [b] φυλακὰς, ἀφ' ἧς ἐπὶ τὰ καμόμενα ὁρμήν, ὀλίγων δέ τινων πρὸς ἀλκὴν τραπομένων, ἐγκρατὴς αὐτῆς γίνεται [c] δίχα πόνων. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο χρόνῳ, καὶ τὸν ἕτερον τῶν Σαβίνων χάρακα τὸ ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ κείμενον ἑτέρα δύναμις Ρωμαίων ἐπελθοῦσα [d] αἴρει, ἡ περὶ τέσσαρα μὲν ἐπὶ τοῦ Ταρκυνίου περὶ μέσον ὕπνον, διελήλυθει δὲ ἡ ἐκ τῶν δυοῖν ποταμῶν ἕνα γενόμενον ἐν σκάφαις καὶ σχεδίαις, καθ' ὃ μέρος περαιωμένη λήσειν ἔμελλε τοὺς Σαβίνους. πλησίον δὲ τὸ ἑτέρας ἐγγενόμενοι παρεμβολῆς ἅμα τῷ θεάσασθαι τὴν γέφυραν καιομένην· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῇ τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου. τῶν δ' ἐν τοῖς χάραξι καταληφθέντων οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων μαχόμενοι κατεκόπησαν, οἱ δ' εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ ῥίψαντες ἑαυτοὺς, καὶ διωκθέντες ὑπερενεχθῆναι τὰς δίνας, [e] κατεπόθησαν. ἐφθάρη δέ τις αὐτῶν μοῖρα οὐκ ὀλίγη καὶ ὑπὸ τὴν βοήθειαν τὴν γέφυρας ὑπὸ τοῦ πυρός. λαβὼν δὲ ὁ Ταρκύνιος ἀμφότερα τὰ στρατόπεδα, τὰ μὲν ἐν αὐτοῖς καταληφθέντα χρήματα τοῖς στρατιώταις ἐπέτρεψε διαρπάσαι, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους [f] πολλοὺς ὄντας, πάνυ Σαβίνων τε αὐτῶν καὶ Τυρρηνῶν, εἰς Ρώμην ἀγαγὼν ἀφ' ὅλης εἶχε φυλακῆς.

Σαβῖνοι μὲν οὖν ἐγνωσιμάχησαν ἀπὸ τοῦ τότε συμφορᾶς βιαθέντες, καὶ πρεσβευτὰς ἀποστείλαντες ἀνοχὰς ἐποιήσαντο τοῦ πολέμου, [g] ἀσπονδὰς ἐξαετεῖς· Τυρρηνοὶ δὲ, ὀργῇ φέροντες ὅτι [h] ἥττηνταί τε ὑπὸ Ρωμαίων πολλάκις, καὶ ὅτι τοὺς αἰχμαλώτους [i] αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος οὐκ ἀπέδοσθ πρεσβευσαμένοις, ἀλλ' ἐν ὁμήρων κατεῖχε λόγῳ, ψήφισμα ποιοῦνται πάσας Τυρρηνῶν πόλεις κοινῇ τὸν πρὸς Ρωμαίων πόλεμον ἐκφέρειν· τὰ δὲ μὴ μετέχοντα τῆς [k] στρατιᾶς ἑκατοντόρους εἰς. ταῦτ' 193
ἐπικυρώσαντες ἐξῆγον τὰς δυνάμεις· καὶ διαβάντες τὸν Τίβεριν, ἀφ' οὗ Φιδήνης τίθενται [l] τὰ ὅπλα. γενόμενοι δὲ τῆς πόλεως ταύτης

a Ἐπὶ θατέρᾳ *Vat.* *b* Φυλὰς male in *Ed. Steph.* *c* Δίχα πόνε *Vat.* *d* Malet fortaſſe quiſpiam αἰρεῖ, quo alibi paſſim utitur. Sed cum paullo ante (v. 4.) itidem dixerit τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἀμφοτέρας ἀράμενος pro ἑλὼν, retineri poterit verbum αἴρει. *Sylb.* *e* Κατιτρώθησαν in *Ed. Steph.* Sed cum viderem *Lapum* vertiſſe *ſubmergebantur*, non dubitavi ex ejus codice reponere κατεπόθησαν; quod Hiſtoriæ circumſtantiis magis accommodatum eſt, & à *Plutarcho* ſimili metaphora uſurpatum de urbe quadam, κατεπόθη χασμάτων ὑποῤῥαγέντων. *Sylb.* *f* Πολλοὺς πάνυ ὄντας *Vat.* *g* Particulam καὶ deſiderari puto, niſi forte hæc per appoſitionem addita videantur. *Port.* *h* Ἡττηταί τε *Vat.* *i* Αὐτοῖς *Vat.* *k* Στρατείας malim. *Sylb.* *l* Pro τὰ ὅπλα ſupra jam aliquoties dixit τὸν χάρακα *vallum*. *Lapus* quoque vertit, *prope Fidenas caſtra locant*. *Sylb.*

a Στασιασάντων.

ταύτης ἐγκρατεῖς ἀφ' ὁσιότητος, [a] στασιασάντων τ' ἐν αὐτῇ, καὶ πολλὰ μὲν σώματα λαβόντες, πολλὴν δὲ λείαν ἐκ τῆς Ρωμαίων χώρας ἐλαύνοντες, ἀπῆλθον ἐπ' οἴκου, φρουρὰν ἐν τῇ Φιδήνῃ καταλιπόντες ἀποχρῶσαν. αὕτη γὰρ ἡ πόλις ὁρμητήριον αὐτοῖς ἐδόκει κράτιστον ἔσεσθαι πρός τε Ρωμαίους πολεμοῦσι. Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος εἰς τὸ πρόσθιον ἔτος Ρωμαίους τε σύμπαντας καθοπλίσας, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ συμμάχων ὅσους ἐδύνατο πλείστους παραλαβών, ἐξῆγεν ὅπῃ τοὺς πολεμίους ἔτυχεν ἀρχομένου, πρὶν ἐκείνους συναχθέντας [b] ἐξ ἁπασῶν πόλεων ἐπ' αὐτόν, ὡς πρότερον, ἐλθεῖν· καὶ διελὼν εἰς δύο μοίρας ἅπαν τὸ δυνάμενον, τῆς μὲν Ρωμαϊκῆς στρατιᾶς αὐτὸς [c] ἡγεμὼν ἦν, τὸ δὲ συμμαχικῆς, οὗ ἦν τὸ πλεῖστον μέρος ἦν τῶν Λατίνων, Ηγέριον τὸν ἑαυτοῦ συγγενῆ στρατηγὸν ἀποδείξας, ὅπῃ τοὺς ἐν Φιδήνῃ πολεμίους ἐκέλευσε χωρεῖν. ἡ μὲν οὖν συμμαχικὴ πλησίον τῆς Φιδήνης οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ διεμέλλησε τὸν χάρακα, ἀφ' οὗ τὸ καταφρονεῖν τοὺς πολεμίους, ὀλίγου πάνυ ἐδέησεν ἅπασα ἀφανισθῆναι· οἱ γὰρ ἐν τῇ πόλει φρουροὶ βοηθείᾳ ἑτέρᾳ ποθὲν Τυρρηνῶν κρύφα [d] διαπεμψάμενοι, καὶ φυλάξαντες καιρὸν ὅτε ἔδει, ἐξελθόντες ἐκ τῆς πόλεως, τόν τε χάρακα τῶν πολεμίων ἔλαβον ἐξ ἐφόδου φανέρως φυλαττόμενον, καὶ τῶν [e] ἐξελθόντων ὅπῃ τὰς πρώτας πολὺν εἰργάσαντο φόνον. ἡ δὲ Ρωμαίων δύναμις, ἧς Ταρκύνιος ἡγεῖτο, τὴν Οὐϊεντανῶν κέρδος καὶ λελατῦσα χώραν, καὶ πολλὰς ὠφελείας ἐξενεγκαμένη, συνελθοῦσης ἐξ ἁπασῶν τῶν Τυρρηνίδων πόλεων μεγάλης τοῖς Οὐϊεντανοῖς βοηθείας, εἰς μάχην καταστᾶσα, νίκην ἀναμφίβολον ἄρεται· καὶ μὴ τοῦτο διεξιοῦσα τὴν χώραν [f] τῶν πόλεων ἀδεῶς ἐπόρθει· γενομένη τε [g] πολλῶν σωμάτων ἐγκρατὴς, πολλῶν δὲ χρημάτων, οἷα ἐξ [h] εὐδαίμονος, τελευτῶντι ἤδη τοῦ θέρους οἴκαδε ἀπῆει.

Οὐϊεντανοὶ [i] μὲν ἐξ ἐκείνης τῆς μάχης μεγάλως κακωθέντες, οὐκ ἔτι προῆσθαι ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀνείχοντο κειρομένην τὴν χώραν ὁρῶντες. Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος τρισὶν εἰσβολαῖς χρησάμενος, καὶ τριετῆ χρόνον ἀποτερήσας τοὺς Οὐϊεντανοὺς τῆς ἐκ τῆς σφετέρας γῆς ὀπώρας, [k] ὡς ἔρημον ἐποίησε τὴν πλείστην· καὶ ὡς οὐδὲν αὐτῇ ἔτι βλάπτειν ἔσχεν, ὅπῃ τὴν Καιρητανῶν πόλιν ἦγε τὴν δύναμιν, ἣ πρότερον μὲν [l] Αγυλλα ἐκαλεῖτο, Πελασγῶν αὐτὴν κατοικούντων, ὕστερον δὲ Τυρρηνοῖς γενομένη Καίρητα μετωνομάσθη. εὐδαίμων δ' ἦν, εἰ καί τις ἄλλη τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεων, καὶ πολυάνθρωπος· ἐξ ἧς στρατιὰ μεγάλη μαχουμένη πρὸ τῆς χώρας ἐξῆλθε, καὶ πολλοὺς μὲν ἀφθείρασα τῶν πολεμίων, [m] πολλῷ δ' ἔτι πλείους ἀποβαλοῦσα τῶν σφετέρων, εἰς τὴν πόλιν κατέφυγε. τῆς δὲ χώρας αὐτῶν οἱ Ρωμαῖοι κρατοῦντες ἄφθονα πάντα παρεχομένης, συχνὰς διέτριψαν ἡμέρας· καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἀπάρσεως ἦν, [n] ἄγοντες ὅσας οἷοί τε ἦσαν ὠφελείας, ἀπῆεσαν ἐπ' οἴκου. Ταρκύνιος δ' ἐπεὶ τὰ πρὸς Οὐϊεντανοὺς ἐχώρησεν αὐτῷ

ditionem, orta inter cives seditione, & multis captis & ingenti præda ex agro Romano abacta, domum redierunt, præsidio satis firmo Fidenis relicto. Hæc enim urbs videbatur ipsis commodissima sedes belli contra Romanos fore. At rex Tarquinius, quum anno sequenti omnes cives Romanos armasset, & assumpsisset auxilia quanta maxima potuisset, ineunte vere in hostes est profectus, priusquam illi ex omnibus civitatibus collecti, ut ante, contra se venirent: totoque exercitu in duas partes diviso, ipse Romanas copias ducebat; at sociorum auxiliis, quæ maxima ex parte ex Latinis constabant, Egerium cognatum suum præfecit, atque ita contra hostes qui Fidenis erant ire jussit. Sociorum igitur exercitus, quum prope Fidenas in loco non tuto castra posuisset, quod hostes contemneret, parum abfuit quin totus deleretur. Qui enim Fidenis erant præsidio, novis auxiliis ab Hetruscis clam accersitis, & observato tempore opportuno urbe egressi, vallum hostium male custoditum primo impetu ceperunt, & magnam ediderunt cædem eorum qui pabulatum iverant. At Romanorum exercitus, cui præerat Tarquinius, quum Vejentium agrum vastasset & depopulatus fuisset, atque ingentem prædam inde abegisset, jamque ex omnibus Hetruscis civitatibus magna Vejentibus auxilia collecta venissent, cum illis prœlio congressus victoriam minime dubiam reportavit. Postea illorum populorum agrum peragrans, impune depopulatus est; & multis hominibus captis, & ingenti præda, utpote ex agro fortunato, abacta, jam sub æstatis finem domum se recepit.

L. Tarquinius Rom. REX V.

Per Jul. 4121. Ante Chr. 593. Olymp. 46 3/4. V. C. Cat. 159. Var. 161.

¶ Quum autem Vejentes in ea pugna ingentem cladem accepissent, non sunt ausi amplius ex urbe egredi: sed agrum suum in conspectu suo lædi patiebantur. Tarquinius vero, ter irruptione in agrum Vejentium facta, illisque trium integrorum annorum fructibus, quos ex agro suo percipiebant, spoliatis, ut desertam maximam agri partem reddidit. Quumque agrum illum nullo modo amplius vastare posset, exercitum duxit adversus Cæretanorum urbem, quæ ante quidem vocabatur Agylla, quo tempore Pelasgi eam incolebant; sed in Hetruscorum potestatem redacta, mutato nomine appellata est Cære. Hæc autem urbs fortunata erat, si qua alia Hetrusca, & frequentia hominum abundans: unde ingens exercitus pro agro pugnaturus exivit; qui multis hostibus cæsis, sed longe pluribus de suis amissis, fuga se recepit in urbem. Quum autem Romani eorum agri, rerum omnium maximam copiam suppeditantis, domini essent, ibi multos dies consumpserunt; & quum tempus discedendi venit, abacta præda quantam potuerunt, domum redierunt. Tarquinius autem, quum bellum Vejetanum ipsi ex animi sententia

LVIII.

4122. Per Jul. 4123. 4124. 592. Ante Chr. 591. 590. 46/47 4/1. Olymp. 47 1/3. 47 2/3. 160. Cat. 161. V. C. 162. 162. Var. 163. 164.

Per Jul. 4125. Ante Chr. 589. Olymp. 47 2/4. V. C. Cat. 163. Var. 165.

a Στασιασάντων πρὸς ἀλλήλους Vat. b Ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων Vat. c Ηγεμὼν ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Τυρρηνῶν ἐστράτευσε Vat. d Observa hîc διαπεμψάμενοι pro μεταπεμψάμενοι. Sylb. Verum μεταπεμψάμενοι habet Cod. Vat. e Ἐξελθόντων Vat. f Τῶν πολεμίων Vat. g Πολλῶν μὲν σωμάτων Vat. h Εὐδαίμονος χώρας Vat. i Μὲν οὖν ἐξ ἐκείνης Vat. k Illud ὡς tollendum est, vel post πλείστην ponenda distinctio commatica. Sylb. l Vide Cluverii Ital. Antiq. p. 489. & Steph. Byzant. v. ΑΓΥΛΛΑ. m Πολλῷ ἔτι πλείους Vat. n Ἄγοντες ἃς Vat.

L. Tarquinius Rom. REX V.

sententia succesſiſſet, in hoſtes qui Fidenis erant eduxit exercitum; quia præſidium quod ibi erat extrudere volebat, & eos qui urbem Hetruſcis prodiderant ulciſci cupiebat. Romani igitur in acie pugnarunt cum illis qui ex urbe egreſſi fuerant, & in ipſa murorum oppugnatione atrox certamen commiſerunt: urbs tamen per vim capta eſt, & milites præſidiarii in vinculis una cum reliquis captivis Hetruſcis cuſtodiebantur. At qui de Fidenatibus exiſtimabantur auctores defectionis fuiſſe, partim virgis fœde cæſi in omnium conſpectu ſecuri percuſſi ſunt, partim exſilio perpetuo mulctati fuerunt. Eorum vero bona ſortito diviſa habuerunt Romani, qui relicti ſunt ut urbem incolerent, eique præſidio eſſent.

χτὶ νῦν, ὅτι τὺς ἐν Φιδήνῃ πολεμίους ἐξάγει τῇ στρατιᾷ, ἐκβαλεῖν τε βυλόμενος τὺ ἐν αὐτῇ φρυρᾶ, καὶ τὺς ἀποδόντας τοῖς Τυῤῥηνοῖς τὰ τείχη τιμωρήσασθαι προθυμούμενος. ἐγένετο μὲν οὖν καὶ ἐκ παρατάξεως μάχη Ρωμαίοις πρὸς τὺς ἐξελθόντας ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐν ταῖς τειχομαχίαις ἀγὼν καρτερός. ἑάλω δ' οὖν ἡ πόλις κρατηθεῖσα· καὶ οἱ μὲν φρυροὶ δεθέντες ἅμα τοῖς ἄλλοις τῶν Τυῤῥηνῶν αἰχμαλώτοις ἦσαν ἐν φυλακῇ. Φιδηναίων δὲ οἱ δοκοῦντες αἴτιοι γενέσθαι τῆς ἀποστάσεως, οἱ μὲν ὑπὸ μαστίγων ἀικισθέντες, ἐν τῷ φανερῷ τὺς αὐχένας ἀπεκόπησαν· οἱ δὲ, φυγῆς ἐζημιώθησαν ἀϊδίους. τὰς δὲ οὐσίας αὐτῶν ἔλαχον οἱ καταλειφθέντες Ρωμαίων ἔποικοί τε καὶ φρυροὶ τῆ πόλεως.

LIX.

Per. Jul. 4126. *Ante Chr.* 588. *Olymp.* $\frac{47}{48}$ 4. *V. C. Cat.* 164. *Var.* 166.

¶ Poſtremum autem Romanorum & Hetruſcorum prœlium commiſſum eſt ad urbem Eretum in agro Sabino. Illuc enim Hetruſci contra Romanos venerant, ſuaſu hoſtium, qui illum agrum tenebant, Sabinos hujus ſuæ expeditionis ſocios fore. Jam enim tempus induciarum in ſex annos cum Tarquinio factarum elapſum erat, & magna Sabinorum pars deſiderabat priores clades corrigere & *ſarcire*, quod in ſuis urbibus ſatis numeroſam juventutem adultam haberet. Sed tamen ille conatus ipſis ex animi ſententia non ſucceſſit, quod Romanorum exercitus citius *quam ſperarant* ſe in ipſorum conſpectum dediſſet: & accidit ut ex nulla urbe communia auxilia Hetruſcis mitterentur; ſed voluntarii quidam opem illis tulerunt, pauci magna mercede conducti. Hoc prœlio, quod fuit omnium ſuperiorum maximum quæ illi inter ſe commiſerint, res Romanorum mirum in modum creverunt, quia pulcherrimam victoriam ex eo retulerunt; Senatuſque & populus Romanus regi Tarquinio triumphum decrevit. At Hetruſcorum ſpiritus collapſi ſunt, quod omnes omnium civitatum copias ad id prœlium miſiſſent, & paucos quoſdam ex ingenti numero ſervatos recepiſſent. Alii enim in acie pugnantes cæſi fuerant, alii vero in ipſa fuga, quum in anguſtias quæ nullum habebant exitum incidiſſent, ſe victoribus dediderant. Quum igitur illorum populorum principes tantam cladem experti eſſent, fecerunt quod viros prudentes decuit. Tarquinio enim rege novam expeditionem in eos ſuſcipiente, ipſi in communi gentis concilio de pace cum eo agere decreverunt: ac mox ex ſingulis civitatibus maximos quoſque natu & honoratiſſimos miſerunt, cum libera poteſtate pacis faciendæ quibuſcunque conditionibus voluiſſent.

Τελευταία δ' ἡ Ρωμαίων μάχη καὶ Τυῤῥηνῶν ἐγένετο πόλεως Ηρήτου πλησίον ἐν τῇ Σαβίνων γῇ. δι' ἐκείνης γὰρ ἐποιήσαντο τὺν [b] ὅτι Ρωμαίους ἔλυσιν οἱ Τυῤῥηνοὶ, πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἐκεῖ [c] δυσμενῶν, ὡς συστρατευσομένων σφίσι τῶν Σαβίνων. αἱ γὰρ ἐξαετεῖς αὐτοῖς πρὸς τῆς εἰρήνης πρὸς Ταρκύνιον ἀνοχαὶ [d] διελελύθεσαν ἤδη, καὶ πολλοῖς τῶν Σαβίνων πόθος ἦν ἐπανορθώσασθαι τὰς πρεσβύτερας ἥττας, ἐπιτεθραμμένης ἐν ταῖς πόλεσι νεότητος ἱκανῆς. ἃ μὲν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς ἡ πεῖρα χτὶ νῦν, ἧττον ὑπεφανείσης τῶν Ρωμαίων στρατιᾶς, ἃ δ' ἐξεγένετο παρ' ὑδεμιᾶς τῶν πόλεων κοινὴν ἀποστεῖλαι τοῖς Τυῤῥηνοῖς συμμαχίαν, ἀλλὰ ἐθελονταί τινες ἐπεκούρησαν αὐτοῖς ὀλίγοι μισθοῖς μεγάλοις ὑποσχόμενοι. ἐκ ταύτης τῆς μάχης μεγίστης τῶν πρότερον γενομένης, ὅσας πρὸς [e] ἀλλήλους ἐπολέμησαν, τὰ μὲν Ρωμαίων θεάματα θαυμαστὰ ὅσην ὑπέδοσιν ἔλαβε, νίκαις ἐξενεγκαμένων καλλίστοις, καὶ βασιλεῖ Ταρκυνίῳ τῷ τεταγοφόρῳ πομπὴν καταγεῖν ἥτε βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐψηφίσατο. τὰ δὲ τῶν Τυῤῥηνῶν ἔπεσε φρονήματα, πάσας μὲν ἐξαποστειλάντων εἰς τὸν ἀγῶνα τὰς ἐξ ἑκάστης πόλεως δυνάμεις, ὀλίγους δὲ τινας τοὺς ἀφισωθέντας ἐκ πολλῶν [f] ὑποδεξαμένων. οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ παρατάξει μαχόμενοι κατεκόπησαν, οἱ δ' ἐν τῇ τροπῇ δυσχωρίαις ἐγκυρήσαντες ἀνεξόδοις, παρέδοσαν τοῖς κρατήσασιν ἑαυτούς. τοιαύτης [g] μέντοι συμφορᾶς πειραθέντες οἱ δυνατώτατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἔργον ἐποίησαν ἀνθρώπων φρονίμων. ἑτέραν γὰρ στρατιὰν ἐξαγαγόντος ἐπ' αὐτοὺς βασιλέως Ταρκυνίου, συναχθέντες εἰς μίαν ἀγορὰν, περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου ἀφικέσθαι πρὸς αὐτὸν ἐψηφίσαντο· καὶ πέμπουσι τοὺς πρεσβυτάτους ἄνδρας καὶ τιμιωτάτους ἐξ ἑκάστης πόλεως, αὐτοκράτορας ἀποδείξαντες [h] περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογιῶν. Ο δὲ βασιλεὺς ἀκούσας αὐτῶν πολλὰ ἀφιγμένων ἐπαγωγὰ πρὸς ὀπιείκειαν καὶ μετριότητα, καὶ τῆς συγγενείας ἧς εἶχε πρὸς τὸ ἔθνος ὑπομιμνῃσκόντων, ἓν τοῦτο μόνον ἔφη βούλεσθαι πρ' αὐτῶν μαθεῖν, πότερον ἔτι ἀφέστηται περὶ τὸ ἴσον, καὶ ὅτι ῥητοῖς τισι τοὺς περὶ τὸ εἰρήνης

LX.

¶ Quos quum rex audiſſet prolixa oratione diſſerentes de clementia & moderatione, ad quam ipſum hortabantur, & memorantes cognationem, quæ ipſi cum illa gente intercedebat, reſpondit ſe hoc unum ex ipſis ſcire velle: utrum adhuc ſecum de juris æquabilitate *ac principatu* diſceptare vellent, & aliqua certa verborum formula pacis con-

Per Jul. 4127. *Ante Chr.* 587. *Olymp.* 48 $\frac{1}{2}$. *V. C. Cat.* 165. *Var.* 167.

195

a Διέλαχον *Vat.* *b* Επὶ τὺς Ρωμαίους *Vat.* *c* Δυνατῶν συστρατευομένων *Vat.* *d* Si διελύθησαν malis, tuo judicio fruere. *Sylb.* *e* Αλλήλας *Vat.* *f* Forſan rectius ἐποδεξαμένων. *Sylb.* *g* Μέντοι pro μὲν δὲ. *Sylb.* *g* Τῶν περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογιῶν *Vat.*

a Εκόντων

νης ὁμολογίας πάρεισι ποιησόμενοι, ἢ συγχωρήσουσιν ἑαυτοῖς κεκρατημένοις, καὶ τὰς πόλεις ὑπηρέπουσιν αὐτῷ. Ἀποκεκριμένων δ' αὐτῶν ὅτι καὶ τὰς πόλεις ὑπηρέτουσιν· αὐτὸς, ἡδὺ τὸν εἰρήνιον τέρψεσιν ἐφ' οἷς ἂν ποτε δικαίοις αὐτῆς τύχωσι, προσεφώνησεν ὅτι τοιοῖσδε γενόμενοι, "Ἀκούσατε νῦν, ἔφησεν, [b] ἐφ' οἷς ἄν "πολε δικαίοις καταλύσωμαι τὸν πόλεμον, καὶ τίνας ὑμῖν "δίδωμι χάριτας· ἐγὼ Τυρρηνῶν οὔτε ἀποκλεῖσαί τινα "προθύμος εἰμι, οὔτε φυγάδα ποιῆσαι τῆς πατρίδος, "οὔτε ἀφαιρέσει τῶν ὑπαρχόντων ζημιῶσαι· [c] τάς τε "πόλεις ἀφίημι πάσας ἀφρουρήτους καὶ ἀφορολογήτους "καὶ αὐτονόμους, πολιτείας τε κόσμον ἑκάστῃ φυλάτ-"τειν συγχωρῶ τὸν ἀρχαῖον. [d] δίδοὺς ταῦτ' ὑμῖν ἓν αἰτή-"σασθαι δεῖν ἀνθ' ὧν δίδωμι πάντων ὑπάρξαι μοὶ παρ' "ὑμῶν, τὴν ἡγεμονίαν τῶν πόλεων, ἧς κύριος νῦν "ἔσομαι καὶ μὴ βουλομένων ὑμῶν, ἕως ἂν κρατῶ "τοῖς ὅπλοις· πρὸ ἑκόντων δὲ μᾶλλον ἢ παρ' ἀκόν-"των τυχεῖν αὐτῆς βούλομαι. ταῦτ' [e] ἐπαγγέλλετε τοῖς "πόλεσιν, ἐγὼ δὲ ὑμῖν ὑπεκθήσομαι, ἕως ἂν ἀφίκησθε, πα-"ρέξειν ἐπιχώμενος.

Ταῦτα λαβόντες οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις ᾤχοντο, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας παρῆσαν οὐ λόγους αὐτῷ μόνον φέροντες ψιλούς, ἀλλὰ καὶ σύμβολα τῆς ἡγεμονίας, οἷς ἐκόσμουν αὐτοὶ τοὺς σφετέρους βασιλεῖς, κομίζοντες, τέφανόν τε χρύσεον καὶ θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον ἀετὸν ἔχον ὑπὲρ κεφαλῆς, χιτῶνά τε πορφυροῦν χρυσόσημον, καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε καὶ Περσῶν ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετράγωνόν γε τῷ σχήματι, καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον. τοῦ δὲ τοιαῦτα τῶν [f] ἀμφιασμάτων Ρωμαῖοι μὲν τόγας, Ἕλληνες δὲ τήβεννον καλοῦσιν, [g] οὐκ οἶδ' ὁπόθεν μαθόντες· Ἑλληνικὸν γοῦν οὐ φαίνεταί μοι τοὔνομα εἶναι. ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις ἐκόμισαν αὐτῷ, λαβόντες ἐξ ἑκάστης πόλεως ἕνα. [h] Τυρρηνῶν γὰρ ἔθος ἐδόκει, ἑκάστου τῶν κατὰ πόλιν βασιλέων ἕνα προηγεῖσθαι ῥαβδοφόρον, ἅμα τῇ δεσμῇ τοῦ ῥάβδων πέλεκυν φέροντα· εἰ δὲ καινὴ γένοιτο τῶν δώδεκα πόλεων [i] σφετέρα, τοὺς δώδεκα πελέκεις ἐνὶ παραδίδοσθαι τῷ λαβόντι τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν. οὐ μὴν ἅπαντές γε συμφέρονται τοῖς ταῦτα λέγουσιν, ἀλλὰ παλαίτερον ἔτι τὸν Ταρκυνίου [k] βασιλείας πελέκεις δώδεκα περὶ τῶν βασιλέων φέρεσθαί φασι· καταστήσασθαι δὲ τὸ ἔθος τοῦτο Ρωμύλον εὐθὺς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. ὅθεν δὲ κωλύει τὸ μὴ εὔρημα Τυρρηνῶν εἶναι, χρήσασθαι δ' αὐτῷ πρῶτον Ρωμύλον παρ' ἐκείνων λαβόντα, κομισθῆναι δὲ καὶ [l] Ταρκυνίου σὺν τοῖς ἄλλοις κόσμοις βασιλικοῖς καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις, ὥσπερ γε καὶ νῦν Ρωμαῖοι τὰ σκῆπτρα καὶ τὰ διαδήματα δωροῦνται τοῖς βασιλεῦσι, βεβαιοῦντες αὐτοῖς τὰς ἐξουσίας· ἐπεὶ καὶ μὴ λαβόντες παρ' ἐκείνων,

ditiones accepturi venirent; an vero se victos faterentur, & suas urbes sibi dederent. Quum autem illi respondissent, se ipsi urbes dedere, & se in pace acquieturos quibuscunque conditionibus eam impetrassent: lætus his responsis, "Audite nunc (inquit) "quibus conditionibus pacem sim facturus, "& quæ beneficia in vos sim collaturus. "Neque quenquam Hetruscorum interficere, "neque expellere patria, neque fortunis "spoliare, aut pecunia mulctare decrevi: sed "vobis permitto ut omnes urbes vestræ sint "sine præsidiis, & nullum tributum pendant, "& sui juris sint; concedo etiam unicuique "ut pristinam civitatis formam & statum "retineat. Quare quum hæc vobis conce-"dam, pro meis omnibus in vos beneficiis "illud unum me à vobis impetrare opor-"tere existimo; *nim.* imperium civita-"tum, quarum vel vobis invitis dominus "sum futurus, quamdiu ero armis superior: "sed hoc à vobis potius volentibus quam "nolentibus impetrare volo. Hæc renun-"ciate vestris civitatibus; ego vero, donec "redeatis, inducias me vobiscum facturum "polliceor.

¶ His responsis acceptis, legati abierunt, & paucis post diebus redierunt, ei non nuda verba afferentes, sed etiam imperii insignia, quibus ipsi suos reges ornare solebant, portantes, & coronam auream, & sellam eburneam, & sceptrum in summitate aquilam habens, & * tunicam purpuream auro distinctam, purpureumque amiculum varium, qualia solebant & Lydorum & Persarum reges gestare, nisi quod non quadrata, ut illa, sed forma semicirculari erat. Ejusmodi autem vestes Romani *togas*, Græci τήβεννον vocant, nescio unde sumpto vocabulo: nam Græcum esse mihi non videtur. Ut autem quidam tradunt, duodecim etiam secures ei attulerunt, ex unaquaque civitate unam accipientes. Mos enim Hetruscus videtur, ut in unaquaque civitate regi lictor unus præeat, cum virgarum fasce securim ferens. Quoties vero communis XII. populorum expeditio fiebat, *mos erat* ut duodecim secures uni soli, qui summum habebat imperium, traderentur. Non omnes tamen assentiuntur iis qui hæc dicunt, sed ajunt multo ante regnum Tarquinii duodecim secures regibus præferri solitas: moremque hunc à Romulo, statim post imperium acceptum, institutum fuisse. Sed nihil prohibet quo minus dicamus id inventum esse Hetruscorum, primumque Romulum id ab illis accepisse, eoque usum fuisse: & Tarquinio inter cætera regia insignia ac ornamenta duodecim quoque secures allatas fuisse, sicut nunc Romani sceptra & diademata regibus dono mittunt, his ipsorum potestatem confirmantes; quæ tamen illi habent, licet ab illis ea

LXI.

196

a Ἐκείνῳ *Vat.* b Ἐφ' οἷς καταλύσομαι τὸν πόλεμον δικαίοις *Vat.* c Τάς τε πόλεις ὑμῖν ἀφίημι *Vat.* d Διδοὺς δὲ ταῦθ' ὑμῖν *Vat.* e Ἀπαγγέλλετε in *Cod. Vat.* quod, tanquam usitatius, maluit *Sylb.* f Ἀμφισμάτων *Vat.* g Mirum vocis τήβεννος originem τῷ πολυμαθεστάτῳ *Dionysio* ignoratam fuisse; quum Græcum sit vocabulum vestis ab auctore *Temeno*, & Pelasgica sive Argolica dialecto τήβεννος appellatum: non per Ἀφαίρεσιν vocis, ut placet *Artemidoro*, l. 2. c. 3. sed quod solebant Pelasgi μ literam in β mutare. Vide *Salmasium* in *Tertull.* de Pallio, p. 122. & *Meursii* Exercit. Crit. part. 2. c. 3. h Τυρρηνικὸν *Vat.* i Positum pro σφετέρα ut sæpe. *Sylb.* k Δυναστείας *Vat.* l Malim Ταρκυνίῳ cum *Cod. Vat.* vel αὐτοῦ Ταρκυνίου cum *Porto.* * Sc. *Tunicam palmatam, togamque pictam.* Vide *Salmasium* in *Fl. Vopiscum*, p. 519.

LXII. *L. Tarquinius Rom.* REX V.

ea non acceperint. ¶ Tarquinius tamen his honoribus acceptis non ſtatim eſt uſus, ut maxima pars Scriptorum Romanorum ſcribit: ſed quum ad ſenatum populumque Rom. ejus rei cognitionem retuliſſet, an honores oblati recipiendi eſſent, poſtquam omnes id velle cognovit, tum demum eos accepit, & toto deinceps tempore, donec è vita ceſſit, coronam auream geſtavit, & toga purpurea eaque picta induebatur, & tenens ſceptrum eburneum in ſella eburnea ſedebat, & duodecim lictores duodecim faſces cum ſecuribus ferentes ei judicanti aſtabant & per vias eunti præibant. Eadem ornamenta retinuerunt & reges illius ſucceſſores, & poſt reges pulſos ipſi conſſ. qui quotannis creabantur, excepta tamen corona togaque picta: hæc enim ſola illis adempta ſunt, quia libertati nimium moleſta atque invidioſa videbantur. quoties tamen ex bello victoriam reportantes à ſenatu digni triumpho judicati fuerint; tunc & aurum geſtant, & togis purpureis pictis induuntur. Bellum igitur quod Tarquinius cum Hetruſcis geſſerat, quod annos novem durarat, hunc exitum habuit.

ἔχουσιν αὐτά. Ταύταις μὲν τιμαῖς ὁ Ταρκύνιος οὐκ εὐθὺς ἐχρήσατο λαβών, ὡς οἱ πλεῖστοι γράφουσι τῶν Ρωμαϊκῶν συγγραφέων· ἀλλ' ἀποδὺς [a] τῇ βουλῇ τὸ δόκιμον τοῦ ἀξιώματος, εἰ λυπρὸν αὐτὰ, ἐπειδὴ πᾶσι βουλομένοις ἦν, τότε προσεδέξατο, καὶ πάντα τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον ἕως εἰς τὸ χρεὼν μετέστη, στέφανόν τε χρύσεον ἐφόρει καὶ πορφυρᾶν ἐσθῆτα ποικίλην [b] ἀμπέχετο, καὶ σκῆπτρον ἐλεφάντινον ἔχων ὅτε θεσμὸν ἐκαθέζετο ἐλεφαντίνου, καὶ οἱ δώδεκα ῥαβδοῦχοι τοὺς πελέκεις φέροντες ἅμα [c] τοῖς ῥάβδοις δικαίζοντί τε αὐτῷ παρείστατο, καὶ πορευομένου προηγοῦντο. [d] Οὗτος ὁ κόσμος καὶ τοῖς μετ' ἐκεῖνον τοῦ βασιλικοῦ ἀρχὴν ἔχουσι παρέμεινε, καὶ μετὰ τοῦ ἐκβολοῦ τῶν βασιλέων τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπάτοις, ἔξω δὲ στέφανου καὶ τῆς ποικίλης ἐσθῆτος ταῦτα δ' αὐτοῖς ἀφῃρέθη μόνα, [e] φορτικὰ δόξαντα εἶναι καὶ ὀπίφθονα. πολλοῦ ὅταν ἐκ πολέμου νίκην καταγόντες, θριάμβου τοῦ τῆς βουλῆς ἀξιωθῶσι, τότε καὶ χρυσοφορῶσι, καὶ ποικίλοις ἀλουργίσιν ἀμφιέννυνται. ὁ μὲν δὴ πρὸς Τυρρηνοὺς συχὰς Ταρκυνίῳ πόλεμος, ἔτη καλαχὼν ἐννέα, τοιαύτην ἔσχε συντέλειαν.

LXIII. *Sabini iterum.*

¶ Quum autem ſola Sabinorum gens ſupereſſet, quæ cum Romanis de principatu contenderet (quod viros bellaces haberet, & agrum latum & fertilem coleret, nec ab urbe longe diſtaret) valde cupiebat Tarquinius hos etiam in ſuam poteſtatem redigere: quare bellum illis indixit, crimini dans illorum populis, quod Romanis depoſcentibus eos qui Hetruſcis promiſerant, ſi exercitum in pop. Rom. agrum duxiſſent, ſe ſuæ quoſque patriæ amicitiam ipſis conciliaturos, & à Romanis ſuas civitates alienaturos, dedere noluiſſent. Illi vero libenter bellum ſuſceperunt, quod nollent potentiſſimis quibuſque civibus privari; & antequam Romanorum exercitus contra ſe veniret, ipſi in illorum agrum copias duxerunt. Rex autem Tarquinius, quum audiſſet Sabinos Anienem fluvium trajeciſſe, & omnia loca caſtris vicina circum circa populationibus infeſtari, aſſumpta expeditiſſima Romanorum juventute, eam quanta maxima potuit celeritate eduxit in hoſtes diſperſos in ipſis pabulationibus. Multis autem eorum cæſis, ipſiſque præda quam agebant adempta, prope hoſtes ſua caſtra poſuit; & paucis quibuſdam diebus interpoſitis, donec reliquæ copiæ ex urbe ad ſe venirent & ſociorum auxilia cogerentur, in campum pugnaturus deſcendit.

Ἑνὸς δὲ καταλειπομένου τοῦ Σαβίνων ἔθνους ἀνταγωνιστοῦ Ρωμαίοις [f] ὑπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀνδρός τε μαχητὰς ἔχοντος καὶ χώραν νεμομένου πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, καὶ τῇ Ρώμῃ πόρρω κειμένου, πολλὴν ἔσχεν ὁ Ταρκύνιος προθυμίαν καὶ τόνδε παραγγέλθαι, καὶ [g] προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον, ἐγκαλῶν τοῖς πόλεσιν ὅτι τοὺς ἐπορμένους Τυρρηνοῖς, ἐὰν ἀφίκωνται στρατὸν ἄγοντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἐκείνοις μὲν φίλους, Ρωμαίοις δ' ἐχθροὺς ποιήσειν [h] τὰς ἰδίας πατρίδας, [i] ἀπαιτούμενοι οὐκ ἐβούλοντο ἀποδοῦναι. οἱ δὲ ἀσμένοι τε ὑποδέχονται τὸν πόλεμον, οὐκ ἀξιοῦντες τοὺς δυνατωτάτους τῶν ἀστῶν ἀφαιρεθῆναι καὶ πεὶν ἀφικέσθαι Ρωμαίων δυνάμιν ὅτι σφᾶς, αὐτοὶ στρατὸν ἐξάγουσιν ὅτι τὴν ἐκείνων. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε διαβεβηκότας τοὺς Σαβίνους Ἀνίηνα ποταμὸν, καὶ λατόμενα ὑπ' αὐτοῦ τὰ πρὸς τὴν παρεμβολὴν ἅπαντα, ἀναλαβὼν τὴν εὐζωνοτάτην Ρωμαίων νεότητα, ὡς εἶχε τάχους ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς διεσπαρμένους ὅτι τὰς προνομάς. ἀποκλείνας δὲ πολλοὺς αὐτῶν, καὶ τὴν λείαν ὅσην ἦγον ἀφελόμενος, ἐγγὺς τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς πίπτει τὴν χάρακα· καὶ διαλιπὼν ὀλίγας τινὰς ἡμέρας, ἕως ἥτε λοιπὴ δύναμις ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ἀφίκετο, καὶ [k] αἱ πρὸς τῶν συμμάχων ὁπλιτεῖαι συνήχθησαν, κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον ὡς μαχούμενος.

LXIV.

¶ Sabini vero, quum Romanos conſpexiſſent alacri animo ad certamen ferri, eduxerunt & ipſi ſuas copias, neque numero neque virtute inferiores hoſtibus: & congreſſi pugnarunt, omnem audaciam exſerentes, * quamdiu ipſis unicum certamen cum adverſariis fuit. Sed poſtea quum vidiſſent novum hoſtium exercitum, acie inſtructa & ordinibus ſervatis à tergo contra ſe ve-

Ἰδόντες δὲ τοὺς Ρωμαίους οἱ Σαβῖνοι προθύμως ὅτι τὸν ἀγῶνα χωροῦντας, ἐξῆγον καὶ αὐτοὶ τὰς δυνάμεις, οὔτε πλήθει λειπόμενοι τοῦ πολεμίου οὔτε ἀρετῇ· καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο πᾶσαν [l] ὁπλισαμένοις τόλμαν, ἕως ἦν αὐτοῖς μόνον εἰς ὁ πρὸς τὸν ἀντιτεταγμένους [m] ἀγών. ἔπειτα μαθόντες ὁπλίτας σφίσι κατὰ νώτου στρατὸν πολεμίων ἕτερον ἐν τάξει καὶ κόσμῳ χωροῦντα,

a Τῇ τε βουλῇ *Vat.* *b* Ημπεϊχετο *Vat.* *c* Ταῖς ῥάβδοις & mox ποικίλαις in *Cod. Vat.* quod uſitatius eſſe fatetur *Sylb.* *d* Οὗτος ὁ κόσμος ἅπασι *Vat.* *e* Τὰ φορτικὰ *Vat.* *f* Ὑπὲρ τῆς *Vat.* quod *Lapus* agnoviſſe videtur, dum vertit, *de imperio cum Romanis contenderet.* *g* Προεῖπεν *Vat.* *h* Τὰς σφετέρας *Vat.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Deeſt *Vat.* *l* Ἀποδεικνύμενοι *Vat.* *m* Αὐτοῖς ἀγὼν *Vat.*
* Tantiſper dum res erat cum ſolis à fronte oppoſitis. *Gelen.*

a Πρὸς

ῥώστοι, καταλιπόντες τὰ σημεῖα τρέπονται [a] εἰς φυγήν. ἧς δὲ Ρωμαίων ἄνδρες ὑπέλεκτοι πεζοί τε καὶ ἱππεῖς οἱ κατόπιν ὑπεφανέντες τοῖς Σαβίνοις, ὃς ὁ Ταρκύνιος ὑπετεθείκει χωρίοις [b] ἐλόχησε διὰ νυκτός. τούτους δὴ τοὺς ἄνδρας οἱ Σαβῖνοι δείσαντες ὀκ ἐξ ἀδοκήτου σφίσιν [c] ὑπαγομένους, ἤδη ἔτι μεγαλεῖον ἔργον ἀπεδείξαντο, ἀλλ' ὡς κατεσοφισμένοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ συμφορᾷ πεπληγότες ἀμαχεί, σώζειν ἑαυτοὺς ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδοὺς ἐπειρῶντο· καὶ τούτῳ μάλιστα πολὺς αὐτοῖς φόνος διακομιζόμενοι ὑπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν ἵππων, καὶ σποταχόθεν ἀποκλειόμενοι· ὥστε ὀλίγους πινὰς ἐξ αὐτῶν γενέσθαι κομισθῆναι τοὺς διασωθέντας εἰς τὰς ἐγγυτάτω πόλεις, τὸ δὲ πλεῖον μέρος, ὅσον μὴ κατ' τὴν μάχην ἔπεσεν, ὑποχείριον τοῖς Ρωμαίοις γενέσθαι. [d] καὶ γὰρ οἱ καταλειφθέντες [e] ὑπὸ τῷ χάρακι τὴν ἔφοδον ἀποκρύσασθαι τῶν ὀπίσω σφίσιν ἐθάρρησαν, ὥσθ' εἰς πεῖραν ἦλθον μάχης, ἀλλ' ὑπερεχθέντες ὑπὸ τοῦ παρ' ἐλπίδα [f] κακοῦ, παρέδοσαν ἀμαχητὶ σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὸ ἔρυμα. αἱ μὲν δὴ τῶν Σαβίνων πόλεις ὡς κατεσοφισμέναι, καὶ [g] ὀκ ἀρετῇ τὴν νίκην ἀφῃρημέναι τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ δόλῳ, μείζονας αὖθις ἀποστέλλειν δυνάμεις παρεσκευάζοντο, καὶ στρατηγὸν [h] ἐμπειρότατον. ὁ δὲ Ταρκύνιος μαθὼν τὴν διάνοιαν αὐτῶν σπεύδει τὴν στρατιὰν ἀφ' τάχους, καὶ πρὶν ἐκείνους ἅπαντας ἀθροισθῆναι φθάνει, διαβὰς τὸν [i] Ἀνίωνα ποταμόν. ταῦτα μαθὼν ὁ τῶν Σαβίνων στρατηγός, ἐξήει μὲν ὡς εἶχε τάχους τοῖς νεωστὶ δυνάμιν συναγομένοις ἀναλαβών, καὶ στρατοπεδεύεται πλησίον τῶν Ρωμαίων, ὑπὲρ λόφου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἀποτόμου· μάχης δὲ ἄρχειν ὀκ ἐδοκίμαζεν ἕως αἱ λοιπαὶ τῶν Σαβίνων δυνάμεις συνέλθωσιν, ἀλλ' ὑπὲρ τοὺς προνομεύοντας τὴν χώραν ἐκπέμπων αἰεί τινας τῶν ἱππέων, καὶ λόχους ἐγκαθίζων ὕλαις ἢ νάπαις, εἶργε τοὺς Ρωμαίους τῆς ὑπὲρ τὴν χώραν ἐξόδου.

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον αὐτοῦ χρωμένου τῷ πολέμῳ, πολλαὶ μὲν συμπλοκαὶ καὶ κατ' ὀλίγους φίλων τε καὶ ἱππέων ἐγίνοντο, μάχη δὲ ὁλοχερὴς ἁπάντων ὑδεμία. ἑλκομένου δὲ τοῦ χρόνου δι' ὀργῆς φέρων τὴν διατριβὴν ὁ Ταρκύνιος, ὑπὲρ τὴν παρεμβολὴν τῶν πολεμίων τὰς δυνάμεις ἔκεινεν ἄγειν, καὶ πολλὰς ἐποήσατο προσβολάς. [k] ἔπειτα μαθὼν τῷ διαφέροντι τρόπῳ ῥᾳδίαν οὖσαν αὐτὴν ἁλῶναι [l] δι' ἰσχυρότητα, τῇ αὐτῇ τοῦ ὀπίσω [m] πολεμεῖν τοὺς ἐν αὐτῇ διέγνω. καὶ παρὰ πάσας τὰς φερούσας ἐπ' αὐτὴν ὁδοὺς [n] φραγμὰς κατασκευαζόμενος, ξυλίζεσθαί τε αὐτοὺς καὶ χιλὸν ἵπποις συνάγειν καὶ πολλὰ ὑπηρέσια λαμβάνειν ὀκ [o] τῆς χώρας αὐτῶν [p] ὐκ ἐῶν, εἰς πολλοὺς κατέστησεν ἀπάνθρωπον ἀποροῦντας· ὥσ' ἠναγκάσθησαν φυλάξαντες νύκτα χειμέριον ὕδασι καὶ ἀνέμῳ φυσᾶν ἀφρόντως ὀκ ἐκ χάρακος, καταλιπόντες [q] αὐτοῦ τά τε ὑποζύγια καὶ τὰς σκηνὰς, καὶ τοὺς τραυματίας, καὶ τὰ εἰς τὸν πόλεμον κατασκευὴν πᾶσαν. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες οἱ Ρωμαῖοι

nientem, desertis signis in fugam se vetterunt. Qui autem à tergo ex improviso Sabinis apparuerunt, erant pedites & equites Rom. lecti, quos Tarquinius noctu in locis opportunis in insidiis collocarat. Sabini igitur horum virorum inopinato atque infesto adventu territi, nullum amplius præclarum facinus patrarunt: sed ut stratagemate ab hostibus circumventi & clade inevitabili perculsi, alii huc alii illuc, salutem pro viribus fuga quærere cœperunt. Tum vero præcipue magna eorum strages est edita, equitatu Rom. eos persequente & undique illis iter intercludente: ita ut pauci admodum ex illis salvi in proximas urbes evaserint; at major pars, quæ in prœlio non ceciderat, in potestatem Romanorum venit. Neque enim qui reliqui erant impetum Romanorum in se irruentium repellere sunt ausi, neque prœlii aleam subire voluerunt; sed consternati insperato malo, sine ulla pugna se suaque castra illis dediderunt. Sabinorum igitur populi ut hostium stratagemate superati, & non virtute sed dolo victoria ab hostibus privati, majores copias *contra Romanos* iterum mittere parabant, & imperatorem *rerum bellicarum* peritissimum. Sed Tarquinius, cognito eorum consilio, celeriter coëgit copias; &, antequam omnes illi in unum coirent, eos antevertit, fluvium Anienem trajiciens. Quod ubi cognovit Sabinorum imperator, ei quidem occurrit quam potuit celerrime cum collecto recens exercitu, & castra prope Romanos posuit in quodam colle excelso & prærupto; sed à prœlio abstinendum censuit, donec reliquæ Sabinorum copiæ convenirent: at interea in pabulatores equites aliquot subinde emittens, & insidias in silvis & saltibus collocans, impediebat Romanos ne incursiones in agrum facerent.

L. Tarquinius Rom. REX V.

Per Jul. 4129. *Ante Chr.* 585. *Olymp.* 49. $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 167. *Var.* 169.

LXV.

¶ Quum autem ille bellum ita gereret, crebro inter paucos quosdam velites & equites pugnatum est; at nunquam totis viribus in acie certatum est. Quum autem tempus traheretur, Tarquinius moras illas iniquo ferens animo, statuit copias ad hostium castra ducere; eaque sæpius oppugnavit. Sed quum animadvertisset ea non facile expugnari posse, quod locus esset natura munitus; commeatus inopia eos qui in ipsis erant expugnare decrevit. Itaque ad omnes vias quæ eo ferebant dispositis præfidiis, eos neque lignari neque pabulum equis comportare, neque multas alias res necessarias ex agro suo sumere sinens, ad magnam rerum omnium penuriam redegit. Quare coacti sunt, observata nocte imbribus & procellis turbida, ex castris turpiter fugere, relictis ipsi & jumentis & tentoriis & sauciis & omni bellico apparatu. Postero die Romani cognita

[a] Πρὸς φυγὴν *Vat.* [b] Rectius ἐλόχησε: nam verbum λοχᾶν alibi apud *Dionysium* significat *insidiis excipere*. *Sylb.* Huic adsentitur *Portus*. [c] Ἐπιφανομένους *Vat.* [d] Οὐδὲ γὰρ *Vat.* & *Lapi Cod.* [e] Ista ὑπὸ τῷ χάρακι desiderantur in *Ed. Steph.* addita sunt è *Cod. Ven. Sylb.* Illa ipsa agnoscit *Cod. Vat.* ut & *Lapi* versio. [f] Κακῷ *Vat.* & *Lapi Cod.* quod vulgato κακῷ præferendum censet *Portus*. [g] Οὐκ ἀρετῇ τινι νίκην *Vat.* [h] Ἐμπειρότερον *Vat.* [i] Vide pag. 155. v. 4. [k] Ἔπειτα κατανοήσας τὸν βιαίῳ τρόπῳ *Vat.* [l] Διὰ τὸν ἰσχυρότητα *Vat.* [m] Πολεμεῖν τοῖς postulat Græca consuetudo, vel ἐπολεμεῖν τοῖς. Attamen infra quoque πολεμεῖν cum accusativo semel atque iterum legitur: incertum auctorisne voluntate, an librariorum incuria. *Sylb.* [n] Φραγμὰ *Vat.* [o] Non agnoscit *Vat.* [p] Pro αὐτοῦ legendum ὐκ αὐτοῦ. sc. τοῦ χάρακος: vel adverbialiter αὐτοῦ. Priorem lectionem sequutus videtur *Lapus*, dum vertit *in eis*, sc. *castris*. *Sylb.* Vulgatam lectionem retinendam esse suadet *Portus*, ita ut cum αὐτοῦ subintelligatur τοῦ Ταρκυνίου.

L. Tarquinius Rom. REX V.

cognita eorum fuga, & ſine pugna caſtris potiti, tentoria & jumenta & pecunias diripuerunt, captivoſque ſecum abducentes Romam redierunt. Hoc bellum quinque integros & continuos annos duravit, quo utrique agros mutuis incurſionibus vaſtarunt, & prœlia multa levia & gravia perpetuo commiſerunt; & raro quidem Sabini, ſæpiſſime vero Romani feliciter rem geſſe-

Per Jul. 4132. *Ante Chr.* 582. *Olymp.* 49 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 171. *Var.* 173.

runt. Sed poſtrema pugna bello penitus finem impoſuit. Sabini enim non ut ante per vices, ſed omnes ſimul, qui per ætatem arma ferre poterant, ad bellum profecti ſunt: & Romani omnes, cum Latinorum & Hetruſcorum & aliorum ſociorum copiis, obviam hoſtibus prodierunt. Sabinorum autem imperator, partitus exercitum in binas partes, bina fecit caſtra. At rex Romanorum, exercitu in tres partes diviſo & ternis caſtris non longe à ſe invicem poſitis, ipſe Romanis copiis præerat: at Aruntem fratris filium auxiliorum Hetruſcorum ducem fecit: Latinis vero cæteriſque ſociis præfecit virum ſtrenuum illum quidem ac rerum militarium peritiſſimum & prudentiſſimum, ſed peregrinum & extorrem, cui nomen proprium erat Servius, cognomen Tullius; cui Romani poſt Tarquinii mortem, quod is nullam virilem prolem ſuſcepiſſet, regnum commiſerunt, illius viri virtutem cum in bellicis tum in civilibus rebus admirati. Genus autem hujus viri, & educationem, & varios caſus, & manifeſtum numinis divini prodigium, quod circa eum apparuit, quum ad eam hiſtoriæ partem venero, narrabo.

LXVI. ¶ Tunc igitur rebus ad prœlium neceſſariis utrinque paratis conflixerunt: Romani ſiniſtrum tenebant cornu, dextrum Hetruſci, Latini in media acie collocati ſunt. Quum autem per totum diem acriter pugnatum fuiſſet, Romani longe ſuperiores fuerunt, & multis hoſtibus qui fortiter dimicarant in pugna cæſis, & longe pluribus in fuga captis, & utriſque caſtris potiti, & parta ingenti ac opima præda, * jam ſine metu totius campeſtris regionis erant domini: quam quum flamma & ferro atque omni malorum genere vaſtaſſent, ſub finem æſtatis, dirutis caſtris, domum redierunt. Et rex Tarquinius ſui regni tempore tertium hunc de hoſtibus victis triumphum egit. Sequenti anno quum rex novum exercitum paraſſet, quem contra Sabinorum populos duceret, & ſtatuiſſet eos obſidione in ſuam redigere poteſtatem, nullum amplius conſilium generoſum nec hominis ſtrenui apud ullos eorum fuit; ſed communi conſenſu, antequam in periculum venirent experiundæ ſervitutis & *urbium* everſionis, pacem facere decreverunt. Et ex ſingulis civitatibus præſtantiſſimi quique Sabini venerunt ad regem Tarquinium, qui jam cum toto exercitu *ex finibus ſuis* egreſſus erat, urbes ei ſuas dedentes, oranteſque ut æquis con-

Per Jul. 4133. *Ante Ch.* 581. *Olymp.* 49 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 171. *Var.* 173.

μᾶροι τ' ἀπαρσιν αὐτοῖς, ϗ γενόμενοι ὅ χάρακι ϗ ἁμαξητοῖ κύκλοι, σκηνὰς μὲν καὶ ζυγὰ ϗ χρήματα διήρπασαν, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἄγοντες εἰς τ' Ρώμην ἀνέσρεψαν. ὅτ ὁ πόλεμος ἔτη πέντε διέμεινε σπανιζῶς πολεμούμενος, ἐν ᾧ γῆν ἀμφότεροι τὴν ἀλλήλων πορθοῦντες, ϗ μάχας πολλὰς ἐλάττους τε ϗ μείζους μαχόμενοι διετέλεσαν, ὀλίγα μέν πινα ϗ τ Σαβίνων λειπυχήσαντων ἐν τοῖς ἀγῶσι, τὰ δὲ πλεῖστα Ρωμαίων. ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ μάχῃ τέλος ἔλαβεν ὁλοσχερές. Σαβῖνοι γὰρ οὐχ ὡς τοτέτοις ἐκ βραδυχῆς, ἀλλ' ἅμα πᾶσιν οἱ στρατεύσιμον ἔχοντες ἡλικίαν, ἐξῆλθον ἐπὶ τὸν πόλεμον· Ρωμαῖοί τε σύμπαντες, τάς Λατίνων ϗ Τυῤῥηνῶν ϗ τ ἄλλων συμμάχων δυνάμεις προσλαβόντες, ἐχώρουν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις. ὁ μὲν οὖν τῶν Σαβίνων στρατηγὸς, μερίσας τὰς δυνάμεις, δύο ποιεῖ στρατόπεδα. ὁ δὲ τ Ρωμαίων βασιλεὺς τρία ποιήσας τάγματα, ϗ τρεῖς παρεμβολὰς ὑ μαχαίρᾳ ἀπ' ἀλλήλων ἡμῖν, αὐτὸς μὲ τ Ρωμαϊκῆς ἡγεῖτο δυνάμεως· [b] Ἀρρόντα δὲ τὸν ἀδελφιδοῦν τ Τυῤῥηνικῆς συμμαχίας ἀπέδειξε στρατηγόν· Λατίνων δὲ καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων ἔταξεν ἄρχειν ἄνδρα γενναῖον μὲν τὰ πολέμια, ϗ φρονεῖν τὰ δέοντα ἱκανώτατον, ξένον δὲ ϗ ἄπολιν· Σερούιος αὐτῷ προσηγορικὸν ὄνομα ἦν, Τύλλιος δὲ τὸ συγγενικόν· ὃν Ρωμαῖοι [c] μετὰ τ Ταρκυνίου τελευτὴν βασιλεύσαντα τ πόλεως ἐπέτρεψαν, οὐκ ὄντα Ταρκυνίῳ γενεᾶς ἄῤῥενος, ἀγαγόμενοι τὸν ἄνδρα τ περὶ τὰ πολέμια ϗ τ περὶ τὰ πολιτικὰ ἀρετῆς. γένος δὲ ὁ ἀνδρὸς τοῦδε ϗ τροφὰς ϗ τύχας, ϗ 199
τ ἐκ θείου γενομένην περὶ αὐτὸν ὀπτασίαν, ὅταν κατ' αὐτὸ γένωμαι τὸ μέρος ὁ λόγος, διηγήσομαι.

Τότε δ' οὖν, ἐπειδὴ παρεσκεύασο [d] ἀμφοτέρων τὰ περὶ τ ἀγῶνα ὁπλίσεια, συνῆσαν εἰς μάχην· εἶχον [e] μὲ τὸ μὲν εὐώνυμον [f] μέρος οἱ Ρωμαῖοι, τὸ δὲ δεξιὸν οἱ Τυῤῥηνοὶ, [g] κατὰ μέσην τ φάλαγγα Λατῖνοι ἐτάχθησαν. γενομένου δὲ ἀγῶνος καρτεροῦ δι' ὅλης ἡμέρας, ὑπῆκον οἱ Ρωμαῖοι κατὰ πολύ· ϗ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες ἐν τῇ μάχῃ τ πολεμίων γενομένους ἄνδρας ἀγαθοὺς, πολλῷ δ' ἔτι πλείους αἰχμαλώτους λαβόντες ἐν τῇ φυγῇ, [h] τ δὲ παρεμβολῶν [i] ἀμφοτέρας ἐγκρατεῖς γενόμενοι, ϗ χρημάτων μέγαν περιβαλόμενοι πλοῦτον, ἀδεῶς ἤδη τ ὑπαίθρου πάσης ἐκράτουν ἦν πυρὶ ϗ σιδήρῳ ϗ πᾶσι λωβησαμένοι κακοῖς, ἐπειδὴ τὸ θέρος ἐτελεύτα, λύσαντες τὰς παρεμβολὰς ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. ϗ ὁ βασιλεὺς Ταρκύνιος τρίτον ὅτι τ ἰδίας ἀρχῆς τ [k] ἐκ τ μάχης κεχήνασε θρίαμβον. τῷ δ' ἑξῆς σὺν αὐτῷ παρασκευαζομένῳ πάλιν στρατὸν ὑ βασιλέως ἐπὶ τὰς πόλεις τ Σαβίνων ἐξάγειν, ϗ πολιορκίαις αὐτὰς προσάγειν διεγνωκότος, γενναῖον μὲ ὄντως ἔπι βούλευμα ϗ νεανικὸν ὑπὲρ μὰς ἐγένετο, [l] κοινῇ δὲ γνώμῃ χρησάμενοι, πρὶν εἰς κίνδυνον ἐλθεῖν ἀνδραποδισμοῦ ϗ καταστροφῆς, καταλύσασθαι τ πόλεμον ἔγνωσαν. ϗ παρῆσαν ἐξ ἑκάστης πόλεως οἱ κράτιστοι [m] τ Σαβίνων πρὸς βασιλέα Ταρκύνιον ἐξελυθόντα μετὰ πάσης ἤδη δυνάμεως, παραδιδόντες αὐτῷ τὰ τείχη, ϗ δεόμενοι μερίας ποιήσασθαι

[a] Ἀγαγόντες *Vat.* [b] Supra Ἀρροντα dicit, p. 180. v. 7. itidemque alibi. *Sylb.* Ἀμμοντα *Vat.* [c] Μετὰ τὸν Λεύκιον Ταρκύνιον *Vat.* [d] Malim ἀμφοτέρων, vel adverbialiter ἀμφοτέρωθι aut ἀμφοτέρωθεν, ut *Lapus* etiam vertit, *utrinque*. *Sylb.* Ἀμφοτέρους in *Cod. Vat.* [e] Pro μὲν aptius legimus δὲ vel τε. *Sylb.* Pro δὲ facit *Cod. Vat.* [f] Κέρας *Vat.* [g] Κατὰ μέσον δὲ *Vat.* [h] Τῶν τε *Vat.* [i] Ἀμφοτέρων *Vat.* quod ſi malis (inquit *Sylb.*) facile aſſentiar. [k] Ἐκ τῆς δὲ τῆς μάχης *Vat.* [l] Πᾶσαι δὲ κοινῇ *Vat.* [m] Deeſt *Vat.*

* Et jam ſine metu regionis quam late patebat &c. *Gelen.*

a Malue-

σαλ συμβάσεις. ὁ δὲ ἀσμένως δεξάμενος τ ἄνευ κινδύνου ἐπονταγὴν τ ἔθνους, αὐτονδάς τε ποιεῖται πρὸς αὐτὸς ἐπὶ τοῖς εἰρήνης τε καὶ φιλίας, ὅτι ταῖς αὐταῖς ὁμολογίαις αἷς Τυῤῥηνὸς πρότερον ἐπηγάγετο, καὶ τὰς αἰχμαλώτους ἀπέδωκεν αὐτοῖς ἄνευ λύτρων.

Αὗται πολεμικαὶ πράξεις βασιλέως Ταρκυνίου μνημονεύονται. εἰρηνικὰ δὲ καὶ πολιτικά τοιάδέ τινες. ὑδὲ γὰρ αὐτὰς βούλομαι παρελθεῖν ἀμνημονεύτους. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ καταλαβεῖν τὴν ἀρχὴν, τ δημοτικὸν ὄχλον οἰκεῖον ἑαυτῷ ποιῆσαι προθυμηθεὶς, ὥσπερ οἱ πρότερον βασιλεῖς ἐποίουν, διὰ τοιαύτης εὐεργεσίας ὑπηγάγετο. ἐκλέξας ἄνδρας ἑκατὸν ἐκ πάντων τ δημοτικῶν, οἷς ἀρετὴν τινα πολεμικὴν ἢ πολιτικὴν φρόνησιν ἅπασιν ἐμαρτύρων, πατρικίους ἐποίησε, καὶ καθέζειν εἰς τὸν τῶν βουλευτῶν ἀριθμὸν. καὶ τότε πρῶτον ἐγένοντο Ρωμαίοις τριακόσιοι βουλευταὶ, τόσοι ὄντες πρόσθεν ἑξακόσιοι. ἔπειτα ταῖς ἱεραῖς παρθένοις, ὑφ' ὧν τὸ ἄσβεστον φυλάττεται πῦρ, τέτταρσιν ἤδησι, δύο προσκατέλεξεν ἑτέρας· πλείονων γὰρ ἤδη σωτελουμένων [a] ὑπὸ τῆς πόλεως ἱερουργιῶν, αἷς ἔδει ταὶς τῆς Ἑστίας παρεῖναι γυναιξὶν, οὐκ ἐδόκουν αἱ τέτταρες ἀρκεῖν. Ταρκυνίου δὲ ἀρξαντος ἠκολούθησαν οἱ λοιποὶ βασιλεῖς, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου ἀποδείκνυνται ἓξ τ Ἑστίας ἀμφίπολοι. δοκεῖ δὲ καὶ ταὶς τιμωρίας, αἷς χολάζουσι τοὺς ἱεροφυλάκων αἱ [b] μὴ φυλάττουσαι παρθενίαν, οὐκεῖνος ἐξευρεῖν πρῶτος, εἴτε κατ' λογισμὸν, εἴτε, ὡς οἴονταί τινες, [c] ὀνείρασι πειθόμενος, ἃ μετ' ἐκείνου τελευτὴν ἐν ταῖς Σιβυλλείοις εὑρεθῆναι χρησμοῖς οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ λέγουσιν. ἐφωράθη γάρ τις ὅτι τῆς ἐκείνου βασιλείας ἱέρεια Πιναρία [d] Ποπλίου θυγάτηρ, οὐχ ἁγνὴ πρόσιοῦσα τοῖς ἱεροῖς. τρόπον δὲ τιμωρίας ὅστις ὅτιν ᾧ χολάζουσι ταὶς ἀφθαρείσας, ἐν [e] τῇ πρὸ ταύτης δεδήλωταί μοι γεγραφῇ. τὴν τε ἀγορὰν ἐν ᾗ δικάζουσι καὶ ἐκκλησιάζουσι, καὶ τὰς ἄλλας ὅπλισε πολιτικὰς πράξεις, ἐκεῖνος ἐκόσμησεν, ἐργαστηρίοις τε καὶ τοῖς [f] ἄλλοις κόσμοις πρόσθεν ἀοίκητον· καὶ τὰ τείχη τ πόλεως αὐτοχέδια, καὶ φαῦλα ταῖς ἐργασίαις ὄντα, πρῶτος [g] ἐδοκίμασε λίθοις ἀμαξιαίοις εἰργασμένοις πρὸς κανόνα [h] ζῶντα κατασκευάζειν". ἤρξατο δὲ καὶ [i] τοὺς ὑπονόμους ὀρύττειν, ταφρώσι δι' ὧν ὅτι τὸν Τίβεριν [k] ὀχεύεται πᾶν τὸ συῤῥέον ἐκ τῶν γειτόνων ὕδωρ, ἔργα θαυμαστὰ καὶ κρείττω λόγου κατασκευασάμενος. ἐγὼ δ' ἂν οὐ περὶ τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις κατασκευάσμασι τ Ρώμης, ἐξ ὧν μάλιστα τὸ τῆς ἡγεμονίας ἐμφαίνεται [l] μέγεθος, [m] τάς τε τ ὑδάτων ἀγωγὰς πήξεις, καὶ τὰς τ ὁδῶν τρώσεις, καὶ τὰς τῶν ὑπονόμων ἐργασίας, οὐ μόνον εἰς τὸ χρήσιμον τ κατασκευῆς τ ἀφέλειαν φέρων· ὑπὲρ ἧς κατ' τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τ ἀναλωμάτων πολυτέλειαν, ἣν ἐξ ἑνὸς ἔργου τεκμήραιτ' ἄν τις, Γάϊον [n] Ἀκύλιον ποιησάμενος ἐμέλλοντος λέγεσθαι βεβαιοτὴν, ὅς φησιν ἀμεληθεισῶν ποτε

ditionibus ſecum pacem faceret. Ille vero lubenti animo recepta ea gente, quæ ſine periculo in ipſius ditionem conceſſit, pacem illis dedit, eoſque in ſocietatem & amicitiam recepit, iiſdem conditionibus quibus ante Hetruſcos receperat, & ipſis captivos ſine ullo redemptionis precio reſtituit. *L. Tarquinius Rom.* REX V.

¶ Atque hæc ſunt, quæ Tarquinius militiæ geſſiſſe memoratur. At res domi & in civitatis adminiſtratione geſtæ, hæ ſunt: (neque enim eas ſilentio præterire ſtatui.) Nam ſimulatque regnum eſt adeptus, favorem plebis ſibi conciliare ſtudens, quemadmodum ſuperiores reges fecerant, hoc beneficio eam ſibi devinxit: ſelectos ex omni plebejorum numero centum viros, quorum virtus bellica & in rebus civilibus prudentia omnibus eſſet ſpectata, in patriciorum ordinem retulit, & in ſenatorum numero poſuit. Et tunc primum pop. Rom. trecentos ſenatores habuit, qui ducenti tantum ad eam uſque diem fuerant. Deinde ſacratis virginibus Veſtalibus, à quibus ignis inexſtinctus ac perpetuus ſervatur, quum quatuor eſſent, duas alias à ſe electas addidit. quum enim jam numero creviſſent ſacrificia publica & cultus divini ceremoniæ, quibus Veſtæ miniſtras intereſſe oportebat, quatuor tantum ſufficere poſſe non videbantur. Tarquinium autem auctorem reliqui reges ſequuti ſunt: & ad noſtra uſque tempora ſex Veſtæ miniſtræ leguntur. Ille etiam primus videtur excogitaſſe ſupplicii genus, quo à Pontificibus afficiuntur eæ quæ virginitatem violarunt, ſive aliqua ratione adductus, ſive (ut nonnulli putant) ſomniis parens, quæ poſt ejus obitum in Sibyllinis oraculis * pontifices à ſe reperta aſſerunt. Illo enim regnante ſacerdos quædam nomine Pinaria, Publii filia, quæ corpore polluto ad ſacra acceſſerat, in ipſo facinore deprehenſa & *ſceleris convicta* eſt. Quis autem ſit modus ſupplicii, quo virgines ſtupratæ afficiuntur, in ſuperiore libro à me declaratum eſt. Forum quoque, ubi jus dicitur & conciones habentur & cætera civilia negotia peraguntur, ille officinis aliiſque ornamentis circundatum ornavit: & muros urbis, rudi & vili opere exſtructos, ipſe primus ingentibus lapidibus ad regulam formatis fabricandos curavit. Cœpit etiam cloacas fodere, foſſas ſc. per quas omnis aqua ex compitis confluens in Tiberim ſe exonerat, opera admiranda & majora quam quæ verbis exprimi poſſint. Ego certe in tribus magnificentiſſimis Romæ operibus, unde maxime imperii amplitudo apparet, aquæ-ductus pono, & vias ſtratas, & cloacas factas, non ſolum ipſius operis utilitatem conſiderans: (qua de re ſuo loco dicam) ſed etiam impenſarum magnitudinem, quam vel ex hac una re quivis conjicere poteſt, ſequutus C. Aquilium dicendorum auctorem, qui refert neglectas aliquando cloacas, LXVII. *In republ. quæ geſſerit.*

a Maluerit forſan aliquis ὑπὲρ τῆς πόλεως, *pro Republica. Sylb. b* Μὴ φυλάττουσαι τὴν παρθενίαν *Vat. c* Ὀνείρων *Vat. d* Ποπλίου habuit etiam *Lapi* Codex. *Gelenius* pro eo poſuerat *Marci. Sylb. e* Vide pag. 122. v. 45. &c. *f* Ἄλλοις πᾶσιν *Vat. g* Ἐδοκίμασε *Vat. h* Non agnoſcit *Cod. Vat. i* Τὰς ὑπονόμους *Vat. k* Ὀχεύεται malint *Sylb.* & *Steph. l* Μέγιστ pro ἀνυπέρβλητον μεγεθος. *Sylb.* Si μέγιστον dixit, nove loqui voluit: ſed μέγεθος ſcripſiſſe potius crediderim. *Steph.* cujus conjecturam firmant *Vat.* & *Lapi Codd. m* Τάς τε τῶν ὑδάτων ἀγωγὰς à *Dionyſio* fuiſſe arbitror: præſertim quum hos aquæductus compoſita etiam voce (quam imitari Latina voluiſſe videtur) ὑδραγωγὰς vocari notum ſit. *Steph. n* Ἀχίλλιον *Vat.* * Sacrorum enarratores. *Lapus* & *Gelen.*

a Legendum

L. Tarquinius Rom. REX V.

cloacas, nec amplius aquam transmittentes, à Censoribus purgandas & reficiendas mille talentis locatas fuisse.

LXVIII. ¶ Tarquinius etiam circum maximum inter Aventinum & Palatinum collem situm adornavit, structis primum opertis circumquaque sedilibus: nam usque ad eam diem stantes spectabant ex tentoriorum tabulatis, quæ furcis ligneis sustinebantur: & *spectaculorum* loca in triginta curias dividens, unicuique curiæ unam partem assignavit, ut unusquisque suo loco sedens spectaret. Hoc autem opus temporis progressu inter pulcherrima & maxime admiranda totius urbis opera annumerandum erat. Longitudo enim circi est trium stadiorum cum dimidio; latitudo vero quatuor jugerum; & à duobus majoribus lateribus & uno minore cingitur Euripo, qui aquarum recipiendarum gratia factus est, profunditate & latitudine decempedali. Post Euripum porticus sunt triplici contignatione exstructæ. Ex his autem eæ quæ sunt imæ habent, ut in theatris, sedilia lapidea parum supra terram eminentia: at quæ sunt supernæ, habent lignea. Contrahuntur autem in unum, & duæ majores à minori conjunguntur, & figura lunari clauduntur: ita ut ex tribus una tantum porticus amphitheatrali forma octo stadiorum amplitudine fiat, quæ capere potest hominum millia CL. Reliquum autem è minoribus latus, quod est subdiale, habet fornicatos carceres, unde equi emittuntur, qui omnes simul uno repagulo aperiuntur. Extrinsecus vero est altera porticus unius contignationis, quæ circumambit & tabernas continet, & supra eas ædificia; qua patet aditus & adscensus ad singulas officinas, iis qui spectandi caussa eo veniunt, ita ut nulla confusio oriatur inter tot hominum milla venientia & discedentia.

LXIX. ¶ Aggressus est etiam rex iste ædificare templum Jovi, Junoni, & Minervæ, ut vota persolveret, quæ iis fecerat in postremo prœlio cum Sabinis commisso. Collem igitur, ubi templum erat fundaturus, laboriosa egentem opera (neque enim aditu facilis, neque planus erat, sed præruptus & fastigiatus) multis ex partibus sudibus circumdedit; atque spatium quod erat inter ipsas sudes & collis verticem, aggesta multa terra, planum effecit, & ad excipiendas sacras ædes aptissimum. Templi autem fundamenta jacere non potuit, quod post bellum confectum quadriennium tantum vixisset. Sed multis post annis Tarquinius, qui tertius ab illo regnavit, & qui regno expulsus fuit, fundamenta jecit & magnam illius ædificii partem fecit. Veruntamen ne ipse quidem illud opus absolvit: sed annuorum magistratuum tempore, qui tertio post anno consulatum gesserunt, id templum absolutum est. Sed

τ' Ταΐφρων καὶ μικρὰ διαῤῥεομένων, τὰς τιμαλφὰς τ' ἀναχάθαρσιν αὐτῶν καὶ τ' ὀπισκευὴν χιλίοις μυριάσιν ταλάντων.

Κατεσκεύασε δὲ καὶ τ' μέγιστον τ' ἱπποδρόμων Ταρκύνιος τ' μεταξὺ τ' τε Αὐεντίνου καὶ τ' Παλατίνου κοίλωμα, [a] πρῶτον ὑποστέγους περὶ αὐτὸ ποιήσας καθέδρας· τέως γὰρ ἑστῶτες ἐθεώρουν ἐπ' ἰκρίων, [b] δορκίτων ξυλίναις σκηναῖς [c] ὀπικοιμένων· καὶ διελὼν τοὺς τόπους εἰς τριάκοντα φράτρας, ἑκάστῃ φράτρᾳ μοῖραν ἀπέδωκε μίαν, ὅπως ἐν τῇ προσηκούσῃ χώρᾳ καθεζόμενον ἕκαστον θεωρεῖν. ἔμελλε δὲ ἄρα σὺν χρόνῳ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἐν τοῖς πάνυ καλοῖς καὶ θαυμαστοῖς καλασκευάσμασι τ' πόλεως γενήσεσθαι. μῆκος μὲν γὰρ [d] ὀκτὼ [e] ὀκτὼ ἱπποδρόμου, τριῶν καὶ ἡμίσους ὀκτὼ σταδίων· εὖρος δὲ, τεττάρων πλέθρων· πέριξ δὲ αὐτῷ καθά τε μείζους πλευρὰς, καὶ κατὰ μίαν τὴν ἐλαττόνων, εὐεπῶς εἰς ὑποδοχὴν ὕδατος ὀρώρυκται, βάθος τε καὶ πλάτος δεκάπους. μετὰ δὲ τ' εὔριπον ἀνοδόμηνται στοαὶ τρίστεγοι. τούτων δὲ αἱ μὲν ὀπίσθιαι, λιθίνας ἔχουσιν, ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις, ὀλίγον ὑπεραναστήσας καθέδρας· αἱ δ' ὑπερῷοι, ξυλίνας. συνάγονται δ' εἰς τὸ αὐτὸ καὶ συνάπτουσιν ἀλλήλαις αἱ μείζους ὑπὸ τῆς ἐλάττονος, μηνοειδὲς ἔχουσαι τὸ σχῆμα [f] συγκλειόμενον· ὥστε μίαν ἐκ τριῶν γενέσθαι στοὰν ἀμφιθέατρον ὀκτὼ σταδίων, ἰκανὴν ὑποδέξασθαι πεντεκαίδεκα μυριάδας ἀνθρώπων. ἡ δὲ λοιπὴ τῆς ἐλαττόνων πλευρὰ ἀΐδιος ἀνεμβόλιμα φαλιδωτὰς ἱππαφέσεις ἔχει, ἁθρόας μιᾶς [g] ὑπολυγος ἅμα πάσας ἀνοιγομένας. ἔστι δὲ καὶ περὶ τὸν ἱππόδρομον ἔξωθεν ἑτέρα στοὰ μονόστεγος, ἐργαστήρια ἔχουσα ἐν αὐτῇ, καὶ οἰκήσεις ὑπὲρ αὐτά· δι' ἧς εἰσὶν εἰσόδοί τε καὶ ἀναβάσεις τοῖς ὀπὶ τ' θέαν [h] ἀφικνουμένοις πρ' ἕκαστον ἐργαστήριον, ὥστε μηδὲν συνοχλεῖσθαι τὰς τοσάσδε μυριάδας εἰσιούσας τε καὶ ἐξελευομένας.

Ἐνεχείρησε δὲ καὶ τ' νεὼν καλασκευάζειν τότε Διὸς καὶ τ' Ἥρας καὶ τ' Ἀθηνᾶς, ὁ βασιλεὺς οὗτος, εὐχὴν ἀποδιδοὺς [i] ἣν πρὸ ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸς Σαβίνους μάχῃ. τ' μὲν οὖν λόφον ἐφ' οὗ τὸ ἱερὸν ἔμελλεν ἱδρύσασθαι, πολλῆς δεόμενον πραγματείας· οὔτε γὰρ εὐπρόσοδος ἦν οὔτε ὁμαλὸς, ἀλλ' ἀπότομος καὶ εἰς κορυφὴν συναγόμενος ὀξεῖαν· ἀναλήμμασιν ὑψηλοῖς πολλαχόθεν περιλαβὼν, καὶ πολὺν [k] χῶν [l] εἰς τὸν μεταξὺ τ' τε ἀναλημμάτων καὶ τ' κορυφῆς [m] τόπον ἐμφορήσας, ὁμαλὸν γενέσθαι παρεσκεύασε, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν ἱερῶν ὀπισθοδομώτατον. τὰς δὲ θεμελίους οὐκ ἔφθασε θεῖναι τῷ νεῷ, χρόνου ὀπισθώσας μίαν τ' καταλύσιν τοῦ πολέμου τετραετῆ. πολλοῖς δ' ὕστερον ἔτεσιν ὁ τρίτος βασιλεύσας ἀπ' ἐκείνου Ταρκύνιος, ὁ τ' ἀρχῆς ἐκπεσών, τάς τε θεμελίους καλεβάλετο, καὶ τ' οἰκοδομῆς [n] πολλὰ εἰργάσατο· καὶ μὴν ἐτελείωσε τὸ ἔργον [o] οὐδ' αὐτὸς, ἀλλ' ὀπὶ τ' σταυσίων ἀρχόντων τ' [p] τρίτῳ καὶ τ' τρίτον σταυτὸν ὑπατεύσαντι, τ' συντέλειαν ἔλαβεν ὁ νεώς. ἄξιον

a Legendum πρῶτον. *Steph.* & *Port.* b Δοκάνων pro δορκίτων legisse videtur *Lapus*, dum vertit sub *tabernaculis ligneis arundinibus aridis sultis.* Sed δορκίτων retineri posse existimat *Sylb.* si pro *tabernaculis* seu *asseribus* accipiamus, vel etiam pro *perticis transversis.* Επ' ικρίων δορκίτων ξυλίνοις σκήλεσιν ὑπικειμένων legendum censet *Salmas.* in *Exercit. Plin.* p. 646. In *Cod. Vat.* ἐπ' ικρίων δέκα &c. c Immo vero ὑποκειμένων: vel dicendum σκηνῶν ξυλίναν δέρμασιν ὑπικειμένων. *Portus.* d Deest *Vat.* e Καὶ συνάπτουσαι omnino legendum contendit *Portus.* f Συγκλειόμεναι *Vat.* g Ὑπλήγος *Vat.* h Αφικομένοις *Vat.* i Ης ὑπεποιήσατο *Vat.* k Nota hic periphrasin verbi χῶσαι, nimirum χῶν ἐμφορῆσαι. *Sylb.* l Εἰς τὸ μεταξὺ *Vat.* m Deest *Vat.* n Τὰ πολλὰ *Vat.* o Οὐδ' ὅτῳ *Vat.* p Κατὰ τὸν τρίτον σταυτὸν dicit pro τῷ τρίτῳ σταυτῷ μετὰ τὴν τοῦ Ταρκυνίου καθαλυσίν. *Sylb.*

a Ετέρω-

ἄξιον δὲ ἡγοῦμαι τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ γενόμενα διελθεῖν, ἃ πρῶτοι δὴ πάντες οἱ τὰς ἀρχαιότητας συναγαγόντες ἱστορίας. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε κατασκευάζειν ὁ Ταρκύνιος τὸν νεὼν, συγκαλέσας τοὺς οἰωνομάντεις, ἐκέλευσε τοῖς ἀνδράσι πρῶτον αὐτοῦ περὶτοῦ διαμαντεύσασθαι τὸν τόπον, τίς ἀρίστη θεότατός ἐστι τῆς πόλεως χώρος ἱερὸς ἀνεῖσθαι, καὶ τοῖς θεοῖς αὐτοῖς μάλιστα κεχαρισμένος. ἀποδειξάντων δ' αὐτῶν τὸν ὑπερκείμενον τοῦ ἀλσηνοῦ λόφον, ὃς τότε μὲν ἐκαλεῖτο Ταρπήϊος, νῦν δὲ Καπιτωλῖνος, αὖθις ἐκέλευσεν αὐτοὺς διαμαντευσαμένους εἰπεῖν ἐν ὁποίῳ τοῦ λόφου χωρίῳ θεὰς δεήσοι τὰς θεμελίους. τοῦτο δὲ οὐ πάνυ ῥᾴδιον ἦν· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἐν αὐτῷ βωμοὶ θεῶν τε καὶ δαιμόνων ὀλίγον ἀπέχοντες ἀλλήλων, οὓς ἔδει μετάγειν ἑτέρωσέ πη, καὶ πᾶν ἀποδοῦναι τῷ μέλλοντι τοῖς θεοῖς τεμένει γενήσεσθαι τὸ δάπεδον. ἔδοξε δὲ τοῖς οἰωνοπόλοις ὑπὲρ ἑκάστου βωμοῦ τοὺς καθιδρυμένων διαμαντευσαμένοις, ἐὰν μὲν χωρῶσιν οἱ θεοὶ, τότε κινεῖν αὐτούς. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι θεοί τε καὶ δαίμονες ἐπέτρεψαν αὐτοῖς εἰς ἕτερα χωρία τοὺς βωμοὺς μεταφέρειν· οἱ δὲ τοῦ Τέρμονος καὶ τῆς Νεότητος πολλὰ παραιτησαμένοις τοῖς μάντεσι καὶ λιπαροῦσιν οὐκ ἐπείσθησαν, οὐδ' ἠνέσχοντο μεταχωρῆσαι τῶν τόπων. τοιγάρτοι συμπεριελήφθησαν αὐτῶν οἱ βωμοὶ τῇ κατασκευῇ τοῦ ἱεροῦ· καὶ νῦν ὁ μὲν ἕτερός ἐστιν ἐν τῷ προνάῳ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ δ' ἕτερος ἐν αὐτῷ τῷ σηκῷ πλησίον τοῦ ἕλους. ἐκ δὲ τούτου συνέβαλον οἱ μάντεις, ὅτι τῆς Ῥωμαίων πόλεως οὔτε τοὺς ὅρους μεταχινήσει χρόνος οὐθείς, οὔτε τὴν ἀκμὴν μεταβαλεῖ· καὶ μέχρι τοῦ κατ' ἐμὲ χρόνων ἀληθὲς ἐστιν αὐτοῖς ἑκάτερον, ἐτῶν ἤδη καὶ τετάρτων γενεάν.

202

Ὁ δὲ τῶν οἰωνοσκόπων ὑπερφυέστατος τοὺς βωμοὺς καθιδρυσάμενος, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τεμενίσας, καὶ τἆλλα προλέγων τῷ δήμῳ πολλὰ μαντικῆς, αὐτὸς μὲν ἐκαλεῖτο κοινὸν ὄνομα καὶ προσηγορικόν, Νέβιος, τὸ δὲ συγγενικόν, Ἄττιος, ὃς ἁπάντων θεοφιλέστατος ὁμολογεῖται γενέσθαι τῶν ἀκμαζόντων τότε τέχνῃ, καὶ μεγίστου τυχεῖν δι' αὐτῆς ὀνόματος, ἀπίστους τινὰς ἐπιβολὰς τῆς οἰωνομαντικῆς ὑπεξάμενος ὑπισήμης. ὧν ἐγὼ μίαν, ἣν μάλιστα πεθαύμακα, προχειρισάμενος ἐρῶ, ἐξ οἵας ὁρμηθεὶς σωτηρίας, καὶ τίνας ἀφορμὰς παρὰ τοῦ δαιμονίου λαβὼν τοσαύτην ἔσχεν ὑπεροχὴν, ὥστε πάντας ἀζήλους ἀποδεῖξαι τοὺς κατὰ τὸν αὐτὸν ἀμειφθέντας ἡλικίαν. πένης αὖ τοῦ πατὴρ ἐγένετο, κώμης εὐτελὴς γεωργῶν, ᾧ τάττε ἄλλα συνεργάζετο παῖς ὢν ὁ Νέβιος, ὅσα τοῖς τηλικούτοις δυνάμει ἦν, καὶ τοὺς ὗς ἐξελαύνων ἔβοσκεν. ἀποκοιμηθεὶς δέ ποτε καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν οὐχ εὑρίσκων τινὰς τῶν ὑῶν, πέως μὲν ἔκλαιε, τοὺς πληγὰς ὀρρωδῶν τοὺς παρὰ τοῦ πατρός· ἔπειτ' ἐλθὼν ἐπὶ τὴν κολιάδα τὴν ἐν τῷ χωρίῳ καθιδρυμένην ἡρῴων, ἐξίης τοὺς ἥρωας συνεξευρεῖν αὐτῷ τοὺς ὗς· γενομένου

operæ precium fuerit ea memorare quæ ante templi illius ædificationem acciderunt, quæ ab omnibus rerum Romanarum ſcriptoribus memoriæ ſunt prodita. Quum enim Tarquinius templum eſſet exſtructurus, accerſitis auguribus, juſſit eos primum de loco deos conſulere, quiſnam totius urbis eſſet ad conſecrationem aptiſſimus & diis ipſis acceptiſſimus. Quum autem illi indicaſſent collem foro imminentem, qui tunc quidem Tarpejus vocabatur, jam vero Capitolinus: denuo eos juſſit deos conſulere & ſibi dicere, in qua collis parte fundamenta eſſent jacienda. Hoc autem non admodum erat facile: multæ enim in eo erant aræ deorum & geniorum parvo ſpatio inter ſe diſtantes, quas alio transferre oportebat, & totam aream templo, quod diis ædificandum erat, liberam relinquere. Quare auguribus placuit de unaquaque ara, quæ erecta erat, deos conſulere, &, ſi dii id conceſſiſſent, tum demum eas movere. Cæteri igitur dii & genii permiſerunt illis ut aras in alia loca transferrent: ſed Terminus & Juventus nullis augurum precibus aut deprecationibus flecti potuerunt, neque loco cedere voluerunt. Itaque eorum aræ templi ambitu comprehenſæ fuerunt, & nunc altera ſita eſt in Minervæ veſtibulo, altera in ipſo templo, ipſius deæ ſimulacro proxima. Atque inde conjecerunt augures, fore ut Rom. urbis terminos nullum unquam tempus moveret, neque robur mutaret: & ad mea uſque tempora utrumque horum fuit verum, jam per ætates XXIV.

L. Tarquinius Rom. REX V.

LXX.

¶ Augur autem omnium clariſſimus qui aras erectas dicavit, & fanum Jovi conſecravit, & vaticinandi arte præditus populo *multa* alia prædixit, communi & appellativo nomine vocabatur Nevius, gentilitio Attius; qui facile omnium illius artis profeſſorum diis chariſſimus fuiſſe fertur, clariſſimumque inde nomen conſequutus, quod augurandi peritiæ admiranda & vix credenda documenta dederit: quorum unum præcipue, quod maxime ſum miratus, in medium proferam atque dicam, nimirum qua fortuna, & qua occaſione ſibi à deo oblata, tantum ſplendorem aſſequutus fuerit, ut cæteros omnes ejuſdem ſeculi augures anteiverit, eoſque ſecum collatos in nullo pene precio habendos demonſtraverit. Patrem habuit pauperem, agelli tenuis colonum, quem Nevius puer cum aliis in rebus juvabat, quas illa ætas poterat ferre, * tum etiam ſues paſtum agebat. Sed quum aliquando ſomno correptus ac ſopitus fuiſſet, & expergefactus non reperiſſet aliquot ſues, aliquandiu flevit, patris verbera formidans; deinde profectus ad ſacellum quoddam in vinea heroibus conſecratum, ſuppliciter ab heroibus petiit ut ſe in inveniendis ſuibus adjuvarent: quod ſi feciſſent,

a Ετέρωσέ που *Vat.* *b* Δάπεδον ὁμαλὲς *Vat.* *c* Ελως in *Lapi* codice fuiſſe indicat corruptum *plaudi* in mutila loci hujus verſione. Sed quum vix eſt ut credamus in Jovis Capitolini templo fuiſſe paludem, opinor ſcribendum eſſe ἰδως,, quæ vox in vetuſtis *Gloſſariis* exponitur *Pulvinarium, Sacrarium. Gelenius* quoque verterat *delubrum. Sylb.* *d* Μεθιδρυσάμενος *Vat.* *e* Προλέγων τὰ θεῖα τῷ δήμῳ *Vat.* *f* Τὸ κοινὸν *Vat.* *g* In quibuſdam *Livii* codd. *Actius* vel *Attius Navius* appellatur, in aliis *Attus* vel *Actius Navius*: adeo ut quod prænomen à noſtro dicitur, ab illo pro gentilitio accipiatur. *Sigonius* pro *Nevius* mavult *Neus*, quod *Valerio* teſte idem eſt cum *Gneus* ſeu *Cneus*; veramque hujus vatis appellationem *Neus Attius* eſſe arbitratur. *Sylb.* *h* Προσηκόντων ἐξ οἵας *Vat.* *i* Simplicius quidem dixiſſet διατρέψαντας vel βιώσαντας: mallem tamen ἀμείψαντα, ut ad ipſum Navium referatur. *Portus.* * Et paſtum agendis ſuibus. *Gelen.* Et propellens paſtum ſues cuſtodiebat. *Portus.*

L. Tarquinius Rom. REX V.

fecisſent, pollicebatur ſe illis racemum, quem in tota vinea maximum reperiſſet, oblaturum. Non multo poſt inventis ſuibus, volebat heroibus votum perſolvere: ſed in magna anxietate verſabatur, quod non poſſet maximum racemum invenire. Quare mœſtus deos rogabat, ut ſibi auſpicio ſignificarent id quod quærebat. Deinde quum divinitus illi in mentem veniſſet, vineam bifariam dividere, alteram ejus partem à dextra, alteram à ſiniſtra deſignavit, atque ita utriuſque partis auſpicia obſervare cœpit. Quum autem ab altera parte aves apparuiſſent, quales ipſe vellet, rurſus eum quoque locum dividebat, & aves eodem delatas diſcernebat. qua locorum diviſione uſus, demum vitem ultimo ab avibus oſtenſam ſubiens, invenit racemum miræ & vix credendæ magnitudinis, quem deferens ad ſacellum heroum conſpectus eſt à patre. cui admiranti racemi magnitudinem, & unde cepiſſet quærenti, omnia ab initio narravit. Ille ſuſpicatus id quod erat, in puero aliqua artis divinandi ſemina innata eſſe, deductum in urbem ludi magiſtris commendavit. Quum autem triviales iſtas diſciplinas ſatis ediciſſet, eum Hetruſcorum doctori celeberrimo tradidit, ut artem augurandi diſceret. Nevius igitur habens jam natura inſitam divinandi artem, & addita ad eam nova quam ab Hetruſcis acceperat, longe cæteros omnes augures (ut dixi) peritia ſuperavit. Ad omnes autem publicas conſultationes, urbani augures, quamvis ipſe ex collegio eorum non eſſet, eum accerſebant, quod feliciter divinaret: & nihil prædicebant quod ille non approbaſſet. ¶ Iſte Nevius, quum aliquando Tarquinius ad veteres centurias tres novas ex recenti equitum delectu à ſe habito adderet, illaſque centurias à ſe additas de ſuo ſuorumque amicorum nomine appellare vellet, ſolus ei fortiter eſt adverſatus, non ſinens quicquam ex Romuli inſtitutis ab eo mutari. Rex autem iratus quod ab eo impeditus fuiſſet, & infenſus Nevio, conatus eſt vanitatem ejus artis arguere, eamque eludere, quaſi ille tantummodo ſe jactaret, & veri nihil diceret. Hæc animo agitans vocavit Nevium ad tribunal, præſente magna turba quæ in foro erat. Quum autem eos qui circumcirca adſtabant præmoniſſet, qua ratione ſperaret fore ut augur ille vanitatis à ſe argueretur, poſtquam acceſſit, eo comiter ſalutato, "Nunc, inquit, eſt tempus, "ὁ Nevi, ut demonſtres quam peritus ſis ar- "tis divinandi. Quum enim rem magnam "aggredi in animo habeam, an ea fieri poſ- "ſit ſcire volo. Quare abi, & conſultis "avibus ocius redi: ego vero hîc ſedens te "exſpectabo. Vates imperata fecit, nec multo poſt rediit, & fauſta auguria ſe accepiſſe dixit, affirmavitque rem fieri poſſe. Tunc Tarquinius ob eam orationem ridens, &

LXXI.

δὲ τούτου θύσειν αὐτοῖς τὸν μέγιστον ὑπέσχετο τῶν ἐκ τῆς χωρίου βοτρύων. εὑρὼν δὲ μετ' ὀλίγον τοὺς ὗς, ἐβούλετο μὲν ἀποδοῦναι τοῖς ἥρωσι τὴν εὐχήν, οὐκ ἀποδεία δὲ ἦν πολλῆς, τὸ μέγιστον ὃ δυνάμενος ἐξευρεῖν βότρυν. ἀθυμοῦντα δ' ὅτι τῷ θαύματι, τοὺς θεοὺς ἠξίου δι' οἰωνῶν φανερὸν αὐτῷ ποιῆσαι τὸ ζητούμενον. ἔπειτ' ἐπελθὸν αὐτῷ κατ' ὄναρ νέμειν τὴν ἀμπελῶνα, θάτερα μὲν αὐτὸν λαμβάνοντα ἐκ δεξιᾶς, θάτερα δ' ἐξ ἀριστερᾶς, ἔπειθ' ὑπὲρ ἑκατέρων τῶν μερῶν τοὺς παρακειμένους οἰωνοὺς ἐσκόπει. φανέντων δ' ὅτι θατέρου μέρους ὀρνίθων, οἵων αὐτὸς ἐβούλετο, πάλιν ἐκεῖνο διῄρει τὸ χωρίον, καὶ τοὺς ὄρνιθας διέκρινε τοὺς παρακειμένους ὅτι τὸ αὐτό. ταύτῃ χρώμενον τῇ διαιρέσει τῶν τόπων, καὶ τελευταίου ὑπὸ τῶν ὀρνίθων ἀποδειχθῆσαν ἄμπελον κατέλαβον, εὑρίσκει βότρυος ἄπιστόν τι χρῆμα, καὶ αὐτὸν φέραν ὅτι τῇ χαλικὶ τῶν ἡρώων ὁρᾶται παρὸς τοῦ πατρός. θαυμάσαντι δὲ τὸ μέγεθος καὶ τὴν σταφυλῆς, καὶ πόθεν εἰλήφει πυνθανομένῳ, διηγεῖται πάντα ἐξ ἀρχῆς. ὁ δὲ ὑπολαβών, ὅπερ ἦν, ἐμφύτους εἶναί τινας ἀρχὰς μαντικῆς τῷ παιδί, κομίσας αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν, γραμμάτων διδασκάλοις συνίστησιν. ἐπειδὴ δὲ τὴν κοινῆς παιδείας ἀπεχρώντως μετέλαβε, Τυρρηνῶν αὐτὸν παραδίδωσι τῷ λογιωτάτῳ, τῇ οἰωνοσκοπικῇ τέχνῃ διδαχθησόμενον. ἔχων δὲ τὴν ἔμφυτον ὁ Νέβιος μαντικὴν, καὶ τὴν ἐπίλοιπον παρὰ Τυρρηνῶν λαβών, μακρῷ δή τι τοὺς ἄλλους οἰωνοσκόπους ἁπάντας, ὡς ἔφην, ὑπερέβαλλε. εἰς ἁπάσας δὲ τὰς δημοσίας ἐπισκέψεις οἱ τῆς πόλεως οἰωνομάντεις οὐκ ὄντα σὺν τοῦ συνήθους παρεκάλουν αὐτὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μαντευμάτων, καὶ οὐδὲν ὅ,τι μὴ δόξειεν ἐκείνῳ προὐλέγον. Οὗτος ὁ Νέβιος ἐκλομένῳ ποτὲ τῷ Ταρκυνίῳ τρεῖς φυλὰς ἑτέρας ἀποδεῖξαι νέας ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τεσσάρων καλουμένων ἱππέων, καὶ ποιῆσαι τὰς ἐπιθέτους φυλὰς ἑαυτοῦτε καὶ τῶν ἰδίων ἑταίρων ἐπωνύμους, μόνος ἀντεῖπε καὶ τὸ καρτερὸν, οὐκ ἐῶν χωρεῖν τὰ ὑπὸ Ῥωμύλου καταξαθέντων ἔθη. ἀχθόμενος δ' ὅτι τῇ κωλύσει, καὶ δι' ὀργῆς ἔχων τὸν Νέβιον ὁ βασιλεὺς, καταβαλεῖν αὐτοῦ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ μηδὲν ἐπεχείρησεν, ὡς ἀλαζονευομένου καὶ μηδὲν ἀληθὲς λέγοντος. ταῦτα διανοηθεὶς ἐκάλει τὸν Νέβιον ἐπὶ τὸ βῆμα, πολλοῦ παρόντος ὄχλου καὶ τὴν ἀγορὰν. προδιαλεχθεὶς δὲ τοῖς περὶ αὐτὸν δι' ἑτέρου ψευδομαντίαν ἀποδείξειν τὸν οἰωνοσκόπον ὑπελάμβανεν, ἐπειδὴ παρεγένετο, φιλανθρώποις αὐτὸν ἀσπασμοῖς ἀναλαβών, "Νῦν, ἔφη, καιρός σοι ἀποδείξασθαί σε τὴν ἀκρίβειαν "αὐτῆς μαντικῆς ἐπιστήμης, ὦ Νέβιε. εἰ γὰρ "ἐπιχειρεῖν μεγάλῳ διανοούμενος, εἰ τὸ δυνατὸν αὐτῇ "πράσσει μαθεῖν βούλομαι. ἀλλ' ἄπιθι καὶ σκεψάμενος "μενος ἧκε ταχέως· ἐγὼ δ' ὧδέ σε καθήμενος ἀναμενῶ. ἐποίει τὰ κελευόμενα ὁ μάντις, καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆν αἰσίους εἰληφέναι λέγων οἰωνοὺς, καὶ δυνατὸν εἶναι τὴν πρᾶξιν ἀναφαίνων. γελάσας δ' ὁ Ταρκύνιος ὅτι τῷ λόγῳ, καὶ πρὸς-

a Ἐλθὸν *Vat.* b Ἐναντίον *Vat.* c Quæ ſequuntur uſque ad ἀποδειχθῆσαν deſiderantur in *Ed. Steph.* atque à *Sylburgio* addita ſunt è *Cod. Ven.* cui conſentit *Vat.* niſi quod v. 11. habet διχῇ διῄρει & v. 12. κατὰ τὸ αὐτό. d Καλιάδι *Vat.* quo modo ſcriptum reperitur p. 193. v. 47. e Bis paullo ante βότρυς nominatur. f Quas *Dionyſius* hîc φυλὰς nominat, i. e. *tribus*, eas *Livius*, *Valerius*, *Plinius* & *alii* vocant *Centurias*. *Sylb.* Vide *Cl. Grævii* notas in *Flori* lib. 1. c. 5. g Περίξει γὰρ ἐπιχειρεῖν μεγάλῃ *Vat.* h Δυναντὸν *Vat.* atque hoc modo legendum eſſe docuit *Sylb.* ut paullo poſt v. 48. vel δυνατὸν neutraliter & ſubſtantive accipiendum pro πρᾶγμα δυνατὸν, ſeu τῶν δυνατῶν. *Sylb.* Verum δυνατὸν (inquit *Portus*) Attice dictum, ut κλυτὸς ἱππόδαμος.

a Τῶν

προσενέγκας ἐκ τοῦ κόλπου ξυρὸν καὶ ἀκόνην, λέγει πρὸς αὐτόν, "Ἐλθωκας, ὦ Νέβιε, φενακίζων ἡμᾶς, καὶ "καταψευδόμενος θ' δαιμονίου καθαφανῶς, ὁπότε καὶ τὰς 204 "ἀδυνάτους πράξεις τετόλμηκας λέγειν δυνατάς. ἔγωγ' "ἂν διεμανθόμην, εἰ τῷ ξυρῷ τῷδε τὴν ἀκόνην πλήξας "μέσην δυνήσομαι διελεῖν. γέλωτος δ' ἐξ ἁπάντων γενομένου a περὶ τὸ βῆμα, ὑδὲν ὀπταραχθεὶς ὁ Νέβιος ὑπὸ θ' πλασμοῦ τε καὶ θ' θορύβου, "Παῖε θαῤῥῶν, ἔφη, Ταρ- "κύνιε τὴν ἀκόνην ὡς πρᾶτα· θαμιεῖσθαι γὰρ, "ἢ πάσχειν ὅτιοῦν ἕτοιμος ἐγώ. θαυμάσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ θρασὸς θ' μάντεως, φέρει b τὸ ξυρὸν κατ' τ ἀκόνης. ἡ δὲ ἀκμὴ θ' σιδήρου, δι' ὅλης καλεληθοῦσα θ' λίθου, τοῦ τε ἀκόνου θαμιεῖ, καὶ τ κατεχόσης αὐτὴν χειρὸς ὀπτέμνει τὸ μέρος. οἱ μὲν ὖν ἄλλοι πάντες, ὡς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο καὶ ἄπιστον ἔργον ἐθεάσαντο, καταπλαγέντες ἀνεβόησαν. ὁ δὲ Ταρκύνιος, αἰδεσθεὶς ὑπὲ τῇ θαπειρᾳ τῆς τέχνης, καὶ τὸ ἀτρεπὲς τ ὀνειδισμῶν ἐπανορθώσασθαι βουλόμενος, πρῶτον μὲν τὸν περὶ τοὺς φυλακὰς ἐγχειρημάτων ἀπέσχη, ἔπειτα δ' αὐτὸν τ Νέβιον ἀποθεραπεύσας θαγγύς, ὡς ἀπάντων ἀνθρώπων θεοφιλέστατον, c ἄλλαις τε φιλανθρωπίαις ἐτίμησε, καὶ ἵνα μνήμης αἰωνίου τυγχάνοι τῶν τ ἐπιτιμωμένων, εἰκόνα καλασκευάσας αὐτοῦ χαλκῆν, d διέθηκεν ὑπὲ τ ἀγορᾶς· ἣ καὶ εἰς ἐμὲ ἔτι περὶ θ' βουλευτηρίου κειμένη, πλησίον τ e ἱερᾶς συκῆς, ἐλάττων ἀνδρὸς μετρίου, τῷ περιβολίῳ ἔχουσα κατ' τ κεφαλῆς. ὀλίγον δὲ ἄποθεν αὐτῆς ἥτε ἀκόνη f γεγράφθαι λέγεται καὶ ὁ ξυρὸς κατ' γῆς ὑπὸ βωμῷ τινι· καλεῖται δὲ g Φρέαρ ὁ τόπος ὑπὸ τ Ρωμαίων. καὶ τὰ μὲν περὶ θ' μάντεως τούτου μνημονευόμενα ζῶντά ὅστι.

Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἀναπεπαυμένος ἤδη τ h πολεμίων ἀφ' ἡσυχίας· ἦν γὰρ ὀγδοηκονταέτης· δολοφονηθεὶς i δ'" ὑπὸ τῶν Ἀγκου Μαρκίου παίδων ἀποθνήσκει, ἐπιχειρησάντων k μὲ πρότερον ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τ ἀρχῆς, l καὶ πολλάκις τοῦτο διαπραγματευσαμένων, κατ' ἐλπίδα τοῦ πεσεῖν εἰς αὐτοὺς ἐκπεσόντος ἐκείνου τὴν δυναστείαν, ὡς δὴ πατρῴαν οὖσαν ὑπάρχουσαν, καὶ ἐκ θ' ῥᾴστου πρὸς τ m πολεμικῶν δεθησομένην. ἐπεὶ δὲ διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, ἐπιβουλὴν ἄφυκτον κατ' αὐτοῦ ἐμηχανήσαντο, ἣν οὐκ εἴασεν ἀπαρήρητον γενέσθαι τὸ δαιμόνιον. διηγήσομαι δὲ καὶ τὸν τῆς ἐπιβουλῆς τρόπον. ὁ Νέβιος n ἐκεῖνος, ὃν ἔφην ἐναντιωθῆναί ποτε τῷ βασιλεῖ πλείονας ἐξ ἐλασσόνων ποιῆσαι τὰς φυλακὰς βουλόμενον, ὅτε μάλιστα ἤνθει o περὶ τὴν τέχνην, καὶ πλεῖστον ἐδύνατο Ρωμαίων ἁπάντων, δεινὸς ὢν οἰωνόμαντις, εἴτε φθονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιτέχνων τινος, εἴτ' ἐπιβουλευθεὶς ὑπ' ἐχθρῶν, εἴτε ὅπ, ex sinu depromens novaculam & cotem, ei dixit, "Jam certe, Nevi, * patet te nobis impo- *L. Tarquinius Rom.* REX V.
"nere, & contra numen mentiri manifeste; "quando res quæ nullo modo fieri possunt, "fieri posse ausus es affirmare. Atqui hoc ani- "mo agitavi, an hac novacula cotem mediam "percutiens discindere possem? Tunc exor- to risu inter omnes qui tribunal circumsta- bant, Nevius, nihil eo ludibrio & tumultu turbatus, dixit; "Tarquini, cotem, ut mente "concepisti, confidenter feri: dividetur enim, "aut quidvis perpeti sum paratus. Rex autem vatis confidentiam admiratus, cotem novacula percussit. porro, ferri acies toto la- pide penetrato cotem divisit; & partem ma- nus, quæ eam tenebat, scidit. Cæteri igitur omnes, conspecta hac re admiranda & vix credenda, stupefacti clamorem sustulerunt. At Tarquinius pudore suffusus, quod ejus artis periculum fecisset, & indignitatem illi- us ignominiæ corrigere volens, primum ab augendo centuriarum numero (id quod ante fuerat aggressus) abstinuit; deinde statuit ipsi Nevio debitos honores reddere, ut omni- um mortalium diis charissimo: quare, cum aliis humanitatis generibus eum sibi de- vinxit, tum vero, ut memoriam sempiter- nam apud posteros consequeretur, ejus æne- am statuam fecit, eamque in foro erexit; quæ ad nostra usque tempora adhuc exsta- bat ante curiam posita, prope sacram ficum, minor hominis mediocris statura, & capite velato. non procul autem ab ea cotem quo- que & novaculam sub ara quadam subterra- nea reconditam memorant. Locus autem ille à Romanis Puteus vocatur. Atque hæc sunt quæ de hoc augure memorantur.

¶ Rex autem Tarquinius, quum ob sene- LXXII.
ctutem (jam enim octogesimum annum age- *Tarquinii obitus.*
bat) rebus bellicis operam amplius dare non posset, ab Anci Marcii filiis per insidias oppressus obiit: qui jam ante aggressi fue- rant eum regno expellere, idque sæpius ma- chinati fuerant, sperantes fore ut illo expul- so principatus ad se devolveretur, utpote qui paterno & hereditario jure ad se per- tineret, atque à civibus facillime sibi tra- deretur. Sed postquam sua spe frustrati erant, insidias inevitabiles illi struxerunt; quas di- vinum numen inultas esse non sivit. nar- rabo etiam insidiarum modum. Nevius ille, quem quondam regi † intercessisse dixi quum centuriarum numerum augere vellet, quo tempore potissimum arte divinandi florebat, & inter omnes Romanos auctoritate præ- stabat, quum esset augur suæ artis peritissi- mus, sive alicujus sui æmuli invidia, sive ini- micorum insidiis, sive alio quocunque casu repente

a Τῶν περὶ τὸ βῆμα *Vat.* b Pro τὸ ξυρὸν rectius legemus τὸν ξυρὸν, ut infra (v. 27.) occurrit ὁ ξυρός. *Sylb.* Sed utrumque satis usi- tatum esse notat *Portus.* c Ἄλλαις ταῖς πολαῖς *Vat.* d Ἀνέθηκεν ἐν τῇ ἀγορᾷ *Vat.* e *Lapus* vertit *prope sacrum templum.* unde ali- quis suspicaretur eum legisse ἱερᾷ συκῇ. *Portus.* f Γεγράφθαι agnoscit etiam *Lapi* versio. verius fortan est πεπῖφθαι vel κατορω- ρύχθαι, ut apud *Cic.* l. 1. de Divinat. *cotem autem illam & novaculam defossam in comitio, supraque impositum puteal accepimus. Sylb.* Ex *Livio* & *Cicerone* adducor ut credam hîc κεκρύφθαι vel πεπῖφθαι scribendum. *Port.* Optime in *Cod. Vat.* κεκρύφθαι. g Hîc fallî *Dionysium*, ut hominem Græcum, adnotat *Jos. Scaliger*; qui *Puteal* idem putavit ac Φρέας: cum *Puteal* non Φρέας sit, sed πῶμα φρέατος, *operculum putei.* Verum ut (inquit *Val. Chimentellius* in *Marmor Pisanum* de *Honore Biselliî*, c. 18.) ve- reor ut aliquantulum audacter reprehendatur *Dionysius*, tum quia non incommode potuit ille locus vocari Φρέας, tum quia vere illic in puteo defossæ erant cos & novacula *Attii Navii*, ut constat ex *Cic.* lib. 1. de *Div.* Vide *Landi* Numismata p. 33. & *Vossii* Etymolog. v. *Puteus.* h Πολεμικῶν *Vat.* Sed possemus etiam legere τῶν πολέμων, *bellis. Sylb.* i Deest *Vat.* k Μὴ ἔτι πρότερον *Vat.* l Καὶ πολλὰ εἰς τοῦτο *Vat.* m Πολιτικῶν legisse videtur *Lapus.* Πολιτῶν (ut in *Cod. Vat.*) maluerunt *Sylb.* & *Port.* n Ἐκεῖνος δεινὸς ὢν οἰωνόμαντις habet *Vat.* versuque penult. illa non agnoscit. o Διὰ τὴν τέχνην *Vat.* * Deprehensus es no- bis imponere. *Gelen.* † Græca vox ἐναντιωθῆναι etiam *adversatum esse* significat.

L. Tarquinius Rom. REX V.

repente ex hominum conſpectu ſublatus eſt, neque quiſpiam ex ejus neceſſariis mortem ejus conjicere, neque corpus invenire potuit. Quum autem populus illum caſum ægre & iniquo animo ferret, & multa de multis ſuſpicaretur, Marcii filii quum animadvertiſſent multitudinis commotæ deſiderium, illius piaculi culpam in regem Tarquinium tranſtulerunt; non potuerunt tamen ullam aliam certam conjecturam aut ſignum calumniæ ſuæ afferre; ſed his duobus veriſimilibus argumentis nitebantur. Dicebant enim eum, quod apud ſe ſtatuiſſet multa & nova in republica contra jus & fas agere, de medio tollere voluiſſe illum qui ſibi ut antea adverſarius erat futurus: deinde, quod in tam gravi caſu ac ſcelere non inquiſiviſſet in ejus facinoris auctores, ſed rem eam neglexiſſet; quod revera non feciſſet alius, qui ejus ſceleris culpa vacaſſet. Comparata igitur magna factioſorum manu ex patriciis plebeque, quos facultatibus ſuis ſuſtentabant, iiſque ſtipati, Tarquinium vehementer accuſarunt, & populum hortati ſunt ne pateretur ſceleſtum hominem ſacris manus admovere & regiam poteſtatem polluere; præſertim quum non eſſet indigena, ſed neſcio quis advena & extorris. Itaque quum in foro viri dicendi periti & diſerti tales haberent conciones, multos de plebe concitarunt, qui ipſum venientem in forum extrudere ſunt conati, ut hominem ſceleſtum. Veruntamen neque ipſam veritatem devincere, neque ipſi populo perſuadere potuerunt ut eum regno expelleret. Sed poſtquam ipſe, optime pro ſe cauſſa dicta, crimina omnia diluit, & Tullius ejus gener, cui alteram ſuarum filiarum in matrimonium dederat, maxima apud populum auctoritate pollens, Romanos ad miſericordiam flexit, illi, calumniatores & improbi judicati, magno cum ſuo dedecore ex foro diſceſſerunt.

Per Jul. 4134. *Ante Chr.* 580. *Olymp.* $\frac{42}{30}$ 4. *V. C. Cat.* 172. *Var.* 174.

LXXIII. ¶ Quare quum hic conatus ipſis minime ſucceſſiſſet, & amicorum opera in gratiam ejus rediiſſent, quod Tarquinius illorum malignitatem æquo & moderato animo ferret, ob paternorum beneficiorum memoriam, & pœnitentiam, qua ducebantur, ad temeritatem ipſorum corrigendam ſatis eſſe putaret, per tres integros annos in illa ſimulata amicitia manſerunt. Sed quum commodam occaſionem ſibi oblatam putarunt, talem dolum ei ſtruxerunt. Juvenes duos conjuratorum audaciſſimos paſtoralibus indutos veſtibus, & armatos falcibus lignatoriis, circa meridiem in regiam mittunt, edoctos quid dicere oporteret, & præmonitos quomodo regem eſſent aggreſſuri. Hi quum ad regiam acceſſiſſent, quaſi injuriam aliquam accepiſſent, ſibi mutuo convicia dicebant, neque manus à corpore abſtinebant, & ingenti clamore uterque regis auxilium implorabat, & ipſis aderant multi conjurati ruſtici verbo tenus, qui ſimul indignabantur, & alteri huic,

δή ποτε ἄλλο παθών, ἀφανὴς ἄφνω γίνεται, καὶ οὔτε τ' μόρον αὐτοῦ τις ἠδυνάτο τῶν περιοικόντων συμβαλεῖν, οὔτε τὸ σῶμα [a] ἐφευρεῖν. ἀχθομένου δὲ τοῦ δήμου καὶ δεινῶς φέροντος τὸ πάθος, ὑποψίας τε πολλὰς καὶ καθ' πολλῶν λαμβάνοντος, καταγνόντες τὴν ὁρμὴν τοῦ πλήθους οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες, ὅτι τὸν βασιλέα Ταρκύνιον τὴν βολὴν τοῦ ἄγους ἀνέφερον, ἄλλο μὲν ὐδὲν ἔχοντες φέρειν τῆς βολῆς οὔτε τεκμήριον οὔτε σημεῖον, δυσὶ δὲ τούτοις τοῖς εἰκόσι κρατυνόμενοι, [b] ὅτι πολλὰ καὶ [c] κοινὰ θεὶ τὴν πολιτείαν διεγνωκὼς ὑβρίζειν, τὸν ὑφιστάμενον, ὥσπερ ὅτι τῶν πρότερον, οὐκ ἐκ ποδῶν ἐβούλετο ποιήσασθαι· ἔπειτα ὅτι δεινοῦ πάθους γενομένου οὐδεμίαν ἐποιήσατο τῶν δεδρακότων ζήτησιν, ἀλλ' ἀμελείᾳ παρέδωκε τὸ πρᾶγμα· ὅπερ οὐκ ἂν ποιῆσαί τινα τῶν ἔξω τῆς αἰτίας ὑπαρχόντων. παρασκευασάμενοι δὲ μεγάλας ἑταιρείας θεὶ αὐτοὺς πατρικίων τε καὶ δημοτικῶν, οἷς ταῖς ἑαυτῶν οὐσίας κατεχορήγουν, πολλῷ ἐποιοῦντο τοῦ Ταρκυνίου καλλιγρείᾳ, καὶ τῷ δήμῳ παρήνουν μὴ παρορᾶν ἄνδρα μιαρὸν ἱερῆς τε προσφέροντα τὰς χεῖρας καὶ τὴν ἐξουσίαν μιαίνοντα, καὶ ταῦτ' οὐκ ἐπιχώριον ἀλλ' ἐπήλυτόν τινα ὄντα καὶ ἄπολιν. τοιαῦτα κατὰ τὴν ἀγορὰν δημηγορούντες ἄνδρες ἱκανοὶ καὶ λέγειν οὐκ ἀδυνάτοι, πολλοὺς μὲν ἠρέθισαν τῶν δημοτικῶν, οἳ παραγενόμενον αὐτὸν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐλαύνειν ἐπεχείρησαν, ὡς ὑ καθαρόν· οὐ μὴν κατανικῆσαί γε τὴν ἀλήθειαν ἴσχυσαν, οὐδὲ πεῖσαι τὸν δῆμον ἠδυνήθησαν ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀρχῆς. ἐπεὶ δὲ αὐτός τε ἀπολογηθεὶς κράτιστα θεὶ αὐτῷ τὴν βολὴν ἀπελύσατο, καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτῷ Τύλλιος, ᾧ τ' ἑτέρᾳ θυγατέρα, μέγιστον ἐν τῷ δήμῳ δυνάμενος, εἰς ἔλεον τὸν Ῥωμαίων ἐπηγάγετο, συκοφάντας καὶ πονηροὺς δόξαντες εἶναι, καὶ πολλὴν [d] ὀφείλοντες ἀρχὴν ἀπῆλθον ἐκ τ' ἀγορᾶς.

Ταύτης δὲ τ' πείρας ἀπολυχόντες, καὶ διαλλαγὰς τῆς ἔχθρας διὰ φίλων εὑρόμενοι, μετρίως τ' ἀγανακτοῦντα Ταρκυνίου, διὰ τὰς ἐκ τ' πατρὸς εὐεργεσίας, καὶ τ' μετάνοιαν ἱκανὴν ὑπολαμβάνοντος εἶναι τ' προπετείας διόρθωσιν, [e] ἔμενον μὲν ἔτη τρία ἐν τῇ προαιρέσει τ' φιλίας· ἐπειδὴ δὲ καιρὸν ὑπέλαβον ὁπωσδήποτε ἔχειν, δόλον ἐπ' αὐτῷ ῥάπτουσι τοιόνδε. νεανίσκους δύο τ' [f] ἀπὸ τῆς συνωμοσίας τοὺς τολμηροτάτους ποιμενικαῖς ἐνδύσαντες στολαῖς, καὶ δρεπάνοις καθοπλίσαντες ὑλουργοῖς, πέμπουσιν ὅτι τὴν οἰκίαν τ' βασιλέως ἡμέρας μεσούσης, διδάξαντες ἃ χρὴ [g] λέγειν, καὶ τ' τρόπον τ' ὑποθέσεως αὐτοῖς ὑφηγησάμενοι. ὅτοι πλησίον τ' βασιλείων γενόμενοι, κακῶς τε ἀλλήλους ἔλεγον ὡς ἀδικούμενοι, καὶ ὐδὲ τὼ χεῖρε τ' σωμάτων ἀπείχοντο, βοῇ τε μεγάλῃ χρώμενοι τ' τοῦ βασιλέως βοήθειαν ἐκάλουν ἀμφότεροι, παρόντων αὐτοῖς συχνῶν ἐκ τῆς συνωμοσίας ἀγροίκων δὲ τῷ λόγῳ, συναγανακτούντων ἀμφοτέροις καὶ συμμεμαρ-

a Εἰρεῖν *Vat.* b Πρῶτον μὲν ὅτι ποικὰ &c. *Vat.* quod ferri poteſt, cum mox ſequatur ἔπειτα. c Κατὰ maluiſſe videtur *Gelenius.* atque ita legendum eſſe contendit *Portus.* d Οφλοντες *Vat.* e Ετη μὲν τρία διέμειναν *Vat.* f Εκ τῆς συνωμοσίας *Vat.* g Λεγειν καὶ πραττειν *Vat.*

a Συμμαρτυρόντων

[a] συμμαρτυρικότων. ὡς δὲ εἰσκαλέσας αὐτὸς ὁ βασιλεὺς λέγειν ἐκέλευσε [b] περὶ ὧν διαφέροντο· [c] αἰγῶν δὲ ἕνεκα ἀμφισβητεῖν εἰσήπλουτο· κεκραγότες τε ἅμα καὶ παρανόμως τὸν ἄγελον τρόπον, καὶ μηδὲν εἰς τὸ πρᾶγμα λέγοντες, [d] πολὺν ἐκίνησαν ἐξ ἁπάντων γέλωτα. ὡς δ' οὐκ ἔδοξε καταφρονεῖσθαι καιρὸν ἔδοξαν εἰληφέναι [e] τὴν ἐπιθέσεως τὴν ἐπιτήδειον, φέρουσι κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως πληγὰς τοῖς δρεπάνοις, καὶ τοῦτο ποιήσαντες ἔφευγον ἔξω θυρῶν. κραυγῆς δὲ γενομένης ἐπὶ τῷ πάθει, [f] καὶ συνδραμόντος πολλῆς βοηθείας, οἳ δυνηθέντες καταφυγεῖν, συλλαμβάνονται πρὸς τῶν ἐπιδιωξάντων· καὶ μὴ τοῦτο βασάνοις καταικασθέντες, καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπιβουλῆς ἀναγκασθέντες εἰπεῖν, τῆς προσηκούσης τιμωρίας ἔτυχον σὺν χρόνῳ. βασιλεὺς μὲν δὴ Ταρκύνιος, ὀλίγον μὲν καὶ μικρὰν οὐδὲ ὀλίγων Ρωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχών, οὕτω τελευτᾷ.

alteri illi se adesse simulabant, ut de injuriis testarentur. Sed quum rex eos ad se in regiam vocatos jussisset exponere suas controversias, (illi enim se caprarum caussa contendere simulabant) simulque vociferantes, & rusticorum more commoti, & nihil ad rem dicentes, multum risum omnibus moverunt. Sed quum inter hæc ludibria opportunum rei peragendæ tempus se nactos existimarunt, falcibus capiti regis vulnera inflixerunt: & hac re peracta se extra fores proripuerunt. Clamore autem ob illum casum exorto, & multis ad opem ferendam concurrentibus, quum effugere non potuissent, ab insequentibus hominibus comprehensi sunt; & postea tormentis torti & coacti insidiarum auctores indicare, non multo post merito supplicio affecti sunt. Rex igitur Tarquinius, qui magna & multa beneficia in rempub. Romanam contulerat, quum triginta & octo annos regnasset, ita obiit.

L. Tarquinius Rom. REX V.

[a] Συμμαρτυρέντων *Vat.* [b] Ὑπὲρ ὧν *Vat.* [c] Αἰγῶν μὲν ἀμφισβήτησιν εἰσήκτοντο *Vat.* [d] Πολλὰ perperam in *Ed. Steph.* [e] Τῆς ἐπιχειρήσεως *Vat.* [f] Καὶ βοηθείας πολλαχόθεν συνδραμούσης *Vat.*

[a] ΔΙΟ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER QUARTUS.

Per Jul. 4137. *Ante Chr.* 577. *Olymp.* 50 3/4. *V. C. Cat.* 175. *Var.* 177.

REX igitur Tarquinius, qui magna & multa beneficia in pop. Rom. contulerat, regno per triginta & octo annos potitus ita obiit, relictis duobus filiis infantibus, & duabus filiabus, quæ viris jam nupserant & cum iis habitabant. Tullius autem ejus gener illi in regno successit, anno quarto quinquagesimæ olympiadis, qua vicit in stadio Epitelides Lacon, archonte Athenis Archestratide: de quo jam opus est ut ea dicamus quæ in principio prætermisimus, & ex quibus parentibus natus fuerit, & quas res adhuc privatus gesserit antequam ad regnum accederet. Quæ igitur de ejus genere feruntur, quibus ego fidem maximam adhibeo, hæc sunt. In urbe Corniculo, quod erat Latinæ gentis, vir quidam regii sanguinis nomine Tullius uxorem habebat Ocrisiam, omnium mulierum quæ Corniculi erant formosissimam & castissimam. atque ipse quidem Tullius, dum urbs à Romanis caperetur, pugnans cecidit. Rex vero Tarquinius Ocrisiam gravidam ex reliqua præda selectam cepit, donoque suæ uxori dedit. Illa vero, cognita omni ejus mulieris fortuna, non multo post manumisit eam, & perpetuo maxime omnium amplexata est & in honore habuit. Ex hac Ocrisia, dum adhuc serva esset, natus est infans, cui jam educato mater imposuit nomen proprium & gentilitium, à patre quidem Tullium; appellativum vero, Servium, à conditione, quod serva eum peperisset. quod si Græco sermone hoc Servii

Servius Tullius Rom. REX VI.

Quibus natalibus ortus, & qua ratione ad imperium evectus.

b Βασιλεὺς c δὲ Ταρκύνιος, ὃ μικρῶν ὠδὲ ὀλίγων Ρωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχών, οὕτω τελευτᾷ, d υἱὼ τε δύο καταλιπὼν νηπίω, καὶ δύο θυγατέρας ἀνδράσιν e ἤδη " συνοικούσας. Διαδοχος δὲ τῆς ἡγεμονίας ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ γίνεται Τύλλιος, ὀκταιωτῷ τεταρτῳ τῆς πεντηκοστῆς ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Επιτελίδης Λάκων, ἄρχοντος Αθήνησιν Αρχεστρατίδου. ὅτι δὲ γαμβρὸς ἤδη λέγειν ἃ κατ' ἀρχὰς παρελίπομεν, ἐξ ὧν τε γονέων ἔφυ, καὶ πίνας ἀπεδείξατο πράξεις ἰδιώτης ὢν ἔτι, καὶ πρὶν ὅπλα λαβεῖν τὴν δυναστείαν παρελθεῖν. τὰ μὲν δὴ γένους αὐτοῦ λεγόμενα, οἷς f μάλιστα " ἔγωγε συγκατατίθεμαι, τοιαῦτ' ἐστίν. ἐν Κορνικόλῳ πόλει δ' Λατίνων ἔθνους ἀνήρ τις, ἐκ δὲ βασιλείου γένους Τύλλιος ὄνομα, γυναικὶ συνῆν Οκρισίᾳ καλλίστῃ τε καὶ σωφρονεστάτῃ τῶν ἐν Κορνικόλῳ γυναικῶν. αὐτὸς μὲν ὁ Τύλλιος, ὅθ' ἡ πόλις ὑπὸ Ρωμαίων καταλαμβάνεται, μαχόμενος ἀποθνήσκει· τῇ δὲ Οκρισίᾳ g ἐγκυμονούσῃ ἐκ τῶν λαφύρων Ταρκύνιος βασιλεὺς ἐξαίρετον λαμβάνει, καὶ δίδωσι δωρεὰν τῇ ἑαυτοῦ γυναικί. μαθοῦσα δ' ἐκείνη πάντα τὰ περὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ πολλοῖς χρόνοις ὕστερον h ἐλευθέρᾳ ἀφίησι, καὶ πασῶν μάλιστα γυναικῶν ἀσπαζομένη τε καὶ τιμῶσα διετέλεσεν. ἐκ ταύτης γίνεται τῇ Οκρισίᾳ ἔτι δουλευούσης παιδίον, ᾧ τίθεται τραφέντι ἡ μήτηρ τὸ μὲν ἴδιόν τε καὶ συγγενικὸν ὄνομα, Τύλλιον, ὅπερ τοῦ πατρός· i προσηγορικὸν δὲ, Σερβίου, ἐπὶ τῆς ἰδίας τύχης, ὅτι δουλεύουσα ἔτεκεν αὐτόν. εἰη δ' ἂν ὁ Σερβίος εἰς

a In *Vat.* & *Lapi Codd.* Η τετάρτη βίβλος τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἣν συνέγραψε Διονύσιος Αλεξάνδρου Αλικαρνασσεύς, περιλήφθη τὰ πραχθέντα ὑπὸ βασιλέως Σερβίου Τυλλίου μετὰ Λούκιον Ταρκύνιον ἄρξαντος, καὶ ὑπὸ Λουκίου Ταρκυνίου Σουπέρβου τελευταίου τὴν δυναστείαν κατασχόντος χρόνους ὅσους περιείληφε τὰς ἀμφοτέρων βασιλέων πράξεις ἔτη ἑξήκοντα ἑπτά. *b* Sic etiam *Lapus* hæc verba in fine libri præcedentis posita hîc repetit. Neque tamen *Dionysium* utrobique ea scripsisse credibile est: verum, si in fine præcedentis scripserit, paullo etiam plura verba adjecisset, ita ut eorum ultimum esset συνοικέσας: ac liber hic IV. initium hinc haberet, Διαδέχεται δὲ τῆς ἡγεμονίας ὁ γαμβρὸς &c. Itidem porro quædam in fine libri V. habemus quæ in principio VI. repetuntur: sed *Dionysium* illis non alibi quam in principio VI. sedem dedisse constat, quum in fine libri V. suspensa oratio relinquatur. Jam vero & initio libri XI. quædam repetuntur ex iis quæ in fine X. legimus: sed ejusmodi ut aptum hîc quoque locum habere videri possint. *Steph.* *c* Μὲν δὴ *Vat.* *d* Imo ἡνώς. & ita scripsisse *Dionysium*, pridem nos ipse docuit. Nam quum paullo post scribat se velle iis respondere qui mirari possint non appellatos esse ab ipso ἡβῶς, sed ἡνῶς, non dubitamus respicere *Dionysium* illa scribentem ad hunc locum. Scripserat igitur ille hîc ἡνῶς, non ἡβῶς; & ita emendandum. *Cas.* Vide *Annott.* *e* Deest in *Ed. Steph.* *f* Non agnoscit *Vat.* *g* Εγκύμονα ὖσαν ἐξαίρετον ἐκ τῶν λαφύρων Ταρκυνίου βασιλέως λαμβάνει *Vat.* *h* Ελεύθερον αὐτὴν ἀφίησι *Vat.* *i* Τὸ δὲ κοινὸν τῶν προσηγορικῶν *Vat.*

εἰς τ' Ελληνικὴν διάλεκτον μεταβιβαζόμενος, Δάνλιος. Φέρεται δέ τις ἐν ταῖς ὀπτικοῖς ἀναγεγραφὰς ἕτερος ὑπὲρ τῆς γενέσεως αὐτοῦ λόγος, ὅτι τὸ μυθῶδες ἐξαίρων τὸ περὶ αὐτόν, ὃν ἐν πολλαῖς Ρωμαϊκαῖς ἱστορίαις εὕροιμι, εἴ θεοῖς τε καὶ δαίμοσι λέγεσθαι [a] φίλος, [b] τοιοῦτός τις. Ἀπὸ τ' ἑστίας τ' [c] βασιλέων, ἐφ' ἧς ἄλλας τε συνέλθοσι Ρωμαῖοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τ' δείπνων ἀπαρχὰς ἀγίζουσιν, ὑπὲρ ἧς πυρὸς ἀναφεῖν λέγουσιν αἰδοῖον ἀνδρός. τοῦτο θεάσασθαι τὴν Ὀκρισίαν [d] προφῆτιν φέρουσαν τοὺς εἰωθότας πελάνους ὅτι τὸ πῦρ, καὶ αὐτίκα προὸς τοὺς βασιλεῖς ἐλθοῦσαν εἰπεῖν. τ' μὲν οὖν Ταρκύνιον, ἀκούσαντά τε καὶ μετὰ ταῦτα ἰδόντα τὸ τέρας, ἐν θαύματι γενέσθαι. τ' δὲ [e] Ταναχυλίδα τάτε ἄλλα σοφὴν οὖσαν, καὶ δὴ καὶ τὰ μαντικὰ ὑδενὸς χεῖρον Τυῤῥηνῶν ὀπτασαμένην, εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν ὅτι γένος ἀπὸ τ' ἑστίας τ' βασιλείου πέφυκεν γενέσθαι κρεῖσσον ἢ κατ' τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, ὡς τ' μιχθείσης τῷ φάσματι γυναικός. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ τοὺς ἄλλων τερατοσκόπων ἀποφηναμένους, [f] δόξαι τῷ βασιλεῖ, ἢ πρῶτον ἐφάνη τὸ τέρας εἰς ὁμιλίαν αὐτῷ συνελθεῖν· καὶ μετὰ τοῦτο τὴν γυναῖκα κοσμησαμένην εἰς ἔθος ὡς κοσμεῖσθαι τὰς γαμουμένας, καταπλεῦσαι μόνην εἰς τὸν οἶκον ἐν ᾧ τὸ τέρας ὤφθη· μιχθέντος δέ τινος αὐτῇ θεοῦ ἢ δαιμόνων, καὶ μετὰ τὴν μίξιν ἀφανισθέντος, εἴτε Ηφαίστου, καθάπερ οἴονται, εἴτε τοῦ κατ' οἰκίαν ἥρωος, ἐγκύμονα γενέσθαι, καὶ τεκεῖν τὸν Τύλλιον ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. τοῦτο τὸ μύθευμα, οὐ πάνυ πιστὸν ἔναι δοκοῦν, ἑτέρα τις [g] ὀπτασία γενομένη περὶ τὸν ἄνδρα θαυμαστὴ καὶ παράδοξος ἧττον ἀπιστεῖσθαι ποιεῖ. καθημένῳ γάρ ποτε αὐτῷ μεσούσης μάλιστα ἡμέρας ἐν τῇ παστάδι τοῦ βασιλέως, καὶ καλενεχθέντος [h] ἐφ' ὕπνῳ, πῦρ ἀπέλαμψεν [i] ὅπου τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· ἥτε μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γυνὴ περιεόμεναι [k] ἀλλ' παστάδος ἐθεάσαντο, καὶ πάντες ὅσοι σὺν ταῖς γυναιξὶν ἐτύγχανον τότε παρόντες· καὶ [l] μέχρι τότε διέμενεν ἡ φλὸξ ὅλῳ αὐτοῦ καταλάμψασα τ' κεφαλῇ, ἕως ἡ μήτηρ προσδραμοῦσα [m] διανίσησεν αὐτὸν, καὶ ἡ φλὸξ ἅμα τῷ ὕπνῳ διασκεδασθεῖσα ἠφανίσθη. τὰ μὲν δὴ περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ λεγόμενα τοιαῦτά ἐστιν.

208 Α δὲ πρὸ τοῦ βασιλεῦσαι διεπράξατο λόγου ἄξια, ἐξ ὧν Ταρκύνιός τε αὐτὸν ἠγάσθη, καὶ ὁ Ρωμαίων δῆμος τῆς μετὰ βασιλέα ἀξίου τιμῆς, τοιάδε. [n] πᾶς μὲν οὖν ἔτι τῇ πρώτῃ [o] στρατιᾷ, ἣν ἐπὶ Τυῤῥηνοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐστράτευσεν, ἐν τοῖς ἱππεῦσι τεταγμένος, οὕτως ἔδοξεν ἀγωνίσασθαι καλῶς, ὥστε παραδόξως εὐθὺς γενέσθαι, καὶ τὰ ἀριστεῖα πρῶτος ἁπάντων λαβεῖν· ἔπειθ' ἕτερος γενομένης [p] ὑπὲρ τῷ αὐτῷ ἔθνει στρατιᾶς καὶ μάχης καρτερᾶς περὶ πόλιν Ηρητον, ἀνδρειότατος ἁπάντων φανῆναι, καὶ τὰ ἀριστεῖα πρῶτος ἁπάντων λαβεῖν· ἔπειθ' ἕτερος γενομένης

nomen interpretari velis, diceretur Δάνλιος. ¶ In hujus tamen gentis annalibus aliter de ejus natalibus est scriptum, ita ut quæ de eo traduntur ad fabulas proxime accedant, quemadmodum in multis Romanis historiis comperimus, * si modo tale quid de diis & geniis fas est dicere. Ex regiæ ara, supra quam Romani cum alia sacrificia faciunt, tum cœnarum primitias sacrant, ajunt membrum virile ex ipso igne exortum. atque hoc primam Ocrisiam conspexisse, dum afferret de more liba quæ in ignem conjiceret; & confestim reges adiisse, remque illis indicasse. Tarquinium igitur, audito & postea viso hoc prodigio, admirabundum stetisse: Tanaquilem vero mulierem, & alioqui prudentem & artis divinandi peritia nulli Hetruscorum secundam, ei dixisse; in fatis esse ut ex regia ara proles humana natura præstantior ex muliere, quæ cum illo spectro mixta fuisset, nasceretur. Quum autem cæteri quoque prodigiorum conjectores idem affirmassent, ajunt regi placuisse, mulierem, cui primum apparuisset illud prodigium, cum eo coire: & postea mulierem, decoratam ornamentis, quibus sponsæ nupturæ ornari solent, solam inclusam fuisse in iis ædibus, in quibus illud prodigium visum fuerat. Quum autem quidam sive deorum sive geniorum rem cum illa habuisset, & post coitum è conspectu evanuisset, sive is Vulcanus fuerit, ut nonnulli putant, sive lar familiaris, gravidam factam *ajunt* legitimis mensibus exactis Tullium periisse. Quamvis autem hoc, quod de illo viro fertur, non admodum credibile videatur; tamen aliud quoddam prodigium, quod illi viro accidit, admirandum & omnem humanam opinionem superans, facit ut minus de eo dubitetur. Nam quum aliquando sederet in regio cubiculo circiter meridianas horas, & somno correptus fuisset, flamma ex ejus capite emicuit; & mater ejus & uxor regis, dum per cubiculum ambularent, eam viderunt, & reliqui omnes qui tum forte cum illis mulieribus aderant: nec prius flamma totum ejus caput collustrare desiit quam mater accurrens eum excitavit, & flamma una cum ipso somno dissipata evanuit. Quæ igitur de illius genere feruntur, hæc sunt.

¶ Quæ vero antequam regnaret memoratu digna fecit, ob quæ etiam Tarquinius ipsum est admiratus, & pop. Rom. secundum à rege in honore habuit, hæc sunt. Dum adhuc esset puer in prima expeditione, quam Tarquinius contra Hetruscos fecerat, in equitum ordine collocatus, ita egregie dimicasse judicatus est, ut statim valde celebris evaserit, & palmam primus omnium tulerit ob rem fortiter gestam: deinde quum, alia quoque expeditione contra eandem gentem facta, ad Eretum urbem acre prœlium commissum fuisset, & omnium fortissimus judicatus fuisset,

Servius Tullius Rom. REX VI. II.

III.

a Φίλον malim. Steph. b Τοιοῦτο absque vocula τις in Cod. Vat. c Βασιλίων regum agnoscit idem Lapus, & confirmat quod paullo post sequitur, v. 15. τῆς ἑστίας τῆς βασιλείου. atque adeo sic dicit etiam v. 30. τῇ παστάδι τῶν βασιλίων, & v. 11. πρὸς τὰς βασιλῆς. βασιλῆς epicœno genere nominans regem & reginam. alioqui suspicari posset aliquis legendum esse βασιλείων, regiæ. Sylb. d Πρῶτον Vat. e Supra Ταναχύλιαν nominavit. f Δοξαι τῷ βασιλεῖ τῷ Ὀκρισίαν, ἣ πρῶτον Vat. g Επιφάνεια θεία γενομένη Vat. h Εφ' ὕπνου Vat. quo modo legendum esse suspicatus est Steph. i Από maluit Gelen. k Διὰ τῆς παστάδος Vat. quod placuit etiam Sylburgio. l Μέχρι τότε Vat. m Διανίσησιν Vat. n Αντίπαις Vat. o Στρατείᾳ Vat. p Επὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος στρατιᾶς Vat. * Si diis & geniis tales placent fabulæ. Gelen.

a Ποτὲ

Servius Tullius Rom. REX. VI.

set, iterum coronis pro opera fortiter navata à rege ornatus est. Ætatis autem anno ad summum vegesimo, socialis exercitus, quem Latini miserant, dux est creatus; & regem Tarquinium in Hetruscorum imperio comparando juvit: & in primo bello, quod contra Sabinos est gestum, equitatus dux creatus hostium equitatum fudit fugavitque; & usque ad urbem Antemnas persequutus, ex hoc quoque prœlio præmium suæ virtutis ac fortitudinis retulit: & multis aliis prœliis cum ea gente factis, modo equitum modo peditum præfectus, in omnibus animum fortissimum demonstravit, & primus ante alios corona honoratus est. & postquam ea gens se suasque urbes in pop. Rom. ditionem dedidit, ejusque imperata facere cœpit, quod hujus quoque principatus parti præcipuus auctor Tarquinio visus fuisset, ab eo victricibus coronis, quæ dari solent illis qui hostes vicerunt, est redimitus. In rebus etiam civilibus prudentissimus erat, & ad animi sensa exprimenda nullo inferior; & qui ad quamlibet fortunam se accommodare, & ad quosvis mores se conformare facillime poterat. Propterea populi Romani suffragiis dignus est judicatus, qui ex plebejo in patricium ordinem adscisceretur; sicut ante Tarquinius; & ante hunc ipsum Numa Pompilius. Rex autem generum sibi eum fecit, desponsa illi altera è filiabus; & quæcunque ipse vel morbo vel senio impeditus per se facere non poterat, ut hic ea munera obiret, imperabat: non solum domum suam illi committens, sed etiam eum dignum judicans qui rempub. administraret. Quibus omnibus in rebus ejus fides & justitia explorata est; & pop. Rom. nihil interesse existimabat, utrum Tarquinius an Tullius remp. administraret: adeo devinctus erat illius beneficiis.

IV. ¶ Itaque vir iste præditus ingenio ad imperium satis idoneo, quum & ab ipsa fortuna multas magnasque rei peragendæ facultates habuisset, postquam accidit ut obiret Tarquinius, sublatus insidiis filiorum Anci Marcii, qui paternum regnum recuperare volebant, (ut superiore libro declaravi) * ratus se ab ipsismet rebus ad regnum vocari, quum esset vir acer & industrius, non passus est hanc occasionem sibi ex manibus elabi. Illi autem aditum ad regnum paravit, omniumque bonorum auctor fuit defuncti regis uxor; tum quia genero favebat, tum quia ex multis oraculis cognoverat in fatis esse, ut vir ille rex Romanorum futurus esset. Jampridem autem ejus juvenis filius obierat, ac duo ex illo superstites erant infantuli. Quare animo secum volvens domus solitudinem, & valde metuens ne Marcii regno occupato filios tollerent, & universam regiam stirpem exstinguerent, primum regiæ fores clausit, & custodes il-

νεὶς, στεφάνοις αὖθις ἀριστείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκοσμεῖτο. ἔτη δὲ γεγονὼς εἴκοσι μάλιστα, τῆς συμμαχικῆς στρατιᾶς ἀπεδείχθη δυνάμεως ἣν Λατῖνοι ἔπεμψαν, καὶ συνηγωνίσατο βασιλεῖ Ταρκυνίῳ τῷ τοῦ Τυρρηνῶν ἀρχαίῳ· ἔν τε τῷ πρὸς Σαβίνους πολέμῳ τῷ πρώτῳ συρράντι, τοῦ ἱππέων ἀποδειχθεὶς ἡγεμών, ἐτρέψατο τοὺς τοῦ πολεμίων ἱππεῖς, καὶ μέχρι πόλεως Αντέμνης ἐλάσας, τὰ ἀριστεῖα καὶ ἐκ ταύτης τῆς μάχης ἔλαβεν· ἑτέρας τε πολλὰς πρὸς τὸ αὐτὸ ἔθνος ἀγωνισάμενος μάχας, [a] τοτὲ μὲν ἱππέων ἡγούμενος τοτὲ δὲ πεζῶν, ἐν ἁπάσαις ἐφάνη ψυχῆς ἄριστος, καὶ πρῶτος ἐστεφανοῦτο τοῦ ἄλλων. καὶ ἐπειδὴ παρέστη Ρωμαίοις εἰς τὴν τάξιν τε καὶ παράδοσιν τοῦ πόλεως τὸ ἔθνος, ἀπιόντα τοῦ εἶναι δόξας Ταρκυνίῳ καὶ ταύτης τῆς δυναστείας, τοῖς ὀπωνικίοις στεφάνοις ἀνεδεῖτο ὑπ' αὐτοῦ. ἵν' δὲ καὶ φρονῆσαι τὰ πολιτικὰ συνετώτατος, καὶ λόγῳ τὰ [b] βουληθέντα ἐξενεγκεῖν οὐδενὸς χείρων, ἁπάσαις τε ἁρμόσαι τοῖς τύχαις καὶ παντὶ [c] συνομοιωθῆναι τρόπῳ δυνατώτατος. καὶ διὰ ταῦτα Ρωμαῖοι μὲν αὐτὸν ἐκ τοῦ δήμου μεταγαγεῖν ἠξίωσαν εἰς τοὺς πατρικίους ψήφους ἐπενέγκαντες, ὥσπερ Ταρκύνιόν τε πρότερον, καὶ ἔτι πρὸ τούτου Νομᾶν Πομπίλιον. ὁ δὲ βασιλεὺς κηδεστὴν ἐποιήσατο, τῷ ἑτέραν τοῦ θυγατέρων ἐγγυήσας· καὶ πάντ' ὅσα διὰ νόσους [d] ἢ γῆρως ἀδυνατοῖ ἴδιᾳ ἐπιτελεῖν δι' ἑαυτοῦ, τοῦτον ἐπέτρεπεν ἐπέσκηπτεν· οὐ μόνον τὸν ἴδιον οἶκον ἐπιτρέπων, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως διοικεῖν ἀξιῶν. ἐφ' οἷς ἅπασιν ἐκπαίθη πιστὸς καὶ δίκαιος, καὶ οὐδὲν ἧττον διαφέρειν οἱ δημόται Ταρκύνιον ἐπιμελεῖσθαι τοῦ κοινοῦ ἢ Τύλλιον· ὥστε ἐλευθερωτεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ ταῖς εὐεργεσίαις.

Φύσεώς τε δὴ μεμιγμένως ἐπιχρώντος πρὸς ἡγεμονίαν κατεσκευασμένης ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ τοῖς πρᾶγμ' ἡ τύχη ἐσχυρὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ἀφορμάς, ἐπειδὴ τελευτῆσαι συνέβη Ταρκύνιον ἐπιβουλευθέντα ὑπὸ τῶν Ἄγκου Μαρκίου παίδων, ἀνασώσασθαι τὴν τοῦ πατρὸς ἀρχὴν βουλομένων, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ, δόξας ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐπὶ τὴν βασίλειον καλεῖσθαι ἀρχὴν, δραστήριος ὢν ἀνὴρ, οὐκ ἀφῆκεν ἐκ τῶν χειρῶν τὸ καιρόν. ἡ δὲ συγκαλασκευάσασα τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ, καὶ πάντων αἰτία γενομένη τῶν ἀγαθῶν, ἡ τοῦ τελευτηκότος βασιλέως ἦν γυνὴ, γαμβρῷ τε συλλαμβάνουσα ἰδίῳ, καὶ ἐκ πολλῶν συνειδυῖα θεσφάτων ὅτι βασιλεύσει Ρωμαίων τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον εἵμαρτο. ἔτυχε δὲ αὐτῇ νεανίας μὲν υἱὸς [f] πρὸ πολλοῦ τετελευτηκὼς χρόνου, παιδία δὲ ἐξ ἐκείνου δύο νήπια καταλιπόμενα. ἐνθυμουμένη δὲ τὸ τοῦ οἴκου ἐρημίαν, καὶ φοβουμένη ὅσα μὴ κακοήθεις οἱ Μάρκιοι τὴν ἀρχὴν ἐ ἀφῶν) τὰ παιδία, καὶ πᾶσ τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἀφανίσωσι, [h] πρῶτον μὲν τὰς τοῦ [i] βασιλείων θύρας [k] ἔκλεισε, καὶ

φύλακας

[a] Ποτὲ μὲν & mox ποτὲ δὲ in *Cod. Vat.* [b] Βουλοίμην *Vat.* [c] Συνεκρουσθῆναι τρόπῳ *Vat.* [d] Η ἀφ' ἡμέρας *Vat.* [e] Ἐπὶ τῶν βασιλείων καλεῖσθαι, δεσπότης ἀνὴρ *Vat.* [f] Οὐ πρὸ πολλοῦ *Vat.* quod verisimilius esse agnovit *Portus.* [g] Rectius forsan ἀφέντος, quum eodem tempore sequatur ἀφανίσωσι. *Sylb.* [h] Πρῶτον μὲν ἐπέταξε τὰς *Vat.* [i] Βασιλείων perperam in *Ed. Steph.* pro βασιλείων; quam lectionem sequutus est etiam *Lapus*, & requirit sententia. *Sylb.* [k] Κλείσας *Vat.* * Visus est sibi ad regnum ab ipsa republica vocari. *Gelen.*

209

a Τῶν

φύλακας ἐπ' αὐτὰς ἐπέστησε, διαχελευσαμένη μηδένα παρ' ἑαυτὴν μήτε ἔσω μήτε ἔξω, ἔπειτ' ἐκ τοῦ δωματίου πάντας ἐξελθεῖν κελεύσασα τοὺς ἄλλους, ἐν ᾧ τὸν Ταρκύνιον ἡμιθνῆτα ἔθεσαν, τὴν δὲ Οκρισίαν καὶ τὸν Τύλλιον καὶ τὴν θυγατέρα συνοικοῦσαν τῷ Τυλλίῳ κατασχοῦσα, καὶ τὰ παιδία ὑπὸ τὰς τροφοὺς ἐκβῆναι κελεύσασα, λέγει πρὸς αὐτούς· "Ταρκύνιός μοι ἡμῖν, ὦ Τύλλιε, ὁ βασιλεύς, παρ' ὧ τροφῆς καὶ παιδείας ἔτυχες, ἁπάντων μάλιστα φίλων σε καὶ συγγενῶν τιμήσας, ἀνόσια πάθη ἐκπεπλήρωκε τιμὴν ἑαυτοῦ μοῖραν, ὅτε περὶ τοὺς ἰδίων πραγμάτων διαδόχους οὐδέν, ὅτε περὶ τὴν κοινὴν καὶ πολιτικῶν ἐπισκήψας, ἀλλ' οὐδὲ ἀσπάσασθαί τινα ἢ μᾶλλον οὐδὲ προσαγορεῦσαι τοὺς ἑαυτοῦ ἀσπασμοὺς δυνηθείς. ἔρημα δὲ καὶ ὀρφανὰ τὰ δύσπαντα ταυτὶ παιδία καταλείπεται, κίνδυνον οὐ τὸν ἐλάχιστον ἐπὶ τῆς ψυχῆς τρέχοντα· εἰ γὰρ ὅτι Μαρκίοις, τοῖς ἀνελοῦσι τὸν πάππον αὐτῶν, τὰ τῆς πόλεως ἔξω πράγματα, τὴν οἰκτίστου ἀπολοῦνται τρόπον ὑπ' αὐτῶν· ἔσαι τε οὐδ' ὑμῖν ἀσφαλὴς ὁ βίος οἷς ἐπεχείρησατο Ταρκύνιος τὰς ἑαυτοῦ θυγατέρας, ἐκείνους περιδών, ἐὰν οἱ φονεύσαντες αὐτὸν τὴν ἀρχὴν καταίσχωσιν, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ φίλοις καὶ συγγενέσιν, οὐδ' ἡμῖν ταῖς ἀθλίαις γυναιξίν· ἀλλὰ πάντας, ἡμᾶς φανερῶς τε καὶ κρύφα πειράσονται διολέσαι. ταῦτα οὖν ἐνθυμουμένους ἡμᾶς δεῖ μὴ προεῖσθαι τοὺς ἐκείνου ἀποκτείναντας ἄνδρας, [d] ἀνοσίᾳ, καὶ πᾶσιν ἡμῖν ἐχθρούς τοσαύτην ἀρχὴν κτησομένους, ἀλλ' ἐναντιοῦσθαι καὶ κωλύειν νῦν μὲ ἀπάτῃ καὶ δόλῳ χρησαμένους· τούτων γὰρ ἐν τῷ παρόντι δεῖ· ὅταν δὲ τὰ προῦτα ἡμῖν χωρήσῃ κατὰ νοῦν, τότε καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πάσῃ δυνάμει καὶ μεθ' ὅπλων αὐτοῖς ὁμόσε χωρῆσαι, ἐὰν ἄρα καὶ τούτων [e] δέῃσῃ, βουληθέντων ἡμῶν προάγειν νῦν ἃ δεῖ. τίνα δὲ ταῦτ' ἐστί; πρῶτον μὲν κρυπτώμεθα τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον, καὶ πρὸς ἅπαντας ἐξενεχθῆναι προδιαδώσομεν ὅτι πληγὴν οὐδεμίαν ἔχει κύριον· εἶτε ἰατροὶ λεγέτωσαν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις αὐτὸν ἀποδείξειν ὑγιῆ· ἔπειτ' ἐγὼ προελθοῦσα εἰς τὸ μφανὲς ἐρῶ πρὸς τὸν ὄχλον, ὡς δὴ Ταρκυνίου [f] μοι ταῦτα ἐπισκήψαντος, ὅτι πάντων ἀποδείκνυσιν ἐπιμελητοῦ καὶ φύλακα τοῦ ἰδίων καὶ τῶν κοινῶν, ἕως ἂν αὐτὸς ὑγιὴς ἐκ τοῦ τραύματος γένηται, τὸν ἕτερον ἐκ τῶν ἑαυτοῦ υἱῶν, τὸ σὸν εἰπὼν ὄνομα, ὦ Τύλλιε· ἔσαι δὲ οὐκ ἄκυρος Ρωμαίοις, ἀλλὰ βουλομένοις ὑπὸ σοῦ τὴν πόλιν ἐπιτροπεύεσθαι, ὑφ' ὃ πολλάκις ἤδη καὶ πρότερον ἐπετροπεύθη. ὅταν δὲ τὸν παρόντα κίνδυνον διασκεδάσωμεν· ἐνθένδε τῶν ἐχθρῶν [h] ἔσαι ἰσχυρὸν, ζῶντος τοῦ βασιλέως [i] ἀγγελομένου· πρόκλησιν δὲ σὺ τάς τε ῥάβδους καὶ τὴν τῶν ὅπλων ἐξουσίαν, κέλευε τοὺς βουλεύσαντας ἀποκτεῖναι Ταρκύνιον ὅτι τὸν δῆμον, ἀπὸ τοῦ Μαρκίου παίδων ἀρξάμενον, καὶ [k] πρόσθεν αὐτοῖς δίκας τιμωρησάμενος δὲ τούτους ἅπαντας, ἐὰν

lis præposuit, & imperavit ne quos vel ingredi vel egredi paterentur: deinde jussis reliquis omnibus ex cubiculo exire, ubi Tarquinium semimortuum reposuerant; & Ocrisia, & Tullio, & filia Tullii uxore apud se retentis; imperatisque nutricibus ad se infantes adferre, ita eos est allocuta: "Rex "Tarquinius, Tulli, qui te aluit & insti- "tuit, & præ omnibus amicis & cognatis "in honore habuit, impie cæsus suam fa- "talem sortem explevit; ita ut nullum fe- "cerit testamentum, quo aut res suas dis- "poneret aut publicis & civilibus prospi- "ceret; quinetiam ne amplecti quidem quen- "quam nostrum, neque ultimam salutem "dicere potuerit. Soli autem & orbi isti in- "fantes relinquuntur, quorum vita jam in "maximo discrimine versatur. Nam si ad "Marcios eorum avi interfectores reipub. "administratio pervenerit, miserrimo mor- "tis genere ab illis necabuntur; & ne vobis "quidem vitam tuto transigere licebit, qui- "bus Tarquinius suas filias in matrimoni- "um dedit, contemptis illis, si ejus per- "cussores regno fuerint potiti, neque cæte- "ris ejus amicis & cognatis, neque nobis "miseris mulieribus: sed & nos omnes aut "palam aut clam perdere conabuntur. Opor- "tet igitur nos, ista cogitantes, minime pati "illos qui nefarie eum interfecerunt, & qui "nobis omnibus sunt inimici, tantum im- "perium sibi parare; sed illis jam resistere, "eosque & fraude & dolo impedire. nam "præsens rerum status hoc postulat. Ubi "vero primus conatus nobis ex animi sen- "tentia successerit, tunc aperte oportebit "totis viribus & armis cum illis congredi, "(si tamen his fuerit opus) præsertim si ea "quæ nunc sunt agenda ad finem perdu- "cere velimus. Sed quænam hæc sunt? Pri- "mum quidem regis mortem celemus, & cu- "remus ut apud omnes spargatur rumor il- "lum nulla letali plaga affectum; & medi- "ci dicant fore ut intra paucos dies eum "pristinæ sanitati restitutum demonstrent: "deinde ego, progressa in publicum, populo "declarabo, quasi Tarquinius hæc manda- "rit, regem rerum omnium cum privata- "rum tum publicarum curam & custodiam "committere, donec ipse ex vulneribus con- "valescat, alteri genero Ser. Tullio, (nam "tuum nomen proferam.) Hoc autem non "invitis sed volentibus Romanis fiet, ut "respub. à te regatur, à quo jam sæpe & "ante gubernata fuerit. Quum autem præ- "sens periculum à nobis repulerimus, (omnes "enim inimicorum vires collabentur simul- "atque regem vivere nuntiatum fuerit:) "tunc tu, assumptis fascibus & armorum po- "testate, eos qui de cæde Tarquinii consili- "um inierunt ad populi judicium voca, fa- "cto initio ab ipsis Marcii filiis, & illis ju- "dicio constituto pœnas infligito. His au- "tem omnibus supplicio capitali affectis, si compa-

Servius Tullius Rom. REX. VI.

[a] Τὴν συνοικοῦσαν Vat. [b] Λείπεται Vat. [c] Εισγύσει Vat. [d] Vel legendum ἀνοσίᾳ vel ἀνοσίως, quod posterius est usitatius: cum priori subaudiendum foret χειρὶ, μηχανῇ, vel simile. Sylb. Ἀνόσια satis usitatum, nomen pro adverbio. Port. In Cod. Vat. non male ἀνοσίως. [e] Δέῃ, ἀλλ' ἐὰν δέησει Vat. [f] Μοι ταῦτ' εἰπὼν ἐπισκήψαντος Vat. [g] Τῶν ἑαυτοῦ γαμβρῶν Vat. [h] Ἰσχυρὸν ἔσει Vat. [i] Ἀγγελομένου videtur etiam Lapus agnovisse, dum vertit nunciato. Malim ego præsenti tempore ἀγγελλομένου, si nunciaretur. Sylb. cujus conjecturam firmat Cod. Vat. [k] Πρόσθεν Vat.

Servius Tullius Rom. REX. VI.

"comparuerint & judicium subierint: sin "autem vadimonium deseruerint, (quod eos "potius facturos arbitror) iis exsilio per- "petuo & bonorum publicatione mulctatis, "tum demum opes & regnum firma, multi- "tudinis favorem comitate & officiis tibi con- "cilians; præcipue vero cavens ne quid in- "juste fiat, & cives egenos aliqua liberali- "tate & beneficentia alliciens: deinde quum "nobis tempus opportunum visum fuerit, "tunc dicamus Tarquinium obiisse, & palam "illum sepulturæ mandemus. Æquum au- "tem est, Tulli, ut, quando à nobis fuisti & "nutritus & institutus, & particeps factus "omnium bonorum, quorum à parentibus "liberi solent fieri participes, quando etiam "filiam nostram, cum qua degis, uxorem "habes, si rex Romanorum creatus fueris, "saltem mea caussâ, quæ te hac in re ad- "juvi, paterno amore istos pueros prose- "quaris; quum vero ad ætatem virilem "pervenerint, & ad rempub. capessendam "fuerint idonei, alterum eorum, majorem "natu, Romanorum regem designes.

V. ¶ His dictis, & utroque puero in ulnis generi & filiæ impositò, & ob utrumque magna misericordia illis commota, quum tempus opportunum esset, ex cubiculo egressa est, & domesticos jussit res omnes necessarias ad regis vulnera curanda parare, & medicos convocare. Intermissâ autem illa nocte, sequenti die, quum ingens turba ad regiam concurrisset, prodiit in omnium conspectum, stans ad fenestras quæ spectabant ad regiæ vestibulum; ac primum quidem præsentibus indicavit eos qui regi cædem moliti fuerant, & eos qui ad id facinus patrandum ab illis missi fuerant vinctos produxit: deinde, quum vidit multos illum casum lugere, & cædis auctoribus infensos, tandem dixit eos nihil sceleris his insidiis profeciisse, quod regem interficere non potuissent. Quum autem omnes eam orationem hilari animo excepissent, tunc Tullium ipsis commendavit, ut ab ipso rege constitutum rerum omnium & publicarum & privatarum curatorem, donec ipse melius se haberet. Populus igitur discessit lætus, quod rex nihil mali gravioris accepisset, & in ea opinione diu & constanter mansit. Tullius vero, valida militum manu stipatus & adductis secum regiis lictoribus fasces ferentibus, prodiit in forum; & Marcios per præconem in judicium ad caussam dicendam venire jussit: sed quum illi non parerent, mulctatis iis exsilio perpetuo, & eorum bonis publicatis, tum demum tuto regnum Tarquinii tenuit.

VI. ¶ Volo autem, sequentis narrationis cursum sistens, reddere rationes cur neque Fabio assentior, neque aliis Historicis, qui scribunt illos pueros, qui à Tarquinio relicti fuerant, ejus filios fuisse: ne qui eorum, qui illorum historias legerunt, me hæc comminisci arbitrentur; quod illos pueros, non fi-

Tarquinius an filios superstites reliquerit?

"μὴν ὑποπεύσωσι τὰς κλίσεις, φανέντες· ἐὰν δὲ ὑ- "ρήμους ἀφῶσιν, ὃ μᾶλλον αὐτοὺς οἴεσθαι ποιήσειν, ἀ- "ειφυγίᾳ καὶ δημεύσει τῶν ὑπαρχόντων, κεφήσασθαι "ἤδη τὰ περὶ τὴν ἀρχήν, ὁμιλίᾳ τε φιλανθρώπῳ "ἀναλαμβάνων τὸ πλῆθος, καὶ τοῦ μηδὲν ἀδίκη- "μα γενέσθαι πολλὴν ἔχων φροντίδα, καὶ τοὺς ἀπό- "ρους τῆς πολιτῶν εὐεργεσίας τε καὶ δωρεᾶς ἐ- "παγόμενος. ἔπειθ' ὅταν καιρὸς ἡμῖν εἶναι δοκῇ, τό- "τε λέγωμεν ἀποτεθνηκέναι Ταρκύνιον, καὶ ταφὰς "αὐτῷ ποιῶμεν ἀπὸ τοῦ φανεροῦ. δίκαιος δ' εἶ, Τύλ- "λιε, τραφεὶς τε ὑφ' ἡμῶν καὶ παιδευθεὶς, καὶ πάν- "των μετεχόντων ἀγαθῶν ὅσων παῖδες πατρός τε καὶ "μητρὸς ἡμῖν μεταλαμβάνουσι, καὶ γαμετῆ συνοι- "κῶν ἡμετέρᾳ, ἐὰν δὴ καὶ βασιλεὺς ἔτι γένῃ Ῥωμά- "ων, ἐμοῦ γ' ἕνεκα τῆς εἰς τοῦτό σοι συναγωνισαμένης, "πατρὸς εὔνοιαν τοῖς παιδίοις τοῖσδε ἐπιδεικνύμε- "νον δὲ εἰς ἄνδρας ἔλθωσι καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἱκα- "νοὶ γένωνται, τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἀποδεῖξαι Ῥωμά- "ων ἡγεμόνα.

Ταῦτ' εἰποῦσα καὶ τῶν παιδίων ἑκάτερον εἰς τὰς ἀγκάλας ἐμβαλοῦσα τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τοῦ θυγατρός, καὶ [c] πολὺν ἐξ ἀμφοτέρων κινήσασα ὄγκον, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, [d] ἐξῆλθε τοῦ δωματίου, καὶ παρήγγειλε τοῖς ἔνδον εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν θεραπείαν ὑπηρετήσειν ποιεῖν, καὶ τοὺς ἰατροὺς συγκα- λεῖν. Διαλιποῦσα δὲ τὴν μεταξὺ νύκτα, [e] τῇ κατόπιν ἡμέ- ρᾳ πολλοῦ πρὸς τὰ βασίλεια συνοδεύοντος ὄχλου, προῆλθεν εἰς τὰ μφασὲς τῆς θυείσης ὑπιζᾶσα τῆς φερούσης εἰς τὸν πρὸ τῶν θυρῶν τόπον, καὶ πρῶτον μὲν ἐδήλωσε τοῖς πέριξι τοὺς συλλαβόντας ὅτι τῷ βασι- λεῖ τὸν φόνον, καὶ τὸς ὅτι τάχιστα ἀποσταλέντας ὑπ' αὐ- τῶν δεδεμένους παρήγαγεν· ἔπειθ' ὡς εἶδε πολλοὺς ὀλοφυ- ρομένους τε τὸ πάθος, καὶ τοῖς δεδρακόσιν [f] ἀπεχθανο- μένους, τελευτῶσα εἶπεν ὑδὲν αὐτὰς ἐκ [g] σαφῶν ὑπι- βουλευμάτων γεγονέναι, καὶ δι' ὧν ἔδεισαν ἀπολέσαι Ταρκύνιον. ἀγαπητῶς δὲ ἀπάντων τὸν λόγον δεξαμένων, τότε τὸν Τύλλιον αὐτοῖς συνίστησιν, ὡς ὑπὸ βασιλέως ὑπίτροπον ἁπάντων τε τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων ἀποδεικνύμενον, ἕως ἂν αὐτὸς βαίσῃ. ὁ μὲν δὴ δῆμος ἀπῄει πρὸς χαρὰν γενόμενος [h] εἰ μηδὲν πέπον- θε κακὸν ὁ βασιλεύς, καὶ μέχρι πολλοῦ τὴν δόξαν ἔχων ταύ- την διετέλει. ὁ δὲ Τύλλιος ἰσχυρὰν χεῖρα περὶ αὑτὸν ἔχων, καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἐπαγόμενος τοὺς βασιλικούς, προῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ τοὺς Μαρκίους ἐκήρυττεν ἥκειν ὑφέξον- τας δίκην ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, ὑπεκηρύξας αὐτοῖς ἀϊδίους φυγὰς, καὶ τὰς οὐσίας ἀναλαβὼν εἰς τὸ δημόσιον, ἀσφα- λῶς ἤδη [i] καθέζετο τὴν Ταρκυνίου ἀρχήν.

Βούλομαι δ', ὑπισχνούμενος τὸν ἑξῆς λόγον, ἀποδοῦναι τὰς αἰτίας δι' ἃς οὔτε Φαβίῳ συνατίθεμαι, οὔτε τοῖς ἄλ- λοις ἱστορικοῖς ὅσοι γεγράφασιν υἱοὺς εἶναι τοὺς καταλειφθέν- τας παῖδας ὑπὸ Ταρκυνίου, ἵνα μή τινες τῶν ἐκείνοις ὀντυ- χόντων τοῖς ἱστορίαις [k] ὀκνῶσιν ἐντυγχάνειν, [l] ἢ οὐχ υἱοὺς ἀλλ'

a Καθιζὰς *Vat.* *b* Ὑπαγόμενον *Vat.* *c* Πολλὴν perperam in *Ed. Steph.* *d* Ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ *Vat.* *e* Τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ *Vat.* *f* Ἀπεχθομένους *Vat.* *g* Ἀνοσίων βουλευμάτων *Vat.* *h* Εἰ μηδὲν πέπονθεν ὁ βασιλεὺς δεινὸν *Vat.* *i* Τὴν Ταρκυνίου κατέσχεν ἀρχὴν *Vat.* *k* Σχολιάζειν μὴ ὑπολάβωσι *Vat.* quod & maluit *Sylb.* *l* *Plutarchus* in *Poplicola* dubitat debetne Tarquinium Superbum Tarquinii Prisci υἱὸν appellare an ἔγγονον. *Cas.*

a Παρὰ

ἀλλ' ἰωνὺς αὐτὺς γράφονϛα τὺς παῖδας. παντάπασι γὃ ἀπερισκέπτως καὶ ῥαθύμως οἱ συγγραφεῖς [a] αὐτῶν ταύτην ἐξεννόησαι τ' ἰσοείαν, ὑδὲν ἐξητακότες τ' ἀναιρύντων αὐτὶὼ ἀδυνάτων τε καὶ ἀτόπων· ὧν ἕκαϛον ἐγὼ πειράσομαι ποιεῖν φανερὸν δι' ὀλίγων. Ταρκύνιος ὁκ Τυῤῥηνίας μετανίϛαται τὸν ὅλον μεταϛκευασάμενος ὄντα, ὁ τῇ κρατίϛῃ γ' φρονεῖν ὑπάρχων ἡλικία. πολιτεύεϛαι γὃ ἤδη καὶ ἄρχειν καὶ τὰ κοινὰ πράττειν ἀξιῶν, πανδαιδὸ καὶ τ' ἀπαρσιν ὁκεῖθεν πεποιημένος, ἅμα τὸ μηδεμιᾶς ὁ τῇ πόλει τιμῆς μεταλαμβάνειν. ἕτερος μὲ γ' ἂν τις αὐτὸν ὑπέθετο καὶ τριακοϛὸν ἔχοντα [b] τὸ λαϛον ἔτος, ὅτε ἀπῆρεν ὁκ Τυῤῥηνίας. ἀπὸ γὰρ τούτης γὃ οἱ νόμοι καλοῦσι τ' ἡλικίας ὡς ὀπὶ τὸ πολὺ τὺς ἄρχειν τε καὶ πράττειν βυλομένους τὰ κοινά· ἐγὼ δ' ἔτι νεώτερον αὐτὸν [c] ὑποτίθημι πέντε ὅλοις ἔτεσι, καὶ παῖδ' [d] ἔχοντα εἰκοϛὸν καὶ πέμπτον ἔτος ἀπανιϛάμενον. καὶ μὴν ὅτι γυναῖκα Τυῤῥηνίδα ἀπηγάγετο, ἦν ζῶντος ἔτι γ' πατρὸς ἔγημεν, ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς Ρωμαϊκὰς συγγεγράφαντες ἱϛορίας. παραγίνεται δ' εἰς Ρώμην Ανκυ Μαρκίυ βασιλεύοντος, ὡς μὲ Γέλλιος ἱϛορεῖ, κ' τὸν πρῶτον σφαυτὸν τ' βασιλείας· ὡς δὲ Λικίννιος γράφει, κ' τ' ὄγδοον. ἔγωγε δὲ κ' τοῦτον ἐλπλυθὼς τ' σφαυτὸν καθ' ὃν γράφει Λικίννιος, καὶ μὴ πρότερον. εἰ ὑϛέρᾳ μὲ γ' ἂν ἦν χρόνῳ παραγενοὺς, εἶγε δὴ κ' τὸν ἔνατον σφαυτὸν τ' Ανκυ δυναϛείας ἱππέων ἡγούμενον ὅτι τὸν πρὸς [e] Λατίνυς πόλεμον ὑπὸ γ' βασιλέως πέμπεται, ὡς ἀμφότεροι λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς. εἰ δὴ παρεγένετο μηὺ εἰς Ρώμιν ὑ πλείω τ' πέντε καὶ εἴκοσι γεγονὼς ἐτῶν, Ανκῳ δὲ βασιλεῖ κ' τ' ὄγδοον τ' ἀρχῆς σφαυτὸν φίλον γενόμενον ἐπακαίδεκα διέτριψεν ἔτη πρ' αὐτῷ τὰ λοιπά, [f] τέϛαρα ὅτι τοῖς εἴκοσιν ἐβασίλευσεν Ανκος, ἔτη δὲ ὀκτὼ καὶ τριάκοντα τ' βασιλείαν κατέχειν, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν· [g] ὀγδηκονταέτης ἂν εἴη ὅτε τελεύτᾳ. ὁκ γ' συλλογισμῶ γὃ τῶν ἐτῶν τοῦτο συνάγεται τὸ πλῆθος. [h] ἡ γυνὴ δὲ πέντε ἔτεσιν ἦν αὐτοῦ νεωτέρα, καθάπερ εἰκός· ἑβδομηκοϛὸν ἂν δὴ πάνυ καὶ πέμπτον εἶχεν ἔτος, ὅτε ἀπέθνησκε Ταρκύνιος· εἰ δὴ τ' νεώτερον τ' ὑῶν ἔλαϛον ἐκύησεν ἔτος ἔχουσα πεντηκοϛόν· τοσουτέρῳ γὃ ὄντι πρεσβυτέρῳ τούτου χρόνου γυνὴ, ἀλλ' ἔϛιν ὅτος αὐταῖς τ' ὠδίνων ὅρος, ὡς οἱ ταῦτ' ἐξητακότες γεγράφασιν. ὅτος μὲν οὖν ὁκ ἂν ἐλάττων γενοὺς ἦν ἐτῶν πέντε καὶ εἴκοσι κ' τ' τοῦ πατρὸς θάνατον· ὁ δὲ Λεύκιος ὁ πρεσβύτερος ὢ μείων ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν· ὁκ ἄρα νηπίους καϛέλιπεν υἱοὺς ὁ Ταρκύνιος ὁκ ἑαυτῆς γεγονότας τῆς γυναικός. ἀλλὰ μὴν εἴ τε ἀνδρῶν ἡλικίαν εἶχον οἱ παῖδες· οὔτ' ἂν ὁ πατὴρ αὐτοῖς ἀπέθνησκεν, ὅτ' ἂν ἡ μήτηρ αὐτοῖς ὅπως ἀθλία καὶ θεοβλαβὴς, ὥϛ' ἀφαιρεῖσθαι μὲν τοῖς ἑαυτῆς τέκνων υἱὸν κατέλιπεν ὁ πατὴρ αὐτοῖς ἀρχήν, τῷ δὲ ἀλλοτρίῳ καὶ ὁκ δούλης γεγονότι χαρίζεσθαι· οὔτ' ἂν [k] αὐτοὶ πατρῴας

lios, ſed nepotes Tarquinii fuiſſe dixerim. Omnino enim inconſiderate & negligenter horum ſcriptores hanc hiſtoriam ediderunt in lucem, non examinatis iis, quæ, quum nullo pacto fieri potuerint & abſurda ſint, fidem ejus tollunt: quæ ſingula ego paucis explicare dilucide conabor. Tarquinius ex Hetruria cum tota familia rebus convaſatis omnibus migravit, ea ætate qua homines maxime prudentes eſſe ſolent. Quum enim jam & res civiles tractare, & magiſtratus gerere, & remp. adminiſtrare vellet: quod in urbe ad nullos honores admitteretur, inde diſceſſiſſe traditur. Alius igitur quiſpiam diceret, eum tunc ad minimum fuiſſe tricenarium quum ex Hetruria diſceſſit, (hanc enim ætatem plerunque leges iis præfiniunt qui magiſtratus gerere & remp. adminiſtrare volunt.) at ego quinque integris annis juniorem eum fuiſſe ſtatuo, & facio illum vigeſimo & quinto ætatis anno inde migraſſe. Quinetiam eum uxorem Hetruſcam adduxiſſe, quam vivente adhuc patre duxerat, omnes Rom. ſcriptores confitentur. Romam vero venit Anco Marcio regnante, ut Gellius tradit, anno regni primo: verum, ut Licinnius ſcribit, octavo. Sed faciamus eum veniſſe eo anno, quo Licinnius *eum veniſſe* ſcribit, non autem ante: fieri enim non poteſt ut poſtea venerit, ſiquidem nono anno regni Anci equitum magiſter in expeditionem contra Latinos à rege miſſus eſt, quemadmodum uterque ſcriptor tradit. Si igitur Romam venit, non plures quam XXV annos natus, & cum Anco rege octavo regni anno in amicitiam receptus, reliquos ſeptemdecim annos apud eum exegit, & Ancus regnavit viginti & quatuor annos, ipſe vero XXX & octo annos regno eſt potitus, ut omnes fatentur uno ore: octogeſimum igitur ætatis annum agebat quum obiit. Hic enim numerus ex annorum computatione colligitur. Ejus autem uxor illo quinque annis junior erat, ut veriſimile eſt: quare ſeptuageſimum & quintum annum agebat, quum mortuus eſt Tarquinius, ſi modo filiorum minorem natu poſtremum anno ætatis ſuæ quinquageſimo péperit. ultra enim hoc tempus mulieres uterum non ferunt, ſed hic eſt partus ipſarum finis, quemadmodum ſcribunt qui hæc diligentius perſcrutati ſunt. Iſte igitur non erat minor viginti quinque annis quando pater obiit; Lucius vero, qui natu erat grandior, non minor erat XXVII annis: ergo Tarquinius nullos filios ex hac uxore ſuſceptos reliquit, qui infantes eſſent. Quinetiam ſi filii virili ætate fuiſſent, neque eorum pater interiiſſet, neque eorum mater adeo ſceleſta & mente capta fuiſſet, ut filios ſuos regno quod pater ipſis reliquerat privaret, atque alieno filio & ex ſerva nato id donaret. neque ipſi paterno regno

Servius Tullius Rom. REX VI.

a Περὶ αὐτῶν rectius in *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo ſcribendum eſſe monuit *Steph.* b Τελαχιϛον *Vat.* c Υποτιθημι *Vat.* d Καπὶ πέμπτον κ' εἰκοϛὸν *Vat.* e Λατινυς etiam in *Vat.* & *Lapi Codd.* & confirmant quæ auctor ſupra memoravit, p. 172. v. 25. Σαβῖνυς maluerit *Gelenius* ex p. 173. v. 19. *Sylb.* f *Gelenii* verſio & hiſtoriæ ratio lectionem requirit hujuſmodi, πέτταρα δ' ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν ἐβασίλευσεν Ανκος· ἔτη, αὐτὸς δὲ ὀκτὼ κ' τριάκοντα τὴν βασιλείαν κατέχειν. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* πέτταρα γὃ ἐπὶ τοῖς εἴκοσιν βασιλεύσας Ανκος· ἔτη δὲ ὀκτὼ κ' τριάκοντα τὴν βασιλείαν κατέχειν αὐτός. g Ογδοηκονταέτης ἂν τοῦ *Vat.* h Vel ἡ γυνὴ δὲ αὐτοῦ ἦν πέντε ἔτεσιν νεωτέρα (pro εἶχε δὲ γυναῖκα νεωτέραν) vel ἡ γυνὴ δὲ πέντε ἐτέσιν ἦν αὐτοῦ νεωτέρα. *Steph.* i Si ex ὅτ' ἂν primo in loco facias ὅπως, deinde poſt θεοβλαβὴς adjicias ἦν, quicquid abſurdi eſt & ridiculi protinus evaneſcet; atque hoc modo locum interpretari licebit, *ſi virili ætate filii fuiſſent, quum pater moreretur* &c. *Steph.* Vide etiam *Schediaſm.* l. 5. c. 30. Οτι ἂν in *Cod. Vat.* k Αὐτοὶ τῆς πατρῴας *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

regno ſpoliati ignaviter & negligenter eam injuriam tuliſſent; præſertim ea ætate, qua maxime & dicendi & agendi facultate florebant: neque enim Tullius generis nobilitate illis præſtabat, neque ætatis dignitate admodum eos antecedebat; ſed tribus tantum annis altero erat major. Quare nunquam

VII. ſponte ſua illi regno ceſſiſſent. ¶ Præterea hæc res alias quaſdam abſurditates habet, quas omnes rerum Romanarum ſcriptores ignorarunt, uno excepto, cujus nomen mox dicam. Illud enim confeſſum eſt, poſt Tarquinii mortem, Tullium regno potitum quadraginta annos regnaſſe. Itaque, ſi illo tempore natus fuiſſet viginti & ſeptem annos, quum Tarquinii filius major natu regno eſt fraudatus, plures quam LXX annos natus fuiſſet quum Tullium interfecit. At vero illum florentiſſima ætate tunc fuiſſe ſcriptores produnt, & Tullium ab eo arreptum, & ex curia elatum per gradus præcipitem datum fuiſſe, eumque vigeſimo quinto poſt anno regno expulſum tradunt. & anno iſto illi eum inducunt expeditionem contra Ardeates facientem, & omnia belli munia per ſe obeuntem. Abſurdum autem eſt in militum militantium numero ponere hominem, qui nonageſimum & ſextum ætatis annum præterierit. Et regno pulſus bellum cum Romanis geſſit per annos non minus quam quatuordecim, ita ut ipſemet rebus gerendis intereſſet, ut ajunt; quod præter communem omnium opinionem eſt: ita enim illum vitam ultra centeſimum & decimum annum produxiſſe conſtaret. ſed tam longam vitam regiones noſtræ non ferunt. Has igitur abſurditates quum quidam Romani ſcriptores animadverterent, eas aliis abſurditatibus diluere ſunt conati, dicentes matrem illorum puerorum fuiſſe non Tanaquilem, ſed quandam Gemaniam, de qua nihil in hiſtoriis accepimus. Adde illud etiam, intempeſtivas futuras fuiſſe nuptias Tarquinii, qui jam accederet ad octogeſimum annum: & minime credendum, quempiam qui ea ſit ætate liberos procreare poſſe. neque enim ſine liberis erat, ita ut tanto ſobolis deſiderio teneretur: ſed duas habebat filias, eaſque jam nuptas. Conſiderans igitur hæc ſingula, quæ fieri non potuiſſe conſtat, quæque abſurda ſunt, hos pueros, non filios, ſed nepotes Tarquinii fuiſſe ſcribo, ſequutus L. Piſonis Frugi ſententiam. Ille enim ſolus in annalibus, quos ſcripſit, hoc prodidit. niſi forte natura quidem nepotes fuerint regis, at filii adoptione. Atque hæc fuerit cauſſa, quæ reliquos omnes rerum Romanarum ſcriptores deceperit. Sed his prædictis, tempus eſt ut jam ad intermiſſam narrationem redeam.

VIII. ¶ Tullius igitur, poſtquam regni procura-

ἀρχῆς ἀποστερήσθησαν φαύλως καὶ ῥαθύμως τὸ ἀδίκημα [a]ἔφερον, καίτοι οὐ τῇ κρατίστῃ δ' λέγειν τε καὶ πράττειν ὄντες ἀκμῇ· ὅτε γὰρ εὐγενείᾳ προεῖχεν αὐτῶν [b]ὁ Τύλλιος, ὅτε ἡλικίας ἀξιώματι πολὺ διήλλαττεν, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον ἔτεσι πατέρων πρεσβύτερος ἦν· ὥστε οὐκ ἂν γε παρεχώρησαν αὐτῷ τῆς βασιλείας ἑκόντες. Ἔχει δὲ καὶ ἄλλας τινὰς τὸ πρᾶγμα ἀτοπίας, ἃς ἅπαντες ἠγνόησαν οἱ τὰ Ῥωμαϊκὰ [c]συγγεγραφότες, πλὴν ἑνὸς δ' μικροῦ ἐρῶ τὄνομα. ὁμολόγηται γὰρ [d]ὅτι μετὰ τὸν Ταρκυνίου τελευτὴν πολλαχῶν τὴν βασιλείαν Τύλλιος ἐπ' ἔτη [e]τεσσαράκοντα κατέσχεν. ὥστε [f]εἰ κατ' ἐκεῖνον τὸ χρόνον ἑπταεικοσαέτης ἦν, ὅτε ἀπετερεῖτο τῆς ἀρχῆς ὁ πρεσβύτερος τῶν Ταρκυνίων, [g]ὡσεὶ ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονὼς ἂν ἦν ὅτε τὸν Τύλλιον ἀπέκτεινεν. οὐ κρατίστῃ δέ γε αὐτὸν ἡλικίᾳ τότε ὄντα πολλαχῶν οἱ συγγραφεῖς, καί φασιν ὅτι Τύλλιον αὐτὸς ἀφάμενος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ φέρων ἔξω [h]κατὰ κρηπίδων ἐξέχεεν· ἥτε ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ ἔκπτωσις γίνεται πέμπτῳ καὶ εἰκοστῷ μετὰ ταῦτα ἔτει. καὶ τούτῳ τῷ ἔτει στρατευόμενον [i]ἐπὶ τῷ πρὸς Ἀρδεάτας εἰσάγουσι πολέμῳ, καὶ πάντα τὰ ἔργα δι' ἑαυτοῦ τελοῦν. οὐκ [i]ἔχει λόγον οὐ πολέμοις ἐξετάζεσθαι [k]σῶμα ἀνδρὸς [l]ἐξ ἐνενήκοντα βεβιωκότος ἔτη. ἐκπεσών τε τῆς ἀρχῆς ἔτι [m]πολεμεῖ Ῥωμαίοις, οὐκ ἔλαττον τεττάρων καὶ δέκα ἐτῶν, αὐτὸς [n]ἐν τοῖς στρατεύμασιν ἐξεταζόμενος, ὡς φασιν, [o]πολλοὺς τοὺς κοινοὺς τῶν ἁπάντων θνητῶν δόξας, καὶ ὁ τοῦ βίου χρόνος αὐτῷ πλείων ἀναφαίνεται τῶν ἑκατὸν καὶ δέκα γεγονὼς ἐτῶν· τοῦτο δὲ τὸ μῆκος τοῦ βίου φέρουσιν οἱ καθ' ἡμᾶς τόποι. ταῦτα δὴ τὰ ἄτοπα [p]συνιδόντες τῶν Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων τινὲς, ἑτέραις αὐτὰ λύειν ἐπειράθησαν ἀτοπίαις, οὐ Τανακυλίδα ποιοῦντες μητέρα τῶν παιδίων, ἀλλά [q]γε μανίδα τινὰ, ἧς οὐδεμίαν παρειλήφαμεν ἱστορίαν· ἄωρος δὴ γίνεται πάλιν ὁ γάμος τοῦ Ταρκυνίου μικροῦ [r]ἀπολείποντος ἔτη ὀγδοήκοντα· καὶ ἡ τῶν τέκνων [s]γένεσις τοῖς ταύτῃ ἔχουσι τὴν ἡλικίαν ἄπιστος. οὐδὲ γὰρ ἄπαις ἦν, ὥστε ἐκ παντὸς ἐπιθυμῆσαι τέκνων· ἀλλὰ θυγατέρες ἦσαν αὐτῷ δύο, καὶ αὐταί γε ἤδη γεγαμημέναι. τούτων δὴ τῶν ἀδυνάτων τε καὶ ἀτόπων ἕκαστα ἐπιλογιζόμενος, οὐχ υἱοὺς εἶναι Ταρκυνίου γράφω τοὺς παῖδας, ἀλλ' ἐκγόνους, Λουκίῳ [t]Πίσωνι τῷ Φρυγὶ συγκατατιθέμενος. ἐκεῖνος γὰρ οἶμαι τοῖς ἐπισήμοις πράγμασι τοῦδ' ἐφόρτικε μόνος· εἰ μή γε ἄρα γόνῳ μὲν ἦσαν υἱωνοὶ τοῦ βασιλέως οἱ παῖδες, ποιήσει δὲ υἱοί. καὶ τοῦτ' ἦν ἄμεινον ἢ ἀπάτης τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς συγγράφασι τὰς Ῥωμαϊκὰς ἱστορίας, παρεμπεσόντων δὲ τούτων, χαλεπὸς ἐπανάγειν [u]ὅπου τὴν ἐκπολεμωθεῖσαν διήγησιν.

Ἐπειδὴ δὲ πολλαχῶν τὴν ὑπεροψίαν [x]τῆς ἡγεμονίας

a Ἐνεγκεῖν *Vat.* *b* Ὁ Τύλλιος οὐ δέλης μητρὸς ἦν, ἔτι *Vat.* *c* Συνταξάμενοι *Vat.* *d* Ὅτι καὶ μετὰ *Vat.* *e* Τεσσαράκοντα καὶ τέτταρα *Vat.* & *Lapi Codd.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Ὑπὲρ ἑβδομήκοντα δὲ ἔτη *Vat.* *h* Κατὰ τῶν κρηπίδων *Vat.* *i* Εἶχε δὲ *Vat.* *k* Non agnoſcit *Vat.* *l* Βεβιωκὸς *Vat.* *m* Πολεμῶν *Vat.* *n* Ἐν τοῖς πράγμασιν ἐξεταζόμενος malit *Portus*: cenſetque interpretandum, *in militum pugnantium numero recenſitus.* *o* Ante πολλοὺς deeſſe videtur relativum ὧν, vel conjunctio τι in præcedenti membro poſt αὐτός. *Lapi* verſio pro articulo τῶν, qui parum hîc neceſſarius eſt, habet conjunctionem ἂν. *Sylb.* Vel ὧν addendum vel ἂν expungendum. *Portus.* *p* Συνειδότες *Vat.* *q* Γεγαμίαν legit *Gelenius.* Γιμανίαν *Portus.* *Lapus*, neſcio quæ veſtigia ſequutus, vertit *ſed quandam aliam.* Pro *Gelenii* conjectura facit *Cod. Vat.* *r* Ἀπολείποντος ἔτη *Vat.* *ſ* Γένεσις pro γίνεσις notatum etiam apud *Ariſtotelem. Sylb.* *t* Πείσωνι *Vat.* *u* Scribe ὑπολειπομένην, ut alibi loquitur. *Steph.* *x* Τῆς βασιλείας *Vat.*

a Τὸν

μονίας ὁ Τύλλιος, ᾗ τ' ἑταιρείαν τ' Μαρκίων ἐξελάσας βεβαίως ἤδη τ' ἀρχῆς ἐνόμιζε κρατεῖν, [a] τόν γε βασιλέα Ταρκύνιον ὡς ἐκ τ' τραυμάτων τελευτηκότα ἔναγχος ἐκκομιδῇ τε πολυτελεῖ ᾗ μνήματος ὀπισθίου καταστολῇ, ᾗ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς ἐκόσμει, ᾗ τ' ἐξ ἐκείνου χρόνον, ὡς ἐπίτροπος ὢν τ' ἐκ τ' βασιλείου γένους παίδων, τόν τε ἴδιον [b] αὐτῶν βίον ᾗ τὰ κοινὰ τὰ τοῦ πόλεως διὰ φυλακῆς τε ᾗ φροντίδος ἐποιεῖτο. τοῖς δὲ πατρικίοις οὐκ ἦν τὰ γινόμενα κατ' ἡδονάς, ἀλλ' ἠνιάκτων ᾗ χαλεπῶς ἔφερον, οὐκ ἀξιοῦντες αὐτὸν ἑαυτῷ τινα μηχανήσασθαι βασιλικὴν ἐξουσίαν, μήτε βουλῆς ψηφισαμένης, μήτε τ' ἄλλων τ' κατὰ νόμον ἐπιτελεσθέντων. συνιόντες τε πολλάκις οἱ πλεῖστον ἐν αὐτῷ δυνάμενοι, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους περὶ τ' καταλύσεως τ' παρανόμου ἀρχῆς· ᾗ ἐδόκει αὐτοῖς, ἐπειδὰν πρῶτον εἰς τὸ συνέδριον [c] ἀπὸ τ' Τυλλίου ἀναχθῶσιν, ἀναστάσας τ' ἄνδρα τὰς ῥάβδους ἀποθέσθαι ᾗ τὰ λοιπὰ τ' ἀρχῆς σύμβολα· ὅταν δὲ τοῦτο γένηται, τὸν καλούμενον μεσοβασιλέα ἀποδεῖξαι, ᾗ δι' ἐκείνου ἐλέσθαι [d] τοὺς ἄρξοντας τῆς πόλεως [e] κατὰ νόμον. ταῦτα διανοουμένων αὐτῶν, ὀπτεύσας ὁ Τύλλιος, ὅτι τὸ δημαγωγεῖν καὶ θεραπεύειν τοὺς ἀ-
214 πόρους τῶν πολιτῶν ἐπῆρτο, δι' ἐκείνων ἐλπίσας τιν' ἀρχὴν καθέξειν. καὶ συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, τά τε παιδία προήγαγεν ὅτι τὸ βῆμα, ᾗ λόγον διεξῆλθε τοιόνδε.

"[f] Πολλή με ἀνάγκη κατείληφεν, ἄνδρες πολῖται, "κήδεσθαι τῶν παιδίων [g] τούτων τῶν νηπίων. Ταρκύνι- "ος γὰρ ὁ πάππος αὐτῶν ἀπάτορα καὶ ἄπολιν ὄν- "τα [h] μεταλαβὼν ἐξέθρεψεν, οὐδὲν ἀποδέστερον ἄγων "τῶν αὐτοῦ τέκνων, καὶ τῇ ἑτέρᾳ τ' θυγατέρων [i] ἔδω- "κέ μοι γυναῖκα, καὶ πρός τὸν τοῦ βίου χρόνον [k] ὡς "ἐξ αὐτοῦ γεγονότα τιμῶν καὶ φιλῶν, ὡς καὶ ὑμεῖς "ἴστε, διετέλεσε. καὶ ἐπειδὴ τὰ περὶ τὸν ἐπιβουλὸν "αὐτῷ συνέπεσεν, εἴ τι πάθοι τῶν ἀνθρωπίνων, ἐμοὶ "τὸν ἐπιμέλειαν τῶν παίδων ἐπίστευσε. τίς οὖν πρὸς "θεοὺς ὅσιον, ἢ πρὸς ἀνθρώπους δίκαιον [l] ἀπολήψεται "με, ἐὰν ἐγκαταλείπω καὶ προδῶ τοὺς ὀρφανοὺς, οἷς "τοσαύτας ὀφείλω χάριτας; ἀλλ' οὔτε τῷ ἐμαυτοῦ "προδώσω πίστιν, οὔτε τῶν παίδων ἐρημίαν ἐγ- "καταλείψω, καθ' δύναμιν τὸν ἐμόν. δίκαιοι δ' ἔστε "καὶ ὑμεῖς μεμνῆσθαι τὰς εὐεργεσίας ἃς ὁ πάππος "αὐτῶν τὸ κοινὸν εὐηργέτησεν, ὑποτάξας μὲν ὑμῖν "τὰς Λατίνων τοσαύτας πόλεις ἀντιποιουμένας τῆς "ἀρχῆς, ὑποχείους δὲ ποιήσας Τυῤῥηνοὺς ἅπαντας "μέγιστα τῶν πρεσβείων δυναμένους, ἀναγκάσας δὲ "τὸ Σαβίνων ἔθνος ὑποχείριον ὑμῖν γενέσθαι, με- "τὰ πολλῶν ἄπαντα ταῦτα καὶ μεγάλων κινδύνων "κατεργασάμενος. ὅσον μὲν οὖν αὐτὸς ἔζη χρόνον, "ἐκείνῳ προσῆκεν ὑμᾶς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν χά- "ριτας εἰδέναι· [l] ἐπεὶ δὲ τετελεύτηκε τὸν βίον, τοῖς ἐγ- "γόνοις αὐτοῦ τὰς ἀμοιβὰς ἀποτίνειν, καὶ μὴ [m] καλορύτ-

tione accepta, & Marciorum factione pulsa, regnum à se jam satis firmatum existimavit, regem Tarquinium, quasi ex vulneribus recens obiisset, magnifico funere extulit, eique insigne monumentum condidit, & eum cæteris honoribus *regium funus decentibus* decoravit; & ab illo tempore, ut tutor filiorum regii sanguinis, & privatum eorum patrimonium & remp. summa cura ac diligentia curavit & custodivit. Patriciis vero hæc non placebant; sed indignabantur & ægre ferebant: quippe qui nollent eum regiam aliquam potestatem sibi his artibus parare; idque neque ex sen. cons. neque aliis legitimis ritibus servatis. Et qui plurimum inter illos poterant sæpe coibant, & inter se agebant de abrogando imperio quod ille contra jus & fas occuparat. Itaque visum est illis, ubi primum à Tullio in senatum convocati fuissent, eum cogere fasces & reliqua regni insignia deponere: atque, hac re peracta, interreges, qui ita vocantur, creare, & per eos eligere ex legibus illos qui reipub. administrationem essent habituri. Hæc illis cogitantibus, Tullius, cognito eorum consilio, convertit se ad plebis favorem captandum, & cives egenos largitionibus sibi conciliandos, eorum opera sperans se regnum retenturum. Quare populo ad concionem convocato, pueros ante tribunal produxit, & talem habuit orationem.

Servius Tullius Rom. REX VI. *Tullius è vicario rex factus.*

¶ "Magna necessitas me, Quirites, coëgit IX.
"horum infantium curam suscipere. Tar-
"quinius enim eorum avus me orbum &
"patria pulsum excepit & educavit, non de-
"teriore conditione quam proprios suos li-
"beros tractans, & alteram suarum filiarum
"mihi in matrimonium dedit, & toto vitæ
"suæ tempore me ut filium suum perpetuo,
"ut scitis vos ipsi, honoravit & amavit. &
"post illum infelicem casum, quum per in-
"sidias est vulneratus, si quid humanitus
"sibi accideret, mihi horum puerorum curam
"mandavit. Quis igitur me in deos pium
"aut in homines justum judicabit, si dese-
"ram ac prodam pupillos, quibus tam in-
"gentes debeo gratias? Sed neque meam fi-
"dem prodam, neque hos pueros à cæteris
"omnibus destitutos deseram; nec eos, quan-
"tum in me erit, in ista solitudine relinquam.
"Æquum autem est ut vos etiam in me-
"moriam revocetis beneficia, quæ avus
"ipsorum in rempub. contulit: siquidem
"in vestram ditionem & potestatem redegit
"tot Latinorum urbes, vobiscum de prin-
"cipatu contendentes; & sub pop. Rom.
"imperium subjunxit omnes Hetruscos, qui
"omnium finitimorum populorum sunt po-
"tentissimi; & coëgit Sabinorum gentem sub-
"actam vestro imperio parere; atq; hæc omnia
"cum multis & magnis periculis peregit.
"Quamdiu igitur ille vivebat, æquum erat vos
"pro beneficiis acceptis illi gratiam habere;
"nunc vero, quando ille obiit, vos ejus libe-
"ris & *posteris* gratiam referre, neque una cum

a Τὸν τε βασιλέα *Vat.* b Αὐτῷ perperam in *Ed. Steph.* c Ἀπὸ pro τοῦτο positum existimat *Sylb.* Verum τοῦτο reperitur in *Cod. Vat.* d Τὸν ἄρξοντα *Vat.* e Κατὰ νόμους *Vat.* f Πολλὴ μὲν ἀνάγκη in *Ed. Steph.* g Τούτων τῶν νηπίων *Vat.* h Μὲ παραλαβὼν *Vat.* atque ita legendum conjecerunt *Sylb.* & *Port.* i Ἀποδίδωκε *Vat.* k Ὥσπερ ἐξ αὐτῆ *Vat.* l Ἐπειδὴ δὲ *Vat.* m Συγκατορύττειν *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

" cúm ipsis corporibus hominum de vobis be-
" ne meritorum ipsam quoque memoriam be-
" neficiorum acceptorum defodere decet.
" Existimate igitur vos omnes simul istorum
" puerorum tutores relictos; & regnum,
" quod avus ipsis reliquit, confirmate. ne-
" que enim tantum mei unius patrocinium
" ipsis prodesse poterit, quantum vestrum
" omnium commune auxilium. Hæc autem
" ideo sum coactus dicere, quia quosdam in
" eos conspirasse cognovi, qui regnum aliis
" tradere volunt. Vos autem rogo, Quirites,
" ut meorum etiam laborum memores, quos
" pro vestro imperio pertuli, qui neque
" parvi neque pauci sunt, (quos apud vos
" rei gnaros memorare non est opus) gratiam,
" quam pro his mihi debetis, istis infantibus
" referatis. neque enim ut mihi ipsi regnum
" adstruam, (quo tamen indignus non es-
" sem, si id ego affectarem:) sed ut Tarqui-
" nii generi opem feram, ad reipub. admini-
" strationem accedere volui. Quare vos sup-
" plex oro, ut neque pupillos istos desera-
" tis, qui jam in regni amittendi periculo
" versantur; &, si primus conatus eorum
" inimicis ex animi sententia successerit, ex
" urbe etiam expellentur. Sed de his præser-
" tim, quum vos ipsi sciatis quid sit facien-
" dum, quumque quod decet sitis facturi, plu-
" ribus me agere non oportet. Quæ autem
" beneficia in vos conferre statuerim, & qua
" de caussâ concionem convocarim, ex me
" audite. Quotquot de vobis ære alieno
" gravati propter inopiam solvendo non
" sunt, his ego succurrere paratus, quia cives
" Romani sunt, & multos pro patria labo-
" res tolerarunt, ne sua libertate priventur
" ii qui communem stabiliverunt, de meis fa-
" cultatibus pecuniam dabo ut suum æs alie-
" num dissolvant: qui vero in posterum pe-
" cuniam à fœneratoribus accipient, hos non
" patiar ob suum æs alienum abduci in vin-
" cula; sed legem feram, ne quis fœnerator
" in corpora libera jus habeat, satis esse
" existimans fœneratoribus si bona debito-
" rum possideant. Ut autem & tributa quæ
" in ærarium conferuntur, ob quæ pauperes
" gravantur & coguntut fœnore pecunias
" sumere, levius in posterum feratis, volo
" omnium bona censeri, & unumquemque
" pro censu facultatum suarum suam portio-
" nem conferre, quemadmodum in maximis
" optimeque institutis civitatibus fieri audio.
" Justum autem & reipub. utile hoc ipsum ex-
" istimo, ut qui multa possident multa confe-
" rant; qui vero tenuibus sunt facultatibus,
" pauca. Placetque mihi agrum publicum,
" quem armis quæsitum possidetis, non ab
" impudentissimo quoque, ut nunc fit, neque
" gratis acceptum, neque precio comparatum
" occupari; sed eorum esse, qui inter vos
" adhuc nullam agri portionem habent: ne,
" quum liberi sitis, serviatis, neve alienos

" τειν ἅμα τοῖς σώμασι τῶν εὐεργετῶν καὶ τὴν μνή-
" μην τῶν ἔργων. δόξατε δὴ κοινῇ πάντες ἐπίτροποι κα-
" ταλελεῖφθαι τῶν [a] παιδίων, καὶ βεβαιῶτε αὐτοῖς ἣν ὁ
" πάππος κατέλιπεν ἀρχήν. οὐδὲν γὰρ τοσοῦτον ἀπο-
" λαύσειαν ἐκ τῆς ἐμῆς ἑνὸς ὄντος προστασίας, ὅ-
" σον ἐκ τῆς κοινῆς ἁπάντων βοηθείας. ταῦτα δ' εἰ-
" πεῖν ἀνάγκασμαι συνιζαμένους τινὰς ἐπ' αὐτοὺς [b] αἰ-
" σθανόμενος, καὶ τὴν ἀρχὴν ἑτέροις προδοῦναι βα-
" λομένους. ἀξιῶ δὲ ὑμᾶς, ἄνδρες Ρωμαῖοι, καὶ τῶν
" ἐμοῦ μεμνημένους ἀγώνων, ὧν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἠ-
" γωνισάμην, οὔτε μικρῶν ὄντων οὔτ' ὀλίγων, οὓς οὐ-
" δὲν δέομαι πρὸς εἰδότας ὑμᾶς λέγειν, τὰς ἀντὶ τού-
" των ὀφειλομένας ἐμοὶ χάριτας τοῖς παιδίοις ἀπο-
" δοῦναι τούτοις. οὐ γὰρ ἰδίᾳ ἀρχὴν ἐμαυτῷ κατα-
" σκευάζομαι, [c] ἧς οὐδὲν ἧττον ἄξιος ἐγὼ βουληθεὶς
" τυγχάνειν, ἀλλὰ τῷ Ταρκυνίου γένει βοηθῶν τὰ
" κοινὰ πράττειν προῄρημαι. ἱκέτης δὲ ὑμῶν γίγνομαι
" μήτε τοὺς ὀρφανοὺς [d] καταλιπεῖν, νεῶν μὲν ὑπὲρ τῆς
" ἀρχῆς κινδυνευόντας· εἰ δέ τι πρῶτον πεῖρα τοῖς
" ἐχθροῖς αὐτῶν χωρήσει κατὰ νοῦν, καὶ ἐκ τῆς
" πόλεως ἐξελαθησομένους. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων
" ὡς ἐγνωκόσιν ὑμῖν τὰ δέοντα, καὶ ποιήσουσιν ὅσα
" προσήκει, οὐδὲν δέομαι πλείω λέγειν· ἃ δὲ παρε-
" σκευάσμαι ποιεῖν [e] ὑμᾶς ἀγαθά, καὶ ὧν χάριν τιμὴ ἐκ-
" κλησίαν συνεκάλεσα, ἀκούσατέ μου. ὅσοι μὲν ὑμῶν
" ὀφείλοντες ἤδη χρέα, διὰ πενίαν ἀδυνατοί εἰσιν ἀ-
" ποδοῦναι, τούτοις βοηθεῖν προῃρημένῳ, ἐπειδὴ πο-
" λῖταί εἰσι καὶ πολλοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνιωτλήκα-
" σι πόνους, ἵνα μὴ τιμὴ ἰδίαν ἀφαιρεθῶσιν ἐλευθερίαν
" οἱ τὴν κοινὴν βεβαιώσαντες, ἐκ τῶν ἐμαυτοῦ χρημά-
" των δίδωμι διαλύσασθαι τὰ χρέα. ὅσοι δ' ἂν μὴ
" ταῦτα δανείσωνται, τούτους οὐκ ἐάσω πρὸς τοὺς χρέα
" ἀπάγεσθαι, [f] ἀλλὰ νόμον θήσω, μηδένα δανείζειν ὑπὲ
" σώμασιν ἐλευθέροις, ἱκανὸν ἡγούμενος τοῖς δανει-
" ζουσι τὰς οὐσίας τῶν [g] συμβαλλόντων κρατεῖν. ἵνα δὲ
" καὶ τὰς εἰς τὸ δημόσιον [h] γινομένας εἰσφορὰς, δι' ἃς
" οἱ πένητες ὑπάρχουσί τε καὶ ἀναγκάζονται δανεί-
" σασθαι ποιεῖν, κουφοτέρους εἰς τὸ λοιπὸν φέρητε, πι-
" μήσασθαι τὰς οὐσίας ἅπαντας [i] κελεύω, καὶ ἀπὸ τοῦ πι-
" μήματος ἕκαστον φέρειν τὸ ὑπιβάλλον, ὡς ἐν ταῖς
" μεγίσταις καὶ εὐνομωτάταις πόλεσι πεπυσμένος γε-
" νόμενον· δίκαιόν τε καὶ συμφέρον τῷ κοινῷ τὸ αὐ-
" τὸ ἡγοῦμαι, τοὺς μὲν πολλὰ κεκτημένους πολλὰ εἰσ-
" φέρειν, τοὺς δ' ὀλίγα ἔχοντας, ὀλίγα. δοκεῖ δέ μοι
" καὶ τῆς δημοσίας γῆς, ἣν διὰ τὸ ὅπλων κλησάμενοι
" κατέχετε, μὴ τοὺς ἀναιδεστάτους, ὥσπερ νῦν, κρα-
" τεῖν, ὅτε [k] χάριτας λαβόντας, ὅτε ὠνῇ κλησαμένους,
" ἀλλὰ τοὺς μηδένα κλῆρον ἔχοντας ὑμῶν, ἵνα μὴ θη-
" τεύητε ὄντες ἐλεύθεροι, μήτε τὰς ἀλλοτρίας κτήσεις,

ἀλλὰ

a Παίδων, καὶ βιαιοῦντες Vat. b Αἰσθόμενος Vat. c Ἧς ἀδένος ἣν βουληθεὶς ἧττον ἄξιος τυγχάνειν Vat. d Ἐγκαταλιπεῖν Vat. e Ὑμᾶς αὐτὸς ἀγαθὰ Vat. f Καὶ νόμον θήσομαι Vat. g Συμβαλλόντων Lapus vertit conferentium. sed forsan aptius contrahentium, ut συμβόλαια sunt contractus. Sylb. Συμβαλλοντας appellat debitores: quum forsan potiori jure ita vocarentur creditores, qui pecuniam conferunt & alicui numeratam mutuo dant. Port. h Γινομένας Vat. i Κελεύσω Vat. k Χάριτι Vat. quo modo legendum esse suspicati sunt Steph. & Cas. quod alibi χάριτι & ὠνῇ conjuncta reperiantur, ut l. XI. λαμβάνοντες οὐ τῶν πλησίον ἐργαστηρίων, τὰ μὲν ὠνῇ, τὰ δὲ χάριτι.

a Οὐ

"ἀλλὰ τὰς ἰδίας γεωργῶτε. οὐ γὰρ ἂν γένοιτο φέ-
"ρειν εὐγενὴς οὐδ' ἀνδρώδης ἐπιχειρήσεως τὴν καθ'
"ἡμέραν ἀναγκαίων. ὑμῖν δ' ἅπασι δὲ ταῦτα ἔγνων
"ἴσως καὶ κοινὴ πᾶσιν πολιτεύσω, καὶ τὰ δίκαια
"πᾶσι πρὸς ἅπαντας ὁμοῖα. εἰς τοῦτο γὰρ ἥκουσί τι-
"νες αὐθαδείας, ὥστε ὑβρίζειν εἰς τὸ δημοτικὸν ἀξιῶ-
"σι, καὶ μὴ ἐλαθέσθαι ἡγεῖσθαι τοὺς πένητας ὑ-
"μᾶς. ἵνα δὲ καὶ λαμβάνωσι τὰ δίκαια ἡ ὑπέχωσιν οἱ
"μείζους τοῖς ἐλάττοσιν, ἐξ ἴσου νόμους θήσομαι κωλυ-
"τὰς μὲν τῆς βίας, φύλακας δὲ τῆς δικαιοσύνης, καὶ
"αὐτὸς ἥδιστα χρῶτο ἀπόσω τ' ἀπάντων προνοοῦμαι
καὶ ἰσηγορίας.

Τοιαῦτα λέγοντος αὐτοῦ, πολὺς ἔπαινος ἐκ
τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο, τῷ μὲν, ὅτι πιστὸς εἰῦ καὶ
δίκαιος ἀεὶ τοὺς εὐεργέτας, ἐπαινοῦντων τῶν δ', ὅτι
φιλάνθρωπος καὶ μεγαλόψυχος εἰς τοὺς πένητας
τῷ δ', ὡς μέτριος καὶ δημοτικὸς πρὸς τοὺς τα-
πεινοτέρους· ἁπάντων δ', ὅτι νόμιμος καὶ δίκαιος
ἄρχων, ἀγαπώντων τε καὶ τεθαυμακότων. Διαλυ-
θείσης δὲ ἐκκλησίας, τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ [b] ἐπιγράφε-
216 σθαι κελεύσας τοὺς ἐπιχρέους, ὅσοι τῷ πίστει ἀ-
δυνατοι ἦσαν φυλάττειν [c] τοῖς ὀφείλουσι, καὶ πόσον
[d] ἕκαστος, ἐπειδὴ τὰς ἐπιγραφὰς ἔλαβε, τραπέ-
ζας θεὶς ἐν ἀγορᾷ, πάντων ὁρώντων ἀπῄδωκε τοῖς
δανείταις τὰ χρέα. ταῦτα διαπραξάμενος [e] διέ-
θηκεν ἐν φανερῷ διάταγμα βασιλικόν, ἐκχωρεῖν
τῆς δημοσίας [f] γῆς [g] τοὺς καρπουμένους τε καὶ ἰδίᾳ κατέ-
χοντας αὐτῶν ἐν ἀσημάντῳ τινὶ χρόνῳ, καὶ τοὺς οὐδέ-
να κλῆρον ἔχοντας τῶν πολιτῶν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιγρά-
φεσθαι· νόμους τε συνέγραφεν ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ πα-
ρημελημένων ἀνακαλούμενος, οὓς Ῥωμύλος τε εἰση-
γήσατο καὶ Νομᾶς Πομπίλιος, ὃς δὲ αὐτὸς κατε-
στάθη. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ πολιτευομένου χαλεπῶς
ἔφερον οἱ πατρίκιοι, καταλυομένῃ τὴν δυναστείαν
τῆς βουλῆς ὁρῶντες, καὶ λογισμοὺς οὐκ ἐπὶ τοὺς αὐ-
τοὺς, ἀλλ' ἑαυτοῖς τοῖς πρώτοις ἐλάμβανον. οἱ γὰρ
ἀρχαῖς [g] μὲν ἅπασαν ἀφελέσθαι τὸν βασιλικὸν αὐτοῖς δυ-
ναστείαν, [h] ἀποδείξασθαι δὲ μεσοβασιλεῖς, καὶ δι' ἐκείνων
ἐλέσθαι τὸν κατὰ νόμους [i] ἄξοντα τὴν ἀρχήν· τότε δὲ περ-
γεν ὅτι τοῖς παροῦσιν ἀρκτὸν δεῖν, καὶ μὴ πολυπραγμο-
νεῖν. ἐπῆιρεν γὰρ [k] αὐτοῖς λογισμὸς, ὅτι τὸ μὲν βουλῆς ὂν
αὐτὴ προῄρητο βασιλέως ὑπὸ τὰ πράγματα, ὁ δὲ δῆ-
μος ἑαυτῷ ἐπιτάσεται τὸν ψῆφον ἀναλαβών· ἐὰν δὲ
ὑπὸ τῷ δήμῳ ποιήσωσι [l] τὴν προαίρεσιν τοῦ βασιλέως,
ἅπασαν τὸν Τύλλιον [m] ψηφοφορήσουσι, καὶ πρὸς
τῷ ἀνδρὶ τὸ δοκεῖν κατὰ νόμους ἄρχειν. ἔδοξεν οὖν αὐ-
τοῖς ἄμεινον εἶναι κλέπτοντα τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνδρα,
καὶ προκρουόμενον τοὺς πολίτας, μᾶλλον ἢ πείσαντα
καὶ φανερῶς λαβόντα κατέχειν. ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς ἐγέ-

"fundos sed vestros colatis. nihil enim ge- Servius Tullius Rom. REX VI.
"nerosi sapere possunt qui rerum ad victum
"quotidianarum necessitatem inopia labo-
"rant. Sed præcipue decrevi jus civium æ-
"quare, ut omnes inter se pari & æquo jure
"in judiciis certare possint. Eo enim arrogan-
"tiæ quidam progressi sunt, ut non dubitent
"plebejos contumeliis insectari; & ne libe-
"ros quidem ducere vos, qui pauperes estis.
"Ut igitur potentiores pari jure cum infe-
"rioribus disceptent, leges feram quæ pari-
"ter vim omnem prohibebunt, & justitiæ
"custodes erunt: & ipse nunquam hanc
"omnium liberam & æqualem dicendi pote-
"statem diligenter tueri desinam.

¶ Hæc dum ille diceret, à tota concione X.
multis laudibus extollebatur, aliis laudantibus ejus fidem & justitiam in bene de se meritos, aliis humanitatem & magnanimitatem in pauperes, aliis moderationem & populare studium in homines humilioris conditionis; omnibus vero æquitatem & justitiam viri amplectentibus & admirantibus. Dimissa autem concione, sequentibus diebus quum jussisset in tabulas referri nomina obæratorum, quotquot fidem creditoribus servare non poterant, & quantum unusquisque *deberet*: postquam nomina & debita in tabulis descripta accepit, mensis in foro positis, in omnium conspectu creditoribus pecuniam debitam annumeravit. His peractis, palam proposuit regium edictum, ut intra certum tempus omnes qui agro publico fruerentur, eumque privatim possiderent, eo decederent; & eorum civium, qui nullam agri portionem haberent, nomina ad se descripta deferrentur; atque leges, quarum Romulus & Numa Pompilius auctores fuerant, vetustate jam neglectas, iterum conscripsit & ad usum revocavit, aliasque novas ipse tulit. Atque hanc reip. administrandæ rationem, qua ille utebatur, patricii iniquo animo ferebant, quia senatus potentiam hoc modo tolli videbant; nec eadem amplius consilia, sed superioribus contraria ceperunt. Principio enim conati sunt ei principatum, quem contra leges occupaverat, eripere, & interreges creare, & per illos eligere regem legitimum; tunc vero in præsenti rerum statu acquiescendum arbitrabantur, & nihil novi nimium curiose agendum ac moliendum. Illud enim illis in mentem veniebat, fore ut, si senatus ad reip. gubernacula admovisset quem ipse elegisset, plebs in ferendis suffragiis ei adversaretur; &, si populi arbitrio permisissent, ut regem crearet quem voluisset, Tullius omnium *tribuum* suffragiis crearetur; atque ita accideret, ut ille legitime regnare videretur. Illis igitur visum est satius esse Tullium regnum per fraudem occupatum potius quam aperte *à populo* acceptum, & civibus potius deceptis quam oratione adductis retinere. Sed nihil eorum quæ secum cogitarant

a Οὐ γὰρ γένοιτο *Vat.* b De voce ἐπιγραφὰς vide *Annott. Cl. Perizonii* ad *Æliani* Var. Hist. l. IV. c. XXV. c Pro ἐφείλουσι in *Cod. Vat.* d Hîc sensus postulat συμβαλῶν, vel simile quid; ut *Lapus* quoque vertit *creditoribus. Sylb. & Peri.* Tuto ἀφείλουσι verbum ἀφείλη vel ἄφειλε desideratur, vel subintelligendum relinquitur. *Sylb. & Peri.* e Ἐξέθηκεν *Vat.* f Deest *Vat.* g Μὴ ante ἀρχὰς *Vat.* h Ἀποδείξαντας μεσοβασιλῆς *Vat.* i Ἄξοντα *Vat.* quod & foboluit *Peri.* k Αὐτοὺς *Vat.* l Τὸν ἄρτον *Vat.* ut placuit *Stephano*, qui errorem ex προαίρεσιν parvo intervallo præcedente natum existimavit. m Ψηφοφορήσουσι καὶ φορίσουσι, καὶ πρὸς ἀνδρὶ *Vat.* ψηφοφορήσουσι malit *Peri.*

a Αὐτὸς

Servius Tullius Rom. REX VI.

tarant illis succeſſit, nec ullo modo ipſis profuit: adeo callidis artibus Tullius eos eluſit, & illis invitis regnum obtinuit. Quum enim jam multo ante curaſſet rumores per urbem ſpargendos, patricios ſibi inſidiari, in forum prodiit veſte ſordida indutus & moeſtus, comitante illum matre Ocriſia & Tanaquile Tarquinii uxore, & omnibus regiis cognatis. Quum autem ingens turba eo confluxiſſet ob inopinatum ſpectaculum, convocata concione tribunal conſcendit, & talem habuit orationem.

XI. ¶ "Non amplius, Quirites, ſolis Tarquinii "liberis periculum imminet, ne quid damni "ab inimicis accipiant, ſed etiam me metus "jam ſubit, ne triſte aliquod pro mea juſti- "tia præmium accipiam. Inſidiis enim à pa- "triciis appetor, & indicatum eſt mihi ali- "quot de illis in meam perniciem conjuraſſe, "quum tamen nulla injuria aut graviore aut "leviore ſe à me affectos conqueri poſſint: "ſed quia de plebe bene ſum meritus, & ad "idem ſemper faciendum ſum paratus, id "iniquo animo ferunt, & indignum facinus "ſe perpeſſos judicant: ac fœneratores qui- "dem, quod pauperes de vobis raptos in vin- "cla ab illis libertate ſpoliari non ſum paſ- "ſus: depeculatores vero Reip. & qui oc- "cupant agrum veſtro ſanguine quæſitum, "quia coguntur eo cedere, quaſi patrimonio "ſuo fraudarentur: & qui res alienas ven- "dunt *aut largiuntur*, quum ſint immunes "contributionum quæ in bellicos uſus ſunt "faciendæ, quia cogentur fortunas ſuas in "cenſum referre, & pro earum cenſu tributa "conferre, *hoc ægre ferunt*. Communis vero "omnium dolor eſt, quod ex legibus ſcriptis "vivere aſſueſcent, pari jure vobiſcum di- "ſceptantes; nec, quod jam faciunt, pauperi- "bus tanquam mancipiis abutentur. Itaque "his de cauſſis, communicato inter ſe conſi- "lio, conjurarunt exſules reducere, & Mar- "cii filiis regnum reſtituere; quibus vos, quod "Tarquinium veſtrum regem interfecerint, "virum probum & reip. amantem, & tan- "tum piaculum commiſerint, & citati vadi- "monium deſeruerint, & in exſilium volun- "tarium abierint, igni & aquæ veſtro de- "creto interdixiſtis. Niſi autem res mihi "mature indicata fuiſſet, externis quibuſdam "copiis accitis, nocte adhuc intempeſta in "urbem exſules erant reducturi. Cætera vos "omnes intelligitis, vel me tacente: *nim.* fu- "turum fuiſſe ut Marcii, patriciorum auxi- "lio freti, ſi ita ſine ullo labore rerum po- "titi fuiſſent, primum me regiorum filiorum "tutorem, qui eos damnavi, corriperent; "deinde iſtos pueros, & reliquos cognatos, "& omnes amicos Tarquinii interficerent; "uxores vero noſtras, & matres, & filias, & "omnem fœmineum ſexum mancipiorum lo- "co haberent, quia homines ſunt natura "valde ferina & tyrannica. Si igitur, Quiri-

νέλο πρόρρησις τ λελογισμένων ὅπως χρὴ ἐς ρατὸν ἥκειν· αὐτῶν ὁ Τύλλιος, ἡ καλέσας τ βασιλείαν ἀκόντων ἐκείνων. πρὸ- σκευάσας γὰρ ἐκ πολλῆς φήμης λέσχας τ πάλαι, ὡς ὀλι- γαρχίαν αὐτῶν τ πατρίων, προῆλθεν εἰς τ ἀγορὰν ἐσθῆ- τα πενικὴν περιβεβλημένος, ἡ κλαυθμὸς, ὁ συμπένθης αὐτῷ ἡ μήτηρ Ὀκρισία, ἡ Ταρκυνίᾳ γαμετὴς Ταναχυλίδος, ἡ τ συγγενείας τ βασιλικῆς ἄλλης. ὄχλου δὲ συμφοιτῶντος πολλῆς πρὸς τὸ παράδοξον τ ὄψεως, ἐκκλησίαν συγκαλέσας προῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα, ἡ διεξῆλθε τοιοῦτόν τινα λόγον.

"Οὐκ ἔστι περὶ τῶν Ταρκυνίου παίδων μόνον ὁ κίν- "δυνος ὅδε, ἵνα μηδὲν ὑπὸ τ ἐχθρῶν δεινὸν πάθωσιν, ἀλλ' "ἤδη ἡ d περὶ τ ἐμῆς δέος ἐπιφέρηται, μὴ πικραῖς αἰκίαις "τ διαφθορᾶς ἁπολάβω. ἐβουλεύομαι γὰρ ὑπὸ τ πατρι- "κίων, ἡ μεμήνυταί μοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀπεκτόνασί με συν- "ομόσαντες, αἴδιμα μὲ ὄντα μείζω ὄντα ἔλαττον e ἐγκα- "λεῖν, ὧν δὲ τ δῆμον εἰς πενίαν ἡ παρασκευάσομαι πα- "σῶν ἀχθόμενοί τι ἡ ἀναξιοπαθοῦντες· οἱ δανεισταί μὲ, ὅτι "τὰς πένητας ὑμᾶς ἐκ εἴασα τ ἐλευθερίαν ἀφαιρεῖσθαι, 217 "ὑπ' αὐτῶν ἀχθέντας· οἱ δὲ κεκλασμοσφαῖρωμένοι τὰ δημό- "σια, ἡ καλέσχυλες ἦν ὑμεῖς δὲ ἅπαντες ἐκλήσασθε γῆν, ἐκλι- "πεῖν ἀναγκαζόμενοι, ὥσπερ τὰ πατρῷα ἀπεστερημένοι· ἡ "οἱ τὰ ἀλλότρια ἀποδιδόντες g οὐδὲ, ἀνεμέμνηνται τ συμφορῶν "τ εἰς τὸς πολεμίους, h ὅτι εἰσημώσαντο τὰς βάσεις ἀνα- "κεκαθάρθαι, ἡ ἀπὸ τ τιμημάτων i τὰς συνεισφορὰς "συνεισφέρειν κοινῇ δὲ σύμπαντες, ὅτι κατὰ νόμους γε- "γραμμένους ἐκτεθήσονται ζῶν, τὰ δίκαια ἐξ ἴσου διδό- "ντες ὑμῖν καὶ λαμβάνοντες, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἀρτίως ἐπι- "τοις ἀδικήσουσι τοῖς πένησιν, k ὃ ποιῶσι ἡ ζῶ- "τα δὲ τὰ ἐγκλήματα συνεκέγκαντες εἰς τὸ καινὸν, "l βούλονται καὶ συνωμοσίαις κατάγειν τοὺς "φυγάδας, καὶ τοῖς Μαρκίου παισὶ τὴν βασιλέ- "ων ἀποδιδόναι, οὓς ὑμεῖς Ταρκυνίου ἀποκτείναντας "τὸν βασιλέα ἐψηφίσασθε, ἀνδρὶ χρηστῷ καὶ φιλοπόλει, καὶ "τηλικοῦτο ἀγαθὸν ἐξαμαρτάνοντι ἄγος, τάς τε δίκας ἐπι- "μόνως ἁλόντα, καὶ m φυγὴν ἑαυτοῖς ταμιευσαμένους, "πυρὸς καὶ ὕδατος ἔρχειν ἐπιψηφίσασθε· ἐμελλόν τε, εἰ μὴ "θᾶττον ἐμοὶ περὶ τούτων ἐγένετο μήνυσις, ξενικὸν n τινα" "δύναμιν ἐπαγόμενοι, νυκτὸς ἔτι πολλῆς εἰς τὴν πό- "λιν κατάγειν τοὺς φυγάδας. τὰ μετὰ ταῦτα πάντες ἴστε "δήπου, κἀγὼ μὴ λέγω, ὅτι Μάρκιοι, συλλαμβανόντων "αὐτοῖς τ πατρικίων, καταβάντες τὰ προάστεια δίκα "πόνου, πρῶτον μὲν ἐμὲ τ φύλακα τ βασιλέων καὶ "τὰς κατ' αὐτοὺς ἐπιτελεσάμενον δίκας ἔμελλον ἀναρπά- "σαι, ἔπειτα ζωντὶ τὰ παιδία καὶ τὰς ἄλλας συγγε- "νεῖς τε καὶ φίλους Ταρκυνίου πάντας ἀνειρεῖν. o γυ- "ναῖκας δ' ἐμοὺς καὶ μητέρας καὶ θυγατέρας καὶ πᾶν "τὸ θῆλυ γένος εἰς ἀνδραπόδων ποιήσασθαι λόγῳ, "πολὺ τὸ θηριῶδες ἔχοντες εἰς τὴν φύσει, καὶ τυραν- "νικόν. p εἰ μὲν οὖν ὑμῖν ζῶντα βουλομένοις ἐστὶν, ὦ δημό- ται,

a Αὐτὰς *Vat.* b Σουίαν *Vat.* c Γουναὶς *Vat.* d Περὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς *Vat.* atque vel ψυχῆς vel ζωῆς reponendum vidit *Port.* e Ἐχρῆν ἐγκαλεῖν *Vat.* & *Lapi Codd.* f Ὑπ' αὐτῶν αὐτὸς τὰ χρέα ἐχθίστας *Vat.* g Οὐδὲ ἀναμφίοις τῶν εἰσφορῶν τῶν εἰς τὰς πολέ- μους *Vat.* quod & maluit *Sylb.* ut intelligantur contributiones quæ ad bella gerenda ſolent fieri. h Εἰ τιμήσασθαι ſine ὅτι in *Cod. Vat.* i Τὰς εἰσφορὰς συνεισφέρειν placuit *Sylburgio.* Sed τὰς εἰσφορὰς κατεφέρειν habet *Cod. Vat.* k Ὁ ποιῶσι τῶν *Vat.* l Syntactica lex poſtulat βούλονται καὶ συνωμοσίαις, vel ἐβούλοντο & συνωμοσίαισι. *Sylb.* Συνωμοσίαισι in *Cod. Vat.* m Φυγὴν *Vat.* n Non agnoſcit *Vat.* o Γυναῖκας δήμων *Vat.* p Εἰ μὲν οὖν καὶ ὑμῖν *Vat.*

a Κατα-

"τω, τὰς μὲ ἀνδροφόνους καλάγειν ἐς βασιλεῖς ἀποδεικνύναι,
"τὰς δὲ τῶ εὐεργέτη πᾶσας ἐξελαύνειν, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ παπ-
"που καλαλειφθεῖσαν ἀρχὴν ἀφαιρεῖσθαι, τέρπεσθαι τὸ τύ-
"χῃ. ἀλλὰ [b] τοὺς ἁπάντων τε καὶ θεῶν καὶ δαιμόνων, ὅσοι τὸ
"ἀνθρώπινον ἐποπτεύουσι βίον, ἱκετεύω πάντες ὑμῖν γενόμενοι
"συὺ γυναιξί τε καὶ τέκνοις, ἀντὶ πολλῶν μὲ ὧν ὁ Ταρκύνιος
"ὁ τοῦ παιδίων πάππος εἰς ποιῶν ὑμᾶς διετέλεσεν, ἀντὶ
"πολλῶν δὲ ὧν ἐγὼ αὐτὸς τοῦ ἐμαυτοῦ δυνάμιν ἐνεκόμιν
"ὑμῖν χρήσιμος, ἀξιῶμεν ὑμᾶς μίαν ἡμῖν ταύτην δοῦναι
"δωρεὰν, φανερὰν ποιῆσαι τοῦ ὑμῶν αὐτοῦ γνώμην. εἰ γὰρ
"ἀξιοπιστοτέρους τινὰς ἑτέρους ὑπειλήφατε [c] ἡμῶν ταύτης τῆς
"τιμῆς τυγχάνειν, τὰ μὲ παιδία οἰήσεσθε τοῦ πόλιν [d] ὑμῶν
218 "καλαλιπόντα, καὶ ἡ ἄλλη Ταρκυνίου συγγένεια· ἐγὼ δὲ ἕτε-
"ρόν τι [e] βουλεύσομαι ὑπὲρ ἐμαυτοῦ· βεβίωται γὰρ ἤδη μοι
"καὶ πρὸς ἀρετὴν καὶ πρὸς εὐδοξίαν ἀποχρώντως, καὶ οὐκ ἂν
"ἀξιώσαιμι τοῦ πρὸ ὑμῶν εὐνοίας ψευσθεὶς, ἐμοὶ ἀντὶ [f] πάν-
"των εἰλόμην ἀγαθῶν, ζῆν αἰσχρῶς ὑπ' ἄλλοις ποτέ. φέρε-
"σθε δὴ τὰς ῥάβδους, καὶ δότε, εἰ βούλεσθε, τοῖς πατρι-
"κίοις· ἐγὼ δ' ὑμῖν οὐκ ἐνοχλήσω παρών.

Ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ καὶ [g] φερομένου οἷόν τε ὄντος ἀπὸ τοῦ βήματος, κραυγή τε πᾶσι πάντων ἐξαίσιος ἐγένετο, καὶ δεήσεις μεμιγμέναι δακρύοις, ἵνα μήτε καὶ ἀρχαιρεσίαν τὰ παράλογα, μηδένα δεδοικώς. ἔπειτ' ἐγκελευσταί τινες διειληφότες τὴν ἀγορὰν, [h] βασιλέα ποιεῖν αὐτοὺς ἀνεβόων, καὶ συγκαλεῖν τὰς φερούσας ἐξίαν, ψηφοί τε ἤτουν. ἀρξαμένων δὲ τούτων, εὐθὺς ὁ δῆμος ἅπας ὅτι τὸ αὐτῆς παραυτίκα ἐγκύνει τοῦτο καταμαθὼν ὁ Τόλλιος οὐκ ἔτι παρῆκε τὸν καιρὸν, ἀλλὰ πολλὰς αὐτοῖς εἶναι φήσας χάριτας ὅτι μέμνηντο τῆς εὐεργεσίας, καὶ ἔτι πλείονα [i] ἀγαθὰ, ἐὰν αὐτὸν ἀποδείξωσι βασιλέα, ὑπισχνούμενος ἡμέραν ἀρχαιρεσίαν, εἰς ἣν ἐκέλευσε καὶ [k] τοὺς τῆς ἀγορᾶς ἅπαντας παρεῖναι. συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου [l] κατὰ τὰς φερούσας, ἐδίδου καὶ μίαν τὰς ψήφους. ἁπάσας δὲ τὰς φερούσας κελθεὶς ὁ βασιλείας ἄξιος, [m] χαίρειν τῇ βουλῇ φέρουσας, ἣ οὐκ ἠξίωσεν ἀποκυρῶσαι τὰ τοῦ δήμου τοῦ πλήθους, ὥσπερ αὐτῇ ποιεῖν ἦθος ἦν, κατέχε τὴν ἀρχήν. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ὁ τὴν βασιλείαν παρελθὼν, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων πολιτευμάτων εἰσηγητὴς ἐγένετο, μέγαν δὲ καὶ λόγου ἄξιον πρὸς Τυρρηνοὺς ἐπολέμησε πόλεμον. ποιήσομαι δὲ περὶ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ πρότερον τοὺς λόγους.

Εὐθὺς ἅμα τῷ καταλαβεῖν τὴν ἀρχὴν, διένειμε τὴν δημοσίαν χώραν τοῖς ἀπόροις Ρωμαίων ἔπειτα τοὺς νόμους τοὺς τε συναλλακτικοὺς καὶ τοὺς περὶ τῶν ἀδικημάτων ἐπεκύρωσε ταῖς φράτραις· ἦσαν δὲ [n] πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν, ὧν οὐδὲν δέομαι μεμνῆσθαι καὶ τὸ παρόν. τῇ τε πόλει προσέθηκε δύο λόφους, τόν τε Οὐιμινάλιον καλούμενον καὶ τὸν Ισκυλῖνον, ὧν ἑκάτερος ἀξιολόγου πόλεως ἔχει μεγέθους, καὶ διένειμεν αὐτοὺς τοῖς ἀνεσίοις

"tes, vobis quoque placet, ut homicidæ re- *Servius Tullius*
"ducantur & reges creentur, & filii viro- *Rom.* REX VI.
"rum optime de vobis meritorum expellan-
"tur & avito regno fraudentur, acquiesce-
"mus in hac fortuna. Sed per omnes & deos
"& genios, quibus curæ sunt res mortalium,
"nos omnes cum uxoribus & liberis suppli-
"ces vos oramus, ut pro multis beneficiis,
"quæ istorum puerorum avus in vos perpe-
"tuo contulit, & pro multis meis officiis,
"quibus quantum in me fuit, vestris commo-
"dis studui, nobis hanc unam gratiam refe-
"ratis, ut videlicet vestram sententiam aper-
"te hisce de rebus declaretis. Si quos enim
"alios digniores nobis judicatis, qui istum
"honorem consequantur, pueri isti & reliqui
"Tarquinii cognati urbe vestra exceedent,
"eamque deserent. At ego mihi aliter con-
"sulam, satis enim jam & ad virtutem & ad
"gloriam vixi: neque vestra benevolentia
"frustratus, quam omnibus bonis antepono,
"apud alios quospiam turpiter vivere velim.
"Accipite igitur fasces, &, si ita vultis, eos
"patriciis date: ego vero mea præsentia
"negotium nullum vobis facessam.

¶ Hæc eo dicente & de tribunali descen- XII.
dere jam parante, clamorem ingentem omnes
sustulerunt, eumque precari cum lacrymis
cœperunt ut remaneret, & neminem metuens
reipub. gubernacula retineret. deinde qui-
dam subornati, qui in variis fori partibus
erant, vociferabantur eum creandum regem,
& petebant ut curiæ convocarentur, & po-
stulabant ut suffragia inirentur. à quibus
initio facto, mox plebs universa in eandem
sententiam inclinavit. Hac re cognita, Tul-
lius non amplius talem occasionem elabi pas-
sus est; sed, quum dixisset se magnam illis
habere gratiam, quod beneficiorum acceptо-
rum essent memores, & longe plura illis pol-
licitus fuisset si se regem creassent, illis di-
em comitiorum indixit, ad quam etiam omnes
agrestes venire jussit. Quum igitur populus
curiatim convenisset, singulis curiis suffra-
gia distribuit. Omnium autem curiarum
suffragiis regno dignus judicatus, patribus
conscriptis valere jussis, qui plebiscitum ra-
tum habere noluerant, ut facere solebant, ita
regnum obtinuit. Hoc igitur modo potitus
regno, præter multa alia quæ in repub. præ-
clare instituit, magnum etiam & memora-
bile bellum cum Hetruscis gessit. Sed pri-
mum de rebus quas egit in reip. administra-
tione mentionem faciam.

¶ Statim simulatque imperium est adeptus, XIII.
agrum publicum divisit civibus Rom. qui
ob egestatem aliis mercede serviebant; de-
inde leges de contractibus & injuriis tulit,
quas curiatis comitiis ratas fecit. erant au-
tem numero quinquaginta, quarum mention-
nem facere jam non est opus. Urbi addidit
duos colles, Viminalem & Esquilinum,
quorum uterque est justa urbis amplæ ac ce-
lebris magnitudine; & illos divisit civibus
Rom.

a Καταληφθῆναι perperam in *Ed. Steph.* b Πρὸς ἁπάντων τε θεῶν καὶ *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* c Ἡμῶν ἕνας τινὰς *Vat.* d Τῶν καταλιπόντα *Vat.* e Βουλεύσομαι γνησιώτερον ὑπὲρ ἐμαυτοῦ *Vat.* f Πάντων εἱλόμην ἀγαθῶν *Vat.* g Ἀναχωρεῖν *Vat.* h Ἀγαθὰ ποιήσειν *Vat.* i Vocula δεῖν videtur desiderari. *Port.* k Legendum vel τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἅπαντας, vel τοὺς τῶν ἀγρόκων ἅπαντας. *Sylb.* & *Port.* Τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν in *Cod. Vat.* l Καλῶν τοὺς φερούσας, ἀπέδου *Vat.* & *Lapi Codd.* m Παραλαμβάνει τινὰ τοῦ ἀρχοῦ παρὰ τὸ δημοτικὸν πλῆθος, ποιεῖ χαίρειν τῇ βουλῇ &c. in *Cod. Vat.* n Πεντήκοντα μάλιστα τὸν ἀριθμὸν *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX. VI.

Rom. qui ſine laribus erant, ut ibi ædes ædificarent, & ibi ipſe quoque ſedes ſuas poſuit in commodiſſimo Eſquiliarum loco. Rex iſte poſtremus urbis ambitum auxit, additis duobus his collibus ad quinque illos ſuperiores, auſpiciis ante captatis, & re divina, ut mos ferebat, rite peracta. Ulterius autem non proceſſit urbis ambitus, deo, ut ajunt, id non permittente: ſed omnia ſuburbia, quæ longe lateque patent, penitus immunita & hoſtium incurſionibus obnoxia ſunt, ita ut illi facillime in ſuam poteſtatem ea redigere poſſint. Et ſi quis hæc aſpiciens Romæ amplitudinem inde velit colligere, proculdubio falletur, neque certum ullum ſignum habebit, quo dignoſcat quouſque urbs progrediatur, & ubi urbs eſſe deſinat: adeo cum urbanis ædificiis ipſa ſuburbia nexu quodam perpetuo cohærent, & hominibus hæc ſpectantibus urbis in infinitam longitudinem porrectæ *ſpeciem & opinionem* præbent. Quod ſi quis amplitudine murorum, qui inventu ſunt difficiles ob multa ædificia cohærentia & undique exſtructa, & qui multis in locis quædam veſtigia veteris ſtructuræ ſervant, voluerit ipſam metiri & cum Athenarum ambitu conferre, certe non longe major Romæ ambitus apparebit. Sed de magnitudine & pulchritudine urbis, quæ mea ætate erat, alio loco commodiore agam.

Ρωμαίων οἰκίας καλασκευάσαλδ, ἔνθα χ᾽ αὐτὸς ἐποιήσαλο ϯ οἴκησιν, ὃν πρ᾽ κρατίςῳ ϯ [a] Ισκυλίας τόπῳ. ὗτος ὁ βασιλεὺς τελευλαῖος ἤυξησε ϯ πρ᾽ εἱβολον ϯ πόλεως, τὰς δύο τοῖς πέντε προσθεὶς [b] λόφους, ὀρνιθευσάμενός τε, ὡς νόμος ἰῶ, χ᾽ τἆλλα τὰ πρὸς θεὸς ὅσια διαπραξάμενος. προσωτέρω δὲ οὐκ ἔτι προῆλθεν ἡ καλασκολὴ ϯ πόλεως, οὐκ ἐῶνλος, ὡς φασι, θ᾽ δαιμονίᾳ· ἀλλ᾽ ἔσιν ἅπανλα τὰ πρὸ ϯ πόλιν οἰκήμαλα χωρία, πολλὰ ὄνλα χ᾽ μέγαλα, γυμνὰ χ᾽ ἀτείχισα, χ᾽ ῥᾴςα πολεμίοις ἐλθῆσιν ὑποχείρια γενέσθ᾽. χ᾽ εἰ μὲ εἰς ταὐτά τις ὁρᾷ, τὸ μέγεθος ἐξελάζειν βυλήσελ᾽ ϯ Ρώμης, πλανᾶσθαί τε ἀναγκασθήσελ᾽, χ᾽ οὐκ ἔξει βέβαιον σημεῖον οὐδὲν ᾧ διαγνώσελαι μέχρι πῆ [c] πρόβαίνουσα ἡ πόλις ὀρθῖ, χ᾽ πόθεν ἄρχελαι μηκέτι εἶ πόλις· ὕπω συνύφανλαι [d] πρ᾽ ἄσει ἡ χώρα, χ᾽ εἰς ἄπειρον ὀχμηκυνομένης πόλεως ὑπολήψιν τοῖς θεωμένοις παρέχελαι. εἰ δὲ πρ᾽ τείχει πρ᾽ δυσθρέτῳ μὴ ὄντι διὰ τὰς προλαμβανούσας αὐτὸ πολλαχόθεν οἰκήσεις, ἴχνη δέ τινα φυλάττονλι χ᾽ πολλοὶ τόποι ϯ ἀρχαίας κατασκευῆς, βουληθείη μετρεῖν αὐτὴν χ᾽ ϯ [e] Αθηναῖον κύκλον ϯ προλέχονλα ἄρτι, χ᾽ πολλῷ τινι μείζων [f] ὁ ϯ Ρώμης φανείη κύκλ@. ἀλλ᾽ ὑπὲρ μὲ θ᾽ μεγέθους τε χ᾽ κάλλους ϯ πόλεως, ὡς χ᾽ ϯ ἐμὴν ἔιχει ἡλικίαν, ἕτερ@ ἔσαι τῇ διηγήσει καιρὸς ὕςερον δ᾽ιόλερ@.

XIV.

Urbis partes, & tribus.

¶ Cæterum Tullius, poſtquam ſeptem colles uno muro complexus eſt, in quatuor regiones urbem diviſit, & ab ipſis collibus unamquamque denominavit: primam, Palatinam; ſecundam, Suburanam; tertiam, Collatinam; quartam, Eſquilinam: effecitque ut urbs quatuor tribus haberet, quæ ad id uſque tempus tres tantum habuerat; & juſſit eos, qui in unaquaque illarum quatuor regionum habitarent tanquam pagani, neque alio transferre ſuas ſedes, neque alibi militum delectus habere, neque pecunias conferre quæ in bellicos aut alios neceſſarios uſus exiguntur, quas unumquemque in ærarium conferre oportet; neque amplius ex illis tribus per gentes diſtinctis tribubus, ut antea, ſed ex iſtis quatuor in certas regiones à ſe digeſtis, militiam ordinabat, unicuique regioni ducibus præpoſitis, tanquam tribuum vel pagorum præfectis, quibus mandavit ut ſcirent quod eſſet uniuſcujuſque domicilium: deinde per omnia compita juſſit à vicinia laribus propitiis ſacella exſtrui, & lege ſtatuit ut quotannis ſacrificia illis fierent, ſingulis familiis liba conferentibus. Illis vero qui pro vicinia ſacra facerent in compitis, ſtatuit non homines ingenuos, ſed ſervos adeſſe, & illos in ſacris faciendis adjuvare, quod famulorum ac ſervorum miniſterium laribus eſſet gratius. Quem diem

Ο δὲ Τύλλιος, ἐπειδὴ τοὺς ἑπλὰ λόφους ἐνὶ τείχει περιέλαβεν εἰς τέτλαρα μέρη διελὼν ϯ πόλιν, χ᾽ δέμενος ὀπὶ ϯ λόφων ταῖς μοίραις τὰς ὀπωνύμους, [h] τὴ μὲ, [i] Παλαλίνην, τὴ δὲ, [k] Βαβωράνην, τὴ τρίλη δὲ, [l] Κολλαλίνην, τὴ τελάρλη [m] ϯ μεραν, Ισκυλίνην, τετράφυλον ἐποίησε ϯ πόλιν τὸ πρὶν οὖσαν, τρίφυλον θσαν τέως, χ᾽ τοὺς ἀνθρώπους ἔλαξε τοὺς ἐν ἑκάσῃ μοίρᾳ ϯ τεττάρων οἰκιῶν, ὥσπερ κωμήτας, μήτε λαμβάνειν ἑτέραν οἴκησιν, μήτε ἄλλοθί πῆ σωτελεῖν τὰς τε καλαγραφὰς τῶν σρατιωτῶν καὶ τὰς εἰσφορὰς εἰς τὰ σρατιωτικὰ, χ᾽ τὰς ἄλλας χρείας, ἃς ἔκασον ἔδει τῷ κοινῷ παρέχειν· χ᾽ οὐκ ἔτι χ᾽ τὰς τρεῖς φυλὰς τὰς γενικὰς σρατιωτικὰς, ὡς πρόσθεν, ἀλλὰ χ᾽ τὰς τέσσαρας τὰς τοπικὰς, χ᾽ τὰς ὑφ᾽ ἑαυτῷ διαλαχθείσας ἐποεῖτο, ἡγεμόνας ἐφ᾽ ἑκάσης ἀποδείξας συμμορείας ὥσπερ φυλάρχους ἢ κωμάρχας, οἷς προσέλαξεν εἰδέναι ποίαν οἰκίαν ἕκασ@ οἰκεῖ. ἔπειλα χ᾽ πάντας ἐκέλευσε τοὺς γειτονικοὺς ἱεροῖς καλασκευάζεσθαι καλιάδας ὑπὸ τῶν γειτόνων ἥρωσι προγονικοῖς, χ᾽ θυσίας αὐτοῖς ἐνομοθέτησεν ὀπιτελεῖσθαι καθ᾽ ἕκασον ἐνιαυτὸν, πελάνους εἰσφερούσης ἑκάσης οἰκίας. τοῖς δὲ τὰ περὶ τῶν γειτόνων ἱερὰ συλλελοδσιν ἐν τοῖς προγονικοῖς θ᾽ τοὺς ἐλευθέρους ἀλλὰ τοὺς δούλους ἔταξε παρεῖναί τε χ᾽ συνεργεῖν, ὡς κεχαρισμένης τοῖς ἥρωσι ϯ τῶν θεραπόντων ὑπηρεσίας· [o] ἐῶ ἔτι καθ᾽

a Ισκυλίαν dicit quas Latini *Eſquilias* vocant, mutata prima nominis litera & flexionis fine. *Sylb.* Quidam Εσκυλίας & Εσκυλῖνον legendum cenſent; alii malint Εξκυλίας & Εξκυλῖνον. *Port.* b Λόφοις *Vat.* c Προσλαμβανούσι ὅτι πόλις ἐσὶ *Vat.* d Τὸ ἄσυ τῇ χώρᾳ *Vat.* e Αθηναῖον *Vat.* f Ο τῆς Ρώμης ἂν αὐτὸς φανείη κύκλ@ *Vat.* g Εἰς τέσσαρας μοίρας *Vat.* h Quoniam ſubjicit Dionyſius τῇ τρίτῃ & τῇ τετάρτῃ, profecto videtur hic dicendum fuiſſe τῇ μὲν πρώτῃ Παλ. τῇ δὲ δευτέρᾳ Βαῦ. *Portus.* i Παλατίνην *Vat.* quo modo legendum cenſuit *Portus*, quoniam Παλάτιον id poſtea vocaretur, quod olim Παλλάντιον. k Quæ Βαβωράνη hîc legitur ab interpretibus atque adeo à Latinis ſcriptoribus *Suburana* nominatur. Σαβωρανὴν fortaſſe ſcripſit *Dionyſius*, & poſitum à Librariis β pro ς: quæ commutatio in aliis quoque alibi obſervata eſt. *Sylb.* Σοβωρανὴν in *Cod. Vat.* unde Σαβωρανὴν ab Auctore fuiſſe ſuſpicor. l Κολλίνην malim: nam à Collibus denominatam ſcribit *Varro* l. 4. de Ling Lat. *Portus.* m Τῶν μοιρῶν *Vat.* quam lectionem genuinam eſſe pronunciavit *Portus.* n Εγκαταποδαυθῆναι *Vat.* o Ηὐτυχῆ καθ᾽ ἡμᾶς *Vat.*

καθ' ἡμᾶς ἑορτὴν ἄγουσι Ρωμαῖοι διετέλουν, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῶν Κρονίων, σεμνύνοντες καὶ ταῖς πάνυ καὶ πολυτελῆ, Κομπιτάλια προσαγορεύοντες αὐτὰ ὅτι τῶν γειτόνων· κομπίτους γὰρ τοὺς γείτονας καλοῦσι· καὶ φυλάττουσι τὸ ἀρχαῖον ἔθος ὅτι τῶν ἱερῶν, ἅμα τοῖς θεραπόντων τοὺς ἥρωας ἱλασκόμενοι, καὶ ἅπαν τὸ δοῦλον αὐτῶν ἀφαιροῦντες ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· ἵνα τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ πθαυνόμενοι, μέγα τι καὶ σεμνὸν ἔχωσι, χαριέστεροι γένωνται τοῖς τοὺς δεσπότας, καὶ τὰ λυπηρὰ τῆς τύχης ἧττον καρτεροῦντες.

Διεῖλε δὲ καὶ τὴν χώραν ἅπασαν, ὡς μὲ Φάβιός φησιν, εἰς μοίρας ἓξ καὶ εἴκοσιν, ἃς καὶ [a] αὐτὸς καλεῖ φυλάς, καὶ τὰς ἀστικὰς προσθεὶς αὐταῖς τέτταρας, [b] καὶ τριάκοντα φυλὰς ἀμφοτέρων. Κάτων μὲν οὖν τούτων ὅτι Τυλλίου τὰς πάσας διενέμηλεγε· ὡς δὲ [c] Οὐενώνιος ἱστόρηκεν, [d] εἰς μίαν καὶ τριάκοντα φυλὰς, [e] ἀξιοπιστότερος ὤν, οὐχ ὁρίζει τὴν μοιρῶν τὸ ἀριθμόν. δῆλον δ' ἦν ὁ Τύλλιος εἰς ὁπόσας δήποτε μοίρας τὴν γῆν, καὶ τοὺς ὀρεινοὺς, καὶ πολὺ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς γεωργοῖς παρέχον δυνησομένους ὀχθοὺς, καταφύγεια κατεσκεύασεν, [f] Ἑλληνικοῖς ὀνόμασιν αὐτὰ καλῶν Πάγους. ἔνθα συνέφευγον ἐκ τῶν ἀγρῶν ἅπαντες ὁπότε πολεμίων ἔφοδος γένοιτο, καὶ τὰ πολλὰ διενυκτέρευον αὐτοῦ. ἄρχοντες δὲ καὶ τούτων ἦσαν, οἷς ὅτιμελὲς ἐγίνετο τά τε ὀνόματα τῶν γεωργῶν εἰδέναι τῶν συντελούντων εἰς τὸν αὐτὸν πάγον, καὶ τὰς κλήσεις ὧν ἕκαστος βίου αὐτοῖς ἔμελλε· καὶ, ὁπότε χρεία γένοιτο ὅπλα τοὺς [g] χρήτας καλεῖν, ἢ χρημάτων εἰσφορὰς καθ' ἄνδρα συλλέγειν, ἤτοι τά τε σώματα συνῆγον, καὶ τὰ χρήματα εἰσέπραττον. ἵνα δὲ καὶ [h] τούτων πλῆθος μὴ δυσεύρετον ἀλλ' εὐλόγιστον ᾖ καὶ φανερὰ, βωμοὺς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἱδρύσασθαι θεῶν ἐπισκόπων τε καὶ φυλάκων τῆς πάγου, οὓς ἔταξε θυσίαις καιναῖς γεραίρειν καθ' ἕκαστον σύναυτον ἅμα συνερχομένους, ἑορτήν τινα, καὶ ταύτην ἐν ταῖς πάνυ τιμίαν, καταστησάμενον, τὰ καλούμενα Παγανάλια· καὶ νόμους ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τούτων, οὓς ἔτι καὶ φυλακῆς ἔχουσι Ρωμαῖοι, συνέγραψεν. εἰς δὲ τὴν θυσίαν ταύτην καὶ τὴν συνοδον ἅπασαν, ἐκέλευσε τοὺς ὁμοπάγους καθ' κεφαλὴν ἠριθμημένον νόμισμά τι συνεισφέρειν, [i] ἕτερόν τι τοὺς ἄνδρας, ἕτερον δέ τι τὰς γυναῖκας, ἄλλο δέ τι τοὺς ἀνήβους. ἐξ ὧν συναριθμηθέντων ὑπὸ τῶν ἐφεστηκότων τοῖς ἱεροῖς, φανερὸς ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀριθμὸς [k] ἐγένετο καθ' ἡλικίαν τε καὶ γένη. ὡς δὲ Πείσων Λεύκιος ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἐναυσίων [l] ἀναγεγράφει ἱστορίᾳ, βουλόμενος καὶ τῶν ἐν ἄστει ἀριθμὸν συντελούντων τὸ πλῆθος εἰδέναι τῶν τε γεννωμένων καὶ ἀποθνησκόντων, καὶ τῶν εἰς ἄνδρας ἐγγεγραμμένων, ἔταξεν ὅσον ἕδει [m] νομίσματος κατοφέρειν ὑπὲρ ἑκάστου τοὺς

festum Romani ad mea usque tempora constanter celebrabant, paucis post Saturnalia diebus, cum primis venerandum & magnificum, à compitis compitalia eum vocantes: illi enim γειτονὰς compita appellant: & servant priscum ritum in sacris, quia sacrificia & rem divinam laribus per servos faciunt, omni servitutis indicio illis per eos dies adempto, ut hac humanitate magna & honorifica deliniti dominos suos chariores habeant, & fortunæ inclementiam lenius ferant. *Servius Tullius Rom. REX VI.*

¶ Divisit etiam totum agrum, ut Fabius ait, in partes viginti sex, quas & ipse tribus appellat; * ita ut, quatuor urbanis ad illas additis, omnes efficiant numerum triginta tribuum. Cato tamen tribus universas jam regnante Tullio tot fuisse tradit: sed, ut Venonius prodidit, *divisit agrum* in tribus triginta & unam. at quamvis iste scriptor fide sit dignus, tamen partium, *tam urbanarum quam rusticarum*, numerum aperte non definit. Tullius igitur, diviso agro in partes quotcunque illæ fuerint, in montanis tumulis, & qui loci natura muniti agricolas facile tutari possent, refugia paravit, quæ Græco nomine Pagos vocavit. Huc confugiebant ex agris omnes, quum adventabant hostes, & hic sæpe pernoctabant. Horum quoque erant sui magistratus, ad quorum curam pertinebat scire nomina colonorum qui in eodem pago contribuebant, & prædia unde se alebant; &, quoties opus fuisset aut rusticos ad arma vocare, aut pecunias viritim exigere, isti eos convocabant & pecunias exigebant. Ut autem & rusticanæ multitudinis numerus facile cognosci & aperte iniri posset, jussit eos † diis inspectoribus & custodibus pagi aras exstruere & *dicare*; quas quotannis sacrificiis communibus, eo omnibus convenientibus, honorari jussit, festum quoddam, idque maxime honoratum, instituens, quod vocatur Paganalia: & de his sacris leges, quas Romani adhuc servant, conscripsit. Ad hoc autem sacrificium, & ad istum conventum, jussit omnes, qui eundem pagum incolebant, in singula capita certum numismatis genus conferre; sed aliud viros, aliud mulieres, aliud impuberes. Quibus connumeratis per sacrorum præsides, apparebat quis esset hominum numerus per sexus & per ætates distinctus. Sed (ut L. Piso tradit in primo suorum annalium) quum vellet scire & quis esset numerus urbanæ multitudinis, & eorum qui nascebantur, & eorum qui moriebantur, & eorum qui in virorum numerum referebantur, statuit quanti precii nummum pro singulis cognati inferre deberent XV. *Pagi.*

a Αὐτὰς in *Lapi Cod.* nam vertit *quas & ipsas Tribus vocat. Sylb.* *b* Concinnior erit sententia, si, expuncta καὶ, post τελείουσι cum *Sigonio* inseramus πεποίηκε, vel simile aliquod verbum. *Sylb.* *c* Ενώνιος *Vat.* *d* In *Bessarionis* codice, teste *Sigonio*, sic legitur, εἰς μίαν καὶ τελείουσι φυλὰς· ὥστε σωὶ ταῖς κατὰ πόλιν ὥσαις ὀκτὼ πληροῦσι τὰς ἴσας καὶ εἰς ἡμᾶς ὑπαρχούσας τελείουσι καὶ πέντε φυλάς. id est, *in unam & triginta tribus: ita ut cum urbanis tribubus expletus fuerit* XXXV. *tribuum numerus, qui etiamnum usque ad hæc nostra tempora permanet.* putatque idem *Sigonius* post sententiam *Venonii* subjungi debere sententiam *Catonis*, hoc modo: Κάτων μέντοι, τούτων ἀξιοπιστότερος ὤν, οὐχ ὁρίζει τὴν μοιρῶν τὸν ἀριθμὸν· ἐπὶ Τυλλίου τὰς πάσας φυλὰς λέγει. id est; *Cato vero, qui his* (i. e. Fabio & Venonio) *locupletior est, harum numerum non distinguit: sub Tullio fuisse omnes ait. Sylb.* Ordinem non mutant *Vat. & Lapi Codd.* sed *Bessarianam* tamen lectionem agnoscunt. *e* Ἀξιοπιστότερος ὢν χωλίζει *Vat. & Lapi Codd.* *f* Aut duo certe nomina Græca ipse *Dionysius* posuerat, aut singulari non plurali usus erat. Credibile est autem, cum scripsisset Ελληνικῇ ὀνομασίᾳ, primum quidem ex ὀνομασίᾳ ablato α, factum esse ὀνόμασι, deinde Ελληνικῇ mutatum in Ελληνικοῖς fuisse, ut cum ὀνόμασι conveniret. *Steph.* *g* Χωλίτας *Vat.* *h* Τούτων ἢ πλῆθος *Vat.* *i* Ετερον μέν τι *Vat.* *k* Εγίνετο optime in *Cod. Vat.* *l* Αναγεγραφῶν ἱστορεῖ *Vat.* *m* Νόμισμα *Vat.* * Addens etiam eis urbanas quatuor, & triginta tribus utrorumque. *Lapus.* Et quatuor urbanis ad illas additis, triginta ex utrisque tribus *conflat. Gelen.* † Id est, *Diis tutelaribus.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

berent in ærarium Ilithyæ (quam Romani vocant Junonem Lucinam) pro iis qui nascerentur; & in *ærarium* Veneris, quod in luco est, quam Libitinam nuncupant, pro iis qui morerentur; & in Juventutis, pro iis qui inter viros referri inciperent: unde dignoscere poterat quotannis, & quis esset omnium civium numerus, & qui ex illis militari essent ætate. His constitutis, jussit omnes Romanos nomina dare, & sua bona censere pecuniæ æstimatione, & jusjurandum legitimum interponere, quo jurarent vere & optima fide omnia sua bona censa esse; & *Census.* nomina parentum ex quibus essent procreati adscribere, & suæ ætatis annum declarare, atque ipsarum quoque conjugum & liberorum nomina scribere, addito & urbis loco & regionis pago ubi singuli habitarent. Ei vero qui census non fuisset hanc pœnam proposuit, ut bonis spoliaretur, & virgis cæsus sub hasta veniret. atque lex ista diu apud Romanos duravit.

XVI. ¶ Peracto autem censu, & tabulis, in quibus omnium nomina scripta erant, acceptis, & cognito eorum numero & fortunarum magnitudine, longe sapientissimum institutum & Romanæ reip. saluberrimum introduxit, ut res ipsa docuit. Hoc autem fuit ejus institutum: unam ex omni numero partem detraxit, cujus census erat maximus, neque minor centum minis. hos in octoginta centurias digestos jussit hæc arma ferre, clypeos argenteos, & hastas, & galeas æneas, & loricas, & ocreas, & enses. Hos autem bifariam partitus quadraginta centurias juniorum fecit, quos oportebat, juventute ad bellum eunte, ad militiam proficisci; reliquas vero quadraginta, in quibus erant seniores, in urbe remanere, & res urbanas tueri *jussit*. atque hæc erat prima classis: * juventus autem in bellis semper primum locum in prima acie tenebat, atque ita pugnabat. Deinde ex iis qui reliqui erant aliam partem detraxit, cujus census erat intra decem millia drachmarum, non minor tamen septuaginta quinque minis: quos ubi in viginti centurias digessisset, cætera quidem arma ferre jussit quæ superiores gerebant; sed loricas illis ademit, & pro clypeis scuta dedit. Quum autem ex his etiam eos qui annum ætatis XLV. excedebant, ab illis qui erant ætate militari, separasset, decem centurias juniorum fecit, qui bella foris pro patria gererent, & decem seniorum quibus urbis custodiam mandavit. atque hæc erat secunda classis: eique in prœliis dabatur secundus locus, post eos qui in prima acie pugnabant. Tertiam vero classem confecit ex reliquis, quorum census erat minor septies mille & quingentis drachmis, non minor tamen minis quinquaginta. Horum autem armaturam imminuit non solum loricis, ut secundæ classi fecit, sed etiam ocreis ademptis: & hos quoque in viginti centurias distinxit, &

Classes pro censu.

πρὸς κοίλας, εἰς μὲν τὸν τῆς Εἰλειθυίας ἵησαν ἱερὸν, ὃν Ρωμαῖοι καλοῦσιν Ηεραν φωσφόρον, ὑπὲρ τῶν γεννωμένων· εἰς δὲ τὸν τῆς Αφροδίτης ἐν ἄλσει καθιδρυμένον, ὃν προσαγορεύουσι Λιβιτίνην, ὑπὲρ τῶν ἀποθνησκόντων· εἰς δὲ τὸν τῆς Νεότητος, ὑπὲρ τῶν εἰς ἄνδρας ἀρχομένων 221
συλλέγειν· ἐξ ὧν ἤμελλε γιγνώσεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὅσοι τε οἱ σύμπαντες ἦσαν, καὶ τίνες ἐξ αὐτῶν τὴν στρατείαν ἡλικίαν εἶχον. ταῦτα κελεύσας ἐποίησεν ἅπαντας Ρωμαίους ἀπογράφεσθαί τε καὶ τιμᾶσθαι τὰς οὐσίας πρὸς ἀργύριον, ὀμόσαντας τὸν νόμιμον ὅρκον, ἢ μὴν ταληθῆ καὶ ἀπὸ παντὸς εἰδότας βελτίστου τιμᾶσθαι, πατέρων τε ὧν εἰσι γεγραφότας, καὶ ἡλικίαν ἣν ἔχουσι δηλοῦντας, γυναῖκάς τε καὶ παῖδας ὀνομάζοντας, καὶ ἐν τίνι καθεστῶσιν ἕκαστοι τῆς πόλεως τόπῳ ἢ πάγῳ τῆς χώρας κατοικοῦντες· τῷ δὲ μὴ τιμησαμένῳ τιμωρίαν εἶναι τῆς τε οὐσίας στέρεσθαι, καὶ αὐτὸν μαστιγωθέντα κατακτανεῖν· καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινε παρὰ Ρωμαίοις ὅτε καὶ ὁ νόμος,

Τιμησαμένων δὲ πάντων ἀναλαβὼν τὰ γεγραμμένα, καὶ διαγνοὺς τό,τε πλῆθος αὐτῶν καὶ τὰ μεγέθη τῶν βίων, σοφώτατον πάντων πολιτευμάτων εἰσηγήσατο, καὶ μεγίστων Ρωμαίοις ἀγαθῶν αἴτιον, ὡς τὰ ἔργα ἐδήλωσε. τὸ δὲ πολίτευμα τοιόνδε ἦν· μίαν ἀφεῖλεν ἐξ ἁπάντων μοῖραν ἧς τὸ μέγιστον τίμημα ἦν τῆς οὐσίας, οὐκ ἔλαττον ἑκατὸν μνῶν. τούτους δὲ συνέταξεν εἰς ὀγδοήκοντα λόχους, ὅπλα φέρειν ἐπέταξεν, ἀσπίδας [a] Αργολικὰς καὶ δοράτια, καὶ κράνη χάλκεα, καὶ θώρακας καὶ [b] κνήμας καὶ ξίφη. διελὼν δὲ αὐτοὺς δίχῃ, τεσσαράκοντα μὲν ἐποίησε νεωτέρων λόχους, [c] οὓς ἔδει τῆς νεότητος εἰς πόλεμον ἐξιούσης ἐξέρχεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους τεσσαράκοντα τῶν πρεσβυτέρων ἐπωμνύοντας ἐν τῇ πόλει τὰ ἐντὸς τοῦ τείχους φυλάττειν. αὕτη πρώτη συνταξις ἦν· χώραν δὲ καλεῖσθαι νεότης ἐν τοῖς πολέμοις ἢ τεταγωνισμένη τῆς φάλαγγος ὅλης. ἔπεσται δὲ τῶν ἐπολεπομένων ἑτέρᾳ ἀφῄρει μοῖραν, [d] ἧς ἦν αὐτὸς μὲν μυρίων δραχμῶν, ἐλάττων δὲ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα μνῶν τὸ τίμημα. [e] συνετάξας δὲ αὐτοὺς εἰς εἴκοσι λόχους, τὰ μὲν ἄλλα [f] ὅπλα φορεῖν προσέταξεν ὅσα τοὺς πρώτους, τοὺς δὲ θώρακας αὐτῶν ἀφεῖλε, καὶ ἀντὶ τῶν ἀσπίδων ἀνέδωκε θυρεούς. διελὼν δὲ καὶ τούτων τοὺς ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἔτη γεγονότας ἀπὸ τῶν ἐχόντων στρατεύσιμον τὴν ἡλικίαν, δέκα μὲν ἐποίησε λόχους [g] νεωτέρους, οὓς ἔδει πρὸς πολεμεῖν τῆς πόλεως· δέκα δὲ [h] πρεσβυτέρους, οἷς ἀπέδωκε τειχοφυλακεῖν. αὕτη δευτέρα συνταξις ἦν· ἐκοσμεῖτο δ' ἐν τοῖς ἀγῶσι μετὰ τοὺς πρωμάχους. τὴν δὲ τρίτην ἐποίει σύνταξιν ἐκ τῶν ὑπολοιπομένων ὅσοι τίμησιν εἶχον ἐλάττονα μὲν τῶν ἑπτακισχιλίων καὶ πεντακοσίων δραχμῶν, οὐ μείονα δὲ μνῶν πεντήκοντα. τούτων δὲ ἐμείωσε τὸν ὁπλισμὸν οὐ μόνον τοῖς θώραξιν, ὥσπερ τοὺς δευτέρους, ἀλλὰ καὶ ταῖς περικνημίσι. συνέταξε δὲ καὶ τούτοις εἴκοσι λόχους, καὶ διεῖλε

a Αργυελικὰς in *Ed. Steph.* Verum Αργολικὰς agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* quod proculdubio verius est. b Rectius κνημίδας in *Cod. Vat.* c Οἷς τοὺς ὑπαιθρίους ἀπέδωκε στρατείας, τεττασάκοντα δὲ πρεσβυτέρων, οὓς ἔδει, τῆς νεότητος εἰς πόλεμον, ἐπομβρίους εἶναι τῇ πόλει *Vat.* d Οἷς ἦν *Vat.* e Συνέταξας δὲ τοὺς εἴκοσι λόχους *Vat.* f Φορεῖν ὅπλα *Vat.* g Νεωτέρων *Vat.* h Πρεσβυτέρων *Vat.* i Τούτοις εἰς εἴκοσι in *Cod. Vat.* quo modo paullo supra (v. 36.) loquutus est *Dionysius.*

* Cujus juventus primum semper locum tenebat in acie, totumque agmen propugnabat. *Gelen.*

διεῖλε δ' αὐτὸν τέτταρα τοῖς πρεσβυτέροις καθ' ἡλικίαν,
222 δέκα λόχους ἀποδοὺς τοῖς νεωτέροις, καὶ δέκα τοῖς
πρεσβυτέροις. χώρα δὲ καὶ στάσις ἑκάστων τούτων τῶν λόχων
ἐν ταῖς μάχαις, ἣν εἶχον τοὺς ἐφεξῆς τοῖς πρεμάχοις.
Ἀφελὼν δὲ πάλιν ἐκ τῶν ὑπολειπομένων τοὺς
ἐλάττω πεντακισχιλίων δραχμῶν ἔχοντας οὐσίαν, [b] ἄ-
χρι καὶ εἴκοσι μνῶν, τετάρτην ἐποιήσατο μοῖραν. διέ-
ταξε δὲ καὶ [c] ταύτην εἰς εἴκοσι λόχους· καὶ δέκα μὲν
ἐποίησε τῶν ἐν ἀκμῇ, δέκα δὲ τῶν ὑπερηλίκων, καλὰ
ταὐτὰ τοῖς πρεσβυτέροις. ὅπλα δὲ φέρειν ἔταξεν αὐ-
τοὺς, θυρεούς τε καὶ ξίφη καὶ δόρατα, καὶ στάσιν ἔχειν
ἐν τοῖς ἀγῶσι τὴν ὑστάτην. [d] τὴν δὲ πέμπτην μοῖραν,
οἷς αὐτὸς εἴκοσι καὶ πέντε μνῶν ἄχρι δώδεκα καὶ [e] ἡ-
μίσους μνῶν ὁ βίος ἦν, εἰς τριάκοντα συνέταξε λό-
χους. διήρευσε δὲ καὶ ὅτοι καθ' ἡλικίαν. [f] πεντεκαίδε-
κα μὲν αὐτοῖς λόχοι τοὺς πρεσβυτέρους εἶχον, πεντε-
καίδεκα δὲ τοὺς νεωτέρους. τούτους ἔταξε σαυνία καὶ
στρεπτούς ἔχοντας ἔξω τάξεως στρατεύεσθαι. τέτταρας δὲ λόχους οὐδὲν ἔχοντας ὅπλον ἀκολουθεῖν ἐκέλευσε [g] τοῖς ἐν ὅπλοις· ἦσαν δὲ τοῦ τετάρτων τούτων
δύο μέν, ὁπλοποιῶν τε καὶ τεκτόνων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν
κατασκευαζόντων τὰ εἰς τὸν πόλεμον εὔχρηστα· δύο δὲ,
σαλπιστῶν τε καὶ [h] τυμπανιστῶν, καὶ τῶν ἄλλοις ποιν
ὀργάνοις [i] σημαινόντων τὰ στρατιωτικὰ τοῦ πολέμου.
προσέκειντο δὲ οἱ μὲν χειροτέχναι [k] τοῖς δευτέρου ἔχου-
σι τίμημα, διῃρημένοι καθ' ἡλικίαν, ὁ μὲν τοῖς πρεσ-
βυτέροις, ὁ δὲ τοῖς νεωτέροις ἀκολουθῶν λόχοις. [m] οἱ
σαλπισταὶ καὶ οἱ τυμπανισταὶ τῇ τετάρτῃ συνετάττον-
το μοίρᾳ. ἓν δὲ καὶ τούτων εἰς μὲν τοὺς πρεσβυτέρων
λόχους, εἷς δὲ τῶν νεωτέρων· λοχαγοὶ δ' ἐκ πάντων
ὁπλεχθέντες οἱ [n] γενναιότατοι τὰ πολεμικά· τοὺς δ'
ἰδίους ἕκαστοι λόχους εὐπειθεῖς τοῖς προσταττομένοις
παρέχοντο.

Αὕτη μὲν ἡ διακόσμησις ἦν ἡ τὸ πεζικὸν ἐκπλη-
ροῦσα τῶν τε φαλαγγιτῶν καὶ τῶν ψιλῶν στράτευμα·
τὸ δὲ τῶν ἱππέων πλῆθος ἐπέλεξεν ἐκ τῶν ἐχόντων
τὸ μέγιστον τίμημα καὶ κατὰ γένος ὀνομαστῶν· συνέ-
ταξε δὲ εἰς ὀκτωκαίδεκα λόχους, ἐν προσετίμησε αὐ-
τοῖς τοῖς πρώτοις τῶν φαλαγγιτῶν ὀγδοήκοντα λόχοις.
εἶχον δὲ καὶ ὅτοι τοὺς ὀνομαστοτάτους λοχαγούς. τοὺς δὲ
λοιποὺς πολίτας, οἱ τίμησιν εἶχον ἐλάττονα δώδεκα
καὶ ἡμίσους μνῶν, πλείους [o] ἀριθμῷ ὄντας τοῦ πρώτερον,
ἅπαντας εἰς ἕνα συνταξας λόχον, στρατείας τε ἀπέλυ-
σε, καὶ πάσης εἰσφορᾶς ἐποίησεν ἀτελεῖς. ἐγένοντο δὲ

& eodem modo quo ſuperiores pro unius cujuſque ætate diviſit, decem centurias junioribus, & totidem ſenioribus aſſignans. Harum autem centuriarum locus & ſtatio in acie erat poſt ſecundam claſſem proxima. ¶ Quum item detraxiſſet ex reliquis eos quorum cenſus erat minor quinque millibus drachmarum, & qui uſque ad viginti minas perveniebat, quartam fecit claſſem. Diſtinxit autem hanc quoque in viginti centurias; & decem fecit eorum qui ætate erant florente, & totidem eorum qui jam ætate erant provectiore, eoſque eodem modo quo & ſuperiores diſtinxit. Arma autem illis imperavit ſcuta & enſes & haſtas; & locum in acie poſtremum illos habere juſſit. In quintam claſſem rejecti ſunt quorum facultates cenſebantur intra viginti & quinque minas uſque ad duodecim cum dimidia, & in triginta centurias hos diviſit. Atque hæ quoque pro cujuſque ætate diviſæ fuerunt; in quindecim centurias ſeniorum, & totidem juniorum. his imperavit ut cum miſſilibus & fundis extra ordines militarent. Quatuor autem centurias, penitus inermes, armatos milites ſequi juſſit. Ex iſtis autem quatuor centuriis * duæ erant fabrorum ferrariorum ac lignariorum, quibus mandatum erat ut arma & machinas & res alias ad uſus bellicos neceſſarias fabricarent; reliquæ duæ erant tubicinum & cornicinum, & aliorum qui aliis quibuſdam inſtrumentis in bello claſſicum canerent. Opifices vero ſecundæ claſſis hominibus additi fuerunt pro cujuſque ætate diſtributi, ita ut duarum centuriarum una ſeniores, altera juniores ſequeretur. Tubicines & cornicines in quarta claſſe collocati ſunt. atque hi quoque in duas centurias diviſi erant: unam, ſeniorum; alteram, juniorum: & præfecti ſunt illis centuriones lecti, quorum virtus bellica omnibus erat ſpectatiſſima: atque hi ſuas quique centurias imperatis obtemperantes reddebant.

¶ Hoc igitur modo exercitum pedeſtrem, qui conſtabat ex legionariis & levis armaturæ militibus, inſtruxit. Equitum vero delectum habuit ex illis, quorum maximus erat cenſus, quique genere illuſtri erant: eos autem diviſit in decem & octo centurias, eoſque primis illis octoginta legionariorum centuriis adjunxit. habebant autem hi quoque centuriones viros illuſtriſſimos. Reliquos vero cives, quorum cenſus erat minor duodecim minis cum dimidia, & qui numero aliis ſuperiores erant, omnes in unam centuriam contulit, & militiæ atque omnium tributorum immunes fecit. Fuerunt igitur ſex

Servius Tullius Rom. REX VI.

XVII.

XVIII.

a Καὶ vel otioſa eſt, vel ſubſtituta pro numerali nota γ, quæ ſignificat τέτη: hoc ſenſu, χώρα δὲ τῆ στάσις ἦν τούτων ἓξ λόχων ἐν ταῖς μάχαις τέτη, μετὰ τοὺς ἀφιεῖτας τοῖς προμάχοις. *Sylb.* b Ἄχρι πέντε καὶ εἴκοσι *Vat.* c Τούτοις *Vat.* d Ex præcedentibus atque ſequentibus *Dionyſii* verbis patet locum eſſe corruptum: quem ſatis commode potes corrigere, ſi legas, τὴν τε πέμπτην μοῖραν ἐποίησεν ἐξ ὧνπερ, οἷς οὐ ταῖς εἴκοσι καὶ πέντε μναῖς ἄχρι δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν ὁ βίος ἦν, καὶ τριάκοντα συνέταξε λόχους. Vel etiam οἷς αὐτὸς εἴκοσι καὶ πέντε μνῶν ἄχρι δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν ὁ βίος ἦν, τριάκοντα συνέταξε λόχους. Vel etiam οἷς αὐτὸς εἴκοσιν &c. & genitivus μνῶν ab hoc adverbio regetur. *Portus.* e Nota hic δώδεκα καὶ ἡμίσους μνῶν; ut *Steph.* f Πεντεκαίδεκα μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν *Vat.* g Τοῖς ἐν ὅπλοις *Vat.* h Βυκανιστῶν *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum eſſe monuit *Portus.* i Σημαινόντων malit modi lectionem, διῃρημένοι καθ' ἡλικίαν εἰς δύο λόχους, ὧν ὁ μὲν πρεσβυτέροις, ὁ δὲ τοῖς νεωτέροις ἠκολούθει: vel certe & οἱ μὲν τοῖς πρεσβυτέροις, οἱ δὲ τοῖς νεωτέροις ἠκολούθουν λόχοις. *Portus.* m Οἱ σαλπιγκταὶ τε καὶ οἱ βυκανισταὶ *Vat.* n Γενναιότατοι *Vat.* o Ἀριθμῶν in *Ed. Steph.* Sed legendum vel ἀριθμῷ ut nos edidimus: vel ἀριθμὸν ut ſupra p. 209. v. 46. πεντήκοντα τὸν ἀριθμόν. *Sylb.* Poſteriorem conjecturam firmat *Cod. Vat.* * *Vel*, duæ erant quæ conſtabant ex armorum fabricatoribus & fabris lignariis &c. *Portus.*

a Κλάσεις

Servius Tullius Rom. REX VI.

ſex συμμορίαι, quas Romani claſſes vocant, vocabuli appellatione à Græco deducta. Verbum enim quod nos per imperandi modum formatum efferimus κάλει, illi hoc exprimunt per verbum *cala*: quinetiam olim pro κλήσεις dicebant καλέσεις. Centuriæ vero, quas iſtæ claſſes continebant, erant CXCIII. atque prima quidem claſſis continebat una cum ipſis equitibus nonaginta octo centurias: ſecunda viginti & duas cum ipſis opificibus: tertia viginti: quarta rurſum viginti & duas cum ipſis tubicinibus & cornicinibus: quinta vero triginta: * ultima unicam egenorum centuriam continebat.

XIX. ¶ His ita ordinatis, militum delectus pro centuriarum diſcrimine habebat, & tributa pro cujuſque cenſu imperabat. Quoties enim illi opus fuiſſet decem, vel (ſi ita res tuliſſet) viginti militum millibus, diviſo populo in centum nonaginta tres centurias, earum unamquamque jubebat militum numerum pro rata parte ſuppeditare: ſumptus vero faciendos in commeatus militum & alios bellicos uſus ipſe metiebatur; &, prout opus erat, eodem modo dividens populum in centum nonaginta tres centurias, unicuique imperabat, ut pro cenſu facultatum ſuarum pecuniæ ſummam, quæ ipſi obtigiſſet, pro rata portione conferret. Ita factum eſt ut illi quorum maximus eſſet cenſus, quod pauciores eſſent & in plures centurias eſſent diviſi, ſæpius militarent ſine ulla quiete & intermiſſione, & pecuniæ majorem ſummam quam alii conferrent: illi vero qui exiguas ac modicas opes poſſiderent, quique iis inferiores eſſent numero viginti centuriarum, raro & per vices militarent, & exigua penderent tributa: illi vero quorum cenſus erat minor quam ut eo ſe ſuſtentare poſſent, omnium negotiorum ac moleſtiarum eſſent immunes. Nihil autem horum ſine cauſſa faciebat: ſed perſuaſum habens omnibus hominibus bellorum præmia eſſe ipſas pecunias, & pro his conſervandis omnes quoſvis perpeti labores; idcirco æquum eſſe cenſebat, ut qui pro majoribus præmiis pericula ſubirent, illi etiam & corpore & pecuniis majora mala experirentur; qui vero pro minoribus, utroque nomine illis minus moleſtiarum exhiberetur; quibus vero nullum jacturæ periculum immineret, nihil etiam incommodi paterentur, immunes tributorum ob rerum inopiam. nondum enim Romani militaria ſtipendia ex ærario accipiebant; ſed ſuis privatis ſumptibus militabant. Exiſtimabat autem non oportere eos pecunias conferre, qui unde illas conferrent non haberent, quique rerum ad victum quotidianum neceſſariarum inopia laborarent; nec ullos, qui nihil contribuerent, ad militiam alienis ſumptibus inſtar mercenariorum proficiſci debere *judicabat*.

συμμορίαι μ' ἓξ, ἃς καλοῦσι Ρωμαῖοι [a] κλήσεις, κατὰ τὰς Ελληνικὰς [b] ὀνομασίας παρονομάσαντες. ὁ γὰρ ἡμεῖς ῥῆμα προσταχτικῶς σχηματίζοντες ἀναφέρομεν, κάλει, τοῦτ' ἐκεῖνοι λέγουσι κάλα. ἡ γὰρ καλέσεις ἀρχαῖον ἐκάλουν κλήσεις. λόχοι δὲ ἦσαν αἱ συμμορίαι πᾶσαι ἑκατὸν καὶ ἐνενήκοντα τρεῖς. ἐπέσχον δὲ τὴν μὲν πρώτην συμμορίαν ὀκτὼ καὶ 223
ἐνενήκοντα λόχοι σὺν τοῖς ἱππεῦσι· τὴν δὲ δευτέραν, εἴκοσι καὶ δύο σὺν τοῖς χειροτέχναις· τὴν δὲ τρίτην, εἴκοσι· [d] τὴν δὲ τετάρτην, πάλιν εἴκοσι καὶ δύο σὺν τοῖς σαλπιστῆς καὶ βυκανισταῖς· τὴν δὲ πέμπτην, τριάκοντα· τῇ δὲ ὅπῃ πάσαις τεταγμένῃ, εἷς λόχος ὁ τῶν ἀπόρων.

Ταύτῃ τῇ διακοσμήσει χρησάμενος, τοὺς μὲν τῶν στρατιωτῶν καταγραφὰς κατὰ τὴν διαίρεσιν ἐποιεῖτο τὴν τῶν λόχων, τὰς δὲ τῶν εἰσφορῶν ἐπιταγάς, κατὰ τὰ τιμήματα τῶν βίων. ὁπότε γὰρ αὐτῷ δέησειε μυρίων ἢ δισμυρίων, εἰ τύχοι, στρατιωτῶν, καταδιαιρῶν τὸ πλῆθος εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐνενηκοντατρεῖς λόχους, [e] τὸ ὀφειλόμενον ἑκάστῳ λόχῳ ἐκέλευε παρέχειν ἕκαστον λόχον· τὴν δὲ δαπάνην τὴν εἰς τὸν ὁπισμὸν τῶν στρατευομένων καὶ εἰς τὰς ἄλλας χορηγίας τὰς πολεμικὰς ὑπετέλεσε συμμετρησάμενος ὁπόση τις ἀριθμὸς ἔσοιτο, διαιρῶν τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τοὺς ἑκατὸν ἐνενηκονταδρεῖς λόχους, τὸ ἐκ τῆς τιμήσεως ὀφειλόμενον ἑκάστῳ διάφορον ἅπαντας ἐκέλευσεν εἰσφέρειν. συνέβαινεν οὖν τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας, ἐλάττοσι μὲν οὖσιν, εἰς πλείονας δὲ λόχους μεμερισμένοις, στρατεύεσθαί τε πλείους στρατείας οὐδέποτε ἀναπαυομένους, καὶ χρήματα πλείω τῶν ἄλλων εἰσφέρειν· τοῖς δὲ τὰ μικρὰ καὶ μέτρια κεκτημένοις, εἴκοσιν ἐλάττοσι λόχοις, στρατεύεσθαί τε ὀλιγάκις ἐκ διαδοχῆς, καὶ βραχείας συντελεῖν εἰσφοράς· τοῖς δ' ἐλάττω τῶν ἱκανῶν τετιμημένοις, ἀφεῖσθαι πάντων τῶν ὀχληρῶν. ἐποίει δὲ τούτων ἕκαστον οὐκ ἄτερ αἰτίας, ἀλλὰ πεπεισμένος ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις ἆθλα τῶν πολέμων ἐστὶ τὰ χρήματα, καὶ δεῖ τὰ τούτων φυλακῆς ἅπαντες κακοπαθοῦσιν, [g] ὀρθῶς ἔχειν ᾤετο τοὺς μὲν περὶ μειζόνων κινδυνεύοντας ἆθλων, μείζονας ὑπομένειν κακοπαθείας τοῖς τε σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι· τοὺς δὲ περὶ ἐλαττόνων, ἧττον σχολεῖσθαι κατ' ἀμφότερα· τοὺς δὲ περὶ μηδενὸς δεδοικότας, μηδὲν κακοπαθεῖν, τ' [h] μὴ εἰσφορῶν ἀπολυομένους διὰ τὴν ἀπορίαν· ἃ γὰρ ἐλάμβανον ἐκ τοῦ δημοσίου τότε Ρωμαῖοι στρατιωτικὸς μισθούς, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις τέλεσιν ἐστράτευον. ὅτε δὲ χρήματα συνεισφέρειν τοὺς μὴ ἔχοντας ὁπόθεν συνεισοίσουσιν, ἀλλὰ τοῦ καθ' ἡμέραν ἀναγκαίων [i] ἀπορουμένους ᾤετο δεῖν, ὅτε μηδὲν συμβαλλομένους στρατεύεσθαί τινας ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ὠφελουμένους χρημάτων, ὥσπερ τοὺς μισθοφόρους.

Τοῦτον

a Κλάσεις *Vat.* b Κλήσεις *Vat.* quod & maluit *Sylb.* c *Lapus* hanc periodum aliter legit, dum vertit, *ſicque claſſes antiquitus* vocabant καλέσεις. In *Veneto Cod.* καὶ τὰς κλάσεις ἀρχαῖον ὀνόμαζον καλέσεις: id eſt, *& claſſes* antiquitus vocabant καλέσεις, *ſeu vocationes*. *Sylb.* Huic omnino conſentit *Cod. Vat.* d Illa τῷ δὲ τετάρτῳ, σπίλα ὀκτὼ deerant in *Ed. Steph.* addita ſunt è *Rom.* & *Ven. Codd. Sylb.* eademque agnoſcit *Vat.* e Idem *Ven. Cod.* habet τὸ ἐπιὸν ἕκαστον ἐκέλευσε πλῆθος· ὀφείλοντι παρέχειν. ut πλῆθος ibi ſignificet *ſummam*: quod v. 24. διάφορον vocat. *Sylb.* f Ἔλαττον ἔστιν ἐλάττοσιν *Vat.* g Ορθῶς ἂν ἔχειν ᾤετο *Vat.* h Illud μὲν parum huc facit, nec exprimitur in *Lapi* verſione, *abſolutî à tributis ob egeſtatem*. *Sylb.* Verum retinendum eſſe ſuadet *Cod. Vat.* locumque hoc modo ſupplendum eſſe docet, τῶν εἰσφορῶν ἀπολυομένους διὰ τὸν ἄπορον, τῶν δὲ στρατειῶν διὰ τὴν εἰσφοράν. i Απορμένους perperam in *Ed. Steph.* * Una autem ultra omnes ſtatuta claſſis, quæ erat pauperum, unus erat ordo. *Lapus.*

a Απολυμένους

XX. *Servius Tullius Rom.* REX VI.

Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἅπαν ὀπιθεὶς τὸ βάρος τοῖς πλουσίοις τῶν τε κινδύνων καὶ τῶν ἀναλωμάτων, ὡς εἶδεν ἀγανακτοῦντας αὐτούς, δι' ἑτέρου τρόπου τιὼ τε ἀθυμίαν αὐτῶν παρεμυθήσατο, καὶ τιὼ ὀργὴν ἐπραΰνε, πλεονέκτημα δωρησάμενος ἐξ οὗ πάσης ἔμελλον τῆς πολιτείας ἔσεσθαι κύριοι, τοὺς πένητας ἀπελάσαντες ἀπὸ τῶν κοινῶν καὶ τοῦτο διαπραξάμενος ἔλαθε τοὺς δημοτικούς. ἦν δὲ τὸ πλεονέκτημα περὶ τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς τὰ μέγιστα ἐπεκυροῦτο ἢ κατὰ τοῦ δήμου. εἴρηται δέ μοι καὶ πρότερον ὅτι τριῶν πραγμάτων ὁ δῆμος ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων κύριος ἦν, τῶν μεγίστων τε καὶ ἀναγκαιοτάτων, ἀρχὰς ἀποδείξαι τάς τε κατὰ πόλιν καὶ τὰς ὑπὲρ ἐγκρατείας, καὶ νόμους τοὺς μὴ [a]ὑπερρᾶσαι, τοὺς δὲ ἀνελεῖν, καὶ περὶ πολέμου συνιζαμένου τε καὶ [b]καλυμένου διαγνῶναι. ἦν δὲ περὶ τούτων [c]διάσκεψιν καὶ [d]κρίσιν ἐποιεῖτο κατὰ τὰς φυλὰς ψηφοφορῶν· καὶ ἦσαν οἱ τὰ ἐλάχιστα κεκτημένοι τοῖς τὰς μεγίστας ἔχουσιν οὐσίας ἰσόψηφοι· ὀλίγων δὲ ὄντων, ὥσπερ εἰκός, τῶν πλουσίων, οἱ πέντε ἐν ταῖς ψηφοφορίαις ἐπεκράτουν, μακρῷ πλείους ὄντες ἐκείνων. τοῦτο συνιδὼν ὁ Τύλλιος ὑπὲρ τοὺς πλουσίους μετέθηκε τὸ τῶν ψήφων κράτος. ὁπότε γὰρ ἀρχὰς ἀποδεικνύειν, ἢ περὶ νόμου διαγινώσκειν, ἢ πόλεμον ἐκφέρειν δόξειεν αὐτῷ, τιὼ [e]λοχῖτιν ἀντὶ τῆς φερτικῆς συνῆγεν ἐκκλησίαν. ἐκάλει δὲ εἰς ἀπόφασιν γνώμης πρώτους μὲν λόχους τοὺς ἀπὸ τοῦ μείζους [f]τιμήματος, ἐν οἷς ἦσαν οἵτε τῶν ἱππέων ὀκτωκαίδεκα, καὶ οἱ τῶν πεζῶν ὀγδοήκοντα. οὗτοι [g]τρισὶ πλείους τῶν ἐναντιουμένων, εἰ τὸ αὐτὸ φρονήσειαν, ἐκράτουν τῶν ἑτέρων, καὶ τέλος εἶχεν ἡ γνώμη· εἰ δὲ μὴ γένοιντο ὑπὲ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ἅπαντες ἅτοι, τότε τοὺς ἀπὸ τοῦ δευτέρου τιμήματος [h]καταγραφέντας [i]εἴκοσι καὶ δύο λόχους ἐκάλει. μεταθεισῶν δὲ καὶ τότε τῶν ψήφων, τοὺς ἀπὸ τοῦ τρίτου τιμήματος ἐκάλει· καὶ τετάρτους, τοὺς ἀπὸ τοῦ τεταρτου τιμήματος. καὶ τοῦτ' ἐποίει μέχρι τοῦ γενέσθαι λόχους ἑπτὰ καὶ ὀγδοήκοντα ἰσοψήφους. εἰ δὲ μέχρι τῆς πέμπτης κλήσεως μὴ τύχοι τοῦτο γενόμενον, ἀλλ' εἰς ἴσα μέρη διαθεῖεν αἱ τ' ἑκατὸν ὀγδοήκοντα δύο λόχων γνῶμαι, τότε ἡ ἕκτον ἐκάλει λόχον, ἐν ᾧ τὸ τέλος ἦν, καὶ διὰ τοῦτ' ἀφειμένων ἁπάσης στρατείας τε καὶ εἰσφορᾶς πολιτῶν πλῆθος ἦν· ὁποτέρα δὲ προσθεῖτο μερίδων ὁ λόχος ἅτος, αὕτη τὸ κράτος ἐλάμβανε. τοῦτο δ' ἦν σπάνιον· διὰ μακρὰν ἀπέχον ἀδυνάτου. διὰ πολλὰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς πρώτης κλήσεως τέλος ἐλάμβανεν, ὀλίγα δὲ μέχρι τῆς τετάρτης προῆλθεν· ἡ δὲ πέμπτη κλῆσις οὐδ' ἡ τελευταία παρέλκουσα.

¶ Atque toto onere periculorum & sumptuum divitibus impositio, quum eos id aegre ferre animadvertisset, alia ratione eorum mœrorem consolatus est, & iram leniit, largitus ipsis prærogativam potestatem, cujus beneficio totius reipublicæ administrationem penes se habituri erant, pauperibus à reipublicæ gubernatione omnino repulsis: quod tamen ejus factum *tum* à plebe animadversum non fuit. Illa autem prærogativa potestas in ipsis comitiis posita erat, ubi de rebus omnibus maximi momenti populus decernebat. Dixi autem etiam ante, jam olim ex priscis legibus hæc tria maxima & maxime necessaria penes populum fuisse, *nimirum* jus magistratum tam domi quam militiæ creandi, & leges confirmandi & abrogandi, & pacem bellumque decernendi. Quoties autem *ante* de his rebus ab eo disceptabatur & consultabatur, ejus suffragia curiatim colligebantur, & pauperrimi quique tantum poterant suffragiis quantum ii quorum amplissimæ erant facultates. Quumque pauci essent divites (ut verisimile est) pauperes in suffragiis ferendis, quod numero illos longe superarent, vincebant. Tullius hac re cognita ad divites vim suffragiorum transtulit. Quoties enim magistratus creare, aut de lege cognoscere, aut bellum alicui inferre volebat, pro curiatis comitiis centuriata indicebat. Vocabat autem primas & ante alias ad suffragia ferenda primæ classis centurias, quarum maximus erat census: inter quas erant decem & octo equitum, & peditum octoginta centuriæ. Hæ, quia tribus centuriis plures erant quam reliquæ, si idem sensissent, omnes alias vincebant, atque ita suffragiis ferendis finis imponebatur. si vero hæ omnes non consensissent, tunc vocabat viginti & duas centurias secundæ classis, quarum nomina in tabulis erant scripta. Distributis vero tunc etiam suffragiis tertiæ classis centurias vocabat, & quarto loco quartæ classis centurias. Hæc autem faciebat, donec essent centuriæ nonaginta & sex quæ pari essent suffragio. Quod si ne tunc quidem, quum quinta classis ad suffragia ferenda jam fuerat vocata, id fieri potuisset, sed suffragia centum & nonaginta duarum centuriarum divisa pari numero fuissent, tunc postremam centuriam vocabat, quæ continebat multitudinem civium egenorum, qui propterea omnis militiæ & tributi immunes erant: utri vero parti hæc centuria se adjunxisset, ea vincebat. Hoc vero rarum erat & vix ulla ratione fieri poterat. Plerunque enim prima vocatione res absolvebatur, raro autem usque ad quartam veniebatur: quinta vero vocatio & sexta erant superfluæ.

Hoc

a Ἀπαγορῶσαι male iterum in *Ed. Steph.* *b* Καλυμένην agnoscit etiam *Lapi* versio, *de bello consistente indicendoque.* sed sensus requirit vel κωλυομένου vel καταλυομένου: quorum posterius usurpatur infra, ubi itidem penes plebem fuisse dicit πόλεμον ἐξενεγκεῖν, ἢ τὸν συμβαίνοντα καταλύσασθαι. *Sylb.* Καταλυομένου disertim habet *Cod. Vat.* *c* Non agnoscit *Vat.* *d* Ψηφοφορῶν & mox Ψηφορίαις legi jubet *Portus.* Verum vulgatam lectionem rectam esse, neque quicquam mutandum docet *Casaub.* quod alibi apud *Dionysium* reperiamus σιφανηφόρος, ἱππαμπόλος, σφενδηπλόκος, ἱματηφόρος. *e* Λοχίτην parum recte in *Ed. Steph.* *f* Τιμήματος κεντυριοφόρους *Vat.* *g* Τρεῖς ἢ in *Ed. Steph.* Verum *Sylburgii* correctionem firmat *Cod. Vat.* qui habet τρισὶ πλείους ὄντες. à quo non multum discrepat *Lapi Cod.* dum vertit, *hæ vero, tribus plures reliquis*: ac si conjunctionem δὲ agnovisset. Quod si quis (adjicit *Sylb.*) τριοκαιεικοσι malit, quia, si quatuor posteriorum classium centuriæ in unam summam conflentur & cum primæ classis centuriis comparentur, in prima 98, in cæteris quatuor 94 centuriæ reperiuntur: cogitet ille ad quatuor assumendam esse sextam quoque classem monadicam: quæ si accedat, posteriores esse 95, easque una triade inferiores prima. *h* Deest *Vat.* *i* Forsan legendum εἴξ καὶ ἐνενήκοντα: quia ex hoc numero duplicato existunt 192; qui numerus paullo post exprimitur, & è 98 & 94 conflatis colligitur. *Sylb.*

a Ἐπιφέρειν

XXI. *Servius Tullius Rom.* REX VI.

¶ Hoc autem instituto, & tanta prærogativa potestate in divitum gratiam constituta; ita (ut dixi) plebem elusit, ut fraudem non agnosceret, & hoc pacto pauperes à reipub. administratione removit. Omnes enim existimabant se in repub. pari esse jure, eo quod viritim in suis quique centuriis sententias rogarentur: sed decipiebantur, tum quod unum tantum totius centuriæ suffragium esset, sive illa paucos cives sive plurimos contineret: tum etiam quod illæ centuriæ, quarum maximus erat census, & quæ plures quidem erant quam reliquæ, sed tamen hominum numerum minorem habebant, primæ suffragia ferrent. Præcipue vero, quod omnes pauperes, qui multi erant, unicum suffragium haberent, & postremi vocarentur. Hac re fiebat, ut divites, qui magnas faciebant impensas, & qui in continuis bellorum periculis versabantur, id æquiore animo ferrent, quod summæ rerum præessent, & omnem potestatem eriperent illis qui idem non facerent: pauperes vero qui minimam civilium muniorum partem haberent, æquo ac moderato animo ferrent se in his esse inferiores divitibus, utpote qui & tributorum & militiæ immunes essent: ipsa vero resp. eosdem haberet, qui & consultarent de iis quæ è re ipsius essent, & pericula plura quam alii subirent, & facerent ea quæ facienda essent. Atque præclarus iste civitatis ordo, ac reip. gubernandæ modus ad multas ætates duravit, & à Romanis constanter servatus est: sed nostra ætate mutatus est, idque in quoddam genus magis popularе, urgentibus quibusdam gravibus necessitatibus; non quod centuriæ sublatæ fuerint, sed quia eorum judicia priscam illam & exquisitam judicandi rationem amplius non servant, ut ego ipse sæpe animadverti, dum illorum comitiis interessem. Sed præsens tempus non postulat ut nunc de his agamus.

Τοῦτο τὸ πολίτευμα καταστησάμενος καὶ πλεονέκτημα τοῖς πλουσίοις τηλικοῦτον δώς, ἔλαθε τὸν δῆμον, ὥσπερ ἔφην, καταστοχασάμενος, καὶ τοὺς πένητας ἀπελάσας τῶν κοινῶν. οὐ γὰρ ἀπελάμβανον μὲν οἱ ἄποροι ἴσον ἔχειν τῆς πολιτείας μέρος, κατ' ἄνδρα διαιρουμένων τὰς γνώμας ἐν τοῖς ἰδίοις ἕκαστοι λόχοις. ἐξηπατῶντο δὲ τῷ τε μίαν εἶναι ψῆφον ὅλου τοῦ λόχου, τοῦ τε ὀλίγους ἔχοντος ἐν αὐτῷ πολίτας καὶ τοῦ πάνυ πολλοὺς· καὶ τῷ τοὺς μὲν εὐπόρους ἅπαντας φέρειν ψῆφον τοὺς τὸ μέγιστον ἔχοντας τίμημα λόχους, πλείους μὲν ὄντας τοῦ παντὸς πληθυσμοῦ, ὀλιγανθρώπους δὲ ἀριθμὸν ἀνθρώπων ἔχοντας· μάλιστα δὲ τῷ τοὺς ἀπόρους μίαν ψῆφον ἔχειν πολλοὺς ὄντας, καὶ τελευταίους καλεῖσθαι. γενομένου δὲ τούτου, τοῖς μὲν πλουσίοις τοῖς πολλὰ δαπανωμένοις, καὶ μεταμέλειν ἀνάπαυσιν τοῦ πολεμικῶν κινδύνων λαμβάνουσιν, ἧττον ἐπιτίθεσθαι, κυρίοις τε γεγενῆσθαι τοῦ μεγίστου, καὶ πᾶν τὸ κράτος ἀφῃρημένοις τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ ποιοῦντων· τοῖς δὲ πένησι, τοῖς πολλοστεμορίοις ἔχουσι τῶν πολιτικῶν μοιρῶν, εὐλογίστως καὶ ῥᾳθύμως φέρειν τιμὴν ἐν τούτοις ἐλαττώσει, ἀφειμένοις τοῦ εἰσφορὰν καὶ τοῦ στρατείων· τῇ δὲ πόλει, τοὺς αὐτοὺς ἔχειν τούς τε βουλευσομένους περὶ αὐτῆς ἃ δεῖ, καὶ τοὺς κινδυνεύσοντας πλείστου τοῦ ἄλλου μεταλαγχάνοντας καὶ τοξεύοντας ὅσα δεῖ. οὗτος ὁ κόσμος τοῦ πολιτεύματος ὃς πολλὰς διέμεινε γενεὰς φυλαττόμενος ὑπὸ Ῥωμαίων· ὃς δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς κεκίνηται χρόνοις, καὶ μεταβέβληται εἰς τὸ δημοτικώτερον, ἀνάγκαις τισὶ βιαίοις ἰσχυρᾶς, οὐ τοῦ λόγων καταλυθέντων, ἀλλὰ τῆς ἐξ ἐκείνων αὐτοῦ ὄχι ἔτι τοῖς ἀρχαίοις ἐκείνοις φυλαττούσης, ὡς ἔγνων τῶν ἀρχαιρεσιῶν αὐτοῦ πολλάκις παρών. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὐχ ὁ παρὼν καιρὸς ἁρμόττει τοῖς λόγοις.

XXII. *Lustratio.*

¶ Tunc igitur Tullius censu perfecto, quum jussisset omnes cives cum armis adesse in campo omnium qui sunt ante urbem maximo, & equites in turmas digessisset, & pedites in acie collocasset, & milites levis armaturæ in suis quosque ordinibus, illos lustravit tauro, ariete, & hirco. Quum autem jussisset has hostias ter circa exercitum circumagi, Marti illius campi præsidi eas immolavit. Romani autem ad meam usque ætatem hac lustratione post censum perfectum lustrantur à sacratissimo magistratu, eamque Lustrum vocant. Eo autem lustro censa sunt universorum civium octoginta quinque millia trecentis minus, ut in censoriis tabulis scriptum reperitur. Idem rex augendo etiam civium numero diligentissime prospexit; commentus rem à nullo regum antea animadversam. Illi enim exteros quosvis recipi-

Τότε δ' οὖν ὁ Τύλλιος ἐπειδὴ διεξῆλθε τὰς τιμήσεις, κελεύσας τοὺς πολίτας ἅπαντας συνελθεῖν εἰς τὸ μέγιστον τῶν πρὸς τῇ πόλει πεδίων ἔχοντας τὰ ὅπλα, καὶ τάξας τούς τε ἱππέας καὶ τοὺς πεζοὺς ἐν φάλαγγι, καὶ τοὺς ἐσκευασμένους ψιλικὸν ὁπλισμὸν, ἐν τοῖς ἰδίοις ἑκάστοις, καθαρμὸν αὐτῶν ἐποιήσατο, ταύρῳ καὶ κριῷ καὶ τράγῳ. τὰ δὲ ἱερεῖα ταῦτα τρὶς περιαγθῆναι περὶ τὸ στρατόπεδον κελεύσας, ἔθυε τῷ κατέχοντι τὸ πεδίον Ἄρει. τοῦτον καθαρμὸν ἕως καθ' ἡμᾶς χρόνων Ῥωμαῖοι καθαίρουσι μετὰ συντέλειαν τιμήσεων, ὑπὸ ἐξόχων ἱεροτάτην ἀρχήν, λοῦστρον ὀνομάζοντες. ἐγένετο δὲ ὁ συμπας τιμησαμένων τῶν ἐγγὺς Ῥωμαίων ἀριθμὸς, ὃς ἐν τοῖς τιμητικοῖς φέρεται γράμμασιν, ὀκτὼ μυριάδων ὀκτὼ χιλιάδες πέντε, τριακοσίων δεούσας. ἐποιήσατο δὲ καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς πολιτικῆς συντέλειος καὶ μικρὰν τοῦ γνῶναι θεὸς ὁ βασιλεύς, πρᾶγμα συνιδὼν ὃ παρέλιπον ἅπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τοὺς ξένους ὑποδεχόμενοι,

a Επιφέρων ψῆφον *Vat.* b Απολειπομένων *Vat.* c Ηττον ἱερεῖα *Vat.* d Pro τὰς in *Ed. Steph.* legitur τῶ. sed τὰς agnoscit etiam *Lapi* versio [adde & *Cod. Vat.*] & requirit sententiæ ac structuræ cohærentia. repetendum enim hic è primo periodi membro ἀπογενέσεις, neque τὸ admittendum videtur, quia nec præcedentibus infinitivis junctus est is articulus. *Sylb.* e Τὰς τῶν *Vat.* f Forsan rectius κλήσεως ut in *Cod. Vat.* g Αφειμένων *Vat.* h Διαπίζεται καὶ τὰς τιμ. malint *Sylb.* & *Port.* Optime in *Cod. Vat.* διατάξει τὸ πεζὸν &c. i *Campum Martium* ἀθροισμοῦ indicat. k Ἐκάστοις λόχοις *Vat.* & *Lapi Codd.* atque hoc modo legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.*

a Si

ὑποδεχόμενοι, καὶ μεταδιδόντες τῆς [a] ἰσοπολιτείας, φύσει τε ἡ
226 [b] τύχη ἐδεμίαν ἀπαξιοῦντες, εἰς πολυανθρωπίαν προήγαγον τὴν πόλιν. ὁ δὲ Τύλλιος καὶ τοῖς ἐλευθερωθεῖσι τὸ θεραπόντων, ἐὰν μὴ θέλωσιν εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπιέναι, μετέχειν τῆς ἰσοπολιτείας [c] ἐκέλευσεν. ὀκτὼ γὰρ ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασι [d] ἐλευθερίαν καὶ τούτοις τιμήσασθαι τὰς οὐσίας, εἰς φυλὰς κατέταξεν αὐτοὺς τὰς ἐν τῇ πόλει τέτταρας ὑπαρχούσας, οἷς ἄχρι καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνων ταττόμενοι [e] διετέλουν τὸ τῶν ἐλευθερωθέντων φῦλον ὅσον ἂν ἦν καὶ πάντων ἀπέδωκε τοῖς καινοῖς [f] αὐτοὺς μετέχειν, ὧν καὶ τοῖς ἄλλοις δημοτικοῖς.

Ἀχθομένων δὲ τοῖς πατρικίοις ὅτι τῷ πλήθει τοιούτοις συναναμίξαντα, συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, "Πρῶτον μὲν θαυμάζειν ἔφη τοὺς ἀγανακτοῦντας, εἰ τῇ φύσει τὸ ἐλεύθερον οἴονται τοῦ δούλου διαφέρειν, ἀλλ' οὐ τῇ τύχῃ· ἔπειτα εἰ μὴ τοῖς ἔθεσι καὶ τοῖς τρόποις ἐξετάζουσι τοὺς ἀξίους τοῦ κελῶν, ἀλλὰ ταῖς συντυχίαις, ὁρῶντες ὡς ἀσάφ- "μιτόν ἐστιν εὐτυχία πρᾶγμα καὶ ἀγχίστροφον, καὶ "οὐδὲ ῥᾴδιον εἰπεῖν [g] οὐδὲ τοῦ παντὸς μακαρίων μέχρι "τίνος αὐτῷ παρέσται χρόνου. ἠξίου τε αὐτοὺς σκο- "πεῖν ὅσαι μὲν ἤδη πόλεις οὐκ δουλείας μετέβαλον "εἰς ἐλευθερίαν, βάρβαροί τε καὶ Ἑλληνίδες, ὅσαι δ' "εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας εὐήθειάν τε αὐτῶν πολ- "λοῦ κατεγίνωσκεν, εἰ τῆς ἐλευθερίας τοῖς ἀξίοις "τῶν θεραπόντων μεταδιδόντες, τῆς πολιτείας φθο- "νοῦσι συνεβούλευέ τε αὐτοῖς, εἰ μὲν πονηροὺς νομί- "ζουσι, μὴ ποιεῖν [h] ἐλευθερίους· εἰ δὲ χρηστούς, μὴ πε- "ριορᾶν ὄντας ἀλλοτρίους· ἄτοπόν τε πρᾶγμα ποιεῖν "αὐτοὺς ἔφη καὶ ἀμαθές, ἅπασι τοῖς ξένοις ὁπότρε- "πουσαν τῆς πόλεως μετέχειν, μὴ ἀφικνουμένας αὐ- "τῶν τὰς τύχας, μηδ' εἴ τινες οὐκ δούλων ἐγένοντο ἐ- "λεύθεροι πολυπραγμονοῦντας· τοὺς δὲ αὐτοὺς σφί- "σι δεδουλευκότας ἀναξίους ἡγεῖσθαι τούτου τῆς χά- "ριτος· φερόντως τε ἀφέρειν οἰομένους τῶν ἄλλων, ὑ- "δὲ τὰ ὄντα ποσὶ καὶ κοινότητι ὁρᾶν ἔφασκεν, ἃ καὶ τοῖς "φαυλοτάτοις εἶναι πρόδηλα, ὅτι τοῖς μὲν δεσπό- "ταις πολλὴ φερόντως ἔστι τοῦ μὴ πρόχειρος τινὰς "ἐλευθεροῦν, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ὄντων ἀνθρώποις ἀγα- "θῶν οἷς ἔτυχε [i] δωρησαμένοις· τοῖς δὲ δούλοις ὅτι μείζων "ὑπάρξει προθυμία χρηστοῖς εἶναι πρὸς τοὺς δεσπότας, "ἐὰν μάθωσιν ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἄξιοι κριθέντες "εὐδαίμονες εὐθέως ἔσονται καὶ μεγάλης πόλεως

entes, & jura civitatis illis impertientes, sine ullo natalium aut conditionis discrimine, civitatem magna hominum frequentia auxerunt. at Tullius vel ipsos servos, qui libertate donabantur, nisi in suam patriam redire maluissent, in civitatem & juris æquabilitatem recipi jussit. Quum enim istis quoque libertatem permisisset, ut una cum cæteris *civibus* suas fortunas censerent, eos distribuit in quatuor tribus urbanas, in quas ad nostra usque tempora referri solet quicquid est libertini generis: eosque ad omnia publica munia admisit, ad quæ reliquis quoque plebejis aditus patet. *Servius Tullius Rom.* REX VI. *Libertorum ad jus civium admissio.*

¶ Patriciis vero id ægre & molestе ferentibus, convocato ad concionem populo, "Primum dixit se mirari quod ipsi hoc suum "factum iniquo animo ferrent, & putarent "ingenuos differre à servis natura, non autem fortuna: deinde quod eos, qui honoribus sunt digni, non ex moribus, sed ex "fortuna & conditione spectandos censerent; præsertim quum viderent quam instabilis & mutabilis sit res ista felicitas, & "quam difficile sit, vel in quantumvis beatis "hominibus, asserere quamdiu hæc ipsis sit "duratura. eosque rogabat ut considerarent "quot civitates, tam barbaræ quam Græcæ, "jam ex servitute in libertatem vindicatæ "essent, & quot ex libertate in servitutem "redactæ; & eorum magnam stultitiam "damnabat, quod servis, quos libertate, ut "ea dignos, donassent, civitatis jura invi- "derent. Quare illis suadebat, ut, si improbos eos judicarent, eos minime libertate "donarent: sin probos, ne eos, quamvis essent exteri, despicerent. Absurde enim & "imperite eos facere dicebat, qui exteris quibusvis jura civitatis impertirentur, sine ullo ipsorum conditionis discrimine, neque "curiosius inquirentes si qui de illis manumissi essent; servos vero suos hoc beneficio indignos judicarent: & dicebat ipsos "qui se cæteris longe prudentiores putabant, "tamen ne ea quidem quæ ante pedes & "communia omnibus essent videre, quæ vel "quivis maxime hebeti ingenii acie præditus facile prospiceret, nim. fore ut hoc modo "ipsi domini, quum beneficium quod inter "homines est maximum in quoslibet conferant, cautiores essent ne quos temere manumitterent; ipsi vero servi majore animi alacritate in suorum dominorum commoda & "utilitates incumberent, si cognoscerent se "libertate dignos judicatos in civitatis for- "tunatæ XXIII.

a Si exacte loqui voluisset, dicendum esset πολιτείας. *Steph.* b Τύχῳ αὐτῶν *Vat.* c Ἐπέτρεψε. κελεύσας *Vat.* d *Lapus* post τούτοις distinguit & copulativam καὶ inserit: *permittens eis simul cum cæteris libertatem, remque suam censeri.* Ego nihil deesse arbitror, sed tantum ἐλευθερίους legendum esse pro ἐλευθερίαν & τούτους pro τούτοις: hoc modo, ἐπιτρέψας γὰρ ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλευθερίους καὶ τούτους μησὶ τὰς οὐσίας. *Sylb.* Tantum abest ut ἐλευθερίαν in ἐλευθερίους velim commutare, ut vel ἐλευθερίαν retineri, copula καὶ verbo τιμήσασθαι præfixa, vel illud nomen in ἐλευθέροις mutari mallem. *Steph.* In *Cod. Vat.* habemus ἐλευθέρους καὶ τούτους. atque adeo verba sic construenda videntur, ἐπιτρέψας γὰρ ἐκ τούτοις τιμήσασθαι τὰς οὐσίας ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλευθέροις. e Post διετέλουν in *Ed. Steph.* posita est distinctio periodica, & mox δὲ pro τῶν, nulla post ἦν distinctione collocata. Scripturam nostram probat & structuræ lex, & hæc *Lapi* versio, *in quibus manet adhuc institutum libertinorum quantumcunque genus.* ubi vides *Lapum* ταττόμενοι passiva significatione accepisse, cum active capere nihil vetet, sicut alibi καταλύεται τὸν πρὸς αὐτὸν πόλεμον. *Sylb.* In *Cod. Vat.* διετέλει τὸ τῶν. unde suspicaretur forsan aliquis *Lapum* legisse ταττόμενον διετέλει. f Rectius αὐτοῖς in *Cod. Vat.* ut pendeat ab ἀπέδωκε. quod & *Porto* placuisse comperio. g *Lapus* videtur inseruisse ἐπὶ ante τῶν πάνυ μακαρίων, & mox pluraliter legisse αὐτοῖς: sic enim vertit, *neque facile sit etiam in beatissimis dicere ad quod eis affutura sit tempus.* ego pro ᾧδὶ legendum puto ᾗδηι, vel ᾗδι retento inserendum τινι vel ᾗδηι post μακαρίων. *Sylb.* Vel ἐφ' ᾧδὶ ἐπὶ τῷ πάνυ μακαρίων, ut sequatur αὐτοῖς: vel ἐφ' ᾧδὶ ἐπὶ τῷ πάνυ μακαρίῳ, sequente αὐτῷ, scriptum fuisse arbitror. *Steph.* Hoc ᾗδὶ servat *Cod. Vat.* præcedens autem mutat in ᾗδηι. h Nota ἐλευθερίους pro ἐλεύθερους, quod in hac significatione usitatius est, & mox sequitur v. 33. *Sylb.* Ἐλευθέρους in *Cod. Vat.* quod substitui maluit *Steph.* cum vix verisimile sit *Dionysium* hic discrimen, quod Græca lingua inter ἐλευθερίους & ἐλευθέρους ponit, tollere ausum. i Δωρησομένοις *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

"tunatæ & amplæ jura ſtatim receptum iri, ſe-
"que utrumque hoc beneficium à dominis ſu-
"is accepturos. Poſtremo cœpit de communi
"utilitate agere, gnaris quidem in memoriam
"revocans, ignaros vero docens nulla alia
"re æque ac hominum frequentia opus eſſe
"illi civitati quæ ad imperium adſpirat, &
"quæ res magnas affectat, quòd poſſit per-
"petuo omnia bella domeſticis armis gere-
"re, neve impenſis in externarum & condu-
"ctitiarum copiarum ſtipendia pecuniam æ-
"rarii exhauriat: & demonſtrabat ſuperio-
"res omnes reges exteris quibuſvis jura civi-
"tatis propterea dediſſe. Quod ſi hanc quo-
"que legem reciperent & confirmarent, di-
"cebat fore ut magnus manumiſſorum juve-
"num numerus conſcriberetur & in tribus
"referretur, nec unquam reſp. domeſtico-
"rum armorum inopia laboraret; ſed habe-
"ret tantum copiarum quantum ſatis eſſet ad
"bellum vel cum omnibus mortalibus ge-
"rendum, ſi eo neceſſitatis res venirent.
"Sed præter communem omnium utilitatem,
"*demonſtrabat* magna quoque emolumenta
"ad opulentiſſimos Romanorum cives redun-
"datura, ſi paterentur libertis aditum ad co-
"mitia patere: in comitiis enim & ſuffragiis
"ferendis aliiſque civilibus negotiis, grati-
"am, qua in his rebus maxime opus eſt,
"ipſis reportaturos, & eos quos manumiſiſſent
"poſteris ſuis clientes relicturos. His ab
eo dictis, patricii permiſerunt ut iſte mos in
rempub. reciperetur, & ad noſtra uſque tem-
pora conſtanter ſervatus eſt æque ac ulla
ſacroſanctarum legum.

XXIV. ¶ Sed quando ad hanc narrationis par-
tem acceſſi, neceſſarium mihi eſſe puto di-
cere, quænam tunc eſſet Romanorum con-
ſuetudo in ſervitiorum re: ne quis regem,
qui primus aggreſſus eſt ſervos manumiſſos
civitate donare, neve eos qui hoc inſtitu-
tum receperunt criminetur, quaſi res præ-
claras & precioſas temere abjicerent. Roma-
ni igitur modis juſtiſſimis ſervos ſibi para-
bant. aut enim ementes à repub. eos qui ex
præda ſub haſta vendebantur, aut imperato-
re permittente militibus ut una cum reli-
qua præda captivos etiam haberent quos ce-
piſſent, aut ementes ab aliis qui eodem mo-
do eos ſibi comparaſſent, ſervos poſſidebant.
Neque rem turpem aut reip. detrimentoſam,
ipſe Tullius qui hunc morem inſtituit, ne-
que ii qui eum receperunt & ſervarunt, pu-
tabant ſe facere, ſi illi qui in bello & patria
& libertate privati fuerant, aut ab iis qui
primi eos in ſervitutem redegerant, aut ab
iis qui eos ab illis emerant, hoc utrumque
denuo ab ipſis dominis, in quorum poteſtate
erant & quibus ſerviebant, reciperent. Plu-
rimi autem libertate gratis donabantur ob
ſuam virtutem & probitatem: atque hic erat
modus præſtantiſſimus, quo ſervi domino-
rum poteſtate liberabantur. Pauci vero qui-

"πολῖται, καὶ ταῦθ' ἕξουσιν ἀμφότερα τῶν τοῦ
"δεσποτῶν ἀγαθά. τελευτῶν δὲ τὸν περὶ τοῦ συμφέ-
"ροντος εἰσηγήσατο λόγον, τοὺς μὲν ὀπίσω μένους ὑ-
"πομιμνήσκων, τοὺς δὲ ἀγνοοῦντας διδάσκων ὅτι πόλει
"δυνατείας ἐφιεμένῃ, καὶ μεγάλων πραγμάτων ἐπι-
"τῇ ἀξιούσῃ, οὐδενὸς οὕτω δεῖ πράγματος ὡς πο-
"λυανθρωπίας, ἵνα [b] ἀφθονίᾳ ἢ πρὸς πάντας τοὺς πο-
"λέμους οἰκείοις ὅπλοις χρωμένῃ, ᾗ μὴ ξενικοῖς στρατεύ-
"μασι καταμισθοφορεῖσθαι συνεξαναλωθῇ τοῖς χρή- 227
"μασι· καὶ ἀφ' τοῦτο ἔφη τοὺς πρώτους βασι-
"λεῖς ἅπασι μεταδεδωκέναι τῆς πολιτείας τοῖς ξέ-
"νοις. εἰ δὲ καὶ τοῦτον καταστήσονται τὸν νόμον, πολ-
"λοὺ αὐτοῖς ἔλεγεν [c] ἐλευθερογενῆ ὀφθήσεσθαι
"νεότητα, καὶ οὐδέποτε ἀπορήσειν τῇ πόλιν οἰκείων
"ὅπλων, ἀλλ' ἕξειν δυνάμεις ἄγειν ἀφθονεῖς καὶ πρὸς
"πάντας ἀνθρώπους ἀναγκασθῆ πολεμεῖν. χρεὼν δὲ
"τοῦ κοινῇ χρησίμου, καὶ ἰδίᾳ πολλὰ ὠφελῆσθαι
"τοὺς εὐπορωτάτους Ρωμαίων, ἐὰν τοὺς ἀπελευθέρους
"ἐῶσι τῆς ἐκκλησίας μετέχειν, ἐν ἐκκλησίαις τε καὶ
"ψηφοφορίαις καὶ ταῖς ἄλλαις πολιτικαῖς χρείαις τοὺς
"χαίροντας ἐν οἷς μάλιστα δέονται πράγμασι κομι-
"ζομένους, καὶ [d] τοὺς ἀπελευθέρους γινομένους πελά-
"ταις τοῖς ἐκγόνοις [e] αὐτῶν καταλιπόντας. τοιαῦτα
λέγοντος αὐτοῦ συνεχώρησαν οἱ πατρίκιοι τὸ ἔθος εἰς
τὴν πολιτείαν παρελθεῖν, ᾗ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρό-
νων ὡς ἔν τι τῶν ἱερῶν ᾗ ἀκινήτων νομίμων ἀφῄρητο τοῦτ'
[f] ἐν πόλει φυλαττόμενον.

[g] Ἐπειδὴ δὲ χρὴ τοῦτο γένεσθαι τὸ μέρος τῆς διηγήσεως, ἀ-
ναγκαῖον εἶναί μοι [h] δοκεῖ διελθεῖν ὡς εἶχε τότε Ρωμαίοις
τὰ περὶ τοὺς δούλους ἔθη, ἵνα μήτε τὴν βασιλέα τὴν πρότε-
ραν ἐπιχειρήσαντα τοὺς δεδουλευκότας ἀστοὺς ποιεῖν, μήτε τοὺς
ἐπιδεξαμένους τὸν νόμον, ἐν αἰτίαις ᾖ τις, ὡς ῥιπτεύσας εἰκῇ τὰ κάλ-
λιστα ἐτύγχανον δὲ τοῖς Ρωμαίοις αἱ τῶν ἀπελευθέρων κλήσεις καὶ τοὺς διγαμβλάτους γινόμεναι τρόπους.
ἢ γὰρ ὠνησάμενοι παρά γε τῶν δημοσίᾳ τοὺς ὑπὸ δόρυ πολε-
μίους ἐκ τῶν λαφύρων, ἢ γε στρατηγοῦ συγχωρήσαντος ἅ-
μα ταῖς ἄλλαις ὠφελείαις καὶ δορυαλώτους τοῖς λαβοῦσιν
ἔχειν, ἢ [i] πριάμενοι παρ' ἑτέρων καὶ [k] τοὺς αὐτοὺς τρόπους
κυρίων γενομένων, ἐκέκτηντο τοὺς δούλους. [l] οὐδὲ δὴ
πρᾶγμα ποιεῖν αἰσχρὸν ἢ βλάβης κοινῆς ἄξιον οὔτε ὁ Τύλλιος ὁ καταστησάμενος τὸ ἔθος, οὔτε οἱ
παραδεξάμενοι καὶ διαφυλάξαντες ὤοντο, εἰ τοῖς ἀ-
φαιρεθεῖσιν ὑπὸ πολέμου τὴν τε πατρίδα καὶ τὴν ἐλευ-
θερίαν, [m] ἢ παρὰ τῶν πρώτων αὐτοὺς καταδουλωσαμένων,
ἢ παρ' ἐκείνων αὐτοὺς πριαμένων, ἀμφότερα ταῦ-
τα παρ' αὐτῶν χρὴ [n] ὑπάρξειν αὖθις τοὺς κτησαμένους αὐ-
τοὺς εἰς δουλείαν. ἐτύγχανον δὲ τῆς ἐλευθερίας οἱ μὲν
πλεῖστοι πρῶτα, διὰ καλοκἀγαθίαν· ᾗ κράτιστος ἀ-
παλλαγῆς ἑκατέρου τρόπος ὅτου μὴ· ὀλίγοι δὲ πο-

nes

a Τὰ γοῦν Vat. b Διαρκείαν Vat. c Ex τῶν ἐλευθερομένων Vat. d Τοὺς οὖν τῶν ἀπελευθέρων Vat. e Τοῖς ἑαυτῶν Vat. f Ἐν τῇ πόλει Vat. g Οἶμαι δ' ἐπειδὴ δεῖ Vat. h Deeſt Vat. i Πεπαμένους Vat. k Forſan rectius τούτους τοὺς τρόπους. Sylb. l Οὐδὲν δὲ Vat. Non video quomodo dici queat πρᾶγμα βλάβης κοινῆς ἄξιον, ideo legendum ſuſpicor βλάβης κοινῆς ἄστιον. quod magis placere cœpit, ubi mihi viſus eſt *Lapus* ita legiſſe. *Steph.* m Χρηστοῖς γενομένοις πρὸς τοὺς καταδουλωσαμένους, ἢ τοὺς πρὸ τούτων πεπαμένους, ἀμφότερα ταῦτα παρὰ τῶν διαποτῶν ὑπάρξει Vat. n Vel ὑπάρξαι vel ὑπάρχειν ſcribendum cenſeo. *Steph.*

a Ποτὲ μὲν

νες λύτρα καταθέντες ἐξ ὁσίων καὶ δικαίων ἐργασιῶν σωναχθέντα. ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ταῦτα ταῦτ' ἔχει, ἀλλ' εἰς τοσαύτην σύγχυσιν ἦκει τὰ πράγματα, καὶ τὰ καλὰ τῆς Ρωμαίων πόλεως ὕπως ἄτιμα καὶ ῥυπαρὰ γέγονεν, ὥσθ' οἱ μὲν ἀπὸ λῃστείας, καὶ τοιχωρυχίας, καὶ πορνείας, καὶ παντὸς ἄλλου πονηροῦ χρηματισάμενοι, τούτων ἀπαλλαττόμενοι τῶν χρημάτων τῷ ἐλευθε-
228 ρίᾳ, καὶ εὐθὺς εἰσὶ Ρωμαῖοι· οἱ δὲ, σωτῆρες καὶ σωτῆρσι τοῖς δεσπόταις γενόμενοι φαρμακειῶν καὶ ἀνδροφονιῶν, καὶ τοῦ εἰς τοὺς θεοὺς ἢ τὸ κοινὸν ἀδικημάτων, ταύτας φέρονται παρ' αὐτῶν τὰς χάριτας· οἱ δὲ, ἵνα τὸ δημοσίως διδόμενον σῖτον λαμβάνοντες χεῖρ' μίαν, καὶ εἴ τις ἄλλη παρὰ τῶν ἡγεμόνων γίγνοιτο τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν φιλανθρωπία, φέρουσι τοῖς δεδωκόσι τῇ ἐλευθερίᾳ· οἱ δὲ, ἀφ' ὑφότητα τῶν δεσποτῶν καὶ κενὴν δοξοκοπίαν. ἔγωγ' ὃν ὀπίσαμέ τινας ἅπασι τοῖς θέλοις συγχεχωρηκότας εἶναι ἐλευθέρους, μετὰ τὰς ἑαυτῶν τελευτάς, ἵνα χρηστοὶ καλῶνται νεκροὶ, καὶ πολλοὶ τοῖς κλίναις αὐτῶν ἐκκομιζομένοις ἀκολουθῶσι τοὺς πίλους ὀπὶ τοῖς κεφαλοῖς ἔχοντες· ὧν οἷς ἐπόμπευόν τινες, ὡς ἰδοὺ τῶν ὀπισαμένων ἀκούειν, ἐκ τῶν δεσμωτηρίων ἐξελυθότες κάκοδρυοι ἀρτίως, μυρίων ἄξια ἀφαπεφαγμένοι θανάτων. εἰς τούτους μέντοι τοὺς [b] δυσκαθάρτους [c] πίλους ἐκ τῆς πόλεως ἀποβλέποντες οἱ πολλοὶ δυσχεραίνουσι, καὶ προβέβληνται τὸ ἔθος, ὡς ἂ πρέπον ἡγεμονικῇ πόλει, καὶ παντὸς ἄρχειν ἀξιούσῃ τόπου, τοιούτους πολίτας ποιεῖσθαι. ἔχοι δ' ἂν τις πολλὰ καὶ ἄλλα [d] ἀφαβάλλειν ἔθη, καλῶς μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀπιανθέντα, κακῶς δ' ὑπὸ τῶν νεῶν ὀπιτηδόμενα. ἐγὼ δὲ τὸ νόμον οὐκ οἴομαι τοῦτον δεῖν ἀναιρεῖν, μή τι μεῖζον ἐκφαγῇ τῷ κοινῷ δι' αὐτοῦ κακόν· ἐπανορθοῦσθαι μέντοι φημὶ δεῖν τὰ δυνατὰ, καὶ μὴ περιορᾶν ὀνείδη μεγάλα καὶ ῥύπους [e] δυσκαθάρτους εἰς τὴν πολιτείαν εἰσαγομένους. καὶ μάλιστα μὲν τοὺς τιμητὰς ἀξιώσαιμι ἂν τούτου τοῦ μέρους προνοεῖν· εἰ δὲ μή, τοὺς ὑπάτους· δεῖ γὰρ ἀρχῆς τινος μεγάλης· οἳ τοὺς καθ' ἕκαστον ἑαυτὸν ἐλευθέρους γινομένους ἐξετάσουσι, τίνες ὄντες, καὶ ἀφ' τί, καὶ πῶς ἠλευθερώθησαν· [f] ὥσπερ τοὺς τῶν ἱππέων καὶ τοὺς τῆς βουλευτῶν βίους ἐξετάζουσιν· ἔπειθ' οὓς μὲν ἂν εὕρωσιν ἀξίους τῆς πόλεως ὄντας, εἰς φυλὰς [g] καταγράψωσι, καὶ μένειν ἀφήσωσιν ἐν τῇ πόλει· τὸ δὲ μιαρὸν καὶ ἀκάθαρτον φῦλον ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς πόλεως, ὑπερπετὲς ὄνομα τῷ πράγματι θέντες, ὑπερπίδυ. ταῦτα μὲν ἦν ἡ ὑποθέσεως ἀπαρτύσις, ἀναγκαῖόν τε καὶ δίκαιον ἔδοξεν εἶναί μοι πρὸς τοὺς ὀπιτιμῶντας τοῖς Ρωμαίων ἔθεσιν εἰπεῖν.

Ὁ δὲ Τύλλιος οὐκ ἐν μόνοις τούτοις πολιτεύμασι δημοτικὸς ὢν ἐδήλωσεν, ἐν οἷς ἐδόκει dam libertatis precio ex piis & juſtis laboribus quæſito *manumittebantur*. Sed noſtra ætate non ita ſe res habet: ſed tanta eſt rerum confuſio, & honeſtas Romanorum in tantam turpitudinem tantaſque ſordes eſt mutata, ut alii ex latrociniis, & parietum perfoſſionibus, & pudicitiæ proſtitutione, & quovis alio improbo facinore quæſtum faciant, & hac pecunia libertatem ſuam redimant, & ſtatim Rom. civitate donentur: alii vero, dominis conſcii & ſocii veneficiorum & cædium & ſcelerum vel in deos vel in remp. patratorum, hoc beneficio ab illis remunerationis gratia afficiantur: alii vero *manumittuntur*, ut frumentum menſtruum publice acceptum, & ſi quid aliud liberalitate principum in egenos cives confertur, dent iis à quibus donati ſunt libertate: alii vero ob dominorum lenitatem, & inanis gloriæ ſtudium & cupiditatem. Equidem ſcio quoſdam, qui teſtamento omnes ſuos ſervos libertate donarunt, ut poſt obitum ſuum probitatis laudem adipiſcerentur, & multi pileati funus ſuum proſequerentur. In qua pompa quidam erant (quemadmodum ab illius rei gnaris audire eſt) malefici, recens è carcere egreſſi, qui ſcelera innumeris ſuppliciis capitalibus digna perpetrarant. Sed hos pileos impuros multi ex ipſa urbe ſpectantes ægre ferunt; & morem illum damnant, quod dedeceat * urbem, quæ hoc à natura habet ut principatum obtineat & ſe dignam cenſet qui toti terrarum orbi imperet, tales cives facere. Poſſet autem quis & multas alias *Romanorum* conſuetudines merito reprehendere, quæ à majoribus bene excogitatæ fuerunt, ſed noſtræ ætatis homines illis abutuntur. Ego vero hanc legem tollendam minime cenſeo, ne quod gravius malum inde in remp. erumpat: veruntamen quantum fieri poteſt eam corrigendam cenſerem, neque ferendum ut tanta probra & ſordes inexpurgabiles in remp. invehantur. Huic autem rei cenſores potiſſimum aut certe conſules proſpicere debere exiſtimarem, (opus enim eſt aliquo māgiſtratu magna poteſtate prædito) ut eos qui quotannis manumittuntur examinent, quinam ſint, & quare, & quomodo libertate fuerint donati, quemadmodum in equitum & ſenatorum vitam inquirunt. Deinde quos compererint civitate dignos, eorum nomina in tabulas referant, ipſoſque in tribus diſtribuant, & ipſis in urbe habitare permittant: ſceleſtam vero & impuram multitudinem, ex urbe, ſpecioſo nomine rei impoſito, aliquò in coloniam ablegent. Quum igitur hujus hiſtoriæ argumentum hoc poſtularet, viſum eſt mihi neceſſarium & æquum eſſe, hæc illis dicere qui Romanorum mores reprehendunt.

Servius Tullius Rom. REX VI.

¶ Tullius autem non in his ſolum inſtitutis ſe popularem eſſe demonſtravit, quibus XXV.

&

a Πονηρᾶ πόρνη χρηματιζόμενοι *Vat.* *b* Δυσικκαθάρτους *Vat.* *c* Σπίλους in *Lapi Cod.* dum vertit *has maculas.* in qua lectione pulchra paronomaſia alluditur ad πίλους. ut dum ſcelerati occurrunt liberti, non πῖλοι occurrere videantur ſed ὠῖλοι. paullo infra ſane (v. 33.) ῥύπους vocat eoſdem, ſynonyma metaphora & metonymia. *Sylb.* *d* Διαβαλεῖν *Vat.* *e* Δυσικκαθάρτους *Vat.* *f* Ωσπερ γε τοὺς *Vat.* *g* Καταγεγράψωσι & mox ἀφήσουσιν & ἐκβαλοῦσιν in *Cod. Vat.* eo ſcilicet verbi modo quo præcedit ἐξετάσουσι v. 36. ut notavit *Sylb.* * Ita cum *Stephano* interpretatus ſum. Alii ſic: *populum rerum dominum & uſurpantem ſibi orbis imperium.* Vel, *urbem principem locisque omnibus imperare poſtulantem.* ac ſi ſcriptum eſſet πόλιν ἡγεμόνα non ἡγεμονικὴν: inter quæ tale eſt diſcrimen, quale eſt inter στρατηγὸς & στρατηγικός. Hac de re vide *H. Stephani* de *Criticis* librum.

Servius Tullius Rom. REX VI.

& ſenatus auctoritatem & patriciorum potentiam imminuere viſus eſt; ſed in iis etiam, quibus regium imperium imminuit, de cujus auctoritate ac poteſtate ipſemet dimidium detraxit. Quum enim omnes ſuperiores reges omnium litium judicia ad ſe transferri vellent, & de omnibus tam privatis quam publicis cauſſis arbitratu ſuo cognoſcerent; ille, ſeparatis publicis à privatis, ipſe quidem de criminibus ad remp. pertinentibus cognoſcebat: privatorum vero judices privatos conſtituit, quibus leges à ſe latas, ut regulas, præſcripſit, *quas in judiciis ſequerentur*. Quum autem reipub. ſtatum optime compoſuiſſet, ipſum ſubiit deſiderium præclari alicujus facinoris edendi, quo ſui memoriam ad poſteros tranſmitteret. Quum autem attentius conſideraret priſcorum regum & aliorum virorum, qui reſpublicas perite adminiſtrarant, monumenta, ex quibus famam & gloriam adepti fuerant; neque ob muros Babylonios, Aſſyriam illam mulierem beatam ducebat, neque Ægypti reges ob pyramides Memphiticas, neque, ſi quod aliud alicujus principis divitias & magnum operum numerum oſtentare poſſet: ſed hæc omnia parva, neque diuturna, neque admiratione digna exiſtimans, oculorumque fraudulentas illecebras eſſe, quæ ad nullos humanæ vitæ uſus prodeſſent, unde nihil præter ſolam conditorum felicitatis prædicationem ſequeretur; illa vero laude & æmulatione digna credens animi opera, unde plurimi fructum percipiunt eoque diutiſſime fruuntur, præ cæteris iſtiuſmodi operibus maxime admiratus eſt inventum Amphyctionis, filii Hellenis, qui quum videret Græcam gentem infirmam eſſe, & facile à finitimis barbaris deleri poſſe, ipſe eam in id conſilium & conventum, qui ab illo Amphictyonicus eſt dictus, coëgit; legeſque tulit, præter illas quæ cuique civitati propriæ & peculiares erant, eas quæ omnibus communes eſſent, quas Amphictyonicas vocant, quarum beneficio in mutua amicitia perpetuo continebantur, & cognationem re potius quam verbis ſervabant, & moleſti ac formidabiles barbaris perpetuo erant. Cujus exemplum ſequuti Iones qui ſedes tranſtulerunt ex Europa in Cariæ partes maritimas, & Dorienſes qui in iiſdem locis urbes condiderunt, templa communibus ſumptibus exſtruxerunt: Iones, Epheſi templum Dianæ; Dorienſes, *in urbe* Triopio templum Apollinis: quo ſtatis temporibus cum uxoribus & liberis conveniebant, & ſimul ſacrificia faciebant, & ſimul negotiabantur & mercatus exercebant, & certamina equeſtria & gymnica & muſica faciebant, diiſque donaria communia dicabant. Peractis vero ſpectaculis & nundinis atque aliis feſtis, in quibus omnes omni humanitatis genere ſe mutuo excipiebant, ſi qua ſimultas inter civitates ob aliquam offenſam

τιὼ τε τῆς βυλῆς ἐξυσίαν ϗ τιὼ τῶν πατρικίων δυναστείαν ἐλατῶσι, ἄλλα καὶ ἐν οἷς τιὼ βασιλικιὼ ἀρχιὼ [a]ἐμείωσε, τιὼ ἡμίσειαν τῆς ἐξουσίας [b]αὐτὸς" ἀφελόμενος. τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἁπάσας ἀξιόντων ἐφ' ἑαυτοὺς ἄγειν τὰς δίκας, καὶ πάντα τὰ ἐγκλήματα τά τε ἴδια καὶ τὰ κοινὰ πρὸς τὸν ἑαυτῶν τρόπον δικαζόντων, ὑκεῖνος διελὼν ἀπὸ τ' ἰδιωτικῶν τὰ 229
δημόσια, τ' μὶ εἰς τὸ κοινὸν φερόντων ἀδικημάτων αὐτὸς ἐποιεῖτο τὰς ἀναγνώσεις, τῶν δὲ ἰδιωτικῶν ἰδιώτας ἔταξεν εἶναι δικαστὰς, ὅρους αὐτοῖς ϗ κανόνας τάξας ὓς αὐτὸς ἔγραψε νόμους. ἐπεὶ δὲ αὐτῷ τὰ ὑ τῇ πόλει προάγματα τὸν κράτιστον εἰλήφει κόσμον, εἰς ὀπτυμίαν [c]ἦλθε ἀφανές τι ἀπροσδόκητον, αἰώνιον αὐτῦ μνήμιον τοῖς ὑπιγενομένοις καταλιπεῖν. ἐφιζὰς δὲ τιὼ Ἀθήναιαν ὅπι τὰ τῶν ἀρχαίων βασιλέων τε ϗ [d]πολιτικῶν μνημεῖα, ἐξ ὧν [e]εἰς ὀνόματα καὶ δόξαν προῆλθον, ὅτε τῦ Βαβυλωνίυ τείχυς ἐμαχέισε τιὼ Ἀσσυρίαν ὑκείνιν γυναῖκα, ὅτε τ' ὑ Μέμφει πυραμίδων τὰς Αἰγύπτυ βασιλεῖς, ὅτε εἴ τις ἄλλη πλύτυ καὶ πολυχειρίας ὅπόδειξις ἰῶ ἀνδρὸς ἠγεμόνος. ἀλλὰ ταῦτα πάντα μικρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια, καὶ ὐκ ἄξια ασσυδῆς ἡγησάμενος, ὄψεώς τε ἀπάτας, ὐκ [f]εἰς βίυς ϗ πραγμάτων ὠφελείας, ἐξ ὧν μαχαιρισμοὶ τοῖς κατασκευασαμένοις ἀκολύθοιεν μόνον· [g]ἐπαίνυ δὲ ϗ ζήλου ἄξια τὰ τῆς γνώμης ἔργα ὑπολαβών, ἧς πλεῖστοί τε ἀπολαύυσι καὶ ὅτι μίκιστον [h]χρόνον καρπῦνται τὰς ὠφελείας, πάντων μάλιστα τ' τοιύτων ἔργων τιὼ Ἀμφικτύονος τοῦ Ἕλληνος ὅπαινοῖμι ἠγάσθη, ὃς ἀσθενὲς ὁρῶν ϗ ῥᾴδιον ὑπὸ τ' περοικίδων βαρβάρων ἐξανολωθῆναι τὸ Ἑλληνικὸν γένος, εἰς τ' [i]ἀπ' ἐκείνυ κληθεῖσαν Ἀμφικτυονικιὼ συνόδυν ϗ πανήγυριν [k]αὐτὸς συνήγαγε, νόμους καταγησάμενος ἔξω τ' ἰδίων οὓς ἑκάστη πόλις εἶχε, τοὺς κοινοὺς ἅπασιν, οὓς καλοῦσιν Ἀμφικτυονικούς, ἐξ ὧν φίλοι μ' ὄντες ἀλλήλοις διετέλουν, ϗ τὸ συγγενὲς φυλάττοντες ἔργοις μᾶλλον ἢ λόγοις, λυπηροὶ δὲ τοῖς βαρβάροις ϗ φοβεροί. παρ' οὗ τὸ πρόδειγμα λαβόντες Ἰωνές τε οἱ μεταθέμενοι τιὼ οἴκησιν ὑκ τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ πρὸς θαλάττια [l]μέρη" τῆς Καρίας, καὶ Δωριῆς οἱ περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους τὰς πόλεις ὑκίσαντο, ἱερὰ κατεσκύασαν ἀπὸ κοινῶν ἀναλωμάτων· Ἴωνες μὲν, ὑ Ἐφέσῳ, τὸ τῆς Ἀρτέμιδος· Δωριῆς δ', [m]ὑ Τριοπίῳ, τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος· ἔνθα συνιόντες γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις κατὰ τοὺς ἀποδειχθέντας χρόνους, συνέθυόν τε καὶ συνεπανηγύριζον, καὶ ἀγῶνας ἐπετέλουν ἱππικοὺς καὶ γυμνικοὺς, καὶ τῶν περὶ μουσικὴν ἀκουσμάτων, καὶ τοὺς θεοὺς κοινοῖς ἀναθήμασιν ἐδωροῦντο. θεωρήσαντες δὲ καὶ πανηγυρίσαντες, καὶ τὰς ἄλλας φιλοφροσύνας" πρ' ἀλλήλων λαβόντες, εἴ τι πρόσκρυσμα πρὸς πόλιν ἐγεγόνει,

a Εμείωσεν αὐτὸς αὐτῦ *Vat.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Ηλθεν ἐπιφανὲς τι *Vat.* *d* Πολιτικῶν ἀνδρῶν μνημεῖα *Vat.* *e* Malim εἰς ὄνομα ϗ δόξαν *Steph.* In *Cod. Vat.* εἰς ὀνόματα ϗ δόξας. *f* Εἰς βίυ ϗ πραγμάτων ὠφελείας ſcribendum. *Steph.* *g* Επαίνυ δ' ζήλυ δὲ *Vat.* *h* Χρόνυ *Vat.* *i* Επ' ἐκείνυ *Vat.* *k* Αὐτὸς συνήγαγε malit *Dounæus* in Prælect. in *Demoſth.* p. 146. *l* Non agnoſcit *Vat.* *m* Ita correxi pro ὐ Επιτροπίῳ, quod repræſentavit *Ed. Steph. Sylb.* Επιτροπίῳ abſque præp. ὐ in *Cod. Vat.* unde aliquis forſan ἐπὶ Τροπίῳ legendum ſuſpicaretur. *n* Παρ' ἀλλήλων ἀναλαβόντες *Vat.*

ἐγηρόκη, δικασαὶ καθεζόμενοι δήπτων, καὶ περὶ τῶ πρὸς βαρβάρους πολέμου καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμοφροσύνης κοινὰς ἐποιοῦντο βουλάς. ταῦτα δὴ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις παραδείγματα λαβὼν, προθυμίαν ἔσχε καὶ αὐτὸς [a] τὰς πόλεις τῶν Λατίνων γένους συζῆσαι καὶ συναγαγεῖν, ἵνα μὴ, στασιάζουσαι καὶ πολεμοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, ὑπὸ τῶν προσοικούντων βαρβάρων τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθῶσι.

Γνοὺς δὲ ταῦτα, τοὺς κρατίστους ἀνδρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συνεκάλει, περὶ μεγάλων καὶ κοινῶν φήσας πραγμάτων συμβούλους αὐτοὺς συγκαλεῖν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, συναγαγὼν τήν τε [b] Ρωμαϊκὴν βουλὴν καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων ἥκοντας, λόγον διεξῆλθε παρακλητικὸν ὁμονοίας, διδάσκων ὡς καλὸν μὲν χρῆμα, πολλαὶ πόλεις μιᾷ χρώμεναι γνώμῃ [c] αἰσχρὸν δὲ, ὅταν συγγενῶν [d] ἀλλήλοις διαφερομένων. αἰσχίον τε ἰσχυροῖς μὲν τοῖς ἀσθενέσιν ἐπαφαίνων ὁμοφροσύνην, ταπεινότητα δὲ καὶ ἀσθενείας καὶ [e] ταῖς ἰσχυροτάταις ἀλληλοφθονίαν. ταῦτ' ἐδίδασκεν αὐτοὺς, ὡς χρὴ Λατίνους μὲν τῶν πέλας ἄρχειν, καὶ [g] τὰ δίκαια πράττειν Ἕλληνας ὄντας βαρβάροις. Ρωμαίους δὲ τῶν ἁπάντων Λατίνων ἔχειν προστασίαν, μεγέθει τε [h] πόλεως προύχοντας καὶ πραγμάτων [i] ὄγκοις, καὶ τῇ προνοίᾳ τοῦ δαιμονίου κρείττους [k] κεκριμένους ἐκείνων, δι' ἣν εἰς τοσαύτην ὑπερφάνειαν [l] προῆλθε. τοιαῦτα διεξελθὼν, συνεβούλευεν αὐτοῖς ἱερὸν ἄσυλον ἀπὸ κοινῶν ἀναλωμάτων ἐν Ρώμῃ κατασκευάσασθαι, [m] ἐν ᾧ αἱ πόλεις συνερχόμεναι κατ' ἔτος ἐναυτὸν ἰδίας τε καὶ κοινὰς θυσίας καὶ πανηγύρεις ἄξουσιν, ἐν οἷς ἂν δέωσι χρόνοις· καὶ εἴ τι γένοιτο αὐταῖς πρόσκρουσμα [n] πρὸς ἀλλήλους, ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων διαλύσονται, τὰς ἄλλαις πόλεσιν ὑπερέψασαι [o] διαλῦσαι τὰ ἐγκλήματα. ταῦτα διεξιών τε καὶ ὅσα ἄλλα ἔξουσιν ἀγαθὰ βουλευτήριον ἐγκατασκαίμενοι, πάντας ἔπεισε τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντας· καὶ μετὰ τοῦτο κατεσκεύασεν ἐξ ὧν ἅπασαι συνήνεγκαν αἱ πόλεις χρημάτων, τὸν τῆς Ἀρτέμιδος [p] ναὸν, τὸν ὑπὲρ τοῦ μεγίστου τῶν ἐν τῇ Ρώμῃ λόφων ἱδρυμένον, Αὐεντίνου· καὶ τοὺς νόμους συνέγραψε τοῖς πόλεσι πρὸς ἀλλήλας, [q] καὶ τἆλλα περὶ τε ἑορτῶν καὶ πανήγυρεν ὃν ἐπιτελεσθήσεται τρόπον ἔταξεν. ἵνα δὲ μηδεὶς χρόνος αὐτοὺς ἀφανίσῃ, στήλῃ κατασκευάσας χαλκῇ, ἔγραψεν ἐν ταύτῃ τά τε δόξαντα [r] τοῖς συνεδρίοις, καὶ τὰς μεταχούσας τῆς συνόδου πόλεις. αὕτη διέμεινεν ἡ στήλη μέχρι τῆς ἐμῆς ἡλικίας ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ κειμένη, γραμμάτων ἔχουσα χαρακτῆρας Ἑλληνικῶν, οἷς τὸ παλαιὸν ἡ Ἑλλὰς ἐχρᾶτο. ὃ καὶ αὐτὸ ποιήσαιτ' ἄν τις

orta fuiſſet, judices ſedentes de ea cognoſcebant, & de bello contra barbaros gerendo & de mutua concordia inter ſe conſultabant. Hæc igitur & his ſimilia exempla ſequutus, ipſe quoque ſummopere in id propenſus erat, ut Latinæ gentis civitates in unum corpus contraheret, ne, inteſtinis diſſidiis & bellis debilitatæ, ab accolis barbaris libertate privarentur. *Servius Tullius Rom. REX VI.*

¶ Quare, his apud ſe ſtatutis, optimates ex ſingulis civitatibus convocavit, denuncians illis ſe de magnis rebus & ad communem utilitatem pertinentibus velle cum ipſis conſultare, ideoque illos à ſe convocari. Qui ubi conveniſſent, coacto ſenatu Romano & convocatis illis qui ex ſingulis civitatibus venerant, prolixam orationem habuit, qua ad concordiam eos adhortabatur, docens quam præclara res eſſet multas civitates conſentire & concordes eſſe, & quam turpis cognatos inter ſe diſſidentes videre: & demonſtrans concordiam infirmis eſſe potentiæ cauſſam, diſcordiam contra vel potentiſſimos quoſque deprimere, & eorum vires debilitare. Hæc autem illos docebat, oportere Latinos populis finitimis imperare, & ipſos, qui eſſent Græci, barbaris jus reddere. Romanos vero omnium Latinorum principatum habere debere, tum quia urbis amplitudine & rerum geſtarum magnitudine *cæteris* præſtabant, tum etiam quia numinis divini providentia, ob quam ad tantum ſplendorem provecti eſſent, illis excellentiores fuerant judicati. Atque hac oratione uſus illis perſuaſit, ut templum cum inviolabili refugio impenſis communibus Romæ exſtruerent, in quo ſinguli civitatum populi congregati quotannis privata & publica ſacrificia facerent, & mercatum exercerent ſtatis temporibus; &, ſi qua offenſa & *controverſia* inter eos fuiſſet orta, ex his ſacris eam dirimerent, reliquarum civitatum arbitrio controverſiarum deciſionem permittentes. De his igitur & multis aliis commodis, quæ conſequuturi eſſent ſi commune conſilium conſtituiſſent, differens, omnibus qui in eo conſeſſu aderant rem perſuaſit. Itaque poſtea, ex peeuniis quas omnes civitates contulerunt, exſtruxit templum Dianæ, quod fundatum eſt in Aventino, omnium Romanorum collium maximo. Et leges fœderis inter hos populos facti conſcripſit, alioſque feſti atque mercatus celebrandi ritus conſtituit. Quæ ne injuria temporis delerentur, æneam columnam fecit; in qua incidit concilii decreta, & nomina populorum qui illi conventui interfuerant. Hæc columna ad meam uſque ætatem perduravit, in Dianæ fano erecta, characteres Græcarum literarum habens, quibus olim Græcia utebatur. Quod ipſum non

XXVI.

Pænegyris Latina.

a Ἁπάσας τὰς μετεχούσας πόλεις *Vat.* *b* Ρωμαίων *Vat.* *c* Αἰσχρὸν δὲ *Vat.* *d* Ἀλλήλαις *Vat.* & mox τοῖς ἀσθενέσιν. *e* Τοῖς πάνυ ἰσχυροῖς *Vat.* *f* Fortaſſe ſcriplit ἔτι δὲ καὶ ταῦτ' ἐδίδασκεν, vel ἀλλὰ καὶ ταυτ' ἐδίδ. aut ἐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταῦτ' ἐδίδ. poſſit vero legi & μετὰ ταῦτ' ἐδίδασκεν. *Steph.* Poſtremam conjecturam amplectitur *Caſaub.* Optime in *Cod. Vat.* Ταῦτα διεξελθὼν ἐδίδασκεν. *g* Τὰ δίκαια πάττειν legunt *Steph.* & *Caſ.* atque in aliis *Dionyſii* locis πάττειν pro πράττειν reponi jubent. *h* Πόλεων in *Ed. Steph.* *i* Ογκῳ *Vat.* *k* Illud κεκριμένους à *Sylburgii* manu. atque ita quidem legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *divina providentia potiores eis judicatos.* In *Ed. Steph.* τῇ προνοίᾳ τῶ δαιμονίω κρείττως κεχρημένους ἐκείνων. quod loquendi genus duriuſculum leniri poſſe exiſtimat *Portus*, ſi tollatur κεχρημένους, vel illud κρείττως mutetur in κρείττονι, ut genitivus οὐρανίων pendeat à comparativo κρείττονι. In *Cod. Vat.* κρῶττον κεχρημένους. *l* Προῆλθον *Vat.* quod referendum ad Ρωμαίους. *m* Videri poſſet ſcribendum οἷς ἐ propter participium συνερχόμενοι: ſed ἐν ᾧ ferri poteſt, ut jungatur cum verbo ἄξουσιν. *Steph.* In *Cod. Vat.* ἐν ᾧ θύσωσί τι αἱ πόλεις. *n* Πρὸς ἀλλήλας *Vat.* *o* Διαγῶναι *Vat.* *p* Νεὼν *Vat.* *q* Καὶ τἆλλα περὶ *Vat.* *r* Τοῖς συνεδρίοις *Vas.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

non leve est argumentum, quo probari potest, eos qui Romam condiderunt minime barbaros fuisse. Neque enim, si barbari fuissent, literis Græcis usi fuissent. Res igitur quas rex iste domi gessit, præter multas alias leviores & obscuriores, hæ maximæ & clarissimæ memorantur. Bellicæ vero res sunt eæ quas contra unam Hetruscorum gentem gessit, de quibus mox verba sum facturus.

Bello quæ gesserit Tullius.

XXVII. ¶ Post Tarquinii mortem, civitates, quæ principatum illi tradiderant, fœderis conditiones amplius servare nolebant; quia Tullio, cujus natales erant obscuri, parere indignum judicabant, illudque dissidium, quod inter patricios & regem erat, magno sibi auxilio fore putabant. Initium autem defectionis Vejentes fecerunt, & legatis à Tullio missis responderunt, se neque de imperio illi concedendo, neque de amicitia aut societate ineunda quicquam cum illo unquam pactos fuisse. Horum exemplum sequuti sunt Cæretani & Tarquinienses: & tandem tota Hetruria in armis fuit. Hoc bellum per continuos xx annos sine ulla intermissione gestum est, & utrique cum ingentibus copiis multas irruptiones in agrum hostilem fecerunt, & sæpius collatis signis pugnarunt. Quum autem in omnibus prœliis, & cum singulis civitatibus & cum tota gente commissis, Tullius rem feliciter gessisset, & tribus clarissimis triumphis ornatus fuisset, tandem eos, qui imperium detrectabant, sponte frænum recipere coëgit. Vigesimo autem anno, denuo duodecim civitates in totius gentis concilio, viris & pecuniis bello consumptis, decreverunt ad populum Rom. principatum deferre, iis conditionibus quibus jam ante id decreverant. Quare ex singulis civitatibus supplices venerunt, qui ad id munus fuerant delecti, ut urbes Tullio dederent, & eum orarent ne quid gravius in se statueret. At Tullius ipsos ob suam dementiam & contemptionem deorum, quos fœderum testes & sponsores fecerant, & tamen pacta violarant, multis & gravibus supplicüs dignos esse respondit: verum Romanorum æquitatem & clementiam, quod, agnita injuria quam fecerant, cum corollis & cæteris supplicum insignibus iram deprecaturi venerint, ipsis in præsens non defuturam. His dictis, bellum contra ipsos susceptum deposuit, *pacemque ipsis dedit*; & cæteris quidem civitatibus, facile oblitus iræ omniumque injuriarum ante acceptarum, permisit ut liberæ viverent, quemadmodum ante; utque suis rebus fruerentur, servantes conditiones fœderis à rege Tarquinio præscriptas. Tres vero civitates ex illis (quæ primæ in Romanos insurrexerant, quæque alias ad bellum illis inferendum impulerant) Cæretanos & Tarquinienses & Vejentes, agro adempto mulctavit, quem divisit iis qui novissime in civitatem Rom. recepti fuerant. Quum igitur

Per. Jul. 4138. *Ante Chr.* 576. *Olymp.* $\frac{10}{51}$ 4. *V. C.* *Cat.* 176. *Var.* 178.

1. *Per. Jul.* 4145. *Ante Chr.* 569. *Olymp.* 53 $\frac{3}{4}$. *V. C.* *Cat.* 183. *Var.* 185.

2. *Per. Jul.* 4149. *Ante Chr.* 565. *Olymp.* 53 $\frac{3}{4}$. *V. C.* *Cat.* 187. *Var.* 189.

3. *Per. Jul.* 4157. *Ante Chr.* 557. *Olymp.* 55 $\frac{3}{4}$. *V. C.* *Cat.* 195. *Var.* 197.

ἐμισεῖν τεκμήριον τῦ μὴ βαρβάρως ἂν τὰς [a] οἰκίσεις τὰς τῷ Ῥώμυλον. εἰ γὰρ ἦν Ἑλληνικοῖς ἐχρῆτο γεγράμμασιν, ὄντες βάρβαροι. πολιτικαὶ μὲν δὴ πράξεις τῦ βασιλέως τύτυ σὺν ἄλλαις πολλαῖς ἐλάττοσί τε καὶ ἀμαυρο- 231
τέραις, αἳ μέγισαι καὶ λαμπρόταταί [b] τοιαῦται μνημονεύονται. πολεμικὰὶ δὲ πρὸς ἓν τὸ τῶν Τυῤῥηνῶν ἔθνος γενόμεναι, ἃς ὧν μέλλω νῦν διεξιέναι.

Μετὰ τὴν Ταρκυνίου τελευτὴν αἱ πρόσθεν οὖσαι τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ πόλεις οὐκ ἔτι φυλάττειν ἐβούλοντο τὰς ὁμολογίας, Τυλλίῳ τε οὐκ ἀξιοῦσαι ταπεινῷ καὶ γένος ὄντι ὑπακούειν, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν πατρικίων τε πρὸς τὸν ἡγεμόνα μεγάλην σφίσιν ὠφέλειαν παρέξειν νομίζουσαι. ἤρξαντο δὲ τῆς ἀποστάσεως οἱ καλούμενοι Οὐϊεντανοί, καὶ τοῖς ἐλθοῦσι παρὰ Τυλλίου πρεσβευταῖς ἀπεκρίναντο, μηδεμίαν εἶναι σφίσι πρὸς ἐκεῖνον μήθ' ὑπὲρ ἡγεμονίας πρὸς οὐδένα χώρησιν μήτε πρὸς φιλίας καὶ συμμαχίας συνθήκην. ἀρξάντων δὲ τούτων, Καιρητανοί τε ἠκολούθησαν, καὶ Ταρκυνίται, καὶ τελευτῶσα σὺν ὅπλοις ἅπασα ἡ Τυῤῥηνία. ἦν δὲ ὁ πόλεμος εἴκοσι διέμεινεν ἔτη συνεχῶς πολεμούμενος, εἰσβολάς τε πολλὰς ἀμφοτέρων μεγάλοις στρατεύμασι ποιουμένων εἰς τὴν ἀλλήλων, καὶ παρατάξεις ἄλλας ἐπ' ἄλλαις συνιζανόντων. ἐν ἁπάσαις δὲ ταῖς μάχαις κατορθῶν ὁ Τύλλος, ὅσας [c] κατὰ πόλιν τε καὶ πρὸς ὅλον τὸ ἔθνος [d] αὐτὸς" συνέστησαν, καὶ τελευταῖς ἐπιφανεστάταις κοσμηθεὶς θριάμβοις, τελευτῶν ἠνάγκασε τοὺς οὐκ ἀξιοῦντας ἄρχεσθαι, τὴν χαλινὸν ἑκόντας λαβεῖν. [e] εἰκοστῷ δ' αὖ ἔτει συνελθοῦσαι πάλιν αἱ δώδεκα πόλεις, ἐξαπλωσθεῖσαι τῷ πολέμῳ τά τε σώματα καὶ τὰ χρήματα, γνώμην ἔσχον πρὸς ἅπαντα Ῥωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν, ἐφ' οἷς πρέσβεσιν ἐψηφίσαντο. καὶ παρῆσαν [f] ἐξ ἁπάσης πόλεως οἱ προχειρισθέντες σὺν ἱκετηρίαις, ὑπτιάπτοντες Τυλλίῳ τὰς πόλεις, καὶ μηδὲν ἀνήκεστον [g] βουλεύσασθαι περὶ αὐτῶν ἀξιοῦντες. Τύλλιος δὲ τῆς μὲν ἀφροσύνης ἕνεκα, καὶ τῶν [h] εἰς θεοὺς ἀθετημάτων, ὧς ἐγλυπτὰς ποιησάμενοι τῶν ὁμολογιῶν, παρέδοσαν τὰ συγκείμενα, πολλῶν αὐτοὺς ἔφη τιμωριῶν ἀξίους εἶναι καὶ μεγάλων· τῆς δὲ Ῥωμαίων ἐπιεικείας καὶ μετριότητος, ἐπειδὴ συγγνόντες ἀδικεῖν, [i] ἥμμασι καὶ λιτανείαις παρῆτοῦντο τὴν ὀργήν, οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι ἀτυχήσειν. ταῦτα εἰπὼν, καταλύεται τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ταῖς μὲν ἄλλαις πόλεσιν [k] ἀπόνως καὶ δίκα ὀργῆς μνησικάκου πολιτεύεσθαί τε ἀποδοὺς, ὡς πρότερον, καὶ τὰ ἴδια κατέχειν, μόναις δὲ ταῖς γεγραφείσαις πρὸς αὐτὸν συνθήκαις [l] τὸ βασιλέως Ταρκυνίου. τρεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν πόλεις, αἳ προεξανέστησάν τε καὶ ταῖς ἄλλας [l] ὑπηγάγοντο κατὰ Ῥωμαίων ἐξενεγκεῖν τὸν πόλεμον, [m] Καιρητανῶν καὶ Ταρκυνιτῶν καὶ Οὐϊεντανῶν, ταύτας ἀφαιρέσει χώρας τιμωρησάμενος, ἵν' καὶ ἐκπληρώσῃ Ῥωμαίων τοῖς νεωστὶ προσελθοῦσι [n] πρὸς πολιτείαν. ταῦτα μὲν προξάμενος

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* quam scripturam veram esse contendunt *Sylb. Steph.* & *Cas.* Alteram *Editionis Stephanicæ* (sc. οἰκίσαντας) non plane rejici debere existimat *Portus.* b Αὗται *Vat.* c Κατὰ πόλεις *Vat.* d Non agnoscit *Vat.* e Εἰκοστῷ δ' ἐν ἔτει *Vat.* f Ἀπὸ πάσης *Vat.* g Βεβαίωσιν *Vat.* h Εἰς τὰς θείας ἀποδημάτων *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Portus*, non probante *Casaubono.* i Fortasse ἱματίων ἱκετικῶν καὶ λιτανείας scripsit. Alicubi certe ἱκετικὰς καὶ ἱματισμὸς παρίχαδε: quinetiam ἱκετικὰς & λιτὰς alicubi copulat. *Steph.* Vide *Suidam*, v. ἱκετικά. k *Lapus*, dum vertit *sine pœna*, legisse videtur ἀποίνως. quod tamen non est usitatum. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἁπλῶς. l Ἐπηγάγοντο *Vat.* m Καιρητανὰς καὶ Ταρκυνίτας καὶ Οὐϊεντανὰς *Vat.* n Πρὸς τὴν πόλιν *Vat.*

a Ita

πραξάμενος ὁ εἰρήνη τε ἦγε καὶ πολέμους, καὶ ναῦς δύο καὶ εἴκοσι ναυσὶ κατασκευασάμενος Τύχας, ἢ παρὰ πάντα τὸν βίον ἔδοξεν εὐτυχῆσαι, τὸν μὲν ἐπὶ τῇ καλουμένῃ Βοαρίᾳ, τὸν δ' ἕτερον ὑπὲρ τοὺς ποσὶ τοῦ Τιβέριος, ὃν ἀνθρώπειον προσηγόρευσαν, ὡς καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται· ἡλικίας τε προβεβηκὼς ὑπὲρ πολὺ, καὶ τῆς φύσει τελευτῆς οὐ μακρὰν ἀπέχων, ὑπουργηθεὶς ὑπὸ Ταρκυνίου τε τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς ἀπροσδοκήτως ἀπολώλεκεν. διηγήσομαι δὲ καὶ τὸν ὑπουργὸν τρόπον, μικρὸν ἄνωθεν ἐπανελθὼν γενόμενον ἀναλαβών.

Ἦσαν δὴ Τυλλίῳ δύο θυγατέρες ἐκ γυναικὸς γενόμεναι Ταρκυνίας, ἣν ὁ ἐπιγήμησεν αὐτῷ βασιλεὺς Ταρκύνιος. ταύτας τὰς κόρας [b] ὑπανδρους γενομένας ἐκδίδοται τοῖς [c] ἀδελφιδοῦς τῆς μητρὸς αὐτῆς, ἡμετέροις τε Ταρκυνίου, τῷ πρεσβυτέρᾳ τὸν πρεσβύτερον ἁρμόσας, καὶ τῷ νεωτέρᾳ τὸν νεώτερον· ἦσαν δὲ οὗτοι [d] αὐτὰς μᾶλλον σωφρονίσεσθαι τοῖς ἤθεσιν. ἔτυχε δὲ τῶν γαμβρῶν ἑκάτερος ἑαυτῷ σωφρονίσας τύχῃ, κατὰ τὸν οὐχ ὁμοπρεπῆ· Λούκιος μὲν γὰρ ὁ πρεσβύτερος, τολμηρῷ καὶ αὐθάδει καὶ τυραννικῷ τὸν φύσιν ὄντι, χρηστὴ καὶ σώφρων καὶ φιλοπάτωρ συνῴκησε γυνή· [e] Ἀρούντης δὲ ὁ νεώτερος, πολὺ τὸ ἀρᾷον ἔχοντι καὶ εὐλόγιστον, ἀνοσίᾳ καὶ μισοπάτορι καὶ παντολμοτάτῃ ἡ γαμετή. συνέβαινε δὲ τοὺς ἀνδρὰς ἑκάτερον φέρεσθαι μὲν ὑπὸ τὸν ἑαυτῆς φύσιν, μεθίστασθαι δὲ ὑπὸ τῆς γυναικὸς ὑπὸ πονηρίαν· ὁ μὲν γὰρ πονηρὸς, ἐκβαλεῖν τῆς βασιλείας τὸν κηδεστὴν προθυμούμενος, καὶ πάντα μηχανώμενος εἰς τοῦτο, ὑπὸ τῆς γυναικὸς μετεπείθετο ἀντιβολούσης τε καὶ ὀδυρομένης· ὁ δ' ὀπαδικὸς, οὐδὲν οἰόμενος δεῖν ἐξαμαρτάνειν εἰς τὸν πενθερὸν, ἀλλὰ προμηθεῖσθαι ἕως ἡ φύσις αὐτὸν ἐκ τοῦ ζῆν [f] ἐξαγάγοι, καὶ τὸν ἀδελφὸν ὧδε ἐῶν προΐεσθαι τὰ μὴ δίκαια, ὑπὸ τῆς ἀνοσίας γυναικὸς εἰς πανουργίαν μετήγετο, νουθετούσης τε καὶ λοιδορουμένης, καὶ τὸν [g] ἀνδρείαν κακιζούσης. ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον ὅτε αἱ τοῦ σώφρονος λιτανεῖαι, τὰ κέρδιστα τὸν ὄντα δίκαιον ἄνδρα παθόντος, ὅτε αἱ τοῦ μαργοῦ ὠδυνέσεις, ὅπως τοὺς ἀνοσίους πράξεις τὸν πονηρὸν εἰς) περιχόπτα παρακαλέσουσι, ἀλλ' ἑκάτερος ὅπερ τὸν ἑαυτοῦ φύσιν ἐφέρετο, καὶ λυπηρὸν ἡγεῖτο τὸν μὴ τὰ ὅμοια βουλόμενον, τῇ μὲν, ὀδύρεσθαί τε καὶ φέρειν τὸν ἑαυτῆς δαίμονα πρεπῶν· τῷ δὲ παντόλμῳ, χαλεπαίνειν καὶ ἀπαλλαγῆναι ζητεῖν ἀπὸ τοῦ συνοικοῦντος. ἔπεσται δ' ἡ χαλκῆ [h] φύσιν ἀπονοηθεῖσα, καὶ νομίσασα τοῖς ἑαυτῆς τρόποις ἁρμόττειν μᾶλλον τὸν τῆς ἀδελφῆς ἄνδρα, μεταπέμπεται τε αὐτὸν, ὡς ὑπὲρ ἀναγκαίου πράγματος ἀπολεξομένη. Καὶ ἐπειδὴ παρεγένετο, κελεύσασα τοὺς ἔνδον, ἵνα μόνῳ διαλεχθείη πρὸς μόνον, "[i] Ἆρ', ἔφη, ὦ Ταρκύνιε, μετὰ παῤῥησίας ἔξεστί μοι "καὶ ἀκινδύνως ἅπαντα εἰπεῖν ὅσα φρονῶ περὶ τοῦ κοι- 233 "νῶν συμφερόντων; καὶ δέξεις ὡς ἂν ἀκούσῃς λόγους; "ἢ σιωπᾷν ἄμεινόν ἐστί μοι, καὶ μὴ φέρειν εἰς μέσον βουλὰς

hæc domi militiæque gessisset, & duo templa exstruxisset fortunæ (quod ea secunda toto vitæ tempore usus videretur, alterum quidem in foro Boario, alterum vero ad ripam Tiberis) quam virilem appellavit, ut nunc etiam à Romanis nuncupatur: quumque jam esset ætate provectiore, nec à naturali vitæ termino longe abesset, Tarquinii generi & filiæ suæ insidiis sublatus periit. Narrabo autem & ipsum insidiarum modum, re paullo altius repetita. *Servius Tullius Rom. REX VI.*

¶ Tullius duas filias ex uxore Tarquinia susceperat, quam ei rex Tarquinius in matrimonium dederat. Has puellas jam nubiles dedit uxores consobrinis, Tarquinii nepotibus, cum majori natu majorem, cum minori minorem conjungens; quod existimaret fore ut hoc pacto melius illæ maritis convenirent. Sed utrique genero forte contigit, ut uxorem moribus suis penitus dissimilem haberet matrimonio junctam: Lucio enim (qui natu erat major, quique erat homo audax & arrogans, & ingenio tyrannico præditus) uxor proba & modesta atque patris amans data est: Arunti vero juniori (qui erat longe mansuetior, & æquiore ingenio præditus) uxor erat sceleste, & quæ patrem odio prosequebatur, & quodlibet facinus audebat. Accidit autem ut uterque maritus ad innatos mores ferretur, sed ab uxore in contrarios traduceretur: alter enim qui improbus erat (quum cuperet socerum regno expellere, & omnia contra ipsum moliretur) ab uxore precibus & lacrymis à sententia deducebatur: alter vero, qui erat ingenio miti (quum nihil in socerum delinquendum, sed exspectandum censeret donec ipsa natura ex hac vita ipsum educeret, quumque non sineret fratrem facinora sceleste patrare) ab uxore impia in contraria traducebatur; hæc enim ipsum monebat, & convicia ei dicebat, & ignaviam exprobrabat. Sed quum neque quidquam proficerent preces uxoris modestæ, quæ optimum consilium viro sceleste dabat; neque adhortationes impuræ illius, quæ ad impia facinora virum, sua natura minime malum, provocabat; sed uterque ad suum ingenium ferretur, & moleste ferret dissentientem conjugem: altera quidem suam sortem deflebat, eamque iniquo animo ferebat; altera vero, quæ ad quodvis facinus parata erat, indignabatur, & quærebat modum quo se à molesto marito liberaret. Tandem vero mulier natura perversa, furiis ad desperationem acta, & rata suis moribus fororis maritum maxime convenire, eum accersit quasi de re aliqua valde necessaria cum eo esset actura. ¶ Quum autem ille venisset, omnibus, qui domi erant, recedere jussis, ut sola cum solo colloqueretur, "An, inquit, Tarquini, libere & sine periculo mihi licet dicere quæcunque sentio "de communi nostrum utilitate? continebisne quæ audieris? an tacere mihi est satius, neque in medium proferre consilia arcana? XXVIII. *Per. Jul. 4164. Ante Chr. 550. Olymp. 57 2/3. V. C. Cat. 215. Var. 217.*

XXIX.

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Verum *Gelenius* post *Βοαρίᾳ* inserit *τῷ ἀγαθῷ ἰατρομάντει. Sylb.* *b* *Ἐπιγάμους Vat.* *c* Parum recte in *Ed. Steph.* *ἀδελφοῖς*. Vide *Barn. Brissonium* de Jure Connubiorum. *d* *Αὐτὰς μᾶλλον Vat.* *e* *Ἀρροῦντι Vat.* *f* *Ἐξαγάγῃ Vat.* *g* Rectius *ἀνανδρείαν* in *Cod. Vat.* ut legendum censebant *Camerarius* & *Portus.* *h* Malim cum articulo *τὴν φύσιν. Sylb.* *i* *Ἀρ' ἔφην Vat.*

a Λόγων

Servius Tullius Rom. REX VI.

"arcana? Quum autem Tarquinius jussisset eam dicere quicquid vellet, & pollicitus fuisset se, jurejurando, quodcunque illa voluisset, adhibito, rem optima fide silentio suppressurum, illa ita demum, omni pudore deposito, eum est alloquuta, "Quousque, "Tarquini, te regno spoliatum pati apud te "statuisti? An ex majoribus humilibus & "obscuris es ortus, & propterea de te ipse "magnifice sentire non vis? Atqui omnibus "notum est priscos vestros majores, qui erant "Græci & ab illo felici Hercule oriundi, "multas ætates, ut audio, apud Corinthios "summum imperium habuisse: Tarquinio "vero avo tuo, qui ex Hetruria sedes huc "transtulit, accidisse, ut hujus urbis regno ob "virtutem suam potiretur; cujus non solum "bona, sed etiam regnum ad te jure heredi-"tario pertinet, quum sis nepotum ejus alter "grandior natu. An forte ob imbecillitatem "& deformitatem tibi est corpus parum ido-"neum ad omnia regia munia obeunda? At-"qui adsunt tibi vires satis firmæ, quales "esse solent virorum qui natalibus sunt cla-"rissimis; adest & forma regio genere digna. "* An forte horum neutrum, sed juventus "adhuc infirma & à rectis consiliis adhuc "longe remota impedit te, quo minus ad reip. "administrationem accedere velis, quum non "longe absis à quinquagesimo ætatis anno? "At homines qui hanc ætatem sunt ingressi, "prudentia quam maxime solent valere. An "ejus qui rerum potitur nobilitas, & gratia "qua pollet apud optimates, qua fit ut non "tam facile injuriæ adversariorum sis ob-"noxius, te hæc perferre cogit? † Atqui hoc "utrumque non est admodum firmum illi "præsidium, quod ne ipse quidem ignorat. "Sed & audacia & periculorum contemptio "tuis moribus inest, quibus maxime opus est "ei qui est regnaturus. Sunt præterea tibi "satis amplæ opes, & amici multi, & multa "alia eaque magna ad rem aggrediendam ad-"minicula. Quid igitur adhuc cunctaris, & "exspectas occasionem quæ se tibi ultro of-"ferat, tibique nihil prorsus tentanti, quo "voti fias compos, regnum afferat? an forte "post Tullii obitum? quasi vero fortuna "humanas cunctationes exspectat, aut natu-"ra nostra, pro cujusque ætate, ita etiam fi-"nem vitæ imponat; non autem finis omni-"um rerum humanarum incertus sit atque "omnem conjecturam effugiat. Libere ta-"men dicam, licet me voces audacem, id "quod mihi videtur in caussa esse, cur tu ab "omni ambitione abhorreas, & cur gloriæ "minime sis cupidus. Habes uxorem mori-"bus tuis prorsus dissimilem, quæ te suis

"ἀπορρήτους; κελεύσαντος δὲ τοῦ Ταρκυνίου λέ-"γειν ὃ βούλεται, καὶ πεῖσαι τοῦ καθέξειν ἐν ἑαυτῇ τοὺς "λόγους πίστει ὁλοτελεῖ· δι' ὅρκων δὲ ἐκείνη προ-"ρρῆτο, αὐτὴν ἔτι ἀρχομένην λέγει πρὸς αὐτὸν, "Μέ-"χρι τίνος, ὦ Ταρκύνιε, τῆς βασιλείας ἀποστερού-"μενος ἀνέξεσθαι δίκαιος; πότερον οὐκ ἀπὸ πατρὸς καὶ "ἀπὸ μητρὸς ἧκων προγόνων, καὶ διὰ τῆτο οὐκ ἀξιοῖς "θρόνῳ σαυτὸν μέγα φρονεῖν; ἀλλὰ πάντες ἴσασιν ὅτι "[b] τοῖς μὲν ἀρχαίοις προγόνοις [c] ὑμῶν Ἕλλησιν οὖσι, "καὶ [d] ἀφ' Ἡρακλέους γεγονόσι τοῦ εὐδαίμονος, ἄρξαι "Κορίνθου τινὰ αὐτοκράτορα ἐξῆν ἀρχὰς [e] ἐπ' "πολλὰς, ὡς ἀκούω, γενεάς· τῷ δὲ πάππῳ σου Ταρ-"κυνίῳ, μεταθεμένῳ τινὰ οἴκησιν ἐκ Τυρρηνίας, ἔτυχε "τῆς πόλεως βασιλεῦσαι· ἐξεγένετο δὲ ἀρετῇ οὐ συγ-"κληρονομεῖν οὐ μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς "βασιλείας· ὀφείλεις, πρεσβύτερος ὢν, ἡ σὸ-"ματος οὐκ ἔτυχες ἀκμαίου πρέπειν ὅσα βασιλεῖ "πρέπει, δι' ἀσθένειάν τε καὶ ἀμορφίαν; ἀλλά σοί "γε καὶ ῥώμη πάρεστιν [f] ἱκανὴ, "οἵα τοῖς κράτιστα πεφυ-"κόσι, καὶ μορφὴ τοῦ βασιλείου γένους ἀξία, ἡ τύ-"που μὲν οὐδ' ἔπεστι, ἡ δὲ ἀσθενὴς ἔτι καὶ πολὺ ἀπέ-"χουσα τοῦ φρονεῖν τὰ πρέποντα νέότης μεθέλκει "σε, δι' ἣν οὐκ ἀξιοῖς τοῖ πολιτικοῖ πρέπειν, ὃς "ἂν πολὺ ὑπὲρ πεντηκονταέτης εἶναι; κράτιστα δὲ "ἄνθρωποι φρονεῖν πεφύκασιν οἱ περὶ ζωτίνων μάλι-"στα γεγόμενοι τινὶ ἡλικίᾳ. [h] ἀλλ' ἡ τοῦ κατέχοντος "τὰ πράγματα εὐγένεια, καὶ ἡ πρὸς τοὺς κρατίστους "τῆς πολιτείας ὁμοτιμιότης, δι' ἣν οὐκ [i] ὀπτεχείρητός "ἐστιν, [k] ἀνέχεσθαί σε ἀναγκάζει; ἀλλὰ καὶ ζῶντα ἀμφό-"τερα κακῶς ἔχοντα αὐτὸν τυγχάνει ἃ δ' αὐτὸς αὐτὰ "γε [l] ἀγνοεῖ καὶ μοὶ ἡ τε τόλμα καὶ τὸ φιλοκίνδυνον "[m] ἔνεστί σοι τοῖς τρόποις, ὧν μάλιστα τῷ βασιλεύσοντι μέλ-"λοντί σ' εἶ. [n] πάρεστι δέ σοι καὶ πλοῦτος ἱκανὸς, "καὶ φίλοι πολλοὶ, καὶ ἄλλαι ἀφορμαὶ πρὸς τὰ πράγ-"ματα πολλαὶ καὶ μεγάλαι. τί οὖν ἔτι μέλλεις, καὶ "τὸν αὐτόματον ἐκδέχει καιρὸν, ὃς ἥξει σοι φέρων τινὶ "βασιλείαν μηδενὸς τῶτο πραγματευσαμένῳ; μετὰ "τινὰ τῶ Τυλλίου θάνατον τελευτάν; ὥσπερ ἀναμένουσι "τῆς τύχης ἀνθρωπίνας μελλήσεις, ἢ τῆς φύσεως ἡ-"μῶν τοὺς καθ' ἡλικίαν [o] τελευτὰς φερούσης, ἀλλ' οὐκ "ἐν ἀδήλῳ καὶ δυστεκμάρτῳ τίθει πάντων τῶν ἀνθρω-"πίνων [p] κειμένων. ἐρῶ δὲ μετὰ παῤῥησίας, καὶ εἴ με "φήσεις θρασύνεσθαι, τὸ δοκεῖν αἴτιον εἶναί μοι τοῦ μη-"δεμιᾶς ὀρέγεσθαί σε μήτε φιλοτιμίας, μήτε δόξης. "γνώμη σοι συμφέρει μηδὲν ἐοικέναι τοῖς σοῖς τρόποις, ἢ σε κηλῆσαι

a Λέγειν ὅτι βούλεται Vat. b Sc. Bacchiadis: quorum tyrannis duravit in urbe Corintho annos ferme ducentos. Cas. c Ἡμῶν Ed. Steph. & Lapi Cod. ut indicat versio, *progenitoribus nostris*. nec repugnat auctoris narratio. Sed quum mox dicat τοῦ πάππου σου non ἡμῶν, verior est nostra lectio. Sylb. d Lege ἀφ' Ἡρ. γεγονόσι, τῦ εὐδαίμονος ἄρξαι Κορίνθου. Corinthus enim ob divitias, quibus olim abundabat, εὐδαίμων & ἀφνειὸς à poëtis vocabatur, ut notant Thucydides & Aristoteles. atque in antiquissimo oraculo, Εὐδαίμων ὁ Κόρινθος, ἐγὼ δ' οὔλιος Τιτάνης. sic etiam distinctum fuit in Lapi codicibus. Cas. e Certe pro ἔτι non male reposueris ἐπί, ut sensus sit ἐπὶ πολλὰς γενεάς. Sylb. Hanc conjecturam firmat Cod. Vat. f Non agnoscit Vat. g Οὐ πολλοῖς λοιδοῖς ἴσοι Vat. h Φέρε· ἀλλ' ἡ τῦ Vat. i Potius ὀπτιχείρητος (hujusmodi præsertim in locis) quam ἀπόχειρος dicunt Græci: ideoque & Dionysium illud potius quam hoc scripsisse crediderim. Steph. k Ἀνέχεσθαί σε Vat. l Ἀγνοεῖς· ἡ μὴν ἥγε Vat. m Excusari potest dativus σοι, ut apud Pausaniam p. 490. sed simplicior lectio est σε. Sylb. n Τὰς τιλδοπὰς Vat. o Πραγμάτων κειμένων Vat. * Ita Gelenius. Verum hæc verba, ἢ τύπου μὴν οὐδ' ἕτερον, non referri debent ad proxime præcedentia (ut eo retulit Portus dum vertit, *an vero neutrum quidem horum tibi deest*) sed ad εὐθύνεσθαι & ἀμορφίαν. † At sunt ista utraque in eo male se habentia. Lapus.

a Malim

"κηλῆσαι καὶ καταθέλξαι μαλθακοὶ ἀποδύσασα, καὶ
234 "λήσεις [a]ἐξ αὐτῆς γενόμενος ἐξ ἀνδρὸς τὸ μηδέν·
"ὥσπερ κἀμοὶ δοφοδεὴς ἡ ὑδὲν ἔχων ἀνδρεῖον ἀνὴρ, ὃς με
"ταπεινὸν ποιεῖ μεγάλων ὄντων ἀξίαν, καὶ καλὸν τὸ
"σῶμα μαρανθεῖσαν δὲ ἐν αὐτῷ. εἰθ' ἐξεγένετό σοι
"λαβεῖν με γυναῖκα, [b]κἀμὲ σὲ τυχεῖν ἀνδρός, οὐκ ἂν
"ἐν ἰδιώτῃ βίῳ τοσοῦτον διεζήσαμεν [c]χρόνον. τί γὰρ [d]ἐ-
"παρθῶμεν τὸ τῆς τύχης ἐλάττωμα ἡμεῖς μεταθέ-
"μενοι τοὺς γάμους, καὶ σὺ μὲν ἀπαλλάξεις τοῦ βίου
"τὴν σαυτοῦ γυναῖκα; ἐγὼ δὲ τὸ αὐτὸ δράσομαι τὸν
"ἐμόν· [e]ἄνδρα. ὅταν δὲ τούτων διαχειρισθέντων σπου-
"έλθωμεν εἰς τὸ αὐτὸ, ἀσφαλῶς ἤδη τὰ λοιπὰ βου-
"λεύσομεν, ἀπροσκόπως πεποιημένοι τοὺ λυποῦντας ἡμᾶς.
"ἢ γὰρ ἐάν τἆλλα τις ἀδικεῖν ὀκνῇ, βασιλείας γε χά-
"ριν ἅπαντα [f]τολμᾷν.

Τοιαῦτα τῆς Τυλλίας λεγούσης, ἀσμένως δέχεται τὰς αἱρέσεις ὁ Ταρκύνιος, καὶ αὐτίκα [g]δοὺς αὐτῇ πίστεις, καὶ λαβὼν τὰ πρατόλεια τῶν ἀνοσίων γάμων, καὶ διαπραξάμενος, ἀπέρχεται. διελθόντος δὲ οὐ πολλοῦ μετὰ ταῦτα χρόνου, τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ἀποθνήσκουσιν ἥτε πρεσβυτέρα τοῦ Τυλλίου θυγατέρων καὶ ὁ νεώτερος τοῦ Ταρκυνίων. ἐνταῦθα πάλιν ἀναγκάζομαι μεμνῆσθαι Φαβίου, καὶ τὸ ῥᾴθυμον αὐτοῦ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν χρόνων ἐλέγχειν. ὅτι γὰρ [h]Ἀρρίλα τελευτῆς γενόμενος, ὃν καθ' ἓν ἁμαρτάνει μόνον, ὁ δὲ φάσκων ἔφη, ὅτι γέγραφεν υἱὸν εἶναι Ταρκυνίου τοῦ Ἀρρίλαν· ἀλλὰ καθ' ἕτερον, ὅπου φησὶν ἀποθανόντα ὑπὸ τῆς μητρὸς Τανακυλίδος τεθάφθαι, ἣν ἀμήχανον ἐπὶ κεῖνα ἔτι ἐκείνους διεῖναι τοὺς χρόνους. εἰ γὰρ ἐνέχθη γὰρ ἐν ἀρχαῖς ἑβδομηκοστὸν ἔχουσα καὶ πέμπτον ἔτος ἡ Τανακυλὶς, ὅτε βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐτελεύτα· προσλεγέντων δὲ τοῖς ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ἔτεσιν ἑτέρων τεσσαράκοντα ἐτῶν· ἐν γὰρ ταῖς ἐνιαυσίαις ἀναγραφαῖς κατὰ τεσσαρακοστὸν ἐνιαυτὸν τοῦ Τυλλίου ἀρχῆς τοῦ Ἀρρίλαν τελευτικότα παρειλήφαμεν· ἐτῶν ἡ Τανακυλὶς ἦσαν πεντεκαίδεκα πρὸς τοῖς ἑκατόν. ὅπως ὀλίγον ἐστὶν ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτῷ τὸ περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας [i]ἀταλαίπωρον. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἤδη ἔτι διαμελλήσας ὁ Ταρκύνιος ἀπάγεται γυναῖκα τοῦ Τυλλίαν, ὅτε τοῦ πατρὸς αὐτῆς βεβαιοῦντος τοῦ γάμου, ὅτε τῆς μητρὸς συνδιδασκούσης, ἀλλ' αὐτὴν παρ' ἑαυτῆς λαβών. ὡς δὲ συνεκεράσθησαν ἀνόσιοι καὶ ἀνδροφόνοι φύσεις, [k]ἐκβάλλει ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ Τύλλιον, εἰ μὴ βούλοιτο ἑκὼν παραχωρεῖν τὴν ἀρχὴν, ἐπιχειρῶν, [l]ἑταιρείας τε συνάγοντες, καὶ τοῦ πατρικίων τοὺς ἀλλοτρίως ἔχοντας πρὸς τοῦ βασιλέα καὶ τὰ δημοτικὰ πολιτεύματα παρακαλοῦντες, ἐκ τε τοῦ δημοτικοῦ πλήθους τοὺς ἀπορωτάτους, οἷς ὑδενὸς τῶν δικαίων φροντὶς ἦν, χρήμασιν ἐξωνούμενοι, καὶ ὑδὲ ἀφανῶς ἔκαστα τούτων πράττοντες. [m]Ταῦτα ὁρῶν ὁ Τύλλιος ἤχθετο

"illecebris & incantationibus emollivit * & Servius Tullius
"tandem per imprudentiam ex viro ad ni- Rom. REX VI.
"hilum ab ea redigeris; quemadmodum mihi
"quoque est maritus timidissimus, & qui ni-
"hil virile habet, qui me ampla fortuna dig-
"nam deprimit, & me egregia forma præ-
"ditam tabefacit. Quod si tibi contigisset ut
"me uxorem duceres, & mihi ut te mari-
"tum haberem, certe privati tam diu non
"vixissemus. Quin igitur fortunæ erratum
"nos ipsi corrigimus permutato conjugio, &
"tu uxorem tuam de medio tollis? Ego
"enim mox eodem modo maritum meum
"tractabo. Quum vero his exstinctis conjun-
"cti fuerimus, tunc tuto de reliquis consul-
"tabimus, è medio sublatis obstaculis quæ
"nobis sunt molesta. Etenim si quis aliis in
"rebus injuste se gerere veretur, ei saltem
"regni caussa quidvis est audendum.

¶ Hæc dicente Tullia, Tarquinius liben- XXX.
ter conditiones illas accepit, & statim data illi fide, & nefariarum nuptiarum primitiis acceptis, & re transacta, abiit. Non multo autem post, † morbo eodem & major Tullii filia & Tarquinius minor obierunt. Atque hoc loco rursus cogor Fabii mentionem facere, & ejus negligentiam in temporum supputatione redarguere. Quum enim ad eam suæ historiæ partem venit ubi describit Aruntis interitum, non semel tantum peccat (quod & ante dixi) quod scribat Aruntem Tarquinii filium esse: sed etiam iterum, quia ait illum defunctum à matre Tanaquile sepultum fuisse; quæ ut illis temporibus adhuc fuerit superstes, nullo modo fieri potest. In principio enim demonstratum est, Tanaquilem ætatis annum LXXV habuisse, quando rex Tarquinius obiit: additis vero ad illos septuaginta & quinque annos aliis quadraginta annis (in annalibus enim quadragesimo anno regni Tullii Aruntem obiisse accepimus) Tanaquil esset annorum centum & quindecim. Adeo parum laboris hic scriptor in suis historiis ad exquirendam rerum veritatem impendit. Postea Tarquinius, nulla amplius interposita mora, Tulliam, neque patre nuptias ejus confirmante, neque matre eas approbante, sed ipsa sola id volente, uxorem duxit. Quum autem hæc duo ingenia nefaria & ad hominum cædes nata juncta fuissent, regno Tullium expellere, nisi sponte imperio vellet cedere, suis artibus conabantur, sodalitates contrahentes, & patricios, qui alienum animum à rege habebant, & qui statum popularem æque oderant solicitantes, & de plebe egentissimos quosque, qui justitiam nullo modo curabant, pecuniis ementes, atque adeo nihil horum clam facientes. Tullius hæc cernens molestè quidem ferebat,

a Malim δι' αὐτῆς, ut *Lapus* quoque vertit *per eam*. *Sylb.* In *Cod. Vaticano* ἐπ' αὐτῆς nec aliter forsan legebat *Lapus*. b Excusari potest accusativus κἀμέ. sed magis ad præsentia quadrat κἀμοί. *Sylb.* c Βίον *Vat.* d Ἐπανορθώμεθα *Vat.* e In *Ed. Steph.* perperam post ἄνδρα ponitur interrogationis nota. Alioqui sic legendum esset ἐγὼ δὲ διαπράξομαι τὸν ἐμὸν ἄνδρα; i.e. *Quin igitur tu quidem uxorem tuam vita privas, ego vero maritum meum eodem modo tracto? Port.* f Post τολμᾷν aut χρὴ aut ἔξεστι vel simile quid omissum videtur. *Sylb.* Verum in *Cod. Vat.* scribitur βασιλείας γε τὸ χαίρειν ἐκ πάντα τολμᾷν. nec aliter legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *regnandi caussa haud reprehensibile est audere omnia.* g Rectius (ut puto) in *Cod. Vat.* δοὺς αὐτῇ πίστεις καὶ λαβὼν, τὰ πρατόλεια τῶν ἀνοσίων γάμων διαπραξάμενος ἀπέρχεται. De voce πρατόλεια vide quæ congessit *Barn. Brissonius* de Ritu nuptiarum & Jure connubii, p. 45, 211, 252. h Ἀρρίντος *Vat.* & alibi Ἀρρούντα & Ἀρρούντι. i Ταλαίπωρον *Vat.* & *Lapi Codd.* quod verbum indicat *laboris tolerantiam ac diligentiam in inquirenda veritate.* Verum (inquit *Casaub.*) possumus legere ὅπως ἂν ὀλίγῳ ἦσαν, servata voce ἀταλαίπωρα. Moveturque *Thucydidis* loco, ὅπως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις ἀληθείας &c. quem noster dubio procul habuit ante oculos quum ista scriberet. k Ἐκβαλλεῖν *Vat.* l Ἑταιρείας *Vat.* m Ταῦτα δὲ ὁρῶν *Vat.* * Perque eam te latebis ex homine redactus in nihilum. *Lapus.* † *Vel.* eodem fato.

Servius Tullius Rom. REX VI.

ferebat, & ſibi timebat, ne quid mali præventus pateretur: ſed hoc illum potiſſimum angebat, ſi cum filia & genero bellum gerere & pœnas tanquam ab hoſtibus repetere cogeretur. Et ſæpius præſentibus amicis Tarquinium in colloquium vocavit; eumque modo incuſabat, modo monebat, modo etiam hortabatur ne quid amplius in ſe delinqueret: ſed quum ille mentem ad ejus verba non adverteret, ſed diceret ſe in ſenatu cauſſam ſuam acturum, & ipſi jura ſua ibi declaraturum, Tullius coacto ſenatu, "Patres (inquit) conſcripti, "manifeſto comperi Tarquinium ſodalitates "contrahere contra me, & conari me regno "pellere. Volo igitur præſentibus vobis "omnibus ſcire ob quam injuriam privatim "acceptam, aut quâ in re à me remp. injuria affectam cernens hæc mihi machinetur. "Reſponde igitur, Tarquini, nihil diſſimulans, quam ob rem me accuſes, quandoquidem ab iſtis te audiri voluiſti.

XXXI. ¶ Reſpondet ei Tarquinius, "Pauca eaque "juſta, ô Tulli, ſum dicturus, & propterea "hæc coram his declarare volui. Tarquinius "avus meus Romanorum imperium adeptus "eſt, & multa magnaque pericula *& labores* "pro eo ſubiit: illo mortuo ego ſum ſucceſſor, ex communibus omnium tam Græcorum quam barbarorum legibus; & me "quoque, ut & cæteros homines ad quos "avita bona jure hereditario veniunt, non "ſolum pecuniarum ſed & regni ipſius heredem eſſe convenit. Tu vero bona quidem "ab eo relicta mihi tradidiſti, ſed regno me "privas, idque contra fas & jus occupatum "jam tot annos retines: neque enim inter"reges te crearunt, neque ſenatus de te tulit ſuffragium, neque legitimis comitiis "hanc poteſtatem es adeptus, quemadmodum "avus meus & omnes reges qui ante ipſum "regnarunt: ſed mercede conducta, modiſque omnibus corrupta vagorum & inopum "& damnatorum & obæratorum hominum "multitudine, quæ omnem bonam exiſtimationem amiſerat & rempublicam nihil curabat, ac ne tunc quidem profeſſus te tibi "ipſi principatum quærere, ſed ſimulans te "nobis pupillis & infantibus eum ſervare, ad "reip. adminiſtrationem acceſſiſti, & omnibus audientibus pollicitus es, quum nos "ad virilem ætatem perveniſſemus, te mihi "natu grandiori regnum traditurum. Debueras igitur, ſi viri juſti officium facere "voluiſſes, quum mihi bona avita dediſti, "una cum bonis regnum etiam reddere; ſequutus exempla honeſtorum & bonorum "tutorum, qui, regios filios eoſque pupillos "ſibi traditos accipientes, mox illis, quum "ad ætatem virilem jam perveniſſent, paterna & avita regna recte ac juſte reſtituerunt. Quod ſi nondum tibi ſatis ſapere, "ſed adhuc ob ætatem tenellam ad tantæ reip. "adminiſtrationem minime idoneus videbar, "ſaltem quando adeptus ſum præſtantiſſi-

μὴ, καὶ περὶ ἑαυτοῦ δεδιὼς [a] εἴ τι πείσεται περιγενόμενος· ἠγανάκτει δὲ οὐκ ὀλίγα, εἰ θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν ἀναγκασθήσεται, καὶ τιμωρίας, ὡς παρ' ἐχθρῶν, λαμβάνειν· καὶ πολλάκις μετὰ τῶν φίλων [b] προσκαλούμενος εἰς λόγους τὸν Ταρκύνιον, καὶ τὰ μὲν ἐγκαλῶν, τὰ δὲ νουθετῶν, τὰ δὲ πείθων μηδὲν εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνειν, ὡς οὐ περιοψόμενος αὐτῷ τι γενόμενον, ἀλλ' ὅτε τῆς βουλῆς ἔφη τὰ δίκαια πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν, συγκαλέσας τὸ συνέδριον, "Ανδρες, ἔφη, βουλευταί, Ταρκύνιος [c] ἑταιρείας ἐπ' ἐμὲ "συναγωγὰς, καὶ [d] περιθυμόμενος ἐκβαλεῖν με τῆς "ἀρχῆς καταφανὴς [e] γέγονεν ἐμοί. Βούλομαι δὲ, πάν"των ὑμῶν παρόντων, μαθεῖν παρ' αὐτοῦ τί πεποιη"θὼς ἰδίᾳ κακὸν, ἢ τί τὴν πόλιν ὁρῶν ἀδικουμένην "ὑπ' ἐμοῦ, [f] τοῦτ' ἐμοὶ μηχανᾶται. Ἀπόκριναι δή, Ταρ"κύνιε, μηδὲν ἀποκρυψάμενος, τί μοι κατηγορεῖν ἔχεις; "ἐπειδὴ τούτους ἠξίωσας ἀκοῦσαι.

Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ταρκύνιος, "Βραχύς ἐστιν ὁ "παρ' ἐμοῦ λόγος, ὦ Τύλλιε, καὶ δίκαιος· καὶ διὰ τοῦτο "προειλόμην αὐτὸν εἰς τούτους ἐνεγκεῖν. Ταρκύνιος ἐμὸς "ὢν πάππος ἐκτήσατο τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἐγὼ δὲ πολλοὺς "καὶ μεγάλους ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῆς ἀεθλήσας· ἐκείνου δὲ "τελευτήσαντος, ἐγὼ διάδοχός εἰμι, κατὰ τοὺς ἁπάν"των κοινοὺς Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων νόμους· καὶ προσήκει "μοι, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς διαδεχομένοις τὰ "πατρῷα, μὴ μόνον τῶν χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς βασι"λείας αὐτοῦ [h] κληρονόμον γενέσθαι. σὺ δὲ τὰ μὲν χρή"ματα καταλειφθέντα ὑπ' αὐτοῦ παραδέδωκάς μοι, τὴν "δὲ βασιλείαν ἀποστερεῖς με, καὶ τοσοῦτον ἤδη κατέχεις "χρόνον, οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου λαβών· ὅτε γὰρ μεσοβασι"λεῖς σε ἀπέδειξαν, ὅτε βουλὴ ψῆφον [i] ὑπὲρ σοῦ ἤνεγκεν, "ὅτ' ἀρχαιρεσίαις νομίμοις τῆς ἐξουσίας ταύτης ἔτυχες, "[k] ὡς ὁ πάππος ἡμῖς, καὶ πάντες οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι "βασιλεῖς· ἀλλὰ τὸ ἀνέσιον καὶ ἄπορον, καὶ πρὸς καλὰ δίκαις "ἡ χρέα τ' ὀπτιμίαν ἀπολωλεκὸς φῦλον, ᾧ τὴν κοινῶν ἀ"δενὸς ἔμελε, καταμισθοδοσίαις καὶ πάντα τρόπον ἀφα"νείας, καὶ ὅδε τότε μύτοι σαυτῷ προάγειν τὴν δυνα"στείαν λέγων, ἀλλ' ἡμῖν φυλάξειν σκηπτόμενος ὀρφανοῖς "οὖσι καὶ νηπίοις, ὅτι τὰ πράγματα παρῆλθες, καὶ πάντων "ἀκόντων ὡμολόγεις, ὅταν ἀνδρωθῶμεν ἡμεῖς, ἐμοὶ πα"ραδώσειν ὅτι πρεσβυτέρῳ τὴν ἀρχήν. ἐχρῆν μὲν οὖν σε, "εἰ τὰ δίκαια ποιεῖν ἤθελες, ὅτε μοι τὸν οἶκον παρεδίδους "τὸν πάππου, ἅμα τοῖς χρήμασι καὶ τὴν βασιλείαν ἀπο"δεδωκέναι, παραδείγμασι χρώμενον τοῖς τοῦ καλῶν καὶ "ἀγαθῶν ἐπιτρόπων ἔργοις, ὅσοι βασιλικοὺς παῖδας ὀρ"φανοὺς πατέρων [l] λαβόντες εἰς ἄνδρας ἐλθοῦσιν ὀρθοὺς 236
"καὶ δικαίως τὰς πατρῴας καὶ [m] προγονικὰς [n] παρέδω"καν ἀρχάς. εἰ δὲ μήπω σοι φρονεῖν τὰ καθήκοντα ἔφαι"νόμην, ἀλλ' ἔτι ἀφ' τοῦ νέου τῆς ἡλικίας ἰσχνὸς εἶ) πό"λιν τηλικαύτην διοικεῖν, ὅτε εἰς τὴν κρατίστην παρεσε-

νόμην

a Convenientius legemus μή τι πείσηται: ut & *Lapus*, ne quid præventus pateretur. *Sylb.* *b* Προκαλούμενος *Vat.* *c* Εταιρείας *Vat.* *d* Προμυθούμενος perperam in *Ed. Steph.* *e* Γέγονε μοι *Vat.* *f* Ταῦτ' ἐπ' ἐμοὶ *Vat.* *g* Non agnoſcit *Vat.* *h* Κληρονομεῖν *Vat.* *i* Ὑπὲρ σε δόντος *Vat.* *k* Ὡς ὁ πάππος τε ἡμᾶς *Vat.* *l* Παραλαμβάνοντες *Vat.* *m* Male in *Ed. Steph.* γονικὰς. *n* Ἀπέδωκαν *Vat.*

"νόμιζε τοῦ σώματος καὶ τῆς φρονήσεως ἀκμὴν, "mum corporis robur & prudentiæ vires, *Servius Tullius*
"τριάκοντα [a] γεγονὼς ἔτη, μετὰ τοῦ γάμου τῆς θυ- "mihi jam tricenario cum filia tua nupta *Rom.* REX VI.
"γατρὸς [b] ἔδει" καὶ τὰ τῆς πόλεως ἐγχειρῆσαι τοῖς γο- "oportebat te etiam reip. gubernacula trade-
"νεῦσι ταύτῃ γε τῇ ἡλικίᾳ ἔχων καὶ σὺ τὸν τε "re: ea enim ætate tu quoque noſtræ fami-
"οἶκον τὸν ἡμέτερον ἐπετρόπευες ἤρξω, καὶ τῆς βασι- "liæ tutelam ſuſcepiſti, & regni curam ge-
"λείας ἐπεμελεῖσθαι. [c] Πρεῖν γάρ σοι περίξαντι τοῦ- "rere cœpiſti. ¶ Quod ſi feciſſes, primum XXXII.
"τον μὴ εὐσεβεῖ καὶ δικαίῳ λέγεσθαι, ἔπειτα συμβου- "quidem id lucri cepiſſes, quod viri pii &
"λεύειν ἐμοὶ καὶ πᾶσιν μετέχειν τιμῆς, εὐεργέτῃ τε "juſti laudem ferres: deinde mihi conſule-
"καὶ πατρὶ, καὶ σωτῆρι, καὶ πάντα ὅσα τιμιώ- "res, atque omnium honorum particeps eſſes,
"τατα ὀνόματα ὑπ' ἀνθρώπων ὅτι καλοῖς κεῖται "& viri de nobis optime meriti, & parentis,
"προσήγμασιν, ἀκούειν, [d] καὶ μὴ τέταρτον ἤδη καὶ τεσ- "& ſervatoris, aliaſque appellationes hono-
"σαρακοστὸν ἔτος ἀποστερεῖν με τοῦ ἐμοῦ, οὔτε σώ- "ratiſſimas, quæ ab hominibus pro egregiis
"ματος ἀναπήρου τυχόντα, [e] οὔτε ἠλιθίου. ἔπειτα ἐρω- "meritis retribui ſolent, audires; neque jam
"τᾷν με τολμᾷς, τί παθὼν δεινὸν ἐχθρὸν ἡγούμενός "per annos XLIV. meo regno me privares,
"σε, καὶ [f] ἀφ' τί κατηγορῶ. σὺ μοὶ οἷόν τε ἀπόκεινα- "præſertim quum neque corpore ſim muti-
"μοι, Τύλλιε, τίνος αἰτίας χάριν οὐκ ἀξιοῖς με τοῦ "lo, neque ingenio fatuo. Et audes me in-
"τοῦ πάππου τιμοῦ κληρονομεῖν, καὶ τίνα φέρεσιν "terrogare qua injuria accepta te inimicum
"[g] εὑρεῖν" εὐπρεπῆ τῆς ἀποστερήσεως σκηπτόμενος; πό- "meum ducam, & cur te accuſem. Imo
"τερον οὐχ ἡγούμενος ἐξ ἐκείνου [h] γένους εἶναί με "vero tu ipſe, Tulli, reſponde mihi, quanam
"γνήσιον, ἀλλ' ὑποβολιμαῖόν τινα καὶ νόθον; τί οὖν "de cauſſa me indignum eſſe putas, qui ho-
"ἐπετρόπευες τὸν ἀλλότριον τοῦ γένους, καὶ τὸν οἰ- "norum avitorum ſim heres, & quamnam
"κον ἀνεῳγότα ἀπεδίδως; [i] ἀλλὰ τί; νομίζων με ὀρ- "adeo ſpecioſam cauſſam, cur regno me pri-
"φανὸν εἶναι παῖδα, καὶ τὰ κοινὰ πρᾶξαι ἀδύνα- "vares, te inveniſſe ſimulas? Utrum quod
"τον, ὃς οὐ πολὺ ἀπέχω πεντηκονταετίας; [k] κα- "exiſtimares me illius germanam prolem non
"τάβαλε οὖν τινὰ εἰρωνείαν τοῦ ἀναιδεστάτου ἐρωτη- "eſſe, ſed aliquem ſuppoſititium & nothum?
"μάτων, καὶ παῦσαί ποτε ἤδη πονηρὸς ὤν· [l] καὶ εἴ "Cur igitur ejus qui à genere illo erat alie-
"τι δίκαιον ἔχεις πρὸς ζῶντα εἰπεῖν, ἕτοιμός εἰμι "nus tutelam curamque geſſiſti, eique, quum
"τούτοις ὑπεύθυνος δικασταῖς, ὧν οὐκ ἂν ἔχοις ἑτέ- "ætatem virilem jam eſſet ingreſſus, bona
"ρους εἰπεῖν ἀνδρας σὺ τῇ πόλει κρείττους· ἐὰν δ' "reſtituiſti? ſed quid? an quod putares me
"οὐκοῦν ἀποδιδράσκων, ὅπερ ὑπὸ εἰώθεις ποιεῖν σοι "pupillum eſſe, nec remp. adminiſtrare poſſe,
"συνήθες, ὅτι τὸν ἐκδημαγωγούμενον ὑπό σου κα- "qui non longe abſum à quinquageſimo an-
"ταφύγῃς ὄχλον, οὐκ ὑπερτρέψω σοι [m] παρεσκευ- "no? Miſſam igitur facias iſtam ſimulatio-
"ασμένη γὰρ καὶ τὸ δίκαιον ἐρῶν, καὶ εἰ μὴ πείθοιο, "nem impudentium interrogationum, & jam
"τὰ [n] δίκαια πράξων. "tandem improbus eſſe deſinas; &, ſi quod
"jus habes quo te tueri poſſis, adverſus ob-
"jecta crimina paratus ſum rem horum judi-
"cio permittere, quibus viris alios meliores
"in tota urbe nominare non poſſes. Quod ſi
"hinc te proripiens (ut ſemper facere con-
"ſueviſti) ad turbam, quam tibi variis mo-
"dis obſtrinxiſti, confugias, hoc non patiar.
"Nam paratus ſum, vel ad jure tecum diſce-
"ptandum; vel, ſi tibi hoc perſuadere non
"poſſim, ad id quod juſtum erit faciendum.

Παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Τύλλιος ἔλεξεν ὧδε, "Ἅπαντα μὲν, ὡς ἔοικεν, "ἄνθρωπον ὄντα δεῖ προσδοκᾶν, ὦ βουλὴ, τὰ πα- "ράδοξα, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι ἄτοπον, ὅπου γε καὶ μὲ "Ταρκύνιος οὑτοσὶ τῆς ἀρχῆς παῦσαι προθυμός "ἐστιν ὃν ἐγὼ νήπιον παραλαβὼν, καὶ ἐπιβουλεύο- "μενον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἔσωσα καὶ ἐξέθρεψα, "καὶ εἰς ἄνδρας ἐλθόντα, κηδεστὴν ἠξίωσα λαβεῖν· "καὶ, εἴ τι πάθοιμι, ἀφάδοχον ἔμελλον [p] καταλεί- "ψειν τοῦ ἐμοῦ. ἐπειδὴ δὲ παρὰ γνώμην ἅπαν- "τα ἀπολώτηκέ μοι, καὶ ὥσπερ ἀδικῶν αὐτὸς ἐγκα- "λοῦμαι, τῷ ἐμῷ τύχῃ ὕστερον ἀνακλαύσομαι· "τὰ δὲ δίκαια νῦν πρὸς αὐτὸν [q] ἐρῶ. ἐγὼ τῷ ὑπε- "ροπίαν ὑμῶν ἔλαβον, ὦ Ταρκύνιε, νηπίων κα- "ταλειφθέντων, οὐχ ἑκών, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πραγμά- "των ἀναγκασθείς· ἐπειδὴ τὸν μὲν πάππον ὑμῶν

"mum alias deplorabo: nunc de meo jure
"cum illo agam. Ego, Tarquini, quum infan-
"tes relicti fuiſſetis, veſtri tutelam ſuſcepi,
"non ſponte, ſed ipſa rerum neceſſitate co-
"actus. Poſteaquam avum quidem veſtrum
hi

237

a Γεγονὼς ἔτη *Vat.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Πρεῖν γὰρ ἂν σοι τοῦτο *Vat.* *d* Καὶ μὴ τέταρτον ἤδη τοῦτο *Vat.* *e* Οὔτε ἀφρονίας ἐλεεῖν *Vat.* *f* Διὰ τί σε κατηγορῶ *Vat.* *g* Deeſt *Vat.* *h* Γένους *Vat.* & *Lapi Codd.* *i* Ἀλλ' ἔτι νομίζων *Vat.* & *Lapi Codd.* *k* Καταβαλὲ δὴ τὸ *Vat.* *l* Εἰ δή τι *Vat.* *m* Παρεσκευάσμαι γὰρ ὡς κἀγὼ τὰ δικαιότερα *Vat.* *n* Βίαια *Vat.* & *Lapi Codd.* adeo ut egregia ſit antitheſis, δίκαια ἀγορεύων) (βίαια πράττειν. Verum haud placet *Sylburgio.* *o* Νήπιον λαβὼν *Vat.* *p* Καταλείψειν ἀπάντων τῶν ἐμῶν *Vat.* *q* Ἐρῶ ἐγὼ τὴν μὲν ἐπιτροπίαν *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

"hi qui regnum sibi vendicabant palam interfecerant; vobis vero & reliquis ejus cognatis clandestinas insidias struere dicebantur; confessumque erat apud omnes, qui vobis necessitudine sunt conjuncti, si illi regno potiti fuissent, eos ne stirpem quidem generis Tarquinii relicturos fuisse. Nullus autem erat qui vos curaret aut custodiret, præter mulierem, aviam scilicet, quæ & ipsa ob senium aliis curatoribus egebat: sed ego solus supereram qui solitudinis vestræ familiæ essem custos, quem jam alienum & hominem vobis nulla necessitudine conjunctum vocas. Ego tamen,* hujus reip. administrationi præfectus, eos qui avum vestrum interfecerunt ultus sum, & vos usque ad virilem ætatem eduxi, &, quia nulla virilis proles mihi erat, vos rerum mearum dominos facere decreveram. Habes, Tarquini, tutelæ à me administratæ rationes: neque me horum quidquam commiXXXIV. nisci poteris dicere. ¶ De regno autem (quia mihi hoc crimen objicis) audi quomodo eo sim potitus, & quibus de caussis eo neque vobis neque alii cuipiam cedam. Quo tempore reip. curam suscepi, quum insidias quasdam mihi strui præsensissem, rerum administrationem populo tradere volui; &, ad concionem convocatis omnibus, imperium ipsis restituere paratus eram, cum hoc principatu invidioso & plus molestiarum quam voluptatum habente quietem periculis carentem commutaturus. Sed Romani non sunt passi me facere quæ volebam, nec alium quempiam reip. principem creare voluerunt; sed me retinuerunt, & latis suffragiis regnum, rem sui, non vestri juris & dominii, ô Tarquini, mihi tradiderunt; quemadmodum & avum vestrum, qui peregrinus & nulla necessitudine superiori regi conjunctus erat, ad reip. gubernacula provexerunt: & tamen Ancus Marcius rex filios mares, ætate florentes, reliquerat, non nepotes & infantes, ut Tarquinius vos *reliquit*. Quod si communis omnium lex esset, ut qui in defunctorum regum familiam & bona succedunt, cum his etiam eorum regnum accipiant, certe Tarquinius avus vester principatum non obtinuisset post Anci obitum; sed alter illius filius natu major. Verum populus Rom. non patris successorem, sed eum qui regno esset dignus, ad rerum administrationem vocavit. Existimabat enim bona quidem pertinere ad eos qui ea quæsissent, † at regnum ad eos qui illud tradidissent: & *putabat* æquum esse, ut hæc quidem, si quid humanitus eorum dominis accidat, proximi agnati vel heredes ex testamento instituti habeant; at regnum, quum obierunt ii qui id acceperunt, redeat

"οἱ τῆς βασιλείας ἀντιποιούμενοι φανερῶς ἀπέκτειναν· "ὑμῖν δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ συγγενέσιν ἐπεβουλεύ- "ετο ἐλέγοντο ἀφανῶς· καὶ πάντες τοῦτο οἱ πρεσ- "ήκοντες ὑμῖν ὡμολόγουν, ὅτι κρατήσαντες ἐκεῖνοι "τῆς ἀρχῆς οὐδὲ σπέρμα καταλείψουσι τοῦ Ταρκυ- "νίου γένους. κηδεμὼν δὲ καὶ φύλαξ οὐδεὶς ὑμῶν ἐτε- "ρῷ λιῦ, ὅτι μὴ γυνὴ, πατρὸς μήτηρ, καὶ αὐτὴ ὑφ' "ἡλικίας ἑτέραν δεομένη κηδεμόνων· ἀλλ' ὑπ' ἐμοὶ [b] κα- "τελείφθητε μόνῳ φύλακι τῆς ἐρημίας, ὃν νῦν ἀλ- "λότριον καὶ οὐδὲν προσήκοντα ἀποκαλεῖς. τού- "τοις μέντοι τοῖς πράγμασιν ἐγὼ τούς τε ἀπακτεί- "ναντας τὸν πάππον ὑμῶν ἐτιμωρησάμην, καὶ ὑμᾶς "εἰς ἀνδρας ἤγαγον, καὶ, γενεᾶς ἄρρενος οὐχ ὑ- "παρχούσης, τῶν ἐμαυτοῦ κυρίους προειλόμην ποιῆ- "σαι. ἔχεις τὸν τῆς [d] ὑπηρεσίας λόγον, ὦ Ταρκύ- "νιε, καὶ οὐκ ἂν ὑπηχθείης εἰπεῖν ὡς ψεύδομαί τι "τούτων. Περὶ δὲ τῆς βασιλείας, ἐπειδὴ τοῦτ' ἔστιν "ὃ κατηγορεῖς μου, ἄκουσον ὅπως τε αὐτῆς ἔτυχον, "καὶ δι' ἃς αἰτίας οὔθ' ὑμῖν οὔτ' ἄλλῳ τινὶ μεθήσω. "ὅτε τιμὴν ὑπεμένουν τῆς πόλεως παρέλαβον, ἀφθό- "νων ἐπιβουλάς τινας κατ' ἐμαυτοῦ γινομένας, "ἐδιδάσκοντο τὰ πράγματα τῷ δήμῳ βουλήθην· "καὶ συναγαγὼν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, ἀπέδιδουν "αὐτοῖς τιμὴν ἀρχὴν ἀντὶ τῆς ὑπαφθόνου ταύτης καὶ "πλείω τὰ λυπηρὰ τῶν ἡδέων ἐχούσης ἡγεμονίας "τιμὴν ἀκίνδυνον ἀντικαταλλαττόμενος ἡσυχίαν. οὐκ "ἀνέχοντο [e] δὲ" Ρωμαῖοι ταῦτά μου πράττειν βουλο- "μένου, οὐδ' ἠξίωσαν ἕτερόν τινα τῶν κοινῶν ἀποδεί- "ξαι κύριον, ἀλλ' ἐμὲ κατέσχον, καὶ τιμὴν βασιλεί- "αν ἔδωκέν μοι, ψῆφον ἐπενέγκαντες, τιμὴν ἑαυτῶν, "Ταρκύνιε, κτῆσιν, οὐ τιμὴν ὑμετέραν· ὥσπερ γε καὶ τὸν "πάππον ὑμῶν παρήγαγον ὅτι τὰ πράγματα, ξέ- "νον ὄντα καὶ οὐδὲν προσήκοντα [f] τῷ πρεσβυτέρῳ βασι- "λεῖ· καί τοι παῖδάς τε [g] ἄρρενας" Αγκιος Μάρ- "κιος ὁ βασιλεὺς κατέλιπεν ἀνήλικας, οὐχ ὑπο- "νοῦς καὶ νηπίους, ὥσπερ ὑμᾶς Ταρκύνιος. εἰ δὲ καὶ- "νὸς ἁπάντων ἐστὶν νόμος, τοὺς ἀναδεχομένους [h] τιμὴν "τε φύσιν καὶ τὰ χρήματα τῶν ἐκλειπόντων βασι- "λέων, σὺ τούτοις καὶ τὰς βασιλείας αὐτῶν ἐδί- "δασκες λαμβάνειν, οὐκ ἂν Ταρκύνιος ὁ πάππος ὑμῶν τὴν "ἡγεμονίαν παρέλαβεν Αγκου τελευτήσαντος, ἀλλ' "ὁ πρεσβύτερος τῶν ἐκείνου παίδων. ἀλλ' [i] ὁ δῆμος Ρω- "μαίων ὑμῶν [k] ἀναδοχον ἔφη πατρὸς, ἀλλὰ τὸν ἄξιον τῆς "ἀρχῆς, ὅτι τὰ πράγματα ἐκάλει· ἠγεῖτο γὰρ τὰ "μὴ χρήματα τῶν κτησαμένων εἶναι, τιμὴν βασιλείαν 238
"δὲ τῶν [k] δοκούντων· καὶ τὰ μὲν, ὅταν τι πάθωσιν οἱ κύ- "ριοι, τοῖς κατὰ γένος ἢ καλὰ ἀναθήκην διαδόχοις "[l] προσήκει λαμβάνειν· τιμὴν δ', ὅταν ἐκλείπωσιν οἱ λα- "βόντες,

a Ταρκυνείη *Vat.* b Κατιλείπεσθε *Vat.* c Τούτοις μέντοι τοῖς πράγμασιν ἐπιστὰς optime in *Vat.* & *Lapi Codd.* Επιστάμενος vel simile quid ἱκανὸν ad sententiam absolvendam reponi debere conjecerat *Portus.* d Si ἐπιτροπικῆς scripserit auctor, subaudiendum reliquit substantivum πρεσβείας, vel aliud simile. Legendum tamen videtur ἐπιτροπῆς aut ἐπιτροπίας, quo posteriore utitur paullo ante p. 227. v. 48. *Sylb.* Επιτροπῆς in *Cod. Vat.* e Non agnoscit *Vat.* f Τῷ πρότερον βασιλεῖ *Vat.* g Deest *Vat.* h Forsan τήν τε κτῆσιν καὶ τὰ χρήματα. quam conjecturam firmare videntur præcedentia *Dionysii* verba, ubi dicit ἔδωκέν μοι ἡ τιμὴ ὑμετέραν κτῆσιν. *Portus.* Vide v. 31. i Ο δῆμος ὁ Ρωμαίων *Vat.* k Pro δοκούντων rectius legemus διδόντων. *Sylb.* Δεδοκότων *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum esse monuit *Portus.* l Προσήκειν παραλαμβάνειν *Vat.* * His rebus præfectus. *Lapus.* † Sequutus sum *Lapum* & *Cod. Vat.* Alii locum hoc modo interpretantur, *at regnum ad eos qui suo judicio probati fuissent.*

a Τοῖς

"ζόντες, τοὺς δεδωκότας ἔχειν· εἰ μή τι τοιοῦτον
"δικαίωμα ἔχεις φέρειν, ὅτι τῷ βασιλεύσαντι ὁ πάπ-
"πός σου ὑμῶν ὑπὲρ ῥητοῖς τισι συνέλαβεν, ὥστε καὶ αὐ-
"τὸς ἔχειν ἀναφαίρετον, καὶ ὑμῖν τοῖς ἐγγόνοις κα-
"ταλιπεῖν, καὶ ὁ δῆμος οὐ κύριος τοῦ ἀφελόμενος
"αὐτοῦ ὑμῖν ἐμοὶ δοῦναι. εἰ γάρ τι τοιοῦτον εἰπεῖν
"ἔχεις, τί οὐ φέρεις τὰς συνθήκας εἰς μέσον; ἀλλ'
"οὐκ ἂν ἔχοις. εἰ δὲ οὐ κατὰ τὸν βέλτιστον ἔτυχον
"αὐτῆς ἐγὼ τρόπον, ὡς λέγεις, μὴ ὑπὸ τῶν μεσο-
"βασιλέων αἱρεθείς, μήτε τῆς βουλῆς μοι δεδομένης
"τὰ πράγματα, μήτε τῶν ἄλλων γενομένων τῶν κα-
"τὰ τοὺς νόμους, τούτους ἀδικῶ δήπου, καὶ οὐχί σε καὶ
"ὑπὸ τούτων παυθῆναι δίκαιός εἰμι τῆς ἀρχῆς, οὐχ
"ὑπὸ σοῦ. ἀλλ' οὔτε τούτους, οὔτε ἄλλον ἀδικῶ.
"μάρτυς δὲ τῆς ἐκ δικαίου μοι καὶ τότε δοθείσης
"καὶ νῦν ὑπαρχούσης ἐξουσίας ὁ χρόνος, ὃν ἐγὼ τε-
"τταρακονταετῆ γεγονὼς, Ρωμαίων οὐδεὶς ἡγήσατό με
"πώποτε ἀδικεῖν· οὐδ' ἐκβαλεῖν με τῆς ἀρχῆς ἐπε-
"χείρησεν οὔτε ὁ δῆμος, οὔτε ἡ βουλή. Αλλ' ἵνα τοῦ-
"τα ἀφῶ, καὶ ὁμόσε χωρήσω τοῖς σοῖς λόγοις, εἰ σε
"ἐκ τῶν πατρικίων παππώας ἀπεστέρων, καὶ τῶν πάν-
"των ἃ ἀνθρώποις δίκαια τὸν βασιλεύσαντα καλεῖσθαι,
"χρὴν σε τῶν γενόμενον ὅτι τοὺς δεδωκότας μοι τὴν ἐξουσί-
"αν, ἀγανακτεῖν καὶ κατηγορεῖν ἐμοῦ τε, ὅτι μὴ τὰ προσ-
"ήκοντα κατέχω, καὶ τῶν δεδωκότων, ὅτι ἀλλότρια ἐκα-
"είσαντό μοι ῥᾳδίως γὰρ ἂν ἔπεισας αὐτούς, εἴ τι δίκαι-
"ον εἶχες λέγειν. εἰ δὲ τούτῳ μὲν οὐκ ὀπίστευες τῷ λόγῳ,
"οὐ δικαίως δὲ ἄρχεσθαι τὴν πόλιν ἐνόμιζες ὑπ' ἐ-
"μοῦ, καὶ σαυτὸν ὀπιτηδειότερον εἰς τὴν ὀπιμέλειαν
"τῶν κοινῶν ἐδόκεις, ἐκεῖνα ποιεῖν ἔδει σε προσῆκεν, ἐξέ-
"τασιν τῶν ἐμοῦ ποιησάμενον ἁμαρτημάτων, καὶ τὰς
"σαυτοῦ προφάσεις ἀναμησάμενον, καλεῖν με εἰς δικα-
"σάμενον ὧν ὑπ' ἐκείνου ἐπάσχομεν, ἀλλὰ τούτοις χρῆσθαι
"ὕστερον, ὥσπερ ἐκ μακρᾶς ἀναπηδήσας εὐθύς, νῦν ἥκεις
"μοι καλήσων, καὶ ὑπὲρ νῦν ὅπου δεῖ. οὐ γὰρ σοὶ πάρεστι
"ταῦτα προσήκει λέγειν· οὐ μηδὲν ἀχθεσθῇς μοι ταῦ-
"τα λέγοντι, ὦ βουλή· οὐ γὰρ ὑμῶν ἀφαιρούμενος
"τὴν δίκαιον ἐπίστασιν, ἀλλὰ τὴν τούτου συκοφαντίαν ἐκ-
"κειμένην, λέγω ταῦτα· προειπόντος δέ μοι
"τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συναγαγεῖν, ἐκεῖ μου κα-
"τηγορεῖν. πλὴν ἐπεὶ σὺ τοῦτο πέφυγας, ἐγὼ ποι-
"ήσω, καὶ συγκαλέσας τὸν δῆμον, παρέξο-
"μαί σοι δικαστὴν ὧν ἄν μου κατηγορήσῃς, καὶ ἀποδώσω
239 "πάλιν αὐτῷ δίκην ὑπὲρ ἡμῶν ὁπότε-
"ρος ἐστὶν ἄρχειν τῆς ἀρχῆς· καὶ ὅ, τι ἂν ἅπαντες οὗτοι
"γνῶσί με προεῖπεν, ποιήσω. καὶ πρὸς μὲ ταῦθ' ἱκα-

"ad eos qui id tradiderunt: niſi forte hu-
"juſmodi aliquam rationem afferas qua tuum
"jus tueare, ſcilicet veſtrum avum certis
"conditionibus regnum accepiſſe, ita ut ipſe
"eo nunquam poſſet privari, & vobis ſuis ne-
"potibus id reliquiſſe, nec populo liberum
"fuiſſe id vobis ablatum mihi tradere. Si quid
"enim hujuſmodi potes dicere, quin profers
"in medium iſtas pactiones? ſed revera non
"poſſes. Quod ſi ego non legitimis artibus
"id ſum adeptus, quemadmodum dicis, ab
"interregibus minime creatus, neque à ſe-
"natu mihi traditis rerum gubernaculis, ne-
"que cæteris rebus legitime peractis, certe
"his tantum injuriam facio, at non tibi: &
"æquum eſt ut regno ab iſtis priver, non abs
"te. Sed neque iſtos, neque alium quem-
"piam injuria afficio. Quod autem & tunc
"hæc poteſtas mihi juſte data fuerit, & nunc
"quoque *juſte* eam habeam, ipſa temporis
"longitudo fidem facit: quum enim regna-
"rim jam per annos XL. nullus civis Rom.
"unquam me injuriam facere exiſtimavit, ne-
"que ſenatus neque populus me regno pel-
"lere eſt aggreſſus. ¶ Sed, ut hæc omittam, XXXV.
"& ad tua verba reſpondeam, ſi te avi de-
"poſito fraudavi, & contra omnia humana
"jura regnum tuum occupavi, oportebat te
"adire eos qui mihi eam poteſtatem tradide-
"rant, atque ita indignari, & me accuſare,
"quod ea quæ minime ad me pertinent reti-
"nerem, & eos qui mihi dederant ea, quod
"res alienas mihi eſſent largiti, *objurgare*:
"facile enim illis rem perſuaſiſſes, ſi quid
"juris pro te afferre potuiſſes. Quod ſi huic
"rationi non fidebas, & remp. injuſte à me
"regi, & te magis idoneum eſſe, qui reip.
"curam gereres, exiſtimabas, debueras hæc
"facere; inquirere diligenter in mea delicta,
"& præclara tua facinora recenſere, ac ita
"demum me in jus vocare, ut tecum jure
"diſceptarem. At neutrum horum feciſti:
"ſed tanto poſt tempore, quaſi ex diuturna
"crapula experrectus, me accuſaturus huc
"veniſti, & ne nunc quidem ubi oportuit.
"non enim hîc te iſta dicere decet: (ne quid
"mihi P. C. hæc dicenti ſuccenſeatis: non
"enim hæc ea mente dico ut cognitionem
"noſtræ cauſſæ vobis eripiam; ſed ut hujus
"calumnias vobis oſtendam, ac eas refellam:)
"ſed debueras me præmonere ut populum ad
"concionem convocarem, atque ibi me ac-
"cuſare. Verum, quando tu hoc refugiſti,
"ego tua cauſſa hoc faciam, & convocato
"populo eum judicem faciam criminum quæ
"tu mihi objicis, & denuo illi permittam ut
"hac de re cognoſcat, uter noſtrum regno
"ſit dignior: & quod hi omnes me facere
"decreverint, faciam. Atque his ſatis reſpon-
"ſum.

a Τοῖς ἐγγόνοις αὐτῶ *Vat.* *b* Κατὰ νόμον *Vat.* *c* Hæc ita ſunt intelligenda, ἐν ᾧ χρόνῳ, ὃς τετταράκοντα ἐτῶν ἦρχεν, οὐδεὶς Ρωμαίων &c. quanquam legendum videtur ἐν ᾧ χρόνῳ τεσσάρων καὶ τετταράκοντα ἐτῶν γέγονεν. niſi dicamus Tullium conſulto, ſuæ cauſſæ ſervientem, hac annorum μειώσει uſum; vel, quod non prorſus à fide alienum, Tullium tunc temporis revera tantum XL. annos regnaſſe, & Tarquinium, in regis gratiam redeuntem, uſque ad annum XLIV. in illa ſimulata amicitia permanſiſſe. *Portus.* *d* Τοῦτα πάντ' ἀφῶ *Vat.* *e* Παρακατατιθέμην παππώας *Vat.* *f* Σοι προσῆκεν *Vat.* *g* Ἐπιδείξασθαι βελόμενος *Vat.* *h* Aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*: ſc. ὃν προειπεῖν ἔδει μοι, τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συναγαγεῖν, κἀκεῖ με κατηγορεῖν. Sic enim vertit, *quem prædixiſſe oportebat, ut populum in concionem advocarem, ibique me accuſare.* Sed nulla mutatione opus eſt ſi parentheticâs accipias quæ interjecta ſunt inter λέγεις & προειπόντος. quamvis ſtructuræ lex potius dandi caſum requirit, προειπόντι δ' ἐμοί. *Sylb.* Legitima conſtructio aliquam hujuſmodi lectionem flagitat, ἔδει δὲ προειπόντα μοι τὸν δῆμον &c. ut hic ſit loci ſenſus: *debebas mihi prius ſignificare, ut populum ad concionem convocarem; deinde convocato eo me apud ipſum accuſare debebas.* ſed fortaſſe Tullium ita loquentem conſulto induxit *Dionyſius*, ut hac orationis ἀσυνταξίᾳ Tullii perturbationem melius indicaret. *Portus.* Huic conjecturæ favet *Cod. Vat.* qui προειπόντα habet. *i* Obſerva σοὶ σοῦ pro ἀντὶ σοῦ, *pro te, tuo loco. Sylb.* Verum ὑπὲρ σοῦ legendum cenſet *Caſ.* *k* Ἔχειν τὴν ἀρχήν *Vat.*

Servius Tullius Rom. REX VI.

"ſum. Quoties enim res alicui eſt cum iniquis adverſariis, ſive multas ſive paucas rationes ad ſui juris defenſionem afferat, idem eſt. Eo enim ſunt ingenio, ut eos, qui ſuadent ipſis ut viri ſint frugi, ferre nequeant. ¶ Demiror autem, patres conſcripti, ſi qui veſtrum ſunt qui velint me regno pellere, & cum illo adverſus me conſpirarint. Lubenter enim ex illis quærerem ob quam injuriam acceptam mihi bellum inferant, & quod meum facinus ægre & moleſte ferentes mihi ſint infenſi. Utrum quod multos ſciant, me imperium tenente, cauſſa indicta perditos; * aut alia quapiam iniqua calamitate oppreſſos? an vero nullum quidem hujuſmodi tyrannicum ſcelus à me patratum dicere poſſint: ſed illuſam matronarum pudicitiam, aut contumelioſe conſtupratas virgines, aut aliquod aliud flagitium intemperanter in hominem liberum à me admiſſum ſciant? Æquum enim eſt, ſi quid tale patrarim, ut regno una cum ipſa vita priver. Sed fortaſſe (ut ita dicam) nimium ſum ſuperbus, & ob gravitatem omnibus odioſus, & ob inſignem arrogantiam, qua utor in regno, nemo me ferre poteſt. At quis ſuperiorum regum adeo moderate in ea poteſtate perpetuo ſe geſſit, & adeo humanus erga omnes cives fuit, eos ceu pater mitis filios ſuos tractans? quippe qui ne eam quidem poteſtatem, quam mihi dediſtis, & quam à majoribus veſtris per ſucceſſionem acceptam ſervatis, integram mihi retinere volui, ſed legibus latis de rebus præcipuis, quas vos omnes ratas feciſtis, permiſi vobis ut ex illarum præſcripto alii cum aliis in judiciis diſceptaretis; & ego ipſe primus, tanquam privatus, me juri & legibus, quas in alios ſtatui, obnoxium reddidi, iiſque obtemperavi: neque omnium criminum judicium uſurpavi; ſed, quod nullus ſuperiorum regum fecerat, vobis privatorum criminum cognitionem permiſi. Sed, ut apparet, nulla eſt injuria ob quam mihi quidam ſunt infenſi: at beneficia in plebem collata vos immerito angunt, de quibus ſæpe me apud vos purgavi. Sed in præſentia his verbis non eſt opus. Si Tarquinius iſte, acceptis reip. gubernaculis, melius eam adminiſtraturus vobis videtur, certe non invideo civitati meliorem principem. Sed reſtituto regno ipſi populo, qui id mihi dedit, & factus privatus, dabo operam ut omnibus demonſtrem, me & aliis imperare bene ſcire, & aliorum imperium moderate ferre poſſe."

XXXVI.

XXXVII. ¶ Quum in hunc modum diſſeruiſſet, & effeciſſet ut qui adverſus ipſum conſpirarant ma-

"γάρ· ἐν ἴσῳ γὰρ ἐστὶ τά τε πολλὰ δίκαια πρὸς τοὺς "ἀγνώμονας ἀνιδίκους λέγειν, καὶ τὰ ὀλίγα. τὸ γὰρ "πεῖσον αὐτοὺς εἶναι χρηστοὺς οὐ πεφύκασι [a] φέρειν. "[b] Ὑμῶν δὲ τεθαύμακα, ὦ βουλὴ, εἴ τινές εἰσι τῆς "ἀρχῆς με ἀπαλλάξαι βουλόμενοι, καὶ μετὰ τούτου "συνεστηκότες ἐπ' ἐμέ· ἡδέως δ' ἂν πυθοίμην παρ' "αὐτοῦ τίνος ἀδικήματος ἕνεκα πολεμοῦσί μοι, "καὶ ὅτι τίνι τῶν ἐμῶν ἔργων ἀχθόμενοι. πότερον ὅτι "πολλοὺς ἴσασιν ὑπὸ τῆς ἐμῆς ἀρχῆς ἀκεήτους [c] ἀπο-"λωλεκότας, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους ἀδί-"κως; ἢ τούτων μὲν τοῦ τυραννικῶν ἀδικημάτων οὐ-"δὲν ἔχουσιν εἰπεῖν ἐπ' ἐμοῦ γενοὺς, ὕβρεις δέ μοι "τινὰς συνοίδασιν εἰς γυναῖκας γαμετὰς, ἢ παρθέ-"λασμοὺς εἰς θυγατέρας παρθένους, ἢ ἄλλῳ τινὰ "περὶ σῶμα ἐλεύθερον ἀκολασίαν; [d] δίκαιον μὲν τ' "ἄν, εἴ τι μοι τοιοῦτον ἡμάρτηται, τῆς ἀρχῆς τε ἅ-"μα καὶ τῆς ψυχῆς ἀποστερηθῆναι. φέρε [e] εἰπεῖν· ἀλλ' "[f] ἀπήρφανός εἰμι, καὶ μεγάλῃ βαρυτῆτα ἐπαχθὴς, "[f] καὶ τῷ αὐθάδειαν, ἢ κέχρημαι πρὸς τὴν ἀρχὴν, "οὐδεὶς φέρειν δύναταί μου. τίς μὴν τῶν πρὸ ἐ-"μοῦ βασιλέων οὕτω μέτριος ἦν ἐξουσίᾳ [g] διετέ-"λεσε, καὶ φιλάνθρωπος πᾶσι τοῖς πολίταις, ὡς "πατὴρ [h] πρᾶος [i] αὐτοῦ χρώμενος; ὅς γε καὶ "τὴν ἐξουσίαν, ἣν ὑμεῖς ἐδώκατέ μοι, πατέρων φυ-"λάττοντες παράδοσιν, οὐχ ἅπασαν [k] ἐβουλόμην "ἔχειν, ἀλλὰ [l] νόμους τε τῶν κυριωτάτων καταστά-"σων, οὓς ἅπαντες ἐπεκυρώσατε, κατὰ τούτους ὑ-"μῖν ἀπέδωκα δικάζειν τὰ δίκαια καὶ λαμβάνειν, καὶ "αὐτὸς ἐξεταζόμην πρὸς τούτους, οἷς ἔμελε κατὰ τῶν "ἄλλων δικαίοις, ἅσπερ ἰδιώτης, πειθόμενος· τῶν τε "ἀδικημάτων οὐχ ἁπάντων ἐγενόμην δικαστὴς αὐτὸς, "[m] ἀλλὰ τὰ ἰδιωτικὰ ὑμῖν ἀπέδωκα διαγινώσκειν, "ὃ τῶν ἔμπροσθεν οὐδεὶς ἐποίησε βασιλέων. ἀλλ' ἔοι-"κεν ἀδίκημα [n] οὐδὲν εἶναι, δι' ὃ δυσχεραίνουσί μοί τι-"νες· αἱ δ' εἰς τὸ δημοτικὸν πλῆθος εὐεργεσίαι [o] λυ-"ποῦσιν ὑμᾶς ἀδίκως, πρὸς ὧν πολλάκις [p] ἀπολογή-"σομαι πρὸς ὑμᾶς. ἀλλ' οὐδὲν δεῖ τούτων νυνὶ τῶν "λόγων. εἰ δοκεῖ κρεῖττον ἐπιμελήσεσθαι τῶν κοινῶν "Ταρκύνιος οὗτοσὶ τὰ πρόγματα παραλαβών, οὐ "φθονῶ τῇ πόλει βελτίονος ἡγεμόνος. ἀποδοὺς δὲ "τῷ ἀρχῷ τῷ δεδωκότι μοι δῆμῳ, καὶ γενόμενος "ἰδιώτης, πειράσομαι [q] ποιῆσαι φανερὸν ὅτι καὶ ἄρ-"χειν ἐπίσαμαι καλῶς, καὶ ἄρχεσθαι σωφρόνως δύ-"ναμαι.

Τοιαῦτα διαλεχθεὶς, καὶ εἰς πολλὴν αἰδῶ κα-τασπάσας τοὺς συνισαμένους [r] ἐπ' αὐτῷ, διέλυσε τὸν σύλλογον.

a Φέρειν οἱ λόγοι *Vat.* b Ita *Codd. MSS.* perperam ante in *Ed. Steph.* ὑμῶν δὲ τὰ θαύματα. c In *Ed. Steph.* ἀπολωλεκότας ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους. Verius ſcribi exiſtimo ἀπολωλότας & κεχρημένους. niſi forte hæc participia veram quidem ſcripturam habent, ſed comitatum ſuum amiſerunt. id ſane innuit hæc *Lapi* verſio; *cauſſa indicta perditos, aut privatos eſſe patria, reſve ſuas amiſiſſe, aut aliqua potitos alia calamitate, improbe condemnatos. Sylb.* Ἀπολωλότας, ἢ τῆς πατρίδος στερομένους, ἢ τοῖς ἰδίοις ἀπολωλεκότας, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ κεχρημένους optime in *Cod. Vat.* nec aliter legiſſe viſus eſt *Lapus.* d Δικαίως μὲν *Vat.* e Deeſt *Vat.* f Hæc ſunt ita intelligenda, καὶ ὃ οὐδεὶς δύναταί φέρειν τὸ αὐθάδειάν μου, ἢ κέχρημαι πρὸς τὸ ἀρχῷ. alioqui dicendum eſſet, καὶ ὃ οὐδεὶς δύναταί μοι φέρειν διὰ τὸ αὐθάδειαν, ἢ πρὸς τὸ ἀρχὴν κέχρημαι. *Portus.* g Ita diſtingue, διετέλεσε καὶ φιλάνθρωπος, πᾶσι τοῖς πολίταις ὡς πατὴρ πρᾶος ἰοῖς αὐτοῦ χρώμενος. *Portus.* h Et πρᾶος ferri poteſt & πρῴως admitti. *Sylb.* i Ἑαυτοῦ *Vat.* k Ἐβουλόμην *Vat.* l Νόμους τε ὑπὲρ *Vat.* m Vide pag. 220. v. 40. n Οὐδὲν μὲν εἶναι *Vat.* o Λυπεῖν με *Vat.* p Rectius ἀπολελόγημαι in *Vat.* & *Lapi Codd.* ſi quis ἀπολογήσομαι malit, hunc ſenſum (inquit *Portus*) eliciemus, *quibus de rebus me ſæpius* (ſc. *quotieſcunque hoc volueritis*) *apud vos purgabo.* q Ποιῆσαι πᾶσι φανερὸν *Vat.* r Ἐπ' αὐτὸν legi poteſt: nam ſupra (v. 6.) dicit συνιστάμενοι ἐπ' ἐμέ.

* Aut aliquo alio iniquo judicio miſere condemnatos? *Portus.*

a Ἐφευ-

σύλλογον· καὶ μετὰ τοῦτο τὸς κήρυκας ἀνακαλέσάμενος ἐκέλευσε πρὸς πάντων τῶν γειτόνων διεξιόντας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συγκαλεῖν. συνελεγμένου δ' εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς τε πόλεως ὅχλου, προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα μακρὰν καὶ συμπαθῆ διεξῆλθε δημηγορίαν, τάς τε πολεμικὰς ἑαυτοῦ πράξεις ἐξαριθμούμενος, ἃς Ταρκυνίου τε ζῶντος διεπράξατο, καὶ μετὰ τελευτὴν ἐκείνου τελευτίου, καθ' ἓν ἕκαστον ἐπιλεγόμενος, ἐξ ὧν πολλὰς καὶ μεγάλας ἔδοξεν ἐκπεπονῆσθαι τὸ κοινὸν ὠφελείας. πολλοῦ δὲ ἐφ' ἑκάστοις τοῖς λεγομένοις ἀπάντων ἐπαίνου, καὶ πάντων ἀνακλαυσάντων ἐπαΐειν τίνων ἕνεκα ταῦτα λέγει, τελευτῶν ἔφη στε, Ταρκύνιος αὐτοῦ ἀμπάται τὴν βασιλείαν οὐ δικαίως κατέχων ἑαυτῷ προσήκουσαν· καταλιπεῖν γὰρ αὐτοῦ τὸν πάππον ἀποθνήσκοντα σὺν τοῖς χρήμασι καὶ τῇ ἀρχῇ, καὶ τὸν δῆμον οὐκ εἰκὸς κύριον τὰ ἀλλότρια ἑτέρῳ διδόναι. χαλεπῆς δὲ καὶ ἀγανακτήσεως ἐξ ἁπάντων ὅτι τούτῳ γενομένης, σιωπῆσαι κελεύσας αὐτοὺς ἠξίου μηδὲν ἄχθεσθαι μηδ' ἀγανακτεῖν πρὸς τὸν λόγον· ἀλλ' εἴ τι δίκαιον εἰπεῖν Ταρκύνιος, καλεῖν αὐτόν, καὶ διδαχθέντας, ἐάν τε ἀδικούμενον εὕρωσιν, ἐάν τε ὀρθότερον ἄρχειν, ἐκείνῳ παραδοῦναι τὴν τῆς πόλεως πρᾶξιν· αὐτὸς δὲ τῆς ἀρχῆς ἔφησεν ἀφίστασθαι, καὶ ἀποδώσειν τοῖς κυρίοις, ἀφ' ὧν αὐτὴν ἔλαβε. ταῦτα λέξας αὐτός, καταβαίνειν τε ἀπὸ τοῦ βήματος βουλόμενος, κραυγή τε ἐξ ἁπάντων ἐγένετο, καὶ δεήσεις πολλαὶ σὺν οἰμωγαῖς, μὴ πρότερόν γε μηδενὶ παραχωρεῖν τῆς ἀρχῆς. τινὲς δ' ἐξ αὐτοῦ καὶ βάλλειν τὸν Ταρκύνιον ἐβόων. ἐκεῖνος μὲν οὖν δείσας [c] τὴν ἐκ χειρὸς ὁρμὴν ἤδη γινομένην τοῦ ὄχλου [d] ἐπ' αὐτὸν, ᾤχετο φεύγων ἅμα τοῖς ἑταίροις. τὸν δὲ Τύλλιον ἡ πληθὺς ἅπασα μετὰ χαρᾶς καὶ κρότου καὶ εὐφημίας προὔπεμπεν, μέχρι τῆς οἰκίας [e] αὐτῆς" κατέστησεν.

Ὡς δὲ καὶ ταύτης ἐπειράθη τῆς πείρας ὁ Ταρκύνιος, ἀθυμῶν ὅτι τῆς μηδεμίαν αὐτῷ βοήθειαν παρὰ τῆς βουλῆς, ἣν μάλιστα ἐπεποίθει, γίνεσθαι, χρόνον μέν τινα διέτριβε κατ' οἰκίαν, τοῖς ἑταίροις μόνοις προσλεγόμενος· ἔπειτα γνώμην ἀποδειξαμένης τῆς γυναικὸς, μηδὲν ἔτι μαλακίζεσθαι, μηδὲ καθεύδειν, ἀλλὰ καταβαλόντα τοὺς λόγους ὅτι τὰ ἔργα χωρεῖν, προσλαβὼν τρόπον εὐσχήμονα πρὸς φίλων πρὸς τὸν Τύλλιον, ἵνα πιστεύσας ὡς φίλῳ γενόμενος, ἧττον αὐτὸν φυλάττοιτο· δόξας δὲ αὐτῷ κράτιστα ὑποθέσθαι, μετανοεῖν τε περὶ τῶν γεγονότων ἐσκήπτετο, καὶ πολλὰ διὰ φίλων λιπαρῶν τὸν Τύλλιον ἠξίου συγγνώμονα γενέσθαι· ῥᾷστα δὲ πείσας τὸν ἄνδρα φύσει τ' εὐδιάλλακτον ὄντα, [f] πόλεμον ἄπιστον θυγατρὶ καὶ γαμβρῷ πολεμεῖν· ἐπειδὴ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἔλαβε, διασκεδασμοῦ τοῦ δήμου κατὰ τοὺς ἀγροὺς ὅτε τῶν καρπῶν [g] συλλογὴ, ἐξῆλθε μετὰ τῶν ἑταίρων ἐχόντων ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ξίφη, τούς τε πελέκεις

gno rubore ſuffunderentur, concilium dimiſit; & poſtea præcones accerſitos juſſit per omnia urbis compita populum ad concionem convocare. Quum autem ad concionem tota urbana multitudo concurriſſet, ipſe progreſſus in tribunal orationem prolixam & plenam affectuum ad populum habuit: enumerans res quas in bello & vivente Tarquinio & poſt ejus obitum geſſerat, & recenſens ſingulatim ſua acta, unde multa & magna commoda ad remp. redundaſſe videbantur. Quum autem fere ad ſingula ejus verba populus ei cum laudibus applauderet, & omnes ſummopere cuperent ſcire qua de cauſſa hæc diceret, tandem ita eſt loquutus; Tarquinium illum accuſare, quod regnum ad ſe pertinens injuſte occupatum retineat. Dicit enim avum morientem ſibi cum bonis regnum etiam reliquiſſe, nec populo jus eſſe res alienas aliis donare. Hanc autem ob rem auditam omnibus vociferantibus & indignantibus, ſilentio illis imperato, rogavit eos ne hæc verba moleſte ferrent, neve propterea indignarentur: ſed ſi quod jus ſui tutandi cauſſa Tarquinius poſſet afferre, eum vocarent, & re bene perſpecta & cognita, ſi illum injuria affectum aut etiam regno digniorem judicarent, illi reip. patrocinium ac principatum committerent: ſe enim imperium depoſiturum, & ipſis dominis, à quibus id acceperiſſet, reſtituturum dixit. Hac oratione ab illo habita, quum jam de tribunali vellet deſcendere, omnes clamorem ſuſtulerunt, & magno cum gemitu orare eum cœperunt ne cui alteri regno cederet. Nonnulli etiam ex ipſis Tarquinium feriendum vociferabantur. Ille igitur veritus ne mox res ad manus veniret, & turba in ſe impetum faceret, una cum ſuis ſociis ocyus fugit. Tullium vero univerſa plebs, cum lætitia & plauſu & fauſtis acclamationibus, domum uſque proſequuta eſt.

Servius Tullius Rom. REX VI.

¶ Tarquinius autem, quum ne iſte quidem conatus ipſi feliciter ſucceſſiſſet, graviter ferens nullum auxilium ſibi fuiſſe latum à ſenatu, quo potiſſimum fretus erat, domi cum ſolis amicis colloquens aliquandiu ſe continuit: deinde, quum uxor illi ſuam ſententiam aperuiſſet, & dixiſſet non eſſe amplius molliter ac languide agendum, ſed omiſſis verbis ad facta veniendum: ac primum quidem, amicorum opera cum Tullio redeundum in gratiam, ut ille tanquam amico fidens minus ſibi ab ipſo caveret. Et quum ipſe ejus conſilium optimum judicaſſet, ſimulabat ſe factorum pœnitentia duci, & multis precibus per amicos petebat à Tullio ut ſibi peccati veniam daret. Quum autem facillime rem perſuaſiſſet viro illi qui natura ſua ad reconciliationem facilis erat, & qui nulla ratione adduci poterat ut bellum nefarium cum filia ac genero gereret; nactus occaſionem opportunam, quum plebs paſſim per agros in fruges colligendas eſſet intenta, in publicum prodiit cum ſuis ſociis qui gladios ſub veſtibus geſtabant, & quibuſdam XXXVIII.

a Ἐφησεν ὅτι *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* b Εἰπεῖν ἔχει *Vat.* & *Lapi Codd.* c Τὴν ἐκ χειρὸς δίκην ὁρμὴν ἤδη γινομένην *Vat.* d Forſan legendum ἐπ' οἶκον ὤχετο. *Portus.* e Non agnoſcit *Vat.* f Καὶ ἐξ ἀξιώτατα πόλεμον ἄπιστον optime in *Vat.* & *Lapi Codd.* quam ſcripturam veram eſſe ſuſpicati ſunt *Sylb.* & *Caſaub.* g Συγκομιδὴ *Vat.*

a Περὶ

Servius Tullius Rom. REX VI.

busdam famulis fasces dedit, & ipse regiam vestem induit, & secum reliqua regni insignia attulit: & profectus in forum ante curiam constitit, & patres in senatum per præcones vocari jussit. Multi autem de patriciis, qui illius facinoris erant conscii, quique ad id eum incitabant, ex composito parati in foro aderant. Illi igitur convenerunt. Tullio autem, qui domi erat, nunciat quidam ad eum ingrediens, Tarquinium cum veste regia in publicum prodisse, & senatum coëgisse. Ille, admiratus ejus audaciam, citius quam prudentius domo est egressus, sine magno satellitio. Quum autem in senatum venisset, & conspexisset Tarquinium in regia sella sedentem, & reliqua ornamenta ac insignia regia gestantem, "Quis, inquit, "ὃ omnium hominum scelestissime, tibi hunc "ornatum sumere permisit? & ille ejus orationem excipiens, respondit; "Audacia & "impudentia tua, Tulli, qui ne liber quidem, sed servus, ex serva natus, quam meus "avus ex captivis comparatam possedit, te "ipsum regem Romanorum creare es ausus. Tullius, his auditis, exacerbatus ea oratione plus æquo, impetum in eum fecit, ut ipsum de sella deturbaret. Tarquinius ob hanc occasionem lætus ex sella desiluit, & senem correptum, qui vociferabatur & famulorum opem implorabat, absportavit. Egressus autem è curia eum sustulit sublimem, ipse corpore florenti & viribus validis præditus, eumque de curiæ gradibus in comitium ferentibus dejecit. Quum autem senex vix ex eo casu surrexisset, & vidisset Tarquinium undique stipatum auxiliis, & circa se magnam amicorum solitudinem, paucis eum sustentantibus & domum deducentibus, sanguine multo cruentatus, & toto corpore male se ob casum illum habens, gemens abiit.

XXXIX. ¶ Postea atrocia auditu impiæ filiæ facinora traduntur. Quum enim audisset patrem ingressum in curiam, & valde cuperet scire quem exitum res habitura esset, carpento vecta in forum venit. Quum autem cognovisset quid actum fuisset, & Tarquinium in curiæ gradibus stantem conspexisset, prima eum alta voce regem salutavit, & deos precata, ut ejus regnum felix fausumque reip. Romanæ esse vellent. Quum autem reliqui quoque, quorum opera & auxilio in regno sibi parando usus fuerat, eum regem salutassent, ipsa eum seorsum ductum ita est alloquuta, "Primus conatus, Tarquini, ut debuit nobis succesit: sed vivente Tullio re"gnum firmum habere non poteris. Ille enim "denuo populum suis concionibus in te con"citabit, si vel minimum hujus diei tempus "superfuerit. Scis autem quanta sit populi "erga eum benevolentia. Quare, antequam "domum se recipiat, missis qui illum inter"ficiant, eum de medio tolle. Quum hæc dixisset, & carpentum denuo conscendisset, abiit. Tarquinius vero, ratus se hac quoque in re ab uxore scelestissima recte moneri, in

ὑπηρέταις τισὶν ἀναδήσας, ἡ αὐτὸς τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα ἀναλαβών, ἡ τἆλλα σημεῖα τῆς ἀρχῆς ἐπαγόμενος· ἐλθὼν δ' εἰς τὴν ἀγορὰν, ἡ τοῦ βουλευτηρίου ὄντος, ἐκέλευσε τῷ κήρυκι τοὺς βουλευτὰς καλεῖν εἰς τὸ συνέδριον. οἱ δ' ἐκ παρασκευῆς ἕτοιμοι τοῖς τῆς ἀγορᾶς οἱ συνεδρεύοντες αὐτῷ τὴν τάξιν, ἡ παρῆσαν ἐκ τῶν πατρικίων συχνοί. οἱ μὲν δὴ συνίεσαν· τῷ δὲ Τυλλίῳ λέγει τις εἰσελθὼν ὅτι κατ' οἰκίαν, ὅτι Ταρκύνιος ἐν ἐσθῆτι βασιλικῇ παρελήλυθε, ἡ καλεῖ τοὺς βουλευτὰς εἰς τὸ συνέδριον. ὁ δὲ, θαυμάσας τὸ τόλμημα αὐτοῦ, πρόχειρον ἡ φρονιμώτερον προῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας, ἡ πολλοὺς περὶ αὐτὸν ἔχων. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ συνέδριον, ἡ τὸν Ταρκύνιον ἰδὼν ὀρθὸν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου καθέδρας, ἡ ἄλλον βασιλέα ἔχοντα κόσμον, "Τίς, "εἶπεν, ὦ μιαρώτατε ἀνθρώπων, τοῦτό σοι τὸ ἀγκῶμα συνε"χώρησε λαβεῖν; ἡ ὃς, ὑπολαβών, "Ἡ σὴ τόλμα ἡ "ἀναίδεια, ὦ Τύλλιε, ὃς οὐδὲ ἐλεύθερος ὢν, ἀλλὰ δοῦλος "ἐκ δούλης ὑφ' ἡμῶν ἐκτήσατο πάππος ἐκ τῆς αἰχμαλώ"των, ἐτόλμησας βασιλέα Ρωμαίων σαυτὸν ἀναδεῖξαι. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ Τύλλιος, ἐκπυρωθεὶς ὀργὴν πρὸς τὸν λόγῳ πα20ρὰ τὸ συμφέρον, ὥρμησε τοὺς αὐτὸν ὡς ἐξαναστήσων ἐδέρας. ἡ ὁ Ταρκύνιος ἅμα τοῦτο ἰδὼν, ἀναπηδήσας ἀπὸ τοῦ δίφρου, ἡ συναρπάσας τὸ γέροντα κεκραγότα καὶ τοὺς ὑπηρέτας ὀπισθαλούμενον ἔφερε. γενόμενος δ' ἔξω τοῦ βουλευτηρίου, μετέωρον ἐξαρπάσας αὐτὸν, ἀκμάζων τὸ σῶμα ἡ ῥωμαλέος, ἀναῤῥίπτει κἀτ' ἐκ τῶν κρηπίδων τοῦ βουλευτηρίου εἰς τὸ ἐκκλησιαστήριον φέρουσῶν. μόγις δ' ἐκ τοῦ πλώμαλος ἀναστὰς ὁ πρεσβύτης, ὡς εἶδε μεσὰ τὰ πέλας ἅπαντα τῆς περὶ τὸν Ταρκύνιον βοηθείας, τὸν δὲ αὐτοῦ φίλων πολλῶν ἐρημίαν, ἀπὸ γέρων, κρατούμενον ἡ παραχαλεπῶς ὅλον ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πλώμαλος ἔχων.

Τὰ μὲν τοῦτα δρᾶν μὲν ἀνθρώπου ἀνοσίας αὐτοῦ θυγατρὸς ἔργα προσδοκῶ. πεπυσμένη γὰρ ἐκ τοῦ βαλανείου τὸν παλαιὸν ἐξόδιον, καὶ παρανομῶν ἔχουσα μαθεῖν αἴσιόν τι λήψεται τὰ πράγματα τέλος, ὅτι τῆς ἀπίνης καθεζομένη παρῆν εἰς τὴν ἀγορὰν. μαθοῦσα δὲ τὰ γενόμενα, ἡ τὸν Ταρκύνιον ὀρθὸν ἐκ τῆς κρηπίδος ἑστῶτα βουλευτηρίου θεασαμένη, βασιλέα τε αὐτὸν ἠσπάσατο πρώτη μεγάλῃ τῇ φωνῇ, ἡ τοῖς θεοῖς εὔξατο ὅπως τῷ συμφέροντι τῆς Ρωμαίων πόλεως τιμῶν ἀρχὴν αὐτὸν κατασχεῖν. ἀσπασαμένων δὲ ἡ τῶν ἄλλων αὐτὸν ὡς βασιλέα, τὴν συσκευασάντων τὴν ἀρχὴν, λαβοῦσα μόνον αὐτὸν ἔφη, "Τὰ μὲν πρῶτα, ὦ Ταρκύνιε, πέπρακται σοι, ὦ Ταρκύνιε, κατὰ τὸ δέον· "βεβαίως δὲ τὴν βασιλείαν ἕξεις Τυλλίου περιόντος ἔτι ἔτεσί 242
"σοι. ἐκδημαγωγήσει γὰρ αὖθις ὅπως σοι τὸν ὄχλον, ἐὰν ἡ "ὁπόσων ταύτης τὴν ἡμέρας δείλης χρόνος ἐπίσχῃ· "σὺ δ' ὡς εὔτυκτον ἔστιν αὐτῷ τὸ δημοτικὸν ἅπαν. ἀλλὰ πρὶν "εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὸν εἰσελθεῖν, ἀποστέλλας τοὺς διαχρησομέ"νους, ἐκποδὼν ποίησον. ταῦτα εἰποῦσα, ἡ καθεζομένη πάλιν ὅπου τὴν ἀπίνης, ᾤχετο. Ταρκύνιος δὲ ἡ ταῦτα ὀρθὸς δόξας τῷ ἀνοσιωτάτῳ γυναῖκα ἐσπουδακέναι, πέμπει πρὸς

a Περὶ τῶν ἀγορῶν *Vat.* exiguo sane discrimine. b Forsan συνίσσειν legendum. *Portus.* c Ἐλθὼν *Vat.* d Τόλμαν *Vat.* e Ἑταιρείας *Vat.* f Ῥώμῃ *Vat.* g Ἀκουδῆναι θαυμαστὰ δὲ καὶ ἄπιστα πεπρᾶχθαι τῆς in *Cod. Vat.* quo modo fere *Lapus* vertit, *post hæc audita sæda factaque mira, incredibiliaque tradimur* &c. h Τὰ μὲν πρῶτα, ἔφη, πέπρακταί σοι, ὦ Ταρκύνιε, κατὰ τὸ a Πρὸς
δέον *Vat.* i Χρόνον *Vat.*

πινὰς τ̃ θεραπόντων ἐπ' αὐτὸν ἔχοντας ξίφη· οἱ, τάχ' πολλῷ τ̃ μεταξὺ διανύσαντες ὁδὸν, ἐγγὺς ὄντα τ̃ οἰκίας ἤδη τ̃ Τύλλιον καταλαβόντες, κατέσφαξαν. ἔπι δὲ νεοσφαγῶς ἐρριμμένῳ τ̃ σώματος ἡ ἁμαξήλατος, ἡ θυγάτηρ παρῆν. στενοῦ δὲ ὄντος πάνυ τ̃ στενωποῦ, δι' ὃ τ̃ ἀπήνην ἔδει διελθεῖν, αἱ ἡμίονοι τὸ πτῶμα ἰδοῦσαι διεταράχθησαν, ἡ ὁ συνηγμένος αὐτοῖς ὀρεωκόμος παθών τι [a]ὑπὸ τ̃ ὄψεως ἐλεεινὸν ἐπέστη, ἡ πρὸς τιὼ δέσποιναν [b]ἐπέβλεψε. συνθανομένης δ' ἐκείνης, τί παθὼν οὐκ ἄγει τὸ ζεῦγος, "Οὐχ ὁρᾷς, εἶπεν, ὦ Τυλλία, τ̃ πατέρα σου νε- "κρὸν κείμενον, ἡ πάροδον οὐκ οὖσαν ἄλλην, εἰ μὴ διὰ τοῦ "πτώματος; ἡ δ' ἐκπικραινθεῖσα, ἡ ἀπὸ τ̃ ποδῶν τὸ βάθρον ἁρπάσασα, βάλλει τὸν ὀρεωκόμον, καί φησιν, "Οὐκ ἄξεις, ἀλιτήριε, ἡ διά γε νεκροῦ; καὶ ἐκεῖνος ὑπὸ τῷ πάθει μᾶλλον ἢ τῇ πληγῇ σπάσας, ἄγει βίᾳ [c]τὰς ἡμιόνους διὰ τ̃ πτώματος. ὅτος ὁ στενωπὸς, [d]ὄλβιος καλούμενος πρότερον, ἐξ ἐκείνου δ' δεινοῦ ἡ μυσαροῦ πάθους ἀσεβὴς ὑπὸ Ρωμαίων τ̃ πάτριον γλῶτταν καλεῖται.

Τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε Τύλλιος, ἔτη [e]τεσσαράκοντα τ̃ βασιλείαν κατασχών. τοῦτον τ̃ ἄνδρα λέγουσι Ρωμαῖοι πρῶτον τὰ πάτρια ἔθη ἡ νόμιμα κινῆσαι, τιὼ ἀρχὴν λαβόντα ἀ ἀπὸ τ̃ βουλῆς ἡ δήμου, καθάπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ πάντες, ἀλλὰ ἀπὸ μόνου τ̃ δήμου, δεκασμοῖς ἡ δωροδοκίαις, ἡ ἄλλαις πολλαῖς κολακείαις ἐκθεραπεύσαντα τὸν ὄχλον· ἡ ἔχει τἀληθὲς οὕτως. οἱ γὰρ τοῖς πρότερον χρόνοις, ὁπότε βασιλεὺς ἀποθάνοι, τ̃ μὲν ἐξουσίαν ἐδίδου ὁ δῆμος τῇ συνεδρίῳ τ̃ βουλῆς, οἵαν πρόθοιτο καλήσασθαι πολιτείαν· ἡ δὲ βουλὴ μεσοβασιλεῖς [f]ἀπεδείκνυον· ἐκεῖνοι δὲ τὸν ἄριστον ἄνδρα, εἴτ' ἐκ τ̃ ἰδίων, εἴτ' ἐκ τ̃ ἐπιχωρίων, εἴτ' ἐκ τ̃ πολιτῶν, εἴτ' ἐκ τ̃ ξένων, βασιλέα καθίσασαν. εἰ μὲν οὖν ἡ τε βουλὴ τ̃ αἱρεθέντα ὑπ' αὐτ̃ ἐδοκίμασε, ἡ ὁ δῆμος [g]ἐπεψήφισε, ἡ τὰ μαντεύματα ἐπεκύρωσε, παρελάμβανεν ὅτος τ̃ ἀρχήν· ἐλλείποντος δέ τινος τούτων, ἕτερον [h]ὠνόμαζε, ἡ τρίτον, εἰ μὴ [i]συμβάλοι τῷ δευτέρῳ τά τε πρὸς ἀνθρώπων ἡ τὰ πρὸς τ̃ θεῶν ἀνεπίληπτα. ὁ δὲ Τύλλιος ὑπερόπου βασιλικοῦ σχῆμα κατ' ἀρχὰς λαβών, ὡς εἴρηταί μοι πρότερον, ἔπειτα φιλανθρωπίας πρὸς τὸν δῆμον οἰκειωσάμενος, ὥστ' ἐκεῖνος βασιλεὺς ἀπεδείχθη μόνου. ὑπεικὴς δὲ ἡ μέτριος ἀνὴρ γενόμενος, ἔλυσε τὰς ὑπὸ τῷ μὴ πάντα κατὰ τοὺς νόμους πρᾶξαι διαβολὰς, τοῖς μὴ πρέποντα ἔργοις, παρέχε τε πολλοῖς ὑπόληψιν ὡς, εἰ μὴ θᾶττον ἀνῃρέθη, μεταστήσων τὸ σχῆμα τ̃ πολιτείας εἰς δημοκρατίαν. καὶ ὑπὸ ταύτῃ μάλιστα λέγεται τῇ αἰτίᾳ τ̃ πατρικίων αὐτῷ τινας συνεπιβουλεῦσαι· ἀδυνάτους δὲ ὄντας δι' ἑτέρου τρόπου τιὼ ἐξουσίαν αὐτοῦ καταλῦσαι,

eum mittit quosdam famulos cum ensibus; qui, magna celeritate confecto viæ spatio quod intererat, Tullium non procul à domo nacti trucidarunt. Projecto autem recens cæsi cadavere, eoque adhuc palpitante, filia advenit. Quum autem peranguſtus esset vicus ille, qua carpentum erat transiturum, mulæ cadavere conspecto territæ sunt; & ipse auriga, qui eas agebat, adeo miserabili spectaculo conspecto commotus substitit, & oculos ad dominam reflexit. quærente autem illa qua de causa vehiculum non ageret, "Non vides (inquit) Tullia, cadaver patris "tui jacens, nec alium nisi per ipsum cada- "ver patere transitum? Illa vero hac ora- "tione exacerbata, & correpto pedum scabel- "lo petiit aurigam, inclamans, "Non ages sce- "leste *jumenta* vel per ipsum cadaver? Et ille gravius ob illum cæsum quam ob plagam acceptam gemens, vi per cadaver mulos egit. Iste vicus, quum ante Orbius vocaretur, ab illo atroci & detestando casu à Romanis patrio sermone Sceleratus est vocatus.

Servius Tullius Rom. REX VI.

Occiditur.

¶ Atque hunc vitæ exitum est sortitus Tullius, regno per quadraginta *& quatuor* annos potitus. Romani ajunt hunc virum primum & patrios mores & instituta mutasse, quod regnum non à senatu populoque accepisset, quemadmodum omnes superiores reges, sed à solo populo, cujus egentissimos quosque largitionibus & corruptelis & multis aliis illecebris sibi conciliarat. & sane ita se res habet. Nam superiori tempore, quum rex obiisset, populus senatui potestatem faciebat constituendi formam reip. quam voluisset; senatus vero creabat interreges, illi vero præstantissimum omnium, sive ex indigenis, sive ex civibus, sive ex ipsis exteris, regem creabant. Si igitur senatus probasset eum qui ab illis electus fuisset, & populus eum suis suffragiis confirmasset, & auspicia idem ratum fecissent, iste tum demum imperium suscipiebat. Quod si quid horum desideratum fuisset, *senatus* alterum nominabat, & tertium, nisi secundo contigisset ut citra omnem controversiam & hominum & deorum consensu approbaretur. Tullius vero quum primum regii tutoris personam induisset, ut ante dixi, & deinde quibusdam officiosis beneficiis plebem sibi devinxisset, ab illa sola rex est creatus. Quum autem clementer & moderate se gessisset, crimina quæ ipsi objiciebantur, quod non omnia ex legibus fecisset, posterioribus actis diluit; & multos in eam opinionem adduxit ut crederent, nisi cæde præventus fuisset, eum reip. formam in popularem dominatum mutaturum fuisse. Et hac potissimum de causa ferunt quosdam patricios *cum Tarquinio* insidias ipsi struxisse. Quum enim ejus potentiam alia ratione evertere non possent,

XL.

Tarquinium

a Πρὸς τὸ τ̃ ὄψεως ἐλεεινὸν *Vat.* b Si ἀπέβλεψε malis, per me licet. *Sylb.* c Τὰς ἡμιόνους *Vat.* recte, ut opinor: nam supra dixit, αἱ ἡμίονοι τὸ πτῶμα ἰδοῦσαι &c. d Ita in *Editis.* Κύπελος legisse videntur interpretes, dum vertunt *vicus Cyprius.* Verum nullus dubito quin cum *Cod. Vat.* Ορβιος scribendum sit. Vide *Annott.* e *Lapus* & *Gelenius* legunt ἔτη τέτταρα καὶ τετταράκοντα vel τέτταρα ἐπὶ τοῖς τετταράκοντα. quomodo & *Tarquinius* supra conqueritur (p. 227. v. 11.) se πέμπτον ἤδη καὶ τεσσαράκοστον ἔτος à *Tullio* suis rebus fraudari. *Tullius* tamen & ipse, minus exquisite tempus notans, sibi tribuit imperii τετταρακοντοπεντῆ χρόνον. p. 229. v. 17. Vide Var. Lect. ad paginam istam. f Ἀποδείκνυεν *Vat.* quod & maluit *Sylb.* etsi ἀποδείκνυον per synthesin excusari posse existimat. g Ante in *Ed. Steph.* ἀπεψήφιζε & ἀπεκύρωσε: ut & supra (p. 215. v. 13.) habet νόμους τὸν μὲν ἀποκυρῶσαι τὸν δὲ ἀνελεῖν. ego, *Camerarium* & usitatam loquendi consuetudinem sequutus, pro ἀπὸ in ea compositione substitui ἐπί. *Sylb.* h Ωνόμαζον *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* i Malim συμβάλοι aut συμβάλοει. *Sylb.* Rectius cum *Porto* & *Cod. Vat.* συμβαίη.

Servius Tullius Rom. REX VI.

Tarquinium ad eas res gerendas ſocium adſumpſerunt, eumque in regno parando juverunt; tum quia plebem premere, cujus vires ſub rege Tullio non mediocriter creverant, tum etiam quia priſtinam dignitatem recuperare volebant. Exorto autem ingenti tumultu, & ululatu per totam urbem ob Tullii mortem, veritus Tarquinius ne ſi per forum funus duceretur (ut fert Romanorum conſuetudo) cum regia pompa & cæteris ſolennibus cæremoniis, quæ in funere obſervari ſolent, plebs impetum in ſe faceret, regni potentia nondum ſatis confirmata, nullos ſepulturæ conſuetos ritus adhiberi paſſus eſt. Sed Tullii uxor, Tarquinii Priſci regis Romani filia, proſequentibus paucis quibuſdam amicis, noctu ex urbe ipſum, ut hominis privati & plebeji funus, extulit; atque valde ſuum & ipſius infortunium deplorans, & plurimas diras imprecationes genero & filiæ imprecata, cadaver terra texit. A ſepulcro autem domum reverſa, & unum tantum diem poſt mariti funus ſuperſtes, in ſequenti nocte obiit. Quo autem mortis genere interiiſſet, à pleriſque ignorabatur: alii enim dicebant illam, præ dolore abjecto vitæ deſiderio, manus violentas ſibi attuliſſe: alii vero à genero & filia ſublatam, quod immoderatius mariti ſui caſum ferret, & nimium benevolo animo in eum eſſet. His igitur de cauſſis factum eſt, ut Tullii corpus regio funere & inſigni monumento fraudaretur: ſed tamen ille rebus geſtis ſempiternam memoriam eſt conſequutus. Quinetiam prodigium quoddam declaravit illum ſuperis eſſe charum: unde etiam accidit ut illam fabuloſam & incredibilem de ejus natalibus opinionem, ut ante dixi, multi veram eſſe crederent. Nam in Fortunæ templo, quod ipſe condidit, lignea ejus ſtatua inaurata, orto incendio, cæteris omnibus igne abſumptis, ſola manſit integra, ab igne nullo modo vitiata: & hodie quoque templum, & omnia quæ in eo poſt incendium ad priſtinam formam & ornatum inſtaurata ſunt, novi artificii eſſe apparet. Illa vero ſtatua eſt talis qualis & ante, & formam operis antiqui retinet. Adhuc enim à Romanis colitur. Atque de Tullio hæc accepimus.

ὑ Ταρκύνιον ὅπῃ τὰ πράγματα παλαιβεῖν, ὑ συλλαβέσθαι τὴν ἀρχὴν ἐκείνῳ, κακῶσαί τε βουλόμενος τὸ δημοτικὸν, ἰσχύος γε ὑ μικρᾶς ἐπῃλημμένον ἐκ τ Τυλλίου πολιτείας, ὑ τ ἰδίαν ἀξίωσιν ἣν εἶχον πρότερον ἀναλαβεῖν. θορύβου δὲ γενομένου πολλοῦ [a]ὅπῃ τὴν πόλιν ὅλην, ὑ οἰμωγῆς ὅπῃ τῷ Τυλλίου θανάτῳ, δείσας ὁ Ταρκύνιος εἰ ἀφ' τῆς ἀγορᾶς ὁ νεκρὸς φέροιτο, ὡς ἔστι Ρωμαίοις ἔθος, τόν τε βασίλειον κόσμον ἔχων, ὑ τἄλλα ὅσα νόμος ὅπῃ ταῖς ταφαῖς, μή τις εἰς αὐτὸν ὁρμὴ γένηται τοῦ δημοτικοῦ, πεῖν ἢ βεβαίως κρατύναθαι τὴν ἀρχὴν, οὐκ εἴασε τ νομίμων οὐδὲν ἀπῷ γενέσθαι· ἀλλ' ἡ γυνὴ τοῦ Τυλλίου σὺν ὀλίγοις πισὶ τῶν φίλων, Ταρκυνίου θυγάτηρ οὖσα τοῦ πρότου βασιλέως, νυκτὸς ἐκκομίζει τὸ σῶμα τῆς πόλεως, ὡς τῶν ὀπιτυχόντων τινός· ὑ πολλὰ μὲν τὸν ἑαυτῆς κακοδαίμονα καὶ δυσμενῆ, μυρίας δὲ κατάρας [b]τῷ γαμβρῷ καὶ τῇ θυγατρὶ καταρασαμένη, κρύπτει γῆ τὸ σῶμα. ἀπελθοῦσα δὲ ἀπὸ τοῦ σήματος οἴκαδε, καὶ μίαν ἡμέραν ὑπερβιώσασα μετὰ τὴν ταφὴν, τῇ κατόπιν νυκτὶ ἀποθνήσκει. ὁ θάνατος δὲ ὁ τρόπος ὅστις ἦν ἠγνοεῖτο τοῖς πολλοῖς. ἔλεγον δέ οἱ μέν, ὑπὸ λύπης αὐτοχειρίᾳ τὸ ζῆν προεμένην αὐτὴν ὑπὸ θανεῖν· οἱ δέ, ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ ὑ τ θυγατρὸς ἀναιρεθῆναι, [c]συμπαθείας τε καὶ εὐνοίας ἕνεκα. ταφῆς μὲν οὖν [d]βασιλικῆς ὑ μνήματος ὑπερφανοῦς ἀφ' ὧν ἔπραξε, τὰς αἰτίας οὐκ ἐξεγένετο τυχεῖν τῷ Τυλλίου σώματι, μνήμης δὲ αἰωνίου τοῖς ἔργοις αὐτοῦ πάντα τ χρόνον ὑπάρχει τυγχάνειν. ἐδήλωσε δέ τι ὑ ἄλλο δαιμόνιον ἔργον, ὅτι θεοφιλὴς ἦν ὁ ἀνὴρ, ἐξ οὗ καὶ ἡ περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ μυθικὴ ὑ ἄπιστος ὑπόληψις, ὥσπερ εἴρηταί μοι πρότερον, ἀληθὴς εἶναι ὑπὸ πολλῶν ὑπενοήθη. ἐν γὰρ τῷ ναῷ τ Τύχης, ὃν αὐτὸς κατεσκεύασεν, εἰκὼν αὐτοῦ κεκμηὼς ξυλίνη καὶ χρυσοῦς, ἐμπρήσεως γενομένης, [e]τ ἄλλων πάντων διαφθαρέντων, μόνη διέμεινεν ἀδὲν λωβηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πυρός. ὑ ἔτι [f]ὑ νεὼς ὁ μὲν νεὼς ὑ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ὅσα [g]μετὰ τ ἐμπρησμὸν εἰς τ ἀρχαῖον κόσμον ἀπελελέκται, φανερά [h]εἰσι ὅτι τ χρόνης ἐστι τέχνης· ἡ δὲ εἰκὼν, οἵα πρότερον ἦν, ἀρχαϊκὴ τ καλασκευήν. ἀφικνεῖται γὰρ ἔτι σεβασμοῦ τυγχάνουσα ὑπὸ Ρωμαίων. ὑ ταῦτ μὲν τοῦ Τυλλίου τοσαῦτα παρελάβομεν.

XLI.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII. *Per. Jul.* 4182. *Ante Chr.* 532. *Olymp.* $\frac{61}{62}\frac{4}{1}$. *V. C.* $\frac{Cat.\ 220.}{Var.\ 222.}$

¶ Poſt hunc Lucius Tarquinius Romanorum imperium non ex legibus ſed armis occupavit, anno quarto ſexageſimæ primæ olympiadis, qua vicit in ſtadio Agatharchus, archonte Athenis Hercule. Iſte, contempta plebe, contemptis patriciis, quorum opera ad regnum provectus fuerat, & mores & leges & omnem patriam diſciplinam, qua ſuperiores reges urbem ornarant, confundens & corrumpens, regnum in manifeſtam tyrannidem vertit. Ac primum quidem ſtipavit ſe ſatellitio hominum audaciſſimorum, enſes & lanceas geſtantium, tum indigenarum tum alienigenarum,

Μετὰ δὲ τοῦτον παραλαμβάνει Λεύκιος Ταρκύνιος τ Ρωμαίων δυναστείαν, ὑ κτ' νόμους, ἀλλὰ διὰ τ ὅπλων καλαχών, κτ' τ τέταρτον σὺν αὐλοῦ τ ἑξηκοστῆς ὑ πρώτης ὀλυμπιάδος, ἣν σὺν ἅρμα ἆθλον Ἀγάθαρχος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν [k]Ἡρακλέους. ὅστος ὑπερισὼν μὲν τοὺς πολλοὺς τοῦ δημοτικοῦ, ὑπερισὼν δὲ τ πατρικίων, ὑφ' ὧν [l]ὅπῃ τ δυναστείαν προήχθη, ἔθη τε ὑ νόμους ὑ πάντα τ ὅπλων κόσμον, ᾧ τ πόλιν ἐκόσμησε, [m]οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς, συγχέας ὑ διαφθείρας, εἰς ὁμολογουμένην τυραννίδα μετέστησε τ ἀρχήν. ὑ πρῶτον μὲν φυλακὴν κατεστήσατο περὶ ἑαυτὸν ἀνθρώπων θρασυτάτων, ξίφη τε ὑ λόγχας φερόντων, ἐπιχωρίων καὶ ἀλλοδαπῶν, οἳ

[a] ΝΥΚΤΟΣ

a Επὶ τὴν πόλιν dixit pro κατὰ τὴν πόλιν *per urbem.* eadem ſignificatione & alibi ἐπὶ & ἀνὰ uſurpat. *Sylb.* In *Cod. Vat.* diſertim κατὰ τὴν πόλιν. *b* Τῷ τε γαμβρῷ *Vat.* *c* Plenius in *Cod. Vat.* τῆς εἰς τὸν ἄνδρα συμπαθείας. *d* In *Ed. Steph.* βασιλικῆς, quum Grammaticæ regulæ poſtulent βασιλικῆς. *Sylb.* Βασιλικῆς tamen malit *Portus.* *e* Καὶ τῶν ἄλλων *Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Μετὰ τὴν ἐμπρησιν *Vat.* *h* Deeſt *Vat.* *i* Ἀγάθαρχος Κερκυραῖος optime in *Cod. Vat.* *k* In *Lapi* & *Gelenii* verſionibus dicitur *Heracleo.* Verum *Sigonius* in lib. *De Athenienſium temporibus* eum *Herculem* vocat. *Sylb.* Ηρακλείδου legendum cenſet *Meurſius* in lib. 10. de *Archontibus.* c. xv. Rectius forſan Θησείδης cum *Cod. Vat.* *l* Υπὸ in *Ed. Steph.* errore ſatis manifeſto. *Sylb.* *m* Οἱ πρότεροι βασιλῆς *Vat.*

[a] ΝΥΚΤΟΣ

[a] νυκτὸς περὶ τὸ βασίλειον αὐλιζόμενοι [b] αὐλὴν", καὶ μεθ' ἡμέραν ἐξιόντι προσακολουθοῦντες ὅποι πορεύοιτο, πολλῷ τῷ ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευσόντων ἀσφαλείᾳ παρείχοντο. ἔπειτα τὰς ἐξόδους οὔτε συνεχεῖς, οὐδὲ τεταγμένας, ἀλλὰ σπανίως καὶ ἀπροσδοκήτως ἐποιεῖτο. [c] χρηματίσαι τε περὶ τῶν κοινῶν, κατ' οἶκον μὲν τὰ πολλὰ, καὶ [d] αὐτοῖς τοῖς ἀναγκαιοτάτοις συμπαροῦσιν· ὀλίγα δ' ἐν ἀγορᾷ. προσελθεῖν δὲ οὐδενὶ τῶν βουλομένων [e] προέτρεπον, εἰ μή τινα καλέσειεν αὐτός· οὔτε τοῖς προσιοῦσιν εὐμενὴς, οὔτε πρᾷος ἦν, ἀλλ' οἷα δὴ τύραννος, βαρὺς, καὶ χαλεπὸς ὀργὴν, καὶ φοβερὸς μᾶλλον ἢ φαιδρὸς ὀφθῆναι· καὶ τὰς περὶ τῶν [f] ἀμφισβητουμένων συμβολαίων ὑπεκείσεις οὐκ ὅπῃ τὰ δίκαια καὶ τοὺς νόμους, ἀλλ' ὅπῃ τοὺς ἑαυτοῦ τρόπους ἀναφέρων ἐποιεῖτο. διὰ ταῦτα ἐπωνυμίαν πίθεν αὐτῷ Ρωμαῖοι, τὸν Σύπερβον. τοῦτο δὲ ἄλλην βάλε καὶ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν, τὸ ὑπερήφανον. τὸν δὲ πάππον αὐτοῦ Πείσκον ὠκάλουν· ὡς δὲ ἡμεῖς ἂν εἴποιμεν, πρεσβύτερον· ὁμώνυμος γὰρ ἦν τῷ νεωτέρῳ κατ' ἄμφω τὰ ὀνόματα.

Ἐπεὶ δ' ἐγκρατὴς ἤδη καθέζειν ὑπελάμβανε τὴν ἀρχὴν, προσκυάσας ἐκ τῶν ἑταιρείων τοὺς πονηροτάτους, δι' ἐκείνων ἦγεν εἰς ἐγκλήματα καὶ θανάτου δίκας πολλοὺς τῶν ἐπιφανῶν· πρῶτος μὲν τοὺς ἐχθρῶς διακειμένους πρὸς αὐτὸν, οἷς ἦν ἐπὶ τῷ βουλομένοις Τύλλιον ἐκπεσεῖν τῆς ἀρχῆς· ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων ὃς ὑπελάμβανε βαρείᾳ [g] ἠγημένους τὴν μεταβολὴν, καὶ οἷς πολὺς πλοῦτος ἦν. οἱ δ' ὑπάγοντες αὐτοὺς εἰς
245 τὰς δίκας, ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ψευδέσιν αἰτίαις, μάλιστα δ' ἐπιβουλεύειν αἰτιώμενοι τῷ βασιλεῖ, καὶ ἠγόρευν ἐπ' αὐτοῦ δικασῇ. ὁ δὲ τὸν μὲν, θάνατον κατεδίκαζε· τὸν δὲ, φυγὴν, καὶ τὰ χρήματα τούς τε ἀναιρουμένους [h] καὶ ἀπελαυνομένους ἁρπαζόμενος, τοῖς μὲν καλήσεις μικράν τινα μοῖραν [i] ἀπένειμεν, αὐτὸς δὲ τὰ πλείω καλεῖχεν. ἔμελλον δὲ ἄρα τὸν διωκόντων πολλοὶ, πρὶν ἀλῶναι τοῖς ἐπαγομένοις σφίσι δίκαις, εἰδότες [k] ὧν ἕνεκα ἐπεβουλεύοντο, καταλείψειν τὸν τυράννου ἐκόντες τὴν πόλιν, καὶ πολλῷ πλείονες ἐγένοντο τῶν ἑτέρων. ἦσαν δέ τινες οἳ καὶ κρύφα διεφθάρησαν ὑπ' αὐτοῦ, κατ' οἰκίας τε καὶ [l] ἀπ' ἀγρῶν ἁρπαζόμενοι, λόγου ἄξιοι ἄνδρες, ὧν οὐδὲ τὰ σώματα ἐφάνη. ἐπεὶ δὲ διέφθειρε τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς μέρος, θανάτοις τε καὶ ἀειφυγίαις, ἑτέραν βουλὴν αὐτὸς κατεστήσατο, προσγραφὰς [m] εἰς τοὺς τῶν ἐκλιπόντων τιμὰς τοὺς ἰδίους ἑταίρους. καὶ οὐδὲ τούτοις [n] μὴν τοῖς ἀνδράσιν οὔτε προέσθαι ἐπέτρεπεν οὐδὲν, οὔτε λέγειν, ὅ,τι μὴ κελεύσειεν αὐτός. ὥστε ὁπόσοι κατελείφθησαν [o] ἐν τῷ συνεδρίῳ βουλαὶ τῶν ὅτε Τυλλίου [p] καταλεγέντων, διαφορὰν τοῖς δημοτικοῖς πέως ὄντες, καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς πολιτείας ὅτι τῷ σφετέρῳ νομίζοντες ἀγαθῷ γενήσεσθαι· τοιαῦται γὰρ αὐτοῖς ὑπέστησεν ὁ Ταρκύνιος τὰς ὑποσχέσεις, ἐξαπατῶν

qui noctu circa regiam excubantes, & interdiu eum in publicum prodeuntem, quocunque proficiscebatur, comitantes ab insidiis valde tutabantur. Deinde, neque sæpe, neque certis temporibus, sed raro & ex improviso domo exibat. Et domi plerumque de rep. consultabat cum iis qui sibi maxima necessitudine erant conjuncti : at in foro raro. Neminem vero *ejus satellites* ad eum accedere patiebantur, nisi quem ipse vocasset ; neque eos, qui ad ipsum accedebant, benigne & comiter excipiebat : sed, utpote tyrannus, se illis gravem & iracundum præbebat, & vultum potius ad terrorem quam ad hilaritatem componebat ; & litium controversias non ex jure & legibus, sed ex suis moribus *& pro arbitrio* dirimebat. Propterea etiam Romani illi Superbi cognomen indiderunt : hoc autem nostro sermone ὑπερήφανον significat. Ejus vero avum Priscum vocarunt, quem nos diceremus πρεσβύτερον : nam utrumque nomen cum juniore commune habebat. *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*

¶ Ubi vero existimavit jam se regnum satis firmum habere, nequissimo quoque sodalium subornato, illorum opera multos viros illustres criminibus involvit & in capitis judicium arcessivit. Primum quidem eos qui alieno animo à se erant, quique Tullium regno expulsum ægre ferebant : deinde alios, quibus arbitrabatur hanc rerum mutationem molestam esse, & eos qui divitiis affluebant. Qui vero illos deferebant ac in jus vocabant, alios post alios falsorum criminum insimulantes, præcipue vero insidiarum in regem structarum, apud ipsum judicem eos accusabant. Ille vero alios morte, alios exsilio damnabat : & occisorum atque expulsorum bona occupans, delatoribus exiguam quandam portionem dabat ; majorem vero sibi ipse retinebat. Quapropter multi viri potentes, antequam iniquis judiciis oppressi rei peragerentur, cognita insidiarum caussa, sponte urbem tyranno relinquebant, quorum longe major quam reliquorum fuit numerus : nonnulli etiam clam ab eo sublati fuerunt, in suis ipsorum ædibus correpti & ex agris abrepti, viri non contemnendi, quorum ne cadavera quidem visa sunt. Itaque quum senatus præstantissimam partem morte & exsilio perpetuo sustulisset, novum senatum ipse constituit, amicis suis in deficientium honores substitutis. Sed ne his quidem quidquam aut facere aut dicere injussu suo permittebat. Quare quotquot senatores supererant de numero eorum qui à Tullio rege in senatum lecti fuerant, quum ad id usque tempus cum plebe simultates exercuissent, & reip. formam suo commodo mutatam arbitrarentur, (talibus enim pollicitationibus Tarquinius eos deceperat, ipsisque impo-

XLII.

a Νυκτός τε περὶ *Vat.* *b* Voce αὐλὴ non significatur *regia*, ut vertunt etiam docti viri : sed regiæ pars quæ Latine *vestibulum* dicitur, ut alibi pluribus monuimus. *Cas.* Desideratur in *Cod. Vat.* *c* *Lapus* legit χρηματίσας, *dans responsa*. ego existimo post τε omissum εἰώθει vel simile quodpiam verbum. *Sylb.* Rectius forsan in *Cod. Vat.* ἐχρημάτιζέ τε. *d* Αὐτῶν, id est μόνων. *Cas.* *e* Si προέτρεπον retineamus, referendum erit ad stipatores ; ut significet, stipatores, si quis regem adire voluisset, monuisse, ut non nisi vocatus accederet : vel legendum ἐπέτρεπον, ut referatur ad *Tarquinium*. sic sane *Lapus*, itidemque *Gelenius*. *Sylb.* Ἐπέτρεπον *Vat.* *f* Ἀμφισβητημάτων *Vat.* *g* Ηγεῖτο *Vat.* *h* Malim repetito articulo καὶ τοὺς ἀπελαυνομένους. *Sylb.* Καὶ ἐξελαυνομένους *Vat.* *i* Ut temporum similitudo sit, legendum ἀπένειμεν : vel, retento ἀπένειμεν, mox scribendum κατέσχεν. *Sylb.* Ἀπέδυεν *Vat.* *k* Ὧν ἕνεκεν *Vat.* *l* Ἐπ' ἀγρῶν *Vat.* *m* Ἐπὶ τοὺς τῶν ἐκλιπόντων *Vat.* *n* Μέντοι τοῖς *Vat.* *o* Ἐπὶ τῷ συνεδρίῳ *Vat.* *p* Καταλαγέντων male in *Ed. Steph.* *Lapus*, nescio quam lectionem sequutus, vertit, *qui Tullio adversabantur*. *Sylb.*

L. Tarquinius superbus Rom. REX VII.

impoſuerat) tunc animadvertentes ſe penitus à reip. adminiſtratione remotos, quin etiam ſibi omnem libertatem æque ac plebejis ereptam, lugebant illi quidem, & graviora in poſterum *ſe paſſuros* ſuſpicabantur; in præſenti tamen rerum fortuna acquieſcere cogebantur, quod vires non haberent quibus impedirent Tarquinium ne hæc faceret.

καὶ φεναχίζων· τότε μαθόντες ὅτι τῶν κοινῶν οὐδὲν ἔτι μετεῖχον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν παῤῥησίαν ἅμα τοῖς δημοτικοῖς ἀφῃρέθησαν, ὠδύροντο μὲν, καὶ τὰ μέλλοντα τῶν παρόντων δεινότερα ὑπώπτευον, ἔργειν δὲ τὰ παρόντα ἠναγκάζοντο, δυνάμιν οὐκ ἔχοντες κωλύειν τὰ προσπίπτοντα.

XLIII. ¶ Quum autem hæc viderent plebeji, eos juſta pati exiſtimabant, & ſtulte *alieno infortunio* exſultabant; quaſi illis ſolis tyrannis gravis eſſet futura, ſibi vero nullum periculum inde impenderet. At non multo poſt illis quoque longe plura infortunia acciderunt. Leges enim à Tullio latas, ex quibus æquo jure inter ſe cives diſceptabant, nec à patriciis ut ante in contractibus plebeji detrimento afficiebantur, omnes ſuſtulit. Et ne tabulas quidem, in quibus erant ſcriptæ, reliquit: ſed has quoque, ex foro ſummoveri juſſas abolevit. Deinde tributa, quæ ex cenſu ferebantur, ſuſtulit, & priſtinum morem in remp. revocavit: & quoties pecunia illi opus fuiſſet, tantum pauperrimus quiſque quantum dives conferebat. Hoc inſtitutum magnam plebejæ multitudinis partem abſumpſit: quod ſtatim in prima pecuniæ collatione coacta fuiſſet viritim decem drachmas conferre. Præterea cœtus omnes paganorum & curialium & vicinorum, qui ante fieri ſolebant vel in urbe vel in agris, ſacrorum & ſacrificiorum cauſſa, uno edicto in poſterum vetuit; ne in unum locum coëuntes multi inter ſe occulta conſilia inirent de evertenda tyrannide. Paſſim autem ſpeculatores diſperſos & plebi incognitos habebat, qui ſcrutabantur & ea quæ dicebantur & ea quæ fiebant; & ſe aliorum colloquiis immiſcentes, & interdum ipſimet tyranno maledicentes, ſingulorum civium animos pertentabant: deinde quos cognoviſſent rerum præſentium ſtatum ægre ferre, eos ad tyrannum deferebant. Qui autem fuiſſent convicti pœnas acerbas & inevitabiles luebant.

Ταῦτα δὲ ὁρῶντες οἱ δημοτικοὶ, δίκαια πάσχειν αὐτοὺς ὑπελάμβανον, καὶ ἐπέχαιρον ὑπὸ εὐηθείας, ὡς ἐκείνοις μόνοις τὴν τυραννίδος βαρείας ἐσομένης, σφίσι δὲ αὐτοῖς ἀκινδύνου. ἦκε δὲ καὶ ἐκείνοις οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἔτι πλείω τὰ χαλεπά. τοὺς τε γὰρ νόμους τοὺς ὑπὸ Τυλλίου γεγραφέντας, καθ' οὓς ἐξ ἴσου τὰ δίκαια πρὸς ἀλλήλων ἐλάμβανον, καὶ οὐδὲν ὑπὸ τῶν πατρικίων, ὡς πρότερον, ἐβλάπτοντο περὶ τὰ [b] σύμβολα, πάντας ἀνεῖλε· καὶ οὐδὲ τὰς σανίδας, ἐν αἷς ἦσαν γεγραμμένοι, κατέλιπεν· ἀλλὰ καὶ ταύτας [c] ἀναιρεθῆναι κελεύσας ἐκ τῆς ἀγορᾶς, διέφθειρεν. ἔπειτα κατέλυσε τὰς ἀπὸ τῶν τιμημάτων εἰσφορὰς, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς τάξιν ἀποκατέστησε· καὶ ὁπότε δέησεν αὐτῷ χρημάτων, τὸ ἴσον διέφερον ὁ πένεστ@ τοῦ πλουσίου καταφέρων. τοῦτο τὸ πολίτευμα πολὺ μὲν δημοτικὴν πλῆθος ἀπανάλωσεν, ὅτι πρώτης εὐθὺς εἰσφορᾶς ἀναγκαζομένοις κατὰ κεφαλὴν ἑκάστοις δραχμὰς δέκα εἰσφέρειν. συνώδυνός τε συμπάσας, ὅσαι πρότερον ἐγίνοντο κωμητῶν ἢ φρατριατῶν ἢ γειτόνων [e] ἔν τε πόλει καὶ ὅπῃ τῆς ἀρχῆς, ἐφ' ἱεραῖς καὶ θυσίαις, [f] πάσαις κοινῇ προεῖπε μηκέτι συνελεῖν, ἵνα μὴ συνιόντες εἰς τὸ αὐτὸ πολλοὶ βουλὰς ἀπορρήτους μετ' ἀλλήλων ποιῶνται περὶ καταλύσεως τῆς ἀρχῆς. ἧς δ' αὐτοῖς πολλαχῇ διεσπαρμένοι κατόπται τινὲς καὶ διερευνηταὶ τῶν λεγομένων τε καὶ πραττομένων, λελῃθότες τοὺς πολλοὺς, οἳ [g] συγκαθιέντες εἰς ὁμιλίαν τοῖς πέλας, καὶ ἔστιν ὅτε καὶ αὐτοὶ τυράννου λέγοντες αὐτοὶ, πεῖραν τῆς ἑκάστου γνώμης ἐλάμβανον· ἔπειτα οὓς [h] ἤσθοντο τοῖς καθεστηκόσι πράγμασιν ἀχθομένους, κατεμήνυον πρὸς τὸ τύραννον· αἱ δὲ τιμωρίαι καὶ τῶν ἐλεγχθέντων ἐγίνοντο πικραὶ καὶ ἀπαράτητοι. Καὶ οὐκ ἀπέχρη ταῦτα μόνον εἰς τοὺς δημοτικοὺς [i] παρανομεῖν, [k] ἀλλ' ἐπιλέξας ἐκ τοῦ πλήθους ὅσον ἦν [l] πιστὸν αὐτῷ, καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς χρείας ἐπιτήδειον, τὸ λοιπὸν [m] ἠνάγκαζεν ἐργάζεσθαι τὰς κατὰ πόλιν ἐργασίας, μέγιστον οἰόμενος [n] κίνδυνον τοῖς μοναρχοῦσιν, ὅταν οἱ πονηρόταται τῶν πολιτῶν καὶ ἀπορώταται σχολὴν ἄγωσι καὶ ἅμα θυμὸν ἔχωσιν ἐπὶ τὰς ἰδίας ἀρχὰς τὰ καταλειφθέντα ἡμίεργα ὑπὸ τάπητι τελειώσαι, [n] τάς μὲν ἐξαγωγίμους τῶν ὑδάτων τάφρους, ἃς ἔκειν@ ὀρύττειν ἤρξατο, μέχρι τοῦ ποταμοῦ καταγαγεῖν· [o] τὸν δὲ ἀμφιθέατρον ἱππόδρομον, οὐδὲν ἔξω τῶν κρηπίδων ἔχοντα, παραστάσιν ὑποστέγοις [p] περιβαλεῖν. εἰς ταῦτα δὴ [q] πάντα οἱ πένητες ἐργάζοντο, σῖτα παῤ αὐτοῦ μέτρια λαμβάνοντες· οἱ μὲν, ὑλοτομοῦντες, [r] οἱ δ' ὅπῃ τῶν ὤμων αὐτοῖς τὰ ἄχθη φέροντες.

a Οὐδενὸς ἔτι *Vat.* b Συμβόλαια *Vat.* atque ita ſupra p. 235. v. 12. Hoc modo legendum eſſe monuit *Sylb.* c Καθαιρεθῆναι *Vat.* d Επὶ τῆς πρώτης *Vat.* e Εν τε τῇ πόλει *Vat.* f Convenientius videtur maſculinum πᾶσι, ut referatur ad cives. *Sylb.* Πάσους κοινοὺς *Vat.* & *Lapi Codd.* g Malim συγκατιόντες: vel ſaltem συγκαθιέντες σφᾶς εἰς ὁμιλ. *Sylb.* h Αἴσθοντο *Vat.* i Αὐτῷ παρανομεῖν *Vat.* k Ἀλλ' ἐπιλέξας *Vat.* l *Lapus* legit πιστὸν αὐτῷ, qui erant ei fidi. ſed ferri & hæc ſcriptura poteſt, ut referatur ad τὸ πλῆθ@, quotquot in populo eſſent fidi. *Sylb.* In *Cod. Vat.* πιστὸν σὺν ἑαυτῷ. m Ηνάγκασεν *Vat.* n Καὶ τὰς μὲν malit *Portus.* o Alibi hoc tribuit Tarquinio Priſco. Diverſæ tamen *Dionyſii* ſententiæ in concordiam redigi poſſunt: ſi cum *Salmaſio* dicamus, Priſcum, ut videtur, hoc opus inchoaſſe, Superbum vero, quod inchoatum relictum fuerat, perfeciſſe. p Rectius in *Cod. Vat.* περιλαβεῖν. quo modo legendum eſſe placuit *Sylb.* & *Porto.* q Πάντες οἱ πένητες *Vat.* r Οἱ δὲ τὰς χαμιζύσας ταῦτα ἀμαξας ἄγοντες, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὤμων, &c. in *Cod. Vat.* nec aliter *Lapus*, dum vertit, *alii cædentes materiam, alii planſtra quibus hæc portabantur ducentes, aliique ſuper humeros ferentes onera.*

XLIV. malis plebem contra jus & fas vexare: ſed ſelectis etiam ex tota multitudine iis qui ipſi fidi & ad bellicos uſus idonei erant, reliquos opera urbana facere cogebat; exiſtimans maximum eſſe periculum monarchis, quoties improbiſſimi & pauperrimi quique cives ociarentur. Simul etiam ſummopere cupiens ſui regni tempore opera ſemiperfecta ab avo relicta abſolvere, & cloacas, quas ille cœperat fodere, uſque ad fluvium perducere; circum vero maximum, qui nihil præter gradus habebat, circumdare porticibus tectis. Atque hæc omnia labore pauperum peragebantur, qui modicum frumentum ab eo accipiebant: & alii quidem materiam cædebant, alii vero ipſa onera humeris fere-

εσιλες, μέλαλλόντές τε ὑπονόμως καὶ σήραγας ἕτεροι, καὶ πλάθοντες ταῖς ἐπ αὐταῖς καμάραις, καὶ παστάδας ἐξείροντες, καὶ τοῖς ζώοις τοῖς τεχνίταις ὑπηρετοῦντες· χαλκοτύποι τε καὶ τέκτονες καὶ λιθουργοί, τῶν ἰδιωτικῶν ἔργων ἀφεστῶτες, ὅτι ταῖς δημοσίαις καλείχοντο χρείαις. περὶ ζαῦτα δὴ τὰ ἔργα τελούμενος ὁ λεὼς, ἡδεμίαν ἀνάπαυσιν ἐλάμβανεν· ὥστε οἱ πατρίκιοι τὰ τούτων κακὰ καὶ τὰ ἀλλότρια ὁρῶντες, ἔχαιρόν τ' ἐπὶ μέρει, καὶ τῶν ἰδίων ἀπελανθάνοντο ἀλγεινῶν· κωλύειν δὲ μὴ ἑτέροις τὰ νόμιμα ἐπεχείρουν.

Λογιζόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος, ὅτι τοῖς μὴ κατὰ νόμον λαβοῦσι τὰς δυναστείας, ἀλλὰ μετὰ τῶν ὅπλων κτησαμένοις, οὐ μόνον ὀπτῆρος δεῖ φυλακῆς, ἀλλὰ καὶ ξενικῆς, τὸν ὀπιφανέστατον ἐκ τοῦ Λατίνων ἔθνους, καὶ πλεῖστον ἁπάντων δυνάμενον, ἐπιτήδευσε φίλον ποιήσασθαι, τῷ γάμῳ συζεύξας τῆς θυγατρὸς, ὃς ἐκαλεῖτο [c] Ὀκταβίος Μαμίλιος. ἀνέφερε δὲ τὸ γένος εἰς Τηλέμονον τὸν ἐξ Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης, κατῴκει δὲ ἐν πόλει Τύσκλῳ. ἐδόκει δὲ [d] τὰ πολεμικὰ σωφρονεῖν τῶν [c] ὀλίγῳ εἶναι, καὶ πολέμου στρατηγεῖν ἱκανός. τοῦτον τὸν ἄνδρα φίλον ἔχων, καὶ [f] δι' αὐτοῦ τοὺς ἀρίστους ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν τὰ κοινὰ πραττόντων προσλαβών, [g] τότε δὴ τῶν ὑπαθρείων ἐπεχείρει πειρᾶσθαι πολέμων, καὶ [h] στρατεύειν ἐπὶ Σαβίνους ἐξάγειν, οὐ βουλομένους ὑπηκόους εἶναι τοῖς ἐπιτάγμασιν, ἀλλ' ἀπηλλάχθαι τῶν ὁμολογιῶν οἰομένους, ἐξ οὗ Τύλλιος ἐτελεύτησε, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τὰς ὁμολογίας. γνοὺς δὲ ταῦτα, πρόσπεμπε δι' ἀγγέλων ἥκειν εἰς τὸ ἐν Φερεντίνῳ γενόμενον ἄγορὰν τοὺς εἰωθότας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τῶν Λατίνων συνεδρεύειν· ἡμέραν τινὰ ὁρίσας, ὡς περὶ κοινῶν καὶ μεγάλων πραγμάτων [i] βουλευσόμενος. οἱ μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δὲ Ταρκύνιος [k] ὁ καλέσας αὐτοὺς [l] ὑστερεῖ. ὡς δὲ πολὺς ἐγένετο καθημένοις χρόνος, καὶ ἐδόκει τοῖς πλείοσιν ὕβρεις εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἀνήρ τις [m] ἐν πόλει οἰκῶν [n] Κορίλλῃ, δυνατὸς δὲ καὶ χρήμασι καὶ φίλοις, καὶ τὰ πολεμικὰ ἀνδρικός, πολιτικόν τε λόγον εἰπεῖν οὐκ ἀδύνατος, [o] Τύρνος Ἑρδόνιος ὄνομα, Μαμιλίῳ τε διάφορος· ὢν διὰ τὴν πρὸς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν, καὶ Ταρκυνίῳ διὰ τὸν Μαμίλιον ἀπεχθόμενος, ὅτι κηδεστὴν ἐκεῖνον ἠξίωσε λαβεῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ, πολλὰ [p] ἐποιήσατο τοῦ Ταρκυνίου κατηγορήσων, τά τε ἄλλα διεξιὼν ἔργα τοῦ ἀνδρὸς, οἷς αὐθάδειά τις ἐδόκει προσεῖναι καὶ βαρύτης, καὶ τὸ μὴ παρεῖναι πρὸς τὴν σύλλογον [q] αὐτὸν κεκλημένον, τῶν ἄλλων ἁπάντων παρόντων. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ Μαμιλίου, καὶ εἰς ἀναγκαίας τινὰς ἀναφέροντος αἰτίας τὴν τοῦ Ταρκυνίου χρονισμὸν, ἀναβάλλεσθαί τε ἀξιοῦντος τὸν σύλλογον εἰς τὴν ὑπερβᾶσαν ἡμέραν, πεισθέντες οἱ πρόεδροι τῶν Λατίνων ἀνεβάλοντο

bant, alii foſſas ſubterraneas & cavernas fodiebant, & fornices in illis fabricabant, & porticus erigebant, & opificibus qui hæc faciebant ſerviebant: & fabri ferrarii & lignarii & lapicidæ, à ſuis privatis operibus abſtracti, in publico opere occupati detinebantur. In his igitur operibus quum populus attereretur, nullam habebat quietem. Quare patricii, & horum & aliorum mala cernentes, aliquantulum gaudebant, & ſuorum malorum obliviſcebantur: veruntamen neutri eorum hæc impedire audebant. *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*

¶ Cæterum Tarquinius ſecum ipſe cogitans, eos qui principatum non legitime ſed armis quæſitum haberent, non ſolum indigenarum ſed etiam externorum cuſtodia & præſidio indigere, virum, totius Latini nominis illuſtriſſimum & omnium potentiſſimum, ſibi amicitia non ſine magno ſtudio junxit: filia ſua illi in matrimonium data. Is vocabatur Octavius Mamilius: oriundus autem erat à Telegono, Ulyſſis & Circes filio; & Tuſculum urbem incolebat. Exiſtimabatur autem inter paucos rei militaris non mediocriter peritus, & in bello ſatis idoneus imperator. Inita cum hoc viro amicitia, & per eum adjunctis ſibi præſtantiſſimis quibuſque, qui in ſingulis civitatibus res publicas tractabant, tum demum cœpit bella externa tentare, & copias in Sabinos ducere, qui ipſius imperatis parere nolebant, quique exiſtimabant ſe fœderis conditionibus ſolutos eſſe, ex quo obierat Tullius, cum quo fœdus fecerant. His rebus cognitis, indixit per nuntios ut ad concilium Ferentinum venirent illi, qui ſoliti erant pro Latinorum rep. eo convenire, & in publico conſeſſu negotia ejus tractare: certamque diem ſtatuit, quaſi de rebus publicis & magni momenti cum illis conſultaturus eſſet. Illi igitur venerunt. At Tarquinius, qui eos convocarat, ſerius eo venit. Quum autem jam diutius à toto conventu exſpectatus fuiſſet, & pleriſque id factum contumelioſum videretur, vir quidam qui habitabat in urbe Coriolis, potens & opibus & amicis, & in re bellica ſtrenuus, nec civilis facundiæ expers, nomine Turnus Herdonius, qui à Mamilio, ob ambitionem in reip. adminiſtratione, diſſidebat, & ob Mamilium Tarquinio infenſus erat, quod illum generum quam ſe habere maluiſſet, prolixa oratione invectus eſt in Tarquinium, cum alia ejus viri facta recenſens, quibus multum arrogantiæ & ſuperbiæ gravis ineſſe videbatur, tum etiam quod ipſe, qui concilium indixerat, non adeſſet, quum tamen cæteri omnes præſentes adeſſent. Sed excuſante illum Mamilio, & Tarquinii moras in neceſſarias aliquas & urgentes cauſſas conferente, & ut concilium in craſtinum diem differretur rogante, præſides Latinorum ejus oratione

XLV.

a Καὶ τὰς λατρείας *Vat.* *b* Μέντοι legendum cenſet *Sylb.* Μὲν γὰρ *Vat.* *c* Ὀκταυίου reponi jubet *Sthottus* in *Obſervatt. Hiſtor.* l. 3. c. 17. ut *Octavus* ſit prænomen, perinde ac *Quintus. Sextus, Decimus.* Verum (ut notavit *Gronovius*) in omnibus *Livii* libris & vett. edit. *Octavius.* adeo ut *Porto* non diſplicuerit Ὀκταυίου. Vide *Annott.* *d* Τὰ πολιτικὰ *Vat.* & *Lapi Codd.* *e* Ἐν ὀλίγοις *Vat.* & *Lapi Codd.* quos ſequutus ſum Οὐκ ἐν ὀλίγῳ, i. e. ἐν μικρῷ, legit *Portus.* *f* Δι' αὐτὸν *Vat.* *g* Ἤδη τῶν *Vat.* *h* Στρατείαν dixit pro στρατιάν. *Sylb.* *i* Συν αὐτοῖς βουλευσόμενος *Vat.* *k* Αὐτὸς ὁ καλέσας *Vat.* *l* Malim ὑστέρει. *Sylb.* *m* Ἐν πόλει μὲν *Vat.* *n* Forſan Κορυόλλῃ, ut viſum eſt *Gelenio.* Vide *Cluverii* Italiam Antiq. lib. 3. c. 8. p. 1027. atque *Holſtenii* & *Berkelii* notas in *Steph. Byzant.* v. ΚΟΡΙΑΛΑ & v. ΚΟΡΙΟΛΛΑ. *o* Τύρνος paſſim in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Alteram ſcripturam firmant *Livii Codd.* *p* Ἐποιεῖτο *Vat.* *q* Αὐτὸν τὸν κεκλημένον *Vat.*

XLVI. *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*

tione adducti, concilium distulerunt. ¶ Sequenti vero die venit Tarquinius, & convocato concilio, præfatus pauca quædam ut se purgaret quod serius venisset, de principatu verba facere denuo cœpit, quem ad se jure pertinere dicebat, quod Tarquinius avus suus ipsum armis quæsitum obtinuisset: & conditiones fœderum, quæ populi cum illo fecerant, protulit. Quum autem prolixa oratione de suo jure & fœderis conditionibus differuisset, & magnis beneficiis à se populos Latinos affectum iri promisisset, si in amicitia permansissent, tandem persuasit illis ut contra Sabinorum gentem secum expeditionem susciperent. Quum autem dicendi finem fecisset, Turnus progressus est, & ejus moram criminatus, non patiebatur Latinorum consessum imperio illi cedere; quod neque jure ad eum pertineret, neque, si illi datum fuisset, è repub. Latinorum futurum esset: & multis in utramque partem disseruit: & fœdera quæ cum ejus avo facta fuerant, tradito illi imperio, post ejus mortem soluta dicebat, quod non adscriptum esset in fœderum conditionibus, ut idem donum Tarquinii posteris daretur: demonstrabat etiam ipsum, qui volebat in avi dona succedere, omnium mortalium iniquissimum & sceleratissimum esse: & recensens res quas fecerat, ut imperium Romanorum occuparet, post multa eaque gravia crimina in eum congesta, tandem docuit eum ne regnum quidem Romanorum ex legibus accepisse à volentibus, quemadmodum superiores reges; sed armis & per vim occupatum tenere, idque in tyrannicam unius dominationem vertisse, & civium alios interficere, alios patria pulsos in exsilium abigere, alios fortunis spoliare, omnibus vero simul libertatem vivendi & loquendi eripere: hominisque valde stulti & mente capti esse dicebat, si quis à sævo ac impio ingenio aliquid boni aut humani speraret, & existimaret fore ut is qui hominibus cognatione & necessitudine sibi conjunctissimis non pepercisset, parceret alienis. Quare suadebat ipsis, ut, quando nondum servitutis frænum recepissent, totis viribus ei resisterent, ne id reciperent; ex aliorum calamitatibus, quid sibi ipsis

XLVII. eventurum esset, conjicientes. ¶ Quum igitur Turnus ita in Tarquinium invectus fuisset, multique vehementer hac oratione commoti essent, Tarquinius, postulato sequenti die ad se purgandum, & re impetrata, post concilium dimissum advocatis suis maxime necessariis cum illis consultabat quidnam faciendum esset. Alii igitur eorum suppeditabant illi ea quæ sui purgandi causa esset dicturus, & de modo quo multitudinis benevolentia esset concilianda inter se ratiocinabantur. At ipse Tarquinius his rebus non opus esse dixit, suamque sententiam aperuit: non esse ad crimina respondendum, neque ea esse diluenda, sed ipsum accusatorem de medio tollendum. Ejus autem sen-

τὴν βουλήν. Τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Ταρκύνιος, καὶ συναχθέντος αὖ συλλόγου, μικρά τε ὑπὲρ ὧν κεκινσμοῦ πρεσειπών, ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας αὖθις ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, ὡς κατὰ τὸ δίκαιον αὐτῷ προσπιούσης, ἐπεὶ δὴ Ταρκύνιος αὐτὴν κατέσχεν ὁ πάππος αὐτοῦ, πολέμῳ κτησάμενος [b] αὐτήν· καὶ τὰς συνθήκας παρείχετο τὰς γενομένας τοῖς πόλεσι πρὸς ἐκεῖνον. πολλὰ δὲ λόγον ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῶν ὁμολογιῶν διεξελθών, καὶ μεγάλα τὰς πόλεις εὐεργετήσειν ὑποσχόμενος, ἐὰν σὺν τῇ φιλίᾳ βεβαιώσωσι, τελευτῶν ἔπειθεν αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς Σαβίνων ἔθνος συστρατεύειν. ὡς δ' ἐπαύσατο λέγων, παρελθὼν ὁ Τύρνος καὶ τὴν ὀφλημὸν αὐτοῦ [c] βλαβάλλων, οὐκ εἴα τοὺς συνέδρους παραχωρεῖν τῷ ἀνδρὶ τὴν ἀρχῆς, ὡς οὔτε κατὰ [d] δίκαιον αὐτῷ προσηκούσης, οὔτ' ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῶν Λατίνων δοθησομένης· καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀμφοτέρων διεξῆλθε λόγους· τὰς μὲν συνθήκας ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ, μὴ δεδιδόντες τὴν ἡγεμονίαν, λελῦσθαι λέγων μὴ τὸν ἐκείνου θάνατον, βλάβη τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις, 248 αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐγγόνοις· τὸν δὲ ἀξιοῦντα τοῦ πάππου δωρεᾶς κληρονομεῖν, ἁπάντων ἀνθρώπων ἀδικωμάτατον ἀποφαίνων καὶ πονηρότατον· καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ διεξιών, ἃς ἐπὶ τῷ καταρχεῖν τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν ἀπετελέσατο, διεξελθὼν δὲ πολλὰς καὶ δεινὰς αὐτοῦ κατηγορίας, τελευτῶν ἐδίδασκεν ὡς οὐδὲ τὴν βασιλείαν εἶχε τῶν Ρωμαίων κατὰ νόμους [e] παρ' ἑκόντων, ὥσπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς· ὅπλοις δὲ καὶ βίᾳ καταχύσας, τυραννικήν τε μοναρχίαν καταστησάμενος, τοὺς μὲν ἀποκτείνοι τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ ἐξελαύνοι τῆς πατρίδος, τῶν δὲ προικόπολι τὰς οὐσίας, ἁπάντων δὲ ἅμα τὴν παῤῥησίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεῖτο· πολλῆς τε μωρίας ἔφη καὶ θεοβλαβείας εἶναι, τῶν δὲ πονηρῶν καὶ ἀνοσίου τρόπου χρηστόν τι καὶ φιλάνθρωπον ἐλπίζειν, καὶ νομίζειν ὡς ὁ τῶν συγγενεστάτων καὶ ἀναγκαιοτάτων μὴ φεισάμενος τῶν ἀλλοτρίων φείσεται· παραινεῖ τε ἕως ἔτι τὸν χαλινὸν εἰλκόμενος τῆς ἀνελείας, πρὶν τοῦ μὴ λαβεῖν αὐτὸν ἁμαρτεῖν ἐξ ὧν ἕτεροι πεπόνθασι δεινῶν τεκμαιρομένους ἃ συμβήσεται παθεῖν αὐτοῖς. Τοιαύτῃ καταδρομῇ δὲ Τύρνος χρησάμενος, καὶ τῶν πολλῶν σφόδρα κινηθέντων [f] ὑπὸ τῶν λόγων, αἰτησάμενος εἰς ἀπολογίαν ὁ Ταρκύνιος τὴν ὑποδοσαν ἡμέραν, καὶ λαβών, ὡς ὁ σύλλογος διελύθη, παρακαλέσας τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ἐσκόπει μετ' ἐκείνων τίνα χρηστέον τοῖς πράγμασι τρόπον. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοὺς λόγους [g] οὓς αὐτῷ λεκτέον ἐπὶ τῆς ἀπολογίας [h] ὑποτίθεντο, καὶ τοὺς τρόπους [i] οὓς ἔδει τὸ πλῆθος ἀποθεραπεύειν [k] ἐπελογίζοντο. αὐτὸς δ' ὁ Ταρκύνιος τούτων μὲν [l] οὐδὲν ἔφη δεῖν τοῖς πράγμασιν, ἰδίᾳ δὲ γνώμην ἀπεδείκνυ, τοῦ μὴ τὰ κατηγορηθέντα λύειν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν κατηγορήσαντα ἀναιρεῖν. ἐπαινεσάντων δὲ

a Εὐθὺς *Vat.* b Deest *Vat.* c Rectius διαβαλὼν in *Cod. Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* d Si κατὰ τὸ δίκαιον legas, non refragabor. *Sylb.* e Παρ' ἐκόντων λαῶν *Vat.* f Ὑπὸ τοῖς λογοις *Vat.* g Οὓς ἦν αὐτῷ *Vat.* h Ὑπεριτίθεντο *Vat.* i Si οὓς retineamus, ellipticum est loquendi genus pro καθ' οὓς. aut legendum est οἷς. *Sylb.* k Ἀπελογίζοντο *Vat.* l Οὐδενὸς ἔφη *Vat.*

a Πολλὰ

δὲ τῷ γνώμῃ ἁπάντων, συνταξάμενος μετ' αὐτῶν, τῷ καλῷ τῷ ὑπὲρ θεσιν πράγματι ἐπεχείρησεν, ἥκιστα δυναμένῳ πεσεῖν εἰς πρόνοιαν ἀνθρωπίνην καὶ φυλακήν. τῶν γὰρ πρασκομιζόντων τά τε ὑποζύγια καὶ τῷ ἀποσκοπὴν ὁ Τύρνος θεραπόντων τοὺς πονηροτάτους ἐξευρὼν καὶ ἀμφοτέρας χρήμασιν, ἔπειθεν ὑπὸ νύκτα ξίφη πολλὰ λαβόντας εἰσενεγκεῖν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ δεσπότου, καὶ ἀποθέσθαι κρύψαντας ὑπὸ τοῖς σκευοφόροις. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ συναχθείσης ἐκκλησίας παρελθὼν, ὑπὲρ μὲν τῶν κατηγορηθέντων βραχεῖαν εἶναι τὴν ἀπολογίαν ἔλεγε, καὶ δικαίαν ἁπάντων τῶν ἐγκλημάτων ἑποιεῖτο αὐτὸν τὸν κατήγορον. "Οὗτοσὶ γὰρ Τύρνος, ἔφη, ὦ "συνέδροι, τούτων ὧν νυνί μου κατηγορεῖ πάντων δι- "καιος γενόμενος αὐτός, ἀπέλυσέ με ὅτε τῷ θυ- "γατέρα τὴν ἐμὴν ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα. ἐπεὶ δὲ "ἀπηξιώθη τῶν γάμων κρίνω τὸ εἰκός· πῶς γὰρ ἂν τοῦτ' νομιῶ "ἐχόντων Μαμίλιον τὸν εὐγενέστατόν τε καὶ κράτιστον "Λατίνων ἀπώσασθαι, τοῦτον δὲ κηδεστὴν ἠξίωσε λαβεῖν, "ὃς οὐδὲ εἰς τρίτον πάππον ἀνενεγκεῖν ἔχει τὸ γένος; "ἀγανακτῶ ὅτι τούτῳ νυνὶ ἥκει μου κατηγορῶν· ἔδει δὲ "αὐτὸν, εἰ μὴ ἤδει με τοιοῦτον ὄντα οἷον νυνὶ αἰτιᾶται, "μὴ προθυμεῖσθαι λαβεῖν τότε πενθερόν· εἰ δὲ χρη- "στὸν ἐνόμιζεν ὅτε τῇ θυγατέρα με ἠτεῖτο, μηδὲ νυνὶ "ὡς πονηρὸν κατηγορεῖν. καὶ περὶ μὲν ἐμαυτοῦ τοσαῦ- "τα λέγω. ὑμῖν δὲ, ὦ συνέδροι, κινδυνεύουσιν τὸν μέγιστον "τρέχουσιν ὑπὲρ ἐμοῦ σκεπτέον ὅτι νυνί, πότερον χρη- "στὸς ἢ πονηρός εἰμι· τοῦτο γὰρ ἐξέσται καὶ μετ' ταῦθ' ὑμῖν "σκοπεῖν· ἀλλὰ περὶ τῆς ὑμῶν αὐτῶν ἀσφαλείας, καὶ "περὶ τῆς τῶν πατρίδων ἐλευθερίας. ἐπιβουλεύονται "γὰρ οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσι καὶ κοιναὶ "περίπολοι ὑπὸ τοῦ καλοῦ τούτου δημαγωγοῦ παρε- "σκευασμένοι τε, τοὺς ἐπιφανεστάτους ὑμῶν ἀποκτείνας, "ἐπιθέσθαι τῇ τῶν Λατίνων ἀρχῇ· καὶ ὅτι τοῦτ' ἥκει. "ταῦτα δ' οὐκ εἰκάζων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπιστάμενος "λέγω, μηνύσεώς μοι γενομένης ἐν τῇ παρελθούσῃ "νυκτὶ ὑπό τινος τῶν συμμετοχικότων τὴν συωμο- "σίας. τεκμήριον δὲ ὑμῖν παρέξομαι τῶν λόγων ἔρ- "γον ἀναμφίλεκτον, ἐὰν θελήσητε ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν "κατάλυσιν αὐτοῦ, τὰ κεκρυμμένα ἐν αὐτῇ δείξας "ὅπλα. Ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν, ἀνεβόησάν τε πάντες, καὶ περὶ ἑαυτοῖς δεδιότες, ἐλέγχειν τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ φε- ναικίζειν ἠξίουν. καὶ ὁ Τύρνος οἷα τὴν βυλὴν ἐν πρεσγε- νακὼς, ἄσμενος τὴν ἐξέτασιν ἔφη δέχεσθαι, καὶ τοὺς προέδρους ὅπως τὴν ἕρευναν τῆς καταλύσεως ἐκάλει, καὶ δυοῖν γενέσθαι θάτερον ἔφη δεῖν, ἢ αὐτὸν ἀποθανεῖν, ἐὰν εὑρεθῇ παρεσκευασμένον ὅπλα ἔξω τῶν οἰκιῶν, ἢ τὴν καταψευσάμενον αὐτοῦ δίκην ὑποσχεῖν. ἐδόκει ταῦτα. καὶ οἱ πορευθέντες ὅπως τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ καταλαμβάνουσιν ἐν τοῖς σκευοφόροις τὰ καλακρυφθέντα ὑπὸ τῶν θεραπόντων ξίφη. μετὰ τοῦτο τὸν μὲν Τύρνον οὐκ ἔτι λόγου τυχεῖν

tentia ab omnibus collaudata, ex composito rem est aggressus,* quæ nunquam in mentem aliis venire, neque ulla humana providentia præcaveri potuisset. Quum enim invenisset & pecunia corrupisset servos nequissimos, qui Turni jumenta agebant & sarcinas ejus ferebant, illis persuasit ut sub noctem multos gladios acciperent, & in sui domini diversorium inferrent, & ibi deponerent, ac inter ejus sarcinas reconderent. Sequenti die coacto concilio, progressus in medium, longa oratione, qua se de criminibus objectis purgaret, opus non esse dixit; nec se ipsum accusatorem omnium criminum refugere *declaravit*. "Iste enim "Turnus, inquit, Assessores, his omnibus cri- "minibus, quæ mihi nunc objicit, suo ipse "judicio me absolvit, quando filiam meam "uxorem ducere volebat. Quando enim, "ut par est, ego illum indignum hoc con- "jugio judicavi, (quis enim mente præditus "Mamilium nobilissimum & præstantissi- "mum Latinorum repulisset, & hunc gene- "rum sibi facere maluisset, qui ne abavum "quidem nominare potest?) ob hoc indigna- "tione accensus jam me accusat. Sed de- "buerat, si sciebat me talem esse qualem me "esse jam criminatur, non ita tunc meam "affinitatem expetere. Quod si me virum "probum tunc putabat, quum filiam meam "à me petebat, me jam ut improbum accu- "sare non debebat. Atque hæc quidem pro "me sint dicta. Vobis vero, Assessores, in "maximo periculo versantibus, non est jam "consultandum, utrum ego probus an im- "probus sim, (hac enim de re & postea vo- "bis licebit consultare) sed vestræ ipsorum "incolumitati & patriæ libertati consulen- "dum. Insidiæ enim ab isto egregio concio- "natore principibus & rectoribus civitatum "struuntur; & jam paratus est, nobilissimo "quoque de vobis cæso, Latinorum imperi- "um invadere: atque hac de caussa venit. "Hæc autem ego, non conjecturis nixus, sed "certo sciens dico, indiciis superiore nocte "ad me delatis à quodam conjurationis so- "cio. argumentum autem vobis afferam, quo "orationis meæ fidem faciam, rem minime "dubiam; si diversorium ejus adire volueri- "tis, arma in eo occulta vobis ostensurus. ¶ Quum autem hæc dixisset, clamorem omnes sustulerunt; &, sibi ipsis timentes, ut rem indicaret, neque sibi imponeret, postularunt. Turnus vero, qui insidias non præsensérat, dixit se lubenter illam inquisitionem admittere, & primores confessus ad arma in suo hospitio scrutanda vocavit; & è duobus alterum fieri oportere dixit, vel se mori, si compertum fuisset alia arma præter ea quæ in itinere secum attulerat à se parata fuisse, vel falsorum criminum delatorem pœnas dare. Hoc omnibus placuit: & qui ad ejus diversorium iverunt, inter ejus sarcinas gladios à servis abditos deprehenderunt. Postea Turnum, se purgare volentem, non passi amplius quidquam dicere,

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

XLVIII.

a Πολλὰ παρ' αὐτῶν λαβόντας *Vat.* b Ἐποιεῖτο τῶν ἐγκλημάτων *Vat.*. c Μετειχηκότων *Vat.* d Περὶ τοῖς ἀνδράσι *Vat.* e Οἷα δὴ τῷ ἐπιβουλὴν rectius in *Vat.* & *Lapi Codd.* * Quæ minime cassura esset in providentiam cautionemque humanam. *Lapus.*

a Επικατα-

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

cere, in barathrum quoddam præcipitem egerunt, & ex tempore eum vivum in terra defossum necarunt. Tarquinium vero ab omnibus in concilio collaudatum, ut optime de omnibus civitatibus meritum, quod optimates servasset, gentis totius principem crearunt, iisdem conditionibus, quibus Tarquinium avum ejus, & quibus postea Tullium crearant; inciso que in columnis fœdere, & addito jurejurando de servandis fœderis conditionibus, ita demum concilium dimiserunt.

XLIX. ¶ Tarquinius vero, Latinorum imperio potitus, ad Hernicorum & Volscorum civitates legatos misit, illas quoque ad amicitiam & societatem invitans. Ex Volscis vero duæ tantum civitates, Ecetrani & Antiates, conditiones illas ad quas invitabantur receperunt: at omnes Hernici societatem facere decreverunt. Tarquinius vero, provide operam dans ut fœdus cum illis civitatibus ictum sempiternum esset, statuit designare templum commune Romanis, Latinis, Hernicis, & Volscis, qui in societatem recepti fuerant; ut, coëuntes quotannis in designatum locum, nundinarentur, & una epularentur, & communibus sacris fruerentur. Quum autem omnes rem eam alacri & lubenti animo accepissent, locum designavit ubi concilium essent habituri, fere in meditullio harum gentium, montem excelsum, qui Albanæ urbi imminet, ubi quotannis mercatum exerceri, & omnes ab omni mutua vi manus abstinere lege lata jussit, & sacra communiter Jovi Latiali fieri, & convivia celebrari; statuitque quantum unamquamque civitatem in sacra conferre, & quam portionem unamquamque accipere oporteret. Populi autem illarum feriarum & sacrificii participes fuere quinquaginta, tribus minus. Hæc sacrificia & has ferias Romani ad nostra usque tempora celebrant, Latinas ferias eas vocantes. & ad eas populi sacrorum participes ferunt alii agnos, alii caseos, alii lactis certam mensuram, alii aliquod ejusmodi cibi genus. Quum autem unus taurus communiter ab omnibus immolaretur, unaquæque civitas certam portionem accipiebat. Pro omnibus autem sacra ab illis fiunt, & Romani sacris præsunt.

Feriæ Latinæ.

L. *Bello quæ gesserit Tarquinius.*

¶ Quum autem his quoque societatibus imperium firmasset, in Sabinos exercitum deducere decrevit. Quare, habito delectu Romanorum civium, quos omnium minime suspectos habebat, & quos existimabat, si arma ipsis commissa fuissent, se in libertatem minime vindicaturos, & sociorum auxiliis adjunctis, quæ longe majora erant quam urbanæ copiæ, & vastatis hostium agris, & profligatis iis qui secum confligere ausi fuerant, exercitum duxit in Pometinos, qui urbem

ἐάσαντες, εἰς βάραθρόν τι καταβάλλυσι, καὶ [a]ἔτι καταφάντες ἔτι ζῶντα εἰς τὴν γῆν ἀφανίζουσι τὸ σῶμα. τὸν δὲ Ταρκύνιον ἐπαινέσαντες ὅτι τὴν ἐκκλησίας, ὡς κοινὸν εὐεργέτην τῆς πόλεως, ἐπὶ τῷ σεσωκέναι τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, ἡγεμόνα ποιοῦνται τοῦ ἔθνους, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις ἐφ' οἷς Ταρκύνιόν τε τὸν πάππον αὐτοῦ [b]ἐποιήσαντο, καὶ μετὰ ταῦτα Τύλλιον· συνθήκας τε γράψαντες ἐν στήλαις, καὶ περὶ φυλακῆς τῶν συγκειμένων ὅρκια [c]τελέσαντες, διέλυσαν τὸν σύλλογον.

Τυχὼν δὲ τῆς Λατίνων ἡγεμονίας ὁ Ταρκύνιος ἐπρεσβεύσατο πρὸς τοὺς Ερνίκων πόλεις, καὶ πρὸς τοὺς Οὐολούσκων, προκαλούμενος κἀκείνους εἰς φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν. [d]ἐκ δὲ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους δύο πόλεις ἐδέξαντο μόναι τὰς προκλήσεις, [e]Εκετρανοί τε καὶ Ανιάται· Ερνικες δὲ ἅπαντες ἐψηφίσαντο ποιεῖν τὴν συμμαχίαν. ἔδει δὲ μόνον εἰς ἅπαντα τὰ χρόνον τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσι προνοίαν ὁ Ταρκύνιος λαμβάνων, ἱερὸν ἔγνω κοινὸν ἀποδεῖξαι Ρωμαίων τε καὶ Λατίνων καὶ Ερνίκων, καὶ Οὐολούσκων τῶν ἐγγραφομένων εἰς τὴν συμμαχίαν, ἵνα συνερχόμενοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὴν ἀποδειχθέντα τόπον πανηγυρίζωσι καὶ συνεσιῶνται, καὶ κοινῶν ἱερῶν μεταλαμβάνωσιν. ἀγαπητῶς δὲ πάντων τὸ πρᾶγμα δεξαμένων, τόπον μὲν ἀπέδειξεν ἔνθα ποιήσονται τὴν σύνοδον, ἐν μέσῳ μάλιστα τοῦ ἔθνους κείμενον, ὄρος ὑψηλόν, ὃ τῆς Αλβανῶν [f]κατέρχει πόλεως, ἐν ᾧ πανηγύρεις τε ἀνὰ πᾶν ἔτος ἄγεσθαι, καὶ ἐκεχειρίας εἶναι πᾶσι πρὸς πάντας ἐνομοθέτησε, θυσίας τε συντελεῖσθαι κοινὰς τῷ καλουμένῳ [g]Λατιαρίῳ Διὶ καὶ συνεστιάσεις, τάξας ἃ δεῖ παρέχειν ἑκάστην πόλιν εἰς τὰ ἱερά, καὶ μοῖραν ἣν ἑκάστην δείσει λαμβάνειν. αἱ δὲ μεταχοῦσαι τῆς ἑορτῆς τε καὶ τῆς θυσίας πόλεις, τριῶν δέουσαι, πεντήκοντα ἐγένοντο. ταύτας τὰς ἑορτάς τε καὶ τὰς θυσίας μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τελοῦσι Ρωμαῖοι, Λατίνας καλοῦντες· καὶ φέρουσιν εἰς ταύτας αἱ μετέχουσαι τῶν ἱερῶν πόλεις, αἱ μὲν, ἄρνας· αἱ δὲ, τυρούς· αἱ δὲ, γάλακτός τι μέτρον· αἱ δὲ, ὁμοιόν τι τούτοις πελάνου γένος· ἑνὸς δὲ ταύρου κοινῶς ὑπὸ πασῶν θυομένου, μέρος [h]ἑκάστη τὸ τελαγμένον λαμβάνει. θύουσι δὲ ὑπὲρ πάντων, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἱερῶν ἔχουσι Ρωμαῖοι.

Ως δὲ καὶ ταύτας ἐκράτωσε τὰς ἀρχὴν ταῖς συμμαχίαις, στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ Σαβίνους ἔγνω. [h]Ρωμαίων δὲ αὐτῶν ὅπλα ἐξελέξας οὓς ἥκιστα ὑπώπτευεν, εἰ κύριοι τῶν ὅπλων γένοιντο, ἐλευθερίας μεταποιήσεσθαι, καὶ τὴν τῶν συμμάχων ἀφιγμένην δύναμιν προσλαβὼν πολλῷ πλείονα τῆς πολιτικῆς ὑπάρχουσαν, δῃώσας τε αὐτῶν τοὺς ἀγροὺς, καὶ τοὺς ὁμόσε χωρήσαντας μάχῃ νικήσας, ἐπὶ τοὺς καλουμένους Πωμεντίνους ἦγε τὴν δύναμιν, οἳ πόλιν μὲν

Σίγεσιν

a Επικατασκάψαντες ἔτι ζῶντα τὴν γῆν *Vat.* *b* Πρότερον ἐποιήσαντο *Vat.* *c* Τεμόντες *Vat.* *d* Ερνικες μὲν ἓν ἅπαντες ἐψηφίσαντο ποιεῖν τὴν συμμαχίαν· ἐκ δὲ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους δύο πόλεις ἐδέξαντο μόναι τὰς προκλήσεις, Εχιτρανοί τε καὶ Αντιάται *Vat.* & *Lapi Codd.* *e* Ecetram & Ecetranos apud *Livium* habemus sine aspiratione. Sed pro nobis facit etiam *Stephanus*, dum post Εχίτλαν tradit Εχίτραν & Εχιτρανὸς esse πόλιν Ιταλίας, & quidem ex *Dionysii* nostri lib. x. *Sylb.* Nostram scripturam firmant alia *Dionysii* loca, ut & nummus quem adfert *Pyrrhus Ligorius.* *f* Vulgo *Latialis* dicitur. sed per ϱ legitur etiam apud *Theophilum* l. 1. contra Græcos; itidemque apud *Ciceronem* & *Lactantium* occurrit *Latiaris Jupiter.* apud *Symmachum* etiam *Latiare concilium*, *Latiaris lingua*, *Latiaris facundia*, & quidem in Vett. membranis, ut testatur *Franc. Juretus*, & *Franc. Modius* Novantiq. Lect. epist. 45. *Sylb.* *g* Εκάστην perperam in *Ed. Steph.* *h* Ρωμαίων τε αὐτῶν *Vat.*

Σύεσσαν ᾤκουν, εὐδαιμονέστατοι δ' ἁπάντων ἐδόκουν εἶναι τῶν πλησιοχώρων, ἅτε δὴ τῇ πολλῇ εὐτυχίᾳ ἄπασι λυπηροὶ καὶ βαρεῖς ἐγκαλοῦντες αὐτοῖς ἁρπαγάς τε λῃστείας τινὰς, ὑπὲρ ὧν αὐτοῦ μοι δίκας, αὐθαδεῖς ἔδωκαν ἀποκρίσεις· καὶ ἦσαν ἕτοιμοι, τὸν πόλεμον προσδεχόμενοι καὶ τοῖς ὅπλοις. συνάψας δ' αὐτοῖς μάχην περὶ τὰ μεθόρια, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείνας, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος καὶ [b] κατακλείσας, οὐκ ἔτι 251 προήσεσθαι ἐκ τῆς πόλεως, προσεκαθεδεύσας [c] αὐτοῖς ἀπεπείρατό τε καὶ προσβολῆς, καὶ προσβολὰς ἐποιεῖτο τοῖς τείχεσι συνεχεῖς. οἱ δ' ἔνδοι τέως μὲν ἀπεμάχοντο, καὶ πολλῷ ἀντεῖχον τῇ ταλαιπωρίᾳ χρόνον· ὡς δὲ ὑπέλιπεν αὐτοὺς τὰ ἐπιτήδεια, ἐκλιποῦντες τὰ σώματα, καὶ ὅτ' ὀπισθεν ἐδεήσοι προσβοηθεῖν, ὅτ' ἀναπαύσεως τυγχάνοιεν, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ αὐτοὶ ταλαιπωροῦντες, ἀλίσκοντο κατακρατοῦς. γενόμενος δὲ τῆς πόλεως ἐγκρατὴς, τοὺς μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις διέφθειρε, γυναῖκας δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα, καὶ τοὺς ὑπομείναντας αἰχμαλώτους ἐποιήσατο, καὶ τὸ τῶν προβάτων πλῆθος οὐδὲ ἀριθμηθῆναι ῥᾴδιον, τοῖς στρατιώταις ἐπέτρεψεν ἀπάγειν· [d] τήν τε ἄλλην τῆς κτήσεως ἄγειν καὶ φέρειν, ὅσα ἐθέλοιτο, τήν τε ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ τὴν ὅση τοῦ ἀγροῦ, [e] ἀφῆκεν· ἄργυρον δὲ καὶ χρυσὸν ὅσον εὑρήσει συναγαγὼν εἰς ἓν χωρίον, καὶ τὴν δεκάτην ἐξελόμενος εἰς κατασκευὴν ἱερῶν, τὰ λοιπὰ χρήματα τοῖς στρατιώταις διεῖλεν. ἦν δὲ ἄρα πολὺς ὁ καταληφθεὶς ἄργυρος ἔν τε καὶ χρυσὸς, ὥστε τοὺς μὲν στρατιώτας ἕκαστον πέντε μνᾶς ἀργυρίου λαβεῖν, τὸ δὲ τοῖς θεοῖς δεκαεβδόμην ἀργύριον τετρακοσίων καὶ μείων γενέσθαι ταλάντων.

Ἐπὶ δὲ τῇ Σύεσσῃ διατρίβοντι αὐτῷ, παρῆν τις ἀγγέλλων, ὅτι Σαβῖνοι ἡ κρατίστη νεότης ἐξελήλυθε, [f] καὶ δυσὶν εἰς τὴν Ῥωμαίων στρατεύμασιν ἐμβαλοῦσα λεηλατεῖ τοὺς ἀγρούς, ἡ μὲν Ἠρήτην πλησίον θεμένη τὸν χάρακα, ἡ δὲ πρὸς Φιδήναις· καὶ εἰ μή τις αὐτοῖς δύναμις ἀντιπεμφθήσεται, πάντα οἰχήσεται τάχει. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν, ὁ μὲν τῇ Σύεσσῃ βραχύ τι καταλείπει μέρος τῆς στρατιᾶς, τά τε λάφυρα καὶ τὴν [g] ἀποσκευὴν φυλάττειν προσκελευσάμενος· τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν εὐζωνον ἀναλαβὼν, ἦγεν ὅπῃ τοὺς πρὸς Ἠρήτῃ καταστρατοπεδευκότας, καὶ [h] πλησίον χάρακα μετέωρον, ὀλίγον τὸ μεταξὺ χωρίον καταλιπών. δόξαν τε τοῖς ἡγεμόσι τῶν Σαβίνων μάχην ἔωθεν πιθέσθαι, [i] μεταπεμψαμένους τὸ ἐν Φιδήναις στράτευμα, μαθὼν τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος· ἐάλω δὲ ὁ τὰ γράμματα κομίζων παρὰ τῶν αὐτόθεν ἡγεμόνων πρὸς τοὺς ἐκεῖ· σοφίᾳ πρὸς τὸ συμβὰν ἀπὸ τύχης ἐχρήσατο τοιῇδε. νείμας τὴν δύναμιν διχῇ, τὸ μὲν ἑτέρῳ ἐπὶ νύκτα πέμπει λαθὼν τοὺς πολεμίους, ὅπῃ τὴν φέρουσαν ἀπὸ Φιδήνης ὁδόν· τὴν δ' ἑτέραν, ἅμα τῇ λαμπρᾷ ἡμέρᾳ γενέσθαι συντάξας, προῆγεν ἐκ βαρακος ὡς εἰς μάχην· καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαρρηκότες ἀντεπεξῆεσαν, τούς τε πολεμίους ὁρῶντες, καὶ τὴν ἑαυτῶν

Suessam incolebant, omniumque vicinorum populorum florentissimi, & ob nimiam felicitatem omnibus molesti & graves existimabantur. Belli causa fuit, quod, quum de eorum rapinis & latrociniis quibusdam quereretur, legatis res repetentibus & pœnas reposcentibus superbe responderant; & jam in armis erant, bellum exspectantes, hostemque excipere parati. Prœlio autem in agri finibus eum illis commisso, & multis cæsis, & reliquis fugatis, & intra muros compulsis, quum ex urbe amplius non prodirent, castris ad eam positis fossa valloque eam circumdedit, & crebris assultibus mœnia tentavit. Oppidani vero tunc quidem oppugnationem sustinuerunt, & diu gravissimis malis restiterunt: sed quum eos defecissent commeatus, & corporis vires eos destituissent, nec ulla auxilia ad ipsos venirent, nec ullam quietem haberent, sed iidem & interdiu & noctu malis premerentur, per vim sunt expugnati. Urbe autem potitus, armatos ejusdem interfecit; conjuges vero & liberos eorum, & eos qui hostibus se dedere voluerunt, & servorum maximam multitudinem numeratu difficilem, militibus in prædam concessit. Et res alias, quæcunque vel intra urbis mœnia vel in agris erant, agere & ferre illis permisit: at argentum & aurum, quod inveniri potuit, in unum locum conferens, decimasque eximens ad ædificationem templi, reliquas pecunias militibus divisit. Tantum autem argenti & auri repertum est, ut quinas argenti minas singuli milites acciperent; & decimæ argenti, diis sacratæ, non minorem summam quam quadringentorum talentorum efficerent. *L. Tarquinius Superbus Rom. Rex VII.* LI.

¶ Dum autem adhuc esset Suessæ, venit quidam qui ei nunciavit Sabinorum lectissimam juventutem ex finibus suis egressam, & cum duobus exercitibus in Romanorum agros irruptione facta eos populari, & alterum eorum ad Eretum, alterum ad Fidenas castra posuisse; &, nisi mature illis aliquis exercitus obviam iret, de omnibus illius regionis rebus actum esse. His auditis, Suessæ modicam quandam exercitus partem reliquit, & prædam ac reliqua impedimenta custodire jussit: cæteras vero expeditas copias duxit in hostes qui ad Eretum castra posuerant; & ipse, relicto quodam intermedio spatio, castra in loco edito muniit. Quum autem Sabinis ducibus placuisset *sequenti* mane confligere, accersito exercitu qui erat Fidenis; Tarquinius cognito eorum consilio (quidam enim tabellarius, qui inde ad illos literas ferebat, interceptus fuerat) in tali casu è re nata hujusmodi stratagemate est usus. Bifariam diviso exercitu, alteram partem sub noctem, clam hostibus, misit ad eam viam quæ à Fidenis ducit; alteram vero, simulatque clara dies illuxit instructam, eduxit è castris ut ad prœlium: & Sabini confidenti animo & ipsi contra eos egressi sunt; quod hostium numerum non magnum cernerent, & copias suas

a Οἱ δὲ ἦσαν *Vat.* b Καταπλήσας εἰς τὸ τεῖχος *Vat.* c Non agnoscit *Vat.* d Τὴν τε ἄλλην κτῆσιν postulat legitima constructio: nisi καποπριπῶς dictum sit ab auctore τὴν ἄλλην κτήσεως, ut dicere solemus οἱ τῶν ἀνθρώπων. *Portus.* In *Cod. Vat.* τὴν τε ἄλλην κτῆσιν τῆς πόλεως. e Εφῆκεν *Vat.* f Καὶ δυσὶ μεγάλοις στρατεύμασιν εἰς τὴν Ῥωμαίων *Vat.* g Κατασκελῆ *Vat.* h Τιθέτας τὸν χάρακα *Vat.* i Accusativus μεταπεμψαμένους excusari potest per infiniti modi verbum: ad præcedentia tamen magis quadrat dativus μεταπεμψαμένοις. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

ſuas Fidenis mox mox venturas ſperarent. Iſti igitur ſignis collatis pugnarunt, & diu æquo marte inter eos certatum eſt. At qui à Tarquinio nocte præmiſſi fuerant, converſo itinere, Sabinos à tergo adorti ſunt. Sabini, quum eos vidiſſent, & ex armatura & vexillis agnoviſſent, præ metu amentes obſtupuerunt, & abjectis armis fuga ſalutem quærere conabantur. Sed quum omnes ab hoſtibus circumdarentur, pauci admodum & maxima cum difficultate evadere potuerunt: Romanus enim equitatus undique imminens eos circumſepſit. quo factum ut pauci quidam ex ea clade incolumes evaſerint: at major pars ab hoſtibus conciſa fuit, reliqui ſe dediderunt. Sed ne illi quidem qui ad valli cuſtodiam relicti fuerant reſtiterunt, ſed ipſa munitio primo impetu capta eſt: ubi præter ipſorum Sabinorum pecunias, omnes quoque Romanorum res cum multis captivis, adhuc intactæ ab hoſtibus, receptæ fuerunt, dominiſque, qui eas amiſerant, fuerunt reſtitutæ.

δυνάμεν τὴν ἀπὸ Φιδήνης ὅσον οὔπω νομίζοντες παρέσεσθαι. οὗτοι μὲν δὴ καταῤῥάντες ἐμάχοντο, καὶ λύει ἰσόῤῥοπος αὐτοῖς ὅτι τὸν πολὺν χρόνον ὁ ἀγών· οἱ δὲ περιαποφαλέντες ὑπὸ Ταρκυνίου νύκτωρ, ὑποστρέψαντες ἐκ τῆς ὁδοῦ, καὶ γενόμενοι κατὰ νώτου τῶν Σαβίνων ἐπίπεσαν. τότε ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι, καὶ γνωρίσαντες ἀπό τε ὅπλων καὶ σημείων, ἐξέπεσαν πρὸ λογισμοῦ, καὶ τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐπειρῶντο σώζειν ἑαυτούς. λύει δὲ ἄπορος ἡ σωτηρία τοῖς πολλοῖς περιεχομένοις κύκλῳ ὑπὸ ἐχθρῶν καὶ τῶν Ρωμαίων ἡ ἵππος ἐπικειμένη πανταχόθεν αὐτοὺς [b] ἀπέκλεισεν ὥστε ὀλίγοι μὲν τινες [c] ἐσώθησαν, τὰ δ' ἐσχατα ὑπεκδύντες· οἱ δὲ πλείους κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἢ παρέδοσαν ἑαυτούς. ἀντέχον δὲ ὑπ' οἱ καταλειφθέντες ὅπλα γ' χάρακος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔρυμα ἐάλω τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ· ἔνθα συὺ τοῖς ἰδίοις τῶν Σαβίνων χρήμασι, καὶ τὰ Ρωμαίων ἅπαντα συὺ πολλοῖς αἰχμαλώτοις ἔτι ἀχέρσια ὄντα τοῖς ἁπολωλεκόσιν ἀνεσώθη.

LII. ¶ Tarquinius autem, quum hic primus conatus ex animi ſententia ipſi ſucceſſiſſet, duxit copias in Sabinos qui ad Fidenas caſtra habebant, qui de ſuorum clade nullos dum nuncios acceperant. Forte autem illi quoque copias ex vallo eduxerant, & jam erant in via: ſed quum ad hoſtes appropinquaſſent, & capita ſuorum Imperatorum lanceis præfixa conſpexiſſent, (Romani enim ea ad hoſtium terrorem præferebant) & ſuum alterum exercitum deletum cognoviſſent, nullum amplius generoſum facinus ediderunt, ſed ad ſupplices preces verſi ſe hoſti dediderunt. Sabini igitur, adeo fœde ac infeliciter utroque exercitu *intra breviſſimum temporis ſpatium* amiſſo, ad magnas anguſtias redacti, & veriti ne urbes primo impetu caperentur, legatos de pace acturos miſerunt, qui ſe ſuaque Tarquinio dederent, ea conditione, ut ejus imperio parerent, & tributa in poſterum penderent. Pace igitur his data, & hiſce populis illis ipſis conditionibus, quas ipſimet ei obtulerunt, in fidem receptis, Sueſſam rediit. Inde copias, quas ibi reliquerat, abduxit; & prædam ac reliqua exercitus impedimenta abſportavit; exercitumque divitiis affluentem Romam reduxit. Poſtea multas quoque excurſiones fecit in agrum Volſcorum, nunc totis viribus nunc parte copiarum educta; & ingenti præda eſt potitus. Quum autem ei plurima ex animi ſententia jam ſucceſſiſſent, bellum à finitimis populis excitatum eſt, quod diuturnum fuit (ſeptem enim continuos annos duravit) inque diſcrimina incidit gravia ac inſperata. Id quibus ex cauſſis cœptum ſit, & quemnam habuerit exitum (quoniam arte doloſa & inſperato ſtratagemate confectum eſt) paucis dicam.

Ὡς δὲ ἡ πρώτη πεῖρα τῷ Ταρκυνίῳ κατὰ νοῦν ἐχώρησεν, ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, ἦκεν ὅτι τοὺς ὑπὸ Φιδήνῃ ἐστρατοπεδευκότας τῶν Σαβίνων, οἷς οὔπω δῆλος ἦν ὁ τῶν σφετέρων ὄλεθρος. ἔτυχον δὲ κἀκεῖνοι [d] προεληλυθότες ἐκ τοῦ χάρακος, καὶ ἤδη ὄντες ἐν ὁδῷ· ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο, καὶ εἶδον ὅπλα δορατίων ἀναπεπηγότα τὰς κεφαλὰς τῶν σφετέρων ἡγεμόνων· [e] προῄεσαν γὰρ αὐτὰς καταπλήξεως τῶν πολεμίων ἕνεκα οἱ Ρωμαῖοι· μαθόντες ὅτι διέφθαρται αὐτῶν τὸ ἕτερον στράτευμα, οὐδὲν ἔτι ἀπεδείξαντο γενναῖον ἔργον, ἀλλ' εἰς ἱκεσίας καὶ δήσεις τραπόμενοι, [f] παρέδοσαν ἑαυτούς. ὕστω δὲ αἰσχρῶς καὶ κακῶς ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων, ἀναφανθέντων, εἰς σπονδὰς ἐλπίδας οἱ Σαβῖνοι καταπεκλεισμένοι, καὶ περὶ τῶν πόλεων μὴ ἐξ ἐφόδου καταληφθῶσι δεδιότες, ὑπὲρ εἰρήνης διεπρεσβεύσαντο, δώσοντες σφᾶς αὐτοὺς ὑπηκόους [g] τοῦ Ταρκυνίου, καὶ [h] φόρων τὸ λοιπὸν ὑποτελεῖς. [i] ἀπέστη δὲ πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον, καὶ ὅπι [k] ταῖς αὐταῖς συνθήκαις τῶν Δαυλαβῶν τὰς πόλεις, ὅπι Σύεσσαν ᾤχετο. ἐκεῖθεν δὲ τήν τε καταλειφθεῖσαν δύναμιν, καὶ τὰ λάφυρα, καὶ τὴν [l] ἄλλην ἀποσκευὴν ἀναλαβὼν, εἰς Ρώμην ἀπῆει, πλουτοῦσαν τὴν στρατιὰν ἀπάγων. ἐπιπόνησε δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πολλὰς ἐξόδους ὅπι τὴν Οὐολούσκων χώραν, τοτὲ μὲν ἀπάσῃ τῇ δυνάμει, τοτὲ δὲ μέρει τινί· καὶ λείας πολλῆς ἐγένετο κύριος. [m] ἤδη τῶν πολίτων ἀπορᾷ καθ' ἡσυχίαν ἔχειν τοῦ πολέμου ἐκ τῶν ὁμόρων ἀνέσεως, χρόνῳ τε [n] μακρῷ· ἔτη γὰρ ἑπτὰ συνεχῶς ἐπολεμήθη· καὶ πάθημασι χαλεποῖς καὶ ἀπροσδοκήτοις [o] περιέπεσεν. ἀφ' ὧν δὲ ἀρχῶν ἤρξατο, καὶ τελευτῆς ὁποίας ἔτυχεν, ἐπειδὴ δολίῳ τε ἀπάτῃ καὶ στρατηγήματι παραδόξῳ κατεφθάρη, [p] δι' ὀλίγων ἐρῶ.

LIII. ¶ Urbs erat Latini nominis, Albanorum co- Πόλις [q] ἦν τοῦ Λατίνων γένους, Αλβανῶν ἀποικία,

a Τῶν λογισμῶν *Vat.* quo modo ſcribendum eſſe monuit *Steph.* b Απέκλειεν *Vat.* c Εφθησαν *Vat.* d Προεξεληλυθότες *Vat.* e Πρότερον *Vat.* f Παριδίδοσαν *Vat.* g Διαπρεσβεύοντο *Vat.* h Φόρου *Vat.* i Id eſt, *fœdere percuſſo bellum depoſuit, pacemque dedit.* Fortaſſe tamen legendum λοιπὸν ἄρδην δὲ πρὸς αὐτοὺς &c. *Portus.* k Ταῖς αὐταῖς dicit pro ταῖς προειρημέναις. niſi malis ταύταις ταῖς, aut ταῖς αὐταῖς συνθήκαις αἷς πρότερον ὁ πάππος αὐτῶν, ut ſupra p. 240. v. 5. *Sylb.* l Illa τοτὲ μὲν ἀπάσῃ τῇ δυνάμει deſiderantur in *Ed. Steph.* additaque è *Cod. Ven. Sylb.* Agnoſcuntur à *Lapo* & *Cod. Vat.* m Ἤδη δὲ τῶν rectius in *Cod. Vat.* Idemque placuit & *Sylburgio.* n Μακρὸς *Vat.* o Μίσας pro περιέπεσεν habet *Cod. Vat.* p Δι' ὀλιγίστων *Vat.* q Ἦν ὃν τῶν *Vat.*

a Si

οις, ἀπέχουσα τῆς Ρώμης ϛαδίους ἑκατὸν, ὅπῃ τῆς εἰς Πραίνεσον φερούσης ὁδὸς κειμένη. Γαβίους ζαύτῃ ὠκάλουν· νῦν μὲν ἐκέτι σωοικουμένη πᾶσα, πλὴν ὅσα μέρη πανδοχεύεται κατ' αὐτὴν τὴν ὁδόν· τότε δὲ πολυάνθρωπος, καὶ εἴ τις ἄλλη, μεγάλη. τεκμήραιτο δ' ἄν τις αὐτῆς τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίωσιν, ἐρείπια θεασάμενος οἰκιῶν πολλαχῇ, καὶ τείχους κύκλον· ἔτι γὰρ ἔσηκεν αὐτοῦ τὰ πλεῖστα. εἰς ζαύτὴν συνέρρυσαν Πομεντίνων τε τῶν ἐκ Σουέσσης ἀφαφυγόντων τινὲς, ὅτε τὴν πόλιν [a] αὐτὸς Ταρκύνιος κατεβάλετο, καὶ τῶν ἐκ Ρώμης φυγάδων συχνοί· οὗτοι δεόμενοι καὶ λιπαρούμενοι τιμωρῆσαι σφίσι τοὺς Γαβίους, καὶ πολλὰς ὑπισχνούμενοι δωρεὰς εἰ κατέλθοιεν ὅπῃ τὰ σφέτερα, τήν τε καταλυσιν τοῦ τυράννου δυνατὴν ἀποφαίνοντες καὶ ῥᾳδίαν, ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει συλληφομένων, ἔπεισαν αὐτούς, συμπαθησάντων καὶ Οὐολούσκων· ἐπρεσβεύσαντο γὰρ καὶκεῖνοι δεόμενοι συμμαχίας· τὸν κατὰ Ταρκυνίου πόλεμον ἀναλαβεῖν. ἐγένοντο δὴ [b] μετὰ ζαῦτα μεγάλοις στρατεύμασιν εἰς τὴν ἀλλήλων γῆν [c] εἰσβολαί, ὥσπερ εἰκὸς, ποτὲ μὲν ὀλίγοις, ποτὲ δὲ πᾶσι πρὸς πάντας, ἐν αἷς πολλάκις μὲν οἱ Γάβιοι, τοὺς Ρωμαίους τρεψάμενοι [d] μέχρι τῶν πυλῶν, καὶ πολλοὺς [e] καταλαβόντες, ἀδεῶς τὴν χώραν ἐπώρθουν· πολλάκις δὲ οἱ Ρωμαῖοι, τοὺς [f] Γαβίους ὠσάμενοι καὶ κατακλείσαντες εἰς τὴν πόλιν, ἀνδραποδα καὶ λείαν αὐτῶν πολλὴν ἀπήγαγον. Συνεχῶς δὲ τούτων [g] γινομένων, ἠναγκάζοντο ἀμφότεροι, τῆς χώρας ὅσα ἦν ἐρυμνὰ τειχίζοντες, φρουρὰν ἐν αὐτοῖς καθιζάνειν, καταφυγῆς τῶν γεωργῶν ἕνεκα· ὅθεν ὁρμώμενοι τά τε λῃσήια, καὶ εἴ τι ἀπαραθεν ἴδιον μέρος ὀλίγον [h] ἀπὸ πολλοῦ στρατοῦ, καὶ, οἷα εἰκὸς ἐν πολεμίᾳ, ἀσυτάκτων ἀφ' καταφρόνησιν, κατιόντες ἀθρόοι διέφθειρον· καὶ τῶν πόλεων ὅσαι ἦν ὀπίμαχα καὶ ῥᾴδια ληφθῆναι ἀφ' κλιμάκων, ἐξοικοδομεῖν τε καὶ ἀποταφρεύειν, δεδοικότες τὰς αὐθνιδίους ἀλλήλων ἐφόδους· μᾶλλον δὲ πρὸ ζαῦτα ὁ Ταρκύνιος ἐνεργὸς ἦν, καὶ τῆς πόλεως τὰ πρὸς τοὺς Γαβίους φέροντα τοῦ περιβόλου, ἀφ' πολυχειρίας ἐξωχύρου, τάφρον ὀρυξάμενος βαθυτέραν, καὶ τεῖχος ἀνεγείρας ὑψηλότερον, καὶ πύργοις ἀραλαβὼν τὸ χωρίον πυκνοτέροις· κατὰ τοῦτο γὰρ ἐδόκει μάλιστα τὸ μέρος ἡ πόλις [i] ἀνίσχυρος εἶναι, πάντα τὸν ἄλλον περίβολον ἀσφαλὴς οὖσα ὅπλοις καὶ δυσπρόσιτος. ἔμελλε δὲ, ὁ πᾶσαις φιλεῖ ταῖς πόλεσι συμβαίνειν ἐν τοῖς μακροῖς πολέμοις, διουμένης [k] ἀφ' συνεχεῖς τοῦ πολεμίων [l] εἰσβολὰς, καὶ μηκέτι τῆς γῆς τὸν καρπὸν ἐκφερούσης, ἀπάνης ἀπάσης τροφῆς ἐν ἀμφοτέραις ἔσεσθαι, [m] καὶ δεινὴ τοῦ μέλλοντος ἀθυμία· κάκιον δὲ τοὺς Ρωμαίους ἐπίεζεν· ἢ τοὺς Γαβίους ἡ τῶν ἀναγκαίων ἔνδεια, καὶ οἱ πενέ-

lonia, quæ ab urbe centum ſtadia aberat, in via qua Præneſte itur. Gabios hanc vocabant: nunc tamen non amplius tota incolitur, ſed eæ tantum partes quæ in publico itinere diverſoria habent: tunc vero frequens erat, & magnitudine nulli ſecunda. De ejus autem magnitudine & amplitudine conjecturam facere poterit, qui variis in locis ædificiorum ruinas & murorum ambitum ſpectarit: maxima enim eorum pars adhuc ſtat. Huc quidam Pomentini, qui ex Sueſſa profugerant quum Tarquinius urbem demolitus eſt, & præter eos multi Romani exſules confluxerant. Iſti orantes & obteſtantes Gabinos ut ſuas injurias ulciſcerentur, & multa dona promittentes, ſi ipſorum opera in patriam rediiſſent, & demonſtrantes Tarquinii tyrannidem facile everti poſſe, quod Romani quoque operam ſuam ipſis ea in re navaturi eſſent, illis tandem rem perſuaſerunt, Volſcis quoque paratis (miſerant enim illi quoque legatos, qui ſocietatem ipſorum peterent, qua indigebant) ad bellum contra Tarquinium ſuſcipiendum. Poſtea magnis exercitibus utrique in agrum hoſtium incurſiones fecerunt, eumque vaſtarunt; & (ut accidere ſolet) modo exigua militum manu, modo utrique totis viribus prœlia commiſerunt: in quibus ſæpe Gabini, Romanis ad urbis portas uſque fuſis ac fugatis & multis captis, intrepide agrum populati ſunt; ſæpe etiam Romani, Gabinis profligatis & in urbem compulſis, mancipia & ingentem eorum prædam abegerunt. ¶ Quum autem hæc aſſidue fierent, utrique coacti ſunt loca in ſuo agro natura munita muro cingere, & præſidium in illis collocare, ut eſſent agreſtibus refugia: unde facta eruptione, & prædones, & ſiquam exiguam partem à reliquo exercitu avulſam animadvertiſſent, & (quod in pabulationibus ſolet accidere) nullo ſervato ordine vagantem ob hoſtium contemptionem, conferti deſcendentes eos contrucidabant: & urbes, quæ oppugnari & ſcalis admotis facile capi poterant, muris & foſſa munire *cogebantur*, quod ſibi metuebant utrique à mutuis & repentinis incurſionibus. Tarquinius vero in hoc opere magis occupatus fuit, & eam urbanorum murorum partem, quæ Gabios fert, ingenti operarum numero communiit, & circumducta latiore foſſa, & muris altius erectis, & frequentioribus turribus per modica interſtitia additis: hac enim potiſſimum parte urbs infirma videbatur, at in reliquo murorum ambitu ſatis tuta, & acceſſu difficilis. Itaque, quod omnibus civitatibus accidere ſolet in bellis diuturnis, ob continuas hoſtium incurſiones vaſtato agro, nec fructus amplius ferente, uterque populus omnium alimentorum penuria laboraturus, & de futuro vehementer ſolicitus futurus erat: gravius tamen rerum ad victum neceſſariarum penuria Romanos quam Gabinos premebat; & pauperrimi quique

LIV.

Si pro αὐτὸς & κατεβάλετο malis αὐτῶν & κατελάβετο, non multum refragabor. *Sylb.* In *Cod. Vat.* αὐτὸς Ταρκύνιος κατελάβετο. Si lectionem hanc ſequamur, vertendum *quam Tarquinius urbem cepit.* [b] Μετὰ τοῦτο *Vat.* [c] Εἰσβολαὶ, καὶ κατὰ δρομαὶ, μάχαι τε ὥσπερ ὀλίγως *Vat.* [d] Μέχρι τῶν τειχῶν *Vat.* [e] Καταβάλλοντες *Vat.* [f] Σαβίνους *Vat.* [g] Perperam in *Ed. Steph.* ponitur nota plenæ diſtinctionis poſt γινομένων. [h] Ἀπὸ λοιποῦ στρατοῦ legendum cenſet *Portus.* [i] Ἀνάκυρος *Vat.* [k] Διὰ τὰς συνεχεῖς *Vat.* [l] Genitivus τῆς γῆς rectius ponetur vel poſt εἰσβολὰς vel poſt ἐκφερούσης. *Sylb.* In *Cod. Vat.* εἰσβολὰς τῆς γῆς, ita ut omittantur καὶ μηκέτι. [m] Καὶ δεινὴ ὧδε *Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

que hàc maxime preſſi cenſebant pacem cum Gabinis faciendam, & bellum quibuſcunque illi voluiſſent conditionibus finiendum.

LV. ¶ Quum autem Tarquinius ob tales caſus mœroris & anxietatis eſſet plenus, neque ita ignominioſe pacem facere vellet, neque tamen amplius *malis* reſiſtere poſſet, & quaſvis artes tentaret, & quodvis doli genus comminiſceretur, ejus filius maximus natu, nomine Sextus, conſilio cum ſuo patre ſolo communicato, & facinus audax & valde periculoſum, ſed tamen quod ſuccedere poterat, aggreſſus eſſe viſus, impetrata à patre poteſtate faciendi quicquid vellet, ſimulavit ortum eſſe diſſidium inter ſe & patrem de bello finiendo. Ab eo igitur virgis in foro cæſus, & aliis contumeliis affectus, ut rei rumor latius ſpargeretur, primum quidem fidiſſimos ſuorum amicorum miſit, ut transfugas, qui clam Gabinis ſignificarent ſe ſtatuiſſe ad eos venire, & bellum patri inferre, ſi modo illi fide ſibi data promitterent fore, ut ſe, quemadmodum & cæteros Romanos exſules, ſervarent, nec patri dederent, ſperantes hoc pacto ſe privatas inimicitias ſuo commodo dirimere poſſe. Hanc orationem quum Gabini libenter acciperent, & illum à ſe minime violatum iri promitterent, venit multos ſodales & clientes tanquam transfugas ſecum adducens: &, quo facilius crederent ſe à patre defeciſſe, magnam argenti aurique copiam afferens. Poſtea ad eum multi ex urbe confluebant, qui ſe tyrannidem fugere ſimulabant: atque jam manu valida ſtipatus erat. Gabini vero putantes magnam ſuis rebus acceſſionem factam multis ad ſe confugientibus, & brevi Romam in ſuam poteſtatem venturam ſperantes, & longe magis decepti rebus quas Sextus patris deſertor gerebat, qui in agrum *Romanorum* excurſiones aſſiduo faciebat, & ingentem prædam referebat: (pater enim, quum jam ante ſciret quæ loca ille eſſet petiturus, pararat ingentem prædam, & præſidiis munitiones nudarat, & aſſidue cives ſelectos, quos ſuſpectos habebat, ei trucidandos objiciebat) ex his igitur omnibus rebus conjicientes & exiſtimantes illum ſibi amicum fidelem eſſe & imperatorem egregium, multi etiam pecunia corrupti, ad eum ſummum imperium detulerunt.

LVI. ¶ Sextus autem, tanta poteſtate per dolos & præſtigias potitus, famulum quendam clam Gabinis ad patrem miſit, qui ei declararet poteſtatem quam adeptus fuerat, & ex eo ſciſcitaretur quidnam eſſet faciendum. Tarquinius autem, quum nollet famulum ſcire quæ filium ſuum facere juſſurus eſſet, nuntium in hortum regiæ adjacentem duxit: ibi enim erant papavera innata, & fructibus onuſta, & jam collectioni matura. Per hæc igitur media ambulans, quælibet papaverum capita

ζατοι αὐτῶν μάλιϛα κεμνοῖϛες ὁμολογίας ᾧονϛο ϖοιήσαϛο ϖρὸς τὺς Γαβίους, ϗ τ πόλεμον ἐφ' οἷς ἂν ἐκεῖνοι θέλωσι διαλύσαϛαι.

Αδημονῦντος δ' ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι ϑ Ταρκυνίυ, ϗ ϑ̓τε διαλύσαϛο τ πόλεμον αἰχμῆς ὑπομιμνήσκοντ, ϑ̓τε ἀντέχειν ἔτι δυναμένυ, πάσας δὲ πείρας ὑπιτεχνωμένυ, ϗ δόλυς παντοδαπὺς συντιθέντ, [a] ὁ πρεσβύτατ αὐτ τ ἐμῶν κοινωσάμενο τ γνώμιν τῷ πατρὶ μόνῳ, [b] Σέξτος ὄνομα, ϗ δόξας τολμηρῷ μ' ὑπιχειρεῖν πράγματι, ϗ μέγαν ἔχοντι κίνδυνον, ϑ μὴν ἀδυνάτῳ γε, συγχωρήσαντ ϑ πατρὸς ποιεῖν ὅσα βύλεται, σκήπτεται διαφορὰν πρὸς τ πατέρα πρὶ τ καλαλύσεως ϑ πολέμυ. μαστιγωθεὶς δὲ ὑπ' αὐτῦ ῥάβδοις ὡς ἀληθῶς, ϗ τἆλλα πρυβεβλημένος, ὥϛε πρυβάντον γενέσθαι τὸ πρᾶγμα, πρῶτον μὲν ὡς τ ἑταίρων τὺς πιϛοτάτυς ἔπεμπεν ὡς αὐτομόλυς, φάσοντας τοῖς Γαβίοις δ' ἀπορρήτων, ὅτι πολεμεῖν τῷ πατρὶ διέγνωκεν, ὡς αὐτὺς ἀφικόμενο, εἰ λάβοι [c] πίϛιν ὅτι φυλάξουσιν αὐτὸν ὥσπερ καὶ τὺς ἄλλυς τὺς [d] ὡκ Ρωμαίων φυγάδας, ϗ ὡκ ἐκδώσουσι τῷ πατρὶ, τὰς ἰδίας ἔχθρας ἐλπίσαντες ὅτι τῷ σφετέρῳ συμφέροντι διαλύσαιϛο. ἀσμένως δὲ τ Γαβίων τ λόγον ἀκουσάντων, ϗ μηδὲν εἰς αὐτὸν πρυνομόσαν διομολογησαμένων, παρῆν ἑταίρυς τε πολλὺς ϗ πελάτας ἐπαγόμενος ὡς αὐτομόλυς. [e] ἵνα δὴ μᾶλλον αὐτῷ [e] πιϛεύσαν ἀληθεύειν τ ἀπὸ τ παιδὸς ἀπόφασιν, ἀργύριόν τε ϗ χρυσίον πολὺ κομίζων. ὑπισυέρρεόν τε αὐτῷ πολλοὶ μὴ τὰ τ ὡκ τῆς πόλεως, φεύγειν τ τυραννίδα [f] σκηπτόμενοι· ϗ χεὶρ ἦν ἤδη πρὶ αὐτὸν καρτερά. δόξαντες δὲ οἱ Γάβιοι μέγα [g] πρυγενέσθαι σφίσι πλεονέκτημα, πολλῶν ὡς αὐτὺς ἀφικομένων, καὶ οὐ μόνον μακρῷ τῶν Ρώμιλυ ὑποχείριον [h] ἔχειν ἐλπίσαντες, ϗ ἔτι μᾶλλον ἐξαπατηθέντες ὑφ' ὧν ἔπραττεν ὁ τ πατρὸς ἀποστάτης, συνεχῶς ὑπὶ τ χώραν ἐξιὼν, ϗ πολλὰς πρυβαλλόμενος ὠφελείας· παρεσκεύασεν δὴ αὐτῷ ὁ πατὴρ, [i] πρυειδὼς εἰς ὃς παρέσαν τόπυς, τῶν τε λείαν ἄφθονον ϗ τὰ χωρία ἀφύλακτα, ϗ τὺς ἀπολυμένυς [k] ὑπ' αὐτῷ συνεχῶς ἔπεμπεν, ὑπιλεγόμενος ἐκ τ πολλῶν ὃς ἦν ὑποψίας ἔχων. [l] ἐξ ἁπάντων δὲ τύτων δόξαντες εἶ φίλον πιϛὸν σφίσι τ ἄνδρα, ϗ στρατηλάτην ἀγαθὸν, πολλοὶ δὲ ϗ χρήμασι [m] διαφθαρέντες, ὑπὶ τ αὐτοκράτορα [n] ἄγυσιν ἀρχήν.

Τοσαύτης δὲ γενόμενος ἐξυσίας ὁ Σέξτος κύριος, δι' ἀπάτης ϗ φενακισμῦ, τ θεραπόντων τινὰ, λαθὼν τὺς Γαβίυς, πέμπει πρὸς τ πατέρα, τῶν τε ἐξυσίαν ἣν εἰληφὼς ἦν διλώσοντα, ϗ πυθόμενον τί χρὴ ποιεῖν. ὁ δὲ Ταρκύνιος, ϑ δὲ τ θεράποντα γνώσκειν βύλόμενος ἃ τ ἰὸν ἐκέλευσε ποιεῖν, ἄλσων τ ἄγγελον πρυῆλθεν εἰς τ προκείμενον τοῖς βασιλείοις κῆπον· ἔτυχον δὲ μήκωνες ἐν αὐτῷ πεφυκυῖαι, πλήρεις ἤδη ϑ καρπῦ, ϗ συγκομιδῆς ὥραν ἔχυσαι· διεξιὼν δὴ διὰ τύτων, τ ὑπερεχύσης ἀεὶ μήκωνος τῷ σκήπτωνι [o] πάλλων τ κεφαλὰς

a Imo ὁ πάτιρ, *Livius* enim dicit, *Sextus filius ejus, qui minimus ex tribus erat, transfugis ex compoſito Gabios.* ſic *Polienus* quoque *Stratagem.* l. 8. Sed *Dionyſius* etiam alibi in hac ſententia (dicam an errore?) conſtanter permanet. *Caſaub.* b Deſiderantur in *Cod. Vat.* c Πίϛις *Vat.* d Ex Ρώμης *Vat.* e Legitima conſtructio flagitat ϗ ἵνα δὴ, vel ϗ ἵνα, vel ἵνα δὲ μᾶλλον. *Port.* e Ita *Sylb.* & *Codd. MSS.* ante in *Ed. Steph.* πιϛεύειν. f Σκηπτόμενοι *Vat.* g Προσγενέσθαι *Vat.* h Εξειν *Vat.* i Προϊδὼν *Vat.* k Ulitatius in proſa ὑπ' αὐτῦ. at ὑπ' αὐτῷ in his loquendi generibus poëtarum eſt proprium. *Sylb.* l Εξ ἁπάντων τι *Vat.* m Υπ' αὐτῦ διαφθίντες *Vat.* n Παρῆγυσιν *Vat.* o Παῶν τὴν κεφαλὴν *Vat.*

a Απίλυσε

κεφαλὴν ἀπήρτιζε. ταῦτα ποιήσας [a] ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον, ὑφ' οὗ πολλάκις ἐπηρώτητο τὸν Θρασυβούλου τοῦ Μιλησίου πρόπαππον, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, μιμησάμενος· καὶ γὰρ ἐκεῖνος Περιάνδρῳ ποτὲ τῷ Κορινθίῳ τυράννῳ διὰ τοῦ πεμφθέντος ἀγγέλου, πῶς ἂν ἐγκρατέστατα τὴν ἀρχὴν κατάσχοι, λόγον μὲν οὐδένα ἀπέστειλεν, ἀκολουθεῖν δὲ τὸν ἥκοντα πρὸς αὐτὸν κελεύσας, ἦγε δι' ἀρούρας σιτοφόρου, [b] καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν στάχυων ἀποθραύων, ἐρρίπει χαμαί· διδάσκων ὅτι δεῖ τοὺς ἀστῶν τοὺς δοκιμωτάτους [c] κολούειν καὶ ἀφανίζειν. τὸ μὲν δὴ πλησίον δὴ καὶ τοῦ Ταρκυνίου τότε ποιήσαντος, σωνεὶς τὴν διάνοιαν τοῦ πατρὸς ὁ Σέξτος, ὅτι κελεύει τοὺς ὑπερέχοντας τῶν Γαβίων ἀναιρεῖν, συνεκάλεσεν εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, καὶ πολλὰ [d] ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον διαθέμενος, ὅτι καταπεφευγὼς εἰς τὴν ἐκείνων πίστιν ἅμα τοῖς ἑταίροις, κινδυνεύει συλληφθεὶς ὑπό τινων τῷ πατρὶ παραδοθῆναι, τήν τε ἀρχὴν ἕτοιμος ἦν ἀποθέσθαι, καὶ, πρὶν ἢ παθεῖν τι δεινόν, ἀπαίρειν ἐκ τῆς πόλεως ἐβούλετο, δακρύων ἅμα καὶ τὴν ἑαυτοῦ τύχην καταλοφυρόμενος, ὥσπερ οἱ κατ' ἀληθείαν [e] ὑπὲρ ψυχῆς ἀγωνιῶντες. Ἐρεθισμοῦ δὲ τοῦ πλήθους, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς θορυβίας πυνθανομένου τίνες εἰσὶν οἱ μέλλοντες αὐτὸν προδώσειν, τὸν ὑπατικὸν τῶν Γαβίων Αντίστιον Πέτρωνα ὠνόμασεν, ὃς καὶ εἰρήνης τε πολλὰ καὶ πολέμου πολιτευσάμενος, καὶ στρατηγίας τε πολλὰς τελέσας, ὑπατικὸς ἀπάντων ἐγένετο. ἀπολογουμένου δὲ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι, πᾶσαν ἐξέτασιν ὑπομένοντος, ἔφη βούλεσθαι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διερευνήσασθαι πέμψας ἑτέρους, αὐτὸς δ' ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας σὺν ἐκείνῳ, ἕως ἂν οἱ πεμφθέντες ἔλθωσι, μένειν. ἔτυχε δὲ διεφθαρκὼς τῶν θεραπόντων τινὰς αὐτοῦ ἀργυρίῳ, ἵνα ὑπὸ τὸν ὄλεθρον Πέτρωνος καταστρωσαθείσας ὑπογραφὰς σεσημειωμένας τῇ τοῦ πάλεος σφραγῖδι λαβόντας ἔνδον [g] τῆς οἰκίας [h] ἀποθέσθαι. ὡς δ' οἱ πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ ἔρευνάν· [h] οὐδὲ γὰρ ἀντεῖπεν ὁ Πέτρων, ἀλλ' [i] ἀφῆκε τὴν οἰ-
256 κίαν ἐρευνᾶν· εὑρόντες ἔνθα ἦν ἀποκεκρυμμένα τὰ γράμματα, παρῆσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄλλας τε πολλὰς φέροντες ὑπογραφὰς ὑπεσημασμένας, καὶ τὴν [k] πρὸς Αντίστιον γεγραφεῖσαν, ὑπεγινώσκειν φήσας [l] τῇ σφραγῖδι τοῦ πατρὸς ὁ Σέξτος ἔλυσε, καὶ τῷ γράμματι ὅτι ἐκέλευσεν ἀναγινώσκειν. ἐγέγραπτο δ' ἐν αὐτῇ, μάλιστα μὲν ζῶντα προδοθῆναι τὸν υἱὸν αὐτῷ· ἐὰν δὲ [m] ἀδύνατος ᾖ, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεῖσαν πεμφθῆναι [n] αὐτῷ. ταῦτα δὲ ποιήσαντι αὐτῷ τε καὶ τοῖς συλλαβομένοις ἔργα, χωρεῖς τῶν ἄλλων μισθῶν ὧν πρότερον [o] ὑπέσχητο, [p] πολιτείαν τὴν ἐν Ῥώμῃ δώσειν ἔφη, [q] καὶ τῶν πατρικίων ἀριθμῷ ἀποδείξας ἐγγράψειν, οἰκίας τε καὶ κλήρους καὶ ἄλλας δωρεὰς πολλὰς ὑπισχνεῖσθαι καὶ μεγάλας. ἐφ' οἷς ἐρεθισθέντες οἱ Γάβιοι τὸν μὲν Αντίστιον ἀπε-

cæteris eminentiora baculo percussa dejicie- *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*
bat. Quo facto, nuntium, à quo sæpius fuerat interrogatus, sine responso remisit: Thrasybuli Milesii (ut mihi videtur) consilium ac exemplum sequutus. nam & ille olim Periandro Corinthi tyranno per nuntium ad se missum, ut intelligeret quanam ratione imperium firmissimum tenere posset, nullum responsum voce dedit; sequi vero jubens nuntium, duxit eum per arvum frumento consitum, & spicas eminentiores defringens, humi abjecit, innuens *sic* eum spectatissimos quosque civitatis truncare atque exstinguere debere. Quum igitur tunc & ipse Tarquinius simile quiddam fecisset, Sextus, mentem patris intelligens, quod juberet eminentissimos quosque de Gabinis à se tolli, populum ad concionem convocavit; ubi cum multum de se sermonem habuisset, quod *scilicet*, cum in fidem eorum una cum sociis confugisset, in periculo erat ne à quibusdam comprehensus patri dedatur, quodque ipse paratus erat ad deponendum imperium, & antequam gravius aliquid experiretur ex urbe volebat discedere; lacrymans simulque sortem suam deplorans, ut qui vere in extremo capitis periculo versantes animi anxietate premerentur. § Populo autem vehementer irrita- LVII.
to, & summo studio sciscitante quinam essent illi proditores, illustrissimum omnium Gabinorum Antistium Petronem nominavit; qui, quod & pacis tempore multas & præclaras res gessisset, & sæpius imperatoris munere functus esset, gloriæ claritate cunctis anteibat. Illo autem se purgante, &, quod nullius sceleris sibi esset conscius, omnem inquisitionem admittente, respondit *Sextus* se velle missis aliis domum ejus perscrutari, atque interim cum eo in concione manere, donec qui essent missi redirent. Jam autem quosdam ejus servos pecunia corruperat, ut literas, in perniciem Petronis paratas, patris sigillo obsignatas accipientes domi occultarent. Ubi vero qui ad scrutandum missi fuerant, (neque enim Petro ipsis adversatus est, sed permisit ut ædes suas scrutarentur) repertis literis in loco ubi reconditæ fuerant, ad concionem sunt reversi, cum multas alias epistolas obsignatas afferentes, tum eam quæ ad Antistium fuerat scripta, Sextus se eam ex patris sigillo cognoscere asserens, eam aperuit, & scribæ traditam recitari jussit. In ea autem scriptum erat, ut præcipue vivum filium sibi dederet: si vero hoc præstare non posset, caput ejus amputatum ad se mitteret: quæ si & ipse & ejus facinoris socii peregissent, præter alia præmia, quæ illis ante promiserat, se illos civitate Romana donaturum, & omnes in patricium ordinem adscripturum, & domos & agros & alia multa eaque ingentia dona additurum pollicebatur. Quibus rebus irritati Gabini Antistium inopinata

a Απίλυσι *Vat.* *b* Καὶ τοὺς ὑπερίσχοντας τῶν στάχυων κολούειν καὶ ἀφανίζειν in *Ed. Steph.* unde κολούων καὶ ἀφανίζων legendum censet *Portus*. Quæ jam interposita vides, addidit *Sylburgius* è *Ven.* & *Rom. Codd.* quibus consentit *Cod. Vat.* atque etiam *Lapi* versio. Verum (ut ait *Sylb.*) sicut à *Lapi* versione, ita à *Ven. Cod.* abest verbum κολούειν cum conjunctione καὶ. *c* Κολούσειν *Vat.* *d* Ὑπὲρ αὐτῶν *Vat.* *e* Ὑπὲρ τῆς ψυχῆς *Vat.* *f* Rectius ἑταίρους in *Cod. Vat.* *g* Desiderantur in *Cod. Vat.* *h* Malim cum *Cod. Vat.* ἐδὲν γὰρ ἀντεῖπεν. *i* Ἐφῆκε *Vat.* *k* Πρὸς τὸν Αντίστιον *Vat.* *l* *Lapi* quoque versio hanc lectionem agnoscit, *recognoscere se dicens*: & perspicua est sententia, si post ἐπιγινώσκειν subaudiamus relativum αὐτήν. *Sylb.* Sed non opus ut aliquid subintelligamus, si cum *Cod. Vat.* τῷ σφραγῖδι pro τῇ σφραγῖδι reponamus. *m* Post ἀδύνατος ᾖ vox τοῦτο adjicitur in *Cod. Vat.* adeo ut ἀδύνατον ᾖ τοῦτο legendum videatur. *n* Deest *Vat.* *o* Ὑπέχητο *Vat.* *p* Πολιτείαν τε *Vat.* *q* Καὶ εἰς τὸν τῶν πατρικίων ἀριθμὸν *Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

opinata calamitate attonitum, & præ ingenti dolore ne vocem quidem emittere valentem, lapidibus obrutum interfecerunt: in alios quoque ejuſdem conſilii ſocios inquiſitionem & animadverſionem Sexto permiſerunt. Ille vero ſuis amicis commiſſa portarum cuſtodiendarum provincia, ne qui reorum ipſum effugerent, miſſis *ſuis ſatellitibus* in illuſtriſſimorum virorum domos, de Gabinis multos eoſque probos viros interfecit.

LVIII. ¶ Interea vero, tumultu in urbe * ob tantum malum exorto, Tarquinius, per literas re cognita, cum exercitu eo venit; quumque circa mediam noctem ad urbem acceſſiſſet, apertis portis ab iisqui ad hoc ipſum parati fuerant, ingreſſus, ſine ullo labore urbe eſt potitus. Quum autem, cognito eo caſu *ac infortunio*, omnes ſuam conditionem deplorarent; & cædes & ſervitutem & omnia mala, quæ ſolent contingere urbi à tyrannis captæ, exſpectarent, vel (ſi optime ſecum fuiſſet actum) ſervitutem & bonorum direptiones atque his ſimilia animo præciperent, Tarquinius tamen nihil horum fecit quæ exſpectabant ac formidabant, licet eſſet improbus & inexorabilis in ſupplicio de inimicis ſumendo. neque enim quenquam Gabinorum interfecit, neque urbe expulit, neque ignominia affecit, neque pecunia mulctavit: ſed quum populum ad concionem convocaſſet, regio pro tyrannico ingenio ſumpto, dixit ſe illis ſuam civitatem reſtituere, & fortunas quas habebant concedere; idque, ut horum opera Romanorum imperium majori ſtabilitate firmatum retineret: exiſtimans firmiſſimum ſibi ſuiſque liberis præſidium fore fidem eorum, qui præter omnem ſpem ſervati fuerant, & res omnes ſuas recuperarant. Et nequis metus in poſterum in eorum animis reſideret, neve dubitarent, ſed hæc certa *& firma* illis permanerent, ſcripſit quo jure quibuſve conditionibus amicitiam cum illis eſſet initurus, & extemplo ibi in concione fœdus fecit & ſuper victimas juravit. Horum fœderum monumentum Romæ exſtat, in templo Jovis Fidii (quem Romani Sanctum vocant) clypeus ligneus, tectus corio ejus bovis qui tunc in feriendo fœdere mactatus fuit, & literis antiquis fœderis conditiones inſcriptas continens. His rebus geſtis, & Sexto filio Gabinorum rege creato, copias abduxit. Atque belli Gabinii hic fuit exitus.

LIX. *Templa ædificat.* ¶ Poſt hæc Tarquinius, quiete à militia & bellis populo data, animum appulit ad templorum fabricam, avi vota perſolvere ſtudens. Ille enim, in ultimo bello cum Sabinis dimicans, Jovi & Junoni & Minervæ, ſi ex prœlio victor diſceſſiſſet, templa ſe ædificaturum voverat: ac rupem, ubi deorum templa fundaturus erat, celſis ſubſtructionibus magniſque aggeribus complana-

πληγὰς ὑπὸ τῆ τῶν δαιδόξων συμφορᾶ, καὶ ὑδὲ φωνὴν ἀπὸ
ὅ τι κακοῦ ῥῆξαι δυνάμενον ἀποκτίνυσι, βάλλοντες λίθοις·
τὴ δὲ ἐπὶ τὰ ἄλλων ζήτησίν τε καὶ τιμωρίαν τῶν ταὐτὰ τῷ
Πέτρωνι βεβουλευμένων ἐπέτρεψαν τῷ Σέξτῳ ποιήσα-
σθαι. ὁ δὲ τοῖς ἰδίοις ἑταίροις τὴ φυλακὴν ὑπερέψας τῶν
πυλῶν, ἵνα μὴ διαφύγοιεν αὐτὸν οἱ ἐν ταῖς αἰτίαις, πέμ-
πων ὑπὸ τὰς οἰκίας τῶν ὑπερφανεστάτων ἀνδρῶν, ἀπέκτεινε
πολλοὺς τῶν Γαβίων καὶ ἀγαθούς. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράτ-
τετο, θορύβου ἐν τὴ πόλιν ὄντος, ὡς ὑπὸ τοσούτῳ κακῷ,
μαθὼν τὰ γενόμενα ὁ Ταρκύνιος ἀφ' γραμμάτων, παρὴν
ἄγων τὴν δύναμιν, καὶ περὶ μέσης νυκτὸς ἀγχοῦ γε-
νόμενος τῆς πόλεως, ἀνοιχθεισῶν τῶν πυλῶν ὑπὸ τῶν ὑπὸ
τούτῳ παρεσκευασμένων, εἰσελθὼν δίχα πόνου κύριος ἐγε-
νέτο τῆς πόλεως. ὡς δ' ἐγνώσθη τὸ πάθος, ἁπάντων κα-
τοδυρομένων ἑαυτούς, οἵας πείσονται σφαγὰς καὶ ἀνδρα-
ποδισμούς, καὶ πάντα ὅσα καταλαμβάνει δεινὰ τοὺς ὑπὸ
τυράννων ἁλόντας, προσδοκώντων· εἰ δὲ τὰ κράτιστα
πράξειεν, δουλείας τε καὶ χρημάτων ἀφαιρέσεις, καὶ τὰ ὅμοια
τούτοις [b] κατεψηφισμένων, οὐδὲν ὁ Ταρκύνιος ὧν προσεδό-
κων τε καὶ ἐδεδοίκεσαν, καίτοι πονηρὸς ὢν καὶ πρὸς τὰς
τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν ἀπαραίτητος, ἔδρασεν. οὔτε γὰρ ἀπέ-
κτεινεν οὐδένα Γαβίων, οὔτ' ἐξήλασε τῆς πόλεως, οὔτε εἰς
ἀτιμίαν ἢ χρημάτων [c] ζημίαν ἐνέβαλε· συγκαλέσας δ' εἰς
ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος, καὶ βασιλικὸν οὐ τυραννικῆ [d] τρό-
πον μεταλαβών, τήν τε πόλιν αὐτοῖς ἔφη τὴ ἰδίαν ἀποδι-
δόναι, καὶ τὰς οὐσίας ἃς ἔχουσι συγχωρεῖν· [e] ἵνα σὺν τούτοις τὴ
Ρωμαίων ἡγεμονίαν ἐσχυρότερον [f] κατέχοι, ταῦτα πράττων·
κράτιστον ἡγούμενος ἔσεσθαι φυλακὴν ἑαυτῷ τε καὶ τῶν παί-
δων, τὴν ἐκ τῶν πρὸ ἐλπίδα σεσωσμένων καὶ τὰ ἴδια πάντα κε-
κομισμένων πίστιν. καὶ ἵνα μηδὲν αὐτοῖς δέημα περὶ μέλ- 257
λοντος ἐπάρχειν χρόνου, μηδ' ὑποδιάζωσι, [g] βέβαια
δὲ ταῦτα σφίσι βουλόμενος, γράψας ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις
φίλοι, τὰ περὶ τούτων ὅρκια συνετέλεσεν ἐπὶ τῆ ἐκκλη-
σίας πρόχρημα, καὶ διωμόσατο καθ' ἑαυτῶν σφαγίων. τούτων
ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν Ρώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς Πιστίου,
ὃν Ρωμαῖοι [h] Σάγκτον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βύρσῃ βοείᾳ
πεποιτον· τοῦ [i] σφαγιασθέντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοὸς,
γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ὑπογεγραμμένη [k] τὰς γινομένας
αὐτοῖς ὁμολογίας. ταῦτα πρᾶξας, καὶ βασιλέα τῶν
Γαβίων τὸν Σέξτον ἀποδείξας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ὁ μὲν δὴ
πρὸς Γαβίους πόλεμος [l] τοιοῦτον τετύχηκε τέλους.

Ταρκύνιος δὲ μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἀναπαύσας τὴ λεὼν τῶν
[m] στρατιῶν καὶ πολέμων, περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἱερῶν ἐγίνετο, ἃς
ἅπαντα προθυμούμενος εὐχὰς ὑπετελέσαι. ἐκεῖνος γὰρ, ἐν
τῷ τελευταίῳ πολέμῳ μαχόμενος πρὸς Σαβίνους, εὔξατο
τῷ Διὶ καὶ τῇ Ἥρᾳ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ, [n] ἐὰν νικήσῃ τῇ μάχῃ, ναοὺς
αὐτοῖς κατασκευάσειν· καὶ τὸ μὲν σκόπελον ἔνθα ἱδρύσεσθαι ἔμελλε τοὺς θεοὺς [o] ἀναλώμασί τε καὶ χώμασι μεγάλοις ἐξήρ-
γάσατο,

a Scribe μίσας νύκτας, ut alibi ſæpe, & apud alios. *Steph.* & *Caſ.* b *Lapus* omittit participium κατεψηφισμένων. quod, ſi mendo caret, ſignificabit *contra ſe pronunciantibus*, vel ex tyranni ſuffragio: nam ἑαυτῷ καταψηφίζειν ſonat calculum contra ſe ferre, ut infra patet ex pag. 283. *Sylb.* c Ἀφαιρέσιν ἐζημίωσι *Vat.* d Τρόπῳ *Vat.* e In *Cod. Vat.* plenius aliquanto, καὶ συν-
g Εἰ βέβαια ταῦτα σφίσι βουλόμενος *Vat.* h Vide pag. 109. v. 12. i Σφαγιασθέντος *Vat.* k Τὰς γινομένας *Vat.* quo modo legendum monuit *Sylb.* l Τοιοῦτο τέλος ἔτυχε *Vat.* m Rectius in *Cod. Vat.* στρατειῶν. n Ἐὰν κρατήσῃ *Vat.* o Ἀναλώμασι agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Sed non dubium eſt, quin legendum ſit ἀναλήμμασι ex p. 192. v. 38. *Sylb.* Ἀναλήμμασι diſertim in *Cod. Vat.* * *Vel*, ut in tanto malo par erat.

a Pro

γάσατο, καθάπερ ἔφη αὐτὸς περὶ τούτου λόγῳ. ἡ δὲ τῶν ναῶν κατασκευὴ οὐκ ἔφθη τελεσθῆναι. τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ὁ Ταρκύνιος ἀπὸ τῶν δεκάτης τῶν ἐκ Συέσσης λαφύρων ἐπιτελέσαι προῃρεῖτο, ἅπαντας τοὺς τεχνίτας, ἐπίσησε ταῖς ἐργασίαις. ἔνθα δή λέγεται τέρας τι θαυμαστὸν ὑπόγειον, ὀρυττομένων τὰ θεμελίων, καὶ τὰ ὀρύγματα εἰς πολὺ βάθος ἤδη παρόντα, εὑρεθῆναι κεφαλὴν νεοσφαγοῦς ἀνθρώπου, τό,τε πρόσωπον [b] ἔχουσαν τοῖς ἐμψύχοις ὅμοιον, καὶ τὸ κεφαλῆς αἷμα θερμὸν ἔτι καὶ νεαρόν. τοῦτο τὸ τέρας ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, καὶ μὴ ὀρύγματος ὄντος ἐπισχεῖν ἐκέλευσε τοὺς ἐργαζομένους· συγκαλέσας δὲ τοὺς ἐπιχωρίους μάντεις, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν, τί βούλεται σημαίνειν τὸ τέρας. ὑδὲν δὲ αὐτοῖς ἀποφαινομένων, ἀλλὰ Τυρρηνοῖς ἀποδιδόντων τιμὴν περὶ τῶν τοιούτων ἐπιστήμην, ἐξετάσας παρ' αὐτοῖς καὶ μαθὼν τὸν ἐπιφανέστατον [d] Τυρρηνῶν πεντοσκόπον ὄντα τυγχάνει, πέμπει τῶν ἀστῶν τοὺς δοκιμωτάτους πρεσβεῖς πρὸς αὐτόν. Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν ἀφικομένοις εἰς τὴν οἰκίαν ἔτερόστομόν πως συντυγχάνει τι μειράκιον ἐξιόν· ᾧ φράσαντες ὅτι Ρωμαίων εἰσὶ πρέσβεις παρὰ μάντει βουλόμενοι συντυχεῖν, παρεκάλουν ἀπαγαγεῖν πρὸς αὐτόν. καὶ ὁ νεανίας, "Πατήρ ἐστιν ἐμός, ἔφησεν, ὃν [e] βούλεσθε συντυχεῖν· ἀσθενεῖ" τε νῦν δὲ καὶ τὸ παρόν· ἔσται δ' ὑμῖν ὀλίγου χρόνου παρελθεῖν πρὸς αὐτόν. ἐν ᾧ δὲ ἐκεῖνον ἐκδέχεσθε, πρός ἐμὲ δι- 258 "λύσατε περί τινος ἦκετε. βέλτιον γὰρ ὑμῖν, εἴ τι μέλλετε "διὰ τὴν ἀπειρίαν σφάλλεσθαι, [f] καὶ τὴν ἐρώτησιν ὑπ' ἐμοῦ δι- "δαχθεῖς μηδὲν ἁμαρτεῖν· μοίρᾳ δὲ οὐκ ἐλαχίστῃ τὸ ὂν "μαντικὴν θεωρημάτων ἐρώτησις ὀρθὴ. ἐδόκει τοῖς ἀνδράσιν ὑπὲρ τοῦ ποιεῖν· καὶ λέγουσιν αὐτῷ τὸ τέρας. ὁ δὲ ὡς ἤκουσε, μικρὸν ἐπισχὼν χρόνον, "[g] Ἀκούσατε, ἔφη, ὦ ἄνδρες Ρωμαῖοι· τὸ μὲν "τέρας ὑμῖν ὁ πατήρ διελεῖ, καὶ οὐδὲν ψεύσεται· μάντει γὰρ "οὐ θέμις. ἃ δὲ λέγοντες ὑμεῖς καὶ ἐπερωτήσετε πρὸς τὰς "ἐρωτήσεις, [h] ἀναμάρτητοι καὶ ἀψευδεῖς ἔσεσθε· διαφέρει γὰρ "ὑμῖν προγεγνωσκέναι ταῦτα παρ' ἐμοῦ μαθόντες. ὅταν οὖν ἀφι- "κόησθε αὐτοῦ τὸ τέρας, οὐκ ἀκριβῶς μανθάνειν φήσας ὅ,τι "λέγετε, περιγράψῃ τῷ σκήπτρῳ τῆς γῆς μέρος ὅσον δή τι· "ἔπειθ' ὑμῖν ἐρεῖ, τουτὶ μὲν ἔστιν ὁ Ταρπήιος λόφος, μέρος δὲ "αὐτοῦ τουτὶ μὲν [i] πρὸς ἀνατολὰς βλέπον, τουτὶ δὲ πρὸς τὰς "δύσεις, βόρειον δὲ αὐτοῦ τόδε, καὶ τουναντίον. ταῦτα τῷ σκή- "πτρῳ δεικνὺς, πύσεται παρ' ὑμῶν, ὁπόν τι μερῶν "τούτων εὑρέθη ἡ κεφαλή. [k] τί οὖν ὑμᾶς ἀποκρίνασθαι "προσήκει; μὴ συγχωρεῖν οὖν μηδενὶ τῶν τόπων, [l] ὃς ἂν ἐκεῖ- "νος τῷ σκήπτρῳ δεικνὺς πυνθάνηται, τὸ τέρας εὑρεθῆ- "ναι, ἀλλ' οὐ Ῥώμῃ φανῆναι παρ' ὑμῖν οὐ Ταρπηίῳ λόφῳ. "ταῦτα, ἐὰν φυλάττητε τὰς ἀποκρίσεις, καὶ μηδὲν προσέ- "γκλητε ὑπ' αὐτοῦ, συγγνώσεται ὅτι τὸ [m] χρεὼν οὐκ ἔνεστι μετα- "τεθῆναι, διελεῖ τὸ τέρας ὑμῖν ὅ, τι βούλεται σημαίνειν, καὶ "οὐκ ἀποκρύψει. Ταῦτα μαθόντες οἱ πρέσβεις, ἐπῆλθον βου- λομένῳ ὁ [n] πρεσβύτης εἶχε, καὶ [o] προσῆλθέ τις αὐτοῖς μετιών,

vit, ut in ſuperiore libro dixi. At templa ista, *exſilio* præventus, perficere non potuit. Quum igitur Tarquinius ex decimis Sueſſanæ prædæ hoc opus conficere ſtatuiſſet, omnes opifices ad id peragendum adhibuit. Tunc fertur mirum quoddam ſub terra exſtitiſſe prodigium: dum fundamenta foderentur & ipſa foſſa jam valde profunda eſſet, inventum caput hominis recens cæſi, vultum habens vivo ſimilem, & ſanguinem ex illo manantem calidum adhuc & recentem. Tarquinius viſo hoc portento juſſit operas à terra fodienda abſtinere; & convocatis vatibus indigenis, ex ipſis quæſivit quid ſibi vellet illud prodigium. Illis vero nihil declarantibus, ſed talium rerum ſcientiam Hetruſcis facile concedentibus: percunctatus ex ipſis quiſnam inter Hetruſcos longe omnium celeberrimus prodigiorum interpres eſſet; quum id cognoviſſet, miſit ad eum legatos, cives ſpectatiſſimæ virtutis. ¶ Quibus ad illius LX. domum profectis, forte adoleſcentulus quidam progreſſus obviam venit, cui quum dixiſſent ſe Romanos legatos eſſe qui vatem alloqui vellent, ut ſe ad eum deduceret rogabant. Et adoleſcens, "Pater, inquit, meus "eſt, quem vultis alloqui; ſed jam eſt occu- "patus: at aliquanto poſt ad eum accedere "poteritis. Verum, dum eum exſpectatis, "mihi veſtri adventus cauſſam aperite. Ita "enim fiet, ut ſi qua in re ob imperitiam pec- "caturi eſſetis, à me edocti in interrogatio- "ne nihil peccetis: recta enim interrogatio "in artis divinatoriæ præceptis non minimum "pondus habet. Illi ita faciendum cenſuerunt, & prodigium ei expoſuerunt. Is eo audito, & brevi ſilentio interpoſito, "Audite, inquit, "Romani: prodigium quidem hoc pater meus "vobis interpretabitur, nec mentietur; vati "enim eſt nefas. Quæ vero vos dicturi, & "ad ejus interrogata recte & vere ſitis re- "ſponſuri, (veſtra enim intereſt hæc ante ſci- "re) hæc à me accipite. Poſt prodigium "ipſi enarratum, ipſe dicens ſe non ſatis "bene percipere quid dicatis, certum terræ "ſpatium baculo circumſcribet: deinde vobis "dicet; Hic eſt Tarpejus collis, hæc vero ori- "entalis ejus pars, hæc occidentalis, hæc "ſeptentrionalis, hæc ei oppoſita. Has omnes "*partes* baculo oſtendens, quæret ex vobis "in quanam harum partium caput inven- "tum fuerit. Quid igitur vobis ſuadeo ut "reſpondeatis? ut caveatis, ne in ulla ea- "rum partium, quas ille baculo oſtendens "ſciſcitatus fuerit, inventum prodigium di- "catis; ſed Romæ, apud vos, in colle Tar- "pejo id apparuiſſe reſpondeatis. Si hæc "reſponſa ſervaritis, nec ab eo fueritis ſe- "ducti, ille, quia probe ſcit facta mutari non "poſſe, quid illud prodigium portendat ac "ſignificet, vobis explicabit, neque vos ce- "labit. ¶ Hæc edocti legati, quum ſeni LXI. jam eſſet otium, & quidam eos adiiſſet ac advocaſſet,

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

a Pro παρώσης legendum potius περιούσης, vel ſaltem παρηκούσης. *Lapus* vertit *deſcendente, κατιούσης. Sylb.* b Ἔχουσαν in *Cod. Vat.* c Ex τῆς ἀποτομῆς *Vat.* d Τῶν ἐν Τυρρηνοῖς *Vat.* e Χρίζετε *Vat.* f Rectius, ni fallor, diſtinctione poſt τὴν ἐρώτησιν tranſpoſita, mox leges διδαχθεὶς. *Sylb.* atque ita reperitur in *Cod. Vat.* g Ἀκούσατ', ὦ φησὶν, ἄνδρες *Vat.* h Ἀναμάρτητοί τε καὶ ἀψευδεῖς *Vat.* i Πρὸς τὰς ἀνατολὰς *Vat.* k Τί ἂν ὑμῶν in *Ed. Steph.* Τρεῖς reposuit *Sylburgius*, verſionem *Gelenii* ſequutus. In *Cod. Vat.* τί ἂν ὑμῖν. *Lapus* videtur mutaſſe infinitum ἀποκρίνασθαι in ἀποκρίνεσθε ſeu ἀποκρινεῖσθε, ſublata interrogationis nota. ſic enim vertit, *quid igitur vobis reſpondendum ſit moneo.* l Τοῦτον ὃς ἂν *Vat.* m Χρὴν in *Ed. Steph.* ſed χρεὼν cum ſupra fuit aliquoties, tum infra reperitur p. 250. v. 23. *Sylb.* n Περιῶνης εἶχε *Vat.* o Si προῆλθέ malis, tuo judicio fruere. *Sylb.*

a Pro

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

vocasset, ingressi prodigium vati exposuerunt. Illo autem astute ac dolose agente, & in terra describente lineas circulares, & rursus alias rectas, & in singulis regionibus quærente ubinam id caput fuisset inventum, legati nihil animo turbati idem responsum servarunt, quemadmodum vatis filius eos monuerat, Romam & Tarpejum collem semper nominantes, & ipsum vatem orantes, ne id signum interverteret, sed quam sincerissime ac verissime responderet. Ille vero, quum illud signum intervertere, & augurium sibi vendicare non potuisset, sic eos est allocutus; "Vestris civibus, Romani, re-"nunciate, esse in fatis ut locus ille, in quo "caput inveniatis, totius Italiæ sit caput. Atque ab eo tempore locus à capite ibi invento Capitolinus est dictus. Romani enim κεφαλὰς vocant capita. Tarquinius, quum hæc ex legatis audisset, opifices ad opus peragendum adhibuit, & magnam templi partem absolvit; veruntamen totum opus perficere non potuit, regno ante pulsus, *& exsilio præventus*: sed tertio consularis imperii anno pop. Rom. id absolvit. Exstructum autem ac fundatum fuit super crepidine alta, octo jugerum ambitu, pedum ferme ducentorum singula latera habens: pari fere longitudine ac latitudine, ne quindecim quidem integrorum pedum differentia. Etenim templum, quod supra eadem fundamenta patrum nostrorum ætate post incendium fuit ædificatum, solo luxu ac materiæ magnificentia à prisco differt, ut compertum est. A parte enim frontis vergentis ad meridiem triplicem columnarum ordinem habet, à lateribus duplicem: & in ipso tria sunt delubra, quæ recta serie sunt exstructa, & ita inter se conjuncta ut communia habeant latera. ac medium quidem est Jovis: at ab utraque parte *constituta sunt delubra* Junonis & Minervæ, * sub iisdem pinnaculis & iisdem tectis.

εἰσελθόντες φράζουσι τὸ πρᾶγμα τῷ μάντει. σοφιζομένου δὲ αὐτοῦ καὶ ἀμφιγεφύρῳ ἐπὶ τῆς γῆς τὰς περιφερεῖς τε γραμμὰς, καὶ ἑτέρας αὖθις εὐθείας, καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον χωρίον ποιουμένου τὰς ἐπὶ τὰ εὑρέσεως ἐρωτήσεις, οὐδὲν ὑπεραγθόμενοι τῷ γνώμῃ οἱ πρέσβεις, τὸ αὐτῷ ἐφύλαττον ὑποκρισιν, ὅπερ αὐτοῖς ὁ τοῦ μάντεως παῖς ἔθετο εἰπών, τῷ Ῥώμῃ καὶ τὸν Ταρπήϊον ὀνομάζοντες ἀεὶ λόφον, καὶ τὸν ἐξηγητὴν ἀξιοῦντες μὴ σφαλερίζεσθαι τὸ σημεῖον, ἀλλ' ὑπὸ τὸ κεφάτιστον καὶ δικαιότατον λέγειν. ὑπὸ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸ σημεῖον, ὑπὸ δὲ σφετερισασθαι τὸν οἰωνὸν, λέγει πρὸς αὐτοὺς, "Ἄνδρες "Ρωμῖοι, λέγετε πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πολίτας, ὅτι κεφα-"λὴν εἱμαρται γενέσθαι συμπάσης Ἰταλίας τὸν τόπον τοῦτον "ἐν ᾧ τὴν κεφαλὴν εὕρετε. ἐξ ἐκείνου καλεῖται Καπιτω-λῖνος ὁ τόπος, ὑπὸ τῆς εὑρεθείσης ἐν αὐτῷ κεφαλῆς· κάπιτα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι τὰς κεφαλάς. ταῦτα τῶν τοῦ πρεσβευσάντων ἀκούσας ὁ Ταρκύνιος, ἐπέσπευσε τοῖς ἔργοις 259 τοὺς τεχνίτας· καὶ τὰ μὲν πολλὰ ἐξειργάσατο δι' ἑαυτοῦ, τελειῶσαι δ' οὐκ ἔφθασεν ἄπαντα τὸ ἔργον, ἐκπεσὼν τάχιον ἢ τῆς δυναστείας· ἀλλ' ἐπὶ τῆς τρίτης ὑπατείας ἡ Ῥωμαίων πόλις αὐτὸν εἰς συντέλειαν ἐξειργάσατο. ἐποιήθη δ' ὅπτι κρηπὶς ἐν ὑλικῆς βεβαιοῦς, ἐκτὸς πλέθρου τὴν περίοδον, ἑξακοσίων ποδῶν ἔγουσα τὴν πλευρὰν ἔχων ἑκάστην. ὀλίγον δ' ἔπι τὸ ἑξαλλάττον εὕρεσι τις ἂν τῆς ὑπερογῆς τοῦ μήκους πρὸς τὸ πλάτος, ὑπὲρ ὅλων πεντεκαίδεκα ποδῶν. ὅτι γὰρ τοῖς αὐτοῖς θεμελίοις ὁ μὲν ἔμπροσθεν οἰκοδομηθεὶς χρόνος τὸν πατέρας ἡμῶν εὑρέθη, τῇ τε πολυτελείᾳ τῆς ὕλης μόνον ἑξαλλάττων τὴν ἀρχαίαν, οὐκ ἐν τῷ πρόσωπον μέρους πρὸς μεσημβρίαν βλέποντος, τρισὶ πλοῖς περιλαμβανόμενος στίχοις κίοσιν, ἐκ δὲ τῆς πλαγίων, διπλοῖς· ἐν δὲ αὐτῷ, τρεῖς ἕνωσι σηκοὶ παράλληλοι, κοινὰς ἔχοντες πλευράς. μέσος μὲν, ὁ τοῦ Διός· πρὸς ἑκάτερον δὲ τὸ μέρος, ὅ, τε τῆς Ἥρας καὶ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς, ὑφ' ἑνὸς ἀετοῦ καὶ μιᾶς στέγης καλυπτόμενοι.

LXII. ¶ Quinetiam aliud quoddam felicitatis prorsus admirandæ bonum, regnante Tarquinio, Rom. reip. contigisse fertur, sive deorum sive geniorum aliquorum favore ac munere; quod non ad aliquod breve temporis spatium, sed perpetuo ex magnis malis variisque periculis eam eripuit. Quædam enim mulier, non indigena, tyrannum adiit, novem Sibyllinorum oraculorum libros vendere volens. Sed, recusante Tarquinio libros illos emere tanto precio quantum illa petebat, abiit, & tres eorum cremavit; nec multo post allatos reliquos eodem precio vendere volebat. Judicata autem delira aliqua mulier, & derisa quod idem precium pro paucioribus libris peteret, quod ne pro pluribus quidem accipere potuisset; denuo digressa dimidiam reliquorum librorum partem exussit, & allatis reliquis tribus eandem

Λέγεται δέ τι καὶ ἕτερον ὅτι τῆς Ταρκυνίου βασιλείας πάνυ θαυμαστὸν εὐτύχημα τῇ Ῥωμαίων ὑπάρξαι πόλει, εἴτε θεῶν τινος εἴτε δαιμόνων εὐνοίᾳ δωρηθὲν ὅπερ οὐ πρὸς ὀλίγον καιρὸν, ἀλλ' εἰς ἄπαυστα τὸν βίον πολλάκις αὐτῇ ἔσωσεν ἐκ μεγάλων κακῶν. γυνή τις ἀφίκετο πρὸς τὸν τύραννον, οὐκ ἐπιχωρία, βίβλους ἐνέα μεγάλας Σιβυλλείων χρησμῶν ἀπεμπολῆσαι θέλουσα. οὐκ ἀξιοῦντος δὲ τοῦ Ταρκυνίου τὴν αἰτηθεῖσαν τιμὴν πείσασα τὰς βίβλους, ἀπελθοῦσα τρεῖς ἐξ αὐτῶν κατέκαυσε, καὶ μετ' οὐ πολὺ χρόνον τὰς λοιπὰς ἐνέγκασα, τῆς αὐτῆς ἐπώλει τιμῆς. δόξασα δὲ ἄφρων τις εἶναι, καὶ γελασθεῖσα ὅτι τῶν τὴν αὐτὴν τιμὴν αἰτεῖν περὶ τῶν ἐλαττόνων, ἢ οὐδὲ περὶ τῶν πλειόνων εὐθυμήθη λαβεῖν, ἀπελθοῦσα πάλιν τοὺς ἡμίσειας τῶν ὑπολειπομένων κατέκαυσε, καὶ τὰς λοιπὰς τρεῖς ἐνέγκασα

τὸ

a Pro δὲ substitui potest δή. *Sylb.* b Ὁ μάντις τὰς ἄνδρας *Vat.* c Ἐξ ἐκείνου καλεῖται τῷ χρόνῳ Καπιτωλῖνος ὁ λόφος *Vat.* d Ὀλίγον δέ τι *Vat.* quo modo legendum esse suspicati sunt *Sylb.* & *Portus.* e Non agnoscit *Vat.* f Ἁπλῷ in *Vat.* & *Lapi Codd.* g Δυναστείας *Vat.* h Illud εἰς ἅπαντα τὸν βίον dictum pro ἐν ἅπαντι τῷ βίῳ, vel ἐν τῷ μακρῷ τοῦ βίου χρόνῳ, ut passim Græci loquuntur. Εἰς & ἐν confunduntur. nemo, arbitror, id ignorat. Ita autem sustuleris omnem hujus loci difficultatem, quæ fere inexpugnabilis visa est *Porto. Casaub.* * Sub una aquila. *Lapus.* Sub eodem laqueari. *Gelen.* Hic sane ἀετὸς *fastigium* seu *cimatium* templi significat; quod nempe triangulari forma supra rectam coronam attollitur instar volantis aquilæ. *Alex. Donatus* de *Urbe Roma*, l. 2. c. 4. Vide *Justi. Rycquii* Comment. de *Capitolio Rom.* c. XIII.

a Τὸ

τὸ ἴσον ἤτει χρυσίον. θαυμάσας δὲ [a] τὸ βάλλημα ὁ γυναικὸς ὁ Ταρκύνιος, τοὺς οἰωνοσκόπους μετεπέμψατο, καὶ διηγησάμενος αὐτοῖς τὸ συμβεβηκὸς, τί χρὴ ποιῆσαι ἤρετο. κἀκεῖνοι ἀφ' σημείων τινῶν μαθόντες ὅτι μέγιστον ἀγαθὸν ἀπεσείφη, καὶ μεγάλων συμφορὰν ἀποφαίνοντες, τὸ μὴ πάσας αὐτὸν τὰς βίβλους πεῖσαι, ἐκέλευσαν [b] ἀπαλλαμένῃ τῇ γυναικὶ τὸ χρυσίον ὅσον ἤτει, καὶ τοὺς θεσπισμοὺς τῶν χρησμῶν λαβεῖν. [c] ἡ μὲν οὖν γυνὴ τὰς βίβλους δοῦσα, καὶ φείσασα τηρεῖν ἐπιμελῶς, ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη. ὁ δὲ Ταρκύνιος τοὺς αὐτῶν ἄνδρας ἐπιφανεῖς δύο προχειρισάμενος, καὶ δημοσίους αὐτοῖς δύο θεραπόντας προσζεύξας, ἐκείνοις ἀπέδωκε τὴν τῶν βιβλίων φυλακήν, ὧν τὸν ἕτερον Μάρκον [d] Ατύλιον, ἀδικεῖν τι δόξαντα περὶ τὴν πίστιν, καὶ μηνυθέντα ὑφ' ἑνὸς τῶν δημοσίων ὡς πατροκτόνον, εἰς ἀσκὸν ἐράψας βόειον, ἔρριψεν εἰς τὸ πέλαγος. μετὰ δὲ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βασιλέως ἡ πόλις ἀναλαβοῦσα τὴν τῶν χρησμῶν προφασίαν, ἄνδρας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀποδείκνυσιν αὐτῶν φύλακας, οἳ μέχρι βίου τούτῳ ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν, προτιμῶντες ἀφεμένοι καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατ' [e] τὴν πόλιν πραγμάτων, καὶ [f] δημόσια αὐτοῖς προσκαθίζουσιν, ὧν χωρὶς οὐκ ἐπιτρέπει τὰς ἐπισκέψεις τῶν χρησμῶν τοῖς ἀνδράσι ποιεῖσθαι. σιωπῶντι δ' εἰπεῖν, οὐδὲν οὕτω Ρωμαῖοι φυλάττουσιν, οὔτε ὅσιον κτῆμα οὔτε ἱερὸν, ὡς τὰ Σιβύλλεια θέσφατα. χρῶνται δὲ αὐτοῖς ὅταν ἡ βουλὴ ψηφίσηται, στάσεως κεκλασμένης τὴν πόλιν, ἢ δυσχίας τινὸς μεγάλης συμπεσούσης κατὰ πόλεμον, ἢ τεράτων τινῶν καὶ [g] φασμάτων μεγάλων καὶ δυσευρέτων αὐτοῖς φανέντων, οἷα [h] πολλὰ συνέβη. οὗτοι διέμειναν οἱ χρησμοὶ μέχρι τοῦ Μαρσικοῦ κληθέντος πολέμου, κείμενοι κατὰ γῆς, ἐν τῷ ναῷ τοῦ [i] Καπιτωλίου Διὸς, ἐν λιθίνῃ λάρνακι, ὑπὸ ἀνδρῶν δέκα φυλαττόμενοι. μετὰ δὲ τοῦτο [k] ὅτε τῇς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ἐμπρησθέντος τοῦ ναοῦ, εἴτ' ἐξ ἐπιβουλῆς, ὡς οἴονταί τινες, εἴτε [l] ἀπὸ συμπτώματος, [m] συὺν τοῖς ἄλλοις ἀναθήμασι καὶ θεῶν καὶ θνητῶν διεφθάρησαν ὑπὸ πυρός. οἱ δὲ νῦν ὄντες, ἐκ πολλῶν εἰσι [n] σύμφοροι τόπων· οἱ μὲν, ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων κομισθέντες· οἱ δ', ἐξ Ερυθρῶν τῶν ἐν Ασίᾳ, κατὰ δόγμα βουλῆς ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν ὅπως τοὺς ἀντιγεγραφοὺς· οἱ δ', ἐξ ἄλλων πόλεων, καὶ παρ' ἀνδρῶν ἰδιωτῶν μεταγεγραφέντες· ἐν οἷς εὑρίσκονταί τινες ἐμπεποιημένοι τοῖς Σιβυλλείοις, ἐλέγχονται δὲ ταῖς καλουμέναις ἀκεστιχίσι· λέγω δὲ ἃ Τερέντιος Οὐάρρων ἱστόρηκεν ἐν τῇ θεολογικῇ πραγματείᾳ.

Ταῦτα διαπραξάμενος ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους ὁ Ταρκύνιος, καὶ δύο πόλεις ἀποικίσας, τήν τε [o] Κολλατίαν, καὶ Σιγνίαν,

pecuniæ ſummam petiit. Tarquinius, mulieris conſilium admiratus, augures accerſivit; &, re illis narrata, quid eſſet faciendum quæſivit. Illi vero, quum ex quibuſdam ſignis cognoviſſent eum donum divinitus miſſum adſpernatum fuiſſe, magnamque jacturam ab eo factam dixiſſent, quod omnes libros non emiſſet, * juſſerunt eam pecuniæ ſummam mulieri numerari quam petebat, & oracula quæ ſupererant redimi. Illa autem mulier, quum libros tradidiſſet, utque diligenter aſſervarentur monuiſſet, nunquam poſtea inter homines eſt viſa. Tarquinius vero duumviros ex nobilium numero creavit, & duos publicos miniſtros ipſis addidit, illiſque horum librorum cuſtodiam mandavit; quorum alterum, M. Atilium *inquam*, quod viſus fuiſſet non bona fide ſe gerere, & ab altero publico miniſtro parricidii accuſatus fuiſſet, in culeum inſutum, in mare projecit. Sed poſt reges exactos, quum reſp. oraculorum patrocinium ſuſcepiſſet, nobiliſſimis viris eorum cuſtodiam committebat: qui per totum vitæ tempus hoc munere funguntur, à militia & reliquis urbanis muniis liberi, * atque hæc publice illis committit, ſine quibus non patitur quenquam oracula inſpicere. Et, ut rem paucis expediam, Romani nullam rem ſanctam aut ſacram æque diligenter atque Sibyllina oracula cuſtodiunt. Ea autem conſulunt quoties ſenatus id decernit, quum in repub. orta eſt ſeditio, aut in bello gravis aliqua & inſignis elades accepta, aut quum aliqua prodigia aut ſpectra (quæ ſæpe contigerunt) apparent, quæ magnum aliquod & cognitu difficile malum portendunt. Hi oraculorum libri uſque ad bellum Marſicum permanſerunt incolumes, conditi ſub terra, in templo Jovis Capitolini, in arca lapidea, à decemviris aſſervati. Poſt exactam vero tertiam ſupra CLXX. olympiadem templo incenſo, ſive per inſidias aliquorum, ut nonnulli arbitrantur, ſive caſu fortuito, hi quoque cum reliquis hujus dei donariis igne ſunt abſumpti. Oracula vero, quæ nunc exſtant, ex variis locis ſunt comportata: alia ex Italicis urbibus allata, alia ex Erythris Aſiaticis, ex ſenatus conſulto miſſis legatis qui eorum exemplar deſcriberent; alia ex aliis urbibus, & à privatis hominibus tranſcripta, in quibus quædam ſuppoſititia, & carminibus Sibyllinis inſerta reperiuntur, † quæ deprehenduntur ex iis quæ acroſtichides nuncupantur. Dico autem ea quæ Terentius Varro in ſuis commentariis theologicis memoriæ prodidit.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

Sibyllinos libros emit, & cuſtodiendos tradit.

¶ Tarquinius quum hæc pace belloque geſſiſſet, & duas colonias ‡ condidiſſet, unam quidem quæ Signia vocabatur, non certo

LXIII. *Colonias deducit.*

a Τὸ βάλλημα *Vat.* b Απαλλαμένῃ *Vat.* c Η μὲν οὖν γυνὴ ἡ τὰς βίβλους δοῦσα *Vat.* d Αἰτίλιον *Vat.* Αττίλιον legiſſe videtur *Lapus.* Forſan (inquit *Sylb.*) legendum Ακύλιον. *Gellius* l. 1. c. 19. hanc poſteriorem hiſtoriam non attingit: nec item *Lactant.* l. 2. c. 6. nec denique *Servius* in *Æneid.* v. 72. Variaſſe autem in hac narratione auctores, annotavit etiam *Glareanus.* e Deeſt *Vat.* f Δημόσια perperam in *Ed. Steph.* Δημοσίους *Vat.* g Φαντασμάτων hic poſitum pro φασμάτων, oſtentorum. *Sylb.* h Πολλάκις συνέβη *Vat.* i Καπιτωλίου *Vat.* k Ita *Codd. MSS.* In *Ed. Steph.* ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα. *Gelenius* pro ἑβδομήκοντα legerat πεντήκοντα. l Απ' αὐτομάτου *Vat.* m Συὺν τοῖς ἄλλοις *Vat.* n Συμφόρητοι *Vat.* o In vocis hujus ſcriptura variatur. Apud *Steph.* (niſi corruptus ſit locus) Σίγυνα: apud *Strabonem* Σιγνία. Pro Σιγνίαν ſi quis malit Σίγνιαν, ut paullo poſt Κολλάτια, non repugnabo: cum iſtam terminationem in aliis permultis obſervarim apud *Pauſaniam*, & apud hunc noſtrum. *Sylb.* Σιγνίαν habemus in *Cod. Vat.* * Et publice illis addit *alios*, ſine quibus &c. *Gelen.* Publiceque apud eos *libros* depoſuit. *Lapus.* † Redarguuntur autem iis quæ vocantur verſuum apices. *Lapus.* Quæ deprehenduntur acroſtichidum quas vocant diſcrimine. *Gelen.* ‡ Sed quidam interpr. *deduxiſſet*: & illa paullo poſt verba, τῷ τοὺς ἀποικίας ἀμφοτέρας δυσὶ τῶν παίδων οἰκίσαι ἀνδράσι, ita interpr. *& utrique condendæ duobus è filiorum ſuorum numero præfectis.* Portus. * In *Ed. Steph.* ἐπίλοιπον: quam ſcripturam ſi ſequamur, vertendum *juſſit.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

certo proposito, sed casu fortuito; (quod in eo campo milites hybernassent, castraque ita munivissent ut nihil ab urbe differrent) Circejos vero certo consilio, quod is locus valde opportunus esset, siquidem est in campis Pomentinis, qui omnium camporum agro Latino marique contiguo finitimorum sunt maximi: (est autem rupes instar peninsulæ modice excelsa in mari Tyrrheno, ubi Circe Solis filia habitasse fertur) & quum has ambas colonias duobus suis filiis conditoribus assignasset, Circejos Arunti, Signiam Tito; de regno jam securus, ob violatam pudicitiam cujusdam matronæ, quam Sextus filiorum natu maximus stuprarat, regno & urbe simul expulsus est: à deo de futura familiæ calamitate præmonitus, cum multis aliis prodigiis, tum etiam hoc postremo. Aquilæ, coëuntes in locum regiæ adjacentem, verno tempore nidos construxerant in proceræ palmæ cacumine: quæ quum pullos adhuc implumes haberent, vultures conferto agmine advolantes nidos disturbarunt, & pullos interfecerunt; & aquilas, à pastu redeuntes, rostris pungentes alisque ferientes, à palma abegerunt. Tarquinius hoc auspicio animadverso, licet diligenter sibi caveret, &, si qua ratione posset, fatum vitare conaretur, non potuit tamen id superare: sed, in ipsum facta conspiratione patriciorum, & consensu plebis eos adjuvantis, imperio excidit. Quinam autem fuerint * conspirationis in illum factæ auctores, & quomodo rem ipsam aggressi fuerint, paucis declarare conabor.

Prodigiis de imperii amissione monetur.

LXIV. ¶ Ardeam urbem Tarquinius obsidebat, caussam prætexens quod Romanos exsules recepisset, eosque in patriam reducere conaretur: sed vera caussa erat quod illi ob divitias insidiaretur, quia omnium Italicarum urbium fortunatissima erat. Sed quum Ardeates ei strenue resisterent, & obsidio diuturnior esset, milites, tam illi qui erant in castris, quod belli moras iniquo animo ferrent, quam illi qui erant in urbe, quod pecunias amplius conferre non possent, ad defectionem, si quod ejus initium fieret, parati erant. Interea autem Sextus, filiorum Tarquinii natu maximus, à patre missus Collatiam quorundam bellicorum negotiorum caussa, apud cognatum suum L. Tarquinium Collatinum divertit. Hunc Fabius Egerii filium fuisse tradit, de quo ante egi, & quem demonstravi fuisse filium fratris Tarquinii Prisci Romanorum regis, & ab eo Collatiæ præfectum, & à domicilio quod ibi habebat Collatinum vocatum, & posteris ipsius idem cognomen ab eo relictum fuisse. Ego vero hunc quoque Egerii nepotem crediderim; siquidem eadem ætate erat qua & Tarquinii filii, ut

ὐ χτ᾽ αἰρεσιν, ἀλλ᾽ ὐκ ἐξ αὐτομάτης· χειμασάντων [a] ἐν τῷ πεδίῳ τῶν στρατιωτῶν, ἡ καλασκιδνασαμένων τὸ στρατόπεδον, ὡς μηδὲν διαφέρειν πόλεως· Κιρκαίαν δὲ τὴν λογισμὸν, ὅτι ἐν Πομπτίνων πεδίῳ μεγίστῳ τῶν περὶ τὴν Λατίνην, ἡ τὴν συναπτόσης [b] αὐτῇ θαλάσσης, ἔκειτο δὲ καλῶς· ἔστι δὲ [c] χερσαῖός τις σκόπελος ὑψηλὸς ὀλιγοκῶς ὀλίγ ἐν Τυρρηνικῇ πελάγει κείμενος, ἔνθα λόγος ἔχει Κίρκην ἐν Ηλίου θυγατέρα κατοικῆσαι· ἡ τὰς ἀποικίας ἀμφοτέρας δυσὶ τῶν παίδων οἰκιστὰς ἀναθεῖς, Κιρκαίαν μὲν Αρρυντι, Σιγνίαν δὲ Τίτῳ, [d] θεὸς ἤδειν ἔτι περὶ τῆς ἀρχῆς ἔχων, διὰ γυναικός ὕβριν, ἣν ὁ πρεσβύταλος αὐτῶν τῶν παίδων Σέξτος διέφθειρεν, ἐξελαύνει τε τῆς ἀρχῆς ἡ τῆς πόλεως, προθεσπίσαντος αὐτῷ ἐν δαιμονίῳ τι μέλλουσαν γενήσεσθαι περὶ τὸν οἶκον συμφορὰν, πολλοῖς μὲν ἡ ἄλλοις οἰωνοῖς, τελευταίῳ δὲ τῷδε. ἀετοὶ συνιόντες εἰς τὸν προκείμενον τοῖς βασιλείοις τόπον ἔαρος ὥρᾳ, νεοσσιὰς ἔπλαττον ὀλίγ κορυφῇ φοίνικος ὑψηλῆς. τούτων δὲ τῶν ἀετῶν ἀπῆνας ἔτι τοὺς νεοττοὺς ἐχόντων, γῦπες ἀθρόοι προσπεταθέντες τῇ νεοττίᾳ [e] διέφθειραν, ἡ τοὺς νεοσσοὺς ἀπέκλεναν, ἡ τοὺς ἀετοὺς προσιόντας ἀπὸ τῆς νομῆς [f] νύττοντές τε ἡ παίοντες τοῖς ταρσοῖς, ἀπὸ τῆς φοίνικος ἀπήλασαν. τούτους τοὺς οἰωνοὺς ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, ἡ φυλασσόμενος εἴ πως δύναιτο διακρύσασθαι τὴν μοῖραν, οὐκ ἴσχυσε νικῆσαι τὸ χρεών, ἀλλ᾽ ὀλιγεμβίων αὐτῷ τῶν πατρικίων, ἡ τοῦ δήμου συμφρονήσαντος, ἐξέπεσε τῆς δυναστείας. οἵ τινες δὲ ἦσαν οἱ τῆς ἐπαναστάσεως ἄρξαντες, ἡ δι᾽ οἵων τρόπων ἦλθον ὀλίγοις πειράσομαι διελθεῖν.

LXIV. [g] Ἀρδεατῶν πόλιν ὁ Ταρκύνιος [h] ἐπολέμει, πρόφασιν μὲν παύσασθαι, ὅτι τοὺς ἐκ Ρώμης φυγάδας ὑπεδέχετο, ἡ συνέπραττεν αὐτοῖς τοῦ κατελθεῖν· ὡς δὲ ταληθὲς εἶχεν, ἐπεβούλευεν αὐτῇ διὰ τὸ πλοῦτον, εὐδαιμονέστατον μάλιστα τῶν ἐν Ιταλίᾳ πόλεων. γενναίως δὲ τῶν Ἀρδεατῶν ἀπομαχομένων, ἡ πολυχρονίου τῆς πολιορκίας [i] γενομένης, [k] οἵ τε ἐν τῇ πόλει τῶν πολεμίων ἐν δὲ τῷ στρατοπέδῳ κάμνοντες, ἡ οἱ κατὰ πόλιν ἀπειρηκότες ταῖς εἰσφοραῖς, ἕτοιμοι πρὸς ἀποστασίαν ἦσαν, εἴ τις ἀρχὴ γένοιτο. ἐν τούτῳ δὲ τῷ καιρῷ Σέξτος ὁ πρεσβύταλος τῶν Ταρκυνίου παίδων ἀποστελεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς πόλιν ἣ ἐκαλεῖτο Κολλάτεια, χρείας τινὰς ὑπερτησίων στρατιωτικὰς, πρὸς ἀνδρὶ καλῷ ἐνέτυχε συγγενεῖ Λουκίῳ Ταρκυνίῳ τῷ Κολλατίνῳ πρεσβυτέρου μὲν ἀνδρὶ [l] Φάβιος μὲν υἱὸν φησιν Ηγερίου, ἐμοὶ δὲ δεδήλωκα πρότερον, ὅτι [m] Ταρκυνίου τοῦ πρότερον βασιλεύσαντος Ρωμαίων ἀδελφοῦ πᾶς ἦν, ἡ [n] Κολλατείας ἡγεμὼν ἀποδειχθεὶς, ἀπὸ τῆς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει διατριβῆς αὐτός τε Κολλατῖνος ἐκλήθη, ἡ τοῖς ἐγγόνοις [o] ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὴν αὐτὴν κλῆσιν ἐκάλεσεν ὀνομάσαι· ἐγὼ δὲ ἡ τοῦτον υἱωνὸν εἶ) τοῦ Ηγερίου πείθομαί [p] γε, τὴν αὐτὴν τοῖς Ταρκυνίου παισὶν ἡλικίαν, ὡς

Φάβιος

261

a Ἐν τῷ χωρίῳ *Vat.* b Αὐτοῦ *Vat.* c Νησοειδὴς *Vat.* d Δίος ἄτε ἔδειν *Vat.* e Διαφθείροντες *Vat.* f Ἀμύττοντες *Vat.* g Τῶν Ἀρδεατῶν πόλιν *Vat.* h Ἐπολιόρκει malit *Portus.* Ulitata structuræ lex (inquit *Sylb.*) postulat dativum πόλει. i Γενομένης *Vat.* k Convenientiori ordine legemus, οἵ τε ἐπὶ τῷ στρατοπέδῳ, κάμνοντες ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ πολ. *Sylb.* Atque eodem plane modo in *Cod. Vat.* l Φάβιος μὲν υἱὸν εἶναί φησιν *Vat.* m Ταρκυνίου τοῦ πρότερον βασιλεύσαντος ἀδελφοπαὶς ἦν *Vat.* n Κολλατίας *Vat.* o Pro ἀφ᾽ legitur ὑφ᾽ in *Ed. Steph.* Sed ἀφ᾽ tum aliis probari exemplis potest, tum eo quod hac ipsa de re supra legitur p. 180. v. 13. *Sylb.* p Aut hic ellipsis est præpositionis κατὰ, aut post ἡλικίαν omissum est participium ἔχοντα, vel simile. particula quoque γε superflua est, vel occultum in se mendum habet. *Lapus* vertit, *erat enim ejusdem ætatis cujus erant Tarquinii filii*, ut videatur legisse εἶχε γὰρ τὴν αὐτὴν ἡλ. sed ea lectio videtur parum consentanea. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* ἦγε τὴν αὐτὴν εἶχε τοῖς &c. * Quidam ἐπαναστάσεως interpr. non *conspirationis*, sed *tumultus*. Verba Gr. proprie sonant, *quinam autem primi in illum insurrexerint. Portus.*

a Στρατοπέδῳ

Φάβιός τε καὶ οἱ πολλοὶ συγγραφεῖς ὡδὶ δεδώκασιν· ὁ γὰρ χρόνος ταύτῃ μοι τῇ ἱστορίᾳ βεβαιοῖ. ὁ μὲν οὖν Κολλατῖνος ὅτι ἀφ' ἑστιατορίου ἦν ἐτύγχανεν· ἡ δὲ συνοικοῦσα αὐτῷ γυνὴ Ρωμαία, Λυκρητίου θυγάτηρ ἀνδρὸς ὀνομαστοῦ, ἐξένιζεν αὐτόν, ὡς συγγενῆ τοῦ ἀνδρὸς, πολλῇ προθυμίᾳ τε καὶ φιλοφροσύνῃ. ταύτῃ τῇ γυναῖκα καλλίστῃ τῶν ἐν Ρώμῃ γυναικῶν καὶ σωφρονεστάτῃ ἐπεχείρησεν ὁ Σέξτος ἁλῶναι, παλαίτερον μὲν ἐπειγόμενος, ὁπότε κατάγοιτο ὡδὶ πρὸς συγγενεῖ, τότε δὲ καιρὸν ἁρμοστοτάτην οἰόμενος ἔχειν. ὡς δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον ἀπῆλθε κοιμησόμενος, ὀπτεχὼν τῆς νυκτὸς πολὺ μέρος, ἐπειδὴ καθεύδειν ἅπαντας ἐνόμιζεν, ἀναστὰς ἦκεν ὅπλα δωμάτιον, ἐν ᾧ τῇ Λυκρητίαν ᾔδει καθεύδουσαν, καὶ λαθὼν τοὺς πρὸ τῆς θύρας τοῦ δωματίου κοιμωμένους, εἰσέρχεται ξίφος ἔχων. Επιστὰς δὲ τῇ κλίνῃ, διεγερθείσης ἅμα τῇ συνεύνου τὸν ψόφον τῆς γυναικὸς, καὶ πυθομένης ὅστις εἴη, φήσας τοὔνομα, σιωπᾷν [b] ἐκέλευσε καὶ μένειν ἐν τῷ δωματίῳ, σφάξειν αὐτῇ ἀπειλήσας, ἐὰν ὀπτιχειρήσῃ φεύγειν ἢ βοᾶν. τούτῳ καταπλήξαντι τῷ τρόπῳ τῇ ἀνθρώπου, αἱρέσεις αὐτῇ δύο προὔτεινεν· ὧν [c] πότερον αὐτὴ [d] προαιρεῖτο λαβεῖν ἐξίου, θάνατον μετ' αἰσχύνης, ἢ βίον μετ' εὐδαιμονίας. "Εἰ μὲν γὰρ ὑπομένεις, ἔφη, χαρίσασθαί μοι, γυναῖκά σε ποιήσομαι, καὶ βασιλεύσεις σὺν ἐμοὶ, νῦν μὲν ἧς ὁ πατὴρ ἔδωκέ μοι πόλεως, μετὰ δὲ τὸν ἐκείνου τελευτὴν, Ρωμαίων τε καὶ Λατίνων καὶ Τυρρηνῶν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσων ἐκεῖνος ἄρχει. ἐγὼ γὰρ οἶδ' ὅτι ὡδὶ ἁλίσκομαι τὴν πατρὸς βασιλείαν, ὥσπερ ὀρθὸν, τῶν ἐμῶν αὐτῷ πρεσβύτατος ὤν. ὅσα δὲ ὑπάρχει τοῖς βασιλεῦσιν ἀγαθὰ, ὧν ἁπάντων ἔσῃ σὺν ἐμοὶ κυρία, τί δεῖ σε καλῶς ὀπισταμένην διδάσκειν; εἰ δ' ἀντιστήσεις ἐπιχειρήσεις, σώζειν βουλομένῃ τὸ σῶφρον, ἀποκτενῶ σε, καὶ τῶν θεραπόντων ἑνὶ καταστάξας ἕνα, θήσω τὰ σώματα ὑμῶν ἅμα, καὶ φήσω κατειληφὼς ἀσχημονοῦσάν σε μετὰ τοῦ δούλου τετιμωρῆσθαι, τῇ τοῦ συγγενοῦς ὕβρει μετερχόμενον· ὥστε αἰσχρὸν καὶ ἐπονείδιστόν σε γενέσθαι τῷ τεθνηκότι, καὶ μηδὲ ταφῆς τὸ σῶμά σε τυχεῖν, μηδὲ ἄλλων νομίμων μηδενός. ὡς δὲ πολὺς ἦν ἀπειλῶν τε ἅμα καὶ ἀντιβολῶν καὶ δυσωπούμενος ἀληθεύειν τῶν λεγομένων ἔκαστον, εἰς ἀνάγκην ἦλθεν ἡ Λυκρητία, φοβηθεῖσα τὸν περὶ τὸν θάνατον αἰσχυνοσύνην, εἶξά τε καὶ πείθεσθαι αὐτὸν ἠνέσχετο [e] προαιρουμένην [f] ἀναπεφαλόμενον.

Ημέρας δὲ γενομένης, ὁ μὲν ὅπλα τὸ στρατόπεδον ἀπῆει, πονηρὰν καὶ ὀλέθριον ὀπθυμίαν ἐκπεπληρωκώς· ἡ δὲ Λυκρητία, δεινῶς φέρουσα τὸ συμβεβηκὸς, ὡς εἶχε τάχους ὀπιβᾶσα τῆς ἀπήνης, εἰς Ρώμην ᾤχετο, μέλαναν ἐσθῆτα περιβαλομένη, καὶ ξιφίδιόν τι κρύπτουσα ὑπὸ τῇ κολῇ, ὅτε

Fabius & multi alii ſcriptores prodiderunt: & meam hanc opinionem ipſa temporum ratio confirmat. Collatinus igitur in caſtris tunc erat: at ejus uxor, matrona Romana, Lucretii viri illuſtris filia, eum, ut mariti ſui cognatum, magna cum animi alacritate ac humanitate excepit. Hanc mulierem, cujus inter omnes Romanas egregia erat forma & pudicitia ſpectatiſſima, Sextus ſtuprare aggreſſus eſt, jam multo ante hanc rem exſequi conatus, cum apud cognatum divertereturꝰ, ſed tunc rei peragendæ occaſionem maxime opportunam ſibi oblatam arbitratus. Quum enim poſt cœnam dormitum abiiſſet, magnam noctis partem ſeſe *vigilans* continuit: atqui ubi omnes ſopitos exiſtimavit, ſurrexit, & cubiculum petiit, in quo Lucretiam dormire ſciebat: & clam janitoribus, qui ad cubiculi januam dormiebant, ſtricto gladio eſt ingreſſus. ¶ Quum autem LXV.
ad lectum acceſſiſſet, & mulier excitata fuiſſet ſimulatque ſtrepitum ſenſit; & quæreret quiſnam eſſet: ille, ſuo nomine dicto, juſſit eam tacere, & in cubiculo manere, cædem ipſi minatus, ſi vel fugere vel vociferari fuiſſet auſa. Hac ratione quum mulierem perterrefeciſſet, duas illi optiones obtulit: quarum alteram, quam maluiſſet, eligere juſſit; aut mortem cum dedecore, aut vitam cum omni felicitate conjunctam. "Si "enim (inquit) mihi hoc gratificari voluе- "ris, uxorem te ducam, & mecum regnabis, "nunc quidem in urbe quam pater mihi de- "dit, ac poſt ejus mortem, Romanorum & "Latinorum & Tyrrhenorum, & aliarum "gentium, quibuſcunque ille imperat, do- "minatu mecum frueris. Scio enim me pa- "ternum regnum habiturum, quemadmo- "dum ipſa æquitas poſtulat, quod omnium "ejus liberorum ſim natu maximus. Quæ "vero bona regibus ſint, quorum omnium "tu mecum eris domina, quid opus eſt te "probe gnaram docere? quod ſi mihi reſi- "ſtere conata fueris, ſervandæ pudicitiæ ſtu- "dio, te interficiam: præterea, jugulato uno "de ſervis, veſtra corpora conjungam, & "dicam te, in turpi adulterio cum ſervo de- "prehenſam, pœnas mihi, injuriam cogna- "ti perſequenti, dediſſe; ita ut turpis & "probroſa mors tua ſit futura, & corpus "tuum neque ſepulturam, neque aliam quam- "piam earum rerum, quæ defunctis dari ſo- "lent, ſit conſequuturum. Quare quum ad multas minas & preces ſimul adhibuiſſet jusjurandum, quo affirmavit ſe omnia ſerio ac vere dicere, Lucretia coacta eſt, mortis ignominioſæ metu, cedere, & pati illum perагere quod ipſi libuiſſet.

¶ Quum autem dies illuxiſſet, ille in caſtra rediit, nefaria & pernicioſa libidine ſatiata. At Lucretia, illum caſum ægerrime ferens, quanta maxima potuit celeritate conſcendit carpentum, & Romam atrata petiit, ſub veſte cultrum occultans, neque in ipſo

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

LXVI.

a Στρατοπίδα τότε *Vat.* b Εκίλδι *Vat.* c Rectius ποτέρων [ut in *Cod. Vat.*] cum antecedens fœmininum poſtulet. Πότερον ſi retineamus, referendum erit partim ad præcedentia, partim ad ſequentia. *Sylb.* Malim ὧν ὁπότερον vel ἑκατέρων. *Caſ.* d Forſan rectius προαιροῖτο optative. *Sylb.* e Προείρητο in *Ed. Steph.* agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *quæ prædixerat.* Sed verius eſſe προεῖρητο patet ex v. 22. *Sylb.* In *Cod. Vat.* προηρῆτο. atque ita *Portus* legendum cenſebat, quod paullo ante occurrat, ὧν πότερον αὐτὴ προηρῆτο λαβεῖν ἐξίου. f Διαπεφαλάμενον *Vat.* quod & pro vera lectione agnovit *Caſaub.*

a Rectius

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

ipso itinere cuiquam salutanti salutem reddens, neque respondens volentibus scire quidnam ipsi accidisset; sed cogitabunda, & præ mœrore vultum demittens, oculosque lacrymarum plenos habens. Quum autem ingressa fuisset domum patris (quidam autem cognati apud eum tunc forte aderant) se ad ejus pedes prosternens ejusque genua amplectens, aliquandiu flevit, nulla voce emissa: deinde, quum pater eam erexisset, eamque rogasset ut diceret quod sibi accidisset, "Supplex, inquit, ad te confugio, "pater, gravem & non credendam passa in-"juriam: quare eam mea caussa ulciscere, "nec despice tuam filiam, quæ injuriam vel "ipsa morte graviorem accepit. Illo autem & cæteris omnibus admirantibus, & quis ejus injuriæ auctor, quodve genus injuriæ esset dicere jubentibus, "Audies (inquit) pater, "brevi meas calamitates: sed primum, pa-"ter, mihi petenti hoc beneficium largire. "Convoca quotquot amicos & cognatos po-"tes, ut illi ex me ipsa, cui acerba adeo "facta est injuria, audiant, non ex aliis. Quum "autem intellexeris fœdam & gravem ne-"cessitatem, quæ me implicitam tenet, de-"inde cum illis deliberabis quomodo meam "tuamque injuriam sis ulturus; nec longas LXVII. "moras interponas. ¶ Quum autem nobi-lissimi viri, celeriter & magna festinatione advocati, domum convenissent, quemadmodum illa postularat, rem totam ab ipso principio repetitam illis narravit. Postea patrem complexa, & multis precibus ipsum & illos qui cum eo aderant obtestata, deos etiam * laresque suppliciter precata, ut se cito vita liberarent, educto cultro, quem sub veste abditum habebat, & pectori unico vulnere illato, illam ad cor usque adegit. Clamore autem & ejulatu ac planctu muliebri per totam domum exorto, pater ipsam complexus fovebat, & nomine sæpius vocabat, &, quasi ex vulnere convalescere & sanari potuisset, eam omni diligentia adhibita curabat. At illa in ejus ulnis palpitans & animam luctantem efflans, moritur. Romanis vero, qui aderant, adeo atrox & miserandus ille casus est visus, ut omnes uno ore vociferarentur; satius esse sibi pro libertate millies mori, quam tales injurias à tyrannis illatas perpeti. Inter eos erat quidam P. Valerius, à quodam Sabinorum, qui cum Tatio Romam venerant, oriundus, vir strenuus & prudens. Hic ab illis in castra mittitur, ut & marito Lucretiæ casum indicaret, & cum eo milites ad defectionem à tyrannis faciendam solicitaret. Ei autem vix portas urbis egresso, Collatinus, qui forte fortuna ex castris in urbem redibat, obvius fit, domesticæ calamitatis penitus ignarus; & cum eo L. Junius, cui Bruti cognomen

προσαγορδύσα χ᾽ τὰς συναντήσεις ὑδένα τ᾽ προσαγορδυομένων, ὅτε ἀποκεινομένη τοῖς μαθεῖν βυλομένοις ὅ,τι πέπονθεν, ἀλλὰ σιώνυς ϗ κατηφὴς, ϗ μετοὺς ἔχυσα τὺς ὀφθαλμὺς δακρύων. ὡς δὲ ἡ οἰκίαν εἰσῆλ- 263
θε ϑ᾽ πατρός· ἔτυχον δὲ συγγενεῖς ὄντες τινὲς πρ᾽ αὐτῇ τῶ γονάτων αὐτῦ λαβομένη ϗ προπεσῦσα, τέως μὴ ἔκλαιε, φωνὴν ὀδεμίαν προϊεμένη· ἔπειτ᾽ ἀνιςάντος αὐτὴν ϑ᾽ πατρὸς, ϗ τί πέπονθεν ἀξιῦντος λέγειν, "Ικέτις, "ἔφη, γίνομαί σε, πάτερ, δεινὴν ϗ [b] ἀνείκαςον ὑπομείνα-"σα ὖβριν· τιμώρησαί μοι, ϗ μὴ [c] περιίδῃς τὴν σαυτῦ "θυγατέρα θανάτῳ χείρονα [d] παθῦσαν. θαυμάσαντος δὲ αὐτῦ ϗ τ᾽ ἄλλων ἁπάντων, ϗ τίς ὕβρικεν αὐτὴν, καὶ ποταπὴν ὕβριν ἀξιῦντ@ λέγειν, "Ακύσῃ τὰς ἐμὰς "[e] συμφορὰς, ὦ πάτερ, ὅτι εἰς μακρόν· [f] χάρισαί μοι "ταύτην, πάτερ, πρῶτον αἰτησάμενη τ᾽ χάριν· κάλεσον "ὅσους δυνᾶσαι φίλους τε ϗ συγγενεῖς, ἵνα παρ᾽ ἐμῦ τ᾽ τὰ "δεινὰ παθῦσης ἀκύσωσι, ϗ μὴ παρ᾽ ἑτέρων. ὅταν δὲ "μάθῃς τὰς καταφρύσας αἰσχρὰς ϗ δεινὰς ἀνάγκας, βυ-"λεύσῃ μετ᾽ αὐτῶν ὅντινα τιμωρήσῃ ἐμοί τε ϗ σεαυτῇ "τρόπον· [g] καὶ μὴ πολυὺ χρόνον τὰ διὰ μέσυ. Ταχεία δὲ ϗ κατεσυδασμένη πρόκλησις τ᾽ ὀπιφανεςάτων ἀνδρῶν εἰς τ᾽ οἰκίαν συνελθόντων, ὥσπερ ἠξίῳ, πρὸς αὐτὺς λέγει ἅπαν τὸ πρᾶγμα, ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβῦσα. ϗ μὴ τῦτο ἀπασαμένη τ᾽ πατέρα, ϗ πολλὰς λιτανείας ἐκείνυ τε ϗ τῶν συὺ ἀπ᾽ παρόντων ποιησαμένη, θεοῖς τε καὶ δαίμοσιν εὐξαμένη ταχεῖαν αὐτῇ δοθναι τὴν ἀπαλλαγὴν ἧς βίᾳ, ἀπάσασα τὸ ξιφίδιον ὃ κατέκρυπτεν ὑπὸ τοῖς πέπλοις, ϗ μίαν ἐνέγκασα διὰ τῶν στέρνων πληγὴν, ἕως τῆς καρδίας ὠθεῖ τὸ ξίφ@. κραυγῆς δὲ ϗ θρήνου καὶ [h] τυπετῦ γυναικείυ τὴν οἰκίαν ὅλην καταχόντ@, ὁ μὲν πατὴρ προσχυθεὶς τῷ στόματι [i] περιέβαλε καὶ ἀνεκαλεῖτο, καὶ ὡς ἀνοίσουσαν ἐκ τοῦ τραύματ@ [k] ἐπεμελεῖτο. ἡ δ᾽ ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῦ ἀπαίσουσα ϗ ψυχορραγήσασα ἀποθνήσκει. τοῖς δὲ παροῦσι Ρωμαίων οὕτω δεινὸν ἔδοξεν εἶναι καὶ ἐλεεινὸν τὸ πάθ@, ὥστε μᾶλλον ἁπάντων γενέσθαι φωνὴν, ὡς μυριάκις αὐτοῖς κρεῖττον εἴη τεθνάναι πρὸ τῆς ἐλευθερίας, ἢ τοιαύτας ὕβρεις ὑπὸ τ᾽ τυράννων γινομένας πελορᾶν. ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς Πούπλι@ Οὐαλέριος, ἐνὸς τ᾽ ἅμα [l] τῷ Τατίῳ συνεληλυθότων εἰς Ρώμην Σαβίνων ἀπόγονος, ἀνὴρ ϗ φρόνιμος. οὗτος ὑπὸ τὸ στρατόπεδον πέμπεται ὑπ᾽ αὐτῶν, τῷ τε ἀνδρὶ τ᾽ Λυκρητίας τὰ συμβεβηκότα φράσων, ϗ σὺν ἐκείνῳ πράξων ἀπόστασιν τ᾽ στρατιωτικῦ πλήθυς ἀπὸ τ᾽ τυράννων. ἅμα δὲ ἀπ᾽ τὰς πύλας ἐξελήλυθότι συναντᾷ χ᾽ δαίμονα παραγινόμενος εἰς τ᾽ πόλιν ὁ Κολλατῖνος ἀπὸ δ᾽ στρατοπέδυ, τ᾽ κηδεμονικότατον τ᾽ οἰκίας αὐτῦ κακῶν ὐδὲν εἰδώς· ϗ σὺν αὐτῷ [m] Λύκιος Ἰύνιος, ὃν Βρῦτος ἐπώνυμον

ἔλ-

a Rectius activa forma προσαγορδύοντων, vel deponenti ἀσπαζομένων. *Sylb.* Ασπαζομένων in *Cod. Vat.* *b* Ανήκεσα *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita legendum esse conjiciebat *Sylb.* *c* Περιίδῃν *Vat.* *d* Male in *Ed. Steph.* παθῦσα. *e* Συμφορᾶς, ἔφη, ὦ πάτερ bum ἐλέσθαι desiderari vel subaudiri dicamus. *Portus.* Optime in *Cod. Vat.* ϗ μὴ πολὺν ποίει χρόνον τὸν λόγ᾽ μέσυ. *h* Amat *Dionysius* vocibus interdum uti novis & καινοπρεπέσι. Sic τυπετὸν maluit dicere quam κοπετὸν, qua dictione & reliqui utuntur, & *Dionysius* ipse alibi. *Cas.* *i* Ut hic pater filiam περιέβαλε, ita supra (p. 76. v. 12.) τείχει περιβαλόντες ϗ πύργοις & paullo infra (p. 254. v. 22.) περιβαλεῖν τὴν νεκράν. Utriusque usurpationis & alibi leguntur exempla. *Sylb.* In *Cod. Vat.* περιέβαλε. *k* Ita ex *Cod. Vat.* antea in utraque Editione excusum erat ἐπεμελῆτο. *l* Non agnoscit *Vat.* *m* Λύκι@ *Vat.* * Quidam δαίμονας non *lares* sed *genios* interpr. quidam & *dæmones*, vocem Græcam retinendo. *Portus.*

ἦν. εἰπὲ δ' ἂν ἑρμηνεύομεν ὁ Βροῦτος εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἄφθεγκτον, ἠλίθιος. ὑπὲρ οὗ μικρὰ
264 προειπεῖν ἀναγκαῖον, ἐπειδὴ τοῦτον ἀποφαίνουσι Ρωμαῖοι τὴν καθαλύσεως τῆς τυραννίνων γενέσθαι αἰτιώτατον, τίς τε ἦν καὶ ἀπὸ τίνων, καὶ ἀφ' ὅτι τῆς ἐπωνυμίας ταύτης ἔτυχεν οὐδὲν ἀπὸ προσηκούσης.

Τῷ ἀνδρὶ τούτῳ πατὴρ μὲν ἦν Μάρκος Ἰούνιος, ἑνὸς τῶν σὺν Αἰνείᾳ στειλάντων ἀπόγονος, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν Ρωμαίων ἀριθμούμενος δι' ἀρετήν· μήτηρ δὲ Ταρκυνία, τοῦ πρότερον βασιλέως Ταρκυνίου θυγάτηρ. αὐτὸς δὲ τροφῆς τε καὶ παιδείας πάσης τῆς ἐπιχωρίου μετέλαβε, καὶ φύσιν [b] εἶχε πρὸς ἅπαν τῶν καλῶν ἀντιπρόπτουσαν. ἐπεὶ δὲ Τύλλιον ἀποκτείνας Ταρκύνιος, σὺν ἄλλοις ἀνδράσι πολλοῖς κ' ἀγαθοῖς κ' τὸν ἐκείνου πατέρα διεχρήσατο ἀφανεῖ θανάτῳ δι' ἓν μὲν ἀδίκημα, τοῦ δὲ πλούτου προσαχθεὶς εἰς ἐπιθυμίαν, ὃν ἐκ παλαιᾶς τε κ' προγονικῆς εὐδαιμονίας ἐκέκτητο· κ' σὺν αὐτῷ τὸν [c] πρεσβύτατον υἱὸν εὐγενές τι φρόνημα ἀφανίζοντα, κ' τὸ μὴ τιμωρῆσαι τῷ θανάτῳ τὸν πατρὸς οὐκ ἂν ὑπομείναντα, ὢν ὁ Βροῦτος ἔτι κ' κωμιδῇ βοηθείας συγγενικῆς ἔρημος, ἔργον ἐπεχείρησε ποιῆσαι πάντων φρονιμώτατον, ἐπίθετον ἑαυτοῦ καταψεύσασθαι μωρίαν· καὶ διέμεινεν ἅπαντα τὸν ἐκ ἐκείνου χρόνον, ἕως ὃ τὸν ἐπιτήδειον ἔδοξε καιρὸν ἔχειν, φυλάττων τὸ προσποίημα τῆς ἀνοίας· ἐξ οὗ ζώντος ἔτυχε τῆς ἐπωνυμίας. τοῦτ' αὐτὸν ἐρρύσατο [d] μηδὲν ὑπὸ τῶν τυράννων παθεῖν, πολλῶν κ' ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἀπολλυμένων. Καταφρονήσας γὰρ ὁ Ταρκύνιος τῆς δοκούσης εἶναι περὶ αὐτὸν, ἀλλ' ὑπ' ἀληθείας ὑπαρχούσης μωρίας, ἀφελόμενος ἅπαντα τὰ πατρῷα, μικρὰ δ' εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἐπιχορηγῶν, ὡς παῖδα ὀρφανὸν ἐπιτρόπων δεόμενον ἐφύλαττεν ὑφ' ἑαυτῷ, διαιτᾶσθαί τε μετὰ [e] τῶν οἰκείων παίδων ἐπέτρεπεν, κ' ἀφ' ἡμιόνου, ὡς ἐσκήπτετο πρὸς τὰς πέλας, οἷα δὴ συγγενὴς, ἀλλ' ἵνα γέλωτα παρέχῃ τοῖς μειρακίοις, λέγων τε ἀνόητα πολλὰ, κ' πράττων ὅμοια τοῖς κατ' ἀλήθειαν ἠλιθίοις. κ' δὴ κ' ὅτε τῷ Δελφικῷ μαντείῳ χρησομένους ἀπέστελλε τῶν παίδων τοὺς δύο, Ἀρρόνα κ' Τίτον, ὑπὲρ ἑαυτοῦ λοιμῶδ· κατέσκηψε γάρ τις ὑπὸ τῶν ἐκείνου βασιλείας ἀκουσίαν νόσος εἰς παρθένους τε κ' παῖδας, ὑφ' ἧς πολλὰ διεφθάρη σώματα, χαλεπωτάτη τε καὶ δυσίατος εἰς ταὶς κυήσας γυναῖκας, αὐτοῖς βρέφεσιν ἀποκτείνουσα ταὶς μητέρας ἐν ταῖς [f] ἀγορεσῖς· τιμή τε αἰτίαν τῆς νόσου γνῶναι παρὰ θεοῦ κ' τιμὴ λύσιν βουλόμενος, συνέπεμψε καὶ κεῖνον ἅμα τοῖς μειρακίοις δεηθεῖσιν, ἵνα χαλασκώπλειν τε κ' προσευξεῖσθαι ἔχοιεν. ὡς δὲ παρεγένησαν [g] εἰς τὸ μαντεῖον οἱ νεανίσκοι, κ' τοὺς χρησμοὺς ἔλαβον ὑπὲρ
265 ὧν ἐπέμφθησαν, ἀναθήμασι δωρησάμενοι τὸν θεὸν, καὶ τοῦ Βρούτου πολλὰ καταγελάσαντες, ὅτι βακτηρίαν ξυλίνην ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι· ὁ δὲ [h] διατρήσας ὅλην ὥσπερ

erat; quod si Græcâ lingua Bruti vocem interpreteris, sonabit ἠλίθιος. De quo pauca præfari est necesse, (quando Romani hujus opera potissimum tyrannos urbe pulsos fuisse asserunt) quis esset, & quibus ortus parentibus, & qua de caussâ hoc cognomen à moribus suis alienum habuerit. *L. Tarquinius Superbus Rom.* REX VII.

¶ Pater ei fuit M. Junius, à quodam Æneæ socio oriundus, qui ob insignem virtutem inter nobilissimos Romanos habebatur: mater vero Tarquinia, Tarquinii Prisci regis filia: ipse vero egregie institutus, & omni indigena disciplina excultus erat, & ingenium ad omnes ingenuas artes facile habebat. At postquam Tarquinius, cæso Tullio, præter alios multos, eosque viros probos, ipsius quoque patrem clandestina morte de medio sustulit, (non ob aliquod ejus delictum, sed ejus divitiarum cupiditate ad id adductus, quas, antiquæ & opulentæ familiæ heres, à majoribus congestas & sibi relictas acceperat) & cum eo filium maximum natu, in quo generosus quidam animus elucebat, & qui patris cædem inultam manere non fuisset passus; Brutus adhuc juvenis, & omni cognatorum auxilio destitutus, facinus aggressus est longe omnium prudentissimum, fatui speciem fictitiam assumere: deincepsque constanter perseveravit, donec opportuna videretur oblata occasio, in illa amentiæ simulatione, ex qua cognomen hoc adeptus est. * Hocque illi unicum tutamen fuit adversus Tyranni crudelitatem, in multos bonosque viros debacchantis. ¶ Tarquinius enim eam, quæ illi inesse videbatur, revera tamen non inerat, valde despiciens fatuitatem, omnibus bonis paternis ipsum spoliarat; & exiguum quiddam pro victu quotidiano ei suppeditans, ut pupillum tutoribus indigentem apud se servabat; & cum suis filiis versari patiebatur: non honoris caussâ, ut apud propinquos simulabat, quod esset cognatus; sed ut risum adolescentibus moveret, & illis esset oblectamento, stulta multa proferens, & veris fatuis similia agendo. Quinetiam quando suos duos filios, Aruntem & Titum, oraculum Delphicum de peste consulturos misit, (nam illo regnante morbi quoddam genus inusitatum in virgines & pueros grassabatur, quo multi interibant, gravissimum & fanatu difficile in mulieribus prægnantibus, quandoquidem matres cum ipso fœtu passim per medias vias enecabat) quod ex ipso deo cognoscere vellet & morbi caussam, & rationem qua eo posset liberari, illum quoque misit cum adolescentibus; hoc eorum precibus concedens, ut haberent cui & verbis & factis illuderent. Adolescentes igitur illi quum ad oracultum venissent, & responsum accepissent eorum quorum caussa fuerant missi, donariis deo donatis, & valde deriso Bruto, quod baculum ligneum Apollini dicasset, (at ille nullo rem sciente baculum perforarat ut fistulam, LXVIII. LXIX.

a Στειλάντων accipiendum neutraliter, vel legendum στελλόντων forma passiva. *Sylb.* Plenius & rectius in *Cod. Vat.* τὴν ἀρχαίαν στειλάντων, qui (ut vertit *Lapus*) cum Æenea coloniam deduxerunt. b Εχι *Vat.* c Προσθύτερον *Vat.* d Μηδὲν δεινὸν ὑπὸ τῶν *Vat.* & *Lapi Codd.* e Τῶν ἰδίων *Vat.* f Ἀγορᾶς suspectum fuit etiam *Lapo*: nam pro eo legit ἀθροισι *in partu.* Verior est *Gelenii* conjectura, legendum esse ἀγυιᾶς. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ταῖς γοναῖς. atque ita forsan legebat *Lapus.* g Επὶ τὸ μαντεῖον *Vat.* h Ανατρήσας αὐτὴν ὅλην *Vat.* * Hoc autem ipsum, ut nihil grave à tyranno pateretur, eripuerat, multis probisque viris perditis. *Lapus.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

fistulam, & auream virgam dicarat) postea ex deo scisciati sunt, quemnam fata Romanorum principem futurum destinassent: deus illis respondit, eum, qui primus matri osculum tulisset. Illi igitur, quum non percepissent quid sibi vellet oraculum, pacti inter se sunt ut simul matrem oscularentur, quod communi regno potiri vellent. At Brutus, dei mente intellecta, statim ubi primum Italiam est ingressus, prolapsus terram est osculatus, hanc communem omnium parentem arbitratus. Quæ igitur huic viro ante evenere, hujusmodi fuere.

αὐλὸν, χρυσῆν ῥάβδον ἀνέθηκεν ὑδενὸς ὀπιζαμένου· οἱ μὲν τῦτ' ἠρώτων τὸ θεὸν, τίνι πέπρωται τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν παραλαβεῖν· ὁ δὲ θεὸς αὐτοῖς ἀνεῖλε, τῷ πρώτῳ τὴν μητέρα φιλήσαντι. οἱ μὲν οὖν νεανίσκοι, τὸ χρησμὸν τὸ Δελφικὸν ἀγνοήσαντες, συνέθεντο πρὸς ἀλλήλους ἅμα φιλῆσαι τὴν μητέρα, βουλόμενοι κοινὴν τὴν βασιλείαν καταδέξειν. ὁ δὲ Βροῦτος συνεὶς ὃ βούλεται ὀλισθάνειν ὁ θεὸς, ἐπειδὴ τάχιστα τὴν Ιταλίας [b] γῆς ἐπέβη, προκύψας κατεφίλησε τὴν γῆν, ταύτην οἰόμενος ἁπάντων [c] μητέρα. τὰ μὲν οὖν [c] προηγορευμένα τῷ ἀνδρὶ τούτῳ τοιαῦτα ἦν.

LXX.

¶ Tunc vero ubi cognovit ex Valerii verbis Lucretiæ casum & cædem, manibus in cœlum sublatis dixit: "O Jupiter & cæteri "dii omnes, quibus res mortalium curæ "sunt, numquid tempus illud jam venit, "quod ego exspectans hanc vitæ simulatio- "nem *indui, & ad hunc usque diem* servavi? "numquid fatale est Romanis ut à me & "mea opera tyrannide nefaria liberentur? His dictis magna contentione domum simul cum Collatino & Valerio petiit. Quum autem ingressi fuissent, & Collatinus Lucretiam in medio jacentem vidisset, & patrem eam amplectentem, ingenti gemitu edito, ipsam mortuam amplexus osculabatur, & sæpius nomine vocabat, & cum ea ut cum vivâ colloquebatur, præ mali dolore mentis non compos. Quum autem ille valde eam lugeret, & ipse quoque pater ex altera parte idem faceret, & domus tota fletu ac lamentis plena esset, dicit Brutus ad eos conversus, "A- "lias, Lucreti & Collatine, vosque omnes "hujus mulieris necessarii, satis temporis ad "eam deflendam habebitis. Sed jam quomo- "do injuriam ipsi illatam vindicare possimus "est cogitandum: hoc enim præsens tempus "postulat. Visus est recte monere: quare soli sedentes, & semota omnium domesticorum ac famulorum turba, consultabant quid faciendum esset. Tum Brutus cœpit primum de se verba facere, *dixitque* eam stultitiam in se revera minime esse quam multi existimabant, sed se *ad tempus* eam simulasse, & allatis caussis cur ejus simulationem induere non dubitasset, & omnium hominum facile prudentissimus judicatus, postea illis persuasit, ut omnes communi consensu ex urbe Tarquinium & ejus liberos expellerent, multa loquutus *ea de re* & ad persuadendum efficacia. Quum autem vidisset omnes in eadem esse sententia, non verbis opus esse dixit, non pollicitationibus, sed factis, si quid eorum quæ erant facienda peragere vellent; seque horum initium facturum inquit. Quum hæc dixisset, & cultrum cepisset quo Lucretia se interemerat, * quumque ad eam accessisset, ori imposuit; (adhuc enim spectaculum maxime miserandum propalam erat) per Martem & cæteros deos juravit, se vel quavis ratione pro viribus Tarquinii

Τότε δ' ὡς ἤκουσε τοῦ Οὐαλερίου τὰ συμβάντα τῇ Λουκρητίᾳ καὶ τὴν ἀναίρεσιν αὐτῆς διηγουμένου, τὰς χεῖρας ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· "Ω Ζεῦ καὶ θεοὶ "πάντες, ὅσοι [d] τὸν ἀνθρώπινον ὀπισκοπεῖτε βίον, ἆρά "γε ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ἥκει νῦν ὃν ἐγὼ προσμένων ταύ- "την τοῦ βίου [e] περιποίησιν ἐφύλαττον; ἆρα πέπρωται "Ρωμαίοις ὑπ' ἐμοῦ καὶ δι' ἐμὲ τὴν ὑπερήφανον τυραννίδα "ἀπαλλαγῆναι; ταῦτα εἰπὼν ἐχώρει κατὰ σπουδὴν ὅπου τὴν οἰκίαν ἅμα τῷ Κολλατίνῳ τε καὶ Οὐαλερίῳ. [f] ὡς δ' εἰσῆλθον, ὁ μὲν Κολλατῖνος ἰδὼν τὴν Λυκρητίαν ἐν τῷ μέσῳ κειμένην, καὶ τὸν πατέρα προκείμενον αὐτῆς, μέγα ἀνοιμώξας καὶ περιλαβὼν τὴν νεκρὰν κατεφίλει, καὶ ἀνεκαλεῖτο, καὶ διελέγετο [g] ὡς πρὸς ζῶσαν, ἔξω δὲ φρενῶν γεγονὼς ὑπὸ τοῦ κακοῦ. πολλὰ δὲ αὐτοῦ κατολοφυρομένου, καὶ τοῦ πατρὸς ἐν μέρει, καὶ τῆς οἰκίας ὅλης κλαυθμῷ [h] καὶ θρήνῳ κατεχομένης, βλέψας εἰς αὐτοὺς ὁ Βροῦτος λέγει· "Μυρίους ἔξετε καὶ "ἐμοὺς, ὦ Λυκρήτιε καὶ Κολλατῖνε, καὶ ἅπαντες ὑμεῖς "οἱ τῇ γυναικὶ προσήκοντες, ἐν οἷς αὐτὴν κλαύσετε. "νυνὶ δὲ ὡς τιμωρήσομεν αὐτῇ [i] μελετῶμεν· τοῦτο γὰρ "ὁ παρὼν καιρὸς ἀπαιτεῖ. [k] ἐδόκει ταῦτα εἰπόντα λέγειν· καθεζόμενοι καθ' ἑαυτοὺς, τόν τε οἰκετικὸν ὄχλον ἐκ ποδῶν μεταστήσαντες, ἐβουλεύοντο τί χρὴ πράττειν. πρῶτος δὲ ὁ Βροῦτος ἀρξάμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ λέγειν, ὅτι τὴν δοκοῦσαν τοῖς πολλοῖς μωρίαν οὐκ εἶχεν ἀληθινὴν ἀλλ' ὑπόθετον, καὶ τὰς αἰτίας εἰπὼν, δι' ἃς τὸ περιττόμημα τοῦτο ὑπέμεινεν, καὶ δόξας ἁπάντων ἀνθρώπων εἶναι φρονιμώτατος, μετὰ τοῦτ' ἐπειθεν αὐτοὺς τὴν αὐτὴν γνώμην ἅπαντας λαβόντας, ἐξελάσαι Ταρκυνίους τε καὶ τοὺς παῖδας ἐκ τῆς πόλεως, πολλὰ καὶ ἐπαγωγὰ εἰς τοῦτο διαλεχθείς. ἐπεὶ δὲ πάντας εἶδεν ὑπὸ τῆς αὐτῆς γνώμης ὄντας, οὐ λόγων ἔφη δεῖν, οὐκ ἐποχέσεων, ἀλλ' ἔργων, εἴ τι τῶν δεόντων μέλλει γενέσθαι· ἄρξειν δὲ τούτων αὐτὸς ἔφη. ταῦτα εἰπὼν, καὶ λαβὼν τὸ ξιφίδιον, ᾧ διεχρήσατο ἑαυτὴν ἡ γυνὴ, καὶ τῷ [l] σώματι προσελθὼν αὐτῆς, [m] ἔθηκεν". ἐπὶ γὰρ ἔκειτο ἐν τῷ φανερῷ θέαμα οἰκτιστον· [n] ὤμοσέ τε Ἄρεα καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς, [o] πάντα ὅσον δύναται πρᾶξειν ἐπὶ καταλύσει τῆς Ταρκυνίου δυναστείας.

266

[a] Rectius forte *φιλήσοντι* futuro tempore: itidemque in versione, *osculaturus esset. Sylb.* [b] Non agnoscit *Vat.* [c] Προηγορεύμενα *Vat.* [d] Τῶν ἀνθρώπων *Vat.* [e] Τὴν προσποίησιν *Vat.* [f] Ὡς δ' εἰσῆλθεν *Vat.* [g] Πρὸς αὐτὴν ὥσπερ ζῶσαν *Vat.* [h] Καὶ θρήνοις *Vat.* [i] Σκοπῶμεν *Vat.* [k] Εδόκει τὰ εἰκότα λέγειν *Vat.* [l] *Lapus* quoque legebat *σῖμαι*, ut ex versione constat. Sed non aspernanda est *Gelenii* sententia, qui maluit *σώματι. Sylb.* Πτώματι tamen malim cum *Cod. Vat.* [m] Desideratur in *Cod. Vat.* & commode satis abesse potest. [n] Ὤμοσε τόν τε Ἄρεα *Vat.* [o] Πᾶν ὅσον *Vat.*

* Et accedens ad os ejus imposuisset. *Lapus.*

a In

δυναστείας ϗ ὅτε αὐτὸς ἀλλαγήσεσθαι πρὸς τὸς τυράννους, ὅτε τοῖς ἀλλαττομένοις ἐπιτρέψειν, ἀλλ' ἐχθρὸν ἡγεῖσθαι τ[a] μὴ ταῦτα βουλόμενον, ϗ μέχει θανάτου τῇ τυραννίδι ϗ τοῖς συναγωνιζομένοις αὐτῇ διεχθρόσειν. εἰ δὲ παραβαίη τὸν ὅρκον, τοιαύτῳ αὐτῷ τελευτῷ ἠρήσατο τὸν βίον γενέσθαι ϗ τοῖς αὑτοῦ παισὶν, οἵας ἔτυχεν ἡ γυνή.

Ταῦτ' εἰπὼν ἐκάλει ϗ τὸς ἄλλους ἅπαντας ἐπὶ τ αὐτὸν ὅρκον. οἱ δὲ, οὐδὲν ἔτι ἐνδοιάσαντες ἀνίσταντο, ϗ τὸ ξίφος δεχόμενοι παρ' ἀλλήλων, ὤμνυον. γενομένων δὲ τοῦ ὅρκων, μετὰ τοῦτ' ἐζήτουν τίς αὐτοῖς ὁ τῆς ἐπιχειρήσεως ἔσαι τρόπος. ϗ ὁ Βροῦτος αὐτοῖς ὑποτίθεται[c] τοιαῦτα· "Πρῶτον μὲ ἀφ' φυλακὴς τὰς πύλας ἔχωμεν, ἵνα "μηδὲν τ ἐν τῇ πόλει λεγομένων τε ϗ πραττομένων κρύ- "πτηται τοῖς τυραννίδος ἀρθῆναι Ταρκύνιος, πρὶν ἢ τὰ[d] παρ' "ἡμῶν εὐτρεπῆ γενέσθαι. ἔπειτα κομίσαντες τὸ σῶμα τῆς "γυναικὸς, ὡς ἔστιν αἵματι πεφυρμένον, εἰς τὴν ἀγορὰν, "[e] προελθὼν Λυκρήτιός τε ϗ Κολλατῖνος, ἀποδυράσθωσαν τὰς ἑαυτῶν τύχας, [f] ἅπαντα γενόμενα φράσαντες. ἔπειτα τῶν ἄλλων ἕκαστος παρὰ τῶν προσηκόντων "τὴν τῆς τυραννίδος, ϗ τὸς πολίτας ἐπὶ τ ἐλευθερίαν παρακαλείτω. ἔσαι δὲ πᾶσι Ρωμαίοις ϗ εὐχὴν, ἐὰν ἴδωσιν ἡμᾶς τὰς πατρικίους ἀρχὰς τ ἐλευθερίας πολλὰ γὰρ ϗ δεινὰ πεπόνθασιν ὑπὸ[g] τ Ταρκυνίου, ϗ μικρᾶς ἀφορμῆς δέονται. ὅταν δὲ λάβωμεν τὸ πλῆθος ὡρμημένον ϗ καλῶσιν τὴν μοναρχίαν, ψῆφόν τε αὐτοῖς ἀναδῶμεν ὑπὲρ τ μηκέτι Ρωμαίων Ταρκύνιον ἄρχειν, ϗ τὸ περὶ τούτου δόγμα πρὸς τὸς ὅπλα ἔχοντας ἀπεμψόμεθα ἐν τάχει. ϗ γὰρ οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες, εἰ μάθοιεν ὅτι τὰ ἐν τῇ πόλει πάντα τοῖς τυράννοις ἐστὶν ἀλλότρια, πρόθυμοι περὶ τὴν τ παλαιὰς ἐλευθερίαν γενήσονται, [h] ὅτε δωρεαῖς ἔτι κατεχόμενοι. ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ, προσκλαύσαν τ λόγον Οὐαλέριος, "[i] Τἄλλα μὲ, ἔφη, ὀρθῶς ὑπολογίζεσθαί μοι δοκεῖς, Ἰούνιε· "περὶ δὲ τ ἐκκλησίας ἐπὶ βούλομαι μαθεῖν, τίς ὁ καλέσων "ἔσαι αὐτὴν κατ' νόμους, ϗ τ ψῆφον ἀναδώσων τοῖς φράσαις. ἄρχοντι μὲν ἀποκέκλεται τοῦτο πρᾶττειν· ἡμῶν δὲ οὐδεὶς ὑδεμίαν ἀρχὴν ἔχει. ὁ δὲ ὑπολαβὼν [k] ἔφη", "Ἐγὼ, "φησὶν, Οὐαλέριε. τὴν μὲν [l] κελεσίαν ἄρχων εἰμί· καὶ "ἀποκέκλεταί μοι κατ' νόμους ἐκκλησία, ὅτι βουλήσομαι, 267 "συγκαλεῖν. ἔδωκέ μοι τ ἀρχὴν ταύτην ὁ Ταρκύνιος "μεγίστην θέσιν, ὡς ἐλπίζω, ϗ ὅτ' αἰσθησομένῳ τ δυνά- "μεως αὐτῆς, ὅτ' εἰ γνοίην χρησομένῳ ϗ τ κατ' τυράννου "λόγον τοῦτος ἐγὼ διαθήσομαι.

tyrannidem everſurum: nec ſe unquam cum tyrannis in gratiam rediturum, * nec alios redire paſſurum; ſed in poſterum ſe hoſtis loco habiturum quicunque id vellet facere, ſeque † capitali odio tyrannidem ejuſque fautores *ac defenſores* proſequuturum. Quod ſi jusjurandum violaſſet, tale mortis genus, quale mulieri illi contigerat, ſibi liberiſque ſuis eſt imprecatus. *L. Tarquinius Superbus Rom.* REX VII.

¶ His dictis, cæteros omnes ad idem juſjurandum vocavit. Illi vero non amplius cunctantes ſurrexerunt, &, cultro illo per manus ſubinde accepto, jurarunt. Quum autem juraſſent, poſtea rationem qua rem ipſam aggrederentur quærere cœperunt: & Brutus hoc conſilium illis dedit. "Primum ad "urbis portas cuſtodes adhibeamus, ne quid "eorum quæ in urbe aut dicuntur aut fiunt "contra tyrannidem Tarquinius ſentiat, "antequam res noſtræ ſint paratæ. Deinde "allato mulieris cadavere in forum, ut eſt "cruore fœdatum, Lucretius & Collatinus "in medium progreſſi, re tota ordine nar- "rata, ſuas calamitates deplorent. Deinde "aliorum unuſquiſque, progreſſus in medi- "um, in tyrannidem invehatur, & cives ad "libertatem recuperandam provocet. Hoc "autem omnibus Romanis optatiſſimum e- "rit, ſi à nobis patriciis libertatis initium "fieri viderint: multas enim & graves in- "jurias à Tarquinio acceperunt, parvoque "impulſu ac levi occaſione ipſis eſt opus. "Ubi vero habuerimus plebem ad tyranni- "dem evertendam concitatam, ejus ſuffragiis "Tarquinio regnum abrogemus, & hoc ple- "biſcitum celeriter ad eos qui ſunt in ca- "ſtris mittamus. Nam ſi milites armati to- "tam urbem à tyrannis alienatam eſſe co- "gnoverint, patriæ libertati ſtudebunt; nec "largitionibus amplius detinebuntur. Hæc quum ille dixiſſet, Valerius ejus verba excipiens, "Reliqua quidem, inquit, Juni, recte "mihi videris ratiocinatione tua colligere: "cæterum de comitiis illud ex te ſcire velim, "quiſnam legitime ea indicere, & ſuffragia "curiis diſtribuere poſſit. Magiſtratus enim "hoc eſt officium: nemo vero noſtrum ul- "lum magiſtratum gerit. Ad hæc ille; "Ego, "inquit, Valeri. Sum enim Celerum tribu- "nus, & concionis convocandæ, quotieſcun- "que velim, poteſtas mihi per leges eſt data. "Tarquinius enim maximum hunc magiſtra- "tum dedit mihi, ut ſtulto, & tanquam ho- "mini ejus vim ac poteſtatem non cogni- "turo, neque ſi cognoſcerem ea uſuro: "quinetiam ego primus in tyrannum pero- "rare ſum paratus. ¶ Omnes LXXI.

a In *Lapi* etiam codice fuiſſe hujuſmodi ſcripturam indicat hæc ejus verſio, *inimicum ducere hæc volentem.* Verum μετ' αὐτῶν legiſſe videtur *Gelenius*; dum transfert, *amicos eorum pro hoſtibus habiturum.* Mihi non dubium eſt, quin ſcribendum ſit μὴ ταῦτα, *diverſumque ſentientes pro amicis habiturum. Sylb.* Huic conjecturæ favet *Cod. Vat.* in quo reperimus ἡγήσεσθαι τὸν μὴ ταῦτα. b Ορκωμοσιῶν, μετὰ τοῦτ' ἐζήτουν τίς ὁ τῆς *Vat.* c Τοιάδε *Vat.* d Παρ' ὑμῶν *Vat.* e Καὶ προσθέντες ὁ φανερῶ, συγκαλῶμεν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. ὅπου δὲ συνελθόν, ϗ πλήθουσαν ἴδωμεν τὴν ἀγορὰν, προελθὼν Λυκρήτιος &c. *Vat.* atque ita *Lapus*, dum vertit, *proponentesque in aperto, convocemus ad concionem populum: & ubi convenit, videbimusque forum plenum, progred.* &c. f Malim ἅπαντα τὰ γενόμενα. quæ ſtructura paſſim eſt obvia. *Sylb.* Eandem lectionem habet *Cod. Vat.* g Τῶ τυράννου *Vat.* h Poſt κατεχόμενοι videtur deeſſe tale quodpiam membrum, ἔτι φόνου, aut ſimile aliud: vel pro ἔτι legendum ἐδὲ hoc ſenſu, *ac ne largitionibus quidem ſe retineri patiemur.* Ambigue quidem *Lapus* vertit, *neque amplius ut antea largitionibus detenti, neque ulterius contumelias filiorum, adulantiumque eis ferre valemus. Sylb.* Pace tanti viri, recte interpretatus eſt *Lapus*: nam in ejus & *Vat. Cod.* plenius aliquanto, ἔτι δωρεαῖς κατεχόμενοι, ἔτι τὰς ὕβρεις τ Ταρκυνίου παίδων τι ϗ κολάκων φέρειν δυνάμενοι. Ταῦτα λέξαντος &c. i Τὰ μὲν ἄλλα, ἔφησεν *Vat.* k Rectius deeſt in *Cod. Vat.* l In *Ed. Steph.* καλεσίων. quod ſequutus *Gelenius* verterat *ſacrificorum princeps.* Sed vera eſt [*Cod. Vat.*] ſcriptura κελεσίων [aut κελέων] *celerum.* Idem viderat *Camerarius*, & ante illum *Lapus*, qui recte vertit *præfectus celerum*: nam *Liv.* o dicitur *tribunus celerum. Sylb.* * Nec conciliatis concederet, *Lapus.* Nec aliis reconciliandæ gratiæ copiam facturum. *Gelen.* † *Al.* uſque ad mortem, *aut* uſque ad vitæ finem.

a Καὶ

LXXII. *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*

¶ Omnes his auditis eum laudarunt, & ut honesti ac legitimi consilii auctorem, reliqua quoque dicere jusserunt. Ille autem respondit, "Quando hæc nobis ita fieri placet, hoc "videamus, quisnam magistratus post ex- "actos reges urbis imperium sit habiturus, & "à quo creatus; imo prius etiam, quænam "sit futura reip. forma, quam tyrannide li- "berati constituemus. Præstat enim de his "omnibus consultare antequam tantum fa- "cinus aggrediamur; & nihil relinquere, "quod non ante diligenter considerarimus "& accurate perpenderimus. Dicat vero "unusquisque vestrum quid his de rebus sen- "tiat. Postea multi multa fecerunt verba. Ac aliis quidem, recensentibus omnium superiorum regum beneficia in remp. collata, placebat denuo reges creari: alii vero, enumerantes facinora tyrannica & injurias, quas cum alii multi suis civibus intulerant tum etiam Tarquinius postremus, unius potestati remp. amplius committendam non censebant; sed malebant summam rerum penes senatum esse, ut in plerisque Græciæ civitatibus: alii neutram reip. formam probabant; sed dominatum popularem, quemadmodum erat Athenis, constituendum suadebant; paucorum injurias & flagitia, quæ ob pluris habendi cupiditatem patrantur, proferentes, & seditiones quæ inter humiliores & potentiores solent oriri; & juris æquabilitatem vere civitatis liberæ formam omnium tutissimam atque honestissimam esse demonstrantes.

LXXIII. ¶ Sed quum omnibus hæc electio non sine negotio & difficultate dijudicari posse videretur, ob vitia *& mala* quæ unamquamque reip. formam comitantur, postremus Brutus orationem excipiens ita est loquutus: "Ego "vero, Lucreti & Collatine, & omnes vos "qui adestis viri boni & ex bonis progeniti, "in præsentia nullam nobis novam reip. for- "mam instituendam censeo. Nam & ipsius "temporis angustiæ, in quas à rebus præ- "sentibus sumus compulsi, non patiuntur "ut præsentem reip. statum in alium melio- "rem facile mutemus: & ipsam mutationem "tentare, licet optime de ea consultaveri- "mus, tamen lubricum est, nec periculis ca- "ret. At postea nobis licebit, quum tyran- "nide fuerimus liberati, longe liberius & "majore cum otio deliberantibus, meliorem "reip. formam deteriori antepositam eligere: si qua tamen est melior ea quam Romulus & Pompilius, & cæteri qui post eos "regnarunt, nobis constitutam tradiderunt; "qua factum est ut respub. nostra evaserit "ampla & fortunata, & multis populis ad "hoc usque tempus constanter imperarit. "Vitia vero gravia, quæ regnum comitari "solent, ob quæ in crudelitatem tyrannicam "degenerat, & quæ regiam potestatem omnibus invisam reddunt, suadeo vobis ut ista "corrigatis, & caveatis ne unquam posthac "in hæc ipsa recidamus. At quænam illa

Ως δὲ ταῦτ' ἤκουσαν, ἅπαντες ἐπήνησάν τε καὶ ὡς ἀπὸ καλῆς εὐβουλίας ἀρξάμενον καὶ νομίμου, καὶ τἆλλα λέγειν αὐτὸν ἠξίουν. κἀκεῖνος εἶπεν, "Ἐπειδὴ ταῦτα "ὕπως πραχθεῖεν ἡμῖν [b] ἐδόκει, σκοπῶμεθα πάλιν τίς τιν' "πόλιν [c] ἀπιστοπεύσουσα ἀρχὴ γενήσε[d] μὴ τινὶ κατά- "λυσιν τῶν βασιλέων, ἢ ὑπὸ τίνος ἀποδειχθεῖσα ἀν- "δρὸς, καὶ ἔπι πότερον ὅτις ἔσαι πολιτείας λόγος, ὃν "ἀπαλλαττόμενοι τοῦ τυράννου καταστησόμεθα βεβα- "λεῦσθαι γὰρ ἅπαντα βέλτιον περὶ ὑπερχειρεῖν ἔργῳ "τηλικῷδε, ἢ μηδὲν ἀνεξέταστον ἀφεῖσθαι μηδὲ ἀπρο- "βούλευτον. ἀποφαινέσθω δὲ περὶ τούτων ἕκαστος ὑμεῶν "ἃ φρονεῖ. μὴ τοῦτ' ἐλέχθησαν πολλοὶ ἤδη περὶ πολλῶν "λόγοι. ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν, βασιλικὸν αὖθις καταστή- "σασθαι πολιτείαν, ἐξαριθμουμένοις ὅσα εἰς τὴν πόλιν ἐποίη- σαν ἀγαθὰ πάντες οἱ πρότερον βασιλεῖς· τοῖς δὲ, μηκέ- τι ποιεῖν ἐφ' ἑνὶ δυνάστῃ τὰ κοινὰ, τὰς τυραννικὰς διεξό- σι παρανομίας, ἃς ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ τῶν ἰδίων πολιτῶν ἐχρήσαντο, καὶ Ταρκύνιος τελευτῶν· ἀλλὰ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς ἁπάντων ἀποδεῖξαι κύριον, ὡς ἂν πολλαῖς τῶν Ἑλληνίδων πόλεων· οἱ δὲ, τούτων μὲν ἥδεσθαι πρὸς- ρῶντο τὴν πολιτείαν, δημοκρατίαν δὲ συνεβούλευον, ἅπερ Ἀθηναῖοι, καταστῆσαι, τὰς ὕβρεις καὶ τὰς πλεονεξίας τῶν ὀλίγων περιφεύγοντες, καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομέ- νας τοῖς ταπεινοῖς πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας· [e] ἐλθεῖ- ν τε πολιτείαν τὴν ἰσονομίαν ἀποφαίνοντες, ἀσφα- λεστάτην οὖσαν καὶ πρεπωδεστάτην τῶν πολιτειῶν.

Χαλεπῆς δὲ καὶ δυσκρίτου τῆς αἱρέσεως ἅπασι φαινομένης διὰ τὰς παρακολουθούσας ἑκάστῃ τῶν πολιτειῶν κακίας, τελευταῖος παρελαβὼν τὸν λόγον ὁ Βροῦτος εἶπεν· "Ἐγὼ δὲ, ὦ Λουκρήτιε καὶ Κολλα- "τῖνε, καὶ [f] πάντες οἱ παρόντες ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ἐξ "ἀγαθῶν, [g] καινὴν μὲν οὐδεμίαν ἡμᾶς οἴομαι δεῖν κα- "θίστασθαι πολιτείαν κατὰ τὸ παρόν· ὅταν γὰρ καιρὸς, εἰς ὃν συνήγμεθα ἐπὶ τῶν πραγμάτων, βελ- "τίων, ἐν ᾧ μεταρμόσασθαι πόλεως κόσμον οὐ ῥᾴ- "διον· ἥν τε πεῖρα τῆς μεταβολῆς, καὶν τὰ κράτιστα "τύχωμεν περὶ αὐτῆς βουλευσάμενοι, σφαλερὰ "καὶ οὐκ ἀκίνδυνος. ἐξέσται δὲ ἡμῖν ὕστερον ὅταν "ἀπαλλαγῶμεν τῆς τυραννίδος, μετὰ πλείονος [h] ἐξουσίας καὶ μετὰ σχολῆς βουλευσαμένοις τὸν κρείττο- "τονα πολιτείαν ἀντὶ τῆς χείρονος ἐλέσθαι· εἰ δή τις "ἄρα ἐστὶ κρείττων ἢ Ῥωμύλος τε καὶ Πομπίλιος, "καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκείνους βασιλεῖς καταστησάμε- "νοι παρέδοσαν ἡμῖν, ἐξ ἧς μεγάλη καὶ εὐδαίμων καὶ "πολλῶν ἄρχουσα ἀνθρώπων ἡ πόλις ἡμῶν διετέλε- 268 "σεν. ἃ δὲ παρακολουθεῖν εἴωθε ταῖς μοναρχίαις "[i] δειναὶ, ἐξ ὧν εἰς τυραννικὴν ὠμότητα περιίστανται, "[k] καὶ δι' ἃ δυσχεραίνουσιν ἅπαντες πρὸς αὐτὰς, ταῦτ' ὑμῖν "ἐπανορθώσασθαί τε [l] καὶ νῦν, καὶ ἵνα μηδ' ἐξ ὑστέ- "ρου γένηταί ποτε, φυλάξασθαι παραινῶ. τίνα δέ ἐστι ταῦτα;

a Καὶ τὰ λοιπὰ λέγειν *Vat.* *b* Nonnulli malint ὑμῖν. *c* Δοκεῖ *Vat.* *d* Ἐπιτροπεύσει *Vat.* *e* Ἐλθεῖν τὴν πόλιν *Vat.* *f* Πάν- τες ὑμεῖς οἱ παρόντες *Vat.* *g* In *Ed. Steph.* κἀγὼν μὲν ἐδεμίαν ὑμῶν οἴομαι δεῖν καθίστασθαι πολιτείαν. At *Sylburgii* lectionem firmant *Vat.* & *Lapi Codd.* ut & verba quæ sequuntur. Sed & infra (p. 278. juxt. *Ed. Sylb.*) καινῆς πολιτείας mentio reperitur. *h* Καὶ καπὶ σχολῆ βουλομένοις *Vat.* *i* Χαλεπαὶ *Vat.* *k* Καὶ ἀφ' ὧν χρῄζουσι *Vat.* *l* Καὶ ante νῦν tollenda videtur. *Sylb.*

a Deest

"ζῶσι; πρῶτον μὲν ἐπειδὴ τὰ ὀνόματα τῶν πρα-
"γμάτων οἱ πολλοὶ σκοποῦσι, καὶ διὰ τοῦτο ἢ πρᾶ-
"ξίν τινα τῶν βλαβερῶν, ἢ φεύγουσί τι τῶν ὠ-
"φελίμων, ἐν οἷς καὶ τὴν μοναρχίαν ἔσχεν συμβέ-
"βηκε, μετοικίσαι τὸ τῆς πολιτείας ὑμῶν ὄνο-
"μα, καὶ τοὺς μέλλοντας ἔχειν τὴν ἁπάντων [b] σω-
"τηρίαν, μήτε βασιλεῖς ἔτι μήτε μονάρχους κελεῖν,
"ἀλλὰ μετριωτέρου τινὰ καὶ φιλανθρωποτέρου [c] αὐ-
"τοῖς δόξαι προσηγορίαν. ἔπειτα μὴ τοιεῖν γνώ-
"μην [d] ἑνὸς ἁπάντων κυρίαν, ἀλλὰ δυοῖν ἐπιτρέ-
"ψαι ἀνδράσι τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, ὡς Λακε-
"δαιμονίους πυνθάνομαι ποιεῖν ἤδη πολλὰς ἤδη γε-
"νεὰς, καὶ διὰ ταῦτο τὸ σχῆμα τοῦ πολιτεύμα-
"τος ἁπάντων μάλιστα τῶν Ἑλλήνων εὐνομεῖσθαί τε
"καὶ εὐδαιμονεῖν· ἧττον γὰρ ὑβρισταὶ καὶ βαρεῖς ἔσον-
"ται, διαιρεθείσης τῆς ἐξουσίας δυοῖν, καὶ τὴν αὐ-
"τὴν ἰσχὺν ἑκάτεροι [e] ἑκατέρων αἰδῶς τε ἀλλήλων καὶ
"κώλυσις τοῦ κατ' ἡδονὴν ζῆν, φιλοτιμία τε πρὸς
"ἀρετῆς δόκησιν, ἐκ ταύτης [f] γένοιτ' ἂν τῆς ἰσοτιμίου
"δυναστείας μάλιστα. Τῶν τε δημοσίων, ἃ τοῖς βα-
"σιλεῦσι παραδέδοται, πολλῶν ὄντων, εἴ τινα λυπη-
"ρὰ ἢ ἄφεω καὶ ἐπιφθόνους τοῖς πολλοῖς παρέχεται,
"τὰ μὲν μειῶσαι, τὰ δὲ ἀφελεῖν οἶμαι δεῖν· τὰ
"σκῆπτρα ταυτὶ λέγω, καὶ τοὺς χρυσοῦς στεφάνους,
"καὶ τοὺς ἀλουργεῖς καὶ [g] χρυσοσήμους ἀμπεχόνας,
"πλὴν εἰ μή τισι κατὰ χρεμετὰς ἑορταίους, καὶ ὅ-
"πομπαῖς δειλάμβαις, ὅτε αὐτοὶ τιμῆς θεῶν ἕνεκα λή-
"ψονται. λυπήσει γὰρ οὐδέν, ἐὰν γένωνται σπάνια·
"θρόνον δὲ τοῖς ἀνδράσιν ἐλεφάντινον, ἐν ᾧ καθε-
"ζόμενοι [h] δικάζουσι, καὶ λευκὴν ἐσθῆτα περιπο-
"φυσαν, καὶ τοὺς προηγουμένους ἐν ταῖς ἐξόδοις δώ-
"δεκα πελέκεις καταλιπεῖν, ἐπὶ μὲν τούτοις ὃ πάντων
"οἶμαι τῶν εἰρημένων χρησιμώτατον ἔσεσθαι, καὶ τοῦ
"μὴ πολλὰ ἐξαμαρτάνειν τοὺς προκεκριμένους τὴν
"ἀρχὴν ἀπιώτατον, [i] τὸ μὴ ἐξ βίου τοὺς αὐτοὺς
"[k] ἀεὶ ἄρχειν· χαλεπὴ γὰρ ἅπασιν ἀδεὴς ἀρχή,
"καὶ μισθαποδοσίαν ἐξέλασιν διδοῦσα τῶν προκριθέντων, ἐξ
"ἧς φύεται τυραννίς· ἀλλ' εἰς ὀλιγώτερον χρόνον, ὡς
"παρ' Ἀθηναίοις γίνεται, τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς συν-
"άγειν. τὸ γὰρ ἐν μέρει τὸν αὐτὸν ἄρχειν τε καὶ ἄρ-
"χεσθαι, καὶ περὶ τοῦ ἐξαφαιρεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν
"ἀφίστασθαι τῆς ἐξουσίας, συστέλλει τὰς αὐθαδεῖς φύ-
"σεις, καὶ οὐκ ἐᾷ μεθύσκεσθαι τῇ ἐξουσίᾳ τὰ ἤθη.
"Ταῦθ' ἡμῖν κεκλασμενοῖς ὑπάρξῃ τὰ μὲν ἀγαθὰ κερ-
"δᾶναι τῆς βασιλικῆς πολιτείας, τὰ δὲ προσκεκλυσθῆναι
269 "αὐτῇ κακὰ ἀπηλλάχθαι. ἵνα δὲ καὶ τὸνομα τὸ βασι-
"λικῆς ἐξουσίας πάντων ὑπάρχον ἡμῖν, καὶ σὺν οἰωνοῖς
"αἰσίοις θεῶν ἐπικυρωσάντων παρελήλυθὸς εἰς τὴν πό-

"sunt? Primum quidem, quia plerique re-
"rum nomina spectant, & propter hæc vel
"res noxias expetunt vel utiles fugiunt, in
"quarum numero ipsum quoque regnum
"esse contigit, vobis, ut vestræ reip. nomen
"mutetis, suadeo; & eos quorum curæ & fi-
"dei communis omnium salus committe-
"tur, non amplius reges neque monarchas
"vocetis, sed aliquam modestiorem & magis
"popularem appellationem illis imponatis.
"Deinde ne rerum summam unius arbitrio
"& potestati committatis; sed duobus viris
"regium imperium permittatis, quemadmo-
"dum audio Lacedæmonios facere jam per
"multas ætates, & ob hanc reip. formam
"maxime inter omnes Græcos bonis legibus
"& opibus florere ac felices esse. Minus
"enim injurioſi & graves erunt, si ea pote-
"stas bifariam sit divisa, & si uterque parem
"habeat potestatem: ex hac enim honoris
"ac potestatis æqualitate maxime fiet, ut vi-
"cissim alter alterum revereatur, & à vo-
"luptuoso vitæ genere retrahat, & æmula-
"tione accendat ad virtutis existimationem
"*comparandam.* ¶ Quoniam autem multa LXXIV.
"sunt insignia, quæ regibus tradita fuerunt; si
"qua populo molesta ac invisa sunt, eorum
"quidem partem minuendam, partem pe-
"nitus tollendam censeo: sceptra ista in-
"telligo, ut & aureas coronas, & purpu-
"reas auroque intertextas trabeas, nisi qui-
"busdam diebus festis, & in triumphi pom-
"pis, in quibus hæc honoris deorum caussa
"assument: (rarus enim horum usus mole-
"stus non erit) cæterum, eburneam sellam,
"in qua sedentes judicant, & togam candi-
"dam, prætextamque, & duodecim fasces,
"qui ipsis per vias præferentur, *censeo* re-
"linquendos: præterea, quod omnium à me
"dictorum longe utilissimum fore arbitror,
"& quod præcipue efficiet ne qui hunc ma-
"gistratum accipient toties delinquant, il-
"lud est; ne iidem perpetuum imperium &
"cum vita finiendum habeant: (omnibus
"enim pergravis est magistratus, cui nullum
"certum tempus est præfinitum, & qui nul-
"lis actorum suorum reddendis rationibus
"obnoxius est; unde tyrannis nascitur) sed
"*auctor sum* ut magistratus potestas in an-
"nuum tempus contrahatur, quemadmodum
"fit apud Athenienses. nam quod idem par-
"tim imperet & partim pareat, & antequam
"animus sanaque mens corrumpatur, ab ea
"potestate removeatur, *hoc* fastuosa ingenia
"reprimit, nec mores hominum illa pote-
"state inebriari sinit. Hæc si ita constitue-
"rimus, licebit nobis regiæ gubernationis
"bonis frui; & malorum, quæ illam comi-
"tantur, immunes esse. Sed ut ipsum quo-
"que nomen regiæ potestatis, nostris mori-
"bus patriis receptum, quod auspiciis fau-
"stis diisque comprobantibus in nostram ci-
"vitatem

L. Tarquinius Superbus Rex. REX VII.

a Deest *Vat.* b Ἐξουσίαν *Vat.* c Ἐπ' αὐτοῖς *Vat.* d Ἑνὸς post γνώμην inserui ex *Lapi* versione, *sententiam unius rerum omnium dominam facere.* ac confirmant hanc lectionem quæ mox sequuntur. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐπειτα μὴ ποιεῖν μίαν γνώμην ἁπάντων. quo modo legendum esse conjecerat *Portus.* e Ἑκατέρᾳ *Vat.* f Γένοιτ' ἂν ἰσότιμος *Vat.* g Χρυσοσήμους in *Ed. Steph.* allusione ad textorum σήματα vel σήκωσιν, quæ Latini similiter vocant *flamina.* Χρυσοσήμους, *auro distinctis,* positum ex auctoritate *Camerarii,* (sicut nimirum πλατυσημοῦ ἐσθῆτος ab aliis dicitur *vestis lato clavo*) & reperitur infra p. 314. *Lapi* versio utramque scripturam agnoscit: nam hoc loco vertit *aurei flaminis vestes,* infra (p. 314.) reddit *aurei clavi veste.* h Rectius fortasse δικάζειν. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* i Deest *Vat.* k Ἐνάρχειν *Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

"vitatem fuit introductum, ipsius religionis
"caussa sacrosanctum servetur; semper rex
"aliquis creetur, cui hic honor sit perpetu-
"us quamdiu vivet, qui omnis bellicæ mo-
"lestiæ sit immunis, & ut rex hanc solam sa-
"crorum curam sustineat, præterea autem
LXXV. "nihil *agat*. ¶ Quo autem modo hæc singula
"fient, ex me audite. Ego indicam comitia,
"quemadmodum dixi; quandoquidem hoc
"mihi ex legibus est concessum, & meam sen-
"tentiam *apud cives* declarabo, qua jubebo
"Tarquinium cum liberis & conjuge in ex-
"silium abire, & ipsum ejusque posteros ab
"urbe & ditione Rom. in perpetuum arceri.
"Ubi autem meam sententiam suis suffragiis
"cives confirmarint ratamque fecerint, decla-
"rata illis reip. forma, quam constituere in
"animo habemus, interregem creabo, qui
"magistratus remp. gesturos designabit, &
"ipse celerum magistratum deponam. Inter-
"rex vero, qui à me creatus fuerit, centu-
"riatis comitiis nominet magistratus, qui im-
"perium sunt habituri, & populum ad suf-
"fragia de illis ferenda vocet: quod si plu-
"ribus centuriis illorum electionem ratam
"esse placuerit, & simul fausta auspicia ipsis
"eam confirmarint, isti tum demum fasci-
"bus & reliquis regiæ potestatis insignibus
"acceptis, dent operam ut liberam patriam
"incolamus, neve Tarquiniis unquam in
"eam reditus pateat. conabuntur enim (hoc
"pro comperto habeatis) & suasione & vi
"& dolo & quavis alia ratione imperium re-
"cuperare, nisi nobis caveamus ab ipsis. Hæc
"igitur sunt maxima & præcipua, quæ in
"præsentia vobis dicere & suadere possum:
"res vero singulas, quæ multæ sunt, & quæ
"non sine difficultate jam possent accurate
"discuti (ad summas enim temporis angu-
"stias sumus redacti) futuris magistratibus
"relinquendas ac permittendas censeo. Illos
"vero de rebus omnibus consultare cum ipso
"senatu oportere dico, ut reges factitarunt,
"nec quidquam sine nobis agere, & senatus
"placita ad populum referre, sicut majores
"nostri solebant, nulla in re ejus pristinam
"auctoritatem ac potestatem imminuentes.
"Hoc enim pacto eorum magistratus tutis-
"simus & honestissimus erit.

LXXVI. ¶ Quum igitur Junius Brutus hanc sen-
tentiam dixisset, omnes eam laudarunt; &
statim, de futuris magistratibus consultan-
tes, censuerunt interregem creandum Sp.
Lucretium, patrem mulieris quæ sibi manus
attulerat: & ab illo magistratus regia po-
testate præditos, inquisitione in eorum vitam
facta, decernendos, L. Junium Brutum, &
L. Tarquinium Collatinum. Hos magistra-
tus patrio sermone Consules vocari placuit.
hoc nomen, si Græce interpreteris, συμβούλους
vel πρεσβύλεις significare potest: Romani enim
συμβελὰς consilia vocant: at à Græcis tempo-
ris progressu ὕπατοι vocati sunt à potestatis

"λιν, αὐτῆς ἕνεκα τ ὁσίας φυλάττηται ἱερὸν, ὅπως εὐ-
"κνύαθω τὶς [b] ἀεὶ βασιλεὺς, ὁ τ τιμὴν ταύτην ἕξων διὰ
"βίυ, πάσης [c] ἀπολυόμενος πολεμικῆς ἀσχολίας, [d] τοῦτο
"μόνον ἔχων ἔργον, ὥσπερ ὁ βασιλεὺς, [e] τ θυσιῶν, ἀλ-
"λο δὲ ὐδέν. Οἱ δὲ τρόπον ἔσαι [f] τοῦθ' ἕκαστον, ἀκούσα-
"τέ μυ. σημάνω μὲν ἐγὼ τὴν ἐκκλησίαν, ὥσπερ ἔθος,
"ἐπειδὴ συγχεχώρηταί μοι κατὰ νόμον, καὶ γνώμην εἰσηγή-
"σομαι φεύγειν Ταρκύνιον ἅμα τοῖς παισὶ καὶ τῇ γυναι-
"κὶ, πόλεώς τε καὶ χώρας τ Ρωμαίων εἰργομένους τὸν ἀεὶ
"χρόνον, καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτοῦ· ὅταν δὲ ὑπὲρ ψηφίσωσι
"τὴν γνώμην οἱ πολῖται, δηλώσας αὐτοῖς ἐγὼ βασι-
"νοήσομαι πολιτείαν καταστήσασθαι, μεσοβασιλέα ἑλέ-
"σθαι τ ἀποδείξοντα τοὺς ἐπιψηφιοῦντας τὰ κοινὰ,
"καὶ αὐτὸς ἀποθήσομαι τὴν τῆς κελεείας ἀρχήν. ὁ
"δὲ καταστὰς ὑπ' ἐμοῦ [g] μεσοβασιλεὺς, [h] ἀγαγὼν τ
"[i] λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ὀνομασάτω τε τοὺς μέλλοντας
"ἕξειν τὴν [k] μέλλουσαν βασιλείαν, καὶ ψηφισάτω ὑπὲρ
"αὐτῆς τοῖς πολίταις δότω· ἐὰν δὲ τοῖς πλείοσι δόξῃ
"λόγοις κυρίαν εἶναι τὴν τῶν ἀνδρῶν αἵρεσιν, καὶ τὰ
"μαντεύματα γένηται περὶ αὐτῆς καλὰ, τότε πελέκεις
"ὅτοι προβαλόντες καὶ τὰ λοιπὰ τ βασιλικῆς ἐξου-
"σίας σύμβολα, περιθέτωσαν ὅπως ἐλευθέραν οἰκή-
"σωμεν τὴν πατρίδα, καὶ μηκέτι κάθοδον [l] ἔχωσιν
"εἰς αὐτὴν Ταρκύνιοι πειράσονται γὰρ, εὖ ἴστε, καὶ
"πειθοῖ καὶ βίᾳ καὶ δόλῳ, καὶ παντὶ ἄλλῳ τρόπῳ πα-
"ρελθεῖν πάλιν ὅπῃ τὴν δυναστείαν, ἐὰν μὴ φυλαττώ-
"μεθα αὐτούς. ταυτὶ μὲν οὖν ἐστι τὰ μέγιστα καὶ κυριώ-
"τατα ὧν ὑμῖν ἐν τῷ παρόντι λέγειν ἔχω καὶ πρᾶγ-
"μα· τὰ δὲ κατὰ μέρος, πολλὰ ὄντα καὶ ῥᾴδια μὲν δὲ ἀκρι-
"βείας ἐξεταθῆναι· σπεύδομεν γὰρ εἰς ὀξὺ χωρόν· ἐᾶν
"αὐτοῖς οἴομαι δεῖν ποιεῖσθαι τοῖς [m] μελλομένοις τὴν
"ἀρχήν. σκοπεῖσθαι μέντοι φημὶ χρῆναι τοὺς ἄνδρας ἅπαν-
"τα μετὰ τῆς συνεδρίας τ βουλῆς, ὥσπερ οἱ βασιλεῖς ἐποίουν,
"καὶ μηδὲν πράττειν [n] δίχα ἡμῶν, καὶ τὰ δόξαντα τῇ βου-
"λῇ φέρειν εἰς τὸν δῆμον, ὡς τοῖς πρόσθεν [o] ἡμῶν ἔθος
"ἦν, [p] μηδενὸς ἀφαιρουμένου αὐτὸν ὧν εἶχε τοῖς πρώτοις
"χαρίσις κύριον· ἦν. ἕτω δὲ αὐτοῖς ἀσφαλέστατα καὶ
"κάλλιστα ἕξει τὰ τ ἀρχῆς.

Ταύτην ἀποδεξαμένου τ γνώμην Ἰουνίου Βρούτου, πάντες ἐ-
πῄνεσαν, καὶ αὐτίκα περὶ τ παραλημφομένων τ ἡγεμονίαν ἀν-
δρῶν βουλευόμενοι, μεσοβασιλέα μὲ ἔκριναν ἀποδεχθῆναι
Σπόριον Λουκρήτιον, τ πατέρα τ διαχρησαμένης ἑαυτὴν ὑπ'
ἐκείνου δὲ τὰς ἕξοδους τ τ βασιλέων [p] ἡγεμονίας ἐξετασθῆναι,
Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον, καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον Κολλατῖνον. τὰς
δὲ ἀρχὰς τούτους ἔταξαν καλεῖσθαι κατ' τ ἐκείνων διάλε-
κτον, [q] κωνσιλίους. τοῦτο μεθερμηνευόμενον εἰς τ Ἑλλάδα
γλῶτταν τί νομα, συμβούλους ἢ προβούλους δυνατὸν δηλοῦν·
κωνσίλια γὰρ οἱ Ρωμαῖοι τὰς συμβουλὰς καλοῦσιν· ὕπατοι
δὲ ὑφ' Ἑλλήνων ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθησαν ὅτι τοῦ μεγέθους
τῆς

a Ἱερῶν *Vat.* b Ἀεὶ βουλοὺς *Vat.* c Ἀπολελυμένος *Vat.* d Ἐν τοῦτο μόνον *Vat.* e Τὴν ἡγεμονίαν τῶν θυσιῶν *Vat.* f Τούτων ἔκαστον *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Portus.* g Βασιλοὺς *Vat.* h Malim composite συναγαγὼν. *Sylb.* i Perperam in *Ed. Steph.* λοχίτιν. k Ἐπαύριον ἡγεμονίαν *Vat.* l Cum subjunctivum ἔχωσιν in usu non sit, malim indicative ἔχουσι, & paullo ante οἰκήσωμεν. cujus structuræ non rara sunt exempla, etiam apud hunc nostrum auctorem. *Sylb.* m Δίχα ὑμῶν *Vat.* n Ὑμῶν ποιεῖν ἐθος ἦν *Vat.* o Rectius μηδὲν ἀφαιρουμένου αὐτόν. *Sylb.* p Ἐξουσίαν ἐπιμελητῶν *Vat.* q Κωνσίλας *Vat.* Atque ita, vel κώνσυλας, legendum esse suspicatus est *Portus.*

a Κατὰ

τῆς ἐξουσίας, ὅτι πάντων τε ἄρχουσι, καὶ τῷ ἀνωτάτω χώρων ἔχουσι. τὸ γὰρ ὑπερέχον καὶ ἄκρον, ὕπατον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. ταῦτα βουλευσάμενοί τε καὶ καλησάμενοι, καὶ τοὺς θεοὺς εὐχαῖς λιταῖς συλλαβέσθαι σφίσιν ὁσίων καὶ δικαίων ἔργων ἐφιεμένοις, ἐξῆσαν εἰς τὴν ἀγοράν. ἠκολούθουν δὲ αὐτοῖς οἱ θεράποντες ἐπὶ κλίνης μέλασιν ἀμφίοις ἐστρωμένης κομίζοντες ἀθεράπευτόν τε καὶ πεφυρμένην αἵματι τῷ νεκρόν· ἵν' πρὸ τοῦ βουλευτηρίου τεθῆναι κελεύσαντες, ὑψηλοῦ καὶ φανεροῦ, συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. ὄχλου δὲ συναχθέντος οὐ μόνον τοῦ κατ' ἀγορὰν τότε ὄντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ [a] κατὰ πόλιν ὅλην· διεξῆσαν γὰρ οἱ κήρυκες ἀφ' ὅλων γενῶν τὸν δῆμον εἰς τὴν ἀγορὰν καλοῦντες· ἀναβὰς ὁ Βροῦτος ἔνθα τοῖς συνάγουσι τὰς ἐκκλησίας δημηγορεῖν ἔθος ἦν, καὶ τοὺς πατρικίους παρεστηκότας, ἔλεξε τοιάδε.

"Ὑπὲρ ἀναγκαίων καὶ καλῶν πραγμάτων τοὺς λόγους "μέλλων ποιεῖσθαι πρὸς ὑμᾶς, ἄνδρες πολῖται, πρῶτον ἐ- "μαυτὸν περὶ τούτου ὀλίγα βούλομαι προσπεῖν· ἴσως γάρ τι- "σιν ὑμῶν, μᾶλλον δὲ ἀκριβῶς οἶδα ὅτι πολλοῖς τεταρά- "χθαι δόξω τὴν διάνοιαν, ἀνὴρ ὑ φρενήρης, περὶ τῶν μεγί- "στων ὑπερ ὧν λέγειν, ὦ κηδεμόνων, ὑ χ ὑγιαίνοντι, δεῖ. "ἴστε δή που τὴν κοινὴν ὑπόληψιν, ἣν περὶ ἐμοῦ πάντες ἔ- "χετε ὡς ἠλιθίου, ψευδῆ γενομένην, ὑ δ' ὑχ ὑπ' ἄλλου τι- "νὸς κατασκευασθεῖσαν, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ. ὁ δὲ ἀναγκάσας "με μήθ' ὡς φύσις ἠξίου, μήθ' ὡς ἥρμοττέ μοι ζῆν, ἀλλ' ὡς "Ταρκυνίῳ τε ἦν βουλομένῳ, καὶ μοὶ συνοίσειν ἔδοξεν, ὁ πε- "ὶ τ' ψυχῆς φόβος ἦν· πατέρα γάρ μου Ταρκύνιος ἀπο- "κτείνας, ἅμα τοῦ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν, ἵνα τοὺ ὑ- "σίου αὐτοῦ [b] καθέξῃ πολλοῦ σφόδρα ὄντας καὶ ἀδελ- "φὸν πρεσβύτερον, ὃς ἔμελλε τιμωρήσειν τοῦ θανάτου τοῦ "πατρός, εἰ μὴ γένοιτο [c] ὀκ ποδῶν, ἀφανεῖ θανάτῳ ἀφ- "χρησάμενος, ὑδ' ἐμοῦ δῆλος ἦν φεισόμενος ἐρήμου "τοῦ [d] ἀναγκαίων γενομένου, εἰ μὴ τ' ὀπίθετον [e] ἐσκη- "ψάμην μηχανήν. τοῦτό με τὸ πλάσμα, πιστευθὲν ὑπὸ "τοῦ τυράννου, μὴ ταῦτα παθεῖν ἐκείνοις ἐρρύσατο, καὶ "μέχρι τοῦ παρόντος ἐφύλαξε χρόνου· νῦν δὲ αὐ- "τὸ πρῶτον· [f] ἦκε γὰρ ὁ καιρὸς ὃν εὐχόμην τε καὶ "προσεδεχόμην· πέμπτον ἤδη τοῦτο ὑ εἰκοστὸν ἔτος φυλά- "ξας, ἀποτίθεμαι. ὑ τὰ μὲ πρὸς ἐμοῦ τοσαῦτα. Τὰ δὲ "κοινά, ὑπὲρ ὧν ὑμᾶς εἰς ἐκκλησίαν συνεκάλεσα, ταῦτ' "ἐστίν. Ταρκύνιον ὅτε χρὴ τοὺς πατρίους ἡμῶν ἐθισμοὺς "ὑ νόμους τοὺ ἀναφείαν καθαρόντα, ὅτ' ἐπειδὴ κατέ- "σχεν ὅπως δή ποτε λαβών, καλῶς αὐτῇ ὑ βασιλικῶς "χρώμενον, ἀλλ' ὑπερβεβληκόσι πάντας, ὕβρει τε ὑ πα- "ρανομίᾳ τοὺς ὅπου δή ποτε γενομένους τυράννους, ἀφελέ- "σθ τ' ἐξουσίαν βεβουλεύμεθα [g] νῦν" συνελθόντες οἱ πα- "τρίκιοι· πάλαι μὲ δέον, [h] νῦν δ' ὃν χαίρῳ τοῦτο ποιοῦ- "τες ἐπιτηδείῳ, ὑμᾶς τε, ὦ δημόται, συνεκαλέσαμεν; "ἵνα τ' προαίρεσιν [i] ἀποδειξάμενοι τοῖς ἑαυτῶν, συναγωνι- "σὰς ἀξιώσωμεν ἡμῖν γενέσθαι, περὶ τούτου ἐλευθερίαν τῆ

amplitudine, quod omnibus imperent & ſummum dignitatis gradum obtineant. Priſci enim, quod excellens & ſummum erat, id ὕπατον vocabant. Hoc inito conſilio atque his ita ſtatutis, votiſque nuncupatis deos precati ut ſe res ſanctas ac juſtas expetentes adjuvarent, in forum prodierunt. Illos autem ſequebantur famuli, in lecto nigris veſtibus conſtrato portantes *Lucretiæ* cadaver incultum & ſanguine cruentatum: quod quum ante curiam poni in loco edito & conſpicuo juſſiſſent, populum ad concionem convocarunt. Quum autem non ſolum omnis turba, quæ tunc erat in foro, ſed etiam reliqua quæ erat ſparſa per totam urbem eo confluxiſſet, (præcones enim per omnia compita populum ad concionem in forum convocarant) tunc Brutus locum conſcendit, unde illi qui comitia indicunt concionem ad populum ſolent habere, & patriciis adſtantibus, ita eſt loquutus. *L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.*

¶ "De neceſſariis ac honeſtis rebus verba "apud vos facturus, Quirites, de me ipſo "pauca primum dicere volo. Fortaſſe enim "aliquibus veſtrum, imo potius (quod pro- "be ſcio) pleriſque inſanire videbor, qui "vir mentis non compos de rebus graviſſimis "dicere aggrediar, cui, utpote maleſano, cu- "ratoribus eſt opus. Sciatis igitur vulga- "rem illam opinionem, quam omnes de me "tanquam de ſtulto habebatis, falſam eſſe; "& nullum alium præter me ipſum ejus fu- "iſſe auctorem. quod autem coëgit me vi- "vere, non prout meum ingenium poſtula- "bat, neque ut me vivere decebat, ſed pro- "ut Tarquinio libebat, & mihi utile fore "videbatur, fuit vitæ periculum ac metus: "Tarquinius enim cæſo patre meo, ſimulat- "que regnum eſt adeptus, ut ejus fortunas, "quæ valde amplæ erant, poſſideret; & fra- "tre majore, qui patris cædem erat ulturus "niſi ſublatus de medio fuiſſet, occulta "morte ſublato; proculdubio, ut conſtabat, "ne mihi quidem peperciſſet, qui omni ne- "ceſſariorum auxilio deſtitutus eram, niſi "ſimulatam ſtultitiam induiſſem. Hæc ſimu- "latio, credita à tyranno, effecit ne eadem "mala, quæ illi ſunt perpeſſi, experirer, & "ad hoc uſque tempus me ſervavit. Jam vero "tandem eam (venit enim tempus quod "optabam & exſpectabam) per annos xxv. "ſervatam depono. Atque hæc quidem de "me ſint dicta. LXXVII. ¶ Res vero publicæ, qua- "rum cauſſa ego vos ad concionem convo- "cavi, hæ ſunt. Tarquinium, qui neque juxta "ritus patrios & leges principatum obtinuit, "neque, poſtquam eum quomodocunque eſt "adeptus, honeſte ac regie ſe in eo geſſerit, "ſed injuriis & injuſtitia omnes tyrannos "qui unquam fuerint ſuperarit, de commu- "ni ſententia nos patricii imperio privare "decrevimus: quod nunc pridem factum "oportebat, ſed jam tempus opportunum "nacti hoc ipſum facimus; voſque, Quirites, "convocavimus, ut indicata voluntate no- "ſtra vos rogaremus, ut nos in aſſerenda LXXVIII.

patriæ

a Κατὰ τὴν πόλιν *Vat.* *b* Si κατέχοι malis optative, facile patiar. *Sylb.* Sibi adſentientem habet *Cod. Vat.* *c* Alibi reperitur adverbiali forma ὀκποδών. *d* Scribo ἀναγκαίων. *Steph.* *e* Ἐσκεψάμην male in *Ed. Steph.* *f* Ἦκει γὰρ ὁ καιρὸς *Vat.* *g* Non agnoſcit *Vat.* *h* Ἐν καιρῷ δὲ νῦν αὐτὸ *Vat.* *i* Ἀποδειξάμενοι in *Ed. Steph.* Verum *Sylburgio* ἀποδειξάμενοι reponenti conſentiunt *Vat.* & *Lapi Codd.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII

"patriæ libertate juvetis, qua neque nobis
"ante frui licuit, ex quo Tarquinius regnum
"occupavit, neque postea licebit, si nunc
"molliter *ac ignaviter* nos gesserimus. Si
"igitur tantum temporis haberem quantum
"vellem, & apud rerum ignaros verba face-
"rem, omnia tyranni scelera persequerer,
"quibus non unum sed multa supplicia
"omnium judicio commeruit. Verum quia
"temporis, quod res concedunt, angustiæ
"pauca verba & multa facta postulant, ac
"etiam apud vos rerum gnaros verba facio,
"pauca ejus facinora gravissima, & præcipue
"manifesta, & quæ nulla ratione possunt ex-
"cusari, vobis commemorabo & in memoriam
LXXIX. "revocabo. ¶ Iste, Quirites, est ille Tarqui-
"nius, qui antequam regnum esset adeptus,
"Aruntem fratrem suum, quod improbus
"esse nollet, venenis sustulit, assumpta ad
"societatem hujus sceleris illius uxore, suæ
"conjugis sorore, cum qua ipse diis invisus
"vel multo ante adulterium commiserat.
"Hic est ille qui uxorem suam, matronam
"pudicam & communium liberorum paren-
"tem, eodem tempore & iisdem venenis sus-
"tulit: * qui ne expiare quidem voluit
"utriusque veneficii piaculum, & se purgare
"de hoc à se patrato, saltem aliqua lugubri
"specie & exigua luctus simulatione: sed
"simulatque præclara hæc facinora patravit,
"nondum exstinctis rogis qui misera illa
"corpora exceperant, amicos convivio ex-
"cepit, nuptiasque celebravit, & sponsam,
"quæ maritum suum interfecerat, in sororis
"thalamum duxit, nefarias pactiones cum
"illa factas confirmans, & exemplum impi-
"um ac exsecrandum, & apud nullas aut
"Græcas aut barbaras nationes receptum,
"primus & solus in remp. Rom. inducens.
"Sed quæ scelera, Quirites, quam famosa &
"quam atrocia in soceros suos patravit? qui
"Servium Tullium, omnium regum justissi-
"mum & optime de vobis meritum, palam
"jugulaverit, nec ipsius cadaver funere &
"legitima sepultura honestari passus fuerit:
"& Tarquiniam ejus uxorem, quæ ipsi ma-
"tris instar erat colenda, utpote quæ ipsius
"erat amita & bene de ipso merita, ante-
"quam mariti mortem defleret, eique extre-
"ma inferiarum officia præstaret, miseram
"laqueo enecarit; à quibus servatus, &
"apud quos educatus fuerat, & quorum he-
"res ac successor futurus erat, si aliquantu-
"lum exspectasset mortis naturalis adven-
LXXX. "tum. ¶ Sed quid in his reprehendendis
"immoror, quum tot ejus iniqua facinora
"proferre ac vituperare possim, præter illa
"quæ in cognatos ac soceros commisit: ea, *in-*

"πατρίδι, ἧς ὅτε πρότερον ἡμῖν ἐξεγένετο μεταλαβεῖν,
"ἐξ ὧν Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν κατέσχεν, ὑφ' ὑμῶν,
"ἐὰν νῦν μαλακιζώμεθα, ἐξέσται. εἰ μὲ οὖν χρόνον, ὅσον
"ἐβουλόμην, εἶχον, ἢ πρὸς ἀγνῶτας ἔμελλον λέγειν,
"ἁπάσας διεξῆλθον[a] ἂν τὰς τυράννου παρανομίας,
"ἐφ' αἷς οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις[b] εἶπ' ἄπασι δί-
"κην καὶ ἀπολωλέναι. ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς, οὐ τὰ πράγ-
"ματα δίδωσί μοι, βραχέα, ἀντὶ ὧν λέγειν μὲ ὀλίγα δεῖ,
"πραχθῆναι δὲ πολλά,[c] καὶ πρὸς εἰδότας τὸν λόγον ποιοῦμαι,
"ὀλίγα τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ
"ἀπολογίας μηδεμιᾶς δέομενα τυχεῖν, ταῦθ' ὑμᾶς ὑπο-
"μνήσω. Οὗτός ἐστιν, ἄνδρες πολῖται, Ταρκύνιος ὁ[d] πρὸ
"τοῦ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν,[e] Ἀρούντην τὸν ἴδιον ἀδελφὸν,
"ὅτι πονηρὸς οὐκ ἐβούλετο γενέσθαι, φαρμάκοις διαχρη-
"σάμενος, συνεργὸν εἰς τοῦτο τὸ μῦσος λαβὼν τὴν
"ἐκείνου γυναῖκα, τὴν δὲ αὐτοῦ συνοικοῦσαν ἀδελφὴν, ἣν
"ἐμοίχευεν ὁ θεοῖς ἐχθρὸς ἔτι[f] καὶ πάλαι. Οὗτος ὁ τὴν
"γαμετὴν, γυναῖκα σώφρονα[g] καὶ τέκνων κοινωνὸν γεγο-
"νυῖαν, ἐν ταῖς αὐταῖς ἡμέραις καὶ ἅμα τοῖς αὐτοῖς φαρμά-
"κοις ἀποκτείνας, ὡς ὑφ' ἑαυτοῦ φαρμακειῶν
"ἀμφοτέρων τὰς ἀγωγοὺς,[h] ὡς ὑφ' ἑαυτοῦ γενομένων,
"ἠξίωσεν, ἐλεεινῷ χρησάμενος σχήματι, καὶ μικρᾷ πρόσ-
"ποιήσει πένθους· ἀλλ' εὐθὺς ἅμα τοῖς αὐτοῖς διαπρά-
"ξασθαι τὰ θαυμαστὰ ἔργα,[i] πρὶν ἢ μαρανθῆναι τὰς
"ὑποδεξαμένας τὰ δύσπονα σώματα πυρᾶς, φίλους εἰ-
"στία, καὶ γάμους ἐπετέλει, καὶ τὴν ἀνεψιόν νύμφην ὀπὶ
"τὸν τῆς ἀδελφῆς θάλαμον ἤγετο, τὰς ἀπορρήτους
"πρὸς αὐτὴν[k] ἐμπέδων ὁμολογίας, ἀνόσια καὶ ἐξά-
"για, καὶ οὔτε Ἑλλάδι οὔτε βαρβάρῳ γῆς σύδαμό-
"θι γινόμενα, πρῶτος εἰς τὴν Ῥωμαίων πόλιν[l] εἰσα-
"γαγών, καὶ μόνος. οἷα δὲ ἐξειργάσατο, ὦ δημόται,
"τὰ πρεσβύτατα καὶ δεινὰ[m] περὶ τοὺς κηδεστάς; Σερούιον
"μὲν Τύλλιον τὸν ὀφειλέσαντον τοῖς βασιλέων, καὶ πλεῖ-
"στα ὑμᾶς εὖ ποιήσαντα, φανερῶς ἀποσφάξας, καὶ
"οὔτε κομιδῆς, οὔτε ταφῆς νομίμου τὸ σῶμα ἐάσας
"τυχεῖν· Ταρκυνίαν δὲ τὴν ἐκείνου γυναῖκα, ἣν πρόσ-
"ηκεν αὐτῷ τιμᾶν ὥσπερ μητέρα, πατρὸς ἀδελ-
"φὴν οὖσαν, καὶ παρὰ μίαν πρὸ αὐτὸν γενομένην, πρὶν
"ἢ πενθῆσαι καὶ τὰ νομιζόμενα[n] ἐπὶ γῆς ἀνδρὶ ποιῆσαι, 272
"τὴν ἀθλίαν ἀγχόνῃ διαχρησάμενος, ὑφ' ὧν ἐσώθη,
"καὶ πρὸ οἷς ἐτράφη, καὶ ὃς παραδέξασθαι μετὰ τὸ τε-
"λευτὴν ἔμελλεν, ὀλίγον ἀναμείνας, ἕως ὁ κατὰ φύ-
"σιν αὐτοῖς παραγένηται θάνατος. Ἀλλὰ τί τούτοις ὀπι-
"μῶ, τοσαύτας ἔχων αὐτοῦ παρανομίας κατηγορεῖν,
"ἔξω τῶν εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ κηδεστὰς γενομένων, τὰς εἰς
"τὴν

a Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* Perperam ante *αὐτὰς* in *Ed. Steph.* *b* Deest *Vat.* *c* In *Cod. Vat.* καὶ πρὸς εἰδότας οἱ λόγοι, τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἀπολογίας οὐδὲ μιᾶς δυνάμενα τυχεῖν. *d* Πρὸ τοῦ πατραλοίαν *Vat.* *e* Ἀρούντα *Vat.* *f* Deest *Vat.* *g* Deest fortasse alius genitivus τῆς ἀρχῆς, ut sit τῆς ἀρχῆς καὶ τέκνων κοινωνὸν γεγενῆσαι. *Steph.* *h* Post ὡς inserenda negativa ἐχ, vel μὴ post ἑαυτοῦ: quo modo & *Lapus* vertit, *ut non à se patratorum.* *Sylb.* Ὡς ἐχ ὑφ' ἑαυτοῦ in *Cod. Vat.* *i* Πρὶν ἡμέρων θεῖναι in *Ed. Steph.* Nostram scripturam habuit etiam *Lapi Cod.* ut indicat versio, *priusquam pyræ maceratæ essent.* Monuit & *Canterus* de hac lectione, *Nov. Lect.* l. 3. c. 27. *Sylb* Occurrit etiam in *Cod. Vat.* *k* Ἐμποδὼν in *Ed. Steph.* quod, quià minime huc facit, reposui ἐμπέδων, cum *Lapi* etiam versio hanc scripturam agnoscat, *arcanas* (potius *nefarias*) *servans firmansque pactiones.* atque inde infra est ἐμπέδωσις ὅρκων. *Sylb.* Hanc emendationem firmat & *Cod. Vat.* *l* Εἰσάγων *Vat.* *m* Περὶ τοὺς κηδεστὰς ἀμφότερος ἐπι-
χειρήμασι ἐπὶ ταῖς δυσμαῖς ὄντας ἤδη τοῦ βίου; Σερούιον μὲν &c. in *Cod. Vat.* Nec aliter legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *graviaque in utrosque soceros jam in exitu vitæ.* *n* *Lapi* versio pro κατὰ γῆς videtur maluisse ταφῆς, *consuetaque ad sepulturam perficere.* Sed ferri vulgata lectio potest; nec male *Gelenius* vertit *inferias*; quippe quæ sepulchro inhumati solerent infundi. *Sylb.* * Qui ne quidem detestari dissimulareque calumnias utrorumque venenorum, ut non à se patratorum, dignatus est, misericordi utens persona &c. *Lapus.* Ac ne exigua quidem luctus specie, habituque ad mœrorem composito, utriusque veneni, velut à se non patrati, crimen diluere voluit. *Gelen.*

a Παρανομίας

"τὼ πατρίδα καὶ πάντας ἡμᾶς ὑπ' ἐλεηθείσας [a] παρανομίας; εἰ δεῖ καὶ παρανομίας αὐτὰς καλεῖν, ἀλλ' οὐκ
"ὀνομίας; εἰ δεῖ καὶ παρανομίας αὐτὰς καλεῖν, ἀλλ' οὐκ
"ἀποτροπὰς καὶ [b] ἀφανισμοὺς [c] ἀπάντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν γενῶν.
"αὐτίκα τὴν ἡγεμονίαν, ἵν' ἀπὸ ταύτης ἄρξωμαι, πῶς
"παρέλαβεν; ἆρά γε ὡς οἱ [d] πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι βασιλεῖς; [d] πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἐκεῖνοι [e] μὲν τοι ἅπαντες [f] ὑφ'
"ἡμῶν ὑπὸ τὰς δυναστείας παρήγοντο καὶ τοὺς [g] παλαιοὺς
"ἐθισμοὺς καὶ νόμους· πρῶτον μὲν ψηφίσματος ὑπὸ τῆς βουλῆς
"γραφέντος, ἢ πρὸ πάντων ἀποδέδοται τοῖς κοινοῖς
"προβουλεύειν· ἔπειτα μεταβασιλέων αἱρεθέντων, οἷς
"ὑπηρέπει τὸ συνέδριον ἐκ τῶν ἀξίων τῆς ἀρχῆς διαγνῶναι τὸν ὑπατικώτατον· μετὰ ταῦτα ψῆφον ἐπενέγκαντος ἐν ἀρχαιρεσίαις τοῦ δήμου, μέθ' ἧς ἅπαντα ἐπικυροῦσθαι βέλεται τὰ μέγιστα ὁ νόμος·
"ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις, [h] οἰωνῶν, σφαγίων, καὶ τῶν ἄλλων
"σημείων καλῶν γενομένων· ὧν χωρὶς οὐδὲν ἂν γένοιτο τῆς ἀνθρωπίνης συνέσεως καὶ προνοίας ὄφελος.
"φέρε δή τις ὑμῶν τι τούτων οὐδὲ γενόμενον, ὅτε τὸν
"ἀρχὴν Ταρκύνιος ἐλάμβανε; ποῖον προβούλευμα
"μα συνεδρίου; τίνα μεταβασιλέων ἀφήγησιν; ποίαν δήμου ψηφοφορίαν; ποίους οἰωνοὺς αἰσίους;
"οὐ λέγω ταῦτα πάντα, καίτοι δέον, εἰ γοῦν ἔμελ-
"λεν ἔξειν καλῶς, μηδὲν τῶν ἐν ἔθει καθεστώτων παρεῖσθαι· ἀλλ' ἑνός τις ἢ μόνου ἔχηται τού-
"των ὑπολειφθέντος γεγονὼς, [i] οὐκ ἀξιῶ τὰ παραλειφθέντα συκοφαντεῖν. πῶς οὖν παρῆλθεν ὑπὸ τὸν
"δυναστείαν; ὅπλοις, καὶ βίᾳ, καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων συναμοσίαις, ὡς τυράννοις ἔθος, [k] ἀκόντων
"ἡμῶν καὶ δυσχεραινόντων. φέρε, ἀλλ' ἐπειδὴ κατέσχε τὸν δυναστείαν ὅπως ποτὲ λαβών, ἆρα βασι-
"λικῶς κέχρηται ταύτῃ, ζηλῶν τοὺς πρότερους ἡγε-
"μόνας, οἳ λέγοντές τε καὶ πράττοντες τοιαῦτα διετέλουν· ἐξ ὧν εὐδαιμονέστερόν τε καὶ μείζω τὴν πόλιν
"τοῖς ὑπογινομένοις παρέδοσαν, ἧς αὐτοὶ παρέλαβον;
"καὶ τίς ἂν ὑγιαίνων ταῦτα φράσειεν, ὁρῶν ὡς οἰ-
"κτρῶς καὶ κακῶς ἅπαντες ὑπ' αὐτοῦ διατεθείμεθα; Τὰς μὲν οὖν ἡμετέρας τῶν πατρικίων συμ-
"φορὰς, ἃς καὶ τῶν πολεμίων ἂν τις μαθὼν δακρύσειεν, σιωπῶ, [l] οἵ γε ὀλίγοι μὲν ἐκ πολλῶν λελείμεθα, ταπεινοὶ δ' ἐκ μεγάλων γεγόναμεν, εἰς πε-
273 "νίαν δὲ καὶ μεγάλην ἔπεσόν ἡκομεν ἐκ πολλῶν [m] καὶ
"μυείων ἐκπεσόντες ἀγαθῶν. οἱ λαμπροὶ δ' ἐκεῖνοι
"καὶ δεινοὶ καὶ μεγάλοι, δι' ὃς ὀψιφανὴς ἡ πόλις ἡμῶν πο-
"τε ἦν, οἱ μὲν ἀπολώλασιν, οἱ δὲ φεύγουσι τὴν πατρίδα.
"ἀλλὰ τὰ [n] ὑμέτερα πράγματα, ὦ δημόται, πῶς ἔχει; [o] οὐκ ἀφῄρηται ὑμῶν τοὺς νόμους; [p] οὐκ" ἀφῄρηται δὲ τοὺς

"*quam*, quæ in patriam & nos omnes contra
"jus & fas patravit? si modo ea sunt vo-
"canda facinora iniqua, & non potius pia-
"cula abominanda, & eversiones omnium
"gentium ac nationum. Et, ne longius ab-
"eam, ipsum imperium, ut hinc initium fa-
"ciam, quomodo est adeptus? an, ut ante
"eum reges alii? minime. multum certe abest.
"Illi enim omnes à nobis ad principatus pa-
"trio more & instituto promovebantur. Pri-
"mum quidem ex senatus consulto, cujus
"primæ partes sunt in omnibus publicis con-
"siliis: deinde per interreges creatos, qui-
"bus senatus permittit ut, ex numero eo-
"rum qui regno sunt digni, maxime idone-
"um eligant: postremo suffragante in comi-
"tiis populo, cujus suffragio maxima quæque
"rata fieri lex jubet: præterea auspiciis, &
"litationibus, & cæteris cœlestibus signis fe-
"licibus; sine quibus humana studia & con-
"silia nihil proficiunt. Eja igitur, quis ve-
"strum aliquid horum observatum scit,
"quando Tarquinius imperium est adeptus?
"quod senatus consultum? quod interregum
"judicium? quæ populi suffragia? quæ fau-
"sta auspicia? Non dico hæc omnia *fuisse*
"*prætermissa*, quamvis oportuisset (si modo
"recta creatio erat futura) nullos ritus le-
"gitimos prætermitti: sed siquis vel unum
"tantum horum observatum fuisse demon-
"strare possit; haud æquum censeo cætera,
"quæ neglecta fuerant, calumniari. Quanam
"igitur ratione principatum est assequutus?
"armis & vi & scelestorum hominum con-
"jurationibus, (ut tyrannis est mos) nobis
"invitis & id iniquo animo ferentibus. Sed,
"age, postquam regnum occupavit quomo-
"docunque quæsitum, an in eo se regie
"gessit, sequutus superiorum regum exem-
"plum, qui perpetuo & dixerunt & fece-
"runt ea quibus hanc remp. & fortunatio-
"rem & ampliorem quam ipsi à majoribus
"accepissent, suis successoribus tradiderunt?
"Et quis sana mente præditus hæc diceret,
"cernens quam misere & male omnes ab
"ipso fuerimus tractati? ¶ Nostras quidem LXXXI.
"ordinis patricii calamitates, quas vel ho-
"stis defleret si audiret, taceo: si quidem
"pauci ex multis sumus reliqui; & ex alto
"dignitatis gradu in humilitatem delapsi, &
"ad paupertatem ac ingentem rerum ino-
"piam, multis atque adeo innumeris spo-
"liati bonis, redacti sumus. At illi clari viri
"& graves & magnifici, quorum opera hæc
"nostra civitas quondam fuit illustris, par-
"tim perierunt, partim in exsilium sunt pul-
"si. Sed, Quirites, quonam in statu res ve-
"stræ sunt? Nonne vobis leges eripuit?
"nonne vobis omni conventu, quem sacro-
"rum

[a] Παρανομίας omittit *Vat.* atque εἰ δεῖ mutat in εἰ δή. Similiter vel hîc vel mox infra vocem παρανομίας expungi debere existimavit *Steph.* [b] Ἀφανισμὸς agnoscit etiam *Lapus*, dum reddit, *eversiones exterminationesque*. Ego veram scripturam esse puto ἀφαγισμούς: quam & *Gelenius* sequutus vertit *piacula & abominationes*. ut ἀφαγισμοὶ hoc loco sint non *expiationes ipsæ*, sed *scelera expianda*. *Sylb.* Apud quem hoc legerit ignoro. Vulgata lectio est sana, & non temere mutanda. *Port.* [c] Ἁπάντων γενομένων τῶν ἐθνῶν *Vat.* [d] Atticæ venustatis est usus iste vocis πόθεν. nam ita usurpant sæpissime *Euripides* aliique scriptores Attici. Veteres Grammatici hujusmodi in locis interpretantur ἀδυμῶς. Sæpe autem subjungi solet πολλοῦ γε καὶ δεῖ, & ita apud *Dionysium* multis locis. *Cas.* [e] Μὲν γὰρ *Vat.* [f] Ὑφ' ὑμῶν *Vat.* [g] Πατρικίους perperam in *Ed. Steph.* ut & mox (v. 13.) ἀπενίγκαντος. *Sylb.* [h] Οἰωνῶν χωρὶς ἐθὲν *Vat.* cæteris quæ interjecta sunt omissis. [i] Hanc scripturam agnoscit etiam *Lapus*, dum vertit, *haud æquum censeo quæ relicta sunt calumniari*. ut sensus sit, si unum Tarquinii factum legitimum proferri possit, se cætera omnia quæ neglecta sunt intacta sine reprehensione præteriturum. *Gelenius* verterat, *non recusabo notam calumniæ*: quod est οὐκ ἀπαξιόω συκοφάντης ἀκούειν. *Sylb.* [k] Ἀκούντων in *Ed. Steph.* Sed ἀκόντων agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* & ὑμῶν legunt pro ἡμῶν, minus recte, sermo enim adhuc de patriciis, è quorum numero erat Brutus. [l] Εἴ γε ὀλίγοι *Vat.* [m] Καὶ μικρῶν μυείων *Vat.* [n] Ἡμέτερα male in *Ed. Steph.* [o] Οὐκ ἀφήρηται μὲν ὑμῶν *Vat.* [p] Deest *Vat.*

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

"patriæ libertate juvetis, qua neque nobis
"ante frui licuit, ex quo Tarquinius regnum
"occupavit, neque postea licebit, si nunc
"molliter *ac ignaviter* nos gesserimus. Si
"igitur tantum temporis haberem quantum
"vellem, & apud rerum ignaros verba face-
"rem, omnia tyranni scelera persequerer,
"quibus non unum sed multa supplicia
"omnium judicio commeruit. Verum quia
"temporis, quod res concedunt, angustiæ
"pauca verba & multa facta postulant, ac
"etiam apud vos rerum gnaros verba facio,
"pauca ejus facinora gravissima, & præcipue
"manifesta, & quæ nulla ratione possunt ex-
"cusari, vobis commemorabo & in memoriam
LXXIX. "revocabo. ¶ Iste, Quirites, est ille Tarqui-
"nius, qui antequam regnum esset adeptus,
"Aruntem fratrem suum, quod improbus
"esse nollet, venenis sustulit, assumpta ad
"societatem hujus sceleris illius uxore, suæ
"conjugis sorore, cum qua ipse diis invisus
"vel multo ante adulterium commiserat.
"Hic est ille qui uxorem suam, matronam
"pudicam & communium liberorum paren-
"tem, eodem tempore & iisdem venenis sus-
"tulit: * qui ne expiare quidem voluit
"utriusque veneficii piaculum, & se purgare
"de hoc à se patrato, saltem aliqua lugubri
"specie & exigua luctus simulatione: sed
"simulatque præclara hæc facinora patravit,
"nondum exstinctis rogis qui misera illa
"corpora exceperant, amicos convivio ex-
"cepit, nuptiasque celebravit, & sponsam,
"quæ maritum suum interfecerat, in fororis
"thalamum duxit, nefarias pactiones cum
"illa factas confirmans, & exemplum impi-
"um ac exsecrandum, & apud nullas aut
"Græcas aut barbaras nationes receptum,
"primus & solus in remp. Rom. inducens.
"Sed quæ scelera, Quirites, quam famosa &
"quam atrocia in soceros suos patravit? qui
"Servium Tullium, omnium regum justissi-
"mum & optime de vobis meritum, palam
"jugulaverit, nec ipsius cadaver funere &
"legitima sepultura honestari passus fuerit:
"& Tarquiniam ejus uxorem, quæ ipsi ma-
"tris instar erat colenda, utpote quæ ipsius
"erat amita & bene de ipso merita, ante-
"quam mariti mortem defleret, eique extre-
"ma inferiarum officia præstaret, miseram
"laqueo enecarit; à quibus servatus, &
"apud quos educatus fuerat, & quorum he-
"res ac successor futurus erat, si aliquantu-
"lum exspectasset mortis naturalis adven-
LXXX. "tum. ¶ Sed quid in his reprehendendis
"immoror, quum tot ejus iniqua facinora
"proferre ac vituperare possim, præter illa
"quæ in cognatos ac soceros commisit: ea, *in-*

"πατρίδι, ἧς ὕστερον ἡμῖν ἐξεγένετο μεταλαβεῖν,
"ἐξ ἧς Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν κατέσχεν, ὕθ' ὕστερον,
"ἐὰν νῦν μαλακισθῶμεν, ἐξέσται. εἰ μὲν οὖν χρόνον, ὅσον
"ἐβουλόμην, εἶχον, ἢ πρὸς ἀγνῶτας ἔμελλον λέγειν,
"ἁπάσας διεξῆλθον [a] ἂν τὰς τυράννου παρανομίας,
"ἐφ' αἷς οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ πολλάκις [b] εἶπ' ἄπασι δί-
"κην ἀπολωλέναι. ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς, ὃν τὰ πράγ-
"ματα δίδωσί μοι, βραχύς, ἐν ᾧ λέγειν μὲ ὀλίγα δεῖ,
"πράττειν δὲ πολλά, [c] οὐ πρὸς εἰδότας τὸν λόγον ποιοῦμαι,
"ὀλίγα τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ
"ἀπολογίας μηδεμιᾶς δέομενα τυγχάνειν, ταῦθ' ὑμᾶς ὑπο-
"μνήσω. Οὗτός ἐστιν, ἄνδρες πολῖται, Ταρκύνιος ὁ [d] πρὸ
"τοῦ λαβεῖν τὴν ἀρχήν, [e] Ἀρούνταν τὸν ἴδιον ἀδελφὸν,
"ὅτι πονηρὸς οὐκ ἐβούλετο γενέσθαι, φαρμάκοις διαχρη-
"σάμενος, συνεργὸν εἰς τοῦτο τὸ μῖσος λαβὼν τὴν
"ἐκείνου γυναῖκα, τὴν δὲ αὐτοῦ συνοικέσιος ἀδελφὴν, ἣν
"ἐμίσγεν ὁ θεῖος ἔχθρος ἔτι [f] καὶ πάλαι. ὅτος ὁ τὴν
"γαμετὴν, γυναῖκα σώφρονα [g] καὶ τέκνων κοινωνὸν γεγο-
"νῖαν, ἐν ταῖς αὐταῖς ἡμέραις καὶ ἀφ' τῶν αὐτῶν φαρμά-
"κων ἀποκτείνας, ὡς δ' ἀφοσιώσασθαι τὸ φαρμακειῶν
"ἀμφοτέρων τὰς βασάνους, [h] ὡς ὑφ' ἑαυτοῦ γενομένων,
"ἠξίωσεν, ἐλεεινῷ χρησάμενος σχήματι, καὶ μικρᾷ πρόσ-
"ποιήσει πένθους· ἀλλ' εὐθὺς ἅμα τῷ αὐτὰ διαπρά-
"ξασθαι τὰ θαυμαστὰ ἔργα, [i] πρὶν ἢ μαρανθῆναι τὰς
"ὑποδεξαμένας τὰ δύσπονα σώματα πυρᾶς, φίλους εἰ-
"στία, καὶ γάμους ἐπετέλει, καὶ τὴν ἀνδροφόνον νύμφην ὑπὲρ
"τὸν τῆς ἀδελφῆς θάλαμον ἤγετο, τὰς ἀπορρήτους
"πρὸς αὐτὴν [k] ἐμπέδων ὁμολογίας· ἀνόσια καὶ ἐξά-
"για, καὶ ὅτε Ἑλλάδι ὅτε βαρβάρῳ γῆς οὐδαμό-
"θι γινόμενα, πρῶτος εἰς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἰσα-
"γαγών, καὶ μόνος. οἷα δὲ ἐξεμηχάσατο, ὦ δημόται,
"τὰ περὶ δόλια καὶ δεινὰ [m] περὶ τὰς κηδεστάς; Σερούιον
"μὲν Τύλλιον τὸν ὑπερεχέστατον τῶν βασιλέων, καὶ πλεῖ-
"στα ὑμᾶς εὖ ποιήσαντα, φανερῶς ἀποσφάξας, καὶ
"οὔτε κομιδῆς, οὔτε ταφῆς νομίμου τὸ σῶμα ἐάσας
"τυχεῖν· Ταρκυνίαν δὲ τὴν ἐκείνου γυναῖκα, ἣν πρέσ-
"ηκεν αὐτῷ τιμᾶν ὥσπερ μητέρα, πατρὸς ἀδελ-
"φὴν οὖσαν, καὶ σπουδάζειν περὶ αὐτὸν γενομένην, πρὶν
"ἢ πενθῆσαι καὶ τὰ νομιζόμενα [n] τῇ γῆς ἀνδρὶ ποιῆσαι, 272
"τὴν ἀθλίαν ἀγχόνῃ διαχρησάμενος, ὑφ' ὧν ἐσώθη,
"καὶ πρὸ οἷς ἐτεάφη, καὶ ὃς ἀποδέξασθαι μετὰ τὴν τε-
"λευτὴν ἔμελλεν, ὀλίγον ἀναμείνας, ἕως ὁ κατὰ φύ-
"σιν αὐτοῖς παραγένηται θάνατος. Ἀλλὰ τί τούτοις ὀπι-
"μῶ, τοσαύτας ἔχων αὐτοῦ παρανομίας κατηγορεῖν,
"ἔξω τῶν εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ κηδεστὰς γενομένων, τὰς εἰς
"τὴν

a Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* Perperam ante αὐτὰς in *Ed. Steph.* *b* Deest *Vat.* *c* In *Cod. Vat.* καὶ πρὸς εἰδότας οἱ λόγῳ, τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα τῶν ἔργων αὐτοῦ, οὐδ' ἀπολογίας οὐδὲ μιᾶς δεομένα τυγχάνειν. *d* Πρὸ τοῦ προσλαβεῖν *Vat.* *e* Ἀρούντα *Vat.* *f* Deest *Vat.* *g* Deest fortasse alius genitivus τῆς ἀρχῆς, ut sit τῆς ἀρχῆς καὶ τέκνων κοινωνὸν γεγενῆσθαι. *Steph.* *h* Post ὡς inserenda negativa οὐχ, vel μὴ post ἑαυτοῦ: quo modo & *Lapus* vertit, *ut non à se patratorum. Sylb.* Ὡς οὐχ ὑφ' ἑαυτοῦ in *Cod. Vat.* *i* Πρὶν ἡμέραν θεῖναι in *Ed. Steph.* Nostram scripturam habuit etiam *Lapi Cod.* ut indicat versio, *priusquam pyræ maceratæ essent.* Monuit & *Canterus* de hac lectione, *Nov. Lect.* l. 3. c. 27. *Sylb* Occurrit etiam in *Cod. Vat.* *k* Εμποδὼν in *Ed. Steph.* quod, quià minime huc facit, reposui ἐμπέδων, cum *Lapi* etiam versio hanc scripturam agnoscat, *arcanas* (potius *nefarias*) *servans firmansque pactiones.* atque inde infra est ἐμπέδωσις ὅρκων. *Sylb.* Hanc emendationem firmat & *Cod. Vat.* *l* Εἰσάγων *Vat.* *m* Περὶ τὰς κηδεστὰς ἀμφοτέρους ἐπι-
χειρήματα ἐπὶ ταῖς δυσμαῖς ὄντας ἤδη τοῦ βίου; Σερούιον μὲν &c. in *Cod. Vat.* Nec aliter legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *graviaque in utrosque soceros jam in exitu vitæ.* *n* *Lapi* versio pro κατὰ γῆς videtur maluisse ταφῆς, *consuetaque ad sepulturam perficere.* Sed ferri vulgata lectio potest; nec male *Gelenius* vertit *inferias*: quippe quæ sepulchro inhumati solerent infundi. *Sylb.* * Qui ne quidem detestari dissimulareque calumnias utrorumque venenorum, ut non à se patratorum, dignatus est, misericordi utens persona &c. *Lapus.* Ac ne exigua quidem luctus specie, habituque ad mœrorem composito, utriusque veneni, velut à se non patrati, crimen diluere voluit. *Gelen.*

a Παρανομίαν

"τὼ πατρίδα καὶ πάντας ἡμᾶς ὑπ' ἐλεοδείσας [a] τῶν δι-
"καίων; εἰ δεῖ καὶ τῶν δικαίων αὐτὰς καλεῖν, ἀλλ' οὐκ
"ἀνοσιουργὰς καὶ [b] ἀφανισμοὺς [c] ἀπάντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν γενῶν.
"αὐτίκα τὴν ἡγεμονίαν, ἵν' ἀπὸ τούτου ἄρξωμαι, πῶς
"παρέλαβεν; ἆρά γε ὡς οἱ [d] πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι βασιλεῖς; [e] πόθεν;
"πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἐκεῖνοι [e] μὲν γὰρ ἅπαντες [f] ὑφ'
"ἡμῶν ὑπὸ τὰς δυναστείας παρήλθον καὶ τοὺς [g] παλαίους
"ἐθισμοὺς καὶ νόμους· πρῶτον μὲν ψηφίσματος ὑπὸ τῆς βουλῆς
"γραφέντος, ἢ δεῖ πάντων ἀποδέδοται τοῦ κοινῶν
"πρόβουλεύειν· ἔπειτα μεσοβασιλέων αἱρεθέντων, οἷς
"ὑπηρέπει τὸ συνέδριον ἐκ τοῦ ἀξίων τῆς ἀρχῆς δια-
"γνῶναι τὸν ὑπερδεέστατον· μετὰ ταῦτα ψῆφον ἐπε-
"νέγκαντος ἐν ἀρχαιρεσίαις τοῦ δήμου, μεθ' ἧς ἅ-
"παντα ἐπικυροῦσθαι βούλεται τὰ μέγιστα ὁ νόμος·
"ἐφ' ἅπασι δὲ τούτοις, [h] οἰωνῶν, σφαγίων, καὶ τῶν ἄλλων
"σημείων καλῶν γενομένων· ὧν χωρὶς οὐδὲν ἂν γέ-
"νοιτο τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς καὶ προνοίας ὄφελος.
"φέρε δή τις ὑμῶν τι τούτων οἶδε γενόμενον, ὅτε τὸν
"ἀρχὸν Ταρκύνιος ἐλάμβανε; ποῖον προβούλευ-
"μα συνεδρίου; τίνα μεσοβασιλέων ἀφήγησιν;
"ποίαν δήμου ψηφοφορίαν; ποίους οἰωνοὺς αἰσίους;
"οὐ λέγω ταῦτα πάντα, καίτοι δέον, εἰ γοῦν ἔμελ-
"λεν ἔξειν καλῶς, μηδὲν τοῦ εἰθισμένου παρὰ τοὺς νό-
"μους προπαρελεῖφθαι· ἀλλ' ἐάν τις ἓν μόνον ἔχῃ τού-
"των ὑπολαβεῖν γεγονός, [i] οὐκ ἀξιῶ τὰ παραλει-
"φθέντα συκοφαντεῖν. πῶς οὖν παρῆλθεν ὑπὸ τοῦ
"δυναστείου; ὅπλοις, καὶ βίᾳ, καὶ πονηρῶν ἀνθρώ-
"πων συναμοσίαις, ὡς τυράννοις ἔθος, [k] ἀκόντων
"ἡμῶν καὶ δυσχεραινόντων. φέρε, ἀλλ' ἐπειδὴ κα-
"τέσχε τοῦ δυναστείου ὅπως ποτὲ λαβών, ἆρα βασι-
"λικῶς κέχρηται ταύτῃ, ζηλῶν τοὺς πρότερους ἡγε-
"μόνας, οἳ λέγοντές τε καὶ πράττοντες τοιαῦτα διετέ-
"λουν ἐξ ὧν εὐδαιμονεστέραν τε καὶ μείζω τὴν πόλιν
"τοῖς ὑπογινομένοις παρέδοσαν, ἧς αὐτοὶ παρέλαβον;
"καὶ τίς ἂν ὑγιαίνων ταῦτα φράσειεν, ὁρῶν ὡς οἰ-
"κτρῶς καὶ κακῶς ἅπαντες ὑπ' αὐτοῦ διατεθεί-
"μεθα; Τὰς μὲν οὖν ὑμετέρας τοῦ πατρικίων συμ-
"φορὰς, ἃς καὶ τοῦ πολεμίου ἂν τις μαθὼν δακρύ-
"σειεν, σιωπῶ, [l] οἵ γε ὀλίγοι μοὶ ἐκ πολλῶν λελείμ-
"μεθα, ταπεινοὶ δ' ἐκ μεγάλων γεγόναμεν, εἰς πε-
"νίαν δὲ καὶ μεγάλην ἀπορίαν ἡκομεν ἐκ πολλῶν [m] καὶ
"μυρίων ἐκπεσόντες ἀγαθῶν. οἱ λαμπροὶ δ' ἐκεῖνοι
"καὶ δεινοὶ καὶ μεγάλοι, δι' ὃς ἐπιφανὴς ἡ πόλις ἡμῶν πο-
"τε ἦν, οἱ μὲν ἀπολώλασιν, οἱ δὲ φεύγουσι τὴν πατρίδα.
"ἀλλὰ τὰ [n] ὑμέτερα πράγματα, ὦ δημόται, πῶς ἔχει; 45
"ο οὐκ ἀφῄρηται ὑμῶν τοὺς νόμους; [p] οὐκ" ἀφῄρηται δὲ τοὺς

"*quam*, quæ in patriam & nos omnes contra
"jus & fas patravit? si modo ea sunt vo-
"canda facinora iniqua, & non potius pia-
"cula abominanda, & eversiones omnium
"gentium ac nationum. Et, ne longius ab-
"eam, ipsum imperium, ut hinc initium fa-
"ciam, quomodo est adeptus? an, ut ante
"eum reges alii? minime. multum certe abest.
"Illi enim omnes à nobis ad principatus pa-
"trio more & instituto promovebantur. Pri-
"mum quidem ex senatus consulto, cujus
"primæ partes sunt in omnibus publicis con-
"siliis: deinde per interreges creatos, qui-
"bus senatus permittit ut, ex numero eo-
"rum qui regno sunt digni, maxime idone-
"um eligant: postremo suffragante in comi-
"tiis populo, cujus suffragio maxima quæque
"rata fieri lex jubet: præterea auspiciis, &
"litationibus, & cæteris cœlestibus signis fe-
"licibus; sine quibus humana studia & con-
"silia nihil proficiunt. Eja igitur, quis ve-
"strum aliquid horum observatum scit,
"quando Tarquinius imperium est adeptus?
"quod senatus consultum? quod interregum
"judicium? quæ populi suffragia? quæ fau-
"sta auspicia? Non dico hæc omnia *fuisse*
"*prætermissa*, quamvis oportuisset (si modo
"recta creatio erat futura) nullos ritus le-
"gitimos prætermitti: sed siquis vel unum
"tantum horum observatum fuisse demon-
"strare possit; haud æquum censeo cætera,
"quæ neglecta fuerant, calumniari. Quanam
"igitur ratione principatum est assequutus?
"armis & vi & scelestorum hominum con-
"jurationibus, (ut tyrannis est mos) nobis
"invitis & id iniquo animo ferentibus. Sed,
"age, postquam regnum occupavit quomo-
"docunque quæsitum, an in eo se regie
"gessit, sequutus superiorum regum exem-
"plum, qui perpetuo & dixerunt & fece-
"runt ea quibus hanc remp. & fortunatio-
"rem & ampliorem quam ipsi à majoribus
"accepissent, suis successoribus tradiderunt?
"Et quis sana mente præditus hæc diceret,
"cernens quam misere & male omnes ab
"ipso fuerimus tractati? ¶ Nostras quidem
"ordinis patricii calamitates, quas vel ho-
"stis defleret si audiret, taceo: si quidem
"pauci ex multis sumus reliqui; & ex alto
"dignitatis gradu in humilitatem delapsi, &
"ad paupertatem ac ingentem rerum ino-
"piam, multis atque adeo innumeris spo-
"liati bonis, redacti sumus. At illi clari viri
"& graves & magnifici, quorum opera hæc
"nostra civitas quondam fuit illustris, par-
"tim perierunt, partim in exsilium sunt pul-
"si. Sed, Quirites, quonam in statu res ve-
"stræ sunt? Nonne vobis leges eripuit?
"nonne vobis omni conventu, quem sacro-
"rum

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

LXXXI.

[a] Παρανομίας omittit *Vat.* atque εἰ δεῖ mutat in εἰ δή. Similiter vel hîc vel mox infra vocem παρανομίας expungi debere existimavit *Steph.* [b] Ἀφανισμοὺς agnoscit etiam *Lapus*, dum reddit, *eversiones exterminationesque*. Ego veram scripturam esse puto ἀφαγισμούς: quam & *Gelenius* sequutus vertit *piacula & abominationes*. ut ἀφαγισμοὶ hoc loco sint non *expiationes ipsæ*, sed *scelera expianda*. *Sylb.* Apud quem hoc legerit ignoro. Vulgata lectio est sana, & non temere mutanda. *Port.* [c] Ἀπάντων γενομένων καὶ τῶν ἰδίων *Vat.* [d] Atticæ venustatis est usus iste vocis πόθεν. nam ita usurpant sæpissime *Euripides* aliique scriptores Attici. Veteres Grammatici hujusmodi in locis interpretantur ἀδαμῶς. Sæpe autem subjungi solet πολλοῦ γε καὶ δεῖ, & ita apud *Dionysium* multis locis. *Cas.* [e] Μὲν γὰρ *Vat.* [f] Ὑφ' ὑμῶν *Vat.* [g] Πατρικίους perperam in *Ed. Steph.* ut & mox (v. 13.) ἀπινίγκαντος. *Sylb.* [h] Οἰωνῶν χωρὶς ἂν *Vat.* cæteris quæ interjecta sunt omissis. [i] Hanc scripturam agnoscit etiam *Lapus*, dum vertit, *haud æquum censeo quæ relicta sunt calumniari*. ut sensus sit, si unum Tarquinii factum legitimum proferri possit, se cætera omnia quæ neglecta sunt intacta sine reprehensione præteriturum. *Gelenius* verterat, *non recusabo notam calumniæ*: quod est οὐκ ἀπαξιώσω συκοφάντης ἀκούειν. *Sylb.* [k] Ἀκόντων in *Ed. Steph.* Sed ἀκόντων agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* & ὑμῶν legunt pro ἡμῶν, minus recte, sermo enim adhuc de patriciis, è quorum numero erat Brutus. [l] Εἴ γε ὀλίγοι *Vat.* [m] Καὶ μυρίων *Vat.* [n] Ἡμέτερα male in *Ed. Steph.* [o] Οὐκ ἀφήρηται μοὶ ὑμῶν *Vat.* [p] Deest *Vat.*

a Ἀξιῶ

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

"rum ac ſacrificiorum cauſſa facere ſoleba-
"tis, interdixit? nonne comitia, & ſuffra-
"gia, & conciones quæ de rebus publicis
"haberi ſolebant, ſuſtulit? Quin & corpo-
"ribus veſtris haud ſecus ac mancipiorum
"empticiorum ad varios eoſque graves labo-
"res abutitur, cogens vos lapides & ma-
"teriam cædere, & humeris onera ferre, &
"in profundis ac voraginoſis foſſis corpora
"conſumere, vobis ne minima quidem à
"malis conceſſa requiete. Quis igitur finis
"erit *iſtarum* calamitatum? quouſque hæc
"pati ſuſtinebimus? quandonam patriam li-
"bertatem recuperabimus? An quum obierit
"Tarquinius? ita per Jovem. numquid tum
"nobis erit melius? immo annon deterius?
"Tres enim Tarquinios ex uno prognatos
"ipſo patre longe ſceleſtiores habebimus.
"Quando enim is qui ex homine privato fa-
"ctus eſt tyrannus, & qui ſero improbita-
"tem exercere cœpit, in omnibus tyrannicis
"vitiis ſeſe accuratiſſime exercuit; qualem
"oportet exiſtimare ejus ſobolem futuram,
"malo genere natam, & male educatam, cui
"nunquam ullum *ejus* moderatum aut civile
"factum videre aut audire licuit. Ne autem
"cognoſcendis eorum exſecrandis ingeniis
"divinatione vobis ſit opus, utque certo ſcia-
"tis quales catulos Tarquinii tyrannis in
"ſuo ſinu nobis alat, facinus unius eorum,
"qui maximus eſt natu, quæſo, videte &
LXXXII. "*conſiderate*. ¶ Hæc eſt filia Spurii Lucretii,
"quem tyrannus ad bellum proficiſcens urbis
"præfectum conſtituit; uxor autem Tarqui-
"nii Collatini, tyrannorum cognati, qui eo-
"rum cauſſa multa pertulit mala. atque hæc
"quidem, quod pudicitiam vellet tueri, &
"maritum ſuum amaret, ut bonam decet
"uxorem, quum Sextus hoſpitio ab ea fuiſ-
"ſet exceptus cognationis cauſſa, ſuperiore
"nocte, Collatino tunc abſente & in caſtris
"verſante, effrænatam ac intemperantem ty-
"rannidis contumeliam effugere non valu-
"it: ſed, ut captiva neceſſitate coacta, tulit
"quæ ingenuam mulierem ferre eſt nefas.
"Quam contumeliam indigne ferens, nec to-
"lerandam exiſtimans, quum prius patri &
"cognatis ſua infortunia narraſſet, eos mul-
"tis precata & obteſtata ut ſuas injurias
"ulciſcerentur, educto cultro, quem in ſi-
"nu abditum habebat, inſpectante patre,
"Quirites, ferrum per viſcera ſua actum
"cruentavit. O te admirandam & ob ge-
"neroſum animum multis laudibus dignam!
"obiiſti, periiſti, non ferens tyrannicam con-
"tumeliam, neglectis omnibus hujus vitæ
"voluptatibus, nequid ejuſmodi amplius
"perpeti poſſes. Et tu, Lucretia, quum mu-
"lier eſſes nata, viri generoſi animum ha-
"buiſti: nos vero, qui viri ſumus nati, à
"mulieribus virtute ſuperabimur? Tu qui-
"dem, quod, unius noctis paſſa tyrannidem,
"impolluta pudicitia per vim ſpoliata fue-
"ris, mortem ipſa vita jucundiorem ac

"ἐφ' ἱερᾶ καὶ θυσίας σιωόδους, πέπαυκε δὲ τὰς ἀρχαι-
"ρεσιάζοντας, καὶ ψηφοφορίντας, καὶ περὶ τῶν κοινῶν ἐκκλη-
"σιάζοντας; ἀναγκάζει δὲ ὅσα ἄλλους ἀργυρωνήτους
"[a] ἄξια ταλαιπωρεῖν, λατομοῦντας, ὑλοτομοῦντας,
"[b] ἀχθοφορεῦντας, ἐν ταρταίοις καὶ βαράθροις δα-
"παναμένους, ἀνάπαυσιν τῶν κακῶν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην
"λαμβάνοντας. τίς οὖν ὅρος ἔσται τῶν συμφορῶν; καὶ
"μέχει τίνος χρόνου ταῦτα πάσχοντες ὑπομενοῦμεν;
"καὶ πότε τοῦ πατρίου ἐλευθερίαν ἀναλησόμεθα;
"ὅταν ἀποθάνῃ Ταρκύνιος; νὴ Δία. καὶ τί πλέον ἡμῖν
"ἔσται τότε; τί δ' ἂν χεῖρον; τρεῖς γὰρ ἐκ ἑνὸς Ταρκυνίου
"ἐξομεν [c] μιαρωτέρους τοῦ πατρός. ὅπου γὰρ ὁ γενόμενος
"ἐξ ἰδιώτου τύραννος, καὶ οὕτε ἀρξάμενος πονηρὸς
"ἦναι, [d] πᾶσαν ἀκριβῶς διεξῆλασε τοῦ τυραννικοῦ κα-
"κίαν, πόσαπερ χρὴ νομίζειν ἔσεσθαι τοὺς ἐξ ἐκείνου φυ-
"τας, οἷς πονηρὸν μὲ γένος, πονηραὶ δὲ τροφαί, πολλὴ-
"κὸν δὲ καὶ μέτριον οὐδὲν ὅτ' ἰδεῖν ἐξεγένετο πώποτε πρατ-
"τόμενον, ὅτε μαθεῖν; ἵνα δὲ μὴ μαντεύησθε τὰς κακί-
"ας ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως, ἀλλ' ἀκριβῶς μάθητε οἵους σκύ-
"λακας [e] ἡμῖν ὁ Ταρκυνίου τυραννὶς ὑποτρέφει, θεάσα-
"σθε ἔργον ἐνὸς αὐτοῦ τῶν πρεσβυτάτων. Αὕτη Τροφίου
"μὲν ἦν τοῦ Λυκρητίου θυγάτηρ, ὃν ἀπέδειξε τῆς πό-
"λεως ἔπαρχον [f] τύραννος ἐξιὼν ἐπὶ τὸν πόλεμον,
"Ταρκυνίου δὲ Κολλατίνου γυνὴ τοῦ συγγενοῦς τοῦ τυράν-
"νου, καὶ πολλὰ ὑπ' αὐτῶν κακοπαθήσαντος.
"αὕτη μέντοι σωφρονεῖν βουλομένη, καὶ τὸν ἄνδρα τὸν
"ἑαυτῆς φιλοῦσα, ὥσπερ ἀγαθὴ προσήκει γυναικὶ,
"ξενιζομένου παρ' αὐτῇ Σέξτου, ἀφ' τοῦ συγγένει-
"αν, τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ, Κολλατίνου δὲ τότ' ἀπο-
"δημοῦντος ἐπὶ στρατοπέδου, τοῦ ἀκόλαστον ὄβριν
"τῆς τυραννίδος οὐκ ἠδυνήθη διαφυγεῖν· ἀλλ' ὥσπερ
"αἰχμάλωτος ὑπ' ἀνάγκης κρατηθεῖσα ὑπέμει-
"νεν ὅσα μὴ θέμις ἐλευθέρᾳ γυναικὶ παθεῖν. ἐφ' οἷς
"ἀγανακτοῦσα, καὶ ἀφόρητον ἡγουμένη τοῦ ὄβριν, ἐπει-
"δὴ πρὸς τὸ πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τὰς κακί-
"ας χούσας αὐτὴν [g] διεξῆλθε τύχας, πολλὰς ποιησα-
"μένη δεήσεις καὶ ἀρὰς, ἵνα τιμωροὶ τοῖς κακοῖς αὐτῆς [h] γέ-
"νοιντο, τὸ κεκρυμμένον ὑπὸ τοῖς κόλποις ξίφος σπασα-
"μένη, τοῦ πατρὸς ὁρῶντος, ὦ δημοί, ἀφ' τοῦ ἑαυτῆς
"σπλάγχνων ἔβαψε τὸν σίδηρον. ὦ θαυμασὴ σὺ καὶ πολ-
"λῶν ἐπαίνων ἀξία τῆς εὐγενοῦς προαιρέσεως. [i] ᾔχμασας,
"ἀπόλωλας, οὐχ ὑπομείνασα τοῦ τυραννικὴν ὄβριν, 274
"ἁπάσας ὑπερειδοῦσα τὰς ἐν τῷ ζῆν ἡδονὰς, ἵνα σοι
"μηδὲν ἔτι τοιοῦτον συμβῇ παθεῖν. ἔπεισα σὺ μὲν, ὦ Λυ-
"κρητία, γυναικείας τυχοῦσα φύσεως, ἀνδρὸς εὐγε-
"νοῦς φρόνημα ἔχες· ἡμεῖς δὲ ἄνδρες γινόμενοι γυναι-
"κῶν χείρους ἀρετῇ γενησόμεθα; [k] καὶ σοὶ μὲν, ὅτι μίαν
"τυραννίδος νύκτα τὴν ἀμίαντον ἀφαιρεθεῖσα αἰδῶ
"μετὰ βίας, ἡδίων καὶ μακαριώτερος ἔδοξεν ὁ θάνατος
εἶναι

a Ἄξια videtur etiam *Lapus* agnoviſſe, dum vertit, *quæcunque ſervis emptis digna ſunt.* regula tamen poſtulat ἄξιον, ſi ἐστὶ *Sylb.* Quoniam ἄξιος cum genitivo jungi ſolet, vel δούλων ἀργυρωνήτων legendum, vel ἄξια delendum, vel ἄξιόν ἐστι dicendum. *Portus.* Αἰσχύνης ἄξια in *Cod. Vat.* b Ἀχθοφοροῦντας *Vat.* c Πολλῷ μιαρωτέρους *Vat.* d Πάσαν ἀκριβοῖ τὴν τυραννικὴν *Vat.* e Ὑμῖν *Vat.* f Ὁ τύραννος *Vat.* g Ἀνέκλαυσε διεξῆλθε *Vat.* h Γένοιτο, καὶ κεκρυμμένον *Vat.* i Οἴχῃ *Vat.* k Ita *Sylb.* & *Codd. MSS.* In *Ed. Steph.* καὶ σὺ μὲν & mox καὶ pro τήν.

a Ἀφίρητα

"εἶναι τοῦ βίου ἡμῖν δὲ ἔρχα οὐ παρέσχηνται τὸ εὐ-
"πὸ τοῦτο ἀπολαῦσαι, ὃν Ταρκύνιος οὐ μίαν ἡ-
"μέραν, ἀλλὰ πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος ἤδη τυραν-
"νῶν, πάσας τὰς ἐλπίδας ἀφήρηται, ἐλευθερίας ἀ-
"φεῖλετο; Οὐκ ἔστι ἡμῖν, ὦ Κυρίται, βιωτὸν
"οἷς τοιούτοις [b] καλινδουμβίοις κακοῖς, ἐκείνοις δὲ ἀν-
"δρῶν εἶναι ἀπογόνοις, οἳ τὰ δίκαια ταῖσιν ἀξίοις
"τοῖς ἄλλοις, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δόξης
"ἔσχον κινδύνους· ἀλλὰ δυοῖν θάτερα ἄπασιν αἱ-
"ρετέον, ἢ βίον ἐλεύθερον, ἢ θάνατον ἔνδοξον. Ἥκει δὲ
"καιρὸς οἷον εὐχόμεθα, μεθεστηκότος μὲν ἐκ τῆς
"πόλεως Ταρκυνίου, κεκινυμένων δὲ τῶν ἐπιχειρήσεως
"τῶν πατρικίων, [c] οὐδενὸς ἡμῖν ἐλλείψοντος, ἐὰν ἐκ
"προθυμίας χαρήσεσθε ὅτι τὰ ἔργα, οὐ σωμάτων,
"οὐ χρημάτων, οὐκ ὅπλων, οὐ στρατιῶν, οὐ τῆς ἄλ-
"λης τῆς εἰς τὰ πολεμικὰ παρασκευῆς· μετὰ γὰρ
"ἁπάντων ἡ πόλις [d] ἀφεῖ τι εἰ Οὐολούσσων, καὶ Σα-
"βίνων, καὶ ἄλλων μυρίων ἀρχὴν ἀξιούντων, αὐτοὺς
"δὲ δουλεύοντας ἑτέροις ὑπομένειν· καὶ τῶν μὲν
"τῆς Ταρκυνίου πλεονεξίας πολλοὺς ἀναιρεῖσθαι πο-
"λέμους, τῶν δὲ τῆς ἑαυτῶν ἐλευθερίας ὀλίγα. Τί-
"σιν οὖν ἀφορμῆς εἰς τὰ παράγγελτα χρησόμεθα, καὶ
"ποίαις συμμαχίαις; τοῦτο γὰρ λοιπὸν εἰπεῖν. πρῶτον
"μὲν ταῖς παρὰ τῶν θεῶν ἐλπίσιν, οἷς ἱερὰ καὶ τεμένη
"καὶ βωμοὺς μιαίνει Ταρκύνιος ταῖς αἱμοφύρτοις χερ-
"σὶ καὶ παντὸς ἐμφυλίου γεγονόσιν ἄγεσι, θυσιῶν
"καὶ σπονδῶν καταρχόμενος· ἔπειτα ταῖς ἐξ ἡμῶν
"αὐτῶν, οὔτε ὀλίγων ὄντων οὔτε ἀπείρων πολέμου·
"πρὸς δὲ τούτοις, ταῖς παρὰ τῶν συμμάχων ὑπακο-
"ΐαις, εἰ μὴ κελεύοιτε μὲν ἡμᾶς, [e] οὐκ ἀξιοῦσι
"πολιτογραφεῖσθαι· ἐὰν δὲ ἀρετῆς ὁρῶσι μεταποιου-
"μένους, ἅσμενοι συνεφεψοῦνται τοῦ πολέμου. τυραν-
"νὶς γὰρ πᾶσι ἐχθρὰ τοῖς βουλομένοις ἐλευθέροις εἶ-
"ναι. εἰ δέ τινες ὑμῶν τοὺς [f] ὑπὲρ στρατοπέδου συνόντας
"ἅμα Ταρκυνίῳ πολίτας, διδάσκουσιν, ὡς ἐκείνῳ μὲν
"συναγωνιουμένους, [g] ἡμῖν δὲ πολεμήσοντας, οὐκ ὀρθῶς
"διδάσκουσι. βαρεῖα γὰρ καὶ ἐκείνοις ἡ τυραννὶς, καὶ ἔμ-
"φυτος πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ τῆς ἐλευθερίας πόθος, καὶ πᾶσα μεταβολὴ πρόφασις τοῖς δι' ἀ-
"νάγκην ταλαιπωρεῖσθαι ἱκανή· οὓς εἰ [h] ψηφίσασθε
"τῇ πατρίδι βοηθεῖν, οὐ φόβος ὁ καθέξων ἔσται πα-
"ρὰ τυράννοις, ἢ χάρις, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν βιαζόντων
"ἢ πειθόντων ἀνθρώπους τὰ μὴ δίκαια πράττειν. εἰ
"δέ τισιν αὐτῶν ἆρα καὶ κακὴ φύσις ἢ πονηρὰ τρο-
"φὴ τὸ φιλοτύραννον ἐμπέφυκεν, οὐ πολλοῖς οὖσι
"μὰ Δία, μεγάλαις καὶ πᾶσιν ἀνάγκαις ζεύξο-
"μεν, ὥσ' ὅσα πονηρῶν γενέσθαι χρηστούς. ἅμπερα γὰρ αὐ-
"τῶν ἔχομεν ἐν τῇ πόλει τέκνα, καὶ γυναῖκας, καὶ γο-

"beatiorem judicasti: nobis vero non ve- L. Tarquinio Superbus Rom. REX VII.
"niet in mentem ut idem sentiamus, quibus
"Tarquinius sua tyrannide non per unum
"diem, sed jam per continuos viginti quin-
"que annos, una cum ipsa libertate omnem
"etiam spem eripuit? Non est, Quirites, vi-
"vendum nobis, qui in ejusmodi malis ver-
"samur; quum ab illis simus oriundi, qui se
"aliis jura reddere aequum censuerunt, qui-
"que multa pericula pro imperio & gloria
"subierunt: sed è duobus alterum omnibus
"est eligendum, vel vita libera, vel mors
"gloriosa. Venit enim tempus quod optaba-
"mus: quod Tarquinius ab urbe sit remo-
"tus, & patricii in re aggredienda sint duces,
"nec ulla res nobis sit defutura, si alacri ani-
"mo ad rem ipsam peragendam accesserimus;
"non homines, non pecuniæ, non arma,
"non duces, denique nullus alius bellicus
"apparatus: omnium enim horum urbs est
"plena: & turpe est nos ipsos, qui Volsco-
"rum & Sabinorum ac aliorum infinitorum
"populorum imperium affectamus, perpeti
"aliorum servitutem; & pro Tarquinii ava-
"ritia multa suscipere bella, at pro nostra
"ipsorum libertate nullum suscipere velle.
"§ Verum, quibus adminiculis, & quibus LXXXIII.
"societatibus in ipsa re aggredienda utemur?
"Restat enim ut hoc dicamus. * Primum
"quidem freti auxilio deorum, quorum sa-
"cra & templa & aras Tarquinius polluit
"manibus cruentis & omni piaculo in suos
"cives commisso conscelerati, dum sacrifi-
"cia & libationes auspicatur: deinde no-
"stra ipsorum ope, qui neque pauci neque
"rerum bellicarum imperiti sumus: praeterea
"sociorum auxiliis, qui à nobis non vocati
"res novas aggredi non auderent; sed, si vi-
"derint nos nobis virtutem vendicare, lu-
"benter ad hujus belli societatem venient.
"Tyrannis enim omnibus libertatis studio-
"sis est invisa. Quod si qui vestrum timent
"cives, qui in castris una cum Tarquinio
"sunt, quasi sint illum adjuturi, & nobis
"bellum illaturi, haud recte *& cum ratione*
"timent. Nam & illis molesta est tyrannis;
"& in omnibus mortalibus libertatis deside-
"rium est innatum; & iis qui inviti & co-
"acti miserias perferunt, quævis vel levissi-
"ma occasio ad res novandas idonea vide-
"tur: quos si vestro decreto ad opem patriæ
"ferendam vocaritis; non metu, non gra-
"tia, neque ulla alia re, quæ homines ad in-
"justitiam vel cogendo vel suadendo im-
"pellit, apud tyrannos retineri poterunt.
"Quod si qui eorum fortasse, vel ob perver-
"sitatem naturæ vel ob malam educationem,
"tyrannidis amorem ac studium insitum ha-
"bent; certe, quum non sint multi, † illos
"quoque vel invitos ex improbis probos
"fieri cogemus. Obsides enim habemus in
"urbe eorum liberos, & conjuges, & paren-
tes:

a Ἀφίεσθαι τὸν ὑπὲρ τῆς ζωῆς ἀγῶνα *Vat.* b Κυλινδουμβίοις *Vat.* c Οὐδενὸς δ' ἡμῖν *Vat.* d *Lapus* videtur legisse, ἀφεῖ τι ἡμῶν Οὐολούσσων μὲν, καὶ Σαβίνων, καὶ ἄλλων μυρίων ἀρχὴν ἀξιῶν, αὐτοὺς δὲ δουλεύοντας ἑτέροις ὑπομένειν. nam vertit, *turpeque est nos, Volscorum, Sabinorumque, & aliorum plurium principatum postulantes, servire ipsos aliis sustinere.* Plenior & fortasse verior est hæc lectio, ἀφεῖ τι ἡμῶν Οὐολούσσων μὲν, καὶ Σαβίνων, καὶ ἄλλων μυρίων ἀρχὴν ἀξιούντων πανταχοῦ ἀρξάντων, αὐτοὺς δὲ δουλεύοντας ἑτέροις ὑπομένειν. eam sane in versione sequi libuit; *& turpe est nos, cum Volscos ac Sabinos, aliosque multos imperium affectantes, perpetuo vicerimus, ipsos nunc aliis servire. Sylb.* e Οὐδὲν ἀξιοῦντες in *Codd. Ven. & Vat.* f Ἐπὶ στρατοπέδου *Vat.* g Ὑμῖν *Vat.* h Ψηφίσασθε *Vat.* quod rectius esse judicavit *Sylb.* i Τῶν βιαζομένων *Vat.* * Primum quidem spe de diis optima &c. deinde nostra spe de nobis &c. *Lapus.* † Hos quoque magnis adducemus necessitatibus, ut ex improbis probi fiant. *Lapus.* Eos quoque injecta dura necessitate cogemus &c. *Gelen.*

a Γυναῖκας

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

"tes: quæ unicuique vita ſua chariora ſunt. "Si igitur polliceamur nos hæc illis redditu- "ros, ſi à tyrannis defecerint; & ſi decreto "illis delictorum impunitatem promittamus, "facile rem ipſis perſuadebimus. Quare, Qui- "rites, confidenti animo, ac bene de rebus "futuris ſperantes, ad certamen hoc prodite, "bellum ſuſcepturi, omnium quæ unquam "geſſeritis præclariſſimum. Vobis igitur, dii "patrii, hujus regionis boni præſides; & vo- "bis, genii, quibus majorum noſtrorum tute- "la obtigit; tibique, civitas, civitatum diis "chariſſima, in qua nati & educati ſumus; "vobis, *inquam*, opem feremus & conſiliis, & "dictis, & factis, & manibus, & animabus, "& quidquid deus & fatum tulerit perpeti "ſumus parati. Auguror autem bene cœpta "felicem aſſequuturа eſſe exitum. Obtingat "his omnibus, ut, ſumpto eodem animo ea- "demque mente induta, & nos ſervent & "viciſſim à vobis ſerventur.

"νεῖς· ἀ ημιστερα † ἰδίας ἐστὶν ἑκάστῳ ψυχῆς. ταῦ- "τά τε οὖν αὐτοῖς ἀποδώσειν, ἂν ἀποστῶσι † τυράννων, "ὑπισχνέμθμαι, ϗ ἀδείαν ὧν ἥμαρτον ψηφιζόμθμα, ῥᾳ- "δίως πείσομεν. ὥστε θαῤῥοῦντες, ὦ δημόται, ϗ ἀγα- "θὰς ἐχοντες ὑπὲρ τῆς μελλόντων ἐλπίδας, χωρεῖτε "πρὸς † ἀγῶνα, κάλλιστον ὃν πώποτε ἤρασθε πόλεμον "τόνδε ὑποστησόμενοι. ὑμεῖς μὲν, ὦ θεοὶ πάτριοι, φύλα- "κες ἀγαθοὶ τῆσδε † γῆς, ϗ δαίμονες οἱ τῆς πατρίας "ἡμῖν λελόγχατε, ϗ πόλις θεοφιλεστάτη πόλεων, "ὑπ' ἧ γενέσεώς τε ϗ τροφῆς ἐτύχομεν, ἀμυνοῦμεν "ὑμῖν ϗ [a] γνώμῃ, ϗ λόγοις, ϗ χερσὶ, ϗ ψυχαῖς, ϗ πά- "σιν ἕτοιμοι πᾶσιν ὅ,τι ἂν ὁ δαίμων ϗ τὸ χρεὼν φέρῃ. "μαντεύομαι δὲ καλοῖς ἐγχειρήμασιν εὐτυχὲς ἀπο- "λουθήσειν τέλος. εἰη δὲ τούτοις ἅπασι τὸ αὐτὸ λα- "χοῦσι θάρσος, ϗ μιᾷ γνώμῃ χρησαμένοις, σώζειν τε "[b] ἡμᾶς, ϗ σώζεσθαι ὑφ' ὑμῶν.

LXXXIV. ¶ Bruto hoc modo concionanti totus populus frequenter acclamabat ad ſingula quæ dicebat; & quænam eſſet ſua voluntas, & quid juberet aperte ſignificans. Quinetiam pleriſque eorum lacrymæ *ex oculis* præ voluptate fluebant, quod orationem admirandam & præter omnium ſuam exſpectationem audirent: & varii affectus animum cujuſque occupabant, penitus inter ſe diſſimiles: etenim cum triſtitia & lætitia mixti erant. atque alii quidem à recordatione præteritorum malorum, alii vero ab exſpectatione futurorum bonorum manabant: & ira cum metu * confligebat; illa quidem, ob facinora odioſa nefarie *à Tarquiniis* perpetrata ad ſalutem negligendam homines impellebat; hic vero cum difficultatis reputatione conjunctus, quaſi tyrannis non facile everti poſſet, inſidiarum impetum retardabat. Poſtquam vero dicendi finem fecit, omnes velut uno ore exclamarunt, ut arma ſibi traderet. Et Brutus lætus, "Ita, inquit, *ea vobis tra-* "*dam*, ſi, prius cognito ſenatuſconſulto, ve- "ſtris ſuffragiis id ratum feceritis. Nobis "enim placet Tarquinios Roma & totius "Romani imperii finibus cum omni ſua "progenie exſulare, nec cuiquam pro eorum "reditu quidquam vel facere vel dicere lice- "re: &, ſi quem adverſus hæc facere con- "ſtiterit, eum capite plecti. Si igitur hanc "ſententiam ratam eſſe vultis, in curias di- "viſi ferte ſuffragia. Sit enim hoc jus pri- "mum veſtræ libertatis *recuperatæ* initium. Factum eſt ita: &, poſtquam omnes curiæ tyrannos in exſilium pelli ſuis ſuffragiis juſſerunt, progreſſus denuo Brutus dicit; "Quando quod erat primum id ratum feci- "mus ut oportuit: jam reliqua, quæ de "reip. forma decrevimus, accipite. Conſi- "derantibus nobis cui magiſtratui ſumma to- "tius reip. *adminiſtratio* eſſet committenda,

Τοιαῦτα Βρούτου δημηγορεῦντος, ἀναβοήσεις τε συνεχεῖς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων ἐκ τοῦ πλήθους ἐγένοντο, δηλουμένου τὸ βουλόμενόν τε ϗ ὀπτικε- λεύθμον. τοῖς δὲ πλείοσιν αὐτῶν ϗ δάκρυα ὑφ' ἡδο- νῆς ἔῤῥει, θαυμαζῶν ϗ ἀπροσδοκήτων ἀκούοντι λό- γων· πάθη τε ποικίλα τὸν ἑκάστου ψυχὴν κατε- λάμβανεν οὐδὲν ἀλλήλοις ὁμοιούτα· λύπαις τε γὰρ ϗ ἡδοναῖς ἐμέμικτο· αἱ μὲν, ὅτι τοῖς παροῦσι δεινοῖς· αἱ δ', ὅτι τοῖς προσδοκωμένοις ἀγαθοῖς· ϗ θυμοὶ [d] συνεξέπιπτον φόβοις, οἱ μὲν ὅτι τῷ κακῶς δεῖσαντι τὰ μισούμενα, τῆς ἀσφαλείας ὀλιγω- ρῶν ἐπῆγον· οἱ δὲ [e] κατὰ λογισμὸν, μὴ ῥᾴδιον εἶ- ναι τὸν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος, ὄκνον τοῖς ὀρ- γαῖς ὑπέφερον. ἐπεὶ δὲ ἐπαύσατο λέγων, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος ἅπαντες τὸν αὐτὸν φωνὸν ἀνέκρα- γον, ἄγειν σφᾶς ὅπλα· ϗ ὁ Βροῦτος ἡσθεὶς, "Εὰν γὰρ πρᾶττωμεν, ἔφη, τὰ δόξαντα τῷ συνε- "δρίῳ μανθάνοντες, ὑπευθύνους [f] τὸ ταχὺ. δέδοκται γὰρ ἡμῖν φεύγειν Ταρκυνίους πόλιν τε τὴν Ρωμέ- "ων, ϗ χώραν ὅσην ἄρχουσι Ρωμαῖοι, ϗ γένος "τὸ ἐξ αὐτῶν ἅπαν· ϗ μηδενὶ ἐξεῖναι [h] καθόλου τοῦ- "Ταρκυνίων μήτε πρᾶξαι μηδὲν μήτε λέγειν· ἐὰν "δέ τις τοῦτο ποιῶν εὑρίσκηται, τεθνᾶναι. "Ταύτην εἰ βουλομένοις ὑμῖν ὅσι τὴν γνώμην εἶναι "κυρίαν, ἀναστάντες κατὰ φράτρας ψῆφον ἐπενέγκα- "τε. [i] τοῦτο γὰρ ὑμῖν πρῶτον ἀρξάτω τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθερίας. ἐγίνετο ταῦτα· ϗ ἐπειδὴ πᾶσαι τὴν 276 φυλὴν τῶν τυράννων αἱ φράτραι κατεψηφίσαντο, παρελθὼν πάλιν ὁ Βροῦτος λέγει· "Ἐπειδὴ τὰ πρῶ- "τα [k] ἡμῖν κεχώρηται κατ' εὐχὴν, ἀκούσατε ϗ τὰ λοι- "πὰ ὅσα βουλευόμεθα περὶ τῆς πολιτείας. ἡμῖν "σκοπουμένοις τίς ἀρχὴ γενήσεται τῶν κοινῶν κυρία, βασιλεία

[a] Γνώμαις *Vat.* [b] Rectius eſſe videtur ὑμᾶς, ut non modo in ſeq. membro, ſed etiam paullo ante (v. 11.) ἀμυνοῦμεν ὑμῖν. quæ lectio ſi placeat, in verſione quoque mutata perſona leges, *& vos ſervent & à vobis ſerventur. Sylb.* [c] Τῷ Βρούτῳ *Vat.* [d] Rectius forſan συνεξέκλινον. *Sylb.* [e] Δράσαι *Vat.* [f] *Thucydidis* exemplo ita loquitur, κατὰ λογισμὸν μὴ εἶναι. *Steph.* In *Cod. Vat.* κατὰ λογισμὸν τῷ μὴ ῥᾳδίαν εἶναι. [g] Τὸ δοχθὲν *Vat.* [h] Περὶ καθόλου Ταρκυνίων *Vat.* [i] Καὶ τοῦθ' ὑμῖν πρῶτον ἀρξάτω τὸ δικαίωμα *Vat.* * *Lapus* vertit *collidebam.* Eſt autem obſcurior hic locus, & ſententia ſic magis ad verbum poteſt exprimi, *in animos auditorum inſinuabant ſe una cum metu quidam irarum impetus*: (ſic enim θυμὸς hîc accipiendum puto, à θύω, quod eſt *impetu feror*) *atque hi quidem animos attollebant adverſus odioſa improbitatis facinora, ſpretæ ſecuritate* (i. e. *ſine ullo periculorum metu*) *illi vero* (ſcil. *metus*) *conſideratione difficultatis, quæ eſſet in evertenda tyrannide, inſidiarum* (ſeu *aggrediendæ expulſionis*) *ſervorem retardabant. Sylb.* [k] Ὑμῖν in *Lapi Cod.*

[a] Ἐχοντας

"βασιλείαν μὲ ὐκέτι κελαφῆσαι δοκεῖ, ἄρχοντας δὲ δύο "κατ' ἔκατον ἐνιαυτὸν ἀποδεικνύναι βασιλικὴν ἐξουσίαν [a] ἐ- "χοντας, ὃς ἂν ὑμεῖς ἐν ἀρχαιρεσίαις ἀποδείξητε, ψῆφον θέ- "μενοι καὶ λόχους. εἰ δὴ καὶ ταῦτα [b] βουλομένοις θεοῖς, ψη- "φίσασθε. ἐπῄνησε καὶ ταύτην τὴν γνώμην ὁ δῆμος, καὶ ψῆφος ἁπά- σῃ ἐγένετο βασιλίαν μετὰ τοῦτο παρελθὼν ὁ Βροῦτος ἀπεδείκνυ- σι [c] μεσοβασιλέα, τὸν ὑπομενήσοντα τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τοὺς παλαίους νόμους, Σπόριον Λουκρήτιον. κἀκεῖνος ἀπολύ- σας τὴν ἐκκλησίαν, ἐκέλευσεν ἅπαντας ἥκειν εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα συνήθες ἦν αὐτοῖς ἀρχαιρεσιάζειν, ἔχοντας καὶ ὅπλα ἐν τάχει. ἀφικομένων δὲ αὐτῶν, ἄνδρας αἱρεῖται δύο τοὺς πράξοντας ὅσα τοῖς βασιλεύσιν ἐξῆν, Βροῦτόν τε καὶ Κολλατῖνον· καὶ ὁ δῆ- μος καλούμενος καὶ λόχους ἐπεκύρωσε τοῖς ἀνδράσι τὴν ἀρ- χήν. καὶ τὰ μὲν [d] τότῳ τῷ χρόνῳ πραχθέντα τοιαῦτα ἦν.

"regium imperium non amplius conſtitue- "re placuit: ſed duobus viris annuum ma- "giſtratum cum poteſtate regia commit- "tere, quoſcunque centuriatis comitiis ſuf- "fragiis veſtris elegeritis. quod ſi hæc quo- "que vultis, ferte ſuffragia. Populus hanc quoque ſententiam laudavit, nec ullius ſuf- fragium ei eſt adverſatum. Poſtea Brutus, in medium progreſſus, Spurium Lucretium creavit interregem, qui patrio more co- mitiorum curam gereret. Ille vero, di- miſſa concione, omnes in campum, ubi co- mitia haberi ſolebant, cum armis celeri- ter venire juſſit. Qui quum eo veniſſent, duos viros, Brutum & Collatinum, cum regia poteſtate elegit: & populus centu- riatim vocatus magiſtratum illorum ratum fecit. Atque hæc ſunt quæ tunc in urbe ge- ſta ſunt.

L. Tarquinius Superbus Rom. REX VII.

Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε τοὺς [e] τῆς πόλεως ἀγγέλους οἷς ἐξεγένετο πρώτοις, πρὶν ἢ κλεισθῆναι τὰς πύ- λας, διαδρᾶναι, τοσοῦτον μόνον [f] ἀπαγγελόντων, ὅτι Βροῦτος καλέσας τὴν ἐκκλησίαν δημαγωγῶν, καὶ τοὺς πολίτας, ὅτι τὴν ἐλευθερίαν παρακελεῖται, ὑφεὶς τὰ ἄλλων φράσας ἠπείλητο, τοὺς μὲν ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἑταίρους τοὺς πιστοτάτους, ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀπὸ βίας ἦλθεν, ὡς φθάσων τὴν ἀπόστασιν. εὑρὼν δὲ κεκλεισμένας τὰς πύλας, καὶ μεστὰς ὅπλων τὰς ἐπάλξεις, ᾤχετο πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ὡς εἶχε τάχους, οἰμώζων καὶ δεινοπαθῶν. ἔτυχε δὲ καὶτὰ τοιαῦτα ἤδη διε- φθαρμένα. οἱ γὰρ ὕπατοι, ταχεῖαν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν θεω- μένοις τὴν πόλιν, πέμπουσι γράμματα κατ' ἄλλας ὁδοὺς πρὸς τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου, ὡς δὴ καλοῦντες αὐτοὺς ἀποστῆναι τοῦ τυράννου, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς ἀστοῖς πάντες φανερά. ταῦτα τὰ γράμματα λαβόντες οἱ καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ τυράννου εἰς τὸ στρατόπεδον, Τίτος Ερμίνιος καὶ Μάρ- κος Οράτιος, ἀνέγνωσαν ἐν ἐκκλησίᾳ· καὶ γνώμας διερωτή- σαντες καὶ λόχους ὅ,τι χρὴ ποιεῖν, ἐπειδὴ πᾶσιν ἐφάνη κύρια εἶναι τὰ κριθέντα ὑπὸ τῆς πόλεως, ὑκέτι προσδέχονται παρα- γενησόμενον τὸν Ταρκύνιον. ἀπωσθεὶς δὲ καὶ ταύτης ὁ βασι- 277 λεὺς τῆς ἐλπίδος, φεύγει σὺν ὀλίγοις εἰς Γαβίων πόλιν, ἧς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον [h] υἱὸν ἀπέδειξε Σέξτον, ὡς καὶ πρό- τερον ἔφην· ἡλικίαν μὲν ἤδη πολιὸς, ἔτη δὲ πέντε καὶ εἴκοσι τὴν βασιλείαν κατασχών. οἱ δὲ περὶ τὸν [i] Ερμίνιόν τε καὶ Οράτιον ἀνοχὰς [k] ὑπὸ τοῦ πολέμου καλεσποιούμενοι πρὸς τοὺς Αρδεά- τας πενταετεῖς ἐποιήσαντο [l] ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ πολιτεία διαμείνασα μέχρι τοῦ οἰκισμοῦ τῆς Ρώμης, ἐτῶν πεντήκοντα καὶ τετρακοσίων ἀριθ- μόν, ὅτε δὲ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις, καὶ ὑπὸ τούτων καταλυθεῖσα τῶν ἀνδρῶν.

¶ At rex Tarquinius, quum ex nunciis ex urbe profectis, qui forte antequam portæ clauderentur effugerant, hoc ſolum audiſſet, à Bruto concionem populari oratione deti- neri, & cives ad libertatem vocari, nulli alii hac re indicata, filiis tantum & fideliſſi- mis quibuſque amicis ſecum adductis, magna contentione laxatis habenis equitabat, ut defectionem anteverteret. Sed quum por- tas clauſſas offendiſſet, & armis plena pro- pugnacula, quanta maxima potuit celeritate caſtra repetebat, gemens, & de miſeriis ſuis conquerens. Sed illic quoque res jam perdi- tæ erant. Conſules enim, quùm celerem ad- ventum ejus ad urbem præſenſiſſent, diver- ſis itineribus literas in caſtra miſerant, qui- bus eos ad defectionem faciendam à tyran- no adhortabantur, & de decreto civium cer- tiores faciebant. Has literas cum accepiſſent, qui à tyranno in caſtris relicti erant, T. Her- minius & M. Horatius, *eas* in concione re- citarunt; perquiſitaque per ſingulas centu- rias ſententia quid facto opus eſſet, poſtquam omnibus placuit civium decreta rata eſſe, Tarquinium venientem amplius non admi- ſerunt. Rex vero hac quoque ſpe fruſtratus, cum paucis confugit Gabios, cujus urbis (ut ante dixi) Sextum filium maximum natu re- gem crearat: ipſe jam ob ſenium canus, & per annos viginti quinque regno potitus. Cæterum Herminius & Horatius, induciis cum Ardeatibus in annos quindecim factis, copias domum reduxerunt. Regius igitur dominatus, quum ab urbe condita ducen- tos & quadraginta quatuor annos duraſ- ſet, & ſub rege ultimo in tyrannidem fu- iſſet converſus, ob haſce cauſſas & ab iſtis viris ſublatus fuit.

Tarquinii urbe ſimul & caſtris excluduntur.

LXXXV.

a Εξοντας *Vat.* *b* Βουλομένοις ἐπὶ ὑμῖν, ψηφίσασθε *Vat.* *c* Βασιλέα in *Ed. Steph.* Maluì ego cum utroque interprete μεσοβασιλέα: præſertim cum infra (p.266. v.22.) jurent ſe βασιλέα τῆς Ρωμαίων πόλεως μηκέτι καταδέξεσθαι μηδένα: & ὑπομένειν τὰς ἀρχαιρεσίων non penes regem, ſed penes interregem fuerit *Sylb.* Μεσοβασιλέα etiam in *Cod. Vat.* *d* Ἐν τῷ τότε χρόνῳ *Vat.* *e* Τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως *Vat.* *f* Rectius ἀπαγγειλάντων, præſ. temp. *Sylb.* *g* Υπὸ τοῦ βασιλέως ὕπαρχοι Τίτος Ερμίνιος &c. in *Cod. Vat.* Ερμίνιος interdum agnoſcit *Lapus*, eandemque ſcripturam habent *etiam Plutarchi* editiones. Sed Latinæ linguæ ratio poſtulat Ερμίνιος. *Herminium* etiam vocat *Livius*, & ipſe *Dionyſius* noſter infra lib. XI. *Sylb.* Latini *Herminium* vocant: ſed *Dionyſius*, ut Latinæ vocis ſonum ſervaret & melius exprimeret, η vocali longa eſt uſus; cum alioqui η non in ι, ſed in ε longum apud Latinos plerumque verti ſciamus. *Portus.* Vide *Weſtenii* orationem de Linguæ Græcæ pronunciatione, p. 142. *h* Ἀπέδειξε τῶν υἱῶν *Vat.* *i* Ερμινίου τε *Vat.* *k* Υπὸ tollenda videtur, vel mutanda in ἀπὸ. *Sylb.* Non agnoſcit *Vat.* *l* Alibi ἐπ' οἴκου dicit, forma dicendi uſitatiore. *Sylb.* Ita quidem in *Cod. Vat.*

[a] ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER QUINTUS.

REgium igitur apud Romanos imperium, quum à Romæ conditu annos ducentos quadraginta quatuor duraſſet, & ſub ultimo rege in tyrannidem verſum eſſet, ob has cauſſas ab iſtis viris ſublatum fuit, initio ſexageſimæ octavæ olympiadis, qua in ſtadio vicit Iſchomachus Crotoniates, Athenis magiſtratum annuum gerente Iſagora. Introducto autem optimatum imperio, cum quatuor circiter menſes anno illi explendo deeſſent, conſules qui primi regiam poteſtatem ſuſceperunt, L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus, (* quos Romani ſua lingua, ut diximus, *ποθύλους* appellant) aſſumptis in ſocietatem aliis multis, qui in urbem ex caſtris venerant poſt fœdera cum Ardeatibus facta, paucis diebus poſt tyrannum exactum, populoque ad concionem convocato, quum multos de concordia ſermones habuiſſent, novo decreto confirmarunt ea quæ prius in urbe ſancita fuerant, perpetuo exſilio Tarquinios mulctantes. Poſt hæc, luſtrata urbe, & fœdere inter ſe percuſſo, ipſi primi ſtantes prope victimas cæſas jurarunt, ſe neque regem Tarquinium, neque ejus liberos, neque ejus poſteros ab exſilio revocaturos: nec ullum amplius Romanorum regem creaturos, nec aliis eum creare volentibus hoc permiſſuros. atque hæc pro ſe ſuiſque liberis & poſteris jurarunt. Quoniam autem multa & magna beneficia à regibus in remp. collata videbantur, regni nomen ſervare volentes quamdiu urbs du-

Per. Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 ½. *V. C. Cat.* 245. *Var.* 247.

Primi Coſſ. creati L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus.

Ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ Ῥωμαίων πολιτεία διαμείνασα μέχρι τῆ οἰκισμοῦ τῆς Ῥώμης, ἐτῶν τετταράκοντα καὶ τετρακοσίων ἀριθμόν, ὅτε δὲ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ τοιάσδε τινὰς προφάσεις ὑπὸ τούτων καθῃρέθη τῶν ἀνδρῶν, ὀλυμπιάδος μὲν ὀγδόης καὶ ἑξηκοστῆς ἐνεστώσης, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον Ἰσχόμαχος Κροτωνιάτης· Ἀθήνησι δὲ τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν [b] ἔχοντος Ἰσαγόρου. ἀριστοκρατίας δὲ γενομένης οἱ πρῶτοι τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν παραλαβόντες ὕπατοι, τεττάρων τινῶν μηνῶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐκλειπόντων ὑπολοιπομένων, Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος, καὶ Λεύκιος Ταρκύνιος Κολλατῖνος, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν ἑαυτῶν διάλεκτον, ὥσπερ ἔφην, προβούλους, [c] ἑτέρους παραλαβόντες πολλοὺς ἐλθόντων εἰς τὴν πόλιν [d] ἐκ τῶν στρατοπέδων, μετὰ τὰς σπονδὰς τὰς γενομένας αὐτοῖς πρὸς Ἀρδεάτας, ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον τῆς ἐκβολῆς τοῦ τυράννου, συγκαλέσαντές [e] τε δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ὁμονοίας λόγους ποιησάμενοι, [f] ψήφισμά τι πάλιν ἐπεκύρωσαν ἕτερον, περὶ ὧν οἱ κατὰ πόλιν ὄντες πρότερον [g] ἐψηφίσαντο, φυγὴν Ταρκυνίοις ἐπιβαλόντες ἀίδιον. καὶ μετὰ τοῦτο καθαρμοῦ τῆς πόλεως ποιησάμενοι, καὶ ὅρκια τεμόντες, [h] αὐτοί τε πρῶτοι ἆραι λέγοντες ὅτι τῶν τομίων, [i] ὤμοσαν μὴ καλάζειν ἀπὸ τῆς φυγῆς βασιλέα Ταρκύνιον, μήτε τοὺς παῖδας αὐτοῦ, μήτε ἐξ ἐκείνων γενησομένους· βασιλέα τε τῆς Ῥωμαίων πόλεως μηκέτι καταστήσειν μηδένα, μήτε τοῖς καθιστάναι βουλομένοις ἐπιτρέψειν. ταῦτα μὲ περὶ ἑαυτῶν τε καὶ 278
τῶν τέκνων καὶ τῶν μετ' ἐκείνους γένους ὤμοσε. [k] ἐπειδὴ δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιοι γενόμενοι τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἔδοξαν οἱ βασιλεῖς, φυλάττειν τὸ ὄνομα τῆς ἀρχῆς, ὅσον ἂν ἡ πόλις

a Lapus in ſuo Codice argumentum habuit, quod ſic vertit; *Quintus liber Dionyſii Halicarnaſsei de Antiquitatibus Romanis continet Regum Romanorum expulſionem, ac deinde ejectis regibus res ſub Conſ. geſtas, ab Olympiade* LXVIII. *uſque ad* LXXI. *Tempus duodecim omnino annorum.* *b* In *Ed. Steph.* Ἀθήνησι δὲ τῶν ἐνιαύσιον ἀρχὴν * πεφυλαχότος ὕπατοι τεττάρων μηνῶν, Λεύκιος Ἰούνιος &c. Sed locum hunc è *Cod. Ven.* ante nos explevit *Car. Sigonius* Emendationum l. 1. c. 1. nec *Cod. Romanus* quidquam ab eo diſcrepat, niſi quod ἀριστοκρατείας diphthongus ſcribit, & omiſſo τινῶν poſt τεττάρων habet ἐκλειπομένων pro ὑπολοιπομένων. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τινῶν deſideratur: in cæteris cum Editione *Sylburgiana* conſentit. atque ita legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit; *gerente Athenis annuum magiſtratum Iſagora. Paucorum autem principatu* (quaſi ὀλιγαρχίας pro ἀριστοκρατίας ſcriptum fuiſſet) *inito, primi quidem regium dominatum ſuſcipientes conſules, quatuor menſibus ad annum illum deficientibus, L. Junius Brutus &c.* *c* Οἱ μὲν λοιποὶ ἐχόντες ὕπατοι Βροῦτος καὶ Κολλατῖνος ἕτερους παραλαβόντες *Vat.* *d* Τῶν ἐκ τῶν στρατοπέδων *Vat.* *e* Malim τὸν δῆμον. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* *f* Ψήφισμά τι πάλιν ἐπεκύρωσαν *Vat.* *g* Ἐπιψηφίσαντο *Vat.* *h* Αὐτοὶ δὲ πρῶτοι *Vat.* *i* Ὤμοσαν, καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας ἕπεσθαι ὀμόσαι, μὴ καταίξειν *Vat.* nec aliter in *Lapi Cod* dum vertit, *juraruntque, civibuſque cæteris ut jurarent perſuaſerunt.* *k* Ἐπεὶ δὲ ἐκ πολλῶν *Vat.* * *Gelenius* vertit, *quem magiſtratum lingua ipſorum à conſulendo nominatum* προβούλους *à nobis appellari poſſe diximus.* Vide pag. 258. v. 47.

a Σεσωσμένων

πόλις διαμένῃ χρόνον, βυλόμενοι, τὺς ἱεροφάντας τε ϗ οἰωνομαντεις ἐκέλευσ᾽ ἀποδεῖξαι τ᾽ ἐπιτηδειότατον τ᾽ πρεσβυτέρων, ὃς ἀδενὸς ἥμελλεν ἑτέρυ, πλὴν τ᾽ περὶ τὰ θεῖα [a] σεβασμάτων, τ᾽ προεδρίαν, ἀπάσης λειτυργίας [b] πολεμικῆς ἀφεμένος, ἱερῶν καλύμενος βασιλεύς. ϗ καθίσαι) πρῶτος ἱερῶν βασιλευὺς [c] Μάνιος Παπίριος, ἐκ τ᾽ πατρικίων ἀνὴρ ἡσυχίας φίλ@.

Ως δὲ κατεγήσαντο ταῦτα, δείσαντες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μὴ δόξα τοῖς πολλοῖς ἐγγένῃ) ὡς ἐν καινῇ πολιτείας ἕξι ἀληθὴς, ὅτι δύο βασιλεῖς κύριοι γεγόνασι τ᾽ πόλεως ἀνθ᾽ ἑνὸς, ἑκατέρυ τ᾽ ὑπάτων τὺς δώδεκα πελέκεις ἕκασος, ὥσπερ εἶχον οἱ βασιλεῖς, [d] ἐκρίναντό τε δέος ἀφελέσθαι τ᾽ πολιτῶν, καὶ τῆς ἐξυσίας μειῶσαι τὸν φθόνον, τῦ μὲν ἑτέρυ τῶν ὑπάτων τὺς δώδεκα καταταξάντες ἡγεῖσθαι πελέκεις, τῦ δ᾽ ἑτέρυ, δώδεκα ὑπηρέτας, ῥάβδυς ἔχοντας μόνον· ὡς δέ τινες ἱστοῦσι, ϗ [e] κορώνας γίνεσθαι δὲ τῶν πελέκεων τὴν ἀφαίρεσιν ἐκ τ᾽ ἑλεροπῆς, ἵνα μῆνα καλέσαντος αὐτὺς παραλλὰξ ἑκατέρυ. τῦτο δὲ πολίτευμα καταστησάμενοι, τοσῦτον ἐποίησαν εἰς τὴν δημοτικὴν τῶν πραγμάτων τὸν δημότικν καὶ ταπεινὸν ὄχλον, ϗ ἄλλα τύτοις προσεπλήσια ὀλίγα. ϗ γὰ τὺς νόμυς τὺς περὶ τῶν συμβολαίων τὺς ὑπὸ Τυλλίυ γεγραμμένους, φιλανθρώπυς καὶ δημοτικὺς εἶναι δοκοῦντας, ὡς ἅπαντας καλύσας Ταρκύνιος, ἀνενεώσατο· ϗ τὰς θυσίας τάς τε κατ᾽ πόλιν καὶ τὰς ὑπὲ τῶν ἀγρῶν ἃς ἐποιῦντο [h] κοινῇ συνιόντες οἱ δημόται καὶ οἱ [i] φυλέται, πάλιν παρασκευάσαι ὑπεμελεῖσθαι, ὡς ὑπὸ Τυλλίυ συνετελῦντο· ἐκκλησίαν τε ϗ αὐτοῖς ἀπέδοσαν ὑπὲρ τῶν μελόντων, ϗ ψῆφον ὑπεφέρειν, ϗ πάντα παρέσχεν ὅσα κατ᾽ τὺς πατέρας ἐθισμὺς ἐτεθείτην. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς καθ᾽ ἡδονὴν τὰ γινόμενα ὑπ᾽ αὐτῶν ἦν, ὡς πολυχρονίυ δουλείας εἰς ἀνέλπιστον ἀφιγμένοις ἐλευθερίαν· εὑρέθησαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ὅμως, οἷς πόθος ἦν δι᾽ εὐήθειαν τῶν εἰ τυραννίδι [k] κακῶν ϗ πλεονεξίαν, ἄνδρες ὐκ ἀφανεῖς, οἳ συνώμοσαν ὑπὲ προδοσίᾳ τ᾽ πόλεως, Ταρκυνίυ τε [l] καθάπαξ συνθέμενοι, ϗ τὺς ὑπάτυς ἀποκτεῖναι. ἡγεμόνες δὲ αὐτῶν οἵτινες ἐγένοντο, [m] ϗ δι᾽ ἃς ἐξηλέγχθησαν ἀνελπίσως συνωμοσίας, καίτοι πάντας ἀνθρώπυς λελῆσθαι δοκοῦντες, μικρὰ τῶν ἔμπροσθεν γενομένων ἀναλαβὼν, λέξω.

279 Ταρκύνιος ἐπειδὴ τ᾽ βασιλείας ἐξέπεσε, χρόνον μέν τινα ϗ πολιὺ ἐν πόλει Γαβίοις διέτριβε, τύς τε συνιόντας [n] ἐκ τ᾽ πόλεως πρὸς αὐτὸν ὑποδεχόμενος, οἷς ἦν ἡ τυραννὶς ἀσμενεστέρα χρῆμα ἐλευθερίας, ϗ ταῖς Λατίνων ἐλπίσιν ἐπέχων, ὡς δι᾽ ἐκείνων καλαχθησόμενος ὑπὸ τ᾽ ἀρχήν. ὡς δ᾽ ϗ προσεῖχον αὐτῷ τ᾽ νῦν αἱ πόλεις, ϗδ᾽ ἐβύλοντο πόλεμον ὑπὲρ αὐτῦ εἰς τ᾽ Ρωμαίων πόλιν ἐνεγκεῖν, ἀπογνὺς τὰς ϗδὲ

raret, jusserunt pontifices & augures creare aliquem de senioribus, *quem* ad id maxime idoneum *judicassent*, qui nulli alii rei quam sacris cultuique divino præesset, ab omni bellico munere liber, rex sacrorum nominatus. Et primus rex sacrificulus creatus est Manius Papirius, ex ordine patricio, vir pacis amans. *Pan. Jul.* 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 $\frac{1}{3}$. *V. C. Can.* 245. *Var.* 247.

¶ His rebus ita constitutis, veriti (meo quidem judicio) ne qua falsa opinio de hac reip. nova forma in animis vulgi innasceretur, *scil.* pro uno rege duos esse creatos, penes quos esset reip. administratio, quod uterque consul XII secures haberet, ut ante reges habebant, decreverunt hoc metu cives liberare, & potestatis illius invidiam minuere; constituentes ut alteri consuli duodecim secures præferrentur, alteri vero duodecim lictores cum solis fascibus præirent, (atque etiam ut nonnulli tradunt cum coronis) utque secures per vices acciperentur, & uterque consul per integrum mensem eas alternatim haberet. * Hoc igitur instituto & aliis multis hujusmodi effecerunt, ut plebeja atque humilis turba alacriter in hoc rerum statu conservando perseveraret. Etenim leges de contractibus à Tullio latas, quæ humanæ & populares videbantur, quas omnes Tarquinius sustulerat, revocarunt ad usum: & sacrificia, tam ea quæ in urbe quam quæ in agris fieri solebant, communiter à popularibus & tribulibus in unum convenientibus, instaurari jusserunt, eodem modo quo regnante Tullio fiebant: & comitiorum de rebus maximis habendorum, & suffragii ferendi, & aliorum, quæcunque ante facere consueverant, faciendorum potestatem illis restituerunt. Atque hæc, quæ ab illis fiebant, populo grata ac jucunda erant; quippe qui ex servitute diuturna in libertatem non speratam venerat. Veruntamen nonnulli inter eos inventi sunt, qui, stultitia & avaritia moti, mala tyrannica desiderabant; viri non ignobiles, qui de urbe prodenda conjurarant, & pactione inter se facta Tarquinium reducere & consules cædere statuerant. Sed quinam fuerint eorum duces, & quam insperato casu indicati fuerint, quamvis existimarent se omnes mortales latere, rem paullo altius repetens dicam. II.

¶ Tarquinius regno pulsus non diu Gabiis est moratus, eos excipiens qui ex urbe ad se confluebant, quibus tyrannis ipsa libertate erat gratior, & spe Latinorum fretus, quasi eorum opera in regnum reduci posset. Sed quum populi ad ejus preces animum non adverterent, nec ejus caussa bellum Romanis inferre vellent, desperans se auxilia ab ipsis impetraturum, III. *Tarquinii machinamenta.*

a Σεβασμῶν *Vat.* *b* Πολεμικῆς τι ϗ πολιτικῆς legit *Gelenius*, ut supra p. 249. v. 20. Sed vulgatam lectionem confirmat quod de rege sacrorum narratur p. 258. v. 3. *Sylb.* Pro *Gelenii* lectione faciunt *Vat.* & *Lapi Codd.* *c* Μάνιος in *Ed. Steph.* *d* Malim ἔκριναν τό, τι δέος ἀφιλ. *Sylb.* *e* Κορώνας quid appellet, quæstio magna. *Cornices* vertit *Lapus*, *furcas* vero *Gelenius*. Κορώνλω esse *lituum* facile (inquit *Casaub.*) mihi concedet, qui & litui formam norit, & quid Græci per κορώνλω intelligunt, non ignoraverit. Sed quid lictori consulis cum lituo magis quam corona. Rectius (ut puto) in *Cod. Vat.* κορύνας τλεύρας *capitatas*, aut ξύλα στροφαρῆ (nisi mavis χειροφαρῆ) & ἐπικαμπῆ, ut vocem interpretatur *Hesychius*. *f* Ἐκ τ᾽ προεδρεπῆς *Vat.* *g* Τῶν συμβόλων *Vat.* *h* Κοινῆς *Vat.* *i* Χωρῖται seu κωμῆται (ut supra in hujus ipsius rei mentione, p. 236. v. 23.) malit *Sylb.* atque vertit *urbani & pagani*. Vulgatam lectionem firmant *Vat.* & *Lapi Codd.* *k* Forsan rectius κακωτικῆ πλεονεξίαν, eodem casu. *Sylb.* In *Cod. Vat.* δι᾽ εὐήθειαν ϗ λῆ πλεονεξίαν τ᾽ ἐν τυραννίδι κακῶν. *l* Καταδίκασθαι *Vat.* *m* Καὶ δι᾽ ἃς. *n* Πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς πόλεως *Vat.* * Hoc igitur institutum firmantes promptam effecere in perennitatem rerum popularem humilemque turbam, alia quoque his similia perficientes non pauca. *Lapus.* Verba autem perturbata esse & in pristinas sedes ita restituenda censet *Portus*: τῦτο δὲ τὸ πολίτευμα καταστησάμενοι ϗ τἄλλα τύτοις παραπλήσια ὐκ ὀλίγα, ἐποίησαν &c.

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 1/2. Cat. 245. V. C. Var. 247.

rum, in Hetruſcam urbem ſe recepit, unde materno genere ducebat originem. Quum igitur ibi Tarquinienſium animos munificentia ſibi conciliaſſet, & ab illis in concionem productus fuiſſet, cognationem renovavit, quæ ſibi cum eo populo intercedebat, & beneficia commemoravit, quæ ſuus avus in omnes Hetruriæ civitates contulerat; quinetiam fœdera, quæ cum illo fecerant, illis in memoriam revocavit. Poſtremo autem queſtus eſt de ſuo infortunio, quod, magna felicitate ſpoliatus, uno die erro & omnium rerum neceſſariarum indigens cum tribus filiis, ad eos qui olim ſuo imperio paruiſſent, confugere coactus fuiſſet. Hac autem oratione magna cum miſeratione & multis lacrymis habita, populo perſuaſit ut primum legatos Romam mitteret, * ſuo nomine populo Rom. conditiones pacis offerentes, quia *ſperabat fore ut* proceres Romani ſuis partibus faverent, ſibique in reditu auxilium ferrent. Quum autem legati, quos ipſe voluerat, deſignati fuiſſent; quumque eos docuiſſet quid dicendum & quid faciendum eſſet, ipſiſque præterea literas ab exſilii ſociis ſcriptas dediſſet, quæ preces ad domeſticos & amicos continebant; eos dimiſit,

IV. † addiditque nonnihil auri. ¶ Hi viri, Romam pervenientes, in ſenatu dixerunt, "Tarquinium poſtulare ut data ſibi fide publica cum paucis venire liceat, primum "quidem in ſenatum, quemadmodum eſt æquum: deinde vero, ſi hoc à ſenatu impetrarit, tunc etiam in concionem prodire, rationem redditurum omnium quæ "geſſerit ab eo tempore ex quo regnum eſt "adeptus, judiciumque totius populi Romani ſubiturum, ſi quis ſe accuſarit. Ubi "vero ſe purgarit, & omnibus probarit ſe "nihil exſilio dignum perpetraſſe; ſi cives regnum ſibi reſtituerint, denuo, quibus conditionibus ipſi voluerint, ſe regnaturum. Quod ſi regium dominatum amplius noluerint, ut antea, ſed aliam reipublicæ formam conſtituere maluerint; "manentem in urbe, patria ſua, & in ea familiam ſuam habentem, æquo cum cæteris civibus jure uſurum, exſilio & erroribus liberatum. His mandatis expoſitis, orabant ſenatum potiſſimum per *commune* omnium gentium jus, quod vetat quenquam cauſſæ dictione aut judicio fraudari, "Ut illi viro cauſſam dicere permitterent, "cujus ipſi judices eſſent futuri: quod ſi illi "hoc beneficium largiri nollent, ſaltem civitati ejus cauſſa deprecanti gratificantes "moderate agerent; illi hoc munus largientes, unde nullo incommodo affecti magnum honorem *ipſi civitati* id accipienti "habere videbuntur: atque homines quum "ſint, nihil ſupra humanam conditionem "ſapiant, neve immortales iras gerant in

τούτων ὀπτικυείας, εἰς Τυῤῥηνικὴν καταφύγει [a] πόλιν, ἐξ ἧς τὸ μὲν μητρὸς γένος ἦν. πείσας δὲ [b] γένος τὸ Ταρκυνιτῶν δωρεαῖς, καὶ δι' ἐκείνων ὀπτὶ πλὴν ὀκλησίαν [c] προσχθεὶς, τήν τε συγγένειαν ἀνενεώσατο τὴν [d] προάρχουσαν αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν, καὶ τὰς εὐεργεσίας διεξῆλθεν, ἃς ὁ πάππος αὐτοῦ πάσαις ἐχαρίσατο ταῖς ἐν Τυῤῥηνίᾳ πόλεσι, καὶ τὰς συνθήκας [d] ἐπεμίμνησκεν ἃς ἦσαν πεποιημένοι πρὸς αὐτόν. ὀπὶ δὲ τούτοις ἅπασι, τὰς καταιλημφὰς αὐτὸν ἀδύρετο τύχας, ὡς ἐκ μεγάλης ἐκπεσὼν εὐδαιμονίας ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, πλάνης καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεὴς σὺν υἱοῖς τρισὶν, ὀπὶ τοὺς [e] ὑφ' ἑαυτῷ ποτε γενομένους ἠναγκάσθη καταφυγεῖν. διεξελθὼν δὲ [f] τοσαῦτα μετὰ πολλῶν οἴκτων τε καὶ δακρύων, ἔπεισε τὸν δῆμον πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρὸς αὐτὸν εἰς Ῥώμην, συμβατηρίους φέροντας [g] περὶ αὐτοῦ λόγους, ὡς δὴ συμπροαιρούντων αὐτῷ τῶν δυνατῶν ἐκεῖθεν, καὶ συλλημψομένων τῆς καθόδου. ἀποδεχθέντων δὲ τῶν πρεσβυτῶν οὓς αὐτὸς προείλετο, [g] καὶ διδάξας ἃ χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν τοὺς ἄνδρας, καὶ πρὸς τὸν σὺν αὐτῷ φυγάδων γράμματα δοὺς δήσεις ἔχοντα πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῶν καὶ φίλους, ἀπέστειλε φέροντάς τι καὶ χρυσίον. Οὗτοι οἱ ἄνδρες, εἰς [h] τὴν Ῥώμην ἐλθόντες, ἔλεγον ὀπὶ τῆς βουλῆς, "[i] Ὅτι Ταρκύνιος "ἀξιοῖ λαβὼν ἄδειαν ἐλθεῖν σὺν ὀλίγοις, πρῶτον μὲν "ὀπὶ τὸ συνέδριον, ὥσπερ ὀφείλων δίκαιον· ἔπειτα ἂν λά"βῃ παρὰ τῆς βουλῆς τὸ συγχώρημα, τότε καὶ ὀπὶ "τὴν ἐκκλησίαν ἐλθεῖν, λόγον ὑφέξων περὶ ἁπάν"των ὧν ἔπραξεν, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν [k] ἔλαβε, καὶ δι"καίαις χρησόμενος, ἐάν τις αὐτοῦ [l] κατηγορήσει, "πᾶσι Ῥωμαίοις. ἀπολογηθεὶς δὲ, καὶ πείσας ἅπαν"τας ὡς οὐδὲν ἄξιον εἰργασμένος φυγῆς, ἐὰν μὲν ἀποδῶ"σιν αὐτῷ τὴν βασιλείαν, [m] αὖθις" ἄρξειν ἐφ' οἷς ἂν "ὁρίσωσιν οἱ πολῖται δικαίοις· ἐὰν δὲ μηκέτι βασι"λεύεσθαι προαιρῶνται, καθάπερ ἔμπροσθεν, [n] ἀλλ' "ἑτέραν καταστήσασθαι πολιτείαν, μένων ἐν τῇ πόλει "πατρίδι ὕσῃ, καὶ τὸν ἴδιον οἶκον ἔχων, πολιτεύεσθαι "μετὰ πάντων ἐξ ἴσου, φυγῆς δὲ ἀπηλλάχθαι καὶ πλά"νης. Ταῦτα διεξελθόντες, ἐδέοντο τῆς βουλῆς, μάλιστα μὲν ἀφ' τὸ δίκαιον ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις κατέστηκε, μηδένα λόγον καὶ κρίσεως [o] φέρειν, "Συγχωρῆσαι τῷ ἀν- "δρὶ τὴν ἀπολογίαν ἧς αὐτοὶ γενήσονται δικασταί· εἰ "δὲ ἐκείνῳ ταύτην οὐ βούλονται δοῦναι τὴν χάριν, τῆς "δεομένης [p] ἕνεκα πόλεως ὑπὲρ αὐτῶν, μετρίασαι, δω"ρεὰν αὐτὴν διδόντας ἐξ ἧς οὐδὲν αὐτοὶ βλαπτόμενοι "μεγάλην δόξωσι τιμὴν κατατίθεσθαι τῇ λαμβανού"σῃ· ἀνθρώπους δὲ ὄντας, μηδὲν ὑπὲρ [q] τὴν ἀνθρωπίνην "φύσιν φρονεῖν, μηδὲ ἀθανάτους ἔχειν τὰς ὀργὰς ἐν "ἀνηκόοις

[a] Πόλιν Ταρκύνιον, ἐξ ἧς τὸ αὖθις μητρὸς αὐτοῦ *Vat.* [b] Γένος agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *perſuadens Tarquiniarum generi.* Verum *Gelenius* maluit τὸ ἄγνις, ut infra p. 295. juxta *Ed. Sylb.* In *Cod. Vat.* τὸ γένη τῶν Ταρκυνιτῶν. [c] Προσχθεὶς *Vat.* [d] Ita reſtituit *Sylb.* Ὑπεριμίμνησκεν haud ita recte in *Ed. Steph.* [e] Ἐφ' ἑαυτοῦ *Vat.* [f] Ὧδε ταῦτα *Vat.* [g] Καὶ διδάξας τοὺς ἄνδρας ἃ χρὴ λέγειν τε καὶ πρᾶττειν &c. in *Cod. Vat.* [h] Deeſt *Vat.* [i] Ὅτι βασιλεὺς Ταρκύνιος *Vat.* [k] Παρέλαβε *Vat.* [l] Ulitatius ſubjunctivum κατηγορήσῃ. *Sylb.* Rectius forſan κατηγορῇ, ut in *Cod. Vat.* [m] Non agnoſcit *Vat.* [n] Ἀλλ' ἑτέραν τινὰ καταστήσασθαι *Vat.* [o] Ἀποκρίνειν *Vat.* [p] Ὑπὲρ αὐτῶν πόλεως ἕνεκα *Vat.* [q] Τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην *Vat.* * Conciliatorios tunc primum inferentes ſermones de ſe. *Lapus.* Qui ei congrediendi *cum Romanis* copiam peterent. *Gelen.* † Ferentes etiam auri aliquid. *Lapus.*

"θνητοῖς σώμασιν, ἀλλὰ καθ' ὧν γνώμην τι θεῖτεν
"ὑπεικὲς ὑπομεῖναι, τοῖς δεομένοις χάριν ἐνθυμηθέν-
"τας ὅτι φθονίμων μὲν ἀνθρώπων ἔργον ἐστὶ ταῖς φιλί-
"αις χαίρεσθαι τοὺς ἐχθροὺς, ἀνοήτων δὲ καὶ βαρβάρων,
"τοῖς ἐχθροῖς [a] συναναιρεῖν τοὺς φίλους.

Τοιαῦτα λεξάντων αὐτῶν, ἀναστὰς ὁ Βροῦτος ἔφη· "Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων εἰς τήνδε τὴν πόλιν παύ-
"σασθε, ἄνδρες Τυρρηνοί, τὰ πλείω λέγοντες. ἐπῆκται γὰρ
"ἤδη φῆφος ἀΐδιον κατ' αὐτῶν ὀρίζουσα φυγήν, καὶ θεοὺς
"ὀμωμοκαμεν ἅπαντες μήτε αὐτοὺς καθάξειν τοὺς τυράν-
"νους, μήτε τοῖς καθάγουσιν ἐπιτρέψειν· εἰ δέ τινος ἄλλου
"δέονται τῶν μετρίων ἃ [b] μήτε ὅρκοις μήτε νόμοις κεκωλύ-
"μεθα δρᾶν, λέγετε. μετὰ τοῦτο παρελθόντες [c] οἱ πρέσ-
βεις, "Παράδοξα μὲν ἡμῖν ἀπήντηται τὰ θεῖα· πρεσ-
"βευσάμενοι γὰρ ὑπὲρ ἀνδρὸς ἱκέτου λόγον ὑμῖν ἔσε-
"σθαι ἀξιοῦντος, καὶ τὸ κοινὸν ἁπάντων δίκαιον εἰς
"ἰδίαν αἰτούμενοι χάριν, [d] ἃ δὲ δεδυνήμεθα τούτου τυχεῖν.
"ἐπεὶ δὲ ὅπως ὑμῖν δοκεῖ, περὶ μὲν εἰσόδου [e] Ταρκυνίων οὐ-
"δὲν ἔτι λιπαροῦμεν· παρακαλοῦμεθα δ' ὑμᾶς εἰς ἕτερόν τι
"δίκαιον, ὑπὲρ οὗ τὰς οἰκίας ἡμῖν ἔδωκεν ἡ παλαιὰ, καὶ ὅτε
"νόμος ὁ κωλύσων αὐτὸ ποιεῖν ὑμᾶς ἐστιν, ὅτε ὅρκος, ἀπο-
"δοῦναι τῷ βασιλεῖ τὴν οὐσίαν ἣν ὁ πάππος αὐτοῦ
"παρέσχετο κέκτητο, οὐδὲν τῶν ὑμετέρων ὅτε βίᾳ κεκα-
"κωμένον, ὅτε λάθρᾳ, παρὰ δὲ τοῦ πατρὸς διαδεξάμενος,
"καὶ παρὰ ὑμᾶς μετενέγκας. ἀπόχρη γὰρ αὐτῷ τὰ ἑαυ-
"τοῦ κομισαμένῳ ζῆν ἑτέρωθί που μακαρίως, μηδὲν ἐνο-
"χλοῦντι ὑμῖν. τοιαῦτα μὲν οἱ πρέσβεις διαλεχθέν-
τες, ἐξῆλθον. τῶν δ' ὑπάτων Βροῦτος μὲν καλέσειν
τὰ χρήματα συνεβούλευσε, τιμωρίας τε χάριν αὐθ' ὧν οἱ
τύραννοι τὸ κοινὸν ἠδίκησε πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων, καὶ ὅτι
συμφέροντος ἕνεκεν, ἵνα μὴ [f] γένωνται αὐτοῖς ἀφορμὴ περὶ τοῦ
πόλεμον, διδάσκων ὡς οὐκ ἀγαπήσουσι Ταρκύνιοι τὰς οὐσίας
ἀπολαβόντες, οὐδ' ἐμμενοῦσιν ἰδιώτην βίον ζῆν, ἀλλὰ
πόλεμον ἐπάξουσι Ρωμαίοις ἀλλοεθνῆ, καὶ βίᾳ πειράσον-
ται κατελθεῖν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Κολλατῖνος δὲ ταναντία πα-
ρήνει, λέγων ὡς οὐδὲν τὰ χρήματα τῶν τυράννων ἠδίκει τὴν
πόλιν, ἀλλὰ τὰ σώματα, [g] φυλάττεσθαι αὐτοὺς ἀξιῶν
281 ἀμφότερα, μὴ δόξης τε πονηρᾶς παρὰ πάντων τύχω-
σιν, ὡς διὰ τὸν πλοῦτον ἐξεληλακότες οὐκ τῆς ἀρχῆς
Ταρκυνίους, καὶ πρόφασιν πολέμου δικαίαν παρέχω-
σιν αὐτοῖς, ὡς [h] ἀποστερημένοις τῶν ἰδίων. ἄδηλον μὲ εἶ-
ναι φάσκων εἰ κομισάμενοι τὰ χρήματα πολεμεῖν ἐπι-
χειρήσουσιν ἔτι πρὸς αὐτοὺς περὶ τοῦ καθεστῶτος. πρέσβυ-
τον δὲ βάτερον, ὡς οὐκ ἀξιώσουσιν εἰρήνην ἄγειν τοὺς οὐσίας
ἀφαιρεθέντες.

[i] Ταῦτα τῶν ὑπάτων καὶ πολλῶν συναγορευόντων ἀμ-
φοτέροις, ἀπορῶσα ὅ,τι χρὴ θεῖτεν ἡ βουλὴ, καὶ ἐφ' ἡμέρας συχνὰς σκοπῶσα, ἐπεὶ συμφορώτερα μὲν ὁ
Βροῦτος ἐδόκει λέγειν, δικαιότερα δὲ ὁ Κολλατῖνος παρ-
ήνει, τελευτῶσα διέγνω τὸν δῆμον εἶναι τοῦ τε συμφέ-

"mortali corpore; sed vel præter animi sui
"sententiam ad aliquas æquas conditiones
"descenderent, in deprecatorum grati-
"am: illud cogitantes hominum esse pruden-
"tia præditorum amicitiis inimicitias condo-
"nare; contra, stultorum & barbarorum
"esse, amicos cum inimicis tollere.

¶ Quum illi hæc dixissent, Brutus assurgens ita est loquutus: "De Tarquiniorum redi-
"tu in hanc urbem, Hetrusci, desinite plura
"verba facere. Jam enim eorum perpetuum
"exsilium suffragiis latis est decretum; & per
"deos juravimus omnes, nos neque reductu-
"ros tyrannos, neque ab aliis eos reduci
"passuros. Quod si * quid aliud æquum pe-
"titis, quod neque jurejurando neque legi-
"bus facere prohibeamur, dicite. Postea legati progressi, "Præter omnem exspecta-
"tionem, *inquiunt*, nobis prima contigere:
"legati enim pro homine supplice, qui vo-
"bis rationes vult reddere, & jus omnium
"gentium commune in privatam gratiam pe-
"tentes, ne hoc quidem impetrare potuimus.
"Sed quando vobis ita placet, non amplius
"pro Tarquiniorum reditu vos orabimus;
"sed à vobis aliud, quod justum est, petemus,
"de quo patria nobis mandata dedit, quod ne-
"que lex neque jusjurandum vos facere prohi-
"bebit: ut *videlicet* regi restituatis bona quæ
"avus ejus ante habuerat, qui nullam rem
"vestram aut vi aut dolo possederat, sed jure
"hereditatis ad se devoluta & à patre relicta
"acceperat, & ad vos transtulerat. Satis
"enim illi erit, rebus suis receptis, in aliquo
"alio loco beate vivere, nullum vobis nego-
"tium facessenti. Atque his dictis legati ex curia sunt egressi. Consulum autem alter Brutus ejus bona retinenda censuit, tum mulctæ nomine, quod tyranni multis gravibusque injuriis remp. affecissent, tum etiam publicæ utilitatis causa, ne illi hanc belli materiam haberent: docens, Tarquinios non fore contentos bonis receptis, neque vitam privatam toleraturos; sed externo milite conducto Romanis bellum illaturos, & vi reditum in regnum tentaturos. At Collatinus contrarium suadebat, dicens non à fortunis tyrannorum, sed ab ipsis tyrannis violatam fuisse remp. Quare, rogabat eos ut ab hoc utroque sibi caverent, ne incurrerent in malam omnium opinionem, quasi divitiarum caussa Tarquinios regno expulissent, neve justam belli occasionem illis præberent, quod suis bonis spoliati fuissent. Incertum enim esse dicebat, an rebus suis recuperatis bellum pro reditu contra ipsos essent susceptur: alterum vero certum esse, eos suis bonis privatos non quieturos.

¶ Consulibus igitur talia dicentibus, & multis in utriusque sententiam euntibus, senatus dubitans quid agendum esset, & complures dies deliberans, quod Brutus utiliora dicere videretur, Collatinus vero justiora suaderet, tandem utilitatis & æquitatis judicium

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 597. Olymp. 68 2. V. C. Ca. 245. Va. 249.

V.

VI.

a Pro συναναιρεῖν *Lapus* videtur aliud quidpiam legisse, dum vertit, *inimicis pares amicos facere*; ut etiam *Gelenius*, interpretans, *nullum inter amicos & inimicos discrimen facere*: cum significet *simul tollere* vel *submovere*. *Sylb.* b Μὴ νόμοις μηδὲ ὅρκοις *Vat.* c Οἱ πρόσθεις λέγουσι *Vat.* d Οὐδὲ τοῦτο δεδυνήμεθα τυχ. *Sylb.* Οὐ δεδυνήμεθα *Vat.* e Ταρκυνίων *Vat.* f Γίνοιτο *Vat.* g Φυλάττεσθαί τι *Vat.* h Ita *Sylb.* & *Cod. Vat.* In *Ed. Steph.* ἀποστερήμενοι, minus recte. i Plenius & melius in *Cod. Vat.* ταῦτα δὲ τῶν ὑπάτων λεγόντων. *Lapus* vertit *talia dicentibus cons.* ac si legisset ταῦτα τῶν ὑπάτων λεγόντων. * Ad verbum, *aliquod aliud mediocre. Aliquid aliud modesti* vertit *Lapus.*

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 1/3. V. C. Cat. 245. Var. 247.

cium populo committendum cenſuit. Multis autem ab utroque coſ. dictis, quum triginta curiæ in ſuffragia fuiſſent miſſæ, adeo levi momento in alteram partem inclinatum eſt; ut illæ, quæ bona reſtitui jubebant, uno tantum calculo vicerint alias, quæ ea retinenda cenſebant. Hetruſci autem, accepto à conſulibus reſponſo, & multum laudata civitate, quod æquitatem utilitati antepoſuiſſent, Tarquinio per literas ſignificarunt ut mitteret qui bona ſua reciperent: ipſi vero remanſerunt in urbe, ſimulantes ſe in colligenda portatili ſupellectile, & in diſtrahendis quæ agi ferrique non poſſent, occupatos eſſe; * re autem vera id agentes, ut res urbanas inſidioſe pertentarent, *& ſuis artibus corrumperent*, ut tyrannus ipſis mandarat. Nam & literas, *quas* ab exſulibus *acceperant*, eorum neceſſariis reddiderunt, aliaſque ab illis ad exſules *mittendas* acceperunt: & cum multis in colloquium venientes, atque quis eſſet eorum animus explorantes, quos animadvertebant facile corrumpi poſſe ob animi inconſtantiam, vel victus inopiam, vel ob deſiderium explendæ ſub tyrannide libidinis & avaritiæ, eos partim bona ſpe oſtentata, partim etiam pecuniæ largitione, corrumpere conabantur. Nec defuturi erant (ut veriſimile eſt) in urbe ampla & frequenti, qui reip. deteriorem ſtatum meliori anteponerent, non ſolum ignobiles, verum etiam nobiles: in quorum numero erant duo Junii, Titus & Tiberius, filii Bruti conſulis, vix dum pubeſcere incipientes; & cum illis Gellii duo, Marcus & Manius, fratres uxoris Bruti, jam idonei ad res publicas tractandas; & Collatini alterius conſulis ſororis duo filii, Lucius & Marcus; & Aquilii, qui eadem ætate erant qua Bruti filii, apud quos plerunque cœtus fiebant, eorum patre jam defuncto, atque de tyrannide reducenda conſultabatur.

Conjuratio urbana.

VII. ¶ Itaque cum ex multis aliis mihi viſæ ſunt res Romanæ divina providentia ad tantam felicitatem provectæ, tum præcipue ex eis quæ tunc acciderunt. Illi enim miſeri adeo dementes & adeo mente capti fuerunt, ut ſuſtinuerint propria manu epiſtolas ad tyrannum ſcribere, quibus eum certiorem faciebant de numero conjuratorum, & de tempore quo conſules eſſent aggreſſuri; adductis tyranni literis ad ſe allatis, *in quibus dicebat* ſe ſcire velle quibuſnam Romanis pro meritis gratia eſſet referenda, ubi in regnum fuiſſet reſtitutus. Iſtæ autem literæ tali quodam caſu in conſulum poteſtatem venerunt. Apud Aquilios Collatini ſororis filios convenerant illius conjurationis principes, ut ad rem divinam & ſacrificia invitati. Poſt epulum autem juſſis minigontq καὶ τῶ δικαίω κειτίω. πολλῶν δὲ λεχθέντων [a]ὑφ' ἑκατέρων τῶν ὑπάτων, ἀναλαβοῦσαι ψῆφον αἱ φράτερες τελέκοντα ἔσαν τὸν ἀριθμὸν, οὕτω μικρᾷ ἐποίησαντο τὴν ὑπὲρ θάτερα ῥοπὴν, ὥστε μιᾷ ψήφῳ πλείους γενέσθαι τῶν κατέχειν τὰ χρήματα βουλευομένων τὰς ἀποδιδόναι κελεύσας. λαβόντες δὲ ὡσὰ τῶν ὑπάτων τὰς ἀποκρίσεις οἱ Τυρρηνοὶ, ἔτι πολλὰ τὴν πόλιν ἐπαινέσαντες, ὅτι τὰ δίκαια πρὸ τῶν συμφερόντων εἵλοντο, Ταρκυνίῳ μὲν ἐπέστειλαν [b]τὰς ἀποληψομένους τὰ χρήματα, αὐτοὶ δὲ ἐπέμειναν ἐν τῇ πόλει, συναγωγήν τε τῶν ὅπλων, καὶ ἀφέσεις τῶν μὴ δυναμένων ἄγεσθαι τε καὶ φέρεσθαι σκηπτόμενοι· ὡς δὲ τἀληθὲς ἔιχε, πράττοντές τε καὶ σκοπούμενοι τὰ καθ' τὴν πόλιν, ὡς ὁ τύραννος αὐτοῖς παρήγγειλεν. τάς τε γὰ ὑποθήκας τὰς πρὸς τῶν φυγάδων τοῖς ὑπὸ τῶν ἀποδιδόαν, καὶ πρ' ἐκείνων ἑτέρας πρὸς τοὺς φυγάδας ἐλάμβανον. συνιόντες δὲ πολλοῖς εἰς ὁμιλίαν, καὶ ἀφίπειραν αὐτῶν τῆς προαιρέσεως λαμβάνοντες, ὡς [c]εὐέλπιδας ἀνάλωτους δ' ἀσθενείᾳ γνώμης, ἢ βίᾳ ἀσάνιν, ἢ πόθον τῶν ἐν τῇ τυραννίδι πλεονεξιῶν, ἐλπίδας τε χρηστὰς ὑποτείνοντες αὐτοῖς, καὶ χρήματα διδόντες, ἐπεχείρουν διαφθείρειν. ἔμελλον δὲ, ὥσπερ εἰκὸς, ἐν πόλει μεγάλῃ καὶ πολυοχλήτῳ φανήσεσθαί τινες οἱ τὴν χείρω πολιτείαν αἱρησόμενοι τῆς κρείττονος, οὐ τὰ ἀσήμων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιφανῶν, ἐν οἷς ἦσαν Ἰούνιοί τε δύο, Τίτος καὶ Τιβέριος Βρούτου παῖδες, τότε [d]ὑπατεύοντος ἀρτίως ἀρχόμενοι γενειᾶν· καὶ σὺν αὐτοῖς [e]Γέλλιοί τε δύο, Μάρκος καὶ Μάνιος, ἀδελφοὶ τῆς Βρούτου γυναικὸς, ἱκανοὶ τὰ κοινὰ πράττειν· καὶ Κολλατίνου πατρὸς τῶν ὑπάτων ἀδελφῆς υἱοὶ δύο, Λούκιός καὶ Μάρκος [f]Ακυίλλιοι, τὰ αὐτὰ ἔχοντες τοῖς Βρούτου παισὶν ἡλικίαν, πρ' οἷς συνόδοι τὰ πολλὰ ἐγίνοντο, [g]πατρός τε ἤδη τεθνηκότος αὐτοῖς, καὶ τὰ περὶ τῆς καθόδου τῶν τυράννων βουλεύματα συνετίθεντο. 281

Ex πολλῶν μὲν δὴ καὶ ἄλλων ἔδοξέ μοι τὰ Ρωμαίων πράγματα προνοίᾳ θεῶν εἰς τοσαύτην [h]παρελθεῖν εὐδαιμονίαν, οὐχ ἥκιστα δὲ ἐκ τῶν τότε γενομένων. τοιαύτη γὰρ ἄνοια καὶ θεοβλάβεια τοὺς δυστήνους ἐκείνους εἶχεν, ὥσθ' ὑπέμειναν ὁπισθολὰς γράψαι πρὸς τὸν τύραννον αὐτοχείρους, δηλοῦντες αὐτῷ τὸ [i]πλῆθος τῶν μετεχόντων τῆς συνωμοσίας, καὶ χρόνον ἐν ᾧ τὴν χθ' τῶν ὑπάτων ἔμελλον [k]ποιήσασθαι ὁπάθεσιν, πειθόμενοι ὑπὸ τῶν ἀφικομένων [l]εἰς αὐτοὺς παρὰ τοῦ τυράννου γραμμάτων, ὅτι βούλεται προειδέναι τίνας αὐτῷ Ρωμαίων προσήκει εὖ ποιεῖν καταξίους τὴν ἀρχήν. τούτων δὲ ἐγένοντο τῆς ὑποθολῶν ἐγκρατεῖς οἱ ὕπατοι χθ' τοιάνδε τινὰ συντυχίαν. πρ' Ακυιλλίοις τοῖς ἐκ τῆς Κολλατίνου γεγονόσιν ἀδελφῆς οἱ κορυφαιότατοι τῶν ἐν τῇ συνωμοσίᾳ κατήγοντο, παρελθόντες ὡς ἐφ' ἱερὰ καὶ θυσίαν. μετὰ δὲ τὴν ἔξοδον ἐξελθὼν ἐκ

a Τῷ ἑκατέρῳ Vat. b Τὰς ἀποληψομένους τὰ χρήματα πέμπειν Vat. nec aliter in Lapi Cod. dum vertit, *ut misereș recepturos opes ſuas*: atque ita legendum eſſe conjecerat Caſ. c Εὐέλπιδας Vat. quo modo ſcribendum cenſuit Sylb. quod Εὐέλπιδας characteriſtica ſit præſentis, & terminatio aoriſti 1. d Forſan rectius τῷ πρώτῳ. Sylb. Τῷ ἐπατεύοντος Vat. & Lapi Codd. e Pro Γέλλιοι Sigonius in Scholiis Livianis reponit Οὐιτέλλιοι, non tantum ex Livio, ſed etiam ex Plutarcho; apud quem in Coriolano ſimili aphæreſi Οὐιτελλίους legi pro Λευκανούς teſtatur idem. Sylb. f Ita & in ſequentibus Hiſtoriæ partibus; cum verior ſcriptura ſit Ακύλλιοι. Latini enim non *Aquelios* ſed *Aquilios* vocant. immo Sigonius annotat, in *Capitolinis monumentis* duplicatis ll ſcriptum eſſe *Aquillii*. Sylb. Ακύλλιοι ubique in Cod. Vat. Ακύλλιος, vel Ακυίλλιος malit Portus. g Illud τι poſt πατρὸς nec ſenſus requirit, nec agnoſcunt Vat. & Lapi Codd. h Προελθεῖν Vat. i Πλῆθός τι Vat. k Ποιήσασθαι Vat. l Ὡς αὐτοὺς Vat. * Re vera autem excutientes & molientes in urbe quæ mandarat tyrannus. *Gelen.* Agentes præparanteſque in urbe quæ mandarat eis tyrannus. *Lapus.*

a Διέφερεν

ἐκ δ' συμποσίου κελεύσαντες τὰς διακόνους, καὶ περὶ τὰ θυρῶν δ' ἀνδρῶνος ἀπελθεῖν, [a] διεφέροντο πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς καταλύσεως τῆς τυραννίων, καὶ τὰ δόξαντα εἰς ἐπιστολὰς κατεχώρουν αὐτολαφῆς, ἃς ἔδει τοὺς Ἀκυλίους λαβόντας ἀποδοῦναι τοῖς ἐκ Τυρρηνίας πρέσβεσιν, ἐκείνους δὲ Ταρκυνίῳ. ἐν τούτῳ δή τῳ χρόνῳ τῶν θεραπόντων τις οἰνοχόος, ὃν πόλεως Καινίνης αἰχμάλωτος, ὄνομα [b] Οὐϊνδίκιος, ὑποπτεύσας [c] τι [d] τοὺς ἄνδρας βουλεύειν [e] ποτὲ τῇ μεταστάσει τῶν [f] διακόνων, ἔμεινε μόνος ἔξω παρὰ ταῖς θύραις, καὶ τούς τε λόγους πρὸ αὐτῶν ἠκροάσατο, καὶ τὰς ἐπιστολὰς εἶδεν ὑπὸ πάντων γραφομένας, ἁρμῷ τινι τὴν θύραν διαφανεῖ τὸ ὄμμα προσβαλών. ἐξελθὼν δὲ πολλῆς ἔτι νυκτὸς οὔσης, ὡς ἀπεταλμένος ὑπὸ τῶν δεσποτῶν ἐπί χρείαν τινά, πρὸς μὲ τοὺς ὑπάτους ὤκνησεν ἐλθεῖν, δεδιὼς μὴ τὸ πρᾶγμα συγχύψαι βουλόμενοι διὰ τὴν [g] εὔνοιαν τὴν συγγενῶν, τὴν μηνύσοντα τὴν σωφροσύνην ἀφανίσωσιν· ἀφικόμενος δ' εἰς Πόπλιον Οὐαλέριον, ὃς ἦν τῶν πρώτοις τέσσαρσιν ἦν τὴν τυραννίδα καταλυσάντων, δεξιὰν δίδωσι, καὶ δι' ὅρκων τὸ πιστὸν πρὸ αὐτοῦ λαβὼν ὑπὲρ ἀσφαλείας τῆς ἑαυτοῦ, [h] μηνυτής τε ὢν ἧκεν καὶ ὧν εἶδε γίνεται. ὁ δὲ ὡς ἔμαθεν, ἀδεμιᾷ ἀναβολιῷ παυσάμενος, ὅπι τὴν οἰκίαν τῶν Ἀκυλίων σὺν [i] χερσὶ πολλῶν πελατῶν τε καὶ φίλων προσγίνεται πρὸς τὸν ὄρθρον. καὶ παρελθὼν ἔσω τῶν θυρῶν ὡς ἐπ' ἄλλην τινὰ χρείαν παρὼν, ἀκωλύτως, καθ' οἶκον ἔτι τῶν μειρακίων ὄντων, ἐγκρατὴς γίνεται τῶν ἐπιστολῶν, καὶ τοὺς νεηνίσκους συλλαβὼν καθίζησιν ὅπι τοὺς ὑπάτους.

Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔργα ἑκατέρου τῶν ὑπάτων Βρούτου μεγάλα καὶ θαυμαστὰ λέγειν ἔχων, ἐφ' οἷς μέγιστα φρονοῦσι Ρωμαῖοι, δέδοικα [k] μὴ σκληρὰ καὶ ἄπιστα [l] τοῖς
283 ἄλλοις Ἕλλησι δόξω λέγειν· ἐπειδὴ πεφύκασιν ἅπαντες [m] ἀπὸ τῶν οἰκείων τὰ περὶ τῶν ἄλλων λεγόμενα κρίνειν, [n] καὶ τὸ πιστὸν ἄπιστον ἐφ' ἑαυτοὺς ποιεῖν· ἐρῶ δ' ὅμως. ἐπειδὴ γὰρ ἡμέρα τάχιστα ἐγένετο, [o] καθίσας ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ τὰς ἐπιστολὰς τῶν ἐν τῇ συωμοσίᾳ διασκεπόμενος, ὡς εὗρε τὰς ὑπὸ τῶν υἱῶν γεγραφείσας τοῖς σφραγίσιν [p] ἑκατέρων, καὶ μὴ τὸ λῦσαι τὰ σημεῖα τοῖς χειρογράφοις, ἀναγνωσθῆναι πρῶτον ἐκέλευσεν ἀμφοτέρας ὑπὸ τοῦ γραμματέως, εἰς τὴν ἁπάντων τῶν παρόντων ἀκοήν· ἔπειτα λέγειν ἐκέλευσε τοῖς παισὶν εἴ τι βούλονται. ὡς δ' οὐκ ἐτόλμησεν αὐτῶν ἑκάτερος πρὸς ἄρνησιν ἀναιδῆ τραπέσθαι [q] πάλαι [r] κατεψηφικότες ἑαυτῶν, ἔκλαιον ἀμφότεροι. ὀλίγον δ' ὑποχὼν χρόνον ἀνίσταται, καὶ σιωπὴν προκηρύξας, ἐκδεχομένων ἁπάντων τί τὸ τέλος ἔξοισι, θάνατον ἔφη καταδικάζειν τῶν τέκνων· ἐφ' ᾧ πάντες ἀνέκραγον, οὐκ ἀξιοῦντες τοιοῦτον ἀνδρὶ ζημιωθῆναι τέκνων θανάτῳ, καὶ χαρίζεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν μειρακίων ἐβούλοντο τῷ πατρί. ὁ δ' ὅτε τὰς φωνὰς αὐτῶν

istris ex cubiculo exire, ubi convivium fuerat celebratum, & * ante fores cubiculi se recipere, inter se colloquebantur de reducendis tyrannis; quæque visa erant propria manu referebant in literas, quas Aquilios accepturos oportebat legatis Hetruscis dare, illosque Tarquinio *eas* reddere. Interea vero servus quidam Cæninensis, bello captus, qui pincernam agebat, nomine Vindicius, suspicatus (quod illi ministros removissent) aliquid mali eos moliri, solus extra ad ostium remansit, & eorum sermonem audivit, & epistolas ab omnibus scriptas vidit, ad quandam ostii commissuram, qua res perspici poterat, admotis oculis. Nocte autem adhuc intempesta egressus, quasi negotii alicujus caussa à dominis missus, ad consules ire non est ausus, veritus ne rem celare volentes, ob suam in cognatos benevolentiam, conjurationis indicem de medio tollerent. Sed profectus ad P. Valerium, qui unus erat de quatuor primis tyrannidis eversoribus, data dextra, & cum jurejurando fide ab eo accepta, sibi fraudi id non fore, quæ audivit & quæ vidit indicavit. Ille vero hac re cognita, nec in aliud tempus dilata, confestim cum magna clientium & amicorum manu circa matutinum crepusculum ad Aquiliorum ædes venit. Et fores sine ullo impedimento ingressus, quasi eo alicujus alius negotii caussa venisset, quum adolescentes illi domi adhuc essent, potitus est literis, & comprehensos juvenes ad consules adduxit. *Per. Jul.* 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 ½. *V. C. Cat.* 245. *Var.* 247.

VIII. ¶ Quæ vero mox dicturus sum facta alterius consulis Bruti magna & admiranda, ob quæ maxime Romani se jactant, vereor ne aliis Græcis dura nimis & non credenda videantur: quia omnes hoc natura comparatum habent, ut ex suis rebus domesticis judicium faciant de iis quæ de aliis dicuntur, & quod credibile est non credendum existiment. dicam tamen. Nam simulatque dies illuxit, pro tribunali sedens, & conjuratorum epistolas considerans, ubi filiorum literas *primum* ex utriusque sigillo agnovit, ac *deinde* resignatis illis eorum quoque manus apparuit, jussit primum utramque à scriba recitari, ut ab omnibus qui præsentes ibi aderant exaudirentur: deinde filiis, si vellent, dicendi potestatem fecit. Sed quum neuter eorum factum impudenter inficiari auderet, quod jam de se actum esse persuasum haberent, ambo flebant. Ille vero paullum cunctatus surrexit, & silentio per præconem indicto, exspectantibus omnibus quis rei futurus esset exitus, † capitalem sententiam in filios pronunciavit: qua audita omnes clamorem sustulerunt, quia indignum facinus putabant talem virum morte filiorum mulctari, & adolescentum vitam patri condonare volebant. At ille, neque eorum clamoribus

a Διέφιρον τότε *Vat.* & hanc ipsam lectionem habuisse *Lapum* suspicor, dum vertit; *differebant* (quod male pro *differebant* scriptum esse existimat *Steph.*) *inter se de reductione ipsa tyrannorum, & quæ visa erant reposuerunt seorsum in literis* &c. Διεφέροντο (inquit *Sylb.*) ferri potest; ut sit *disputabant, disceptabant*, alteris alteram partem quodammodo tuentibus, aut rei difficultates proponentibus. b Οὐϊνδίκιος *Vat.* atque ita vel Οὐϊνδὲξ omnino legendum. c Deest *Vat.* d Ποτηρὸν *Vat.* e Τῇ μεταναστάσει *Vat.* f Τῶν δικαίων in *Cod. Ven.* quod nihil ad rem. *Sylb.* g Πρόνοιαν *Vat.* h Μηνυτὴς ὢν τε ἧκεν *Vat.* i Χερσὶ πολλῇ *Vat.* k Intellige μὴ σκληρὰ καὶ θαυμαστὰ λέγειν ἔχων. *Steph.* l Forsan τοῖς ἄλλοις, μᾶλλον δὲ τοῖς Ἕλλησι. *Steph.* Ἄλλοις non agnoscit *Cod. Vat.* m Ἀπὸ τῶν ἰδίων παθῶν *Vat.* n Forsan καὶ τὸ πιστὸν καὶ ἄπιστον ἐφ' ἑαυτοῖς ποιεῖν. *Steph.* o Vel καὶ hîc cum *Lapo* tollenda est, vel εἰς in sequentibus. *Sylb.* Καὶ non agnoscit *Vat.* p Ἑκατέρων γνωρίσας *Vat.* q Deest *Vat.* r Rectius ut puto, ἔτε τῆς φωνῆς αὐτῶν, ἔτε τῆς οἰμωγῆς ἀντεχόμενος. *Sylb.* * Ante fores habitationis virorum. *Lapus.* Ante fores virilis œci. *Gelen.* Vide *Vitruv.* Architect. l. 6. c. 10. † *Lapus* magis ad verbum, *se morti filios condemnare dixit.*

a Ἀνεχόμενος

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. V. C. Cat. 245. Var. 247.

clamoribus neque etiam gemitibus commotus, juvenes plorantes & supplicantes, & blandissimis quibusque appellationibus ipsum appellantes, à lictoribus abduci jussit. Atque hoc quidem omnibus mirum est visum, quod ille neque civium precibus, neque miserationi filiorum ullum locum dedisset. Sed longe magis admirandum fuit, quod exorari non potuit ut de eorum supplicio aliquid remitteret. Neque enim passus est filios suos alio abduci extra omnium conspectum necari; neque ipse è foro recessit, antequam de illis sumptum esset supplicium, *quasi* atrox illud spectaculum aversatus; neque sine *flagrorum* ignominia eos capitali supplicio, quo damnati erant, affici passus est: sed exegit quæcunque leges & consuetudines in maleficos statuunt, idque in foro, in omnium conspectu; & postquam illorum corpora virgis lacerata fuerunt, ita demum ipse, qui præsens aderat dum hæc omnia fierent, illos securi percuti permisit. Sed, quod omnem fidem superat, & quod præcipue in illo viro admirandum putatur, fuit vultus immotus, nulliusque lacrymis irrigatus. Siquidem, quum flerent cæteri omnes qui illi miserando spectaculo intererant, ipse solus neque deflens suorum filiorum mortem, neque futuram suæ familiæ desolationem *ac solitudinem* lugens, neque ullum aliud animi mollis signum dans ab ullo conspectus est: sed sine lacrymis, & sine gemitu, immoto vultu permanens, generoso animo suam calamitatem pertulit. Adeo firmo & constanti erat animo in rebus decretis servandis & exsequendis, & adeo constans in vincendis affectibus qui rationem perturbare solent.

ὅτε τὰς οἰμωγὰς [a] ἀντεχόμενος, ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις ἀπάγειν τοὺς νεανίσκους ὀλοφυρομένους καὶ ἀντιβολοῦντας καὶ ταῖς φιλτάταις [b] αὐτὸν ἀναπαλουμένους προσηγορίαις. θαυμαστὸν μὲν καὶ τοῦτο ἅπασιν ἐφάνη, τὸ μηδὲν ἐξαῦναι τὸν ἄνδρα μήτε πρὸς τὰς δήσεις τῶν πολιτῶν, μήτε πρὸς τοὺς οἴκτους τῶν τέκνων. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερον τὸ περὶ τὰς τιμωρίας αὐτῶν ἀμείλικτον. οὔτε γὰρ ἄλλοθί που [c] συνεχώρησεν ἀπαχθέντας τοὺς υἱοὺς ἔξω τῆς ἀπάντων ὄψεως ἀποθανεῖν, οὔτε αὐτὸς ἐκ τῆς ἀγορᾶς παρεχώρησεν ἕως ἐκεῖνοι κολασθῶσι, τῷ δεινῷ δέει ἐκτερεπόμενος, οὔτ' ἄνδρα περιπλακισμοῦ ἀφῆκεν αὐτοὺς τῷ ἐψηφισμένῳ ἐκπληρῶσαι μοῖραν· ἀλλὰ πάντα τὰ [d] περὶ τὴν τιμωρίαν [e] ἔθη καὶ νόμιμα φυλάττων, ὅσα τοῖς χειροῦργοις ἐπίκειται παθεῖν, οἱ ἀγορᾷ πάντων ὁρώντων, αἰκισθέντες τὰ σώματα πληγαῖς [f] αὐτοὺς, ἅπασι τοῖς νομίμοις παρὼν, τότε συνεχώρησε τοὺς αὐχένας τοῖς πελέκεσιν ἀποκοπῆναι. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ τὰ παράδοξα καὶ θαυμαστὰ τοῦ ἀνδρὸς, τὸ ἀτενὲς τῆς ὄψεως καὶ [g] τὸ [h] ἀτεγκτον ἦν· ὅσοι γὰρ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσοι τῷ πάθει παρεγένοντο κλαιόντων, μόνος οὔτε ἀνακλαυσάμενος ὤφθη τὸν μόρον [i] τῶν παίδων, οὔτε ἀποιμώξας ἑαυτὸν τῆς καθεξούσης τὸν οἶκον ἐρημίας, οὔτε ἄλλο μαλακὸν οὐδὲν εἰργάσατο, ἀλλ' ἀδακρύς τε καὶ ἀγενάκτητος καὶ ἀτενὴς ἀφ' ἁμάρτων, εὐκαρδίως ἤνεγκεν τὴν συμφοράν. ὅτως [k] ἰσχυρὸς ἦν καὶ βέβαιος τὴν γνώμην τὰ κεκριμένα διαπρᾶξαι, καὶ τῶν ὑπαγορευόντων τοὺς λογισμοὺς παθῶν κρείττων.

IX. ¶ Necatis autem filiis, statim vocavit Aquilios, collegæ sororis filios; apud quos cœtus eorum, qui in reip. perniciem conjurarant fiebant: & quum jussisset à scriba eorum epistolas recitari, ut omnes qui aderant eas audire possent, se illis purgandi sui potestatem facere dixit. Quum autem adolescentes illi ante tribunal fuissent producti, sive alicujus amici monitu, sive & jam quod ipsis hoc in mentem venisset, ad avunculi genua, quasi ejus opera servari possent, acciderunt. Sed quum Brutus jussisset lictores eos inde abstrahere & ad supplicium abducere, nisi vellent se purgare, Collatinus, lictoribus jussis paulisper supersedere, donec paucis cum suo collega colloqueretur, eum ab aliis seductum multis precibus pro adolescentibus adortus est; partim eos excusans quod ob juventutis imperitiam & pravam amicorum consuetudinem in talem amentiam incidissent; partim eum obsecrans ut sibi hanc unam gratiam petenti, & in posterum nulla re negotium ipsi exhibituro, vitam cognatorum condonaret; partim etiam docens periculum esse ne tota urbs turbetur,

Ἀποκτείνας δὲ τοὺς υἱοὺς, οὓς ἐκάλει τοὺς ἀδελφιδοῦς τοῦ συνάρχοντος Ἀκυιλίου, παρ' οἷς αἱ συνόδοι τοῦ κατὰ τὸ πόλεως συνωμοσαμένων ἐγίνοντο· καὶ τὰς ὑπογρα- 284
φὰς αὐτῶν ἀναγνῶναι τῷ γραμματεῖ κελεύσας, ὥστε πάντας ἀκοῦσαι τοὺς παρόντας, ἀπολογίαν ἔφησεν αὐτοῖς [l] δώσειν. ὡς δὲ προήχθησαν οἱ νεηνίσκοι πρὸς τὸ βῆμα, εἴτε ὑποθεμένου τινὸς τῶν φίλων, εἴτε αὐτοὶ συμφρονήσαντες, τοῖς γόνασι τοῦ θείου προσαπέπιπτον, ὡς [m] δι' αὐτοῦ σωθησόμενοι. κελεύσαντος δὲ τοῦ Βρούτου τοῖς ῥαβδούχοις ἀποσπᾶν αὐτοὺς καὶ [n] ἀπάγειν ὑπὸ τὸν θάνατον, εἰ μὴ βούλοιντο [o] ἀπολογεῖσθαι, μικρὸν ὑπισχεῖν τοῖς ὑπηρέταις ὁ Κολλατῖνος εἰπὼν, ἕως τοῦ συνάρχοντι λαθὼν τὸν ἄνδρα κατὰ μόνας, πολλὰς ἐξέτεινεν ὑπὲρ τῶν μειρακίων δεήσεις· τὰ μὲν, ἀπολογούμενος, ὡς ἀπὸ νεότητος ἄγνοιαν καὶ πονηρὰς φίλων ὁμιλίας εἰς ταύτην ἐμπεσόντων τὴν φρενοβλάβειαν· τὰ δὲ, παρακαλῶν [p] αὐτὸν χαρίσασθαι τῶν συγγενῶν τὰς ψυχὰς, μίαν αἰτούμενος ταύτην δωρεὰν, καὶ περὶ [q] οὐδενὸς ἑτέρου διενοχλήσοντι· τὰ δὲ, διδάσκων ὅτι συνταραχθῆναι κίνδυνος ὅλην τὴν πόλιν, ἐὰν

a Ανεχόμενος legendum censet *Steph.* Αναδεχόμενος vel ἀπεδεχόμενος *Cas.* Melius forsan in *Cod. Vat.* ἀναχόμενος. b Αὐτῶ male in *Ed. Steph.* c Υπανεχώρησεν *Vat.* d Περὶ τῆς τιμωρίας *Vat.* e Ita *Codd. MSS.* pro αἰσχρὰ νόμιμα, quod obtinuit in *Ed. Steph.* f Rectius in *Cod. Ven.* [& *Vat.*] αὐτὸς, hoc verborum ordine, αὐτὸς ἅπασι τοῖς νομίμοις παρών. *Sylb.* g Deest *Vat.* h Perperam in *Ed. Steph.* ἄτεκτον. i Τῶν τέκνων *Vat.* k Ισχυρὸς ἦν τὴν γνώμην καὶ βέβαιος *Vat.* l Διαδοῦναι *Vat.* m Δι' οἰκείου *Vat.* n Υπάγειν in *Ed. Steph.* Sed ἀπάγειν & convenientius est, & supra [v. 2. & v. 9.] sic usurpatum. *Sylb.* o Απολογήσασθαι *Vat.* p Εαυτῷ *Vat.* q Οὐδενὸς ἔτι ἐνοχλήσοντι ἑτέρου *Vat.*

a Αναπαλίου

ἐὰν ἄφθυτας ὑπερχειρῶσι θανάτῳ ζημιοῦν τοὺς δόξαντάς τι συμπροθύμεῖσθαι τοῖς φυγάσιν ὑπὲρ τῆς καθόδου πολλοὺς γὰρ εἶναι, καὶ οὐκ ἀδήμους οἰκίας ἔχοντας. ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, τελευτῶν ἠξίου μὴ θάνατον ἀλλὰ μετοίκου κατ' αὐτῶν δίκην κόλασιν ἄτοπον εἶναι λέγων, τοὺς μὲν τυράννους φυγῆς ἐζημιῶσθαι, τοὺς δὲ τῶν τυράννων φίλους θανάτῳ. ἀντιλέγοντος δὲ καὶ τοῦτο τοῦ ὑπατεύοντος τῆς καλάσεως τοῦ ἀνδρός, καὶ οὐκ εἰς ἕτερους ἀναβαλεῖσθαι χρόνους τὰς κρίσεις τῶν τοιούτων αἰτίας βουλομένου· τελευταῖα γὰρ αὐτὴ τοῦ συνάρχοντος δέησις ἦν· ἀλλ' αὐθημερὸν ἀποκλείναι ἅπαντας ἀπειλοῦντος καὶ διομνυμένου, ἀθυμοῦντα ὁ Κολλατῖνος ὅτι τοῦ μηδενὸς ὧν ἠξίου τυγχάνει, "Τοιγαροῦν, "ἔφησεν, ἐπεὶ σκαιὸς εἶ καὶ πικρός, ἐγὼ τὰ μειράκια [b] καὶ "ἀφαιρήσομαι, τῆς αὐτῆς ἐξουσίας ἧς σὺ κύριος ὤν. καὶ ὁ Βροῦτος ἐκπεπληγμένος, "Οὐκ ἐμοῦ γε, ἔφη, ζῶντος, ὦ "Κολλατῖνε, τοὺς προδότας τῆς πατρίδος ἐξελέσθαι ἀλλὰ καὶ σὺ δώσεις δίκας ἃς σὺ προσῆκεν "οὐκ εἰς μακράν.

Ταῦτα εἰπὼν καὶ φυλακὴν τοῖς μειρακίοις [c] ὑπατείας, ἐκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. πληρωθείσης δὲ τῆς ἀγορᾶς ὅχλου προσβόντος ἤδη τὴν πόλιν ὅλην τὸ περὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ πάθος ἐγεγόνει προσηλθών τε καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν συνεδρίων προσκαλεσάμενος, ἔλεξε τοιάδε· "Ἐβουλόμην μὲν δή, ὦ ἄνδρες πολῖται, Κολ- "λατῖνον [d] τουτονὶ τὸν ἄνδρα συνάρχοντα ὄντα, πρὸ "ἁπάντων μοι τὰ αὐτὰ φρονεῖν, καὶ μὴ πρὸς λόγῳ μόνον, ἀλ- "λὰ καὶ τοῖς ἔργοις μισεῖν τοὺς τυράννους καὶ πολεμεῖν· ἐπειδὴ "δὲ παντελῆ φρονῶν γέγονέ μοι καταφανὴς, καὶ ἔστιν οὐ μόνον "τῇ φύσει Ταρκυνίοις συγγενὴς, ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει, διαλ- "λαγάς τε πράξειν πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἀντὶ τοῦ κοινῇ συμφε- "ρόντων τὸ ἑαυτῷ σκοπῶν λυσιτελὲς, αὐτός τε κωλύειν αὐτὸν "παρεσκευάσμαι πράξαι ἃ κατ' νοῦν ἔχει, ποιῶν ὅσα, καὶ ὑμᾶς "εἰς ταὐτὸ παρακαλῶ. φράσω δ' ὑμῖν πρῶτον μὲν οἷς "ἐγένετο κινδύνοις καὶ πράγμασι τῆς πόλεως, ἔπειτα πῶς "αὐτοῖς ἑκάτερος ἡμῶν κέχρηται τῶν πολιτῶν τινές [f] τε [''] συν- "ελθόντες εἰς τὴν Ἀκυιλίων οἰκίαν τοῦ ἐκ τῆς Κολλατίνης γεγο- "νότων ἀδελφῆς, ἐν οἷς ἦν οἵ τ' ἐμοὶ παῖδες ἀμφότεροι, καὶ "οἱ τῆς γυναικὸς ἀδελφοὶ τῆς ἐμῆς, [g] καὶ ἄλλα τινὲς ἄλλοι συνή- "τοις οὐκ ἀφωμοῖς, συνθήκας ἐποιήσαντο πρὸς ἀλλήλους, "καὶ συνόμοσαν, [h] ἀποκτείναντες ἐμὲ, Ταρκυίνιον ὑπὲρ τὴν ἀρ- "χὴν καταγαγεῖν· ὑπατολάς τε [i] περὶ τούτου γράψαντες "αὐτοχείροις, καὶ τοῖς ἑαυτῶν σφραγῖσι κατασημηνάμενοι, "πέμπειν πρὸς τοὺς φυγάδας ἔμελλον. ταῦθ' [k] ἡμῖν θεῶν τι- "νος εὐνοίᾳ καταφανῆ γέγονεν ὑπὸ τοῦδε μηνυθέντα τοῦ ἀνδρός· "ἔστι δὲ Ἀκυιλίων δοῦλος, παρ' οἷς κατεγνωσμένοι τῇ παρελ- "θούσῃ νυκτὶ τὰς ὑπατολὰς ἔγραψαν καὶ τὰ γράμματα "αὐτῶν λαβόντες εἴχομεν ἐκρατοῦμεν. Τίτον μὲν οὖν ἐγὼ καὶ Τιβέριον τοὺς

si omnes eos, qui aliquo modo exsulibus in reditu favere visi fuerint, capite plectere conentur: multos enim in eo numero esse dicebat, & nonnullos ex familiis non obscuris. Sed quum illum flectere non posset, tandem ab eo postulavit ne morte eos mulctaret, sed mitiorem aliquam pœnam in eos statueret; absurdum dicens, tyrannos exsilio mulctari, eorum vero amicos capitali supplicio *affici*. Sed quum ille ei adversaretur, nec de supplicii atrocitate quidquam remittere, nec eorum judicium in aliud tempus differre vellet, (hoc enim fuit ipsius collegæ postremum postulatum) sed eo ipso die minaretur ac juraret se omnes necaturum, Collatinus ægre ferens se nihil eorum quæ postulârat impetrasse, "Ergo, inquit, quan- "do tu durus & sævus es, ego ipsos adole- "scentes * pro ea potestate, qua sum tibi par, absolvo. Tum Brutus exacerbatus; "Certe, inquit, me vivente, Collatine, pa- "triæ proditores supplicio nunquam eripere "poteris: sed tu quoque brevi pœnas, quas "es promeritus, dabis.

His dictis, & custodia adolescentibus addita, populum ad concionem advocavit: & foro turba repleto, (jam enim casum ejus filiorum per totam urbem rumor vulgarat) progressus in medium cum honoratissimis quibusque senatoribus, quos sibi adesse jussit, hujusmodi habuit orationem: "Vellem equi- "dem, Quirites, Collatinum istum meum "collegam eadem in omnibus rebus mecum "sentire; nec verbis solum, sed etiam re "ipsa odio tyrannos prosequi, iisque inimi- "cum esse. Sed quando jam compertum ha- "beo illum penitus mihi adversari, & non "solum cognatione sed etiam voluntate "Tarquiniis esse conjunctum, & id agere ut "cum illis in gratiam redeamus, & sua pri- "vata commoda potius quam publica cura- "re, ego ipse paratus sum eum impedire, ne "ea quæ in animo habet, quæ mala sunt, "peragat; & vos ad idem faciendum adhor- "tor. Sed primum in quanto periculo res- "pub. fuerit, deinde quomodo uterque no- "strum se in eo gesserit, vobis aperiam. Ali- "quot cives clam coëuntes in ædes Aquilio- "rum, qui sunt filii sororis Collatini, in- "ter quos & ambo mei filii erant, & "meæ uxoris fratres, & præter eos non- "nulli etiam alii non ignobiles, inter se "pacti fuerant & conjurarant, me interfecto, "Tarquinium in regnum reducere; atque eti- "am epistolas manu sua scriptas suisque sigil- "lis obsignatas ad exsules erant missuri. Hæc "nobis dei alicujus favore innotuerunt, in- "dicata ab isto, qui est Aquiliorum servus: "apud quos quum superiore nocte isti con- "venissent, literas scripserunt; & ipsæ lite- "ræ in nostram potestatem venerunt. E- "quidem in Titum & Tiberium filios meos jam

Per Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 $\frac{1}{2}$. *V. C. Cat.* 120. *Var.* 122.

X.

a Ἀναυδίου *Vat.* quo modo legendum esse suspicatus est *Sylb.* *b* Non agnoscit *Vat.* Sed (ut ait *Sylb.*) retineri hoc loco potest, in vehementiæ significatione, *etiam invito tibi eripio.* Si quis tamen in seq. membro collocare malit ante σὺ, fruatur suo judicio. sic certe v. 18. καὶ σὺ δ'. *Sylb.* *c* Ἐπισήσας *Vat.* atque ita legendum esse conjecerunt *Sylb.* & *Cas.* *d* Τοῦτον τὸν συνάρχοντα, ὦδε ἀπ. *Vat.* *e* Forsan rectius legeris ἐπὶ ταὐτό. *Sylb.* Ἐπὶ τοῦτο in *Cod. Vat.* *f* Desideratur in *Vat.* & *Lapi Codd.* atque superfluum esse indicavit *Sylb.* *g* Καὶ ἄλλοι τινὲς ἅμα τούτοις *Vat.* *h* Inter ἀποκτείναντες & αὐτογείροις lacuna est in *Ed. Steph.* quam ex *Codd. Rom.* & *Ven.* (quibus consentiunt *Vat.* & *Lapi Codd.*) optime supplevit *Sylb.* *i* Περὶ τούτου *Vat.* atque ita in *Codice* quo usus est *Sylb.* nulla sensus mutatione. *k* Ὑμῖν perperam in *Ed. Steph.* * Ejusdem cujus & tu potestatis dominus. *Lapus.*

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. V. C. Cat. 245. Var. 247.

"jam animadverti; nec ob meam clementiam ulla lex aut jusjurandum violatum "est: Collatinus vero Aquilios mihi eripuit, & negat se permissurum, ut qui eorundem consiliorum fuerunt socii, ejusdem etiam socii sint supplicii. Quod si hi nullas dederint pœnas, neque de fratribus meæ uxoris, neque de reliquis patriæ proditoribus supplicium sumere mihi licebit. * quam enim justam causſam illis afferre potero, si hos dimisero? Cujus igitur rei hoc putatis esse indicium? Utrum charitatis in patriam, an animi cum tyrannis reconciliati? utrum confirmationis jurisjurandi, quod nobis præeuntibus omnes juraſtis, an violationis & perjurii? quod si ille nos latuisset, certe diris obnoxius fuisset; & diis, per quos pejerat, pœnas dedisset. Sed quando à nobis manifesto deprehensus est, à nobis etiam in ipsum animadverti decet: quippe qui paucis ante diebus persuasit vobis ut tyrannis pecunias restitueretis, ne respub. iis uti posset adversus hostes in bello, sed hostes contra remp. Jam vero conjuratos in tyrannorum reditum impune dimittendos cen- † set: illis ipsis nimirum gratificans, ut si forte illi redeant, sive per proditionem sive armis, hæc beneficia à se in ipsos collata revocans ipsis in memoriam, ut amicus omnia quæcunque petierit ab illis impetret. An igitur ego, qui meis filiis non peperci, tibi parcam, Collatine; qui corpus quidem apud nos habes, animum vero apud hostes: & patriæ quidem proditores servas; me vero pro ea decertantem interficis? quo pacto? multum certe abest. Sed ne quid tale amplius admittas, magistratum tibi abrogo, & te in aliam civitatem migrare jubeo. Vos vero, Quirites, jam jam ad suffragia centuriatim ferenda vocabo, ut decernatis an hæc rata esse oporteat. Illud autem probe scitote, vos alterum è duobus, vel Collatinum vel Brutum, consulem habituros.

XI. ¶ Hæc autem eo dicente, Collatinus vociferans, graviterque id ferens, insidiatorem eum & proditorem amicorum ad singula ejus verba appellabat, & modo ad crimina sibi objecta respondens, ac se purgans, modo pro filiis sororis deprecans, neque permittens ut cives ad suffragia contra se ferenda vocarentur, populi animos magis exacerbabat, & ad singula quæ dicebantur gravem tumultum excitabat. Quum igitur cives exasperati contra eum essent, nec ejus defensionem ferre possent, nec ejus preces admitterent, sed se in suffragia mitti juberent; socer ejus Sp. Lucretius, apud populum gratiosus, ti-

"ἐμοὺς παῖδας τεπιμώρημαι· καὶ οὐδὲν καταλέλυται
"ἀφ' ἡμῶν τῶν ἐμαυτοῦ ἐπιείκειαν, οὔτε νόμος, οὔτε ὅρκος·
"Ἀκυιλίους δὲ Κολλατῖνος ἀφαιρεῖταί μου, καὶ φη-
"σὶν οὐκ ἐᾶσειν ὅμοια τοῖς ἐμοῖς παισὶ βουλεύσαντας,
"τοῦ ὁμοίων ἐκείνοις τυχεῖν. εἰ δ' ὅτοι μηδεμίαν ὑ-
"φέξουσι δίκην, οὐδὲ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς ἐμῆς γυναικός,
"οὐδὲ τοὺς ἄλλους προδότας πατρίδος ἔξεσταί μοι
"κολάσαι. τί γὰρ δι' [a] δικαιότερον πρὸς αὐτοὺς ἔξω λέ-
"γειν, ἂν τούτους ἀφῶ; τίνος οὖν ζῶντα μιμνήσκε-
"[b] ἠγεῖσθε; πότερα τῆς πρὸς τὴν πόλιν εὐνοίας, ἢ τοῦ
"πρὸς τοὺς τυράννους ἀφιλίας; ἢ πότερα τῆς ἐμ-
"πεδώσεως τοῦ ὅρκου, ὃς ἀφ' ἡμῶν ἀρξάμενοι πάν-
"τες ὠμόσατε, ἢ τῆς συγχύσεώς τε καὶ ἐπιορκίας; καὶ
"εἰ μὲν ἔλαθεν ἡμᾶς, ταῖς ἀραῖς ἔνοχος ἂν ἦν, καὶ
"θεοῖς ὑπέχειν, ὃς [c] ἐπιορκεῖ, δίκας. ἐπειδὴ δὲ καταφα-
"νὴς γέγονεν, [d] ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν πεφύκει κολασθῆναι·
"ὅς γε ὀλίγαις μὲν ἡμέραις πρότερον τὰ χρήματα τοῖς
"τυράννοις ὑμᾶς ἔπεισε [e] προέσθαι, ἵνα μὴ κατὰ
"τοῦ ἐχθρῶν ἡ πόλις αὐτοῖς ἔχῃ χρῆσθαι πρὸς τὸν
"πόλεμον, ἀλλὰ κατὰ τῆς πόλεως οἱ ἐχθροί. νῦν δὲ
"τὰς [f] ὅπλ' κατθέτω τοῖς τυράννοις συνομοσαμένους ἀφεῖ-
"σθαι δ' τιμωρίας οἴεται δεῖν, ἐκείνοις [g] αὐτοῖς δηλονότι
"χαριζόμενος, ἵν' ἐὰν ἄρα κατέλθωσιν εἴτ' ἐκ προδοσίας
"εἴτε πολέμῳ, ζημίας [g] προσφερόμενος τὰς χάριτας,
"ἁπάντων, ὡς φίλος, [h] ὅσων ἂν αἰτήσῃ, παρ' αὐτῶν τυγ-
"χάνῃ. ἔπειτα ἐγὼ τὸ ἐμοῦ [i] θρασύμυθος τέκνων", σοῦ
"φείσομαι, Κολλατῖνε, ὃς τὸ μὲν σῶμα παρ' ἡμῖν ἔχεις, τὴν 286
"δὲ ψυχὴν ἐνδὸς τοῖς πολεμίοις· καὶ τοὺς μὲν προδότας τῆς
"πατρίδος σώζεις, ἐμὲ δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζόμενον ἀπο-
"κλείνῃς; [k] πόθεν; πολλοῦ γε [l] καὶ" δεῖ· ἀλλ' ἵνα μηδὲν ἔτι
"τοιοῦτον [m] ἐξεργάσῃ, τῆς μὲν ἀρχὴν ἀφαιρεθήσομαί σε, καὶ πόλιν
"ἑτέραν κελεύω μεταλαβεῖν. ὑμῖν δέ, ὦ πολῖται, ψῆφον
"ἀναδώσω, καλέσας αὐτίκα [n] μάλα τοὺς λόχους, ἵνα
"[o] διαγνῶτε εἰ χρὴ ζῶντ' εἶναι κύριαν. εὖ δ' ἴστε ὅτι δυοῖν θατέ-
"ρου, ἢ Κολλατῖνον [p] ἕξοντες ὕπατον, ἢ Βροῦτον.

Τοιαῦτα δὲ λέγοντος αὐτοῦ, βοῶν καὶ δεινοπαθῶν ὁ Κολ-
λατῖνος, ὀπίθυλόν τε καὶ προδότην τῶν φίλων αὐτὸν πρὸς
ἕκαστα ἀποκαλῶν, καὶ τὰ μὲν ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ διαβολῶν ἀπο-
λογούμενος, τὰ δ' ὑπὲρ τῶν ἀδελφιδῶν δεόμενος, ψῆ-
φόν τε καθ' ἑαυτοῦ [q] τὰς πολίτας ἐᾶν ἀναδοῦναι, χαλε-
πώτερον ἐποίει τὸν δῆμον, καὶ δεινὰς ἤγειρεν ὀπαδοὺς πᾶσι τοῖς
λεγομένοις θορύβους. ἠγανακτούντων δὲ τῶν πολιτῶν πρὸς
αὐτὸν, καὶ ὅτε ἀπολογίαν ὑποπτοῦντο, οὔτε δέησιν
προσιεμένων, ἀλλὰ τὰς ψήφους ἀναδοῦναι σφίσι κε-
λευσάντων, δι' εὐλαβείας τὸ πρᾶγμα ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ
λαβὼν Σπόριος Λουκρήτιος, ἀνὴρ τῷ δήμῳ τίμιος, μὴ
μετ'

a Δίκαιον Vat. b Πείθεσθε Vat. c Ἐπιώρκει Vat. d Ὑφ' ἡμῶν αὐτὸν Vat. e Ἀποδῶναι Vat. f Αὐτοῖς δῆλον Vat. g Supra (p. 219. v. 10.) omissa πρὸς dicit τούτους φέροντας παρ' αὐτῶν τὰς χάριτας. quapropter & hîc legere aliquis possit, τούτους πρὸς (seu παρ') ἁπάντων φερόμενος τὰς χάριτας. Sylb. h Pro ὅσων ἂν αἰτήσῃ quæcunque volueris, forsan legendum ὅσων ἂν αἰτῆται quæcunque petierit. Port. Δίηται pro αἰτῆται in Cod. Ven. teste Sylburgio. i Non agnoscit Vat. k Illud πόθεν (de quo paullo ante ad pag. 261.) Atticis scriptoribus cum interrogatione enunciatum negationis vim habet. quod Latini imitati sunt, ut Plinius Epist. l. 4. *Quæ nos refugimus, non quia superiores: unde enim? sed quia timidiores sumus.* Cas. ad Athenæi l. 15. c. 6. l Deest in Ed. Steph. Ex Cod. Ven. reposuit Sylb. agnoscitque Cod. Vat. m Haud ita recte ἐξεργάσῃς in Ed. Steph. cum in activa forma non sit usitatum. Ἐξεργάσῃ ex Cod. Ven. rescripsit Sylb. cui censentit Vat. n Μάλιστα Vat. o Διαγνῶσιν Vat. p Participium usurpatum hîc pro verbo indic. ἔξετε. Sylb. q Existimo legendum τοῖς πολίταις. i. e. *non sinens Brutum civibus calculos contra se distribuere.* quod constat tam ex verbis præcedentibus, quam ex ipso suffragiorum ferendorum more. Port. * Quod enim majus jus in illos usurpare mihi potero &c. Gelen. † Hanc distinctionis notam alii collocandam censent post vocem *gratificans.*

a οὔπω

μεθ' ὕβρεως τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς πατρίδος ἐκπέσῃ, λόγον αἰτησάμενος παρ' ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων, καὶ τυχών. τῆς οὐσίας ταύτης ἀφῆτος, ὡς φασιν οἱ Ρωμαίων συγγραφεῖς, ὁ πώποτε Ρωμαίοις ὄντος ἐν ἔθει δημηγορεῖν ἰδιώτῃ ἐν ἐκκλησίᾳ, [b] κοινῇ ἐποήσατο δέησιν ἀμφοτέρων τῶν ὑπάτων, Κολλατίνῳ μὲν παραινῶν μὴ [c] θυμομαχεῖν, μηδὲ ἀκόντων κατέχειν τῶν πολιτῶν τὴν ἀρχήν, ἣν παρ' ἐκόντων ἔλαβεν, ἀλλ' εἰ δοκεῖ τοῖς δοῦσιν αὐτὴν ἀπολαβεῖν, ἑκόντα καταθέσθαι, καὶ μὴ τοῖς λόγοις ἀπολύεσθαι τὰς καθ' ἑαυτοῦ ἀμφιβολὰς, ἀλλὰ τοῖς πράγμασι· μεταθέσθαι δὲ τὴν οἴκησιν [d] ἑτέρωθί γέ που ποτὲ γῆς πάντα τὰ ἑαυτοῦ λαβόντα, ἕως ἂν ἐν ἀσφαλείᾳ γένηται τὰ κοινά· [e] ἐπεὶ τοῦτο δοκεῖ τῷ δήμῳ συμφέρειν· ὑπομιμνήσκων ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις ἀδικήμασι γενομένοις ὀργίζεσθαι πεφύκασιν ἄνθρωποι, [f] προδοσίας δὲ ὑποπτευομένης, σωφρονέστερον ἡγοῦνται καὶ ἀφ' ἑνὸς [g] φοβηθέντες, αὐτὴν φυλάξασθαι μᾶλλον, ἢ καταφρονήσει ὑπερίδωσιν ἀνατραπῆναι. Βροῦτον δὲ πείθων μὴ μετ' αἰσχύνης καὶ περιλακισμοῦ τὸν συνάρχοντα [h] τῆς πόλεως ἐκβάλλειν, μεθ' ἧς [i] τὰ κράτιστα τῆς πατρίδος ἐβούλευσεν· ἀλλ' ἐὰν αὐτὸς ὑπομένῃ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι, καὶ παραχωρῆσαι τῆς πατρίδος ἑκών, τήν τε οὐσίαν αὐτῷ πᾶσαν ἐπιτρέψαι κατ' οἶκον μεταστήσασθαι, καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου [l] προσθῆναί τινα δωρεὰν, ἵνα παραμύθιον ἔχῃ τῆς συμφορᾶς τὴν [m] ἀπὸ τοῦ δήμου χάριν.

Ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς ἀμφοτέροις παραινοῦντος, καὶ τῶν πολιτῶν ἐπαινεσάντων τὸν λόγον, ὁ μὲν Κολλατῖνος πολλὰ κατολοφυράμενος ἑαυτὸν, εἰ ἀφ' συγγενῶν ἔλεος [n] ἐκλιπεῖν ἀναγκασθήσεται τὴν πατρίδα μηδὲν ἀδικῶν, ἀποτίθεται τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ Βροῦτος ἐπαινέσας αὐτὸν ὡς τὰ κράτιστα καὶ συμφέροντα ἑαυτῷ τε καὶ τῇ πόλει βουλεύμενον, παρεκάλει μήτε αὐτῷ μήτε τῇ πατρίδι μνησικακεῖν· ἑτέραν δὲ [o] καταλαβόντα οἴκησιν, τὴν καταλειπομένην πατρίδα ἡγεῖσθαι, μηδενὸς μήτε λόγου μήτε ἔργου κοινωνοῦντα τοῖς ἐχθροῖς κατ' αὐτῆς· τὸ δ' ὅλον ἀποδημίαν ὑπολαβόντα τὴν μεταναίσασιν, [p] οὐκ ἐξορισμὸν, οὐδὲ φυγὴν, τὸ μὲν σῶμα παρὰ τοῖς [q] ὑποδεξαμένοις ἔχειν, τὴν δὲ ψυχὴν ἀφ' ἁπάντων πέμπουσι. Ταῦτα δὲ ὑποθέμενος τῷ ἀνδρὶ, πείθει τὸν δῆμον εἴκοσι ταλάντων δοῦναι αὐτῷ δωρεὰν, καὶ αὐτὸς πέντε τάλαντα προστίθησιν ἐκ τῶν ἰδίων. Ταρκύνιος μὲν δὴ Κολλατῖνος τοιαύτῃ τύχῃ περιπεσὼν, εἰς Λαουίνιον ᾤχετο τὴν μητρόπολιν τοῦ Λατίνων γένους, ἐν ᾗ γηραιὸς ἐτελεύτα. ὁ δὲ Βροῦτος οὐκ ἀξιῶν μόνος ἄρχειν, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν [r] ἐλθεῖν τοῖς πολίταις ὅτι μοναρχίας ὑπαχθεὶς πάθει τὸν συνύπατον ἐξήλασεν ἐκ τῆς πατρίδος, κα-

mens ne cum ignominia ex magiſtratu & patria expelleretur, petiit ab utroque conſule dicendi poteſtatem, & quum ipſe *omnium* primus eam impetraſſet, ut tradunt ſcriptores Romani, (quum nondum moribus apud Romanos eſſet receptum, ut in concione homo privatus ad populum verba faceret) utrumque conſulem communibus precibus oravit: Collatinum quidem admonens * ne tam pertinaciter *collegæ* reſiſteret, neve magiſtratum invitis civibus retineret, quem à volentibus accepiſſet; ſed, ſi illi, qui eum dederant, eum etiam recipere vellent, ſponte eum deponeret, & crimina ſibi objecta refelleret re potius quam verbis; utque alio, quocunque terrarum voluiſſet, omnibus rebus ſuis ſecum abſportatis, ſedes transferret, donec reſp. in tuto eſſet, ſi quidem hoc ex populi utilitate videbatur: illud cogitans, homines ob cætera quidem delicta admiſſa ſolere iraſci; ſed, quando eſt aliqua proditionis ſuſpicio, eos exiſtimare magnæ eſſe prudentiæ, ſi vel vano metu territi potius ſibi ab ea caveant, quam ob ejus contemptionem ſe funditus everti patiantur: Bruto vero ſuadens ne cum dedecore & contumelia collegam ſuum ex urbe ejiceret, cum quo optime conſuluiſſet patriæ: ſed, ſi ipſe magiſtratum deponere, & ſponte de patria decedere veller, permitteret ei per otium bona ſua alio tranſportare, atque etiam de publico aliquod munus adderet, ut pro ſuæ calamitatis ſolatio populi munificentiam haberet.

Per. Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 ⅓. *V. C. Cat.* 245. *Var.* 247.

XII. *Collatinus magiſtratu ſe abdicat.*

¶ Quum ille utrique hæc ſuaſiſſet, & cives ejus orationem collaudaſſent, Collatinus multum ſuam conditionem deplorans, quod ob miſerationem qua afficiebatur cognatorum cauſſa cogeretur nullo patrato ſcelere patriam relinquere, magiſtratum deponit. Brutus vero laudato eo, quod optime & ſuis & reip. commodis conſuluiſſet, hortabatur eum ne ſibi neve patriæ, memor præteritorum malorum, infenſus eſſet; ſed, alio tranſlatis ſuis ſedibus, patriam à ſe relictam ſemper patriam ſuam duceret, neve contra ipſam cum hoſtibus ullum aut conſilium aut factum communicaret: ad ſummam eum hortabatur ut hanc migrationem exiſtimaret peregrinationem, non autem relegationem, neque exſilium; & corpus apud eos à quibus exciperetur haberet, animum vero apud eos à quibus dimitteretur. Quum igitur hoc modo illum admonuiſſet, perſuaſit populo ut viginti talentorum dono eum donaret: & ipſe de ſuo alia quinque addidit. Tarquinius igitur Collatinus, quum in tale infortunium incidiſſet, Lavinium † Latinorum metropolin petiit, ubi ſenio confectus obiit. At Brutus, quum minime æquum cenſeret ſe ſolum imperare, & nollet venire in ſuſpicionem apud cives ſe regni cupiditate impulſum collegam ſuum patria expuliſſe, ſtatim

287

a Οὔπω ποτὲ maluerunt interpretes, quod veriſimilius exiſtimat *Portus*: cum privati olim verba apud populum in concione fecerint, poteſtate à magiſtratibus accepta. b Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Καὶ νῦν male in *Ed. Steph.* c Δημομαχεῖν malit *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Port.* d Ἑτέρωθί ποι ποτὲ πάντα *Vat.* e Ἐπειδὴ *Vat.* f Προδοσίας δὲ ὑποπτευομένης *Vat.* g Φοβηθέντες *Vat.* h Τῆς πατρίδος συνῳκισθεὶς *Vat.* i Legendum videtur ὑπὲρ τῆς πατρίδος, vel τῇ πατρίδι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὑπὲρ τῆς πόλεως. k Ἀνασκευάσασθαι *Vat.* l Προστεθῆναι *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita, vel προστεθῆναι legendum eſſe conjecerat *Sylb.* m Παρὰ τοῦ δήμου *Vat.* n Λείπειν *Vat.* o Μεταλαβόντα *Vat.* p Οὔτ' ἐξορισμὸν *Vat.* q Aptius videtur ὑποδεξαμένοις. *Sylb.* & *Port.* r Εἰσελθεῖν *Vat.* * Ne repugnaret. *Lapus.* Ne cum iratis contenderet. *Gelen.* † *Veterem Latinorum patriam* vertit *Portus.*

Per. Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 ½. *V. C. Cat.* 245. *Var.* 247.

P. Valerius in Collatini locum ſubrogatus.

tim convocato populo in campum, ubi ſolebant & reges & alios magiſtratus creare, conſulatus collegam elegit P. Valerium, oriundum, ut & ante dixi, à Sabinorum gente, virum cum ob multa alia rerum præclararum ſtudia laude & admiratione dignum, tum vero præcipue ob vitæ frugalitatem. Inerat enim in eo innatum quoddam ſapientiæ ſtudium, ut in multis rebus demonſtravit, de quibus paullo poſt dicam.

XIII. *Res urbanæ.*

¶ Cum hoc igitur per omnia conſentiens, de iis omnibus, qui in exſulum reditum conjurarunt, continuo ſupplicium ſumpſit : & ſervum, qui conjurationis indicia detulerat, libertate & civitate donarunt ac honorarunt, addita præterea non parva pecuniæ ſumma. Deinde conſtitutis tribus pulcherrimis ac utiliſſimis reipub. inſtitutis, effecerunt ut omnes cives concordiam alerent, & hoſtium ſodalitates imminuerunt. Illorum autem inſtituta hæc fuerunt. Primum, optimos quoſque de plebe delectos in patricium ordinem retulerunt, & ex his ſenatum expleverunt uſque ad trecentorum numerum. Deinde tyrannorum bona in publicum lata omnibus civibus diripienda dederunt, permittentes ut unuſquiſque ſibi retineret quantum capere poſſet ; & eorum agrum, quem illi privatim poſſidebant, diviſerunt civibus nullam agri portionem habentibus, uno tantum campo excepto qui inter urbem & fluvium eſt ſitus. Hunc enim Marti eorum majores publico decreto conſecrarant, pratum equis & juventuti in armis exercendæ gymnaſium aptiſſimum. Sed & ante*quam his uſibus inſerviret*, jam pridem is campus huic deo ſacer erat : at Tarquinius eum uſurparat, & ſuis ſegetibus oppleverat. Maximum autem hujus rei argumentum arbitror eſſe, id quod tum à conſulibus in fruges, quæ in eo erant, factum erat. Nam quum omnia tyrannorum bona populo diripienda dediſſent, frumentum, quod in hoc campo natum fuerat, quodque in areis adhuc erat, tam id quod erat in ſtipula, quam quod jam erat tritum, nulli abſportare permiſerunt ; ſed ut exſecrandum, & quaſi minime idoneum quod in ædes importaretur, in flumen projici ſuo decreto juſſerunt. Et nunc quoque exſtat ejus facti clarum monumentum, inſula valde magna, Æſculapio ſacra, quæ undique flumine cingitur ; quam ajunt ex putrefactis ſtramenti acervis, & præterea fluvii colluvione eam condenſante, inſulam factam. Et civibus Romanis, qui cum tyranno profugerant, reditum in patriam cum impunitate & omnium præteritorum delictorum oblivione conceſſerunt, viginti dierum ſpatio præſtituto : quod ſi intra iſtud ſtatutum tempus non rediſſent, mulctam hanc in eos ſtatuerunt, *ſc.* exſilium perpetuum, & fortunarum quas poſſidebant publicationem. Hæc

λέσας τ' δῆμον εὐθὺς εἰς τὸ πεδίον, ἔνθα συνήλθες ἦν αὐτοῖς τούς τε βασιλεῖς καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς καθιστάναι, συνάρχοντα αἱρεῖται [a] Πόπλιον Οὐαλέριον [b] συνυπατεύειν", ἔποψιν, ὡς καὶ πρότερον εἶπον, τῶν Σαβίνων γένους, ἄνδρα καὶ πολλῶν μὲ ἄλλων ἐπιτηδευμάτων χάριν ἐπαινεῖσθαί τε καὶ θαυμάζεσθαι ἄξιον, μάλιστα δὲ τῆς αὐταρκείας τοῦ βίου. φιλοσοφία γάρ τις αὐτοδίδακτος ἐγένετο περὶ αὐτὸν, διὸ καὶ πολλοῖς ἀπέδειξατο πρόγμασιν, ὑπὲρ ὧν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ.

Μετὰ τοῦτο [c] δὴ μιᾷ γνώμῃ περὶ πάντων χρώμενοι, τοὺς μὲν ὑπὲρ τῆς καθόδου τοῦ φυγάδων συνωμοσαμένους ἅπαντας [d] ἀπέκτειναν σὺν χρήματα, καὶ τὸν μηνύσαντα συνωμοσίαν δοῦλον ἐλευθερίας τε καὶ πολιτείας μεταδόσει ἐτίμησαν, καὶ πολλοῖς χρήμασιν. ἔπειτα τρία πολιτεύματα κάλλιστα καὶ συμφορώτατα τῷ κοινῷ καταστησάμενοι, τούς τ' ἐν τῇ πόλει πάντας ὁμονοεῖν παρεσκεύασαν, καὶ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἑταιρείας ἐμείωσαν. διὰ δὲ τὰ πολιτεύματα τῶν ἀνδρῶν τοιάδε. πρῶτον μὲν ἐκ τῶν δημοτικῶν τοὺς χρηστοτάτους ἐπιλέξαντες, πατρικίους ἐποίησαν, καὶ συνεπλήρωσαν ἐξ αὐτῶν τὴν βουλὴν εἰς τριακοσίους. ἔπειτα τὰς οὐσίας τῶν τυράννων εἰς τὸ κοινὸν πᾶσι τοῖς πολίταις φέροντες ἔθεσαν, συγχωρήσαντες ὅσον ἂν λάβοι τις ἐξ αὐτῶν ἔχειν· καὶ τὴν αὐτῶν γῆν ὅλην ἐκέκτηντο, τοῖς μηδὲν κλῆρον ἔχουσι διένειμαν, ἓν μόνον ἐξελόμενοι πεδίον ὃ κεῖται μεταξὺ τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ. τοῦτο δὲ Ἄρεος ὑπῆρχεν ἱερὸν οἱ πρότερον ἐνιφίσαντο, ἵππους τε λευκοὺς καὶ νέοις ἀσκοῦσι τὰς ὁπλίτας μελέτας γυμνάσιον ὁπιτηδειότατον· ἔτι δὲ καὶ [e] περὶ τούτου ἱερὸν διὰ τοῦτο. Ταρκύνιος δὲ σφετερισάμενος ἔκαιρεν αὐτό. μέγιστον δ' ἡγοῦμαι τούτου τεκμήριον εἶναι τὸ πρᾶγμα τὸν τῶν ἀτίμων τότε περὶ τοὺς ἐν αὐτῷ καρπούς. ἅπαντα γὰρ ὑπερέβαντες τῷ δήμῳ τὰ τῶν τυράννων ἄγειν τε καὶ φέρειν, τὸν ἐν τούτῳ γενόμενον τῷ πεδίῳ [f] σῖτον ὑπὸ [g] ταῖς ἅλωσιν ἔτι κείμενον, τόν τ' ὑπὸ [h] τοῖς καλάμοις καὶ τὸν ἤδη κατειργασμένον, οὐκ [i] ἐπέτρεψαν οὐδενὶ φέρειν, ἀλλ' ὡς ἐξάγιστόν τε [k] καὶ οὐχ ὡς ὁπιτήδειον εἰς οἰκίας εἰσενεχθῆναι, εἰς τὸν ποταμὸν καταβαλεῖν ἐψηφίσαντο. καὶ ἔστι νῦν μνημεῖον ἐμφανὲς τοῦ τότε ἔργου, νῆσος [l] εὐμεγέθης Ἀσκληπιοῦ ἱερά, περίκλυστος ὑπὸ ποταμοῦ, διὸ φασιν οἱ τοῦ σεροῦ τῆς καλάμης σαπείσης, καὶ ἔτι καὶ τοῦ ποταμοῦ περιλιπαίνοντος [m] αὐτὴν, νῆσον γενέσθαι. καὶ τοῖς μετὰ τοῦ τυράννου πεφευγόσι Ῥωμαίων κάθοδον εἰς τὴν πόλιν ἐπ' ἀδείᾳ τε καὶ ἀμνηστίᾳ πάντος ἁμαρτήματος ἔδοσαν, χρόνον ὁρίσαντες ἡμερῶν εἴκοσιν· εἰ δὲ μὴ κατέλθοιεν ἐν ταύτῃ τῇ προθεσμίᾳ, τιμωρίας αὐτοῖς ὥρισαν ἀΐδιον φυγὰς, καὶ χρημάτων ὧν ἐκέκτηντο δημεύσεις. ταῦτα

288

τῶν

a Πόπλιον *Vat.* b Non agnoſcit *Vat.* c Τοῦτο ἤδη in *Cod. Vat.* d Eſt hîc ſyllepſis caſuum, ut apud *Virgilium*, ubi dicit *Remo cum fratre Quirinus jura dabant* : vel ſingulariter legendum ἀνῃρέθη & ἐτιμήθη : aut retentis verbis pluralibus in antecedentibus plurali numero ſcribendum χρώμενοι. *Sylb.* e Πρότερον *Vat.* f Rectius, ut puto, in *Cod. Vat* σῖτον τὸν μὲν ἐπὶ ταῖς. g Uſitatus dativus Atticus ταῖς ἅλῳς. Attici enim in quarta declinatione vertunt diphthongum ως in ω & ι ſubſcribunt. erit autem declinationis mutatio, & quarta in quintam migrabit, quod obſervandum. *Port.* h Ταῖς καλάμαις *Vat.* atque ita vel τῆς καλάμης legendum eſſe conjecerat *Caſ.* i Male ἐπέτρεψαν in *Ed. Steph.* k Legendum καὶ οὐκ ἐπιτήδειον, vel καὶ ὡς οὐκ ἐπιτήδειον. *Caſ.* l Vult dicere quod *Livius* his verbis, *ita in vadis hæſitantis frumenti acervos ſediſſe illitos limo.* Περισλιπαίνων *Dionyſio* eſt *limo illinere.* Scribendum autem καί τι καὶ τοῦ ποταμοῦ &c. *Caſ.* m Αὐτὴν, ἴλυν *Vat.*

a Καὶ

τῶν ἀνδρῶν τὰ πολιτεύματα [a] τοὺς μὲν ἀπολαύσαντας ἐκ τῆς οὐσίας τῆς [b] τυράννων ὅτου δή ποτε, ὑπὲρ τοῦ μὴ [c] ἀφαιρεθῆναι πάλιν ἃς ἔσχον ὠφελείας, πάντα κίνδυνον ἐποίησαν ὑπομένειν· τοὺς δὲ κατὰ δέος ὧν παρενόμησαν [d] ὑπὸ τῆς τυραννίδος, μὴ ἀναγκασθεῖεν [e] ὑποσχεῖν τιμωρίαν, [f] ἑαυτοὺς τιμησαμένους, ἀπαλλαγέντας τοῦ φόβου, μηκέτι τοῖς τῆς τυράννων, ἀλλὰ τοῖς τῆς πόλεως φρονεῖν.

illorum virorum instituta effecerunt, ut ii qui ex bonis tyrannorum, quantacunque illa essent, fructum aliquem jam perceperant, metuentes ne iterum spoliarentur præda quam habebant, ad quævis pericula subeunda parati essent: utque illi qui sibi conscii erant alicujus facinoris sub tyrannis patrati, quique veriti ne pœnas dare cogerentur voluntario exsilio seipsi jam damnarant, illo metu liberati, non amplius tyrannis sed reip. faverent, *ejusque commodis studerent.* *Per. Jul.* 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 ½. *V. C. Cat.* 243. *Var.* 247.

XIV.

¶ Διαπραξάμενοι δὲ ταῦτα, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον εὐτρεπισάμενοι, [g] τέως ὑπὸ τῇ πόλει τὰς δυνάμεις σιωπῇ εἶχον ὑπό τε τοῖς πεδίοις ὑπὸ σημείοις τε καὶ ἡγεμόσι τεταγμένας, καὶ τὰ τοῦδε τὸν πόλεμον ἀσκοῦσαι· πυθανόμενοι [h] δὲ τοὺς φυγάδας ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ ἀγείρειν ἐπὶ σφᾶς στρατόν, καὶ δύο μὲν πόλεις ἐκ φανεροῦ συλλαμβάνειν αὐτοῖς τὰ καθ' ἑαυτάς, Ταρκυνίους τε καὶ Οὐιεντανούς, ἀξιοχρέοις δυνάμεσιν ἀμφοτέραις, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων [i] ἐθελοντάς τινας, ὡς μὲν ὑπὸ φίλων τῷ βασιλεῖ ξυμμαθεῖν, ὡς δὲ μισθοφόρους· [k] ἐπεὶ δ' ἔμαθον ἐξεληλυθότας ἤδη τοὺς πολεμίους, ἀπαντᾶν αὐτοῖς ἔγνωσαν, καὶ πρὶν ἐκείνους [l] διαβῆναι τὸν ποταμόν, αὐτοὶ τὰς δυνάμεις διαβιβάσαντες, ἐχώρουν τοῦδε, [m] καὶ κατασρατοπεδευσάμενοι πλησίον Τυρρηνῶν ἐν λειμῶνι καλουμένῳ [n] Οὐϊνίᾳ, τοῦδε δρυμὸν ἱερὸν ἥρωος [o] Ὁρᾶτος. ἐτύγχανον δὲ πλήθει τε [p] ἀγχίμαλοι μάλιστα αἱ δυνάμεις αὐτῶν οὖσαι, καὶ προθυμίᾳ ὁμοίᾳ χωρήσασαι πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀμφότεραι. πρῶτον μὲν οὖν ἐγένετο τῶν ἱππέων μάχη βραχεῖά τις, εὐθὺς ἅμα τῷ συνιδεῖν ἀλλήλους, πρὶν ἢ τοὺς πεζοὺς καταστρατοπεδεύσασθαι· ἐν ᾗ διάπειραν ἀλλήλων λαβόντες, καὶ οὔτε νικήσαντες οὔτε λειφθέντες, πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἑκάτεροι χάρακας [q] ἀνεχώρησαν. ἔπειτα οἵ τε ὁπλῖται καὶ οἱ ἱππεῖς ἀφ' ἑκατέρων συνήεσαν τεταγμένοι τὸν αὐτὸν ἀλλήλοις τρόπον, μέσῃ μὲν τῇ φάλαγγι τῶν πεζῶν ποιήσαντες, ὅπερ δὲ τῶν κεράτων ἀμφοτέρων τῷ ἵππῳ χήσαντες. ἡγεῖτο δὲ τοῦ μὲν δεξιοῦ τῶν Ρωμαίων κέρατος Οὐαλέριος [r] ὁ τεταρτευθεὶς ὕπατος, ἀντίαν ἔχων Οὐιεντανοῖς· τοῦ δ' εὐωνύμου Βροῦτος, καθ' ὃ μέρος ἡ Ταρκυνιῶν δύναμις ἦν· ἡγεμόνες δ' αὐτῇ εἵποντο οἱ Ταρκυνίου τοῦ βασιλέως παῖδες.

¶ His peractis, & paratis rebus ad bellum necessariis, aliquandiu ad urbem copias in campis sub signis & ducibus instructas & militaribus exercitiis se exercentes continuerunt: sed quum audissent exsules ex omnibus Hetruriæ populis cogere contra se copias, duosque populos palam adjuvare eorum reditum, Tarquinienses & Vejentes, utrumque non contemnendis copiis; ex aliis vero voluntarios quosdam, partim ab amicis paratos *ac missos*, partim mercede conductos: quum, *inquam, hæc audissent, &* cognovissent hostes jam ex suis finibus egressos, illis obviam ire statuerunt; &, antequam illi flumen trajicerent, ipsi copiis suis trajectis ulterius sunt progressi, & castra posuerunt prope Hetruscos, in prato quod vocabatur Junium, ad silvam sacram heroi Horato. Accidit autem ut eorum copiæ ferme pari essent numero, & utræque pari ardore animi ad certamen ferrentur. Ac primum quidem leve quoddam prælium commissum est inter equites simulatque in mutuum conspectum illi venerunt, antequam pedites castrametarentur; in quo utrique, facto periculo adversariorum fortitudinis, neque victores neque victi se in sua castra receperunt. Deinde gravis armaturæ milites & equites utrinque eodem modo instructi concurrerunt, postquam peditum aciem *leviter armatam* in medio collocarunt, & equitatum in utroque cornu constituerunt. Dextrum autem Romanorum cornu Valerius, qui *in L. Tarquinii Collatini locum fuerat suffectus &* creatus consul, oppositus Vejentibus ducebat: lævo Brutus præerat, ab ea parte in qua erant Tarquinienſium copiæ, quas Tarquinii regis filii ducebant.

Res bellicæ.

Μελλόντων δ' αὐτῶν εἰς χεῖρας ἴέναι, προελθών ἐκ τῆς τάξεως τῶν Τυρρηνῶν [s] ὁ εἷς τῶν Ταρκυνίου παίδων, [t] Ἀρούντας τοὔνομα, [u] ῥώμῃ τε καὶ κάλλει, καὶ ψυχῇ λαμπρότατος τῶν ἀδελφῶν, ἐγγὺς τῶν Ρωμαίων ἐλάσας τὸν ἵππον, ὅθεν [x] μορφῇ καὶ φωνῇ πάντες ἔμελλον αὐτὸν σημήνειν, λόγους ὑβριστὰς εἰς τὸν Ρωμαίων ἡγεμόνα Βροῦ-

¶ Quum autem jam essent ad manus venturi, * progressus ante Hetruscorum aciem unus de Tarquinii filiis, nomine Aruns, & corporis & animi robore fratrum præstantissimus, equo ad Romanos eo usque acto unde facies ejus agnosci & vox exaudiri ab omnibus posset, verba contumeliosa in Brutum Romanorum

XV.

a Καὶ τὰς μὲν *Vat.* *b* Ita *Codd. MSS.* Τυρωνίδων in *Ed. Steph.* quod male huc quadrat, etiamsi tropice velimus accipere. *c* Ἀφαιρεῖσθαι *Vat.* *d* Ὑπὸ & ἐπὶ ambæ hic excusari possunt. *Sylb.* *e* Ὑπέχειν *Vat.* *f* Ἑαυτοῖς *Vat.* *g* Τέως μὲν ὑπὸ *Vat.* *h* Pro δὲ malim δή, *nimirum, videlicet. Sylb.* Non agnoscit *Vat.* *i* Ἐθέλοντάς τινας in *Ed. Steph.* *k* Forsan rectius ἐπειδὴ ἔμαθον. quamquam δὲ in epanalepsi & epanadosi vacare non nego. *Sylb.* *l* Διαβῆναι τῷ ποταμῷ ratione præpositionis excusari potest. sed verbi regimen postulat accus. τὸν ποταμὸν, ut alibi sæpe. *Sylb.* Τῷ ποταμῷ durius, haud scio an verius, quam τὸν ποταμόν. *Cas.* Τὸν ποταμὸν *Vat.* *m* Καὶ difficulter hic tolli potest. quare vel κατασρατοπεδεύσασθαι legendum, vel in media forma κατασρατοπεδεύσαντο, vel aliqua structuræ pars omissa est. *Sylb.* *n* *Lapus* legit Ἰουνίῳ, *in prato Junio.* *o* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* De Ὁρᾶτος dubitat *Glareanus.* Ἀρεῖος legit *Gelenius* ex *Livio* & *Val. Max.* Οὔρειον ἄλσος & Αἰσυήιον λειμῶνα habet *Plutarchus* in *Publicola*, scriptura magis suspecta. *Sylb.* *p* Αἰχμάλωτοι reperitur etiam infra (p. 324. juxta *Ed. Sylb.*) sed haud scio an verius sit ἀγχίμαλοι seu ἀγχώμαλοι. *Sylb.* Ἀγχίμαλοι in *Cod. Vat.* *q* Ἀπηλλάγησαν *Vat.* *r* Ὁ προστεταρτευθεὶς ὕπατος *Vat.* quod vulgatæ lectioni præferendum esse censeo. *s* Non agnoscit *Vat.* *t* Ἀρούντος ὄνομα *Vat.* *u* Malim ῥώμῃ τε κρίτος, ut *Lapus* legisse videtur, dum vertit, *robore quidem validissimus magnanimitateque clarissimus. Portus.* *x* Μορφῇ juxta vocem ῥώμῃ margini appositum ab emendatore aliquo suspicatur *Steph.* deinde in aliam quam quæ ipsi assignaretur sedem irrepsisse, videlicet inter ὅθεν & φωνῇ, inserta postea & καὶ copula. Nisi hoc concedatur, *Dionysium* scripsisse ὄψιος καὶ σωμάτων existimat idem *Steph.* Συνοίσειν in *Cod. Vat.* * Progrediens (profectus) ex Hetruscorum acie &c. *Lapus* & *Gelen.*

Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 1/4. V. C. Cat. 245. Var. 247.

manorum ducem conjiciebat, feram immanem appellitans ac filiorum sanguine pollutam, & ignaviam ac timiditatem ipsi exprobrans: & postremo pro omnibus ad singulare certamen eum provocavit solus cum solo de rerum summa dimicaturus. Tunc ille, quum ea convicia ferre non posset, concitato equo procurrit extra ordines, negligens amicorum dehortationes, & ad fatalem mortem fortiter properans. Pari autem ira ambo concitati, nec quid pallûri essent, sed quod facere in animo habebant, considerantes, * infestis *animis & equis* ex adverso concurrerunt; & ambo, transfixis clypeis & thoracibus, vulnera certa & *lethalia* hastis sibi mutuo inflixerunt, ita ut alter per costas, alter per ilia mucrone fuerit trajectus. Et eorum equi, concurrentes adversis pectoribus, contrarii ictus impetu in posteriores pedes erecti sunt, & sessores suos retorto collo excussêrunt. Illi igitur ita prolapsi jacebant, multum sanguinem per vulnera effundentes, animasque luctantes efflantes. Reliquæ vero copiæ, ubi duces prostratos videre, concurrerunt cum clamore & strepitu: & inter pedites & equites acerrima pugna commissa est, fortuna quoque non dissimili. Nam Romani, qui dextrum cornu tenebant, cui alter consul Valerius præerat, Vejentes vicerunt; & eos ad castra usque persequuti campum cadaveribus repleverunt. Hetrusci vero qui in dextro cornu collocati erant, quibus præerant Titus & Sextus Tarquinii regis filii, Romanos qui in lævo cornu erant fuderunt fugaruntque: & quum propius ad eorum vallum accessissent, tentarunt illi quidem eorum munitionem, si forte eam primo impetu capere possent; sed, acceptis multis vulneribus, ab illis qui in castris erant, quique ipsorum impetum excipiebant, repulsi sunt. Ibi enim præsidio erant ii qui triarii vocantur, veterani & in multis bellis spectatæ virtutis milites, quorum opera postremo, quum omnis spes est perdita, in maximis periculis uti solent.

τον [a] ἀπερρίπτει, θηρίον ἄγριον ἀποκαλῶν καὶ τέκνων αἵματι μιαιφόνῳ, ἀνανδρίαν [b] τε" ὀνειδίζων, καὶ [c] τούτῳ καὶ δειλίαν ὀνειδίζων, καὶ τελευταῖος εἰς τὸν ὑπὲρ ἁπάντων ἀγῶνα προκαλεῖται μόνος αὐτῷ συμμισήμονι. καὶ ἐκεῖνος ἀξιῶν τὰς ὀνειδισμοὺς ὑπομένειν, ἤλαυνε τὸν ἵππον ἐκ τῆς τάξεως, [d] ὑπεριδὼν τὰς ἀποτρεπόντων φίλων, [e] καὶ ὅτι τὴν καταψηφισμένον ὑπὸ τῆς μοίρας θάνατον [f] καρτερῶς" ἐπήγετο. ὁμοίως δὲ ἀμφοτέροις θυμῷ φερομένοις, καὶ λογισμὸν οὐκ ὢν πείσοντα λαβόντες, ἀλλ' ὧν ἐβούλοντο δρᾶσαι, συναράττουσι τοὺς ἵππους ἐξ ἐναντίας ἐλαύνοντες, [g] καὶ φέρουσι ταῖς στέρνοις καθ' ἑαυτῶν ἀμφότεροι πληγὰς ἀφύκτους δι' ἀσπίδων τε καὶ θωράκων, ὁ μὲν εἰς [h] τὰς πλευρὰς βάψας τὸν αἰχμὸν, ὁ δὲ εἰς τὰς λαγόνας· καὶ οἱ ἵπποι αὐτοῖς ἐμπλέξαντες τοὺς πόδας τῇ ῥύμῃ τῆς φορᾶς, ὅπισθε τοῖς ὀπισθίοις ἀνίσανται ποσὶν, καὶ τοὺς ὀπισθίους ἀναχαπάσαντες ἀποσείονται. [i] οὕτω μὲν δὴ πεσόντες ἔκειντο, πολὺ μὲν ἀπὸ τῶν τραυμάτων [k] ἐκκαλόντες αἷμα καὶ ψυχορραγοῦντες. οἱ δ' ἄλλαι δυνάμεις ὡς τοὺς ἡγεμόνας εἶδον [l] πεσόντας, ὠθοῦνται σὺν ἀλαλαγμῷ καὶ πατάγῳ, καὶ γίνεται μέγιστος ἁπάντων ἀγὼν πεζῶν τε καὶ ἱππέων· καὶ τύχη ἐπὶ ἀμφοτέρους ὁμοία. [m] Ρωμαίων τε γὰρ οἱ τὸ δεξιὸν κέρας ἔχοντες, ἐφ' ᾧ τεταγμένος ἦν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐαλέριος, ἐνίκων τοὺς Οὐϊεντανούς, καὶ μέχρι τοῦ στρατοπέδου διώξαντες, ἐπλήρωσαν νεκρῶν τὸ πεδίον· Τυρρηνῶν δὲ οἱ τὸν ὑπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἔχοντες ἦσαν, ὧν ἡγοῦντο Τίτος καὶ Σέξτος οἱ Ταρκυινίου τοῦ βασιλέως παῖδες, ἐτρέψαντο τοὺς ὑπὸ τῷ λαιῷ ὄντας Ρωμαίων κέρατος· καὶ πλησίον τοῦ χάρακος αὐτοῖς γενόμενοι, πείρας μὲν οὐκ ἀπέσχοντο εἰ δυνατὸν ἐλεῖν τὸ ἔρυμα ἐξ ἐφόδου· πολλὰς δὲ πληγὰς λαβόντες, ὑποχάντων αὐτοὺς τοῖς ἔνδον, [n] ἀνετρέποντο. ἦσαν δὲ αὐτοῦ φύλακες οἱ τριάριοι λεγόμενοι, παλαιοί τε καὶ πολλῶν ἐμπειροι πολέμων, οἷς ἐσχάτοις, ὅταν ἀπογνωσθῇ πᾶσα ἐλπὶς, εἰς τοὺς περὶ τοῦ μεγίστων ἀγῶνας καταχρῶνται.

XVI. ¶ Jam autem sole ad occasum vergente, utrique se in sua castra receperunt, non tam ob victoriam læti quam ob amissorum multitudinem mœsti; quia, si iterum ipsis fuisset pugnandum, existimabant suos, qui reliqui erant, prælium instaurare non posse, quod bona eorum pars esset saucia. major tamen luctus & desperatio fuit apud Romanos ob ducis mortem; multisque venit in mentem sibi satius esse antequam dies oriretur castra relinquere. Talia autem illis animo volventibus, & hoc modo inter se loquentibus, fere circa primam vigiliam, ex silva, ad quam castra posuerant, vox quædam edita ad utriusque exercitus aures appulsa est, ita ut omnes eam audierint: sive ab heroe fuerit cui illa silva sacra erat, sive ab eo qui

Ἦδη δὲ περὶ καταφορὰν ὅλιος ἦλίου, πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ἀνέστρεψαν ἑκάτεροι χάρακας, καὶ τοσοῦτον ὅπι τῇ νίκῃ χαίροντες, ὅσον ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπολωλότων ἀχθόμενοι, καὶ εἰ δέοι αὐτοῖς ἑτέρας μάχης, οὐκ [o] ἱκανὸν ἡγούμενοι τὸν ἀγῶνα [p] ἁραὶ τοὺς περιλειπομένους σφῶν τραυματίας τοὺς πολλοὺς ὄντας. πλείων δ' ἦν περὶ τοὺς Ρωμαίους ἀθυμία καὶ ἀπόγνωσις τῶν πραγμάτων διὰ τὸ δεδιέναι θάνατον· καὶ λογισμὸς εἰσῄει πολλοῖς, ὡς ἄμεινον εἴη σφίσιν ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα πρὶν ἡμέραν γενέσθαι. τοιαῦτα δὲ αὐτῶν διανοουμένων καὶ διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους, περὶ τὴν πρώτην που μάλιστα φυλακὴν, ἐκ δρυμοῦ τινος ὃν ἐστρατοπεδεύσαντο, φωνή τις ἠκούσθη ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις γενομένη, ἣν ἅπαντας [q] αὐτῆς ἀκοῦσαι, εἴτε δὲ κατέχοντος τὸ τέμενος ἥρωος, εἴτε τῷ καλῷ

a Rectius ἀπερρίπτει, præsenti temp. ut mox v. 4. προκαλεῖται *Sylb.* Verum in *Cod. Vat.* pro προκαλεῖται μόνος habemus προὐκαλεῖτο μόνον: quod *Sylburgii* conjecturam labefactat. b Deest *Vat.* c Ταύτῃ *Vat.* d Ὑπεριδὼν καὶ τῶν *Vat.* e Conjunctio καὶ in *Ed. Steph.* legitur ante τῶν ἀποτρεπόντων non autem ante ἐπὶ τὸν κατ. Desideratur in *Cod. Vat.* f Non agnoscit *Vat.* g Καὶ φέρουσι ταῖς στέλεσταις ἀφύκτους κατ' ἀλλήλων πληγὰς ἀμφότεροι *Vat.* h Τὰ πλάγια *Vat.* i Pro οὕτω malim ὅτοι. *Lapus* utrumque habet in sua versione, *sicque illi corruentes. Sylb.* k Ἐκβαλόντες malit *Portus.* l Συμπεσόντας *Vat.* m Ρωμαῖοι τε *Vat.* n Forsan rectius ἀπετρέποντο vel ἀνεστρέψαντο. *Sylb.* Ἀπετρέποντο in *Cod. Vat.* o Legendum puto ἱκανὸς, ut non feratur ad antecedens πλῆθος, sed ad sequent. τοὺς περιλειπομένους. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* p Αἰρεῖσθαι *Vat.* q Αὐτὸς ἀκοῦσαι *Va.* * Magno impetu e quos ex adverso committunt. *Gelen.*

a Legebam

χαλκμόν Φαύνε. τότῳ γὸ ἀναλιθέασι τῷ δαίμονι Ρωμαῖοι τὰ πάνικά [a] καὶ ὅσα φάσματα, ἃ ὅτε ἄλλοίας ἴσχοντα μορφὰς εἰς ὄψιν ἀνθρώπων ἔρχοιτο, δείματα φέροντα, [b] ἢ φωναὶ δαιμόνιοι ταράττουσι τὰς ἀκοάς, [c] τότε φασὶν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸ ἔργον. ἡ δὲ [d] τοῦ δαίμονος φωνὴ θαρρεῖν παρεκελεύετο τοῖς Ρωμαίοις ὡς νενικηκόσιν, [e] ἑνὸς πλείους εἶναι τοὺς τῶν πολεμίων ἀποφάνουσα νεκρούς. ταύτην λέγουσι τὴν [f] φωνὴν τὸν Οὐαλέριον ἐπαρθέντα, νυκτὸς ἔτι πολλῆς οὔσης τὸν χάρακα τῶν Τυρρηνῶν ὠσασθαι, καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντα ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκβαλόντα, κρατῆσαι τοῦ [g] στρατοῦ στρατοπέδου.

Τοιοῦτο μὲν ἡ μάχη τέλος ἔλαβεν· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ σκυλεύσαντες οἱ Ρωμαῖοι τοὺς τῶν πολεμίων νεκροὺς, καὶ τοὺς ἑαυτῶν θάψαντες, ἀπῆραν. τὸ δὲ Βρούτου σῶμα ἀράμενοι μετὰ πολλῶν ἐπαίνων τε καὶ δακρύων, εἰς τὴν Ρώμην ἀπεκόμιζον οἱ κράτιστοι τῶν ἱππέων, στεφάνοις κεκοσμημένον [h] ἀριστείοις. ὑπήντησε δ' αὐτοῖς ἥ τε βουλὴ, θριάμβου καταγωγὴν ψηφισαμένη κοσμῆσαι τὸν ἡγεμόνα, καὶ ὁ δῆμος ἅπας κρατῆρσι καὶ τραπέζαις ὑποδεχόμενος τὸν στρατιάν. ὡς δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀφίκοντο, πομπεύσας ὁ ὕπατος, ὡς τοῖς βασιλεῦσιν ἔθος ἦν, ὅτε τὰς τροπαιοφόρους πομπάς τε καὶ θυσίας ἐπιτελοίεν, καὶ τὰ σκῦλα τοῖς θεοῖς ἀναθείς, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἱερὰν ἦγε, καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἑστίασιν προθεὶς ὑπεδέχετο. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ φανὰν ἐσθῆτα λαβὼν, καὶ τὸ Βρούτου σῶμα προθεὶς ἐν ἁρμαμάξῃ κεκοσμημένον ἐπὶ στρωμνῆς [k] εὐπρεποῦς, συνεκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, τὸ ἐπιτάφιον ἔλεξεν ἐπ' αὐτῷ λόγον. εἰ μὲν οὖν Οὐαλέριος πρῶτος κατεστήσατο τὸν νόμον τόνδε Ρωμαίοις, ἢ κείμενον ὑπὸ τῶν βασιλέων παρέλαβεν, οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν. ὅτι δὲ Ρωμαίων ἐστὶν ἀρχαῖον εὕρεμα, τὸ παρὰ τὰς ταφὰς τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐπαίνους τῆς ἀρετῆς αὐτῶν λέγεσθαι, καὶ οὐχ Ἕλληνες αὐτὸ [l] κατέστησαν τὸ πρῶτον, ἔκ τε κοινῆς ἱστορίας οἶδα μαθὼν, ἥν ποιηταί τε οἱ παλαιότατοι καὶ συγγραφέων οἱ λογιώτατοι παραδεδώκασιν. ἀγῶνας μὲν γὰρ ἐπιταφίους [m] τεθνηκόσι τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσι γυμνικούς τε καὶ ἱππικοὺς ὑπὸ τῶν προσηκόντων ἱστόρηκασιν, ὡς ὑπό τε Ἀχιλλέως ἐπὶ Πατρόκλῳ, καὶ ἔπι πρότερον ὑφ' Ἡρακλέους ἐπὶ Πέλοπι· ἐπαίνους δὲ λεγομένους ἐπ' αὐτοῖς ἐγγράφουσιν ἔξω τῶν Ἀθήνησι [n] τραγῳδοποιῶν, οἱ κολακεύοντες τὴν πόλιν ἐπὶ τοῖς ὑπὸ [o] Θησέως θαπτομένοις, καὶ τοῦτο ἐμύθευσαν. οὐδὲ γὰρ ποτε Ἀθηναῖοι προσέθεσαν τὸν ἐπιτάφιον ἔπαινον τῷ νόμῳ, εἶτ' ἀπὸ τῶν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ καὶ περὶ [p] Σαλαμῖνι καὶ ἐν Πλαταιαῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθα-

Faunus vocatur. Huic enim deo Romani adscribunt panicos terrores, * & quæcunque alia spectra *solent apparere*, quæ varias induentia formas in hominum conspectum veniunt, & metum ipsis incutiunt; voceſque dæmoniacas, auditum *ac animum* turbantes, huic quoque deo ut eorum auctori attribuunt. Illius autem dei vox Romanos, ut victores, bono animo esse jubebat; uno plures ex hostibus in acie cecidisse significans. Hac voce ajunt Valerium elatum, intempesta adhuc nocte, ad Hetruscorum castra copias suas duxisse; &, multis eorum cæsis & ejectis reliquis, castris potitum fuisse. *Per. Jul. 4207. Ante Chr. 507. Olymp. 68 ½. V. C. Cat. 245. Var. 247.*

¶ Talem quidem finem pugna habuit: postridie vero Romani, spoliatis hostium cadaveribus & sepultis suis, abierunt. Bruti autem corpus sublatum fortissimi equites cum multis laudibus & lacrymis, coronis victricibus atque fortitudinem ejus testantibus cohonestatum, Romam portarunt. Senatus autem illis obviam venit, quod decrevisset triumphi pompa ducis funus ornare, & totus populus crateris *vini plenis* & mensis *vario ciborum genere onustis* excepit exercitum. Ubi autem ad urbem pervenerunt, consul triumphans ingressus, quemadmodum mos erat regibus, quoties devictis hostibus triumphabant & sacrificia peragebant, post dedicata diis spolia, illum diem sacrum traduxit, & illustrissimos quosque cives convivio excepit. Postera die atratus Bruti corpus in foro proposuit in lecto splendido ornatum, & populum ad concionem convocavit, & in suggestum progressus in ejus laudem funebrem habuit orationem. Utrum autem Valerius primus hunc morem apud Romanos instituerit, an institutum à regibus sequutus fuerit, certo affirmare non possum. Quod tamen hoc sit Romanorum vetus inventum, in funere illustrium virorum virtutes eorum laudari, neque à Græcis primum institutum fuerit, ex communis historiæ scriptis didici, quæ tam vetustissimi poëtæ quam celeberrimi historici prodiderunt. Nam certamina quidem funebria in honorem clarorum virorum gymnica & equestria à necessariis facta tradunt, ut ab Achille in Patrocli, & multo ante ab Hercule in Pelopis funere. Hos tamen publice laudatos nulli prodiderunt præter Athenienses tragicos; † qui, civitati suæ assentantes, Thesei *Argivos* sepelienti hoc quoque fabulose attribuerunt. Sero enim Athenienses legitimis funeris ritibus hanc laudationem funebrem addiderunt, sive ab iis qui ad Artemisium & Salamina & Platæas pro patria occubuerant initium

XVII.

Bruti funus & laudes.

a Legebam καὶ ὅσα φάσματα ἃ ἴσην ὅτε ἀλλ'. vel sine ἄ. nunc puto legendum esse, καὶ ὅσα φάσματα ἄλλοτε ἀλλοίας ἴσχ. μορφ. *Cas.* Καὶ ὅσα φάσματα ἃ ἄλλοτε ἀλλοίας &c. vel ἃ ἄλλοτε μὲν ταύτας, ἄλλοτε δὲ ἀλλοίας malit *Port.* In *Cod. Vat.* ἃ μορφὰς ἄλλοτε ἴσχοντα &c. b Legitima constructio postulat ἢ φωνὰς, vel potius καὶ τὰς φωνὰς δαιμονίους ταραττούσας τὰς ἀκοὰς τότε &c. Quanquam non absurdum si dicamus καὶ ὅσαι φωναὶ, ut explicandi gratia per appositionem subjiciantur illa τότε φησὶν εἶναι &c. *Port.* c Τοῦτο minus recte in *Ed. Steph.* d Τὸ δαιμονίου *Vat.* e Ἑνὶ πλείους *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* ex *Plutarchi* Poplicola & *Dionysio* ipso pag. 298. juxta *Ed. Sylb.* f Ita *Codd. MSS.* Perperam νυκτὶ in *Ed. Steph.* g Non agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* planeque redundat. h Haud scio an ἀριστείας scribendum sit pro ἀριστείοις, sicut supra p. 200. v. 1. στεφάνοις ἀριστείας ἐκοσμεῖτο: quod mox v. 16. dicitur, τοῖς ἐπινικίοις στεφάνοις ἀνεδεῖτο. *Sylb.* i Ἱερὰν ἀνῆκε *Vat.* k Ἐκπρεποῦς *Vat.* l Κατεστήσαντο πρῶτον *Vat.* m Τεθνημόσι *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Portus.* n Τραγῳδιοποιῶν *Vat.* o Si ita scripsit *Dionysius*, miror tam obscure eum esse loquutum. Nam quos nos voluit intelligere à Theseo humatos? multos enim cum cura ἴδιαψεν, in primis Ægeum patrem suum; itemque τοὺς ἐπὶ Θήβαις, ut præter *Pausaniam* etiam *Demosthenes* indicat. *Cas.* p Σαλαμῖνα *Vat.* * Et quæcunque apparentia, quæ quandoque formas varias mutantia metum afferentes in conspectum hominum veniunt: sicque voces Larium perturbantes auditum esse hujus opus dicunt. *Lapus.* † Qui adulantes civitati in sepultis à Theseo hoc etiam confinxerunt. *Lapus.* Qui adulantes urbi suæ, sepelienti *Oedipodas* Theseo hoc etiam affinxerunt. *Gelen.*

a Illud

Per. Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68 ½. *V. C. Cat.* 245. *Var.* 247.

initium duxerint, sive etiam à rebus gestis in campis Marathoniis. Sed ea quoque quæ in campis Marathoniis sunt gesta sexdecim annis Bruti funere sunt posteriora, si modo ab his primis laudes in defunctos cœptæ sunt dici. Sed si quis, missa facta hac quæstione, quinam primi laudes funebres instituerint, examinare ac scire voluerit apud utros iste mos melius se habeat, longe prudentius hunc apud hos quam apud illos constitutum comperiet; quia Athenienses videntur eorum caussa qui in bello cæsi sepulturæ mandantur orationes funebres instituisse, ex una tantum virtute, quæ in ipsa morte apparuerit, etiamsi quis cæteris in rebus fuerit nequam, existimantes viros bonos judicandos esse. Romani vero omnibus viris claris, sive belli administrationem accipientes, sive in rep. magistratum, prudentia dederint consilia & præclara ediderint facinora, hunc honorem haberi statuerunt, & non solum illis qui in bello cecidissent, sed etiam aliis quemcunque vitæ finem illi sortiti fuissent: existimantes, ob virtutes totius vitæ actæ, non autem ob solum glorioſum obitum viris bonis laudes deberi.

νόντων ἀρξάμενοι, εἶτ' ἀπὸ τῶν περὶ Μαραθῶνα ἔργων. ὑστερεῖ δὲ καὶ τὰ Μαραθώνια [a] καὶ τὰ Βρούτου ταφῆς, εἰ δή ἀπὸ τούτων πρῶτον ἤρξαντο οἱ ἔπαινοι λέγεσθαι τοῖς ἀποτεθνηκόσι, ἐκκαίδεκα ἔτεσιν. εἰ δέ τις ἐάσας σκοπεῖν οἵτινες ἦσαν οἱ πρῶτοι τὰς ἐπιταφίους ἐπαίνους καταστησάμενοι, τὸν νόμον αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ βουληθείη καταμαθεῖν παρ' ὁποτέροις ἄμεινον ἔχει, τοσούτῳ φρονιμώτερον εὑρήσει καὶ τοῦτο καὶ τοῖσδε κείμενον αὐτὸν ἢ παρ' ἐκείνοις, ὅσῳ γε Ἀθηναῖοι μὲν [b] ἐπὶ τοῖς περὶ τὸν πόλεμον ἁπλουμένοις καταστήσασθαι τοὺς ἐπιταφίους ἀγορεύεσθαι λόγους δεδόκασιν, ἐκ μιᾶς τῆς περὶ τὸν θάνατον ἀρετῆς, κἂν τἆλλα φαῦλος γένηταί τις, ἐξετάζειν οἰόμενοι δεῖν τοὺς ἀγαθούς. [c] Ῥωμαῖοι δ' ἐφ' ἅπασι τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσιν, ἐάν τε πολέμων ἡγεμονίαν λαβόντες, ἐάν τε πολιτικῶν ἔργων πρᾶσίας, σύνεσίν τε βουλεύματα καὶ πράξεις ἀποδείξαντες καλὰς, ταύτην ἔταξαν εἶναι τὴν τιμήν, οὐ μόνον οἷς ἐν τοῖς πρὸ πολέμου ἀποθανοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁπόταν ποτὲ χρησαμένοις τῷ βίῳ τελευτῶσιν ἐξ ἅπασι τὸν βίον ἀρέσῃ οἰόμενοι δεῖν ἐπαινεῖσθαι τοὺς ἀγαθούς, οὐκ ἐκ μιᾶς τοῦ περὶ τὸν θάνατον εὐκλείας.

XVIII. ¶ Junius igitur Brutus qui reges exegit, quique primus consul creatus fuit, & qui sero splendorem est adeptus, & in eo exiguum temporis spatium floruit, omnium Romanorum habitus præstantissimus, talem sortitus est vitæ exitum, nullis liberis aut maribus aut fœminis relictis, quemadmodum accuratissimi rerum Romanarum indagatores scribunt, qui hujus rei cum multa alia afferunt argumenta, tum vero præcipue id, quod vix refelli potest, quod ille fuerit generis patricii: qui vero se ex illa familia dicebant, Junii & Bruti, omnes erant plebeji, & magistratus eos gesserunt, quos lex plebejis gerere permittit, ædilitates & tribunatus; ad consulatus vero solis patriciis patebat aditus. Sed tamen tandem hunc quoque magistratum adepti sunt, quum ipsis quoque plebejis eum capere permissum est. Verum harum rerum veritatem discutiendam aliis relinquo, quibus hæc curæ sunt & quorum hoc interest.

Ἰούνιος μὲν δὴ Βροῦτος ὁ τὴν βασιλείαν ἐκβαλών, καὶ πρῶτος ἀποδειχθεὶς ὕπατος, ὀψὲ μὲν εἰς ἐπιφάνειαν προελθών, ἀκαρῆ δὲ χρόνον ἀνθήσας [d] ἐν αὐτῇ, Ῥωμαίων ἁπάντων κράτιστος φανεὶς, τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν, γενεὰν θ' ἅρρενα καταλιπὼν θ' ἥλιαν, [e] ὡς οἱ τὰ Ῥωμαίων σαφέστατα ἐξηκριβωκότες γράφουσιν, τεκμήρια [f] μὲν καὶ ἄλλα πολλὰ τούτου φέροντες, ὑπὲρ ἅπαντα δέ, ὃ δυσανάπλεκτόν ἐστιν, ὅτι τῶν πατρικίων γένους εἶναι αὐτὸν ἐκεῖνοι· οἱ δὲ ἀπ' ἐκείνης ἑαυτοὺς λέγοντες τὴν οἰκίας εἶναι, Ἰούνιοί τε καὶ Βροῦτοι, πάντες ἦσαν [g] πλήθιοι, καὶ τὰς ἀρχὰς μετῆσαν ἃς [h] τοῖς δημοτικοῖς μεπέναι νόμος [i] ἐᾷ, ἀγορανομίας τε καὶ δημαρχίας [k] ὑπατείας δὲ ὑδενὶ πλὴν ἢ τοῖς πατρικίοις μετῆν. ὀψὲ δέ ποτε [l] καὶ ταύτης ἔτυχον τῆς ἀρχῆς, ὅτε συνεχωρήθη καὶ τοῖς δημοτικοῖς αὐτῆς λαβεῖν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οἷς [m] μέλει τε [n] καὶ διαφέρει, παρείσθω σκοπεῖν τὸ σαφὲς εἰδέναι.

292

XIX. ¶ Post Bruti mortem, ejus collega Valerius apud plebem in suspicionem regni affectati venit: primum quidem quod solus magistratum retineret, quum tamen oporteret illum statim collegam sibi cooptare, quemadmodum fecerat Brutus expulso Collatino: deinde, quod domum in loco invidioso ædificasset, delecto ad id colle, qui foro imminebat, quique satis altus & præruptus *ac proinde natura munitus* erat, quem Romani Veliam vocant. Sed admonitus à suis familiaribus, populum hæc molestè ferre, comitiorum die indicta, consulem creat Sp. Lu-

Valerius adscitis sibi collegis quæ instituerit in republ.

Μετὰ δὲ τὸν Βροῦτον τελευτὴν, ὁ συνύπατος αὐτοῦ Οὐαλέριος ὕποπτος γίνεται τοῖς δημοτικοῖς, ὡς βασιλείαν κατασκευάζόμενος· πρῶτον μὲν, ὅτι μόνος καλέσας τὸν ἀρχὸν, δέον εὐθὺς ἑλέσθαι τὸν συνύπατον, ὥσπερ ὁ Βροῦτος ἐποίησε, Κολλατῖνον [o] ἐκβαλών· ἔπειθ' ὅτι τὴν οἰκίαν ἐν ἐπιφόνῳ τόπῳ κατεσκεύάσατο, λόφον ὑπερκείμενον τῆς ἀγορᾶς ὑψηλὸν ἐπικαίρως καὶ πρόκρημνον, ὃν καλοῦσι Ῥωμαῖοι [p] Ἐλίαν, ἐκλεξάμενος. πυθόμενος δὲ καὶ τὴν ἐπιτηδείων, ὅτι ταῦτα λυπεῖ τὸν δῆμον, ἀρχαιρεσιῶν [q] προθεὶς ἡμέραν, ὑπαίθριον αἱρεῖται [r] τὴν Σπόριον Λυκρήτιον,

a Illud καὶ otiosum est. Seq. v. τούτων refertur ad τὰ Μαραθώνια. *Sylb.* *b* Ex τῶν πολέμων *Vat.* *c* Ῥωμαῖοι δὲ πᾶσι *Vat.* *d* Ἐπ' αὐτῇ *Vat.* *e* Pro τῶν malim τά: ut ordo sit, ὡς οἱ τὰ Ῥωμαίων ἐξηκριβωκότες σαφέστατα, qui res Romanorum quam diligentissime excusserunt, vel inserto τὰ legendum, ὡς οἱ τὰ τῶν Ρωμ. σαφ' ἐξητ. *Sylb.* Ὡς σαφέστατα τὰ τῶν Ρωμαίων ἐξητ *Vat.* *f* Πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα *Vat.* *g* Πλήθειοι *Vat.* atque ita supra (p. 81. v. 4.) scriptum est: eo nimirum modo quo Τάρπεια p. 102. v. 15. Alias soluta diphthongo (ut notat *Sylb.*) pro ι in his & similibus scribi solet νι. *h* Dativus τοῖς δημοτικοῖς refertur ad verbum ἔᾶ. alioqui verbum infin. μετέναι postulat accus. τὰς δημοτικάς. *Sylb.* *i* Deest *Vat.* *k* Ὑπατείαν δὲ ὐδεὶς ἦν *Vat.* *l* Καὶ ταύτης τυχόντες *Vat.* *m* Μέλλει *Vat.* *n* Scribendum puto, vocabulis in suas sedes repositis, καὶ διαφέρει τὸ σαφὲς εἰδέναι, παρείσθω σκοπεῖν. *Steph.* *o* Ἐκβαλὼν in *Ed. Steph.* errore manifesto. *p* Vide *Var. Lect.* ad pag. 16. *q* Προσθεὶς minus recte in *Ed. Steph.* *r* Deest *Vat.*

a Malim

κρήτιον, ὃς οὐ πολλὰς ἡμέρας καταισχὼν τ' ἀρχὴν ἀπο-
θνήσκει. εἰς δὲ τ' ἐκείνου τόπον καθίστησι Μάρκον Οράτι-
ον, καὶ τ' οἰκίαν [a]ἀπὸ τοῦ τόπου τοῦ λόφου μεταπίθεται
κάτω, ἵνα ἐξείη Ρωμαίοις, ὡς αὐτὸς ἐκκλησιάζων ἔφη,
βάλλειν αὐτὸν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ μετεώρου τοῖς λίθοις, 5
[b]εἴ τι λάβωσιν ἀδικοῦντα. βεβαίωμά τε πίστιν ὑπὲρ τῆς
ἐλευθερίας τοὺς δημοτικοὺς λαβεῖν βουλόμενος, ἀφεῖ-
λεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις, καὶ κατεχήσατο
τοῖς [c]μετ' αὐτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέ-
μεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλεως γένωνται, 10
χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ [d]ταῖς ῥάβδοις [e]κοσμεῖ-
σθαι μόναις· νόμους τε φιλανθρωποτάτους ἔθετο, βοηθεί-
ας [f]νέμοντας τοῖς δημοτικοῖς· ἕνα μέν, οὗ πρὸ ἀφηρῆσθαι ἀπεῖ-
πεν, ἄρχοντα μηδένα εἶναι Ρωμαίων, ὃς ἂν μὴ παρὰ τοῦ
δήμου λάβῃ τ' ἀρχήν, θάνατον ἐπιθεὶς ζημίαν ἐάν τις 15
ταῦτα ποιῇ, καὶ τὸν ἀποκτείναντα [g]τούτου τινὰ
ποινῶν ἀθῶον· ἕτερον δέ, οὗ πρὸ γέγραπται, "Εάν τις ἄρ-
"χων Ρωμαίων τινὰ [h]ἀποκτείνειν, ἢ μαστιγῶν, ἢ ζημιῶν εἰς
"χρήματα θέλῃ, ἐξεῖναι τῷ ἰδιώτῃ προκαλεῖσθαι τ' ἀρ-
"χὴν ἐπὶ τὸν δῆμον κρίσιν, πάσχειν δὲ τὸν μεταξὺ 20
"χρόνον μηδὲν ὑπὸ τ' ἀρχῆς, ἕως ἂν ὁ δῆμος ὑπὲρ αὐτοῦ
"ψηφίσῃ. ἐκ τούτων γίνεται τοῖς πολιτευμάτων τιμαὶ
293 τοῖς δημοτικοῖς, καὶ [i]τίθενται αὐτῷ [k]ἐπώνυμον Ποπλι-
κόλαν· τοῦτο γὰρ τὸν Ἑλληνικὸν ἀμάλεκλον βούλεται δη-
λοῦν [m]δημοκηδῆ. καὶ ταῦτα μὲν ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ συντελε- 25
σθέντα ὑπὸ τ' ὑπάτων τοιάδε ἦν.

Τῷ δ' ἑξῆς αὐτός τε πάλιν ἀποδείκνυται Οὐαλέριος τὸ
δεύτερον ὕπατος, καὶ σὺν αὐτῷ Λουκρήτιος, ἐφ' ὧν [n]οὐδὲν ἄλλο
ἄξιον ἐπράχθη λόγου· τιμήσεώς δὲ ἐγένετο τ' βίων καὶ τάξις τ'
εἰς τοὺς πολέμους εἰσφορῶν, ὡς Τύλλιος [o]βασιλεὺς ἐνομοθέ- 30
τησεν, πάντα τ' ὅσα τ' Ταρκυνίου δυναστείας χρόνον ἀφει-
μένα, τότε δὲ πρῶτον ὑπὸ τούτων ἀνανεωθέντα· ἐξ ὧν εὑρέ-
θη τ' ἐν ἥβῃ Ρωμαίων περὶ τρισκαίδεκα μυριάδας. καὶ εἰς χωρί-
ον [p]Συγκλήριον καλούμενον, Ρωμαίων ἀπεστάλη στρατιά, διὰ
φυλακῆς ἔσεσθαι τὸ φρούριον ἐπὶ ταῖς Λατίνων τε καὶ Ερνίκων 35
πόλεσι κείμενον, ὅθεν τ' πόλεμον προσεδέχοντο.

Ποπλίου Οὐαλερίου δ' αὖθις ὑποπεπτωκότος Ποπλικό-
λα, [q]τὸ [r]τρίτον ὅτι τ' αὐτῷ ἀποδειχθέντος ἀρχήν, καὶ
σὺν αὐτῷ Μάρκου Ορατίου τὸ δεύτερον, βασιλεύσ[s] Κλου-
σιανῶν τ' ἐν Τυρρηνίᾳ, Λάρ ὄνομα, [t]Πορσίνᾳ ἐπι- 40
κλήσιν, καταφυγόντων ἐπ' αὐτὸν τ' Ταρκυνίων, ὑποσχό-
μενος αὐτοῖς δυοῖν θάτερον, ἢ διαλλάξειν αὐτοὺς πρὸς
τοὺς πολίτας, ὅτι καθόδῳ καὶ ἀναλήψει τ' ἀρχῆς, ἢ τὰς
οὐσίας ἀνακομισάμενος ἃς ἀφῃρέθησαν, ἀποδώσειν, ἐ-
πειδὴ πρέσβεις ἀπέστειλαν [u]εἰς τὴν Ρώμιλιν ἐν τῷ παρελ- 45
θόντι ἐνιαυτῷ, μεμιγμένας ἀπειλαῖς [x]ὑπολήψεις κομί-
ζοντας, ὅτε διαλλαγαὶς [x]εὕραλο τοῖς ἀνδράσι καὶ καθοδον,

cretium, qui non multos dies eo magiſtratu geſto obiit. In ejus autem locum ſuffecit M. Horatium, domumque ex illo collis loco ad imas ipſius partes tranſtulit, ut liceret Romanis, quemadmodum ipſe in ſua concione dixerat, de ſuperiore loco lapidibus ſe petere, ſi in ulla re delinquentem ſe deprehendiſſent. Quum autem vellet plebem certa & minime dubia libertatis ſuæ pignora habere, facibus ſecures ademit; & cæteris coſſ. qui ſucceſſerunt hunc morem reliquit, qui ad meam uſque ætatem perduravit, ut quando extra urbem eſſent, ſecuribus uterentur, at in ipſa urbe ſolis faſcibus ornarentur. Legeſque humaniſſimas tulit in plebis favorem & auxilium: unam quidem, qua diſerte cavit ne quis Romæ magiſtratum gereret, niſi à populo eum accepiſſet, capitali ſtatuta pœna in eum qui contra hæc feciſſet, & propoſita impunitate ei qui ipſum occidiſſet. alteram vero, in qua ſcriptum eſt, "Si "quis Romanus magiſtratus aliquem vel ca-"pite plectere, vel virgis cædere, vel pe-"cuniis mulctare velit, licere privato ho-"mini ab illo magiſtratu ad populi judici-"um provocare, nec interea magiſtratui li-"cere in eum animadvertere ullo modo, do-"nec populus de eo ſuis ſuffragiis ſtatuerit. Ob hæc inſtituta apud plebem gratioſus fuit, eique cognomen impoſitum fuit Poplicolæ: hoc, ſermone Græco, ſignificat δημοκηδῆ. Atque hæ ſunt res, quæ illo anno à coſſ. ſunt geſtæ.

Per. Jul. 4207. *Ante Chr.* 507. *Olymp.* 68½. *V. C.* *Cat.* 245. *Var.* 247.

¶ Sequenti vero anno is ipſe Valerius iterum creatur conſul, & cum eo Lucretius, * in quorum conſulatu nihil memoratu dignum geſtum eſt: cenſus vero habitus, & tributa ad bellicos uſus conſtituta & imperata, quemadmodum Tullius rex lege ſanxerat; quæ, quamdiu Tarquinius regnavit, fuerant intermiſſa, tunc primum ab iſtis in uſum revocata. cenſa autem ſunt puberum Romanorum circiter CXXXM. Et in locum Syncerium appellatum miſſus eſt Romanus exercitus; qui ei caſtello, quod Latinorum & Hernicorum oppidis imminet, unde bellum exſpectabatur, præſidio eſſet.

XX.

Per. Jul. 4208. *Ante Chr.* 506. *Olymp.* 68⅔. *V. C.* *Cat.* 246. *Var.* 248.

¶ P. Valerio (Poplicola vocato) tertium & M. Horatio iterum coſſ. rex Cluſinorum, qui ſunt in Hetruria, Lars nomine, Porſena cognomine, Tarquiniis ad eum confugientibus pollicitus, ſe è duobus alterum effecturum, vel eos ſuis civibus reconciliaturum, ut in patriam redirent, & regnum recuperarent, vel recepta eorum bona, quibus fuerant ſpoliati, ſe ipſis redditurum, quoniam ſuperiore anno legatis Romam miſſis, qui preces cum minis mixtas afferebant, neque illos Romanis reconciliare, neque ut in patriam reducerentur impetrare potuerat, quod

XXI.

Per. Jul. 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68¾. *V. C.* *Cat.* 247. *Var.* 249.

a Malim ἀπὸ τῦ λόφυ, vel ἀπὸ τότε τῦ λόφυ. *Ab eo loco collis* vertit *Lapus. Sylb.* Απὸ τῦ λόφυ *Vat.* b Εάν τι λάβωσιν *Vat.* c Μεθ' ἑαυτὸν *Vat.* d Τοῖς ῥάβδοις in *Ed. Steph.* quod male ſe habere arguit ſequens adjectivum μόναις. *Sylb.* Vide *Var. Lect.* ad pag. 188. e Κοσμεῖν μόνους *Vat.* f Εχοντας *Vat.* g Legendum τοιῦτόν τινα vel τότων τινά. *Sylb.* Τότων τινὰ *Vat.* h Αποκτείνη perperam in *Ed. Steph.* i Τίθενται *Vat.* k Επωνύμιον *Vat.* l Ελλήνων *Vat.* m *Lapi* verſio δημότλω habet. Sed Latina compoſitio *Poplicola* poſtulat δημοκηδῆ, quæ vox ſonat eum qui populi cura tangitur. *Sylb.* Δημοκηδῆ agnoſcit *Vat.* atque etiam *Plutarchus.* Δημοκηδὰς apud *Strabonem* ſunt Rhodii, lib. 14. n Αλλο μὲν οὐδὲν ἄξιον λόγυ ἐπράχθη *Vat.* o Ο βασιλεὺς *Vat.* p Συγκύειον legiſſe videtur *Gelenius.* Συγκλυσεία apud *Plutarchum* in *Poplicola. Signiam* habet *Lapus*, (de qua ſupra ad pag. 249.) eamque ſcripturam mavult etiam *Xylander* apud *Plutarchum. Sylb.* Τισιούλιον in *Cod. Vat.* q Deeſt *Vat.* r Κολσιανῶν in *Ed. Steph.* Κολσίνων *Vat.* ſ *Plutarcho* Πορσήνας dicitur, *Poliæno* Πορσίνας. t Πρὸς τὴν πόλιν *Vat.* u Forſan rectius παρακλήσεις. *Sylb.* x Εὕρετο *Vat.* * Nec aliud eo conſulatu memorabile eſt, præter cenſum & bellicorum tributorum ordinationem ex inſtituto regis Tullii &c. *Gelen.*

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 3/4. V.C. Cat. 247. Var. 249.

quod ſenatus ſe diris imprecationibus, & jurejurando, quo ſe aſtrinxerant, impediri diceret, neque etiam bona eorum recuperaret, iis inter quos diviſa fuerant, & quibus ſorte obtigerant, ea reſtituere nolentibus, *propterea* contumelia ſe à Romanis affici, ſeque gravem perpeti injuriam dicens, quod neutrum eorum quæ ab illis poſtularat conſequutus fuiſſet, vir arrogans, & præ divitiis & maximo imperio & pecuniis mente perverſus, ſe occaſionem præclaram nactum arbitrabatur ad evertendum imperium Romanorum, quod jam multo ante facere voluerat: quare bellum illis indixit. Ad illius autem belli ſocietatem ultro ſe addidit Octavius Mamilius, Tarquinii gener, ex urbe Tuſculo profectus, Camerinos quidem & Antemnates, qui Latini nominis erant omnes, ſecum adducens, cum à populo Romano aperte jam defeciſſent; ex reliquis vero populis ejuſdem gentis, qui nolebant aperte bellum inferre civitati fœderatæ & præpotenti, præſertim nullis de cauſſis neceſſariis, multos voluntarios gratia ſua perſuaſos.

XXII. ¶ Conſules, his rebus cognitis, primum pecunias ex agris, & pecus & mancipia à ruſticis in proximos montes traduci juſſerunt, exſtructis caſtellis in locis natura munitis, quæ facile tutari poſſent eos qui in ea confugiſſent. Deinde Janiculum, collem ita vocatum, (hic autem eſt mons altus prope urbem trans flumen Tiberim ſitus) firmioribus munitionibus & præſidiis munierunt, quavis ratione caventes ne locus adeo opportunus ad oppugnandam urbem in hoſtium poteſtatem veniret: ibique belli apparatus repoſuerunt. Urbana quoque magis ad populi gratiam compoſuerunt, varia humanitatis officia præſtantes egenis, ne ad tyrannorum partes tranſirent, privatis commodis ad remp. prodendam impulſi. Etenim decreverunt eos immunes eſſe omnium publicorum tributorum, quæcunque ante ſub regibus pendebant, & omnibus pecuniæ collationibus, quæ in res militares & bellicos uſus fiebant, liberarunt: exiſtimantes rempub. ſatis magnum facere quæſtum, ſi illi tantum ſua corpora exhiberent ad pericula pro patria ſubeundum. quumque copias jam multo ante exercitatas & præparatas haberent, in quodam campo ante urbem ſito caſtra ſunt metati. At rex Porſena, cum exercitu profectus, Ianiculum montem primo impetu occupavit, cuſtodibus ejus perterritis, ibique Hetruſcorum præſidium collocavit. Romam autem infeſto exercitu petens, quaſi eam quoque ſine ullo labore in ſuam poteſtatem redacturus eſſet, quum ad pontem acceſſiſſet, & Romanos ante flumen inſtructos animadvertiſſet, ſe ad pugnam paravit, quaſi rapturus eos ſuorum multitudine, copiaſque magna cum hoſtium contemptione adduxit. Lævum autem cornu ducebant Tarquinii

αἰτιωμένης τῆς βουλῆς τὰς ἀρὰς καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς γενομένους κατ' αὐτῶν, [a] οὔτε οὐσίας ἀνεπέφαξατο αὐτοῖς, τῶν ἀφανισμένων καὶ καταπλησυχησάντων αὐτὰς οὐκ ἀξιούντων ἀποδιδόναι· ὑβρίζεσθαι φήσας ὑπὸ Ρωμαίων καὶ δεινὰ πάσχειν, ὅτι τῶν ἀξιωμάτων οὐδετέρου παρ' αὐτῶν ἔτυχεν, ἀνὴρ αὐθάδης καὶ διεφθαρμένος τὴν γνώμην ὑπό τε πλούτου [b] καὶ ἀρχῆς μεγίστης καὶ χρημάτων, ἀφορμὰς ὑπέλαβεν ἔχειν καλὰς καταλῦσαι τὴν Ρωμαίων ἀρχήν, παλαίτερον ἐπὶ τοῦτο βουλόμενος· καὶ πολεμεῖν αὐτοῖς τὸν πόλεμον. συνήρατο δ' αὐτῷ τοῦ πολέμου πᾶσαν προθυμίαν ἐπιδεῖξαι βουλόμενος ὁ Ταρκυνίου γαμβρὸς, Ὀκταβίου Μαμιλίου, ἐκ πόλεως [c] ὁρμώμενος Τούσκλου, [d] Καμερινοὺς μέν καὶ Ἀντεμνάτας, οἵ δὲ Λατίνων μετεῖχον γένους, ἅπαντας ἐπαγόμενος, ἀφεστηκότας ἤδη Ρωμαίων ἐκ τοῦ φανεροῦ· τοὺς δὲ τῶν ἄλλων ὁμοεθνῶν, οἷς ἐκ ἐῶν βουλομένοις πολεμεῖν ἀναφανδὸν ἐναντίος ἐφίστατο καὶ μεγάλων ἐχούσῃ ἰσχὺν τῇ πόλει, ἀφ' ἁπλουστέρας οὐκ ἀναγκαίας, [e] ἐθέλοντας συχνὰς ἀφαπεπεικώς ἦει.

Ταῦτα μαθόντες οἱ τῶν Ρωμαίων ὕπαλοι, πρῶτον μὲν τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν [f] χρήματα, καὶ βοσκήματα, καὶ ἀνδράποδα μεταγὼν τοῖς γεωργοῖς ἐκέλευσε εἰς τὰ πλησίον ὄρη, φρούρια κατασκευάσαντες ὅπῃ τοῖς ἐρυμνοῖς, ἱκανὰ σώζειν τοὺς εἰς αὐτὰ καταφυγόντας. ἔπειτα τὸ καλούμενον Ιανίκολον ὄχθον· ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ὄρος ὑψηλὸν, ἀγχοῦ τῆς Ρώμης πέραν δὲ Τιβέριος ποταμοῦ κείμενον· ὀχυρώτερόν τε κατέλυναν κατασκευαῖς τε καὶ φυλακαῖς, πρὸ παντὸς ποιούμενοι μὴ γενέσθαι τοῖς πολεμίοις ὁρμητήριον χωρίον ὀχυρώτατον τῆς πόλεως, καὶ τὰς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευὰς ἐκεῖθεν ε ἐπέθεντο. τά τε ἐντὸς τείχους ὅπῃ τὸ δημοτικώτερον καθίστατο πολλὰ πολιτευόμενοι φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς πένητας, ἵνα μὴ [h] μεταβάλλοιντο πρὸς τοὺς τυράννους, ὅπῃ τοῖς ἰδίοις κέρδεσι πειθόμενοι παρέδωναι τὸ κοινόν. καὶ γὰρ ἀτελεῖς αὐτοὺς ἁπάντων ἐψηφίσαντο εἶναι τῶν κοινῶν τελῶν, ὅσα βασιλευομένης τῆς πόλεως ἐτέλουν, καὶ ἀνεισφόρους τὰ εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τοὺς πολέμους ἀναλισκομένων ἐποίησαν· μέγα κέρδος ἡγούμενοι [i] τῷ κοινῷ, εἰ τὰ σώματα μόνον αὐτῶν ἕξουσι προκινδυνεύοντα τῇ πατρίδος. τήν τε δύναμιν ἠσκημένην ἐκ πολλοῦ καὶ παρεσκευασμένην ἔχοντες, ἐν τῷ προκειμένῳ τῆς πόλεως ἐστρατοπεδεύοντο πεδίῳ. Βασιλεὺς δὲ [k] Πορσῖνος ἄγων τὴν στρατιὰν, τῇ μὲν Ιανίκολον ἐξεφοίτα καταλαμβάνων, καταπληξάμενος τοὺς φυλάττοντας [l] αὐτὸν, καὶ φρουρὰν Τυρρηνῶν ἐν αὐτῷ καθίστησιν. ὅπῃ δὲ τὴν πόλιν ἐλαύνων, ὡς [m] καὶ αὐτίκα δίκα πόνου [n] παρασκόμενος, ἐπειδὴ πλησίον τοῦ γεφύρας ἐγένετο, καὶ τοὺς Ρωμαίους ἐθεάσατο παρεσκευασμένους τοῦ πολέμου, παρεσκευάζετό τε πρὸς μάχην, ὡς ἁρπασόμενος αὐτοὺς πλήθει, καὶ [o] ἐπάγαγε σὺν πολλῇ καταφρονήσει τὴν δύναμιν. εἶχον δὲ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ μὲν ἀριστεροῦ κέρως οἱ Ταρκυνίου παῖδες,

294

a Οὔτε πὰς ὑσίας Vat. b Καὶ χρημάτων καὶ ἀρχῆς μεγάθους Vat. c Ορμώμενος usurpatur à *Dionyſio* in altera etiam *proficiſcendi* ſignificatione, qua pro *ortum ducere* ponitur. quam ſi hîc malis, in verſione legas, *è Tuſculis oriundus*, ut p. 237. Tuſculi eum habitaſſe narrat. *Sylb.* d Καμερηνὰς Vat. e Εθελοντὰς Vat. quod ſi malis (inquit) *Sylb.*) non repugno. f Χρήματά τε Vat. g Απέθεντο Vat. quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* h Μεταβάλλοιντο Vat. i Τοῖς κοινοῖς Vat. k Πορσίνας Vat. Vide *Var. Lect.* ad p. 281. l Αὐτὸ Vat. m Καὶ ταύτῃ Vat. n Παρασκηψόμενος Vat. o Επῆγε Vat.

a Ρωμαίων

παῖδες, Τῖτος καὶ Σέξτος, [a] Ρωμαίων τε τὰς φυγάδας ἄγοντες, καὶ ὁκ τῆ Γαβίων πόλεως τὸ ἀκμαιότατον, ξένων τε καὶ μισθοφόρων χεῖρα ὐκ ὀλίγην· τοῦ δὲ δεξιοῦ [b] Μαμίλιος ὁ Ταρκυνίου κηδεστὴς, [c] ἐφ' ᾧ Λατίνων οἱ ἀποστάντες Ρωμαίων ἐτάξαντο. βασιλεὺς δὲ Πορσῖνος κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα ἐτέτακτο. Ρωμαίων δὲ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας Σπόριος [d] Λάρκιος καὶ Τῖτος [e] Ερμίνιος κατεῖχεν, ὁπλίταις Ταρκυνίοις· τὸ δὲ ἀριστερὸν, Μάρκος Οὐαλέριος ἀδελφὸς πατρὸς τοῦ ὑπάτου Ποπλικόλα, καὶ Τῖτος Λυκρήτιος, ὁ τῷ [f] πρόσθεν ὑπατεύσας ἔτει, Μαμιλίῳ καὶ Λατίνοις συνοισόμενοι. τοὺς δὲ μέσους τῶν κεράτων οἱ ὕπατοι κατεῖχον ἀμφότεροι.

Ὡς δὲ συνῆλθον εἰς χεῖρας, ἐμάχοντο γενναίως ἀμφότεροι, καὶ πολὺν ἀνεῖχον χρόνον· ἐμπειρίᾳ [g] δὲ καὶ καρτερίᾳ κρείττους ὄντες οἱ Ρωμαῖοι [h] τῶν Λατίνων καὶ Τυρρηνῶν, πλήθει δὲ κατὰ πολὺ ὑπερέχοντες τῶν Ρωμαίων οἱ Τυρρηνοὶ καὶ Λατῖνοι μακρῷ. πολλῶν δὲ πεσόντων ἀφ' ἑκατέρων, δέος εἰσέρχεῖ Ρωμαίους, πρῶτον μὲν τοὺς κατέχοντας τὸ ἀριστερὸν κέρας, ἐπειδὴ τοὺς ἡγεμόνας ἐθεάσαντο Οὐαλέριόν τε καὶ [i] Λυκρήτιον τραυματίας ἀποκομιζομένους ἐκ τῆς μάχης· ἔπειτα καὶ τοὺς ὅπλα ἐν τῷ δεξιῷ κέρατος τεταγμένους, νικῶντας ἤδη τὴν σὺν Ταρκυνίοις δύναμιν, τὸ αὐτὸ καταλαμβάνῃ πάθος, ὁρῶντας τὴν τροπὴν τῶν ἑταίρων. φευγόντων δ' εἰς τὴν πόλιν ἁπάντων, καὶ διὰ μιᾶς γεφύρας βιαζομένων [k] ἀθρόον, ὁρμὴ γίνεται τῶν πολεμίων ἐπ' αὐτοὺς μεγάλη· ὀλίγου τε [l] πάλιν ἐδέησεν ἡ πόλις ἁλῶναι κρατούσης, ἀτείχιστος ὅσα ἐκ τῶν [m] πρὸς πολεμίων μερῶν, εἰ συνεισέπεσον εἰς αὐτὴν ἅμα τοῖς φεύγουσιν οἱ διώκοντες. οἱ δὲ τὴν ὁρμὴν τῶν πολεμίων ὑπομείναντες καὶ διασώσαντες ὅλην τὴν στρατιὰν, τρεῖς ἀνδρες ἐγένοντο, [n] Σπόριος Λάρκιος καὶ Τῖτος Ερμίνιος, οἱ τὸ δεξιὸν ἔχοντες κέρας ἐκ τῶν πρεσβυτέρων· Πόπλιος δὲ Οράτιος, ὁ καλούμενος Κόκλης, ἐκ τῆς ἄψεως ἐλαττώματος, ἐκκοπεὶς τὸν μάχῃ τὸ ἕτερον [o] τῶν ὀφθαλμῶν, ἐκ τῶν νεωτέρων, μορφῇ τε κάλλιστος ἀνθρώπων καὶ ψυχῇ ἄριστος. ὗτος ἀδελφιδοῦς μὲν ἦν τοῦ Οράτίου Μάρκου πατρὸς τῶν ὑπάτων, τὸ δ' εὐγενὲς κατῆγεν ἀφ' ἑνὸς τῶν τεσσύμων Οράτίου Μάρκου, τῶν νικήσαντος τοὺς Αλβανοὺς τεσσύμους, ὅτε περὶ τῆς ἡγεμονίας αἱ πόλεις εἰς πόλεμον καθῆσαν, συνέβησαν μὴ πάσαις ἀποκινδυνεύσαι ταῖς δυνάμεσιν, ἀλλὰ τρισὶν ἀνδράσιν ἀφ' ἑκατέρας, ὡς καὶ τοῖς πρότερον δεδήλωκα λόγοις. ὗτοι δὴ μόνοι τῶν νῶτα λαβόντες τὴν γέφυραν, ἔφθασαν τοὺς πολεμίους τῆς διαβάσεως μέχρι πολλοῦ, καὶ διέμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως, βαλλόμενοί τε ὑπὸ πολλῶν παντοδαποῖς βέλεσι, καὶ ἐκ χειρὸς παιόμενοι τοῖς ξίφεσιν, ἕως ἅπασα ἡ στρατιὰ διῆλθε τὸν ποταμόν.

Ὡς δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοὺς σφετέρους ἔδοξαν γεγονέναι, δύο μὲν ἐξ αὐτῶν Ερμίνιός τε καὶ Λάρκιος, διεφθαρμένων αὐτοῖς ἤδη τῶν σκεπαστηρίων διὰ τὰς συνεχεῖς πληγὰς, ἐχώρουν

filii, Titus & Sextus, habentes Romanos exsules, & Gabinæ juventutis lectissimos quosque, & externorum ac mercenariorum militum non exiguam manum: at dextrum ducebat Tarquinii gener Mamilius, in quo Latini, qui à Romanis defecerant, collocati erant: rex autem Porsena aciem mediam tenebat. Dextrum vero Romanorum cornu Sp. Largius & Titus Herminius, Tarquiniis oppositi, tenebant: lævum M. Valerius, frater alterius consulis Poplicolæ, & T. Lucretius, qui superiore anno consulatum gesserat, cum Mamilio & Latinis conflicturi: mediam vero aciem inter utraque cornua consules ambo tenebant.

Per. Jul. 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68 3/4. *V. C. Cat.* 247. *Var.* 249.

¶ Ubi autem ad manus ventum est, utrique strenue pugnarunt, diuque alteri alteris restiterunt; cum peritia quidem & tolerantia Latinis & Hetruscis præstarent Romani, multitudine autem Romanis longe superiores essent Hetrusci & Latini. Multis autem utrinque cæsis, timor Romanos invasit; primum eos qui in sinistro cornu erant, ubi duces Valerium & Lucretium ex acie sanctos asportatos viderunt; deinde etiam eos qui in dextro cornu erant instructi, qui jam vincebant Tarquinii copias, idem timor corripuit, quod suos socios in fugam versos viderent. Omnibus autem in urbem refugientibus, & per unum pontem conferto agmine irrumpentibus, ingens impetus ab hostibus in eos est factus; parumque abfuit quin urbs per vim caperetur, quod immunita esset à partibus qua flumine alluitur, si hostes insequentes una cum fugientibus in eam irrupissent. Sed qui hostium impetum repressêrunt, quique totum exercitum servarunt, tres viri fuere, è senioribus quidem Sp. Largius & Titus Herminius, qui cornu dextrum habebant: è junioribus vero P. Horatius, Cocles appellatus à clade oculorum, quod alter oculus in prælio illi fuisset effossus; corporis forma omnium pulcherrimus, animique virtute præstantissimus. Hic fuit filius fratris M. Horatii alterius consulis, nobili genere oriundus ab uno trigeminorum M. Horatio, qui trigeminos Albanos vicerat, quum, bello inter *has duas* civitates de principatu contendentes orto, inter utrasque convenit ne totis viribus belli fortuna tentaretur, sed ternis utrinque viris res committeretur, ut in superiori libro declaravi. Hi igitur soli, occupato primo pontis aditu, ad multas horas hostem transitu prohibuerunt, & in eodem gradu permanserunt, petiti à multis vario telorum genere & comminus gladiis percussi, donec totus exercitus flumen trajecit.

XXIII.

¶ Ubi vero suos in tuto jam esse existimarunt, duo ex ipsis, Herminius & Largius, armis, quibus tegebantur, ob continuos ictus jam corruptis, pedetentim se receperunt.

XXIV. *Horatii Coclitis virtus.*

a Ρωμαίων τε αὐτῶν τὰς φυγάδας *Vat.* *b* Μανίλιος perperam in *Ed. Steph.* *c* Forsan rectius ὑφ' ᾧ, ut cum alibi, tum etiam in *Rhetor. Opusc.* ἐκστρατεῦσαι ἐκέλευσε ὑπὸ τῷ οἰκείῳ ἡγεμόνι, *sub suo quemque duce. Sylb.* Ἐξ ᾧ in *Cod. Vat.* *d* Pro Λάρκιος apud *Livium* invenitur *Largius.* Verum *Sigonius* è *Vett. Codd.* mavult *Lartius*: ut deductum sit à prænomine *Lars.* Reperitur tamen Λάρκιος etiam apud *Plut.* in *Coriolano*, & infra passim. *Sylb.* Male in *Ed. Steph.* Μάρκιος. *e* Ερμινιος *Vat.* *f* Malim πρόσθεν, vel ὁ πρὸ τούτου ὑπατεύσας ἔτει, ut *Lapus* etiam vertit, *qui superiore anno consul fuerat. Sylb.* Πρόσθεν in *Cod. Vat.* *g* Pro δὲ malim hoc loco μέν. *Sylb.* Ita etiam in *Cod. Vat.* *h* Τῶν ἐναντίων pro τῶν Λατίνων καὶ Τυρρηνῶν habet *Cod. Vat.* *i* Ορατίου *Vat.* *k* Ἀθρόον excusari potest, siquis tamen malit genitivum ἀθρόων, per me licebit. *Sylb.* *l* Πάλιν præteritur à duobus interpretibus. Forsan verius πάνυ. *Sylb.* *m* Πρὸς τὸν ποταμὸν *Vat.* *n* Σπόριος μὲν *Vat.* *o* Τὸν ὀφθαλμὸν *Vat.*

Per. Jul. 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68 ¾. *V. C. Cat.* 247. *Var.* 249.

receperunt. At Horatius ſolus, revocantibus eum ab urbe conſulibus & reliquis civibus, qui de tam egregii viri ſalute ſummopere erant ſoliciti, & quavis ratione patriæ parentibuſque ſervatum optabant, non paruit, ſed permanſit ut primum ſteterat, juſſitque Herminium ſuo nomine conſulibus ſignificare, ut ocius pontem ab urbe reſcinderent, (erat illo tempore unicus, è ligno factus & ſine ferro, ſolis compactus tabulis, quem ad mea uſque tempora Romani eodem modo ſervabant) illiſque mandare, ut majori pontis parte jam ſoluta, quum exigua adhuc eſſet reliqua, id ſibi aliquo ſigno vel voce clariore ſignificarent; cætera ſibi curæ fore dicens. Quum hæc mandata illis duobus dediſſet, in ipſo ponte ſubſtitit, & hoſtes ſecum congreſſos partim gladio percutiens, partim clypeo propulſans, omnes in pontem irruentes rejecit. qui enim *Romanos* perſequebantur cum illo ut homine furioſo & mortem appetente manus conſerere amplius non audebant; ſimul etiam ad eum accedere difficile erat, quod à læva & dextra ipſum flumen pro propugnaculo haberet, à fronte vero armorum & cadaverum acervum; ſed eminus à denſa hoſtium caterva impetebatur lanceis & ſtipitibus & lapidibus * manualibus: quibus vero hæc tela deerant, gladiis & clypeis mortuorum *eum infeſtabant*. Ille vero ipſis reſiſtebat, illorum armis adverſus eos utens: & (quemadmodum eſt veriſimile) in confertos tela conjiciens aliquem ſcopum ſemper aſſequebatur. Sed jam telis confoſſus & multa vulnera in variis corporis partibus habens, unamque plagam lanceæ, quæ recte per alteram coxam ad caput femoris trajecta magnis cruciatibus eum afficiebat, greſſumque cum dolore impediebat, poſtquam audivit eos qui à tergo vociferabantur majorem pontis partem jam ſolutam, armatus in fluvium ſe dejecit, & ægre admodum tranato fluvio (nam † circa tabularum ſublicas aquæ curſus diviſus concitatus erat atque magnos efficiebat vortices) ad terram enatavit, nullis armis inter natandum amiſſis.

XXV. ¶ Hoc facinus illi immortalem gloriam comparavit. Confeſtim enim Romani eum coronatum celebrantes in urbem retulerunt, ut unum de heroibus; & tota urbana turba egreſſa effundebatur, cupiens, dum adhuc ſuperſtes eſſet, ejus vultum poſtremo videre: videbatur enim ob vulnera brevi interiturus. Sed poſtquam ex mortis periculo evaſit, populus æneam ejus ſtatuam armatam erexit, in maxime conſpicuo fori loco: agrique tantum dono dedit è publico, quantum uno die uno boum jugo circumarare potuit. Sed præter publica dona, ſinguli tam viri quam mulieres, per ſingula capita, quo tempore omnes graviſſima rerum ad victum ne-

ὑπὸ πόδα. Ὀρᾴτιος δὲ μόνος, ἀναχαλυμμώων αὐτὸν ἀπὸ τ πόλεως τ τε ὑπάτων κ τ ἄλλων πολιτ, κ ὡς παντὸς ποιημένων σωθῆναι τοιοῦτον ἄνδρα τῇ πατρίδι κ τοῖς γεγαμένοις, οὐκ ἐπείθη, ἀλλ' ἔμβην ἔνθα [a] κ ὡρμοῦτον ἔφη, κελεύσας τοῖς ὡς τ Ἑρμίνιον λέγειν ὡς τοὺς ὑπάτους, ὡς αὐτ [b] φοβίζοντος, ἀποκόπτειν τ γέφυραν ἀπὸ τ πόλεως ὅτ τάχει. ἳν δὲ μία κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ξυλόφραικτος, ἄνευ σιδήρου δεδεμένη ταῖς σανίσιν αὐταῖς, ἳν κ μέχρις ἐμοῦ τοιαύτην φυλάττουσι Ρωμαῖοι. ὀπισθεῖλαι δὲ τοῖς ἀνδράσιν, ὅτ τὰ πλείω τ γεφύρας λυθῇ, κ βραχὺ τὸ λειπόμενον ᾖ μέρος, φθάσαι πρὸς αὐτὸν σημείοις τισίν, ἢ φωνῇ γνωστέρᾳ· τὰ λοιπὰ λέγων ἑαυτῷ μελήσειν. ταῦτ' ὀπισθελυσάμενος τοῖς δυσὶν, ἐπ' αὐτῆς ἵσταται τ γεφύρας, κ τ ὁμόσε χωρούντων οὓς μὲ τῷ ξίφει πάλων, οὓς δὲ τῷ θυρεῷ [c] περιτρέπων, πάντας ἀνέσειλε τοὺς [d] ὁρμῶντας ὀπὶ τὸν γέφυραν· οὐκέτι γὰρ εἰς χεῖρας αὐτῷ χωρεῖν ἐτόλμων οἱ διώκοντες, ὡς μεμηνότι καὶ θανατοῦντι· καὶ ἅμα ὅτε ῥᾴδιον αὖτῷ περιελθεῖν ὑπάρχον, ἐξ ἀριστερῶν μὲν κ δεξιῶν ἔχοντι περίβλημα τὸν ποταμόν, οὐκ ἐκ τοῦ καθ' ἕν πρόσωπον, ὅπλων τε καὶ νεκρῶν σωρός· ἀλλ' ἄποθεν ἀθρόοι ἐσῶντες, λόγχαις τε καὶ [e] σανίσι καὶ λίθοις χειροπληθέσιν ἔβαλλον· οἷς δὲ μὴ [f] παρεῖτο ταῦτα, τοῖς ξίφεσι καὶ ταῖς ἀσπίσι τῶν νεκρῶν. ὁ δὲ ἠμύνετο, τοῖς ἐκείνων χρώμενος ὅπλοις κατ' αὐτῶν· καὶ ἔμελλεν, ὥσπερ εἰκὸς, εἰς ἀθρόους βάλλων, ἀεί τινος τεύξεσθαι σκοποῦ. ἤδη δὲ καταβελὴς ὢν, καὶ τραυμάτων πλῆθος ἐν πολλοῖς μέρεσι τοῦ σώματος ἔχων, μίαν δὲ πληγὴν λόγχης, ἣ διὰ μηροῦ τ γλουτῶν ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τοῦ μηροῦ ἀντία ἐνεχθεῖσα, ἐκάκωσεν αὐτὸν ὀδυνῶσα, κ τ βάσιν ἔβλαπτεν. ἐπεὶ δὲ τ κατόπιν [h] ἤκουσεν ἐμβοησάντων λελῦσθαι τ γεφύρας τὸ πλεῖον μέρος, [i] καθέλκεται σὺν τοῖς ὅπλοις εἰς τὸν ποταμόν· κ διανηξάμενος τὸ ῥεῦμα χαλεπῶς πάνυ· ὡς γὰρ τοῖς ὑπερείσμασι τ σανίδων βιαζόμενος ὁ ῥοῦς ὀξὺς ἦν, καὶ δίνας ἐποίει μεγάλας· ἐξεκολύμβησεν εἰς τ γῆν, οὐδὲν τῶν ὅπλων ἐν τῷ [k] νεῖν ὀπισθαλών.

Τοῦτο τὸ ἔργον ἀθάνατον αὐτῷ δόξαν εἰργάσατο. παραχρῆμά τε γὰρ οἱ Ρωμαῖοι στεφανώσαντες αὐτὸν, ἀπέφερον εἰς τ πόλιν ὑμνοῦντες, ὡς τῶν ἡρώων ἕνα· καὶ πᾶς ὁ κατοικίδιος ὄχλος ἐξεχεῖτο, [l] ποθῶν αὐτοῦ, ἕως ἔτι ὀφείλοι, θεάσασθαι τ τελευταίαν στάσιν· ἐδόκει γὰρ ὑπὸ τ τραυμάτων οὐκ εἰς μακρὰν διαφθαρήσεσθαι. καὶ ἐπειδὴ διέφυγε τὸν θάνατον, εἰκόνα χαλκῆν ἔνοπλον ὁ δῆμος ἔστησεν αὐτοῦ, τ ἀγορᾶς ἐν τῷ κραπίσῳ· καὶ χώραν ἐκ τ δημοσίας ἔδωκεν, ὅσην αὐτὸς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ζεύγει βοῶν περιάρσει. χωρὶς δὲ τ δημοσίᾳ δοθέντων, κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος ἀνδρῶν τε κ γυναικῶν, ὅτε μάλιστα δεινὴ ἁπάντων τῶν ἀναγκαίων ὀπιτηδείων ἀπορία

296

a Τὸ πρῶτον *Vat.* b Φοβίσαντος *Vat.* c Περιτρέπων *Vat.* d Ορμήσαντας *Vat.* e Σανίοις *Vat.* f Παρῆν *Vat.* g Cum *Porto* legendum eſſe puto ἐπειδὴ τῶν, ita ut præcedentia μίαν δὲ πληγὴν &c. parentheſi includantur. h Ηκουεν *Vat.* i Καθέλκεται σὺν: quia ſauciatus in coxa *Horatius* pedes fere trahere cogebatur. Sed cum *Livius* utatur verbo *deſiluit*, non abſurde aliquis exiſtimaverit legendum eſſe καθάλλεται, ut apud *Xenoph.* ἀπ' ὄχθων καθάλλεσθαι. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* k Εν τῷ νῦν in *Ed. Steph.* Ego νεῖν cum *Xylandro* ſcribere non dubitavi, cum & ſenſus id verbum poſtulet, & præter auctorem noſtrum ſic apud *Thucydidem* quoque legatur ἐπιξυμβῆναι νεῖν, & apud *Arrianum* τῶ νεῖν διαμφισβητοῦσι. *Sylb.* l Ποθῶν αὐτὸν *Vat.*
* Id eſt, *qui manu comprehendi poſſunt.* † Circa tabularum ſuſtentacula. *Lapus.* Circa jugorum fulcra. *Gelen.*

a Τῆς

ἅπαντας κατεῖχε, μιᾶς ἡμέρας τροφὴν ἐκείσαντο, μυριάδες ἀνθρώπων αἱ σύμπασαι πλείους ἢ τριάκοντα. Οὕτω μὲν δὴ τοιαύτην ἀποδειξάμενος ἀρετὴν ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ζηλωτὸς μὲν, εἰ καί τις ἄλλος Ρωμαίων, ἐγένετο, ἄχρηστος δὲ εἰς τὰ λοιπὰ τοῦ γεγαμαλα τῆς πόλεως, διὰ τὴν πήρωσιν [a] τῆς βάσεως· ἐν ᾗ ἀφ' ἧς συμφορᾶς ταύτης ὅτε ἐπατείας, ὅτε ἄλλης ἡγεμονίας στρατιωτικῆς ἠδέμιας ἔτυχεν. [b] Ὅτως μὲν δὴ θαυμαστὸν ἔργον ἀποδειξάμενος ἐν τῷ τότε ἀγῶνι Ρωμαίοις, ἄξιος, εἴπερ τις ἄλλος [c] ἐπ' ἀνδρείᾳ ὀνομαζόντων, ἐπαινεῖσθαι· ἐν ἔτι πρὸς τούτῳ, Γάϊος Μάκιος ᾧ [d] Κόρδος ἐπώνυμον ἦν, ἀνὴρ ἐπιφανῶν [e] πατρῴων, καὶ αὐτὸς
297 ἐγχειρήματι ἐπιβαλόμενος μεγάλῳ, περὶ οὗ μικρὸν ὕστερον ἐρῶ, διηγησάμενος πρῶτον [f] ἐν οἷς ἡ πόλις τότε δεινοῖς ἦν.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐκείνην ὁ μὲν Τυρρηνῶν βασιλεὺς ἐν τῷ πλησίον ὄρει καταστρατοπεδευσάμενος, [g] ὅθεν τὴν Ρωμαίων φρουρὰν ἐξέβαλεν, ἣ ἐπέκεινα δὲ Τιβέριος ποταμοῦ χώρας ἁπάσης ἐκράτει. οἱ δὲ Ταρκυινίου παῖδες καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτῶν Μαμίλιος, σχεδίας τε καὶ σκάφας ἀραβιβάσαντες τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις ὅπῃ ἑάτερα μέρη τοῦ πολεμοῦ, τά [h] τε πρὸς Ρώμην φέροντα, ἐν ὀχυρῷ τέλει χωρίῳ τὸν χάρακα· ὅθεν ὁρμώμενοι τήν τε Ρωμαίων ἐδῄουν γῆν, καὶ αὐλὰς κατέσκαπτον, καὶ τοῖς ὅπῃ νομὰς ἐξιοῦσιν ἐκ τῶν ἑρυμάτων βοσκήμασιν ἐπετίθεντο. κρατουμένης δὲ ὑπαθρίου πάσης ὑπὸ τοῦ πολεμίου, καὶ ὅτε ἐκ γῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσκομιζομένων τῶν [i] ἀγορῶν, ὅτε μὲν ἀφ' οὗ ποταμοῦ καταγομένων ὅτι μὴ σπανίων, ταχεῖα τῶν ἀναγκαίων ἀπάντων ἐγένετο μυριάσι πολλαῖς τὰ παρασκευασθέντα ἐς πολλὰ ὄντα διαπονήσας. καὶ μετ' οὐ πολὺ οἱ θεράποντες πολλοὶ καταλιπόντες τοὺς δεσπότας, ἠθροίζοντο ὁσημέραι, καὶ ἐκ δημοτικοῦ πλήθους οἱ πονηρότατοι πρὸς τοὺς [k] τυράννους ἀφίσταντο. Ταῦθ' ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἔδοξε, Λατίνων μὲν δεῖσθαι τῶν ἐπὶ ἀνδρείᾳ τὸ συγγενὲς, καὶ μένειν δοκόντων ἐν τῇ φιλίᾳ, συμμαχίας σφίσι πέμψαι διὰ ταχέων· εἰ δὲ τὴν Καμπανίδα Κύμην καὶ τὰς ἐν τῷ Πομεντίνῳ πεδίῳ πόλεις ἀποστεῖλαι πρέσβεις, ἀξιώσοντας αὐτὰς σφίσι σίτου ἐξαγωγὴν ἐπιτρέψαι. Λατῖνοι μὲν δὴ διεκρίναντο τὴν ὀπτικὴν, ὡς οὐκ ὅσιον αὐτοῖς ὂν οὔτε [l] Ταρκυνίῳ πολεμεῖν ὅτε Ρωμαίοις, ἐπειδὴ κοινῇ συνέθεντο πρὸς ἀμφοτέρους [m] τὰ τῆς φιλίας ὅρκια. ἐκ δὲ τοῦ Πομεντίνου πεδίου Λάρχιός τε καὶ Ερμίνιος οἱ [n] παραπεμφθέντες ὅπῃ τὴν κομιδὴν τοῦ σίτου πρέσβεις, πολλὰς γεμίσαντες σκάφας ποντοίας τροφῆς, ἀπὸ θαλάττης ἀνὰ τὸν ποταμὸν, ἐν νυκτὶ ἀσελήνῳ λαθόντες τοὺς πολεμίους, διεκόμισαν. ταχὺ δὲ καὶ ταύτης ἐξαναλωθείσης τὴν ἀγορᾶς, καὶ τῆς αὐτῆς καταχούσης τοὺς ἀνθρώπους ἀπορίας, μαθὼν παρὰ τῶν αὐτομόλων ὁ Τυρρηνὸς ὅτι κάμνουσιν [p] ἀπὸ τοῦ λιμοῦ οἱ ἔνδον, ἐπεκηρυκεύσατο πρὸς αὐτούς, ὑπιτάττων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον, εἰ [q] βούλοιντο πολέμου καὶ λιμοῦ ἀπηλλάχθαι.

cessariarum inopia premebantur, quum essent universorum capita plura quam CCCM. illi unius diei alimenta dederunt. Horatius igitur, quum tunc adeo insigne fortitudinis exemplum edidisset, ab omnibus beatus fortunatusque est judicatus, si quisquam Romanorum alius: sed ad cætera reip. munia obeunda inutilis fuit ob claudicationem; & ob istam calamitatem nec consulatum nec ullam militarem præturam est adeptus. In illo igitur certamine, tam admirando facinore edito apud Romanos, si quisquam alius eorum qui fortitudinis ergo sunt celebres, præcipuam meruit laudem: & præter eum C. Mucius, cui Cordo cognomen erat, vir claris natalibus, & ipse facinus magnum aggressus; de quo paullo post agam, ubi prius narraro quibus in periculis respub. tunc versaretur.

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 3/4. V. C. Cat. 247. Var. 249.

¶ Nam post illam pugnam, rex Hetruscorum, castris in proximo monte positis, unde Romanorum præsidium expulerat, quidquid agri erat ultra Tiberim in sua potestate habebat. Tarquinii vero filii & gener ejus Mamilius, ratibus & scaphis copias suas trajicientes in ulteriorem fluvii partem, quæ Romam fert, in loco munito castra posuerunt: unde excursiones facientes Rom. agrum vastabant, & stabula evertebant, & pecora ex castellis pastum progressa intercipiebant per insidias. Quum igitur ab hostibus omnia loca quæ erant extra muros detinerentur; neque terra ulli commeatus in urbem importarentur, neque etiam per flumen nisi paucissimi subveherentur, brevi rerum ad victum necessariarum inopia fuit ingens, multis hominum millibus res præparatas, quæ non multæ erant, absumentibus. Præterea multa mancipia desertis suis dominis quotidie *ad hostes* transfugiebant, & pessimi quique de plebe facta defectione ad tyrannos transibant. Consulibus hæc videntibus placuit Latinos rogare, qui adhuc aliquo modo cognationem revereri & in amicitia permanere videbantur, ut sibi celeriter auxilia mitterent; & Cumas agri Campani & ad alias agri Pomentini urbes mittere legatos, qui ab illis peterent ut sibi frumenti exportandi copiam facerent. Latini igitur auxilia illis negarunt, quod religione vetarentur tam cum Tarquinio quam cum Romanis bellum gerere, quod utrisque ex æquo societatis fœdere juncti essent. Ex agro autem Pomentino Largius & Herminius, missi ad frumentum convehendum legati, multas scaphas vario commeatu onustas, à mari per fluvium, nocte illuni clam hostibus, in urbem duxerunt. Sed intra paucos dies hoc quoque commeatu absumpto, & eadem rerum penuria homines premente, rex Hetruscus, quum cognovisset ex profugis oppidanos fame laborare, præcones ad eos misit, imperans ut Tarquinium reciperent, si bello & fame liberari vellent.

XXVI.

¶ Sed

a Τῆς βλίψεως *Vat.* *b* Forsan rectius ὅτῳ hic. *Sylb.* Οὔτις τι in *Cod. Vat.* *c* Ἄλλος τις ἐπ' ἀνδρείᾳ *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* *d* Κόδρῳ in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* quod nomen Græcis est notius. Κόρδῳ legisse videntur *Lapus* & *Gelenius.* *e* Πατίρων in *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ita legendum esse placuit *Sylb.* & *Porto.* *f* Ἐν οἷαις ἡ πόλις ἦν τότε συμφοραῖς *Vat.* *g* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Ὅτι minus recte in *Ed. Steph.* *h* Πρὸς τὴν Ρώμην *Vat.* *i* Perperam in *Ed. Steph.* ἀγρῶν. *k* Τυρρηνὲς *Vat.* illi vero reclamat *Lapi* versio. *l* Ταρκυνίους *Vat.* *m* Τὰ περὶ τῆς φιλίας *Vat.* & *Lapi Codd.* *n* Πεμφθέντες *Vat.* *o* Επὶ τὴν παρακομιδὴν *Vat.* *p* Ὑπὸ τοῦ λιμοῦ *Vat.* *q* Βούλονται *Vat.*

XXVII. ¶ Sed quum Romani imperata facere gravarentur, & extrema quævis mala perpeti mallent, Mucius animadvertens alterum è duobus illis eventurum, aut eos non permansuros diu in eodem proposito, rerum necessariarum inopia coactos, aut, si constanter in sententia permanerent, & quod decreverant observarent, miserrimo mortis genere interituros, rogatis consulibus ut sibi senatum cogerent, quasi magnum esset quiddam ac necessarium illi indicaturus, ubi fuit coactus, ita est loquutus: "Patres conscri-
"pti, habens in animo audax facinus aggre-
"di, quo resp. præsentibus malis liberabi-
"tur, id quidem mihi successurum confido,
"idque me facile confecturum spero: * An
"vero post id facinus perpetratum vita mihi
"sit superstes futura, non magnam habeo
"spem; imo potius, si verum est dicendum,
"nullam. Me igitur tanto periculo objectu-
"rus, nolui vos omnes latere rerum magna-
"rum spe elatus, si conatu me contingat ex-
"cidere, sed ob res præclare gestas magnam
"laudem consequi, unde pro mortali cor-
"pore immortalem gloriam adipiscar. At
"populo indicare ea quæ facere cogito, non
"est tutum; ne quis lucri & præmii spe rem
"ad hostes deferat, cum ea non secus atque
"mysterium arcanum silentio sit custodien-
"da. vobis vero qui, ut mihi persuadeo, ar-
"cana constanter continebitis, primis & so-
"lis hæc patefacio; & à vobis cæteri cives
"opportuno tempore hæc ediscent. Facinus
"autem, quod aggredi volo, hujusmodi est.
"Sumpta transfugæ specie castra Hetruscо-
"rum adire statui. Si igitur fide mihi ab il-
"lis non habita moriar, unius solius viri ja-
"ctura reliquus civium vestrorum numerus
"minuitur. Sed si ingredi castra mihi liceat,
"vobis polliceor me regi hostium necem alla-
"turum: mortuo autem Porsena belli finis fi-
"et. Ego vero quicquid fortunæ visum fuerit,
"id patiar: horum vos conscios & testes
"apud populum habiturus, meliorem patriæ
"fortunam viæ ducem sequutus, discedam.

XXVIII. ¶ Quum autem à senatu collaudatus fuisset, & felix rei peragendæ auspicium observasset, ita demum flumen trajecit. Quum ad Hetruscorum castra venisset, ea ingreditur, deceptis portarum custodibus, quasi ejusdem gentis unus esset, quia nulla arma propalam gestabat, & Hetrusco sermone loquebatur, quem, dum adhuc esset puer, didicerat, à nutrice Hetrusca doctus. Ubi vero in forum & ad prætorium venit, vidit virum magnitudine & robore corporis insignem, veste purpurea indutum, pro tribunali regio sedentem, & circa eum frequentes milites armatos stantes. Deceptus autem opinione sua, quippe qui regem Hetruscorum nunquam vidisset, hunc virum Porsenam esse arbitratus est: at ille erat scriba

Per. Jul. 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68 ¾. *V. C. Cat.* 247. *Var.* 249.

C. Mucii Cordi egregium facinus.

Οὐκ [a] ἀνεχομένων δὲ Ρωμαίων τὰς ὀφλαγὰς, ἀλλὰ [b] πάντα δεινὰ ὑπομενόντων βουλομένων, καταμαθὼν ὁ Μούκιος ὅτι δυοῖν θάτερον αὐτοῖς συμβήσεται, ἢ μὴ διαμεῖναι πολλοὺς ἐν τοῖς λελογισμένοις χρόνον ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων ἐκβιασθησομένους, ἢ φυλάξαντας βεβαίας τὰς κρίσεις, τὸν οἴκλιστον ἀπολέσθαι [c] μόρον, δεηθεὶς τῶν ὑπάτων τὸ βουλευτήριον αὐτῷ συναγαγεῖν, [d] ὡς μέγα τι ἀναγκαῖον ἐξοίσων τοῖς αὐτοῖς, ἐπειδὴ συνήχθη, λέγει τοιάδε· "Ανδρες πα- 298
"τέρες, ἐγχείρημα τολμᾶν διανοούμενος, ὑφ' ᾧ τὸν πα-
"όντων ἀπαλλαγήσεται κακῶν ἡ πόλις, τῷ μὲν ἔργῳ
"πάνυ θαῤῥῶ, ᾗ ῥᾳδίως αὐτὸ κρατήσειν οἴομαι· τὴν
"δὲ τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς, εἰ τελείαν μοι μέλλει τὸ ἔργον, ἃ
"πολλὰς ἐλπίδας ἔχω, μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ ταληθὲς
"λέγειν, ὐδεμίαν. εἰς τοσοῦτον κίνδυνον ἐμαυτὸν καθιέ-
"ναι μέλλων, οὐκ ἀξιῶ λαθεῖν ἀπόμους, ἀφορισθεὶς
"ὑπὲρ μεγάλων, [e] ἐὰν ἄρα συμβῇ μοι ἁμαρτεῖν τῆς
"πείρας, ἀλλ' ὑπὲ καλοῖς ἔργοις [f] μεγάλων ἐπαίνων τυ-
"χάνειν, ἐξ ὧν [g] ἀντὶ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον [h] ὑπάρ-
"ξει μοι κλέος. δίμοι μὴ φεύξειν ἃ διανοοῦμαι τοσαῦ-
"τον, ὐκ ἀσφαλὲς, μή τις ἰδία κέρδη τοσαλόμενος
"τοῖς τῶν πολεμίων αὐτὰ ἐξενέγκῃ, δέον αὐτοῖς ὥσπερ
"μυστήριον ἀπορήτου φυλακῆς· ὑμῖν δὲ ὡς καθέξειν αὐ-
"τὰ πεπίστευκα ἐγκρατῶς, τοῖς τε ἄλλοις ὀκφέ-
"ρω· πρὸ ὑμῶν δὲ οἱ ἄλλοι πολῖται ὀ τῷ τοσούτῳ
"χρῷ μαθήσονται. τὸ δὲ ἐγχείρημά μου τοιόνδε ἐστίν.
"αὐτομόλου σχῆμα [i] λαβὼν, ὅπῃ τὸν χάρακα τῶν Τυῤῥηνῶν
"πορεύσομαι. ἐὰν μὲν οὖν ἀπιστηθεὶς τοῖς αὐτοῖς ἀπο-
"θάνω, ἑνὶ πολίτῃ [k] μόνῳ ἐλάττων οἱ λοιποὶ γενήσεσθε·
"ἐὰν δὲ παρελθεῖν εἰσω τοῦ χάρακος ἐκγένηταί μοι,
"τὸν βασιλέα τῶν Τυρρηνῶν ἀποκτείνειν ὑμῖν [l] ὑποχεί-
"μαι· ἀποθανόντος δὲ Πορσίνου, καταλυθήσεται μὲν
"[m] ὑμῖν" ὁ πόλεμος. ἐγὼ δὲ εἰ, [n] "ὅτι ἂν" τῷ δαιμονίῳ
"δόξῃ τοῦτο πείσομαι, τούτων συνίστορας ὑμᾶς ἔχων καὶ
"μάρτυρας τοῖς τε δήμοις, ἀπεμὶ τὴν κρείττονα τύχην τῆ
"πατρίδος ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ ποιησάμενος.

[o] Ἐπαινεθεὶς δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐπὶ τῇ βουλεύσει, καὶ λαβὼν οἰονεὶ αἰτίαν τῆς πράξεως, διαβαίνει τὸν ποταμόν. καὶ [p] παραγενηθεὶς ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν Τυῤῥηνῶν, εἰσέρχεται, παραχρησάμενος τοὺς φυλάττουσι τὰς πύλας, ὡς τῶν ὁμοεθνῶν τις, [q] ὅπλων τε οὐδὲν φανερὸν ἔχων, καὶ γλώττῃ Τυῤῥηνικῇ διαλεγόμενος, ἣν ἐξέμαθεν ἔτι παῖς ὤν, ὑπὸ τροφοῦ Τυῤῥηνίδος τὸ γένος ἐκδιδαχθείς. ὡς δ' ἐπὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ στρατήγιον ἀφίκετο, ἀνδρα ὁρᾷ [r] μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ σώματος διαφέροντα, ἐσθῆτα πορφύρας ἐνδεδυκότα, καθήμενον ἐπὶ βήματος στρατηγικοῦ, καὶ περὶ αὐτὸν ἑστῶτας ὁπλίτας συχνούς. διαμαρτὼν δὲ τῆς δόξης, οἷα δὴ μηδέποτε τὸν βασιλέα τῶν Τυῤῥηνῶν θεασάμενος, τοῦτον τὸν ἄνδρα ὑπέλαβε Πορσῖνον εἶναι· ὁ δ' ἦν ἄρα γραμματεὺς τοῦ

a Ανεχομένων *Vat.* *b* Πάντα τὰ δεινὰ *Vat.* *c* Τῶν μόρων *Vat.* *d* Ως μέγα τι τῷ ἀναγκαῖον *Vat.* quo modo legendum esse suspicatus est *Sylb.* *e* Εἰὰν ἄρα συμβῇ μοι διαμαρτεῖν &c. in *Ed. Steph.* sed particulam μὴ sententiam ferre non posse existimat *Sylb.* nec agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd. Portus* vertit, *ut, si conatus iste mihi feliciter successerit, saltem rebus præclare gestis magnam laudem consequar, unde* &c. ac si lectum voluisset, ὥστε, ἰὰν ἄρα συμβῇ μοι μὴ διαμαρτεῖν, ἀντὶ καλοῖς &c. *f* Καλῶν ἐπαίνων *Vat.* *g* Αντὶ τοῦ θνητοῦ *Vat.* *h* Υπάρχει *Vat.* *i* Μέλλων λαβὼν *Vat.* *k* Μόνου ἐλάττους *Vat.* *l* Υποδέχεσθαι *Vat.* *m* Non agnoscit *Vat.* *n* Illa ὅ,τι ἂν desiderantur in *Cod. Vat.* *o* Επαινεθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς *Vat.* *p* Παραγενόμενος *Vat.* *q* Οπλον τι *Vat.* quod maluerunt *Sylb.* & *Portus.* *r* Μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ σώματος *Vat.* * De mea vero anima, an superstes futura sit operi, haud spem equidem magnam habeo. *Lapus.*

τοῦ

τῦ βασιλέως, ἐκάθητο δ' ὅπι τῦ βήματος διαριθμῶν τὺς στρατιώτας, καὶ διαχέφων αὐτοῖς τὺς ὀφωνιασμύς. ὅπι τῦτον δὴ τὸν γραμματέα χωρήσας ἀφ' τῦ θορυβικότος ἦλθε, καὶ ἀναβὰς, ὡς ἄνοπλος ὑπ' ὀδενὸς κωλυόμενος, ὅπι τὸ βῆμα, ἁπάντων τὸ ξιφίδιον ὁ σόλος τ πε-
299 ριβολῆς ἐκρυπτεν, καὶ παίει τ ἄνδρα κατ' τ κεφαλῆς. ἀποθανόντος δὲ τῦ γραμματέως πληγῆ μιᾶ, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ τὸ βῆμα, τοῖς τ βασιλέα, [a] πεπυσμένον ἤδη τ τ γραμματέως ἀναίρεσιν, ἀπάγεται. ὁ δ' ὡς εἶδεν αὐτὸν, "Ω μιαρώτατε πάντων, εἶπεν, ἀνθρώπων, καὶ "δίκας ὑφέξων ἦκ' εἰς μακρὰν ὧν ἀξιος εἶ· λέγε τίς εἶ, "καὶ πόθεν ὡφιγμένος· καὶ τίνι βοηθείᾳ πεποιθὼς, ἐπε"χείρησας ἔργῳ τηλικῷδε καὶ πότερον τ γραμματέα τ "ἐμὸν ἀποκτεῖναί σοι πρόκειτο μόνον, ἢ κἀμέ· [b] καὶ τίνας "ἔχεις κοινωνὺς τ ὅπιβυλῆς; ἀπόκρυψαι δὲ μηδὲν τῶν "ἀληθῶν, ἵνα μὴ βασανιζόμενος [c] ἀναγκασθείης λέγειν. Καὶ ὁ Μύκιος ὔτε μεταβολῇ χρώματος, ὔτε συνοίᾳ προσώπυ τ ὀρρωδύντα [d] διασημαίνας, ὔτε ἄλλο παθὼν ὐδὲν ὧν φιλῦσι πάσχειν οἱ μέλλοντες ἀποθνήσκειν, λέγει πρὸς αὐτόν· "[e] Ἐγὼ μὲ Ρωμαῖός εἰμι, καὶ ὐ τ ὑπιτυχόν- "των ἕνεκ' αὐτῦ, ἐλθυθερῶσαι δὲ τ πατρίδα βυληθεὶς τῦ "πολέμυ, ἦλθον ὅπι τὸ στρατόπεδον ὑμῶν, [g] ὡς τ αὐτο"μόλων εἰς, ἀποκτεῖναί σε βυλόμενος· ὐκ ἀγνοῶν μὲ ὅτι "[h] κατορθώσαντι καὶ διαμαρτόντι τ ἐλπίδος, ἀποθανεῖν [i] ὑ"πάρχει μοι, χαρίσασθαι δὲ τῇ γενναμένῃ τ ἐμαυτῦ "ψυχῶ προαιρύμενος, καὶ ἀντὶ τῦ [k] γεννητῦ σώματος "ἀθάνατον δόξαν καταλιπεῖν· [l] ψευσθεὶς τ ἐλπίδος, ἀντὶ "συ τὸν γραμματέα [m] ὃν ὠόμην εἰδόμυν ἀνήρηκα, τῇ τε πορ"φύρᾳ καὶ τῷ δίφρῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις τ ἐξυσίας συμβό"λοις πλανηθείς. τ μὴν ὃν θάνατον ὃν αὐτὸς ἐμαυτῦ "κατεψηφισάμυν, ὅτ' ὅπι τ θῆξιν ἔμελλον ὁρμᾶν, ὐ "παραιτῦμαι· βασάνυς δὲ καὶ τὰς ἄλλας ὕβρεις εἴ μοι πα"ρείης, πίστεις δώς ὅπι θεῶν, ὑπισχνῦμαί σοι μέγα θαῦ"μα δηλώσειν, καὶ θρὸς τ σωτηρίαν ἀνῆκόν σοι. ὁ μὲ δὴ ταῦτ' ἔλεγεν, [n] στρατηγῆσαι τὸν ἄνδρα διανούμενος. ὁ δὲ ἔξω τῦ φρονεῖν γεγονὼς, καὶ ἅμα κινδύνυς ὐκ πολλῶν μαινευόμενος ἀνθρώπων ὐκ ἀληθεῖς, δίδωσιν αὐτῷ δι' ὅρκων τὸ πιστόν. μετὰ δὲ τῦτο, καινότατον σὐμβυλευθεὶς ὁ Μύκιος ἀπάτης τρόπον, ὃς [o] ἂν ἀφανῆ τ ἔλεγχον [p] ἔχῃ, λέγει πρὸς αὐτόν· "Ω βασιλεῦ, Ρωμαίων ἄνδρες τριακόσιοι τ "αὐτίκα ἔχοντες ἡλικίαν, ὐκ ὄ γένυς [q] τ πατρικίων ἅ"παντες, ἐβυλευσάμεθα συνελθόντες ἀποκτεῖναί σε, "καὶ τὸ πιστὸν ὅρκοις πρὸς ἀλλήλων ἐλάβομεν. ἔδοξε "δ' ἡμῖν [r] βυλευσαμένοις ὅστις ἐῶ ὁ τῆς ὅπιβυλῆς τρόπος, "μήτε ἅπαντας ἅμα χωρεῖν ὅπι τὸ ἔργον, ἀλλὰ καθ' ἕνα, "μήτε φράζειν ἕτερον ἑτέρῳ, πότε ὐ πῦ ὐ πῶς, καὶ πίσιν

regis, ſedebatque pro tribunali, milites recenſens, & pecuniam, quam ipſis pro ſtipendio numerabat, in tabulas referens. Ad iſtum igitur ſcribam per circumſtantem turbam acceſſit, &, ut inermis à nullo prohibitus, quum tribunal conſcendiſſet, eduxit gladium, quem ſub veſte occultabat, illiuſque caput percuſſit. Unico autem vulnere ſcriba interfecto, ſtatim ille, comprehenſus ab iis qui tribunal circumſtabant, ad regem, qui jam de ſcribæ ſui cæde certior fuerat factus, abducitur. Ille vero, quum eum conſpexiſſet, "Omnium, inquit, mortalium ſceleſtiſ"ſime, & qui brevi pœnas tuo facinore di"gnas dabis, dic quiſnam ſis, & unde pro"fectus, & quo fretus auxilio tantum faci"nus aggredi auſus fueris; & utrum meum "tantum ſcribam interficere tibi propoſue"ris, an etiam meipſum; & quos habeas in"ſidiarum harum ſocios? Sed cave ne quid "veri ſilentio premas, ne tormentis verita"tem dicere cogaris. ¶ Tunc Mucius, ne- XXIX.
que mutato colore, neque vultus mœrore ullum metuentis ſignum præ ſe ferens, neque ulla alia perturbatione motus, quæ homines in mortis imminentis periculo turbare ſolet, ei reſpondit: "Ego Romanus ſum, nec levi "de cauſſa, ſed patriam bello liberare cupi"ens, veni in veſtra caſtra, ut transfuga, te "volens interficere; non ignorans, ſive "proſpere res mihi ſuccederet, ſive me mea "ſpes falleret, mortem mihi oppetendam; "patriæ vero, quæ me procreavit, vitam dona"turus, & pro mortali corpore gloriam im"mortalem conſequuturus: ſed ſpe fruſtratus "pro te ſcribam tuum mihi ignotum inter"feci, purpura & ſella & reliquis regiæ pote"ſtatis inſignibus deceptus. Mortem igitur, "cui ego ipſe memet devovi, quum hoc fa"cinus ſum aggreſſus, non deprecor. Cru"ciatus vero & cæteras contumelias ſi mihi "remiſeris, data per deos fide, polliceor me "tibi rem magnam, quæque ad tuam ſalu"tem ſpectat, declaraturum. Ille igitur hæc dixit, habens in animo hominem ſtratagemate circumvenire. Rex vero non ſatis mentis ſuæ compos, ſimul etiam pericula non vera ſibi à multis mortalibus imminere augurans, fidem ipſi datam jurejurando confirmavit. Tunc Mucius, novam doli rationem commentus, quæ manifeſto refelli non poſſet, regi dixit: "Trecenti Romani juvenes, "omnes ejuſdem ætatis, omnes patricii, in "tuum caput, rex, conjuravimus, & interpo"ſito jurejurando fidem mutuo dedimus & "accepimus. Nobis autem de inſidiarum "modo conſultantibus placuit, ut neque "omnes ſimul rem aggrederentur, ſed alius "poſt alium, neque alter alteri diceret, quan"do aut ubi aut quomodo, aut quibus ad"miniculis

Per. Jul. 4209. *Ante Chr.* 509. *Olymp.* 68 $\frac{3}{4}$. *V. C.* 247. *Var.* 249.

a Πεπυσμένον ἤδη παρ' ἑτέρων τῶν τῦ *Vat.* *b* Καὶ τίνας ἔχεις κοινωνὸς τῆς ἐπιβυλῆς ἢ συνίστορας; ἀπόκρυψαι *Vat.* *c* Ἀναγκασθῆς *Vat.* quod placuit etiam *Sylburgio.* *d* Διασημήνας *Vat.* *e* Ἐγὼ Ρωμαῖός μὲν εἰμι *Vat.* *f* Ἕνεκα γένυς *Vat.* *g* Ὡς τ αὐτομόλων τις *Vat.* *h* Καὶ κατορθώσαντι *Vat.* atque ita vel κατορθώσαντι τε legendum eſſe monuit *Sylb.* *i* Ὑπάρχει pro futuro ὑπάρξει poſitum certitudinis gratia. *Sylb.* *k* Pro γεννητῦ ſupra dixit θνητῦ. quod & hîc loci pro γεννητῦ habet *Cod. Vat.* nec aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit *pro mortali corpore.* *l* In *Lapi* etiam codice nullum hîc fuiſſe conjunctionem indicat verſio, *deceptus cum ſim.* malim ego ψευσθεὶς δὲ, vel νῦν δὲ ψευσθεὶς cum *Gelenio*, qui vertit *nunc ſpe fruſtratus. Sylb.* ψευσθεὶς δὲ *Vat.* *m* Ὃν ἐγὼν ᾠόμην *Vat.* *n* Opinor compoſite legendum κατασστρατηγῆσαι, quo aliquoties ſupra eſt uſus. *Sylb.* & *Steph.* Verum στρατηγῆσαι retinendum. Sic enim *Strabo* l. 1. de *Homero*; ἐφρόντισε πολὺ μέρος παλαιᾶς, ἐν δ' ἐπίδει καὶ ψεῦδος· τὸ μὲν ἀποδεχόμενος, τὸ δὲ δημαγωγῶν καὶ στρατηγῶν τὰ πλάττ. sic & *Dionyſius* ipſe l. 7. βοᾶν utitur pro καταβοᾶν, quum dicit, καὶ συνδραμόντες εἰς τὸν ἀγορὰν τὲς δημόρχυς ἐβόων. Notum etiam Latinos ſimplicibus interdum uti pro compoſitis. *Caſ.* *o* Ἐν ἀφανεῖ *Vat.* *p* Convenientius legi poteſt ἔχοι. *Sylb.* *q* Τῶν πατρικίων *Vat.* *r* Βυλευομένοις *Vat.*

Per Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 ¾. V. C. Cat. 247. Var. 249.

"miniculis usus te esset aggressurus, ut hoc "pacto facilius latere possemus. His ita "apud nos decretis rem sorti commisimus, "& mihi primo sors obtigit ut rei periculum "facerem. Tu igitur præmonitus, tam mul- "tos & tam fortes viros gloriæ cupiditate "eandem mentem habere, quorum siquis me- "liore quam ego fortuna utatur, considera "quonam modo ab omnium insidiis tibi ca- "vere possis.

"ἀφορμᾶς χρησάμενος ὑπιδήσεταί σοι ἵνα ῥᾷον "ἡμεῖν ὑπάρχῃ τὸ λαθεῖν. ταῦτα προγνοηθέντες, ἐ- "κληρωσάμεθα, καὶ τοῦτο [a] ἄρξαι τῆς πείρας ἔλα- "χον ἐγώ. προσειδὼς οὖν ὅτι πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τιμὴ αὐ- "τιμὴ δόξαν ἔξουσιν ὑπιθυμίᾳ δόξης, ὧν [b] εἰ καί τις ἀ- "μείνονι τύχῃ χρήσεται ὑπ' ἐμοῦ, σκόπει πῶς ἔσῃ σοι [c] πρὸς "πάντας φυλακή.

XXX. ¶ Rex, his auditis, illum à suis satellitib. in vincula abduci, & accurate asservari jussit: ipse vero fidissimis amicis *in consilium* assumptis, & filio Arunte cum illis sibi assidere jusso, quibus rationibus eorum insidias propulsare posset, consultabat. Cæterorum igitur unusquisque, *propulsandarum insidiarum* & tutandæ salutis ineptas rationes proferens, nihil illorum quæ facienda essent satis intelligere videbatur: filius autem ejus postremus declaravit sententiam longe prudentiorem quam illa ætas ferret; spectandum ei censens, non quibus custodiis se contra insidias muniret, sed quo pacto custodiis nullis indigeret. Omnibus autem ejus sententiam admirantibus, & quomodo id posset fieri scire cupientibus: "Si, inquit, "eos ex hostibus amicos feceris, & tuam ipsi- "us vitam antiquiorem duxeris ipsa resti- "tutione exsulum, qui sunt cum Tarquiniis. Rex optime eum sentire dixit: sed tamen rem eam consultatione dignam putavit, quomodo honestis conditionibus pax cum illis fieri posset: magnum fore dedecus dicens, si sibi, qui eos prælio vicisset & intra mœnia compulsos obsideret, abeundum esset infecta re, præter Tarquinii exspectationem, quasi victus esset ab illis quos vicerat, & quasi fugeret eos qui ne auderent quidem extra portas progredi: demonstrans etiam unam tantum esse honestam pacis faciendæ rationem, si ab hostibus mitterentur legati, qui de pace agerent.

XXXI. ¶ Atque hæc quidem tunc filio & cæteris qui aderant dixit: paucis tamen post diebus ipse coactus est prior Romanos ad pacis conditiones provocare, tali de caussa. Dispersis per agrum militibus, & commeatus qui in urbem portabantur intercipientibus, idque assidue facientibus, Romani consules, quum insidias illis in loco opportuno collocassent, multos eorum interfecerunt, & longe plures ceperunt quam interemerunt. Quam rem ægre ferentes Hetrusci, inter se colloquebantur in conventiculis, regem & cæteros duces incusantes, quod tamdiu bellum traherent; & ad proprios lares redire cupientes. Rex igitur, ratus omnibus pacem gratam fore, misit legatos de suis domesticis maxime necessarios. Sunt autem qui dicunt ipsum etiam Mucium cum his fuisse missum, regi fide cum jurejurando data fore ut rediret: alii vero dicunt,

"Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ βασιλεύς, ἐκεῖνον μὲν ἀπα- "γαγόντας τοὺς δορυφόρους ἐκέλευσε δῆσαι, καὶ φυλάτ- "τειν ὑπιμελῶς· αὐτὸς δὲ τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων "προσκαλεσάμενος, καὶ τὸν [d] υἱὸν Ἀρούντα προσκαθισάμενος, "μετ' ἐκείνων ἐσκόπει τί πιῶν τὰς ὑπιβουλὰς αὐτῶν δια- "κρύσεται. τῶν μὲν ἄλλων ἕκας ἐδίδεις ἀσφα- "λείας λέγων, ἐδόκει τ' δεόντων φρονεῖν ὑδέν· ὁ δὲ υἱὸς αὐ- "τοῦ τελευταίαν ἀπεφήνατο γνώμην πρεσβυτέραν τῆς "ἡλικίας, ἀξιῶν αὐτὸν μὴ σκοπεῖν [e] πίσι φυλακαῖς χρώ- "μενον ὑδὲν πείσεται δεινόν, ἀλλὰ τί ποιῶν ὑ δεήσεται "φυλακῆς. θαυμασάντων δὲ τ' διάνοιαν αὐτοῦ πάντων, ὁ- [f] πῶς ἂν γένοιτο μαθεῖν βουλομένων, "Εἰ φίλους ἀντὶ "πολεμίων, ἔφη, ποιήσαιο τοὺς ἄνδρας, τιμιωτέραν ἡγη- "σάμενος τ' σαυτοῦ ψυχὴν τ' κατόδου τ' σοὶ Ταρκυ- "νίοις φυγάδων. ὁ βασιλεὺς τὰ κράτιστα μὲν ἔφησεν αὐ- "τὸν λέγειν, βουλῆς δὲ εἶναι ἄξιον τὸ πρᾶγμα, πῶς [g] εὐ- "πρεπεῖς γενήσονται πρὸς αὐτοὺς αἱ Ἀθῆναι· μεγάλην "ἀρχὴν φάσκων εἶναι, εἰ κρατήσας αὐτῶν μάχῃ, καὶ "τειχήρεις ἔχων, ἀπελεύσεται, μηδὲν ὢν [h] Ταρκυνίοις "ἀποδέχετο διαπραξάμενος, ὥσπερ ἡττημένος ὑπὸ τ' νενι- "κημένων, καὶ πεφευγὼς τοὺς μηδ' ἐκ τ' πυλῶν ὑπομένον- "τας ἔτι προσελθεῖν· μίαν δὲ μόνην ἔσεσθαι ὑποφαίνων "καλὴν [i] τ' ἔχθρας λύσιν, εἰ πρῶτ τ' πολεμίων [k] ὑπιγέ- "νοιντό τινες πρὸς αὐτὸν περὶ φιλίας [l] διαλεξόμενοι. Τα- "ῦτα μὲν τότε πρὸς τ' υἱὸν καὶ τοὺς παρόντας εἶπεν· ὀλίγαις "δ' ὕστερον ἡμέραις αὐτὸς ἠναγκάσθη πρότερος ἄρχειν "λόγων διαλλακτηρίων, διὰ τοιαύτην αἰτίαν· ἐσκεδα- "σμένων ἀνὰ τ' χώραν τῶν σιτοπωλῶν, καὶ τὰς ἀγομένας "εἰς τὴν πόλιν ἀγορὰς ἀφαιρουμένων, καὶ τοῦτο ποιούν- "των συνεχῶς, οἱ τῶν Ρωμαίων ὕπατοι [m] λοχίσαντες αὐτοὺς "ἐν καλῷ χωρίῳ, διαφθείρουσί τε συχνοὺς, καὶ ἔτι "πλείους τῶν ἀναιρεθέντων αἰχμαλώτους λαμβάνουσιν. "ἐφ' ᾧ χαλεπαίνοντες οἱ Τυρρηνοὶ, διελέγοντο πρὸς ἀλ- "λήλους [n] κατὰ σφᾶς, δι' αἰτίας τόν τε βασιλέα καὶ "τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας ἔχοντες ὑπὸ τῇ τελευτῇ τοῦ πολέ- "μου, καὶ ἀπαλλάττεσθαι ποθοῦντες ὑπὸ τὰ οἰκεῖα. [o] δόξας "οὖν ἅπασι κεχαρισμένας φρονήσεσθαι τὰς Ἀθηνα- "ὰς, ἀποστέλλει πρεσβευτὰς ἐκ τῶν οἰκείων φίλων τοὺς "ἀναγκαιοτάτους. τινὲς μὲν φασι καὶ τὸν Μούκιον "ἅμα τούτοις ἀποσταλῆναι, [p] δόντα πίστιν τῷ βασιλεῖ "δι' ὅρκων ἐφ' ᾧτε τοῦ πάλιν ἐλεύσεσθαι· [q] οἱ δὲ λέγουσιν "ὅμηρον,

a Ἀρξας *Vat.* b Pro εἰ καὶ haud scio an legendum εἰκῇ, ut idem sit quod ἴσως, τάχα. *Sylb.* Ως εἴδει καί τις *Vat.* Sic vertit *Lapus, quorum certe unus meliore fortuna quam mea fuerit utetur.* c Πρὸς πίστας ἀρχῦσα φυλακὴ *Vat.* d In *Ven. Cod. Appone*, parum belle. *Sylb.* e Illa πίσι φυλακαῖς χρώμενον ἐδὲν πείσεται δεινὸν, ἁπλῶς τί ποιῶν ὑ δεήσεται φυλακῆς ὲ Codd. *Ven.* & *Rom.* addidit *Sylb.* Eademque exstant in *Vat.* & *Lapi Codd.* f Πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο *Vat.* g Εὐτρεπεῖς minus apte in *Ed. Steph.* h Ταρκυνίους ὑπάρχειν *Vat.* i Τῆς ἔχθρας *Vat.* quod rectius esse arbitratur *Sylb.* k Παρεγένοντο *Vat.* l Διαλεξόμενοι *Vat.* m Λοχήσαντες *Vat.* quod maluit & *Sylb.* cum huic loco magis conveniat λοχήσαντες *excipientes per insidias*, quam λοχίσαντες *in insidiis collocantes.* n Κατὰ συμφορὰς *Vat.* quo modo & alibi sæpe loquutus est *Dionysius*, legique debere existimavit *Steph.* o Δόξας μὲν οὖν. p Δόντα τῶν πίστιν *Vat.* q Ετεροι δὲ λέγουσιν *Vat.*

a Ρωμαίοις

ὅμηρον, ἕως ἂν διαλλαχαὶ γένωνται, τ' ἄνδρα τοῦτον ἐν τῷ στρατοπέδῳ φυλάττεσθαι· ἴσως τάχα ἂν εἴη τοῦτ' ἀληθέστερον. ταῦτα μὲν οὖν ἦσαν, ἃς ἔδωκε τοῖς πρεσβεύσασι βασιλεύς,
301 τοιάδε· "Περὶ μὲν εἰσόδου Ταρκυνίων μηδένα ποιεῖσθαι "λόγον, τὰ δὲ χρήματα αὐτοῖς ἀξιοῦν ἀποδοθῆναι, μά- "λιστα μὲν ἅπαντα ὅσα Ταρκυνίου τε ὁ πρεσβύτα- "του κατέλιπεν, καὶ αὐτοὶ σὺν τῷ δικαίῳ κεκτή- "μενοι κατέχουσιν· εἰ δὲ μή γε, ὅσα δυνατὰ, ἀγρῶν τε "καὶ οἰκιῶν καὶ βοσκημάτων, ἢ ὧν ἐκ γῆς ἀνήρηται καρ- "πῶν τὰς ἀξίας, ὁποτέρως ἂν αὐτοῖς δόξῃ συμφέρειν, ἐάν "τε τοὺς κατέχοντας αὐτὰ καρπωμένους εἰσφέρειν, ἐάν "τε ἐκ τοῦ δημοσίου διαλύειν. ταῦτα μὲν ὑπὲρ ἐκείνων. "ἑαυτῷ δὲ αἰτεῖσθαι διαλυομένῳ τὴν ἔχθραν, τοὺς κα- "λλιμένους Ἑπτὰ πάγους· αὕτη Τυῤῥηνῶν ἡ χώρα τὸ "ἀρχαῖον ἦν, Ῥωμαῖοι δὲ αὐτὴν κατέσχον πολέμῳ, "τοὺς ἔχοντας ἀφελόμενοι· ἵνα μένωσι Ῥωμαῖοι Τυῤῥηνοῖς "βέβαιοι φίλοι, παῖδας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκιῶν τοὺς "ὁμηρεύοντας, ὑπὲρ τῆς πόλεως αἰτεῖν πρ' αὐτῶν.

[b] Ἀφικομένων δὲ τῶν πρέσβεων εἰς Ῥώμην, ἡ βουλὴ μὲν ἐψηφίσατο, Ποπλικόλᾳ πατέρῳ τῶν ὑπάτων πειθεῖσα, πάντα συγχωρεῖν ὅσα ὁ Τυῤῥηνὸς ἠξίου, κάμνειν τε δῆμον καὶ ἄπορον ὄχλον οἰομένη τῇ αὐτίκα τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἀσπασπτῶς [c] δέξεσθαι τὴν τοῦ πολέμου λύσιν, ἐφ' οἷς ἂν γένηται δικαίοις. ὁ δὲ δῆμος τὰ μὲν ἄλλα τοῦ προβουλεύματος ἐψηφίσατο κύρια εἶναι, τὴν δ' ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλὰ ταναντία ἔγνω, μήτ' ἐκ τῶν κοινῶν μήτ' ἐκ τῶν ἰδίων τοῖς Ταρκυνίοις μηδὲν [d] ἀποδοῦναι, πρεσβευτὰς δὲ περὶ τούτων πρὸς βασιλέα Πορσῖνον ἀποστεῖλαι, οἵτινες ἀξιώσουσιν αὐτὸν τά τε ὅμηρα καὶ τὴν χώραν παραλαβεῖν· περὶ δὲ τῶν χρημάτων αὐτὸν δικαστὴν γενόμενον [e] Ταρκυνίῳ τε καὶ Ῥωμαίοις, ὅταν ἀμφοτέρων ἀκούσῃ, κεῖναι τὰ δίκαια δοκοῦντα, μήτε χάριτι, μήτε ἔχθρᾳ παραχθέντα. ἀπῆσαν οἱ Τυῤῥηνοὶ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας κομίζοντες πρὸς βασιλέα, καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ καταλεχθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου πρέσβεις, ἄγοντες ἐκ τῶν πρώτων οἰκιῶν ἑπτὰ παῖδας οὓς ἔδει περὶ τῆς πατρίδος ὁμηρεῦσαι, τῶν ὑπάτων [f] πρώτων τὰ τέκνα ἐπιδόντων, Μάρκου μὲν Ὁρατίου τὸν υἱὸν, Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου τὴν θυγατέρα γάμων ἔτυχον ὥρᾳ. ἀφικομένων δὲ τούτων ὅπου τὸ στρατόπεδον, [g] ἡσθεὶς ὁ βασιλεὺς, καὶ πολλὰ τοὺς Ῥωμαίους ἐπαινέσας, ἀνοχὰς ἔσπενδε πρὸς αὐτοὺς εἰς ὡρισμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμὸν, [h] καὶ τὴν δίκην ἀνεδέχετο [i] δικάσων. Ταρκυνίοις δὲ ἤχθοντο μὲν ἀπὸ μειζόνων ἐλπίδων ἐλάττονες ἐλπίδες, ἃς εἶχον ὅτι τῷ βασιλεῖ, [k] καταχθῆναι δόξαντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὑπ' ἐκείνου, τέρψειν δὲ ὅμως [l] τὰ παρόντα ἠναγκάζοντο, καὶ τὰ [m] δεδομένα δέχεσθαι. ἀφικομένων δὲ εἰς τὴν ὡρισθεῖσαν χρόνον ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἀπολογησομένων τὴν δίκην, καὶ [n] ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν πρεσβυτάτων, καθίσας ἐπὶ βήματος ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν φίλων, καὶ τὸν υἱὸν
302 συνδικάζειν κελεύσας, [o] ἐπέδωκεν αὐτοῖς λόγον.

hunc donec pax fieret obſidem in caſtris fuiſſe aſſervatum, quod certe veriſimilius videtur. Mandata porro, quæ rex legatis dederat, hæc fuerunt: "Ut de Tarquiniorum re- *Per Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 3/4. V. C. Cos. 247. Var. 249.*
"ditu nullam mentionem facerent; ſed poſtu-
"larent *à Romanis* ut bona illis reſtituerent, præcipue ea omnia quæ Tarquinius
"Priſcus heredibus ſuis reliquerat, & quæ
"ipſi juſte parta poſſidebant: ſin minus, ut,
"ſaltem quantum fieri poſſet, integra ruſti-
"corum urbanorumque prædiorum & peco-
"ris, & frugum quas ex agris collegerant, pre-
"cia darent, utro modo eis magis conducere
"videretur, ſive à poſſeſſoribus, qui iis fruebantur, conferri, ſive ex ærario perſolvi
"mallent. & hæc quidem pro illis. Sibi vero
"pro pace peti juſſit, Septem pagos, quos ita
"vocant: (hic enim ager olim Hetruſcorum
"erat; ſed Romani eum armis occuparant,
"ſuis poſſeſſoribus ademptum) utque Ro-
"mani conſtanter in Hetruſcorum amicitia
"permanerent, ab illis liberos nobiliſſima-
"rum familiarum pro civitate obſides dari.

¶ Quum autem legati Romam veniſſent, ſenatus decrevit, ex Poplicolæ alterius conſulis ſententia, omnia concedere quæcunque Hetruſcus poſtulabat; quia exiſtimabat populum & inopem turbam rerum ad victum neceſſariarum inopia laborare, & libentiſſime pacem, quibuſcunque conditionibus fuiſſet facta, accepturam. At populus reliquas partes ſenatuſconſulti ratas fecit, ſed bonorum reſtitutionem non tulit; quinimo contra ſcivit, ut neque ex ærario, neque à privatis hominibus quicquam Tarquiniis reſtitueretur: utque his de rebus ad regem Porſenam mitterentur legati, qui ab eo peterent, ut obſides quidem & agrum acciperet: de bonis vero, ut ipſe judex inter Tarquinium & Romanos conſtitutus, ubi utroſque audiſſet, quod juſtum eſſe videretur pronunciaret, neque gratia neque odio impulſus. Hetruſci igitur abierunt hæc reſponſa ad regem ferentes, & cum ipſis *iverunt* legati, qui à populo fuerant decreti, adducentes ex primariis familiis viginti pueros, quos pro patria obſides eſſe oportebat, & ipſi conſules primi ſuos liberos dederunt, Marcus Horatius filium, & P. Valerius filiam jam nubilem. Quum autem iſti in caſtra veniſſent, rex lætatus multis laudibus Romanos extulit, & inducias cum illis fecit ad certum ac præſtitutum dierum numerum, & illius controverſiæ judicium recepit. At Tarquinii iniquiſſimo ferebant animo ſe magna ſpe fruſtratos, quam in rege ponebant; quippe qui exiſtimarant ſe ab illo in regnum reſtitutum iri: veruntamen in præſenti rerum fortuna acquieſcere, & conditiones illas admittere cogebantur. Quum autem ad præſtitutam diem veniſſent ex urbe ad dicendam cauſſam oratores, & è ſenatoribus natu maximi; rex pro tribunali cum amicis ſedens, adhibito etiam ad id judicium filio, dicendi copiam illis fecit. XXXII.

¶ Dum

[a] Ῥωμαίων Τυῤῥηνοὶ *Vat.* [b] Ἀφικομένης δὲ τῆς πρεσβείας *Vat.* [c] Δέξασθαι *Vat.* [d] Ἀποδιδόναι *Vat.* [e] Ταρκυνίοις *Vat.* [f] Forſan rectius πρώτων: ut ſit *primis conſulibus. Sylb.* Ita etiam in *Cod. Vat.* [g] Ἡδὺ δὲ ὁ βασιλεὺς *Vat.* [h] Καὶ τὴν δίκην αὐτὸς *Vat.* [i] Δικάζειν *Vat.* [k] Vel καταχθῆναι ἂν δόξαντες vel καταχθησεσθαι δόξαντες ſcribendum puto. *Steph.* [l] Non agnoſcit *Vat.* [m] Δεδομένα *Vat.* [n] Si ὑπὸ retineamus, ſubaudiendum eſt πιμφθέντων: vel ſi referamus ad præcedens ἀφικομένων, legendum ἀπὸ aut παρά. *Sylb.* Ἀπὸ τῆς βουλῆς in *Cod. Vat.* [o] Rectius ἀπέδωκεν ut cum alibi paſſim tum infra p. 318. juxta *Ed. Sylb.*

XXXIII. ¶ Dum autem adhuc hæc cauſſa diſceptaretur, venit quidam qui nunciavit oblides virgines fugiſſe. Quum enim à cuſtodibus precibus contendiſſent, ut ſibi flumen adire & ſe lavare permitterent, quum id impetraſſent, eos rogarunt, ut tantiſper à flumine recederent, donec ſe laviſſent, & veſtes reſumpſiſſent, ne ſe nudas viderent: quumque id illi feciſſent, Cloëlia illias adhortante, primaque incipiente, fluvio tranato in urbem ſunt reverſæ. Tunc Tarquinius vehementer in Romanos invehebatur, perjurium & perfidiam illis objiciens; regemque inſtigabat, ut, quippe qui ab hominibus fraudulentis deceptus fuiſſet, animum ad illos non adverteret. Conſule autem ſe purgante, idque facinus injuſſu patrum ab ipſis virginibus auſum afferente, & brevi ſe fidem facturum dicente, nihil à ſe inſidioſe admiſſum; rex ejus verbis adductus ei permiſit ut abiret, &, quemadmodum erat pollicitus, virgines reduceret. Valerius igitur virgines reducturus diſceſſit. At Tarquinius ejuſque gener, neglecto jure, nefarii facinoris conſilium occultum iniverunt, equitum turmam clam ad iter obſidendum mittentes, ut virgines quæ ducebantur caperent, ipſumque conſulem & cæteros qui ad caſtra proficiſcebantur comprehenderent, ut ipſi interea hæc corpora pro pignore bonorum Tarquinio à Romanis ereptorum retinerent, non exſpectato amplius judicii fine. Sed deus non permiſit ut iſtæ inſidiæ ipſis ex animi ſententia ſuccederent. Dum enim ex caſtris Latinis inſidiatores, qui Romanos aggreſſuri erant, prodeunt; conſul Rom. eos antevertens, virgines adduxit. Et quum jam ad ipſas Hetruſcorum caſtrorum portas acceſſiſſet, illi qui eum ex alteris caſtris inſequebantur eum aſſequuntur. Quo in loco pugna coorta, ſtatim Hetruſci rem ſenſerunt: & regis filius cum equitum turma propere ſuppetias tulit, & pedites qui pro caſtris ſtationem habebant eo concurrerunt.

Per. Jul. 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68 ¾. *V. C. Cat.* 247. *Var.* 249.

XXXIV. ¶ Quamobrem indignatus Porſena ad concionem Hetruſcos convocavit, & illis declaravit, quemadmodum delato ad ſe à Romanis judicio, & ſibi commiſſa cognitione criminum quæ ipſis Tarquinius objiciebat, nondum definita cauſſa, legatorum & obſidum ſacroſancta corpora, contempta induciarum religione, violare conati fuiſſent, qui jure optimo ab ipſis fuerant expulſi. Quare Hetruſci ſuis ſuffragiis Romanos criminibus objectis liberarunt, & Tarquiniis atque Mamilio hoſpitium renunciarunt, eoque ipſo die eos caſtris excedere juſſerunt. Tarquinii igitur, qui principio bonam ſpem habuerant, vel ſe tyrannidem Hetruſcorum

Επὶ δὲ τ διχομολογίας γινομένης, ἦκέ τις ἀπαγγέλλων τ φυγὴν τ [a] ὁμηρευσάντων πρθένων. δεηθεῖσαι γὰρ τ φυλαττόντων, ἵνα συγχωρήσωσιν αὐτὰς λύσασθαι τ ἐπιγενομένας εἰς τ πόλεμον, ἐπειδὴ τὸ συγχώρημα ἔλαβον, ἀποχῆναι μικρὸν ἀπὸ τ ποταμ τοὺς ἀνδρείσιν εἰπῦσαι, ἕως ἂν ἀπολύσωνται, κὴ ταὶς ἐαυτῶν [b] ἀπολάβωσιν, ἵνα μὴ γυμνὰς ὁρῶσιν αὐτάς· ποησάντων κὴ τοῦτο τ ἀνδρῶν, παρακελευσαμένης αὐταῖς τ Κλοιλίας, κὴ πρώτης χειραρχούσης, διανηξάμεναι τ ποταμὸν, εἰς τ πόλιν ἀπῆλθον. ἔνθα δὴ πολὺς ὁ Ταρκύνι πρ τὴν ὑποψίαν κὴ ἀπιστίαν τοῖς Ρωμαίοις ἐγκαλῶν, κὴ τ βασιλέα παρεξιών, ὡς ἐξαπαλώμενον ὑπ' ἀνθρώπων δολίων, μηδὲν προσέχειν αὐτοῖς. ἀπολογουμένου δὲ τ ὑπάτου, κὴ τὸ ἔργον ἐξ αὐτῶν λέγοντος τ πρθένων, δίκα τ ἐπιταγὴς τ πατέρων, κὴ τὸ πιστὸν ὐκ εἰς μακρὰν παρέξεσθαι λέγοντος, ὑπὲρ μὲν μηδὲν ἐξ ὑποβουλῆς ὑφ' ἑαυτὸν πεποιῆσθαι, πεισθεὶς ὁ βασιλεὺς, συνεχώρησεν αὖθις πορευθέντι τὰς παρθένους ἀγαγεῖν ὡς ὑπισχνεῖτο. Οὐαλέριος μὲν δὴ ταὶς παρθένοις ἄξων ᾤχετο· Ταρκυνίου δὲ κὴ ὁ κηδεστὴς αὐτοῦ [c] τ δικημόνων ὑποδεδόντες, πεζικόν τι ἐπεβούλευσαν ἀνόσιον, λόχον ὑποπέμψαντες εἰς τ ὁδὸν ἱππέων, ταίς τε παρθένοις ἁρπάσαι ταὶς ἀγομένοις, κὴ τ ὕπατον κὴ τὰς ἄλλας τὰς ὑπὸ τὸ στρατόπεδον [d] συλλαβεῖν, ῥύσια [e] καθέξοντες ἀνθ' ὧν Ταρκύνιον ἀφείλοντο Ρωμαῖοι χρημάτων, τὰ σώματα τοῦτα, κὴ τὸ τέλος τ δίκης ἐκέτι προσιμενοῦντες. [f] ὐκ εἴασε δὲ κτ' νῦν αὐτοῖς χωρῆσαι τὴν ὑποβουλὴν τὸ δαιμόνιον. ἐν ὅσῳ γὰρ ὐκ ἦν Λατίνων χάρακος ἐξηρεμοῦντες οἱ μέλλοντες τοῖς [g] προσγενομένοις ὑπτιάζειν, φθάσας ὁ τ Ρωμαίων ὕπατος, ἦκεν ἄγων τὰς κόρας· κὴ προς αὐταῖς ἤδη ταῖς πύλαις τ Τυρρηνῶν χάρακος ὢν, ὑπὸ τ τὸ ὑποδιωξάντων ἐκ τ ἑτέρας στρατοπεδείας καταλαμβάνεται. ἔνθα τῆς συμπλοκῆς αὐτῶν γενομένης, ταχεῖα τοῖς Τυρρηνοῖς ἄφοδησις ἐγένετο· κὴ κτ' [h] ἀπουδὴν ὁ τ βασιλέως υἱὸς Ἄρρων [i] ἱππέων λαβὼν, ἐβοήθη, κὴ ἐκ τ πεζῶν οἱ προκαθήμενοι τ χάρακος συνέδραμον.

Ἐφ' οἷς ἀγανακτῶν ὁ Πορσῖνα, εἰς ἐκκλησίαν τοὺς Τυρρηνοὺς συνεκάλει· κὴ [k] διεξελθών, ὡς ὑπιτρεψάντων αὐτῷ δίκας Ρωμαίων δικάσαι περὶ ὧν ἐγκαλοῦντο ὑπὸ Ταρκυνίου, πρὶν ὑπιτελεσθῆναι τὴν δίκην, εἰς ἱερὰ σώματα πρέσβεών τε κὴ ὁμήρων προσνομεῖν ἐπ ἀσυνδάτοις ἐπεχείρησαν οἱ δικαίως ὑπ' αὐτῶν ἐξελαθέντες· ὅθεν [l] Τυρρηνοὶ μὲν Ρωμαίους ἀπολύουσι τῶν ἐγκλημάτων, Ταρκυνίων δὲ κὴ Μαμιλίου ἀφαλύονται τὴν ξενίαν, κὴ [m] προεῖπον αὐθημερὸν ἐκ τοῦ χάρακος ἀπιέναι. Ταρκύνιοι μὲν οὖν ἐπ ἐλπίσι χρησταῖς γενόμενοι κατ' ἀρχὰς, ὡς ἢ [n] τυραννήσοντες αὖθις [o] τὴν πόλιν, Τυρρηνῶν σφίσι βοηθούντων,

a Subſtantivum παρθένων poſtulat ὁμηρευσασῶν, aut ὁμηρευσασῶν: præſertim cum in ſequentibus fœmininum genus conſtanter uſurpetur; & maſculi ſexus παῖδας eis dum lavabantur adfuiſſe, repugnat hiſtoriæ. *Sylb.* Si *Codex* mendo caret, erit Atticiſmus. *Portus.* Ομηρδυσῶν in *Cod. Vat.* *b* Απολάλωσι in *Ed. Steph.* in qua lectione cum ſit hyſterologia, malui cum *Camerario* ἀπολάῶσι. *Sylb.* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Codd.* *c* Τῶν δικῶν ὑπιελθόντες πρόγματι ἐπιβούλευσαν ἀνοσίῳ *Vat.* *d* Ante συλλαβεῖν deſideratur participium παραγενομένους, aut aliud ſimile. *Sylb.* Ερχομένους συλλαβεῖν ὡς in *Cod. Vat.* *e* Male in *Ed. Steph.* καθίζοντας & mox προειμενοῦντας. *f* Οὐκ εἴασε δὲ αὐτοῖς *Vat.* *g* Aptius παραγενομένοις. *advenientibus. Sylb.* *h* Σποδὴν minus recte in *Ed. Steph.* cum ἀκοὴν agnoſcat etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* Reperitur etiam in *Cod. Vat.* *i* Ιππέων ἐπαγόμενος *Vat.* *k* Pro participio διεξελθὼν ſtructuræ lex poſtulat verbum διεξῆλθεν: aut mancus eſt locus. *Sylb.* Alioqui (ut inquit *Portus*) dicendum eſſet συνεκάλει, κὴ διεξελθόντος αὐτοῦ ὡς &c. deinde ſubjiciendum Τυρρηνοὶ μὲν Ρωμαίους &c. *l* Τυρρηνοὶ Ρωμαίους μὲν *Vat.* *m* In *Ed. Steph.* προεῖπόν. quod *Lapus* etiam ſequutus videtur, dum vertit, *prædixit quoque.* ſed noſtra lectio ſimplicior eſt. *Sylb.* *n* In *Ed. Steph.* Τυρρηνισοντες. quod nihil ad rem. noſtræ lectionis exemplum eſt apud *Demoſth. Philipp.* 3. ἄρχουσι κὴ τυραννοῦσι τοὺς τότε σώζοντας αὐτούς. Mendum hoc etiam *Camerarius* animadverterat. *Sylb.* *o* Τῆς πόλεως *Vat.*

303

a Mirum

ἤθντων, ἢ τὰ χρήματα κομιζόμενοι, ἀφ' ἧ εἰς τὸς πρέσβεις καὶ τὰ ὅμηρα ὠδικημένοι, ἀμφοτέρων διαμαρτόντες ἀπῆλθον ἐκ τῦ στρατοπέδου σὺν αἰσχύνῃ τε καὶ μίσῃ. ὁ δὲ τῶν Τυῤῥηνῶν βασιλεὺς τὸ ὅμηρον τῶν Ρωμαίων ἐπὶ τὸ βῆμα προσαχθῆναι κελεύσας, ἀποδίδωσι τῷ ὑπάτῳ, εἰπὼν ὅτι πάσης ὁμηρείας χρείττονα ἡγεῖται τὴν πίστιν τῆς πόλεως· [a] μίαν δὲ παρθένον, ὑφ' ἧς ἐπείσθησαν αἱ λοιπαὶ διαπεράσαι τὸν ποταμὸν, ἐπαινέσας ὡς χρεῖττον ἔχουσαν φρόνημα τῆς τε φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ τὴν πόλιν μακαρίσας ὅτι τῷ μὴ μόνον ἄνδρας ἀγαθὸς ἐκτρέφειν, ἀλλὰ καὶ παρθένους ἀνδράσιν ὁμοίας, δωρεῖται τὸν κόριον ἵππῳ πολεμικῇ φαλάροις κεκοσμημένῳ διαπρεπέσι. μετὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν, τὰ περὶ εἰρήνης καὶ φιλίας ὅρκια πρὸς τὸς πρέσβεις τὸς Ρωμαίων ποιησάμενος, καὶ ξενίσας αὐτὸς, δῶρα τῇ πόλει φέρεσθαι δίδωσι τὸς αἰχμαλώτους ἅπαντας ἄνευ λύτρων, συχνὸς πάνυ ὄντας· καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ [b] στρατοπεπεδεύκεσαν, ἐκ ὄντος τοῖς Τυῤῥηνοῖς ἔθος, ὁπότε [c] ἀναστρατοπεδεύῃ ἐκ πολεμίας, ὀρθὰς καλαλείπειν καταστευὰς, [d] ἀλλὰ καίειν, [e] ἐκ ἔκαυσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν ὅπως μένειν· οὐ μικρὰν τῇ πόλει χαρισάμενος εἰς χρημάτων λόγον δωρεάν. ἐδήλωσε δὲ ἡ πρᾶσις ἣν ἐποιήσαντο μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῦ βασιλέως οἱ ταμίαι. ὁ μὲν δὴ πόλεμος ὁ συστὰς Ρωμαίοις πρὸς [f] Τυῤῥηνῶν τε καὶ βασιλέα [g] Κλυσινῶν Λάρον Πορσῖνον, εἰς κινδύνους μεγάλους ἀγαγὼν τὴν πόλιν, τοιόνδε τέλος ἔτυχεν.

Ἡ δὲ τῶν Ρωμαίων βυλὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Τυῤῥηνῶν [h] συνελθοῦσα", ἐψηφίσαλο Πορσίνῃ μὲν πέμψαι [i] θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ἣν ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο· Μυκίῳ δὲ τῷ προελομένῳ θεῖ τὸ πατρίδος ἀποθανεῖν, ἀπιστάτῳ δόξαντι γενόμενα τὰ καταλύσεως τῦ πολέμου, χαρίσασθαι χώραν ἐκ τῦ δημοσίας, πέραν τῦ Τιβέριος ποταμῦ, τὸν αὐτὸν τρόπον ὃν περ Ορατίῳ τῷ πρὸ τὸ γεφύρας ἀγωνισαμένῳ πρότερον, ὅσην ἂν ἀέτρῳ περιλαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δύνηται. οὗτος ὁ χῶρος, ἕως τὸ καθ' ἡμᾶς χρόνων, Μύκιοι λειμῶνες καλοῦνται. ταῦτα μὲν τοῖς ἀνδράσι· Κλοιλίᾳ δὲ τῇ παρθένῳ φασὶν εἰκόνος χαλκῆς ἔδοσαν, ἣν ἀνέθεσαν ὅπι τὸ ἱερᾶς ὁδῦ, τὸ εἰς τὸ
304 ἄστυ φερούσης, οἱ τῶν παρθένων πατέρες. ταύτῃ ἡμεῖς μὲν οὐκ ἔτι κειμένην εὕρομεν· ἐλέγετο δὲ [k] ὅτι" ἐμπρήσεως περὶ τὰς πλησίον οἰκίας γενομένης ἠφανίσθη. κατὰ τοῦτον τὸ ἐνιαυτὸν ὁ νεὼς τῦ Καπιτωλίου Διὸς εἰς συντέλειαν [l] ἐξείργασαν, περὶ ὗ κατὰ μέρος ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδήλωκα λόγῳ. τὸ δὲ ἀνιέρωσιν αὐτῦ καὶ τὸ ἐπιγραφὴν ἔλαβεν [m] μ" Μάρκος Οράτιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, φθάσας τὸ παρουσίαν τῦ συνάρχοντος. ἐτύγχανε δὲ κατὰ τὸ καιρὸν τοῦτον Οὐαλέριος [n] τὸ πόλεως" προεξεληλυθὼς

opera & auxilio recepturos, vel bona ſua recuperaturos, ob legatos & obſides contra jus violatos, utraque re fruſtrati ex caſtris cum ignominia & omnium odio diſceſſerunt. Rex autem Hetruſcorum obſides Rom. ad tribunal produci juſſit, & conſuli reſtituit, dicens ſe pluris facere fidem populi Rom. quam omnes obſides: unam vero virginem, quæ reliquis tranandi fluvii auctor & dux fuerat, laudans ob animos majores quam ſexus & ætas ea ferret, & urbem beatam prædicans, quod non ſolum viros fortes, ſed etiam virgines viris ſimiles produceret, hanc, inquam, puellam equo bellico inſignibus phaleris ornato donavit. Poſt dimiſſam concionem, icto cum Rom. legatis pacis & amicitiæ fœdere, ipſiſque hoſpitaliter acceptis, dono civitati reducendos dedit omnes captivos ſine redemptionis precio, quorum valde magnus erat numerus: & locum ipſum ubi caſtra poſuerat, non ut caſtra in ſolo peregrino ad exiguum tempus, ſed ut oppidum privatim ac publice ſatis ornatum, quamvis mos Hetruſcorum hoc non ferret, ut quoties ex hoſtili agro rex caſtra moveret, milites erecta tentoria relinquerent, ſed urerent, tamen non cremavit, ſed ita ut erat manere eſt paſſus, largitus urbi non parvum donum, ſi res ad pecuniæ æſtimationem revocetur: ipſa enim auctio, quam quæſtores poſt regis diſceſſum fecerunt, id declaravit. Bellum igitur quod populus Romanus cum Hetruſcis & Larte Porſena Cluſinorum rege geſſit, & quod in maxima pericula pop. Rom. adduxit, hunc habuit finem.

Per. Jul. 4209. *Ante Chr.* 505. *Olymp.* 68 ¾. *V. C. Cat.* 247. *Var.* 249.

Porſena, repudiatis Tarquiniis, magnifice cum Romanis egit.

¶ Romanorum autem ſenatus, poſt Hetruſcorum diſceſſum coactus, cenſuit mittendam Porſenæ ſellam eburneam, & ſceptrum, & coronam auream, & triumphalem veſtem, qua reges ornabantur: Mucio vero, qui ultro pro patria mortem oppetere paratus erat, quod viſus fuiſſet belli finiendi cauſſa præcipua, agrum de publico largiendum trans flumen Tiberim, eodem modo quo Horatio, qui ante in primo pontis aditu pugnarat, quantum circumarare uno die poſſet. hicque locus uſque ad noſtram ætatem Mucia prata appellatur. Atque hæc quidem viris *præmia dedere*: at Cloeliam virginem ſtatua ænea donavere, quam virginum patres in via ſacra, quæ in comitium fert, ei erexerunt. Nos tamen non invenimus hanc adhuc exſtantem & erectam: ferunt enim eam incendio circa proximas ædes exorto abſumptam. Hoc anno templum Jovis Capitolini abſolutum eſt, de quo ſuo loco in ſuperiore libro egi. Ejus vero dedicationem & inſcriptionem alter Conſul, Marcus Horatius, ante ſui collegæ adventum occupavit. Tunc enim Valerius forte ex urbe cum exercitu

XXXV.

a Μίαν παρθένον ſeu μίαν παρθένων retinere nihil vetat. malit tamen fortaſſe aliquis Κλοιλίαν, ut v. 38. *Sylb.* *b* Augmentum habet in medio: ea nimirum forma, qua παιδοποιῆται, ὀνοματοποιῆται & conſimilia. Infra regularius legitur ἐστρατοπεδεύκεσαν, itidemque ſupra κατεστρατοπεδευκότας. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Κατεστρατοπεδευκὼς ἦν κατοικοδομημένον ἐκ ὡς &c. mox ἰδίως τε καὶ δημοσίως οἰκοδομᾶς ἐπιχράντως: adeo ut vocem κοσμήσας non agnoſcat. Eodemque plane modo legiſſe viſus eſt *Lapus.* *c* Ἀναστρατοπεδεύσῃ malit *Sylb.* Rectius forſan ἀναστρατοπεδεύσειεν, ut in *Cod. Vat.* *d* Ἀλλὰ κατακαίειν *Vat.* *e* Forſan ἐκ ἔλασεν. *f* Τυῤῥηνὸς τε *Vat.* & *Lapi Codd.* Sed (ut inquit *Sylb.*) poſſis etiam legere Τυῤῥηνῶν τε καὶ Κλυσινῶν βασιλέα. nam Porſena rex erat tam Etruſcorum quam Cluſinorum, ut conſtat ex pag. 281. v. 40. & p. 292. v. 8. *g* Κλυσηνῶν in *Ed. Steph.* ea nimirum forma qua paſſim Ἀρεικηνὸς apud hunc legimus: quum analogia poſtulet Κλυσίνων. Apud *Strab.* l. 5. habemus Κλυσίων. *Sylb.* *h* Deeſt *Vat.* *i* Θρόνον ἐλεφάντινον *Vat.* *k* Non agnoſcit *Cod. Vat.* in quo mox ἠφανίσθαι pro ἠφανίσθη. *l* Ἐξειργάσθη, περὶ ᾧ τὸ *Vat.* *m* Deeſt *Vat.* *n* Deſiderantur in *Cod. Vat.*

Per. Jul. 4209. Ante Chr. 505. Olymp. 68 3/4. V. C. Cat. 247. Var. 249.

exercitu ad agrum tuendum exierat. Quum enim nuperrime agreſtes caſtella reliquiſſent, & in agros conveniſſent, Mamilius miſſa latronum manu agricolas valde infeſtabat. Atque hæc tertio conſulatu ſunt geſta.

μετὰ τ δυνάμεως ὅπι τ βοήθειαν τ χώρας. ἅρτι γὰρ τῶν ἀνθρώπων καταλιπόντων τὰ ἐρύματα, καὶ σωνιόντων εἰς τὰς ἀγρὰς, λῃσήια πέμπων Μαμίλιος μεγάλα τὰς γεωργὰς ἔβλαπτε. ταῦτα ὑπὸ τῆς τρίτης ὑπάτείας ἐπράχθη.

XXXVI. Sp. Largius & T. Herminius coſſ. Per. Jul. 4210. Ante Chr. 504. Olymp. 68/69. 1. V. C. Cat. 248. Var. 250.

¶ Anno autem quarto conſules creati Sp. Largius, & T. Herminius totum magiſtratus ſui tempus ſine bello tranſegerunt. His conſulibus Aruns Porſenæ Hetruſcorum regis filius, quum Ariciam urbem ſecundum jam annum oppugnaret, obiit. Nam ſimulatque percuſſum eſt fœdus cum Romanis, dimidiam exercitus partem à patre accipiens, expeditionem contra Aricinos fecit, ſibi proprium paraturus imperium: & quum parum abfuiſſet quin urbem caperet, quum auxilia Aricinis ab Antio & Tuſculo & Cumis Campaniæ veniſſent, minoribus copiis cum majoribus acie inſtructa confligens, cæteros quidem in fugam vertit, & ad urbem uſque compulit. at ipſe à Cumanis, quos Ariſtodemus, Malacus cognomine, ducebat, victus occubuit. Et Hetruſcorum exercitus poſt illius mortem, quum hoſtium impetum diutius ſuſtinere non poſſet, fuſus & fugatus eſt. Multi autem eorum in fuga à Cumanis eos perſequentibus fuerunt cæſi: plerique vero eorum diſperſi in Romanorum agros non longe diſtantes confugerunt; tum quia amiſerant arma, tum etiam quia vulneribus debilitati ulterius progredi non poterant. quos Romani ex agris in urbem plauſtris & carpentis & aliis jumentis comportantes, ſemineces nonnullos, & in ſuas domos ferentes, cibiſque & medicamentis & aliis humanitatis officiis cum magna commiſeratione refecerunt: ita ut eorum multi his beneficiis invitati nullo amplius deſiderio domum redeundi tenerentur, ſed mallent apud homines bene de ſe meritos remanere. quibus ſenatus locum urbis dedit, convallem illam quæ inter Palatium & Capitolium ad quatuor ferme ſtadiorum longitudinem exporrigitur, ubi ædes exſtruerent: qui ad mea uſque tempora vicus Tuſcus à Romanis ſua lingua appellatur, qua tranſitur à foro ad circum maximum. Pro quibus officiis rex eorum illis munus rependit plurimi faciendum, quod illis fuit longe acceptiſſimum; agrum Tranſtiberinum, quo ei ceſſerant, quum pacem fecerunt: & ſacrificia magno impendio diis perſolverunt, quæ ſe illis facturos voverant, ſi Septem-pagos recuperaſſent.

Οἱ δὲ τ τέταρτον ἑαυτῶν ἄρξαντες [a] ὕπατοι, Σπόριος Λάρκιος, καὶ Τίτος Ερμίνιος, ἄνευ πολέμου τὸν ἀρχὸν διετέλεσαν. ὅπι τούτων [b] Ἄρρος ὁ Πορσίνα τοῦ Τυῤῥηνῶν βασιλέως υἱὸς, τ Αρικινῶν πόλιν δεύτερον ἔτος ἤδη [c] πολεμῶν, ἐτελεύτησεν. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῷ γενέσθαι τὰς Ρωμαίων σπονδὰς, τ ἡμίσειαν τ στρατιᾶς μοῖραν ὁ πατὴς λαβὼν [d] ἐστρατοπέδευσεν ὅπι τοὺς Αρικινούς, ἰδίαν κατασκευαζόμενος ἀρχήν. [e] μικρῷ δεήσας τ πόλιν ἑλεῖν, ἐλθόντος τοῖς Αρικινοῖς ἐπικουρίας ἔκ τε Αντίας καὶ Τούσκλα καὶ τ Καμπανίδος Κύμης, ὁ δὲ λαξάμενος ἐλάττονι δυνάμει πρὸς [f] μείζονας, τοὺς μὲ ἄλλους ἐτρέψαλο, καὶ μέχρι τ πόλεως ἤλασεν· ὑπὸ δὲ Κυμαίων, ὃς ἦν Αριστόδημος ὁ Μαλακὸς ὀνομαζόμενος, νικηθεὶς ἀπεθνήσκε· καὶ ἡ στρατιὰ τ Τυῤῥηνῶν, μετ τ ἐκείνου τελευτὴν οὐκέτι ὑπομείνασα, τρέπεται πρὸς φυγήν. πολλοὶ μὲ δὴ ε αὐτῆς διωκόμενοι ὑπὸ Κυμαίων διεφθάρησαν· ἄλλοι δὲ πλείους [h] σκεδασθέντες εἰς τοὺς ἀγροὺς τ Ρωμαίων ὑ πολὺ ἀπέχοντας κατέφυγον, ὅπλα τε ἀπολωλεκότες, καὶ ὑπὸ τ τραυμάτων ἀδυνατοῦντες ὅπι τὰ πρόσωτέρω χωρεῖν. ὃς ἐκ τ ἀγρῶν οἱ Ρωμαῖοι καταγόμενοι εἰς τ πόλιν ἀμάξας τε καὶ ἀπήνας καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποζυγίοις ἡμιθνῆτας, οὓς, καὶ φέροντες [i] εἰς τ ἑαυτῶν οἰκίαν, τροφῆς τε καὶ θεραπείας καὶ τῆς ἄλλης φιλανθρωπίας πολὺ τὸ συμπαθὲς ἐχούσης ἀνελάμβανον· ὥστε πολλοὺς αὐτῶν, ταῖς χάρεσι ταύταις ὑπαχθέντας, μηκέτι τῆς οἰκαδε ἀφίξεως πόθον ἔχειν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς εὐεργέταις σφῶν βούλεσθαι καταμένειν· οἷς ἔδοκεν ἡ βουλὴ χώραν τῆς πόλεως, ἔνθα [k] οἰκίαν ἔμελλον κατασκευάσασθαι, [l] τ μεταξὺ δ τε Παλατίου καὶ δ Καπιτωλίου, [m] τέτταρσι μάλιστα μικνυόμενον σταδίοις αὐλῶνα· ὃς καὶ μέχρις ἐμοῦ Τυῤῥηνῶν οἴκησις ὑπὸ Ρωμαίων καλεῖται τῇ τοῦ ὀπτικοῦ διαλέκτου, ἡ φέρουσα ὁδὸς ἀπὸ τ ἀγορᾶς ὅπι τ μέγαν ἱππόδρομον. ἀνθ' ὧν εὐεργέτουν τὸν δ βασιλέα αὐτῶν δωρεαῖς καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἀξίαις, ἀλλ' ἐφ' ᾗ μάλιστα ἥδησαν, τοῦ πέραν δ ποταμοῦ χώραν, ἧς ἀπέστησαν ὅτε διελύοντο τὸν πόλεμον· καὶ θυσίας [n] ἀπέδωσαν τοῖς θεοῖς ἀπὸ χρημάτων πολλῶν, ἃς εὔξαντο γενόμενοι πάλιν τῶν Επτὰ πάγων κύριοι, συντελέσειν.

XXXVII. M. Valerius & P. Poſtum. coſſ. Per. Jul. 4211. Ante Chr. 503. Olymp. 69 1/2. V. C. Cat. 249. Var. 251.

¶ Anno autem quinto poſt exactos reges Olympias erat ſexageſima nona, qua vicit in ſtadio Iſchomachus Crotoniates, Athenis vero iterum archon erat Aceſtorides; at Romæ conſules creati M. Valerius, frater

Ενιαυτῷ δὲ πέμπτῳ μετ τ ἐκβολὴν [o] τ βασιλέων, ὀλυμπιὰς μὲ ἣν ὀγδοηκοστὴ καὶ ἑξηκοστὴ, [p] ἣν σὺν ἕκτῳ σταδίου Ἰσχόμαχος Κροτωνιάτης, Αθήνησι δὲ τὸ δεύτερον ἄρχων Ακεστορίδης, ὕπατοι δὲ Ρωμαίων Μάρκος [q] Ουαλέριος ἀδελφὸς Ουαλερίου

a Corrupte in *Ed. Steph.* ὕπατοι, Σπέρμοι, Μάρκος Λάρκιος, καὶ Τίτος Ερμ. *b* Obſerva hîc Ἀρρὸς pro Αρων, ut ſupra fuit p. 288. v. 11. & apud *Plutarchum* in *Poplicola. Sylb.* In *Cod. Vat.* Ἀρρίος, *c* Πολεμῶν pro πολιορκῶν poſitum opinatur *Port.* *d* Εστρατόδευσεν *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Portus.* *e* Ante μικρῷ deeſſe videtur conjunctio καὶ, vel ſimilis. *Sylb.* Illam agnoſcit *Cod. Vat.* *f* Μείζονα *Vat.* *g* Pro αὐτῆς, cujus relatio ad præcedens στρατιὰ paullo durior eſt, ſi quis malit αὐτῶν, non refragabor. *Sylb.* Αὐτῶν διωκόμενοι ὑπὸ τ Κυμαίων *Vat.* *h* Σκεδασθέντες ἀνὰ τοὺς χώρους εἰς τοὺς ἀγροὺς *Vat.* *i* Εἰς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας malit *Portus.* *k* Οἰκίας legendum eſſe dictat ipſa ſententia, errore nato à ſcripturæ compendio. *Sylb.* Οἰκήσεις in *Cod. Vat.* *l* Τὸν μεταξὺ *Vat.* *m* Mallem Τέτταρας μ. μ. σταδίους αὐλῶνα. *Caſ.* *n* Scribendum vel ἀπίδοσαν vel ἀπέδωκαν. *Sylb.* Malim ἀπίδοσαν cum *Cod. Vat.* *o* Τῶ βασιλέως *Vat.* *p* Affirmo tranſpoſita eſſe verba, ac reſtituendum, ᾗ σὺν ἕκτῳ σταδίου Ἰσχόμαχος Κροτωνιάτης τὸ δεύτερον, Αθήνησι δὲ ἄρχων Ακεστορίδης. *Meurſius* in *Attic. Lect.* l. 4. c. 26. *q* Perperam Ουαλεσίου in *Ed. Steph.*

Οὐαλερίῳ Ποπλικόλα, καὶ Πόπλιον Ποστούμιον Τούβερτον καλούμενον. ὑπὸ τούτων ἕτερος ἐξεδέξατο Ρωμαίους πόλεμος ἐκ τῆς ἔγγιστα οἰκουμένων, ὃς ἤρξατο μὲν ἀπὸ λῃστηρίων, προῆλθε δ' εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας· ἐχώρησε μέντοι τελευτῆσαι εἰς διαλλαγὰς εὐπρεπεῖς, ὑπὸ τὴν τετάρτην[b] μετὰ τούτους τοὺς ἄνδρας ὑπατείας, πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον πολεμηθείς. Σαβίνων γάρ τινες καταγνόντες τὴν πόλεως ἀσθένειαν ἐκ τῆς Τυρρηνικῆς πλάσματος, ὡς ἀκέπι τὴν ἀρχαίαν ἀξίωσιν ἀναληψομένης, ἐπεπίθεντο τοῖς εἰς τὴν χώραν κατιοῦσιν ἐκ τῶν ἐρυμάτων λῃστήρια καταστησάμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς ἔβλαπτον. ὑπὲρ ὧν ἀποστείλαντες οἱ Ρωμαῖοι πρεσβεύσομαι, πρὶν ὑπὲ τὰ ὅπλα χωρῆσαι, δίκας ἤτουν, καὶ διδόναι λόγον ἠξίουν, καὶ μηδὲν εἰς τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν ποιεῖσθαι· αὐθάδεις τε λαβόντες ἀποκρίσεις, πολέμιον αὐτοῖς τὸν πόλεμον. καὶ γίνεται μὲν πρώτη ἔξοδος ἐνὸς τῶν ὑπάτων Οὐαλερίου, σὺν ἱππεῦσι καὶ φιλῶν τοῖς ἀκμαιοτάτοις αὐτοκράτορος ἐπὶ τοὺς λῃζομένους τὰ χωρία, καὶ φόνος τῶν καταληφθέντων ἐν ταῖς νομαῖς συχνῶν ὄντων πολύς, οἷα εἰκὸς ἦν, ἀνθρώπων ἀσυντάκτων τε καὶ οὐ προῃσθημένων τὴν ἔφοδον. ἔπειτα τῶν Σαβίνων πολλὴν ἀποστειλάντων ἐπ' αὐτοὺς στρατιὰν ὑφ' ἡγεμόνι τεταγμένῃ ἐμπείρῳ πολέμου, ἑτέρα γίνεται ἐπ' αὐτοὺς ἔξοδος Ρωμαίων, σὺν πάσαις ταῖς δυνάμεσιν, ἀμφοτέρων ἀγόντων ὑπάτων. Ποστούμιος μὲν οὖν πλησίον τῆς Ρώμης ἐν ὀρεινοῖς τόποις κατεστρατοπέδευσε, δεδιὼς μή τις ἔφοδος ἐκ τῶν φυγάδων γένηται ἐπ' αὐτὸν αὐτοκράτορος· Οὐαλέριος δὲ ἐγγὺς τῶν πολεμίων, πρὸς ποταμὸν Ἀνίηνα, ὃς ἐκ πόλεως μὲν Τιβύρων καθ' ὑψηλῆς πολὺς ἐκχεῖται σκοπέλου, φέρεται δὲ ἀφ' ἑσπέρας Σαβίνων καὶ Ρωμαίων πεδιάδος, ὁρίζων τὴν ἑκατέρων χώραν· συνάπτει δὲ τὸ ῥεῦμα τῷ Τιβέρει ποταμῷ, καλὸς μὲν ὀφθῆναι, γλυκὺς δὲ πιεσθῆναι.

Ἐκ δὲ τῆς ἑτέρων τοῦ ποταμοῦ μερῶν ἡ τῶν Σαβίνων ἔκειτο παρεμβολή, τοῦ ῥεύματος ὀλίγον αὐτὴ πολὺν ἀπέχουσα τόπον, ὑπό γε λόφου τινὸς ἠρέμα καλαχλίνους, καὶ σφόδρα ἐχυρᾶς. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν δι' εὐλαβείας εἶχον ἀλλήλους ἑκάτεροι, καὶ μάχης ἄρχειν ἀφαβάντες τὸν ποταμὸν ὤκνουν. χρόνῳ δ' ὕστερον ὑπὸ λογισμοῦ καὶ προνοίας τοῦ συμφέροντος, ἀλλ' ὑπ' ὀργῆς καὶ φιλονεικίας ἁλόντες, συνάπτουσι μάχην. ὑδροδυόμενοί τε δὴ καὶ τοὺς ἵππους ἄγοντες ὑπὲρ τὸν ποταμόν, ἀνέβαινον ἐπὶ πολὺ δὴ πόλεμον· βραχὺς δ' ἦρε τὴν καῦτα, διότι τοῖς χειμερινοῖς ὕδασι πλήθων· ὥστε ὀλίγον ὑπὲρ τοῦ γόνατος ἔχοντες αὐτὸν ἐπεραιοῦντο. συμπλοκῆς δὲ τινος πρώτον ὀλίγοις πρὸς οὐ πολλοὺς γενομένης, ἐξέδραμόν τινες ἐπιχουροῦντες τοῖς σφετέροις ἐξ ἑκατέρου χάρακος· ἔπειθ' ἕτεροι πάλιν ἀμύνοντες τοῖς κατιχυομένοις[k] ἐκ θατέρων. καὶ τότε

Valerii Poplicolæ, & P. Poſtumius, qui Tubertus vocabatur. His conſulibus bellum aliud à finitimis populis contra pop. Rom. exortum eſt; quod quidem à latrociniis exorſum eſt, progreſſum autem ad multa & magna prælia: veruntamen tandem honeſtis pacis conditionibus finitum eſt, quarto poſt hos viros conſulatu, ad quorum uſque tempora ſine ulla intermiſſione geſtum eſt. Sabini enim quidam quum animadvertiſſent remp. Rom. adverſo Hetruſcorum bello debilitatam, quaſi priſtinam dignitatem amplius recuperatura non eſſet, eos qui ex caſtellis in planitiem deſcendebant prædonum incurſionibus adoriebantur, & agreſtes magnis afficiebant detrimentis. Quamobrem Romani, antequam ad arma venirent, legationem illis mittentes, pœnas repoſcebant, & poſtulabant ut rationem injuriarum redderent, & ab omni vi & injuria agricolis inferenda abſtinerent. A quibus quum ſuperba accepiſſent reſponſa, bellum illis indixerunt: & ab altero conſule Valerio, cum equitatu & lectiſſimis levis armaturæ militibus, prima expeditio in prædones repentina facta eſt; & eorum, qui in pabulationibus deprehenſi fuerant, quorum magnus erat numerus, ingens cædes edita, (ut veriſimile eſt) quia nullos ordines ſervabant, nec hoſtium adventum præſenſerant. Deinde miſſo à Sabinis contra eos ingenti exercitu ductu imperatoris rerum bellicarum periti, Romani, ex urbe iterum egreſſi cum omnibus copiis, quas ambo conſl. ducebant, illis obviam venerunt. Ac Poſtumius quidem prope urbem in montanis locis caſtra poſuit, veritus nequa repentina incurſio ab exſulibus in ſe fieret: at Valerius prope hoſtes ad Anienen fluvium, qui ex urbe, quæ Tibur vocatur, præceps & cum impetu de alto ſaxo labitur, & per Sabini & Romani agri planitiem fertur, utramque regionem diſterminans; influit autem in flumen Tiberim, aſpectu amœnus, & potu dulcis.

¶ In altera vero fluvii parte Sabinorum caſtra erant poſita, & ipſa non longe à flumine diſtantia, in quodam colle leviter declivi, nec valde munito. Primum igitur utrique viciſſim ſibi cavebant, & trajecto flumine pugnæ initium facere metuebant. Sed poſtea non ratione *certa* atque utilitatis conſideratione moti, ſed ira & ambitioſa vincendi cupiditate accenſi, prælium commiſerunt. Nam quidam, dum aquarentur & equos ad fluvium potandi gratia ducerent, longe in fluvii alveum provecti ſunt: (tunc enim non valde erat profundus, quia hybernis imbribus nondum erat auctus) adeo ut, quum eorum genua vix ſuperaret, eum trajicerent. Primum autem, quod pauci cum paucis fuiſſent congreſſi ex utroque vallo, quidam ſuis ſuppetias laturi procurrerunt: deinde rurſus alii hinc inde ſuis, qui ab hoſte premebantur, auxilio venerunt. & modo

Per. Jul. 4211. *Ante Chr.* 503. *Olymp.* 69 1/2. *V. C. Cat.* 249. *Var.* 251.

Bellum Sabinum.

XXXVIII.

a Επικαλέμβρου *Vat.* b Μετὰ τοῦδε τοὺς *Vat.* c Καὶ τὸ λοιπὸν ἠξίουν μηδὲν *Vat.* d *Camerarius* mavult compoſite ἐμπειροπολέμους: quod infra quoque uſurpatur cum ἀπειροπόλεμος. attamen & vulgatam lectionem retinere poſſumus, cum ſupra itidem habuerimus ἔμπειροι πολέμων, p. 278. v. 33. & ἄπειρων πολέμου p. 263. v. 28. *Sylb.* e Rectius forſan αὐτῷ, ut referatur ad τῷ Ρώμῳ, non ad conſulem. *Lapus* hunc accuſativum cum ſua præpoſ. omiſit. *Sylb.* f Melius forſan ἐπὶ γεωλόφου τινὸς ἠρέμα κεκλιμένου, ut in *Cod. Vat.* g Ὕστερον δ' ἐκ κρημνοῦ *Vat.* h Ὑδροδύμοροι γὰρ *Vat.* i Επὶ τὸν πόντον *Vat.* k Ἐκ θατέρου *Vat.*

Per. Jul. 4211. *Ante Chr.* 503. *Olymp.* 69 ½. *V. C.* *Cat.* 249. *Var.* 251.

modo Romani Sabinos à fluvio repellebant, modo Sabini Romanos ab eodem arcebant. Magna autem cæde utrinque edita, & multis illatis & acceptis vulneribus, quum omnium animos vincendi ſtudium invaſiſſet, ut in levibus prœliis temere commiſſis accidere ſolet, ipſos quoque caſtrorum duces idem animi ardor ad fluvium trajiciendum accendit. Sed conſul Rom. hoſtem antevertit, & prior cum exercitu eum trajecit; &, dum adhuc Sabini ſe armarent & aciem inſtruerent, manus cum illis conſeruit. Veruntamen ne illi quidem prœlium committere ſunt cunctati, hoſte contempto, & valde elati, quod neque cum ambobus conſſ. neque cum omnibus Romanorum copiis eſſent dimicaturi: quare cum impetu irruentes pugnarunt, omnem animi præſentiam & alacritatem exſerentes. ¶ Commiſſo autem acri prœlio, quum dextrum Romanorum cornu, ubi erat conſul Poſtumius, hoſtes graviter urgeret, & ulterius progrederetur, at ſiniſtrum jam laboraret, & ab hoſtibus ad fluvium pelleretur, conſul qui altera Rom. caſtra tenebat, re cognita, eduxit exercitum. ac ipſe quidem peditum aciem ducens pedetentim ſequebatur: Spurium vero Largium legatum, qui ſuperiore anno conſulatum geſſerat, cum equitatu celeriter miſit; qui laxatis habenis equitans, & flumen nullo prohibente facile trajecit, & dextrum hoſtium cornu obequitans, in tranſverſum equitatus Sabini latus impreſſionem fecit: atque ibi inter utrorumque equites comminus pugnantes acriter diuque eſt certatum. Interea & Poſtumius, qui peditatum ducebat, ad eos acceſſit; & cum peditatu facto in eos impetu pugnans multos occidit, & reliquos fudit ac fugavit. Et, niſi nox interveniſſet, omnes Sabini à Romanis equitatu ſuperioribus jam circumdati internecione deleti fuiſſent. Jam vero ipſæ tenebræ, hoſtes ex prœlio diffugientes, qui erant inermes & pauci, ſervarunt; effeceruntque ut incolumes ad ſuos redirent. Conſules vero eorum caſtris ſine ullo certamine ſunt potiti, quæ à præſidiariis, ſimulatque ſuos in fugam verſos viderunt, deſerta ſunt. Ex quibus parta ingenti præda, quam militibus diripiendam conceſſerunt, copias domum reduxerunt. Tunc primum pop. Rom. ex clade ab Hetruſcis accepta viribus collectis, priſtinos reſumpſit ſpiritus, & finitimorum populorum imperium, ut antea, auſus eſt ſibi vendicare, & decernere ut ſimul ambo coſſ. triumpharent, ſed privatim ut alteri eorum, Valerio ſcilicet, area ad ædificandum in præſtantiſſima palatii parte daretur dono, utque ei ex ærario ſumptus ad id ædificium ſuppeditarentur. Hujus domus, ad quam ſtat taurus æreus, valvæ ſolæ, præter morem omni-

XXXIX.

μὲν οἱ Ρωμαῖοι τὺς Σαβίνυς ἀνέτελλον ἀπὸ τῦ νάμα[illegible]. τοτὲ δὲ οἱ Σαβῖνοι τὺς Ρωμαίυς ἐξεῖργον ἔ πόλαμῦ. πολλῶν δὲ φόνων ϗ τραυμάτων γενομένων, ϗ φιλονεικίας ἅπασιν ἐμπεσύσης, οἷα περὶ τὰς ἀγχμαχίας τὰς ἀκαίρως ἐμπεσῦσα γίνεᾳ φιλεῖ, προθυμία τοῖς ἡγεμόσι τ στρατοπέδων ὁμοία παρέχη διαβαίνειν τ ποταμόν. ἔφθασε δὲ πρῶτον ὁ τ Ρωμαίων ὕπατος, ϗ διαβιβάσας τ στρατὸν, ἔτι τ Σαβίνων ὁπλιζομένων τε ϗ εἰς τάξιν καθιζαμένων, ἐν χερσὶν ἦν. ϗ μὴν ἐμέλλησάν γε ὐδ' ἐκεῖνοι δεᾳ μάχη, καίπερ φρονήσαι πολλῇ ἐπαρθέντες, ὅτι ὔτε πρὸς ἀμφοτέρυς τὺς ὑπάτυς, ὔτε πρὸς ἅπαν τ Ρωμαίων δυνάμιν ἔμελλον ἀγωνιεῖᾳ, ϗ συῤῥάξαντες ἐμάχοντο, πᾶν εὐτολμίαν ϗ προθυμίαν [b]ἐνδεικνύμενοι. Ἀγῶνος δὲ καρτερῦ γενομένυ, ϗ ἔ δεξιῦ τ Ρωμαίων κέρατος, ἔνθα ἦν ὁ ὕπατος [c]Ποσθύμιος, ὁπιθαίνοντος τοῖς σφετέροις, ϗ προσωτέρω χωρῦντος, ἔ δ' εὐωνύμυ κάμνοντος ἤδη, ϗ πρὸς τ πολεμίων ἐπὶ τ ποταμὸν ἐξωθυμένυ, μαθὼν τὸ γινόμενον ὁ τ ἑτέρυ τ Ρωμαίων παρεμβολὴν κατέχων ὕπατος, ἦγε τ στρατιάν. αὐτὸς μὲν ἦν τ φάλαγγα τ πεζῶν ἐπαγόμενος, βάδην ἠκολύθει τ δὲ [d]πρεσβύτερον Σπόριον [e]Λάργιον, τ ὑπατεύσαντα τῷ παρελθόντι σφισιν, τὺς ἱππεῖς ἄγοντα πέμπει χῖ' ἀσυδίην, ὃς [f]ὑπὸ ῥυτῆρας τὺς ἵππυς ἐλαύνων, τόν τε ποταμὸν διαπεραιῦται κωλύοντος ὐδενὸς ἀῤῥεπῶς, ϗ χῖ' τὸ δεξιὸν τ πολεμίων κέρας ἐφιππεύσας, ἐπεῖπε πλαγίοις τοῖς ἱππεῦσι τ Σαβίνων· ϗ γίνε μέγας αὐτόθι τ ἱππέων [g]ἑκατέρων συσάδην μαχομένων ὀπὶ χρόνον πολὺ ἀγών. ἐν δὲ τύτῳ καὶ ὁ Ποσθύμιος τὺς πεζὺς ἄγων, πλησίον αὐτῶν [h]ἐγένετο· ϗ συῤῥάξας τοῖς πεζοῖς, ἀποκλείσᾳ τε πολλὺς μαχόμενος, ϗ τὺς λοιπὺς ἐξωθεῖ τ τάξεως. εἰ δὲ μὴ νὺξ ἐπέλαβεν, ἅπαντες ἂν οἱ Σαβῖνοι κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἱππῳ κρατύντων, ἤδη [i]παμπόλλοι διεφθάρησαν. νῦν δὲ τὸ σκότος τὺς διαφυγόντας ἐκ τ μάχης, ὄντας ἀνόπλυς ϗ ὑ πολλύς, ἔῤῥυσατο ϗ διέσωσεν εἰς τὰ οἰκεῖα. τ δὲ παρεμβολῆς αὐτῶν οἱ ὕπατοι χωρὶς ἀγῶνος ἐκρά͂τησαν, ἐκλειφθείσης ὑπὸ τ ἔνδον ἅμα τῷ θέασθαι τὸν τρόπαιον τ σφετέρων· ἐξ ἧς πολλὰς ὠφελείας λαβόντες, ἃς τοῖς στρατιώταις ἄγειν τε ϗ φέρειν ἐπέτρεψαν, ἀπῆγον ἐπ' οἶκον τὰς δυνάμεις. τότε πρῶτον ἡ πόλις ἀναλαβῦσα ἑαυτὴν ἐκ τ[illegible] Τυῤῥηνικ[illegible] πλάσματος, εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποκατέστη φρόνημα, ϗ τῆς ἡγεμονίας τῶν πλησίον, ὡς πρότερον, ἐλάῤῥησεν ἀντιποιεῖσθαι, [k]ϗ ψηφίζεσθαι κοινῇ μὲν ἀμφοτέροις τοῖς ὑπάτοις θριάμβυ καταγωγὴν, ἰδίᾳ δὲ θατέρῳ τ ἀνδρῶν Οὐαλερίῳ δωρεὰν, τόπον [l]εἰς οἴκησιν ἐν τῷ καλλίστῳ τ[illegible] Παλατίου τόπῳ δοθῆναι, ϗ τὰς εἰς τὴν κατασκευὴν δαπάνας ἐκ τ δημοσίυ χορηγεῖσθαι. ζεύγτης τῆς οἰκίας, παρ' ἣν ὁ χαλκῦς ἕστηκε ταῦρος, αἱ [m]κλησιάδες θύραι

XXXIX.

a Non male forſan legas, τὰς ἀκαίρως ἐμπεσύσας. *Sylb.* Τὰς ἐκκαίρως συμπεσῦσαι *Vat.* b Ἀποδεικνύμενοι *Vat.* c Rectius Οὐαλέριος, ut patet tum è præcedentibus tum è ſequentibus, ut adnotavit etiam *Glareanus*. vel hoc ipſum Ποσθύμιος hinc tollendum eſt, & paullo poſt v. 18. collocandum poſt ὕπατος. *Sylb.* d Πρεσβύτερον hîc ſignificat eum qui eſſet è ſeniorum centuria, ut ſupra p. 283. v. 30. & clarius in claſſium deſcriptione p. 212. v. 30. *Sylb.* Πρεσβύτην ex ſequentibus legendum cenſet *Portus*. e Λάρκιον in *Ed. Steph.* Λάρκιον *Vat.* Vide p. 292. v. 7. f Ἀπὸ ῥυτῆρος *Vat.* quo modo & ſupra p. 265. v. 22. g Ἀμφοτέρων *Vat.* h Ἐγένετο *Vat.* i Παμπόλλοι *Vat.* k Καὶ ψηφίζεται *Vat.* l Melius forſan ſi legamus οἴκιον. *Portus.* m Ita etiam apud *Pollucem* & *Heſych.* Apud *Plutarchum* vero in *Poplicola* κλεισιάδες. quo in loco eaſdem θύρας vocat αὐλείους: & ut αἱ αὐλείοι denominantur παρὰ τὴν αὐλὴν, ſic τὰς κλεισιάδας παρὰ τὸ κλεισίον dictas ſignificat: τῶν θυρῶν (inquit) ἔσω τῆς οἰκίας εἰς τὸ κλεισίον ἀνοιγομένων, ἐκείνης μόνης τῆς οἰκίας ἐποίησαν ἐκτὸς ἀπάγεσθαι τὴν αὔλειον. & mox, προϊόσας ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν. *Gloſſaria* αὐλὴν interpretantur *atrium*, & κλεισίον *Ælius Dionyſ.* apud *Euſtath.* eſſe dicit θυρῶνα μέγαν *magnum & ſpatioſum atrium*; vel, ut alii malunt, *veſtibulum*. In κλησιάδες ergo Dorica ſcriptura eſt τῦ η pro ει. *Sylb.* Κλισιάδες *Vat.*

a Ἐπὶ

ἡράμεθα· ὁ δὲ τῇ Ῥώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται.

Μετὰ δὲ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἀποδέχονται τὴν ὕπατον ἀρχὴν Πόπλιος Οὐαλέριος ὁ κληθεὶς Ποπλικόλας, τὸ τέταρτον ἄρχειν αἱρεθείς, καὶ Τίτος Λουκρήτιος τὸ δεύτερον τῷ Οὐαλερίῳ συνάρχων. ἐφ' ὧν ἅπαντες οἱ Σαβῖνοι, κοινῇ γνώμῃ χρησάμενοι τῶν πόλεων ἀγορᾷ, ἐψηφίσαντο Ρωμαίοις πολεμεῖν, ὡς λελυμένων σφίσι τῶν σπονδῶν, [a] ἐπειδὴ βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς, πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τοὺς ὅρκους πεισθέντες ὑπὸ Σέξτου τοῦ πατρὸς τῶν Ταρκυνίου παίδων, ὃς [b] αὐτὸς ἰδίᾳ θεραπόντων καὶ λιπαρῶν τοὺς δημάτους ἐξ ἑκάστης πόλεως, [c] ἐξεπολέμωσε κοινῇ πρὸς πάντας, καὶ [d] προσήγαγε δύο πόλεις, Φιδήνην καὶ Καμερῖνον, Ρωμαίων μὲν [e] ἀποστῆσαι, [f] ἐκείνοις δὲ συμμαχεῖν πείσας· ἀνθ' ὧν αὐτὸν αἱρεθῆναι στρατηγὸν αὐτοκράτορα, καὶ [g] δυνάμεις ὁπόσας τρέπεσθαι ἐξ ἁπάσης πόλεως καταγράφειν, ὡς ἐν τῇ πρότερα μάχῃ δι' ἀσθένειαν δυνάμεως καὶ στρατηγοῦ μοχθηρίαν σφαλέντες. οἱ μὲν δὴ πρεῖττους ἦσαν. τύχη δέ τις, ἐξισοῦσα βουλομένη τὰς βλάβας τῶν Ρωμαίων τοῖς ὠφελείας, 308 ἀντὶ τῶν καταλιπόντων αὐτοὺς συμμάχων ἑτέρους ἐκ ἐλπιζομένου ἐκ τῶν πολεμίων βοηθεῖσθαι προσέθηκε τοιάνδε. ἀνήρ τις ἐκ τῶν Σαβίνων ἔθνους πόλιν οἰκῶν [h] Ῥήγιλλον, εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνατός, [i] Τίτος Κλαύδιος, αὐτομολεῖ πρὸς αὐτούς, συγγενείαν τε μεγάλην ἐπαγόμενος, καὶ φίλους καὶ πελάτας, συχνοὺς αὐτοῖς μεταναστάντας ἑφεπίους, οὐκ ἐλάττους [k] πεντακισχιλίους τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους. ἡ δὲ καταλαβοῦσα αὐτὸν ἀνάγκη μετενέγκασθαι τινὰ οἴκησιν εἰς Ρώμην, τοιαύτη λέγεται γενέσθαι. οἱ δυνατώτατοι ἐν ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσιν ἀλλοτρίως ἔχοντες πρὸς τὸν ἄνδρα, τῆς εἰς τὰ κοινὰ [l] φιλοτιμίας, εἰς δίκην αὐτὸν ἐπῆγον αἰτιασάμενοι προδοσίαν, ὅτι τὰ κατὰ Ρωμαίων πόλεμον ἐκφέρειν ἐκ εἴα πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κοινῷ μόνος ἀντέλεγε τοῖς ἀξιοῦσι τὰς σπονδὰς λελῦσθαι, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας ἐκ εἴα κύρια εἶναι [m] δόξαντα τοῖς ἄλλοις ἡγεῖσθαι. ταύτην ὀρρωδῶν τὴν δίκην· ἔδει γὰρ αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων δικασθῆναι πόλεων· ἀναλαβὼν τὰ χρήματα καὶ τοὺς φίλους, τοῖς Ρωμαίων προστίθεται πολίταις, ῥοπήν τε μικρὰν εἰς τὰ πράγματα παρέσχε, καὶ τῆς κατορθωθείσης τόνδε τὸν πόλεμον ἁπάντων ἔδοξεν αἰτιώτατος γενέσθαι· ἀνθ' ὧν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εἰς τε τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἀπέγραψε, καὶ τῆς πόλεως μοῖραν [n] εἶασεν ὁπόσην ἐβούλετο εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν χώραν τε αὐτῷ προσέθηκεν ἐκ τῆς δημοσίας [o] μεταξὺ Φιδήνης καὶ Πικεντίας, ὡς ἔχοι διανεῖμαι κλήρους ἅπασι τοῖς περὶ αὐτόν, ἀφ' ὧν καὶ φυλή τις ἐγένετο σὺν χρόνῳ, Κλαυδία καλουμένη, καὶ μέχρις ἐμοῦ διέμεινε τὸ αὐτὸ φυλάττουσα ὄνομα.

um Romanarum ædium tam publicarum quam privatarum, in exteriorem partem aperiuntur.

¶ Post hos in consulare imperium succedunt P. Valerius Poplicola quartum Cos. & T. Lucretius iterum Valerii collega. His consl. omnes Sabini, ex communi concilii sententia, bellum Romanis inferre decreverunt, quasi rupta essent fœdera ex quo rex Tarquinius regno fuit pulsus, cum quo fœdus interposito jurejurando fecerant; persuasi à Sexto altero Tarquinii filio, qui, uniuscujusque civitatis primores privatis officiis sibi concilians & suppliciter orans, omnes eorum animos ab omnibus Romanis alienavit, duosque populos Fidenates & Camerinos ad defectionem à Romanis faciendam impulit, illisque ut ad suas partes transirent persuasit. Quapropter imperatorem cum summo imperio eum crearunt, eique ex omnibus civitatibus copias conscribere permiserunt: quasi in superiore prælio ob copiarum imbecillitatem, & ducis stultitiam, cladem accepissent. Illi igitur in his erant occupati. Fortuna vero quædam, detrimentis Romanorum commoda exæquare volens, pro sociis, à quibus fuerant deserti, ex ipsismet hostibus aliud non speratum auxilium hoc modo illis addidit. Vir quidam Sabinæ gentis, qui Regillum urbem incolebat, nobilis & opulentus, nomine T. Claudius, ad eos transfugit, cum magno cognatorum comitatu & magna amicorum & clientium manu, qui cum ipsis familiis integris inde migrarunt; inter quos erant circiter quinque millia eorum qui per ætatem arma ferre poterant. Necessitas autem, quæ illum coëgit Romam sedes transferre, talis fuisse fertur. Principes nobilissimorum populorum, quum ei essent infensi ob ejus in rep. ambitionem, reum illum fecerunt, proditionis insimulantes, quod parum propensus esset ad bellum inferendum, quinetiam solus in communi concilio adversaretur iis qui fœdera rupta censebant, suosque cives non sineret ea rata facere quæ aliis placuissent. Ille hoc judicium formidans (in alieno enim foro ejus causæ cognitio futura erat) cum pecunia sua & amicis ad pop. Rom. migravit, seque ei adjunxit: suoque adventu rebus Romanis non parvam accessionem attulit, ejusque belli feliciter confecti præcipuus auctor omnibus est visus. Quapropter S. P. Q. R. eum in ordinem patriciorum retulit, eique urbis partem quantam voluit ad ædificandum concessit; agrumque de publico qui est inter Fidenas & Picentiam addidit, ut suis omnibus agrum viritim dividere posset: unde etiam temporis progressu facta est quædam tribus Claudia, quæ ad mea usque tempora nomen constanter retinebat.

XL.
Per. Jul. 4212. Ante Chr. 502. Olymp. 69 2/3. V. C. Cat. 250. Var. 252. Coss. P. Valerio Poplicola IV. & T. Lucretio II. bellum Sabinum recrudescit.

¶ Rebus

a Επεὶ δὲ βασιλοῦς *Vat.* *b* Si αὐτὸς vertas in αὐτὰς, &, posita ibi distinctione, referas ad verbum ἐξεπολέμωσε, non inconcinnum efficies sensum. *Sylb.* *c* Ἐξεπολέμωσε *Vat.* Tollenda videtur præpositio πρὸς, vel legendum ἐξεπολέμωσε κοινῇ πάντας πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ut apud *Demosth. Olynth.* 1. ὡς Ὀλυνθίους ἐκπολεμῶσαι δεῖ Φιλίππῳ. *Sylb.* Vulgatam lectionem potes tueri, si locum intelligas, ut sum interpretatus. *Portus.* *d* Προσήγατο *Vat.* *e* Plena loquutio esset ἀποστῆσαι ἑαυτούς. Sed legendum vel ἀποστῆναι vel ἀποστήσας. *Sylb.* & *Port.* Ἀποστήσας *Vat.* *f* Illud ἐκείνοις ad Sabinos referendum videtur. Sed malim ἐκείνῳ δὲ vel αὐτῷ δὲ συμμαχεῖν, ut ad Tarquinium hoc referatur. *Portus.* *g* Δυνάμεις in *Ed. Steph.* errore manifesto. *h* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* quibus consentit *Livius.* Perperam Ῥίγιλλον in *Ed. Steph.* *i* Ex *Livio* & *Plutarcho* in *Poplicola* Ἀππιος Κλαῦσος reponendum censet *Casaub.* Sed Ἀκτιος Κλαῦσος maluit *Sigonius.* Vide *Livium*, l. 2. c. 16. *k* Πεντακισχιλίων *Vat.* quo modo legendum esse conjecerant *Sylb.* & *Port.* *l* Post φιλοτιμίας desideratur τινα. *Sylb.* *m* Τὰ δόξαντα *Vat.* ut visum est *Sylburgio.* *n* Εἴασεν hîc accipiendum pro συνεχώρησεν seu ἔδωκεν, vel addendum infinitivum verbum ἐλεῖν, aut simile. *Sylb.* *o* Pro Πικεντίας *Lapus* & *Gelenius* habent *Piculia. Ficulia* seu *Ficulnea* mavult *Glareanus.* Πικεντίας in *Cod. Vat.*

a Ita

XLI. ¶ Rebus autem omnibus ad bellum hinc inde paratis, Sabini priores suas copias eduxerunt, & castra bina fecerunt, altera non longe à Fidenis sub dio, altera in ipsis Fidenis; tum ut oppidanis essent præsidio, tum etiam ut ii qui castra sub dio habebant, si quam cladem accepissent, refugium paratum haberent. Deinde Rom. coss. postquam cognoverunt Sabinos cum infesto exercitu contra se venire, ipsi quoque cum omnibus militaris ætatis hominibus profecti, bina castra seperatim fecerunt; Valerius quidem prope Sabinorum castra, quæ sub dio erant; Lucretius non procul ab eo loco, in quodam colle, unde altera collegæ castra conspiciebantur. Romani igitur primo quoque tempore cum hoste confligendum censebant, quod in aperto prælio de belli exitu judicium celeriter factum iri sperarent: at Sabinorum imperator, metuens aperte signa conferre cum audacia & tolerantia hominum, qui ad quævis gravia pericula subeunda parati erant, eos noctu aggredi statuit; paratisque rebus ad complendas fossas & vallum transcendendum necessariis, quum omnia ad certamen jam essent parata, post primum somnum excitatam totius sui exercitus præstantissimam partem ad Romanorum munitiones erat ducturus. & illis quæ Fidenis castra habebant denunciavit, ut, ubi suos egressos sensissent, ipsi quoque ex urbe exirent leviter armati. Deinde jussit eos, per opportuna loca insidiis collocatis, si qui ex alteris castris Valerio suppetias laturi contra se venirent, ex insidiis surgere, & à tergo eos cum ingenti clamore & strepitu invadere. Sextus igitur hæc in animo habens, suumque consilium centurionibus aperiens, postquam illi quoque id probarant, occasionem exspectabat. Sed quidam transfuga, profectus ad vallum Romanorum, consuli ejus consilium indicavit. nec multo post quidam equites Sabinos captivos adduxerunt, quos ad lignationem egressos comprehenderant. Hi seperatim interrogati quid ipsorum imperator facere pararet, responderunt, scalas & pontes ab eo fabricari: sed quo in loco, & quando ipsis esset usurus, se ignorare dixerunt. His rebus cognitis, Valerius mittit Marcum seniorem in altera castra, qui hostium consilia indicaret Lucretio, qui in illis castris erat, atque eum admoneret quo modo hostes essent adoriendi. Ipse vero tribunos & centuriones convocans, & eloquens iis quæ ex transfuga & captivis audierat, adhortatusque eos ut viri fortes essent, existimantes se occasionem summopere optandam nactos, qua egregias de inimicis pœnas sumerent, tum & quid faciendum esset admonens, tesseramque dans, in suos ordines *eos* dimisit.

Per. Jul. 4212. Ante Chr. 502. Olymp. 69 2/3. V. C. Cæs. 250. Var. 252.

XLII. ¶ Nondum autem erat media nox, quum imperator Sabinorum excitatis militibus vali-

Ἐπεὶ δὲ παρεσκεύαστο ἅπαντα [a] ἀμφοτέροις, τὸν μὲν ἑξῆς οἱ Σαβῖνοι τὰς δυνάμεις, ἃς ποιοῦνται δύο παρεμβολάς, μίαν μὲν ὑπαίθριον, ἣ τοῦ Φιδήνης, ἑτέραν δὲ ὑπ' αὐτῇ Φιδήνῃ, φυλακῆς τε τῆς ἔνδον ἕνεκα, καὶ καταφυγῆς [b] τῶν ὀπισθοστρατοπεδευόντων, ἂν τι γένηται πάθημα περὶ αὐτούς. ἔπειτα οἱ τῶν Ῥωμαίων ὕπατοι, μαθόντες τὴν τῶν Σαβίνων ὁρμὴν ὡς σφᾶς ἔλασιν, καὶ αὐτοὶ πάντας ἄγοντες τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, στρατοπεδεύονται χωρὶς ἀλλήλων, Οὐαλέριος μὲν ἀγχοῦ τῆς ὑπαίθρου τῶν Σαβίνων παρεμβολῆς, Λυκρήτιος δὲ ὀλίγον ἄπωθεν, ἐπ' ὄχθῳ τινός, ὅθεν ἐκεῖ ὁ ἕτερος χάρακος καταφοράν. ἦν μὲν δὴ τῶν Ῥωμαίων ὑπόληψις ἐκεῖ, ὡς ἐν ἀγῶνι φανερῷ τὸ πολέμου τάχεσθαι [c] ἔξοντος κρίσιν, συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις αὐτίκα· ὁ δὲ τῶν Σαβίνων στρατηγός, ἀπραγμόνων ἐκ δῆθεν φανερῶν συμφορᾶς πρὸς δυτολμίαν τε καὶ καρτερίαν ἀνθρώπων ἅπαντα τὰ δεινὰ ὑπομένειν ἑτοίμων, νύκτωρ ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἔγνω· καὶ παρασκευασάμενος ταφρόν τε [d] χώσαι καὶ χάρακα ἐπιβατὸν ἐπ' αὐτοῖς ἐμελλεν, ἐπεὶ πάντα ἐγένετο τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτρεπῆ, μετὰ τὸν πρῶτον ὕπνον ἀναστήσας τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ μέρος, ἄξειν ὅπου τὸ τῶν Ῥωμαίων ἔμελλεν ἔρυμα. τοῖς τε ἐν Φιδήνῃ κατεστρατοπεδευκόσι παρήγγειλεν, ἐπειδὰν ἐξελήλυθότας ἀφανίσαι τοὺς σφετέρους, ἐξιέναι καὶ αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως, κύφῃ ἐσαλμένους ὁπλίσει. ἔπειτα [f] λοχήσαντας ἐν χερσὶν ὀπίσθιοις ἐκέλευσεν, εἴ τινες ὀπίσωροι τοῖς περὶ τὴν Οὐαλέριον ἐκ τῆς ἑτέρας στρατιᾶς ἐποίσειν, ἀναστάντας καὶ κατὰ νώτου γενομένους, σὺν βοῇ τε καὶ παταγῳ πολλῷ χωρεῖν ἐπ' αὐτούς. ὁ μὲν οὖν Σέξτος ταῦτα [g] βουλευόμενος καὶ τοῖς λοχαγοῖς φράσας, ἐπειδὴ [h] καὶ ἐκείνοις δοκοῦντα βουλεύσαιτο, [i] παρέμενε τὸν καιρόν. αὐτόμολος δέ τις ἐλθὼν εἰς τὸ χάρακα τῶν Ῥωμαίων, μηνύει τὴν διάνοιαν αὐτῷ πρὸς τὸν ὕπατον. καὶ μετ' ὀλίγον τῶν ἱππέων τινὲς ἦκον ἄγοντες αἰχμαλώτους τῶν Σαβίνων, ὡς ἐπὶ ξυλισμὸν ἐξεληλυθότας σὺν ἅμαξαν. ἔστοι χωρὶς ἀλλήλων ἀναχωνόμενοι, τὰ πρασσόμενα ἐζήτουν σφῶν [k] αὐτῶν· [l] ὁ στρατηγός, λέγουσιν ὅτι κλίμακας τεκταίνεται καὶ ζεύγματα· ὅπου δὲ αὐτοῖς καὶ ὁπότε μέλλοι χρῆσθαι, [l] οὐκ ἔφασαν εἰδέναι. ταῦτα μαθὼν Οὐαλέριος, ἀποστέλλει τὸν πρεσβύτην [m] Μάρκιον εἰς τὸν ἕτερον χάρακα, τήν τε διάνοιαν τῶν πολεμίων [n] ἐπαγγελοῦντα τῷ κατέχοντι τὴν παρεμβολὴν ἐκείνην Λυκρήτιον, καὶ πῇ χρὴ τρόπῳ ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις ὑποθησόμενον. αὐτὸς δὲ τοὺς ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς καλέσας, καὶ φράσας ὅσα τε αὐτομόλῳ καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἤκουσε, καὶ παρακαλέσας ἀνδρας ἀγαθοὺς εἶναι, καιρὸν εὐληφέναι νομίσαντας εὐχῆς ἄξιον, οὐ πρὶν δίκας λήψονται παρὰ τῶν ἐχθρῶν καλὰς, ἃ τε δεῖ [o] πρᾶξαι ὑποθέμενος, καὶ τὸ σύνθημα δούς, ἀπέλυσεν ἐπὶ τὰς τάξεις.

Οὔπω μέσαι νύκτες ἦσαν, καὶ ὁ τῶν Σαβίνων ἡγεμὼν [p] ἀναστήσας τοὺς στρατιώτας, ἦγεν ἐξ αὐτῶν τὸ κράτι-

309

στον

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Ἀμφότεροι in *Ed. Steph.* manifesto errore; ut paullo ante Φιδῆνις pro Φιδήνης. b Τῶν ἔξω στρατοπεδευόντων *Vat.* c Ἐξοντος τῶν κρίσιν *Vat.* d Χάρρα minus recte in *Ed. Steph.* e Ἐπιβάσιον *Vat.* f Λοχήσαντας male in *Ed. Steph.* g Βουλευσάμενος *Vat.* h Καὶ ἐκείνοις ἢν βουλομένοις *Vat.* quo modo & alibi loquutus est *Dionysius*: atque ita legendum esse suspicati sunt *Sylb.* & *Port.* i Περιέμενεν *Vat.* k Non agnoscit *Vat.* l Οὐκ ἴσασιν *Vat.* m Μάρκιον *Vat.* Τὸν πρεσβύτην Λάρκιον legendum esse contendit *Portus.* M. Valerium prioris anni consulem fratremque Valerii consulis intelligendum esse putat *Glareanus.* n Ἀπαγγελοῦντα malit *Sylb.* o Πρᾶττειν ἑκάστοις ὑποθέμενος *Vat.* p Ἀναστήσας τῷ στρατῷ τὸ κράτιστον μέρος, ἦγεν *Vat.*

a Ita

ρον μέρος ὑπὸ τὸν χάρακα, σιωπᾷν ἅπασι παραγγέλας, καὶ μὴ ποιεῖν τὸν ὅπλων ψόφον, ἵνα μὴ γνοῖεν ἥκοντας αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, πρὶν ὑπὸ τῷ ἐρύματι γένωνται. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τοῦ χάρακος οἱ πρῶτοι προβόμβυοι, καὶ οὔτε φέγγη λαμπήνων ἑώρων, οὔτε φωνὰς φυλάκων κατήκουον, πολλὴν μωρίαν τῶν Ρωμαίων καταγνόντες, ὡς ἀφειλότων ἐρήμους τὰς φυλακάς, καὶ [a] σὺν τοῖς τοῦ χάρακος καθευδόντων, ἐνέπιμπλασαν ὕλης τὰς τάφρους κατὰ πολλὰ μέρη, καὶ διέβαινον ἀδεῶς σφίσιν ἐμποδὼν γινομένης. πρωτεχάθητο δὲ μεταξὺ τοῦ τάφρου καὶ τοῦ [b] πρὸ τοῦ στρατοπέδου οἱ Ρωμαῖοι τῇ πρώτῃ ἀφανεῖς ἀπὸ τοῦ σκότους, καὶ τοὺς διαβαίνοντας [c] αὐτοὺς, ὅτε γένοιντο [d] ἐν χερσὶν αὐτοῖς, ἐφόνευον. μέχρι μέν τινος ἐλάνθανε τοὺς ὑστέρους προσιόντας ὁ τοῦ προηγουμένων ὄλεθρος. ἐπεὶ δὲ φῶς ἐγένετο σελήνης ἀνιούσης, οἱ πλησιάζοντες τῇ τάφρῳ, σωρούς τε ὁρῶντες [e] τῶν νεκρῶν πρὸ αὐτῆς, καὶ σίφη πολεμίων κατεστραμμένα ὁμοῦ χωρουῦτα, ῥίψαντες τὰ ὅπλα, τρέπονται πρὸς φυγήν. οἱ δὲ Ρωμαῖοι μέγα ἀναβόησαντες· ἦν δὲ [f] τοῦτο τὸ σύνθημα τοῖς ὑπὸ τῆς ἑτέρας παρεμβολῆς· ἐκπεφεύγουσιν ἐπ' αὐτοὺς ἅπαντες ἀθρόοι. καὶ ὁ Λουκρήτιος ὡς ἤκουσε τῆς κραυγῆς, τοὺς ἱππέας προαποστείλας διερευνησομένους μή τις ἐγκάθηται πολεμίων λόχος, ὀλίγον ὕστερον ἠκολούθει, τοὺς ἀκμαιοτάτους τῶν πεζῶν ἐπαγόμενος. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, οἵ τε ἱππεῖς τοῖς ἐκ τῆς Φιδήνης λοχῶσι περιτυχόντες, πρέπουσιν εἰς φυγὴν, καὶ οἱ πεζοὶ τοὺς ὑπὸ τὸ παρεμβολὴν σφῶν ἀφικομένους κλείνοντες ἐδίωκον, ὅτε ὅπλα, ὅτε κόσμον σώζοντας. ἐν ταύταις τε ταῖς μάχαις Σαβίνων τε καὶ τῶν συμμάχων [g] ἀπέθανόν τε ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ τρισχίλιοι, αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν πεντακισχίλιοι καὶ διακόσιοι· καὶ ὁ μὲν χάραξ αὐθημερὸν ἑάλω. Η δὲ Φιδήνη πολιορκηθεῖσα οὐ πολλοῖς ἡμέραις, καθ' ὃ μάλιστα δυσάλωτος εἶναι μέρος ἐδόκει, καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἐφυλάσσετο, κατὰ τοῦτο ἐλήφθη. ἡ μὲν ἀνδραποδισμοῦ γε καὶ κατασκαφῆς ἐπεφείσθη, φόνος τε ἀνθρώπων οὐ πολὺς ἐγένετο μετὰ τὴν ἅλωσιν· ἀποχρῶσα γὰρ ἐφάνη ζημία τοῖς ὑπάτοις πόλεως ὁμοεθνοῦς ἁμαρτούσης ἁρπαγὴ χρημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων, [h] καὶ ὁ κατὰ τὴν μάχην [i] ἀπολομένων ὄλεθρος. [k] τοῦ δὲ μὴ πρόχειρος ἔτι τοὺς ἑαλωκότας ὑπὸ τὰ ὅπλα χωρῆσαι, φυλακὴ γενήσεσθαι μετεῖα, καὶ ἡ συνήθης Ρωμαίοις, ἡ τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως κόλασις. συγκαλέσαντες δὲ Φιδηναίων τοὺς ἁλόντας εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ πολλὰ τῆς ἀνοίας αὐτῶν καταμωρήσαντες, [l] αἰτίους τε εἶναι φήσαντες ἅπαντας, ἠδηδὸν ἀπολωλέναι, μήτε ταῖς εὐεργεσίαις χάριν εἰδότας, μήτε τοῖς κακοῖς σωφρονιζομένους, ῥᾳδίοις αἰχισμάτων τοὺς ὑπαναισχύντους, πάντων ὁρώντων

diſſimam eorum partem ad Romanorum vallum duxit, indicto omnibus ſilentio, juſſiſque nullum armorum ſtrepitum edere, ne hoſtes ſuum adventum ſentirent, antequam ad ipſa caſtra jam ventum eſſet. Poſtquam autem illi qui præibant acceſſerunt ad caſtra, neque ullum ſplendorem ignium viderunt, neque voces vigilum audierunt, magnam Romanorum ſtultitiam damnantes, * quaſi caſtra incuſtodita reliquiſſent, & intra vallum dormirent, foſſas materia variis in partibus compleverunt, & nullo impediente eas tranſiverunt. At Romani in cohortes diviſi conſederant † inter foſſas & vallum, & ob tenebras cerni non poterant, & *hoſtes* qui tranſibant, quum in ipſorum manus veniebant, trucidabant. Aliquandiu igitur ii, qui poſtremi accedebant, ignorarunt cædem ſuorum, qui præcedebant: ſed quum lunæ orientis lux apparuiſſet, qui ad foſſam appropinquabant, ad ipſam acervos cadaverum conſpicientes, & validos hoſtium globos impetum in ſe facientes, armis abjectis fugæ dederunt terga. At Romani ſublato ingenti clamore (hoc enim ſignum datum fuerat illis qui in alteris erant caſtris) omnes in eos conferti procurrunt. Tunc Lucretius, audito clamore, præmiſſo equitatu qui exploraret ne qui hoſtes in inſidiis deliteſcerent, interpoſito modico intervallo, cum lectiſſimis quibuſque peditibus eum ſequebatur. Et eodem tempore quum equitatus incidiſſet in eos, qui Fidenis fuerant miſſi ut in inſidiis deliteſcerent, in fugam eos vertit; & peditatus eos qui ad ſua caſtra venerant cædens perſequebatur, neque arma neque ordinem ſervantes. In his præliis ex Sabinis eorumque ſociis ceciderunt circiter tredecim millia, capta vero quatuor millia & ducenti præterea; eodemque die caſtra capta. ¶ Fidenæ vero, poſt paucorum dierum oppugnationem, à qua parte potiſſimum inexpugnabiles eſſe videbantur, & à paucis cuſtodiebantur, ab ea captæ ſunt: verumtamen neque cives in ſervitutem redacti, neque urbs ipſa diruta, & pauci occiſi poſtquam urbs capta eſt. Civitas enim ejuſdem gentis, ipſa bonorum & mancipiorum direptione, & clade eorum qui in pugna deſiderati ſunt, ſatis pœnarum conſulibus dediſſe videbatur: ſed ne in poſterum illi, qui in ipſorum poteſtatem venerant, arma temere caperent, ſatis fore exiſtimarunt ſi moderata cautio adhiberetur, & in defectionis auctores more Romano animadverteretur. Itaque convocatis in forum Fidenatibus qui capti fuerant, multiſque in eorum amentiam invecti, dignoſque eſſe dicentes ut omnes cum ipſis pueris internecione delerentur, quippe qui neque beneficiorum acceptorum cauſſa gratiam ſibi haberent, neque ipſis calamitatibus ad bonam frugem revocari poſſent, nobiliſſimos quoſque, omnibus inſpectantibus, virgis

Per. Jul. 4212. *Ante Chr.* 502. *Olymp.* 69 $\frac{2}{3}$. *V. C.* *Cas.* 250. *Var.* 252.

XLIII. *Sabinis cæſis Fidenæ captæ.*

a Ita *Sylb.* ex hiſtoriæ ſenſu & *Lapi* verſione. Εκτὸς in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* *b* Infra quoque legitur hoc vocabulum. Si quis tamen diviſe malit τῇ πέριξ στυρωμάτων, non refragabor. *Sylb.* *c* Si quis malit adverbium αὐτῇ vel αὐτῇ, per me licebit. *Sylb.* Αὐτῶν in *Cod. Vat.* *d* Εν χερσὶν, ἐφόνευον. μέχρι μὲν ἦν *Vat.* *e* Οικείων νεκρῶν *Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Απέθανον ἀμφὶ μὲν *Vat.* *h* Καὶ ὁ τῶν κατὰ *Vat.* *i* Απολομένων perperam in *Ed. Steph.* *k* Sequentia ita intelligenda ſunt & conſtruenda, καὶ τοῖς ὑπάτοις ἐφάνη μετεῖα φυλακὴ γενήσεσθαι διὰ χρῶσι τὸ μὴ προχείρως &c. *Port.* *l* Αξίους *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb. Steph.* & *Port.* * Qui deſertis cuſtodiis intra caſtra ſterterent. *Gelen.* † Inter foſſas & circumvallationes. *Gelen.*

a Συγκα-

virgis cæſos ſecuri percuſſerunt: reliquis vero permiſerunt ut in urbe habitarent, ut antea, collocato ibi præſidio, quod cum illis habitaret, quod ſenatus decreverat; & agri partem illis ademptam præſidiariis dederunt. His rebus geſtis copias ex hoſtili agro reduxerunt, & ex ſenatuſconſulto triumpharunt. Atque hæc quidem in iſtorum conſulatu ſunt geſta.

Per. Jul. 4212. *Ante Chr.* 502. *Olymp.* 69 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 250. *Var.* 252.

XLIV.

¶ Publio autem Poſtumio Tuberto iterum & Agrippa Menenio Lanato conſulibus, Sabini tertium cum majori exercitu in agrum Romanum irruptionem fecerunt, antequam Romani eorum expeditionem ſentirent, & uſque ad ipſa urbis mœnia acceſſerunt. Ibi magna Romanorum cædes edita, non ſolum ipſorum ruſticorum, quos nihil tale exſpectantes ex improviſo hoc malum invaſerat, antequam omnes in proxima caſtella refugerent, ſed etiam civium qui tunc in urbe degebant. Nam Poſtumius alter conſul, hanc hoſtium contumeliam non ferendam ratus, feſtinanter auxilium ſuis laturus egreſſus eſt, obvios quoſque * majori cum celeritate quam prudentia ducens. Quos Sabini conſpicati magna cum contemptione in ſe ferri, nullis ſervatis ordinibus & diſſipatos, quo magis eorum contemptionem augerent, celerius quam militari gradu pedem referebant, fugam ſimulantes, donec in ſilvas denſas venerunt, ubi reliquus eorum exercitus ſubſederat: deinde converſi Romanis perſequentibus ſigna infeſta tulere, & qui erant in ſilva magno ſublato clamore eos invaſere. Quum autem homines nullum ordinem ſervantes & perturbatos, atque ob curſum fatigatos & anhelantes, multi acie egregie inſtructa invaderent, ſternunt obvios quoſque qui ſecum congredi audebant, & reliquos qui in fugam ſe dederant, intercluſis itineribus ad urbem ferentibus, in quodam deſerto & aſpero montis dorſo concludunt: armiſque prope eos poſitis (nox enim eos jam oppreſſerat) per totam noctem excubantes ſervabant, ne clam aufugerent. Qua clade Romam renunciata, ingens tumultus ortus, concurſuſque ad mœnia factus, omneſque timor cepit, ne noctu urbem hoſtes victoria elati invaderent; eoſque ſuorum cæſorum miſerebat, & reliquorum commiſeratione movebantur, quod eos mox ob rerum neceſſariarum inopiam in hoſtium poteſtatem facile venturos putarent, niſi celeriter illis ſuccurreretur. Illam igitur noctem animis mœrore dejectis inſomnes tranſegerunt: ſequenti autem die alter conſul Menenius, omnes juniores armatos & egregie inſtructos atque ordinem ſervantes duxit, ut auxilium ferret iis qui in monte obſidebantur. At Sabini, quum eos adventantes vidiſſent, diutius ibi non manſerunt, ſed confeſtim caſtra moverunt, revocato ſuo impe-

P. Poſtumius Tubertus II. *& Agr. Menenius Lanatus coſſ.* *Per. Jul.* 4213. *Ante Chr.* 501. *Olymp.* 69 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 251. *Var.* 253.

ἀπέκλειναν· τοὺς δὲ λοιποὺς εἰᾶσαι οἰκεῖν ὡς πρότερον ᾤκουν, φρουρὰς [a] συγκατοικίσαντες αὐτοῖς [b] ὃς ἔκλινεν ἡ βουλὴ καὶ τὴν χώρας ἀφελόμενοί τινα μοῖραν, τοῖς φρουροῖς ἔδωκαν. ταῦτα διαπραξάμενοι, τῷ δυνάμει ἀπήγον ἐκ [c] τῶν πολεμίων, ἃ τὸν ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντα θρίαμβον κατήγαγον. ταῦτα μὲν ὑπὸ τῶν ὑπατείας ἐπράχθη.

Ποπλίῳ δὲ Ποστουμίῳ, τῷ καλουμένου Τουβέρτῳ, τὸ δεύτερον ἄρχειν αἱρεθέντι, καὶ Ἀγρίππα [d] Μενηνίου Λανάτῳ, τρίτη γίνεται Σαβίνων εἰσβολὴ μείζονι στρατιᾷ, πεὶν αἰσθέσθαι Ῥωμαίους αὐτῶν τὴν ἔξοδον, καὶ μέχρι τοῦ τείχους τῆς Ῥώμης ἔλασις· οὐ μὴν πολὺς ἐγένετο Ῥωμαίων φόνος, οὐ μόνων τῶν γεωργῶν, οἷς οὐδὲν προσδεχομένοις αἰφνιδίως ἐπέστη τὸ δεινόν, πρὶν εἰς τὰ φρούρια τὰ πλησίον ἑκάστους [e] προφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν [f] κατὰ πόλιν τότε διατριβόντων. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ποστούμιος, ὡς ἀνεκτὸν εἶναι τὴν ὕβριν τῶν πολεμίων ἡγησάμενος, ἐξεβοήθει κατὰ σπουδήν, τοὺς ἐπιτυχόντας ἀγῶν προχειρότερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον. ὡς ἰδόντες οἱ Σαβῖνοι σὺν πολλῇ καταφρονήσει χωροῦντας ἐπὶ σφᾶς, ἀσυντάκτους τε καὶ [g] διεσκεδασμένους ἀλλήλων, ἔτι μᾶλλον αὔξησαι τὸ καταφρονοῦν αὐτῶν βουλόμενοι, ἧττον ἢ βάδην ἀνεχώρουν, ὡς δὴ φεύγοντες ὀπίσω, ἕως εἰς δρυμοὺς ἀφίκοντο βαθεῖς, ἔνθα ὁ λοιπὸς στρατὸς αὐτῶν ὑπεκάθητο· ἔπειθ' ὑποστρέψαντες ἐχώρουν τοῖς διώκουσιν ὁμόσε, καὶ οἱ ἐκ τοῦ δρυμοῦ μέγα ἀλαλάξαντες ἵεντο ἐπ' αὐτούς. ἀσυντάκτοις δὲ ἀνθρώποις καὶ τεταραγμένοις καὶ ὑπὸ δρόμου συγκεκομμένοις τὰ πνεύματα, πολλοὶ καὶ πολλῷ σὺν κόσμῳ ἐπελθόντες, καταβάλλουσί τε τοὺς ὁμόσε χωροῦντας, καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν ὁρμήσαντας, ὑποτεμόμενοι τὰς εἰς τὴν πόλιν φερούσας ὁδούς, εἰς ὀρεινόν τινα κατακλείουσι χάρακα ἔρημον. θέμενοι δὲ πλησίον αὐτῶν τὰ ὅπλα· νὺξ γὰρ ἤδη κατέλαβε· φυλακὰς ἐποιοῦντο δι' ὅλης νυκτός, ἵνα μὴ λάθοιεν σφᾶς ἀποδράντες. ὡς δὲ εἰς τὴν Ῥώμην τὸ πάθος ἀπηγγέλθη, ταραχή τε ἦν πολλὴ καὶ δέος ὅτι τὰ τείχη, καὶ δι' ἁπάντων, μὴ ἅμα νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν ἔλθοιεν οἱ πολέμιοι τῷ κατορθώματι ἐπαρθέντες, τῶν τε ἀπολωλότων οἶκτος καὶ τῶν περιλειπομένων ἔλεος, ὡς ἀναρπαζομένων αὐτίκα μάλα δι' ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, εἰ μή τις αὐτοῖς ἐπικουρία ἔλθοι ταχεῖα. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα [h] πονηρὰς ἔχοντες τὰς ψυχάς, ἄγρυπνοι διῆγον· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων [i] Μενήνιος, πάντας τοὺς ἐν ἀκμῇ καθοπλίσας, ἦγεν ἐπικούρους [k] τῶν ἐν τῷ ὄρει, κόσμον καὶ τάξιν φυλάττοντας. ἰδόντες δὲ αὐτοὺς οἱ Σαβῖνοι πρόσω, οὐκέτι παρέμειναν, ἀλλ' ἀναστήσαντες τὸν αὐτῶν [l] στρατηγὸν ἀπὸ

a Συγκατοικήσαντες minus apte in *Cod. Vat.* *b* Ὅσους ἔκλινεν *Vat.* *c* Pro τῶν πολεμίων non inepte legas τῆς πολεμίας, ut *Lapus* etiam vertit, *ex hoſtili agro.* quo genere loquendi cum alibi utitur, tum ſupra p. 291. v. 20. *Sylb.* Legendum ἐκ τῆς τῶν πολεμίων γῆς, vel ἐκ τῆς τῶν πολεμίων, ut ſit elliptis vocis γῆς vel χώρας. *Port.* *d* Μενηνίῳ τῷ Λανάτῳ *Vat.* *e* Καταφυγεῖν *Vat.* *f* Malim cum articulo κατὰ τὴν πόλιν. *Sylb.* *g* Διεσπασμένους ἀπ' ἀλλήλων *Vat.* *h* Non πονηρὰς ſed πονηρὰς *Dionyſium* ſcripſiſſe puto. *Steph.* *i* Μενήνιος *Vat.* *k* Τοῖς ἐν τῷ ὄρει *Vat.* *l* Στρατηγὸν retinere poſſumus. ſiquis tamen στρατὸν malit, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* Στρατὸν legit *Portus*, dum vertit, *copias à monte abducentes.* Liberius interpretatur *Lapus*, *ſed revocantes ducem ſuum, abduxerunt ſuos à monte.* * *Al.* majori cum promptitudine quam prudentia, *vel* promptius quam prudentius.

ἀπὸ ὧν ὥρμησ, ἀπῆλθον, ἀποχρῆν οἰόμενοι σφίσι τὴ παρούσῃ εὐτυχίαν· καὶ ὑ πολὺν ἔτι διατρίψαντες χρόνον, ἀπῆγες ἐπὶ τὰ σφέτερα σὺν αὐχήματι μεγάλῳ, βοσκημάτων τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ χρημάτων ἀφθόνως ἀγομένων ὠφελείας.

Ρωμαῖοι δὲ ἀγανακτοῦντες ὅτι τῇ συμφορᾷ, καὶ τὴ ἕτερον τῶν ὑπάτων Ποστούμιον ἐν αἰτίαις ἔχοντες, ἔγνωσαν ἁπάσαις δυνάμεσι στρατεύειν ἐπὶ τάχος ὅτι τὴ Σαβίνων γῆν, τιμώ τε ἧτταν αἰσχρὰν καὶ ἀνέλπιστον γενομένην ἐπανορθῶσαι προθυμούμενοι, καὶ ὅτι τῇ νεωστὶ ἀφικομένῃ παρὰ τῶν πολεμίων πρεσβείᾳ, πολλὴν ὕβριν ἐχούσῃ καὶ αὐθάδειαν, [a] ἐκτόπως ἀχθόμενοι. ὡς γὰρ δὴ κρατοῦντες [b] αὐτῶν ἤδη, καὶ δίχα πόνου τιμὼ Ῥώμην αἱρήσοντες, μὴ βουλομένων τὰ κελευόμενα ποιεῖν, Ταρκυνίοις τε δοῦναι τιμὼ χάριν ἐκέλευον, καὶ τῆς ἡγεμονίας σφίσι παραχωρεῖν, πολιτείαν τε καταστήσασθαι καὶ νόμους, οὓς ἂν οἱ κεκρατηκότες τάξωσιν. ἀποκεκλημένοι δὲ τοῖς [c] πρέσβεσιν ἀπαγγέλλειν πρὸς τὸ κοινὸν, ὅτι Ρωμαῖοι κελεύουσι Σαβίνους, ὅπλα τε ἀποθεῖναι καὶ παραδοῦναι σφίσι τὰς πόλεις, ὑπηκόους τε εἶναι πάλιν, ὥσπερ πρότερον ἦσαν, ταῦτα δὲ [d] διαποιήσαντας αὐτοὺς ἥκειν τότε περὶ ὧν ἠδίκηται καὶ καλέσαντας αὐτοὺς ἐν ταῖς πρότερον εἰσβολαῖς δεκομένους, [e] εἰ βούλοιντο τυχεῖν εἰρήνης καὶ φιλίας· ἐὰν δὲ μὴ ποιῶσι τὰ κελευόμενα, προσδέχεσθαι τὸ [f] πόλεμον ἥκοντα ὅτι τὰς πόλεις αὐτῶν οὐκ εἰς μακρὰν. τοιαῦτα ἐπιλαχόντες καὶ ἐπιτάξαντες ἀλλήλοις, ἐπῆσαν ἅπασιν ἐξηρτυσάντο τοῖς εἰς τὸ ἀγῶνα ὁπλιτικοῖς, ἔξηγον τὰς δυνάμεις, Σαβῖνοί τε τιμὼ κρατίστην ἐξ ἁπάσης πόλεως νεότητα ὅπλοις εὐπρεπέσι κεκοσμημένην ἐπαγόμενοι· Ρωμαῖοί τε πᾶσ τὸ δυνάμιν τιμώ τε καθ' πόλιν, καὶ τιμὼ ἐν τοῖς φρουρίοις ἀναλαβόντες, ἱκανὸν οἰόμενοι τὸν ὑπὲρ τιμὼ στρατεύσιμον ἡλικίαν γεγονόσας, καὶ τὸν οἰκετικὸν ὄχλον, τιμώ τε πόλιν καὶ τὰ ὅπλα τῆς χώρας ἐρύμαλα φυλάττειν. καὶ συνελθόντες ὁμόσε, τίθενται τοὺς χάρακας ἀμφοτέρωσι μικρὸν ἀπέχοντας ἀλλήλων, Ηρήτης πόλεως, ἣ τοῦ Σαβίνων ἐστὶν ἔθνους, ὀ πρόσω.

Ὡς δὲ συνεῖδον ἀμφότεροι τὰ τῶν πολεμίων πράγματα, πῷ τε μεγέθει τῶν στρατοπέδων εἰκάσαντες, καὶ πρὸ αὐχμαλώτων ἀχθέντων, τοῖς μὲν Σαβίνοις θάρσος παρέστη, καὶ καταφρόνησις τὸ τῶν πολεμίων ὀλιγότητος, τοῖς δὲ Ρωμαίοις δέος, πρὸς τὸ τῶν ἀντιπολεμούντων πλῆθος· ἐθάρρησαν δὲ, καὶ μικρὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς νίκης ἔλαβον, ἄλλων τε σημείων γενομένων σφίσι θεοπέμπτων, καὶ δὴ καὶ τελευταίου φάσματος, ὅτε πρόδηλα ἔμελλον, τοιόνδε. ἐκ τῶν κατεπεπηγότων πρὸ τῆς σκηνῆς ὑσσῶν· ἔστι δὲ ταῦτα βέλη Ρωμαίων, ἃ συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι, ξύλα πρόμηκη τε καὶ χειροπληθῆ, τριῶν ὠχ ἧττον ποδῶν σιδηροῦς ὀβελίσκους ἔχοντα πρόσχοντας κατ' εὐθεῖαν [g] ἑκατέρου τῶν ἄκρων, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ σιδήρῳ· ἐκ τούτων δὴ τῶν ὑσσῶν πρὸ τοῖς ἄκροις τῶν ὀβελίσκων φλόγες ἀνήπτοντο, καὶ δι' ὅλου τοῦ στρατοπέδου [h] σέλας

ratore à monte, existimantes debere se præsenti felicitate contentos esse: nec diutius ibi commorati ad suos magna cum jactatione redierunt, pecoris & mancipiorum & pecuniarum maxima præda abacta. *Per. Jul.* 4213. *Ante Chr.* 501. *Olymp.* 69 3/4. *Cat.* 251. *V. C. Var.* 253.

¶ At Romani eam cladem iniquo animo ferentes, & culpam in alterum consulem Postumium conferentes, * totis viribus in agrum Sabinum expeditionem celeriter facere decreverunt; tum quia vehementer cupiebant fœdam & insperatam cladem sarcire & corrigere, tum etiam quia recenti hostium legatione valde superba & arroganti mirum in modum offensi fuerant. Nam ut rerum jam potientes, & Romam sine labore capturi, si nollent illi imperata facere, concedereque Tarquiniis reditum & imperio sibi cedere jubebant, & formam reip. ac leges constituere, quas victores ipsis imposuissent. Responsum autem legatis, ut suæ genti & reip. hæc renunciarent, Romanos imperare Sabinis, ut arma deponerent, & urbes sibi dederent, populique Rom. imperio denuo, ut ante, parerent; & his peractis, ita demum venirent petitum veniam injuriarum, & damnorum datorum in superioribus irruptionibus quas in suum agrum fecerant, si pacem & amicitiam vellent impetrare: quæ imperata nisi fecissent, bellum primo quoque tempore domi exspectarent. † Quum igitur talia sibi invicem imperassent, postquam omnibus rebus ad bellum necessariis instructi fuerunt, copias *ex suis finibus* eduxerunt; Sabini quidem, lectissimam cujusque civitatis juventutem armis insignibus ornatam adducentes: at Romani, contracto quicquid erat virium vel in urbe vel in castellorum præsidiis, rati eos qui militarem ætatem excessissent, & servitiorum ac domesticorum turbam, ad urbem & munitiones agri Rom. tutandum sufficere. In unum autem coacti castra posuerunt utrique modico intervallo à se invicem distantia, non longe ab Ereto Sabinæ gentis urbe. XLV.

¶ Ubi vero utrique res hostium cognoverunt, tum ex ipsa castrorum magnitudine conjecturam facientes, tum etiam ex ipsorum captivorum relatione, Sabinis audacia crevit, & contemptio hostium paucitatis, Romanis vero hostium multitudo timorem incussit: animos tamen sumpserunt, & in exiguam victoriæ spem venerunt, cum ob alia signa sibi divinitus data, tum vero ob postremum ‡ prodigium quod pugnam præcessit. Ex pilis defixis ad tentoria, (hæc autem sunt tela Romanorum, quæ quum manus conserunt ejaculantur; ligna oblonga & ea crassitudine ut manum complerent, quæ habent præfixa ferrea veruta, non minora quam tripedalia, hinc inde ab utraque summitate recta prominentia, cum ipso ferro modicis jaculis paria,) ex istis, inquam, pilis circa ipsorum verutorum summitates flammæ emicantes visæ sunt, & per tota castra splendor XLVI.

312

a Non agnoscit *Vat.* b Illa αὐτῶν ἤδη, ἓ δίχα πόνου τιμὼ Ῥώμην αἱρήσοντες addidit *Sylburgius* è *Codd. Ven.* & *Rom.* Sed genit. αὐτῶν abest à *Cod. Ven.* nec illum agnoscit *Lapi* versio, aut *Cod. Vat.* c Πρεσβευτὰς *Vat.* d Ποιήσαντας *Vat.* e Εἰ βούλονται *Vat.* f Πόλεμον ἥξοντα *Vat.* g Ἑκατέρου *Vat.* h Τὸ σέλας *Vat.* * Sic etiam *Gel* ἀπέστειλε δυνάμεσι interpr. *totis viribus.* sed δυνάμεις hîc de *copiis* seu *exercitibus* dicuntur. *Port.* † Talibus imperatis imperantibusque inter se. *Lapus.* Talibus utrinque mandatis acceptis & redditis. *Gelen.* ‡ Vel potius *visum*, quum *Dionysius* dicat φάσμα: declarans quod genus σημείου esset. nam hac voce generali modo usus erat. *Port.*

Per. Jul. 4213. *Ante Chr.* 501. *Olymp.* 69 ¾. *V. C. Cat.* 251. *Var.* 253.

dor tanquam ex facibus effulſit, & magnam noctis partem duravit. Ex hoc * oſtento conjecerunt (quemadmodum ipſi prodigiorum interpretes declararunt, & quivis facile poterat colligere) brevi inſignem victoriam ſe adepturos à numine ſignificari: quandoquidem omnia cedunt igni, & nihil eſt quod ab igne non abſumatur. Quum igitur hic ignis in ipſorum telis effulſiſſet, magna cum fiducia è caſtris progreſſi ſunt, † & facta in Sabinos impreſſione, quamvis inferiores eſſent numero, tamen cum longe majoribus copiis collatis ſignis conflixerunt, ſola audacia & longa experientia freti, quæ cum ipſo laborum ſtudio conjuncta, ut quodvis periculum contemnerent, efficiebat. Primus igitur Poſtumius, qui ſiniſtrum cornu ducebat, priorem cladem ſarcire cupiens, dextrum hoſtium cornu loco pepulit, nullam habens ſuæ ſalutis rationem, dummodo vinceret, ſed inſtar furentis & mortem appetentis in medios hoſtes ſe conjiciens: deinde qui cum Menenio alterum cornu tenebant, quum jam laborarent & loco pulſi cederent, ubi cognoverunt ſuos qui cum Poſtumio erant hoſtes ſibi oppoſitos vincere, collectis animis hoſtes invaſerunt, & utrumque Sabinorum inclinantium cornu penitus fuſum ac fugatum eſt. Neque enim qui in media acie erant ab utroque latere jam nudati ſubſiſtere potuerunt, ſed ab equitatu Romano turmatim impreſſionem faciente pulſi loco pedem retulerunt. Omnibus autem caſtra effuſa fuga repetentibus, Romani ſequentes & una irrumpentes utriſque eorum caſtris potiti ſunt. Ne autem totus hoſtium exercitus internecione deleretur ipſe noctis interventus prohibuit, & quod eam cladem *Sabini* in ſuo agro accepiſſent: qui enim fugiebant ob locorum peritiam facilius ad ſuos incolumes evadebant, quam inſequentes, utpote nullam diverticulorum notitiam habentes, *illos* prehendere poſſent.

XLVII. ¶ Sequenti die conſules, crematis ſuorum cadaveribus & collectis ſpoliis, (inter quæ capta etiam fuerunt quædam arma à vivis in ipſa fuga abjecta) non paucos captivos abduxerunt, & pecuniis multis potiti ſunt, præter eas quas milites diripuerunt. His autem publice venditis, omnes receperunt ſuas pecunias, quas viritim contulerant, quibus milites armarant; & domum maxime inſignem victoriam reportantes redierunt. Et conſules ambo ex ſenatuſconſulto triumpho fuerunt decorati: Menenius, majore & honoratiore, vectus curuli regiaque ſella: at Poſtumius, minore & minus honorato, quem *Romani* vocant ovationem, deflexo nomine Græco in nomen obſcurum & incertum. Nam primum ſic ovatio dicta eſt ‡ ab eventu, ut & ego conjicio, & in multis *Romanis* hiſto-

De Sabinis triumphus duplex.

λῶ, ὥσπερ ἀπὸ λαμπάδων, καὶ κατέσχε τῆς νυκτὸς ὀλίγον πολύ. ἐκ τούτου κατέλαβον τοῦ φάσματος, ὥσπερ οἱ περιτοσκόποι ἀπέφαινον, καὶ πᾶσιν ἀνθρώ- 313
ποις συμβάλλειν οὐ χαλεπὸν ἦν, ὅτι νίκην αὐτοῖς ταχεῖαν καὶ λαμπρὰν σημαίνει τὸ δαιμόνιον· ἐπειδὴ-
περ ἅπαν εἶκει πυρί, καὶ οὐδέν ὅ,τι μὴ ὑπὸ τοῦ πυρὸς διαφθείρεται. τοῦτο δὲ ὅτε ἐκ τῶν ἀμυντηρίων αὐτοῖς ὅπλων ἀνήφθη, μὴ πολλοῦ δέοντος ἐσῆλθεν ἐκ τοῦ χάρακος, καὶ συρράξαντες τοῖς Σαβίνοις ἐμάχοντο πολλαπλασίοις ἐλάττοσι, διὰ τὸ θαρρεῖν τὸ πιστὸν ἔχοντες· καὶ ἡ ἐμπειρία δὲ, σὺν τῷ φιλοπόνῳ πολλὴ αὐτοῖς παροῦσα, παντὸς ἐπήγετο δεινοῦ καταφρονεῖν. ὥστε μὴ οὖν ὁ Ποστούμιος τὸ εὐώνυμον ἔχων κέρας, ἀναρρύσασθαι τὴν ἥττονα ἤθελε προθυμούμενος, τὸ δεξιὸν τῶν πολε-
μίων ἐξωθεῖ κέρας, ἐννοίαν οὐδεμίαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ποιούμενος, ἀλλ' ὥσπερ οἱ μεμηνότες καὶ θανατῶντες, εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ῥίπτων ἑαυτόν· ἔπειτα καὶ οἱ σὺν τῷ [a] Μενενίῳ πατέρα ἔχοντες κέρας, κάμνοντας ἤδη καὶ ἐξωθουμένους τῆς φάσεως, ὡς ἔμαθον ὅτι νικῶσι τοὺς κατ' ὄψιν οἱ τοῦ Ποστουμίου, θαρρήσαντες εἰς ἀντίπαλα χωροῦσι· καὶ γίνεται τῶν κεράτων ἀμφοτέρων [b] τῶν Σαβίνων ἐγκλινάντων τροπὴ παντελής. οὐδὲ γὰρ οἱ ἐν μέσῃ τῇ φάλαγγι ταχθέντες ἐμμαλωμένοι ἔτι τῶν ἄκρων παρέμενον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἵππου τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξελαυνόμενοι κατὰ τέλη βιαζόντων ἀνεχάλασαν. φυγῆς δὲ πάντων γενομένης ἐπὶ τοὺς χάρακας, ἀκολουθήσαντες οἱ Ρωμαῖοι καὶ συνεισπεσόντες ἀμφότερα λαμβάνουσιν αὐτῶν τὰ ἐρύματα. τοῦ δὲ μὴ παντελῆ τὸν τῶν πολεμίων ἀφανισθῆ-
ναι στρατὸν ἥ τε νὺξ αἰτία ἐγένετο, καὶ τὸ ἐν οἰκείᾳ γῇ τὸ πάθος· αὐτοῖς συμβῆναι· ῥᾷον γὰρ οἱ φεύγοντες ὑπὲρ τὰ σφέτερα ἐσώζοντο δι' ἐμπειρίαν τῶν τόπων, ἢ οἱ διώκοντες κατελάμβανον δι' ἀπειρίαν τῶν διεξόδων.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ καύσαντες τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς οἱ ὕπατοι, τὰ σκῦλα συλλέξαντες· ἑάλω δέ τινα καὶ ἀπὸ τῶν ζώντων ῥιπτούντων ἐν τῇ φυγῇ τὰ ὅπλα· ἄνδρας τε αἰχμαλώτους [c] ἀγόντες οὐκ ὀλίγους, ἔλαβον καὶ χρήματα, χωρὶς ὧν οἱ στρατιῶται διήρπαζον. τούτων δὲ πραθέντων δημοσίᾳ, τοὺς καθ' ἕνα ἀνδραγενομένας εἰσφορὰς, ἃς ἔσεισαν τοὺς στρατιώτας, ἅπαντες ἐκο-
μίσαντο· καὶ ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου λαμπρότατον ἀνηρημένοι νίκην. καὶ θριάμβοις ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐκοσμοῦντο ἀμφότεροι· [d] Με-
νήνιος μὲν, τῷ μείζονι καὶ τιμιωτέρῳ, παρεμβεβηκὼς ἐφ' ἁρματίου δίφρου βασιλικοῦ· Ποστούμιος δὲ, [e] ἐν τῷ ἐλάττονι καὶ ὑποδεεστέρῳ, [f] ὃν καλοῦσιν εὐάτην, παρεκλινάντες τοὔνομα Ἑλληνικὸν ἐπάρχον εἰς τὸ ἀσαφές. τὸ γὰρ πρῶτον [g] εὐάτης [h] ὥσπερ ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος 314
ἐλέγετο, ὡς αὐτός τε εἰκάζω, καὶ ἐν πολλοῖς εὑρίσκω γραφαῖς ἐπιχωρίαις

a Μενηνίῳ *Vat.* b Τοῖς Σαβίνοις *Vat.* c Ἀγοντες καὶ χρήματα *Vat.* adeo ut quæ interjecta ſunt non agnoſcat. d Μενήνιος *Vat.* e Ἐν ſuperflua hîc videri poteſt. *Sylb.* f Sententiam hujus loci recte explicant interpretes: ſed miror fugiſſe etiam eruditos viros ſcribendum hîc eſſe ὃν καλοῦσιν εὐάτην vel ὃν εὐάτην. *Caſaub.* Magis ad Latinum vocabulum accedit εὔατις deflexum è Græco εὐασις, mutata prima tantum ſyllaba. *Sylb.* Si quid mutandum, mallem εὐασμὸν quam εὐάτην. *Port.* Alibi oxytonos reperitur εὐασὴς ut in *Epigram. Καισαῆς σωτροφος*: ea nimirum forma qua σαλπιστὴς, συνεισὴς & ſimilia. *Sylb.* g Deeſt *Vat.* h Mallem ἕτος. *Sylb.* * Hîc quoque *Ex hoc viſo. Port.* † Paullo liberius locum vertunt *Interpretes*: ad verbum ſic, *& confligentes cum Sabinis pugnabant cum multo pluribus pauciores, in fiducia ſpem habentes; & experientia quidem, quæ cum ipſo laborum ſtudio multa illis aderat, ad omne periculum contemnendum illos impellebat.* ‡ *Al.* à re ipſa.

ὀπτχαείαις φερόμενον· [a] τότε πρῶτον, ὡς Λικίννιος ἱστορεῖ, τοῦτον ἐξευρούσης τὸν θρίαμβον τῆς βουλῆς. διαφέρει δὲ θατέρου, πρῶτον μὲν, ὅτι πεζὸς εἰσέρχεται μετὰ τῆς στρατιᾶς πρηγούμενος ὁ τὸν εὐάγγιον καταγων θρίαμβον, ἀλλ' οὐκ ἐφ' ἅρματος, ὥσπερ ἐκεῖνος· ἔπειθ' ὅτι οὐ τῷ ποικίλῳ καὶ χρυσόσημον ἀμφιέννυται στολήν, [b] ἢ κοσμεῖται τήβεννον τὸ ὀπτχώριον τῶν πατρίων τε καὶ στρατηγῶν [c] φόρημα, στέφανον δ' ὀπτχείται δάφνης, μεμείωται δὲ καὶ τῇ σκήπτρῳ τῇ φορήσει πρὸς τὸν ἕτερον, τὰ δ' ἄλλα πάντα ταὐτὰ ἔχει. ἀτυχοῦν δὲ τῷ [d] ἀνδρὶ Ποστουμίῳ τῆς ἐλάττονος τιμῆς ἐγένετο, καίτοι λαμπροτάτῳ πάντων γενομένῳ κατὰ τὴν μάχην, τὸ πρότερον πλῆθος ἐν τῇ ὀπισθομῇ μέγα καὶ σὺν αἰσχύνῃ γενόμενον, ἐξ οὗ τε τὴν δυνάμεως [e] πολλὴν ἀπώλεσε, καὶ αὐτὸς ὀλίγου ἐδέησε σὺν τοῖς πρειλειφθεῖσιν οὐκ ἐπὶ τροπῆς αἰσχυλώλῃ γενέσθαι.

Ἐπὶ δὲ τούτων ἀρχῆς Πόπλιος Οὐαλέριος, Ποπλικόλας ὀπτχαλούμενος, νοσήσας ἐτελεύτα, χρήσιμος τῶν τότε Ρωμαίων κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν νομισθείς. τὰ μὲν οὖν ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἔργα, δι' ἃ θαυμάζεσθαί τε καὶ μνήμης τυγχάνειν ἄξιός ἐστιν, οὐδὲν δέομαι λέγειν· οὐ γὰρ ἀρχὴν τοῦ λόγου τοῦδε τὰ πολλὰ εἴρηται. ὃ δὲ ἁπάντων ἐστὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐγκωμίων θαυμασιώτατον, καὶ ὅπως [f] τέτευχε λόγου, τοῦτ' οἴομαι δεῖν μὴ παρελθεῖν, παντὸς μάλιστα τοῦτο νομίζων πρέπειν τοῖς γράφουσιν ἱστορίας, μὴ μόνον τὰς πολεμικὰς πράξεις τῶν ὀπισήμων ἡγεμόνων διεξιέναι, μηδ' εἴ τι πολίτευμα καλὸν καὶ σωτήριον ταῖς πόλεσιν ἀπεδείξαντο ἐξευρόντες, ἀλλὰ καὶ τοὺς βίους αὐτῶν, εἰ μέτριοι καὶ σώφρονες, καὶ μένοντες ὀπὶ τοῖς πατρίοις ἔθεσι καὶ ὀπιτηδεύμασι διετέλεσαν, ὀπιδείκνυσθαι. ἐκεῖνος τοίνυν ὁ ἀνὴρ συγκαταλύσας μὲν τοὺς βασιλεῖς ἐκ τοῖς πρώτοις τέτταρσι παλιρρίοις, καὶ δημεύσας αὐτῶν τὰς ὑπάρξεις, τελείας δὲ τὰς [g] παλιγγενεσίας γενόμενος κύριος, μεγίστους δὲ δύο νικήσας πολέμους, καὶ θριάμβους καταγαγὼν ἀπ' ἀμφοτέρων, τὸν μὲν πρῶτον ἀπὸ τοῦ Τυρρηνῶν ἔθνους, τὸν δὲ δεύτερον ἀπὸ Σαβίνων, τοιαύτας ἀφορμὰς [g] χρηματισμοῦ λαβὼν ἃς οὐδεὶς ὡς αἰσχρὰς ἂν καὶ ἀδίκους διέβαλεν, οὐκ ἐάλω τῇ πάντας καταδουλουμένῃ καὶ ἀσχημονεῖν ἀναγκαζούσῃ φιλοχρηματίᾳ· ἀλλ' ἐπὶ τῇ μικρᾷ καὶ πατροπαραδότῳ διέμεινεν οὐσίᾳ, σώφρονα καὶ αὐτάρκη καὶ πάσης ὀπιθυμίας κρείττονα [h] βίον ζήσας, καὶ παῖδας ὀπὶ τοῖς ὀλίγοις χρήμασιν ἐθρέψατο, τοῦ γένους ἀξίους· καὶ ὅλον ἐποίησε πᾶσιν, ὅτι πλούσιος οὐχ ὁ πολλὰ κεκτημένος

riis ſcriptum comperio: quod triumphi genus tunc primum à ſenatu inventum Licinius prodidit. Differt autem ab altero, primum quod in ipſa ovatione dux cum exercitu urbem ingreditur pedibus, non autem curru, ut ille *qui majore triumpho ornatur*: deinde quia non geſtat togam pictam & clavis aureis diſtinctam, neque ornatur trabea qui eſt conſulum & prætorum patrius cultus, at laurea corona redimitur; quinetiam hac in re altero eſt inferior quod non geſtet ſceptrum, in cæteris vero rebus illi eſt par. Ne autem Poſtumius honore æquaretur Menenio, quamvis in pugna omnium maxime egregiam operam navaſſet, in cauſſa fuit ingens & ignominioſa clades, quam paullo ante acceperat dum hoſtes inſequeretur ardentius, qua & multos de ſuis militibus amiſit, & parum abfuit quin ipſe quoque cum reliquis, qui fuſi fugatique fuerant, in hoſtium poteſtatem veniret.

Pet. Jul. 421 3. *Ante Chr.* 501. *Olymp.* 69 ¾. *V.C.* *Cat* 251. *Var.* 253.

¶ His autem conſulibus P. Valerius Poplicola ex morbo moritur, omnium illius ſeculi Romanorum præſtantiſſimus omnium virtutum genere judicatus. Cætera igitur illius viri facinora, ob quæ admiratione & memoria eſt dignus, à me dici non eſt opus: nam in hujus libri principio multa fuerunt dicta. Sed quæ omnium illius viri laudum maxime eſt admiranda, & quæ nondum eſt dicta, hanc exiſtimo non eſſe prætereundam *ſilentio*, quia cenſeo hoc præcipue hiſtoriarum ſcriptores decere, non ſolum res bello geſtas à claris imperatoribus narrare, & ſi quod inſtitutum præclarum & ſalutare civitatibus excogitatum in lucem ediderint, ſed etiam eorum vitæ rationem, ſi modeſti & temperantes fuerint, & patrios mores & inſtituta perpetuo ſervarint, oſtendere. Ille igitur vir, qui cum tribus aliis præcipuis patriciis reges expulerat, & eorum bona publicaverat, & quater conſulatum geſſerat, & ex duobus graviſſimis bellis confectis victoriam reportarat, & ob utrumque triumpharat, in priore quidem de Hetruſca gente, in poſteriore vero de Sabinis, quum tales parandæ pecuniæ occaſiones habuiſſet, quas nullus ut turpes & injuſtas criminari potuiſſet, tamen non fuit captus avaritia, quæ alioqui omnes in ſervitutem redigit * & turpiter ſe gerere cogit; † ſed in exiguis *ſuis* & paternis facultatibus remanſit, temperantem & ſua ſorte contentam atque omni cupiditate invictam vitam traducens, & in tam exigua re familiari liberos educavit dignos tali genere: ſatiſque omnibus manifeſtum fecit, divitem eſſe, non qui multa poſſidet, ſed

XLVIII. *P. Valerii Poplicolæ obitus, ſumus, laudes.*

a Τὸ δὲ πρῶτον *Vat.* *b* Ita in *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* quod paullo durius eſſe exiſtimat *Portus*: quum potius diceretur κοσμεῖται τηβέννῳ, τῷ ἐπιχωρίῳ &c. Particulam ἢ ferri non poſſe judicat *Sylb.* niſi ἀλλὰ præmittatur. poteſt (inquit) etiam omiſſa ἢ legi ἀλλὰ κοσμεῖται vel κοσμοῦται δὲ. Sed mallem hoc modo, ὃ τῷ ποικίλῳ καὶ χρυσόσημον ἀμφίννυται στολὴν, ἀλλὰ τῷ λευκῷ καὶ πορφύρεον κοσμεῖται (aut φορεῖται) τήβεννον. In *Cod. Vat.* plenius & melius, ἢ (forſan ἡ) κοσμεῖται ὁ ἕτερος, ἀλλὰ τὸν χρύσεον ἔχει στέφανον, ἀλλὰ πορφύρεον λευκῷ περιπεπλεγμένην τήβεννον, *non geſtat togam pictam & clavis aureis diſtinctam, qua ornatur alter*, (ſc. *qui triumphat*) *neque auream habet coronam, ſed toga candida induitur purpureo prætexta clavo.* *c* Perperam φρονήμασι & mox φρονοῦσι in *Ed. Steph.* de quo monuit etiam *Paulus Leopardus* Emend. l. 9. c. 19. *Sylb.* *d* Redundat duorum alterum, ἀνδρὶ vel Ποστουμίῳ. Sed pleonaſmus iſte Græcis eſt familiaris, ut ἀνὴρ τύκτων; & etiam Latinis, ut *homo hiſtrio. Port.* *e* Mallem πολλὴν. *Sylb.* Sed cum δύναμις pro στρατὸς ponitur, quid vetat quo minus dicamus πολλὸς τῆς δυνάμεως? *Port.* *f* Potius τετύχηκε à τυχέω, quam τέτυχε, quod poëticum eſt & aliud ſignificat. *Port.* Forſan non repererat apud *Diodorum Sic.* l. 18. ὃν ὡς τέτυχε ταύτης τῆς προσηγορίας, & alibi λέγω τὸ πάθος ταύτης τετυχῆσα τῆς προσηγορίας. *Caſ.* In *Cod. Vat.* τετύχηκε. Vide *Phrynichum* & *Thomam Magiſtrum*, v. τέτυχε. *g* Χρηματισμῶν *Vat.* *h* Βίον ζῶν *Vat.* & *Lapi Codd.* βίον ζηλῶν malit *Steph.* & pro ἀξίους ſcribendum cenſet ἀξίως, quod majorem (ut inquit) hujus viri laudem efficiat, quia non dicetur educaſſe filios qui poſtea evaſerint tali genere digni, ſed educationem tali genere dignam illis dediſſe. * *Al.* & turpia perpetrare cogit. † Hoc eſt, *nihil ad eas adjecit.*

Per. Jul. 4213. Ante Chr. 501. Olymp. 69 3/4. V. C. Cat. 251. Var. 253.

ſed qui * pauciſſimis opus ſit habiturus. Frugalitatis autem, qua vir ille toto vitæ tempore eſt uſus, argumentum certum & minime dubium eſt ipſa rerum inopia, quæ poſt ejus mortem apparuit. Nam ne tantum quidem fortunarum reliquit, quantum ſatis eſſet ad funeris elationem & ſepulturam tanto viro dignam: ſed cognati cadaver ejus ex urbe elatum miſere & tanquam hominis vulgaris *cadaver* crematuri & humaturi erant. At ſenatus, cognita ingenti ejus egeſtate, decrevit ut ex ærario ſumptus ad ejus funus ſuppeditarentur; & miſericordia motus, locum ubi crematus & ſepultus eſt, illi ſoli ex omnibus viris illuſtribus, qui uſque ad meam ætatem fuerunt, in urbe prope forum aſſignavit. Hic autem locus omnibus illius gentis poſteris, ut ſacer, ad ſepulturam eſt conceſſus; bonum quibuſlibet opibus & regnis præſtantius, ſi quis non voluptatibus ſed honeſtate felicitatem metiatur. Valerius igitur Poplicola, licet nihil præter res ad victum neceſſarias ſibi comparare voluiſſet, tamen inſtar alicujus opulentiſſimi regis ab ipſa rep. ſplendido funere fuit elatus. Et omnes matronæ Romanæ eum communi conſenſu, eodem modo quo Junium Brutum, depoſito auro & purpura, per integrum annum luxerunt, ut in neceſſariorum & cognatorum funeribus lugere ſolent.

XLIX. *Spurio Caſſio & Op. Virginio coſſ. cum Sabinis debellatum.* Per. Jul. 4214. Ante Chr. 500. Olymp. 69/70. 4/1. V. C. Cat. 252. Var. 254.

¶ Anno ſequenti conſules facti Spurius Caſſius, cognomine Viſcellinus, & Opiter Virginius Tricoſtus. Quibus conſulibus bellum cum Sabinis geſtum ab altero conſule Spurio confectum eſt, magno prælio ad Cures commiſſo: in quo cæſa ſunt Sabinorum circiter decem millia & trecenti, capta ferme quatuor millia. Hac poſtrema clade perculſi Sabini legatos miſerunt ad conſulem, qui de pace agerent. Quum autem Caſſius ad ſenatum eos relegaſſet, & Romam illi veniſſent, vix multis precibus amicitiam & pacem impetrare potuerunt, frumento exercitui dato quantum imperavit Caſſius, & certa pecuniæ ſumma viritim mulctati, & agri culti decies mille jugeribus privati. Spurius igitur Caſſius ex hoc bello triumphans rediit. Alter vero conſul Virginius Camerinis, qui in bello à pop. Rom. ſocietate defecerant, arma intulit cum dimidia exercitus parte, nemini quidem declarans quo eſſet iturus, & noctu iter conficiens, ut oppidanos imparatos & ſui hoſtilis adventus penitus ignaros adoriretur. id quod accidit. Acceſſit enim ad ipſa mœnia quum jam dies illuceſcere inciperet, antequam ab ullo ipſius adventus præſentiretur; & antequam caſtrametaretur, arietes & ſcalas muris admovit, & omni oppugnationis genere eſt uſus. Camerinis vero repentino ejus adventu perculſis,

ἐστὶν, ἀλλὰ ὁ [a] μικρῶν δεησόμενος. πίστις δὲ ἀκριβὴς καὶ ἀναμφίλεκτος τῆς αὐταρκείας ἧς ἀνδρὸς, καὶ ἀπεδείξατο τῷ [b] πάντα τὸν βίον χρόνον, ἡ μετὰ θάνατον αὐτῷ φανεῖσα ἀπορία. ἀνδὶ γὰρ [c] αὐτὰ εἰς τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ σώματος καὶ ταφὴν, ὧν ἀνδρὶ προσήκει τηλικούτῳ τυχεῖν, ἀρκοῦντα ἐν τοῖς ὑπάρχουσι κατέλιπεν· ἀλλ' ἐμέλλησαν αὐτὸν οἱ συγγενεῖς φαύλως πως, καὶ ὡς ἕνα τῶν ὀπιτυχόντων ἐκκομίσαντες· ἐκ δὲ πόλεως κρύφειν τε καὶ θάπτειν· ἢ μὴν τοι βουλὴ μαθοῦσα ὡς [d] εἶχεν αὐτοῦ τὰ πράγματα ἀπόρως, ἐκ τῶν δημοσίων ἐψηφίσατο χρημάτων ἐκπορισθῆναι τὰς εἰς τὴν ταφὴν δαπάνας, καὶ χωρίον ἔνθα ἐκαύθη καὶ ἐτάφη, μόνῳ τῷ μέχρις ἐμοῦ γενομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἐν τῇ πόλει συνέβησε τῷ ἀγαθῷ ἀπέδειξεν [e] ὑπὸ ἐλέους· καὶ ἔστιν ὥσπερ ἱερὸν τοῦτο τοῖς ἐξ ἐκείνου γένους [f] ἀθάπτευτος ἀνεμφόρητον, πάντος πλούτου καὶ βασιλείας κρεῖττον ἀγαθὸν, εἴ τις μὴ [h] ζητῶν ἡδονῆς μετρεῖ τὴν εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ τῷ καλῷ. Οὐαλέριος μὲν δὴ Ποπλικόλας ὅθεν ἔξω τοῦ εἰς τὰ ἀναγκαῖα δαπάνης κλῆσαι προελόμενος, ὡς τὸν πολυχρημάτων τὶς βασιλέων, λαμπρᾶς ὑπὸ τῆς πόλεως [i] ἐκομίσθη ταφῆς· καὶ αὐτὸν Ρωμαίων αἱ γυναῖκες ἅπασαι συνεπάσαντο τὸν αὐτὸν τρόπον ὥσπερ Ἰούνιον Βροῦτον, ἀποθέσθαι τε χρυσὸν καὶ πορφύρας, ἐνιαύσιον ἐπένθησε χρόνον, ὡς ἔθος ἐστὶν αὐταῖς πενθεῖν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις τῶν συγγενῶν κήδεσι.

Μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὕπατοι καθίστανται Σπόριος Κάσσιος, [k] Οὐσκελῖνος ὀπικαλούμενος, καὶ Ὀπίτωρ Οὐεργίνιος, ὁ [l] Τρικόστος· ἐφ' ὧν ὁ πρὸς Σαβίνους πόλεμος ἐπὶ πατρὸς τῶν ὑπάτων Σποῤῥίου κατελύθη, [m] μάχης δὲ μικρᾶς γενομένης πλησίον τῆς Κυρίτων πόλεως· ἐξ ἧς ἀπέθανον μὲν ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ πεντακοσίους Σαβίνων, αἰχμάλωτοι δὲ ἐλήφθησαν ὀλίγῳ ἔλαττον τετρακισχιλίων. Ταύτῃ τῇ συμφορᾷ τελευταίᾳ πληγέντες οἱ Σαβῖνοι, πρέσβεις ἀπέστειλαν εἰς τὴν ὕπαλλον, διαλεξομένους περὶ φιλίας. [n] ἀναβαλομένων δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν βουλὴν τοῦ Καισίου, ὡς γενηθέντες εἰς Ρώμην, σὺν πολλῇ δήσει μόλις [o] εὑρίσκουσι διαλλαγὰς καὶ κατάλυσιν τοῦ πολέμου, σῖτόν τε τῇ στρατιᾷ δόντες ὅσον ἐπέταξεν ὁ Κάσσιος, καὶ ἀργύριόν τι ταχθὲν κατ' ἄνδρα, καὶ γῆς περιβόλου πλέθρα μύρια. Σπόριος μὲν δὴ Κάσσιος θριάμβου ἐκ τοῦ πολέμου καλέσας τοῦτο. ὁ δ' ἕτερος τῶν ὑπάτων Οὐεργίνιος ἐπὶ [p] Καμαρινάους πόλιν ἐστράτευσεν, ἀφεστώσης μὲν ἀπὸ τῶν Ρωμαίων συμμαχίας κατὰ τὸν πόλεμον, ἄλλων τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς, φράσας δὲ οὐδενὶ πῇ μέλλοι πορεύεσθαι, καὶ διὰ νυκτὸς ἀνύσας τὴν ὁδὸν, ἵνα ἀπαρασκεύαστοις καὶ μὴ προσδόκητον ἔφοδον τοῖς ἔνδον ἐπέλθοι· ὅπερ καὶ συνέβη. γενόμενος δὲ πλησίον τοῦ τείχους ἅπασι ἔλαθεν ἕωθεν τὴν ἡμέραν διανύσας· καὶ πρὶν ἢ καλαστράλοπεδοῦσθαι, κριοὺς προσέφερε, καὶ κλίμακας προσῆγε, καὶ [t] πάσης πολιορκίας ἐχρῆτο [u] ἰδέαις. Τοὺς δὲ Καμαρινάων καλαπλαγέντων τὸ αἰφνίδιον τῆς παρουσίας αὐτοῦ,

316

a Perperam μικρὸν in *Ed. Steph.* b Πάντα τὸν τοῦ βίου *Vat.* c Αὐτὰ τὰ εἰς τοῦτο ἐκκ. ſc. ἐπιζητήματα *Vat.* quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* d Εἶχεν αὐτοῖς *Vat.* e Putavimus aliquando ὑπὸ ἴλεως eſſe legendum, ſed nihil mutandum. Locum intelligit, qui *Velia* dicebatur, ut conſtat ex *Plutarcho* in *Poplicola. Caſ.* f Ἐκθάπτειν minus recte in *Ed. Steph.* g Καὶ ἀπέστης βασιλείας *Vat.* h Τοῦς ἐπουσιδήτους ἡδονοῦς *Vat.* i Forſan rectius ἐκομίσθη. *Sylb.* Vulgatam lectionem malit *Portus.* k In *Cuſpiniani* libro *Viſcellinus*: quam ſcripturam probat *Sigonius.* Verum *Glareanus* mavult *Vicellinus.* apud *Cic.* in *Lælio* eſt *Becillinus*, ut, iidem annotarunt. *Sylb.* l Τεῖκως malit *Portus* cum *Glareano* & *Sigonio.* m Μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης ὐ μικρὸν τῆς *Vat.* n Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* pro ἀναλαβομένων ut in *Ed. Steph.* o Εὑρίσκουσιν *Vat.* p Καμαρινάων ter reperitur: quum verior ſcriptura ſit Καμαρίνων: nam Καμάρινα & Καμαρινάιοι ſunt Siciliæ. *Sylb.* q Κατὰ τὸνδε τὸν πολ. *Vat.* r Τῆς ἑτέρας στρατιᾶς *Vat.* ſ Rectius πάσαις, ut feratur ad dativum ἰδέαις, non ad genitivum πόλεως. *Sylb.* t Ἰδίᾳ *Vat.* * Al. qui paucis indiget, vel qui pauciſſimis opus habet, ac ſi δεομένῳ ſcriptum eſſet. *Steph.*

a Καὶ

τῶ, καὶ τὸ μὴν ἀνοίγειν τὰς πύλας καὶ δέχεσθαι τὸν ὕπατον ἀξιούντων, τὸ δὲ ἀμύνεσθαι πάσῃ δυνάμει· καὶ μὴ ἐᾶν παρεῖναι τοὺς πολεμίους εἴσω, ἐν ᾧ τὸ παρατιθόμενόν τε καὶ [b] ῥασιάζον αὐτὸ ἐπεκράτει, τὰς πύλας ἐκκόψας καὶ τοὺς βαρύταλα τῶν ἐρυμάτων κλίμαξι [c] καταβαλόμενος, κατὰ κράτος εἵλήφει τὴν πόλιν. ἐκείνῳ μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὑπιοῦσαν νύκτα φέρειν τε καὶ ἄγειν τὰ χρήματα τοῖς σφετέροις ἐφῆκε· τῇ δ' ἑξῆς, συναχθῆναι τοὺς αἰχμαλώτους εἰς ἓν χωρίον κελεύσας, τοὺς μὲ βουλεύσαντας τὴν ἀπόστασιν ἅπαντας ἀπέκτεινε, τὸ δὲ ἄλλον ὄχλον ἀπέδοτο, τὴν δὲ πόλιν κατέσκαψεν.

Ἐπὶ δὲ τῆ ἑβδομηκοστῆς Ολυμπιάδος, ἣν οἰκεῖα ῥάδιον [d] Νικάμας ὁ Λοκρὸς ἐξ Οπουντος, ἄρχοντος Αθήνησι [e] Μύρωνος, παρελαμβάνουσι τὴν ὕπαλον ἀρχὴν [f] Πόστουμος [g] Κομίνιος καὶ Τίτος Λάρκιος· ἐφ' ὧν ἀπέστησαν αἱ Λατίνων πόλεις ἀπὸ τῆς Ρωμαίων φιλίας, Οκταβίου [h] Μαμιλίου, γαμβροῦ Ταρκυνίου, τοὺς ὀπιφανεστάτους ἐξ ἑκάστης πόλεως, τοὺς μὲ ὑποσχέσεσι δώρων, τοὺς δὲ δεήσεσι πείσαντος συμπροθύμους τοῖς φυγάσι τὴν κάθοδον. καὶ γίνεται κοινὴ τῶν συναγομένων εἰς Φερεντῖνον ἀγορὰ, πλὴν μιᾶς τῆς Ρωμαίων πόλεως· ταύτην γὰρ οὐκ ἐπήγειλαν μόνην, καθάπερ εἰώθεισαν, παρεῖναι· οὐ γὰρ ἦν ἔτι σφίσι δεῖν τὰς πόλεις παρεῖναι περὶ τοῦ πολέμου, καὶ στρατηγοὺς ἀποδεῖξαι, καὶ περὶ τῶν ἄλλων βουλεύσασθαι παρασκευῶν. ἐτύγχανε δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀπεσταλμένος ὑπὸ Ρωμαίων Μάρκος Οὐαλέριος πρεσβύτης, ἀνὴρ ὑπατικὸς, εἰς τοὺς ὁμόρους πόλεις, δεησόμενος αὐτοὺς μηδὲν νεωτερίζειν· ἐληλύθεσαν γὰρ ἐξ αὐτῶν τινες τοὺς ὁμοτέρμονας ἀγροὺς, ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποστελλόμενοι, καὶ πολλὰ τοὺς γεωργοὺς τῶν ἀγρῶν ἔβλαπτον· ὃς ἐπειδὴ τὴν κοινὴν συνόδου ἔγνω τῶν πόλεων γενομένην, ὅπῃ τῷ διενεγκεῖν ἅπασας τὴν περὶ τοῦ πολέμου ψῆφον, ἐλθὼν ἐπὶ τὸν σύλλογον, καὶ λόγον αἰτησάμενος παρὰ τῶν προέδρων, ἔλεξεν, ὅτι πεμφθείη μὲν ὑπὸ τῆς πόλεως πρεσβύτης πρὸς τὰς ἀποστελλούσας τοὺς ληστήρια πόλεις, δεησόμενος αὐτῶν, τοὺς ἐνόχους τοῖς [i] ἐκδικήμασιν ἐξευρούσας ἐκδοῦναι σφίσι πιμωρίας ὑφέξοντας, κατὰ τὸν νόμον ὃν ἐν ταῖς συνθήκαις ἔθεσαν, ὅτε συνεπίθεντο τὴν φιλίαν· καὶ τὸ λοιπὸν ἀξιώσων φυλάττειν, ἵνα μηδὲν ἁμάρτημα γίνηται [k] κοινὸν, ὃ βλάψῃ τὴν φιλίαν αὐτῶν καὶ τὴν συγγένειαν. ὁρῶν δὲ ἅπασας συνελθούσας τὰς πόλεις ὅπῃ τῷ κατὰ Ρωμαίων πολέμῳ, καὶ τοῦτ' ἐκ πολλῶν μὲ καὶ ἄλλων καταλαμ-
317 βανόμενον, μάλιστα δὲ ὅτι Ρωμαίοις μόνοις οὐ παρήγγειλαν ὅπῃ τὴν ἀγορὰν παρεῖναι, γεγραμμένον [l] ὅπῃ ταῖς συνθήκαις, ἅπασας παρεῖναι τὰς πόλεις ταῖς κοιναῖς ἀγοραῖς, ὅσαι τοῦ Λατίνων εἰσὶ γένους, παραγγειλάντων αὐταῖς τῶν πρεσβέων, [m] θαυμάζειν τί δή ποτε πεπόνθοντες, ἢ τί κατηγορεῖν ἔχοντες τῶν πόλεως οἱ συνέδρους, & aliis cenſentibus portas aperiendas & conſulem recipiendum, aliis vero totis viribus reſiſtendum neque ut in urbem hoſtes ingrederentur permittendum, interea dum illi tumultuantur & inter ſe contendunt, conſul portas effregit, eorumque munitiones, qua parte humillimæ erant, ſcalis ſuperatas occupavit, & vi urbem cepit. Per totum igitur illum diem & noctem ſequentem ſuis militibus permiſit, ut bona oppidanorum ferrent & agerent ac diriperent: poſtero die, quum captivos in unum locum cogi juſſiſſet, omnes defectionis auctores ſecuri percuſſit, reliquam turbam ſub haſta vendidit, & ipſam urbem evertit. *Per. Jul. 4214. Ante Chr. 500. Olymp. 69/70. 4. V. C. Cat. 252. Var. 254.* *Cameria capta.*

¶ Olympiade autem ſeptuageſima, qua vicit in ſtadio Nicæas Locrenſis Opuntius, archonte Athenis Myro, conſules creati Poſtumus Cominius & Titus Lartius. His conſulibus Latinorum populi à pop. Rom. amicitia defecerunt, Octavio Mamilio, qui erat gener Tarquinii, uniuſcujuſque civitatis primoribus, partim pollicitationibus munerum, partim precibus, perſuadente, ut exſulibus in patriam redire conantibus opem ferrent. Indictumque commune conſilium ad Ferentinum, quo omnes convenerunt præter ſolos Romanos, (his enim ſolis non nunciarunt, ſicut ante ſolebant, ut adeſſent) ubi oportebat eos populos bellum decernere, & duces creare, & de cætero apparatu conſultare. Forte autem eo tempore M. Valerius, vir conſularis, à pop. Rom. legatus fuerat miſſus ad finitimos populos, ut eos rogaret ne quid rerum novarum molirentur: (nonnulli enim eorum agros finitimos latrociniis infeſtabant, à potentioribus miſſi, & magnis detrimentis agricolas afficiebant) qui, ubi cognovit eorum populorum communem conventum haberi, ut omnes bellum decernerent, profectus ad id concilium, & petita dicendi copia ab ipſis conſeſſus præſidibus, dixit ſe à pop. Rom. legatum miſſum ad eos populos, qui latrones emittebant, rogaturum eos, * ut fontes perquiſitos & inventos ſibi dederent ad ſupplicium, ex lege quam in fœderibus ſanxerant, quando pacem fecerunt; atque poſtulaturum ab illis, ut in poſterum caverent, ne quod publicum delictum admitterent, quod ſuam amicitiam & cognationem dirimeret. Quum autem videret omnes populos conveniſſe ad bellum contra Romanos decernendum, & hoc ipſum cum ex multis aliis conjiceret, tum vero præcipue quod ſolis Romanis non denunciaſſent ut ad concilium venirent, quum tamen in fœderis conditionibus ſcriptum eſſet, ut communibus conciliis intereſſent omnes populi, quotquot eſſent nominis Latini, idque ab ipſorum conciliorum præſidibus evocati; mirari ſe dixit, quanam injuria accepta, aut quo pop. Rom. crimine conſeſſus præſides ſolam

L.

Poſt. Cominio & T. Lartio coſſ. Latini rebellant, & ſervi conſpirant. Per. Jul. 4215. Ante Chr. 499. Olymp. 70. ½. V. C. Cat. 253. Var. 255.

a Καὶ μὴ παρεῖναι *Vat.* b Στασιάζειν minus apte in *Ed. Steph.* c Ita in *Lapi Codd.* & *Ed. Steph.* Καταλαβόμενος *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* d Νικίας *Vat.* & *Lapi Codd.* Quid ſi verius Νικίας? *Sylb.* e Σμύρις *Vat.* f Ποστούμιος in *Ed. Steph.* Ποστόμιος *Vat.* Sed legendum eſſe Πόστυμος, idque prænomen eſſe, docet *Sigon.* in *Schol. Livian.* g Κομίνιος *Vat.* Latinorum more: atque infra manifeſta hujus ſcripturæ exſtant veſtigia. Cognomen huic Poſtumo Cominio tribuitur Auruncus in *Cuſpiniani* libro. *Sylb.* h Μαλίου τοῦ κηδεστοῦ *Vat.* i Nota ἐκδικήμασι pro ἀδικήμασι. *Sylb.* Verum ἀδικήμασι habet *Cod. Vat.* atque ita legendum eſſe monuit *Portus.* k Κοινὸν agnoſcit etiam *Lapi* verſio. Sed non abſurde maluerit quiſpiam καινόν. *Sylb.* l Ἐν ταῖς συνθήκαις *Vat.* m Θαυμάζειν ἔφη τί δήποτε legendum cenſet *Port.* * Ut obnoxios delictis invenientes ſibi illi traderent, ſubituros pœnas ex lege &c. *Lapus.*

Per Jul. 4215. Ante Chr. 499. Olymp. 70 ½. V. C. Cat. 253. Var. 255.

solam eam civitatem ad concilium non admisissent, quam omnium primam adesse oportuerat, & primam rogari sententiam, utpote quæ gentis principatum obtineret, quem sibi ab ipsis ultro pro multis & magnis beneficiis acceptis oblatum accepisset. ¶ Postea Aricini, petita dicendi copia, Romanos accusabant; quod ipsi, qui sui erant cognati, bellum Hetruscum contra se suscitassent, &, quantum in ipsis fuisset, omnium Latinorum populorum libertatem Hetruscis prodidissent: & rex Tarquinius, renovans cum omnium illorum populorum rep. percussa amicitiæ & societatis fœdera, rogabat eos ut jusjurandum servarent confirmarentque, & se in regnum reducerent: & Camerinorum & Fidenatum exsules, alii quidem patriam captam atque suum exsilium, alii vero servitutem & urbis eversionem deflentes, eos ad bellum adhortabantur. Postremus vero omnium Mamilius, Tarquinii gener, qui eo tempore apud Latinos plurimum pollebat, quum surrexisset, longa oratione in pop. Rom. est invectus. Quum autem Valerius omnia crimina objecta dilueret, & jure superior esse videretur, illo die in accusationibus & purgationibus consumpto, nullum consultationi finem imposuerunt, *nec quidquam certi decreverunt*. Sequenti die prælides confessus, non introductis amplius Romanorum legatis in concilium, sed Tarquinio & Mamilio & & Aricinis, & cæteris quicunque voluissent pop. Rom. accusare, facta dicendi potestate, quum omnes audissent, decreverunt rupta esse fœdera à Romanis, & Valerio legato responsum dederunt; Se per otium deliberaturos quonam modo injurias, quibus illi cognationis jura violarant, ulturi essent. Interea autem dum hæc geruntur, conjuratio contra ipsam urbem facta est à multis servis, qui communi consensu decreverunt arces occupare, & urbem multis in locis incendere. Re autem indicata ab illius conjurationis consciis, confestim portæ à coss. clausæ, & munitissima quæque urbis loca ab equitibus occupata, & statim fontes, partim in privatis ædibus comprehensi, partim in foro correpti, omnes ad unum in crucem sublati fuerunt. Atque hæc quidem his coss. sunt gesta.

LI.

LII.

Ser. Sulpicio & M. Tullio coss. Fidenæ obsessæ. Per. Jul. 4216. Ante Chr. 498. Olymp. 70 ⅔. V. C. Cat. 254. Var. 256.

¶ Deinde consulibus Servio Sulpicio Camerino & Manio Tullio Longo, quidam Fidenates, quum milites à Tarquiniis accersivissent, arcem occuparunt: &, adversæ factionis civibus partim cæsis partim expulsis, effecerunt ut rursus ea civitas à pop. Rom. deficeret: & quum legati Romani eo venissent, * *civibus suasserunt ut* eos tanquam hostes tractarent. Sed à senioribus impediti eos ex urbe expulerunt, neque illis dicendi potestatem facere, neque etiam eos audire voluerunt. His rebus cognitis, senatus Rom. nondum reip. Latinorum bellum inferre volebat, quod intelligeret non omnibus placere.

μόνῳ ἐκείνῳ ὑ παρέλαβον ὅπι τ σύλλογον, ἰὼ πρώτων ἁπάντων ἔδει παρεῖναι, ὑ πρώτῳ ἐρωτᾶσθ γνώμην, ἡγεμονίαν ἔχουσαν ὕ ἔθνους, ἧς ἔτυχε πρ αὐτοῦ ἐκόντων ἀντὶ πολλῶν ὑ μεγάλων εὐεργεσιῶν. Μετὰ τοῦτον Αρικηνοί τε λόγον αἰτησάμενοι, κατηγόρουν τοῦ Ρωμαίων, ὅτι τ Τυρρηνικὸν πόλεμον ἐπίπαλον σφίσιν ὄντες συγγενεῖς, ὑ παρέλυον, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἁπάσας τὰς Λατίνων πόλεις ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀφῃρεθῆναι τὴν ἐλευθερίαν· καὶ Ταρκύνιος ὁ βασιλεὺς ἀνανεούμενος τὰς γενομένας αὐτ πρὸς τὸ κοινὸν τ πόλεων συνθήκας περὶ φιλίας τε ὑ συμμαχίας, ἠξίου τὰς πόλεις ἐμπεδοῦν τοὺς ὅρκους, κατάγειν δὲ αὐτὸν ὅπι τ ἀρχήν. [a] Καμαριναίων τε ὑ Φιδηναίων φυγάδες, οἱ μὲ τ ἅλωσιν ὑ τ φυγὴν τ πατρίδ, οἱ δὲ τ ἀνδραποδισμὸν ὑ τ καθαίρεσιν οὐδυρόμενοι, παρεκάλουν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον. τελευταῖος δὲ πάντων ὁ Ταρκυνίου κηδεστὴς Μαμίλιος, μέγιστον δὴ τοῖς τότε χρόνοις πρὸ τοῖς Λατίνοις δυνάμενος, ἀναστὰς, μακρὰν ὑ τ πόλεως διεξῆλθε δημηγορίαν. Ἀπελογεῖτο δὲ πρὸς ἅπαντα τὰ Οὐαλερίου, ὑ δοκοῦντος πρεῖναι τοῖς δικασταῖς, ἐκείνῳ μὲ τ ἡμέρᾳ εἰς τὰ κατηγορήματα ὑ τὰς ἀπολογίας ἀναλώσαντες, οὐδὲν ἐπέθηκαν τῇ βουλῇ τέλος. τῇ δὲ κατόπιν ὑκέτι τοὺς πρεσβευτὰς τοῦ Ρωμαίων οἱ πρόεδροι προσαγόντες ὅπι τ σύλλογον, ἀλλὰ Ταρκυνίῳ τε ὑ Μαμιλίῳ ὑ Αρικηνοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις [b] βουλομένοις τῆς πόλεως κατηγορεῖν ἀποδόντες τὸν λόγον, ἐπειδὴ πάντων δήκουσαν, ψηφίζονται λελῦσθαι τὰς σπονδὰς ὑπὸ Ρωμαίων, ὑ τοῖς πρὶ Οὐαλέριον πρέσβεσιν ἀπόκρισιν ἔδωκαν, ὅτι τὸ συγγενὲς ἐκείνων τοῖς ἀδικήμασι λελυκότων, βουλεύσονται κατὰ σχολὴ ὄντινα τρόπον [c] ἀμυνέσθ χρή. ἐν ᾧ δὲ ταῦτ' ἐπράττετο χρόνῳ, συωμοσία τ [d] τ πόλεως ἐγένετο, δούλων συχνῶν συνφαμένων τάς τε ἀκρας καταλαβέσθαι, ὑ τ πολλοὺς τόπους ἐμπρῆσαι τὴν πόλιν. μηνύσεως δὲ γενομένης ὑπὸ τ συνειδότων, πύλαι τε εὐθὺς ὑπὸ τοῦ ὑπάτων ἐκλείοντο, ὑ πάντα τὰ ἐρύματα τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἱππέων κατείληπτο· καὶ αὐτίκα οἱ μὲ ἐξ οἰκιῶν συλληφθέντες, οἱ δὲ ἐκ τ [e] ἀγρῶν ἀχθέντες, ἀνεσκολοπίσθησαν ἅπαντες. ταῦτα ὅπι τούτων ἐπράχθη τοῦ ὑπάτων.

[f] Σερουίου δὲ Σουλπικίου Καμερίνου ὑ Μανίου Τυλλίου Λόγγου τὴν ἀρχὴν παραλαβόντων, Φιδηνάκων τινὲς, πρὸς Ταρκυνίων πεμπόμενοι, μεταπεμψάμενοι, τ ἄκραν καλαλαμβάνου), ὑ τ μὴ τὰ αὐτὰ προαιρουμένων ὃς μὲν διαφθείραντες, ὃς δὲ ἐξελάσαντες, ἀφιᾶσιν αὖθις ἀπὸ Ρωμαίων τ πόλιν· πρεσβείας τε Ρωμαϊκῆς ἀφικομένης, [g] ὡς πολεμίοις χρήσασθ τοῖς ἀνδράσι. κωλυθέντες δὲ ὑπὸ τ πρεσβυτέρων, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τ πόλεως, ὅτε δοῦναι λόγον [h] ἀξιωθέντες, ὅτε λαβεῖν. ταῦτα ἡ βουλὴ τ Ρωμαίων μαθοῦσα, πρὸς μὲ τὸ κοινὸν τ Λατίνων ὅπως τὸν πόλεμον ἐκφέρειν προθύμως ἰῶ, συνθαρσοῦσα ὑ πᾶσιν εἶναι τὰ

318

[a] Vide pag. 302. v. 39. [b] Forsan melius repetito articulo τοῖς βουλομένοις. *Sylb.* [c] Αὐτὸς ἀμύνεσθ *Vat.* [d] Τῆς πόλεως δοῦλοι *Vat.* [e] Plenius in *Cod. Vat.* ὧν τ ἀγρῶν ἀναχθέντες, ὅσους ἀπέφαινον οἱ μηνυταὶ μετασχεῖν τῆς συωμοσίας, μάστιξι ὃ βασάνοις αἰκισθέντες ἀπεσκολοπίσθησαν. atque ita legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *ex agris adducti, quoscunque indices declararunt conjurationis esse participes, flagellis cruciatibusque affligentes è scopulo præcipitaverunt omnes.* [f] Σερουίλιου in *Ed. Steph.* errore manifesto, prænomine in nomen verso. *Sylb.* [g] Deest hîc verbum finitum. *Lapus* legit ἤρξαντο, *cæperunt tanquam hostibus uti his viris. Sylb.* [h] Αξιώσαντες *Vat.* * Hostilem in modum eos tractare *decrevtrunt. Gelen.*

τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τ῀ πρεσβύλων χτ῀ νῶν· [2] οἱ δὲ ἐκάστη πόλει τὸς δημοτικὸς ἀναδύεσθ῀ τ῀ πόλεμον, καὶ πλείους εἶναι τὸς ἀξιοῦντας μένειν τὰς σπονδὰς τ῀ διαλελῦσθ῀ λεγόντων· ὅπῃ δὲ τὸς οἱ Φιδηνᾶται τ῀ ἕτερον ἐψηφίσαντο τ῀ὸ ὑπάτων [b] Μάνιον ἀποστεῖλαι, στρατὸν ἄγοντα πολλόν· ὃς ἐπειδὴ τ῀ χώραν αὐτ῀ὸ ἐδήωσε κτ῀ πολλὴν ἄδειαν, μηδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμυνομένου, πλησίον τοῦ τείχους στρατοπεδευσάμενος, ἐφύλαττε μήτε ἀγορὰς εἰσάγεσθαι τοῖς ἔνδον, μήτε ὅπλα, μήτε ἄλλην βοήθειαν μηδεμίαν. Φιδηνᾶται μὲν δὴ τειχήρεις ἐγένοντο, καὶ πρὸς τὰς Λατίνων ἐπρεσβεύοντο πόλεις, δεόμενοι ταχείας συμμαχίας. οἱ δὲ προεστηκότες τ῀ Λατίνων, ἀγορὰν ποιησάμενοι τ῀ὸ πόλεων, Ταρκυνίοις τε αὖθις ἀποδόντες λόγον, καὶ τοῖς πρὸς τ῀ παλιορκουμένων ἥκουσιν, ἐκάλουν τὸς συνέδρους εἰς ἀπόφασιν γνώμης, τίνα χρὴ πολεμεῖν Ρωμαίοις τρόπον, ἀπὸ τ῀ὸ πρεσβυτάτων τε καὶ ἐπιφανεστάτων ἀρξάμενοι. πολλῶν δὲ ῥηθέντων λόγων, καὶ περὶ αὐτ῀ῦ τ῀ὸ πολέμου πρῶτον, εἰ δέοι αὐτὸν ἐπικυρῶσαι, οἱ μὲ ταραχωδέστεροι τ῀ῶν συνέδρων τὸν βασιλέα κατάγειν ἐπὶ τὼ ἀρχαίω ἠξίουν, καὶ Φιδηνᾶταις βοηθεῖν παρήνουν· οἱ ἡγεμονίας βουλόμενοι γενέσθαι στρατιωτικὰς κύριοι, καὶ πραγμάτων ἐφάψασθαι μεγάλων· μάλιστα δὲ οἱ δυνασείας καὶ τυραννίδ᾽ος ἐν ταῖς ἑαυτ῀ῶν πατρίσιν ἐρῶντες, ἵν᾽ [c] καταστήσωσιν αὐτοῖς Ταρκυνίους ἐπείθοντο τὼ Ρωμαίων ἀρχαίω ἀνακληθησομένους. οἱ δὲ εὐπορώτατοί τε καὶ ἐπιεικέστατοι μένειν ἐν ταῖς σπονδαῖς ἠξίουν τὰς πόλεις, καὶ μὴ πρόχειρως ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρεῖν· καὶ ἦσαν οὗτοι τῷ πλήθει πιθανώτατοι. ἐξωθούμενοι δὴ πρὸς τ῀ῶν παρανομούντων τὼ εἰρήνω ἄγειν οἱ τὸν πόλεμον ἐπισπεύδοντες, τοῦτό γε πείθουσι τὼ ἐκκλησίαν ποιῆσαι τελευτ῀ῶντες, πρεσβύλας εἰς Ρώμην ἀποστεῖλαι τούς τε παρακελέσοντας ἅμα καὶ συμβουλεύσοντας τῇ πόλει δέχεσθ῀ Ταρκυνίους καὶ τὸς ἄλλους φυγάδας ἐπ᾽ ἀδεία καὶ ἀμνηστία, καὶ πρὸς τούτοις [d] ὅρκια τεμοῦντας τῇ πατρίῳ κοσμεῖσθαι πολιτείᾳ, καὶ τῆς Φιδηνάων πόλεως ἀπανιστάναι τὸν στρατὸν, ὡς σφῶν οὐχ ὑπερ-
319 ορωμένων συγγενεῖς καὶ φίλους ἀφαιρεθέντας τὼ πατρίδα· ἐὰν δὲ μηδέτερον τούτων ὑπομείνωσι ποιεῖν, τότε βουλεύσεσθ῀ πρὸς τὸ πολέμου· οὐκ ἀγνοοῦντες μὲν, ὅτι τούτων μηδέτερον ὑπομενοῦσι Ρωμαῖοι ποιεῖν, ποιήσεις δὲ τῆς ἔχθρας βουλόμενοι λαβεῖν εὐπρεπεῖς, καὶ τὸς ἐναντιωμένους σφίσι θεραπείας ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καὶ χάρισιν [e] ἐπάξεσθαι νομίζοντες. ταῦτα [f] ψηφισάμενοι, καὶ χρόνον ὁρίσαντες ἐνιαύσιον, Ρωμαίοις μὲν βουλῆς, ἑαυτοῖς δὲ πρεσβυτῶν, καὶ πρεσβείας ἀποδείξαντες ὃς Ταρκυνίῳ ἐβούλετο, διέλυσαν τὸν σύλλογον.

Διασκεδασθέντων δὲ τ῀ Λατίνων κτ῀ πόλεως, ὁρῶντες οἱ περὶ Μαμίλιον τε καὶ Ταρκύνιον, ὅτι ταῖς σπονδαῖς ἀναπεπλώκασιν οἱ πολλοὶ, τὰς μὲ ὑπερορίους ἐλπίδας, ὡς ἀ πάνυ βεβαίας, ἀφίεσαν· μεταθέμενοι δὲ τὰς γνώμας, τ῀ πολιτικόν τε καὶ ἀφύλακτον ἐμηχανῶντο πόλεμον ἐξ αὐτῆς ἀναφῆσαι τ῀ Ρώμης, πάσιν εἰσάγοντες τοῖς πένησι πρὸς τὸς εὐ-

[a] Ἀλλ᾽ ἐν ἐκείνῃ Vat. [b] Μάνιον Τύλλιον Vat. ut paullo ſupra p. 304. v. 39. [c] Συνκαταστήσωσιν Vat. [d] Ορκια ταμεῖν, ἀντὶ τ῀ ὅρκιον ποιῆσαι· Ἀφὸ τ῀ ἐντόμων, ἤγουν θυσιῶν. Euſtath. ad *Homeri* Iliad. γ'. Vide *Heraldi* Digreſſ. lib. 1. digreſſ. 16. p. 223. [e] Υπάξεσθ῀ Vat. [f] Ψηφιζόμενοι Vat.

cere ea quæ à primoribus concilii fuerant decreta; ſed in unaquaque civitate ipſos plebejos bellum recuſare, & plures eſſe qui cenſerent fœdera adhuc eſſe integra, quam qui ea rupta dicerent. Cæterum contra Fidenates alterum conſulem Manium mittere decreverunt cum magno exercitu, qui, eorum agro ſine ullo metu impune vaſtato, quod nullus eum defenderet, caſtris ad ipſa mœnia poſitis cavebat, ne ullus commeatus aut arma in urbem portarentur, neve ullum aliud auxilium oppidanis ferretur. Sicque igitur Fidenates obſeſſi ad Latinorum populos legatos miſerunt, rogantes ut ſibi celeriter auxilium mitterent. Principes vero Latinorum, indicto populorum concilio, & Tarquiniis, & obſeſſorum legatis, qui eo venerant, facta rurſus dicendi poteſtate, convocarunt ſuos aſſeſſores ad ſententiam ferendam de ratione belli cum pop. Rom. gerendi, à natu maximis & clariſſimis quibuſque viris initio facto. Quum autem multa verba fuiſſent facta, ac primum quidem de ipſo bello an eſſet decernendum, qui totius conſeſſus erant turbulentiſſimi cenſebant regem in regnum eſſe reducendum, & ſuadebant ut Fidenatibus ſuppetiæ ferrentur; id agentes, ut ipſi militibus præficerentur, & res magnas tractarent. potiſſimum vero illi qui in ſua quique patria principatum & tyrannidem affectabant, quam opera Tarquiniorum, ſi in regnum reſtituti fuiſſent, ſe adepturos ſperabant. Opulentiſſimi vero & æquiſſimi quique civitatum viri in fœdere permanendum cenſebant, neque temere arma capienda. atque hi apud plebem auctoritate plurimum valebant. A pacis igitur ſuaſoribus repulſi qui ad bellum adeo erant propenſi, tandem hoc concilio perſuaſerunt, ut Romam mitterentur legati, qui pop. Rom. rogarent & ſimul ei ſuaderent, ut Tarquinios in urbem reciperent & cæteros exſules, ea conditione, ut illis impunitatem concederent, & omnem veterum injuriarum memoriam deponerent; utque, his rebus jurejurando confirmatis, patrio more remp. adminiſtrarent, & à Fidenis copias abducerent, quippe quod ipſi non paſſuri eſſent ut cognati & amici ſui patria carerent: quod ſi neutrum horum facere voluiſſent, tunc ſe de bello deliberaturos. *idque fecerunt* non quod ignorarent Romanos neutrum eſſe facturos; ſed quod honeſtas & ſpecioſas belli cauſſas quærerent, & exiſtimarent à ſe adverſarios ſuos interea officiis & beneficiis deliniri poſſe. His decretis, datoque anno integro Romanis ad deliberandum, ſibi vero ad bellum apparandum, & legatis arbitratu Tarquinii deſignatis, conſilium dimiſerunt.

Per. Jul. 4216. Ante Chr. 498. Olymp. 70 ⅔. V. C. Cat. 254. Var. 256.

LIII. ¶ Diſperſis autem Latinis per urbes, Mamilius & Tarquinius, animadvertentes ipſam plebem ad pacem & fœdera pronam eſſe, externas ſpes, ut non admodum certas, miſſas fecerunt: ſed mutata ſententia bellum civile & inexſpectatum in ipſa urbe concitare doloſe conabantur, pauperes contra divites

Per. Jul. 4216. *Ante Chr.* 498. *Olymp.* 70 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 254. *Var.* 256.

divites ad ſeditionem impellentes. Jam autem magna plebis pars, præcipue vero egena & ea quæ ære alieno premebatur, commovetur, *& alieno animo à repub. erat*, * ita ut in poſterum nullam ejus curam gerere, nec ei favere cogitaret: fœneratores enim in ſua poteſtate immoderate ſe gerebant, & obæratorum corpora in vincula abducebant, quibus non aliter utebantur quam empticiis. His rebus cognitis, Tarquinius miſit in urbem una cum legatis Latinorum quoſdam homines minime ſuſpectos, pecuniam *ſecum* ferentes: qui cum egenis & audaciſſimis quibuſque in colloquium venientes, & partim illis jam largientes pecuniam, partim, ſi reges in urbem rediſſent, promittentes, plurimos cives corruperunt. Factaque eſt conjuratio contra optimates, non ſolum ab ipſis ingenuis egenis, ſed etiam à ſervis improbis, ſpe libertatis inductis; qui, ob ſuos conſervos ſuperiore anno ſupplicio affectos, inſenſi dominis ſuis atque iis inſidiantes, tum quod ſibi ab illis fides non haberetur, tum quod illis eſſent ſuſpecti, quaſi ipſi quoque aliquando, ſi occaſionem fuiſſent nacti, eos eſſent aggreſſuri, lubenter iis paruerunt qui ſe ad eos invadendum incitabant. Illorum autem conjurationis tale fuit conſilium. Principes conjurationis oportebat, nocte obſcura obſervata, arces & loca urbis munita occupare: ipſos vero ſervos, quum primum ſenſiſſent loca opportuna ab illis occupata, (hoc autem ipſi ex clamore edito cognituri erant) dominos dormientes interficere: hiſque rebus confectis, domos divitum diripere, & portas tyrannis aperire.

Legatio Latinorum, & conſpiratio urb.

LIV. ¶ At divina providentia, quæ ſemper & alias urbem eam ex periculis eripuit, & ad mea uſque tempora incolumem etiam tuetur, eorum conſilia detexit, re ad alterum conſulem Sulpicium delata per indicium duorum fratrum Tarquiniorum, Publii & Marci, ex urbe Laurento, qui inter illos conjuratos erant præcipui, & qui divina quadam neceſſitate rem indicare coacti fuerunt. In ſomnis enim obverſabantur ipſis horribiles quædam ſpecies, quæ graves pœnas minabantur, niſi cœptis & conatibus illis deſiſterent: & ſe à quibuſdam dæmonibus exagitari & verberari, oculoſque ſibi effodi, denique multa alia miſeranda perpeti putabant. Quibus rebus perterriti & metu trepidantes excitabantur, & ne ſomnum quidem ob hæc terriculamenta capere poterant. Primum igitur quibuſdam ſacrificiis averruncatoriis & expiatoriis iſtos dæmonas, à quibus infeſtabantur, avertere conabantur: ſed quum nihil proficerent, ad vaticinia confugerunt, conſilium ipſum conjurationis ſilentio tegentes, ſed hoc ſolum cognoſcere volentes, an tempus jam eſſet peragendi quæ

πόρως. ἤδη δ' ὑπεκινεῖτο τὸ πολὺ τῆ δημοτικῆ [a] μέρος, ἡ σπάνει, μάλιστα δὲ τ�ὸ ἄπορον [b] μέρος" ἡ ὑπὸ δανείων ἠναγκασμένον, μηκέτι τὰ κέρδη τῷ κοινῷ φρονπίζειν· ἡ γὰρ ἐμπειρίαζον οἱ δανείζοντες, ἀλλ' εἰς δεσμὰς τὰ τ ὑποχρέων ἀπῆγον σώματα, καὶ ὥσπερ ἀργυρωνήτοις οὕτως ἐχρῶντο. Ταῦτα δὴ μαθὼν, ἔπεμψεν ὁ Ταρκυίνιος εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσι τῶν Λατίνων ἀνυπόπτους τινὰς ἄνδρας, φέροντας χρυσίον· οἳ [c] σπένδοντες εἰς λόγους τοῖς ἀπόροις καὶ θρασυτάτοις, καὶ τὰ μὲν ἤδη διδόντες αὐτοῖς, τὰ δ', εἰ κατέλθοιεν οἱ βασιλεῖς, ἐπαγγελλόμενοι, πολλὰς πάνυ τῶν πολιτῶν διέφθειραν· καὶ γίνεται συνωμοσία κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας ἡ μόνον ἐλευθέρων ἀπόρων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολιτῶν ἐλευθερίας ἐλπίσιν ὑπαχθέντων, οἳ ἀφ' ἑαυτῶν τοὺς κολασθέντας ὁμοδούλους ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ, δυσμενῶς καὶ [d] ὑπερβούλως διακείμενοι πρὸς τοὺς δεσπότας, ἀπιστούμενοί τε ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἐν ὑποψίαις ὄντες, ὡς καὶ αὐτοὶ σφίσιν ὑπιθησόμενοί ποτε, εἰ καιρὸν λάβοιεν, ἅσμενοι τοῖς παρακαλοῦσι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἐπήκουσαν. ὁ δὲ τῆ συνωμοσίας αὐτῶν τοιόσδε ἦν λογισμός. τοὺς μὲν ἡγεμόνας τῆς ὑπιχειρήσεως ἔδει, φυλάξαντας, νύκτα ἀσέληνον, τάς τ ἄκρας καὶ τοὺς ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως καταλαβέσθαι· τοὺς δὲ θεράποντας, ὅταν ἄρα θορυβὸν κρατοῦντας ἐκείνους τῶν ὑπιχείρων χωρίων ἀλαλαγμῷ δὲ τοῦτο ἔμελλεν αὐτοῖς γενήσεσθαι φανερὸν ἀποκτεῖναι τοὺς δεσπότας καθεύδοντας· ταῦτα διαπραξαμένους, τάς τε οἰκίας διαρπάσαι τῶν εὐπόρων, καὶ τὰς πύλας τοῖς τυράννοις ἀνοῖξαι.

Η δὲ ἐν παντὶ καιρῷ σώζουσα τὴν πόλιν, ἡ μέχρι τ ἐμὲ χρόνων διαμένουσα θεία πρόνοια, [e] διεκάλυψεν αὐτῶν τὰ βουλεύματα, μηνύσεως γραπτέρῳ τῶν ὑπάτων γενομένης Σουλπικίῳ, ὑὸ ἐποίησαν ἀδελφοὶ δύο [f] Ταρκυίνιοι, Πόπλιος καὶ Μάρκος, ἐκ Λαυρέντου πόλεως, κορυφαιότατοι τῶν μετεχόντων τῆς συνωμοσίας, ὑπὸ θείας ἀνάγκης βιαζόμενοι. ἐφίσταντο γὰρ αὐτοῖς ὅτε κοιμηθεῖεν ὄψεις ὀνείρων φοβεραὶ, τιμωρίας [g] ἀπειλοῦσαι μεγάλας, εἰ μὴ παύσαιντο καὶ ἀποσταῖεν τῆς ὑπιθέσεως· διώκεσθαί τε ὑπὸ δαιμόνων τινῶν, καὶ πάσχειν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεσθαι, καὶ ἄλλα [h] πολλὰ ἀέθλια πάσχειν τελευτῶντες ἐδόκουν· ὑφ' ὧν δείσαντες καὶ τρόμῳ πολλόμενοι διηγείροντο, καὶ οὐδὲ καθεύδειν ἀφ' ταῦτα τὰ δείματα ἐδύναντο. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ἀποτροπαίοις τισὶ καὶ ἐξακεσηρίοις θυσίαις ἐπειρῶντο διαπολεῖσθαι τοὺς ἐνιαμένους σφίσι δαίμονας· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον, ὅτι μαντείας [i] ἐπέποντο, τύχῃ μὲν ἀφάνειαν τῆς ὑπιχειρήσεως ἀπόρρητον φυλάττοντες, τοῦτο δὲ μόνον μαθεῖν ἀξιοῦντες, εἰ καιρὸς ἤδη πράττειν ἃ βούλονται.

a Μίσης in *Ed. Steph.* Sed rectius μέρος, ut in ſequenti etiam commate. ac ſic *Lapus* quoque vertit, *pars plebis multa.* non tamen alteram ſcripturam plane damno. *Sylb.* *b* Non agnoſcit *Vat.* *c* Forſan rectius σωμόντες εἰς λόγους. *Sylb.* atque ita in *Cod Vat.* *d* Quis ita loquitur, ut ὑπερβούλως ἀφεκεῖσθαι dicat? Ego iſtud adverbium (licet alioqui apud hunc etiam ipſum alibi exſtet) alius pulcherrimi & huic rei aptiſſimi locum occupare libenter exiſtimo: videlicet τῷ ὑπερβάλλειν. ſic ὑπερβολὴ ἰχθύων alibi dicit, necnon ὑπερβάλλειν cum φθονερὸς alicubi jungit. *Steph.* *e* Si codex mendo caret, διεκάλυψεν poſitum pro ἀνεκάλυψεν. *Port.* *f* Tarquiniorum nomen hic *Glareano* ſuſpectum eſt, etſi reperitur p. 309. v. 23. fatetur tamen ſe nec certas habere cauſſas cur id ſubmoveat, nec aliud quod in ejus locum ſubſtituat. *Sylb.* *g* Rectius forſan ἀπαπειλῆσαι. id ſane verbum eſt uſitatius. *Sylb.* *h* Πολλὰ ἓ χίτλια *Vat.* *i* Ἐτρέποντο *Vat.* * Ita ut nullam amplius de dignitate reip. curam ageret. *Lapus.* Ac pernicioſas reip. cogitationes alebat. *Gelen.*

βέλοιτο. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ μάντεως, ὅτι πονηρὰν καὶ ὀλέθριον βαδίζουσιν ὁδὸν, καὶ εἰ μὴ [a] μεταθήσοιεν τὰ βεβουλευμένα, τὸ ἄμεινον ἀπολοῦνται τέλεον, δείσαντες μὴ φθάσωσιν αὐτοὺς ἕτεροι τὰ κρυπτὰ εἰς φῶς ἐξενεγκόντες, αὐτοὶ γίνονται μηνυταὶ τοῦ συλλήψεσθαι τὸν ὕπατον. ὁ δὲ ὕπατος ἐπαινέσας αὐτοὺς, καὶ πολλὰ ὑποσχόμενος εὖ ποιήσειν, ἐάν καὶ τὰ ἔργα ὅμοια τοῖς λόγοις ἐπιδείξωνται, τούτους μὲν ἔνδον παρ' ἑαυτῷ κατεῖχεν μηδενὶ φράσας· τοὺς δὲ Λατίνων πρέσβεις, ἀναβαλλόμενος ἕως καὶ παρέλκων τὴν ἀπόκρισιν, τότε εἰσαγαγὼν εἰς τὸ βουλευτήριον, [b] καὶ [11] τὰ δόξαντα τοῖς συνέδροις ἀποκρίνεται τοῖς αὐτούς· "Ἄνδρες φίλοι τε καὶ "συγγενεῖς, [c] ἀπαγγέλετε [d] ἀπίουσι τοῖς τὸ κοινὸν τῶν Λα- "τίνων, ὅτι Ρωμαίων δῆμος οὔτε πρότερον [e] Ταρκυνί- "ταις ἀξιοῦσιν ἐπείσαλτο τὴν [11] τοῦ [f] τυρράννων καθοδον, οὔθ' "ὕστερον ἅπασι Τυρρηνοῖς, οὓς ἦγε βασιλεὺς [g] Πορσῖνος, ὑ- "πὲρ τῶν αὐτῶν δεομένοις, καὶ πόλεμον ἐπάγουσιν ἁπάντων "τοῖς πολεμίων βαρύτατον, ἐφείλετο, ἀλλ' ἀνέχετο γῆν τε [h] κα- "ομένην ὁρῶν, καὶ αὐλὰς ἐμπιπραμένας, τύχης γενόμενος "ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ οὐδὲν ὧν μὴ βούλεται ποιεῖν "[i] κελευσθείς. [k] ὑμῶν τε, ὦ Λατῖνοι, θαυμάζομεν, εἰ τῶν- "τα [l] εἰδότες, οὐδὲν ἧττον [m] δέχεσθε τοὺς τυράννους, καὶ τὴν Φιδή- "νης πολιορκίαν [n] λύσαι ἐπιζητοῦντες ἥκετε, καὶ μὴ πρᾶγμά- "νοις πόλεμον ἀπειλεῖτε. παύσασθε δὴ ψυχρὰς καὶ ἀπι- "θάνους παραιτούμενοι προφάσεις τὰς ἔχθρας· καὶ εἰ διὰ "τοῦτο μέλλετε διαλύειν τὸ συγγενὲς, καὶ τὸν πόλεμον ὑπευ- 21 "θυνοῦν, ὃ μηδὲν [11] ἔτι ἀναβάλλεσθε.

Ταῦτα τοῖς πρέσβεσιν ἀποκρινάμενος, καὶ προπέμψας ἐκ τῆς πόλεως, μετὰ τοῦτο φράζει τῇ βουλῇ περὶ τῆς ἀπορρήτου συνωμοσίας, ἃ παρὰ τοῦ μηνυτοῦ [11] ἔμαθε· καὶ λαβὼν ἐξουσίαν παρ' αὐτοῦ αὐτοκράτορα διερευνᾶσθαι τοὺς μεταλόντας τοῦ ἀπορρήτου βουλεύματος, καὶ κολάσαι τοὺς εὑρεθέντας, ἐπὶ τὴν αὐθάδη καὶ τυραννικὴν ἦλθεν ὁδὸν, ὡς ἕτερος ἂν τις ἐποίησεν, εἰς τοσαύτην καταπλαγεὶς ἀνάγκην· ἀλλ' ὑπὲρ τὸν [q] εὐλογιστόν τε καὶ ἀσφαλῆ, καὶ τῷ σχήματι τῆς καθεστώσης τότε πολιτείας πρέπουσαν, ἀκολουθῶν [r] ἐτράπετο. οὔτε γὰρ ἐκ τῶν οἰκείων συλλαμβανομένους ἄγεσθαι τοὺς πολίτας ὑπὲρ [11] θάνατον, ἀποσπωμένους γυναικῶν τε καὶ παίδων καὶ πατέρων, ἐβουλήθη, τόν τε οἶκτον ἐνθυμούμενος οἷος ἔσται [11] τοῖς προσηκόντων ἑκάστοις [x] περὶ τὸν ἀποσπασμὸν [11] τῶν ἀναγκαζομένων, καὶ δεδοικὼς [y] μή τι ἀπογνόντες ὑπὲρ τὰ ὅπλα [11] ὁρμῶσι λάβωσι, [aa] καὶ δι' αἵματος ἐμφυλίου χωρῆσαι τὸ [bb] ἀναγκαῖον παρανομεῖν· οὔτε δικαστήρια καθίζειν αὐτοῖς ᾤετο δεῖν, λογιζόμενος

in animo haberent. Vate autem respondente eos pravam & exitialem inire viam, &, nisi sententiam mutassent, fœdissimo mortis genere perituros; illi, veriti ne ab aliis anteverterentur, hæc arcana consilia consuli, qui tunc erat in urbe, indicarunt. Consul, laudatis iis, & se multa beneficia in illos collaturum pollicitus, si eorum facta verbis respondissent, eos apud se domi retinuit, nulli re indicata: Latinorum vero legatis, quibus ad eam usque diem responsum dare distulerat, tunc introductis in curiam ita ex senatus sententia respondit; "Amici no- "stri & cognati, domum reversi nunciate La- "tinorum reipublicæ, populum Romanum "neque antea Tarquiniensibus orantibus ty- "rannorum reditum concessisse, neque post- "ea omnibus Hetruscis eadem postulanti- "bus, & Porsenæ ductu bellum sibi longe "omnium gravissimum inferentibus cessisse: "* sed post vastatos agros villasque in suo "conspectu incensas, obsidionem pro com- "muni libertate pati maluisse, quam facere "imperata quæ non placerent. Et demira- "mur vos, Latini, quod, quum hæc sciatis, "nihilominus tamen huc veniatis atque im- "peretis, ut tyrannos recipiamus, & Fide- "narum obsidionem solvamus, & bellum "nobis, nisi imperata fecerimus, minari au- "deatis. Desinite igitur frigidas istas & mi- "nime probabiles odii *bellique* causas præ- "texere: &, si propterea estis cognatio- "nis vincula dissoluturi, & bellum decre- "turi, rem amplius ne differatis.

Per. Jul. 4216. *Ante Chr.* 498. *Olymp.* 70 $\frac{2}{3}$. *V. C.* *Cat.* 254. *Var.* 256.

¶ Quum hæc legatis responsa dedisset, eosque extra urbem esset prosequutus, postea senatui exponit quæ de occulta conjuratione ex indicibus didicerat: acceptaque ab illo summa potestate inquirendi socios illius occultæ conspirationis, & animadvertendi in eos qui *in eo numero* fuissent inventi, non est ingressus viam arrogantem & tyrannicam, quemadmodum alius quispiam fecisset, ad tantas redactus angustias; sed rationi consentaneam & tutam, & formæ civitatis, quæ tunc erat, convenientem est sequutus. Neque enim domi correptos, & à conjugibus & liberis & parentibus abstractos cives ad capitale supplicium duci voluit; cogitans quanta propinquos in conjunctissimorum necessitudinum avulsione incessura esset commiseratio, & veritus ne forte desperatione adducti ad arma recurrere inciperent, † & ad civilem sanguinem injuste profundendum se cogerent. neque judicia ipsis constituenda censebat, considerans LV.

a Μεταθήσοινται *Vat.* *b* Non agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* atque superfluum esse viderat *Sylb.* *c* Rectius ἀπαγγέλλετε. *Sylb.* *d* Perperam ἰοῦσιν in *Ed. Steph.* & v. 16. ἀπάγουσιν. *e* Ταρκυνήταις in *Cod. Rom.* quod cum Ionicam formam habeat, malim vel Ταρκυνιάταις vel Ταρκυνίταις ut supra p. 268. v. 3. *Stephanus* non modo Ταρκυνίτας agnoscit ab hac Etruriæ urbe Ταρκυνία, sed etiam Ταρκυνίους & Ταρκυνιεῖς. *Sylb.* *f* Ita *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* Τυῤῥηνῶν minus recte in *Ed. Steph.* *g* Πορσίνας *Vat.* *h* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Male κειμένην in *Ed. Steph.* *i* Κελευσθείς excusari potest, ut sit *alius cujusjam principis aut populi jussu.* Κελευσθῆναι maluisse videtur *Lapus*, ut ordo sit ὑπὲρ τοῦ μὴ κελευσθῆναι πράττειν μηδὲν ὧν μὴ βούλεται, *ut eorum quæ nolebat nihil agere juberetur. Sylb.* *k* Ὑμᾶς in *Codd. Ven.* & *Vat.* *l* Ἰδόντες *Vat.* *m* Ita in *Codd. MSS.* sed convenientius esse videtur infinitivum δέχεσθαι, ut supra habuimus p. 305. v. 33. *n* Fortasse rectius λύειν. *Sylb.* Λύσειν *Vat.* *o* Ita *Rom. Vat.* & *Lapi Codd.* Deest in *Ed. Steph.* *p* Διαφθήσασθαι *Vat.* *q* Ἀναλογιστὸν in *Ed. Steph.* quod tuetur *Portus.* Verum εὐλογιστὸν maluit *Sylb.* ex *Cod. Rom.* & *Ven.* quibus consentit *Vat.* *r* Ἀκολουθῶν parum hîc necessarium. *Sylb.* Ἀκόλουθον *Vat.* quod videatur interpretamentum esse τῇ πρέπουσαν. *s* Ἐτράπετο in *Cod. Ven.* teste *Sylb.* *t* Perperam συλλαμβανομένων in *Ed. Steph.* *u* Ἀπὸ γυναικῶν καὶ τέκνων *Vat.* *x* Ita *Lapi Cod.* In *Ed. Steph.* περὶ τὸν ἀπασασμὸν: quod sequutus *Gelenius* verterat *quam miserabile esset unumquemque necessariis suis affectibus ultimum* vale *dicere. Sylb.* Περὶ τὸν ἀποσπασμὸν *Vat.* *y* Μή τινες ἀπονοηθέντες *Vat.* *z* Ita in *Ven. Rom. Vat.* & *Lapi Codd.* Ἀρχὴν λάβωσι habet *Ed. Steph.* *aa* Illa sic construi velim, καὶ μὴ τὸ ἀναγκαῖον χωρῆσαι παρανομεῖν δι' αἵματος ἐμφυλίου, i. e. ἐς μὴ ἡ ἀνάγκη χωρήσῃ πρὸς τὸ παρανομεῖν δι' αἵματος ἐμφυλίου. *Port.* *bb* Ἀναγκαῖον *Vat.* * Sed instituit quidem, agrum vastari videns caulasque concrematas, incluso muris pro libertate perstare, ut eorum quæ nolebat nihil agere juberetur. *Lapus.* † Perque civilem sanguinem cogeretur ipse iniqua agere. *Lapus.*

Per. Jul. 4216. *Ante Chr.* 498. *Olymp.* 70 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 254. *Var.* 256.

rans omnes inficiaturos, & indices nulla certa & minime dubia argumenta habituros, præter ipsum indicium, cui fide habita cives noxios capite essent damnaturi. Sed novum quoddam doli genus excogitavit, quo rerum novarum studiosos detexit, & quo effecit ut primum ipsi conjurationis duces nullo cogente in unum locum venirent, deinde minime dubiis argumentis convincerentur, ita ut nullus purgationi locus illis relinqueretur: præterea non in locum aliquem desertum coacti, neque ubi à paucis testibus convincerentur, sed in ipso foro, omnibus inspectantibus deprehensi, merito supplicio afficerentur, & nullus tumultus in urbe excitaretur, nec ullus aliorum motus fieret, quemadmodum solet accidere quum supplicium sumitur de iis qui rebus novis student, præsertim periculosis temporibus.

LVI. ¶ Hîc alius fortassè existimaret satis esse ipsam rei summam persequi, comprehensos à consulibus conjurationis clandestinæ socios & capitali supplicio affectos, credens his rebus narratione prolixiore opus non esse: at ego ipsum etiam modum, quo illi fuerunt comprehensi, dignum *qui* scriptis *proderetur* existimans, statui *silentio* minime præterire: illud cogitans historiæ lectores non satis capere utilitatis, si ipsum solum rerum exitum audiant; (nam unusquisque * vult ipsas etiam rerum caussas quærere, & modos quibus res peracta sit, & consilia eorum qui rem peregerunt, & † varios fortunæ casus, nec quidquam eorum,quæ res comitari solent, auribus subtrahi) verum hominibus remp. tractantibus valde necessàriam esse putans harum rerum cognitionem, ut in similibus casibus exempla in promptu habeant quæ sequi possint. Modus autem quem consul excogitavit, ut conjuratos comprehenderet, talis fuit. Delectis è senatorum numero qui ætate & viribus maxime valebant, illis imperavit, ut, simulatque signum à se accepissent, cum fidissimis amicis & cognatis loca urbis munita ‡ & suis domiciliis proxima occuparent: ipsos quoque equites præmonuit, ut in opportunissimis circa forum ædibus cum gladiis præsto adessent, facturi quicquid imperatum fuisset. Sed ne forte, dum fontes comprehenderentur, eorum propinqui aliive cives aliquid novi molirentur, neve rebus perturbatis cædes inter cives fierent, missis literis ad suum collegam, qui Fidenas obsidebat, significavit ei, ut noctis initio cum lectissima totius exercitus parte ad urbem veniret, & prope mœnia in montano loco castra poneret.

LVII. ¶ His rebus præparatis, indicibus imperavit, ut ad conjuratorum principes venirent in forum circa mediam noctem cum fidissimis quibusque sociis; quasi ibi

ὅτι πάντες ἀρνήσονται, καὶ οὐδὲν ἔσται βέβαιον τοῖς δικασταῖς τεκμήριον οὐδ' ἀναμφίλεκτον ἔξω τῆς μηνύσεως, ἢ πιστώσαντες θάνατον τῶν πολιτῶν [a] καταψηφιοῦνται. κομιδῇ δέ τινα τρόπον ἀπάτης ἐξεῦρε τῶν νεωτεριζόντων, δι' ὃν πρῶτον μὲν αὐτοὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος εἰς ἓν χωρίον ἦλθον οἱ τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνες, ἔπειτα ἀναμφιλέκτοις ἀλώσονται τεκμηρίοις, [b] ὥστε μηδεμίαν αὐτοῖς ἀπολογίαν καταλείπεσθαι. πρὸς δὲ τούτοις οὐκ εἰς ἔρημον συναχθέντες τόπον, οὐδ' ὑπ' ὀλίγοις μάρτυσιν ἐξελεγχθέντες, ἀλλ' ἐν ἀγορᾷ, πάντων ὁρώντων γενόμενοι καταφανεῖς, ἃ [c] προσῆκεν πείσονται, ταραχή τε οὐδεμία γενήσεται κατὰ τὴν πόλιν, οὐδ' [d] ἐπανάστασις ἑτέρων, οἷα συμβαίνειν φιλεῖ περὶ τὰς κολάσεις τῶν νεωτεριζόντων, καὶ ταῦτα δὲ ἐπισφαλέσι καιροῖς.

Ἀλλ' ἐμὲ οὖν ἄν τις ἀποχρῶν ὑπέλαβεν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον εἰπεῖν, ὅτι συλλαβὼν τοὺς μεταχόντας τῶν ἀπορρήτων βουλευμάτων ἀπέκτεινεν· ὡς [e] ὀλίγης τοῖς πράγμασιν δηλώσεως [f] δεῖν· ἐγὼ δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς συλλήψεως τῶν ἀνδρῶν [g] ἄξιον εἶναι νομίσας, ἔκρινα μὴ παρελθεῖν, ὑπομιμνήσκων ὅτι τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰς ἱστορίας οὐχ [h] ἱκανὸν εἰς ὠφέλειαν, τὸ τέλος αὐτὸ τῶν πραχθέντων ἀκοῦσαι· ἀπαιτεῖ δὲ ἕκαστον καὶ τὰς αἰτίας ἱστορῆσαι τῶν γνωμῶν, καὶ τοὺς τρόπους [i] τῆς θεάξεως, καὶ τὰς διανοίας τῶν θεαξάντων, καὶ τὰ τῷ δαιμονίῳ συγχωρήσαντα, καὶ μηδενὸς [k] ἀνήκοον γενέσθαι τῶν πεφυκότων τοῖς θεάσμασι παρακολουθεῖν· τοῖς δὲ πολιτικοῖς καὶ πάνυ 322
ἀναγκαίαν [l] ὑπάρχουσαν τὴν τούτων μάθησιν, ἵνα παραδείγμασιν ἔχοιεν πρὸς τὰ συμβαίνοντα χρῆσθαι. ἰοῦσι δὲ ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως τῶν [m] συνωμοτῶν, ὃν ἐξεῦρεν ὁ ὕπατος, τοιόσδε. τῶν μελλόντων τῷ βουλευτικῷ συνεδρίῳ τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐπιλεξάμενος, ἐκέλευσεν αὐτοῖς, ὅταν λάβωσι τὸ σύνθημα, μετὰ τῶν πιστοτάτων φίλων τε καὶ συγγενῶν τοὺς ἐρημοτάτους τῆς πόλεως καταλαβέσθαι τόπους, ἐν οἷς ἐτύγχανον ἔχοντες αἱ οἰκήσεις ἕκαστοι τοῖς δ' ἱππεῦσι προεῖπεν [n] τοὺς ἐπιτηδειοτάτους τῶν περὶ τὴν ἀγορὰν οἰκιῶν [o] παραμένειν, ἔχουσι ξίφη, καὶ ποιεῖν ὅ,τι ἂν αὐτοῖς κελεύῃ. ἵνα δὲ μηδὲν ἐν τῇ συλλήψει τῶν πολιτῶν νεωτερίσωσιν οἱ παρόντες αὐτοῖς, ἢ τῶν ἄλλων τινὲς πολιτῶν, μηδ' ἐμφύλιοι διὰ τὴν [p] ταραχὴν γένωνται φόνοι, γράμματα πέμψας πρὸς τὸν [q] ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῶν Φιδηνῶν τεταγμένον ὕπατον, ἐκέλευσεν ἀρχομένης τῆς νυκτὸς ἄγοντα τὸ κράτιστον τῆς στρατιᾶς, ἥκειν ὅτι τάχιστα τὴν πόλιν, καὶ πλησίον τοῦ τείχους ἐν ὀρεινῷ τόπῳ θέσθαι τὰ ὅπλα.

Παρασκευασάμενος δὲ ταῦτα, τοῖς μηνύσασι τὴν πρᾶξιν εἶπε, πρὸς [r] τοὺς συνωμοτῶν ἡγεμόνας ἥξειν εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ μέσας νύκτας, ἄγοντας οἷς μάλιστα πιστεύουσι τῶν ἑταίρων, ὡς

ἐκεῖ

a Καταψηφίζονται *Vat.* *b* Ὥστε μηδὲ ἀπολογίαν *Vat.* *c* Προσῆκε *Vat.* *d* Ἐπαναστάσεις ἑτέρων, οἷαι *Vat.* nec aliter legisse visus est *Lapus.* *e* Perperam ὀλίγως in *Ed. Steph.* quo modo legendum esse suspicatus est *Sylb.* *f* Δέον *Vat.* *g* Ἰσχυρὰς ἄξιον *Vat.* *h* Ἱκανὸν ἐστιν εἰς ὠφέλειαν *Vat.* *i* Τῶν πραξέων *Vat.* *k* Ἀνήκοα minus recte in *Ed. Steph. Sylb.* *l* Ὑπάρχουσαν ὁρᾶν *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *harum rerum scientiam admodum necessariam video.* *m* Συνωμοσκότων *Vat.* *n* Ἐν desiderari videtur. *Portus.* *o* Παραμένειν aut προσμένειν malit *Sylb.* *p* Ταραχὴν ταύτην *Vat.* *q* Ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Φιδηναίων *Vat.* *r* Τὸς ἡγεμόνας τῶν συνωμοτῶν *Vat.* *s* Ἀνειπεῖν vel ἀναγγεῖλαι vel simile quid ante ἥκειν subaudiendum esse existimat *Sylb.* quo admisso, vertendum, *jussit ut conjurationis principibus nunciarent ut in forum venirent*: possumus tamen & vulgatam lectionem tueri, si locum interpretemur ut sumus interpretati. *Port.* * Caussas sibi exponi vult. *Gelen.* † Tum quem Dei nutu res sortita sit exitum. *Gelen.* ‡ Ad verbum, *in quibus quisque haberet domos.*

ἐκεῖ τάξιν τε καὶ χώραν καὶ σύνθημα λαμβάνοις, καὶ ἃ δεῖ πρᾶξαι ἑκάστοις ἀκούσαντας. [a] ἐγένετο ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ συνήχθησαν [b] οἱ πρῶτοι τῶν ἑταίρων ἅπαντες εἰς τὴν ἀγορὰν, διὰ σωθημάτων ἀθύλων ἐκείνοις, εὐθὺς αἵ τε ἄκραι πλήρεις ἐγίνοντο τῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀνειληφότων τὰ ὅπλα, καὶ τὰ περὶ τὴν ἀγορὰν ἐφρουρεῖτο ὑπὸ τῶν ἱππέων κύκλῳ, [c] ὑδεμία τε κατελείπετο τοῖς ἀπιέναι βουλομένοις ἔξοδος. καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάνιος, ἀπὸ τῆς Φιδήνης ἀναζεύξας, παρῆν [d] εἰς τὸ πεδίον ἄγων τὴν δύναμιν. ὡς δ' ἡμέρα τάχιστα διέλαμψεν, ὁπλίταις περὶ αὐτοὺς ἔχοντες οἱ ὕπατοι, προῆλθον ἐπὶ τὸ βῆμα· καὶ διὰ πάντων τῶν γειτόνων τοῖς κήρυξι προαγορεύσαντες ἥκειν τὸν δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, παντὸς τοῦ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου συνδεδραμότος, δηλοῦσί τε αὐτοῖς τὴν γενομένην ἐπὶ τῇ καθόδῳ τυραννικὴν συνωμοσίαν, καὶ τοὺς μηνύσαντας ἀναβιβάζονται. καὶ μετὰ τοῦτο ἀπολογεῖσθαι συγχωρήσαντες, ἐάν τινες ἀμφισβητῶσι πρὸς τὴν μήνυσιν, ἐπειδὴ πρὸς ἅπασιν ὑδεὶς ἐπεχείρησε τραπέσθαι, μεταστάντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ βουλευτήριον, γνώμην ὑπὲρ αὐτῶν διηρώτησαν τοὺς συνέδρους, καὶ γραψάμενοι τὰ δόξαντα αὐτοῖς, [e] ἦγον αὖθις ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸ προβούλευμα ἀνέγνωσαν. ἦν δὲ τοιόνδε· "Ταρκυνίοις
323 "μὲν [f] τοῖς μηνύσασι τὴν ἐπίθεσιν πολιτείαν [g] δεδόσθαι, καὶ "ἀργυρίου μυριάδας [h] ἑκατὸν δραχμὰς, καὶ πλέθρα γῆς "δημοσίας εἴκοσι· τοὺς δὲ μεταστάντας τῆς συνωμοσίας συλ-"λημφθέντας ἀποθανεῖν, ἐὰν τῷ δήμῳ [i] ταῦτα δοκῇ. τοῦ δὲ συνελθόντος ὄχλου κύρια ποιήσαντος τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ, [k] μεταναστῆναι κελεύσαντες ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοὺς ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν συνελθόντας ἔξοδόν τε, [l] ἔπειτα καλέσαντες τοὺς ὑπηρέτας ἔχοντας ξίφη, [m] ἐκέλευσαν τοὺς συνωμότας ἅπαντας κτεῖναι· οἱ πάντας τοὺς ἐπόχους [n] τῆς αἰτίας, ἐν ᾧ συνελείσθησαν χωρίῳ, περιστάντες κατεφόνευσαν. διαχρησάμενοι δὲ τούτους, ἐκεῖνοι παρεδέξαντο μήνυσιν ὑδεμίαν κατ' ὑδενὸς [o] τῶν ταῦτα βεβουλευμένων, ἀλλὰ πάντας ἀφῆκαν τῶν ἐγκλημάτων τοὺς διαφυγόντας τὰς ἐκ χειρὸς κόλασιν, ἵνα [p] ἅπαν ἐξαιρεθῇ τὸ τῆς πόλεως ταραχῶδες. οἱ μὲν δὴ συσχόντες τὴν συνωμοσίαν, τοιούτῳ τρόπῳ διεφθάρησαν. ἡ δὲ βουλὴ καθαρθῆναι ψηφισαμένη τοὺς πολίτας ἅπαντας, [q] ὅπως πολιτικοῦ φόνου γνώμας ἀναγκάσθῃ ἀποδεῖξαι· ὡς ὑ θεμιτὸν αὐτοῖς ἐφ' ἱερὰ παρεῖναι καὶ [r] θυσιῶν καταρξειν, πρὶν ἀφοσιώσασθαι τὸ μίασμα, καὶ τὴν συμφορὰν λῦσαι τοῖς εἰωθόσι καθαρμοῖς· ἐπειδὴ πᾶν ὅσον ἦν ὅσιον [s] ὅπως τῶν ἐξημαρτημένων τὰ θεῖα κτ. τ' ὅπως χρεὼν νόμον ἐπράχθη, θυσίας μὲν μετὰ τοῦτο χαριστηρίους καὶ ἀγῶνας ἔσεσθαι ἐπιτελεσθῆναι, καὶ τρεῖς ἡμέρας ἔθηκεν εἰς ταῦτα ἱεράς.

ordinem & locum & tesseram accepturi, & audituri essent quid unicuique faciendum esset. Factum est ita. & postquam omnes cum suis sociis in forum convenerunt, dato signo illis incognito, confestim omnes arces repletæ sunt hominibus, qui pro rep. arma ceperant, & totum forum circum circa ab equitibus custodiebatur, nec ulla discedere volentibus evadendi facultas relinquebatur. Eodem tempore, alter consul Manius, motis castris à Fidenis, in campum *Martium* cum exercitu advenit. Statim autem simulatque dies illuxit, consules militibus armatis stipati ad tribunal processerunt: dimissisque per omnia urbis compita præconibus qui in concionem vocarent populum, quum tota urbana turba eo confluxisset, illis declararunt conjurationem factam de revocando in urbem tyranno, & ipsos indices in medium produxerunt. Postea, facta omnibus sui purgandi potestate, si qui forte fidem indicum in dubium vocarent, ubi nemo rem inficiari est ausus, è comitio in curiam digressi, de iis sententias in senatu rogarunt: & scripto senatusconsulto ad concionem sunt reversi, ipsumque senatusconsultum recitaverunt. Fuit autem hujusmodi: "Tarquiniis, qui conjurationis indicia detulerant, jus civitatis dandum, & utrique eorum argenti decies mille drachmas, & de agro publico viginti jugera: conjurationis vero socios capite plectendos, si ita populo placuisset. Quum autem totus populus, qui eo confluxerat, ratum fecisset senatusconsultum; consules, jussis primum secedere è foro qui ad concionem convenerant, deinde vocatis lictoribus qui gladios habebant, imperarunt ut omnes conjuratos interficerent. qui omnes ejusdem criminis socios, in eo ipso loco, in quo fuerant conclusi, circumstantes contrucidarunt. His autem interfectis, consules nullum amplius indicium admiserunt adversus quemquam ejus conjurationis socium, sed omnes qui præsentem pœnam effugissent eo crimine absolverunt, ut omnis tumultus materia penitus ex urbe tolleretur. Qui igitur conjurationem fecerant, hoc modo perierunt. Senatus autem quum censuisset omnes cives lustrandos esse, quod civilis cædis auctores fieri coacti fuissent, (ita ut nefas illis esset sacris interesse, & sacra auspicari, antequam id piaculum fuisset expiatum, & calamitas illa solennibus lustrationibus fuisset lustrata) postquam quicquid pium sanctumque erat peractum est more patrio ab iis qui rem divinam procurabant, tum demum sacrificia, ut diis *ob remp. servatam* gratias agerent, & ludos fieri suo decreto jussit, ad quæ celebranda tres dies sacros statuit. Quum autem

Per. Jul. 42 16. *Ante Chr.* 498. *Olymp.* 70 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 254. *Var.* 256

Lustratio publica.

a Εγένετο ταῦτα *Vat.* b Οἱ πρωτοστάτης *Vat.* c Μία τε ἐκατελείπετο *Vat.* d Ως τὸ πεδίον agnoscit *Lapi* versio [ut & *Cod. Vat.*] *Gelenius* omiserat, quoniam ab præcedenti narratione p. 308. v. 44. videtur discrepare. *Sylb.* Verum campum Martium intelligendum esse censet *Portus.* e Ηγον absolute hîc usurpatum pro neutro ἦκον. *Sylb.* Ηκον agnoscit *Cod. Vat.* f Absurde τοῖς μηνύσασι in *Ed. Steph.* g Mallem δίδοσθαι. hæc enim nondum peracta erant. *Port.* h Εκατόν in *Ed. Steph.* Εκατὸν *Vat.* i Et ταῦτα retineri potest & ταὐτὰ pro eodem reponi. *Sylb.* k Μεταναστῆσαι κελεύσαντες in *Ed. Steph.* Μεταναστῆναι κελεύσαντες veriorem esse lectionem docet etiam *Lapi* versio, *demigrare jubentes* è foro &c. *Sylb.* Μεταστῆναι κελεύσαντες ἐπὶ *Vat.* l Επειτ' ἐκάλεσαν *Vat.* m Illa ἐκέλευσαν τοὺς συνωμότας ἅπαντας κτεῖνεν desunt in *Cod. Vat.* n Τῆς αἰτίας *Vat.* quo modo legendum esse conjecerant *Sylb. Steph.* & *Port.* o Ταὐτὰ malim. *Sylb.* Τὰ αὐτὰ *Vat.* p Non absurde transposito articulo legeris, ἅπαν ἐξαιρεθῇ τῆς πόλεως τὸ ταραχῶδες. *Sylb.* Απαν ἐξαιρεθῇ τὸ ταραχῶδες ἐκ τῆς πόλεως *Vat.* q Scribo περὶ πολιτικῆ φόνου *Steph.* r Θυσιῶν μετέχειν legisse videtur *Gelen.* Forsan θυσιῶν καθάπτειν. nam *Lapus* vertit *sacrificia attingere. Port.* s Rectius ὑπὸ τῶν. *Sylb.* atque ita in *Vat.* & *Lapi Codd.*

Per. Jul. 4216. *Ante Chr.* 498. *Olymp.* 70 2/3. *V. C. Cat.* 254. *Var.* 256.

autem alter conſul Manius Tullius in ſacris ludis *Romanis*, ab ipſa urbe denominatis, dum pompa deduceretur, de ſacro curru deciſſet in ipſo circo, & tertio die poſt illam pompam obiiſſet, per reliquum ſpatium temporis, quod erat breve, ipſe Sulpicius magiſtratum ſolus geſſit.

Μανίῳ δὲ Τυλλίῳ πατέρᾳ τὸ ὑπάτων, ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ ἐπωνύμοις τῆς πόλεως ἀγῶσιν, κτλ. τὴν πομπήν, ἐκ δὲ ἱερᾶς πεσόντος ἅρματος κατ' αὐτὸν τὸν ἱππόδρομον, καὶ τρίτῃ μὲν τὴν πομπὴν ταύτην ἡμέρᾳ τελευτήσαντος, τὸ λῆμμα χρόνου, βραχὺ ὄντα, τὴν ἀρχὴν μόνος ὁ Σουλπίκιος κατέσχεν.

LVIII.

P. Veturio & T. Æbutio coſſ. Fidenæ obſeſſæ, Signia defenſa. Per. Jul. 4217. *Ante Chr.* 497. *Olymp.* 70 3/4. *V. C. Cat.* 255. *Var.* 257.

¶ Sequenti autem anno conſules creati fuerunt Publius Veturius, & Titus Æbutius Elvas. Horum alteri, Æbutio *inquam*, res urbanæ commiſſæ, quia non parva cuſtodia opus ipſis eſſe videbatur, nequis alius novus tumultus à pauperibus exoriretur. Veturius vero cum dimidia exercitus parte, agrum Fidenatum vaſtavit nullo prohibente, & obſeſſam urbem continuis tentabat oppugnationibus. Sed quum non poſſet eam obſidione expugnare, vallo foſſaque eam cinxit, ut oppidanos fame ad deditionem compelleret. Fidenatibus vero jam laborantibus Latinorum auxilia venerunt, quæ miſit Sextus Tarquinius, una cum frumento & armis & cæteris rebus ad bellum neceſſariis. quibus rebus freti auſi ſunt cum non parvis copiis ex urbe egredi & caſtra ſub dio ponere. Illa circumvallatio itaque Romanis nihil amplius proderat, ſed res prælio indigere videbatur; pugnatumque eſt prope urbem aliquandiu æquo marte: tandem vero Romanorum duritia & laborum tolerantia, quæ ob diuturnam exercitationem in illis inerat, Fidenates, quamvis numero longe eſſent ſuperiores, tamen à paucioribus loco pulſi, fugæ ſe dederunt. cædes tamen non ingens facta, tum ob propinquum refugium, tum etiam quia qui in muris erant ipſos hoſtes inſequentes repellebant. Poſtea ſociorum copiæ diſperſæ in diverſas partes abierunt, nec ulla in re oppidanos juverunt: ipſa vero civitas iterum ad eaſdem anguſtias redacta eſt, & rerum omnium ad victum neceſſariarum inopia laborabat. Eodem tempore Sextus Tarquinius cum copiis Latinorum profectus eſt ad Signiam, quæ à Romanis detinebatur, ſperans ſe primo impetu id caſtellum occupaturum. Sed Romanis qui in eo erant ſtrenue pugnantibus, multum temporis ibi trivit, nulla re geſta memoratu digna: & hac quoque ſpe fruſtratus, miſſo à conſulibus præſidio, commeatu etiam & auxilio, ſoluta obſidione copias ſuas abduxit.

Ὑπατοι δὲ εἰς τὸν ὀπίσω ἐνιαυτὸν ἀπεδείχθησαν Πόπλιος [b] Οὐετούριος, καὶ [c] Πόπλιος Αἰβούτιος Ελαάλβας. τούτων ὁ μὲν Αἰβούτιος ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν ἐτάχθη θεραπόντων φυλακῆς οὐ μικρᾶς δεῖσθαι δοκούντων, μή τις [d] ἑτέρως νεωτερισθῇ θορύβου ἐκ τῶν πενήτων. [e] Οὐετούριος δὲ τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἐπαγόμενος, κατὰ τὴν Φιδηναίων γῆν ἐδῄου μηδενὸς κωλύοντος. καὶ [f] προσχαθεζόμενος τῇ πόλει, προσβολὰς ἐποιεῖτο συνεχεῖς. ἡ δυνάμενος δὲ πολιορκίᾳ τὸ τεῖχος ἑλεῖν, ἀπεχαράκου τὰ πέριξ καὶ ἀπετάφρευεν, ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους θανασιμοῦντος. ἤδη δὲ καμνόντων τοῖς Φιδηναίοις ἦκεν ὀπίκουρία Λατίνων, ἣν ἀπέστειλε Σέξτος Ταρκύνιος, καὶ σῖτον, καὶ ὅπλα, καὶ τἄλλα τὰ εἰς πόλεμον ὀπίσθεια. οἷς πιστεύσαντες, [h] ἐθάρρησε προελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως δυνάμεις ἡμιμοχλίους, πᾶσα στρατόπεδον ἐν ὑπαίθρῳ. ὁ δὲ περιτειχισμὸς ἀκέτι τοῖς Ρωμαίοις χρήσιμος ἦν, ἐδόκει δὲ ἀγὼν δεῖν· καὶ γίνεται πλησίον τῆς πόλεως μάχη μέχρι τινὸς [i] ἀγχιμάλου· ἔπειτα ὑπὸ τῆς ταλαιπώρου τῶν Ρωμαίων, ὃ διὰ τὴν πολλὴν ἄσκησιν αὐτοῖς περιῆν, ἀλκιαθέντες οἱ Φιδηνᾶται, πλείους ὄντες ὑπὸ ἐλαττόνων εἰς φυγὴν κατέστησαν. φόνος δὲ ἡ πολὺς αὐτῶν ἐγένετο, [k] τῆς ὑποχωρήσεως οὐ μακρᾶς γινομένης, καὶ τῶν ὀπὶ τοῖς τείχεσι τοὺς διώκοντας ἀποκρυομένων. μετὰ τοῦτο τὸ ἔργον, οἱ μὲν ὀπίσω προσκαθεζόμενοι ἀπῆγον, οὐδὲν τοὺς ἔνδον ὠφελήσαντες· ἡ δὲ πόλις ἐν ταῖς αὐταῖς πάλιν ἐγεγόνει συμφοραῖς, καὶ τῇ σπάνει τῶν ἀναγκαίων ἐπόνει. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, Σέξτος Ταρκύνιος ἄγων στρατιὰν Λατίνων ὀπὶ Σίγνειαν κατειλημμένην ὑπὸ Ρωμαίων ἐπολέμησεν, ὡς ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον [m] προσληψόμενος. γενναίως δὲ τῶν ἔνδον [n] μαχεσαμένων, πολὺν αὐτόθι χρόνον οὐδὲν ἀξιόλογον προὔβαινεν διετέλει, ἀποτυχὼν δὲ καὶ ταύτης τῆς ἐλπίδος, ἀφικομένης [o] τῆς φρουρᾶς, ἀγορᾶς τε καὶ βοηθείας ἀπὸ τῶν ὑπάτων, λύσας τὴν πολιορκίαν ἀπῆγε τὰς δυνάμεις.

LIX.

T. Largio & Q. Cloelio coſſ. Fidenæ deditæ. Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* 70 4/71 1. *V. C. Cat.* 256. *Var.* 258.

¶ Sequenti anno Romæ creati conſules Titus Largius Flavus & Quintus Cloelius Siculus. Cloelio rerum urbanarum cura & adminiſtratio à ſenatu commiſſa, ut cum dimidia exercitus parte caveret, nequid turbarum ab hominibus res novas molientibus excitaretur; quia vir mitis ingenii & popularis videbatur. At Largius ad bellum

Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ Ρωμαῖοι [p] καθιστῶσιν ὑπάτους Τίτον Λάρκιον [q] Φλάβον καὶ Κόϊντον Κλοίλιον Σικελόν. τούτων ὁ μὲν Κλοίλιος τὰ πολιτικὰ θεραπεύειν ἐτάχθη ὑπὸ τῆς βουλῆς, τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς ἔχων, φυλακῆς ἕνεκα τῶν νεωτεριζόντων, ὀπιφὴς τὴν φύσιν εἶναι δοκῶν καὶ δημοτικός. ὁ δὲ Λάρκιος ἐπὶ τὸν

κατὰ

a Κατὰ τὸν *Vat.* *b* Οὐετούριος Γεμῖνος *Vat.* & *Lapi Codd.* *c* Τῖτος Αἰβούτιος Ελοῦας legendum eſſe docuerunt *Glarean. Sigon.* & *Sylb.* ex *Dionyſio* ipſo p. 342. juxta *Ed. Sylb.* Πόπλιος Αἰβούτιος Ελαίλβας in *Cod. Vat.* *d* Forſan ἑτέρως, ut ad πρᾶξις relatum. *Port.* Ἑτέρως eſt ſecus, atque ut *ſecus* apud Latinos interdum accipitur pro κακῶς, ita hîc ἑτέρως. ſic ἄλλο & ἄλλως pro κακὸν & κακῶς. *Caſ.* *e* Οὐαλέριος perperam in *Ed. Steph.* *f* Προσκαθεζόμενος *Vat.* quod & placuit *Sylburgio.* *g* Σῖτος *Vat.* *h* Ἐθαῤῥήσαν *Vat.* *i* Ἀγχώμαλος *Vat.* quod rectius eſſe exiſtimarunt *Sylb.* & *Port.* *k* Τῆς ὑποχωρήσεως εἰς τὴν πόλιν *Vat.* *l* Φιλοτιμησάμενον *Vat.* *m* Malet fortaſſe aliquis καταλειψόμενος. ſed παραλειψόμενος habet in ſe majorem facilitatis ſignificationem. *Sylb.* *n* Plenius in *Cod. Vat.* ἀντεμαχησαμένων, παρισοῦσθαι μὲν ὡς λιμῷ τοὺς ἀνθρώπους τὸ χωρίον ὑπολιπεῖν ἀναγκάσων, καὶ πολλὰ &c. nec aliter *Lapus*, dum vertit, *ſtrenue vero repugnantibus qui in urbe erant, parabatur ut ad cogendos fame homines ut oppidum relinquerent, multumque ibi temporis* &c. *o* Τοῖς φρουροῖς ἀγ. *Vat.* *p* Καθιστῶσιν *Vat.* *q* Φλάϊον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* poſito nomine pro cognomine, ut ſupra nomina pro prænominibus ſubſtituta ſemel atque iterum notavit *Sylb.*

a Καὶ

κατὰ Φιδηναίων πόλεμον ἐξηρτυμένην στρατιὰν ἄλων, [a] καὶ εἰς πολιορκίαν ἐπιτήδεια παρασκευασάμενος, ὡς ἐλέλοιπτο τούς τε πρὸς μίκην [b] τοῖς Φιδηναίοις", καὶ πάντων ἀσανίζοντας τὰ ἀναγκαῖα, χαλεπὸς ἦν, ὑπορύττων τε τὰς θεμελίους τῶν τειχῶν, καὶ χώματα ἐγείρων, καὶ μηχανὰς προσφέρων, καὶ οὔθ' ἡμέρας οὔτε νυκτὸς τὴν πολιορκίας [c] ἀφιστάμενος, ὀλίγου τε χρόνου κύριος κρατοῦντος αἱρήσειν τὴν πόλιν ὑπολαμβάνων. οὐδὲ γὰρ αἱ Λατίνων πόλεις, αἷς οἱ Φιδηναῖοι [d] μόλις πιστεύοντες ἀνείχοντο τὸν πόλεμον, ἱκαναὶ σώζειν αὐτοὺς [e] τότε ἦσαν. οὐδεμία γὰρ πόλις ἀξιόχρεως ἔτι ἀπαλλάξαι τὴν πολιορκίας αὐτούς· κοινὴ δὲ ὅλου τοῦ ἔθνους οὔπω συνειστήκει δυνάμις, ἀλλὰ πολλάκις αὐτοῖς πρεσβευομένοις τὰς αὐτὰς [f] ἐδίδουν οἱ προεστηκότες τῶν πόλεων ἀποκρίσεις, ὡς ἀφιξομένης σφίσιν βοηθείας ἐν τάχει· ἔργον δὲ οὐδὲν ἐγίνετο τοῖς ὑποσχέσεσιν ἕτοιμον, ἀλλὰ μέχρι λόγων αἱ πρὸς τοὺς συμμαχίας ἐλπίδες ἐχώρουν. οὐ μὴν παντάπασί γε τὰ πρὸς τοὺς Λατίνων ἀπεγνώκεσαν οἱ Φιδηναῖοι, ἀλλὰ διεκαρτέρουν ὑπὸ τῶν ἔνδοθεν ἐλπίσι [g] πάντα δεινὰ ὑπομένοντες. ἦν δὲ ὑπὲρ πάντα ὁ λιμὸς ἄμαχον πρᾶγμα, [h] καὶ πολλοὺς ὅτῳ ἐποίησεν ἀνθρώπων φθορέα. ὡς δὲ ἀπεμήχεσαν ἤδη τοῖς κακοῖς, [i] πρεσβεύονται ὡς τὸν ὕπατον, ἀνοχὰς αἰτοῦντες εἰς τεταγμένον τινὰ ἡμερῶν ἀριθμόν, ὡς ἐν τούτῳ βουλευσόμενοι τῷ χρόνῳ περὶ τῆς πρὸς Ρωμαίους φιλίας, ἐφ' οἷς αὐτοῖς ποιήσονται δικαίοις. οὐ δὲ ὁ βουλῆς χάριν αἰτούμενος [k] παρ' αὐτῶν ὁ χρόνος, ἀλλὰ παρασκευῆς τοῦ συμμάχων, ὡς ἐδήλωσάν τινες αὐτομόλων ἔναγχος ἀφιγμένοι. τῇ γὰρ ἔμπροσθεν νυκτὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῆς πολιτείας, καὶ πλεῖστον ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσι δυναμένους, ἀπεστάλκεσαν πρέσβεις πρὸς τὸ κοινὸν ἱκετηρίας φέροντας.

Ταῦτα δὴ προεγνωκὼς ὁ Λάρκιος, τοῖς μὲ αὐτοῦσι τὰς ἀνοχὰς ἐκέλευσε τὰ ὅπλα ἀποθεμένοις, καὶ τὰς πύλας ἀνοίξασι, τότε διαλέγεσθαι πρὸς αὐτόν· ἄλλως δὲ ὅτε διαλλαγάς, ὅτε ἀνοχάς, ὅτε ἄλλο φιλάνθρωπον ἢ μέτριον οὐδὲν αὐτοῖς ὑπάρξειν ἔφη πρὸς τοῦ Ρωμαίων πόλεως. τοὺς δὲ ἀποταλέντας ὅπως τὸ Λατίνων ἔθνος πρεσβευτὰς ἐφύλαττε μηκέτι παρελθεῖν ἐντὸς τείχους, ἁπάσας τὰς εἰς τὴν πόλιν ἀγούσας ὁδοὺς φρουραῖς ἐπιμελεστέραις διαλαβών· ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ πολιορκούμενοι, τὰς συμμαχικὰς ἀποβλέποντες ἐλπίδας, ὅπως τὰς τῶν πολεμίων δέησεις καταφυγεῖν. καὶ συνελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἔκριναν [m] ὑπομεῖναι τὰς διαλλαγάς, ἐφ' οἷς ὁ κρατῶν ἠξίου. ὅτω δὲ ἄρα πολιτικὰ ἦν τὰ τῶν τότε ἡγεμόνων ἤθη, καὶ πλεῖστον ἀπέχοντα τυραννικῆς αὐθαδείας· ὧν ἀπαίνιοί τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ἡγεμόνων ἰσχύσαν, ἐξουσίας ἐπαρθέντες μεγέθει, διαφυγεῖν· ὥστε βουλαῖς τὴν πόλιν ὁ ὕπατος, οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἔπραξεν, ἀλλ' ἀποθέσθαι τοὺς ἀνθρώπους κελεύσας τὰ ὅπλα, καὶ φρουρὰν ἐπὶ τὴν ἄκραν καταλιπών, αὐτὸς ἐπὶ τὴν Ρώμην ἀπῆλθε, καὶ συναγαγὼν τὸ συνέδριον, ἀπέδωκεν αὐτοῖς σκοπεῖν, πῶς, ἢ τίνα χρηστέον τοῖς βουλεύσουσιν ἑαυτοὺς τρόπον, ἐφ' οἷς ἁλόντες τῆς πρὸς αὐτὸν

contra Fidenates instructum duxit exercitum, rebusque necessariis ad obsidionem paratis abiit. Fidenates autem, belli diuturnitate fatigatos & inopia rerum omnium ad victum necessariarum laborantes, infestabat graviter, ipsa murorum fundamenta cuniculis subruens, & aggeres excitans, & machinas bellicas ad muros admovens, neque interdiu neque noctu oppugnationem intermittens, brevique urbem se expugnaturum existimans. neque enim Latinorum populi, quibus ægre Fidenates fidem habentes bellum illud tolerabant, tunc poterant eos servare. Nullus enim populus per se poterat eos obsidione liberare. Nondum autem communes totius gentis copiæ coactæ erant: sed, sæpe illis legatos mittentibus, principes earum civitatum eadem responsa dabant, auxilia ipsis brevi ventura. Res autem ipsis promissis nullo modo respondebant: sed verbis tantum auxilii spes fovebatur. Non tamen penitus de Latinorum auxiliis Fidenates desperarunt; sed, illa spe sese fovente, acerba quævis mala obstinato animo perferebant. Erat autem fames ante omnia res insuperabilis, multosque mortales conficiebat. Sed calamitatibus jam fracti legatos ad consulem miserunt, inducias ad certum dierum numerum petentes, ut interea deliberarent de pace cum Romanis facienda, & de conditionibus quibus ea fieret. Sed revera tempus postulabant, non deliberandi, sed auxilii comparandi caussa, ut ex transfugis quibusdam compertum est, qui novissime venerant. Superiore enim nocte nobilissimos cives, & qui plurimum apud Latinorum populos poterant, legatos ad eorum remp. supplicum more ornatos miserant.

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70/71. 4/1. V. C. Cat. 256. Var. 258.

¶ His igitur rebus cognitis, Lartius legatis inducias petentibus imperavit, ut, armis depositis & apertis *urbis suæ* portis, tunc demum secum agerent; alioqui neque pacem, neque inducias, neque aliud quidpiam humanum moderatumve à populo Romano illos impetraturos dixit. Ne autem legati ad Latinam gentem missi in urbem redirent, cavit, omnibus itineribus, quæ ad oppidum ducebant, custodia accurate intercluſis: quare qui obsidebantur coacti sunt, desperatis auxiliis externis, ad preces confugere & veniam ab hostibus petere. Itaque, convocata concione, decreverunt, conditiones pacis, quascunque victor dedisset, æquo animo accipere. Adeo autem mores ducum illius seculi civiles *ac modesti* erant, & ab omni tyrannica arrogantia alieni, (quam pauci admodum nostræ ætatis duces potestatis magnitudine elati effugere potuerunt) ut consul, oppido per deditionem recepto, nihil de sua sententia fecerit; sed, jussis civibus arma deponere, & præsidio in arce relicto, ipse Romam venerit, & coacto senatu ei permiserit ut consultaret, qua ratione quove modo illi qui se dediderant tractandi essent. * Patres, læti ob tantum honorem

LX.

[a] Καὶ τὰ εἰς πολ. *Vat.* [b] Desunt *Vat.* & *Lapi Codd.* [c] Ἀφιστάμενος *Vat.* & *Lapi Codd.* quod maluerunt *Sylb.* & *Port.* [d] Μόναις *Vat.* & *Lapi Codd.* Μάλιστα legit *Gelen.* [e] Ἔτι ἦσαν *Vat.* [f] Ἐδίδοσαν *Vat.* [g] Πάντα τὰ δεινὰ *Vat.* [h] Καὶ πολλοὺς ὅτῳ ἐποίησε ἀνθρώπων φθόρον *Vat.* [i] Πρισβεύσαντο ἀπίστειλαν *Vat.* [k] Ὑπ' αὐτῶν *Vat.* [l] Pro ἐπιμελεστέροις reponendum vel ἐπιμελεστέρως vel ἐπιμελεστέρως. *Sylb.* Ἐπιμελεστέρως in *Cod. Vat.* [m] Ὑπομένειν *Vat.* * Quibus rebus extollentes hominem patres honoris habiti sibi gratia. *Lapus.*

[a] Legendum

Per Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* $\frac{70}{71}\cdot\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 256. *Var.* 258.

norem ſibi à conſule delatum, æquum eſſe cenſuerunt, ut nobiliſſimi quique Fidenates, & defectionis auctores, quos conſul nominaſſet, virgis cæſi capite plecterentur: de cæteris vero rebus ei poteſtatem fecerunt, ut quicquid voluiſſet ſuo arbitratu faceret. Lartius vero, totius negotii arbiter factus, paucos quoſdam Fidenates, ab adverſa factione accuſatos, inſpectantibus omnibus interfecit, eorumque bona publicavit: cæteris vero permiſit ut patria ſua ſuiſque bonis fruerentur; dimidiamque agri partem illis ademit, quam diviſit Romanis militibus in urbe relictis ad arcis præſidium. His rebus geſtis copias domum reduxit.

LXI. ¶ Quum autem nunciatum fuiſſet Latinis Fidenas captas eſſe, omnes populi * erecti & terroris pleni erant, & reip. principibus ut ſociorum proditoribus infenſi omnes erant. Coacto autem ad Ferentinum concilio, ii qui arma capienda cenſebant multis invecti ſunt in belli diſſuaſores: præcipue vero Tarquinius, & gener ejus Mamilius, & Aricinorum principes. quorum popularibus concionibus moti quotquot Latini nominis erant, bellum communi omnium conſenſu adverſus Romanos ſuſceperunt: &, ne quis populus reip. ſocietatem proderet, neve ſine communi omnium conſenſu pacem privatim ante alios faceret, ſe mutuo jurejurando obſtrinxerunt, & eos qui fœderis hujus conditiones non obſervaſſent fœdifragos & exſecrandos ac pro hoſtibus ab omnibus habendos ſuo decreto cenſuerunt. Viri autem principes ab omnibus civitatibus, qui hæc in fœderibus ſcripſerunt, & jusjurandum jurarunt, hi fuere, Ardeatæ, Aricini, Bovillani, Bubetani, Corani, Cornetani, Gabini, Laurentini, Lanuvini, Lavinienſes, Labicani, Nomentani, Norbani, Prænestini, Pedani, Querquetulani, Satricani, Scaptini, Setini, Telleni, Tiburtini, Tuſculani, Tricrini, Veliterni. ex omnibus his populis, habito juniorum delectu, tantum copiarum contractum iri, quantum Octavio Mamilio & Sexto Tarquinio ducibus ſatis eſſe viſum eſt. Ad illos enim ſummam rerum & imperium detulerant. Ut autem honeſtas belli cauſſas habere viderentur, ex unoquoque populo nobiliſſimos viros Romam legatos miſerunt: qui in curiam introducti dixerunt, populum Rom. accuſari à populo Aricino,

Latinorum conſpiratio.

τιμῆς τ᾽ ἀνδρα οἱ σύνεδροι, τὸς μὲ ἐπιφανεςάτυς Φιδηναίων, καὶ τ᾽ ἀποςάσεως ἀρξαντας, [a] ἐδικαίως ὃς ἂν ὁ ὕπατος [b] ἀπεφήναλο, ῥάβδοις μαςιγωθέντας ἀποκοπῆναι τὰς κεφαλάς· περὶ δὲ τ᾽ ἄλλων [c] ἐπ᾽ ἐκείνων τ᾽ ἐξουσίαν ἐποίησε, ἅπαντα ὅσα ἂν βέλτιον προκρῖτο. γενόμενος δὲ ὁ Λάρκιος ἁπάντων κύριος, ὀλίγυς μὲν τινας τ᾽ Φιδηναίων κατηγορηθέντας ὑπὸ τ᾽ τὰ ἐναντία φρονούντων, ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς ἀπέκλεινε, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐδήμευσε· τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἀπέδωκε τήν τε πόλιν ἔχειν καὶ τὰ χρήματα· γῆν τε αὐτῶν [d] ἀπέλαμε τ᾽ ἡμίσειαν, ἣν ἐκληρούχης οἱ κελευθέντες ἐν τῇ πόλει Ρωμαῖοι φρουροὶ τῆς ἀκρας. ταῦτα μὲν πραξάμενος, ἀπῆγεν ἐπ᾽ οἴκυ τ᾽ στρατιάν. 326

Ὡς δὲ ἀπηγγέλθη τοῖς Λατίνοις ἡ τ᾽ Φιδήνης ἅλωσις, ὀρθὴ μὲν φόβος πᾶσα πόλις ἦν, καὶ τοῖς προεστηκόσι τ᾽ κοινῶν ἅπαντες ἐχαλέπαινον, ὡς προδεδωκόσι τὰς συμμάχυς. συναχθείσης δὲ ἀγορᾶς ἐν Φερεντίνῳ, πολλὴν ἐποιοῦντο τ᾽ [e] ἀποτρεπόντων τ᾽ πόλεμον κατηγορίαν οἱ τὰ ὅπλα [f] πείθοντες ἀναλαβεῖν· μάλιστα δὲ Ταρκύνιος καὶ ὁ κηδεςὴς αὐτῦ Μαμίλιος, καὶ οἱ προεστηκότες τῆς Αρικινῶν πόλεως. ὑφ᾽ ὧν [g] ἐκδημαγωγηθέντες ὅσοι τ᾽ Λατίνων μετεῖχον γένυς, κοινῇ τ᾽ πᾶσι τ᾽ Ρωμαίων ἀναιρῆνται πόλεμον· καὶ ἵνα πόλις [h] μηδεμία προδῷ τὸ κοινὸν, μήτε προκαλύσηται τ᾽ ἔχθραν ἄνευ τ᾽ ἁπάντων γνώμης, ὅρκυς ἔδοσαν ἀλλήλοις, καὶ τὺς μὴ φυλάσσοντας τὰς ὁμολογίας, ἐναντίυς εἶναι καὶ καταράτυς ἐψηφίσαντο, καὶ πολεμίυς ἁπάντων. οἱ δὲ ἐγγεγραμμένοι ταῖς συνθήκαις [i] ταῦτα" πρόβυλοι, καὶ τὺς ὅρκυς ὀμόσαντες, ἀπὸ τύτων τῶν πόλεων ἦσαν ἄνδρες, Ἀρδεατῶν, Αρικινῶν, [k] Βοϊαλανῶν, [l] Βυβεντανῶν, [m] Κόρνων, [n] Κορυνταλανῶν, [o] Γαβίων, [p] Λαραλίνων, [q] Λαυνίων, Λαβικιαλῶν, Λαβικανῶν, Νωμεντανῶν, [r] Μωρεανῶν, [s] Πραινεςινῶν, [t] Παιδανῶν, [u] Κορκόλυλανῶν, [x] Σαλρικανῶν, [y] Σκαπτινίων, Σητίνων, Τελληνίων, Τιβυρλίνων, Τυσκλανῶν, [z] Τριερίνων, Οὐελιτρανῶν· ἐκ τύτων πασῶν τ᾽ πόλεων τὺς ἐν ἀκμῇ [aa] στρατεύσιν, ὅσων ἂν δέῃ τοῖς ἡγεμόσιν, Ὀκταβίῳ Μαμιλίῳ καὶ Σέξτῳ Ταρκυνίῳ· τύτυς γὰρ ἀπέδειξαν στρατηγὺς αὐτοκράτορας. ἵνα δὲ εὐπρεπεῖς δόξωσι ποιεῖσθαι τὰς τῦ πολέμυ [bb] προαιρέσεις, πρεσβευτὰς ἐξ ἑκάστης πόλεως τὺς ἐπιφανεςάτυς εἰς Ρώμην ἀπέστειλαν· οἱ καλασάντες ἐπὶ τὴν βυλὴν, ἔλεγον κατηγορεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτῶν ὑπὸ τ᾽ πόλεως τ᾽ Αρικινῶν, ὅτι

a Legendum puto ἀπεφήναντο ὃς ἂν ὁ ὕπατος ἐδικαίωσεν. i. e. *pronunciarunt nobiliſſimos Fidenatum, qui defectionis auctores fuerant, quoſcunque conſul pœna dignos judicaſſet, virgis cædendos* &c. *Port.* *b* Αποφήνῃ *Vat.* *c* Mallem ἐπ᾽ ἐκείνῃ, vel ſaltem ἐπ᾽ ἐκείνῳ. Ibidemque verbum προκρῖτεν aptiorem locum habet vel in principio hujus commatis, vel in fine, ἅπαντα ὅσα ἂν προαιροῖτο πράττειν. *Sylb.* Ἐπ᾽ ἐκείνῳ in *Cod. Vat.* *d* Απετίμητο *Vat.* *e* Nota hîc ἀποτρέπειν pro *diſſuadere*: cujus contrarium ἐποτρύνειν ſupra p. 305. v. 30. *Sylb.* *f* Πείθοντες αὐτὺς ἀναλαβεῖν *Vat.* *g* Εκδημαδωγηθέντες male in *Ed. Steph.* *h* Μηδεμία μήτε *Vat.* *i* Non agnoſcit *Vat.* Τοῦτοις in *Lapi Codd.* *k* Βοϊκανῶν malint nonnulli ex *Stephano*, Βωλανῶν cum *Lapo* alii ex eodem *Steph.* & *Plinio* in *Nat. Hiſt.* l. 3. *l* Βεῖτανῶν legiſſe viſus eſt *Lapus*, quo modo & apud *Plinium*. Verum cum ν ſcribi debere exiſtimat *Sylb.* quod paſſim Πωμεντίνυς dicat *Dionyſius*, quos Latini *Pometinos* vocant. *m* Κορανῶν legunt interpretes. rectius forſan: cum *Coranos* in prima Italiæ regione cum Aricia & Bovillis collocet *Plinius*. *Sylb.* *n* Βαρετταιῶν in *Cod. Ven.* atque ita forſan in *Lapi Cod.* dum vertit *Varientanorum*. *Glareanus* legit *Forentanorum*; atque *Plinius* aliquanto poſt *Coranos* ponit *Forentanos* & *Gabinos*. *Sylb.* Κορνιτανῶν maluit *Gelenius*, Κερνιτανῶν *Portus*. *o* In *Cod. Vat.* Κιρκαιητῶν, Κοιμολανῶν, Κορῶντων, Καῶνων, Φορτινειῶν, Γαῶιων. *p* Λαωρεντίνων *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* Λιμνάτων malit *Portus*. *q* Λαυνίων in *Cod. Ven.* Λανυνίων *Vat.* quo modo (vel Λανσίων ſeu Λανκίνων) legiſſe viſi ſunt *Lapus* & *Gelen.* dum vertunt *Lanuviatarum* & *Lanuvinorum*. *r* Νωῶνων in *Lapi* & *Gelenii Codd. Norbanorum* etiam memînit *Plinius*, & ipſe *Dionyſius* Νώῶνων πόλιν memorat. *Sylb.* *ſ* *Al.* Περνιτίνων. *t* Πιδανῶν *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* quod maluit & *Sylb.* ex *Plinio* & *Stephano*. *u* Querquetulanos ex *Plinio* legit *Glareanus*, eique conſentit *Lapi* verſio: adeo ut forſan legerint Κερκητυλανούς. *x* Ατελκανῶν *Vat.* *y* A *Scaptia*, ut in *Plinio*, rectius ſcribes Σκαπτήνων. *Sylb.* In *Lapi* verſione *Scapteni*. *z* Pro Τελεζίνων in *Ven. Cod.* paullo rectius Τιλιεζίνων. verius adhuc Τολιεζίνων ex *Lapi* verſione. *Sylb.* Rectiſſime in *Cod. Vat.* Τολιεζίνων, Τελιεζίνων. nam ſi Τολιεζίνων hîc adjiciamus, & Κιρκαιητῶν, Κοιμολανῶν, Κορεϊτων, Καῶνων, Φορτινειῶν, triginta habemus oppida, quæ adfuiſſe dicit Brutus infra l. 6. p. 398, 399, juxta *Ed. Sylb.* *aa* Συςρατεύσειν *Vat.* *bb* Προφάσεις *Vat.* * *Sc.* exſpectatione, ut *Livius* loquitur. *Polybio* etiam lib. 3. ἐφθὴ τὸ φοβεῖσθαι ἐν ἡ πόλις, *ſuſpenſa periculi metu.*

ὅτι πόλεμον ὑπὲρ ἐφεζόντων Τυρρηνῶν Αρικινοῖς, ἢ μόνον ἀσφαλεῖς [a] παρεῖχον αὐτοῖς τὰς ὁδοὺς ἀφ' τῆς ἑαυτῶν χώρας, ἀλλὰ καὶ συνέπεμψαν ὅσων αὐτοῖς εἰς τὸ πόλεμον ἔδει, καὶ τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς τροπῆς ὑπεδεξάμενοι, τραυματίας μὲν καὶ ἀνόπλους ὄντας ἅπαντας ἔσωσε· ἐκ ἀγνοοῦντες ὅτι κοινὸν ἐπῆρον ἅπασι τοῖς ὁμοεθνέσι πόλεμον· καὶ εἰ τὴν Αρικινῶν πόλιν ὑποχείριον ἔλαβον, ἐδὲν ἂν ἰῷ τὸ κωλῦσον αὐτοὺς καὶ τὰς ἄλλας καταδουλώσασθαι [b] ἁπάσας. εἰ μὲν οὖν βουλήσονται [c] αὐτοὶ [”] δίκας Αρικινοῖς ὑπέχειν, ὅτι τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων ἀφικόμενοι διεκρίθησαν, καὶ εἴξουσι τοῖς ὑπὸ πάντων δικασθησομένοις, ἐδὲν αὐτοῖς ἔφασε δεήσειν πολέμου· εἰ δὲ τὴν συνήθη φυλάξαντες αὐθάδειαν, ἐδὲν ἀξιώσουσι συγχωρήσειν τοῖς συγγενέσι τῶν δικαίων καὶ μετοίκων, ἠπείλουν πολεμήσειν αὐτοῖς Λατίνους ἅπαντας, ἀνὰ κράτος.

Ταῦτα προκαλουμένων τῶν πρεσβευτῶν, ἐκ ἀξιοῦσα δίκαιον ὑποχεῖν τοῖς Αρικινοῖς ἡ βουλὴ, πρὶν ὧν οἱ κατηγορήσοντες ἔμελλον γίνεσθαι κριταὶ, καὶ ἐδὲ μέχρι τούτων κριτὰς [d] ἔσεσθαι ὑπολαμβάνουσα τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ προσθήσειν ἔτι [e] τούτων βαρύτερα ἐπιτίμια, δέχεται τὸν πόλεμον [f] ἐψηφίσαντο. τῆς μὲν οὖν ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν ἀγώνων ἐδεμίαν [g] ὑπελάμβανε καταλήψεσθαι τὴν πόλιν συμφοράν· τὸ δὲ πλῆθος ἀῤῥώδει τῶν πολεμίων· καὶ πολλαχῆ διαπέμψασα πρέσβεις, παρεκάλει τοὺς πλησιοχώρους πόλεις ἐπὶ συμμαχίᾳ, [h] ἀντιπορθουμένων εἰς τοὺς [i] αὐτοὺς πόλεις τῶν Λατίνων, καὶ πολλὰ τῆς Ρώμης κατηγορούντων. Ερνικες μὲν οὖν κοινῇ συνελθόντες, [k] ὕποπτα καὶ ἐδὲν ὑγιὲς ἀμφοτέροις ταῖς πρεσβείαις ἀπεκρίναντο, συμμαχήσειν μὲν ἑκατέροις λέγοντες κατὰ τὸ παρὸν, βουλεύσεσθαι δὲ ὁπότεροι δικαιότερα ἀξιῶσι, κατὰ σχολήν· τῇ δὲ βουλῇ χρόνον εὐαύσιον ἀποδώσειν. Ρότολοι δὲ Λατίνοις μὲν ὑπεκρίθη πέμπειν ἀντιλήψεσθαι ὑπέσχοντο· Ρωμαίοις δὲ, ἂν βουληθῶσι καταλύσασθαι τὴν ἔχθραν, ἀφ' σφῶν μετριωτέρους παρέξειν Λατίνους ἔφασαν, καὶ τὰς συμβάσεις αὐτοῖς ἀφιστήσειν. Οὐολῦσκοι δὲ καὶ θαυμάζειν ἔλεγον [l] τὴν Ρωμαίων ἀναισχυντίαν, ὅτι συνειδότες ἑαυτοῖς [m] ὅτι τἄλλά τε ἠδικηκότες ἦσαν αὐτοὺς, καὶ τὰ τελευταῖα, ὡς τῆς χώρας τὸ κράτιστον αὐτοὺς ἀφελόμενοι [n] κατεῖχον, ἐδὲν ἧττον ἐτόλμησαν ὅτι συμμαχίαν ἐχθροὺς ὄντας σφᾶς προκαλεῖν· συνεβούλευόν τε αὐτοῖς ἀποδοῦσι τὴν χώραν, τότε πρὸς τῶν φίλων ἀπαιτεῖν τὰ δίκαια. Τυρρηνοὶ δὲ ἀμφοτέροις ἐμποδὼν ἐγίνοντο, Ρωμαίοις μὲν σπονδὰς γεγονέναι λέγοντες ὑπὲρ πολλοῦ, πρὸς δὲ Ταρκυνίους [o] συγγένειαν σφίσι καὶ φιλίαν. τοιαῦτα τούτων ἀποκρινομένων, οὐδὲν οἱ Ρωμαῖοι ταπεινωθέντες, ὃ παθεῖν εἰκὸς ἦν τοὺς μέγαν τε πόλεμον [p] συναειρομένους, καὶ πάσας ἀπεγνωκότας συμμαχικὰς ἐλπίδας· ἀλλὰ τοῖς οἰκείοις δυνάμεσι πιστεύοντες μόναις, πολλῷ προθυμότεροι

quod quum Hetruſci bellum Aricinis inferrent, non ſolum illis per agrum ſuum tuto tranſire permiſerint, ſed etiam illos adjuverint rebus quibuſcunque ad bellum indigebant, & eos qui ex prælio effugerant receperint, omneſque ſaucios & inermes ſervarint; quum tamen minime ignorarent illos omnibus populis ejuſdem gentis bellum intuliſſe: &, ſi Aricinos ſubegiſſent, nihil futurum fuiſſe impedimento, quo minus reliquos quoque populos ſubigerent. Si igitur vellent ipſi jure cum Aricinis experiri, ad commune Latinorum judicium profecti, atque ſtare iis quæ ab omnibus judicata fuiſſent, dixerunt bello illis non fore opus: quod ſi ſolita arrogantia uſi, nihil æqui atque moderati ſuis cognatis concedere voluiſſent, minabantur bellum illis omnes Latinos totis viribus illaturos.

¶ Quum igitur legati *populum Rom.* ad hæc invitarent, ſenatus nolens jure cum Aricinis experiri, quod ipſi accuſatores criminum objectorum judices futuri eſſent, & exiſtimans hoſtes ſuos non fore contentos, ſi de his tantum cognoſcerent & judicarent, ſed etiam addituros his longe graviora imperata, bellum ſuſcipere decrevit. Et quod ad fortitudinem & rei militaris peritiam attinet, arbitrabatur populum Rom. nullam acceptum calamitatem; at hoſtium multitudinem formidabat. Quare, miſſis varias in partes legatis, finitimos populos ad belli ſocietatem ſolicitabat; Latinis contrarias ad eoſdem legationes mittentibus, & graviter populum Romanum accuſantibus. Hernici igitur, communi concilio habito, ſuſpecta quædam & minime ſincera reſponſa utrique legationi dederunt: dicentes, ſe neutris in præſentia auxilia miſſuros, ſed ſe deliberaturos per ocium, ut cognoſcerent utrorum poſtulata eſſent æquiora; & ad eam conſultationem anno ſibi opus eſſe. Rutuli vero palam profeſſi ſunt ſe auxilia Latinis miſſuros: Romanis vero, ſi inimicitias deponere voluiſſent, pollicebantur fore ut ipſis Latinos æquiores redderent, & * ipſarum pacis conditionum arbitri eſſent. Volſci demirari ſe dixerunt Romanorum impudentiam, qui conſcii ſibi cum aliarum injuriarum, tum illius noviſſimæ, quod optimam agri partem ſibi ademptam retinerent, nihilominus tamen ſe hoſtes ad ſocietatem belli ſolicitare auderent: illiſque ſuadebant, ut, reſtituto agro, tunc peterent ab amicis id quod æquum eſſet. Hetruſci vero utroſque fruſtrabantur; cum Romanis dicentes recens fœdus ictum eſſe, & ſibi cum Tarquiniis cognationem & amicitiam intercedere. Talibus acceptis reſponſis, Romani non abjecerunt animos, id quod ſolet accidere iis qui magnum aliquod bellum ſuſcipiunt, & qui nullam auxiliorum ſpem habent; ſed ſolis ſuis domeſticis copiis freti longe alacriores ad

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* $\frac{70}{71}$ 4. *V. C. Cat.* 256. *Var.* 258.

I.XII.

Finitimorum pop. tergiverſatio.

327

a Παρέιχον *Vat.* *b* Πόλεις ἁπάσας *Vat.* *c* Non agnoſcit *Vat.* atque tollendum eſſe voluit *Sylb.* aut in αὐτοὶ mutandum. *d* Εσεσθαι τῶν ἐπιβεβλημάτων *Vat.* *e* Βαρύτερα τούτων *Vat.* *f* Forſan ἐψηφίσατο legendum, ut nos monuit *Portus.* *g* Υπελαμβανον *Vat.* *h* Αντιπορισθουμένων *Vat.* *i* Αὐτοὺς τῶν Λατίνων *Vat.* *k* Alludit ad *Euripideum* illud, Ελκτὸν, ἐ ἀδὲν ὑγιές. *Caſ.* *l* Τῆς Ρωμαίων ἀναισχυντίας *Vat.* *m* Οτι τά τε ἄλλα *Vat.* *n* Forſan convenientius κατέχον. *Sylb.* *o* Συγγένειαν εἶναι σφίσι *Vat.* Concinniori ſtructura (inquit *Sylb.*) ſic legeris, πρὸς Ρωμαίους μὲν ἀσπονδὰς γεγονέναι λέγοντες ὑπὲρ πολλοῦ, πρὸς δὲ Ταρκυνίους συγγένειαν εἶναι σφίσι καὶ φιλίαν ἐκ παλαιοῦ. *p* Perperam συναειρομένους in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] legendum enim vel συναιρομένους vel συναειμένους à barytono themate συναείρω. *Sylb.* * Pacem illis conciliarent. *Gelen.* Conventionibus intervenirent. *Lapus.*

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* $\frac{70}{71}\frac{4}{1}$. *V. C. Cav.* 256. *Var.* 258.

ad certamen facti ſunt, utpote ipſa neceſſitate coacti viri fortes in periculis futuri, &, ſi ſibi res ex animi ſententia ſucceſſiſſet, ſua virtute bello feliciter confecto cum nullo gloriam partam communicaturi. Tanti ſpiritus tantaque audacia ob longam rei militaris experientiam in illis inerat.

πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐγίνοντο, ὡς διὰ τὴν ἀνάγκην ἄνδρες ἀγαθοὶ τοὺς κινδύνους ἐσόμενοι, καὶ ἐὰν κτῶνται πράξωσι, τοῖς ἰδίοις ἀρεταῖς [a] καλλοπισάμενοι τὸν πόλεμον, οὐδενὶ κοινωσόμενοι τῆς δόξης. τοσοῦτον αὐτοῖς φρονήματος καὶ τόλμης ἐκ τῶν πολλῶν ἀγώνων ἦν.

LXIII.

¶ Quum autem res ad bellum neceſſarias appararent, jamque milites conſcribere cœpiſſent, in magnas difficultates *& conſilii inopiam* inciderunt, quod non omnes pari alacritate *nomina darent*, *neque* operam ſuam offerrent. Qui enim erant egeni, & præcipue qui ſuum æs alienum creditoribus diſſolvere non poterant, quorum valde magnus erat numerus, ad arma vocati non *veniebant*, *neque vocantibus* parebant, neque ulla in re patriciorum ſocii volebant eſſe, niſi prius debita ſenatuſconſulto ſibi remitterentur: quinetiam nonnulli eorum ſe urbem deſerturos dicebant, & mutuo ſe hortabantur ne deſiderio urbis incolendæ tenerentur, à qua nullius boni participes fierent. Aliquandiu igitur patricii eos * conſolari & hæc illis diſſuadere conati ſunt: ſed quum his hortationibus illi nihilo modeſtiores redderentur, ita demum coacto ſenatu, conſultare cœperunt quanam honeſta ratione urbem tumultu liberare poſſent. Qui igitur erant clementioris ingenii, & quibus mediocris erat facultatum cenſus, auctores erant ut æs alienum inopibus remitteretur, & parvo diſpendio civium benevolentia redimeretur, ex qua cum ſinguli privatim tum univerſi publice magnos quæſtus eſſent facturi.

Παρασκευαζόμενοι δὲ τὰ εἰς τὸν πόλεμον ὅπλα, καὶ τὰς δυνάμεις ἀρτιζόμενοι [b] γράφειν, εἰς πολλὴν ἐπέπιπτον ἀμηχανίαν, οὐ τῇ αὐτῇ ἁπάντων προθυμίαν εἰς τὰ ἔργα παρεχομένων. οἱ γὰρ ἐνδεεῖς βίου, καὶ μάλιστα οἱ τὰ χρέα τοῖς συμβαλοῦσι ἀμελοῦσαι οὐ δυνάμενοι, πολλοὶ σφόδρα ὄντες, οὐχ ὑπήκουον ὅτι τὰ ὅπλα κελεύοιμεν, οὐδ' ἐβούλοντο κοινωνεῖν οὐδενὸς ἔργου τοῖς πατρικίοις, εἰ μὴ ψηφίσαιντο αὐτοῖς χρεῶν ἄφεσιν· ἀλλὰ καὶ [c] καταλείψειν τινὲς αὐτοῦ τὴν πόλιν ἔλεγον, καὶ παρεκελεύοντο ἀλλήλοις μὴ φιλοχωρεῖν ἐν πόλει μηδενὸς αὐτοῖς ἀγαθοῦ μεταδιδούσῃ. τέως μὲν οὖν παρακαλεῖν αὐτοὺς οἱ πατρίκιοι καὶ μεταπείθειν ἐπειρῶντο· ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐγίνοντο μετριώτεροι πρὸς τὰς παρακλήσεις, οὕτω δὴ συνελθόντες εἰς τὸ βουλευτήριον, ἐσκόπουν τίς [d] εὐπρεπὴς πρόφασις λύσει τὴν πόλιν τῆς παρούσης. ὅσοι μὲν οὖν ἐπιεικεῖς [e] τὴν φύσιν, καὶ μέτριοι τοῖς τιμήμασι τοῦ βίων ἦσαν, παρῄνουν ἀφεῖναι τὰ χρέα τοῖς πένησιν, καὶ πειρᾶσθαι πολιτικὴν εὔνοιαν ὀλίγου ἀργυρίου, [f] μεγάλων μέλλοντας ἐξ αὐτῆς κερδαίνειν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ.

LXIV.

Valerii de remittendis plebi debitis ſuaſio.

¶ Hujus autem ſententiæ auctor erat Marcus Valerius, Marci Valerii filius, unius illorum qui tyrannidem everterant, Publii, ob ſuam in populum benevolentiam Publicolæ cognominati, frater; "Demonſtrans illis, in iis, qui pro paribus præmiis certant, "par etiam ſtudium & gloriæ cupiditatem ad "ipſas res gerendas innaſci ſolere; iis vero, "ad quos nullus inde fructus & emolumentum redit, nunquam ſuboriri generoſos ſpiritus. Addebat, irritatos eſſe omnes inopes, "& per forum ambulantes dictitare, Quid "nobis proderit externos hoſtes vincere, ſi "domi fœneratoribus ob noſtrum æs alienum "licebit nos *in nervum* abducere? & ſi, parto "reip. imperio, ipſi ne libertatem quidem "noſtrorum corporum ſervare poterimus? "Et non ſolum id periculum ipſis impendere "demonſtrabat, ſi plebs adverſus ſenatum exaſperaretur, ne urbem in periculis deſereret, id quod omnibus publicæ ſalutis ſtudioſis eſt metuendum: ſed illud quoque, "quod cæteris longe gravius erat, ne, tyrannorum blandimentis decepta, contra patricios arma caperet, Tarquiniumque in "regnum reſtitueret. Hactenus igitur plebem verbis tantum & minis uſam fuiſſe, "nullum tamen improbum facinus patraſſe

Ἦν δὲ ὁ ταύτης ἡγούμενος τῆς γνώμης Μάρκος Οὐαλέριος, υἱὸς [g] Μάρκου Οὐαλερίου, ἑνὸς τῶν καταλυσάντων τὴν τυραννίδα, Ποπλίου, ὃν κληθέντα ἀπὸ τῆς εἰς τὸ δημοτικὸν εὐνοίας Ποπλικόλα, [h] ἀδελφὸς, "Διδάσκων αὐτούς, ὅτι τοῖς μὲν ὑπὲρ τῶν ἴσων ἀγωνιζομένοις "ἴσα φιλεῖσιν ἐμφύεσθαι πρὸς τὰ ἔργα φιλοτιμίαι, τοῖς δὲ "μηδενὸς ἀπολαύειν μέλλουσιν [i] ἀγαθοῦ, ὑθὲν ἐπέρχεται "φρονεῖν [k] γενναῖον· ἠρέθιζε τε λέγων ἅπαντας τοὺς ἀπό- "ρους, καὶ περιόντας κατὰ τὴν ἀγορὰν λέγειν, Τί "δ' ἡμῖν ἔσαι πλέον, ἐὰν νικήσωμεν τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, "εἰ τοῖς δανειστὰς ἀγώγιμοι πρὸς τὰ χρέα γενησόμε- "θα; καὶ τῇ πόλει τὴν ἡγεμονίαν κατασκευάσαντες, "αὐτοὶ μηδὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῖς σώμασι φυλάξαι "δυνησόμεθα; κινδύνου τε οὐ τοῦτον μόνον ἐπαχθή- "ναι σφίσιν ἀποφαίνων, ἐὰν ἐκπολεμωθῇ πρὸς τὴν βου- "λὴν ὁ δῆμος, μὴ καταλίπῃ τὴν πόλιν ἐν τοῖς κινδύνοις, "ὃ πάντας ὀρρωδεῖν χρὴ τοὺς τὰ κοινὰ σώζεσθαι βουλομέ- "νους· [l] ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο τὸ ἔτι τούτου χαλεπώτερον, μὴ "ταῖς παρὰ τῶν τυράννων φιλανθρωπίαις ἐξαπατηθεὶς "καὶ τῶν πατρικίων ἄρῃ τὰ ὅπλα, καὶ [m] συγκαλάσῃ Ταρ- "κύνιον ὅτι τὴν ἀρχήν. ἕως οὖν ἔτι λόγοις καὶ ἀπειλαῖς "εἶναι, πονηρὸν δὲ ἔργον οὐδὲν ὑπὸ τοῦ δήμου γενο- νέναι,

a Κατορθώσοντες *Vat.* *b* Καταγράφειν *Vat.* *c* Καταλίψειν minus recte in *Ed. Steph.* ut conſtat ex ſequentibus, v. 42. *Sylb.* *d* Εὐπρεπεστέρα λύσις ἔσται τῆς κατεχούσης τὴν πόλιν ταραχῆς *Vat.* *e* Τῇ φύσει *Vat.* *f* Legendum vel μεγάλα vel μεγάλων. *Sylb.* Mallegit ἀδελφῶν. quam lectionem ſequutus erat etiam *Gelenius*. Ferri tamen noſtri codicis ſcriptura videtur poſſe, quum nondum de morte M. *Valerii* fratris P. *Valerii* Poplicolæ facta ſit mentio, & hic ipſe octavo [p. 292.] ante hunc anno conſulatum geſſerit. A *Cod. Ven.* [*Vat.*] & *Ed. Steph.* abeſt hoc ipſum ἀδελφὸς cum prænomine Ποπλίου: ſed parum recte. *Sylb.* *i* Ἀγαθὸν ἐδὲν *Vat.* *k* Η γενναῖον *Vat.* *l* Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο τὸν ἔτι *Vat.* *m* Συγκαταλάσῃ *Vat.* * *Al.* cohortari, obſecrare.

a Δῆμον

"νέναι, φάσκων τῇ βοηθείᾳ ταύτῃ τὸν δῆμον οἰκειωσα-
"μένους παρήνει, ὅτε πρῶτος τὸ πολίτευμα τοῦτο κα-
"θιςαμένους, ὅτε [b] ἀρχαίως δι' αὐτὸ μεγάλην ὀφλήσον-
"τας, ἀλλὰ πολλοὺς ἔχοντας ὑποδεῖξαι καὶ τοῦτο ὑπο-
"μείναντας, καὶ ἄλλα πολλῷ τούτου χαλεπώτερα, ὅταν
"[c] τι μηδὲν ἐξῇ πρόφασιν ἕτερον· τὰς γὰρ ἀνάγκας
"χρείττους εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· καὶ τότε τὸ εὐ-
"πρεπὲς ἀξιοῦν ἅπαντας [d] σκοπεῖν, ὅταν ἔχωσιν ἤδη
329 "τὸ ἀσφαλές. Ἐξαριθμησάμενος δὲ πολλὰ καὶ ὄχ πολ-
"λῶν πόλεων παραδείγματα, τελευταῖον παρέσχετο
"τὴν Ἀθηναίων πόλιν μεγίστην τότε τυγχάνουσαν ὀνόμα-
"τος ὑπὸ σοφίας, οὐ πρὸ πολλῶν χρόνων, ἀλλὰ καθ'
"ὑμᾶς πατέρας αὐτοῖς ἄφεσιν χρεῶν ψηφισαμένην τοῖς
"πένησι, Σόλωνος [e] προκαθηγησαμένου, καὶ ὑδένα τῇ
"πόλει τοῦ πολιτεύματος [f] τοῦδε ἐπίληψιν, οὐδὲ τὸ [g] ἠξι-
"σάμενον [h] αὐτοῦ δημοκόπον καὶ πονηρὸν [i] καλεῖν, ἀλλὰ
"καὶ τοῖς πειθομένοις πολλοῦ φρονήσεως ἅπασιν μαρτυ-
"ρεῖν, καὶ τῷ πείσαντι μεγάλην σοφίαν. [k] Ῥωμαίους δὲ,
"οἷς οὐ περὶ μικρῶν τὸν κίνδυνον εἶναι [l] διαφόρων, ἀλλὰ
"ὑπὲρ τοῦ μὴ πάλιν ὠμῷ καὶ παντὸς χεί-
"ρονι θηρίου τυράννῳ, τίς τοῦτ' νῦν ἐγκλήσεται
"ἂν, τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ συμμάχους ἀντὶ πολεμίων
"τῇ πόλει τοὺς πένητας καταστησάντας γενέσθαι;
"διεξελθὼν δὲ τὰ ξενικὰ παραδείγματα, τελευταῖον
"ον τὸν ὀχ τοῦ ὀπτιχωείων ἔργων μετελάμβανε λό-
"γον, ὑπομιμνήσκων τὰς ἔναγχος αὐτοὺς καταλαβού-
"σας ἀνάγκας, [m] ὅτι κρατυνθέντων σφῶν τῆς χώρας ὑ-
"πὸ Τυρρηνῶν τειχήρεις γενόμενοι, καὶ εἰς πολλοῦ τοῦ
"ἀναγκαίων καταστάντες ἀπορίαν, οὐκ ἔχον ἀνθρώπων
"μεμηνότων καὶ [n] θανατώντων [o] λογισμούς, ἀλλ' ἐξέλυ-
"τες τοῖς κατέχουσι χαλεπῆς, καὶ τοῦ ἀνάγκου διδά-
"σκαλον τὸ συμφέροντων λαβόντες, ὁμηρά τε δοῦναι τῷ
"βασιλεῖ Πορσίνᾳ τοὺς ἐπιφανεστάτους ὑπέμειναν παῖδας,
"ὕπω μετέτερον τοῦτο ὑπομείναντες, καὶ [p] μέρει τῆς χώ-
"ρας ζημιωθῆναι, τὰ Ἐπὶ πάγων Τυρρηνοῖς [q] ἀποστάντες,
"καὶ δικαστὴ χρήσασθαι τῷ πολεμίῳ, περὶ ὧν αὐτοῖς ὁ τύ-
"ραννος ἐνεκάλει, διδόντες καὶ ἀγορὰν καὶ ὅπλα, καὶ τἄλλα
"ὅσων ἐδέοντο Τυρρηνοὶ παρασχεῖν ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ πο-
"λέμου. τούτοις δὴ τοῖς παραδείγμασι χρησάμενος,
"καὶ τῆς αὐτῆς φρονήσεως ἔργον ἀπέφαινεν εἶναι, τοῖς μὲν
"πολεμίοις περὶ μηδενὸς ὧν ἠξίωσάν ἀντειπεῖν, τοῖς δὲ
"ἑαυτοῦ πολίταις περὶ μικρῶν πολεμεῖν διαφόρων, οἳ πο-
"λέμους μὲν ἠγωνίσαντο πολλοὺς καὶ καλοὺς περὶ ἡγε-
"μονίας, ὅτε κατεῖχον οἱ βασιλεῖς τὰ κοινὰ, μεγάλου
"δὲ παραθυμίᾳ εἰς τὸ σωτηρίου τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ
"τυράννων παρέχοντο, ἔτι δὲ πλείονα παρέξεσθαι αὐτοῦ-
"σιν ἔμελλον εἰς τὰ λοιπὰ παραμυθούμενος, [r] βίων μὲν

"*dicebat*: * quare suadebat ut hac ope be-
"nevolentiam plebis sibi conciliarent, præ-
"sertim quum neque ipsi primi hoc institu-
"tum essent constituturi, neque propter id
"in magnum dedecus incursuri, sed habi-
"turi multos quorum exempla afferre pos-
"sent, qui hoc & alia longe graviora per-
"tulerunt, quum nullum aliud remedium
"inveniri posset. Necessitatem enim huma-
"na natura potentiorem esse *dicebat*, &
"omnes censere tunc demum honestatis ra-
"tionem habendam, quum res jam sunt in
"tuto. ¶ Multis autem multarum civita- LXV.
"tum exemplis enumeratis, postremum attu-
"lit reip. Athenensis, cujus nomen eo tem-
"pore ob sapientiam celeberrimum erat, quæ
"non multis ante annis, sed patrum suorum
"memoria remissionem debitorum pauperi-
"bus suasu Solonis decreverat: quod insti-
"tutum à nullo reprehensum fuisse *dicebat*,
"neque ejus consilii auctorem populi adula-
"torem aut maleficum appellari; sed omnes
"& illis, qui paruerint, magnæ prudentiæ,
"& huic, qui id suaserit, sapientiæ singu-
"laris testimonium perhibere. Romanis
"autem, quibus non esset in re parvi mo-
"menti periculum, sed ne iterum objician-
"tur crudeli & quavis fera immaniori ty-
"ranno, quis sanæ mentis vitio vertet, si hac
"humanitate pauperes belli socios pro inimi-
"cis reip. reddiderint? Enarratis autem pe-
"regrinis exemplis tandem ad facta dome-
"stica transivit, commemorans necessitates
"& angustias quibus paullo ante detinebam-
"tur, quum, agro suo ab Hetruscis occupa-
"to, mœnibus inclusi, & ad magnam rerum
"ad victum necessariarum inopiam redacti,
"nequaquam hominum insanorum & mor-
"tem oppetentium mentem habuerunt, sed
"temporum iniquitati, qua premebantur,
"cesserunt, & ipsam necessitatem utilitatis
"magistram acceperunt, obsidesque regi
"Porsenæ nobilissimorum virorum liberos
"dare sustinuerunt, nunquam ante hoc pas-
"si, & agri parte mulctari, Hetruscis Septem
"pagis cedentes, & hostis judicio commit-
"tere cognitionem criminum, quæ ipsis ty-
"rannus objiciebat, dato præterea commeatu,
"& armis, rebusque aliis, quascunque He-
"truscis sibi, ut pax fieret, præberi postula-
"runt. His igitur usus exemplis, non ejus-
"dem prudentiæ dicebat esse, hostibus qui-
"dem rem nullam quam petivissent dene-
"gasse; cum suis vero civibus de re parvi
"momenti contendere, qui pro imperio mul-
"ta & egregia bella gessissent, quo tempore
"reges remp. regebant, quique magnam ani-
"mi alacritatem exhibuissent in liberanda
"à tyrannis rep. & qui multo majorem es-
"sent exhibituri in posterum, ad reliqua
"peragenda *hac ratione* invitati, victus qui-
dem

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70/71 4/1. Cm. 256. V. C. Var. 258.

a Δῆμον εἰς τὰ πράγματα προσοικειωσαμένους Vat. b Ἀιχρύσλω τινὰ Vat. c Μηδὲν ἐξείη Vat. absque τι. quod superfluum esse viderat Sylb. d Pro σκοπεῖν & ἀσφαλὲς male in Ed. Steph. δοκεῖν & ἀσαφές. Sylb. Veram lectionem habent Vat. & Lapi Codd. e Καθηγησαμένου Vat. f Τότε ἐπιτιμᾶν Vat. g Εἰσηγησάμενον Vat. Vide Dounæi prælectiones in Philippic. Demosthenis, p. 30. h Pro αὐτοῦ legendum videtur ἄνδρα, vel αὐτὸν. Lapus legit αὖθις. Sylb. Vel αὐτῷ scribendum, ut ad ἄφεσιν, vel αὐτὸ, ut ad πολίτευμα referatur. Port. Αὐτὸ in Cod. Vat. i Ἀποκαλεῖν Vat. k Ῥωμαίοις δὲ περὶ Vat. Ῥωμαίοις δὲ, οἷς ὲ legendum esse conjecit Portus, ut Ῥωμαίοις à verbo ἐπιτιμήσειν regatur. Si enim (inquit) vulgata lectio mendo caret, ἐπιτιμήσειν absolute positum esset, & Ῥωμαίους cum χαίειν jungeretur. l Διαφορῶν male in Ed. Steph. & Cod. Vat. m Ὅτι legit Gelen. n Perperam θανατώντων in Ed. Steph. o Ἀνοήτους λογισμοὺς Vat. p Μέρη in Ed. Steph. errore manifesto. q Ἀποστάντων Vat. r Βίου μὲν ἀπαμιζοντες Vat.
* Ut prævenirent *periculum* hoc auxilio lenientes populum admonebat. *Lapus.*

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70/71 4/1. V. C. Cat. 256. Var. 258.

"dem inopia laborantes, sed corpora & animas, quæ sola illis erant reliqua, periculis nequaquam parce objicientes. dixitque, quamvis illi præ pudore nihil tale audederent petere, neque enunciare, oportere tamen patricios rationem prout decet eorum habere, & quibuscunque rebus eos indigere cognoscerent publice privatimque, eas prompte illis largiri, illud cogitantes, superbe eos facturos, si corpora ab illis petant, & tamen ipsi ne pecunias quidem eis largiantur, & si apud omnes se jactent communis libertatis causa bellum gerere, & tamen suis adjutoribus eam eripiant, non quod illis improbitatem possint exprobrare, sed inopiam, quæ miseratione potius quam odio est digna.

"απανίζοντες, τὰ δὲ σώματα καὶ ψυχὰς, ἃ μόνα τοῖς αὐτοῖς ἀφειδῶς εἰς τοὺς αἰεὶ αὐτῆς κινδύνους [a] ἐπιδιδόντες. "ἔφη τε λέγων, [b] ὡς καὶ εἰ μηδὲν ἐπεχείρουν ἐκεῖνοι [c] τοιοῦτον "ὑπ' ἀρχαίας κεκλιμένοι λέξεις, μηδὲ ἀπαγγέλλειν, τοὺς "πατρικίους ἐχρῆν τ' προσήκοντα λογισμὸν τοῖς αὐτῶν λα- "βόντας, ὧν ἴδιᾳ δεομένους καὶ κοινῇ καὶ [d] καθ' ἕκαστον, ζητεῖ- "ται δὲ ἑτοίμως χαρίζεσθαι, ἐνθυμουμένους ὅτι τοῖς "ὑπερφανον ποιήσουσιν, αἰτοῦντες μὲ παρ' ἐκείνων τὰ σώ- "ματα, μὴ χαριζόμενοι δὲ αὐτοῖς τὰ χρήματα, καὶ λέγοντες "μὲ τοῖς ἄπαντα, ὅτι τ' κοινῆς ἐλευθερίας ἕνεκα πολε- "μοῦσι, τ' δὲ συγκεκλεισμένων αὐτῷ ἀφαιρούμενοι, καὶ "πονηρίαν ἔχοντες αὐτοῖς ἐνεδίζειν, ἀλλ' ἀπορίαν, ᾗ "οἰκτείρεσθαι μᾶλλον, ἢ μισεῖσθαι προσῆκε.

LXVI. *App. Claudii dissuasio.*

¶ Hac oratione à Valerio habita, & multis ejus sententiam laudantibus, App. Claudius Sabinus, suo loco sententiam rogatus, contrarium suasit, docens, "Seditionem ex urbe "minime sublatum iri novis tabulis, sed "longe periculosiorem fore si à pauperibus "ad divites transeat. Illud enim omnibus "jam liquere, eos iniquo animo laturos qui "suis pecuniis fraudabuntur, quum ipsi cives sint, & viri insignes, & qui omnibus "expeditionibus à rep. factis interfuerint, indignum esse censentes suum patrimonium, "& ea quæ ipsi sua industria & parsimonia "compararint, publicari nequissimis & ignavissimis civium. Magnæque fatuitatis esse, "dum deteriori parti civitatis gratificari volunt, potiorem despicere; opesque alienas "injustissimis civibus publicando, eos, qui "legitime illas conquisiverunt, defraudare. "Quare ab ipsis petebat ut cogitarent, non "à pauperibus, & iis qui nullas vires habent, perdi resp. quod ipsa necessitate co- "acti in officio contineantur, sed à divitibus & qui res civiles tractare possunt, quum "ab inferioris conditionis hominibus injuria "afficiuntur, & jus suum obtinere non possunt. Atqui licet illi qui * pecuniis suis "fraudabuntur, non iniquo sed quodammodo "æquo animo sint laturi & neglecturi suas "jacturas, tamen ne sic quidem eos recte "aut sine periculo suo facturos dicebat, si "tale donum pauperibus donarent, propter "quod à communi vita *ac humana societate* "commercia tollerentur, & mutua odia nascerentur, & rerum necessariarum, sine quibus urbes habitari nequeunt, penuria sequeretur, ipsis colonis agros non amplius "serentibus, neque quidquam in iis plantantibus, neque ipsis mercatoribus mare navigantibus, neque merces transmarinas permutantibus, ipsisque pauperibus nulla alia "justa opera amplius facientibus. In hæc "enim omnia, quotiescunque opus fuerit, "nullum de divitibus fore, qui pecunias suas "temere impendere velit: atque ita opes invidiosas fore, & operandi studium eversum "iri; potioremque fore conditionem perdi-

Τοιαῦτα τοῦ Οὐαλερίου λέγοντος, καὶ πολλῶν τῷ γνώμῃ ἐπαινούντων, Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος, οὗ τῷ προσήκοντι κληθεὶς τόπῳ, [e] παρῄνει διδάσκων τἀναντία, "Οτι τὸ ταραττόμενον οὐκ ἐξαρεθήσεται "τῆς πόλεως, ἂν ψηφίσωνται χρεῶν ἀποκοπάς, ἀλλ' "ἔτι πονηρότερον ἔσαι μεταχθὲν ἀπὸ τῶν πενήτων εἰς "τοὺς εὐπόρους. δῆλον γὰρ ἤδη πᾶσιν ὑπάρχειν, ὅτι "χαλεπῶς οἴσουσιν οἱ μέλλοντες ἀποστερεῖσθαι τῶν χρη- "μάτων, πολῖταί τε ὄντες, καὶ ἐπίτιμοι, καὶ πάσας "ἐστρατευμένοι τὰς ἐπιβαλούσας [f] τῇ πόλει [g] στρατεί- "ας, οὐκ ἀξιοῦντες ἃ κατέλιπον αὐτοῖς οἱ πατέρες, καὶ "αὐτοὶ φιλεργοῦντες καὶ σωφρόνως ζῶντες ἐκτήσαν- "το, δημεύεσθαι τοῖς πονηροτάτοις καὶ ἀργοτάτοις "τῶν πολιτῶν. [h] πολλῆς δ' εἶναι μωρίας ἔργον, τῷ χεί- "ρονι μέρει τοῦ πολιτεύματος χαρίζεσθαι βουλομένους, "τοῦ κρείττονος ὑπερορᾶν· καὶ τοῖς ἀδικωτάτοις τῶν "πολιτῶν τὰς ἀλλοτρίας [i] δημεύοντας οὐσίας, τῶν δι- "καίως αὐτὰς κτησαμένων ἀφαιρεῖσθαι. σκοπεῖσθαί τε "αὐτοὺς ἠξίου, ὅτι οὐκ ἔστω τῶν πενήτων καὶ οὐδεμιᾶς "ἰσχὺν ἐχόντων αἱ πόλεις ἀπόλλυνται, τὰ δίκαια "ποιεῖν ἀναγκαζομένων, ἀλλ' ἔστω τῶν εὐπόρων καὶ τὰ "πολιτικὰ θεράπειαν δυναμένων, ὅταν ὑπὸ τ' χειρόνων "ὑβρίζωνται, καὶ τῶν δικαίων μὴ [k] ὀφτυγχάνωσιν. εἰ δὲ "μηδὲν ἀγανακτήσειν μέλλοιεν οἱ τῶν συμβολαίων ἀ- "ποστερούμενοι, ῥᾳδίως δέ πως καὶ ῥᾳθύμως οἴσειν τὰς "βλάβας, οὐδ' ὅτῳ καλῶς ἔφη ἔξειν σφίσιν οὐδ' ἀσφα- "λῶς, δῆλον εἶναι χαρίζεσθαι τοῖς πένησι τοιαύτῃ, δι' ἣν "ἀσωτάλλακτος ὁ κοινὸς ἔσαι βίος καὶ μισάλλη- "λος, καὶ τῶν ἀναγκαίων, ὧν χρεὶς [l] οὐκ ἔστιν οἰκεῖσθαι "τὰς πόλεις, οὐδενὸς, ὅτε τ' χώραν σπειρόντων ἔτι καὶ φυ- "τεύοντων τ' γεωργῶν, ὅτε τ' θάλασσαν πλεόντων καὶ "ἀφαιρουμένων τὰς ἀπορρήτους ἀγορὰς τῶν ἐμπόρων, "ὅτε ἄλλην δικαίαν ἐργασίαν οὐδεμίαν ποιουμένων τῶν "πενήτων. εἰς ἄπορα γὰρ ταῦτα, [m] τῆς δεομένης ἀφορ- "μῆς, οὐδένα τῶν εὐπόρων τὰ ἑαυτῶν χρήματα προήσεσθαι· "ἐκ δὲ τούτων [n] φθονηθήσεσθαι μὲν εὐπορίᾳ, καταλυ- "θήσεσθαι δὲ φιλεργίᾳ· κρεῖττον δὲ μοῖραν ἔξειν τοὺς ἀκο-

λάστους

a Επιδέντες *Vat.* *b* Ωσεὶ καὶ *Vat.* *c* Τέτων *Vat.* *d* Καθ' ἕνα ἕκαστον *Vat.* *e* Τἀναντία παρήνει διδάσκων *Vat.* Παρήνει τἀναντία διδάσκων malvit *Portus.* *f* Ὑπὲρ τῆς πόλεως *Vat.* *g* Ita *Codd. MSS.* minus apte στρατιᾶς in *Ed. Steph.* *h* Quæ sequuntur usque ad τοὺς ἀλλοτρίας deerant in *Ed. Steph.* Illa tamen agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* *i* Δημοσιοντὰς male in *Ed. Steph.* *k* Τυγχάνωσιν *Vat.* *l* Οὐκ ἔνεστιν οἰκεῖσθαι *Vat.* *m* Δεομένης τῆς ἀφορμῆς malint *Sylb.* & *Steph.* Τοῖς δεομένοις ἀφορμῆς in *Cod. Vat.* *n* Φθονηθήσεσθαι *Vat.* * *Al.* creditis, sponsionibus.

a Διχοστασίας

"λάσυς τ̃ σωφρόνων, τὺς δὲ ἀδίκυς τ̃ δικαίων, ϗ τὺς
"σφετεριζομθύς τ̀ ἀλλότρια τ̃ φυλαττόντων τ̀ ἰδια. ζῶν-
"τα δ' ἔι) τὰ ποιῦντα [a] διχοστασίαν ἐν τ̃ς πόλεσι, ϗ ἀλ-
"ληλοφθορίας ἀπαύστυς, ϗ πᾶσ' ἄλλην κακῶν ἰδέαν, ὑφ'
331 "ὧν αἱ μὲ εὐτυχέστατα πρόξασαι τ̀ ἐλευθερίαν ἀφηρέθη-
"σαν, αἱ δὲ τ̃ χείρονος μοίρας τυχοῦσαι [b] πανόλεθρον διεφθά-
"ρησαν. Παντὸς δὲ μάλιστα σκοπεῖν αὐτὺς ἠξίυ καινὴν
"καθισταμθύς πολιτείαν, ὅπως μηδὲν εἰς αὐτὴν πο-
"νηρὸν [c] εἰσελεύσεται ἔθ. πολλὴν ἀνάγκην εἶναι λέ-
"γων, ὁποῖα [d] ἄττα ἢ τὰ κοινὰ τ̃ πόλεων ἐπιτηδεύμα-
"τα, τοιύτυς γίνεσθαι τὺς τ̃ ἰδιωτῶν βίυς. ἔθ. δὲ εἶ-
"ναι ὐδὲν κάκιον ὔτε πόλεσιν, ὔτε οἴκοις, τ̃ καθ' ἡδο-
"νὰς ζῆν ἕκαστον ἀεὶ, ϗ τ̃ πάντα συγχωρεῖσθ τοῖς ἥτ-
"σιν ὑπὸ τ̃ κρειττόνων, εἴτε πρὸς χάριν, εἴτε πρὸς ἀ-
"νάγκην· ὐ γὰ δύσπληρα τὰς ἐπιθυμίας τ̃ ἀφρόνων,
"τυγχανύσας ὧν ἂν δεηθῶσιν, ἀλλ' ἑτέρων εὐθὺς ὀρέγε-
"σθαι μειζόνων, ϗ εἰς ἄπειρον προβαίνειν· μάλι-
"στα δὲ τοῦτο πάσχειν τὺς ὄχλους. ἃ γὰ καθ'
"ἑαυτὸν ἕκαστ ἀϊσχύνεται πρᾶξαι, ἢ δέδιεν ὑπὸ
"τ̃ κρείττονος κατειργόμενος, ζῶντα ἐν κοινῷ [e] γι-
"νομένους ἑτοιμότερον νομιεῖν, προσειληφότας
"ἰσχὺν τ̃ς ἑαυτῶν γνώμης ἐκ τ̃ν τὰ ὅμοια βου-
"λομένων. ἀπλήστους δὲ ϗ ἀορίστους ὑπαρχύσας
"τὰς τ̃ν ἀνήκτων ὄχλων ἐπιθυμίας, ἀρχομένας ἔ-
"φη δεῖν κωλύειν, ἕως εἰσὶν ἀσθενεῖς, οὐκ ὅταν [f] ἰσχυ-
"ρὰ ϗ μεγάλα μὴ δύωνται καθαιρεῖν. χαλεπω-
"τέρυ γὰ ὀργὴν ἅπασαν ἔχειν τ̃ν συγχωρηθέν-
"των προσυμένους, ἢ τ̃ν ἐλπιζομένων μὴ τυγχάνοντας.
"παραδείγμασί τε πολλοῖς εἰς τοῦτο ἐχρήσατο, πό-
"λεων Ἑλληνίδων ἔργα διεξιών, ὅσαι μαλακισθεῖσαι
"δι' ἀκαίρους τινὰς [g] ἀφορμὰς", ϗ πονηρῶν ἐπιτηδυ-
"μάτων [h] ἀρχὰς ἀφεῖσαι παρελθεῖν, οὐκέτι παῦ-
"σαι ϗ ἀνελεῖν αὐτὰ δυύαμιν ἔχον· ἐξ ὧν εἰς αἰ-
"σχρὰς ϗ ἀνηκέστους ἠναγκάσθησαν ἐλθεῖν συμ-
"φορὰς. ἐοικέναι τε τ̃ καθ' ἕνα τὸ κοινὸν ἔφη· [i] ψυ-
"χῆς μὲν [k] γὰ" ἀνδρὸς ἀνάλογον ἐχούσης [l] τὸ τῆς βυ-
"λῆς, [m] σώματ δὲ, τὸ τ̃ δήμυ. ἐὰν μὲν οὖν βυλῆς τ̃
"ἄφρονα δῆμον ἄρχειν ἐῶσιν, ὅμοια πείσεσθαι αὐτοὺς
"ἔφη τοῖς ὑποτάττυσι τὴν ψυχὴν τ̃ σώματι, ϗ μὴ
" κατὰ λογισμὸν, ἀλλὰ [o] κατὰ πάθη ζῶσιν. ἐὰν δ' ἀρ-
"χεσθαί τε ϗ ἄγεσθαι τ̃ δήμυ συνεθίζωσιν ὑπὸ τῆς
"βυλῆς, ταὐτὸ [p] ποιήσυσι τοῖς ὑποτάττυσι τῇ ψυχῇ
"τὸ σῶμα, ϗ πρὸς τὸ βέλτιστον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ ἥδι-
"στον τὺς βίυς ἄγυσι. βλάβην δὲ μεγάλην ὑδεμίαν ἀ-
"πέφαινε συμβήσεσθαι τ̃ πόλει, ἐὰν οἱ πένητες ἀγα-
"νακτῶντες ὅτι τῶ μὴ συγχωρηθῆναι σφίσι τ̀ χρεοκο-
"πίαν, μὴ θελήσωσιν ὑπὲρ αὐτ̃ς τὰ ὅπλα ἀναλαβεῖν,

"torum quam frugi hominum, & injuſtorum "quam juſtorum, & eorum qui res alienas "intervertunt quàm qui res ſuas ſervant. Has "autem eſſe cauſſas ſeditionum in civitati- "bus, & mutuarum ſine fine cædium, & cu- "juſvis alius malorum generis, ob quæ * for- "tunatiſſimæ civitates libertate ſpoliantur, "minus vero felices funditus everruntur. Per. Jul. 4218. Ante Chr. 436. Olymp. 70/71 4. Cat 256. V.C. Var. 258.

LXVII.

"¶ Sed præcipue cenſebat illis, novam reip. "formam conſtituentibus, cavendum, ne qua "prava conſuetudo in eam ingrederetur; "omnino neceſſarium eſſe dicens, ut qualia "fuerint publica civitatum ſtudia, talis etiam "ſit privatorum vita: nullam autem pejorem "eſſe conſuetudinem aut ipſis rebuſp. aut fa- "miliis, quam ſi unuſquiſque ſemper pro "ſua libidine vivat, & ſi omnia à potentio- "ribus concedantur inferioribus, ſive id ſpon- "te, ſive coacti faciant: neque enim expleri "hominum amentium cupiditates, ſi quæcun- "que petierint conſequantur; ſed continuo "alia majora appetere, & in infinitum pro- "gredi. hoc vero præcipue multitudini acci- "dere. Quæ enim unuſquiſque ſolus aut "pudore proprio aut ab alio præſtantiore "impeditus facere veretur, ea, ſi more publi- "co recipiantur, ab eo, in ſua voluntate alio- "rum exemplo & conſuetudine confirmato, "facilius & audacius patrari *dicebat*. Quum "igitur cupiditates vulgi ſtulti ſint inexple- "biles & infinitæ, earum principiis obſtan- "dum dicebat, quamdiu ſunt adhuc infirmæ, "non autem quando jam ita ſunt corrobo- "ratæ & auctæ ut evelli nequeant. Omnes "enim iniquiore animo ferre, ſi rebus ſibi "conceſſis priventur, quam ſi rebus ſperatis "fruſtrentur. Ut autem hæc probaret, mul- "tis exemplis eſt uſus, Græcarum civitatum "res geſtas commemorans, quæ intempeſtiva "lenitate, quam res ipſæ non requirebant, "pravorum ſtudiorum principia admiſerunt, "quæ poſtea neque impedire neque tollere "potuerunt: ob quæ in fœdas & inſanabiles "calamitates coactæ ſunt venire. Et remp. "ſimilem eſſe uni homini dicebat, in quo "per quandam proportionem ac ſimilitudi- "nem animus ſenatum, corpus vero plebem "refert. Si igitur patiantur plebem demen- "tem imperare ſenatui, ita illos facturos di- "cebat, ut qui animum corpori ſubjiciunt, "& qui non ex rationis præſcripto, ſed pro "ſua libidine vivunt. Quod ſi aſſuefecerint "plebem, ut patiatur ſe regi & duci à ſena- "tu, ita facturos. ut qui animo corpus ſub- "jiciunt, vitæque genus degunt & ſectantur "quod eſt optimum, non autem quod eſt ju- "cundiſſimum. Nullam autem magnam ja- "cturam à rep. factum iri demonſtrabat, ſi "inopes, moleſte ferentes tabulas novas ſibi "denegatas, nollent pro ea arma capere, omnino

a Διχοστασίαν *Vat.* *b* Πανώλεθρον vel πανόλεθρον malint *Sylb.* & *Port.* Πανώλεθρον in *Cod. Vat.* *c* Περιλθόντας *Vat.* *d* Ατ' ἅ ἢ *Vat.* *e* Forſan legendum γνωμῶν ὁμοίων. *Lapus* vertit, *ea multis ſi fiant communia, peccare promptius. Sylb.* Senſus poſtulat γνωμῶν. illud vero προσειληφότας ad ἰσχὺς refertur, nomen ſc. collectivum. dicendum autem erat, ἃ γὰ καθ' ἑαυτὸν ἰσχὺς αἰσχύνεται πρᾶξαι, ἢ δέδιεν ὑπὸ τ̃ κρείττονος κατειργόμενος, ζῶντα ἐν κοινῷ γνώμην ἐκ τ̃ν τὰ ὅμοια βουλομένων, ἑτοιμότερον παραινεῖν. *Port.* *f* Forſan ἰσχυρὰς ϗ μεγάλας. *Sylb.* *g* Non agnoſcit *Vat.* *h* Αρχὰς *Vat.* *i* Ψυχῇ *Vat.* *k* Deeſt *Vat.* & *Lapi Codd.* Superfluum eſſe viderat *Sylb.* *l* Τι *Vat.* *m* Σώματι δὲ τ̃ δήμυ *Vat.* *n* Κατὰ τ̀ λογισμὸν *Vat.* *o* Κατὰ τὰ πάθη *Vat.* *p* Mallem ποιήσας, ut ab ἐφη pendeat & τῷ πείσει respondeat. *Port.* * Αἱ εὐτυχέστατα πεπράξασαι ſunt illæ, cum quibus feliciſſime, ſi cum aliis conferantur, actum eſt; eæ in quibus ſeditiones talem exitum habuerunt, ut eorum ſors, quamvis aſpera & miſera, ſi tamen cum aliarum quarundam ſorte conferatur, feliciſſima videri poſſit. atque αἱ τ̃ χείρονος μοίρας τυχοῦσαι his opponuntur. *Steph.*

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70/71 4. Cat. 256. V. C. Var. 258.

" omnino paucos quosdam esse dicens, qui
" præter ipsum corpus nihil sibi reliquerant,
" qui neque magnam aliquam utilitatem reip.
" afferre possent, si expeditionibus interessent,
" neque damnum dare, si abessent. illis in me-
" moriam revocans, quod qui minimum cen-
" sum habent postremum in bellis locum te-
" neant, atque additamentum quoddam legio-
" num sint, tantummodo ad terrorem hosti-
" bus incutiendum sua præsentia, utpote qui
" nulla alia arma gestarent præter fundas,
LXVIII. " quarum minimus est usus in præliis. ¶ Illis
" vero qui civium paupertatem miseratione
" dignam censebant, quique suadebant juvan-
" dos eos esse qui suum æs alienum dissolvere
" non possent, considerandum dicebat, quæ-
" nam esset eorum egestatis caussa, quum he-
" reditates sibi à patribus relictas acceperint,
" & magnum quæstum in militia fecerint, &
" postremo tyrannorum bonis publicatis par-
" tem quique suam habuerint: deinde, quos
" viderent ventri & fœdissimis voluptatibus
" indulgere, & propterea patrimonia absum-
" pssisse, dedecus & detrimentum reip. existi-
" mandos, & remp. magnum facturam quæ-
" stum, si ipsi ultro ex urbe excederent, &
" in malam rem abirent: quos vero cogno-
" scerent fortunæ iniquitate sua patrimonia
" amisisse, iis de bonis privatis benefacien-
" dum dicebat. Optime enim hoc scire & fa-
" cturos dicebat eorum creditores, & illos
" ipsos eorum infortuniis opem esse laturos,
" non ab aliis coactos, sed sua sponte, ut pro
" pecunia illis credita præclara gratia ipsis
" habeatur. Omnibus vero communem opem
" ferre, cujus participes sint futuri æque ipsi
" improbi atque probi; & non de suis facul-
" tatibus, sed de alienis beneficia in aliquos
" conferre; & quibus pecuniæ auferuntur,
" his ne gratiam quidem pro beneficiis relin-
" quere, hoc Romanæ virtuti minime conve-
" nire dicebat. Præcipue vero dicebat rem
" esse longè omnium gravissimam, & minime
" ferendam Romanis imperium sibi vendican-
" tibus, si quæ majores multis laboribus par-
" ta suis posteris reliquerunt, *ea ipsi* neque
" sua sponte, neque aliorum oratione adducti,
" neque eo tempore, quo potissimum reip.
" utilitatibus & commodis est consulendum,
" sed quasi capta urbe, aut brevi in hostis
" potestatem ventura, contra suam voluntā-
" tem darent *illis* ex quibus aut nullam aut
" certe perexiguam utilitatem essent percepturi,
" & à quibus fœdissimas clades jam sibi
" imminentes essent accepturi. Longe enim
" ipsis esse satius Latinorum imperata, ut
" æquiora, facere, neque belli fortunam ex-
" periri, quam hominibus, quorum nullus
" prorsus esset usus, concedere ea quæ pete-
" rent, atque ita de civitate fidem tollere,
" quam templo exstructo & sacrificiis anni-

" ὀλίγους πινὰς λέγων εἶναι παντάπασι τοὺς μηδὲν ἕτε-
" λειπομένους ἑαυτοῖς ἔξω τοῦ σώματος, οὓς γ' ὠφέλειάν
" τινα παρέξεσθαι τῷ κοινῷ θαυμαστὴν ὅσην, παρόντας
" τοῖς [2] στρατιαῖς, ὅτε βλάβην, ἀπόντας ὑπομιμνήσκων
" αὐτούς, ὅτι τὴν ἐλαχίστην [b] ὑπελάμβανον ἐν τοῖς πολέ-
" μοις χώραν οἱ τὸ ἐλάχιστον ἔχοντες τοῦ βίου τίμημα, ᾗ
" ὅτι παρεσκευάσθαι μοίραν ἐπεῖχον ὅτοι τοῖς ἐν φάλαγγι
" τεταγμένοις, καὶ πλήξεως ἕνεκα [c] τῶν πολεμίων σωμά- 332
" τες, οἷα δὴ μηδὲν φέροντες ὅπλον, ὅτι μὴ σφενδόνας, ὧν
" ἐλάχιστον ἐν ταῖς μάχαις ἦν ὄφελος. Τοὺς δὲ οἰκτεί-
" ρειν τε πενίαν τῶν πολιτῶν ἀξιοῦντας, καὶ βοηθεῖν τοῖς
" μὴ δυναμένοις ἀφαλύσαι τὰ χρέα παραινοῦντας, ἔφη
" δεῖν ἐξετάζειν, τί ποτε τὸ παπτοῦν ἦν αὐτοὺς ἀπόρους,
" κλήρους τε παραλαβόντας οὓς οἱ πατέρες αὐτῶν κατέ-
" λιπον, καὶ [d] ἀπὸ τῶν στρατιῶν πολλὰ ὠφεληθέντας, καὶ
" τελωνίαν ἐκ τῆς δημευθείσης τῶν τυράννων οὐσίας τὴν ὁπη-
" βάλλουσαν μοῖραν λαβόντας ἔπειθ' οὓς μὲν ἂν ὁρῶσι τῇ
" χαρεῖ καὶ ταῖς αἰχίσταις [f] ἐξηκότας ἡδοναῖς, καὶ διὰ ταῦ-
" τα ἐκπεπλωκότας ἐκ τῶν βίων, αἰσχύνας τῆς πόλεως
" νομίζειν καὶ βλάβας, καὶ μέγα [g] τὸ κοινὸν κέρδος ὑπο-
" λαμβάνειν, ἐὰν ἐκόντες ἀπὸ τῆς πόλεως ἀποφαρῶσιν·
" οὓς δ' ἂν [h] ἀμαθῶνται διὰ πονηρὰν τύχην ἀπολωλε-
" κότας τοὺς βίους, ἐκ τῶν ἰδίων τούτους εὖ ποιεῖν. ἄριστα δὲ
" καὶ τοῦτο καὶ γινώσκειν καὶ ποιήσειν ἔφησε τοὺς συμ-
" βεβληκότας αὐτοῖς, καὶ βοηθήσειν αὐτῶν ταῖς τύ-
" χαις αὐτοὺς ἐκείνους, οὐκ ἀναγκασθέντας ὑφ' ἑτέρων,
" ἀλλ' ἐκόντας, ἵν' αὐτοῖς ἡ χάρις ἀντὶ τῶν χρημάτων
" καλὸν ὀφείλημα θεῖη. κοινὴν δὲ ποιεῖν τὴν βοήθειαν
" ἅπασιν, ἧς ἐξ ἴσου μεθέξουσιν οἱ πονηροὶ τοῖς χρηστοῖς,
" καὶ μὴ ἐκ τῶν ἰδίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τινὰς εὖ
" ποιεῖν· καὶ ὧν τὰ χρήματα ἀφαιρεῖσθαι, τούτοις μη-
" δὲ τὰς ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν καταλιπεῖν χάριτας, ἥκι-
" στα τῇ Ῥωμαίων ἀρετῇ πρέπειν. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ
" ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα, δεινόν τι καὶ οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι Ῥωμαίους
" τῆς ἡγεμονίας ἀντιποιουμένους ἐᾶν, ἃ ἀφ' ἑτέρων πολλῶν
" πόνων οἱ πατέρες αὐτῶν κτησάμενοι τοῖς ἐκγόνοις κα-
" τέλιπον, μὴ κατὰ προαίρεσιν, μηδὲ πειθοῖ, μηδ' ὅ
" τι προσῆκε καιρῷ τὰ βέλτιστα πράττειν καὶ τῷ κοι-
" νῷ συμφέροντα, ἀλλ' ὥσπερ ἁλωκυίας τῆς πόλεως ἢ
" προσδοκώσης τοῦτο πείσεσθαι, [k] παρὰ τὸ δοκοῦν ἑαυ-
" τοῖς πράττειν, ἐξ ὧν ὠφέλειαν μὲν οὐδεμίαν, ἢ μικράν
" τινα κομιδῇ λήψονται, κακῶν δὲ κινδυνεύσει τὰ ἔσχα-
" τα παθεῖν. μακρῷ γὰρ αὐτοῖς εἶναι [m] κρείττονα ἃ κελεύ-
" σει Λατῖνοι πράττειν ὡς μετριώτερα ὄντα, ἢ μηδ' εἰς πεί-
" ραν ἐλθεῖν πολέμου, ἢ τοῖς μηδαμῇ μηδὲν χρησίμοις συγ-
" χωρήσαντας ἃ προσκαλοῦσιν, ἀνελεῖν τὴν πίστιν ἐκ τῆς
" πόλεως, ἣν ἱερῶν κατασκευῇ, καὶ θυσίαις [n] δὴ καὶ ταῖς ἐτησίοις

a Magis proprie στρατείαις. *Sylb.* b Positum pro simplici ὑπελάμβανον. *Sylb.* c Τῶν ἐχθρῶν *Vat.* d Ἀπὸ τῶν στρατιῶν *Vat.* quo modo legendum esse monuit *Sylb.* e Ὁρῶν *Vat.* f An adverbium κεχαρισμένως, aliudve hujusmodi omissum est? an aliud participium quam ἐξηκότας scriptum fuit? *Steph.* g Τῷ κοινῷ *Vat.* h Ἀιδώωνται *Vat.* i Illud ἂν redundat, & orationis cursum impedit: pro eo potius ἴφη reponendum. quod cum paullo insolentius sit, præstat ἂν expungere, & ἴφη subaudire. *Sylb.* & *Port.* k Comma istud, περὶ τὸ δοκεῖν ἑαυτοῖς πρᾶττειν, non satis quadrat ad relativum ἃ, quod attinet ad sententiam. attamen illud & *Lapi* versio agnoscit, *præterquam quæ eis videantur, exigere. Sylb.* Περᾶτθαι hîc loci idem valet ac τῶν πραγμάτων κυρίους καθιστάναι *rerum dominos constituere*, ut colligi potest ex præcedentibus & sequentibus. *Portus.* l Forsan rectius κινδυνεύσει. *Sylb.* m Suspicor κρεῖττον ἃ legendum. *Portus.* n Non male forsan legeris δι' ἔτη. *Sylb.* Διὰ πᾶς, absque καὶ, in *Vat.* & *Lapi Codd.* Historiam prolixius expositam habemus, p. 129.

"οἱ πατέρες αὐτῶν ἔταξάν γε αἱρεῖσθαι, μέλλοντας στρατ-
"ιωτῶν συμμαχίαν ποιεῖσθαι πρὸς πόλεμον τοσοῦτον ἀναλαμβάνειν.
"κεφάλαιον δὲ τῆς γνώμης ἦν αὐτοῖς τόδε· τοὺς μὲν θέλον-
"τας τῶν πολιτῶν κοινωνεῖν τοῦ ἐκ τοῦ πολέμου τύχης, ὅπῃ
"τοῖς αὐτοῖς δικαίοις, [a] ὅσοις καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, τοσού-
"λαμβάνειν ὅπῃ τοῦ πράγματα· τοὺς δὲ κατὰ συνθήκας ὁ-
333 "ποίας δήποτε ἀξιώσεις ἀναλαμβάνειν τοῦ ὅπλα [b] ὑπὲρ
"τῆς πατρίδος, ὡς ἂν δέῃ, εἰ λάβοιεν, ὠφελήσοντας, χαίρειν ἐᾶν.
"εἰ γὰρ τοῦτο μάθοιεν, [c] ἥξειν αὐτοὺς ἔφη, καὶ παρέξειν σφᾶς
"αὐτοὺς [d] κέρδη τοῦ κοινοῦ βουλόμενοι εὐπειθεῖς. "[e] εἰωθότα γὰρ ἀεί τὸ ἀνόητον ἅπαν, ὅταν μέν τις αὐτὸ
"κολακεύῃ, μεγάλα φρονεῖν· ὅταν δὲ δεδίττηται, σω-
"φρονεῖν.

Αὗται μὲν αἱ πλεῖσται ἀλλήλων διαφέρουσαι γνώ-
μαι ἐλέχθησαν· ἕτεραι δέ τινες αἱ τὴν μεταξὺ τού-
των ἔχουσαι χώραν, συχναί. οἱ μὲν γὰρ αὐτοὺς μό-
νον ἀφεῖσθαι τοῦ χρεῶν τοὺς μηδὲν κεκτημένους ἠξί-
ουν, τὰ χρήματα ποιούμενοι ἀγώγιμα τοῖς δανεισταῖς,
οὐ τὰ σώματα· οἱ δὲ τὸ δημόσιον ὑπὲρ τοῦ ἀδυνά-
των διαλῦσαι τὰ συμβόλαια συνεβούλευον, ἵνα ἥττον
πίστις τοῦ πενήτων ὑπὸ τῆς δημοσίας φυλαχθῇ
χάριτος, καὶ οἱ συμβεβληκότες αὐτοῖς μηδὲν ἀδι-
κηθῶσι. ἐδόκει δέ τισι καὶ τοῦ ἤδη κατεχομένων ποιεῖν
τὰ χρέα, καὶ τοῦ μελλόντων ἀφαιρεθήσεσθαι τὴν ἐ-
λευθερίαν, ῥύσασθαι τὰ σώματα ὑπὲρ τοῦ αἰχμαλώ-
των, ἕτερα τοῖς δανεισταῖς διαμειψαμένους ὑπὲρ αὐ-
τοῦ σώματα. τοιούτων δέ τινων λεχθέντων, ἡ νικῶ-
σα ἐκείνη γνώμη, μηδὲν ἐν τῷ παρόντι γενέσθαι περὶ
αὐτῶν προβούλευμα· ὅταν δὲ τὸ κράτιστον τέλος
οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε προσθεῖναι τοὺς ὑπάτους
λόγον, καὶ ψῆφον ἀποδοῦναι τοῖς συνέδροις· τέως δὲ
μηδεμίαν εἰσπραξιν εἶναι, μήτε συμβολαίου μηδενὸς,
μήτε καταδίκης μηδεμιᾶς, [f] μήτε τὰς ἀρχὰς διαγι-
νώσκειν περὶ μηδενὸς, ἔξω τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἀνη-
κόντων. τοῦτο τὸ προβούλευμα εἰς τὸν δῆμον ἐξενε-
χθὲν ἐμείωσε μέν τι τῆς πολιτικῆς ταραχῆς, οὐ μὴν
ἅπαν γε τὸ σασιάζον [g] ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως. ἦ-
σαν γάρ τινες ἐκ τοῦ θητικοῦ πλήθους, οἷς οὐκ ἐφαί-
νετο ἀποχρῶσα εἶναι βοήθεια ἡ παρὰ τῆς βουλῆς ἐλ-
πὶς, φανερὸν ὅδε βέβαιον ἔχουσα οὐδέν· ἀλλὰ δυοῖν θάτε-
ρον ἠξίουν αὐτοῖς ποιεῖν, ἢ διδόναι [h] σφίσι τοῦ ἄφεσιν
τῶν χρεῶν, εἰ βούλεται κοινωνὸς τῶν κινδύνων [i] ἔχειν, ἢ μὴ
φενακίζειν εἰς ἑτέρους ἀναβαλλομένους χρόνους· ὃ γὰρ ὁμοίας
εἶ) τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων δεομένων τε καὶ ἀποπλη-
ρωθέντων ὅτου ἂν δεηθῶσιν.

Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει [k] τῶν ὑπαρχόντων, σκοποῦ-
σα ἡ βουλὴ ὅτῳ μάλιστα διαπράξεται τρόπῳ, μη-
δὲν ἔτι νεωτερίσαι τοὺς δημοτικοὺς, ἔκρινε τοῦ μὲν ὑπα-
τικοῦ ἐξουσίαν ἀνελεῖν κατὰ τὸ παρὸν, ἑτέρου δέ τινα ἀρ-

"versariis majores honorari voluissent: & "hoc quidem ut funditores sibi adsciscerent "ad belli societatem. Summa autem ejus sen- "tentiæ hæc fuit, ut cives qui belli fortunæ "participes esse vellent, iisdem conditioni- "bus, quibus & unumquemque alium, assu- "merent sibi socios ad res gerendas: eos ve- "ro qui quomodocunque de armis prò patria "sumendis pacisci vellent, valere sinerent, "ut nihil profuturos si ea cepissent. Si enim "hoc illi cognovissent, dicebat, eos ultro "venturos, ac operam suam oblaturos iis qui "de rep. optime sentiunt. Omnium enim "stultorum id semper esse ingenium, ut, "quum quis ipsis assentatur, magnifice de se "sentiant, at quum terror illis incutitur, "*sapiant.

¶ Hæ igitur sententiæ, maxime inter se LXIX.
discrepantes, fuerunt dictæ; & præter has multæ aliæ, quæ mediam quandam viam sequendam censebant. Alii enim censebant iis tantum remittenda debita qui nihil possiderent; ita ut creditoribus in ipsa tantum bona, non etiam in corpora jus abducendi esset: alii vero suadebant ut ex ærario dissolverentur æs alienum eorum qui solvendo non essent, ut fides pauperum hac munificentia publica servaretur, & creditores eorum nullam jacturam facerent. Nonnulli etiam censebant, nexos nectendosve † in libertatem vindicandos; &, facta permutatione, pro illis danda fœneratoribus alia *bello quæsita* mancipia. Quum igitur hisce de rebus multa hoc fere modo fuissent dicta, una sententia vicit, qua decretum fuit ut nullum in præsentia de iis rebus senatusconsultum fieret: at, bello feliciter confecto, tunc demum consules ad senatum ea de re referrent, & senatoribus calculos distribuerent, *eorumque sententias exquirerent*: interea vero nulla fieret exactio pecuniarum, aut ex contractu aut ex re judicata debitarum; neve magistratus de ulla alia re cognoscerent, præterquam de iis, quæ ad bellum pertinerent. Hoc se- *S. C. de suspendendis exactionibus invalidum.*
natusconsultum ad populum elatum aliquantulum tumultum civilem imminuit; verumtamen non propterea omnis seditio ex urbe sublata est. Erant enim quidam de mercenariorum numero, qui non magnam in senatus auxilio spem collocandam censebant, quippe quod nihil manifesti neque certi haberet: sed postulabant ut senatus è duobus alterum faceret, aut sibi suum æs alienum remitteret, si se periculorum socios habere vellet, aut ne his dilationibus fucum sibi faceret: aliam enim mentem esse hominum egentium, aliam illorum qui abundant rebus omnibus quibus indigent.

¶ In tali igitur rerum statu, senatus, con- LXX.
siderans quanam potissimum ratione posset efficere, ne quid novarum rerum plebs amplius moliretur, decrevit in præsentia potestatem consularem tollere, alium vero magistratum

Per. Jul. 421 ℞. Ante Chr. 496. Olymp. 70 1. V. C. Cas. 256. Var. 258.

a Οἷς καὶ τῶν ἄλλων ἴσοις *Vat.* *b* Περὶ τῆς πατρίδος, εὖ' εἰ *Vat.* *c* Αὐτοὺς ἔφη παρέξειν *Vat.* *d* Ante κέρδη non inepte inferueris articulum τοῖς. *Sylb.* Eundem agnoscit *Cod. Vat.* *e* Εἰωθέναι γὰρ ἀεί πως *Vat.* *f* Plenius in *Cod. Vat.* ἀφεῖσθαι δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀμφισβητήσεις πάσας, καὶ μήτε τὰ δικαστήρια καθίζειν, μήτε τὰς ἀρχάς. quo modo legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *intermittique alias disceptationes omnes, justiciumque indici, neque cognoscere magistratus* &c. *g* Ἐξῆλθεν *Vat.* & *Lapi Codd.* quod concinnius esse monuit *Sylb.* *h* Σφισιν ἤδη τοῦ ἄφεσιν *Vat.* *i* Ἔχειν *Vat.* *k* Forsan legendum τῶν πραγμάτων ὑπαρχόντων. *Sylb.* Τῶν κοινῶν ὑπαρχόντων *Vat.* & *Lapi Codd.* * Moderatiores se præbeant. † E mancipiorum numero eximendos. *Gelen.*

a Deest

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* $\frac{70}{71}$ 4. *V. C.* *Cat.* 256. *Var.* 258.

giſtratum cum ſummo imperio creare, belli & pacis & omnium aliarum rerum arbitrum, à quo conſiliorum factorumve rationem reposcere non liceret. Atque huic novo magiſtratui ſemeſtre tempus præfinitum eſt, eo autem exacto conſules iterum reip. gubernacula reciperent. Cauſſæ autem quæ ſenatum coëgerunt voluntariam tyrannidem ſubire, quo finem tyrannico bello imponeret, cum multæ aliæ fuerunt, tum vero præcipue lex lata à conſule Publio Valerio Poplicola, de qua ante egi: quod conſulum ſententias irritas faciebat, ne in quempiam civem Rom. ante cauſſæ dictionem animadverteretur, permittens reis, qui ad ſupplicium ducebantur, provocare ab ipſis conſulibus ad plebis judicium, & donec ipſa plebs ſuffragia de illis tuliſſet, eorum corpora & bona in tuto eſſe; qui vero adverſus hæc quidpiam facere auſus fuiſſet, eum impune occidi jubens. Videbat igitur, ſi hæc lex rata manſiſſet, pauperes magiſtratibus minime obtemperaturos ſi cogerentur, contemptis (ut veriſimile erat) ſuppliciis quæ non ſtatim ſubituri eſſent, ſed ubi à populo fuiſſent condemnati: ſed ſi ſublata fuiſſet, neceſſario omnes coactos imperata facturos. At ne pauperes adverſarentur, ſi quis palam ipſorum legem abrogaret, magiſtratum qui parem tyrannicæ poteſtatem haberet, quæ legibus omnibus ſuperior eſſet, in remp. inducere decrevit. Fecit itaque ſenatuſconſultum, quo pauperes decepit, & legem, quæ libertatem illorum confirmabat, aſtu clandeſtino ſuſtulit. Tale autem fuit ſenatuſconſultum: "Ut Largius & "Clœlius, qui tum conſules erant, poteſtatem "deponerent, & ſi quis alius magiſtratum ge"rebat, aut rerum publicarum procuratio"nem habebat: utque unus, quem ſenatus "elegiſſet & populus ſuis ſuffragiis confir"maſſet, rerum omnium accepta poteſtate, non "amplius quam ſemeſtre tempus imperaret, & "majorem poteſtatem quam conſules habe"ret. Plebs, quum ignoraret quamnam vim hoc haberet, ſenatuſconſultum ratum fecit: (hic autem magiſtratus erat major quam dominatio legitima) permiſitque ſenatui ut ipſe per ſe conſultaret, eumque qui imperaturus eſſet eligeret.

S. C. de creando dictatore.

LXXI. ¶ Poſtea principes ſenatus cœperunt valde accurate quærere, & provide conſiderare, quiſnam idoneus eſſet cui hoc imperium traderetur. Videbatur enim illis reſp. indigere homine induſtrio, & rei militaris non modice perito, præterea prudente & ſapiente, & qui propter poteſtatis amplitudinem ad aliquam dementiam non adduceretur, ſed præcipue qui præditus eſſet reliquis artibus quæ in bonis imperatoribus requiruntur, qui ſevere imperare ſciret, nec molliter contumacibus cederet; quo potiſſimum homine tunc ipſis opus erat. Quamvis autem omnia viderent, quæcunque deſiderabant, in altero

χὴν ἀποδεῖξαι, πολέμῳ τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος κυρίαν, αὐτοκράτορα καὶ ἀνυπεύθυνον ὧν ἂν βούληται καὶ πράξῃ. χρόνου δὲ εἶναι μέτρον, τῆς [a]μὲν νέας ἀρχῆς μῆνας ἕξ, μετὰ δὲ τὸν ἑξάμηνον, αὖθις ἄρχειν τοὺς ὑπάτους. τὰ δὲ ἀναγκάσαντα αὐτὴν ὅπως παύσασα τὸν τυραννικὸν πόλεμον, αὐθαίρετον ὑπομεῖναι τυραννίδα, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἴσως, ὑπὲρ ἅπαντα δέ, ὁ κυρωθεὶς ὑφ' ἑνὸς τῶν ὑπάτων, Ποπλίου Οὐαλερίου, τοῦ κληθέντος Ποπλικόλα, νόμος, περὶ οὗ κατ' ἀρχὰς ἔφην, ὅτι τὰς τῶν ὑπάτων γνώμας ἀκύρους ἐποίησε, [b]μὴ τιμωρεῖσθαί τινα πρὸ δίκης, ὑπιτρέψας τοῖς ἀγομένοις ὑπὸ τὰς κολάσεις [c]ὑπ' αὐτοῦ, προκαλεῖσθαι ὑπὸ τὴν διάγνωσιν [d]τὸν δῆμον, καὶ ἕως ἂν ἡ πληθὺς [e]ἐνέγκῃ ψηφίζεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, σώματι καὶ βίοις τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν· τὸν δὲ πρὸ τούτου τι ποιεῖν ὁπτχειροῦντα νηποινὶ τεθνάναι κελεύων. ἐλογίζετο δὴ μένοντος μοὶ κυρίου τοῦδε τοῦ νόμου, μηδὲν ὑπηρετήσειν ἀναγκαζομένους ταῖς ἀρχαῖς τὰς πένητας, καταφρονητὰς, ὡς εἰκός, τοῦ τιμωρεῖν, ἃς δ' [f]οὐδὲ χρῆμα ὑφέξειν ἔμελλον, ἀλλ' ὅταν ὁ δῆμος αὐτῶν καταψηφίσηται· ἀναιρεθέντος δὲ αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς ἀνάγκην τοῦ κελευόμενα ποιήσειν ἅπαντας. ἵνα δὲ μηδὲν ἐναντιωθεῖεν οἱ πένητες, εἴ τις αὐτῶν [g]καταλύοι τὸν νόμον οὐκ ὄντα φανερῶς, [h]τὸ ἰσοτύραννον ἔχειν ὅπως τὰ πράγματα πράττειν, ἢ πάντας ἔμελλεν ἕξειν ὑφ' ἑαυτῷ τοὺς νόμους. καὶ γράφει προβούλευμα, δι' οὗ πρῶτα μὲν χρυσαμοιβοὺς τοὺς πένητας, καὶ τὸ βεβαιοῦν τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς νόμον ἀνελοῦσα ἔλαθεν. ἦν δὲ προβούλευμα τοιόνδε· "Λάρκιον μὲν καὶ Κλοίλιον τοὺς τότε ὑπατεύ"οντας ἀποθέσθαι τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἀρχήν τι"να εἶχεν, ἢ [i]πραγμάτων κοινῶν ἐπιμέλειαν· ἕνα δὲ ἄν"δρα ὃν ἂν [k]ἡ βουλὴ προέλῃται, καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ, τὴν "ἀπάντων ἐξουσίαν παραλαβόντα ἀρχὴν μὴ πλείονα "χρόνον ἑξαμήνου, κρείττονα ἐξουσίαν ἔχοντα τῶν ὑπάτων. τοῦτο ἀγνοήσαντες ἴσως ἔχει δυνάμιν οἱ δημοτικοὶ, ψηφίζονται κύρια εἶναι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ· ἴσως δὲ ἄρα κρείττων ἀρχὴ τῶν νόμων τυραννίδος· τοιούτε γὰρ αἵρεσιν τοῦ μέλλοντος ἄρχειν, τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου συνεχώρησε αὐτοῖς ἐφ' ἑαυτῶν βουλευομένοις ποιήσασθαι.

Μετὰ τοῦτο πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς πρεσβυτάτοις τῆς βουλῆς, καὶ φρόνια πρὸς τὰ παραληφθέντα τὴν ἡγεμονίαν. ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς δραστηρίου τε ἀνδρὸς εἰς τὰ πράγματα δεῖν, καὶ πολλοῦ τοῦ πολεμικῶν ἀγώνων ἐμπειρίαν ἔχοντος, πρός δὲ τούτοις, φρονίμου τε καὶ σώφρονος, καὶ μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ἐξουσίας ὅπως τὸ ἀνόητον παθησομένου· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, καὶ τἆλλα ὅσα δεῖ πρόσεινα στρατηλάταις ἀγαθοῖς, ἄρχειν ἐγκρατῶς εἰδότος, καὶ μηδὲν μαλακὸν ἐνδώσοντος τοῖς ἀπειθοῦσιν· οὗ μάλιστα ἐν τῷ παρόντι ἐδέοντο. ἅπαντα δὲ ὁρῶντες ὅσα ἠξίουν, πρὸς τὸν ἕτερον ὑπάρχοντα τῶν ὑπάτων

a Deeſt *Vat.* b Μὴ τιμωρεῖσθαι Ρωμαίων τινὰ *Vat.* & *Lapi Codd.* c Ὑπ' αὐτῶν προκαλεῖσθαι in *Ed. Steph.* Verum ſi ſic diſtinguamus, legendum foret ἀπ' αὐτῶν. *Sylb.* d Quamvis τὸν δῆμον excuſari poteſt, tamen non abſurde legeris τοῦ δήμου. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐπὶ τὸν δῆμον. adeo ut forſan legendum προκαλεῖσθαι τὴν διάγνωσιν ἐπὶ τὸν δῆμον, eodem plane modo quo *Dionyſius* noſter infra dicit προκαλεῖσθαι τὰς κρίσεις ἐπὶ τὸν δῆμον. e Ἐνέγκῃ ψῆφον *Vat.* quod & placuit *Portio.* f Περὶ κεφαλῆς *ex re natâ* vertit *Gelen.* ſed potius περὶ χρήματα legendum. *Portus.* g Forſan rectius καταλύοι. *Sylb.* h Τὴν ἰσοτύραννον ἀρχὴν *Vat.* quod maluit & *Portus.* i Πραγμάτων τινῶν *Vat.* k Ἡ τι βουλὴ *Vat.*

a Βασιλικῶν

ὑπάτων Τίτον Λάρκιον· ὁ γὰρ Κλοίλιος ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς διάφορος ὢν, τὸ δεισιδαίμον καὶ φιλοπόλεμον οὐκ εἶχεν, οὐδὲ τὸ ἀρχικὸν καὶ φοβερὸν, ἀλλ' ὑπηκόοις μὲν τοῖς τιμωρεῖσθαι τοὺς ἀπειθοῦντας· ἡ δὲ βουλὴ δι' ἀρχικὴν ἐλάμβανε, τοῦ μὴ ἀφελέσθαι τινὰ τῆς ἀρχῆς, καὶ τοὺς νόμους εἶχε, πρό δὲ χαλεπάσαι τινὶ ἀμφοτέρων ἐξουσίαν, μείζονα [a] βασιλικοῦ σχήματος νομιζόμενον· καίτοι καὶ δέος αὐτὴν ἔσχεν, μὴ βαρεῖαν ὁ Κλοίλιος [b] λογισάμενος τὴν ἀπαξίωσιν τῆς ἀρχῆς, ὡς ἠτιμασμένος ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἔπειτα μεταθῆται [c] τὴν προαίρεσιν, τοῦ δήμου γενόμενος προστάτης, καὶ πάντα ἀνατρέψῃ τὰ κοινά. ἀϊδουμένων δὲ ἁπάντων, ἃ φρονοῦντες ἐτύγχανον, εἰς μέσον ἀφέρειν, καὶ μέχρι πολλοῦ τοῦτο ποιούντων, ὁ πρεσβύτατος καὶ τιμιώτατος τοῦ ὑπατικοῦ γνώμην ἀπεδείξατο, δι' ἧς ἀμφοτέρους ἂν ἴσῃ τιμῇ τοὺς ὑπάτους [d] φυλάξαι, τὸν δὲ αὐτοῦ ἐκείνου τὸν θρασυδειότερον ἄρχειν [e] εὕροντο. "Εφη γὰρ αὐτῷ δοκεῖν, ἐπειδὴ τὸ "μὲν τῆς ἀρχῆς κράτος ἡ τε βουλὴ διέγνωκε, καὶ "ὁ δῆμος [f] ἐψηφίσατο, ἐνὶ δοθῆναι· δύο δὲ [g] καταλείπεται βουλῆς καὶ φρονήσεως δέομνα ἐν μικρᾷ, τίς ὁ "πρὸς τὴν ὑπερμεγέθη τοῦ ἰσοτύραννον ἀρχὴν ἔσται, καὶ ὑπὸ "τίνος ἀποδειχθεὶς ἐξουσίας νομίμου, ἐκ τοῦ τότε ὑπά"των ὄντων [h] ἕτερον, εἴτε προκεχωρηκότος τοῦ συνάρ"χοντος, εἴτε κλήρῳ [i] λαχόντος, ἐλέσθαι Ῥωμαίων "ὃν ὑπολαμβάνει κράτιστα καὶ [k] συμφέροντα τῆς πό"λεως βουλεύειν. μεσοβασιλέων δὲ αὐτοῖς μηδὲν ἐν "τῷ παρόντι δεῖν, ὡς ἐν τοῖς μοναρχίαις ἐπιδείκνυσθαι "μονογνώμονας τοῦ μέλλοντος ἄρξειν ἔθος ἦν, ἐχούσης "τῆς πόλεως τινὰ ὅσιον ἀρχήν.

Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, μετὰ τοῦτον ἀναστὰς ἕτερος, εἶπεν· "Ἐμοὶ δέ, ὦ βουλή, δοκεῖ καὶ τοῦτο ἔτι "προσθεῖναι τῇ γνώμῃ, δυοῖν ἀνδρῶν χιλίοις εἰς τόδε "χρόνου τὰ κοινὰ διοικοῦσιν, ὧν ἂν εὑρητε ἀμείνους, "τὸν μὲν ἕτερον αὐτοῦ κύριον ἀποδειχθῆναι τὴν ἀναῤῥήσε"ως, τὸν δὲ ἕτερον ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος αἱρεθῆναι, διαγνόν"των αὐτοῦ ἐν ἀλλήλοις τὸν θρασυδειότερον· ἵνα αὐτοῖς "προϊόντι σὺν τῷ τιμίῳ καὶ τὸ χαῖρον ἴσον, τῷ μὲν, "ὅτι τὸν συνάρχοντα κράτιστον ἀπέφηνε, τῷ δ', ὅτι πρὸς "τοῦ συνάρχοντος ἄριστος ἐκρίθη· ἡδὺ γὰρ καὶ κα"λὸν ἑκάτερον. οἶδα μὲν οὖν ὅτι καὶ μὴ προσγεγενημένου "τῇ γνώμῃ τοῦδε τοῦ μέρους, αὐτοῖς ἂν ἐφάνη τοῖς ἀν"δράσιν οὕτω ποιεῖν· κρεῖττον δὲ τὸ μηδ' ὑμῖν ἕτερον "τι βουλομένων. [m] ἐδόκει τοῦτο καλῶς νοῦν ἅπασιν εἰρῆσθαι· καὶ οὐδενὸς ἔτι τῇ γνώμῃ προστεθέντος, ὑπερῶ-ταν τὸ δόγμα. ὡς δὲ παρέλαβον τὴν ἐξουσίαν οἱ ὕπατοι τοῦ διαγνῶναι πότερος ἐξ αὐτοῦ ἄρχειν ἐστὶν θρασυδειότερος, θαυμαστόν τι καὶ παρὰ πάσας τὰς ἀνθρωπίνας ὑπολήψεις πρᾶγμα ἐποίουν. οὐ γὰρ ἑαυτὸν ἑκάτερος ἄξιον ἀπέφηνε τῆς ἡγεμονίας, ἀλλὰ τὸν

consule T. Lartio: (Cloelius enim excellens artibus civilibus, induſtriæ militaris & rerum bellicarum ſtudio carebat, neque erat imperioſus, neque etiam formidabilis; ſed mitior in ſumendo ſupplicio de iis qui dicto audientes non eſſent) ſenatus tamen pudore quodam impediebatur, ne legitimum magiſtratum illi abrogaret, & huic largiretur utriuſque poteſtatem, quæ ſpeciem regia majorem habebat. Quinetiam metus eum ſubiit, ne Cloelius, ſecum ipſe reputans magiſtratum ſibi quaſi indigno ablatum, ut ignominia à ſenatu affectus, deinde ſententiam mutaret, & plebis patrocinium ſuſcipiens totam remp. everteret. Omnibus igitur præ pudore ſuam ſententiam in medium proferre cunctantibus, idque diu facientibus, tandem natu maximus & honoratiſſimus inter viros conſulares ſententiam ſuam aperuit, qua, ambobus conſulibus honore pari ſervato, ab illis ipſis virum magis idoneum ad imperandum acceperunt. "Se enim cenſere dixit, "quando & ita ſenatus decreviſſet, & popu"lus id ſuis ſuffragiis confirmaſſet, ut uni "viro imperii ſumma committeretur, quod "hæc duo reſtarent quæ non parva conſul"tatione & conſideratione indigerent, cui"nam magiſtratus par regio eſſet dandus, & "à qua legitima poteſtate is eſſet creandus: "alterum ex iis qui tunc erant conſules, ſive "collega cedente, ſive etiam ſortito, aliquem "alium ex civibus Rom. eligere debere, "quem judicaret optime remp. adminiſtratu"rum, ejuſque commodis conſulturum. In"terregibus enim, penes quos ante in re"gio dominatu regem nominandi jus erat, "quum reſp. ſanctum magiſtratum haberet, "in præſentia opus non eſſe *dixit*.

¶ Omnibus autem eam ſententiam collaudantibus, poſt eum alius ſurgens ita eſt loquutus: "Ego vero, patres conſcripti, hoc quoque "huic ſententiæ addendum cenſeo, quum duo "viri ſpectatiſſimæ virtutis hoc tempore remp. "adminiſtrent, quibus præſtantiores alios vix "inveneritis, alteri quidem ſummam nomi"nandi poteſtatem dandam, alterum vero à "ſuo collega creandum, ubi tamen prius illi "inter ſe viderint uter ad id futurus ſit magis "idoneus; ut honore æquati, gaudio quoque "pari fruantur, alter quidem quod ſuum colle"gam virum optimum eſſe pronunciarit, alter "vero, quod optimus à ſuo collega fuerit ju"dicatus: utrumque enim & jucundum & "honeſtum. Equidem ſcio, etiamſi hæc pars "addita ſententiæ non fuiſſet, illos tamen "ita facturos fuiſſe: attamen ſatius eſt id vo"bis volentibus fieri. Ea ſententia omnibus placuit; &, quum nihil à quoquam additum fuiſſet, ſenatuſconſultum factum eſt. Ubi vero conſules poteſtatem acceperunt dignoſcendi uter ad imperandum eſſet aptior, admirandum quiddam & præter omnem humanam opinionem fecerunt. Uterque enim non ſe, ſed ſuum collegam, imperio dignum eſſe dicebat;

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* $\frac{70}{71}$ 4. *V. C. Cai.* 256. *Var.* 258.

LXXII.

a Βασιλικῷ σχήματι *Vat.* *b* Ηγησάμενος *Vat.* *c* Τὴν προαίρεσιν δὲ βίᾳ *Vat.* *d* Φυλάξας *Vat.* atque ita vel φυλάξαντες legiſſe videtur *Lapus.* *e* Εὕρηντο *Vat.* *f* Ἐπιψήφισεν *Vat.* *g* Lego καταλείπεται. *Steph.* *h* Τὸν ἕτερον *Vat.* quod rectius viſum eſt *Sylburgio.* *i* Λαχόντα *Vat.* *k* Συμφερόντως *Vat* quod & maluit *Sylb.* Eſt autem (ut inquit *Idem*) in longæ iſtius periodi longa & perplexa redditione hic ordo, ἔφη αὐτοῦ δοκεῖν τὸν ἕτερον τότε ὑπάτων, ἐλέσθαι Ῥωμαίων τινὰ, ὃν ὑπολαμβάνει κράτιστα καὶ συμφορωτάτα τῇ πόλεως ἐπιτροπεύσειν. Fortaſſe ſcripſit κράτιστα καὶ μάλιστα συμφερόντως. *Steph.* *l* Προστεθῆναι *Vat.* *m* Ἐδόκει δὲ τοῦτο *Vat.*

Per Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70 4. V. C. Cat. 256. Var. 258.

dicebat; & totum illum diem conſumpſerunt, dum alter alterius laudes recenſet, & imperium deprecatur: ita ut patres conſcripti valde inopes eſſent conſilii. Dimiſſo autem ſenatu, cognati utriuſque & honoratiſſimi quique cæterorum ſenatorum, ad Lartium profecti, eum uſque ad noctem precibus multis precati ſunt; docentes in illo totam ſenatus ſpem eſſe ſitam, & iſtam honoris ac imperii contemptionem reip. damnoſam eſſe dicentes. At ille immotus manebat, ipſiſque conſtanter, partim precibus partim obteſtationibus, diu reſtitit. Poſtridie autem coacto iterum ſenatu, quum tunc etiam repugnaret, & licet omnes hoc ei ſuaderent, tamen de ſententia non decederet, Cloelius ſurgens eum nominavit, ut facere ſolebant interreges, * ipſeque conſulatum ejurat.

LXXIII. *Dictator primus T. Lartius.*

¶ Hic primus Romæ monarcha creatus eſt, cum ſumma ac libera belli & pacis atque aliarum omnium rerum poteſtate: nomenque dictatoris ei impoſitum, ſive à poteſtate jubendi & præſcribendi aliis arbitratu ſuo quicquid vellet, & quæ juſta & honeſta eſſent: (præcepta enim & præſcriptiones rerum juſtarum & injuſtarum Romani edicta vocant) ſive, ut nonnulli ſcribunt, quod tunc dictus ac nominatus fuiſſet: ſi quidem non à populo magiſtratum more patrio acceptum erat habiturus, ſed ab uno viro creatus. Non enim exiſtimabant nomen invidioſum & moleſtum imponendum magiſtratui, qui civitatis liberæ adminiſtrationem haberet; tum ipſorum ſubditorum cauſſa, ne odioſis appellationibus perturbarentur: tum etiam ut caverent, ne iis qui magiſtratus acciperent vel per imprudentiam ab aliis injuria fieret, vel ipſi aliis facerent, ſicut homines in tanta poteſtate conſtituti facere ſolent: quandoquidem poteſtatis amplitudo, quam dictator habet, non ſatis ipſo nomine declaratur; nam electitia quædam tyrannis eſt dictatoria poteſtas. Romani autem videntur mihi hoc quoque inſtitutum à Græcis accepiſſe. Qui enim olim apud Græcos αἰσυμνῆται vocabantur (ut Theophraſtus ſcribit in libris de Regno) erant tyranni quidam electi. Eligebantur autem à civitatibus pro ratione temporum, non in infinitum nec continuum; † ſed pro tempeſtate qua id expedire videbatur, & ad certum temporis ſpatium, ſicut Mitylenæi quondam elegerunt Pittacum adverſus exſules Alcæi poëtæ ſocios. ¶ Hac autem ratione uſi ſunt ii qui primi utilitatem ipſa experientia cognoverunt. Principio enim omnes Græciæ civitates à regibus regebantur; non tamen, ut barbaræ gentes, tyrannice, ſed ex legibus & moribus patriis: optimuſque rex habebatur qui & juſtiſſimus & legum obſervantiſſimus, & qui nuſquam à patriis inſtitutis diſcedebat. id quod ex Homero liquet, qui reges vocat διοτρεφεῖς &

LXXIV.

ἕτερον· καὶ κατέτριψαν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ταῖς ἀλλήλων ἀρεταῖς ἐξαριθμούμενοι, καὶ λιπαρῶς μὴ λαβεῖν αὐτοὶ τὴν 336
ἀρχήν· ὥστε ἐν πολλῇ γενέσθαι τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντας ἀμηχανίᾳ. διαλυθείσης δὲ τῆς βουλῆς, οἱ προσήκοντες [a] κατὰ γένος ἑκατέρων, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οἱ ἐνδοξότατοι, πρὸς τὸν Λάρκιον ἀφικόμενοι, πολλὰς ἐποιοῦντο καὶ ἀνδρὸς [b] ἄχρι νυκτὸς δεήσεις, διδάσκοντες ὡς ἐν ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας ἡ βουλὴ πᾶσα τεθείη, καὶ τὸ ἀπόδοσθαι αὖθις τὴν ἀρχὴν πονηρὸν εἴη τῷ κοινῷ λέγοντες. ὁ δ' οὐκ ἀτενὴς, καὶ πολλὰ ἐν μέρει δεόμενός τε καὶ ἀντιβολῶν ἔκαμνε διατελῶν. τῇ δ' ἐξῆς ἡμέρᾳ πάλιν εἰς συνεδρίου συναχθέντος, ἐπειδὴ καὶ τότε διημάχετο, καὶ πρόθυμος ὑπὸ πάντων ἦν ἀφίστασθαι τῆς γνώμης, ἀναστὰς ὁ Κλοίλιος ἀνασείει τε αὐτὸν, ὥσπερ εἰώθεσαν ποιεῖν οἱ μεσοβασιλεῖς, καὶ τὴν ὑπατείαν αὐτὸς ἐξόμνυται.

Οὗτος πρῶτος ὁ Ῥώμῃ μόναρχος ἀπεδείχθη, πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος αὐτοκράτωρ. ὄνομα δ' αὐτῷ θέντες δικτάτορα, εἴτε διὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν κελεύειν [c] καὶ διατάττειν ὅτι θέλοι, τά τε δίκαια καὶ τὰ καλὰ τοῖς ἄλλοις, ὡς ἂν αὐτῷ δοκῇ· τὰ γὰρ ὑπὸ ταγμάτων καὶ τὰς ἀφανεφὰς τῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἐδίκτα οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· εἴ τε, ὥς τινες γράφουσι, διὰ τὸν τότε γενομένην ἀνάῤῥησιν· ἐπειδὴ γὰρ ἔδει τὸν ἀρχὸν εὐθύμιον, κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμοὺς, ἔμελλεν ἔξειν, ἀλλ' ὑπ' ἀνδρὸς ἀποθανόντος ἑνός. ἐφοβοῦντο δεῖν ὀπίθουον ὄνομα καὶ βαρὺ θεᾶσθαι [d] τὴν ἀρχὴν πόλιν ἐλευθέραν ὑπερεπτύσσειν, τήν τε ἀρχομένων ἕνεκα, ἵνα μηδὲν ὑπὸ ταῖς μισουμέναις πατρικείαις ἐκταράττωνται, καὶ τὴν παραλαμβανόντων τὰς ἀρχὰς πρόνοιαν, μὴ λάθωσί τι ἢ παθόντες ὑφ' ἑτέρων πλημμελὲς, ἢ δράσαντες αὐτοὶ τοὺς πέλας, ὧν φέρουσιν αἱ τοιαῦται δυνασεῖαι· ἐπεὶ τό γε τῆς ἐξουσίας μέγεθος ἧς ὁ δικτάτωρ ἔχει, [e] ἥκιστα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος· ἔστι γὰρ αἱρετὴ τυραννὶς ἡ δικτατωρεία. δοκοῦσι δέ μοι καὶ τοῦτο παρ' Ἑλλήνων οἱ Ῥωμαῖοι τὸ πολίτευμα λαβεῖν. οἱ γὰρ [f] αἰσυμνῆται καλούμενοι παρ' Ἕλλησι τὸ ἀρχαῖον, ὡς ἐν τοῖς περὶ βασιλείας ἱστορεῖ Θεόφραστος, αἱρετοί τινες ἦσαν τύραννοι· ᾑροῦντο δὲ αὐτοὺς [g] κατὰ καιροὺς αἱ πόλεις, οὔτε εἰς [h] ἄπειρον χρόνον, ὅτε συνεχῶς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς καιροὺς, ὁπότε δόξειε συμφέρειν, καὶ εἰς [i] πόσον χρόνον ὥσπερ καὶ Μιτυληναῖοί ποτε εἵλοντο [k] Πιττακὸν πρὸς τοὺς φυγάδας τοὺς περὶ Ἀλκαῖον τὸν ποιητήν. Ἠλθον δὲ ὅτι τοῦτο οἱ πρῶτοι διδαχθέντες τῇ πείρᾳ τὸ χρήσιμον. κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ἅπασα πόλις Ἑλλὰς ἐβασιλεύετο, πλὴν οὐχ ὥσπερ τὰ βάρβαρα ἔθνη δεσποτικῶς, ἀλλὰ [l] κατὰ νόμους τε καὶ ἐθισμοὺς [m] πατρίους· καὶ κράτιστος τῶν βασιλέων ὁ δικαιότατός τε καὶ νομιμώτατος, καὶ μηδὲν ἐκβαίνων τῶν πατρίων. ἦσαν δὲ καὶ [n] Ὅμηρος, δικαιοπόλους τε καλῶν τοὺς βασιλεῖς καὶ δημιο- 337

[a] Κατὰ γένος ἑκατέρου Vat. quo modo legendum eſſe monuit Sylb. [b] Ἀχρὶ πολλῆς νυκτὸς Vat. [c] Καὶ τάττειν ὅ, τι θέλοι, διαιτᾶν &c. Vat. [d] Τὴν ἀρχὴν πόλιν Vat. [e] Illa ἥκιστα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ ὀνόματος· ἔστι γὰρ αἱρετὴ τυραννὶς ἡ δικτατωρεία è Ven. & Rom. Codd. inſerunt Sylb. Eadem agnoſcit Cod. Vat. ut & Lapi verſio. [f] Vide Annott. [g] Deſiderantur in Vat. & Lapi Cdd. atque rectius forſan abeſſe poſſunt. [h] Ita Codd. MSS. Perperam ante in Ed. Steph. ἄρχειν. [i] Et πόσον retineri poteſt & vario legendum eſſe, & mox πατρίων pro πατρικίων ſatis clarum eſt. Sylb. [k] Vide Annott. [l] Κατὰ νόμους τοὺς καὶ ἐθισμοὺς Vat. [m] Πατρίους cum Camerario legendum eſſe, & mox πατρίων pro πατρικίων ſatis clarum eſt. Sylb. [n] Vide Annott. * Vel ſeque conſulatu abdicavit. † Sed in tempore quando eis expedire videntur, & ad quantum temporis. Lapus.

δημιοπόλυς. ϗ μέχρι πολλοῦ * διέμειναν ὅτι ῥᾴδιός τισιν αἱ βασιλεῖαι διοικούμεναι, καθάπερ ἡ Λακεδαιμονίων· ἀρξαμένων δέ τινων ἐν ταῖς ἐξουσίαις πλημμελεῖν, ϗ νόμοις μὲ ὀλίγα χρωμένων, ταῖς δ' αὐτῶν γνώμαις τὰ πολλὰ διοικούντων, δυσχεράναντες ὅλον τὸ πρᾶγμα οἱ πολλοὶ, καὶ ἕλυς μὲ τὰς βασιλείας ϗ τὸ πολίτευμα, νόμους δὲ καθεστήσαντο, ϗ ἀρχὰς ἀποδείξαντες, ταύταις ἐχρῶντο τῶ πόλεων φυλακῆς. ἐπεὶ δὲ οὐκ αὐτάρκεις ἦσαν οὔτε οἱ τεθέντες ὑπ' αὐτῶν νόμοι βεβαιῶν τὸ δίκαιον, οὔτε αἱ ταῖς ἀρχαῖς ϗ τὰς ὑπομελείας αὐτῶν λαμβάνοντες, βοηθεῖν τοῖς νόμοις, [b] οὔτε οἱ καιροὶ πολλὰ νεοχμοῦντες, ϗ τὰ πράγματα τῶ πολιτευμάτων, ἀλλὰ τὰ πρεπωδέστατα ταῖς καταλαμβανούσαις αὐτοὺς συντυχίαις ἀναλαμβάνοντο αἱρεῖσθαι, ϗ μόνον ἐν ταῖς ἀβουλήτοις συμφοραῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὑπερβαλλούσαις τὸ μέτριον εὐτυχίαις, διαφθειρομένων δ' αὐταῖς τῶ πολιτικῶν κόσμων, οἷς ἐπανορθώσεως ταχείας καὶ αὐτογνώμονος ἔδει, ἠναγκάζοντο πάλιν τὰς βασιλικὰς ϗ τυραννικὰς ἐξουσίας εἰς μέσον, ὀνόμασι [c] καλύπτοντες αὐτὰς εὐπρεπεστέροις. Θετταλοὶ μὲν γὰρ ἀρχοὺς, Λακεδαιμόνιοι δὲ ἁρμοστὰς καλοῦντες, φοβούμενοι τυράννους ἢ βασιλεῖς αὐτοὺς καλεῖν· ὡς οὐδ' ὅσιον σφίσιν ὑπάρχον, ἃς κατέλυσε ἐξουσίας ὅρκοις ϗ ἀραῖς ὑπισθεπισπάστοις θεῶν, ταύτας πάλιν ἐμπεδοῦν. ἐμοὶ μὲν οὖν παρ' αὐτῶν Ἑλλήνων δοκοῦσι Ρωμαῖοι τὸ παράδειγμα λαβεῖν, ὥσπερ ἔφην· Λικίννιος δὲ παρ' Ἀλβανῶν οἴεται τὸν δικτάτορα Ρωμύλου εἰληφέναι, τούτους λέγων πρώτους μετὰ τὸν Ἀμυλίου ϗ Νομίτορος θάνατον, ἐκλειπούσης τῆς βασιλικῆς συγγενείας, ἐνιαυσιαίους ἀρχοῦντας ἀποδεῖξαι, τὴν αὐτὴν ἔχοντας ἐξουσίαν τοῖς βασιλεῦσι, καλεῖν δὲ αὐτοὺς δικτάτορας. ἐγὼ δὲ τὸ ὄνομα ζητεῖν οὐκ ἠξίουν, πόθεν ἡ Ρωμαίων πόλις ἔλαβεν, ἀλλὰ τῆς ἐξουσίας τῆς παραλαμβανομένης τῷ ὀνόματι παράδειγμα. [d] ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτου οὐδὲν ἂν εἴη τάχα πρόσφορον τοῦ πλείω γράφειν.

Ον δὲ τρόπον ὁ Λάρκιος ἐχρήσατο τοῖς παράσημοις, δικτάτωρ πρῶτος ἀποδειχθεὶς, ϗ κόσμον οἷον παρέθηκε τῇ ἀρχῇ, σωτόμως πειράσομαι διεξελθεῖν, ζητῶ ἡγούμενος εἶναι χρησιμώτατα τοῖς ἀναγνωσομένοις, ἃ πολλὴν εὐποιΐαν παρέξει καλῶν ϗ συμφερόντων παραδειγμάτων νομοθέταις τε ϗ [e] παιδαγωγοῖς ϗ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς πολιτεύεσθαί τε ϗ τὰ κοινὰ πράττειν βουλομένοις. 338 ϗ γὰρ ἀζήλου καὶ ταπεινῆς πόλεως πολιτεύματα ϗ βίους, οὐδὲ ἀνωνύμων καὶ [f] ἀπαραμυθήτων ἀνθρώπων βουλεύματα καὶ πράξεις μέλλω διηγεῖσθαι, ὥστε [g] ὀχλοῦν ἔν τινι καὶ φλυαρίαν φανῆναι τοῖς μὴ τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ἡμῖν ἀσυνήθη· ἀλλ' [h] ὥσπερ ἅπασι τοῖς δίκαια ϗ καλὰ ἐπιζητοῦσι πόλεως, καὶ [i] ἐν τούτῳ

Δημιοπόλις. * Diuque regnatum est certis conditionibus, sicut apud Lacedæmonios: sed postquam eorum nonnulli cœperunt ea potestate abuti, & raro quidem uti legibus, plerumque vero pro sua libidine res administrare, multi *Græciæ populi*, eam rem iniquo animo ferentes, regna & id institutum sustulerunt, &, legibus constitutis & magistratibus creatis, his civitatum præsidiis uti cœperunt. Sed quum neque leges ab ipsis latæ sufficiebant ad jus stabiliendum, neque ipsi magistratus, & qui earum curam suscipiebant, legibus opem ferre possent, † atque ipsa tempora, quæ multas res innovant, non optima instituta, sed ea quæ maxime convenirent casibus, in quos incidissent, eligere & *sequi* cogebantur, non solum autem in calamitatibus improvisis, sed etiam in nimia prosperitate, quum ob eam bona civitatum instituta corrumperentur, quibus correctione celeri & ex unius arbitrio opus erat, cogebantur iterum regias & tyrannicas potestates in medium producere, appellationibus honestioribus eas velantes. Sic Thessali ἀρχὰς, Lacedæmonii vero ἁρμοστὰς vocabant, veriti vel tyrannos vel reges ipsos appellare; tanquam ipsis nefas esset potestates, quas jurejurando & diris exsecrationibus deorum monitu sustuliissent, *restituere & iterum* confirmare. Mihi igitur ab ipsis Græcis Romani hoc exemplum sumpsisse videntur, quemadmodum dixi. At Licinius existimat ab Albanis Romanos dictatoris creandi morem hausisse, asserens hos primos post Amulii & Numitoris obitum, deficiente regia stirpe, annuos magistratus creasse, qui eandem quam reges habebant potestatem, eosque dictatores vocasse. Ego vero non tam de nomine quærendum putavi, unde Romana civitas illud sumpserit, quam de potestatis hoc nomine comprehensæ exemplo. Sed fortasse de hac re plura scribere præsentis operis non fuerit.

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* $\frac{70}{71}$ 4. *Cat.* 256. *V. C.* *Var.* 258.

Tyrannis extemporalis & certo limitata spatio.

¶ Quas vero res Lartius primus dictator creatus gesserit, & quem ornatum huic magistratui addiderit, compendiose narrare conabor, quia existimo utilissima lectoribus hæc fore, quæ magnam copiam honestorum ac utilium exemplorum præbebunt legislatoribus ‡ & juventutis informatoribus, & cæteris omnibus qui civilibus officiis fungi & remp. administrare velint. Non enim illaudatæ aut humilis civitatis instituta & vitæ rationes, neque ignobilium atque abjectorum hominum consilia aut res gestas sum narraturus, ut studium nostrum parvis & frivolis rebus impensum alicui tædiosa nugacitas videri possit: sed de ea civitate sum acturus, quæ omnibus quid justum & honestum sit præscribit, & de ducibus qui eam ad hoc dignitatis

LXXV.

[a] Διέμειναν ἐπὶ ῥητοῖς τισιν τὰ βασιλικὰ πολιτεύματα *Vat.* quo fere modo legendum esse conjecerat *Steph.* sc. διέμειναν ἐπὶ ῥητοῖς τισιν τὸ κῦρ πᾶς βασιλείας πολίτευμα, vel τὸ τῆς βασιλείας πολίτευμα. [b] Pro οὔτε & ἠναγκάζοντο puto legendum οὔτε ἠνέσχοντο. si quis tamen malit οὔτε καιροὶ οἱ πολλὰ νεοχμοῦντες, libenter assentiar. atque ita etiam *Lapus*; *tempusque ipsum multa afferens nova non præclara institutorum, sed convenientia occupantibus se casibus, coëgerat eligere.* redditio enim periodi hujus est in verbo ἠναγκάζοντο. *Sylb.* Οὔτε καιροὶ, omisso ἔτι, in *Cod. Vat.* [c] Περικαλύπτοντες *Vat.* [d] Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων *Vat.* [e] Δημαγωγοῖς *Vat.* & *Lapi Codd.* quod placuit & *Stephano* & *Casaubono.* [f] Annon potius ἀκαθαιρέτων dixisset? Verum utcunque ἀπαρήμενον malim, quod optime cum præcedenti ἀνωνύμων convenit. *Steph.* Vide *Schediasmatum* l. 5. *Sched.* 27. [g] Ita in *Lapi Cod.* ut indicat versio. Videtur aptius legi posse εὐόχλητον ἔνι. *Sylb.* Potes legere ὥστε εὐοχλεῖν ἔνι. transposita in suum locum vocula οὐ. *Cas.* Scribo ὥστε ὄχλον ἂν ἔνι ἢ φλυαρίαν φανῆναι. *Steph.* atque ita quidem in *Cod. Vat.* [h] Ὑπὲρ ἅπασι *Vat.* [i] Εἰς τοῦτο *Vat.* * Inque multum permanserunt tempus sub conditionibus certis administrata regna. *Lapus.* † Sequutus sum *Lapi* & *Gelenii* versiones. *Portus* reddiderat, *neque ipsa tempora*, &c. ‡ Populorumque ductatoribus. *Lapus.*

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 496. *Olymp.* $\frac{70}{71}\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 256. *Var.* 258.

Dictator primus quæ & quomodo gesserit.

dignitatis fastigium perduxerunt: quarum rerum cognoscendarum si quis fuerit studiosus, is facile & sapiens & ad civilia negotia aptus evadet. Simulatque igitur potestatem eam accepit, equitum magistrum dixit Spurium Cassium, qui consulatum gesserat olympiade septuagesima. Hic mos usque ad nostram ætatem à Romanis est servatus, & nullus ad hanc usque diem dictator sine equitum magistro dictaturam gessit. Deinde, quum vellet ostendere quanta esset ejus potestatis vis, ad terrorem potius quam ad usum lictoribus imperavit, ut cum fascibus secures per urbem sibi præferrent; more quidem regibus patrio, sed à consulibus intermisso, (ex quo Valerius Poplicola primus eum, dum consulatum gereret, imminuit, ad vitandam imperii invidiam) ab ipso tunc instaurato. His autem cæterisque regii principatus insignibus terrorem civibus turbulentis & rerum novarum studiosis incutiens, ut optimum omnium Servii Tullii regis popularissimi institutorum Romani omnes exsequerentur, quam primum statuit; *sc.* ut tributim suarum facultatum censum profiterentur, adscriptis uxorum & liberorum nominibus, & sua liberorumque ætate. Brevi autem temporis spatio omnibus propter pœnæ magnitudinem censis, (qui enim non paruissent, bona & civitatem amissuri erant) puberum Romanorum inventa sunt CL. millia & septingenti præterea. Postea segregans à senioribus eos qui erant ætatis militaris, eosque in centurias distribuens, divisit pedites & equites in quatuor partes: quarum unam, quæ ex lectissimis constabat militibus, circa se habuit; reliquarum vero Cloelio, in consulatu collegæ, optionem fecit, ut quam vellet caperet; tertiam Spurio Cassio magistro equitum attribuit; at illi, quæ erat reliqua, fratrem Spurium Lartium præfecit: eaque jussa est cum senioribus manere in urbe, eique præsidio esse.

LXXVI. ¶ Quum autem res omnes ad bellum necessarias parasset, copias in loca aperta eduxit; & terna castra fecit ab ea parte, qua potissimum Latinos cum infesto exercitu venturos suspicabatur. Cogitans autem prudentium esse imperatorum non solum res suas corroborare, sed etiam res hostium debilitare, in primis vero sine ullo prælio & labore bella conficere; aut certe quam minimo militaris multitudinis detrimento; eaque omnium bellorum pessima & molestissima ducens, quæ homines coacti contra cognatos & amicos suscipiunt, hæc æquitate aliqua potius quam summo jure finienda existimabat. Quare, clam mittens ad primores Latinorum homines quosdam minime suspectos, suadebat ipsis ut de amici-

καταστησαμένων αὐτὸν τῷ ἀξιώματι ἡγεμόνων. [a] ἃ τις ἂν σοφὸς καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ἐπιδεχήσεται. εὐθὺς μὲν οὖν ἅμα τῷ λαβεῖν τὴν ἐξουσίαν, ἱππάρχην ἀπέδειξε Σπόριον Κάσσιον, τὴν ὑπατεύσαντα κατὰ [b] τὴν ἑβδομηκοστὴν ὀλυμπιάδα. τοῦτο τὸ ἔθος ἕως τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς ἐφυλάττετο ὑπὸ Ρωμαίων, καὶ οὐδεὶς εἰς τόδε χρόνου δικτάτωρ αἱρεθεὶς χωρὶς ἱππάρχου τὴν ἀρχὴν διετέλεσεν. ἔπειτα τῆς ἐξουσίας τὸ κράτος ἐπιδεῖξαι βουλόμενος ὅσον ἐστί, καταπλήξεως μᾶλλον ἢ χρήσεως ἕνεκα, τοῖς ῥαβδούχοις ἐκέλευσεν ἅμα ταῖς δέσμαις τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις ἔξω τῆς πόλεως φέρειν. ἔθος ὀπτιχώριον μὲν τοῖς βασιλεῦσιν, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐξ οὗ Οὐαλέριος Ποπλικόλας ὁ πρῶτος ὑπατεύσας ἐμείωσε [c] ἕνεκα τοῦ φθόνου τῆς ἀρχῆς, αὐτὸς ἀναιρούμενος. καὶ καταπλήξαμενος τούτῳ τε καὶ τοῖς ἄλλοις συμβόλοις τῆς βασιλικῆς ἡγεμονίας τοὺς παραλήπτας καὶ νεωτερισάς, τὸ κράτιστον τῶν ὑπὸ Σερουίου Τυλλίου τοῦ δημοτικωτάτου βασιλέως καταστάντων νομίμων, [d] πρῶτος ἐπέταξε Ρωμαίοις ἅπασι ποιῆσαι, τιμήσεις [e] κατὰ φυλὰς τῶν βίων ἐνεγκεῖν, προσγράφοντας γυναικῶν καὶ παίδων ὀνόματα, καὶ ἡλικίας ἑαυτῶν τε καὶ τέκνων. οὐ πολλῷ δὲ χρόνῳ πάντων τιμησαμένων, διὰ τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας τόν τε κῆδος ἀπολέσαι τοὺς ἀπειθήσαντας ἔδει, καὶ τῆς πολιτείας· ἑπτακοσίοις πλείοις εὑρέθησαν οἱ τῆς Ρωμαίων πεντεκαίδεκα μυριάδων. μετὰ τοῦτο ἀφεῖναι τοὺς ἔχοντας τὸν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καταχωρίσας εἰς λόχους, διένειμε πεζούς τε καὶ ἱππεῖς εἰς τέτταρας μοίρας· ὧν μίαν μὲν τῶν κρατίστων περὶ αὐτὸν εἶχεν, ἐκ δὲ τῶν ὑπολειπομένων Κλοίλιον ἐκέλευσε τοῦ συνύπατον αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν, τὸν δὲ τρίτον Σπόριον Κάσσιον τὴν ἱππαρχίαν, τὸν δὲ καταλειπόμενον τὸν ἀδελφὸν Σπόριον Λάρκιον· αὐτὴ φρουρεῖν τὸν πόλιν ἐτάχθη σὺν τοῖς πρεσβυτέροις οἵτος τείχους μοῖρα.

Ὡς δ' ἦν αὐτῷ πάντα τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτήδεια εὐτρεπῆ, προήγαγε τὰς δυνάμεις εἰς ὕπαθρον· καὶ προτίθεται στρατόπεδα τρία, καθ' ὃν μάλιστα ὑπελάμβανε τόπον ποιήσεσθαι τοὺς Λατίνους τὴν ἔφοδον. ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι φρονίμων στρατηγῶν ἐστιν, οὐ μόνον τὰ ἑαυτῶν πράγματα ποιεῖν ἰσχυρά, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀσθενῆ, καὶ μάλιστα μὲν ἄνευ μάχης καὶ πόνου καταλύεσθαι τοὺς πολέμους, εἰ δὲ μή γε, σὺν ἐλαχίστῃ τῇ στρατιωτικῇ πλήθους δαπάνῃ, πολέμων τε ἁπάντων κακίστους ἡγούμενος, καὶ πλεῖστα λυπηρὰ ἐχούσας, ὅς πρὸς συγγενεῖς καὶ φίλους ἀναγκαζόμενοί τινες ἀναιροῦνται, ὑπεικεστέρων μᾶλλον ἢ δικαιοτέρων ὤετο δεῖν αὐτοῖς ἀφαλύσεων. κρύφα τε δὴ πέμπων [g] πρὸς ἐπιφανεστάτους Λατίνων ἀνυπόπτους τινὰς, ἔπειθε φιλίαν

[a] Si hæc lectio retineatur, ἀποδεχήσεται active accipiendum erit pro ἀποδέξεται, ut sensus sit, *quæ nec philosophus aliquis ignorare studuerit, & politicus libenter acceptabit.* Veriorem lectionem sequutus est *Gelenius*, ἃ ὅστις ἂν σοφὸς καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ἀποδεχήσεται μὴ ἀγνοεῖν, *philosophus, virque civilis declarabitur.* Possis etiam sic reddere, *quæ si philosophus cognoscere studuerit, reddetur* è theoretico *politicus.* ut καὶ hoc loco habeat vim redditivam; &, manentibus præcedentibus, ἀποδεχήσεται vertatur in ἀποδειχθήσεται. *Sylb.* Συγγενέσθω pro ἀποδεχήσεται habet *Cod. Vat.* [b] *Glareanus* pro τὴν ἑβδομηκοστὴν legit μιᾶς ἀποδέουσαν ἑβδομηκοστοῦ: quia Sp. Cassius supra (p. 302.) consul fuisse dicitur primo ante Olymp. LXX. anno. Sed excusari hæc lectio potest; quoniam ultimus Olympiadis cujusque annus sequenti quam præcedenti Olympiadi est proximior: præsertim si κατὰ accipiamus pro κατέ. *Sylb.* [c] Non agnoscit *Vat.* [d] Πρῶτον ἐπέταξε *Vat.* & *Lapi Codd.* quo modo legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.* [e] Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Legi etiam posset κατὰ φυλὰς *per singula capita*, civium scil. qui familiam haberent. *Sylb.* [f] Αὕτη *Vat.* quod aptius esse visum est *Sylburgio* & *Porto.* [g] Πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν Λατίνων *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* dum vertit, *clamque igitur mittens ad primores Latinorum minime suspectos quosdam.*

[a] Υπελάζητας

λίαν προάγειν τὰς πόλεσιν· καὶ ὀκ τῷ φανερῷ πρεσβεύομενος κατὰ πόλεις τε καὶ πρὸς τὸ κοινὸν, ὑ χαλεπῶς ἐξεφάσατο μηκέτι † αὐτῷ ἄπασας ὁρμᾶν ἔχειν πρὸς † πόλεμον· μάλιστα δ' αὐτὸς ἐξεθεράπευσε, ὑ διὰ τοιαύτης ὑεργεσίας διαζῆναι πρὸς τὺς ἡγεμόνας ἐποίησεν. οἱ δὲ τῷ αὐτοκράτορα παρειληφότες Λατίνων στρατηγίαν, Μαμίλιός τε ὑ Σέξτος, οἱ Τύσκλῳ πόλει τὰς δυνάμεις συνέχοντες, παρεσκευάζοντο ὡς ἐλάσοντες ὅπι τῷ Ρώμῃ· ἐδαπάνων δὲ πολὺ εἰς τὸ μέλλειν χρόνον, εἴτε τὰς [a] ὑστερήσας ἀναμένοντες πόλεις, εἴτε † ἱερῶν αὐτοῖς ὑ γινομένων καλῶν. οἱ τύτῳ δὴ τῷ χρόνῳ τινὲς ἀποσκιδνάμενοι τῆ στρατοπέδῳ, † χώραν † Ρωμαίων ἐπόρθουν. τῦτο μαθὼν ὁ Λάρκιος, ἀποστέλλει † Κλοίλιον ἐπ' αὐτύς, ἄγοντα † ἱππέων τε ὑ ψιλῶν τὺς ἀνδροδοκάτους. ὃς ὀπιφανεὶς αὐτοῖς ἀπροσδόκητος, ὀλίγους μὲν τινας ἀπεκτόνει [b] μαχόμενος, τὺς δὲ λοιπὺς αἰχμαλώτους λαμβάνει. τύτους ὁ Λάρκιος ἐκ † τραυμάτων ἀναλαβὼν, ὑ ταῖς ἄλλαις ἐκθεραπεύσας φιλανθρωπίαις, ἀπέστειλεν εἰς Τῦσκλον [c] ἀθρόους ἄνευ λύτρων, προσβολὰς σφὶ αὐτοῖς πέμψας Ρωμαίων [d] τὺς ἐπιφανεστάτους. ὕτοι διεπράξαντο καλαλυθῆναι τὸ στράτευμα † Λατίνων, ὑ γενέσθαι ταῖς πόλεσιν ἐνιαυσιαίους ἀνοχάς.

Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ ἀνὴρ, ἀπῆγε τὰς δυνάμεις ἐκ † ὑπαίθρου, ὑ πρὶν ἢ πᾶσα † ἡ ἐξυσία ἐκπληρῶσαι χρόνον, ὑπάτους ἀποδείξας, ἀπέθετο † ἀρχὴν, [e] ὔτε ἀποκτείνας ὑδένα Ρωμαίων, ὔτε ἐξελάσας † πατρίδος, ὔτε ἄλλῃ συμφορᾷ βαρείᾳ περιβαλὼν ὑδεμιᾷ. ὗτος ὁ ζῆλος, ἀπ' ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἀρξάμενος, ἅπασι παρέμεινε τοῖς λαμβάνουσι † αὐτῷ ἐξυσίαν, ἄχρι † τρίτης πρὸ ἡμῶν γενεᾶς. ὑδένα γοῦν ὀκ † ἰσοτείας παρειλήφαμεν, ὃς ὑ μετρίως αὐτῇ ὑ πολιτικῶς ἐχρήσατο, πολλάκις ἀναγκασθείσης † πόλεως καταλῦσαι τὰς νομίμους ἀρχὰς, ὑ πάντα ποιῆσαι τὰ [f] στράματα ὑφ' ἑνί. ὑ εἰ μὲ ὀν τοῖς ὀθνείοις πολέμοις μόνον ἦς οἱ λαμβάνοντες † δικτατορίαν ἀγαθοὶ προσαὶ † πατρίδος, μηδὲν ὑπὸ τοῦ μεγέθους † ἀρχῆς διαφθειρόμενοι, ἦν ἂν ἧττον θαυμαστόν· νῦν δὲ ὑ ὀν ταῖς ἐμφυλίοις δικοστασίαις πολλαῖς ὑ μεγάλαις γενομέναις, ὑ ὅτι καταλύσῃ βασιλείων ὑ τυραννίδων ὑποπτευομένων, ὑ ἐπ' ἄλλων συμφορῶν κωλύσῃ μυρίων, [f] ὅσοι τηλικαύτης ἔτυχον ἐξυσίας, [g] ἅπαντες ἀνεπιλήπτως ὑ τῷ πρώτῳ λαβόντι † ἀρχὴν ὁμοίως ἑαυτὺς παρέσχοντο· ὥσθ' ἅπασι παραζῆναι † αὐτῷ δόξῃ, ὅτι μία βοήθεια παντός ἐστιν ἀνιάτου κακοῦ, ὑ τελευταία σωτηρίας ἐλπὶς, ὅταν ἀπορραγῶσιν [h] ἅπασαι διὰ χαμρύς τινας, ἡ ὧ δικτάτορος ἀρχή. ἐπὶ δὲ τῆς τῦ τὺς παλαιὰς ἡμῶν ἡλικίας ὁμοῦ τετρακοσίων διαγενομένων ἐτῶν ἀπὸ τῆς Τίτου Λαρκίου δικτατορείας, διεβλήθη καὶ μισητὸν ἅπασιν ἀνθρώποις διεφάνη τὸ πρᾶγμα Λυκίου Κορνηλίου Σύλλα πρώτου ὑ μόνου πικρῶς ὑ ὠμῶς αὐτῆ

tia inter civitates concilianda agerent: & palam missis legatis, cum ad singulos populos tum etiam ad eorum remp. facile effecit ne omnes amplius æque ad bellum essent propensi. Hujusmodi autem beneficio, *de quo mox agetur*, ipsos maxime sibi demeruit, & ab ipsis ducibus alienavit. Nam Mamilius & Sextus, ad quos totius belli summam Latini detulerant, in urbe Tusculo copias continentes, parabant se ut Romam peterent; sed multum temporis in ea cunctatione consumebant, sive quod exspectarent populos eos qui nondum venerant, sive quod exta nihil fausti promitterent. Interea vero quædam pars à reliquo exercitu divulsa agrum Romanum populabatur. Lartius, hac re cognita, Cloelium in eos immisit, cum fortissimis quibusque & equitibus & peditibus. qui quum illos ex improviso adortus fuisset, paucos quosdam repugnantes interfecit, reliquos vivos cepit. Lartius hos ex vulneribus refectos, & cæteris humanitatis officiis sibi devinctos, simul omnes Tusculum, nullo redemptionis accepto precio, remisit, & cum ipsis legatos Romanorum nobilissimos misit. Isti effecerunt ut Latinorum copiæ dimitterentur, & induciæ in annum inter civitates fierent.

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70/71 4. Cæs. 256. V.C. Var. 258.

¶ His rebus gestis, domum ex locis subdialibus exercitum reduxit & antequam totum imperii tempus expleviſſet, consulibus designatis, dictatura se abdicavit, nullo cive Romano aut cæso, aut patria pulso, aut alia gravi calamitate affecto. * Hoc præclarum istius viri exemplum postea omnes dictatores sequuti sunt, usque ad ætatem ab hac nostra tertiam. Nusquam enim in historia proditum reperimus, quemquam fuisse qui in hoc magistratu non gesserit se moderate & civiliter, quamvis resp. sæpe fuerit coacta, legitimis magistratibus abrogatis, rerum summam unius potestati permittere. Et, si in externis tantum bellis dictaturam adepti egregie patriam defendissent, imperii amplitudine non corrupti, hoc minus mirandum esset: jam vero etiam in civilibus seditionibus multis & gravibus, & in ejiciendis iis qui in suspicionem vel regni vel tyrannidis affectatæ venerant, & in sexcentis aliis calamitatibus arcendis, quotquot tantam potestatem adepti sunt, omnes ad unum sine ulla reprehensione primi dictatoris exemplum penitus sunt sequuti; ita ut una esset omnium opinio, dictaturam esse cujusvis insanabilis mali unicum remedium, & extremam salutis spem, † cæteris omnibus deficientibus, idque quoties ipsæ res ita flagitarent. At patrum nostrorum ætate, integris quadringentis annis elapsis à Titi Lartii dictatura, res ista damnari cœpit, & omnium hominum judicio odiosa visa est, quando Lucius Cornelius Sylla primus & solus acerbe & crudeliter ea est

LXXVII.

Dictaturæ odium conflavit Sylla.

a Υστερίζοντας *Vat.* *b* *Gelenius* videtur legisse ἀντιμαχομένους *repugnantes*, atque *Lapus* μαχομένους *pugnantes*. Si vulgatam lectionem sequimur, μαχόμενος ad Cloelium referetur. *Port.* *c* Ἀθρόους agnoscit etiam *Lapus*, dum vertit *simul omnes*. alioqui suspicari posset quispiam, legendum esse ἀθώους *incolumes*, *impunitos*. *Sylb.* *d* Τὺς σπουδαίτατους. ὅτοι διεπράξαντο ἀδιαλύτην τὸ στρατόπεδον *Vat.* *e* Perperam in *Ed. Steph.* ὅστε ἀπεκτόνει, & mox ἐξελάσῃ simili errore. *f* Ὅσων τηλικαύτης τυχόντες ἐξουσίας *Vat.* *g* Ἅπαντες male in *Ed. Steph.* *h* Cum ἅπασαι subaudiendum è præcedenti membro αἱ ἐλπίδες. *Sylb.* Dicendum potius ἄγκυραι post ἅπασαι deesse, aut αἱ ἄγκυραι; perinde nimirum ac si dictum esset, *ubi anchoræ omnes ruptæ fuerint*. *Steph.* in *Schediasm.* l. 5. *Sched.* 26. * Hujus autem rei æmulatio ab illo viro incipiens permansit omnibus &c. *Lapus.* † Ubi cæteras injuria temporis præcidisset universas. *Gelen.* Cum rescinduntur omnia aliquibus temporibus. *Lapus.*

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 496. Olymp. 70/71 4. V. C. Cat. 256. Var. 258.

est usus: ita ut tunc primum Romani cognorint, id quod toto superiore tempore ignorarant, nimirum dictaturam tyrannidem esse. Senatum enim ex quibusvis vulgaribus hominibus constituit, & tribuniciam potestatem quam minimam fecit, & urbes integras desolavit, & regna partim sustulit, partim ipse constituit, atque alia multa arroganter fecit, de quibus longum & arduum esset dicere: civium quoque, præter eos qui in præliis absumpti fuerant, non minus quam quatuor millia, quæ se ipsi dediderant, interfecit; ex quibus aliquot ante tormentis cruciavit. Utrum autem hæc fecerit ipsa necessitate coactus, an quod ea è rep. esse existimaret, non est præsentis temporis inquirere. Hoc enim mihi demonstrandum proposueram, dictatoris nomen ob hasce causas odiosum & grave visum fuisse. Idem autem non ipsis solis potestatibus, sed etiam aliis rebus maxime expetendis, & quæ vulgo in humana vita admirationi sunt, solet accidere. Omnia enim honesta & utilia videntur utentibus, quando quis recte illis utitur; turpia vero & detrimentosa, quando malos patronos & defensores sunt nacta. Hujus autem rei caussa est ipsa natura, quæ addit omnibus bonis quasdam etiam insitas pestes. Sed de his opportunius alio loco agetur. Sequenti anno consules creati sunt Aulus Sempronius Atratinus & Marcus Minucius, septuagesima prima olympiade, qua vicit in stadio Tisicrates Crotoniates, archonte Athenis Hipparcho.

χρησαμένη. ὥστε τότε πρῶτον ἀληθὲς Ρωμαίοις, ὃ ἦ ἄλλον ἅπαντα χρόνον ἠγνόουν, ὅτι τυραννίς ἐστιν ἡ ὑφ' ἑνὸς διὰ πάντων ἀρχή. βουλήν τε γὰρ ἐκ τῶν ὁπωστυχόντων ἀνθρώπων συνέστησε, καὶ τὸ τῆς δημαρχίας κράτος εἰς ἐλάχιστον [a] συνέστησε, καὶ πόλεις ὅλας ἐξέκλισε, καὶ βασιλείας τὰς μὲν ἀνεῖλε, τὰς δὲ αὐτὸς ἀπέδειξεν, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ αὐθάδη διεπράξατο, περὶ ὧν [b] πολύεργον ἂν εἴη λέγειν· πολίτας τε χωρὶς τῶν ἐν ταῖς μάχαις ἀπολομένων, τοὺς παραδόντας αὐτοῖς σφᾶς αὐτοὺς ἐκ ἐλάττους [c] πεντακισχιλίων ἀπέκλεινεν, ὧν τινας καὶ βασάνοις πρῶτον ἐκύσατο. εἰ μὲν οὖν [d] ἀναγκάσας ἢ συμφερόντως τῷ κοινῷ ταῦτα πάντα ἔπραξεν, ὐκ ὁ παρὼν καιρὸς ἐξετάζει, ὅτι δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐμισήθη, καὶ δεινὸν ἐφάνη τὸ τοῦ διαπάντορος ὄνομα, τοῦτό μοι προὔκειτο ὑποδεῖξαι. πέφυκε δὲ καὶ ταῖς δυναστείαις τοῦτο μόναις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις συμβαίνειν τοῖς πρειμαχίτοις καὶ θαυμαζομένοις ὑπὸ τοῦ κοινοῦ βίου πράγμασι. καλὰ μὲν γὰρ ἅπαντα καὶ συμφέροντα φαίνεται τοῖς χρωμένοις, ὅταν τις [e] αὐτοῖς χρήσηται καλῶς· αἰσχρὰ δὲ καὶ ἀσύμφορα, ὅταν πονηρὰς λάβῃ προστάτας. τοῦτο δ' ἡ φύσις αἰτία, προσθεῖσα τοῖς ἀγαθοῖς ἅπασι καὶ [f] χίμαρας συμφύτους. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος ἂν εἴη τοῖς λόγοις καιρὸς ὑποπηδειότερος. οἱ δ' ἐπὶ τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ τὴν ὑπατον ἀρχὴν παραλαβόντες, Αὖλος Σεμπρώνιος Ατρατῖνος καὶ Μάρκος Μινύκιος, ὅτε ἡ ἑβδομηκοστὴ καὶ πρώτη ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἱππάρχου.

a Συνίστησε *Vat.* quod placuit & *Stephano*. b *Camerarius* mavult divise πολὺ ἔργον, atque etiam *Stephanus*. Rectius adhuc in *Cod. Vat.* πολὺ ἂν ἔργον εἴη. quo modo loquutus est *Dionysius* in aureolo libello περὶ συνθέσεως ὀνομάτων, p. 120. juxta *Editionem Lond.* quam adornavit *Clariss. Upton*us, Etonensium decus. c Τετρακισμυρίων *Vat.* d Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* In *Ed. Steph.* ἀναγκαίων ἢ συμφερόντων, errore manifesto. e Αὐτοῖς χρῆται *Vat.* f Κἂν ἐς τινας συμφύτους *Vat.* g Malim ἦσαν Αὖλος &c. *Portus.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER SEXTUS.

341 Οἱ δὲ ἐπὶ τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ τὴν ὕπατον ἀρχὴν ἐπιλαβόντες, Αὖλος Σεμπρώνιος Ατρατῖνος καὶ Μάρκος Μινύκιος, ὅπερ ἕβδομηκοστὴ καὶ πρώτη ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης [b] Κροτωνιάτης", ἄρχοντος Αθήνησιν Ιππάρχου, ἄλλο μὲν ὐδὲν ὔτε πολεμικὸν, ὔτε πολιτικὸν ἰσοδείας ἄξιον ὅπερ ἑαυτοὶ ἀρχῆς ἔπραξαν· αἵ τε πρὸς Λατίνους ἀνοχαὶ πολλὴν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ ἔξωθεν πολέμων παρέσχον εἰρήνην, ἥ τε τῶν ἀναπεφάλξεως τῶν δανείων κώλυσις, ἐφ' ᾧ ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ, ἕως ἂν ὁ προσδοκώμενος πόλεμος εἰς ἀσφαλὲς [c] ἔλθῃ" τέλος, ἔπαυσε τοὺς ἐντὸς τείχους νεωτερισμοὺς οὓς ἐποιοῦντο οἱ πένητες, ἀφειᾶς τῶν χρεῶν ἀξιοῦντες δημοσίᾳ· δόγμα δὲ βουλῆς ἐκύρωσε, [d] ἐπιεικεστάτοις Ρωμαίων καὶ λοιποῖς ἀνδράσιν εἴ τινες ἔτυχον ἐκ τῶν Λατίνων ἔθνους σπουδοῦσαι γυναῖκες, ἢ Ρωμαῖαι Λατίνοις, ἑαυτῶν ἐλευθερίας, ἐάν τε μένειν θέλωσι παρὰ τοῖς γαμηκόσιν, ἐάντε μὴ, εἰς τὰς πατρίδας ἀναστρέφειν· τῶν δὲ ἐγγόνων τοὺς μὲν ἄῤῥενα παρὰ τοῖς πατράσι μένειν, τὰς δὲ θηλείας καὶ ἐπὶ ἀγαμίᾳ τοῖς μητράσιν ἕπεσθαι· ἐτύγχανον δὲ πολλαὶ πάνυ γυναῖκες εἰς τὰς ἀλλήλων πόλεις ἐκδεδομέναι, καὶ διὰ τὸ συγγενὲς καὶ διὰ φιλίαν. [e] καὶ τυχοῦσαι τῆς ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἀδείας, ἐδήλωσαν ὅσην εἶχον ἐπιθυμίαν τοῦ ἐν Ρώμῃ διαίτης. αἵ τε δὴ ἐν ταῖς Λατίνων πόλεσι Ρωμαῖαι μοιρᾷ δεῖν πᾶσαι καταλιποῦσαι τοὺς ἄνδρας, [f] εἰς πατέρας ἀνέστρεψαν· αἵ τε Ρωμαίοις ἐκδεδομέναι Λατίνων, πλὴν δυεῖν, αἱ λοιπαὶ τὰ πατρίδων ὑπερεῖδον, πρὸς τοῖς γαμηκόσιν ἔμειναν· οἰωνὸς εὐτυχὴς τῆς μελλούσης πόλεως ὅπερ κρατήσειν τοῦ πολέμου. ὅπερ τούτων φασὶ τὰ ὑπάτων τὰ νεὼν καθιερωθῆναι τῷ Κρόνῳ, κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν εἰς τὸ Καπιτώλιον φέρουσαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, καὶ δημοτελῆ

SEquenti anno creati conſules Aulus Sempronius Atratinus & Marcus Minucius, ſeptuageſima prima olympiade, qua vicit in ſtadio Tiſicrates Crotoniates, archonte Athenis Hipparcho, nihil foris domive memoria dignum in ſuo conſulatu geſſerunt. Nam & induciæ cum Latinis factæ ipſis magnam ab externis bellis quietem dabant, & ſuſpenſa ex ſenatuſconſulto exactio fœnorum, donec bellum quod exſpectabatur tuto conficeretur, ſedavit urbanos motus inopum, qui ſe ære alieno publico decreto atque publica pecunia liberari poſtulabant. Senatus autem conſultum ſanxerunt, ut ſi quæ Latinæ gentis mulieres nuptæ eſſent Romanis viris æquiſſimis & magni nominis, vel Romanæ Latinis, penes eas arbitrium eſſet, vel apud ſuos maritos manendi, ſi ita vellent, vel etiam, ſi id nollent, patrias ſuas repetendi: ex liberis vero, mares quidem apud patres remanerent, fœminæ vero & adhuc innuptæ matres ſuas ſequerentur. erat autem frequens connubium inter utrumque populum, tum ob cognationem, tum etiam ob amicitiam. Mulieres vero, eo decreto facta ſibi libera poteſtate, ſatis declararunt quanto Romæ degendi deſiderio tenerentur. nam & Romanæ quæ erant in Latinis civitatibus fere omnes ſuis maritis relictis in patriam ſunt reverſæ, & Latinæ quæ Romanis datæ fuerant in matrimonium, exceptis duabus, reliquæ omnes neglecta patria apud viros ſuos remanſerunt, quod fuit omen felicisſimum victoriæ, quam pop. Rom. erat adepturus. His conſulibus ferunt Saturno templum conſecratum fuiſſe in clivo Capitolino, qua è foro eo aſcenditur, & ſumptu publico

Per. Jul. 4219. *Ante Chr.* 495. *Olymp.* 71½. *V. C. Cat.* 257. *Var.* 259. *A. Sempronio M. Minucio coſſ. quies à bellis.*

a *Lapus* in ſuo Codice argumentum habuiſſe viſus eſt, quod ſic vertit; *Sextus liber Dionyſii Halicarnaſſei de antiquitatibus Romanis hæc habet: Bellum cum Latinis, & eximiam illam ad Regillum lacum pugnam; bellum cum Volſcis, Sabinis, Aruncis; ſeditionem Romæ ob nexos; principum in ſenatu digniſſimas in utramque partem orationes; ſeceſſionem plebis in ſacrum montem; de concordia graves actiones; Bruti orationem longiſſimam; Tribunorum Ædilitumque plebis creationem; Cn. Martii Coriolani encomium; poſtremo cum Latinis fœdus ictum, atque Menenii Agrippæ mortem. Spatium quinque omnino annorum.* *b* Deeſt *Vat.* *c* Non agnoſcit *Vat.* *d* Forſan convenientius ſit *συγγενίδων nobilibus. Sylb.* *e* Ai τυχοῦσαι *Vat.* *f* Εἰς τὰς πατρίδας *Vat.* Vel εἰς τὰς πατρικὰς ἀνέστρεψαν legendum eſt, quo modo ſupra loquutus eſt *Dionyſius*, vel πρὸς τὰς πατρίδας ἀνέστρεψαν dicendum. *Portus.* Malim hìc legere ὡς πατρίδας. atque ita (niſi vehementer fallor) ſcripſerat *Dionyſius*, qui etiam alibi Atticum illud ὡς pro πρὸς uſurpat. *Caſ.*

a Diſtinguendum

Per. Jul. 4219. *Ante Chr.* 495. *Olymp.* 71 ½. *V. C. Cat.* 257. *Var.* 259.

publico ſolennitates & ſacrificia anniverſaria huic deo decreta. Antea vero aram ab Hercule exſtructam ibi fundatam fuiſſe ferunt; ſupra quam illi qui ſacrorum ritus ab eo acceperant more Græco primitias eas ſacrificabant, quæ in ignem conjici & cremari ſolebant. Quidam autem produnt T. Lartium ſuperioris anni conſulem * id templum faciendum locaſſe: alii à Tarquinio rege, qui regno fuerat expulſus, hoc opus faciendum ajunt locatum: dedicatum vero ex ſenatuſconſulto à Poſtumo Cominio. His igitur conſulibus (ut dixi) cõtigit, ut maxima pace fruerentur.

ἀναδεχθῆναι τῷ θεῷ καθ' ἕκαστον ἑαυτὸν ἑορτάς τε καὶ θυσίας. τὸν δὲ πρώτου βωμὸν αὐτόθι [b] καθιδρύσθαι λέγουσι τὸν ὑφ' Ἡρακλέους κατασκευασμένον, [c] ὑφ' ᾧ τὰς ἐμπύρους ἀπαρχὰς ἔθυον Ἑλληνικοῖς ἔθεσιν οἱ τὰ ἱερὰ πρὸ ἐκείνου παραλαβόντες· τὴν δὲ γραφὴν τῆς ἱδρύσεως τοῦ ναοῦ, τινὲς μὲν ἱστοροῦσι λαβεῖν Τίτον Λάρκιον τὸν ὑπατεύσαντα τῷ πρόσθεν ἑαυτῷ· οἱ δέ, βασιλέα Ταρκύνιον τὸν ἐκπεσόντα τῆς ἀρχῆς· τὴν δὲ καθιέρωσιν τοῦ ναοῦ λαβεῖν [d] Πόστμον Κομίνιον, κατὰ ψήφισμα βουλῆς.

II.

Per. Jul. 4220. *Ante Chr.* 494. *Olymp.* 72 ⅔. *V. C. Cat.* 258. *Var.* 260.

A. Poſtumio & T. Virginio coſſ. redintegratum bellum Latinum.

¶ Poſtea creati conſules Aulus Poſtumius & T. Virginius, quibus coſſ annuæ inducíæ cum Latinis factæ finitæ ſunt. Magni autem utrinque belli apparatus fiebant. Ac Romana quidem multitudo tota conſtabat ex voluntariis militibus, qui magna animi alacritate ad bellum ferebantur: Latinorum vero major pars remiſſo animo ac neceſſitate coacta ad id bellum ibat, quia principes civitatum fere omnes donis & pollicitationibus à Tarquinio & Mamilio fuerant corrupti; plebeji vero, contra quorum voluntatem id bellum ſuſcipiebatur, ab adminiſtratione & cura reip. arcebantur: neque enim amplius dicendi poteſtas volentibus dabatur. Quare multi eam rem moleſte ferentes urbes *ac patriam* relinquere, & ad Romanos transfugere cogebantur. Qui enim in illis civitatibus dominabantur eos nolebant impedire, quinimo ſuis adverſariis ob voluntarium exſilium magnam gratiam habebant. Romani vero eos recipiebant, & eos qui cum conjugibus ac liberis veniebant in numerum urbanorum militum referebant, urbaniſque cohortibus immiſcebant; reliquos vero in caſtella quæ circa urbem erant dimittebant, & per colonias diſtribuebant, ne quid novi molirentur diligenter caventes. Et quum omnes idem cenſerent, rem iterum indigere libero imperio unius viri, qui omnia arbitratu ſuo adminiſtraret, nulliſque reddendis rationibus eſſet obnoxius, junior conſul A. Poſtumius à collega Virginio dictator dicitur: ipſe vero eodem modo, quo prior dictator, magiſtrum equitum T. Æbutium Elvam dixit. Et quum brevi temporis ſpatio omnes juniores Romanos conſcripſiſſet, & exercitum in quatuor partes diviſiſſet, uni parti ipſe præerat, ſecundæ ſuum collegam Virginium præfecit, tertiam Æbutio magiſtro equitum attribuit, quartæ vero præfectum A. Sempronium reliquit, cui urbis cuſtodiam commiſit.

Dictator ſecundus A. Poſtumius.

τούτοις μὲν δὴ τοῖς ὑπάτοις εἰρήνης, ὥσπερ ἔφην, βαθείας 342 ἐξεγένετο ἀπολαῦσαι.

Μετὰ δὲ τούτους παραλαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν Αὖλος Ποστόμιος καὶ Τίτος Οὐεργίνιος· ἐφ' ὧν αἱ μὲν σπονδαὶ πρὸς Λατίνους διελέλυντο. παρεσκευάζοντο δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ὑφ' ἑκατέρων ἐγίνοντο μεγάλαι. ἦν δὲ τὸ μὲν Ῥωμαίων πλῆθος ἅπαν ἑκούσιον καὶ σὺν πολλῇ προθυμίᾳ χωροῦν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα· τὸ δὲ Λατίνων τὸ πλέον ἀπρόθυμον καὶ ὑπ' ἀνάγκης καλεισθόμενον, τῶν μὲν διαφθειρόντων τὰς πόλεσιν, ὀλίγου δεῖν πάντων, δωρεαῖς τε καὶ ὑποθέσεσιν ὑπὸ Ταρκυνίου καὶ Μαμιλίου διεφθαρμένων, τῶν δὲ δημοτικῶν, ὅσοις οὐκ ἦν βουλομένοις ὁ πόλεμος, ἀπειλουμένων [e] ἀπὸ τῶν κοινῶν φροντίδος· οὐδὲ γὰρ λόγος ἔτι τοῖς βουλομένοις ἀπεδίδοτο. ἠναγκάζοντο δὴ χαλεπαίνοντες ὅτι τούτῳ συχνοὶ καταλιπεῖν τὰς πόλεις, καὶ πρὸς Ῥωμαίους αὐτομολεῖν. κωλύειν γὰρ οὐκ ἠξίουν οἱ [f] ὑφ' ἑαυτῶν πεποιημένοι τὰς πόλεις, ἀλλὰ πολλὴν τοῖς ἀφαιρέσεις τῆς ἐκουσίου φυγῆς χάριν ἤδεσαν. ὑποδεχόμενοι δὲ αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς μὲν ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀφικνουμένους, εἰς τὰς ἐντὸς τείχους καλλίστου σταλείσας, τοῖς πολιτικοῖς ἐγκαταμιγνύντες λόχοις· τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς τὰ πρὸ τῆς πόλιν ἀποστέλλοντες φρούρια, καὶ τὰς ἐπικαίρους [g] ἐπιμελεῖζοντες, ἵνα μή τι νεωτερίσωσιν, εἶχον ἐν φυλακῇ. ἅπασιν δὲ τὸ αὐτὸ γνώμην λαβόντων, ὅτι μιᾶς δεῖ πάλιν τοῖς πράγμασιν ἀφειμένης ἅπαντα διοικεῖν καὶ τὸ αὐτῆς λογισμὸν ἀνυπεύθυνα ἀρχῆς, διεκόσμουν ἐπιδείκνυσθαι τῶν ὑπάτων ὁ νεώτερος Αὖλος Ποστόμιος, ὑπὸ δὲ συνάρχοντος Οὐεργινίου· ἱππαρχην δὲ αὐτὸς ἑαυτῷ προσείλετο καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ προτέρῳ διεκόσμει, Τίτον Αἰβούτιον Ἕλβαν· καὶ καταγράψας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοὺς ἐν ἥβῃ Ῥωμαίους ἅπαντας, καὶ διελὼν εἰς τέτταρα μέρη τὴν δύναμιν, μοῖρας μὲν αὐτὸς ἦγεῖτο μοίρας, ἑτέρας δὲ τῶν συνύπατον Οὐεργίνιον ἔταξεν ἄρχειν, τῆς δὲ τρίτης Αἰβούτιον τὸν ἱππάρχην· ὅτι δὲ τὴν τετάρτης κατέλιπεν ἔπαρχον Αὖλον Σεμπρώνιον, ᾧ τὴν πόλιν φυλάττειν ἐπέτρεψεν.

III.

¶ Ei autem, apparanti res omnes quæ ad bellum erant neceſſariæ, exploratores nunciarunt, Latinos cum omnibus copiis ex ſuis finibus egreſſos; & rurſus alii eum certio-

Παρεσκευασμένῳ δὲ [h] τούτῳ πάντα τὰ ἐπιτήδεια πρὸς τὸν πόλεμον, ἦλθον ἀγγέλλοντες οἱ σκοποὶ παντελείᾳ Λατίνους ἐξεληλυθότας καὶ αὖθις ἑτέρους, διλοιοὺς

* Diſtinguendum eſt poſt πρώτῃ, vel τὸ δὲ πρώτῃ legendum: hoc ſenſu, *Ante vero ſitam ibi fuiſſe dicunt aram ab Hercule exſtructam. Sylb.* Τὰ δὲ πρὸ τούτου, βωμὸν *Vat.* b Καθιδρύσθαι perperam in *Ed. Steph.* c Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Potius tamen (cum *Sylb.* & *Porto*) legendum ἐφ' ᾧ vel ἐπὶ τῷ. d Male in *Ed. Steph.* Ποστόμιον Κομίνιον. Vide *Var. Lect.* ad pag 303. e Ἀπὸ τῶν πρὸς τὰ κοινῶν *Vat.* f Scribendum puto ὑφ' ἑαυτοῖς *Steph.* Δι' ἑαυτῶν *Vat.* g Forſan rectius ἐπιμελεῖζοντες, vel ἐπαπιμελεῖζοντες *Steph* h Αὐτοῦ *Vat.* * Inſcriptionem locationis templi accepiſſe &c. *Lapus.* Templi fundationem inſcriptam Largio conſule &c. *Gelen.* Ego (inquit *Portus*) ſenſum ſum ſequutus. nam moris erat olim, ut ſi quod publicum opus eſſet exſtruendum, id locaretur, ipſaque locatio in tabella literis majuſculis populo in loco aliquo eminentiori conſpicienda proponeretur.

a Κορνίῶνα

Per. Jul. 422.
Ante Chr. 494.
Olymp. 72 2/3.
Cat. 258.
V. C. Var. 260.

δηλοῦντες ἐξ ἐφόδου τι καταληφθῆναι πρὸς αὐτῶν χωρίον ἐχυρόν, [a] Κορβιῶνα καλούμενον, ἐν ᾧ φρουρά τις ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἐποικοδομοῦσα ὀλίγη· ἐπὶ ἅπασαν μὲν ἀφθείραντες, καὶ τὸ χωρίον αὐτῶν καταλόντες, ὁρμητήριον ἐποιοῦντο τοῦ πολέμου· ἀνδράποδα δὲ καὶ βοσκήματα [b] οὐκ ἴσα κατελάμβανον ἐν τοῖς ἀγροῖς χωρὶς τῶν ἐν τῷ Κορβιῶνι ἐγκαταληφθέντων, [c] προκατεσκευασμένων πρὸ πολλοῦ τῶν γεωργῶν εἰς τὰ [d] πρόσ-
343 χατα τῶν ἐρυμάτων, ὅσα δυνάμεις ἐπὶ ἑκάστοις, φέρειν τε καὶ ἄγειν· οἰκίας τε αὐτῶν ἐνέπιμπρασαν ἐρήμους ἀφειμένας, καὶ γῆν ἐδῄουν. ἀφίκετο δὲ αὐτοῖς ἐξεσκευασμένοις ἤδη, ἐξ Αντίου, πόλεως ἐπιφανεστάτης τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους, σκηνή τε καὶ ὅπλα καὶ σῖτος, καὶ ὅσων ἄλλων εἰς τὸν πόλεμον ἐδέοντο. ἐφ' οἷς πάνυ θαρρήσαντες, ἐν ἐλπίσι χρησταῖς ἦσαν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων Οὐολούσκων [e] συναρμοσόντων σφίσι τοῦ πολέμου, τὴν Αντιατῶν πόλεως ἀρξαμένης. ταῦτα μαθὼν ὁ Ποστούμιος ἐξεβοήθει ἀπὸ ταχέων, πρὶν ἢ συνελθεῖν τοὺς πολεμίους ἅπαντας· ἀγαγὼν δὲ ἐν νυκτὶ τὸν σὺν αὐτῷ στρατὸν πορείᾳ συντόνῳ, [f] παραπλήσιον γίνεται τῇ Λατίνων ἐστρατοπεδευκότων παρὰ λίμνην [g] Ρηγίλλην καλουμένην, ἐν ἐχυρῷ χωρίῳ· καὶ πόθεν τε χαράκωμα ἦν καὶ κεφαλῆς τῶν πολεμίων ἐν ὑψηλῷ λόφῳ καὶ δυσβάτῳ· ἐν ᾧ ὑπομένων, πολλὰ πλεονεκτήσειν ἔμελλεν.

rem fecerunt, ex itinere primo impetu expugnatum ab illis fuiſſe caſtellum quoddam munitum, quod Corbionem vocant, in quo exiguus Romanorum præſidiariorum numerus cuſtodiendi gratia erat, quos omnes interfecerunt, & locum illum occupatum belli ſedem fecerunt: * in agris tamen non invenerunt tantum mancipiorum aut pecoris quantum Corbione ceperunt; quia ruſtici jam multo ante pro viribus quique ſuis quæcunque ferre aut agere potuerant ſecum in proximas munitiones comportarant: horumque domos deſertas incenderunt, & agrum vaſtarunt. Quum autem ex ſuis finibus jam egreſſi fuiſſent, acceperunt ab Antio, Volſcorum urbe nobiliſſima, & novas copias & arma & frumentum, & alia quibuſcunque ab bellum ipſis opus erat. Quibus rebus maxime fidentes in bonam ſpem venerunt, exiſtimantes alios quoque Volſcos ſe ad illius belli ſocietatem addituros, facto ab Antiatibus initio. His rebus cognitis, Poſtumius celeriter occurrit hoſtibus, antequam omnes ipſorum copiæ in unum convenirent: noctuque ducto exercitu, itinere concitato acceſſit ad Latinos, qui caſtra poſuerant ad lacum Regillum, in loco munito; & caſtra poſuit in colle excelſo, cujus aditus erat difficilis, quique hoſtium capiti imminebat: in quo ſi manſiſſet, multis in rebus meliore conditione, quam hoſtes, erat futurus.

Οἱ δὲ Λατίνων ἡγεμόνες, Ὀκτάβιός τε ὁ Τυσκλανός, Ταρκυνίου μὲν βασιλέως γαμβρός, ὡς δέ τινες γεγράφασιν, υἱὸς δὲ γαμβροῦ, καὶ Σέξτος Ταρκύνιος· ἐτύγχανον γὰρ ἤδη τηνικαῦτα χωρὶς ἀλλήλων ἐστρατοπεδευκότες· εἰς ἓν συνάγουσι τὰς δυνάμεις χωρίον· καὶ προσκαλοῦνται τοὺς χιλιάρχους καὶ λοχαγούς, ἐσκόπουν ὅστις ἔσται τρόπος τοῦ πολέμου· καὶ πολλαὶ γνῶμαι ἐλέχθησαν. οἱ μὲν γὰρ, ἐξ ἐφόδου χωρεῖν ἠξίουν ὑπὸ τοὺς ἅμα τῷ διεγέρσει [h] καταλαμβανομένους τὸ ὄρος, ἕως τινὲς ἦσαν αὐτοῖς φοβεροί· οὐκ ἀσφαλείας σημεῖον εἶναι νομίζοντες τὸ τὰ ἐχυρὰ καταλῆψαι, ἀλλὰ δηλίας· οἱ δὲ, τοὺς μὲν ἀποθαρρύναντας ὀλίγῃ τινὶ καθείργειν φυλακῇ· τὸ δὲ ἄλλῳ δυνάμιν ἀναλαβόντας, ὑπὸ τὸν Ρώμην ἰέναι ὡς ῥᾳδίαν ἁλῶναι, τὸ κραλίστης νεότητος ἐξελκυσθείσης· οἱ δὲ, τὰς Οὐολούσκων τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων βοηθείας ἀναμένειν συνεβούλευον, καὶ ἀσφαλέστερα πρὸ τῶν θρασυτέρων αἱρεῖσθαι· Ρωμαίοις μὲν γὰρ οὐδὲν ἀπολαύσειν ὀκνοῦντας τελευτῆς τοῦ χρόνου, ἑαυτοῖς δὲ βεβαιούμενα κρείττω γενέσθαι τὰ πράγματα. ἔτι δὲ αὐτῶν βουλευομένων, ἦκεν ἐκ Ρώμης [i] ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Τίτος Οὐεργίνιος ἔχων τὸν σὺν αὐτῷ δυνάμιν, ἀφνιδίως ἐν τῇ κατόπιν νυκτὶ τὴν ὁδὸν διανύσας· καὶ στρατοπεδεύεται δίχα τοῦ διεταίτους ἐφ' ἑτέρας ῥάχεως ὀρεινῆς πάνυ καὶ ἐχυρᾶς· ὥστε ἀμφοτέρων ἀποκεκλεῖσθαι τοὺς Λατίνους τοῦ ὑπὲρ τὸν πολεμίαν ἐξόδων·

IV. ¶ At Latinorum duces, Octavius Tuſculanus, Tarquinii regis gener, ſive, ut nonnulli ſcribunt, generi filius, & Sextus Tarquinius (tunc enim ſeorſum caſtra poſuerant) in unum locum copias coëgerunt; &, adhibitis in conſilium tribunis militum & centurionibus, conſultabant quonam modo bellum eſſet gerendum: & variæ ſententiæ dictæ fuerunt. Alii enim cenſebant impetum faciendum in eos qui cum dictatore collem occuparant, dum adhuc illis eſſent formidabiles; exiſtimantes non fiduciæ, ſed timoris id argumentum eſſe, quod loca munita occupaſſent: alii vero foſſa circumducta eos aliqua exigua cuſtodia coërcendos, & cum reliquis copiis Romam eundum, quod, abſente lectiſſimæ juventutis robore, facile expugnari poſſe videbatur: alii vero cenſebant Volſcorum & aliorum ſociorum auxilia exſpectanda, & tutiora conſilia audaciosis præferenda. Romanis enim nihil jam moram profuturam, rerum vero ſuarum conditionem meliorem futuram, ſi cunctatione uſi fuiſſent. Illis autem adhuc conſultantibus, alter conſul T. Virginius ex urbe cum ſuo exercitu venit, improviſo proxima ſequenti nocte itinere confecto: & ſeorſum à dictatore in alterius montis dorſo aſpero & natura munito caſtra poſuit, ita ut Latinis utrinque exitus in hoſticum intercluſus eſſet, quia

a Κορυϊῶνα juxta *Steph. Byzant* *b* *Portus* ſuſpicatur vel ἐ καπηλάμβανον legendum eſſe, expuncto ἴσα; vel nihil hîc mutandum, ſed mox ὧν & ἐγκαταληφθεῖσιν reponenda, deleta voce χωρὶς. *c* Mallem προσαποσκευασμένων *Steph.* *d* Quid ſi verius τὰ προσεχέστατα? *Sylb.* Ita quidem in *Cod. Vat.* Placet mihi quoque (inquit *Steph.*) præcipue ſi ſcribamus ὅστε δυνάμις ἦν ἐκ. expuncta hypoſtigme poſt ἑκάστοις, ut infinitiva verba φέρειν & ἄγειν habeant accuſativum cum quo jungantur. *Steph.* *e* Ita in *Cod. Vat.* Συναρμοσόντων minus recte in *Ed. Steph.* ut oſtendunt tum alia paſſim obvia, tum quæ ſupra habemus p. 263. v. 32. Eadem quoque commutatio notata ad pag. 313. v. 47. *Sylb.* *f* Πλησίον γίνεται *Vat.* *g* Perperam Ρηγιάλην in *Ed. Steph.* ut conſtat ex Latinis ſcriptoribus. *Sylb.* *h* Καταλαμβανομένους τὸ ὄρος, ἕως ἦσαν τινὲς *Vat.* *i* Idem hæc valent ac ſi dixiſſet ἐ ἑτέρου τῶ μετὰ μικρὸν ὑπατευσάντων. *Port.* * Ita etiam *Lapus* vertit. Verum hoc modo *Gelen.* *Mancipiis tamen & pecoribus non multis in agro potiti ſunt, præter ea quæ Corbione ceperant.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 258. Var. 260.

quia conſul à parte læva conſidebat, dictator vero à dextra. Perturbatis autem multo magis hoſtium ducibus, qui ſolum rectam aut tutam viam ſequebantur, & verentibus ne iſta cunctatione commeatus, quamvis eſſent magni, abſumere cogerentur, Poſtumius, quum animadverſiſſet quanta eſſet in illis artis imperatoriæ imperitia, miſit magiſtrum equitum T. Æbutium cum lectiſſimis equitibus & levis armaturæ militibus, & imperavit ut occuparet collem quendam opportune in ipſo tranſitu ſitum, qua commeatus domo Latinis apportabantur. Copiæ autem cum equitum magiſtro miſſæ, antequam hoſtes id ſentirent, celeriter noctu præterierunt, & per ſilvæ itinera non trita tranſiverunt, collemque occuparunt.

V. ¶ Ubi vero hoſtium duces cognoverunt à tergo etiam loca munita occupata eſſe, quum non amplius ſperarent commeatus ſatis tuto ad ſe domo portari poſſe, Romanos ex eo colle per vim pellere ſtatuerunt, antequam vallo & colle ſe munirent. Quare Sextus alter eorum dux cum equitatu totis viribus eo contendit, quaſi Romanus equitatus impetum ipſius minime eſſet excepturus. Sed quum equites Romani eorum impreſſionem fortiter ſuſtinuiſſent, aliquamdiu quidem reſtitit, modo ſuos ſubducens, modo etiam iterum eos converſo agmine in hoſtem adducens. Sed quum & ipſius loci natura eos qui collis verticem occuparant plurimum juvaret, illis vero qui ex inferiore parte collem ſubibant nihil præter plurima vulnera & labores irritos afferret, & novus exercitus militum legionariorum ex peditatu delectorum ſubſidio veniret Romanis, quos ſtatim Poſtumius miſerat & aliorum veſtigia ſubſequi juſſerat, quum nihil amplius facere poſſet, re infecta in caſtra copias ſuas reduxit: Romani vero jam firme eum locum tenentes, palam præſidium ibi *collocarunt & munierunt*. Poſtea Mamilio & Sexto non longas moras interponere, ſed celeriter de re prælio decernere placuit. Romanoque dictatori, quamvis principio apud ſe ſtatuiſſet bellum ſine ulla pugna conficere, & præcipue ſe hoc facturum ſperaſſet propter commeatuum inopiam, qua hoſtium duces laborabant, hæc cauſſa eſſe videbatur, cur prælium committeret. Ab equitibus enim, qui vias obſervabant, intercepti fuerant quidam nuntii qui literas ferebant à Volſcis ad duces Latinorum, quibus ſignificabatur, magnas ſociorum copias ad diem tertiam ad ſummum illis ſubſidio venturas, & alias præterea ab Hernicis. Hæ igitur fuerunt cauſſæ, ob quas Romani duces tunc præter ſuum propoſitum celeriter prælio decernere coacti ſunt. Ubi vero ab utriſque pugnæ ſignum datum eſt, utrique in medium caſtrorum ſpatium progreſſi aciem hoc modo inſtruxerunt. Sextus Tarquinius in lævo Latinorum cornu collocatus eſt, Octavius

του μὲν ὑπάτου τῶν ἀριστερῶν περιαθημένου μερῶν, του δὲ διϰτάτορος τῶν δεξιῶν. ἔτι δὲ πλείονος ταραχῆς ϰαταϰούσης τοὺς ἥδιον πλέον τῶν ἀσφαλῶν προελομένους ἡγεμόνας, ϰ᾽ δέους, μὴ τὰ οἰϰεῖα [a] πολλὰ ὄντα δαπανᾷν ἀναγϰάζωνται βεαδιώοντες, μαθὼν ὁ Ποσθύμιος ὅσον ἦν ἐν αὐτοῖς τὸ ἄπειρον στρατηγίας, πέμπει τὸν ἵππάρχην Τίτον Αἰβούτιον, ἄγοντα τοὺς ἀϰμαιοτάτους ἱππέις τε ϰ᾽ ψιλούς, ϰαὶ λαθραίως ϰελεύσας ὄρος τι ϰαλῶς ἐν παρόδῳ ϰείμενον τοῖς ἐπαγομένοις Λατίνοις ἀπροσϰόπως οἴϰοθεν· ϰαὶ φθάνει πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς πολεμίους ἢ σὺν τῷ ἱππάρχῃ πεμφθεῖσα δυνάμις, νύϰτωρ παρενεχθεῖσα, ϰ᾽ δι᾽ ὕλης ἀτρόδου διελθοῦσα, ϰ᾽ γενομένη ἐγϰρατὴς τοῦ λόφου.

Μαθόντες δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν πολεμίων ϰαὶ λαβόντες νόμῳ ϰ᾽ τὰ ϰτ᾽ νώτου σφῶν ἐρημα, ϰ᾽ οὐδὲν ἔτι οἴϰοθεν ἀπροσϰόπως χρησὰς ἔτι ἐλπίδας ἔχοντες, ὡς ἀσφαλῶς σφίσι προσϰομισθησομένης, ἀποῤῥάξαι τοὺς Ρωμαίους ἔγνωσαν ἀπὸ τοῦ λόφου, πρὶν ἢ ϰάρηϰι ϰ᾽ [b] λόφῳ ϰρατῆσαι. ἀναλαβὼν δὲ τὸν ἵππον ἕτερος αὐτῶν Σέξτος ἤλαυνεν ἀνὰ ϰράτος αὐτοῦ, ὡς ὑποδεξόμενος αὐτοῦ τὴν Ρωμαϊϰὴν ἵππον. γενναίως δὲ τῶν Ρωμαίων ἱππέων τοὺς ὑπιόντας ἐπομενόντων, μέχρι μὲν τινος ἀντεῖχεν ἐπιστρέφων τε ϰαὶ αὖθις ἐπάγων. ἐπεὶ δὲ ἥ τε φύσις τοῦ χωρίου τοῖς μὲν ἤδη ϰρατοῦσι τῶν ἄϰρων μεγάλα πλεονεϰτήματα παρεῖχε, τοῖς δὲ ϰάτωθεν ὑπιοῦσιν οὐδὲν ὅ,τι μὴ πολλὰς πάνυ πληγὰς ϰαὶ πόνους ἀνηνύτους φέρειν, ϰαὶ αὖθις ἑτέρα παρὼν δύναμις τοῖς Ρωμαίοις ὁπλιτῶν ἀνδρῶν ἐϰ τῆς πεζιϰῆς φάλαγγος ὑπιϰουρος, ἣν ὁ Ποσθύμιος ϰατὰ πόδας ἀπέστειλεν, ἤδη ἔτι πράττειν δυνάμενος, ἀπῆγε τὸν ἵππον ὑπὸ τὸ χάραϰα· ϰ᾽ οἱ Ρωμαῖοι βεβαίως ϰρατοῦντες τὸ χωρίον, περιφανῶς ϰρατύνονται φυλαϰήν. μεθ᾽ τοῦτο τὸ ἔργον, τοῖς περὶ Μαμίλιον ϰαὶ Σέξτον ἐδόϰει μὴ πολὺν ἐν μέσῳ ποιεῖν χρόνον, ἀλλ᾽ ὀξείᾳ ϰεῖναι τὰ περάγματα μάχῃ. τῷ δὲ διϰτάτορι τῶν Ρωμαίων ϰαταρχὰς ὅτως ἔχοντι περιαιρέσεως, ὡς ἀμαχητὶ ϰαταλύσασθαι τὸν πόλεμον, ϰαὶ πάντων μάλιστα διὰ τὴν [c] ἀπορίαν τῶν ἀντιστρατήγων τοῦτο ποιήσειν ἐλπίσαντι, [d] τοῦτο ἐφάνη αἴτιον χωρεῖν ὑπὸ τὸν ἀγῶνα. ἐάλωσαν γάρ τινες τῶν φευγόντων τὰς ὁδοὺς ἱππέων ἄγγελοι γράμματα φέροντες παρὰ Οὐολούσϰων πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Λατίνων, δηλοῦντες ὅτι πολλαὶ δυνάμεις αὐτοῖς ὑπὸ συμμαχίαν ἥξουσιν εἰς ἡμέραν τρίτην μάλιστα, ϰ᾽ αὖθις ἑτέρα παρὰ Ερνίϰων. τὰ μὲν δὴ παρασχόντα τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν ταχεῖαν παραταξεως ἀνάγϰην τέως οὐ προσεμιξάτην, ἕως ἦν. ἐπειδὴ δὲ τὰ σημεῖα ἤρθη παρ᾽ ἑϰατέρων τῆς μάχης, προῆεσαν εἰς τὸ μεταξὺ χωρίον ἀμφότεροι, ϰαὶ ἐξέταττον τὰς δυνάμεις ϰατὰ τάδε· Σέξτος μὲν Ταρϰυίνιος ὑπὸ τῷ λαιῷ τῶν Λατίνων ἐτάχθη ϰέρατος, Οϰταβίιος δὲ

a Οὐ πολλὰ ὄντα malit *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Portus.* b Λόφῳ notarat etiam *Camerarius.* pro quo cum πάρῳ reponi commode nequeat, ſenſus erit; *priuſquam ſeſe præter collem natura munitum, vallo etiam circummunirent.* quam ſententiam *Lapus* quoque ſequutus eſt. *Sylb.* c Cum ἀπορίᾳ non tam ducibus, quam toti exercitui tribuenda ſit, videri poſſit legendum eſſe ἀπείρων; quod firmatur ex v. 6. *Sylb.* d Τοῦτο ἐφάνη χωρεῖν *Vat.*

a Articulus

δὲ Μαμίλιος· ὅπῃ δὲ δεξιῶ τὸ δὲ κτ μέσον εἶχεν ὁ ἕτερος τ Ταρκυνίου παίδων, Τίτος, ἔνθα καὶ Ρωμαίων οἵ τε αὐτόμολοι καὶ οἱ φυγάδες ἐτάχθησαν. ἡ δὲ ἵππος, ἅπασα τριχῆ διαιρεθεῖσα, τοῖς κέρασιν ἀμφοτέροις προσενεμήθη, καὶ τοῖς κτ μέσοις τεταγμένοις [a] τ φάλαγγα. τὸ δὲ Ρωμαίων στρατιᾶς τὸ μὲν [b] ἀριστερὸν κέρας εἶχεν ὁ ἱππάρχης Τίτος Αἴβούτιος, [c] ἀντίος Σέξτῳ Ταρκυνίῳ· τὸ δὲ δεξιόν, Τίτος Οὐεργίνιος ὁ ὕπατος, Ὀκταβίῳ Μαμιλίῳ στάσιν ἀντίαν ἐπέχων· τὰ δὲ μέσα τ φάλαγγος αὐτὸς ὁ δικτάτωρ Ποστόμιος ἐξεπλήρου, Τίτῳ Ταρκυνίῳ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν φυγάσι χωρήσων ὁμόσε. πλῆθος δὲ τ συνελθούσης δυνάμεως εἰς τ παράταξιν ἀφ' ἑκατέρου στρατεύματος ἦν, Ρωμαίων μέν, [d] ὅτι δισμυρίοις τε καὶ τετρακισχιλίοις πεζοῖς καὶ τετρακισχίλιοι ἱππεῖς· Λατίνων δέ, ὅτι τετρακισμυρίοις πεζοῖς καὶ τετρακισχίλιοι ἱππεῖς.

Ὡς δὲ εἰς χεῖρας ἤξειν ἔμελλον, οἵ τε τ Λατίνων στρατηγοὶ συγκαλέσαντες τοὺς στρατιώτας, πολλὰ εἰς τὸ ἀνδρεῖον ἐπαγωγὰ, καὶ δεήσεις τ στρατιωτῶν μακρὰς διεξῆλθον, ὅ,τε Ρωμαῖος ὁρῶν δεδοικότας ὁρῶν τοὺς στρατιώτας, ὅτι πλήθει συμμείσονται μακρῷ πρόσχοντι τοῦ στρατεύματος, ἐξελέσθαι τὸ δέος αὐτῶν ἐκ τ ἀφανοίας βουλόμενος, συνεκάλει εἰς ἐκκλησίαν· καὶ προαγαγόμενος τοὺς πρεσβυτάτους τ ἐκ τῆς βουλῆς συνεδρίου καὶ τιμιωτάτους, ἔλεξε τοιάδε· "Θεοὶ μὲν ἡμῖν ὑποσχόμενοι δι' οἰωνῶν τε "καὶ σφαγίων καὶ τῆς ἄλλης μαντικῆς ἐλευθερίαν τῇ πό- "λει παρέξειν καὶ νίκην εὐτυχῆ, ἀμοιβὰς ἡμῖν ἀποδι- "δόντες ἀγαθὰς ἀνθ' ὧν αὐτοὺς σέβοντες καὶ τὰ δίκαια "ἀσκοῦντες ἐν παντὶ τῷ βίῳ ἡμῖν διετελέσαμεν· καὶ "τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν νεμεσῶντες κτ τὸ εἰκὸς, ὅτι πολλὰ καὶ "μεγάλα πεποιθότες ὑφ' ἡμῶν ἀγαθὰ, συγγενεῖς τε ὄντες καὶ "φίλοι, καὶ τὰς αὐτὰς ὁμωμοκότες ἔξειν ἐχθρὰς καὶ φίλους, "ἁπάντων ὑποδιδόντες τούτων, πόλεμον ὅπλοφέρουσιν ἡμῖν "ἄδικον, οὐχ ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, ὁποτέρους ἡμῶν "μᾶλλον αὐτῶν ἔχειν πρέποι· ἦλον γὰρ ἂν ἴσως "δεινόν· ἀλλ' ὑπὲρ τῆς Ταρκυνίων τυραννίδος, "ἵνα δούλιον ἀντ' ἐλευθέρας τὴν πόλιν αὐτοῖς [e] ποιή- "σωσι. χρὴ δὲ καὶ ὑμᾶς, ἄνδρες λοχαγοί τε καὶ στρα- "τιῶται, μαθόντας ὅτι συμμάχους ἔχετε τοὺς θεούς, οἵπερ "αἰεὶ τ πόλιν σώζουσιν, ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι πρὸς "τόνδε τ ἀγῶνα· εἰδότας δὲ ὅτι τ πρὸς θεῶν βοηθεί- "ας ὑπάρχει τυγχάνειν τοῖς γενναίως ἀγωνιζομένοις, καὶ "πάντα τὰ [f] π' ἑαυτοῖς εἰς τὸ νικᾶν [g] προθυμίᾳ παρεχο- "μένοις, καὶ τοῖς φεύγουσιν ἐκ τ κινδύνων, ἀλλὰ τοῖς βλο- "μένοις ὑπὲρ αὐτῶν στρατιπωρεῖν. ὑπάρχει δὲ ὑμῖν πολλὰ "μὲν καὶ ἄλλα πλεονεκτήματα πρὸς τὸ νικᾶν ὑπὸ τ τύ- "χης παρεσκευασμένα, τρία δὲ πάντων [h] μάλιστα καὶ φα- "νερώτατα. Πρῶτον μὲν τὸ πρὸ' ἀλλήλων πιστὸν, οὗ "μάλιστα δεῖ τοῖς μέλλουσι τ ἐχθρῶν κρατήσειν. καὶ γὰ-

Mamilius in dextro; mediam vero aciem tenebat alter Tarquinii filius Titus, in qua Romanorum transfugæ & exsules collocati erant. Totus vero equitatus, trifariam divisus, in utrumque cornu & mediam aciem distributus est. At in Romano exercitu lævum cornu tenebat T. Æbutius equitum magister, Sexto Tarquinio oppositus; dextrum Titus Virginius consul, locum in acie Octavio Mamilio oppositum tenens; mediam vero aciem ipse Dictator Postumius implebat, cum T. Tarquinio & exsulibus qui circa eum erant conflicturus. Numerus autem copiarum, quæ ex utroque exercitu in aciem descenderant, hic erat: Romanorum, peditum viginti quatuor millia, equitum tria; Latinorum vero, quadraginta peditum millia & tria equitum. *Per. Jul.* 4220. *Ante Chr.* 494. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 258. *Var.* 260.

¶ Quum vero jam ad manus essent venturi, Latinorum duces suos milites convocatos longa oratione ad fortitudinem hortati sunt, & multas preces addiderunt; & Romanus, animadvertens suos perterritos, quod congressuri essent cum numero qui suo longe esset major, & metum illum ex eorum animis eximere volens, eos ad concionem convocavit, & cum maximis natu senatorii ordinis & honoratissimis quibusque in medium progressus, talem habuit orationem: "Dii (milites) auspiciis & extis atque aliis "vaticiniis reip. nostræ libertatem & felicem "victoriam pollicentur, egregie nos remu- "nerantes pro perpetua pietate qua eos co- "limus, & pro justitia quam perpetuo exer- "cemus; & inimicis nostris (ut æquum est) "infensi, quod quum multis & magnis bene- "ficiis à nobis fuerint affecti, & sint cognati "ac amici nostri, & jurarint communes u- "trisque fore & inimicos & amicos, tamen "his omnibus contemptis injustum bellum "nobis inferant, non de imperio aut princi- "patu, utros nostrum potius hæc habere "oporteat contendentes, (hoc enim minus "esset grave) sed de tyrannide Tarquinio- "rum, ut ex libera servam illis civitatem fa- "ciant. Oportet igitur vos, centuriones & "milites, quum sciatis deos esse vobis socios, "qui urbem istam perpetuo servant, in hoc "certamine viros fortes esse: illud scientes, "divinum auxilium præsto esse illis qui for- "titer pugnant, & iis qui totas suas vires "omni animi alacritate exserunt ut victo- "riam adipiscantur, non iis qui pericula "fugiunt, sed iis qui pro salute sua quævis "mala perpeti non dubitant. Habetis autem "fortunæ beneficio cum multa alia commo- "da, quæ ad victoriam parandam faciunt, "tum vero tria præcipua atque manifestissi- "ma. ¶ Primum quidem mutuam fidem, "qua re potissimum opus est iis qui ex ho- "stibus victoriam sunt reportaturi. neque "enim

VI.

VII.

[a] Articulus τὴν redundare videtur *Porto*. [b] *Lapus* & *Gelenius* pro ἀριστερὸν hîc legunt δεξιὸν, & contra ἀριστερὸν pro δεξιὸν v. 7. Ego vero non cornuum Romanorum sed Latinorum ducum commutationem hîc factam existimo, & locum sic legendum puto, τῆς δὲ Ρωμαίων στρατιᾶς τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρας εἶχεν ὁ ἱππάρχης Τίτος Αἴβούτιος, ἐναντίως Ὀκταβίῳ Μαμιλίῳ· τὸ δὲ δεξιὸν Τίτος Οὐεργίνιος ὁ ὕπατος, Σέξτῳ Ταρκυνίῳ στάσιν ἐναντίαν ἐπέχων. hæc enim lectio congruit non tantum cum iis quæ narrantur p. 330. v. 50. verum etiam cum iis quæ infra sequuntur p. 349. *Sylb.* [c] Si quis malit ἐναντίος, ut in sequentibus ἐπέχων, poterit le *Lapi* etiam versione tueri. *Sylb.* [d] Ἐπὶ δισμυρίοις τε καὶ τετρακισχιλίοις πεζοῖ, τριακοσίων δέοντων, χίλιοι δὲ ἱππεῖς· Λατίνων δὲ σὺν τοῖς συμμείκτοις τετρακισμύριοι μάλιστα πεζοὶ, καὶ τετρακίλιοι ἱππεῖς *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *peditum circiter viginti quatuor millia, trecentis demptis, equitesque mille: Latinis vero una cum sociis quadraginta ferme peditum millia, triaque equitum.* [e] Ποιήσωσι *Vat.* [f] Παρ' ἑαυτοῖς *Vat.* [g] Scribo προθυμίᾳ. nam eleganter dicit τὰ παρ' ἑαυτοῖς προθυμίᾳ: & προθυμίᾳ sine adjectione aliqua stare posse non videtur. *Steph.* [h] Μέγιστα καὶ φανερώτατα malit *Steph.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 258. Var. 260.

"enim oportet vos hodie incipere amicos "constantes & socios fideles mutuo esse; sed "patria jam multo ante omnibus hoc bonum "præparavit. etenim simul educati fuistis, "& eandem habuistis disciplinam, & diis "supra easdem aras sacrificia fecistis, & mul- "ta bona percepistis, multa etiam mala si- "mul estis experti, ex quibus firmæ & in- "dissolubiles inter omnes homines amicitiæ "coalescere solent, quoties commune omni- "bus certamen de rebus maximis imminet. "Si enim in hostium potestatem veneritis, "non est quod putetis fore ut vestrum alii "quidem expertes sint omnium malorum, "alii vero gravissima quæque experiantur; "sed æque omnes dignitatem & imperium "atque libertatem amittetis, & neque conju- "gibus, neque liberis, neque fortunis, de- "nique nullis aliis bonis, quæ habetis, frui "vobis licebit: ipsi vero civitatis principes "& magistratus reip. miserrimo mortis ge- "nere verberibus cæsi & excruciati necabun- "tur. Si enim nulla aut magna aut parva "injuria à nobis affecti nos omnes multis & "variis injuriis & contumeliis insolenter af- "fecerunt, quid putandum est eos facturos, "si nunc armis fuerint superiores, in memo- "riam *pristina mala* revocantes, se à vobis "patria expulsos, & sibi bona sua erepta, "neque in natale solum sibi redire per vos "licere? Id autem quod est omnium ante "dictorum postremum, certe non dixeritis "ullo alio commodo esse minus, si recte "rem consideraveritis, *nimirum* res hostium "non tales vobis occurrisse quales suspica- "bamur, sed longe deteriores quam putaba- "mus. Nam præter Antiatum auxilia, nul- "los alios belli socios illis videtis adesse: at "nos existimabamus omnes Volscos illis au- "xilio venturos, & multos Sabinos & Her- "nicos; & hac inani opinione alia sexcenta "terriculamenta nobis ipsis fingebamus. At "hæc omnia erant Latinorum somnia, quæ "inanibus pollicitationibus & irrita spe ni- "tebantur. Alii enim deseruerunt eorum "societatem, contemptis talium imperatorum "imperiis: alii vero cunctabuntur potius "quam auxilium ferent, tempus spe teren- "tes: illi vero qui nunc se parant, quia se- "rius profecti prælio non intererunt, nul- "lo modo ipsis amplius prodesse poterunt.

VIII. "¶ Quod si qui vestrum hæc à me recte di- "cta existimant, & tamen hostium multitu- "dine terrentur, * eos res minime formida- "biles metuere paucis docebo, imo potius "hoc illis in memoriam revocabo: primum "quidem considerent majorem eorum par- "tem coactam arma contra nos suscepisse, "sicut ex multis ipsorum & factis & dictis "satis compertum habemus: reliquorum ve- "ro, qui ultro & animi alacritate impulsi "pro tyrannis certant, numerum esse valde

"ἀρξαμένους ὑμᾶς τήμερον ἀλλήλοις εἶναι βεβαίους "φίλους δεῖ καὶ πιστοὺς συμμάχους, ἀλλ' ἡ πατρὶς "ἐκ πολλοῦ τοῦθ' ἅπασι παρεσκεύακε ταγαθόν. καὶ "γὰρ ἐτεράφητε ὁμοῦ, καὶ παιδείας ἐτύχετε κοινῆς, ἣ 346
"θεοῖς ὅτι τοῖς αὐτοῖς βωμοῖς ἐθύσατε, καὶ πολλῶν "μὲν ἀγαθῶν ἀπολελαύκατε, πολλῶν δὲ κακῶν πε- "πείρασθε κοινῇ, ἐξ ὧν ἰσχυροὶ ἀλλήλοις πεφύκα- "σι συγκεράννυσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις φιλίαι, ἐπειδὰν ὁ "περὶ τῶν μεγίστων κοινὸς ἅπασιν ἐπιπάρχῃ ἀγών. [b] εἰ "γὰρ ὑποχείριοι γένοισθε τοῖς ἐχθροῖς, οὐχὶ τοῖς "μὲν ὑμῶν ὑπάρξει μηδενὸς πείρασθαι δεινοῦ, τοῖς "δὲ τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τιμὴ "ἡγεμονίσι καὶ τιμῇ ἐλευθερίᾳ ἅπασιν ὁμοίως ἀπο- "λωλεκέναι, καὶ μήτε γυναικῶν, μήτε παίδων, μήτε "οὐσίας, μήτε ἄλλου τινὸς ὧν ἔχετε ἀπολαύσειν ἀγα- "θῶν· τοῖς δὲ ἡττωμένοις τῆς πόλεως καὶ τὰ κοινὰ "διοικοῦσι, τὸν οἰκτιστον μόρον ἀποθανεῖν σὺν αἰσχίσταις "καὶ βασάνοις. ὅπου γὰρ οὐδὲν ὑπερκοντόρες ὑφ' ἡμῶν "κακὸν οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον, πολλὰ καὶ παντο- "δαπὰ ἐξύβεισαν [c] εἰς ἡμᾶς ἅπαντας, τί χρὴ προσ- "δοκᾶν ποιήσειν αὐτούς, ἂν νῦν κρατήσωσι τοῖς ὅπλοις, "μνησικακοῦντας ὅτι τῆς πόλεως μὲν αὐτοὺς [d] ἀπε- "σώσατε, καὶ τὰς οὐσίας ἀφείλεσθε, καὶ οὐδὲ ὁπό- "σην τῆς πατρῴας γῆς ἔσχετε; τελευταῖον δὲ τῶν "εἰρημένων ὑμῖν ἑτέρωθι [e] φήσειε ἂν εἶναι πλεονεκτη- "μάτων ἔλασσον, ἐὰν ὀρθῶς σκοπῆτε, τὸ μὴ τοιαῦτα "[f] ὑμῖν ἀπειρτῆσθαι τοῖς τοῦ πολέμου, οἷα [g] προσ- "δόκωμεν, ἀλλὰ πολλῷ τῆς δόξης ἀσθενέστερα. ἔξω γὰρ "τῆς Ἀντιατῶν βοηθείας, οὐδένας ἄλλους ὁρᾶτε συμ- "μάχους παρόντας αὐτοῖς τοῦ πολέμου· ἡμεῖς δὲ ἅπα- "σαν Οὐολούσκων ἔξειν αὐτοῖς [h] συναμβάνομεν συμ- "μάχους, καὶ Σαβίνων τε καὶ Ἑρνίκων συχνούς· καὶ "μυρίους ἄλλους [i] ἀφ' κενῆς ἀνεπλάττομεν ἡμῖν αὐ- "τοῖς φόβους. πάντα δὲ ἐκεῖνα ἦν Λατίνων ὀνεί- "ρατα, ὑποχέσεις ἔχοντα κενὰς καὶ ἐλπίδας ἀτελεῖς. "οἱ μέν γε ἐγκαταλελοίπασιν αὐτοῖς τὴν ἐπικου- "ρίαν, καταφρονήσαντες τοῦ στρατηγοῦ τῆς [k] στρατη- "γίας, οἱ δὲ μελλήσουσι μᾶλλον ἢ βοηθήσουσι, τείνον- "τες ἐν ταῖς ἐλπίσι τὸν χρόνον· οἱ δὲ νῦν ὄντες ἐν πα- "ρασκευαῖς, ὑστερήσαντες τῆς μάχης, οὐδὲν ἔτι αὐτοῖς "χρήσιμοι γενήσονται. Εἰ δέ τινες ὑμῶν ταῦτα μὴ ὀρθῶς "εἰρῆσθαι νομίζουσιν, ὑπομνησθῶσι δὲ τὸ τοῦ ἀντιπολεμί- "ων πλῆθος, βραχέα διδαχθῆναι μαθήσονται τὰ μὴ "δεινὰ δεδιότες, μᾶλλον δὲ ἀναμνησθῆναι προῆκτον μέν, ἐν- "θυμηθέντες ὅτι πλεῖόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς τὸ ἠναγκασμένον "τὰ ὅπλα καθ' ἡμῶν ἀναλαβεῖν, ὡς ἐκ πολλῶν ἡμῶν "ἔργων τε καὶ λόγων [k] ἐδήλωσεν· τὸ δὲ ἑκούσιόν τε καὶ ἐκ "προθυμίας ὑπὲρ τῶν τυράννων [l] ἀγωνιζόμενον, πάνυ ὀλίγον,

[a] Ἐξόντι *Vat.* [b] *Glareanus* legit εἰ δὲ ὑποχ. ut sit, *deinde* ſi. quia aliter auctoris ordo ternarius constare non poterit: ut è tribus Romanorum πλεονεκτήμασι primum sit, mutua inter ipsos fides; secundum, defensionis necessitas non parvum incitamentum fortitudinis; tertio, quod præter spem minora hostibus erant auxilia quam Romani metuerant. *Sylb.* [c] Εἰς ὑμᾶς ἅπαντας *Vat.* [d] Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* alioqui cum *Sylburgio* maluerit forsan aliquis ἀπήλασεν abegistis. [e] Forsan rectius φήσειτε, *Sylb.* [f] Ἡμῖν *Vat.* quod maluit & *Sylb.* [g] Ὑπελάβομεν *Vat.* [h] Συναχθῆς placet *Porto.* [i] Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Vocem ἀπείρους deliderari existimat *Sylb.* vel ἀφραστογνώμους legendum ex pag. 330. v. 6. Vulgatam lectionem tuetur *Port.* [k] Ἐδήλωσεν referendum est ad πλῆθος: vel pluraliter legendum ἐδήλωσαν. *Sylb.* [l] Ἀγωνισάμενον maluit *Gelen.* * Brevi sane doctrina discant, imo commemoratione potius, se timere non gravia. *Lapus.*

a Διὰ

"ὀλίγοι, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν μέρος τὶ τοῦ ἡμετέ-
"ρου ἔπειτα, ὅτι τοὺς πολέμους ἅπαντας, οὐχ οἱ
"πλείους τοῖς ἀριθμοῖς κατορθοῦσιν, ἀλλ' οἱ κρείτ-
347 "τους ἀρετῇ. πολὺ ἔργον ἂν εἴη τὰ δόγματα φέ-
"ρειν, ὅσα βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων στρατεύματα
"ὑπερβάλλοντα πλήθει μικρὰ πάνυ κατηγωνίσαν-
"το δυνάμεις, οὕτως ὥστε μηδὲ πιστοὺς εἶναι τοῖς πολ-
"λοῖς τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους. ἐᾶ τἄλλα· ἀλλ' ὑ-
"μεῖς αὐτοὶ πόσους κατορθώκατε πολέμους μετ' ἐ-
"λάττονος ἢ ὅσης νῦν ἔχετε δυνάμεως, μείζοσιν ἢ
"τοσαύταις παρασκευαῖς πολεμίοις ἀντιταχθέντες;
"φέρε, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄλλοις φοβεροὶ διετελεῖτε ὄν-
"τες, οὓς ἐκρατεῖτε μαχόμενοι· Λατίνοις δὲ ἆρα τῶ-
"τοῖς καὶ τοῖς συμμάχοις αὐτῶν Οὐολούσκοις εὐκα-
"ταφρόνητοι, διὰ τὸ πεπαῦσθαί ποτε αὐτοὺς τῆς ὑ-
"μετέρας μάχης; ἀλλὰ πάντες ἴσμεν ὅτι ταῦτα ἀμφό-
"τερα τοῦ ἔθνη πολλοῖς ἐπίκων μάχαις οἱ πατέρες ἡμῶν.
"ἆρα οὖν λόγον ἔχει, τὰ μὲν τῶν κρατηθέντων [b] πρά-
"γματα ὑπὸ τοιαύτης [c] τοιαύτας συμφορᾶς κρείττονα εἶ-
"ναι, τὰ δὲ τῶν κεκρατηκότων ὑπὸ τοιᾶς τηλικαύ-
"ταις εὐτυχίαις χείονα; καὶ τίς ἂν τοῦτο φήσειε
"νοῦν ἔχων; θαυμάσαιμι δ' ἂν εἴ τις ὑμῶν τὸ μὲν
"τῶν πολεμίων πλῆθος, ἐν ᾧ βραχὺ τὸ γενναῖόν
"ἐστιν, ὑπερφρονεῖ, τῆς δὲ οἰκείας δυνάμεως οὕτω πολλῆς
"καὶ ἀγαθῆς ὥστε καταφρονεῖ, ἧς οὔτε ἀρετῇ κρείττων
"οὔτε ἀριθμῷ πλείων συνήχθη ποτὲ ἡμῖν [d] ἢ οὐδενὶ
"τῶν πρὸ τούτου πολέμων δυνάμις. Καὶ τοῦτο, ὦ πο-
"λῖται, τοῦ μήτε ὑπερφρονεῖν μήτε ἐκπλήττεσθαι τοὺς δει-
"νοὺς μέγιστον παρακέλευσμα, ὅτι πάντες οἱ πρωτεύον-
"τες τοῦ βουλευτικοῦ συνεδρίου πάρεισιν, ὥσπερ [e] ὁρᾶ-
"τε, κοινὰς [f] ὑμῖν ποιησόμενοι τὰς τοῦ πολέμου τύ-
"χας, οἷς ἀφεῖσθαι στρατείας ὅτε χρὴ ὁ τῆς ἡλι-
"κίας ἀποδέδωκε καὶ ὁ νόμος. οἰκοῦν αἰσχρὸν μὲν
"ὑμᾶς τοὺς ἐν ἀκμῇ φόβῳ τὰ δεινὰ, τούτους δὲ τοὺς
"ὑπὲρ ἡλικίαν διώκειν· καὶ τὸ μὲν τῶν γερόντων
"πρόθυμον, ἐπεὶ οὐκ ἀποκλῆναί τινα δυνατὸν τῶν
"πολεμίων, ἀποθνήσκειν γε ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐθέ-
"λειν· τὸ δὲ ὑμέτερον ἀκμάζον, οἷς ἔξεστιν εὐτυχήσα-
"σι μὲν ἀμφότερα, [g] σῶσαι καὶ νικᾶν ἀσφαλῶς· [h] εἰ δὲ
"καὶ μή, τῷ δρᾶσαί τι καὶ παθεῖν γενναῖον· μήτε τῆς
"τύχης πεῖραν λαβεῖν, [i] μήτε τῆς ἀρετῆς δόξαν κα-
"ταλιπεῖν; ἢ τοῦ ὑμῶν, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, τὰ μὲν πολ-
"λὰ ὑπάρχει καὶ θαυμαστὰ ἔργα πρὸ ἑτέρων, [k] ὧν
"ὑμνήσαι λόγῳ ἀξίως πολλὰς δὲ καὶ τελεσθέντες πρά-
"ξεις οἰκείας τὸ ἐξ ὑμῶν καρπώσεται γένος, ἢν τοῦτον
"[l] ὑπεκφορήσητε τὸν πόλεμον; ἵνα δὲ καὶ τοῖς τὰ κρά-
"τιστα ὑμῶν ἐγνωκόσι τὸ γενναῖον μὴ ἀχερδὲς γένηται, καὶ
"τοῖς πέρα τοῦ δέους τὰ δεινὰ προβεβουλευμένοις μὴ ἀζήμιον

"exiguum; * quinimo vel minimam partem, si cum noſtris conferantur: deinde vero omnia bella feliciter confici non ab illis qui numero ſunt ſuperiores, ſed ab iis qui fortitudine excellunt. Arduum ac longum eſſet exempla afferre, quot barbarorum Græcorumque exercitus hominum multitudine longe ſuperiores à minimis copiis ſuperati fuerint, adeo ut multi ea quæ de illis feruntur credere non poſſint. Cætera omitto. Vos ipſi quot bella feliciter confeciſtis, quum copias longe minores quam nunc haberetis, oppoſiti majoribus copiis quam ſunt illæ quas nunc hoſtes paratas habent? At fortaſſe aliis quidem, quos prælio vincere ſolebatis, formidabiles eratis: Latini vero iſti atque Volſci eorum ſocii vos contemnent, quod vos in præliis jam ſunt experti? At omnes ſcitis utramque hanc gentem multis prælis à majoribus noſtris fuiſſe ſuperatam. An igitur hoc veriſimile eſt, iſtorum quidem qui toties victi fuerunt, ob tot inſignes clades à nobis acceptas, conditionem meliorem eſſe; noſtram vero, qui toties illos vicimus, ob tot tantaſque res feliciter geſtas, deteriorem? Quis ſana mente præditus hoc dixerit? Demiror certe ſi quis veſtrum multitudinem hoſtium formidat, in qua pauci ſunt viri fortes; domeſticas vero copias tantas & adeo validas contemnit, quibus neque virtute præſtantiores, neque numero majores unquam à nobis in ullo alio bello ad hanc uſque diem geſto coactæ fuerunt. ¶ Hoc quoque, cives, ut neque metu percellamini neque pericula refugiatis, maximum *eſſe debet* incitamentum, quod omnes ſenatorii ordinis principes adſint, quemadmodum videtis, communem belli aleam vobiſcum ſubituri, quibus & ipſa ætas & lex immunitatem militiæ conceſſit. Nonne igitur turpe eſt vos, qui viribus valetis, pericula fugere: iſtos vero, qui jam militarem ætatem exceſſerunt, ea ſectari? Et ſenes quidem ita eſſe paratis animis, ut quando vires ipſis ad hoſtes cædendos non ſuppetunt, ſaltem pro patria mori non dubitent; vos vero, qui robore valetis, quibus, ſi res feliciter ſucceſſerit, utrumque licebit, & vitam ſervare & tutam reportare victoriam, ſin ſecus, & facere & pati fortiter, tamen neque fortunam experiri, neque veſtræ virtutis opinionem poſteris relinquere? Nonne, Quirites, ante veſtrum ſeculum multa & admiranda facinora edita ſunt apud alios, quos oratio pro dignitate celebrabit? nonne multas etiam atque celebres res à vobis geſtas veſtra poſteritas audiet & fructum ex ipſis percipiet, ſi hoc bellum feliciter confeceritis? Ne autem iis qui inter vos optime ſentiunt hæc fortitudo ſit infructuoſa, neve illi qui timent pericula

IX.

"plus

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 3/4. V.C. Cæs. 258. Var. 260.

a Διὰ τὸ μὴ πεφρᾶσθαί ποτε αὐτοὺς &c. legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *quia nunquam ſint experti veſtræ pugnæ.* b Ita *Codd. MSS.* Πραγμάτων minus recte in *Ed. Steph.* c Τοιούτους maluit *Gelen.* ut ſcilicet in ſequenti membro eſt τηλικαύταις. d Ἐν ἑνὶ *Var.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* e Ὁρᾶτε *Var.* f Ita *Sylb.* & *Gelen.* Ἡμῖν in *Ed. Steph.* & *Cod. Var.* g *Lapus* videtur legiſſe σῶσαι ἐν ζῆν ἀσφαλῶς, dum vertit *ſervari tuteque vivere.* Sed σῶσαι καὶ νικᾶν confirmat quod itidem pag. 335. v. 6. legitur, τῶν σωθῆναί τε καὶ νικῆσαι λόγον. *Sylb.* h Veram eſſe lectionem, quam ſequutus eſt *Gelenius*, εἰ δὲ μή, mihi non eſt dubium: nam ſupra p. 324. v. 40. dicit εἰ δὲ μή γε. *Sylb.* i Μήτε τλῶ ἀρετῆς *Var.* k Οὓς ὑμνῆσαι λόγῳ ἀξίως, *quos laudare pro dignitate nulla poſſit oratio*, ut vertit *Lapus.* atque ita legendum eſſe docuit *Steph.* l Poſſis etiam legere ὑπεκφύγητε. *Sylb.* * Vel potius multeſimam noſtri exercitus partem. *Gelen.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. Cæs. 258. V. C. Var. 260.

"plus quam par eſt, hoc impune ferant, audite ex me, * quid utriſque veſtrum, antequam eo deveniatur, exſpectandum ſit. Cuicunque præclari & generoſi alicujus facinoris in pugna editi teſtimonium dicent ipſi rerum geſtarum gnari, cum alios honores ſtatim ei dabo, qui patrio illi more ſolent deferri, tum etiam de agro publico partem addam, quæ tanta erit, ut rebus nullis ad victum neceſſariis illi opus ſit futurum: cui vero ignavus & perverſus animus fugæ turpis cupiditatem injecerit, huic mortem ipſam quam fugit repræſentabo: (talem enim civem mori ſatius eſt, cum ipſius tum aliorum civium cauſſa) præterea illi qui ita obierint, neque ſepulturæ, neque aliarum rerum, quæ ſolent tribui defunctis, participes erunt, ſed neglecti, indefleti, ab alitibus & feris laniabuntur. Hæc igitur cum præſciatis, ite alacres omnes ad prælium, ſpem bonam præclarorum facinorum ſequuti ducem; quippe qui, hoc uno periculo fortiter & ex animi ſententia exantlato, maxima conſecuturi eſtis bona; vos ipſos ryrannorum metu liberaturi, patriæ quæ vos genuit educationis debitam gratiam repoſcenti relaturi, teneram liberorum ætatem & uxores legitimas à nefaria inimicorum libidine & graviſſimis malis defenſuri, ſenibuſque patribus præſtituri, ut quod pauxillum vitæ ſupereſt cum voluptate exigant. O vos beatos, quibus contingit ex hoc prælio triumphum agere, excipientibus vos liberis & uxoribus & parentibus! ô vos glorioſos & ob fortitudinem admirandos, qui corpora veſtra patriæ donabitis! mors enim omnibus mortalibus eſt fatalis, ignavis æque atque fortibus; ſed præclara & glorioſa mors ſolis viris fortibus contingit.

X. ¶ Illo autem eos ad fortitudinem adhuc adhortante, audacia quædam immiſſa divinitus exercitum invaſit, & quaſi uno ore omnes ſuſtulerunt clamorem, "Bono ſis animo, "imperator, & nos ducas. Poſtumius, laudata eorum alacritate, diiſque votis factis, ſi ea pugna felicem & præclarum habuiſſet exitum, ſe ſacrificia magna magnis impenſis facturum, & ludos ſplendidiſſimos inſtituturum, qui quotannis à pop. Rom. celebrarentur, milites in ſuos ordines dimiſit. Poſtquam autem milites à ducibus teſſeram acceperunt, & tubæ belli ſignum cecinerunt, ſublato clamore manus conſeruerunt; primum quidem utrinque levis armaturæ milites & equites, deinde pedites legionarii pariter armati & inſtructi: & omnibus promiſcue pugnantibus acre prælium commiſſum eſt, idque cominus. Quum autem utroſque longe ſua fefelliſſet opinio: (neutri enim ſperarant prælio ſibi opus fore, ſed primo impetu hoſtem à ſe territum iri exiſtimarunt: Latini quidem ſui equitatus multitudine freti, cujus ne impetum quidem

"ἢ, πεῖν εἰς ταῦτα ἐλθεῖν, οἷον ἑκατέρους συμβήσεται
"τυχεῖν, ἀκούσατέ μου. ὧ μοὶ ἄν τι καλὸν ἢ γενναῖον ἐν
"τῇ μάχῃ ἀγωνισάμενος [a] μαρτύρήσειν οἱ τὰ ἔργα
"συνειδότες, τάς τε ἄλλας ἀποδώσω παραχρῆμα τι- 348
"μὰς, ἃς ἂν τ' παλαίων [b] ἐκείνων ἐθισμῶν ὑπάρχῃ φέρε-
"σθαι, ἐγὼ γῆς [c] ὁπόσον ἀποδήσω κλῆρον, ἐξ ἧς κέκτηται τὸ
"δημόσιον, [d] ἐγὼ ἱκανὸν ποιήσω ὡς μηδενὸς τῶν ἀναγκαίων
"δεηθῆναι· ᾧ δ' ἂν ἡ κακὴ καὶ δειλαίνης ἀφρόνια
"φυγῆς ἀρχήμονα ἐπιθυμίαν [e] ἐμβαλεῖ, τούτῳ τὸν
"φευγόμενον ἀγχοῦ ποιήσω θάνατον· κρεῖττον γὰρ
"ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις γένοιτο ὁ τοιοῦτος πολίτης
"ἀποθανών· καὶ πρεπέστερον τοῖς οὕτως ἀποθανοῦσι μή-
"τε ταφῆς μήτε τῶν ἄλλων νομίμων μεταλαβεῖν,
"ἀλλὰ ἀζήλοις, ἀκλαύστοις, ὑπὸ οἰωνῶν τε καὶ θηρίων
"διαφθαρῆναι. ταῦτα δὴ προσγινώσκοντες, ἴτε πρόθυ-
"μοι πάντες ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, λαβόντες καλὰς ἐλπί-
"δας, ἔργων καλῶν ἡγεμόνας, ὡς ἐνὶ τῷ κινδύνῳ τὸ
"κράτιστον καὶ κατ' εὐχὴν ἅπασι τέλος λαβόντι,
"τὰ μέγιστα ἔξοντες ἀγαθὰ, φόβου τυραννικοῦ ὑμᾶς αὐ-
"τοὺς [f] ἐλευθερώσαντες, πόλει τῇ γεναμένῃ τεθρέ-
"ων δικαίας ἀπαιτούσῃ χάριτας ἀποδώσοντες, παῖ-
"δας οἷοις εἰσὶν ὑμῖν ἔτι νήπιοι, καὶ γαμετὰς γυ-
"ναῖκας οὐ βιοφθόρους παθεῖν πρὸς ἐχθρῶν ἀνήκε-
"στα, γεραιούς τε πατέρας τὸν ὀλίγον ἔτι χρόνον ἥδιον
"βιῶναι παρασκευάσοντες. ὦ μαχάριοι μέν, οἷς ἂν [g] ἐγέ-
"νηται τῆδε τοῦ πολέμου θείαμβον καταγαγεῖν,
"ὑποδεχομένων ὑμᾶς τέκνων καὶ γυναικῶν καὶ πατέρων· εὐ-
"κλεεῖς δὲ καὶ ζηλωτοὶ τῆς ἀρετῆς, οἱ τὰ σώματα χαρί-
"σθαι τῇ πατρίδι. ἀποθανεῖν μὲν γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις
"ὀφείλεται, κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς· καλῶς δὲ καὶ εὐδόξως,
"μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς.

Ἐπὶ δὲ αὐτῷ λέγοντι τὰ εἰς τὸ γενναῖον ἐπαγωγά, θάρσος τι δαιμόνιον ἐμπίπτει τῇ στρατιᾷ, καὶ ὥσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς ἅπαντες ἀνεβόησε ἅμα, "Θάρσει τε καὶ ἄγε, καὶ ὁ Πο-
στόμιος ἐπαινέσας τὸ πρόθυμον αὐτῶν, καὶ τοῖς θεοῖς εὐξά-
μενος, ἐὰν εὐτυχὲς καὶ καλὸν τέλος ἀκολουθήσῃ τῇ μάχῃ, θυσίας τε μεγάλας ἀπὸ πολλῶν ὁπιτελέσειν χρη-
μάτων, καὶ ἀγῶνας καταστήσεσθαι πολυτελεῖς, ὃς ἄχρι ὁ Ρωμαίων δῆμος ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἀπέλυσεν ὁπόταν τὰς τάξεις. ὡς δὲ τὸ [h] σύνθημα παρ' αὐτῶν παρέλαβον, καὶ τὰ παρακλητικὰ τῆς μάχης αἱ σάλπιγγες ἀνεκελεύσαντο, ἐχώ-
ρουν ἀλαλάξαντες ὁμόσε, πρῶτον μὲν οἱ ψιλοὶ καὶ ἱππεῖς ἀφ' ἑκατέρων, ἔπειτα αἱ πεζαὶ φάλαγγες, [i] ὡπλισμένοις τε καὶ τάξεις [k] ὁμοίους ἔχουσαι· καὶ γίνεται πάντων ἀναμὶξ μαχομέ-
νων καρτερὸς ἀγών, καὶ ἐν χερσὶ πᾶσα ἡ μάχη. ὡς δὲ πο-
λὺ τὸ παράλογον ἀμφοτέροις τῆς δόξης· ἀδέτεροι γὰρ ἐλπίσαντες μάχης [l] δεήσειν σφίσιν, ἀλλὰ τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ τοὺς πολεμίους ὑπολαβόντες φοβήσειν· Λατῖνοι μὲν τῷ πλήθει τῆς σφετέρας ἵππου πιστεύσαντες, ἧς οὐδὲ τὸ ῥόθιον

ὤουτο

a Μαρτυρήσουσι Vat. b Ἐκείνοις ἐθισμῶν Vat. c Forſan ὅτι πρόσθεν. atque ita in Cod. Vat. d Lapus videtur ſuſtuliſſe καὶ, dum vertit, adeo ſufficientem, ut nihilo neceſſariorum indigeat. illamque non agnoſcit Cod. Vat. Καὶ retenta, ποιήσω legit Gelen. e Ἐμβαλὴ Vat. f Ἐλευθερώσαντες Vat. g Ἐκείνῃται malit Portus. h Σωίθημα τὸ παρὰ Vat. i Ὁπλισμοὺς τε καὶ τάξεις Vat. quo modo legendum eſſe conjecerant Sylb. & Port. k Vel Atticiſmus eſt, vel dicendum ὁμοίας. Port. l Ποιήσειν σφίσιν Vat.
* Ita cum Gelenio: ſic quidem Portus vertit, antequam in ipſa venerint, hoc impune ferant, quanam utroſque præmia manent, audite ex me.

a Καπι-

ᾤοντο τοὺς Ρωμαίων ἱππεῖς ἀνέξεσθαι· Ρωμαῖοι δὲ τῷ τολμηρῷ καὶ ἀπερισκέπτῳ ὅτι τὰ δεινὰ χωρισῶντες,
349 καταπλήξεσθαι τοὺς πολεμίους· ζῶντα ὑπὲρ ἀλλήλων [a] καταδοξάσαντες ἐν ἀρχῇ, τὰ ἐναντία ἑώρων γινόμενα. οὐκέτι δὲ τὸ τῆς ἀντιπολεμίων δέους, ἀλλὰ τὸ ἴδιον θάρσος ἑκάτεροι τοῦ τε σωθήσεσθαι καὶ τοῦ νικήσειν αἴτιον σφίσι νομίσαντες, ἀγαθοὶ μαχηταὶ καὶ ὑπὲρ δυνάμιν ἐφάνησαν. ἐγίνοντο δὲ ποικίλαι καὶ ἀγχίσεσφοι περὶ αὐτοὺς αἱ τοῦ ἀγῶνος τύχαι. Πρῶτον μὲν οὖν οἱ κατὰ μέσιον τὸν φάλαγγα πεταγμένοι Ρωμαίων, ἔνθα ὁ δικτάτωρ Ποστούμιος ἦν λοχάδας ἔχων περὶ αὐτὸν ἱππεῖς, καὶ αὐτὸς ἐν πρώτοις μαχόμενος, τὸ καθ' ἑαυτοὺς [b] ἐξωθοῦσι κέρας, τρωθέντος ὑπὸ τὸν δεξιὸν ὦμον πατέρα τοῦ Ταρκυνίου παίδων Τίτου, καὶ μηκέτι δυναμένου τῇ χειρὶ χρῆσθαι. (Λικίννιος μὲν γὰρ οἱ περὶ [c] Γέλλιον, ὀλίγον ἐξηκοστοὺς ὄντας τοῦ εἰκότων ὄντα τοῦ δυνατοῦ, αὐτὸν εἰσάγουσι τὸν βασιλέα Ταρκυίνιον ἀγωνιζόμενον ἐφ' ἵππου καὶ τιτρωσκόμενον, ἄνδρα ἐνενήκοντα ἔτεσι πρεσβεύοντα.) πεσόντος δὲ Τίτου, μικρὸν ἀγωνισάμενοι χρόνον οἱ περὶ αὐτὸν, καὶ τὸ σῶμα ἔμψυχον ἀράμενοι, γενναῖον οὐδὲν ἔτι ἔπραξαν, ἀλλ' ἐχώρουν ὀπίσω τοῖς Ρωμαίοις ἐπὶ πόδα· ἔπειτα αὖθις ἔστησάν τε καὶ εἰς ἀντίπαλα ἐχώρουν, πατέρα τοῦ Ταρκυνίου παίδων Σέξτου μετὰ τοῦ ἐκ Ρώμης φυγάδων τε καὶ τοῦ ἄλλων ὀπιλέκτων ἱππέων [d] ὀπιβοηθησάντων αὐτοῖς. ὅτοι μὲν οὖν πάλιν ἀναλαβόντες αὑτούς, ἐμάχοντο· οἱ δὲ τῆς φάλαγγος [e] ἑκατέρας ἡγεμόνες, [f] Τίτος Αἴβούτιος καὶ Μαμίλιος Ὀκταούιος, λαμπρότατα πάντων ἀγωνιζόμενοι, καὶ τρέποντες μὲν τοὺς ὑφιστάμενους κατ' ὃ χωρήσειαν μέρος, ἀντιπαθιστάντες δὲ τοῖς σφετέρους τοὺς θορυβηθέντας, χωροῦσιν ἐκ προκλήσεως ὁμόσε· καὶ συρράξαντες πληγὰς κατ' ἀλλήλων φέρουσιν ἰσχυράς, ὧν μὴν καιρίους, ὁ μὲν ἱππάρχης εἰς τὰ στέρνα τοῦ Μαμιλίου διὰ θώρακος ἐλάσας τὴν αἰχμὴν, ὁ δὲ Μαμίλιος μέσον περονήσας τὸν δεξιὸν ἐκείνου βραχίονα· καὶ πίπτουσιν ἀπὸ τῶν ἵππων.

Ἀποκομισθέντων δὲ ἀμφοτέρων ἐκ τῆς μάχης, ὁ τεταγμένος αὖθις καὶ πρεσβύτερος πρεσβευτὴς Μάρκος Οὐαλέριος τοῦ ἱππάρχου παρειληφὼς ἡγεμονίαν, ὑπιὼν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἱππεῦσιν ὑπὲρ τοὺς κατὰ πρόσωπον, καὶ μικρὸν ἀντισχὼν χρόνον, [h] ἐξωθεῖται τῆς τάξεως ὑπερπολύ· [i] ἦκεν δὲ καὶ τούτοις ἐκ τοῦ φυγάδων τῶν ἐκ Ρώμης ἱππέων τε καὶ ψιλῶν βοήθεια· καὶ ὁ Μαμίλιος ἀνειληφὼς ἐκ τῆς πληγῆς ἑαυτὸν, ἤδη παρὼν αὖθις, ἄγων πλῆθος ἱππέων τε καὶ ψιλῶν πεζῶν καρτερόν. ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι ὁ πρεσβύτης Μάρκος Οὐαλέριος, ὁ τῶν κατὰ Σαβίνων πρῶτος εἰσαγαγὼν θρίαμβον, καὶ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως τεταπεινωμένον ἐκ τῆς Τυρ-

à Romanis equitibus ſuſtineri poſſe arbitrabantur: Romani vero, credentes audacia ſua & periculorum contemptione ſe hoſtibus terrorem incuſſuros) quum, inquam, utrique hac falſa opinione decepti fuiſſent, *ſtatim in ipſo initio* viderunt rem ſibi ſuccedere contra quam ſperarant. nam utrique non amplius in hoſtium formidine, ſed in ſua fortitudine, ſalutis & victoriæ ſpem ac fiduciam poſitam eſſe exiſtimantes, ſtrenuos ac ſupra vires egregios pugnatores ſe præſtiterunt. Varia autem & reciproca eorum certaminis fortuna fuit. ¶ Primum enim Romani, qui in media acie collocati erant, ubi dictator Poſtumius erat circa ſe lectos equites habens, & ipſe inter primos pugnans, cornu ſibi oppoſitum loco pellunt; quod Titus alter Tarquinii filius pilo in dextrum humerum impacto ſauciatus fuiſſet, neque manu amplius uti poſſet. (at Licinnius & Gellius, quod minus accurate perpenderint quid veriſimile eſſet & quid fieri poſſet, inducunt ipſum regem Tarquinium, ex equo pugnantem & ſaucium, virum qui ad nonageſimum annum accedebat.) Proſtrato autem Tito, ejus milites non diutius præliati, vivoque ejus corpore ſublato, nullum poſtea generoſum facinus ediderunt, ſed invadentibus Romanis pedem referentes cedebant: poſtea vero rurſus conſtiterunt, & ſigna converſa in hoſtes intulerunt, quia Sextus alter Tarquinii filius cum Romanis exſulibus & aliis delectis equitibus, ſubſidio illis venit. Iſti igitur reſumptis animis prælium renovant. Utriuſque vero aciei duces, T. Æbutius & Octavius Mamilius, quum longe omnium fortiſſime pugnarent, & hoſtes ſibi reſiſtentes profligarent quamcunque in partem ſe vertiſſent, & ſuos perturbatos in aciem reſtituerent, ſe invicem ad certamen provocantes infeſtis armis concurrerunt, factaque impreſſione gravia non tamen lethalia vulnera mutuo intulerunt & acceperunt, equitum magiſter in pectus Mamilii haſta per thoracem acta, at Mamilius illius dextro brachio per medium transfixo: & ambo ex equis deciderunt.

Per. Jul. 4220. *Ante Chr.* 494. *Olymp.* 72 $\frac{4}{4}$. *V. C. Cat.* 258. *Var.* 260.

XI.

¶ Ambobus autem ex acie relatis, M. Valerius, qui legatus iterum ipſi *Æbutio* datus fuerat & qui *duorum* legatorum major erat natu, quum in locum magiſtri equitum ſucceſſiſſet, cum ſuis equitibus reſtitit hoſtibus à fronte ſibi oppoſitis; ſed quum diutius eorum impetum ſuſtinere non poſſet, longe ab acie rejectus eſt: (exſulum enim Rom. equitatus & levis armaturæ milites ſubſidio illis venerant) & Mamilius, quum ſe ex vulnere recollegiſſet, reverſus eſt in aciem cum valida manu & equitum & peditum leviter armatorum. In hoc prælio Marcus Valerius legatus, qui primus de Sabinis triumphavit, quique animos pop. Rom. ob cladem ab Hetruſcis

XII.

a Καταδοξάζειν non eſt falſam de aliquo opinionem ſuſcipere, ſed δοξάζειν τι κατά τινος: adeo ut vertendum ſit, *quum iſtam de ſe opinionem invicem ſuſcepiſſent, contrarium tamen uſu venire videbant. Caſ.* b Ἐξωθοῦσι μέρος *Vat.* c Γάλλιον minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* d Legitima conſtructio flagitat ὑπιὼν ὑπεβοηθήσαντος, adeo ut ad θατέρα referatur: alioqui pro μετὰ τῶν legendum καὶ τῶν. *Port.* e Ἡγεμόνες ἑκατέρας *Vat.* & *Lapi Codd. Gelenius* legit ἑτέρας, *parte alia.* f Supra (p. 333. v. 49.) Mamilium Latini exercitus dextrum cornu tenuiſſe ſcribit, Æbutium Romani ſiniſtrum: nec locum eos mutaſſe huc uſque ſignificavit. itaque facile intelligi poteſt, in altero aciei cornu, dextro ſcilicet Latinorum & lævo Romanorum, hunc conflictum eſſe factum. *Sylb.* Vide *Savilium* ad *Tacitum* p. 123. g Deſiderantur in *Cod. Vat.* h Ἐξωθεῖται ταχέως τῆς τάξεως *Vat.* i Ita edidit *Sylb.* Ἧκον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ſtructura duriore, ferenda tamen, cum βοήθεια nomen collectivum ſit.

a Pro

Per. Jul. 4220. *Ante Chr.* 494. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 258. *Var.* 260.

truſcis acceptam dejectos erexit, haſta ictus cecidit, & circa eum multi alii Romani egregii & fortes viri: & circa ipſius cadaver acre prælium commiſſum eſt, Publio & Marco Poplicolæ filiis patruum protegentibus. Quum igitur illum inſpoliatum & nonnihil adhuc ſpirantem armigeris tradidiſſent, in caſtra remiſerunt, ipſique cum magna animi præſentia & alacritate, in medios hoſtes ſeſe conjicientes, acceptis multis vulneribus à confertis & circumfuſis exſulibus, ſimul occubuerunt. Poſt iſtum caſum Romana acies loco pulſa eſt, & à ſiniſtro cornu longe atque adeo uſque ad mediam aciem ordinibus ægre ſervatis eſt compulſa. At poſtquam dictator animadvertit ſuos jam ad fugam inclinatos, celeriter cum equitibus, quos circa ſe habebat, illis ſubſidio venit. atque jubens alterum legatum, T. Herminium, cum equitum ala à tergo ſuæ aciei circumvehi, & ſuorum fugam ſiſtere, & niſi parerent eos occidere, ipſe una cum fortiſſimis quibuſque in confertum hoſtium agmen impreſſionem facit. Atque ubi propius ad hoſtes acceſſit, primus in eos equum totis habenis laxatis concitavit. * Tanta autem & tam terribilis fuit vis ipſorum impetum facientium, ut hoſtes, furorem illum & efferatam rabiem non ſuſtinentes, terga verterint, & multi ceciderint. Interea vero & ipſe legatus Herminius, ſuos ex pavore fugæ recipiens, *confirmatos* duxit in hoſtes confertos qui cum Mamilio erant; & congreſſus cum ipſo, qui ſtatura erat maxima & robore præſtantiſſimus omnium ſuæ ætatis mortalium, illumque interfecit, & ipſe, dum cadaver ejus ſpoliaret, à quodam per latus gladio ictus obiit. At Sextus Tarquinius, qui lævum Latinorum cornu ducebat, malis adhuc reſiſtebat, & Romanos qui erant in dextro cornu loco depulit. Verum poſtquam præter exſpectationem ſuam vidit Poſtumium cum lectiſſimis equitibus in ſe tendentem, deſperatis omnibus rebus, in medios eos ſe conjecit: ubi à Romanis equitibus & peditibus circundatus, & undique telis petitus inſtar feræ, non ſine cæde multa eorum qui cum ipſo congredi auſi fuerant, periit. Cæſis autem ducibus, confeſtim omnes Latini conferti fugæ ſe mandarunt, eorumque caſtra à cuſtodibus deſerta capta fuerunt: ex quibus Romani magnam & opimam prædam abſportarunt. Atque iſta clades Latinorum maxima fuit, illoſque graviſſime & diutiſſime afflixit, tantaque eorum ſtrages tunc edita quanta nunquam antea. nam ex quadraginta peditum & tribus equitum millibus, ut dixi, pauciores quam decies mille ſuperſtites fuerunt, qui domum incolumes redierint.

Cum Latinis debellatum.

XIII. ¶ In hac pugna ferunt dictatori Poſtumio & militibus, quos circa ſe habebat, duos

ῥωμαίων [a] πτώματι [b] διαναστήσας, δόρατι πληγεὶς πίπτει, ἡ περὶ αὐτὸν ἄλλοι [c] πολλοὶ Ρωμαίων καλοί τε ἡ ἀγαθοί. [d] περὶ δὲ τὸ πτῶμα αὐτοῦ γίνεται καρτερὸς ἀγών, Ποπλίου ἡ Μάρκου τῶν Ποπλικόλα παίδων τὸν θεῖον ὑπερασπιζόντων. ἐκεῖνον μὲν οὖν ἀσκύλευτόν τε ἡ μικρὸν ἔτι ἐμπνέοντα τοῖς ὑπασπισταῖς ἀναθέντες, ἀπέστειλαν ὀπίσω τὸν χάρακα, ἑαυτοὺς δὲ εἰς μέσους τοὺς πολεμίους ὑπὸ [e] λήματός τε καὶ προθυμίας [f] ὠσάμενοι, ἡ πολλὰ τραύματα λαβόντες, [g] ἀθρόον περιχυθέντων σφίσι τῶν φυγάδων, ἀποθνήσκουσιν ἅμα. ἐξωθεῖται δὲ μετὰ τοῦτο τὸ πάθος ἡ Ρωμαίων φάλαγξ, καὶ ἀπὸ τῶν δεξιτερῶν ὀπισθολὺ καὶ μέχρι τῶν μέσων παρερρήγνυτο. ἔπειτα μαθὼν ὁ δικτάτωρ [h] τὴν φυγὴν τῶν ἑτέρων, ἐβοήθει καταπλήξας, ἄγων τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς. κελεύσας δὲ τὸν ἕτερον πρεσβυτὴν, Τίτον [i] Ερμίνιον, ἴλην ἱππέων ἄγοντα καθ' νώτου χωρεῖν τὴν σφετέραν φάλαγγα, ἡ τοὺς φεύγοντας ὀπισθέφειν, εἰ δὲ μὴ πείθοιντο, [k] ἀποκτεῖναι, αὐτὸς ἅμα τοῖς καλλίστοις ὀπὶ τὸ σῆμα ὠθεῖται. καὶ πειδὴ πλησίον τῶν πολεμίων ἐγένετο, πρῶτος εἰσελαύνει τὸν ἵππον ἀφειμένων τῶν χαλινῶν. ἀθρόας δὲ γενομένης ἡ καταπληκτικῆς τῆς ἐλάσεως, οὐ δεξάμενοι τὸ μανικὸν αὐτῶν καὶ τεθηριωμένον οἱ πολέμιοι, τρέπονται καὶ πίπτουσι συχνοί. ἐν δὲ τούτῳ καὶ ὁ πρεσβυτὴς Ερμίνιος ἀνειληφὼς τοὺς φοβηθέντας ἐκ τῆς τροπῆς τῶν σφετέρων, ἦγεν ὀπὶ τοὺς [l] παρὰ τὸν Μαμίλιον συνεστῶτας· καὶ συμπεσὼν αὐτῷ, μεγίστῳ τε ὄντι καὶ [m] ῥώμης ἀείσῳ τῶν καθ' ἑαυτὸν τότε ἀνθρώπων, ἐκεῖνόν τε ἀποκτείνει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ σκυλεύειν τὸν νεκρὸν πληγεὶς ὑπό τινος ξίφει διὰ τῆς λαγόνος, ἀποθνήσκει. Σέξτος δὲ Ταρκύνιος, ὃς λαοῦ τῶν Λατίνων κέρατος ἡγεμὼν, ἀντεῖχεν ἔτι τοῖς δεινοῖς, καὶ τοὺς ὀπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ρωμαίων κέρως ἐξωθεῖ τῆς χάσεως. ὡς δὲ τὸν Ποστόμιον ἐθεάσατο σὺν τοῖς ὀπιλέκτοις ἱππεῦσιν ἐπιφαινόμενον, ἀπογνοὺς ἁπάσης ἐλπίδος, εἰς μέσους αὐτοὺς ἵεται· ἔνθα δὴ κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἱππέων τε ἡ πεζῶν, καὶ [n] βαλόμενος παντοίως, ὥσπερ θηρίον, οὐκ ἄνευ τοῦ πολλοὺς ἀποκτεῖναι τῶν ὁμόσε χωρησάντων, ἀποθνήσκει. πεσόντων δὲ τῶν ἡγεμόνων, ἀθρόα γίνεται πάντων αὐτίκα τῶν Λατίνων φυγὴ, ἡ τοῦ χάρακος αὐτῶν ἐρήμου καταλειφθέντος ὑπὸ τῶν φυλάκων ἅλωσις· ὅθεν οἱ Ρωμαῖοι πολλὰς ἡ καλὰς ἔλαβον ὠφελείας· συμφορά τε αὕτη μεγίστη Λατίνοις ἐγένετο, δι' ἣν ὀπὶ πλεῖστον ἐκακώθησαν, ἡ φθόρος σωμάτων ὅσος ὕστερον. ἀπὸ γὰρ τετρακισμυρίων πεζῶν, ἡ τετρακισχιλίων ἱππέων, ὥσπερ ἔφην, οἱ λειφθέντες ἐλάττους μυρίων, ἐσώθησαν ὀπὶ τὰ σφέτερα.

Ἐν ταύτῃ λέγονται τῇ μάχῃ Ποστουμίῳ τε τῷ δικτάτορι ἡ τοῖς περὶ αὐτὸν τεταγμένοις ἱππεῖς δύο φανῆναι,

[a] Pro πτώματος frequentius in hac ſignificatione usurpatur πτώσματος, ut cum alibi, tum p. 352. juxta *Ed. Sylb.* [b] Ἀναστήσας *Vat.* [c] Ρωμαίων πολλοὶ ἡ ἀγαθοὶ *Vat.* [d] Περὶ δὲ τῷ πτώματι *Vat.* [e] Ita *Sylb.* & *Port.* Λήμματος in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* [f] Poſt ὠσάμενοι (in *Ed. Steph.*) perperam è præcedentibus repetitum erat comma iſtud τοῖς ὑπασπισταῖς ἀναθέντες. quod viderant etiam interpretes. *Sylb.* [g] Ἀθρόον excuſari poteſt, ſi accipiatur pro ἀθρόως: alioqui convenientius ἀθρόων. *Sylb.* Ἀθρόων in *Cod. Vat.* [h] Vel φυγὴν τῆς ῥοπῆς per hypallagen pro ῥοπὴν τῆς φυγῆς, vel legendum φυγὴν τῆς τροπῆς (i. e. φυγὴν τῶν ἀνδρῶν τραπέντων) nam ſic & alibi loqui amat *Dionyſius*. *Port.* Τῆς ῥοπῆς non agnoſcit *Cod. Vat.* [i] Γερμῖνιον in *Ed. Steph.* Γερμίνιον hîc & paullo infra in *Cod. Vat.* Γ pro aſpiratione poſita. [k] Ἀποκτεῖναι αὐτὸς parum recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* [l] Περὶ τὸν Μαμίλιον malit *Sylb.* [m] Ῥώμῃ ἀείσῳ *Vat.* [n] Βαλλόμενος *Vat.* quod placuit & *Sylburgio*. * Ad verbum, *conſerta utrinque terribilique facta incurſione, non ſuſtinentes* &c.

a Λαμπρῷ

φανῆναι, κάλλει τε ϗ μεγέθει μακρῷ κρείττους ὧν ἡ καθ' ἡμᾶς φύσις ἐπιφέρει, ἀναρχόμενοί τε τῆς Ρωμαϊκῆς ἵππου, ϗ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τῶν Λατίνων παίοντες τοῖς δόρασι, ϗ περιτροπάδην ἐλαύνοντες. ϗ μετὰ τὴν τροπὴν τῶν Λατίνων ϗ τὴν ἄλωσιν τοῦ χάρακος αὐτῶν δείλιον ὀψίαν, τὸ τέλος λαβούσης μάχης, ἐν τῇ Ρωμαίων ἀγορᾷ τὸν αὐτὸν τρόπον ὀφθῆναι δύο νεανίσκοι λέγονται, πολεμικὰς ἐνδεδυκότες στολὰς, μέγιστοί τε κάλλιστοι, ϗ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἔχοντες, αὐτοί τε φυλάττοντες ὅπερ τὸ προσώπων ὡς ἐκ μάχης ἥκόντων τὸ ἐν ἀγῶνι σχῆμα, ϗ τοὺς ἵππους ἱδρῶτι ἀφθόγγῳ ἐπαγόμενοι. ἄραντες δὲ τῶν ἵππων ἑκάτεροι, ϗ ἀπονίψαντες ἀπὸ τοῦ λιβάδος, ἣν ἀφ' ἑστίας ἀναδίδωσι, λίμνην ποιοῦσαν ἐμβύθιον ὀλίγην, πολλῶν αὐτοὺς περιεστώτων, ϗ εἴ τι φέρουσιν ἔτι καινὸν ἀπὸ στρατοπέδου μαθεῖν ἀξιούντων, τήν τε μάχην αὐτοῖς φράζουσιν ὡς ἐγένετο, ϗ ὅτι νικῶσιν· ὡς μεταχωρήσαντας, οὐκ ἀπὸ ἀγορᾶς ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου λέγουσιν ὀφθῆναι, πολλοῦ ζήτησιν αὐτῶν ποιησάμενον καταλειφθέντος τῆς πόλεως ἡγεμόνος. ὡς δὲ τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παρὰ δικτάτορος ὑπατικὰς ἔλαβον οἱ τῶν ἱππέων ἡγούμενοι, ϗ σὺν τοῖς ἄλλοις ἅπασι τοῖς ἐν τῇ μάχῃ γενομένοις ϗ τὰ περὶ τὴν ὀπτασίαν τῶν δαιμόνων ἔμαθον, νομίσαντες τῶν αὐτῶν θεῶν εἶναι ἄμφω τὰ φάσματα, ὥσπερ εἰκός, Διοσκούρων ἐπείσθησαν εἶναι τὰ εἴδωλα. ταύτης ὑπὲρ τῆς παραδόξου ϗ θαυμαστῆς τῶν δαιμόνων ὀπτασίας ἐν Ρώμῃ πολλὰ σημεῖα, ὅ,τε νεὼς ὁ τῶν Διοσκούρων, ὃν ὑπὲρ τῆς ἀγορᾶς κατεσκεύασεν ἡ πόλις, ἔνθα ὤφθη τὰ εἴδωλα, ϗ ἡ παρ' αὐτῷ κρήνη καλουμένη τε τῶν θεῶν τούτων ἱερὰ, ϗ εἰς τόδε χρόνου νομιζομένη, θυσίαι τε πολυτελεῖς ἃς καθ' ἕκαστον ἑαυτὸν ὁ δῆμος ὑπιτελεῖ παρὰ τῶν μεγίστων ἱππέων ἐν μηνὶ Κυϊντιλίῳ λεγομένῳ, ταῖς καλουμέναις εἰδοῖς, ἐν ᾗ κατώρθωσαν ἡμέρᾳ τόνδε τὸν πόλεμον. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, ἡ μετὰ τὴν θυσίαν ὑπιτελουμένη πομπὴ τῶν ἐχόντων τὸν δημόσιον ἵππον, ἱ οἳ καὶ φυλάς τε ϗ λόχους κεκοσμημένοι, στιχηδὸν ὑπὸ τῶν ἵππων ὀχούμενοι πορεύονται πάντες, ὡς ἐκ μάχης ἥκοντες, ἐστεφανωμένοι δαλλοῖς ἐλαίας, καὶ πορφύρας ι φοινικοπαρύφοις ἀμπεχόμενοι τηβέννας, ταῖς καλουμέναις τραβέαις, ἀρξάμενοι μὲν ἀπὸ ἱεροῦ τινος Ἄρεως ἔξω τῆς πόλεως ἱδρυμένου, διεξιόντες δὲ τήν τε ἄλλην πόλιν ἅπασαν τῆς ἀγορᾶς, καὶ παρὰ τὸ τῶν Διοσκούρων ἱερὸν παρερχόμενοι ἄνδρες, ἔστιν ὅτε καὶ πεντακισχίλιοι, φέροντες ὅσα παρὰ τῶν ἡγεμόνων ἀριστεῖα ἔλαβον ἐν ταῖς μάχαις, καλὴ καὶ ἀξία τοῦ μεγέθους τῆς ἡγεμονίας ὄψις. ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς γενομένης ὑπὸ φανείας τῶν Διοσκούρων λεγόμενά τε ϗ πραττόμενα ὑπὸ Ρωμαίων ἔμαθον. ἐξ ὧν τεκμήραιτο ἄν τις, ὡς θεοφιλεῖς ἦσαν ἃ τότε ἄνθρωποι, σὺν ἄλλοις πολλοῖς καὶ μεγάλοις.

equites apparuiſſe, & forma & ſtatura longe præſtantiores quam quos natura ætate noſtra producit, jam pubeſcere incipientes, qui equitatui Romano præibant, & Latinorum obvios quoſque cominus haſtis feriebant, & in effuſam fugam vertebant. Et, poſt fuſos fugatoſque Latinos, & caſtra eorum capta, ferunt circa veſpertinum crepuſculum, finito prælio, Romæ in foro eodem modo conſpectos fuiſſe duos adoleſcentes, militaribus indutos veſtibus, maxime proceros & maxime formoſos, & eadem ætate, & in ipſo vultu adhuc retinentes, quaſi ex prælio redirent, eandem ſpeciem quam in certamine habuerant, equoſque ſudore madidos adducentes. cumque de equis deſcendiſſent, ſeque abluiſſent aqua, quæ profluit ex fonte qui eſt ad ædem Veſtæ, quæque parvum quidem ſed profundum lacum efficit, multis eos circundantibus, & ſcire cupientibus ecquid novi ex caſtris adhuc afferrent, pugnam ipſis narraſſe ut fuerat commiſſa, & victoriam nunciaſſe: quos, quum è foro ſeſe recepiſſent, à nullo poſtea conſpectos fuiſſe tradunt, licet *ab urbis præfecto diu & accurate quæſiti fuiſſent. Quum autem poſtero die reipub. principes à dictatore literas accepiſſent, &, præter alia quæ in eo prælio acciderant, cognoviſſent etiam hanc deorum viſionem, rati eorundem deorum fuiſſe utrumque ſpectrum, ut veriſimile erat, Caſtoris & Pollucis eas imagines eſſe crediderunt. Hujus incredibilis & admirandæ deorum præſentiæ Romæ multa exſtant monumenta: cum ipſa ædes Caſtoris & Pollucis, quam in foro pop. Rom. ædificavit, in eo ipſo loco ubi viſæ fuerunt *illorum* imagines; tum fons ædi vicinus, qui iſtis diis ſacer dicitur, & qui ad hanc uſque diem talis creditur; tum etiam magnifica ſacrificia quæ quotannis pop. Rom. per primarios equeſtris ordinis viros idibus Quintilibus peragit, quo die bellum hoc feliciter eſt confectum. Sed præter hæc omnia eſt illa pompa, quæ peracto ſacrificio ducitur ab iis qui equum publicum habent, qui, tributim & centuriatim diſtincti, ordine omnes equis vehuntur, quaſi è pugna redeant, coronati fronde oleagina, & togis purpureis cocco prætextis induti, quas appellant trabeas, initium pompæ facientes à quodam templo Martis extra urbem exſtructo, & tum cæteras urbis partes per forum tranſeuntes, tum etiam ædem Caſtoris & Pollucis prætereuntes, interdum numero quinquies mille homines, qui ferunt quæcunque fortitudinis ſuæ præmia in præliis à ducibus acceperunt; egregium certe & dignum illius imperii amplitudine ſpectaculum. Atque hæc ſunt, quæ ob Caſtoris & Pollucis præſentiæ à Romanis dici & fieri obſervavi: quibus ex rebus, præter multas alias eaſque magnas, conjicere eſt, quam chari diis eſſent illius ſeculi homines.

Per. Jul. 4210. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. Cat. 258. V. C. Var. 260.

Caſtores.

¶ Poſtu-

a Λαμπρᾷ *Vat.* b Forſan ſic diſtinguendum & legendum, ϗ μετὰ τὴν τροπὴν τῶν Λατίνων ϗ τὴν ἄλωσιν τοῦ χάρακος αὐτῶν, τὸ δείλιον ὀψίαν, τότε τέλος λαβούσης μάχης, ἐν τῇ Ρωμαίων ἀγορᾷ &c. Μάχης & Ρωμαίων deſiderantur in *Cod. Vat.* Τέλος λαβούσης τῆς μάχης malit *Sylb.* c Τὸ συναγώνιον σχῆμα *Vat.* quod valde arriſit *Stephano.* d Id eſt, ἄραντες ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἵππων, καταβάντες δὲ τῶν ἵππων. *Port.* e Ἐπιφέρουσιν εἴ τι καινὸν *Vat.* Καινὸν habet *Ed. Steph.* ex *Lapi* tamen verſione atque ipſo ſenſu καινὸν malint *Sylb.* & *Port.* f Deeſt *Vat.* g Τὰς παρὰ τοῦ δικτάτορος *Vat.* h Τὸν δημόσιον ἵππον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* quod contra *Sylburgium* tuetur *Portus.* i Πορφυρᾶς malit *Portus.* k Non agnoſcit *Vat.* l Vide *Var. Lect.* ad pag. 124. m Exiſtimo legendum potius τήν τε ἄλλην πόλιν, ϗ ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς παρὰ τὸ τῶν Διοσκούρων &c. i. e. *tranſeuntes cum per alias urbis partes, tum etiam per forum illud, in quo exſtructum eſt Caſtoris & Pollucis templum, juxta quod præterveluntur* &c. *Port.* n Ὄψις τῆς ἡγεμονίας *Vat.* o Λογοφόρος *Vat.* * A relicto in urbe duce. *Lapus.*

XIV. ¶ Postumius autem eam noctem transegit in castris, quæ in planicie posuit: postero die coronatis iis qui in prælio fortiter se gesserant, & distributis captivis, ut asservarentur, sacra votiva diis pro victoria persolvit. Dum autem adhuc esset coronatus, & aris primitias igne cremandas imponeret; exploratores quidam, ex editioribus locis decurrentes, nunciant, hostilem exercitum contra se venire. Erat autem Volscorum juventus delecta, quæ Latinis auxilio missa fuerat, antequam finis ipsorum prælio imponeretur. Qui quum hæc intellexissent, statim omnes ad arma concurrere jussit, & in castris ad sua quemque signa manere, custodias agentes & ordinem servantes, donec ipse quid agendum esset ipsis imperaret. Quum autem Volscorum duces * suas copias in locum excelsum duxissent, unde Romanos conspicere possent, ubi viderunt planiciem cadaveribus constratam, & utraque castra erecta, neque ex munitionibus quemquam vel hostem vel amicum prodire, aliquamdiu id admirati sunt, nec satis conjicere potuerunt quisnam esset rerum status. Sed postquam ex iis qui ex fuga evaserant, omnia, quæ in prælio acciderant, cognoverunt, cum aliis ducibus consultare cœperunt quidnam esset faciendum. Illi igitur, qui inter eos erant audacissimi, censebant, optimum esse Romanorum vallum ex itinere & primo impetu invadere, dum adhuc multi ob vulnera laborarent, & omnes labore maxime defatigati essent, & arma essent maxima ex parte inutilia, & partim acie obtusa partim fracta, nec dum ab urbe ullum recens auxilium ipsis subvenisset: suum enim exercitum, quod esset & ingens & strenuus, & egregie instructus & bellis exercitatus, & illis minime exspectantibus de repente improviso advenisset, vel audacissimis quibusque formidabilem fore dicebant. XV. ¶ At viris prudentioribus nequaquam tuta periclitatio illa videbatur, non exspectatis sociorum auxiliis congredi cum viris fortibus & bellicosis, & qui nuperrime tantas Latinorum copias deleviſſent: præsertim quum pro summa rerum in alieno agro periculum essent subituri, ubi si qua clades fuisset accepta, nullum tutum refugium essent habituri. Isti igitur censebant potius de reditu in patriam celeriter cogitandum, & saluti consulendum, & pro magno lucro reputandum, si ex ea expeditione nullam calamitatem accepissent. Alii vero neutrum horum faciendum censebant, dicentes audacem illum impetum, quo adeo alacriter ad dimicandum ferebantur, juvenilem esse, & turpe esse sine ulla causſa domum refugere; & utrum horum fecissent, ipsos rem hostibus gratissimam facturos. Horum autem sententia erat, ut in præsentia quidem munirent castra, & res necessarias ad pugnam pararent, &, missis legatis ad reliquos Volscos, è duobus alterum postularent, vel ut sibi alias copias mitterent, quæ pares essent

Ο δὲ Ποστόμιος ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα κατεσκηνοπέδευσεν ἐν τῷ πεδίῳ· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ στεφανώσας 352
τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν τῇ μάχῃ, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους φυλάττεσθαι κελεύσας, ἔθυε τὰ νικητήρια τοῖς θεοῖς. ἔτι δὲ ἀπὸ τοῦ στέφανον ἐπικειμένῳ, καὶ τὰς [a] ὑπερπύρους ἀπαρχὰς τοῖς βωμοῖς ἐπιτιθέντι, σκοποί τινες, ἀπὸ τῶν μετεώρων κατιδόμενοι, ἀγγέλλουσι πολέμιον ἐπὶ σφᾶς ἐλαύνειν στρατόν. ἦν δὲ ἐκ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους ἐπίλεκτος ἀκμὴ σύμμαχος ἀπεσταλμένη Λατίνοις, πρὶν ἢ τὴν μάχην αὐτῶν ἐπιτελεσθῆναι. ὡς δὲ δὴ ζῶντα ἔγνω, χωρεῖν ἅπαντας ἐκέλευσεν ἐπὶ τὰ ὅπλα, καὶ μένειν ἐν τοῖς χάρακι τοὺς ταῖς ἰδίαις ἕκαστον σημείαις, φυλακὴν καὶ κόσμον φυλάττοντας, ἕως ἂν [b] αὐτοὺς ἃ χρὴ πράττειν παγγείλῃ. οἱ δὲ τοῦ Οὐολούσκων ἡγεμόνες ἐξ ὑπάτου [c] τοῖς Ρωμαίοις παρεμβάλλοντες, ὡς εἶδον μεσὸν μὲν τὸ πεδίον νεκρῶν, [d] ὀρθοὺς δὲ τοὺς χάρακας ἀμφοτέρους, πεῖσόντα δὲ ἐκ τοῦ ἐρυμάτων οὔτε πολέμιον οὔτε φίλον οὐδένα, πέως μὲν ἐθαύμαζον, καὶ τίς ἡ κατειληφῦια τύχη τὰ πράγματα, ὑπόρως εἶχον συμβάλλειν· ἐπεὶ δὲ παρὰ τοῦ ἀναστρεφομένων ἐκ τῆς τροπῆς ἅπαντα τὰ περὶ τὸν ἀγῶνα ἔμαθον, ἐσκόπουν μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τί χρὴ πράττειν. τοῖς μὲν οὖν θρασυτάτοις αὐτῶν ἐδόκει κράτιστον εἶναι, χωρεῖν ὅπῃ τὸν χάρακα τῶν Ρωμαίων ἐξ ἐφόδου, ἕως πολλοὶ μὲν ἔκαμον ὑπὸ τραυμάτων, ἀπειρήκεσάν τε ἅπαντες ὑπὸ κόπου, ὅπλά τε ἄχρηστα τοῖς πλείστοις ἦν, τὰ μὲν ἀπεστομωμένα τὰς ἀκμάς, τὰ δὲ κατεαγότα, καὶ βοήθεια παρῆν οὐκέτι ἀκεραίοις οὔπω παρεῖναι σώμασι τοῖς αὐτῶν· ἡ δὲ σφῶν δύναμις, πολλή τε οὖσα καὶ ἀγαθὴ καὶ ὡπλισμένη καλῶς, ἐμπειροπόλεμός τε καὶ οὐ προσδεχομένοις ἐξαπιναίως παροῦσα, [e] φοβερὰ τοῖς εὐτολμοτάτοις φαίνεσθαι ἔμελλε. Τοῖς δὲ σωφρονεστάτοις οὐκ ἀσφαλὲς τὸ κινδύνευμα εἶναι ἐφαίνετο, ἀνδράσιν [f] ἀγαθοῖς τε τὰ πολέμια καὶ νεωστὶ τοῦ Λατίνων τοσαύτην δύναμιν ἀφαιρεθεῖσιν, ἄνευ συμμάχων ὁμόσε χωρεῖν, μέλλοντες τὸν ὑπὲρ τῶν μεγίστων κίνδυνον ἐν ἀλλοτρίᾳ ποιεῖσθαι γῇ, ἔνθα εἴ τι συμβαίη πταῖσμα, ἀδεμίαν ἕξουσι καταφυγὴν ἀσφαλῆ· τῆς δὲ οἴκαδε σωτηρίας φροντιστέον μᾶλλον ἠξίουν ὅτι ταχέων, καὶ μέγα κέρδος [g] ὑπολαμβάνειν, εἰ μηδὲν ἀπολαύσουσιν ἐκ τῆς στρατείας κακόν· ἑτέροις δὲ τούτων μὲν ἄδετερον ἐδόκει χρῆμα ποιεῖν, νεανικὸν μὲν ἀποφαίνουσι τὸ προσχωρεῖν τῷ ὅπῃ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, αἰσχρὸν δὲ τὸ παραλογίζεσθαι τῷ ὅπῃ τὰ οἰκεῖα φυγῆς, ὡς κατ' εὐχὴν λῃψομένων τῶν πολεμίων ὁπότερον ἂν αὐτῶν ποιήσωσι. γνώμην δὲ τούτων ἦν, ἐν μὲ τῷ παρόντι κρατύνασθαι τὸν χάρακα καὶ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτρεπίζεσθαι· πέμποντας δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους Οὐολούσκους, δυοῖν θατέρου ἀξιοῦν, ἢ δυνάμιν ἑτέραν πέμπειν [h] ἀξιόμαχον [i] ὅπῃ Ρωμαίοις,

[a] Alibi (sc. pag. 32. v. 28. & p. 148. v. 41.) ἐμπύρους. [b] Αὐτὸς ferri potest, si referatur ad infinitum verbum παράσχειν. alioqui aptius est αὐτοῖς, si ad παραγγέλῃ referre malis. *Sylb.* Αὐτὸς in *Cod. Vat.* [c] Τῶν Ρωμαίων *Vat.* [d] Μετοὺς δὲ τοὺς χάρακας *Vat.* [e] Φοβερὰ καὶ τοῖς *Vat.* [f] Ἀγαθοῖς τὰ πολέμια τι *Vat.* [g] Ἀπολαμβάνειν *Vat.* [h] Ἀξιοχρεων *Vat.* [i] Ἐπὶ Ρωμαίους *Vat.* quo modo legendum esse placuit *Sylburgio*, nisi dativum ἐπὶ Ρωμαίοις referendum sit ad ἀξιόμαχον: quoniam sensus postulat accusativum, si ad πέμπειν respiciamus. * Castris in conspicuo Romanis loco positis, viderunt &c. *Gelen.* Duces itaque Volscorum irrupturi ex improviso in Rom. *Lapus.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. V. C. Cas. 258. Var. 260.

353 Ρωμαίοις, ἢ καὶ τὰ ἀπεταλμένα μεταχαλᾶν. ἡ δὲ πιθανωτάτη τοῖς πλείοσι φανεῖσα, ὑπὸ τῶν ἐπὶ τέλει κυρωθεῖσα γνώμη, ταῦτα παραινεῖ, πέμψαι τινὰς εἰς τὸν χάρακα τῶν Ρωμαίων κατασκόπους, ὀνόματι πρεσβευτῶν ἔξοντας, τὸ ἀσφαλὲς, οἳ δεξιώσονται τὸν ἡγεμόνα, καὶ φράσουσιν, ὅτι σύμμαχοι Ρωμαίων ἥκοιεν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Οὐολούσκων, ἄχθονται μὲν ὑστερήσαντες τῆς μάχης, ὡς ὀλεμίαν ἢ μικρὰν τινα τῆς προθυμίας χάριν οἰσόμενοι, τῇ δὲ ἐξ ἐκείνων τύχῃ μέγαν ἀγῶνα δίχα συμμάχων κατωρθωκότων συνήδονται. ἐξαπατήσαντες δὲ αὐτοὺς τῇ φιλανθρωπίᾳ τῶν λόγων, καὶ πιστεύειν, ὡς φίλοις, σφίσι κατασκευάσαντες, ἅπαντα κατασκέψονται, καὶ [a] δηλώσουσιν ἀφικόμενοι πλῆθός τε αὐτῶν καὶ ὁπλισμοὺς καὶ παρασκευὰς, καὶ εἴ τι κατὰ νοῦν ἔχουσι προάξειν. ὅταν δὲ ταῦτα ἀκριβῶς σφίσι γένηται φανερὰ, τότε [b] προσθεῖναι βουλὴ, εἴτε ὀπτχειρεῖν αὐτοῖς ἄμεινον εἴη, προσμίσαπεμψαμένοις δυνάμιν ἑτέραν, εἴτε καὶ τὴν παροῦσαν ἀπάγειν.

Ὡς δὲ ταύτῃ προσέθεντο τῇ γνώμῃ [c] καὶ οἱ προχειρισθέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις, ἀφικόμενοι πρὸς τὸ δικάτωρα, παραθέντες ὅτι τὴν ἐκκλησίαν, ἐξηγοῦντο τὰς ἐξαπατήσουσας λόγους. [d] ὀλίγον δὴ ὁ Ποστούμιος ὀπισχὼν χρόνον πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· "Ποτὲ μὲν βουλεύματα, ὦ Οὐολοῦσκοι, χρη-
"στοῖς ἀμφιέσαντες λόγοις ἥκετε· καὶ πολεμίων ἔργα πρᾶξαι-
"τε, φίλων ἐξενέγκασθαι βούλεσθε δόξαν. ὑμεῖς
"δ' ἀπέσταλθε ὑπὸ τοῦ κοινοῦ Λατίνοις συμμαχήσοντες
"καθ' ἡμῶν· ἐπεὶ δὲ ὕστεροι τῆς μάχης ἥκετε καὶ κρατου-
"μένους αὐτοὺς ὁρᾶτε, [e] προκρύσασθε βούλεσθε ἡμᾶς,
"ταναντία ὧν ἐμέλλετε πράξειν λέγοντες. καὶ οὐδὲ ἡ
"φιλανθρωπία τῶν λόγων τοῦ πλάττεσθε πρὸς τὴν πα-
"ροῦσαν χρείαν, οὐδὲ τὸ προοίμιον ὑμῶν τοῦ δεῦρο ἀφίξεως
"ὑγιές ἐστιν, ἀλλὰ μεστὸν δόλου καὶ ἀπάτης. οὐ γὰρ συμπα-
"θησόμενοι τοῖς ἀγαθοῖς τοῖς ἡμετέροις ἐξαπέσταλ-
"θε, ἀλλὰ κατασκεψόμενοι πῶς ἡμῶν ἀσθενείας ἢ δυνά-
"μεως τὰ πράγματα ἔχει· καὶ ἐστε μὲν προσβολαὶ μὲν
"λόγῳ, κατάσκοποι δὲ ἔργῳ. ἀρνουμένων δὲ [f] πρὸς ἅ-
πασαν τὴν ἀνδρῶν, καὶ διὰ μακροῦ τοῦ πίστιν ἔφησεν αὐτοῖς
παρέξεσθαι· καὶ αὐτίκα τὰς ὀπισθολὰς αὐτῶν, ἃς [g] ἔλαβέ
τε πρὸ τῆς μάχης τοῖς ἡγεμόσι τῶν Λατίνων φερομένας, ἐν αἷς
ὑπισχνοῦντο αὐτοῖς πέμπειν ὀπτικυείαν, [h] προήνεγκε, καὶ τοὺς
φέροντας αὐτὰς [i] προσήγαγεν. ἀναγνωσθέντων δὲ τῶν γραμ-
μάτων, καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἃς ἔλαβον ἐντολὰς διηγησα-
μένων, τὸ μὲν πλῆθος ὥρμησε βαλεῖν τοὺς Οὐολούσκους ὡς ἁλ-
λαντοτὰς ἐπ' αὐτοφώρῳ κακούργους· ὁ δὲ Ποστόμιος
ἠξίου δεῖν ὁμοίους γίνεσθαι τοῖς κακοῖς τοὺς ἀγαθοὺς
χρεῖττον εἶναι) λέγων καὶ μεγαλοψυχότερον εἰς τοὺς ἀποσείλαν-
354 τας φυλάττειν τὴν ὀργὴν, ἢ εἰς τοὺς ἀποταλείσας· καὶ ἅμα
τὸ φανερὸν ὄνομα τῆς πρεσβείας [l] ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας

Romanorum viribus, vel etiam eas quæ fuerant missæ revocarent. Sententia vero quæ maximæ illorum parti placuit, & quam exercitus duces ratam fecerunt, hæc suadebat: mittendos esse aliquos exploratores in Romanorum castra, legatorum nomine * protectos, qui, data imperatori dextra, atque eo salutato, dicerent, se Romanorum socios à rep. Volscorum missos venire, & se molestè ferre quod serius ad prælium venerint, nullam vel certe perexiguam sui in eos studii gratiam reportaturi; cæterum se eorum fortunæ gratulari, qui, re feliciter gesta sine ullis sociorum auxiliis, ingenti prælio hostem vicerint. Ita enim fore ut Romanos verborum blanditiis decipiant, eosque inducant ut sibi tanquam amicis fidem habeant, atque interea omnia explorent, & reversi ad suos significent quis sit eorum numerus, quæ armatura, quis apparatus, & quæ eorum consilia. His autem accurate cognitis, tunc se deliberaturos utrum præstet eos accersitis novis copiis adoriri, an vero præsentes etiam domum reducere.

Per Jul. 4226. Ante Chr. 494. Olymp. 72 $\frac{2}{3}$. Cat. 258. V. C. Var. 260.

¶ Quum igitur omnes in hanc sententiam iissent, & legati ab illis electi, ad dictatorem venientes, productique in concionem, mandata ad decipiendum composita exposuerunt, Postumius, suspenso aliquantulum responso, dixit ad illos, "Advenitis, Volsci, "mala consilia bonis verbis tegentes; & "quum hostilia facinora faciatis, tamen de "vobis ut de amicis opinionem haberi vultis. "Vos enim estis missi a repub. Volscorum, "Latinis auxilium contra nos laturi: sed "quia serius venistis quam ut prælio inter-"esse possetis, & quia victos eos cernitis, no-"bis imponere vultis, dicentes contraria illis "quæ facere decreveratis: neque benevolen-"tia, quam verbis in præsentia simulatis, ne-"que iste simulatus vestræ legationis adven-"tus sanus est, sed doli & fraudis plenus. "Neque enim missi fuistis ut congratulare-"mini nostris bonis; sed ut exploraretis "quam validæ aut quam infirmæ sint nostræ "vires: & verbis quidem legati estis, sed "re ipsa exploratores. Legatis autem omnia inficiantibus, brevi se ejus rei fidem illis esse facturum dixit: & statim eorum literas, quas interceperat antequam prælium committeretur, quæ ducibus Latinorum afferebantur, quibus se illis auxilia missuros pollicebantur, protulit, & illos qui eas tulerant produxit. Quum autem lectæ fuissent eæ literæ, & ipsi captivi mandata accepta exposuissent, multitudo quidem *militaris* ad feriendum Volscos concitata est, ut deprehensos in ipso facinore exploratores. At Postumius existimavit minime oportere probos improbis similes esse; satius esse dicens atque animi excellioris ac generosioris, iram reservare in eos qui ipsos miserant, quam in eos qui missi fuerant: eosque ob certum legationis nomen potius dimittendos,

XVI.

a Δηλῶσαι *Vat.* b Προθεῖναι *Vat.* quod si quis malit, per me licet. *Sylb.* c Conjunctionem καὶ agnoscit etiam *Lapus* in hoc membro: sed in sequentibus παραχθέντες vertit in παρήχθησαν. Malim ego, manentibus cæteris, hanc conjunctionem ponere ante παραχθέντες. quod si fiat, expedita est & structuræ & sententiæ ratio. *Sylb.* d Ὀλίγον ἐπισχὼν ὁ Ποστόμιος χρόνον *Vat.* e Προκρύσασθε *Vat.* f Fortasse melius πρὸς ἅπαντα, sc. λεγόμενα. *Port.* g Ἐλαῶν πρὸ τῆς *Vat.* Conjunctionem tollendam esse conjecerat *Sylb.* vel, ne quid decedat numero, ἐλαῶν τι vertendum in ἐλαῶντο. h Προσήνεγκε parum recte in *Ed. Steph.* i Προύσαγεν *Vat.* quod maluerunt interpretes, licet προσήγαγεν (ut ait *Sylb.*) excusari possit. k Γενέσθαι *Vat.* l Illa ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας κρύβδην, ἃ λέξ. τ. ἀφανὲς τ. κηρυκικῆς ἀρχῆς ἀπολίσαι desiderantur in *Cod. Vat.* * Futuros tutos. *Lapus.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 258. Var. 260.

dimittendos, quam ob incertum explorationis facinus perdendos; ne Volſcis honeſtam belli occaſionem darent, legatos ſuos contra jus gentium cæſos ſimulantibus; neve aliis inimicis occaſio præbeatur dicendi ea, quæ licet falſa eſſent, tamen neque à ratione neque à fide remota eſſent.

XVII. ¶ Repreſſo igitur multitudinis impetu, imperavit ut illi dimitterentur, * & ad ſuos recta redirent, nec ſe converterent: & cuſtodiæ cauſſa equites illis addidit, qui eos uſque ad Volſcorum caſtra proſequuti ſunt. Ejectis autem exploratoribus, imperavit militibus ut res ad prælium pararent, † quaſi poſtridie eorum aciem eſſet inſtructurus *eoſque in hoſtem ducturus*. ſed nullo prælio ei opus fuit. Volſcorum enim duces, nocte adhuc intempeſta motis inde caſtris, domum redierunt. Quum autem omnia ei ex voto ſucceſſiſſent, humatis ſuorum cadaveribus, & luſtrato exercitu, Romam rediit inſigni triumpho ornatus, armorum cumulos multis plauſtris vehens, & ſupellectilem militarem abundantiſſimam *in urbem* importans, & hominum in pugna captorum adducens quinque millia & quingentos præterea. Et quum de manubiis decimas exemiſſet, ludos & ſacrificia diis fecit quadraginta talentorum impendio; ædemque, quam voverat, Cereri, Libero, Liberæque exſtruendam locavit. Initio enim belli laboratum eſt victus inopia, & magnus erat metus ne victus penitus deficeret, tum ob terræ ſterilitatem, tum quod nulli amplius commeatus extrinſecus ob bellum afferrentur. Ob iſtum igitur timorem, quum juſſiſſet Sibyllinos libros conſuli ab eorum cuſtodibus, & cognoviſſet oraculorum monitu hæc numina placanda eſſe, vovit, quum eſſet jam eductus exercitum, ſi imperii ſui tempore felix proventus fuiſſet in urbe, qualis ante fuerat, ſe & templa illis exſtructurum, & ſacrificia quotannis peragenda conſtituturum. Dii vero, exauditis ejus precibus, effecerunt; ut non ſolum ſegetes, ſed etiam arborifera terra fruges opimas produceret, utque urbs magis quam ante omni importatorum commeatuum genere abundaret. Quæ animadvertens Poſtumius, tunc templa ædificare decrevit. Romani igitur, bello tyrannico deorum benevolentia propulſato, feriis & ſacrificiis operam dabant.

De Latinis triumphus.

XVIII. ¶ Paucis autem poſt diebus legati à Latinorum republica ex omnibus delecti populis, qui ſuis ſententiis huic bello adverſati fuerant, ‡ ramos oleæ ac velamenta *alia* ſupplicum porrigentes, ad eos venerunt. Iſti in ſenatum introducti, primum cauſſas belli in ſingularum civitatum principes rejiciebant; ipſum vero vulgus hac tantum in re peccaſſe dicebant, quod improbis ductoribus ſuum lucrum quærentibus obtemperaſſet. Ob iſtam autem fraudem, ad quam maxima neceſſitas

Latini pacem petunt.

μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ ἀφανὲς τ᾽ καλασκοπῆς ἔργον ἀπολέσαι· ἵνα μήτε Οὐολούσκοις ἀφορμὴν παρέχωσιν εὐπρεπῆ πολέμου, πρεσβευτῶν ἀνηρημένων στόμαλα σκηπτομένοις τῶν ἀπάντων νόμον, [a] μήτε τοῖς ἄλλοις ἐχθροῖς πρόφασιν εἶναι εἰ μὴ ψεύδους, ἀλλ᾽ οὐκ ἀλόγου γε οὐδὲ ἀπίστου.

Ἐπιχὼν δὲ τῷ ὁρμῷ τοῦ πλήθους, ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας ἐκέλευσεν [b] ἀναστρέφειν [c] ἀμελαστρεπῆ, φυλακὴν παραδοὺς ἱππέων, οἳ προέπεμψαν αὐτοὺς ὅπη τὸν Οὐολούσκων χάρακα. ἐκβαλὼν δὲ τοὺς κατασκόπους, εὐτρεπίζεσθαι τὰ εἰς μάχην [c] παρήγγελλε τοῖς στρατιώταις, ὡς ὀψὲ τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παραξόμενος. ἐδέησε δὲ οὐδενὸς [d] αὐτῷ μάχης. οἱ γὰρ ἡγεμόνες τ᾽ Οὐολούσκων πολλῆς ἔτι νυκτὸς οὔσης ἀναστήσαντες τὴν στρατιὰν, ᾤχοντο ὅπη τὰ σφέτερα. ἀπάντων δὲ χωρησάντων αὐτῷ κατ᾽ εὐχήν, θάψας τοὺς οἰκείους νεκροὺς, καὶ τὴν στρατιὰν καθήρας, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν εὐπρεπεῖ θριάμβῳ κοσμούμενος, ὅπλων τε σωρὸν ἐφ᾽ ἁμάξαις πολλαῖς κομίζων, καὶ χρημάτων στρατιωτικῶν παρασκευὰς ἀφθόνους εἰσφέρων, καὶ τοὺς ἁλόντας ἐν τῇ μάχῃ πεντακοσίων ἀποδέοντας ἑξακισχιλίους ἐπαγόμενος. ἀπὸ δὲ τῶν λαφύρων [e] ἐξελόμενος τὰς δεκάτας, ἀγῶνάς τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἀπὸ τετταράκοντα ταλάντων ἐποίει, καὶ [e] ναοὺς κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι, καὶ Διονύσῳ, καὶ Κόρῃ, κατ᾽ εὐχήν. ἐπανίσταν γὰρ αἱ τροφαὶ τῷ πολέμῳ καλαρχαὶ, καὶ πολὺν αὐτοῖς παρέχον φόβον ὡς [f] ὀπιλείψουσι, τῆς τε γῆς ἀκάρπου γενομένης, καὶ τῆς ἔξωθεν ἀγορᾶς οὐκέτι παρακομιζομένης διὰ τὸν πόλεμον. διὰ τοῦτο τὸ δέον ἀνασκέψασθαι καὶ Σιβύλλεια τοὺς φύλακας αὐτοῦ κελεύσας, ὡς ἔμαθεν ὅτι τούτους ἐξιλάσαιντο τοὺς θεοὺς οἱ χρησμοὶ κελεύουσιν, [g] εὐχὰς ἐποιήσατο, μέλλων ἐξάγειν τὸν στρατὸν, ἐὰν εὐετηρία γένηται καθ᾽ τὴν πόλιν ὅπερ τῆς ἰδίας ἀρχῆς, οἷα πρόσπορον ἦν, ναούς τε αὐτοῖς καθιδρύσασθαι, καὶ θυσίας καταστήσασθαι καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτόν. οἱ δὲ ὑπακούσαντες, τὴν τε γῆν παρεσκεύασαν [h] ἀνιέναι πλουσίους καρπούς, καὶ μόνον τὴν αὐτόχθονον, ἀλλὰ καὶ τὴν ξενοφόρον, καὶ τὰς ἐπεισακτους ἀγορὰς πάσας ἐπαλλύσαι μᾶλλον ἢ πρότερον. ἅπερ ὁρῶν αὐτὸς ὁ Ποστούμιος ἐψηφίσατο τὰς τῶν ναῶν τότε κατασκευάς. Ῥωμαῖοι μὲν δὴ [i] τὸν [k] τυραννικὸν ἀπωσάμενοι πόλεμον εὐνοίᾳ θεῶν, ἐν ἑορταῖς τε καὶ θυσίαις ἦσαν.

Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις πρέσβεις ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τ᾽ Λατίνων ἦκον ὡς αὐτοὺς ἐξ ἁπασῶν τ᾽ πόλεων ὁπιλεχθέντες, οἱ τ᾽ ἐναντίαν ἔχοντες περὶ τοῦ πολέμου γνώμην, ἱκετηρίας καὶ σκῆπτα παρεχόμενοι. ὅτοι παραβάντες ὅπη τ᾽ βουλὴν, τ᾽ μὲν ἀρχὴν, τοῦ πολέμου τοὺς δυναστεύοντας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπέφαινον αἰτίους· τὸ δὲ πλῆθος ἓν μόνον τοῦτο ἁμαρτεῖν ἔλεγον, ὅτι πονηροῖς ἐπείσθη δημαγωγοῖς ἴδια κέρδη παρεσκευασμένοις. ταύτης δὲ τ᾽ ἀπάτης, οὐ μὴ τὸ πλεῖον ἀνάλωτος μέρος

a Poſterius μήτε & prius non habent unius modi verba. quod ſi ad ἵνα reſpiciamus, ſyntactica lex hîc poſtulat μήτε τοῖς ἄλλοις ἐχθροῖς ἀφόρμας ᾖ. *Sylb.* b Deeſt *Vat.* c Παρήγγειλε *Vat.* d Αὐτῶν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Verum αὐτῷ ſenſus poſtulat & ſtructura. *Sylb.* Forſan legendum μηδενὶ αὐτῶν, i. e. *nulli de Poſthumianis prælio opus fuit. Port.* e Malleм ναῶν κατασκευὰς, quod infra (v. 33.) dicat ναός τε αὐτοῖς καθιδρύσατο & ἐψηφίσατο τὰς τ᾽ ναῶν κατασκευάς. *Port.* Vide *Annott.* f Ἐπιλείψειν *Vat.* g Εὐχὰς αὐτοῖς ἐποιήσατο *Vat.* h Ἀνιέναι πλουσίους *Vat.* i Abeſt *Vat.* k Ita in *Vat.* & *Lapi Codd.* & infra (p. 343. v. 43.) dicitur ὁ περὶ τὸν τυραννικὸν σύντασις πόλεμος. Male Τυῤῥηνικὸν in *Ed. Steph.* * Minime reverſuri. *Lapus.* Sed ita ut ne *reſpicerent quidem nedum* reverterentur amplius. *Gelen.* † Quaſi conflicturus in craſtinum. *Gelen.* ‡ Ita *Livius* l. xxix. 16. Vide *Clariſſ. Perizzonium* ad *Æliani* Var. Hiſt. l. 3. c. 26. p. 249.

a Μεμπτὸν

μέρος ἰῶν οὐ [a] μεμπτῶς, τετρακόσια δίκας ἑκάστου πόλιν ἔλεγον, τῆς ἡγεμονίας νεότητος ἀναιρεθείσης, ὥστε μὴ ῥᾴδιον εἶναι πένθους καθαρεύειν εὑρεῖν οἶκόν. ἠξίουν τε αὐτοὺς παραλαβεῖν σφᾶς ἑκόντας, οὔτε περὶ τῆς ἀρχῆς ἔτι διαφερομένους, οὔτε περὶ τοῦ ἴσων φιλονεικοῦντας, συμμάχους τε καὶ ὑπηκόους ἅπαντα τὸν λοιπὸν χρόνον ἐσομένους, καὶ πᾶν ὅσον ἐδαίμων ἀφείλετο τοῦ Λατίνων ἀξιώματος, τοσοῦτο τῇ Ρωμαίων προσθήσοντας [b] εὐτολμίᾳ. τελευτῶντος δὲ τοῦ λόγου, συγγένειαν ἐπεκαλοῦντο, καὶ συμμαχιῶν ἀπεφασίζων ποτὲ [c] γινομένων ἀνεμίμνησκον, καὶ συμφορὰς ἀνέκλαιον τὰς [d] καταληφομένας τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, οἳ μακρῷ πλείους ἦσαν τῶν ἡμαρτηκότων, ὀδυρόμενοι πρὸ ἕκαστα, καὶ τῶν γονάτων ἁπτόμενοι πάσης τῆς γερουσίας, καὶ τὰς ἱκετηρίας προβαλλόμενοι τοῖς τοῦ Ποστουμίου τιθέντες· ὥστε παθεῖν τι πρὸς τοὐμφανὲς καὶ τὰς δεήσεις αὐτῶν τὸ συνέδριον ἅπαν.

Ὡς δὲ μετέσχησαν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ λόγος ἀπεδόθη τοῖς εἰωθόσιν ἀποφαίνεσθαι γνώμας, Τίτος [e] μὲν Λάρκιος ὁ πρῶτος ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ ἐν τῷ [f] παρελθόντι ἐνιαυτῷ, [g] παραμυθεῖσθαι τὸν τύχῃ αὐτοῖς συνεβούλευε, "Μέγιστον εἶναι, λέγων, ἐγκώμιον, ὅσ-"περ ἑνὸς ἀνδρός, οὕτω καὶ πόλεως ὅλης, εἰ μὴ διαφθα-"ρήσονται ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλ' [h] εὐμενῶς καὶ μετρίως "φέρουσι τἀγαθά. πάσας μὲν γὰρ τὰς εὐτυχίας φθονεῖ-"σθαι, μάλιστα δὲ ὅσαις πρόσεστιν εἰς τοὺς ταπεινοτέρους, "καὶ ὑπὸ χεῖρα γενομένους ὕβρεις καὶ βαρύτητας· τὴν "τύχην δὲ [i] οὐδὲν δεῖν πιστεύειν, πολλάκις αὐτῆς πεῖραν εἰ-"ληφότας ἐπ' οἰκείοις κακοῖς τε καὶ ἀγαθοῖς, ὡς ἀβεβαίως "ἔχει καὶ ἀγχίστροφος ὑπ' ἀνάγκης πρὸς τὰγειν τοῖς δια-"φόροις τοῦ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς κινδύνου, δι' ὃν καὶ "πρὸς γνώμην τολμηταί γίνονταί τινες καὶ ὑπὲρ "δύναμιν μαχηταί. δεῖν δὲ σφίσιν εἶναι λέγων, μὴ "κοινὸν μῖσος ὑπισπάσωνται παρὰ πάντων ὅσων ἀ-"ξιοῦσιν ἄρχειν, ἐὰν πικρὰς καὶ ἀπαραιτήτους ἀπὸ "τῶν ἁμαρτόντων ἀναπράττωνται δίκας, ὡς ἐκβε-"βηκότες ἐκ τῶν συνήθων ὑπιτηδευμάτων, ἀφ' ὧν "εἰς ὑπεροψίαν προῆλθον ἐπιλαθόμενοι, καὶ πε-"ποιηκότες τυραννίδα τὴν ἀρχήν, ἀλλ' οὐχ ἡγεμονί-"αν, ὡς πρότερον ἦν, καὶ προσασίαν· τά τε ἁμαρ-"τήματα μέτρια καὶ οὐ νεμεσητὰ λέγων εἶναι, εἴ τινες "ἐλευθερίας [k] ἀντεχόμενοι πόλεις καὶ ἄρχειν ποτὲ "μαθοῦσαι, τῆς παλαιᾶς ἀξιώσεως οὐ μεθίενται. εἰ "δὲ ἀνιάτως οἱ τῶν κρατίστων ὀρεχθέντες, ἐὰν ἁμαρ-"τωσι τῆς ἐλπίδος, [l] ζημιωθήσονται, οὐδὲν ἐ-"σεσθαι τὸ κωλύον πάντας ἀνθρώπους ὑπ' ἀλλήλων "λων ἀπολωλέναι· πᾶσι γὰρ εἶναι τὸν τῆς ἐλευ-"θερίας πόθον ἔμφυτον· πολλῷ τε κρείττονα καὶ "βεβαιοτέραν ἀποφαίνων ἀρχὴν, ἥτις εὐεργεσίας,

non reprehendenda acceſſerat, unamquamque civitatem pœnas dediſſe dicebant, præſtantiſſima juventute ſublata, ita ut difficile eſſet aliquam domum luctus expertem invenire: petebantque ab illis, ut ſe ultro deditionem facientes reciperent, neque amplius de imperio contendentes, neque de juris æquabilitate pertinacius diſceptantes, bellique ſocios & ſubditos in omne poſterum tempus futuros, & quidquid fortuna Latinorum dignitati ademiſſet, id ad felicem Romanorum fortitudinem addituros. In ipſo autem orationis fine, eos per cognationem obteſtabantur, & iis in mentem revocabant ſuam quondam in ferendis auxiliis non ſimulatam alacritatem, & calamitates deplorabant, in quas miſeri inſontes incidiſſent, quæ longe plures erant quam ipſa delinquentium delicta, lamentis ſingula proſequentes, & ad totius ſenatus genua accedentes, & ſupplicum inſignia ad Poſtumii pedes ponentes; ita ut totus patrum conſeſſus lacrymis & precibus eorum commoveretur. *Per. Jul.* 4220. *Ante Chr.* 494. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *Cat.* 258. *V.C. Var.* 260.

¶ Ubi vero è curia exceſſerunt, & ſententiæ dicendæ poteſtas, de more, ſenatus principibus eſt facta, T. Lartius, qui primus ſuperiore anno dictator fuerat creatus, ipſis ſuaſit ut fortuna moderate uterentur; dicens, "Maximam eſſe laudem, ut unius vi-"ri, ita etiam totius civitatis, ſecundis ſuc-"ceſſibus non corrumpi, ſed æquo & mode-"rato animo bona ſua ferre. Omnem enim "proſperitatem maxime invidioſam eſſe, præ-"ſertim eam in qua eſt contumelia & aſperi-"tas in homines afflictos ac miſeros ac in "noſtram poteſtatem redactos: fortunæ au-"tem non eſſe fidendum, quum ipſi ſæpe eam "ſint experti in ſuis malis & bonis, quam ſit "incerta & variabilis; neque ad extremorum "periculorum neceſſitatem adducendos ad-"verſarios, ob quam ſæpe præter omnem ex-"ſpectationem nonnulli audaces & ſupra vi-"res pugnaces efficiuntur: ipſis autem *Ro-"manis* metuendum eſſe dicebat, ne com-"mune odium omnium eorum, in quos af-"fectabant imperium, ſibi conciliarent, ſi "acerbas & inexorabiles pœnas à delinquen-"tibus exigerent, quaſi recedentes à conſue-"tudine ſuorum inſtitutorum, & obliti qui-"bus artibus ad tantum ſplendorem fuiſſent "provecti; & imperium, quod antea erat "principatus & patrocinium quoddam, in ty-"rannidem convertentes; & delicta media-"cria neque indignatione digna eſſe dice-"bat, ſiqui populi qui quondam in libertate "vivere conſueverunt, quique aliis imperare "didicerunt, priſtinam dignitatem retinere "cupiant. Quod ſi optimarum rerum cupidi "ſua ſpe fruſtrati aliquo inſanabili malo affi-"ciantur, nihil fore quod prohibeat quo mi-"nus omnes homines cæde mutua pereant: "omnibus enim innatum eſſe libertatis deſi-"derium. Addebat, longe optimum ac fir-"miſſimum id eſſe imperium, quod beneficiis "non XIX.

a Μεμπτὰς πεπαίναι *Vat.* *b* Εὐποτμίᾳ *Vat.* quo modo legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *Romanorum appoſitiorès felicitati.* *c* Γινομένων *Vat.* quod aptius eſſe viderat *Sylb.* *d* Καταληψομένας *Vat.* *e* Non agnoſcit *Vat.* *f* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Codd.* Verum (inquit *Sylb.*) non proximus annus ſuperior intelligendus eſt, ſed annus abhinc tertius. Vide p. 322. v. 15. *g* Scribo παμιθίαις, ut alibi multis locis. *Caſ.* *h* Haud ſcio an verius ſit εὐμοίρως. *Sylb.* *i* Οὐκ ἰῶντι πιστεύειν *Vat.* *k* Ἀντεχόμενοι ſolet *Dionyſius* ponere pro ἀντέχοντες, & ita hîc. μαθοῦσαι autem pro εἰθισμέναι non ineleganter: ſic ἐπίστασθαι pro ſolere apud Æſchylum, πίπτει δ' οὐκ ἐπίστιτον δόμος. *Caſ.* *l* Ζημιώσονται *Vat.*

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 258. Var. 260.

"non ſuppliciis ſubditos in officio continere ſolet: illorum enim benevolentiam, horum vero timorem eſſe comitem. Quicquid autem eſt formidabile, id neceſſitate naturali omnibus maxime eſſe exoſum. In fine autem ſuæ orationis ab illis petiit, ut exempla ſibi proponerent præclariſſima majorum facinora, ob quæ *magnam* laudem illi eſſent conſequuti, recenſens quot illi urbes vi captas non diruerint, non cæſis puberibus deſolaverint, non in ſervitutem redegerint, ſed colonias Romanas fecerint, & victos, quotquot ad ſe migrare vellent, civitate donantes, urbem ex parva magnam reddiderint. Summa autem ejus ſententiæ hæc fuit, renovandum cum rep. Latinorum fœdus ante factum, & omnem memoriam injuriarum ab illis populis acceptarum deponendam.

XX. ¶ Servius vero Sulpicius contra pacem & fœderum renovationem nihil dixit: "Sed quod Latini priores rupiſſent fœdera, idque non tunc primum, ita ut aliqua venia illis neceſſitatem & fraudem prætendentibus eſſet danda, ſed & ſæpe jam antea, ita ut correctione *ac animadverſione* opus ipſis eſſet, ſuaſit ut omnibus quidem impunitas & libertas ob cognationis jus concederetur, ſed agri dimidia pars illis adimeretur, & coloni Romani in eam mitterentur qui ea fruerentur, & caverent ne iſti aliquid rerum novarum amplius molirentur. At Sp. Caſſius eorum urbes ſolo æquandas cenſebat, dicebatque ſe demirari fatuitatem eorum, qui ſuadebant ut eorum peccata impunita finerentur, quod non animadverterent eos ob invidiam innatam, & quæ eximi nequit, qua perſequuntur populum Rom. creſcentem, bella alia poſt alia moliturос, nec ab inſidiarum ipſi ſtruendarum propoſito unquam ſponte receſſuros, quamdiu in ipſorum animis miſera iſta clades inhæreret; ſiquidem poſtremo conati ſunt civitatem cognatam in tyranni omnibus feris longe immanioris poteſtatem redigere, omnibus fœderum conditionibus conculcatis, & diis eorum teſtibus contemptis, nulla alia ſpe freti quam populi Romani clementia, quod nullas pœnas aut certe leviſſimas daturi eſſent, ſi hoc bellum ſibi ex animi ſententia non ſucceſſiſſet. Ipſe quoque ab illis petebat ut exemplis majorum ſuorum uterentur, qui urbem Albam, cujus & ipſi & omnes Latini populi eſſent coloni, quum eam felicitati ſuæ invidere cognoviſſent, & priorum delictorum impunitate, quam conſequuta fuerat, abuti ad majores inſidias ſtruendas, uno die deleri ſuo decreto juſſerant; exiſtimantes perinde eſſe nullius miſericordia moveri, ad veniam ipſi ob delicta levia dandam, ac in nullum animadvertere, qui graviſſimum atque incorrigibile facinus patraſſet. Id autem magnæ ſtultitiæ & ſtupiditatis eſſe, non autem humanitatis aut modeſtiæ, eorum, quorum eſſent coloni, invidiam, quod immodica

"ἀλλὰ μὴ τιμωρίας κρατεῖν βούλεται τὸν ὑποπόνων ἀν· τῇ μὲν γὰρ εὔνοιαν ἀκολουθεῖν, τῇ δὲ φόβον. ἀνάγκῃ δὲ εἶναι φύσεως, μάλιστα μισεῖσθαι τὰ φοβερά· πάντα. τελευτῶν δὲ τῷ λόγῳ, τὸν παράδειγμασιν αὐτὸν ἀξίᾳ χρῆσθαι τοῖς κρατίστοις τῶν προγόνων ἔργοις, ἐφ' οἷς ἐπαίνων ἐτύγχανον ἐκεῖνοι, ἐπιλεγόμενος ἁλόντας ὅσας καλὰ κράτιστα πόλεις οὐ κατασκάπτοντες, οὐδὲ ἡδονὴν ἀναιρεῦντες, ἢ δὲ ἐξανδραποδιζόμενοι, ἀλλ' ἀποικίας τὰ Ῥώμης ποιοῦντες, καὶ τοῖς βουλομένοις τῶν κρατηθέντων μετὰ σφῶν κατοικεῖν πολιτείας [b] μεταδιδόντες, μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποιοῦντο τὴν πόλιν. κεφάλαιον δὲ αὐτῆς τῆς γνώμης ἦν, [c] ἀνανεώσασθαι τὰς συνθήκας πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων, ἃς ἦσαν ψευσμένοι πρότερον, καὶ μηδενὸς τῶν ἁμαρτημάτων μηδὲ μιᾶς πόλεως μνησικακεῖν.

[d] Σερούιος δὲ Σουλπίκιος περὶ μὲν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῶν συνθηκῶν οὐδὲν ἀντέλεγεν· "Επειδὴ δὲ "πρότερον τὰς συνθήκας ἔλυσαν Λατῖνοι, καὶ οὐχὶ τότε "πρῶτον, ὥστε συγγνώμης τινὸς αὐτοῖς δεῖν, ἀνάγκῃ καὶ "ἀπάτῃ προβαλλομένοις, ἀλλὰ πολλάκις ἤδη καὶ πρό- "τερον· ὥστε καὶ διορθώσεως σφίσι δεῖν· τὴν μὲν ἀδειαν ἁπάσαις συγκεχωρῆσθαι καὶ τῇ ἐλευθερίαν διὰ τὸ συγγενὲς, τῆς δὲ γῆς τῷ ἡμίσει αὐτὸς ἀφαιρεθῆναι, καὶ κληρούχους ἀποσταλῆναι Ρωμαίων εἰς αὐτὴν, οἵτινες ἐκείνην κατοικήσουσι, καὶ τοὺς ἄνδρας μηδὲν ἔτι νεωτερίσαι [e] φυλάξουσι. Σπόριος δὲ Κάσσιος ἀνελεῖν τὰς πόλεις αὐτῶν συνεβούλευε, θαυμάζειν λέγων ὅτι ταῖς εὐηθείαις τῶν ἀδικούντων ἀφεῖναι τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους, εἰ μὴ δυνατὸν καταμαθεῖν, ὅτι ἀφ' τοῦ φθόνου τοῦ ἐμφυτόν τε καὶ ἀναφαίρετον, ὃν ἔχουσι πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν αὐξομένην, ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ὑπιτεχνῶν πολέμους, καὶ οὐδέποτε παύσονται τὸ ὑπόβουλον προαιρέσεως ἐκόντες, ἕως αὐτῶν τοῦτο ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ δύσηνον οἰκεῖον πάθος· οἵ γε [f] τελευτῶντες ἐπὶ τυραννίνῳ ποιήσασθαι θηρίων ἁπάντων [g] ἀγριωτάτῳ συγχέαι σφῶν τὴν πόλιν ἐπεχείρησαν, ἁπάσας ἀναπεφαντες τὰς ὑπὸ θεῶν ὁμολογίας, οὐκ ἄλλαις πίσιν ἐλπίσιν ἐπαρθέντες, ἀλλ' ὅτι, ἂν μὴ αὐτοῖς χρήσιμον γένηται τὰ τῶν πολέμων, δίκαιον οὐδὲν μέτα ὑφέξουσιν, ἢ τινα μικρὰν κομιδῇ. θαυμάσειέ 357 τε καὶ αὐτὸς ἀξίᾳ χρῆσθαι τοῖς τῶν προγόνων ἔργοις, οἳ τὴν Αλβανῶν πόλιν, ἐξ ἧς αὐτοὶ ἀπῳκίσθησαν, καὶ Λατίνων πᾶσαι πόλεις, ἐπειδὴ φθονήσασαν ἔγνωσαν τοῖς αὐτῶν ἀγαθοῖς, καὶ τὴν ἄδειαν ἣν ὑπὸ τοῖς πρότοις [h] ἁμαρτήμασιν εὗρε, μείζονα ὑπόβουλα λῆς ἀφορμὴν ποιησαμένην, ἐν ἡμέρᾳ καθελεῖν ἕνα σφῶν μιᾷ· ἐν ἴσῳ δόξαντες τοῦ) τὸ μηδένα οἰκτείρειν τοὺς τὰ μέτρια ἁμαρτανόντων, τῷ μηδένα τιμωρεῖσθαι τὰ μέγιστα καὶ ἀδιόρθωτα ἀδικούντων. [i] πολλῆς δὲ τοῦ) μωρίας καὶ ἀναλγησίας ἔργον· ἢ γὰρ δι' φιλανθρωπίας ὀδὲ μετριότητος· ἢ τῶν ὑποπιπτόντων σφᾶς φθόνον, ἐπεὶ πέρα γ' δέοντος ἔδοξεν τοῦ) βαρὺς "ἢ

a Simplicior ac uſitatior ordo eſt, ὅσας ἁλόντας, vel ὅσας κρατοῦντες ἁλόντας πόλεις, præpoſito ſcilicet relativo. *Sylb.* b Μεταδιδόντες *Vat.* c Ανανέωσιν *Vat.* d Σερούιλιος *Vat.* e Σπουδάσουσι *Vat.* f Τελευτῶντες ἐπὶ τυράννων *Vat.* g Αχειροτάτῳ *Vat.* h Αμαρτήμασιν εὗρε *Vat.* i Μωρίας δὲ πολλῆς εἶναι *Vat.*

a Τῶ

"ἡ ἀφόρητος, οὐκ ἀναχωμήσεις, [a] τοῦδε τοῦ ὁμογενῶν ὑπο-
"μεῖναι· καὶ τοὺς ἐν ἐλαττόσι πείραις ἐλεγχθέντας πολε-
"μίους ἀφαιρεσθαι πόλεως [b] ζημιώσαντας, [c] τοσοῦτο πολ-
"λάκις τὸ μῖσος ἀλλάξαι δυνηθέντων μηδὲ
"μίαν εἰσπράξασθαι δίκην. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ τοὺς ἀπο-
"σταθέντας τῶν Λατίνων ἁπάσας ἐξανθμησάμενος, [d] τοῦ
"ἀπολεμεῖν δὲ τοῖς αὐτοῖς πολέμοις Ρωμαίων
"[e] τότε πλῆθος ὅσον ἐν ἀναμνήσας, ἠξίου τὸν αὐτὸν
"τρόπον [f] χρήσασθαι, ὃν ἐχρήσαντο Αλβανοῖς πρότε-
"ρον· τὰς μὲν πόλεις αὐτῶν ἀνελεῖν, καὶ τὴν χώραν
"αὐτῶν τῇ Ρωμαίων προσθεῖναι· τῶν δὲ ἀνθρώπων τοὺς
"μὲ εὔνοιάν τινα πρὸς αὐτοὺς ἀποδειξαμένους, ἔχοντας
"τὰ σφέτερα [g] πολίτας ποιήσασθαι· τοὺς δὲ αἰτίους τῆς
"ἀποστάσεως, ὑφ' ὧν αἱ σπονδαὶ διελύθησαν, [h] ἀποκτεῖναι,
"ὡς προδότας· ὅσον δὲ ὄχλον ἄνευ πλοντοῦ καὶ ἀργὸν καὶ ἄχρη-
"στον, ἐν ἀνδραποδῶν ποιήσασθαι λόγῳ.

Ταῦτα μὲν [i] οὖν τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ προεστηκότων τῆς βουλῆς. τῷ δὲ δικτάτορι τὴν Λαρκίου γνώμην προελομένῳ, καὶ μηδενὸς ἔτι λέξαντος τὰ ἐναντία, παρῆσαν εἰσκληθέντες εἰς τὸ συνέδριον οἱ πρέσβεις, τὰς ἀποκρίσεις λημψόμενοι· καὶ ὁ Ποστόμιος, ὀνειδίσας αὐτοῖς [k] τοῖς μηδέποτε σωφρονισθῆναι δυναμένοις κακίας, "Δί-
"κημον μὲν οὖν, ἔφη, τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἅ τε δι' αὐ-
"τὰ πρᾶξαι ἐμέλλετε, εἰ κατορθώσατε ἃς πολλάκις
"ἐμάθετε [m] ἐπ' αὐτοὺς ὁδούς· ἡ μέντοι [n] Ρωμαίων τὰ δίκαια
"πρὸ τῶν ἐπιόντων προελέσθαι, [o] λογιζομένους ὅτι συγγενεῖς
"εἰσι, καὶ ὅτι τὸ ἔλεον τῶν ἀδικουμένων καταπεφεύγασιν· ἀλ-
"λὰ καὶ ταύτας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῖς ἀζημίους ἀφιέναι,
"θεῶν τε ὁμογνίων ἕνεκα, καὶ τύχης ἀπεκμάρτου, παρ'
"ἧς τὸ κράτος ἔχομεν. νῦν μὲν οὖν, ἔφη, [p] παντὸς ἠλευ-
"θερωμένοι, πορεύεσθε· ἐὰν δὲ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπο-
"λύσητε, καὶ τοὺς αὐτομόλους [q] ἀποδῶτε ἡμῖν, καὶ τοὺς
"φυγάδας ἐξελάσητε, τότε τοὺς περὶ φιλίας τε καὶ συμ-
358 "μαχίας διαλεξομένους πρέσβεις πέμπετε πρὸς ἡμᾶς,
"ὡς φίλους [r] ἀτυχήσοντας τοῦ μετεῖναι. ἀπῆσαν οἱ πρέσ-
βεις τούτας τὰς ἀποκρίσεις λαβόντες, καὶ μετ' ὀλίγας
ἡμέρας ἦκον τούς τε αἰχμαλώτους ἀφιεντότες, καὶ τοὺς
ἀλόντας τοῦ αὐτομόλων δεσμοὺς ἄγοντες, καὶ τοὺς ἅμα
Ταρκυνίῳ φυγάδας ἐξελαυνότες [s] τῆς πόλεως· ἀνθ'
ὧν εὐρόν τε παρὰ τῆς βουλῆς τὴν ἀρχαίαν φιλίαν καὶ
συμμαχίαν, καὶ τοὺς ὅρκους τοὺς ὑπὲρ τούτων ποτὲ γενο-
μένους ἀφ' ὧν εἰρηνοδικῶν ἀνενεώσαντο. ὁ μὲν δὴ πρὸς
τοὺς τυράννους οὗτος πόλεμος, [t] τεσσαρακαιδεκάτης ἀπὸ
τῆς ἐκπτώσεως αὐτῶν γενόμενος, τοιαύτης ἔτυχε
τελευτῆς. Ταρκυίνος δὲ ὁ βασιλεὺς, οὗτος γὰρ ἔτι
λοιπὸς ἐκ τοῦ γένους ἦν, ὅμως τι γεγονὼς ἐννενηκοντούτης ἔτη,

"& intolerabilis videretur, pati noluisse, eandem tamen ferre in cognatis; & eos, qui "in levioribus criminibus hostes deprehensi "fuerant, patria mulctasse, ab iis vero qui "sæpius *in ipsos* suum odium implacabile de- "monstrarint, nullas exigere pœnas. His "dictis, & enumeratis omnibus Latinorum "defectionibus, & civium Romanorum, qui in "*superioribus* bellis contra eos gestis cecide- "rant, multitudine illis in memoriam revo- "cata, censebat eos à Romanis eodem modo "tractandos, quo Albanos ante tractassent: "eorum quidem urbes evertendas, eorumque "agrum Romano addendum; homines vero, "qui aliquod benevolentiæ signum erga pop. "Rom. dedissent, salvis suis fortunis civi- "tate donandos; auctores vero defectionis, à "quibus fœdera fuissent violata, ut prodito- "res interficiendos; reliquum vero vulgus "mendicum & otiosum & inutile, in manci- "piorum numero habendum.

¶ Hæ igitur sunt sententiæ à senatus principibus dictæ. Sed quum dictator Lartii sententiam cæteris prætulisset, & nullus amplius ei adversatus fuisset, legati in senatum revocati sunt, ut responsa acciperent. Tum Postumius, malitia incorrigibili ipsis exprobrata, "Justum quidem esset, inquit, vos "extremis affici malis, & quæ ipsi facturi "eratis, * si vobis ex animi sententia suc- "cessissent ea quæ toties contra nos tentastis: "tamen non est Romanorum ut summum jus "ipsi clementiæ anteponant, quia illud co- "gitant, *Latinos* sibi cognatione conjunctos "esse, & ad misericordiam eorum, quibus "injurias fecerunt, confugisse. Quare hæc "quoque delicta se illis condonare *dixit*, tum "deorum caussa, quibus jura cognationis cu- "ræ sunt, tum etiam fortunæ incertæ gratia, "cujus beneficio pop. Rom. victoriam obti- "nuisset. Nunc igitur, inquit, omnino li- "beri discedite: ubi vero captivos dimiseri- "tis, & transfugas nobis dedideritis, & exsu- "les expuleritis, tunc mittite legatos ad nos "qui de amicitia & societate agant, quia "nullorum æquorum postulatorum patiemini "repulsam. Legati his responsis acceptis abierunt, & paucis post diebus redierunt, liberatis captivis, & transfugas quos ceperant vinctos adducentes, & pulsis ex urbibus suis exsulibus qui cum Tarquinio erant: pro quibus meritis à senatu in pristinam amicitiam & societatem recepti sunt, & fœdera quondam hisce de rebus cum ipsis icta per fœciales renovata sunt. Hic igitur fuit finis belli, quod cum tyrannis post eos expulsos per XIV annos gestum est. Rex autem Tarquinius (iste enim solus ex suo genere superstes erat) ferme nonagesimo ætatis anno, quum

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 258. Var. 260.

XXI. Cum Latinis fœdus renovatur.

a Τῷ τοῦ ὁμογλοῶν ὑποφθόνου τοὺς Vat. b Ζημιώσαντες in Ed. Steph. Verum structuræ lex postulat ζημιώσαντος, ut ad ἀναχωρήσεις referatur: vel antiptosis hic statuenda est, propter tot accusativorum concursum vitandæ ambiguitatis gratia. *Sylb.* c Παρὰ πάντων πολλάκις Vat. d Τῶντε ἀπολεμεῖν Vat. e Τότε πλῆθος. *Port.* Si τότε distrahatur, ita ut τὸ cum πλῆθος jungatur, & τε in principio commatis ponatur post τοῦ, sensus erit planior. *Sylb.* f Χρήσιος Vat. g Πλησίους ποιήσασθαι Vat. h Ὡς ἀποδῶτας ἀποκτεῖναι Vat. i Pro conjunctione οὖν rectius substitueris verbum ἦν. *Sylb.* k Τῷ ἀδύποτε σωφρονισθῆναι δυναμένῳ κακίαν Vat. l Αὐτοὶ Vat. & *Lapi Codd.* m *Lapus* legit ἐφ' ἡμᾶς. alioqui legendum foret ἐπ' αὐτὸ, sc. τὸ τὰ ἔσχατα ἡμᾶς δρᾶν. *Sylb.* n Ρωμαίους Vat. o Λογιζόμενος Vat. Illud λογιζομένους (inquit *Sylb.*) ad ἀποκτεῖναι referendum: cum alioqui antecedens nomen postulet λογιζομένων. alibi similem enallagen habemus. Sunt præterea etiam personæ in hac oratione commutatæ, & finita verba cum infinitis confusa. p Πάντως Vat. q Παραποδῶτε ἡμῖν Vat. r Possumus etiam legere ἀτυχήσοντες. *Sylb.* s Ἐκ τοῦ πόλεως Vat. Cum triginta fuerint Latinæ civitates, vel pluraliter legendum τῶν πόλεων, vel τοῦ πόλεως ἑκάστου, aut ἑκάστης τοῦ πόλεως ut supra p. 312. v. 14. *Sylb.* t Τεσσαρακαιδεκάτης Vat. quod usitatius. * Si vobis prospere dirigere contigisset eas quas sæpe cogitastis in nos pravas vias. *Lapus.* Si res ea, qua toties cogitastis, via successisset. *Gelen.*

a Παρ'

Per. Jul. 4220. Ante Chr. 494 Olymp. 72 2/3 V. C. Cat. 258. Var. 260.

quum tunc liberis & suorum affinium familia orbatus esset, & senectutem vel inimicis miserabilem toleraret, quod neque Latini eum amplius intra oppida reciperent, neque Hetrusci, neque Sabini, neque ullus alius vicinus ac liber populus, Cumas agri Campani petiit, divertitque apud Aristodemum, cognomine Malacum, tunc temporis Cumanorum tyrannum; apud quem, quum perpaucos dies vixisset, obiit, & ab eo sepulturæ mandatus est. Exsulum autem, qui cum eo erant, alii Cumis remanserunt, alii in aliis urbibus dissipati vitam in exsilio finierunt.

XXII. *Intestinæ turbæ recrudescunt.*

¶ Quum autem Romani externa bella confecissent ac sedassent, domi seditio iterum est exorta; quia senatus decreverat ut judicia restituerentur, & controversiæ, quarum cognitio propter bellum dilata fuerat, ex legibus dirimerentur: rixæque circa contractus & *æs alienum* ortæ, graves tempestates excitabant, & ad indignam insolentiam & impudentiam provehebantur; simulante quidem plebe se solvendo non esse, tum quod diuturno bello agricultura prohibiti fuerint, tum quod suum pecus interierit, atque multa mancipia amiserint, quæ partim transfugerant, partim in hostium excursionibus capta fuerant, tum etiam quod omnia bona, quæ in urbe habebant, impensis in militiam factis exhausta fuerint; creditoribus autem dicentibus eas calamitates non ipsis solis debitoribus, sed æque omnibus communes fuisse, & minime ferendum arbitrantibus, si non solum ea quæ sibi ab hostibus propter bellum fuissent erepta, sed etiam quæ pacis tempore nonnullis civibus egenis mutuo dedissent, amitterent. Itaque quum neque ipsi creditores ad ullas æquas conditiones descendere, neque ipsi debitores quicquam æqui facere vellent, sed illis ne usuras quidem remittere, istis ne ipsam quidem sortem persolvere placuit, ob has causas omnes, qui in pari versabantur fortuna, passim per vias jam coibant & conglobabantur, & in foro adversa stabant acie, * quin etiam interdum à manibus sibi non temperabant, & omnis civilis disciplina turbata erat. Hæc videns Postumius, cui etiam tunc honos æque *ac ante* ab omnibus habebatur, præclarum esse duxit gravi bello tempestates urbanas sedare; & antequam extremum dictaturæ suæ tempus expleret, dictatura se abdicavit, &, indicto comitiorum die, una cum suo collega patrios restituit magistratus.

XXIII. *Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 259. Var. 261.*

¶ Rursus igitur annuum & legitimum magistratum acceperunt consules Appius Claudius Sabinus & P. Servilius Priscus; qui, multo ante recte animadvertentes esse è repub. turbulentam plebem ad bella externa divertere,

χρὴ τὸ χρέον τοῦτο ἀπολωλεκὼς τὰ τέκνα, καὶ τὸ τῶν οἰκείων, καὶ γῆρας ἐλεεινὸν καὶ παρ' ἐχθροῖς διαπλῶν, ὅτε Λατίνων ὑποδεχομένων αὐτὸν ἔτι τοῖς πόλεσι, καὶ Τυρρηνῶν, καὶ Σαβίνων, καὶ ἄλλης πλησιοχώρου πόλεως [b] ἐλευθέρας ἁπάσης, εἰς Καμπανίδα Κύμην ἦλθε πρὸς Ἀριστόδημον, τὸν ὀπισθένη Μαλακὸν, τυραννοῦντα τότε Κυμαίων· παρ' ᾧ βραχύ τινα ἡμερῶν ἀριθμὸν ὀπιώς ἀποθάνοι, καὶ θάπτει ὑπ' αὐτοῦ. Τῶν δὲ συὺ ἐκείνῳ φυγάδων οἱ μὲν τὴν Κύμην κατέμειναν, οἱ δὲ εἰς ἄλλας πόλεις σκεδασθέντες, ὅπῃ ξένης τὸν βίον κατέτριψαν.

Ῥωμαίοις δὲ καταλυσαμένοις τοὺς πρὸς ἀλλήλους πολέμους ἡ πολιτικὴ στάσις αὖθις ἐπανίστατο, τῆς μὲν βουλῆς ψηφισαμένης καθίζειν τὰ δικαστήρια, καὶ τὰς ἀμφισβητήσεις, ἃς ἀφ' οὗ τὸν πόλεμον ἀνεβάλοντο, κρίνεσθαι κατὰ τοὺς νόμους· τῶν δὲ περὶ τοὺς [c] συναλλαγὰς ἀμφισβητημάτων εἰς μεγάλους κλύδωνας καὶ δεινὰς περιβεβηκότων ἀτοπίας τε καὶ ἀναισχυντίας, τῶν μὲν δημοτῶν [d] καὶ ἀδυνάτως ἔχειν σκηπτομένων ἀφαλύειν τὰ χρέα, χώρας τε αὐτοῖς [e] κεκωλυμένης οἱ τὸ πολυετὲς πολέμῳ, καὶ βοσκημάτων διεφθαρμένων, καὶ ἀνδραπόδων αὐτομολίαις καὶ καταδρομαῖς ἀπωλομένων, τῆς τε κατὰ πόλιν κλίσεως ἐξαπλωμένης τοῖς εἰς τὴν στρατείαν δαπάναις· τῶν δὲ δανειστῶν τιμᾶν μὲν τὰς συμφορὰς [f] ὁμοίας ἅπασι γεγονέναι λεγόντων, καὶ οὐ μόνον τοῖς χρεωφειλέταις, ὑπ' ἀνεκλύτου δὲ ἡγεμένων σφίσι μὴ μόνον ἃ ἀφ' οὗ τὸν πόλεμον ἀφῃρέθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ ἃ δεομένοις τισὶ τῶν πολιτῶν εἰρήνῃ συνήλλαξαν, ἀπολωλεκέναι· ἀξιούντων δὲ οὐδὲ τῶν δανειστῶν οὐδὲν μέτριον ὑπομένειν, ὅτε τῶν χρεωφειλετῶν [g] οὐδὲν ποιεῖν δίκαιον, ἀλλὰ τὸ μὲν, οὐδὲ τοὺς τόκους ἀφιέναι, τὸ δὲ, μηδὲ αὐτὰ τὰ συναλλάγματα διαλύειν· ἐξ ὧν σύνοδοι μὲν ἦσαν καθ' συνεχεῖς τῶν ὁμοίας ὄντων τύχας [h] ἐγίνοντο, καὶ ἀντιπαράταξεις περὶ τὴν ἀγορὰν, ἔστι δ' ὅτε καὶ χειρῶν [i] συμμαχίαι· καὶ συνετετάραχτο πᾶς ὁ πολιτικὸς κόσμος. Ταῦτα ὁρῶν ὁ Ποστόμιος, ᾧ ἔτι τὸ τιμώμενον [k] εἶχε παρὰ πάντων ὅμοιον, [l] καλὸν ὑπεκδῦναι πολέμῳ βαρεῖ τοὺς πολιτικοὺς χειμῶνας ἔγνω· καὶ πρὶν ἐκπλρῶσαι τὸν ἕκατον τὸν αὐτοκράτορος ἀρχῆς χρόνον, τήν τε δικτατωρείαν ἐξωμόσατο, καὶ προθεὶς [m] ἀρχαιρεσίων ἡμέραν, μετὰ τῶν συνυπάτων τοὺς πατρίους [n] κατέστησεν ἀρχάς.

Παραλαμβάνουσι δὲ ὕπατοι πάλιν τὸν ἐνιαύσιόν τε καὶ νόμιμον ἀρχὴν Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος καὶ Πόπλιος Σερβίλιος Πρίσκος· οἱ [o] τὸ μὲν ἀναβάλλεσθαι σύμφορον εἶδον ὀρθῶς, ὅτι δεῖ περιιδεῖν τὸν ἐντὸς τείχους ὄχλον ἐπὶ τοὺς ἔξω πολέμους καὶ

a Παρ' ἐχθροῖς jungimus cum ἐλεεινόν. alioqui si cum verbo construeres, sensus esset; *senectutemque miserabilem, idque apud inimicos, trahens.* i. e. *in hostili solo. Sylb.* b Ἐλευθερίας ἐδήμιος *Vat.* c Διαλλαγὰς *Vat.* Forsan (inquit *Sylb.*) rectius συναλλαγὰς, ut mox eadem significatione συναλλάγμασιν dicit v. 31. & συνάλλαξαι v. 28. d Non agnoscit *Vat.* Viderat *Sylburgius* vel epitaticῶς accipiendam esse pro *etiam*, vel plane tollendam. e Non damno penitus κεκωλυμένης: sed κακωμένης mallem. *Cas.* Rectius forsitan κεκομμένης in *Vat.* & *Lapi Codd.* f Vel ὁμοίως legendum videtur, vel κοινὰς. *Sylb.* g Ποιεῖν ἐδὲν δίκαιον *Vat.* h Ἐγένοντο *Vat.* i Verius fortasse συμβάσεις aut συμμίξεις: infra compositè χειροκρατίαν dicit. *Sylb.* Ἀμιλλίαι *Vat.* quod vocabulum rei de qua agitur convenientissimum esse pronunciavit *Steph.* k Εἶχε neutraliter hic accipiendum pro ἦν, ut apud *Pausaniam* usurpatur aliquoties. *Sylb.* Quam recte, viderint alii. Dicendum potius ὃς ἦν τὸ τιμώμενον εἶχε &c. ita ut τὸ τιμώμενον *Thucydidis* imitatione pro τῷ τιμῶ positum sit, ut alibi τὸ δυνάμενον pro ὁ δυνάμενος. *Port.* Hoc admisso, lege ὃς ᾧ ἦν τ' τιμ. & planam efficies sententiam. *Cas.* In *Cod. Vat.* ὡς ἦν &c. l Πολέμῳ βαρεῖ καλὸν ὑπεκδῦναι *Vat.* m Ἀρχαιρεσιῶν *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* n Κατέστησεν male in *Ed. Steph.* o Appellat τὸ ἀναπότον σύμφορον, id in quo summum reip. bonum tunc temporis erat positum. Ex philosophorum schola depromptum loquendi genus, ut facile quivis animadvertat. Qui igitur τὸ ἀναπότον vertunt *multo ante*, ii haud mediocriter falluntur. *Cas.* * Ac quandoque ad manus etiam ventum erat. *Lapus.*

a Si

καὶ παρεσκευάζοντο κατὰ τοῦ Οὐολούσκων ἔθνους τὸν ἕτερον σφῶν ἀξάγειν [a] στρατείαν, [b] τιμωρήσασθαί τε αὐτοὺς βουλόμενοι τῆς ἀποστάλσεως κατὰ Ρωμαίων Λατίνοις συμμαχίας, καὶ προκαταλαβεῖν τὰς παρασκευὰς αὐτῶν ἔτι συνεστώσας. ἠγγέλλοντο γὰρ κἀκεῖνοι δυνάμεις ἤδη καταγράφειν ἁπάσῃ σπουδῇ, καὶ εἰς τὰ πλησίον ἔθνη πρεσβεύεσθαι, προκαλοῦντες ὅπως τῷ συμμαχίᾳ, πιθανόμενοι τὸν δημοτικοὺς ἀφεστηκέναι τῆς πατρικίων, καὶ νομίσαντες οὐ χαλεπὸν εἶναι πόλιν οἰκείῳ πολέμῳ νοσοῦσαν αἱρεθῆναι. ὅπως τούτοις δὴ στρατείαν ἀξάγειν βουλευσάμενοι, καὶ δόξαντες ἅπασι τοῖς συνέδροις ὀρθῶς βεβουλεῦσθαι, προεῖπον ἥκειν ἅπασι τοῖς ἐν ἡλικίᾳ, χρόνον ὁρίσαντες ἐν ᾧ τῷ καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν ἔμελλον ποιεῖσθαι. ὡς δὲ οὐχ ὑπήκουον αὐτοῖς οἱ δημοτικοὶ καλούμενοι πολλάκις ὅπως τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον, ὑκέτι τῷ αὐτῷ ἑκάτεροι εἶχε γνώμην· ἀλλ' ἔνθεν ἀρξάμενοι, διεφέροντό τε καὶ ἐναντία πρὸς ἀλλήλους πρός πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσαν. Σερουίλιῳ μὲν γὰρ ἐδόκει τῷ ὑπατικωτέραν τῶν ὁδῶν προσθεσθαι, τῇ [c] Μαινίου Οὐαλερίου γνώμῃ τῶν δημοτικωτάτῳ [d] προσθεμένῳ, ὃς ἠξίου τὴν ἀρχὴν ἰάσασθαι τῆς νόσου, μάλιστα μὲν ἄφεσιν ἢ μείωσιν τῶν χρεῶν ψηφισαμένους. εἰ δὲ μήγε, κώλυσιν τῆς ἀπαγωγῆς τῶν ὑπερημέρων κατὰ τὸ παρόν, προσκλήσει τε μᾶλλον ἢ ἀνάγκῃ τοὺς πένητας ὑπὲρ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον ἄγειν, καὶ τὰς τιμωρίας κατὰ τῶν ἀπειθούντων μὴ χαλεπὰς ποιεῖσθαι καὶ ἀπαραιτήτους, ὡς ἐν ὁμονοούσῃ πόλει, μετρίους δέ τινας καὶ ὑπιεικεῖς· κίνδυνον γὰρ ἂν εἶναι μὴ πρὸς ἀπόνοιαν τραπόντας συνελθόντες εἰς ταὐτὸν ἄνθρωποι τὰ καθ' ἡμέραν ἐνδεεῖς, ἀναγκαζόμενοι στρατεύειν τέλεσιν οἰκείοις.

Ἀππίου δὲ ἐν τῷ γνώμῃ τοῦ κορυφαιοτάτου τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας αὐστηρὰ καὶ ἀβάδης, μηδὲν ἐνδιδόναι τῷ δήμῳ μαλακὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ συναλλαγμάτων τὰς ἀναπεφάξεις ἐπιτρέπειν τοῖς δεδανεικόσιν, ἐφ' οἷς ἔμελλον δικαίοις ποιεῖσθαι, καὶ τὰ δικαστήρια καθίζειν τὸν ἐν τῇ πόλει μένοντα τῶν ὑπάτων κατὰ τοὺς πατρίους ἐθισμούς, καὶ τὰς τιμωρίας, ἃς κατὰ τῶν [e] ἐκλιπόντων [f] περὶ αὐτῶν νόμοι δεδώκασιν, ἀναπράττεσθαι, εἶχεν δὲ τοῖς δημοτικοῖς μηδὲν ὅ,τι μὴ δίκαιον, μηδὲ δυνάμιν αὐτοῖς συγκαταστασιάζειν πονηράν. "καὶ γὰρ νῦν, ἔφη, πέρα τῆς μετρίου τρυφῶσι, τελῶν "ἀφειμένοι ὧν [g] ἐτέλουν βασιλεῦσι πρότερον, καὶ τῶν "εἰς τὸ σῶμα τιμωριῶν, ἃς ἐκολάζοντο ὑπ' αὐτῶν, "ὁπότε μὴ ταχέως ὑπηρετήσειάν τι τῶν ἐπιταττομέ- "νων, ἐλεύθεροι γεγονότες. ἐὰν δέ τι [h] κινεῖν ἢ [i] μετεω- "ρίζειν προσενέγκωνται, κατείργωμεν αὐ- "τοὺς τῷ σωφρονοῦντι μέρει τῆς πόλεως καὶ ὑγιαίνοντι, "[k] πλείονι τοῦ νοσοῦντος φανησομένῳ. ὑπάρχει μοὶ "γε ἡμῖν οὐ μικρὰ ἰσχὺς πρὸς τὰ προστάγματα, καὶ ἡ "τῶν πατρικίων νεότης ἑτοίμη τὰ κελευόμενα ποιεῖν·

& in iſtis eam occupatam detinere, parabant ſe ut contra Volſcorum gentem alter conſul exercitum duceret: tum quia cupiebant eos ulciſci ob auxilia Latinis contra Romanos miſſa, tum etiam quia volebant prævertere eorum apparatus, qui adhuc erant exigui. Erant enim qui nunciabant illos quoque omni ſtudio exercitum jam conſcribere, &, miſſis ad finitimas gentes legationibus, ad belli ſocietatem eas ſolicitare; quod audirent plebem à patriciis diſſidere, & urbem inteſtino bello laborantem facile capi poſſe ſperarent. Quum igitur conſules expeditionem adverſus hos faciendam cenſuiſſent, eorumque ſententia, ut recta, à toto patrum conſeſſu fuiſſet comprobata, edixerunt ut omnes juniores præſto eſſent ad certum tempus, quo milites conſcripturi erant. Sed quum plebeji ad militare ſacramentum ſæpius vocati non venirent, nec ipſis parerent, non amplius inter utrumque conſulem conveniebat: ſed jam inde diſcordes eſſe cœperunt, & contrariis actionibus ſibi invicem toto magiſtratus tempore ſunt adverſati. Servilius enim cenſebat eundum mitiori via, ex M. Valerii civis populariſſimi ſententia, qui ſeditionis principiis medendum cenſebat, decreta remiſſione vel imminutione debitarum pecuniarum, ſi fieri poſſet. Sin minus, ſaltem impediendos creditores in præſentia, ne eos qui præſtitutum ſolutioni tempus exceſſiſſent *in nervum* abducerent, & adhortatione potius quam neceſſitate *ac vi* adducendos pauperes ad militare ſacramentum, neque pœnas graves & inexorabiles contumacibus infligendas, ut in civitate concordi, ſed moderatas aliquas & æquas. periculum enim eſſe *dicebat*, ne homines, victus quotidiani inopia laborantes, cœtu facto ad deſperationem adducerentur, ſi ſuis ſumptibus militare cogerentur.

Pet. Jul. 422 1. Ante Chr. 493. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 259. Var. 261. Ap. Claudio & P. Servilio coſſ. turbæ domi & foris bellum cum Volſcis.

¶ Appii vero, qui præcipuus erat inter principes factionis optimatum, ſententia auſtera & rigida erat; nihil indulgendum plebi, ſed debitorum in contractibus expreſſorum exactiones ipſis creditoribus permittendas, quocunque jure *& conditionibus* eas eſſent facturi, & ab altero conſule in urbe manente conſtituenda eſſe judicia more patrio, & pœnas, quas leges in vadimonii deſertores ſtatuerunt, exigendas, nihil vero niſi æquum plebi concedendum, neque eam in prava potentia paranda juvandam. "Nunc enim (in- "quiebat) *ob nimiam libertatis licentiam* "plus quam par eſt laſcivit, immunis tribu- "torum, quæ regibus pendebat antea, & im- "munis pœnarum, quas illis corpore luebat, "quoties celeriter imperata non feciſſet. Quod "ſi eo audaciæ provecti fuerint plebeji, ut "aliquid aut movere aut innovare conentur, "coërceamus ipſos per partem civitatis ſo- "briam & ſanam, quæ longe major erit quam "pars quæ morbo laborat, nec ſana mente "eſt prædita. Nec parum virium ad rem "peragendam nobis afferet juventus patricio- "rum, ad imperata noſtra faciendum parata. "Sed

XXIV.

a Si στρατιὰν hîc malis, itidemque mox v. 11. per me licet. *Sylb.* b Τιμωρήσασθαι *Vat.* c Μάνιε legendum. *Port.* d Προσθεμένῳ, ὃς ἠξίου τὴν ἀρχὴν ἰάσασθαι *Vat.* e Ἐκλειπόντων *Vat.* f Forſan rectius ἀφεὶ αὐτῶν, *delinquentes iis in rebus. Sylb.* Scribendum profecto ἃς περὶ ἐκλειπόντων οἱ ἀφεὶ αὐτῶν νόμοι δεδώκασι. *Caſ.* g Ἐπίλων τοῖς βασιλεῦσι *Vat.* h Παρανεῖν *Vat.* i Melius forſan πολιτεύεσθαι. *Port.* k Ita ex ſtructuræ legibus & *Codd. MSS.* Πλέον perperam in *Ed. Steph.*

Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 3/4. V. C. Cal. 259. Var. 261.

"Sed validiſſimum & invictum telum, quo "uſi facile plebejos ſuperabimus, eſt ipſius "ſenatus potentia, qua à nobis, qui ſtamus "à legibus, *facile* terrebuntur. Quod ſi ipſis "poſtulata concedamus, primum in dedecus "incurremus, quod reip. adminiſtrationem "plebi permiſerimus, quæ ab optimatibus "regi poterat; deinde in periculum non mi- "nimum veniemus libertatis iterum amitten- "dæ, ſiquis ingenii tyrannici vir, ejus favore "meritis ac officiis ſibi conciliato, potentiam "legibus ſuperiorem ſibi compararit. Hoc igitur modo diſceptantibus inter ſe conſulibus, vel in ipſo ſenatu, quoties cogebatur, & multis utrique adhærentibus *ac faventibus*, ſenatus, quum nihil præter altercationes & tumultum ac verba parum decora & convicia, quibus ſe mutuo afficiebant, audiret, nec ullum ſalutare decretum faceret, dimittebatur.

"μέγιστον δὲ πάντων ὅπλον καὶ δυσκαταγώνιστον, ᾧ χρώ- "μενοι ῥᾳδίως ὑπερέξομεν τῶν δημοτικῶν, τὸ τῆς βου- "λῆς κράτος, ᾧ [a] δεδιττόμεθα αὐτοὺς μὴ τοῖς νόμοις "ἰσάμυνοι. ἐὰν δὲ [b] ὑποκαταδεεστέροις γιγνώμεθα αὐτοῖς τῶν ἀξιώ- "σεως, ὃ φέρτατον ἀρχὴν ὀφλήσομεν, εἰ παρὰ τὸ εἰκὸς "τοιαύτης πολιτεύεσθαι, δήμῳ τὰ κοινὰ ὑπηρέτομεν "ἕπεσθαι δὲ εἰς κίνδυνον ἧττον ἥξομεν, εἴ τις "ἀνθεραπεύσας αὐτὸν, ἐξουσίαν κρείττονα τοῦ νόμων κρα- "τοῦντος τυραννικὸς ἀνὴρ, τὴν ἐλευθερίαν αὖθις ἀ- "φαιρεθῆναι. τοιαῦτα διαφερομένων τῶν ὑπάτων πρὸς "αὐτοὺς, καὶ ὁπότε [c] συναχθείη συνέδριον, καὶ συλλαμ- "βανόντων πολλῶν [d] ἑκατέρῳ, ἡ μὲν βουλὴ φιλονεικίας "καὶ θορύβου καὶ λόγων ἀκόσμων, οἷς ἀλλήλους πρὸς "πλάκιζον, ἀνύσασα, σωτήριον δὲ βούλευμα οὐδὲν καθίσα- "μένη, διελύετο.

XXV. ¶ Multo autem tempore in his contentionibus abſumpto, alter conſul Servilius (forte enim ea expeditio ei obtigerat) multis precibus & obſequiis demerita plebe, ut ad hujus belli ſocietatem ſequi vellet, cum copiis, non ex delectu per vim coactis, ſed voluntariis, prout ipſa tempora poſtulabant, ad bellum eſt profectus, Volſcis adhuc ſe parantibus, atque exiſtimantibus Romanos cum exercitu contra ſe minime venturos, utpote quorum reſp. tanta ſeditione laboraret & premeretur, ipſique cives mutuis odiis ſe proſequerentur, imo putantibus eos non auſuros congredi cum iis qui ipſos ultro invaderent; ſibi vero magnam fore facultatem belli inferendi, quandocunque libuiſſet. Sed quum Romani bellum gerere cœpiſſent, quum tamen ipſi bello eſſent petendi, tunc eorum celeritate conſternati, honoratiſſimi quique ex civitatibus, more ſupplicum progreſſi, ad Servilium venerunt, ſeque ei dediderunt, permittentes ipſi ut arbitratu ſuo de ſe tanquam de ſontibus ſtatueret. At ille accepto ab illis in uſum exercitus commeatu, & veſtibus, ac trecentis obſidibus nobiliſſimarum familiarum delectis, abiit, id bellum confectum eſſe ratus. Sed revera hoc non fuit belli finis, at potius dilatio quædam & facultas ad ſe inſtruendum ac parandum data *hoſtibus* inſperato *Romanorum* adventu præventis. Nam poſt diſceſſum Romani exercitus, iterum Volſci bellum parare, & oppida munire cœperunt, & loca omnia, quæ opportuna erant ad ſuos ab hoſte tutandum, majoribus præſidiis *quam antea* cuſtodiebant. Hernici autem & Sabini aperte ſe ad illius periculoſi belli ſocietatem addiderunt, clam vero & multi alii. Sed Latini, quum legati ad eos ſocietatem petitum veniſſent, eos vinctos Romam abduxerunt. quibus ſenatus gratiam referens ob fidei conſtantiam, & multo

Διατελουμένου δὲ εἰς ταῦτα πολλοῦ χρόνου, ὁ ἕτε- "ρος τῶν ὑπάτων Σερουίλιος. τῷ γὰρ ἡ [f] στρατεία "κατὰ κλῆρον ἐκείνῳ προσήκουσα· πολλῇ δεήσει καὶ "θεραπείᾳ παρασκευασάμενος τὸ δημοτικὸν συνάρα- "σθαι τοῦ πολέμου, δυνάμιν [g] ἔχων οὐκ ἐκ καταλόγου "προσυναγηγερμένην, ἀλλ' ἑκούσιον, ὡς οἱ καιροὶ πα- "ρεκάλουν, ἤρετο τοὺς πολεμίους, ἔτι τῶν Οὐολούσ- "κων παρασκευαζομένων, καὶ Ρωμαίους μὲν ὄντας προσ- "δεχομένων μετὰ δυνάμεως ἥξειν ὅτι σφᾶς, οὕτως [h] σω- "φρόνως πολιτευομένους, καὶ [i] ἐχθρὰς ἔχοντας πρὸς "ἀλλήλους, ὥστε εἰς χεῖρας ἥξειν τοῖς ὑπουσιν οἰομένοις· σφί- "σι δὲ πολλὴν ἐξουσίαν ὑπάρχειν, ὁπότε [k] βούλοι- "το τοῦ πολέμου ἄρχειν. ἐπειδὴ δὲ ἦρχοντο πολεμεῖν, "δέον αὐτοὶ [l] πολεμούμενοι, τότε δὴ καταπεπληγότες "τὸ τῶν Ρωμαίων τάχος, [m] ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐκ "τῶν πόλεων [n] οἱ γεραίτατοι, προήεσαν ὑπηρέτουν τῷ 361
"Σερουϊλίῳ χρῆσθαι σφίσιν, ὡς ἡμαρτηκόσιν, ὅ,τι βού- "λοιτο. ὁ δὲ τεσσαράκοντα τῷ στρατεύματι λαβὼν ἀπ' αὐ- "τῶν, ἐθνικάς τε, καὶ τριακοσίους εἰς ὁμηρείαν ἐκ τῶν "ὑπερφανεστάτων οἴκων ὑπολεξάμενος, ᾤχετο, λελυ- "σθαι τὸν πόλεμον ὑπολαβών. διὸ δὴ ἄρα τοῦτο οὐ "λύσις, ἀναβολὴ δέ τις καὶ παρασκευὴ ἀφορμὴ τοῖς "φθαθεῖσι τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς ἐφόδου. ἀπελθόντος "δὲ τοῦ τῶν Ρωμαίων στρατεύματος, ἤρξαντο [o] πά- "λιν Οὐολῦσκοι τοῦ πολέμου, τάς τε πόλεις φραξά- "μενοι, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ὑπιτήδειον διὰ ἀσφάλειαν "σφίσι παρασχεῖν, ἀφ' φυλακῆς [p] κρεῖττον εἶχον· "συνῆπλοντο δὲ αὐτοῖς τοῦ κινδύνου φανερῶς μὲν Ερνι- "κες καὶ Σαβῖνοι, κρύφα δὲ καὶ [q] τῶν" ἄλλων συχνοί. Λατῖ- "νοι δὲ, πρεσβείας πρὸς αὐτοὺς ὑπὲρ συμμαχίας αἴτησιν "ἀφικομένης, δήσαντες τοὺς ἄνδρας, εἰς Ρώμην ἤγαγον. "οἷς ἡ βουλὴ τῆς βεβαίου πίστεως χάριν ἀποδιδοῦσα, καὶ ἔτι "μᾶλλον

a Vel δεδιξόμεθα legendum videtur, vel δεδιττώμεθα. *Sylb.* *b* Υποκαταδεεστέροις *Vat.* *c* Συνάχθοι male in *Ed. Steph.* Forſan συναχθῆ legendum. *Port.* Rectius tamen cum articulo συναχθείη τὸ συνέδριον, expuncta ſequenti καὶ. *Sylb.* *d* Εκατέρῳ *Vat.* *e* Καὶ λόγων ἀκόσμων καὶ θορύβου *Vat.* *f* Στρατιὰ minus apte in *Ed. Steph.* quod huc non quadrat. Στρατιωτικῶς in *Cod. Vat.* Στρατιωτικῶς tamen malit *Portus*, quod voce στρατιωτικὸν utatur *Thucydides.* *g* Εχων *Vat.* *h* Στρατιωτικῶς in *Ed. Steph.* *i* Εχθρὰς ἔχοντας *Vat.* *k* Βούλοιτο *Vat.* *l* Legendum videtur πολεμοῦσι: vel, inverſo verborum ordine, ἐπειδὴ δ' ἤρχοντο πολεμεῖν. Νοῦν αὐτοὶ πολεμεῖν. *Sylb.* Oratio (inquit *Portus*) eſt ἀνακόλουθος, & vel τὸ δέον eſt expungendum, vel certe δέον αὐτοὺς πολεμοῦσι legendum, ut ſenſus ſit; *cum autem Romani priores bellum gerere cœpiſſent, quibus Volſci bellum inferre decreverant, tunc hoſtes conſternati ſunt eorum celeritate, & honoratiſſimos* &c. *m* Ικετηρίας in *Ed. Steph.* quod ferri nequit, niſi ὑπὸ ſubintelligamus. Alibi (uti p. 340. v. 43.) ἱκετηρίας habemus. *n* Οἱ γηραίτεροι *Vat.* *o* Πάλιν οἱ Οὐολῦσκοι *Vat.* *p* Κρεῖττον ἔχοντες *Vat.* *q* Non agnoſcit *Vat.*

μᾶλλον ἢ εἰς τὸν ἀγῶνα προθυμίας· ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν ἐκόντες συμπολεμεῖν· ὁ μάλιστα βουλόμενος μὴ αὐτοὺς ᾔετο, δι' αἰσχύνης δὲ ἔχειν αἰτήσασθαι, τούτοις ἐχαρίσατο, τοὺς δὲ τοῖς πολέμοις αὐτοὺς ἀλόντας, ἑξακισχιλίους ὀλίγον ἀποδέοντας, περιῆκε δωρησάμενος, ὡς ἂν μάλιστα κόσμον ἡ δωρεὰ περιποιοῖτο τῇ συγγενείᾳ λάβοι, πάντας αὐτοὺς ἐσθῆσιν ἀμφιέσασα ἐλευθέροις σώμασι πρεπούσας. ἡ δὲ συμμαχίας μὲν οὐδὲν αὐτῇ ἔφη δεῖν τῶν Λατίνων, ἱκανὰς λέγουσα εἶναι τὰς οἰκείας τῇ Ῥώμῃ δυνάμεις, ἀμύνασθαι τοὺς ἀφισαμένους. ταῦτα ἐκείνοις ἀποκριναμένη, ψηφίζεται τὸν κατὰ Οὐολούσκων πόλεμον.

Ἐπὶ δὲ αὐτῆς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καθεζομένης, [c] ἐν τίνας εἶεν δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, [d] εἷς τῶν ἀρχαίων ἀνὴρ πρεσβύτερος ἐφάνη, ῥάκος ἠμφιεσμένος, πώγωνα βαθὺ καθεικὼς καὶ κόμην, βοῶν καὶ ἱκετεύων τὸν ὄχλον ἀνθρώπων ἐπικουρίαν. συνδραμόντος δὲ τοῦ πλησίον ὄχλου, στὰς ὅθεν ἔμελλε πολλοῖς [e] καταφανήσεσθαι, ἔφη, "Γεννηθεὶς ἐλεύθερος, "ἐστρατευμένος τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας πάσας, καὶ "δυεῖν δέουσας τεττάκοντα μάχας ἀγωνισάμενος, καὶ "ἀειστεῖα πολλάκις εἰληφὼς ἐκ τῶν πολέμων, ἐπειδὴ "κατέλαβον ἡ τὴν πόλιν εἰς τὰς ἑξάπαις ἄγοντες τε"νομείας καιροί, χρέος ἀναγκασθεὶς λαβεῖν ἕνεκα "τοῦ ἁλῶναι τὰς εἰσπραττομένας εἰσφοράς· ὡς τὸ μὲ "χρεῖον ἡ πολέμιοι κατέβραμον, τὰ δὲ ἐκ τὴν πόλιν "αἱ στοδεῖαι κατανάλωσαν· ὅθεν ἁλῶναί μου τὸ "χρέος οὐκ ἔχων, ἀπήχθην δεσπότῃ ὑπὸ δανειστῇ "σὺν υἱοῖς δυσίν· ὑπὸ τούτου δὲ τοῦ δεσπότου τῶν ὑ "ῥᾳδίων ἔργων [f] τι", ἀντεῖπον αὐτῷ, πληγὰς λαβὼν "μάστιξι πάνυ πολλάς. [g] ταῦτα εἰπών, ἐρρίπει τὸ ῥάκιον, καὶ ἐδείκνυε τὸ σῶμα μεστὸν τραυμάτων, τὰ δὲ 362 νῶτα αἵματος ἐκ τῶν πληγῶν ἀνάπλεω. κραυγῆς δὲ καὶ οἰμωγῆς ἐκ τῶν παρόντων [h] γενομένης, ἥ τε βουλὴ διελύθη, καὶ κατὰ τὴν πόλιν ὅλην ὁρόμου ἦν τῶν ἀπόρων ἰδίαν τύχην ἀνακλαιομένων, καὶ βοηθεῖν τοὺς πέλας ἀξιούντων. ἔκ τε τῶν οἰκιῶν ἡ [i] τὰ" [k] περὶ τὰ χρέα δεδεμένοι, κομῶντες, ἀλυσὶς ἔχοντες οἱ πλεῖστοι καὶ [l] πέδας, οὐδενὸς [m] ἀντιλαμβάνεσθαι τολμῶντος αὐτῶν· εἰ δ' ἅψαιτο μόνον, ὑπὸ χεῖρας νόμῳ [n] ἀφαιρεθησόμενος. τοσαύτη λύσσα τὸν δῆμον ἐν τῷ τότε καιρῷ κατεῖχεν, καὶ ὃ μὴ πολὺ μετὰ τοῦτο [o] ἐκφυγόντων ἦν ἡ ἀγορά. ὁ μὲν οὖν Ἄππιος, δείσας τὴν ἐφ' ἑαυτὸν ὁρμὴν τοῦ πλήθους, ἐπειδὴ τῶν κακῶν ἦν αἴτιος, καὶ δι' ἐκεῖνον ἐδόκει ταῦτα γεγονέναι, φεύγων ἐκ τῆς ἀγορᾶς ᾤχετο. ὁ δὲ Σερβίλιος ῥίψας τὴν πρεσπόρφυρον ἐσθῆτα, καὶ περικυλιόμενος τῶν δημοτικῶν ἑκάστου μετὰ δακρύων, μόλις αὐτοὺς ἔπεισεν ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ὑπισχεῖν, εἰς δὲ τὴν ὑστεραίαν ἥκειν,

magis ob eorum alacritatem ad id bellum (ultro enim ſuam operam ad bellum illud offerebant) illis ſine precio largitus eſt (quod eos maxime cupere, ſed præ pudore petere non audere arbitrabatur) hominum ferme ſex millia, quæ fuerant in bellis capta, atque ut ad eam munificentiam accederet ornamentum cognationi maxime conveniens, omnes eos (ut ingenuos decuit) veſtitos ac cultos dimiſit. Cæterum dixit ſe auxilio Latinorum non indigere, ſatis fore dicens pop. Rom. copias domeſticas ad ulciſcendum eos qui defectionem fecerant. Cum hoc reſponſo dimiſſis Latinis bellum contra Volſcos decrevit. *Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 259. Var. 261.*

¶ Patribus autem adhuc in curia ſedentibus, & de copiarum mittendarum numero conſultantibus, quidam jam ſenior ſe in forum projecit, ſordida laceraque indutus veſte, barba valde promiſſa & ſqualida coma, vociferans hominumque fidem & auxilium implorans. Facto autem concurſu à turba proxima, ille ſtans in loco unde à multis conſpici poſſet, dixit, "Se ingenuum eſſe, "& omnia militaris ætatis ſtipendia imple"viſſe, atque duodetriginta præliis decer"taſſe, & ſæpius ex bellis præmia ſuæ forti"tudinis reportaſſe, & ſe reip. extremis tem"poribus, quibus ad maximas anguſtias re"dacta fuerat, æs alienum facere coactum "fuiſſe, ut tributum imperatum conferret, "quod agellus ſuus hoſtium excurſionibus "fuiſſet vaſtatus, & rem familiarem annonæ "urbanæ caritas abſumpſiſſet: quare ſe, "quum ſolvendo non eſſet, à creditore una "cum duobus filiis in ſervitutem abductum "fuiſſe, &, quod domino ſuo durius quid"dam imperanti reſponſaſſet, cæſum ſe ver"beribus affatim. His dictis veſtem illam ſqualidam abjecit, & pectus cicatricibus plenum oſtendit, & tergum recenti verberum ſanguine totum repletum. Ob cujus rei indignitatem clamore cum lamentatione à circumſtantibus ſublato, ſenatus eſt dimiſſus, & tota urbe inopes diſcurrebant, deflentes ſuum infortunium, & auxilium à vicinis implorantes; ſimulque ex privatis ædibus nexi ob æs alienum *proripiebant ſe in publicum*, ſqualido capillitio, catenis & pedicis vincti plerique, nemine eos retinere audente; quos ſiquis vel tantummodo attigiſſet, * ſtatim, ut jure belli, diſcerpebatur: tanta rabies eo tempore plebem corripuerat; nec ita multo poſt totum forum repletum eſt hominibus *ex creditorum manu* effugientibus. Appius igitur metuens ſibi à plebis impetu, quod ipſe eſſet malorum illorum auctor, atque propter ipſum hæc accidiſſe viderentur, ocius ſe ex comitio proripuit. At Servilius abjecta prætexta, ad ſingulos de plebe cum lacrymis procumbens, vix tandem illis perſuaſit ut eo die ſe continerent, & poſtero die redirent, * promit-

XXVI.

a Ὁ μάλιστα μὲν βουλόμενος αὐτοὺς τούτοις *Vat.* reliquis omiſſis. Pro βουλόμενος (inquit *Sylb.*) rectius legemus βούλεσθαι, ut *Lapus* etiam vertit, *maxime cupere*. *b* In *Cod. Vat.* ἡ δωρεὰ περιποιοῖτο τῆς συγγενείας λάβοι. *c* Dicendum vel ἐν τίνας δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, vel certe ἐν τίνες εἶεν δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας σκοπούσης, Græciſmo ſatis noto, pro ἐν σκοπούσης τίνες δυνάμεις τὰς ἐξελευσομένας τίνες εἶεν. *Port.* Χρὴ vel δεῖ, aut ſimile verbum, omiſſum eſſe exiſtimat *Sylb.* *d* Atticorum more pro οὐ τῇ ἀγορᾷ, vel ἐφάνη εἰς τὴν ἀγορὰν pro φανεὶς εἰς τὴν ἀγορὰν ἦλθεν. *Port.* *e* Καταφανὴς ἔσεσθαι *Vat.* *f* Deeſt *Vat.* *g* Ταῦτ' εἰπὼν *Vat.* *h* Γινομένης *Vat.* *i* Abeſt *Vat.* atque tollendum eſſe viderant *Sylb.* & *Port.* *k* Hîc περὶ idem valet ac διὰ *propter*, ut p. 349. v. 27. *l* Poſt πέδας verbum ἐξῆλθον, ἐξώρμησαν, ἐξίδεσαν, vel ſimile, omiſſum eſſe exiſtimant *Sylb.* & *Port.* *m* Τολμῶντος αὐτιλαμβάνεσθαι *Vat.* *n* Διαπραττομένου *Vat.* *o* Ἐκφυγόντων τὴν ἀνάγκην ἡ ἀγορᾷ *Vat.* * Statim res agebatur manibus. *Gelen.*

Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 259. Var. 261.

promittens rem eorum ſenatui curæ fore. Ita loquutus, quum per præconem edixiſſet, nemini creditorum licere quemquam civem Rom. ob ipſius æs alienum *in nervum* abducere, donec ſenatus de illis cognoviſſet, & præſentes poſſe tuto abire quocunque libuiſſet, *hoc modo* tumultum illum ſedavit.

XXVII. ¶ Tunc igitur illi ex foro diſceſſerunt. Poſtero autem die adfuit non ſolum ipſa urbana turba: ſed etiam ex proximis agris popularis multitudo, & ſummo mane totum forum plenum erat. Coacto autem ſenatu, ut, quid his de rebus ſtatuendum eſſet, conſultaretur, Appius quidem ſuum collegam plebis adulatorem vocabat, & ducem pauperum inſolentiæ; Servilius vero eum auſterum & arrogantem, & præſentium reip. malorum auctorem: & nullus altercationum finis fiebat. Interea autem Latini equites equis ſummo ſtudio concitatis in forum adveneruntque, nunciaruntque hoſtes cum ingenti exercitu domo egreſſos, & jam eſſe in ſui agri finibus. Atque illi quidem hæc nunciarunt. Patricii vero, & equeſtris ordinis viri, & cæteri quotquot † vel divites vel nobiles erant, utpote qui pro magnis rebus periclitabantur, arma ocius ceperunt: at quotquot ex illis erant inopes, præcipue vero qui ære alieno premebantur, neque arma tangebant, neque ullum aliud reip. auxilium ferebant; ſed cum gaudio & deſiderio bellum externum accipiebant, quaſi illos præſentibus malis liberaturum eſſet: atque iis qui eos adhortabantur ad patriam defendendam, catenas & compedes cum conviciis oſtendebant, atque ex ipſis quærebant, num horum bonorum ſervandorum cauſſa æquum eſſet ſe bellum gerere. quin etiam multi dicere audebant, ſatius eſſe ſervire Volſcis quam patriciorum contumelias preferre. Et tota urbs ululatus & tumultus ac variarum muliebrium lamentationum plena erat.

XXVIII. ¶ Patres, quum hæc viderent, Servilium alterum conſulem, cujus in eo rerum ſtatu magna auctoritas apud plebem videbatur eſſe, rogarunt ut patriæ opem ferret. Ille vero, populo ad concionem convocato, demonſtrabat præſentis temporis neceſſitatem non pati amplius civiles contentiones, & eos orabat ut tunc unanimes in hoſtem irent, neque patriam funditus everti paterentur, in qua dii patrii & monumenta majorum ſingulis eſſent, quæ omnibus mortalibus precioſiſſima ſunt; utque parentes vererentur, qui ſe per ætatem non poſſent defendere, atque miſericordia moverentur mulierum, quæ mox graves & nefarias contumelias coactæ eſſent laturæ; præcipue vero infantium, non ad talem ſpem educatorum, injurias & crudeles

ὡς ὁ βυλλῆς ἐπιμέλειάν τινα ποιεῖ αὐτῶν παροξυνόμενος. ταῦτα εἰπών, καὶ τὸ κήρυκα ἀνειπεῖν κελεύσας, [a] μηδένα τῶν δανειστῶν ἐξεῖναι σῶμα πολιτικὸν πρὸς ἴδιον χρέος ἄγειν, ἕως ἂν ἡ βυλὴ περὶ αὐτῶν διαγνοίη, τοὺς δὲ πρόσταις, ὅποι βούλοιντο ἀδεῶς [b] ἀπεῖναι, διέλυσε τὸν ὄχλον.

Τότε μὲν οὖν ᾠχοντο ἐκ τῆς ἀγορᾶς· τῇ δὲ ἐξῆς ἡμέρᾳ παρῆν ὐ μόνον ὁ κατὰ πόλιν ὄχλος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σύνεγγυς ἀγρῶν τὸ δημοτικὸν πλῆθος, καὶ ἦν ἐξ ἑωθινοῦ πλήρης ἡ ἀγορά. τῆς δὲ βυλῆς συναχθείσης, ἵνα περὶ τούτων βουλεύσηται ὅ, τι χρὴ περάττειν, ὁ μὲν Ἀππιος δημοκόπον ἐκάλει τὸν συνάρχοντα, καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν ἀπόρων ἡγεμόνα· ὁ δὲ Σερουίλιος ἐκεῖνον αὐστηρὸν καὶ αὐθάδη, καὶ τῶν παρόντων τῇ πόλει κακῶν αἴτιον· τέλος δὲ ὧδέ [c] ἐγένετο τῶν λόγων. οἱ δὲ τότε Λατίνων ἱππεῖς, κατὰ σπουδὴν ἐλαύνοντες τοὺς ἵππους, προῆσαν εἰς τὴν ἀγοράν, ἐξελήλυθότες, ἀγγέλλοντες τοὺς πολεμίους μεγάλῃ στρατιᾷ, καὶ ὄντας ὅπι τοῖς ἑαυτῶν ὁρίοις ἤδη. καὶ ὁ μὲν ταῦτα· οἱ δὲ πατρίκιοι, καὶ τὸ τῶν ἱππέων πλῆθος, τά τε ἄλλων ὅσοι ἢ [d] πλοῦτον ἢ δόξας προγονικὰς εἶχον, οἷα δὴ περὶ μεγάλων κινδυνεύοντες, ὡπλίζοντο ἅμα τάχος· ὅσοι δὲ ἧσαν [e] αὐτῶν ἄποροι, μάλιστα δὲ οἱ τοῖς δανείοις πιεζόμενοι, [f] ὅτε ὅπλων ἥπτοντο, ὅτε ἄλλως παρέχοντο τοῖς κοινοῖς πραγμασιν ὀπισυείσθη ῥᾳδεμίαν· ἡδόμενοι δὲ καὶ κατ' εὐχὴν δεχόμενοι τὸ ἔξωθεν πολεμον, ὡς τῶν παρόντων σφᾶς κακῶν ἐλευθεροῦσοντα· τοῖς δὲ δεομένοις ἀμύνειν ὑπεδεικνύντες τὰς ἁλύσεις καὶ τὰς πέδας, ὑπερτομοῦντες ἠρώτων εἰ τούτων φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἀγαθῶν ἄξιον εἴη σφίσι πολεμεῖν. πολλοὶ δὲ καὶ λέγειν ἐτόλμων, ὡς ἄμεινον εἴη Οὐολούσκοις δουλεύειν μᾶλ- 363
λον ἢ τὰς ὕβρεις τῶν πατρικίων ὑπομένειν. ἥ τε πόλις οἰμωγῆς καὶ θορύβου καὶ παντοίων γυναικείων ὀδυρμῶν ἐπίμπλατο.

Ταῦτα ὁρῶντες οἱ βουλευταὶ, τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Σερούιλιον, ὃς καὶ τῷ πρόντι πιθανώτερος ἦν τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, βοηθεῖν ἐδέοντο τῇ πατρίδι. ὁ δὲ συγκαλέσας εἰς τὴν [g] ἀγοράν, ὅ πρόσθεν καιρὸν τὸν ἀνάγκην ἐπεδείκνυεν ὑπερπερισσεύειν πολιτικὰς φιλονεικίας, καὶ ἠξίου νῦν μὲν ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις, κοινῇ γνώμῃ χρησαμένους, καὶ μὴ περιιδεῖν ἀνάστατον τὴν πατρίδα γενομένην, ἐν ᾗ θεοὶ πατρῷοι [h] καὶ ἥκοντες προγόνων ἑκάστοις ἦσαν, ἃ τιμιώτατά ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις· γονέων τε αἰδῶ λαβεῖν ὑπὲρ ἐκείνων ἐσομένων ἑαυτοῖς ἅμα γῆρας ἀμύνειν, καὶ γυναικῶν ἔλεον τὴν αὐτίκα μάλα δεινὰς καὶ ἀπορρήτους ὕβρεις ἀναγκαζησομένων πάσχειν· μάλιστα δὲ παίδων ἔτι νηπίων, ἃς ὑπὸ τοιαύτας ἐλπίσιν ἀνατραφέντων, οἰκτείραι λώβας καὶ προπηλακισμούς

[a] Μηδενὶ omnino legendum eſſe contendit *Portus*. Verum μηδένα excuſari poteſt (inquit *Sylb.*) ratione verbi infiniti, ut infra p. 349. v. 24. τοὺς τούτων οἰκίας μηδένα ἐξεῖναι κρατῆσαι. atque καινοπρεπείας eſſe non invenuſtæ cenſet *Caſaubonus*, quali utitur *Thucydides* lib. 2. καὶ τὰ πάντα ὁμιλον καὶ ἀσῶν καὶ ξένων ξύμφορον εἶναι αὐτῶν ἁπαξάπασιν, ubi (ut ait *Schol.*) κοινῶς ἐστι, ἀντὶ τοῦ πάντα ὁμίλῳ. Occurrunt etiam alibi hujus κήρυκος exempla: notaturque id ab *Euſtathio* ad hoc carmen Οδυσσ. π. οὐκ ἄμιλιν μοι ζώειν μετειλήσαι καὶ ἐρίζῃ, & à *Schol. Apollonii* iſto loco lib. 1. Ὑμῖν μὲν δὴ μῆτηρ θεῶν &c. [b] Ἀπεῖναι ferri poteſt, ut infra v. 16. πορῆσαι εἰς τὴν ἀγορὰν. alioqui uſitatius in hac ſignif. ἀπιέναι. *Sylb.* [c] Ἐγένετο *Vat.* ut ſcribendum eſſe monuit *Steph.* atque aliis in locis eundem errorem commiſſum eſſe. [d] Πλούτους *Vat.* [e] Αὐτῶν ſi tollas melius conſtabit ſententia. *Sylb.* [f] Οὔθ' ὅπλων *Vat.* [g] Poſt ἀγορὰν (quæ hîc loci non tam *forum* quam ἐκκλησίαν *concionem* ſignificare videtur) τὸν δῆμον vel ſimile quid deeſſe putat *Port.* [h] Ἔθη καὶ *Vat.* nec multo aliter legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *in qua dii patrii & conſuetudine & ex progenitoribus unicuique erant.* * Tanquam curam aſſumpturo aliquam de eis Senatu. *Lapus.* † Vel divitiis vel majorum gloria eminerent. *Gelen.*

a Aptius

πλαχισμὸς ἀνηλεεῖς· ὅταν δὲ τ παρόντα κίδυνον ἅπαντες ὁμοίαις προθυμίαις χρησάμενοι [a] διαλύσωνται, τότε δὴ σκοπεῖν τίνα τρόπον ἴσην τ κοινὴν καὶ σωτήριον ἅπασι τὴν πολιτείαν καταστήσονται, μήτε τ πενήτων ἐπιβουλευόντων ταῖς τ πλουσίων οὐσίαις, μήτε ἐκείνων προπηλακιζόντων τὸς ταῖς τύχαις ταπεινοτέρους· ἤκιστα γὰρ εἶναι ταῦτα πολιτικά· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπόροις ἐπικουρία τις ἔστω πολιτική, καὶ τοῖς [b] συμβαλοῦσι τὰ χρέα βοήθεια μετρία. [c] τοῖς γὰρ ἀδικουμένοις [d] καὶ" τὸ κεφάλαιον τ ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, καὶ πάσας φυλάττον ἐν ὁμονοίᾳ τὰς πόλεις, πίστις ὅτι σωζομέναις, οὐκ ἅπασα καὶ διὰ παντὸς ἐκ μόνης ἀναιρεθήσεται τ Ῥωμαίων πόλεως. ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τοιούτῳ καιρῷ λεχθῆναι προσῆκε, διεξελθών, τελευτῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας εὐνοίας, ἣν ἔχων διατελεῖ πρὸς τὸν δῆμον, ἀπελογεῖτο, καὶ ἧς ἀπέλαυσε τ [e] στρατείας αὐτῷ ταύτης ἀνθ' ὧν προθυμεῖται εἰς αὐτὸς ἦν, τ μὲ κατὰ πόλιν ἐπιμελείας τῷ συνάρχοντι προσηκούσης, ἑαυτῷ δὲ τ ἡγεμονίας τ πολέμων [f] ἀποδεδομένης· ταύτας γὰρ [g] αὐτοῖς βραβεῦσαι τὰς τύχας τ κλήρῳ. ὑπεσχῆσθαι δὲ αὐτῷ ἔφη τ βουλὴν ἐμπεδώσειν, ὅ,τι ἂν διομολογήσηται τῷ πλήθει· αὐτὸν δὲ [h] ἐκείνοις, πείσειν τὸς δημότας μὴ προδώσειν τοῖς πολεμίοις τ πατρίδα.

Ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευσε τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν, ὅσοι ἂν Ῥωμαίων ὅπλα τὸν καθ' Οὐολούσκων πόλεμον [i] κατ' αὐτὸν [k] ἐκστρατεύσωσι, τὰς τούτων οἰκίας μηδένα ἐξεῖναι μήτε κατέχειν, μήτε πωλεῖν, μήτε ἐνεχυράζειν, μήτε γένος αὐτῶν ἀπάγειν πρὸς μηδὲν συμβόλαιον, μήτε κωλύειν τὸν βουλόμενον τῆς στρατείας κοινωνεῖν. ὅσοι δ' 364 ἂν ἀπολειφθῶσι τῆς στρατείας, τὰς καλὰ τούτων πράξεις ἐπάρχειν τοῖς δανεισταῖς, ἐφ' οἷς ἕκαστοι συνέβαλον. ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσαν οἱ πένητες, αὐτίκα συνέγνωσάν τε, καὶ πολλῇ προθυμίᾳ πάντες εἰς τ πόλεμον ὥρμηντο, οἱ μὲν [l] ὠφελειῶν ἐλπίσιν ἐπαρθέντες, οἱ δὲ τῷ στρατηλάτῃ χάριτι, οἱ δὲ πλεῖστοι τ Ἄππιον καὶ τὸς ἐν τῇ πόλει κτῇ τῶν [m] ὑπομεινάντων προπηλακισμὸς φεύγοντες. προσλαβὼν δὲ ὁ Σερβίλιος τὸ στράτευμα, σὺν πολλῇ σπουδῇ ἐλαύνει, διαλιπὼν ὀλίγον χρόνον, ἵνα συμμίξῃ τοῖς πολεμίοις, πρὶν εἰς τ Ῥωμαίων χώραν αὐτὸς εἰσβαλεῖν· καὶ καταλαβὼν περὶ τὸ [n] Πωμεντίνων χωρίον ἐστρατοπεδευκότας, καὶ τ Λατίνων χώραν προνομεύοντας, ὅτι παρακαλοῦσιν αὐτοῖς ἐ συμπαρεῖναι τῷ πολέμῳ, περὶ δείλην ὀψίαν, περὶ λόφον τινὰ ὡς ἑκκαίδεκα σταδίους τ στρατοπεδείας αὐτῶν ἀφεστῶτα, πιθεῖ τ χάρακα· καὶ αὐτοῖς νυκτὸς ἐπιπεσεῖσθαι Οὐολοῦσκοι, ὀλίγους τε ° καταδόξαντες εἶναι, καὶ ὡς ἐξ ὁδοῦ μακρᾶς κατακόπους, προθυμίας τε οὐδεμιᾶς ἐ-45 χοντας, διὰ τὸς ἐκ τῶν πενήτων περὶ τὰ χρέα νεωτερισμούς, ἐν ἀκμῇ μάλιστα δοκοῦντας εἶναι. ὁ δὲ Σερβίλιος,

contumelias miserarentur. Cæterum, postquam præsens periculum omnes pari animi contentione usi propulsassent, tunc viderent quonam modo æquam & communem ac salutarem omnibus reip. formam constituerent, ita ut neque inopes divitum fortunis insidiarentur, neque illi contumelioſe humiliorum hominum fortunæ insultarent: (*hæc enim non esse civilia) sed ut pauperes potirentur civili auxilio & creditoribus porrigeretur moderatum subsidium. Nam *inquiebat* optimum in vita contra omnes injurias remedium, & quod in omnibus civitatibus concordiam servat, contractuum *videlicet* fides, non omnino, neque in perpetuum ex sola rep. Rom. tolletur. Quum igitur hæc & alia, quæ tale tempus postulabat, dixisset, postremo de sua erga plebem constanti benevolentia † paucis egit & se purgavit, ac ab ea petiit ut secum ad hanc expeditionem proficisceretur, ‡ & hanc gratiam sibi pro suo erga ipsam studio referret, quod urbis cura collegæ obtigisset, & ad se belli imperium delatum fuisset: hanc enim fortunam sibi ab ipsa sorte datam. Dicebat autem, patres sibi pollicitos esse se ratum facturos quicquid ipsi plebi promisisset; seque illis vicissim promisisse, fore ut persuaderet ipsis plebejis ne patriam hostibus proderent. *Per. Jul.* 4221. *Ante Chr.* 493. *Olymp.* 72 3/4. *Cæs.* 259. *V.C. Var.* 261.

¶ Hac oratione habita, per præconem edixit, nemini licere, civium Romanorum, qui ad bellum contra Volscos secum proficiscerentur, aut domos retinere, aut vendere, aut oppignerare, aut eorum familiam ullius contractus caussâ *in nervum* abducere, aut etiam impedire quo minus quilibet nomen ad militiam daret, ejusque particeps esset: & qui militiam deseruissent, contra eos creditoribus jus esse exigendi pecuniam, quibuscunque conditionibus eam ipsis mutuo dedissent. Pauperes his auditis confestim consenserunt, & magna animi alacritate omnes ad bellum ferebantur; alii quidem lucri spe exciti, alii vero imperatoris gratia, plurimi vero ut effugerent Appium & contumelias *patriciorum* in eos qui in urbe remansissent. Servilius igitur, assumpto exercitu, magna celeritate properat nulla mora interposita, ut prius cum hostibus congrederetur, quam ipsi in Romanum agrum irrumperent. Quum autem eos offendisset castrametatos in agro Pomentino, & Latinum agrum populantes, quod à se invitati belli socii esse noluissent, circa vespertinum crepusculum in colle quodam, viginti ferme stadiis ab eorum castris distante, castra posuit. Noctu vero Volsci eos adorti sunt, existimantes paucos eos esse, & ob iter longum fatigatos, & animis ad operam navandam minus paratis, ob inopum seditiones propter æs alienum excitatas, quæ tum maxime vigere credebantur. At Servilius, quamdiu XXIX.

a Aptius ἀπηρέσωνται, ἀπώσωνται, vel simile quid. *Sylb.* b Συμβάλωσι *Vat.* c Possumus & locum hoc modo intelligere: Servilius dicebat non propterea optimum remedium, quod alit civium concordiam, omnino aut in perpetuum de Rep. Rom. præter cæterarum morem sublatum iri, si inopum aliqua ratio haberetur, & si creditores aliquid de suo jure remitterent. *Portus.* d Καὶ redundare videtur. *Sylb.* e Στρατιᾶς *Vat.* f Ἀποδιδομένης *Vat.* g Τὰς τύχας βραβεῦσαι αὐτοῖς *Vat.* h Ἐκείνους *Vat.* i Hæc κατ' αὐτῶν *Lapus* vertit *per se.* Μετ' αὐτῶ legisse videtur *Gelenius*: quod paullo supra (v. 15.) dixit, ἐξιὼν συνάρασθαι τῆς στρατείας αὐτῷ. *Sylb.* k Στρατεύσωσι *Vat.* l Ἐλπίσιν ὠφελειῶν ὑπαχθέντες *Vat.* & *Lapi Codd.* m Ἀπομεινάντων *Vat.* n Πωμεντῖνον *Vat.* Supra (p. 285.) Πωμαντῖνον πεδίον appellat. o Legi mallem καταδεξάμενοι. *Cas.* Δόξαντες in *Cod. Vat.* * *Lapum* fere sequutus sum. *Portus* sic vertit, *Hæc enim in civitate nullo modo ferenda* dicebat. *Quinetiam* viderent *quodnam auxilium* (ac si legisset ἐπικουρία τις) *civile pauperibus, & quodnam moderatum subsidium creditoribus ferri posset.* † Id est: *pauca verba fecit ut se purgaret.* ‡ In remunerationem promptitudinis erga ipsos suæ. *Lapus.*

Per. Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 259. Var. 261.

quamdiu nox duravit ex ipso vallo pugnans, ubi primum dies illuxit, & animadvertit hostes nullis servatis ordinibus palantes, jussit omnes castrorum portas clam aperiri, & simul uno signo exercitum in eos immisit. Quum autem Volsci in grave, repentinum, & inopinatum malum incidissent, eorum pauci quidam ausi resistere ad vallum pugnantes concisi fuerunt: reliqui vero effusa fuga fugientes, multis suorum amissis, plerique saucii & inermes in sua castra se receperunt. Sed Romanis illos è vestigio insequentibus, & castra circumdantibus, post non longam defensionem castra dediderunt, multis mancipiis & pecore & armis & reliquo bellico apparatu referta. Captus est etiam hominum ingenuorum magnus numerus, partim ipsorum Volscorum, partim gentium, quæ ipsis auxilium in eo bello tulerant; & quicquid pecuniarum, auri, argenti, & vestium milites habebant, quarum rerum ibi maxima erat copia haud aliter ac in opulentissima aliqua urbe expugnata. Servilius autem hæc omnia *militibus* concedens, ut unusquisque aliquid lucraretur & nihil in publicum referret, prædam dividi jussit: castrisque incensis exercitum inde abducens, * ad urbem proximam Suessam Pometiam contendit. Hæc enim ambitus magnitudine, & colonorum multitudine, præterea gloria & opibus, longe cæteris antecellere videbatur, & erat tanquam illius gentis caput. qua obsessa, & exercitu neque interdiu neque noctu ab oppugnatione revocato, ne ullum temporis spatium hostibus daretur ad quiescendum, neve somnum caperent, aut à prælio unquam cessarent, eos fame confectos, & consilii inopia ac sociorum penuria laborantes, brevi temporis spatio expugnavit, & omnes puberes interfecit: omnibusque rebus, quæcunque ibi quoque erant, militibus in prædam concessis, ad alias urbes copias duxit, quod nullus de Volscis ipsi amplius resistere posset.

ἐπὶ νυκτὸς ἀπὸ τοῦ χάρακος ἀγωνισάμενος, ἐπειδὴ φῶς τε ἤδη ἐγένετο, καὶ τοὺς πολεμίους ἔμαθεν ἀτάκτως πεφυγομένους, ἀνοῖξαι κελεύσας πύλίδας ἐκ τοῦ χάρακος ἀθρόως συχνὰς, ἀφ' ἑνὸς σημήλατος ἐφῆκεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ στράτευμα. ἐξαπιναίου δὲ τοῦ δεινοῦ καὶ παρὰ δόξαν τοῖς Οὐολούσκοις προσπεσόντος, ὀλίγοι μὲν τινες ὑποστάντες πρὸς τῷ χάρακι μαχόμενοι κατελείφθησαν· οἱ δὲ ἄλλοι φεύγοντες πρὸς σπάθην, καὶ πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀπολέσαντες, τραυματίαι τε οἱ πλεῖστοι καὶ τὰ ὅπλα ἀπολωλεκότες, εἰς τὸν χάρακα διεσώζοντο. ἑπομένων δὲ αὐτοῖς τῶν Ρωμαίων ἐκ ποδὸς, καὶ πρὸς εἰσόδοις τοῦ στρατοπέδου, βραχύ τινα χρόνον ἀμυνόμενοι, παρέδοσαν τὸν χάρακα, πολλῶν ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ ὅπλων καὶ τοῦ εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς γέμοντα. ἑάλω δὲ καὶ σώματα ἐλεύθερα συχνὰ, τὰ μὲν αὐτῶν Οὐολούσκων, τὰ δὲ τῶν αὐτοῖς συναγωνισαμένων ἐθνῶν· [b] χρήματά τε, καὶ ὅσα, χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὥσπερ ἂν πόλεως [c] κρατίστης ἁλούσης, πάνυ πολλὰ τοῖς στρατιώταις. ταῦτα ἐφιεὶς ὁ Σερούίλιος, ὡς ἕκαστος ὠφελήθείη, [d] μηδὲν δὲ εἰς τὸ δημόσιον [e] ἀναφέρωσι, παραγγείλας κελεύσας, καὶ τὸν χάρακα πυρὶ δοὺς, ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις, ἦγεν [f] ὅπῃ τὴν ἐγγυτάτω Σύεσσης Πομπιλιανῶν. μεγέθει τε γὰρ πόλεως, καὶ πλήθεσιν οἰκητόρων, ἔτι δὲ δόξῃ καὶ πλούτῳ πολὺ τῶν ἄλλων ἐκείνην τοῖς Οὐολούσκοις προεστάναι, ὀλίγοι μὲν τινες ὑποστάντες πρὸς τῷ χάρακι μαχόμενοι κατελείφθησαν· οἱ δὲ ἄλλοι φεύγοντες πρὸς σπάθην, καὶ πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀπολέσαντες, τραυματίαι τε οἱ πλεῖστοι καὶ τὰ ὅπλα ἀπολωλεκότες, εἰς τὸν χάρακα διεσώζοντο. ἑπομένων δὲ αὐτοῖς τῶν Ρωμαίων ἐκ ποδὸς, καὶ πρὸς εἰσόδοις τοῦ στρατοπέδου, βραχύ τινα χρόνον ἀμυνόμενοι, παρέδοσαν τὸν χάρακα, πολλῶν ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ ὅπλων καὶ τοῦ εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς γέμοντα. ἑάλω δὲ καὶ σώματα ἐλεύθερα συχνὰ, τὰ μὲν αὐτῶν Οὐολούσκων, τὰ δὲ τῶν αὐτοῖς συναγωνισαμένων ἐθνῶν· [b] χρήματά τε, καὶ ὅσα, χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὥσπερ ἂν πόλεως [c] κρατίστης ἁλούσης, πάνυ πολλὰ τοῖς στρατιώταις. ταῦτα ἐφιεὶς ὁ Σερούίλιος, ὡς ἕκαστος ὠφελήθείη, [d] μηδὲν δὲ εἰς τὸ δημόσιον [e] ἀναφέρωσι, παραγγείλας κελεύσας, καὶ τὸν χάρακα πυρὶ δοὺς, ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις, ἦγεν [f] ὅπῃ τὴν ἐγγυτάτω Σύεσσης Πομπιλιανῶν. μεγέθει τε γὰρ πόλεως, καὶ πλήθεσιν οἰκητόρων, ἔτι δὲ δόξῃ καὶ πλούτῳ πολὺ τῶν ἄλλων ἐκείνην τοῖς Οὐολούσκοις προεστάναι, [g] ταύτας ὑπερέχειν ἐδόκει, καὶ ἦν ὥσπερ ἡγεμὼν τοῦ ἔθνους. περισταλοπεδεύσας δὲ αὐτὴν, καὶ [h] ὅτε ἡμέρας ὅτε νυκτὸς ἀναχαλῶν τὸν στρατὸν, ἵνα μηδένα χρόνον οἱ πολέμιοι [i] διαναπαύσωνται, μήτε ὕπνου ἀρέσθαι, μήτε πολέμου παῦλαν δεχόμενοι, λιμῷ καὶ ἀμηχανίᾳ καὶ ἀσθενείᾳ συμμάχων παραλείπει, ἑλεν αὐτὴν οὐ πολλῷ χρόνῳ, καὶ τοὺς ἐν ἥβῃ πάντας κατέσφαξεν. ὀπιπτεύσας δὲ καὶ ὅσα ἦν ἐνταῦθα χρήματα τοῖς στρατιώταις φέρειν τε καὶ ἄγειν, ὅπῃ τὰς ἄλλας πόλεις ἀπῆρε τὴν δυνάμιν, ὑδενὸς ἔτι τῶν Οὐολούσκων ἀμύνειν τι δυναμένου.

XXX. ¶ Quum igitur Romani res Volscorum ita afflixissent, Appius Claudius, alter consul, productos in forum eorum obsides, qui erant trecenti, nequi in posterum fidem datis obsidibus confirmatam temere violarent, virgis cæsos in omnium conspectu decollari jussit. Deinde, post paucos dies collegæ ex illa expeditione reverso, & triumphum, qui imperatoribus ob rem in præliis præclare gestam *bellumque feliciter confectum* concedi solet, à senatu petenti obstitit, seditiosum & † pravæ disciplinæ amatorem eum vocans: præcipue vero eum accusans, quod ex ejus belli præda nihil in ærarium retulisset, sed quibus voluisset ea omnia largitus

Ὡς δὲ τοῖς Ρωμαίοις τελαπφωμένα ἦν τὰ τῶν Οὐολούσκων πράγματα, προάγων τοὺς ὁμήρους αὐτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Ἀππιος Κλαύδιος, ἄνδρας τριακοσίους, ἵνα δι' εὐλαβείας ἔχοιεν οἱ [k] προθέμενοι σφίσι πίστις ὁμηρείων μὴ παρασπονδῆσαι, μάστιξί τε πελάσαι, πάντων ὁρώντων, καὶ τοὺς αὐχένας αὐτῶν ἐκέλευσεν ἀποκόψαι. [l] ἀφικομένου δὲ ἀπὸ τῆς στρατείας ἐπὶ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις τοῦ συνυπάτου, καὶ τὴν εἰωθυῖαν διδομένην θρίαμβον ἀπὸ τῆς βουλῆς τοῖς ἀγῶνα λαμπρὸν ἀγωνισαμένοις στρατηγοῖς ἀξιοῦντος λαβεῖν, [m] ἐμποδὼν ἐγένετο, φάσιαν ἀποκαλῶν, καὶ πολιτείας πονηρᾶς ἔραστήν· μάλιστα δὲ αὐτῷ καλησόρων, ὅτι ἐκ τῶν τοῦ πολέμου λαφύρων ὑδεμίαν μοῖραν εἰς τὸ δημόσιον ἀνήνεγκεν, ἀλλ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο κατεχαρίσατο·

a Non agnoscit *Vat.* b Locus hîc non est satis integer, paullo melior videtur hæc lectio: χρήματά τε θαύμαστα ὅσα, χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἐσθὴς, ὥσπερ ἂν πόλεως κρατίστης ἁλούσης, πάνυ πολλά. ταῦτα τοῖς στρατιώταις ἐφιεὶς ὁ Σερ. vel minori mutatione, χρήματά τε καὶ ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐκ ἐσθὴς, ὥσπερ ἂν πόλεως τῆς κρατίστης ἁλούσης πάνυ πολλά. τοῖς στρατιώταις ταῦτα ἐφιεὶς ὁ Σερ. cui lectioni favet similis locus l 10. p. 648. atque etiam *Lapi* versio, *pecuniæque & argenti aurique & vestis tanquam urbe præclara capta valde multum. quæ Servilius militibus dimittens* &c. *Sylb.* c Κρατίστης in *Cod. Rom.* Sed vulg. lectio huic postponenda non est. *Sylb.* d Καὶ μηδὲν εἰς in *Codd. Ven.* & *Vat* e Nota (inquit *Sylb.*) diversitatem modi in ὠφεληθείη & ἀναφέρωσι. Verum ἀναφέρωσι habet *Cod. Vat.* f Ἐπὶ τὴν ἐγγυτάτω πόλιν Σύεσσαν Πομπιλιανῶν in *Cod. Ven.* Ἐπὶ τὴν ἐγγυτάτω Σύεσσαν Πομ. *Vat.* Ἐπὶ τὴν ἐγγύτερον πόλιν, Σύεσσαν Πομ. legit *Cluverius* in *Ital. Antiq.* l. 3. p. 1025. g Ταύτην ἐκ ἄλλων ὑπερέχειν in *Cod. Rom.* sed proculdubio verius αὕτη. *Sylb.* Ταύτης ὑπερέχειν in *Cod. Vat.* h Οὔτ' ἡμέρας *Vat.* i Διαναπαύσωσιν *Vat.* k Forsan rectius προθέμενοι σφίσι: hoc sensu; *ut qui se illis adjunxissent* (amicos scilicet & socios) *hoc exemplo moniti caverent ne fidem datam obsidibus confirmatam violarent. Sylb.* atque ita plane in *Cod. Vat.* l Ἀφικομένῳ τε ἀπὸ *Vat.* m Ἐμποδὼν ἐγίνετο *Vat.* * *Portus*, vulgatam lectionem sequens, interpretatur, *ad Pometiam urbem Suessæ proximam.* † Pravæ administrationis reip. *Lapus.* Pravæ reip. *Gelen.*

a Sc.

χαείσαιλο· ϗ ἔπειστ ϯ βυλὴν μὴ δῆναι τῷ ἀνδρὶ ϯ θριάμβον. ὁ δὲ Σερβίλιος ὑβρίας δοκῶν ὑπὸ τ̃ συνεδρίου, εἰς αὐθάδειαν ὑκ εἰωθῶς Ρωμαίοις ἐτρέπετο. καλέσας γὰρ εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ὀ[2] τῷ πρὸ τῆς πόλεως πεδίῳ, ϗ διεξελθὼν τὰ πεπραγμένα καθ' τὸν πόλεμον, καὶ τοῦ συνάρχοντ̃ τὸν φθόνον, ϗ τῆς βουλῆς ϯ προπηλακισμὸν διηγησάμεν̃, ἔφη πρὸς ϯ ἑαυτῦ πεπραγμένων καὶ τ̃ συναγωνισαμένου στρατεύματος ἔχειν ϯ τ̃ πομπεύειν ἐπί τε καλοῖς τε ϗ δυστυχήσιν ἔρσοις [b]ἐξουσίαν. ταῦτα εἰπὼν, στεφανοῦσθαι [c]τοὺς ῥάβδους ἐκέλευσεν, ϗ αὐτὸς στεφανωσάμενος, ἔχων ϯ θριαμβικὴν ἐσθῆτα, προῆλθεν εἰς ϯ πόλιν ὑπὸ τ̃ δήμου πανὸς προπεμπόμενος, ἕως εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη, ϗ ταῖς εὐχὰς ἀπέδωκε, ϗ τὰ σκῦλα ἀνέθηκεν. ἐκ δὲ τούτου φθόνον μ̃ ἔτι μείζονα παρὰ πατρικίων ἐπεσπάσαιλο, οἰκεῖον δὲ αὐτῷ παρεσκευάσαιλο τὸ δημοτικόν.

Ἐν τοιαύταις δὲ ἀκροάσεσιν ϯ πόλεως ὄσης, ἐκεχειρία τις ἐν τῷ διὰ μέσου γενομένῃ θυσιῶν πατρίων ἔνεκα, ϗ παρηγύρεις ὑπολαβοῦσαι λαμπραὶ ταῖς δαπάναις [d]ἐπέχον ὀ τῷ παρόντι τ̃ πλήθους δυοχερασίαν. ἑορτάζουσι δὲ αὐτοῖς ἐπιπέσθεν̃ πολλῇ δυνάμει Σαβῖνοι, τοῦτον ἐκ πολλ̃ φυλάξαντες ϯ χρόνον, ἀρχομένης [e]ἔτι νυκτὸς [f]ποιησάμενοι [g]ϯ ἐπίσασιν, ἵνα [h]πρὶν αἰσθέσθ̃ τὰς ἔνδον, ἐπὶ τῇ πόλει [i]γένων̃ ϗ ῥᾷστα ἂν ἐκράτησ̃ αὐτ̃ν, εἰ μὴ ϯ φίλων τινες, ἀποκαθέντες ϯ φάλαγγος, αὐλαῖς ἐπιβαλόντες ἁρπαγῆς ἕνεκεν, θόρυβον εἰρτάσαιλο. βοή τε γὰρ εὐθὺς ἐγένελο, καὶ ὁρόμος τ̃ν γεωργῶν εἰς τὸ τεῖχος, πρὶν ἢ ταῖς πύλαις τὰς πολεμίους προσελθεῖν. ὡς δὲ ἔγνωσ̃ [k]αὐτ̃ν τὴν ἔφοδον οἱ[l] καθ' πόλιν, θεωρῆνες μεταξὺ ϗ τὰς στεφάνας ἐπικείμενοι, καταλιπόντες τὰς ἀγῶνας, ὅπλα ἁρμοσαν· καὶ φθάνει τῷ Σερβιλίῳ συναχθεῖσα ῥώμης [m]αὐτοκέλευσος ἰσχυρή· ἣν ἐκεῖνος ἔχων συντεταγμένην, προσπίπλει τοῖς πολεμίοις ἔτ' τε ἀγυρτίας καὶ κόπ τεθαλαιπωρηκόσι, ϗ ὑ προσδεχομένοις [n]τὴν Ρωμαίων ἔφοδον. [o]ὡς δὲ συνέτειναν εἰς χεῖρας, ἐγίνελο μάχη, τὸ μὲν οὐ τάξει ϗ κόσμῳ σῳ τὴν ἀσυδίαν ἐκαλέρων ἀφιεμένη· οἱ δὲ ὡς ἀπὸ τύχης τινὸς, ἡ φάλαγξ φάλαγγι, ἡ λόχ̃ λόχῳ, ἡ ἀνὴρ ἀνδρὶ συνέπεσον, ἱππεῖς τε ϗ [p]πεζοὶ πεφυρμένοι ἐμάχοντο. ἀρωγοὶ δὲ αὐτοῖς ἑκατέρωθεν ἐπῆσαν, οὐ σῳ μακρῦ ϯ πόλεων ὄντων· οἱ τὸ κάμνον ἀναθαῤῥύνοντες, ὅπι πολὺ χεῖρον ἀντέχειν ταῖς ταλαιπωρίαις ἐποίουν. ἔπειτα οἱ Ρωμαῖοι πεσσγενομένης σφίσι τ̃ ἵππου, πάλιν νικῶσι τοὺς Σαβίνους· καὶ πολλοὺς ἀποκλείναντες, ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν, ἄγοντες αἰχμαλώτους πάνυ συχνούς· τούς τε καθ' τὴν πόλιν ὄντας Σαβίνων, οἱ καθ' ἑορτὰς πρόφασιν ἀφιγμένοι, πεϗαλήφεσθαι τοῖς ὅπλοις τὰ ἐρύματα τ̃ς πόλεως ἔμελλον, ὥσπερ αὐτοῖς [q]συντέτακτο, ἀναζητοῦντες εἰς τὰ δεσμωτήρια κα-

fuiſſet. & ſenatui perſuaſit, ne triumphum ei concederet. At Servilius, quum exiſtimaret ſe contumelia à ſenatu affectum, præter Romanorum morem ſe geſſit arrogantius. Convocato enim ad concionem populo in campum ante urbem ſitum, & narratis rebus à ſe in bello geſtis, & declarata collegæ invidia, atque ſenatus contumelia, dixit ſe à rebus ipſis quas geſſerat, & ab ipſo exercitu ſuorum laborum ſocio, habere poteſtatem triumphandi, ob rem præclare & feliciter geſtam. His dictis, faſces coronari juſſit, & ipſe coronatus & triumphali veſte indutus urbem ingreſſus eſt, toto populo eum proſequente uſque dum Capitolium aſcenderet, votaque diis perſolveret, ac ſpolia dicaret. Quo facto in multo majorem patriciorum invidiam incurrit, ſed plebis favorem ſibi conciliavit. *Per Jul. 4221. Ante Chr. 493. Olymp. 72. 3/4. V.C. Cat. 259. Var. 261.* *Servilius injuſſu patrum de Volſcis triumphat.*

¶ Quamvis autem reſp. in talibus ſeditionibus *talique tumultu* verſaretur, aliquamdiu tamen quædam induciæ fuerunt ob ſacra patria; celebritateſque intervenientes, magnificæ ſumptibus & ſplendore, plebis in præſens ſeditionem cohibuerunt. Illos autem, dum hos dies feſtos celebrarent, Sabini cum ingenti exercitu invaſerunt, hac ipſa occaſione jam multo ante obſervata, noctis initio iter ingreſſi, ut antequam Romani ſuum adventum ſentirent, urbi adeſſent: & facillime eos viciſſent, niſi velites quidam, à reliqua exercitus acie divulſi, prædæ cupiditate villas quaſdam adorti tumultum excitaſſent. Confeſtim enim clamor exortus eſt, & concurſus agreſtium ad mœnia factus, antequam hoſtes ad portas accederent. Quorum adventu à Romanis cognito, qui interea coronati in ſpectacula erant intenti, ludis relictis ad arma concurrerunt: matureque ad Servilium voluntariorum manus ſatis magna confluxit, qua inſtructa impreſſionem in hoſtes fecit, vigilia & labore defeſſos, neque infeſtum Romanorum adventum exſpectantes. Quum autem ad manus veniſſent, concurrerunt utrique nullo ordine, & nulla militari diſciplina ſervata, præ feſtinatione nimia: ſed prout ſors tulit, legio legioni, cohors cohorti, vir viro occurrit, & equites ac pedites promiſcue pugnabant. Utriſque autem auxilia celeriter venerunt ex civitatibus, quæ haud procul inde aberant; quæ, quum ſuis laborantibus animos redintegraſſent, effecerunt ut diutius malis *& laboribus* reſiſterent. Tandem tamen Romani, quum equitatus auxilium ipſis tuliſſet, Sabinos iterum vicerunt; &, multis cæſis, in urbem redierunt cum magno captivorum numero: & Sabinos, qui in urbe erant, & qui, per ſpeciem ſpectandi eo profecti, in ſuorum adventantium gratiam arces & loca urbis munita occupaturi erant, ut inter illos convenerat, diligenter conquiſitos in carcerem conjecerunt. *Sabinos feriarum tempore irruentes fundit & fugat idem Servilius.*

XXXI.

366

a Sc. *campo Martio*: nam alibi μέχρι τ̃ ἐπὶ τ̃ πόλεως πεδίων, atque τὸ ἐπὶ τ̃ πόλεως Ἄρειον πεδίον aperte vocat. *Port.* *b* Εὐτυχίαν *Vat.* *c* Τὰς ἄνδρας *Vat.* nec aliter forſan *Lapus*, dum vertit, *coronari lictores jubens.* *d* Ἐπίσχον τὴν σὺ τ̃ *Vat.* *e* Ἤδη malit *Sylb.* Sed ἔτι retinendum eſſe ſuadet *Portus*: ſc. ut intelligatur, noctem nondum fuiſſe intempeſtivam, ſed jam adventare incepiſſe. *f* Ποιησάμενοι legit *Lapus*, *facturi nocte incipiente impoſturam.* ſed mutatione non opus eſſe, ſatis perſpicitur è ſequentibus Hiſtoriæ partibus. *Sylb.* *g* Τὴν ἐπίθεσιν *Vat.* quod maluit & *Portus.* *h* Μὴ πεσσαισθέσθ̃ *Vat.* *i* Γένηται *Vat.* *k* Illa αὐτ̃ν τὴν ἔφοδον non agnoſcit *Cod. Vat.* *l* Malim κ̃ τὴν πόλιν, ut infra v. 45. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* *m* *Camerarius* mavult αὐτοκίλδυτος, ſicut etiam pro ἐκαλέσθη ſupra (p. 69. v. 10.) frequentius dicitur ἐκαλέσθη. *Sylb.* *n* Τὴν τ̃ Ρωμ. *Vat.* *o* Ὡς δὲ συνίμιξαν εἰς χεῖρας, ἐγένετο μάχη *Vat.* *p* Πεζοὶ ἅμα πεφυρμένοι *Vat.* *q* Συντέτακτο *Vat.* quo modo legendum eſſe docuit *Port.*

a Rectius

runt. Sacra vero, quæ bello interrupta fuerant, duplo majore quam ante ſumptu ex ſenatuſconſulto inſtaurata ſunt: atque ita populus iterum in epulis atq; hilaritatibus verſabatur.

Per. Jul. 4221. *Ante Chr.* 493. *Olymp.* 72 3/4. *V. C. Cat.* 259. *Var.* 261.

XXXII. ¶ Illis autem adhuc feſtum celebrantibus, legati ab Auruncis venerunt, qui agri Campani pulcherrimam planiciem tenebant. Iſti in ſenatum introducti poſtularunt, ut ſibi reſtituerent agrum Volſcorum, qui Echetrani vocabantur, (quem Romani Echetranis ademptum colonis ad ejus gentis præſidium miſſis diviſerant) & inde præſidium deducerent: quæ niſi feciſſent, *denunciabant* Auruncos brevi in agrum Romanum venturos, & pœnas pro injuriis, quas populis finitimis intulerant, ſumpturos. Romani vero hæc reſponſa illis dederunt: "Renunciate, legati, Auruncis, nos Romanos æquum eſſe "cenſere, ut quæcunque quis ſua virtute "hoſtibus ademerit & ſibi compararit, ea "ſuis poſteris tanquam res proprias relin"quat: bellum autem Auruncorum non ti"mere, utpote quod neque primum, neque "graviſſimum futurum ſit; ſed aſſuetos nos "eſſe cum quibuſvis de imperio & de vir"tute decertare, & ſi rem ad certamen per"ductam viderimus, nos impetum intrepide "excepturos. Poſtea Auruncis, cum ingenti exercitu ex agro ſuo venientibus, Romani cum ſuis domeſticis copiis ductu Servilii occurrerunt ad Ariciam urbem, quæ ab urbe centum & viginti ſtadia abeſt: & utrique caſtra poſuerunt in montibus natura munitis, parum inter ſe diſtantia. Et ubi vallum munierant utrique, in mediam planiciem dimicaturi proceſſerunt, collatiſque ſignis à matutinis horis uſque ad meridiem pugnarunt, alteri alteris fortiter reſiſtentes, ita ut magna hinc inde cædes facta fuerit. Gens enim Auruncorum bellicoſa erat, & corporis magnitudine, & robore, & truci oris aſpectu feritatem maxime formidabilem præ ſe ferebat.

Auruncos devincit idem Servilius.

XXXIII. ¶ In hoc prælio virtus atque egregia opera equitum Romanorum, & ducis eorum A. Poſtumii Albi, qui anno ſuperiore dictator fuerat, maxime enituiſſe fertur. Locus enim ubi prælium commiſſum eſt minime equitabilis erat, & confragoſos colles & profundas convalles habebat, ita ut neutris equitatus ullo modo prodeſſet. Sed Poſtumius, juſſis equitibus quos ſecum habebat ex equis deſcendere, & facto ſexcentorum hominum globo, qua parte maxime laborabat acies Romana loco pulſa, ab ea parte cum hoſtibus congreſſus eſt, & confeſtim eorum impetum repreſſit. Ut vero ſemel barbari rejecti fuerunt, audacia Romanos ſubiit, accenſis peditibus equitum æmulatione; factoque ex utriſque cuneo, dextrum hoſtium cornu ad collem uſque propulerunt: atque alii quidem hoſtes ad caſtra fugientes inſequuti, magnum eorum numerum occiderunt; alii

τετίθεντο. τὰς δὲ θυσίας, αἷς ὁ πόλεμος ἐμποδὼν ἐγένετο, διπλασίας τῶν πρότερον ψηφισάμενοι, αὖθις ἐπετέλεσαν εὐπαθείας ἦσαν.

Ἐπὶ δὲ παιωνίζουσιν αὐτοῖς προσβαλόντες παρῆσαν ἐξ ἔθνους [a] Αἰσύγκων, οἳ τῆς Καμπανῶν χώρας τὰ κάλλιστα πεδία κατεῖχον. οὗτοι καθεστάντες ὑπὲρ τῷ βουλῷ, ἠξίουν τὸν Οὐολούσκων, τῶν καλουμένων Ἐχετρανῶν, χώραν, ἣν ἀφελόμενοι τοὺς Ἐχετρανοὺς [b] Ῥωμαῖοι πληρώχοις εἰς φυλακὴν τοῦ ἔθνους ἐκπεμφθεῖσι διένειμαν, ἀποδιδόναι σφίσι, καὶ τὸν φεύγειν ἀπαγαγεῖν ἐξ αὐτῆς· ἐὰν δὲ μὴ ποιήσωσιν, Αἰσύγκους ἥξειν, ὅπη τὸν Ῥωμαίων ὀλίγου χρόνου, καὶ δίκης λήψομένους ὅσων διέθεντο τοὺς ὁμόρους κακῶν. Ῥωμαῖοι δὲ αὐτοῖς τάδε ἀπεκρίναντο· "Ἀγγέλλετε, ὦ "πρέσβεις, Αἰσύγκοις, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν "ὅσα κλῆταί τις ἀρετῇ πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦ"τα τοῖς ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα προσδιδόναι· πόλεμον δὲ οὐ "δείδομεν τῶν Αἰσύγκων, οὔτε πρῶτον, οὔτε [c] δεινότατον ἐσό"μενον· ἀλλ' ὃ ἔθος ἡμῖν ὑπάρχει πᾶσι μάχεσθαι περὶ τῆς "ἡγεμονίας καὶ ἀρετῆς· οὐ ἀγωνισμῷ τε ἐσόμενον ὁρῶν"τες αὐτόν, ἀκαταπλήκτως δεξόμεθα. μετὰ ταῦτα Α"ρρωγκοί τε πολλῇ στρατιᾷ ὁρμηθέντες ἐκ τῆς ἑαυτῶν, καὶ Ῥωμαῖοι τοὺς οἰκείους συνάμεις ἔχοντες, ἤντησάν σφίσι λίθῳ, [d] συντυχόντων ἀλλήλοις ἀγχοῦ πόλεως [e] Ἀρικείας, ἣ διέχει σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι τῆς Ῥώμης· καὶ στρατοπεδεύονται ἑκάτεροι οὐ ὄρεσιν ὀχυροῖς, ὀλίγον ἀλλήλων διεζῶτες. ἐπεὶ δὲ τοὺς χάρακας ἐκρατώσαντο, πεδίον εἰς τὸ πεδίον ἀγωνισάμενοι· καὶ συμπεσόντες ἐξ ἑωθινοῦ μέχρι [f] μεσούσης ἡμέρας ἀντεῖχον· ὥστε πολὺ ἐξ ἀμφοτέρων γενέσθαι φόνον. φιλοπόλεμον γὰρ [g] δὴ [h] τὸ τῶν Αἰσύγκων ἔθνος ἦν, καὶ τῷ μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ, καὶ ὄψεως δεινότητι πολὺ τὸ θηριῶδες ἐχούσῃ φοβερώτατον.

Ἐν τούτῳ λέγεται τῷ πολέμῳ τὸν ἱππεῖς τῶν Ῥωμαίων κρατίστους γενέσθαι, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, Αὖλον Ποστούμιον [h] Ἄλβον, ὃς ἔσχε τὸν δικτάτορα ἀρχὴν ἐν τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ. τὸ μὲν γὰρ χωρίον, ἐν ᾧ ἡ [i] μάχη ἐγένετο, ἦν δ' ἱππάσιμον λίαν, κολωνούς τε περιῴδεις καὶ φάραγγας βαθείας εἶχεν, ὥστε μηδὲν ἑκατέροις τῇ ἵππῳ ὄφελος ποτὲ εἶναι προσφέρειν. ὁ δὲ Ποστούμιος προσκελευσάμενος τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἵππων καταβῆναι, καὶ ποιήσας σφῶν ἀνδρῶν ἑξακοσίων, [k] ἐν οἷς μάλιστα ἔκαμνεν ὠθισμὸν χωρίοις ἡ φάλαγξ, ἐν τούτῳ συνάπτει τοῖς πολεμίοις, καὶ αὐτίκα [l] συνίστησιν αὐτούς. ὡς δὲ ἅπαξ ἀνεκόπησαν οἱ βάρβαροι, ῥᾳδίως ἐνέπεσε τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ φιλονεικία τοῖς πεζοῖς πρὸς τοὺς ἱππεῖς καὶ καθ' ἑκάτερα συρηγδὸν ἐξωθοῦσι τὸ δεξιὸν κέρας τῶν πολεμίων ἕως τοῦ λόφου· καὶ οἱ μὲν τοῖς [m] πρὸ τὸν χάρακα φεύγουσιν ἑπόμενοι, πολλοὺς ἀπέκτειναν· οἱ δὲ

367

a Rectius Αἰσύγκων: cujus ſcripturæ veſtigia ſupra indicata p. 17. v. 9. Iidem eſſe videntur, quos *Strabonis* exemplaria vocant Ἀρυγκίνους, lib. 5. p. 254. *Sylb.* Αὐρύγκων malit *Portus.* b Ῥωμαῖοι πληρώχοις, εἰς φυλακὴν &c. in *Ed. Steph.* alio plane ſenſu. c Δεινὸν *Vat.* d Ἐντυγχάνουσιν *Vat.* e Ἐρικείας in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* f Ἡμέρας μεσούσης *Vat.* g Deeſt *Vat.* h Rectius Ἄλβων, ut *Sigonius* tradit è *Faſtis Siculis*: nam *Albus* & *Albinus* familiæ *Poſtumiæ* cognomina. *Sylb.* i Μάχη ἱππικὴ *Vat.* k Ἐν οἷς μάλιστα ἔκαμνεν ὠθισμὸν χωρίοις ἡ φάλαγξ, *Vat.* nec aliter in *Lapi Cod.* nam vertit, *ubi maxime laborabat acies Romanis per declive propulſis, eo loco occurrebat hoſtibus.* l Συνίστησιν αὐτῶν τοὺς πεζοὺς in *Vat.* & *Lapi Codd.* m Rectius ἐπὶ legemus, quo modo & *Lapus*, dum vertit, *fugientes ad vallum. Sylb.*

δὲ τοῖς ἔτι μαχομένοις κατὰ νώτου ἐπῆγον. τρεψάμενοι δὲ καὶ εἰς φυγὴν, [a] ὀπίπτοντί τε καὶ βραδέως ἤδη χωροῦν ποιούμενοι, καὶ ὀχθώδη χωρία ἐδίωκον, τούς τε ὑποκοπτοντες ποδῶν, καὶ [b] ταῖς ἰγνύαις πλαγίοις τοῖς ξίφεσι διαιροῦντες, ἕως ὑπὸ τὸ χάραξ αὐτῶν ἀφίκοντο. βιασάμενοι δὲ καὶ τούτου τοὺς φύλακας καὶ πολλοὺς ὄντας, ἐκράτησάν τε σκηνωμάτων, καὶ διήρπασαν· ἀφελείας μέντοι οὐ πολλὰς εὗρον, ὅτι μὴ ὅπλα καὶ ἵππους, καί εἴ τι ἄλλο [c] πολεμικὸν χρῆμα ἦν. ταῦτα οἱ περὶ Σερβίλιον καὶ Ἄππιον ὕπαλοι ἔπραξαν.

Μετὰ ταῦτα παραλαμβάνουσι τὴν ὑπάλικὴν ἀρχὴν Αὖλος Οὐεργίνιος [d] Μοντανὸς, καὶ Τίτος [e] Οὐέλουριος Γέμινος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Θεμιστοκλέους, ἐξηκοστῷ καὶ διακοσιοστῷ μετὰ χιλίοστον ἔτει, μελλούσης εἰς τὸν πρὸ τῆς [f] ἑβδομηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν οἶκα δὴ τὸν [g] Στησιχορίδην Κροτωνιάτην. ὑπὸ τούτων Σαβῖνοι πάλιν ὑπὸ Ρωμαίους στρατείαν ἐξάγειν μείζονα παρεσκευάζοντο· καὶ [h] Μεδυλλῖνοι Ρωμαίων ἀποστάντες, πρὸς τὸ Σαβίνων ἔθνος ὅρκους ἐποιήσαντο περὶ συμμαχίας. πυνθανόμενοι δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν οἱ πατρίκιοι, παρεσκευάζοντο ἁλιαλέων ἐξένευμα πανστρατιᾷ· τὸ δὲ δημοτικὸν οὐχ ὑπήκουον αὐτοῖς, 368 ἀλλ' ἐμνηστεύοντο τὴν ψευδείσης αὐτοῖς πολλάκις ὑποσχέσεως περὶ τὴν ὀπτικουείαν δεομένων ἀπορίαν, [i] ἀντιδιεπαλοῦντες δὲ τὰ ὑπὲρ ἐκείνων ψηφιζομένων. [k] κατ' ὀλίγους δὲ συλλεγόμενοι, ὅρκοις ἀλλήλους καθελάμβανον ὑπὲρ μηκέτι συνάραντας τοῖς πατρικίοις πολέμου μηδενὸς, καθ' ἕνα τε τὴν ἀπορίαν [l] κατισχόμενοι κοινῇ καὶ πρὸς τοὺς ἀτυχοῦντας [m] βοηθήσοντες. καὶ ἐγίνετο πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ [n] τὸ τῆς συνωμοσίας ἐν ἀμφισβήτησι λόγων τε καὶ ἔργων ἐμφανὲς, μάλιστα δὲ ἐδηλοῦτο τοῖς ὑπάτοις· ἐπειδὴ οὐ προσήεσαν οἱ καλούμενοι πρὸς τὴν ἀπολογίαν, συναρπάσαντα τὸν [p] ἐκ τοῦ δήμου κελευσάντων, οἱ πέντε ἀθρόοι συνηρέντες, τόν τε φερόμενον ἀφῃροῦντο, καὶ τοὺς ὑπηρέτας τῆς ὑπάτων ἀρχῆς μεθιεμένους αὐτοὶ πάντες ἀπήλαυνον, καὶ ὅτε ἱππέων ὅτε πατρικίων, ὅσοι παρόντες τὰ γινόμενα κωλύειν ἠξίουν, [q] ἀπείχοντο μὴ ἄγειν· καὶ δι' ὀλίγου πᾶσα ἡ πόλις ἦν ἀκοσμίας πλήρης καὶ θορύβου. ἅμα δὲ [r] τῇ φάσει τῇ κατὰ τὴν πόλιν αὐξομένῃ, καὶ τὰ [s] τῶν πολεμίων, πρὸς καταπλήξεως παρασκευαζόμενα, μείζω τὴν ὀπὶ δοσιν ἐλάμβανεν. vero eos qui adhuc pugnabant à tergo premebant. Quos etiam in fugam versos, quum laborioſe & tarde recederent, ad loca acclivia *ac aspera* Romani persequebantur, nervos pedum succidentes, & poplites obliquis gladiis dividentes, donec ad eorum vallum pervenerunt. Cujus defensoribus, qui pauci erant, vi submotis, castris sunt potiti, eaque diripuerunt: non magnam tamen prædam ibi invenerunt, præter arma & equos, & si quod aliùd bellicum instrumentum erat. Atque hæ sunt res à Servilio & Appio consulibus gestæ.

Per. Jul. 4221. *Ante Chr.* 493. *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$. *Cat.* 259. *V. C. Var.* 261.

¶ Post hos creati sunt consules A. Virginius Montanus & Titus Veturius Geminus, archonte Athenis Themistocle, anno ab urbe condita ducentesimo sexagesimo, *quorum consulatus præcessit initium septuagesimæ secundæ olympiadis, qua iterum vicit in stadio Tisicrates Crotoniates. His consulibus Sabini iterum contra pop. Rom. majorem quam ante exercitum ducere parabant: & Medullini, facta à Romanis defectione, cum Sabinorum gente fœdus adhibito jurejurando fecerunt. Patricii, cognito eorum consilio, sese ocius apparabant ut totis viribus in eos proficiscerentur: plebs vero eorum dicto minime audiens erat, sed recordabatur se toties deceptam fuisse eorum pollicitationibus de sublevanda egenorum inopia, & ea omnia quæ pro illis decrevissent ab ipsis irrita fuisse facta. Itaque paullatim & pauci coëuntes jurejurando se invicem obstrinxerunt, nequis amplius patricios in ullo bello adjuvaret, & ut unicuique pauperum contra cujusvis violentiam communi consensu omnes auxilium ferrent. Itaque conspiratio cum multis aliis in rebus, tum etiam in verborum contentionibus & rixis apparuit, præcipue vero consulibus *delectum habentibus*. quum enim citati ad danda nomina non venirent, & lictores coss. jussu quendam de plebe corripuissent, pauperes conferti & conglobati eum qui abducebatur eripuerunt, & lictores, qui eum dimittere nolebant, ipsi pulsantes repulerunt, neque ab ipsis equitibus & patriciis, quicunque aderant, quique id impedire volebant, manus abstinuerunt: & brevi tota urbs confusionis & tumultus plena fuit. Et interim dum seditio in urbe crescit, foris quoque bellum longe majore conatu & apparatu ab hostibus parabatur.

XXXIV.

Per. Jul. 4222. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* $\frac{72}{73}\frac{4}{1}$. *Cat.* 260. *V. C. Var.* 262. *A. Virginius Montanus & T. Veturius Geminus coss.*

Volscis

a Επιπτόντι *Vat.* *b* Τὰς ἰγνῦς *Vat.* *c* Πολεμιτήριον *Vat.* *d* Κοιλιμοντανὸς mavult *Sigonius* ex *Fastis Siculis* & *Livio* l. 3. *Sylb.* *e* Οὐέρμιος Γερμίνος perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* In *Lapi* versione *Vetusius Geminus.* *f* Πεντηκοστῆς male in *Cod. Vat.* *g* Στησίχορος *Vat.* nec melius in *Cod. Ven.* Πισιχορίτης. Ex p. 326. v. 25. & *Lapi* versione legendum Τισιχορίτης. *h* Μεδυλλῖνοι minus recte in *Cod. Vat.* *i* Ἀντιδιεπαίγων suspectum est verbum. nec magis contentanea est hæc *Rom. Cod.* scriptura, ἀντιδιαπαγόντων τὰ ὑπ' ἐκείνοις ψηφιζομένων. Infra (p. 357. v. 25.) hac ipsa de re dicit, μηδὲν δὲ ἐπὶ τέλει ἀγόντων τῶν ὁμολογηθέντων, unde suspicari aliquis possit hîc legendum, ἐδὲν δ' ἐπὶ τέλει ἀγόντων τὰ ὑπὲρ ἐκείνης ψηφιζομένων. *Lapus* maluit ἀδιτεμένων, *irritis factis quæ ipsi decreverant.* Sed possis etiam legere ἀναπαλλομένων seu ἀναπαριλλομένων, *dilatis & protractis. Sylb.* Legitima constructio flagitat ἀνιδιαπαγομένων δὲ τὰ ὑπὲρ ἐκείνων (sc. τῶν δήμων) ψηφιζομένων, vel ἀνιδιαπαγόντων δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνων ψηφιζόμενα. *Port.* In *Cod. Vat.* ἀντιδιαπαγόντων τὰ ὑπ' ἐκείνοις. *k* Καὶ κατ' ὀλίγους συνῆγ. in *Cod. Rom.* teste *Sylburgio.* *l* Ita *Codd. MSS.* Κατισχόμενοι κοινῇ πρὸς in *Ed. Steph.* *Lapus* vertit pro *unoquoque pauperum enitentes communiter, & auxilium occurrentibus ferentes,* quasi nactus esset hujusmodi lectionem, ὑπὸ τῶν πενήτων καθεχυόμενοι κοινῇ ὠφελεῖν τοὺς συντυχάνοντας βοηθοῦντες. mallem καθ' ἕνα τι τοῖς τῶν πενήτων καθεχομένοις κοινῇ &c. i. e. *& singuli juraverunt se singulis pauperibus, qui* [*à patriciis*] *detinerentur* [*in vinculis ob suum æs alienum*] *contra quorumvis vim opem laturos.* Si legamus καθεχυομένοις, vertendum *iis qui vim à patriciis paterentur.* Possumus etiam legere ad hunc modum, καθ' ἕνα τι τῶν πενήτων οἱ καθεχυόμενοι. i. e. *& singuli pauperes, qui vim à patriciis patiebantur, juraverunt se communi consensu* mutuam *opem sibi laturos adversus violentiam quorumvis.* hanc enim constructionem admittit καθ' ἕνα: nostramque conjecturam firmant illa (pag. 401. juxta *Ed. Sylb.*) τοῖς δὲ ἀδικημένοις ἢ καθεχομένοις &c. *Portus.* *m* Βοηθήσοντες in *Cod. Vat.* & *Cod. Romano* quo usus est *Sylb.* *n* Τὸ συνωμότου in *Vat.* & *Rom. Codd.* & mox ἐδήλουσι pro ἐδηλοῦτο in iisdem *o* Στρατηλογίαν malit *Camerarius.* ibidemque *Sylburgio* claudenda videtur periodus, & inserenda γὰρ post συναρπάσαι: aut plenius legendum, τῶν γὰρ ὑπάτων συναρπάσαι λεγόντων τῶν ἐκ τοῦ &c. *p* Ἐκ τοῦ δήμου καλεσάντων *Vat.* *q* Ἀπείχοντο τοῦ μὴ πάειν *Vat.* *r* In *Cod. Ven.* τῇ συσσείσει, minus usitate. *Sylb.* *s* Suspectum est καταπλήξεως vocabulum, vel ob ipsam tautologiam. forsan aptius δόκησιν aut ἐπίθεσιν. *Lapus* vertit, *apparatus quoque hostium majorem quandam accessionem assumpserunt. Sylb.* * Instante in sequentem *annum* Olympiade LXXII. *Gelen.* Futura deinde Olympiade LXXII. *Lapus.*

Per. Jul. 4222. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* $\frac{72}{73}\frac{4}{1}$. *V. C. Cat.* 260. *Var.* 262.

Volſcis enim & Æquis ad defectionem iterum ſpectantibus, legati ab omnibus Romanorum ſubditis venerunt, qui petebant ut ſibi opem ferrent, neve ſe in ipſa via hoſtibus objectos deſererent. Latini enim dicebant, Æquos, irruptione facta in ſuum agrum, omnia populari, & nonnullas urbes jam diripuiſſe: Cruſtumerini quoque præſidiarii ſignificabant Sabinos prope eſſe, & ſummo ſtudio illius oppidi præſidium oppugnare: alii vero aliquam aliam calamitatem acceptam vel imminentem nunciabant, & ut ocius ſibi ferretur ſubſidium poſtulabant. Venerunt etiam ad ſenatum legati à Volſcis miſſi, qui petebant ut ager ſibi ab illis ademptus reſtitueretur, antequam belli initium fieret.

Οὐολούσκων δὲ πάλιν ἀπόστασιν [a] βουλευσαμένων ἐπὶ τοῖς καλουμένοις Αἰκανῶν, [b] πρεσβεία ἀπὸ πάντων τῶν [c] Ρωμαίων ὑπηκόων παρῆν, ἀξιοῦντων σφίσι συμμαχεῖν ἐν τρίβῳ γε πολέμων κειμένοις. Λατῖνοι μὲν γὰρ ἔφασκον Αἰκανοὺς, ἐμβαλόντας εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, λεηλατεῖν τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν, καὶ πόλεις τινὰς ἤδη διηρπακέναι· οἱ δὲ [d] ἐν Κρουστουμερίᾳ φρουροὶ πλησίον εἶναι) Σαβίνους ἀποφαίνοντες, καὶ πολλῇ χρωμένους προθυμίᾳ τὸ φρούριον [e] πολεμεῖν· ἄλλοι δέ τι ἄλλο κακὸν ἀπαγγέλλοντες γεγονὸς, ἢ γενησόμενον, καὶ βοήθειαν διαλαχέων αἰτησόμενοι. παρεγένοντο δὲ ἐπὶ τὸ συνέδριον καὶ παρὰ Οὐολούσκων πρέσβεις, ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν ἃ ἀφῃρέθησαν [f] ὑπ' αὐτῶν χώραν, πρὶν ἄρξασθαι πολέμου.

XXXV. ¶ Coacto autem ſenatu ut hac de re conſultaretur, T. Lartius primus à conſulibus ſententiam rogatus, tum quia cæteris dignitate antecellere, tum etiam quia prudentiſſimus exiſtimabatur, progreſſus in medium ſic eſt loquutus: "Mihi certe, P. C. ea quæ alii "timenda & celeri indigere auxilio exiſti-"mant, neque timenda neque valde urgen-"tia videntur, quonam modo videlicet "auxilium ſociis ſit ferendum, aut quonam "modo hoſtes repellendi *ac ulciſcendi*: quæ "vero neque maxima mala alii exiſtimant, "neque in præſenti rerum ſtatu urgentia, "& quæ negligunt quaſi nullum damnum "nobis ſint allatura, hæc mihi maxime for-"midanda, & niſi ocius hæc repreſſerimus, "extremam everſionem & confuſionem reip. "allatura videntur, *nimirum* contumacia "plebis recuſantis coſſ. imperata facere, & "noſtra ipſorum in refractarios & liberius "ſe gerentes acerbitas. Exiſtimo autem nulli "alii rei vobis in præſentia tam eſſe proſpi-"ciendum quam huic, ut ex urbe hæc mala "tollantur, & omnes uno conſenſu commo-"da publica privatis anteponentes remp. ad-"miniſtremus. Si enim reip. potentia con-"cors fuerit, facile poterit & amicos ab hoſte "tutos reddere, & inimicis terrorem incu-"tere: ſed ſi (ut nunc) diſcors fuerit, ho-"rum neutrum præſtare poterit. Mirabor "vero niſi *hæc diſcordia* ipſam remp. confi-"ciat ac perdat, & ſine ullo labore hoſtibus "victoriam tradat: id quod per Jovem cæ-"teroſque deos brevi eventurum puto, ſi ita "remp. adminiſtrare pergatis. ¶ Diviſi enim

XXXVI. "ſumus (ut videtis) & duas habemus civita-"tes: quarum alteram paupertas & neceſſitas "regunt: alteram ſatietas & ſuperbia. Pu-"dor vero & modeſtia ac juſtitia, quibus "omnis civilis ſocietas conſervatur, ab utra-"que exſulant. Jam enim per vim mutuo "alii ab aliis jus noſtrum repetimus, & in "ſumma violentia ſummum jus ponimus, "tanquam feræ; * malumuſque adverſarios "noſtro malo perdere, quam noſtræ inco-"lumitati conſulentes ſimul cum ipſis ſervari.

Συναχθείσης δὲ περὶ τούτων τῆς βουλῆς, [g] καὶ κληθεὶς πρῶτος ὑπὸ τῶν ὑπάτων Τίτος Λάρκιος, ἀξιώσας τε πρώτην δοκῶν καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανώτατος, προελθὼν ἔλεξεν· "Ἐμοὶ, ὦ βουλὴ, ἃ μὲν οἱ ἄλλοι δοκοῦσιν εἶναι) φοβερὰ "καὶ ταχείας δεόμενα βοηθείας, ὥστε φοβερὰ εἶναι) δοκεῖ, πάνυ καλεπαίνοντα, ὡς χρὴ τοῖς συμμάχοις ἐπικουρῆσαι, ἢ καθ' ὅν τινα τρόπον τοὺς πολεμίους ἀμύνασθαι· ἃ δὲ ὥστε μέγιστα τῶν κακῶν νομίζουσιν, ὥστε ἀναγκαῖα ὄντα τῷ παρόντι, ἀμελείᾳ τε αὐτὰ ὡς οὐδὲν ἡμᾶς βλάψοντα παριδόντες ἔχουσι, ταῦτα [h] φοβερώτατά μοι φαίνεται, καὶ εἰ μὴ ταχέως αὐτὰ ἐπισήσομεν, ἐσχάτης ἀναπροπῆς καὶ συγχύσεως τῶν κοινῶν αἴτια, ἥ τε τοῦ δημοτικῶν ἀπείθεια τοῦ οὐκ ἀξιούντων τὰ ἐπιτασσόμενα τοῖς ὑπάτοις πράττειν, καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἡ πρὸς τὸ ἀνήκοον αὐτοῖς καὶ τὸ ἐλευθεριάζον χαλεπότης. οἶμαι δὲ μηδὲν ὑμᾶς δεῖν ἐν τῷ παρόντι σκοπεῖν, εἰ μὴ ὅπως ἐξαιρεθήσεται ταῦτα ἐκ τῆς πολεως, καὶ μιᾷ ἅπαντες γνώμῃ τὰ κοινὰ πρὸ τῶν ἰδίων [i] αἱρούμενοι πολιτεύματα. ὁμονοοῦσα μὲν γὰρ ἡ τῆς πόλεως δύναμις, ἱκανὴ ἔσται καὶ φίλοις ἀσφάλειαν παρασχεῖν, καὶ ἐχθροῖς δέος· στασιάζουσα δὲ, ὥσπερ νῦν, τούτων οὐδ' ἕτερον ἂν δύναιτο [k] διαπράξασθαι. θαυμάσαιμι δ' ἂν εἰ μὴ καὶ αὐτὴν διέξεργάσαιτο, καὶ παρέξει τοῖς ἐχθροῖς δίκαι πόνου τὸ κρατεῖν· ὃ, μὰ τὸν Δία καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς, οὐκ εἰς μακρὰν οἶμαι τοιαῦτα πολιτευομένων [l] ἡμῶν γενήσεσθαι. Διῳκίσμεθα γὰρ, ὡς ὁρᾶτε, καὶ δύο πόλεις ἔχομεν, τὴν μὲν μίαν οὖσαν πενίας τε καὶ ἀνάγκης ἀρχομένην, τὴν δὲ οὖσαν κόρου καὶ ὕβρεως. αἰδὼς δὲ καὶ κόσμος καὶ δίκη, ὑφ' ὧν ἡ πᾶσα πολιτικὴ κοινωνία σώζεται, παρ' ἑκατέρᾳ μένει τοῦ πόλεως. τοιγάρτοι χρεὼν τὸ δίκαιον ἤδη παρ' ἀλλήλων λαμβάνομεν, [m] καὶ τῷ βιαιοτέρῳ τίθεμεν τὸ δικαιότατον, ὥσπερ τὰ θηρία, τὸ ἀντιπαλὸν ἐκλέσαι μετὰ τοῦ σφετέρου κακοῦ [n] βουλόμενοι, ἢ τὸ σὺν αὐτοῖς ἀσφαλὲς φυλάττοντες, μετὰ τοῦ διαφόρου κοινῇ σεσῶσθαι. "ὧν

a In *Cod. Ven.* βουλόμενοι: parum apte. *Sylb.* b Προσβεία τι ἀπὸ *Vat.* c Malim Ρωμαίοις. *Sylb.* d Ἐν Κρουστομερίᾳ *Vat.* e Forſan πολιορκεῖν. *Sylb.* Verum huic ſolenne eſt πολεμεῖν uſurpare pro πολιορκεῖν. f Παρ' αὐτῶν *Vat.* g Omitti malit *Sylb.* h Φοβερώτερά μοι φαίνεται *Vat.* i Legendum vel αἱρούμενοι πολιτεύσασθαι, vel πολιτεύμασιν αἱρήσεσθαι aut αἱρησόμεθα. *Sylb.* In *Cod. Vat.* αἱρούμεθα πολιτεύματα. k Διαπράξασθαι *Vat.* l Ὑμῶν malit *Sylb.* m Καὶ τῷ βιαιοτέρῳ *Vat.* Ex deſiderari viderat *Portus*; quod dici ſoleat, πλέον τὸ δίκαιον ἐν τῷ βιαίῳ. n Βουλόμενοι *Vat.* & *Lapi Codd.* quod maluerunt *Sylb.* & *Port.* Nota μᾶλλον ſubaudiendum, ad quod illud ἢ referri debeat. *Port.* * Volentes potius hoſtem ſuo cum malo perdere, quam quod tutum eſt in eis cuſtodientes, communiter cum adverſario ſervari. *Lapus.*

a Καὶ-

"ὧν ἐγὼ ὑμᾶς ἀξιῶ πολλοὺ περὶ τοιούτων ποιήσασθαι,
"βουλὴν ὑπὲρ αὐτῶν τούτων [a] καθίσαντας, ἐπειδὰν
"ἀπαλύσητε τοὺς πρεσβείας. ἃ δὲ ταῖς πρεσβείαις
"ἀποκείναδαι ἐν τῷ παρόντι παρεῖναι ἔχω, ταῦ-
"τά ἐστιν· ἐπειδὴ [b] γὰρ" Οὐολῦσκοι μὲν ἀπαιτοῦσιν
"ἡμᾶς ἃ ὅπλοις κρατήσαντες ἔχομεν, καὶ πάλε-
"μον ἀπειλοῦσι μὴ πειθομένοις, τάδε [c] λέγωμεν, ὅτι
"Ρωμαῖοι κτήσεις ὑπολαμβάνομεν κτήσεις [d] εἶναι"
"καὶ δικαίας, [e] ἃς κατέσχομεν πολέμῳ λαβόντες
"καὶ νόμῳ, καὶ οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν μωρίᾳ τὴν ἀρε-
"τὴν ἀφανίσαι, παραδόντες αὐτὰ τοῖς ἀπολωλεκό-
"σι [f] κοινωνητέον τε πᾶσι καὶ τοῖς ἐκ τούτων γενομέ-
"νοις καταλιπεῖν ἀγωνιούμεθα· νῦν δὲ ὑπαρχόντων
"ἤδη στερησόμεθα, καὶ ἑαυτοὺς ὅσα πολεμίους βλά-
"ψομεν. Λατίνων δὲ τὸ εὔνουν ἐπαινέσαντες, ἀναθαρ-
"σύνωμεν τὸ δεδιός, ὡς οὐκ ἐγκαταλείψοντες αὐ-
"τοὺς, ἕως ἂν τὸ πιστὸν φυλάσσωσιν, οὐ οὐδενὶ δεινῷ
"γενομένους [g] δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ δύναμιν ἱκανὴν ἀμυνεῖν
"αὐτοῖς [h] πέμψομεν οὐ μακρόθ. Ταύτας ἡγούμεθ
"κρατίστας τε καὶ δικαιοτάτας ἕξεσθαι ἀποκρίσεις. ἀ-
"παλλαγεισῶν δὲ τῶν πρεσβειῶν, πρώτην φημὶ χρῆ-
"ναι βουλὴν τοῖς κατὰ τὴν πόλιν θορύβοις ἡμᾶς ἀ-
"ποδοῦναι, καὶ ταύτην οὐκ εἰς μακράν, ἀλλὰ τῇ ὑστάτῃ
"ἡμέρᾳ.

Ταύτην ὑποφηναμένου τὴν γνώμην Λαρκίου, καὶ
πάντων ἐπαινεσάντων, τότε μὲν αἱ πρεσβεῖαι, λαβοῦ-
σαι τὰς εἰρημένας ἀποκρίσεις, ἀπηλλάγησαν· τῇ δὲ ἑξῆς
ἡμέρᾳ συναγαγόντες τὴν βουλὴν οἱ ὕπατοι, περὶ τῆς
ἐπανορθώσεως τῶν πολιτικῶν θορύβων προύθεσαν σκοπεῖν.
πρῶτος οὖν ἐρωτηθεὶς γνώμην Πόπλιος Οὐεργίνιος, ἀνὴρ
δημοτικὸς, τὴν διὰ μέσου πορευόμενος ὁδὸν, ἔλεξεν· "Ἐπειδὴ
"τὸ δημοτικὸν πλῆθος ἐν τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ προ-
"θυμίαν πλείστην εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶνας ἐπε-
"δείξατο, Οὐολούσκοις καὶ Αὐρύγκοις πολλῇ σπουδῇ
"βοηθοῦσιν ἀντιταξάμενον [i] ἐφ' ὑμᾶς, οἶμαι δεῖν τοὺς
"συναραμένους ἡμῖν τότε, καὶ τῶνδε τῶν πολέμων μετα-
"σχόντας, ἀφεῖσθαι, καὶ μηδενὸς αὐτῶν μήτε τὸ σῶμα,
"μήτε τὴν οὐσίαν ὑπὸ τῶν δανειστῶν κρατεῖσθαι· τὸ δ' αὐτὸ
"δίκαιον εἶναι καὶ γονεῦσι τοῖς τούτων ἄχρι καὶ πάππων, καὶ
"παισὶν [k] ἕως ἐκγόνων· τοὺς δὲ ἄλλους ἀπογράψους εἶναι τοῖς δε-
"δανεικόσιν, [l] ὡς ἕκαστοι συνέβαλον. μετὰ δὲ ταῦτα Τίτος
Λάρκιος εἶπεν· "Ἐμοὶ δέ, ὦ βουλή, δοκεῖ κράτιστον, μὴ μόνον
"τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἀγαθοὺς γενομένους, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλ-
"λον ἅπαντα δῆμον ἐλεύθερον τῶν συμβολαίων ἀφεῖσθαι.
"μόνως γὰρ ἂν ὕστως ὅλην τὴν πόλιν ὁμονοοῦσαν ἐργασά-
"μεθα. τρίτος δὲ παρελθὼν Ἄππιος Κλαύδιος τὸν
"ὕπαλον ἀρχὴν τὸν παρελθόντι ἔτει σχών, ἔλεξεν· "Ἀεὶ
"μὲν, ὦ βουλή, ὁσάκις περὶ τούτων προτεθῇ λόγος,

"Quibus rebus ut accurate prospiciatis, de
"his instituta consultatione post dimissos le-
"gatos, à vobis peto. Responsa vero, quæ
"legationibus in præsentia censeo danda,
"hæc sunt: quandoquidem Volsci à nobis
"reperunt ea quæ victores armis quæsivimus,
"& nobis nisi imperata fecerimus bellum mi-
"nantur, hæc respondeamus: nos Romanos
"existimare ea honestissime & justissime quæ-
"sita esse, quæ jure belli fuerint parta, ne-
"que unquam nos passuros ut virtus stulti-
"tia deleatur, quod fieret si res jam partas
"traderemus iis qui eas amiserunt; sed nos
"daturos operam ut hæc communicemus cum
"nostris omnibus posteris, atque hæc ipsis
"relinquamus. *alioqui* si rebus jam partis ipsi
"nos fraudaremus, nos ipsos hostiliter tracta-
"remus. Laudata autem Latinorum bene-
"volentia, eorum animos confirmemus &
"metum eximamus, & polliceamur fore ut
"in nullo periculo, quod nostra caussa
"subierint, eos unquam deseramus, donec fi-
"dem *erga populum Romanum* servarint,
"sed brevi nos illis missuros tantum co-
"piarum quantum satis fuerit ad hostium
"vim propulsandam. Hæc responsa & opti-
"ma & æquissima fore judico. At post dis-
"cessum legatorum primum senatum urba-
"nis tumultibus dandum censeo, idque non
"longo temporis spatio interposito, sed cra-
"stino die.

¶ Quum igitur Lartius hanc sententiam XXXVII.
dixisset, eaque ab omnibus collaudata fuisset,
tunc legati acceptis responsis, de quibus ante
actum, discesserunt: sequenti vero die con-
sules, coacto senatu de corrigendis *ac sedan-*
dis urbanis tumultibus ad eum retulerunt.
Primus igitur rogatus sententiam P. Virgi-
nius, vir popularis, mediam tenens viam, ita
est loquutus: "Quando plebs superiore anno
"summam animi alacritatem in bellis pro
"repub. gestis demonstravit, quo tempore
"Volscis & Auruncis cum ingenti atque in-
"festo exercitu venientibus sese nobiscum
"oppositi, censeo illos qui tunc nos adjuve-
"runt, quique horum bellorum socii fuerunt,
"dimittendos, & nullius eorum vel corpus
"vel fortunas à creditoribus detinendas: &
"idem jus eorum parentibus usque ad avos,
"& filiis usque ad nepotes concedendum;
"cæteros vero debitores ex contractuum ob-
"ligationibus à creditoribus jure abduci posse
judico. Postea Titus Lartius dixit; "Mihi,
"patres conscripti, optimum videtur, si non
"solum illi, qui in bellis strenue se gesserunt,
"sed etiam tota reliqua plebs contractuum
"obligationibus liberetur. hac enim sola ra-
"tione totam civitatem concordem redde-
"mus. Tertius vero App. Claudius, superio-
ris anni consul, ita est loquutus: "¶ Quo- XXXVIII.
"ties, patres conscripti, de his rebus agitur,
"semper

Per. Jul. 4222.
Ante Chr. 492.
Olymp. $\frac{72}{73}$ 4.
Cal. 260.
V. C. Var. 262.

a Καθίσαντας *Vat.* *b* Deest *Vat.* *c* Λέγωμεν *Vat.* *d* Non agnoscit *Vat.* *e* Ἃ κατέσχομεν *Vat.* *f* Τε post κοινωνητέον inseruimus ex *Codd. MSS.* Sed parum confert ad loci emendationem. *Lapus* vertit, *& pugnantes ut haberemus relinqueremusque posteris.* Ego verti, *sed conjunctis viribus enixuros, ut parta & retineamus* ipsi, *& ad posteros transmittamus.* perinde ac si scriptum fuisset, κοινῇ δὲ ἀγωνιούμεθα (seu κοινῇ τε ἀγωνιζόμενοι περιεσόμεθα) τὰ κτηθέντα αὐτοί τε κατασχεῖν, καὶ τοῖς ἐξ ἡμῶν γεγονόσιν καταλιπεῖν. *Sylb.* Sensus hujusmodi lectionem postulat, καὶ λέγωμεν ὅτι ζῶντα κοινωνεῖν, καὶ καταλιπεῖν πᾶσι τοῖς ἐκ τούτων [sc. ἐξ ἡμῶν] γεγονόσιν ἀγωνιούμεθα· νῦν δὲ τῶν ὑπαρχόντων εἰ στερησόμεθα (vel εἰ ἡμᾶς στερήσομεν) ἑαυτοὺς ὅσα πολεμίους βλάψομεν. *Port.* *g* Δι' ὑμᾶς *Vat.* *h* Vel πέμψωμεν legendum, ut τῷ ἀναθαρσοῦσθαι respondeat; vel certe πέμψοντες dicendum, ut supra ὡς οὐκ ἐγκαταλείψοντες. *Port.* *i* *Lapus* videtur legisse ὑπὲρ ἡμῶν, dum vertit *pro salute nostra.* possis etiam legere μετ' ἡμῶν *nobiscum. Sylb.* *k* Ἕως ἐγγόνων ἡμῶν *Vat.* *l* Ὡς ἐκάστοις *Vat.*

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 72 4 / 73 1. Cat. 260. V. C. Var. 262.

"semper in eadem permaneo sententia, ni-
"hil esse concedendum plebi quod petat, nisi
"sit legitimum & honestum, neque genero-
"sos reip. animos imminuendos *ac deprimen-*
"*dos*: & ne nunc quidem aliter sentio ac
"principio; alioqui omnium mortalium es-
"sem stultissimus, si, quum anno superiore
"consul collegæ mihi adversanti & plebem
"in me concitanti restiterim, & constanter
"in proposito perseveraverim, nec ullo ter-
"rore ut de sententia decederem compelli
"potuerim, nec ullis precibus aut gratiæ ces-
"serim, jam privatus me ipse dejicerem, &
"meam loquendi libertatem proderem. sive
"igitur hanc animi mei libertatem unusquis-
"que vestrum velit appellare generositatem,
"sive arrogantiam, tamen (quamdiu vivam)
"nunquam ab hac recta sententia discedam,
"nec in gratiam improborum hominum no-
"vas tabulas introducam, sed etiam omni stu-
"dio eos oppugnabo, qui eas introducere vo-
"luerint: illud considerans omnia vitia, dis-
"sentiones, & (ut paucis rem complectar)
"omnem reip. subversionem ex novis tabu-
"lis nasci. & sive quis aliqua cum pruden-
"tia, sive per insaniam (si quidem non pri-
"vatam, sed publicam incolumitatem spe-
"randam censeo) sive quocunque alio modo
"hæc à me dici putabit, ei permitto ut, prout
"voluerit, sentiat: ego tamen semper adver-
"sabor iis, qui instituta nova contra patrium
"morem in remp. inducent. Quoniam autem
"tempus *nunc* non æs alienum, sed magnum
"aliquod auxilium postulat, dicam, quod mihi
"unicum in præsens seditionis videatur reme-
"dium; dictatorem quamprimum creandum
"*censeo*, qui, usus potestate nullis reddendis
"rationibus obnoxia, & senatum & populum
"optime de rep. sentire cogat. nulla enim
"alia ratione tantum malum tolli poterit.

"ὅτι τῆς αὐτῆς εἰμι γνώμης, μὴ ὀπιτρέπειν τῷ δή-
"μῳ μηδὲν τῶν ἀξιουμένων, ὅ,τι μὴ νόμιμον μήτε
"καλὸν, μήτε τὸ φρόνημα τῆς πόλεως ἐλαττοῦν·
"καὶ οὐδὲ νῦν μεταγνώσκω τῶν ἐξ ἀρχῆς μοι φα-
"νέντων οὐδέν· ἢ πάντων ἂν εἴην ἀνθρώπων ἀφρονέ-
"στατος, εἰ πέρυσι μὲν, ὕπατος ὢν, ἀντεφαι-
"τοῦς μοι τοῦ συμπάτου, καὶ τὸν δῆμον ὀπισείον-
"τα, ἀντέσχον, καὶ διέμεινα ὅτι τῶν ἐγνωσμένων, ἢ-
"τε φόβῳ ἀποτραπείς, ἥτε δέησει, οὔτε χάρισιν εἶξας·
"νῦν δὲ, ἰδιώτης ὤν, ῥίψαιμι ἐμαυτὸν, καὶ τὴν παρ-
"ρησίαν καταπροδοίην· εἴτέ μου τὸ ἐλεύθερον τῆς
"ψυχῆς ὑμῶν ἕκαστος βούλεται ἀποκαλεῖν εὐγε-
"νὲς, εἴτε αὐθαδες, ὅσον ἂν ζῶ χρόνον, οὐκ ἀποσή-
"σομαι τοῦ ἤδη καλῶς δεδογμένου, καὶ οὐδέποτε εἰσ-
"άξω χαριζόμενος τοῖς κακοῖς χρεῶν ἀποκοπάς,
"ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς εἰσάγοντας, αὐτοῖς ἁπάσῃ προ-
"θυμίᾳ χρώμενος, ὁμόσε χωρήσω· λογιζόμενος ὅτι
"πᾶσα κακία καὶ [b] ἀφροσύνη, καὶ συλλήβδην ἀ-
"ναστατὴ πόλεως ἀπὸ χρεοκοπίας ἄρχεται. καὶ
"εἴτέ τις [c] ἀπὸ τοῦ φρονίμου τινὸς, εἴτε ἀφὸ μανί-
"ας, ἐπειδὴ οὐ τὸ ἴδιον ἀσφαλὲς, ἀλλὰ τὸ τῆς πό-
"λεως ἀξιῶ σκοπεῖν, εἴτε ὅπως δή ποτε οἴσεται τά-
"δε λέγεσθαι, συγχωρῶ αὐτῷ νομίζειν ὅπως βούλε-
"ται· [d] μέχρι παντὸς ἀντιώσομαι τοῖς μὴ τὰ πάτρια
"πολιτεύματα [e] εἰσηγησαμένοις. ἐπειδὴ δὲ οὐ τὰ χρέα
"ἀπαιτοῦσιν οἱ κρείττους, μεγάλου δὲ βοηθεῖσθαι, [f] ἃ
"μόνα ὑπὸ τῆς δυσχερείας φάρμακα ἐν τῷ πα-
"ρόντι φέρω, δικτάτωρα ἑλέσθαι κατὰ τάχος,
"ὃς [g] ἀνευθύνῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ καὶ βουλεύσει καὶ
"δήμου ἀναγκάσει τὰ κρίτιστα τῷ κοινῷ φρονεῖν· ἀλ-
"λη γὰρ οὐκ ἔστιν τηλικούτου κακοῦ λύσις.

Τοιαῦτα εἰπόντος Ἀππίου, ὑπὸ τῶν νέων ὀπιθορυβησάν-
των ὡς τὰ δέοντα εἰσηγουμένου, Σερβίλιός τε ἀντιλέξων
ἀνέστη καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν πρεσβυτέρων. [h] ἠτιῶντο δὲ ὑπὸ τῶν
νεωτέρων οὐκ ἀβασκευῆς τε ἀφικνουμένων καὶ βίᾳ πολ-
λῇ χρωμένων· ὑπέρας οὐδὲν ἦν Ἀππίου γνώμη. καὶ
μετὰ ταῦτα οἱ ὕπατοι κοινῇ γνώμῃ χρησάμενοι, τῶν
πλείστων οἰομένων Ἀππιον ἀποδειχθήσεσθαι δικτάτωρα,
ὡς μόνον ὀπικρατήσαντα τῆ [i] προσασίᾳ δυνησόμενον, ὑπεῖ-
δον μὲν ἀπήλασαν, [k] Μάνιον δὲ Οὐαλέριον ἀδελφὸν
Ποπλίου τοῦτον ὑπαλεύσαντος, καὶ δημοτικώτατον δο-
κοῦντα εἶναι, καὶ ἄνδρα γηραιὸν, ἀπέδειξαν, [l] αὐτὸ τὸ φο-
βερὸν οἰόμενοι τῆς ἐξουσίας ἀποχρῆναι· ἀνδρὸς δὲ τὰ
πάντα ὀπιεικοῦς τοῖς πράγμασι δεῖν, ἵνα μηδὲν ἐξεργά-
σηται νεώτερον. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν Οὐαλέρι-
ος, καὶ [m] προελόμενος ἱππάρχην Κόϊντον Σερβίλιον, ἀδελ-
φὸν τοῦ συμπατεύσαντος Ἀππίῳ [n] Σερβιλίου, παρήγ-
γειλε τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν παρεῖναι. συνελθόντος

XXXIX. ¶ * Hanc Appii sententiam, ut optimam, junioribus strepitu comprobantibus, Servilius contradicturus surrexit, & alii quidam de senioribus: sed victi sunt à junioribus, qui & ad hoc ipsum parati venerant, & causam magna vi agebant. atque *ita* tandem Appii sententia vicit. Postea consules de communi consensu, maxima hominum parte existimante Appium dictatorem creatum iri, quasi solus ille *reip.* patrocinium fortiter retinere posset, illum repulerunt, & Manium Valerium, fratrem P. Valerii, qui primus Romæ consulatum gessit, cum & populariissimus fore videretur, & senex jam esset, dictatorem crearunt, † rati satis ad terrorem ipsam potestatem sufficere: ‡ præsentem rerum statum egere viro penitus clementi, ne quem novum tumultum excitaret. ¶ Valerius, accepto eo magistratu, & dicto equitum magistro Q. Servilio, fratre Servilii collegæ Appii, populum ad concionem advocavit. Quum autem

Manius Valerius dictator tertius.

XL.

[a] Illa οὐκ ἀποτίσομαι δ' ἤδη καλῶς δεδογμένου desunt in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Addita è *Cod. Ven.* agnoscit etiam *Lapi* versio. Si negligantur, transposita καὶ legendum esset, καὶ ὅσον ἂν ζῶ χρόνον, ἐδ' ὁπωσοῦν εἰσάξω &c. *Sylb.* [b] Διαφθορὰ in *Vat.* & *Lapi Codd.* Sed (ut inquit *Sylb.*) ferri etiam nostra lectio potest. [c] Rectius sine articulo ἀπὸ φρονίμου τινός. *Sylb.* [d] Μέχρι δὲ παντὸς *Vat.* [e] Quoniam agitur de futuro εἰσηγησαμένοις malit *Port.* [f] Ἃ μόνα ἐστὶ τῇ δυσχερείας φάρμακα *Vat.* [g] Supra dicit ἀνυπεύθυνον, tum alibi, tum p. 320. v. 2. *Sylb.* [h] Illa ἠτιῶντο δὲ τὸν τῶν πατέρων (quæ è *Rom.* & *Ven. Codd.* addidit *Sylb.*) agnoscit *Vat.* atque etiam *Lapi* versio. [i] Haud scio an verius sit δυσχερείας, ut sensus sit, *quippe qui solus seditionem compescere* (*comprimere*) *posse videretur*. *Sylb.* [k] Μάρκον in *Lapi Cod.* quo modo legendum esse monuit *Portus.* [l] Αὐτῷ τῷ φοβερὸν *Vat.* [m] Malim ego προελόμενος, ut supra p. 328. v. 37. ἱππάρχην ἑαυτῷ προσείλετο. *Sylb.* [n] Σερβιλίῳ *Vat.* * His ab Appio dictis, tumultuantibusque juvenibus, tanquam eo opportuna introducente &c. *Lapus.* † Sufficere putantes ei potestatis terribile. *Lapus.* ‡ *Al.* cæterum præsentem &c.

[a] Magis

δὲ ὄχλου συχνοῦ τότε τοῦτον ἐξ οὗ τιὼ ἀρχιὼ ὁ Σερουίλιος ἀπέθετο, καὶ ὁ δῆμος ἀγόμενος ὅπῃ τοὺς [a] στρατιὰς εἰς φανερὰν ὑπόνοιαν ἐτράπετο, ἐλθὼν ὅπῃ τὸ βῆμα ἔλεξεν· "Ω πολῖται, εὖ ἴσμεν ὅτι "βουλομένοις ὑμῖν ἐστιν ἀεί τινας ἐκ τοῦ Οὐαλερίου "γένους ἄρχειν ὑμῶν, ὑφ' ὧν ἐλεύθεροι τυραννίδος "καὶ χαλεπῆς γεγόνατε, καὶ οὐδενὸς τῶν μετρί"ων [b] ἠτυχήσατε, ὑμᾶς αὐτοὺς ὑπερέψοντες τοῖς "ἁπάντων δημοτικωτάτοις δοκοῦσιν. ὥστε οὐ διδαχῆς "[c] ὑμῖν δεομένοις, ὅτι βεβαιώσομεν τῷ δήμῳ τὸ ἐλεύ"θερον, ὅπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς [d] αὐτῷ ἐδώκαμεν, οἱ λό"γοι ἔσονται, ἀλλὰ παρακλήσεως μετρίας, ἵνα πι"στεύητε ἡμῖν ὅ,τι ἂν [e] ὑποσχώμεθα ἐμπεδώσειν. ἡλι"κίας γὰρ, ἣ τὸ φενακίζειν ἥκιστα ὑπιδέχεται, [f] ὑπὲρ "τὸ τέλειον ἥκομεν, καὶ ἀξιώσεως, ἥτις τοῦ ῥᾳδιουρ"γεῖν ἐλάχιστον φέρεται μέρος, ἀρκούντως ἔχομεν, "χρόνου τε οὐχ [g] ἑτέρωθί που τὸν λειπόμενον βιοτεύ"ειν μέλλομεν, ἀλλὰ σὺν ὑμῖν, δίκας ὧν ἂν ἐξαπα"τῆσαι δοκῶμεν ὑφέξοντες. ταῦτα μὲν οὖν, ὥσπερ "ἔφην, ὡς οὐ μακρῶν δεόμενα λόγων, παρὸς εἰσό"ας ἐάσω. ὃ δέ μοι δοκεῖτε παθόντες ὑφ' ἑτέρων, "εἰκότως ὅπῃ πάντων ὑποπτεύειν, ὁρῶντες αἰεί τινα "τοῦ παρακαλοῦντα ὑμᾶς ὅπῃ τοὺς [h] πολεμίους "ὑπάτων ὑπισχνούμενον, ὧν ἂν δέησθε παρ' αὐτῆς "βουλῆς [i] διαπρᾶξαι, μηδὲν δὲ ὅπῃ τέλος [k] ἀ"γόντων τοῦ ὁμολογηθέντος· τοῦτο ὡς οὐ δικαίως ἂν "ὑποπτεύητε καὶ παρ' ἐμοῦ, δυσὶν ἂν τοῖσδε μά"λιστα πιστωσαίμην, τῷ τε μὴ ἂν ἐμοὶ τιὼ βουλιὼ "εἰς τοῦτο τὸ λειτούργημα, ἑτέρων ὄντων τοῦ ὑπατι-
372 "κοῦ τέρων, τῷ φιλοδημοτάτῳ δοκοῦντι εἶναι κατα"χρήσασθαι· καὶ τῷ μὴ ἂν αὐτοκράτορι κοσμῆσαι "ἀρχῇ, δι' ἣν τὰ δόξαντά μοι κράτησα εἶναι, καὶ "δίκα ἐκείνης [l] ἐπικουρεῖν δυνήσομαι. Οὐ γὰρ δήπου "συνεξαπατᾶν ὑμᾶς ὑπισάμενον τιὼ ἀπάτιλω, καὶ "βουλευσάμενον μετὰ ταύτης συγκακουργεῖν ὑπο"λαμβάνετε. εἰ γὰρ ταῦτα ὑμῖν εἰσέρχεται παρ' ἐ"μοῦ ὡς ἁπάντων ἀνθρώπων [m] κακουργοτέρου, ὅ,τι βού"λεσθε χρώμενοί μοι, ταύτης μὲν τῆς ὑποψίας, ἐ"μοὶ πειθόμενοι, τὰς ψυχὰς ἐλευθερώσατε· ὅπῃ δὲ "τοὺς πολεμίους τιὼ ὀργιὼ μετάθετε ἀπὸ τοῦ φί"λων, οἳ πόλιν τε ὑμᾶς ἀφελούμενοι ἥκουσι, καὶ ἀνθ' "ἐλευθέρων δούλους ποιήσοντες, καὶ τἆλλα ὅσα "δεινὰ ἐν ἀνθρώποις νενόμισαι, ἀφανεῖναι σπεύδοντες, "οὐ πόρρω τῆς χώρας εἶναι ἀγγέλλονται. παρθύμως "οὖν [n] ἀποδύσασθε, καὶ δείξατε αὐτοῖς ὅτι καὶ σασά"ζουσα ἡ Ρωμαίων δύναμις κρείττων ἑτέρας ἐστὶν ὁμο"νοίας· ἢ γὰρ οὐχ ὑπομενοῦσιν ἡμᾶς ὑπιόντας ὁμο"θυμαδὸν, ἢ δίκας ὑφέξουσι τῆς τόλμης ἀξίας. ἐνθυ-

ingens turba eo confluxiſſet, tunc primum; ex quo Servilius magiſtratum depoſuerat, & plebs educta in expeditiones ad manifeſtam inſolentiam ſe verterat, progreſſus in tribunal ſic loquutus eſt: "Probe ſcimus, Quirites, id "vobis placere, ut ſemper aliquos magiſtratus "de gente Valeria habeatis, cujus opera ty"rannide graviſſima liberati fuiſtis, & nullius "rei æquæ repulſam tuliſtis, permittentes voſ"met iis qui populariſſimi videbantur. Qua"re, apud vos verba faciam, non ut vos do"ceam nos plebis libertatem confirmaturos, "quam ab initio ei dedimus, ſed ut vos pau"cis moneam, poſſe vos tuto nobis fidere, "nos quicquid pólliciti fuerimus id re ipſa "præſtare velle. ad eam enim ætatis perfe"ctionem venimus, quæ dolis ac impoſturis "uti non ſolet; ac dignitate ſatis ampla præ"diti ſumus, quæ minime patitur ut fraudu"lenter agamus, & reliquum vitæ ſpatium "non alibi, ſed inter vos ipſos tranſigemus, "pœnas ipſi, ſi qua in re vos decepiſſe vi"debimur, ſubituri. Hæc igitur, ut dixi, "quum prolixa oratione non indigeant, apud "vos rei gnaros omittam. Quod autem mihi "videmini ab aliis perpeſſi merito de omni"bus ſuſpicari, quod videatis ſemper ali"quem conſulem hortari vos ad bella, pol"licentem ſe quicquid * petieritis à ſenatu "impetraturum, & tamen nihil præſtare eo"rum quæ fuerit pollicitus; hoc vos imme"rito de me quoque ſuſpicaturos eſſe iſtis "duobus præcipuis argumentis fidem faciam: "tum quia ſenatus me, qui plebis ſtudioſiſſi"mus habeor, minime abuſus fuiſſet ad tale "miniſterium, præſertim quum alii ſint ma"gis idonei; tum etiam quia non ornaſſet "me ſummo hoc dictaturæ imperio, ut ea "quæ mihi optima viderentur, vel ſine ſua "voluntate, ad veſtram opem conferre poſ"ſem. ¶ Ne igitur exiſtimetis me fraudis XLI.
"alicujus conſcium velle vos una cum ipſo "ſenatu decipere, aut me conſilium iniviſſe "una cum eo aſtute vos circumveniendi. Si "enim hæc vobis in mentem veniunt de me, "quaſi ego ſim omnium mortalium fraudu"lentiſſimus, tractate me arbitratu veſtro, "dummodo habita mihi fide iſtam ſuſpicio"nem ex animis veſtris eximatis: iras porro "ab amicis in hoſtes transferatis, qui veniunt "ut patria vos ſpolient, & ex libertate in "ſervitutem redigant, quique cladibus cæte"ris, quæcunque inter homines graviſſimæ "habentur, vos afficere primo quoque tem"pore cupiunt, nec procul à noſtris finibus "eſſe nunciantur. Alacriter igitur accingite "vos, & oſtendite ipſis Romanorum poten"tiam, vel quum diſſidio laborat, potentio"rem eſſe concordi aliorum potentia: aut "enim illi impetum noſtrum ſuſtinere non "poterunt, ſi unanimes invaſerimus eos, aut "pœnas ſua audacia dignas dabunt. Cogi"tate

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. $\frac{72}{73}\frac{4}{1}$. V. C. Cat. 260. Var. 262.

a Magis proprie στρατείας expeditiones. Sylb. b In Cod. Vat. ἀτυχήσειν. ἢ τάχα μίαν, ἅτι ὑμᾶς αὐτὸς ἐπιτρίψαντες τοῖς ἁπάντων δημοτικωτάτοις δοκῶσι κ᾽ οὖσιν. ὡς ἐ διδαχῆς &c. Eodemque fere modo legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *nullius|que unquam non potiti moderatorum. nec erratis forſan, permittentes vos eis qui eſſe populariſſimi omnium videntur & ſunt.* c Ημιν in *Ed. Steph.* Et ὑμῖν puto legendum, ut ita conſtruantur verba, οἱ λόγοι ἔσονται σὺν ὑμῖν ἐ δεομένοις διδαχῆς. *Port.* d Αυτὸ ἐδώκαμεν *Vat.* e Υπεχόμεθα *Vat.* f Επὶ τέλειον *Vat.* g Ετέρωθί που *Vat.* h Pro πολεμίους & ὑπισχνουμένων malim πολέμους & ὑπισχνουμένου, ut & *Lapus* vertit, *ad bella & pollicentem. Sylb.* i Διαπρεσβεῦσαι *Vat.* quod ſi quis malit (inquit *Sylb.*) libenter aſſentiar. k Si ἄγοντα legas, ſtructura fiet & concinnior & planior. *Sylb.* l Επικυρῆν legendum cenſet *Portus.* m Comparativum pro ſuperlativo politum. *Sylb.* n Αποδύσασθε *Vat.* * *Al.* vobis deerit.

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 72 4 / 73 1. V. C. Cat. 260. Var. 262.

"tate, esse Volscos & Sabinos, toties præ-
"lio à vobis superatos, qui nobis bellum
"inferunt, & neque majora nunc afferre cor-
"pora, neque animos fortiores quam ante ha-
"bere, sed sola vestra discordia fretos vos
"contemnere. Ubi vero hostes ulti fueritis,
"ego spondeo vobis senatum & has de ære
"alieno contentiones, & quicquid mediocre
"ab ipso petieritis, pro merito virtutis, quam
"in hoc bello exhibueritis, vobis concessu-
"rum. Interea vero omnia bona, omnia cor-
"pora libera sunto, nullique liceat civem
"Rom. qui sit bonæ existimationis, vel ob
"creditam pecuniam, vel ob ullum cujus-
"cunque obligationis nomen, pro pignore
"retinere. Illi autem qui alacriter operam
"suam in prælio navaverint pulcherrimam
"coronam habebunt, * nimirum patriæ suæ
"incolumitatem, & præclaram laudem à so-
"ciis suis referent. Nos quoque eos iis ho-
"nestabimus præmiis, quæ & eorum rem fa-
"miliarem in integrum restituere, & genus
"honoribus illustrare poterunt. Et à vobis
"peto ut alacritatis ad subeunda pericula
"exemplum à me sumatis. Ego enim non
"secus ac robustissimus quisque vestrum pro
"patria pugnabo.

XLII. ¶ Quum hanc orationem ab illo habitam tota plebs lubenter audisset, utpote quæ speraret se non amplius deceptum iri, ad id bellum suam operam pollicita est: & decem legiones conscriptæ sunt, quarum singulæ quatuor hominum millia continebant. Ex his consules utrique ternas accepere, & equitum quantum unicuique distributum est: at quatuor reliquas legiones & equites ipse dictator ducebat. atque instructi omnes confestim maturarunt iter, & in Æquos T. Veturius, in Volscos A. Virginius, in Sabinos ipse dictator Valerius ivit. Ad urbis vero custodiam cum senioribus & exigua quadam juniorum manu T. Lartius relictus est. At cum Volscis cito debellatum est. Quum enim se militum numero longe superiores hostibus existimarent, superiorum cladium memores, celerius quam prudentius coacti pugnare, ocius in Romanos ipsi priores impetum fecere, simulatque in mutuum conspectum venere, & alteri alterorum castra videre. Commisso autem acri prælio multa quidem egregia facinora ediderunt, sed longe majori clade accepta in fugam versi sunt; & castra eorum capta sunt, & insigne illius gentis oppidum, cui nomen erat Velitræ, obsessum in pop. Rom. potestatem venit. Pari quoque modo perexiguo temporis spatio illa Sabinorum superbia domita est, † uno prælio utrisque de summa rerum decernere volentibus: deinde ager vastatus, & oppidula aliquot expugnata, unde magnum hominum numerum milites abegerunt, magnamque pecuniæ vim absportarunt. Æqui vero suis viribus diffidentes, postquam audi-

Volsci profligati.

Sabini devicti.

Æqui domiti.

"μήθητε γὰρ, ὅτι Οὐολῦσκοι καὶ Σαβῖνοι
"πολλάκις ὑφ' ἡμῶν ἡττήθησαν μαχομένων, οἱ
"μὲν ἐπάγοντες ἡμῖν, οὔτε σώματα νῦν με-
"ζόνων ἔχοντες, οὔτε ψυχὰς τῶν πρότερον ἀλκιμω-
"τέρους, ἀλλ' ὡς τοὺς ἀλλήλους ἐχόντες κατα-
"φρονήσαντες ὑμῶν. ὅταν δὲ τοὺς πολεμίους
"νικήσητε, ἐγὼ ὑμῖν τῷ βουλεύσομαι ὑπὲρ
"τῶν χρεῶν φιλανθρωπίας, καὶ ὅτι ἂν
"αὐτῆς αἰτήσησθε μέτριον, ἀξίως τῆς ἀρε-
"τῆς δώσομεν. ἐν τῷ πολέμῳ, βεβαίους
"ἀφείσθω πᾶσα μὲν οὐσία, πᾶν δὲ σῶμα
"ἐλεύθερον πολίτου Ῥωμαίων ἀπρύσιας ᾖ,
"νέου καὶ ἄλλου παντὸς συμβολαίου. τοῖς
"θύμως ἀγωνισαμένοις κάλλιστα μὲν
"πόλις ἥδε γενομένη πᾶσα ὀρθὴ, καλὰ
"δὲ τῶν σωζόντων ἔπαρχον ὑπάρξει.
"ἡμῶν κόσμος ἱκανὸς οἶκόν τε ἐπανορθῶ-
"σιν, καὶ γένος ἐλλαμπρῦναι τιμαῖς. ἃ
"τε ὑμῖν ἀξιῶ γενέσθαι τὸ ἐμὸν εἰς τοὺς κιν-
"δυνους θυμον. ὑπεραγωνιοῦμαι γὰρ ὡς ὁ κράτι-
"στος ὑμῶν.

Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, πᾶς ὁ δῆμος ἀ-
σας, ὡς οὐδὲν ἔτι φενακισθησόμενος, ὑ-
ἄρασθαι δὲ πολέμου, καὶ τοὺς δέκα στρατη-
γοὺς, ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἕκαστον. τ
μὲν ἕκαστος τῶν ὑπάτων ἔλαβεν, καὶ
ὅσον ἑκάστῳ προσεμερίσθη· τὰ δὲ τέτταρα
λοιποὺς ἱππεῖς, ὁ δικτάτωρ. ἅμ' αὐτίκα πρ
μενοι, ᾔεσαν ἀφὸ τάχους, ὅτι μὲ Αἰκα
Οὐετούριος, ὅτι δὲ Οὐολύσκους Αὖλος
αὐτὸς δὲ ὁ δικτάτωρ Οὐαλέριος, ὅτι Σαβί
πόλιν ἅμα τοῖς γεραιτέροις καὶ ὀλίγῳ τινὶ
ἀκμαίων Τίτος Λάρκιος ἐφύλαττεν. ὁ μὲ
σκων πόλεμος ταχέως τῷ κείσιν ἔλαβεν
ὑπεραίρειν πολὺ νομίσαντες, τῶν προ
ἀναμνησθέντες, ἀγωνίᾳ ταχὺς ἢ φρονιμω
καθέντες γενέσθαι, θᾶττον προῆσαν ἄρμησ
Ῥωμαίους, νίκης ἄφθονον σωζόμενοι σπου
τες. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς, πολ
σαντες γενναῖα, πλείω δὲ τὰ δεινὰ ὑ
εἰς φυγὴν τρέποντας καὶ ὅ, τε χάραξ α
καὶ πόλις ὑπ' αὐτῶν ἐκ πολιορκίας ἁλῶσα
δὲ ὄνομα αὐτῇ. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Σαβί
ὀλίγῳ πάνυ ἐταπεινώθη χρόνῳ, μιᾷ
ἀμφοτέρων βουληθέντων. ἔπειτα ἥ τε
νομίζη, καὶ πολίχναι τινὲς ἑάλωσαν, α
λὰ καὶ σώματα καὶ χρήματα ἀπὸ στρατιᾶ
Αἰκανοὶ δὲ τὰ τῆς ἀσθενείας αὐτῶν ὑφορῶν

a Post ὡς videtur deesse adverbium σφοδρῶς, ἀμφίρρως, πολεμίως, ἐχθρῶς, vel simile. supra sane (p. 340 ἐχθρῶς ἔχοντας τοὺς ἀλλήλους. *Lapus* vertit, *sed ut pugnantes vos inter vos despicientes*, ὡς τοὺς ἀλλήλους μαχομένους
b Si ἡμῶν malis, non refragabor. *Sylb.* c Malim πολίτου Ῥωμαίου, ut idem *Lapus* vertit, *civis Romani*. *Sylb.* legere ἀγωνισαμένοις. nam de futuro agitur. *Sylb.* & *Port.* e Ἀσμένῳ *Vat.* f Γίνεται δὲ στρατιώτης πάγκαλα δίκαι
ως pro ἐχθίστῳ. quæ commutatio supra quoque notata est ad p. 133. v. 3. *Sylb.* h Οὐκ ἀναμνησθέντες legi
lenius. Sed nihil mutandum. *Portus.* i Ἑαυτῶν *Vat.* * Hanc urbem erectam & pulchram laudem à con
† *Lapus* quoque vertit, *una utrisque acie dimicare volentibus de bello.* perinde ac si scriptum esset μιᾷ παραταξάμ
βουληθέντων. *Gelenius* reddit, *decretumque uno tantum prælio.*

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. $\frac{72}{73}$ 4. Cas. 260. V. C. Var. 262.

"semper in eadem permaneo sententia, ni-
"hil esse concedendum plebi quod petat, nisi
"sit legitimum & honestum, neque genero-
"sos reip. animos imminuendos *ac deprimen-*
"*dos*: & ne nunc quidem aliter sentio ac
"principio; alioqui omnium mortalium ef-
"sem stultissimus, si, quum anno superiore
"consul collegæ mihi adversanti & plebem
"in me concitanti restiterim, & constanter
"in proposito perseveraverim, nec ullo ter-
"rore ut de sententia decederem compelli
"potuerim, nec ullis precibus aut gratiæ ces-
"serim, jam privatus me ipse dejicerem, &
"meam loquendi libertatem proderem. sive
"igitur hanc animi mei libertatem unusquis-
"que vestrum velit appellare generositatem,
"sive arrogantiam, tamen (quamdiu vivam)
"nunquam ab hac recta sententia discedam,
"nec in gratiam improborum hominum no-
"vas tabulas introducam, sed etiam omni stu-
"dio eos oppugnabo, qui eas introducere vo-
"luerint: illud considerans omnia vitia, dis-
"sentiones, & (ut paucis rem complectar)
"omnem reip. subversionem ex novis tabu-
"lis nasci. & sive quis aliqua cum pruden-
"tia, sive per insaniam (si quidem non pri-
"vatam, sed publicam incolumitatem spe-
"randam censeo) sive quocunque alio modo
"hæc à me dici putabit, ei permitto ut, prout
"voluerit, sentiat: ego tamen semper adver-
"sabor iis, qui instituta nova contra patrium
"morem in remp. inducent. Quoniam autem
"tempus *nunc* non æs alienum, sed magnum
"aliquod auxilium postulat, dicam, quod mihi
"unicum in præsens seditionis videatur reme-
"dium; dictatorem quamprimum creandum
"*censeo*, qui, usus potestate nullis reddendis
"rationibus obnoxia, & senatum & populum
"optime de rep. sentire cogat. nulla enim
"alia ratione tantum malum tolli poterit.

"ὅτι τῆς αὐτῆς εἰμι γνώμης, μὴ ὀπτρέπειν τῷ δή-
"μῳ μηδὲν τῶν ἀξιουμένων, ὅ,τι μὴ νόμιμον μήτε
"καλὸν, μήτε τὸ φρόνημα τῆς πόλεως ἐλαττοῦν
"καὶ οὐδὲ νῦν μεταγινώσκω τῶν ἐξ ἀρχῆς μοι φα-
"νέντων οὐδέν· ἢ πάντων ἂν εἴην ἀνθρώπων ἀφρονέ-
"στατος, εἰ πέρυσι μὲν, ὑπατος ὢν, ἀντεσχό-
"μην τοῦτος μοι τοῦ συνυπάτου, καὶ τὸν δῆμον ὀπισίσω
"τος, ἀντέχον, καὶ διέμενα ὅτι τῶν ἐγνωσμένων, ὄ-
"τε φόβῳ ἀποτραπείς, ὅτε δέησει, οὔτε χάρισιν εἴξας
"νῦν δὲ, ἰδιώτης ὤν, ῥίψαιμι ἐμαυτὸν, καὶ τινὶ παρ-
"ρησίᾳ καταπροδοίην εἴτέ μου τὸ ἐλεύθερον τῆς
"ψυχῆς ὑμεῖς ἔχειν βούλεται ἀποκαλεῖν εὐγε-
"νὲς, εἴτε αὐθαδὲς, ὅσον ἂν ζῶ χρόνον, [a] οὐκ ἀποσή-
"σομαι τοῦ ἤδη καλῶς δεδογμένου, καὶ οὐδέποτε εἰσ-
"άξω χαριζόμενος τοῖς κακοῖς χρεῶν ἀποκοπὰς,
"ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς εἰσάγοντας αὐτὰς ἅπασι προ-
"θυμίᾳ χρώμενος, ὁμόσε χωρήσω· λογιζόμενος ὅτι
"πᾶσα κακία καὶ [b] διαφορὰ, καὶ συλλήβδην ἀ-
"ναστροφὴ πόλεως ἀπὸ χρεοκοπίας ἄρχεται. καὶ
"εἴτέ τις [c] ἀπὸ τοῦ φρονίμου τινὸς, εἴτε διὰ μανί-
"ας, ἐπειδὴ οὐ τὸ ἴδιον ἀσφαλὲς, ἀλλὰ τὸ τῆς πό-
"λεως ἀξιῶ σκοπεῖν, εἴτε ὅπως δή ποτε οἰήσεται τά-
"δε λέγεσθαι, συγχωρῶ αὐτῷ νομίζειν ὅπως βούλε-
"ται· [d] μέχει παντὸς ἀντιτάσσομαι τοῖς μὴ τὰ πάτρια
"πολιτεύματα [e] εἰσηγησαμένοις. ἐπειδὴ δὲ οὐ τὰ χρέα
"ἀπαιτοῦσιν οἱ κακοὶ, μεγάλῳ δὲ βοηθεῖσθαι, [f] ἃ
"μόνα ὀφὶ τῆς δυνοχασίας φάρμακα ἐν τῷ πα-
"ρόντι φέρω, δικτάτωρα ἑλέσθαι κατὰ τάχος,
"ὃς [g] ἀνευθύνῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ καὶ βουλεύ καὶ 371
"δήμου ἀναγκάσει τὰ κράτιστα τῷ κοινῷ φρονεῖν· ἄλ-
"λη γὰρ οὐκ ἔστι τηλικούτου κακοῦ λύσις.

XXXIX. ¶ *Hanc Appii sententiam, ut optimam, junioribus strepitu comprobantibus, Servilius contradicturus surrexit, & alii quidam de senioribus: sed victi sunt à junioribus, qui & ad hoc ipsum parati venerant, & causſam magna vi agebant. atque *ita* tandem Appii sententia vicit. Postea consules de communi consensu, maxima hominum parte existimante Appium dictatorem creatum iri, quasi solus ille *reip.* patrocinium fortiter retinere posset, illum repulerunt, & Manium Valerium, fratrem P. Valerii, qui primus Romæ consulatum gessit, cum & populariſſimus fore videretur, & senex jam esset, dictatorem crearunt, † rati satis ad terrorem ipsam potestatem sufficere: ‡ præsentem rerum statum egere viro penitus clementi, ne quem novum tumultum excitaret. ¶ Valerius, accepto eo magistratu, & dicto equitum magistro Q. Servilio, fratre Servilii collegæ Appii, populum ad concionem advocavit. Quum autem

Manius Valerius dictator creatus.

Ταῦτα εἰπόντος Ἀππίου, καὶ τῶν νέων ἐπιθορυβησάν-
των ὡς τὰ δέοντα εἰσηγουμένου, Σερουίλιός τε ἀντιλέξων
ἀνέστη καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν πρεσβυτέρων· [h] ἠτιῶντο δὲ ὑπὸ τῶν
νεωτέρων οὐκ ὀλιγοστευῆς τε ἀφικνουμένων καὶ βίᾳ πολ-
λῇ χρωμένων· καὶ πέρας ἐνίκησεν ἡ Ἀππίου γνώμη. καὶ
μετὰ ταῦτα οἱ ὕπατοι κοινῇ γνώμῃ χρησάμενοι, τῶν
πλείστων οἰομένων Ἀππιον ἀποδειχθήσεσθαι δικτάτωρα,
ὡς μόνον ὀφὶκρατήσαντα τῆ [i] προφάσιος δυνησόμενον, ἐκεῖ-
νον μὲν ἀπέλασαν, [k] Μάνιον δὲ Οὐαλέριον ἀδελφὸν
Ποπλίου τοῦ πρώτου ὑπατεύσαντος, καὶ δημοτικώτατον δο-
κοῦντα εἶναι, καὶ ἄνδρα γηραιὸν, ἀπέδειξαν, [l] αὐτὸ τὸ φο-
βερὸν οἰόμενοι τῆς ἐξουσίας ἀποχρῆναι· ἀνδρὸς δὲ τὰ
πάντα ὀφιεικοῦς τοῖς πράγμασι δεῖν, ἵνα μηδὲν ἐξεργά-
σηται νεώτερον. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν Οὐαλέρι-
ος, καὶ [m] προελόμενος ἱππάρχην Κόϊντον Σερουίλιον, ἀδελ-
φὸν τοῦ συνυπατεύσαντος Ἀππίῳ [n] Σερουιλίου, παρή-
γειλε τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν παρεῖναι. συνελθόντος

XL.

a Illa οὐκ ἀποστήσομαι δὲ ἤδη καλῶς δεδογμένου desunt in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Addita è *Cod. Ven.* agnoscit etiam *Lapi* versio. Si negligantur, transposita καὶ legendum esset, καὶ ὅσον ἂν ζῶ χρόνον, ἐδὲποτε εἰσάξω &c. *Sylb.* *b* Διαφθορὰ in *Vat.* & *Lapi Codd.* Sed (ut inquit *Sylb.*) ferri etiam nostra lectio potest. *c* Rectius sine articulo ἀπὸ φρονίμου τινός. *Sylb.* *d* Μέχρι δὲ παντὸς *Vat.* *e* Quoniam agitur de futuro εἰσηγησαμένοις malit *Port.* *f* Ἃ μόνα ἐστὶ τῆς δυσχρασίας φάρμακα *Vat.* *g* Supra dicit ἀνυπεύθυνον, tum alibi, tum p. 320. v. 2. *Sylb.* *h* Illa ἠτιῶντο δὲ ὑπὸ τῶν νεωτέρων (quæ è *Rom.* & *Ven. Codd.* addidit *Sylb.*) agnoscit *Vat.* atque etiam *Lapi* versio. *i* Haud scio an verius sit δυσχρασίας, ut sensus sit, quippe qui solus seditionem compescere (*comprimere*) *posse videretur. Sylb.* *k* Μάρκον in *Lapi Cod.* quo modo legendum esse monuit *Portus.* *l* Αὐτὸ τὸ φοβερὸν *Vat.* *m* Malim ego συνελόμενος, ut supra p. 328. v. 37. ἱππάρχην ἑαυτῷ συνείλετο. *Sylb.* *n* Σερουΐλιῳ *Vat.* * His ab Appio dictis, tumultuantibusque juvenibus, tanquam eo opportuna introducente &c. *Lapus.* † Sufficere putantes ei potestatis terribile. *Lapus.* ‡ *Al.* cæterum præsentem &c.

a Magis

δὲ ὄχλου συχνοῦ τότε πρῶτον ἐξ οὗ τοῦ ἀρχείου ὁ Σερουίλιος ἀπέστατο, καὶ ὁ δῆμος ἀγόμενος ὑπὸ τοὺς στρατείας εἰς φανερὰν ὑπόνοιαν ἐτράπετο, ἐλθὼν ὅτι τὸ βῆμα ἔλεξεν "Ω πολῖται, εὖ ἴσμεν ὅτι "βουλομένοις ὑμῖν ἐστι ἀεί τινας ἐκ τοῦ Οὐαλερίου "ὧν γένους ἄρχειν ὑμῶν, ὑφ' ὧν ἐλεύθεροι τυραννί- "δος χαλεπῆς γεγόνατε, καὶ οὐδενὸς τῶν μετρί- "ων [b] ἠτυχήσατε, ὑμᾶς αὐτοὺς ὑπιτρέψαντες τοῖς "ἁπάντων δημοτικωτάτοις δοκοῦσιν. ὥστε οὐ διδαχῆς "[c] ὑμῖν δεομένοις, ὅτι βεβαιώσομεν τῷ δήμῳ τὸ ἐλεύ- "θερον, ὅπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς [d] αὐτῷ ἐδώκαμεν, οἱ λό- "γοι ἔσονται, ἀλλὰ προσκλήσεως μετρίας, ἵνα πι- "στεύητε ἡμῖν ὅ,τι ἂν [e] ὑποσχώμεθα ἐμπεδώσειν. ἡλι- "κίας γὰρ, ἣ τὸ φενακίζειν ἥκιστα ὑπιδέχεται, [f] ὅτι "τὸ τέλειον ἥκομεν, καὶ ἀξιώσεως, ἧς τοῦ ῥᾳδιουρ- "γεῖν ἐλάχιστον φέρεται μέρος, ἀρκούντως ἔχομεν, "χρόνου τε οὐχ [g] ἑτέρωθί που τὸν λειπόμενον βιοτεύ- "ειν μέλλομεν, ἀλλὰ σὺν ὑμῖν, δίκας ὧν ἂν ἐξαπα- "τῆσαι δοκῶμεν ὑφέξοντες. ταῦτα μὲν οὖν, ὥσπερ "ἔφην, ὡς οὐ μακρῶν δεόμενα λόγων, παρὸς εἰδό- "τας ἐάσω. ὃ δέ μοι δοκεῖτε παθόντες ὑφ' ἑτέρων, "εἰκότως ὅτι πάντων ὑποπτεύειν, ὁρῶντες αἰεί τινα "τῶν φιλαγαθουμένων ὑμᾶς ὅτι τοὺς [h] πολεμίους "ὑπάτων ὑποκνουμένων, ὧν ἂν δέησθε παρὰ τῆς "βουλῆς [i] διαπράξασθαι, μηδὲν δὲ ὅτι τέλος [k] ἀ- "γόντων τῶν ὁμολογηθέντων· τοῦτο ὡς οὐ δικαίως ἂν "ὑποπεύητε καὶ περὶ ἐμοῦ, δυσὶν ἂν τοῖσδε μά- "λιστα πιστωσαίμην, τῷ τε μὴ ἂν ἐμοὶ τινὶ βουλῇ "εἰς τοῦτο τὸ λειτούργημα, ἑτέρων ὄντων τῶν ὑπατη- 372 "δειοτέρων, τῷ φιλοδημοτάτῳ δοκοῦντι εἶναι κατα- "χρήσασθαι· καὶ τῷ μὴ ἂν αὐτοκράτορι κοσμῆσαι "ἀρχῇ, δι' ἣν τὰ δόξαντά μοι κράτιστα εἶναι, καὶ "δίκαι' ἐκείνης [l] ἐπικουρεῖν δυνήσομαι. Οὐ γὰρ δήπου "σὺν ἐξαπατᾶν ὑμᾶς ὑπισάμενον τινὶ ἀπάτῃ, καὶ "βουλευσάμενον μετὰ ταύτης συγκακουργεῖν ὑπο- "λαμβάνετε. εἰ γὰρ ταῦτα ὑμῖν εἰσέρχεται περὶ ἐ- "μοῦ ὡς ἁπάντων ἀνθρώπων [m] κακουργοτέρου, ὅπ βού- "λεσθε χρώμενοί μοι, ταύτης μὲν τῆς ὑποψίας, ἐ- "μοὶ πειθόμενοι, τὰς ψυχὰς ἐλευθερώσατε· ὑπὸ δὲ "τοὺς πολεμίους τῇ ὀργῇ μετάθετε ἀπὸ τῶν φί- "λων, οἳ πόλιν τε ὑμᾶς ἀφελούμενοι ἥκουσι, καὶ ἀνθ' "ἐλευθέρων δούλους ποιήσοντες, καὶ τἆλλα ὅσα "δεινὰ ἐν ἀνθρώποις νενόμισαι, ἀφ' ἑαυτῶν σπεύδοντες, "οὐ πόρρω τῆς χώρας εἶναι ἀγγέλλονται. προθύμως "οὖν [n] ἀποδύσασθε, καὶ δείξατε αὐτοῖς ὅτι καὶ ῥᾳσιά- "ζουσα ἡ Ρωμαίων δύναμις κρείττων ἑτέρας ἐστὶν ὁμο- "νοούσης· ἢ γὰρ οὐχ ὑποίσουσιν ἡμᾶς ὑπιόντας ὁμο- "θυμαδὸν, ἢ δίκας ὑφέξουσι τῆς τόλμης ἀξίας. ἐνθυ-

ingens turba eo confluxiſſet, tunc primum, ex quo Servilius magiſtratum depoſuerat, & plebs educta in expeditiones ad manifeſtam inſolentiam ſe verterat, progreſſus in tribunal ſic loquutus eſt: "Probe ſcimus, Quirites, id "vobis placere, ut ſemper aliquos magiſtratus "de gente Valeria habeatis, cujus opera ty- "rannide graviſſima liberati fuiſtis, & nullius "rei æquæ repulſam tuliſtis, permittentes voſ- "met iis qui populariſſimi videbantur. Qua- "re, apud vos verba faciam, non ut vos do- "ceam nos plebis libertatem confirmaturos, "quam ab initio ei dedimus, ſed ut vos pau- "cis moneam, poſſe vos tuto nobis fidere, "nos quicquid polliciti fuerimus id re ipſa "præſtare velle. ad eam enim ætatis perfe- "ctionem venimus, quæ dolis ac impoſturis "uti non ſolet; ac dignitate ſatis ampla præ- "diti ſumus, quæ minime patitur ut fraudu- "lenter agamus, & reliquum vitæ ſpatium "non alibi, ſed inter vos ipſos tranſigemus, "pœnas ipſi, ſi qua in re vos decepiſſe vi- "debimur, ſubituri. Hæc igitur, ut dixi, "quum prolixa oratione non indigeant, apud "vos rei gnaros omittam. Quod autem mihi "videmini ab aliis perpeſſi merito de omni- "bus ſuſpicari, quod videatis ſemper ali- "quem conſulem hortari vos ad bella, pol- "licentem ſe quicquid * petieritis à ſenatu "impetraturum, & tamen nihil præſtare eo- "rum quæ fuerit pollicitus; hoc vos imme- "rito de me quoque ſuſpicaturos eſſe iſtis "duobus præcipuis argumentis fidem faciam: "tum quia ſenatus me, qui plebis ſtudioſiſſi- "mus habeor, minime abuſus fuiſſet ad tale "miniſterium, præſertim quum alii ſint ma- "gis idonei; tum etiam quia non ornaſſet "me ſummo hoc dictaturæ imperio, ut ea "quæ mihi optima viderentur, vel ſine ſua "voluntate, ad veſtram opem conferre poſ- "ſem. ¶ Ne igitur exiſtimetis me fraudis XLI. "alicujus conſcium velle vos una cum ipſo "ſenatu decipere, aut me conſilium iniviſſe "una cum eo aſtute vos circumveniendi. Si "enim hæc vobis in mentem veniunt de me, "quaſi ego ſim omnium mortalium fraudu- "lentiſſimus, tractate me arbitratu veſtro, "dummodo habita mihi fide iſtam ſuſpicio- "nem ex animis veſtris eximatis: iras porro "ab amicis in hoſtes transferatis, qui veniunt "ut patria vos ſpolient, & ex libertate in "ſervitutem redigant, quique cladibus cæte- "ris, quæcunque inter homines graviſſimæ "habentur, vos afficere primo quoque tem- "pore cupiunt, nec procul à noſtris finibus "eſſe nunciantur. Alacriter igitur accingite "vos, & oſtendite ipſis Romanorum poten- "tiam, vel quum diſſidio laborat, potentio- "rem eſſe concordi aliorum potentia: aut "enim illi impetum noſtrum ſuſtinere non "poterunt, ſi unanimes invaſerimus eos, aut "pœnas ſua audacia dignas dabunt. Cogi- "tate

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 492. Olymp. 72 4. V. C. Cat. 260. Var. 268.

a Magis proprie στρατείας expeditiones. Sylb. b In Cod. Vat. ἀτυχήσειν. ἢ τάχα μίαν, ἅτι ὑμᾶς αὐτὰς ἐπιτρέψαντες τοῖς ἁπάντων δημοτικωτάτοις δοκοῦσι κ᾽ οὖσιν. ὡς ἐ διδαχῆς &c. Eodemque fere modo legiſſe videtur Lapus, dum vertit, nullisque unquam non poſiti moderatorum. nec erratis forſan, permittentes vos eis qui eſſe populariſſimi omnium videntur & ſunt. c Ημιν in Ed. Steph. Ex ὑμῖν puto legendum, ut ita conſtruantur verba, οἱ λόγοι ἔσονται σὺν ὑμῖν ἐ διορθρίοις διδαχῆς. Port. d Αυτὸ ἐδώκαμεν Vat. e Υπεχόμεθα Vat. f Επὶ τέλειον Vat. g Επίρωδί που Vat. h Pro πολεμίους & ὑπεχνεμένων malim πολέμους & ὑπεχνεμένου, ut & Lapus vertit, ad bella & pollicentem. Sylb. i Διαπεφεύξασθαι Vat. quod ſi quis malit (inquit Sylb.) libenter aſſentiar. k Si ἄγοντα legas, ſtructura fiet & concinnior & planior. Sylb. l Επικυρῶν legendum cenſet Portus. m Comparativum pro ſuperlativo politum. Sylb. n Αποδύσασθε Vat. * Al. vobis deerit.

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 72 4 / 73 1. V. C. Cat. 260. Var. 262.

"tate, esse Volscos & Sabinos, toties præ-
"lio à vobis superatos, qui nobis bellum
"inferunt, & neque majora nunc afferre cor-
"pora, neque animos fortiores quam ante ha-
"bere, sed sola vestra discordia fretos vos
"contemnere. Ubi vero hostes ulti fueritis,
"ego spondeo vobis senatum & has de ære
"alieno contentiones, & quicquid mediocre
"ab ipso petieritis, pro merito virtutis, quam
"in hoc bello exhibueritis, vobis concessu-
"rum. Interea vero omnia bona, omnia cor-
"pora libera sunto, nullique liceat civem
"Rom. qui sit bonæ existimationis, vel ob
"creditam pecuniam, vel ob ullum cujus-
"cunque obligationis nomen, pro pignore
"retinere. Illi autem qui alacriter operam
"suam in prælio navaverint pulcherrimam
"coronam habebunt, * nimirum patriæ suæ
"incolumitatem, & præclaram laudem à so-
"ciis suis referent. Nos quoque eos iis ho-
"nestabimus præmiis, quæ & eorum rem fa-
"miliarem in integrum restituere, & genus
"honoribus illustrare poterunt. Et à vobis
"peto ut alacritatis ad subeunda pericula
"exemplum à me sumatis. Ego enim non
"secus ac robustissimus quisque vestrum pro
"patria pugnabo.

XLII. ¶ Quum hanc orationem ab illo habitam tota plebs lubenter audisset, utpote quæ speraret se non amplius deceptum iri, ad id bellum suam operam pollicita est: & decem legiones conscriptæ sunt, quarum singulæ quatuor hominum millia continebant. Ex his consules utrique ternas accepere, & equitum quantum unicuique distributum est: at quatuor reliquas legiones & equites ipse dictator ducebat. atque instructi omnes confestim maturarunt iter, & in Æquos T. Veturius, in Volscos A. Virginius, in Sabinos ipse dictator Valerius ivit. Ad urbis vero custodiam cum senioribus & exigua quadam juniorum manu T. Lartius relictus est. At cum Volscis cito debellatum est. Quum enim se militum numero longe superiores hostibus existimarent, superiorum cladium memores, celerius quam prudentius coacti pugnare, ocius in Romanos ipsi priores impetum fecere, simulatque in mutuum conspectum venere, & alteri alterorum castra videre. Commisso autem acri prælio multa quidem egregia facinora ediderunt, sed longe majori clade accepta in fugam versi sunt; & castra eorum capta sunt, & insigne illius gentis oppidum, cui nomen erat Velitræ, obsessum in pop. Rom. potestatem venit. Pari quoque modo perexiguo temporis spatio illa Sabinorum superbia domita est, † uno prælio utrisque de summa rerum decernere volentibus: deinde ager vastatus, & oppidula aliquot expugnata, unde magnum hominum numerum milites abegerunt, magnamque pecuniæ vim absportarunt. Æqui vero suis viribus diffidentes, postquam audi-

Volsci profligati.

Sabini devicti.

Æqui domiti.

"μήθητε γὰρ, ὅτι Οὐολῦσκοι καὶ Σαβῖνοί εἰσιν, ὧν
"πολλάκις ἐκρατήσατε μαχομένων, οἱ τὸν πόλε-
"μον ἐπάγοντες ἡμῖν, οὔτε σώματα νεῦ μείζονα λα-
"βόντες, ὅτε ψυχὰς τῆς πρότερον ἀλκιμωτέρας κλη-
"σάμενοι, ἀλλ' [a] ὡς πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες, κατα-
"φρονήσαντες [b] ὑμῶν. ὅταν δὲ τοὺς πολεμίους τιμω-
"ρήσασθε, ἐγγυῶμαι ὑμῖν τῷ βουλομένῳ ἐγὼ τάς τε ὑ-
"πὲρ τῶν χρεῶν φιλοτιμίας, καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο πρὸ
"αὐτῆς αἰτήσασθε μέτριον, ἀξίως τῆς ἀρετῆς, ἧς ἂν
"ἀγωνίσησθε ἐν τῷ πολέμῳ, βεβαιώσειν. τίνος δὲ
"ἀφείσθω πᾶσα μὲν οὐσία, πᾶν δὲ σῶμα, πᾶσα δὲ
"ἐλευθερία [c] πολίτου Ῥωμαίων ἀῤῥυσίας ἕνεκα, ὑπό τε δα-
"νείου καὶ ἄλλου παντὸς συμβολαίου. τοῖς δὲ πρω-
"τίστοις [d] ἀγωνισαμένοις καλλίστου μὲν στέφανον,
"τῆς πόλεως ἥδε γεναμένης πᾶσα ὀρθὴ, καλὸς δὲ καὶ ὁ
"τοῦ συνόντων ἔπαινος ὑπάρξει καὶ ὁ πρὸ
"ἡμῶν κόσμος ἱκανὸς οἶκόν τε ἐπανορθῶσαι χρήμα-
"σιν, καὶ γένος ὑπερλαμπρῦναι τιμαῖς. τοιόνδε εἰσμά
"τε ὑμῖν ἀξιῶ γενέσθαι τὸ ἐμὸν εἰς τοὺς κινδύνους πρό-
"θυμον. ὑπεραγωνιοῦμαι γὰρ ὡς ὁ κράτιστα ἐρρωμέ-
"νος ὑμῶν.

Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, πᾶς ὁ δῆμος [e] ἀσμένως ἀκού-
σας, ὡς οὐδὲν ἔτι φενακισθησόμενος, ὑπέσχετο συν-
άρασθαι τῷ πολέμῳ, [f] καὶ τοὺς δέκα στρατιωτικοὺς τάγ-
ματα, ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἕκαστον. τούτων πεία
μὲν [g] ἕκαστος τοὺς ὑπάτους ἔλαβεν, καὶ τοὺς ἱππέων
ὅσον ἑκάστῳ προσεμείωθη· τὰ δὲ τέτταρα, καὶ τοὺς
λοιποὺς ἱππέας, ὁ δικτάτωρ. οἱ αὐτίκα παρασκευασά-
μενοι, ᾤχοντο σὺν τάχει, ὅτι μὲν Αἰκανοὺς Τίτ-
Οὐετούριος, ὅτι δὲ Οὐολῦσκους Αὖλ Οὐεργίνιος,
αὐτὸς δὲ ὁ δικτάτωρ Οὐαλέριος ὅτι Σαβίνους. τῷ δὲ 373
πόλιν ἅμα τοῖς γεραιτέροις καὶ ὀλίγῳ τινὶ στρατεύματι
ἀκμαίων Τίτ Λάρκιος ἐφύλαττεν. ὁ μὲν οὖν Οὐολύ-
σκων πόλεμος ταχεῖσι τοῖς κέρσιν ἔλαβεν τέλος· πλῆθος γὰρ
ὑπεραίρειν πολὺ νομίσαντες, τοῖς προτέροις κακῶν
[h] ἀναμνησθέντες, ἀγωνίσασθαι ταχέως ἢ φρονιμώτεροι ἀναγ-
καζόμενοι γενέσθαι, θᾶττον προῆσαν ὅτι τοὺς
Ῥωμαίους, νίκης ὤφθησαν σὺν ὄψει στρατοπεδεύσαν-
τες. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς, πολλὰ μὲ δρά-
σαντες γενναῖα, πλείω δὲ τὰ δεινὰ ὑπομείναντες,
εἰς φυγὴν τρέποντας καὶ ὅ,τε χάραξ αὐτοῖς ἑάλω,
καὶ πόλις ὑπήκοος ἐκ πολιορκίας πρώτη Οὐέλιτραι
δὲ ὄνομα αὐτῇ. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Σαβίνων φρόνημα
σὺν ὀλίγῳ πάνυ ἐταπεινώθη χρόνῳ, μιᾷ παραταξει
ἐξ ἀμφοτέρων βουληθέντων. ἔπειτα ἥ τε χώρα προσε-
νομώθη, καὶ πολίχναι τινὲς ἑάλωσαν, ἐξ ὧν πολ-
λὰ καὶ σώματα καὶ χρήματα ἃ στρατιῶται ἔλαβον.
Αἰκανοὶ δὲ τὰ τῆς ἀθενείας [i] αὐτοῖς ὑφορῶντες, ἐπεὶ τὰ
τοῖς

a Post ὡς videtur deesse adverbium στασιαστικῶς, διαφόρως, πολεμίως, ἐχθρῶς, vel simile. supra sane (p. 346. v. 25.) dicit ἐχθρῶς ἔχοντας αὐτοὺς ἀλλήλους. *Lapus* vertit, *sed ut pugnantes vos inter vos despicientes*, ὡς αὐτοὺς ἀλλήλους μαχομένων. *Sylb.* & *Port.* b Si ἡμῶν malis, non refragabor. *Sylb.* c Malim πολίτου Ῥωμαίου, ut idem *Lapus* vertit, *civis Romani*. *Sylb.* d Potes etiam legere ἀγωνισαμένοις. nam de futuro agitur. *Sylb.* & *Port.* e Ασμένως *Vat.* f Γίνεται δὲ στρατιώτικα πέντε μέρη δέκα *Vat.* g Εκαλενius. Sed nihil mutandum. *Portus.* h Οὐκ ἀναμνησθέντες legisse videtur *Gelenius*. i Ἑαυτῶν *Vat.* * Hanc urbem erectam & pulchram laudem à consciis &c. *Lapus.* † *Lapus* quoque vertit, *una utrisque acie dimicare volentibus de bello*. perinde ac si scriptum esset μιᾷ παρατάξει περὶ τοῦ ἀμφοτέρων βουληθέντων. *Gelenius* reddit, *decretumque uno tantum prælio*.

a Επιχώ-

τῶν συμμάχων τέλος ἔχοντα ἐπύθοντο, χωρίοις τε ἐχυροῖς [a]ὑπεκάθηντο, καὶ εἰς μάχας οὐ προήεσαν, τάς τε [b]ἀποχωρήσεις, ὅπῃ ἐδύναντο, δι' ὀρῶν ἢ δρυμῶν [c]κορυφῶν ἐποιοῦντο, καὶ διέτειναν μὴ ἄχει πινὸς ἀμφέροντες τὸν πόλεμον· οὐ μέντοιγε διασώσαντες ἀθρόον τὴν στρατιὰν ἐδυνήθησαν, ὑπεμφθέντων αὐτοῖς τῶν Ρωμαίων ἐς χωρίοις χρημνώδεσι τολμηρῶς, καὶ λαβόντων τὸ στρατόπεδον κατ' κράτος. ἔπειτα φυγή τε αὐτῶν ἐκ τοῦ Λατίνων γῆς ἐγένετο, καὶ [d]παραδόσεις πόλεων ἃς ἔτυχον αὐτῶν τῇ παρόδῳ ἐφόδῳ καταλαβόμενοι, εἰσὶ δὲ ὧν καὶ ἐκ φιλονεικίας ἐκ ἐκλιπόντων τὰς ἄκρας, ἁλωσις.

Οὐαλέριος δὲ κατὰ νοῦν χωρήσαντος αὐτῷ τοῦ πολέμου, τὸν εἰωθότα θρίαμβον ἀπὸ τῆς νίκης καταγαγών, ἀπέλυσε τὸν δῆμον ἀπὸ τῆς στρατείας, ὅπως τὸ βουλῆς κατὰ ἔτος εἶναι νομίζοντες, ἵνα μὴ τὰς ὑποσχέσεις ἀπατῶεν οἱ ἄποροι· εἰς δὲ τὸ [e]δορύκτητον, ὃν Οὐολούσκοις ἀφείλοντο, κληρούχους ἀπέστειλεν, ὁπηλέξας ἀνδρας ἐκ τοῦ ἀπόρων, οἳ τήν τε πολεμίαν φρουρήσειν ἔμελλον, καὶ τὸ ἐν τῇ πόλει στασιάζον ἔλαττον ἀπολείψειν. ταῦτα διοικησάμενος, ἠξίου τὴν βουλὴν τὰς ὑποσχέσεις αὐτῷ βεβαιῶσαι, κεκομισμένην τὸ πρὸς τοῦ πλήθους πρόθυμον ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ὡς δὲ οὐ προσεῖχεν αὐτῷ τὸν νοῦν, ἀλλ' ὥσπερ πρότερον, ἀναπεπταμένῃ τῇ γνώμῃ, συστρέψαντες [f]ἐπ' αὐτὸν νέοι καὶ βίαιοι, καὶ πλήθει τῶν [g]ἑτέρων ὑπερκρατοῦντες, καὶ τότε ἀντέπραττον, καὶ πολλῇ καταβοῇ ἐχρῶντο, τὴν οἰκίαν αὐτοῦ δημοκόλακα ἀποφαίνοντες, καὶ νόμων πονηρῶν ἀρχηγόν. ὡς δὲ μάλιστα ἠγγέλλοντο οἱ ἄνδρες [h]ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δικαστηρίων, πολιτεύματι τούτῳ πᾶσαν ἀφαιρεθέναι τὴν τοῦ πατρικίων δυναστείαν, αἰτιώμενοι, φθονήσας Οὐαλέριος πολλὰ, [i]καὶ ὅτι μὴ δίκαια πάθοι ἀμβεβλημένος ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν δῆμον ὀνειδίσας, τήν τε μέλλουσαν καταληψεσθαι σφᾶς τύχην τοιαῦτα [k]βλασφημοῦντας ἀνακλαυσάμενος, καὶ οἷα εἰκὸς ἐν τοιούτῳ κακῷ, τὰ μὲν ἐκ πάθους, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ πλείονος τε τοῦ πολλῶν νοεῖν ἀποστασίσας, ᾤχετο ἀπιὼν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου· καὶ συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἔλεξεν· "Πολλὴν χάριν ὑμῖν εἰδὼς, ὦ πολῖται, τῆς τε προθυμίας ἣν παρέσχεσθέ μοι, ἑκόντες συναιρόμενοι τοῦ πολέμου, καὶ "ἔτι μᾶλλον τῆς ἀρετῆς τοῦ τοῖς ἀγῶσιν [l]ἀποδείξασθε, "μεγάλην μὲν ἐποιούμην σπουδὴν ἀμείψασθαι ὑ- "μᾶς τοῖς τε ἄλλοις, καὶ τῷ μὴ ψεύσασθαι τὰς ὑ- "ποσχέσεις ἃς ὑπὲρ τῆς βουλῆς ἐποιούμην πρὸς ὑμᾶς, "καὶ εἰς ὁμόνοιαν ἤδη ποτὲ καταστῆσαι τὴν στάσιν ὑ- "μῶν, σύμβουλος καὶ διαιτητὴς ἀμφοῖν γενόμενος· κω- "λύομαι προσθεῖναι αὐτὰ, διὰ τοὺς οὐ τὰ βέλτιστα τῷ "κοινῷ φρονοῦντας, τὰ δὲ σφίσιν αὐτοῖς ἐν τῷ παρόντι

verunt debellatum cum ſociis, continebant ſe in locis munitioribus, neque in aciem prodire audebant, & quo poterant recipiebant ſe per montium & ſaltuum juga, & tempus terentes bellum aliquandiu produxerunt. Non potuerunt tamen incolumen exercitum reducere, quia Romani in locis præruptis audacter eos ſunt adorti, & caſtra eorum vi expugnarunt. Poſtea & ipſi ex agro Latino fuga ſe proripuerunt, ac mox ſequutæ crebræ deditiones urbium, quas primo ſuo adventu atque impetu ceperant; nonnullæ etiam expugnatæ ſunt, quarum arces obſtinate hoſtes tuebantur, nec deſerere volebant. *Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 72 4 / 73 1 Cat. 260. V.C. Var. 262.*

¶ Valerius autem, quum id bellum ex animi ſententia ipſi ſucceſſiſſet, de more ob partam victoriam acto triumpho, milites dimiſit, quum tamen ſenatus nondum id opportunum tempus eſſe arbitraretur, ne inopes promiſſa repeterent. In agrum autem bello partum, quem Volſcis ademerant, colonos miſit, quos de inopum numero ſelegerat; ut & hoſtilem agrum, quem ceperant, tuerentur, & ſeditionem urbanam minuerent. His rebus geſtis, petiit à ſenatu, ut, cum promptam plebis in præliis experti ſint operam, ei præſtarent illa quæ promiſerat. Sed quum ſenatus ad ejus verba mentem non adhiberet, at (ut antea) ejus ſententiæ adverſaretur, juniores & violenti homines, qui etiam aliis numero longe ſuperiores erant, *facta in eum conſpiratione* tunc quoque ei adverſabantur, & graviter in eum invehebantur, ipſius familiam populi adulatricem appellantes, & morum improborum auctorem. Sed quum nunciatum fuiſſet, hos ipſos homines in concione & judiciis hac reip. adminiſtrandæ ratione totam patriciorum potentiam ab eo ſublatam queri, tunc vero præcipue Valerius graviter indignatus, & de injuſtis eorum calumniis cum exprobratione apud populum queſtus, & deplorato infelici talium conſiliorum futuro exitu, & (ut ſolet accidere in tali malo) partim præ dolore, partim etiam quod eſſet præcellenti prudentia præditus, infortunia futura vaticinatus è curia ſe proripuit, & convocato ad concionem populo, ſic eum eſt alloquutus: "Quum magnam gratiam vobis, Quirites, "haberem ob alacritatem quam mihi exhi- "buiſtis, ultro bellum hoc ſuſcipientes, & "in eo me juvantes, & multo majorem ob "ſpectatam veſtram virtutem in bellicis cer- "taminibus, equidem multum ſum conatus "gratiam vobis referre, tum aliis rebus, tum "hac, ut præſtarem ea quæ ſenatus nomine "vobis pollicitus fueram, utque conſiliarius "ac arbiter utriuſque partis conſtitutus jam "tandem veſtram ſeditionem ſedarem, voſ- "que ad concordiam perducerem: ſed huic "meo ſtudio obſtant ii, qui non optime reip. "conſulunt, ſuiſque commodis in præſentia "ſtudere XLIII. *Domeſticæ turbæ recrudeſcunt.*

a Επεκάθηντο *Vat.* b Si quis ἀποχωρήσεις malit, per me licet. *Sylb.* c Concinnius κορυφῆς. *Sylb.* Κορυφαῖς in *Cod. Vat.* d Παραδόσεις τῶν πόλεων *Vat.* e Δορύκτητον *Vat.* f Rectius ἐπ' αὐτὸν ſingulariter. vel extrinſecus ſubaudiendum τὸν ἀεὶ Οὐαλέριον: quo numero mox itidem dicit πρὸς οἰκίαν αὐτῶν. vel potius legendum συστρέψαντες ἑαυτοὺς νέοι, ut infra p. 430. (juxta *Ed. Steph.*) alioqui enim συστρέψαντες neutraliter uſurpatum fuerit pro συστροφὰς ποιήσαντες, *facto globo.* Satis aperte indicat *Lapus*, ſe legiſſe, ἀλλ' οἷαπερ πρότερον ἠναπτοῦντο τῇ γνώμῃ συστρέψαντες ἑαυτοὺς νέοι &c. dum vertit, *ſed qui antea obviabant ſententiæ, convertentes ſe* &c. *Sylb.* Ἑαυτοὺς pro ἐπ' αὐτοὺς in *Cod. Vat.* g Exiſtimarit fortaſſe aliquis legendum ἑτέρων. ſed ea mutatione non videtur eſſe opus, quum etiam pag. ſeq. v. 2. eadem ſcriptura reperiatur. *Sylb.* h Si quis malit ὑπὸ τοῦς πρεσβυτέρους τοῦ δικαστηρίων, ut perſtringatur lex Valeria de provocatione à patriciorum conſiſtoriis ad plebis judicium, de qua ſupra pag. 281. v. 19. ſuo fruatur judicio. *Sylb.* i Καὶ ὡς μὴ δίκαια *Vat.* k Βλασφημοῦντας *Vat.* l Ἐπιδείξασθε *Vat.*

a Πράγματα

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 72/73 4. V. C. Cat. 260. Var. 262.

"ſtudere malunt, cæteroſque ſuperant & ho-
"minum multitudine & viribus, quas illis
"ætas juvenilis dat majores quam præſens re-
"rum ſtatus poſtulet. At ego jam ſum ſenex,
"ut videtis, & alios ſimiles habeo ſocios,
"quorum vires quum in ſolo conſilio poſitæ
"ſint, nequeunt re ipſa exſequi quod illi
"ſentiunt; & quod reliquum nobis eſt hæc
"noſtra providentia, qua reip. conſulere vi-
"demur, privatim nobis apud utramque par-
"tem odium conciliat. Nam & ſenatus me
"accuſat, quod veſtræ multitudinis ſim ſtu-
"dioſus; & apud vos male audio, quaſi ma-
"jorem benevolentiam in ipſum demonſtrem.

XLIV. "¶ Si igitur plebs beneficio ante affecta pro-
"miſſis ſenatui à me factis non ſtetiſſet, ad
"hoc fuiſſet mihi reſpondendum, vos fidem
"veſtram fefelliſſe; at in me nulla fraus fuiſ-
"ſet. jam vero quia ſenatus non præſtitit
"quæ vobis promiſit, neceſſe eſt ut apud po-
"pulum verba faciam, quibus probem hæc
"vobis meo conſenſu non accidiſſe, ſed æque
"nos utroſque deceptos, ac præter exſpecta-
"tionem circumventos fuiſſe, & me multo
"magis quam vos, quia non ſolum injuriam
"patior, quod cum cæteris omnibus fuerim
"deceptus, ſed etiam quia privatim male au-
"dio, quaſi prædam ex hoſte captam non ex
"communi ſenatus ſententia pauperibus ve-
"ſtrum aliquibus dederim, ſtudens privatis
"meis commodis, & quaſi civium bona, ve-
"lit nolit ſenatus, publicare cupiam, & quaſi
"contra leges & præter militiæ diſciplinam
"fecerim, quod repugnante ſenatu vos dimi-
"ſerim, quos in hoſtico caſtrenſibus labori-
"bus & erroribus fatigare oportuerat. Quin-
"etiam exprobrata mihi eſt colonia à me in
"Volſcos miſſa, quod agrum amplum ac fe-
"racem non patriciis aut equitibus largitus
"fuerim, ſed egenis de veſtro numero divi-
"ſerim: præcipue vero quod mihi maximum
"ſtomachum movet, illud eſt, quod plures
"quam quadringentos plebejos in ordinem
"equeſtrem à me relatos dicant, qui in hac
"expeditione rem ſuam familiarem non me-
"diocriter auxerint. Certe ſi hæc mihi viri-
"bus corporis valenti accidiſſent, re ipſa ini-
"micis demonſtraſſem, quali viro contume-
"liam fecerint. Jam vero, quum ſeptuageſi-
"mum ætatis annum exceſſerim, neque am-
"plius mihi ipſe opem ferre poſſim; quum-
"que videam veſtras ſeditiones à me ſedari
"amplius non poſſe, imperium depono, &
"quibuſlibet (ſi quid fraudis à me admiſſum
"exiſtimant) mei corporis poteſtatem facio,
"ut me arbitratu ſuo tractent, prout æquum
"eſſe judicarint.

XLV. ¶ Hac oratione habita, tota plebs commi-
ſeratione mota eſt, eumque de foro deceden-

"κεχαειρομένα πρεσβευτὰς, οἳ πλήθει τε ὄντες
"κρατοῦντες τῶν ἑτέρων, καὶ δυνάμει, διὰ τὸ νέον αὐ-
"τοῖς παρέχεται μᾶλλον ἢ τὰ [a] πεύγματα ἔρρωται. ἐ-
"γὼ δὲ γέρων τε ἤδη, ὡς ὁρᾶτε, καὶ ἑτέρους τοιούτους
"ἔχω συμμάχους, ὧν ἡ ὀλιγομὴ ὅσα ἰσχὺς, ἀδύνα-
"τός τε ἐστι ἔργῳ ἐπεξελθεῖν, καὶ παρίσησιν ἡ δο-
"κοῦσα ἡμῖν τῶν κοινῶν πρόνοια, [b] ἰδίᾳ πρὸς ἑκάτερον
"μέρος ἀπέχθεια φερομένη. τῇ τε γὰρ βουλῇ δι'
"αἰτίας εἰμὶ ὡς τὸ ὑμέτερον πλῆθος θεραπεύων, καὶ
"πρὸς ὑμᾶς διαβάλλομαι ὡς ἐκείνῃ μᾶλλον τιμὴ εὐ-
"νοιαν ἀποδεικνύμενος. Εἰ μὲν οὖν ὁ δῆμος εὖ προ-
"παθὼν ἐλέλιπτε τὰς δι' ἐμοῦ τῇ βουλῇ γενομένας
"[c] προφάσεις, [c] ἐκείνά μοι ἀπολογητέα λοιπὸν, ὅτι [d] ἐψευ-
"σθε ὑμεῖς, οὐ ἐμοὶ δὲ οὐδὲν κακούργημα ἦν. [e] ἐπειδὴ
"τὰ πρός τῆς βουλῆς ὁμολογηθέντα οὐ γέγονεν ὑ-
"μῖν ἐπιτελῆ, πρὸς τὸν δῆμον [f] ὁ λόγος ἀναγκαῖος
"γίγνεταί μοι, ὅτι οὐκ ἐμοὶ συνδοκοῦντα πεπόηθα-
"τε, ἀλλ' ὁμοίως περιηκόσμεθα καὶ παραλελο-
"γίσμεθα ἀμφότεροι, καὶ μᾶλλον ὑμῶν ἐγὼ, ὅς γε
"οὐχ ἃ κοινῇ ἁπάτημαι μετὰ πάντων, μόνον ἀδικού-
"μαι, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἰδίᾳ κακῶς ἀκήκοα, ὡς δι' ἃ
"τε πρός τῆς πολεμίων ἁλόντα, οὐ μετὰ κοινῆς
"γνώμης τοῦ συνεδρίου, τοῖς ἀπόροις ὑμῶν, [g] βουλό-
"μενος [h] ἰδίαν ὠφέλειαν ποιήσασθαι, παρασχών, [h] καὶ
"τὰς τῶν πολιτῶν οὐσίας δημεύειν ἀξιῶν, ἧς γε κωλυ-
"ούσης, ἢ μὴ, παρανομεῖν τε στρατείας, σφαντιουμένων
"τῶν βουλευτῶν, ἀφεικώς, δέον [i] πρὸ ταύτης ἀγραυ-
"λίας καὶ πλάνης σὺ τῇ πολεμίᾳ κατέχειν ὑμᾶς.
"ὠνείδισαι δέ μοι καὶ ἡ τῶν κληρούχων εἰς Οὐολούσκους
"ἐκπομπὴ, ὅτι γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν οὐ τοῖς πα-
"τρικίοις οὐδὲ τοῖς ἱππεῦσιν ἐχαρισάμην, ἀλλὰ τοῖς
"ἀπόροις ὑμῶν διένεμα· καὶ ὃ μάλιστά μοι τὴν πλείστην
"ἀγανάκτησιν παρέχει, ὅτι πλείους ἢ τετρακόσιοι ἄν-
"δρες ἐκ τοῦ δήμου τοῖς ἱππεῦσι προσκατελέγησαν
"ὑπὸ στρατολογίας, βίων εὐπορήσαντες. εἰ μὲν οὖν ἀκ-
"μάζοντί μοι τὸ σῶμα ταῦτα [i] παρέπεσεν, δῆλον ἂν
"ἔργῳ ἐποίησα τοῖς ἐχθροῖς, οἷον ὄντα με ἀνδρα
"προὐπολάκισαν· ἐπειδὴ δὲ [k] ὑπὲρ ἑβδομήκοντα ἔτη
"γέγονα, καὶ οὐ δυνατός ἔτι ἀμύνειν ἑαυτῷ εἰμι, [k] ὁ-
"ρῶν τε ὅτι οὐκ ἂν ἔτι [l] ὦ ἐμοῦ παύσαιτο ἡ ῥᾳδιουρ-
"μία, ἀποτίθεμαι τὴν ἀρχὴν, καὶ ὅτι τοῖς βουλομένοις
"τὸ σῶμα ἐμαυτοῦ ποιῶ, εἴ τι οἴονται [l] ὦ ἐμοῦ ἐξη-
"πατῆσθαι, χρήσασθαί μοι ὅτι ἂν δικαιῶσι.

Ταῦτα εἰπὼν, τὸ μὲν δημοτικὸν ἅπαν εἰς συμπά-
θειαν [l] ὑπηγάγετο, καὶ [l] προὔπεμψαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀγο-
ρᾶς

a Πεύγματα ἔρρωνται *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerant *Camerarius* & *Stephanus*. Interpretum nonnulli neque hoc verbum neque aliud ejus loco agnoſcere videntur, ut notavit *Steph.* Πεύγματα ἔρωνται malit *Portus*. b Forſan ἰδίᾳ legendum, & φαινομένη pro φερομένη reponendum ex *Thucydide* in concione Corcyræorum, (p. 20. v. 3. juxta *Ed. Oxon.*) quin & Græca ſic poſſis reddere, *& res eo devenit ut quæ penes nos eſſe videatur procuratio reip. privata eſſe cum utraque parte ſimultas videatur. Sylb.* c Ἐκεῖνα μὲν perperam in *Ed. Steph.* d Ἐψεύσασθε ὑμεῖς *Vat.* e Legendum videtur νῦν δ' ἐπειδὴ, vel ἐπειδὴ δὲ, ſeu ἐπεὶ δή. *Sylb.* Ἐπεὶ δὲ in *Vat.* & *Lapi Codd.* f Ὁ λόγος ἤδη ἀναγκαῖος *Vat.* g *Deeſt Vat.* h Paullo concinnior videtur hujuſmodi ſtructura; καὶ τὰς τῶν πολιτῶν οὐσίας δημεύειν αἰξιῶν οὐσίης κωλυούσης, παρανομῶν τε, στρατείας ὑμᾶς, σφαντιομένων τῶν βουλευτῶν, ἀφεικώς. *Romanum* ſane *Codicem* habere στρατείας τι ὑμᾶς teſtatur *Fulv. Urſinus* Idemque *Codex*, eodem teſte, mox habet ἐν τῇ πολεμίᾳ ἔτι κατέχειν κατορθῶντας ἐδόκει, *in hoſtico adhuc detinere, nec quidquam proficere. Sylb.* Αὐτῆς (ſc. τῆς κοινῆς γνώμης & συνεδρίου) κωλυούσης & mox παρανομῶν (cui reſpondent illa παράρχον καὶ ἀξιῶν) malit *Portus*. Locum eſſe mutilum exiſtimat *Caſaub.* i Προστάτου *Vat.* k Rectius ὁρῶ τι *Sylb.* l Πρὸ πιμψαν potius eſt legendum, cui mox ἐποίησε reſpondet: vel πρὸ πιμψαν ad πλῆθος nomen collectivum eſt referendum, atque ἐποίησε ad Valerium. *Portus.*

a Γενέσ

ἐᾶις ἀπιόντα· τῷ δὲ βουλεύειν ἐπὶ χαλεπωτέραν αὐτῶν γενέσθαι ἐποίησεν. εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο τάδε ἐγίνετο· οἱ μὲν πένητες οὐκέτι κρύφα οὐδὲ νύκτωρ, ὡς πρότερον, ἀλλ' ἀναφανδὸν ἤδη συνιόντες, ἐβούλευον ὑπόσιον [b] ἐκ τῶν πατρικίων. ἡ δὲ βουλὴ κωλύειν βουλομένη, τοῖς ὑπάτοις ἐπέταξε μήπω λύειν τὰ στρατεύματα. τῶν γὰρ [c] ἱερῶν ταγμάτων ἔτι [d] κύκλῳ ἦν, τοῖς στρατιωτικοῖς ὅρκοις κατειργομένων, καὶ οὐδεὶς ὑπελείπετο τῶν σημείων ἄξιον τοσοῦτον ἴσχυεν ὁ τῶν ὅρκων ἐν ἑκάστῳ φόβος. προφάσις δὲ κατεσκευάσθη τῆς στρατείας, ὡς Αἰκανῶν καὶ Σαβίνων συνειληλυθότων εἰς ἓν ὅπως τῷ κατὰ Ρωμαίων πολέμῳ. ὡς δὲ προῆλθον ἔξω τῆς πόλεως οἱ ὕπατοι τὰς δυνάμεις ἔχοντες, καὶ τὰς παρεμβολὰς οὐ πρόσω ἀπ' ἀλλήλων ἔθεντο συνελθόντες, οἱ στρατιῶται εἰς ἓν πάντες, ὅπλων τε καὶ σημείων ὄντες κύκλοι, Σικιννίου τινὸς [e] Βέλλου παροξύναντος αὐτούς, ἀφίστανται τῶν ὑπάτων, ἁρπάσαντες τὰ σημεῖα· τιμιώτατα γὰρ Ρωμαίοις ταῦτα ὅπλα στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζοντας· λοχαγούς τε ἑτέρους, καὶ πρὸ ἁπάντων ἄρχοντα τὸν Σικίννιον ἀποδείξαντες, ὄρος τι καταλαμβάνονται πλησίον Ἀνίητος ποταμοῦ κείμενον, ὃ πρόσω τῆς Ρώμης, ὃ νῦν ἐκ ἐκείνου Ἱερὸν ὄρος καλεῖται. τῶν δὲ ὑπάτων καὶ λοχαγῶν μεταπεμπομένων αὐτοὺς ἅμα δέησί τε οἰμωγῇ, καὶ πολλὰ ὑπισχνουμένων, ἀπεκρίνατο ὁ Σικίννιος· "Τίνα γνώμην ἔχοντες, ὦ πατρίκιοι, οὓς ἀπελάσατε ἐκ τῆς πατρίδος, ἢ ἀντ' ἐλευθέρων δούλους ἐποιήσατε, νῦν μεταπέμπεσθε; ποίᾳ δὲ πίστει τοῖς ὑποχείροις ἡμῖν ἐμπεδώσετε, ἃς πολλάκις ἤδη ψευσάμενοι ἐλέγχεσθε; ἀλλ' ἐπειδὴ μόνοι τὴν πόλιν ἀξιοῦτε κατέχειν, ἄπιτε μηδὲν ὑπὸ τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν ἐνοχλούμενοι· ἡμῖν δὲ ἀρκέσει πᾶσα γῆ, ἐν ᾗ ἂν τὸ ἐλεύθερον ἔχωμεν, ὅποι ποτ' ἂν ᾖ, νομίζεσθαι πατρίς.

376

Ὡς δὲ ἠγγέλθη ταῦτα τοῖς ἐν τῇ πόλει, πολὺς θόρυβος καὶ οἰμωγὴ ἦν, καὶ παρὰ τῶν γενητῶν δέησις, τὸν μὲν δῆμον καταλιπεῖν τὴν πόλιν ἀποσκευαζομένου, τῶν δὲ πατρικίων ἀποτρέπειν ἀξιούντων, καὶ βίᾳ τοῖς μὴ βουλομένοις προσφέρειν. βοή τε περὶ τὰς πύλας καὶ πολὺς [f] ἀνακλαυσμὸς ἦν, λόγοι τε κατ' ἀλλήλων ἐχθροί, καὶ ἔργα πολεμίων ἐγίνοντο, οὐκέτι παρακρίνοντος οὐδενὸς οὔτε ἡλικίαν, ὅτε ἑταιρείαν, οὔτε ἀξίωσιν ἀρετῆς. ἐπειδὴ δὲ οἱ ταχθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς φρουρεῖν τὰς ἐξόδους ἦσαν γὰρ δὴ ὀλίγοι οὐκ ἰσχυοὶ ἔτι ἀντέχειν, ἐκβιασθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου, κατέλιπον τὴν φυλακήν, [g] τότε ἤδη τὸ δημοτικὸν πολὺ ἐξεχεῖτο, καὶ τὸ πάθος ἦν ἀλώσει πόλεως ἐμφερές, οἰμωγή τε τῶν ὑπομενόντων, καὶ κατάμεμψις ἀλλήλων ἐγίνετο ἐρημουμένην τὴν πόλιν ὁρώντων. μετὰ τοῦτο βουλαί τε συχναὶ καὶ κατηγορίαι τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως [h] ἐγένοντο. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ,

tem profequuta eſt: id quod ſenatum longe magis in ipſum exaſperavit. Statim autem hæc poſtea conſequuta ſunt. Inopes non amplius clam, neque noctu, ut ante, ſed propalam jam coëuntes, conſultabant de defectione à patriciis facienda. Quum autem ſenatus id prohibere vellet, imperavit conſulibus ut exercitus nondum dimitterent. Adhuc enim in poteſtate ſua habebat ſacras legiones, quæ militaribus ſacramentis tenebantur, nec eorum quiſquam relinquere ſigna ſuſtinebat: tantum apud unumquemque jurisjurandi religio valebat. Prætexebatur autem ſpecioſa educendi exercitus cauſſa, quaſi Æqui & Sabini facta conſpiratione bellum populo Rom. inferre decreviſſent. Sed poſtquam conſules cum copiis ex urbe ſunt egreſſi, & caſtra non magno ſpatio inter ſe diſtantia poſuerunt, milites in unum omnes coëuntes, armorumque & ſignorum domini, Sicinnio quodam Belluto eos concitante, raptis ſignis à conſulibus defecerunt: (hæc enim militiæ à Romanis in ſummo honore, & tanquam ſacra deorum ſimulacra habentur) creatiſque novis centurionibus, & belli totius ſumma ad Sicinnium delata, occupaverunt montem quendam ad Anienem amnem, non procul ab urbe ſitum, qui nunc ab eo tempore Sacer mons vocatur. Quum autem conſules & centuriones eos cum precibus & fletu revocarent, & multa pollicerentur, reſpondit Sicinnius; "Quo animo, patricii, "eos, quos patria expuliſtis & ex liberis ſervos feciſtis, nunc revocatis? aut qua fide "promiſſa veſtra firmabitis, quam toties à "vobis falſam fuiſſe conſtat? Sed quando ſoli urbem vultis tenere, hinc abite, nec vobis inopes atque humiles homines moleſti "erunt. Nos vero omni regione, in qua libertatem noſtram retinere poterimus, contenti erimus; & ubicunque illa fuerit, eam "patriam noſtram ducemus.

Per Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 71/72 4/1. V. C. Cat. 260. Var. 262.

Seceſſio in montem ſacrum.

¶ His in urbem renunciatis, ingens tumultus & fletus eſt exortus, & per vias factus concurſus, plebejis urbem deſerere parantibus, patriciis vero eos à propoſito deterrere conantibus, & vim illis qui parere nolebant afferre volentibus: & clamor atque comploratio ingens ad portas erat, nec à dictis nec à factis hoſtilibus homines ſibi temperabant, quia nullus amplius aut ætatis, aut ſodalitatis, aut dignitatis ac virtutis reverentia movebatur. Quum autem qui à ſenatu ad exitus cuſtodiendos ſtatuti fuerant, diutius *plebis furori* reſiſtere non poſſent, quod numerus ipſorum eſſet exiguus, & per vim à plebe disjecti cuſtodiam deſeruiſſent: tum vero magna plebis multitudo ſeſe effundebat, eratque non ſecus ac capta urbe commiſeratio & ululatus eorum qui remanebant, & incuſatio mutua eorum qui urbem deſeri conſpiciebant. Poſtea factæ ſunt conſultationes crebræ & accuſationes eorum qui cauſſam ſeceſſioni præbuerant. Eodem autem tempore

XLVI.

hoſtes

a Γινιαζ παρισκευασιν *Vat.* b Ex pro ἀπό. *Sylb.* c Ιερῶν notarat in ſuo codice *Camerarius*: prorſus omiſerat *Gelenius*: agnoſcit tamen & *Lapi* verſio. Fortaſſe ergo πάγματα hîc dicuntur ἱερά, quoniam adhuc ſacramento tenebantur. *Sylb.* d Κύκλοι ἦσαν legiſſe videtur *Lapus.* e Pro Βίλλα rectius legemus Βιλλούτου, ut tum apud Latinos Hiſtoricos eſt, tum infra aliquoties. *Sylb.* f Ut hîc ἀνακλαυσμὸς legitur pro ἀνακλαυθμὸς, ſic ἀναῤῥωσμὸς obſervavi apud *Pauſaniam* pro ἀναῤῥωθμός. *Sylb.* g Mallem τότε δὴ, quod longe elegantius. *Port.* h Εγίνοντο *Vat.*

Per. Jul. 4222. Ante Chr. 492. Olymp. 71 4. V. C. Cat. 260. Var. 262.

hoſtes etiam eos invaſerunt, & prædabundi uſque ad ipſa mœnia excurſiones fecerunt. Verumtamen qui feceſſionem fecerant, res ad victum neceſſarias ex proximis agris ſumentes, & à cæteris agri maleficiis ſibi temperantes, ſub dio manebant; & eos qui ex urbe & finitimis caſtellis adveniebant, quorum jam magnus erat numerus, excipiebant. Non ſolum enim ad eos confluebant illi, qui ære alieno liberari & judicia & impendentes neceſſitates effugere cupiebant; verum etiam alia turba hominum otioſorum & ſegnium, & eorum qui non habebant unde ſuis cupiditatibus ſatis facerent, & qui malis artibus ſtudebant, & qui aliorum felicitati invidebant, denique qui ob aliquam aliam calamitatem vel cauſſam iniquo animo præſentem reip. ſtatum ferebant.

καὶ [a]τὰ πολέμια ἐπετίθεντο αὐτοῖς, τεμνομένους τὴν γῆν ἄχρι τῆς πόλεως. [b]οἱ μέντοι ἀποστάντες, τὸν ἀναγκαῖον ἐπισιτισμὸν ἐκ τῶν πλησίον ἀγρῶν λαμβάνοντες, ἄλλο δὲ οὐδὲν τὴν χώραν κακουργοῦντες, ἔμενον [c]παράθεοι, καὶ τοὺς προσιόντας ἐκ τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ φρουρίων [c]παραλάμβανον, συχνοὺς ἤδη γενομένους. οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰ χρέα καὶ [c]τὰς δίκας καὶ τὰς προσδοκωμένας ἀνάγκας ἀφυγεῖν προαιρούμενοι συνέρρεον ὡς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσοις ὁ βίος ἢν ἀργὸς ἢ ῥάθυμος, ἢ ταῖς ἐπιθυμίαις χορηγεῖν οὐχ ἱκανὸς, ἢ πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ζηλωτὴς, ἢ φθονερὸς ταῖς ἑτέρων εὐτυχίαις, ἢ δι' ἄλλην τινὰ συμφορὰν ἢ αἰτίαν ἀλλοτρίως διακείμενος τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ.

XLVII. ¶ Interea vero patricii in magnam perturbationem & animi conſternationem inciderunt, ingenſque timor eos invaſit, quaſi mox ii qui feceſſionem fecerant urbem conjunctis cum externo hoſte copiis eſſent aggreſſuri. Deinde, tanquam ſigno dato, correptis armis cum ſuis quique clientibus, alii quidem ad vias ſervandas, qua hoſtes venturos putabant, accurrebant; alii vero ad caſtella munitionum cuſtodiendarum cauſſa prodibant; alii in adjacentibus urbi campis caſtra ponebant: qui vero propter ſenium nihil horum facere poterant, ad muros acie inſtructa collocati ſunt. Verum, ubi animadverterunt plebem, quæ feceſſionem fecerat, neque ſe cum hoſtibus conjungere, neque agrum vaſtare, neque ullum aliud damnum dare, quod eſſet alicujus momenti, metuere deſierunt; &, mutata ſententia, conſultare cœperunt, quibuſnam conditionibus compoſitio cum ea fieri poſſet: & variæ ac plurimum inter ſe diſcrepantes ſententiæ à principibus ſenatus dictæ ſunt, atque moderatiſſimæ & præſenti fortunæ maxime convenientes eæ fuere, quas eorum natu maximi dixere, quibus docebant nulla malitia plebem à ſe feciſſe feceſſionem, ſed partim urgentibus calamitatibus compulſam, partim à *malis* conſiliariis deceptam, & quodam animi impetu magis quam certa ratione in utilitate judicanda uſam: (id quod imperitæ multitudini accidere ſolet) deinde pleroſque eorum ſibi conſcios eſſe ſe mala iniiſſe conſilia, & ſtudere peccata ſua abolere honeſtam aliquam occaſionem nactos. cum igitur jam factis teſtentur pœnitentiam, ſi, bona ſpe in futurum facta, impunitas eis à ſenatu decernatur, & honeſtæ pacis conditiones proponantur, fore ut contenti ſint in proprias ſedes ſe recipere. Dum autem patribus conſilium hoc darent, orabant eos, ne ipſi, qui erant hominibus deterioribus præſtantiores, ſe ira vinci paterentur; neve in illud tempus compoſitionem differrent, quo ſtulti vel neceſſitate coacti ſapere, vel minus malum majori ſanare, &, traditis armis & corporibus

Τοῖς δὲ πατρικίοις ὡς μὴ πρὸ παρόντι ταραχὴ ἐνέπεσε πολλὴ καὶ ἔκπληξις, καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τοῖς ἀποστᾶσι ἅμα τοῖς ἀλλοεθνέσι πολεμίοις ὄντι τὴν πόλιν ἥξόντων δέος. ἔπειτα ὡς ἐξ ἑνὸς [d]σημείου ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα, σὺν τοῖς [d]οἰκείοις ἕκαστοι πελάταις, οἱ μὲν ὅπῃ τὰς ὁδοὺς, [e]ἃς ἔξειν ἐνόμιζον τοὺς πολεμίους, παρεβοήθουν· οἱ δὲ ὅπῃ τὰ φρούρια, φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἐρυμάτων, ἐξήεσαν· οἱ δὲ ἐν τοῖς προκειμένοις τῆς πόλεως πεδίοις ἐστρατοπεδεύοντο· ὅσοι δὲ διὰ γῆρας ἀδυνατοι ταύτων τι δρᾶν ἦσαν, ὅπῃ τοῖς τείχεσιν ἐτάξοντο. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀποστάτας κατέμαθον οὔτε τοῖς πολεμίοις προσπεσόντας, οὔτε τὴν χώραν δηοῦντας, οὔτε ἄλλο βλάπτοντας οὐδὲν ὅ, τι καὶ λόγου ἄξιον, τοῦ δέους ἐπαύσαντο· καὶ μεταθέμενοι τὰς γνώμας, [f]ἐφ' οἷς διαλλαγήσονται πρὸς αὐτοὺς ἐσκόπουν· καὶ ἐλέχθησαν [g]ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τοῦ συνεδρίου λόγοι παντοδαποὶ, καὶ πλεῖστον ἀλλήλων διαφορᾷ, [g]μετεώρως καὶ πρεπόντως τῶν παρούσας τύχας, ὡς οἱ πρεσβύτατοι αὐτῶν ἔλεξαν, διδάσκοντες ὡς ὑδεμίᾳ κακίᾳ πεποίηται τὴν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῶν ὁ δῆμος, ἀλλὰ τὰ μὲν, [g]ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων συμφορῶν βιασθεὶς, τὰ δὲ, [g]ὑπὸ τῶν συμβούλων ἐξηπατημένος, ὀργῇ δὲ μᾶλλον ἢ λογισμῷ τὰ συμφέροντα κρίνων· οἷα [h]δὴ ἀμαθίᾳ γίγνεσθαι φιλεῖ· ἔπειτα ὅτι συνοίδασιν αὐτοῖς κακῶς βεβουλευμένοις οἱ πλείους, καὶ ζητοῦσιν ἀναλύσασθαι τὰς ἁμαρτίας, εὐσχήμονας ἀφορμὰς λαμβάνοντες. τὰ γοῦν ἔργα ὁρῶσιν ἤδη μετεγνωκότων, καὶ εἰ λάβοιεν ἐλπίδα χρηστὴν περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου, ψηφισαμένης αὐτοῖς ἄδειαν τῆς βουλῆς καὶ διαλλαγὰς ποιησαμένης εὐπρεπεῖς, ἀγαπητῶς τὰ σφέτερα δέξονται. ἠξίουν τε ταῦτα παραινοῦντες, μὴ χείρους ὀργὴν εἶναι τῶν κακιόνων τοὺς κρείττονας, μηδ' εἰς ἐκεῖνον ἀναβαλέσθαι τὸν χρόνον τὰς διαλλαγὰς, ὅτε ἢ νοῦν ἔχειν ἀναγκασθήσεται τὸ ἀνόητον, ἢ πρὸ μείζονι κακῷ τοὔλαττον ἰᾶσθαι, ὅπλων παραδόσει καὶ σωμάτων ὑπερορᾷ

a Τὰ πολέμια ἴδια Vat. b Οἱ μέντοι ἀποστάται Vat. c Τὰς παραδίκους Vat. d Geleenius maluit cum copula οἰκείοις τε πελάταις: lectio tamen vulgata proba eſt. Sylb. & Port. e Vel eſt defectus præpoſitionis κατὰ, quod Atticis familiare; vel certe κατ' ἃς legendum. Port. f Ἐφ' οἷσι Vat. g Poſt μετεώρως deeſt conjunctio δὲ, ut mihi quidem videtur. Lapus tamen maluit inſerere μὲν. Sylb. h Ἐν ἀμαθίᾳ Vat.

a Τῶν

ὀλιγωρῆ ἢ ἐλευθερίαν ἀφαιρεῖν αὐτὸ ὑφ' ἑαυτῶν. ταῦτα γὰρ εἰ μὴ τοῖς ἀδυνάτοις μετεῖναι δόξειε, χρησαμένοις δὲ ἀρχὰς τῶν συμφερόντων βουλευμάτων γενέσθαι, καὶ προτέρους ἐκείνων ὀλίγου τοὺς διαλλαγὰς ζητεῖν, ἐνθυμουμένους ὅτι τὸ μὲν ἄρχειν καὶ ἐπιτροπεύειν τοῖς πατρικίοις ὑπάρχει, φιλότητος δὲ καὶ εἰρήνης τοῖς ἀγαθοῖς. τὸ δὲ ἀξίωμα τῆς βουλῆς οὐκ ἐν τῷδε μάλιστα ἐλαττώσεσθαι ἀπέφαινον, ἐν ᾧ μάλιστα τοὺς ἀναγκαίως συμφορὰς γενομένως φέροντες ἀσφαλῶς πολιτεύσουσιν, ἀλλ' ἐν ᾧ δυσοργήτους [a] ταῖς ψυχαῖς ὁμιλοῦντες [b] ἀναστρέψουσι τὸ κοινόν. ἀνοίας δὲ ἔργον εἶναι, τὴν εὐπρεπείας ὀρεγομένους, τῆς ἀσφαλείας ὑπερορᾶν· ἀγαπητὸν μὲν γάρ, ἀμφοῖν τυγχάνειν· εἰ δὲ ἐξείργοιό τις θατέρου, τὰ σωτήρια τῶν εὐπρεπεστέρων νομιστέα ἀναγκαιότερα. τέλος δὲ ἐκ τῶν ταῦτα συμβουλευόντων, πρέσβεις ἀποστέλλειν τοὺς διαλεξομένους τοῖς ἀφεστηκόσι περὶ φιλίας, ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἡμάρτηται ἀνήκεστον.

deditis, libertatem ipsi sibi eripere cogerentur: (esse enim hæc prope impossibilia) moderate autem se gerentes consiliorum utilium auctores essent, & plebem ad compositionem provocarent; illud cogitantes, administrationem & curam reip. ad patricios pertinere, amicitiam & pacem ad bonos cives. Senatus porro amplitudinem non propterea multum imminutum iri dicebant, si fortiter casus necessarios ferentes tuta consilia sequerentur; sed si iracundia in animis pertinaciter servata remp. everterent. Insani autem esse, decori ita cupidum esse, ut propriam salutem negligas: (optandum enim esse utrumque posse consequi) sed si quis alterutro prohibeatur, salutem honestati, ut rem magis necessariam, præferendam esse. Denique eorum consilium eo spectabat, ut legati ad plebem, quæ secessionem fecerat, de pace acturi mitterentur, quum nullum ab ea peccatum admissum esset quod sanari non posset. *Per. Jul.* 4212. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* $\frac{71}{1}$ 4. *V. C. Cat.* 260. *Var.* 262.

Ἐδόκει ταῦτα τῇ βουλῇ καὶ μετὰ ταῦτα πρεσβευσαμένη τοὺς ὁπλιτικωτάτους, διεπέμψατο πρὸς τοὺς ὅπλα τοῦ χάρακος, ἀπειλαμένη πυθέσθαι παρ' αὐτῶν, τίνος δέονται, καὶ ὅτι τίσι δικαίοις ἀξιοῦσιν εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέφειν· εἰ γάρ εἴη τι μέτριον καὶ δυνατὸν τοῦ αἰτήματος, οὐκ ἀντιπώσεσθαι σφίσι τὴν βουλήν. νῦν μὲν οὖν αὐτοῖς ἀποθεμένοις τὰ ὅπλα, καὶ καταβοῦσιν εἰς τὴν πόλιν, ἄδειαν ὑπάρξειν τοῦ ἡμαρτημένου, [c] καὶ εἰς τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον ἀμνηστίαν· ἐὰν δὲ κρᾶτος [d] δουλεύσωσι τῷ κοινῷ, καὶ 378 προθύμως κινδυνεύσωσι περὶ τῆς πατρίδος, ἀμοιβὰς καλὰς καὶ λυσιτελεῖς. ταῦτα οἱ πρέσβεις τὰς ἐντολὰς κομισάμενοι, ἀπέδοσαν τοῖς ὅπλα τοῦ στρατοπέδου, καὶ τὰ ἀκόλουθα διελέχθησαν. οὐ δεξαμένων δὲ τοῦ ἀποστατοῦ τὰς προκλήσεις, ἀλλ' ὑπερηφανίαν καὶ βαρύτητα καὶ πολλὴν εἰρωνείαν τοῖς πατρικίοις ἐνειδισάντων, εἰ προσποιοῦνται μὲν ἀγνοεῖν ὧν ὁ δῆμος δεῖται, καὶ δι' ἃς ἀνάγκας ἀπ' αὐτοῦ ἀπέστη· χαρίζονται δὲ αὐτῷ τὴν ἄδειαν τοῦ μηδεμίαν ἐπενεγκεῖν τῆς ἀποστάσεως δίκην, ὥσπερ ἔτι κύριοι, τῆς βοηθείας [e] τε [f] αὐτοὶ δεόμενοι τῆς πολιτικῆς, [f] ὅτι τοὺς ἀθηναίους πολεμίους οὐκ εἰς μαχὴν ἐλθουσομένους παντελῆ, πρὸς οὓς οὐδὲ ἀνταρκῆ δυνήσονται, οἳ οὐ σφέτερον ἡγοῦνται τὸ σωθῆναι ἀγαθὸν, ἀλλὰ τῶν συναγωνιουμένων εὐτύχημα· τέλος δὲ τοῦτο προσθέντων [g] τῷ λόγῳ, ὡς ἄμεινον ἤδη αὐτοὶ μαθόντες τὰς κατεχούσας τὴν πόλιν ἀπορίας, γνώσονται πρὸς οἵους ἀντιπάλους αὐτοῖς ἔσται ὁ ἀγών, καὶ πολλὰς καὶ χαλεπὰς ἀπειλὰς ἐπαναπτεναμένων, οἱ μὲν πρέσβεις, οὐδὲν ἔτι πρὸς ταῦτα ἀντειπόντες, ἀπηλλάττοντο, καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἀποστατοῦ τοῖς πατρικίοις ἐδήλωσαν. ἡ δὲ πόλις, ἐπειδὴ τὰς ἀποκρίσεις ταύτας ἔλαβεν, ἐν ταραχαῖς καὶ δείμασι πολλοῖς χαλεπώτερον ἢ πρόσθεν ἐγένετο, καὶ οὔτε ἡ

Placuit id senatui. Postea delectos ad eam rem maxime idoneos viros misit in castra eorum qui secessionem fecerant, cum mandatis ut quærerent ex illis quidnam peterent, & quibusnam æquis conditionibus in urbem redire vellent: nam si quid æqui aut quod fieri possit postularent, senatum illis non adversaturum *dicebant*. Nunc igitur si arma deposuerint, & in urbem redierint, delictorum impunitatem senatum illis concessurum, & omnem injuriarum memoriam ab illa die in posterum depositurum: quod si strenuam operam reip. navarint, & alacriter pro patria pericula subierint, *non defutura etiam* honesta ac fructuosa præmia. Legati hæc mandata allata apud exercitum exposuerunt, addideruntque ea quæ ad causam facere arbitrabantur. Sed quum ipsa plebs, quæ à patriciis secessionem fecerat, eas conditiones, ad quas invitabatur, non admisisset, at in patriciorum superbiam & acerbitatem & magnam simulationem graviter fuisset invecta, quod illi simularent se ignorare quasnam res ipsa plebs peteret, & quibus coacta necessitatibus ab ipsis secessisset, & ei impunitatem concederent, ne ob secessionem factam ullas pœnas daret, quasi rerum summa penes illos adhuc esset, quum tamen ipsi egerent civium auxilio contra externum hostem, totis viribus jamjam affuturum, cui ne resistere quidem possent ipsi, qui salutem suam non tam sibi utilitatem quam suis belli sociis felicitatem allaturam putabant. Quum autem *plebeji* postremæ suæ orationi hoc addidissent, ipsos patricios, jam melius cognitis difficultatibus quibus resp. premebatur, intellecturos cum quibus adversariis certamen sibi sit futurum, & quum præterea multas & graves minas ipsis intentassent, legati, quum ad hæc nihil amplius respondissent, discesserunt, & patriciis quid à plebe, quæ secesserat, responsum esset, declararunt. Ubi autem civitas hæc responsa accepit, multo gravius quam ante tumultuari ac trepidare cœpit: & neque XLVIII.

senatus

a Ταῖς ταχαῖς ὁμιλοῦντες *Vat.* b Forsan rectius ἀναστρέψωσι, ut supra est ἀναστροπὴ πόλεως p. 356. v. 19. *Sylb.* atque ita quidem in *Cod. Vat.* c Καὶ εἰς τὸν ἀπὸ in *Ed. Steph.* unde præpositionem εἰς expungendam, & χρόνον pro χρόνου reponendum esse placuit *Porto.* d Βεβουλευσι τῷ κοινῷ *Vat.* e Illud τε videtur superfluum esse, aut saltem in γε mutandum. *Sylb.* f Οἱ ἐπὶ τοὺς ὀθνείους πολεμίους ἐκ εἰς μαχὴν ἐλθουσόμενοι *Vat.* g Τὸν λόγον *Vat.*

Per. Jul. 4222. *Ante Chr.* 492. *Olymp.* 71 ½. *V. C. Cai.* 260. *Var.* 262.

senatus ullum malorum remedium invenire poterat, neque dilationem; sed quum per dies multos nihil aliud quam maledicta & accusationes mutuas inter primores patrum audiret, ita nullo senatus consulto facto dimittebatur: neque plebs, quæ adhuc patriciorum benevolentia vel patriæ desiderio in urbe præter voluntatem detinebatur, sui perstabat similis, sed hujus quoque & palam & clam magna pars dilabebatur, & nihil certi ac firmi esse videbatur in iis qui remanebant. Interea coss. (reliquum enim magistratus eorum tempus breve erat) comitia ad certam diem indixerunt.

βουλὴ πάσῃ εὑρεῖν οἱά τε ἦν, οὔτε ἀναβολὰς, δυσφημιῶν δὲ καὶ κατηγοριῶν, ἃς οἱ πρωτεύοντες αὐτῆς ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων, ὅτι πολλὰς ἀκούσαι ἡμέρας, διελύετο οὔτε τὸ δημοτικὸν πλῆθος, ὅσον ἔτι παρέμενεν εὐνοίᾳ τῶν πατρικίων, ἢ πόθῳ τῆς πατρίδος ἀναγκαζόμενον, ὅμοιον ἦν, ἀλλὰ καὶ τούτου φανερῶς τε καὶ κρύφα πολὺ μέρος διέρρει, βέβαιον δὲ οὐδὲν τῶν καταλειπομένων ἐδόκει εἶναι. τούτων δὲ γινομένων, οἱ μὲν ὕπατοι καὶ γὰρ ἦν βραχὺς ὁ λειπόμενος αὐτοῖς ἔτι τῆς ἀρχῆς χρόνος· ἡμέρων ἔσπασαν ἀρχαιρεσιῶν.

XLIX. ¶ Plebs autem, postquam dies venit magistratuum in campo *Martio* suffragiis populi eo convenientis creandorum, quum nullus consulatum ambiret, neque oblatum accipere auderet, ipsa coss. fecit qui eum magistratum jam ante gesserant, viros qui & apud plebem & apud optimates gratiosi erant, Postumum Cominium, & Sp. Cassium, quorum auspiciis Sabini debellati Romanis imperio cesserunt;

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cai.* 261. *Var.* 263.

septuagesima & secunda olympiade, qua vicit in stadio Tisicrates Crotoniates, archonte Athenis Diogneto. Isti, inito magistratu calendis septembris, maturius quam superiores coss. facere consueverant, antequam aliud quidpiam agerent, convocato senatu de plebis reditu ad eum retulerunt, petieruntque ut patrum unusquisque diceret quidnam ea de re sentiret, primumque sententiam rogarunt Agrippam Menenium, virum qui tunc ætate præstantissima erat, & qui cæteris prudentia antecellere existimabatur, & qui præcipue laudabatur quod optime in reip. administratione se gereret, quia in neutram factionum partem inclinabat, ita ut neque optimatum superbiam augeret, neque plebi daret licentiam faciendi quicquid vellet. Is senatum ad compositionem faciendam hac oratione est horatus:

Postumus Cominius & Sp. Cassius coss.

Menenii consilium.

"Si, patres conscripti, omnes qui hîc adsunt "eandem haberent mentem, & nullus impe- "dimento futurus esset, quo minus compo- "sitio quibuscunque conditionibus sive æquis "sive iniquis cum plebe fiat, simul etiam si de "his tantum in præsentia nobis esset consul- "tandum, paucis meam sententiam vobis ape- "rirem: jam vero quoniam nonnulli hoc "ipsum consultatione indigere arbitrantur, "utrum vobis magis expediat compositionem "cum plebe quæ secessit facere, an bellum "cum ea gerere, non facile mihi esse puto "paucis vos monere quid factu optimum cen- "seam: sed necesse est ut prolixiore utar ora- "tione, qua doceam eos, qui de vobis à pace "sunt alieni, contrarium suadere, vel certe "gravissimis & insanabilibus malis satis in- "considerate providere, dum volunt vos ter- "rere objectis, quas ipsi formidant, quibus- "dam difficultatibus levissimis, & ad quas re- "medium facile adhiberi potest: idque ob

ὁ δὲ δῆμος, ἐπειδὴ παρῆν ὁ χρόνος οὐ ὑπὸ τοὺς ἀρχαὶς ἐπενεχθῆναι ἔδει· συνελθόντος εἰς τὸ πεδίον, οὐδενὸς οὔτε μετιόντος τὴν στρατείαν, οὔτε διδομένην ὑπομένοντος λαβεῖν, αὐτὸς ἀποδείκνυσιν ὑπάτους ἐκ τῶν εὐκηφότων ἤδη τὴν ἀρχὴν ταύτην, δήμῳ κεχαρισμένους ἄνδρας καὶ ἀειστρατίᾳ, [b] Πόστουμον Κόμινιον, καὶ Σπόριον Κάσσιον, ὑφ' ὧν Σαβῖνοι καταπολεμηθέντες τῆς ἡγεμονίας ἀπέστησαν, ὅτι τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ [c] ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον Τισικράτης Κροτωνιάτης, ἄρχοντος Ἀθήνησι Διογνήτου. οὗτοι παραλαβόντες τὴν ἀρχὴν καλάνδαις Σεπτεμβρίαις, ἅπερ ἦν τοῖς πρώτοις ἔθος ἦν, πρὶν ἢ τῶν ἄλλων τι διαπράξασθαι, βουλὴν συγκαλέσαντες περὶ τῆς καθόδου τῶν δημοτικῶν, λέγειν ἠξίουν ἥν τινα [d] γνώμην ἔχοι, πρῶτον ἀποφήνασθαι παρακαλοῦντες ἄνδρα ἡλικίας μὲν τῇ κρίσει τότε ὄντα, 379
καὶ συνέσει δοκοῦντα τῶν ἄλλων διαφέρειν, μάλιστα δὲ ὅτι τῇ πρωτείσῃ τῶν πολιτευμάτων ἐπαινούμενον, ὅτι τῆς μέσης τάξεως ἦν, ὅτε τὴν αὐθάδειαν τῶν ἀειστρατικῶν αὔξων, ὅτε τῷ δήμῳ ὅσα βουλοίη πράττειν ἐπιτρέπων, Ἀγρίππαν Μενήνιον ὃς ὅτι τὰς διαλλαγὰς τῷ βουλομένῳ παρεκάλει, τάδε λέγων· "Εἰ μὲ ἅπασιν, ὦ βουλή, τοῖς παροῦσι τὴν αὐτὴν γνώμην συνέβαινεν "ἔχειν, καὶ μηδεὶς ἔμελλε τὰς πρὸς δῆμον διαλλαγὰς ἐμποδὼν ἔσεσθαι, ἐφ' οἷς διαλυσόμεθα πρὸς αὐτούς, εἴτε δικαίοις οὖσιν, εἴτε μή, οὐδὲ τι τοῦτο προὔκειτο μόνον σκοπεῖν, δι' ὀλίγων ἂν ὑμῖν ἐδήλωσα λόγων, ἃ φρονῶ. ἐπειδὴ δέ τινες αὐτὸ τοῦτο οἴονται βουλῆς "ἔτι δεῖν, πότερον ὑμῖν ἄμεινόν ἐστι συμβῆναι πρὸς τοὺς "ἀφεστηκότας, ἢ πολεμεῖν, οὐκ ἠγοῦμαι ῥᾴδιον εἶναί μοι "δι' ὀλίγης δηλώσεως ὅ, τι χρὴ πρᾶττειν ὑμᾶς, "ἀλλ' ἀνάγκη μοι πλείονας διδάξαι λόγους τοὺς "πρὸς τὰς διαλλαγὰς [g] ἄλλως ἔχοντας ὑμῶν, ὅτι τὰ "ναυτία συμπείθουσιν, ἢ καὶ δεδιέναι [h] μέλλοντες ὑ- "μᾶς τὰ φαυλόταθ' ὑπὸ τῶν χαλεπῶν καὶ ῥᾳδίας ἐ- "χόντα τὰς ἐπανορθώσεως ὀρρωδοῦντας, τῶν μεγίστων τε "καὶ ἀνιάτων ἰσχνῶς ἀπερισκέπτως ἔχουσι. καὶ τοῦτο πεπόνθασι

a Συνελθόντες *Vat.* *b* Rursum Ποστούμιον Κομίνιον mendose in *Ed. Steph.* *c* Cum *Lapo* & *Gelenio* legendum δεκάτης: præsertim cum apud *Diodorum* quoque (qui ab Olympiade 76 incipit consules Romanos recensere) in 77 Olympiade horum consulum nulla sit mentio. Infra quoque p. 417. (juxta *Ed. Sylb.*) recte numerus hic exprimitur. *Sylb.* *d* Διάνοιαν ἔχοι *Vat.* *e* Ὁμοῖος ἦν ταῦτα *Vat.* *f* Ἡμῖν *Vat.* quod si quis maluit (inquit *Sylb.*) per me licebit. *g* Nota hic ἄλλως pro ἀλλοτρίως. *Sylb.* *h* Sicuti μέλλοντες pro vulgato μελλόντως reposuit *Sylb.* ita & ὀρρωδοῦντες quam ὀρρωδοῦντας malit *Portus*: præterea sensum hujusmodi lectionem flagitare censet, ἢ καὶ δέλοντες ὑμᾶς δεδιέναι, ὅτοι φαυλοτάθ' ὑπὸ τῶν χαλεπῶν, καὶ ῥᾳδίας ἐχούσας ἐπανορθώσεις, ἃ αὐτοὶ ὀρρωδοῦσι τῶν μεγίστων &c. i. e. *vel certe dum volunt vos timere mala levissima, & quæ facile sanari possunt, quæ ipsi formidant* &c.

a Πατρο-

"πεπόνθασι πρὸς ὑμᾶς ἕτερον, ἢ ὥστε λογισμῷ μὴ κρί-
"νειν τὸ συμφέρον, ἀλλὰ θυμῷ καὶ μανίᾳ. πῶς γὰρ
"ἄν τινες λέγοιντο προορᾶσθαί τι τῇ διανοίᾳ τῶν χρη-
"σίμων ἢ δυνατῶν, οἵτινες ὑπολαμβάνουσι τηλικαύ-
"την πόλιν καὶ τοσούτων πραγμάτων κυρίαν, ἣν βρά-
"φθονόν τε καὶ λυπηρὸν τοῖς πλησίοις γενομένην, ἢ δίκαι-
"τῷ δημοτικῷ κατέχειν τε καὶ σώζειν δυνήσεσθαι τὰ ἔθνη
"ῥᾳδίως, ἢ ἕτερον ἐπάξεσθαι δῆμον ἀντὶ τοῦ [a] πονηροτά-
"του χρείττονα, ὃς [b] αὐτοὺς πρός τε τὴν ἀρχὴν,
"καὶ καθ' πολλὴν ἡσυχίαν συμπολιτεύσεται, παρέχων
"καὶ οἰκήσει καὶ πολέμοις ἑαυτὸν μέτριον; οὐδὲν γὰρ
"ἄν ἕτερον ἔχοιεν εἰπεῖν, ᾧ πιστεύοντες ἀξιώσουσιν ἡμᾶς
"μὴ δέχεσθαι τοὺς Ἕλληνας. Ὧν ἑκάτερον ὅσης ἐστὶ
"μεστὸν εὐηθείας, ἐξ αὐτῶν ὑμᾶς ἀξιώσαιμ' ἂν ἔγωγε
"τῶν ἔργων σκοπεῖν, ὑπομνήσας, ὅτι διαστασιασάντων
"πρὸς ὑμᾶς τῶν ταπεινοτέρων ἀφ' τοῦ ὅτε πολιτικῶς
"ὅτε μετρίως τοῖς ἀτυχίαις χρησαμένους, καὶ πρὸς
"χωρησάντων μὴ ἐκ τῆς πόλεως, ἄλλο [c] δὲ [*] μηδὲν ὑμᾶς
"δεινὸν μήτε ἐργαζομένων μήτε βουλομένων, ἀλλ' ὡς
"βέλτιστα χωρὶς αἰσχύνης σκοπούντων, ἀγαπη-
"τῶς δεξάμενοι τὸ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης πολλοὶ
"τῶν [d] οὐκ εὖ διανοουμένων πρὸς ὑμᾶς, [e] ἀναπεπταμένην ταῖς
"γνώμαις, καὶ τοῦτον οἰόμενοι σφίσι παρεῖναι τὸν εὐκλεᾶ-
"ον καιρὸν, ἐν ᾧ καταλύσουσιν ὑμῶν τὴν ἀρχήν. Αἰκα-
"νοὶ [f] μὲν γὰρ καὶ Οὐολῦσκοι, Σαβῖνοί τε καὶ τὸ Ερ-
"νίκων ἔθνος, πρὸς τῷ μηδένα χρόνον ἐξαίρετον πε-
"ποιῆσθαι [g] πρὸς ἡμᾶς πολέμου, ἐν τοῖς ἔναγχος κακοῖς
"[h] δυσαναχέτως ἔχουσι, δημόσιον ἡμῶν τὸν ἀγρόν. Καμπα-
"νίας δὲ καὶ Τυρρηνίας ὅσαι [i] ἐδιαίτως [k] ἡμῶν ἀφεστᾶσι
"διατελεῖ, τὰ μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφίσταται, τὰ δὲ ἀφα-
"νῶς παρασκευάζεται. δοκεῖ τε οὐδὲ τὸ Λατίνων συγγε-
"νὲς ἔτι βέβαιον ἡμῖν διαμένειν φίλιον εἰς πίστιν ἐλθόν,
"ἀλλὰ καὶ τούτου πολὺ μέρος διαγγέλλεται νοσεῖν, ἔρω-
"τι κρατούμενον ἧς ἅπαντες ζηλοῦσι μεταβολῆς. οἱ δὲ
"τέως ὑπερφρονοῦντες ἑτέροις, νῦν αὐτοὶ τειχήρεις
"ἔνδον καθήμεθα, [l] γῆν τε ἄπορον ἀφεικότες, καὶ αὐλὰς
"διαρπαζομένας ὁρῶντες, λείαν τε ἀπελαυνομένην, καὶ
"θεραπόντων αὐτομολιῶν, οὐκ ἔχοντες ὅ, τι χρησό-
"μεθα τοῖς κακοῖς. καὶ [m] ταῦτα πάσχομεν, ἔτι διαλ-
"λαγήσεσθαι πρὸς ἡμᾶς ἐλπίζοντες τὸ δημοτικὸν,
"καὶ [n] ἐφ' ἡμῖν [o] πάρχον εἰδότες, ἑνὶ καταλύσασθαι
"ψηφίσματι τῶν πατρικίων. Οὕτως δὲ κακῶς ἐχόντων ἡ-
"μῖν τῶν ὑπαρχόντων, οὐδὲ τὰ ἔντος τείχους δεινὰ ἧττον
"ἐστὶ φοβερά· ὥστε καὶ ὡς πολιορκησόμενοι παρεσκευάσ-
"μεθα ἐκ πολλοῦ τὰ συμμαχικά, ὥστε πλήθει αὐτοὶ
"[o] ἀποχρῶντες ἐσμὲν, ὡς πρὸς τοσαῦτα πολεμίων
"ἔθνη. τῷ δὲ ὀλίγῳ καὶ ἐκ ἀξιομάχῳ πληρώματι

"nullam aliam cauſſam facere, quam * quia
"non ratione, ſed potius ira & inſania, uti-
"litatem ſuam metiuntur. Quomodo enim
"iſti dicentur mente prævidere aliquid quod
"ſit utile, aut quod fieri poſſet, qui exiſti-
"mant tantam remp. & cujus imperium tam
"longe lateque patet, & quæ jam odioſa &
"gravis eſt populis finitimis, poſſe vel ſine
"plebe ſubditas gentes facile in officio con-
"tinere atque tutari, vel aliam plebem melio-
"rem in hujus nequiſſimæ locum in urbem
"inducere, quæ foris pro ipſorum imperio
"pugnet, & quietiſſime in civitate vivat, ac
"ſe cum pacis tum belli tempore modeſte
"gerat? nihil enim aliud poſſet afferre, quo
"freti pacem à nobis minime accipiendam
"cenſeant. ¶ Quorum utrumque quantæ ſit L.
"plenum ſtultitiæ, vellem ut ex ipſis rebus
"conſideraretis: illud cogitantes, quum plebs
"à vobis ſeceſſerit, propter eos qui neque ci-
"viliter neque moderate in ipſius adverſa
"fortuna ſe geſſerunt, & ex urbe diſceſſerit,
"nullumque aliud maleficium vobis fecerit
"aut facere in animo habeat, ſed tantum-
"modo ſpectet quânam ratione honeſtam pa-
"cem facere poſſit: multos eorum, qui ani-
"mis erga vos male ſunt affecti, hanc occa-
"ſionem à fortuna ſibi oblatam avide arri-
"puiſſe, & animis eſſe elatis, atque illud ſibi
"optatiſſimum tempus veniſſe arbitrari, quo
"veſtrum imperium evertant. Nam Æqui &
"Volſci, Sabini & Hernici, præterquam quod
"bellum continenter nobiſcum gerunt, re-
"centibus etiam cladibus exaſperati, noſtros
"agros † publicant. Campaniæ vero & He-
"truriæ populi, quotquot dubia fide à nobis
"ſunt relicti, eorum alii aperte defectionem
"faciunt, alii occulte ſe ad eam parant. Quin-
"etiam Latini cognati noſtri haud amplius
"mihi videntur conſtanter in amicitia & fide
"permanere; ſed horum quoque magna pars,
"mutationis *ac rerum novarum* cupiditate, cu-
"jus omnes *natura* ſunt avidi, capta, laborare
"fertur. Nos vero qui ante ad hanc uſque
"diem aliis bellum inferebamus, nunc ipſi
"mœnibus incluſi ſedemus, & agros incultos
"relinquimus, & villas noſtras in noſtro con-
"ſpectu diripi patimur, & prædam abigi, &
"ſervitia transfugere, ignoramuſque quo-
"modo in his malis nos gerere debeamus. Et
"hæc quidem patimur, quia adhuc ſperamus
"plebem nobiſcum compoſitionem eſſe factu-
"ram, & quia ſcimus in noſtra eſſe poteſtate,
"uno ſenatuſconſulto omnem ſeditionem ſe-
"dare. ¶ Quum autem foris rerum noſtra- LI.
"rum ſtatus adeo ſit miſer, ne domeſtica
"quidem mala minus ſunt formidanda: ne-
"que enim ad tolerandam obſidionem auxilia
"multo ante paravimus, neque ipſi ſatis nu-
"merosas copias adverſus tot hoſtium gentes
"habemus. Noſtri vero exigui neque ſatis
firmi

Per. Jul. 4125.
Ante Chr. 491.
Olymp. 72 ½.
V. C. Cos. 261.
Var. 263.

a Πονηροτέρᾳ *Vat.* b Αὐτοῖς *Vat.* & *Lapi Codd.* atque etiam *Sylb.* ex conjectura, quod eodem loquendi genere utatur *Dionyſius* p. 366. v. 36. ubi dicit, τῇ πόλει ἐδόκει ἕτερον ἤδη τι κινδυνεύεσθαι. Αὐτῶν malit *Portus*: ut idem valeret ac ſi dixiſſet, ὃν ὑπὲρ αὐτῶν ἀρχὴν πολεμήσει. c Deeſt *Vat.* d Rectius procul dubio ἐκ τοῦ Δημοκρίτου, ut Δημοκρίτου huc irrepſerit ex v. 19. *Sylb.* e Ἀνεπτερῶσθαι in *Ed. Steph.* unde ἀνεπτέρωται forſan legendum eſſe conjicit *Portus.* f Μήν γε *Vat.* g Πρὸς ὑμᾶς *Vat.* h Δυσαναχετοῦντες perperam in *Ed. Steph.* i Ἐδιαιτῶς *Vat.* k Legendum videtur ἡμῖν, id eſt, ὑφ' ἡμῶν à nobis. *Sylb.* l Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* In *Ed. Steph.* γῆν τι ἄπορον. m Ταῦτα πάσχοντες *Vat.* n Ἐφ' ὑμῖν *Vat.* o Ἀποχρῶντες *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* * Vel potius, *Quia non ex ratione ſed ex ira & furore de eo quod expedit judicant.* Sive, *Quia non rationi, ſed iræ & furori, judicium de eo quod utile eſt permittunt. Port.* † *Lapus* vertit *agros noſtros populantur*, ac ſi legiſſet ἀφανίζουσι. *Gelenius* reddit *agros ſibi dividunt.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 1/3. V. C. Cos. 261. V. Var. 263.

"firmi numeri major pars est ex plebejis, mercenariis, & clientibus, & opificibus qui sibi manu victum quæritant, quique sunt status optimatum perturbati non admodum firmi custodes. Et crebra transfugia ad eos, qui secesserunt, faciunt, ut reliqui omnes sint suspecti. Sed præter hæc omnia commeatus, qui ad nos apportari non potest, quòd ager sit in hostium potestate, famem præcipue nobis minatur: verum & ubi ad ipsam inopiam fuerimus redacti, *hoc* multo majorem terrorem nobis incutiet. * Præterea, quod nunquam animos nostros conquiescere sinit bellum, omnem malorum atrocitatem superat; mulierculæ illorum qui secessionem fecerunt, & infantes, & parentes senio confecti, sordidati ac lugubri habitu per forum & per compita vagantur, flentes, unumquemque suppliciter orantes, dextram & genua uniuscujusque attingentes, deplorantes solitudinem ad quam sunt redacti, & quæ in posterum major etiam est futura, atrox sane & non ferendum spectaculum. Nullus certe est adeo efferatis moribus, quin, si hæc videat, animo graviter turbetur, & hominum hoc infortunio † vehementer commoveatur. Quapropter si plebi diffidere volumus, tollenda quoque sunt è medio corpora ista, quorum alia ad obsidionem tolerandam nullum usum sunt allatura, alia vero constanter in amicitia & fide non sunt permansura. Si igitur hæc quoque expellantur, quænam copiæ ad urbem tutandam relinquentur? aut quibus freti auxiliis gravia mala ingruentia ferre audebimus? Illud enim nostrum domesticum refugium, ac sola certa spes, patriciæ juventutis robur, parvum est, ut videtis, nec satis dignum ob quod magnifice de nobis sentiamus. Quid igitur belli sustinendi auctores delirant, nobisque fucum faciunt, ac non potius aperte suadent, ut sine sanguine & sine labore urbem hostibus jam dedamus? ¶ At fortasse LII. ego hæc inaniter jacto, & ea formidanda censeo quæ minime sunt extimescenda. Fortasse etiam nullum aliud periculum reip. jam impendet quam mutatio, res haud difficilis; quia perfacile ex quibusvis gentibus & locis mercenariorum & clientium turbam in urbem recipere poterimus. Hoc enim est quod multi plebis adversarii, & certe quasi res non contemnendas, vulgo jactant. Nonnulli enim eo stultitiæ jam sunt provecti, ut non sententiarum salutarium sint auctores, sed vota quæ fieri nequeunt proferant. Ex quibus libenter quærerem, quodnam temporis spatium ad hæc libere exsequenda nobis in hoc statu verfantibus dabitur, quum hostes urbi adeo sint propinqui? Quænam venia *dabitur*

"τὸ πλεῖόν ἐστι δημοτικόν, θῆτες καὶ πελάται καὶ
"χειροπάκται, οὐ πάνυ βέβαιοι τῆς ἐγγιγνομένης ἀει-
"σιτείας φύλακες. αἵ τε πρὸ αὐτομολίαι συνε-
"χεῖς αὐτοῖς πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας γινόμεναι, τὸ
"σύμπαν ὑποπτον εἶναι παρεσκεύακασι. χωρὶς ἄ-
"κακτα δὲ ζῶντα, ἡ τῆς ἐπιτηδείας συγκομιδὴ,
"κεκτημένης πρὸ τῆς πολεμίας τῆς γῆς, ἀδύνα-
"τος οὖσα, [b] φοβεῖται ἤδη λιμόν· ἐπεὶ δὲ ἂν οὐ τῷ
"ἀπόρῳ γενώμεθα, ἔτι μᾶλλον φοβήσει. χωρὶς δὲ τού-
"των, ὁ μηδένα χρόνον ἡμᾶς εὐσταθεῖν ταῖς ἀφο-
"νοίαις ἐῶν πόλεμος, ἅπαντα ὑπερβάλλει τὰ δει-
"νά, γύναια τῆς ἀποσταῖσης καὶ παιδία νήπια καὶ
"γεραιοὶ γονεῖς, οἱ ἐσθῆσιν ἐλεειναῖς καὶ σχήμασι
"πενθίμοις περιφερόμενοι κατὰ τὴν ἀγορὰν καὶ τοὺς
"γενείους κλαίοντες, ἱκετεύοντες, ἀπλόμενοι δεξιᾶς
"ἑκάστου καὶ γονάτων, ἀπολοφυρόμενοι τὴν κατέχου-
"σαν αὐτοὺς, καὶ ἔτι μᾶλλον καθεξουσαν ἐρημίαν,
"[c] δεινὴ καὶ ἀνυπομόνητον ὄψιν. [d] οὐδεὶς γοῦν οὕτως
"ὠμὸς ἂν τὸν τρόπον, ὃς οὐκ ἀναπέπεται τὴν ψυ-
"χὴν, ὁρῶν ταῦτα, καὶ πάσχει τι πρὸς τὰς ἀνθρώ-
"πων τύχας. ὥστε εἰ μέλλομεν ἀπίστως πρὸς τὸ δη-
"μοτικὸν ἔχειν, ἀπαλλακτέον [e] ἡμῖν καὶ ζῶντα τὰ
"σώματα ἐκποδών, τὰ μὲν, ὡς ἄχρηστα εἰς πολιορκίαν
"ἐσόμενα, τὰ δὲ, ὡς οὐ βεβαίως φί-
"λα. ἀπελαυνομένων δὴ καὶ τούτων, τίς ἡ φυλά-
"ξουσα τὴν πόλιν ἔτι λειφθήσεται δύναμις; ἢ τίνι
"πιστεύσαντες ὀπτικοῖα τὰ δεινὰ τολμήσομεν ὑπο-
"μένειν; ἡ μήτοι οἰκεία καταφυγὴ ἡμῖν καὶ μό-
"νη [f] βεβαία ἐλπὶς, ἡ τῶν πατρικίων ἀκμὴ, βρα-
"χεῖά ἐστιν, ὥσπερ ὁρᾶτε, καὶ οὐκ ἄξιον ὅτι ταύτῃ 381
"[g] τι μέγα φρονεῖν. τί οὖν οἱ τὸν πόλεμον ὑποκρί-
"νειν εἰσηγούμενοι λήρουσιν, καὶ φενακίζουσιν ἡμᾶς,
"ἀλλ' οὐχὶ φανερῶς προδιδοῦσιν ἀναμαχητὶ καὶ δίχα
"πόνου προδιδόναι τοῖς ἐχθροῖς ἤδη τὴν πόλιν;
"Αλλ' ἴσως ἔγωγε τετύφωμαι ζῶντα λέγων, ᾗ τὰ μὴ
"δεινὰ ἀξιῶ δεδιέναι· τῇ πόλει δὲ οὐδὲν ἕτερον ἤδη
"που κινδυνεύεται, ἢ μεταβολὴ, πρᾶγμα οὐ χα-
"λεπόν· καὶ πολλοῦ τε ἂν ἡμῖν εὐπέτειαν ἐκ
"πολυτὸς ἔθνους καὶ τόπου θητά τε καὶ πελάτην ὄ-
"χλον εἰσδέξασθαι γένοιτο. τοῦτο γὰρ ἐστιν ὃ πολ-
"λοὶ θρυλλοῦσι τῶν ὑφισταμένων τῷ δημοτικῷ, [h] καὶ
"μὰ Δί' ὡς οὐχὶ φαυλόταλα. εἰς τοῦτο γὰρ ἤδη τι-
"νὲς ἥκουσιν εὐηθείας, ὥστε μὴ γνώμας εἰσηγεῖσθαι
"σωτηρίους, ἀλλ' εὐχὰς λέγειν ἀδυνάτους. οὓς ἡδέως
"ἂν ἐρωτήσαιμι, ποία μοι ἡμῖν χρόνου διαθήσεται πρὸς
"σια πρὸ ζῶντα τὰ πρᾰγματα γινομένοις, ὅτων ἐγ-
"γὺς ὄντων τῇ πόλει τῶν ἐχθρῶν· ποία δὲ συγγνώμη
τῷ

a Χειροπάκτης *Vat.* *b* Φοβεῖ τι *Vat.* quo modo legendum esse suspicatus est *Sylb.* Φοβεῖ absque τι malit *Port.* quod τι vel τῷ sequens desideraret: atque φοβεῖ λιμὸν pro μὴ φοβῶ λιμὸν ἐπισείειν accipi vult. In *Lexicis* φοβεῖσθαι *minari* ex *Dionys.* l. 6. Verum (inquit *Steph.*) non video quid obstat, quo minus illic verbo φοβεῖσθαι suam significationem relinquamus, i. e. passim usitatam. *c* Δεινὴ καὶ ἀνυποφόρητος ὄψις *Vat.* Magis analogum est ἀνυποφόρητον. *Sylb.* *d* Οὐδεὶς γοῦν ἐστιν ὅτως ὠμὸς ἢ τρόπον *Vat.* *e* Ὑμῖν *Vat.* *f* Βεβαία *Vat.* *g* Non agnoscit *Vat.* *h* Καὶ μὰ Δί' ἐχὶ φαυλόταλα *Vat.* quo modo & *Lapus*, dum vertit, *nec per deos illi quidem cives inanissimi.* Καὶ μὰ Δί', ὡς αὐτοί γε νομίζουσι, ἐχὶ φαυλόταλα legit *Gelen.* redditque, *per Jovem non omnino (ut ipsis videtur) stolide.* * *Portus* vertit, *Præterea ipsum bellum, quod non sinit unquam animos nostros quiescere,* nos terrebit: *sed quod atrocissima quæque mala superat, illud est, quod mulierculæ* &c. nam ipsi legendum videtur, ἃ δὲ πάντα ὑπερβάλλει τὰ δεινὰ, & subaudiendum τοῦτ' ἔστιν ὅπερ sc. γύναια &c. Vel saltem dicendum ἅπαντα ᾗ ὑπερβάλλει τὰ δεινὰ, ita ut quæ sequuntur ἀπλούτως τῷ κατ' ἐπεξήγησιν subjiciantur. † Ita reddo, quod τι hîc loci particula sit ἐπιτατικὴ & æquipolleat τῷ μέλλω.

a Deside-

"πρὸ χρησιμῷ ϗ τῇ μελλήσει τῶν ἐλαττομένων συμ-
"μάχων, ὃ οὐ χρηίζουσιν ὑδὲ μέλλυσι δεινοῖς. τίς δὲ
"ὁ παρέξων [a]τὸ ἀσφαλὲς" ἀνὴρ ἢ θεὸς, ϗ καθ' πολ-
"λὴν ἡσυχίαν σειράξων ἐκ παντὸς [b]τόπου, καὶ πα-
"ραπέμψων δεῦρο τὴν ὠφελείαν" ἔτι δὲ δὴ, οἱ τὰς ἑαυτῶν
"πατρίδας ἐκλείψοντες, ϗ πρὸς ἡμᾶς μεταναστήσόμε-
"νοι, [c]τίνες ἔσονται πότερα οἰκήσεώς τε ϗ ἐφέδρια ϗ βίου,
"[d]καὶ παιδαγωγῶν τοῖς πολίταις διὰ πατέρων ὀπ-
"φάνειαν, ἢ δόξης οἰκείας ἀρετῆς ἔχοντες; ϗ τίς ἂν ὑπο-
"μείνειε, τὰ οἰκεῖα καταλιπὼν ἀγαθὰ, τῶν ἀλλοτρί-
"ων αἰσχρῶς μεταλαβεῖν κακῶν; ὑ γὰρ εἰρήνης καὶ τρυ-
"φῆς μεταληψόμενοι δεῦρο ἥξουσιν, ἀλλὰ κινδυνεύων ϗ
"πολέμου, ἐξ ὧν ἄδηλον εἰ κατορθωθήσεται τὸ τέλος.
"ἢ τὸ δημοτικὸν καὶ ἀνέστιον ἐπαξόμεθα πλῆθος, οἷον
"καὶ τὸ σήμερὸν ἀπελαθὲν ἰῶν, δηλονότι [e]καὶ χρέα,
"ϗ καταδίκας, καὶ τὰς ὁμοιοτρόπους ζημίαις συμ-
"φορὰς ἀγαπητῶς ὅπῃ τύχῃ μεθιδρυσόμενον; [f]ὅ"
"καὶν τἆλλα χρηστὸν ᾖ ϗ μέτριον, ἵνα ϗ τοῦτο αὐτοῖς
"χαρισώμεθα, ἀφ' τοῦτο γέτοι τὸ [g]μηδὲ οἰκεῖον εἶναι,
"μήτε ὁμοδίαιτον, μήτε ἐθισμῶν ϗ νόμων καὶ παιδεί-
"ας ἔσεσθαι τῆς πρ' ἡμῶν ἔμπειρον, μακρῷ δή τι καὶ
"τῷ παντὶ κάκιον ἂν εἴη τοῦ παρ' ἡμῖν. Τῷ μὲ ἐπιχω-
"είῳ ϗ τέκνων ϗ γυναικῶν ϗ γονέων, ϗ πολλῶν ἄλ-
"λων σωμάτων οἰκείων ὅμηρά ἐστιν ἡμῖν ἐνθάδε, ϗ αὐτὸ νὴ
"Δία ϗ φρέαρ φίλος αὐτοῖς ἐνθάδε ὁ πόθος, ἀναγκαῖος ὢν
"ἅπασι ϗ οὐκ ἐξαίρεσθαι· ὁ δὲ ἐπίκλητός γε οὗτοι καὶ
"ἐπίσκηπτος ὄχλος, εἰ γένοιτο ἡμῖν συνοίκησις, οὐδενὸς
"αὐτῷ τούτων ὄντος ἐνθάδε ὅτῳ, ὑπὲρ τίνος ἀξιώσειε κιν-
"δυνεύειν ἀγαθοῦ, εἰ μή τις αὐτῷ γῆς τε ὑπάρχοιτο μέ-
382 "ρη δώσειν, ϗ πόλεως μοῖραν ὅσην δή τινα, τοῖς νῦν κυ-
"ρίοις αὐτῶν ἀφελόμενος, ὧν οὐκ ἀξιοῦμεν τοῖς πολλάκις
"ἀγωνισαμένοις ὑπὲρ αὐτῶν πολίταις μεταδιδόναι. ϗ
"ἴσως ἂν οὐδὲ τούτοις ἀρκεσθεῖη δοθεῖσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ
"τιμῶν, ϗ ἀρχῶν, ϗ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἐξ ἴσου τοῖς πα-
"τρικίοις ἀξιώσειε μεταλαμβάνειν. οὐκοῦν εἰ μὴ οὐκ ὀπί-
"τρέψομεν ἔκπεσα τῶν αἰτημάτων, [h]ἐχθροῖς αὐτοῖς μὴ
"τυχάνουσι χρησόμεθα· εἰ δὲ συγχωρήσαμεν, ἡ πατρὶς
"ἡμῖν οἰκήσεται ϗ ἡ πολιτεία, πρὸς ἡμῶν αὐτῶν κατα-
"λυομένη. καὶ οὐ παρρησιάζομαι ἐνθάδε, ὅτι πολεμι-
"κῶν ὀπιτηδείων σωμάτων ἡμῖν ὁ παρὼν δεῖ, ϗ
"γεωργῶν, οὐδὲ ἐμπορικῶν, οὐδὲ ἐμπόρων, οὐδὲ τῶν περὶ
"τὰς βαναύσους τέχνας ἀσχολουμένων, ὡς ἅμα δεή-
"σει μανθάνειν τὰ πολεμικὰ, καὶ πεῖραν αὐτῶν δι-
"δόναι· χαλεπὴ δὲ πεῖρα τῷ μὴ ὁ ἔθει ἀνάγκη
"δὲ τοιούτους εἶ) τοὺς σύγκλυδας ϗ ὁκ παντὸς ἔθνους
"μεταναστάντας. στρατιωτικῷ γὰρ οὔτε ὁρῶ συμ-
"μαχίαν ἡμῖν οὐδεμίαν συνεσῶσαν, οὔτε, εἰ φανείη τις
"ἐκ τοῦ ἀδοκήτου, παρασκήσαιμι ἂν ὑμῖν παραδέ-
"ξασθαι αὐτικὰ τοῖς τείχεσι παρχείρως, πολλὰς [i]ἡμᾶς
"moræ & cunctationi venturi auxilii, in ma- *Per. Jul.* 4223.
"lis quæ nullas moras & nullam cunctatio- *Ante Chr.* 491.
"nem patiuntur. Quis mortalium aut immor- *Olymp.* 72 1/2
"talium nos tutabitur, & pacatissime *ac per* *Cat.* 261.
"*amplum otium* auxilia undecunque contra- *V. C.* *Var.* 263.
"het, & huc usque ad nos deducet? Præterea
"quinam illi sunt, qui patriam suam deserent,
"& ad nos migrabunt? utrum illi qui jam
"certas sedes & lares & res ad victum neces-
"sarias habent, & qui ob majorum nobilita-
"tem, vel ob virtutis suæ gloriam apud suos
"cives in honore esse possunt? At quisnam
"suis bonis relictis alienorum malorum tur-
"piter particeps fieri æquo animo velit? ne-
"que enim pacis & deliciarum participes fu-
"turi huc venient, sed periculorum & belli,
"quorum exitus felix necne sit futurus in-
"certum est. An turbam plebejam & laribus
"carentem in urbem introducemus, cujus-
"modi ea erat quæ hinc expulsa fuit, nimi-
"rum quæ æs alienum & mulctas aliaque
"istiusmodi mala libenter secum sit transla-
"tura, quocunque ei migrare contigerit?
"quæ licet alioqui frugi & modesta sit, (ut
"hoc quoque eis largiamur) quia tamen ne-
"que domi nata, neque eadem vitæ ratione
"utitur, quia etiam nostrorum morum & le-
"gum & disciplinæ imperita erit, proculdu-
"bio longe atque omnino hac nostra plebe
"deterior est futura. ¶ Hujus enim indigenæ LIII.
"& liberos & conjuges & parentes, & multos
"alios necessarios hîc obsides habemus; at-
"que adeo ipsum natalis soli desiderium,
"quod omnibus inest necessario, nec potest
"eximi. At adscita hæc & * inquilina turba,
"si nobiscum habitarit, quum nihil horum
"hîc habeat, cujus boni causa periclitari vo-
"let, nisi quis polliceatur se ei & agri partem
"daturum, & urbis portionem aliquam iis
"ereptam qui nunc eam possident, quæ tamen
"nolumus impertiri civibus, qui sæpius pro
"his certarunt. Ac fortasse ne his quidem
"solis datis contenta erit; sed etiam hono-
"rum, & magistratuum, & aliorum bonorum
"ex æquo cum patriciis particeps esse volet.
"Quapropter, nisi quæcunque postularint eis
"concesserimus, eos ob acceptam repulsam
"inimicos habebimus: quod si concesserimus,
"† patria & resp. à nobis ipsis eversa peribit.
"Non addam hoc loco, nobis in præsentia
"opus esse hominibus ab bellum idoneis, non
"agricolis, aut mercenariis, aut mercatoribus,
"aut etiam iis qui sordidis artibus operam
"navant, quos uno eodemque tempore & res
"bellicas discere, & earum specimen dare
"oportebit. difficile enim est non assueto sui
"specimen dare: necesse autem est tales esse
"eos, qui huc convenient, & ex omnibus na-
"tionibus migrabunt. Nullas enim militares
"sociorum copias in nostram gratiam jam co-
"actas video; neque, si quæ ex insperato
"apparerent, vobis eas intra mœnia temere re-
"cipiendas censerem: quum nos ipsi sciamus
"multas

a Desiderantur in *Cod. Vat.* *b* Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Τόπου, ut paullo supra, malint *Gelen.* & *Port.* non absurde. *c* Οἵ τινες ἔσονται *Vat.* *d* Καὶ τὸ τιμῶν *Vat.* *e* Cum in ejusmodi migrationibus ista incommoda non asportari alio soleant, sed illorum effugiendorum gratia sedes alibi quæri, ideo pro καὶ censeo legendum κοῖ: qua præpositione pro ἀλλὰ frequenter utitur, cum alibi, tum pag. 62. v. 14. & p. 64. v. 10. *Sylb.* Quo concesso, mox malim κοῖ δίκας, ut supra alicubi. *f* Deest *Vat.* *g* Nota hîc μηδὲ, & in seq. comm. μήτε. quæ commutatio alibi etiam occurrit. *Sylb.* *h* Ἐχθροῖς τοῖς *Vat.* *i* Nota hîc ἡμᾶς ἐπισταμένους absolute posita pro ἡμῶν ἐπισταμένων, ut infra p. 372. v. 44. ὡς δὴ ἀκινδύνων αὐτοῖς τὸ ἔργον ἐσόμενον. *Sylb.* * *Al.* in contubernium nostrum admissa. † Habitabitur nobis patria resque publ. à nobis ipsis dissoluta. *Lapus.* perinde ac si legisset ἡ πατρὶς ἡμῖν οἰκήσεται. *a* Deest

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

"multas urbes ab exercitibus præsidii causſa
"in eas introductis in ſervitutem fuiſſe re-
"dactas. ¶ Hæc igitur & alia quæcunque à
"nobis ante dicta conſiderantes, præterea,
"eorum qui vos ad pacem hortantur memo-
"res, ſciatis non apud nos ſolos aut primos
"diſſenſiſſe pauperes à divitibus, & ignobiles
"à nobilibus, ſed in omnibus, ut ita dicam,
"& parvis & magnis civitatibus, plerumque
"multitudini paucitatem eſſe inimicam; (in
"quibus rerumpub. principes, qui moderate
"ſe geſſerunt, patrias ſuas ſervarunt, qui ve-
"ro arrogantes fuerunt, una cum cæteris viris
"bonis ipſi ſe quoque perdiderunt) & quic-
"quid ex multis partibus conſtat, ita natura
"comparatum eſſe, ut aliqua ejus pars labo-
"ret: præterea, neque ſemper partem, quæ
"in humano corpore laborat, reſecandam eſ-
"ſe; (ita enim reliquum corpus aſpectu tur-
"pe eſſet, nec ipſa natura diutius duraret)
"neque etiam civilis ſocietatis laborantem
"partem expellendam: (hoc enim pacto par-
"tibus corporis paullatim depereuntibus, to-
"tum corpus exiguo temporis ſpatio interi-
"ret) conſiderantes etiam quanta ſit vis ne-
"ceſſitatis, cui ſoli vel ipſi dii cedunt, æquo
"animo feratis fortunæ viciſſitudines; neque,
"quaſi res omnes vobis ex animi ſententia
"ſint ſucceſſuræ, arrogantia & rerum impe-
"ritia tumeatis; ſed flectamini & cedatis, re-
"cti conſilii exempla ſumentes, non ex rebus
"quas alii geſſerunt, ſed ex iis quas vos ipſi
LV. "geſſiſtis. ¶ Oportet enim tum ſingulos ci-
"ves tum integram civitatem rebus ſuis præ-
"clariſſime geſtis gloriari, & dare operam ut
"poſtremæ primis reſpondeant. Vos igitur
"multos hoſtes, à quibus graviſſimas acce-
"piſtis injurias, in veſtram poteſtatem jam
"redactos, neque occidere, neque ex ſuis ſe-
"dibus expellere voluiſtis, ſed & domos, &
"agros ipſis reddidiſtis, & patriam ſuam, in
"qua nati erant, incolere permiſiſtis; quin-
"etiam nonnullos eorum civitate donatos in
"parem juris libertatiſque conditionem, qua
"ipſi eſtis, recepiſtis. Sed aliud veſtrum faci-
"nus iſto longe admirabilius afferre poſſum,
"quod ſcilicet multis veſtris civibus, qui gra-
"viter in vos deliquerant, pœnam remiſiſtis,
"ira in ſolos *delictorum* auctores effuſa, in
"quo numero ſunt coloni, quos Antemnas &
"Cruſtumerium & Medulliam & Fidenas mi-
"ſiſtis, & multi alii. Quid enim jam omnes
"recenſendi ſunt, quos obſidioni expugnatos
"moderate & civiliter caſtigaſtis? neque ta-
"men in ullum propterea periculum aut vi-
"tuperationem reſp. incurrit; ſed laudatur
"veſtra clementia, neque ſalus publica immi-
"nuta eſt. Voſne igitur, qui hoſtibus parci-
"tis, cum amicis bellum geretis? & qui ho-
"ſtes in veſtram poteſtatem redactos impu-
"nitos dimittitis, eos qui vos in imperio pa-
"rando adjuverunt mulctabitis? & qui ur-
"bem veſtram omnibus ea indigentibus tutum

"βιαζομένης πόλεις ταῖς εἰσαχθείσαις ὑπὸ φυλακῇ σω-
"πᾶσι δεδυλωμένας. Εὐδοκιμοῦντι δὲ ταῦτα, καὶ ὅσα
"δὲ ἕτερα ἡμῖν εἰρῆται πρόσθεν, ἐπὶ δὲ τῷ σῶμα-
"λύπτων ὑπὲρ τὰς Ἑλλαδικὰς ἀναμιμνῃσκόμενοι, ὅτι
"ὑφ' ἡμῖν μόνοις ἢ πρόσθεν πενία πρὸς πλοῦτον
"ἐξισάσεν, καὶ ταπεινότης πρὸς ὑπεροψίαν, ἀλλ' οὐ
"ἁπάσαις, ὡς εἰπεῖν, καὶ μικραῖς ὑμῖν καὶ μεγάλαις πόλεσι
"πολέμιον ὡς τὰ πολλὰ τῷ πλείονι τὸ ἔλαττον κε-
"κρίκατον· οἷς οἱ προεστηκότες τοῦ κοινοῦ, μετεμέσαν-
"τες, ἔσωσαν τὰς πατρίδας, αὐθαδείᾳ δὲ χρη-
"σάμενοι, μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν καὶ σφᾶς αὐτοὺς
"διώλεσαν· καὶ ὅτι πᾶν χρῆμα, ὃ ἂν ὑπὸ πολλῶν συμ-
"βαῖνον ᾖ, νοσεῖν πέφυκε κατά τι τοῦ ὑπὲρ μοῖραν· ἔτι
"πρὸς τούτοις, ὡς ὅτε ἀνθρωπείου σώματος ἀεὶ τὸ
"κάμνον ἀποτέμνειν χρὴ μέρος· αἰσχρά τε [a] δ' ἂν ἦν ἄλλως
"γένοιτο δ' λειπομένου, ἢ ἡ φύσις οὐκ ὀλιγολὺ διαρκὴς
"ὅτε πολιτικῆς κοινωνίας ἢ νοσοῦσαν ἐξελαύνειν μοῖραν·
"[b] ὑφ' ἡμῶν γὰρ ἂν φθάνοι διὰ τῶν ἰδίων μερῶν τὸ σύμπαν
"[c] ἀπολόμενον σὺν χρόνῳ· ἢ τε ἀνάγκης ἐνθυμηθέν-
"τες ὅσον τὸ κρατοῦν, ἧς καὶ θεοὶ ἔκγονοι μόνῃ, μὴ χαλε-
"παίνετε πρὸς τὰς τύχας, μηδὲ ὡς ἀπαύστων [d] ἡμῖν
"κατ' εὐχὴν ἐσομένων, αὐθαδείας ἐμπίπλασθε καὶ
"ἀμαθίας, ἀλλ' ὑπολάσθητε καὶ εἴξατε, παραδείγ-
"μασι χρησάμενοι καὶ εὐβουλίας, μὴ τοῖς ὀφνείοις, ἀλλὰ
"[e] τοῖς ὑμετέροις αὐτῶν ἔργοις. Καὶ γὰρ ἄνδρα ἕνα καὶ πό-
"λιν ὅλην ὅτι ταῖς καλλίσταις τῶν ἰδίων πράξεων φιλο-
"τιμεῖσθαι χρὴ, καὶ ταῖς λοιπαῖς, ὅπως ὁμολογούμεναι
"τούτοις ἔσονται, σκοπεῖν. ὑμεῖς τοίνυν ἤδη πολλοὺς πο- 383
"λεμίους, ὑφ' ὧν τὰ μέγιστα ἠδικήθητε, ὑποχειρίους λα-
"βόντες, ὅτε ἀνελεῖν ὅτε ἐκβαλεῖν ἐκ τῶν ἰδίων ἐδυ-
"νήθητε, ἀλλὰ καὶ οἴκους καὶ κλήρους αὐτοῖς ἀπέδοτε, καὶ
"πατρίδας οἰκεῖν ἐξ ὧν ἔφυσαν εἰάσατε· ἰσοψήφους τε
"εἶναι καὶ πολίτας ὑμετέροις, ἤδη τισὶν ἐξ αὐτῶν ἐχα-
"είσασθε. [f] τοῦτο δὲ τὸ θαυμασιώτερον ἔργον ὑμῶν
"ἔχω λέγειν, ὅτι καὶ τῶν ὑμετέρων πολιτῶν [g] πολ-
"λοὺς μεγάλα εἰς ὑμᾶς ἐξαμαρτάνοντας ἀφήκατε
"τῶν τιμωριῶν, εἰς αὐτοὺς μόνους ἀποσκήψαντες τοὺς
"ἀρίους τῷ ὀργῷ, ὧν ἦσαν οἵ τε Ἀντέμνας κληρου-
"χήσαντες, καὶ Κρουστομερίαν, καὶ [h] Μεδυλλίαν, καὶ Φι-
"δήνας, καὶ ἄλλοι συχνοί. τί γὰρ δεῖ πάντας ἐξαριθ-
"μεῖσθαι νῦν, ὃς ὑμεῖς [i] καὶ" ἐκ πολιορκίας κρατηθέν-
"τας μετρίως ἐνεθετήσατε καὶ πολιτικῶς; καὶ οὐκ
"ἔσθ' ὅπως ἡ κίνδυνος ἀφ' ὑμῶν κατέλαβε τὴν πόλιν,
"ἢ φόνος, ἀλλ' ἐπαινεταί τε ὑμῶν τὸ ὀφειλὲς, καὶ
"οὐδὲν ἠλάττωται τοῦ ἀσφαλοῦς. ἔπειτα οἱ τῶν πολεμί-
"ων φειδόμενοι, τοῖς φίλοις πολεμήσετε; καὶ οἱ τὰ ὑπο-
"χείρια γενόμενα μεθιέντες ἀζήμια, [k] τοὺς συγκαλαχλη-
"σαμένους ὑμῖν τῷ ἀρχῷ ζημιώσετε; πόλιν τε [l] ἑαυ-
"τῇ ὑμῶν παρέχοντες ἅπασι τοῖς δεομένοις ἀσφαλῆ
καταφυγήν,

a Deeſt *Vat.* b Οὐ γὰρ agnoſcit etiam *Lapi* verſio: ſed pro φθάνοι legit aliud; *neque enim per partes proprias coaleſceret, cum tempore amiſſum.* Ego, retento φθάνοι, pro ὃ exiſtimo legendum ὅτου, *ſic enim mature ſingularum partium exſcidio tandem univerſum reip. corpus peſſumdabitur. Sylb.* Atque hoc modo legendum eſſe cenſet *Port.* niſi quis malit, κὴ γὰρ ἂν φθάνοι. c Ἀπολόμενον *Vat.* d Ὑμῖν præferunt *Gelen.* & *Port.* e Τοῖς ὑμετέροις *Vat.* f Τοῦτο δὲ τὸ *Vat.* quo modo, vel τοῦτο δ' ἔτι, legendum eſſe conjecerant *Sylb.* & *Port.* g Πολλοὺς κὴ μεγάλα *Vat.* h Μεδύλλιον *Vat.* i Deeſt *Vat.* k Τοὺς ὧν κατακεκληρωμένους *Vat.* l Ὑμῖν redundat ut exegema. *Sylb.*

a Συμφέ-

"καταφεύγειν, ταύτης ἀπελαύνειν οὐκ ἀνέξεσθε τοὺς
"αὐθιγενεῖς, οἷς καὶ [a] συνετράφητε, καὶ συνεπολιτεύ-
"σασθε, καὶ πολλῶν ἐκοινωνήσατε κακῶν τε καὶ ἀγα-
"θῶν· οὐ εἰρήνης τε καὶ καλοῦ πολέμους; οὐκ, ἐὰν τά
"γε δίκαια καὶ τὰ πρέποντα τοῖς ὑμετέροις ἤθεσι
"βούλησθε πράττειν, καὶ χωρὶς ὀργῆς κείνητε τὸ
"συμφέρον. Ἀλλ' ὅτι μὲν δεῖ καταλύσασθαι τινὰ
"φάσιν, εἴποι τις ἄν, οὐχ ἥττον ἡμεῖς ἐγνώκαμεν, καὶ
"πολλοῦ παρεσκήμεθα πρόθυμίαν· πῶς δ' ἂν [b] κα-
"ταλυσαίμεθα αὐτοῦ, τοῦτο πειρῶ λέγειν. ὁρᾷς γὰρ
"ὅση πρὸς τὸν δῆμόν ἐστιν αὐθάδεια, ὃς οὔτε πέμπει
"πρὸς ἡμᾶς πρὸς λύσεων αὐτὸς ἀδικῶν, οὔτε
"τοῖς ὑφ' ἡμῶν ἀποταλεῖσιν ἀποκείνεται πολιτικὰς
"καὶ φιλανθρώπους ἀποκρίσεις, ἀλλ' ὑπερφα-
"νεῖ καὶ ἀπειλεῖ, καὶ εἰκάσαι ῥᾴδιον οὐκ ἔστιν ὅ, τι βού-
"λεται. πρὸς [c] δὲ ταῦτα τί παρεμποῦ νῦν πράττειν,
"ἀκούσατέ μου. ἐγὼ τὸν δῆμον οὔτε ἀδιαλλάκτως οἶο-
"μαι πρὸς ἡμᾶς ἔχειν, οὔτε λέγοιεν τί ἂν ἀπειλεῖ·
"τεκμηρόμενος ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοια τοῖς λόγοις αὐ-
"τοῦ τὰ ἔργα· πολὺ δὲ μᾶλλον ἡμᾶς ἐπισπᾶσθαι λέγειν
"πρὸς τὰς διαλύσεις οἴομαι. [d] ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ πα-
"τρίδα τὴν πανευπάτριν κατοικοῦμεν, καὶ βίους, καὶ
"οἴκους, καὶ γονέας, καὶ πάντα τὰ πλείστου ἄξια ἐν
"ταῖς ἰδίαις ἐξουσίαις ἔχομεν· ὁ δὲ, ἄπολις καὶ ἀνέ-
"στιός ἐστι, καὶ τῶν [e] ἀναγκαίων αὐτῶν σπανίζει σωμά-
"των, βίου τε τοῦ καθ' ἡμέραν οὐκ εὐπορεῖ. πῶς
"οὖν χάριν, εἴ τις ἔροιτό με, ταῖς πρόκλησιν οὐ
384 "δέχεται ταῖς ἡμετέραις ὁ [f] μὲν κακοπαθῶν, αὐτὸς
"δὲ οὐδὲν ἐπιπρεσβεύεται πρὸς ἡμᾶς; νὴ Δία φαί-
"η ἄν, ἄχει τοῦδε, ἐλόγου ἀκούει πρῶτον τῆς βου-
"λῆς, ἔργου δὲ οὐδὲν ὁρᾷ γινόμενον ἐξ αὐτοῦ, οὔτε
"φιλάνθρωπον οὔτε μέτριον, ἐξηπατῆσθαί τε οἴεται
"πολλάκις ὑφ' ἡμῶν ὑπισχνουμένων ἀεί τινα πρό-
"νοιαν αὐτοῦ [b] ποιήσασθαι, μηδὲν δὲ πραττόντων.
"πρεσβείας δὲ πέμπειν οὐκ ἐπινοεῖ διὰ τοὺς συ-
"νήθη κατηγορεῖν εἰωθότας αὐτοῦ, δεδικώς τε μή τι
"νῦν ὧν ἀξιοῖ διαμάρτῃ. τάχα δὲ ἄν τι καὶ φι-
"λοτιμίας ἀνόητον πάθοι. [i] οὐδέν γε
"θαυμαστὸν· ἐπεὶ καὶ [k] ἡμῖν αὐτοῖς εἰσί τινες, οἷς τὸ
"δύσερι τοῦτο καὶ φιλόνεικον [l] σύνοικεῖ, καὶ κοινῇ οὐκ
"ἀξιοῦσιν ἡττᾶσθαι τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλ' ὁπωσοῦν
"τοῦ ἀεὶ ζητοῦσι πρεῖττον εἶναι τρόπου, καὶ μὴ πρότε-
"ρον χαρίζεσθαί τι, ἢ λαβεῖν τὸ μέλλον εὖ πάσχειν
"ἐπισχεῖον. σκοπῶμεν δὴ ταῦτα, ὅπως δεῖν
"πρεσβείας ἀποστέλλειν πρὸς τοὺς δημοτικοὺς οὐκ
"τῷ μάλιστα πιστευομένους τοὺς δὲ ἀποστελλομέ-
"νους ἄνδρας αὐτοκράτορας εἶναι τοῦ δήμου, ἀφ-
"λυσομένους αὐτοῖς τοῖς φάσιν ἐφ' οἷς ἂν αὐτοὶ δι-
"καιῶσι, καὶ μηδὲν ἔτι τῇ βουλῇ προσαναφέροντας.

"refugium præbetis, sustinebitis ex ea expel- *Per. Jul.* 4223.
"lere ipsos indigenas, quibuscum educati & *Ante Chr.* 491.
"instituti estis, & multorum cum malorum *Olymp.* 72 ¼
"tum bonorum, & pacis & belli tempore, *V. C.* *Cat.* 261.
"participes fuistis? non: si id quod æquum *Var.* 263.
"est, quodque vestros mores decet, facere
"volueritis, & si sine ira quid utile sit judi-
"caveritis. ¶ Sed, dixerit quis, nos quoque LVI.
"seditionem sedandam censemus, hocque no-
"bis non minus *quam tibi* placet, & ad hanc
"rem maxime sumus propensi; sed quomo-
"do sedanda sit, hoc nobis ostende si potes.
"Vides enim quanta sit in plebe arrogantia,
"quæ, quamvis ipsa injuriam nobis fecerit,
"tamen nullos legatos de pace ad nos mittit,
"neque nostris legatis ullum civile ac huma-
"num responsum dat, sed fastu tumet & mi-
"nitatur, nec quid illa sibi velit facile con-
"jici potest. Quomodo igitur in his rebus
"vos gerere debeatis, & quid nunc vobis fa-
"ciendum censeam, audite. Equidem neque
"plebem adeo infensam nobis existimo, ut
"reconciliari nolit, neque quidpiam eorum
"quæ minatur facturam puto; hoc inde con-
"jiciens, quia ejus facta dictis non respon-
"dent: quinimo eam pacis multo magis quam
"nos cupidam esse arbitror. Nos enim pa-
"triam charissimam incolimus, & res ad vi-
"ctum necessarias, & domos, & parentes, &
"omnia quæ ab hominibus plurimi fiunt in
"nostra potestate habemus: at illa est ex-
"torris, & sine laribus, & suis necessariis or-
"bata, victuque quotidiano non admodum
"abundat. Quod si quis ex me quærat, cur
"igitur, misera, conditiones ad quas eam in-
"vitamus non accipit? cur nullam legatio-
"nem ad nos mittit? Ei respondeo: quia,
"per Jovem, ad hanc usque diem verba tan-
"tum à senatu audit, & nihil eorum *quæ*
"*dicuntur* vel humane vel moderate fieri vi-
"det; & existimat se sæpius deceptam fuisse
"à nobis, qui semper promittimus nos ali-
"quam ejus rationem habituros, & tamen
"nihil præstamus. legatos vero mittere non
"vult, ob suos quotidianos accusatores, qui
"hîc sunt, & quia veretur ne rerum à se
"postulatarum aliquam repulsam patiatur.
"Fortasse etiam aliquo stultæ ambitionis vi-
"tio laborat. neque vero hoc mirum: siqui-
"dem inter nos ipsos nonnulli sunt, in quo-
"rum animis hæc gravia litigia & contentio-
"num studia residunt, & vulgato vitio no-
"lunt pati se ab adversariis superari, sed
"quavis ratione semper superiores esse co-
"nantur, nec prius beneficium largiri volunt,
"quam eos qui id sunt accepturi in suam
"potestatem redegerint. Hæc igitur cogitans,
"censeo legatos ad plebem mittendos, ex iis
"quibus illa maximam sit habitura fidem.
"Illis vero qui mittentur liberam atque ab-
"solutam potestatem dandam ipsius seditio-
"nis sedandæ, conditionibus quas judicarint
"æquas, ita ut nihil amplius ad senatum refe-
rant.

[a] Συνετράφητε in *Ed. Steph.* quod sequuti *Celsius* & *Portus* vertunt, *cum quibus diuturnam habuistis consuetudinem.* Sed (ut inquit *Sylb.*) verior scriptura est *συνετράφητε.* eandemque habent *Vat.* & *Lapi Codd.* atque inde *συντροφίας* dicit infra p. 398. juxta *Ed. Sylb.* [b] Καταλυσαίμεθα τούτου *Vat.* [c] Si δὴ malis pro δὲ, per me licet. *Sylb.* [d] Ἡμεῖς μὲν γὰρ τὴν πατρίδα *Vat.* [e] Ἀναγκαιοτάτων αὐτῶν σίτων *Vat.* [f] Pro μὲν aptius legas δεινῶς, vel tale quid. *Lapus* vertit, *mala patiens plebs*, κακοπαθὼν ὁ δῆμος. *Sylb.* Ομως κακοπαθῶν in *Cod. Vat.* [g] Λέγων *Vat.* [h] Aorist. ποιήσασθαι positum hic pro fut. ποιήσεσθαι. *Sylb.* [i] Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν *Vat.* [k] Ἐν ἡμῖν *Vat.* quo rogo legendum esse conjecerant *Sylb.* & *Port.* [l] Ἐν οἰκίᾳ κοινῇ *Vat.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cas. 261. Var. 263.

"rant. Qui enim nunc superbi & graves vi-
"dentur, illi hoc scient & cognoscent, vos re-
"vera concordiæ studere, & ad æquiores con-
"ditiones descendent, & nihil quod turpe sit
"aut quod nequeat fieri postulabunt. Omnes
"enim qui irritati sunt, præsertim vero si
"sint infimæ conditionis homines, solent ad-
"versus superbos exasperari, & mites & faci-
"les se præbere iis, à quibus comitate offi-
"ciorum foventur.

LVII. ¶ Hac oratione à Menenio habita, murmur ingens in senatu est ortum, & patres singuli per classes, *& catervatim* colloquebantur: atque illi qui plebi favebant sese invicem adhortabantur ad omnem suam operam alacriter conferendam, ut plebem in patriam reducerent, quando sententiæ tunc dictæ ducem nacti essent, totius optimatum factionis nobilissimum. At optimates *cæteri* quum pristinum ac patrium reip. statum nullo modo mutari vellent, & dubitarent quonam modo in præsentia se gerere deberent, sententiam quidem mutare nolebant, nec tamen in ea persistere poterant: integri porro & neutri factioni dediti pacem cupiebant, & quonam modo obsidio intra mœnia inclusis tolerari posset spectandum censebant. Silentio autem facto ab omnibus, consul major natu, laudata Menenii generositate, & cæteros hortatus ut similes illi essent in reip. cura & administratione, tum libere dicendo quod sentirent, tum etiam sine ullo timore quæcunque visa essent faciendo, alium eodem modo nominatim vocavit, & ut suam sententiam aperiret rogavit, *sc.* Manium Valerium, fratrem unius illorum qui patriam regio dominatu liberarant, virum omnium optimatum plebi charissimum.

LVIII. ¶ Qui quum surrexisset, primum commoravit patribus acta sua, dixitque sæpe se mala quæ eventura essent prædixisse, sed suam orationem spretam ab illis fuisse: deinde petiit ab iis qui paci adversabantur, ne non de moderatione jam essent soliciti, sed quando seditionem sedari passi non fuissent, quo tempore parva adhuc in rep. ejus principia erant, nec admodum ei nocebant, nunc saltem darent operam ut ocius ea sedaretur, ne, si clam longius progrederetur, fortasse fieret insanabilis, vel certe curatu perdifficilis, & multas calamitates sibi afferret: demonstravitque plebis postulata non amplius eadem fore, quæ ante, seque suspicari dixit, plebem non amplius intra eosdem compositionis terminos staturam, ita ut sui æris alieni remissionem tantummodo peteret, sed fortasse aliquod etiam auxilium postulaturam, quo tuta permaneret in posterum. Ex quo enim dictatura in remp. fuerat introducta, *dicebat* antiquatam fuisse legem libertatis ejus custodem, quæ neque civem ullum ab istiusmodi hominibus interfici, neque plebejos in

"αὐτοὶ γὰρ ἔσονται τοῦτο οἱ νῦν ὑπερηφανοι δο-
"κοῦντες εἶναι καὶ βαρεῖς, μαθόντες ὅτι ἀληθῆς ἀσυ-
"δαξίᾳ τῇ δὲ τῷ ὁμόνοιαν, καὶ εἰς ὀλιγαρχίαν συ-
"καθίσουσι αἱρέσεις, ὑδὲν ἀξιοῦντες οὔτε τῆς ἀρχῆς,
"οὔτε τῆς ἀδυνάτου. τὸ γὰρ ἀπειθισμένον ἅπαν, ἄλ-
"λως τε καὶ ταπεινὸν ᾖ, τοὺς μὲν τοὺς ὑπερφα-
"νοῦντας ἀγειμένεσθαι φιλεῖ, τοῖς δὲ τοὺς ἡσσημέ-
"νοις ὑμειοῦσθαι.

Ταῦτα εἰπόντος δὲ Μενηνίου, ὄχλος πολὺς ἐνέπεσε τῇ βουλῇ, ἑκάστου κατὰ συμμορίας, οἱ μὲν οἰκείως διακείμενοι πρὸς τοὺς δημοτικοὺς, τοῖς καλοῖς ἀλλήλους παρεξ εἰσφέρειν προθυμίαν, ὅπως καθέξωσι τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ προσειλήφεσαν ἡγεμόνα ἐν τότε γνώμης [b] ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν ὑπερφανέστατον. οἱ δὲ ἀριστοκρατικοὶ καὶ τοῖς παντὸς θέλοντες μὴ κινεῖσθαι ἐκ τῆς πατρίου κόσμου τῆς πολιτείας, ἀπορούντες ὅτι χρήσονται τοῖς παροῦσι, μεταθέσθαι μὲν ὐκ ἀξιοῦντες τὰς προαιρέσεις, μένειν δὲ ὅτι ἐγνωσμένων ὐ δυνάμενοι· ἄνδρες [c] δ' ἀκέραιοί τε, καὶ τὰ ῥάστων ὐδιάφθορος συμφιλονεικοῦντες, εἰρήνην ἄγειν βουλόμενοι, καὶ ὅπως [d] ταχέως γένηται σκοπεῖν ἀξιοῦντες. σιωπῆς δὲ γενομένης, ὁ πρεσβύτερος τῆς ὑπάτων ἐπαινέσας τὸν Μενήνιον τῆς γενναιότητος, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιώσας ὁμοίους ἑαυτῶν γενέσθαι κηδεμόνας, λέγειν τε [e] ὅστις θέλοι μετὰ παῤῥησίας, καὶ θεάσεσθαι δίκα ὅσα τὰ δόξαντα, ἕτερον ἐκάλει τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ ὀνόματος, ἀξιῶν γνώμην ἀποφήνασθαι, Μάνιον Οὐαλέριον ἀδελφὸν τοῦ συνελθόντος [f] πόλιν ἀπὸ τῆς βασιλέων, ἄνδρα πρὸ ὀλίγου τῆς ἀριστοκρατικῶν τοῦ δήμου κεχαρισμένον.

Ος ἀναστὰς, πρῶτον ὑπεμίμνησκε τὴν βουλὴν τῶν ἰδίων πολιτευμάτων, καὶ ὅτι πολλάκις αὐτὸς προλέγοντος τὰ μέλλοντα συμβήσεσθαι δεινὰ, δι' ὀλιγωρίας ἐποιήσαντο τοὺς λόγους· ἔπειτα ἠξίου τοὺς ἀντιπράττοντας ταῖς διαλλαγαῖς μὴ δεῖ τοῦ μετέπειτα χρόνου ζητεῖν, ἀλλ' ἐπεὶ τὴν σάσιν ὐκ εἴασαν ἐξαρεθῆναι, ἡνίκα μικρὰ ἦν ἔτι τῇ πόλει διαφέρουσα, τῶν γέ τοι σκοπεῖν ὅπως διὰ ταχέων παύσεται, μὴ [g] προελθοῦσα ἔτι ποῤῥωτέρω λήσῃ τάχα μὲν ἀνίατος, εἰ δὲ μὴ, δυσίατος, καὶ πολλῶν αἰτία σφίσι γενομένη κακῶν· τήν τε ἀξίωσιν τῆς δημοτικῶν οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἀπέφαινεν ἐσομένην τῇ πρεσβυτέρᾳ, οὐδὲ ὅπῃ τοῖς αὐτοῖς [h] εἰκάζει συμβήσεσθαι τὸν δῆμον, ἀπαλλαγὴν τῆς χρεῶν αἰτήσειν μόνον, ἀλλὰ καὶ βοηθείας δέήσεσθαί πῃ ἴσως, ἀφ' ἧς εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἀσφαλὴς ἀπελεύσει· καταλελῦσθαι μὲν γὰρ, ἀφ' οὗ παρῆλθεν ἡ τοῦ δικτάτορος ἀρχὴ, τὸν φύλακα τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ νόμον, ὃς ὅτε ἀποκτείνειν πολίτην ἄκριτον ἐᾶσαν συνεχώρησε τοῖς τοιούτοις, οὐδέ γε [i] τῇ κείσει

a Μαθόντες τε ὅτι *Vat.* b Rectius ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν τῶν ὑπερφανίστατον. c Conjunctionem δὲ (omissam in *Ed. Steph.*) inserui *Sylb.* illamque agnovit *Lapus.* Optime in *Cod. Vat.* ἡ δ' ἀκέραιοί τε καὶ τῶν: & mox ἐδιάφθορος, quod convenientius esse viderat *Sylb.* d Καὶ ὅπως ταχέως μὴ γένηται, *quonam modo vitari posset obsidio*, malint *Sylb.* & *Port.* Καὶ ὅπως μὴ ταχέως ἔσοιτο *Vat.* atque ita etiam *Lapus*, dum vertit, *quemadmodum non essent inclusi muris.* e Καὶ ὅσα φρονῶσι *Vat.* f Διαφέρον ταῦτ' in *Cod. Vat.* unde aliquis legendum conjiceret διαφέρουσα τοῦ. g Προελθοῦσα perperam in *Ed. Steph.* h Εἰκάζει legendum, ut ab ἀπίφαμι pendeat; alioqui dicendum esset εἰκάζῃ, quod τῷ ἀπίφαμι respondebit. *Port.* Εἰκάζει in *Cod Vat.* i Pro πῃ rectius fortasse legendum πρὸς: quo modo *Philostr.* dicit πρὸς αὐτοῦς φαίνεσθαι in eis apparet. vel legendum πρὸς τὴν κείσιν. *Sylb.* Vulgatam lectionem tuetur *Portus.*

a Καταδι-

judicio à patriciis ſuperatos, ipſis adverſariis victoribus, quorum opera damnati fuiſſent, tradi ſinebat; * ſed quibuſvis poteſtatem faciebat provocandi à patriciis ad populum, & quod populus poſt cauſſæ cognitionem juſſiſſet, id ratum eſſe *jubebat*: & fere omnem aliam poteſtatem plebejis ereptam fuiſſe *dicebat*, quæ ſuperioribus ſeculis penes eos fuerat, quod poſt partam de hoſtibus victoriam triumphum à ſenatu impetrare non potuiſſent P. Servilio Priſco, qui vir erat omnium hominum hoc honore digniſſimus. Quapropter veriſimile eſſe plebem offenſam animum deſpondere, & de incolumitate ſua male ſperare: quia neque conſuli, neque dictatori, curam plebejorum gerere volentibus, id facere licuit, ſed & ipſi fuerunt eorum contumeliæ & ignominiæ participes propter ſuum erga plebem ſtudium ac providentiam. Hæc autem omnia clam facta eſſe non à gratioſiſſimo quoque ordinis patricii, ſed ab inſolentibus ac avaris quibuſdam, & injuſtorum lucrorum avidiſſimis hominibus, qui, pecunia ingenti mutuo data idque magno fœnore, multos cives in ſervitutem abduxerunt, atque in eos crudele & ſuperbum ac violentum exercentes imperium totam plebem ab optimatibus alienarunt, atque ſodalitate conflata, ejuſque duce creato App. Claudio, viro plebejis infenſo & paucorum potentiæ ſtudioſo, illius opera totam remp. ſubvertunt. Quibus niſi ſana ſenatus pars obſtiterit, periculum eſſe ne reſp. in ſervitutem redigatur atque evertatur. Poſtremo dixit, ſe quoque cenſere Menenii ſententiam ſequendam, & legationem ocius mittendam, legatoſque ad plebem profectos tentare, an arbitratu ſuo ſeditionem ſedare poſſent: quod ſi plebs illis ea quæ peterent non concederet, conditiones quæ ab ea offerentur accipiendas *cenſebat*.

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 $\frac{1}{2}$. *Cat.* 261. *V.C. Var.* 263.

¶ Poſt hunc App. Claudius vocatus ſurrexit, adverſæ factionis vir, magnifice de ſe ſentiens, idque non immerito: nam & quotidiana ejus vita modeſta & veneranda erat, ejuſque animus in adminiſtranda repub. generoſus, & dignitatis optimatum conſervandæ ſtudioſus, qui, arrepta occaſione ex Valerii concione, in hunc modum verba fecit: "Minus certe culpandus eſſet Valerius ſi tantum ſententiam ſuam dixiſſet, nec eos qui "contrariæ ſunt ſententiæ accuſaſſet: ſic enim nullum ſuum vitium audiſſet. Jam "vero quoniam non ſatis ei fuit ea dare conſilia, ex quibus nihil aliud ſequetur, niſi ut "teterrimis civibus ſerviamus, ſed etiam eos "qui adverſantur ipſi perſtrinxit, † & mei "obiter quandam mentionem fecit, video mihi quoque magnam neceſſitatem impoſitam "eſſe ad hæc reſpondendi, ac primum qui-"dem

LIX. *App. Claudii oratio.*

---

a Καταδικαστερδίοις malit *Portus*: quod καταδικάζειν dicatur judex, καδικάζεσθαι vero actor. *b* Quum ἔφεσις ſit provocatio ab uno judicio ad alterum, ſatis erat dicere ἔφεσιν δὲ τοῖς βουλομένοις ἐδίδου ἀπὸ τῶν πατρικίων. ideoque vereor ne irrepſerint iſta, μεταφέρειν τὰς κλήσεις, ex margine, cui adſcripta eſſent ad exponenda illa, ἔφεσιν ἐδίδου. *Steph.* *c* Επὶ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν πατρικίων *Vat.* *d* Δῆμος ἔγνω *Vat.* *e* Αὐτοῖς δοῦναι *Vat.* *f* Legendum videtur καθοπλίσωσιν; vel majori mutatione ἐξοπλίσωσιν ἄλλο τι καθοπλίσωσιν: quod genus loquendi uſurpat paullo poſt. *Sylb.* In *Cod. Vat.* καθοπλίσωσί τις αὐτῶν ὕβρεως ἢ ἀτιμίας, ἀφ' ὅτου τῶν ὑπὸ πολλῶν &c. Verum *Sylb.* & *Port.* legendum eſſe conjecerant, ἀφ' ὅτου τῶν ὑπὸ πολλῶν (*ſc.* δημοτικῶν) ἀτυχῆσαι &c. *g* Συγκύψαντες *Vat.* *h* Δι' ἐκείνης ἄγεται ἢ φέρεται malit *Steph.* *i* Διδύμα *Vat.* quod placuit etiam *Sylburgio.* *k* Πεζὴν δὲ ἂν αὐτὸν *Vat.* *l* Si malis ἄλλ' ἤ, per me licet *Sylb.* *m* Ὁρῶ perperam in *Ed. Steph.* * Miror *Gelenium* & *Portum* locum hunc ita vertiſſe, ac ſi ἔφεσιν ἐδίδου non aliud eſſet quam συνεχώρει. Melius *Lapus* hoc modo; *provocationemque volentibus dabat, juſque transferendi judicia à patriciis ad populum.* perinde ac ſi καὶ μεταφέρειν legerat. *Steph.* † Meique manu conſertus meminit. *Lapus.* Etiam in me velitatus eſt. *Gelen.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 3. V. C. Cas. 261. Var. 263.

"dem falſa crimina in me conjecta diluendi. "Exprobratum enim mihi fuit ab eo neque "civile neque liberale ſtudium, me lucra "quibuſvis artibus conſectari, & multis pau- "peribus libertatem eripuiſſe, & me præci- "puum auctorem ſeceſſionis à plebe factæ. "quorum nihil verum neque ſanum eſſe fa- "cile cognoſcere poteſtis. Eja enim, dic "mihi, Valeri, quinam ſunt illi qui ob ſuum "æs alienum in ſervitutem à me rapti fue- "runt? quos unquam cives in vinculis aut "ante habui, aut jam habeo? quis eorum, qui "ſeceſſerunt, propter meam crudelitatem aut "avaritiam, patria ſua caret? ſed certe nul- "lum nominare poſſes. Tantum enim abeſt "ut ulli civi libertatem ob ipſius æs alienum "eripuerim, ut etiam permultis largitus ſim "de meis fortunis, & nullum eorum, qui me "credita pecunia fraudarunt, mihi addixe- "rim aut ignominia notarim, ſed omnes ſunt "liberi, omneſque mihi ut amici & clientes "gratiam habent, & ſunt in numero eorum "qui mihi neceſſitudine conjunctiſſimi. Ne- "que vero hæc dico, ut accuſem eos qui "idem quod ego non fecerunt; neque, ſi- "qui legis permiſſu aliquid fecerunt, eos cui- "piam injuriam facere arbitror; ſed crimina LX. "mihi objecta diluo. ¶ Quod autem mihi "morum aſperitatem & improborum homi- "num patrocinium exprobrarit, plebis ho- "ſtem & paucorum dominatus ſtudioſum me "appellans, quoniam optimatibus faveo, hæc "crimina mihi ſunt communia vobiſcum, "quotquot, quum ſitis ipſi meliores, deterio- "rum imperium detrectatis, & quotquot eam "reip. formam, quam à majoribus accepiſtis, "à dominatu populari, qui eſt peſſimus om- "nium earum reip. formarum quibus homi- "nes utuntur, eripi vobis ferre non poteſtis. "Neque enim ſi iſte nomen dominatus pau- "corum impoſuerit optimatum principatui, "propterea res ipſa *hoc novo nomine* in invi- "diam adducta peribit. At nos multo juſtius "& verius ei exprobrare poſſemus plebis "adulationem & tyrannidis affectationem. "Nullus enim eſt qui non videat manifeſte "ex plebis adulatore omnem tyrannum fieri; "& compendioſiſſimam eſſe viam iis qui ci- "vitatis libertatem opprimere volunt, eam "quæ per favorem peſſimorum civium ducit "ad potentiam, quos iſte ſemper coluit, & "ne nunc quidem colere deſinit. Illud enim "vos ſcitis, viles & abjectos homines tale "flagitium patrare nunquam auſuros fuiſſe, "niſi à venerando iſto ac reip. ſtudioſo viro "concitati fuiſſent, ſperantes fore ut in nul- "lum propterea incurrerent periculum, quin- "etiam præter ipſam impunitatem conditio- "nem quoque priore meliorem conſequeren- "tur. Hæc autem à me vere dici cognoſcere "poteſtis, ſi meminiſtis, eum, dum vos belli "impendentis inani metu terreret, & pacem "neceſſario faciendam diceret, illud etiam "addidiſſe, pauperes non fore contentos æris "alieni remiſſione, ſed etiam auxilium aliquod

"λύσασθαι τοὺς κατ' ἐμαυτοῦ ἀβολάς· ὀνείδι- "ζον γάρ μοι τοῖς αὐτοῦ ὀλιτήδευμα, οὔτε πολι- "τικὸν, οὔτε εὐσχεπὲς, ὡς ἀπὸ παντὸς χρηματίζε- "σθαι πεφήρημαι τέρπου, καὶ πολλοὺς τῶν πενή- "των ἀφήρημαι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ὡς ἡ ἀπόστασις "τοῦ δήμου δι' ἐμὲ οὐχ ἥκιστα γέγονεν. ὧν οὐδὲν ὅ,τι "ἀληθές ἐστιν οὐδὲ ὑμῖν ῥᾴδιον ὑμῖν μαθεῖν. [a]ἴωθι "γάρ, εἰπὲ ὦ Οὐαλέριε, τίνες εἰσὶν οὓς κατεδουλω- "σάμην ἐγὼ τοῖς τὰ χρέα; τίνας ἐν δεσμοῖς πο- "λίτας ἔσχον, ἢ νῦν ἔχω; τίς τῶν ἀφεστηκότων ἀφ' "τὴν ἐμὴν ὠμότητα ἢ φιλοχρηματίαν [b]στερῆται τῆς "ἑαυτοῦ πατρίδος; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. το- "σούτου γάρ δέω τινὰ πολιτῶν [c]δεδουλῶσθαι ἀφ' "χρέος, ὥστε πολλοῖς πάνυ τὰ ἐμαυτοῦ περιέμβλω- "σά μοι πεπτωκότων, οὐδ' εἴ τινες νόμῳ συγχωρού- "μενοί τι ἔδρασαν, ἀδικεῖν αὐτοὺς οἴομαι, ἀλλὰ τὰς "ἐμαυτοῦ ἀβολὰς ἀπολύομαι. Α δὲ εἰς χαλεπό- "τητα καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων περιστασίαν ἀνείδισέ "μοι, μισόδημόν τε καὶ ὀλιγαρχικὸν ἀποκαλῶν, ὅτι "τῆς ἀριστοκρατίας προέχομαι, κοινὰ πάντων ὑμῶν "ὄντα κατηγορήματα, ὅσοι οὐκ ἀξιοῦτε κρείττονες ὄν- 387 "τες ὑπὸ χειρόνων ἄρχεσθαι, οὐδ' ἰῶ παρελά- "βετε ὑπὸ τῶν προγόνων πολιτείαν ὑπὸ τῆς κα- "κίστης τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτειῶν δημοκρατίας ἀ- "φαιρεθῆναι. οὐ γὰρ ἂν οὕτω [f]ὀλιγαρχίας ὄνομα "θῆται τὴν τῶν κρατίστων ἡγεμονίαν· ἀλλ' τὸ πρᾶγ- "μα, ὑπὸ τοῦ ὀνόματος [g]βλασφημηθὲν, ἀφα- "νισθήσεται· ἡμεῖς δὲ πολλῷ ἂν δικαιότερον ἐπενέγ- "καιμεν ὄνειδος καὶ ἀληθέστερον, δημοκοπίαν καὶ "τυραννικῶν ἔργων ὑπιθυμίαν. οὐδενὶ γὰρ δὴ ἄδηλον "ὅτι πᾶς τύραννος ἐκ δημοκόλακος φύεται· καὶ τα- "χεῖα ὁδὸς ἐστὶ τοῖς καταδουλοῦσθαι [h]τὰς πόλεις βού- "λομένοις, ἡ ἀφαίρεσις τῶν κακίστων ἄρουσα πολιτῶν ἐπὶ "τὰς δυνασείας, οὓς θεραπεύων αὐτὸς ἀφατετέλε- "κε, καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ παρόντος παύεται. εὖ "γὰρ ἴστε, ὅτι οὐκ ἂν ἐτόλμησαν οἱ φαῦλοι καὶ βα- "πτοὶ [i]τοιαῦτα ἁμαρτεῖν, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ σεμνοῦ "καὶ φιλοπόλιος τούτου ἐξηγέρθησαν, ὡς δὴ ἀ- "κίνδυνον αὐτοῖς τὸ ἔργον ἐσόμενον, καὶ [k]πρὸς τῶν μη- "δεμίαν ὑποσχεῖν δίκην, χρείττονα μοῖραν τῆς προ- "τέρας ἔχοντας. μάθοιτε δ' ἂν ὡς ἀληθῆ [l]ταῦτα ἐ- "γὼ λέγω, μνησθέντες ὅτι [m]δεδιττόμενος ὑπὲρ "πολέμου, καὶ ἀφθόνους ἀναγκαίας ἀποφαίνων, "ἅμα ἔφη καὶ ὡς οὐκ ἀγαπήσουσιν οἱ πένητες ἀ- "φεθέντες τῶν χρεῶν, ἀλλὰ καὶ βοηθείας δέησονταί τινος,

a Ιθι γδ Vat. quod viderat & Portus. b Στέρεται τῆς Vat. c Καταδεδουλῶσθαι χρέος Vat. d Non agnoſcit Vat. e Ταῦτα κατηγορῶν ἐγὼ Vat. f Ολιγαρχίας ὄνομα θέσθαι θιλήσει Vat. g Forſan legendum ἀφαιρεθὲν, vel ſaltem, tranſpoſitis compoſitionis partibus κατὰ διαβληθὲν. Sylb. Διαβληθὲν in Cod. Vat. h Τὰς πολιτείας βουλομένοις Vat. i Τηλικαῦτα Vat. k Πρὸς τὸ μηδεμίαν Vat. l Ἐγὼ ταῦτα Vat. m Διεδιττόμενος ὑμᾶς ὑπὲρ πολ. Vat.

"τινος, καὶ οὐκ ἀνέξονται ἔτι [a]ἐφ' ὑμῖν ὡς καὶ πρό-
"τερον ἀρχόμενοι· τελευτῶν δὲ ὑμᾶς ἠξίου τέργειν
"[b]τοὺς παρόντας, καὶ συγχωρεῖν ὅ,τι ἂν ὁ δῆμος
"ἐπὶ τῇ καθόδῳ δικαίωσιν λαβεῖν, μὴ ἀφαιρεῖσθαι
"μήτε ἀπὸ καλῶν αἰσχρὰ, μήτε ἀπὸ δικαίων ἄδικα.
"τοσαύτης ἄρα αὐθαδείας τὸ ἀνόητον οὗτος ἐμ-
"πέπληκε τῆς πόλεως, ἀνὴρ πρεσβύτερος, καὶ [c]πάν-
"των κεκαρπωμένος τὰς παρ' ἡμῖν τιμάς. ἆρα ἦν
"[d]σοι ἄξιον, Οὐαλέριε, καθ' ἑτέρων τὰ μὴ πρέποντα
"ἐνείδη λέγειν, τοιαύταις ὕστερον κατηγορίαις ἐχόμενον;
"καὶ πρὸς μὲν τὰς ἐκ τούτου ῥηθείσας ἀφορ-
"μὰς ἀρκεῖ τὰ εἰρημένα. ὅπερ δὲ ὧν βουλεύσόμε-
"νοι συνεληλύθατε, δοκεῖ μοι δίκαιά τε εἶναι καὶ τῆς
"πόλεως ἄξια καὶ [e]συμφέροντα ὑμῖν, οὐ μόνον ἃ ἐν
"ἀρχῇς ἀπεφηνάμην, ἀλλὰ καὶ νῦν ὑπὲρ τῆς αὐ-
"τῆς γνώμης ὑπομνύων ἀποφαίνομαι, μὴ συγχεῖν τὸν
"κόσμον τῆς πολιτείας, μηδὲ κινεῖν ἐξ ἑδρῶν πατέρων ἀ-
"κίνητα, μηδὲ ἀναιρεῖν ἐξ ἀνθρώπων πίστιν, ἱερὸν χρῆ-
"μα, μεθ' ἧς πᾶσα πόλις οἰκεῖται ἀσφαλῶς, δή-
"μῳ τε μὴ εἴκειν ἀγνώμονι ἀδίκων ἔργων καὶ ἀθεμί-
"των χρῄζοντι· καὶ οὐχ ὅπως ὑποκλινόμενή [f]τι
"τῆς γνώμης φόβῳ ἀφαιρῶν, οἱ τὸ ἐν τῇ πόλει
"δημοτικὸν ἐπ' ἐμοὶ συνιστάντες δεδίττονταί με, ἀλ-
"λὰ πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον ἔρρωμαι τῷ ὀργῷ,
388 "καὶ ἀγανακτῶ τοῖς αἰτήμασι τοῦ δήμου διπλασί-
"ως. ὑμῖν τε, ὦ βουλή, τὸ εὐλογον τῆς γνώμης
"τεθαύμακα, ὅτι οὐκ ὑπεξέφαντες αὐτὸν, ὅτε οὔπω
"[g]φανερὸς ἦν πολέμιος, χρεῶν ἀποκοπὰς καὶ κα-
"τακριμάτων ἀφέσεις αἰτουμένῳ, νῦν ἐπεὶ ἐν τοῖς
"ὅπλοις ἐστὶ καὶ τὰ πολεμίων δρᾷ, [h]ταῦτα συγχω-
"ρήσειν βούλεσθε, [i]ὅ,τι κἂν ἄλλό τι αὐτῷ δοκεῖ. δό-
"ξει δὲ δήπου, καὶ πρῶτον [k]ποιήσεται τῶν ἀξιουμέ-
"νων ἰσότιμον εἶναι, καὶ τῶν αὐτῶν ἡμῖν μετέχειν.
"[l]οὐκοῦν [m]εἰς δημοκρατίαν τρέψησθε τὴν ἀναθε-
"ματίαν, ἣν ἔφην, τῶν ἀνθρώπων πολιτειῶν, καὶ
"ὑμῖν ἀσύμφορον τοῖς ἀξιοῦσιν ἄρχειν ἑτέρων; οὐκ,
"ἐάν γε σωφρονῆτε ὑμεῖς. ἢ πάντων ἂν εἴητε ἀφρονέ-
"στατοι, εἰ [n]ὦ [o]πρὸς ἑνὸς ἄρχεσθαι ἀνδρὸς τυραννι-
"κοῦ οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι, [p]δήμῳ τυραννίδι πο-
"λυκεφάλῳ, νῦν ὑμᾶς αὐτοὺς προσδώσετε, καὶ ταῦ-
"τα οὐ μετὰ χαρίτων αὐτῷ πείθοντι συγχωρήσετε,
"ὑπὸ δὲ ἀνάγκης κρατηθέντες, καὶ ὡς οὐκ ἄλλο
"λό τι [q]δρᾶν νῦν, εἰ μὴ τῷδε γνώμῃ [r]εἴξαντες. ὃ-
"ταν δὲ τὸ ἀνόητον ἀντὶ τοῦ κολάζεσθαι, ἐφ' οἷς ἂν
"πλημμελήσῃ, καὶ τὸ τιμᾶσθαι δι' αὐτὰ προσλά-
"βῃ, πῶς, δοκεῖτε, αὐθαδὲς ἔσται καὶ ὑπερήφανον;

"postulaturos, nec vestrum imperium ut ante laturos: postremo autem vobis suasisse ut in præsenti rerum statu acquiescere-tis, & concederetis quæcunque reditus sui caussa plebs postulassет, nullo statuto discrimine inter res honestas & turpes, aut inter justas & injustas. tanta arrogantiæ insanum vulgus senex iste, nostro favore omnibus honoribus functus, replevit. An igitur, Valeri, id te decebat, aliis falsa probra objicere, quum tu ipse sis talibus obnoxius criminibus? ¶ Atque hæc quidem adversus istius calumnias sufficiunt. Quod vero attinet ad præsentem consultationem cujus caussa coacti estis, censeo æquum esse, & ex pop. Rom. dignitate atque è re nostra, non solum ea quæ principio dixi, sed ea etiam quæ nunc in eadem permanens sententia dico, *sc.* ut non confundamus bene constitutum reip. statum, nec moveamus non movendas majorum consuetudines, nec tollamus ex hominum consortio fidem, rem sacram, per quam omnes civitates tuto habitantur; neque plebi cedamus ingratæ, res injustas ac nefarias expetenti. Et tantum abest ut de sententia decedam territus ab adversariis, qui urbanam plebem in me concitantes me territare conantur, ut multo magis nunc quam ante in mea ira confirmatus sim, & duplo magis indigner talibus plebis postulatis. Et vestram, patres conscripti, absurdam mentem demiror, qui quod ei negastis, quum nondum esset manifestus reip. hostis, novas tabulas & damnationum remissionem petenti, jam quando est in armis & hostiliter se gerit, ei hoc ipsum concedere velitis, & quicquid præterea ipsi in mentem venerit. multa autem venient, atque id primum *à vobis* postulabit, *nim.* jus æquum gerendorum honorum, & ut earundem rerum nobiscum sit particeps. Non igitur vosmet patiemini recidere in dominatum pop. qui (ut ante dixi) est crassissimus omnium reip. formarum inter homines, & maxime damnosus vobis, qui ad aliorum imperium adspiratis? certe non *mutabitis* si sapueritis. alioqui omnium stultissimi eritis, si, quum unius viri tyrannici imperium minime vobis ferendum existimaveritis, nunc vos ipsos dedatis *ac subjiciatis* plebi, quæ est tyrannis ex multis capitibus constans: præsertim si neque ejus gratia neque oratione adducti *postulata* concedatis, sed necessitate coacti, & quasi nihil aliud in præsentia facere possitis, nisi præter animi sententiam ipsi cedere. Nam si plebs insana, pro supplicio suis peccatis debito, insuper honores ob hæc ipsa acceperit, quam arrogantem & quam superbam eam fore putatis?

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 1/3 V. C. Cat. 261. Var. 203.

LXI.

"Ne

a Ὑφ' ὑμῶν *Vat.* quo modo legendum esse conjecerant *Sylb.* & *Portus.* b Τὰ παρόντα malint *Sylb.* & *Port.* c Πάσης *Vat.* d Ut *Græcis* familiare ἄξιόν σοι atque etiam πρέπει σοι; ita prisci *Latini* hanc loquendi formam exprimunt, quum dicunt *tibi decet, ejus ætati decet. Port.* e Συμφέροντα ὑμῖν *Vat.* f Τι in *Ed. Steph.* Si γε malis, tuo fruere judicio. *Sylb.* g Si quis φανερῶς reponat, facile assentiar. *Sylb.* h Ταῦτα εἰ συγχωρήσετε βελτίωθε *Vat.* i Καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο αὐτῷ δοκῇ legisse videntur *Lapus* & *Gelenius*, ut notavit *Sylb.* Sensus & legitima constructio hujusmodi lectionem flagitare videntur, ὃς κἂν ἄλλό τι αὐτῷ δοκῇ, δόξει δὲ δήπου, ποιήσεται, τῶν πρώτων &c. *quæ quicquid ipsi præterea in mentem venerit (venient autem multa) faciet; atque id primum* à vobis impetrabit *quod postulat*, nim. &c. *Port.* k Ποιήσει *Vat.* nec aliter *Lapus*, qui vertit, *primumque facietis postulatorum, æqui eam honoris esse* &c. l Οὐκ ἂν vel οὔκουν malit *Port.* m Forsan εἰς δημοκρατίαν τὴν πόλιν (τὴν πολιτείαν *Port.*) τρέψησθε: vel, εἰς δημοκρατίαν τρέψησθε. nam τρέψησθε neutral. usurpari non solet. *Sylb.* Πτερνήσεται in *Cod. Vat.* n Deest *Vat.* o Rectius forsan δήμῳ τυραννίδι πολυκεφάλῳ. alioqui appositive legendum esset, δήμου, τυραννοῦ πολυκεφάλου. *Sylb.* p Ἡμᾶς minus apte in *Ed. Steph.* ut & mox ὑπό τι ἀνάγκης. q Δρᾶν νῦν ἡμῖν *Vat.* r Rectius fortasse εἴξαντες, aut εἴξαντι, aut demum εἶξαι, ut *Lapus* vertit, *tanquam aliud nunc vobis agere nihil liceat, nisi præter voluntatem cedere. Sylb.* s Διὰ ταῦτα *Vat.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. Cat. 261. V. C. Var. 263.

LXII.

"Ne enim illa ſpe efferamini, plebem in poſtulatis ſuis moderatam fore, ſi cognoverit "hoc à vobis omnibus ita fuiſſe decretum. "¶ Sed hac in re potiſſimum Menenium virum ſapientem, & aliorum mores ex ſuis metientem, ac de iis bene ſentientem, opinio "valde fefellit. Plebs enim graviter & ultra "modum inſtabit vobis præ arrogantia, quæ "victoriam ſemper comitari ſolet, & præ "amentia, cui vulgus maxime eſt obnoxium: "& ſi non *ſtatim* ab initio, at certe aliquando poſt ob unamquamque rem, cujus repulſam paſſa fuerit, arreptis armis eodem "modo inſolenter nos adorietur. Itaque ſi "prima poſtulata ei conceſſeritis, id vobis "conducere rati, mox vobis aliquid deterius "acceſſetis; ac mox rurſus aliud hoc ipſo "moleſtius, quaſi & in illis primis poſtulatis "terrore adducti morem ei geſſeritis, donec "tandem illi vos ex urbe pellant, ſicut & in "multis aliis civitatibus accidit, & noviſſime "Syracuſis, ubi agrorum domini à *colonis* ſuis "clientibus expulſi fuerunt. Sin vero indignitate illorum poſtulatorum commoti, ipſis "eſtis adverſaturi, cur non hinc tandem ſpiritus liberos ſumere incipitis? Præſtat enim "leviore ex cauſſa impulſos, nondum ullo "detrimento accepto, animi generoſitatem "demonſtrare; quam poſt multas clades acceptas, tunc demum ob ea quæ acciderint "indignari, & nolle reliqua concedere, & ſero "tandem ſapere. Ne vero quiſquam veſtrum "aut horum deſertorum motu aut bello externo terreatur, neve domeſticas vires contemnatis, quaſi ad urbem tutandam ſatis validæ non ſint futuræ. nam profugorum iſtorum vires ſunt exiguæ, neque, ſicut nunc "æſtate ſub dio manent, *ita* per hyemem diu "in tuguriis durare & permanere poterunt, "quia non ſolum commeatus per raptum amplius ſibi comparare nequeunt, conſumptis "iis quos *in præſentia* habent, ſed etiam ob "paupertatem ne aliunde quidem emptos *in* "*ſua caſtra* advehere licebit, cum nec privatam nec publicam ullam pecuniam habent; "(bella vero plerumque pecuniarum copia "ſuſtentantur) tum quia confuſio, ut veriſimile eſt, & ſeditio eam conſequuntura brevi "conſilia ipſorum diſſipabit atque disjiciet. "neque enim dignabuntur aut Sabinis, aut "Hetruſcis, aut aliquibus aliis gentibus exteris ſe dedere, & illis ſervire, quibus ipſi "quondam nobiſcum libertatem ademerunt: "imo vero, ne ab illis quidem fides ipſis habebitur, qui tam male & turpiter ad ſuam "patriam perdendam parati ſunt, ne idem faciuri ſint illi à qua fuerint recepti. Omnes "vero gentes finitimæ & ipſæ ab optimatibus "reguntur, & in nulla civitate plebs æquo "jure cum optimatibus degit. Itaque cujuſque civitatis principes non patientur ſuam "plebem ſedibus expelli propriis, ut advenam

"μὴ γὰρ δὴ ἐκείνῃ τῇ ἐλπίδι ἐπαίρεσθε, ὡς μετὰ τὰ τοῦτο "τοῖς τοὺς ἀξιώσεις ὁ δῆμος, ἐὰν φανερὸν αὐτῷ γένῃ, "ὅτι ὑμεῖς ἅπαντες ἐψηφίσασθε ὕτως. Ἀλλὰ πλεῖστον "δὴ ἐν τούτῳ Μενήνιος ἐψεύσθη τῆς δόξης, ἀνὴρ σώφρων, "ὡς ἐγὼ ἐκ τῶν ἑαυτῷ τρόπων τεκμαιρόμενος χρηστὰ ὑπὲρ "ἑτέρων. ἐγκείσεται γὰρ ὑμῖν πέρα τοῦ δέοντος βαρὺς "καὶ τοῦ τε αὐθαδείας, ἣ φιλεῖ τοῖς τὸ κρατοῦν ἀεὶ γί"νεσθαι, καὶ ἀφροσύνης, ἧς πλεῖστον [a] ὄχλος μετέχει "μέρος· κἂν εἰ μὴ ἐν ἀρχῇ, ὕστερόν γε ἐφ' ἑκάστῳ χρήματι, ὧν ἂν δεηθεὶς μὴ τύχῃ, τὰ ὅπλα "λαβών, τὸν αὐτὸν τρόπον [b] ἡμῖν σοβαρῶς ἐπιθήσεται. "ὥστε εἰ τὰ τοιαῦτα συγχωρήσετε, συμφέροντα εἶναι νο"μίσαντες, ἕτερόν τι χεῖρον εὐθὺς [c] ἐπαχθήσεσθε· καὶ οὗ"τος ἄλλο τοῦτο χαλεπώτερον, ὡς φόβῳ ὑπακούσαντες "καὶ τὰ τοιαῦτα, ἕως ἐκβάλωσιν ὑμᾶς τελευτήσαντες τὴν "πόλεως, ὡς ἐν πολλαῖς ἄλλαις, καὶ τὰ τελευταῖα ἐν "Συρακούσαις, [d] ἧς οἱ γεωμόροι τοὺς τὰ πελατῶν ἐξη"λάθησαν. εἰ δ' [e] ἐπ' ἐκείνων ἀγανακτήσαντες, [f] ἐνθυ"μηθήσεσθε τοῖς αἰτήμασι, τί δή ποτε οὐκ αὐτόθεν "ἄρχεσθε ἐλεύθερα φρονήματα ἔχειν; κρεῖττον γὰρ "ἀπ' ἐλάττονος αἰτίας ὁρμηθέντας, περὶ βλαβῆναί "τι, ἐπιδείξασθαι τὸ γενναῖον, ἢ πολλὰ ὑπομείναν"τας, τότε ἀγανακτεῖν περὶ τῶν γεγονότων, καὶ μὴ ἐπι"τρέπειν τὰ λοιπὰ, καὶ ὀψὲ ἄρξασθαι νοῦν ἔχειν. φο"βείτω δὲ ὑμῶν μηδένα μήτε ὁ τῶν ἐκποδὼν ἀνασει"σμὸς, μήτε ὁ τῶν ἀλλοφύλων πόλεμος· μήτε κάλα"μος γινώσκέτω τῆς οἰκείας δυνάμεως ὡς οὐχ ἱκανῆς ὄσης 389
"ἀφασῶσαι τὴν πόλιν. ἡ μὲν γὰρ τῶν φυγάδων βραχεῖά ἐστιν "ἰσχὺς, ἃ οὔτε πολὺν ἀνθέξει χρόνον ἀφαμιδούσα, "ὥσπερ νῦν ἐπαήρει μόνον, ἐ ὑπὸ καλύβης ὥρᾳ "ἔτους χειμερίῳ, ποιεῖσθαι δὲ τὰ ἐπιτήδεια οὐχ "ὅπως δ' ἁρπαγῆς ἔτι [h] δυνησομένη, ἐπειδὰν τὰ ὄντα "ἀναλώσῃ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἄλλοθεν ὠνητὰ ἐπεισάγεσθαι "ἀφ' πενίαν, οἷς οὔτε ἰδίᾳ οὔτε ἐν κοινῷ χρήματά "ἐστιν· ἃ δὲ πόλεμοι τοῖς πελουσίαις τῶν χρημάτων "ὡς τὰ πολλὰ ἀντέχουσιν· ἀναρχία τε αὐτοῖς, ὡς εἰκὸς, "ἡ στάσις ἐκ τῆς ἀναρχίας ἐμπεσοῦσα, ταχὺ ἀφανίζει "καὶ ἀφανίζει τὰ βουλεύματα. οὐ γὰρ δὴ ἀξιώσουσιν "οὔτε Σαβίνοις, ὅτε Τυρρηνοῖς, ὅτε ἄλλοις τισὶ τῶν ἀλ"λοφύλων προδιδόντες σφᾶς αὐτοὺς, ἐκείνοις δουλεύειν, "ὧν ἃ αὐτοί ποτε ἀφείλοντο τὴν ἐλευθερίαν [i] σὺν ἡμῖν "ἃ μάλιστα θὲν πιστευθήσονται πρὸς αὐτῶν οἱ [k] κα"κῶς αὐτῶν τὴν πατρίδα ἃ ἀρχῆς ἀπολέσαι προθυ"μηθέντες, μὴ ὄχι ὅμοια δράσειν τὴν [l] ὑποδεξομένην. "ἀριστοκρατεῖται δὲ [m] τὰ τὰ ἔθνη πέριξ ἡμῶν ἅπαντα, "καὶ τὸ δημοτικὸν ἐν οὐδεμιᾷ πόλει μεταποιεῖται τὴν "ἴσον. ὥστε ἃ δή που προσχόντες ἐν ἑκάστῃ πόλει τὴν "οἰκεῖον ἔχ ἑῶντες προδιδόναι ὅλον, τοῦτον εἰσδέξον"ται τὴν

a Non agnoſcit *Vat.* b Υμῖν *Vat.* c Επιτεχθήσεσθε *Vat.* d Id eſt, ἐν αἷς οἱ γεωμόροι ὑπὸ τῶν &c. niſi illud αἷς pro ὧν, poſitum dicamus *Port.* e Επ' ἐκείνοις, vel ἐπ' ἐκείνῳ legit *Sylb.* Ego vulgatam lectionem retineo: ſed locum ita intelligendum puto, εἰ δὲ ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τοῖς ἐκείνων (ſc. τῶν δημοτικῶν) αἰτήμασιν, ἐναντιωθήσεσθε, τί δήποτε &c. i. e. *ſed ſi indignati propter illorum poſtulata, ipſis eſtis adverſarii, cur* &c. *Port.* f Εναντιώσεσθε *Vat.* g Υπὸ καλύβας *Vat.* & *Lapi Codd.* quod maluerunt *Sylb.* & *Port.* h Δυνησομένης in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* quod reddit orationem ἀναπόλυθον. rectius δυνησομένῃ ἴσῃ, vel δυνήσεται. *Sylb.* & *Port.* i Σὺν ὑμῖν καὶ μάλιστα δὲ *Vat.* k Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Καλῶς perperam in *Ed. Steph.* l Υποδεξαμένην *Vat.* m Concinnior videtur hæc tranſpoſitio, καὶ τὰ πέριξ ἡμῶν ἔθνη ἅπαντα. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἀριστοκρατεῖται δὲ τὰ ἔθνη τὰ πέριξ.

a Μὴ

"ἢ ἔπηλυν ἢ φασιανὴν εἰς ἣ ἑαυτῶν πατρίδα· [a] μὴ
"μεταδόντες δὲ αὐτοῖ ἣ ὁμοίαν, σφῶν χείρω φρήσονται
"ἣ ἴσων. εἰ δὲ ἄρα γνάμης ἀμείψουσι, καὶ πόλε-
"ξαντό τις αὐτῶν πόλις, [b] ὀφθῆναι ἤδη ἀφανώσκοντ'
"ὡς ἀν πολέμιοί τε ὄντες, καὶ τοὶ πολεμίων πεισόμενοι.
"ἔχομεν δὲ αὐτῶν ὅμηρα καὶ γαμετὰς καὶ πατέρας
"καὶ τἄλλα συγγένειαν· ὧν οὐδ' ἂν εὐχόμενοι
"κρείττονα παρὰ θεῶν [c] ἡτησάμεθα· οὓς οἱ ὄφελε τῆς
"συγγενῶν φύσαντες ἀπολοῦσθαι, εἰ τολμήσαιεν ὁμόσε
"χωρεῖν, ὡς τοῖς ἐχθίστοις λώβαις ἀφαιρησόμενοι. καὶ
"αὐτοὺς, εἰ τοῦτο μάθοιεν, εὖ ἴσθ' ὅτι λήψεσθε ἀντιβο-
"λοῦντας, ὀλοφυρομένους, παρακαλοῦντας, σφᾶς αὐτοὺς
"ὑμῖν δῆτα τῶν ὅπλων, ἅπαντα ὑπομένοντας. δει-
"νὰ γὰρ οἱ τοιάδε ἀνάγκη καὶ πάντας τοὺς αὐθά-
"δεις λογισμοὺς κλάσαι, καὶ καταβαλεῖν εἰς τὸ μη-
"δέν. Ὧν μὴν δὴ χάριν τὸν ἐκ τῆς φυγάδων πόλε-
"μον οὐκ ἀξιῶ δεδιέναι, τοιῶνδε ὄντα. τὰ δὲ ἐκ τῶν ἀλ-
"λοεθνῶν φοβερὰ οὐ νῦν πρῶτον ἐξεπαίδωσαν μέ-
"χρι λόγου [d] τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ πρότερον, ὁσάκις
"ἡμῖν πεῖραν ἑαυτῶν ἔδωκαν, [e] ἐλάττω δόξης δε-
"φάνη. ὅσοι δ' οὐκ ἰσχυρὰν οἰκίαν εἶναι δυνάμιν τῇ
"τῆς πόλεως οἰκείαν, καὶ τῷδε μάλιστα ὀρρωδοῦσι τὸν
"πόλεμον, μαθέτωσαν οὐκ ἰσχυρῶς αὐτῆς ἠσθημένοι.
"πρὸς μὲν γε τοὺς ἀφεστηκότας, τῶν πολιτῶν ἀντίπα-
"λον χεῖρα ἔχομεν, [f] εἰ βουλόμεθα τῶν θεραπόντων
"ὁπλιξάμενοι τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐλευθερῶσαι. κρεῖττον
"γὰρ τῇ ἐλευθερίαν χαρίσασθαι τούτοις, ἢ τὴν ἡγεμονίαν
"ἐκ' ἐκείνοις ἀφαιρεῖσθαι. ἔχουσι δὲ τῶν πολεμικῶν
"ἐμπειρίαν ἰσχυρὰν, πολλάκις ἡμῖν [g] παρεγενόμενοι κα-
"τὰ τὰς στρατάς. πρὸς δὲ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους
"αὐτοί τε χωρῶμεν ἁπάσῃ προθυμίᾳ, καὶ τοὺς πε-
"λάτας ἅπαντας ἐπαγώμεθα, καὶ τοῦ δημοτικοῦ τὸ
"θρασύ. [h] ἵνα δὲ προθυμοι ἦ πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἄφε-
"σιν αὐτῷ χαριούμεθα τῶν χρεῶν, μὴ κοινῇ, ἀλλὰ κατ'
"ἄνδρα. εἰ γὰρ τι δεῖ τοῖς καιροῖς εἴκοντας μετα-
"σαι, μὴ πρὸς τοὺς πολεμίους τῶν πολιτῶν τοῦτο ἔστω τὸ
"μέτριον, ἀλλὰ πρὸς τοὺς φίλους, οἷς οὐκ ἀναγκαζόμε-
"νοι τὰς χάριτας [i] δόξομεν δεδόναι, ἀλλὰ πειθόμενοι.
"ἐὰν δὲ καὶ ἄλλης ὁπόθεν βοηθείας, ὡς τούτοις οὐκ ὄντος
"ἰσχυροῖς, τοῖς τε ἐκ τῶν φρουρίων μεταπεμπώμεθα, καὶ τοὺς ἐν
"ταῖς ἀποικίαις ἀνακαλῶμεν. τοῦτο δὲ ὅσον ὀλίγοι πλῆ-
"θος, οὐκ ἂν ἔχοιμι [k] γνομένης τιμήσεως μαθεῖν ῥᾴδιον
"ἂν εἴη. τρισκαίδεκα μυριάδες εἰσὶ Ῥωμαίων τῶν ἐν ἥβῃ τε-
"τιμημένων· ὧν οὐκ ἂν εἴη μέρος ἕβδομον τὸ φυγαδικόν.
"[l] λέγω δὲ τὰς Λατίνων τριάκοντα πόλεις, αἳ μετὰ πολ-
"λῆς εὐχῆς δέξαιντο ἂν τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν ἀγῶνας, ἅμα τὸ
"συγγενὲς, ἐὰν ψηφίσησθε αὐταῖς ἰσοπολιτείαν μόνον, ἧς
"ἰστὰν ἐκ τῶν ἔργων ὅτι ἐπιθυμοῦσι. ἀλλὰ τοῦτο μὲν
"ἐπὶ τῇ βουλῇ ἔστω· ὑμῖν δὲ ἐγὼ, ὦ ἄνδρες πολῖται, ἃ
"ἐμοὶ δοκεῖ, ταῦτα καὶ παραινῶ καὶ παρακελεύομαι,
"ἀπὸ τῶν ἔργων τὰς ἐλπίδας ἔχοντας, ἃ καὶ πρότερον
"ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πόλεως ἐπράξατε, καὶ νῦν πράσσειν
"ἐπιχειρεῖτε, μὴ τοῖς λόγοις τὰ ἔργα ἐπιτρέποντας,
"μηδὲ τὰ ἐκ τῶν λόγων ἐλπίζοντας ἀσφαλέστερα τῶν
"ἐκ τῶν ἔργων εἶναι, μηδὲ τὰ μέλλοντα τῶν παρόντων
"κρείττω ἡγουμένους, μηδὲ τὰ ἀπὸ τῆς τύχης τῶν ἀπὸ
"τῆς ἑαυτῶν γνώμης ἀσφαλέστερα νομίζοντας. ἐγὼ
"γὰρ ἐν τοῖς ἔργοις ὁρῶ τὰ πράγματα ἐν τοῖς λόγοις
"ὄντα· καὶ ἐν τοῖς ἔργοις ἐπιστεύσατε τοῖς θεοῖς, ἐν
"τοῖς λόγοις ἀπιστεῖτε. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἔργων
"ἀσφαλῆ ὑμῖν ἐστὶ, τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων ἐπισφαλῆ.
"καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἔργων ἐν τῷ παρόντι ἐστὶ, τὰ δὲ
"ἐκ τῶν λόγων ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν
"ἔργων ἐν τῷ καιρῷ ἐστὶ, τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων ἐν τῷ
"ἀκαίρῳ. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἔργων ἐν τῷ ἀληθεῖ ἐστὶ,
"τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων ἐν τῷ ψευδεῖ. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν
"ἔργων ἐν τῷ ἐμφανεῖ ἐστὶ, τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων ἐν τῷ
"ἀφανεῖ. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἔργων ἐν τῷ ἀπλῷ ἐστὶ,
"τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων ἐν τῷ πολυτρόπῳ. καὶ τὰ μὲν
"ἐκ τῶν ἔργων ἐν τῷ ἀπαθεῖ ἐστὶ, τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων
"ἐν τῷ παθητῷ. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἔργων ἐν τῷ ἀνε-
"πιβουλεύτῳ ἐστὶ, τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων ἐν τῷ ἐπιβου-
"λευομένῳ. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἔργων ἐν τῷ ἀνεπιτη-
"δεύτῳ ἐστὶ, τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων ἐν τῷ ἐπιτηδεύτῳ.
"καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἔργων ἐν τῷ ἀνεπιτηδεύτῳ ἐστὶ,
"τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων ἐν τῷ ἐπιτηδεύτῳ. καὶ τὰ μὲν
"ἐκ τῶν ἔργων ἐν τῷ ἀνεπιτηδεύτῳ ἐστὶ, τὰ δὲ ἐκ τῶν
"λόγων ἐν τῷ ἐπιτηδεύτῳ. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἔργων
"ἐν τῷ ἀνεπιτηδεύτῳ ἐστὶ, τὰ δὲ ἐκ τῶν λόγων ἐν τῷ
"ἐπιτηδεύτῳ. καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἔργων ἐν τῷ ἀνεπι-
"τηδ

"precibus assiduis petunt, ipsis decernatis?

LXIV. "¶ Quod autem in bellis est maximi momen-
Per. Jul. 4223. "ti, & quod nondum cuiquam de vobis in
Ante Chr. 491. "mentem venit, neque consil ariorum quis-
Olymp. 72 ½. "quam dixit, id postquam addidero, finem
V. C. Cas. 261. "dicendi faciam. Nulla re ad felicem victo-
Var. 263. "riam ex præliis reportandam æque opus est
"atque bonis ducibus. his nostra civitas ab-
"undat: adversariorum vero civitates horum
"inopia laborant. Numerosæ enim copiæ si
"nactæ fuerint duces imperandi minime pe-
"ritos, nullum præclarum facinus faciunt, &
"sæpissime ipsæ suarum cladium sunt auctо-
"res; & tanto magis conflictantur quanto
"major est earum numerus. At egregii im-
"peratores quamvis exiguas habeant copias,
"tamen celeriter eas augent. Quapropter do-
"nec duces idoneos ad imperandum habueri-
"mus, non deerunt nobis qui eorum ductu
"lubenter militare velint. Hæc igitur consi-
"derantes, & rerum à pop. Rom. gestarum
"memores, nihil demisse, nihil non generose,
"nihil denique contra vestram ipsorum di-
"gnitatem decernatis. At si quis ex me quæ-
"rat, quid igitur? * quid nobis faciendum
"censes? hæc enim fortasse jampridem scire
"vehementer cupitis. *censeo* nullam legatio-
"nem ad illos patriæ desertores mittendam,
"neque æris alieni remissionem decernen-
"dam, neque quidquam aliud faciendum,
"quod timoris & inopiæ consilii speciem præ
"se ferat. Quod si depositis armis in urbem
"redierint, & de se per otium deliberand',
"& rem examinandi vobis potestatem fece-
"rint, moderate cum ipsis agendum, quia sci-
"tis omnes stultos (præsertim vero vulgus)
"in humiles arroganter, erga superbos de-
"misse solere se gerere.

LXV. ¶ Quum autem App. Claudius dicendi finem fecisset, magna vociferatio & ingens tumultus diu in senatu fuit. Qui enim optimatum factionis esse videbantur, & qui justa injustis præferenda censebant, in Claudii sententiam ibant, & consules rogabant ut ipsi præcipue ad meliorem partem accederent, illud cogitantes, se regiam non autem plebejam potestatem habere: sin minus, saltem æquos utrique se præberent, & neutri factioni vim afferrent, sed dinumeratis senatorum sententiis majori eorum parti adhærerent. Quod si hoc utrumque neglexissent, & ad se compositionis arbitrium traxissent, negabant se id ipsis permissuros, sed omni studio repugnaturos, & verbis, donec licuisset, & armis, si necessitas ipsos cogeret. Hic autem globus erat validus, & pene tota patriciorum juventus huic sententiæ adhærebat. At pacis studioli, præcipue vero ii qui ætate provectiore erant, Menenii & Valerii sententiæ adhære-

"ἀεὶ βλαπτεῖοῦσι δόμενοι. Ὁ δὲ πάντων δεῖ κεφά-
"ιον ἐν τοῖς πολέμοις, ἐστὶ ὅτε ὑμεῖς αὐτὸ ἐνεθυμήθη-
"τε πω, ὅτε τῆ συμβούλων οὐδεὶς λέγει, τοῦτο προσ-
"θεὶς παύσομαι. ὑδενὸς ὄντως τοῖς μέλλουσι εὐτυ-
"χὲς ἕξειν τὸ τῆ ἀγώνων τέλος, ὡς στρατηγῶν ἀγα-
"θῶν. [b]τότων ἡ ἡμετέρα πλουτεῖ πόλις· αἱ δὲ τῆ ἀν-
"τιπάλων στενίζουσιν. αἱ μὲν οὖν πολυσχλῆσαι δυνά-
"μεις, ὅταν λάβωσιν ἡγεμόνας οὐκ εἰδότας ἄρχειν,
"ἀσχημονοῦσι, καὶ [c]ἐπὶ αὐταῖς σφάλλονται τὰ πλεῖ-
"στα, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον κακοπαθοῦσιν, ὅσῳ περ ἂν
"μείζονα ἔχωσι πόρον. Οἱ δὲ ἀγαθοὶ στρατηλάται,
"κἂν μικρὰς λάβωσι δυνάμεις, ταχέως ποιοῦσιν
"αὐτὰς μεγάλας. ὥστε ἂν ἡμεῖς ἂν ἡγεῖσθαι δυναμέ-
"νους ἀνδρας ἔχωμεν, οὐκ ἀπορήσομεν τῆ ἄρχεσθαι
"βουλομένων. ἐνθυμούμενοι δὲ ταῦτα καὶ τῆ ἔργων τῆς
"πόλεως μεμνημένοι, μηδὲν ταπεινὸν, μηδὲ ἀγενὲς,
"μηδὲ ἀνάξιον ὑμῶν αὐτῶν ψηφίσασθε. τί οὖν, εἴ τις
"ἔροιτό με, τί προσθεῖεν ὑμῖν βουλευῶ; [d]ταυτὶ γὰρ
"ἴσως πάλαι γνῶναι σπεύδετε. μηδένα μήτε πρεσβεί-
"αν πέμπειν πρὸς τοὺς ἀφεστηκότας, μήτε ἄφεσιν ψη-
"φίσασθαι τῆ χρεῶν, μήτε ἄλλο ποιεῖν μηδέν, ὅ, τι
"δόξειεν ἂν φόβου τεκμήριον εἶναι καὶ ἀμηχανίας· ἐὰν
"δὲ καθοπλισθέντες τὰ ὅπλα κατέλθωσιν εἰς τὴν πό-
"λιν, καὶ προσχωσιν ὑμῖν βουλεύσασθαι περὶ σφῶν
"αὐτῆ καθ' ἡσυχίαν [e]ἐξεταίσαντας, χρῆναι μετεύ- 39
"τητι πρὸς αὐτοὺς, εἰδότας ὅτι πᾶν τὸ ἀνόητον, ἄλ-
"λως τε καὶ ὄχλος ἦ, πρὸς μὲν τοὺς ταπει-
"νοὺς αὐθαδες γενέσθαι φιλεῖ, πρὸς δὲ τοὺς αὐθά-
"δεις ταπεινοῦσθαι.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Κλαυδίου, μεγάλη φωνὴ καὶ θόρυ-
βος ἐξαίσιος ἄχρι πολλοῦ χρόνου κατεῖχε τὸ συνέδριον. οἱ μὲν γὰρ ἀριστοκρατικοὶ δοκοῦντες εἶναι, [f]καὶ τὰ δικαιότερα πρὸ τῶν ἀδίκων οἰόμενοι δεῖν σκοπεῖν, τῆ Κλαυδίου γνώμη προσετίθεντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἠξίουν μᾶλιστα μὲν τῆ κρείττονι προσχωρῆσαι μερίδι, διαλογιζομένους ὅτι βασιλικὸν ἔχουσι τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος, καὶ δημοτικόν· εἰ δὲ μή γε, φυλάττειν αὐτοὺς ἴσους, καὶ μὴ καθιχύειν μηδετέραν τῶν στάσεων, διαριθμησαμένους δὲ τὰς γνώμας τῶν συνέδρων, ταῖς πλείοσι γνώμαις [g]εἵπεσθαι. εἰ δὲ τούτων ἀμφοτέρων [h]ὑπεριδόντες αὐτοκράτορας αὐτοὺς ποιήσοιντο τῆς διαλύσεως, οὐκ ὀπίσω ἔφη αὐτοῖς ἔλεγον, ἀλλ' ἀναπιώσεσθαι πάσῃ προθυμίᾳ, λόγοις τε, ἄχρις ἂν ἐξῇ, χρώμενοι, καὶ ὅπλοις, ὅταν [i]ἀνάγκη γένηται. ἦν δὲ τοῦτο σίφος χαρτερὸν, καὶ σχεδὸν ἅπασι τῆ πατρικίων ἡ νεότης ταύ-
της εἴχετο τῆ προαιρέσεως. οἱ δὲ τῆς εἰρήνης ὀπαδυμοῦν-
τες, τῆ Μενηνίου τε καὶ Οὐαλερίου γνώμῃ [k]προσετίθεντο,

καὶ

a Rectius forsan αὐτοί. *Sylb.* b Τούτων ἡμῖν ἡ ἡμετέρα *Vat.* c Περὶ αὐτῆς σφάλλονται accipere poterimus pro *in scipsas corruunt*, ut ex *Apollonio* citatur πίπτουσι ἐπὶ σφίσι pro *cadentia in se*. Sic infra p. 149. (juxta *Ed. Steph.*) de barbarico exercitu, ἐπὶ ἑαυτῆ σφαλεὶς *in scipsum corruens*, seu *ipse se incondita sua mole labefaciens*. *Sylb.* d Forsan rectius singulariter ταυτί. *Sylb.* e Accus. ἐξεταίσαντας refer ad verbum infinitivum, ut supra p. 343. v. 26. *Sylb.* Melius esset si diceres ἐξετάσαντα, ut ab illo ὑμῖν præcedente pendeat. *Port.* f Illud καὶ redundare censet *Steph.* g Si mendo scriptura caret, εἵπεσθαι erit idem quod συνέπεσθαι (ut *sc.* εἶδεν etiam invenitur pro σεῖδεν) ac ἔχειν γνώμαις *insistere sententiis, sequi sententias*. *Sylb.* Suspicor illum ὁμοτυχῆν scripsisse: nec me movet quod poëticum potius est hoc verbum, quum tot poëtica apud eum vocabula legantur. *Steph.* Γνώμαις συνέχειν *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Casaub.* Sic (inquit) *Musonius* apud *Stobæum*, αὐτῷ τε, ἔφη, τούτῳ συνέχειν τῷ ἅπτεσθαι τοῖς λόγοις. inde συνεχῶν apud eundem *Musonium* pro consentire, ἅμα μὲν τῷ συνεχῶς αἴρειν αὐτὰ τῷ λόγῳ συνέχεσθαι. Sumptum à re militari: nam συνέχειν in acie dicuntur, qui in eadem serie sunt positi alius post alium. h Τοὺς αὐτοκράτορας αὐτὰς ποιήσοιντο *Vat.* i Ἀναγκαῖον γένηται *Vat.* k Προσετίθεντο *Vat.* * Quid igitur vos ego agere admoneo? *Lapus.*

a Hoc

καὶ μάλιστα οἱ προβεβηκότες τῆς ἡλικίας, ἐνθυμούμενοι τὰς συμφορὰς ὅσαι καταλαμβάνουσι τὰς πόλεις ἐκ τῆς ἐμφυλίου πολέμων. ἐξηττώμενοι δὲ τῇ κραυγῇ τῶν νέων καὶ τῇ ἀκοσμίᾳ, τότε φιλότιμον αὐτῶν ὑφορώμενοι καὶ τὸ ὑπερήφανον ἐπὶ τοῖς ὑπάτοις, δεδιότες ὡς τὸ πρόσω χειροτονίας ἐλευσόμενον, εἰ μή τις αὐτοῖς εἴξειεν, εἰς δάκρυα καὶ δεήσεις τὸ ἐναντίωμα τελεσθῆναι ἐτράποντο.

Bant, secum ipsi reputantes quantæ calamitates ex bellis civilibus civitatibus contingere soleant. Sed victi clamore & petulantia juvenum, & eorum ambitionem atque superbiam in consules suspectam habentes, & veriti, nisi illis cessissent, mox mox à manibus temperatum non iri, tandem ad lacrymas & preces confugerunt, & adversarios obtestari cœperunt. *Per Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.*

Λαφήσαντος δὲ τοῦ θορύβου καὶ σιωπῆς γενομένης σὺν χρόνῳ, διαλεχθέντες ἔτι πρὸς αὐτοὺς οἱ ὕπατοι, τέλος ἐξήνεγκαν τὴν ἑαυτῶν γνώμην τοιάνδε· "Ἡμεῖς, ὦ βουλή, μάλιστα ἠξιώμεν μὲν ἅπαντας ὑμᾶς ὁμογνωμονεῖν, [b] ἄλλως τε καὶ περὶ τούτων περὶ κοινῆς σωτηρίας βουλευομένους· εἰ δὲ μή, τοῖς πρεσβυτέροις ὑμῶν εἴκειν τοὺς νεωτέρους, καὶ μὴ φιλονεικεῖν, ἐνθυμουμένους ὅτι καὶ ἐκείνοις εἰς ταὐτὸν ἐλθοῦσι τὴν ἡλικίαν τῆς ἴσης οὐ πάρεστι τυγχάνειν πειθοῦς τῶν ἐλαττόνων. ἐπεὶ δὲ ὁρῶμεν εἰς ἔριν ὑμᾶς ἐκπεπτωκότας ὀλεθριωτάτῃ τῶν [c] ἀνθρωπείων νόσων, καὶ πολλὴν τὴν αὐθάδειαν [d] ὑμῖν ὁμιλοῦσαν τῶν νέων, νῦν μὲ ἐπεὶ βραχὺ τὸ λειπόμενον ἐστὶ τῆς ἡμέρας, οὐκ ἂν δυναίμην τέλος οὐ τούτῳ λαβεῖν τὰ δόξαντα ὑμῖν, ἄπιτε οὐκ εἰς συνεδρίαν· εἰς δὲ τὴν ὑστεραίαν σύλλογον ἥκετε μετειλιγμένοι, καὶ γνώμας ἔχοντες ἀμείνους. εἰ δὲ ὧδε μενεῖ τὸ φιλόνεικον ὑμῖν, νέοις μὲ οὔτε δικασταῖς οὔτε συμβούλοις ἔτι τοῖς συμφερόντων χρησόμεθα· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἀνείρξομεν αὐτῶν τὴν ἀκοσμίαν νόμῳ, τάξαντες ἀριθμὸν ἐτῶν ὃν δεήσει τοὺς βουλεύσαντας ἕκαστα χειροτονεῖν· τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ἀποδόντες λόγον αὖθις, ἐὰν μηδὲν συμφέροντας ταῖς γνώμαις, ταχείᾳ τῇ φιλονεικίᾳ αὐτῶν λύσομεν ὁδῷ, ἣν ἀμφὶν ἐστὶν [f] ὑμῖν προακοῦσαι καὶ μαθεῖν. ἴστε δήπου νόμον ἡμῖν ὑπάρχοντα ἐξ οὗ τήνδε οἰκοῦμεν τὴν πόλιν, πάντων εἶναι κυρίαν τὴν βουλήν, πλὴν ἀρχὰς ἀποδεῖξαι, καὶ νόμους ψηφίσαι, καὶ πόλεμον ἐξενεγκεῖν, ἢ τὸν συνεχῶντα καταλύσασθαι· τούτων δὲ τῶν τριῶν τὸν δῆμον ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ψῆφον ἐπιφέροντα. ἐν δὲ τῷ παρόντι οὐχ ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς ἢ πολέμου καὶ εἰρήνης [g] βουλεύομεθα· ὥστε πολλὴ ἀνάγκη τὸν δῆμον ἐπικυρῶσαι τὰς ἡμετέρας γνώμας, ψήφου γενομένου κύριον. παραγγείλαντες δὴ τῷ πλήθει παρεῖναι κατὰ τόνδε τὸν νόμον εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐπειδὰν ὑμεῖς ἀποδείξητε τὰς γνώμας, ἀποδώσομεν αὐτῷ τὴν ψῆφον, ὅτῳ ἂν μάλιστα νομίσαντες ἁρμόττειν τὴν ἔριν ὑμῶν· ὅ,τι δ' ἂν οἱ πλείους ψηφίσωνται, τοῦθ' ἡγησόμεθα κύριον. ἄξιοι δὲ δήπου ταύτης εἰσὶ τῆς τιμῆς τυγχάνειν οἱ [h] διαμένοντες εὔνοι τῇ πόλει, καὶ μέλλοντες ἰσομοιρεῖν ἡμῖν κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν.

¶ Tumultu autem sedato, & silentio vix tandem facto, consules, iterum inter se colloquuti, tandem talem sententiam pronunciarunt; "Nos, patres conscripti, in primis "vellemus ut vos omnes consentiretis, præ- "sertim quum de publica salute consultetis: "sin minus, saltem ut juniores vobis seniori- "bus cederent, neque pertinacius vobiscum "contenderent, cogitantes, se quoque, ubi "ad hanc ætatem pervenerint, parem hono- "rem à natu minoribus habituros. Sed quo- "niam videmus vos in contentionem, omnium "humanorum morborum pernicioſissimam, "prolapsos, & magnam juvenum arrogan- "tiam inter vos versari, nunc quia reliquum "diei spatium est breve, nec tam cito ad fi- "nem vestra decreta perduci possent, abite "ex curia, & ad proximum senatum mode- "ratiores & melioribus mentibus redite. "Quod si hoc contentionis studium in vobis "permanserit, vobis junioribus neque judici- "bus neque consultoribus in discernenda re- "rum utilitate utemur; sed posthac vestram "istam petulantiam lege coërcebimus, statuto "annorum numero, quem senatores habere "oporteat: senioribus vero facta iterum di- "cendi potestate, si dissenserint, eorum con- "tentionem compendiaria via dirimemus, "quam præstat à vobis ante audiri & cogno- "sci. Scitis nobis esse, jam inde ab urbe "condita legem, quæ rerum omnium sum- "mam senatus potestati permittit præter ma- "gistratuum creationem, legum lationem, & "belli vel inferendi vel finiendi arbitrium: "horum enim trium potestatem esse penes "suffragia populi. In præsentia vero de nul- "la alia re quam de bello & pace consulta- "mus: quare omnino necesse est ut populus, "harum rerum dominus ac summus arbiter, "sententias nostras suffragiis suis ratas faciat. "Indictis igitur populo ex hac lege comitiis, "ubi vos sententias vestras tuleritis, ejus suf- "fragiis eas committemus, quia ita potissi- "mum vestram contentionem tolli posse ex- "istimamus: quod vero major pars decreve- "rit, id ratum habebimus. digni sane sunt "hoc honore, qui perpetuo & constanter "reip. benevoli fuerunt, quique malorum & "bonorum participes nobiscum sunt futuri.

LXVI.

392

¶ His dictis senatum dimiserunt. Diebus insequentibus, quum per nuncios imperassent ut omnes, qui in agris & præsidiis degebant, in urbem venirent, & senatui denunciassent ut ad eandem diem in curiam veniret, ubi animadver-

LXVII.

a Hoc est, ἐκ πόρρω. *Cas.* b Forsan ἄλλως τε καὶ σὺν τοῖσδε. *Lapus* legit αὐτὰς, dum vertit, *de salute ipsos præsertim publica consultantes. Sylb.* Legi potest ἄλλως τε καὶ τῷ τοῖσδε *præsertim vero in his rebus. Port.* Ἄλλως τε ἢ τοῖσδε dictum οὐκ παραλλήλως, ut τύχα ἴσως, *Sylb.* Legi potest ἄλλως τε καὶ τῷ τοῖσδε *præsertim vero in his rebus. Port.* Ἄλλως τε ἢ τοῖσδε dictum οὐκ παραλλήλως, ut τύχα ἴσως, πάλιν αὖ, δεύτερον αὖθις, & ergo igitur, aliaque multa: nam ἄλλως τε & καὶ τοῖσδε idem significant. sic lib. 7. μακρῷ πολλῷ & πάλιν αὖ, δεύτερον αὖθις, & ergo igitur, aliaque multa: nam ἄλλως τε & καὶ τοῖσδε idem significant. sic lib. 7. μακρῷ πολλῷ & ἄλλων ἀμείνους & apud *Clem. Alex.* αὐτόθεν οἰκοθεν. Potes tamen & aliter accipere, si vocem τοῖσδε referas ad βουλευομένους. *Cas.* c Ἀνθρωπίνων *Vat.* d Ὁμιλοῦσαν ἡμῶν τοῖς νέοις *Vat.* e Τοὺς βουλεύσαντας *Vat.* f Ὑμῖν *Vat.* Ἡμῖν malit *Sylb.* g Βουλευόμεθα *Vat.* h Μέλλοντες δύνασθαι *Vat.*

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

animadverterunt urbem turba plenam, & patriciorum animos victos precibus, quibus cum fletu & lamentatione parentes & parvuli liberi eorum qui secessionem fecerant eos fatigarant, ad præstitutam diem ante solis ortum & summo mane in forum, omnis generis turba refertum, prodierunt. Et quum in Vulcani ædem venissent, ubi conciones habere solebant, primum quidem populum laudarunt, quod tanto studio & tanta animi alacritate frequens adesset; deinde hortati sunt eum ut quiete exspectaret, donec senatusconsultum fieret: necessarios vero eorum qui secesserant bene sperare jubebant, quod brevi res carissimas essent recepturi. Postea ingressi curiam, & ipsi leniter ac moderate sunt loquuti, & alios * orarunt ut utiles ac humanas sententias dicerent. Primum autem omnium sententiam rogarunt Menenium: qui, quum surrexisset, iisdem verbis est usus quibus ante, ad pacem senatum hortans; & eandem protulit sententiam, censens primo quoque tempore ad eos, qui secessionem fecerant, legatos cum summa ac libera compositionis faciendæ potestate mittendos.

καλέσαθον ὄχλυ μεγὴν θεᾶς τὴ πόλιν, καὶ τὰς γνώμας τῶ πατρικίων ἐξηπλωμένας τῶ δέησεων ἃς ἐποιοῦντο σὺν οἰμωγῇ καὶ ὀδυρμῷ πατέρες τε καὶ νήπια τέκνα τῶν ἀποσταλέντων, τῇ κυρίᾳ τῶ ἡμερῶν ἔξῆεσαν ὄπι τὴ ἀγορὰν γενοχωρυμένην ἐκ πολλῆς ἔτι νυκτὸς ἅπασαν ὄχλῳ πανοδαπῷ. καὶ παρελθόντες ὄπι τὸ ἱερὸν τῦ Ηφαίσυ, ἔνθα ἐκκλησιάζειν εἰώθεσαν αὐτοῖς τὰς ἐκκλησίας ὄπιλελεῖν, πρῶτον μὲ ἐπῄνεσε τὴ δῆμον ὄπι τῇ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τῶ πλήθος ἀφίξεως· ἔπειτα [b] παρεκάλεσε ἐκδέχεσθαι μεθ' ἡσυχίας, ἕως ἂν γένηται τὸ προβούλευμα τῆς βουλῆς· τοῖς δὲ οἰκείοις τῶν ἀποσταλέντων ἀγαθὰς παρῆνει ἐλπίδας ἔχειν, ὡς διὰ μακρῦ κομισομένοις τὰ φίλτατα. [c] μετὰ τῦτο παρελθόντες εἰς τὸ συνέδριον, αὐτός τε διελέχθησε ὑπείκοις καὶ μετρίυς λόγυς, καὶ τὺς ἄλλυς ἠξίου χρηστὰς καὶ φιλανθρώπυς ἀποδείκνυσθαι γνώμας. πρῶτον δὲ τῶν ἄλλων ἐκάλει τὸν Μενήνιον· ὃς ἀναστὰς τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσατο λόγοις οἷς καὶ πρότερον, ὄπι τὰς διαλλαγὰς παρακαλῶν τὴ βουλήν· καὶ γνώμην ἀπεφήνατο τὴν αὐτήν, ἀξιῶν πρεσβείαν ἀποστέλλειν πρὸς τὺς ἀφεστηκότας, διὰ ταχέων, αὐτοκράτορα τῶν διαλλαγῶν.

LXVIII. ¶ Post hunc alii viri consulares, pro cujusque ætate vocati, surrexerunt: qui omnes L. Menenii sententiam sequendam censuerunt, donec ventum est ad Appium. Qui quum surrexisset, "Video equidem (inquit) "& consulibus & vobis cæteris ferme omnibus placere plebem reduci, quibuscunque "conditionibus ipsa voluerit, & me ex omnibus, qui compositioni antea adversaban-"tur, solum superesse, meque illis exosum, "nec vobis amplius utilem esse. Veruntamen non propterea de pristina mea senten-"tia decedam, neque mea sponte reip. caussam deseram. Quo enim magis nunc deseror "ab aliis, qui eandem sententiam antea se-"quebantur, eo majore in precio aliquando "apud vos ero, & vivus laudem merebor, & "mortuus memoriam apud posteros conse-"quar. Faxis igitur, Capitoline Jupiter, & "dii nostræ urbis præsides, & heroes & ge-"nii, quotquot agrum Romanum tuemini, "ut honestus & utilis sit omnibus istorum "profugorum reditus, & me mea fallat opi-"nio, quam de futuro tempore concepi. "Quod si qua calamitas ob ista consilia reip. "acciderit, (hoc autem brevi manifestum "erit) vos ista celeriter corrigatis, & tutam "salutem rebus labantibus afferatis: mihi ve-"ro, qui neque alias unquam res jucundissi-"mas utilissimis in dicendo anteposui, neque "nunc remp. prodo, meæ privatæ saluti con-"sulens, benigni ac propicii sitis. Hæc sunt "quæ precibus à diis peto: verbis enim non "opus est amplius. Sententiam autem ean-"dem quam & ante profero; plebejos quidem, "qui in urbe permanent, ære alieno liberan-"dos, cum iis vero qui à nobis defectionem "fecerunt bellum omni studio *totisque viribus* "gerendum, quamdiu in armis perstiterint.

Μετὰ τῦτον ἀνίστανται καθ' ἡλικίαν καλύμενοι ὑπὸ τὴ ὑπατικὴν ἐξουσίαν ἀρχήν· οἷς ἅπασιν ἐδόκει τῇ Μενηνίου [d] χρῆσθαι γνώμῃ, ἕως ἂν καθῆκεν ὁ λόγος εἰς τὸν Ἄππιον. ὁ δὲ ἀναστὰς, "[e] Ορῶ μὲν, ἔφησεν, ὅτι καὶ τοῖς "ὑπάτοις δοκεῖ κεχαρισμένον, ὦ βουλὴ, καὶ τοῖς ἄλλοις "ὑμῖν ὀλίγυ δεῖν πᾶσι, καταγεῖν τὸν δῆμον ἐφ' οἷς ἂν "αὐτὸς ἀξιοῖ· καὶ μόνος ἐξ ἁπάντων ἐγὼ λείπομαι τῶν "συναμφοτέρων πρὸς τὰς διαλύσεις, ἐκείνοις τε ἀπεχθὴς "ἀμφοτέροις, καὶ ὑμῖν ἤδη ἔτι χρήσιμος ὤν. ἃ μὲν "ἀφ' ἑαυτά γε ἀποστήσομαι τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμέ-"νων, [f] οὐδὲ καταλείψομαι τὴν γνώμην τῆς πολιτείας "ἐκών. ὅσῳ δ' ἂν ἐρημότερος γένωμαι τῶν τοὺ αὐτά "μοι φρονούντων, τοσύτῳ τιμιώτερος ὑμῖν ἔσομαι "ποτε ὀφθείς, καὶ φρόνησις μοι ζῶντι μὲν ἔπαινος, "τελευτήσαντι δὲ ἡ μνήμη τῶν ὑπογινομένων μνήμη. "εἴη μὲν οὖν, ὦ [g] Καπιτώλιε Ζεῦ, καὶ θεοὶ πόλεως ὅπι-"σκοποι τῆς ἡμετέρας, ἥρωές τε καὶ δαίμονες ὅσοι γῆν τὴν "Ρωμαίων ἐφορᾶτε, καλὴ καὶ συμφέρυσα πᾶσιν ἡ τῶν φυ-"γάδων κάθοδος, καὶ ψευσθείη ἐγὼ τῶν ἐλπίδων, ἃς "ὑπὲρ τῦ μέλλοντος ἔχω χρόνυ. ἐὰν δέ τι δεινὸν ὀφ τύ-"των [h] καταλάβοι τὸ βουλευμάτων τὴν πόλιν· ἔσῃ δὲ τῦτο "φανερὸν ὐκ εἰς μακρὰν· τύτοις μὲ ταχεῖαν ἐπανόρθωσιν "αὐτοὶ δοῦναι, καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν ἀσφαλῆ· ἐμοὶ "δὲ, ὃς ὕστ' ἐν ἄλλῳ καιρῷ πώποτε τὰ ἥδιστα εἰλόμην λέγειν "ἀντὶ τῶν ὠφελιμωτάτων, ὕτε νῦν προδίδωμι τὸ κοινὸν, ἰδίαν "χαλαπραθόμενος ἀσφάλειαν, εὐμενεῖς εἶναι καὶ μειλίχιοι. "θεοῖς μὲν δὴ ταῦτα εὐχόμην λόγος· ἐμοὶ δὲ ἔτι δεῖ· γνώμην "δὲ καὶ πρότερον ἀποφαίνομαι, τὰς μὲν ἐν τῇ πόλει δια-"μένοντας τῶν δημοτικῶν [i] ἀφεῖναι χρεῶν, τοῖς δὲ ἀποστά-"σαις πολεμεῖν ἁπάσῃ προθυμίᾳ, ἕως ἂν ἔτι ἔχωσιν ἐν τοῖς ὅπλοις. Ταῦτα

393

a Καὶ παιδία νήπια *Vat.* *b* Παρακέλευσιν *Vat.* *c* Καὶ μετὰ τῦτο *Vat.* *d* Χρῆσθαι γνώμῃ *Vat.* *e* Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Perperam ὁρῶμεν in *Ed. Steph.* ut constat ex sequentibus v. 26. *f* Οὐδὲ καταλείψω τὴν πάλιν τῆς πολιτείας *Vat.* *g* Καπιτώλια *Vat.* *h* Καταλάβῃ *Vat.* *i* Forsan rectius ἀφεῖσθαι *absolvere, liberare. Sylb.* * Vel potius, *orarunt ut mites & humanas sententias dicerent.* Nam χρηστὰς cum φιλανθρώπυς jungens *Dionysius* duo propemodum synonyma jungere voluisse videtur: quum hanc quoque significationem vox prior habeat. Quidam interpr. *benignas atque humanas.* Hanc cujusdam (sc. *Gelenii*) interpretationem præfert *Steph.* quod alibi duo illa adjectiva jungat *Dionysius.*

a Virgilius

Ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. ἐπεὶ δὲ αἱ τῶ πρεσβυτέρων γνῶμαι τῇ Μενηνίου προσέθεντο, καὶ ἤρξατο ὁ λόγος ὀφεί τοὺς νεωτέρους, ὀρθῆς ἀπάσης τῆς βουλῆς οὔσης, ἀνίσταται Σπόριος Ναύτιος, οἰκίας ἐν τοῖς πάνυ λαμπροτάτοις διάδοχος· ὁ γὰρ ἡγεμὼν αὐτοῖς τοῦ γένους [a] Ναύτιος, ἀπὸ τῆς σὺν Αἰνείᾳ φιλάττων τὴν ἀποικίαν, ὃς τῷ Ἀθηνᾶς ἱερεὺς Πολιάδος, καὶ τὸ ξόανον ἀπενέγκαντος τῆς θεᾶς μεταναστάμενος, ὃ διεφύλαττον ἄλλοι παρ' ἄλλων μεταλαμβάνοντες οἱ τοῦ γένους ὄντες τῶν Ναυτίων· ὃς ἐδόκει καὶ διὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν λαμπρότατος εἶναι τῶν νέων, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας τεύξεσθαι. ἀρξάμενος δὲ ἀπολογεῖσθαι κοινῇ ἀπολογίαν ὑπὲρ ἁπάντων τῶν νέων, ὡς οὔτε φιλονεικίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πατέρας, οὔτε αὐθαδείᾳ χρησαμένων, ὅτε τινὶ ἐναντίαν ἔχοιεν ἐν τῇ προτέρᾳ βουλῇ προαίρεσιν, ἀλλ' εἴπερ ἄρα ἡμάρτανον, διὰ τὴν ἡλικίαν γνώμῃ σφαλέντων, τελευτῶν ἔφη τὸ πιστὸν [b] τοῦτο παρέξειν τινὶ
394 μεταβολήν. συγχωρεῖν γοῦν αὐτοῖς, ὡς ἄμεινον φρονοῦσιν, ὁπότερα βουλεύεσθαι πᾶν ὅ, τι ἂν ἡγῶνται τῷ κοινῷ συμφέρειν, ὡς οὐδὲν σφῶν γε πρὸς ταῦτα ἐναντιωσομένων, ἀλλὰ πεισομένων τοῖς πρεσβυτέροις. ὅμοια δὲ τούτῳ καὶ ἄλλων νέων ἀποφηναμένων, ἐκλὸς ὀλίγων τινῶν πάνυ τῶν Ἀππίῳ συγγενῶν, ἐπαινέσαντες τὴν εὐκοσμίαν αὐτῶν οἱ ὕπατοι, καὶ παρακαλέσαντες εἰς πάντα τὰ κοινὰ [c] τοιούτους εἶναι, πρεσβευτὰς εἵλοντο δέκα τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πρεσβυτέρων, ἐκλὸς ἑνὸς ἁπάντας ὑπατικούς. οἱ δὲ ἀποδειχθέντες ἦσαν οἵδε· [d] Ἀγρίππας Μενήνιος Γαΐου υἱός, Πόπλιος Σερβίλιος Ποπλίου υἱός, Ποστούμιος Κόιντου υἱὸς Τύβερτος, Τίτος Αἴβούτιος Τίτου υἱὸς Φλαυΐους, Σέρβιος Σουλπίκιος Ποπλίου υἱὸς Καμερῖνος, Αὖλος Ποστούμιος Ποπλίου υἱὸς Βάλβος, Αὖλος Οὐεργίνιος Αὔλου υἱὸς καὶ Νωμωντανός. μετὰ ταῦτα τῆς βουλῆς ἀναλυθείσης, οἱ μὲν ὕπατοι προελθόντες εἰς ἐκκλησίαν, τὸ δόγμα τῆς βουλῆς ἀνέγνωσαν, καὶ τοὺς πρεσβευτὰς προήγαγον. ἁπάντων δὲ ἀξιούντων τὰς ἐντολὰς, ἃς ἔδωκαν αὐτοῖς, μαθεῖν, εἶπον ἐν τῷ φανερῷ, πράττειν ὅτῳ ἂν τρόπῳ δύνωνται φιλίαν τῷ δήμῳ συνάψαι πρὸς τοὺς πατρικίους, ἄτερ δόλου καὶ ἀπάτης, καὶ κατάγειν τοὺς φεύγοντας ὅπῃ τὰ σφέτερα ἐν τάχει.

Ταύτας οἱ πρέσβεις αὐτῶν λαβόντες τὰς ἐντολὰς, αὐθημερὸν ἐξῆσαν. φθάσασα δὲ τινὶ παρυσίσθη αὐτοῖς ἡ φήμη, δηλοῦσα τοῖς ὅπῃ στρατοπέδου πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει γενόμενα· καὶ αὐτίκα πάντες ἐκλιπόντες τὸ ἔρυμα, ὑπήντων ἔτι καθ' ὁδὸν ὅσοι τοῖς πρεσβύταις. ὧν

¶ Hæc loquutus tacuit. Postquam vero omnes seniores in Menenii sententiam iverunt, & ad juniores, ex ordine rogandi, ventum est, omnibus patribus exspectatione arrectis, surrexit Sp. Nautius, ex illustrissima natus familia (nam Nautius auctor ejus generis erat, unus ex Æneæ sociis qui coloniam deduxerunt, eratque Minervæ Urbicæ sacerdos, qui alio migrans illius deæ simulacrum absportavit, cujus custodia per successionem remansit penes gentem Nautiam) qui & propter suam virtutem omnium juniorum clarissimus, & brevi consulatum assequuturus videbatur. Hic igitur tunc exorsus à communi omnium juniorum purgatione, negavit eos vel contendendi studio vel arrogantia à patribus dissensisse, quod contrariam sententiam in senatu ante habito tueri voluissent, & culpam, siquid erat culpæ, in ætatem ad lapsum facilem transtulit, & tandem eos mutata sententia fidem hujus rei facturos dixit. Itaque illos permittere ipsis, utpote prudentioribus, ut decernerent quicquid è rep. esse existimarent, se enim nulla in re ipsis adversaturos, sed senioribus obtemperaturos. Quum autem reliqui quoque juvenes idem dixissent, (præter paucos quosdam Appio cognatione junctos) consules laudata illorum modestia, & hortati eos ut in omnibus publicis consiliis ita se gererent, decem legatos seniorum nobilissimos crearunt, omnes (uno excepto) viros consulares. Creatorum autem hæc fuere nomina; * M. Valerius M F, T. Largius Flavus, Agrippa Menenius C Fil, P. Servilius P F, Postumius Q F Tubertus, T. Æbutius T F Flavius, Ser. Sulpicius P F Camerinus, A. Postumius P F Albus, A. Virginius A F Cœlimontanus. Postea dimisso senatu, coss. quum in concionem processissent, senatus consultum recitarunt, & legatos produxerunt. Omnibus autem cupientibus mandata illis data cognoscere, aperte respondерunt *mandatum ipsis esse*, ut quibuscunque possent rationibus plebi patricios reconciliarent sine dolo & fraude, & primo quoque tempore exsules in suas sedes reducerent.

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

Legati ex S. C. ad secessores missi.

LXIX.

¶ Cum his igitur illorum mandatis, eo ipso die legati abierunt. Sed fama ipsorum adventum antevertit, & res omnes in urbe gestas nunciavit illis qui erant in castris: quare confestim omnes vallo relicto, legatis qui in itinere adhuc erant obviam ibant. Erat autem

LXX.

[a] *Virgilius* hunc Æneæ socium, quem auctor noster vocat Ναύτιον, appellat Ναύτλον, *Æneid.* l. 5. v. 704. *Glarean.* [b] Τοῦτο πιστεύσειν *Vat.* [c] Τοιούτους ἑαυτοὺς παρέχειν *Vat.* [d] In hac legatorum decade tres omissi sunt; duo consulares (inquit *Sylb.*) cæteris præponendi, Τῖτος Λάρκιος Φλαῦος, & Μάνιος Οὐαλέριος Μάρκου υἱὸς, & tertius nondum consulatu functus Σπόριος Ναῦτιος, ob ætatis & dignitatis gradum inferiorem in finem rejiciendus. Recensentur à *Gelenio* ad hunc modum; *T. Largius Flavus, Agrippa Menenius C F, M. Valerius M F, P. Servilius P F, P. Postumius Q F Tubertus, T. Æbutius T F Flavus, Ser. Sulpicius P F Camerinus, A. Postumius P F Albus, A. Virginius A F Cœlimontanus, & Sp. Nautius.* In *Cod. Vat.* Ἀγρίππας Μενήνιος Γαΐου υἱὸς ὁ Λατιάτης, Μάνιος Οὐαλέριος Οὐαλέσιου υἱὸς, Πόπλιος Σερβίλιος, Πόπλιος Ποστούμιος Κόιντου υἱὸς, Τύβερτος Τῖτος, Αἴβούτιος Τίτου υἱὸς, Φλαυΐους Σέρβιος, Σουλπίκιος Ποπλίου υἱὸς Καμερῖνος, Αὖλος Ποστούμιος Ποπλίου υἱὸς, Βάλβος Αὖλος. in *Lapi* autem versione, *T. Largius Flavus, Menenius Agrippa Caji filius Lanatus, M. Valerius Volusi filius, P. Servilius Publii filius, P. Postumius Quinti filius Tubertus, T. Ebutius Titi filius Elva, Servius Sulpitius Publii filius Camerinus, Aulus Postumius Publii filius Albus, Aulus Virginius Auli filius, & Nomentanus.* Jam *Portus* legatorum nomina sic restituenda & more *Latino* legenda censet; Μάνιος Οὐαλέριος (ex p. 380. v. 20.) Τῖτος Λάρκιος (ex pag. 389. v. 1.) Ἀγρίππας Μενήνιος Γαΐου υἱὸς, Πόπλιος Σερβίλιος Ποπλίου υἱὸς, Ποστούμιος Τύβερτος Κόιντου υἱὸς, Τῖτος Αἴβούτιος Φλαυΐους Τίτου υἱὸς, Σερβίος Σουλπίκιος Καμερῖνος Ποπλίου υἱὸς, Αὖλος Ποστούμιος Ἄλβος Ποπλίου υἱὸς, Αὖλος Οὐιργίνιος Κοιλιμόντανος (vel Κοιλιμοντανὸς) Αὔλου υἱὸς. * Manium Valerium primo loco posuit, quod natu maximus erat (ut constat ex p. 380. v. 20.) primusque dicitur verba fecisse ad plebem quæ secesserat. Verum *V. Cl. Jac. Perizonius* (operis hujus fautor egregius) Agrippam Menenium primo recensendum putat, cum legationis princeps fuerit, ut *Dionysius* (infra p. 390) videtur innuere, ubi eum cum plebe agentem ὑπατεύοντα vocat; quod (inquit) vel corruptum est vel principem legationis notat. Sed neque primum consularium inter hos legatos fuisse Largium existimat, verum multis posteriorem atque hoc ipso Menenio: ideoque non dubitat quin ejus nomen exciderit post Æbutium, manente vestigio ejus in vocabulo Φλαυΐους, quod nequaquam mutandum censet in Ἕλουας, ut volunt, sed legendum T. Λάρκιος Φλάκους.

a Προιόντι

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½ *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

autem in castris eorum vir quidam valde turbulentus & seditiosus, præditus acri ingenio ad prævidendum multo ante res futuras, qui, ut loquax & garrulus, quicquid sentiebat facile & libere dicebat, & vocabatur L. Junius, eodem nomine quo ille qui reges expulerat. Quare, quum appellationis similitudinem explere vellet, se etiam Brutum cognominari volebat. Multis igitur inane illius hominis studium & affectatio risum movebat, & quum eum irridere volebant, Brutum vocabant. Iste quum docuisset Sicinnium castrorum præfectum, minime expedire plebi se facilem oblatis conditionibus præbere, ne iniquioribus legibus reditum minus honoratum consequeretur, sed diu adversari, * & rebus aliquam simulatam tragœdiam imponere: quumque pollicitus fuisset se pro plebe verba facturum, ejusque causam acturum, atque etiam de cæteris rebus, quæ faciendæ aut dicendæ essent, Sicinnium commonuisset, rem ipsi persuasit. Postea Sicinnius, convocata ad concionem plebe, jussit legatos sui adventus causam exponere.

LXXI. *Valerii legati oratio.*

¶ Tum Manius Valerius, legatorum maximus natu & plebis studiosissimus, quum in medium processisset, plebe summum ejus studium blandissimis acclamationibus & salutationibus testante, postquam silentium impetravit, in hunc modum verba fecit: "Nihil "amplius, Quirites, vetat vos ad vestras se- "des reverti, & in gratiam cum patribus *ac* "*patriciis* redire. Senatus enim honestum at- "que utilem vobis reditum decrevit; decre- "vit etiam omnem injuriarum præteritarum "memoriam deponere: & nos, quos plebis "studiosissimos & apud vos merito in summo "honore novit esse, legatos misit cum sum- "ma ac libera potestate compositionis facien- "dæ, ne opinionibus & conjecturis de vestra "voluntate usi, sed ex vestro proprio ore "auditis conditionibus, quibus discordias fi- "niri cupitis, si quid æqui postulaveritis, & "si id fieri † atque salva senatus populique "Rom. dignitate concedi possit, id vobis con- "cedamus, non exspectato amplius senatus "consulto, neque rebus in longum tempus "dilatis, aut ‡ adversariorum invidiæ per- "missis. Quum igitur tale sit senatus decre- "tum, accipite, Quirites, lubenter ipsius be- "neficia cum omni animi alacritate & studio, "tantam felicitatem magni facientes, & ma- "gnam diis pro ea gratiam habentes, quod "pop. Rom. cujus tam late patet imperium, "& senatus, penes quem sunt omnia hujus "civitatis ornamenta, quamvis majorum ac "patriæ consuetudo non ferat ut ulli adver- "sario cedant, vobis tamen solis ultro digni- "tate cedant, vobis *inquam* inferioribus ipsi "qui sunt superiores; neque nimium accu- "rate considerare voluerint quid utrosque "deceret, sed ipsi priores legatis missis vos

ὁ δέ τις ὁ τῷ στρατοπέδῳ πάνυ ταραχώδης καὶ στασιαστὴς ἀνὴρ, ὀξὺς τῇ γνώμῃ [a] προειδεῖν τι τῶν ἐσομένων ἐκ πολλῶν, καὶ προεῖπεῖν [b] ὅ, τι νοήσοι, ὡς λάλος καὶ κοτύλος, ὑπ' ἀδυνάτων, ὡς ἐκαλεῖτο μὲν Λεύκιος Ἰούνιος, ὁμώνυμος τῷ καταλύσαντι τοὺς βασιλεῖς ἐκπλῆσαι δὲ τὴν ὁμωνυμίαν βουλόμενος, ἠξίου καὶ Βροῦτος ὀνομάζεσθαι. τοῖς δὲ ἄλλοις πολλοῖς γέλως ἐπὶ τῇ κενοσπουδίᾳ [c] τοῦ ἀνδρὸς εἰσῄρχετο, ἡνίκα βουληθεῖεν ἐπισκώπτειν αὐτόν, Βροῦτον ἐπικαλοῦντες. ὅτε δὲ ὁ ἀνὴρ τὸν ἥμισυ μόνα [d] τοῦ στρατοπέδου Σικίννιον διδάξας, ὡς ἂν ἄμεινον εἴη τῷ δήμῳ ῥᾳδίως ἑαυτὸν ἐπιτρέπειν τοῖς προτεινομένοις, ἵνα μὴ ἀπ' ἐλαττόνων ἀξιώσεως ἀτιμωτέρων εὕρηται τιμὴ καθοδοι, ἀλλ' ὁπωστιοῦν μέχρι πολλοῦ, καὶ τραγῳδίαν τινὰ ἐπιθεῖναι τοῖς πράγμασι [e] προσωποποιὸν ὑποχόρθμος τε αὐτὸς ἀναλήψεσθαι † ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγου, καὶ τἆλλα ὑποθέμενος ἃ χρὴ πράττειν ἢ λέγειν, ἔπεισε † Σικίννιον. ὃ μὴ τοῦτο ὁ μὲν Σικίννιος, συγκαλέσας εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, ἐκέλευσε τοὺς πρεσβυτὰς [f] ὅτου ἕνεκα ἦκον λέγειν.

Παρελθὼν δὲ Μάνιος Οὐαλέριος, ὅστις ἦν αὐτῶν πρεσβύτατός τε καὶ δημοτικώτατος, ὀλίγου μὲν δεῖν ὑπὸ πλήθους † προθυμίας εὐμενεστάτης φωνῆς καὶ προσηνείας ἐπειδὴ σιωπὴν ἔτυχε, τοιούτοις ἐχρήσατο λόγοις. "Οὐδέν "ὑμᾶς ἔτι κωλύει, ὦ δημόται, "κατεῖναι πάλιν ὅπου "τὰ ὑμέτερα, καὶ διαλλάξαι πρὸς τοὺς πατέρας. ἐψήφισται "γὰρ ἡ βουλὴ καλὴν καὶ συμφέρουσαν ὑμῖν κάθοδον, καὶ "γνώμην ἀποφῆναι μηδενὸς τῶν γενομένων μνησικα- "κεῖν ἡμᾶς τε, ὃς ἐγίνωσκε φιλοδημοτάτους ὄντας, καὶ "τοῖς ὑμῶν τὰ δίκαια πεμψομένους, πρεσβευτὰς ἀπέ- "στειλεν, αὐτοκρατόρας ἀποδείξασα † διαλύσεων, ἵνα "μὴ δόξαις μηδὲ εἰκασμοῖς χρώμενοι περὶ τῆς ὑμετέ- "ρας γνώμης, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν ὑμῶν ἀκούσαντες ἐφ' "οἷς ἀξιοῦτε καταλύσασθαι τὰς διαφορὰς, ἂν ᾖ μέτριόν "τι τῶν αἰτημάτων, καὶ μήτε τῷ ἀδυνάτῳ, μήτε ὑπ' "ἄλλης ἀρχύνης ἀνηκέστου κωλύηται, συγχωρῶμεν ὑμῖν, "μηκέτι † ἐν σπουδείῳ γνώμῃ ἐκδεχόμενοι, μηδὲ εἰς "χρόνους μακροὺς καὶ φθόνους ἀντιπάλων [g] ἀναβαλόντες "τὰ πράγματα. Ταῦτα δὲ τῆς βουλῆς ἐπεψηφισμένης, "δέχεσθε ἄσμενοι τὰς χάριτας αὐτῆς, ὦ δημόται, μετὰ "πάσης προθυμίας καὶ σπουδῆς, ἐν μεγάλῳ τιθέμενοι "† τοσαύτην εὐτυχίαν, καὶ πολλὴν τοῖς θεοῖς χάριν εἰδό- "τες αὐτῆς, εἰ πόλις ἡ Ῥωμαίων, ἡ τοσούτων ἀρχοῦσα ἀν- "θρώπων, καὶ συνέδριον, ὃ τιμὴν ἡγεμονίαν ἔχει πάντων † "ἐν τούτῃ καλῶν, ὑπ' οὐδενὸς [h] πάτριον ἔδει † ἀν- "τιπάλων εἶχεν, ὑμῖν μόνοις ὑποκαθικλίνονται τῆς ἀ- "ξιώσεως ἐκόντες, καὶ οὔτε ἀκριβολογεῖσθαι περὶ "τῶν καθηκόντων ἑκατέροις ἠξίωσαν, [i] ὡς ὑποδεεστέ- "οις χρείττονες, ἀλλ' αὐτοὶ πέπτωκεν περὶ ἀμφιλύσεως "ἐπρεσβεύ-

[a] Προϊδεῖν τι *Vat.* [b] Ὅ, τι νοήσοι *Vat.* [c] Τῷ ἀνθρώπῳ *Vat.* [d] Προστοιχιῶν *Vat.* [e] Pro κατεῖναι, quod & seq. pag. reperitur v. 49. frequentius usurpatur κατιέναι. *Sylb.* [f] Τλῶ δηχοσίων *Vat.* [g] Ἀναλαβόντες in *Ed. Steph.* Ἀναλαλόντες *Vat.* & *Lapi Codd.* [h] *Gelenius* legit ἔδει τοῖς ἀντιπάλοις εἶχεν. Sed minori cum mutatione legeris, ἔδει τῶν ἀντιπάλων εἶχεν, *nulli adversariorum cedere.* in eandem sententiam supra p. 307. v. 19. *Sylb.* Πατρίων ἔδει τῶν ἀντιπάλων in *Cod. Vat.* [i] Illa ὡς ὑποδεεστέροις χρείττονες jungenda cum istis ὑμῖν αὐτοῖς ὑποκαθικλίνοντες. *Port.* Cum sequentibus jungit *Gelenius*, & sic vertit; *nec, ut potiores apud inferiores, exacte rimari voluerint, quid sit utriusque partis officium, sed ipsi priores de pacificatione legatos miserint.* * Quidam interpr. *tragicam rebus larvam affingere.* † Hic dedita opera liberius interpretatus sum. verba quidem hoc sonant; *& nisi ab aliquo dedecore insanabili* (i. e. *gravissimo*) *impediatur. Port.* ‡ *Id est*: adversariorum invidorum judicio permissis, ut illi arbitratu suo de illis statuant. *Port.*

"ἐπρεσβεύσασθε, οὔτε τὰς αὐθάδεις ὑμῶν ἀποκρίσεις,
"ἃς ἐποήσασθε πρὸς τοὺς πρεσβεύοντας πρέσβεις, πρὸς
"ὀργὴν ἐδέξαντο, ἀλλὰ καταμείνῃ ὑμῶν τὸ σοβα-
"ρὸν τοῦτο καὶ μειρακιώδες τῆς αὐθαδείας βάρος,
"ὥσπερ ἂν παίδων ἀφρόνων χρηστοὶ πατέρες· καὶ πά-
"λιν ἑτέραν πρεσβείαν ἀποστέλλειν ὤφοντο δεῖν, καὶ τῶν
"δικαίων μειονεκτεῖν, καὶ πάντα ἀποβλέπειν, ὦ πολῖ-
"ται, τὰ μέτρια. ὅθεν δὴ τοσαύτης βεβηκότες εὐτυ-
"χίας, μὴ μέλλετε λέγειν, ὦ δημόται, τίνων χρῄζετε,
"μηδὲ ὑπτιάσητε ἡμῖν καταλυσάμενοι δὲ ἃ φάσιν, ἀπι-
"τε χαίροντες εἰς τὴν γενναμένην τε ὑμᾶς καὶ θρεψαμένην
"πόλιν, ἣν τροφεῖά τε καὶ χάριτας ὧν χρῄζετε [a] ἀποδίδο-
"τε, καταλιπόντες αὐτῇ, τὸ ἦθος ἐφ' ὑμῖν, ἔρημον εἰ
"καὶ μηδόλως. εἰ δὲ παρήσετε τὸν καιρὸν τοῦτον, [b] εὕξασθε
"ἂν πολλάκις ὅμοιον εὑρεῖν ἕτερον.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Οὐαλερίου, παρελθὼν ὁ Σι-
κίννιος, οὐκ ἐξ ἑνὸς ἔφη δεῖν λόγου τὸ συμφέρον ἐξε-
ταζειν τοὺς εὖ βουλευομένους, ἀλλ' ἐπισκέψασθαι τὸν
σφίσιν αὐτοῖς λόγον, ἄλλως τε καὶ περὶ τηλικού-
των πραγμάτων σκοποῦντας· ἤξιόν τε λέγειν πρὸς ταῦτα
τοὺς βουλομένους, ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν ἀπαθε-
μένους· οὐ γὰρ ἐπιτρέπει τὰ πράγματα σφίσιν εἰς
τοιαύτας ἀνάγκας καταπεπλεισμένοις, οὔτε ὄκνῳ οὔτε
αἰσχύνῃ ἔχειν. σιωπῆς δὲ γενομένης, ἐπειδὴ πάντες
εἰς ἀλλήλους ἀπέβλεπον, ζητοῦντες τὸν ὑπὲρ τοῦ
κοινοῦ λέξοντα, ἐφαίνετο δὲ οὐδείς· ὁ γὰρ Σικίννιος
τοῖς αὐτοῖς πολλάκις ἐχρῆτο λόγοις. [d] προσέρχεται κα-
τὰ τὰς ὑποσχέσεις Λεύκιος Ἰούνιος ὁ καλούμενος Βροῦτος· καὶ τυχὼν ἐπι-
σημασίας πρὸ τοῦ πλήθους ἀδρόας, τοιαύτῃ διέτε-
το δημηγορίᾳ· "Τὸ δέος ὑμᾶς, ὦ δημόται, τὸ τῶν
"πατρικίων, εἰσπεπτωκὸς ἐπὶ ταῖς ψυχαῖς, ἐκπλήσ-
"σειν ἔοικεν· ᾗ διὰ τοῦτο τεταπεινωμένοι, φέρειν τοὺς λό-
"γους εἰς μέσον, οἷς εἰώθατε χρῆσθαι πρὸς ἀλλήλους,
"οἰκνεῖτε. οἴεται δὲ ἴσως ἕκαστος ὑμῶν τὸν πλησίον ὑπὲρ
"τοῦ κοινοῦ λέξειν, [e] ἢ πάντας, μᾶλλον, εἴ τι κινδυνώδη-
"μά ἐστιν, ὑπομένειν· αὐτὸς δὲ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ βεβη-
"κώς, ὅτι ἂν ἐκ τοῦ τολμηροῦ χρηστὸν προσγένηται, [f] τού-
"του τὸ μέρος ἕξειν ἀδεῶς· κακῶς εἰδώς. εἰ γὰρ ἅπαν-
"τες τοῦτο ὑπολάβοιμεν, ἡ καθ' ἕνα ἡμῶν ἕκαστον
"ἀτολμία κοινὴ πᾶσιν ἔσῃ βλάβη, ἐν ᾧ τὸ ἴδιόν
"τις ἀποσκοπεῖ ἀσφαλὲς, τὸ μετὰ πάντων κοινὸν ἀπο-
"λεῖ. ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον ἔγνωτε ὅτι λέλυται
"τὸ δέος ὑμῶν, καὶ [g] τὸ ἐλεύθερον ἅμα τοῖς ὅπλοις
"βεβαίως ἔχετε, νῦν γε ἤδη μάθετε, διδασκάλοις
"χρησάμενοι τούτοις. [h] οἱ γὰρ ὑπερήφανοι καὶ βαρεῖς, οὐκ
"ὀπιτάττοντες ἡμῖν, ὡς πρότερον, ἥκουσιν, οὐδ' ἀπει-
"λοῦντες, ἀλλὰ δέομενοι καὶ προκαλοῦντες ὅπως [i] ἐφ' ἡμέ-
"τερα ἡμᾶς κατεῖναι, καὶ ὡς ἐλευθέροις ἐξ ἴσου ἤδη ἀρ-

"ad amicitiam invitent, neque vobis ob ve- *Per. Jul.* 4223.
"strum superbum responsum, quod superiori *Ante Chr.* 491.
"legationi dedistis, infensi sint, sed vestram *Olymp.* 72 ½.
"istam petulantiam & juvenilem ac gravem *V. C. Cat.* 261.
"arrogantiam, non secus ac boni patres stul- *Var.* 263.
"torum filiorum, ferant: & alteram legatio-
"nem mittendam denuo censuerint, & de
"suo jure decedere, atque ad quasvis, Quiri-
"tes, æquas conditiones descendere volue-
"rint. Tantam igitur nacti felicitatem, ne
"cunctemini, Quirites, judicare quibus rebus
"indigeatis, neve in nos * petulanter vosmet
"geratis: sed sedata seditione redite cum
"lætitia in civitatem, quæ vos genuit ac edu-
"cavit, cui malam educationis remuneratio-
"nem & gratiam referetis, qui eam (quantum
"in vobis fuit) deseruistis, & pecori de-
"pascendam reliquistis. Quod si hanc occa-
"sionem elabi patiamini, aliam talem nanciscí
"sæpe optabitis.

¶ Quum autem Valerius dicendi finem fe- LXXII.
cisset, progressus Sicinnius dixit, non ex
una tantum † ratione debere eos, qui bene
de re aliqua consultant, utilitatem æstimare;
sed sibi etiam contrariam rationem propone-
re, præsertim quum de rebus tanti momenti
consultetur. Quare imperavit ut qui vellet,
omni pudore & timore posito, ad hæc respon-
deat: præsentem enim *dixit* rerum statum
non ferre, ut ad tales redacti angustias aut
timori aut pudori cederent. Facto autem si-
lentio, quum alii in alios oculos converte-
rent, quærentes aliquem qui communem caus-
sam susciperet ac defenderet, & nullus prodi-
ret, Sicinnio sæpius eadem repetente verba,
tandem, ut erat pollicitus, prodiit L. ille Ju- *L. Junii Bruti*
nius, qui se Brutum cognominari volebat, *responsio.*
‡ totiusque multitudinis magno consensu ta-
lem habuit concionem; "Timor patricio-
"rum, Quirites, qui animis vestris insedit,
"terrere vos videtur: & propterea dejecti
"non audetis in medium proferre ea quæ
"quotidianis sermonibus inter vos jactare so-
"letis. Fortasse vero unusquisque vestrum
"putat aliquem alium proximum caussam
"publicam susceptorum & acturum, & om-
"nes simul periculum, si quod est, facilius
"subituros; se vero tuto & secure ejus boni,
"quodcunque ex aliena audacia provenerit,
"partem habiturum. ** Sed sane de his male
"sentit. si enim omnes eandem sequamur
"sententiam, nostra hæc singulorum timiditas
"universis æque erit damnosa, &, dum unus-
"quisq; suæ privatæ securitati consulet, com-
"munem universorum perdet. Quare, si an-
"te ignorabatis vos hoc metu liberatos esse,
"& libertatem statim ex quo arma cepimus
"confirmatam esse, nunc saltem istis usi ma-
"gistris hoc discatis. Superbi enim & im-
"perioси homines veniunt ad nos, jam non
"ut ante imperitantes & minitantes, sed ro-
"gantes atque invitantes nos ut in nostras
"sedes revertamur, & jam ut cum hominibus
"æque liberis atque ipsi sunt incipiunt no-
"biscum

a Ἀποδίδοτε *Vat.* *b* Εὔξεσθε πολλάκις *Vat.* *c* Convenientius infin. ἐπιτρέπῃ *Sylb.* Aut legendum ἐπιτρέπτ' ἴφη, aut ἴφη repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ. *Port.* *d* Mallem προσέρχεται. *Port.* *e* *Lapus* hæc paullo aliter videtur legisse, dum vertit, *& simul idem secum omnibus, si qua est periclitatio, potius sustinere,* & αὐτὸς μὴ πάντων μᾶλλον. *Sylb.* *f* Τοῦτο μέρος *Vat.* *g* Τὸ ἐλεύθερον in *Ed. Steph.* Forsan τὸ τοῦ ἐλευθέρου. *Port.* *h* Οὐ γὰρ ὑπερήφανοι *Vat.* *i* Ὑμέτερα ὑμᾶς *Vat.* *k* Κατεῖναι pro καλεῖναι notatum etiam paullo ante, p. 380. v. 24. *Sylb.* * Quidam interpr. *& nolite nobis illudere.* † *Al.* oratione. ‡ Datisque crebris à multitudine signis. *Gelen.* ** Male quidem id sciens. *Lapus.* Iniquo sane consilio. *Gelen.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 3. Cat. 261. V. C. Var. 263.

"b.ſcum agere. Quid igitur eos amplius for-
"midatis, & tacetis? quin liberam mentem
"ſumitis, &, diſruptis jam tandem frænis, co-
"ram omnibus profertis injurias quas ab illis
"accepiſtis? O miſeri! *quid veremini ne quid
"vobis accidat, ſi, me ducem ſequuti, libere
"quod ſentitis proferatis? Ego enim illis pro
"vobis meo cum periculo libere id quod æ-
"quum eſt dicam, & nihil celabo. Et quia
"Valerius dixit nihil eſſe impedimento vo-
"bis quo minus in veſtras ſedes redeatis, quod
"ſenatus vobis reditum concedat, & præter-
"ea decreverit omnium injuriarum præteri
"tarum memoriam deponere, illi ea reſpon-
"debo, quæ & veritas dictat, & ipſa neceſſi-
LXXIII. "tas poſtulat. ¶ Cum multæ aliæ cauſſæ,
"Valeri, vetant armis poſitis veſtræ fidei nos
"ipſos committere, tum vero tres maximæ &
"manifeſtiſſimæ. Primum quidem, quia huc
"venitis ut nos accuſetis, quaſi deliquerimus,
"& beneficium aliquod in nos conferre pu-
"tatis, dum reditum conceditis: deinde, quia
"ad pacem nos invitantes, nullo modo indi-
"catis quam æquis aut humanis conditioni-
"bus eam ſimus facturi: poſtremo, quia ni-
"hil eorum quæ nobis eſtis polliciti certum
"*ac firmum* eſt; ſed jam ſæpius nobis im-
"ponere ac fucum facere non dubitaſtis. Di-
"cam autem ſeparatim de ſingulis, facto à
"jure initio: etenim tum in privatis tum in
"publicis diſceptationibus à jure ducenda
"ſunt orationis exordia. Nos igitur ſi vobis
"injuriam facimus, nullam impunitatem, nul-
"lam injuriarum oblivionem petimus: atque
"adeo ne ejuſdem quidem civitatis vobiſcum
"participes amplius eſſe volumus, ſed, fortu-
"nam & genios duces ſequuti, ſedes ibi fige-
"mus quocunque fatum nos deduxerit. Quod
"ſi à vobis injuriam paſſi coacti fuimus hanc
"fortunam experiri, in qua ſumus: quin fa-
"temini vos, qui nobis injuriam feciſtis, in-
"digere venia & illatarum injuriarum obli-
"vione? Nunc vero, quum veniam petitis,
"eam *nobis* vos dare dicitis; & iram quam
"vobis remitti cupitis, quaſi nobis eam re-
"mittatis, magnifice ac ſuperbe loquimini,
"confundentes veritatis naturam, & juris
"dignitatem pervertentes. Quod autem non
"patiamini, ſed faciatis injuriam, quod etiam
"multis & magnis beneficiis à plebe affecti,
"partim in libertate tuenda, partim in impe-
"rio parando, non egregiam gratiam ei retu-
"leritis, audite: verba autem faciam ducto
"initio à rebus, quas vos ipſi ſcitis, &, vos
"per deos obſecro, ſi quod mendacium dixe-
"ro, ne feratis, ſed confeſtim arguatis. ¶ No-
LXXIV. "ſtra reſp. olim ſub regibus fuit, & ad ſepti-
"mam uſque ætatem hac reip. forma majores
"noſtri conſtanter ſunt uſi. Quamdiu tamen
"regius ille dominatus duravit, plebs nullum
"unquam detrimentum à regibus, præſertim
"vero à noviſſimis accepit. Miſſa facio mul-
"ta & magna bona, quæ ex eorum regno

"ἀρχονται ὁμιλεῖν. τί οὖν ἔτι καταπέπληχθε αὐτούς,
"καὶ σιωπᾶτε; ἀλλ' ὤκ ἐλεύθερα φρονεῖτε, καὶ ἀφαι-
"ρήξαντές ποτε ἤδη τοὺς χαλινοὺς, λέγετε εἰς τὸ κοι-
"νὸν ἃ πεπόνθατε πρὸς αὐτούς; ὦ ἄθλιοι, τί δει-
"δοίκατε μή τι πάθητε, ἡγεμόνι τῆς ἐλευθερίας ο-
"μίλας ἐμοὶ χρώμενοι; κινδυνεύσω γὰρ ὑπὲρ ὑμῶν
"εἰπεῖν τὰ δίκαια μετὰ παῤῥησίας ἐγὼ πρὸς αὐ-
"τοὺς, καὶ οὐδὲν ἀποκρύψομαι. καὶ ἐπειδὴ Οὐαλέ-
"ριος οὐδὲν ἔφησεν εἶναι τὸ κωλύον ἀναστρέφειν ὑμᾶς
"ὅπου τὰ οἰκεῖα, τῆς βουλῆς διδούσης τοῦ κατελθεῖν,
"καὶ προσεψηφισμένης τὸ μὴ μνησικακεῖν, ταῦτα [a] ἀ-
"ποκρινόμενος πρὸς αὐτόν, ἅπερ ἐστὶν ἀληθῆ καὶ
"ἀναγκαῖα εἰρῆσθαι. Ημας, ὦ Οὐαλέριε, πολλὰ μὲν
"καὶ ἄλλα τὰ κωλύοντά ἐστιν ἀποθεμένους τὰ ὅ-
"πλα, ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι· πεῖα δὲ τὰ μέγιστα [b] καὶ φα-
"νερώτατα. πρῶτον μὲν ὅτι ἐγκαλοῦντες ἡμῖν ὡς ἡ-
"μαρτηκόσιν ἥκετε, καὶ οὐ εὐεργεσίας οἴεσθε μέρει δι- 397
"δόναι τοῦ κατθοδον· ἔπειθ', ὅτι ὐδὲν ὑποδηλοῦτε πα-
"ρεγκαλοῦντες ὅπῃ τὰς διαλλαγὰς, ἐφ' οἷς αὐτὰς δι-
"δόασι ἢ φιλανθρώποις ποιησόμεθα· τὸ δὲ τελευταῖον,
"ὅπι βέβαιον ἡμῖν ὧν ἂν ὑποσχησθε ὐδέν ἐστιν, ἀλ-
"λὰ πολλάκις ἐξαπατήσαντές τε καὶ φενακίσαντες ἡμᾶς
"διατελέλεκατε. ἐρῶ δὲ ὑπὲρ ἑκάστου χωρὶς, ἀπὸ δ' δι-
"καίου ἀρξάμενος· καὶ γὰρ [c] ἰδίᾳ γ' ἂν κοινῇ λέγοντας,
"ἀπὸ τοῦ δικαίου χρὴ ἄρχεσθαι. ἡμεῖς τοίνυν [d] εἰ μὲ ἀδι-
"κοῦμεν ὑμᾶς, ὐδὲν δεόμεθα ὔτε ἀδείας ὔτε ἀμνηστί-
"ας· καίτοιγε ὐκ ἀξιοῦμεν ὐδὲ κοινωνεῖν ἔτι τῆς πόλεως,
"ἀλλ' ὑπομενοῦμεν ὅποι ποτ' ἂν ἡμᾶς ἄγῃ τὸ [e] χρέον,
"[f] τύχη καὶ δαίμοσιν ὑπιτρέψαντες ἡγεμόσιν. εἰ δὲ ἀ-
"δικοῦμεν πρὸς ὑμᾶς, ταύτης ἀναγκαίσμεθα τῆς τύ-
"χης πειρᾶσθαι ἢ ἧς ἐσμεν, τί οὐχ ὁμολογεῖτε, [g] κα-
"κοὶ περὶ ἡμᾶς αὐτοὶ γενόμενοι, συγγνώμης δεῖσθαι
"καὶ ἀμνηστίας; νῦν δὲ ἐμοῦ αἰτεῖσθε, ταύτην διδόναι
"λέγετε· καὶ ἧς ἀφεῖσθαι ζητεῖτε ὀργῆς, ταύτης ὡς
"ἀφιέντες μεγαληγορεῖτε, συγχέοντες τὴν τῆς ἀλη-
"θείας φύσιν, καὶ τὴν τῶν δικαίων ἀξίωσιν ἀναστρέ-
"φοντες. ὅτι δὲ οὐκ ἀδικεῖσθε, ἀλλ' ἀδικεῖτε, καὶ
"πολλὰ καὶ μεγάλα εὐεργετηθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου,
"τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὰ δὲ εἰς τὴν ἡγεμο-
"νίαν, οὐ χαλὰς ἀποδεδώκατε αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς,
"μάθετε· ποιησομαι δὲ ἀφ' ὧν ἴστε καὶ αὐτοὶ πραγμά-
"των τοὺς λόγους, καὶ, πρὸς θεῶν, ἐάν τι ψεῦδος εἰ-
"πω, μὴ ἀνάσχησθε, ἀλλ' εὐθὺς ἐλέγχετε. Ημῖν τὸ ἀρ-
"χαῖον πολίτευμα μὲν μοναρχία, καὶ μέχρι γενεᾶς
"ἑβδόμης ταύτῃ χρώμενοι [h] διετέλεσαν τῇ πολιτείᾳ·
"καὶ πάσας τὰς ἡγεμονίας ταύτας οὐδὲν ὁ δῆ-
"μος ἧττον ἢ τὸ βασιλέων, καὶ
"πάντων ἥκιστα ὑπὸ τῶν τελευταίων. ἐῶ γὰρ λέγειν
"ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ ὐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν
ὐκαρπώ-

a Vel legendum videtur ἀποκρινόμαι vel ἀποκρινοῦμαι, ut *Lapus* vertit, *reſpondebo ei vera quæ ſunt*. *Sylb.* Αποκρινόμαι in *Cod. Vat.* Ἐρῶ ἀποκρινόμενος ex conjectura *Porti*. b Καὶ τὰ φανερώτατα *Vat.* c Poſt ἰδίᾳ non male inſerueris conjunctionem π. *Sylb.* d Εἰ μὲν τι ἀδικοῦμεν *Vat.* e Χρεὼν *Vat.* quod verius atque uſitatius eſſe viderat *Sylb.* f Τῇ τύχῃ *Vat.* g Malim, levi tranſpoſitione facta, αὐτοὶ περὶ ἡμᾶς κακοὶ γενόμενοι. *Sylb.* h Cum διετέλεσαν ſubaudiendum οἱ πρόγονοι: aut, mutata perſona, legendum διετελέσαμεν. *Sylb.* Poſteriorem conjecturam firmat *Cod. Vat.* * Quid timetis? an ne aliquid patiamini me duce oris liberi utentes? *Lapus.* Quid timetis? me libere loquendi ducem ſequimini. *Gelen.*

a Τῆς

"ἐκαρπώσατο. χωρὶς γὰρ τῆς ἄλλης θεραπείας, ἣν
"κολακεύοντες αὐτὸν, οἰκεῖον μὲν σφίσιν, ἐχθρὸν δὲ ὑ-
"μῖν ἐβούλοντο εἶναι· ὃ ποιοῦσιν ἅπαντες οἱ [b] τυραννικῶς
"ἐξάγοντες τὰς δυναστείας· κρατήσαντες πολέμῳ μα-
"κρῷ [c] Σιδίκης πόλεως πάνυ εὐδαίμονος, ἐξὸν αὐ-
"τοῖς μηδενὶ κοινωνεῖσθαι τῆς λαφύρων, ἀλλ' αὐτοὶ κα-
"τασχεῖν, καὶ πάντας ὑπερβαλέσθαι πλούτῳ [d] βασι-
"λέων, οὐκ ἠξίωσαν, ἀλλὰ φέροντες εἰς μέσον ἔθηκαν
"ἅπασαν τὴν ὠφέλειαν· ὥσθ' ἡμᾶς χωρὶς ἀνδραπό-
"δων καὶ βοσκημάτων, καὶ τῆς ἄλλης κλήσεως, πολλῆς
"θέσης καὶ καλῆς, ἀργυρίου πέντε μνᾶς κατ' ἄνδρα
"διανείμασθαι. ὧν ἡμεῖς ἀμελήσαντες, ἐπειδὴ τυραν-
"νικώτερον ἐχρῶντο ταῖς ἐξουσίαις, οὐκ εἰς τὸν δῆμον
"ἀπημελῶντες, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς, δυσαναχετοῦντες ἐπὶ
"τοῖς γινομένοις, τῆς μὲν τῶν βασιλέων εὐνοίας ἀπέστη-
398 "μεν, ὑμῖν δὲ προσετέθημεν· καὶ συνεπαναστάντες αὐ-
"τοῖς μεθ' ὑμῶν, οἵ τε ἐν πόλει καὶ ὃ ὅτι στρατοπέ-
"δου, τοὺς μὲν ἐξηλάσαμεν, ὑμῖν δὲ φέροντες ἀνεθή-
"καμεν τὴν ἐκείνων ἀρχήν. πολλάκις τε [e] γενόμενον ἐφ'
"ἡμῖν μεταθέσθαι πρὸς τοὺς ἐξελαθέντας, μεγάλαις
"δωρεαῖς ἂν ὑπέτεινον ἡμῖν, ἵνα μὴ τὸ πρὸς ὑμᾶς
"πιστὸν ἐγκαταλίπωμεν, οὐκ ὑπεμείναμεν, ἀλλὰ
"πολλοὺς καὶ μεγάλους καὶ συνεχεῖς κινδύνους καὶ
"πολέμους δι' ὑμᾶς ὑπετλήσαμεν· καὶ μέχρι τοῦ πα-
"ρόντος ἔτους ἐπιτετελέκαμεν ἤδη τελούμενα, πρὸς
"σιν ἀνθρώποις μαχόμενοι περὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας.
"ἀκαταστάτου μὲν γὰρ ἔτι τῆς πολιτείας ὄσης· [f] οἷα γίνε-
"σθαι φιλεῖ περὶ τὰς μεταβολὰς τὰς αἰφνιδίους γινο-
"μένας, δυσὶ ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσι Τυρρηνῶν,
"Ταρκυνίοις τε καὶ Οὐιεντανοῖς καταγεῖν βουλομένοις
"τοὺς βασιλεῖς, μεγάλῃ στρατιᾷ παραγενόμενοι,
"ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς [g] διηγωνίσμεθα, καὶ μεγίστῳ ἀ-
"ποδειξάμενοι προθυμίαν, τούς τε ἀντιταχθέντας μάχῃ
"νικήσαντες ἀπωσάμεθα, καὶ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν ὑπάτων δι-
"εσώσαμεν τὴν ἀρχήν. καὶ πολλοῖς δὲ χρόνοις ὕστερον, [h] Πορ-
"σῖνον Τυρρηνῶν βασιλέα, καταγεῖν καὶ αὐτὸν ἀξιοῦντα
"τοὺς φυγάδας, τῇ τε ἐξ ἁπάσης Τυρρηνίας ἰσχὺν αὐτὸς
"ἐπήγετο δυνάμει, καὶ ταῖς ἐκ' ἐκείνων οὐκ ὀλίγῃ
"συναχθείσαις, οὐκ ἔχοντες ἀξιόμαχον χεῖρα, καὶ ἅμα
"τοῦτο καταπεπλευκότες εἰς πολιορκίαν τε καὶ ἀμηχα-
"νίαν, καὶ παντὸς προφανοῦς ἀποράν, τῷ πάντα
"ὑπομεῖναι τὰ δεινὰ, [i] φίλον ἠναγκάσαμεν ἀπελθεῖν.
"τὰ δὲ τελευταῖα, τρίτῳ κάθοδον τῶν βασιλέων πα-
"ρασκευασαμένων ἅμα τῶν Λατίνων ἐθνῶν, καὶ πολίσμα
"πόλεις ἐπαγομένων, ἀντιβοηθῆσαι ὑμᾶς ὁρῶντες,
"καὶ ὁλοφυρομένους, καὶ ἕνα ἕκαστον κ' ὀνομάζοντες, ἐ-
"ταιρείας τε καὶ συντροφίας καὶ ὁμηλικίας ἀναμιμνή-
"σκοντας, οὐκ ὑπεμείναμεν ἐγκαταλιπεῖν· ἡγησάμενοι
"δὲ κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον ἀγῶνα τὸν ὑ-
"πὲρ ὑμῶν, ὁμόσε τοῖς δεινοῖς ἐχωρήσαμεν, μέγιστον ἤδη

"percepit. nam præter alias blanditias & "assentationes, quibus eam sibi devincire & "conciliare atque vobis inimicam reddere stu- "debant, (quod solent facere omnes * qui le- "gitimam potestatem in tyrannicam vertere "cupiunt) diuturno bello expugnata Suessa "urbe valde fortunata ac opulenta, quum il- "lis liceret prædam nulli impertiri, sed sibi "ipsis retinere, & cæteros regum divitiis su- "perare, hoc tamen facere noluerunt, sed "omnem prædam tulerunt ac in medio po- "suerunt, ita ut nos, præter mancipia & pe- "cus & res alias multas & pulchras, quinque "argenti minas viritim acceperimus. Quibus "rebus neglectis, postquam illi tyranni pote- "state sua abuti cœperunt, non in plebem "delinquentes, sed in vos ipsos, illa eorum "facta iniquo animo ferentes à regum bene- "volentia alienati sumus, & nos vobis ad- "junximus; & conspiratione vobiscum in "eos facta, tam qui in urbe quam qui in ca- "stris eramus, eos expulimus, vobisque illo- "rum imperium detulimus. Et quum sæpius "arbitratu nostro id ad reges exactos trans- "ferre possemus, magnis *allecti* muneribus "quæ nobis afferebant, ne tamen fidem vobis "datam falleremus, hoc facere noluimus; sed "multa & gravia atque assidua pericula & "bella propter vos subiimus & pertulimus: "& ad hanc usque diem annum jam deci- "mum septimum atterimur, pro communi li- "bertate cum omnibus mortalibus pugnantes. "Nam reip. statu nondum composito *ac sta- "bilito*, (sicut accidere solet in repentinis mu- "tationibus) duobus nobilissimis Hetruscо- "rum populis, Tarquinienssibus & Vejenti- "bus, reges in regnum reducere volentibus, "non sine nostro periculo cum ingentibus "copiis obviam ivimus, & pauci cum multis "pugnavimus, & maxima animi alacritate "demonstrata, & hostes à nobis superatos re- "pulimus, & superstiti consuli imperium con- "servavimus. Neque multis post annis Por- "senam, Hetruscorum regem, qui & ipse ex- "sules in patriam reducere volebat, quum to- "tis Hetruriæ viribus quas secum ducebat, & "copiis ab illis jam multo ante coactis pares "non essemus, ac propterea intra mœnia "compulsi obsideremur, & ad consilii inopiam "& rerum omnium penuriam redacti esse- "mus; tamen, quod durissima quæque mala "perferremus, coëgimus eum nobis amicum "discedere. Postremo autem, quum reges ter- "tium tentassent reditum in patriam, opera "& auxilio gentis Latinæ, & triginta populos "sibi adscivissent, quum videremus vos sup- "pliciter orantes & lugentes, & uniuscujus- "que opem implorantes, & sodalitates & com- "munes educationes atque communem mili- "tiam commemorantes, vos deserere non "sustinuimus: sed existimantes certamen pro "vobis susceptum honestissimum ac præcla- "rissimum esse, cum hostibus immanibus "manum conseruimus, † maximum illud peri- "culum

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 $\frac{1}{2}$. *Cat.* 261. *V. C. Var.* 263.

a Τῆς ἄλλης αὐτῶν *Vat.* *b* Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Male τυραννικῶν in *Ed. Steph.* *c* Vide pag. 241. *d* Genitivus βασιλέων ratione partitionis excusari potest. *Sylb.* *e* Γνώμδρον ἡμῖν *Vat.* *f* Si quis malit neutrum plurale οἷα, facile assentiar. *Sylb.* Οἷα adverbialiter malit *Portus.* *g* Malet forsan aliquis διηγωνισάμεθα, quoniam eodem tempore mox sequitur ἀπωσάμεθα & διεσώσαμδν. Sed occurrit tamen & alibi hæc temporum mutatio, atque adeo pag. præced. v. 43. *Sylb.* *h* Πορσίναν *Vat.* *i* Φίλον ἠναγκάσαμδν *Vat.* *k* Ἐπιονομάζοντες malint *Sylb.* & *Port.*

* *Al.* Qui ad regnum more tyrannorum viam sibi sternunt.

† Maximum jam illud periculorum parvi pendentes. *Lapus.*

a Πολλὰ

"ἐπρεσβεύσασθε, οὔτε τὰς αὐθαδείας ὑμῶν ἀποκείσεις,
"ἃς ἐποιήσασθε πρὸς τοὺς πατέρας πρέσβεις, πρὸς
"ὀργὴν ἐδέξατο, ἀλλὰ κατέμεινεν ὑμῶν τὸ σωφρο-
"ὂν τοῦτο καὶ μειρακιώδες τῆς αὐθαδείας βάρος,
"ὥσπερ ἂν παίδων ἀφρόνων χρηστοὶ πατέρες· καὶ πά-
"λιν ἑτέραν πρεσβείαν ἀποστέλλειν ᾤοντο δεῖν, καὶ τῶν
"δικαίων μειονεκτεῖν, καὶ πάντα ποιεῖσθαι, ὦ πολῖ-
"ται, τὰ μέτρια. ὅπου δὴ τοσαύτης βεβηκότες εὐτυ-
"χίας, μὴ μέλλετε λέγειν, ὦ δημόται, τίνων χρῄζετε,
"μηδὲ ἀντρυφᾶτε ἡμῖν καταλυσάμενοι δὲ τὴν στάσιν, ἅπα-
"σι χαίροντες εἰς τὴν γενομένην τε καὶ θρεψαμένην ὑμᾶς
"πόλιν, ἣ τροφεῖά τε καὶ χάριτας ἃ χρησὰς ἀποδίδο-
"τε, καταλιποῦσα αὐτὴν, τὸ λοιπὸν ἐφ' ὑμῖν, ἔρημον εἰ)
"καὶ μηδόποτον. εἰ δὲ παρήσετε τὸν καιρὸν τοῦτον, ᵇ εὔξασθε
"ἂν πολλάκις ὅμοιον εὑρεῖν ἕτερον.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Οὐαλερίου, παρελθὼν ὁ Σι-
κίννιος, οὐκ ἐξ ἑνὸς ἔφη δεῖν λόγου τὸ συμφέρον ἐξε-
τάζειν τοὺς εὖ βουλομένους, ἀλλ' ἐπισκέψασθαι τὸν
σαντίον αὐτοῖς λόγον, ἄλλως τε καὶ περὶ τηλικού-
των πραγμάτων σκοποῦντας· ἠξίου τε λέγειν πρὸς ταῦτα
τοὺς βουλομένους, ἅπασαν αἰδῶ καὶ εὐλάβειαν ἀποθε-
μένους· οὐ γὰρ ᶜ ἐπιτρέπει τὰ πράγματα σφίσιν εἰς
τοιαύτας ἀνάγκας καθηκεκλεισμένοις, οὔτε ὄκνῳ οὔτε
αἰσχύνῃ ἐοικέναι. σιωπῆς δὲ γενομένης, ἐπειδὴ πάντες
εἰς ἀλλήλους ἀπέβλεπον, ἐπιζητοῦντες τὸν ὑπὲρ τοῦ
κοινοῦ λέξοντα, ἐφαίνετο δὲ οὐδείς· ὁ γὰρ Σικίννιος
τοῖς αὐτοῖς πολλάκις ἐχρῆτο λόγοις. ᵈ προσέρχεται κα-
τὰ τὰς ὑποσχέσεις Λεύκιος Ἰούνιος ἐκεῖνος, ὁ
βουλόμενος ἐπικαλεῖσθαι Βροῦτος· καὶ τυχὼν ἐπι-
σημασίας πρὸς τοῦ πλήθους ἀθρόας, τοιούτῳ διέτε-
το δημηγορήματι· "Τὸ δέος ὑμᾶς, ὦ δημόται, τὸ τοῦ
"πατρικίων, ἐπτοηκὸς ἐπὶ ταῖς ψυχαῖς, ἐκπλήσ-
"σειν ἔοικεν· ᾗ διὰ τοῦτο πεφοβημένοι, φέρειν τοὺς λό-
"γους εἰς μέσον, οἷς εἰώθατε χρῆσθαι πρὸς ἀλλήλους,
"οὐκνεῖτε. οἴεται δὲ ἴσως ἕκαστος ὑμῶν τὸν πλησίον ὑπὲρ
"τοῦ κοινοῦ λέξειν, ᵉ ᾗ πάντας, μᾶλλον, εἴ τι κινδυνώδη-
"μά ἐστιν, ὑπομένειν· αὐτὸς δὲ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ βεβη-
"κώς, ὅτι ἂν ἐκ τοῦ τολμηροῦ χρηστὸν περιγένηται, ᶠ τού-
"του τὸ μέρος ἕξειν ἀδεῶς· κακῶς εἰσῄει. εἰ γὰρ ἅπαν-
"τες τοῦτο ὑπολάβοιμεν, ἡ καθ' ἕνα ἡμῶν ἕκαστον
"ἀτολμία κοινὴ πᾶσιν ἔσῃ βλάβη, ᾗ οὐ μὴ τὸ ἰδιόν
"τις ἀποσκοπεῖ ἀσφαλὲς, τὸ μετὰ πάντων κοινὸν ἀπο-
"λεῖ. ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πρότερον ἐγνωτε ὅτι λέλυται
"τὸ δέος ὑμῶν, καὶ ᵍ τὸ ἐλεύθερον ἅμα τοῖς ὅπλοις
"βεβαίως ἔχετε, νῦν γε ἤδη μάθετε, διδασκάλοις
"χρησάμενοι τούτοις. ʰ οἱ γὰρ ὑπερήφανοι καὶ βαρεῖς, οὐκ
"ὀπιτάττοντες ἡμῖν, ὡς πρότερον, ἥκουσιν, οὐδ' ἀπει-
"λοῦντες, ἀλλὰ δεόμενοι καὶ προκαλοῦντες ὅπως τὰ ἡμέ-
"τερα ἡμᾶς κατεῖναι, καὶ ὡς ἐλευθέροις ἐξ ἴσου ἤδη ἀρ-

"ad amicitiam invitent, neque vobis ob ve- *Per. Jul.* 4223.
"ſtrum ſuperbum reſponſum, quod ſuperiori *Ante Chr.* 491.
"legationi dediſtis, infenſi ſint, ſed veſtram *Olymp.* 72 ½.
"iſtam petulantiam & juvenilem ac gravem *V.C.* *Cat.* 261.
"arrogantiam, non ſecus ac boni patres ſtul- *Var.* 263.
"torum filiorum, ferant: & alteram legatio-
"nem mittendam denuo cenſuerint, & de
"ſuo jure decedere, atque ad quaſvis, Quiri-
"tes, æquas conditiones deſcendere volue-
"rint. Tantam igitur nacti felicitatem, ne
"cunctemini, Quirites, judicare quibus rebus
"indigeatis, neve in nos * petulanter voſmet
"geratis: ſed ſedata ſeditione redite cum
"lætitia in civitatem, quæ vos genuit ac edu-
"cavit, cui malam educationis remuneratio-
"nem & gratiam refertis, qui eam (quantum
"in vobis fuit) deſeruiſtis, & pecori de-
"paſcendam reliquiſtis. Quod ſi hanc occa-
"ſionem elabi patiamini, aliam talem nanciſci
"ſæpe optabitis.

¶ Quum autem Valerius dicendi finem fe- LXXII.
ciſſet, progreſſus Sicinnius dixit, non ex
una tantum † ratione debere eos, qui bene
de re aliqua conſultant, utilitatem æſtimare;
ſed ſibi etiam contrariam rationem proponere, præſertim quum de rebus tanti momenti conſultetur. Quare imperavit ut qui vellet, omni pudore & timore poſito, ad hæc reſpondeat: præſentem enim *dixit* rerum ſtatum non ferre, ut ad tales redacti anguſtias aut timori aut pudori cederent. Facto autem ſilentio, quum alii in alios oculos converterent, quærentes aliquem qui communem cauſſam ſuſciperet ac defenderet, & nullus prodiret, Sicinnio ſæpius eadem repetente verba, tandem, ut erat pollicitus, prodiit L. ille Junius, qui ſe Brutum cognominari volebat, ‡ totiuſque multitudinis magno conſenſu talem habuit concionem; "Timor patricio- *L. Junii Brutî reſponſio.*
"rum, Quirites, qui animis veſtris inſedit,
"terrere vos videtur: & propterea dejecti
"non audetis in medium proferre ea quæ
"quotidianis ſermonibus inter vos jactare ſo-
"letis. Fortaſſe vero unuſquiſque veſtrum
"putat aliquem alium proximum cauſſam
"publicam ſuſcepturum & acturum, & om-
"nes ſimul periculum, ſi quod eſt, facilius
"ſubituros; ſe vero tuto & ſecure ejus boni,
"quodcunque ex aliena audacia provenerit,
"partem habiturum. ** Sed ſane de his male
"ſentit. ſi enim omnes eandem ſequamur
"ſententiam, noſtra hæc ſingulorum timiditas
"univerſis æque erit damnoſa, &, dum unuſ-
"quiſq; ſuæ privatæ ſecuritati conſulet, com-
"munem univerſorum perdet. Quare, ſi an-
"te ignorabatis vos hoc metu liberatos eſſe,
"& libertatem ſtatim ex quo arma cepimus
"confirmatam eſſe, nunc ſaltem iſtis uſi ma-
"giſtris hoc diſcatis. Superbi enim & im-
"perioſi homines veniunt ad nos, jam non
"ut ante imperitantes & minitantes, ſed ro-
"gantes atque invitantes nos ut in noſtras
"ſedes revertamur, & jam ut cum hominibus
"æque liberis atque ipſi ſunt incipiunt no-
"biſcum

a Ἀποδίδοτε *Vat.* b Εὔξεσθε πολλάκις *Vat.* c Convenientius infin. ἐπιτρέπει *Sylb.* Aut legendum ἐπιτρέπτον ἦφη, aut ἦφη repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ. *Port.* d Mallem προσέρχεται. *Port.* e *Lapus* hæc paullo aliter videtur legiſſe, dum vertit, *& ſimul idem ſecum omnibus, ſi qua eſt periclitatio, potius ſuſtinere,* & αὐτὸς μᾶλλον πάντων. *Sylb.* f Τοῦτο μέρος *Vat.* g Τὸ ἐλεύθερον in *Ed. Steph.* Forſan τὸ τοῦ ἐλεύθερου. *Port.* h Οὐ γὰρ ὑπερήφανοι *Vat.* i Ὑμέτερα ὑμῶν *Vat.* k Κατεῖναι pro καθεῖναι notatum etiam paullo ante, p. 380. v. 24. *Sylb.* * Quidam interpr. *& nolite nobis illudere.* † *Al.* oratione. ‡ Datiſque crebris à multitudine ſignis. *Gelen.* ** Male quidem id ſciens. *Lapus.* Iniquo ſane conſilio. *Gelen.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. Cat. 261. V. C. Var. 263.

"biscum agere. Quid igitur eos amplius formidatis, & tacetis? quin liberam mentem "sumitis, &, disruptis jam tandem frænis, coram omnibus profertis injurias quas ab illis "accepistis? O miseri! *quid veremini ne quid "vobis accidat, si, me ducem sequuti, libere "quod sentitis proferatis? Ego enim illis pro "vobis meo cum periculo libere id quod æquum est dicam, & nihil celabo. Et quia "Valerius dixit nihil esse impedimento vobis quo minus in vestras sedes redeatis, quod "senatus vobis reditum concedat, & præterea decreverit omnium injuriarum præteri"tarum memoriam deponere, illi ea respon"debo, quæ & veritas dictat, & ipsa necessi"tas postulat. ¶ Cum multæ aliæ causſæ, LXXIII. "Valeri, vetant armis positis vestræ fidei nos "ipsos committere, tum vero tres maximæ & "manifestissimæ. Primum quidem, quia huc "venitis ut nos accusetis, quasi deliquerimus, "& beneficium aliquod in nos conferre pu"tatis, dum reditum conceditis: deinde, quia "ad pacem nos invitantes, nullo modo indi"catis quam æquis aut humanis conditioni"bus eam simus facturi: postremo, quia ni"hil eorum quæ nobis estis polliciti certum "ac *firmum* est; sed jam sæpius nobis im"ponere ac fucum facere non dubitastis. Di"cam autem separatim de singulis, facto à "jure initio: etenim tum in privatis tum in "publicis disceptationibus à jure ducenda "sunt orationis exordia. Nos igitur si vobis "injuriam facimus, nullam impunitatem, nul"lam injuriarum oblivionem petimus: atque "adeo ne ejusdem quidem civitatis vobiscum "participes amplius esse volumus, sed, fortu"nam & genios duces sequuti, sedes ibi fige"mus quocunque fatum nos deduxerit. Quod "si à vobis injuriam passi coacti fuimus hanc "fortunam experiri, in qua sumus: quin fa"temini vos, qui nobis injuriam feciſtis, in"digere venia & illatarum injuriarum obli"vione? Nunc vero, quum veniam petitis, "eam *nobis* vos dare dicitis; & iram quam "vobis remitti cupitis, quasi nobis eam re"mittatis, magnifice ac superbe loquimini, "confundentes veritatis naturam, & juris "dignitatem pervertentes. Quod autem non "patiamini, sed faciatis injuriam, quod etiam "multis & magnis beneficiis à plebe affecti, "partim in libertate tuenda, partim in impe"rio parando, non egregiam gratiam ei retu"leritis, audite: verba autem faciam ducto "initio à rebus, quas vos ipsi scitis, &, vos "per deos obsecro, si quod mendacium dixero, ne feratis, sed confestim arguatis. ¶ No- LXXIV. "stra resp. olim sub regibus fuit, & ad septi"mam usque ætatem hac reip. forma majores "nostri constanter sunt usi. Quamdiu tamen "regius ille dominatus duravit, plebs nullum "unquam detrimentum à regibus, præsertim "vero à novissimis accepit. Missa facio mul"ta & magna bona, quæ ex eorum regno

"ἄρχοντας ὁμιλεῖν. τί οὖν ἔτι καταπέπληχθε αὐτοὺς,
"καὶ σιωπᾶτε; ἀλλ' οὐκ ἐλεύθερα φρονεῖτε, καὶ ἀφαι-
"ρήξαντές πόλε ἤδη τοὺς χαλινοὺς, λέγετε εἰς τὸ κοι-
"νὸν ἃ πεπόνθατε πρὸς αὐτῶν; ὦ ῥέτλιοι, τί δει-
"δοίκατε μή τι πάθητε, ἡγεμόνι τῆς ἐλευθερουμέ-
"μας ἐμοὶ χρώμενοι; κινδυνεύσω γὰρ ὑπὲρ ὑμῶν
"εἰπεῖν τὸ δίκαιον μετὰ παῤῥησίας ἐγὼ πρὸς αὐ-
"τοὺς, καὶ οὐδὲν ἀποκρύψομαι. καὶ ἐπειδὴ Οὐαλέ-
"ριος οὐδὲν ἔφησεν εἶναι τὸ κωλῦον ἀναστρέφειν ὑμᾶς
"ὅπῃ τὰ οἰκεῖα, τῆς βουλῆς διδούσης τὴν κάθοδον,
"καὶ προσενφισμένης τὸ μὴ μνησικακεῖν, ταῦτα [a] ἀ-
"ποκενόμενος πρὸς αὐτὸν, ἅπερ ἐστὶν ἀληθῆ καὶ
"ἀναγκαῖα εἰρῆσθαι. Ημας, ὦ Οὐαλέριε, πολλὰ μὲν
"καὶ ἄλλα τὰ κωλύοντά ἐστιν ἀποθεμένους τὰ ὅ-
"πλα, ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι· πεῖα δὲ τὰ μέγιστα [b] καὶ φα-
"νερώτατα. πρῶτον μὲν ὅτι ἐγκαλοῦντες ἡμῖν ὡς ἡ-
"μαρτηκόσιν ἥκετε, καὶ οὐ εὐεργεσίας οἴεσθε μέρει δι- 397
"δόναι τὴν κάθοδον· ἔπειθ', ὅτι οὐδὲν ὑποδηλοῦτε πα-
"ρακαλοῦντες ὅπῃ τὰς διαλλαγὰς, ἐφ' οἷς αὐτὰς δι-
"καίοις ἢ φιλανθρώποις ποιησόμεθα· τὸ δὲ τελευταῖον,
"ὅπι βέβαιον ἡμῖν ὧν ἂν ὑποσχησθε οὐδέν ἐστιν, ἀλ-
"λὰ πολλάκις ἐξαπατῶντές τε καὶ φενακίζοντες ἡμᾶς
"διατελέλεκατε. ἐρῶ δὲ ὑπὲρ ἑκάστου χωρὶς, ἀπὸ δὲ δι-
"καίου ἀρξάμενος· καὶ γὰρ [c] ἰδίᾳ γ' ἂν κοινῷ λέγοντας,
"ἀπὸ τοῦ δικαίου χρὴ ἄρχεσθαι. ἡμεῖς τοίνυν [d] εἴ μὲ ἀδι-
"κοῦμεν ὑμᾶς, οὐδὲν δεόμεθα οὔτε ἀδείας οὔτε ἀμνηστί-
"ας· καίτοιγε οὐκ ἀξιοῦμεν οὐδὲ κοινωνεῖν ἔτι τῆς πόλεως,
"ἀλλ' ὁπιμενοῦμεν ὁποῖ ποτ' ἂν ἡμᾶς ἄγῃ τὸ [e] χρεών,
"[f] τύχῃ καὶ δαίμοσιν ὑπειξάντες ἡγεμόσιν. εἰ δὲ ἀ-
"δικούμενοι πρὸς ὑμῶν, τούτης ἠναγκάσμεθα τῆς τύ-
"χης πειραθῆναι οὐ ᾗ ἐσμεν, τί οὐχ ὁμολογεῖτε, ἃ κα-
"κοὶ περὶ ἡμᾶς αὐτοὶ γενόμενοι, συγγνώμης δεῖσθαι
"καὶ ἀμνηστίας; νῦν δὲ λυ αἰτεῖσθε, τούτων δόσιν
"λέγετε· καὶ ἧς ἀφεῖσθαι ζητεῖτε ὀργῆς, ταύτης ὡς
"ἀφιέντες μεγαληγορεῖτε, συγχέοντες τὴν τῆς ἀλη-
"θείας φύσιν, καὶ τὴν τῶν δικαίων ἀξίωσιν ἀναστρέ-
"φοντες. ὅτι δὲ οὐκ ἀδικεῖσθε, ἀλλ' ἀδικεῖτε, καὶ
"πολλὰ καὶ μεγάλα εὐεργετηθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου,
"τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὰ δὲ εἰς τὴν ἡγεμο-
"νίαν, οὐ καλὰς ἀποδεδώκατε αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς,
"μάθετε· ποιήσομαι δὲ ἀφ' ὧν ἴστε καὶ αὐτοὶ πραγμά-
"των τοὺς λόγους, καὶ, πρὸς θεῶν, ἐάν τι ψεῦδος εἰ-
"πω, μὴ ἀνάσχησθε, ἀλλ' εὐθὺς ἐλέγχετε. Ημῖν τὸ ἀρ-
"χαῖον πολίτευμα λυ μοναρχία, καὶ μέχρι γενεᾶς
"ἑβδόμης ταύτῃ χρώμενοι [h] διετέλεσθη τῇ πολιτείᾳ·
"καὶ πρὸς πάσας τὰς ἡγεμονίας ταύτας οὐδὲν ὁ δῆ-
"μος ἠλαττώθη πώποτε ὑπὸ τῶν βασιλέων, καὶ
"πάντων ἤκμασε ὑπὸ τῶν τελευταίων. ἐγὼ γὰρ λέγειν
"ὅτι πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν
ἐκαρπώ-

[a] Vel legendum videtur ἀποκενόμαι vel ἀποκενῶμαι, ut *Lapus* vertit, *respondebo ei vera quæ sunt*. *Sylb.* Αποκενόμαι in *Cod. Vat.* Ερῶ ἀποκενόμενος ex conjectura *Porti*. [b] Καὶ τὰ φανερώτατα *Vat.* [c] Post ἰδίᾳ non male inserueris conjunctionem τι. *Sylb.* [d] Εἰ μὲν τι ἀδικεῖμεν *Vat.* [e] Χρειὼν *Vat.* quod verius atque usitatius esse viderat *Sylb.* [f] Τῇ τύχῃ *Vat.* [g] Malim, levi transpositione facta, αὐτοὶ πρὸς ἡμᾶς κακοὶ γενόμενοι. *Sylb.* [h] Cum διετέλεσαν subaudiendum οἱ πρόγονοι: aut, mutata persona, legendum διετελέσαμεν. *Sylb.* Posteriorem conjecturam firmat *Cod. Vat.* * Quid timetis? an ne aliquid patiamini me duce oris liberi utentes? *Lapus.* Quid timetis? me libere loquendi ducem sequimini. *Gelen.*

"ἁρπάσατο. χωρὶς γὰρ [a]τῆς ἄλλης θεραπείας, ἣ
"κολακεύοντες αὐτὸν, οἰκεῖον μὲν σφίσιν, ἐχθρὸν δὲ ὑ-
"μῖν ἐβούλοντο εἶναι· ὃ ποιοῦσιν ἅπαντες οἱ [b]τυραννικῶς
"ἐξάγοντες τὰς δυναστείας· κρατήσαντες πολέμῳ μα-
"κρῷ [c]Σιβέννης πόλεως πάνυ εὐδαίμονος, ἐξὸν αὐ-
"τοῖς μηδενὶ κοινωνεῖσθαι τῆς λαφύρων, ἀλλ' αὐτοὶ κα-
"τασχεῖν, καὶ πάντας ὑπερβαλέσθαι πλούτῳ [d]βασι-
"λέων, οὐκ ἠξίωσαν, ἀλλὰ φέροντες εἰς μέσον ἔθηκαν
"ἅπασαν τὴν ὠφέλειαν· ὥσθ' ἡμᾶς χωρὶς ἀνδραπό-
"δων καὶ βοσκημάτων, καὶ τῆς ἄλλης κλήσεως, πολλῆς
"ὄσης καὶ καλῆς, ἀργυρίου πέντε μνᾶς κατ' ἄνδρα
"διανείμασθαι. ὧν ἡμεῖς ἀμελήσαντες, ἐπειδὴ τυραν-
"νικώτερον ἐχρῶντο ταῖς ἐξουσίαις, οὐκ εἰς τὸν δῆμον
"ὑβρίζοντες, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς, δυσανασχετοῦντες ἐπὶ
"τοῖς γινομένοις, τῆς μὲν τῶν βασιλέων εὐνοίας ἀπέστη-
398 "μεν, ὑμῖν δὲ προσεθέμεθα· καὶ συνεπαναστάντες αὐ-
"τοῖς μεθ' ὑμῶν, οἵ τε ἐν πόλει καὶ ὁ ἔξωθι στρατοπέ-
"δου, τοὺς μὲν ἐξηλάσαμεν, ὑμῖν δὲ φέροντες ἀνεθή-
"καμεν τὴν ἐκείνων ἀρχήν. πολλάκις τε [e]γενόμενον ἐφ'
"ἡμῖν μεταθέσθαι πρὸς τοὺς ἐξελαθέντας, μεγάλαις
"δωρεαῖς ἂν ὑπέτεινον ἡμῖν, ἵνα μὴ τὸ πρὸς ὑμᾶς
"πιστὸν ἐγκαταλίπωμεν, οὐκ ὑπεμείναμεν, ἀλλὰ
"πολλοὺς καὶ μεγάλους καὶ συνεχεῖς κινδύνους καὶ
"πολέμους δι' ὑμᾶς ἠντλήσαμεν· καὶ μέχρι τοῦ πα-
"ρόντος ἔτους ἐπακκαιδέκατον ἤδη τελοῦμεν, πᾶ-
"σιν ἀνθρώποις μαχόμενοι περὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας.
"ἀκαταστάτου μὲν γὰρ ἔτι τῆς πολιτείας οὔσης· [f]οἷα γίνε-
"σθαι φιλεῖ περὶ τὰς μεταβολὰς τὰς αἰφνιδίους γιγνο-
"μένας, δυσὶ ταῖς ἐπιφανεστάταις πόλεσι Τυρρηνῶν,
"Ταρκυινίοις τε καὶ Οὐιεντανοῖς καταγεῖν βουλομένοις
"τοὺς βασιλεῖς, μεγάλῃ σπουδῇ προκινδυνεύσαντες,
"ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς [g]διηγωνίσμεθα, καὶ μεγίστῳ ἀ-
"ποδειξάμενοι προθυμίαν, τούς τε ἀντιπαταχθέντας μάχῃ
"νικήσαντες ἀπωσάμεθα, καὶ τῷ πρώτῳ τὴν ὑπάτων δια-
"σώσαμεν τὴν ἀρχήν. ὑπὸ πολλοῖς δὲ χρόνοις ὕστερον, [h]Πορ-
"σῖνον Τυρρηνῶν βασιλέα, καταγεῖν καὶ αὐτὸν ἀξιοῦντα
"τοὺς φυγάδας, τῇ τε ἐξ ἁπάσης Τυρρηνίας ἰσχὺι αὐτὸς
"ἐπήγετο δυνάμει, καὶ ταῖς ὑπ' ἐκείνων οὐκ πολλῷ
"σπανιζομένοις, οὐκ ἔχοντες ἀξιόμαχον χεῖρα, καὶ ἀφ'
"τοῦτο καταπλαγέντες εἰς πολιορκίαν τε καὶ ἀμηχα-
"νίαν, καὶ παντὸς προφανοῦς ἐποικίας, τῷ πάντα
"ὑπομεῖναι τὰ δεινὰ, [i]φίλον ἠναγκάσαμεν ἀπελθεῖν.
"τὰ δὲ τελευταῖα, τρίτῳ καθόδου τῶν βασιλέων πα-
"ρασκευασαμένων ἀφ' τῶν Λατίνων ἐθνῶν, καὶ πολίσματα
"πόλεις ἐπαγομένων, ἀντιβολοῦντας ὑμᾶς ὁρῶντες,
"καὶ ὀλοφυρομένους, καὶ ἕνα ἕκαστον [k]ὀνομαζόμενον, ἑ-
"ταιρείας τε καὶ συντροφίας καὶ ὁμηλικίας ἀναμιμνή-
"σκοντας, οὐχ ὑπεμείναμεν ἐγκαταλιπεῖν· ἡγησάμενοι
"δὲ κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον ἀγῶνα τὸν ὑ-
"πὲρ ὑμῶν, ὁμόσε τοῖς δεινοῖς ἐχωρήσαμεν, μέγιστον ἤδη

"percepit. nam præter alias blanditias & "assentationes, quibus eam sibi devincire & "conciliare atque vobis inimicam reddere stu- "debant, (quod solent facere omnes * qui le- "gitimam potestatem in tyrannicam vertere "cupiunt) diuturno bello expugnata Suessa "urbe valde fortunata ac opulenta, quum il- "lis liceret prædam nulli impertiri, sed sibi "ipsis retinere, & cæteros regum divitiis su- "perare, hoc tamen facere noluerunt, sed "omnem prædam tulerunt ac in medio po- "suerunt, ita ut nos, præter mancipia & pe- "cus & res alias multas & pulchras, quinque "argenti minas viritim acceperimus. Quibus "rebus neglectis, postquam illi tyranni pote- "state sua abuti cœperunt, non in plebem "delinquentes, sed in vos ipsos, illa eorum "facta iniquo animo ferentes à regum bene- "volentia alienati sumus, & nos vobis ad- "junximus; & conspiratione vobiscum in "eos facta, tam qui in urbe quam qui in ca- "stris eramus, eos expulimus, vobisque illo- "rum imperium detulimus. Et quum sæpius "arbitratu nostro id ad reges exactos trans- "ferre possemus, magnis *allecti* muneribus "quæ nobis afferebant, ne tamen fidem vobis "datam falleremus, hoc facere noluimus; sed "multa & gravia atque assidua pericula & "bella propter vos subiimus & pertulimus: "& ad hanc usque diem annum jam deci- "mum septimum atterimus, pro communi li- "bertate cum omnibus mortalibus pugnantes. "Nam reip. statu nondum composito *ac sta- "bilito*, (sicut accidere solet in repentinis mu- "tationibus) duobus nobilissimis Hetruscо- "rum populis, Tarquinienssibus & Vejenti- "bus, reges in regnum reducere volentibus, "non sine nostro periculo cum ingentibus "copiis obviam ivimus, & pauci cum multis "pugnavimus, & maxima animi alacritate "demonstrata, & hostes à nobis superatos re- "pulimus, & superstiti consuli imperium con- "servavimus. Neque multis post annis Por- "senam, Hetruscorum regem, qui & ipse ex- "sules in patriam reducere volebat, quum to- "tis Hetruriæ viribus quas secum ducebat, & "copiis ab illis jam multo ante coactis pares "non essemus, ac propterea intra mœnia "compulsi obsideremur, & ad consilii inopiam "& rerum omnium penuriam redacti esse- "mus; tamen, quod durissima quæque mala "perferremus, coëgimus eum nobis amicum "discedere. Postremo autem, quum reges ter- "tium tentassent reditum in patriam, opera "& auxilio gentis Latinæ, & triginta populos "sibi adscivissent, quum videremus vos sup- "pliciter orantes & lugentes, & uniuscujus- "que opem implorantes, & sodalitates & com- "munes educationes atque communem mili- "tiam commemorantes, vos deserere non "sustinuimus: sed existimantes certamen pro "vobis susceptum honestissimum ac præcla- "rissimum esse, cum hostibus immanibus "manum conseruimus, † maximum illud peri- "culum

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 $\frac{1}{2}$. *Cat.* 261. *V. C. Var.* 263.

a Τῆς ἄλλης αὐτῶν *Vat.* *b* Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Male τυραννικῶν in *Ed. Steph.* *c* Vide pag. 241. *d* Genitivus βασιλέων ratione partitionis excusari potest. *Sylb.* *e* Γενόμενον ἡμῖν *Vat.* *f* Si quis malit neutrum plurale οἷα, facile assentiar. *Sylb.* Οἷα adverbialiter malit *Portus.* *g* Malet forsan aliquis διηγωνισάμεθα, quoniam eodem tempore mox sequitur ἀπωσάμεθα & διεσώσαμεν. Sed occurrit tamen & alibi hæc temporum mutatio, atque adeo pag. præced. v. 43. *Sylb.* *h* Πορσίναν *Vat.* *i* Φίλον ἠναγκάσαμεν *Vat.* *k* Ἐπιθοωμένους malint *Sylb.* & *Port.*

* *Al.* Qui ad regnum more tyrannorum viam sibi sternunt.

† Maximum jam illud periculorum parvi pendentes. *Lapus.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

"culum tunc ſubire non dubitantes, in quo "acceptis multis vulneribus, & amiſſis multis cognatis & ſodalibus & contubernalibus, "hoſtes vicimus, eorumque duces interfeci- "mus, & totum regium genus exſtinximus.

LXXV. "¶ Hæc igitur ſunt quæ pro communi veſtra "libertate à tyrannis vindicanda vobis præ- "buimus, illud videlicet noſtrum ſtudium, "quod vires ſuperabat, quod non neceſſitate "potius còacti quam virtutis ergo vobis exhi- "buimus. Quæ vero præſtiterimus veſtra "cauſſa, ut & honorem & imperium in alios "conſequeremini, & principatum majorem, "quam initio exiſtimabatur, vobis compara- "retis, audite; &, ſi qua in re à veritate vel "minimum receſſero, ſicut principio dixi, mi- "hi reclamate. Vos enim, poſtquam in tuto "viſa eſt libertas, non contenti fuiſtis, neque "in hoc rerum ſtatu manere voluiſtis: * ſed "eo audaciæ prorupiſtis, ut res novas moliri "non dubitaritis, omnes libertatis tuendæ "ſtudioſos pro hoſtibus habentes, & bellum "pene omnibus mortalibus indicentes, atque "in his periculis & præliis, pro hac veſtra "pluris habendi cupiditate ſuſceptis, noſtris "corporibus vobis abutendum eſſe putaſtis. "Quot vero civitates, modo ſingulas modo "duas ſimul vobiſcum pro libertate bellum "gerentes, partim acie ſuperatas & in noſtram "poteſtatem redactas, partim obſeſſas ac ex- "pugnatas ſubegerimus, prætereo. Quid e- "nim oportet minutatim res geſtas recenſere, "quæ tantam verborum materiam præbent? "Univerſam vero Hetruriam, in duodecim "principatus diviſam, & magna cum terreſtri "tum maritima potentia pollentem, quinam "vobis compararunt, atque adeo in veſtram "ditionem redegerunt ut imperio veſtro pa- "reret? quorum vero ope factum eſt ut Sa- "bini iſti, gens tam valida, quibuſcum con- "tinenter de principatu contendebatis, de "æquo jure vobiſcum amplius non conten- "dant? Quid? Latinorum triginta populos "non ſolum magnitudine potentiæ elatos, "ſed etiam ob æquiora poſtulata magnifice "de ſe ſentientes, quinam ſubegerunt? qui- "nam eos coëgerunt, ne in ſervitutem abri- "perentur & urbes ipſorum everterentur, "ſupplices ad vos confugere? ¶ Alia multa

LXXVI. "prætereo, quæ, quum nondum à vobis diſſi- "deremus, nos quoque, nonnihil commodo- "rum ex imperio ſperantes, vobiſcum non "ſine noſtro periculo militiæ geſſimus. Ve- "rum poſteaquam manifeſte conſtitit vos "imperium veſtrum in tyrannidem jam con- "vertiſſe, & nobis tanquam mancipiis abuti, "nos quoque eodem animo erga vos eſſe de- "ſtitimus, deſciſcentibus interim ſubditis pe- "ne omnibus, initio defectionis facto à

"κίνδυνον ἀναῤῥίψαντες ἐκεῖνον, ἐν ᾧ πολλὰ μὲν τραύ- "ματα λαβόντες, [a] πολλά τε σώματα συγγενῶν τε καὶ "ἑταίρων καὶ ὁμοσκήνων ἀποβαλόντες, ἐνικήσαμεν τοὺς "πολεμίους, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν ἀπεκτείναμεν, "καὶ τὴν βασιλικὴν συγγένειαν ἅπασαν διεφθείρα- "μεν. Α μὲν δὴ εἰς τὸ συμβαλθερῶσαι ὑμᾶς ἀπὸ τῶν "τυράννων παρεσχόμεθα, [b] ὑπὲρ δυνάμιν τὸ ἑαυτῶν πρό- "θυμον, οὐχ ὑπὸ ἧς ἀναγκάζομαι μᾶλλον εἰς αὐτὸ καταφαί- "νες, [c] ἢ ὑπ' ἀρετῆς, ταῦτά ἐστιν. ἃ δὲ εἰς τὸ τιμᾶσθαί τε "καὶ ἀρχειν ἑτέρων, δυναστείαν τε περιβαλέσθαι μείζω ἢ "κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς δόκησιν, ἀκούσατε, [d] καί, ὅπως, ἐάν "τι παρεπέψω τὸν λόγον ἔξω τῆς ἀληθοῦς, ὥσπερ καὶ "ἀρχόμενος εἶπον, ἀντιτάσσεσθέ μοι. ὑμῖν γὰρ ἐπεὶ- "δὴ τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἐλευθερίας ἔδοξεν εἶναι βέβαιον, 399
"οὐκ ἀπέχρησεν ὅτι τούτῳ μένειν, ἀλλ' ὅτι τὸ τολ- "μᾶν καὶ νεωτεροποιεῖν ὁρμήσαντες, ἐχθρὸν [e] ὡς ἅπαν- "ἠγούμενοι τὸ περιέχομενον ἐλευθερίας, καὶ μικροῦ δεῖν "πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους πόλεμον ἀναδείξαντες, "[f] εἰς ταῦτα τὰ κινδυνεύματα, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς "πλεονεξίας ταύτης ἀγῶνας τοῖς ἡμετέροις [g] ὤμασθε δεῖν "καταχρᾶσθαι σώμασιν. ὅσας μὲν [h] οἷόν" πόλεις κα- "τὰ μίαν καὶ δύο πολεμούσας ὑμῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευ- "θερίας, ἃς μὲν οὐκ ἐκ παρατάξεως χειρωσάμενοι, τὰς "δὲ πεζομαχίαις ἑλόντες, ὑποχείρους ἐποιήσαμεν, "ἐῶ. τί γὰρ δεῖ καθ' μικρὸν λέγειν τὰς πράξεις, "τοσαύτην ἔχοντας λόγων ἀφθονίαν; ἀλλὰ Τυῤῥη- "νίαν ἅπασαν εἰς δώδεκα νενεμημένην ἡγεμονίας, καὶ "πολλῇ μὲν τῇ κατὰ γῆν, πολλῇ δὲ τῇ κατὰ θάλατ- "ταν δυναστείᾳ περισάζουσαν, τίνες ἦσαν οἱ συγκα- "ταλιπόντες καὶ ποιήσαντες αὐτὴν ὑμῖν ὑπήκοον; "Σαβῖνοι δὲ τυτσί, ἔθνος τηλικοῦτον, οἷς διὰ παντὸς "ὁ περὶ τῶν πρωτείων πρὸς ὑμᾶς ἦν ἀγών, ποία παρέχει "ὑμῖν βοήθεια μηκέτι διαμιλλᾶσθαι περὶ τῶν ἴσων; [i] τί δὲ "αἱ τῶν Λατίνων τετράκοντα πόλεις, ἃ μόνον [k] μεγέθει ἐπαι- "ρόμεναι δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ δικαιότερα αἰτεῖσθαι μεγαλοφρονοῦσαι τίνες ἦσαν οἱ &c. *Port.* [k] Δυνάμεως μεγάθει ἐπαιρόμεναι *Vat.* [l] Μεγαλοφρονοῦσις absque interrogationis nota in *Cod. Vat.* [m] Rectius δυσμῶν, ut feratur ad ipſos Latinos, non ad urbes; nam alioquin erit tautologia. *Sylb.* [n] Duriuſcula eſt loquutio: idem autem valet ac ſi *Dionyſius* dixiſſet, βαλέσθαι τὴν τυραννίδα περὶ τὴν ἀρχὴν *imperium tyrannide amicire*, metaphora à veſtibus ducta. *Port.* Fortaſſe ὡς τυραννίδα περιβολήν. *Steph.* [o] Ἐπανίσῳ *Vat.* * Sed in audaciam reſque novandas euntes. *Lapus.*

[a] Πολλὰ δὲ σώματα *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* [b] Illa ὑπὲρ δυνάμιν τὸ ἑαυτῶν προθύμως appoſitive ſeu declarative accipienda: aut ſubaudiendum participium aliquod ἀναδεξάμενοι, vel aliud ſimile. *Sylb.* [c] Η ἐπ' ἀρετῆς *Vat.* [d] Καὶ ὅπως ἐναντιώσεσθέ μοι pendent è præcedenti verbo ἀκούσατε, ut *Lapus* etiam vertit, *& ut mihi adverſemini.* Sed ſimplicior & expeditior eſt ſtructura, ſi, ὅπως expuncto, legamus ἐναντιώσεσθε, ut pag. 382. v. 43. *Sylb.* [e] Illud ὡς, ſi mendo caret, anaſtrophen habet: cum ordo poſtulet ὡς ἐχθρὸν ἡγούμενοι ἅπαν τὸ περιέχόμενον ἐλευθερίας. At ſi τι pro ὡς reponas, nullo metaplaſmo erit opus. *Sylb.* Ἐχθρὸν δὲ ἴσως ἅπαν in *Vat.* & *Lapi Codd.* [f] Εἰς πάντα *Vat.* [g] Ὡιδι malit *Sylb.* Οἵτιδι in *Cod. Vat.* [h] Non agnoſcit *Vat.* [i] Oratio videtur ἀνακόλουθος: dicendum enim, τί δὲ; πῶς τὰ Λατίνων τετράκοντα πόλεις ἃ μόνον μεγάθει ἐπαιρόμεναι δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ δικαιότερα αἰτεῖσθαι μεγαλοφρονοῦσαι τίνες ἦσαν οἱ &c. *Port.* [k] Δυνάμεως μεγάθει ἐπαιρόμεναι *Vat.* [l] Μεγαλοφρονοῦσις absque interrogationis nota in *Cod. Vat.* [m] Rectius δυσμῶν, ut feratur ad ipſos Latinos, non ad urbes; nam alioquin erit tautologia. *Sylb.* [n] Duriuſcula eſt loquutio: idem autem valet ac ſi *Dionyſius* dixiſſet, βαλέσθαι τὴν τυραννίδα περὶ τὴν ἀρχὴν *imperium tyrannide amicire*, metaphora à veſtibus ducta. *Port.* Fortaſſe ὡς τυραννίδα περιβολήν. *Steph.* [o] Ἐπανίσῳ *Vat.* * Sed in audaciam reſque novandas euntes. *Lapus.*

"Οὐολούσκων, ἀκολουθησάντων δὲ αὐτοῖς Αἰκανῶν,
"Ερνίκων, Σαβίνων, ἄλλων συχνῶν, ἐδόκει τε οἱ
"οὐχ ἕτερον εἶναι καιρὸς, εἰ βουλομθύοις ἡμῖν ἰὼν,
"δυοῖν ἐξεργάσασθαι θάτερον, ἢ καταλύσασθαι τὴν
"ἀρχὴν ὑμῶν, ἢ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀποδεῖξαι μετριω-
"τέραν, ἅρα μέμνησθε εἰς οἵαν ἀπόγνωσιν τῆς ἀρχῆς
"ἤλθετε, καὶ ὡς [a] οὐ πολλῇ δι' ἀθυμίας ἐγένεσθε, εἴ-
"τε μὴ συναρθμεθα τῶν ἀγώνων ὑμῖν, εἴτε [b] μὴ
"ὀργῇ ἐφέντες ὡς τοὺς πολεμίους τρέψόμεθα, καὶ ὅσας
"δεήσεις καὶ ὑποσχέσεις ἐποιήσασθε; τί οὖν ἡμᾶς τα-
"πεινοὺς καὶ [c] πρὸς ὑμᾶς ὑβρισμθύους τότε ἐποιήσαμθν,
"ἡττηθέντες τῶν δεήσεων, καὶ πεισθέντες ταῖς ὑπο-
"σχέσεσιν, [d] αἷς ὁ βέλτιστος οὗτοσὶ Σερθίλιος ὑπα-
"τεύων τότε πρὸς τὸν δῆμον ἐποιήσατο; οὐδὲν μθν
"ἐμνησικακήσαμθν ὑμῖν τῶν πάλαι, χρηστὰ δὲ περὶ
"τοῦ μέλλοντος ἐλπίσαντες χρόνου, παρέσχομθν ὑ-
"μῖν ἑαυτοὺς, καὶ πάντα πολέμια σὺν ὀλίγῳ κατερ-
"γασάμθνοι χρόνῳ, παρῆμεν ἄγοντες αἰχμαλώτους
"πολλοὺς καὶ λείας καλάς. ἀντ' ὧν τίνας [e] ἡμῖν χά-
"ριτας ἀπεδώκατε; ἆρά γε δικαίας καὶ τῶν κινδύνων
"ἀξίας; [f] πόθεν; πολλοῦ γε δεῖ. καὶ [g] διέφθαρθε μθν
"γε καὶ τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ὑπελθύσατε τὸν ὕπα-
"τον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ποιήσασθαι. [h] αὐτὸν δὲ τουτονὶ
"τὸν βέλτιστον, ᾧ χαλεπρήσασθε πρὸς τὸν φθονερισμὸν,
"ἄμοιρον ἐποιήσατε τῶν θριάμβων, πάντων μάλιστα ἀν-
"θρώπων ἄξιον ὄντα τῆς τιμῆς ταύτης τυχεῖν· οὐκ ἄλ-
"λου τινὸς πρεσθέντες αἰτησόμενοι ὕδωρ ἢ ὕδρην, ἀλλ' ὅπως δίκαια
"ποιεῖν ὑμᾶς, ὡς ὑπέχεσθε, ἠξίου, καὶ ἀγανακτῶν ὅτι
"τῷ φθονερισμῷ δῆλον ἦν. Ἐναγχος δὲ δι' ὀλίγου χρόνου
"τινὶ γὰρ ἔτι πρεσθεὺς τῷ περὶ δικαίου λόγῳ, παύ-
"σομαι ὅθ' [i] ἡμῖν Αἰκανοί τε καὶ Σαβῖνοι καὶ Οὐολῦ-
"σκοι, μιᾷ γνώμῃ χρησάμθνοι, αὐτοί τε ἐπανίσαντο,
"καὶ τοὺς ἄλλους παρεκάλουν, ὑφ' ἡμᾶς ἀναχάθη-
"τε καταφυγεῖν τοὺς ταπεινοὺς καὶ φαύλους οἱ σεμνοὶ
"καὶ βαρεῖς, πάντα ὑπισχνύμθνοι [k] τότε σωτηρίας; καὶ
"ἵνα μὴ ἐξαπατᾶν ἡμᾶς [l] αὖθις δόξητε, ὃ πολλάκις ἐ-
"ποιήσατε, πρόκαλυμμα [m] τῆς ἀπάτης Μάνιον Οὐα-
"λέριον τοῦτον, τὸν φιλοδημότατον ἄνδρα, εὕρεσθε· ᾧ πι-
"στεύσαντες ἡμεῖς, ὡς ὑφ' ἂν ὑπατεύοιτε τε, καὶ
"ταῦτα χρηστοῦ περὶ ἡμᾶς ἀνδρὸς, φενακισθησόμε-
"θα, καὶ τοῦδε τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς
"ἐχθροὺς σὺν ὑμῖν μθν, οὐ μικροὺς, [n] οὐδὲ ὀλίγους, οὐδ' ἀφα-
"νεῖς ὑποσμείναντες ἀγῶνας. θᾶττον δὲ ἢ κατὰ τὸν ἀ-
"πάντων ἐλπίδα τέλος εἰληφότος κάλλιστα τῶν πο-
"λέμου, τοσοῦτον [o] ἀπέχεσθε τοῦ χαίρειν, καὶ πολλοῦ
"εἰδέναι τῷ δήμῳ χάριν, ὥστε κατέχειν ἡμᾶς ἔτι ἠξιοῦ-
"τε ἄκοντας ὑπὸ ταῖς [p] σημείαις σὺν τοῖς ὅπλοις, ἵνα

"Volſcis, quorum exemplum Æqui, Hernici, Sabini, multique alii ſequuti ſunt, & occaſio opportuna, qualis nunquam ante, vidébatur oblata, ſi nos hoc voluiſſemus, ad alterum è duobus faciendum, vel ad veſtrum imperium evertendum, vel ad id in poſterum moderatius reddendum; meminiſtiſne in quantam imperii deſperationem veneritis, & quam ſolicito animo perpetuo eſſetis, ne vel operam noſtram vobis in bello denegaremus, vel ira perciti ad hoſtes tranſiremus, & quam multas preces & pollicitationes effuderitis? Quid igitur nos humiles atque à vobis contumelia affecti tunc fecimus, veſtris victi precibus, & adducti pollicitationibus, quas optimus iſte Servilius tunc conſul plebi obtulit? Omnem à vobis ante acceptarum injuriarum memoriam depoſuimus, & quum in poſterum meliorem rerum ſtatum ſperaremus, nos vobis præbuimus, &, omnibus hoſtibus brevi temporis ſpatio debellatis, cum multis captivis & præda opima rediimus. Pro ea opera quam gratiam nobis retuliſtis? an juſtam, & illis periculis dignam? unde enim? certe multum abeſt. nam fruſtrati nos eſtis omnibus iis rebus, quas conſulem reip. nomine nobis promittere juſſeratis. atque ipſum iſtum optimum virum, cujus opera ad nos decipiendum abuſi fueratis, fraudaſtis triumpho, quum tamen is omnium hominum digniſſimus eſſet, qui hunc honorem conſequeretur: & hac contumelia eum affeciſtis nulla alia de cauſſa, quam quia poſtulabat ut id quod æquum erat (ſicut polidifferent liciti fueratis) faceretis, & quia conſtabat eum iniquo animo ferre factum nobis fucum. ¶ Nuper autem (nam ubi hoc unum addidero ad meam hanc de jure orationem, finem dicendi faciam) quando Æqui & Sabini & Volſci de communi ſententia, tum ipſi in vos arma ſumpſerunt, tum alios etiam ad idem ſolicitarunt, nonne coacti fuiſtis, vos venerandi viri & graves, ad nos abjectos atque viles confugere, nihil non pollicentes præſentis ſalutis gratia? & ne iterum nos decipere videremini, quod ſæpius feciſtis, veſtræ fraudis velamentum inveniſtis, iſtum Manium Valerium, virum plebis amantiſſimum; cui nos habita fide (utpote qui exiſtimaremus à dictatore, præſertim viro erga nos bono, minime deceptum iri) vobis in hoc quoque bello noſtram operam navavimus, hoſteſque magnis & multis atque inſignibus præliis commiſſis vicimus. Quum autem id bellum omnium ſpe citius feliciſſime confectum fuiſſet, tantum abfuit ut lætaremini, & magnam plebi haberetis gratiam, ut etiam nos adhuc invitos retinere volueritis ſub ſignis in armis, ut poſſetis

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

LXXI

a Ex *Thucydide* ſcribendum ὡς οὐ πάνυ ἀθυμίας ἐχόντες. *Steph.* Sic apud *Dionem* lib. LVI. ὡς οὐ πάνυ κινδυνώδους γίγνεσθαι, & lib. LVIII. ὡς οὐ πάνυ καλοῦ γίγνεσθαι. Poſſumus etiam legere ὡς οὐ πάνυ δι' ἀθυμίαν ἐχόντες, nam & *Dio* οὐ πάνυ γίγνεσθαι ſine adjectione dixit, lib. XXXVI. & XXXIX. *Xenophon* quoque ſic loquutus eſt Ἑλληνικῶν lib. V. οὐ πάνυ ἥσυ. Prior emendatio magis mihi probatur, etſi minor in poſteriore mutatio. *Caſaub.* b Deeſt *Vat.* c Vel πρὸς ὑμῶν legendum, vel πρὸς ὑμᾶς accipiendum pro *veſtri reſpectu.* Quod ſi etiam finita poſt ὑποισχέσθαι interrogatione, reſponſionis ſubjectionem accipere velis ab ἡττηθέντες, non multum refragabor. *Sylb.* Πρὸς ὑμῶν in *Cod. Vat.* Ὑφ' ὑμῶν placet *Porto.* Si quis tamen malit πρὸς ὑμᾶς, vertendum cenſet, *qui apud vos injuria affecti fuimus.* d Uſitatius ἃς ὁ βελτ. *Port.* e Ὑμῖν perperam in *Ed. Steph.* f Vide *Var. Lect.* ad pag. 261. & 274. g Διεψεύσασθε *Vat.* h Αὐτὸν δὲ τ' ἄνδρα τουτονὶ *Vat.* i Ὑμῖν *Vat.* quod maluit etiam *Gelenius.* k Poſt σωτηρίας ellipſis eſt cauſſalis particulæ ἕνεκα. *Sylb.* Crediderim *Dionyſium* ὑπὲρ τ' τότε σωτηρίας ſcripſiſſe: nam reliquiſſe ſubaudiendam vocem ἕνεκα, haud veriſimile eſt. *Steph.* l Αὖθις δόξητε *Vat.* m Si malis τῇ ἀπάτῃ, aut ταῖς ἀπάταις, per me licet. *Sylb.* n Οὐκ ὀλίγους *Vat.* o Rectius fortaſſe ἀπέχεσθε vel ἀπέχεσθαι. Απέχετε in *Cod. Vat.* p Σημείαις male in *Ed. Steph.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

"posſetis promiſſa veſtra irrita facere, ſicut "principio apud vos ipſos ſtatueratis. Quum "autem vir iſte veſtram fraudem pati non "poſſet, neque iſtius facti dedecus: ſed rela- "tis in urbem ſignis, exercitum in ſuas do- "mos dimiſiſſet, ſpecioſam hanc nacti cauſ- "ſam, ne faceretis quæ juſta ſunt, iſtum con- "tumelia affeciſtis, & nihil eorum quæ nobis "promiſeratis præſtitiſtis, ſed uno hoc facto "jus triplici nomine graviſſime violaſtis, ſub- "lata ſenatus dignitate *ac auctoritate*, hujuſ- "que viri fide fracta, ac hominibus bene de "vobis meritis relata infructuoſa laborum "gratia. Quum igitur hæc & multa alia his "ſimilia vobis, patricii, objicere poſſimus, no- "luimus vos ſuppliciter orare, neque precari; "neque etiam, quaſi aliquod ſcelus atrox pa- "trarimus, impunitatis & oblivionis injuria- "rum conditionibus impetratis, *in urbem* re- "dire *voluimus*. Verumtamen diligentius de "his in præſentia diſſerendum non arbitra- "mur, quando acturi de pace & concordia "convenimus: ſed ea negligimus & oblivio- "ni tradimus, atque æquo animo ferre volu- LXXVIII. "mus. ¶ Quin igitur aperte dicitis quæ ſit "veſtræ legationis cauſſa, & quid petituri ve- "neritis? Quanam propoſita ſpe in urbem "nos redire vultis? quam fortunam viæ du- "cem ſequutos? qua lætitia, quo gaudio ex- "cipiendos? Nihil enim humani aut benigni "nobis à vobis offerri hactenus audivimus, "nullos honores, nullos magiſtratus, nullum "inopiæ levamen; denique nihil aliud, ne "vel minimum quidem. Quamquam non o- "portebat vos quid facturi ſitis dicere, ſed fa- "cere, ac ita demum dicere, ut, accepto jam "ante aliquo beneficio à benevolentia veſtra, "ex eo de cæteris in poſterum conjecturam "facere poſſimus. Sed arbitror eos fortaſſe "ad hæc reſponſuros, ſe cum ſumma ac li- "bera rerum omnium poteſtate venire, ita ut "quicquid alteri alteris perſuaſerimus, id ſit "ratum futurum. Faciamus hæc eſſe vera: "reſpondeant facta verbis: nihil contra dico. "Sed quæ poſtea ſint eventura, cupio ex illis "intelligere, ubi nos dixerimus conditiones, "quibus in patriam velimus redire, & hæc "noſtra poſtulata nobis fuerint conceſſa, quis "erit nobis harum conventionum ſponſor? "qua cautione freti arma de manibus pone- "mus, atque iterum horum poteſtati nos "committemus? utrum ſenatuſconſultis, quæ "de his fient? (nam nondum ſunt facta.) At "quid vetabit hæc iterum novis ſenatuſcon- "ſultis irrita fieri, ubi Appio & reliquis ejuſ- "dem factionis hominibus ita placuerit? An "legatorum dignitati, qui fidem ſuam inter- "ponunt? Atqui horum opera & ante illi "nos deceperunt. * An conventionibus, quas "fide nobis data, & jurisjurandi religione in- "terpoſita, diis teſtibus confirmarint? At "hæc mihi multo magis quam omnis humana "fides ſuſpecta eſt, quia eam video à poteſta- "tibus ac principibus contemni: & conven-

"παρέλθητε τὰς ὑποσχέσεις, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς δέ- "γνωτε. οὐχ ὑπομένοντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς τὸν φενακι- "σμὸν, οὐδὲ τὴν αἰσχύνην ἣν ἔργῳ, ἀλλ' εἰσενεγκάντος εἰς "τὴν πόλιν τὰ σημεῖα, ἢ ἀσφενὲς ὅτι τὰ οἰκεῖα τοῖς "δυνάμεις, φεύσεσιν ποιησάμενοι τοῦτον τοῦ μὴ τὰ "δίκαια ποιεῖν, τοῦτον ὑβείσατε, τὴν δὲ πρὸς ἡμᾶς "ὁμολογιῶν οὐδεμίαν ἐφυλάξατε, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ "τεῖα τὰ μέγιστα παρενομήσατε, τὸ ἀξίωμα τῆς βου- "λῆς καταλύσαντες, καὶ τὴν πίστιν ἣν ἀνδρὸς ἀσφαλέ- "στατον, καὶ τοῖς εὐεργέταις ἀνόνητον ποιήσαντες τὴν "χάριν τῶν πόνων. ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις ὅμοια "πολλὰ ἔχοντες λέγειν πρὸς ὑμᾶς, οὐκ ἠξιώσαμεν, ὦ πα- "τρίκιοι, τοῦ ἱκετεύειν καὶ δεήσεις ὑμᾶς τροπέσθαι, "οὐδ' ὥσπερ οἱ τὰ δεινὰ δεδρακότες, ἐπ' ἀδείᾳ καὶ "ἀμνηστίᾳ καθόδου λαμβάνειν. οὐ μὴν ἀκριβολογεῖσθαί "γε περὶ τούτων ἐν τῷ παρόντι οἰόμεθα χρῆναι, ἐ- "πειδὴ περὶ ὁμονοίας διαλεξόμενοι συνελήλυθα- 401 "μεν· ἀλλ' ἀμελείᾳ καὶ λήθῃ παραδόντες αὐτὰ "φέρομεν. Ἐφ' οἷς δὲ προσβεύετε, καὶ τίνων δεόμενοι "ἥκετε, τί οὐ λέγετε φανερῶς; ὅπῃ ποίας [a] ἡμᾶς [b] ἐλ- "πίσιν εἰς τὴν πόλιν καταλθεῖν ἀξιοῦτε; ποίαν ἡγε- "μόνα τῆς ὁδοῦ [b] λαβόντες τύχης; πίνῳ [c] ὑποδεξο- "μένης εὐθυμίας ἢ χαρᾶς; οὐδὲν γὰρ ἄγει τοῦδε φι- "λάνθρωπον ὑμῶν ἢ χρηστὸν προσδεχομένων ἀκούομεν, "οὐ τιμὰς, οὐκ ἀρχὰς, οὐκ ἐπανόρθωσιν ἀποδείας, οὐκ "ἄλλο ἁπλῶς οὐδ' ὁποιῶν. καίτοι οὐ λέγειν ὑμᾶς "ἐχρῆν ἃ μέλλετε ποιεῖν, ἀλλὰ ποιήσαντας, λέγειν, "ἵνα προσειληφότες [d] ἤδη τὸ ἔργον ἀπ' εὐνοίας γενόμε- "νον, καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα ἔσεσθαι εἰκάσωμεν. οἱο- "μαι τοίνυν πρὸς ταῦτα ἐρεῖν αὐτοὺς, ὅτι δεῖ πάν- "των ἥκουσιν αὐτοκράτορες, ὥσθ' ὅ, τι ἂν πείσωμεν "ἀλλήλους, τοῦτ' ἔσεσθαι κύριον. ἔστω ταῦτα ἀληθῆ· "γιγνέσθω τὰ ἀκόλουθα τούτοις· οὐδὲν ἀντιλέγω. "βούλομαι δὲ τὰ μετὰ ταῦτα ἐσόμενα παρ' αὐτοῖς "μαθεῖν, ἐπειδὰν εἴπωμεν ἡμεῖς, ἐφ' οἷς ἀξιοῦμεν "ποιεῖσθαι τὴν κάθοδον, καὶ συγχωρηθῇ ταῦτα, "τούτων τίς ἐγγυητὴς ἔσται τοῖς ὁμολογιῶν ἡμῖν; τίνι "πιστεύσαντες ἀσφαλείᾳ τὰ ὅπλα θήσομεν ἐκ τῶν "χειρῶν, καὶ καταστήσομεν αὖθις εἰς τὴν τούτων ἐξου- "σίαν τὰ σώματα; πότερον τοῖς ψηφίσμασι τῆς βου- "λῆς τοῖς ὑπὲρ τούτων γεγραφησομένοις; οὐ γὰρ δὴ γε- "γραμμένοις. καὶ τί πάλιν κωλύσει ἑτέροις ἀκυρω- "θῆναι ταῦτα ψηφίσμασιν, ὅταν Ἀππίῳ καὶ τοῖς ὁμοια "φρονοῦσιν ἐκείνῳ φανῇ; ἢ τοῖς ἀξιώμασι τῶν πρεσβυ- "τῶν, οἳ τὰς ἑαυτῶν παρέχονται πίστεις; ἀλλὰ διὰ τῶν "ἀνδρῶν τούτων καὶ πρότερον ἡμᾶς ἐξηπάτησαν. [e] ἢ "τῆς τῶν θεῶν ὁμολογίας, δ' ὅρκων τὰ πιστὰ [f] παρω- "σάμενοι παρ' αὐτῶν; ἀλλ' ἔγωγε ὑπὲρ ἅπασαν "πίστιν ἀνθρωπίνων ταύτην δέδοικα, ᾗ ὑπὸ τῶν τῆς "ἡγεμονίας ὄντων καταφρονουμένην ὁρῶ· καὶ τὰς ἀκου-

σίας

a Ἡμᾶς hîc loci non agnoſcit *Vat.* ſed mox poſt καταλθεῖν collocat. b Lege λαβόντας: quod ad ἡμᾶς καταλθεῖν ἀξιοῦτε referendum. *Port.* c Ὑποδεξαμένης ἡμᾶς εὐθυμίας *Vat.* d Ἤδη τι ἔργον *Vat.* e Οἱ τῆς τῶν θεῶν *Vat.* f Παροισόμενοι (i. e. παρελη- ψόμενοι) vel πιστωσάμενοι malint *Sylb.* & *Port.* In *Cod. Vat.* ποιησόμενοι. * An per deos ſponſionibus quæſita ab his per jusjurandum fide? *Lapus.*

a Κλήρους.

"σίνες συμβάσεις τοῖς ἄρχειν ἀξιοῦσι πρὸς τὸς ἐλευ-
"θερίας μεταποιουμένους, οὐ νῦν πρῶτον, ἀλλὰ καὶ
"πολλάκις ἤδη καταμαθών, ὁπόσαμεν τοσοῦτον ἰσχύ-
"σας χρόνον, ὅσον ἂν αὐτοῖς αἱ ἀνάγκαι κρατῶσι.
"τίς οὖν ἡ τοιαύτη φιλία καὶ πίστις, ἢ ἢ πρὸς γνώ-
"μην ἀλλήλους θεραπεύειν ἀναγκασθησόμεθα, φυ-
"λάττοντες τὰς οἰκείας ἑκάτεροι [a] καιρούς; ὑποψία
"δὲ δή ποτε μετὰ τοῦτο, καὶ διαβολαὶ συνεχεῖς κατ'
"ἀλλήλων, φθόνοι τε καὶ μίσοι, καὶ πᾶσα ἄλλη κακῶν
"ἰδέα, καὶ πολὺς ὁ περὶ τῷ φθάσαι διολέσαντας, τὸ
"ἀντίπαλον ἀγών, [b] ὡς ἐν τῷ μέλλειν κειμένου τοῦ πα-
"θεῖν. Πολέμου δὲ πολιτικοῦ, ὡς ἅπαντες ἴσασιν, κά-
"κιον χρῆμα οὐδέν, ἐν ᾧ τὰ μὲν κρατηθέντα ἀτυ-
"χεῖ, τὰ δὲ κρατήσαντα ἀδικεῖ, καὶ πρέπει τοῖς μὲν
"ὑπὸ τῶν φιλτάτων ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ τὰ φίλτα-
402 "τα διολέσαι. ὅπου τοιαύταις δὴ τύχαις καὶ συμφοραῖς
"μὴ εὐκλαίστοις, μήτε ὑμεῖς, ὦ πατρίκιοι, καλεῖτε ἡ-
"μᾶς, μήτε ἡμεῖς αὐτοῖς ὑπακούωμεν, ὦ δημόται, ἀλλ'
"ὡς διῄρηκεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἡ τύχη, φέρωμεν. ἐ-
"χέτωσαν μὲν ὅτι τῆς πόλιν ὅλην, καὶ καρπούσθω-
"σαν ἡμῶν δίχα, καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἁπάντων
"[c] ἀπολαυέτωσαν μόνοι, τὸς ταπεινὸς καὶ ἀδόξους δη-
"μότας ὀκνηλόνες ὄντ πατρίδ. [d] ἀπαλλαττώ-
"μεθα καὶ ἡμεῖς ὅποι ποτ' ἂν ἡμᾶς ὁ δαίμων ἄγῃ, τό-
"που ἀλλότριον ὀκλιπεῖν νομίσαντες, ἢ πόλιν ἰδίαν. οὔ-
"τε γὰρ ἡμῖν τινι σφάδε ἐπολείπεται κλῆρ γῆς,
"ἥτε πάτρῳον ἑφέστιον, οὔτε ἱερὰ κοινὰ, ἥτε ἀξίωμα
"ὡς ὂν πατρίδι, ὧν θεμενόμενοι [e] φιλοχωρεῖμεν ἂν
"ἢ πρὸς γνώμην μένειν, ἀλλ' ἥδε μετὰ τῶν ὅπλων
"τοῖς [f] σώμασι μετὰ πολλῶν πόνων ἐλευθερία· ἐπεὶ
"τὰ μὲν οἱ πόλεμοι διέφθειραν, τὰ δὲ ἡ πρὸς καθ' ἡ-
"μέραν ἀπάνης ἀναγκαίων ἐξανάλωσεν, τὰ δὲ ὑπὸ
"τῶν ὑπερηφάνων δανειστῶν τόκων ἀφῃρέθημεν· οἷς
"τελευτῶντες ἀναγκαζόμεθα τοὺς ἑαυτῶν κλήρους Ⓐ
"δείλαιοι γεωργεῖν, σκάπτοντες, φυτεύοντες, ἀρῶν-
"τες, ποίμνια νέμοντες, ὁμόδουλοι τοῖς ἑαυτῶν [g] δου-
"λίοις ἀνδραπόδοις ὄντες, Ⓐ μὲν ἁλύσει δεθέντες, οἱ
"δὲ πέδαις, οἱ δὲ ὥσπερ τὰ χαλεπώτατα τῶν θη-
"ρίων, ξυλοῖς καὶ μύδροις. ἀρχίας δὲ δὴ καὶ προπηλα-
"κισμὸς, καὶ μάστιγας, καὶ πόνος ὀκ νυκτὸς εἰς νύκτα, καὶ
"πᾶσαν ἄλλην [h] ἀνάγκης ὠμότητα, καὶ ὕβριν καὶ ὑπερη-
"φανίαν, ἣν ὑπεμείναμεν, ἐῶ. τοσούτων [i] οἴων καὶ τηλι-
"κούτων ἀπηλλαγμένοι κακῶν ὑπὸ τοῦ δαίμονος, ὅσῃ
"σπουδῇ καὶ δυνάμει ἑκάστῳ πάρεστι, φεύγωμεν ἀπ'
"αὐτῶν ἄσμενοι, τύχῃ καὶ θεῷ, οἵπερ ἡμᾶς σώζου-
"σιν, [k] ἡγεμόνας τ ὁδοῦ ποιησάμενοι, πατρίδα νομίζον-
"τες τ ἐλευθερίᾳ καὶ πλοῦτον τ ἀρετῇ. πᾶσα γὰρ
"ἡμᾶς ὑποδέξεται γῆ κοινωνούς, τὰ μὲν ἀλύπους ἐ-
"σομένους τοῖς [l] ὑποδεξομένοις, τὰ δὲ ὠφελίμους. Πα-
"ραδείγματα δὲ τούτων γενέσθωσαν ἡμῖν πολλοί τε

"tiones, quæ inter imperandi cupidos & ſuæ *Per. Jul.* 4223.
"libertatis conſervandæ ſtudioſos contra vo- *Ante Chr.* 491.
"luntatem fiunt, quum non nunc primum, *Olymp.* 72 ½.
"ſed ſæpe ante hoc cognoverim, ſcio tam- *Cat.* 261.
"diu durare quamdiu neceſſitatis vinculo re- *V. C.* *Var.* 263.
"tinentur. Quænam igitur hîc eſſe poteſt
"amicitia & fides, ubi cogemur præter volun-
"tatem nos invicem colere, obſervantes utri-
"que opportunas occaſiones? Præterea, nun-
"quam aberunt ſuſpiciones, mutuæ crimina-
"tiones, invidiæ & odia, & quodvis aliud
"malorum genus, & utrique ſtudebunt ad-
"verſarios dolo præventos perdere, * quod
"in cunctatione periculum eſſe intelligent.
"¶ Nihil autem (ut omnes norunt) civili bel- LXXIX.
"lo eſt pejus; in quo victos ſequitur miſeria
"& *infortunium*, victores injuſte faciunt: &
"accidit illis quidem ut ab amiciſſimis per-
"dantur, iſtis vero ut amiciſſimos perdant.
"Ne igitur vos, patricii, nos ad talem fortu-
"nam & tales calamitates minime optandas
"vocetis, neve nos, Quirites, ipſis obtempe-
"remus: ſed in ea fortuna, quæ nos alios ab
"aliis ſeparavit, acquieſcamus. Atque iſti qui-
"dem habeant ſibi totam urbem, & ſine no-
"bis ejus commoda percipiant, & cæteris
"omnibus bonis ſoli fruantur, qui nos homi-
"nes abjectos ac ignobiles patria expulerunt.
"Et nos quoque eamus, quocunque fortuna
"nos duxerit; exiſtimantes locum alienum,
"non noſtram urbem, à nobis derelinqui.
"Nullus enim noſtrum hîc relinquit aut a-
"grum aliquem ſibi ſortito datum, aut pater-
"num domicilium, aut ſacra communia, aut
"dignitatem velut in patria, quarum rerum
"deſiderio capti, vel contra noſtram volun-
"tatem, hîc manere cupiamus, immo ne liber-
"tatem quidem armis & multis laboribus par-
"tam relinquit: quandoquidem res noſtras
"partim ipſi hoſtes corruperunt, partim vero
"ipſa quotidiani victus inopia conſumpſit,
"partim iſti ſuperbi fœneratores nobis eri-
"puerunt. Ob quas cauſſas eo tandem eſt
"ventum, ut nos miſeri cogamur agros no-
"ſtros ipſis colere, fodiendo, plantando, aran-
"do, pecus paſcendo; ita ut ſimus conſervi
"noſtrorum mancipiorum bello captorum,
"partim catenis nexi, partim compedibus,
"partim, ut truculentiſſimæ feræ, collaribus
"ligneis ac ferreis. Taceo verbera & contu-
"melias, & flagra & continuatos labores à
"ſummo mane ad noctem uſque, & omnem
"aliam neceſſitatis crudelitatem, & inſolen-
"tiam & ſuperbiam, quam paſſi ſumus. Tot
"igitur ac tantis malis à deo liberati, quanto
"maximo quiſque poteſt ſtudio, ac totis viri-
"bus ab iſtis fugiamus læti, fortunam & deum
"qui nos ſervant, viæ duces ſequuti, & exiſti-
"mantes noſtram libertatem eſſe patriam no-
"ſtram, noſtramque virtutem divitias eſſe no-
"ſtras. quævis enim terra nos excipiet ſo-
"cios; quia partim minime moleſti, partim
"utiles iis qui nos excipient futuri ſumus.
"¶ Hac autem in re nobis ſint exemplo multi LXXX.
"Græci,

a Κλήρους. ὑποψίαν δὲ δὴ τόγε *Vat.* *b* Ο ὂν τῷ μέλλειν *Vat.* *c* Απολαῦσάτωσαν perperam in *Ed. Steph.* *d* Απαλλαττόμεθα δὲ ἡμεῖς *Vat.* Particulam δὲ deſiderari viderat *Sylb.* *e* Quomodo φιλοχωροῖμεν μένειν dicere potuit? ſuſpicor φιλοχωροῖμεν ὥστε μένειν à *Dionyſio* ſcriptum fuiſſe. *Sylb.* *f* Poſt σώμασι deeſſe videtur ϲ, & mox participium κτηθεῖσα poſt πόνων. *Sylb.* *g* Δορυκτήτοις *Vat.* *h* Non agnoſcit *Vat.* *i* Deeſt *Vat.* *k* Ηγεμόνα in *Ed. Steph.* *l* Υποδεξαμένοις *Vat.* * Vel potius, *quod cunctationem malum ſibi allaturam intelligent*: nam Gr. verba ſunt, ὡς ἐν τῷ μέλλειν κειμένου τοῦ παθεῖν. *Port.*

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

"Græci,& plurimi barbari,præcipue vero majores iſtorum & iidem noſtri: quorum alii, cum Ænea ex Aſia in Europam migrantes, in agro Latino urbem condiderunt; alii vero, poſtea ex Alba migrantes, Romulo coloniæ duce, in his locis urbem, quæ nunc à nobis derelinquitur, fundarunt. Habemus autem copias non ſolum paullo majores illis, ſed etiam triplo majores, & migrationis juſtiorem cauſſam. Nam qui ex Ilio migrarunt, ab hoſtibus expulſi ſunt; at nos, hinc ab amicis. profecto autem miſerabilius eſt à ſuis domeſticis quam ab alienis expelli. Atque qui cum Romulo expeditionem ſuſceperunt, ut meliorem agrum ſibi compararent, ſuum patrium neglexerunt: nos vero deferentes vitam iſtam & patria & laribus carentem, neque diis inviſam, neque hominibus moleſtam, neque ulli agro gravem coloniam deducimus. Sed, quum nihil ſanguinis effuderimus, & nullam civium qui nos expulerunt cædem fecerimus, nec igne & ferro agrum qui à nobis derelinquitur vaſtaverimus, nec ullum ſempiterni odii monumentum reliquerimus; (ſicuti nationes contra fœderis conditionem violatæ, & ad graves ac duras neceſſitates redactæ facere ſolent) deos vero & genios, qui omnes res mortalium juſte moderantur, teſtati, iliſque permittentes ut pœnas pro nobis exigant, illud ſolum poſtulamus, ut qui de nobis in urbe habent infantes & parentes, aut etiam uxores, ſi quæ noſtræ fortunæ comites eſſe volent, eos eaſque illis recipere liceat: hæc enim recipere nobis eſt ſatis, nec aliud quidpiam de patriæ rebus præterea petimus. Sed agite feliciter, & ut lubet vivite, quando tales geritis animos in humilioris fortunæ homines, & adeo inciviles atque inſociabiles eſtis.

"Ελληνες [a] πλεῖοί τε βάρβαροι, μάλιστα δὲ οἱ τούτων "τε καὶ ἡμῶν πρόγονοι· ὧν οἱ μέν, μετ' Αἰνείου στρατεύ- "σαντες ἐκ τῆς Ασίας εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐν τῇ Λατίνων "γῇ πόλιν ᾤκισαν· οἱ δὲ ὕστερον [b] ἐξ Ιλίου ἀναστάντες, "Ρωμύλῳ τὴν ἀποικίαν ἄγοντι, ἐν τοῖσδε τοῖς τόποις "ἱδρύσαντο τὴν [c] ἐφ' ἡμῶν ἐκλειπομένην. ὑπάρχει τε ἡμῖν "δυνάμις οὐκ ὀλίγῳ πλείων μόνον τῆς [d] ἐκείνης γενο- "μένη, ἀλλὰ καὶ τειπλασία, καὶ προφάσις δικαιοτέρα "τῆς μεταναστάσεως. οἱ μὲν γὰρ ἐξ Ιλίου μεταναστάντες, "ὑπὸ πολεμίων ἐξηλαύνοντο· ἡμεῖς δὲ, αὐτόθεν [e] ἐκ τῶν "φίλων· [f] ἐλεεινὸν δὲ δήπου πρὸς τοῖς οἰκείοις, ἢ τοῖς ἀλ- "λοτρίοις ἐλαύνεσθαι. οἱ δὲ Ρωμύλῳ στρατεύσαντες τῆς "[g] στρατιᾶς, ὅτι τῷ κτήσασθαι κρείττονα γῆν, ὑπερεῖδον "τῆς πατρῴας· ἡμεῖς δὲ τὴν ἄποικον καὶ ἀνέστιον ἐκλεί- "πουτες βίον, ὅτε θεοῖς ἐπιφθονον, ὅτε ἀνθρώποις [i] λυπη- "ρὸν, ὅτε γῇ τινὶ βαρεῖαν φέλλομεν ἀποικίαν. ἀλλ' ἐν δι' "αἵματος καὶ φόνων ἐμφυλίων ἐλθόντες πρὸς τοὺς ἀπε- "λαύνοντας ἡμᾶς, ἐδὲ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κακώσαντες "τὴν ἐκλειπομένην γῆν, ἐδ' ἄλλο μνημόσυνον ἐδὲν αἰω- "νίου κηλιδοπόνου ἔχθρας, ὡς ταῖς παρεσπονδημέναις "[k] φυλαῖς καὶ εἰς ἀβελτέρους ἀνάγκας καταπλεισθεί- "σαις ἔθος ἐστὶ δρᾶν· [l] θεοὺς δὲ ἐπιμαρτυρόμενοι καὶ δαίμο- "νας, οἳ τὰ ἀνθρώπινα πάντα κρίνουσι δίκην ἀγνοῦσι, καὶ κηλιδοπόνους "ἐκείνους ἀναπεφάξασθαι τὰς ὑπὲρ ἡμῶν δίκας, ἐκεῖ- "νο μόνον ἀξιοῦμεν, οἷς ἐστιν ἡμῶν ἐν τῇ πόλει τέκνα νήπια "καὶ γονεῖς, καὶ εἴ τινες ἄρα γυναῖκες ἡμῖν ἐθελήσουσι κοινωνεῖν "τῆς τύχης, τὰ σώματα ἀπολαβεῖν. ταῦτα ἡμῖν ἀπό- "χρη λαβεῖν, καὶ ἐκέτι ἑδενὸς ἄλλου δεόμεθα τῶν ἐκ τῆς "πατρίδος. ἀλλ' εὐτυχεῖτε καὶ ζῆτε βίον ὃν ἂν προ- "αιρῆσθε, ὅπως ἀπολίτευτα καὶ ἀκοινώνητα πρὸς τοὺς τα- "πεινοτέρους φρονοιῶντες.

LXXXI. ¶ Brutus igitur tali oratione habita finem dicendi fecit. Illis vero qui aderant vera viſa ſunt, tum ea quæ de jure, tum ea quæ de ſenatus ſuperbia dixerat, in quam invectus fuerat: ſed præcipue ea quibus conventionum fidem & cautionem doli & fraudis plenam eſſe demonſtravit. Quum autem in extrema ſua oratione percurriſſet graves injurias, quibus à fœneratoribus fuerant affecti, & unicuique ſua mala in memoriam revocaſſet, nullus fuit animo tam duro, quin totus lacrymis perfunderetur, & communes calamitates crebris ac repetitis lamentis deploraret: idque non ipſis ſolis accidit, ſed & iis qui à ſenatu fuerant miſſi. Nam ne legati quidem à lacrymis ſibi temperare poterant, cogitantes miſerias quæ ex hac civium ſeceſſione contigerant: & eos diu, mœſtos & lacrymantes, & quid dicendum eſſet dubitantes, ſilentium tenuit. Sed ubi hæc magna lamenta ceſſarunt, ſilentiumque tota concione factum eſt, tunc ad crimina objecta reſponſurus atque ea dilu-

Ο μὲν δὴ Βροῦτος τοιούτους εἰπὼν λόγους, ἐπαύσα- "το· τοῖς δὲ παροῦσιν ὅσα τε περὶ τῶν δικαίων εἶπεν, ἀλη- "θῆ εἶναι ἐδόκει, καὶ ὅσα τὴν ὑπεροψίας τῶν συνεδρίων κατη- "γόρησεν, μάλιστα δὲ ἐν οἷς τὸ ἀσφαλὲς τῶν ὁμολογιῶν, δό- "λῳ μεῖζον ἀπεδείκνυε καὶ ἀπάτης. ἐπεὶ δὲ τὰς ὕβρεις τε- "λευτῶν διῆλθεν, ἃς ὑπὸ τῶν δανειστῶν, καὶ "τῶν οἰκείων [m] ἔχοις ἀνέμνησε κακῶν, οὐδεὶς ἦν στερρὸς "ὅτῳ τλῶ διάνοιαν, ὃς οὐκ [n] ἐξεχεῖτο τοῖς δάκρυσι, καὶ "[o] ἀνεκαλεῖτο τὰς κοινὰς συμφορὰς· καὶ τοῦτο οὐκ αὐ- "τοῖς μόνοις συνέβαινε παθεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρὰ τῆς βου- "λῆς ἥκουσιν. οὐδὲ γὰρ οἱ πρέσβεις τὰ δάκρυα κατα- "σχεῖν ἴσχυσαν, ἐνθυμούμενοι τὰς ἐκ τοῦ διοικισμοῦ τῆς "πόλεως ἀτυχίας· καὶ πολὺς ἦν χρόνος ἐν ᾧ κατηφεῖς "καὶ δεδακρυμένοι, καὶ τί χρὴ λέγειν ἀπορούμενοι, εἱστήκε- "σαν. ἐπειδὴ δὲ ὅ, τε πολὺς θρῆνος ἐπαύσατο, καὶ σιωπὴ "κατέσχε τὴν ἐκκλησίαν, παρῆλθεν ἀπολογησόμενος [p] ταῦτα ὅσπερ ἐδόκει τῶν ἄλλων πολιτῶν ἡλικίᾳ τε πρό- "χειν

[a] Πολλοί τι βάρβαροι *Vat.* [b] Ἐξ Αλβας *Vat.* & *Lapi Codd.* recte ut patet ex p. 70. v. 35. [c] Ἐφ' ἡμῶν pro ἀφ' ἡμῖν poſitum. quæ præpoſitionum commutatio ſupra etiam aliquoties obſervata eſt. *Sylb.* [d] Ἐκείνων (ſc. τῶν ἐξ Αλβας ἀναστάντων) in *Cod. Vat.* maluit & *Sylb.* [e] Ὑπὸ φιλίων *Vat.* [f] Ἐλεεινὸν, ſubaudito μᾶλλον, poſitum pro ἐλεεινότερον. *Sylb.* [g] Στρατείας *Vat.* quod vertit, *neque diis invidioſam, neque hominibus moleſtam, neque ulli terræ gravem deducimus coloniam. Sylb.* [k] Nota φυλαῖς pro φύλοις ſeu ἔθνεσι, at *Lapus* quoque vertit *deceptis gentibus.* [l] Θεούς τε *Vat.* [m] Vel ἴκοισθ vel ἰκοίσθς legendum. *Sylb.* In *Cod. Vat* ἴκοισθ. [n] Alibi dicit δάκρυά τε ὠπάντων ἐξεχεῖτο. Quid ſi igitur ἐκέχυτο τοῖς δάκρυσι ſcripſiſſe illum ſuſpicemur? *Steph.* [o] Ανακαλεῖτο pro *inclamabat* accipiendum. *Sylb.* Rectius in *Cod. Vat.* ἀνεκλαίετο. [p] Malim πρὸς ταῦτα. *Sylb.*

ἢ ἀξιώσει, Τίτ⊙ Λάρκι⊙, ὃς δὶς ἀποδειχθεὶς ὑπατ⊙, [a] δυναστείας τῆς καλυμένης δικτατωρείας, ἣν κράτιστα πάντων ἀνθρώπων χρησάμεν⊙, ἱερὰν καὶ σεβασμοῦ μεστὴν ἐποίησε νομισθῆναι τὴν ὀνόματος ἀρχήν. ὑπεβαλόμεν⊙ [b] δὲ τὰς [″] περὶ τοῦ δικαίου ποιείσθαι λόγους, καὶ τὰ μὲν, τοῖς δανειστικοῖς ἐγκαλῶν, ὡς ὠμὰ καὶ ἀπάνθρωπα ἠσκημένοις· τὰ δὲ, τῶν πενήτων καθαπτόμεν⊙, ὡς ἃ δίκαια ἀξιούντων, βίᾳ μᾶλλον ἀφεῖσθαι τῶν ὀφειλημάτων, ἢ χάριτι, καὶ ὡς τὴν βουλὴν οὐκ ὀρθῶς δι' ὀργῆς ἐχόντων ὑπὲρ τῶν μηδενὸς τῶν μετρίων πρὸς αὐτῆς τυγχάνειν, μᾶλλον ἢ [c] αὐτὰς τὰς αἰτίας· πειρώμενός τε ἀποφαίνειν βραχὺ μὲν ὑπάρχον τοῦ δήμου τὸ μὴ κατὰ γνώμην ἀδικοῦν, ὑπὸ δὲ μίσους ἀποτίας ἠναγκασμένον αἰτεῖσθαι τὴν ἄφεσιν, τὸ δὲ πλεῖον, ἀκολασίᾳ καὶ ὕβρει, καὶ τῷ καθ' ἡδονὰς ζῆν ἐφετικὸς, καὶ δι' ἁρπαγῆς ὑπηρετεῖν οὐκ ἂν ἀλλοτρίων τοῖς ὑπερθυμίας παρεσκευασμένον, ἀφαιρεῖσθαί τε οἰόμεν⊙ δεῖν ἀπὸ τῶν ἐλευθερῶν τὰ πονηρὰ, καὶ ἀπὸ τῶν φιλανθρωπίας δεομένων τὰ μίσους ἄξια, καὶ τοιούτους τινὰς ἄλλους καθιστάμεν⊙ λόγους, ἀληθεῖς μὲν, οὐχ ἅπασι δὲ τοῖς ἀκούουσι κεχαρισμένους, οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ θεοῦς ἂν ἐφ' ἑκάστῳ πολὺς, καὶ τῶν μὲν ἀγανακτήσεις, ὡς ἐξαμαρτάντ⊙ τὰς λύπας, τῶν δὲ ἐξομολογήσεις, ὡς οὐδὲν τῶν ἀληθῶν ἀποκρυπτομένου. ἔλαττον δὲ πολλῷ τοῦτ' ἦν [d] θατέρου τὸ μέρ⊙, ὥστε ἠφανίζοντο τῷ πολλῷ, καὶ θεῖναι ἡ τοῦ ἀγανακτοῦντ⊙ βοή. Ὀλίγα δὲ τούτοις ἔτι προσθέντ⊙ τοῦ Λαρκίου, καὶ τῆς [e] ἐπαναστάσεως αὐτῶν καὶ τῆς περιπετείας τῶν βουλευμάτων καθαψαμένου, ἀναλαβὼν τὸν λόγον ὁ τοῦ δήμου προεστηκὼς τότε Σικίνν⊙, ἔτι μᾶλλον ἐτάραττε τὰς ὀργὰς αὐτῶν, λέγων, "Ὡς οὐκ τούτων ἂν μάλιστα δυνάιντο τῶν λόγων κα- "ταμαθεῖν, οἵαν τιμὴν ἡ χάριτες αὐτοὺς ὑποδέξονται "κατελθόντας εἰς τὴν πατρίδα. οἷς γὰρ οὐκ ἀκμὴ "τῶν δεινῶν οὖσι, καὶ δεομένοις τῆς παρὰ τοῦ δήμου βοη- "θείας, καὶ [f] ἐπὶ τοῦτο ἥκουσιν, οὐδὲ νῦν ἐπέρχεται μετρί- "ους καὶ φιλανθρώπους ποιεῖσθαι λόγους, τίνα χρὴ δο- "κεῖν παρασχήσεσθαι βέβαιον, ὅταν αὐτοῖς κατ' ἐλ- "πίδα χωρήσῃ τὰ πράγματα, καὶ γένηται τὰ νῦν "ὑβριζόμενα τοῖς λόγοις ὑποχείρια τοῖς ἔργοις; ποί- "ας ὑπερηφανίας αὐτοὺς ἀφέξεσθαι, ποίας ἀρχίας, "ποίας ὠμότητ⊙ τυραννικῆς; ἀλλ' εἰ μὲν ὑμῖν ἀπό- "χρη δουλεύειν πάντα τὸν βίον χρόνον [g] δεδεμένους καὶ μα- "στιγουμένους, καὶ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ, καὶ λιμῷ, καὶ πάσῃ λώβῃ ἀ- "πολλυμένους, μὴ τρίβεσθε [h] τὴν [″] χρόνον, ἀλλὰ τὰ ὅπλα ῥί- "ψαντες καὶ τῷ χεῖρε πρὸς τοὺς ἐναντίους, ἀκολουθεῖτε αὐτοῖς. "εἰ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἔνεστιν ὑμῖν τις πόθος, μὴ ἀνάσχεσθε "αὐτῶν. ὑμεῖς τε, ὦ πρέσβεις, ἢ λέγετε ἐφ' οἷς καλεῖτε "ἡμᾶς δικαίοις, ἢ μὴ λέγοντες, ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἄπιτε· οὐ "γὰρ ἔτι μεταδώσομεν ὑμῖν [i] λόγων.

turus prodiit T. Lartius, qui cæteris civibus ætate & dignitate antecellere videbatur, qui iterum consul creatus effecit, ut invidiosus ille magistratus dictatoriæ potestatis, quod se in ea præclarissime omnium hominum gessisset, sacer & venerandæ majestatis plenus existimaretur. Aggressus autem de jure differere, & modo fœneratores, quod crudelia & inhumana facinora perpetrassent, incusans; modo pauperes perstringens, quod iniqua postularent, dum mallent vi quam gratia suo ære alieno liberari, & quod neque recte *neque merito* senatui infensi essent, quod nihil moderati aut æqui ab eo possent impetrare, potius quam ipsis ejus rei auctoribus; & conatus demonstrare exiguam esse plebis partem quæ invita peccaret, & quæ magna rerum inopia coacta sui æris alieni remissionem peteret, sed majorem partem petulantiæ & insolentiæ & voluptuario vitæ generi deditam esse, ac paratam ad inserviendum suis cupiditatibus per raptum rerum alienarum, discernendosque censens improbos à calamitosis, & odio dignos ab illis qui humanitate indigent, & alia quædam in hanc sententiam locutus, (vera illa quidem, sed tamen non grata omnibus iis qui ea audiebant) hæc plebi persuadere non poterat, sed ingens murmur ad singula quæ dicebat oriebatur; & alii indignabantur, quod ille suos dolores refricaret; alii aperte confitebantur, quod ille veritatem minime celaret. Hæc autem pars longe minor erat quam altera: ita ut multitudine obscuraretur, & indignantium pars alteram clamore superaret. ¶ Quum autem Lartius his pauca addidisset, & eorum secessionem & consiliorum temeritatem perstrinxisset; tunc Sicinnius, plebis patronus ac dux, ejus verba excipiens, multo magis eorum animos exasperavit, dicens, "Eos ex his "verbis præcipue posse cognoscere, quinam "honores & quæ beneficia maneant ipsos in "patriam reversos. Quibus enim in summo "periculo versantibus, & plebis opem im- "plorantibus, & ad hoc ipsum venientibus, "ne nunc quidem in mentem venit ut mo- "derata & humana utantur oratione, quem "animum existimandum est illos habituros, "ubi res ipsis ex voto successerint, & quos "nunc contumeliosis verbis lacerant suæ po- "testati obnoxios habuerint? à quo super- "biæ genere eos sibi temperaturos? à qua "verberatione contumeliosa? à qua crudeli- "tate tyrannica? Sed si vobis placet toto vi- "tæ tempore servire, ita ut nexi & verberi- "bus cæsi, & igne & ferro & fame & cæteris "injuriis ac contumeliis perdamini, ne teratis "tempus, sed abjectis armis & manibus post "tergum reflexis *ac revinctis* eos sequimini. "Quod si quo libertatis desiderio tenemini, "ne eos feratis. & vos, legati, aut dicite qui- "bus conditionibus nos *in patriam* revocetis, "aut, si hoc dicere non vultis, ex concione "discedite; neque enim amplius vobis dicendi "potestatem faciemus. ¶ Quum

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

T. Lartii orationis summa.

LXXXII.

Sicinii responsio.

404

a In sequentibus si retineamus ἤ, structuræ lex pro χρησίμου postulat ἐχρήσατο: sin χρησίμου malimus, pro ἤ ponendum αὐτῇ. vel paullo majori mutatione legendum, ἣν δυναστείᾳ τῇ καλυμένῃ δικτατωρείας κράτιστα πάντων ἀνθρώπων χρησίμου. *Sylb.* *b* Desiderantur in *Cod. Vat.* *c* Illud ἐκ videtur tollendum. Hic autem est loci sensus; *plebem perperam facere, quæ senatui potius infensa sit, quam illis ipsis, qui auctores erant nequid ei concederetur. Port.* *d* Ita edidit *Sylb.* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* θάτερον. *e* Ἀπαναστάσεως malit *Port.* *f* Forsan rectius ἐπὶ τούτῳ *propter hoc. Sylb.* *g* Δεδεμένοις καὶ μαστιγουμένοις &c. & mox ἀπολλυμένοις in *Cod. Vat.* quo modo legendum esse conjecerant *Sylb.* & *Port.* *h* Deest *Vat.* *i* Λόγε *Vat.*

a Dis-

LXXXIII. *Per. Jul.* 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *V. C. Cat.* 261. *Var.* 263.

¶ Quum autem ille dicendi finem feciſſet, admurmurarunt omnes qui aderant, ipſi, quaſi rationes ejus ac verba *bona &* opportuna eſſe cognoſcerent, aſſentientes. Poſtea facto ſilentio, Menenius Agrippa, qui etiam pro plebe in ſenatu verba fecerat, & ut legatio cum ſumma ac libera poteſtate mitteretur, ſua ſententia præcipuus auctor fuerat, ſignificavit, ſe quoque velle aliquid dicere. Illis vero id pergratum & optatum viſum eſt, & tunc demum ſperarunt ſe audituros orationem quæ veras compoſitiones & ſententias utrique parti ſalutares contineret: ac primum quidem omnes ingenti voce acclamarunt, jubentes eum verba facere; deinde vero ita quieverunt, & tantum ſilentium tota concione factum eſt, ut locus ille à ſolitudine nihil differre videretur. Ille vero & cæteris in rebus, quantum in ipſo fuit, oratione viſus eſt uti, quæ ad perſuadendum maximam vim habebat, & ad voluntatem eorum qui audiebant maxime accommodata erat; ſed in fine ſuæ concionis, fertur fabulam quandam ad Æſopearum formam confictam dixiſſe, rei quidem præſenti aptiſſimam, atque illa potiſſimum eos flexiſſe: quapropter etiam digna judicata fuit quæ memoriæ proderetur, & omnibus priſcis hiſtoriis celebratur. Loquutus eſt autem legationis princeps in hanc ſententiam; "Nos à ſenatu miſſi ſumus ad "vos, Quirites, neque illum purgaturi, neque "vos accuſaturi, (neque enim hæc opportu- "na eſſe, neque etiam miſero ſtatui, in quo "reſp. verſatur, conducere videbantur) ſed "ſeditionem omni animi alacritate & quavis "ratione ſedaturi, & remp. in priſtinum *il-* "*lum egregium* ſtatum reſtituturi: cujus ne- "gotii plenam poteſtatem accepimus. Itaque "nihil nunc de jure nobis dicendum exiſti- "mamus; quod Junius hic prolixa oratione "fecit. ſed quibus conditionibus humanis ar- "bitremur ſeditionem ſedandam, & quæ fides "conventiones noſtras ſit confirmatura, de "his ea quæ ſentimus ac ſtatuimus, vobis di- "cemus. Cogitantibus nobis, omnem ſeditio- "nem in quavis civitate curari poſſe, ſi diſſi- "diorum cauſſæ tollantur, neceſſarium eſſe "duximus hujus diſcordiæ cauſſas cognoſce- "re, eaſque tollere. Quum autem comperia- "mus, aſperas æris alieni exactiones præſen- "tium malorum cauſſam eſſe, ſic eas corrigi- "mus. Illis omnibus qui æs alienum contraxe- "runt, nec ſunt ſolvendo, ut id remittatur "æquum eſſe cenſemus: &, ſi quorum cor- "pora, elapſo jam legitimo ac præſtituto pe- "cuniæ perſolvendæ tempore, à creditoribus "detinentur, hæc quoque libera eſſe placet: "& quotquot in judiciis damnati, privatim "addicti ſunt creditoribus qui eos damnandos

Agrippæ Menenii oratio.

Ὡς δὲ ἐπαύσατο, πάντες ὁμοῦ παρόντες ἐπεθορύβησαν, ὡς τὰ δέοντα λελογισμένῳ συγκαταπεθέμενοι. καὶ μετὰ τοῦτο, ἡσυχίας γενομένης, Μενήνιος Ἀγρίππας, ὅσπερ καὶ τὰς ἐν τῇ βουλῇ λόγους ὑπὲρ τοῦ δήμου διέθετο, καὶ τοῦ πεμφθῆναι τῷ αὐτοκράτορα πρεσβείαν γνώμην ἀποφηνάμενος, αἰτιώτατος ἦν, [a] διεσήμηνεν ὅτι βούλεται καὶ αὐτὸς εἰπεῖν. τοῖς δὲ καὶ εὐχὴν τὸ πρᾶγμα ἐφάνη, καὶ νυνί γέ τοι λόγων ὑπέλαβον ἀκούσεσθαι συμβάσεις ἀληθινὰς, καὶ γνώμας [b] σωτηρίας ἀμφοῖν ἐχόντων· καὶ τὸ μὴ πρῶτον ἐπερρόθησαν ἅπαντες βοῇ μεγάλῃ, λέγειν κελεύοντες· ἔπειτα ἐπέσχον, καὶ σιγὴ τοσαύτη κατέλαβε τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε [c] μηδένα διαλλάξαι τὸν τόπον ἐρημίας. ὁ δὲ τά τε ἄλλα, ὡς οἷόν τε ἦν, πιθανωτάτοις ἔδοξε χρήσασθαι λόγοις, καὶ τοῦ [d] βουλεύματος τῶν ἀκουόντων ἐκαχασμοῖς· τελευτῶν δὲ τῆς δημηγορείας λέγεται μῦθόν τινα εἰπεῖν εἰς τὸν Αἰσώπειον τρόπον συμπλάσας, πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ πράγματα ἔχοντα, καὶ τούτῳ μάλιστα αὐτοὺς ἑλεῖν· ὅθεν ἀξιοῦται μνήμης ὁ λόγος, καὶ φέρεται ἐν ἁπάσαις τῶν ἀρχαίων ἱστορίαις. ἦν δὲ τὰ λεχθέντα [e] ὑπὸ τοῦ ὑπάτου τοιάδε. "Ἡμεῖς ἀπεστάλημεν ὑπὸ τῆς βουλῆς, "ὦ δημόται, πρὸς ὑμᾶς, ὅτε ἀπολογησόμενοι ὑπὲρ "ἐκείνης, ὅτε ὑμῶν κατηγορήσοντες· ἃ γὰρ ἐδόκει ἡμῖν "τὰ κρεῖττον ἔχειν, οὐδὲ εἶναι τοῖς κατεχούσας τὸ κοι- "νὸν τύχας πρόσφορα· ἀλλὰ βαλύσοντες ἁπάσῃ "προθυμίᾳ καὶ μηχανῇ τινὶ φαίην, καὶ καταστήσοντες "εἰς τ' ἐξ ἀρχῆς κόσμον τ' πολιτείαν· ἔχοντες δὲ τούτου "τὴν ἐξουσίαν αὐτοκράτορα. [f] ὥστε πρὶ μὲ τῶν δικαίων "οὐδὲν ἂν οἰόμεθα δεῖν, ὅπερ Ἰούνιος ἐποίησεν ὅτος, "εἰς μακρὸν [g] ἐκμηκύνειν λόγον· ἐφ' οἷς δὲ φιλανθρώ- "ποις [h] οἰόμεθα δεῖν λῦσαι τὴν φαίην, καὶ τίς ἡ βεβαιώ- "σουσα τὰς ὁμολογίας ἡμῶν ἔσται πίστις, περὶ τούτων "ἃ διεγνώκαμεν ἐρροῦμεν πρὸς ἡμᾶς. ἡμῖν ἐνθυμου- "μένοις ὅτι πᾶσα διαφθείρεται φαίη ἐξ ἁπάσης πό- "λεως, ὅταν ἐξαιρεθῶσιν αἱ παραίτιαι τὴν διαφο- "ρὰν αἰτίαι, ἀναγκαῖον ἔδοξεν εἶναι τὰς ἀρχηγὰς τῆς "διχοστασίας πρφάσεις γνῶναί τε καὶ παῦσαι. εὑ- "ρόντες δὲ τὰς ἀποτόμους τῶν δανείων ἀναπρέξεις "τῶν παρόντων κακῶν αἰτίας γεγενημένας, οὕτως αὖ- "τὰς διορθούμεθα· τὸ ὀφείλοντας χρέα καὶ μὴ δυνα- "μένους βαλύσασθαι, πάντας ἀφεῖσθαι τῶν ὀφειλη- "μάτων διαγοῦμεν. καὶ εἴ τινων ἤδη τὰ σώματα ὑπερ- "ημέρων ὄντων ταῖς νομίμοις προθεσμίαις κατέχε- "ται, καὶ ταῦτα ἐλευθέρα εἶναι κελεύομεν· ὅσοι τε "δίκαις ἁλόντες, [i] ἴδια παρεδόθησαν τοῖς καταδικα- σαμένοις,

[a] Διεσήμηνεν *Vat.* [b] Uſitatius dicitur σωτηρίας communis generis fine, ut ſupra p. 366. v. 44. *Sylb.* [c] Rectius cum *Camerario* legemus ἐδὲν ſtructura & ſenſu facili. *Sylb.* Μηδὲν malit *Portus.* [d] Si βουλήματος præfers τοῦ βουλεύματος, non refragabor. *Sylb.* [e] *Lapus* legiſſe videtur ὑπ' αὐτῆ. quam lectionem amplectitur *Sylb.* Alii malint ὑπατικῆ. *Clariſſ. Perizonius* existimat locum vel corruptum eſſe, vel voce ὑπάτου hîc deſignari legationis iſtius principem: (ſc. quod τὸ ὑπερέχον καὶ ἄκρον ὕπαθρον ὀπάλεν οἱ παλαιοὶ, teſte *Dionyſio* p. 259. v. 2.) unde eſt quod conjicit Menenium Agrippam (p. 379. v. 26.) primum locum obtinere debere. Quod alios præter conſules ὑπάτους appellat *Dionyſius*, conſtare videtur ex p. 329. v. 43. ubi T. Virginius conſul dicitur poſt creationem Dictatoris; atque etiam ex aliis locis. [f] Si hæc ab illis, ἀπεστάλημεν ὑπὸ τῆς βουλῆς &c. reguntur, illud ὥστε delendum videtur: alioqui dicendum ἔχομεν δὲ τούτου τὴν ἐξουσίαν. *Port.* [g] Ἐκμηκύνειν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Sed ὀκνηκύνειν ut verius repoſuit *Sylb.* quod non à nomine Ἰούνιος dependeat, ſed à verbo οἰόμεθα δεῖν. [h] Διαλῦσαι τὴν φαίην οἰόμεθα *Vat.* [i] Ἴδια agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *rem ſuam condemnationibus tradiderint.* Sed aptius cum *Gelenio* legemus ἴδιοι, *proprii, mancipati*, ut οἱ κατακεδικασμένοι ſint qui vicerint judicio, creditores ſc. ſeu fœneratores, οἱ δανείσαντες. *Sylb.* Ἰδίας malit *Port.* Ἤδη παρεδόθησαν legendum, ut in ſententia quæ præcedit, ᾗ εἴ τινων ἤδη τὰ σώματα &c. *Caſ.* Ἰδίαις in *Cod. Vat.*

a Περὶ

"σαμβύνοις, καὶ τούτους ἐλευθέρους εἶναι βουλόμεθα, καὶ
"τὰς καταγνώσεις αὐτῶν ἀκύρους ποιοῦμεν. [a] περὶ μὲ
"οἵων τῶν ἐκ τοῦ παρελκυθότος χρόνου συμβολαί-
"ων, ἃ τινὶ ἀπόφασιν [b] ὑμῖν ἔδοξε ποιῆσαι, τοῦτον ἐπανορ-
"θώμεθα τὸν τρόπον. περὶ δὲ τῶ ὕστερον ἐσομένων, ὡς ἂν
"ὑμῖν τε, τῷ δήμῳ, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου κοινῇ βου-
"λευσαμένοις φανῇ, νόμου κυρωθέντος, οὕτως ἐχέτω.
"οὐκοῦν ταῦτα μέντοι τὰ ληφθησόμενα ὑμᾶς οἴω ἀπὸ τῶν
"πατρικίων, ὦ δημόται, καὶ τούτων εἰ τύχοιτε, ἀποχρῆν
"ὑμῖν ᾤεσθε, καὶ οὐδενὸς ἄλλου ὀρέγεσθε; δίδοται νῦν
"ὑμῖν. [c] ἅπιτε ἤδη χαίροντες εἰς τοὺς πατρίους. Αἱ δὲ
"βεβαιώσουσαι τὰς ὁμολογίας ταύτας, καὶ τὸ ἀσφα-
406 "λὲς ὑμῖν παρέξουσαι πίστεις, ἔσονται πᾶσι νόμιμοί τε
"καὶ ἐν ἔθει τοῖς ληφθησομένοις τὰς ἔχθρας. ὅπως μὴ-
"φιεῖται μὲν ἡ βουλὴ ταῦτα, καὶ νόμου τάξιν ἀποδώ-
"σει τοῖς γεγραφησομένοις· μᾶλλον δὲ ὑφ' ἡμῶν οὐδὲ
"γεγράφθω τὰ δόξαντα, ἢ ἡ βουλὴ τούτοις πείσεται.
"τῷ δὲ μένειν βέβαια τὰ συγχωρήματα νῦν, καὶ μη-
"δὲν ὕστερον ἐναντίον αὐτοῖς ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐξενεχθῆ-
"σεσθαι, τοῦτον μὲ ἡμεῖς Ⓐ πρέσβεις ἀνάδηχοι, δι-
"δόντες ὑμῖν [d] σώματα καὶ ψυχὰς καὶ γενεὰς τὰς ἑαυ-
"τῶν, ἐνέχυρα· ἔπειτα οἱ ἄλλοι βουλευταί, ὅσοι τῷ
"ψηφίσματι συνεγγεγράφησονται. οὐ γὰρ δή ποτε ἀκόν-
"των ἡμῶν γεγράψεταί τι καθὰ τοῦ δήμου. οἱ γὰρ ἡγού-
"μενοι τοῦ συνεδρίου, καὶ τοῦτο τὰς αὐτῶν γνώμας
"ἀποφαινόμενοι τῶν ἄλλων, ἡμεῖς ἐσμεν. τελευταία δὲ
"πίστις ἅπασίν ἐστιν ἀνθρώποις Ἕλλησί τε καὶ βαρβά-
"οις, ἣν δὲ εἷς πώποτε ἀναιρήσει χρόνος, ἢ δι' ὅρκων
"καὶ σπονδῶν ἐγγυητὰς θεοὺς ποιουμένη τῶν συμβάσε-
"ων, ὑφ' ἧς πολλαὶ μὲ ἰδιωτῶν ἔχθραι [e] μικραὶ, πολ-
"λοὶ δὲ πόλεμοι πόλεσι πρὸς πόλεις συχάντες, διηλ-
"λάγησαν. καὶ ταύτην [f] εἴτε λαμβάνετε [g] τὴν πίστιν,
"εἴτε ὀλίγοις ὑπερέπεσθε τοῖς ἡγεμόσι τοῦ συνεδρίου
"περὶ ὅλης ὑμῖν δοῦναι τῆς βουλῆς τοὺς ὅρκους, εἴτε
"πάντας ἀξιοῦτε τοὺς ὑπογεγραμμένους τοῖς δόγμασιν
"ὀμνύειν, [h] ἢ μὴν καθ' ἱερῶν βέβαια τὰ συγκείμενα φυ-
"λάξειν. δεξιὰς δὲ καὶ σπονδὰς καὶ πίστεις ὅτι θεῶν [i] γε-
"νομένας μήτε σὺ διάβαλλε, Βροῦτε, μήτε ἀναίρῃ [k] τὸ
"κάλλιστον ἐπιλησμοσύνῃ τῶν ἀνθρωπίνων, μηδὲ ὑμεῖς ἀνά-
"σχησθε αὐτοῦ λέγοντος ἀνοσίων καὶ τυραννικῶν ἀνθρώπων
"πονηρεύματα, ἃ τῆς Ρωμαίων ἀρετῆς πολὺ ἀπέχει. Μή-
"τε εἰπὼν ἔτι τι ὅτε ἀγνοουμένην ὑπ' οὐδενὸς ἀνθρώπων,
"ὅτε ἀμφισβητουμένην, παύσομαι. τίς δέ ἐστιν αὕτη; ἡ
"τὸ κοινὸν συμφέρον εἰσάγουσα, καὶ δι' ἀλλήλων ἀμ-
"φοτέρους ποιοῦσα σώζεσθαι τὰ μέρη. αὕτη μούνη πρώ-
"τη καὶ μόνη συνῆγε τε ἡμᾶς εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ οὐκ ἐάσει
"ποτὲ δίχα ἀλλήλων γενέσθαι. δεήσεται γὰρ ἀεὶ,
"καὶ οὐδέποτε [l] παύσεται δεομένη, τὸ μὲ ἀμαθὲς πλῆ-

"curarunt, hos quoque liberos esse volumus, "& eorum damnationes irritas facimus. Ac "præteritos contractus, propter quos hæc se- "cessio à vobis videtur facta, ita corrigimus, "& *de iis ita statuimus*. de futuris vero "quicquid à vobis, populo, & senatu de com- "muni sententia statutum fuerit, * id pro "lege habeatur. Nonne hæc ea sunt, Quiri- "tes, quæ vos à patriciis alienarunt: & his "impetratis contentos vos fore † putatis, nec "quidquam præterea desiderabitis? dantur "nunc vobis. Jam igitur læti in patriam re- "dite. ¶ Fides autem quæ has conventiones LXXXIV. "firmabit, & qua vobis cavebitur, ea erit "quæ legitima ac solennis est omnibus in gra- "tiam redeuntibus. Hæc autem senatus suo "decreto rata faciet, ‡ rebusque quæ scriptæ "fuerint senatusconsulto legis auctoritatem "tribuet. Quinimo hîc scribantur à nobis ea "quæ videbuntur, & senatus his parebit. Ut "autem, quæ nunc conceduntur, rata fore "certo sciatis, nec senatum quidquam in po- "sterum contra hæc moliturum, primum qui- "dem nos legati erimus fidejussores, vobis "corpora & animas & familias nostras op- "pignerantes: deinde reliqui senatores *idem* "*facient*, quorum nomina in senatusconsulto "scribentur. Nihil enim profecto invitis no- "bis contra plebem scribetur. Nos enim su- "mus senatus principes, & cæterorum om- "nium primi nostras sententias diximus. Ul- "tima vero fides est communis omnibus tum "Græcis tum barbaris gentibus, quam nul- "lum unquam tempus tollet; ea scilicet quæ "jurejurando interposito & fœderibus ictis "ipsos deos sponsores conventionum facit, "quæ multas & graves privatorum hominum "inimicitias, & multa bella inter populos co- "orta composuit ac finivit. Hanc quoque fi- "dem accipite, sive paucis senatus principi- "bus permittatis ut totius senatus nomine "jusjurandum dent vobis, sive mavultis om- "nes, quorum nomina in senatusconsulto "scribentur, jurare per sacra, utique se omnes "fœderis conditiones firmas servaturos: dex- "tras vero & fidem, quæ diis testibus in fœ- "dere ultro citroque datur & accipitur, ne "crimineris, ô Brute, neve pulcherrimum "omnium humanorum institutorum tollas, "neque vos patiamini eum impiorum & ty- "rannicorum hominum ** scelera commemo- "rare, à quibus Romana virtus plurimum "abest. ¶ Ubi vero unam præterea attulero, LXXXV. "quæ à nullis mortalium ignoratur, & de "qua minime dubitatur, finem dicendi fa- "ciam. Quænam vero est illa? ea videlicet, "quæ communis utilitatis est auctor, & quæ "utramque partem mutuo auxilio servat. "Hæc certe prima & sola nos in unum con- "traxit, nec unquam alteros ab alteris sepa- "rari patietur. Semper enim egebit, & nun- "quam egere desinet, imperita quidem multi- "tudo

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 $\frac{1}{2}$. *Cas* 261. *V.C. Var.* 263.

a Περὶ μὲ δὴ τῶ *Vat.* b Εδοξεν ἡμῖν ποιῆσαι *Vat.* c Rectius ἅπιτε δὴ, vel ἅπιτε ὦν ἤδη. *Sylb.* d Καὶ σώματα ⊜ ψυχὰς καὶ γενεὰς τὰς ἑαυτῶν ὁμηδὰ *Vat.* e Legendum vel ὑ μικραὶ, vel μακραί. *Port.* f Si pro εἴτε legeremus δὴ, ὅτι, vel simile quidpiam, structura & sensus esset paullo concinnior. *Sylb.* Καὶ ταύτην ἔτι λαμβάνητε legit *Portus.* g Articulum τὴν reposuit *Sylb.* ⊜ *Cod. Rom.* nec quidquam discrepat *Vat.* h Ημῖν καθ' ἱερῶν *Vat.* i Γεγονομένας *Vat.* k Τὸ κάλλιστον ἐπιτηδεύμασι *Vat.* l Si pro ⊜ legatur εἰ, ferri διαμένον poterit, hoc sensu, *si modo durare, nec unquam interire velit*; sed loquendi genus efficietur durius. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* παύσεται δεόμενον. quo modo legendum esse acute conjecerat *Portus*: nec aliter forsan *Lapus*; nam vertit, *nec unquam agere desinet.* * *Vel potius*, postquam de eo sancita lex fuerit, ratum sit. *Port.* † *Vel potius*, putabatis, nec quidquam præterea desiderabatis. *Port.* ‡ Vimque legis sponsionibus scribendis dabit. *Lapus.* Et inter leges adscribentur. *Gelen.* ** Vocat πονηρεύματα quæ ab illis improbe contra fidem datam facta fuerunt. *Port.*

a Καὶ

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

"tudo ducibus prudentibus: ſenatus vero, "qui aliis præeſſe poteſt, turba quæ ipſius "imperio velit parere. Neque vero hoc ex "ſola opinione conjicientes, ſed re ipſa ex- "perti ſcimus. Quid igitur mutuis moleſtiis "nos invicem terremus? quid malis verbis "utimur, quum bona facta ſint præ manibus? "Quin potius paſſis ulnis ac manibus nos "mutuo amplexantes redimus in patriam, "priſtinam rerum jucundiſſimarum oblecta- "tionem recuperaturi, & longe ſuaviſſimum "deſiderium *iterum percepturi*? At nobis "inaudito cautionis genere caveri, & fidem "infidam requirimus, tanquam infenſiſſimi "hoſtes omnia in pejus ſuſpicantes? Nobis "quidem ſenatoribus, Quirites, una fides ſuf- "ficit, & perſuaſum habemus fore ut ſi in "patriam redeatis erga nos mali non ſitis, "quia nota nobis eſt veſtra bona educatio, & "ſtudia legitima, & cæteræ veſtræ virtutes ſæ- "pius tum pace tum bello nobis ſunt ſpecta- "tæ. Quod ſi ad res componendas & ad me- "lioris ſtatus ſpem publice confirmandam fi- "des neceſſaria videtur, nos certe & cætera "bona in vobis fore credimus, nec petimus "à plebe aut jusjurandum, aut obſides, "aut ullam aliam fidem: nullis tamen veſtris "poſtulatis adverſabimur. Ac de fide quidem, "propter quam Brutus nos calumniari eſt co- "natus, hæc ſufficiunt. Quod ſi qua non juſta "invidia in veſtris animis reſidet, quæ vobis "ſuadeat ut male de ſenatu ſentiatis, volo & "ad hæc aliquid reſpondere, Quirites; & me, "per deos oro, quiete & attente audiatis.

LXXXVI. "¶ Reſp. quodammodo humano corpori ſi- "milis videtur. utrumque enim eſt compoſi- "tum, & conſtat ex multis partibus; quarum "ſingulæ nec eandem vim habent, nec uſus "pares exhibent. Si igitur humani corporis "partes ſingulæ proprium ſenſum & pro- "priam vocem ſeparatim accipiant, deinde "orta inter eas ſeditione reliquæ omnes par- "tes conſpirent contra unum ventrem, & pe- "des dicant ſibi totum corporis onus incum- "bere; manus vero, ſe artes exercere, & vi- "ctum comparare, & cum hoſtibus pugnare, "& multas alias utilitates in commune con- "ferre; humeri vero, ſe omnia onera ferre; "caput, ſe videre, & audire; os, ſe loqui, & "reliquos omnes ſenſus, quos *à natura* acce- "pit, in ſe complecti, quibus ipſa corporis "univerſitas conſervatur: deinde ventri di- "cant, Tu vero, bone, quid horum facis? "quam gratiam nobis refers, & ad quid pro- "des? certe tantum abeſt ut nos aliqua in re "juves, & aliquid in communem utilitatem "conferas, ut etiam nobis ſis impedimento "& negotium faceſſas, quia cogis (id quod "minime ferendum eſt) nos tibi inſervire, &

"θος ἔμφρονος ἡγεμονίας· τὸ δὲ ἡγεῖσθαι δυνάμενον βυ- "λευτήριον, τὸ ἀρχεσθαι βουλομένων ὄχλον. ἡ δὲ δόξη τῦ- "το μόνον εἰκάσαντες, ἀλλὰ ἔργῳ πειραθέντες ἴσμεν. τί "οὖν δεδιττόμεθα [a] πράγματα παρέχοντες ἀλλήλοις; τί δὲ "λόγους πονηροὺς λέγομεν, χρηστὰ πράγματα ἔχοντες ἐν "χερσίν; ἀλλ' οὐκ ἀναπτύξαντες αὐτὼ, καὶ τῷ χεῖρε πε- "ριβαλόντες ἀλλήλοις, ἥκομεν εἰς τὴν πατρίδα, παλαιᾶν "τέρψιν τῶν ἡδίστων, καὶ πόθον ἀπαύστων γλυκύταλον ἀπολη- "ψόμενοι· ἀλλ' ἐπιζητῶμεν ἀσφαλείας [b] ἀγενήτους, καὶ πί- "στεις ἀπίστους, ὥσπερ οἱ πολεμιώτατοι καὶ πάντα ὑποπτεύον- "τες ὅτι τὸ χεῖρον; [c] ἡμῖν μὲν, ὦ δημοῖ, τοῖς οὐκ ἄν συνε- "δεῖν μία πίστις ἀπόχρη, πρὸς τῷ μὴ ἂν πολε ὑμᾶς "γενέσθαι πρὸς ἡμᾶς, εἰ κατέλθοιτε, κακὼς, πρόφασ πε "ὑμῶν ἀγαθὰς εἰδόσι, καὶ ὅπιτηδεύματα νόμιμα, τιμῶ πε "ἀλλην ἀρετὴν, καὶ πολλάκις [d] ἐπιδείξασθε καὶ ἐν εἰρήνη "καὶ πολέμῳ. καὶ [e] εἴ τε δι' ἀνάγκην τῆ πίστεως καὶ "ἐλπίδος τὰ συμβόλαια κοινῆς ἐπανορθώσεως τύχοι, ζη "γὼν ἄλλα πιστεύομεν ὑμῖν ἔσεσθαι ἀγαθὰ, καὶ ἥδιον δέ- "μεθα ὅτε ὅρκων, ὅτε ὁμήρων, ὅτε ἄλλης πίστεως πα- "ρὰ τοῦ πλήθους ἡδέμεθα· ὑμῖν μὲν τοῖς οὐδὲν "τῶν ἀξιωμένων [f] ἀναπιστήσομεν. καὶ περὶ μὲν τῆς πί- "στεως ἐφ' ἣν διαβάλλειν ἡμᾶς Βροῦτος [g] ἐπεχείρει, ταῦτα "ἱκανά. εἰ δέ τις ὑμῖν φθόνος ἢ δίκαιος ἐγκάθηται πο- "τὲ περὶ τὴν βουλὴν ἀμαυροῦσθαι πείθων, βούλομαί "τινα καὶ περὶ τούτου εἰπεῖν λόγον, ὦ δημόται· καί μου "περὶ θεῶν μετ' ἡσυχίας καὶ προσοχῆς ἀκούσατε.

"Εοικέ πως ἀνθρωπείῳ σώματι πόλις· συνῆσται γὰρ "καὶ ἔκ πολλῶν μερῶν ἔστιν ἑκάτερον· καὶ ὅτε δυνάμιν "ἔχει ἕκαστον τιμὴν αὐτῶν τὴν ἐν αὐτοῖς μερῶν, ὅτι "χρείας παρέχεται τὰς ἴσας. εἰ δὴ λάβοι τὰ μέρη τοῦ "ἀνθρωπείου σώματος ἰδίαν αἴσθησιν καθ' αὑτὰ καὶ "φωνὴν, ἔπειτα φάσις ἂν αὐτοῖς ἐμπέσοι καθ' ἓν γεν- "μένοις τοῖς ἄλλοις ἅπασι πρὸς τιμὴν γαστέρα μόνην, καὶ "λέγοιεν ἂν μὴν πόδες, ὅτι πᾶν ἐπ' αὐτοῖς τὸ σῶμα "ὄπικειται· αἱ δὲ χεῖρες, ὅτι τὰς τέχνας ἐργάζονται, καὶ "τὰ ὁπιτήδεια σκοπεύουσι, καὶ μάχονται πολεμίοις, καὶ "ἄλλα πολλὰ ὠφελήματα παρέχουσιν εἰς τὸ κοινόν· οἱ "δὲ ὦμοι, ὅτι τὰ ἄχθη πάντα αὐτοῖς κομίζεται· [h] ἡ δὲ "κεφαλὴ, ὅτι ὁρᾷ καὶ ἀκούει· τὸ δὲ στόμα, ὅτι φθέγγεται, καὶ "τὰς ἄλλας αἰσθήσεις [i] ὡσαύτως ἁπάσας ἔχει, δι' ὧν "σώζεται τὸ [k] πᾶγμα. [l] ἔπειτα φαῖεν πρὸς τὴν "γαστέρα, Σὺ δὲ, ὦ χρηστὴ, τί τούτων ποιεῖς; ἢ τίς ἐστιν "ἡ σὴ χάρις ἡμῖν καὶ ὠφέλεια; ἀλλὰ σύ γε τοσοῦτον "ἀπέχεις τοῦ προσφέρειν καὶ συγκατορθοῦν ἡμῖν τὰ κοινὰ "χρησίμων, ὥστε καὶ ἀντιπράττεις καὶ σχολὰς, [m] καὶ "πράγματα ἀφόρητον ὑπηρετεῖν [n] ἀναγκάζουσα, καὶ

"φέρειν

a Καὶ πράγματα παρέχοντες *Vat.* *b* Ἀγλοήτους in *Rom. Cod.* idemque agnoviſſe videtur *Lapus*, dum vertit *cautiones inauditas*, quaſi nunquam factas. ſed rectius forſan ἀσφαλείας ἀϊδίους, ut mox πίστις ἀπίστους. *Sylb.* *c* Ὑμῖν μὲν & mox ἡμᾶς γοῦν δὲ ὑμᾶς in *Cod. Vat.* Poſteriori loco tranſpoſitæ ſunt perſonæ in *Ed. Steph.* lectionem tamen veriorem ſequutus eſt *Lapus*, *neſcio unquam in nos mali.* *d* Ἀπιδείξασθε *Vat.* *e* Rectius forſan εἴγε, vel tollenda καί. *Sylb.* Malim εἰ, quod aliud ἔστι non ſubjicitur cui præcedens reſpondeat. *Port.* *f* Ἐναπιστησόμεθα *Vat.* *g* Ἐπιχειρεῖ *Vat.* *h* Verius in *Cod. Rom.* τὸ δὲ στόμα, ὅτι φθέγγεται· ἡ δὲ κεφαλὴ, ὅτι καὶ ὁρᾷ καὶ ἀκούει, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις παραλαμβάνει (παραλαμβάνει *Ven.*) πάσας ἔχει, δι' ὧν &c. itidemque *Lapus* vertit, *os, quod loquatur; caput, quod videat & audiat; cæteroſque comprehendens ſenſus omnes habeat, per quos ſervatur totum.* Quod ſi lectionem vulgatam ſequi omnino velis, nulla ejus ſententiæ alia videtur eſſe ratio, quam quod os ſenſuum ſit interpres. *Sylb.* *i* Παραλαμβάνει ἁπάσας ἔχει in *Cod. Vat.* qui tamen reliqua perturbata habet. *k* Malim σῶμα, vel πᾶν. *Sylb.* Τὸ πᾶγμα, id eſt, τὸ σῶμα, τὸ ὁλόκληρον. *Port.* *l* Εἶτα φαῖεν *Vat.* *m* Illud καὶ vel epitaticῶς accipiendum, vel potius delendum; ſicut eam nec *Lapi* verſio agnoſcit, *officias & turbes, rem intolerabilem cogens.* *Sylb.* *n* Niſi tollatur καὶ præcedens, legendum ἀναγκάζεις, cui reſpondent ἀντιπράττεις καὶ σχολὰς. *Port.*

a Τὸ

"undique conquirere quæ tuas cupiditates explcant. Eja, cur non asserimus nos in libertatem, & tot molestiis nos liberamus, quas hujus gratia perserimus? Si igitur hæc ipsis placeant, & nulla corporis pars amplius suum faciat officium, fierine potest ullo modo ut corpus diutius duret, ac non intra paucos dies fame, pessimo mortis genere, consumatur? Nullus certe est qui possit aliter dicere. Eodem sane modo & de civitate sentiatis. Nam & hæc quoque constat ex multis & dissimilibus gentibus, quarum unaquæque proprium aliquem reip. usum præbet, ut membra corpori. Alii enim agros colunt, alii pro ipsis pugnant cum hostibus, alii mercaturam exercentes multa commoda reip. ex mari afferunt, alii necessarias artes exercent. Quod si omnes hæ gentes in senatum, qui ex optimatibus constat, conspirent, & dicant, Tu vero, senatus, quid boni nobis facis? & quam ob caussam aliis imperare vis? nullam certe afferre posses: nonne tandem aliquando ab hac tua tyrannide nos liberabimus, & sine principe degemus? Si igitur *hæ gentes* hæc cogitantes à consuetis studiis discedant; quid vetabit hanc civitatem malam male perire fame & bello, & quovis alio calamitatum genere? Hoc igitur sciatis, Quirites, sicut venter in nostris corporibus, conviciis immerito à multis petitus, dum alitur alit corpus, & dum servatur id servat, estque velut commune quoddam penuarium, quod omnibus membris id impertitur, quod ipsis conducit, & quod pacem omnium conservat: sic etiam in civitatibus senatum, qui remp. administrat, & qui solicitus est de eo quod unicuique convenit, omnia servare & custodire & corrigere quare, desinite invidiosas in eum voces jactare; vos *scil.* ab eo patria expulsos, ut errones & mendicos propter eum vagari. Nullo enim maleficio ille vos affecit, nec affecturus est: sed ipse vos revocat & orat, & passis manibus & simul portis patentibus vos recipiet.

per Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

¶ Dum hæc diceret Menenius, per totam concionem multæ & variæ voces emittebantur ab illis qui ibi aderant. Quum vero in extrema suæ concionis parte sese ad lamenta vertisset, & reip. calamitates imminentes, tam illis qui in urbe remanebant, quam illis qui expulsi fuerant, & utrorumque miserias deflevisset: tunc omnes lacrymas effundere cœperunt, & una voce ac de communi sententia conclamarunt, ut se in urbem reduceret, neve tempus tereret. Et certe parum abfuit quin celeriter ex concione abirent, rebus omnibus legatorum arbitrio permissis, * & cæteris suæ incolumitatis cautionibus temere neglectis; nisi progressus Brutus eorum impetum repressisset, dicens, "Cætera quidem, "quæ senatus plebi offerebat, recte se habere, "& se magnam ei ob postulata concessa gra-"tiam

LXXXVII.

Bruti postulata.

a Τὰ συμπληροῦντα ἓ τούτων ἔθνη Vat. b Πρὸς τὸ σημαινόμενον (sc. τὸς πολίτας vel ἀνθρώπους) non ad ἔθνη referendum. Port. c Γαστὴρ hîc desideratur, vel ex superioribus repetendum. Sylb. & Port. d Vel ἀκόλαθοι legendum, vel ante ὡς ἀλῆται inserenda copula καί. Sylb. e Εἰργασεν δεινὸν Vat. f Τὰς ψυχὰς Vat. g Υπομενόντας Vat. h Nota hîc ἀπεῖναι pro ἀπίναι, ut supra bis habuimus κατεῖναι pro κατίναι. Sylb. * Vel, & nullo eorum quæ ad securitatem pertinebant confecto. Port. Nihil amplius de securitate laborantes. Gelen.

Ber. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cat. 261. Var. 263.

"tiam habendam censere: sed tamen se omne
"posterum tempus timere & homines inge-
"nio tyrannico præditos, ne rursus aliquan-
"do (si se occasio obtulerit) præteritas ple-
"bis injurias in memoriam revocent, easque
"ulcisci conentur. Unam vero rationem esse,
"qua caveatur omnibus qui potentiores ti-
"ment, hanc videlicet, si compertum ha-
"beant, iis qui injuriam ipsis facere volent,
"potestatem defore: quamdiu enim malefa-
"ciendi facultatem illi habuerint, non defore
"improbis voluntatem. Si igitur hanc cautio-
"nem plebeji fuerint consequuti, nulla re il-
"lis præterea opus fore. Quum autem Me-
nenius ejus verba excepisset, & jussisset di-
cere cautionem qua plebem adhuc egere
existimabat, "Concedite, inquit, nobis, ut
"quotannis aliquot ex ordine nostro eliga-
"mus, qui magistratum gerant, quique nul-
"lam aliam auctoritatem ac potestatem ha-
"beant; sed tantum plebejis injuriam & vim
"patientibus opem ferant, nec quemquam
"jure suo fraudari patiantur. A vobis autem
"supplíciter petimus & precibus contendi-
"mus, ut præter alia, quæ ultro nobis conces-
"sistis, (si modo non verbis, sed revera de pa-
"ce agitur) hoc quoq; detis & largiamini.

LXXXVIII. ¶ Plebs igitur his auditis ingenti ac longo clamore hominem laudavit, & à legatis petiit ut hoc quoque sibi concederent. Tum legati, quum è concione secessissent, post habitum inter se breve colloquium, non multo post redierunt. Facto autem silentio, Menenius progressus ita est loquutus; "Hæc res,
"Quirites, magna est, & multis suspicioni-
"bus absurdis plena; & timor & cura nos
"subit, ne forte duas civitates in una facia-
"mus: verumtamen, quantum in nobis erit,
"ne huic quidem vestræ petitioni adversabi-
"mur. Hoc tamen nobis concedite, quod
"etiam pro vobis facit: permittite legatis ut
"in urbem redeant, & hæc senatui declarent.
"Quamvis enim potestatem ab eo acceperi-
"mus arbitratu nostro compositionem facien-
"di, & libere ac absolute pollicendi quic-
"quid placuerit, tamen minime æquum cen-
"semus, ut tantum nobis assumamus: sed
"quia præter opinionem nova hæc res nobis
"occurrerit, quasi hac nostra potestate pri-
"vati, rem totam ad senatum referemus. per-
"suasum tamen habemus eadem illi quæ &
"nobis probatum iri. Ego igitur hîc manebo,
"& mecum pars aliqua legatorum: Valerius
"vero cum reliquis suis sociis abibit. Placue-
runt ista: propereque conscensis equis qui
senatui nunciaturi erant quæ gerebantur, ad
urbem contenderunt. Quum autem consules
rem ad senatum retulissent, Valerius hoc
quoque beneficium plebi dandum censuit:

"εν ἔχειν ἀξιῶν δεδοικέναι μὴ τὸν [a] ἅπαντα χρό-
"νον φάσκων, καὶ τοὺς αὐτὸς ποτε τυραννικοὺς ἀπ-
"δρας ὑπεχειρήσαντας, [b] εἰ τύχοι πρὸς τὴν γεγονό-
"των τῷ δήμῳ μνησικακεῖν· μίαν δὲ εἶναι [c] μόνην
"ἀσφάλειαν πᾶσι τοῖς δεδοικόσι τοὺς κρείττονας ταύ-
"την, εἰ γένοιτο αὐτοῖς φανερὸν, ὅτι τοῖς βουλομέ-
"νοις αὐτοὺς ἀδικεῖν, οὐκ ὑπάρξει δυνάμις· ἕως 409
"δ' ἂν παρῇ τὸ δυνάσθαι τοιούτοις δρᾶν, οὐκ ἐλ-
"λείψει τοῖς τοιούτοις τὸ βούλεσθαι. ταύτης οὖν εἰ
"τύχοιεν τῆς ἀσφαλείας, οὐδὲν αὐτοῖς ἔτι [d] δέησει.
ὑποτυχόντος δὲ τοῦ [e] Μενηνίου, καὶ κελεύσαντος
λέγειν τὴν ἀσφάλειαν [f] ἣν ἔπι τὸν δῆμον οἴεται δεῖ-
σθαι, "Συγχωρήσατε, φησὶν, ἡμῖν ἄρχοντας ἀποδει-
"κνύναι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐξ ἡμῶν [g] ὅσους δὴ π-
"νας, οἵτινες ἄλλου μὲν οὐδενὸς ἔσονται κύριοι, τοῖς δὲ
"ἀδικουμένοις ἢ καταφρονουμένοις τῶν δημοτῶν βοηθή-
"σουσι, καὶ οὐ περιόψονται τῶν δικαίων ἀποστερού-
"μενον οὐδένα· τοῦτο ὑμᾶς ἀντιβολοῦμεν καὶ δέομε-
"θα πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς δεδώκατε, εἰ μὴ λό-
"γῳ ἀλλ' ἔργον εἰσὶν αἱ ἀλλαγαὶ, δοῦναι καὶ
χαρίσασθαι.

Ὁ μὲν οὖν δῆμος, ὡς τούτων ἤκουσε, μεγάλῃ βοῇ καὶ [h] μέχρι
πολλοῦ κατέχων, τόν τε ἄνδρα ἐπῄνει, καὶ τὰς πρεσβείας
παρεκάλει συγχωρῆσαι σφίσι καὶ τοῦτο. οἱ δὲ πρέσβεις με-
τανίσαντες ἐκ τῆς ὁμιλήσεως, καὶ διαλεχθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλ-
λήλους, παρῆσάν τε διὰ μακροῦ. σιωπῆς δὲ γενομένης, πα-
ρελθὼν ὁ Μενήνιος, εἶπεν· "Τὸ μὲν πρᾶγμα, ὦ δημοῖ, μέ-
"γα καὶ πολλῶν μεστὸν ὑποψιῶν ἀτόπων· δέος τε καὶ φρον-
"τὶς ἡμᾶς εἰσέρχεται, μή ποτε δύο πόλεις ποιήσωμεν ἐκ
"μιᾶς πόλεως, τό γε ἐφ' ἡμῖν εἰ μέρος, ὑδὲ πρὸς τοῦ-
"τῳ ἐναντιούμεθα τῇ δέησει ὑμῶν. τοῦτο μέντοι χαρίσασθε
"ἡμῖν, ὃ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἐστι· βουλεύσασθε τῶν [i] πρεσβευτῶν
"τοῖς εἰς τὴν πόλιν ἀφικομένοις δηλῶσαι τῇ βουλῇ ταῦτα.
"καὶ γὰρ εἰ τὴν ἐξουσίαν παρ' αὐτῆς [k] ἔχομεν, ὅπως ἂν βε-
"βαιώσωμεθα, ποιήσασθαι τὰς διαλλαγὰς, αὐτοκράτορες ὄν-
"τες τῆς ὑποσχέσεως, αὐτοί γέ τοι ὑ δικαιοῦμεν τοῦ-
"το λαβεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ δόξαν ἡμῖν ἀπήντηται
"τοιοῦτον πρᾶγμα χαρίσιον, [l] οἷα ἀφελόμενοι τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, τῷ
"συνεδρίῳ φέροντες ἀναδήσομεν· πεπείσμεθα μέντοι
"καὶκείνῳ [m] ταῦτα δόξειν ἅπερ ἡμῖν· ἐγὼ μὲν οὖν οἰήθη-
"δὲ μενῶ, καὶ σὺν ἐμοί τι μέρος τῆς πρεσβείας· Οὐαλέ-
"ριος δὲ πορεύσεται, καὶ οἱ λοιποὶ σὺν αὐτῷ. ἐδόκει ταῦ-
τα· καὶ καθ' ἡσυχὴν ἀναβάντες ὅπη τοὺς ἵππους, ἤλαυνον
εἰς τὴν πόλιν οἱ μέλλοντες δηλώσειν τῇ βουλῇ τὰ γενόμενα.
[n] προσθέντων δὲ τῶν πατέρων λόγον τοῖς συνέδροις, Οὐαλε-
ρίᾳ μὲν ἐδόκει γνώμη, δίδοναι καὶ ταύτην τῷ δήμῳ τὴν χάριν·

Appius

[a] Μέχρι τοῦ ἐπὶ πολὺ χρόνου maluit *Gelenius*. Persuasum habeo τὸν εἰσέπειτα χρόνον, vel (ut etiam scribi solet) τὸν εἰς ἔπειτα χρόνον *Dionysium* scripsisse. *Steph.* Nihil mutandum esse censeo. nam τὸν ἅπαντα χρόνον appellat quod libro quarto τὸν ἅπαντα βίον, & alii auctores τὸν μακρὸν χρόνον. *Dionysius* l. 7. τὸν μακρὸν αἰῶνα dixit. εἰθυμεμφῶς (inquit) ὅσους ὁ μακρὸν αἰῶν φέρει μετεωρολάς. *Cas.* [b] *Lapus* sine distinctione legit εἰ τύχοι ἀεὶ τὸ μέγιστον τοῦ δήμου μνησικακεῖν, ut μνησικακεῖν feratur non ad participium ὑπεχειρήσαντας, sed ad verbum τύχοι, *si accideret ut hæc gesta populo objicerent*, vel potius, *si accideret ut ob hanc secessionem memores in populum irati effunderent Sylb.* [c] Πᾶσι τοῖς δεδοικόσι τοὺς κρείττονας μόνην εἰσφάλειαν ταύτην *Vat.* [d] Forsan rectius δέησεν, itidemque v. 9. ἐκκόψειν: eo scilicet verbi modo quo pag. hujus v. 4. dicit *sinas. Sylb.* [e] Μενηνίου *Vat.* [f] Ἢν ἔτι pro ἧς ἔτι, articulo posito in eodem casu cum nomine præcedente. *Port.* [g] Scribendum potius conjuncte ὁσουσδήποτε; atque idem & alibi error est corrigendus. *Steph.* [h] Μέχρι πολλοῦ κατέχων *Vat.* [i] Πρεσβυτῶν ἴσως εἰς τὴν *Vat.* [k] Ἐχομὲν *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* aut, mutata conjunctione, scribendum κεἰ γὰρ ἔχομεν. [l] Deest *Vat.* [m] Si ταῦτα malis, per me licet. *Sylb.* [n] Προσθέντων *Vat.* quod placuit etiam *Porto*.

a Malim

Ἀππιος δὲ, ὅσπερ ἐξ ἀρχῆς ἀπαρτῖτο ταῖς διαλλαγαῖς, καὶ τότε οὐκ ἄδηλος ἀντέλεγε, βοῶν καὶ θεοὺς ὀμνύμενος, καὶ ὅσον [b] μέλλοι πέρμα κακῶν [c] βαλεῖν τῇ πολιτείᾳ προλέγων. ἀλλ' οὐκ ἔπειθε τοὺς πολλοὺς, ὠρμικότας, ὥσπερ εἶπον, ἀφαλύσασθαι τὴν γαῖαν. ἦν δὲ ψήφισμα τῆς βουλῆς, τά τε ἄλλα, ὅσα οἱ πρέσβεις ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ, καὶ [d] εἰ) κύρια, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἣν ἠτεῖτο ὀπιτρέπειν. ταῦτα οἱ πρέσβεις διοικησάμενοι, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆσαν ὅπου τὸ πρατόπεδον, καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ διεσάφησαν. μεθ' οὗτο [d] Μενηνίου προτρεψαμένου τοὺς δημότας ἀποστεῖλαί τινας εἰς τὴν βουλὴν, οἷς τὰ πιστὰ δώσει, πέμπεται Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος, ὑπὲρ οὗ πρότερον εἶπον, καὶ σὺν αὐτῷ Μάρκος Δέκιος, καὶ [e] Σπόριος Ἰκίλιος. τῶν δὲ προβούλων τῆς βουλῆς ἀφιγμένων, οἱ μὲν ἡμίσεις ἅμα τοῖς περὶ τὸν Βροῦτον [f] εἰς τὴν πόλιν ἀπεστάλησαν. Ἀγρίππας δὲ μεθ' ἑτέρων λοιπῶν κατέμεινεν ὅπου τὸ πρατόπεδον, ἀναγραφὰς ποιησόμενος νόμων τοῖς δημοτικοῖς, καθ' ὃν ἀποδείξουσι τοὺς ἄρχας.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ, παρῆσαν μὲν οἱ περὶ τὸν Βροῦτον, πεποιημένοι τοὺς περὶ τὴν βουλὴν συνθήκας ἀφ' ὧν εἰρηνοδικῶν, οὓς καλοῦσι Ρωμαῖοι Φητιάλεις. νεμηθεὶς δὲ ὁ δῆμος εἰς τοὺς τότε ὄντας φρατρίας, ἢ ὅπως βούλεταί τις αὐτοὺς προσαγορεύειν, ἃς ἐκεῖνοι καλοῦσι κουρίας, ἄρχοντας ἐνιαυσίους [h] ἀπέδειξάν τοὺς περὶ Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον, καὶ Γάϊον Σικίννιον Βελλοῦτον, οὓς καὶ τέως εἶχον ἡγεμόνας· καὶ ἔπι τοῖς τούτοις, Γάϊον καὶ Πόπλιον Λικιννίους, καὶ [i] Γάϊον Ἰσσίλλιον Ῥιγανόν. οὗτοι δημαρχικὴν ἐξουσίαν πρῶτοι παρέλαβον οἱ πέντε ἄνδρες, ἡμέρᾳ τεταρτῃ [k] πρὸ τειῶν εἰδῶν δεκεμβρίων, ὥσπερ καὶ μέχρι νῦν καθ' ἡμᾶς χρόνους γίνεται. τελευτέντων δὲ τῶν [l] ἀρχαιρεσίων, τοῖς μὲν περὶ τὸν βουλὴν ἤρεσε [m] καλῶς ἔχειν ἐδόκει πάντα πρὸς ὧν ἀπεστάλησαν· ὁ δὲ Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν, συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν, νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντας αὐτῇ τὸ ἀσφαλές. ἐδόκει ταῦτα πᾶσι, [n] καὶ γράφει πρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν συναρχόντων. ὧδε ὁ νόμος ἔχει· "Δήμαρχον ἄκοντα, ὥσπερ [o] ἕνα πολλῶν, [p] μηδεὶς μηδὲν "ἀναγκαζέτω δρᾶν, μηδὲ μαστιγούτω, μηδὲ ὑπαντιάτω "μαστιγοῦν ἑτέρῳ, μηδὲ ἀποκτινύτω, μηδὲ ἀποκτείνειν κε- "λευέτω. ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιος "ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερὰ καὶ ὁ κτείνας "τινὰ τῶν ταῦτα εἰργασμένων, φόνου καθαρὸς ἔστω. [q] καὶ ἵνα μὴ εἰς τὸ λοιπὸν τῷ δήμῳ ἐξουσία γένηται καταπαῦσαι τόνδε τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς πάντα τὸν χρόνον ἀκίνητος ἁμένῃ, πάντας ἐπάχθη Ρωμαίους ὁμόσαι καθ' ἱερῶν, ἢ μιὴ [r] χρήσεσθαι τῷ νόμῳ καὶ αὐτὸς καὶ ἐγγόνους τοὺς ἀεὶ χρόνον· ἀρά τε τῷ ὅρκῳ προσετέθη, τοῖς μὲν ἐμπεδοῦσι τοὺς θεοὺς τοὺς ὑρκανίους ἵλεως εἶναι, καὶ δαίμονας τοὺς καταχθονίους· τοῖς δὲ παραβαίνουσιν, ἐναντία

at Appius, qui jam ab initio paci adverſabatur, tunc quoque aperte contradixit, vociferans & deos obteſtans, & prædicens quantarum reip. calamitatum ſemina *Valerius* jacturus eſſet. ſed maximæ eorum parti hoc perſuadere non potuit; quia, ut ante dixi, ad pacem erat proclivior. Factum igitur eſt ſenatuſconſultum, ut cum cætera, quæ legati plebi promiſerant, rata eſſent, tum etiam ei hanc cautionem, quam petebat, permitterent & *concederent*. His peractis, legati poſtero die in caſtra redierunt, & ſenatus placita expoſuerunt. Poſtea, quum Menenius ſuaſiſſet plebi ut aliquos ad ſenatum mitteret, qui ab eo fidem acciperent, mittitur L. Junius Brutus, de quo ante feci mentionem, & cum eo M. Decius, & Sp. Icilius. Legatorum vero à ſenatu miſſorum dimidia pars cum Bruto in urbem eſt miſſa: Agrippa vero cum reliquis remanſit in caſtris, rogatus ut perſcriberet leges plebi, quibus magiſtratus crearet.

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. V. C. Cai. 261. Var. 263.

¶ Sequenti die Brutus cum collegis reverſus eſt, icto fœdere cum ſenatu per εἰρηνοδίκας, quos Romani * fetiales vocant. Plebs vero diviſa in φρατρείας, quæ tunc erant, ſive quocunque alio nomine velit quis eas appellare, quas illi curias vocant, annuos magiſtratus creavit, Lucium Junium Brutum, & Cajum Sicinnium Bellutum, quos & ad id uſque tempus duces habebant: & præter iſtos Cajum & Publium Licinios, atque Cajum Icilium Rugam. Hi quinque primi tribunitiam poteſtatem acceperunt quarto idus Decembris, quemadmodum uſque ad hanc noſtram ætatem fit. Poſt comitia peracta, legatis à ſenatu miſſis, ea omnia quorum cauſſa legati fuerant recte ſe habere viſa ſunt. Brutus vero convocata concione ſuaſit plebi, ut ſuum magiſtratum ſacroſanctum eſſe decerneret, lege & jurejurando confirmata ejus rei cautione. Placuerunt hæc omnibus, lexque ab ipſo ejuſque collegis ſcripta eſt. Legis autem verba hæc ſunt: "Tribunum plebis invitum "nemo, ut unum de vulgo, quidquam facere "cogito, neque verberato, nec ab alio verbe- "rari jubeto, neque interficito, neque inter- "fici jubeto. Quod ſi quis contra ea quæ in- "terdicuntur aliquid fecerit, ſacer eſto, & "bona ejus Cereri ſacra ſunto: & qui eum "occiderit, qui tale facinus patrarit, purus "à cæde eſto. Et ne in poſterum liceret plebi hanc legem abrogare, ſed ut in perpetuum immobilis maneret, decretum fuit ut omnes cives Rom. jurarent per ſacra, utique ſe ſuoſque poſteros in perpetuum hac lege uſuros: additaque eſt ad jusjurandum precatio, ut iis qui hanc legem confirmaſſent & immobilem ſervaſſent, & dii ſuperi & dii inferi propitii eſſent: iis vero qui eam violaſſent, omnia contraria

LXXXIX.

Tribuni plebis.

a Malim ἐθεν. *Caſ.* *b* Illud μέλλοι ad ſolum Valerium eſt referendum: alii tamen videntur legiſſe μέλλοιεν, ut hoc de ſenatoribus omnibus intelligatur. *Port.* *c* Βαλεῖν pro ἐμβαλεῖν poſitum. *Caſ.* *d* Μενηνίου *Vat.* *e* Σπόριος Σικίλιος in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* In *Livio* & *Lapi* verſione Σπ. Ικίλιος dicitur: cujus ſcripturæ veſtigia ſunt etiam paullo poſt in corrupto Ισσίλλιος v. 26. *Sylb.* Malim Γάϊος Ικίλιος, de quo paullo poſt agitur. *Port.* *f* Εἰς τὴν πόλιν ὑποστρέψαν *Vat.* *g* Vide *Var. Lect.* ad pag. 126. *h* Ἀποδεικνύουσι τούσδε· Λούκιον Ἰούνιον &c. *Vat.* *i* Γάϊον Οὐτσίλιον Ρηγανὸν *Vat.* Ικίλιον Ῥῆγαν legunt *Lapus* & *Gelen.* hic vero Spurium vocat ex præcedentibus. Vide p. 438. juxta *Ed. Sylb.* *k* Scripſit, opinor, *Dionyſius* πρὸ τῶν εἰδῶν. *Paulus Manut.* de Comitiis Rom. c. 13. Atque ita ſcribendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* *l* Ἀρχαιρεσιῶν in *Ed. Steph.* quo admiſſo, vel τελεσθεισῶν legendum, vel Atticorum more nomen fœmininum cum participio maſculino junctum eſſe dicendum. *Port.* *m* Καλῶς perperam in *Ed. Steph.* *n* Καὶ γεγράφθαι πρὸς αὐτοῦ τῶν συναρχόντων ὧδε ὁ νόμος *Vat.* verbo ἐστὶ omiſſo. quod placuit etiam *Sylburgio.* *o* Alibi paſſim cum articulo ἑνὸς τῶν πολλῶν. *Sylb.* *p* Μηδεὶς μηδένα *Vat.* *q* Καὶ ἵνα μὴ μήδεν τὸ λοιπὸν *Vat.* *r* Χρήσεσθαι *Vat.* * Vide *Annott.* ad pag. 131.

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ⅓. *V. C. Cas.* 261. *Var.* 263.

contraria à diis utrisque, ut maximo piaculo obnoxiis contingerent. Hinc mos apud Romanos obtinuit ut tribunorum corpora sacrosancta essent, & ad nostra usque tempora duravit.

XC. ¶ His ita decretis, aram exstruxerunt in summo montis vertice, ubi castra posuerant, quam à terrore, qui tunc ipsos corripuerat *ac infestarat*, suo patrio sermone, Jovis terrorem incutientis *aram* appellarunt. Cui *deo* peractis sacrificiis, & loco, à quo fuerant recepti, consecrato, in urbem cum legatis descenderunt. Quum autem diis quoque, qui in urbe colebantur, victimas & sacrificia, ut ipsis *ob pacem factam* gratias agerent, persolvissent, & patriciis persuasissent ut suffragiis magistratum suum confirmarent, hac quoque re ab illis impetrata, petierunt præterea à senatu ut sibi permitteret, ut duos de plebe quotannis crearent, qui tribunis ministrarent ea omnia quibus indigerent, & de caussis, quæ eorum arbitrio permissæ fuissent, cognoscerent, & sacrarum ædium, & publicorum locorum, & annonæ curam gererent. Hac quoque re à senatu impetrata, crearunt quosdam quos ministros tribunorum plebis & collegas & judices appellabant. Nunc tamen patrio Romanorum sermone ab uno officio, quo funguntur, vocantur * sacrarum ædium curatores, & potestatem alterius magistratus ministram, ut antea, habent. Multæ autem & magni momenti res illis committuntur, & quodammodo fere plurimis in rebus similes sunt iis qui apud Græcos † ἀγορανόμοι vocantur.

Ædiles pl.

XCI. ¶ Pace autem domi parta, & rep. in pristinum statum restituta, ad bella externa à ducibus delectus habebantur magna plebis alacritate, ita ut brevi temporis spatio res omnes ad bellum necessariæ paratæ fuerint. Quum autem consules de more, munia ac provincias sortiti fuissent, ‡ Sp. Cassius, cui rerum urbanarum cura obtigerat, delecti exercitus partem, quanta ad urbis custodiam sufficeret, apud se retinuit, reliquos ad militiam misit. Postumus vero Cominius eduxit reliquum exercitum, qui constabat ex Romanorum ipsorum non contemnendis copiis, & Latinorum auxiliis non parvis. Quum autem statuissent primum Volscos aggredi, Longulam eorum urbem primo impetu cepit, & licet oppidani fortitudinem aliquam sibi vendicare conati fuissent, licet etiam ex urbe in campos apertos copias quasdam misissent, quibus Romanum exercitum venientem à se arceri posse confidebant, turpiter tamen terga fugæ dare sunt coacti, an-

Volsci debellati.

---

a Ita, ni fallor, Faunum terriculamentorum auctorem vocat *Dionysius*. nam de eo (p. 279. v. 1.) hæc tradit, τότε (sc. Φαύνῳ) ἀναπλῶσι τὸ δαίμονι Ρωμαῖοι τὰ πατρικὰ, καὶ ὅσα φάσματα &c. δείματα φίβοντα. *Port.* *b* Scriberem ὑπηρετικῶν potius. Mihi tamen pridem in mentem venerat καὶ τῶν ἐξουσιῶν ἐκ ὑπηρετικῶν. nam id videtur dicere voluisse: auctam postea fuisse ædilium potestatem, neque jam, ut ab initio, quando primum creati sunt ædiles, tribunis ὑπηρετεῖν; sed maxima obire munia. Atque hoc sane verum est: nam post aliquot annos creati sunt ædiles curules, quorum potestas fuit maxima, ut ex *Cicerone* & aliis constat. Illud δὲ quod sequitur interpretor ἀλλὰ, ut alibi. Si vulgatam lectionem retineamus, ὑπέρων interpretabimur non de tribunis, sed de majoribus magistratibus, censoribus imprimis, ut puto. Sane ædiles inter majores magistratus fuere. *Casaub.* *c* Pro ἔπεμψε requiritur aliud verbum in retinendi significatione, aut simili. *Lapus* vertit, *partem accipit collectarum virium, quanta sufficiebat. Sylb.* Hæc idem valent ac si dixisset, λαβὼν τὴν κατειλεγμένης δυνάμεως τὸ ἀρκοῦν μέρος, τὸν ἄλλον ὡς εἰς τὸν πόλεμον ἔπεμψε. *Port.* *d* Ποστούμιος δὲ Κομίνιος ἦρχε τοῦ λοιποῦ στρατοῦ, Ρωμαίων τε αὐτῶν ἀξιόχρεων ἄνδρων μοῖραν, καὶ *e* Λατίνων τὸ συμμαχικὸν οὐκ ὀλίγον. κρίνας δὲ Οὐολούσκοις ὑπερέχειν τοῖς πολεμίοις, πόλιν αὐτῶν *f* Λογγόλαν ἐξ ἐφόδου καταλαμβάνεται, ὑπεβαλλομένων μὲν τῶν οἰκητόρων αὐτὴν μεταποιεῖσθαί τινος ἀρετῆς, καὶ τινα σπουδὴν *g* ὑπαίθρων ἀποστειλάντων, ἢ τοὺς ὑπιόντας ἀνείργειν ὑπίσω, αἰσχρῶς δὲ ἀναγκασθέντων φυγεῖν, πρὶν ἢ λαμπρὸν

a Ut

πρόν τι ἔργον ἀποδείξασθαι, ἢ οὐδὲ ἐν τῇ τειχομαχίᾳ γενναῖον οὐδὲν ἀποδειξαμένων. μιᾷ γὰρ ἡμέρᾳ τήν τε γῆς αὐτῶν Ρωμαῖοι ἐκράτησαν ἀκονιτί, καὶ τὴν πόλιν οὐ πολλὰ πρασμαλευθέντες κράτος ἔλαβον. ὁ δὲ τῶν Ρωμαίων στρατηγὸς τά τε ἐγκαταλειφθέντα χρήματα διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐφεὶς, καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλιπών, ἦξε τὴν δύναμιν ἐφ' ἑτέραν πόλιν τῶν Οὐολούσκων, ἣ καλεῖται μὲν Πόλυς, κεῖται δὲ οὐ πολὺ τῆς Λογγόλας ἀπέχει. ὄντος δὲ αὐτοῦ τολμήσαντος ὑπαντῆσαι, διανύσας τὴν χώραν κατὰ πολλὰ εὐπέτειαν, προσέβαλε τοῖς τείχεσι. τῶν δὲ στρατιωτῶν οἱ μὲν τὰς πύλας διακόψαντες, οἱ δὲ, διὰ κλιμάκων ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβάντες, αὐθημερινὸν γίνονται καὶ ταύτης τῆς πόλεως κύριοι. ὡς δὲ παρέλαβε τὴν πόλιν, ὀλίγους μέν τινας ὀπτιλέξας, τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως, ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς χρημάτων ἀφαιρέσει ζημιώσας, καὶ ὅπλα ἀφελόμενος, Ρωμαίων ἔτι τὸ λοιπὸν ὑπηκόους.

Καταλιπὼν δὲ καὶ ταύτην βραχεῖαν τῆς στρατιᾶς μοῖραν ἔνεκα φυλακῆς, τῇ κατόπιν ἡμέρᾳ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν, προῆγεν ὀπὶ Κοριόλαν, πόλιν ὀπιφανῆ σφόδρα, καὶ ὥσπερ ἂν μητρόπολιν τῶν Οὐολούσκων· ἔνθα καὶ δύναμις ἦν συνειλεγμένη καρτερὰ, καὶ τὸ τεῖχος οὐ ῥᾴδιον ἁλῶναι, καί τε πρὸς τὸν πόλεμον ὀπιτήδεια παρεσκευασμένα τοῖς ἔνδον οὐκ πολλῶ. ὀπιχειρήσας δὲ τῇ τειχομαχίᾳ μέχρι δείλης ὀψίας, ἀποκρύεται πρὸς τῶν ἰδίων, πολλοὺς τῶν οἰκείων ἀπολέσας. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ κριούς τε καὶ χέλυν καὶ κλίμακας εὐτρεπισάμενος, παρεσκευάζετο μὲν, ὡς πάσῃ τῇ δυνάμει πειρασόμενος τῆς πόλεως· ἀκούσας δὲ ὅτι πολλῇ χειρὶ μέλλουσιν Αντιάται βοηθεῖν τοῖς Κοριολάνοις κατὰ τὸ συγγενὲς, καί εἰσιν ἤδη πεμφθέντες ἐν ὁδῷ ἤδη, μερίσας τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν, τῷ μὲν ἡμίσει τειχομαχεῖν ἔγνω, Τίτον Λάρκιον ἐπ' αὐτοὺς καταλιπών, τῷ δὲ λοιπῷ κωλύειν τοὺς ὀπιόντας διενοεῖτο. καὶ γίνονται δύο τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀγῶνες· Ρωμαῖοι δὲ νίκων, πάντων μὲν προθύμως ἀγωνισαμένων, ἑνὸς δὲ ἀνδρὸς ἄπιστον ἀρετῇ καὶ παντὸς λόγου κρείττονας ἀποδειξαμένου θαύμασιν· ὃς ἦν μὲν ἐκ τοῦ γένους τῶν πατρικίων, καὶ οὐκ ἀσήμων πατέρων· ἐκαλεῖτο δὲ Γάιος Μάρκιος· σώφρων δὲ τὰ καθ' ἡμέραν βίον ὁ ἀνὴρ, καὶ φρονήματος ἐλευθέρου μεστός. ἐγένετο δὲ ὁ τρόπος τῆς ἑκατέρας μάχης τοιόσδε· ὁ μὲν Λάρκιος ἐξαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἅμα ἡμέρᾳ, προσῆγε τοῖς τείχεσι τῆς Κοριόλας, καὶ κατὰ πολλοὺς τόπους ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς· οἱ δὲ Κοριολάνοι, μεγαλοφρονούμενοι ὀπὶ τῇ θύρᾳ τῶν Αντιατῶν βοηθείᾳ, ἣν ἤδη διὰ μακροῦ σφίσι παρέσεσθαι ὀπίστευον, ἀνοίξαντες πάσας τὰς πύλας, ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. Ρωμαῖοι δὲ τὴν μὲν πρώτην ἔφοδον αὐτῶν ἐδέξαντο, καὶ πολλὰς πληγὰς τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἔδοσαν· ἔπειτα πλειόνων ὀπιόντων, ὠθούμενοι κατὰ τοῦ χωρίου,

tequam præclarum ullum facinus ederent, ne in ipsa quidem murorum oppugnatione ullo forti facinore edito. Uno igitur die Romani & eorum agro sine ullo labore potiti sunt, & urbem absque magno negotio vi ceperunt. Imperator autem Romanus, quum res in urbe relictas *ac inventas* militibus in prædam concessisset, & præsidium in ea reliquisset, eduxit copias in aliam urbem Volscorum, quæ Polusca vocatur, & à Longula non multum abest. Quum autem nullus obviam ei venire ausus fuisset, itinere per agrum illum facillime confecto, mœnia oppugnare cœpit: quumque militum alii portas fregissent, alii scalis muros conscendissent, eo ipso die hanc quoque urbem in suam potestatem redegerunt. Hac urbe recepta, paucos quosdam defectionis auctores delegit, eosque securi percussit: reliquos vero, pecuniis mulctatos & armis spoliatos, in posterum populi Romani imperio parere coëgit.

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 ½. *Cat.* 261. *V. C. Var.* 263.

¶ Relicta autem hîc etiam exigua militum manu præsidii caussâ, postero die cum exercitu Coriolos petiit, urbem valde insignem, & quasi Volscorum antiquam patriam & caput: ubi & validus exercitus jam coactus erat, & muri non facile expugnari poterant, & res ad bellum necessariæ jam multo ante ab oppidanis fuerant paratæ. Quum autem hanc aggressus fuisset, & ad vespertinum usque crepusculum eam oppugnasset, ab hostibus, amissis suorum compluribus, repulsus est. Postero autem die comparatis arietibus & vineis & scalis, sese ad urbis oppugnationem instaurandam totis viribus parabat: sed quum audisset Antiates, ob cognationis vinculum, cum magna militum manu Coriolanis subsidio venturos, & eos qui missi fuerant jam esse in via, diviso exercitu suo, cum dimidia ejus parte urbem oppugnare statuit, cui Titum Lartium præfecit; cum reliqua vero parte hostem adventantem arcere decrevit. Bis autem eo die pugnatum, sed *in utraque pugna* Romani victores fuerunt, & omnium egregia enituit opera; unius vero præcipue, qui facinora fortitudinis incredibilia, & omnem orationis fidem superantia edidit. is genere erat patricio, & minime obscuris natalibus, nomine C. Marcius, homo frugi in quotidiano victu, & liberali ac generoso animo præditus. Ita autem in utroque prælio pugnatum est. Lartius, simulatque dies illuxit, copias eductas ad mœnia Coriolana admovit, & variis locis ea oppugnare cœpit: Coriolani vero, elati Antiatum auxilio, quod jamjam affore sibi credebant, apertis omnibus portis, conferto agmine eruptionem in hostes fecerunt. Romani autem primum eorum impetum exceperunt, & multa vulnera intulerunt iis qui in se ruebant: deinde *vero*, pluribus supervenientibus, impulsi per loca declivia recesserunt.

XCII.

a Ut hic ἐγκαταλειφθέντα per ει scriptum, ita pag. seq. v. 23. Sed siquis utrobique malit ἐγκαταλαφθέντα, à verbo ἐγκαταλαμβάνειν, per me licet: quoniam alibi quoque hoc participium usurpat auctor. *Sylb.* b Πολῦσκα, τὸ Λάρτιμα δὲ legendum esse monuit *Sigonius* in *Scholiis Livianis*. Πολῦσκα, τὸ Λάρτιμα δὲ, vel Πολῦσκα, Λάρτιμα δὲ malint alii. Vide *Cluverii* Italiam Antiq. p. 1028. c Αὐθημερὸν *Vat.* quod non displicuit *Sylburgio* & *Porto*. d Nota hic Κοριολάνοις & mox Κοριολάνοι, ut etiam apud *Plutarchum*: cum *Stephanus* oxytonῶς Κοριολανὸς dici tradat ut Μυρλεανὸς & similia. *Sylb.* e *Lapus* & *Gelenius* pro Γάιος posuerunt *Cnæus* è vulgaribus *Livii* editionibus. Sed Γάϊον prænominat etiam *Plutarchus* in *Coriolano*: quare nil mutare visum est. *Sylb.* f Μάρκιος perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* g Particulum δὲ abesse existimat *Portus*.

Ol. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 1/2. V. C. Cat. 261. Var. 263.

receſſerunt. Hac re animadverſa, Marcius, de quo ante mentionem feci, cum paucis ſubſtitit, atque impetum conferti hoſtium agminis in ſe ruentis excepit; multiſque eorum proſtratis, reliquis cedentibus, & in urbem fuga ſe recipientibus, inſtabat à tergo, ſemper cædens poſtremos quoſque qui in ipſius manus incidiſſent, & ſemper hortans ſuos, qui dederant ſe in fugam, ut ſeſe converterent, & bono eſſent animo, & ſe ſequerentur. Illi vero præ pudore talis flagitii converſi ſunt, &, oppoſitis ſibi hoſtibus, cædentes & perſequentes inſtabant; & quum, brevi temporis ſpatio, ſinguli eos qui cum ipſis manus conſeruerant in fugam vertiſſent, ad muros accedebant: & Marcius tunc, audacius periculis ſeſe objectans, ulterius progrediebatur; & quum ad ipſas portas acceſſiſſet, in urbem una cum ipſis hoſtibus fugientibus irrupit. Quum autem multi alii cum eo ſimul irrupiſſent, in multis urbis partibus magna utrorumque cædes facta, quod alii pugnarent in ipſis viarum anguſtiis, alii in ædibus quæ expugnabantur. Adjuvabant autem oppidanos & ipſæ mulieres, de tectis hoſtes tegulis petentes, & unuſquiſque pro viribus alacriter patriæ opem ferebat. Verumtamen malis diutius reſiſtere non potuerunt, ſed ſeſe victoribus dedere coacti ſunt. Hoc igitur modo expugnata urbe, cæteri milites Rom. ad res relictas diripiendas ſe converterunt, & ad multum tempus in prædam intenti fuerunt, quia & multæ pecuniæ & multa mancipia in urbe erant.

XCIII. ¶ At Marcius, qui etiam primus hoſtium impetum ſuſtinuerat, ſeque omnium Rom. fortiſſimum, tum in ipſa murorum oppugnatione, tum in præliis in urbe commiſſis, manifeſtiſſime præſtiterat, in ſecunda pugna contra Antiates commiſſa fortitudinis longe majoris ac illuſtrioris facinora fecit. Nam ne ab hoc quidem prælio abeſſe voluit, quod hoc indignum judicaret: ſed ſtatim poſt urbem captam, cum paucis qui ſe ſequi poterant, accurrit, offendenſque acies jam inſtructas & mox congreſſuras, urbem captam primus ſuis nunciavit, & argumentum ejus rei fumum oſtendit, qui magnus ex incenſis ædificiis erumpebat; &, venia à coſſ. impetrata, è regione firmiſſimi hoſtium roboris aciem explicavit. Dato autem pugnæ ſigno, primus cum hoſtibus congreſſus eſt; &, multis cæſis qui cum ipſo ad manus venerant, in mediam eorum aciem perrupit. Antiates vero ejus impetum diutius cominus ſuſtinere non poterant, ſed ordines, in quoſcunque ille impreſſionem feciſſet, deſerebant; & conferta acie eum circumdabant, eumque ſuos invadentem & inſequentem ipſi pedem referentes telis eminus petebant. Poſtumus

[a] ὠθέκλιναν. τοῦτο καλιδὼν ὁ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ πρόσθεν ἔφην, ἴσταται σὺν ὀλίγοις, καὶ δέχεται τὸ ὑπιφερόμενον τῶν πολεμίων ἔθνος. καταβαλὼν δὲ συχνοὺς αὐτῶν, ὡς ἐνέκλιναν οἱ λοιποὶ, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, ἠκολούθει, κλείναν ἀεὶ τοὺς ὀπίσω χεροὶ, καὶ ὑπακουόμενος τοῖς φεύγουσιν ἀεὶ τὸν σφετέρων, ἀναστρέφειν τε καὶ θαρρεῖν, καὶ αὐτῷ ἕπεσθαι. οἱ δὲ αἰδεσθέντες ὅτι τῷ ἔργῳ, ἀνέστρεφον αὖθις, [b] καὶ τοῖς καθ' ἑαυτοὺς ἐπέκειντο παίοντες καὶ διώκοντες. καὶ δι' ὀλίγου χρόνου τοὺς συμπλακέντας ἕκαστοι τρεψάμενοι, προσέκειντο τοῖς τείχεσιν· καὶ ὁ Μάρκιος θρασύτερον ἤδη κινδυνεύων, προσωτέρω μᾶλλον ἐχώρει· καὶ πρὸς αὐτὰς γενόμενος τὰς πύλας, [c] συνεισέπιπτε τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. συνεκπεσόντων δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλων συχνῶν κατὰ πολλὰ μέρη τοῦ πολέως, [d] φόνος ἐγένετο ἐξ ἀμφοῖν πολύς· τοῦ μὲν ἀνὰ τοὺς στενωπούς, τοῦ δὲ περὶ τὰς ἀλισκομένας οἰκίας μαχομένων. συνελάμβανον δὲ τοῦ ἔργου τοῖς ἔνδον [e] καὶ γυναῖκες, ἀπὸ τῶν στεγῶν βάλλουσαι τοὺς πολεμίους τοῖς [f] καλυπτῆρσι καθ' ὅσον ἐκάστη τὶς ἰσχὺν καὶ δύναμιν εἶχεν, προθύμως ἐβοήθουν τῇ πατρίδι. καὶ μὴν ὀλίγον [g] πολὺν χρόνον τοῖς ἀφνοῖς ἀντεῖχον, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν [h] παραδοῦναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς κεκρατηκόσι. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλώσης τῆς πόλεως, ἃ μὲν ἄλλοι Ρωμαῖοι πρὸς ἁρπαγὴν τοῦ [i] ἐγκαταλειφθέντων ἐτράποντο, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλουν προσκείμενοι τῇ ὠφελείᾳ, [k] χρημάτων πολλῶν ὑπαρχόντων καὶ ἀνδραπόδων.

[l] Ὁ δὲ Μάρκιος ὁ πρῶτος καὶ πρωϋπορὰς τοὺς πολεμίους, καὶ λαμπρότατος ἁπάντων γενόμενος Ρωμαίων ἔν τε τῇ τειχομαχίᾳ καὶ τοῖς ἐντὸς τείχους ἀγῶσι, λαμπρότερος ἐν τῷ δευτέρῳ ἀγῶνι [m] συρράντι πρὸς τοὺς Αντιάτας ἐφάνη. οὐδὲ γὰρ τούτοις ἐδιαμάρτανεν ἀπολειφθεὶς τῆς μάχης· ἀλλ' ἅμα τῷ κρατηθῆναι τὴν πόλιν, ὀλίγους τοὺς ἀκολουθήσαντας [n] δυναμένους ἐπαλέξειν, ἐχώρει δρόμῳ, καὶ καταλαβὼν προτεταγμένας ἤδη τὰς δυνάμεις, καὶ μελλούσας εἰς χεῖρας ἰέναι, τήν τε ἄλωσιν τῆς πόλεως πρῶτος ἀναγγέλλει τοῖς σφετέροις, [o] τεκμήριον ἀποδείκνυς τὸν καπνὸν, ὃς ἀπὸ τῶν ἐμπρησθεισῶν οἰκιῶν πολὺς ἐφέρετο, καὶ δεηθεὶς τοῦ πάτου, κατὰ τὸ καρτερώτατον τῶν πολεμίων [p] ἐλίσσει. καὶ ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἦρθη τῆς μάχης, πρῶτος ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις ἐχώρει, καὶ πολλοὺς τῶν εἰς χεῖρας ἐλθόντων ἀπέκτεινας, εἰς μέσους αὐτῶν τοὺς φάλαγγα ἀθεῖται. οἱ δὲ Αντιᾶται συρράντων μὲν οὐκέτι μάχεσθαι πρὸς αὐτὸν ὑπέμενον, ἀλλ' [q] ἐξέλιπον τὰς τάξεις καθ' ἃς γένοιτο ὀπίσω, κύκλῳ δὲ περίσταντο ἀθρόοι καὶ ἔβαλλον ἀποχωροῦντες [r] ὀπίσσω καὶ ἐπόμενον. ὁ δὲ [s] Ποσθύμιος

[a] Κατὰ πταισθεῖς χωρίον, ἐνέκλιναν οἱ λοιποὶ καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον. τοῦτο &c. in *Ed. Steph.* quomodo legit *Portus*, (niſi quod τὸ χάραγμα reponat pro τὴν πόλιν) vertitque, *pulſi ſunt per loca declivia, & reliqua acies inclinavit & ad caſtra refugere cœpit.* Illa οἱ λοιποὶ, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἔφευγον, quod inepte huc è ſequentibus inculcata eſſent, cum *Lapo* ſuſtulit *Sylburgius*: qui tamen ſuſpicatur auctorem aliud ſcripſiſſe pro ἐνέκλιναν vel ἀνέκλιναν. *Gelenius* verterat, *impulſi per declivia, cedentes in caſtra refugiebant reliqui*, ex *Plutarcho*, ubi dicit ἐτράποντο ἐπὶ καταδίωξιν εἰς τὸ χάραγμα Ρωμαίους. infra ſimiliter dicit ἐγκλίναντες ἔφευγον καὶ πταίοντες. [b] Καὶ τοὺς καθ' ἑαυτοὺς *Vat.* [c] Συνεισεπίπτε *Vat.* [d] Φόνος ἐγίνετο *Vat.* [e] Καὶ αἱ γυναῖκες *Vat.* [f] Hoc eſt τῇ κεράμῳ imbricibus ſive tegulis. Gloſſario veteri *imbrex* καλυπτήρ: & alibi καλυπτὶς (ſcribe καλυπτὶς) *imbrix*, καλυπτηρίζω *imbrico. Caſ.* [g] Πολλοῦ χρόνου *Vat.* [h] Παραδιδόναι σφᾶς *Vat.* [i] Vide *Var. Lect.* ad pag. 398. [k] Χρημάτων τε πολλῶν *Vat.* [l] Forſan rectius, Μάρκιος ὁ δὲ πρῶτος ὑποστὰς τοὺς πολεμίους, καὶ λαμπ. *Sylb.* [m] Malim τῷ συρράντι. *Sylb.* [n] Δυναμένους *Vat.* [o] Τεκμήριον αὐτῆς ἀποδεικνὺς *Vat.* [p] Εἱλεῖτο *Vat.* [q] Ἐξέλειπον τὰς *Vat.* [r] Ἐπόντα τε καὶ *Vat.* [s] Rectius Πόστουμος. *Sylb.* Vide p. 396.

ὡς ἔγνω τοῦτο, δείσας μή τι μοναθεὶς ὁ ἀνὴρ πάθῃ, τοὺς κρατίστους τῶν νέων ἀρωγοὺς αὐτῷ πέμπει· καὶ ἐκεῖνοι ποιήσαντες πυκνοὺς τοὺς λόχους, ἐμβάλλουσι τοῖς πολεμίοις. οὐ δεξαμένων δὲ αὐτοὺς τῶν κατὰ μέ-
414 τωπον, ἀλλ' εἰς φυγὴν τραπέντων, πρόσω ὑπο- χωρήσαντες, εὑρίσκουσι τὸν Μάρκιον τραυμάτων μεστόν, καὶ περὶ αὐτὸν ὁρῶσι νεκρούς τε κειμένους πολλοὺς καὶ ἡμιθανεῖς. μετὰ τοῦτο ἤδη κοινῶς ἐχώρουν, ἡγεμόνα τὸν Μάρκιον ἔχοντες, ὅπῃ τοὺς ἔτι διαμένοντας ἐν τάξει, κτείνοντες τοὺς ὑφισταμένους καὶ ὥσπερ ἀνδραποδοις χρώμενοι. ἄξιοι μὲν δὴ λόγου καὶ ἄλλοι Ρωμαῖοι ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἐγένοντο· κράτιστοι δὲ αὐτῶν οἱ περισπάσαντες τὸν Μάρκιον· ὑπὲρ ἅπαντας, δὲ [b] αὐτοὺς ὁ Μάρκιος, ὃς καὶ τῆς νίκης ἀναμφιλόγως αἰτιώτατος ἦν. ἐπεὶ δὲ συνεσκότα-ζεν ἤδη, οἱ μὲν Ρωμαῖοι ἀνεχώρουν ὅπῃ τὸ στρατόπεδον, μέγα ὅπῃ τῇ νίκῃ φρονοῦντες, καὶ πολλοὺς μὲ ἀνηρηκότες τῶν Ἀντιατῶν, πολλοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἄγοντες.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συγκαλέσας ὁ Ποστούμιος εἰς ἐκκλησίαν τὸ στρατὸν, ἔπαινον μὲν Μαρκίου διεξῆλθε πολὺν, καὶ στέφανοις αὐτὸν [c] ἀριστείοις ἀνέδησεν, ἀμφοτέρων χαριστήρια τῶν ἀγώνων ἀποδιδούς. ἐδωρήσατο δὲ αὐτὸν ἵππῳ πολεμιστῇ, στρατιωτικοῖς ὑπασπίσμοις κεκοσμημένῳ, καὶ δέκα σώμασιν αἰχμαλώτοις, ἐπ' ἐκείνῳ ποιήσας ὃς βούλοιτο λαβεῖν, ἀργυρίῳ δὲ ὅσον ἂν ἐξενέγκαι δυνάιτο αὐτὸς, καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης [d] λείας καλλῆς ἀπαρχῆς. βοῆς δὲ γενομένης ἐξ ἁπάντων μεγάλης, ὡς [e] ἂν ἐπαινούντων τε καὶ συνηδομένων, [f] παρελθὼν ὁ Μάρκιος, τῷ τε ὑπάτῳ [g] χάριν εἰδέναι ἔφη, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ὅτι τῆς τιμῆς ὧν αὐτὸν ἠξίουν· καὶ μήτοι [h] καλαχρήσεσθαί γε αὐτῆς, ἀρκεσθήσεσθαι δὲ τῷ τε ἵππῳ, καὶ λαμπρότητι τῶν σημείων ἕνεκεν, καὶ ἑνὶ αἰχμαλώτῳ, ὃς ἔτυχεν αὐτῷ ξένος ὤν. οἱ δὲ στρατιῶται καὶ πρότερον ἀγάμενοι τὴν ἀνδρὸς τοῦ γενναιότητος, ἔτι μᾶλλον ἐθαύμαζον τὴν ὑπεροψίας τοῦ πλούτου, καὶ ὅτι μετρίως ἤνεγκε τὴν τοιαύτην εὐτυχίαν. ἐκ τούτου Κοριολάνος ἐπεκλήθη τὸ ἔργου, καὶ πάντων ἐγένετο τὸν κατὰ τὴν αὐτοῦ ἡλικίαν ὀνομαστότατος. ἡ δὲ πρὸς τοὺς Ἀντιάτας μάχης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος, αἱ λοιπαὶ τῶν Οὐολούσκων πόλεις διελύοντο τὸν πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἔχθραν, καὶ ὅσα τοῖς ὁμοια ἐκείνοις ἐφρόνουν· οἵ τε ἐν τοῖς ὅπλοις ἤδη ὄντες, καὶ οἱ παρασκευαζόμενοι τὸν πόλεμον, ἐπέπαυντο. οἷς ἅπασιν ὁ [k] Ποστούμιος ἐπιεικῶς χρησάμενος, ἀνέστρεψεν ὅπῃ τὰ οἰκεῖα, καὶ διαφῆκε τὸν στρατιάν. Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ρώμῃ, τόν τε νεὼν [l] τῆς Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεγάλῳ χρόνῳ κατιέρωσεν, ὃς ἔστιν [m] ὅπῃ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, εὐξαμένου μὲν αὐτὸν Αὔλου
415 Ποστουμίου τοῦ δικτάτορος ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀναθῆσειν τοῖς θεοῖς, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὸν

vero, ea re cognita, veritus ne illi ab omnibus destituto gravius aliquid accideret, lectissimos ac fortissimos quosque juvenes subsidio ei misit: atque illi acie densata impressionem in hostes fecerunt. Quum autem hostes à fronte oppositi impetum eorum sustinere non potuissent, sed in fugam se vertissent, ulterius progressi invenerunt Marcium vulneribus undique sauciatum, & circa eum prostratos viderunt cæsos multos atque multos semineces. Postea omnes simul, ductu ipsius Marcii, reliquos hostes, qui ordines adhuc servabant, invaserunt; eos qui ipsis resistebant interficientes, & haud aliter quam mancipia tractantes. Egregiam autem & memorabilem operam navarunt in illo prælio cum alii milites Rom. tum vero præcipue qui Marcium protexerunt: sed eos omnes virtute superavit Marcius, qui citra omnem controversiam auctor præcipuus illius victoriæ fuit. Quum autem jam adveseraseeret, Romani ob victoriam valde elati, multis Antiatibus cæsis & multis captis, in castra se receperunt.

Pr. Jul. 4213. Ante Chr. 491. Olymp. 72 1/2. V. C. Cas. 261. Var. 263.

¶ Postridie Postumus, exercitu ad concionem vocato, prolixa oratione Marcium laudavit, eumque virtutis ergo corona decoravit, ob egregiam in utroque prælio navatam operam præmia atque gratiam referens. remuneravit autem ipsum equo bellatore, imperatoriis insignibus ornato, & decem captivis, data ipsi optione ut quos vellet eligeret, & argento quantum ille secum absportare posset, & primitiis ex reliqua præda pulcherrimis. Sublato autem ingenti ab omnibus clamore, ut laudantibus & congratulantibus, Marcius progressus dixit: se & consuli & cæteris omnibus, ob honores quibus se dignabantur, gratiam habere: verumtamen se iis minime abusurum, sed se contentum fore equo ob ornamentorum pulchritudinem, & uno captivo, qui suus erat hospes. Milites vero, qui & ante illius viri generosum animum admirabantur, multo magis tunc eum sunt admirati quod divitias contemneret, & in tanta felicitate modeste se gereret. Ob hoc igitur facinus Coriolanus est cognominatus, & omnium suæ ætatis nobilissimus fuit. Quum igitur prælium cum Antiatibus commissum talem habuisset finem, reliqui Volscorum populi depositis inimicitiis pacem cum Romanis fecerunt, * & quotquot idem quod illi cogitabant, & qui in armis jam erant, & qui bellum parabant, quieverunt. Quibus omnibus clementer tractatis, Postumus domum rediit, exercitumque dimisit. Alter vero consul Cassius, qui in urbe relictus fuerat, interim ædem Cereris & Liberi atque Liberæ consecravit, quæ est ad metas Circi maximi, supra ipsos carceres sita; cum pro reip. salute diis eam vovisset A. Postumus dictator, quo tempore cum Latinorum

XCIV.

a Χωρῶντες malit *Sylb.* Προχωροῦντες *Port.* b Et αὐτὸς retineri potest & αὐτὸς pro eodem substitui. *Sylb.* c Pro στεφάνοις ἀριστείοις rectius (p. 200. v. 1.) habuimus στεφάνοις ἀριστείας. Eosdem alibi vocat ἱππικοὺς στεφάνους. infra etiam divise legitur, τῷ τε ἀριστείῳ, ὅτῳ χρὴ τὸ πρῶτον ἀποδοῦναι στέφανον, εἰς πολλοὺ κατίσησιν ἦλθ. *Sylb.* d Λείας πολλῆς καὶ καλῆς ἀπαρχῆς *Vat.* e Pro ἂν ἐπαινούντων malet fortasse quispiam συνεπαινούντων. Sed ferri potest & hæc lectio; quoniam alibi quoque ἂν cum participio juncta reperitur. *Sylb.* f Προσελθὼν ὁ Μάρκιος *Vat.* g Χάριν εἰδέναι μεγάλην ἔφη *Vat.* h Κατεχρήσεσθαι *Vat.* i Καὶ ὅσοι *Vat.* quo modo, vel καὶ ὅσαι, legendum esse monuit *Sylb.* k Hic quoque (ut & v. 20.) Ποστούμιος perperam pro Πόστουμος. *Sylb.* l Τῆς τε Δήμητρος *Vat.* m Ἐπὶ τοῖς τέρμασι τοῦ μεγίστου τῶν ἱπποδρομιῶν *Vat.* * Et qui cum eis conspirabant. *Lapus.* Et si qui alii hostiles gerebant animos. *Gelen.*

a Ita

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 1/2. V. C. Cat. 261. Var. 263.

Latinorum copiis dimicaturus erat, decrevisſetque ſenatus poſt victoriam partam ut tota de manubiis exſtrueretur ; atque tunc demum opus abſolutum eſſet.

XCV. ¶ Eodem tempore cum omnibus Latinorum populis fœdus jurejurando interpoſito renovatum eſt, & pax atque amicitia inſtaurata ; tum quia ſeditionis tempore nihil contra pop. Rom. moliri ſunt conati ; tum quia conſtabat eos omnes plebis reditu lætari ; tum etiam quia in bello contra populos, qui à Romanis defecerant, alacri animo fidelem operam navaſſe videbantur. Quæ autem in illo fœdere continebantur, hæc erant ; "Romanis & omnibus Latinorum populis ſit "pax dum cœlum & terra eandem ſtationem obtinuerint: & neutri alteris bellum "inferant, neve aliunde hoſtes accerſant, "neve bellum inferentibus tutum iter præbeant ; & infeſtatis bello totis viribus opem "ferant, & manubiarum ac prædæ in bello, "communibus auſpiciis geſto, æquam utrique partem ſortiantur : privatorumque "contractuum judicia intra decem dies in "foro ejus populi, ubi contractus fuerint "facti, finiantur : iſtis autem fœderibus nihil aut addi aut demi, niſi ex communi "omnium Rom. & Latinorum conſenſu, licet. In has igitur conditiones Romani & Latini fœdus inter ſe, per omnia ſacra jurantes, fecerunt. Senatus etiam ob pacem & gratiæ reconciliationem cum plebe factam diis ſacrificia perſolvere & ſupplicationes facere decrevit, addito uno die Latinis feriis (quæ ita vocantur) quum duo tantum earum dies ante eſſent : quorum alter à Rege Tarquinio conſecratus eſt, quo tempore Hetruſci ab eo devicti fuerunt ; alter vero à populo additus, quando exactis regibus remp. in libertatem vindicavit : quibus tertius additus eſt ob reditum plebis, quæ ſeceſſionem fecerat. Munus autem procurationemque ſacrificiorum & ludorum, qui in illis feriis fiebant, Tribunorum plebis * miniſtri acceperunt, qui nunc † ædilitiam habentes poteſtatem (ut dixi) à ſenatu prætexta & ſella eburnea & reliquis regiis inſignibus ornantur.

XCVI. ¶ Nec multo poſt has ferias Menenius Agrippa, vir conſularis, diem ſuum obiit, ille qui Sabinos vicerat, & maxime inſignem triumphum de illis egerat, cujus ſuaſu ſenatus profugis reditum conceſſerat, & cujus fidem plebs ſequuta ab armis diſceſſerat : elatuſque eſt publicis impenſis, & longe omnium mortalium pulcherrime & magnificentiſſime ſepultus eſt. nam privatæ illius hominis facultates ad honeſtum & magnificum funus & ſepulturam non ſufficiebant : quare liberorum ejus tutoribus, poſt habitam conſultationem, placuit, eum, ut unum de vulgo, vili funere efferre atque ſepulturæ mandare. Plebs tamen id fieri non eſt paſſa, ſed

Λατίνων στρατιὰν, ἥ τε βουλὴ μὴ τὸ νίκημα ἢ κατασκευὴν αὐτῷ ψηφισαμένη οὐκ ἐς λαφύρων ποίησιν ἦλθε πᾶσι, τότε δὲ ἔργα λαβόντος ἐς συντέλειαν.

Ἐγένοντο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, καὶ πρὸς τοῖς Λατίνων πόλεις ἁπάσας συνθῆκαι [a] κοιναὶ μετ' ὅρκων, ὑπὲρ εἰρήνης καὶ φιλίας· ἐπειδή τε οὐδεμιᾷ πώποτε ἐπεχείρησαν οἱ τῇ φύσει, καὶ συνδόμενοι τῇ καθόδῳ δῆμῳ φανεροὶ ἦσαν, τῶν τε πολέμων πρὸς τοὺς ἀποστάτας, ἑτοίμως ἐδόκουν συναίρεσθαι. ἵν' δὲ τὰ γραφέντα τοιάδε ἐν ταῖς συνθήκαις· "Ρωμαίοις καὶ ταῖς Λατίνων πόλεσιν ἁπάσαις εἰρήνη πρὸς ἀλλήλους ἔστω, μέχρις ἂν οὐρανός τε καὶ γῆ τοῖς αὐτοῖς χώροις ἔχωσι· καὶ μήτε αὐτοὶ πολεμεῖτωσαν πρὸς ἀλλήλους, μηδ' ἄλλοθεν πολεμίους ἐπαγέτωσαν, μήτε τοῖς ἐπιφέρουσι πόλεμον ὁδοὺς παρεχέτωσαν ἀσφαλεῖς· βοηθείτωσάν τε τοῖς πολεμουμένοις ἁπάσῃ δυνάμει, λαφύρων τε καὶ λείας τῆς [b] ἐκ τοῦ πολέμου κοινὸν τὸ ἴσον λαγχανέτωσαν μέρος· ἀμφότεροι τε τῶν ἰδιωτικῶν συμβολαίων αἱ κρίσεις ἐν ἡμέραις γιγνέσθωσαν δέκα, παρ' οἷς ἂν γένηται τὸ συμβόλαιον· ταῖς δὲ συνθήκαις ταύταις μηδὲν ἐξέστω προσθεῖναι, μήτε ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅ, τι ἂν μὴ Ρωμαίοις τε καὶ Λατίνοις ἅπασι δοκῇ. ταῦτα μὲν δὴ Ρωμαῖοί τε καὶ Λατῖνοι συνέθηκαν τοῖς ἀλλήλους, ὀμόσαντες καθ' ἱερῶν. ἐψηφίσατο δὲ καὶ θυσίας ἀποδοῦναι τοῖς θεοῖς ἡ βουλὴ χαριστηρίους ὑπὲ ταῖς τοῦ δήμου ἀλλαλαγαῖς, προσθεῖσα μίαν ἡμέραν [c] ταῖς καλουμέναις Λατίναις ἑορταῖς, δυοῖν οὔσαις· ἥ μὲ πρώτιν ἀνιερώσαντος βασιλέως Ταρκυνίου, [d] καθ' ὃν χρόνον ἐνίκησαν Τυρρηνούς· ἡ δὲ ἑτέραν ὁ δῆμος προσέθηκε, ὅτε τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν ἐλευθέραν ἥ πόλιν ἐποίησεν· ἧς ἡ [e] τρίτη προσενεμήθη ἡ χαθ' ὕστερον [f] ἀποστατῶν ἕνεκα. ἡ δὲ προτασίαν καὶ ἡ ἐπιμέλειαν τῶν ἐν αὐταῖς γινομένων θυσιῶν τε καὶ ἀγώνων, οἱ τῶν δημάρχων ὑπηρέται παρέλαβον, οἱ ἥ νεῶ ἀγοραιομικρῷ ἔχοντες ἐξουσίαν, ὥσπερ ἔφην, κοσμηθέντες ὑπὸ ἡ βουλῆς πορφύρᾳ καὶ θρόνῳ ἐλεφαντίνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις οἷς εἶχον οἱ βασιλεῖς.

Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον χρόνῳ τῆς ἑορτῆς, τῶν [g] ὑπατικῶν εἷς, Μενήνιος Ἀγρίππας, ἐτελεύτησε τὸν βίον, ὁ νικήσας Σαβίνους, καὶ τὸν [h] ἐπ' αὐτῶν θρίαμβον ἐπιφανέστατον ἀγαγών, ᾧ πειθθεῖσα ἡ βουλὴ τῷ κάθοδον ἐπέτρεψε τοῖς φυγάσι, καὶ ὁ δῆμος πίσευσας ἀπέστη τῶν ὅπλων· καὶ αὐτὸν ἔθαψεν ὁ δῆμος δημοσίᾳ καὶ καλλίστῃ πάντων ἀνθρώπων καὶ λαμπροτάτῃ ταφῇ. οὐσία γὰρ οὐκ ἦν τῷ ἀνδρὶ εἰς μεγαλοπρέπειαν ἐκκομιδῆς καὶ ταφῆς ἀποχρῶσα· ὥστε καὶ τοῖς ἐπιτρόποις αὐτοῦ τῶν παίδων βουλευομένοις ἔδοξεν, ὡς ἕνα τῶν πολλῶν, εὐτελῶς ἐκκομίσαι τε καὶ θάψαι. ὁ μέντοιγε ὁ δῆμος εἴασεν, ἀλλὰ συναγαγόντες

a Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Κοιναὶ minus apte in *Ed. Steph.* Aptius fortaſſe κοινῇ vel κοινῶς. *Sylb.* Κοινῇ malit *Port.* b Ἐκ τῶν πολέμων κοινῶν in *Cod. Vat.* c Quid ſi legamus τοῖς τῆς καλαμβρίης Λατίνης ἑορτῆς, vel τοῖς τῶν καλαμβρίων Λατίνων ἑορτῶν. *Sylb.* d Hiſtoria hæc ſupra (p. 240) expolita eſt : ſed nulla de victis Etruſcis mentio. attamen & *Lapi* Codex hanc ſcripturam habuit : nam vertit, *quo tempore Etruſcos vicere. Sylb.* Vel Ρωμαίοις ſubintelligendum, vel οἰκήσεν reponendum, ut ad Tarquinium referatur. *Port.* e Τελίη τότε προσενεμήθη *Vat.* f Τῶν ἀποστάντων *Vat.* g Ita etiam in *Cod. Vat.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Glarean. Gelen.* & *Sigon.* Τῶν ὑπάτων in *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* h Rectius ἐπ' αὐτῶν, ut & *Lapus* vertit, *de eis clariſſimum triumphum reduxit* ; vel legendum eſſet ἐπ' αὐτῷ, ſeu ἐπὶ τούτῳ, ſc. τῷ νικήσαντι. *Sylb.* * Sc. Ædiles. † Habentes ſimilem ἀγορανόμοις noſtris poteſtatem. *Gelen.*

a Τὸ

γόντες οἱ δήμαρχοι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὰ διελθόντες ἐγκώμια τοῦ τε κατὰ πόλεμον ἔργων καὶ ἀνδρὸς καὶ τοῦ πολιτικῶν, τοῦ τε σωφροσύνης τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ λιτότητα τοῦ βίου, μάλιστα δὲ καὶ εἰς χρηματισμὸν ἐγκράτειαν ὅτι μήκιστον ἀφεστῶς τοῖς ἐπάνοις, ζημίαν αἴσχιστον ἔφησαν εἶναι τοῦ πραγμάτων, ἄνδρα τηλικοῦτον ἀσήμου καὶ ταπεινῆς κηδείας τυχεῖν διὰ πενίαν· παρήνεσάν τε τῷ δήμῳ τοῦ δαπάνου ἀναδέξασθαι, καὶ συνενεγκεῖν [b] καθ' ὅσον ἂν [c] αὐτοὶ τάξωσι. τοῖς δὲ ἀκούσασιν ἀσμενον ἐγένετο. καὶ αὐτίκα φερομένης ἐκάστου τὸ ταχθέν, πολύ τι χρῆμα συνήχθη. [d] μαθοῦσα δὲ ἡ βουλὴ τοῦτο, δι' ἀρχοῦντος τὸ ψήφισμα ἔλαβε, καὶ ἔκρινε μὴ κατ' ἄνδρα ἐρανισμῷ τὸ ἐπιφανέστατον Ρωμαίων προῖδεῖν θαπτόμενον, ἀλλ' ἐκ τοῦ δημοσίων ἐδικάσωσε τὸ ἀνάλωμα γενέσθαι, τοῖς ταμίαις ἐπιτρέψασα τοῦ ἐπιμέλειαν. οἱ δὲ πολλῶν πάνυ μαθόντες χρημάτων τὰς παρασκευάς, κόσμῳ τε πολυτελεστάτῳ κοσμήσαντες αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἐπιχορηγήσαντες εἰς μεγαλοπρέπειαν, ἔθαψαν αὐτὸν ἀξίως τῆς ἀρετῆς. ἀντιφιλοτιμούμενος δὲ ὁ δῆμος τοῖς τοῦ βουλῇ, οὐδὲ αὐτὸς ἠξίωσε [e] τὸ συνεισενεχθὲν διάφορον, ἀποδιδόντων τοῦ ταμιῶν, ἀπολαβεῖν, ἀλλ' ἐκελεύσατο τοῖς παισὶ τοῦ ἀνδρὸς, οἰκτείρων τοῦ ἀπορίαν, ἵνα μηδὲν ἀνάξιον ἐπιτηδεύσωσι τῆς τοῦ πατρὸς ἀρετῆς. ἐγένετο δὲ καὶ τίμησις ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἐπὶ τῶν ὑπάτων· ἐξ ἧς εὑρέθησ ὑπὲρ ἕνδεκα [f] πάντων μυριάδες αἱ τιμησάμεναι. καὶ τὰ μὲ ἐπὶ τούτων ὑπατείας πραχθέντα Ρωμαίοις, ταῦτα ἦν.

tribuni advocata plebe ad concionem, & multis laudibus res tum bello tum pace ab illo viro gestas persequuti, ejusque temperantia & frugalitate præcipue vero à quæstibus abstinentia summis laudibus in cœlum elata, facinus longe turpissimum fore dixerunt, si vir tantus ignobile atque humile funus ob inopiam consequeretur: plebique auctores fuerunt ut eos funeris sumptus in se reciperet, conferretque quantum à se imperatum esset. Plebi vero his auditis grata hæc fuerunt. Quum autem confestim unusquisque imperatam summam attulisset, magna vis pecuniæ coacta est. Senatus vero hac re cognita eam sibi dedecori fore putavit: quare decrevit minime pati virum Romanorum nobilissimum stipe viritim coacta sepulturæ mandari; sed æquum esse censuit ut sumptus ex ærarii pecunia fieret, hujus rei cura quæstoribus commissa. Illi vero ingenti ære funus libitinariis locaverunt, ejusque cadaver ornatum magnificentissime, cæterisque omnibus rebus ad magnificentiam ac splendorem suppeditatis, pro dignitate ac virtute hominis sepulturæ mandarunt. Quum autem plebs in honoranda defuncti memoria senatui minime cederet, ne ipsa quidem illud collatitium æs recipere voluit, quamvis quæstores id ipsi restituere vellent; sed id largita est illius viri liberis, miserata inopiam eorum, ne quid indignum paterna virtute exercerent. Eodem tempore à consulibus habitus est census, censaque sunt universorum capitum centum & decem millia & amplius. Atque his consulibus hæc à Romanis sunt gesta.

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 491. Olymp. 72 ½. Cat. 261. V. C. Var. 263.

a Τοῦ αὐτοῦ ἐτοῦ *Vat.* b Κατ' ἄνδρα ὅσον ἂν *Vat.* c Si αὐτοὶ ad tribunos referatur, sensus est, *quantum ipsi censuissent*: sin ad plebejos referre malis, vertere possis, *quantum ipsis libuisset. Sylb.* d Μαθοῦσα τοῦτο ἡ βουλὴ *Vat.* e Τὸ κατεισενεχθὲν *Vat.* f Pro πάντων rectius forsan legemus πολιτῶν. *Sylb.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER SEPTIMUS.

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 262. Var. 264. T. Geganio & P. Minucio coſs. annonæ caritas.

TITO Geganio Macerino & Publio Minucio coſſ. gravis annonæ caritas ex ſeceſſione orta urbem invaſit. Plebs enim à patriciis ſeceſſerat poſt autumnale æquinoctium, ſub ipſum ferme ſementis faciendæ initium: coloni vero agrum deſeruerunt ſimulatque hic motus factus eſt, ac ii quidem qui ditiores erant partes patriciorum ſunt ſequuti, mercenarium vero vulgus ad plebejos tranſiit. atque ab eo tempore ita alii ab aliis ſegregati manſerunt, donec civitas (quæ non multo ante ſolſtitium hybernum gratiæ reconciliationem fecerat) componeretur & in unum coiret. At medio temporis ſpatio, quod ad omnem ſementem faciendam maxime eſt appoſitum, agri colonis erant vacui, idque diu duravit, ita ut ne poſt ipſum quidem agricolarum reditum cultura facile reparari poſſet, tum ob ſervorum fugam, tum ob jumentorum interitum, quibus ad agrum colendum, qui vaſtatus fuerat, opus erat, tum etiam quia non magna aut ſeminum aut alimentorum copia in ſequentem annum parata erat. Senatus his rebus cognitis legatos dimiſit in Hetruriam & Campaniam & in agrum Pomentinum, ut quantam maximam poſſent frumenti copiam coëmerent. P. autem Valerius & L. Geganius in Siciliam miſſi ſunt: Valerius quidem Poplicolæ fil. Geganius vero alterius conſulis frater. Tyranni autem tunc oppidatim dominabantur, inter quos nobiliſſimus erat Gelo Dinomenis fil. qui nuperrime Hippocratis fratris ſui tyrannidem adeptus fuerat, non Dionyſius Sy-

ΤΙΤΟΥ δὲ Γεγανίου [b] Μακερίνου καὶ Ποπλίου 417
[c] Μινυκίου τῶν ὑπάτων ἐξουσίαν ποιησαμένων, αἵτε ἀπάνης ἰσχυρᾶς τοῦ Ῥωμαίων κατέσχεν, οὐκ ὀλίγας ἀποστασίας λαβοῦσα τὴν ἀρχήν. ὁ μὲν γὰρ δῆμος ἀπέστη τῶν πατρικίων [d] μετὰ τοῦ μετοπωρινὴν ἰσημερείαν, ὑπὸ αὐτοῦ μάλιστα τοῦ ἀρχὴν τοῦ σπόρου· ἐξέλιπον δὲ τὴν χώραν οἱ γεωργοῦντες ἅμα τῇ κινήσει, [e] οἳ μετέστησαν οἱ μὲν [f] εὐχερέστεροι πρὸς τοὺς πατρικίους, τὸ δὲ θητικὸν μέρος ὡς τοὺς δημοτικούς· καὶ διέμειναν ἐξ ἐκείνου χωρὶς ἀλλήλων ὄντες, ἕως ὕστερον κατέστη καὶ συνῆλθεν ἡ πόλις εἰς ἑαυτήν, ὑπὸ πολλῷ πρότερον διαλλαγεῖσα τῆς χειμερινῆς τροπῆς. τὸν δὲ μεταξὺ χρόνον, ἐν ᾧ ὁ πᾶς ὀπωρινὸς σπόρος ἀεργὸς, ἔρημος ἡ χώρα τῶν ἐπιμεληθησομένων ἦν, καὶ ὅτι πολὺν χρόνον διετέλεσεν, ὡς μηδὲ κατελθοῦσι τοῖς γεωργοῖς ἀναλαβεῖν αὐτὴν ἔτι ῥᾴδιον εἶναι), δῆλόν τε ἀποφαίνει καὶ λιμῶν ὀλέθρῳ, μεθ' ὧν αὐτὴν ἔμελλον ἐργάζεσθαι, [g] κεκακωμένην, [h] ἀφορμῆς τε οὐ [i] πολλῆς εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἐνιαυτὸν ὑπαρχούσης, ὅτε σπερμάτων, ὅτε τροφῆς. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα, πρέσβεις [k] διέπεμπετο πρὸς Τυρρηνοὺς καὶ Καμπανοὺς καὶ τὸ καλούμενον Πωμεντῖνον πεδίον, σῖτον ὅσον ἂν δύναιντο πλεῖστον ὠνησομένους. [l] Πόπλιος δὲ Οὐαλέριος καὶ Λούκιος Γεγάνιος εἰς Σικελίαν ἀπεστάλησαν. [m] Οὐαλέριος μὲν ἦν υἱὸς Ποπλικόλα, Γεγάνιος δὲ πατὴρ τῶν ὑπάτων ἀδελφός. τύραννοι δὲ τότε κατὰ πόλεις μὲν ἦσαν, ἐπιφανέστατος δὲ Γέλων ὁ Δεινομένους, νεωστὶ τὴν Ἱπποκράτους τοῦ ἀδελφοῦ τυραννίδα παρειληφὼς, ὃν καὶ Διονύσιος ὁ Συρακοσίων,

a Lapus in ſuo Codice argumentum habuiſſe viſus eſt, quod ſic vertit; *Dionyſii Halicarnaſſei de antiquitatibus Rom. hæc habet: Romæ annonæ caritatem, & ejus remedia quæſita; elegantem ſane digreſſionem de Ariſtodemo Cumarum tyranno; Volſcorum ad bellum ſed fruſtra conatum; Sicinii Brutique tribunorum pl. in ſenatum conciones injurioſas; legem tribunorum de libertate concionandi latam; Cn. Martii Coriolani expeditionem in Volſcos, ejuſdemque conciones in plebem coram ſenatu; tribunorum pl. in eum impetus; conciones Bruti, Appii, & M. Valerii; diem Coriolano dictam, ejuſdemque damnationem; denique de ludis Romanis digreſſionem, quæ luculenter oſtendit Romam non à Barbaris primum, ſed à Græcis habitatam. Hiſtoria totius libri trium omnino annorum.* *b* Καμιλίου in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ſed Μακερίνου legendum eſſe docet *Sigonius* ex *Faſtis Siculis* & *Cuſpinianis.* *c* Μινυκίου in *Ed. Steph.* *d* Περὶ τοῦ *Vat.* *e* Καὶ δίστασαν *Vat.* *f* Εὐχερέστεροι maluiſſe videtur *Lapus*, dum vertit *generoſiores.* Sed retineri poteſt hæc ſcriptura, ut Εὐχερέστεροι ſint οἱ εὐπορώτεροι, qui minoi negotio vitam ſuſtentant. *Sylb.* *g* Forſan rectius κεκακωμένους, ut non ad τὴν χώραν referatur, ſed ad τοὺς γεωργούς. *Sylb.* *h* Hic ἀφορμὴν nominat, quæ alibi ἐπιτήδεια. quod vocabulum agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *nec occaſio magna eſſet. Sylb.* *i* Πολλοῖς *Vat.* *k* Διέπεμπε *Vat.* *l* Pag. 336. v. 10. refert *Dionyſius*, P. ac M. Valerios, Poplicolæ filios, una cum patruo M. Valerio mortuos. *Glar.* *m* Οὐαλέριος μὲν ἦν υἱὸς ὢν Ποπλικόλα *Vat.*

ραχύσιος, ὡς Λικίννιος γέγραφε, καὶ Γέλλιος, καὶ ἄλλοι συχνοὶ τῶν Ρωμαίων συγγραφέων, οὐθὲν ἐξητακότες τοῖς τοὺς χρόνους [a] ἀκριβῶν, ὡς αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ, ἀλλ' εἰκῇ τὸ προσπεσὸν λέγοντες. ἡ μὲ γὰρ εἰς Σικελίαν ἀποδειχθεῖσα πρεσβεία κατὰ τὸ δεύτερον σταλὸν τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ δευτέραν ὀλυμπιάδος ἐξέπλευσεν, ἄρχοντος Ἀθήνησιν [b] Ὑβριλίδου, ἐπὶ πᾶσι καὶ δέκα διελθόντων ἐτῶν μετὰ τὴν σχολὴν τῶν βασιλέων, ὡς αὐτοί τε καὶ ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες συγγραφεῖς ὁμολογοῦσι. Διονύσιος δὲ ὁ πρεσβύτερος, ὀγδοηκοστῷ καὶ πέμπτῳ μετὰ ταῦτα [c] σταυτῷ Συρακουσίοις ἐπαναστὰς, κατέσχε τὴν τυραννίδα κατὰ τὸ τέταρτον σταυτὸν τὴν ἐνενηκοστὴν καὶ τετάρτην
418 ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλίου, μετ' Ἀντιγένην. ὀλίγοις μὲ οὖν ἔτεσι διαμαρτεῖν τὴν χρόνων δοίη τις ἂν ἰσοτεχνοῖς ἀνδράσιν ἀρχαίας καὶ πολυτελεῖς συντεταγμένοις πραγματείας· γενεαῖς δὲ δυσὶν ἢ τρισὶν ὅλαις ἀποπλανηθῆναι τῆς ἀληθείας, οὐκ ἂν ἐπιτρέψειεν. ἀλλ' ἔοικεν ὁ πρῶτος ἐν ταῖς χρονογραφίαις τοῦτο καταχωρίσας, ᾧ πάντες ἠκολούθησαν οἱ λοιποί, τοσοῦτον μόνον ἐν ταῖς ἀρχαίαις εὑρὼν ἀναγραφαῖς, ὅτι πρέσβεις ἀπεστάλησαν ὅπως τῶν τὰ ὑπάτων εἰς Σικελίαν, σῖτον ὠνησόμενοι, καὶ παρῆν ἐκεῖθεν ἄγοντες ἦν ὁ τύραννος ἔδωκε δωρεάν· ἐκεῖ μὲν παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἐξεστάσαι συγγραφέων, ὅστις ἦν τύραννος τότε Σικελίας, ἀβασανίστως δὲ πως καὶ κατὰ τὸ προσπεσὸν θεῖναι τὸν Διονύσιον.

Οἱ μὲν ὅτι Σικελίαν πλέοντες πρέσβεις, χειμῶνι χρησάμενοι κατὰ θάλατταν, καὶ κύκλῳ τὴν νῆσον προεπλεῖν ἀναγκασθέντες, χρόνιοί τε κατήχθησαν πρὸς τὸν τύραννον, καὶ τὴν χειμερινὴν ἐκεῖ διατελέσαντες ὥραν, [d] μετὰ τὸ θέρος ἐπανῆλθον εἰς Ἰταλίαν, πολλὰς κομίζοντες ἀγοράς. οἱ δὲ εἰς τὸ Πωμεντῖνον ἀποσταλέντες πεδίον, ὀλίγου μὴ ἐδέησαν ὡς κατάσκοποι πρὸς τῶν Οὐολούσκων ἀναιρεθῆναι, διαβληθέντες ὑπὸ τῶν ἐκ Ρώμης φυγάδων· χαλεπῶς δὲ πάνυ διὰ τὴν προθυμίαν τὴν ἰδίαν ξένων, αὐτὰ διασῶσαι τὰ σώματα δυνηθέντες, δίχα τῶν χρημάτων ἀνέστρεψαν εἰς τὴν Ρώμην ἀπράκτοι. ὅμοια δὲ τούτοις συνέβη παθεῖν καὶ τοῖς εἰς τὴν Ἰταλιῶτιν ἀφικομένοις Κύμην. [e] καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει πολλοὶ Ρωμαίων διατρίβοντες, οἱ σὺν τῷ βασιλεῖ Ταρκυνίῳ διασωθέντες ἐκ τῆς τελευταίας μάχης φυγάδες, τὸ μὲν πρῶτον ἐξαιτεῖσθαι τοὺς τύραννος τοὺς ἄνδρας ἐπεχείρησαν ὅτι θανάτου ἀπολυτοῦντες δὲ τούτου, [f] ῥύσια καταλαχεῖν [g] αὐτὰ τὰ σώματα τοῦτο τῆς ἀπεστάλκασι πόλεως ἠξίουν, ἕως ἀπολάβωσι τοὺς ἑαυτῶν οὐσίας, ἃς ἔφασαν ὑπὸ Ρωμαίων ἀδίκως δεδημεῦσθαι, καὶ ταύτης φοῖνον δεῖν τῆς δίκης τὸν τύραννον αὐτοῖς γενέσθαι κριτήν. ὁ δὲ τυράννων τότε τῆς Κύμης Ἀριστόδημος ἦν ὁ Ἀριστοκράτους, ἀνὴρ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων ἕνεκα γένους, ὃς καλεῖτο Μαλάκος ὑπὸ τῶν [h] ἀστῶν, καὶ σὺν χρόνῳ γνωριμωτέρῳ ἔσχε τοῦ ὀνόματος [i] τὴν κλῆσιν, [k] εἴθ' ὅτι θηλυδρίας ἐγένετο πᾶς ὢν, καὶ τὰ γυναικῶν ἁρμόττοντα ἔπασχεν, ὡς ἱστοροῦσί τινες· εἴθ' ὅτι πρᾷος ἦν φύσει καὶ

racusanus, sicut scripserunt Licinius & Gellius & multi alii Romani scriptores, nullo modo temporum rationibus accuratius examinatis, ut res ipsa indicat, sed temere quicquid in mentem venit narrantes. Nam decreta in Siciliam legatio, anno secundo olympiadis LXXII. eo navigavit, archonte Athenis Hybrilide, post exactos reges anno XVII. ut & isti & alii fere omnes historici communi consensu scribunt. Dionysius vero senior, octogesimo quinto post anno quum invasisset Syracusanos, tyrannidem occupavit, anno tertio olympiadis XCIII. archonte Athenis Callia, qui successit Antigeni. Certe ferendum esset in historicis, si exiguo annorum numero in ipsa temporum supputatione fallerentur, præsertim quum priscam & multorum annorum historiam componunt: sed totis duabus tribusve ætatibus à veritate aberrare nullus ipsis permiserit. At qui primus hoc in suos annales retulit (quem cæteri omnes sunt sequuti) hoc solum in priscis annalibus videtur inveniisse, his consulibus legatos in Siciliam missos ut frumentum emerent, atque inde quod tyrannus dono dederat advexisse: non tamen videtur ulterius Græcorum scriptorum historias scrutatus esse, quisnam tunc Siciliæ tyrannus esset, sed temere & inconsiderate, prout ei in mentem venit, Dionysium posuisse.

Per. Jul. 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 262. *Var.* 264.

II. ¶ Legati igitur qui in Siciliam navigabant, tempestatibus in mari jactati, & coacti circumnavigare insulam, sero ad tyrannum pervenerunt, & ibi exacta hyeme, primo vere in Italiam reversi, magnam commeatuum copiam advexerunt. Qui vero in agrum Pomentinum missi fuerant, parum abfuit quin, ut exploratores, à Volscis interficerentur, falso delati ab exsulibus Romanis: nam quum ægre admodum suorum hospitum studio *ac favore* ipsa corpora servare potuissent, pecunia amissa & re infecta Romam redierunt. Idem accidit iis, qui ad Italicas Cumas iverant. Quum enim in hac civitate multi Romani degerent, qui cum Tarquinio rege evaserant, profugerantque ex ultimo prælio, primum quidem illos à tyranno ad supplicium deposcere conati sunt: sed quum hoc impetrare non potuissent, postularunt ut saltem sibi liceret eorum corpora pignoris loco detinere, donec à civitate quæ eos miserat sua bona reciperent, quæ à populo Romano injuste publicata dicebant, atque ipsum tyrannum istius suæ litis judicem esse oportere censebant. Tunc autem Cumis tyrannus erat Aristodemus Aristocratis filius, vir non obscuri generis, qui à Cumæis Malacus vocabatur, & temporis progressu illa nominis appellatio magis innotuit, sive quod puer adhuc effœminatus esset, & muliebria patereturmiti

a Ακριβῶς *Vat.* *b* Υβριλίδου in *Ed. Steph.* *c* Ετει *Vat.* *d* Μετὰ θέρος *Vat.* Μετὰ agnoscit etiam *Lapi* versio. *Gelenius*, cum temporis spatium videatur justo longius extrahi, maluit κατὰ. *Sylb.* atque ita legendum existimat *Portus*, nisi θέρος pro ἔαρ accipiendum sit. *e* Καὶ γὰρ αὐτῇ πολλοὶ *Vat.* *f* Hæc videntur perturbata, & in suas sedes ita sunt restituenda, ῥύσια καταλαχεῖν αὐτὰ τὰ σώματα ἠξίουν, ἕως παρὰ τῆς ἀποστελλούσης πόλεως ἀπολάβωσι τοὺς ἑαυτῶν οἴκους. *Port.* *g* Ταῦτα τὰ σώμ. *Vat.* *h* Ita in *Cod. Vat.* quod pro vulgato αὐτῶν restituit *Sylburgius* ex *Suida* in voce Ἀριστόδημος. Vide *P. Leopardi* Emendationum l. 1. c. 18. *i* Τὴν ἐπίκλησιν *Vat.* Verum κλῆσιν agnoscit *Suidas*. *k* *Plutarchus* eos graviter reprehendit, qui putant Aristodemum turpem aliquem ob causam mollem fuisse vocatum. Nam à barbaris inquit Μαλακὸς est appellatus, ὅτι ἦν ἀνδρεῖος; quia, adolescentulus adhuc quum esset, virtute & fortitudine celebertimum nomen apud barbaros sibi pepererat. *Cas.*

Per. Jul. 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 262. *Var.* 264.

miti & minime iracundo esset ingenio. Quibus autem tyrannidis occupandæ occasionibus sit usus, & qua via ad eam pervenerit, & quomodo se in ea gesserit, & quem vitæ exitum habuerit, non intempestivum judico, intermissa paulisper rerum Rom. narratione, summatim percurrere.

III. *Digressio de Aristodemo Cumarum tyranno.*

¶ Olympiade LXIV. archonte Athenis Miltiade, Cumas, Græcam urbem, in Opicis, ab Eretriensibus & Chalcidensibus conditam, Hetrusci qui circa Ionium sinum habitabant, inde à Gallis temporis progressu pulsi, & una cum illis Umbri & Daunii & multi alii barbari, evertere sunt conati, quum nullam aliam justam odii caussam, quam ipsam urbis felicitatem, afferre possent. Cumæ enim illis temporibus tota Italia celebres erant, ob divitias & potentiam & alia bona, quod totius Campani agri fertilissimam partem possiderent, & opportunissimos circa Misenum portus haberent. Barbari his bonis insidias struentes, expeditionem contra eam urbem fecerunt, fere cum quingentis peditum, & decem & octo equitum millibus. Illis autem non procul ab urbe castra habentibus admirandum prodigium apparuit, quale nunquam aut apud Græcos aut barbaros uspiam accidisse memoratur. Nam amnes qui præter eorum castra fluebant, quorum alter Vulturnus, alter Glanis vocatur, omisso naturali cursu aquas retorserunt, & ab ostiis ad fontes suos recurrerunt, eumque cursum diu tenuerunt. Hac re cognita Cumæi tunc demum ausi sunt cum barbaris congredi, quod ex hoc prodigio conjicerent deum res hostium elatas depressurum, & suas quæ videbantur humiles elaturum. Quare, divisis trifariam totius juventutis viribus, partem unam ad urbis præsidium, alteram ad navium custodiam reliquerunt; tertiam pro mœnibus instruxerunt, impetum hostium excepturi. atque horum numerus continebat equites DC. peditum vero quatuor millia & quingentos præterea: & quamvis tam exiguum militum numerum haberent, tamen tot *hostium* millia sustinuerunt.

IV. ¶ Ubi vero barbari cognoverunt eos ad pugnam paratos esse, clamore sublato, ut fert barbarorum mos, eos invaserunt, nullo servato ordine, pedites & equites promiscue, quasi eos omnes *primo impetu* essent deleturi. Locus autem ubi pugnabatur erat vallis angusta ante urbem, montibus & paludibus undique clausa, pro Cumæorum virtute faciens, & iniqua barbarorum multitudini. Quum enim alii alios everterent, humique dejicerent & conculcarent, cum multis aliis in locis, tum vero præcipue circa cœnum paludis, ne congressi quidem cum acie Græcorum plerique eorum à suis obtriti interierunt: atque ingens ille eorum peditatus mutua collisione afflictus, & nullo forti facinore edito, dissipatus est, & alius alio fugit. Equites vero pugnarunt illi quidem, & multum negotii

[a] μαλακὸς εἰς ὀργὴν, ὡς ἕτεροι γράφουσιν. ἀφορμᾶς δὲ τῆς τυραννίδος ὁποίας ἐχρήσατο, καὶ τίνας ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν ὁδοὺς, καὶ πῶς διῴκησε τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν, καταστροφῆς τε ὁποίας ἔτυχεν, οὐκ ἄκαιρον εἶναι δοκῶ, μικρὸν [b] ὑποτρίψασθαι τῆς Ρωμαϊκῆς διηγήσεως, κεφαλαιωδῶς διεξελθεῖν.

Ἐπὶ τῆς ἑξηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος 419
Ἀθήνησι Μιλτιάδου, Κύμην τὴν ἐν Ὀπικοῖς Ἑλλὰς πόλιν, ἣν Ἐρετρεῖς τε καὶ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν, [c] Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἰόνιον κόλπον κατοικοῦντες, ἐκεῖθέν θ' ὑπὸ τῶν Κελτῶν ἐξελαθέντες σὺν ἄλλοις, καὶ σὺν αὐτοῖς [d] Ὀμβρικοί τε καὶ Δαύνιοι καὶ συχνοὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων, ἐπεχείρησαν ἀνελεῖν, εὐδαιμονίαν ἔχοντες εἰπεῖν δικαίαν πρόφασιν καὶ μίσους, ὅτι μὴ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως. ἦν γὰρ ἡ Κύμη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους περιβόητος ἀνὰ τὴν ὅλην Ἰταλίαν, πλούτου τε καὶ δυνάμεως ἕνεκα [e] καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, ὧν τε κατέχουσα τὴν Καμπανῶν πεδιάδος τὴν πολυκαρποτάτην, καὶ λιμένων κρατοῦσα τῶν περὶ Μισηνὸν ὀπτικωροτάτων. τούτοις ἐπιβουλεύσαντες τοῖς ἀγαθοῖς οἱ βάρβαροι, στρατεύουσιν ἐπ' αὐτὴν, πεζοὶ μὲν οὐκ ἐλάττους πεντήκοντα μυριάδων, ἱππεῖς δὲ δυεῖν χιλιάδων ἀποδέοντες τέτταρες) δισμύριοι. ἐστρατοπεδεύκεσαν δὲ αὐτοῖς ὑπὲρ μαχαὶν ἀπὸ τῆς πόλεως τέρας τι θαυμαστὸν, οὗ οὐ θεσπεσίῳ χρόνῳ μνημονεύειν) γενόμενον, ὅτε Ἑλλάδος, ὅτε βαρβάρων γῆς ἐδαμόθη. οἱ γὰρ διὰ τοῦ στρατοπέδου ῥέοντες αὐτοῖς ποταμοὶ, Οὐολτοῦρνος ὄνομα θατέρῳ, τῷ δὲ ἑτέρῳ Γλάνις, ἀφέντες τὰς κατὰ φύσιν ὁδοὺς, ἀνέστρεψαν τὰ νάματα, καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλεσε [f] ἀπὸ τῶν ὁμίλων ἀναχωροῦντες ὀπὶ τὰς πηγάς. τοῦτο καταμαθόντες οἱ Κυμαῖοι, τότε ἐθάῤῥησε ὁμόσε τοῖς βαρβάροις χωρεῖν, ὡς δαιμονίᾳ ταπεινὰ μὲν τὰ ἐκείνων μετέωρα θήσοντος, ὑψηλὰ δὲ [g] τὰ δοκοῦντα σφῶν ταπεινά. νεμαντῖς δὲ τὴν ἐν ἀκμῇ δυνάμιν ἅπασαν τειχῇ, μιᾷ μὲν τὴν πόλιν ἐφρούρουν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὰς ναῦς εἶχον ἐν φυλακῇ· τῇ δὲ τρίτῃ, πρὸ οὗ τείχους ταξάμενοι, τοὺς ὀπίσω ἐδέχοντο. τούτων ἱππεῖς μὲν ἦσαν ἑξακόσιοι, πεζοὶ δὲ τετρακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι· καὶ οὗτοι ὄντες τὸ ἀριθμὸν ὀλίγοι, τοὺς τοσαύτας ὑπέστησαν μυριάδας. Ὡς δὲ κατέμαθον αὐτοὺς οἱ βάρβαροι μάχεσθαι προσκαθημένους, ἀλαλάξαντες ἐχώρουν ὁμόσε τὸν βάρβαρον τρόπον, ἄνευ κόσμου, πεζοί τε καὶ ἱππεῖς ἀναμίξ, ὡς ἅπαντας ἁρπασόμενοι. ἦν δὲ τὸ χωρίον τῆς πόλεως χωλεῖον, ὑπ' ὄρεσι καὶ λίμναις περειλημμένον, τῇ μὲν ἀρετῇ τῶν Κυμαίων σύμμαχον, τῷ δὲ πλήθει τῶν βαρβάρων πολέμιον. ἀνατρεπόμενοι γὰρ ὑπ' ἀλλήλων καὶ συμπατούμενοι, πολλαχῇ μὲν καὶ ἄλλῃ, μάλιστα δὲ περὶ τὰ τέλματα τῆς λίμνης, ὅθεν εἰς χεῖρας ἐλθόντες τῇ φάλαγγι τῶν Ἑλλήνων, αὐτοὶ δ' αὐτῶν οἱ πλείους διεφθάρησαν· καὶ ὁ μὲν πεζὸς αὐτῶν σφετὸς ὁ πολὺς, περὶ ἑαυτῷ σφαλείς, ἔργον δὲ οὐδὲν γενναῖον ἀποδειξάμενος, ἄλλος ἄλλῃ διασκεδασθεὶς ἔφυγεν. οἱ δὲ ἱππεῖς συνῆλθον μὲν ὁμόσε, καὶ πολλῷ τοῖς Ἕλλησιν 420
ὕστε

a Μαλακὸς πρὸς ὀργὴν *Vat.* *b* Ἐπισήσας *Vat.* *c* Τυῤῥηνῶν οἱ δὲ *Vat.* Τυῤῥηνῶν τε οἱ malit *Sylb.* *d* Umbros *Ptolemæi* tabulæ longe disjungunt a Dauniis. *Sylb.* Verum Umbros comites se adjunxisse Etruscis non mirabimur, si meminerimus tantam fuisse tunc temporis æmulationem inter potentissimos illos populos, ut quocunque alter expeditionem susciperet, eodem alter mox sequeretur. Docet id nos *Strabonis* locus egregius l. 5. p. 216. Ed. Paris. *Cas.* *e* Καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἕνεκα *Vat.* *f* Ἀπὸ τῶν ὁμίλων *Vat.* *g* Τὰ δοκοῦντα εἶναι τότε *Vat.*

a Pro

ἤτοι παρέχον πόνον· ἀδυνάλοι δὲ ὄντες κυκλώσασθ τὴς πολεμίους διὰ στενοχωρίαν, [a] καίτοι καὶ θεῖ δαιμονίᾳ κεραυνοῖς καὶ ὕδασι καὶ βρονταῖς συναγωνισαμένῃ τοῖς Ελλησι, δείσαντες, εἰς φυγὴν τρέπον). ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πάντες μὲν οἱ τῶν Κυμαίων ἱππεῖς λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, καὶ τῆς νίκης ἤτοι μάλιστα ἁπάντων αἴτιοι γενέσθ· ὑπὲρ ἅπαντας δὲ τὸς ἄλλους, Ἀριστόδημος ὁ Μαλακὸς ἐπικαλούμενος· καὶ γὰρ τὸν ἡγεμόνα τῶν πολεμίων ἤτος ἀπέκτεινε μόνος ὑποστὰς, καὶ ἄλλους πολλὸς καὶ ἀγαθούς. λυθέντος δὲ τοῦ πολέμου, ταῖς χαριστηρίοις θυσίαις ἀποδόντες οἱ Κυμαῖοι τοῖς θεοῖς, καὶ ταφὰς τοῖς ἀποθανόντων ἐν τῇ μάχῃ λαμπρὰς ποιησάμενοι, περὶ τῶν ἀριστείων, ὅτῳ χρὴ τὸ πρῶτον ἀποδοῦναι στέφανον, εἰς πολλὴν κατέστησ ἔριν. οἱ μὲν γὰρ ἀκέραιοι κρίναι τὸν Ἀριστόδημον ἐβούλοντο τιμῆσαι, [b] καὶ ἦν ὁ δῆμος μετ' ἐκείνου· οἱ δὲ δυνατοὶ, τὸν ἱππάρχην Ἱπποκλέοντα, καὶ ἡ βουλὴ πᾶσα τούτῳ συνελάμβανεν· ἦν δὲ ἀριστοκρατικὴ τότε πρῶτον τοῖς Κυμαίοις ἡ πολιτεία, καὶ ὁ δῆμος ὑπὸ πολλῶν τινων κύριος. σχίσεως δὲ διὰ ταύτην τὴν ἔριν ἀνισαμένης, δείσαντες οἱ πρεσβύτεροι μὴ πρὸς ὅπλα καὶ φόνους χωρήσῃ τὸ φιλότιμον, ἔπειτα ἀμφοτέρας ταῖς τάξεις συνχωρῆσαι τὰς ἴσας τιμὰς λαβεῖν ἑκάτερον τῶν ἀνδρῶν. ἀπὸ ταύτης γὰρ τῆς ἀρχῆς δῆμον προστάτης ὁ Μαλακὸς Ἀριστόδημος, καὶ λόγου πολιτικοῦ δυνάμιν ἀσκήσας ἐξεδημαγώγ τὸ πλῆθος, πολιτευόμασί τε κεχαρισμένοις [c] ἀναλαβὼν, καὶ τὸς σφετεριζομένους τὰ κοινὰ τῶν δυνατῶν ἐξελέγχων, καὶ ἀπὸ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων [d] πολλοῖς τῶν πολιτῶν εὖ ποιῶν. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς προεστηκόσι τὴν ἀριστοκρατίας διὰ ταῦτα ἐπαχθὴς καὶ φοβερός. Εἰκοστῷ δὲ ὕστερον ἔτει τὸν πρὸς τὸς βαρβάρους μάχης, ἦλθον ὡς τὸς Κυμαίους [e] Ἀρικηνῶν πρέσβεις σὺν ἱκετηρίαις, ἀξιοῦντες αὐτοὺς βοηθῆσαι σφίσιν ὑπὸ Τυρρηνῶν πολεμουμένοις. μετὰ δὲ ταῦς διαλλαγὰς ἃς ἐποιήσατο πρὸς τὴν Ρωμαίων πόλιν ὁ βασιλεὺς τῶν Τυρρηνῶν [f] Πορσῖνος, τὸν υἱὸν ε Ἀρρον, δοὺς τὴν ἡμίσειαν τῆς στρατιᾶς, ἔπεμψεν, ἰδίαν ἀρχὴν κτήσασθαι βουλόμενον, ὡς οὐ τοῖς πρὸ τούτου δεδηλωκὼς λόγοις· ὃς ἐπολιόρκει τότε τὸς Ἀρικηνοὺς καταπεφευγότας εἰς τὸ τεῖχος, καὶ ὃ διὰ μακρᾶς λιμῷ τὴν πόλιν αἱρήσειν ὤετο. ταύτης τῆς πρεσβείας ἀφικομένης, οἱ προεστηκότες τῆς ἀριστοκρατίας μισοῦντες τὸν Ἀριστόδημον, καὶ δεδιότες [h] μή τι κακὸν ἐργάσῃ περὶ τὴν πολιτείαν, κάλλιστον ὑπέλαβον εὐλαβέναι καιρὸν, ἐκποδὼν αὐτὸν ποιήσασθαι σὺν εὐσχήμονι προφάσει. πείσαντες δὴ τὸν δῆμον ἀποστεῖλαι Ἀρικηνοῖς δισχιλίους ἄνδρας [i] ὅπλα συμμαχίαν, καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες τὸν Ἀριστόδημον, ὡς δὴ τὰ πολέμια λαμπρὸν, τὰ μετὰ ταῦτα ἐπράξαν ἐξ ὧν ἢ καταικοπήσεσθαι μαχόμενον ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν αὐτὸν ὑπελάμβανον, ἢ κατὰ τὸ πέλαγος ἀφανισθήσεσθαι. γενόμενοι γὰρ ὑπὸ τῆς βουλῆς κύριοι καταλέξαι τοὺς ὅπλα τῷ συμμαχίᾳ ἐξελθουμένους, τοὺς μὲν ὀλιγοστίμους καὶ λόγου ἀξίων οὐδένα κατέγραψαν· ὁπλέξαντες δὲ τοὺς ἀπορωτάτους τε καὶ πονηροτάτους

Græcis exhibuerunt: ſed quum non poſſent hoſtes circundare ob locorum anguſtias, quinetiam ipſo deo fulminibus & imbribus & tonitruis Græcos adjuvante, territi terga verterunt. In eo prælio omnes Cumæorum equites egregie pugnarunt, atque hi potiſſimum vel omnium confeſſione victoriæ auctores fuerunt: ſed inter cæteros Ariſtodemi cognomine Malaci virtus præcipue enituit. etenim ipſe ſolus, impetum ſuſtinens, ducem hoſtium & alios multos ſtrenuoſque viros interfecit. Bello autem confecto, Cumæi, ſacrificio diis pro parta victoria facto, & iis qui in pugna ceciderant honorifice ſepultis, magna contentione certarunt, cuinam ob rem fortiter geſtam prima corona danda eſſet. Nam ſinceri judices Ariſtodemum hoc honore dignabantur, & plebs ei favebat: at potentes cives Hippomedontem magiſtrum equitum, & totus ſenatus huic ſuffragabatur. Erat autem tunc temporis penes optimates Cumæa reſp. & plebs non multum poterat. Ob hanc igitur contentionem orta ſeditione, majores natu, veriti ne ad arma & cædes ambitio iſta progrederetur, perſuaſerunt utrique factioni, ut æquos honores capere illis ambobus permitteret. Ob hanc igitur cauſſam Ariſtodemus, cognomine Malacus, plebis patronus eſt factus, qui quod in civili genere dicendi non mediocriter exercitatus eſſet, concionibus plebem ductabat, eam actionibus popularibus recreans, & proceres qui publica depeculabantur arguens, & de ſuis pecuniis beneficia in multos cives conferens: quapropter primoribus optimatum gravis & formidabilis erat. ¶ Anno autem xx. poſt pugnam cum barbaris commiſſam, ad Cumæos venerunt Aricinorum legati cum ſupplicum inſignibus, opem illorum imploraturi contra Hetruſcos, à quibus bello premebantur. Nam Porſena, rex Hetruſcorum, poſt pacem cum pop. Rom. factam, filium ſuum Aruntem cum dimidia copiarum parte miſit, quia proprium imperium ſibi quærere volebat, ſicut ſupra declaravi: qui Aricinos intra mœnia compulſos tunc obſidebat, & ſe brevi urbem fame expugnaturum ſperabat. Quum legatio iſta veniſſet, principes optimatum, Ariſtodemum odio proſequentes, & veriti ne quam calamitatem reip. afferret, pulcherrimam occaſionem ſe nactos arbitrabantur, qua illum per ſpeciem honeſtæ cauſſæ de medio tollerent. Quum igitur populo perſuaſiſſent, ut auxilio Aricinis duo hominum millia mitteret, & ducem eorum creaſſent Ariſtodemum, quod eſſet rebus bellicis clarus, * poſtea pararunt inſidias homini, per quas ipſum vel ab Hetruſcis in pugna conciſum iri, vel in mari periturum arbitrabantur. Nam à ſenatu accepta poteſtate delectus habendi eorum qui auxilio mittendi eſſent, nullos nobiles aut memoratu dignos conſcripſerunt: ſed delectis ex plebe pauperrimis ac nequiſſimis

Per Jul. 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *V. C.* *Cat.* 262. *Var.* 264.

V.

421

a Pro καὶ θεὸς ſenſus omnino poſtulat καὶ δὲ *atque adeo. Sylb.* Καί τι ἐ (*nonnihil etiam*) in *Cod. Vat.* quo modo legendum eſſe animadverterat *Caſaubonus*, ex aliis *Dionyſii* locis. b Καὶ ἦν ὁ δῆμος ἅπας μετ' ἐκείνου *Vat.* c Ἀναλαμβάνων *Vat.* d Πολλοῖς τῶν πενήτων *Vat.* e Imo Romanorum, ſi *Plutarcho* credimus. *Livio* convenit cum *Dionyſio*. *Caſ.* f Πορσίνας *Vat.* g Alibi Ἀρροντα habemus, ut & Latini *Aruntem*. *Sylb.* Imo & Ἀρόντων, atque etiam Ἄρροντα, ut in *Cod. Vat.* h Μή τι κακὸν ἐξεργάσηται *Vat.* i Eadem loquutio repĕritur etiam paullo poſt v. 47. & p. 406. v. 9. ſed ſcribi etiam poteſt ἐπὶ συμμαχίᾳ opis ferendæ gratia, ut alibi ſæpe. *Sylb.* * Poſt hæc egerunt ea, quibus ipſum &c. *Lapus.*

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 262. Var. 264.

mis quibuſque, quos ſemper ſuſpectos habebant ne quid rerum novarum molirentur, ex his claſſem compleverunt; & decem vetuſtis navibus & parum idoneis ad navigandum in mare deductis, quarum præfecti erant Cumæorum pauperrimus quiſque, in his illos poſuerunt, pœnam capitalem minati, ſi quis eam militiam deſeruiſſet.

VI. ¶ At Ariſtodemus hæc tantum loquutus, perſpectum ac notum eſſe ſibi inimicorum conſilium, qui verbis quidem ſe ad auxilium *Aricinis* ferendum mitterent, re vero ipſa ad manifeſtum exitium, accepit earum copiarum imperium, & cum Aricinorum legatis celeriter portu ſolvit, & medium illud maris ſpatium laborioſe & periculoſe emenſus, appulit ad littora Ariciæ proxima; & præſidio in navibus relicto, quantum ſatis erat ad earum cuſtodiam, * illa eadem nocte confecto terreſtri itinere, quod non erat longum, ſub diluculum in Aricinorum conſpectum ex improviſo venit: caſtriſque prope illos poſitis, perſuaſit iis qui intra mœnia confugerant, ut in campum apertum prodirent, & ita tunc Hetruſcis pugnandi copiam fecit. Collatis autem ſignis acre prælium commiſſum eſt, in quo Aricini non diu hoſtium impetum ſuſtinuerunt, ſed omnes inclinarunt, atque iterum intra muros fuga ſe receperunt. At Ariſtodemus cum exigua lectorum Cumæorum manu, qua ſtipatus erat, totam illius pugnæ molem ſuſtinuit, & Hetruſcorum ducem ſua manu interfecit, & gentes exteras ac barbaras in fugam vertit, & maxime inſignem victoriam ex hoſte reportavit. His rebus geſtis, & ab Aricinis multis decoratus muneribus celeriter diſceſſit, quod ipſemet ſuæ victoriæ nuncium Cumæis afferre vellet. Eum autem ſequebantur permultæ Aricinorum onerariæ naves, ſpolia & Hetruſcos captivos vehentes. Quum autem jam ad Cumas acceſſiſſent, claſſe ad littus appulſa exercitum ad concionem vocavit, & longa oratione in civitatis principes & gubernatores invectus, & multis laudibus eos proſequutus, quorum egregia opera in prælio enituerat, diviſaque viritim pecunia, & muneribus Aricinorum in medio poſitis, ut omnibus eſſent communia, rogavit eos ut horum beneficiorum eſſent memores ubi in patriam rediiſſent, &, ſiquod forte periculum ſibi ab optimatibus aliquando immineret, opem pro viribus unuſquiſque ferret. Omnibus autem uno ore ſe illi magnam habere gratiam dicentibus, tum ob inſperatam ſalutem quam ejus opera fuerant adepti, tum ob reditum in patriam minime vacuis manibus, & ſuam potius vitam quam illius ſalutem hoſtibus ſe prodituros pollicentibus, collaudatis iis, concionem dimiſit. Poſtea in ſuum tentorium vocatos eorum ſceleſtiſſimos quoſque & manu fortiſſimos, largitionibus & humanis alloquiis, & ſpe (quæ omnes decipit) corrupit, & paratos habuit ad ſe

τ δημοτικῶν, ἐξ ὧν ἀεί τινας ὑποψεύων νεωτερισμούς, ὑκ τούτων σινεπλήρωσαν τ ἀπόστολον· καὶ ναῦς δέκα παλαιὰς κακίςας πλεύσας καθελκύσαντες, ὧν ἐτεμπάρχουν Ⓐ πενέστατοι Κυμαίων, εἰς ταύτας αὐτοὺς ἀνεβίβασθ, θάνατον ἀπειλήσαντες, ἐάν τις ἀπολειφθῇ τ [a] στρατιᾶς.

Ο δὲ Αριστόδημος τοσοῦτον εἰπὼν μόνον, ὡς ὐ λέληθεν αὐτὸν ἡ βλαβία τ ἐχθρῶν, ὅτι λόγῳ μὲ ὑπὲ συμμαχίᾳ αὐτὸν ἀποστέλλουσιν, ἔργῳ δὲ εἰς φθορὰν ὅλεθρον, δέχεται μὲν τὴν στρατηλίαν, ἀναχθεὶς δὲ ἅμα τοῖς πρέσβεσι τ Αρικινῶν βλβ ταχέως, καὶ τὸ μεταξὺ πέλαγος Ⓖ ὑπτίονως ἐ κινδυνωδῶς βλαβύσας, ὁρμίζεται κατὰ τὸν [b] ἔγγιστα Αρικείας αἰγιαλούς· ἐ καταλιπὼν ὀλίγους τοὺς ταῖς ναυσὶ φυλακὴν ἀποχρῶντας, ὀλίγῃ τῇ πρώτῃ [c] νυκτὶ τὴν ἀπὸ θαλάσσης ὁδὸν οὐ πολλὴν ὖσαν βλαβύσας, ὑποφαίνεται τοῖς Αρικινοῖς πρὸ τ ὄρθρου ἀπροσδοκήτως. ὑμὴν Ⓖ δὲ πλησίον αὐτῶν τ χάρακα, ἐ τοὺς καταπεφοβημένους εἰς τὰ τείχη πείσας προελθεῖν εἰς ὕπαθρον, προκαλεῖτο τοὺς Τυρρηνοὺς εὐθὺς εἰς μάχην. γενομένης δὲ προταξέως καὶ ἀγῶνος Ⓖ χαρτεροῦ, οἱ μὲν Αρικινοὶ βραχὺ πάνυ βλαμείναντες χρόνον, ὑπέλιπον ἀθρόοι, ἐ γίνεται πάλιν εἰς τὸ τεῖχος Ⓖ αὐτῶν φυγή. ὁ δὲ Αριστόδημος Ⓖ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν λοχαγοῖς Κυμαίων ὀλίγοις ὖσι, πᾶν τὸ τ πολέμου βάρος Ⓖ ὑπομένας, ἐ τ ἡγεμόνα τ Τυρρηνῶν αὐτοχειρίᾳ κτείνας, τρέπει τοὺς ἀλλοφύλους εἰς φυγήν, ἐ νίκην ἀναιρεῖται παντῶν λαμπροτάτην. βλαβυξάμενος δὲ ταῦτα, καὶ τιμηθεὶς ὑπὸ τ Αρικινῶν πολλαῖς δωρεαῖς, ἀπέπλει βλβ ταχέων, αὐτὸς ἄγγελος Ⓖ τοῖς Κυμαίοις τ αὐτῆς νίκης βυλόμενος γενέσθαι. εἵποντο δὲ αὐτῷ πολλαὶ πάνυ τ Αρικινῶν ὁλκάδες, τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τ Τυρρηνῶν ἄγουσαι. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τ Κύμης, ὁρμίσας ταῖς ναυσὶ, ὑκλησίαν τ στρατῷ ποιεῖται, ἐ πολλὰ μὲ τ περιόντων τῆς πόλεως κατηγορήσας, πολλοὺς δὲ τ ἀνδραγαθησάντων κατὰ τὸν μάχην ἐπαίνους διελθών, [d] ἀργύριόν τε δίδοὺς αὐτοῖς κατ' ἄνδρα, καὶ τὰς παρὰ τ Αρικινῶν δωρεὰς εἰς κοινὸν [e] πᾶσι προθεὶς, ἠξίου μεμνῆσθαι τ εὐεργεσιῶν, [f] ὅταν κατὰ πλοῦσιν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ ἄν τις αὐτῷ ποτε [g] συμβαίη κίνδυνος ὑκ τ ὀλιγαρχίας, ὡς δύναμις ἑκάστῳ, βοηθεῖν. ἁπάντων δὲ πολλὰς ὁμολογούντων αὐτῷ χάριτας εἰδέναι, τῆς τε ἀνελπίστου σωτηρίας, ἣν δι' ἐκεῖνον ἔλαβον, ἐ τ ὅτι τὰ οἰκεῖα ὐ σὺν κεναῖς χερσὶν ἀφίξεως, ἐ ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς θᾶττον ἢ τὸν ἐκείνου προήσεσθαι τοῖς ἐχθροῖς [h] ἐπαγγελλομένων, ἐπαινέσας αὐτὸς, ἀπέλυσε τὸν ἐκκλησίαν. καὶ μετὰ τοῦτο καλῶν εἰς τὸν αὐτῆς σκηνὴν τοὺς πονηροτάτους ἐξ αὐτῶν, καὶ τ' χεῖρα γενναιοτάτους, δωρεῶν τε δόσει καὶ λόγων φιλανθρωπίᾳ, ἐ ταῖς ἅπαντας ἐξαπατώσαις ἐλπίσι βλαφθείρας, ἑτοίμους ἔσχε συγκα-

a Στρατείας Vat. quod maluit etiam Sylb. b Εγγιστα τ Αρικείας Vat. c Τὸν ἀπὸ θαλάσσης ὁδὸν νυκτὶ ὐ πολλ. in Ed. Steph. intricato ſtructuræ ordine. Sylb. d Αργύριόν τι βλβδὲς Vat. e Πᾶσι κατὰ μὲς Vat. f Αν κατακλύσωσιν Vat. g Syntactica norma pro συμβαίη poſtulat ſubjunctivum συμβῇ vel συμβαίνῃ. Sylb. h Απαγγελλομένων in Ed. Steph. quod in promittendi ſignificatione uſurpari non ſolet. Eodem errore aliquoties ἀπιόντων pro ὑπιόντων. Sylb. Επαγγελλομένων Vat. * Al. prima nocte.

a Gelenius

συγκαλῦσαι τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν. Οὓς συνεργὸς γὰρ συναγωνιστὰς λαβὼν, καὶ ἃ δέοι σφίσιν ἕκαστοις ὑποθέμενος, τοῖς τε αἰχμαλώτοις ὃς ἀπῆγετο δῶρα δοὺς τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα καὶ τὴν ἐκείνων εὔνοιαν προσλάβῃ, κατέπλευ ᵇ κεκοσμημένῃ καὶ ταῖς ναυσὶν εἰς τοὺς τῶν Κυμαίων λιμένας. οἱ δὲ τῶν στρατευομένων πατέρες τε καὶ μητέρες, καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη συγγένεια, παιδία τε καὶ γαμεταὶ γυναῖκες, ὑπήντων ἀσπασίως αὐτοῖς, μετὰ δακρύων περιπλεκόμενοι καὶ καταφιλοῦντες, καὶ ταῖς ἡδίσταις ἕκαστον ἀναπαλαιόμενοι προσηγορίαις. καὶ ἡ ἄλλη δὲ πληθὺς ἡ κατὰ τὴν πόλιν ἅπασα, χαρᾷ καὶ κρότῳ δεξιωσαμένη τὸν ἡγεμόνα, προὔπεμπεν εἰς τὸν οἶκον ἀπιόντα. ἐφ' οἷς οἱ προεστηκότες τῆς πόλεως ἀνιώμενοι, μάλιστα δὲ οἱ τὴν στρατηγίαν αὐτῷ παραδόντες, καὶ τἄλλα τὰ πρὸς τὸν ὕλεθρον μηχανησάμενοι, ᶜ πονηρὸν ὑπὲρ ὧν μέλλοντα ἕξειν λογισμόν. ὁ δὲ διαλιπὼν ὀλίγας πινὰς ἡμέρας, ὡς αὐτῷ εὐχὰς ἀπέδοσαν τοῖς θεοῖς καὶ τὰς ὑστερίζουσας ᵈ ὁλκάδας ἐδέξατο, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, ἔφη βούλεσθαι τὰ πραχθέντα κατὰ τὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν βουλὴν ἀπαγγεῖλαι, καὶ δεῖξαι οὐ πολέμου λάφυρα ἀποδείξας. συνελθόντων δὲ τῶν τε τέλει καὶ πλήθει εἰς τὸ βουλευτήριον, ὁ μὲν ἐδημηγόρει παρελθών, καὶ πάντα τὰ γενόμενα κατὰ τὴν μάχην διεξῆει· οἱ δὲ προσκαθαθέντες ὑπ' αὐτοῦ συνεργοὶ τῆς ἐπιθέσεως, ἔχοντες ὑπὸ τοῖς ἱματίοις ξίφη, καὶ πλήθει εἰσδραμόντες εἰς τὸ βουλευτήριον, ἀποσφάττουσιν ἅπαντας τοὺς ἀριστοκρατικούς. φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο τοῖς μὲν τὴν ἀγορὰν, καὶ δόμος, τοῖς μὲν, ὅσοι τὰς οἰκίας, τοῖς δὲ, ἔξω τῆς πόλεως, πλὴν τῶν συνειδότων τὴν ἐπίθεσιν· οὗτοι δὲ τὴν ἄκραν καὶ τὰ νεώρια, καὶ τοὺς ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως κατελάμβανον. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ νυκτὶ λύσας ἐκ τῶν δεσμωτηρίων τοὺς ὅσοι θανάτου πολλοὺς ὄντας, καὶ καθοπλίσας ἅμα τοῖς ἄλλοις φίλοις, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ τῶν Τυρρηνῶν αἰχμάλωτοι, φυλακὴν ἐκ τούτων καθίσας περὶ τὸ σῶμα. ἡμέρας δὲ γενομένης, συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν κατηγορίαν διαθέμενος τῶν φονευθέντων ὑπ' αὐτοῦ πολιτῶν, ᵍ ἐκείνους μὲν ἔφη τιμωρησάμενος σὺν δίκῃ, πολλάκις ὑπ' αὐτῶν ἐπιβουλευθεὶς ὑπ' αὐτῶν, τοῖς δὲ ἄλλοις πολίταις ἐλευθερίαν φέρων παρεῖναι, καὶ ἰσηγορίαν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Ταῦτα εἰπὼν, καὶ θαυμαστῶν ἐμπλήσας ἐλπίδων τοὺς δημοτικοὺς ἅπαντας, ʰ δύο τὰ κάλλιστα καθίσταται τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτευμάτων, ⁱ οἷς πᾶσα χρῆται προοιμίοις τυραννὶς, γῆς ἀναδασμὸν καὶ χρεῶν ἄφεσιν· τούτων δὲ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτὸς ἀμφοτέρων ἐπισχεῖτο ποιήσεσθαι, στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς αὐτοκράτωρ, ἕως ἂν ἀσφαλεῖ τὰ κοινὰ γένηται, καὶ δημοκρατικὴν ᵏ καταστήσων πολιτείαν. ἀσμένως δὲ τοῦ δημοτικοῦ καὶ πονηροῦ πλήθους τὴν ἁρπαγὴν τῶν ἀλλοτρίων δεξαμένου, καὶ τὴν μεταβολὴν ἐπαινέσαντος, ἐπὶ τὴν ἀποδοθεῖσαν ἐκ τῶν ἀλλοτρίων λείαν ἐξέπλευσεν ἐπὶ τὴν Κύμην. ἐν ᾗ τῶν μὲν στρατευομένων οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες, καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν συγγενῶν, ἀπαντῶντες ἐδέξαντο μετὰ δακρύων καὶ φιλημάτων καὶ προσηγορίας ἡδείας ἑκάστους ἀναπαλαίοντες. ἡ δὲ ἄλλη πόλις ἅπασα, χαρᾷ καὶ κρότῳ δεξιωσαμένη τὸν ἡγεμόνα, προὔπεμπεν εἰς τὸν οἶκον ἀπιόντα. ἐφ' οἷς οἱ προεστηκότες τῆς πόλεως ἀνιώμενοι, μάλιστα δὲ οἱ τὴν στρατηγίαν αὐτῷ παραδόντες, καὶ τἄλλα τὰ πρὸς τὸν ὄλεθρον μηχανησάμενοι, πονηρὸν ὑπὲρ ὧν μέλλοντα ἕξειν λογισμόν. ὁ δὲ διαλιπὼν ὀλίγας πινὰς ἡμέρας, ὡς αὐτῷ εὐχὰς ἀπέδοσαν τοῖς θεοῖς καὶ τὰς ὑστερίζουσας ὁλκάδας ἐδέξατο, ἐπειδὴ καιρὸς ἦν, ἔφη βούλεσθαι τὰ πραχθέντα κατὰ τὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν βουλὴν ἀπαγγεῖλαι, καὶ δεῖξαι οὐ πολέμου λάφυρα ἀποδείξας. συνελθόντων δὲ τῶν τε τέλει καὶ πλήθει εἰς τὸ βουλευτήριον, ὁ μὲν ἐδημηγόρει παρελθών, καὶ πάντα τὰ γενόμενα κατὰ τὴν μάχην διεξῆει· οἱ δὲ προσκαθαθέντες ὑπ' αὐτοῦ συνεργοὶ τῆς ἐπιθέσεως, ἔχοντες ὑπὸ τοῖς ἱματίοις ξίφη, καὶ πλήθει εἰσδραμόντες εἰς τὸ βουλευτήριον, ἀποσφάττουσιν ἅπαντας τοὺς ἀριστοκρατικούς. φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο τοῖς μὲν τὴν ἀγορὰν, καὶ δόμος, τοῖς μὲν, ὅσοι τὰς οἰκίας, τοῖς δὲ, ἔξω τῆς πόλεως, πλὴν τῶν συνειδότων τὴν ἐπίθεσιν· οὗτοι δὲ τὴν ἄκραν καὶ τὰ νεώρια, καὶ τοὺς ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως κατελάμβανον. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ νυκτὶ λύσας ἐκ τῶν δεσμωτηρίων τοὺς ὅσοι θανάτου πολλοὺς ὄντας, καὶ καθοπλίσας ἅμα τοῖς ἄλλοις φίλοις, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ τῶν Τυρρηνῶν αἰχμάλωτοι, φυλακὴν ἐκ τούτων καθίσας περὶ τὸ σῶμα. ἡμέρας δὲ γενομένης, συγκαλέσας τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν κατηγορίαν διαθέμενος τῶν φονευθέντων ὑπ' αὐτοῦ πολιτῶν, ἐκείνους μὲν ἔφη τιμωρησάμενος σὺν δίκῃ, πολλάκις ὑπ' αὐτῶν ἐπιβουλευθεὶς ὑπ' αὐτῶν, τοῖς δὲ ἄλλοις πολίταις ἐλευθερίαν φέρων παρεῖναι, καὶ ἰσηγορίαν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά.

Ταῦτα εἰπὼν, καὶ θαυμαστῶν ἐμπλήσας ἐλπίδων τοὺς δημοτικοὺς ἅπαντας, ʰ δύο τὰ κάλλιστα καθίσταται τῶν ἐν ἀνθρώποις πολιτευμάτων, ⁱ οἷς πᾶσα χρῆται προοιμίοις τυραννὶς, γῆς ἀναδασμὸν καὶ χρεῶν ἄφεσιν· τούτων δὲ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτὸς ἀμφοτέρων ἐπισχεῖτο ποιήσεσθαι, στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς αὐτοκράτωρ, ἕως ἂν ἀσφαλεῖ τὰ κοινὰ γένηται, καὶ δημοκρατικὴν ᵏ καταστήσων πολιτείαν. ἀσμένως δὲ τοῦ δημοτικοῦ καὶ πονηροῦ πλήθους τὴν ἁρπαγὴν τῶν ἀλλοτρίων δεξα-

juvandum in præſenti reip. ſtatu mutando. ¶ Quibus aſſumptis ad operæ & periculi ſocietatem, & monitis quid cuique agendum, & captivis quos adducebat libertate gratis data, ut illorum quoque benevolentiam ſibi conciliaret, inſtructis navibus in portus Cumæos eſt delatus. Tunc militum patres & matres, & reliqui omnes cognati & liberi & uxores, obviam illis exſcendentibus iverunt, cum lacrymis eos amplectentes, & oſculantes, & ſuaviſſimis unumquemque appellationibus ſalutantes. Quinetiam tota reliqua multitudo urbana, cum gratulatione & plauſu ducem ſalutans, redeuntem domum proſequuta eſt. Quam rem moleſte ferentes civitatis primores, præcipue vero illi qui exercitus imperium ei dederant, & alia in ejus perniciem machinati fuerant, male de futuris cogitare cœperunt. Ille vero, intermiſſis paucis quibuſdam diebus, quibus votiva ſacrificia dis perſolvit, & onerarias naves, quæ tardiores erant, exſpectavit, poſtquam tempus opportunum jam veniſſe exiſtimavit, dixit ſe velle in ſenatu res à ſe in prælio geſtas narrare, & prædam eo bello partam oſtendere. Quum autem frequens ſenatus & magiſtratus in curiam conveniſſent, ipſe in medium progreſſus cœpit concionari, & ordine narrare quæcunque in prælio geſta fuerant. Interim vero illius conſpirationis ſocii, jam ante ab eo parati, cum ſicis ſub veſte tectis magna manu in curiam irrumpentes, omnes optimates jugularunt. Ac mox omnes è foro diffugere, & currere, alii domum, alii extra urbem, exceptis iis qui conſpirationis erant conſcii. Iſti enim & arcem & navalia & munitiones civitatis occuparunt. Sequenti vero nocte ſolutis ex vinculis qui capitis rei erant, quorum magnus erat numerus, & armatis illis una cum ſuis amicis, inter quos erant & captivi Hetruſci, ex his ſatellitium ad corporis ſui cuſtodiam conſtituit. Quum autem dies illuxiſſet, convocato ad concionem populo, & longa oratione invectus in cives à ſe cæſos, illos quidem ſibi toties inſidiis ab ipſis appetito meritas luiſſe pœnas, & ſe cæteris civibus jam libertatem & jus æquum & multa alia bona afferre dixit.

¶ Hæc loquutus, & omnibus plebejis mira ſpe repletis, à duabus longe omnium pulcherrimis actionibus reip. adminiſtrationem orſus eſt, quæ ſolent eſſe cujuſlibet tyrannidis primordia, ab agrorum *ſc.* diviſione & æris alieni remiſſione. Pollicitus autem eſt ſe utriuſque hujus rei curam in ſe recepturum, ſi imperator cum abſoluto imperio creatus fuiſſet, donec reſp. in tuto eſſet, & ſe popularem reipubl. formam conſtituturum. Quum autem plebs & improba multitudo libenter alienorum bonorum rapinam accepiſſet,

VII. *Per. Jul.* 4214. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 262. *Var.* 264.

VIII.

a *Gelenius* maluit ἐπηγάγετο *ſecum adduxerat. Sylb.* Επήγατο in *Cod. Vat.* b Ita etiam legiſſe videtur *Lapus.* Κεκοσμημένας *Vat.* quo modo ſcribendum eſſe monuit *Sylb.* quod ſolenne erat victrices naves coronare, ſicuti & faſces in triumphis coronari ſolitos ſupra docuit auctor p. 351. v. 20. c Πονηρὸν ὑπὲρ ὧν μέλλοντα ἔσχον λογισμὸν *Vat.* d Ολκάδας ἀπεδέχετο *Vat.* e Επιθανατίους *Vat.* f Ita etiam *Vat.* & *Lapi Codd.* Pro οἱ in *Ed. Steph.* ὑοὶ. quod ſequutus *Gelenius* verterat *Etruſci captivi juvenes. Sylb.* g Si codex mendo caret, hæc *Dionyſii* verba idem valent ac ſi dixiſſent, ἐκείνους μὲν ἔφη τετιμωρῆσθαι σὺν δίκῃ ὑφ' αὐτῶν πολλάκις ἐπιβουλεύσαντας ὑπ' αὐτῶν. Sed ſi à vulgata lectione recedere liceret, dicendum potius, ἐκείνους μὲν ἔφη τετιμωρῆσθαι σὺν δίκῃ πολλάκις αὐτοὺς ἐπιβουλεύσαντας. Illud vero φέρων bene habet: utrumque enim apud Græcos receptiſſimum, & ἔφη αὐτὸς φέρων παρεῖναι & ἔφη αὐτὸν (ſive ἑαυτὸν) φέρειν παρεῖναι. *Port.* h Δύο τὰ κάλλιστα *Vat.* i Eleganter & vere. Scitum illud quoque, πρῶτος κατέλυσε τὸν δῆμον ὁ πρῶτος ἰσασίους καὶ δικαίους. *Caſ.* k Forſan rectius καταστήσων, ut feratur ad verbum ἐπηγγείλατο & τῇ ποιήσεσθαι reſpondeat. *Sylb.* & *Port.* Καταστήσαντα *Vat.* quo modo aut καταστήσαντα legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *donec eſſet in tuto reſp. conſtituerentque popularem ſtatum.*

a Πολε-

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 2/3. V. C. Cat. 262. Var. 264.

piſſet, ipſe, accepto ſummo imperio, aliud à ſe excogitatum conſilium intulit, quo eos decepit, & omnes libertate ſpoliavit. Simulans enim ſe vereri ne divites tumultum aliquem excitarent, & in plebem impetum facerent, ob agri diviſionem & æris alieni remiſſionem, neve quod civile bellum oriretur, aut quæ civium cædes fierent, unicam rationem, qua id præcaveri poſſet antequam ad ipſa mala eſſet ventum, ſe invenire dixit, ſi omnes arma ex ædibus prolata diis conſecrarent, ut poſſent illis uti contra externa bella, quæ ipſis inferrentur, ſi qua neceſſitas urgeret, non autem contra ſe ipſos. Interim vero apud ipſos deos recte reponi poſſe dicebat. Ubi vero hoc quoque illis perſuaſum eſt, eodem die omnibus Cumæis arma abſtulit, & ſequentibus diebus privatas ædes ſcrutabatur, in quibus multos & bonos cives interfecit, quaſi non omnes arma diis indicaſſent: poſt hæc tribus præſidiis tyrannidem ſuam firmavit; quorum unum conſtabat ex ſordidiſſimis atque ſceleſtiſſimis civibus, quorum ope & auxilio ſtatum reip. quæ ab optimatibus regebatur, evertit; alterum ex impiis ſervis, quos ipſe manumiſerat, quod dominos ſuos interfeciſſent; tertium, ex mercenariis immaniſſimis barbaris. Iſti non pauciores erant duobus millibus, & re militari longe cæteris præſtantiores. Cæſorum autem hominum ſtatuis ex omni templo ablatis, & in loca profana delatis, ſuas in earum locum ſubſtituit & erexit: domos vero eorum & prædia & reliquas fortunas occupavit, & exportato inde auro & argento, & ſi qua alia res tyrannide digna erat, reliqua largitus eſt iis quorum opera & auxilio imperium ſibi compararat: plurima vero & maxima dona dedit ſervis qui dominos ſuos interfecerant. at illi petebant etiam eorum filias & uxores in matrimonium. ¶ Cæterum, quum virilem hominum occiſorum progeniem principio contemneret, poſtea tamen, ſive aliquo oraculo monitus, ſive etiam veriſimili aliqua ratione motus, exiſtimans eam in magnum ſuum metum ac periculum ali, conatus eſt uno die totam perdere. Sed deprecantibus hoc omnibus, apud quos & matres ipſorum erant, & ipſi pueri alebantur, quum hoc quoque donum illis largiri vellet, illos quidem à mortis periculo præter ſuam ſententiam liberavit: ſed tamen ut ſibi caveret, ne qua conſpiratione inter ſe facta aliquid contra tyrannidem molirentur, omnes juſſit ex urbe abire alium alio, & in agris degere, atque nullis diſciplinis aut ſtudiis pueros ingenuos decentibus operam dare, ſed paſtoralia munia exercere, & cætera opera agreſtia facere, mortem interminatus ſi quis eorum intra mœnia deprehenſus fuiſſet. Illi vero, relictis paternis laribus, in agris, ut ſervi alebantur, patrum ſuorum interfectoribus ſervientes. Et ne vel in aliorum civium quopiam animus aut generoſus

IX.

μένῳ, λαβὼν τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν αὐτὸς πρὸς ἑαυτῷ, ἕτερον ὑπιφέρει βούλευμα, δι' οὗ καὶ τοὺς ἀκρωτηριάσας αὐτὸς, ἀπάγων ἀφείλετο τὴν ἐλευθερίαν. σκηψάμενος γὰρ ὑποπτεύειν παροχὰς καὶ ἐπαναστάσεις ἐκ τῶν πλουσίων εἰς τοὺς δημοτικοὺς, διὰ τὸν ἀναδασμὸν τῆς γῆς καὶ τὰς τῶν δανείων ἀφέσεις, ἵνα μὴ γένοιτο πόλεμος ἐμφύλιος, μηδὲ φόνοι πολιτικοὶ, μίαν εὑρίσκειν ἔφη, περὶ εἰς τὰ δεινὰ ἐλθεῖν, φυλακήν, εἰ τὰ ὅπλα προενεγκόντες ἐκ τῶν οἰκιῶν ἅπαντες, τοῖς θεοῖς καθιερώσειαν, ἵνα χρῶντο ἔξωθεν ὁπλίοντων [a] πολέμων ἔχοιεν αὐτοῖς, ὅταν ἀνάγκη τις καταλάβῃ, χρῆσθαι, ἢ μὴ καθ' ἑαυτούς, κεῖσθαι δὲ αὐτὰ τέως παρὰ τοῖς θεοῖς ἐν καλῷ. ὡς δὲ καὶ τοῦτο ἐτελέσθησαν, αὐθημερὸν ἁπάντων παρελόμενος Κυμαίων τὰ ὅπλα, καὶ ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἔρευναν ἐποιεῖτο τῶν οἰκιῶν· ἐν αἷς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀποκτείνας τῶν πολιτῶν, [b] ὡς οὐχ ἅπαντας, τοῖς θεοῖς ἀποδείξαντας τὰ ὅπλα, μετὰ ταῦτα φυλακῆς περὶ κρατύνεται τὴν τυραννίδα· ὧν ἡ μὲν μία μοῖρα, ἐκ τῶν ῥυπαρωτάτων καὶ πονηροτάτων πολιτῶν, μεθ' ὧν κατέλυσε τὴν ἀριστοκρατικὴν πολιτείαν· ἑτέρα δὲ, ἐκ τῶν ἀνοσιωτάτων δούλων, ὃς αὐτὸς ἠλευθέρωσεν, ἀποκτείνας τοὺς αὐτῶν δεσπότας· τρίτη δὲ, μισθοφόρος ἐκ τῶν ἀγριωτάτων βαρβάρων. ἦσαν δὲ τοῦτοι δισχιλίων ἐκ ἐλάττους ἧκον δὲ καὶ πολέμια [c] μαχρῷ πολλῷ τῶν ἄλλων ἀμείνους. ὧν δὲ ἀπέκλεινεν ἀνδρῶν τὰς εἰκόνας ἀνελὼν ἐκ παντὸς ἱεροῦ, [d] καὶ εἰς βεβήλους τόπους φέρων, εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους ἔστησε ἰδίας ἀντ' ἐκείνων ἀνέθησεν· οἰκίας δὲ αὐτῶν καὶ κλήρους καὶ τὴν λοιπὴν ὕπαρξιν ἀναλαβὼν, ἐξελόμενος [e] χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ εἴ τι ἄλλο τυραννίδος ἦν ἄξιον κτῆμα, τὰ λοιπὰ τοῖς συγκατασκευάσασι τὴν ἀρχὴν ἐχαρίσατο· πλείστας δὲ καὶ μεγίστας δωρεὰς τοῖς ἀποκτείνασι τοὺς ἑαυτῶν δεσπότας ἐδίδου· οἱ δὲ καὶ ἔτι καὶ γυναιξὶ τῶν δεσποτῶν καὶ θυγατράσι συνοικεῖν. Γενεὰν δὲ τῶν πεφονευμένων τιμὴ ἄρρενα κατ' ἀρχὰς οὐδενὶ λόγῳ ποιησάμενος, ὕστερον εἴτε ἐκ θεοπροπίου τινὸς, εἴτε καὶ κατὰ τὸν εἰκότα λογισμὸν, ὑπερὸν αὐτῷ δεῖν [f] ἐπιτρέφειν νομίσας, ἐπεχείρησε μιᾷ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πᾶσαν ἀπολέσαι· δεήσεσι δὲ πολλῇ χρησαμένων ἁπάντων, παρ' οἷς ἔτυχον αἵ τε μητέρες αὐτῶν οὖσαι, καὶ οἱ παῖδες τρεφόμενοι, χαρίσασθαι αὐτοῖς βουλόμενος καὶ ταύτην τὴν δωρεὰν, θανάτου μὲν ἀπολύει τοὺς γνώμην· φυλακὴν δὲ ποιεῖται αὐτῶν, μή τι συνάντες μετ' ἀλλήλων βουλεύσωνται κατὰ τῆς τυραννίδος, [g] ἀπεῖναι πάντας ἐκέλευσεν ἐκ τῆς πόλεως, ἄλλον ἄλλῃ, καὶ διαιταν ἔχειν ἐν τοῖς ἀγροῖς, μηδενὸς τῶν προσηκόντων ἐλευθέροις παισὶ μήτε μαθήματος μήτε ἐπιτηδεύματος μεταλαμβάνοντας, ἀλλὰ ποιμαίνοντάς τε καὶ τἄλλα τὰ κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἔργα θεράποντας θάνατον ἀπειλήσας, εἴ τις ἐξ αὐτῶν εὐρεθείη παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν. οἱ δὲ, καταλιπόντες τὰς πατρῴας ἑστίας, ἐν τοῖς ἀγροῖς, ὥσπερ δοῦλοι, διετέροντο, τοῖς ἀποκτείνασι τοὺς πατέρας αὐτῶν λατρεύοντες. ἵνα δὲ μηδὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἐν μηδενὶ γένηται μήτε γενναῖον μήτε

a Πολεμίων *Vat.* quo modo *Gelenius* legiſſe monuit *Sylb.* b Ως ἐχ ἅπαντα *Vat.* & *Lapi Codd.* Quod rectius eſſe exiſtimat *Sylb.* vertenduſque, *quaſi non omnia arma diis indicaſſent.* c Μαχρῷ τῶν ἄλλων *Vat.* atque vel μακρῷ vel πολλῷ redundare viſum eſt *Sylburgio.* d Καὶ βεβήλου τόπου *Vat.* e Χρυσὸν καὶ ἀργύριον *Vat.* f Ὑποτρέφειν malit *Steph.* Vide *Var. Lect.* ad p. 169. v. 22. g Ἀπεῖναι pro ἀπίεναι notatum etiam ſupra. *Sylb.* * Haud parvum ſibi metum nutriri exiſtimans. *Lapus.*

a Ἀπαν-

μήτε ἀνδρῶδες φρόνημα, πᾶσι ἐκπλῆναι τοῖς ἀγωγαῖς ἢ ὑπερφυομένην νεότητα τῆς πόλεως ἐπεβάλετο, ἀνελὼν μὲν τὰ γυμνάσια καὶ τὰς ἐνοπλίους μελέτας, ἀλλάξας δὲ τὴν διαιτᾶν, ἣ πρότερον οἱ παῖδες ἐχρῶντο. κομᾶν τε γὰρ τοὺς ἄρρενας, ὥσπερ τὰς παρθένους, ἐκέλευσεν, [a] ἐξανθιζομένους καὶ βοστρυχιζομένους, καὶ κεκρυφάλοις τοῖς πλοκαμίσι ἀναδοῦντας, ὑποδύεσθαί τε ποικίλους καὶ ποδήρεις χιτωνίσκους, καὶ χλανιδίοις ἀμπέχεσθαι λεπτοῖς καὶ μαλακοῖς, καὶ διαιτᾶν ἔχειν ὑπὸ σκιαῖς· ἠκολούθουν τε αὐτοῖς [b] εἰς τοὺς διδασκαλεῖα τῶν ὀρχηστῶν καὶ αὐλητῶν, καὶ τῶν ἀναπλησίων τούτοις μυροκολάκων, ἀναπορευόμεναι παιδαγωγοὶ γυναῖκες σκιάδια καὶ ῥιπίδας κομίζουσαι, καὶ ἔλουον αὐτοὺς αὐταί, κτένας εἰς τὰ βαλανεῖα φέρουσαι, καὶ μύρων ἀλαβάστρους καὶ κάτοπτρα. τοιαύτῃ ἀγωγῇ διαφθείρων τοὺς παῖδας ἕως ἐκπληρώσουσιν εἰκοστὸν ἔτος, τὸ ἀπὸ τοῦδε χρόνου εἰς ἄνδρας εἶα τελεῖν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοῖς Κυμαίοις ἐνυβρίσας καὶ λωβησάμενος, καὶ οὔτε ἀσελγείας οὔτε ὠμότητος ἀπολείπομενος, καὶ οὔτε ἀσελγείας οὔτε ὠμότητος ἀπορρώμενος, ὅτε ἀσφαλῶς κατέχειν ὑπελάμβανε τὴν τυραννίδα, μεγιστὸς ὢν ἤδη, δίκας ἔτισεν ὑπὲρ μεμπτὰς θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, ἀπολόμενος.

Οἱ δὲ ἐπαναστάντες αὐτῷ καὶ τὴν πόλιν ἐλευθερώσαντες ἀπὸ τῆς τυραννίδος, οἱ παῖδες τῶν πεφονευμένων ὑπ' αὐτοῦ πολιτῶν ἦσαν, οὓς κατ' ἀρχὰς πάντας ἀποκτεῖναι ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ παρεσκευάζετο, ἐπέσχεν, ὥσπερ ἔφην, ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων, οἷς ἔδωκε τὰς μητέρας αὐτῶν, ἐκλιπαρηθείς, καὶ κατ' ἀγροὺς κελεύσας διαιτᾶσθαι. ὀλίγοις δὲ ἔτεσιν ὕστερον, ἐπειδὴ τὰς κώμας διεξιὼν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς [c] εἶδε νεότητα, δείσας μὴ συμφρονήσαντες ἐπαναστῶσιν αὐτῷ, φθάσαι διαχειρισάμενος ἅπαντας [d] ἐβουλεύετο, πείσας ἀμύνεσθαί τινά· καὶ παραλαβὼν τοὺς φίλους, ἐσκόπει μετ' αὐτῶν δι' ὅτου τρόπου ῥᾳδιά τε καὶ τάχιστα [e] λάθοιεν ἀναιρούμενοι. τοῦτο καταμαθόντες οἱ παῖδες, εἴτε μηνυθέντες ὑπό τινος συνειδότων τινὸς, εἴτε αὐτοὶ [f] κατὰ τὸν ἑαυτῶν εἰκότα λογισμὸν ὑποτοπήσαντες, φεύγουσιν εἰς τὰ ὄρη, τὰ γεωργικὰ ἁρπάσαντες σίδηρα. ἦκον δὲ αὐτοῖς ὁπλίταις κατὰ τάχος διατρίβοντες ἐν Καπύῃ Κυμαίων φυγάδες, ὧν ἦσαν ὁπλιφορέσταί τε καὶ πλείους Καμπανῶν ἔχοντες ξένους, οἱ Ἱππομέδοντος παῖδες, τοῦ κατὰ τὸν Τυρρηνικὸν ἱππαρχήσαντος πόλεμον, αὐτοί τε ὡπλισμένοι, καὶ ἐκείνοις κομίζοντες ὅπλα, Καμπανῶν τε μισθοφόρων καὶ φίλων χεῖρα συλλεξάμενοι οὐκ ὀλίγην. ἐπειδὴ δὲ καθ' ἓν ἅπαντες ἐγένοντο, τοὺς ἀγροὺς τῶν ἐχθρῶν καταθέοντες ἐφόδοις λῃστρικαῖς, ἐλεηλάτουν, καὶ τοὺς δούλους [g] ἀφίστασθαι ἐκ τῶν δεσποτῶν, καὶ τοὺς ἐκ τῶν δεσμωτηρίων λύοντες καθώπλιζον, καὶ ὅσα μὴ δύναντο φέρειν τε καὶ ἄγειν χρήματα καὶ βοσκήματα, [h] τὰ μὲν ὑπέμπρασθον, τὰ δὲ κατέσφαττον. ἀπροσμάχῳ δὲ τῷ τυράννῳ πίνα

aut virilis esset, institutis suis totam urbanam juventutem, quæ alebatur, effœminare est aggressus, sublatis gymnasiis & armorum exercitationibus, & mutata vivendi ratione, qua pueri prius utebantur. Jussit enim mares more virginum comam alere, eamque colore flavo inficere, cincinnosque facere, & reticulis capillos religare, & pictis atque talaribus togis indui, & palliolis tenuibus ac mollibus amiciri, & in umbra degere. eos etiam comitabantur, ad ludum saltatorum & tibicinum & aliarum hujusmodi musicarum illecebrarum, puerorum magistræ mulieres, cum umbellis & flabellis; & ipsæ lavabant eos, allatis ad balnea pectinibus, & unguentorum alabastris, & speculis. Tali educatione corrumpens pueros donec annum ætatis vigesimum implevissent ac exegissent, ita demum eos postea inter viros referri patiebatur. Sed quum his aliisque multis modis illusisset & insultasset Cumæis, & à nullo libidinis aut crudelitatis genere sibi temperasset, quum putaret suam tyrannidem tutam esse, jam senex graves diis hominibusque pœnas dedit, una cum tota stirpe excisus.

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 3/3. V. C. Cas. 262. Var. 264.

X. ¶ Qui autem in eum insurrexerunt, & civitatem ab ejus tyrannide in libertatem vindicarunt, fuere filii civium ab ipso cæsorum, quos quum olim omnes uno die interficere decrevisset, destitit incœpto (ut dixi) cohibitus precibus suorum satellitum, quibus in matrimonium matres eorum dederat: sed eos in agris vitam degere jusserat. Nam aliquot annis post, dum per pagos iter faceret, conspecta juventute multa & valida, veritus ne facta conspiratione in se insurgerent, eosque prævenire volens, statuit omnes interficere, antequam id aliquis præsentiret: & adhibitis in consilium amicis, cum illis consultabat quanam ratione & facillime & celerrime illi clam de medio tolli possent. Juvenes, hac re cognita, sive alicujus conscii indicio, sive etiam ipsi per se verisimili aliqua suspicione moti, in montes fugerunt, arreptis armis rusticis. Illisque celeriter auxilio venerunt Cumæi exsules, qui Capuæ degebant: inter quos nobilissimi erant, & magnum Campanorum hospitum numerum adducebant, Hippomedontis filii, ejus qui bello Hetrusco magister equitum fuerat, & ipsi armati, & arma illis quoque afferentes, adducentes etiam Campanorum mercede conductorum & amicorum manum non parvam, quam collegerant. Viribus deinde omnibus in unum collatis, agros hostium incursionibus & latrociniis infestabant ac populabantur, & servos ad defectionem à dominis faciendam impellebant, eosque abducebant, vinctosque solvebant & armabant, & quascunque pecunias aut pecus agere aut ferre non potuissent, partim cremabant, partim jugulabant. Tunc quum tyrannus animo perplexo

a Ξανθιζομένους à *Dionysio* scriptum fuisse contendit *Steph.* quem videsis *Schediasmatum* l. v. Sched. 27. Huic conjecturæ favet etiam *Portus*, quod ξανθίζειν (auctore *Hesychio*) τὰς τρίχας κοσμεῖν ἢ βλάπτειν (l. βάπτειν) αὐτάς. Interdum tamen (inquit *Portus*) & ἐξανθίζειν & ξανθίζειν pro eodem posita reperias, ut constat ex *Suida*, v. ἐξανθίζω. Verum cum *Ælianæus* l. XII. tradat, quod Cumæi διττίλεσιν χρυσοφορῆντες καὶ ἀνθιναῖς ἐσθῆσι χρώμενοι, *Idemque* in describendo luxu Japygum notet eos στολὰς ἀνθινὰς φορῆσαι, videndum num ἐξανθίζειν potius sit πυκτίλειν ἄνθεσι, *floribus ac sertis corollisque exornari.* quod est animi mollis indicium, ac convivantis habitus. Cave etiam confundas ἀνθίζειν sive ἐξανθίζειν cum ξανθίζειν. *Cas.* b Εἰς τὰς διδασκαλίας *Vat.* c Εἶδεν αὐτῶν πότητα *Vat.* d Ἐβούλετο *Vat.* e Λαθόντες ἀναιρεθήσονται *Vat.* f Κατὰ τὸν ἐκ τῶν εἰκότων λογισμὸν *Vat.* g Ἀφίστασθαι ἀπὸ τῶν δεσποτῶν *Vat.* h Τὰ μὲν ἐκπέμψασθαι *Vat.*

Per. Jul. 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 262. *Var.* 264.

perplexo eſſet, & ignoraret quanam ratione bellum cum ipſis eſſet gerendum, quod neque aperte illi rem gererent, neque in iiſdem locis diutius morarentur, ſed modo à nocte ad crepuſculum uſque matutinum, modo à matutinis horis uſque ad noctem graſſarentur, & ita iter ſuum metirentur, quumque ſæpius milites ad agri præſidium & cuſtodiam fruſtra miſiſſet, quidam ex illis corpore verberibus lacerato ab exſulibus, ut transfuga miſſus, ad eum venit, qui petita impunitate & fide publica pollicitus eſt tyranno, ſi ab eo accepiſſet copias, quas erat miſſurus, ſe deducturum eas in eum locum, in quo ſequentem noctem exſules erant acturi. Cujus oratione adductus tyrannus fide illi habita, quod ideo nullum præmium peteret, & ſe obſidem offerret, miſit cum illo fideliſſimos duces cum magna equitum & peditum mercede conductorum manu, quibus mandavit diſertiſſimis verbis, ut omnes exſules, ſin minus, quamplurimos eorum vinctos ad ſe adducerent. Ille igitur transfuga, qui hæc commentus & machinatus fuerat, per tramites minime tritos ac invios & ſaltus deſertos tota nocte continuato itinere, exercitum magno cum labore duxit ad partes ab urbe remotiſſimas. ¶ Interea vero fugitivi & exſules, circa montem Avernum urbi propinquum, in inſidiis deliteſcentes, ubi cognoverunt tyranni copias ex urbe exiſſe, ſigno, ut inter eos convenerat, à ſpeculatoribus dato, miſerunt ex ſuis circiter ſexaginta audaciſſimos, pellibus indutos & faſces ſarmentorum ferentes. Iſti circa *veſpertinum* crepuſculum, alii per alias portas ut operarii clam ſe in urbem inſinuaverunt: urbemque ingreſſi, depromptis ſicis, quas in faſcibus occultarant, omnes in eundem locum convenerunt; deinde ſimul inde conferto agmine cum impetu currentes ad portam, quæ ad Avernum montem ducit, & ipſos cuſtodes ſopitos interfecerunt, & omnes ſuos jam muris propinquos apertis portis in urbem receperunt, idque ſentiente nemine. Forte enim illa nocte celebrabatur feſtum quoddam publicum: & ob id tota urbana multitudo vacabat potationibus & aliis hilaritatibus; quod præbuit illis facultatem, ſine ullo metu ac periculo, omnes vias, quæ ad tyranni regiam ferebant, tranſeundi: & ne circa fores quidem magnam vigilum cuſtodiam invenerunt, ſed hîc quoque alios jam ſopitos, alios ebrios ſine magno negotio trucidarunt, & uno agmine in tyranni æde facta irruptione, reliquos omnes, nec corporis nec mentis præ vino amplius compotes, inſtar pecudum jugularunt. Ipſum vero Ariſtodemum, ejuſque liberos, & reliquos cognatos comprehenſos, uſque ad multam noctem verberibus laceratos & tortos, & omnium (ut ita dicam) cruciatuum generibus

XI.

χρὴ τρόπον αὐτοῖς πολεμεῖν, ἅμα τὸ μήτε ἐκ τοῦ φανερῶς τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοὺς ποιεῖσθαι, μήτε ἐν τοῖς αὐτοῖς χωρίζειν τόποις, ἀλλὰ νυκτὶ μὲν εἰς ὄρθρον, ἡμέρᾳ δὲ εἰς νύκτα συμμετρεῖσθαι τὰς ἐφόδους, καὶ πολλάκις ἀποστέλλαντι τοὺς σκοπιὰς, ὅπως τὴν βοήθειαν τῆς χώρας ἅμα κενῆς γιγνόμενοί τις ἐξ αὐτοῦ, ἠκισμένῳ τὸ σῶμα μάστιξιν, ἀποδαλεὶς τοῦ φυγάδων ὡς αὐτόμολος. ὃς ἄδειαν αἰτησάμενος, ὑπέσχετο τῷ τυράννῳ, προδαλόμενος τὴν ἀποστολὴν μηδεμίαν σὺν αὐτῷ δυνάμιν, ἄξειν ὅπου τὸν τόπον ἐν ᾧ τὴν ὑπεῦσαν ἔμελλον αὐλίζεσθαι νύκτα οἱ φυγάδες. ᾧ πιστεύσας προσχθεὶς ὁ τύραννος αἰτοῦντι δίδωσι, καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ὅμηρον παρεχομένῳ, πέμπει τοὺς πιστοτάτους τῶν ἡγεμόνων, ἄγοντας ἱππέας τε πολλοὺς καὶ τὴν μισθοφόρον δύναμιν, οἷς ἐνετείλατο, μάλιστα μὲν ἅπαντας τοὺς φυγάδας, εἰ δὲ μή γε, ὡς πλείστους ἐξ αὐτῶν δύνασθαι πρὸς αὐτὸν ἄγειν. ὁ μὲν οὖν κατασκευάσας ταῦτα αὐτόμολος, καθ' ὁδοὺς καὶ ἀπ' ὀρυμῶν ἐρήμων ἦγε τὴν στρατιὰν ταλαιπωρούσαν δι' ὅλης νυκτὸς, ὅπως τὰ πλεῖστον ἀπέχοντα τῆς πόλεως μέρη. Οἱ δὲ ἀποσταλέντες καὶ φυγάδες ἐν τῷ περὶ Ἄορνον ὄρει πλησίον ὄντι τῆς πόλεως λοχῶντες, ὡς ἔμαθον ἐξεληλυθότα ἐκ τῆς πόλεως τὸν τυράννου στρατιὰν, σημήναντι μηνυθεῖσαν ὑπὸ τῶν σκοπῶν, πέμπουσιν ἐξ αὐτῶν περὶ ἑξήκοντα μάλιστα τοὺς εὐτολμοτάτους, διφθέρας ἔχοντας, καὶ [b] σφακέλους φρυγάνων κομίζοντας. οὗτοι περὶ λύχνων ἀφὰς, ἄλλοι κατ' ἄλλας πύλας, ὡς χερνῆται, παρεισεδύοντες ἔλαθον· ὡς δὲ ἔνδον ἐγένοντο τοῦ τείχους, ἐξελκύσαντες ἐκ τῶν σφακέλων ἃ κατέκρυπτον ξίφη, καὶ συνελθόντες εἰς τὸν αὐτὸν ἅπαντες τόπον· ἔπειτα ἐκεῖθεν ὁρμήσαντες ἀθρόοι πρὸς τὰς ὑπὸ τὸν Ἄορνον φερούσας πύλας, τούς τε φύλακας αὐτῶν ἀποκλείσαντες κοιμωμένους, καὶ τοὺς σφετέρους ἅπαντας ἤδη τῷ τείχει πλησίον ὄντας ἀναπεπταμέναις ταῖς πύλαις ὑποδέχονται, καὶ τοῦτο προέξαντες ἔλαθον. ἔτυχε γὰρ ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἑορτή τις θεσμοφόρος οὖσα καὶ δι' αὐτὸ ἅπας ὁ καθ' ἡμᾶς πόλιν ὄχλος ἐν πότοις ὢν καὶ ταῖς ἄλλαις εὐπαθείαις, [c] τοῦτο παρέσχεν αὐτοῖς μετὰ πολλὴν ἀδειαν ἁπάσας διελθεῖν τὰς ὅπως τοῦ τυραννικοῦ [d] οἰκίου φερούσας ὁδούς· καὶ οὐδὲ περὶ ταῖς θύραις πολλήν τινα καὶ ἐξηκριβωμένην εὗρον φυλακὴν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τοὺς μὲν ἤδη καθεύδοντας, τοὺς δὲ μεθύοντας ἀποσφάξαντες δίχα πόνου, καὶ κατὰ πλῆθος εἰς τοῦ οἰκίου ὠσάμενοι, τοὺς μὲ ἄλλους σύμπαντας, ὅτε τῶν σωμάτων [e] ἔτι κρατοῦντας, οὔτε τῶν φρενῶν, [f] ἅμα τῷ οἴνῳ, πεδάτων δίκην κατέσφαξαν· τὸν δὲ Ἀριστόδημον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ τὴν ἄλλην συγγένειαν συλλαβόντες, ἄχει πολλῆς νυκτὸς αἰκιζόμενοί τε καὶ στρεβλοῦντες, καὶ πᾶσιν, ὡς εἰπεῖν, λυμαινόμενοι κακοῖς,

426

a Ὁ μὲν οὖν κατασκευάσας αὐτόμολος. Vulgatam lectionem agnoſcit *Lapus*; dum vertit, *Hæc igitur ſtruens transfuga.* b Φακέλους *Vat.* qua voce utitur *Thucydides* p. 129. v. 2. *Ed. Oxon.* atque etiam *Dionyſius* ipſe p. 642. juxta *Ed. Sylb.* Σφάκελος ſane (inquit *Sylb.*) uno λ longe diverſas ſignificationes habet, nec de σφάκελος ulla mentio eſt apud Græcos Lexicographos. c Si τοῦτο in τότε vertas, idque in præcedens comma transferas, ſtructura & ſententia conſtabunt melius. *Sylb.* d Οἰκίου non reperio apud Lexicographos. in ſuperioribus aliquoties habuimus ἰφίσιον, quod Gloſſaria interpretantur *domicilium. Sylb.* Οἰκίου in *Cod. Vat.* nec aliter forſan *Lapus*; dum vertit, *tyranni eam domum.* Adeo ut, cum ſuſpecta ſit vox Οἰκίου, legendum vel οἰκίαν, vel (cum *Sylb.* & *Porto*) ἰφίσιον aut ἰσίαν. e Ἔτι καρηβαρεῖς ὄντας *Vat.* f Διὰ τοῦ οἴνου *Vat.*

a Απολο-

χαιοῖς, ἀπέκτειναν. ἀνελόντες δὲ τὴν τυραννικὴν οἰκίαν πᾶσαν, ὡς μήτε παῖδα, μήτε γυναῖκας, μήτε συγγένειαν μηδενὸς αὐτῶν καταλιπεῖν, καὶ δι' ὅλης νυκτὸς ἅπαντας ἐξερευνησάμενοι τοὺς συνεργοὺς τῆς τυραννίδος, ἡμέρας γενομένης παρῆλθον εἰς τὴν ἀγοράν. ἔπειτα συγκαλέσαντες τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἀπέθεντο τὰ ὅπλα, καὶ τὴν πάτριον καθίσταντο πολιτείαν.

affectos, interfecerunt. Atque tota tyranni familia ac ſtirpe radicitus exciſa, ita ut neque filios, neque uxores, neque ullos eorum cognatos relinquerent; & per totam noctem ſcrutati omnes, qui eum in tyrannide occupanda adjuverant, ſimulatque dies illuxit, in forum progreſſi ſunt. Deinde, convocato ad concionem populo, arma depoſuerunt, & remp. in *priſtinum ac* patrium ſtatum reſtituerunt. *Per. Jul.* 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 $\frac{1}{2}$. *V. C.* *Cat.* 261. *Var.* 263.

Ἐπὶ τούτου δὴ τοῦ Ἀριστοδήμου ἔτος ἤδη τεσσαρεσκαιδέκατον ἤδη τυραννοῦντι Κύμης, οἱ σὺν Ταρκυνίῳ φυγάδες καθιζάμενοι, τὴν καθ' ἑαυτοὺς πατρίδος ἐβούλοντο συντελέσαι δίκην. οἱ δὲ πρέσβεις τῆς Ῥωμαίων πόλεως μὲν ἀντέλεγον, ὡς οὔτε ὅτι τοῦτον ἥκοντες τὸν ἀγῶνα, οὔτε ἐξουσίαν ἔχοντες, ἵν' ὑπὲρ τούτου ἐκείνοις ἡ βουλὴ, τοῦ δὲ πόλεως ἀπολογεῖσθαι δίκαιον. ὡς δὲ οὐδὲν ἐπέραινον, ἀλλ' ἐγκεκλικότα τὸν τύραννον ἑώρων ὅτι θατέρα μέρη, ἀφὶ τὰς ἀγυιὰς καὶ ἐκκλήσεις τῆς φυγάδων, αἰτησάμενοι χρόνον εἰς ἀπολογίαν, καὶ διεγυήσατες τὰ σώματα χρημάτων, ἐν τῷ ἀφὶ μέσου τῆς δίκης, ἄδηλος ἔτι φυλάττοντος αὐτούς, ἀποδεράσαντες ᾤχοντο. θεράποντας δὲ αὐτῶν καὶ τὰ ὑποζύγια καὶ τὰ ὅτι τῇ σιτωνίᾳ κομισθέντα χρήματα ὁ τύραννος κατέσχεν. ταύταις μὲν δὴ τῆς πρεσβείας τοιαῦτα παθούσαις, ἀπρᾴκτοις ἀναστρέψαι συνέβη. οἱ δὲ τὴν ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεων ἓξ πεμφθέντες κέγχρου τε καὶ ζέας συναγησάμενοι, ταῖς ποταμηγοῖς σκάφαις συγκαλεκόμισαν εἰς τὴν πόλιν. αὕτη βραχύν τινα χρόνον ἡ ἀγορὰ Ῥωμαίους διέθρεψεν· ἔπειτα ἐξαναλωθεῖσα, εἰς τὰς αὐτὰς ἀπορίας κατέστησεν αὐτούς. ἵν' δὲ ἤδη εἶδος ἀναγκαίας τροφῆς, ὃ οὐκ ἐπείραζον ἔτι· συνέβαινέ τε οὐκ ὀλίγοις αὐτῶν, τὰ μὲν διὰ τὴν ἀπάνην, τὰ δὲ διὰ τὴν ἀπορίαν τῆς οὐκ εἰωθυίας ἐδωδῆς, τοῖς μέν, ἀῤῥώστως διακεῖσθαι τὰ σώματα, τοῖς δὲ, παρημελημένως διὰ πενίαν, καὶ παντάπασιν ἀδυνάτως. ὡς δὲ ταῦτα ἔγνωσαν οἱ νεωστὶ κεκρατημένοι τῷ πολέμῳ Οὐολῦσκοι, πρεσβειῶν ἀπορρήτων διαπομπαῖς ἐτάραττον ἀλλήλους εἰς τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον, ὡς ἀδυνάτων ἐσομένων, εἴ τις αὐτοῖς ἐπίθοιτο κεκακωμένοις πολέμῳ τε καὶ λιμῷ, ἀντέχειν. θεῶν δέ τις εὔνοια, οἷς φροντὶς ἦν μὴ τελείως ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς Ῥωμαίους γενομένους, ἐκφανέσταται καὶ τότε τὴν ἑαυτῆς δύναμιν ἀπεδείξατο. τοσοῦτος γάρ τις ἄφνω εἰς τὰς πόλεις τῶν Οὐολούσκων φθόρος ἐνέσκηψεν, ὅσος οὐδενὶ ἄλλῳ τόπῳ μνημονεύεται γενόμενος, οὔτε βαρβάρου γῆς, οὔθ' Ἑλλάδος, πᾶσαν ἡλικίαν καὶ τύχην καὶ φύσιν ἐῤῥωμένων τε καὶ ἀδενῶν σωμάτων ὁμοίως διεργαζόμενος. ἐδήλωσε δὲ τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς ἡ πόλις ὀφθεῖσα τῶν Οὐολούσκων, Οὐέλιτρα ὄνομα αὐτῇ, μεγάλη τε καὶ πολυάνθρωπος ἅσα τότε· ἧς ὁ λοιμὸς μίαν ὑπελείπετο μοῖραν ὀκτὼ τῶν δέκα, τὰς δὲ ἄλλας ὑπολαβὼν ἀπήνεγκε. καὶ τελευ-

XII. ¶ Quum igitur ad hunc Ariſtodemum, qui annum jam ferme XIV. tyrannidem Cumis obtinebat, exſules, Tarquinii ſocii, veniſſent, judicium contra patriam petebant: at Romanorum legati aliquandiu reſtiterunt, ut qui nec ad hoc judicium veniſſent, nec poteſtatem agendæ cauſſæ publicæ ullam haberent, quam à ſenatu non accepiſſent. Sed quum nihil proficerent, & viderent tyrannum in alteram partem propenſiorem eſſe ob ſtudium & preces exſulum, petito temporis ſpatio ad dicendam cauſſam, * & pecuniis pro vadimonio promiſſis, ſi id defererent, pendente adhuc cauſſa, nullo amplius eos obſervante aufugerunt. Horum vero famulos & jumenta & pecunias coëmendi frumenti cauſſa allatas tyrannus retinuit. His igitur legationibus contigit, ut tales injurias paſſæ re infecta domum redirent. Sed qui miſſi fuerant in Hetruriam, milium & far, ab ejus regionis populis coëmptum, fluvialibus ratibus in urbem comportarunt. Ille commeatus Romanos exiguum temporis ſpatium ſuſtentavit: ſed poſtea hoc abſumpto ad eandem inopiam, qua ante laborabant, redacti ſunt. Nullum autem cibi genus intentatum reliquerunt, ad quod neceſſitas ſolet homines adigere: acciditque multis eorum, tum ob rerum penuriam, tum ob inſolentiam inſueti cibi, ut alii quidem male affectis eſſent corporibus, alii vero ob inopiam neglecti prorſus invalidi eſſent. Qua re cognita, Volſci, nuper bello devicti, ſe invicem occultis legationibus ad bellum contra Romanos ſolicitabant, rati, ſi quis eos bello & fame vexatos adoriretur, fore ut illi hoſtibus reſiſtere non poſſent. Sed divina providentia, cui curæ erat non pati populum Rom. in hoſtium poteſtatem venire, tunc quoque manifeſtiſſime vim ſuam demonſtravit. Tanta enim peſtilentia repente Volſcorum urbes invaſit, quantam nuſquam, vel apud Græcos vel apud barbaros, acciditſſe memoriæ proditum eſt; quippe quod nulli ætati, nulli conditioni, nulli ſexui parceret, ſed æque valida atque invalida corpora conficeret. Cujus ingentis cladis magnitudo ſatis cognoſci poteſt ex inſigni Volſcorum urbe, cui nomen erat Velitræ, quæ tunc ampla & frequens erat; cujus tantam incolarum multitudinem peſtis exhauſit, ut de decem partibus unam tantum reliquerit, cæteras vero corripuerit & abſumpſerit. Qui vero tandem

a Ἀπολογήσασθαι *Vat.* b Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* quod probavit *Sylb.* quia ἀφαποσίκειν ita dicitur ut ἀφαφίναι & conſimilia. Δι' ἀποτελῆς in *Ed. Steph.* quam ſcripturam nequaquam mutandam eſſe cenſuit *Port.* c Φθόρος ὁ λοιμικὸς *Vat.* d Illa ἐνέσκηψεν & ἐῤῥωμένων v. 43. & mox 45 poſt ἐῤῥωμένων deſunt in *Ed. Steph.* agnoſcunt tamen *Ven. Vat.* & *Lapi Codd.* & poſtulat ipſa ſententia. e Deſideratur in *Cod. Vat.* f Οὐίντρα in *Ed. Steph.* ſed Οὐέλιτρα ſcribendum eſſe cum *Interpretibus* conſtat ex iis quæ *Auctor* ſupra retulit, p. 174. v. 15. & p. 358. v. 42. Βέλιτρα dicitur *Stephano Byzant.* g Abeſt *Vat.* * Vadeſque corporum exponentes pecunias. *Lapus.* Et vadatis pecuniis. *Sylb.*

Per. Jul. 4223. *Ante Chr.* 491. *Olymp.* 72 1/2. *Cat* 261. *V. C. Var.* 263.

tandem incolumes ex ea clade superfuere, *legatis *in hoc* missis, Romanis suam desolationem indicarunt, & urbem illis dediderunt. Quia autem etiam ante colonos Roma missos acceperant, ideo novos colonos sorte delectos ab illis petebant.

XIII. ¶ Hac re cognita, Romanos eorum calamitatis miseratio subiit: nec censuerunt in tam afflicta fortuna reminiscendas *& persequendas* hostium injurias, quasi satis pœnarum diis, pro scelere *contra populum Rom.* cogitato, dedissent. *Coloni emissi.* Velitras autem ipsis recipere placuit, misso non parvo colonorum numero, quia multa commoda inde proventura secum ipsi reputabant. Nam & ipse locus idoneus videbatur, si satis firmo præsidio occupatus fuisset, ad magnum impedimentum afferendum illis, qui aliquid rerum novarum moliri, aut aliquos motus excitare voluissent: & ipsam alimentorum penuriam, qua resp. premebatur, multo leviorem fore arbitrabantur, si ex urbe plebis pars aliqua non contemnenda migraret. Præcipue vero seditio nova quæ excitabatur, priore nondum satis bene exstincta, impulit eos ut novam coloniam mittere decernerent. Iterum enim, ut & ante, plebs concitabatur, & patriciis erat infensa: multaque in eos & gravia convicia jactabantur, aliis incuriam eorum & negligentiam incusantibus, quod non multo ante prævidissent fore annonæ inopiam, neque adversus eam calamitatem aliqua remedia ante excogitassent *ac præparassent*; aliis aperte dicentibus eos per insidias & consulto annonæ caritatis auctores esse, quod irati essent, cuperentque plebem vexare, à qua se desertos recordarentur. Ob has igitur causas ocius colonia decreta est, triumviris ad eam deducendam à senatu creatis. Plebi autem principio quidem gratum erat aliquos sorte delectos in coloniam mitti, quod se fame liberatum iri, & regionem fertilem se habitaturam speraret. Deinde vero considerans pestem, quæ in urbe sibi destinata grassata fuerat, & quæ incolas absumpserat, novosque colonos eodem modo tractatura videbatur, sententiam paullatim mutare cœpit; ita ut non multi essent qui nomina dare, & in numerum novorum colonorum referri vellent, sed multo pauciores quam ipse senatus decreverat. atque hos ipsos jam sui consilii pœnitebat, quod male sibi consuluissent: nec exire volebant, sed tergiversabantur. Hæc igitur pars domi relicta est, & alii quotquot in coloniam lubenter non proficiscebantur: facto postea senatus consulto ut ex omni civium Rom. numero coloni sorte delecti deducerentur, & gravissima atque inexorabili pœna propolita iis in quos sors cecidisset, si eo ire recusassent. ita demum & egregia ista colonia necessitate coacta Velitras est missa; & alia nova paucis post diebus deducta est Norbam, Latini nominis urbem non ignobilem.

τῶν δ' ὅσοι περιῆσαν ἐκ τῆς συμφορᾶς, πρεσβευσάμενοι, Ρωμαίοις ἔφρασαν τὴν ἐρημίαν, καὶ παρέδοσαν τὴν πόλιν. ἔτυχον δὲ καὶ πρότερον ἐποίκους ἐκ τῆς Ῥώμης εἰληφότες· ἀφ' ἧς αἰτίας καὶ τὸ δεύτερον τοὺς κληρούχους παρ' αὐτῶν ᾔτουν.

Ταῦτα τοῖς Ρωμαίοις μαθοῦσι τὸ μὲ συμφορᾶς οἶκτος εἰσῆει· καί [a] τι δεῖν ᾤοντο τοῖς ἐχθροῖς ὑπὲρ τοιαύτας τύχας μνησικακεῖν, ὡς ἱκανὰς δεδωκόσι τοῖς θεοῖς ὑπὲρ σφῶν δίκας αὐτῶν ὧν ἔμελλον δράσειν. [b]Οὐελίτρας δὲ παραλαμβάνειν ἐδόκει κληρούχων ἀποστολὴ μὴ ὀλίγων, πολλὰ τὰ συμφέροντα ἐκ τοῦ παράλογου ὑπολογιζομένοις. τό τε χωρίον ἱκανὸν εἰ) ἐφαίνετο, φυλακῇ ἀξιοχρέω καταληφθέν, οἷς ἂν νεωτερίζειν ἢ πολεμεῖν τι βουλομένοις ᾖ, μέγα κώλυμα καὶ ἐμπόδιον εἰ) ἡ τε ἀποικία τὴν τροφῆς ἡ κατέχουσα τὴν πόλιν, ὀλίγον μετριωτέρα γενήσεσθαι ὑπελάμβανετο, εἰ μεταναίη τις ἐξ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πλήθους μοῖρα ἀξιόλογος. μάλιστα δὲ ἡ ῥᾳστώνη ἀναῤῥιπίζουσα, πρὶν ἢ [c] πεπαῦσθαι καλῶς ἐπὶ τὰ πρότερα, ἐκίνει αὐτοὺς ψηφίζεσθαι τὸν ἀποστολον. πάλιν γὰρ, ὥσπερ καὶ πρότερον, ὁ δῆμος ἠρεθίζετο, καὶ δι' ὀργῆς εἶχε τοὺς πατρικίους· πολλοί τε καὶ χαλεποὶ κατ' αὐτῶν [d] ἐγίνοντο λόγοι, τὴν μὲν ὀλιγωρίαν ἐγκαλούντων καὶ ῥᾳθυμίαν, ὅτι γε ἐκ πολλοῦ προεῖδοντο τὴν ἐσομένην τοῦ σίτου σπάνιν, καὶ προεμηχανήσαντο τὰ πρὸς τὴν συμφορὰν ἀλεξήματα· τὴν δὲ ἐξ ἐπιβουλῆς ἐπ' αὐτῶν γεγονέναι σιτοδείαν ἀποφαινόντων, δι' ὀργήν τε καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ κακῶσαι τὸ δημοτικὸν, ἀναμνήσει [e] τῆς ἀποστασίας. ἀφ' ὧν αἰτίας μὲν δὴ τὰς αἰτίας, [f] τὴν κλεσύχων ἀποστολὴν ταχεῖα ἐγίνετο, πρώτων ἀποδειχθέντων ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἡγεμόνων. τῷ δήμῳ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν [g] ἄσμενον τὸ τοὺς κληρούχους ἀφαλαχάνειν, ὡς λιμοῦ τε ἀπαλλαχθησομένῳ καὶ χώραν οἰκήσοντι εὐδαίμονα· ἔπειτα ἐπιθυμουμένῳ τὸν λοιμὸν, ὃς ἐν τῇ μελλούσῃ αὐτοὺς ὑποδέχεσθαι [h] πόλει γενόμενον, τούς τε οἰκήτορας διεφθάρκει, καὶ δέον παρεῖχε μὴ καὶ τοὺς ἐποίκους τὸ αὐτὸ ἐργάσονται, μεθίστατο κατὰ μικρὸν εἰς ταναντία ἡ γνώμη· ὥστε οὐ πολλοί τινες ἐφάνησαν ἂν μετέχειν βουλόμενοι τῆς ἀποικίας, ἀλλὰ πολὺ ἐλάττους ὧν ἡ βουλὴ ἐψηφίσατο. καὶ οὗτοι δὲ ἤδη σφῶν αὐτῶν κατεγνώκεσαν, ὡς χαλεπῶς βεβουλευμένων, καὶ ὑπανεδύοντο τὴν ἔξοδον. [i] κατελείφθη μέντοι τοῦτο τὸ μέρος, καὶ τὸ ἄλλο τὸ μὴ ἑκουσίως [k] συναιρούμενον τῆς ἐξόδου, ψηφισαμένης τῆς βουλῆς ἐξ ἁπάντων γενέσθαι Ρωμαίων κλήρῳ τὴν ἔξοδον, κατὰ δὲ τὴν λαχόντων, εἰ μὴ ἐξοίσειεν, χαλεπὰς καὶ ἀπαραίτητους θεμένης ζημίας. οὕτω τε δὴ ὁ πόλεμος [l] εὐπρεπὴς ἀνάγκη εἰς Οὐελίτρας καταληφθεὶς ἀπεσάλη· καὶ ἕτερος αὖθις οὐ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον εἰς Νόρβαν πόλιν, ἥ ἐστι τῶν Λατίνων ἔθνους οὐκ ἀφανής.

Εγένετο

a Οὐδὲν ᾤοντο, habet *Cod. Ven.* b Οὐίντρας perperam in *Ed. Steph.* c Πεπαῦσθαι *Vat.* d Εγίνοντο *Vat.* Ελέγοντο malit *Sylb.* e Τῆς ἀπειθείας *Vat.* f Η τῶν κληρούχων *Vat.* g Ασμενον τὸν *Vat.* h Πολὺν ῥυόμενον *Vat.* i Κατιλήφθη μέντοι *Vat.* k Ita lego συναιρούμενον τὴν ἐξόδ. ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, & mox ἐκὼς τε δὴ ὁ πόλεμος ἀπειθὴς ἀνάγκη καταληφθεὶς εἰς Οὐελίτρας ἀπεστάλη &c. alioqui oratio imperfecta videbitur & *ανακόλουθος. Port.* l Εὐπειθὴς agnoscit etiam *Gelenius*, præterit *Lapus*. Si quis aptius legi putet ἀπειθεῖ, suo fruatur judicio. Sed quid si legas ἀπειθεῖ ἀνάγκη καταληφθείς. *Sylb.* Postremam hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* probatque *Portus*. * Προσαποστέλλουσι Ρωμαίους, *ipsi mittit ad Romanos legatos, suum &c.* legit & interpretatur *Port.*

Εγένετο δὲ οὐδὲν τῶν ἐκ λογισμοῦ τοῖς πατρικίοις, καθ' ὧν γοῦν τὴν ἐλπίδα τοῦ λωφήσειν τὴν ζάσιν· [a]Ἀλλ' ἃ μὲν ἀπελειφθέντες ἔτι χείρους ταῖς ὀργαῖς ἦσαν, καὶ πολλῇ τῇ καταβοῇ τῶν βουλευτῶν ἐχρῶντο, κατά τε συνεφὰς καὶ ἑταιρείας, ὀλίγοι μὲν συνιόντες τὸ πρῶτον, ἔπειτα ἀθρόοι, συντονωτέρας ἤδη γενομένης τῆς ἀπορίας· καὶ συνδραμόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, τοὺς δημάρχους ἐβόων. συναχθείσης δὲ ὑπ' αὐτῶν ἐκκλησίας, παρελθὼν [b]Σπόριος Σικίννιος, ὃς τῷ μὲν ἀρχείῳ τότε ἡγεμὼν, αὐτός τε πολὺς ἔρρει καθ' ὧν ἐβουλήθη, αὔξων, ὡς μάλιστα οἷός τε ἦν, τὸν κατ' αὐτοῦ φθόνον, καὶ τοὺς ἄλλους ἐξιέναι τε φρονοῦσιν εἰς τὸ κοινὸν, μάλιστα δὲ τὸν Σικίννιον καὶ τὸν Βροῦτον, ἀδρανόμους τότε ὄντας, ἀναπαλῶν ἑκάτερον ἐξ ὀνόματος, οἳ καὶ τῆς πρώτης ἀποστάσεως τῷ δήμῳ ἦρξαν, καὶ τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν εἰσηγησάμενοι, πρῶτοι αὐτοῖς ἔτυχον. παρελθόντες δὲ ὅτοι, τοὺς κακοηθεστάτους τῶν λόγων ἐκ πολλοῦ παρεσκευασμένοι, διεξῆεσαν ἃ τοῖς πολλοῖς ἀκούειν ἐν βουλομένοις, ὡς ἐκ προνοίας τε καὶ ὑποβουλῆς ὑπὸ τῶν πλουσίων γένοιτο ἡ περὶ τὸν σῖτον ἀπορία, ἐπειδὴ τὴν ἐλευθερίαν ἀκόντων ἐκείνων ὁ δῆμος ἐκ τῆς ἀποστάσεως εὕρετο. ἰσομοιρεῖν τε ἤδη κατὰ μικρὸν ἀπέφαινον τὰ συμφορᾶς τοῖς πένησι τοὺς εὐπόρους· ἐκείνοις μὲν γὰρ εἶ) καὶ τροφὰς σφίσι φανεῖ παρεσκευάσθαι, καὶ χρήματα, οἷς ὠνούμενοι τὰς ἐπισάκτους ἀπορίας, ἐν πολλῇ ὑπεροψίᾳ ἦσαν καὶ κακῶς· τοῖς δὲ δημόταις ἀμφότερα ταῦτα ἀπόρως ἔχειν· τήν τε ἀποστολὴν τῶν κληρούχων, ἵν' ἐποιήσαντο εἰς νοσερὰ χωρία, ἐκβαλεῖν ἀποφαίνοντες εἰς παραφανῆ καὶ μακρῷ χείρονα ὄλεθρον, αὔξοντες, ὡς μάλιστα δυνατοὶ ἦσαν, τῷ λόγῳ τὰ δεινὰ, καὶ πέρας ἔσαν τῶν κακῶν ἀξιοῦντες μαθεῖν, ὑπομιμνήσκοντές τε τῶν παλαιῶν αὐτοὺς αἰκισμῶν, οἷς ὑπὸ τῶν πλουσίων ἔτυχον αἰκισθέντες, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὅμοια τούτοις κατὰ πολλὴν ἄδειαν διεξιόντες. τελευτῶν δὲ ὁ Βροῦτος, εἰς ἀπόφασίν τινα τοιάνδε κατέκλεισε τὸν λόγον, ὡς εἰ βουληθεῖεν αὐτῷ πείθεσθαι, διὰ ταχέων προσαναλήψεσθαι τοὺς ἐκπαύσαντας, τὸ δεινὸν κατασβέσας. ἡ μὲν δὴ ἐκκλησία διελύθη.

Οἱ δὲ ὕπατοι τῇ καλόπιν ἡμέρᾳ συνεκάλεσαν τὴν βουλὴν, περίφοβοι ὄντες ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις, καὶ τὴν τοῦ Βρούτου δημοκοπίαν εἰς μέγα τι κακὸν ἀποσκήψειν οἰόμενοι. πολλοὶ μὲν δὴ καὶ παντοδαποὶ ὑπό τε αὐτῶν ἐκείνων ἐρρήθησαν τῷ συνεδρίῳ λόγοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων πρεσβυτέρων· τὰ μὲν, οἰομένων δεῖν θεραπεύειν τὸν δῆμον ἁπάσῃ προσηνείᾳ λόγων, καὶ ὑποχέσει ἔργων, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτοῦ μᾶλλον ἀποδιδάσκειν, πιθένας εἰς μέσον τὰ πράγματα, καὶ μὴ σφῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος [d]τὸν δῆμον παρακαλοῦντας σκοπεῖν· τὰ δὲ, μηδὲν ἐνδιδόναι καὶ μαλακίζεσθαι συμβουλευόντων πρὸς ὄχλον αὐθάδη καὶ ἀμαθῆ, [e]θρασείαν τε καὶ ἀνύποιστον δημοκόπων ἀνθρώπων μανίαν, ἀλλ' ἀπολογεῖσθαι μὲν, ὡς ἤδη εἴη τῶν ἀφ' ὧν τῶν πατρικίων γεγονότων αἴτιον, καὶ ὑπισχνεῖσθαι γνώμην ἔξειν τοῦ κακοῦ τὴν δυνατήν· τοῖς δὲ παράπαν

¶ Fefellit tamen ſua ſpes patricios, quod ad ſeditionem attinet, quam ſopitum iri ſperabant, nec quidquam eorum quæ cogitarant ipſis ſucceſſit: nam reliqui plebeji multo gravius irascebantur, & patres valde incuſabant, & per cœtus & ſodalitia, paucis primum coëuntibus, mox gregatim, inopia gravius eos jam urgente: concurſuque in comitium facto, tribunos plebis vocabant. Coacta deinde ab illis concione, progreſſus Sp. Icilius, qui tunc tribunorum collegii princeps erat, & ipſe vehementer in ſenatum invectus eſt, in quantam maxime fieri poterat invidiam eum rapiens, & alios juſſit coram populo ſuam mentem aperire, præcipue vero Sicinnium & Brutum, qui tunc erant ædiles, utrumque nominatim appellans, qui & primæ ſeceſſionis plebi auctores fuerant, & introducto in remp. tribunatu, primi eum magiſtratum geſſerant. Hi in medium progreſſi malignisſimas conciones, jam multo ante præparatas, habuerunt, quæ plebis auribus admodum erant gratæ, quaſi data opera & divitum inſidiis præſens annonæ caritas & inopia contigiſſet, quod libertatem illis invitis plebs per ſeceſſionem ſibi comparaſſet. Dicebant enim illa calamitate *& fame* non æque premi divites atque pauperes: imo ne vel minimum quidem *divites* ea gravari. illis enim eſſe alimenta occulta, & pecunias quibus emant commeatus in urbem importatos, quibus freti hoc malum facile poſſint contemnere: & plebem utriuſque hujus rei inopia laborare. Addebant coloniam ab illis in loca peſti obnoxia emiſſam in manifeſtum & peſſimum exitium fuiſſe pulſam: & mala, quantum poterant, exaggerabant, & ſcire volebant quis tandem malorum finis futurus eſſet, & in memoriam ipſis revocabant verbera & contumelias quibus olim à divitibus fuerant affecti, & alia his ſimilia liberrime dicebant. Poſtremo Brutus orationem ſuam tali comminatione clauſit, ſi velint ſibi parere, ſe brevi effecturum, ut qui hoc malum accendiſſent, iidem coacti hoc reſtinguerent. atque ita concio dimiſſa eſt.

¶ Poſtero die coſſ. ſenatum convocarunt, hoc novo motu graviter perculſi, & illam Bruti popularem concionem in grave aliquod malum erupturam exiſtimantes. Multæ autem & variæ ſententiæ in ſenatu dictæ fuerunt, cum ab illis ipſis conſulibus, tum ab aliis natu majoribus; nonnullis cenſentibus deliniendam plebem omni verborum comitate & operæ pollicitatione, & ejus duces placandos, propoſita illis rerum difficultate, rogandamque plebem ut ſecum communi reip. utilitati conſuleret; aliis contra cenſentibus, nullo modo cedendum, nulla in re indulgendum vulgo arroganti & imperito, & audaci ac intolerabili tribunorum plebi aſſentantium inſaniæ, ſed reſpondendum patricios nullo modo horum malorum auctores eſſe, & ſenatui pro viribus rem curæ fore promittendum. cæterum, plebis turbatores objur-

XIV. *Per. Jul.* 4224. *Ante Chr.* 490. *Olymp.* 72 $\frac{3}{3}$. *V. C. Cat.* 262. *Var.* 264. *Inteſtina ſeditio recrudeſcit.*

XV.

[a] Αλλοι ἀπελειφθέντες *Vat.* [b] Legendum Σπόριος Ικίλιος. nam Sicinnius alius eſt, ut cum è ſuperioribus eſt manifeſtum tum è ſequentibus. atque adeo idem iſte Sicinnius non tribunus hoc anno fuit, ſed ædilis, ut ex v. 13. ſatis evidenter perſpicitur. *Sylb.* Ita quidem ut viſum eſt *Sylburgio*, vel Γάιος Ικίλιος ſcribendum cenſet *Port.* [c] Vel τῷ συνεδρίῳ accipiendum pro ἀπὸ τοῦ συνεδρίου, vel legendum ἐν τῷ συνεδρίῳ. *Sylb.* [d] Deſunt in *Cod. Vat.* [e] Θρασείᾳ τε καὶ ἀνυποίστῳ δημοκόπων ἀνθρώπων μανίᾳ *Vat.*

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 2/3. V. C. Can. 262. Var. 264.

objurgandos, addita interminatione, ni seditiones excitare desinant, eos meritas pœnas daturos. * Hujus sententiæ auctor fuit Appius, quæ etiam evicit magna patrum contentione: ita ut populus, exaudito eorum clamore, vehementer permotus ad curiam concurreret, & tota civitas exspectatione rerum erecta esset & *suspensa*. Postea coss. egressi è curia populum ad concionem convocarunt, (exiguum autem diei spatium reliquum erat) progressique senatus voluntatem exponere conabantur. † Sed obstabat illis tribunus, & nec alternis nec decenti ordine verba utrinque fiebant. nam & simul vociferabantur, & sibi invicem obstrepebant, ita ut ii qui aderant difficulter quid ipsi sibi vellent intelligere possent. ¶ Coss. enim æquum esse censebant se, qui majorem haberent potestatem, totius etiam urbis imperium habere: tribuni vero dicebant concionem suum esse locum, sicut illorum, senatum, & in sua esse potestate quicquid apud populum judicandum decernendumve esset. Pro his stabat plebs, acclamationibus *addens animos*, & congredi parata (si opus fuisset) cum iis qui impedimento esse voluissent: à consulum partibus stabant patricii, qui eos conferto agmine stipabant. Atque ingenti contentione certatum est ne alteri alteris cederent, quasi in una ista præsenti victoria jus omne, quod in posterum utrique esset habituri, consisteret. Jamque sol ad occasum vergebat, & reliqua multitudo ex ædibus in forum concurrebat; & nisi noctis interventu contentio fuisset dirempta, illi ad vulnera lapidumque jactus venissent. Sed, ne hoc fieret, Brutus in medium progressus à coss. petiit ut sibi dicendi potestatem facerent, pollicitus se seditionem sedaturum. Illi igitur putantes se vicisse, quod præsentibus tribunis pleb. popularis ille concionator hanc gratiam non ab illis sed à se petiisset, ei dicendi potestatem fecerunt. Facto autem silentio, Brutus nihil aliud dixit, sed in hunc modum coss. interrogavit: "Nonne (inquit)
"meministis, cum dissidium componeremus,
"nobis hoc jus à vobis concessum, quoties
"tribuni quacunque de caussa plebem con-
"vocarint, ut minime liceat patriciis ei con-
"cioni aut interesse, aut eam turbare & im-
"pedire? "Meminimus, respondit, Geganius.
Tum Brutus infert; "Cur igitur nos impe-
"ditis, nec finitis tribunos quæ volunt di-
"cere? Ad hæc Geganius respondit; "Quia
"plebs ad concionem non ab illis, sed à no-
"bis coss. convocata fuit. si enim illi concio-
"nem convocassent, certe neque vobis im-
"pedimento esse, neque curiosius in eam nos
"ingerere vellemus. Sed quia nos concio-
"nem convocavimus, non impedimus quo
"minus isti concionentur, sed ab his nos
"impediri iniquum esse ducimus. Tunc Bru-
tus ejus orationem excipiens, "Vicimus, in-
"quit, Quirites, & ab adversariis quæcun-
"que petebamus nobis sunt concessa. Nunc

XVI.

τὸν δῆμον ὑβριτικῶν, καὶ παραγορεύειν ὡς εἰ μὴ παύσονται τιὼ φάσιν ἀναρριπίζοντες, ἀξίας τίσουσι δίκας. ζωὴ τῆς ἠγεῖτο τῆς γνώμης Ἀππιος, καὶ ἰσῶ ἡ νικῶσα αὐτὴ πολλῆς ἐμπεσούσης πάνυ τοῖς συνέδροις φιλονεικίας· ὥστε καὶ τὸ δῆμον ὑπὸ τῆ βοῆς αὐτῆ ἐξακουομένης ὅτι τολὺ παραχθέντα, σωφρονεῖν ὅτι τὸ βουλευτήριον, καὶ πᾶσαν ὀρθὴν ὅτι τῆ προσδοκία γενέσθαι τιὼ πόλιν. μετὰ δὲ τῦτο οἱ μὲν ὕπατοι παρελθόντες, συνεκάλεσαν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν· ἰσῶ δὲ ὁ τολὺ τῆς ἡμέρας ἔτι τὸ λειπόμενον· καὶ παρελθόντες, ἐπειρῶντο τὰ δόξαντα σφίσιν ἐν τῆ βουλῆ λέγειν. ἐκώλυσε δὲ αὐτοὺς ὁ δημαρχῶν, καὶ ὐκ ἰσῶ ἐν μέρει ὢν ἐν κόσμῳ γινόμενος παρ' ἀμφοῖν ὁ λόγος. ἔδοξεν γὰρ ἅμα, καὶ ἐξέκλειον ἀλλήλους· ὥστε μὴ ῥάδιον εἶ) τοῖς παροῦσι τὰς διανοίας αὐτῶν, ὁπῃ βούλονται, συνιδεῖν. Ἐδικαίων δὲ οἱ μὲν ὕπατοι, τιὼ κρείττονα ἔχοντες ἐξουσίαν, ἁπάντων ἄρχειν τὲν ἐν τῆ πόλει· οἱ δὲ δήμαρχοι, τιὼ ἐκκλησίαν ἑαυτῶν εἶναι χωρίον, ὥσπερ ἐκείνων τὲ βουλήν· καὶ ὁπόσα ὅτι τοῖς δημόταις ἰσῶ κεῖναί τε καὶ ὑφίζεσθαι, τύτων αὐτοὶ πάν ἔχειν τὸ κράτος. συνηγωνίζοντο δὲ τοῖς μὲν ἡ πλῆθις ὑπιοῦσα, καὶ ὁμοῦ χωρεῖν, εἰ δέοι, τοῖς κωλύσι παρεσκευασμένη· τοῖς δὲ ὑπάτοις, οἱ πατρίκιοι συρρέφαντες αὐτύς. ἐγίνετο δὲ πολὺς ἀγὼν ὥστε μὴ εἶναι ἐκβατερὸς, ὡς ἐν μιᾷ τῆ τότε ἡμέρᾳ διαχωρισθέντος τὲ εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον ἑκατέρων δικαιώσεως. ἡλίος τε ὥσε καταφορὰν ἰσῶ ἦν, καὶ συνέτρεχεν ὐκ τῶν οἰκιῶν τὸ ἄλλο πλῆθος εἰς τιὼ ἀγορὰν· καὶ ἔμελλον, εἰ μὴ νὺξ ἐπελάμβανε τὴν ἔριν, εἰς πλῆγάς τε καὶ λίθων βολὰς χωρήσειν. ἵνα δὴ μὴ τῦτο γένοιτο, προελθὼν ὁ Βροῦτος, τὺς ὑπάτυς ἠξίου δοῦναί λόγον αὐτῷ, παύσειν ὑπισχνούμενος τιὼ φάσιν. κἀκεῖνοι δόξαντες σφίσι ἐκκεχωρῆσθαι, ὅτι τῶν δημάρχων παρῆνται, ὃ πρὸ ἐκείνων ὁ δημαγωγὸς ᾐτήσατο τιὼ χάριν, ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ λέγειν. σιωπῆς δὲ γενομένης, ἄλλο μὲν ἐδὲν ὁ Βροῦτος εἶπεν, ἠρώτησε δὲ τὺς ὑπάτυς τοιάνδε τινὰ ἐρώτησιν. "Ἆρά γε, ἔφη, μεμνῆσθε ὅτι "διαλυομένοις ἡμῖν τιὼ φάσιν τῦτο συνεχωρήθη τὸ δίκαιον "ὑφ' ὑμῶν, ὅταν ὁ δήμαρχοι συνάγωσι τὸν δῆμον "ὑπὲρ ὁτουδήτινος, μὴ παρεῖναι τὴ συνόδῳ τοὺς πα"τρικίους, μήτε ἐκκλεῖν; "Μεμνήμεθα, ἔφησεν ὁ Γεγάνιος. καὶ ὁ Βροῦτος ἐπιφέρει· "Τί ἂν παθόντες ἡμῖν "ποδῶν ἴσασθε ἡμῖν, καὶ ὐκ ἐᾶτε τὺς δημάρχυς ἃ βούλονται λέγειν; ἀποκρίνεται πρὸς ταῦτα ὁ Γεγάνιος· "Ὅτι ὐκ αὐτοὶ συνεκάλεσαν τὸν δῆμον εἰς τιὼ ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ὕπατοι. εἰ μὲν ἂν τῦτο τῶν συνόδων ἐγένετο, ὅθεν ἂν ἠξιοῦμεν ὅτε κωλύειν, οὔτε πολυπραγμονεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς συνάγομεν τιὼ ἐκκλησίαν, οὐχὶ τύτυς ἀγορεύειν κωλύομεν, ἀλλ' ἐᾶν τῦτον αὐτοὶ κωλύεσθαι οὐ δικαιόμεν. καὶ ὁ Βροῦτος ὑπολυχών, "Νικῶμεν, ἔφησεν, ὦ δημόται, καὶ πα"ρακεχώρηται ἡμῖν ὑπὸ τῶν διαφόρων ὅσα ἠξιοῦμεν. νῦν "μὲν

a Ενίσεν δ αὐτοὶ οἱ δημαρχοι Vat. b Major temporum similitudo erit, si legas κελναί τε καὶ ὑφίσασθαι, vel κείνει τι καὶ ὑφίζεσθαι. c Συνηγωνίζετο δὲ Vat. d Υποφέρει Vat. * Al. Hujus sententiæ princeps, *vel* præcipuus auctor, *vel* præcipue auctor. *Port.* † Sed, tribuno plebis intercedente, exorta est inter eos importuna & indecora altercatio. *Port.*

a Rectius

"μὲν οὖν ἄπιτε, καὶ παύσασθε φιλονεικοῦντες· αὔριον δὲ "ὑμῖν ὑποχώρημα[a] φανερὸν ποιήσειν ὅσῳ ἔχετε ἰσχύ. "καὶ ὑμεῖς γε, ὦ δήμαρχοι, παραχωρήσατε αὐτοῖς "τῆς ἀγορᾶς ἐν τῷ παρόντι· οὐ γὰρ εἰς τέλος πα- "ραχωρήσετε, [b]μαθόντες ὅσον κράτος ὑμῶν ἡ ἀρχὴ ἔχει· 5
431 "γνώσεσθε δὲ ὀλίγῳ εἰς μακράν. [c]ἐγὼ τοῦτο ὑμῖν [d]ὑποχω- "ρήσω ποιήσειν φανερὸν, [e]μετριωτέραν αὐτῶν [f]ἀποδώσων "τὴν ὑπερηφανίαν. ἐὰν δὲ φενακίζων ὑμᾶς εὑρεθῶ, χρήσα- "σθε ὅ,τι βούλεσθέ μοι.

Οὐδενὸς δὲ πρὸς ταῦτα ἀντιλέξαντος, ἀπῆσαν ἐκ 10 τῆς ἐκκλησίας, ἐν ταῖς ὁμοίαις ὑπολήψεις ἔχοντες ἑκάτε- ρον· ἀλλ' οἱ μὲν ἄποροι, δοκοῦντές τι περιττὸν ἐξευρηκέναι τὸν Βροῦτον, καὶ οὐκ εἰκῇ ὑποπτεύσαντα πρᾶγμα τηλικοῦτον· οἱ δὲ πατρίκιοι, περιφρονοῦντες τοῦ κυφοῦντος τοῦ ἀνθρώ- που, καὶ τὴν ὑποχέσεων τοῦ τολμᾶν ἕως λόγου χω- 15 ρήσειν οἰόμενοι. μηδὲν γὰρ ὑπὸ τῆς βουλῆς συγκεχω- ρῆσθαι τοῖς δημάρχοις, ἔξω τοῦ βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις τῶν δημοτικῶν. οὐ μέντοι ἅπασί γε εἰσῄει, καὶ μάλιστα τοῖς πρεσβυτέροις, ὀλιγωρία τοῦ πράγματος, ἀλλὰ προσέχειν μή τι ἀνήκεστον ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἐξεργάσηται μα- 20 νία. τῇ δὲ ἑξῆς νυκτὶ κοινωσάμενος τοῖς δημάρχοις ὁ Βροῦτος τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, καὶ παρασκευασάμενος χεῖρα οὐκ ὀλίγην δημοτῶν, κατέβαινε μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ἀγο- ράν· καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι καταλαβόμενοι τὸ Ἡφαιστεῖον, ἔνθα ἦν ἔθος αὐτοῖς ἐκκλησιάζειν, [g]ἐ- 25 κάλουν μὲν εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον. πληρωθείσης δὲ τῆς ἀγορᾶς ὄχλου καὶ ὅσου[h] οὐδέπω ἐδόκει, σιωπῆ- σας παρελθὼν [i]Σικίννιος ὁ δήμαρχος, πολὺν μὲ ἐποιήσατο λόγον τῶν πατρικίων λόγον, ἅπαντα ὑπομιμνήσκων ὅσα κατὰ τῶν δημοτικῶν αὐτοῖς ἐπεφάνθη· ἔπειτα ὑπὲρ τῆς παρελθού- 30 σης ἡμέρας ἐδίδασκεν, ὡς κεκωλυμένος ὑπ' αὐτῶν εἴη λό- γου τυχεῖν, καὶ τῆς ἐξουσίας τῆς ἀρχῆς ἀφῃρημένος. "Τί- "νος γὰρ ἂν ἔτι[k] γενοίμεθα κύριοι τῶν ἄλλων, εἰ μηδὲ οὗ λέ- "γειν ἐσόμεθα; πῶς δ' ἄν τινι ὑμῶν ἀδικουμένῳ πρὸς αὖ- "τῶν βοηθεῖν δυναίμεθα, εἰ τὴν ἐξουσίαν[l] οὗ σωσάμεν ὑμᾶς "ἀφῃρεθείημεν; ἀρχαὶ γὰρ οὐπω παντὸς ἔργου λόγοι, καὶ "οὐκ ἄδηλον ὅτι οἷς εἰπεῖν ἃ φρονοῦσιν οὐκ ἔξεστιν, οὐδὲ[m] πρᾶ- "ξαι ἂν ἐξῇ ἃ βούλονται. ἢ νομίζεσθε οὖν, ἔφη, τὴν ἐξουσίαν "ἣν δεδώκατε ἡμῖν, [n]εἰ μὴ μέλλετε βεβαίαν [o]αὐτὴν, ὅ- "πως ἢ τὸ ἀσφαλὲς, ἢ νόμῳ γεγραφέντι τὰς ἐμποδὼν ἡμῖν "τὸ λοιπὸν ἐσομένας κωλύσατε. τοιαῦτα διαλεχθεὶς, ἐπικελεύσαντος αὐτῷ τοῦ δήμου μεγάλῃ βοῇ τὸν νόμον εἰσ- φέρειν, ἔχων αὐτὸν ἤδη γεγραμμένον, ἀνεγίνωσκε, καὶ ψῆφον ἀναδίδωσι τῷ πλήθει περὶ αὐτοῦ παραχρῆμα ἐπενεγκεῖν. οὐ γὰρ ἐδόκει τὸ πρᾶγμα ἀναβολῆς δεῖσθαι, οὐδὲ μελ- λησμοῦ, μή τι ἄλλο κώλυμα γένηται πρὸς τὴν ἐπάνα- τον. ἦν δὲ τοιόνδε ὁ νόμος· "Δημάρχου γνώμην ἀγο- "ρεύοντος τῷ δήμῳ, μηδεὶς λεγέτω μηδὲν ἐναντίον, μηδὲ "igitur abite, & contendendi finem facite: "cras vero polliceor me vobis demonstratu- "rum quantam habeatis potentiam. & vos, "tribuni, in præsentia foro illis cedite: ne- "que enim in perpetuum illis cedetis, ubi "quanta sit vestri magistratus potentia co- "gnoveritis. brevi autem cognoscetis. Ego "igitur me vobis hoc demonstraturum pol- "liceor, & istorum superbiam moderatiorem "redditurum. Quod si me fucum vobis fe- "cisse constiterit, de me arbitratu vestro "statuite. Per Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp 72 2/3. V. C. Cal. 262. Var. 264.

¶ Quum autem nullus contra hæc dixis- XVII.
set, ex concione discesserunt, non eadem u-
trique exspectatione: sed inopes quidem ex-
istimantes egregium aliquid excogitasse Bru-
tum, neque temere rem tantam eum polli-
citum esse: patricii vero contemnentes ho-
minis levitatem, & pollicitationum audaciam
ultra verba non processuram existimantes.
Sciebant enim tribunis nihil aliud concessum
à senatu, nisi ut opem ferrent plebejis in-
juriam patientibus. Non tamen omnes (præ-
sertim vero natu maximi) negligebant hoc
negotium; sed censebant cavendum, ne ho-
minis istius furor grave aliquod & insanabile
malum afferret. Brutus vero, sequenti nocte
suo consilio cum tribunis communicato, &
præparata non modica plebejorum manu,
cum illis in forum descendit; & ante claram
lucem occupata Vulcani æde, ubi conciones
haberi solebant, plebem ad concionem voca-
vit. ac mox referto foro, (tanta enim turba
eo convenerat quanta nunquam ante *con-
fluxisse* videbatur) tunc progressus Icilius
tribunus, prolixa oratione invectus est in
patricios, commemorans, quæcunque contra
plebejos illi fecerant; deinde dixit se hester-
no die ab illis dicere prohibitum, & sui ma-
gistratus potestate privatum. "Cujus enim
"(*inquiebat*) alius rei potestatem amplius
"habebimus, si ne loquendi quidem facultas
"nobis detur? quomodo alicui de vobis vim
"ab illis patienti opem ferre poterimus, si
"potestas vos convocandi nobis erepta fue-
"rit? Verba enim initium sunt omnium ope-
"rum; & certum illud est, quibus non licet
"proferre ea quæ sentiunt, multo minus illis
"licere facere quæ volunt. aut igitur (inquit)
"recipite potestatem, quam nobis dedistis, si
"eam confirmare, ut tuta sit, non vultis;
"aut lege lata vetate, ne quis in posterum
"nobis sit impedimento. Hac oratione ha-
bita quum plebs ingenti acclamatione jussis-
set eum legem ferre, ipse eam jam scriptam
habens recitavit, plebique calculos distribuit;
ut ex tempore suffragia de ea ferret. Neque
enim res aut dilationem aut cunctationem
pati videbatur, ne forte consulum interventu
impediretur. Legis autem verba hæc erant.
"Tribuno concionem ad populum habenti
"nemo contraria oratione adversator, neve
"dicentem

a Rectius φανερὸν neutro genere, ut mox v. 7. *Sylb.* b Μαθόντες δὲ *Vat.* c Post ἐγὼ desideratur γὰρ vel δή. *Port.* d Ὑποδήσομαι ποιήσειν *Vat.* e Deesse videtur copula ϵ ante μετριωτέραν, & in præcedente commate τι post τοῦτο. *Lapus*, omissis ποιήσειν φανερὸν, sic vertit; *etenim hoc vobis polliceor, me horum superbiam moderatiorem esse redditurum. Sylb.* f Ἀποδώσετε *Vat.* g Ἐκάλει mallem, cui præcedens κατέβαινε respondebit. Sed si codex mendo caret, ἐκάλουν ad cæteros Bruti collegas erit referendum. *Port.* h Οὐπώποτε ἐδόκει *Vat.* i Hîc quoque legendum est Ἰκίλιος ut paullo ante monui ad pag. 413. v. 9. *Sylb.* k Γενοίμεθα, ἔφη, κύριοι τῶν ἄλλων *Vat.* l Τοῦ σωσαμένου *Vat.* m Περᾶξαι ἂν ἐξείναι *Vat.* n Pro εἰ μὴ, in *Ed. Steph.* habemus disjunctivam ἤ. sed veram lectionem εἰ μὴ agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* o Αὐτῇ τῇ ἀσφαλεῖ *Vat.* atque ita legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *nisi ei securitatem firmaturi estis.*

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 3/3. V. C. Cat. 262. Var. 264.

"dicentem interpellato. ſiquis contra fecerit, "vades tribunis dato, ſe, ſi in judicium fue-"rit vocatus, ſoluturum mulctam, quam ei "irrogarint. Qui vades non dederit, morte "mulctator, ejuſque bona ſacra ſunto. Si-"quid controverſiæ hujuſmodi mulctarum "cauſſa inciderit, judicia penes populum "ſunto. Tribuni hac lege ſuffragiis confir-mata concionem dimiſerunt: & plebs bono animo & optimæ ſpei plena abiit, magnam Bruto habens gratiam quod hanc legem ejus inventum exiſtimaret.

"μεσολαβείτω τὸν λόγον. ἐὰν δέ τις τῶν παίσων 432
"διδότω τοῖς δημάρχοις ἐγγυητὰς ἀρτηθεὶς εἰς ἔκλισιν ἧς
"ἂν αἰτῶ· ὀφλόντων ζημίας. ὁ δὲ μὴ διδοὺς ἐγγυητὴν, θανάτῳ
"ζημιούσθω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἱερὰ ἔστω. τῶν ἀμφισβητου-
"των δὲ εἰς ταύτας, τὰς ζημίας, αἱ κρίσεις ἔστωσαν ὅπῃ ἔ
"δήμῳ. τοῦτον τὸν νόμον ὑπογηφίσαντες οἱ δήμαρχοι, διέ-
"λυσαν τὴν ἐκκλησίαν· καὶ ὁ δῆμος ἀπῆλθε πολλῆς μετὰ
νὸς μετὰ εὐθυμίας, τῷ δὲ Βρούτῳ μεγάλην χάριν εἰδώς,
ἐκείνου δοκῶν εἶ) τὸ εὕρημα ἔ νόμου.

XVIII. ¶ Deinde multæ variiſque de rebus inter tribunos & coſſ. altercationes ſunt ſequutæ, & neque ipſa plebs ſenatuſconſulta rata habebat, neque ſenatus ipſe ulla plebiſcita approbabat. Sed magna contentione utrique alteris adverſabantur, & ſe invicem ſuſpectos habebant. Verumtamen eorum illud odium non proceſſit ulterius ad facinus aliquod gravius, ut in iſtiuſmodi tumultibus accidere ſolet. nam neque pauperes impetum fecerunt in divitum domos, ubi putarent ſe inventuros aliqua alimenta recondita, aut commeatum propalam venalem expoſitum auſi ſunt diripere; ſed æquo animo res parvas magno precio emebant, & quum pecunia eos deficiebat, radicibus ex terra evulſis, & herbis ſeſe paſcentes famem tolerabant: neque divites vi imbecillioribus allata, freti ſuis & clientelarum magnis opibus, urbem ſoli tenere voluerunt, aliis ex ea expulſis, aliis cæſis; ſed ut patres, qui ſe prudentiſſime ac moderatiſſime erga filios gerunt, eorum peccata benevolo ac ſolicito animo conſtanter ferebant. Quum igitur reſp. Rom. in tali eſſet ſtatu, vicini populi invitabant Romanos cives, quotquot apud ſe habitare vellent, eos ad id allicientes oblato jure civitatis, & ſpe aliorum officiorum atque humanitatis, alii quidem optima mente, ob ſuam erga pop. Rom. benevolentiam, & ob illius cladis commiſerationem, major vero pars ob priſtinæ felicitatis invidiam. Et valde magnus fuit numerus eorum qui cum totis familiis Roma migrarunt, ſedibus ſuis alio tranſlatis; quorum alii compoſito reip. ſtatu redierunt, alii ibi permanſerunt.

Μετὰ τοῦτο πολλαὶ καὶ δεινὶ πολλῶν ἐγίνοντο τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς πατρικίους ἀντιλογίαι, καὶ ὅτι ὁ δῆμος ὁπόσα ἡ βουλὴ ψηφίσαιτο κύρια ἠγεῖτο, ὅτι ὧν ὁ δῆμος γνοίη τῇ βουλῇ φίλιόν τι ἦν· [a] ἀντιπαρατεταμένοι δὲ καὶ δι' ὑποψίας ἔχοντες ἀλλήλους διετέλουν. καὶ μὴν τό γε μῖσος αὐτοῖς εἰς ἔργον τι ἀνήκεστον ἐχώρησεν, οἷα ἐν ταῖς τοιαύταις φιλεῖ γίνεσθαι ταραχαῖς. ὅτε γὰρ ἅπαντες ὅτι τὰς οἰκίας ἄρμησαν τῶν πλουσίων, ἵνα ὑπολάμβανόν τινας εὑρήσειν ἀποκειμένας τροφὰς, ἢ τῶν φανερῶν ἁρπάζειν ἐπεβάλοντο, ἀλλ' ὑπομένοντες ἀνεῖδαν πολλῷ διαφόρῳ μικρά, καὶ ὁπότε ἐξαπορηθεῖεν ἀργυρίου, τὰς ἐκ γῆς ῥίζας τε καὶ βοτάνας σπόμενοι, ἀνέχοντο· ὅτε οἱ πλούσιοι βιασάμενοι τοὺς ἀσθενεστέρους, τῇ τε οἰκείᾳ δυνάμει, καὶ τῇ τῶν πελατῶν πολλῇ ὕσῃ, καταλεῖν αὐτοὶ τὴν πόλιν ἠξίωσαν, τοὺς μὲ ἐξελάσαντες ἐξ αὐτῆς, τοὺς δὲ ἀποκτείναντες· ἀλλὰ διέμενον, ὥσπερ οἱ σωφρονέστατα πολιτευόμενοι πρὸς τοὺς υἱοὺς πατέρες, εὐνοίᾳ καὶ κηδεμονίᾳ τῇ ὀργῇ πρὸς τὰς ἁμαρτάδας αὐτῶν χρώμενοι. τοιαύτης δὲ καταιγίδος οὔσης περὶ τὴν Ῥώμην, αἱ πλησιόχωροι πόλεις ἐκάλουν τοὺς βουλομένους οἰκεῖν παρὰ σφίσι Ρωμαίων, πολιτείας τε μεταδόσῃ, καὶ ἄλλων φιλανθρώπων ἐλπίσιν [d] ὑπαγόμενοι, αἱ μὲν, ἀπὸ τοῦ βελτίστου, δι' εὔνοιάν τε καὶ ἔλεον τῆς συμφορᾶς, αἱ δὲ πλείους, διὰ φθόνον τῆς πάλαι ποτὲ εὐτυχίας. καὶ ἦσαν οἱ ἀπαναστάντες πανοικεσίᾳ, καὶ μεταθέμενοι τὰς οἰκήσεις ἑτέρωσε, πολλοὶ πάνυ· ὧν οἱ μὲ ἀνέστησαν αὖθις, ἐπειδὴ κατέγη τὰ πράγματα τῆς πόλεως, οἱ δὲ καὶ διέμειναν.

XIX. ¶ Conſulibus autem hæc videntibus, placuit ex ſenatuſconſulto delectus habere, & exercitum educere. Hujus autem conſilii ſui occaſionem honeſtam arripuerunt, quod crebris incurſionibus & depopulationibus ager ab hoſtibus vaſtaretur, reputantes etiam cum alia commoda ex hac re ſequutura, ſi exercitus extra agri Rom. fines mitteretur; *tum vero iſta*, quod *videlicet* qui domi remanſiſſent, ad minorem numerum redacti, maximam annonæ copiam habituri eſſent, & armatis major commeatuum copia eſſet futura, ex hoſtico ſeſe alentibus, tum etiam quod

Ταῦτα δὲ ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἐδόκει τῆς βουλῆς ὁπλιτεπούσης, [e] στρατόπεδα ποιεῖσθαι καὶ παράγειν, καὶ ἐξάγειν ἔξω τῆς δυνάμεως. εὐλόγως δὲ ἀφορμὴν τῶν ἐγγιγνομένων πρόφασιν, [f] ὑπερορμᾶς τε καὶ λεηλασίας κακουμένης τῆς χώρας ὑπὸ τῶν πολεμίων θαμινὰ, καὶ τἆλλα ὅσα εἰ ἔθος πράγματος χρηταί ἐν, ὁπλογοημένοις, ὑπερεγέν γραπὰς ἐκπεμφθείσης, ὡς [g] ἐπιτρέψαι μὲ ἔξωσι τῆς ἀγορᾶς χρῆσθαι οἱ ὑπολειφθέντες ἐλάττους γενόμενοι, οὐ ἀφθονωτέρας δὲ παρέξουσι τοῖς ὁπλιτεύουσι οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες, [h] ἐκ τῶν πολεμίων ὁπλιζόμενοι, λαφυρ ἡ

ράσις

a Ο δὲ δῆμος *Vat.* b Ἀντιπαρατείνω in ea contendendi ſignificatione qua pro *obſiſtere* ponitur rarum eſt: quare non abſurde forſan aliquis maluerit ἀντιπαρατεταγμένοι, tranſlatione à militaribus agminibus. *Sylb.* Semper hîc ſubſtituendum ἀντιπαρατεταγμένοι putavi, (quum meminiſſem παρατάξεως tali de re ab *Æſchine* dictæ) ſed multo magis poſtquam ἀντιπαρατάξεις ſimilem uſum habere comperi pag. 344. v. 33. adde quod & p. 597. (juxta *Ed. Sylb.*) ἀντιπαρατεταγμένοι ita dicit. *Steph.* Etſi alibi non legerim ἀντιπαρατεθραμμένος; tamen ſuſpecta eſſe non debet: nam ἀντιπαρατεθραμμένος διανοίᾳ ſignificat *animo obſtinato in contraria ſententia perſeverare.* Affinis huic vox ἀντιλαμπάνομαι apud *Paulum Apoſtolum.* Sane ἀντιλαμπανόμενοι magis probarem: at ἀντιλαμπανομένοις, quod quibuſdam placet, ferri non poſſe mihi videtur. *Cuſ.* c Ἀρπάζειν *Vat.* quod rectius eſſe viderat *Sylb.* d Ὑπαγόμενοι *Vat.* quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* e Magis uſitate dicetur στρατῷ vel στρατιᾷς ποιεῖσθαι καὶ ἄγειν. *Port.* f Ἐπιφορμᾶς τε καὶ λεηλασίας κακουμένης τῆς *Vat.* g Ἐπιτρέπειν *Vat.* h Sc. χεῖρες vel χάριτες. *Port.* Legere poſſis etiam ἐκ πολεμίων, vel ἐκ τῶν πολεμίων. *Sylb.*

a Σφε-

ςάσις ὅσον ἂν ἡ [a] στρατιὰ κατέχοι χρόνον. μάλιστα δὲ
433 ἐφαίνετο ἔργῳ βεβαιώσειν αὐτὴν τὰς ξυμμαχίας, συστρατευόντων ἀλλήλοις πατρικίων καὶ δημοτῶν, ἡ γενησομένη παρὰ τὸς κινδύνους κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἰσομοιρία. ἀλλ' οὐκ ἦν τὸ πλῆθος ὑπήκοον αὐτοῖς, οὐδέ, ὥσπερ πρότερον, ἑκούσιον ὑπήντα πρὸς τὴν καταγραφήν. ἀνάγκην δὲ προσφέρειν τοῖς μὴ βουλομένοις οὐκ ἐδικαίουν τὸ οὐκ τῶν νόμων οἱ ὕπατοι. ἀλλ' οὐκ τῶν πατρικίων ἐθελονταί τινες καταγράφησαν ἅμα τοῖς πελάταις καὶ αὐτοῖς ἑξήκοντα [b] ὀλίγον ἀπὸ τοῦ δήμου μέρος συνεστράτευεν. ἡγεμὼν δὲ τῶν ἐξελθόντων ἦν Γάιος Μάρκιος, ὁ τὴν Κοριολάνων πόλιν ἑλών, καὶ τὴν πρὸς Αντιάτας, ἀγωνισάμενος μάχην. καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν συναραμένων τὰ ὅπλα δημοτῶν, τοῦτον ἑξιόντα ὁρῶντες, ἐπερρώσθησαν, οἱ μὲν δι' εὔνοιαν, οἱ δὲ τοῦ κατορθώσειν ἐλπίδι· προεδόκητο γὰρ ἤδη ὁ ἀνὴρ, καὶ δέος αὐτοῦ μέγα παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐγεγόνει. αὕτη προελθοῦσα ἡ στρατιὰ μέχρι πόλεως Αντίου, δίχα σίτου πολλοῦ [c] καταλειφθέντος οἱ τοῖς ἀγροῖς, καὶ ἀνδραπόδων καὶ βοσκημάτων συχνῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο, καὶ [d] ὀλίγου μετ' ὀλίγον πολὺ παρῆν εὐπορώτερα γεγονότα τοῖς κατὰ τὸν βίον· ὥστε τοῖς ὑπομείνασι πολλὴν κατηφειαν καὶ καταμεμψιν τῶν δημαγωγῶν ἐμπεσεῖν, δι' ὧν [f] ἀποστερεῖσθαι ἐδόκουν τῆς ὁμοίας εὐτυχίας. ὁ μὲν δὴ Γεγάνιος καὶ Μινούκιος, ἐφ' οὗτον τὸν αὐτὸν ὑπατεύοντες, ἐν μεγάλοις καὶ παντοδαποῖς χειμῶσι γενόμενοι, καὶ πολλάκις [e] ἀναρρῖψαι κινδυνεύσαντες τὴν πόλιν, οὐδὲν δεινὸν εἰργάσαντο, ἀλλὰ διέσωσαν τὰ κοινὰ, φρονιμώτερον μᾶλλον ἢ εὐτυχέστερον τοῖς συμβαίνουσιν χρησάμενοι.

Οἱ δὲ μετ' ἐκείνους ἀποδειχθέντες ὕπατοι Μάρκιος Μινούκιος Αὐγουρῖνος καὶ Αὖλος Σεμπρώνιος Ατρατῖνος, δεύτερον καταστάντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, ἄνδρες οὔτε ὅπλων οὔτε λόγων ἄπειροι, προνοίᾳ μὲν ἐχρήσαντο πολλῇ, σίτου τε καὶ τῆς ἄλλης ἀγορᾶς ἐμπλῆσαι τὴν πόλιν, ὡς ἐν τῇ κατ' αὐτὴν εὐετηρίᾳ τῆς ὁμονοίας [h] πλήθους κειμένης. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς ἀμφοτέρων ἅμα τούτων τυχεῖν, ἀλλὰ συνεισῆλθεν ἅμα τῷ κόρῳ τῶν ἀγαθῶν ἡ τῶν χρησομένων αὐτοῖς ὕβρις. καὶ τότε δὴ μέγιστος κατέλαβε τὴν Ρώμην κίνδυνος ἐξ ἀρχῆς, ὅτε ἤκμαζε μάλιστα εὐδόκει. οἵ τε γὰρ ὑπὸ τῶν συπωνίδου ἀποταλέντες ὑπ' αὐτῶν πρέσβεις, ἐκ τῶν θαλαττίων τε καὶ μεσογείων ἐμπορίων σῖτον ὠνησάμενοι κατήγαγον δημοσίᾳ· οἵ τε ἁμαμέσθαι τὰς ἀλοιὰς εἰωθότες, ἐκ παντὸς τόπου συνῆλθον· παρ' ὧν ἡ πόλις ὠνησαμένη τὸ φόρτον ἐκ τῶν κοινῶν χρημάτων, ἔσχεν ἐν φυλακῇ. ἦλθον δὲ καὶ οἱ πρότερον ἀποταλέντες [i] ἐν Σικελίᾳ πρέσβεις, Γεγάνιος καὶ Οὐαλέριος, πολλὰς ἀγούσας ὁλκάδας· ἐν αἷς ἐκομίζοντο πυρῶν πέντε μυριάδες μεδίμνων Σικελικῶν, ὧν τὸ μὲν ἥμισυ μέρος αὐτοῦ τῷ βραχείας πάνυ τιμῆς, τὸ δὲ λοιπὸν ὁ τύραννος ἀπεταλκει δῶρον, καὶ τέλεσι δαπανῶν

seditio durante militia esset quietura. Præcipue vero communis patriciorum & plebejorum militia, & in periculis prosperæ adversæque fortunæ ex æquo futura societas, re ipsa eorum reconciliationem confirmatura videbatur. Verum plebs illis non obtemperabat, neque ut ante ultro ad nomina danda veniebat. Eam vero invitam legibus cogere coss. nolebant; sed voluntarii quidam patricii una cum clientibus conscripti sunt, quos ad militiam proficiscentes pauci de plebe sunt sequuti. Illius autem exercitus dux erat C. Marcius qui Coriolos ceperat, & in prælio contra Antiates commisso rem fortissime gesserat. Tunc maxima pars plebejorum, qui se ad illam expeditionem socios addiderant, quum eum ad militiam euntem vidissent, animis sunt confirmati, alii quod eum amarent, alii quod bonam spem rei feliciter gerendæ conciperent. jam enim illius viri nomen celebre erat, & magno hostibus erat terrori. Iste exercitus Antium usque progressus, præter magnam frumenti copiam in agris relictam *ac interceptam*, mancipiis quoque & magna pecoris copia potitus est, neque multo post rebus ad victum pertinentibus ditior factus domum rediit: ita ut qui in urbe remanserant mœsti de tribunis graviter conquererentur, quorum culpa simili felicitate se fraudatos putabant. Geganius igitur & Minucius, hujus anni coss. qui magnis ac variis tempestatibus jactati fuerunt, & qui sæpius remp. pene subverterunt, tamen ei nullam graviorem calamitatem attulerunt, sed in ipsis fortunæ casibus majore prudentia quam felicitate usi eam servarunt.

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 490. Olymp. 72 $\frac{2}{3}$. V. C. Cat. 262. Var. 264.

Excursio in Antiates.

¶ Hos sequuti sunt coss. M. Minucius Augurinus & A. Sempronius Atratinus iterum eundem magistratum adepti, viri & rei militaris & dicendi periti, qui provide magnam adhibuerunt diligentiam, ut frumento & alio commeatu urbem replerent, quod in annonæ vilitate populi concordia sita esset. Verumtamen non contigit illis ut hoc utrumque simul possent consequi; sed una cum ipsa bonorum satietate, eorum etiam qui illis erant usuri petulantia in remp. est ingressa. * Et quo tempore hoc minime exspectabatur, tunc denuo pop. Rom. in maximum periculum incurrit. Nam & legati ad frumentum coëmendum ab ipsis missi, ex maritimis & mediterraneis emporiis coëmptum frumentum in horrea publica advexerunt: & ipsi frumentarii mercatores, qui commeatus in urbem ferre solebant, undique confluxerunt, quorum merces civitas ære publico emptas accurate reservabat. Geganius etiam & Valerius, legati in Siciliam antea missi, redierunt cum multis onerariis navibus, in quibus advehebantur frumenti quinquagies mille modii Siculi; quorum dimidium vili admodum precio emerant, reliquum vero tyrannus dono miserat, suisque sumptibus advehendum

XX.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 $\frac{3}{4}$. V. C. Cat. 263. Var. 265. M. Minucio & A. Sempronio coss. turbæ domesticæ recrudescunt.

a Στρατεία *Vat.* quod magis probat *Sylb.* b Ολίγῳ πλείω *Vat.* c Καταληφθέντος malit *Portus.* d Redundare videtur prius ὀ. si tamen bene memini, videor mihi apud *Pausaniam* quoque invenisse hanc ipsam duplicationem ὀλίγον μετ' ὀλίγον πολύ. *Sylb.* e Si malis præteritum ἀναρρῖψαι, non refragabor. f Αποστερεῖσθαι *Vat.* quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* g Ατρωνῖνος *Vat.* h Melius cum articulo, τῷ πλήθους. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* i Nota ἐν Σικελίᾳ pro εἰς Σικελίαν, ut supra loquutus est p. 402. v. 23. *Sylb.* Εἰς Σικελίαν *Vat.* quod & recta Grammaticorum constructio postulat. * Et tunc Romam periculum maximum detinuit ex principio, quando minime apparebat. *Lapus.*

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 3/4. *V. C. Cat.* 263. *Var.* 265.

vehendum curarat. Ubi vero nunciatum est in urbe, naves frumento onustas ex Sicilia redire, diu inter patricios agitatum est * quonam modo eo utendum esset. Nam qui inter illos æquissimi plebisque amantissimi erant, considerantes in quantis necessitatibus respublica versaretur, donum tyranni plebejis dividendum censebant, frumentumque ære publico emptum parvo precio illis vendendum, docentes his potissimum beneficiis pauperes delinitos divitibus æquiores sese præbituros: at qui arrogantiores & † dominatus paucorum fautores erant, omni studio & quavis ratione plebem premendam censebant; & suadebant ut patricii quam possent carissime commeatus plebejis venderent, ut necessitate coacti fierent modestiores, & juris ac reliquarum civilium legum observantiores.

μίσας τοῖς ἰδίοις. ὡς δὲ ἀπηγγέλθη τοῖς ἐν τῇ πόλει ὁ 434
καταπλεύσας τὸ σιτηγῶν ὁλκάδων τὸ ἀπὸ Σικελίας, πολλὴ ζήτησις ἐνέπιπτε τοῖς πατρικίοις ὑπὲρ τῆς διαθέσεως αὐτῶν. οἱ μὲν γὰρ ὀλιγαρχικώτεροι αὐτῶν καὶ φιλοδημότατοι, πρὸς τὰς κατεχούσας τὸ κοινὸν ἀνάγκας ἀποβλέποντες, τόν τε δῆμον τῷ τυράννῳ δωρεὰν παρήνουν ἅπασι διανεῖμαι τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τὸν ὠνηθέντα ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων σῖτον ὀλίγης αὐτοῖς ἀπεμπολῆσαι τιμῆς, διδάσκοντες ὡς ἐκ τούτων ἂν μάλιστα γένοιντο τοῦ δήμου χαρίτων ὑπερεκτεραι· τοὺς τε εὐπόρους αἰροῦντο πενήτων ὀργαί· οἱ δὲ αὐθαδέστεροι καὶ ὀλιγαρχικώτεροι, πάσῃ προθυμίᾳ τε καὶ μηχανῇ κακῶν ᾤοντο δεῖν τοὺς δημοτικούς· [a] καὶ συνεβούλευον ὡς ἔνι μάλιστα, ποιεῖν αὐτοῖς τιμίας τὰς ἀγορᾶς, ἵνα σωφρονέστεροι διὰ τὴν ἀνάγκην γένοιντο, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς πολιτείας δίκαια νομιμώτεροι.

XXI. ¶ In numero eorum qui paucorum dominatui favebant erat & ille Marcius, Coriolanus cognomine, qui non (ut reliqui) clam & caute suam sententiam dixit, sed aperte & audacter, ita ut vel multi de plebe eam audirent. Nam præter publicas criminationes, quandam etiam privatam ac novam caussam habebat, ob quam plebejos merito odisse videbatur, illam videlicet injuriam recens acceptam. Proximis enim comitiis illi consulatum petenti, & patricios suffragantes habenti, plebs adversata magistratum illum dari non est passa, quod illius viri claritatem & audaciam suspectam haberet, ne forte propterea aliquid rerum novarum moliretur, & tribunitiam potestatem everteret: præcipue vero quod timeret patriciorum multitudinem, quæ nulli candidato tanta animi alacritate unquam ante faverat, quantam erga ipsum tunc demonstrarat. Ille igitur ob hanc contumeliam ira percitus, & mutatam reip. formam in pristinum statum restituere cupiens, & ipse, ut ante dixi, aperte plebem oppugnabat, ejusque potentiam evertere studebat, alioque ad idem faciendum impellebat. Jamque circa se habebat validam sodalitatem nobilium juvenum, quorum maximus erat census; & amplas clientelas, quas militiæ commoda ‡ illi conciliarant: quibus elatus ferociebat, & illustris erat, & ad maximam claritatem provectus fuerat. verumtamen non propterea felicem rerum exitum habuit. Nam quum hac de caussa senatus coactus fuisset, & natu maximi, ut fert ipsorum mos, primi sententias suas dixissent, inter quos pauci quidam fuerunt, qui aperte contrarias plebi sententias dicerent, ubi ad juniores ordine ventum est, ille petita à coss. venia & facultate dicendi quæcunque vellet, omnibus alacriter annuentibus & attentas aures ei præbentibus, talem concionem contra plebem habuit.

Τούτων δὴ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ ὁ Μάρκιος ἐκεῖνος ὁ Κοριολάνος ὀπαδὸς ἦν, οὐχ ὥσπερ οἱ λοιποί, κρύφα καὶ δι' εὐλαβείας τινὸς ἑαυτῷ γνώμην ἀποφαινόμενος, ἀλλ' ἀντικρυς καὶ θρασέως, ὥστε πολλοὺς ἀκοῦσαι καὶ τῶν δημοτικῶν. εἶχε γάρ τινας ἔξω τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων, καὶ ἰδίας προφάσεις νεωστὶ γενομένας, ἐξ ὧν εἰκότως ἐδόκει μισεῖν τοὺς δημοτικούς. ὑπατείαν γὰρ αὐτὸς μετιόντι ταῖς ἔγγιστα γενομέναις ἀρχαιρεσίαις, καὶ τῶν πατρικίων ἐχόντι συναγωνιζομένων, ἀναιρεθεὶς ὁ δῆμος οὐκ εἴασε δοῦναι τὴν ἀρχήν· τήν τε λαμπρότητα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν τόλμαν δι' εὐλαβείας ἔχων, μή τι διὰ ταῦτα νεωτερίσῃ περὶ τὴν τοῦ δημάρχων καταλυσιν, καὶ μάλιστα δεδιὼς, ὅτι συνελάμβανεν αὐτῷ πάσῃ προθυμίᾳ τὸ τῶν πατρικίων πλῆθος, ὡς οὐδενὶ τῶν πρότερον. ζώντης τε οὖν τῆς ὕβρεως ὀργῇ ἐπαρθεὶς ὁ ἀνὴρ, καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον ἀποκαταστῆσαι προθυμούμενος, αὐτός τε, ὥσπερ καὶ πρότερον ἔφην, ἀναφανδὸν ἐπολέμει τὴν τοῦ δήμου καταλυσιν, καὶ τοὺς ἄλλους συνῆγεν. ἦν δὲ περὶ αὐτὸν ἑταιρία μεγάλη νέων εὐγενῶν, οἷς ἦν τὰ μέγιστα τιμήματα βίων, [b] καὶ πελάται συχνοὶ συνεσπόντες διὰ τὰς ἐκ τοῦ πολέμων ὠφελείας· οἷς ἐπαιρόμενος ἐφρυάττετο, καὶ λαμπρὸς ἦν, καὶ προῆλθεν εἰς μίσος ἐπιφανείας. οὐ μὴν εὐτυχὴς γε διὰ ταῦτα καταστροφῆς ἔτυχε. συναχθείσης γὰρ ὑπὲρ τούτων βουλῆς, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ὡς ἔθος ἦν αὐτοῖς, [c] πρῶτον ἀποφηναμένων τὰς ἑαυτῶν διανοίας, ἐν οἷς δὲ πολλοί τινες ἦσαν οἱ τὰς κατὰ τοῦ δήμου γνώμας ἀντικρυς ἀγορεύσαντες, ἐπειδὴ κατῆκεν εἰς τοὺς νεωτέρους ὁ λόγος, αἰτησάμενος ἐξουσίαν παρὰ τῶν ὑπάτων, εἰπεῖν ὅσα βούλεται, καὶ τυχὼν ὀπτημασίας τε μεγάλης καὶ προσοχῆς, λόγον διεξῆλθε κατὰ τοῦ δήμου τοιόνδε.

XXII. ¶ "Non necessitate inopiave coactam plebem, patres conscripti, sed prava spe elatam secessisse, quod vestrum optimatum

"Οτι μὲν οὐχ ὑπ' ἀνάγκης τε καὶ ἀπορίας βιαθεὶς ὁ 435
"δῆμος ἐποιήσατο τὴν ἀπόστασιν, ὦ πατέρες, ἀλλὰ πο-
"νηρᾷ ἐλπίδι ἐπαρθεὶς, ὡς καταλύσων τὴν ἀριστοκρατίαν
ὑμῶν,

a Καὶ συνεβούλευον τιμίας τὰς ἀγορὰς ὡς ἔνι μάλιστα, ποιεῖν αὐτοῖς *Vat.* *b* Clientum frequentiam minus apte refert *Gelenius* ad Marcii sodales. *c* Et πρῶτον ferri potest, & πρώτων admitti. *Sylb.* * *Vel potius* quonam modo dispensandum esset, aut, distribuendum esset. *Port.* † *Vel potius*, & dominatui paucorum magis favebant. *sive* dominatus paucorum magis fautores erant. *Est enim* ὀλιγαρχικώτεροι, *non* ὀλιγαρχικοί. *Port.* ‡ *Sc.* ut fortissimo & felicissimo duci. *Sylb.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¾. V.C. Cat 263. Var. 265.

"ὑμῶν, καὶ πάντων αὐτὸς ἐσόμενος τῶν κοινῶν κύ-
"ριος, σχεδὸν οἶμαι πάντας ὑμᾶς ἠδῆσθαι, τὰ
"περὶ τὰς ἀλλαγὰς αὐτοῦ πλεονεκτήματα ὁρῶν-
"τας· ᾧ γε οὐκ ἀπέχρησε ἀλλοφθέγκτῳ τινὶ περὶ
"τὰ συμβόλαια πίστιν, καὶ τοὺς ὅπῃ ζώντῃ κειμέ-
"νους ἀνελόντι νόμους, μηδὲν ἄλλο πολυπραγμονεῖν,
"[a] καινὸν δὲ καθεστηκότα ἀρχὸν ὅπῃ τῶν καθε-
"λεῖν τινὰ τῶν πάτων, ἱερὸν καὶ ἄσυλον ἐποίησεν
"αὐτὸν νόμῳ, καὶ νῦν τυραννικῷ ἐξουσίαν περιβαλ-
"λόμενος, ὦ βουλή, τῷ νεωστὶ κυρωθέντι νόμῳ λέ-
"ληθεν ὑμᾶς. ὅταν γὰρ ἐπ' ἐξουσίας πολλῆς ἀν
"περιστάντες αὐτοῦ πρόφασιν εὐπρεπῆ περιβαλ-
"λόμενοι, τὸ δὴ τοῖς ἀδικουμένοις τῶν δημοτῶν βοη-
"θεῖν, ἀφ' τῆς ἐξουσίας ταύτης ἄγωσι καὶ φέρωσιν
"ὅσα ἂν αὐτοῖς δοκῇ, καὶ μηδεὶς ὁ κωλύσων αὐτῶν
"τὰς παρανομίας ᾖ, μήτε ἰδιώτης, μήτε ἄρχων, δε-
"δοικὼς τὸν νόμον, ὃς ἀφαιρεῖται καὶ τὸν λόγον ὑμῶν
"ἅμα τοῖς ἔργοις, θάνατον ὁπτιθεὶς ζημίαν τοῖς ἐ-
"κβοῶσιν τινὰ φωνὴν ἀφιεῖσι, τί περιῆκεν ὄνομα
"θέσθαι τῇ δυναστείᾳ ταύτῃ τοὺς νοῦν ἔχοντας ἕτε-
"ρον, ἢ τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἀληθὲς, καὶ πάντες ἂν ὁμο-
"λογήσητε, τυραννίδα; εἰ δ' οὐχ ὑφ' ἑνὸς ἀνδρὸς,
"ἀλλ' ὑφ' ὅλου τυραννούμεθα δήμου, [b] τί τούτῳ διά-
"φορον; τὸ γὰρ ἔργον ἐξ ἀμφοῖν τὸ αὐτό. κράτιστον
"μὲν οὖν ἦν μηδὲ τὸ σπέρμα τῆς ἐξουσίας ταύτης
"ἐᾶσαι καταβαλλόμενον, ἀλλὰ πάντα προϊδέσθαι
"πρότερον, ὡς Ἄππιος ὁ βέλτιστος οὐκ πολλοῦ
"τὰ δεινὰ προορώμενος ἠξίου· εἰ δὲ μὴ, νῦν γε ὁ-
"μοθυμαδὸν ἅπαντας ἐξορύξαντας αὐτὴν περρίζον,
"οὐκ τῆς πόλεως ἐκβαλεῖν, ἕως ἀθενὴς [c] ἔτι καὶ
"περισπολεμηθῆναι ῥᾳδία. καὶ τοῦτο οὐ περὶ τοῖς
"[d] ὑμῖν, ὦ βουλὴ, οὐδὲ μόνοις ἐξεγένετο παθεῖν, πολ-
"λοῖς [e] δὲ καὶ πολλάκις ἤδη τοῖς εἰς ἀβουλήτους ἀ-
"νάγκας [f] καθεστῶσι, γνώμης ἁμαρτοῦσι τῆς ἀρίστης
"περὶ τὰ μέγιστα, ἐπειδὴ ταῖς ἀρχαῖς οὐκ ἐκώλυ-
"σαν τοῦ κακοῦ, ταῖς αὐξήσεις περιφθαι καθαι-
"ρεῖν· καὶ ἡ μετάνοια τῶν ὑφ' ἀρχομένων σωφρονεῖν,
"ἧττον οὖσα τῆς προνοίας, καθ' ἕτερον αὖ τρόπον οὐ
"χείρων οὖσα ἀναφαίνεται, τῇ κωλύσει τοῦ τέλους
"ἀφανίζουσα τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀγνοηθέν. Εἰ δέ τισιν
"ὑμῶν δεινὰ μὲν τὰ τοῦ δήμου ἔργα εἶναι δοκεῖ, καὶ
"κεκωλῦσθαι αὐτὸν οἴονται δεῖν τὰ λοιπὰ ἐξαμαρ-
"τάνοντα, δεῖ δὲ εἰσέρχεσθαι, μὴ δόξωσι λύειν τὰς
"[g] ὁμολογίας πρότερον, καὶ παραβαίνειν τοὺς ὅρκους,
"γνώτωσαν ὅτι οὐκ ἀρχόντες ἀμυνόμενοι, οὐδὲ ἀναι-
"ροῦντες τὰς ὁμολογίας, ἀλλὰ τοὺς ἀνηρηκότας τι-
"μωρούμενοι αὐτὸ δρῶσιν, ἀναίτιοί τε πρὸς θεοὺς ἔ-
"σονται, καὶ ὅπῃ τῷ σφετέρῳ συμφέροντι τὰ δίκαια

"ſtatum à ſe everſum iri ſperaret, ſeque re-
"rum omnium ad reip. gubernacula perti-
"nentium dominam fore putaret, exiſtimo
"vos ferme omnes cognoviſſe ex pacis con-
"ditionibus, * quas adeo iniquas videtis.
"Quandoquidem non ſatis illi fuit fidem è
"contractibus tollere, & leges de his latas
"abrogare, & in his ſaltem acquieſcere: ſed
"novum etiam magiſtratum conſtituit ut
"conſulatum tolleret, eumque lege lata ſa-
"croſanctum fecit, & nunc is recenti ple-
"biſcito per veſtram imprudentiam, patres
"conſcripti, tyrannica poteſtate eſt firmatus.
"Quum enim tribuni plebis hac maxima po-
"teſtate præditi ſpecioſam cauſſam præten-
"dant, ſe videlicet hanc poteſtatem adeptos
"eſſe ut plebejis injuriam patientibus opem
"ferant, & tamen hac poteſtate abutentes
"agant & ferant quicquid ipſis placet, &
"nullus ſit qui eorum injurias prohibeat,
"non privatus, non magiſtratus, metu legis,
"quæ vobis & dicendi & faciendi libertatem
"eripit, & pœnam mortis minatur liberam
"vocem emittentibus, quodnam aliud nomen
"huic poteſtati decebat imponi ab iis qui ſa-
"nam mentem habent quam illud tyrannidis,
"quod verum eſt vel omnium veſtrum con-
"feſſione? quid enim refert utrum unius viri,
"an totius plebis tyrannidem feramus? Ef-
"fectus enim utriuſque idem eſt. Optimum
"igitur fuiſſet ſi ne ſemina quidem hujus po-
"teſtatis jaci permiſiſſetis: ſed quidvis potius
"pertuliſſetis, ſicut præſtantiſſimus Appius
"hæc mala multo ante proſpiciens, facien-
"dum cenſebat. Quod quia *ante* non eſt fa-
"ctum, nunc ſaltem oporteret nos omnes uno
"conſenſu hanc radicitus evulſam è rep. eji-
"cere, donec adhuc eſt infirma & expugnatu
"facilis. Neque vero, patres conſcripti, hoc
"nobis primis aut ſolis contigit; ſed & mul-
"tis aliis, idque jam ſæpius, ut per inconſi-
"derantiam ad neceſſitates adacti, in rebus
"maximi momenti ab optima ſententia ab-
"errantes, quod mali principiis non obſti-
"tiſſent, poſtea ejus incrementa *impedire at-*
"*que ipſum malum penitus* tollere conaren-
"tur. Quamvis autem pœnitentia eorum qui
"ſero ſapere incipiunt non ſit conferenda
"cum providentia, tamen conſtat eam alio
"modo illa non eſſe inferiorem, quia delet
"id quod initio ignorabatur, dum impedit
"ne res ad finem perducatur. ¶ Quod ſiqui
"veſtrum moleſte ferunt gravem plebis in-
"ſolentiam, † & compeſcendam putant, ne
"peccandi licentia ulterius progrediatur; ſed
"tamen metu *ac religione quadam* tenentur,
"ne priores à conventis diſcedere, & jusju-
"randum violare videantur: ſciant iſti ſe,
"dum hoc facient, non illaturos injuriam, ſed
"illatam repulſuros, nec violaturos pacta,
"ſed eorum violatores ulturos, ſeque apud
"deos in nulla culpa ideo futuros, & pie ac
juſte

XXIII.

a Κοινὴν in *Ed. Steph.* quod ſequutus *Lapus* etiam vertit, *communem conſtituens magiſtratum.* Sed procul dubio cum *Gelenio* legendum eſt *καινὴν. δημαρχία* enim & novus eſt magiſtratus, & plebi (ut ipſum nomen arguit,) peculiaris. *Sylb. b Τί τοῦτο διαφέρει Vat.* quo modo legendum eſſe viderat *Sylb. c* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat. ἐπὶ ἓ προσπολ.* illud *ἔτι* repoſuit *Sylb.* ex *Cod. Rom. d* Ita *Lapi Cod.* & *Sylb.* Ἡμῖν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat. e* Deeſt particula δὲ in *Ed. Steph.* agnoſcit tamen *Lapi* verſio, atque etiam *Cod. Vat. f* Καθιστῶσι in *Cod. Ven.* contra morem. *Sylb. g* In *Rom. Cod. συμφορᾶς.* Sed aptius foret *συνθήκας. Sylb. h* Optime in *Cod. Vat. οὐκ ἄρχοντες ἀλλ' ἀμυνόμενοι.* cui fere conſentit *Gelenii* conjectura, dum legiſſe viſus eſt *οὐκ ἄρχοντες ἀδικεῖν, ἀλλὰ τὰς ἀρχούσας ἀμυνόμενοι,* quo loquendi genere (ut notavit *Sylb.*) utitur etiam pag. ſeq. v. 17. * Quæ tanto ejus commodo facta eſt. *Gelen.* † Coërcerique eam putant oportere peccantem in reliquis. *Lapus.* Et compeſcendam putant, ne pergat ulterius. *Gelen.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

"juſte ſuis commodis conſulturos. Hoc autem magnum ſit vobis argumentum non à "vobis prioribus compoſitionis & fœderis "conditiones violatas, ſed à plebe, quod no- "lit ſtare conditionibus quibus reditum im- "petravit. Non enim ut maleficio ſenatum "afficeret, ſed ne ab illo afficeretur, tribuni- "tiam poteſtatem petiit. Jam vero ea utitur "non ad quæ uti debet, neque ad quæ in- "venta eſt: ſed ad corruptelam & confuſio- "nem patrii reip. ſtatus. Nam certe memi- "niſtis concionis nuper habitæ, & eorum quæ "à tribunis ibi dicta fuerunt, quantam arro- "gantiam atque petulantiam oſtenderint: & "nunc *videtis* quam efferantur inſani homi- "nes, ubi cognoverunt totam reip. potен- "tiam in ſuffragiis poſitam eſſe, quam facile "obtinebunt, quod numero nos vincant. "Quid igitur nobis faciendum reſtat, quando "ipſi priores & fœdera & jura violarunt, niſi "ut injuriam illatam propulſemus, & quæ ad "hanc uſque diem injuſte habent, ea illis jure "adimamus, & in poſterum hanc rerum ma- "jorum cupiditatem compeſcamus: diis gra- "tiam habentes, * quod non paſſi fuerint eos "majorem auctoritatem ac potentiam in rep. "adeptos, in cæteris rebus modeſte ſe gerere; "ſed illis injecerint hanc impudentiam & ef- "frænatam rerum cupiditatem, per quam vos "coacti & res amiſſas recuperare enitimini "& reliquas diligenter, ut decet, cuſtodire.

XXIV. "¶ Nec alia melior occaſio, quam iſta, vobis "ſeſe offeret, (ſi modo nunc tandem ſapere "incipitis) quando maxima eorum pars fa- "me eſt confecta, & reliqua ob inopiam *huic* "*malo* diutius reſiſtere non poterit, ſi pau- "cos & caros habuerit commeatus: qui enim "improbiſſimi ſunt, & qui nunquam opti- "matum dominatu lætantur, illi urbem deſe- "rere, qui vero ſunt æquiores *ac modeſtiores*, "illi ſe modeſte gerere, & nullam moleſtiam "vobis amplius exhibere cogentur. Anno- "nam igitur diligenter ſervate, & nihil de "rerum venalium precio remittite, ſed quan- "to maximo precio unquam ante venditæ "fuerunt, tanti nunc quoque eas vendi veſtro "decreto jubete, juſtas habentes cauſſas & "rationes probabiles, *ſc.* ingratæ plebis accuſa- "tionem, quaſi hæc annonæ caritas & ino- "pia à vobis in urbem fuerit inducta, quæ "ob illorum ſeceſſionem accidit, & ob agri "vaſtationem, quem tanquam hoſtilem ſunt "populati, & ob pecunias ex ærario deprom- "ptas dataſque iis qui ad frumentum coë- "mendum miſſi ſunt, † & multas alias inju- "rias ab illis accepiſtis, *ob quas hoc facere jure* "*poteſtis*, ut nunc tandem intelligamus quod- "nam ſit malum illud quo nos ſunt affecturi, "niſi omnia ad plebis voluntatem & libidi- "nem fecerimus, ſicut iſti concionatores nos "territantes dixerunt. quod ſi paſſi fueritis "hanc quoque occaſionem ex veſtris manibus

"προέξουσι. μέγα δὲ ὑμῖν γενέσθω τεκμήριον, ὅτι τοῦ 436
"λύειν τὰς ὁμολογίας καὶ παρασπονδεῖν οὐχ ὑμεῖς,
"ἀλλὰ τὸ δημοτικὸν ἄρχει μέρος, οὐκ ἀξιοῦ ἐμμέ-
"νειν ἐφ' οἷς εὔρετο τὴν κάθοδον, οὐ γὰρ ὅπως τοῦ κα-
"κῶς δρᾶσαί τινα τὴν βουλήν, ἀλλ' ὅπως τοῦ μὴ κακῶς ἐκεί-
"νης κακόν θαι, τὴν τοῦ δημάρχου ἐξουσίαν ἠτήσατο.
"χρῆται δὲ αὐτῇ οὐκέτι εἰς ἃ δεῖ, οὐδὲ ἐφ' οἷς εὔρετο,
"ἀλλ' ὅπως διαφθορᾶς καὶ συγχύσεως τῆς πατρίου πο-
"λιτείας. μέμνησθε γὰρ δή που τὴν νεωστὶ γενομέ-
"νην ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ δημαγωγοῦ ῥη-
"θέντας ὑπ' αὐτῆ λόγους, ὅσην ἐπεδείξαντο αὐθά-
"δειάν τε καὶ ἀκοσμίαν, καὶ νῦν ἐφ' οἵου εἰσὶν αὐχή-
"ματος οἱ μηδὲν ὑγιὲς φρονοῦντες, ἐπειδὴ ἔγνωσαν
"ὡς ὑπὸ τῇ ψήφῳ ἐστὶν ἅπαν τὸ τῆς πόλεως κράτος,
"ἧς αὐτοὶ κρατήσουσι πλείους ἡμοῦ ὄντες. τί οὖν κα-
"ταλείπεται ποιεῖν ἡμῖν, ἀρξάντων ἐκείνων παρα-
"σπονδεῖν καὶ παρανομεῖν, εἰ μὴ τὸ ἀμύνεσθαι τοὺς
"ἀρξαντας, [a] καὶ ἃ τέως ἀδίκως ἔχουσιν, ἀφελέσθαι
"σὺν δίκῃ, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν παῦσαι πλειόνων ἐφιε-
"μένους χάριν εἰδότας τοῖς θεοῖς, ὅτι οὐκ εἶασαν αὐ-
"τοὺς τὰ πατρῷα πλεονεκτήσαντας, εἰς τὰ λοιπὰ
"σωφρονεῖν, ἀλλὰ ζημίαν ἐπέβαλον αὐτοῖς τὴν ἀνα-
"χωρήσεώς τε καὶ πολυπραγμοσύνης, ὑφ' ἧς ὑμεῖς
"ἀναγκασθέντες τά τε ἀπολωλότα περιέσθε ἀνα-
"λαβεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ δι' ἧς προσῆκε φυλακῆς λα-
"βεῖν. Καιρὸς δὲ ὁ παρὼν οὗτος οὐχ ἕτερος, εἴπερ γε
"ἄρχεσθαι μέλλετε σωφρονεῖν, ἐν ᾧ κεκάκωται αὐ-
"τῆς τὸ πλεῖστον μέρος ὑπὸ τῆς λιμοῦ, καὶ τὸ λοι-
"πὸν οὐκ ἂν ἔτι δυνάμενον πολὺν ἀντισχεῖν χρόνον ὑπ'
"ἀχρηματίας, εἰ [b] σπανίους τε καὶ τιμίας ἔχοι τὰς
"ἀγοράς· ἀναγκασθήσονται δὲ ἃ μὴ κάκιστοι, καὶ
"ὑδέποτε [c] ταῖς ἀειτοκρατίαις χαίροντες, ἐκλιπεῖν τὴν
"πόλιν, οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι, πολιτεύεσθαι κοσμίως, μη-
"δὲν ἔτι ἐνοχλοῦντες ὑμῖν. Ἃς τε οὖν ἀγορὰς λάβῃ φυ-
"λακῆς ἔχειν, ἡ τῆς τιμῆς τοῦ ὠνίου μηδὲν ἀνίετε, ἀλλ'
"ὅσου πλείστου ποτὲ τὰ ὤνια, τοσούτου καὶ νῦν πω-
"λεῖν αὐτὰ ψηφίσασθε, δικαίας ἀφορμὰς ἔχοντες καὶ
"παρρησίας εὐλόγους, τήν τε ἀχάριστον τοῦ δήμου κατα-
"βοὴν, [d] ὡς ὑφ' ὑμῶν κατασκευασθείσης τῆς σιτοδείας, ἢ
"διὰ τὴν ἀπόστασιν τὴν ἐκείνων ἐγένετο, ἡ τὴν καταφθο-
"ρὰν ἣν ἐποίησαντο τῆς γῆς, ἄγοντες αὐτῶν καὶ φέ-
"ροντες ὥσπερ πολεμίαν, ἡ τοὺς ἐξαιρεθέντας ἐκ τοῦ δη-
"μοσίου δαπάνας εἰς τοὺς ἀποσταλέντας ὅπως τὴν σιτοπο-
"ιΐαν ἐργάσωνται, [e] καὶ ἄλλα πολλὰ ἠδικῆσθε ὑπ' αὐτῶν·
"ἵνα καὶ γνῶμεν ἤδη τί ποτέ ἐστιν ἐκεῖνο τὸ δεινόν, [f] ᾧ
"διαθήσουσιν ἡμᾶς, ἂν μὴ ποιῶμεν ἅπαντα τῷ δήμῳ
"τὰ καθ' ἡδονὰς, ὡς οἱ δημαγωγοὶ αὐτῷ διεβεβαιοῦ-
"ντο. εἰ δὲ ἀφήσετε ἡ τοῦτον ἐκ τῆς χειρῶν τὸν 437
καιρὸν,

[a] Καὶ ἅτε ἀδίκως *Vat.* [b] Nota hîc diverſo flexionis fine σπανίους & τιμίας: quum analogia poſtulet vel σπανίους & τιμίους, vel σπανίας & τιμίας. *Sylb.* [c] Τῇ ἀριστοκρατίᾳ *Vat.* [d] Ὡς ὑφ' ἡμῶν *Vat.* [e] Καὶ ἄλλα τινὰ ἠδικῆσθε *Vat.* Καὶ ἄλλα πολλὰ ἃ ἠδικῆσθε legendum cenſet *Sylb.* [f] Si pro dativo ᾧ reponas accuſativum ὅ, ſtructura erit concinnior. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* * Quod non eos miſerint, adeptos primum ſuperiora, in reliquum modeſte agere. *Lapus.* Qui non eam mentem eis dederint, ut, converſa in ſuum emolumentum rep. modeſte ſe in cæteris gerant. *Gelen.* † Multaque habentes alia per quæ læſi ab eis eſtis, ut nunc &c. *Lapus.* Quanquam non his ſolis ſed multis aliis vos affecerunt injuriis, ut intelligamus tandem &c. *Gelen.*

"χαιρὸν, πολλάκις εὔξεσθε [a] τοιοῦτον τυχεῖν ἕτερον. καὶ "εἰ γνοίη τοῦτο ὁ δῆμος, ὅτι βεβουλευμένοι καταλύειν αὐ- "τοῦ τὴν ἰσχὺν ἀπετραπόμεθα, πολὺ μᾶλλον ὑμῖν βα- "ρὺς ἐγκείσεται, πολέμιον μὲν τὸ βεβουλόμενον ὑμῶν ἡγούμενος, "δειλὸν δὲ τὸ δυνάμενον.

Τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ Μαρκίου, διέσησαν αἱ γνῶμαι τῶν συνέδρων, καὶ θόρυβος ἐν αὐτοῖς ἐγένετο πολύς. οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐναντίοι τοῖς δημοτικοῖς, καὶ τὰς ἀλλαγὰς παρὰ γνώμην ὑπομείναντες, ἐν οἷς ἥ τε νεότης ὀλίγου δεῖν πᾶσα ἦν, καὶ τῶν πρεσβυτέρων οἱ πλουσιώτατοί τε καὶ [b] φιλοτιμότατοι, βαρέως φέροντες [c] τὰς ἐκ τοῦ δήμου ἀναισχυντίας, ἐπῄνουν τὸν ἄνδρα, ὡς γενναῖον καὶ φιλόπολιν, καὶ τὰ κρείττω τῷ κοινῷ λέγοντα. Οἱ δὲ δημοτικὰς ἔχοντες τὰς προαιρέσεις, τόν [d] τρόπον καὶ τὸν πλοῦτον οὐ πάνυ δεινὸν ὑπολαμβάνοντες, ἠχθοντο τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν γνώμην οὐ προσίεντο. ἠξίουν τε μὴ τοῖς βιαίοις, ἀλλὰ τοῖς εὐγνώμοσι προΐεσθαι τῶν ταπεινοτέρων, μηδὲ ἀπρεπές, ἀλλ' ἀναγκαῖον ἡγεῖσθαι τὸ ὀπτεύειν, ἄλλας τε καὶ πρὸς τοὺς συμπολίτας ἐπ' εὐνοίᾳ γινόμενον· μανίαν τε ἀπέφαινον αὐτοῦ τὴν συμβουλὴν, καὶ παῤῥησίαν, οὐδὲ ἐλευθερίαν. βραχὺ μὲν οὖν τοῦτο τὸ μέρος καὶ ἀσθενὲς ὂν προσωθεῖτο ὑπὸ τοῦ βιαιοτέρου. ταῦτα δὲ ὁρῶντες οἱ δήμαρχοι παρῆσαν μὲν τῇ συνεδρίᾳ, παρακληθέντες ὑπὸ τῶν ὑπάτων· ἐβόων τε καὶ ἤπτοντο, καὶ τὸν Μάρκιον λυμεῶνα καὶ ὄλεθρον τῆς πόλεως ἀπεκάλουν, ὁποῖος διεξιόντα κατὰ τοῦ δήμου λόγους· καὶ εἰ μὴ κωλύσειαν αὐτὸν οἱ πατρίκιοι, πόλεμον ἐμφύλιον εἰς τὴν πόλιν εἰσάξοντα, θανάτῳ ζημιώσαντες ἢ φυγῇ, αὐτοὶ ποιήσειν τοῦτο ἔλεγον. Θορύβου δὲ ἔτι πλείονος ὄντος ἐπὶ τοῖς λόγοις τῶν δημάρχων γενομένου, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν νεωτέρων τὰς ἀπειλὰς δυσανασχετούντων, ἐπαρθεὶς τούτοις ὁ Μάρκιος, αὐθαδέστερον ἤδη καθήπτετο τῶν δημάρχων καὶ θρασύτερον· "Εἰ μὴ παύσεσθε, ἔφη, λέγων, ὑμεῖς ταράτ- "τοντες τὴν πόλιν καὶ ἐκδημαγωγοῦντες τοὺς ὄχλους, "οὐκέτι λόγῳ διοίσομεν πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ' ἔργῳ.

Ἡσθεμένης δὲ τῆς βουλῆς, ὡς ἔμαθον οἱ δήμαρχοι πλείους ὄντας τοὺς βουλομένους ἀφελέσθαι τὴν δοθεῖσαν ἐξουσίαν τῷ δήμῳ, τῶν ἐμμένειν ταῖς ὁμολογίαις ἀξιούντων, ἐξέδρομον ἐκ τοῦ βουλευτηρίου κεκραγότες, καὶ θεοὺς τοὺς ὁρκίους [g] ἐπικαλούμενοι. καὶ μετὰ τοῦτο συναγαγόντες εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, ἐδήλωσαν αὐτῷ τοὺς ἐν τῇ βουλῇ ῥηθέντας λόγους ὑπὸ τοῦ Μαρκίου, καὶ τὸν ἄνδρα εἰς ἀπολογίαν ἐκάλουν. ὡς δὲ ὁ 438 προσεῖχεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπηρέτας, ὑφ' ὧν ἐκαλεῖτο, προπηλακίζων τοῖς λόγοις ἀνεῖρξεν, ἀναπηδήσαντες ἔτι μᾶλλον οἱ δήμαρχοι, θορυβοῦντες τούς τε ἀγορανόμους καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν συχνούς, ὥρμησαν ἐπ' αὐτόν· ὁ δὲ ἔτυχεν ἐπὶ διατείβων πρὸ τοῦ βουλευτηρίου, τῶν πατρικίων πολλοὺς ἐπαγόμενος, καὶ τὴν ἄλλην ἑταιρείαν [h] περὶ αὐτὸν ἔχων. ὡς

"elabi, sæpe aliam similem nanciscì optabitis. "Et, si plebs hoc resciverit, vos in animo ha- "buisse suam potestatem evertere, sed incœ- "pto destitisse, multo gravius vobis instabit: "quia voluntatem vestram pro hostili habe- "bit, vestramque timiditatem virium imbe- "cillitatem judicabit.

¶ Hac concione à Marcio habitâ, inter patres sententiis variatum est, & ingens tumultus inter eos est exortus. Nam qui ab initio plebi adversabantur, & pacem inviti fecerant, in quo numero juventus pene tota erat, & è senioribus ditissimi & ambitiosissimi molestè ferentes plebis impudentiam, laudabant hominem, ut generosum, & patriæ amantem, & optima reip. consilia dantem: at qui propensiores erant in plebem, & qui ea ingenia & divitias haud ultra quam par est æstimabant, quique nihil magis necessarium quam ipsam pacem ducebant, illius orationem molestè ferebant, neque ejus sententiam probabant: & censebant non vi sed mansuetudine humilioris fortunæ homines vincendos, neque indecoram sed necessariam existimandam esse moderationem, præsertim vero si animo benevolo ea utamur erga cives qui nobiscum vivunt; ejusque consilium insaniam, non autem dicendi licentiam aut libertatem esse dicebant. Hæc tamen pars, quod parva & debilis esset, cedere cogebatur vi numeroque potentioribus. Hæc videntes tribuni (aderant enim in senatu à coss. vocati) vociferabantur & fremebant, & Marcium reip. pestem perniciemque appellabant, qui plebi malediceret: & nisi eum, qui civile bellum in remp. inducebat, patricii cohiberent, eum vel morte vel exsilio mulctantes, ipsi se id facturos minabantur. Quum autem ob hæc tribunorum verba longe major tumultus exortus esset, præcipue vero ex junioribus minas illas indigne ferentibus, Marcius, his fretus & elatus, arrogantius jam & audacius in ipsos tribunos invehebatur. "Nisi, inquiebat, "desieritis remp. perturbare, & vestris con- "cionibus inopem turbam concitare, non am- "plius verbis sed factis vobiscum contendam.

¶ Exacerbato autem senatu, quum tribuni cognovissent majorem esse numerum eorum, qui datam populo potestatem adimere vellent, quam eorum qui pacis conditionibus standum censerent, se ex curia vociferantes, & deos fœderum testes implorantes, proripuerunt. Postea, plebe ad concionem convocata, indicarunt ei quid in senatu Marcius dixisset, eumque ad caussam dicendam arcessiverunt. quos quum ille contemneret, atque adeo eorum ministros, à quibus citabatur, contumeliosis verbis repelleret, ob eam rem multo magis indignati tribuni, assumptis tum ipsis ædilibus tum multis aliis civibus, impetum in eum fecerunt: ille enim adhuc pro curia stabat, multis patriciis stipatus, & reliquam sodalitatem circa se habens. Quem quum

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4 Cas. 263. V. C. Var. 265.

XXV.

Marcius arripitur.

XXVI.

a Τοιούτων τυχεῖν ἐπῆρε *Vat.* *b* In *Rom.* & *Lapi Codd.* φρονιμώτατοι. *c* Illa τὰς ἐκ τοῦ δήμου ἀναισχυντίας desiderantur in *Ed. Steph.* atque è *Cod. Rom.* & *Lapi* versione restituit *Sylb.* Eadem agnoscit *Cod. Vat.* & præterea adjicit, οἱ μὲν ἐπὶ τοῖς τοῦ πολλοῦ συμβούλοις βλάπτεσθαι, οἱ δὲ ἐπὶ τῇ τοῦ τῶν τιμῶν ἐλαττώσει, ἐπῆνουν &c. *d* Pro τρόπον aliud legit *Lapus*, dum vertit *neque sectam neque divitias* &c. Magis aptum esse videtur κράτος *planusum*, ex iis *sc.* qui sententiæ & factionis sunt ejusdem. *Sylb.* Nos putamus locum sic legendum, οἱ δὲ δημοτικοὺς ἔχοντες τοὺς προαιρέσεις καὶ τὸ κράτος. ut ea verba cum superioribus connectantur. *Cas.* *e* Καὶ ἀσθενὲς δ' πρ. *Vat.* *f* Λέγων, ταράττοντες τὴν πόλιν ὑμεῖς, καὶ δημαγωγοῦντες *Vat.* *g* Ἐπικαλεσάμενοι *Vat.* quod usitatius esse agnoscit *Sylb.* *h* Deest *Vat.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

quum conſpexiſſent tribuni, ædilibus imperarunt, ut manibus injectis eum comprehenderent, & niſi ſponte ſequi vellet, eum vi adducerent. (erant autem tunc ædiles L. Junius Brutus, & Sp. Icilius Ruga) Hique igitur accedebant ut eum comprehenderent: at patricii hoc facinus nimium audax ac intolerandum rati, aliquem ſui ordinis à tribunis ante cauſſæ dictionem vi abripi, pro Marcio ſe illis oppoſuerunt, ut eum tutarentur, & obvios quoſque, qui acceſſiſſent, cædentes repulerunt. Cujus facinoris rumore jam per totam urbem vulgato, omnes ex ædibus proſiliebant: ac ii quidem qui in aliqua dignitate, & bene nummati erant, ut Marcium adjuvantibus patriciis protegerent, & priſtinum reip. ſtatum recuperarent: qui vero humili fortuna erant, & victus inopia laborabant, ut tribunos defenderent, parati facere quicquid illi imperaſſent. omnemque verecundiam, qua hactenus retenti à mutuis injuriis abſtinuerant, tunc ſuſtulerunt. Verumtamen eo die nihil atrocius commiſerunt, ſed rem in ſequentem diem diſtulerunt, ſententia & precibus conſulum victi.

δὲ σιωεῖδον αὐτὸν οἱ δήμαρχοι, ωεοσέταξαν τοῖς ἀγορανόμοις ἁπιλαβέσθαι τῦ σώμαΓος, καὶ εἰ μὴ ἑκὼν βάλεται ἀκολυθεῖν, βίᾳ ἄγειν· εἶχον δὲ τότε τὴ ἀγορανομικὴν ἐξυσίαν [a] Τῖτος ΙυνίΓος Βρῦτος, καὶ ΙυκίλλιΓος Ρόγας. οἱ μὲ δὴ ωεοσήεσαν ὡς ἁπιληψόμενοι τῦ ἀνδρός. οἱ δὲ πατρίκιοι [b] δεινὸν ἡγύμενοι [c] τὸργον, ὑπὸ τῶν δημάρχων ωερὶ δίκης ἄγεσθαί τινας σφῶν βίᾳ, πρῶτησαν τῦ Μαρκίυ, καὶ τύπτοντες τὺς ὁμόσε χωροῦντας ἀπήλασαν. ἀναβοηθέντΓος δὲ τῦ πάθυς ἀνὰ τὴ πόλιν ὅλην, ἐξέπιπτον ἅπαντες ἐκ τῶν οἰκιῶν· οἱ μὲν ἐν τοῖς ἀξιώμασιν ὄντες, καὶ χρημάτων ἔχοντες εὖ, τὸ Μάρκιον ὑπερασπίζοντες ἅμα τοῖς πατρικίοις, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἀνακτησόμενοι πολιτείαν· οἱ δὲ ταπεινοὶ τὰς τύχας, καὶ βίυ ἀσανίζοντες, ἀμυνεῖν παρεσκευασμένοι τοῖς δημάρχοις, καὶ ωοιεῖν ὅ,τι ἂν ἐκεῖνοι κελεύσωσιν· ἥ τε αἰδὼς, ὑφ' ἧς κρατύμενοι τέως ἠδὲν ἐτόλμων εἰς ἀλλήλυς ωλημονεῖν, τότε ἀπῆρτο ὑπ' αὐτῶν. ἡ μὴν ἔδρασάν γε ἠδὲν ἀνήκεστον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλ' εἰς τὴ ὑπάτων ἐξέλιπον, γνώμη τε καὶ παρακλήσει τῶν ὑπάτων εἴξαντες.

XXVII. ¶ Poſtero die tribuni in forum primi deſcenderunt, & plebem ad concionem convocarunt, & per vices progreſſi graviter patricios accuſarunt, quod fidem pactorum fefelliſſent, & jusjurandum fœderis violaſſent, quod cum plebe fecerant, *ea conditione* ut omnis præteritarum injuriarum memoria deponeretur: & argumenta attulerunt, quibus eos cum plebe non ſincere reconciliatos eſſe probarunt, tum ipſam frumenti inopiam, cujus ipſi auctores erant, tum utramque coloniam deductam, tum quicquid præterea ad minuendam plebis multitudinem moliti fuerant. Et in ipſum Marcium longa oratione invecti ſunt, ejuſque verba in ſenatu facta narrarunt: & addiderunt, eum à plebe ad cauſſam dicendam citatum non ſolum noluiſſe venire, ſed etiam ædiles ad ipſum miſſos pulſaſſe & abegiſſe. Et citarunt teſtes eorum quidem quæ in ſenatu fuerant dicta, honoratiſſimos quoſque illius ordinis; injuriæ vero ædilibus factæ, omnes plebejos, qui tunc in foro aderant. His dictis fecerunt patriciis (ſi vellent) dicendæ cauſſæ ſuique purgandi copiam, plebem in comitio detinentes donec ſenatus dimitteretur. nam de his ipſis rebus in curia patres conſultabant, dubitantes utrum apud plebem ad crimina ſibi objecta reſpondendum an quieſcendum eſſet. Quum autem major eorum pars in ea eſſet ſententia, ut humanitatem ſuperbiæ anteponendam cenſeret, coſſ. dimiſſo ſenatu in comitium proceſſerunt, ut & publica crimina diluerent, & plebem rogarent nequid gravius in Marcium ſtatueret. Progreſſuſque ſenior illorum Minucius talem habuit concionem.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ ωρῶτοι καταβάντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ δήμαρχοι, συνεκάλεσαν τὸ δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ παρελθόντες ἐκ ἀμφοδοχῆς, πολλὰ μὲν τῶν πατρικίων κατηγόρουν ὡς ἐψευσμένων τὰς συνθήκας, καὶ ωρόφασιν ἐκκόπτων τὺς ὅρκυς ὃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν δῆμον ὑπὲρ ἀμνηστίας τῶν πάλαι, πίστεις [d] παραφέροντες τῦ μὴ βεβαίως αὐτὺς διηλλάχθαι ωρὸς τὸ δημοτικὸν, τήν τε τῦ σίτυ ἀπάνην, ἣν αὐτοὶ κατεσκεύασαν, καὶ τὰς ἀποστολὰς τῶν κληρύχων ἀμφοτέρων, καὶ τἄλλα ὅσα ἐμηχανήσαντο μειώσεως τῦ πλήθυς ἕνεκα. πολλὰ δὲ τῦ Μαρκίυ καθήπτοντο, τὺς ῥηθέντας ὑπ' αὐτῦ ἐν τῇ βουλῇ λόγυς διεξιόντες, καὶ ὅτι καλύμενΓος εἰς ἀπολογίαν ὑπὸ τοῦ δήμου, οὐ μόνον οὐκ ἠξίωσεν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὺς ἀφικομένους ἐπ' αὐτὸν ἀγορανόμους τύπτων ἀπήλασεν. ἐκάλουν δὲ μάρτυρας τῶν ἐν τῇ βουλῇ γενομένων, τὺς ἐντιμοτάτους τῶν ἐκεῖ· τῆς δὲ ωερὶ τοὺς ἀγορανόμους ὕβρεως, ἅπαντας τοὺς τότε ωαρόντας κατὰ τὴν ἀγορὰν δημοτικούς. ταῦτα δὲ εἰπόντες, ἐδίδοσαν, εἰ βουλομένοις εἴη, τοῖς ωατρικίοις ἀπολογίαν, κατέχοντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τὸ δῆμον, ἕως ἡ βουλὴ διαλυθείη. ἔτυχον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν τούτων συνεδρεύοντες οἱ ωατρίκιοι, διαπορῦντες εἴτε ἀπολογητέον αὐτοῖς εἴη ωρὸς τὸν δῆμον ὑπὲρ ὧν διεβλήθησαν, εἴτε μὴ ωητέον ἐφ' ἡσυχίας. ἐπεὶ δὲ οἱ πλείους γνώμας τὰ φιλάνθρωωα τῶν αὐθαδεστέρων ωροείλοντο, διαλύσαντες οἱ ὕπατοι τὸν σύλλογον, ωρῆλθον εἰς τὴ ἀγορὰν, τάς τε κοινὰς ἀπολυσόμενοι διαβολὰς, καὶ ωερὶ τῦ Μαρκίυ τὸν δῆμον ἀξιώσοντες, μηδὲν βουλεύσασθαι ἀνήκεστον. καὶ ωαρελθὼν ὁ ωρεσβύτερος αὐτῶν Μινύκιος, ἔλεξε τοιάδε.

XXVIII. ¶ "Quod ad frumenti inopiam attinet, "Quirites, paucis verbis nos purgabimus, "neque alios noſtræ orationis teſtes quam "Ἡ μὲ ὑπὲρ τὴ σιτοδείας ἀπολογία βραχεῖά ἐϛι πάνυ, ὦ "δημοῖ, καὶ ὐκ ἄλλυς τινὰς ωαρεξόμεθα ὧν ἂν λέγωμεν, "ἢ ὑμᾶς,

a ΛεύκιΓος ΙύνιΓος Βρῦτος καὶ ΓάϊΓος (vel, ut alii malint Σπόριος) ΙκίλιΓος Γῦγας ex *Dionyſio* ipſo legendum eſſe contendit *Portus*. ΛεύκιΓος habuit *Lapi Cod.* verum pro ΙυκιλλιΓος exſtat ΣικιλλιΓος in *Cod. Vat.* b Δεινὸν ἡγησάμενοι *Vat.* c Perperam diſtinguitur in *Ed. Steph.* τῦργον ὑπὸ τῶν δημάρχων, ωερὶ δίκης &c. d Παραφέροντες accipiendum hic pro ωροφέροντες, ut *Lapus* quoque vertit *afferentes*, in qua ſignificatione reperitur infra p. 425. v. 30. *Sylb.* e Τὰ φιλανθρωπότερα *Vat.*

"ἢ ὑμᾶς, μάρτυρας. τίνι τε γὰρ ἀφορίαν τῶν σιτικῶν
"καρπῶν ὑπίσασθε δι' ἃ καὶ αὐτοὶ ἀφ' ὧν ἐκλιφθέν-
"τα αὐόξων γενομένην· τίνι τε ἄλλῳ καταφθορὰν τῆς
"χώρας οὐ παρ' ἑτέρων ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν ἀφ' ἧς αἰτίας
"σινέβη, καὶ ὡς τελευτῶσα ἡ πλείστη[a] γε καὶ ἀρίστη
"γῆ, πάντων ἐσανήνικε καρπῶν τε καὶ ἀνδραπόδων καὶ
"βοσκημάτων, τὰ μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων ἁρπα-
"ζομένη, τὰ δὲ ὑμῖν μὴ ὑπαρχούσα τοσούτοις οὖσι,
"καὶ μηδεμίαν ἄλλην ἐπιτροφὴν ἔχουσιν. ὥστε οὐκ ἐξ
"ὧν οἱ δημαγωγοὶ προβάλλουσιν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτοὶ ἴστε,
"[b] λιμὸν ἡγούμενοι γεγονέναι, παύσασθε προσάπτοντες
"ὑπουλίαν ἡμετέραν τῷ πάθει, καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντες
"ἡμᾶς ὑφὲν ἀδικοῦντας. αἱ δὲ ἀποστολαὶ τῶν κληρού-
"χων [c] ἀντ' ἀναγκαίου ἐγένοντο, κοινὴ δόξαν ὑμῖν ἅ-
"πασιν ἁπὸ φυλακῆς ἔχειν χωρία εἰς πόλεμον ἐπι-
"τήδεια· καὶ μεγάλα ὤνησαν, ὅτ' καιρῷ [d] σφόδρα ἀ-
"ναγκαίῳ γενόμεναι, τούς τε ἐξιόντας καὶ τοὺς ὑπο-
"λειπομένους ὑμῶν. ἃ μὲν γὰρ, ἀφθονωτέρων εὐπο-
"ρούσιν ὑπὲρ τῶν ἐπιτηδείων· ἃ δὲ ὑφάδε ὑπο-
"μείναντες, ἧττον ἀσανίζουσι τῆς ἀγορᾶς. ἥ τε ἰσομοι-
"ρία τύχης, ἧς μετέχομεν ὑμῖν τοῖς δημοτικοῖς ἅ-
"πατρίκιοι, κλήρῳ ποιησάμενοι τὴν ἔξοδον, οὐ ψέγε-
"ται. Τί οὖν πάσχοντες ἅ δημαγωγοὶ περὶ τούτων
"ὑμῖν ἐγκαλοῦσιν, ὧν κοινὰς ἔχομεν τὰς γνώμας καὶ
"τὰς τύχας, εἴτε δεινῶν ὄντων, ὡς οὗτοί φασιν, εἴτε ὠφε-
"λίμων, [e] ὡς ὑμεῖς οἰόμεθα; ἃ μὲν γὰρ ὑπὸ τῇ νεωστὶ
"βουλῇ γενομένῃ προβεβλήμεθα ὑπ' αὐτῶν, ὡς οὐκ
"ἀξιοῦντες μεταλάσσειν περὶ τὰς τιμὰς τῆς ἀγορᾶς, ὡς
"ὑπὸ βιαζόμενοι ἀφελέσθαι τὴν ἐξουσίαν τῶν δημάρχων,
"ὡς μνησικακοῦντες ὑμῖν τῆς ἀποστάσεως, καὶ παντὶ τρό-
"πῳ πειθόμενοι κακῶσαι τὸ δημοτικόν, καὶ πάν-
"τα τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα, ἔργοις ἀπολυσόμεθα οὐκ
"εἰς μακράν, ὅτε κακόν ὑμᾶς οὐδὲν ἐργασάμενοι, τήν
"τε ἐξουσίαν τῶν δημάρχων ἐφ' οἷς τότε συνεχωρήσα-
"μεν ὑμῖν ἔχειν, καὶ νῦν βεβαιοῦντες· τὸν δὲ σῖτον τίνι
440 "ἁμίπρασιν, ὡς ἂν ὑμῖν ἅπασι δόξῃ, ποιησόμενοι.
"περιμείναντες οὖν, ἐάν τι μὴ γένηται τούτων, τότε κα-
"τηγορεῖτε ἡμῶν. εἰ δὲ βουληθείητε ἀκριβῶς ἐξετάσαι
"τὰ διάφορα, δικαιότερον ἂν ἡμεῖς οἱ πατρίκιοι τοῦ
"δήμου κατηγορήσαιμεν, ἢ τίνι βουλῇ ὑμεῖς ἔχοιτε δι'
"αἰτίας. ἀδικεῖτε γὰρ ὑμεῖς, ὦ δῆμοι, καὶ μηδὲν ἀκρι-
"βοῦντες ἀκούοντες· εἰ γὰρ οὐκ ἀναμείναντες τῆς γνώμης
"ἡμῶν μαθεῖν τὸ τέλος, κατηγορεῖν αὐτοῖς ἤδη ἀξιοῦ-
"τε. καίτοι τίς οὐκ οἶδεν ὅτι παντὶ τῷ βουλομένῳ [f] ῥᾷστον
"ἔργον ἂν γένοιτο, συγχέαι καὶ ἀνελεῖν ὁμόνοιαν οὐκ πό-
"λεως, τοιαῦτα ἐγκαλοῦντι, [g] ὧν ἡ πίστις μέλλουσα καὶ οὐ

"vos ipsos producemus. Nam & frugum ste- *Per. Jul.* 4225.
"rilitatem ob intermissam sationem accidisse *Ante Chr.* 489.
"vos ipsi scitis: nec oportet vos ex aliis *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$.
"cognoscere quænam fuerit cætera agri va- *V. C.* *Cat* 263.
"statio, & quæ ejus causa, quove modo ac- *Var.* 265.
"ciderit ut postremo maxima atque optima
"agri pars laboraret inopia omnium frugum
"& mancipiorum & pecoris, partim quod
"hostes agrum populati fuerint, partim quod
"ipse *ager* tantæ vestræ multitudini, quæ
"nulla alia alimenta aliunde habebat, victum
"suppeditare non posset. Quapropter famis
"causas non eas, quas isti tribuni per ca-
"lumniam afferunt, sed quas vos ipsi scitis,
"existimantes fuisse, desinite hanc calamita-
"tem nostris insidiis adscribere, & nobis in-
"nocentibus irasci. Cæterum, colonias ne-
"cessitas coëgit deduci, idque de communi
"omnium vestrum sententia, ut essent præsi-
"dio locis ad bellum opportunis. Hæ vero
"durissimis reip. temporibus deductæ, tum
"ipsis, qui in colonias emissi sunt, tum vo-
"bis, qui remansistis, valde profuerunt. nam
"illi rerum ad victum necessariarum uberio-
"rem ibi copiam habent: & qui hîc reman-
"serunt minore annonæ penuria laborant.
"& exæquatio fortunæ, cujus nos patricii
"cum plebejis patricipes sumus, quod sorte
"delectos in colonias emiserimus, vituperan-
"da non est. ¶ Cur igitur concionatores XXIX.
"isti nobis dant crimini ea quorum æque
"vobiscum eandem sententiam & fortunam
"habemus, sive ea sint mala, ut isti ajunt,
"sive bona, ut nos existimamus? Nam &
"crimina quæ nobis in senatu nuper habito
"objecerunt, nolle nos moderata statuere re-
"rum venalium precia, conari per insidias
"tribunitiam potestatem tollere, injuriam se-
"cessionis vestræ in memoriam revocare, &
"quavis ratione plebem afflictam cupere, &
"omnia istiusmodi crimina brevi re ipsa di-
"luemus, nullo maleficio vos afficientes, &
"tribunitiam potestatem iisdem conditioni-
"bus, quas tunc vobis concessimus, nunc
"quoque confirmantes, & frumentum, prout
"vobis omnibus visum fuerit, vendentes.
"Exspectate igitur, & si quid horum non
"præstetur, tunc demum nos accusate. Quod
"si velletis accuratius hanc controversiam
"examinare, certe nos patricii justius plebem
"accusaremus quam vos senatum criminari
"possetis. Vos enim, Quirites, injuriam *no-*
"*bis* facitis, neque molestæ feratis dum hæc
"auditis. siquidem non exspectato nostrorum
"consiliorum exitu, ut quænam sint cogno-
"scatis, jam ea accusare vultis. Atqui, quis
"nescit facillimum fore cuilibet concordiam
"turbare & è civitate tollere, ea criminanti
"quorum fides, quum adhuc pendeat & in
"incerto

a Pro μ aptius legeris π. *Sylb.* atque ita quidem in *Cod. Vat.* b Τὸν λιμὸν *Vat.* c Ex Ϛ ἀναγκαίᾳ ἰσχύοντα *Vat.* d Σφόδρα ἀναγκαίως *Vat.* e Ὥσπερ ἡμεῖς *Vat.* f In *Rom. Cod.* ῥᾷον ἂν χθούσῃ. *Sylb.* g Ita restituì è *Codd. Rom.* & *Ven.* & *Lapi* versione: cum antea in *Ed. Steph.* ὡς pro ὧν obtinuerit & seq. v. ἔστι pro ἴστε. Forsan etiam μὴ in fine hujus periodi negative accipiendum, ut sensus sit; istiusmodi fidem non tueri ab incommodis, sed tantum speciem quandam justitiæ prætendere, id est, efficere ne quid injuste videaris agere. *Sylb.* Loci sententia hæc est: Queritur Minucius, quod non exspectato exitu consiliorum senatus tantas turbas excitassent tribuni. Sic fore ait ut omnis tollatur civitatis concordia, tribunorum improbitate, qui patriciis ea objicerent, id est, ea patriciorum consilia reprehenderent, quorum eventus, quia adhuc ignorabatur, ipsis patriciis insontibus & nihil tale cogitantibus non poterat esse innocentiæ argumentum, nec φυλακὴ Ϛ μὴ παθεῖν τι κακόν: sed è contrario tribunis, qui patricios accusabant, speciem præbebat justæ causæ & Ϛ μὴ ἀδικεῖν. vulgus enim, ignarum quo tenderent senatus consilia, omnia in deteriorem partem interpretans, non secus erga patricios erat affectum, ac si jam evenissent quæ eventura metuebat. Sic eveniebat, quod ait *Dionysius*, ut consiliorum senatus ἡ πίστις μέλλοιτο τῷ εὐβούλῳ ὑπὲρ ἔστι non esset senatoribus à tribunis accusatis φυλακὴ Ϛ μὴ παθεῖν τι κακόν, sed ipsis potius tribunis πρόφασις Ϛ μὴ ἀδικεῖν, vel Ϛ μὴ ἀδικεῖν δοκεῖν. quo modo haud scio an scriptum sit à *Dionysio*, sicut mox πρόφασιν ἀγαθοῖς εἶναι δοκεῖν: nam affinitas vocum ἀδικεῖν & δοκεῖν facile causa esse potuit ut altera vox omitteretur. *Cas.*

a Διὰ δὲ

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. Cat. 263. V. C. Var. 265.

"incerto ſit, non prohibet à nobis malefi-
"cium, ſed ſpeciem præbet nihil injuſti à
"vobis agi? Neque vero ſoli veſtri duces
"& patroni, ob crimina & calumnias quibus
"ſenatum impetunt, objurgatione ſunt digni;
"ſed etiam vos ipſi non minus, quia fidem il-
"lis temere habetis, & nondum quidquam
"experti indignamini. Oportebat enim vos,
"ſi quas in poſterum timebatis injurias, iram
"quoque in illa tempora reſervare. At certe
"nunc conſtat vos celerius quam prudentius
"rebus veſtris conſuluiſſe, & veſtræ ſalutis
XXX. "ſpem in maleficiis collocare. ¶ Atque quod
"attinet ad publicas injurias, ob quas tribuni
"totum ſenatum falſo accuſarunt, hæc quæ à
"me ſunt dicta ſufficere arbitror. Sed quia
"unumquemque noſtrum calumniantur ob
"ſententias in ſenatu à nobis dictas, & nos ut
"reip. diſſidiorum auctores accuſant, & nunc
"C. Marcium, virum patriæ amantem, & li-
"bere de rep. loquutum, necare, aut patria
"expulſum exſilio mulctare cupiunt, volo
"hac quoque de re id quod æquum eſt apud
"vos dicere. vos vero conſiderate an modeſte
"& vere ſim loquuturus. Vos, Quirites,
"quando rediiſtis in gratiam cum ſenatu, ſa-
"tis vobis fore putabatis, ſi veſtro ære alieno
"liberaremini, & in auxilium pauperum, qui
"vim paterentur, ut magiſtratus de veſtro
"ordine creare vobis liceret petiiſtis: & utra-
"que hæc impetraſtis, nobis magnam gratiam
"habentes. Sed non petiiſtis ut vobis confu-
"latum tollere, aut ſenatui reip. adminiſtra-
"tionem adimere, aut ipſum ordinem patrii
"reip. ſtatus pervertere liceret, neque etiam
"hoc petituri eſtis. Quid igitur vobis accidit
"ut nunc hæc omnia confundere conemini?
"aut quo jure freti honoribus noſtris nos
"privare cupitis? Si enim veſtris minis ſena-
"tores à ſententiis libere, prout ſentiunt, di-
"cendis deterrueritis, quid æqui à veſtris ma-
"giſtratibus exſpectandum eſt? aut qua le-
"ge vel capitali ſupplicio aut exſilio aliquos
"patricii ordinis illi mulctare poterunt? Nam
"nec veteres leges dant vobis hanc poteſta-
"tem, nec novæ conditiones fœderis cum ſe-
"natu facti. Legum vero præſcripta tranſ-
"gredi, & vim jure potiorem facere, certe
"hoc non eſt amplius populare, ſed (ſi veri-
"tatem audire vultis) tyrannicum. Ego igi-
"tur vobis auctor eſſem ut beneficia, quæ ſe-
"natus benignitate impetraſtis, retineatis:
"quæ vero tunc minime poſtulaſtis quando
"in gratiam cum ſenatu rediiſtis, ne nunc
XXXI. "quidem vobis vendicetis. ¶ Sed ut melius
"intelligatis veſtros tribunos nihil moderati,
"nihil æqui poſtulare, ſed iniqua, & quæ fieri
"nequeunt, cupere, rem ad vos ipſos tranſla-
"tam, perinde ac ſi veſtrum negotium eſſet,
"conſiderate, & fingite à ſenatoribus magi-
"ſtratus veſtros accuſari, quod ſenatui male-
"dicant, & patrium ſtatum, quo reſp. ab op-
"timatibus regebatur, evertant, & ſeditiones
"in civitate concitent (quæ omnia ſane vera
"ſunt; hæc enim faciunt) &, quod omnium
"eſt graviſſimum, poteſtatem majorem, quam

"ἀδήλῳ ἔτι ὄσα, ὑ φυλακὴ ὄϛι τῦ μὴ παθεῖν τι κα-
"κὸν, ἀλλὰ πρόφασις τῦ μὴ ἀδικεῖν; ϗ ὑ τοῖς πρε-
"σϐυτάτοις ὑμῶν μόνον ὧν διαϐάλλυσι τὴν βυλὴν ϗ συκο-
"φαντοῦσιν, ἐπιτιμᾶν ἄξιον, ἀλλὰ ϗ ὑμῖν ὑχ ἧττον ὧν
"πιστεύετε αὐτοῖς, ϗ πολὺ πεῖραν ἀγανακτεῖτε. ἐχρῆν
"γὰρ ὑμᾶς, εἰ τὰ μέλλοντα ἐφοϐεῖσθε ἀδικήματα,
"ϗ τὰς ἐπ' αὐτοῖς ὀργὰς μελλήσας ἔχειν. νῦ δὲ φαί-
"νεσθε ταχύτερα μᾶλλον ἢ φρονιμώτερα ἐγνωκέναι, ϗ
"τὸ ἀσφαλέστερον τῷ κακυργοτέρῳ τιθέναι. Περὶ μὲ
"δὴ τῶν κοινῶν ἀδικημάτων, ἐφ' οἷς τὴν βυλὴν οἱ δη-
"μαρχοι [a] διέϐαλλον, ἀποχρῆναι οἴομαι τοσαῦτα εἰρῆσθ.
"ἐπεὶ δὲ καθ' ἕνα ἕκαστον ἡμῶν, ϖερὶ ὧν ἂν εἴπωμεν ἐν
"τῇ βυλῇ, συκοφαντῶσι, ϗ διϐάλλειν τὴν πόλιν αἰτιῶν-
"ται, ϗ νῦν Γάϊον Μάρκιον ἄνδρα φιλόπολιν, ἐλευ-
"ϑέρᾳ φωνῇ χρησάμενον ὑπὲρ τῶν κοινῶν, ἀποκτεῖναι
"ζητοῦσιν, ἢ φυγάδα [b] ποιῆσαι τῆς πατρίδος, βύλο-
"μαι ϗ ϖερὶ τούτου τὰ δίκαια εἰπεῖν ϖρὸς ὑμᾶς· ϗ
"σκοπεῖτε εἰ μετρίους ϗ ἀληθεῖς ἐρῶ τοὺς λόγους.
"ὑμεῖς, ὦ δημόται, ϖαλλαπτόμενοι ϖρὸς τὴν βυλὴν,
"ἀπορρῆν ὑμῖν ᾤεσθε τ δανείων ἀφεῖσθαι, ϗ βοηθείας
"ἕνεκα τῶν καλουμένων πενήτων, ἀρχοντας ἐξ αὐτῶν
"ἠτήσασθε ἀποδεικνύναι· ϗ ταῦτα ἀμφότερα, πολ-
"λοῦ εἰδότες ἡμῖν χάριν, ἐλάϐετε· καταλῦσαι δὲ τὴν
"ἀρχὴν τ ὑπάτων, ἣ βυλὴν ἄκυρον ποιῆσαι τ ὑπὲρ τ
"κοινῶν ϖρφασίας, ἢ τὴν τάξιν [c] ἀνασρέψαι τῆς πα-
"τρίου πολιτείας, οὔτε ἠτήσασθε, οὔτε μέλλετε. τί οὖν
"παθόντες, ἐπιχειρεῖτε ϖάντα συγχέειν ταῦτα νυί;
"ϗ τίνι δικαίῳ πιστεύοντες, τὰς τιμὰς ἡμῶν ζητεῖτε ἀφαι-
"ρεῖσθαι; εἰ γὰρ σὺ τοῖς μετέχουσι τῆς βυλῆς φϐε-
"ῶν ποιήσετε, τὸ μὴ μετὰ παῤῥησίας ἃ φρονοῦσι λέγειν,
"τί δ' ἂν εἴποιεν οἱ προεστηκότες ὑμῶν ὁπλικές; ἢ ποίῳ
"χρησάμενοι νόμῳ, ϑανάτῳ ζημιοῦν ἢ φυγῇ τῶν ϖα-
"τρικίων τινὰς ἀξιώσουσιν; ὔτε γὰρ ⟨ὰ⟩ παλαιοὶ νόμοι
"ταύτην διδόασιν ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν, ὔτε αἱ νεωστὶ γε-
"νόμεναι ϖρὸς τὴν βουλὴν ὁμολογίαι. τὸ δὲ καϐαίνειν
"τοὺς νομίμους ὅρους, ϗ τὴν βίαν κρείττονα ποιεῖν τῆς δί- 441
"κης, ὑκέτι δημοτικόν ὄϛιν, ἀλλ' εἰ ταληθῆ βούλεσθε
"ἀκούειν, τυραννικόν. ἐγὼ δὲ ϖαινέσαιμι ἂν ὑμῖν, ὧν μ
"εὕρεσθε [d] ϖρὸς τῆς βυλῆς φιλανθρώπων, μηδενὸς ἀφίσα-
"σθαι· ὧν δὲ ὐκ ἠξιώσατε ϖροσθέμενοι τ' ἔχθραν τότε
"τυχεῖν, μηδὲ νῦν ἀντιποιεῖσθαι. Ἵνα δὲ μᾶλλον ὑμῖν
"γένηται φανερὸν, ὅτι ϑθὲν ὔτε μέτριον ὔτε δίκαιον ἀξιῶ-
"σιν οἱ δημαγωγοὶ, ἀλλὰ ϖαρανόμων τε ϗ ἀδυνά-
"των ἐφίεσθαι, μεμνημένοι τὸ ϖρᾶγμα ἐφ' ἑαυτοὺς,
"ὅτω σκοπεῖτε, ϗ ὑπολάϐετε τὴν μετέχουσαν ὅ σφε-
"δρὸν τοῖς ἐν ὑμῖν πολιϐουμένοις ἐγκαλεῖν, ὅτι πονη-
"ροὺς κατὰ τῆς βουλῆς ϖροϐάλλονται λόγους ἐν ὑμῖν,
"ϗ καταλύσει τὴν πάτριον ἀριστοκρατίαν, ϗ ϖρο-
"σταράζουσι τὴν ϖόλιν· ἅπαντα ταῦτα λέγοντες
"ἀληθῆ· ϖοιοῦσι γὰρ ταῦτα· ϗ τὸ ϖάντων χαλε-
"ϖώτατον, ὅτι δυναστείαν ϖεϐάλλονται μείζονα τῆς
συγχεχω-

a Διϐαλον *Vat.* quod rectius eſſe viderat *Sylb.* b Ποιῆσαι *Vat.* quod maluit & *Sylb.* c Ανατρέψαι *Vat.* Verum ἀναφέρειν hoc loco ferri poſſe exiſtimat *Sylb.* quia de ordine, non de ſtatu ſermo eſt. d Παρὰ τ βυλῆς *Vat.*

a Præce-

"συγχεχωρημένης αὐτοῖς, ἀκέλευστον ἀποκλείειν ὅπτχευ-
"σοῦντες ὃν ἂν ἐθέλωσιν ἐξ ἡμῶν· καὶ ὅτι δεῖ τοὺς
"ζῶντα ποιοῦσι, τεθνάναι νηποινί· πῶς ἂν ὑμεῖς ἐ-
"νέγκοιτε τὴν αὐθάδειαν τοῦ συνεδρίου; καί τί ἂν εἴ-
"πτοτε; ἆρα οὐκ [a] ἀγανακτήσητε, καὶ δεινὰ φάγητε πά-
"σχειν, εἰ τὴν παῤῥησίαν ἀφαιρήσεταί τις ὑμᾶς καὶ τὴν
"ἐλευθερίαν, ἣ ὑπὲρ τῶν ἑκάτων κίνδυνον ὑπιδεὶς τοῖς
"ἐλευθέραν φωνὴν ὑπὲρ δήμου φθεγξαμένοις; οὐκ ἔνεστ'
"ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτα δὲ παθεῖν οὐκ ἂν ὑποφύγοι-
"μεν αὐτοὶ, ζῶντα ἑτέρους πάσχοντας ἀνέχεσθαι δι-
"καιοῦτε; πολιτικά γε, ὦ δημόται, καὶ μέτρια ὑ-
"μῶν τὰ βουλεύματα; τοιαῦτα ἀξιοῦντες, οὐκ αὐ-
"τοὶ βεβαιοῦτε τὰς καθ' ἑαυτῶν ἀμφιβολὰς ἀλη-
"θεῖς εἶναι, [b] καὶ τοὺς συμβουλεύοντας τὸν πρᾶόνο-
"μον ὑμῶν δυναστείαν μὴ φεισομένην αὐξομένην, τὰ δί-
"καια τῷ κοινῷ [c] φρονοῦντας ἀποδείκνυτε; ἐμοὶ μὲν
"γὰρ δοκεῖ. ἀλλ' εἴ γε τἀναντία βούλεσθε ὧν
"ἁμαρτάνεσθε ποιεῖν, ἐμοὶ συμβούλῳ χρησάμενοι,
"μετανάσατε, καὶ τοὺς λόγους ἐφ' οἷς ἄχθεσθε, πο-
"λιτικῶς καὶ μὴ δυσοργήτως ἀνέγκετε. φθονεῖσθαι γὰρ
"ὑμῖν μᾶλλον, εἰ τοῦτο ποιήσετε, ἀγαθοῖς εἶναι δοκεῖν, τοῖς
"δὲ ἀπεχθῶς ἁμαρτοῦσι πρὸς ὑμᾶς, μεταμοεῖν.
"Δίκαια μὲν δὴ ζῶντα [d] παρεχόμενοι πρὸς ὑμᾶς με-
"γάλα, ὡς γε οἶμαι ἡμεῖς, πείθομεν ὑμᾶς μηδὲν ἁμαρτάνειν. χρηστὰ δὲ καὶ φιλάνθρωπα ἔργα, οἷς [e] χρη-
"σόμεθα, οὐκ ὀνειδίσαι βουλόμενοι [f] ὑμᾶς, ἀλλ' ὑπομι-
"μνήσκειν ποιοῦσαι, χωρὶς τῶν παλαιῶν, τὰ νεωστὶ γε-
"νόμενα φανερὰ τὴν χάριν ὑμῖν, ὧν ἡμεῖς μὲν ὑπολε-
"λῆσθαι βουλόμεθα, ὑμεῖς δὲ δίκαιοί ἐστε [g] ὑπομεμνῆ-
"σθαι, [h] ἀναγκαζόμενοι δὲ αὐτὰ προφέρειν νυνὶ, 30
442 "χρήζοντες ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων, ὧν ὑμῖν δεο-
"μένοις ἐχαρισάμεθα, ζώτιν παρ' ὑμῶν ἀντιλα-
"βεῖν τὴν χάριν, μήτε ἀποκτεῖναι, μήτε ἐκβαλεῖν
"τῆς πόλεως ἄνδρα φιλόπολιν, ἢ τὰ πολέμια πάν-
"των κράτιστον. ζημιωσόμεθα γὰρ οὐ μικρά, εὖ ἴστε ὦ 35
"δημόται, τοιαύτης ἀποστερήσαντες ἀρετῆς τὸν πό-
"λιν. μάλιστα μὲν οὖν δι' αὐτὸν ἐκεῖνον ὑφεῖναι τῆς
"ὀργῆς δίκαιοί ἐστε, μνησθέντες ὅσους ὑμῶν ἔσωσεν ἐν
"τοῖς πολέμοις, καὶ μὴ λόγων μνησικακεῖν φαύλων,
"ἀλλ' ἔργων μεμνῆσθαι καλῶν. ὁ μὲν γὰρ λόγος ὑμᾶς 40
"ἓν ἀνδρὸς ἠδίκησεν, αἱ δὲ πράξεις αὐτῶν μεγάλα ὠ-
"φέληκε. εἰ δὲ πρὸς τοῦτον ἀδιαλλάκτως ἔχεσθε, ἡμῖν γέ
"τοι ἢ τῇ βουλῇ χαρίσασθε αὐτὸν δεομένοις, ἢ διαλλά-
"γητε ἤδη πολὺ βεβαίως, τήντε πόλιν, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς εἰ-
"χε, μίαν εἰ) ποιήσητε. εἰ δὲ πείθοσιν ἡμῶν ἢ συγχωρήσετε, 45
"εὖ ἴστε ὅτι ἢδὲ ἡμεῖς βιαζομένοις ὑμῖν εἴξομεν, ἀλλ'
"[i] εἴτε φιλότιμος ἀδόλως καὶ χαρίτων ἔτι μειζόνων ἥδε ἡ
"πεῖρα δῆμος πᾶσιν αἰτία ἔσται, ἢ πολέμου ἐμφυλίου
"αὖθις ἀρχή, καὶ κακῶν ἀνηκέστων.

"sit ipsis concessa, sibi usurpent, dum quem- *Per. Jul.* 4225.
"libet nostri ordinis indicta caussâ interficere *Ante C.n.* 489.
"conantur: ac *fingite senatum dicere* eos qui *Olymp.* 72 3/4.
"hæc faciunt impune occidendos. Quonam *V. C.* *Cat.* 263. *Var.* 265.
"modo hanc senatus arrogantiam ferretis?
"Quidnam diceretis? Nonne indignaremini,
"& atrocem injuriam vos pati diceretis, si
"quis & libere loquendi licentiam & ipsam
"libertatem vobis adimeret, propositio capitis
"periculo liberam vocem pro plebe emittere
"audentibus? Hæc negare non potestis. Et
"quæ vos ipsi ferre nolletis, æquum esse pu-
"tatis alios ea ferre? Hæccine sunt, Quirites,
"illa civilia & moderata vestra consilia?
"Nonne hoc pacto crimina, quæ vobis obji-
"ciuntur, vera esse confirmatis? Nonne vos
"ipsi declaratis eos, qui suadent ne hanc ve-
"stram iniquam potentiam crescere sinamus,
"bene ac juste reip. consulere? Hoc certe fa-
"cere mihi videmini. Quod si contra quam
"insimulamini facere vultis, me auctore mo-
"desti sitis: & si qua in re verbis nostris of-
"fendimini, hoc civiliter non autem iracunde
"feratis. Hoc enim modo consequemini, ut
"& ipsi boni esse videamini, & inimicos ve-
"stros ad pœnitentiam adducatis. ¶ Quum XXXII.
"igitur reddita sit vobis ratio (nostro saltem
"judicio) justissima, suademus ne quid præ-
"ter officium faciatis. Licet autem beneficia
"humaniter in vos collata, præter vetera, hæc
"quoque in vestro reditu nuper data (quo-
"rum nos quidem oblivisci volumus, sed ta-
"men æquum est vos esse memores) vobis
"exprobrare nolimus, sed tantum vos æquio-
"res erga nos reddere velimus; eorum tamen
"nunc mentionem facere cogimur, illud pe-
"tentes, ut pro multis & magnis beneficiis,
"quæ vobis rogantibus largiti sumus, hanc
"unam gratiam nobis rependatis, ut neque
"interficiatis, neque urbe expellatis virum
"patriæ amantem, & rebus bellicis longe om-
"nium præstantissimum. Nam non parvam
"jacturam faciemus, persuasum illud habea-
"tis, Quirites, si remp. tali virtute fraudave-
"rimus. Æquissimum igitur est ut illius po-
"tissimum caussa, memores quot de vobis in
"bellis servati salutem ei debeant, hanc iram
"remittatis; neque prava ejus verba, sed egre-
"gia facinora in memoriam revocetis. Illius
"enim verba nihil vobis obfuerunt, at ejus
"egregia facinora multum vobis profuerunt.
"Quod si huic ita infensi estis, ut cum eo in
"gratiam redire nolitis, saltem nostris & se-
"natus precibus eum condonate, & tandem
"aliquando in firmam & stabilem gratiam
"nobiscum redite, ac civitati pristinam uni-
"tatem reddite. Quod si nobis suadentibus
"non cesseritis, scitote nos quoque violentiæ
"vestræ minime cessuros: sed ubi plebis vo-
"luntatem experti fuerimus, hanc vel sinceræ
"amicitiæ & multo majoris gratiæ caussam
"omnibus fore, vel denuo belli civilis & gra-
"vissimorum malorum initium.

Quum

[a] Præcedentis interrogationis modus postulat ἐκ ἀγανακτήσαιτε, καὶ δεινὰ φαίητε πάσχ. *Sylb.* Οὐκ ἀγανακτήσητε, καὶ δεινὰ φαίητε *Vat.* Vel φαίητε pro ἀποφαίητε positum, vel certe (quod verisimilius) φαίητε legendum. *Port.* [b] Illud καὶ è *Cod. Rom.* addidit *Sylb.* cui consentit *Vat.* Οὐ pro καὶ malit *Portus.* [c] Ita *Rom. Vat.* & *Lapi Codd.* Φρονοῦντες parum recte in *Ed. Steph.* [d] Προσχόμενοι *Vat.* [e] Pro futuro χρησόμεθα (quod habent *Codd. Ven.* & *Vat.*) præteritum ἐχρησάμεθα aptius reponendum censet *Sylb.* præsertim quod *Lapus* vertit, *quibus usi sumus.* [f] Ὑμῖν potius dicendum. *Port.* [g] Μεμνῆσθαι *Vat.* [h] Verbum ἀναγκαζόμενοι structura postulat. nec parum lucis accesserit, si expungatur relativum ὧν. *Sylb.* [i] Pro εἴτε rectius legemus ἤτοι. *Sylb.* Verum ἡ φιλότιμος præfert *Portus.*

[a] Videri

XXXIII. Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

¶ Quum igitur Minucius in hunc modum disseruisset, tribuni, videntes hac illius modesta oratione & humanis pollicitationibus plebem flecti, id ægre molesteqne ferebant, sed præcipue C. Sicinnius Bellutus, qui pauperibus auctor fuerat ut à patriciis secessionem facerent, & qui dux ab ipsis creatus, quamdiu in armis fuerunt, vir infensissimus optimatibus fuerat, & propterea à civibus suis ad claritatem promotus, tribunitiam hanc potestatem jam iterum adeptus fuerat, minime omnium collegarum civitatis concordiam & pristini reip. status recuperationem sibi expedire ducebat. Tantum enim aberat ut honores & potestatem eandem se adhuc habiturum speraret, si resp. ab optimatibus gubernaretur, quod ipse esset homo improbus & obscuris natalibus, & qui nullum egregium facinus aut militiæ aut domi pacis tempore edidisset, ut etiam se in summum periculum capitis venturum putaret, quod seditionem in civitate concitasset, & multarum ejus calamitatum auctor fuisset. Hic igitur meditatus & quid dicendum & quid agendum esset, & consilio cum collegis communicato, ubi eos secum consentire cognovit, surrexit, & pauca quædam de plebis miseriis cum lamentatione præfatus, consules laudavit, quod dignati essent plebi, ejus humilitatem non aspernati, rationem reddere; patriciis quoque magnam se habere gratiam dixit, quod tandem aliquando de inopum salute soliciti esse inciperent: adjecit præterea, se multo facilius cum cæteris testem futurum, si dictis facta responderent.

Τοιαῦτα τῦ Μινυκίυ διεξελθόνΘ, ὁρῶντες ἀ δήμαρχοι τῇ τε μετριότητι τῶν λόγων, ϗ τῇ φιλανθρωπίᾳ τῶν ὑποσχέσεων [a] ὑπαγόμενον τὸ πλῆθΘ, ἤχθοντο ϗ χαλεπῶς ἔφερον, μάλιστα δὲ Γάϊ Σικίννιος Βελλῦτος, ὁ πείσας τὺς πένηΘας ἀποστῆναι τῶν πατρικίων, ϗ στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἕως ἦσαν ἐν τοῖς ὅπλοις, ἔχθιστΘ ἀνὴρ ἀριστοκρατίᾳ, καὶ διὰ τῦτο προηγμένΘ ὑπὸ τῦ πολιτῦ εἰς ἐπιφάνειαν, τὴν δὲ δημαρχικὴν ἐξυσίαν δεύτερον ἤδη παρειληφὼς, πάντων ἥκιστα τῶν δημαγωγῶν ἑαυτῷ συμφέρειν ὁμονοῆσαι οἰόμεΘ τῇ πόλιν, ϗ τὴν ἀρχαῖον ἀναλαβεῖν κόσμον. ὁ γὰρ ὅσον τοῖς τιμαῖς καὶ δυνάμεις ἔξειν ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ὑπελάμβανεν, ἀριστοκρατίας προλιθυομένης, γεγονώς τε κακὸς, ϗ πεφαμμένΘ ἀδόξως, ϗ λαμπρὸν ἤδη ἀποδειξάμενΘ ἔτε κατὰ πολέμυς ἔτε ἐν εἰρήνῃ, ἀλλὰ ϗ περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσας, ὡς ἐσασιακὼς τὴν πόλιν, ϗ πολλῶν αὐτῇ κακῶν γεγονὼς αἴτιΘ. ἐνθυμηθεὶς [b] δὲ ὅσα χρὴ λέγειν τε καὶ πράττειν, καὶ [c] μετὰ τῶν ἀρχόντων βυλευσάμενΘ, ἐπειδὴ καὶ κείνους ἔσχεν ὁμογνώμονας, ἀνέϗη, καὶ μικρὰ περὶ τῆς κατεχύσης τὸν δῆμον ἀτυχίας ἀποδυσάμενΘ, τύς τε πατέρας ἐπῄνεσεν, ὅτι λόγων ἠξίωσαν ὑποσχεῖν τοῖς δημόταις, οὐχ ὑπειδόντες αὐτῶν τῆς ταπεινότητΘ, καὶ τοῖς πατρικίοις εἰδέναι χάριν ἔφησεν, [d] ὅτι αὐτοῖς ἤδη φρονῦσί ποτε εἰσέρχεται τῆς σωτηρίας τῶν πενήτων· ϗ ἔτι μᾶλλον ἔφη μετὰ πάντων ὑμαρτυρήσειν, ἐὰν ὅμοια πρόσχωνται τοῖς λόγοις τὰ ἔργα.

XXXIV.

¶ His dictis, quum jam videretur mitior & ad reconciliationem propensior, conversus ad Marcium consulibus adstantem, "Tu vero, "inquit, ô generose vir, cur hîc apud cives "tuos non purgas te de iis, quæ in senatu "dixisti? Imo vero cur non suppliciter eos "oras, iramque deprecaris, ut mulctam le"viorem tibi irrogent? Neque enim auctor "tibi fuerim ut inficieris ea quorum tot viri "testes sunt, neque ut ad impudentem de"fensionem confugias, quum sis Marcius, & "majores geras spiritus quam privatum ho"minem deceat: nisi forte consulibus qui"dem, & patriciis decorum est pro te cum "plebe agere & eam exorare, te vero idem "tua ipsius caussa facere dedecet. Hæc autem dicebat, quia persuasum habebat, virum illum magnanimum nunquam adductum iri ut se ipse accusaret, &, quasi deliquisset, peteret ut pœna liberaretur, neque ad lamentationes aut preces præter morem suum sese conversurum; sed certe aut omnino caussam dicere recusaturum, aut pro innata arrogantia, quam retinebat, sine omni modestia & blanditiis ad plebem verba facturum: id quod accidit. Facto enim silentio, & fere omnibus plebejis ad absolvendum hominem propensis, si tempori præsenti inservire voluisset, sua oratione tantam arrogantiam demonstravit, & eos adeo contempsit, ut in medium progressus

Εἰπὼν δὲ ταῦτα καὶ δόξας μέτριος ὀργὴν εἶναι καὶ διαλλακτικός, ἐπιστρέφει πρὸς τὸν Μάρκιον παρεστηκότα τοῖς ὑπάτοις, καὶ λέγει· "Σὺ δὲ τί ὐκ ἀπολογῇ πρὸς 443
"τύς αὐτῦ πολίτας, ὦ γενναῖε, περὶ ὧν εἶπας ἐν τῇ
"βυλῇ; μᾶλλον δὲ τί ὐκ ἀντιβολεῖς καὶ προσκυτῇ ταῖς
"ὀργαῖς αὐτῶν, ἵνα μετριωτέραν ἐπιθῶσί σοι ζημίαν;
"ἀρνεῖσθαι μὲν γὰρ ὐκ ἂν ἀξιώσαιμί σε, τοσύτων ἀν-
"δρῶν εἰδότων, ὐδὲ εἰς ἀναισχύντυς καταφεύγειν ἀπο-
"λογίας, Μάρκιον ὄντα, καὶ φρόνημα μεῖζον ἢ κατὰ
"ἰδιώτιν ἔχοντα· εἰ μὴ ἄρα τοῖς ὑπάτοις καὶ τοῖς
"πατρικίοις καλῶς ἔχει πείθειν ὑπέρ σε τὸν δῆμον,
"[e] σοὶ δὲ ὐκ ἄρα καλῶς ἕξει τὸ αὐτὸ τῦτο περὶ σαυ-
"τῦ ποιήσαντι. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ὐκ ἀγνοῶν, ὅτι μεγα-
λόφρων ἀνὴρ ὐκ ὑπομενεῖ κατήγορΘ ἑαυτῦ γενόμενΘ, ὡς ἡμαρτηκώς, ἄφησιν αἰτεῖσθαι τῆς τιμωρίας, ὐδὲ εἰς ὀλοφυρμοὺς καὶ δήσεις καταφεύξεσθαι πρὸς τὸν ἑαυτοῦ τρόπον, ἀλλ' ἤτοι ϗ τὸ πρᾶγμα [f] ὐκ ἀξιώσει τὴν ἀπολογίαν, ἢ τὴν ἔμφυτον αὐθάδειαν φυλάττων, ὐδὲν ὑποθωπεύσῃ τὸν δῆμον, μετριάσας περὶ τύς λόγους· ὅπερ καὶ συνέβη. γενομένης γὰρ ἡσυχίας, καὶ πολλῆς ἐμπεσύσης ὀλίγυ δεῖν πᾶσι τοῖς δημοτικοῖς πρὸς θυμίας [g] ἀπολύσειν αὐτὸν, εἰ τὸν παρόντα δεήσεσθαι πείσειε καιρὸν, τοιαύτην αὐθάδειαν ἐπεδείξατο λόγων, καὶ τοσῦτον αὐτῷ καταφρόνησεν, ὥστε παρελθὼν, ἔξαρνΘ

a Videri possit scribendum ὑπαγόμενοι Steph. b Si δὴ malis pro δὲ, per me licet. Sylb. c Μετὰ τῶν συναρχόντων Vat. d Εἴ τις αὐτοῖς ἤδη ποτὲ φρονοῖς εἰσέρχεται Vat. e Infra (p. 452. juxta Ed. Steph.) mutato ordine σοὶ δὲ ἄρα ὐ καλ. Sylb. f Οὐκ ἀπαξιώσει Vat. g Απολύειν αὐτὸν Vat.

a Eodem

ἔξαρνος μὲν οὐδενὸς ἧττον τῶν πρὸς τὴν βουλὴν εἰρημένων καὶ τοῦ πλήθους, οὐδ' ὡς μεταγινώσκων ἐπ' αὐτοῖς, εἰς οἶκτους καὶ παραιτήσεις ἐτρέπετο· ἀρχὴν δὲ οὐδὲ δικασὰς αὐτοῖς ἀξίου χρῆσθαι πρὸς ὑδενὸς πράγματος, ὡς οὐδεμίαν ἔχουσι νόμιμον ἐξουσίαν· εἰ δέ βουλήσεταί τις ὅπῃ τῶν κατάντων αὐτῷ χρήσηται, εἴτε ἔργων εὐθύνας ἀπαιτεῖν, εἴτε λόγων, ἔνθα νόμος ὅστις, ἕτοιμος εἶναι δίκην ὑπέχειν. παρελήλυθέναι δὲ πρὸς τοὺς δημότας ἔλεγεν, ἐπειδὴ καλοῦσιν αὐτοί, τὰ μὲν, ὅπως τιμήσωσι τῶν προσυμοσιῶν αὐτῶν καὶ πλεονεξίας, ἃς ἐχρήσαντο περί τε τὴν ἀπόστασιν, καὶ μετὰ ταῦτα· τὰ δὲ, συμβουλεύσων ὅπως ἔχειν ἤδη ποτὲ καὶ συσκεῖλαι τὰς ἀδίκους ὑπερθυμίας. καὶ μετὰ τοῦτο [a]ὑπερφυῶς πάνυ καὶ θρασέως αὐτῶν ἁπάντων κατήπλητο, καὶ μάλιστα τῶν δημάρχων. προσῆν δὲ αὐτοῦ τοῖς λόγοις, οὐχ ὡς πολίτου δήμιον ἀναβιβάσοντος, εὐλόγως ἀϊδῶς, οὐδ' ὡς ἰδιώτῃ πολλοῖς ἀπεχθομένου, σώφρων δυλάβεια πρὸς ἀρὰς τῶν κρατούντων, ἀλλ' ὡς ἐχθρῷ προσπλακίζοντος ἀδεῶς τοῖς ὑπὸ χεῖρας, ἄκρατός τις ὀλὴ, καὶ βαρεῖα τῷ κακῶς πάσχοντι ὑπεροψία.

Τοιαῦτα μὲν λέγοντος τε αὐτοῦ μεταξὺ πολὺς θόρυβος ἐγένετο, τῆδε καὶ τῆδε δαμᾶ [b]μεθελκομένοις, ὡς ἐν διαφόροις πλήθεσι, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ βουλομένοις, τοῦ μὲν ἡδομένων ὅπῃ τοῖς λόγοις αὐτοῦ, τοῦ δὲ πάλιν ἀχθομένων. καὶ ἐπειδὴ ἐπαύσατο λέγων, ἔτι πλείων ἀνέστη βοὴ καὶ θόρυβος. οἱ μὲν γὰρ πατρίκιοι, κράτιστον ἀνδρῶν λέγοντες, ἐπῄνουν αὐτὸν ὅπῃ τῇ παῤῥησίᾳ, καὶ μόνον ἀπέφαινον ἐξ ἁπάντων σφῶν ἐλεύθερον, ὃς οὔτε πολεμίων ἔδεισεν [c]ὁπόσων ὄχλον, οὔτε πολιτῶν αὐθάδεις καὶ θρασυνομένους [d]σχολάζουσιν ὁρμάς· οἱ δὲ δημοτικοὶ, δυσανασχετοῦντες ὅπῃ τοῖς ὀνειδισμοῖς, βαρὺ καὶ πικρὸν, καὶ πολεμίων ἁπάντων ἔχθιστον αὐτὸν ἀπεκάλουν. προθυμίαν δὲ πολλὴν εἶχόν τινες ἤδη, οἷς [e]πολὺ μᾶλλον τὸ εὐχερὲς, ἃ χειρῶν αὐτὸν διαφθεῖραι νόμῳ. [f]συνήργουν δὲ αὐτοῖς εἰς τοῦτο καὶ συνελάμβανον οἱ δημαγωγοὶ, καὶ μάλιστα Σικίννιος· ἐπεδίδου τοῖς βουλήμασι τὰς ἡνίας. τελευτῶν γοῦν, ἐπειδὴ πολλὴν αὐτοῦ καταφρονῶν ἐποιήσατο, καὶ τοὺς θυμοὺς ἐξέκαυσε τοῦ δήμου, πολὺς ἐμπνεύσας, τῇ κατηγορίᾳ τέλος ἐξήνεγκεν, ὅπως θάνατον αὐτοῦ καταψηφίσηται τὸ ἀρχεῖον, τῆς εἰς τοὺς ἀγορανόμους ὕβρεως ἕνεκεν, ὃς τῇ προτέρᾳ τοῦ ἡμερῶν ἄγειν αὐτὸν κελευσθέντας ὑφ' αὑτοῦ, τύπτων ἀπήλασεν· οὐ γὰρ ἑτέρων τινῶν εἶναι τὸν προσπλακισμὸν τὸν εἰς τοὺς ὑπηρέτας σφῶν γενόμενον, ἢ τοῦ κελευσάντων. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐπέταξεν ἄγειν αὐτὸν ὅπῃ τὸν προκείμενον τῆς ἀγορᾶς λόφον· ἔστι δὲ τὸ χωρίον, χρημνὸς ἀπόκρημνος, ὅθεν αὐτοῖς [g]ἔθος βάλλειν τοὺς ὑποθανατίους. οἱ μὲν οὖν ἀγορανόμοι προσήεσαν

nihil eorum inficiaretur quæ contra plebem in ſenatu dixerat, nec ullam horum præ ſe ferens pœnitentiam, ad miſericordiam & veniam petendam ſe converteret: quinetiam initio ne judicio quidem eorum ſe ulla in re ſubmittere volebat, quaſi illi legitimam judicandi poteſtatem non haberent. Quod ſi quis apud coſſ. (apud quos id legitime fieri poterat) ſe reum agere, & vel factorum vel dictorum rationes à ſe exigere vellet, paratum ſe ajebat ad cauſſam dicendam. Quod vero à plebejis vocatus fuiſſet, ſe ad ipſos prodiiſſe dicebat; partim ut reprehenderet ipſorum ſcelera & iniquas pluris habendi cupiditates, in quas eruperant & ſeceſſionis tempore & poſt ipſum reditum; partim ut ſuaderet illis ut tandem aliquando cohiberent ac refrænarent ſuas iniquas cupiditates. Poſt hæc acriter admodum & audacter in omnes invectus eſt, & præcipue in ipſos tribunos. Inerat autem in ejus verbis non ut alicujus civis plebem admonentis reverentia, probabili ratione nixa, nec ut privati hominis, plebi odioſi, & verba facientis ad potentiores ſibi infenſos, modeſta cautio; ſed, tanquam hoſtis inſultantis intrepide ſuæ poteſtati obnoxiis, impotens quædam ira & gravis contemptio hominum injuria affectorum.

¶ Quapropter, eo adhuc loquente, inter illos ingens tumultus eſt exortus, aliis in hanc, aliis in illam partem crebro inclinantibus, ut in diſſidente nec eadem volente multitudine *ſolet accidere*, * aliis ſermoni ejus applaudentibus, aliis vero obſtrepentibus. Quum autem finem dicendi feciſſet, clamor & tumultus longe major eſt exortus. Nam patricii, præſtantiſſimum virum appellantes, eum laudabant quod tam libere loqueretur, & ſolum omnium liberum eſſe affirmabant, qui nec inimicorum impetum in ſe facientium turbam formidaſſet, nec civium iniquos ac ſuperbos conatus blanditiis delinire voluiſſet. Plebeji vero, ægre ferentes ejus convicia cum exprobratione conjuncta, gravem & acerbum hoſtiumque omnium ſibi infenſiſſimum eum appellabant; & multi jam parati erant (quibus id factu perfacile erat) facto impetu ex tempore eum, ut jure belli, interficere. Illoſque adjuvabant tribuni, præcipue vero Sicinnius † illorum conſiliis habenas laxabat. Tandem autem quum multis in hominem invectus fuiſſet animoſque plebejorum accendiſſet, gravem iram ſpirans accuſationem ſuam hac ſententia clauſit, capitali ſupplicio à tribunorum collegio eum damnari, ob factam ædilibus injuriam, quos pridie juſſos à ſe, ut eum ducerent, pulſatos abegiſſet: nam contumelioſam illam injuriam ſuis miniſtris factam in nullos alios, quam in eos qui id juſſerant, recidere. His dictis, juſſit eum ad imminentem fori collem duci: (hic autem locus eſt vaſta rupe horrendus, unde capite damnatos dejicere ſolebant.) Ædiles igitur acceſſerunt, ut

Per Jul. 42 5. *Ante Chr.* 419. *Olymp.* 72 $\frac{3}{4}$. *V. C.* *Cat.* 26; *Var.* 26;.

XXXV.

444

a Eodem vocabulo alibi utitur *Dionyſius*. ſed ſæpius reperias ὑπερφυῶς apud *Homerum* & *Herodotum* pro ὑπερμεγάλως & ἀπιστικῶς. *Port.* b Non male genitivo caſu legeris μεθελκομένων. *Sylb.* c Forſan rectius ὑπόσων ὄχλον, ut in ſeq. membro αὐθάδεις ὁρμάς. *Sylb.* d In *Ed. Steph.* ἰσχάλουσιν. ſed veram lectionem σκολάζουσιν cum utroque interprete [& *Cod. Vat.*] agnovit etiam *Camerarius*, & σχολαζόντων idem hîc eſt quod pag. præced. v. 46. ἀσχολουμένων. *Sylb.* e Πολὺ κρεῖττον *Vat.* f Συνηγόρουν malit *Portus*. g Ἔθος deerat in *Ed. Steph.* è *Codd. Ven.* & *Rom.* addidit *Sylb.* Ἔθος ἦν βάλλειν in *Vat.* & *Lapi Codd.* * Aliis quidem lætis ex ſermonibus ejus, aliis vero dolentibus. *Lapus.* † *Id eſt*: totis viribus eos inſtigabat ut ſua conſilia ad exitum perducerent.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

ut eum comprehenderent: at patricii ingenti clamore ſublato conglobati impetum in eos fecerunt; & poſtea plebs in patricios. & nulla amplius modeſtia in factis ſervabatur, & utrique contumelioſiſſimis verbis ſe mutuo petebant, ſeque invicem pellebant, nec à manibus ſibi temperabant. Illi tamen qui motus iſtos excitabant cœpto deſtiterunt, & ſupere coacti ſunt à coſſ. qui in medios irruperunt, & lictoribus imperarunt ut turbam ſummoverent. Tanta erat hujus magiſtratus apud illius ætatis homines reverentia, & tantum honoris regiæ poteſtatis dignitati tribuebatur. Quibus rebus Sicinnius anxius & perturbatus, quod valde metueret ne cogeret adverſarios vim vi repellere, quum cœptis nollet deſiſtere, quando ſemel rem aggreſſus erat, nec tamen in ſua ſententia permanere poſſet, multum ſecum ipſe cogitabat quid faciendum eſſet.

ὡς ὀπιληψόμενοι τοῦ σώματος. οἱ δὲ πατρίκιοι μέγα ἐμβοήσαντες, ὥρμησαν ἐπ' αὐτοὺς ἀθρόοι. ἔπειτα ὁ δῆμος ὑπὲρ τῶν πατρικίων. καὶ τῷ πολλὴ μὲν ἔργων ἀκοσμία, πολλὴ δὲ λόγων ὕβρις πρὸς ἀμφοῖν, ὠθισμοί τε καὶ χειρῶν ὀπισθολαί. [a] κατελείφθη δὲ καὶ σωφρονεῖν ἀναγκάσθη τὰ παρακινούμενα ὑπὸ τῶν ὑπάτων βιασαμένων εἰς μέσους, καὶ τοῖς ῥαβδούχοις ἀναφέλλειν κελευσάντων τοὺς ὄχλους. τοσαύτη ἄρα τὸ ἀρχῆς ἦν αἰδὼς τοῖς τότε ἀνθρώποις, ᾗ ὕπω τίμιον τὸ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας πύημα. ἐφ' οἷς ὁ Σικίννιος ἀδημονῶν καὶ ταραττόμενος, εὐλαβείας τε μεστὸς ὢν, μὴ προσαναγκάσῃ τοὺς διαφόρους τοῖς βιαίοις τὰ βίαια λῦσαι, διστάζῃ τε ἀκ ἀξιῶν ὅ τι ἐγχειρήσαι, ἐπειδὴ ἅπαξ ἐπεβάλετο, ᾗ μένειν ἐφ' οἷς ἔκεινεν ᾗ δυνατὸς ὢν, πολὺς ἦν σκοπεῖν ὅ,τι πρακτέον, ἦν.

Καπιδὼν δὲ αὐτὸν ἀμηχανοῦντα Λεύκιος Ἰούνιος Βροῦτος ἐκεῖνος ὁ δημαγωγὸς, ὁ τεχνησάμενος ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις αἱ διαλλαγαὶ, δεινὸς ἀνὴρ τά τε ἄλλα καὶ πόρους εὑρεῖν ἀπόροις, προσέρχεται μόνος μόνῳ, ᾗ ὑποπτεύεται μὴ φιλονεικεῖν, ἐγχειρήματι θερμῷ ᾗ παρανόμῳ συναγωνιζόμενον, ὁρῶντα [b] τοὺς πατρικίους ἅπαντας ἠρεθισμένους, καὶ ἑτοίμους ἅπαντας, εἰ κληθεῖεν ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ὅπλα τὰ ὅπλα χαρεῖν, τῷ τε δήμῳ τὸ καρτερώτατον μέρος ὀδυνᾶσθον, καὶ οὐκ ἀγαπητὸς δεχόμενον ἀνδρὸς ὑπατεύσαντος ἐν τῇ πόλει προδόσιν ὅτι θανάτῳ, καὶ ζημίαν ἀχείτω. συνεβούλευε δὲ αὐτῷ τότε μὴ ἐξαγαγεῖν, καὶ μὴ χωρεῖν ὁμόσε τοῖς ὑπάτοις, μή τι μεῖζον κακὸν ἐργάσηται, προθεῖναι δὲ τῷ ἀνδρὶ δίκην, ὁείσαντα χρόνον ὅσον δή τινα, καὶ ψῆφον ἀναδοῦναι τοῖς πολίταις ὑπὲρ αὐτῷ κατὰ φυλάς· ὅπ ἂν αἱ πλείους ψῆφοι καθαιρῶσι, τοῦτο ποιεῖν· τυραννικὸν μὲν εἶναι λέγων καὶ βίαιον, ὃ νεῦν ἐπεχείρησε διαπράξασθαι, ᾗ αὐτὸν ὑπάρχειν ᾗ κατηγορεῖν καὶ διαιτᾶν, καὶ τῷ μέτρῳ τῆς τιμωρίας χρῆσθαι. πολιτικὸν δὲ, τὸ καλὰ νόμους ἀπολογίας τυχόντα τοὺ ὑπαλθεῖν, ὅπ ἂν τοῖς πλείοσι δικασταῖς δόξῃ, τοῦτο παθεῖν. πείθεται τούτοις ὁ Σικίννιος, μηδὲν ὁρῶν βούλευμα κρεῖττον, ᾗ παρελθὼν, ἔφη· "Πῶ μοὶ ἀσυδὴν ὁρᾶτε τοῦ πατρικίων, τὴν εἰς "τὰ φονικὰ ᾗ βίαια ἔργα, ὦ δημόται, ὡς ἑνὸς ἀνδρὸς αὐ"θάδους, ὅλῃ ἀδικουῦτος πῶ πόλιν, ἥτιον πίθεται "τὸ πλῆθος τὸ ὑμέτερον. [d] οὐ μὴν ὁμοίους γενέσθαι "χρὴ αὐτοῖς, καὶ ὅπ κεφαλὴν ὠθεῖσθαι, ᾧτε ἄρχοντας "πολέμου, οὔτε ἀμυνομένους. ἀλλ' ἐπειδὴ προφασιν "εὐπρεπῆ προβάλλονταί τινες, τὸν νόμον, ᾧ βοηθοῦντες "ἀφαιρεῖται τῆς κολάσεως, ὃς οὐκ ἐᾷ τ πολιτῶν "οὐδένα ἀποθνῆσκειν ἄκριτον, συγχωρήσωμεν αὐτοῖς τὸ "δίκαιον τοῦτο, κἀκεῖνο ᾗδὲ νόμιμα παίζοντες ᾗδὲ δίκαια "ὑπ' αὐτῶν· καὶ δείξωμεν ἔτι τοῖς εὐγνώμοσι μᾶλλον

XXXVI. ¶ Quem quum conſilii inopem animadvertiſſet L. Junius Brutus, popularis ille concionator ac tribunus plebis, qui pacis conditiones excogitarat, vir acer cum aliis in rebus tum in expediendis difficultatibus, ſolus cum ſolo egit, monuitque ne pertinacius contenderet, * utque deſiſteret ab eo ferventi ac iniquo conatu, quum videret omnes patricios irritatos, & omnes paratos, ſi à coſſ. vocarentur, arma capere; plebis vero firmiſſimam partem animo dubio eſſe, nec libenter pati nobiliſſimum civem ad ſupplicium rapi, idque indemnatum. itaque ei ſuaſit ut tunc quidem cederet, neve cum coſſ. pugnaret, ne quod gravius malum patraret; ſed homini diem diceret, tempore quantumcunque voluiſſet ſtatuto, quo ad cauſſam dicendam veniret, & de eo cives tributim mitteret in ſuffragia, & quod plurium ſuffragiis ſtatutum fuiſſet, id faceret. tyrannicum enim & violentum id eſſe dicebat, quod tunc facere conabatur, quod ſcilicet idem & accuſator & judex & pœnæ moderator arbiterque ſummus eſſet: civile vero eſſe, ut reus, ex legibus facta ei dicendæ cauſſæ poteſtate, quod pluribus judicibus viſum eſſet, id pateretur. His paruit Sicinnius, quod nullum melius conſilium videret, & progreſſus, "Videtis (inquit) "Quirites, ſtudium quo patricii ad cædes & "violentiam feruntur; ſiquidem unum ho"minem ſuperbum, & qui toti reip. fecit in"juriam, vobis omnibus anteponunt. Sed "tamen non decet nos eſſe eorum ſimiles, "nec oportet nos, aut bellum inferentes aut "illatum propulſantes, in noſtram perniciem "ruere præcipites. Sed quoniam nonnulli "cauſſam ſpecioſam prætendunt, legem, cu"jus propugnatores *ſontem* ſupplicio eri"piunt, quod ea nullum civem Rom. indem"natum occidi ſinat, hoc jus illis conceda"mus, quamvis ipſi nobiſcum neque legibus "neque jure agant. Et oſtendamus nos malle

445

a κρείττους

a Κατελήφθη *Vat.* atque ita forſan in *Lapi Cod.* dum vertit *deſiere vero.* Κατελήφθη vel κατεπαύθη legendum monuit *Sylb.* Κατελύθη malit *Portus.* b Τὸς τε πατρικίους *Vat.* c Ὑπαλθεῖν agnoſcit [*Cod. Vat.* atque] etiam *Lapi* verſio, *poſſemem deſenſionis conſularem ſecundum leges.* Sed cum Marcius conſulatum nondum ſit adeptus, non abſurde cum *Gelenio* legemus ὑπαθῶν, ὑπαίτιον, ὑπαθῦναι, vel ſimile quid. ὑπίδιον & ὑπαίτιον alibi ſic uſurpat. *Sylb.* d Οὐ μὰν ὁμοίους γε αὐτοῖς γενέσθαι χρὴ *Vat.* * Συναγωνίζεται hîc loci *patrocinandi & juvandi* ſignificationem habet: quare ſic etiam locum verteris, *mones ne contendat, nec calidum ac iniquum incœptum tueatur & adjuvet.* intelligit autem eorum conatus, qui (p. 427. v. 34.) πολλὰ προθυμίαν ἴσχον ὑπὲρ τῶν αὐτὸν ἀμφιβήτησιν νόμων. quos ibidem & cæteri tribuni & in primis Sicinnius juviſſe atque inſtigaſſe dicuntur. *Sylb.*

κρείττους ἢ τοῖς βιαίοις εἶναι τῶν ἀδικουμένων ἡμᾶς πολιτῶν βουλόμεθα. ὑμεῖς μὲν οὖν ἄπιτε, καὶ τὸν μέλλοντα χρόνον ἀναδέχεσθε, οὐ πολὺν ἐσόμενον. ἡμεῖς δὲ παρασκευασάμενοι τὰ κατεπείγοντα [b] περὶ τούτου χρόνον τῷ ἀνδρὶ εἰς ἀπολογίαν, καὶ τοῦτο δίκαιον ὑμῖν συμβαλούμεθα. ὅταν δὲ γένησθε τῆς ψήφου κατὰ τὸν νόμον κύριοι, τιμήσασθε αὐτοῦ ἣν ἂν ἄξιον εὕρητε ζημίας. καὶ περὶ μὲν τούτου τοσαῦτα. τῆς δὲ τοῦ σίτου διαπράσεώς τε καὶ διαθέσεως, ἵν' ὡς τοῦ δικαιοτάτου γένηται, εἰ μή τις ἔσται τούτοις καὶ τῇ βουλῇ φροντίς, [c] ὀπιμελησόμεθα. ταῦτα εἰπὼν, διέλυσε τοὺς ἀκκλησίαν.

Μετὰ τοῦτο οἱ μὲν ὕπατοι, συναγαγόντες τοὺς βουλῆς, ἐσκόπουν ἐφ' ἡσυχίας, τίς ἂν γένηται τῆς παρούσης ταραχῆς λύσις. καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς πρῶτον μὲν ἀποθεραπεῦσαι τοὺς δημότας, εὐώνους πάνυ καὶ [d] λυσιτελεῖς ποιήσαντες αὐτοῖς τὰς ἀγοράς· ἔπειτα πεῖθειν τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῶν, μέχρι τῆς βουλῆς παύσασθαι, καὶ μὴ προέσθαι τὸν Μάρκιον. εἰ δὲ μὴ πείθοιεν, εἰς μακροτάτους ἀναβάλλεσθαι χρόνους, ἕως ἂν μαραν θῶσιν αἱ τῶν πολλῶν ὀργαί. ταῦτα ψηφισάμενοι, τὸ μὲν ὑπὲρ τῆς ἀγορᾶς δόγμα εἰς τὸ δῆμον ἐξήνεγκαν, καὶ πάντων ἐπαινεσάντων, ἐκύρωσαν. ἦν δὲ τοιόνδε· "Τὰς τιμὰς τῶν ὠνίων [e] τῶν πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν βίον, ἅπτινες ἐγένοντο ἐλάττους πρὸ τῆς ἐμφυλίου στάσεως. πρὸς δὲ τῶν δημάρχων πολλὰ λιπαρήσαντες, τῷ μὲν ὁλοσχερῆ παρεσιν οὐχ εὕροντο, τοῦ δὲ εἰς χρόνον ὅσον ἠξίουν, ἀναβολὴν ἔλαβον· αὐτοί τε προσεμηχανήσαντο διατριβὴν ἑτέραν, ἀφορμὴν τοιάνδε χρησάμενοι. τοὺς ἐκ Σικελίας ἀποσταλέντας ὑπὸ τυράννου πρέσβεις, καὶ πομιζομένους τῷ δήμῳ τοῦ σίτου δωρεάν, ἀποπλέοντας οἴκαδε, Ἀντιάται [f] περατικὸν εἰλημμένοι, κατήγαγον, ἀποσαλεύοντας οὐ πρόσω τῶν λιμένων, καὶ τά τε χρήματα αὐτῶν, ὡς πολεμίων, δι' ὠφελείας ἔσχον, καὶ τὰ σώματα καταπλεύσαντες εἶχον ἐν φυλακῇ. ταῦτα μαθόντες οἱ ὕπατοι, ἔξοδον ἐψηφίσαντο ἐπὶ τοὺς Ἀντιάτας, ἐπειδὴ προσβευομένοις αὐτοῖς οὐδὲν ἠξίουν τῶν δικαίων ποιεῖν· καὶ ποιησάμενοι τῶν ἐν ἀκμῇ [g] ἐν αὐτῇ" καταλόγων, ἐξήεσαν ἀμφοτέροις, ψήφισμα κυρώσαντες ὑπὲρ ἀναβολῆς τῶν τε ἰδίων καὶ τῶν δημοσίων δικῶν, ὅσον ἂν χρόνον ὦσιν ἐν τοῖς ὅπλοις. ἐγένετο δὲ οὕτω, οὐχ ὅσον ὑπέλαβον, ἀλλὰ [h] πολὺ ἐλάττων. οἱ γὰρ Ἀντιᾶται μαθόντες ἐξεσταλμένους παντὶ μεῖ Ρωμαίους, ὡς τὸ ἐλάχιστον ἀντέχον χρόνον· δείσαντες δὲ καὶ λιπαρησάντες, τά τε σώματα τῶν ἁλόντων Σικελιωτῶν ἀπέδοσαν, καὶ τὰ χρήματα. ὥστε ἀναγκάσθησ οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέψαι.

Διαλυθείσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὁ μὲν Σικίννιος ὁ δήμαρχος, συναγαγὼν τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, εἶπεν

"cives, à quibus injuria afficimur, clementia "quam violentia ſuperare. Vos igitur abite, "& tempus quod brevi aderit exſpectate. "Nos vero interim res urgentes curabimus, "præſtitutoque huic viro ad cauſſæ dictionem "tempore, judicium vobis committemus, ut "vos ipſi hac de re ſententiam feratis. Ubi "vero ex lege in ſuffragia miſſi penes vos ea "habueritis, tunc illi mulctam, qua eum di-"gni eſſe comperietis, irrogate. Atque hac "quidem de re hæc ſint ſatis. Quod autem "attinet ad frumenti venditionem & diſpen-"ſationem, ut hoc quam juſtiſſime fiat, niſi "hoc coſſ. ſenatuique curæ fuerit, nos ipſi "huic rei providebimus. Hæc loquutus con-cionem demiſit.

Per. Jul. 4224. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cas. 263. Var. 269.

¶ Poſt hæc coſſ. coacto ſenatu, per otium conſultabant quanam ratione præſens tumultus ſedari poſſet. Et placuit ipſis primum quidem magna annonæ preciique vilitate plebem delinire; deinde vero ejus magiſtratibus perſuadere ut in ſenatus gratiam cœpto diſiſterent, neve Marcium *in populi judicium* adducerent. Quod ſi hoc illis perſuadere non poſſent, ſaltem in quam longiſſimum tempus rem differrent, donec ira vulgi deferveſceret. His decretis ſenatuſconſultum de annona promulgarunt, & omnibus approbantibus ratum id fecerunt. Erat autem in hanc ſententiam factum: "Precia rerum venalium "ad quotidianum victum pertinentium non "majora eſſe quam quæ minima ante civilem "ſeditionem fuiſſent. A tribunis vero multis precibus quum remiſſionem integram impetrare non potuiſſent, dilationem judicii impetrarunt quantam petierunt; ipſique aliam moram excogitarunt, hac occaſione uſi. Legatos ex Sicilia à tyranno miſſos, & qui frumentum pop. Rom. dono datum advexerant, domum redeuntes, Antiates miſſa piratarum manu interceperunt, ipſorumque naves in ſuos portus deduxerunt, à quibus non longe aberant anchoris jactis in ſalo ſtantes: & eorum pecunias ut hoſtium * diripuerunt, & ipſos in carcerem conjectos cuſtodiebant. Coſſ. his rebus cognitis expeditionem in Antiates decreverunt, quod, miſſa ad eos legatione, nihil quod æquum eſſet facere vellent: † habitoque juniorum delectu, exierunt utrique, facto ſenatuſconſulto ut omnia tam privata quam publica judicia ſuſpenderentur quamdiu in armis forent. Hoc autem tempus non quantum ipſi ſperarant, ſed multo brevius fuit. Nam ubi Antiates cognoverunt Romanos totis viribus ex finibus ſuis egreſſos, ne vel minimum quidem temporis ſpatium ipſis reſtiterunt; ſed eos precari & ſupplicite orare cœperunt, & ipſa Siculorum corpora & pecunias reſtituerunt: quare, Romani urbem repetere coacti ſunt. XXXVII.

¶ Dimiſſo autem exercitu, Sicinnius tribunus, plebe ad concionem coacta, Marcio diem XXXVIII.

a Κρείττους δὲ Rom Cod. [cui conſentit Vat.] additum. quod ſi poſt βιαίοις collocetur, clarior erit ſententia. ſic certe *Lapus* legiſſe videtur, dum vertit, *oſtendamus quod generoſis potius quam violentis volumus meliores eſſe lædentibus nos civibus. Sylb.* b Commeratius quidem expuncto ς legit περὶ τούτου, ut paullo ante (p. 428. v. 28.) περὶ τούτων τῷ ἀνδρὶ δίκαιον &c. *Sylb.* c Ante ὀπιμελησόμεθα emphaſeos cauſſa inſerendum videtur ἡμεῖς: præſertim cum per contemptum paullo ante dixerit τούτοις pro τοῖς ὑπάτοις. *Sylb.* d Convenientius ἐπιλεῖς, i. e. *vili precio parabiles.* rectius etiam ποιήσαντες. *Sylb.* e Τῶν πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἀναγκαίων *Vat.* f Περατικὸν *piratarum manum* (ut λῃστικὸν *prædonum manum*) non *piraticum navigium* (ut volunt alii) interpretandum cenſet *Portus.* g Illa non agnoſcunt *Vat.* & *Lapi Codd.* atque ſuperflua eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* h Πολὺ ἐλάττων *Vat.* * In *Portus.* † Ita *Lapus* & *Gelen.* Hoc modo *Portus*; habitoque juniorum delectu ex utroque ordine, militem eduxerunt.

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 ¾. *V. C. Cav.* 263. *Var.* 265.

diem dixit, in qua cauſſæ ejus judicium faciendum erat: rogabatque non ſolum eos qui in urbe erant, ut frequentes ad illius cauſſæ cognitionem ac judicium venirent; ſed etiam illos qui in agris degebant, ut intermiſſo opere ad eandem diem præſto eſſent, quod pro libertate & ſalute totius reip. ſuffragia ipſis eſſent ferenda. Denunciavit etiam Marcio ut ad cauſſam dicendam veniret, pollicitus fore ut nullius rei legitimæ in judiciis repulſam pateretur. Conſulibus vero, poſt conſultationem cum patribus habitam, plebis arbitrio tantam poteſtatem minime permittere placuit. Juſtam autem & legitimam ejus inhibendæ rationem invenerunt, qua omnia adverſariorum conſilia à ſe diſſipatum iri putabant. Poſtea tribunos plebis una cum eorum neceſſariis ad colloquium vocarunt. & Minucius in hunc modum eſt loquutus: "Nobis, "tribuni, ſeditio ex urbe totis viribus tollenda, nec cum plebe pertinacius ulla de re "contendendum videtur: præſertim vero "quum videamus vos, omiſſa vi, jure ac veris agere. Quam veſtram voluntatem licet "laudemus, tamen ſenatuſconſulta reip. præ"ire more patrio æquum eſſe cenſemus. Po"teſtis autem & vos ipſi eſſe teſtes, ex quo "hæc urbs à majoribus noſtris eſt condita, "ſemper hunc honorem ſenatui habitum, & "nunquam plebem de ulla re abſque præ"eunte ſenatuſconſulto judicaſſe, neque quid"quam ſuis ſuffragiis decreviſſe, non ſolum "nunc, ſed ne ſub regibus quidem: quæcun"que enim ſenatui placuiſſent, hæc ipſa re"ges ad populum referebant, atque ita rata "faciebant. Hoc igitur jus nolite nobis au"ferre, neve hunc priſcum & præclarum "morem tollite: ſed ſi qua re juſta ac mode"rata vobis eſt opus, de ea ſenatum monete, "& quod illi viſum fuerit, id plebis arbitrio "ac poteſtati permittite.

XXXIX. ¶ Coſſ. hæc dicentibus, Sicinnius eorum verba ferre non poterat, nec ullam rem in ſenatus arbitrio ac poteſtate eſſe volebat. * Collegæ vero illius, ex Lucii ſententia ſenatuſconſultum fieri permiſerunt, quum & ipſi juſtum quiddam ante poſtulaſſent, quod coſſ. ipſis negare non poterant. Petierunt enim ut patres, facta dicendi copia, & ipſis tribunis cauſſam plebis agentibus, & aliis qui vel eadem vel contraria ſuadere vellent, ubi quæ eſſet omnium conſultorum voluntas audiſſent, tum demum id quod juſtum, & è rep. illis viſum fuiſſet, pronunciarent: utque omnes poſt legitimum jusjurandum juratum, ſicut in judiciis fieri ſolet, ſententiam ſuam dicerent; † & quod plurium ſententiis comprobatum fuiſſet, id ratum eſſet. Quum autem conſules ſenatuſconſultum fieri permiſiſſent, ut tribuni poſtulabant, tunc colloquium eſt ſolutum. Poſtero vero die coactus eſt ſenatus. Quum autem conſules ei

ἡμέραν οἱ ἢ συλλελεῖν ἤμελλε τὴν περὶ τοῦ Μαρκίου κρίσιν καὶ παρεκάλεσε τούς τε κατὰ πόλιν ὑπάρχοντας ἀθρόως ἥκειν ὅπως τὴν ἀγνωσιν τῆς δίκης, καὶ τοὺς ὅπως τῶν ἀγρῶν διατρίβοντας, ἀφεμένους τῶν ἔργων, εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπαντᾶν, ὡς ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας ὅλης τῆς πόλεως τὴν ψῆφον ἀναληψομένους. παρήγγελλε δὲ καὶ τῷ Μαρκίῳ παρεῖναι πρὸς τὴν ἀπολογίαν, ὡς ὑδενὸς ἀτυχήσοντι τῶν περὶ τὰς κρίσεις νομίμων. τοῖς δὲ ὑπάτοις ἐδόκει βουλευσαμένοις μετὰ τῆς συνεδρίου, μὴ πρότερον τὴν δῆμον ἐξουσίας τηλικαύτης κύριον γενόμενον. [a] εὕρετο δὲ αὐτοῖς τῆς κωλύσεως ἀφορμὴ δικαία καὶ νόμιμος, ᾗ χρώμενοι πάντα [b] ἀσφαλέως ἔμελλον τὰ ἀντιδίκων βουλεύματα. καὶ μετὰ τοῦτο παρεκάλεσαν εἰς λόγους ἐλθεῖν τοὺς προεστηκότας τοῦ δήμου, συνόντων αὐτοῖς τὴν ὁπλιτείαν. καὶ ἔλεξε Μινούκιος τοιάδε. "[c] Ἡμῖν, ὦ "δήμαρχοι, δοκεῖ χρῆναι τὴν τάσιν ἐξελαύνειν ἐκ τῆς "πόλεως ἀπάσῃ δυνάμει, καὶ μὴ φιλονεικεῖν [d] σφαντί"οις τῷ δήμῳ περὶ μηδενὸς χρήματος· μάλιστα δ' ὅταν "ὁρῶμεν ὑμᾶς ἀπὸ τῆς βιαίων ὅτι τὰ δίκαια καὶ τοὺς "λόγους ἥκοντας. ταύτης μέντοι γε τῆς γνώμης ἐπαν- 447
"νῆσαι ὑμᾶς, † βουλὴν ποιόμεθα δεῖν ἄρξαι περὶ βουλεύ"ματα ποιησαμένην, ὥσπερ ἔθος ἡμῖν πάτριον. δύναισθε "δ' ἂν καὶ αὐτοὶ τοῦτο μαρτυρεῖν, ὅτι ἐξ οὗ τήνδε † πό"λιν ἔκτισαν [e] ὑμῶν οἱ πρόγονοι, τοῦτο τὸ γέρας ἔχουσα ἡ "βουλὴ διατετέλεκεν, καὶ οὐδὲν πώποτε ὁ δῆμος, ὅτι μὴ προ"βουλεύσειεν ἡ βουλή, ὅτε ἐπέκρινεν, ὅτε ἐπεψήφισεν, οὐχ "ὅτι νῦν, ἀλλ' οὐδ' ὅτε † βασιλέων· τὰ δὲ ἄλλα ὅσα τῷ "συνεδρίῳ δόξειε, ταῦτα οἱ βασιλεῖς εἰς † δῆμον ἀνέφε"ρον, ἐπευόμενοι. μὴ δὴ τοῦτο ἀφαιρεῖσθε τὸ δίκαιον ἡ"μῶν, μηδὲ ἀρχαῖον καλὸν ἔθος ἀφανίζετε. διδάξαντες δὲ "τὸ συνέδριον, ὅτι δικαίᾳ δεήσεσθε καὶ μετρίᾳ πράγματος, ὃ ἂν "ἐκείνῳ δοκῇ, τοῦτο † δῆμον ἀποδείξαι κύριον.

Ταῦτα τῶν ὑπάτων λεγόντων, ὁ μὲν Σικίννιος οὐκ ἠνείχετο τοὺς λόγους, οὐδὲ ἠξίου τὴν βουλὴν ὑμνὸς ποιεῖν κυρίαν. οἱ δὲ † αὐτὴν ἔχοντες ἐξουσίαν ἐκείνῳ, [f] Λευκίου γνώμῃ χρησάμενοι, συνεχώρουν γενέσθαι τὸ προβούλευμα, δικαίαν τινὰ καὶ αὐτοὶ ποιησάμενοι πρόκλησιν, ἣν οὐκ οἷόν τε μὴ δέξασθαι [g] τοῖς ὑπάτοις. ἐξῆν γὰρ τοὺς βουλευτὰς λόγους ἀποδόντας, αὐτοῖς τε τοῖς ὑπὲρ τοῦ δήμου προτίθεσι, καὶ τοῖς συναγορεύουσιν, ἢ ταἐναντία λέγειν βουλομένοις, ἐπειδὰν ἀκούσωσι πάντων τῶν βουλομένων, ὅ,τι ἂν αὐτοῖς φαίνῃ δίκαιόν τε καὶ τῷ κοινῷ συμφέρον, ἀποφήνασθαι. φέρειν δὲ τὴν γνώμην ἅπαντας, ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ, † νόμιμον ὅρκον ὀμόσαντας· ὅτι δ' ἂν οἱ πλείους γνῶσιν καθαιρῶσι, τοῦτο εἶναι κύριον. [h] συγχωρησάντων δὲ τῶν ὑπάτων, ὥσπερ ἠξίουν οἱ δήμαρχοι, τὸ προβούλευμα γενέσθαι, τότε μὲν διελύθησαν· τῇ δὲ κατόπιν ἡμέρᾳ παρῆν μὲν εἰς τὸ συνέδριον ἡ βουλή· οἱ δὲ ὕπαλοι διδάσκαλοι

a Εὕρητο *Vat.* quo modo legendum eſſe docuit *Sylb.* b Διαλύσει *Vat.* quod non diſplicuit *Sylburgio.* c Ὑμῖν perperam in *Ed. Steph.* d Et σφαντίοις retineri poteſt & σφαντίως pro eodem ſubſtitui. *Sylb.* Εναντιρρόοις malit *Caſ.* Forſan rectius adhuc ἐνάντια, ut in *Cod. Vat.* e Ἡμῶν οἱ πρόγονοι *Vat.* f Δεκίου agnoſcit *Cod. Vat.* ut & *Lapi* verſio, quæ Brutum ſub hoc prænomine intelligit. Sed ut (inquit *Sylb.*) non improbanda videtur *Gelenii* ſententia, qui mavult Δεκίου, quod ejus mentio facta ſit non modo ſupra p. 395. v. 13. verum & infra aliquoties. g Τοῖς ὑπ' αὐτοῖς *Vat.* h Mutato ordine legendum, συγχωρησάντων δὲ τῶν δημάρχων, ὥσπερ ἠξίουν οἱ ὕπαλοι &c. *cum conceſſiſſent tribuni S. C. fieri, ut poſtularant coſſ.* &c. quam lectionem tum antecedentia, v. 36. tum ſequentia, v. 3. *Sylb.* * Illi enim ſunt οἱ τῷ αὐτῷ ἔχοντες ἐξουσίαν οἷσπερ. † Et quod plures ſententiæ deciderent. *Gelen.* Atque καθαιρῶν (ut notat *Sylb.*) ſupra etiam (p. 428. v. 31.) uſurpatur pro *decidere.*

a Καὶ

σαντες αὐτῇ τὰ συγκείμενα, τὸν δημάρχους ἐκάλουν, καὶ ἐπὶ ὧν ἥκουσιν ἐκέλευον λέγειν. παρελθὼν δὲ Λεύκιος, ὁ συγχωρήσας τὸ προβούλευμα γενέσθαι, τοιάδε τοῖς ἐχρήσατο λόγοις.

"Οὐ λανθάνει μ' ὑμᾶς, ὦ βουλή, τὸ συμβησόμενον, ὅτι "δι' αἰτίας ἃς ὑόμεθα, πρὸς τοῦ δήμου, τῆς εἰς ὑμᾶς "ἀφίξεως ἕνεκα, [a] κατήγορον ἔξομεν ἕνα προβούλευμα· "ἄνδρες γὰρ αὐτὴν ἐξουσίαν ἔχοντα ἡμῖν· ὃς οὐκ ὀφεῖ δεῖν ἃ "δίδωσιν ἡμῖν ὁ νόμος, ταῦτα παρ' ὑμῶν [b] αἰτεῖν, οὐδὲ ἐν εὐ- "εργεσίας μέρει τὸ δίκαιον λαμβάνειν. κίνδυνον δὲ οὐ μικρὸν "ἐλάχιστον ἀναρρίψαντι εἰς δίκην ὑπαχθέντες, ἀλλ' ὡς "αὐτόμολοι γὰρ προδόται καταγνωσθέντες, [c] τὰ αἴσχιστα πά- "σομεθα. ἀλλὰ καίτοι ὑπισχνούμενοι ταῦτα, ὅμως ὑπεμεί- "ναμεν εἰς ὑμᾶς ἐλθεῖν, τῷ τε δικαίῳ πεποιθότες, καὶ τοῖς "ὅρκοις [d] ὑπεξέφασθες, οἷς ὀμόσαντες οἴσετε τὰς γνώ- "μας. φαῦλοι μὲν οὖν ἡμεῖς γε, ὡς περὶ τηλικούτων [e] καὶ "λέγοντες, καὶ πολὺ τοῦ προσήκοντος ἐνδεέστεροι· "τὰ δὲ πράγματα οὐ φαῦλα ὑπὲρ ὧν λέξομεν. τούτοις 448 "οὖν προσέχετε τὸν νοῦν, καὶ ἐὰν ὑμῖν δόξῃ δίκαιά τε καὶ "συμφέροντα τῷ κοινῷ· προσθήσω δὲ ὅτι καὶ ἀναγκαῖα· "συγχωρήσατε ἡμῖν αὐτοῖς τυχεῖν ἐκόντες. Ἐρῶ δὲ περὶ "τοῦ δικαίου πρῶτον. ὑμεῖς δή, ὦ βουλή, ὅτε τοὺς βασι- "λεῖς [f] ἀπηλλάξαθε συμμάχους ἔχοντες ἡμᾶς, καὶ τὴν "πολιτείαν ἐν ᾗ νῦν ἐσμεν κατεστήσατε, ἣν οὐ φέγομεν, μειο- "νεκτοῦντας δὲ ταῖς δίκαις τοὺς δημοτικοὺς ὁρῶντες, ὁπό- "τε συμβαίη τι διάφορον αὐτοῖς πρὸς τοὺς πατρικίους· "πολλὰ δὲ τοιαῦτα· νόμον ἐκυρώσατε, Ποπλίου Οὐα- "λερίου καὶ τοῦ ὑπάτων γνώμῃ χρησάμενοι, ἐξεί- "ναι τοῖς καταδικαζομένοις ἐπὶ τοῦ πατρικίων δημόταις, "προκαλεῖσθαι τὰς κρίσεις ἐπὶ τὸν δῆμον· καὶ πρὸ οὐδὲν "ἧττον ἕτερον, [g] ὡς τῷ νόμῳ τῷδε, τήν τε πόλιν ἐν ὁμο- "νοίᾳ διεφυλάξατε, καὶ τοὺς βασιλεῖς ἐλάσαντες, ἀπώσα- "σθε. τοῦτον δὴ προφερόμενοι τὸν νόμον, ὑπὲρ ὧν ἅπαντας "ἀδικεῖσθαί τε καὶ καταδικάζεσθαι λέγομεν ὑπὸ Γαΐου Μαρ- "κίου τουδί, καλοῦμεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν δῆμον, καὶ τὰ δίκαια "προσαγγέλλομεν ἐκεῖ λέγειν. καὶ προβουλεύματος ἐν- "ταῦθα [h] οὐκέτι δεῖ. πρὸς ὧν γὰρ οὐκ εἰσὶ νόμοι, πρὸς τού- "των ὑμεῖς οὐ προβουλεύσαθαι κύριοι, καὶ ὁ δῆμος ἐπιψη- "φίσαι. νόμῳ δὲ οὐδενὶ ἀκινήτῳ, κἂν μηδὲν ὑμεῖς προβου- "λεύσητε, τούτῳ δήπου χρηστέον. οὐ γὰρ δὴ τοῦτό γ' ἂν "εἴποι τις, [i] ὅτι τὰ μὲν ἰδιωτῶν ὄντων, τὸ μεταποιεῖν συμ- "βαίνῃ οἷς περὶ τὰς κρίσεις κυρία εἶναι δεῖ τοῦ ἐπὶ τὸν "δῆμον προκλησιν, ἡμῖν δὲ τοῖς δημάρχοις ἄκυρον. νόμῳ "μὲ δὴ συγχωρήματι τῷδε ἰσχυζόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο "[k] προκινδυνεύσαντες [l] ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι δικασταῖς, ἥκο- "μεν. ἀγεφάφῳ δὲ καὶ ἀνομοθετήτῳ φύσεως δικαίῳ τῷδε "ἀξιοῦμεν, ὦ βουλή, μὴ πλεῖον ἔχειν ὑμᾶς τὸν δῆμον, μήτε

indicassent quid *inter se ac tribunos* convenisset, eos in senatum vocarunt, & sui adventus caussam aperire jusserunt. Tunc progressus Lucius, qui S. C. fieri permiserat, in hunc modum verba fecit. *Pir. Jul.* 422¾. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 ¾. *Cat.* 263, *V.C. Var.* 265.

¶ "Non latet vos, P. C. quid eventurum XL.
"sit, nos, ob caussas quas suspicamur, quod
"huc ad vos venerimus & S. C. fieri passi
"fuerimus, ab uno collega nostro apud ple-
"bem accusatum iri: is enim putat à vobis
"minime petenda ea esse, quæ nobis ipsæ le-
"ges dant; neque hoc jus in beneficiorum
"acceptorum numero ponendum. nos autem
"non minimum subituros periculum, si in
"judicium adducti fuerimus; sed tanquam
"transfugas & proditores damnatos, ignomi-
"niosissimo supplicio affectum iri. Sed, quam-
"vis hæc probe sciremus, non dubitavimus
"tamen ad vos accedere jure freti, & juriju-
"rando fidentes, quo jurati sententias feretis.
"* Nos quidem viles sumus, & longe infe-
"riores, quam quos de tantis rebus differere
"conveniat: res tamen, de quibus verba fa-
"ciemus, non sunt leves. Quare, attente
"hæc audiatis, & si nostra postulata vobis
"justa & è rep. esse videbuntur, (addam etiam
"necessaria) ultrò nobis ea concedatis. ¶ Ac XLI.
"primum de jure dicam. Vos, P. C. quo
"tempore nostræ societatis ope reges expu-
"listis, eamque reip. formam, qua nunc uti-
"mur, constituistis, quam non reprehendi-
"mus, quum videretis plebejos deteriore con-
"ditione esse in judiciis, quoties aliquid
"controversiarum inter eos & patricios or-
"tum fuisset, (id quod non raro fiebat) legem
"sanxistis, auctore altero coss. P. Valerio,
"licere plebejis, qui vim à patriciis pateren-
"tur, ad populum provocare: & nulla alia
"re adeo ut hac lege civitatis concordiam
"conservastis, & reges reditum vi tentantes
"repulistis. Hac igitur lege freti, quam vo-
"bis proponimus, ob injuriam & vim, quam
"nobis omnibus ab hoc C. Marcio factam
"affirmamus, eum ad populum citamus ibique
"caussam dicere jubemus. nec S. C. hic est
"opus. De quibus enim rebus nullæ exstant
"leges latæ, in illis locus est vestris S. C. &
"populi suffragiis. Quibus vero in rebus
"præsto est lex inviolabilis, etiamsi vos nul-
"lum S. C. feceritis, hac lege est utendum.
"Neque vero dixerit hoc quispiam, privatos
"quidem homines, quibus contigerit ut sint
"deteriore conditione in judiciis, provoca-
"tionem ad populum habere, nobis vero tri-
"bunis idem juris non esse. Hujus igitur le-
"gis concessione freti, & propterea non sine
"nostro periculo vestrum judicium subituri
"venimus. Quod autem attinet ad illud jus
"naturæ non scriptum, nullisque legibus san-
"citum, æquum esse censemus P. C. ut (in
"jure saltem) plebejorum conditio neque
"melior

a Καὶ κατήγορον *Vat.* *b* Ετι pro αἰτεῖν in *Cod. Vat.* *c* Τὰ ἔσχατα ποισόμεθα *Vat.* *d* Vel ἑαυτοὺς, vel τὰ ἡμέτερα, vel aliquid hujusmodi ante ἐπιτρέψαντες deesse quis putet: verum & alibi sine ulla hujusmodi adjectione utitur. *Steph.* *e* Καὶ λεγειν *Vat.* *f* Απηλάσατε in *Vat.* & *Lapi Codd.* quod verius esse pronunciavit *Sylb.* Verum nihil mutandum censet *Portus*, quod ἀπηλλάξαι, ut docet *Suidas*, sumatur pro φυγαδεῦσαι. *g* Ως τὸν νόμον τόνδε *Vat.* *h* Οὐκ ἐδεῖ *Vat.* *i* Confusus hic verborum ordo. simplicior & clarior hic est, τῶν μὲν ἰδιωτῶν ὄντων, οἷς τὸ μεταποιεῖσθαι συμβαίνει πρὸς τὰς κρίσεις, κυρίαν εἶναι δεῖ τοῦ ἐπὶ τὸν δῆμον προκλησιν. quam structuram sequutus est etiam *Lapus*; nisi quod πρὸς τὰς κρίσεις transfert in membrum sequens: sic enim vertit, *quod privatis, si lædi eos accidat, oportet firmam esse de judiciis ad populum provocationem. Sylb.* *k* Forsan rectius προκινδυνεύσαντες. *Port.* Nec aliter legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *ac præterea periclitaturi sub vobis judicibus venimus.* *l* Τοῦ ἡμῖν γενέσθαι *Vat.* * Leves enim nos sumus, ut de tantis dicentes rebus, & longe magis quam conveniret inferiores. *Lapus.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

"melior neque etiam deterior sit quam vestra,
"quia multa atque magna bella vobiscum
"gesserunt, & maxima animi alacritate in il-
"lis conficiendis operam vobis navarunt, &
"præcipui auctores fuerunt ne pop. Rom.
"aliorum imperio pareret, sed ipse aliis id
"quod æquum esset imperaret. Sic autem
"non deteriore juris conditione erimus, P.C.
"si illis, qui corporibus nostris & libertati
"injuriam facere conantur, judicii terrorem
"intentetis. Magistratus sane, & principem
"locum in sedendo, & honores iis, qui &
"virtute & fortuna inter vos excellunt, tri-
"buendos putamus; verum injurias non pa-
"ti, &, si quis intulerit, de eo pœnas pro
"meritis sumere, hæc omnibus civibus æque
"communia esse debere censemus. sicut igi-
"tur splendida illa & magnifica vobis con-
"cedimus, sic istam communem juris æqua-
"bilitatem nolumus amittere. Atque de jure
"hæc sufficiant, licet & alia multa afferri
XLII. "possint. ¶ Quod autem & reip. profutura
"sint plebis postulata, à me paucis differente
"accipite. Eja igitur, siquis ex vobis quære-
"ret, quænam maxima calamitas civitatibus
"possit contingere, & quænam celerrimi exi-
"tii caussa vobis videtur esse? nonne respon-
"deretis, discordia? Ego certe ita sentio.
"Quis igitur vestrum adeo est fatuus, aut
"ineptus, aut ultra modum juris æquabilita-
"tis inimicus, qui non videat, data populo
"potestate judicandi legitime eas caussas qua-
"rum cognitio ad eum pertinet, remp. fore
"concordem? quod si aliter statueritis, &
"nobis libertatem eripueritis, (libertatem e-
"nim eripietis, si jus & legem tollatis) vos ite-
"rum dissidendi & bellum vobis inferendi
"necessitatem nobis imposituros? Nam ex
"qua civitate jura & leges expelluntur, in
"eam seditio bellumque ingredi solet. Et
"qui nunquam experti sunt calamitates bel-
"lorum civilium, mirum non est, si ob im-
"peritiam malorum nec præteritis offendan-
"tur incommodis, nec futura multo ante
"prohibeant. Qui vero, ut vos, levissimis
"periculis tentati, libenter (prout temporis
"ratio postulabat) se malis liberarunt, quam-
"nam honestam aut æquam caussam hi pote-
"runt afferre, si in easdem calamitates iterum
"inciderint? Quis vero non damnaverit vos
"magnæ amentiæ & insaniæ, cogitans vos
"paullo ante, ne dissiderent à vobis plebeji,
"multa præter animi vestri sententiam tu-
"lisse, quorum nonnulla fortasse neque pul-
"cherrima neque utilissima erant: nunc vero,
"quum neque in vestris facultatibus, neque
"in bona existimatione, neque in ulla alia
"re communi damnum sitis accepturi, in
"gratiam eorum qui plebejos oderunt, ple-
"bem iterum à vobis vos alienare velle? Ne-
"quaquam si sapitis hoc facietis. Lubenter
"autem ex vobis quærerem, quidnam tunc
"cogitaretis, quum reditum nobis, quibus

"μεῖον, [a] ἔν γε τῷ δικαίῳ, Ⓐ πολλοὺς καὶ μεγάλους συν-
"διενεγκόντες ὑμῖν πολέμους, [b] καὶ" ἐπὶ τῇ ἀπαλ-
"λαγῇ τῶν πολέμων πλείστῳ ὀπιδεξάμενοι πρ-
"θυμίαν, καὶ [c] τῷ μηδενὶ τὸ κελευόμενον ποιεῖν τῶν
"πόλιν, ἀλλ' αὐτῶν ἑτέροις ὑπιτάττειν τὰ δίκαια,
"οὐκ ἐλαχίστου μοίραν πεφορήμεθα. οὕτω δ' ἂν ἡ-
"μῶν τὸ μὴ μεῖον ἔχειν τῶν δικαίων ἀποδοίητε, ὦ πα-
"τέρες, εἰ τοὺς ὑπιχειροῦντας εἰς τὰ σώματα ἡμῶν
"καὶ τὴν ἐλευθερίαν πεφορμεῖν, [d] κωλύοιτε, τὸν ἐκ
"τῆς δίκης ὑφιστάντες αὐτοῖς φόβον. ἀρχὰς μὲν δὴ καὶ
"προεδρίας καὶ τιμὰς [e] καὶ" τοῖς ἀρετῇ καὶ πρυχου-
"σιν ὑμῶν ὁμολογοῦμεν δεῖν ὑπονέμειν· τὸ δὲ μηδὲν ἀδικεῖ-
"σθαι, καὶ τὸ δίκαιος ὢν ἄν τις πάθῃ προσποιούσας
"λαμβάνειν, ἴσα καὶ κοινὰ τοῖς ἅμα πολιτευομέ-
"νοις εἶναι δικαιοῦμεν. ὥσπερ οὖν τῶν λαμπρῶν καὶ
"μεγάλων ἀφιστάμεθα ὑμῖν, οὕτω τῶν ἴσων καὶ κοινῶν
"ὧν μεθέμεθα. ἱκανὰ [f] ταῦτα εἰρῆσθαι περὶ τοῦ δικαίου,
"πολλῶν ὑπόντων καὶ ἄλλων λέγεσθαι. Ὡς δὲ καὶ συμφοί-
"σῃ τῷ κοινῷ ταῦτα, ὡς ὁ δῆμος ἀξιοῖ γινόμενα, μι-
"κρὰ διεξιόντων ἀνέχεσθε. φέρε γάρ, εἴ τις ὑμᾶς ἔρει-
"το, τί μέγιστον οἴεσθε εἶναι τῶν καταλαμβανόντων κα-
"κῶν τὰς πόλεις, καὶ τοῦ ταχίστου τῶν ὀλέθρων αἴ-
"πιον; ἆρα οὐχὶ τὴν διχοστασίαν εἴποιτε ἄν; ἔμοιγε
"οὖν δοκεῖ. [g] τίς ὑμῶν οὕτως ἠλίθιός ἐστιν ἢ σκαιός, ἢ
"πρὸς τοῖς μέρεσι μισῶν τὴν ἰσηγορίαν, ὃς οὐκ οἶδεν ὅτι
"δοθείσης ἐξουσίας τῷ δήμῳ, κεῖνον ἂν ἔξεστιν αὖπρ δί-
"καια καὶ κατὰ τοὺς νόμους, ἢ ὁμονοίᾳ πολιτεύσομεθα; εἰ
"δὲ τἀναντία γνοίητε, καὶ [h] ἀφελοῖσθε ἡμῶν τὴν ἐλευ-
"θερίαν· [i] ἐλευθερίαν γὰρ ἀφαιρήσεσθε, δίκην καὶ νό-
"μον ἀφαιρούμενοι· φασιάζειν ἡμᾶς αὖθις ἀναγκάσετε
"ἢ πολεμεῖν ὑμῖν; ἐξ ἧς δ' ἂν ἐξελαθῇ πόλεως δίκη ἢ
"νόμος, εἰς ταύτην φάσις εἰσπορεύεται φιλεῖ ἢ πόλεμος.
"ἢ ὅσοι μὴ ἦλθον εἰς πεῖραν ἐμφυλίων συμφορῶν, ὑ-
"πὲρ θαυμαστὸν εἰ δι' ἀπειρίαν τῶν κακῶν, μήτε ἀχθον-
"ται τοῖς γεγονόσι δεινοῖς, μήτε κωλύουσιν ἐκ πολλοῦ
"τὰ μέλλοντα. ὅσοι δὲ, ὥσπερ ὑμεῖς, εἰς τὰς ἐλαχίστας
"κινδύνους καταφάντες, ἀγαπητῶς ἀπηλλάγησαν, ἃ ὁ
"καιρὸς ἀπήτει, ποιησάμενοι τῶν κακῶν λύσιν, τίς εὐ-
"προπὴς ἢ μετρία πρόφασις ἀπολείπεται τούτοις,
"ἐὰν ἐπὶ ταῖς αὐταῖς συμφέρωνται τύχαις; τίς δὲ ὐκ
"ἂν [k] ὑμῖν καταγνοίη πολλὴν ἄνοιαν καὶ μανίαν, ὀφθυ-
"μουμένων, ὅτι μικρῷ μὲν ἔμπροσθεν, ὑπὲρ τοῦ μὴ φα-
"σιάζειν τοὺς δημότας, πολλὰ πρὸς γνώμην ὑπεμέ-
"νατε, ὧν ἕνεκα ὅτε κάλλιστα ἴσως, ὅτε λυσιτελέσταται
"νῦν δὲ ὅτε εἰς χρήματα βλάπτεσθαι μέλλοντες, ὅτε
"εἰς εὐδοξίαν, ὅτε εἰς ἄλλο τῶν κοινῶν οὐδ' ὁτιοῦν, ἵνα
"χαρίζησθε τοῖς μισοδημόταις, τὸ δημοτικὸν αὖθις
"ἐκπολεμώσετε; ὄχ, ἐάν γε σωφρονῆτε. ἡδέως δ' ἂν
"ὑμᾶς ἐροίμην, τίνα γνώμην λαβόντες τότε, τὴν χάριτα
"ἡμῖν

a Ἐν γὲ τῷ δικαίῳ, πολλὰς Vat. b Deest Vat. c Dativ. τῷ non præcedentia respicit, sed regitur à seq. participio πεφορήμενοι. Sylb. d Κωλύητε Vat. e Non agnoscit Vat. atque superfluum esse viderat Sylb. f Ἱκανὰ ταῦτα εἰρῆσθαι Vat. g Post τίς deesse videtur conjunctio δ', δ' vel similis. Lapus vertit, Et quis est vestrum tam fatuus? Sylb. h Analogia postulat ἀφελοῖσθε. si quis malit ἀφελεῖσθε, mutatur verbi modus. Sylb. Ἀφίλεσθε Vat. i Ἐλευθερίας minus recte in Ed. Steph. k Ὑμῖν Vat. & mox σύνομοφρονοῦς. Verum σύνομόφρονας malit Sylb. ut feratur ad τίς, non ad ὑμᾶς. quo modo & Lapus legisse videtur, dum vertit cogitans. Οὐκ σύνομόφρονα legendum censet Steph.

a Illud

"ἡμῖν συνεχωρήσατε ἐφ' οἷς ἠξιοῦμεν· πότερα λο-
"γισμῷ προειδόμενοι τὸ κράτιστον, ἢ τῇ ἀνάγκῃ εἴξαν-
"τες; εἴπερ γὰρ ταῦτα ὑπελαμβάνετε ὠφελιμώ-
"τατα εἶναι τῇ πόλει, τί οὐ μένετε καὶ νῦν [a] ὃ αὐ-
"τοῖς; εἴτε ἀναγκαῖα [b] καὶ [c] οὐκ ἀνεχόμενα ἄλλως γι-
"νέσθαι, [c] εἴτε κατὰ λογισμὸν γέγονε ταῦτα ὀρθὸν καὶ
"τὸ συμφέρον σκοποῦντα τῆς πόλεως, τί χαλε-
"παίνετε γενομένοις; τίνι ἀρχεῖ γὰρ ἔδει μὴ [d] συγ-
"χωρῆσαι ἴσως, εἰ δυνάμεις ἦσαν ὑμῖν συγχωρήσαντας
"δὲ, μηκέτι τοῖς πεπραγμένοις ἐγκαλεῖν. Ἐμοὶ μὲν
"γὰρ δοκεῖτε, ὦ βουλή, περὶ μὲν τὰς ξυγλύσεις γνώ-
"μῃ τῇ βελτίστῃ κεχρῆσθαι οἷς ἀνάγκη εἶχεν, τὰ βέ-
"βαια τηρεῖν τὰ συγκείμενα. θεοὺς γὰρ ἡμῖν ἐγγυητὰς ἐ-
"δώκατε τῶν ὁμολογιῶν, πολλὰ καὶ δεινὰ ἐπαρασά-
450 "μενοι τοῖς παραβαῖσι τὰς συνθήκας, αὐτοῖς τε καὶ ἐγ-
"γόνοις εἰς τὸ ἀεὶ χρόνον. [e] Ἀλλ' ὅτι μὲ δὴ τά τε δίκαια
"ἀξιοῦμεν καὶ τὰ συμφέροντα, ἃ καὶ πολλὴ ἀνάγκη ποιεῖν
"ὑμᾶς ταῦτά ἐστι, μεμνημένους τῶν ὅρκων, ὡς πρὸς εἰ-
"δότας ἅπαντας, οὐκ οἶδ' ὅτι δεῖ πλείω λέγοντα σο-
"χλεῖν. ὡς δὲ ὑμετέρα τὰ διαφέροντα ἡμῖν ἐστι, τόνδε
"μὴ ὀκλιπεῖν τὸν ἀγῶνα, μήτε βίᾳ [f] εἰξαντας, μήτε ἀ-
"πάτῃ προσχθέντας, ἀλλὰ καθ' πολλὴν ἀνάγκην εἰς
"αὐτὸν ἀφίγμεθα, δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν πεπονθότες
"[g] ὑπὸ τούτου τοῦ ἀνδρὸς, μάθετε, ὦ πατέρες, μᾶλλον δὲ
"ἀναμνήσθητε· ἔδεν γὰρ ὅ,τι οὐ πρὸς εἰδότας ὑμᾶς ἅπαν-
"τας ἐρῶ· καὶ ἅμα γνώμῃ χρήσασθε οἰκείᾳ πρὸς τὰ λε-
"γόμενα, ἐνθυμηθέντες, εἴ τῳ δημοτῶν ἡμῶν ἐπεχείρη-
"σέ τις ἐν τῷ πλήθει τοιαῦτα λέγειν ἢ πρᾶξαι καθ'
"ὑμῶν, οἷα Μάρκιος ἐτόλμησεν ἐνθάδε εἰπεῖν, [h] ποῖόν
"τινα ἂν ὑμῖν παρέσχη πρὸς αὐτὸν πάθος. Τὰς γὰρ
"ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας τῇ βουλῇ ἀκινήτους ὁμολογίας, καὶ μό-
"νον οὐκ ἀδαμαντίνοις δεσμοῖς ἠσφαλισμένας, ἃς οὔτε
"ὑμῖν τοῖς ὁμαιμόκοσιν, οὔτε τοῖς ἐξ ὑμῶν ἐσομένοις
"καταλύειν θέμις, ἕως ἂν ἡ πόλις ἥδε οἰκῆται, πρῶ-
"τος ἐπεχείρησε λύειν ἐξ ὑμῶν οὗτοσὶ Μάρκιος, πρὸ
"ὀπτὼ τέταρτον ἔτος ἐξ οὗ γεγενημένας, οὐ σιγῇ πρά-
"των τινὶ καταλύσιν, οὐδὲ εἰς ἀφανές τι καταδὺς
"χωρίον, ἀλλ' ἀναφανδὸν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, πάντων
"παρόντων ὑμῶν, γνώμην ἀποφηνάμενος, ὡς χρὴ τινὶ
"δημαρχικῇ ἐξουσίαν μηκέτι συγχωρεῖν ἡμῖν, ἀλλ'
"ἀνελεῖν, ἢ πρώτῃ καὶ μόνῃ τῆς ἐλευθερίας φυλακῇ
"πιστεύσαντες, ἐποιησάμεθα τὰς ξυγλύσεις. [i] καὶ οὐδὲ
"σώζεσθαι ἔστι τῆς ἀλαζονείας, ἀλλ' ὕβριν τινὶ ἐλευ-
"θερίᾳ τῶν πενήτων, καὶ τυραννίδα τινὶ ἰσονομίᾳ
"ὀνομάζων, ἀφελέσθαι παρήνει τούτῳ ἡμῖν. ὃ δὲ πάν-
"των ἀνοσιώτατον ἦν τῷ τότε μὲν τοῦτο ἀξιοῦντι
"τῶν, ἀναμνήσθητε, ὦ πατέρες, ὅτε ἀπέφαινε καιρὸν

"voluimus conditionibus conceſſiſtis: utrum ratione providentes id quod optimum erat, an neceſſitati cedentes? Si enim hæc maxime è rep. eſſe credebatis, quin in eadem ſententia nunc quoque manetis? ſin neceſſaria & quæ aliter fieri non poſſent, aut ſi recto conſilio hæc facta ſunt quod ex uſu reip. futura viderentur, quin æquo fertis animo? Principio enim fortaſſe (ſi poteratis) non oportuerat vos hæc nobis concedere: at quum conceſſeritis, ea vobis minime ſunt reprehendenda ac vituperanda. ¶ Mihi certe videmini, P. C. paci publicæ optima ratione conſilioque proſpexiſſe, cujus conditionibus neceſſario vobis cedendum, ut ea, quæ inter nos pacti ſumus, firma rataque ſervetis. Deos enim fœderum ſponſores nobis dediſtis, multa & atrocia mala imprecati iis qui fœdera violaſſent, tum ipſis, tum in ſempiternum eorum poſteris. Quod igitur noſtra poſtulata ſint juſta & utilia, (quæ etiam omnino neceſſe eſt vos facere jurisjurandi memores) his demonſtratum eſt: quare, non video cur oporteat me vobis omnibus rei gnaris aures pluribus obtundere. Quod vero noſtra quoque non parum interſit hoc certamen non deſerere, aut vi depulſos, aut fraude deceptos; quod etiam magna neceſſitate coacti in hoc venerimus, gravibus imo vero graviſſimis injuriis ab hoc homine affecti, audite, P. C. vel potius in memoriam revocate, (nihil enim ſum dicturus, quod non ſit vobis omnibus notum) ſimul etiam fingite nunc veſtram rem agi, hoc cogitantes, ſiquis de noſtro plebejo ordine auſus fuiſſet apud plebem contra vos talia dicere aut facere, qualia Marcius hic auſus eſt dicere, quonam animo in eum eſſetis. ¶ Nam pacis conditiones ſenatui non violandas, & propemodum adamantinis vinculis adſtrictas, quas neque vobis juratis neque veſtris poſteris violare fas eſt, quamdiu hæc urbs habitabitur, primus ex vobis hic Marcius violare eſt conatus, quadriennio nondum exacto, ex quo pax facta, idque non tacite, neque in aliquo obſcuro angulo ſe occultans, ſed palam in hoc loco, vobis omnibus præſentibus, pronunciata ſententia, tribunitiam poteſtatem haud amplius nobis concedendam, ſed tollendam; quo primo & ſolo libertatis præſidio freti pacem fecimus. Neque vero intra hos arrogantiæ termines ſtetit, ſed pauperum libertatem inſolentiæ contumelioſæ, & juris æquabilitatem tyrannidis nomine appellans, hæc nobis adimenda cenſuit. Et, quod maxime, omnium eorum quæ iſte tunc facienda cenſuit, impium eſt, in memoriam revocate, P. C. quum aperte dixit opportunum "veniſſe

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

XLIII.

XLIV.

a Illud οὐ (quod deerat in *Ed. Steph.*) ex *Cod. Rom.* (cui conſentit *Vat.*) reſtituit *Sylb.* b Abeſt *Vat.* c Εἴτε κ' λογ. & quæ ſequuntur uſque ad τί χαλ. deſunt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ea tamen agnoſcit *Lapus*, qui vertit, *ſive etiam ex ratiocinatione ſint facta, rectum commodumque ſpectante civitatis, quid ſuccenſeris jam factis?* d Rectius συγχωρῆσαι vel συγχωρεῖν. *Sylb.* e Ita etiam in *Ed. Steph.* & *Codd. MSS.* niſi quod v. 17. ἃ κ' & v. 18. ταῦτα ἐστι omittat *Rom.* & v. 18. πρεσβύτας habeat *Vat.* Vulgatam lectionem planam & expeditam eſſe exiſtimat *Sylb.* modo expungatur ταῦτα. Si quis etiam (inquit) delere velit ὡς πρὸς εἰδότας ἅπαντας, velut ex v. 25. perperam huc pertractum, ſuo fruatur judicio. *Porto* ſic legendum videtur, ἀλλ' ὅτι &c. ποιεῖν ὑμᾶς μεμνημένους τῶν ὅρκων, ταῦτα ἐστι, ὅτι πρὸς εἰδότας ἅπαντας οὐκ οἶδ' ὅτι &c. *Lapus* vertit, *ac quod juſta igitur poſtulemus & utilia, quæ vos valde neceſſe eſt facere, jurisjurandi memores, non video quid oporteat plura apud ſcientes dicentem moleſtiam vobis aſſerre.* ac ſi legiſſet, ἀλλ' ὅτι μὲν δὴ τὰ δίκαια ἀξιοῦμεν καὶ τὰ συμφέροντα, ἃ καὶ πολλὴ ἀνάγκη ποιεῖν ὑμᾶς, μεμνημένους τῶν ὅρκων, οὐκ οἶδ' ὅτι δεῖ πλείω πρὸς εἰδότας λέγοντα σοχλεῖν. f Ita *Codd. MSS.* itidemque pag. hujus v. 2. legitur τῇ ἀνάγκῃ εἴξαντες. εἰρξαντες male in *Ed. Steph.* g Ὑπὸ τοῦδε *Vat.* h Τοῖόν τινα ἂν ἡμῖν *Vat.* i Καὶ οὐκ ἔστιν *Vat.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

"veniſſe tempus promendi omnes iras ſuperioribus plebis criminibus debitas: tunc que "vobis ſuaſit, quando plebs incommodis eſſet "attenuata, & jam diuturna rerum ad victum "neceſſariarum inopia laboraret, ut rem to"tam ſibi permitteretis, annonam & res ad "victum neceſſarias in eadem penuria reti"nentes. Neque enim nos diutius duratu"ros, ſi magno precio nos homines pauperes "exiguum cibum emeremus: ſed alios abitu"ros relicta urbe, & quicunque remanſiſſent, "infeliciſſimo mortis genere perituros. Adeo "autem inſanus & mente captus erat, quum "hæc vobis ſuaderet, ut ne illud quidem in"commodum, præter alia quæ ſequutura "erant hoc ipſius conſilium, quo ſuadebat "ut ſenatus fœdus frangeretur, animadver"tere potuerit, futurum fuiſſe ut pauperes, "quorum tantus eſt numerus, neceſſario vi"ctu privati cogerentur cum illius calamita"tis auctoribus congredi, eoſque omnes pro "hoſtibus habere. Quod ſi vos pari infania "ejus conſilia rata feciſſetis, nihil impedimen"to fuiſſet, quo minus aut tota plebs fundi"tus deleretur, aut omnis gens patricia ex"ſtingueretur. neque enim ita mancipiorum "inſtar præbuiſſemus nos partim patria pel"lendos, partim necandos, ſed invocatis diis "geniiſque noſtrarum injuriarum teſtibus, "multis (mihi credite) cadaveribus fora & "compita repleviſſemus, & magnam civilis "ſanguinis craterem ſtatuiſſemus, atque ita "demum fatalem mortem alacriter ſubiiſſe"mus. Adeo impiorum facinorum, patres "conſcripti, hic auctor nobis erat, atque de "talibus rebus concionem habendam arbitra"batur. ¶ Neque vero Marcius dictis quidem "ſeditionem in civitate conatus eſt excitare, "ab iis vero faciendis, quæ dicebat, abſti"nuit; ſed, ſtipatus hominum globo ad "quamvis operam parato, vocatus ad magi"ſtratum non venit, & noſtris miniſtris, quum "juſſu noſtro eum ducere vellent, plagas in"flixit, & poſtremo ne à noſtris quidem cor"poribus manus abſtinuit. Quapropter, quod "ad hunc attinet, ſpecioſum ſacroſancti magi"ſtratus nomen ad irriſionem impoſitum ha"bebimus, & tamen ne vel minimam quidem "earum rerum, quæ huic magiſtratui attri"buuntur, facere poterimus. Quomodo igi"tur aliis de injuria ſibi illata conquerentibus "opitulabimur, ſi ne ipſi quidem tuti ſimus? "Quum igitur his injuriis fuerimus affecti "nos pauperes, ab uno ſolo homine nondum "tyranno, ſed ad tyrannidem aſpirante; "quumque, P. C. partim res atroces jam fi"mus perpeſſi, partim mox mox eſſemus per"peſſuri, niſi major veſtri ſenatus pars *Mar*"*cii conatibus* impedimento fuiſſet: nonne, "P. C. merito indignamur, & aliquod auxi"lium non ſine veſtra indignatione nobis ha-

XLV.

"εἶναι καλὸν ἀπομνημονεῦσαι πρὸς τὸ δημοτικὸν ἁπά"σας τὰς [a]ἐπὶ τοῖς πρότερον ἐγκλήμασιν ὀργὰς· καὶ "παρῄνει νῷν, ὡς τετρύχωταί τε ὑπ' [b]ἀχρηστίας, καὶ "πολλῷ ἤδη χρόνον τῆς ἀναγκαίου ἀπορίζεται τροφῆς, "[c]ὥστε ἅπαν ἀπ' ὀλίγου διαπαρέψαι, διακαταλόντας ὁπόσοι τῆς "αὐτῆς ἀπορίας τῇ ὁπωσδήποτε τιμῇ ἀνησόμεθα. ἡ γὰρ "ἀνθέξειν ἡμᾶς ὁπόσον χρόνον, ὀλίγα σιτία πολ"λοῦ ὠνησάμενοι ἀργυρίου πένητας, ἀνθρώπους, ἀλλὰ "τοὺς μὴ οἰκήσεσθαι, τὴν πόλιν ἐκλιπόντας, ὅσοι δ' "ἂν ὑπομείνωσι, τῷ κακοδαιμονεστάτῳ ἀφαφήσε"σθαι τῆς μόρου. ὅτου δὲ ἄρα παρεφέρει καὶ θεο"πλαβὴς ἰὼ ταῦτα πείθων [d]ὑμᾶς, ὥστε οὐδὲ ἐκεῖνο "ἠδυνήθη καταμαθεῖν χωρὶς τῆς ἄλλων, ὧν προσε"τίθετο, τὰς τῆς βουλῆς ἀπορδὰς λύειν ἀξιῶν, ὅτι πέντε "τες ἄνθρωποι τῆς ἀναγκαίου τροφῆς ἀποκλειόμενοι, 451
"τοσοῦτοι τὸ πλῆθος ὄντες, ὁμόσε χωρεῖν ἀναγκασθή"σονται τοῖς αἰτίοις τῆς συμφορᾶς, οὐδὲν ἔτι φίλιον ἡγού"μενοι. ὥστε εἰ μανέντες ὑμεῖς ἐπεκυρώσατε τὰς γνώ"μας αὐτῷ, μηδὲν ἂν γενέσθαι τὸ διὰ μέσου, ἀλλ' ἢ πά"ντα τὸ δημοτικὸν ἀπολωλέναι πλῆθος ἅπαν, [e]ἢ τὸ τῆς "πατρικίων τριλελεῖφθαι γένος. ἡ γὰρ ὅτως ἀν"δραποδωδῶς παρέξομεν ἑαυτοὺς, οἱ μὲν σκῆπτεσθαι, οἱ "δὲ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ θεοὺς μάρτυρας [f]καὶ δαίμονας "ὧν πάσχομεν ὑπαγανακτήσαμενοι, πολλῶν ἂν ἐξεπλήρω"σαμεν τὰς [g]ἀγορὰς, εὖ ἴστε, καὶ τοὺς στενωποὺς νε"κρῶν, καὶ μέγαν αἵματος κρατῆρα πολιτικοῦ στά"σεως, ὅτων ἂν ἐδεξάμεθα τὴν ὀφειλομένην μοῖραν. "τοιούτων ἡμῖν δυσεβημάτων, ὦ πατέρες, εἰσηγητὴς ἐ"γένετο, καὶ τοιαῦτα δημηγορεῖν ἤρετο δεῖν. Καὶ ὐχὶ λέ"γειν μὲν ὁ Μάρκιος ἐξ ὧν [h]ἀφέσησεν τὴν πόλιν "ἐπεχείρησεν, πρᾶξαι δὲ ὐχ οἷα ἔλεγεν ἐπεβάλετο, "ἀλλὰ καὶ τῶφος ἀνθρώπων εἰς ἅπαν ὑπηρεσίαν ἑτοίμων "[i]παρ' ἑαυτὸν ἔχων, καλούμενος ἐπὶ τὴν [k]ἀρχὴν, ὐκ ἀπανίᾳ, "καὶ τοῖς ὑπηρέταις τοῖς ἡμετέροις, ὁπότε κελευσθείησ ἄγειν "αὐτὸν [l]ὑπεβάλλοντο, πληγὰς ἐνίοις), καὶ ὐδὲ τῶν ἡμε"τέρων σωμάτων τὸ χεῖρε τελευτῶν ἀπέσχε). ὥστε πρόδη"λον ἡμῖν, τό γε [m]ἐπὶ τοῦτον εἰ) μέρος, ὄνομα δυπρεπὲς "[n]ἀσυλάρχης ὑπὸ κλευασμῷ κείμενον ἔχειν, ἔργον δὲ "τῆς ἀποδιδομένων τῇ ἀρχῇ μισθὸν ὁπόσων πρᾶτειν. πῶς "δ' ἂν ἑτέροις ἀδικεῖσθαι λέγουσι βοηθήσαιμεν, οἷς "γε μηδὲ αὐτοῖς [o]ὑπάρχει τὸ ἀσφαλές; ταύτας "μέντοι τὰς ὕβρεις ἃς πένητες ὑβριζόμενοι πρὸς ἑνὸς ἀνδρὸς "ὄπω τυραννοῦντος, ἀλλ' ἔτι μέλλοντος, καὶ τὰ μὲν "ἤδη πεπονθότες δεινὰ, ὦ βουλὴ, τὰ δὲ, εἰ μὴ τὸ πλεῖον "ὑμῶν μέρος ἐμποδὼν ἐγένετο, πᾶσι φανερὸν ἐλθόν"τες παθεῖν, [p]ἆρα εἰκότως ἀγανακτοῦμεν, καὶ βοηθείας "τινὸς οἰόμεθα δεῖν [q]ὐχ ἅπαντος τῆς [r]ὑμετέρας συναγα-

συναγανακτήσεως

a Ἐπὶ τοῖς *Vat.* quod placuit *Porto* & *Sylb.* *b* Rectius ἀχρημοσύνας, ut ſupra in oratione Marcii p. 420. v. 30. unde hæc repetita ſunt. *Sylb.* *c* Deeſt *Vat.* *d* Ἡμᾶς *Vat.* *e* Vel negativa hic omiſſa eſt, vel aliud verbum pro τριλελεῖφθαι ſubſtituendum. *Lapus* vertit, *aut perditam iri omnem plebejam multitudinem, aut patriciorum genus.* *Sylb.* Η τὸ τῆς πατρικίων μηδὲν τριλελεῖφθαι γένος legendum cenſet *Portus*. Verum diſplicet *Caſaubono*, qui malit ἢ τὸ τῆς πατρικίων πᾶν ἀπολεῖφθαι γένος, vel ἐξολεῖφθαι. *f* Ω in ὑπάσχομεν & δαίμονας *Vat.* *g* Nulla ratio cur quis ἀγυιὰς malit. *Sylb.* *h* Vel ἀφέσησεν legendum, vel ἀφήσησεν. *Sylb.* Forſan ἡμᾶς deſideratur. *Port.* *i* Forſan πρὸς ἑαυτὸν, ut ſupra p. 421. v. 49. *Sylb.* Παρ' ἑαυτῷ *Vat.* *k* Ἀρχὴν ἡμῶν *Vat.* *l* Ἐπιβάλοντο *Vat.* *m* Rectius ἐπὶ τούτῳ, ut ſupra (p. 438. v. 19.) τό γε ἐφ' ἡμῖν εἶναι μέρος. *Sylb.* *n* Lexicographi (citantes *Dionyſium*) dicunt ἀσυλάρχας, *v. i. e. inviolabilis magiſtratus.* quod ſi verum, ἀσυλάρχου legendum. Sed ἀσυλαρχίας malim, aut (cum *Sylb.*) ἀσύλου ἀρχῆς, ut p. 394. v. 19. *Port.* Ασύχου ἀρχῆς *inviolabilis magiſtratus* in *Cod. Vat.* *o* Senſus poſtulat ἆρ' οὐκ. *Sylb.* *p* Rectius abeſſet ὐκ. *Port.* Fallitur eo quod συναγανακτεῖν eſt *cauſam afflicti ſuſcipere, & illatam injuriam animo iniquo ferre, non ſecus ac ſi ſibi facta eſſet. Caſ.* *q* Ημετέρας perperam in *Ed. Steph.* *r* Ω μανήσεως

"ναχλήσεως τυχεῖν, ἐπὶ δίκην αὐτὸν ἴσην καὶ νόμιμον, ὦ βυ-
"λή, προκαλέμενοι, περὶ ἣν ἅπασα ἡ πληθὺς μεριαθεῖσα
"κατὰ φυλὰς, λόγῳ δοθέντι τοῖς δεομένοις, ἔνορκον ἐποί-
"σῃ τὴν ψῆφον; ἴθι ἐκεῖ, [a] ὦ Μάρκιε, καὶ ταῦτα ἃ μέλλεις λέ-
"γειν ὑφ' ἁπάντων τῶν πολιτῶν ἀθρόων ἀπολο-
"γοῦ, εἴτε ὡς ἀπὸ βελτίστου τὰ κράτιστα συνεβούλευες
"τοῖς, εἴτε καὶ [b] συνήνεγκαν αὐτῇ πόλει ταῦτα γενό-
"μενα, εἴτε ὡς ἔκ ἔστι δίκαιον λόγων εὐθυίας ὑπέχειν τοὺς
"ἀποφαινομένους ὑφ' ἁπάντων τὰς γνώμας, [c] εἴτε καὶ ὡς οὐκ
"προνοίας ἅμα ἐπιβουλῆς, ἀλλ' ὀργῆς ἐπιτρέψας, τὰ μαλα-
"ττόμενα τοῦτο θρασυνεῖν προήχθης, [d] εἰθ' ὅ,τι δή ποτε ἄλλο ἀπο-
"λόγημα ἔχῃς, καταβὰς ἀπὸ τοῦ ὑπερηφάνου καὶ τυραννικῶν
"αὐχημάτων ἐκείνων [e] σεαυτὸν ἐπὶ τὸ [f] δημοτικόν, καὶ ὦ πονη-
452 "ρὲ, καὶ ποίησον ἤδη ποτὲ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὅμοιον, ἡμαρ-
"τηκότος λάβε καὶ παραπτομένου σχῆμα, ταπεινὸν, ἐλεεινὸν,
"οἷς ἀπαντῶσιν αἱ συμφοραὶ, μὴ βιαζόμενος τοῖς κακοῖς
"πεπονθόσι, ἀλλ' ὑπερχόμενος, ἀξίως σώζεσθαι. γενέσθω
"σοι παράδειγμα τῆς ὑποτεικείας, ἣν χρώμενος ἂν εἴης
"πρὸς τοὺς ἅμα πολιτευομένους ἀνεπιλήπτως, τὰ τοῦ
"ἀγαθῶν τούτων ἔργα, οἳ τοσοῦτοι μέ ὄντες τὸ πλῆθος, [h] ὅσ-
"σους νῦν ὁρᾷς, τοσαύτας, δὲ ἀρετὰς ἀποδεδειγμένοι καὶ
"πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς, ἃς οὐδὲ ἂν πολλῷ πάνυ χρό-
"νῳ διελθεῖν ῥᾴδιον, οὐδὲν ὁμοίως οὐδὲ ὑπερήφανον ἐξενέγ-
"καν τέλος καθ' ἡμῶν τῶν φαύλων καὶ ταπεινῶν οἱ
"σεμνοὶ καὶ μεγάλοι, ἀλλὰ καὶ λόγων ἦρξαν συμβατη-
"ρίων αὐτοὶ, πρότεροι προτείνοντες διαλλαγὰς, ὅτε δεῖ-
"λεν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων ἡ τύχη, καὶ τὰς συμβάσεις, οὐχ
"ὡς ἑαυτοῖς ὑπελάμβανον ἄρειζα ἔξειν, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς
"ἠξιοῦμεν, συνεχώρησ' γενέσθαι, καὶ τὰ τελεσθέντα ταυτὶ τὰ
"πρὸ τῆς στάσεως ἔναγχος δὲ χρόνῳ προσκρούσματα, ἐφ'
"οἷς δ' αἰτίας εἴχομεν αὐτούς, πρὸ πολλοῦ ἐποίησαντο
"ἀπολύσασθαι. Εὖ τἄλλα. ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ σου καὶ τῆς σῆς
"θεοβλαβείας πίνας οὐκ ἐποίησαντο δεήσεις ἁπάντων κοι-
"νῇ τε καὶ καθ' ἕκαστον τῶν δημοτικῶν, δεομένων σε τῆς
"τιμωρίας; ἔπειτα τοῖς μὲ ὑπάτοις καὶ τῇ βουλῇ τοσαύ-
"την πόλιν [i] ἐπιτροπεύσαι καλῶς εἶχεν, ὦ Μάρκιε, δι-
"καίως τοῦ δήμου ὑπὲρ ὧν ἐκαλοῦντο ὑπομένειν, σοὶ
"δὲ ἆρα οὐχὶ καλῶς ἔχει; καὶ δεῖσθαί γε τοῦ δημοτοῦ
"ὑπὲρ ἀφέσεως τῆς σῆς ἤτοί γε ἅπαντες οὐδὲν ἀρκεῖν
"εἶναι νομίζουσι· σὺ δὲ δι' αὐχμὼς λαμβάνεις τὸ αὐ-
"τὸ τοῦτο; καὶ οὐκ ἀποχρῶσοί σοι ταῦτα, ὦ γενναῖε, ἀλλ'
"ὥσπερ τι καλὸν ἐξεργασμένου, ὑψαυχενῶν καὶ μεγα-
"ληγορῶν προέρχῃ, καὶ μηδὲν ὑφεῖναι τοῦ φρονήματος
"ἀπομαχόμενος· ἐῶ γὰρ ὅτι καὶ λοιδορούμενος τῷ δή-
"μῳ, καὶ προσεγκαλῶν καὶ ἀπειλῶν. ἔπειτα οὐ νεμε-
"σᾶτε αὐτῷ τῆς ὑπερηφανίας, ὦ πατέρες, εἰ τηλικούτων
"αὐτὸν ἀξιοῖ μόνος, ἡλίκων οὐδὲ ὑμεῖς ἅπαντες ἑαυ-
"τούς; οὐ χρὴ, εἰ καὶ πάντες ὑμεῖς [k] ἀναδέχεσθε τὸ ὑπὲρ αὐ-
"τοῦ πόλεμον ψηφίσασθαι, τὸ μὲ εὔνουν καὶ πρόθυμον ὑμῶν

"bendum putamus, hunc ad æquum & legi-
"timum judicium vocantibus, in quo totus
"populus per tribus divisus, facta rogantibus
"dicendi potestate, juratus suffragia feret?
"I Marci eò, & quæ hîc es dicturus, ea apud
"omnes tuos cives congregatos tui purgandi
"caussa dic; sive optimo animo optimum
"consilium his dedisti; sive judicasti hæc, si
"fierent, è rep. futura fuisse; sive putasti mi-
"nime æquum esse, ut qui hîc sententias di-
"cunt, earum rationes *alibi* reddant; sive
"non consulto, nec per insidias, sed iræ in-
"dulgens, eo provectus es, ut hæc impia con-
"silia dares; sive quamcunque aliam defen-
"sionem habes: & demitte elatos illos ac ty-
"rannicos spiritus quos geris, modestiamque
"civilem indue, & te, ô miser, tandem ali-
"quando aliis hominibus similem redde, su-
"me rei deprecantis habitum humilem, mi-
"serabilem, qualem calamitates postulant,
"haud vim afferens injuria affectis, * sed cla-
"tos animos demittens pete salutem. Sint au-
"tem tibi exemplo modestiæ (qua si usus fue-
"ris apud omnes tuos cives minime repre-
"henderis) horum virorum bonorum facta,
"qui licet tot sint numero, quot nunc vides,
"& tot virtutibus tam militaribus quam ci-
"vilibus spectati, quibus recensendis ne lon-
"gum quidem tempus sufficeret, tamen nihil
"sævi nihil superbi in nos viles atque abje-
"ctos homines ipsi venerandi ac magni viri
"statuerunt: sed etiam ipsi priores de pace
"nobiscum egerunt, & priores ad pacem nos
"invitarunt, quo tempore fortuna nos ab il-
"lis separarat, pacisque conditiones, non quas
"sibi putabant commodissimas, sed quas nos
"poscebamus, concesserunt: & postremas
"istas offensiones ob frumenti distributio-
"nem nuper ortas, ob quas ipsos incusaba-
"mus, maxima diligentia diluerunt. ¶ Omit- XLVI.
"to cætera. Sed pro te ipso, & pro tuo divi-
"nitus immisso furore, quas preces non ad-
"hibuerunt, & publice apud universos ple-
"bejos, & privatim apud singulos, pœnam
"tuam deprecantes? & coss. & senatum tan-
"tæ urbis gubernatores decebat, Marci, ob
"crimina objecta populi judicium subire, te
"vero idem facere non decebit? nec turpe
"sibi putant hi omnes, plebem precibus so-
"licitare pro te ut absolvaris, tu vero hoc
"ipsum tibi dedecori fore putas? neque his
"contentus es, vir generose, sed quasi præ-
"clarum aliquod facinus edideris, elatis cer-
"vicibus & cum magna jactatione obambu-
"las, nec quidquam de pristina superbia re-
"mittere conaris. Omitto enim te etiam ple-
"bi convicia dicere, quinetiam eam crimi-
"nari, eique minari. Et tamen, P. C. ejus
"superbiæ non succensetis, qui solus se re-
"bus tantis dignum judicat, quantis ne vos
"quidem omnes vos ipsos dignos judicaretis?
"quem oporteret (etiam si vos omnes pro eo
"bellum decernere velletis) benevolentia ve-
"stra

[a] Ω μακάριε in *Lapi Cod.* nam vertit, ô beate. [b] Malim συνήνεγκε τῇ πόλει. *Sylb.* Συνήνεγκαν αὐτῇ τῇ πόλει *Vat.* [c] Melius εἴτε ὡς οὐκ ut in præced. membro. *Sylb.* [d] Εἰθ' ὅτι μή ποτε ἄλλο ἀπολόγημα ἔχῃς *Vat.* [e] *Lapus* ante σεαυτὸν inserit verbum τρέψον, *refer* te. Verum σεαυτὸν transfert *Gelenius* in sequens membrum, ποίησον ἤδη ποτὲ σεαυτὸν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὅμοιον. Retineri suo loco posset vocabulum, si pro καταπλήσσεις substitueretur καταπλήσσους. *Sylb.* Melius forsan, si cum *Cod. Vat.* καταπλήσσεσθαι legamus. [f] Δημοτικὸν *Vat.* [g] Ω πόνηρε malit *Port.* [h] Οσους αὐτοὺς ἐρῶς *Vat.* [i] Επιτροπεύσῃ *Vat.* quo modo legebat *Gelenius.* Sed vulgatam lectionem (inquit *Sylb.*) retinere nihil vetat, *consules & senatum tantæ urbis præsides.* [k] Αναδέχεσθε τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πόλεμον ἐψηφίσασθε maluit *Gelen.* Αναδέχεσθαι *Vat.*

* Sed *eis* te submittens. *Lapus & Gelen.*

* Sic

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. Cat. 263. V. C. Var. 265.

"ſtra ac prompta voluntate contentum eſſe, "nec accipere privatum beneficium in reip. "detrimentum: ſed potius æquo animo cauſ- "ſam dicere, & mulctam ſubire, ſi opus fue- "rit, & quævis perpeti. Hæc enim eſſent fa- "cinora boni civis, & virtutem factis non "dictis exercentis. At quæ ille nunc per "vim agitat, cujuſnam vitæ inſtituti, cu- "jus animi indicia ſunt? fœderis jusjuran- "dum violare, fidem datam fallere, pacis "conditiones tollere, bellum plebi inferre, "magiſtratus ipſos inſolenti injuria afficere, "& nullius facti velle rationem reddere; "ſed, contemptis judiciis, indicta cauſſa, nul- "lis uſum deprecationibus, & quaſi nulli ci- "vium, quorum tantus eſt numerus, ſit æ- "qualis, impavide obambulare? nonne hæc "ſunt ingenii tyrannici? Mihi ſane ſic vi- "detur. Et tamen ſunt quidam veſtri ordi- "nis qui ei favent & applaudunt, in quorum "animis odium in plebejos implacabile eſt "inſitum, neque intelligere poſſunt hoc ma- "lum in civitate ſuccreſcere, non magis in "humilioris civium partis quam in honora- "tioris perniciem. ſed putant ſe in tuto fore "ſi adverſarii, quos naturæ impulſu oderunt, "ſubigantur. At revera non ita ſe res habet, "ô imperiti homines, qui ab optima ſenten- "tia aberratis, ſed Marcii iſtius experimento "docti, & temporis progreſſu, & externis "ſimul & domeſticis exemplis ſapientiores "facti, cognoſcetis, tyrannidem quæ contra "plebem alitur contra totam remp. ali: at- "que hæc nunc quidem à nobis incipit, ſed, "ubi invaluerit, ne vobis quidem parcet.

"ἀγαπᾷν, μὴ δέχεσθαι δὲ χάριν ἰδίαν ἀντὶ κοινῆ "βλάβης, ἀλλ' ὑπομένειν ἀπολογούμενον, καὶ δίκην ὑπέ- "χοντα, εἰ δέοι, καὶ πάντα πάσχοντα. ταῦτα γὰρ ἦν "ἔργα ἀγαθῆς πολίτου, καὶ τὸ καλὸν ἔργοις ἀσκοῦντος, "ἢ λόγοις. [a] ἃ δὲ νῦν ὅτος βιάζεται, τίνος ἐστὶ ση- "μεῖα βίου, ποίων μηνύματα προαιρέσεων; ὅρκους πα- "ραβαίνειν, δεξιὰς ἀναισχυντεῖν, ὁμολογίας ἀναιρεῖν, "δήμῳ πολεμεῖν, εἰς ἀρχόντων σώματα ὑβρίζειν, καὶ "μηδὲ ἐφ' ἑνὶ τούτων τὸ σῶμα ἀπαθὲς ποιεῖν, "ἀλλ' ἄκριτον, ἀναπολόγητον, [b] μηδενὸς δεηθέντα, "μηδενὶ τῶν τοσούτων πολιτῶν ἴσον γενόμενον, ἀδεῶς 453
"ξενοῦσθαι· ἆρα οὐ τυραννικοῦ τρόπου [c] ταῦτά ἐστιν; "ἔμοιγε δοκεῖ. καὶ τοῦτον ὅμως εἰσί τινες οἳ [d] προ- "ψύχοντες καὶ προσκεκτοῦνλες ἐξ ὑμῶν αὐτῶν, οἷς συ- "πέπτωκε τὸ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς μῖσος ἀδιάλλακ- "τον, καὶ οὐ δυνάνται σωνιδεῖν, ὅτι οὐδὲν μᾶλλον κα- "τὰ τῶν ταπεινοτέρων μέρος τῶν ἐν τῇ πόλει φύεται "τυπὶ τὸ κακὸν, [e] ὡς ἐν χιτὶ τῶν σεμνοτέρων· ἀλλ' οἷον- "ται τοῦ διαφόρου φύσει καταδουλωθέντος, καὶ τὸ "καθ' ἑαυτοὺς ἔξειν ἀσφαλῶς. οὐχ ὕτως ἔχει τὸ ἀλη- "θὲς, ὦ γνώμης ἁμαρτάνοντες τῆς ἀρίστης· διδάσκα- "λον δὲ τἀμὸ πεῖραν, ἣν ὁ Μάρκιος παρέσχηται, καὶ "χρόνον λαβόντες, ἀθνείοις τε ἅμα καὶ οἰκείοις σωφρο- "νισθέντες παραδείγμασι, γνοίητε ἄν, ὅτι μοχθουμένη "κατὰ τοῦ δήμου τυραννὶς, καθ' ὅλης τῆς πόλεως μο- "χθεῖται· καὶ νῦν μὲν ἀφ' ἡμῶν ἄρχεται, κρατήσα- "σα δὲ οὐδ' ὑμῶν φείσεται.

XLVII. ¶ Quum autem Decius talem habuiſſet orationem, & cæteri tribuni, quæ illum prætermiſiſſe exiſtimabant, addidiſſent, quumque jam ſententiæ à patribus eſſent dicendæ, primi quidem conſulares viri, maximi quique natu, de more à conſulibus vocati ſurrexerunt: deinde vero illi qui his utraque hac in re inferiores erant: at poſtremi fuerunt juniores, qui nulla illi quidem verba faciebant, (adhuc enim tunc apud Romanos indecorum hoc habebatur, & nullus juvenis ſe ſapientiorem homine ſeniore exiſtimabat) ſed ſententias à conſularibus jam dictas confirmabant. Omnibus vero, qui aderant, imperatum fuerat, ut non ſecus ac in judicio jurati ſententiam ferrent. Appius igitur Claudius, quem & ante dixi ex omnibus patriciis plebi infenſiſſimum eſſe, nec unquam pacis conditiones plebi conceſſas approbaſſe, S. C. fieri non ſinebat, hac oratione utens.

Τοιαῦτα διεξιόντος τοῦ [g] Δεκίου, καὶ τῶν ἄλλων δη- μάρχων, ἃ παρελιπεῖν αὐτοῖς ἐκεῖνος ἐδόκει, συνα- γορεύσάντων, ἐπειδὴ γνώμην ἔδει τοὺς συνέδρους ἀπο- φαίνεσθαι, πρῶτοι μὲν [h] οἱ πρεσβύταται τῶν ὑπατι- κῶν, καλούμενοι κατὰ τ ἐθισθὸν κόσμον ὑπὸ τ ὑπά- των, ἀνίσταντο· ἔπειτα οἱ τούτων ὑποδεέστεροι κατ' ἄμ- φω ταῦτα· τελευταῖοι δὲ οἱ νεώτατοι, λόγον μὲν οὐδένα λέγοντες· ἔτι γὰρ καὶ τότε Ρωμαίοις τοῦτο, καὶ νέος οὐδεὶς ἑαυτὸν σοφώτερον εἶναι ἀξίου πρεσβύτου· ἐπεκύρουν δὲ τὰς κειμένας ὑπὸ τῶν ὑπατικῶν γνώ- μας. ἅπασι δὲ προσετάττετο παρεῖσι, καθάπερ ἐν δικαστηρίῳ, μετ' ὅρκου τὴν ψῆφον ἐπιφέρειν. [i] Αππιος οὖν Κλαύδιος, ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον ἔφην, ὅτι μισο- δημότατος ἦν τῶν πατρικίων, καὶ οὐδὲ πόλεως πρὸς τὸ δημοτικὸν ἠρέσκετο διαλλαγαῖς, οὐκ εἴα γενέσθαι τὸ προβούλευμα, τοιούτοις χρώμενος λόγοις.

XLVIII. ¶ "Vellem equidem (id quod ſæpe preci- "bus à diis petii) ut me mea fefelliſſet opinio, "quam de pace cum plebe facta habebam, "cenſens neque honeſtum, neque juſtum, "neque nobis utilem fore hunc profugorum "reditum; & quotieſcunque hæc res nobis "fuit propoſita ut de ea conſultaretur, ego

"Εβουλόμην ἂν ἔγωγε, καὶ τοῖς θεοῖς [k] εὐξάμενος πολ- "λάκις, ἐμαυτὸν μὲν ἁμαρτεῖν γνώμης, ἣν εἶχον πρὸ τ προβολῆς τ δήμου διαλύσεων, [l] ὡς οὔτε καλὴν καὶ δικαίαν, "οὔτε συμφέρουσαν [m] ἡμῖν ἔσεσθαι τ τῶν φυγάδων κάθοδον· "καὶ διὰ παντὸς, ὁσάκις ἂν περὶ τούτου [n] προετέθη σκοπεῖν, "πρότερος

a Sic diſtinguunt *Lapus* & *Portus*: ἃ δὲ νῦν ὅτος βιάζεται, τίνος ἐστὶ σημεῖα βίου; ποίων μηνύματα προαιρέσεων, ὅρκους παρ. &c. *At vis, qua iſte nunc utitur, cujuſnam vitæ inſtituti eſt ſignum? cujus animi ſunt indicia, fœderis jusjurandum violare, fidem &c.* b Plenius in *Cod. Vat.* μηδενὸς δεηθέντα, μηδένα φοβηθέντα, μηδενὶ &c. nec aliter in *Lapi Cod.* nam vertit, *neminem rogantem, neminem timentem, nemini* &c. c Σημεῖα ταῦτα ἐστιν *Vat.* d Vel κατεψύχοντες cum *Sylburgio*, vel παραθύγοντες ſcriptum fuiſſe puto. *Steph.* Animantes *vertit Lapus*, Frigidam ſuffundentes *Gelen.* adeo ut vulgatam lectionem agnoviſſe videantur. e Lego ἢ ὡς κατὰ τῶν σεμνοτέρων. *Steph.* f Malim τὸν χρόνον. *Sylb* g *Lapus* habet Λουκίου, quod amplectitur & *Portus.* Sed Δεκίου hîc & alibi præferunt *Sylb.* & *Gelen.* h Οἱ πρεσβύταται καὶ ὑπεμβάτοι τ ὑπατικῶν legit *Gelen.* i Αππιος μὲν ἦν *Vat.* k *Lapus* videtur legiſſe εὐξάμην, vel, ut paullo poſt (p. 437. v. 6.) ſequitur, ἠυχόμην. *Sylb.* l Nota hîc ὡς ἔσεσθαι τὴν κάθοδον pro ὡς ἔσται ἡ κάθοδος. *Sylb.* m Ὑμῖν ὑπελαμβάνομεν ἔσεσθαι *Vat.* n Προετέθη *Vat.*

a Scribe

"ὁ αὐτός τε τῶν ἄλλων καὶ τελευτῶν μόνος, ἐπειδὴ
"οἱ λοιποὶ ἀπέστησαν, ἠναντιώμην· [a] ὑμᾶς τε, ὦ βου-
"λή, τοὺς ὅτι τὰ κρείττω τῆς ἐλπίδος λαμβάνοντας,
"καὶ πάντα τῷ δήμῳ δίκαιά τε καὶ ἄδικα εὐθύμως
"χαριζομένους, ἄμεινον ἐμοῦ [b] δόξαν φρονεῖν· [c] ἐπειδὴ οὐχ
"ὡς ἐβουλόμην τε καὶ τοῖς θεοῖς ηὐχόμην, τὰ πρά-
"γματα ὑμῖν κεχώρηκεν, ἀλλ' ὡς ᾠόμην, καὶ πρεσβή-
"σασιν αἱ χάριτες ὑμῖν εἰς φθόνους καὶ μίση, τὸ μὲν ὅτι-
"μᾶν τοῖς ἡμαρτημένοις [d] ἡμῖν, καὶ λυπεῖν [e] ὑμᾶς
"αὐτοὺς κενῆς, ὃ ῥᾷστόν ἐστι καὶ πᾶσιν ὡς τὰ πολλὰ
454 "ποιεῖν σύνηθες, οὐκ ὀκνήσω νυνὶ γενησόμενον ὁρᾶν
"ἐάσω. ἐξ ὧν δὲ τά τε προσηλθόντα ἐπανορθωσόμεθα,
"ὅσα μὴ παντάπασιν ἀνιάτως ἔχει, καὶ περὶ τῶν πα-
"ρόντων ἄμεινον φρονήσομεν, ζῶντα [f] πειρασόμεθα λέ-
"γειν. καίτοι μὲ οὐ λέληθεν ὅτι μαίνεσθαι καὶ θανα-
"τᾶν δόξω τισὶν ὑμῶν, γνώμην περὶ τούτων ἐκθυ-
"μεῖσθαι ἀποφαινόμενος, ἀθυμούμενος ἡλίκους ἔχει
"κινδύνους ὁ μετὰ παῤῥησίας λόγος, καὶ τὰς Μαρ-
"κίου συμφορὰς, ὃς ὑπ' ἄλλην τινὰ τὸν ὑπὲρ τῆς ψυ-
"χῆς ἀγῶνα τρέχει, λογιζόμενος. ἀλλ' οὐκ οἶμαι
"δεῖν [g] τῆς οἰκείας ἀσφαλείας πλείω ποιεῖσθαι προ-
"νοιαν, ἢ τῆς κοινῆς ὠφελείας. δέδοται γὰρ ἤδη τοῖς ὑπὲρ
"ὑμῶν κινδυνεύουσι τὸ σῶμα τοὐμόν, ὦ βουλή, καὶ καθω-
"σίωται τοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀγῶσιν. ὥστε ὅ,τι ἂν τῷ
"δαίμονι δοκῇ, μετὰ πάντων τε καὶ σὺν ὀλίγοις, εἰ
"δὲ ἀνάγκη, καὶ μόνος γενναίως πείσομαι. ἕως δ' ἂν
"ἔχω τὸν ψυχὸν, οὐδείς με ἀφέξει φόβος μὴ οὐχὶ ἃ
"φρονῶ λέγειν. Πρῶτον μὲν τοῦθ' ὑμᾶς ἤδη ποτὲ ἀξιῶ
"βεβαίως μαθεῖν, ὅτι δυσμενῆ καὶ πολέμιον ἔχετε τὴν
"καθεστῶσαν πολιτείαν τὸν δημοτικὸν ὄχλον, καὶ πάν-
"τα ὅσα μαλακισθέντες αὐτοῖς συνεχωρήσατε, μά-
"τὸν τε [h] ὑμῖν ἀνάλωταν καὶ καταφρονήσεως αἰτία
"γέγονεν, ὡς οὐχὶ τὸν ἀνάγκην συγχωρηθέντα ὑφ'
"ὑμῶν, ἀλλ' οὐκ ἀπ' εὐνοίας, οὐδὲ κατὰ κείσιν. σκο-
"πεῖτε γὰρ [i] ὅπως ὅτε ἀπέστη λαβὼν τὰ ὅπλα ὁ δῆ-
"μος ἀφ' ὑμῶν, [k] καὶ πολέμιος ἐτόλμησεν οὐκ ἔφα-
"νερὸς γενέσθαι, [l] ἀδικεῖσθαι μὲν οὐδὲν, τὸ μὴ δυνά-
"σθαι δὲ τὰ χρέα τοῖς συμβεβληκόσι διαλύσασθαι,
"σκηπτόμενος· καὶ ἐψηφίσασθε ὑμεῖς χρεῶν τε ἀπο-
"κοπὰς, καὶ ἄδειαν ὧν ἥμαρτε χρόνῳ τῷ ἀπόστασιν, οὐ-
"δενὸς [m] δὲ "ἔτι δεήσεσθαι ἔφη· [n] ἔγνωσαν οἱ πλείους ὑ-
"μῶν· [o] οὐ γὰρ δὴ πάντες ὑποκριθέντες ὑπὸ τῶν
"συμβούλων· ὡς μή ποτε [p] ὄφελον ὀπτυρῶσαι τοὺς
"ὅτι τῇ πίσει τεθέντας νόμους, καὶ μηδενὸς τῶν τότε
"γεγενημένων μνησικακεῖν ἀδικημάτων· οὐκ ἠγάπη-
"σε ταύτης τυχὼν τῆς χάριτος, ἧς μόνης μεμνη-
"μένος ἔφη ποιήσεσθαι τὴν ἀπόστασιν, ἀλλ' εὐθὺς

"& primus omnium aliorum, & poſtremus "fui, qui ſolus *huic paci* ſemper & conſtan- "ter (quum à cæteris deſtituerer) ſum adver- "ſatus, & vos, P. C. qui ſpem meliorum re- "rum concipiebatis, & omnia juſta & inju- "ſta in plebis gratiam alacri animo conceden- "batis, me prudentiores eſſe videremini: ve- "rum, quando non ut optabam, neque ut "precibus à diis contenderam, ſed ut ſuſpi- "cabar, res vobis ſucceſſerunt, & veſtra be- "neficia in invidiam & odium ſunt conver- "ſa, vos ob veſtra peccata non objurgabo, "neque moleſtiis inanibus afficiam, quod cui- "libet eſt facillimum & quod plerumque fie- "ri ſolet, ſed hæc omittam, quod ea in præ- "ſentia non opportuna fore judicem. Ea "vero quorum ope & præterita corrigemus, "quorum curatio nondum penitus eſt deſpe- "rata, & præſentibus rebus melius conſule- "mus, dicere conabimur. Quamquam non "me latet, fore ut nonnullis veſtrum inſanire "& mortem appetere videar, qui de his re- "bus libere ſententiam dicere non dubitem, "licet animadvertam quam periculoſa ſit di- "cendi libertas, licet etiam mecum ipſe re- "putem miſerum caſum Marcii, qui nunc "non ob aliam cauſſam in capitis diſcrimine "verſatur. Sed minime arbitror majorem "privatæ ſalutis, quam publicæ utilitatis ra- "tionem habendam. Nam, P. C. periculis "veſtra cauſſa ſubeundis meum corpus jam "deſtinatum eſt, & pro reip. certaminibus "devotum. Itaque quicquid deo viſum fue- "rit, & cum omnibus & cum paucis, &, ſi "neceſſe fuerit, ſolus generoſe perferam. Cæ- "terum, quamdiu vixero, me nullus metus "à ſententia libere dicenda deterrebit. ¶ Ac XLIX. "primum quidem tandem aliquando hoc vos "certo ſcire volo, vos infeſtam inimicamque "præſenti reip. ſtatui plebejam turbam ha- "bere, & quæcunque nimis indulgenter ei "conceſſiſtis, fruſtra à vobis abſumpta fuiſſe, "voſque eo nomine contemni, quaſi vi ne- "ceſſitatis adducti, non autem animi benevo- "lentia, & cum judicio ea conceſſeritis. Con- "ſiderate enim quomodo plebs, quo tempore "captis armis ſeceſſionem à vobis fecit, & ſe "palam veſtrum hoſtem profiteri auſa eſt, "quum de nulla injuria conquereretur, ſed "ſe ſolvendo non eſſe ſimularet, voſque no- "vas tabulas, & peccatorum per ſeceſſionem "admiſſorum impunitatem veſtro decreto ipſi "conceſſiſſetis, ſe nihil præterea poſtulatu- "ram dixerit, licet plerique veſtrum (neque "enim omnes à conſiliariis iſtis decepti ſunt) "leges de contractuum fide latas abrogare, & "omnium tunc factarum injuriarum memo- "riam deponere, nunquam è rep. fore judi- "carent: non fuit tamen hoc beneficio im- "petrato contenta, cujus ſolius deſiderio à "ſe ſeceſſionem factam dicebat, ſed ſtatim "aliud

Per. Jul. Ante Chr. Olymp. 72 3 Cn. 263. V. C. Var. 265.

a Scribe ὑμῶς δὲ, modo enim (p.436.v.45.) dixit ἐμαυτὸν μόν. *Caſ.* *b* *Gelenius* maluit δόξαι, ut dependeat ab initiali orationis verbo ἐβουλόμην. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* *c* *Lapus* legit ἐπεὶ δὴ poſtquam igitur. Malo ego cum *Gelenio* ἐπεὶ δὲ, vel ἐπειδὴ δέ. *Sylb.* Επεὶ δὲ *Caſ.* *d* Υμῖν potius legendum, & ad patres referendum, quos alloquitur Appius. *Port.* *e* Υμᾶς *Vat.* *f* Rectius πειρήσομαι, quia dixit ὁρῶν ἐάσω & ſubjicit μὲ δ' οὐ λέληθεν. *Sylb.* & *Port.* *g* Τῆς ἰδίας *Vat.* *h* Υμῖν ἀνήλωται *Vat.* *i* Ως ἔτος ὅτε *Vat.* *k* Καὶ πολέμιος ἡμῖν ἐτόλμησε *Vat.* Illud κ᾽ non agnoviſſe videtur *Lapus.* *l* Αδικηθεὶς μὲν ἐδὲν *Vat.* *m* Deſideratur in *Vat.* & *Lapi Codd.* *n* Ita in *Codd. MSS.* Καίπερ ἔγνωσαν non abſurde mavult *Gelen.* *o* Οὐ γὰρ δὴ πάντας γε παρακρουσθέντας dicendum. *Port.* *p* Ωφελον *Vat.* Propter ἀναπολλθίαν (nili forte εἰσὶ vel ὄσαν ſubaudiendum) crediderim potius παρακρούσασθαι dicendum. *Port.* Propter ἀναπολλθίαν (nili forte εἰσὶ vel ὄσαν ſubaudiendum) crediderim potius παρακρούσασθαι dicendum. *Port.* *p* Ωφελον *Vat

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cap. 263. Var. 265.

"aliud donum iſto longe majus & iniquius
"petiit, ut ſibi per patricios liceret tribunos
"de ſuo ordine quotannis creare, prætexens
"noſtram potentiam, ut *ſcilicet* pauperes in-
"juriam & vim patientes aliquod auxilium
"& refugium haberent, ſed revera reip. for-
"mæ inſidians, & hoc reip. adminiſtrandæ
"genus in popularem dominatum convertere
"volens. Hoc quoque nobis conſiliarii iſti
"perſuaſerunt ut tribunorum collegium in
"ſenatum admitteremus, quod in reip. per-
"niciem & maximam patrum invidiam rece-
"ptum eſt, me (ſi modo meminiſtis) multum
"reclamante, & deos hominesque obteſtante,
"à vobis perpetuum civile bellum in urbem
"introductum iri, & omnia quæ vobis eve-
"nerunt prædicente. ¶ Quid igitur fecit
L. "bona iſta plebs, poſtquam hunc quoque
"magiſtratum ipſi conceſſiſtis? Tanto bene-
"ficio non eſt moderate uſa, nec id cum re-
"verentia & modeſtia, * ſed à nobis, tan-
"quam ab hominibus potentiam ipſius formi-
"dantibus & metu conſternatis extortum, ac-
"cepit. Poſtea ſacroſanctum & inviolabilem
"hunc magiſtratum creandum dixit, jureju-
"rando confirmatum, majorem honorem po-
"ſtulans quam ipſis coſſ. dederitis. Hoc quo-
"que tuliſtis, & ſtantes ad victimas cæſas in
"veſtram & veſtræ progeniei perniciem ju-
"raſtis. quid autem fecit hac quoque re im-
"petrata? Quum gratiam vobis habere &
"conſervare patrium reip. ſtatum deberet,
"ducto initio ab iſtis fraudibus, atque horum
"iniquorum facinorum adminiculis uſa ut ſi-
"bi viam ad majora ſterneret, leges ſine ullo
"veſtro S. C. fert, † eaſque ſuis ſuffragiis,
"vobis invitis, confirmat, & veſtra S. C. con-
"temnit, & coſſ. ut remp. male adminiſtran-
"tes accuſat, & quicquid contra veſtrorum
"pactorum conditiones accidit, (multa au-
"tem ſunt quæ humana ratiocinatio aſſequi
"nequit) non fortunæ (ut dixi) ſed animi
"noſtri malitiæ adſcribit; & ſimulans ſe à
"nobis appeti inſidiis, & vereri ne liberta-
"tem ſibi eripiatis, aut ſe patria expellatis,
"ipſa contra vos hæc perpetuo molitur: &
"conſtat eam exiſtimare ſe nulla alia ratione
"ab injuriis, quas ſe timere dicit, ſibi cavere
"poſſe, niſi nos antevertat, & prior eas no-
"bis inferat. Hoc autem & ante ſæpius de-
"claravit in multis rebus quas perpetravit,
"quarum in præſentia memores eſtis: ſed
"præcipue quod Marcium iſtum bellicoſum
"virum, & claris natum majoribus, neque
"ulli noſtri ordinis virtute ſecundum, accu-
"ſarit, quod inſidias ipſi ſtruat, & malignas

"ἑτέραν ἐπὶ τούτῳ ἢτει μείζω καὶ ὑβριστοτέραν δω-
"ρεάν, ἐξουσίαν αὐτῷ δοθῆναι δημάρχους ἐξ αὐτοῦ
"καθ' ἕκαστον ἔτος ἀποδείκνυσθαι, προφάσιν μὲν ποι-
"ούμενος τὴν ἡμετέραν ἰσχύν, ἵνα δὴ τοῖς ἀδικουμένοις
"καὶ καθιστορουμένοις τῶν πενήτων ὀπτικὴ τις ὑπάρχῃ καὶ κα-
"ταφυγή· ὡς δὲ τὸ ἀληθὲς εἶχεν, ὑπιβουλεύων τῷ κόσμῳ τῆς
"πολιτείας, καὶ εἰς δημοκρατίαν μεθιστὰς τὰ πράγμα-
"τα βουλόμενος. καὶ τοῦτο ἔπεισαν ἡμᾶς οἱ σύμβουλοι
"τὸ ἀρχεῖον ἐάσαι παρελθεῖν εἰς [b] τὴν βουλήν, ὅτι τῷ
"κοινῷ συμφερόντως κακῷ, καὶ μάλιστα [c] ὅτι τῷ βου-
"λῆς φθόνῳ, πολλὰ, εἴπερ ἄρα μέμνησθε, κεκραγό-
"τος ἐμοῦ, καὶ μαρτυρομένου θεούς τε καὶ ἀνθρώπους, ὅτι
"πόλεμον ἐμφύλιον ἄπαυστον εἰς [f] πόλιν εἰσάξετε, καὶ
"πάντα ὅσα ὑμῖν [d] προσέβαινε, λέγοντος. Τί οὖν ἐποίη-
"σεν ὁ χρηστὸς ἡμῖν δῆμος, ἐπειδὴ καὶ ταύτην αὐτῷ συνε-
"χώρησατε [f] ἀρχήν; Οὐκ ἐταμιεύσατο [f] τοσαύτην χά-
"ριν, οὐδὲ ἔλαβεν αἰσχυνομένως αὐτὴν καὶ σωφρόνως, [e] ἀλλ'
"ὡς δεδοικόσι [f] ἰσχὺν αὐτῷ καὶ καταπλήττουσιν [f] ἡμῖν. ἔπει-
"τα ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδειχθῆναι δεῖν ἔφη τὴν ἀρχήν,
"ὅρκοις ἐμπεδωθεῖσαν, χρείττω τιμὴν αὐτούμενος ἧς δεδώ-
"καλε ὑμεῖς τοῖς ὑπάτοις. ὑπεμείνατε καὶ τοῦτο, καὶ [g] ζάντες
"[h] ὅτι τὰ τομίων κατ' ἐξωλείας ἑαυτῶν τε καὶ τῆς [i] προ-
"γόνων ὠμόσατε. τί οὖν ἐποίησε καὶ τούτῳ τυχών; ἀν-
"τὶ δὲ χάριτος [k] ὑμῖν εἰδέναι, καὶ σώζειν [f] πάτριον κόσ-
"μον [f] πολιτείας, ἀρξάμενος ἀπὸ τούτων [f] πλεονε-
"ξιῶν, καὶ ταύτῃς ταῖς παρανομίαις ἀφορμαῖς [f] ὕστερον
"χρησάμενος, νόμους τε ἀποβουλεύτους εἰσφέρει, καὶ
"τούτους ὑπερψηφίζει [f] ὑμετέρας γνώμης δίχα· καὶ οἷς
"ἂν ὑμεῖς ἐκφέρητε δόγμασιν ἢ παρατίθεται [f] νοῦν, καὶ [f]
"ὑπάτων ὡς οὐκ ὀρθῶς τῇ πόλιν ὑπηρετούντων κολα-
"ζόρει, [m] καὶ τοῖς ἐκβαίνουσι παρὰ τὰς ὑμετέρας συνθή-
"κας πολλὰ δέ ἐστιν ὧν ἡ δυνάμει ζημιώσασθαι λογισμὸς
"ἀνθρώπινος· ἢ τῇ τύχῃ, ὥσπερ ἔφην, ἀλλὰ [f] ἡμε-
"τέραν ὑπογράφει διάνοιαν ὑπιβουλεύεσθαί τε ὑφ' ὑμῶν
"σκοπούμενος, καὶ δεδιέναι μὴ τῇ ἐλευθερίαν ἀφε-
"λησθε, ἢ τῆς πατρίδος ἐκβάλητε, αὐτὸς ἐφ' ὑμῖν
"ταῦτα μηχανώμενος διατελεῖ· καὶ τὸ μὴ παθεῖν, ὃ
"δεδοικέναι φησὶν, οὐκ ἄλλῳ τινὶ φυλαττόμενος δη-
"λός ἐστιν, ἢ τῷ δρᾶσαι φθάσας. ἐδήλωσε δὲ τοῦτο
"πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, καὶ ὅτι πολλῶν ὧν [n] ἐξειρ-
"γασμαι, μέμνησθε [o] κἀτὶ τὸ παρὸν· μάλιστα δὲ Μάρκι-
"ον τοῦτον τὸν [p] φιλοπόλεμον ἄνδρα, ὅτε πρόγονον
"ἀφανῶν ὄντα, ὅτε αὐτὸν ἀρετῇ λειπόμενον οὐδενὸς
"ἡμῶν, ἀπασαίμενος ὑπιβουλεύειν αὐτῷ, καὶ πονηρὰς
"ὑφὰς

a Δημοκρατίας in *Ed. Steph.* *b* Εἰς τὴν πόλιν *in remp.* cum *Lapo* malit *Portus.* *c* Ἐπὶ τῷ κ τ φθόνῳ *Vat.* *d* Forſan legendum οἰκοδόμει προσέλεγεν ὡς, ut *Lapus* quoque vertit, *& quæcunque evenere vobis prædicente*: aut vertendum *progreſſu temporis evenerunt.* nam verbo οἰκοδομεῖν in hac eveniendi ſignif. utitur etiam paullo poſt v. 31. *Sylb.* *e* Legitima conſtructio poſtulat ἀλλ' ὡς παρὰ δεδικότων τὴν ἰσχὺν αὐτῆς καὶ καταπλησσόντων ἡμῶν, ut ab illo ἴλαος pendeant. aut dicendum ἀντὶ τῶν ἀλλ' ὡς δεδικότων, quo loquendi genere utuntur & alii. *Port.* *f* Ὑμῖν in *Cod. Rom.* *g* Πάντες in *Cod. Ven.* *h* Ἐπὶ τῶν τομίων *Vat.* *i* Τῆς ἡμετέρας *Vat.* *k* Ἡμῖν *Vat.* *l* Ἀπογόνων, ἐπιγόνων, aut ἐγγόνων (ut ſupra p. 433. v. 15.) malint *Sylb.* & *Port.* *m* In hac periodo primum ἡμετέρας ſcribendum, non ὑμετέρας, ſequitur enim τὴν ἡμετέραν διάνοιαν, nili malis eo loco ἡμετέραν reſcribere, quod fuit in *Lapi Cod.* dein vox συνθήκας non placet: poſtremo videtur facta fortunæ mentio; quo enim referes illa, ἢ τῇ τύχῃ, ὥσπερ ἔφην? Suſpicari licet, ſi non in hæc verba, certe in hanc ſententiam periodum fuiſſe conceptam, καὶ τοῖς ἐκβαίνουσι παρὰ τὰς ἡμετέρας ἐλπίδας καὶ τύχαι, vel τυχηροῖς. *Caſ.* Hypallagen eſſe puto pro καὶ τὰ ἐκβαίνοντα παρὰ τὰς ὑμετέρας συνθήκας ἢ τῇ τύχῃ ἀλλὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιχειρεῖ διανοίᾳ. i. e. *quicquid accidit præter veſtra pacta, id non fortunæ ſed noſtræ voluntati, noſtræque malitiæ ac inſidiis aſcribit. Port.* *n* Ἐξείργασμαι, μεμνῆσθε *Vat.* *o* Κατὰ τὸ παρὸν ſi hoc loco retineatur, ſignificabit ἔτι. *Gelenius* in ſequens membrum transferre maluit; itidemque *Lapus*, *& de multis quæ peregi reminiſcimini, maxime vero in præſentia Marcium* &c. *Sylb.* *p* Verius fortaſſe φιλοπόλιν, ut ſupra p. 421. v. 12. & p. 425. v. 34. de hoc ipſo Marcio. *Sylb.* * Si cum *Sylburgio* poſt ἡμῖν adjiciamus συνηνέχθη vel ἐχρήσατο, vertendum, *ſed ſe nobiſcum geſſit ut cum hominibus ipſius potentiam formidantibus. Port.* † Atque eis quæ vos intuliſtis ſenatuſconſultis mentem non adhibet. *Lapus.*

a Si

"οἰηθῆδε γνώμας λέγειν, ἄκεστον ἐπεχείρησεν ἀποκλεῖ-
"ναι. καὶ εἰ μὴ δεινὸν ἡγησάμενοι τὸ πρᾶγμα οἵ τε ὕπα-
"τοι, καὶ ὑμῶν οἱ τὰ κρείττω φρονοῦντες, συνεφέψητε, καὶ
"τὴν παρανομίαν ἐπέσχετε αὐτοῖς, οὐ μιᾷ τῇ τότε ἡμέ-
"ρᾳ πάντα ἀφηρέθητε, ὅσα πατέρες τε ὑμῖν σὺν πολ-
"λοῖς κτησάμενοι πόνοις κατέλιπον, καὶ αὐτοὶ ὑμεῖς,
"οὐκ ἐλάττους ἀγῶνας ὑποστάντες ἐκείνων, ἔσχετε, τὸ
"ἀξίωμα, τὴν ἡγεμονίαν, τὴν ἐλευθερίαν. ᾧ δὲ γεν-
"ναιότεροι καὶ οὐκ ἀγαπήσαντες αὐτὸ τὸ ζῆν, εἰ μὴ μετὰ
"τούτων ἐμέλλετε τῶν ἀγαθῶν βιώσεσθαι, ταῖς ψυχαῖς
"ἂν πρότερον ἢ ταῦτα ἀφηρέθητε, ᾧ μόνῳ εὐθύς, ᾧ
"δὲ οὐκ εἰς μακράν. τί γὰρ ἂν τὸ κωλῦσον ἦν, οὕ-
"τως αἰσχρῶς καὶ κακῶς Μαρκίῳ τῷδε ἁναρπασθέντ᾽
"ὥσπερ ἐν ἐρημίᾳ, κἀμὲ μετὰ τοῦτον ἀπολωλέκει ἄφα-
456 "ντα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ πάντας ὅσοι πώποτε ἦναν-
"πώθησαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἔμελλον ἀναπλώσεσθαι ταῖς πα-
"ρανόμοις ἐπιθυμίαις τῶν δήμων; ἃ γὰρ ἂν ἠρκέθη τὼ δύο
"μόνω ἡμᾶς ἐκποδὼν ποιησάμενοι, ἃ δὲ μέχρι δεῦ-
"ρο ἐλθὼν ἀπέσχη τῆς παρανομίας, εἰ δεῖ τὰ μέλλοντα
"τεκμήρεσθαι τοῖς γεγονόσιν, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἡμῶν ἀρξάμενοι,
"ἅπαν τὸ ἀντίπαλον καὶ μὴ εἶκον, ὥσπερ χειμάρρους πο-
"λὺς ἐμπεσών, παρέσυρεν ἂν καὶ κατέπνιγεν, οὔτε εὐ-
"γενείας φειδόμενος, οὔτε ἀρετῆς, οὔτε ἡλικίας. Ταύ-
"τας ὑμῖν ὁ δῆμος, ὃν βούλει, τὰς χαλεπὰς ἀμοιβὰς, ἀνθ᾽
"ὧν ἔπαθε πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων, τὰς μὲν ἀπέ-
"δωκεν ἤδη, τὰς δὲ ἀποδώσειν ἔμελλεν, εἰ μὴ τὸ κωλῦ-
"σον [b]ὑμῶν ἐγένετο. ἄγε δὴ νῦν καὶ ἐκεῖνο σκοπεῖ-
"τε πάλιν, [c]εἰ μὴ τοῦτο τὸ γενναῖον καὶ σῶφρον ὑμῶν ἔρ-
"γον ἔδρασεν, ἵνα γνῶτε ὅν τινα χρὴ τρόπον αὐτῷ προσ-
"φέρεσθαι. ἐκεῖνος τοίνυν ὡς ἔμαθεν ὑμᾶς οὐκέτι φέ-
"ροντας αὐτοῦ τὴν ὕβριν, ἀλλ᾽ ὁμόσε χωρεῖν παρεσκευασμέ-
"νους, ἔπαυσε, καὶ μικρὸν ἀναλαβὼν ἑαυτὸν, ὥσπερ [d]ἐκ
"μέθης ἢ μανίας, ἀπὸ μὲν βιάσασθαι κατέβη, ὅτι τὸ δι-
"καίῳ δὲ ἐπιτάπτειν. καὶ παρὼν ἡμέραν ῥητὴν, εἰς
"αὐτὴν ἐκάλεσε τὴν ἀνάγκην, ὡς δίκην ὑφέξοντα, ἧς αὐτὸς ἔ-
"μελλε κατήγορός τε καὶ μάρτυς καὶ δικαστὴς ἔσεσθαι, καὶ τῆς
"μεγέθους τῆς τιμωρίας κύριος. ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἐνέ-
"κλινε, νομίσαντες οὐκ ὀρθῶς δίκαιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τιμωρίαν κα-
"λεῖσθαι τὴν ἀνδρα, ὁρῶν ὡς ὑδενός ἐστιν αὐτοκράτωρ πρᾶγ-
"μα, ἀλλ᾽ [e]ὅταν ὑμεῖς προβούλευσηθε, ταῦτα ἐπι-
"φήσας κύριος τε αὐθαδείας, ἧς [f]πολὺς ἔπνει τότε,
"ὑφεῖται νυνὶ, καὶ δεησόμενος ὑμῶν ἥκει συγχωρῆσαι
"καὶ ταύτην αὖθις χάριν. ἐνθυμούμενοι δὴ ταῦτα,
"ἀλλαξασθε ἤδη ποτὲ, καὶ μάθετε ὅτι πάντα ὅσα μὴ δύ-
"ναται βουλευσάμενοι μᾶλλον ἢ φρονιμώτερα ἐχα-
"είσαγε αὖθις, [g]καὶ [h]συμφορὰς ὑμῖν ἐνήνοχε καὶ βλάβας.
"ὅσα δὲ μετὰ τοῦ γενναίου φάντες τοῖς παρανόμοις αὖ-
"τοῦ καὶ βιαίοις ἀνεπλώσθητε, [i]ταῦτα ἡμῖν εἰς δέον ἐπέ-
"βαινε. τί οὖν ὑμῖν ὀρθῶς βουλευομένοις ταῦτα παρανῶ πράτ-
"τειν; καὶ τίνα γνώμην ὑπὲρ τῶν παρόντων ἀποφαίνομαι;

"hîc dicat ſententias, & indemnatum occi- *Per Jul. 4225.*
"dere conata ſit. Et niſi coſſ. & ii de vobis *Ante Chr. 489.*
"quorum melior eſt ſententia, rei indignita- *Olymp. 72 ¾.*
"tem non ferentes, conglobati eorum ſcelus *V.C. Cat. 263. Var. 265.*
"cohibuiſſetis, uno illo die omnibus ſpoliati
"fuiſſetis, quæ majores veſtri magnis labori-
"bus parta vobis reliquerunt, & quæ vos
"quoque non minoribus cum periculis tue-
"mini, dignitate, imperio, & libertate. Vos
"vero, qui generoſiores eſtis, & qui vitam
"ipſam vobis peracerbam duxiſſetis, ſi ſine
"his bonis ea vobis traducenda fuiſſet, ani-
"mas potius quam hæc vobis eripi paſſi fuiſ-
"ſetis, * aut mox, aut paullo poſt. Quid
"enim obſtitiſſet, Marcio iſto adeo turpiter
"& ignaviter tanquam in ſolitudine *ab ipſis*
"abrepto, quo minus ego quoque poſt eum
"ab inimicis diſcerptus interirem, & cæteri
"quotquot unquam adverſati ſunt, aut qui
"in poſterum iniquis plebis cupiditatibus ad-
"verſaturi videbantur? neque enim ei ſatis
"fuiſſet nos duos tantum de medio ſuſtuliſſe,
"neque jam eo provecta ab aliis ſceleſtis fa-
"cinoribus abſtinuiſſet, ſi licet ex præteritis
"conjecturam de futuris facere; ſed à nobis
"ducto initio omnes adverſarios, & qui ipſi
"cedere noluiſſent, inſtar torrentis, qui ma-
"gno impetu fertur, non nobilitati, non vir-
"tuti, non ætati parcens, rapuiſſet & abſpor-
"taſſet. ¶ Plebs igitur, P. C. pro multis ac L.I.
"magnis beneficiis acceptis, hanc præclaram
"gratiam nobis jam retulit, & aliam relatura
"erat, niſi vos eam cohibuiſſetis. Eja igitur,
"illud quoque nunc conſiderate, quod fecit
"poſt veſtrum hoc generoſum & modeſtum
"facinus, ut ſciatis quonam modo cum ea
"agendum ſit. Illa igitur ubi animadvertit
"ſuam inſolentiam à nobis amplius ferri non
"poſſe, voſque ſecum congredi paratos, ter-
"rita eſt, & aliquantulum ſe ipſam, velut è
"crapula aut inſania colligens, à vi abſtinuit,
"& ad jus ſe convertit; diemque certam ho-
"mini dixit, ad quam eum adeſſe jubebat,
"ut cauſſam diceret in judicio, in quo idem
"& accuſator & teſtis & judex, ac pœnæ
"magnitudinis arbiter futurus erat. Sed
"quum huic quoque conatui obſtitiſſetis, rati
"non ad judicium ſed ad ſupplicium homi-
"nem vocari; illa animadvertens nullam rem
"in ſua abſoluta poteſtate eſſe, ſed ſe tan-
"tum poteſtatem habere ſuis ſuffragiis rata
"faciendi, quæ veſtro S. C. decreta fuerint,
"nunc remittit de ſuperbia illa quam tunc
"multam ſpirabat, & ad vos venit, ut ipſi
"hoc quoque beneficium largiamini. Hæc
"igitur cogitantes, tandem aliquando ſentite
"& cognoſcite, quidquid hactenus ei ſim-
"plicius quam prudentius gratificati eſtis, id
"calamitates & detrimenta vobis attuliſſe.
"Quoties vero fortiter iniquis & violentis
"ejus conatibus reſtitiſtis, toties rem vobis
"feliciter & ut decebat ſucceſſiſſe. Quid igi-
"tur hæc vobis ſcientibus faciendum ſuadeo?
"quamnam de re præſenti ſententiam dicam?
"Auctor

a Si qui malit ἔχειν *comparaſtis*, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* *b* Pro παρ᾽ ὑμῶν non abſurde cum *Lapo* legerimus πάρ᾽ ὑμῶν, *à vobis*. *Sylb.* *c* A μὴ τοῦτο *Vat.* quod poſtulat καὶ ἐκεῖνα verſu præced. *d* Ex μέθης καὶ μανίας *Vat.* *e* Rectius forſan ὅσα ἂν, ut *Lapus* quoque vertit, *ſed quæ vos ante conſuluiſſetis*. *Sylb.* *f* Malet fortaſſe aliquis πολὺ ἔπνει. Sed πολὺς retineri poſſe manifeſtum eſt ex p. 427. v. 40. ubi itidem legitur πολὺς ἐμπνεύσας. ſic alibi πολὺς ἔρρει p. 413. v. 10. *Sylb.* *g* Deeſt *Vat.* *h* Ἡμῖν *Vat.* *i* Ταῦθ᾽ ὑμῖν *Vat.* * *Al.* alii ſubito, alii non multo poſt.

a Ti

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. Cæs. 263. V. C. Var. 265.

"Auctor sum vobis, ut quæcunque pacis
"causſa gratificati estis & conceſſiſtis plebi,
"ea quotnodocunque rata ſervetis, & nihil
"(quod fuerit conceſſum) irritum faciatis,
"* non quaſi illa ſint honeſta & ex reip.
"dignitate (quomodo enim eſſe poſſunt?) ſed
"ut neceſſaria, & quæ corrigi amplius ne-
"queunt. Quæcunque vero præterea per
"vim & nefas invitis vobis extorquere cona-
"bitur, ea neque ipſi concedatis, neque per-
"mittatis: ſed dictis factiſque, & omnes ſi-
"mul & ſinguli privatim ei reſiſtatis. Ne-
"que enim eum qui ſemel, vel precibus ad-
"ductus vel vi coactus, peccavit, in cæteris
"quoque eodem modo ſe gerere oportet: ſed
"memorem prioris peccati, cavere ne in po-
"ſterum in aliud ſimile incidat. Hæc igitur
"ea ſunt quæ vobis omnibus communiter no-
"ta eſſe arbitror, auctorque vobis ſum ut ini-
"quis plebis cupiditatibus reſiſtere parati ſi-
"tis. ¶ Quod autem hoc quoque, de quo
LII. "nunc agitur & conſultatur, ſimile ſit cæte-
"ris ejus injuſtis ac iniquis conatibus, non
"autem juſtum aut æquum, ut tribunus vobis
"imponens conatus eſt demonſtrare, jam di-
"ſcite vos qui nondum certo rem ſcitis. Lex
"enim de populi judiciis, quam Decius po-
"tiſſimum ſtabilivit, non eſt ſcripta contra
"vos patricios, ſed in gratiam plebejorum,
"ut illis vim patientibus aliquo auxilio cave-
"retur, ut ex ipſius legis verbis nihil am-
"bigui habentibus patet; & vos omnes, qui
"probe hoc tenetis, perpetuo hoc dicitis.
"Hoc autem magnum eſt argumentum, quod
"etiam præſtantiſſima ratio videtur, qua
"quodvis jus controverſum dijudicari poſſit,
"ipſum tempus decem & novem annorum
"jam præteritorum, ex quo lex iſta lata eſt:
"quo toto ſpatio nullam actionem aut publi-
"cam contra quemquam ordinis patricii, aut
"privatam ex hac lege tentatam Decius de-
"monſtrare poſſet. quod ſi dixerit, demon-
"ſtret: nec verbis amplius nobis erit opus.
"Nam ipſæ conditiones, quibus nuper plebs
"vobiſcum pacem fecit, (nam de his quoque
"apud vos agendum eſt, quando tribunus eas
"male interpretatur) hæc duo conceſſa com-
"plectuntur, ut plebi æs alienum remittatur,
"& magiſtratum hunc quotannis ei creare li-
"ceat, ut opem ferat iis qui vim patiuntur,
"& injuriam ab illis prohibeat, nihil vero
"præterea. Maximo autem argumento vobis
"ſit, nec ex lege nec ex pactis jus eſſe plebi
"de quoquam patricii ordinis judicandi, id
"ipſum, quod nunc plebs facit. Petit enim
"à vobis quod ante non habebat: nullus ve-
"ro ab aliis id petendum cenſet, quod per
"ipſas leges ei permittitur. Quomodo igitur,
"P. C. hoc erit jus naturæ non ſcriptum,
"(Decius enim hoc quoque nobis ſpectandum
"cenſebat) ut, ſive plebeji à patriciis rei agan-
"tur, ſive illos ipſi rei agant, judicium ſit
"populi; patriciorum vero lites, neque quum
"ipſi aliquem de plebe reum agunt, neque

"ὅσα μὴν ἐκείσασθε καὶ συνεχωρήσαλε τῷ δήμῳ, τὴν
"ἔχθραν ἀφελλαπόμενοι, ὅπως δήποτε, φυλάλλειν κύ-
"εια, καὶ μὴ λύειν τῷ * τότε συγχωρηθέντων μηδέν,
"οὐχὶ ὡς καλῶν καὶ τῆς πόλεως ἀξίων ὄντων· πό-
"θεν γάρ; ἀλλ' ὡς ἀναγκαίων καὶ μηκέτι δεχομένων
"διόρθωσιν· ὅσα δ' ἂν ἔξω τούτων βιαζόμενος καὶ πα-
"ρανομῶν ἀκόντων ὑμῶν ἐπιχειρῇ λαμβάνειν, μήτε
"συγχωρεῖν αὐτῷ, μήτε [b] προΐεσθαι, ἀλλ' ἀντιφάτ-
"τεσθαι λόγοις τε καὶ ἔργοις, καὶ ὁμοῦ πάντας, καὶ ἕνα
"ἕκαστον ἰδίᾳ. οὐ γάρ, ἂν ἅπαξ [c] ἁμάρτοι τις, εἶτε
"[d] ἀπαντηθεὶς, εἴτε ἀναγκασθεὶς, καὶ τἆλλα ὅμοια
"δεῖ προΐεσθαι, ἀλλ' ἐκείνῳ μεμνημένους, τἆλλα ὅπως 457
"μὴ τοιαῦτα γενήσεσθαι σκοπεῖν. ταῦτα μέν οὖν ἐστιν ἃ καὶ
"ἐγὼ πάντας ὑμᾶς οἴομαι δεῖν ἐγνακότας εἶναι, καὶ παρε-
"σκευάσθαι πρὸς τὰς ἀδίκους τοῦ δήμου πλεονεξίας προθυ-
"μῶς. Ὡς δὲ καὶ τοῦτο, περὶ οὗ νυνὶ πρόκειται σκοπεῖν,
"ὅμοιόν ἐστι τοῖς ἄλλοις ἐγχειρήμασιν αὐτοῦ τοῖς ἀδί-
"κοις καὶ παρανόμοις, καὶ οὐχ οἷον ὁ δήμαρχος ἐζα-
"πατῶν ἡμᾶς ἐπειρᾶτο [e] ἀποφαίνεσθαι, δίκαιον καὶ
"μέτριον, μάθετε ἵνα μήπω σαφῶς εἰδότες. ὁ μὲν οὖν
"νόμος ὁ περὶ τῶν δικαστηρίων τῶν δημοτικῶν, ὃν Δέκιος
"ἐκρατυνάλο μάλιστα, οὐ κατ' ὑμῶν ἐγράφη τὸ πα-
"τρικίων, ἀλλ' ὑπὲρ ἀσφαλείας τῶν καταχυομένων
"δημοτικῶν, ὡς αὐτός γε δηλοῖ, γραφὰς ἔχων οὐκ
"ἀμφιβόλους· καὶ ὑμεῖς ἅπαντες ἀεὶ τοῦτο λέγετε κα-
"λῶς ὑπειλήφατε. μέγα δὲ τοῦτο σημεῖόν ἐστιν, ὃ καὶ
"παντὸς ἀμφισβητουμένου δικαίου κριτήριον εἶναι δοκεῖ
"κράτιστον, ὁ χρόνος· ἐνεακαιδεκαέτης ἤδη γεγονὼς,
"ἐξ οὗ ὁ νόμος οὗτος ἐτέθη· ὃν ἐξ ὧν παντὶ δεῖξαι Δέκιος
"οὐκ ἂν ἔχοι δίκαιον οὐδεμίαν, οὔτε δημοσίαν κατ' οὐδε-
"νὸς τῶν πατρικίων ἐν τῷ νόμῳ δεδοκιμασμένων, οὔτε
"ἰδίαν· εἰ δὲ φήσει, δειξάτω, καὶ μηδὲν ἔτι δέομεθα λό-
"γου. αἱ δὲ ὁμολογίαι καθ' ἃς διελύσασθε πρὸς τοὺς
"δημότας, αἷς νεωστὶ γενόμεναι χρὴ γάρ καὶ περὶ τού-
"των ὑμᾶς μαθεῖν, ἐπειδὴ πονηρὰς ἐξηγεῖται ὁ δήμαρ-
"χος αὐτῶν ἐγένελο· δύο ταῦτα συγχωρήματα πε-
"ριέχουσι· ἀφεῖσθαι τοὺς δημοτικοὺς τῶν χρεῶν, καὶ τὴν
"ἀρχὴν τήνδε ἀποδείκνυσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν
"ὑπαγείας ἕνεκα τῶν καταχυομένων καὶ [f] κωλύσεως,
"ἄλλο δὲ πρὸς ταῦτα οὐδέν. μέγιστον δὲ ὑμῖν γενέσθω
"τεκμήριον, ὅτι [g] οὔτε νόμος, οὔτε αἱ συνθῆκαι κατ' αὐ-
"τὰς πατρικίοις δικάζειν τῷ δήμῳ δεδώκασιν ἐξουσί-
"αν, ὃ ποιεῖ νῦν αὐτὸς ὁ δῆμος. αἰτεῖται γὰρ αὐτὸ
"[h] παρ' ὑμῶν, πρότερόν γε οὐκ ἔχων· οὐδεὶς δ' ἂν ἀξιώ-
"σειέ τι παρ' ἄλλων λαμβάνειν, ὧν ἐστι νόμῳ κύριος.
"δίκαιον δὴ φύσεως ἀνομοθέτητον, ᾧ βούλει, πῶς ἂν εἴη
"τοῦτο· ἢ γὰρ τοῦτο Δέκιος ἡμᾶς ᾤετο δεῖν σκοπεῖν· τοῖς
"μὲ δημόταις, ἃς γε ἂν φύγωσι δίκας ὑπὸ τῶν πατρι-
"κίων, ἢ δῆμον δικάζειν· τοῖς δὲ
"πατρικίοις, μήτε ὅταν [i] ἐπάγωσί τινι τῶν δημοτικῶν δίκην,
μήτε

a Τὸ pro τότε in *Ed. Steph.* ſed τότε agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* b Cum *Camerario* rectius ἐπιτρέπειν *permittere*, ut *Lapus* etiam vertit. *Sylb.* c Ἁμάρτῃ malit *Sylb.* d Ἀπαντήσας *Vat.* quo modo legendum eſſe contendunt *Sylb.* & *Caſaub.* e Ἀποφαίνειν *Vat.* f Si poſt κωλύσεως ſequeretur genetivus τῶν ἀδικούντων, aut ſimilis alius, ſtructura eſſet concinnior. *Sylb.* g Οὔτε ὁ νόμος *Vat.* h Παρ' ὑμῶν τιμήσει ὡς πρότερον *Vat.* i Ὑπάγωσί τινα *Vat.* * Non tanquam quæ pulchra ſint: nequaquam, *vel* quomodo enim pulchra haberi poſſunt? ſed neceſſaria. Vide *Jac. Perizonium* in *Ælianum*, p. 794.

a Αὐτὸ

"μήτε ὅταν [a] αὐτὸ κινδυνεύσωσι, τὰς πατρικίους τὰ νείκη
"διαιτᾶν, ἀλλὰ τούτοις μὲ ἀμφότερα [b] ἄμεινον πλέον ἔχειν,
"ἡμῖν δὲ ἑκατέρου τὸ δικαίου μετέχειν; εἰ δέ τι Μάρκιος
"ἀδικεῖ τὸ δῆμον, ἢ ὁ ἄλλος τῶν πατρικίων ὁτιοῦν, ὁ δι-
"κασὸς ἔστιν ἀποθανεῖν, ἢ τῆς πόλεως ἐκπεσεῖν, μὴ πρὸς αὐ-
"τοῖς, ἀλλ' ἐνθάδε κριθείς, δίδοτω [c] αὐτῷ δίκας, ὥσπερ ἔστι
"νόμιμον. εἰ μὴ ἄρα, ὦ Δέκιε, ὁ μὲ δῆμος ἴσος ἔσαι δικα-
"στὴς, ὁ δ' [d] χαρίσαιτο αὐτῷ, [e] πρὸς ἀνδρὸς ἐχθροῦ ὀφλὼν
"φέρων τὸ ψῆφον· ἤτοι δὲ [f] εἰ γένοιτο τὸ ψῆφω κύριοι, τὸν
458 "ἀδικεῖνται μᾶλλον ποιήσονται τῆς ἀδικημάτων
"ὑπ' αὐτῆς πόλεως, μέλλοντες ἀρὰν ὁ ὀπτορκίαν, ὁ μίσος
"μετὰ παρ' ἀνθρώπων, χόλον δὲ παρὰ θεῶν ἐκ τὸ δίκης
"ἀποίσεσθαι, καὶ μετὰ πονηρῶν ἐλπίδων ζῆν. [g] ἐγὼ οὐκ ἀξιῶ
"ταῦτα περὶ τὸ βουλῆς, ὦ δημόται, σκοπεῖν, ἢ τιμὰς ὁ ἀρ-
"χὰς, ὁ τὰ κράτιστα τῶν ἐν τῇ πόλει παρὰ χαρεῖν ὁμο-
"λογεῖτε δι' ἀρετὴν, ὁ πολλὰς χάριτας εἰδέναι φατὲ
"τῆς προθυμίας, ἣν ἐπεδείξατο περὶ τὴν κάθοδον ὑμῶν.
"μάχεται ταῦτα ἀλλήλοις· ὁ ἐκ ἔχει λόγον, ὃς ἐπαι-
"νεῖτε, τούτους φοβεῖσθαι, ὁ ἅμα τοῖς αὐτοῖς περὶ τῶν
"μειζόνων μὴ ὑπιδέπειν, περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀποστεῖν.
"τί δὲ ἐκὶ μιᾷ γνώμῃ, ἢ πάντα πιστεύετε αὐ-
"τοῖς, ἢ περὶ πάντων ἀπιστεῖτε, ἀλλὰ προβουλεῦσαι μὴ
"αὐτὸς τὰ δίκαια ἱκανὸς εἶ) νομίζετε, δικάσαι δὲ περὶ
"αὐτῶν τούτων οὐ προβουλεύσουσι, ὁ ἱκανούς; πολλὰ ὁ
"ἄλλα περὶ τῶν δικαίων εἶχον, ὦ βουλὴ, λέγειν, ἀλλα καὶ
"ταῦτα ἱκανά. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τοῦ συμφέροντος ἐπει-
"σῆτο λέγειν Δέκιος, ὡς ἀγαθὸν μὲ ὁμόνοια, δεινὸν δὲ στάσις·
"ὁ θεραπεύοντες μὲ τὸν δῆμον, [h] ἐν ὁμονοίᾳ πολιτεύσο-
"μεθα, κωλύσαντες δὲ ὃς βούλονται τῶν πατρικίων ἀν-
"δρηλατεῖν ἢ μιαφονεῖν, εἰς πόλεμον ἐμφύλιον [i] κατα-
"στήσομεν, πολλὰ λέγειν ἔχων, ὀλίγοις πάνυ χρήσο-
"μαι. πρῶτον μὲν οὖν θαυμάσαι ἔχω Δέκιον τῆς
"[k] εἰρωνείας· ὁ γὰρ ἠλιθιότητός γε· εἰ κρεῖττον οἴεται τὰ
"συμφέροντα τῷ κοινῷ φρονεῖν ἑαυτὸν, ὃς ἄρτι παρελή-
"λυθεν [l] εἰς τὰς πρώτας τὰς πολιτικὰς, ἡμῶν τὸ γε-
"γηρακότων ἐν αὐταῖς, καὶ μεγάλῳ ἐκ μικρᾶς πε-
"ποιηκότων τὴν πόλιν. ἔπειτα εἰ πείσειν ὑπέλαβεν ὑ-
"μᾶς, ὡς χρὴ πρώτους ἕνα ἔκδοτον ὑπὲ τιμωρίᾳ τοῖς
"ἐχθροῖς, ὁ ταῦτα πολίτην ὑμέτερον, καὶ ὁκὶ τῶν ἀφα-
"νῶν τινα πολιτῶν ἢ φαύλων, ἀλλὰ ὃν αὐτοὶ ὁ τὰ πολέ-
"μια λαμπρότατον ἡγεῖσθε εἶ), ὁ τὸ βίον σωφρονέσα-
"τον, τά τε πολιτικὰ πράττειν ἥδιστος χείρονα, καὶ
"ταῦτα ἐτόλμησεν εἰπεῖν, εἰδὼς ὑμᾶς πλείστην αἰδῶ ποιου-
"μένους ἱκετῶν, ὁ μηδὲ πολεμίων τοὺς καταφεύγοντας
"ἐνθάδε ταύτης ἀποκλείοντας τὸ φιλανθρωπίας. εἰ δὲ
"τἀναντία ἡμᾶς ἐγίγνωσκες βουλευομένους, ὦ Δέκιε,
"ἀνόσια μὲ φρονοῦντας [m] περὶ θεούς, ἄδικα δὲ πράττοντας
"πρὸς ἀνθρώπους, τί ἂν ἡμῖν τοῦτο συνεβούλευες ἔργον
"ὑπομεῖναι δεινότερον, ἀφ' οὗ πρῶτοι καὶ πανώλεις,
"μισηθέντες θεοῖς τε ὁ ἀνθρώποις, ἀπολούμεθα;

"quum ipsi periclitantur, à patriciis dirimán-
"tur; sed istorum quidem conditio utroque
"modo sit melior, nos vero neutrius hujus
"juris participes simus? Quod si Marcius, aut
"alius quivis patricius plebi injuriam ali-
"quam facit, & dignus est qui morte mulcte-
"tur, aut in exilium pellatur, non apud
"ipsos, sed hic judicatus ex legibus pœnas
"ipsis det. Nisi forte, Deci, dicas ipsam ple-
"bem judicem æquum fore, & nihil sibi ipsi
"gratificaturam contra inimicum suum,
"quum suffragium ferat: hi vero, si eorum
"arbitrio suffragia committantur, reum plu-
"ris facient quam læsam ab eo remp. perju-
"rium & exsecrationes & hominum odia &
"iram deorum ex hoc judicio relaturi & mala
"cum spe vitam acturi. Haud æquum cen-
"seo, Quirites, vos de senatu ita sentire, cui
"honoribus & magistratibus & cæteris rebus
"quæ in urbe sunt præstantissimæ, vos cess-
"sisse propter virtutem ejus fatemini; & vos
"ei magnam habere gratiam dicitis, ob ope-
"ram animo prompto in vestro reditu nava-
"tam. Hæc tamen inter se pugnant, nec ulla
"ratione hoc stare potest, ut quos laudatis,
"hos timeatis; & simul, quibus majora com-
"misistis, in cæteris diffidatis. cur non ipsis
"uno consensu aut in omnibus fidem habe-
"tis, aut in omnibus diffiditis; sed ad pro-
"spiciendum ea quæ sunt justa idoneos esse
"ipsos existimatis, ad judicandum vero de
"illis de quibus consultarint, minime ido-
"neos? Poteram, P. C. & multa alia de jure
"dicere, sed hæc ipsa sufficiunt. ¶ Verum, LIII.
"quoniam Decius de utilitate conatus est di-
"cere, bonam esse concordiam, malam sedi-
"tionem, &, si plebi obsequamur, concordem
"fore civitatem, sin prohibeamus ne patri-
"cios quos volunt aut urbe pellant aut occi-
"dant, nos belli civilis auctores fore, quum
"multa possim dicere, paucis tamen rem ex-
"pediam. Ac primum quidem demiror Decii
"dissimulationem, (non enim dicam fatuita-
"tem) si putat reip. utilitatem melius à se
"intelligi, qui nuper ad reip. administratio-
"nem accessit, quam à nobis qui in ejus ad-
"ministratione consenuimus, & qui civita-
"tem ex parva magnam fecimus. Deinde, si
"existimavit se vobis persuasurum ut ali-
"quem ad supplicium inimicis dedatis, præ-
"sertim vero civem vestrum, nec obscuro aut
"vili natum genere, sed quem vos ipsi & bel-
"lica virtute clarissimum, & hominem maxi-
"me frugi, & in reip. administratione nulli
"secundum ducitis. Atque hæc ausus est di-
"cere, quum tamen sciat, vos maxime reve-
"reri supplices, & ne hostibus quidem huc
"confugientibus hanc humanitatem inter-
"cludere. Quod si, Deci, contrariis studiis
"nos operam dare cognovisses, & nos esse
"impios in deos, & injustos in homines,
"quidnam hoc ipso atrocius nobis perferen-
"dum censuisses, quo funditus omnes omni-
"no & diis & hominibus invisi perderemur?
"Non

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

a Αὐτὸ Vat. quo modo legendum esse monuerunt Sylb. & Port. Nisi (inquit Sylb.) malis αὐτὸ τοῦτο, subaudita præpositione παρὰ, ἀπὸ, vel simile. b Ἐξὸν πλεονεκτεῖν Vat. c Sc. τῷ δήμῳ. sed malim αὐτοῖς. Port. Αὐτῷ non agnoscit Vat. d Si quis malit χαρίσαιτο αὐτῷ, facile patior. Sylb. e Nota hic ὡς ἀνδρὸς pro κατ' ἀνδρός. Sylb. f Εἰ γένοιτο Vat. g Malim ἐκ ἀξιῶν & mox τοκεῖν vel ἰσοτοκεῖν pro σκοπεῖν. Cas. h Ἐν ὁμονοίᾳ πολιτεύσωμεν Vat. i Καταστησόμεθα Vat. k Notabis quid appellet εἰρωνείαν, nam ἀλαζονεία ea fuit potius. Cas. l Εἰς πράξεις πολιτικὰς Vat. m Rectius fortasse θεῶν. Sylb.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cas. 263. Var. 265.

"Non opus est nobis te consultore, Deci, "neque in civium deditione, neque in ulla "alia re, quæ nobis sit facienda; nec puta- "mus externa juvenis hominis prudentia no- "bis de nostris utilitatibus judicandum, qui "ad hanc usque ætatem longa adversorum "& secundorum bellorum experientia docti "pervenimus; & minas quibus nos territatis, "ut non nunc primum à vobis solis, sed sæ- "pius jam & à multis aliis intentatas, con- "sueta lenitate intrepide feremus. Et si di- "ctis facta similia addideritis, diis adjuvanti- "bus, qui belli injusti auctoribus sunt infensi, "ab hominibus etiam non parvam auxilio- "rum manum habituri nos defendemus. Nam "& omnes Latini, quos nuper civitatis jure "donavimus, à nobis stabunt, & pro hac ci- "vitate jam ut pro patria pugnabunt; & "multæ ac bonæ coloniæ hinc deductæ salu- "tem suæ antiquæ patriæ totis viribus tueri "conabuntur,eique opem ferent. Quod si nos "redegeritis ad necessitatem auxilii undique "contrahendi, sustinebimus, Deci, & servis "ad libertatem, & hostibus ad amicitiam vo- "catis, & omnibus hominibus spe præmio- "rum ad victoriam communem invitatis, vo- "biscum congredi. Quibus præsidiis ne hæc "urbs indigeat, faxis Jupiter, & cæteri dii, "qui hujus estis custodes: sed hæ res formi- "dandæ ad verba usque processerint, neve "quidquam inde quod sit molestum sequa- "tur.

LIV. *M. Valerii concionis summa.*

¶ Atque hæc Appius dixit. At Manius ille Valerius, qui omnium senatorum maxime popularis erat, & qui in compositione faciendа maximum studium demonstrarat, tunc quoque aperte plebi patrocinabatur, & orationem magna cura compositam habuit: objurgans eos qui unam esse civitatem non sinerent, sed plebejos à patriciis dividerent, & levibus de caussis belli civilis materiam rursus accenderent; laudansque eos qui publicæ utilitati studebant, & concordiam rebus omnibus anteponebant, illas hac longe inferiores esse ducentes, docebat, si plebis arbitrio (ut ipsa postulabat) judicium permitteretur, & hoc quoque beneficium à senatu volente acciperet, fortasse eam ad finem usque non processuram, * sed contentam hominis deditione, æquius quam durius eum tractaturam. Quod si forte tribunis illud judicium ad finem usque legitimum quavis ratione persequendum putantibus, penes eam suffragia

"ὧ δέομεθά σε συμβούλε, Δέκιε, ὅτε [a] περὶ πολίτων "ἐκδόσεως, ὅτε περὶ ἄλλε χρήματ[ος] [b] ὧν ἡμῖν πρα- "κτέον ὑδενός· ὑδὲ ὀθνείᾳ φρονήσ[ει] [c] νέε ἀνδρὸς τὰ οἰκεῖα "συμφέροντα κρίνειν οἰόμεθα δεῖν, [d] οἳ μέχρι τῆσδε τῆς 459
"ἡλικίας διὰ πολλῆς πείρας κακῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἐλη- "λυθότες [e] πολέμων, ὑδὲ ἀπειλὰς, αἷς χρώμενοι φοβεῖ- "τε ἡμᾶς, ὧ νεῶν πρῶτον ἐπαιρομένας ὑφ' ὑμῶν, ἀλλὰ "πολλάκις ἤδη καὶ ὑπὸ πολλῶν [f] ἐπαναστάσας, τῇ συνήθ[ει] "πραότητι προσδοκῶντες, ἀκαταπλήκτως οἴσομεν. καὶ εἰ δή- "που δράσετε τὰ ὅμοια οἷς λέγετε, ἀμυνούμεθα, θεούς τε "συναγωνιστὰς ἔχοντες, οἳ νεμεσῶσι τοῖς ἀρχῆσι πολέμε "ἀδίκε, καὶ ἀνθρώπων ἔξοντες χεῖρα οὐκ ὀλίγην [g] συμμάχων. "Λατῖνοί τε πάντες ἄπαντες, οἷς νεωστὶ τὴν ἰσοπολιτείαν δεδώκα- "μεν, συνήμῖν ἥσονται, ὡς περὶ πατρίδ[ος] ἤδη τὸ πό- "λεως τῆσδε [h] ἀγωνιζόμενοι, αἵ τε οἰκήσεσδε ἀποικισθεῖσαι "πόλεις πολλαὶ καὶ ἀγαθαὶ, περὶ παντὸς ποιήσονται σώσε- "σθαι τὴν μητρόπολιν, ἀμυνοῦσιν αὐτῇ. εἰ δὲ εἰς ἀνάγκην "ἡμᾶς καλακλείσετε τὰ πανταχόθεν ὀφυγείας [i] μὴ περιέ- "χεσθε, ὑπομενοῦμεν, ὦ Δέκιε, καὶ θεραπόντας εἰς ἐλευθερί- "αν προκαλούμενοι, καὶ πολεμίους εἰς φιλίαν, καὶ πάντας ἀν- "θρώπους εἰς κοινωνίαν τῆς τῶν νίκης ἐλπίδων, ὁμόσε χω- "ρεῖν [k] ὑμῖν. μηδενὸς δὲ τούτων δεήσεσθε, ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ πάντες "οἱ πόλιν τὴν Ρωμαίων καλέχοντες, [l] ἀλλ' ἢ μέχρι λόγων τὰ "φοβερὰ ταῦτα [m] ἐλθεῖν, ἔργον δὲ μηδὲν ἐξ αὐτῶν γέ- "νοιτο ἄχαρι.

Ταῦτα μὲν Ἄππιος εἶπεν. [n] Μάνιος δὲ Οὐαλέριος ὁ δημοτικώτατος τῶν τότε συνεδρίε, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὰς διαλλαγὰς πλείστην ἀποδειξάμενος προθυμίαν, φανερῶς καὶ τότε τῷ δήμῳ συνελάμβανε, καὶ λόγον διεξῆλθε μετὰ πολλῆς συγκειμένον φρονήσεως, ἐπιτιμῶν μὲν τοῖς οὐκ ἐῶσι μίαν εἶναι τὴν πόλιν, ἀλλὰ διαιρῶσι τὸ δημοτικὸν ἀπὸ τῆς πατρικίων, [o] καὶ λέγων μικρὰς αἰτίας πολέμε προφά- σεις ἀναζωπυροῦσιν ἐμφυλίε· ἐπαινῶν δὲ τοὺς τὸ συμφέ- ρον [p] καὶ κοινὸν ἡγεμένους, καὶ πάντα ἐλάττω τῆς ὁμο- νοίας τιθεμένους, διδάσκων ὡς εἰ γένοιτο τῆς δίκης, [q] ὥσ- περ ὁ δῆμος ἀξιοῖ, κύριος, καὶ ταύτην παρὰ τῆς συνε- δρίε τὴν χάριν ἐκόντος λάβοι, ταύτα μὲν ὑδὲ ἐπέξεσιν ἄχρι τέλους, ἀλλ' ἀρκεθεὶς αὐτῷ τῷ κεκρατημένῳ τοῦ σώματος, ὑπεικέστερον μᾶλλον ἢ χαλεπώτερον αὐτῷ χρήσεται. [r] εἰ δὲ ἄρα οὐκ παντὸς οἰομένου τέρπειν τὸ δημάρ- χου τέλος ἐπιθεῖναι νόμιμον τῇ δίκῃ, τὸ ψήφε γενήσεται κύριος,

[a] Ita in *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* Περὶ πολιτῶν *Vat.* quod maluerunt etiam *Gelen. Sylb.* & *Portus.* [b] Illud ὧν elliptica brachylogia usurpatum pro τούτων ἃ ut alibi sæpe. *Sylb.* [c] Νέων ἀνδρῶν *Vat.* [d] Οἳ μέχρι τῆσδε *Vat.* nec aliter legisse videtur *Lapus*, qui in seq. post πολέμων plenioris coli notam figit; hoc nimirum sensu: *nec externa prudentia hominis juvenis decernendum nobis putamus, quid in rem nostram sit, qui usque ad hoc ætatis multa tum prospera tum adversa experti sumus bella.* [e] Ita in *Codd. MSS.* Verum πολέμων omiserat *Gelen.* prorsusque mendosum esse existimat *Casaub.* qui legi malit, ἀλλὰ μὴν ὑδὲ ἀπειλὰς δεδιόμεθα αἷς &c. *Lapus* quidem, illud ὑδὲ sequens agnoscens, inseruisse videtur verbum δεδιόμεθα, vel simile: sic enim locum vertit; *neque minas, quibus utentes nos terretis, non nunc primum à nobis inductas, sed jam sæpius & à multis vibratas, timemus; sed tradentes eas solitæ mansuetudini, nequaquam attoniti feremus.* quod vel admittendum, vel alioqui τάς τε ἀπειλὰς legendum esse censet *Sylb.* [f] Ἐπαναπαυθείσας præferunt *Sylb. Cas.* & *Portus.* [g] Σύμμαχον *Vat.* [h] Mallem ἀγωνισάμενοι. *Port.* [i] Μὴ non agnoscit *Lapi* versio. *Portus*, illud retinens, sic locum vertit, *quod si ad eam necessitatem nos redegeritis, ut undique auxilia contrahere nobis non liceat, sustinebimus* &c. Verum τὸ παντοχόθεν ἐπικουρίας ἀφείκασδε, sine μὴ, omnino scribendum esse contendunt *Sylb.* & *Cas.* [k] Ἡμῖν *Vat.* [l] Rectius leges ἀλλὰ μέχρι, expuncta particula ἤ: nisi forte ἀλλ' ἢ positum velis pro ἀλλὰ μόνον. *Sylb.* Ἀλλ' ἔστι μέχρι λόγων τὰ φοβερὰ ταῦτ' ἐλθεῖν minima mutatione legit *Cas.* [m] Ἐλθεῖ malit *Sylb.* [n] Μαρίλιος δὲ Φαλέριος in *Ed. Steph.* Μάνιος δὲ Φαλέριος *Vat.* Verum Μάρκος δὲ Οὐαλέριος cum *Lapo* & *Gelenio* adprobant *Sylb.* & *Port.* [o] Καὶ ἀεὶ μικρὰς πολέμε προφάσεις ἀναζωπυροῦσιν ἐμφυλίε· ἐπαινῶν δὲ τοὺς ὑπὲρ τὸ συμφέρον *Vat.* nec aliter forsan *Lapus*, dum vertit; *& ob parvas causas bella exsuscitarent intestina: laudansque eos qui putarent esse idem utile & commune.* [p] Vel est ὑπὲρ ἀεὶ δυοῖν expressum, vel copula ἢ tollenda. *Port.* Verum *Stephanus* scriptum esse suspicatur, τοὺς τὸ ἴδιον συμφέρον καὶ κοινὸν ἡγεμένους, vel potius, τοὺς τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ ἴδιον ἡγεμένους. tales videlicet ut nolint τὸ τὸν δυνχῶσι τοῖς κοινοῖς μόνον δύνχειν, ut alibi loquitur. [q] Ὁ δῆμος ὥσπερ ἀξιοῖ, κύριος *Vat.* quod & *Sylburgio* placuit. [r] In sequentibus deest (ut arbitror) vox δίκη *Cas.* * Sed contenta hujus corporis potestatem habuisse. *Lapus.*

a Ταύτην

κύειν, ἀπολύσῃ τῆς αἰτίας τὸν ἄνδρα, αἰδούμενον μὲν αὐτὸ τὸ κινδυνεῦον σῶμα, οὗ πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἔχει μεμνῆσθαι, ἀνταποδιδόναι δὲ τιὼ αὐτιὼ χάριν τῇ βουλῇ τιὼ ἐξουσίαν αὐτοῦ βουλῇ, καὶ μηδὲν ὑπαιτιωθείσῃ τῶν μετρίων. παρεῖναι μέντοι τῇ δίκῃ συνεβούλευε, καὶ συναπολογεῖσθαι τῷ ἀνδρὶ, ἵν' τὸν δῆμον ἀξιῶν μηδὲν [b] γνῶναι χαλεπὸν περὶ αὐτοῦ, τούς τε πάτρους καὶ τοὺς ἐκ τοῦ συνεδρίου πάντας, καὶ τοὺς ἄλλους πατρικίους κατὰ πλῆθος ἀφικομένους· συνοίσειν γὰρ οὐ [c] μικρὰ τῷ κινδυνεύοντι καὶ τούτους, σωτηρίας δοπίν· καὶ μὴ μόνον αὐτοὺς οὕτως ἔχειν ταῖς γνώμαις, ἀλλὰ καὶ πελάτας ἕκαστον τοὺς αὐτοῦ προσκαλεῖν, καὶ φίλους συνάγειν, [d] καὶ εἴ τινας οἰκείους ἔχουσι τῶν δημοτικῶν δι' εὐεργεσίας, ὑπολαμβάνειν, καὶ τούτους νυνὶ τιὼ [e] ὕστερον ὀφειλομένην χάριν ἐπὶ τῆς ψηφοφορίας ἀπαιτεῖν· τό τε φιλόπολι καὶ μισοπόνηρον, [f] χρησὸν οὐκ ὀλίγον ἀπέφαινεν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ μέρους ἐσόμενον· καὶ ἔτι πλεῖον τούτου, ὃ πρὸς τὰς τύχας πάσχει τὰ τὰς ἀνθρωπίνας, καὶ ἐλεεῖν εἶδε τοὺς ἐν τοῖς ἀξιώμασιν, ὅταν εἰς ταπεινὰ πέσωσιν αὐτῶν αἱ τύχαι. ὁ δὲ πλείων λόγος ἐγίνετο αὐτῷ πρὸς τὸν Μάρκιον, παρακλησιν ἔχων νουθετήσει μεμιγμένην, καὶ δέησιν ἀνάγκῃ. ἠξίου γὰρ αὐτὸν, ἐπειδὴ διαφέρειν τὸν δῆμον ἀπὸ τῆς βουλῆς αἰτίαν ἔχει, καὶ τυραννικὸς εἶναι προβάλλεται διὰ τιὼ αὐθάδειαν ὃν τρόπον, δέος τε παρέσχηκεν ἅπασι, μὴ δι' αὐτὸν ἀρχὴ γένηται φάσεως καὶ κακῶν ἀνηκέστων ἃ φέρουσιν ἐμφύλιοι πόλεμοι, [g] μηδὲ ποιεῖν ἀληθεῖς καὶ κυρίας ταὶς κατ' αὐτοῦ προβολὰς, μένοντα ἐν τῷ φθονουμένῳ τοῦ βίου, ἀλλὰ σχῆμα ταπεινὸν μεταλαβεῖν, καὶ τοῖς ἀδικεῖσθαι λέγουσι τιὼ ἐξουσίαν τοῦ σώματος παρασχεῖν, καὶ μὴ φεύγειν ἄδικον ἔγκλημα λόγῳ μετὰ δίκης ἀπολυόμενον. ταῦτα γὰρ αὐτῷ πρός τε σωτηρίαν ἀσφαλέστατα εἶναι, καὶ πρὸς εὐδοξίαν ἧς ὀρέγεσθαι λαμπρόταται, καὶ τοῖς προϋπηργμένοις ἔργοις ἀκόλουθα. εἰ δὲ αὐθαδέστερον ἔσαι μᾶλλον ἢ μετριώτερος, καὶ τιὼ βουλιὼ ἀξιώσει πάντα κίνδυνον [h] ἑαυτοῦ ὑπομένειν, [i] κακιὼ μὲν ἥτταν, αἰσχρὰν δὲ νίκιν τοῖς πειθομένοις προσάψειν αὐτὸν ἀπέφαινεν. ἵν' τε σὺν ταύτῃ πολὺς ὀλοφυρόμενος, ἃ τῶν καταλαμβανόντων κακῶν τὰς πόλεις ἐν ταῖς διχοστασίαις τὰ μέγιστα καὶ φανερώτατα ἐπιλεγόμενος.

Διεξιὼν δὲ ταῦτα μετὰ πολλῶν δακρύων ἃ προσποιήτων ἃ πεπλασμένων, ἀλλὰ ἀληθινῶν, ἀνὴρ ἡλικίας τε ἃ ἀρετῆς ἀξιώσει πρέπων, ὡς ἔμαθεν κινούμενον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις τὸ συνέδριον, ἐκ δὲ τεθαρρηκότος [k] ἤδη ἐξέφαινε τὸν λόγον· "Εἰ δέ "τινες ὑμῶν, ὦ βουλευταί, λέγων, παράπονον, δοκοῦσιν ἔθος

εσσent, hominem crimine abſoluturam eſſe, partim ipſius periclitantis reverentia motam, cujus multa & præclara facinora memoria teneret, partim etiam ſenatui, qui ipſi hanc potentiam dediſſet, & ipſius æquis poſtulatis nullo modo adverſatus fuiſſet, gratiam referret. Suadebat tamen, ut & conſules & omnes ſenatores & reliqui patricii * frequentes ei judicio intereſſent, & reum cauſſam dicentem defenderent, & plebem rogarent ne quid durius in eum ſtatueret: (horum enim præſentiam non parvum allaturam momentum ad rei ſalutem) neque vero ipſi ſoli hoc animo eſſent, ſed etiam ſinguli clientes ſuos advocarent, & omnes amicos in unum cogerent, & ſi quos plebejos beneficiis ſibi devinctos haberent, eos *officiis majoribus ſibi conciliatos eo* ſecum ducerent, & ab ipſis gratiam ante debitam repeterent, quum ad ſuffragia ferenda ventum eſſet. Dicebat etiam non parvam plebis partem patriæ amantem, & improbis civibus infenſam, magno uſui hîc futuram: ſed longe majorem fore numerum eorum, qui humanis caſibus commoverentur, & qui viros dignitate præditos, adverſa fortuna ad humilem ſtatum redactos, miſerari noſſent. Sed maxima ejus orationis pars ad Marcium verſa eſt, quæ adhortationem cum admonitione & preces cum neceſſitate mixtas habebat. Rogabat enim eum, quando diſſidii inter plebem & ſenatum auctor eſſe inſimulabatur, & tyrannici ingenii crimine propter morum arrogantiam premebatur, & omnes metuebant ne propter eum ſeditio oriretur, & mala inſanabilia inde ſequerentur, quæ bella civilia ſecum afferunt, ne criminibus ſibi objectis fidem adſtrueret, eaque confirmaret in invidioſo vitæ genere perſeverans; ſed humilem rei habitum priore mutato ſumeret, & ſui corporis poteſtatem faceret de injuria querentibus, neve refugeret injuſtum crimen ſibi objectum verbis juſte diluere. Hoc enim & ad ejus ſalutem tutiſſimum, & ad gloriam, cujus deſiderio tenebatur, ſplendidiſſimum, & rebus ante geſtis conſentaneum *fore dicebat.* quod ſi arrogantior quam modeſtior eſſet, & ſenatum omne periculum pro ſe ſuſtinere vellet, dicebat fore ut afferret gravem cladem victis, & turpem victoriam victoribus, quibus hoc ab ipſo perſuaſum fuiſſet. Hic vero ad affectus movendos longa lamentatione eſt uſus, & maximas ac manifeſtiſſimas calamitates, quæ ob ſeditiones urbibus contingunt, recenſuit.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. Cat 263. V.C. Var. 265.

¶ Quum autem de his fuſius ageret cum multis lacrymis non fictis aut ſimulatis, ſed veris, vir & ætate ac dignitate in primis venerandus, ubi cognovit ſenatum ſua oratione commotum, tunc majore cum confidentia loqui cœpit. "Quod ſiqui veſtrum, P. C. (in- "quit) perturbantur, exiſtimantes pravam "conſue- LV.

a Ταύτῃ τιὼ χάριν, ut videtur, in *Lapi Cod.* *b* Alibi uſurpat ἀμφιγνῶναι. *Sylb.* *c* Μικρὰν legendum cenſet *Sylb.* aut εἰς propoſitionem (ut invenimus in *Cod. Vat.*) ante σωτηρίας ῥοπὴν addendam. *Lapus* plura ſubaudivit, *collaturos enim non parum periclitanti, neque parvi ad ſalutem ipſos momenti fore.* *d* Καὶ εἴ τινας ἔχοιεν σφίσι τῶν δημοτικῶν δι' εὐεργεσίας ὑποτελαμῶνας. *Sylb.* *e* Πρόπτερον malit *Sylb.* *f* *Lapus* ante χρησὸν repetit conjunctionem καὶ. alioqui poſſem id ipſum ſine copula poſt μέρους collocare, aut ſuo loco relictum vertere in τῶν χρησῶν. *Sylb.* *g* Rectius in *Cod. Vat.* μὴ ποιεῖν. quo modo legendum eſſe monuerunt *Sylb.* & *Port.* *h* Δι' ἑαυτῆς *Vat.* *i* Hic loci ſenſus, ἀπέφαινεν αὐτὸν προσπέψειν κακιὼ μὲν ἥτταν τοῖς νενικημένοις (*ſc.* plebejis, quos a patriciis victum iri ſperabat) αἰσχρὰν δὲ νίκιν τοῖς νενικηκόσι (*ſc.* patriciis, quos a plebe victoriam reportaturos credebat.) Vel omiſſo πεισθεῖσι melius forſan ſe res haberet hoc modo, ἀπέφαινεν αὐτὸν τοῖς μὲν ἡττηθεῖσιν ἥτταν κακιὼ, τοῖς δὲ νενικηκόσι νίκιν αἰσχρὰν προσπέψειν. *Port.* *k* Ἤδη τὸ λοιπὸν ἐξέφαινε τὸν λόγον *Vat.* Si quis (inquit *Sylb.*) ἐξέφαινε malit, per me licet. * Multos ipſos advenientes. *Lapus.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

"consuetudinem in remp. invehi, si plebi
"permiseritis ut suffragia contra patricios fe-
"rat; & tribunitiam potestatem, si vis ejus
"sit magna, nihil boni reip. allaturam arbi-
"trantur: sciant illi se opinione falli, seque
"contra quam convenit suspicari. Nam si
"quidquam aliud valere poterit ad hujus
"reip. salutem, atque ad libertatem ac poten-
"tiam ejus tuendam, & ad communem om-
"nium concordiam & animorum conjunctio-
"nem in hisce rebus perpetuo conservandam,
"certe ipsa plebs hoc potissimum præstabit,
"si ad reip. administrationem assumpta fue-
"rit: & si rerum administrationem ita tem-
"peraverimus, ut nec penes solos optimates,
"nec penes plebejos sit; sed si ex omnibus
"status sit mixtus, quod nobis maxime pro-
"derit. Facillime enim unaquæque harum
"reip. formarum, si per se sola sit, ad inso-
"lentiam & injurias prolabitur. Sed si omnia
"mediocriter misceantur, ea pars quæ sem-
"per aliquid innovat & à consueto disci-
"plinæ civilis genere recedit, ab altera, quæ
"sapit & constanter pristinas consuetudines
"servat, coërcetur. Nam unius viri domina-
"tus, si fuerit crudelis & insolens & tyran-
"nica studia sectari cœperit, à paucis iisque
"bonis viris evertitur. At paucorum domi-
"natus, qui ex optimis quibusque viris con-
"stat, (qua reip. forma vos quoque nunc uti-
"mini) quum divitiis & sodalitiis elatus ju-
"stitiam cæteraque virtutes contemnit, à
"prudenti populo tollitur. Populus vero
"qui modeste & legitime in rep. se gerit,
"quum à modestia recedere & ad injuriam
"transire incipit, ab optimo viro ad suum
"officium vi retrahitur. Vos autem, P. C.
"ne regius dominatus in tyrannidem verte-
"retur, pro viribus remedia satis bona inve-
"nistis. Quamvis enim pro uno duos crea-
"ritis, penes quos summa rerum sit, eorum-
"que magistratum non perpetuum sed an-
"nuum esse volueritis, nihilominus tamen
"ipsis addidistis trecentos custodes, quos ele-
"gistis, viros ordinis patricii optimos & natu
"maximos, ex quibus jam ipse senatus con-
"stat: vobis vero ipsis ut convenientem ac
"honestam disciplinam servaretis, hactenus
"nullam adhibuistis custodiam, quod mani-
"festum est. Atque quod ad vos attinet,
"nondum timui ne præ nimia felicitate ani-
"mis perverteremini, qui nuper remp. ex
"diuturna tyrannide in libertatem vindica-
"stis, & quibus nondum per otium licuit in-
"solenter & petulanter vivere, ob continua
"& diuturna bella: sed dum posteritatem ve-
"stram cogitatione præcipio, & quantas lon-
"gum ævum mutationes afferat, vereor ne
"tandem potentiores senatores rebus inno-
"vatis reip. formam per civium impruden-
"tiam in unius viri tyrannicum dominatum
LVI. "artibus clandestinis convertant. ¶ Si igitur
"& plebem ad remp. vobiscum adminis tran-
"dam admiseritis, nihil hinc nascetur mali:

"εἰσάγῃν πονηρὸν εἰς τὴν πόλιν, ἐὰν τῷ δήμῳ συγχω-
"ρήσητε ψῆφον ὑπιφέρειν κῦρ τῆς πατρικίων, ἢ ἐπ' ὀ-
"λεθρῳ ἀγαθῷ νομίζῃσι τὴν τῆς δημάρχων ἐξουσίαν πολ-
"λῷ ἰσχὺν λαβοῦσαν γενήσεσθαι, μαθήσονται ἁμαρ-
"τάνοντες δόξης, καὶ [a] ταναντία προσήκοντα ὑπολη-
"ψόμενοι. εἰ γάρ τι καὶ ἄλλο σωτηρίας αἴτιον ἔσαι τῇ
"πόλει τῇδε, ἢ τοῦ μηδέποτε τὴν ἐλευθερίαν μήτε τὴν
"ἰσχὺν ἀφαιρεθῆναι, ὁμονοοῦσαν δὲ ἀεὶ καὶ μιᾷ γνώμῃ
"δεῖ τούτων χρωμένην συμπεραίνειν, καὶ" ὁ δῆμος
"αἰσθόμενος ἔσαι συμπαραληφθεὶς ὅτι τὰ πρόσφορα-
"τα· ἢ τὸ μὴ μίαν εἶναι τὴν διοικοῦσαν τὰ κοινὰ πο- 461
"λιτείαν ἄκρατον, μήτε ὀλιγαρχίαν, μήτε δημοκρα-
"τίαν, ἀλλὰ τὴν μικτὴν ἐκ ἁπασῶν τούτων κατάσα-
"σιν, τοῦτο γὰρ πάντα ἡμᾶς ὠφελήσει. ῥᾴστα γὰρ
"εἰς ὕβρεις [d] ἀποκλίνει καὶ ἀδικομίας, τούτων ἔκα-
"στον τῶν πολιτευμάτων αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ γενόμενον.
"ὅταν δὲ ἀνακερασθῇ πάντα μετρίως, τὸ μὲν κινοῦν
"μέρος ἀεὶ καὶ ἐκβαῖνον ἐκ τοῦ σωφρονοῦντος καὶ μένοντος ἐν τοῖς ἰδίοις
"[e] ὑπὸ τοῦ σωφρονοῦντος καὶ μένοντος ἐν τοῖς ἰδίοις
"ἤθεσι κατείργεται. μοναρχία μὲν οὖν ὠμὴ καὶ αὐθά-
"δης γενηθεῖσα, καὶ τυραννικὰ διώκειν ἀρξαμένη ζη-
"λώματα, ὑπ' ἀνδρῶν ὀλίγων καὶ ἀγαθῶν κατα-
"λύεται. ὀλιγαρχία δὲ ἐκ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν σωφρο-
"σύνῃ, ἣ χρῆσθε καὶ ὑμεῖς νυνί, ὅταν πλούτῳ καὶ
"ἑταιρείαις ἐπαρθεῖσα, δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρε-
"τῆς μηδένα ποιῆται λόγον, ὑπὸ δήμου φρονίμου κα-
"ταλύεται. δῆμος δὲ σωφρονῶν μὲν κατὰ νόμους πολι-
"τεύομενος, ὅταν ἀκοσμεῖν ἄρξηται καὶ παρανομεῖν,
"ὑπὸ τῶν κρατίστων ἀνδρῶν βίᾳ καταληφθεὶς δικᾶται.
"ὑμῖν δέ, ὦ βουλή, μοναρχία μὲν ἐξουσίας, ἵνα μὴ τυ-
"ραννὶς γένηται, τὰ δυνατὰ εὕρηται βοηθήματα. δύο
"γὰρ ἀνθ' ἑνὸς ἀποδείξαντες τῆς πόλεως κυρίους, καὶ
"τούτοις οὐκ ἀόριστον χρόνον ὑπερέφαντες ἔχειν τὴν ἀρ-
"χήν, ἀλλ' ἐνιαύσιον, οὐδὲν ἧττον [f] ἀποδείκνυσθε φύ-
"λακας αὐτῶν τριακοσίους ἄνδρας ἐκ τῶν πατρι-
"κίων τοὺς κρατίστους τε καὶ πρεσβυτάτους, ἐξ ὧν ἥδε
"[g] βουλὴ συνέστηκεν· ὑμῶν δὲ αὐτῶν, ἵνα μέντοι ἐν τῷ
"προσήκοντι κόσμῳ, φυλακὴν οὐδεμίαν ἄγει τοῦδε φαί-
"νεσθε πεποιημένοι. καὶ σοὶ μὲν ὑμῶν ὕπω ἔδοσα
"μὴ διαφθαρῆτε ταῖς διανοίαις ὑπό τε μεγέθους καὶ
"πλήθους ἀγαθῶν, οἳ τυραννίδος τε πολυχρονίου
"ἠλευθερώκατε τὴν πόλιν ἔναγχος, καὶ οὔπω χρό-
"νῳ ἐκπεπαῦσθε ὑβρίζειν καὶ τυφᾶν, διὰ τοὺς συνε-
"χεῖς καὶ μακροὺς πολέμους· σοὶ δὲ τῶν μεθ' ὑμᾶς ἐσο-
"μένων ὀθνείων, [h] ὅσας ὁ μακρὸς αἰὼν φέρει με-
"ταβολὰς, δέδοικα μή τι παρακινήσαντες [i] οἱ δυνατοὶ
"ἐκ τοῦ σωφρονεῖν, λάθωσιν εἰς μοναρχίαν τὸ πολίτευμα
"παρεκβήσαντες τυραννικήν. Ἐὰν οὖν κοινωνήσητε τῷ δή-
"μῳ τῶν πολιτευμάτων, οὐθὲν [k] ἀνδρὸς φύσεται κακόν,
ἀλλ'

[a] Τἀναντία τῶν προσηκόντων vel τοῖς προσήκουσι legisse videtur *Lapus*, dum vertit *contraria convenientibus*. *Sylb.* Τἀναντία ἢ προσήκει aut τῷ προσήκοντι mavult *Portus*. In *Cod. Vat.* τἀναντία ἢ προσήκοντα. [b] Rectius πάντων. *Sylb.* [c] Non agnoscunt *Vat.* & *Lapi Codd.* Retinere nihil vetat (inquit *Sylb.*) si accipiamus pro *etiam*. [d] Ἀποτρίπτει *Vat.* [e] Ita *Vat.* & *Lapi Codd.* Ὑπὸ τῶν minus recte in *Ed. Steph.* [f] Ἀποδείκνυται *Vat.* [g] Ἡ σὺν βουλὴ *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* [h] Sumpsit hæc verba ex isto senario, ὁ μακρὸς αἰὼν μεταβολὰς πολλὰς φέρει. *Steph.* [i] Scribe οἱ δυνατοὶ οἱ οὐκ τοῦ σωφρονεῖν. *Steph.* [k] Possis etiam legere οὐδὲν δεῖ. *Sylb.*

"ἀλλ' ὁ πλέον ἔχειν τῶν ἄλλων ἀξιῶν, καὶ τὴν βουλὴν πρόσ-
"εταιρισάμενος τὸν βουλόμενον [a] συναινεῖν καὶ συναδι-
"κεῖν· πάντα γὰρ τὰ εἰκότα χρὴ περὶ τῶν πόλεως βουλευο-
"μένους προνοεῖν· κληθεὶς ὑπὸ τῶν δημάρχων εἰς τὸν
"δῆμον ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ σεμνὸς, ἀποδώσει τῷ δήμῳ
"τῷ φαύλῳ καὶ ταπεινῷ λόγον ὧν πρᾶξει τε καὶ λέ-
"γειν· [b] κἂν ἀδικῶν φαίνηται, καὶ δίκης ἧς ἂν ἄξιος
"ᾖ τεύξεται. [c] αὐτὸν δὲ τὸν δῆμον, ἵνα μὴ τρυφᾷ τηλι-
462 "καύτης ἐξουσίας γενόμενος κύριος, μηδὲ ὑπὸ τῶν
"κακίστων ἐκδημαγωγούμενος τοῖς κρατίστοις πολε-
"μῇ· καὶ γὰρ ἐν ὄχλῳ φιλεῖ γίνεσθαι ἡ τυραννίς·
"φυλάξει τε καὶ οὐδὲν ἐάσει παρανομεῖν ὁ λαμφέρων
"φρονήσει ἀνὴρ, δικτάτωρ ὑφ' ὑμῶν αἱρεθείς, ὃς αὐτο-
"κράτορι καὶ ἀνυπευθύνῳ χρώμενος ἐξουσίᾳ, τότε
"νοσοῦν ἐξελεῖ τῆς πόλεως μέρος, καὶ τὸ μήπω δια-
"φθαρμένον οὐκ ἐάσει κακωθῆναι, [d] ἔθη τε καὶ νόμιμα
"βίων τὰ κράτιστα μεθαρμοσάμενος, ἀρχάς τε ἀπο-
"δείξας ἃς ἂν ἡγῆται σωφρονέστατα τῶν κοινῶν [e] ἐπι-
"τροπεύειν καὶ ταῦτα ὅλος ἐξ μηνῶν διοικησάμε-
"νος, ἰδιώτης αὖθις ἔσῃ, τὸ τιμᾶσθαι μόνον οὐκ τύ-
"πων λαβών, ἄλλο δὲ οὐδέν. ταῦτα οὖν ἐνθυμηθέντες, καὶ τὸ
"κρῖμα τῆς πολιτείας τοῦτο ἡγησάμενοι κράτιστον εἶναι, μη-
"δενὸς ἀπελαύνετε τὸν δῆμον, ἀλλ' ὥσπερ ἀρχὰς [f] ἀποδεί-
"κνυσι ταῖς καθ' ἕκαστον ἑαυτὸν [g] ἡγεμονίαις τῆς
"πόλεως, καὶ νόμους τοὺς μὲν ἐπικυροῦν, τοὺς δὲ ἀναιρεῖν,
"καὶ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης διαγινώσκειν, ἃ μέγιστα
"καὶ κυριώτατά ἐστι τῶν ἐν τῇ πόλει διαπραττομένων, με-
"ταδεδώκατε αὐτῷ, καὶ δένος τούτων αὐτοκράτορα πε-
"ποιήκατε τὴν βουλήν· ὅτω καὶ τῶν δικαστηρίων μέλα-
"δόδοτε, καὶ μάλιστα ὑπὲρ ὧν ἂν τις αἰτίαν ἔχῃ τοῦ πό-
"λιν ἀδικεῖν, ἢ τυραννίδα σκιαζόμενος,
"ἢ περὶ προδοσίας τοῖς πολεμίοις διαλεγόμενος, ἢ [h] τοιοῦ-
"τόν τι κακὸν ἐπιχειρῶν πράττειν. ὅσῳ γὰρ ἂν φοβερώτε-
"ρον καταστήσητε τὸ παραβαίνειν τοὺς νόμους, καὶ τοὺς
"ἔθη κινεῖν, τοῖς ὑβρισταῖς καὶ πλεονέκταις πολλοὺς ὀφθαλ-
"μοὺς καὶ φύλακας αὐτῶν ἀποδείξαντες, τοσούτῳ κρεῖττον
"ὑμῖν ἕξει τὰ κοινά.

Ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις εἰπὼν, ἐπαύ-
σατο. τῶν δὲ βουλευτῶν οἱ μετ' αὐτὸν ἀνιστάμενοι,
πλὴν ὀλίγων, οἱ λοιποὶ ταύτῃ προσέθεντο τῇ γνώ-
μῃ. καὶ ἐπειδὴ τὸ προβούλευμα ἔδει γραφέσθαι, λό-
γον αἰτησάμενος ὁ Μάρκιος εἶπεν· "Οἵῳ μέν, ὦ
"βουλὴ, πρὸς τὰ κοινὰ ἐγὼ γέγονα, καὶ ὡς ἀφ' ἑαυ-
"τοῦ πρὸς ὑμᾶς εὔνοιαν εἰς τοῦτον τὸν κίνδυνον ἐλήλυθα,
"καὶ ὅτι παρὰ γνώμην ἀπιστοῦσί μοι τὰ παρ' ὑ-
"μῶν, ἅπαντες ἴστε, καὶ ἔτι μᾶλλον εἰσεσθε ὅταν τὰ κατ'
"ἐμὲ ᾖ τέλος. ἐπεὶ δὲ ἡ Οὐαλερίου γνώμη νικᾷ,
"εἰ καὶ συμφέρει μοὶ ταῦτα ὑμῖν, καὶ γενοίμην ἐγὼ κακὸς
"εἰκαστὴς τῆς ἐσομένων. [k] ἵνα τε ὑμεῖς οἱ τὸ προβούλευμα
"γράψητε

"sed qui majorem potentiam quam alii ha- "bere voluerit, quique factionem aliquam in "senatu sibi pararit, ut habeat qui suorum "consiliorum fautores & scelerum administri "esse velint, (iis enim qui de rep. consultant "omnia quæ verisimiliter accidere possunt "prospicienda sunt) die à tribunis dicta, ma- "gnus ille & venerandus vir vili ac humili "plebi factorum & consiliorum suorum ra- "tionem reddet; &, si constiterit illum ali- "quod facinus injustum fecisse, meritas quo- "que pœnas dabit. Ne autem ipsa plebs tan- "tam adepta potestatem petulanter lasciviat, "neve à pessimis hominibus ducta viros "optimos infestet, (nam in vulgo tyrannis "nasci solet) cavebit *hoc*, & illam injuriæ fa- "ciendæ licentiam comprimet vir aliquis pru- "dentia insignis, dictator à vobis dictus, qui, "pro sua potestate libera & nullis rationibus "reddendis obnoxia, & vitiosam partem ex "civitate tollet, & eam quæ nondum fuerit "corrupta non patietur vitiari, * & correctis "moribus & vitæ legibus, erectisque magi- "stratibus à quibus prudentissime remp. ad- "ministrari posse duxerit: & his rebus intra "semestre tempus administratis ad vitam pri- "vatam redibit, ex his nihil aliud quam so- "lum honorem lucratus. Hæc igitur cogi- "tantes, & hanc reip. formam optimam exi- "stimantes, à re nulla arceatis plebem: sed "sicut magistratus annuos creat, qui reip. "præsint, legumque tum sanciendarum tum "abrogandarum, & pacis bellique decernen- "di (quæ maxima & præcipua sunt omnium "rerum quæ in rep. geruntur) potestatem ei "tradidistis, & nihil horum penes senatum "solum esse voluistis; ita etiam ad judicia "eam admittatis, præcipue vero in caussis "quæ ad remp. pertinent, quum quis ejus "violatæ accusatur, quod seditionis auctor "sit, aut tyrannidem affectet, aut de prodi- "tione cum hostibus agat, aut hujusmodi ali- "quod scelus patrare conetur. Quanto enim "majorem terrorem proposueritis legum vio- "latoribus & morum corruptoribus, super- "bis & avaris hominibus multos oculos & "custodes adhibentes, tanto melius resp. ve- "stra se habebit.

¶ Hæc & his similia loquutus, finem di- LVII.
cendi fecit. Senatores vero reliqui, qui post eum surrexerunt, omnes, paucis quibusdam exceptis, in hanc sententiam iverunt. Et quum jam S. C. esset scribendum, Marcius, petita dicendi copia, in hunc modum est loquutus: "Quomodo, P. C. me in hac rep. "gesserim, & quomodo propter meam erga "vos benevolentiam in hoc discrimen sim "adductus, & quomodo præter omnem spem "meam vester favor mihi desit, omnes scitis, "& multo melius scietis, ubi meum nego- "tium ad exitum perductum fuerit. Sed "quando sententia Valerii vincit, utinam "hæc vobis conducat, & malus ego sim fu- "turorum conjector. Sed ut & vos, qui S. C. "scribitis,

Per. Jul. 4225. *Ante Chr.* 489. *Olymp.* 72 3/4. *V. C. Cat.* 263. *Var.* 265.

a Συνοῆσιν *Vat.* *b* Καὶ κἂν ἀδικῶν φαίνηται, δίκης *Vat.* *c* Αὐτὸν δὲ δὴ τὸν δῆμον *Vat.* *d* Καὶ νόμιμα ἐξ ζηλώματα βίων *Vat.* quo fere modo *Lapus*: nam vertit, *consuetudinesque & legitima ac præclara vitæ instituta congrue disponens, magistratusque designans* &c. *e* Ἐπιτροπεύσειν *Vat.* quod maluit & *Sylb.* *f* Ex sequentibus ἀποδεικνύναι legendum: nam omnes illi infiniti modi ab illo μεταδώκατε reguntur. *Port.* *g* Ἡγησαμένῃ *Vat.* *h* Τοιοῦτόν τι ἄλλο κακὸν *Vat.* *i* Καὶ delendum atque συναινέγκαι (ut in illo μεταδώκατε reguntur. *Port.* *g* Ἡγησαμένῃ *Vat.* *h* Τοιοῦτόν τι ἄλλο κακὸν *Vat.* *i* Καὶ delendum atque συναινέγκαι (ut in *Cod. Vat.*) legendum putat *Sylb.* *k* Ἵνα δὲ ὑμεῖς τι οἱ τὸ προ. *Gelen.* Rectius & concinnius in *Cod. Vat.* ἵνα δὲ ὑμεῖς οἱ τὸ πρ. *Port.*

* Ejus pravis vitæ moribus correctis, idque legitimorum ac optimorum institutorum ope, creatisque magistratibus &c. *Port.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

"ſcribitis, ſciatis quibus de cauſſis plebi ſitis "me dedituri, & ego minime ignorem, qua "de re in judicio ſim certaturus, jubete tri- "bunos coram vobis dicere quodnam ſit il- "lud crimen, cujus me ſunt accuſaturi, & "quonam nomine dicam mihi ſint ſcripturi.

LVIII. ¶ Atque ille quidem hæc dixit, quia exiſtimabat ſe verborum in ſenatu factorum cauſſam dicturum; & quia volebat tribunos profiteri, Marcium hac de cauſſa à ſe accuſatum iri. At tribuni, communicato inter ſe conſilio, crimen affectatæ tyrannidis ei objecerunt, juſſeruntque eum ad cauſſam de hac re dicendam venire: quia nolebant crimen illud in una cauſſa, eaque non valida nec ſenatui grata, concludere, ſed ſibi reſervabant poteſtatem arbitratu ſuo illum accuſandi, & ſe omne auxilium ac patrocinium ſenatus Marcio *ita* erepturos putabant. Tunc Marcius, "Si (inquit) mihi ad iſtud crimen eſt "reſpondendum, permitto me populi judi- "cio, & nihil ſit impedimento quo minus "S. C. ſcribatur. Maximæ autem ſenatorum parti gratum fuit quod is hujus criminis nomine reus eſſet agendus, idque duabus de cauſſis: tum quod ſi quis in ſenatu poſthac ſuam ſententiam libere diceret, hoc nullis accuſationibus *ac reprehenſionibus* obnoxium eſſet futurum; tum etiam quod virum, perpetuo vitæ modeſtæ & integræ ſtudioſum, facile crimen objectum diluere poſſe ſperabant. Poſt hæc igitur factum eſt S. C. de hoc judicio, & homini ad parandam defenſionem tempus in trinundinum præſtitutum eſt: nundinæ autem apud Romanos *tunc* nono quoque die fiebant, ut & ad hanc uſque noſtram ætatem fiunt. Iis nundinis plebeji ex agris in urbem conveniebant, & rerum venalium permutationes faciebant, & jure inter ſe diſceptabant, & res publicas, quarumcunque jus ex legibus penes eos erat, & quaſcunque ſenatus ipſis permittebat, ſuis ſuffragiis ratas faciebant. Septem vero dies, qui inter nundinas intercedebant, quum plerique eorum ſuis manibus opus facerent & pauperes eſſent, in agris tranſigebant. Ubi vero tribuni S. C. acceperunt, progreſſi in comitium, populum ad concionem convocarunt: & valde laudato ſenatu, lectoque ejus decreto, diem Marcio dixerunt, qua die finem huic judicio impoſituri erant, omneſque cives rogarunt ut ad eam diem adeſſent, quod de rebus maximis eſſent cognituri.

LIX. ¶ Quæ ubi divulgata ſunt, ingenti ſtudio & concertatione plebeji & patricii ad hoc certamen ferebantur: illi quidem ut hominem arrogantiſſimum ulciſcerentur, iſti vero ne ſtatus optimatum propugnator in inimicorum poteſtatem veniret. Utrique autem omne ſalutis & libertatis jus in illius judicii eventu poſitum exiſtimabant. Quum autem dies trinundini inſtaret, turba ex agris quanta nunquam ante in urbem confluxit, &

"γεγράφοιλες εἰδῆτε ἐφ' οἷς με δώσετε διδόναι τῷ δήμῳ μέλ- "λετε, κἀγὼ μὴ ἀγνοῶ περὶ τίνος ἀγωνίσομαι, κελεύ- "σατε δὴ τοὺς δημάρχους εἰπεῖν σαφῶς ὑμῖν, τί τὸ ἀδί- "κημά ἐστιν [a] ἐφ' οὗ μέλλουσί μου κατηγορεῖν, καὶ τὸ πο- "σαπὸν ὄνομα ἐπιγράψωσι τῇ δίκῃ.

Ο μὲν δὴ ταῦτα ἔλεγεν, δοκῶν ὅτι τοῖς λόγοις, οἷς εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ, τιμὼ δίκην ὑφέξειν· καὶ βουλόμενος ὁμολογῆσαι τοὺς δημάρχους, ὅτι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας μέλλοιεν αὐτοῦ κατηγορεῖν. οἱ δὲ δήμαρχοι, βου- 463
λευσάμενοι καθ' σφᾶς, τυραννίδι ἐπιβουλεύειν αὐτὸν [b] ἠπάσαντο, καὶ πρὸς ταύτῃ σχέλθυον τιμὴ αἰτίαν ἥ- κειν ἀπολογησόμενον ᾧ βουλόμενοι τὸ ἔγκλημα εἰς μίαν αἰτίαν κατακλεῖσαι, καὶ ταύτῃ ὅτε ἰσχυρὰν, ὅτε τῇ βουλῇ κεχαρισμένην, ἀλλ' ἑαυτοῖς τε πρόσφοροι ἐξυ- σίᾳ ὅσα βούλοιντο ἐγκαλεῖν, καὶ βοήθειαν ἀφαιρήσε- σθαι τοῦ Μαρκίου τὴν ἐκ τῶν συνέδρων ὀιόμενοι. καὶ ὁ Μάρ- κιος εἶπεν· "[c] Αλλ' εἴ τοι ἐπὶ ταύτῃ γε κελεύσομαι τῇ "διαβολῇ, δίδωμι ἐμαυτὸν ὑπόδικον τοῖς δημόταις, καὶ "μηδὲν ἔστω τὸ κωλῦον γεγράφεσθαι τὸ προβούλευμα. ἐγέ- νετο δὲ τοῖς πλείοσι τῶν συνέδρων ἀσμένοις ὅτι τούτῳ γενέσθαι τῷ ἐγκλήματι τιμῶ δίκην, κατ' ἀμφότερα, καὶ ὅτι οὐκ ἔσαν τὸ λέγειν ἃ φρονεῖ τις ἐν τοῖς συνέδροις ἐπαύσιον, ἢ ὅτι ῥᾳδίως ἀπολύσεσθαι τὴν διαβολὴν ὁ ἀ- νὴρ, βίον ἐξηλωκὼς σώφρονα καὶ ἀνεπίληπτον. γεγρά- ται τὸ προβούλευμα μετὰ ταῦτα ὑπὲρ τῆς δίκης, καὶ χρόνος εἰς προθεσμὴν τῆς ἀπολογίας ὀφείλεται τῷ ἀνδρὶ μέχρι τῆς τρίτης ἀγορᾶς· αἱ δὲ ἀγοραὶ Ρωμαίοις ἐγίνον- το, ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, [d] δι' ἡμέρας ἐνάτης. οἱ δὲ ταύτας συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ δημο- τικοὶ εἰς τὴν πόλιν, τάς τε ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνί- ων, καὶ τὰς δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον, τά τε κοι- νὰ, ὅσων ἦσαν κύριοι κατὰ τοὺς νόμους, καὶ ὅσα ἡ βουλὴ ἐπι- τρέψειεν αὐτοῖς, ψῆφον ἀναλαμβάνοντες ἐπεκύρων· τὰς δὲ μέλαξυ τῶν ἀγορῶν [e] ἑπτὰ ἡμέρας, αὐτουργοί τε ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον. ἐπεὶ δὲ τὸ προβούλευμα ἔλαβον οἱ δήμαρχοι, προελθόν- τες εἰς τὴν ἀγορὰν, συνεκάλεσαν εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον, καὶ πολλὰ ἐγκώμια τῆς βουλῆς διελθόντες, καὶ τὰ δόγ- ματα αὐτῆς ἀναγνόντες, προεῖπον ἡμέραν ἐν ᾗ τὴν δί- κην ἔμελλον ἐπιτελεῖν· εἰς ἣν ἅπαντας ἠξίουν ἥκειν τοὺς πολίτας, ὡς ὑπὲρ τῶν μεγίστων διαγινωσομένους.

Ως δὲ διεβοήθη ταῦτα, πολλὴ σπουδὴ καὶ προθυμία ἐγίνετο τῶν τε δημοτικῶν καὶ τῶν πατρικίων· τῶν μὲν, ὡς τι- μωρησομένων τὸν ἀνδρειότατον· τῶν δὲ, ἵνα μὴ γένηται ὑπο- χείριος τοῖς ἐχθροῖς, [g] ὡς ὑπὲρ τῶν ἀριστοκρατίας ἀγωνιζό- μενος. ἐδόκει δὲ πᾶσα κινδυνεύεσθαι ἢ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐλευ- θερίας διαγώνισις ἐν τῷ τότε ἀγῶνι ἀμφοτέροις. ὑπεξά- σης δὲ τῆς τρίτης ἀγορᾶς, ὁ μὲν ἐκ τῶν ἀγρῶν ὄχλος, ὅσος ὕπω πρότερον, συνελήλυθὼς εἰς τὴν πόλιν, ἔωθεν ἔτι

[a] Εφ' ᾧ malint *Sylb.* & *Portus.* [b] Ita cum *Lapo* & *Camerario.* Ηπάσαντο perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* [c] Αλλ' ἤτοι εἰ *Vat.* [d] Δι' ἡμέρας ἐνάτης minus recte in *Ed. Steph.* ut & mox ἐκ τῶν ἀγρῶν. [e] Putavit *Dionyſius* (ſi quidem ita ſcripſerit) nundinas actis nundinis ad proximas nundinas ſeptem dies. At octo ajunt Latini ſcriptores, quibus potius habenda fides: ut neceſſe ſit hoc loco eſſe vel ζ' ξυγγραφέως peccatum, quod equidem non puto; vel ζ' γραφέως, qui ζ' poſuerit pro η'. i. e. ἑπτὰ pro ὀκτώ. *Caſ.* [f] Γίνοιτο *Vat.* [g] Pro ὡς non male repoſueris articulum ὁ. *Sylb.*

a Male

ἔπι κατεῖχε τ᾽ ἀγοράν. οἱ δὲ δήμαρχοι συνεκάλουν τὸ πλῆθος ὅπι τ᾽ φυλέτην ἐκκλησίαν, χωρία τ᾽ ἀγορᾶς περιορίσαντες, [a] ἐν οἷς ἔμελλον αἱ φυλαὶ γνώσεσθαι [b] κατ᾽ αὐτάς. καὶ τότε πρῶτον ἐγένετο Ρωμαίοις ἐκ-
464 κλησία [c] κατ᾽ ἀνδρὸς ψηφοφορία· καὶ φυλετική· πολλὰ δὲ ἀνταγωνιζομένων τ᾽ πατρικίων, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, μηδ᾽ τ᾽ λοχίτην ἀξιούντων συνάγειν ἐκκλησίαν, ὥσπερ αὐτοῖς πάτριον ἦν. ἐν γὰρ τοῖς πρότερον χρόνοις, ὅτε μέλλοι [d] ψῆφον ἐξενεγκεῖν ὁ δῆμος, ὑπὲρ ὁτουδήπιος ὧν [e] ἐπιτρέψειεν ἡ βουλὴ, ἐκάλουν μὲ οἱ ὕπαλοι τὸν λοχίτην ἐκκλησίαν, ἱερὰ πρότερον ἐπιτελέσαντες, ἃ νόμος αὐτοῖς [f] ἔστι, καὶ μέχρι τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς χρόνου τινὰ ἐξ αὐτῶν ἔτι γίνεται. συνίσῃ δὲ τὸ πλῆθος εἰς τὸ πρὸ τ᾽ πόλεως Ἄρειον πεδίον, ὑπό τε λοχαγῶν καὶ [g] σημείοις τεταγμένον, ὥσπερ ἐπὶ πολέμου. ἐπέφερον δὲ τ᾽ ψῆφον οὐχ ἅπαντες ἀναλαβόντες, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἰδίους ἕκαστοι λόχους, ὁπότε κληθεῖεν ὑπὸ τ᾽ ὑπάτων. ὄντων δὲ τ᾽ συμπάντων τριῶν καὶ ἑνενήκοντα καὶ ἑκατὸν λόχων, καὶ τούτων εἰς ἓξ διῃρημένων συμμορίας, πρώτη μὲ ἐκαλεῖτο συμμορία, καὶ τ᾽ ψῆφον ἐπέφερεν ἡ τ᾽ ἐχόντων τὸ μέγιστον τίμημα τ᾽ οὐσίας, καὶ τοῦ πρώτου λαμβανόντων τάξιν ἐν πολέμοις· ἐν οἷς ἦσαν ἱππέων μὲ ὀκτωκαίδεκα λόχοι, πεζῶν δὲ ὀγδοήκοντα. δευτέρα δὲ ἐψηφοφόρει συμμορία τ᾽ ὑποδεεστέρων τοῖς βίοις, καὶ τ᾽ ὑποδεεστέραν τάξιν ἐν ταῖς μάχαις [h] μαχομένων, καὶ ὁπλισμὸν οὐ τὸν αὐτὸν ἐχόντων τοῖς πρώτοις, ἀλλ᾽ ἐλάττονα· τοῦτο δὲ τὸ πλῆθος εἰς εἴκοσι λόχους συντεταγμένον ἦν· προσέκειντο δὲ αὐτοῖς [i] δύο φυλαὶ τεκτόνων καὶ χαλκοτύπων, καὶ ὅσοι ἄλλοι πολεμικῶν ἔργων ἦσαν χειροτέχναι. ἡ δὲ ἐν τῇ τρίτῃ συμμορίᾳ καλουμένη, λόχους μὲ ἐξεπλήρουν εἴκοσι, τίμημα δὲ εἶχον ἔλαττον τοῦ δευτέρων, καὶ τάξιν τὴν ἐπ᾽ ἐκείνοις ἐλάττονα, καὶ ὅπλα [k] οὐχ οἷα τοῖς περὶ αὐτοὺς ἔφερον. οἱ δὲ μετὰ τούτους καλούμενοι, τίμημά τε οὐσίας ἔλαττον εἶχον, καὶ τάξιν ἐν πολέμῳ τ᾽ ἀσφαλεστέραν ἐλάμβανον, καὶ ὁπλισμὸν εὐσταλέστερον εἶχον· διῃροῦντο δὲ εἰς εἴκοσι καὶ ἕξ λόχους· συνεστάθουν δὲ καὶ τούτοις δύο λόχοι βυκανιστῶν καὶ σαλπιγκτῶν. πέμπτη δὲ ἐκαλεῖτο συμμορία τ᾽ ὀλίγου πάνυ τετιμημένων ἀργυρίου· ὅπλα δὲ ἦν αὐτῶν σαυνία καὶ σφενδόναι· ἧτοι τάξιν οὐκ εἶχον ἐν φάλαγγι, ἀλλὰ ψιλοὶ καὶ κοῦφοι συνεστρατεύοντο τοῖς ὁπλίταις, εἰς τριάκοντα λόχους διῃρημένοι. οἱ δὲ ἀπορώτατοι τ᾽ πολιτῶν, οὐκ ἐλάττους τ᾽ ἄλλων ἁπάντων ὄντες, [l] ἕκατοι τὸν ψῆφον ἀνελάμβανον, ἕνα μόνον ἔχοντες λόχον. ἧτοι [m] στρατιῶται ἦσαν ἐλεύθεροι τοῖς οὐκ καταλόγου, καὶ εἰσφορῶν τ᾽ κατὰ τιμήματα γινομένων ἀτελεῖς, καὶ δι᾽ ἀμφοτέρα ταῦτα ἐν ταῖς ψηφοφορίαις ἀτιμότατοι. εἰ μὲ οὖν ὅτι [n] τ᾽ πρώτων λόχων, ὃς οἵ τε ἱππεῖς ἐξεπλήρουν, καὶ τῶν πεζῶν

summo mane forum occupavit. Tribuni vero plebem ad tributa comitia vocarunt, & comitii loca funibus undique clauserunt, in quibus singulæ tribus distinctæ, & aliæ ab aliis separatæ erant futuræ. Et tunc primum pop. Rom. tributis comitiis de hoc viro suffragia tulit, multum reclamantibus patriciis, & impedire volentibus ne hoc fieret, atque centuriata comitia more patrio habenda censentibus. Ante enim quoties populus suffragia erat laturus de quavis re ex S. C. ipsi permissa, per coss. ad centuriata comitia vocabatur, solennibus quibusdam sacris ante patrio more peractis, quorum nonnulla etiam nostra ætate fiunt. Conveniebat autem tota multitudo in campum Marcium, qui est ante urbem, sub centurionibus & signis non secus ac in bello instructa. Suffragia vero ferebant non omnes simul, sed singuli in suis centuriis, quando à consulibus vocabantur. Quum autem universæ centuriæ essent centum & nonaginta tres, & hæ in sex classes essent divisæ, prima ad suffragia *ante cæteras* vocabatur; atque hæc constabat ex iis quorum census erat maximus, & qui primum in bellis locum obtinebant: in qua censebantur equitum centuriæ XVIII. peditum LXXX. Secunda classis, quæ suffragia ferebat, constabat ex hominibus, quorum census erat minor, & qui in acie secundum locum obtinebant, nec eandem armaturam cum prima classe habebant, sed leviorem: hæc autem multitudo in centurias XX. distributa erat; quibus additæ duæ, fabrorum lignariorum, & ærariorum centuriæ, & alii quotquot bellicarum machinarum erant opifices. Tertia vero classis, quæ tertio loco vocabatur, constabat ex centuriis XX. sed censu erat minor quam secunda, & proximum ab ea locum in acie tenebat, nec eadem arma ferebat quæ præcedens classis. Qui vero *quarti* deinceps vocabantur, ut censum minorem habebant, ita in bello tutiorem locum obtinebant, & armaturam expeditiorem habebant: hi quoque in centurias XX. divisi erant; illisque duæ cornicinum tubicinumque centuriæ addebantur. Quinta classis erat eorum qui censum minimum habebant; & eorum arma erant tela, quæ jaculabantur, & fundæ: hi locum certum in acie non habebant, sed leviter armati & expediti una cum militibus gravis armaturæ militabant, in centurias XXX. divisi. Pauperrimi vero cives, qui non erant cæteris omnibus numero inferiores, ultimum habebant suffragium, in unam omnes rejecti centuriam. Hi immunes erant militiæ & delectuum militarium, & tributorum quæ ex censu pendebantur, & ob utramque istam caussam in suffragiis ferendis minima erat eorum auctoritas. Si igitur primæ classis centuriæ XCVIII. quæ constabant ex equitibus, & peditibus

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

[a] Male ἐφ᾽ αἷς in *Ed. Steph.* [b] Rectius κατ᾽ αὐτὰς unaquæque seorsim. *Sylb.* [c] Κατ᾽ ἄνδρα vel κατ᾽ ἄνδρας viritim legunt *Lapus* & *Gelen.* Κατ᾽ ἀνδρὸς πυκτικὴς malit *Sylb.* Nihil mutandum censet *Portus*: quod ex utraque lectione commodus sensus elici potest. [d] Ψῆφον ἐπιφέρειν δήμῳ *Vat.* [e] Ἐπιτρέψειε *Vat.* [f] Vel ἔστι accipiendum pro compositio κατέστι, vel ἐστὶ, legendum. *Sylb.* Ἐστὶ in *Cod. Vat.* [g] Alibi σημαίαις. [h] Rectius forsan πεντορδῶν ad vitandam tautologiam: vel pro καὶ τὸν legendum καὶ κατὰ τὸν, nisi ellipsin esse dicas propositionis κατὰ. *Sylb.* & *Port.* [i] Imo δύο λόχοι dicendum, ut ex superioribus *Dionysii* verbis constat; vel vox φύλη catachrestice ponitur pro λόχοι, *Prrt.* [k] Οὐκ ἴσα *Vat.* Οὐχ ὅμοια τοῖς περὶ αὐτοῦς vel ἐχ εἶα οἱ περὶ αὐτοῦς legi placuit *Sylburgio.* [l] Ἑκατὸν *Vat.* [m] Στρατιῶται ἦσαν ἐλεύθεροι τοῖς οὐκ καταλόγου addendum, vel legendum στρατείας τι ἦσαν ἐλεύθεροι τοῖς οὐκ καταλόγου liberi erant ab expeditionibus quæ ex delectu fiebant, i. e. non cogebantur dare nomina in conscriptione militum, sed pro arbitrio vel militabant vel domi remanebant. De his ipsis supra p. 213. v. 43. quo pertinent etiam quæ ab Appio repetuntur p. 318. v. 6. *Sylb.* Simili fere modo *Portus*, ἧτοι στρατιῶται ἦσαν ἐλεύθεροι τοῖς οὐκ καταλόγου. [n] Τῶν πρώτων λόχων dicit pro τ᾽ πρώτης συμμορίας primæ classis ut paullo ante v. 18. *Sylb.*

[a] Et

Par. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. Cat. 263. V. C. Var. 265.

tibus primum locum in acie obtinentibus, conſenſiſſent, finis imponebatur ſuffragiis, nec centuriæ reliquæ XCV. ad ſuffragia vocabantur; quod niſi fieret, ſecunda claſſis, quæ conſtabat ex centuriis XXII. vocabatur, & tertia deinceps, donec conſentirent centuriæ XCVII. & ſæpe judicia primæ claſſis ſuffragiis abſolvebantur, ita ut ultimis non eſſet amplius opus. Raro autem res tantæ ambiguitatis occurrebat, ut uſque ad ultimæ inopum centuriæ ſuffragia veniretur; atque hoc erat tanquam finis, diviſis bifariam primis centum & nonaginta duabus centuriis: hæc enim, poſtremo loco latis ſuffragiis, ad utram partem acceſſiſſet, ſuo momento efficiebat ut altera earum præponderaret. Marcii igitur propugnatores poſcebant hæc *centuriata* comitia, quæ ex cenſu fiebant; ſperantes fore ut fortaſſe à primæ claſſis nonaginta & octo centuriis, ſin minus, à ſecunda ſaltem aut tertia abſolvererur. At tribuni hoc ſuſpicati, & ipſi tributa comitia habenda eſſe putarunt, & id judicium illis committendum, ut neque pauperes deteriore eſſent conditione quam divites, neque tribules minus honoratum locum quam milites graviter armati haberent; neque plebs in ultimas rejecta claſſes à ſuffragiorum æqualitate excluderetur; ſed æquo & ſuffragiorum & honorum jure omnes inter ſe fruerentur, & pariter vocati ſuffragia tributim ferrent. Et ipſorum poſtulata videbantur æquiora eſſe quam aliorum, quod cenſerent populi judicium potius penes plebem quam penes paucorum dominatum eſſe debere, atque læſæ reip. crimen æque ad omnium cognitionem pertinere.

LX. ¶ Quum autem hæc quoque res illis ægre à patriciis fuiſſet conceſſa, quum jam cauſla eſſet dicenda, Minucius alter conſul *ſuggeſtum* primus adſcendit, & ſenatus mandata expoſuit, exorſus à commemoratione beneficiorum quæcunque plebs à patriciis acceperat: deinde, pro tot & adeo præclaris facinoribus, hanc unam gratiam ſibi rogantibus neceſſariam à plebe in totius reip. commodum rependi poſtulavit: præterea concordiam & pacem laudavit, & quantam felicitatem hoc utrumque civitatibus afferat, pluribus demonſtravit: & invectus eſt in diſcordiam & bella civilia, quibus *multas* civitates una cum ſuis populis exciſas, & gentes integras internecione deletas dicebat: & *plebejos* oravit ne iræ indulgentes deteriora melioribus anteponerent, ſed maturo conſilio ſapienter res futuras providerent; neve conſultantes de rebus maximi momenti nequiſſimos quoſque cives in conſilium adhiberent, ſed eos quos judicarent viros eſſe optimos, & quos ſcirent pacis bellique temporibus patriæ valde profuiſſe, de quorum fide dubitare non poſſent, quaſi jam naturam *& animum* mutaſſent. Summa autem orationis totius illa fuit, ne ulla ſuffragia contra Marcium ferrent,

οἱ τ πρώτην τάξιν ἐν τῷ πολέμῳ λαμβάνοντες, τὸ αὐτὸ φρονήσαιεν [b] ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν λόχοι, τέλος εἶχεν ἡ ψηφοφορία, καὶ ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς [c] ἓξ καὶ ἑκατὸν λόχους ἀνεδίδοτο ἡ ψῆφος· εἰ δὲ [d] μὴ τοῦτο γένοιτο, ἡ δευτέρα συμμορία τ δύο καὶ εἴκοσι λόχων ἐκαλεῖτο, καὶ ἡ τρίτη· καὶ τοῦτο συνέβαινεν ἕως ἂν τὸ αὐτὸ φρονήσωσιν ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν λόχοι. καὶ τὰ μὲ πολλὰ τ ἀναγκαιοτάτων ἐπὶ τ πράξεων κλήσεων τέλος ἐλάμβανεν, ὡς μηδὲν ἔτι δεῖν τ ἑκάστων. αἰτιώτατον δὲ τ τοιούτου ἔθους διαζόμενον ἐνέπιπτεν, ὅτε μέχρι τ ἑκατὸν ψῆφος τ τ ἀπορωτάτων προσελθεῖν· καὶ διὸ ὥσπερ πέρας τοῦτο θεμένων τ τετάρων δύο καὶ ἑκατὸν λόχων, τ τελευταίαν ψῆφον ἐπενεχθεῖσαν ἐκείνης, αἰτίαν γενέσθαι τ ἐπὶ θάτερα ῥοπῆς. οἱ μὲν συναγωνιζόμενοι Μαρκίῳ, ταύτην ἀξίαν καλεῖν τ ἀπὸ τ τιμημάτων ἐκκλησίαν, ὑπολαμβάνοντες τάχα μὲ ἀπὸ τ τοσότης κλήσεως ὑπὸ τ ὀλίγων καὶ ἀπαλυθήσεσθαι τ ἀνδρα· εἰ δὲ μή γε, ὑπὸ τ δευτέρας, ἢ τρίτης. οἱ δὲ δήμαρχοι ταῦτα ὑφορώμενοι, καὶ αὐτοὶ τ φυλετικὴν ἐκκλησίαν ᾤοντο δεῖν συνάγειν, καὶ δ ἀγὼν ἐκεῖνην ποιήσας κυρίαν εἶναι· μήτε οἱ [e] φυλετικοὶ τ ὁπλιτῶν ἀτιμοτέραν ἔχωσι χώραν, μήτε ἀπερρίμμενον εἰς τὰς ἐσχάτας κλήσεις τὸ δημοτικὸν πλῆθος ἀποκλείσῃ τ ἴσων ψήφων· ἰσόψηφοι δὲ καὶ ὁμότιμοι πάντες ἀλλήλοις γενόμενοι, μιᾷ κλήσει τ ψῆφον ἐπενέγκωσι καὶ φυλάς. καὶ ἐδόκουν δικαιότερα αὐτοὶ τῶν ἑτέρων ἀξιοῦν· δημοτικὸν οἰόμενοι δεῖν, ἀλλ' οὐκ ὀλιγαρχικὸν εἶναι τὸ τῦ δήμου δικαστήριον, καὶ τιμὴ πρὸς τοῦ ἀδικουμένων τὸ κοινὸν ἁπάντων εἶναι κοινόν.

Συνεχωρήθησαν δὲ αὐτοῖς καὶ τότε μόλις ὑπὸ τ πατρικίων, ἐπειδὴ τ δίκην ἐχρῆν λέγεσθαι, πρῶτος ἀνέβη Μινύκιος ὁ ἕτερος τ ὑπάτων, καὶ ἔλεξεν ὡς ἐπέσειλεν αὐτῷ λόγους ἡ βουλή· πρῶτον μὲ ἁπάσας τὰς εὐεργεσίας ὑπομιμνήσκων, ὅσας ἦν εἰληφὼς ὁ δῆμος πρὸς τ πατρικίων· ἔπειτα ἀξιῶν ἀντὶ πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων μίσθωμα ἀποδοθῆναι πρὸς τῦ δήμου δεομένοις σφίσιν ἀναγκαίου χρείαν, ὑπὲρ τῆ κοινῆ τ πόλεως ἀγαθῆ· πρὸς δὲ τούτοις, ἐπαινῶν μὴν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην, καὶ ὅσης εὐδαιμονίας ἑκάτερον τούτων αἴτιον ὄντι ταῖς πόλεσιν ὑπολεγόμενος· κατηγορῶν δὲ διχοστασίας καὶ πολέμων ἐμφυλίων, ἐξ ὧν πόλεις αὐτάνδρους ἀπέφαινεν ἀνηρῆσθαι, καὶ ἔθνη ὅλα διολωλέναι· πρὸς ταῦτα δὲ μὴ τὰ χείρω αἱρεῖσθαι πρὸ τῦ κρειττόνων ὀργὴν ὑπερφέρειν, ἀλλ' ὐκ λογισμῷ σώφρονος τὰ μέλλοντα ὁρᾶν, μηδὲ τοῖς χαλκοῖς τῦ πολιτῶν χρῆσθαι συμβούλοις περὶ τῦ μεγίστων βουλευομένους, ἀλλὰ τοῖς κρατίστοις [f] σφίσι δοκοῦσιν, ὑφ' ὧν ᾔδεσαν [g] ἐν εἰρήνῃ καὶ κατὰ πολέμους πολλὰ ὠφελημένον τὴν πατρίδα, οἷς οὐκ ἂν διχάσοιτον, ὡς μεταβεβλημένοις τὴν φύσιν, ἀπιστεῖν. ἐν δὲ κεφάλαιον ἦν ἁπάντων τῦ λόγων, μηδεμίαν αὐτοὺς ἐπενεγκεῖν κατὰ τοῦ Μαρκίου ψῆφον, ἀλλὰ

a Ἐν τοῖς πολέμοις *Vat.* b Ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν reperitur etiam v. 6. ſed verior ſcriptura eſt ἑκατὸν καὶ εἴκοσι ut ſequitur v. 16. & colligitur ex p. 447. v. 22. ubi primæ claſſi tribuit octuaginta centurias peditum & octodecim equitum, (ut ſupra quoque p. 213. v. 38.) quæ ſumma eſt centuriarum 98. quare *Lapus* etiam vertit *octo & nonaginta ordines*. *Sylb.* c Pro ἓξ καὶ ἑκατὸν interpretes rectius legunt πέντε καὶ εἴκοσι. cum enim ſecunda claſſis conſtet centuriis 22, tertia 20, quarta rurſum 22, quinta 30, & ſexta 1, non poteſt major ex his numeris elici ſumma quam 95. qua de re vide *Annott.* ad p. 215. *Sylb.* d Μετὰ τοῦτο in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* e Articulum ἡ non agnoſcit *Vat.* f Malim ψιλοὶ, cum ad ſequens ὁπλιτῶν magis quadret. *Sylb.* g Σφίσιν εἶναι δοκοῦσιν *Vat.* h Ἐν εἰρήνῃ τε *Vat.*

a Δι-

ἀλλὰ μάλιστα μὲν [a]δι' αὐτὸν ἀφεῖναι τὸν ἄνδρα, ἀναμιμνησκομένους οἵῳ εἰς τὰ κοινὰ ἐγένετο, καὶ ὅσους κατώρθωσεν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας τε καὶ ἡγεμονίας πολέμους, καὶ ὡς οὔτε ὅσια, οὔτε δίκαια, οὔτε πρεσβύτερα σφίσι ποιήσουσι, λόγων μὲν αὐτῷ μνησικακοῦντες φαύλων, ἔργων δὲ ἀχαριστοῦντες καλῶν. [b]εἶναι δὲ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀφέσεως καλὸν, ὅτι γε αὐτὸς ἥκει παρέχων τὸ σῶμα τοῖς ἀμφόροις, καὶ ἐρῶν ὅ,τι ἂν ἐκεῖνοι περὶ αὐτοῦ διαγνῶσιν. εἰ δὲ οὐχ οἷοί τέ εἰσι διαλύσασθαι πρὸς ἐκεῖνον, ἀλλὰ χαλεπῶς καὶ ἀπροσδιορίστως ἔχουσιν, ἐνθυμηθέντας ὅτι ἡ βουλὴ δεησομένη περὶ αὐτοῦ [c]πάρεισιν, ἄνδρες ἀρίστους τῆς πόλεως τριακοσίους, παθεῖν τι καὶ ὑπιλασθῆναι τὰς γνώμας, καὶ μὴ δι' ἑνὸς ἐχθρὸν τιμωρίαν, τοσούτων δέησιν ἀπώσασθαι φίλων, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν χάριτι δίκαιον ἑνὸς ἀνδρὸς ὑπερίδεῖν. Ταῦτα καὶ πρόσπλησια τούτοις εἰπὼν, τελευταῖον ἐκεῖνον [d]ὑπέθηκε τὸν λόγον, ὅτι ψήφῳ μὲν ἐπαχθείσης, ἐὰν ἀπολύσωσι τὸν ἄνδρα, ἀφ' ὧν μηδὲν ἀδικεῖσθαι τὸν δῆμον ὑπ' αὐτοῦ, δόξουσιν ἀφεικέναι· ἐὰν δὲ κωλύσωσιν ἐπιτελεσθῆναι [e]δίκην, τοῖς δεομένοις ὑπὲρ αὐτοῦ φανήσονται χεχαρισμένοι.

Παυσαμένου δὲ τοῦ Μινυκίου, προελθὼν ὁ δήμαρχος Σικίννιος, ὅτε αὐτὸς ἔφη προδώσειν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ δήμου, ὅτε τοῖς προδιδοῦσιν ἐπιτρέψειν ἐκών· ἀλλ' εἰ τῷ ὄντι παρέχουσιν οἱ πατρίκιοι τὸν ἄνδρα ἐπὶ δίκην τοῖς δημόταις, ἀναδώσειν περὶ αὐτοῦ ψῆφον, ἄλλο δὲ ποιήσειν [f]περὶ ταῦτα οὐδέν. μετὰ ταῦτα προελθὼν ὁ Μινύκιος εἶπεν· "Ἐπειδὴ πάντως, ὦ "[g]δήμαρχε, ψῆφον ἐπενεχθῆναι περὶ τοῦ ἀνδρὸς "προθυμεῖσθε, μηδὲν ἔξω τοῦ ἐγκλήματος κατη"γορεῖτε· ἀλλ' ἐπειδὴ τυραννίδι αὐτὸν ἐπιχειρεῖν "εἰσηγγείλατε, τοῦτο διδάσκετε, καὶ περὶ τούτου τὰς "πίστεις φέρετε. [h]λόγων δὲ αὐτοῦ ὧν αἰτιᾶσθε κα"τὰ τοῦ δήμου πρὸς τὴν βουλὴν εἰπεῖν, μήτε μέμνη"σθε, μήτε κατηγορεῖτε. ἀφεῖσθαι γὰρ αὐτὸν ἐψη"φίσατο ταύτης τῆς αἰτίας τὸ συνέδριον, καὶ ἐπὶ ῥη"τοῖς ἥκειν εἰς τὸν δῆμον ἐπιδικαιώσας· καὶ μετὰ τοῦ"το ἀνέγνω ὃ προβούλευμα". ὁ μὲν δὴ ταῦτα εἰπὼν καὶ ἐπιμαρτυράμενος, κατέβη. τοῦ δὲ δημάρχων πρῶτος μὲν διέλεγετο τὴν κατηγορίαν Σικίννιος οὐ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ παρασκευῆς, πάντα ὅσα πράττων ἢ λέγων ὁ ἀνὴρ οὗτος ὁ δῆμος διετέλεσεν, εἰς κατασκευὴν τυραννίδος ἀναφέρων. ἔπειτα μετ' ἐκεῖνον οἱ δυνατώτατοι τῶν δημάρχων [k]εἶπον.

467 Ὡς δὲ παρέλαβεν ὁ Μάρκιος τὸν λόγον, ἀρξάμενος ἄνωθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας, διῆλθεν ὅσας ἐστρατευμένος ἦν ὑπὲρ τῆς πόλεως στρατείας, καὶ ὅσους εἰληφὼς ἐπινικίους παρὰ τῶν

sed potiſſimum abſolverent hominem propter ipſius virtutem, memores quam bene eſſet meritus de rep. & quot bella pro communi totius pop. Rom. libertate imperioque feliciter geſſiſſet: & nec pie nec juſte nec ex officio ſuo facturos dicebat, ſi inania ejus verba in memoriam revocarent, & ob præclara ejus facinora nullam gratiam ei rependerent. Honeſtam autem hominis abſolvendi occaſionem ſeſe offerre dicebat, quod & ipſe ultro ſui corporis poteſtatem inimicis faceret, & quicquid illi de ſe ſtatuiſſent, in eo acquieturus eſſet. Quod ſi cum illo in gratiam redire non poſſent, ſed acerbo & implacabili odio eum proſequerentur, *rogabat eos ut* ſaltem id conſiderantes, ſenatum pro eo deprecantem adeſſe, trecentos viros totius civitatis optimos, aliqua miſericordia moverentur, animiſque flecterentur, nec propter unius inimici pœnam, tot amicorum preces repellerent; ſed multorum ac proborum virorum gratiæ unius hominis pœnam condonarent. Hæc & his ſimilia loquutus, poſtremo ſic clauſit orationem ſuam; ſi ſuffragiis ſuis hominem abſolverent, fore ut eum abſolviſſe viderentur, quod plebi nullam injuriam feciſſet, ſed ſi hoc judicium ad finem uſque perduci prohiberent, fore ut in gratiam ejus deprecatorum pœnam ei remiſiſſe viderentur.

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. U. C. Cat. 263. Var. 265.

LXI. ¶ Quum autem Minucius finem dicendi feciſſet, Sicinnius tribunus progreſſus dixit, neque ſe plebis libertatem proditurum, neque ſponte ab aliis prodi paſſurum: ſed, ſi revera patricii hominem plebis judicio permitterent, ſe in ſuffragia plebem miſſurum, & nihil aliud præterea facturum. Poſt hunc progreſſus Minucius dixit: "Quandoquidem, tribuni, adeo cupitis de hoc homine "omnino ſuffragia ferri, nihil præter objectum crimen contra eum dicite: ſed quando affectatæ tyrannidis nomine eum detuliſtis, hoc docete, &, quibus poteſtis, rationibus hoc probate. Verborum vero, quæ ab eo in ſenatu contra plebem dicta criminamini, neque mentionem facite, neque propterea illum accuſate. Nam ſenatus ſuo decreto eum hoc crimine liberavit, eumque ad plebis judicium certis conditionibus, quæ diſertiſſimis verbis expreſſæ fuerunt, venire æquum eſſe cenſuit: ac mox ſenatuſconſultum recitavit. Ille igitur, hæc loquutus & obteſtatus, deſcendit. Tum Sicinnius, tribunorum primus, accuſationem à ſe accuratiſſime præmeditatam eſt aggreſſus; & quicquid unquam reus aut feciſſet aut dixiſſet, id ad tyrannidis affectationem retulit. Poſt illum tribuni, qui gratia & opibus plurimum valebant, verba fecerunt.

LXII. ¶ Quorum orationem quum Marcius excepiſſet, exorſus à primis ſuæ adoleſcentiæ annis, recenſuit quoties pro rep. militaſſet, & quot coronas pro victoriæ præmio ab imperatoribus

a Δι' αὐτὸν, i.e. *propter ipſum, propter ipſius virtutes*, ex ipſo ſenſu legendum putat *Port.* Δι' αὐτὴν ἀφεῖναι τῆς δίκης τὸν ἄνδρα *Vat.* *b* Ut hîc, ſic etiam infra in illo participio ἐνθυμηθέντας, vel ἴλεγε vel ἀπέφαινε, ſubaudiendum ad legitimam conſtructionem. *Port.* *c* Πάρεισιν hîc non tantum intellectum reſpicit, ſed etiam ſequentia ἄνδρας τριακοσίους. *Sylb.* *d* In *Vat.* & *Lapi Codd.* ἐπιθεὶς addidit. Sed poſſumus etiam (inquit *Sylb.*) ὑπέθηκε retinere pro *ſubjecit*, ſeu *ſuggeſſit admonitionis loco.* *e* Τὴν δίκην *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* *f* Παρὰ ταῦτα *Vat.* quod placuit & *Porto.* *g* Δήμαρχοι *Vat.* *h* Λόγων δὲ, ἂν αὐτὸν αἰτιᾶσθε *Vat.* *i* Ἐδικαίωσε *Vat.* *k* Εἶπον *Vat.*

Ptr. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3/4. V. C. Cat. 263. Var. 265.

peratoribus accepisset, quot hostes vivos cepisset, & quot cives in præliis servasset, & ad singula dicta ostendebat dona sibi fortitudinis ergo data, & imperatores testes citabat, & cives à se servatos nominatim appellabat. Illi vero aderant lamentantes, & rogantes cives ne suæ salutis auctorem, tanquam hostem, perderent & interficerent: unamque pro multis animam reposcentes, & se ipsos pro eo dedentes ut arbitratu suo de se statuerent. Horum autem plerique erant plebeji, eorumque magnus erat in rep. usus: quorum aspectu & precationum reverentia plebs mota, ad commiserationem & lacrymas se convertit. Ut vero Marcius discissa etiam veste pectus ostendit cicatricibus oppletum, & cæteras totius corporis partes plagis repletas, *quæsivit ex illis* num ejusdem hominis hæc facinora esse putarent, multos in bello servare, & servatos in pace perdere, & qui fieri posset, ut qui tyrannidem affectaret, idem ex urbe plebem expelleret, à qua potissimum tyrannis augetur & alitur. Adhuc autem eo loquente quotquot de plebe erant æquiores *ac mitiores*, & proborum hominum amantiores, absolvendum hominem vociferabantur; eosque pudebat quod vel ab initio hujusmodi criminis reus actus fuisset, vir qui toties pro communi omnium salute vitam suam contempsisset. sed qui erant ingenio invido & *maligno*, quique bonos viros oderant, & ad quamlibet seditionem facillime movebantur, ægre illi quidem ferebant quod hominem essent absoluturi: sed tamen quid aliud facerent non habebant, quia nullum affectatæ tyrannidis (cujus caussa in suffragia fuerant missi) manifestum argumentum reperire poterant.

LXIII. ¶ Quod quum animadvertisset Decius ille, qui & in senatu verba faceret, & qui *callidis artibus* auctor fuerat ut S. C. de hoc judicio fieret, surrexit, &, indicto silentio, in hunc modum est loquutus: "Quando, Quirites, "patricii crimine orationis in senatu habitæ, "& factorum quæ inde violenta & superba "sequuta sunt, Marcium absolvunt, & eum "ne accusare quidem nobis permittunt, au"dite quodnam facinus præter illa verba "generosus iste vir patrarit, quam superbum, "quam tyrannicum; & qualem vestram le"gem ipse homo privatus violarit, discite. "Omnes profecto scitis, prædam ex hostibus "captam, nostraque virtute partam ad remp. "legis jussu pertinere, & non modo nullum "privatum hominem, sed ne ipsum quidem "imperatorem in istam jus habere: sed quæ"storis esse hanc acceptam vendere, & pecu"niam hinc redactam in ærarium ferre.

στρατηγῶν τραφάντας, πολεμίων τε τὰς λαφύρους, αἰχμαλώτους ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀπολωλυίας τὰς διασωθείσας, ἐν τοῖς ἀγῶσι καθ' ἕκαστον τῆς λεγομένης τὰ τε ἀριστεῖα ἀπεδείκνυτο, καὶ τοὺς στρατηγοὺς μάρτυρας παρείχετο, καὶ τοὺς πολίτας τοὺς ἀμφισβητοῦντας ἐξ ὀνόματος ἐκάλει. οἱ δὲ παρῆσαν ἀλοφυρόμενοι, καὶ δεόμενοι τῆς πολιτῶν, μὴ τὸν αἴτιον σωτηρίας, ἀντὶ πολεμίου ἀπολέσαι· ἐν κλαυθμοῖς, μᾶλλον τε ἀντὶ πολλῶν ψυχὴν αἰτούμενοι, καὶ παραδιδόντες ἑαυτοὺς ἀντὶ ἐκείνου χρῆσθαι, ὅτι βούλονται. ἦσαν δὲ οἱ πλείους αὐτῶν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ γένους, καὶ πολλὰ τῷ κοινῷ χρήσιμοι ὄντες τάς τε ἄλλας καὶ τὰς δήσεις δι' εὐχερείας ὁ δῆμος λαμβάνων, εἰς οἶκτους καὶ δάκρυα ἐτράπετο. ὡς δὲ καὶ πάλιν ἐσιώπα ὁ Μάρκιος ἀπερρηξάμενος, ἐπεὶ εἶδε τὰ σώματα τῶν πεπληγότων μέσα, καὶ πᾶν ὅ ἄλλο μέρος τοῦ σώματος ἀνάπλεων τῶν πληγῶν, εἰ τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ἔργα εἶναι νομίζοιτο, οὐ ῥᾴδιον εἶναι τῶν πολεμίων τοὺς πολλούς, ἀπολωλέναι δ' ἐκ τοῦ σώματος, ἐν εἰρήνῃ καὶ τυραννίδα κατασκευαζόμενος τις ὁ δημοτικὸν ἐλαύνῃ μέρος ἐκ πόλεως, ὑφ' ὧν μάλιστα αὔξεταί τε καὶ τρέφεται τυραννίς. ἔτι δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ὅσοι μὲν τῶν δημοτικῶν μέρους ὀπαδοὶ καὶ φιλόχρηστοι, ἀπολύειν ἔδοξαν τὸν ἄνδρα, καὶ δι' αἰσχύνης ἐλάμβανεν, εἰ καὶ δίκην ὑπέσχε τὴν ἀρχὴν τοιαύτης αἰτίας, ἀνὴρ τοσαύτας ὑπερβαλόμενος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἕνεκα τῆς ἁπάντων φυλακῆς. ὅσοι δὲ ἦσαν φύσει βάσκανοι καὶ μισόχρηστοι καὶ πρὸς πᾶσαν εὐκίνητοι ταραχήν, ἠχθοντο μὲν ἀπολύειν τὸν ἄνδρα μέλλοντες, οὐκ εἶχον δὲ ὅ,τι ἂν ἄλλο ποιῶσι, πλὴ ὃ μηδεμίαν εὐλόγειαν ἀφορμὴν τυραννίδος ἢ ὀπτίστειαν φανερὰν ἔχει, ὑπὲρ ἧς τοὺς ψήφους ἀνειλήφεσαν.

Τοῦτο καταμαθὼν ὁ Δέκιος ἐκεῖνος, ὃς καὶ τὰς ἐν τῇ βουλῇ ποιησάμενος λόγους, καὶ τὸ πρόβλημα περὶ τῆς δίκης γραφῆναι παρασκευάσας, ἀνέστη, καὶ σιωπὴν γενέσθαι κελεύσας, ἔλεξεν· "Ἐπειδή, ὦ δημοτῶν τε καὶ τῶν ἐν τῇ βουλῇ λεχθέντων "ὑπὸ Μαρκίου λόγων, καὶ τῶν διὰ τούτων ἀκολουθησάντων ἔρ"γων βιαίων τε καὶ ὑπερηφάνων ἀπολύουσιν αὐτὸν οἱ πατρί"κιοι, καὶ οὐδὲ ἡμῖν ἐπιτρέπουσι κατηγορεῖν, ἀκούσατε ὑμεῖς ἐμοῦ "μὲν ἔξω τῶν λόγων ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ τυγχάνει διαπεπρα"γμένος, ἃς [b] αὐθαδείας καὶ τυραννικὸν, καὶ οἷς ὑμᾶς κατέλυσε "νόμοις αὐτὸς ἰδιώτης ὤν, μαθήσεσθε. ἴστε δήπου πάντες, ὅτι "τὰ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα, ὅσων ἂν ἡμῖν ὑπάρχῃ "κυρίων δι' ἀρετὴν, δημόσια εἶναι κελεύει ὁ νόμος, καὶ τὸ- 468
"δεν οὐκ ὄντως τις ἰδιώτης γίνεται κύριος, ἀλλ' οὐδὲ αὐ"τὸς ὁ τῶν δυνάμεων ἡγεμών· ὁ δὲ ταμίας αὐτὰ παραλα"βὼν, ἀπεραπολεῖ, καὶ εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρει τὰ χρήματα. "καὶ

[a] Desiderantur in *Cod. Vat.* [b] Non agnoscit *Vat.* [c] Ante conjunctionem εἰ subaudiendum (cum utroque Interprete) participium ἰδόντων, ἰδόμενος, vel aliud simile. *Sylb.* Si Codex mendo caret, dicendum hoc loquendi genus concisum & ἀποτετμημένον esse, atque adeo bene convenire orationi patheticæ. Verum eo potius propendeo ut credam αὐτὸς ἰδοῦσι vel αὐτὸς ἴδιτο, aut simile quid Librariorum incuria excidisse. *Port.* Has *Sylburgii Portique* conjecturas à vero non multum aberrasse ostendit *Cod. Vat.* in quo legitur καὶ ἐπύθετο εἰ &c. [d] Ut hûc dicitur σώζειν ἐκ τῶν πολεμίων, sic aliquanto post (v. 41.) τὰ οὖν τῶν πολεμίων λάφυρα. potest tamen & πολέμων legi, quia mox sequitur ἐν εἰρήνῃ. *Sylb.* [e] Malim cum articulo ἐκ τῆς πόλεως. *Sylb.* [f] Δὲ in apodosi & epanalepsi observavi etiam apud *Pausaniam*. Sed frequentem ibi usum habet etiam δὴ. *Sylb.* [g] Expungo vocabulum ἢ ante ἐπηβόλους. quo modo legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *nullum invenientes apparens affectatæ tyrannidis argumentum*. Convenit autem hæc tyrannidis ἐπηβολὴ (quæ pag. seq. τυραννὶδ κατασκεδὴ vocatur) cum hisce in pag. præced. διὰ τὰ τυραννίδι αὐτὸν ἐπιχειρεῖν ἐπηγγελκότα. Male ideo *Gelenius* à *Lapo* discessit, quod vocula ἢ deceptus ita locum reliquerit; *quum nihil in eo invenirent quod in tyrannum vel insidiatorem competeret. Steph.* [h] Perperam in *Ed. Steph.* αὐθάδης legebatur. *Port.* [i] Hoc nomen ad λάφυρα refertur. Mendose in *Ed. Steph.* δημόσια. *Port.*

Per. Jul. 4215. Ante Chr. 439. Olymp. 72 ¾. V. C. Cal. 263. Var. 265.

"Hanc legem ab urbe condita nullus non so-
"lum non violavit, sed ne reprehendit qui-
"dem ut male latam: at unus iste Marci-
"us, ejus jam latæ ac sancitæ auctoritate
"contempta, solus, Quirites, præda nostram
"remp. proximo superiore anno, nec ita
"pridem, ausus est fraudare. Quum enim
"vos irruptionem in agrum Antiatem fe-
"cisletis, & multa mancipia, multum pe-
"cus, magnam frumenti vim, & magnam re-
"rum aliarum copiam acquisisletis, hæc ta-
"men nec quæstori dedit, nec ipsa ex ho-
"rum venditione pecuniam redactam in æra-
"rium retulit; sed totam prædam amicis
"suis divisit & elargitus est. Hoc igitur fa-
"ctum tyrannidis argumentum esse dico.
"quidni enim? siquidem suos assentatores,
"& satellites, & futuræ tyrannidis asserto-
"res de publica pecunia beneficiis affecit:
"atque hoc legis manifestam abrogationem
"esse dico. Marcius igitur prodeat, & è duo-
"bus alterum demonstret, aut se minime
"prædam ex hostibus captam amicis suis di-
"visisse, aut factum quidem, sed salvis le-
"gibus: quorum neutrum dicere vobis præ-
"sentibus poterit. Vos enim ipsi utrumque
"nostis, & legem & factum: *quare, non
"est quod putetis hunc à vobis absolvi pos-
"se, nisi contra leges & jurisjurandi sancti-
"tatem. Omissis igitur coronis & fortitu-
"dinis tuæ præmiis & cicatricibus, cæteris-
"que præstigiis, ad hæc respondе, Mar-
"ci. Jam enim tibi hanc dicendi potestatem
"facio.

¶ Hujus criminis objectio fecit magnam LXIV.
mutationem & *inclinationem* in alteram partem. Nam qui prius æquiores ei erant, & qui studebant ejus absolutioni, his auditis, ei favebant remissius. At omnes maligni, quorum maxima pars erat ex plebejis, qui quavis ratione hominem perdere cupiebant, magna & manifesta criminis hujus occasione, quam arripuerunt, confirmati, multo magis in hanc partem inclinarunt. Verum enim erat prædam ab eo fuisse divisam, non tamen malo animo; nec ad struendam tyrannidem, ut Decius criminabatur: sed optimo consilio, & publicæ calamitatis levandæ caussa. Nam quum adhuc plebs seditione laboraret, & à patriciis dissideret, tunc hostes ideo audaciores facti agrum incursionibus & continuis populationibus infestabant: & quoties senatus volebat aliquas copias ad hæc hostium maleficia arcenda mittere, nullus plebejus exibat; sed alienis malis vehementer gaudebant, eaque negligebant: patriciorum vero manus per se ad hostibus resistendum non erat satis valida. Hac re animadversa, Marcius promisit consulibus, si summam imperii bellique sibi permisissent, se voluntariorum exercitum in hostes educturum, & brevi pœnas de illis sumpturum.

Qua

"Τῦτο μὲν τοὺς νόμους οὐδεὶς πώποτε, οὐδὲν τοῦτο πρᾶγμα,
"οὐχ ὅπως καταλελυκέναι γε, ἀλλ' οὐδὲ παραστῆσαι μὲν αὐτὸ
"κωλῦσαι ἔσχεν· ἀλλ' οὗτος μόνος Μάρκιος ἀνατρέπειν
"αὐτοῦ κεκμήκοντος καὶ κυρίου ὄντος ἀμόνος ἐξίωσεν·
"ἀφαιρήσεσθαι τοὺς κοινὰ κλέψαι, εἰ ἁλίσκοιντο, λάφυρα,
"σίτους καὶ οἰ πολλοί, παρασπασάμενοι γὰρ ἡμῶν
"κατεδεσμεῖτο τῆς Ἀντιατῶν γῆς, καὶ πολλὰ μὲν
"σώματα, πολλὰ δὲ βοσκήματα, πολὺν δὲ σῖτον,
"πολλὰ δὲ ἄλλα χρήματα κεδεσαλομένων, ἔτε τοῦ
"ταμίου ζημίαν [a] ἀπέδειξεν, ἔτε αὐτὸς ἀποδόμενος
"εἰς τὸ δημόσιον ἀπήνεγκε τὸ ἀργύριον, ἀλλὰ διένει-
"με καὶ κατηλείσατο τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἅπασιν
"τὴν λείαν. τῦτο δὴ τυραννίδος τεκμήριον εἶναι φημὶ
"τὸ ἔργον. πῶς γὰρ οὔ; ὃς τοὺς ἑαυτῦ κόλακάς τε
"καὶ σωματοφύλακας, καὶ τῆς μελλούσης στυφε-
"λοῦς τυραννίδος [c] τοῖς δημοτικῶν εὐεργέτει χρημάτων
"καὶ νόμων καταλύσιν ἅπαν φανερὰν ταύτην λέγω. δυ-
"οῖν δὴ θάτερον ἀποφηνάτω παρελθὼν Μάρκιος, ἢ ὡς
"οὐ διείνειμε τὰ λάφυρα τοῖς ἑαυτῦ φίλοις ἀλλὰ ἔλαβεν ἐκ
"τῆς πολεμίας, ἢ ὡς ταῦτα ποιῶν οὐ καλλύει τοὺς νόμους·
"ὧν θάτερον ἔξεστι πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. αὐτοὶ γὰρ ἀμφότερα
"ἴστε, καὶ τὸν νόμον, καὶ τὸ ἔργον, καὶ ὅτι ἔνεστιν ὑμῖν ἀπο-
"ψηφισαμένοις αὐτῦ τὰ δίκαια καὶ τὰ εὔορκα δοκεῖν
"ἐγνωκέναι. ἐάσας δὲ τοὺς στεφάνους, καὶ τὰ ἀεισεῖα, καὶ τὰ
"τραύματα, καὶ τὴν ἄλλην στρατείαν, πρὸς ταῦτα
"λέγε, ὦ Μάρκιε· παρέδωμι γὰρ ἤδη σοὶ τὸν λόγον
"τῦτον.

Τῦτο δὲ κατηγόρημα πολλὴν ἐποίησε τὴν ὀλίγαν μεταβολήν. οἱ μὲν γὰρ ὀπιεικέστεροί τε καὶ συναδάζοντες ὑπὲρ ἀφέσεως τῦ ἀνδρὸς, μαλακώτεροι τύτων ἀκούσαντες ἐγένοντο· ὅ δὲ κακόηθες ἅπαν, ὃ τῦ δήμου πλεῖστον μέρος ἦν, ὡς παντὸς ἀπολέσαι τὸν ἄνδρα δίκην προθυμούμενον, ἔτι μᾶλλον εἰς ταῦτα ἐτράπετο, μεγάλης ἀφορμῆς καὶ φανερᾶς λαβόμενοι. ἦν γὰρ ἀληθὴς ἡ τῶν λαφύρων ἀπόδοσις· οὐ μὴν ὡς προαιρέσεώς γε πονηρᾶς, καὶ ὅτι καταστροφὴ τυραννίδος, ὡς ὁ Δέκιος ἠτιᾶτο, γενομένη, ἀλλ' ἀπὸ παντὸς τῦ βελτίστου, καὶ ἐπανορθώσεως ἕνεκα τῶν κατεχόντων τὰ κοινὰ κακῶν. ταραττόμενοι γὰρ ἔτι καὶ διεστηκότος ἀπὸ τῶν πατρικίων τῦ πλήθους τότε, καλαφρονήσαντες οἱ πολέμιοι, καταδρομὰς τῆς χώρας ἐποιοῦντο, καὶ λεηλασίας συνεχεῖς· καὶ ὁπότε [d] δόξῃ τῇ βουλῇ τὴν κωλύσουσαν ταῦτα δύναμιν ἐξελθεῖν, οὐδεὶς ἐξήει τῶν δημοτῶν, ἀλλ' ἐπιχαιρόντε καὶ [e] φθονέρων τὰ γινόμενα· ἡ δὲ τῶν πατρικίων χεὶρ οὐκ ἰσχυρὰ 469 καθ' αὑτὴν ἀξιόμαχος. τῦτο καταμαθὼν ὁ Μάρκιος, ὑπεσχέτο τοῖς πατράσι, ἐὰν ὀπιτρέψωσιν αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν, στρατιὰν ἄξειν ἐκούσιον ὅπλα τοῖς πολεμίοις, καὶ δίκην λήψεσθαι παρ' αὐτῶν ἐν τάχει.

[a] Μόνος ἐξίωσεν ὀφειλήσασθαι τὰ κοινὰ *Vat.* & *Lapi Cod.* [b] *Gelenius* videtur legisse ἀπέδωκεν. quæ lectio mihi quoque placet. Sed si vulgatam retineas, verte, *ne ostendit quidem prætori.* nisi forte ab antecedente consequens intelligendum. *Port.* In *Cod. Vat.* ἔτε τῷ ταμίᾳ ταῦθ' ὑπέδειξεν. [c] Rectius forsan τῶν δημοσίων subaudita præpos. ἀπὸ vel ἐκ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐκ τῶν δημοσιῶν. atque ita (ut videtur) in *Lapi Cod.* nam vertit, *de publicis beneficus est pecuniis.* [d] Δόξῃ τῇ βουλῇ in *Cod. Vat.* [e] Reddiderunt hîc omnes Interpretes περιώρων *negligebant.* Sed fortasse eo usus est quo Thucydides non semel utitur modo, de iis qui circumspectant quæ fiunt, eventum exspectantes. *Steph.* * Nec est opus vobis suffragia reddentibus de eo justa & injusta cognoscere. *Lapus.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 3. V. C. Cat. 263. Var. 265.

Qua potestate impetrata, Marcius convocavit & clientes & amicos & alios cives, quotquot cum duce ejusdem felicitatis & virtutis in bello participes esse cupiebant: ubi vero existimavit jam satis validam manum convenisse, eam in hostes adhuc rei ignaros duxit. Facta autem irruptione in agrum multis bonis refertum, & ingenti præda potitus, suis militibus permisit, ut omnia, quæ ceperant, inter se dividerent; ut qui sibi in ea expeditione fuerant socii, percepto suorum laborum fructu, prompto alacrique animo ad alias expeditiones venirent; & qui per pigritiam domi remanserant, cogitantes quantis commodis (quorum participes esse potuissent, si voluissent) seipsos propter seditionem fraudassent, in reqlinis expeditionibus prudentiores essent. Hoc igitur fuit illius viri ea in re consilium. Sed turba subdola & invita hoc factum per se, & nudum, animo inimico perpendens, plebis assentationem quandam & largitionem tyrannicam interpretabatur. Quapropter clamoribus & tumultu totum forum perstrepebat, nec Marcius quid ad hæc responderet, habebat; neq; consul neque alius quispiam; quod præter omnem exspectationem & spem hoc crimen ipsis objectum fuisset. Quare, quum nullus amplius ad crimen illud responderet, tribuni litem exsilio perpetuo æstimarunt, & tribus in suffragia miserunt, quia (ut existimo) verebantur ne is absolveretur, si pœnam capitalem in eum statuissent. Deinde, quum omnes suffragia tulissent, numeratis suffragiis non magnum discrimen apparuit. nam quum eo tempore XXI. tribus essent, quæ in suffragia fuerant missæ, Marcius à novem absolvebatur: itaque si duæ tribus *præterea* se ipsi adjunxissent, ob suffragiorum æqualitatem legitime absolutus fuisset.

Marcius damnatus, & judicium plebi concessum in patricios.

LXV. ¶ Hæc primo fuit de viro patricio ad populi judicium provocatio: postea ab illo tempore hoc in consuetudinem venit, ut tribuni plebis, quibuscunque civibus libuisset, diem dicerent, qua ad causam dicendam ad populum venirent. atque inde primum plebis potestas magnum habuit incrementum: at status optimatum multum pristinæ dignitatis amisit, quod homines plebejos in senatum admisisset, & magistratus ambire illis permisisset, nec à sacerdotiis eos repulisset, & alios maximos quosque honores, ac solis patriciis peculiares, partim necessitate coactus & invitus, partim provide ac sapienter, cum omnibus communicasset: de quibus suo tempore dicetur. Cæterum, mos iste vocandi principes civitatis ad causam dicendam in judicio, cujus arbitrium penes populum, multam materiam præbere potest, eum laudare aut vituperare volentibus. Jam enim multi boni & honesti viri, haudquaquā pro dignitate tractati, turpiter ac inique à tribunis vita spoliati fuerunt; multi etiam superbi atque tyrannici ingenii homines, coacti vitæ & studiorum suorum

λαβὼν δὲ τὴν ἐξουσίαν ὁ Μάρκιος, συνεκάλει τοὺς τε πελάτας καὶ τοὺς φίλους, καὶ τἆλλον πολιτικὸν ὅσοις μὲν βουλομένοις ἐπαλαύειν ἦν τῆς στρατηγοῦ τύχης καὶ τοῦ πολέμου, καὶ ἀρετῆς· ὡς δὲ αὐτῷ χεὶρ ἱκανὴ συνειλημμένη καὶ ἐδόκει συνειλῦσθαι, τοῦτον ἤγαγε τὸν στρατὸν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀδόκητον τοῖς πολεμίοις. ἐμβαλὼν δὲ εἰς χώραν πολλῶν ἀγαθῶν μεστὴν, καὶ γεώργων καὶ ἀφόρου λείας κυρίαν, ἔφηκε τοῖς στρατιώταις ἅπαντα τὰ ληφθέντα διανεῖμαι, ἵνα οἱ μὲν συνεσπόμενοι τῆς ἔργου, τοῦ τε πόνου καρπὸν κομισάμενοι, προθυμῶνται ἐπὶ τὰς ἄλλας [b]στρατιὰς ἰέναι· οἱ δὲ ἀπολειφθέντες, ὀφθήσεσθαι ὅσων ἀγαθῶν αὐτοῖς ἔξω μεταλαβεῖν, εἰ τὸ σταδίαζον ἀπεκαλύψαντες, εἰς τὰς λοιπὰς ἐξόδους γένωνται φρονιμώτεροι. διόπερ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἔδοξε γενέσθαι ὅ τε ἔπαινος ἄγαλμα δὲ ὑπάλλω τῷ φθονεῖν διαμενὲς αὐτὴ καθ' αὑτὴν ἡ τοιαύτη ἐξέτασις ὑπέλαβεν, ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἀρετὴν ἔφη, καὶ δίκασμα τυραννικὸν, ὥστε βοὴν καὶ θόρυβον πᾶσαν ἐν ἀπλέτοις ἀγορεύειν· καὶ ὅτε ὁ Μάρκιος ταῦτα ἔσχεν ὅ,τι ἀπολογήσαιτο, ὅτε ὁ ὕπατος, ὅτε ἄλλος τις ἐδόκει, οὐδὲν ἦν τοῦ δήμου καὶ ἀπροσδοκήτως φανέντος ὅτι σφίσι τῆς αἰτίας ἐπενεγκεῖν δικαίως ἐκέκτητο, ἀπέδοσαν αἱ δημαρχοῦσαι τὴν ψῆφον ταῖς φυλαῖς, τίμημα ἐπιγράψαντες τῇ δίκῃ φυγὴν εἶδον, καὶ δὴ, οἶμαι, τὸν μὴ ἂν ἁλόντα ἀπ' ἀρχῆς ἂν ἔδοξε, θανάτου αὐτὸν τιμήσασθαι. ὡς δ' ἐπεψήφισαν ἅπαντες, ἀχθεσθέντα τὴν ψῆφον, καὶ μέγα βοήσαντα ἐφάνη μιᾶς δεῖν ἑκατὸν τότε φυλῶν ἐστὴν, εἰς ἣ ψῆφος ἀνεδόθη, ταῖς ἀπολυούσαις ἔχει ὁ Μάρκιος τριάκοντα· ὅτι εἰ δύο προσῆλθον αὐτῷ φυλαὶ, καὶ διὰ τὴν ἰσοψηφίαν ἀπελύθη ἂν, ὥσπερ ὁ νόμος ἦξεν.

Αὕτη τοίνυν κατ' ἀνδρὸς πατρικίου πρόκλησις εἰς τὸν δῆμον ἐγένετο πρώτη· ἀπ' ἐκείνου δὲ χρόνου τοῖς ὑστέροις παρέδοσαν ἔθος δήμου προστασίαν, ἐφ' ὁπόταν θέλοιεν, καλεῖν ἐς δίκην καὶ πολιτῶν ὁντινοῦν ὑφέξοντα ὑπὸ τὸν δῆμον· ἐξ οὗπερ ἀρξάμενος ὁ δῆμος ἰσχὺν μεγάλην ἐν τῇ πολιτείᾳ πολλὰ τῶν ἀρχαίων ἀξιωμάτων ἀπέβαλε, βουλῆς τε μετεῖχεν ἐπιρρήτως τοῖς δημοτικοῖς, καὶ ἀρχὰς μετῄει συχνὰς, ἱερῶν τε προστασίας λαμβάνειν ἐκωλύθησαν, καὶ ὅσα ἄλλα τιμώμενα ἦν καὶ ἴδια τῶν πατρικίων μόνων, ἅπαντα κοινὰ σφίσιν ἐγένετο. τὸ μὲν οὖν ἀναίτιόν τε καὶ δίκαιον, τὸ δὲ ἐκ προνοίας τε καὶ σοφίας, ὑπὲρ ὧν κεῖται τῶν ἀνδρῶν χειρῶν. τοῦτο μέν τοι ὅ ἔθος, ὃ καλεῖσθαι τοὺς ἐπὶ τῇ πόλει δικαιοῦντας, ὅτι δῆλον, ἐπὶ ὃ δῆμος ἐγίνετο κύριος, πολλὰς ἂν παρέχοι λόγων ἀφορμὰς τοῖς ἐπαινεῖν βουλομένοις ἢ ψέγειν· πολλοὶ μὲν γὰρ ἤδη καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες ἐπὶ ἄξια τῆς ἀρετῆς ἐπαθλα αἰσχρὰ καὶ κακὰ ἐκ τοῦ δήμου ἔσχον τὰς ψυχὰς ἀφαιρεθέντες· πολλοὶ δὲ ἀδόκητοι καὶ τυραννικοὶ τοῖς τρόποις, λόγου ἀναγκαίου δεόντες ὅπως χεὶρ τοῦ βίου

a Pro π rectius legeris η *aliquid. Sylb.* b Magis proprie στρατοίας; *expeditiones*: quas mox ἐξόδους appellat v. 13. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* c Malet fortasse aliquis προδυμότερον. Sed ad cogitandum est, Marcium hoc suo facto prius civium genus προδυμότερον reddere voluisse; posterius vero, φρονιμώτερον. *Sylb.* d Καὶ φάσιν δυνατὸν *Vat.* e Τὴν μὲν ἀπὸ τῶν ἄλλων τὸν ἄνδρα δικάσαι, αὐτὴ τιμήσεσθαι *Vat.* f Τὰς ἀπολυούσας φύλας ἴσχει *Vat.* g Vide *Annot.* h Ἐκ τοῦ ἴσου *Vat.* i Τοῦτο μόνον τὸ ἔθος, λέγω δὲ τὸ καλεῖσθαι *Vat.* k Τοῖς ἐπαινεῖν αὐτὸ βουλομένοις *Vat.*

ἐπὶ τὸ πεντηκοστὸν μέρος, δίκας τὰς τροσηκούσας ἐδόκει δοῦναι· τὰ δὲ ἄλλα δόξαι τῇ κρατίστῃ γίνεσθαι βουλῇ· καὶ χαριεστάτη καὶ μεγαλοπρεπεστάτη αὐτοκράτωρ οὐσία δύναμις, μέγα τι δαιμόνιον ἐφάνη ἐν χρείᾳ, καὶ ὑπὸ πάντων ἐπῃνέθη. τὸν δὲ ἀρετὴν φθονηθεῖσαν ἐπὶ κακῷ τῶν κοινῶν εὖ διατίθησιν, ἀδίκως ἀναιρεθῆναι, δεινὸν ἡγοῦνται καὶ ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ ἐφ' ὑμῖν οἱ τοὺς ἄρξαντας κολάζοντες. πολλάκις τε βεβουλεύσθων Ῥωμαῖοι, πότερα χρὴ καταλῦσαι αὐτὸ ἢ φυλάττειν οἷόν τε ὂν τοῖς τοιούτοις τὸ ἐγκλημα παρελκόμενον, ἐφ' ὑμῖν ἐπιτιμᾶσθαι τῇ βουλῇ πέρας· εἰ δὲ δεῖ καὶ αὐτὸν ἐμὲ ὑπὲρ τούτου τοῦ τιμιωτάτου τῶν πραγμάτων γνώμην ἐρεῖν, ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ μὲν ἔθος καθ' ἑαυτὸ σκοπούμενον χρήσιμον εἶναι, καὶ πόλει τῇ Ῥωμαίων ἀναγκαιότατον, κρεῖττον δὲ ἢ χεῖρον γίνεσθαι παρὰ τὸν τοῦ δημάρχου τρόπον. ὅταν μὲ γὰρ τύχωσι τῆς ἐξουσίας ταύτης ἄνδρες δίκαιοι καὶ σώφρονες, καὶ τὰ κοινὰ τοῦ ἰδίου ἀναγκαιότερα τιθέμενοι, ὁ μὲν ἀδίκων τὰ καινὰ τιμωρίαν οὐδεμίαν προσῆκεν, πολὺ δὲ τοῖς ὁμοία παρεσκευασμένοις δρᾶν σωφρονέστατον· ὁ δὲ ἀγαθὸς καὶ ὑπὸ τῆς κρατίστης βουλῆς τὰ καινὰ προτιμᾶν, ὅτι δίκην ἀχρήμονα ὑπέχει, ὅτι εἰς αἰτίας ἀλλοτρίους τὰ βαρηκοΐας πράγματα καλεῖται. ὅταν δὲ πονηροὶ, καὶ ἀκόλαστοι, καὶ φιλοκερδεῖς ἄνδρασι τηλικαύτης ἐξουσίας τύχωσι, τἀναντία τούτων γίνεται. ὥστε ὁ τοῦ ἔθους ἐπανορθωτὴς οὐδὲν ἂν ἡμαρτηκὼς, ἀλλὰ σκοπεῖν ὅπως ἄνδρες κεκλῆσθαι καὶ ἄρξειν μέλλοντες, καὶ δήμου προστάται, καὶ μὴ τοῖς τυχοῦσι τὰ μέγιστα ἐαυτῆς ἐπιτράπωσι.

Ἡ μὲν δὴ πρώτη Ῥωμαίοις ἐμπεσοῦσα μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων στάσις, ἔσχε τοιαύτας αἰτίας, καὶ εἰς τοῦτο κατέστησε τὸ τέλος. ἐμήκυνα δὲ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν λόγον, τοῦ μή τινα θαυμάσαι τῶν ὑστέρων εἰ πατρίκιοι τηλικαύτης ἐξουσίας ποιήσαντες τὸν δῆμον κύριον, ὕστερον τῆς τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν γενομένης, ὕστερον φυγῆς, ἧς οὐκ ἄλλαις πολλαῖς ἐγένετο πόλεσι, πρόδηλον ἔσεσθαι τοῖς τῶν παλαιῶν ἐπιμελέσι τὴν αἰτίαν μαθεῖν, καὶ τὸ πιστὸν οὐκ ἐμοὶ τῇδε μόνῃ, ἐλογιζόμην οὕτω ὅτι μοὶ πολλῶν καὶ παντὸς δήπου πιστὸς εἶ ὁ λόγος, εἰ τοσοῦτον ἔφην μόνον, ὅτι παρῆκαν οἱ πατρίκιοι τοῖς δημοτικοῖς τὴν ἑαυτῶν δυναστείαν, καὶ ἔξουσιαν αὐτοῖς οὐκ ἀνεπιτήδειον πολιτεύεσθαι, τὸν δῆμον ἐποίησαν τῶν μεγίστων κύριον, δι' ἃς δὲ αἰτίας ἐχωρήθη ταῦτα αἰτίας, παρέλιπον. ἀφ' οὗ τοῦτο ἐπεξῆλθον ἅπασας, καὶ ἐπειδὴ οὐχ ὅπλοις ἀλλήλους βιασάμενοι καὶ καταναγκάσαντες, ἀλλὰ λόγοις πείσαντες μεθήμασαν, παντὸς μάλιστα ἀναγκαῖον ἡγησάμην εἶναι, τοὺς λόγους αὐτῶν διεξελθεῖν, οἷς ποτὲ οἱ δυνασεύσαντες ἐπὶ ἑκατέρους ἐχρήσαντο. θαυμάσαιμι δ' ἂν εἴ τινες τὰς ἐν τοῖς πολέμοις μάχας ἀκριβῶς οἴονται δεῖν ἀναγράφειν, καὶ ἐνίοτε μίαν ἔστιν ὅτε μάχην πολλοὺς ἀναλίσκειν λόγους, τόπων τε φύσεις καὶ ὁπλισμῶν ἰδιότητας, καὶ τάξεων σχήματα, καὶ στρατηγῶν παραινέσεις, καὶ τἄλλα διεξιόντες ὅσα τῆς νίκης αἴτια τοῖς ἑτέροις ἐγένετο· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὸν μὲν ἀγῶνα τὸν ἐν τοῖς ὅπλοις ἐπὶ τοσοῦτον ἐκτείνειν ὅσον ἂν ἐκεῖνοι ἐθέλωσιν, ἐφ' ὅσον ἂν ἐκείνων ἕκαστοι τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐθέλωσι παρέχειν· τὸν δὲ τῶν λόγων ἐπὶ τοσοῦτον ἐκτείνειν ὅσον ἂν ἐκείνοις ἐθέλωσιν οἱ ἀκούοντες ἀκούειν· καὶ τὸν μὲν τῶν ὅπλων ἀγῶνα ἐν ὀλίγῃ ἡμέρᾳ τελειοῦσθαι, τὸν δὲ τῶν λόγων ἐν πολλαῖς· καὶ τὸν μὲν τῶν ὅπλων ἀγῶνα τοῖς ἡττηθεῖσιν ἐν ὀλίγῃ ἡμέρᾳ ἀπόλλυσθαι, τὸν δὲ τῶν λόγων τοῖς μὲν ἡττηθεῖσιν ἐν πολλαῖς ἡμέραις ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ νικήσασιν ἐν ὀλίγῃ ἡμέρᾳ τελειοῦσθαι. ἐγὼ δὲ τοὺς λόγους τοὺς ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τοὺς ἐπὶ τῶν ὅπλων ἀγῶνας ἐποιήσαντο, ἐπειδὴ τὰ ἔργα τὰ ἐκείνων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδηλώθη, ἐπιμελῶς διεξελθὼν, τὰ μὲν ἄλλα ἐν ἐλάττονι λόγῳ ποιήσομαι, τὰ δὲ ἐν τοῖς λόγοις ἐν πλείονι.

rationem reddere, meritas pœnas dederunt. Quoties igitur optimo ac integerrimo animo de cauſis cognoſcebatur, & magnatum elati ſpiritus jure deprimebantur, hæc res valde magna & admiranda videbatur, & ab omnibus laudabatur. quoties vero vir aliquis virtute præditus, & remp. bene adminiſtrans per invidiam injuſte tollebatur, hoc aliis atrox & indignum videbatur, & hujus moris auctores damnabantur. Et quum ſæpe pop. Rom. conſultaſſet, utrum iſte mos tollendus, an ita ut à majoribus acceptus fuerat conſervandus eſſet, ad nullum finem id ſuum conſilium perduxit. Quod ſi mihi quoque de rebus tantis meam ſententiam interponere licet, mihi videtur mos iſte, ſi per ſe conſideretur, utilis eſſe, & reip. Rom. maxime neceſſarius, ſed magis & minus commodus eſſe pro tribunorum ingeniis. Quoties enim homines juſti & moderati, & publicæ utilitatis, quam ſui privati commodi, amantiores, hanc poteſtatem habebant, is qui remp. læſiſſet, meritis pœnis perſolutis, aliis, qui idem facere fuiſſent parati, metum ingentem incutiebat: at bonus vir, & qui optimo animo ad remp. acceſſerat, neque judicium turpe tubibat, in criminationes à ſuis ſtudiis alienas incidebat: quoties vero improbi & intemperantes & avari homines tantam poteſtatem adipiſcebantur, tunc his contraria fiebant. Quare, hic mos non erat corrigendus, ut vitioſus: ſed in creandis tribunis plebis danda erat opera, ut viri honeſti & boni ad id deligerentur, neve temere quibuſvis res tanti momenti committerentur.

Pan. Jul. 4204. Ante Chr. 489. Olymp. 72. 3. V. C. Cos. 263. Var. 265.

¶ Prima igitur ſeditio, qua poſt reges exactos Roma laboravit, ob has cauſas eſt exorta, & hunc habuit exitum. Prolixior autem in hac rerum narratione fui, nequis forte miretur quomodo patricii tantam poteſtatem plebi permittere voluerint, neque cæſis neque pulſis optimatibus, ut in multis aliis civitatibus accidit. Unus enim quiſque dum audit res novas & inauditas, cauſſam ſcire cupit, & in hac ſola fidem ſuam collocat. Cogitabam igitur parvam aut certe nullam prorſus meæ orationi fidem habitum iri, ſi hoc tantum dixiſſem, patricios plebejis ſuam poteſtatem *ac principatum* tradidiſſe, & quum poſſent per optimates remp. adminiſtrare, rerum ſummam plebis arbitrio commiſiſſe, &, ſi quibus de cauſſis hæc conceſſa fuiſſent, omiſiſſem: ideo igitur omnes recenſui. Et quoniam hanc mutationem non armis, non mutua vi, nec mutua neceſſitate coacti, ſed oratione adducti fecerunt, maxime neceſſarium eſſe duxi, ipſas orationes, quas tunc utriuſque factionis principes habuerunt, fuſius explicare. Demiror autem illos qui res bello geſtas accurate ſcribendas putant, & nonnunquam in unico prælio plurimum verborum conſumunt, dum locorum naturam & armaturæ proprietates, & modum quo acies inſtructæ fuerint, & imperatorum adhortationes, & res alias, quæ alterutris victoriam pepererint, oratione perſequuntur: LXVI.

471

a Rectius μᾶλλον τι ἢ θαύμασον ἐφαίνετο. *Sylb.* Atque ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* b Τὸ μὲν ἔθος αὐτὸ καθ' ἑαυτό *Vat.* c Non male legeris αὐθαίρετον, ut Latini quoque dicunt, *ad remp. accedere*: & *Dionyſ.* noſter παρελθεῖν p. 441. v. 34. Πρόδηλον tamen agnoſcit etiam *Lapi* verſio; *recto animo in rep. proceden.* *Sylb.* d Λύτῶν excuſari poteſt. Siquis tamen αὐτῆς malit, ut feratur ad fœm. antecedens πόλις, fruatur ſuo judicio. *Sylb.* e Οὐ πᾶσιν ἔφαν μόνον *Vat.* f Οἱ δυνασεύσαντες ἐν ἑκατέροις *Vat.*

Per. Jul. 4225. Ante Chr. 489. Olymp. 72 ¾. V. C. Cæs. 263. Var. 265.

tur: dum vero civiles motus & seditiones describunt, eas orationes quibus res incredibiles atque admirandæ peractæ sunt, memoriæ prodendas non arbitrantur. Siquid enim aliud in Romana rep. valde laudabile ac dignum, quod omnes homines imitentur, hoc quoque (meo judicio) fuit: imo vero hoc cæteras omnes res, easque admirandas, longe suo splendore superavit, quod neque plebeji contemptis patriciis eos aggressi fuerint, aut magna cæde optimatum facta, res omnes illorum occuparint, neque viri dignitate præditi aut domesticis opibus aut auxiliis externis totam plebem oppresserint, ut in posterum sine metu in urbe viverent; sed inter se non aliter se gesserint quam fratres cum fratribus, aut liberi cum parentibus in bene instituta familia, de juris æquabilitate disceptantes, & mutua oratione adducti controversias diremerint, & nullum insanabile aut impium facinus alii in alios patrare ausi fuerint: ut Corcyræi, & Argivi, & Milesii, & tota Sicilia, & multæ aliæ civitates in seditione fecerunt. Ob has igitur causas ego accuratius *ac fusius* quam compendiosius hæc narrare malui: judicium tamen unicuique sit liberum.

LXVII. ¶ Ergo, quum illius judicii hic fuisset exitus, plebs dimissa stolidos spiritus assumpsit, & optimatum potentiam à se eversam existimavit. At patricii, præ mœrore vultu demisso animisque dejectis *discedentes* incusabant Valerium, quo suasore ac auctore plebi judicium permiserant. Marcius autem, cum gemitibus & lacrymis hominum qui ejus fortunæ miserebantur, domum est deductus. At ipse, nec suos casus deflens, nec ullos propterea gemitus edens, nec quidquam sua magnanimitate indignum aut dicens aut faciens à quoquam conspectus est: sed multo majorem animi generositatem & constantiam demonstravit, quando, domum reversus, conspexit uxorem & matrem peplis dilaceratis pectora plangentes, & (ut verisimile est in hujusmodi calamitatibus eas facere, quæ ab hominibus sibi necessitudine conjunctissimis, vel morte vel exsilio separantur) vociferantes: nec tamen lacrymis aut lamentis mulierum commotus est, sed ipsas tantummodo salutavit, hortatusque est ut forti animo calamitates ferrent: & filios illis commendavit (nam eorum natu major annos decem natus erat, minor vero in ulnis adhuc gestabatur) nec ullis aliis sermonum blanditiis usus, *nec ullis rebus secum allatis* quibus in exsilio uti posset, domo egressus, properavit ad portas, & nulli quonam proficisceretur declaravit.

LXVIII. *Q. Sulpicio & Sp. Largius Coss. varia prodigia.* ¶ Paucis post diebus venit comitiorum tempus, & consules à populo creati Q. Sulpicius Camerinus & Sp. Largius Flavus ite-

νεῖο· πολιτικὰς δὲ κινήσεις καὶ στάσεις ἀναγράφοντες, ἃς οὐκ ἄν τις ἐπαγγείλειεν τοῖς λόγοις, δι' ὧν αἱ τοιαῦται πράξεις ἐπετελέσθησαν. εἰ γάρ τι καὶ ἄλλο τῶν Ῥωμαίων πολιτείας μέρος ἐπαινοῖτο ἂν, καὶ ζηλοῖτο ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ἄξιον, καὶ τοῦτο κατ' ἐμὴν δόξαν ὅλον, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ἅπαντα καὶ θαυμαστὰ ὄντα λαμπρότητι τὸ μήτε τοὺς δημοτικοὺς καταφρονησάντας τῶν πατρικίων, ὅτι χρῆσαι αὐτοῖς, καὶ πολλῶ ἐρασαμένους τῆς κρατίστου φύσει, ἅπαντα τἀκείνων ὑφελέσθαι, μήτε τοὺς ἐν τοῖς ἀξιώμασιν, ἢ διὰ στρατῶν αὐτῶν, ἢ ξενικαῖς ἐπικουρίαις χρησαμένους, διαφθεῖραι τὸ δημοτικὸν ἅπαν, καὶ τὸ λοιπὸν οἰκεῖν ἀδεῶς τὴν πόλιν· ἀλλ' ὥσπερ ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς, ἢ παῖδας γονεῦσιν ἐν οἰκίᾳ σώφρονι πρέπει τὰ ἴσα δίκαια διαλεγομένους, πειθοῖ καὶ λόγῳ διαλύεσθαι τὰ νείκη, ἀνήκεστον δὲ καὶ ἀνόσιον ἔργον μηδὲν ὑπομεῖναι δρᾶσαι κατ' ἀλλήλων· οἷα Κερκυραῖοί τε καὶ Ἄργειοι, καὶ Μίλησιοι, καὶ Σικελία πᾶσα, καὶ συχναὶ ἄλλαι πόλεις. ἐγὼ μὲν οὖν διὰ ταῦτα προειλόμην ἀκριβεστέραν μᾶλλον ἢ βραχυτέραν ποιήσασθαι τὴν διήγησιν. κρινέτω δὲ ἕκαστος ὡς βούλεται.

Τότε δ' οὖν τῆς δίκης τοῦτο λαβούσης τὸ τέλος, ὁ μὲν δῆμος ἀπελύθη τῆς ἐπιλήψεως ἀνόητον αὔχημα, καὶ θηρικλείαν τὴν ἀεστοφρίαν νομίσας· οἱ δὲ πατρίκιοι, καταπεφρικότες τε καὶ ταπεινοί, δι' αἰτίας ἔχοντες τὸν Οὐαλέριον, ὑφ' οὗ πεισθέντες ἐπέτρεψαν τῷ δήμῳ τὴν δίκην· λύπη τε οἰμωγῇ καὶ δάκρυα τῶν οἰκτιρόντων τε καὶ συμπεμπόντων τὸν Μάρκιον. αὐτὸς δὲ ὁ Μάρκιος οὔτε ἀνακλαυσάμενος ὤφθη τὰς αὐτοῦ τύχας, οὔτε ἀποιμώξας, οὔτε ἄλλο εἰπὼν ἢ δράσας ἀνάξιον τῆς αὐτοῦ μεγαλοφροσύνης οὐδ' ὁποιῶν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐδήλωσε τὴν γενναιότητα καὶ καρτερίαν τῆς γνώμης, ἐπειδὴ οἴκαδε ἀφικόμενος γυναῖκά τε [h] εἶδε καὶ μητέρα καταῤῥηγνυμένας τοὺς πέπλους, καὶ τὰ στέρνα τυπτούσας, καὶ, οἷα εἰκὸς ὄντα τοιαύταις συμφοραῖς λέγειν τὰς ἀποζωγυμένας ἀπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων ὁρίσι, θανάτοις ἢ φυγαῖς, ἀναβοώσας, οὐδὲν πρὸς τὰ δάκρυα καὶ τοὺς θρήνους τῶν γυναικῶν ἔπαθεν· ἀποσταλεὶς δὲ αὐτὰς μόνον, καὶ παρακαλέσας γενναίως φέρειν τὰς συμφοράς, τούς τε παῖδας αὐταῖς παραθέμενος· ὁ μὲν πρεσβύτερος τῶν παίδων ἓξ δὲκα γεγονὼς ἔτη, ὁ δὲ νεώτερος [i] σπάγκαλος ἔτι· ἄλλο δὲ [k] οὐδὲν οὔτε φιλοφρονησάμενος, οἷς εἰς τὴν φυγὴν χρήσεσθαι ἔμελλεν, ἔχει τι ἀπορρήτου ὅτι τὰς πύλας, οὐδενὶ δηλώσας ὅπου τὴν ἀπαλλαγὴν ποιήσοιτο.

Ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις καθῆκε μὲν ὁ τῆς ἀρχαιρεσιῶν καιρός, ὑπατοι δὲ ἀπεδείχθησ ὑπὸ τοῦ δήμου Κόϊντος Σουλπίκιος Καμερῖνος,

472

a Επαγγέλλειν in denunciandi ac deferendi significatione legitur etiam alibi. Malet tamen fortassis aliquis ἀπαγγέλλειν, ut infra p. 455. v. 27. ὑπ' ἀπόγγουλα ὡσὶ τῷ βυλῷ τὰ κλοδόνητα. *Sylb.* Απαγγέλλειν in *Cod. Vat.* b Τῆς Ρωμαίων πόλεως *Vat.* c Υπὲρ ἅπαντα πολλὰ καὶ *Vat.* d Δοκεῖν legisse videtur *Lapus*, dum vertit *stolida gloriatione*. *Sylb.* e Οἰόμενον pro νομίσας habet *Cod. Vat.* f Καὶ δι' αἰτίας *Vat.* & *Lapi Cod.* g Τῆς ἑαυτοῦ μεγαλοφροσύνης *Vat.* atque ita *Suidas* in voce Μάρκιος, *Dionysium* fere ad verbum exscribens. h Concinnior erit structura, si pro εἶδε ponatur participium ἰδὼν. *Sylb.* i Υπάγκαλον edidit *Steph.* Verum, [cum non de forma, sed de ætate hîc agatur] genuinam lectionem ὑπάγκαλον animadvertit post utrumque Interpretem etiam *Cujacius* & *Paulus Leopardus* Emend. l. 1. c. 13. Infra [p. 513. juxta *Ed. Sylb.*] sine compositione dicit, τὸν πάππον εἶχεν ἐπὶ τῷ ἀγκάλης. *Sylb.* Υπαγκάλιος *Vat.* recte, ut arbitror; cum eadem voce utatur *Suidas*, exscriptor *Dionysii*, ut supra indicavimus. k Post οὐδὲν distinguit *Lapus*. Sic enim vertit: *aliud vero nihil, neque curæ habens quibus utendum esset in auxilio.* Sed cum id loquendi genus sit paullo insolentius, verior mihi videtur *Gelenii* sententia, retenta vulgata distinctione, post ὅτι φιλοφρονησάμενος deesse commation hoc, ἤτι λαθὼν, vel aliud simile. *Sylb.*

Καμιλλῖνος, ἡ [a]Σέργιος Λάρκιος Φλαῦος τὸ δεύτερον. παρῆχαν δέ τινες ὀφθῆναι σφίσι [b]δεινότητα δαιμονίαν τῇ πόλει συγχεάν. ἄλλοις τε γὰρ εἰκόσι φάσματα ἐφαίνετο πολλοῖς, καὶ φωναὶ ἠκούοντο οὐκ ἀνθρώπειαι τὸ μέγεθος, οἵαι τε ἀνθρώπων ἢ βοσκημάτων πολὺ ἐκφέρουσαι φύσιν ἐκβεβοκῆσθαι, εἰς ἃ ἄπιστόν τι καὶ περατῶδες ἐφέρετο, χρησμοί τε ἐθειάζοντο ἐν πολλοῖς χωρίοις, καὶ θεομανεῖς γυναῖκες οἰκτροτέρας ἐμαστεύοντο. καὶ δεινάς τῇ πόλει τοχὰς. ἦλθε δέ τις καὶ νόσος τὸ πλῆθος λοιμική, καὶ πολλὴν ἐποίησε βοσκημάτων φθορήν· ἀνθρώπων μέντοι θανατώδης μὲν πολὺς ἐγένετο, ἀλλ' οὐκ ἄχρι νόσων τὸ δεινὸν ἐχώρησεν. τοῖς μὲν δὴ [c]ἄλλοις τὰ θεῖα γενέσθαι γνώμην, νεμεσᾶσθαι ὅτι τὸ ἄριστον τῶν πολιτῶν ἐξήλασαν τῆς πατρίδος, τοῖς δέ, οὐθὲν τῶν γινομένων θεοῦ ἔργον, [d]ἀλλὰ τυχηρὰ καὶ τὰ τότε καὶ τὰ τοιαῦτα ἅπαντα ἀνθρώπεια εἶναι πάθη. ἔπειτα ἦλθέ τις ὅτι ὁ συνέδριον τὴν βουλῆς, ἀρρὼς τὸ σῶμα, ὅτι χιλιοστὸν κομιζόμενος, Τίτος Λατῖνος ὄνομα, πρεσβύτερός τε ἀνὴρ, καὶ οὐσίας ἱκανῆς κύριος, αὐτουργὸς δὲ καὶ τὸ πλεῖον χρόνον τοῦ βίου ζῶν ἐν ἀγρῷ. ὅτος εἰς τὴν βουλὴν εἰσελθών, ἔφη δόξαι καθ' ὕπνον ὁρᾶν τὸν Καπιτώλιον Δία λέγειν αὐτῷ, "Ἰθι Λατῖνε, "καὶ λέγε τοῖς πολίταις, ὅτι μοὶ τὴν νεωστὶ πομπὴν τὴν ἠγάμε- "νον ὀρχησιν τε καλὸν ἔδοξεν· ἵνα ἀνάθωνται τὰς ἑορτὰς, καὶ "ἐξ ἀρχῆς ἑτέρας ὁπτιλέσωσιν· ἐμοὶ γὰρ δέδεγμαι ταύτας. 473 αὐτὸς δὲ οὐκ ἐκ τοῦ ὕπνου ἔφη ἀναστὰς πρῶτον μὲν ἡγήσασθαι ὄναρ, ἀλλ' ἔν τι τῶν πολλῶν καὶ ἀπλήλων ὑπολαβεῖν. ἔπειτα αὖθις πάλιν κατὰ τοὺς ὕπνους ὀφθῆναί οἱ αὐτὸ εἴδωλον τοῦ θεοῦ καλεπαίνειν τε καὶ ἀγανακτεῖν, ὅτι οὐκ ἀπήγγειλε πρὸς τὴν βουλὴν τὰ κελευσθέντα, καὶ ἀπειλεῖν, εἰ μὴ τοῦτο ποιήσοι διὰ ταχέων, ὅτι σὺν μεγάλῳ μαθήσεται κακῷ μὴ ὀλιγωρεῖν τῶν δαιμονίων. [e]ἰδὼν δὲ τὸ δεύτερον ὄναρ, τὴν αὐτὴν ἔφη ποιήσασθαι φειδὼ αὖθις δόξαν, καὶ ἅμα δι' αἰσχύνης ἔχειν τὸ πρᾶγμα [g]λαβεῖν, ἀνὴρ αὐτουργὸς καὶ γέρων ὀνείρατα πρὸς τὴν βουλὴν οἴσοντα φέρειν, ὀτρεΐας καὶ δεισιδαιμόνων μεστά, μὴ καὶ γέλωτα ὄφλῃ. ὀλίγας δὲ ὕστερον ἡμέρας τὸν υἱὸν αὖθις νέον καὶ καλὸν, ὅτε ὑπὸ νόσου, ὅτε ὑπ' ἄλλης τινὸς αἰτίας φανερᾶς σωφρονισθέντα ἀφνιδίως ἀποθανεῖν· καὶ αὖθις τὸ θεοῦ ὄψιν φανεῖσαν οἱ τοῖς ὕπνοις δηλῶν, ὅτι τὴν ὑπεροψίας καὶ τὴν καταφρονήσεως τῶν αὖθις λόγων τὴν μὲν ἤδη δέδωκε δίκην, τὸν υἱὸν ἀφαιρεθεὶς, τὰς δὲ ὀλίγον ὕστερον δώσοι. ταῦτα δὲ ἀκούσας, ἔφη καθ' ἡδονὴν δέξασθαι τὸν λόγον, εἰ μέλλοι θάνατος ἐλθόντα αὐτῷ παρημελημότι τὸν βίον· τὴν δὲ θεὸν οὐ ταύτην αὐτῷ προσθεῖναι τὴν τιμωρίαν, ἀλλ' εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀφορήτους καὶ δεινὰς ἐμβαλεῖν ἀλγηδόνας, ὥστε μηδὲν ἄρθρον ἄνευ [h]καταστάσεως τῆς

rum. *Eo anno* multis cœleſtibus prodigiis reſp. aliquantulum turbata eſt, nam & ſpectrorum novæ facies multis apparuerunt, & exauditæ voces à nullo certo auctore emiſſæ, & (ut ajunt) hominum pecudumque partus admodum alieni à natura & vix credendi ac monſtroſi edebantur, & multis in locis oracula reddebantur, & mulieres furore divino correptæ miſerandas & graves reip. calamitates prædicebant. quidam etiam peſtilens morbus multitudinem tentavit, & magnam pecoris ſtragem fecit: hominum tamen mortes crebræ non erant, nec ultra morbos procedebat calamitas. Alii igitur hæc dei voluntate accidere, quod indignaretur optimum civem ab illis patria pulſum; alii nihil horum divina indignatione fieri, ſed hos & omnes alios humanos caſus fortuitos eſſe judicabant. Tandem venit in ſenatum quidam nomine T. Latinus ægrotus, lectica eo delatus, vir ſenior, & ſatis amplarum facultatum dominus; cæterum, ruri plerumque vitam degere, & opus ruſticum exercere ſolitus. Hic in ſenatum delatus dicebat viſum ſibi in ſomniis Jovem Capitolinum aſtantem dicere; "I, La- "tine, dic tuis civibus, eos mihi nuper in lu- "dis non egregium præſultorem dediſſe, & "*jube* eos iterum dies feſtos & ludos inſtau- "rare: neque enim hi fuerunt mihi grati". Se autem experrectum dicebat ſurrexiſſe, & id inſomnium contempſiſſe, & id unum de vulgaribus & fallacibus inſomniis eſſe exiſtimaſſe. Deinde denuo ſibi in ſomniis eandem dei ſpeciem apparuiſſe, iratam & indignabundam, quod ſenatui non renunciaſſet quæ renunciare juſſus fuerat, & minitantem (niſi hoc ocius feciſſet) fore ut magno ſuo damno numina minime negligere diſceret. Quum autem & ſecundum ſomnum vidiſſet, ſe eandem de illo opinionem habuiſſe dicebat; * & ſimul ſe, qui opus ruſticum exerceret & ſenex eſſet, verecundia impeditum, auſum non fuiſſe ſenatui renunciare ſomnia religionis & terriculamentorum plena, ne riſum ei moveret. Sed paucis poſt diebus filium juvenem & formoſum, neque morbo correptum, neque ulla alia mortis manifeſta cauſſa repente obiiſſe, & rurſus dei ſpeciem ſibi in ſomniis apparuiſſe, & declaraſſe ſe ob neglecta & contempta ſua verba jam iſtas pœnas amiſſo filio dediſſe, & mox alias daturum. Se autem his auditis dixiſſe, ea verba ſibi grata eſſe, ſi ſibi moriendum eſſet, qui nullo amplius vitæ deſiderio teneretur: at deum non hanc pœnam ſibi inflixiſſe, ſed in omnia corporis membra dolores intolerabiles & acerbos immiſiſſe, ita ut nullos

Per. Jul. 4216. *Ante Chr.* 488. *Olymp.* 72. 4. *V. C. Cat.* 264. *Var.* 266.

Præſultator haud bellus.

a Pro Σέργιος *Lapi* verſio habet *Servius*. Sed verum prænomen eſſe Σπόριος, & cognomen Φλαῦος non Φλαύιος, agnovit ante *Gelenium* & *Sigonium* etiam *Glareanus*. Sp. Largius cum Tito Herminio primum conſul fuit ſupra p. 292. v. 7. *Sylb.* b Δεισιδαίμονα excuſari aliquo modo poteſt, ut exprimere videatur Latinam vocem *oſtenta*. Sed aſſentior potius *Camerario*, qui mavult δείσματα, ut *Lapus* etiam vertit, *ex metu à numinibus*. at mox infra v. 33. itidem dicit ἐτήσιος & δεισιδαίμονα μηνί. *Sylb.* c Εἶδον poſt ταῦτα habet *Cod. Vat.* quod deſiderari videbat *Port.* & v. 15. poſt πάλιν inſerendum eſſe placuit *Sylb.* d Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνθρώπεια *Vat.* e Super hominis hujus nomine inter auctores diſſenſus eſt. *Lactantio* & *Valerio Maximo* T. Atinius dicitur, atque ita efferunt recentiores *Livii* editiones: in aliis autem ejuſdem exemplaribus Latinius occurrit, quo modo & in uno *Cod. MS. Bodl.* cum in altero & in *Plutarchi* vulgatis Latinus reperitur. f Ἰδὼν δὲ τὸ δεύτερον *Vat.* g Niſi λαβεῖν pro *capiſſe* accipiamus, ſuperfluum eſt vel hoc ipſum verbum vel præcedens ἔχειν. *Sylb.* Hoc non probatum *Porto*: qui dicit, locum, modo codex non ſit mendoſus, ita intelligi poſſe, ὡς λαβὼν τὸ σχῆμα, ὡς δι' αἰσχύνης ἔχειν, *dixit ſe accepiſſe ita; ut pudore impediretur, ne eam ſenatui patefaceret.* h Aptius forſan καταστάσεως *contentionis*. Neſcio quid ſecutus eſt *Lapus*, dum vertit *ſine ultima exterminatione*. *Sylb.* Huc pertinent iſta *Suidæ*; καταστάσεις (non κατασχέσεις) ἡ ἀπολύσεις, ἡ σφαλάσεις. ὁ δὲ τύπος συλλαβὼν αἰκίζεται λύμης πάσης καὶ καταστάσεως. Notum eſt quid ſit καταστάσεις pro *tormento*. *Caſaub.* * Simul verecundiæ duxiſſe ſe hoc opus ſuſcipere, hominem ſenem & ruſticanum, ut ad ſenatum afferret ſomnia &c. *Lapi*. Simulque viſam ſibi rem pudendam, ut homo ruſticus & ſenex apud ſenatum denarraret ſomnia &c. *Gelen.*

a Mallem

Per Jul. 4226. Ante Chr. 488. Olymp. 72 4 / 73 1. V. C. Var. 264. Var. 266.

nullos artus absque graviſſimo cruciatu movere poſſet. ac tunc demum, caſu ſuo cum amicis communicato, ſuaſu eorum veniſſe ad ſenatum. Dum autem hæc narraret, videbatur paullatim doloribus liberari: & rebus omnibus enarratis, quum ex lectica ſurrexiſſet, & deum invocaſſet, ſuis pedibus per urbem domum ſanus eſt reverſus.

LXIX. ¶ Sed ingens timor patres corripuit, & unuſquiſque attonitus tacebat, quoniam non poterat conjectare quidnam id ſibi vellet quod à deo declarabatur, & quis eſſet ille præſultor qui ei diſplicuiſſet. Tandem quidam ex illis facti memor id dixit, & cæteri ſuo teſtimonio id confirmarunt. id autem erat hujuſmodi. Quidam civis Rom. non ignobilis, ſervum ſuum, damnatum morte, conſervis, ut eum ad ſupplicium ducerent, tradiderat: &, quo magis illius pœna eſſet conſpicua, per medium forum, &, ſi quis alius conſpicuus urbis locus eſſet, per eum trahi & virgis cædi juſſerat: qui pompam ludorum, quos illo tempore pop. Rom. in dei honorem faciebat, præceſſit. Porro qui ſervum ad ſupplicium duxerant, ambas illius manus extenderant, eumq; ligno alligarant, quod pectori & humeris impoſitum, ad extremas brachiorum partes, quæ cum manibus junguntur, tranſverſum exporrigebatur, eumque nudum virgis lacerantes ſequebantur. Is vero ad tales anguſtias redactus vociferabatur, & voces infandas emittebat, quas dolor ei extorquebat, & ob verbera geſtus indecoros edebat. Hunc igitur omnes exiſtimarunt eſſe eum ſaltatorem non egregium, qui à deo ſignificabatur.

LXX. ¶ Quoniam autem ad hanc hiſtoriæ partem veni, exiſtimo ſilentio non prætereunda, quæ in ludis à pop. Rom. fiunt, non ut jucundis & theatricis & ſpecioſis digreſſionibus utar, ſed ut cujuſdam rei neceſſariæ fidem faciam, nimirum, gentes quæ primum ad condendam Romam convenerunt, Græcas fuiſſe, eaſque ex locis illuſtriſſimis deductas, non autem, ut nonnulli putant, barbaras & extorres. Sum enim pollicitus in fine primi libri, quem de earum origine compoſitum in lucem edidi, me ſexcentis argumentis rem propoſitam confirmaturum, in medium productis priſcis earum moribus, inſtitutis, & ſtudiis, quæ ad mea uſque tempora ita ſervant, ut à majoribus acceperunt: quia exiſtimo non ſatis eſſe iis qui antiquitates regionum deſcribunt, ſi eas, prout ab ipſis indigenis acceperunt, oratione probabili enarrent; ſed etiam arbitror illis eſſe opus multis teſtimoniis, quæ non facile refelli poſſint, ſi modo fidem iis haberi volunt. Inter quæ primum ac præcipuum tenere locum credo ipſos patrios cultus deorum & geniorum apud ſingulos populos. nam hæc diutiſſime cuſtodiunt tum Græci tum barbari, & nihil in his immutare audent iræ divinæ metu retenti. Hoc vero

Ludiæ quibus & ipſis liquet Romanorum progenitores non fuiſſe barbaros.

ἐφάπτης δύναται κινεῖν. τότε δὴ τοῖς φίλοις κοινασάμενος τὰ συμβεβηκότα, κελευσθεὶς ὑπ' ἐκείνων, ἦκεν ὅπῃ τὴν βουλήν. διεξιὼν δὲ ταῦτα, ἅμα μὲν ἐδόκει τ' ἀληθόνων ἀπαλλάττεσθαι· ἐπειδὴ πάντα διεξῆλθεν, ἀναστὰς ἐκ τ' κλινιδίου, καὶ τ' θεὸν ἀνακαλέσας, ἀπῆει τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶ διὰ τ πόλεως οἴκαδε ὑγιής.

Ἡ δὲ βουλὴ δίχα ἀνάπλεως ἐγένετο, καὶ ἀχανὴς ἑκάστῳ ἦν ἔκπληξος, οὐκ ἔχων συμβολὴν ὅ,τι ὃ δηλούμενον ἦν ὑπὸ τ θεοῦ, καὶ τίς πολὲ ὁ τ πομπῆς ὀρχηστὴς παρανόμως οὐ καλὸς αὐτῷ ἐφάνη. ἔπειτα λέγει τις ἐξ αὐτῶν ἀναμνησθεὶς τὸ γενόμενον, καὶ πάντες ἐμαρτύρησαν. ἦν δὲ τοιόνδε. ἀνὴρ Ῥωμαῖος οὐκ ἀφανὴς ἱερόσυλα ἴδιον ὄπτ τιμωρία θανάτου ὠφλήκει τοῖς ὁμοδούλοις ἄγειν, ἵνα δὴ περίφανὴς ἡ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου γένηται, δι' ἀγορᾶς αὐτὸν μαστιγούμενον ἐκέλευσεν ἕλκειν, καὶ εἴ τις ἄλλος ἦν τῆς πόλεως τόπος ἐπιφανὴς, ἀγόμενον τ πομπῆς ἦν ἔστελλε τῷ θεῷ κατ' ἐκεῖνον τ καιρὸν ἡ πόλις. ὁ δὲ ἀγόντες τὸν ἱερόσυλα ὅπῃ τ τιμωρίαν, τὰς χεῖρας ἀποτείναντες ἀμφοτέρας, καὶ ξύλῳ προσδήσαντες περὶ τὰ φέρνα τε καὶ τὼ ὦμω, μέχρι τῶν καρπῶν δήκουν, παρηκολούθουν ξαίνοντες μάστιξι γυμνὸν ὄντα. ὁ δὲ ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ κρατούμενος, ἔβοα τε, καὶ 474 φωνὰς δυσφήμους, ἃς ἡ ἀλγηδὼν ἐβούλετο, καὶ κινήσεις ἀλόγους τῇ αἰσχίστῃ ἀσχημοσύνῃ [d] ἐπιεῖτο. τοῦτον δὴ πάντες ὠόμοσαν εἶναι τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ μεμνούμενον ὀρχηστὴν κ καλόν.

Ἐπεὶ δὲ κατὰ τοῦτο γένοιτο τῆς ἱστορίας τὸ μέρος, οὐκ οἴομαι δεῖν τὰ περὶ τὴν ἑορτὴν [e] τελούμενα ὑπ' αὐτῶν παρελθεῖν, ἵνα μοι περὶ ἀμφοτέρας γένηται παραθήκας θεατρικὰς καὶ λόγους ἀνθηροτέρους ἡ δίηγησις, ἀλλ' ἵνα τῆς ἀναγκαίων τι πιστώσηται πραγμάτων, ὅτι τὰ συνοικίσαντα ἔθνη τὴν Ῥωμαίων πόλιν, Ἑλληνικὰ ἦν, οὐκ τῆς ὑπὸ φανερᾶς ἐποικισθέντα τόπων, ἀλλ' οὐχ, ὥσπερ ἔνιοι νομίζουσι, βάρβαρα καὶ ἀνέστια. ὑπεσχόμην γὰρ ὅπῃ τῷ [g] τέλει τῆς περὶ τῆς γραφῆς, ἣν περὶ τῦ γένους αὐτῶν ἐξέδωκα συνταξάμενος, μυρίοις βεβαιώσειν τεκμηρίοις τὴν περὶ αὐτῶν, ἔθη τ νόμιμα τ ὁπόσα δύναται παλαιὰ παρεχόμενος αὐτῶν, ἃ μέχρι τῦ κατ' ἐμὲ φυλάττουσι χρόνου, οἷα περὶ τῶν προγόνων ἐφεξῆς· οὐχ ἡγούμενος ἀποχρῆν τοῖς ἀναγεγράφοσι τὰς ἀρχαίας καὶ τοπικὰς ἱστορίας, ὡς περὶ τῶν ὁπόθεν αὐτὰς παρέλαβον ἀξιοπίστως διελθεῖν, ἀλλὰ τ μαρτυρίων ἰδίους αὐτὰς δεῖν πολλῶν τ δυσαπιλέκτων, εἰ μέλλουσι πισταὶ φανήσεσθαι. εἰ οὖν περὶ τὰ τ κυριώτατα πάντων εἰς πίστωσιν τύχοιμι καθ' ἑκάστην πόλιν [h] περὶ θεῶν τ δαιμόνων πατρίους σεβασμούς. ταῦτα δ' ἐπὶ μήκιστον χρόνον διὰ φυλακῆς ἔχει Ἑλλάς τε καὶ βάρβαρος χώρα, καὶ οὐδὲν ἀξιοῖ καινολομεῖν εἰς αὐτά, ὑπὸ

a Mallem ἐν ἴχνει συμβαλεῖν, i. e. ἰσχνόν. Port. b Rectius περιγινόμενον, ut paullo poſt v. 16. & p. 455. v. 21. & rurſum in fine hujus narrationis. Sylb. Optime in Cod. Vat. Τίς ποτὲ ὁ περὶ τ πέμπτης ἐρχηστὴς περιγενόμενον. c Melius, ut exiſtimo in Cod. Vat. φερόμενος πρὸς τὸ τέρμα. d Ἐπιεῖτο Vat. e Ἐπιτελούμενα Vat. f Οὐχ ἵνα μοὶ χαριέστερα γένηται τὰ θεατρικὰ διηγήματα· ἀλλ' ἵνα τῆς ἀναγκαίων τι πιστώσηται πραγμάτων Vat. nec aliter legiſſe videtur Lapus, qui vertit, non ut mihi gratioſior fiat, appoſitionis aſſumens theatricas &c. g Vide p. 74. v. 30. h Pro περὶ rectius forſan ſubſtitueris articulum τῶν. Sylb. Verum non opus eſt hac emendatione, ſi cum Cod. Vat. legamus, τὰ γενόμενα καθ' ἑκάστην πόλιν περὶ θεῶν τ δαιμόνων πατρίους σεβασμοῦ.

ὑπὸ δείμαλος κεκλυκυῖα [a] μετριότατον δαιμονίων. μάλιστα δὲ τοῦτο πεπόνθασιν οἱ βάρβαροι διὰ πολλὰς αἰτίας, ἃς ὁ καιρὸς οὐ τῷ παρόντι λόγῳ, ὡς ἔοικε, μέχρι τοῦ παρόντος ἐπομαθεῖν ἢ τοῦ δυνομῆσαί τι περὶ τοὺς [b] ἀρισταμένους τῶν θεῶν ἔπεισεν, ὅτε Αἰγύπτιοι, ὅτε Λίβυες, ὅτε Κελτοὶ, ὅτε Σκύθαι, ὅτε Ινδοὶ, ὅτε ἄλλο βάρβαρον ἔθνος ὁθενοῦν ἁπλῶς· εἰ μή τινες ὑφ' ἑτέρων ἐξουσίᾳ ποτὲ γενόμενοι, τὰ τῶν κρατησάντων ἀναγκάσθησαν ἐπιτηδεύματα μεταλαβεῖν. τῇ δὲ Ρωμαίων πόλει τοιαύτης οὐδέποτε πεῖραν ἔσχεν τύχης, ἀλλ' αὐτὴ τοῖς ἄλλοις τὰ δίκαια [c] παρέσχεν διὰ παντὸς ἑτέροις. [d] εἰ δὲ βάρβαρον αὐτῶν τὸ γένος ἦν, τοσοῦτον ἂν ἐδέησε αὐτοὶ τὰ πρῶτα ἱερὰ καὶ τοὺς ἐπιχωρίους ἐθισμοὺς ἀπομαθεῖν, δι' ὃς εἰς τοσαύτην προῆλθον εὐδαιμονίαν, ὥστε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὧν ἦρχον, οὐ καλῷ καλέσαι τοὺς θεοὺς τοῖς σφετέροις τιμᾶν νομίμοις· καὶ ὅθεν ἂν ἐκώλυσεν ἅπαν ἐκβεβαρβαρῶσθαι τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ Ρωμαίων, ἑβδόμην ἤδη κεκτημένων ὑπ' αὐτῶν γενεὰν, εἴτοι ἦσι βάρβαροι.

Ἕτερον μὴν οὖν ἀπαρκοῦν ἂν ὑποτοπάσειεν, καὶ αὐτὰ
475 τὰ νῦν παρατίθεσθαι δόξαι τῇ πόλει μνήματα οὐ μικρὰ τῶν παλαιῶν ἐπιτηδευμάτων ὑπολαβεῖν· ἐγὼ δὲ, ἵνα μή τις ἀδεὴς τὴν πίστιν ἔναι ταύτῃ ὑπολάβῃ, [e] εἴ τε καὶ ἐκείνην τὴν ἀπίθανον ὑπόληψιν, ὅτι παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κρατήσαντες, ἀσμένως ἂν τὰ κρείττω μετέμαθον ἔθη, τῶν ἐπιχωρίων ὑπεριδόντες, ἐξ ἐκείνου ποιήσομαι τὸν χρόνον τὴν τεκμαρσιν, ἐπ' ὅτε ὅπως τὴν τῆς Ἑλλάδος ἔσχον ἡγεμονίαν, οὐδὲ ἄλλως διαπόντιον οὐδεμίαν ἀρχὴν, Κοΐντῳ Φαβίῳ βεβαιωτῇ χρώμενος, ᾧ οὐδεμιᾶς ἐπὶ δόμῳ πίστεως ἐτέρας· παλαιοτάτῳ γὰρ ἀνδρὶ τῶν τὰ Ρωμαϊκὰ συνταξαμένων, καὶ πίστιν οὐκ ἐξ ὧν ἤκουσε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς ἔγνω, παρεχόμενος. ταύτην δὴ τὴν ἑορτὴν ἐψηφίσατο μὲν ἡ βουλὴ τῶν Ρωμαίων ἄγειν, ὡς γέ τοι ἕτερον ἔφην, ἐπὶ τοῖς γενομένοις εὐχαῖς ὑπὸ τοῦ δικτάτορος· Αὖλον Ποστούμιον, ὅτε ἔμελλεν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς ἀποστάσας Λατίνων πόλεις, καταγεῖν ἐπιχειρήσας Ταρκύνιον ἐπὶ τὴν ἀρχήν· ἀναλῶσθαι δὲ ἔταξε καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τε τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας, ἀργυρίου πεντακοσίας μνᾶς· καὶ μέχρι τοῦ Φοινικικοῦ πολέμου τοῦτο ἐδαπάνων εἰς τὴν ἑορτήν. ἐν δὲ ταῖς ἱεραῖς ἡμέραις ταύταις πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐγίνετο νόμοις Ελληνικοῖς, καθά τε παννυχισμοὺς, καὶ ξένων ὑποδοχὰς καὶ σπονδείας, ἃ πολὺ ἔργον ἂν εἴη λέγειν· τὰ δὲ περὶ πομπήν τε καὶ θυσίαν, καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἀπόχρη γὰρ ἐκ τούτων καὶ τὰ μὴ λεχθέντα ἐξελάζειν τοιάδε.

Πρὶν ἄρξασθαι τῶν ἀγώνων, πομπὴν ἔστελλον τοῖς θεοῖς οἱ τὰ μείζονα ἔχοντες ἐξουσίαν, ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου τε καὶ δι' ἀγορᾶς ἄγοντες ἐπὶ τὸν μέσον ἱππόδρομον. ἡγεῖτο δὲ τῆς πομπῆς, πρῶτον μὲν οἱ παῖδες αὐτῶν πρόσηβοί τε καὶ τοῦ πομπεύειν ἔχοντες ἡλικίαν, ἱππεῖς μὲν, ὧν οἱ πατέρες τιμήματα ἱππέων

præcipue faciunt barbari ob multas cauſſas, quas in præſentia recenſeri tempus non patitur, nec potuit longa ſeculorum ſeries ad hanc uſque diem efficere, ut patrios deorum cultus dediſcerent, aut impie tranſgrederentur, vel Ægypti, vel Afri, vel Galli, vel Scythæ, vel Indi, vel denique (ut paucis rem expediam) ulla alia gens barbara, præter quoſdam, qui, in aliorum poteſtatem quondam redacti, coacti ſunt victorum ritus recipere. At pop. Rom. nunquam contigit ut talem fortunæ iniquitatem experiretur, ſed ipſe perpetuo aliis jura reddidit. Si igitur barbari fuiſſent generis, tantum abfuiſſet ut mutaſſent prima ſacra & ritus vernaculos, ob quos ad tantam felicitatem provecti ſunt; ut potius aliis omnibus, quibus imperabant, præclarum fore exiſtimaſſent, deos ſuis ritibus ab ipſis coli, & nihil vetuiſſet quo minus tota Græcia (ſi modo barbari fuiſſent) eorum opera in barbariem eſſet verſa, quum ætatem jam ſeptimam ſub illorum imperio degat.

Per Jul. 4226. *Ante Chr.* 488. *Olymp.* $\frac{72}{73}$ 1. *V. C. Cai.* 264. *Var.* 266.

¶ Alius igitur fortaſſe ſatis eſſe putaret, vel ex iis ipſis, quæ nunc Romæ fiunt, veterum inſtitutorum non levia argumenta ſumere: ſed ego, ne quis, abſurda illa opinione motus, hoc argumentum invalidum putet, Romanos videlicet, tota Græcia devicta, lubenter, patriis ritibus neglectis, alios meliores didiciſſe, ex illo tempore conjecturam ducam, quo nondum Græciæ principatum, neque ullam aliam tranſmarinam provinciam habebant; & Q. Fabium auctorem ſequar, cujus unius fides *ac auctoritas* mihi ſufficiet, nec ulla alia præterea opus eſt mihi: nam Romanorum ſcriptorum antiquiſſimus eſt, qui, ut ſuæ hiſtoriæ fidem faciat, non ſolum affert res quas *ex aliis* audivit, ſed illas etiam quas ipſemet *vidit* & cognovit. Hos igitur ludos ſenatus Romanus decrevit (ut & ante dixi) à dictatore A. Poſtumio votos, quum eſſet pugnaturus cum Latinis populis, qui à pop. Rom. defecerant, & Tarquinium in regnum reducere conabantur. In hæc autem ſacrificia & ludos quingentas argenti minas quotannis impendi ſtatuit; & ad bellum uſque Punicum eam pecuniæ ſummam pop. Rom. in hos dies feſtos *ac ludos* impendit. Per iſtos autem dies ſacros, cum multa alia more Græco fiebant, & in celebritatibus, & in hoſpitibus excipiendis, & in induciis, quæ commemorare valde difficile eſſet, tum vero præcipue ea quæ in ſolenni pompa & ludorum ſacrificiis fiebant, quæ (nam & ex his de iis quæ dicta non ſunt, facile judicare poterimus) hujuſmodi erant.

LXXI.

¶ Antequam ludi committerentur, viri, quorum maxima erat poteſtas, pompam diis à Capitolio per forum in circum maximum ducebant: & in ea pompa primi erant eorum filii pubertati proximi, qui per ætatem pompæ intereſſe poterant, equis invecti, quorum patres erant ordinis equeſtris, cæteri pedibus, qui

LXXII.

a In *Ed. Steph.* μνημάτων. ſed veram lectionem μνημάτων agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *metu iracundiæ numinum*. *Sylb.* b Ὀργισμοὺς *Vat.* quod ſi quis (inquit *Sylb.*) ſubſtitui malit, ſuo fruatur judicio. Verum ἐγκοσμίους (ut obſervant *Sylb.* & *Port.*) infra legimus p. 510. juxta *Ed. Sylb.* c Περίττων pro ἐπιπλέον ſeu κακίων uſurpatum etiam ab *Ariſtotele* Magn. Moral. l. 1. *Sylb.* In *Cod. Vat.* πόρρω diſertim habemus, qua phraſi & infra utitur *Dionyſ.* p. 504. juxta *Ed. Sylb.* d Scribendum οἱ δὲ βάρβαροι, vel οἱ δὲ δὴ βάρβαροι. *Sylb.* e Αὐτῶν in *Ed. Steph.* ſed plurale αὐτῶν agnoſcit *Lapi* verſio. *Sylb.* f Vel alterum ἔστι cum altera ſententia deſideratur, vel certe hoc quoque tollendum; niſi dicamus (& forſan rectius) diſtinctionem quæ ἔστι præcedit & ipſum ἔστι tolli debere. *Lapus* tamen pro ἔστι videtur in legiſſe, quod mihi quoque placet. *Port.* g Minus recte in *Ed. Steph.* ὃν ἅπαν.

Per. Jul. 4226. Ante Chr. 488. Olymp. 72. 4. V. C. Cas. 264. Var. 266.

qui in pedestri militia erant militaturi illi distincti in alas & centurias, hi in classes & ordines distributi, quasi ludum literarium peterent, ut appareret hospitibus urbana juventus, quæ ad virilem ætatem erat perventura, utque illi viderent quam numerosa & formosa esset. Hos sequebantur quadrigarii, & bigarii, & * equorum singularium agitatores: post quos ibant leviorum graviorumque certaminum athletæ, reliquo corpore nudi, pudendis tantum tecti. Hic mos & mea ætate, sicut olim apud Græcos fuit, durabat. Sed in Græcia à Lacedæmoniis antiquatus & sublatus fuit. Primus autem qui corpus nudare cœpit, & qui in olympiaco stadio olympiade decima quinta nudus cucurrit, fuit Acanthus Lacedæmonius. Antea enim apud omnes Græcos turpe habebatur, totum corpus in certaminibus nudum ostendere, sicut Homerus omnium testium gravissimus & antiquissimus fidem facit, dum succinctos inducit heroas. Nam Ajacis & Ulyssis luctam in ludis funebribus in Patrocli honorem factis describens, his verbis utitur,

Illi autem succincti iverunt in medium certamen.

& multo manifestius hoc in Odyssea declarat, ubi Iri & Ulyssis pugilatum describit, his verbis:

Sic est loquutus, omnes autem laudarunt: sed Ulysses
Succinxit parmis genitalia, ostenditque crura
Et pulcra & magna; apparuerunt autem ei lati humeri,
Et pectus, & robusta brachia.

Dum autem mendicum illum inducit, certamen detrectantem & formidantem, hæc dicit,

Sic loquuti sunt, Iro autem malus motus est animus:
Verum & sic Proci illum cinctum adduxerunt invitum,
Timentem.

Constat igitur, Romanos, qui ad hanc usque ætatem hunc priscum Græcorum morem servant, eum non à nobis postea didicisse; sed ne progressu quidem temporis eum mutasse, ut nos fecimus. Athletas autem sequebantur saltatorum chori trifariam divisi, primi erant viri, secundi imberbes, postremi pueri; quos sequebantur tibicines, qui priscas & parvas ac breves tibias inflabant, sicut & hoc quoque tempore fit; & citharistæ, qui eburneas lyras septem fidium, & barbita, quæ ita vocantur, pulsabant: quorum usus apud Græcos mea ætate obsolevit, licet esset patrius. Romani vero ad omnes antiquas sacrorum ceremonias hæc adhibent. Apparatus autem saltatorum erant tunicæ puniceæ balteis æneis adstrictæ, enses de latere pendentes, & lanceæ mediocribus breviores. At *reliqui* viri galeas etiam æreas cristis insignes penniscque ornatas gestabant: unumquemque chorum unus vir præcedebat, qui aliis saltationis formam

ἦεν, πεζοὶ δέ, οἱ μέλλοιεν ὑπὸ τοῖς πεζοῖς στρατεύεσθαι· οἱ μὲν, κατ' ἴλας τε καὶ λόχους, οἱ δὲ, κατὰ συμμορίας τε καὶ τάξεις, ὡς εἰς διδασκαλεῖον πορευόμενοι ἵνα φανερὰ γένοιτο τοῖς ξένοις ἡ μέλλουσα ἀνδρῶν τε πόλεως ἀκμὴ, πλῆθός τε καὶ κάλλος οἷά τις ἦν. τούτοις ἠκολούθουν ἡνίοχοι τέθριππά τε καὶ συνωρίδας καὶ τοὺς ἀζεύκτους ἵππους ἐλαύνοντες· μεθ' οὓς οἱ τῶν ἀθλημάτων ἀγωνισταί τε τὰ κοῦφα καὶ τὰ βαρέα, ὧν μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοί, ὧν δὲ τοῦ αἰδοῦς καλυπτόμενοι. τοῦτο καὶ εἰς ἐμὲ ὃν ἔθος ἐν Ῥώμῃ διέμενεν, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο παρ' Ελλησιν. ἐν δὲ τῇ Ελλάδι καλαλέλυται, [a] Λακεδαιμονίων αὐτὸ καταλυσάντων. ὁ δὲ πρῶτος ἐπιχειρήσας [b] ἀποδύσασθαι τὸ σῶμα, καὶ γυμνὸς ὀλυμπιάσι δραμεῖν ἐπὶ τῆς πεντεκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος, [c] Ακανθος ὁ Λακεδαιμόνιος ἦν. τὰ δὲ πρὸ τούτων δι' αἰσχύνης εἶχον ἅπαντες Ελληνες, ὅλα γυμνὰ φαίνειν ἐν ταῖς ἀγωνίαις τὰ σώματα, ὡς Ομηρος τεκμηριοῖ μαρτύρων [d] ἀξιοπιστότερός τε καὶ ἀρχαιότατος ὤν, ζωννυμένους τοὺς ἥρωας ποιῶν. [e] γοῦν Αἴαντος καὶ Οδυσσέως πάλην ἐπὶ τῇ Πατρόκλου ταφῇ γενομένην ἀφηγούμενός φησιν·

[f] Τὼ δὲ ζωσαμένω βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.

καὶ ἔτι σαφέστερον ἐν Οδυσσείᾳ τοῦτο ποιεῖ φανερὸν, ὅτι τὸν Ιρον καὶ Οδυσσέως πυγμῆς, ἐν τοῖσδε τοῖς ἔπεσι·

[g] Ὡς ἔφαθ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον· αὐτὰρ Οδυσσεὺς,
Ζώσατο μὲν ῥάκεσιν περὶ μήδεα, φαῖνε δὲ μηρὼ
Καλώ τε μεγάλω τε· φάνεν δὲ οἱ εὐρέες ὦμοι,
Στήθεά τε, πλατοί τε βραχίονες.

τὸν δὲ πτωχὸν ὑπὲρ βουλόμενον μάχεσθαι, ἀλλ' [g] ἀποδειλιῶντα εἰσάγων, τάδε εἴρηκεν·

[h] Ὡς ἄρ ἔφαν· Ιρῳ δὲ κακῶς ὠρίνετο θυμός·
Αλλὰ γὰρ ὣς [i] μνηστῆρες ἄγον ζώσαντες ἀνάγκῃ
Δειδιότα.

τοῦτο δὴ τὸ ἔθος ἀρχαῖον ἐν τοῖς Ελλησιν ὃν [k] οἱ φυλάττοντες μέχρι τῶνδε Ρωμαῖοι δῆλοί εἰσιν ὑπομιμνήσκοντες ἡμᾶς ὕστερον, ἀλλ' οὐδὲ μεταθέμενοι σὺν χρόνῳ, καθάπερ ἡμεῖς. ἠκολούθουν δὲ τοῖς ἀγωνιζομένοις ὀρχησταὶ [l] χοροὶ τριχῇ νενεμημένοι, πρῶτοι μὲν, ἀνδρῶν· δεύτεροι δὲ, ἀγενείων· τελευταῖοι δὲ, παίδων· οἷς παρηκολούθουν αὐληταὶ ἀρχαϊκοῖς ἐμφυσῶντες αὐλίσκοις βραχέσιν, ὡς καὶ εἰς τόδε χρόνου γίνεται, καὶ κιθαρισταὶ λύρας ἑπταχόρδους ἐλεφαντίνας, καὶ [m] τὰ λεγόμενα βάρβιτα [n] κέρκοντες· ὧν πρῶτος μὲν Ελλησιν ἐκλέλοιπεν ἡ χρῆσις ἐπ' ἐμοῦ, πάτριος οὖσα· παρὰ δὲ Ρωμαίοις οὐ πάσαις φυλάττεται ταῖς ἀρχαίαις συνηθείαις. σκευαὶ δὲ τῶν ὀρχηστῶν ἦσαν χιτῶνες φοινίκεοι, ζωστῆρσι χαλκέοις ἐσφιγμένοι, καὶ ξίφη περιῤῥημένα, καὶ λογχαὶ βραχύτεραι τῶν μετρίων· τοῖς δὲ ἀνδρείοις καὶ κράνη χάλκεα, λόφοις ἐπισήμοις κεκοσμημένα καὶ πτεροῖς. ἡγεῖτο δὲ ὁ καθ' ἕκαστον χορὸν εἷς ἀνὴρ, [p] ὃς προεδίδου τοῖς ἄλλοις τὰ

a Adi *Thucydidem* l. 1. p. 4. *Ed. Oxon.* b Perperam in *Ed. Steph.* ἀποδῦναι. c In *Lapi Cod.* Νικανδος male pro Ακανθος, quem Olympiade xv. victorem agnoscit *Pausanias*, l. v. c. VIII. Vide *Annott.* in Scholia ad *Thucydidis* p. 4. d Αξιοπιστότατός τι *Vat.* quod placuit *Porto* & *Sylb.* e Il. ψ. v. 685. f Odyss. σ. v. 65. g Αποδειμαίνοντα in *Ed. Steph.* h Odyss. σ. v. 74. i Δρησσῆρες in vulgatis *Homeri* libris. k Articulus οἱ vel tollendus videtur, vel cum Ρωμαῖοι conjungendus. *Sylb.* l Χοροὶ πομποὶ τριχῇ νενεμημένοι. *Vat.* m Τὰ καλούμενα *Vat.* n Κρέκοντες *Vat.* quo modo, longe equidem usitatiori, legendum esse conjecerunt *Camerarius* & *Portus.* o Male καθ' ἕκαστον χορεῖον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* p Ανεδίδου minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ut liquet ex p. 459. v. 32. * *Al.* injugum equarum.

mulas & modos pingit: reprehendebat belle
cos ac conciliatores populi Tyrrhus plenumque bile
ceteumatis. Hoc quoque exercitationis ge-
nus Graecanicum & periucundum erat; armata
ingenti talitatio, quae pyrrhiche vocatur; hye
id Mnestyae eft inventum, quae poft delicta
Tertias primas choreas duxit, & armata fa-
talle, carmenque victoriae pro laetitia eccl-
nitte fertur: hye etiam id multo ante à Cu-
retibus inftitutum fuit, quo tempore Jovem
infantem armorum fonitu & concentus gelti-
culationibus mulcere volebant, ut fabulis pro-
ditur. Hunc autem morem & veterum &
Graecis patrium ac vulgatum fuiffe Homerus
declarat, cum multis aliis in locis, tum pri-
cipue in ftructura clypei, quem Achilli a Vul-
cano dono datum dicit. Nam ingens in eo
dinas civitates altera pace florentem alteram
bello vexatam, in qua fortunam felicioremi
elle ftatuebat, in ea dices feftos & nuptias &
convivia (quemadmodum veritimile eft) in-
ducit: & haec dicit,

Juvenes autem ſaltatores ſaltabant inter quos
Tibia & cithara reſonabant: & mulieres
Stantes admirabantur in exitum uſque diei
unaquaque
& rurſus, alium chorum Graecum, ex juve-
nibus & virginibus conflantem, in eodem cly-
peo *pari* elegantia exhibens, ſic dixit:
In eo clypeo chorum inſculpſerat inclytus Vul-
canus
Ex lanitem, quem quondam in Gnoſſo amplae
Dedalus inſtruxit pulchrorna Ariadnae.
Hic & juvenes & virgines elegantia forma
preadite
Saltabant, manus ſibi invicem tenentes.
& ornatum eius enarrans, ut nobis declaret
tuares armatos ſaltaſſe, haec dicit;
Atque ille pulcras coronas habebant: illi vero
Geſtabant aureos ex argenteis baltheis [pen-
dentes]
& puellas honeſtum, qui modulos alius praeb
bant, & motus primi dabant, indicans, hae
ſcribit:
Ingens juventam chorum circumſedebat ludo
Obſtantes ſeſe: duo unte ſaltatores inter ipſos
Carmen praebabant in gyrum ſaltabant inter
medios.
Nec ſolum ex illo ſaltationis concentu
genere, quod chori exercebant, & quo Ro-
mani in ſacrificiis & pompis utebantur, ea-
rum cum Graecis cognitionem cognoſcere
quis poſſit, verumetiam ex illo cavillatorio &
mordaci ſaltandi genere. Nam poſt annuos
ſaltatorum choros in pompa ſequebantur ſa-
tyrillarum chori, qui Graecam ſaltationem imi-
tebantur. Apparatus autem erant illa quidem
qui Silenos repraeſentabant, tunicae villoſae,
quas

Per. Jul. 4226. Ante Chr. 488. Olymp. 72/73. 4/1. V. C. Cat. 264. Var. 266.

quas nonnulli χορτάους vocant, & amicula ex variis floribus contexta; illis vero qui satyros repræsentabant, erant subligacula, & hircinæ pelles, & setæ in capite horrentes & erectæ, aliaque his similia. Hi serias saltationes ridicule suis gestibus imitabantur, eas per ludibrium depravantes, ut spectantibus risum moverent. Ex triumphis autem qui aguntur, satis liquet hos lusus cavillatorios & satyricos apud Romanos jam inde à priscis seculis receptos fuisse. Licet enim iis, qui triumphum prosequuntur, jambos & dicteria jacere in illustrissimos quosque viros, atque adeo in ipsos imperatores; sicut Athenis olim iis qui plaustris vecti pompam prosequebantur, obvios quosque scommatibus impetere licebat: nunc vero carmina ex tempore composita canunt. Quinetiam in illustrium virorum funeribus, præter alias pompas, vidi & satyricos choros, qui lectulum præcedebant, & ficinnem saltationem saltabant, præcipue vero in fortunatorum virorum funeribus. Quod autē satyricus ludus & saltatio, nec Ligurum, nec Umbrorum, nec aliorum barbarorum Italiam incolentium, sed Græcorum fuerit inventum, vereor ne cui molestus esse videar, si velim rei confessæ fidem prolixiore oratione facere. Post istos choros multi citharistæ, & multi tibicines transibant: post eos incedebant alii, qui thuribula & argentea & aurea & sacra & publica ferebant. Postremum in pompa locum obtinebant deorum simulacra, quæ hominum humeris portabantur, quæ tales habebant formas quales apud Græcos finguntur,& eundem habitum, eadem insignia & munera, quæ ab eorum unoquoque inventa & hominibus data traduntur: nec solum Jovis, Junonis, Minervæ, Neptuni, & aliorum, quos Græci duodecim deos recensent; sed etiam antiquorum, ex quibus duodecim illos deos genitos fabulæ tradunt, Proserpinæ, Lucinæ, Nympharum, Musarum, Horarum, Gratiarum, Liberi, & aliorum semideorum,quorum animæ hujus corporis mortalis solutæ vinculis cœlos ascendisse, & pari cum diis honore frui feruntur, Herculis, Æsculapii, Castoris & Pollucis, Helenæ, & Panis, & sexcentorum aliorum. Atqui, si barbari fuissent Romæ conditores, & qui hunc diem festum instituerunt, quomodo ipsis decorum fuisset omnes deos & genios Græcos colere,& patrios negligere? Aut ostendat nobis aliquis,præter Græcam nationem, aliam cui sacra hæc sint domestica, & tum demum hanc probationem ut minime sanam reprehendat. Peracta autem pompa confestim & consules & sacerdotes,

[a] χορταίους καλοῦσι, καὶ σκεπάσματα ἐκ ποικίλων ἀνθῶν· τοῖς δὲ εἰς Σατύρους, σκευάζονται καὶ δορὰς τράγων, καὶ ὀρθοτριχεῖς ὅπως ταῖς κεφαλαῖς φόβας, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια. ὅτοι κατέσκωπτόν τε καὶ κατεμιμοῦντο τὰς αἰσχρὰς κινήσεις, ὅπως τὰ γελοιότερα μεταφέροντες. σκηνὴ δὲ αἱ τῶν θριάμβων εἰσοδοι παλαιὰ καὶ ἐπιχώριον ὥσαν Ρωμαίοις τὸ κέρτομον καὶ σατυρικὴν παιδιάν. ἐφεῖται γὰρ τοῖς καθ' ὑγροῖς τὰς νίκας, ἰαμβίζειν τε καὶ κατασκώπτειν τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀνδρας [b] αὐτοῖς στρατηλάταις, ὡς Ἀθήνησι τοῖς πομπευταῖς τοῖς ἐπὶ τοῖς ἁμαξῶν πρότερον ἅμα τοῖς σκώμμασι [c] παρορχημένοις· νῦν δὲ ποιήματα ᾄδουσιν αὐτοσχέδια. [d] εἶδον δὲ καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐπισήμων ταφαῖς ἅμα ταῖς ἄλλαις πομπαῖς προπορευομένους 478
τὸ κλίνης τοὺς [e] σατυρικὰς χορεύοντας κινουμένους τε [f] σικιννίδι ὀρχήσει, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς τῶν εὐδαιμόνων κήδεσιν. ὅτι δὲ οὔτε Λιγύων, οὔτε Ὀμβρικῶν, οὔτε ἄλλων τινῶν βαρβάρων τῶν Ἰταλίαν κατοικούντων εὕρημα ἡ σατυρικὴ παιδιὰ καὶ ὄρχησις ἐστίν, ἀλλὰ Ἑλλήνων, δέδοικα μὴ καὶ ὀχληρὸς ἔναι τισὶ δόξω, λόγοις πλείοσι πίστιν ὁμολογούμενον πρᾶγμα βεβαιούμενος. μὴ δὲ τοὺς χορεύοντας τούτους, καθαρισταί τε ἀθρόοι καὶ αὐληταὶ πολλοὶ παρεξήεσαν· [g] καὶ μεθ' αὐτοὺς οἵ τε τὰ θυμιατήρια κομίζοντες ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ πεποιημένα, τά τε ἱερὰ καὶ τὰ δημόσια. τελευταῖαι δὲ πάντων αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες ἐπέμποντο, ὤμοις ὑπ' ἀνδρῶν φερόμεναι, μορφάς τε ὁμοίας παρεχόμενοι ταῖς παρ' Ἕλλησι πλαττομέναις, καὶ σκευὰς καὶ σύμβολα, καὶ δωρεάς, ὧν εὑρεταὶ καὶ δοτῆρες ἀνθρώποις ἕκαστοι παραδίδονται, ἃ μόνον Διὸς, καὶ Ἥρας, καὶ Ἀθηνᾶς, καὶ Ποσειδῶνος, καὶ τῶν ἄλλων ὧς Ἕλληνες οἱ τοῖς δώδεκα θεοῖς ἀριθμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν προγενεστέρων, ἐξ ὧν οἱ δώδεκα θεοὶ μυθολογοῦνται γενέσθαι, [h] (Κρόνου καὶ Ῥέας, καὶ Θέμιδος καὶ Λητοῦς, καὶ Μοιρῶν καὶ Μνημοσύνης, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὅσων ἐστὶν ἱερὰ καὶ τεμένη παρ' Ἕλλησι· καὶ τῶν ὕστερον, [i] ἀφ' ὧν τὴν ἀρχὴν Ζεὺς παρέλαβε, μυθολογουμένων γενέσθαι,) Περσεφόνης, Εἰλειθυίας, Νυμφῶν, Μουσῶν, Ὡρῶν, Χαρίτων, Διονύσου, καὶ ὅσων ἡμιθέων γενομένων αἱ ψυχαί, τὰ θνητὰ ἀπολιπόντα σώματα, εἰς οὐρανὸν ἀνελθεῖν λέγονται, καὶ τιμὰς λαχεῖν ὁμοίας θεοῖς, Ἡρακλέους, Ἀσκληπιοῦ, Διοσκούρων, Ἑλένης, Πανός, ἄλλων μυρίων. καίτοι εἰ βάρβαροι ἦσαν οἱ τὴν Ῥώμην οἰκίσαντες, καὶ τὴν ἑορτὴν ταύτην καταστησάμενοι, τί προσῆκεν αὐτοῖς τοὺς μὲν Ἑλληνικοὺς πάντας σέβειν θεούς τε καὶ δαίμονας, τὰ δὲ πατρῷα ὑπερορᾶν; ἢ δείξαι τις ἡμῖν ἔξω τοῦ Ἑλληνικοῦ φύλου ἕτερον ᾧ πάτρια ὄντα ταῦτα τά τε ἱερὰ καὶ τότε διαβαλέτω ταύτην τὴν ἀπόδειξιν, ὡς οὐκ ὑγιῆ. συλλεαθείσης δὲ τῆς πομπῆς, ἐθορύβησαν εὐθὺς οἵ τε ὕπαλοι, καὶ τῶν ἱερέων

[a] Apud *Suidam* quoque & *Pollucem* legitur χορταῖος: sed apud *Hesych.* oxytonum χορταῖος: utrumque pro δασὺς καὶ μαλακὸς χιτὼν, οἷος τῶν σειληνῶν. atque inde apud eundem *Hesychium* Sileni epitheton est χορταιόδαμος & χορταιοδάμων, quod hispida & villosa tunica amictus incederet. χορταῖος substantive, χορταῖος adjective potest accipi: utrumque à χόρτος. ut proprie sit vestis graminea: quemadmodum è foliis quoque arborum, musco, stuppa, & hujusmodi aliis, confici solent velamenta bacchanalia. *Scortea* in *glossariis vett.* exponitur δερματοχιτών: id est δερματινὸς χιτὼν, tunica pellicea, tunica è pellibus. *Sylb.* Σχορταίους pro χορταίους legendum censet *Lindebrog.* quod scortea operimenta occurrant apud *Ammianum Marcellinum* l. 24. & scorteas vestes memoret *Tertull.* ad *Marcion.* c. 11. [b] Sensus ipse & legitima constructio flagitat hujusmodi lectionem, σὺν αὐτοῖς στρατηλάταις vel potius καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατηλάτας. *Port.* [c] Παρορχημένοις agnoscit etiam *Lapi* versio, *prætersaltantes.* Malim παρεχημένοις *prætervehentibus.* Nam in curribus eos saltasse non est verisimile. Eandem lectionem expressit *Gelenius*: & confirmant quæ *Erasmus* tradit in Proverb. *De plaustro loqui. Sylb.* Fortasse etiam παρεχομένοις *prætereuntibus* commode legi potest. *Port.* [d] In *Ed. Steph.* ἤδον. sed aptiorem lectionem εἶδον agnoscit *Lapi* versio. Si quis malit ἦγον *ducebant*, suo fruatur judicio. *Sylb.* [e] Σατυρικῶν χορεύοντας legit *Salmas.* quem vide in notis ad *Vopiscum*, p. 504. [f] Σίκιννιν *Vat.* De hac saltatione plura videsis in *Vossii* Instit. Poët. l. 2. c. 19. [g] Μετ' αὐτοὺς οἵτε τὰ θυμιατήρια κομίζοντες ἐφ' ἁρμάτων ἐλαυνόντων παρ' ὅλην ὁδὸν ἐθυμίων, καὶ οἱ τὰ πομπεῖα παραφέροντες ἀργυρᾶ &c. *Vat.* Hæc quantivis pretii in suo codice habuit etiam *Lapus*: nam vertit, *postque illos ibant ferentes thuribula, ex quibus aromata & thus per omnem viam adolebant; & qui pompalia præferebant ex auro* &c. [h] Inclusa è *Codd. Rom.* & *Ven.* [quibus consentit *Vat.*] *Lapus* etiam agnoscit in sua versione. *Sylb.* [i] Ἀφ' ὧν τὴν ἀρχὴν *Vat.*

a Ita

ἱερέων οἷς ὅσιον, ϗ τῶν θυηπόλων. τέρπ@ ὁ αὐτὸς λιῖ τῷ πρὸ ἡμῖν. χερνιψάμενοί τε γὰρ αὐτοὶ, ϗ τὰ ἱερὰ καθαρῷ ἀφικαγίσαντες ὕδατι, ϗ Δήμητρ@ καρπὸς ὀπιπράναντες αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς, ἔπειτα καθιξάμενοι, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον. τῶν δὲ οἱ μὲ, ἑςῶτ@ ἐπ' ὄθμαλος, σκυτάλῃ τὸς κροτάφους ἔπαιον· οἱ δὲ, πίπτοντ@ ὑπελίθοσαν τὰς [a]σφαγίδας· ϗ μιῖ τῦτο ἐιράντές τε ϗ μελίσαντες, ἀπαρχὰς ἐλάμβανον ἐξ ἑκάστ ἀπλάγχνῳ ϗ παντὸς ἄλλυ μέλυς· ἃς ἀλφίτοις ζέας ἀναδύσαντες, προσέφερον τοῖς θύμασιν ὑπὸ καμίνων· οἱ δὲ, ὑπὸ τὺς βωμὺς ὑπιλιθένλες, ὑφῆπτον, ϗ προσέπασσον οἶνον χῖ τ [b]ἀγιαζομένων. ἕκαστον δ' ὅπ χῖ νόμυς ἐγένετο τὺς ἀμφὶ θυσίαν ὑφ' Ελλήνων καλαςαθέντας, ἐκ τ Ομήρυ ποιήσεως γνῶναι ῥᾴδιον. ϗ γὸ χερνιπλομένυς εἰσάγ τὺς ἥρωας, ϗ [c]ὕλαις χρωμένυς, ἐν οἷς φησιν

[d] Χερνίψαντο δ' ἔπειτα, ϗ ὑλοχύτας ἀνέλοντο.

τριχόλομῦντάς τε ἀπὸ τ κεφαλῆς ταὶς πέμπας, ϗ πθέντας, ὅπὶ ὃ πῦρ, ὧδε γράφων·

[e] Αλλ' ὅγ' ἀπαρχόμενος κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλεν.

σκυλάλαις τε πάοντας τὰ μέτωπα τ ἱερείων, ϗ τὰ πεσόντα θύοντας, [f] ὡς ὅπὶ τ Εὐμαίυ ποιεῖ θυσίας·

Κόψε δ' [g] ἀπαρχόμενος ὀλοὴν ἀπὸ θρυὸς, ἣν λίπε νείων.

Τὸν δ' ἔλιπε ψυχὴ· τοὶ δὲ σφάξαν τε ϗ εὖσαν.

ἀπαρχάς τε ἀπὸ τ απλάγχνων λαμβάνοντας, ϗ ἀπὸ τ ἄλλων μελῶν, ϗ ταύτας ἀλφίτοις δεύοντας ϗ καθαγίζοντας, ἐπὶ τ βωμῦ, ὡς ἐπὶ τ αὐτῆς ποιεῖ θυσίας·

---------ὁ δ' ὠμοθετεῖτο συβώτης,

Πάντοθεν ἀρχόμεν@ μελέων ἐς πίονα δημόν·

Καὶ τὰ μὲ ὠ πυελ βάλλε παλύνας ἀλφίτυ ἀκτῇ.

Ταῦτα δὲ Ρωμαίυς ἔτι ϗ εἰς ἐμὲ θεάσασθαι ἐπὶ ταῖς θυσίαις ἰδὼν ἐπίσταμαι· ϗ μιᾷ πίσει τῇδε ἀρκύμενος, ὡ βαρβάρυς ἐπείσθην εἶ) τὺς οἰκιςὰς τ Ρώμης, ἀλλ' ὐκ πολλῶν τόπων συνεληλυθότας Ελληνας. ὀλίγα μὲν γὰρ ἐπιτηδεύματα θεῖ θυσίας τε ϗ ἑορτὰς [h] ὁμοίως Ελλησι [i] βαρβάρυς ϗ πινας ὑπιτελεῖν εἰδέναι· ἅπανλα δὲ ταῦτα θεάσθαι, ἀπίθανον.

Λοιπὸν δέ μοί ϗ θεῖ τ ἀγώνων, ὓς μιῖ τ πομπὴν ἐπιτέλων, ὀλίγα διελθεῖν. πρῶτος ὁ τ τεθρίππων τε ϗ συνωρίδων ϗ τ ἀζευκτων ἵππων ἐγένετο δρόμος, [k] ὥσπερ Ελληνες ὃ ἀρχαῖον ὀλυμπιάσι τε ϗ μέχρι δ παρόντος. ἐν δὲ ταῖς ἱππικαῖς ἁμίλλαις ἐπιτηδεύματα δύο τ παλαιῶν πάνυ, ὡς ἐξ ἀρχῆς ὡμοθετήθη, φυλαττόμενα ὑπὸ Ρωμαίων μέχρι τῦ κατ' ἐμὲ διάκειν χρόνων, τό, τε θεῖ τὰ [l] τρίπτολα τῦ ἁρμάτων· ὃ παρ' Ελλησιν μὲν ὐκ ἐλέλοιπεν, ἀρχαῖον ὑπιτήδευμα καὶ ἡρωϊκὸν, ᾧ ποιεῖ τοὺς Ελλήνας Ομηρος

quibus fas erat, & aruſpices victimas immolabant: idque eodem modo quo nos utimur. Ipſi enim lotis manibus, & victimis aqua pura luſtratis, molaque aſperſis earum capitibus, deinde precibus factis eas à miniſtris mactari jubebant. quorum alii tempora victimæ adhuc ſtantis vecte percutiebant, alii vero ei cadenti cultros ſupponebant, ac detracta pelle membratim eam concidebant, & primitias ex ſingulis extis & omnibus aliis membris capiebant, quas, farris farina aſperſas, ad ſacrificantes in caniſtris afferebant: hi vero eas aris impoſitas ſuccendebant, & in eas, dum ſancte & rite cremarentur, vinum infundebant. Quod autem hæc ſingula ex more in ſacrificiis à Græcis conſtituto fierent, ex Homeri poëſi quivis facile cognoſcat. Nam inducit heroas manus lavantes, & molis utentes, ubi ſic loquitur; Pa. Jul. 4226. Ante Chr. 488. Olymp. 72, 3. V. C. Cat. 264. Var. 266.

Poſtea manus lavarunt, & molas ſuſceperunt.

pilos quoque de capite ſectos, & ab illis in ignem conjectos, docet his verbis,

At ille ſacra auſpicatus, capitis pilos in ignem jecit.

vectibus etiam victimarum frontem *ab illis* percuti, & collapſas mactari *dicit*, ſicut in Eumæi ſacrificio facit;

Percuſſit ſublato querno ſtipite, quem liquit profectus:

Illum vero reliquit anima; at illi eum jugularunt & aſſarunt.

Inducit etiam eos primitias extorum & aliorum membrorum capientes, eaſque farina aſpergentes, & adolentes ſupra aras, ſicut in eodem ſacrificio facit;

—— *Crudas autem impoſuit ſubulcus,*
Ex omnibus carpens membris primitias involutas pingui adipe:
Atque hæc quidem in ignem jecit aſperſa farinæ flore.

Hæc autem à Romanis etiam ætate mea in ſacrificiis obſervari perſpectum habeo: & hoc uno argumento contentus, adducor ut credam Romæ conditores minime barbaros fuiſſe, ſed Græcos, qui ex variis locis in unum convenerint. Fieri enim poteſt, ut etiam barbari aliqui in paucis ſacrorum & feſtorum ritibus cum Græcis conſentiant: ſed ut hæc omnia faciant, vix eſt credendum.

LXXIII. ¶ Reliquum eſt mihi, ut paucis etiam agam de ludis, quos peracta pompa faciebant. Primus erat quadrigarum & bigarum & ſingularium equorum curſus, ſicut olim apud Græcos, & ad hanc uſque ætatem in ludis olympiacis fit. In equeſtribus autem certaminibus duo pervetuſta ſtudia, ut olim fuerant inſtituta, à Romanis ad meam uſque ætatem obſervantur: unum eſt trigarum, quod in Græcia quidem obſolevit, vetuſtum & heroicum inſtitutum, quo Græcos in prœliis uſos Homerus

a Ita *Vat.* & *Lapi Cod.* Male σφαγίδας in *Ed. Steph.* Sunt autem (inquit *Sylb.*) σφαγίδες cultri mactandis pecudibus apti, παρὰ τῦ σφάζειν, ſeu σφάττειν, ut κοπίδες παρὰ τῦ κόπτειν. Jam vero ut *Dionyſius* dicit ὑπιπθέσθαι τὰς σφαγίδας, ita *Virg.* Georg. 3. *Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri.* b Pro ἀγιαζομένων malim ἀγιζομένων (quod firmatur ex v. 25.) vel etiam ἀγνιζομένων. nam & ἀγίζειν & ἀγνίζειν pro *adolere* repetimus. *Lapus* vertit *adverſum purificata. Sylb.* Vide *Cl. Perizonii* notas doctiſſimas ad *Æliani* Var. Hiſt. l. 3. c. 1. p. 168. c Οὐλαῦς malit *Port.* d Il. *a.* v. 449. e Odyſſ. ξ. v. 421. f Ante ὡς (ſicut etiam paullo poſt v. 26. poſt τῶν βωμῶν) repetendum eſt verbum εἰσάγ ex præced. v. 14. *Sylb.* g Pro ἀπαρχόμεν@ vulgata *Homeri* exemplaria (Odyſſ. ξ. v. 425.) habent ἀναχόμεν@. quod participium agnoſcit etiam *Euſtath.* & interpretatur ἀναπείνας. *Sylb.* h Ομοίως Ελλησι τὸ ἀρχαῖον *Vat.* i Malim uſitatiori ordine ϗ βαρβάρυς πνάς. *Sylb.* k Quia membrum hoc verbo ſuo caret, forſan legendum eſt ὡς παῖ' Ελλησι. *Sylb.* Forſan verbum ἐπιτέλων vel ἐποίων ſupplendum. *Port.* l Male in *Ed. Steph.* τελπολα.

Per. Jul. 4226. Ante Chr. 488. Olymp. 72/73. 4/1. V. C. Cat. 264. Var. 266.

rus teſtatur. nam duobus equis junctis, quo modo bigæ junguntur, addebatur tertius equus funalis, qui loris adjunctus erat, quem priſci vocabant παρήορον, quod aliis eſſet adjunctus & adnexus. Alterum vero eſt, quod adhuc apud quoſdam Græciæ populos obſervatur in vetuſtis quibuſdam ſacrificiis, eorum videlicet curſus, qui curru vehuntur. Finito enim equeſtris certamine, ii qui prius juxta aurigas eodem curru vehebantur, quos poëtæ παρεδάτας, Athenienſes ἀποβάτας vocant; de curru deſilientes in ſtadio ipſi inter ſe curſu certant. Peractis curſibus equeſtribus, qui ſuis ipſorum corporibus decertarent, curſores, pugiles, & luctatores *ſtadium* ingrediuntur. Hæc enim tria certaminum genera apud priſcos Græcos erant, ut Homerus in Patrocli funere declarat. Cæterum, medio temporis ſpatio quod inter certamina intercedebat, ex more, qui Græcis maxime erat peculiaris, & longe omnium optimus, homines bene de ſe meritos coronis coronabant & honorabant, & voce præconis laudabant (ſicut Athenis in Bacchanalibus fiebat) & omnia ſpolia hoſtibus erepta illis qui ad ſpectacula convenerant oſtendebant. Sed enim nec res præclare ſe habuiſſet, ſi de his nullam prorſus feciſſem mentionem, ipſa argumenti ratione hoc poſtulante, nec, ſi prolixiore oratione quam par erat uſus fuiſſem, commodum hoc fuiſſet. Tempus vero eſt ut ad intermiſſam narrationem redeamus. Ubi igitur ſenatus, ex illo qui rem geſtam ipſi in memoriam revocarat, cognovit ea quæ acciderant illi ſervo ad ſupplicium juſſu domini abducto, & audiſſet quinam eſſet ille qui pompæ præiverat, hunc existimans eſſe præſultorem illum, qui deo diſplicuerat, & qui ab eo (ut dixi) indicabatur, diligenter quæſivit dominum qui ſervum ſuum adeo crudeliter ac fœdè tractarat, multaque illi pro meritis irrogata, deo pompam ludoſque, duplo majore ſumptu quam ante, inſtaurari ſuo decreto juſſit. Atque hæc quidem his conſulibus ſunt geſta.

ρῶ· οἱ τὰς μάχας χρεωμένους. δυοὶ γὰρ ἵπποις ἐζευγμένοις, ὃν τέτρωσι ζεύγνυται σειρεσίοις, τέτ- παρεί-πετο σφεδόθεν ἵππος ἡνιόχοισι συνεζόμενος· ὃν ἀπὸ τῆ παρηορηθαι τε [b] συνεζεύχθαι [c] παρήορον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. ἕτερον δέ, παρ' ἀλλήλας ἔτι φυλαττόμενον πόλεσιν Ἑλληνίσιν ἐν ἱερουργίαις τισὶν ἀρχαϊκῆς, ὁ τῶν [d] παραβεβηκότων τοῖς ἅρμασι λέγω· ὅταν γὰρ τέλος [e] αἱ τῶν [f] ἱππέων ἄμιλλαι λάβωσιν, ἀποπηδῶντες ἀπὸ τῶν ἁρμάτων οἱ παροχούμενοι τοῖς ἡνιόχοις, ὃς οἱ ποιηταὶ μὲν παραδάτας, [g] Ἀθηναῖοι δὲ ἀποβάτας, [h] σταδιαῖον ἀμιλλαν- 480
λῶνται δεσμὸν αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους. τελεσθέντων δὲ τῶν ἱππικῶν ἀγώνων, οἱ τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ἀγωνιζόμενοι, τότε εἰσήεσαν, δεσμεῖς τε καὶ πύκται καὶ παλαισταί. [i] τρία γὰρ ἀθλήματα [k] παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦν τὰ τῶν Ἑλλήνων, ὡς Ὅμηρος δῆλοῖ τῇ Πατρόκλῳ ταφῇ. ἐν δὲ τοῖς διὰ μέσου τῶν ἀθλημάτων χρόνοις, Ἑλληνικώτατον ἡγεμόνα ἁπάντων ἐθῶν ἀπεργάζεται, ὃς Ἀθήνησι τοῖς Διονυσιακοῖς ἐγίνετο θυσίαις καὶ σπονδαῖς οὐκ ὀλίγαις τε καὶ πολυτελέσιν ἐπιτελούμενος τοῖς εἰς θεοὺς εὐσεβήμασιν· ἀλλὰ καὶ [l] τὰ τῶν ἀριστείων ἆθλα καὶ τὰς ἐπαίνων τιμὰς, ἃς ἐκεῖνοι παρὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἐποιήσαντο λόγου, ἀπαρασίωπα τῆς ἱστορίας ἔχειν, οὐκ ἐλῶσι· πρέπον τε τοῖς [m] ἀνδράσιν ἐπὶ τὰ [n] ὑπολειπόμενα τῆς διηγήσεως ἐπανάγειν τὸν λόγον. ὡς γὰρ δὴ τὸ σῶμα τὸν ἀπαγχόνῃ ὑπὸ τιμωρίαν ἀπαχθὲν τοῦ δεσπότου, καὶ ἀναμνησάμενον τῆς τύχης, ἐμαθεν ἡ βουλὴ [o] τοῦδε τοῦ θεσμοῦ ἀναπεπαυμένου, τὸν ὑπολαβόντα ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγεσθαι τὸν καλὸν ἄνδρα χορὸν [p] ἄρχειν, ὥσπερ ἔφην, ἀναζητήσασα τὸν τοῦ θεοῦ ἐχθρὸν κολασταῖς μάστιξι καὶ ζημίαις ὑπαλλάξαι τῆς ἀξίας λείας, ἐπέρᾳ ἐφημίσατο τὸν θεὸν πομπεῖον ἐπιτελεσθῆναι καὶ ἀγῶνας ἐξ ἀρχῆς ἑτέρους ἀπὸ διπλασίων χρημάτων ἢ πρότερον εἰσαγαγεῖν· ἐπέτρεψεν ὑπατεύειν τοῖς ὑπάτοις, τοῦδε

---

a Vide *Annot.* b Si quis pro συνεζεύχθαι reponere velit παιζεύχθαι, ſuo fruatur judicio. *Sylb.* Καὶ μὴ συνεζεύχθαι legit *Valeſius* ad *Harpocr.* in notis ad Notas *Mauſaci*, p. 94. *Ed. Lugd. Bat.* Videſis *Salmaſium* de Cireis Rom. c. 27. & *Kuhnium* Antiquitates Homericas l. 4. c. 11. c Παροχὸς in *Cod. Vat.* quo modo & aliquoties apud *Homerum*. d Παραβεβηκότων in *Ed. Steph.* ſed veram lectionem παρεστηκότων agnoſcit *Lapus*, dum vertit *veſtorum in curribus*. Proprie παραβεβηκότες ſunt (ut paulo poſt loquitur) οἱ περιπλῶντες τοῖς ἡνιόχοις, qui aurigis aſſidentes iisdem vehuntur curribus. *Sylb.* e Deeſt *Vat.* f Ἱππέων malit *Gelenius*. g Ἀθηναῖοι δὲ παλαιὸν ἀπεδ. rectius in *Cod. Vat.* Quia παραδάται (& metri cauſa apud Poëtas παραβάται) ſub finem equeſtris curſus e curribus deſiliebant & pedeſtri curſu inter ſe certabant, vocati ſunt etiam ἀποβάται. Idem ferme *Pauſan.* in Eliacis de gente Epeorum apud *Pauſan.* niſi quod hic ἀποβάται deſiliunt è curribus, ἀναβάται vero apud *Pauſaniam* ex equis. *Sylb.* Quis putet ἀποβάτας & παραβάτας voces eſſe ἰδιωτισμούσας? lego Ἀθηναῖοι δὲ ἀναβάτας καλοῦσι, firmatque *Pollux*, cum dicit; Ἐπιτηδεύεται τὰ ἁρματικὰ ἄθλα μιᾷ τῇ παραβάσει, ἐν ᾗ ὁ Πλάτων ἀναβάσεσθαι μιᾷ ἀναβάσει σημαίνων. Nonnulli forſan legerent, ἐν οἷς τινὲς μὲν παραβάται, Ἀθηναῖοι δὲ παραδάται. Verum non placet. *Caſaub.* Si verum ſit quod ſupra attulimus ex *Sylburgio*, parum refert utrum legamus παραδάται, ἀποβάται, aut ἀναβάται. h Primum certamen apud *Homerum* in *Il.* ψ. eſt equitum; nihil ad Athletas. Secundum autem πυγμαχίαι caſtuum pugnæ. Tertium παλαιομοσύναι luctæ. Quartum ταχυτῆτος velocitatis. *Glarean.* i Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι ταῦτα ἦν *Vat.* k Ἑλλὰς manifeſto errore in *Ed. Steph.* l Ἀριδείκητα in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Sed ἀριστεῖα ἀεικέα legiſſe videtur *Lapus*. m Ἀναβήσεσι τισι *Vat.* n Ἀπολειπομένῳ *Vat.* o Optime in *Cod. Rom.* (quo uſus eſt *Sylb.*) & *Vat.* πρὸς τὸ τοῦδε τοῦ τρόπου ἀναπεπαυμένου *abillo quidem in memoriam revocato*. Dicitur (inquit *Port.*) ἀναπαύειν n. 1. c. *in memoriam aliquid revocare*: quod firmat *Suidas*, inquiens, ἀναπαύσασθαι, ἀνακαίνισαι, ἀναμνησθῆναι, ὑπομνησθῆναι, &c. p Forſan rectius κελεύει. *Sylb.*

---

a In Lapi verſione bujuſmodi habemus argumentum: Dionyſii Halicarnaſſei de Antiquitatibus Romanis liber VIII. præcipue quæ locutione utitur & Thucydidis (p. 75. Ed. Oxon.) de Themiſtocle opem limitiori implorante ab Admeto Molоſſorum rege. Vide *Annot.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER OCTAVUS.

481 Οἱ δὲ μὴ τότε ἀποδειχθέντες ὕπατοι τῇ ἑβδομηκοστὴν καὶ τετάρτην ὀλυμπιάδα, καθ' ἣν οὐδὲν ἁπλοῦν Ἀστυλος Κροτωνιάτης, ἄριστος Ἀθήνησιν Ἀγχίσου, Γάϊος Ἰούλιος [b] Ἴουλλος, καὶ Πόπλιος Πινάριος Ῥοῦφος, ἄνδρες ἥκιστα πολεμικοὶ, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τῆς ἀρχῆς ταύτης αὐτοῖς δημοτικῶς δόντος τυχόντες, εἰς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀναγκαίους κινδύνους καταστῆναι, πολέμου καταπραγέντος ἐκ τῶν ἐκείνων ἀρχῆς, δι' ὃν ἡ πόλις ὀλίγου [c] δεῖν ἐδέησεν ἐκ βάθρων ἀναιρεθῆναι. ὁ γὰρ Μάρκιος ἐκεῖνος ὁ Κοριολάνος, ὁ τῆς ἐπὶ τῇ τυραννίδι αἰτίας ἔχων, καὶ φυγῇ ἀϊδίῳ ἁλοὺς, ἀδικεῖσθαι ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ τιμωρίαν παρὰ τῶν ἐχθρῶν βουλόμενος λαβεῖν, δι' ὅτου δ' ἂν αὐτὴ γένοιτο τρόπου, καὶ δι' οἵας δυνάμεως ἀνασκοπῶν, μίαν εὕρισκε Ῥωμαίοις τότε ἀντίπαλον ἰσχὺν τὴν Οὐολούσκων, εἰ κοινῇ χρησαίμενοι γνώμῃ, καὶ τυχόντες ἐμφρόνως ἡγεμόνος, ἐφήσειν [d] πρὸς αὐτοὺς τὸν πόλεμον. ἐλογίζετο γὰρ ὡς, εἰ πείσειε τοὺς Οὐολούσκους, δέξασθαί τε αὐτὸν, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέψαι σφῶν πολέμου, ῥᾳδίως αὐτῷ διαπεπράξει. ὃ ἔργον. ἐτάραττε δὲ αὐτὸν ἡ συνείδησις, ὅτι πλειόνων καὶ τῶν μάχας δεινὰ δεδρακὼς ἦν, καὶ πόλεις συμμαχίδας ἀφῃρημένος. ὑπὸ μὲν ἀπείρου γε τοῦ πείρας διὰ τοῦ κινδύνου μέλεθος, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τὰ δεινὰ χωρεῖν ἐβουλεύσατο, καὶ πάσχειν ὑπ' αὐτῶν ὁπόσον. φυλάξας δὲ νύκτα, καὶ τῶν τότε σκοταίαν, ἦκεν εἰς [d] Αντιον τὸν ἐπιφανεστάτου τῶν Οὐολούσκων πόλεων, ἡνίκα περὶ δεῖπνον ἦσαν οἱ τῆς πόλεως· καὶ παρελθὼν εἰς οἰκίαν ἀνδρὸς δυνατοῦ δι' εὐγένειάν τε καὶ πλοῦτον, καὶ [e] τὰς ἐν τοῖς πολέμοις πράξεις μέγα ἐφ' ἑαυτῷ φρονοῦντος, καὶ ὃ ἔθνος ὅλον ἄλογον ὡς τὰ πολλὰ, ᾧ Τύλλος [f] Ατιος ὄνομα ἦν, ἱκέτης τοῦ ἀνδρὸς γενόμενος καθεζομένου ἐπὶ τῆς ἑστίας. διηγησάμενος δὲ αὐτῷ τὰς καταναγκάσας

SEQUENTI anno, Olympiade LXXIII. qua vicit in ſtadio Aſtylus Crotoniates, archonte Athenis Anchiſe, creati conſules C. Julius Iulus & P. Pinarius Rufus, viri minime bellicoſi, & ob hoc ipſum potiſſimum à populo creati, multa & magna pericula coacti ſunt ſubire, bello ipſis conſulatum gerentibus repente exorto, quo parum abfuit quin urbs funditus everteretur. Nam Marcius ille Coriolanus, qui ob ſuſpicionem affectatæ tyrannidis accuſatus & in perpetuum exſilium pulſus fuerat, ſuum caſum indigne ferens, & pœnas de inimicis ſumere cupiens, ſed quonam modo quibuſve viribus id poſſet facere conſiderans, unam Volſcorum potentiam Romanis tunc parem comperiebat, ſi de communi ſententia, & nacti prudentem ducem, bellum ipſis inferrent. Cogitabat igitur, ſi Volſcis perſuadere potuiſſet ut ſe reciperent, ſibique imperii bellique ſummam permitterent, facile ſe rem confecturum. Sed enim conſcientia terrebat, quod toties in præliis graves clades illis attuliſſet, urbeſque ſocias ademiſſet. Non tamen ab hoc conatu periculi magnitudine territus deſtitit, ſed in ipſa pericula ruere, & quidvis ab illis perpeti ſtatuit. Itaque obſervata nocte, eaque obſcura, venit Antium, nobiliſſimam Volſcorum urbem, eo tempore quo urbis incolæ cœnam ſumebant: ingreſſuſque in ædes viri & nobilitate & opibus potentis, & ob res belli-
ças magnifice de ſe ſentientis, & ſummæ in ea gente ut plurimum auctoritatis, cui Attio Tullo nomen erat, ad genua ipſius ſedentis ad focum ſupplex accidit. Quum autem ei neceſſitates narraſſet, ad quas redactus erat, & quibus impulſus ad hoſtes confugere non dubitarat,

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 1/2 Cat. 265. V. C. Var. 267. C. Julio & P. Pinario Coſſ. bellum à Volſcis duce Marcio Coriolano.

a In *Lapi* verſione hujuſmodi habemus argumentum: *Dionyſii Halicarnaſſei de Antiquitatibus Romanis liber* VIII. *præcipue Coriolani bellum contra Romanos continet: cujus damnatio in priore fuit libro. Narrat autem, ut inceptum, ut geſtum, ut ſedatum. Orationes ſunt variæ: ipſius quidem Marcii & ad Volſcos & ad Romanos; dein Romanorum & matris Veturiæ. Quæ vero poſt id bellum acta, hæc ſunt: Coriolani mors; bellum cum Hernicis, Æquis, Volſciſque; Agrariæ legis prima apud Romanos mentio per Sp. Caſſium, propter quam is accuſatus & damnatus interiit; poſtremo rurſus bellum cum Volſcis & Vejentibus. Hiſtoria duarum omnino Olympiadum, i. e. annorum octo.* *b* Ἴουλλος omittit *Lapi* verſio. *Gelenius* pro eo poſuerat Tullus: quod & *Camerario* placuit. *Sigonius* è *Cuſpinianis Faſtis* Iulum, è *Siculis* Sulum affert. Iulum cum ipſe probet, ego quoque amplecti non dubitavi; præſertim cum in alio loco doceat Iulum eſſe cognomen Juliorum. *Sylb.* *c* Δεῖν otioſum hîc eſt, ideoque rectius expungetur. *Sylb.* *d* De Antio vide *Monumenta Veteris Antii* per *Philippum à Turre.* *e* Repetenda hic præpoſitio ἀπό, vel diſtinctio collocanda poſt δυνατοῦ, non poſt πλοῦτον. *Sylb.* *f* In *Ed. Steph.* Ατιος. Ego cum vett. *Livii* codd. & *Dionyſio* alibi Αττιος malui. Nomen hoc varie efferri annotavit *Sigon.* cujus ſententia non improbanda videtur, ſc. prænomen eſſe *Tullum*, nomen gentis *Attium*, ut in Tullo Hoſtilio. *Sylb.* Αὐλος maluit *Portus*: quod in quibuſdam *Livii* codd. *Accius* reperterat. *g* Καθιζόμενος ἐπὶ τῆς ἑστίας *Vat.* qua locutione utitur & *Thucydides* (p. 75. *Ed. Oxon.*) de Themiſtocle opem ſimiliter implorante ab Admeto Moloſſorum rege. Vide *Annott.*

a Ei

Per. Jul. 4227. *Ante Chr.* 487. *Olymp.* 73 ½. *V. C. Cat.* 265. *Var.* 267.

dubitarat, orabat ut moderate & humaniter de ſupplice ſentiret, neve hoſtem duceret eum quem in ſua poteſtate haberet, neve in calamitoſos & afflictos ſuas vires exſereret, conſiderans humanæ fortunæ viciſſitudines & inconſtantiam. "Poteris autem, inquit, hoc po- "tiſſimum vel meo exemplo diſcere, qui mo- "do in maxima urbe omnium præſtantiſſi- "mus viſus, nunc ab omnibus deſtitutus, & ex- "ſul, & humilis, atque abjectus id patiar, quod "tibi hoſti libuerit. Polliceor vero tibi me "tantum boni Volſcis allaturum, ſi in hujus "gentis amicitiam recipiar, quantum mali "attuli dum hoſtis eſſem. * Quod ſi aliter de "me ſentis, ex tempore iram tuam in me ef- "funde, & mortem quam citiſſimam mihi lar- "gire, tua manu tuiſque in ædibus me ſup- "plicem mactans.

II. ¶ Dum autem hæc diceret, Tullus porrecta dextra eum à foco ſublevavit, bonoque animo eſſe juſſit, quod nihil ſua virtute indignum eſſet paſſurus; ſeque ipſi, quod ad ſe veniſſet, magnam gratiam habere dixit, hunc quoque honorem non parvum eſſe interpretans: promiſitque ſe omnium Volſcorum amicitiam ei conciliaturum, facto à ſuis civibus initio. & quicquid promiſit, id etiam præſtitit. Nec ita multo poſt, quum Marcius & Tullus remotis arbitris inter ſe conſultaſſent, bellum populo Romano inferendum cenſuerunt. Ac Tullus quidem cum omnibus Volſcorum viribus Romam confeſtim petendam cenſebat, dum populus ſeditione laboraret, & duces imbelles haberet. ſed Marcius arbitrabatur prius juſtam piamque belli cauſam quærendam: docens deos omnibus rebus adeſſe, præcipue vero bellicis, idque tanto magis quanto hæ rebus aliis ſunt majores, & quanto harum alea incertior eſſe ſolet. Tunc autem Romani Volſcique arma ſuſpenderant, & inducias fœduſque in biennium paulo ante fecerant. "Si igitur, inquit, "inconſiderate & præpropere bellum in- "tuleris, tu fœdus prior violabis, nec nu- "men divinum propitium habebis: quod ſi "exſpectaris donec ipſi hoc faciant, bellum "illatum propulſare, fœderaque violata vin- "dicare videberis. Quomodo autem hoc fieri "poſſit, & quomodo illi priores fœdera fran- "gere, nos vero pium juſtumque bellum in- "ferre videamur, ego poſt longam cogitati- "onem tandem inveni. Oportet autem illos "à nobis deceptos jura priores violare. Mo- "dus autem eos decipiendi (quem ego hacte- "nus occultavi, opportunam ejus occaſio- "nem exſpectans, jam vero quum te animo "admodum propenſo ad rem aggrediendam "videam, ocius in medium proferre cogor) "hic eſt: Pop. Rom. ſacrificia ludoſque ſum- "ptuoſiſſimos magnificentiſſimoſque eſt fa- "cturus: ad horum autem ſpectaculum multi "peregrini confluent. Hoc tempore exſpe- "ctato, i tu quoque, & da operam pro viribus, "ut quam plurimi Volſci ad id ſpectaculum "veniant. Ubi vero in urbe fueris, amicum

αὐτὸν ἀνάγκας, δι' ἃς ὑπέμεινεν ὅπως τοὺς ἐχθροὺς καταφυγεῖν, μέτεσται ἐξὸν φερώσας ἡ ἀνθρώπινα πρὸς ἀνδρὸς ἱκέτου καὶ μηκέτι πολέμιον ἡγεῖσθαι τὸν ὑποχείριον, μηδὲ εἰς τοὺς ἀτυχοῦντας καὶ ταπεινωμένους ἀποδείκνυσθαι ἰσχυὸν, ὑπομιμνήσκων ὡς ἕκαστοι ὅτι τοῖς αὐτοῖς φρονήμασιν αἱ τῶν ἀνθρώπων τύχαι. "Δικαίως δ' ἂν, ἔφη, τοῦτο "ἐξ αὐτοῦ μάλιστα μαθεῖν ἐμοῦ, ὃς ἐν τῇ μεγίστῃ πόλει "κρατίστος πολεῖ τῶν ἄλλων δοκῶν, νῦν ἔρημος καὶ ἄπολις "καὶ ταπεινὸς ἐπιμιμνήσκω, τοῦτο πείσομαι, ὅ,τι ἂν ἐχθρῷ τύχῃ "σοὶ δοκῶ. ὑπισχνοῦμαι δέ σοι τοσαῦτα ἀγαθὰ ποιήσειν Οὐο- "λούσκους, φίλος τῷ ἔθνει γενόμενος, ὅσα κακὰ εἰργασάμην "ἐχθρὸς ὤν. εἰ δέ τι γινώσκεις περὶ ἐμοῦ, χρῆσαι τῇ ὀργῇ πα- "ρακελεύσματι, καὶ θάνατον χάρισαί μοι τάχιστον, αὐτοχειρίᾳ "τε καὶ ἐπὶ τῆς ἑστίας τῆς ἑαυτοῦ καθιερεύσας τὴν ἱκέτιν.

Ἐπὶ δὲ αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος, ἐμβαλὼν τὴν δεξιὰν ὁ Τύλλος, καὶ ἀπὸ τῆς ἑστίας ἀναστήσας, θαρρεῖν τε αὐτὸν ἐκέλευσεν, ὡς μηδὲν ἀνάξιον τῆς ἰδίας ἀρετῆς πεισόμενον· καὶ πολλὰς αὐτῷ χάριτας εἰδέναι τῶν πρὸς αὐτὸν ἀφίξεως ἔφη, τιμὴν τινα καὶ μικρὰν εἶναι καὶ ταύτην ἀποφαινόμενος. Οὐολούσκους τε αὐτῷ πάντας ὑπισχνεῖτο ποιήσειν φίλους, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος· καὶ ὑδρεμίαν ἐψεύσατο τὴν ὑποχέσεων. χρόνου δέ τινος [b]οὐ πολλοῦ παρελθόντος βουλευομένοις τοῖς ἀνδράσι κατὰ σφᾶς, Μαρκίῳ τε καὶ Τύλλῳ, κινεῖν ἐδόκει τὸν πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Τύλλος αὐτίκα 482
μάλα ἐβούλετο, πᾶσαν τὴν Οὐολούσκων δύναμιν παρελαβών, ὅπως τὴν Ῥώμην χωρεῖν, ἕως ἐστασίαζε, καὶ ἡγεμόνας ἀπολέμους εἶχεν. ὁ δὲ Μάρκιος αἰτίαν πρῶτον ᾤετο δεῖν εὐσεβῆ καὶ δικαίαν σκήσασθαι τοῦ πολέμου· διδάσκων ὡς ἁπάσαις μὲν θεοῖς συλλαμβάνουσι, μάλιστα δὲ ταῖς κατὰ πολέμους, ὅσῳ μείζους τε εἰσὶ τῶν ἄλλων, καὶ εἰς ἀδήλους φιλοῦσι καθίστασθαι τύχας. [c]ἐτύγχανον τότε Ρωμαίοις καὶ Οὐολούσκοις ἐκεχειρίαι δύο πολέμου καὶ ἀνοχαὶ πρὸς ἀλλήλους δύο, ἃς σπονδὰς τε διετεῖς ὀλίγῳ πρότερον χρόνῳ γενόμεναι. "Ἐὰν μὴ δι' ἀπρεπείας, ἔφη, "καὶ διὰ τάχους τὸν πόλεμον ἐπιφέρῃς, δι' ἀλιτηρίας τὰς σπον- "δὰς ἄμπος ἔσῃ, καὶ δαιμόνιον οὐκ ἔξεις ὀργιεῖ· ἐὰν δὲ "περιμείνῃς ἕως ἐκεῖνοι τοῦτο ποιήσωσιν, ἀμύνεσθαι δόξεις, καὶ "λελυμένας σπονδὰς βοηθεῖν. ὅπως δ' ἂν τοῦτο γένοιτο, καὶ "ὅπως ἂν ἐκεῖνοι μὴ ἀρχείαν παράσπονδον, ἡμεῖς δὲ δόξαν- "μεν ὅσιον καὶ δίκαιον ἐπιφέρειν τὸν πόλεμον, ἐγὼ σὺν πολλῇ "φρονήσει ἐξεύρηκα. δεῖ δὲ ὑφ' ἡμῶν αὐτοὺς ἐξαπατηθῆναι "ἀρξαι τῆς παρανομίας. [d]ὁ δὲ τρόπος τῆς ἐξαπάτης, ὃν ἐγὼ "τέως μὴ ἀπόρρητον ἐφύλαττον, ἀναμένων τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ "καιρὸν, νῦν δέ σε σπουδάζοντος ἔργου ἔχεσθαι, θᾶττον ἐκφέρειν "ὅπως μέσον ἀναλήψομαι, τοιόσδε ἐστίν· θυσίας ἁπιτελεῖν "Ρωμαίοις μέλλουσι, καὶ ἀγῶνας ἄγειν ἀπὸ πολλῶν χρημάτων "σφόδρα λαμπρούς· ἀφίξονται δὲ καὶ θέαν ἐπὶ τούτοις πολ- "λοὶ τῶν ξένων. τοῦτον ἀναμείνας τὸν χρόνον, ἴθι καὶ σύ, καὶ Οὐο- "λούσκων ὅσους δύνασαι πλείστους παρασκεύασον ἐλθεῖν ἐπὶ "τὴν θέαν. ὅταν δὲ ἐν τῇ πόλει γένῃ, τῶν ἀναληψομένων τινά σοι

"φίλων

a Εἰ δ' ἄλλο γνώσεις legit *Portus*. b Οὐ πολλῷ διελθόντος *Vat.* c Ἐτύγχανον δὲ τότε *Vat.* quo modo & *Lapus*: nam vertit, *erat enim eo tempore*. atque ita legendum eſſe placuit *Sylburgio*. d Hoc Marcii conſilium è *Dionyſio* noſtro citat *Plutarchus* in Coriolano. *Sylb.* * Si vero aliter cognoſcis de me. *Lapus*. Quod ſi malis in me animadvertere. *Gelen.*

a Pro

" φίλων κέλευσον ἐλθεῖν ὡς τὺς ὑπάτους, καὶ δι' ἀπορρήτων
" εἰπεῖν, ὅτι μέλλουσιν ἐπιθεῖσθαι τῇ πόλει Οὐολῦσκοι νύκτωρ,
" καὶ ἐπὶ τοῦτο ἦκουσι ὅ ἔρρον ἀθρόοι. εὖ γὰρ ἴσθι ὡς εἰ τοῦτο ἀ-
" κούσαιεν, οὐδὲν ἔτι ἐνδιάσαντες ἐκβαλοῦσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς
" πόλεως, καὶ παρέξουσιν ἀφορμὴν δικαίας ὀργῆς.

Ὡς δὲ ἤκουσε ταῦτα ὁ Τύλλος, ὑπερηνάθη τε, καὶ τὴν παροῦσαν χρόνον τῆς στρατείας ἀναβαλλόμενος, πρὸς τὴν παρασκευὴν εἶνετο τοῦ πολέμου. ἐπεὶ δὲ καθῆκεν ὁ τῆς ἀρχῆς χρεὼς, Ἰουλίου τε καὶ Πιναρίου τὴν ὑπατείαν ἤδη παρειληφότων, ἡ κρατίστη τῶν Οὐολῦσκων νεότης ἐξ ἁπάσης πόλεως, ὡς ὁ Τύλλος ἠξίου, παρῆν ὅτι τῶν ἀγώνων θέαν· καὶ κατεσκήνων οἱ πλείους τά τε ἱερῶν καὶ δημοσίοις τόποις, οὐκ ἔχοντες καταγωγὰς τά τε οἰκίαις καὶ πρὸς ξένοις· καὶ ὁπότε ἀφ' τῶν γειτόνων προβοιντο, κατὰ συσσφὰς καὶ ἑταιρείας ἀθρόοι διεξήεσαν· ὥστε καὶ λόγον ἤδη γίνεσθαι πρὸς
483 αὐτῶν ἀνὰ τὴν πόλιν, καὶ ὑποψίας ἀτόπους. τά δὲ τούτῳ προσερχόμενα τοῖς ὑπάτοις ὁ κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Τύλλου μηνυτὴς, ὡς Μάρκιος ὑπέθετο· καὶ, ὡς δὴ ἀπόῤῥητόν τι προῄξειν καὶ τῶν αὐτοῦ φίλων ἐχθρῶν μέλλων ἐκφέρειν, ὅρκοις καταλαμβάνεται τοὺς ὑπάτους ὑπὲρ ἀσφαλείας τε αὐτοῦ καὶ αὐτῶν, καὶ μηδένα Οὐολῦσκων μαθεῖν ὅστις ἦν ὁ μήνυσιν κατ' αὐτῶν πεποιημένος· καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιφέρει τὸν ἐπιθέσεως καὶ κατασκευαζομένης μήνυσιν. ἐδόκει τοῖς ἀνδράσιν ἀληθὴς εἶναι ὁ λόγος, καὶ αὐτίκα ἡ βουλὴ καθ' ἕνδρα ὑπὸ τῶν ὑπάτων κληθεῖσα συνῆλθε, καὶ προσελθὼν ὁ μηνυτὴς τοὺς αὐτοὺς εἶπε, καὶ [b] πρὸς ἐκείνων τὰ αὐτὰ λαβών, λόγους. τοῖς δὲ καὶ πάλαι μὴ εἰς ὃ πρᾶγμα ἐδόκει μεγὰν ὑποψίας, τοσαύτην νεότητα ἐξ ἑνὸς ἔθνους διαφόρου σφίσιν ὅτι τὴν θέαν [c] προελθεῖν· προσελθούσης δὲ μηνύσεως, ἧς τὴν ἀπάτην ἰσχὺν βεβαίαν ἡ δόξα ἔλαβεν. ἐδόκει τε ἅπασιν ἀπαλλάττειν τοὺς ἄνδρας ἐκ τῆς πόλεως, πρὶν ἥλιον δῦναι, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις ὑπεκκρούειν θάνατον· ὑπεμελήθησαν δὲ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν, ἵνα χωρὶς ὕβρεως καὶ μετ' ἀσφαλείας γένοιτο, τοὺς ὑπάτους.

Ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, οἱ μὲν ἐκήρυττον διὰ τῶν γειτόνων διεξιόντες [d] ἀπεῖναι Οὐολῦσκους ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα μάλα, καὶ μίαν ἅπασιν ἐξιοῦσι πύλην τὴν καλουμένην [e] Καπύνην· ἕτεροι δὲ παρέπεμπον τοὺς ἀπαλλαττομένους ἅμα τοῖς ὑπάτοις· ἔνθα μάλιστα ὤφθη ὅσον αὐτῶν τὸ πλῆθος ἦν, καὶ ὡς ἀκμαῖον ἅπαν, ὑφ' ἕνα χρόνον καὶ μίαν ἐξιόντων πύλην. [f] πρῶτος μὲν αὐτῶν ὁ Τύλλος ἐξῄει διὰ ταχέων, καὶ καταλαβὼν ὑπὸ πρόσω τῆς πόλεως τόπον ὑπήδρυσεν, ἐν τούτῳ τοὺς ὑστεροῦντας ἀνελάμβανεν. ἐπειδὴ δὲ πάντες συνῆλθον, ἐκκλησίαν ποιησάμενος, πολλῇ κακολογίᾳ τῆς Ρωμαίων πόλεως ἐχρήσατο, δεινὰ καὶ ἀπόῤῥητα ἀποφαίνων ἢ ὕβριν ἣν ὑβρισμένοι πρὸς αὐτῶν ἦσαν Οὐολῦσκοι, μόνοι τῶν ἄλλων ξένων ἐξελαθέντες ἐκ τῆς πόλεως· καὶ λέγειν ἠξίου ταῦτα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ἕκαστον, καὶ παρατίθεσθαι ὅπως παύσωνται τῆς ὕβρεως Ρωμαῖοι, δίκας παρασχόντες τῶν

"aliquem tibi conjunctiſſimum conſules ad- Per. Jul. 4227.
"ire jube, & ſecreto dicere; Volſcos noctu Ante Chr. 487.
"urbem aggreſſuros & ideo tantum eorum Olymp. 73 1/2.
"numerum in urbem convenire. Certo enim V. C. Cat. 265.
"ſcias, ſi hoc audierint, fore ut ſine ulla cun- Var. 267.
"ctatione vos ex urbe pellant, atque ita iræ
"juſtæ materiam præbeant.

¶ Tullus, his auditis, mirum in modum III.
lætatus eſt, atque hac expeditione in illud tempus dilata, in belli apparatum incumbebat. Deinde quum tempus ludorum committendorum veniſſet, & Julius ac Pinarius conſulatum jam iniiſſent, lectiſſima Volſcorum juventus ex omnibus civitatibus, auctore Tullo, ad ludorum ſpectaculum venit; eorumque major pars divertit in loca ſacra & publica, quod hoſpitia privata non ſufficerent ad omnes recipiendum; & quoties per vias ibant, catervatim & magnis ſodalium globis ambulabant, ita ut ideo tota urbe jam ingens eſſet murmur, nec graves abeſſent ſuſpiciones. Interea index à Tullo ſubornatus adit conſules, ut Marcius monuerat; &, quaſi rem aliquam ſecretam contra ſuos amicos hoſtibus eſſet declaraturus, conſules jurejurando obſtringit, tum ut ſuæ ſaluti conſuleret, tum etiam nequis Volſcorum reſciſceret quiſnam fuiſſet qui indicia contra ipſos detuliſſet: & tum demum fictas illas inſidias declarat. Sermo iſte illis verus videbatur, ac mox viritim à conſulibus coactus eſt ſenatus, & index in medium productus, acceptaque ab illis fide, dixit idem. Illis vero & jampridem res ſuſpicionis plena videbatur, quod tanta multitudo juventutis ex una gente ſibi inimica ad ſpectaculum veniſſet; ſed accedente hoc indicio, cujus fraudem ignorabant, opinio illa valde confirmata eſt. Placuitque omnibus ut ex urbe excederent Volſci ante ſolis occaſum, & iis qui parere nollent pœna capitalis per præconem denunciaretur: ut autem ſine ulla contumelia, & tuto illi diſcederent, conſules hoc curarent.

¶ Hoc S C. facto, præcones per omnia com- IV.
pita dimiſſi, qui ederent, ut Volſci è veſtigio ex urbe diſcederent, atque omnes per unam portam Capenam egrederentur: alii vero cum conſulibus eos abeuntes deducebant. Tunc maxime apparuit quantus eſſet eorum numerus, & quantum eſſet omnium robur, uno eodemque tempore & per unam portam illis exeuntibus. Primuſque Tullus exivit propere, & occupato non procul ab urbe loco opportuno, ibi eos qui ſerius veniebant, excipiebat. Quum autem omnes conveniſſent, concione habita graviter in pop. Rom. eſt invectus, gravi & infanda contumelia Volſcos affectos ab eo dicens, quod ipſi ſoli omnium hoſpitum urbe pulſi fuiſſent; & unumquemque rogabat ut hæc ſuæ patriæ renunciaret, daretque operam ut hæc Rom. ſuperbia pœnis ob hoc juris violati ſcelus datis compeſceretur.

a Pro ἀρχῆς aptius legemus ἑορτῆς, ut *Lapus* quoque, dum vertit *ludorum* tempus. *Sylb.* Ego nihil mutandum cenſeo: quod ſubaudiendum ſit τῶν ἀγώνων; ita ut vertatur, *quum autem tempus principii ludorum veniſſet. Port.* b Πρὸς ἐκείνου *Vat.* c Forſan legendum παρελθεῖν (ut alibi dicit, παρέρχεται πᾶσιν εἰς τὸν πόλεμον) vel συνελθεῖν, ut *Lapus* vertit, *ad ſpectaculum convenire. Sylb.* Προσελθεῖν in *Cod. Vat.* quo modo ſcribendum eſſe conjecerat *Portus.* d Ἀπεῖναι pro ἀπέναι, ſupra quoque notatum aliquoties. Simplici paullo inferius utitur p. 466. v. 7. εἰς μίαν ἀγορὰν πάντες ἴεναι. *Sylb.* e Pro Καπύνην tum *Gelenius* & *Portus* habent *Capenam.* à Capy, Capuave, an Capenis lucis (quorum *Virgilius* meminit *Æneid.* 7.) an aliunde deductum ſit nomen, non ſatis certum eſt. *Sylb.* f Πρῶτος δὲ αὐτῶν *Vat.*

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 ¼. V. C. Cal. 265. Var. 267.

retur. His dictis, & accensis hominum animis qui ob eam injuriam indignabantur, concionem dimisit. Ubi vero singuli, in suas patrias reversi, aliis acceptam contumeliam, rem exaggerantes, declararunt, unaquæque civitas indignabatur, nec iram continere poterat; missique ultro citroque ad populos legationibus, totius Volsci nominis concilium indictum est, ut communi sententia de bello consultaretur. Hæc autem facta sunt Tullo potissimum instigante; & ex singulis populis tam ipsi magistratus quam alia ingens turba in urbem Ecetram convenerunt. hæc enim loco maxime opportuno ad concilium reliquorum pop. sita videbatur. Ibi post multa verba à primoribus cujusque civitatis dicta, ii qui aderant missi sunt in suffragia; & sententia obtinuit bellum movendum, quod Romani priores fœderis jura violassent.

V. ¶ Quum autem magistratus de modo belli gerendi consultandum dixissent, Tullus in medium progressus iis suasit ut Marcium accerserent, & ex eo quærerent quomodo Rom. potentia everti posset. hunc enim omnium optime scire, & quâ laborarent res Rom. & quâ maxime valerent. Placuit hoc consilium, & statim omnes acclamarunt vocandum hominem. Tunc Marcius, nactus quam cupiebat occasionem, surrexit mœstus & lacrymabundus; & post modicum silentium hanc habuit orationem: "Si existimarem vos omnes "idem de mea calamitate sentire, de ea me "apud vos purgare non necessarium crede- "rem: sed cogitans in tanta ingeniorum va- "rietate verisimile esse non defore aliquos, qui "falso atque immerito opinabuntur me non "sine vera & justa causa à populo Rom. pa- "tria pulsum, primum & ante omnia mei ex- "silii rationem in hoc publico vestro conci- "lio mihi reddendam arbitror. Verum, illud "à vobis per deos peto; ut vos, qui optime "scitis injurias quas ab inimicis accepi, quam- "que immerito ac præter jus in hoc infortu- "nium, quod nunc experior, inciderim, me "loquentem æquis auribus audiatis, nec prius "meum consilium desideretis, quam me ejus "auctorem, qualis sim examinaritis. Quam- "vis autem rem altius sim repetiturus, tamen "in his prolixiore oratione non utar. Pop. "Rom. principio formam reip. habuit mix- "tam ex potestate regia & optimatum domi- "natu, postea ultimus rex Tarquinius re- "gnum in tyrannidem vertere voluit. Quare, "optimatum principes, facta in eum conspi- "ratione, illum ex urbe expulerunt, & ipsi "remp. administrarunt, optima & moderatis- "sima, vel omnium confessione, reip. forma "constituta, nec multis ante seculis: sed tertius tantum aut quartus hic est annus, ex quo "pauperrimi & inertissimi quique cives, ma- "los duces sequuti, cum alia multa insolen- "ter fecerunt, tum postremo dominatum op- "timatum evertere sunt conati. Quamobrem "omnes senatus principes id iniquo animo

νομίας. ζῶντα εἰπὼν ἢ ἀποθανόντας ἀνθρώπους ἀγανακτῆσαι, ὅτι τῷ πάθει, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. ὡς δὲ ἀπαλλαγέντες εἰς τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πατρίδας, ἐδήλωσαν τοῖς ἄλλοις τὸ ἀροπλαχισμόν, ὅτι μεῖζον ἐξαγριοῦντες τὸ νόημα, μηνάκλει τε πᾶσα πόλις καὶ κατεῖχεν τὴν ὀργὴν οὐκ ἠθέλησε. διαφερόσθομόμην τε ἄλλη τοῖς ἄλλην εἰς μίαν ἀγορὰν πάντας ἤξιον Οὐολούσκους ἰέναι, ὅπως ἀν κοινῇ χρήσωνται γνώμῃ περὶ τοῦ πολέμου. ἐγίνετο δὲ ταῦτα, ὑπὸ Τύλλου μάλιστα σπάρτου· καὶ συμπέσαν ἐξ ἁπάσης πόλεως οἵ τε ἐν τοῖς τέλεσι, καὶ πολὺς ὄχλος εἰς τὴν Ἐκετραίαν πόλιν· αὕτη γὰρ ἐδόκει ἐν καλλίστῃ κεῖσθαι συμβάλλουσα ταῖς ἄλλαις ἡ πόλις. ῥηθέντων δὲ πολλῶν λόγων ὡς εἶπον οἱ διαπρεσβευόντες ἐν ἑκάστῃ πόλει, ψῆφος ἀνεδόθη τοῖς παροῦσι· καὶ ἦν ἡ νικῶσα γνώμη, κινεῖν τὸν πόλεμον, ὡς Ῥωμαίων ἀρξάντων τῆς περὶ τοὺς σπονδὰς παρανομίας.

Ὑπὲρ δὲ τοῦ τίνα χρὴ πολεμεῖν αὐτοῖς τρόπον προθέντων σκοπεῖν τὸν ἐν τοῖς τέλεσι, παρελθὼν ὁ Τύλλος, συνεβούλευσεν αὐτοῖς καλεῖν τὸν Μάρκιον, καὶ παρ' ἐκείνου πυνθάνεσθαι πῶς ἂν ἡ Ῥωμαίων καταλυθείη δύναμις. χρήσιμα γὰρ ἁπάντων ἀνθρώπων εἰδέναι, πῆ τε κάμνει τοῦ πολέμου πράγματα, καὶ πῇ μάλιστα ἔρρωται. ἐδόκει ταῦτα, καὶ αὐτίκα πάντες ἐβόων καλεῖν τὸν ἄνδρα. καὶ ὁ Μάρκιος ἦν ἐβούλετο ἀφορμῆς λαβόμενος, ἀνέστη κλαυθμυρὸς καὶ δεδακρυμένος, καὶ μικρὸν ὑποσχὼν χρόνον, τοιούτους διέθετο λόγους·

"Εἰ μὲν ἠγνόουν ὑμᾶς ἅπαντας ὁμοίως γνώσκειν περὶ τῶν ἐμῶν συμφορῶν, οὐκ ἂν ὑπελάμβανον ἀναλγησίαν εἶναι "περὶ αὐτῆς ἀπολογεῖσθαι· σὺν θυμῷ μέντοι δὲ, ὡς σὺν πολ- "λοῖς καὶ διαφόροις ἥδεσθαι εἰκὸς, εἶναι τινας οἷς προσκρού- "σεταί δόξα ὅτε ἀληθὴς, ὅτε προσκρούσασα, ὡς οὐκ ἂν "ἄτερ αἰτίας ἀληθοῦς καὶ δικαίας ἐξήλασέ με ὁ δῆμος ἐκ "τῆς πατρίδος, πάντα μάλιστα οἰόμην δεῖν πρῶτον ὑπὲρ "τῆς ἐμῆς φυγῆς σὺν κοινῷ προς ἅπαντας ὑμᾶς ἀπολο- "γήσασθαι. ἀλλ' ἀνάσχεσθέ μου, πρὸς θεῶν, καὶ οἱ κεκτῆσθε "ἐγνωκότες ἃ πέπονθα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὡς ὑ προσή- "κόν μοι ζωῆς πεπείραμαι τῆς τύχης, διεξιόντος, καὶ μὴ "πρότερον προθεῖτε ὅτι χρὴ πράττειν ἀκοῦσαι, πρὶν σ- "ποῖός τις εἰμὶ ὁ τὴν γνώμην ἀποδειξόμενος, ἐξετάσαι. "ἔσομαι δὲ βραχὺς ὁ περὶ αὐτῶν, κἂν πρόσωθεν ἄρξωμαι, "λόγος. Ῥωμαίοις τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς πολίτευμα ἦν ἔκ τε "βασιλείας καὶ ἀριστοκρατίας· ἔπειτα ὁ τελευταῖος βασι- "λεὺς Ταρκύνιος τυραννίδα τὴν ἀρχὴν ἐξέβη ποιεῖν. συστάντες "δὴ ἐπ' αὐτὸν οἱ τὴν ἀριστοκρατίας ἡγεμόνες, ἐκεῖνον μὲν "ἐξέβαλον ἐκ τῆς πόλεως, αὐτοὶ δὲ τὰ κοινὰ κατέσχον, "ἀρίστην καὶ σωφρονεστάτην, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσι, κα- "ταστησόμενοι πολιτείαν. χρόνοις τε οὐ πολλοῖς τοῦ νῦν "πρότερον, ἀλλὰ τρίτον ἢ τέταρτον τοῦτο ἔτος, οἱ πένητα- "τοί τε καὶ ἀφανέστατοι τῶν πολιτῶν, πονηροῖς χρησάμενοι "προστάταις, ἄλλά τε πολλὰ ἐξύβρισαν, καὶ τελευτῶντες "καταλύειν τὴν ἀριστοκρατίαν ἐπεχείρησαν. ἐφ' οἷς ἅπαντες "μὲν οἱ τῆς βουλῆς προεστηκότες ἤχθοντο, καὶ ὅπως παύσον-

a Πάντες in *Ed. Steph.* Verum πάντας agnoscit etiam *Lapus*, dum vertit, *ut in unum forum irent Volsci omnes. Sylb.* b Ἐκετραίων πόλιν ex *Sylburgii* conjectura, & *Cod. Vat.* c Παρὰ τὰς σπονδὰς *Vat.* d Οὔτε προσηκόντως ἐμοὶ, ὡς &c. in *Cod. Vat.* e Πάντος μάλιστα *Vat.* Πάντων μάλιστα ex *Dionysio* esse existimarunt *Sylb.* & *Port.* f Ἀποδειξάμενος *Vat.* g Πολιτεύμασι τὸ μικτὸν ἦκτο *Vat.* h Καθ' ἡσυχίαν *Vat.* quo modo legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.* i Διὰ pro τὰ legisse videtur *Lapus.*

a Simpli-

"παύσοι) τ' ὕβρεως οἱ κινδυντες τ' πολιτείαν, σκοπεῖν ἠξι-
"ουν. ὑπὲρ ἁπάντων δὲ τῶν ἀριστοκρατικῶν, οὐκ ἐμὲ μό-
"νον προσβυτάτων Ἀππιος, ἀνὴρ [a] πολλῶν ἄξιος ἕνεκα ἐπαι-
"νεῖσθαι, οὐκ ἐκ τ' νεωτέρων, ἐγὼ· καὶ λόγους ἐποιούμεθα ἀφ'
485 "παντὸς ὅτι τ' βουλῆς ἐλευθέρους, καὶ δήμῳ πολεμοῦντες,
"ἀλλὰ τυραννικὴν ὑφορώμενοι· καὶ [b] καταδουλώσα-
"σθαί τινα Ῥωμαίων, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐλεύθερον [c] ἅπασιν ἀξι-
"οῦντες ἔχειν, τ' δὲ προστασίαν τ' κοινῶν ἀποδεδόσθαι τοῖς
"χρείττοσι. Ταῦτα ὁρῶντες οἱ πονηρόταποι τ' πλῆθος ἐ-
"κεῖνοι προστάται, πρώτους ἔγνωσαν ἡμᾶς τοὺς φανερώτατα
"συναμυνομένους σφίσιν ἐκποδὼν ποιήσασθαι, οὐχ ἅμα
"[d] ἀμφοτέρους ἐπιχειρήσαντες, ἵνα μὴ ἐπίφθονόν τε καὶ βα-
"ρὺ τὸ πρᾶγμα γένηται, ἀλλ' ἀπ' ἐμοῦ τ' νεωτέρου τε καὶ
"[e] εὐμεταχειρίστου ἀρξάμενοι. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἄκρατον με
"ἐπεχείρησαν ἀπολέσαι, ἔπειτα ἔκδοτον τῷ δήμῳ τ' βουλῆς
"ἠξίουν ὅτι θανάτῳ λαβεῖν. ἀποτυχόντες δὲ ἀμφοτέρων,
"προὐκαλέσαντο ὅτι δίκην αὐτοὶ δικάσουσιν ἔμελλον,
"τυραννίδος ἐπιβαλόντες αἰτίαν. καὶ τοῦτο ἔμαθον, ὅτι
"δήμῳ τύραννος οὐδεὶς πολεμεῖ μὴ τ' ἀρίστων συχνὰς,
"ἀλλὰ τυραννικὸν μὴ τῷ δήμῳ [f] τὸ κεφάλαιον τ' πόλεως
"ἀναιρεῖ μέρος· δικαστήριόν τε οὐχ ὅπερ ἐμοὶ πάτριον, ἀπέ-
"δωκάν μοι, τ' λοιπὴν καλέσαντες ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὃ
"πάντες ὁμολογοῦσι πονηρόταπον εἶναι δικαστήριον, καὶ ἐπ'
"ἐμοῦ πρώτου καὶ μόνου γενόμενον, οὐ ᾧ πλέον ἔμελλον ἐ-
"χειν οἱ θῆτες καὶ ἀνέστιοι καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιβουλεύον-
"τες βίοις, τ' ἀγαθῶν καὶ δικαίων καὶ τὰ κοινὰ σώζεσθαι βου-
"λομένων. τοσοῦτον δὲ ἄρα μοι πρόνοιαν οὐδεμίαν ἀδικεῖν,
"ὥστε οὐ ὄχλῳ κεινόμενος οὐ ὃ πλέον μισόχρηστον ἦν, καὶ
"[g] ἀφ' τούτου ἐχθρόν μοι, [h] δυσὶ μόνον ἑαλὼν ψήφοις,
"ἀποπεμφθῶν τ' ἐξουσίαν τ' δημάρχων, εἰ μὴ καταδικα-
"σθεὶην ἐγὼ, καὶ τὰ ἔσχατα πείσεσθαι πρὸς ἐμοῦ λεγόν-
"των, καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πρὸ τ' ἀγῶνα
"κατ' ἐμοῦ χρησαμένων. τοιαῦτα δὴ πεπονθὼς ἐγὼ
"πρὸς τῶν ἐμαυτοῦ πολιτῶν, ἀβίωτον ἡγησάμενον τὸν
"λοιπὸν ἔσεσθαί μοι βίον, εἰ μὴ λάβοιμι παρ' αὐτῶν
"δίκας. καὶ ἀφ' τούτου ἐξὸν μοι ζῆν ἀπραγμόνως,
"εἴτε σὺ τοῖς Λατίνων πόλεσιν ἠβουλόμην χρῆναι τὸ συγ-
"γενὲς, εἴτε σὺ τοῖς νεοκτίστοις, οὓς οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπῴ-
"κισαν, οὐκ ἠβουλήθην· ἐφ' ὑμᾶς δὲ κατέφυγον, ὡς ἥπι-
"στα μὲν πλεῖστά τε καὶ Ῥωμαίων ἠδικημένους, καὶ μά-
"λιστα αὐτοῖς ἀπεχθομένους, ἵνα κοινῇ μεθ' ὑμῶν τι-
"μωρησάμενοι αὐτοὺς, ὅσοι μοι δυνάμεις, λόγοις τε, ἔν-
"εστι δεῖ λόγων, καὶ ἔργοις, ὅταν ἔργων δέῃ. χάριν τε
"τιμῇ μεγάλῃ οἶδα τῆς τε [i] προθυμίας μου, καὶ ἔτι
"μᾶλλον τ' τιμῆς ἢ με τιμᾶτε, ὅτε μνησικακή-
"σαντες, ὅτε [k] συλλογισάμενοι ὧν ὑπ' ἐμοῦ ὑβρίσθητε
"καὶ τοὺς πολέμους. Φέρε δή, τίς ἂν εἴη ἀνὴρ, εἰ
486 "δόξης καὶ τιμῶν, ὧν προσῆκέ μοι πρὸς τοὺς ἐμαυτοῦ

"ferebant; & quomodo reip. perturbatorum "insolentia compesci posset, consultandum "censebant. Atque inter seniores optimates "Appius Claudius multis nominibus laudem "meruit, inter juniores autem, ego; verbaque "in senatu perpetuo libere faciebamus, non "plebem impugnantes, sed malorum nimiam "potentiam suspectam habentes, nec quem- "piam civem Rom. in servitutem redigere, "sed communem omnium libertatem tueri "volentes, & reip. gubernacula præstantissi- "mis viris reddenda censentes. ¶ Hæc viden- VI. "tes nequissimi illi tribuni plebis, nos primos, "qui ipsis apertissime adversabamur, de me- "dio tollere statuerunt, non ambos simul "aggressi, ad facinoris invidiam & atrocita- "tem vitandam: sed à me juniore, & qui fa- "cile opprimi poteram, initio facto. Ac pri- "mum quidem me indicta causa perdere sunt "conati, deinde me à senatu sibi ad suppli- "cium dedi petierunt. Sed quum neutrum "consequi potuissent, diem mihi dixerunt "ipsi futuri judices, mihi affectatæ tyranni- "dis crimen objicientes. nec illud viderunt à "nullo tyranno plebem oppugnari cum opti- "matibus in eam conspiratione facta, quin "potius contra plebis ope auxilioque præstan- "tissimos quosque cives ab eo tolli: nec mihi "judicium centuriatis comitiis more patrio "dederunt; sed id judicium quod omnes pes- "simum fatentur, & quod in me primum & "solum constitutum est, in quo plus valitura "erant suffragia mercenariorum & vagorum "& alienis fortunis insidiantium, quam viro- "rum bonorum & justorum & reip. salutis "studiosorum. Tanta autem innocentia in "me apparuit, ut à plebe judicatus, (cujus "major pars viros bonos odio persequebatur, "& ideo mihi infensa erat) duobus tantum "suffragiis fuerim damnatus, tribunis pote- "statem se deposituros minantibus nisi con- "demnarer, & se gravissima quæque à me per- "pessuros dicentibus, & omni studio & animi "contentione in eo certamine me oppugnan- "tibus. Hæc igitur passus à meis civibus, re- "liquam vitam mihi non vivendam duxi, "nisi pœnas de illis sumerem. Quapropter, "quum liceret mihi tranquillam vitam de- "gere, vel apud aliquos Latinos pop. ob co- "gnationis jura, vel in coloniis recens con- "ditis, quas majores nostri deduxerunt, hoc "tamen nolui: sed ad vos confugi, quos scio "plurimis injuriis à pop. Rom. affectos, eique "infestissimos, ut vobiscum pro viribus com- "munes injurias ulciscar, & verbis & factis, "prout res postularit. Et vobis magnam ha- "beo gratiam, quod me receperitis, & multo "majorem pro honore, quo me honoratis, "omnium malorū & injuriarum in bellis à me "acceptarum memoria deposita. ¶ Eja igitur, VII. "qualis vir essem, si gloria & honoribus, mihi "à meis civibus debitis, ab illis privatus, de "quibus

Fer. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 ½ V. C. Cos. 265. Var. 267.

a Simplicior ordo est, ἀξιῶ πολλῶν ἕνεκα ἐπαινεῖσθαι, vel πολλῶν ἕνεκα ἐπαινεῖσθαι ἀξιῶ. *Sylb.* b Καταδουλώσασθαί τινα βουλόμενοι Ῥωμαίων *Vat.* & *Lapi Cod.* c Pro ἅπασι malim ἅπαντας, nisi pro ἔχειν reponatur φυλάττειν, vel aliud simile. *Sylb.* Ἔχειν sæpe pro *tueri* accipi debere existimat *Port.* Verum hoc verbum desideratur in *Cod. Vat.* & salvo sensu abesse potest. d Ἀμφοτέροις *Vat.* e Εὐμεταχειριστότερα *Vat.* f Τὸ κεφάλαιον οὐκ τ' πόλεως ὁ τύραννος ἀναιρεῖ *Vat.* g Διὰ τοῦτο ἐχθρόν μοι *Vat.* h *Xylander*, in notis ad *Plutarchi* Coriolanum, pro δυσὶ mavult τελεῖ. Verum lectionem vulgatam sanam esse constat ex p. 452. v. 28. *Sylb.* i Rectius sine articulo χάριν τε μεγάλῃ: vel, retento articulo, pro μεγάλῃ substituendum μεγίστῃ. *Sylb.* k Ὧν ὑπ' ἐμοῦ ποτε ὄντες ἐπιθέσθε *Vat.*

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73. 1. U. C. 265. V. C. 267.

" quibus optime eram meritus, præterea fi-
" nul patria, domo, amicis, diis patriis, ma-
" jorum sepulcris, & omnibus aliis bonis spo-
" liatus, atque iis omnibus apud vos inven-
" tis, cum quibus bellum in illorum gratiam
" gesti, eos non infestarem, quos pro civibus
" hostes sum expertus; nec benefacerem iis
" quos pro hostibus amicos habui? Equidem
" pro viro eum non habuerim, qui nec hosti-
" bus est infensus, nec suæ salutis auctores
" benevolentia prosequitur. Patriam vero ex-
" istimo, non eam civitatem quæ me in civem
" abnegavit, sed eam a qua civis sum factus,
" licet sim peregrinus; & regionem amicam
" puto, non eam in qua affectus sum injuria,
" sed in qua tuto manere possim. Et si deus
" nos juverit, & vos (ut par est) alacriter ope-
" ram navaveritis, spero brevi magnam fore
" mutationem. Illud enim probe scitis pop.
" Rom. jam multis bellis exercito nullum ho-
" stem magis metuendum esse quam vos, nec
" eum in ullam aliam rem majore studio sem-
" per incumbere, quam ut vestræ gentis vires
" debilitet. & propterea vestras urbes, par-
" tim bello captas, partim amicitiæ spe acce-
" ptas, tenere; ne omnes conjunctis copiis
" communi bellum ipsi inferatis. Si igitur
" vos quoque vicissim perpetuo illi obnita-
" mini, & in bellum omnes consentiatis, quod
" jam facitis, facile ejus potentiam evertetis.

VIII. " Quoniam autem de modo & ratione belli
XI " gerendi vultis me meam sententiam aperire,
" sive hoc meæ peritiæ, sive benevolentiæ,
" sive etiam utriusque est testimonium, dicam,
" & nihil vos celabo. Primum igitur, sum vo-
" bis auctor ut detis operam, ut piam & ju-
" stam belli causam quæratis. Quænam au-
" tem & pia & justa & simul e re vestra sit
" futura, ex me audite. Ager quem pop. Rom.
" principio habebat, est exiguus & sterilis:
" sed quem armis sibi quæsivit & finitimis ad-
" emit, est & amplus & fertilis. & si unus-
" quisque populus partem suam, sibi per vim
" contra jus & fas ereptam, velit *repetere ac*
" recipere, nihil erit tam parvum, tam debile,
" tam egenum, quam resp. Rom. Hinc igitur
" nobis initium ducendum arbitror. Mittite
" igitur legatos ad pop. Rom. qui repetant
" vestras urbes quas occupat, & qui postulent
" ut ex munitionibus omnibus, quas in nostro
" agro munivit, excedat; & suadeant, ut si-
" quid aliud de vestro per vim usurparit, id
" vobis reddat. Nec prius ipsi bellum infera-
" tis, quam responsum ab eo acceperitis. Si
" enim hæc feceritis, alterutrum eorum, quæ
" vultis, consequemini: aut res vestras sine
" periculo & sumptu recipietis, aut præcla-
" ram & justam belli causam habebitis. Nam
" quum quis res alienas non appetit, sed suas
" tantum reposcit, & pulsus repulsam armis
" jus suum persequitur, hoc omnium confes-
" sione honestum est. Ejа igitur, quid puta-
" tis Romanos facturos, si vos hæc petere vo-

" πολίταις τυγχάνειν, ἀφῃρέθην ἐγὼ εὖ παθόντων ὑπ' ἐμοῦ
" ῥηθείς, πρὸς δὲ τούτοις, πατρίδος ἅμα τε καὶ οἰκίας, καὶ φί-
" λων, καὶ θεῶν πατρῴων, καὶ τάφων προγονικῶν, καὶ παν-
" τὸς ἄλλου ἀπελαθείς ἀγαθοῦ, πᾶσι δὲ ὑμῖν ἀπηλλαγμένων
" τῶν εὑρεῶν, οἷς ἐκείνων χάριν ἐπολέμουν, μὴ γνώμῃ χα-
" λεπὸς μὲν οἷς αὐτὸς πάλιτ' ἐχθροῖς κέχρημαι, χρη-
" στὸς δὲ οἷς αὖτε πολεμίοις, φίλοις; ἀλλ' ἔγωγε ἡγοῦμαι
" αἰσθρὸς μοῖρα θείλιν ἂν, ὅστις μήτε ὃν πολεμοῦντ' ἀφορᾷς
" ἐχθρὸν, μήτε σ' σώζοντα αὐτὸν δι' εὐνοίας, πατρίδα δὲ καὶ γῆ-
" μαί γ' τ' ἀπαρνησαίμην με πολιν, ἀλλ' ἧς ἀλλότριος
" ὢν, πολίτης γέγονα· γῆν τε, ἐν ᾗ οὐ ἦ ἀδίκημα φίλον,
" ἀλλ' οὐ ἣ ὃ ἀσφαλὲς ἔχω. ἡ ἂν θεός τε συλλαμβάνῃ,
" καὶ τὰ ὑμέτερα, ὡς εἰκὸς, πρόθυμα ἦ, μεγάλην
" καὶ ταχεῖαν ἐλπίζω γενήσεσθαι μεταβολήν. εὖ γὰρ ἴστε
" ὅτι πολλῶν ἤδη πολέμων πειραθέντες Ρωμαῖοι, οὐθέ-
" νας μᾶλλον ἐδείσαν ὑμῶν, οὐδὲ ἔστιν ἐφ' ᾧ μᾶλλον σπου-
" δάζοντες διαλύσουσιν, ἢ ὅπως ὑμέτερον ἐθνος ἀ-
" σθενὲς ἀποδείξωσι. καὶ δὴ τοῦτο τὰς μὲν πολέμῳ
" λαβόντες ὑμῶν ἔχουσι πόλεις, πάσης δὲ φιλίας ἐλπί-
" δι προχρησάμενοι, ἵνα μὴ καθ' ἕνα πάντες νενό-
" μῳοι, κοινὸν ἐξενέγκητε κατ' αὐτῶν πόλεμον. ἐὰν οὖν
" ταναντία ὑμεῖς ἀντιφιλοτιμούμενοι ἀφαιρῆτε, καὶ
" μίαν ἅπαντες ἔχητε τῷ πολέμῳ γνώμην, ὃ πάσεσθε
" νῦν, ῥᾳδίως αὐτῶν τὸ κράτος παύσετε. Οἱ δὲ τέ-
" πον ἀγωνιεῖσθε, ἢ πῶς χρήσεσθε τοῖς πράγμασιν,
" ἐπειδὴ γνώμην ἀξιοῦτε με ἀποφήνασθαι, εἴτε ἐμπει-
" ίαν μοι μαρτυροῦντες, εἴτε εὐνοιαν, εἴτε ἀμφότερα, φρά-
" σω καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι. πρῶτον μὲν οὖν ὑμῖν παραινῶ
" σκοπεῖν, ὅπως δίκαιον καὶ δικαίαν προίσεσθε τὸν πολέ-
" μον πρόφασιν. εὐσεβὴς δὲ καὶ δικαία τοῦ πολέμου πρό-
" φασις ἥτις ἂν γένοιτο, ἣ ἅμα συμφέρουσα ὑμῖν, ἀνύσετα-
" τε μάλ. Ρωμαίοις ἡ μὲν ἐξ ἀρχῆς ὑπάρξασα γῆ βρα-
" χεῖα ἐστιν καὶ λυπρά· ἡ δ' ὁπόσην τοῦ, τοὺς
" πλησίοις ἀφελομένοις, πολλὴ καὶ ἀγαθὴ καὶ ἐν τῷ
" μέσῳ ἡδικημένων ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ ἀξιοῖ λαβεῖν, οὐδὲν ὕστε-
" ρον, οὐδὲ ἀθενές, οὐδὲ ἄπορον, ὡς ὁ Ρωμαίων ἅπας χα-
" νήσει δῆμος. τοῦτο δὲ οἶμαι δεῖν ὑμᾶς ἀρξαι. πέμψατε οὖν
" πρεσβεις ὡς αὐτούς, ἀπαιτοῦντας ἃς κατέχουσιν ὑμῶν
" πόλεις, καὶ ὅσα τειχη ἐν τῇ ὑμετέρᾳ γῇ ἐπῳκοδόμησαν,
" ἀξιοῦντες ἀπολιπεῖν, καὶ εἴ τι ἄλλο βίᾳ ἀφῃρημένοι τῶν
" ὑμετέρων ἔχουσι, πείθοντες ἀποδιδόναι. πολέμου δὲ μήπω
" ἀρχητε, πρὶν ἢ λαβεῖν ἃς παρ' αὐτῶν ἀποκρίσεις. ἐὰν γὰρ
" ταῦτα ποιήσητε, δυοῖν ὧν βούλεσθε οὐκ ἄπορον ἔστα-
" ρον ὑμῖν· ἢ τὰ ἑαυτῶν ἀπολήψεσθε ἄνευ κινδύνων καὶ
" δαπάνης, ἢ καλὴν καὶ δικαίαν προφασιν εἰληφότες ἐστε
" τοῦ πολέμου. ὃ γὰρ μὴ τῶν ἀλλοτρίων ὀρέγεσθαι,
" ἀλλὰ τὰ ἑαυτοῦ ἐπισχεῖν, καὶ μὴ τυραννουμένους τοῦ-
" τον πολεμεῖν, ἅπασιν ἂν ὁμολογήσαιεν ἔργον καλόν.
" φέρε δή, τί ποιήσειν οἴεσθε Ρωμαίους, ταῦτα ὑμῶν πρεσβευ-
μένων;

a Σῶζον αὐτὸν *Vat.* b Haud ita recte ἡμέτερα in *Ed. Steph.* c Convenientius fortasse πολιμίων. *Sylb.* d Ἡμῶν, καὶ δίκαιον πόλεις *Vat.* quo modo in *Lapi* Cod. nam vertit, *bello captas vestras asseruerunt urbes.* e Aptius legemus λυπρά, ut supra p. 45. v. 4. *Sylb.* Idem placuit *Porto*, quod λυπρόγειος & τὸ λυπρόγειον sit *terra sterilis.* Expresse in Cod. *Vat.* λυπρά. f Post ἀφελομένοις deest κατέχειν, κατῆντες, vel aliud verbum simile. *Sylb.* Forsan ἀφειλόμενοι reponendum; nam *Dionysius* paullo post dicit, καὶ εἰ τι ἄλλο σφετερισάμενοι ἔχουσι. *Port.* g Ἠδικημένων ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ ἀξιοῖ λαβεῖν *Vat.* h Omnino legendum ἄκυρος ἀναμφιλέγητον ἔσται κριτής: præsertim cum particula ἂν locum hic non habeat. *Steph.*

* Plenius

"luerius? utrum vestrum agrum redditurosne? Per. Jud. 3227.
"& quid vetabit, quo minus rebus alienis ce- Ante Chr. 487.
"dant? Venient enim Æqui, Albani, Hetru- Olymp. 73 1/4.
"sci, & multi alii, ut agrum suum recuperent. V. C. Cos. 265.
"An retenturos loca occupata, & nihil quod Var. 267.
"sit justum facturos? Ego certe ita opinor.
"Ergo vos injuria ab illis lacessitos testati,
"arma ipsa necessitate coacti capietis, & so-
"cios habebitis omnes, quotquot rebus suis
"spoliati se eas aliter quam armis recuperare
"posse desperarunt. Hæc autem occasio est
"peropportuna, & qualis nulla alia se vobis
posthac offeret, ad Romanos invadendum,
"quam ne speratam quidem fortuna vobis
"injuriam passis obtulit, dum illi seditione
"laborant, & sibi invicem sunt suspecti, du-
"cesque militiæ imperitos habent. Hæc igi-
"tur sunt de quibus amicos summa benevo-
"lentia ac fide monendos, & quæ illis sua-
"denda verbis putavi. Quæ vero & consilio
"providenda & arte excogitanda erunt, ea
"copiarum imperatoribus cogitanda permit-
"tetis. Ego enim quemcunque locum mihi
"assignaveritis, in eo me nullo vel milite vel
"centurione vel duce deteriorem præstare
"omni studio conabor: quare, mea opera
"abutamini in quibuscunque rebus vobis pro-
"desse possum, atque persuasum habeatis me,
"qui hostis magna detrimenta vobis afferre
"potui, nunc quoque vestrum socium magna
"commoda vobis afferre posse.

¶ Hæc dixit Marcius. Dum autem adhuc IX.
ille loqueretur, Volsci ejus verba lubenter audire constabat: & quum ille finem dicendi fecisset, ingenti clamore eum optime monere significarunt; &, nulli amplius facta dicendi copia, ejus sententiam ratam fecerunt. Quare, scripto decreto, confestim ex singulis civitatibus nobilissimos quosque viros delegerunt, Romamque legarunt. cæterum, Marcio in omni civitate jus senatoriæ dignitatis, & gerendorum ubique magistratuum, & cæterorum honorum, quorquot apud ipsos maximi, decreverunt. Nec exspectatis pop. Rom. responsis, rem aggressi, bellum parabant: & quotquot ex illis, ad eam usque diem prælius superioribus fracti, demissiore erant animo, tunc omnes, velut Rom. imperii potentiam eversuri, vires collegerunt. Legari autem ab ipsis Romam missi, postquam in curiam introducti sunt, "Volsci (inquiebant) magnopere cu-
"piunt omnes controversias tollere, & in po-
"sterum pop. Rom. amici & socii sine dolo &
"fraude esse. firmam autem amicitiæ fidem
"inter utrosque fore demostrabant, si agrum
"suum, & oppida sibi à Romanis erepta re-
"ciperent: aliter vero nec pacem, nec amici-
"tiam cum ipsis firmam fore. natura enim
"ita comparatum *dicebant*, ut qui injuriam
"patitur, injuriam facienti sit semper hostis:
"Rogabantque eos ne sibi belli necessitatem
"imponerent, rerum justarum repulsam fe-
"rentibus.

¶ Quum

a Plenius in *Cod. Vat.* τὰ ἑαυτῶν ἔφασαν χωρία &c. b Πολεμῶντες οὐκ ἀπολύειν *Vat.* c Rectius in *Cod. Vat.* παρασπῶν φίλοις. quod & Græcæ linguæ consuetudinem postulare notavit *Steph.* d Forsan legendum τὰ ἔργα, ut præcedit χωπίσθαι λόγοις. *Sylb.* Vel τὰ ἔργα vel τοῖς ἔργοις scriptum fuisse constat. *Steph.* Τὰ δὲ ἔργα ἃ ἐκφέροι malit *Port.* Optime in *Cod. Vat.* ἃ δὲ περὶ αὐτὰ τὰ ἔργα. quod forsan in suo codice habuit *Lapus*: nam vertit, *quæ vero ad opera ipsa* &c. e Male ἐπιτρέψατε *Vat.* in *Ed. Steph.* Ἐπιτρέψατε *Vat.* atque in *Lapi* versione, *permittite.* f Melius in *Cod. Vat.* πεῦδυμον τὸ τοῦ τόπου, & Ἀλλὰ παραχρῆσθαί μοι *Vat.* h Οπ ἐὰν πολεμῶν in *Vat.* & *Lapi Cod.* i Ὑποπτήσσουσι *Vat.* quod forsan rectius. k Ἀπίων πόλεις *Vat.* & *Lapi Cod.* quod placuit etiam *Sylburgio.* l Παντελῶς usurpatum pro παντελῶς. *Sylb.* m Sic *Thucydides* verbo ἡρῆσθαι sæpe utitur. *Steph.* n Καθαιρήσοντες ἰσχὺν *Vat.* o Βεβαίων ὑπάρξειν *Vat.*

a Optime,

X. ¶ Quum legati hæc dixiſſent, patres, illis curia ſubmotis, inter ſe conſultarunt. Poſtea, quum quid reſpondendum eſſet decreviſſent, illis in ſenatum revocatis hoc dederunt reſponſum, "Non latet nos, Volſci, amicitiam "quidem à vobis non peti, ſed ſpecioſam bel- "li occaſionem quæri. nam quæ à nobis pe- "tituri huc veniſtis, probe ſcitis vos nun- "quam impetraturos. Poſtulatis enim iniqua "& quæ fieri non poſſunt. Si enim nobis op- "pida dediſſetis, poſtea pœnitentia ducti "nunc ea repeteretis, certe injuria vobis fie- "ret niſi ea reciperetis. ſi vero jure belli iis "ſpoliati fuiſtis, quum nullum amplius in ea "dominium habeatis, injuriam facitis, qui res "alienas appetatis. Nos enim juſtiſſimas poſ- "ſeſſiones ducimus, quas armis victores quæ- "ſiimus; nec legem iſtam nos primi conſtitui- "mus, nec eam hominum potius quam deo- "rum exiſtimamus: ſed quum omnes tam "Græcos quam barbaros hac uti ſciamus, nihil "molliter vobis remittemus, nec rebus bello "quæſitis cedemus. Magnum enim eſſet viti- "um, ſi quis res, virtute & fortitudine partas, "per ignaviam & ſtultitiam amitteret. Nul- "lam autem bellandi vobis invitis neceſſita- "tem imponimus, nec ſi *in id* propenſi eſtis, "deprecamur: ſed ſi priores bellum intule- "ritis, illatum propulſabimus. Hæc Volſcis "renunciate, & dicite, illos priores arma "ſumpturos, nos vero poſteriores depoſituros.

XI. ¶ Legati hæc reſponſa accepta ad Volſcorum remp. retulerunt. Rurſus igitur convocato concilio, poſtea de communi gentis ſententia decretum eſt, populo Romano bellum indicere. Deinde Tullum & Marcium duces elegerunt, ad quos totius belli ſummam detulerunt: & decreverunt ut copiæ conſcriberentur, & pecuniæ conferrentur, & res cæteræ pararentur, quaſcunque ad uſus bellicos neceſſarias fore exiſtimabant. Quum autem jam dimittendus eſſet conventus, aſſurgens Marcius ſic loquutus eſt: "Quæ in iſto concilio "à veſtra rep. decreta ſunt, bene ſe habent, "& ſuo quæque fiant tempore. Sed interim "dum exercitus conſcribentur, & alia pa- "rabuntur, quæ (ut veriſimile eſt) ſine ali- "quo negotio & mora parari non poterunt, "ego & Tullus abibimus. Qui igitur agrum "hoſtilem depopulari, prædamque ingentem "inde reportare cupient, nobiſcum veniant. "Polliceor enim vobis (deo favente) me "magnam & opimam prædam vobis daturum; "adhuc enim Romani ſunt imparati, quod "nullas dum noſtras copias in unum con- "tractas videant. Itaque eorum agri quan- "tum voluerimus ſine ullo metu *& periculo* "percurrere licebit."

XII. ¶ Hac quoque ſententia à Volſcis probata, duces, antequam ſingula ipſorum conſilia Romanis innoteſcerent, cum ingenti voluntariorum manu ocius egreſſi ſunt: cum quo-

Ὡς δὲ ταῦτα εἶπον οἱ πρέσβεις, ἐβουλεύοντο τὴν σφᾶς οἱ συνέδροι, μεταπεμψάμενοι τοὺς ἄνδρας. καὶ ἐπειδὴ ἔκριναν ἃς χρὴ ἀποκρίσεις ποιήσασθαι, καλέσαντες αὐτοὺς πάλιν ὅτι τ' σύλλογον, ταύτην ἔδοσαν τ' ἀπόφασιν. "Οὐ "λανθάνετε ἡμᾶς, ὦ Οὐολῦσκοι, φιλίας μὲ ἀδὲν δέομε- "νοι, πρόφασιν δὲ εὐπρεπῆ λαβεῖν βουλόμενοι τ' πολέμου. "ἃ γὰρ ἥκετε παρ' ἡμῶν ἀπαιτοῦντες, καλῶς ὁπίσασθε ἀ- "δεήσοντες λήψόμενοι. χρήζετε γὰρ ἀδίκων καὶ ἀδυνάτων. εἰ "μὲν οὖν δόντες ἡμῖν τὰ χρεία, ἔπειτα δόξαν ὑμῖν, νεῦ- "ᵇ ἀπαιτεῖτε, ἀδικεῖσθε μὴ κομιζόμενοι· εἰ δὲ πολέμῳ "ἀφαιρεθέντες, ἀκέπι αὐτῶν ὄντες κύριοι, ἀδικεῖτε τῶν "ἀλλοτρίων ἐφιέμενοι. ἡμεῖς δὲ κρατίσαντες ἡγούμεθα κλή- "σεις, ἃς ἂν πολέμῳ κρατήσαντες λάβωμεν· ἔτε πρῶτοι "καθεστήσαμεν νόμον τόνδε, ἔτε ᶜ αὐτὸν ἀνθρώπων ἡγού- "μενοι μᾶλλον εἶ) ἢ ἀκὶ θεῶν· ἅπαντάς τε καὶ Ἕλληνας καὶ "βαρβάρους εἰδότες αὐτῷ χρωμένους, οὐκ ἂν οἰκοίημεν "ὑμῖν μαλακὸν ἀδέν, οὐδ' ἂν ἀποσαίημεν ἔτι τ' δορυκλή- "των. πολλὴ γὰρ ἂν εἴη κακότης, εἴ τις ἃ μὴ ἀρετῆς καὶ αν- "δρείας ἐκτήσαλο, ταῦτα ὑπὸ δειλίας τε καὶ μωλίας ἀφαι- "ρεθείη. πολεμεῖν δὲ ἔτε μὴ βουλομένους ὑμᾶς ἀναγκά- "ζομεν, ἔτε προθυμουμένους ἀφαιρόμεθα· ἂν δὲ ἄρξησθε, "ἀμυνόμεθα. ταῦτα Οὐολῦσκοις ἀπαγγέλλετε, καὶ λέγετε "ὅτι λήψονται μὲ τὰ ὅπλα ὕστεροι ἐκεῖνοι, ᵈ ἀποθή- "σομεν δὲ ἡμεῖς ὕστεροι.

Ταύτας μὲν πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις λαβόντες, ἀπήγγειλαν τῷ ᵉ κοινῷ ᶠ πλήθει τῶν Οὐολῦσκων. συνα- χθείσης οὖν αὖθις ἐκκλησίας, μετὰ τοῦτο κυρῶται δόγμα κοινὸν ᵍ τοῦ ἔθνους ἀποφαίνειν Ρωμαίοις τὸν πόλε- μον. ἔπειτα αἱροῦνται στρατηγοὺς αὐτοκράτορας τοῦ πολέμου, Τύλλον τε καὶ Μάρκιον δυνάμεις τε ψηφί- ζονται καταγράφειν, καὶ χρήματα εἰσφέρειν, καὶ τὰ ἄλλα παρασκευάσασθαι ὅσων ὑπελάμβανον δέήσειν τῷ πολέμῳ. μελλούσης δὲ λύεσθαι τῆς ἐκκλη- σίας, ἀναστὰς ὁ Μάρκιος, ἔφη· "Α μὲν ἐψήφισαι "τὸ κοινὸν ὑμῶν, ἔχει καλῶς, καὶ γινέσθω κατὰ τὸν οἰ- "κεῖον ἕκαστα καιρόν. ὧν ὅσῳ δὲ στρατεύματα μέλλε- "τε καταγράφειν, καὶ τὰ ἄλλα εὐτρεπίζειν ἔξοντά τι- 489 "νας, ὥσπερ εἰκός, ἀσχολίας καὶ διατριβάς, ʰ ἐγὼ καὶ "Τύλλος ἐρχόμεθα. ὅσοις οὖν ὑμῶν βουλομένοις ἕπε- "σθαι τὴν τῶν πολεμίων, καὶ πολλὴν ⁱ ἀπονέ- "μεσθαι λείαν, ἴτε σὺν ἡμῖν. ᵏ ὑπισχνοῦμαι δὲ ὑμῖν, ἐὰν "θεὸς συλλάβῃ, πολλὰς καὶ καλὰς δώσειν ὠφελείας. "ἔτι γὰρ ἀπαρασκεύοι εἰσὶ Ρωμαῖοι, δυνάμιν οὔπω "συνεστηκυῖαν ὁρῶντες ᵏ ἡμετέραν. ὥστε ἀδεῶς ἡμῖν ὑ- "πάρξει πᾶσαν ὅσην ἂν βουλώμεθα τῆς ἐκείνων χώρας "καταδραμεῖν.

Ἀποδεξαμένων δὲ τὴν ταύτην τ' γνώμην τ' Οὐολῦσκων, ἐξῆσαν οἱ στρατηγοὶ διὰ ταχέων, ˡ πρὶν ἕκαστα γενέσθαι Ρω- μαίοις τὰ βουλεύματα δῆλα, πολλὴν ἐπαγόμενοι στρατιὰν ἐκ θύσιον.

ᵃ Optime, ut arbitror, in *Cod. Vat.* ἐπεὶ τὰ μεταδόξαν ὑμῖν. ᵇ Antichroniſmus hîc eſt. ſenſus poſtulat ἀπαιτῆτε & ἀδικεῖσθε. *Sylb.* ᶜ Αὐτῶν ἀνθρώπων *Vat.* ᵈ In *Ed. Steph.* ἀκολουθήσομεν. quod interpretes nonnullos decepit. Veram lectionem agnoſcit etiam *Lapi* verſio; *nos poſteriùs deponemus. Sylb.* Θήσομεν δὲ *Vat.* De phraſi hac τίθεσθαι τὰ ὅπλα, vide quæ annotavimus ad *Thucyd.* p. 85. v. 2. In *Plutarcho* ſimile reſponſum habemus, αὐτοὶ μὲν ἀναλήψεσθαι τὰ ὅπλα τοὺς Οὐολούσκους, ὑμεῖς δὲ κατθήσεσθαι Ρωμαίους. ᵉ Illud κοινῷ non agnoſcit *Cod. Vat.* ᶠ In *Ed. Steph.* τὰς ψυχὰς, præmiſſa hypodiaſtole. Sed veriorem lectionem τῷ ἔθνους confirmat *Lapi* verſio, atque etiam *Cod. Vat.* ᵍ Optime in *Cod. Vat.* ἐγὼ καὶ Τύλλος ἐρχόμεθα. quo modo & *Lapus*: nam vertit, *ego & Tullus opus exſequemur.* ʰ Ἀποτίμεσθαι *Vat.* ⁱ Ὑποδέχομαι δὲ *Vat.* ᵏ Ὑμετέραν *Vat.* ˡ Πρὶν ἅπαντα γενέσθαι Ρωμαίοις τὰ βουλεύματα, πολλὴν *Vat.* quod à *Dionyſii* manu eſſe arbitror.

ᵃ Optime

ἐκβσιον· ἧς μέρος ἅ ὁ Τύλλος ἔχων, εἰς τ Λατίνων χώρεν ἐβαλεν, ἵνα, θ βοηθείας τ πολεμίων τ ἐκεῖθεν ὄπιν, εἰαν· ὅ δ λοιπὸν ὁ Μάρκιος ἄγων, ὅτι τ Ρωμαίων ἤλασεν. οἷα δ ἀπροσδοκήτ κακ τοῖς χ τ χώρας διαφθείρουσιν ὄπιπεσόντος, πολλὰ μ ἐάλω σώματα Ρωμαίων ἐλεύθερα, πολλὰ δ ἀνδραπόδα, βοῶν τε ὑποζυγίων τ ἄλλων βοσκημάτων χρῆμα οκ ὀλίγον· αὐτός τε ὅσος ἐγκαλελείφθη, ὅσοις ἄλλοις τὰ χωρία γεωργεῖται, τὰ μ ἁρπάθη, τὰ δ διεφθάρη. πλεῖστοι δ πῦρ εἰς τὰς αὐλὰς φέροντες ἐβαλον Οὐολῦσκοι· ὥστε πολλ χρόν μηδὲν ἀναλαβεῖν αὐτὰς δύναθ τὸς ἀποβαλόντας. μάλιστα δὲ τοῦτο ἔπαθον αἱ τ δημοτῶν κλήσεις, αἱ δ τ πατρικίων ἔμειναν ἀσινεῖς· εἰ δ τινες ἐβλάβης, εἰς ἀνδράποδα κ βοσκήματα ἔδοξαν βλαβῆναι. τοῦτο δ ὑπὸ τ Μαρκίου παρήγγελτο τοῖς Οὐολῦσκοις, ἵνα διʼ ὑποψίας ἔτι μᾶλλον οἱ πατρίκιοι γένων τοῖς δημοτικοῖς, κ μὴ ἐξαιρεθείη ὃ φασίζουσι τὰ πόλεως. ὅπερ κ συνέβη. ὡς δ ἠγέλθη τοῖς Ρωμαίοις ἡ καθʼ ἑαυτὴν χώρας, κ ἔγνως ὑπ ἐξ ἴσου γενομένην ἅπασι τ συμφορὰν, κατεβόων μὲν τ πλουσίων οἱ πένητες, ὡς ἐπαγόντων σφίσι τ Μάρκιον· ἀπελογοῦντο δὲ οἱ πατρίκιοι, κ κακουργίαν τινὰ ἑαυτῶν ἀπέφαινον. βοηθεῖν δὲ τοῖς ἀπολλυμένοις, ἢ σώζειν τὰ ἀμείνω, διʼ ὑποψίας τε ἀλλήλων κ δι προδοσίας, ὐδεὶς ἠξίου. ὥστε πολλὴν ἄδειαν ὁ Μάρκιος ἀπῆγε τ στρατιᾶς, κ κατέστησεν ἅπαντας ὅτι τὰ οἰκεῖα, παθόντας μὲ ὐδὲν δεινὸν, δράσαντας δὲ ὅσα ἠξίουν, κ πολλῶν εὐπορήσαντας χρημάτων. ἦκε δὲ κ ὁ Τύλλος ὀλίγον ὕστερον ἐκ τ Λατίνων χώρας, πολλὰς ἐπαγόμενος ὠφελείας· ὐδὲ γὰρ ἐκεῖ δύναμιν ἔχον ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις μαχησόμενοι, ἀπαράσκευοί τε ὄντες, κ παρ ἐλπίδα κ δεινῶς σφίσιν ὀπιπεσόντος. ἐκ δὲ τούτου, πᾶσα πόλις ἐπῆρτο ταῖς ἐλπίσι, d κ θᾶττον ὡς ἄν τις ὑπέλαβεν, ἥ τε καταγραφὴ τ στρατιωτῶν ἐγίνετο, κ τὰ ἄλλα ὑπηρετεῖτο e ὅσα τοῖς στρατηγοῖς ἔδει.

Ἐπειδὴ δὲ f συνῆλθε πᾶσα ἡ δύναμις, ἐβουλεύετο μετ κ συνάρχοντος ὁ Μάρκιος, ὅπως g χρήσωνται τοῖς λοιποῖς πράγμασιν. h ἔφη δέ· "Ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ Τύλλε, κράτιστον εἶναι, νεί-
"μαντας τὰς δυνάμεις ἡμᾶς διχῆ· ἔπειτα τ μὲ ἕτερον
"ἡμῶν ἀλογεῖν τὰς ἀκμαιοτάτας κ προθυμοτάτας, ὁμόσε
"χωρεῖν τοῖς πολεμίοις μαχησόμενον· κ εἰ μὲν ὑπομενοῦσιν
"ἡμῶν εἰς χεῖρας ἰέναι, μιᾷ κεῖναι τ ἀγῶνα μάχῃ· εἰ δὲ
"ἀποκνήσουσιν, ὡς ἐγὼ πείθομαι, i στρατείᾳ νεοσυλλέκτων, κ
"ἠγεμόσιν ἀπείροις πολέμου, τ ὑπὲρ τ ὅλων κίνδυνον ὀφεί-
"λειν, τιμή τε χώρων αὐτῶν ὀπίσω πορθεῖν, κ τὰς συμ-
"μαχίας περιαιρεῖν, κ πᾶν ἄλλο
"κακόν ὅ,τι δύναται ποιεῖν· τ δ ἕτερον αὐθαδὲς ὑπομένοντα,
"φυλακὴν ποιεῖσθαι τ τε χώρας κ τ πόλεων, μὴ λάθωσιν
"k ἀφυλάκτους αὐτοῖς ὀπίσω ὄντες οἱ πολέμιοι, κ πρᾶγμα
"αἴσχιον πάθωμεν, ἐν ᾧ τ ἀπόντων ἐφιέμεθα, τὰ παρόντα
"ἀφαιρεθέντες. ἀλλὰ χρὴ τ αὐθάδη ὑπομένοντα ἤδη l τεῖχη

rum parte Tullus in Latinorum agrum irrupit, ut impediret nequa inde auxilia hostium Romanis *subsidio* venirent; reliquas copias Marcius in agrum Rom. duxit. Quum autem id malum utpote inopinatum agrestes invasissent, multi cives Rom. ingenui, multi servi, boum & jumentorum & alius pecoris magna vis capta; & frumentum quod *in agris* relictum erat, & ferramenta, aliaque instrumenta rustica, partim direpta, partim corrupta sunt. Quinetiam postremo Volsci in villas ignem intulerunt ac injecerunt; ut nonnisi longo post tempore à dominis, qui eas amisissent, reparari possent. Præcipue vero in plebejorum prædia sævitum est: sed villis, quæ patriciorum erant, temperatum. Quod si qui eorum damnum acceperunt, id in mancipiis & pecore accepisse visi sunt. Hoc enim Volscis mandarat Marcius, ut patricii plebejis magis essent suspecti, neve seditio ex urbe tolleretur; quod etiam accidit. Ut enim Romam renunciata est agrorum vastatio, & cives cognoverunt, eam calamitatem non æque omnibus accidisse, pauperes accusabant divites, quod Marcium contra se duxissent. Sed patricii se purgabant, atque hanc esse malitiosam ducis versutiam demonstrabant. Nullus tamen aut rebus pereuntibus succurrere aut reliquas servare, ob suspiciones mutuas & proditionis metum, volebat. Itaque Marcius liberrime & impune copias abduxit, omnesque domum nulla clade affectos, & rebus quascunque volebant confectis, & valde ditatos reduxit. Tullus etiam paullo post ex agro Latino cum ingenti præda rediit. nam ne illi quidem copias habebant, quibus cum hoste congrederentur, quia erant imparati, & repentino malo præter spem oppressi. Hinc factum est ut omnes Volscorum populi ingentes spes conciperent, & opinione citius exercitus conscriberetur, & res aliæ ad bellum necessariæ imperatoribus suppeditarentur.

Coactis autem omnibus copiis, Marcius cum collega de modo ac ratione belli in posterum gerendi consultare cœpit. "Mihi, inquit, Tul-
"le, videtur optimum esse, ut, copiis inter nos
"bifariam divisis, alter nostrum cum robustis-
"simis quibusque militibus obviam hostibus
"eat, eosque aggrediatur; &, si nobiscum con-
"gredi ausi fuerint, uno prælio de summa re-
"rum decernat: sin (quod ego futurum cre-
"do) exercitui tyronum & ducibus militiæ
"imperitis summam rerum committere non
"audeant, agros eorum incursionibus popu-
"letur, & sociorum auxilia distrahat, & colo-
"nias evertat; nulloque sibi à maleficio tem-
"peret, quo eos vexare possit. alter vero hîc
"remaneat ad regionis & oppidorum præsi-
"dium, ne forte hostes clam nostros incautos
"invadant, & maximam accipiamus ignomi-
"niam; &, dum res absentes appetimus, præ-
"sentibus spoliemur. Sed oportet eum qui
"hîc est remansurus, mœnia, sicubi collapsa
"sunt,

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73. 3. V. C. Cai. 265. V. C. Var. 267.

IX

XIII.

IIX

a Optime in *Cod. Vat.* μηδ' ἀναλαβεῖν. *b* Si quis ibidem generalius malit αὐτὰ, per me licet, ut scilicet non ad villas tantummodo feratur ea vox, sed etiam ad reliquum instrumentum rusticum. *Sylb.* *c* Διʼ ὑποψίαν *Vat.* & mox infra v. 23. διʼ ὑποψίας τε ἀλλήλων κ δι προδοσίας. *d* Ita legendum puto κ θᾶττον ἤ τις ἂν ὑπέλαβεν. *Port.* *e* Ὅσων τοῖς στρατηγοῖς ἔδει *Vat.* *f* Συνῆλθε δὲ πᾶσα *Vat.* *g* Ut hîc subjunctivi modi verbum tributum est particulæ ὅπως, ita supra p. 465. v. 49. Vide & quæ notavimus ad p. 258. v. 23. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὅπως χρήσιον τοῖς. *h* Εφη δ' ὃν λέγων· Ἐμοὶ &c. in *Cod. Vat.* *i* Malim στρατῇ νεοσυλλέκτων: ut scilicet mox sequitur ἡγεμόσιν ἀπείροις πολέμου. atque ita & *Lapus* vertit, *exercitu nuper collecto*. *Sylb.* Huc facit & *Cod. Vat.* in quo στρατῆς pro στρατείας. *k* Rectius in *Cod. Vat.* ἀφυλάκτους αὐτοῖς, sc. πολίτας. vel enim αὐτοῖς ad significatum referendum, vel αὐτοὺς scribendum, ut censet *Portus*. *l* Τείχη τε ὀρθῶν *Vat.* *a* Magis

Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 ½. V. C. Cos. 265. Var. 267.

"sunt, jam erigere, & fossas purgare, & ca-
"stella munire, ut agricolæ habeant refugia;
"novas præterea copias conscribere, & com-
"meatus iis, qui ad militiam fuerint profecti,
"suppeditare, & arma fabricare, &, si quid
"aliud est necessarium, ocius ministrare. Tibi
"autem optionem do utrum copiis, quæ extra
"Volscorum fines bellum sunt gesturæ, an iis
"quæ hîc sunt mansuræ præesse malis. Hæc
eo dicente, Tullus eam sententiam vehemen-
ter est admiratus: & quum perspectum habe-
ret hominis industriam & felicitatem, ipsi ex-
ercitus educendi imperium permisit.

" ἀνορθῶν ὅσα πέπτωκεν, ἢ τάφρους ἀναχωμαίρειν, καὶ
" φρούρια οἰκρῶν, ἵνα τοῖς γεωργοῦσι τὴν χώραν ὑπάρχωσι
" καταφυγαί· στρατείαν τε ἄλλην προσπαλαγεῖφειν, ἢ
" τεφρὰς τοῖς ἔξω θοιν' ὀπαχορηγεῖν, ἢ ὅπλα χαλκεύειν,
" ἢ εἴ τι ἄλλο ἀναγκαῖόν ἐστι πρᾶγμα, ὀξέως ὑπηρετεῖν.
" δίδωμι δέ σοι τὴν αἵρεσιν, εἴτε τῆς ὑπερθεν στρατιᾶς,
" εἴτε τῆς ἐνθάδε ὑποιδμώσης ἐθέλεις στρατηγεῖν. Ταῦ-
τα λέγοντος αὐτοῦ, σφόδρα ἠγάσθη τὴν γνώμην ὁ Τύλλος· ἢ
ὃ δὲ στρατήιον τ' ἀνδρὸς εἰδὼς ἢ ὀπιτυχὲς, ἐπέτρεψεν
ἐκείνῳ τὴν ἔξω στρατιᾶς ἄρχειν.

XIV. ¶ Marcius, non amplius cunctatus, cum exercitu Circejos petiit, urbem in qua coloni Rom. una cum ipsis civibus habitabant, eamque obiter recepit. Nam oppidani, ubi cognoverunt agrum suum esse in hostium potestate, & copias ad muros adduci, apertis portis obviam hostibus inermes venerunt, rogantes ut urbem in deditionem acciperent. quo factum est ut nihil gravius paterentur. Imperator enim nullum eorum interfecit, neque ex urbe quemquam expulit: sed vestes ad usus militum, & frumenti in mensem unum pecuniæque modicam summam accepit, exercitumque abduxit, parva manu in urbe relicta, tum ad ipsorum civium præsidium, ne quid mali à Romanis acciperent, tum etiam nequid in posterum innovarent. His Romam nunciatis multo major perturbatio & tumultus est exortus: quia patricii plebem incusabant, quod virum bellicosum & industrium & valde magnanimum falsi criminis accusatum expulissent, & ut Volscis dux esset effecissent. Tribuni vero plebis patres accusabant, & dedita opera insidiose rem totam ab illis compositam dicebant, & bellum non æque universis, sed sibi solis inferri simulate criminabantur: & maligniſſimi quique de plebe ab illis stabant. Cæterum, ob mutuas simultates, & accusationes quibus in concionibus utebantur, ne in mentem quidem illis venit ut exercitum conscriberent, aut sociorum auxilia accerserent, aut res urgentes & necessarias pararent.

Καὶ ὁ Μάρκιος ὑφὲν ἔτι διαμελλήσας, ἦκεν ἄγων τὴν δύναμιν ὀπὶ Κιρκαίαν πόλιν, ἐν ᾗ κληροῦχοι Ρωμαίων ἦσ ἄμα τοῖς ὀπιχωρίοις πολιτευόμενοι, ἢ προδαλαμβάνει τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου. ὡς γὰρ ἔγνωσ οἱ Κιρκαῖοι κεκτημένην σφῶν τὴν χώραν, ἢ παρεσάγουσαν πρὸ τείχους τὴν στρατιὰν, ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἐξῆσ ὁμόσε τοῖς πολεμίοις ἀνόπλοι, προδαλεῖν τὴν πόλιν ἀξιοῦντες· ὅπερ αὐτοῖς αἴτιον μὲν μηδὲν παθεῖν ἀνήκεστον ἐγένετο. ὅτε γὰρ αὐτοὺς ἀπεκλείετεν ὁ στρατηγὸς ὑδένα, ὅτε ἐξέλασεν ἐκ τῆ πόλεως· ἐαθῆτα δὲ τοῖς στρατιώταις ἢ τεφὰς εἰς μῆνα ἱκανὰς, ἢ ἀργύριόν τι μέτριον λαβὼν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν, ὀλίγην μοῖραν ἐν τῇ πόλει καταλιπών, τῆ τε ἀσφαλείας τῆ ἐνοικούντων ἕνεκα, μή τι ὑπὸ Ρωμαίων πάθωσι κακὸν, ἢ μηδὲν ὕστερον νεωτερίσωσι. εἰς δὲ τὴν Ρωμην ὡς ἠγγέλθη τὰ γενόμενα, πολὺ πλείων ταραχὴ ἢ θόρυβος ἦν· τῶν μὲ πατρικίων τὴν δῆμον ἐγκαλούντων δι' αἰτίας, ὅτι πολεμικὴν ἄνδρα, ἢ δραστήριον, ἢ φρονήματος μεγέθ μεστὸν, ψευδεῖ διαβολίαις αἰτίᾳ τῆ πόλεως ἀπήλασε, ἢ παρεσκεύασε ἡγεμόνα Οὐολούσκοις γενέσθ. τὴν δὲ προεστηκότων τῆ δήμου, κακηδείας τῆ συνεδρίου ποιουμένων, ἢ ὃ πρᾶγμα ὅλον ἐξ ἐπιδουλῆς ὑπ' ἐκείνων κατεσκευάσθ λεγόντων, τόν τε πόλεμον ἢ κοινὸν ἅπασιν, ἀλλὰ σφίσι μόνοις ἐπάγεσθ σκηπτομένων· ἢ ἦν ὃ κακοηθέσταον τῆ δήμου μέρος ἅμα τούτοις. [b] στρατείας δὲ καταγράφειν, ἢ καλεῖν τὰς συμμαχίας, ἢ κατασκευάσασθ τὰ κατεπείγοντα, διὰ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἔχθη, ἢ τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κατηγορίας, ὧδὲ εἰς νῦν ἐλάμβανον.

XV. ¶ Quod quum animadvertissent Rom. natu maximi, in unum convenerunt, & communicato inter se consilio suadebant & privatim & publice seditiosissimis quibusque de plebe, ut desinerent patricios suspectos habere & accusare: docentes, si ob unius viri nobilis exsilium in tanto periculo resp. versaretur, quid exspectandum esset si major patriciorum pars à plebe contumeliis affecta idem sentire cogeretur. Atque isti plebis tumultum & confusionem sedarunt. Quum autem ingens ille tumultus sedatus fuisset, senatus coactus legatis, à Latinorum rep. ad belli societatem petendam missis, respondit, se non facile illis auxilium in præsentia mittere posse: sed se illis permittere, ut de suis militibus exercitum conscriberent, eique duces suos præficerent, & tantas copias ad bellum mitterent, quantas ipse pop. Rom. esset missurus. Nam in ami-

Τοῦτο καταμαθόντες οἱ πρεσβύταλοι τῆ Ρωμαίων, συνεαφέντες ἔπειθον ἰδίᾳ τε ἢ ἐν κοινῷ τὸς ζασιωδεζάτους τῆ δημοτικῶν παύσασθαι τῆ εἰς τὸς πατρικίους ὑποψιῶν τε καὶ κατηγοριῶν· διδάσκοντες [c] ὡς εἰ δι' ἑνὸς ἀνδρὸς ὀπιφανοῦς φυγὴν τοσοῦτῳ κίνδυνῳ κατέχε τὴν πόλιν, τί χρὴ προσδοκᾶν, ἐὰν ἀναγκασθῶσιν ⓐ πολλοὶ τῆ πατρικίων προπηλακισθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου τὸ αὐτὸ φρονῆσαι. καὶ κατέχον ὅτι τὴν ἀκοσμίαν τοῦ πλήθους. παυσαμένου δὲ τοῦ πολλοῦ θορύβου, συνελθοῦσα ἡ βουλὴ, τοῖς μὲν ὑπὸ κοινοῦ τῆ Λατίνων παροῦσι προσευξαμένη ὀπὶ συμμαχίας αἴτησιν, ἀπεκείνατο μὴ ῥᾴδιον εἶναι σφίσι, βοήθειαν ἀποστέλλειν ᾧ παρόν· αὐτοῖς δὲ ἐκείνοις ὀπιτρέπειν τὴν ἑαυτῶν στρατιὰν καταγράφειν, ἢ ἡγεμόνας τῆς δυνάμεως ἰδίους, ἐκπέμπειν τε ὅσην ἂν αὐτοὶ ἐκπέμψωσι δύναμιν. ἐν γὰρ ταῖς συνθήκαις

491

a Magis proprie στρατιὰν, ut mox v. 6. & v. 10. *Sylb.* b Hîc quoque magis proprie legemus στρατιᾶς, ut mox v. 49. & & p. 473. v. 11. *Sylb.* Ita etiam in *Cod. Vat.* c Illud ὡς hîc loci videtur redundare. *Sylb.*

a Συναγα-

συμβήκης αὖς ἐποιήσαντο πρὸς αὐτὺς τὲι φιλίας, ἀσφάρητον ἰὼ τύτων ἑκάτερον. τοῖς δὲ ὑπάτοις ἐφῆκεν στρατὸν τε συναλαγεῖν ὃν καθαλόγῳ, καὶ τὴ πόλιν διὰ φυλακῆς ἔχειν, καὶ τὺς συμμάχυς προσκαλεῖν· εἰς ὕπαθρον δὲ μήπω τοὺς δυνάμεις ἐξάγῳ, ἕως ἂν ἅπαντα εὐτρεπῆ γένηται. καὶ ὁ δῆμος ταῦτα ἐπεκύρωσεν. ἰὼ δὲ βραχὺς ὁ λειπόμενος τ' ἀρχῆς τοῖς ὑπάτοις χρόνος. ὥστε οὐδὲν ἔφθασαν τῶν ἐψηφισμένων ὅλῃ τέλος ἄγῳ, ἀλλὰ παρέδοσαν ἡμιελῆ ἅπαντα τοῖς μετ' ἑαυτὺς ὑπάτοις.

Οἱ δὲ μετὰ τύτων τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, Σπόριός Ναύτιος καὶ Σέξτος [b] Φούριος, στρατιάν τε ὅσην ἐδύναντο πλείστην ἐκ τῆ πολιτικῆ [c] κατεγράψαντο συλλόγῳ, καὶ [d] φρυκτωρίας καὶ σκοπὺς ἐν τοῖς ἐπικαιροτάτοις φρυρίοις ἔταξαν, ἵνα μηδὲν ἀγνοήσωσι τῶν ἐπὶ τῆς χώρας πραττομένων· χρήματά τε καὶ σῖτον καὶ ὅπλα ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πολλὰ ἡτοιμάσαντο. τὰ μὲν οὖν οἰκεῖα παρεσκεύαστο αὐτοῖς ὡς οἷόν τε ἄριστα, καὶ οὐδὲν
492 [e] αὐτῶν ἔτι δεῖν ἐδόκει· τὰ δὲ συμμαχικὰ οὐκ ἅπαντα ὑπήκουεν προθύμως, [f] ἐκούσά τε οὐκ ἰὼ οἷα συνάραντο τῷ πολέμῳ· ὥστε οὐδὲ προσαναγκάζειν αὐτὰ ἠξίουν, φοβούμενοι προδοσίαν. ἤδη δέ τινα καὶ ἀφίστατο αὐτῶν οὐκ ἔτι φανερῶς, καὶ τοῖς Οὐολούσκοις συνελάμβανεν. πρῶτοι δὲ ἦρξαν Αἰκανοὶ τῆς ἀποστάσεως ἅμα τῷ συνῆναι τὸν πόλεμον, εὐθὺς ἐλθόντες ὡς τὺς Οὐολούσκυς, καὶ συμμαχίαν μετ' ὅρκων συνθέμενοι· στρατιάν τε ἀπέστειλαν ὕστερον τῷ Μαρκίῳ πλείστην τε καὶ προθυμοτάτην. ἀρξαμένων δὲ τύτων, πολλοὶ καὶ τ' ἄλλων συμμάχων κρύφα συνελάμβανον τοῖς Οὐολούσκοις, οὐκ ἀπὸ ψηφισμάτων, οὐδὲ ἀπὸ κοινῆ δόγματος ἀποστέλλοντες αὐτοῖς τὰς συμμαχίας· εἰ δέ τισιν ἦν βουλομένοις μετέχειν τ' στρατείας τ' σφετέρων, οὐχ ὅπως [g] ἀποτρέποντες, ἀλλὰ καὶ παρορμῶντες· ἐγεγόνει τε καὶ πολλῷ χρόνῳ τοσαύτη δυνάμις πρὶν τὺς Οὐολούσκυς, ὅσην οὐ πώποτε ἔσχον, ὅτε μάλιστα [h] ἤκμαζον ἐν ταῖς πόλεσιν. ἰὼ ἐπαλόμενος ὁ Μάρκιος, ἐνέβαλεν αὖθις εἰς τ' Ρωμαίων γῆν· καὶ καθεζόμενος ἡμέρας συχνὰς, ἐδῄω τ' γῆν ὅσην ἐν τῇ πρότερον εἰσβολῇ παρέλιπεν. σωμάτων μὲ ἓν ἐλευθέρων ὑπὲρ πολλῶν ἐκράτησ ἐγένετο χρῄ Ταύτιλλυ τ' [i] στρατιᾶ· οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰ πλείστυ ἄξια συσκευασάμενοι, [k] πάλαι πρότερον ἐπὶ καλεπεφύγεσαν, οἱ μὲ εἰς τ' πόλιν, οἱ δὲ εἰς τὰ πλησίον φρούρια, ἅπερ ἦν ὀχυρώτατα· τὰ δὲ βοσκήματα αὐτῶν, ὅσα οὐχ οἷοί τε ἦσαν ἀπελάσαι, καὶ τὺς νέμοντας, ἁρπάσαντας λαμβάνει, τόν τε σῖτον ὃν τοῖς ἄλωσιν ἔτι κείμενον, καὶ τὺς ἄλλυς καρπύς, [l] τὺς μὲ ὃν χερσὶν, τὺς δὲ καὶ συγκεκομισμένυς ἀναιρεῖται. προνομεύσας δὲ καὶ διαπορθήσας ἅπαντα, οὐδενὸς ὁμόσε χωρῆσαι τολμήσαντος, ἐπ' οἴκυ τ' στρατιὰν ἀπῆγε, βαρεῖαν ὅσην ἤδη τῷ πλήθει τῶν ὠφελειῶν, καὶ ἀσφαλῆ προβουμένην.

citiæ fœderibus, quæ cum illis fecerant, hoc utrumque vetabatur. Conſulibus vero mandavit ut delectus haberent, exercitumque conſcriberent, & urbem præſidiis cuſtodirent, & ſociorum auxilia accerſerent; copias tamen ex urbe non educerent, antequam res omnes paratæ eſſent. atq; populus hæc rata fecit. Conſulibus autem exiguum annui magiſtratus tempus ſupererat. quapropter nihil eorum, quæ fuerant decreta, ipſi conficere potuerunt: ſed rem omnem ſemiperfectam ſuis ſucceſſoribus reliquerunt. *Per. Jul. 4227. Ante Chr. 487. Olymp. 73 1/3. V. C. Cat. 265. Var. 267.*

¶ Qui vero illis ſucceſſerunt, fuerunt Sp. Nautius, & Sex. Furius, qui copias quantas maximas potuerunt ex urbana multitudine conſcripſerunt, & ignes & ſpeculatores in caſtellis opportuniſſimis collocarunt, ut nihil eorum quæ fierent in agris ignorarent: & magnam vim pecuniarum, frumenti, armorumque brevi comparârunt. Domi igitur, quam optime fieri potuit, res omnes ab illis ſunt paratæ; ita ut nihil amplius deſiderari poſſe videretur. ſed non omnes ſocii alacriter parebant, * & ſi qui ultro ad hujus belli ſocietatem ſeſe offerebant, hoc etiam re ipſa præſtare non poterant: quare, ne illos quidem cogere volebant, quod proditionem metuerent. Et jam eorum nonnulli ab ipſis aperte defecerant, & Volſcos juvabant. Æqui vero primi, ſimul atque bellum exortum eſt, ad Volſcos profecti, & interpoſito jurejurando ſocietate facta, copias maximas & animis paratiſſimas ad Marcium miſerunt. Horum autem exemplum ſequuti & multi alii ſocii clam Volſcis favebant; non tamen ex decreto, aut de communi ſententia, illis auxilia mittebant: ſed ſi qui de ſuis eam militiam ſequi volebant, non ſolum eos ab ea non deterrebant, verumetiam ad eam eos adhortabantur. brevique temporis ſpatio tantum virium Volſcis acceſſit, quantum nunquam ante, ne rebus quidem in ſua gente maxime florentibus, habuerant. Cum quibus Marcius iterum in agrum Rom. irruptionem fecit: moratuſque ibi per multos dies, agrum † vaſtavit quem ſuperiore Irruptione intactum reliquerat. paucis tamen hominum ingenuorum corporibus in hac expeditione eſt potitus. (jam enim illi multo ante cariſſimis quibuſque rebus collectis confugerant, alii in urbem, alii in proxima caſtella, quæ munitiſſima erant) ſed eorum pecus, quod mature abigere non potuerant, ſervoſque id paſcentes cepit, frumentumque quod adhuc in areis jacebat, aliaſque fruges, quæ vel adhuc in manibus *meſſorum* erant, vel jam collectæ fuerant, abſportavit. Quum igitur omnia vaſtaſſet diripuiſſetque, nullo ſecum congredi auſo, copias ingenti præda onuſtas, atque ideo lente iter facientes, domum reduxit.

XVI.
Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268. Sp. Nautio, & Sex. Furio Coſſ. Volſci duce Marcio denuo Rom. infeſtant.

¶ Volſci

a Συναγαγεῖν ἐκ καταλόγυ *Vat.* nec aliter in *Lapi* Cod. nam vertit, *exercitum conducere ex deſcriptione.* *b* Male in *Ed. Steph.* Φρύελλος. *c* Κατεστήσαντο κατὰ λόγυς *Vat.* verum συλλόγυ agnoſcit *Lapus.* *d* De voce φρυκτοὶ (unde φρυκτωρία) vide *Schol.* ad *Thucyd.* p. 159. *Ed. Oxon.* *e* Αὐτῶν ferri poteſt, ſi referatur ad τὰ οἰκεῖα. alioqui ſi ad conſules referre velis, legendum fuerit αὑτοῖς, ut p. 471. v. 33. *Sylb.* *f* Senſus eſt, καὶ ὅσα μὴ ἐν οἷς ἐκείνοις συνάραιντο τῷ πολέμῳ. *Sylb.* *g* Ἀποτρέποντες agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *non avertentes.* alioqui admitti etiam poſſet ἐπιτρέποντες, quanquam minori emphaſi. *Sylb.* *h* Minus recte ἤκμαζον in *Ed. Steph.* Ἥκμαζον τοῖς πόλεσιν *Vat.* *i* Magis proprie στρατείαν. *Sylb.* *k* Παλαίτερον ἐν *Vat.* *l* Τὺς μὲ χερσὶ *Gelenius* vertit *demeſſas.* ego τὺς μὲν χερσὶ καρπὺς intelligo fruges in quibus demetendis, colligendis, & terendis agricolæ adhuc eſſent occupati: quibus opponit τὺς συγκεκομισμένυς, fruges jam comportatas in granaria. Sic infra ἀδιατειχίσμων δὲ καὶ χαρῶν ὄντα dicit, qui militum manibus ſtrenue urgeretur. *Sylb.* * Neque ſponte ſuſcipiebant una bellum &c. *Port.* Cumque ſponte ad belli ſocietatem adduci non poſſent, ne cogendos quidem ſenatus cenſuit &c. *Gelen.* † *Vel potius,* vaſtavit quicquid agri in ſup. *Port.*

a Expreſſius

XVII.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

¶ Volsci autem quum tantam prædam afferri viderent, & Romanorum timiditatē audirent, quod quum ante aliorum agros ipsi popularentur, nunc suos in conspectu suo impune vastari paterentur, magnos sumpserunt spiritus, & imperii spem conceperunt, quasi jam facile & minimo negotio adversariorum potentiam possent evertere. jamque supplicationes diis decreverunt, dicatisque spoliis templa & fora ornarunt; & omnes in epulationibus & lætitia versabantur, Marciumque cum admiratione assidue celebrabant, tum quod rei militaris peritia cæteros mortales superaret, tum quod imperator esset, qualis nullus alius aut Romanorum aut Græcorum aut barbarorum fuisset: sed præcipue ejus felicitatem prædicabant, quod omnia, quæ aggressus fuisset, ex animi sententia sine ullo labore ipsi succedere viderent. Quapropter nullus erat militaris ætatis, qui ejus ducis auspicia sequi recusaret: sed omnes rerum ab eo gestarum participes esse cupiebant; & ex omnibus populis ad eum confluebant. At imperator, postquam Volscorum alacritatem confirmavit, & hostium fortitudinem ad humilem & ignavam consilii inopiam redegit, contra socias eorum civitates, quæ in fide manebant, exercitum duxit, rebusque ad oppugnationem necessariis confestim paratis, in Tolerinos, Latini nominis populum, impetum fecit. At illi, jam multo ante paratis rebus ad bellum necessariis, & rebus quæ in agris erant in urbem comportatis, ejus impetum excipiebant: & aliquamdiu ex muris ipsi restiterunt, multosque de hostibus vulnerarunt; deinde à funditoribus depulsi, atque ad vespertinum usque crepusculum fatigati, multis locis mœnia nudarunt. Qua re cognita, Marcius cæteros milites ad nudatas murorum partes scalas admovere jussit, ipse vero cum lectissimis totius exercitus militibus ad portas contendit, licet telis de turribus peteretur: fractisque repagulis primus urbem ingreditur. Ad illas autem portas ingens & valida hostium manus substiterat, qui ejus impetum fortiter exceperunt, & diu strenue pugnantes ipsi restiterunt: sed multis eorum cæsis, reliqui terga verterunt, & dispersi per vias fugere cœperunt. Ille vero à tergo instabat, cædens hostes quoscunque assequebatur, & quotquot abjectis armis ad preces minime se convertebant. Interea vero & qui scalis ascendebant, mœnia ceperunt. Hoc igitur modo capta urbe, Marcius, selectis à præda spoliis, quæ diis dicaturus, & quibus Volscorum oppida ornaturus erat, reliqua militibus in prædam concessit. Ibi autem multa erant hominum capita, magna pecuniæ copia & magna vis frumenti: adeo ut victores non facile uno die omnia exportare potuerint; sed alia ipsi, alia jumentis imposita per vices agentes & ferentes, multum temporis consumere coacti sunt.

Socios pop. Rom. adoritur.

Οἱ δὲ Οὐολῦσκοι, ὃ μέλλος ἦν κομιζομένης λείας ὁρῶντες, καὶ τὸ δὴ τῶν Ρωμαίων ἀπολλύμενον ἀχθόμενοι, οἷα δὴ τέως τῆς ἀλλοτρίας λεηλατοῦντες, ἀδεῶς πότε καὶ αὐτοὶ τὴν γῆν εἶχον τὴν δημοσίαν ὁρῶντες, αὐχήματός τε μεγάλου ἐπεπίμπλαντο, καὶ εἰς ἐλπίδα ἦλθον ἡγεμονίας, ὡς δὴ ῥᾴδιον καὶ ἑτοίμως σφίσιν ὂν καταλῦσαι τὴν ἀνίκητον ἰσχύν. θυσίας τε χαριστηρίους τοῖς θεοῖς ἐποιοῦντο, καὶ σκύλων ἀναθέσεις τοὺς νεὼς καὶ τὰς ἀγορὰς ἐκόσμουν· καὶ ἦν πᾶσιν ἐορτὰς καὶ εὐπαθείας, τόν τε Μάρκιον ἀγάλλοντες καὶ ὑμνοῦντες διετέλουν, ὡς ἐπὶ τὰ πολέμια δεινότατον ἀνθρώπων, καὶ στρατηγὸς οἷος ὅτε Ρωμαῖος, ὅτε ἄλλος στρατηγὸς Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων ἁπάντων ἴδοι. μάλιστα δὲ ἡ τύχη αὐτὸν ἐμακάριζον, ἅπαντα ὅσοις ἐπεχείρησε κατὰ γνώμην αὐτῷ προχωροῦντα ὁρῶντες δίχα πόνου. ὅτε γὰρ εἰς τὴν ἐχθρῶν τὴν στρατιὰν ἐλθεῖν, ἧς οὐδεὶς ἐν τῷ παρόντι λείπεται ἀνδρὸς ἡξίου· ἀλλὰ πάντες ἅρμιλλα μετέχειν τῆς ἀξίας, καὶ συνεξῆν ὡς αὐτὸν ἐξ ἁπάσης πόλεως. ὁ δὲ στρατηγὸς ἐπῆρε τὴν προθυμίαν τῶν Οὐολύσκων ἐπέρρωσε, καὶ ὃ τῶν πολεμίων ἀνδρεῖον εἰς ταπεινὴν καὶ ἄναλκιν κατέκλεισεν ἀμηχανίαν, "ὅτι τὰς συμμαχίδας αὐτῶν, ὅσαι ὃ πιστὸν διεφύλαττον, ἦγε τὴν δύναμιν· καὶ αὐτίκα ἑτοιμασάμενος ὅσα εἰς πολιορκίαν χρήσιμα ἦν, ὅτι Τολερίνους ἐλαύνει ὃ Λατίνων ὄνομα ἔθνους. οἱ δὲ Τολερῖνοι πρὸ πολλοῦ προδιασκοπασάμενοι τὰ [b] εἰς πόλεμον, καὶ τὰ ἐκ τῆς χώρας εἰς τὴν πόλιν συλλεγόμενοι, ἐδέχοντο αὐτὸν ὡπλισμένοι· καὶ χρόνον μέν τινα ἀντεῖχον, ἀπὸ τῶν τειχῶν μαχόμενοι, καὶ πολλοὺς τῶν πολεμίων κατέτρωσαν· ἔπειτα ὑπὸ τῶν σφενδονητῶν ἀναστελλόμενοι, καὶ μέχρι δείλης ὀψίας ταλαιπωρούντες, πολλὰ μέρη τοῦ τείχους ὑπέλιπον. τοῦτο καταμαθὼν ὁ Μάρκιος, τοῖς μὲν ἄλλοις στρατιώταις παρήγγειλε κλίμακας προσφέρειν τοῖς γυμνώμασι μέρεσι τοῦ τείχους· αὐτὸς δὲ τοὺς κρατίστους τῶν στρατιωτῶν ἀναλαβών, [c] ὅπου τὰς πύλας [d] ἐώρα βαλλομένους ἀπὸ τῶν πύργων· καὶ διαρρήξας τοὺς μοχλούς, παρέρχεται εἰς τὴν πόλιν. ἦν δὲ [e] ὑφεστηκὼς τὰς πύλας πολὺ καὶ καρτερὸν τῶν πολεμίων· οἱ δέχονταί τε αὐτὸν ἐρρωμένως, καὶ μέχρι πολλοῦ διεκαρτέρουν ἀγωνιζόμενοι· πολλῶν δὲ ἀναιρεθέντων, πρέπον [f] οἱ πολλοί, καὶ σκεδασθέντες, ἔφευγον ἀνὰ τοὺς τοίχους. ὁ δὲ ἠκολούθει κλείων τοὺς [g] πολεμίους" καταλαμβανομένους, ὅσοι μὴ τὰ ὅπλα ῥίψαντες εἰς ἱκεσίας ἐτράποντο. ἐν δὲ τούτῳ καὶ οἱ διὰ τῶν κλιμάκων ἀναβαίνοντες ἐκράτησαν τοῦ τείχους. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἁλώσης τῆς πόλεως, ἐξελόμενος ὁ Μάρκιος ἐκ τῶν λαφύρων ὅσα θεοῖς τε ἀναθήματα, καὶ κόσμος τοῖς Οὐολύσκων τόλεσιν ἔμελλε γενέσθαι, τὰ λοιπὰ τοῖς στρατιώταις ἐφῆκεν διαρπάσαι. ἦν δὲ πολλὰ μὲν αὐτόθι σώματα, πολλὰ δὲ χρήματα, σωλὺς δὲ σῖτος· ὥσε μὴ ῥᾳδίως ἂν μιᾷ [h] πάντας ἐκκομίσαι τοὺς κεκλήσαντας ἡμέρᾳ· ἀλλ' ἐκ διαδοχῆς ἄγοντες καὶ φέροντες τὰ μὲν αὐτοὶ, τὰ δὲ [i] ὑπὸ τῶν ὑποζυγίων, πολλοῦ ἀναγκαίου διατρίψαι χρόνου.

Ο δὲ

a Expressius in *Cod. Vat.* ἐπὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῶν πόλεις ὅσαι &c. b Rectius cum articulo εἰς τὸν πόλεμον ut p. 475. v. 5. πρὸς τὸν ἀγῶνα. *Sylb.* c Commation istud, ἐπὶ τὰς πύλας, in exemplari [& in *Cod. Vat.*] positum est ante participium παραλαμβάνων, intricato verborum ordine ac sensu. *Sylb.* d Malim ἴστατο. *Port.* e Ὑφεστηκὼς agnoscit *Lapi* versio [& *Cod. Vat.*] tu si ἐφεστηκὼς reponas, non refragabor. *Sylb.* f Optime in *Cod. Vat.* οἱ λοιποί. quo modo cum *Lapo* legendum esse placuit *Porto* & *Sylb.* g Vocem πολεμίους non agnoscit *Vat.* h Rectius in *Cod. Vat.* πάντα: ut non ad homines referatur, sed ad res exportatas. quod etiam probatum *Porto* & *Sylb.* i Melius ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων: nisi forte ὑπὸ τῶν ὑποζυγίων accipere velis pro *per jumenta plaustris adjuncta. Sylb.* Επὶ τῶν ὑποζ. in *Cod. Vat.* nec aliter *Lapus* legebat, qui vertit, *super jumentis.*

a Pto

Ὁ δὲ στρατηγὸς, ἐπειδὴ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα πάντα ἐξεκεκόμιστο, τὴν πόλιν ἔρημον καταλιπὼν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ὅθεν Βωλανῶν ἕτεραι πόλιν ἔτυχον δὲ καὶ οἱ Βωλανοὶ παρεσκευακότες αὐτῷ τὴν ἔφοδον, καὶ παρεσκευασμένοι πάντα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπιτηδεια. ὁ μὲν οὖν Μάρκιος, ὡς ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν αἱρήσων, καὶ πολλὰ μέρη τοῦ τείχους ἐποιεῖτο τὰς προσβολάς. οἱ δὲ Βωλανοὶ προμεμαντευμένου χαρὰν ἐπιτηδειον, ἀνοίξαντες τὰς πύλας, καὶ φερόμενοι καὶ πλήθει καὶ τάξει τε καὶ κόσμῳ, συρράξασι τοῖς καὶ μέτωποι καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτείναντες, ἐπὶ δὲ πλείους τούτων καταλαμπάσαντες, τούς τε λοιποὺς αἰσχρῶς ἀναλκάσαντες φυγεῖν, ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν. ὡς δὲ ἔγνω τὴν τροπὴν τῶν Οὐολούσκων ὁ Μάρκιος, καὶ ἔτυχε παρὼν ἐν ᾧ ὁ πάλος ἐγένετο· παρῆν οὖν ὀλίγοις καὶ ἀσθενὴς, καὶ τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς σποδαδηθέντας ἀναλαβὼν, καὶ στήσας τε καὶ παρεθάρρυνε· καὶ ἐπειδὴ κατέστησεν εἰς τάξεις, ὑποδείξας ἃ δεῖ ποιεῖν, ἐκέλευσε προσβάλλειν τῇ πόλει καὶ τὰς αὐτὰς πύλας. προσαμένων δὲ πάλιν τῶν Βωλανῶν τὴν αὐτὴν πεῖρα, καὶ πλῆθος ἐπεφραμένων, καὶ δέχονται αὐτοὺς Οὐολῦσκοι, ἀλλ' ἐκκλίναντες ἔφυγον καὶ οὗτοι, ὡς ὁ στρατηγὸς αὐτοῖς ὑπέθετο· καὶ οἱ Βωλανοὶ τὴν ἀπάτην οὐκ εἰδότες, ἐδίωκον ἄχρι πολλοῦ. ἐπεὶ δὲ πρόσω τῆς πόλεως ἐγένοντο, ἔχων τοὺς ἐπιλέκτους τῶν νέων ὁ Μάρκιος, ὁμόσε τοῖς Βωλανοῖς ἐχώρει. καὶ γίνεται πολὺς αὐτῶν ἐνταῦθα φόνος, τῶν μὲν ἀμυνομένων, τῶν δὲ φευγόντων. ὁ δὲ ἀκολουθῶν τοῖς ἐπὶ τὴν πόλιν ὡθουμένοις, φθάνει πρὶν ἐπιβῆναι τὰς πύλας, ἐνβιασάμενος εἰς τὸ τεῖχος. ὡς δὲ ὁ στρατηγὸς ἅπαξ τῶν πυλῶν εἴκρατὴς ἐγένετο, ἠκολούθει καὶ τὸ ἄλλο τῶν Οὐολούσκων πλῆθος. οἱ δὲ Βωλανοὶ, τὸ τεῖχος ἐκλιπόντες, ἔφευγον ἐπὶ τὰς οἰκίας. γενόμενος δὲ καὶ ταύτης κύριος τῆς πόλεως, ἐπέτρεψε τοῖς στρατιώταις τά τε σώματα ἐξανδραποδίσασθαι, καὶ τὰ χρήματα διαρπάσαι· καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἅπαντ' ἐκκομίσας τὴν λείαν σὺν χρόνῳ τε καὶ πολλὴν ἐξουσίαν, μὴ τοῦτο τὴν πόλιν ἐπέτρεψεν.

Ἐνθεῦθεν δὲ τὴν δύναμιν ἀναλαβὼν ἦγεν ἐπὶ τοὺς καλουμένους [c] Λαβικανούς. [f] ἦν δὲ καὶ αὐτὴ τότε Λατίνων ἡ πόλις, Ἀλβανῶν, ὥσπερ [g] καὶ ἄλλη, ἄποικος. καταπλήξασθαι δὲ βουλόμενος τοὺς ἔνδον, ἔκαιεν αὐτῶν τὴν χώραν εὐθὺς ἐπιὼν, ὅθεν μάλιστα ἔμελλον ὄψεσθαι τὴν φλόγα. οἱ δὲ Λαβικανοὶ τὸ τεῖχος [h] ἐγκαλησιασάμενον ἔχοντες, ὅτε καλέπλαγησαν αὐτῷ τὴν ἔφοδον, ὅτε μαλακὸν ἐνέδοσε θύραν, ἀλλ' ἀντεῖχον ἀπομαχόμενοι γενναίως, καὶ πολλάκις ἐπιβαίνοντας τοῦ τείχους τοὺς πολεμίους [i] ἀπέῤῥαξαν. καὶ μὴν [k] εἰς τέλος γε ἀντεῖχον, ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς ἀγωνιζόμενοι, καὶ χρόνου [l] τι τὴν ἐλάχιστον ἀναπαυόμενοι. πολλαὶ γὰρ προσβολαὶ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων ἐκ διαδοχῆς, ὑποχωρούντων μὲ ἀεὶ τῶν κεκμηκότων, ἑτέρων δὲ προσιόντων νεαρῶν πρὸς ὃς ἀγω-

¶ Imperator autem, quum mancipia abduxisset, & res omnes absportasset, urbemque desolatam reliquisset, exercitum inde ad Bolam duxit. Sed & ipsi Bolani ejus adventum jam præsenserant, & res omnes ad bellum necessarias præparârant. Marcius igitur, quum se primo impetu urbem capturum speraret, multis murorum partibus oppugnationem instituit. Sed Bolani, observata opportuna occasione, portas aperiunt, & valida militum manu egregie instructa erumpunt, & in hostes sibi à fronte oppositos impetum faciunt; multisque eorum cædis, & longe pluribus vulneratis, & reliquis turpiter terga fugæ dare coactis, in urbem redierunt. At Marcius, cognita Volscorum fuga (nam forte tunc non aderat quum clades ea accepta est) cum paucis propere advolavit, & eos collegit, qui fuga fuerant dispersi, eosque in ordinem restituit, animosque eorum confirmavit: atque iis in ordinem restitutis, monitisq; quid faciendum esset, jussit ab iisdem portis urbem oppugnare. Quum autem Bolani idem iterum tentassent, & magnó numero eruptionem fecissent, Volsci eorum impetum non exceperunt, sed cedentes per loca declivia fugere cœperunt, quemadmodum imperator illos monuerat: & Bolani fraudis ignari longius eos persequebantur. sed eos, jam longius à mœnibus distractos, Marcius cum lecta juvenum manu invasit. Tunc magna eorum, partim restitentium partim fugientium, cædes est facta. ipse vero à tergo hostibus in urbem irrumpentibus instans, antequam portæ clauderentur, intra mœnia vi est ingressus. Ubi autem porta semel in imperatoris potestatem redacta est, reliqua etiam Volscorum multitudo sequuta est: at Bolani desertis mœnibus in domos confugerunt. Hac quoque urbe potitus, militibus oppidanos in servitutem abducere, & pecunias diripere permisit: & eodem modo, quo & antè, omni præda per otium & sine ullo impedimento exportata, postea oppidum incendit.

XVIII. *Per. Jul.* 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 75 $\frac{3}{4}$. *V. C. Var.* 266. *Var.* 268.

¶ Inde cum exercitu in Labicanos est profectus. Hæc autem civitas tunc Latinæ gentis & ipsa, ut altera, Albanorum erat colonia. Quum autem oppidanos terrere vellet, ubi primum in eorum agros est ingressus, villas incendit, qua parte flammam maxime conspicuam fore putavit. At Labicani, quum mœnia bene firma & munita haberent, nec ejus adventu sunt consternati, nec ullo modo ei ignaviter cesserunt; sed strenue pugnantes restiterunt, & sæpius hostes mœnia conscendentes repulerunt. non ita tamen ad finem usque restiterunt, quod pauci cum multis sine ulla vel minima temporis intermissione pugnarent. Nam Volsci crebro ab omni parte urbem oppugnabant per vices, & qui defessi erant semper se recipiebant, & alii recentes in ipsorum locum succedebant; cum quibus

XIX.

a Pro activo παρεσκευασμένοι habet passivum παρεσκευασμένοι. *Sylb.* *b* Illud τέτων, non agnoscit *Vat.* *c* Σωίσαντες καὶ παρεθάρρυνε *Vat.* *d* Ἐγκλίναντες *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* cum hæc vox alibi usurpata fuerit, præcipue p. 398. v. 3. *e* Nec Græci nec Latini libri sibi constant in hoc oppido nominando: modo enim *Labicos* & *Labicanos*, modo *Lavicos* & *Lavicanos*; modo Λαΐκους & Λαϊκανούς, modo Λαικούς & Λαικανούς edunt. *Sigon.* *f* Forsan convenientius legemus, ἦν δὲ καὶ αὕτη τῶν Λατίνων ἡ πόλις. *Sylb.* *g* Rectius omnino αἱ ἄλλαι. nam aliquoties supra dixit, Albam triginta Latinorum oppidorum fuisse matrem. *Sylb.* *h* Εὖ κεκαησιασμένον maluit *Gelen.* *i* Vel ἀπήραξαν legendum vel ἀπήραξαν. illud ab ἀπαράσσω, hoc ab ἀπήρατος, cui cognatum est συνήρατον v. 9. & ἐπήρατον v. 26. *k* Εἰς τέλος γε ἀντεῖχον *Vat.* *l* Opume in *Cod. Vat.* ἐπὶ τὸν ἐλάχιστον. quod maluit etiam *Sylb.*

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cas. 266. Var. 268.

quibus oppidani totum diem dimicantes, & ne noctis quidem intermissione data, defatigati tandem muros deserere sunt coacti. Marcius, hac quoque urbe capta, oppidanos in servitutem abstraxit, militibusque prædam inter se dividere permisit. Et motis inde castris, Pedum urbem (erat autem & ipsa nominis Latini) instructa acie petiit; eamque, simulatque ad muros appropinquavit, vi cepit. Et quum eam eodem modo quo & alias ante captas tractasset, postero die, mane statim inde motis castris, copias Corbionem duxit.

Sed ei, ad muros appropinquanti, oppidani, apertis portis effusi, supplices obviam venerunt, urbemque sine ullo prælio ei dediderunt. Quum autem eos laudasset, quod rebus suis optime consuluissent, ipsis imperavit ut res exercitui necessarias, pecuniam & frumentum, afferrent. Atque ubi quæcunque imperarat accepit, inde copias Coriolos duxit. Quum autem oppidani illam quoque urbem sine pugna dedidissent, & ingenti alacritate commeatus exercitui præbuissent, & pecunias, & quicquid aliud fuerat ipsis imperatum, exercitum abduxit tanquam per amicorum agrum. Hoc enim ei magnæ curæ erat, ut nullum eorum malorum, quæ bellum afferre solet, populi, qui urbes sibi dedebant, paterentur; sed & agrum intactum, & pecus, & mancipia, quæ in agris reliquerant, reciperent. nec sinebat copias suas in eorum oppidis stationem habere; nequid mali, vel ob earum rapinas vel furta accideret: sed ad muros castra ponebant.

XX. ¶ Inde autem motis castris exercitum duxit ad Bolas, urbem tunc nobilem,* & rei militaris peritia nulli Latinæ gentis populo secundam. Quum autem oppidani eum non recepissent, sed firmis munitionibus & propugnatorum numero freti essent, is suos milites ad alacriter dimicandum cohortatus, & iis qui primi evasissent in mœnia ampla præmia pollicitus, rem est aggressus: atque ad hanc urbem acriter pugnatum est. Bolanis enim non satis fuit hostes accedentes à muris repellere; sed etiam apertis portis conferto agmine eruptionem fecerunt, adversosque per declivia loca vi depulerunt: ibique maxima Volscorum cædes facta, & oppugnatio diuturna fuit, urbisque expugnandæ tenuem spem omnes habebant. Sed imperator, in cadentium locum alios substituens, efficiebat ne militum cæsorum † absentia cognosceretur: alacritatem autem eorum, qui ab hoste premebantur, ipsemet, parcendo

ριζόμενος δὲ ὅλας ἡμέρας, καὶ ὑδὲ τῆς νυκτὸς ἀναπαυσάμενοι χρόνοι, ἐκλιπεῖν ἀναγκάσθησαν ὃ τεῖχος καὶ φεύγειν κάτω. παλαιὸν δὲ καὶ τοῦτο ἦν Μάρκιος τὴν πόλιν ἑλὼν δεξιοῦται, καὶ τοῖς στρατιώταις ἔφηκε μερίσασθαι 495
τὰς ὠφελείας. ἀναφήνας δὲ τὴν δύναμιν ἐκεῖθεν, ἐπὶ τὴν [b] Πεδανῶν πόλιν· ἦν δὲ καὶ αὐτὴ τῶν Λατίνων γένους· συντελαμένην τὴν στρατιὰν, ἀφικνεῖται, καὶ αὐτὴν ἅμα τῷ πλησιάσαι τοῖς τείχεσιν αἱρεῖ κράτος. καὶ τὰ αὐτὰ διαθεὶς ὅσα τὰς πρώτερον ἁλούσας, ἔσχεν εὐθὺς ἀναφήνας τὴν δύναμιν, ἦγεν ἐπὶ Κορβιῶνα. ὅτε δὲ αὐτῇ πλησίον ἦν τείχους, τὰς πύλας ἀνοίξαντες οἱ ἔνδον, ἀπαντῶσιν ἀντιπροτείνοντες ἱκετηρίας, καὶ παραδιδόντες ἅμαχητὶ ὃ τεῖχος. ὃς ἐπαινέσας ὡς τὰ κράτιστα περὶ σφῶν βεβουλευμένους, ἐκέλευσεν ὧν ἔδει τῇ στρατιᾷ φέροντας, ἥκειν, ἀργύριον καὶ σῖτον. καὶ λαβὼν ὅσα προσέταξεν, ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ τὴν Κοριολανῶν πόλιν. παραδόντων δὲ καὶ ταύτην τὰ ἔνδον ἅμαχητί, καὶ ὡς μὴ πολλῆς προθυμίας ἀγορεύς τε παραχθῆναι τῇ δυνάμει, καὶ χρήματα, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπετάχθη αὐτοῖς, ἀπῆγε τὴν στρατιὰν, ὡς διὰ φιλίας γῆς. πάνυ δὲ καὶ τοῦτο ἐσπούδαζεν, ὡς μηδὲν οἱ παραδιδόντες αὐτοῖς τὰς πόλεις πάθοιεν ὧν φιλεῖ δρᾶν ὁ πόλεμος, ἀλλὰ καὶ γλίσχρου ἀδήωτον ἀπολαμβάνοιεν, καὶ βοσκήματα, καὶ ἀνδράποδα, ὅσα κατέλιπον ἐπὶ τῇ κλήσει, κομίζοιντο. αὐλίζεσθαί τε οὐκ εἴα τὴν δύναμιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἵνα μή τι γένηται δι' ἁρπαγῆς παρ' αὐτῶν ἢ κλοπῆς κακόν. ἀλλὰ παρὰ τοῖς τείχεσι [d] καλεσεφαλοπέδευεν.

Ἀπὸ δὲ ταύτης ἀναζεύξας τὴν πόλεως, ἤλαυνε τὴν στρατὸν ἐπὶ [e] Βολάς, ὅπερ ἦν τε τότε ἔθνος, καὶ ἐν ὀλίγαις πάνυ ταῖς ἡμέραις ὑπὸ Λατίνων γένους πόλεσιν ἐξελαζομένην. ὑποδεξαμένην δὲ αὐτὸν τὴν ἔνδον, ἄλλα τε πρὸς ἑρμαῖα πεπευσόμενον ἐλυρᾷ τε ὄντι, καὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπ' αὐτῆς μαχουμένων, παρακαλέσας τὴν δυνάμιν ἀγωνίζεσθαι προθύμως, καὶ τοῖς προτέροις ἐπιβαλοῦσι τεῖχος μεγάλας δωρεὰς ὑποσχόμενος, ἔργῳ εἵρπετο· καὶ γίνεται περὶ ταύτην τὴν πόλιν μάχη καρτερά. καὶ οὐδὲ μόνον ἀπὸ τοῦ τείχους ἠμύνοντο οὐδὲ προσιόντας οἱ [k] Βωλανοί, ἀλλὰ καὶ ταῖς πύλας ἐξέθεσαν ἀνοίξαντες ἀθρόοι, καὶ κατὰ τοῦ πρανοῦς ἐώθουν βίᾳ τοὺς [m] ἐφιππομένους· φόνος τε πολὺς αὐτόθι τῶν Οὐολούσκων ἐγένετο, καὶ χρόνος ἡ τειχομαχία πολὺς, ὥστε κρατήσαι τῆς πόλεως ἄπορος ἅπασιν ἡ ἐλπὶς ἦν· ἀλλὰ τῶν ἀπολλυμένων ἄδηλον ἐποίει τὴν ἀπουσίαν ὁ στρατηγὸς, ἀνθιστάμενος ἑτέρους· τῶν δὲ καμνόντων παρεθάρρυνε τὴν προθυμίαν

a Καὶ ἐδὶ τὴν τῶς νυκτὶς Vat. b Male in Ed. Steph. Πελασῶν, ut constat ex aliis Dionysii locis, Livio, & Steph. Byzant. c Post συντεταγμένην desideratur participium ἔχων, ut indicat etiam Lapi versio, instructum habens exercitum. Sylb. Optime in Cod. Vat. συντεταγμένην τὴν στρατιὰν ἔχων ἀφικνεῖται. d Rectius, ut arbitror, in Cod. Vat. κατὶς φαντὶ δόλω, quod verbo ἔλω commode respondet, & ad Marcium satis apte referri potest; ut observavit Portus. e Βαλὰς seu Βωλὰς (ut Rom. Cod. habet) agnoscit etiam Lapi versio. Sed (cum Gelenio, Glareano, & Sigonio) malim Βοϊλλὰς: præsertim quum à Stephano quoque Βοϊλλαι, cum gentili Βοϊλλανος, citetur è Dionysii nostri lib. VIII. & Βοϊλλανῶν mentio fuerit supra in Latinorum oppidorum catalogo, p. 312. v. 29. Hanc sententiam firmat, quod apud Plutarchum exstat paullo integrius, una tantum litera mutilatum, Βόλλας. Sylb. Ac sane quis dubitare poterat legendum esse Βοϊλλας, quum jam antea Dionysius narraverit, Marcium à Circæis cepisse Τολερίνους & Βωλανούς: post quæ oppida Labicos deinceps, Pedum, Corbionem, Coriolos, & tandem hasce Βοϊλλας petiit. Hoc tamen scrupulum mihi injicit, priore an posteriore loco id scripserit Dionysius, quod istud κατὰ τὰς πρώτας p. 475. v. 20. & p. 476. v. 37. in Bovillas non convenit, ut quæ plano loco in via Appia sitæ fuerint. Cluver. Ital. Antiq. l. 3. c. 4. p. 919. f Ita in Cod. Rom. [& Vat] quum antea editum fuerit ἐν ὀλίγῳ πάνυ τοῖς ἡγεμονίαις τῶν Λατίνων γένους πόλεμον ἐξεπιζομένην. unde legendum conjecerat Portus, ὃ ὀλίγαις πάνυ ταῖς ἡγεμονίαις τῶν Λατίνων γένους κατὰ πόλεμον ἐξεπιζομένην, vel ἃς ὀλίγας πάνυ ταῖς ἡγεμονίαις &c. g Τῶν Λατίνων ἐθνῶν in Cod. Rom. exiguo sensus discrimine. Sylb. h Malim τῷ τι ἑρύματι πεποιθότων ἰσχυρῷ ὄντι, καὶ τῷ πλ. Sylb. Optime in Cod. Vat. τῷ τι ἑρύματι πεποιθότων ἰσχυρῷ γε σφόδρα ὄντι. i Rectius ἐπιβαίνουσι ut p. 475. v. 43. vel ὑπερβαλοῦσι. Sylb. Ἐπιλαβοῦσι malit Port. Verum Sylburgii conjecturam feliciorem esse ostendit Cod. Vat. qui habet ἐπιβᾶσι τοῦ τείχους. quo modo legisse visus est Lapus, dum vertit, qui primi muros invaderent. k Malim Βοϊλλανοί. quo modo vel Αὐλανοὶ ex Plinio legendum censuit Glareanus. Sylb. l Planiore verborum ordine lege, τὰς πύλας ἀνοίγοντες ἐξέθεσαν ἔξω. Sylb. m Rectius forsan ἐφιππαμένους, ut p. 477. v. 3. Sylb. * Et inter pauciſſimas Latini generis exquisitam. Lapus. Et unam è primariis Latini generis civitatibus numero perexiguis. Gelen. † i. e. numeri diminutio.

a Melius

θομίαν, ὅτι δ' ποιῶν μέρος τῆς ἐφόδου αὐτὸς ὠθούμενος· καὶ τε ἦν ὁ λόγος αὐτῷ μόνον ἐπαγωγὸς ὅτι τὸ εὔψυχον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα πάντα δι' ὑφίσταλο κίνδυνον, καὶ ὑδεμιᾶς πείρας ἀπελείφθη, ἕως ἑάλω ὁ τεῖχος. κρατήσας δὲ καὶ ταύτης σὺν χρόνῳ τ' πόλεως, καὶ τ' ἀλόντων τοὺς μ' ἐν χειρῶν νόμῳ διαφθείρας, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους λαβών, ἀπῆγε τὴν δύναμιν, ὁπιφανεστάτην νίκην ἐξενηνεγμένος, καὶ λάφυρα κάλλιστα καὶ πλεῖστα ἄγων, χρήμασί τε παμπόλλοις ὢν ἐκράτησε γενέλο· ἦν δὲ αὐτόθι ὅσα ἐν ὑδενὶ τ' ἀλόντων χωρίων· πλυτίσας τιὰ στρατιάν.

Μετὰ τοῦτο χώρα τε ὅση διαπορθοίλο, καὶ ὁ χείριος ἐαυ, καὶ πόλις ὑδεμία ἀνανλιοῦτο ἔξω Λαυϊνίου, διὰ τοσοῦτον γε πάλιν οἱ σὺν Αἰνείᾳ καταράνλες εἰς Ιταλίαν Τρῶες ἔκλισαν, ἀφ' ἧς ὁ Ρωμαίων ἦν γένος, ὡς καὶ πρότερόν μοι δεδήλωλαι. οἱ δὲ ἐν ταύτῃ καλοικοῦντες, [a] πάντα τρόπον φόρτο δεῖν ὑπομένειν, ἢ τὸ πρὸς τοὺς προγόνους σφῶν πιστὸν ἐγκαλαλιπεῖν. ἐγένοντο μὲν δὴ καὶ πολιορκίαι τινὲς αὐτόθι καρτεραί, καὶ περὶ τ' ἐρυμάτων ὀξεῖαι μάχαι. οὐ μὲν ἑάλω γε ὁ τεῖχος [b] κατὰ κράτος τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ, ἀλλ' ἐδόκει χρόνου δεῖν ἡ πολιορκία καὶ τριβῆς. ἀποράσας οὖν τ' πολιορκίας ὁ Μάρκιος, [c] περιέφρευσε κύκλῳ τὴν πόλιν καὶ ἄπες αὐτῇ, τὰς ὁδοὺς φυλάτλων, ἵνα μήτε ἀγορά, μήτε ὁπωσοῦν τις [d] αὐτῶν ἔξωθεν προσγένηται. Ρωμαίων δὲ τῶν τε [e] κεκρατημένων πόλεων ἤδη τ' ὄλεθρον ἀκούοντες, καὶ τ' [f] προσπεπτωκότων τῷ Μαρκίῳ τιὰ ἀνάγκην, ταῖς τε πρεσβείαις ἐνοχλούμενοι ταῖς ἀφικνουμέναις ὡς αὐτοὺς ὁσημέραι παρά τ' μισθῶν καὶ τὴν φιλίαν, καὶ δεομένων βοηθείας, ἔν τε Λαυϊνίῳ τ' περιλειχισμὸν ὁρῶντες καὶ χερσὶν ὄντα, καὶ εἰ τόδε ὅ φρούριον ἁλώσεται, τ' πόλεμον ὅπῃ σφᾶς ἥξειν εὐθὺς οἰόμενοι, μίαν ὑπέλαβον ἔσεσθαι ἁπάντων τ' κακῶν λύσιν, εἰ ψηφίσαιντο τῷ Μαρκίῳ τ' κάθοδον. καὶ ὅ, τε δῆμος [g] ἅπας ἐβόα, καὶ οἱ δήμαρχοι νόμον εἰσφέρειν ὑπὲρ ἀκυρώστως τ' καταδίκης ἐβούλοντο· ἀλλ' οἱ πατρίκιοι ἀνανλιώθησαν αὐτοῖς, οὐκ ἀξιοῦντες τ' δεδικασμένων λύειν οὐδέν. μὴ γενομένου δὲ προβουλεύματος ὑπὸ τ' βουλῆς, οὐδὲ τοῖς δημάρχοις ἔτι [h] προθεῖναι γνώμην εἰς τ' δῆμον ἐδόκει. ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, ἀφ' ἧς δήποτε αἰτίας ἡ βουλὴ ἀσυδάζουσα τὸν [i] τε [k] ἔμπροσθεν χρόνον ὑπὲρ τοῦ Μαρκίου, τότε βουλομένῳ τῷ δήμῳ καταγεν αὐτὸν, ἀνανπάδη· πότερα πεῖραν αὖ ποιουμένη τ' γνώμης, ἢ τῷ μὴ συγχωρεῖν [l] ἑκόντι ἑτοίμως, ὅτι ὃ μᾶλλον αὐτὸν ἀσυδάζειν παρορμῶσα, ἢ τὰς καθ' ἑαυτῆς ἀπολύσασθαι βουλομένη διαβολὰς ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς ὧν ἐφρόντισεν ὁ ἀνὴρ μήτε αἰτίας μήτε συνεργὸς εἶ. χαλεπὸν γὰρ ἦν ἀπόρρητον αὐτῆς γενόμενον τὸ βούλευμα συμβαλεῖν.

Ἀκούσας δὲ ταῦτα παρ' αὐτομόλων τινῶν ὁ Μάρκιος, ὡς εἶχεν ὀργῆς, εὐθὺς ἀναστὰς τιὰ δεύαμιν, ἦγεν ἐπὶ τὸν Ρωμαίων, φυλακὴν τοῦ Λαυϊνίου

tem exercitus laborantem adeundo, confirmabat: nec verbis tantum, sed etiam factis, exemploque suo ad fortitudinem eos impellebat. Nam quodvis periculum subibat, & nihil intentatum reliquit, donec urbs expugnata esset. Hoc quoq; oppido tandem potitus, postquam oppidanos expugnatos partim jure belli interfecit, partim vivos cepit, victoria maxime insigni relata, exercitum, pulcerrimis plurimisque spoliis onustum, permultisque pecuniis, quas adeptus fuerat (ibi enim quanta in nulla alia captarum urbium copia inventa est) ditatum abduxit. *Per Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.*

¶ Postea quacunque iter feciſſet, ager erat in ejus potestate; nec oppidum ullum ei resistebat præter Lavinium, quam urbem primam Trojani Æneæ socii, quum ad Italiam appulissent, condiderunt, unde Romani originem ducebant, ut ante declaravi. Ejus igitur incolæ quidvis potius sibi perferendum, quam fidem erga suos nepotes deserendam putabant. Ibi igitur aliquoties in oppugnationibus acriter pugnatum est, præliaque atrocia pro munitionibus facta. Veruntamen, haud primo impetu urbs expugnata est: sed obsidio & mora indigere ac diuturna fore videbatur. Marcius igitur, obsidione omissa, urbem fossa valloque circumdedit, vias observans, ne quis commeatus aut auxilia externa ad illos venirent. Romani vero, quum tot urbium jam captarum excidium audirent, aliarumque necessitatem, qua compulsæ Marcio se adjunxerant, fatigati quotidianis legationibus ad se missis à civitatibus in amicitia permanentibus & auxilia implorantibus, ad hæc præsenti Lavinii circumvallatione territi, &, si hoc oppidum caperetur, arma statim in se conversum iri existimantes, unum omnium malorum remedium fore credebant, si Marcio reditus in patriam decerneretur. & tota plebs vociferabatur, tribunique legem de abroganda ejus damnatione ferri cupiebant: sed patricii illis adversabantur, quia nihil, quod semel fuisset judicatum, irritum fieri volebant. Quum autem nullum S C. factum fuisset, ne tribuni quidem rem amplius ad populum referendam existimarunt. quod sane mirandum est, curnam senatus, qui antea Marcii adeo studiosus erat, tunc tamen plebi eum reducere volenti adversatus fuerit: utrum *id fecerit* ut animos ejus exploraret; an ut magis ejus desiderium accenderet, si se facilem quibuslibet ejus postulatis non præberet; an quod vellet crimina sibi falso objecta diluere, ut ita se nullius facinoris ab illo patrati aut auctorem aut socium fuisse fidem faceret, *incertum est.* difficile enim erat secretum ejus consilium assequi conjectura. XXI.

¶ Marcius autem, his per quosdam transfugas cognitis, ut erat iratus, statim motis inde castris, Romam cum copiis contendit, exercitus parte quanta opus erat ad Lavinii XXII.

[a] Melius in *Cod. Vat.* πάντα φόρτον ὅστις δεῖν ὑπομένειν, ἢ τὸ πρὸς τοὺς προγόνους σφῶν Ρωμαίους πίστιν ἐγκαταλιπεῖν. atque eodem plane modo *Lapus*, qui vertit, *esse potius omnia omnino gravia sustinenda, quam in nepotes suos Romanos fidem relinquendam*: nisi quod forsan ἀπογόνους pro προγόνους legerit, ut existimant *Sylb.* & *Port.* [b] Ἀπὸ κράτους *Vat.* [c] Rectius περιεπέφρουε: eodem scilicet tempore quo sequitur ἐπεκάθηρο. *Sylb.* [d] Pro αὐτῶν legendum potius αὐτῇ vel αὐταῖς. *Sylb.* [e] Κεκρατημένων ἤδη πόλεων *Vat.* [f] Προσπιπτόντων *Vat.* [g] Απας ἐβόα τοῦτο Ϲοι *Vat.* [h] Προθεῖναι supra quoque in simili sequendi genere legitur p. 429. v. 4. Sed alibi frequentius προθεῖναι. *Sylb.* Προθεῖναι in *Cod. Vat.* [i] Non agnoscit *Vat.* Illudque vel redundare, vel in ye mutandum esse censuit *Sylb.* [k] Pro ἑκόντι aptius legas αὐτῷ vel αὐτῇ. *Sylb.* Vocabulum hoc plane omittit *Vat.* [l] Τὰς ἴσης καθ' ἑαυτῆς. *Vat.*

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{2}{3}$ *V. C. Ca.* 266. *Var.* 268.

nii custodiâ relicta & mox ad fossas Cluilias, circiter stadia quadraginta ab urbe distantes, castra posuit. Cujus adventu in urbe cognito, maximus exortus est tumultus, quasi jam jam mœnia essent oppugnanda. quare alii ad muros correptis armis nullius jussu currebant; alii ad portas conglobati sine duce ferebantur; alii servis armatis ad parietes domesticos stabant; alii * arcem Capitolinam & cætera loca urbis munita occupabant: & mulieres solutis crinibus ad delubra templaque currebant, lugentes, & suppliciter à diis petentes, ut imminens periculum ab urbe averterent. Sed quum nox illa præteriisset, & diei sequentis maxima pars, & eorum quæ timuerant nihil accidisset, sed Marcius quiesceret, nec quidquam moveret, omnes plebeji in forum concurrerunt, & patricios in curiam vocarunt; & nisi reditum homini senatusconsulto decrevissent, se sibi ipsis, utpote proditis, consulturos dixerunt. Tunc igitur patricii, quum in curiam convenissent, decreverunt legatos ad Marcium mittere, quinque viros ex maximis natu, illi carissimos, ut de pace & amicitia agerent. Legatorum autem ab illis delectorum hæc fuere nomina, Marcus Minucius, Postumus Cominius, Spurius Largius, Publius Pinarius, & Quintus Sulpicius, omnes viri consulares. Qui ubi ad castra venerunt, & Marcius eorum adventum cognovit, sedens cum nobilissimis Volscorum & sociorum in eo loco, unde maxime exaudiri possent ea quæ dicerentur, eos ad se vocari jussit. Qui quum ingressi fuissent, Minucius qui plurimum in suo consulatu ejus caussa laborarat, & plebi vehementissime adversatus fuerat, exorsus hujusmodi habuit orationem.

Legatio ad Marcium.

τ' ἀρχὴν καταλιπών· ἡ αὐτίκα τ' πόλεως ὀκτὼ σταδίους πεπα- ε
ρηκυία ἀποσχών, καὶ ἐς τὰ ὁπλ' ἐωυτοῦ τὸν στρατὸν ἀγαγών,
Κλουίλιας τάφρας. μαθὼν δὲ τ' παρουσίαν αὐτοῦ ὁ Κὶ τὴν
πόλιν τοσοῦτος ἐπέπεσε θόρυβος, ὡς αὐτίκα τοῖς τείχεσί θ'
πολέμιοι προσάξοντες. ὥστε οἱ μὲν ἐπὶ τὰ τείχη, καὶ ὅπλα λα- 497
βόντες, ἔθεον ἄνευ τοῦ στρατηγοῦ· οἱ δὲ, ἐπὶ τὰς πύλας κὶ
πλῆθος ἐφέροντο χαλεπὸν ἡγεμόνος· οἱ δὲ, τοὺς ἀγροὺς καθο-
πλισάντες, ἐπὶ τοῖς τείχεσι τ' οἰκιῶν ἵστασ· οἱ δὲ, τήν τε
ἄκραν καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ τὰς ἄλλας ἐρυμνὰς τόπους τ'
πόλεως καταλαμβάνοντο· γυναῖκές τε λελυμέναι τὰς κό-
μας, ἐπὶ τὰ τεμένη καὶ τοὺς νεὼς ἔθεον, ὀλοφυρόμεναί τε καὶ δεό-
μεναι τ' θεῶν, ἀποστρέφαι τ' πόλεως τ' ὑπάρχουσαν φόβον. ὡς
δὲ ἡ τε νὺξ παρῆλθεν, καὶ τ' ὑπάρξας ἡμέρας ὃ πλεῖστον, καὶ οὐ
ἐδεδοίκει μηδὲν ἐγίνετο, ἀλλ' ἔμενεν ὁ Μάρκιος ἐφ' ἡσυχίας,
συνέδραμον ἅπαντες εἰς τ' ἀγορὰν οἱ δημόται, καὶ τοὺς πατρι-
κίους ἀκάλουν εἰς τὸ βουλευτήριον· καὶ εἰ μὴ προβουλεύσουσι
τῷ ἀνδρὶ τ' χάριτος, αὐτοὶ βουλεύσασθαι περὶ σφῶν αὐτῶν
ἔφασ· ὡς προδιδόμενοι. τότε δὴ συνελθόντες εἰς τ' βουλὴν οἱ
πατρίκιοι, ψηφίζονται πρεσβευτὰς πρὸς τ' Μάρκιον ἀποστεί-
λαι πέντε ἄνδρας ἐκ τ' πρεσβυτάτων, ὃς μάλιστα ἐκεῖνος
ἠσπάζετο, περὶ διαλύσεώς τε καὶ φιλίας διαλεξομένους. οὓς
δὲ οἱ προχειρισθέντες ὑπ' αὐτῶν ἄνδρες οἵδε, Μάρκος Mi-
νούκιος, καὶ Πόστμος Κόμινιος, καὶ Σπόριος Λάργιος, καὶ Πόπλι-
ος Πινάριος, καὶ Κόϊντος Σουλπίκιος, ἅπαντες ὑπατικοί. ὡς δὲ
ἀφίκοντο ἐπὶ ὃ στρατόπεδον, καὶ εἶδον τ' παρουσίαν αὐτῶν ὁ
Μάρκιος, καθεζόμενος ἅμα τοῖς ἐπιφανεστάτοις Οὐολούσκων
τε καὶ τ' ἄλλων συμμάχων, ἔνθα πλεῖστοι ἔμελλον ἀκούσε
τ' λεγομένων, ἐκέλευσε καλεῖν τοὺς ἄνδρας. εἰσελθόντων
δὲ αὐτῶν, ἤρξατο ὁ λόγου Μινούκιος, ὁ πλείστα χρ τ' ὑπα-
τείας χρόνον αὐξήσας ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοῖς δημο-
τικοῖς σπουδασθείς, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

XXIII. ¶ "Omnes scimus, Marci, te injuria à plebe affectum, qui turpis criminis reus peractus patria pulsus fueris; nec putamus mirandum esse quod indigneris, & hanc adversam fortunam iniquo animo feras. Hoc enim commuui naturæ lege apud omnes est receptum; ut qui injuriam est passus, ei sit infensus à quo eam accepit. Verum illud miramur, quod non recta ratione nec prudenter inquiras quos ulciscì & quos vindicare tibi conveniat, nec modum ullum in exigendis pœnis serves: sed eodem modo insontes quo sontes, & amicos quo inimicos tractes, immobilesq; naturæ leges violes, & jura divina confundas, atque adeo ne recorderis quidem amplius tui ipsius, quibusnam ortus, & quisnam sis. & nos è patriciis natu maximi, tuique studiosissimi, legati à rep. venimus, ut defensionem cum deprecatione mixtam afferamus, & nunciemus quibus conditionibus postu-

" Οπ μὲν δίκαια πέπονθας ὑπὸ δήμου, ὦ Μάρκιε, μεῖ' " αἰσχρᾶς αἰτίας ἐξελαθεὶς ἐκ τ' πατρίδος, ἅπαντες ἴσμεν· καὶ " οὐδὲν οἰόμεθά σε ποιεῖν θαυμαστὸν, εἰ χαλεπαίνεις καὶ ἀγανα- " κτεῖς ἐπὶ τοῖς τύχαις. κοινὸς γὰρ δὴ τ' ἁπάντων φύσεως ὅτος " ὁ νόμος, ἐχθρὸν εἶ τῷ πράσσοντι ὁ πεπονθὼς κακῶς. ὅπι δὲ " μὴ λογισμῷ σοφρονος ἐξετάζεις ὃς ἀμύνεσθαί τε καὶ π- " μωρεῖσθαί σοι προσήκει, οὐδὲ μερίζεις περὶ τ' ἀνάπρα- " ξιν τ' δίκης, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ τίθεσαι τά τε ἀναίτια τοῖς " αἰτίοις, καὶ τὰ φίλια τοῖς πολεμίοις, νόμους τε κινεῖς φύσεως " ἀκινήτους, καὶ τὰ πρὸς τὼς θεὼς συνηρεφότεις ὅσια, καὶ οὐδὲ " σεαυτὸν, ἐξ ὧν τε καὶ ὅτις ἔφυς, ἔτι μέμνησαι, τοῦτο τεθαυ- " μάκαμεν. ἥκομέν τε ἀποσταλέντες ὑπὸ ὃ κοινοῦ πρέσβεις " οἱ πρῶτοι ἡλικίᾳ τ' πατρικίων, καὶ περί σε προθυμότα- " τοι, μεμνημένοι φέροντες δικαιολογίαν τοιαύτην, καὶ " ἐφ' οἷς ἀξιοῦμέν σε διαλύσασθαι τὴν ἔχθραν πρὸς τ' δή- " μον,

a Pro σταδίους τεσσαράκοντα *Livius* habet *quinque millia passuum*. recte. nam mille unum facit octo stadia, ut testatur *Plutarchus* in Gracchis. *Sylb.* b Κλοιλίας *Vat.* c Τοῖς κὶ τὴν πόλιν *Vat.* quo modo legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.* d Malim τὸν πόλεμον ἀφεστάζοντος, sc. Μαρκίου. sic enim *Dionysius*, de eodem Marcio verba faciens, alibi loquitur, ἐκ τοῦ πολεμεῖν ἀποστάντα τοῖς τείχεσι τὸν πόλεμον. *Port.* e Quod τείχη privatis ædibus tribui non soleant, *Lapus* legit ἐπὶ τοίχοις, *super parietes ædium*. Sed proculdubio legendum ἐπὶ τέγεσι, *super tectis*, ut alibi loquitur *Dionysius* noster. *Sylb.* f In *Cod. Vat.* ἱστᾶσιν. g Φόβον appellat periculum terroris plenum. *Port.* h Προβουλεύσωσι *Vat.* i Si βουλεύσεσθαι malis, per me licet. *Sylb.* k Μάρκιος male in *Ed. Steph.* l Ποστόμιος *Vat.* m Optime in *Cod. Vat.* πλεῖστοι ἔμελλον ἀκούσεσθαι. nec aliter in *Lapi Cod.* nam verùt, *unde multi audituri erant quæ dicerentur*. n Lectionem hanc agnoscit etiam *Lapus*, dum vertit; *& renunciantes quibus conditionibus postulemus te cum plebe inimicitiam deponere*. Locum hunc *Gelenius* per hypallagen verterat; *accepturique vicissim conditiones pacis, quas velis renunciari populo*. *Sylb.* * Rectius *Lapus*, qui vertit *arcem & Capitolium*. quum non unicam fuisse ἄκραν ostendat hic locus *Dionysii*; τὰς ἄκρας καὶ τοὺς ἐρυμνοὺς τόπους τῆς πόλεως κατελάβοντο. Sed hîc post τὴν τε ἄκραν fortasse nomen ejus addiderat. *Steph.*

a Απαγ-

498 "μον, [a] ἀπαγγέλλοντες. πρὸς δὲ τούτοις, ἃ νομίζομεν εἰ-
"ναι χάλλιστα, ἡ συμφερώτατά σοι, ζοῦται παραγενόμενοι.
"Ἀρξόμεθα δὲ ὁ πρῶτος περὶ τοῦ δικαίου λόγου. σωφρο-
"δημοτικὸν ὅτι σοι παρῆν μᾶλλον τοῦ δημάρχου,
"καὶ ἦκον ὡς ἀποκτενοῦντές σε ἄκλητον, οἷς φοβερὸς ἦ-
"θα. τοῦτο τὸ ἔργον ἐκωλύσαμεν ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ
"συνεδρίου, καὶ παρέχομεν σοι μηδὲν ὃ μὴ δίκαιον ἦν πά-
"σχειν. μετὰ τοῦτο προυκαλοῦντό σε ἀπὸ κωλυόντων
"τῆς ἀνελεῖν, [b] ὅτι δίκην, ἀπιασάμενοι πονηρὰς εἰ-
"πεῖν κατ' αὐτοῦ ἐν τῇ βουλῇ λόγους. ἐφέστημεν καὶ πρὸς
"τοῦτο, ὡς οἶσθα, καὶ οὐκ ἐπετρέψαμεν, οὔτε γνώμης
"οὔτε λόγων ἐκτίσαι σε δίκας. [c] ἀποτυχόντες καὶ τού-
"του, τελευταῖον ἦκον ἐφ' ἡμᾶς [d] αἰτιώμενοι τυραννί-
"δα. ὅτι ζῶντα αὐτὸς ἐπαίτιους ἀπολογήσασθαι
"τῷ αἰτίᾳ, ἐπεὶ πάμπολυ ἀπεῖχες αὐτῆς, καὶ πα-
"ρέσχες τοῖς δημοτικοῖς περὶ σεαυτοῦ τὴν ψῆφον ἀνα-
"λαβεῖν. ἡ βουλὴ δὲ καὶ τότε παρῆν, καὶ πολλὰς
"ἐποιεῖτο δεήσεις περί σου. τίνος οὖν ἡμεῖς οἱ πατρίκιοι
"τῶν συμβεβηκότων κακῶν γεγόναμεν αἴτιοι; καὶ ἵνα τί
"πολεμεῖς ἡμῖν τοσαύτην εὔνοιαν ἀποδειξαμένοις πε-
"ρί σε καλῶς τότε ἀγῶνα; ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ὅ δημοτικὸν
"ἅπαν ἐξελαθῆναί σε βουλόμενον εὑρέθη. [e] δυσὶ γὰρ ἐά-
"λως ψήφοις μόναις. ὥστε οὐδὲ τούτοις ἂν εἴης σοὶ δίκῃ
"πολέμιος, οἵ σε ὡς οὐδὲν ἀδικοῦντα ἀπέλυσαν. πάν-
"μι δέ, εἰ βούλει, πᾶσι μὲν τοῖς δημόταις δόξαν, ὅλῃ δὲ
"τῇ βουλῇ φανέν, ζούτῃ χρήσασθαί σε τῇ συμφορᾷ, καὶ
"δίκαιον εἶναί σε ὃ πρὸς ἅπαντας, ἡμᾶς μισεῖν. ἀλλ'
"αἱ γυναῖκές σε, ὦ Μάρκιε, τί δεινὸν εἰργάσαντο, ἀνθ'
"ὅτου πολεμεῖς αὐταῖς; ποίαν ἐπενέγκασαι πρὸς φυ-
"γῆς ψῆφον; ἢ τίνας εἰποῦσαι πονηρὸς λόγους; τί δὲ
"οἱ παῖδες ἡμῶν δεράσαντες ἢ ὑβρισθέντες ἄδικον πε-
"ρί σου, κινδυνεύουσιν ὑπὲρ ἀχμαλωσίας καὶ τοῦ
"ἄλλων ἃ παθεῖν αὐτοὺς εἰκός, ἐὰν ἡ πόλις ἁλῷ; ἆρ' ἐπὶ
"δίκαια διαιτᾷς, ὦ Μάρκιε, [g] καὶ τοῦτον οἴει δεῖν τὸν
"τρόπον τὰ ὑπαίπα καὶ ἐχθρὰ μισεῖν, ὥστε μηδὲ τῶν
"ἀναιτίων φείδεσθαι καὶ φίλων. [h] οὐκ ἄρα πρέποντα
"ἀνδρὶ ἀγαθῷ φρονεῖς. ἵνα δὲ ἅπαντα ζῶντα ἀφῶ, τί ἂν
"ἔχοις εἰπεῖν, ὦ πρὸς Διός, εἴ τις ἔροιτό σε, τοὺς δὲ δὴ
"πάππους τῶν πρόγονον τί παθὼν ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκάπτῃς,
"καὶ τιμὰς ἃς κομίζονται παρὰ ἀνθρώπων, ἀφαιρῇ; θεῶν
"δὲ βωμοὺς καὶ τεμένη καὶ νεώς, τίνος ἀδικήματος ὀργῇ
"συλᾷς καὶ καθαγίζεις, καὶ ἀνατρέπεις, καὶ σεβασμῶν οὐκ
"ἐᾷς τυγχάνειν τῶν νομίμων; τί πρὸς ζῶντα φαίης ἄν;
"ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐρῶ. [i] ζῶντά σοι πρός τε ἡμῶν,
"Μάρκιε, καὶ τῶν συνεδρίου, καὶ πρὸς τῶν ἄλλων πολιτῶν,
"οὓς ἀπολέσαι προθυμῇ, κακὸν οὐδὲν ὑπ' αὐτῶν πε-
"πονθώς, τάφων τε καὶ ἱερῶν καὶ πόλεως τῆς γενομέ-
499 "νης τε καὶ θρεψαμένης, τὰ δίκαια εἰρήσθω. [k] Ἀφαιρέ-
"σει δὲ δὴ πάντας μὲν ἀνθρώπους καὶ τοὺς μηδὲν ἀδι-
"κοῦντάς σε, γυναῖξιν ὁμοῦ καὶ τέκνοις δίκας σοὶ δοῦναι

"lemus ut cum plebe in gratiam redeas; præ- *Per. Jul.* 4228.
"terea ut iis de rebus te admoneamus, quas & *Ante Chr.* 486.
"pulcerrimas esse, tibique maxime conducere *Olymp.* 73 2/3
"putamus. ¶ Ac primum quidem de jure ver- *V. C. Cai.* 266.
"ba faciamus. Conspiravit in te plebs à tribu- *Var.* 268.
"nis concitata, teque indemnatum occidere XXIV.
"sunt conati, quibus eras formidabilis. Hoc
"ne fieret, nos senatores prohibuimus, effeci-
"muque ne quid contra jus tunc patereris.
"Postea qui te interficere prohibiti sunt, cri-
"minantes te in senatu sibi maledixisse, diem
"tibi dixerunt, qua ad causam dicendam apud
"populum venires. Hîc quoque, ut scis, resti-
"timus, nec te vel sententiæ dictæ vel oratio-
"nis habitæ pœnas luere passi sumus. Quum
"hoc quoque frustrati fuissent, tandem nos
"adierunt, tibi tyrannidis affectatæ crimen ob-
"jicientes. ad hoc crimen refellendum ipse
"venire non dubitasti, quod ab ejus culpa
"plurimum aberas, & te plebis judicio permi-
"listi. at tunc quoque senatus adfuit, & tua
"causa multas preces adhibuit. Cujusnam i-
"gitur mali, quod tibi acciderit, nos patricii
"auctores fuimus? & cur nos bello petis, qui
"tantam erga te benevolentiam in tua causa
"periculoque tunc demonstravimus? imo ne
"plebem quidem totam te expulsum voluisse
"satis constat. duobus enim tantum suffragiis
"damnatus fuisti. Quare, ne his quidem jure
"hostis esse potes, qui te ut insontem absolve-
"runt. Sed faciamus, si libet, te totius plebis
"& totius senatus communi sententia in hoc
"infortunium incidisse, & tuum in nos omnes
"odium justum esse; quid tamen damni muli-
"eres, Marci, tibi dederunt, ut bellum illis in-
"ferres? quod suffragium tulerunt ut in exsi-
"lium pellereris? quam malam concionem ad-
"versus te habuerunt? quod vero facinus in-
"justum nostri liberi aut fecerunt aut cogita-
"runt contra te, ut nunc illis immineat peri-
"culum servitutis, & aliorum malorum, quæ,
"si per vim urbs capiatur, eos passuros veri-
"simile est? Non recte sentis, nec juste facis,
"Marci, qui putas ita fontes & inimicos odio
"persequendos, ut ne insontibus quidem &
"amicis parcatur. Non igitur cogitas quod vi-
"rum bonum decet. Sed ut hæc omnia omit-
"tam, quid, per Jovem, respondere posses, si
"quis te interrogaret; quanam injuria à ma-
"joribus lacessitus eorum monumenta ever-
"tis, & honores illis ab hominibus delatos e-
"ripis? deorum vero aras, delubra, & templa,
"qua injuria ab illis accepta offensus diripis,
"incendis, subvertis, deosque cultu solenni &
"legitimo privas? quid ad hæc respondere
"posses? Equidem nihil video. Atque, quod
"attinet ad jus, hæc & pro nobis, Marci, &
"pro senatu, & pro cæteris civibus, quos per-
"dere cupis, nulla injuria ab illis affectus, &
"pro sepulcris, & templis, & urbe, quæ te ge-
"nuit & educavit, dicta sint. ¶ An igitur de- XXV.
"cebat omnes homines, & eos qui nullam tibi
"injuriam fecerunt, una cum ipsis conjugibus
"& liberis tibi pœnas dare, ita ut funditus
"everte-

a Ἀπαγγελοῦντες *Vat.* b Ἐπὶ δίκης *Vat.* c Conjunctio δὲ post ἀποτυχόντες videtur desiderari. *Sylb.* d Αἰτιώμενοι ὅτι τυραννίδ *Vat.* e Δυσὶ γὰρ ἰσόψηφοι *Vat.* f Διαπεφευγότες ἀδικοῦν ἀεί σε *Vat.* g *Lapus* pro καὶ non absurde legit εἰ: *non recte judicas, si eodem modo odisse oportere putas. Sylb.* Legitima constructio postulat ut legamus, ὃς τοῦτον οἴει δεῖν &c. *Lapi* tamen lectio non displicet. *Port.* h Οὐκ ἄρα τὰ πρεπόμενα *Vat.* i Ταῦτά σοι πρός τε ἡμῶν αὐτῶν, ὦ Μάρκιε &c. *Vat.* k *Lapus* pro ἀφαιρεῖ legit ἀναιρεῖ *eversione*, quasi ἀναιρεῖ δίκης δοῦναι sit everti atque deleri ad persolvendas pœnas. Verius forsan ἀμύλει, *nempe, nimirum, scilicet. Sylb.*

a Ἐξα-

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3/3 V. C. Var. 266. Var. 268.

" everterentur, omnesque deos & heroas & " genios, ipsamque remp.& agros tribunorum " dementiam luere, ita ut nihil exciperetur, " & nihil inultum à te relinqueretur? Annon " satis pœnarum ab omnibus jam exegisti, " tanta cæde facta, tot agris igne ferroque va- " statis, tot urbibus funditus eversis, tot festis " & sacrificiis & deorum geniorumque culti- " bus sublatis, ita ut multis in locis nec dies " festi celebrentur, nec sacrificia fiant,nec diis " honores legitimi tribuantur? Equidem exi- " stimo indignum viro, cui virtus quantulæ- " cunque curæ est, si sine ullo discrimine ini- " micos & amicos occidat, & gravem atque " implacabilem iram gerat in eos à quibus ali- " qua injuria fuerit affectus, præsertim vero si " sæpius pœnas de illis easque acerbas sum- " pserit. Hæc igitur sunt quæ attulimus, tum " ut nos ipsos purgemus, tum ut pro plebe te " deprecemur. De quibus vero honoratissimi " quique te benevolentiæ caussa summo studio " monent, & quæ tibi in gratiam cum patria " redeunti pollicentur, hæc sunt. Qua in re " maxime potes,& in qua numen divinum ti- " bi favet, in ea moderate te geras, & fortunæ " beneficia prudenter dispenses, cogitans res " omnes esse mutabiles,& nihil unquam in eo- " dem statu permanere solere: quidquid enim " excellit, quando ad summum claritatis fasti- " gium evasit, indignationem deorum effu- " gere nequit, & rursus ad nihilum redigitur. " Hoc autem potissimum accidit sævis ac su- " perbis ingeniis, quæ humanæ naturæ termi- " nos transgrediuntur. Nunc autem tibi ho- " nestissimis conditionibus bellum deponere " licet. Nam & totus senatus ad decernendum " tibi reditum, & populus ad perpetui exsilii " mulctam lege sancita abrogandam est para- " tus. Quid igitur vetat te suavissimo charis- " simoque necessariorum tuorum conspectu " iterum frui,& patriam exoptandam recupe- " rare, & imperare, ut te decet, imperantibus, " & duces ducere, & liberis nepotibusque ma- " ximam gloriam relinquere? Atque horum " omnium promissorum, mox mox præstan- " dorum,nos tibi sponsores sumus. Nunc enim " non deceret ex S C. aut plebiscito tibi quid- " quam æqui aut moderati decerni,dum castra " contra nos posita habes, & te hostiliter ge- " ris. quod si ab armis discesseris,decretum de XXVI. " reditu tibi à nobis brevi afferetur. ¶ Atque " hæc sunt bona quæ habiturus es, si cum pa- " tria in gratiam redieris. Quod si irasci per- " gas, nec odium contra nos conceptum depo- " nas,in multa & gravia incides mala,quorum " duo, quæ maxima & certissima sunt, nunc " dicam. Primum,qui rem factu difficilem,imo " vero quæ nullo modo fieri potest, improbe " concupisti, pop.Rom. potentiam,idque Vol- " scorum armis, evertere : deinde, quia si res " successerit & voti compos fueris, id conse-

" σεσῶκεν, πάντας δὲ θεούς τε καὶ ἥρωας καὶ δαίμονας, πό- " λιν τε καὶ χώραν ἀπολαῦσαι τῆς δημαρχικῆς ἀνοίας, " καὶ μηδὲν ἐξαίρετον μηδὲ ἀτιμώρητον ἀφεῖσθαι. μέρ- " υπό σου; οὐχ ἱκανὰς ἤδη παρὰ πάντων εἰσπέπραξαι " δίκας, τοσοῦτον μὲν φόνον [a] ἐργασάμενος, τοσαύτην δὲ " χώραν πυρὶ καὶ σιδήρῳ λωβησάμενος, τοσαύτας δὲ πόλεις " οὐ βάθρων ἀνασπάσας, [b] ἑορτὰς δὲ καὶ θυσίας καὶ σεβα- " σμοὺς [c] θεῶν καὶ δαιμόνων, οὓς ἐν πολλοῖς τόποις ἀνέορτους " ἀναγκάσας γενέσθαι καὶ ἀθύτους, καὶ τιμὰς νομίμων ἀμοί- " ρους; ἐγὼ μὲν [d] οἶμαι" οὐκ ἂν ἄξιον ἀνδρὸς, ὅτῳ φρονεῖν ὀπο- " σῶν ἀρετῆς ἔξεστιν, ὅτε [e] συναίρειν τοῖς ἐχθροῖς καὶ φίλια, " ὅτε χαλεπὸν ὀργὴν εἶναι καὶ ἀπαραίτητον εἰς τοὺς ἐξα- " μαρτάνοντάς τι περὶ αὐτὸν, ἄλλως τε καὶ δίκας πρὸ αὐ- " τῆς εἰληφότα πολλὰς καὶ μεγάλας. ἃ μὲ οἶμαι ἀπολο- " γεῖσθαί τε περὶ ἡμῶν αὐτὸς ἔχομεν, καὶ παραιτεῖσθαί σε " περὶ τῶν δημοτικῶν, ζῶντά ἐστιν. ἃ δὲ [f] ὑποτίθεσθαί σοι δ' " εὔνοιαν οἱ τιμιώτατοι [g] φιλονεικοῦντες καὶ ὑπισχνεῖσθαι δικαι- " λατομοῦσι πρὸς τὴν πατρίδα, ζωπύρ· [h] ἐν ᾧ δ' ἂν δύνα- " σθαί σοι μάλιστα ὑπάρχει, καὶ [i] τὸ θεῖον ὅτι συλλαμβάνῃ, " μετριάσαι, καὶ ταμιεύσασθαι τὴν τύχην, ἐνθυμηθέντα ὅτι " μεταβολῆς ἔχεται πάντα τὰ πράγματα, καὶ οὐδὲν ἔστι " τῶν αὐτῶν φιλεῖ διαμένειν· νεμεσᾶταί τε ἅπαντα ὑπὸ " θεῶν τὰ ὑπερέχοντα, ὅταν εἰς ἄκρον ἐπιφανείας ἀφίκη- " ται, καὶ τρέπεται πάλιν εἰς τὸ μηδέν. μάλιστα δὲ τοῦτο " πάσχει τὰ σκληρὰ καὶ μεγάλαυχα φρονήματα καὶ τοὺς " ὄγκους ἐκβαίνοντα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. ὑπάρχει δέ " σοι νῦν πάντων κρατήσαντα καταλύσασθαι τὸν πόλεμον. " ἥ τε γὰρ βουλὴ πᾶσα ὥρμηται τιμὴν κάθοδον ψηφί- " σασθαί σοι, καὶ ὁ δῆμος ἕτοιμός ἐστι νόμῳ κυρωθέντι λῦ- " σαι τιμὴν ἀειφυγίαν. τί οὖν ἔτι κωλύει σε τὰς ἡδίστας καὶ " τιμιωτάτας ὄψεις [k] τῶν ἀναγκαίων σωμάτων ἀπολα- " βεῖν, καὶ κινομίσθαι τὴν πατρικὴν πατρίδα, ἄρχειν " τε, ὥσπερ σοι πρέπει, ἀρχόντων, καὶ ἡγεῖσθαι ἡγεμό- " νων, παισί τε καὶ ἐγγόνοις μέγιστον αὔχημα κατα- " λιπεῖν; τούτων μὴν τῶν ὑποσχέσεων ἡμεῖς ἐγγυη- " ταὶ πασῶν ἐσμεν, ὡς [l] αὐτίκα μάλιστα γενησομένων. " νυνὶ μὲν γὰρ οὐχὶ καλῶς εἶχε ψηφίσασθαί σοι τὴν βου- " λὴν ἢ τὸν δῆμον οὐδὲν ὑπεικέσαι ἢ μεταμεῖναι, ἕως ἀντιπαρεσκε- " τοπέδωσας ἡμῖν, καὶ τὰ πολεμίων ἔργα δρᾷς; εἰ δὲ ἀπο- " στὰς τῶν ὅπλων, ἥξει σοὶ ὃ περὶ τοῦ καθόλου ψήφισμα " φερόμενον ὑφ' ἡμῶν οὐκ εἰς μακράν. Ἀγαθὰ μὲν δὴ ταῦτα " ὑπάρξει σοὶ ἀλλαττομένῳ· μένοντι δὲ ἔστι τῆς ὀργῆς, " καὶ μὴ διαλυομένῳ ὃ μῖσος πρὸς ἡμᾶς, πολλὰ καὶ χα- " λεπά, ἐξ ὧν ἐγὼ δύο τὰ μέγιστα νῦν καὶ φανερώτατα " ἐρῶ. πρῶτον μέν, ὅτι δυσκόλου γενέσθαι, μᾶλλον δὲ " ἀδυνάτου πράγματος πόνους ἔρωτα ἔχεις, πόλεως τὴν " Ρωμαίων καθελεῖν τὴν ἰσχύν, καὶ ταῦτα τῶν Οὐολού- " σκων ὅπλοις· ἔπειθ', ὅτι σοι κατορθώσαντί τε καὶ ἐπιτυ-

χόντι,

a Ἐργασάμενος ἀνθρώπων, τοσαύτῃ &c. in *Cod. Vat.* b Sensus & legitima verborum sententiarumque connexio lectionem hujusmodi videtur flagitare, ἑορτὰς δὲ ἀναλὼν, καὶ θυσίας, καὶ σεβασμοὺς θεῶν, ἢ δαιμόνων, οὓς ἐν πολλοῖς τόποις ἀνέορτους ἠναίσχυντες χοιεῖς, καὶ ἀθύτους &c. i. e. *Et sublatis solennitatibus, & sacrificiis, & cultibus Deorum & Geniorum, quos multis in locis sine solennitatibus & sine sacrificiis esse coëgisti, & quos legitimis ac debitis honoribus fraudasti. Port.* c Θεῶν καὶ δαιμόνων *Vat.* d Non agnoscit *Vat.* e Συναναιρεῖν optime in *Cod. Vat.* quo modo legendum esse docuit *Sylb.* f Vox ὑποτίθεσθαι, ut & mox ὑπισχνεῖσθαι, pendet ab ἴσχυσι subintellecto. *Port.* g *Lapus* pro φιλονεικοῦντες videtur legisse φιλονεικοῦσι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* πρωτεύοντες φίλων ἴσχοντες. h Illud ἐν ᾧ accipiendum videtur pro ἐν ὅσῳ χρόνῳ. *Sylb.* i Τὸ θεῖον ἐπὶ συλλ. *Vat.* quo modo & *Sylb.* hoc sensu : *dum maximæ tibi vires suppetunt, & deus adhuc favet suademus iram moderari & fortuna parcius uti.* k Τῶν ἀναισχυντοτάτων σωμάτων *Vat.* l Ulitatius αὐτίκα μάλα *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.*

a Illud

"χόντι, πάντων ἀνθρώπων [a] ὑπάρξει σοι δυσυχέστατον
"νομίζεσθαι. ἐξ ὧν δὲ ταῦτα σαείσατό μοι φρονεῖν
"ὦ σέ, ἄκουσον, ὦ Μάρκε, μηδὲν πρὸς τιμὴν ἐλθὼν
"εἶναι μὲ τ λόγων τεραχωδόμενος. σκόπει δὲ πρῶτον ὑπὲρ
"τῦ ἀδυνάτου. Ρωμαίοις, ὡς οἶσθα καὶ σὺ, πολλὴ μὲν ἔξι
"νεότης ἐπιχώριος· ἧς εἰ ὀλίγον ἐξαιρεθείη γένοι-
"το ἂν δὲ τῦτο κατὰ πολλὰ ἀνάγκην νῦν, διὰ τόνδε τ
"πόλεμον· πάντα γὰρ ὑπὸ δέους κοινῦ [b] συνίσασιν φιλεῖ τὰ
"διάφορα· ἐκ ὅπου Οὐολῦσκοι κρατήσουσιν, ἀλλ' ὑδὲ ἄλ-
"λο τ τῆς Ἰταλίαν [c] ἔθνος ἰσθένει. [d] πολλὴ καὶ ἡ Λατίνων
"καὶ τ ἄλλων [e] συμμάχων ἐποίκων τ πόλεως ἰσχύς, ἣν
"[f] ὀλίγα πᾶσαν ἐπίκαιρον ἔξειν προσδέχου. στρατηγοί τε
"οἷος σὺ, καὶ πρεσβύτεροι καὶ νέοι, τοσῦτοι ὅ πλῆθος, ὅσοι
"πώποτε πάσαις ἐκ εἰσὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι. μεγίστη δὲ πα-
"σῶν βοήθεια, καὶ ταῖς σὺν τοῖς θεοῖς ἐλπίδας ὑδὲ πολὺ ἡ-
"μῶν ψευσαμένη, συμπάσης τε ἀμείνων ἀνθρωπίνης ἰσχύ-
"ος, ἣ παρὰ τ θεῶν εὔνοια, [g] δι' ἧς ὐ μόνον ἐλευθέραν εἰς
"τόνδε χρόνον τ πόλιν ταύτην οἰκοῦμεν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἐθνῶν ἄρχουσαν.
"μηδ' ἢ Πεδανοῖς ἡμᾶς εἰκάσῃς, μηδὲ Τολερίνοις, μηδὲ
"τοῖς ἄλλοις μικροπολίταις, ὧν κατέχες τὰ πολίχνια· καὶ
"ὃ ἥττων ἂν τις σὺ στρατηγὸς, καὶ ἀπ' ἐλάττονος ἢ τοσαύ-
"της στρατιᾶς, ὀλιγανθρωπίαν καὶ φαυλότητα ἑρυμάτων
"ἐδιάσατο· ἀλλ' ἐνθυμῦ ὅ μέγεθος τ πόλεως, καὶ τιμὴν
"λαμπρότητα τ ἐν τοῖς πολέμοις προάξεων, καὶ τὴν ἐκ
"τῦ θείου παρῦσι αὐτῇ τύχην, δι' ἣν ἐκ μικρᾶς τοσαύτη
"γέγονεν· καὶ τὴν σεαυτῦ δυνάμιν, ἣν ἐπάγων ἔργῳ το-
"σῶδε [h] ὀλιγεπεῖς, μὴ νόμιζε ἡλάχθαι· ἀλλὰ μέμνησο
"ἀκριβῶς, ὅτι Οὐολύσκων τε καὶ Αἰκανῶν στρατιὰν ἐπάσῃ,
"ἧς ἡμεῖς οὔδε οἱ νῦν ὄντες ἐν πολλοῖς ἐνικῶμεν μάχαις,
"ὁσάκις ἡμῖν ἐτόλμησαν εἰς πόλεμον καθίστασθαι. ὥστε σὺν
"τοῖς χείροσιν ἀγωνίζεσθαι μέλλων ἴσθι πρὸς τὺς κρείτ-
"τονας, καὶ σὺν τοῖς ἡττωμένοις διὰ παντὸς πρὸς τὺς
"νικῶντας ἀεί. εἰ δὲ δὴ ταναντία τύτων ἦν, ἐκεῖνο γέ τοι
"θαυμάζειν ἄξιον, πῶς λέληθέ σε πολεμικῶν ὄντα
"πραγμάτων ἔμπειρον, ὅτι ὃ πρὸ τὰ δεινὰ εὔτολμον
"ἐκ ἐξ ἴσου πρόεισθαι φιλεῖ τοῖς τε ὑπὲρ οἰκείων
"ἀγαθῶν ἀγωνιζομένοις, καὶ τοῖς ἐπὶ τὰ ἀλότρια πο-
"ρευομένοις· [h] οἱ μέντοι, ἐὰν ὑδὲν καλορθώσωσιν, βλάπτον-
"τοῖς δὲ ὑδὲν, [i] ἐὰν πλάσωσιν, καταλείπεται. καὶ τοῦ
"σφάλλεσθαι τὰς μεγάλας δυνάμεις ὑπὸ τ ἐλαττόνων,
"καὶ τὰς κρείττυς ὑπὸ τ φαυλοτέρων, τῦτο σὺ τοῖς μά-
"λιστα αἴτιον λεῖ. δεινὴ γὰρ ἡ ἀνάγκη, καὶ ὁ θεὸς τ
"ἐσχάτων κίνδυνον ἱκανὸς θάρσος ἐνθεῖναί τινι καὶ
"μὴ προϋπάρχον φύσει. εἶχον [k] ἔτι πλείω λέγειν ὑ-
"πὲρ τῦ ἀδυνάτου, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἱκανά. Εἰς ἔτι
"μοι καταλείπεται λόγος, ὃν εἰ μὴ μετ' ὀργῆς, ἀλλ'
"ἐκ λογισμοῦ κρίνεις, ὀρθῶς τε εἰρῆσθαι δόξει, καὶ πρέ-

"queris ut omnium hominum miſerrimus ha-
"bearis. Cur autem hæc mihi in mentem ve-
"niunt ut ita de te ſentiam, audi me, Marci,
"nec mea dicendi libertate exaſperare. Ac
"primum conſidera te rem, quæ fieri nequit,
"aggredi. *Nam* pop. Rom. ut tu ipſe ſcis,
"multa juventute domeſtica abundat, quam
"(ſi ſeditio ſublata fuerit, quod fiet ob gra-
"vem hujus belli neceſſitatem; omnes enim
"qui inter ſe diſſident, communis periculi
"metus conciliare ſolet) non ſolum Volſci
"non vincent, ſed ne ulla quidem alia gens,
"quæ Italiam incolit. Magna quoque eſt La-
"tinorum & aliorum ſociorum noſtræ urbis
"colonorum potentia, quam totam prope-
"modum nobis auxilio venturam exſpecta.
"Duces vero tui ſimiles, tam ſeniores quam
"juniores, tot nobis ſunt, quot vix in uni-
"verſis aliis populis. Sed longe omnium ma-
"ximum auxilium, quod nunquam in adver-
"ſis ſpem noſtram fefellit, &, quod omnibus
"humanis viribus eſt præſtantius, eſt deorum
"benevolentia, quorum beneficio ad hoc uſ-
"que tempus hanc urbem, octavam jam æta-
"tem, non ſolum liberam, ſed etiam fortuna-
"tam, & multis gentibus imperantem incoli-
"mus. Nec nos cum Pedanis, aut Tolerinis,
"aliiſque parvis populis, quorum oppidula
"occupaſti, conferas: nam & alius imperator,
"te minor, & minoribus inſtructus copiis,
"munitiones à paucis defenſas & infirmas ex-
"pugnare potuiſſet: ſed conſidera urbis am-
"plitudinem, & rerum bello geſtarum ſplen-
"dorem, & numinis divini favorem, quo ex
"parva ad tantam magnitudinem excrevit:
"tuaſque copias, quibus fretus rem tantam
"aggrederis, ne putes nunc alias eſſe factas;
"ſed bene memento te Volſcorum & Æquo-
"rum copias ducere, quos nos ipſi, qui nunc
"vivimus, toties prælio vicimus, quoties in
"bello nobiſcum congredi ſunt auſi. Qua-
"propter cum deterioribus adverſus præſtan-
"tiores, & cum iis qui perpetuo vincuntur,
"adverſus eos qui ſemper vincere ſunt ſoliti,
"te certaturum ſcito. Quod ſi contra ſe res
"haberet, illud tamen mirandum eſſet, quo
"modo tu, rei militaris peritus, ignores in pe-
"riculis non parem audaciam ſolere eſſe in
"iis qui pro ſuis fortunis dimicant, & iis qui
"alienas invadunt. niſi enim iſtis res ſucce-
"dat, levem cladem accipiunt: illis vero, ſi
"rem male gerant, nihil fit reliqui. Atque
"hinc potiſſimum fit, ut ſæpe majores à mi-
"noribus, & præſtantiores à deterioribus clade
"afficiantur. Vehemens enim eſt neceſſitas, &
"extremum periculum etiam ei poteſt auda-
"ciam inſerere, cui non ſit innata. Plura ha-
"bui, quæ de impoſſibili dicerem: ſed hæc
"dixiſſe ſufficiat. ¶ Unum adhuc mihi dicen-
"dum reſtat, quod, ſi non cum ira ſed rati-
"one judicaris, recte dictum putabis, & ad pœ-
"nitentiam

XXVII.

[a] Illud σοι poſt ὑπάρξει ſuperfluum viſum eſt *Sylburgio*. Attico more in eadem ſententia geminari exiſtimavit *Caſaub.* Omittitur autem in *Cod. Vat.* ubi legitur ὑπάρξει δυσυχεστάτῳ. [b] Magis hîc mihi placeret κρατήσασθαι, ut alibi dicit κρατήσῃ τὰ πρόσφορα, & κρατησάντος τῦ θορύβου. Manente tamen vulgata lectione, non abſurde vertit *Lapus* ad hunc modum: *nam ob communem metum ſtudent diſſidentia omnia conſpirare. Steph.* [c] Ἐθνῶν *Vat.* [d] Πολλὴ καὶ ἡ Λατίνων ἡ καὶ τῶν ἄλλων *Vat.* [e] Συμμάχων τε καὶ ἐποίκων malit *Gelenius.* [f] Cum ὀλίγα vel χρόνῳ ſubaudiendum vel verbum δεῖν. *Sylb.* [g] Δι' ἧς agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *per quos.* Sed non minus apte legas δι' ἣν, ut paullo infra v. 26. poteſt tamen & illa retineri lectio, quia ſimiliter infra legitur λάβῃ τὺς θεούς. *Sylb.* [h] Optime in *Cod. Vat.* οἱ μέντοι ὑδὲν, ἐὰν μὴ κατορθώσωσιν, βλάπτονται. [i] Ἐὰν πλάσωσιν. *Vat.* [k] Pro ἔτι in *Ed. Steph.* ὅτι. quod parum huc facit, niſi pro πλείω legas πλεῖστα. *Lapus* præterita particula vertit, *habui plura. Sylb.*

[a] Pro

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

"nitentiam factorum adduceris. quidnam autem illud eſt? Nulli mortalium dii certam futurorum ſcientiam dederunt; nec poſt homines natos invenias quempiam cui omnia ex animi ſententia ſucceſſerint, ita ut nulla in re fortuna ei ſit adverſata. Propterea homines, qui aliis antecellunt prudentia, quam longa ætas & magna experientia adfert, antequam rem aggrediantur, eventum ejus ſpectandum putant; non alterum tantum, quem ſibi ipſi optant, ſed eum etiam qui præter exſpectationem accidere poteſt: præcipue vero duces bellorum, in quos, quo res majores eorum poteſtati permittuntur, *eo magis* felicium aut infelicium eventuum cauſſæ ab omnibus conferuntur. deinde ſi nulla, aut levia, aut pauca damna bellum parum feliciter geſtum ſequutura videant, tunc demum rem aggrediuntur; ſin multa & magna, ab incœpto deſiſtunt. Hoc tu quoque fac, &, antequam rem aggrediaris, conſidera, ſi in bello res tibi male ſucceſſerit, nec omnia quæ ſperas conſequutus fueris, quid tibi ſit eventurum. Accuſaberis à tuis hoſpitibus, quod res aggreſſus fueris multo majores, quam quæ à te fieri poſſent: & quum noſter exercitus rurſus eo veniet, illorumque agrum vaſtabit (neque enim illos inultos manere patiemur, qui nos injuria priores affecerunt) horum alterutrum vitare non poteris, quo minus vel ab illis ipſis, quibus calamitatum magnarum auctor fueris, turpiter interficiaris, vel à nobis, quos interfecturus & in ſervitutem redacturus huc veniſti. Sed fortaſſe etiam illi antequam aliquid mali à nobis patiantur, pacis nobiſcum faciendæ deſiderio, te ad ſupplicium dedere non dubitabunt: id quod multi, tam barbari quam Græci, in talem fortunæ ſtatum compulſi, facere coacti fuerunt. Hæccine igitur parva & nullius momenti tibi videtur? hæccine adeo contemnenda, ut quævis extrema mala

XXVIII. "perpeti malis? ¶ Age, ſi res tibi ex voto ſucceſſerit, quodnam admirandum & adeo exoptandum bonum conſequeris? quam gloriam inde referes? Nam & hoc conſidera. Primum quidem cariſſimis & tibi conjunctiſſimis privaberis; matre miſera, cui pro partu & educatione, aliiſque laboribus quos tua cauſſa pertulit, haud præclaram refers gratiam; deinde pudica conjuge, quæ tui deſiderio in ſolitudine & viduitate totum diem noctemque tuum deplorat exſilium; præterea duobus filiis, quos ex bonis natos majoribus, illorum etiam honoribus glorioſe in fortunata patria frui oportebat. Quorum omnium miſerum & infelicem vitæ exitum ſpectare cogeris, ſi copias ad muros auſus fueris admovere. nulli enim tuorum parcent ii qui ſuis timent, & qui eodem ſævitiæ genere à te tractantur: ſed à nullis tormentis, à nullis crudelibus facinoribus, à nullo denique contumeliæ genere in eos

"φήσεταί σοι μελαμέλεια τ᾽ πραπομβύων. τίς δέ ὄϛιν ὅϛος "ὁ λόγος; [a] ϗ᾽ ὑθενὶ θνητῷ φύτι θεοὶ τ᾽ μελλόνϛων ἔσεσθ᾽ "βεβαίαν ὀπϖπήμην ἔδωκαν ἔχειν, [b] ὑθ᾽ ἂν εὕροις ἐκ τοῦ "παντὸς αἰῶνος, ὅτῳ πάνϛα κϗ᾽ νῦν ἐχώρησε τὰ πρά- "γματα, μηδὲν σκανλιωθείσης τ᾽ τύχης. ϗ διὰ τοῦτο οἱ φρο- "νήσ᾽ πρὸ ἐχοντες ἑτέρων, ἧν ὁ μακρὸς βίος ϗ τὰ πολλὰ "μαθήματα φέρει, πρὶν ἐγχειρεῖν ὁτῳδήποτε ἔργῳ, ὅ τέ- "λος αὐτῷ πρῶτον οἱόν᾽ δεῖν σκοπεῖν, ϗ μάτερον μόνον ὁ "βούλον᾽ γενέσθαι σφίσιν, ἀλλὰ ϗ ὅ πρῶτοι γνώμην ἐχ- "ϖσόμβυον· μάλιϛα δὲ οἱ τ᾽ πολέμων ἡγεμόνες, ὅσῳ μει- "ζόνων τε γίνον᾽ πραγμάτων κύριοι, ϗὶ τὰς αἰτίας τ᾽ "κατορθωμάτων ἢ σφαλμάτων [c] ἅπανϛες εἰς αὐτοὺς ἀνα- "φέρουσιν. ἔπειτα ἂν μὶ εὕρωσι μηδεμίαν σφῶν οὖσαν, ἢ μικρὰς "ϗ ὀλίγας ὀφ᾽ τῷ μὴ καλορθῶσαι βλάβας, ἅπονται τ᾽ "ἔργων· ἐὰν δὲ πολλὰς ϗ μεγάλας, ἀφίϛανται. τοῦτο δὴ "ϗὶ σὺ πίσον, ϗὶ σκόπει πρὸ τ᾽ ἔργων, ἐὰν σφαλῇς "κϗ᾽ τὸν πόλεμον, ϗὶ μὴ πάνϛα ὑπάρξῃ, τί συμβήσε- "ταί σοι παθεῖν. δι᾽ αἰτίας μὶ ἔσῃ πρὸς τοῖς ὑποδέξα- "μβυοις σαυτὸν, ὡς μείζοσιν ὀπϖχειρήσας [d] πράγμασιν ἢ "δυνατοῖς· ϛρατιᾶς δὲ ἡμετέρας πάλιν ἐκεῖσε ἀφικομέ- "νης, ϗ φθειρούσης τ᾽ ἐκείνων γῆν· ϗ γὰρ ἀνεξόμεθα μὴ ἀν- "τιμωρούμβυοι τοὺς ἄρξανϛας ἡμᾶς κακοποιεῖν· δυοῖν ϗκ "ἂν ἁμάρτοις θατέρου, ἢ πρὸς αὐτοὺς ἐκείνων, οἷς αἴτιος "ἔσῃ συμφορῶν μεγάλων, αἰσχρῶς ἀναιρεθῆναι, ἢ πρὸς ἡ- "μᾶς, ὃς ἀπολεῶν τε ϗ ὀλωσόμενος ἦλθες· τάχα δ᾽ "ἂν ἐκεῖνοι, πρὶν σὲ τῷ παθεῖν τι κακὸν γενέσθαι, δια- "λύσαι ποιεῖσθαι πρὸς ἡμᾶς ὀπϖχειροῦντες, ἐκδόλον ἀξιώσα- "ν᾽ ὀπὶ τιμωρίᾳ σὲ παραδιδόναι· ὃ πολλοὶ βάρβαροί τε ϗ "Ἕλλῆνες, εἰς τοιαύϛας καλασϛάσεις τύχας, ἠναγκάσθησαν "ὑπομεῖναι. ἆρά γε μικρὰ ϗ ϗκ ἀξια λόγου ϖαῦτα ἔναί "σοι δοκεῖ; ϗὶ δεῖν αὐτῶν ὑφίσεῖν, ἢ κακῶν συμπάν- "των ἔχαλα [e] πάσεῖν; Φέρε· ἂν δὲ δὴ κατορθώσῃς, τί "ποτε θαυμασὸν ἔτι σοὶ ϗ ϖρεμάχϖον ἀγαθόν; ἢ "τίνας ἐξοίσῃ δόξας; ϗ γὰρ τοῦτο ἐξέτασον. πρῶτον μὶ τ᾽ "φιλτάτων ϗὶ ἀναγκαιοτάτων ὑπάρξει σοι ϖερεῖσθαι "σωμάτων, μήτρὸς ἀθλίας, ἧ γενέσεως ϗ τροφῆς, ϗ τ᾽ "ἄλλων ὧν ἔχει ὀπί σοι πόνων, ϗ καλὰς ἀμοιβὰς ἀπο- "δίδως· ἔπειτα γαμετῆς σώφρονος, ἢ διὰ σὸν πόθον "ὀ ἐρημίᾳ ϗ χηρείᾳ κάθηϖαι, πᾶσαν ἡμέραν [f] ϗ νύκτα σοὶ "ταὶς σαὶς ὀδυρομένη φυγαίς· ϖρὸς δὲ τούτοις, τέ- "κνων δυοῖν, ὃς ἐχρῆν ἀγαθῶν ϖρογόνων ὄντας ἀπογό- "νους, ϗαρπᾶσθαι ταὶς ἐκείνων τιμαὶς, εὐδοξοῦντας ὀ "εὐτυχούσῃ τῇ ϖατρίδι. ὧν ἁπάντων οἰκτρὰς ϗὶ ἀτυ- "χεῖς ἀναγκασθήσῃ θεωρεῖν καταϛροφάς, εἰ τολμή- "σεις ϖροσάγειν τοῖς τείχεσι τὸν πόλεμον. ϗ γὰρ δὴ "φείσονταί σῶν ϗ θενὸς οἱ ϖρὶ τῶν σφετέρων κινδυ- "νεύοντες, ϗὶ εἰς ταὶ ὅμοια κακῶς [g] ϗκ ὠφελοῦσά σε ϖάσχον- "τες· [h] ἀλλ᾽ εἰς ἀρχισμοὺς αὐτῶν, ϗὶ ὕβρεις ἀνηλεεῖς, ϗὶ "ϖᾶσαν ἄλλῆν ἰδέαν ὑϖερηλαχισμοῦ χωρήσουσιν, "ϗκ ὠὸ

a Pro ϗ aptius legas ὡς vel ὅπ. quæ commutatio apud *Pauſaniam* quoque à me annotata eſt ad p. 410. ut error natus ſit è ſcripturæ compendio. *Sylb.* b Alludere videtur ad *Euripidis* illud, ὡς ἔϖις ἀνδρῶν εἰς ἅπαν᾽ εὐδαιμονεῖ. quod iiſdem fere verbis *Nicoſtratus* dixit, οὐκ ἔϛιν ὅϛις ϖάν᾽ ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ. *Sylb.* c Απαντες ἐπὶ τούτοις ἀναφέρουσιν *Vat.* d Περίσμασιν ἢ ἀδυνάτοις *Vat.* Vulgatam lectionem ſequitur *Lapus.* e Παθεῖν agnoſcit etiam *Lapi* verſio, aut eſſe ultima malorum omnium patienda. ſed ſententia videtur aliud verbum requirere, δοκεῖν, νομίζειν, vel ſimile: niſi forte hunc ſenſum eſſe velis; & ſpretis illis, extrema ſubeunda ſint mala. *Sylb.* f Pro ἤ in non abſurde legeris ἴσῃ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τὶ τὸ θαυμαϛὸν ἐϛὶ σοι. g Καὶ νύκτα σοὶς φυγαὶς ὀδυρομένη *Vat.* h Αλλ᾽ εἰς αἰχισμὸς αὐτῶν δεινὸς ϗ ὕβρεις in *Cod Vat.*

a Ηδονὰς

"ἐκ τοῦ τῶν συμφορῶν βιαζόμενοι· καὶ τούτων οὐχ ὧν
"ἔρρωντες, ἀλλ' ὁ τιὼ ἀνάγκην αὐτοῖς ὀπτιθεὶς αἴτιος
"ἔσῃ. [a] ἡδονὰς μὲν τοιαύτας κερπώσῃ, καὶ γνώμῃ χω-
"ρήσαντός σοι [b] τοῦ ἔργου· ἔπαινον δὲ καὶ ζῆλον καὶ
"τιμὰς, ὧν ὀρέγεσθαι χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, [c] σκό-
"πει ποίας καὶ τίνας· μητροκτόνος κελλήσῃ καὶ πα-
"τροφόνος, καὶ γυναικὸς ἀλιτήριος, καὶ πατρίδος
"ἀλάστωρ· καὶ οὔτε θυσιῶν, οὔτε σπονδῶν, οὔτε ἑστίας,
"ὅπῃ ποτ' ἂν ἀφίκῃ, κοινωνεῖν ἐθελέσει σοι τῶν εὖ-
"σεβῶν καὶ δικαίων [d] οὐδείς· αὐτοῖς τε οὐκ ἔσῃ τί-
"μιος οἷς εὔνοιαν ἐπιδεικνύμενος ταῦτα δρᾷς, ἀλ-
"λὰ κερπωσάμενοί τινα [e] ἕκαστος οὐκ τῶν σῶν ἀσε-
"βημάτων ὠφέλειαν, μισήσουσι τιὼ αὐθάδειαν τοῦ
"τρόπου. ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι χωρὶς τοῦ μίσους, ὃ πα-
"ρὰ τῶν ἐπιεικεστάτων ἕξεις, καὶ φθόνος ἀπαντήσε-
"ται πολὺς οὐ τῶν ἴσων, ἀ φόβος οὐ τ' ἀσθενῶν, ἀ
"δι' ἀμφω ζῶντι ὀπιβουλαὶ, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ χα-
"λεπὰ ὅσα εἰκὸς συμπεσεῖν ἀνδρὶ ἐρήμῳ φίλων, καὶ
"ὃ ξένῃ ὄντι γῇ. τοὺς γὰρ δὴ τῶν θεῶν τε καὶ δαι-
"μόνων ὀπιπεμπομένας τοῖς ἀνόσια ἀ δεινὰ διαπρᾶ-
"ξαμένοις ἐρινύας ἐῶ, ὑφ' ὧν αἰκιζόμενοι ψυχάς τε
"καὶ σώματα, κακοὺς μὲν ἀφανίλοῦσι βίους, [f] πικρὰς
"δὲ ἐκπομένουσι τελευτάς. ζῶντα σὺθυμηθεὶς, ὦ Μάρ-
"κιε, μετάγνωθι, καὶ πᾶσαν μνησικακῶν τῆς [g] ἑαυτοῦ
"πατρίδος· τύχῃ τε πάντων αἰτίαν ἡγησάμε-
"νος, ὧν πέπονθας πρὸς ἡμᾶς, ἢ δέδρακας ἡμᾶς κα-
"κῶν, ἄπιθι χαίρων ὀπὶ τὰ οἰκεῖα, [h] μητρός τε φιλ-
"ὸλας περιλιμπάνων, καὶ γυναικός τε φιλοφρόσυ-
"νας ἡδίστας, καὶ τέκνων ἀσπασμοὺς γλυκυτάτους·
"καὶ σαυτὸν ἀπόδος ὀφείλημα κάλλιστον τῇ [i] γεννη-
"σαμένῃ τε καὶ τηλικοῦτον ἄνδρα παρδυσαμένῃ πα-
"τρίδι.

Τοιαῦτα διεξελθόντος τοῦ Μινυκίου, μικρὸν ἐπισχὼν ὁ Μάρκιος εἶπε "Σοὶ μὲν, ὦ Μινύκιε, καὶ [k] ὑμῖν τοῖς ἄλλοις τοῖς "ἅμα τούτῳ πεμφθεῖσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς, φίλος εἰμὶ καὶ πρό-"θυμος, εἴ τι δύναμαι ποιεῖν ἀγαθὸν, ὅτι μοι καὶ πρότερον "ὅτε πολίτης ὑμέτερος ἦν, καὶ τὰ κοινὰ ἐπραττον, [l] ἐν "πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἐγένεσθε χαρεῖς χρήσιμοι, καὶ μὴ "τιὼ φυγὴν ὑκ ἀπεσφάπτε με καταφρονήσῃ τῆς τό-"τε τύχης, ὡς ὅτε φίλους εὖ ποιεῖν δυνάμενον ἔτι, ὅτε "ἐχθροὺς κακῶς, ἀλλὰ χρηστοὶ καὶ βέβαιοι διεμείνα-"τε φίλοι, μητρός τε τῆς ἐμῆς κηδόμενοι, καὶ γυναικὸς, "καὶ τέκνων, καὶ τὰς συμφορὰς αὐτοῖς κουφοτέρας "ποιοῦντες τὰς ἰδίας ὀπιμελείας. τοῖς δ' ἄλλοις Ρω-"μαίοις ἀπέχθομαί τε, ὡς δύναμαι μάλιστα, καὶ πο-"λεμῶ, καὶ ὐδέποτε μισῶν αὐτοὺς παύσομαι· οἵ με ἀν-"τὶ πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων, ἐφ' οἷς τιμᾶσθαι πρέσ-"κην, ὡς τὰ μέγιστα ἐξημαρτηκότα περὶ τὸ κοι-"νὸν, αἰσχρῶς ἐξήλασαν ἐκ τῆς πατρίδος, [m] ὅτε μη-"τέρα ἀδεσθένλες ἐμὴν, ὅτε παῖδας ἐλεήσανλες, ὅτε ἄλλο

"sibi temperabunt, à suis calamitatibus *ad id* "adacti; horumque malorum non ipsi, qui "hæc facient, sed tu, qui illis hanc necessita-"tem impones, auctor eris. Atque, si res tibi "ex voto successerit, has voluptates perci-"pies: laudem vero & æmulationem & ho-"nores, qui viris bonis sunt expetendi, quos "& quales sis consequuturus, vide. matricida "diceris, filiorum interfector, uxoris nefarius "percussor, & patriæ malus genius; nec ad "sacra, nec ad epulas, nec ad domesticos la-"res, quocunque veneris, te quisquam pius "ac justus volet admittere; ac ne ipsis qui-"dem charus eris, in quorum gratiam de-"merendam hæc facis: sed singuli, per-"cepta aliqua utilitate ex tuis impiis faci-"noribus, ingenii tui arrogantiam odio habe-"bunt. Omitto enim dicere, te, præter æquissi-"mi cujusque odium, quod tibi conciliabis, "magnæ etiam æqualium invidiæ, & infe-"riorum metui, & ob horum utrumque in-"sidiis, & multis aliis iisque gravibus mo-"lestiis, in quas verisimile est hominem ami-"cis destitutum & peregre degentem incur-"rere, obnoxium futurum. Taceo etiam fu-"rias, quæ à diis geniisque immittuntur im-"piis & facinorosis hominibus; à quibus & "anima & corpore excruciati, vitam mise-"ram perpetuo tolerant, & tristem vitæ finem "exspectant. Hæc igitur considerans, Marci, "resipiscas, & injuriarum à patria acceptа-"rum memoriam deponas; omniumque ma-"lorum, quibus à nobis affectus fuisti, aut "quibus à te affecti fuimus, culpam in ipsam "fortunam rejiciens, lætus domum revertaris, "ad gratissimos matris amplexus, ad uxoris "suavissima comitatis officia, ad liberorum "dulcissimos amplexus *& salutationes*: & te "ipsum pulcerrimum ornamentum patriæ de-"bitum, quæ te genuit & tantum virum edu-"cavit, restituas.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

XXIX. ¶ Quum Minucius in hunc modum loquu-tus fuisset, Marcius post parvam moram sic respondit: "Tibi quidem, Minuci, cæterisque "vobis una cum isto à senatu legatis ego a-"micus sum, paratus si qua in re possim vobis "benefacere; quia & ante, quum civis vester "essem & remp. administrarem, sæpius atque "opportune mihi profuistis, & post meum "exsilium non estis me aversati, fortunæ sta-"tum, in quo tunc versabar, despicientes, quasi "nec amicis amplius prodesse, nec inimicis "obesse possem: sed boni & constantes amici "perpetuo fuistis, matris meæ atque uxoris & "liberorum curam gerentes, eorumq; calami-"tates vestra diligentia & cura leviores red-"dentes. Verum, reliquis Rom. sum inimi-"cus, & cum illis bellum totis viribus gero, "nec unquam eos odio prosequi desinam, "qui me pro multis & præclaris facinoribus, "ob quæ meritis honoribus afficiendus eram, "quasi gravissime remp. violassem, turpiter "patria expulerunt, nec matris meæ reveren-"tia nec liberorum misericordia moti, nec "ullo

a Ἡδονὰς μὲν δὴ τοιαύτας *Vat.* b Τῷ δὲ ἔργῳ ἔπαινον δὲ δὴ καὶ ζῆλον *Vat.* c Σκόπει ποίας δὴ τινας *Vat.* d Οὐδεὶς *Vat.* e Ἑκάστοις τούτων οὐκ τῶν σῶν *Vat.* f Οἰκτρὰς δὲ ὑπομ. *Vat.* Οἰκτρὰς δὲ καὶ πικρὰς legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *& amaros miserabilesque fines sustinent.* g Rectius cum *Camerario* legemus τῇ σαυτοῦ πατρίδι. *Sylb.* atque ita plane in *Cod. Vat.* h Optime in *Cod. Vat.* Καὶ κόμισαι μητρός τε. i Γεννησαμένῃ σε *Vat.* k Ἡμῖν perperam in *Ed. Steph.* Ὑμῖν ἅμα τοῖς *Vat.* l Ἐν πολλοῖς ἀναγκαίοις ἐγένεσθε *Vat.* Ἐν πολλοῖς καὶ ἀναγκαίοις maluit *Gelen.* m Οὔτε μητέρα αἰδεσθέντες τιὼ ἐμὴν, ὅτε παῖδα ἐλεήσαντες *Vat.*

Per. Jul. 4218. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

"ullo alio humano affectu in adversa mea "fortuna tacti. Quum igitur hoc sciatis, si "quid vos ipsi à me impetrare vultis, libere "mihi dicite; quia nullius rei, quæ fieri possit, "repulsam feretis. Cæterum de amicitia & "pace, ad quam, spe reditus mihi proposita, "cum pop. Rom. faciendam me hortamini, a-"gere definatis. Scilicet enim vehementer "mihi optandus est reditus in eam urbem; ubi "vitium fert præmia virtutis, & sontium pœ-"næ insontibus infliguntur? Si quidem, eja "per deos, dic mihi cujus injuriæ caussa ego "hanc fortunam experior? aut ob cujus rei "studium meis majoribus indignum? Prima "enim militia, ad quam juvenis admodum "sum profectus, ea fuit, quum contra reges "vi reditum tentantes dimicavimus. Ex eo "prælio ob civem servatum & hostem inter-"fectum civicam coronam mihi pro præmio "ab imperatore donatam retuli. deinde in a-"liis tam equestribus quam pedestribus præ-"liis, in quibus pugnavi, insignem navavi "operam, & ex omnibus fortitudinis præmia "retuli: nec urbs ulla expugnata est, quin "ejus mœnia ego primus aut certe cum pau-"cis ascenderim; nec hostes in acie fugati "sunt, quin mihi potissimum omnes, qui præ-"liis interfuerunt, propria confessione victo-"riam acceptam retulerint: nec ullum aliud "insigne aut forte facinus in bello, sine mea XXX. "sive audacia sive felicitate, editum est. ¶ Ve-"rum, fortasse & alius vir fortis hæc quoque, "licet non tam multa, de se jactare posset. "Sed quis imperator, aut quis centurio urbem "à se captam gloriari posset, sicut ego Cori-"olos cepi? aut quis idem à se eodem die ho-"stium etiam copias fusas ac fugatas, sicut ego "*fugavi* Antiatum exercitum, qui obsessis "auxilio veniebat? Non dicam enim me "tot egregiis facinoribus editis ex præda "multum auri, multum argenti, mancipia, ju-"menta, & pecus, & amplum ac fertilem a-"grum accipere noluisse, quamvis hoc mihi "liceret: sed, ad invidiam maxime vitandam, "me unum tantum bellatorem equum ex præ-"da, & meum hospitem ex captivorum nu-"mero cepisse, reliquas vero divitias in com-"mune delatas deposuisse. Ob hæc igitur fa-"cta utrum pœnas an honores merui? & u-"trum nequissimis civium subjici, an inferio-"ribus jura reddere? Verum non ob hæc me "plebs expulit; sed quod in reliqua vita in-"temperans, luxuriosus, & flagitiosus fuis-"sem. At quis ostendere posset aliquem ob "meas flagitiosas voluptates aut patria exsu-"lare, aut libertatem amisisse, aut bonis spo-"liatum esse, aut in aliam calamitatem inci-"disse? Imo ne inimicorum quidem ullus me "unquam accusavit, nec me ob quampiam "harum rerum est criminatus: sed quotidianæ

"πάθος ἡμέρον ὐδὲν ὅπι ταῖς ἐμαῖς λαβόντες τύχαις.
"μαθόντες δὲ τῦτο, εἰ μὲ αὐτοὶ δεῖσθέ τϐ παρ' ἡμῶν,[a] μη-
"δὲν ὀκνῦντες λέγετε, ὡς ὐθενὸς ἀτυχήσοντες τῦ δυνατῦ.
"ωερὶ δὲ φιλίας κ) διαλλαγῶν, ἃς ἀξιῦτε με ποιήσασθ)
"ωρὸς τὸ δῆμον ὅπι ταῖς ἐλπίσι τὸ καθόλϐ, παύσασθε
"διαλεγόμενοι. πάνυ γὸ ἀγαπητῶς δεξαίμην ἂν εἰς τοι-
"αύτην καλεῖσθαι πόλιν, ἐν ᾗ τὰ μὲ τὸ ἀρετῆς ἆθλα, ἡ
"κακία φέρει· τὰς δὲ τὸ κακύργων τιμωρίας, οἱ μηδὲν
"ἡμαρτηκότες ὑπομένυσιν; ἐπεὶ, φέρε ωρὸς θεῶν, [b]εἰ-
"πέ μοι, τίνος ἀδικήματος αἰτίᾳ ταύτης ἐγὼ πεπείραμαι
"τὸ τύχης; ἢ ποῖον ὀφλισκάνυσας ἔργον ἀνάξιον τὸ ἐμαυτῦ
"προγόνων; πρώτην ἐστρατευσάμην ἔξοδον νομιδὴ νέος ὢν,
"ὅτε ωρὸς τὺς βασιλεῖς βίᾳ καλιόνλας ἠγωνιζόμεθα. ἐκ
"ταύτης τὸ μάχης [c]ἀριστείοις ἀνεδήμην ὑπὸ ϔ στρατηγῦ τε-
"φάνοις, πολίτην ὑπερασπίσας κ) πολεμίων ἀποκλείνας.
"[d]ἔπειτα ὅσας ἄλλας ἱππικὰς κ) πεζικὰς ἠγωνισάμην
"μάχας, ὀπφανὴς ὢν ἀπάσας ἐγενόμην, κ) ταρισεῖα ἐξ ἁ-
"πασῶν ἔλαβον· κ) ὅτε πόλις ἐκ τριχομαχίας ἑάλω τις,
"ἧς ὐκ ἐγὼ ωρῶτος ἐπέβην, ἢ [e]σὺν ὀλίγοις· ὅτε φυγὴ πο-
"λεμίων ἐκ ωδαλάξεως ἐγένετο, ἧς ὐκ ἐμὲ αἰτιώτατον
"γενέσθ) πάντες οἱ παρόντες ὡμολόγυν· ὅτε ἄλλο τὸ λαμ-
"ωρῶν ἢ γενναίων ἐν πολέμοις ἔργων ὑθὲν ἄνευ τὸ ἐμῆς εἴτε
"εὐτολμίας εἴτε εὐτυχίας ἐωράχθη. Καὶ ταῦτ' μ' ἴσως ἂν
"ἔχοι τις κ) ἕτερϕ ὑπὲρ αὐτῦ γενναίϕ ἀνὴρ, [f]εἰ μὴ κ)
"τοσαῦτα, λέγω· ἀλλὰ [g]πόλιν τὶς δύναιτ' ἂν καυχή-
"σασθ) [h]στρατηὸς ἢ λοχαγὸς ἑλών, ὥσπερ ἐγὼ τὴ [i]Κορι-
"λανῶν; κ) τὸ αὐτῆς ἡμέρας ὁ αὐτὸς ἀνὴρ στρατιὰν πολε-
"μίων τρεψάμενϕ, ὥσπερ ἐγὼ τὴ Αντιατῶν ἐπίκυρον
"τοῖς ωολιορκυμένοις ἀφικομένην; ἐῶ γὰρ λέγειν, ὅτι
"τοιαύτας ἀρετὰς [k]ὀπιδεικνύμενϕ, ἐξόν μοι λαβεῖν
"ἐκ τῦ λαφύρων ωολὺ μὲ χρυσὸν, ωολὺ δὲ ἀρ-
"γυρον, ἀνδραπόδα τε καὶ ὑποζύγια καὶ βοσκήμα-
"τα, κ) γῆν ωολλὴν καὶ ἀγαθὴν, ὐκ ἠξίωσα· ἀλλ' ἀνε-
"πίφθονον ὡς μάλιστα βυληθεὶς ἐμαυτὸν ωδαρεῖν, πο-
"λεμικὴν ἵππον ἕνα μόνον ἐκ τὸ λαφύρων ἔλαβον, κ) τὸ
"ἐμαυτῦ ξένον ἐκ τὸ αἰχμαλώτων, τὸ δὲ ἄλλον πλῦτον
"εἰς τὸ κοινὸν ἔθηκα φέρων. πότερον οὖν τιμωρίας ἄξιος
"ἦν ἐπὶ τύτοις ὑπέχειν, ἢ τιμὰς λαμβάνειν; κ) πότερον
"ὑπὸ τοῖς κακίστοις γενέσθ) τῦ πολιτῦ, ἢ τὰ δίκαια
"ταύτειν αὐτὸς τοῖς ἥττοσι; ἀλλ' ϔ διὰ ταῦτά με ἀπήλα-
"σεν ὁ δῆμος, ἀλλ' ὅτι ωρὸς τὸ ἄλλον βίον ἀκόλαστος κ)
"πολυτελὴς κ) ωδάνομϕ ἦν. κ) τίς ἂν ἔχοι δεῖξαί
"τινα διὰ τὰς ἐμὰς ωδανὰς ἡδονὰς ἢ τιμὴ πατρίδα
"φεύγοντα, ἢ τ ἐλευθερίαν ἀπολωλεκότα, ἢ χρημάτων
"στερύμενον, ἢ ἄλλῃ τινὶ συμφορᾷ χρησάμενον; ἀλλ' ϔ-
"δὲ τ ἐχθρῶν με ϔδεὶς ωώποτε ἠτιάσατο, ϔδὲ διέβαλεν
"ἐπ' ϔδενὶ τύτων, ἀλλ' ὑπὸ πάντων ἐμαρτυρεῖτό μοι κ) ὁ
"καθ'

a Λέγετε μηδὲν ὀκνῦντες *Vat.* b Εἰπατέ μοι *Vat.* c Ut hîc legitur ἀριστείοις ἀνδήμην στεφάνοις, ita supra p. 399. v. 22. de hoc ipso Marcio, στεφάνοις αὐτὸν ἀριστείοις ἀνέδησεν. quæ scriptura cum ibi quoque esset suspecta, existimabam rectius legi posse ἀριστείας ut p. 200. v. 1. quo modo & *Lapus* utrobique vertit, *corona fortitudinis*. Sed cum hîc sequatur, πολίτων ὑπερασπίσας κ) πολέμιον ἀποκτείνας, ἀστείοις hîc maluit *Gelen.* ut intelligatur corona civica. *Sylb.* Perperam ἀνδήμην in *Ed. Steph.* ego malim ἀνεδόμην, quod magis receptum quum ἀνδήμην: quum verbum hoc ex iis sit, quæ contractionem in primis personis admittere non solet. *Port.* d Επειτ' ὅσους *Vat.* e Σὺν πρώτοις maluit *Gelen.* sed cum vulgatam lectionem firmat *Lapi Cod.* [& *Vat.*] eam retinendam censemus; præsertim quod *Dionysius* simili phrasi alibi utatur. *Sylb.* f Malim transposito vocum ordine, εἰ κ) μὴ τοσ. *Sylb.* g Πόλιν ὅλην *Vat.* & *Lapi Cod.* h Στρατιώτης maluit *Gelen.* quia quæ hîc dicuntur à Marcio in gnavum militem potius quam in ducem competere videntur; & Marcius in eo bello στρατιώτης potius seu λοχαγὸς fuit quam στρατηγός. *Sylb.* i Κοριολάνων *Vat.* k Αποδεικνύμενϕ *Vat.*

"καθ' ἡμέραν ἀνεπίληπτον εἶναι βίον. ἡ προαίρεσις
"γὰ Δία, φαίη τις ἄν, ἡ τῶν πολιτευμάτων σῦ μιση-
"θεῖσα, ταύτην ἐξεπιτήδευσάν σοι τὴν συμφορήν. ἐξὸν δὲ
"ἑλέσθαι τὴν κρείττω μερίδα, τὴν χείρονα εἵλω· [a] καὶ
"διετέλεις ἅπαντα καὶ λέγων καὶ πράττων ἐξ ὧν κα-
"ταλυθήσεται μὲν ἡ πάτριος ἀριστοκρατία, κύριος
"δὲ ἔσται [b] τῶν κοινῶν ὁ ἀμαθὴς ὄχλος καὶ πονηρός.
"ἀλλ' ἔγωγε ταὐναντία ἔπραττον, ὦ Μινύκιε, καὶ ὅπως ἡ
"βουλὴ τῶν κοινῶν διὰ παντὸς ἐπιμελήσεται, καὶ ὁ πά-
"τριος [c] διαμενεῖ κόσμος τῆς πολιτείας προνοούμην.
"ἀντὶ τούτων [d] μὲν τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων, ἃ τοῖς προ-
"γόνοις ἡμῶν ζηλωτὰ εἰς ἐδόκει, τὰς εὐτυχεῖς ταύτας καὶ
"μακαρίας κεκόμισμαι παρὰ τῆς πατρίδος ἀμοιβάς,
"οὐχ ὑπὸ δὲ δήμου μόνον ἐξελαθείς, ὦ Μινύκιε, ἀλλὰ πο-
"λὺ πρότερον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἣ κατ' ἀρχὰς ἐπαίρουσά
"με κενῇς ἐλπίσιν, ἵνα τοῖς δημάρχοις τυραννίδα πε-
"ριβαλλομένοις ἀναπείσωμεν, ὡς αὐτὴ παρέξουσα ὃ ἀσφα-
"λές, ἐπειδὴ κίνδυνόν τινα οὐκ ἦν δημοτικῶν ὑπείδετο,
"ἀπέστη, καὶ παρέδωκέ με τοῖς ἐχθροῖς. σὺ μὲντοι
"τότε αὐτὸς ὕπατος ἦθα, ὦ Μινύκιε, ὅτε ὃ περὶ ἐμοῦ
"δόγμα ὃ περὶ τῆς δίκης ἐγένετο, καὶ ἡνίκα Οὐαλέριος, ὁ
"παραδιδόναι με τῷ δήμῳ παρασκευάζων, σφόδρα ὑπὸ τοῖς
"λόγοις εὐδοκίμει· κἀγὼ, δεδιὼς μὴ ψήφῳ δοθείσης ὑ-
"πὸ τῶν συνέδρων ἁλῶ, συνέγνων, καὶ παρέξειν ἐμαυτὸν
"ὑπεχόμην ἔχοντα ὑπὲρ τοῦ δίκην. [e] Ἦ δῆ, Μινύκιε,
"ἀπόκειναι πότερα καὶ τῇ βουλῇ τῆς τιμωρίας ἄξιος ἐφά-
"νην εἶ), ὅτι σὺ κρίσεως [f] ἐπολιτεύμην καὶ ἔπραττον,
"ἢ τῷ δήμῳ μόνῳ; εἰ μὲν γὰρ ἅπασι ταῦτα ἐδόκει τότε, καὶ
"πάντες με ἀπηλάσατε, φανερὸν ὅτι πάντες οἱ ταῦτα
"βουληθέντες ἀρετὴν μισεῖτε, καὶ τόπος ὑμῖν ἐστὶν οὐ
"τῇ πόλει δεχόμενος καλοκἀγαθίαν· εἰ δὲ βιασθεῖσα
"ἡ βουλὴ συνεχώρησε τῷ δήμῳ, καὶ ὃ ἔργον αὐτῆς ἀ-
"νάγκης ἦν, ἐγὼ γνώμης, [g] συγκεχωρηκέναι δήπου ὁμο-
"λογεῖτε, καὶ μηδενὸς εἶναι τὴν βουλὴν ὧν ἂν θελήσῃ,
"κυρίαν. ἔπειτα εἰς τοιαύτην ἀξιοῦτέ με πόλιν καλεῖ-
"σθαι, ἐν ᾗ ὃ κρεῖττον μέρος ὑπὸ τοῦ χείρονος ἄρχεται;
"[h] πολλὴν ἄρα καλεῖν ὠκαλε μανίαν. φέρε, καὶ δὴ πέπει-
"σμαι, καὶ διαλυσάμενος τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἀξιοῦτε,
"κατελήλυθα, τίς ἡ μετὰ ταῦτα [i] ἔσται μοι διάνοια;
"καὶ τίνα βίον ζήσομαι; [k] πότερα ὃ ἀσφαλὲς καὶ ἀκίν-
"δυνον αἱρούμενος, ἀρχάς τε καὶ τιμὰς καὶ τἄλ-
"λα ἀγαθά, ὧν ἄξιον ἡγοῦμαι ἐμαυτόν, μελιῶν, θερα-
"πεύειν ὑπομένων τὴν ἔχοντα τὴν τούτων ἐξουσίαν ὄχλον;
"πονηρὸς ἄρα ἐξ ἀγαθοῦ γενήσομαι, καὶ οὐδὲν ἔσται μοι
"τῆς προτέρας ἀρετῆς ὄφελος. [l] ἀλλ' οἱ τοῖς αὐτοῖς
"ἤθεσι μένων, καὶ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν τῆς πολιτεί-
"ας φυλάττων, σωθήσομαι τοῖς μὴ ταὐτὰ προαιρου-
"μένοις. ἔτι δὲ πρόδηλον ὅτι πολεμήσει μοι πάλιν ὁ
"δῆμος, καὶ δίκας ἑτέρας πάλιν ἀξιώσει λαμβάνειν, τοῦτο
"αὐτὸ πρῶτον ἔγκλημα ποιούμενος, ὅτι τῆς χαλε-

"frugalitatis & vitæ inculpatæ omnes mihi testimonium dixerunt At certe dixerit quis, "tua illa ratio exosa, quam in rep. adminis-"tranda sequi voluisti, te in hanc calamita-"tem conjecit. quum enim liceret tibi me-"liorem partem eligere, tamen deteriorem "prætulisti; & quidquid perpetuo aut dice-"bas aut faciebas, eo spectabat, ut patrium "reip. per optimates regimen everteretur, "reique publicæ gubernacula penes imperi-"tum & improbum vulgus essent. Imo vero, "Minuci, contraria studia sum sequutus, & "semper provide operam dedi ut reip. cura "penes senatum perpetuo esset, ejusque pa-"trius status & disciplina semper conserva-"retur. atque pro his meis præclaris studiis, "quæ majoribus nostris æmulatione digna vi-"debantur, felicem hanc & beatam gratiam "patria mihi retulit; non à plebe sola, "Minuci, verum multo ante à senatu ex-"pulso: qui principio me inani spe erexit, "quando tribunis tyrannidem sibi astruenti-"bus adversabar, promisitque se omnem mihi "securitatem præstiturum esse; sed ubi ne-"scio quid periculi à plebe suspicatus est, "me deseruit, inimicisque prodidit. Tu, Mi-"nuci, consul tunc eras, quum S C. de meo "judicio est factum; & quum Valerius ille, "qui suadebat ut plebi dederer, vehementer "ob suam orationem est laudatus; & quum "ego, veritus ne senatus suffragiis damnarer, "assensi, & dicta mihi die vadimonium me-"met obiturum spopondi. ¶ Eja igitur, Mi-"nuci, responde, utrum etiam senatui dignus "pœna sum visus ob optimas res à me in "reip. administratione gestas, an plebi soli? "Si enim omnes tunc de communi sententia "me expulistis, patet vobis omnibus, quorum "voluntate hæc facta sunt, virtutem esse in-"visam; nec ullum esse in urbe locum, qui "honestatem ac probitatem capiat. Quod si "senatus coactus id plebi concessit, ejusque "factum necessitatis non voluntatis fuit, certe "eum ab improbis vinci ac regi, nullaque e-"jus decreta auctoritatem habere fatemini. "& tamen vultis ut in talem civitatem rever-"tar, ubi meliores parent deterioribus? pro-"fecto me magnæ insaniæ damnatis. Age, "finge hoc mihi persuasum, meque facta pace, "ut petitis, reversum, quis posthæc erit meus "animus? quam vitam vivam? Utrum tuta "consilia & omni periculo carentia sequutus, "& magistratus & honores & alia bona (qui-"bus me dignum judico) ambiens, favorem "vulgi, penes quod est horum dandorum po-"testas, assentationibus captare sustinebo? ma-"lus igitur ex bono fiam, & pristina virtus "nihil utilitatis mihi afferet. an eosdem mo-"res retinens, idemque institutum in rep. ser-"vans, adversabor iis quorum studia erunt "contraria? At nonne illud manifestum est, "fore ut iterum plebs mihi bellum inferat, & "alias pœnas de me sumere velit, hoc ipsum "crimen primum objiciens; me, suo beneficio "in

Per. Jul. 4223. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

XXXI.

a Καὶ διατελεῖς Vat. b Τῶν κοινῶν ὄχλος ἀμαθὴς Vat. c Διαμένει κόσμος Vat. d Μέντοι τῶν καλῶν Vat. e Ἦ δὴ μοι, Μινύκιε, ἀπόκειναι Vat. f Επολιτεύμην τε ἔπρατον Vat. g Ομολογεῖτε δήπου συγκεχωρηκέναι Vat. & mox v. 35. κατελθεῖν πόλιν. h Legendum πολλῷ μὲν ἄρα κατ. μαν. Sylb. i Εσται μοι διάνοια Vat. k Πότερα τ' ἀσφαλὲς Vat. & mox v. 41. ἢ τ' ἄλλα v. 42. ἐμαυτὸν ἡγοῦμαι. & v. 49. τοῦτ' αὐτό. l Ἀλλὰ interrogative positum, idemque valet ac ἤ. in fine periodi collocanda interrogationis nota. Port.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 488. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

"in patriam reſtitutum, ſuis voluptatibus non
"inſervire? non poteſt hoc negari. Exorie-
"tur deinde aliquis alius, Icilio vel Decio ſi-
"milis, tribunus audax, qui accuſabit me,
"quod diſſidia inter cives ſeram, aut plebi in-
"ſidias ſtruam, aut *remp.* hoſtibus prodam,
"aut tyrannidem affectem, (ut fecit Decius,
"qui me ejus criminis inſimulavit) aut aliam
"injuriam faciam, quæcunque ipſi viſa fue-
"rit. inimico enim crimina non deerunt. Et
"præter alia crimina hæc quoque brevi ob-
"jicientur, quæcunque durante hoc bello à
"me facta ſunt, agros veſtros à me cæſos, præ-
"dam abactam, urbes ereptas, & harum pro-
"pugnatores partim interfectos, partim in ho-
"ſtium poteſtatem redactos. Accuſatoribus,
"hæc objicientibus, quidnam, ut me purgem,
XXXII. "reſpondebo? aut quo utar auxilio? ¶ Nonne
"igitur manifeſtum eſt, Minuci, vos ſpecioſa
"& ſimulata oratione uti, honeſto nomine ne-
"farium facinus velantes? neque enim redi-
"tum mihi datis; ſed hoſtiam me plebi redu-
"citis, fortaſſe etiam initio hoc conſilio:
"(nam nihil boni amplius de vobis ſentire
"poſſum) aut, ſi mavultis (faciamus enim
"hoc ita ſe habere) ignari eorum quæ ſum
"paſſurus. Sed quid veſtra ignorantia aut
"ſtultitia mihi proderit: quia hoc, ne ſi veli-
"tis quidem, impedire poteritis; ſed hoc quo-
"que præter cætera in plebis gratiam conce-
"dere cogemini? Sed enim non pluribus
"opus eſſe arbitror ut oſtendam, hunc quem
"vos reditum vocatis, & quem ego celerem
"viam ad exitium, nihil mihi ad ſecuritatem
"collaturum. Quod autem nec ad bonam ex-
"iſtimationem aut honorem aut pietatem *mi-*
"*hi ſit profuturus*; (quando tu quoque horum,
"Minuci, mihi rationem habendam recte fa-
"ciens monuiſti) ſed turpiſſime, & maxime
"impie ſim facturus, ſi veſtram auctoritatem
"ſequar, audi viciſſim. Ego Volſcorum hoſtis
"fui, & illos, patriæ imperium & potentiam
"& gloriam parans, multis injuriis in bello
"affeci. Nonne igitur æquum erat me coli
"ab hominibus, de quibus bene eram meritus:
"& iis, qui injuria affecti fuerant, odioſum
"eſſe? Imo certe, ſiquid eorum, quod fieri de-
"buit, factum fuiſſet. Sed fortuna hoc utrum-
"que invertit, & voluntates in contrarium
"mutavit. Vos enim, in quorum gratiam il-
"lis eram inimicus, me meis bonis omnibus
"exuiſtis, & * in nihilum redactum abjeciſtis.
"Hi vero, tot cladibus à me affecti, me ino-
"pem, extorrem, & abjectum, atque exſulem
"in ſuis civitatibus exceperunt. nec contenti
"fuerunt hoc adeo inſigni & magnanimo fa-
"cinore: ſed etiam mihi apud omnes ſuos po-
"pulos, jus civitatis, & magiſtratus, & hono-
"res, qui apud illos ſunt maximi, dederunt.
"Cætera omitto; ſed nunc me cum ſumma
"libera poteſtate crearunt imperatorem copi-

"δν [a] δι' ἐκεῖνον τυχὼν, ὃ τὰ πρὸς ἡδονὴν [b] αὐτῷ θερα-
"πεύομαι; οὐκ ἔνεστιν ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτα ἀναφανήσεταί
"τις ἕτερος Ἰκιλίῳ ὁμοπλήσιος ἢ [c] Δεκίῳ, θρασὺς δη-
"μαγωγὸς, ὃς αἰτιάσεταί με διϊσάναι τοὺς πολίτας ἀπ'
"ἀλλήλων, ἢ κτῆσιν δήμου πρᾶξαι ὀπιθυλλὴν, ἢ προδιδό-
"ναι [d] τοῖς πολεμίοις, ἢ τυραννίδι, ὥσπερ ὁ Δέκιος ἠπά-
"σατο, ἐπιχειρεῖν, ἢ ἄλλο ἀδικεῖν ὅ,τι δή ποθ' ἂν αὐτῷ φα-
"νῇ· ὁ γὰρ ἀπορήσων ὧν μισῶν αἰτίας. ἥξει τε πρὸς τοῖς ἄλλοις
"ἐγκλήμασι καὶ ταῦτὶ φερόμενα οὐκ εἰς μακρὰν, ὅσα ἐν τῷ
"πολέμῳ πέπραχταί μοι λέγω, ὅτι χώραν ὑμέων τέτμηκα,
"καὶ λείαν ἀπελήλακα, καὶ πόλεις ἀφῄρημαι, καὶ τοὺς ὑπὲρ τού-
"των ἀμυνομένους τοὺς μὲν πεφόνευκα, τοὺς δὲ τοῖς πολε-
"μίοις [e] δεδώκα. ταῦτα ἐὰν οἱ καλήτορες λέγωσι, τί
"φήσω πρὸς αὐτοὺς ἀπολογούμενος; ἢ τίνι βοηθείᾳ χρή-
"σομαι; [f] ἆρα γε φανερὸν ὅτι καλλιλογεῖτε, καὶ εἰρωνεύεσθε,
"ὦ Μινύκιε, ὄνομα καλὸν ἔργῳ αἰσχίστῳ ἀνοσίῳ; οὐδὲ
"δὴ καθοδόν μοι δίδοτε, ἀλλὰ σφαγιόν με τῷ δήμῳ κα-
"τάγετε· τάχα μὲ καὶ βεβουλευμένοι τοῦτο πρᾶξαι· οὐ-
"δὲν γὰρ ἔτι μοι χρηστὸν ὑπὲρ ὑμῶν [g] ὑπάρχειν φρονεῖν·
"εἰ δὲ βούλεσθε, τίθημι γὰρ, οὐδὲν ὧν πείσομαι προορώ-
"μενοι· τί οὖν ἔστω μοι τῆς ὑμετέρας ἀγνοίας ἢ μω-
"ρίας ὄφελος, [h] κωλύειν μὲν οὐδὲν, οὐδ' ἂν βούλη-
"σθε οὖν, δυνησομένων, χαίρεσθαι δὲ καὶ τοῦτο τῷ
"δήμῳ σὺν τοῖς ἄλλοις [i] ἀναγκασθησομένων; ἀλλὰ γὰρ
"ὅτι μὲν οὐ συνοίσει μοι πρὸς ἀσφάλειαν ἥδε νῦν
"[k] ὑμεῖς καθοδον καλεῖτε, ἐγὼ δὲ ταχεῖαν ὁδὸν ἐ- 506
"πὶ τὸν ὄλεθρον, ὃ πολλῶν οἶμαι δεῖν ἔτι λόγων. ὅτι
"δὲ οὐδὲ πρὸς εὐδοξίαν, ἢ τιμὴν, ἢ πρὸς εὐσέβειαν,
"ἐπειδὴ καὶ σὺ τούτων, ὦ Μινύκιε, προθύμειαν ἔχειν με
"ἠξίους εὖ ποιῶν, [l] ἀλλ' αἰσχίστα καὶ ἀνοσιώτατά μοι
"προχθὴσεται πειθόμενα ὑμῖν, ἀκουσον ἐν τῷ μέρει.
"ἐγὼ πολέμιος [m] ἐγενόμην τοῖς Οὐολούσκοις, καὶ πολ-
"λὰ ἠδίκησα αὐτοὺς ἐν τῷ πολέμῳ, τῇ πατρίδι
"πρᾶξαι ἡγεμονίαν καὶ ἰσχὺν καὶ κλέος. οὕκουν
"προσῆκέ μοι τιμᾶσθαι μὲν ὑπὸ τῶν εὖ πεπονθό-
"των, μισεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἠδικημένων; εἰ γοῦν
"τι τῶν εἰκότων ἐγίνετο. [n] ἀνέστρεψε ταῦτα ἡ τύχη ἀμ-
"φότερα, εἰς ταὐναντία μετέθηκε τὰς ἀξιώσεις. ὑ-
"μεῖς μὲν γὰρ, [o] ὑπὲρ ὧν ἐχθρὸς ἦν, ἀφείλεσθέ
"μὲν πάντα τἀμὰ, καὶ τὸ μηδὲν ποιήσαντες ἔρρι-
"ψατε· οὗτοι δὲ ἃ τὰ δεινὰ ὑπ' ἐμοῦ παθόντες,
"τὸν ἄπορον καὶ ἀνέστιον καὶ ταπεινὸν καὶ ἄπολιν ὑπε-
"δέξαντό με ταῖς ἑαυτῶν πόλεσιν. καὶ οὐκ ἀπέχρη
"αὐτοῖς τοῦτο ποιήσασι μόνον ὅτω λαμπρὸν καὶ με-
"γαλόψυχον ἔργον, ἀλλὰ καὶ πολιτείαν ἔδοσάν μοι
"ἐν ἁπάσαις ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, καὶ ἀρχὰς καὶ τι-
"μὰς αἳ μέγισαι παρ' αὐτοῖς εἰσιν. ἐῶ τἆλλα· ἀλλὰ
"νυνὶ στρατηγὸν ἀποδεδείχασί με αὐτοκράτορα τῆς
"ὑπερορίου

a Δι' ἐκεῖνον hîc dicit ut ſupra p. 481. v. 17. δι' ὅς: pro δι' ἐκεῖνα & δι' ὧν. ſimiliter ἀφ' τὸν θεὸς infra p. 487. v. 27. *Sylb.* Expreſſe in *Cod. Vat.* δι' ἐκεῖνα. b Αὐτῷ πολιτεύομαι; οὐκ ἔστ' ἄλλως εἰπεῖν. ἔπειτ' ἀναφ. *Vat.* c Λουκίῳ malit *Portus.* d Τοῖς πολεμίοις τὴν πόλιν in *Cod. Vat.* e Παρέδω. a. ταῦτ' ἐὰν *Vat.* f In *Cod. Vat.* ἆρ' ἐ φανερόν. g Ἐπάρχειν *Vat.* h Κωλύειν μὲν δὴ ὧν εἴοι τι δυνησομένων *Vat.* i Ἀναγκαζομένων *Vat.* k Ὑμεῖς μὲν καθοδον *Vat.* l Ἀλλ' αἰσχιστά μοι καὶ ἀνοσιώτατα *Vat.* m Ἐγενόμην τοῖς Οὐολούσκοις *Vat.* n Ἀνέτρεψεν ἀμφοτέρα ταῦτα ἡ τύχη, καὶ εἰς *Vat.* o Attica brachyologia uſurpatum putat *Gelenius*, pro ὑπὲρ τούτων οἷς ἐχθρὸς ἦν. ſed accipiendum potius ſimpliciter, atque ita vertendus locus; *vos enim in quorum gratiam his (Volſcis) inimicus eram* &c. mox μὲν in μα vertendum. *Sylb.* Recte omnino in *Cod. Vat.* ὑπὲρ ὧν τούτοις ἐχθρὸς ἦν ἀφείλεσθέ με πάντα &c. quo fere modo & infra, ubi brevis eſt hujus orationis repetitio. * Ita cum *Gelenio.* Paullo liberius *Portus*: *& maxima cum contemptione in nihilum redegiſtis atque abjeciſtis.*

a In

"ὑπερῆλθ σεφτιᾶς, ϗ πάντα τὰ κοινὰ ἐπ' ἐμοὶ πε-
"ποιηκασι μόνῳ. φέρε δή, τίνα λαβὼν καρδίαν τοσοδοί-
"την ἂν ἔτι τούτοις, ὑφ' ὧν τηλικούτοις κεκόσμημαι τι-
"μαῖς, ἄλλ' ὅτε μεῖζον ὅτε ἔλαττον ἀδικηθείς; εἰ μὴ ἄρα
"αἱ χάριτες αὐτοῖς ἀδικοῦσί με, ὥσπερ ὑμᾶς αἱ ἐμαί.
"καλήν γε δόξαν οἵαν μοι τοσοδὶ πᾶσιν ἀνθρώποις γνω-
"σθεῖσα ἡ [a] παλιμπροδοσία. τίς δὲ [b] οὐκ ἂν ἐπαινέσαι μ
"ἀκούσας, ὅτι τοὺς μὲ φίλους, ὑφ' ὧν εὖ πάσχειν μοι προσῆκε,
"πολεμίους εὑρών, τοὺς δὲ ἐχθροὺς, ὑφ' ὧν ἐχρῆν με ἀπο-
"λωλέναι, φίλους, [c] ἀντὶ τοῦ μισεῖν με τοὺς μισοῦντας, φιλεῖν
"δὲ τοὺς φιλοῦντας, ἧττον γνώμην ἔχον; Ἴθι δή,
"σκόπει ϗ τὰ τοσοδὶ θεῶν, Μινύκιε, οἷά μοι νῦν τε ἀπήν-
"τηται, ϗ ἐὰν ἄρα πειθεὶς ὑμῖν προδῶ ἧττον πίστιν, οἵα
"ἢ λοιπὸν ὑπάρξει μοι βίον. νῦν μέν γε πάσης πράξεως,
"ἧς ἂν ἅψωμαι καθ' ὑμῶν, συλλαμβάνουσί μοι, ϗ οὐδε-
"μιᾶς πείρας ἀποτυγχάνω. καὶ τοῦτο τηλίκον οἴε-
"σθε τεκμήριον εἶναι εὐσεβείας τῆς ἐμῆς; [d] εἰ γὰρ ἂν κα-
"τὰ τῆς πατρίδος ἴσχ ὅσιον ἐγὼ πόλεμον ἀνεῖσαι-
"μι, ἅπαντα ἐχρῆν οἱ ἐναντία μοι [e] γίνεσθαι τοσοδὶ θεῶν·
"ὁπότε δ' ἀείῳ πνεύσῃ κέχρημαι τῇ τοσοδὶ τοὺς πολέμους
"τύχῃ, ϗ ὁπόσοις ἂν ἐπιβάλωμαι τοσοῦτοις, καλ' ὀρθὸν
"ἅπαντά μοι χωρεῖ, δῆλον ὅτι εὐσεβὴς εἰμι ἀνὴρ, ϗ πρά-
"ξεις τοσήρημαι καλάς. τί οὖν ἐὰν μεταβάλωμαι, ϗ
"τὰ μὲν ὑμέτερα αὔξειν, τὰ δὲ τούτων ταπεινὰ ποιεῖν
"ζητῶ, γένοιτό μοι; [f] ἆρα οὐχὶ ταναντία, καὶ ποινὰς
"νέμεσιν ἔξω τοσοδὶ τοῦ δαιμονίου τοῖς ἠδικημένοις τι-
"μωρόν; καὶ ὥσπερ οὐκ ταπεινῶ μέγας [g] διὰ τοὺς θεὺς
507 "ἐγενόμην, ὥτως αὖθις οὐ μεγάλω ταπεινὸς γένοσο-
"μαι, καὶ τἀμὰ τοσήματα τοσεύματα γένοιτο
"τοῖς ἄλλοις; ἐμοὶ μὲν ζῶντα τοείσαιτο τοσὶ τοῦ
"δαιμονίου φοβεῖν, ϗ τοείσομαί γε τὰς ἐρινύας οἰκεί-
"ας τὰς φοβερὰς καὶ ἀποδυτήτους τοῖς ἀνοσίοις τι
"σὶ τοσεφαξαμένοις, ὧν καὶ σὺ ἐμνήσθης, ὦ Μινύκιε, τό-
"τε μοι τοσακολουθήσειν ψυχή τε καὶ σῶμα αἰκι-
"ζομένας, ὅταν [h] ἐγκαταλίπω καὶ τοσθῶ τοὺς σώ-
"σαντάς με ἀπολωλότα ὑφ' ὑμῶν, ϗ μετὰ τῶν σῶσαι
"πολλὰς καὶ καλὰς [i] τοσθέντας εὐεργεσίας, οἷς ἐγγυη-
"τὰς ἔδωκα θεὺς, ὡς ἐπ' οὐδενὶ κακῷ τῇ ἀφιξιν ποιησά-
"μενον, ϗ τοὺς εἰς τόδε χρόνου καθαρὸν καὶ ἀμίαντον
"[k] συνῶσαν πίστιν. Οταν δὲ φίλους ἔτι καλῇς, ὦ Μινύκιε,
"τοὺς ἐξελάσαντάς με, καὶ πατρίδα, τοὺ ἀπαρνησα-
"μένην, φύσεώς τε νόμους ἀνακαλῇ, ϗ τοῦ τ' ὁσίων δια-
"λέξῃ, φαίνῃ μοι τὰ κοινότατα ϗ ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοούμε-
"να μόνῳ ἀγνοεῖν· ὅτι τὸ [l] φίλον ἢ πολέμιον οὔτε ὄψεως
"δεῖξει χαρακτὴρ, οὔτε ὀνόματος θέσις, ἀλλὰ ταῖς
"χρείαις καὶ τοῖς ἔρσοις δηλοῦται τούτων ἑκάτερον. [m] φι-
"λοῦμέν γε ἅπαντες τὰ ὠφελοῦντα, καὶ μισοῦμεν τὰ
"βλάπτοντα, οὐκ [n] ἀνθρώπων ἡμῖν τινων τόνδε δεμνύων

"arum, quas extra fines patriæ emiserunt, to- *Per. Jul.* 4218.
"tiusque reip. gubernacula mihi soli commi- *Ante Chr.* 486.
"serunt. Age igitur, quoniam animo hos pos- *Olymp.* 73 $\frac{2}{3}$.
"sem prodere, qui me tantis honoribus or- *Cat.* 266. *V. C.* *Var.* 268.
"narunt, nullaque vel graviore vel leviore
"injuria me affecerunt? nisi forte eorum be-
"neficiis lædor, sicut vos meis. Egregiam vero
"laudem mihi apud omnes mortales iterata
"proditio cognita afferret. Quis vero me lau-
"darit, si audierit me, quum amicos, quos
"in me beneficia conferre conveniebat, hostes
"comperissem, inimicos vero, à quibus me
"perdi oportebat, amicos, quum deberem o-
"dio prosequi eos qui me oderant, & amare
"eos qui me amant, contrario fuisse animo?
"¶ Eja igitur, Minuci, considera quales nunc XXXIII.
"erga me sint dii, & quales reliquo vitæ spa-
"tio futuri sint, si vestrum consilium sequu-
"tus fidem his datam prodidero. Siquidem
"nunc quicquid contra vos aggredior, illi in
"eo me juvant, nulloque conatu frustror.
"quod quantum putatis esse meæ pietatis ar-
"gumentum? Si enim ego bellum nefarium
"patriæ intulissem, oporteret ut in omnibus
"adversa haberem numina. Sed quoniam se-
"cunda fortuna in bellis mihi aspirat, & quic-
"quid aggredior id feliciter mihi succedit;
"patet me esse virum pium, & me honesta
"consilia sequutum. Quid igitur, si senten-
"tiam mutem, & res vestras augere, horum
"vero affligere coner, mihi continget? non-
"ne omnia his contraria? nonne numinis in-
"dignationem, eorum, qui injuria sunt affecti,
"vindicem experiar? & sicuti ex humili deo-
"rum beneficio magnus sum factus; sic con-
"tra, ex magno parvus fiam, & meis calami-
"tatibus alii docebuntur? Atque hæc quidem
"mihi in mentem veniunt, quæ de diis sen-
"tiam; & persuasum habeo Furias istas faci-
"noris formidabiles & inexorabiles, qua-
"rum tu quoque, Minuci, mentionem fecisti,
"tunc meam animam corpusque sequuturas
"& cruciatibus vexaturas, quum ego deseram
"prodamque eos, qui me à vobis perditum
"servarunt, & qui post datam salutem multis
"præclarisque beneficiis cohonestarunt, qui-
"bus deos sponsores dedi, me non venisse ut
"ullo malo ipsos afficerem, meamque fidem,
"quam hactenus puram & impollutam serva-
"vi. ¶ Dum autem, Minuci, eos adhuc amicos XXXIV.
"appellas, qui me expulerunt, & patriam,
"quæ me abnegavit; & leges naturæ implo-
"ras, & de pietate differis: id quod tritissi-
"mum est, & quod à nullo alio ignoratur, tu
"solus ignorare mihi videris; amicum ab
"hoste, neque ipsis faciei notis neque nomi-
"nis impositione discerni, sed usu & factis
"hoc utrumque cognosci. Omnes enim ama-
"mus eos qui nobis prosunt, eosque odio pro-
"sequimur qui nos lædunt; quam legem non
"ab aliquibus hominibus datam, nec ab illis
"unquam

a In *Ed. Steph.* (& *Cod. Vat.*) divise scriptum παλιν τοσοδοσία. sed nostra scriptura est usitatior & convenientior, ut in παλιμτοσοδότης & similibus. *Sylb.* b Οὐκ ἂν ἐπαινέσειέ μι ἀκούσας *Vat.* quo modo & *Lapus*, qui vertit, *quis non utique me laudaret.* Particulam negativam οὐκ expungendam censet *Sylb.* c Αντὶ τοῦ μισεῖν μὲν τὰ μισοῦντα, φιλεῖν δὲ τὰ φιλοῦντα *Vat.* d Εἰ γὰρ ἂν κ *Vat.* e Γίνεσθαι τὰ παρὰ θεῶν *Vat.* f In *Cod. Vat.* ἆρ' οὐχί. g Διὰ τοὺς θεὺς dicit ut supra δι' ὃς p. 478. v. 17. cum frequentius in hac significatione præpositio ista regat genitivum. *Sylb.* h Εγκαταλίπω legendum esse pro *ἐγκαταλείπω* (quod in *Ed. Steph.* obtinuit) monstrat sequens aoristum τοσεδῶ. & infra itidem hæc copulantur. *Sylb.* i Προσθέντας *Vat.* quo modo legendum esse monuit *Casaub.* k Σωώσαν μοι πίστιν *Vat.* l Φίλιον *Vat.* m Φιλοῦμέν τε ἅπαντες *Vat.* n Male in *Ed. Steph.* ἀνθρώπων ὑμῖν τινῶν. In *Cod. Vat.* ἀνθρώπων τινῶν ἡμῖν.

a Απλῶ-

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Vat. 266. Var. 268.

" unquam abrogandam, si contrarium illis vi-
" sum fuerit, sed à sempiterno communis na-
" turæ jure omnibus sensum habentibus da-
" tam, & in perpetuum duraturam accepimus:
" ideoque amicis ob acceptam injuriam re-
" nunciamus, & inimicos amicos facimus, si
" quod beneficium ab illis in nos collatum
" fuerit; & patriam nostram, quum nobis pro-
" desit, colimus, quum obest, deserimus, quia
" non ob ipsum locum, sed propter utilitatem
" eam amamus. " neque vero soli privati ho-
" mines, sed etiam integri populi & gentes
" hac in re consentiunt. Quare, qui talem
" opinionem habet nihil à jure divino alie-
" num sentit, nec quicquam facit contra com-
" mune omnium gentium jus. Ego igitur,
" dum meas ipsius res ago, me & res justas &
" utiles & honestas, simulque à maxima in
" deos pietate minime alienas, agere arbitror:
" nec opus est mihi homines sumere judices,
" qui veritatem conjecturis & opinione con-
" jectant, si quidem res diis gratas facio. Nam
" non existimo me res quæ fieri nequeant ag-
" gredi, quum in illis deos duces sequar, si
" licet ex præteritis argumentum de futuris
XXXV. " sumere. ¶ Quod autem attinet ad moderatio-
" nem, ad quam me adhortamini, rogantes me
" ne gentem Rom. radicitus evellam, neve
" funditus urbem totam evertam, possem, Mi-
" nuci, dicere, non esse hoc in potestate mea,
" neque hanc orationem ad me esse dirigen-
" dam, sed me quidem esse copiarum impera-
" torem, istos vero belli & pacis arbitros:
" quare ab istis petite, sive inducias, sive pa-
" cem, non autem à me. Haud tamen hoc re-
" sponsum vobis do: sed quia deos patrios ve-
" neror, & majorum sepulcra revereor, & pa-
" triæ meæ & conjugum liberorumque vestro-
" rum commiseratione moveor, in quos im-
" meritos parentum ac maritorum peccata re-
" cident; atque in primis, Minuci, in vestram
" gratiam, quos legatos misit populus,
" hæc respondeo: Si pop. Rom. Volscis om-
" nem agrum quem illis ademit, & urbes quas
" occupat, revocatis colonis reddat, & amciti-
" am perpetuam cum illis faciat, & in parem
" juris libertatisque conditionem, sicut Lati-
" nos, jurejurando interposito, & diris in fœ-
" derum violatores adhibitis, recipiat, pacem
" illi dabo. Sed primum hæc illi renunciate,
" & eodem modo quo apud me, apud illum
" etiam de jure accuratissime disserite; præ-
" clarum esse ut unusquisque sua bona possi-
" deat, & in pace vivat; & magni æstimandum
" esse, nullum inimicum vel tempus metuere:
" turpe vero esse alicui ob rerum alienarum
" cupiditatem bellum non necessarium susti-
" nere, in quo & omnes suas fortunas in pe-

" νόμον, ὃδὲ [b] ἀνελόντων ποτὲ αὐτὸν, ἐὰν τἀναντία
" αὐτῷ δοκῇ· ἀλλ' ὑπὸ τ῀ κοινῆς φύσεως [c] ἐξ ἅπαντος
" χρόνου πᾶσι τοῖς αἰσθήσεως μετειληφόσι κείμενον, ἢ εἰς
" ἀεὶ διαμένοντα, παρὰ βαλαβούλου· ἢ διὰ τοῦτο φίλους τε
" ἀπαρνούμεθα, ὅταν ἀδικήσωσι, ἢ ἐχθροὺς [d] φιλοποιού-
" μεθα, ὅταν τις ἡμῖν ἀφ' αὐτῶν ὑπάρξῃ χάρις· πόλιν
" τε τ῀ γενναμένην ἡμᾶς, ὅταν μὲν ὠφελῇ, [e] τιμῶμεν·
" ὅταν δὲ βλάπτῃ, καταλείπομεν, ἢ διὰ τ῀ τόπον ἀγα-
" πῶντες αὐτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ συμφέρον. ἢ οὐχὶ τοῖς μὲν
" ἰδιώταις [f] ἐπέρχεται καθ' ἕνα φρονεῖν, οὐχὶ δὲ ἢ πόλεσιν
" ὅλαις ἢ ἔθνεσιν. ὥστε ὁ ταύτῃ τῇ γνώμῃ χρώμενος, οὐδὲν
" ἧττον τ῀ θείαν ἀξιοῖ νομίμων, οὐδὲ παρὰ τ῀ κοινὴν ἁπάντων
" ἀνθρώπων τοιεῖ δικαίωσιν. [g] ἐγὼ μὲ δὴ σκοπῶν τὰ
" ἐμαυτῷ, τά τε δίκαια ἡγοῦμαι σκοπεῖν, ἢ τὰ συμφέρον-
" τα, ἢ τὰ καλὰ, ἢ ἅμα ταῦτα ἢ σὺς τοὺς θεοὺς
" ὁσιώτατα· ἢ οὐ δέομαι δικαστὰς ὑπὲρ αὐτῶν λαβεῖν
" τοὺς εἰκασμῷ ἢ δόξῃ τεκμαιρομένους τ῀ ἀληθείαν ἀνθρώ-
" πους, ἐπειδὴ θεοῖς ἀρέσκοντα σκοπῶ. ἢ γὰρ ἀδυνά-
" τοις ὑπολαμβάνω σκόπασι, θεοὺς ἔχων
" αὐτῷ ἡγεμόνας· ἐγὼ δεῖ τεκμήρεσθαι τοῖς γεγονόσιν ἤδη
" τὰ μέλλοντα. Περὶ δὲ τ῀ μετριότητος ἐφ' ἣν [h] παρκα-
" λεῖτέ με, ἢ τ῀ μὴ πρόρριζον ἀνελεῖν τὸ Ρωμαίων γέ-
" νος, μηδὲ ἐκ βάθρων ὅλην ἀναστῆσαι τὴν πόλιν, ἔξ-
" εστιν [h] οἶμαι, ὦ Μινύκιε, λέγειν, ὅτι οὐκ ἐγὼ τούτου κύριος,
" οὐδὲ [i] πρὸς ἐμὲ ὁ σκοπὸς τούτων ὅδε λόγος, ἀλλ' ἐγὼ στρα- 508
" τηγὸς εἰμὶ τ῀ δυνάμεως, [k] πολέμου ἢ εἰρήνης δ' ἔτι κύρι-
" ος· ὥστε σκοπὸς τούτων [l] αἰτεῖσθε εἴτε ἀνοχὰς, εἴτε διαλλα-
" γὰς, ἀλλὰ μὴ παρ' ἐμοῦ. οὐ μὴν ταύτην γε δίδωμι τ῀
" ἀπόκρισιν, ἀλλὰ ἢ θεοὺς σέβων τοὺς πατρῴους, ἢ τάφους
" αἰδούμενος προγόνων, ἢ γῆν ἐξ ἧς ἔφυν, γυναῖκάς τε ἢ
" παῖδας ὑμῶν ἐλεῶν, οἷς οὐκ [m] ἐπιπρεπέστερον ἔστι τὰ πατέρων ἢ
" ἀνδρῶν ἧττον σφάλματα, ἢ οὐχ ἥκιστα τ῀ ἄλλων ἢ δι' ὑ-
" μᾶς, ὦ Μινύκιε, τοὺς προχθὲς πρεσβεύσαντας ὑπὸ τ῀ πόλεως, τάδε
" ἀποκρίνομαι· ἐὰν ἀποδιδῶσι Ρωμαίοις Οὐολούσκοις χώραν τε
" ὅσην [n] αὐτοῖς ἀφῄρηνται, ἢ πόλεις ὅσας κατέχουσιν, ἀναγκα-
" σθέντες ὑμῖν τοὺς [o] ἐποίκους, φιλίαν τε [p] ποιήσονται πρὸς αὐ-
" τοὺς εἰς τ῀ ἀεὶ χρόνον, ἢ ἰσοπολιτείας μεταδώσουσιν ὡς Λα-
" τίνοις, ὅρκους ἢ ἀρὰς κατ' τ῀ παραβαινόντων τὰ συγκείμενα
" ποιησάμενοι, διαλύσομαι πρὸς αὐτοὺς τ῀ πόλεμον. πρότε-
" ρον δὲ ταῦτα ἀπαγγέλλετε αὐτοῖς, [q] ἢ τ῀ αὐτὸν τρόπον ὃν
" πρὸς ἐμὲ, ἢ πρὸς ἐκείνους περὶ ὧν δικαίως πάνυ ὑπερφῶς
" [r] ταῦτα διαλογίζεσθε· καλόν τοι τὰς ἰδίας ἕκαστον ἔχοντα
" [s] κτήσεις, οὐ εἰρήνην ζῆν, ἢ πολλοῦ ἄξιον τὸ μηδένα δεδοικέ-
" ναι μήτε ἐχθρὸν, μήτε καιρόν· αἰσχρὸν δὲ τ῀ ἀλλοτρίων περιε-
" χομένους, οὐκ [t] ἀνάγκη πόλεμον ὑπομένειν, οὐ ᾧ [u] δεῖ ἢ
σὲι

[a] Ἀπολύτων *Vat.* quod maluerunt *Steph.* & *Port.* [b] Rectius αὐτὸν, *sc.* τὸν νόμον. & mox αὐτοῖς, *sc.* νομοθετοῦσι. *Sylb.* Expresse αὐτοῖς pro αὐτῷ habet *Cod. Vat.* [c] Ἐξ ἅπαντος τοῦ χρόνου *Vat.* [d] Non minus libenter φίλους ποιούμεθα legerem. *Steph.* [e] Perperam in *Ed. Steph.* τίμωμεν & mox καταλείπομεν. [f] Post ἐπέρχεται delideratur ταῦτα, ἔτως, vel tale quid. *Sylb.* Vulgatam lectionem retinendam esse suadet *Port.* [g] Ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα σκοπῶν ἐμαυτὸν, δίκαια &c. *Vat.* [h] Pro ἔστ rectius legendum ἄν. *Sylb.* Verum μὲν pro ἔν habet *Cod. Vat.* [i] Πρὸς ἐμὲ σκοπὸς *Vat.* [k] Πολέμου δὲ καὶ εἰρήνης *Vat.* [l] Αἰτεῖσθέ γε ἀνοχὰς ἐπὶ διαλλαγαῖς *Vat.* [m] Pro ἐπιπρεπέστερον aptius leges ἐπαινετόν. *Sylb.* Atticorum est ἐπιπρεπέστερον pro ἄξιον usurpare, cum dicitur de eo qui pœnas meritas luit. *Casaub.* Vide *Annott.* [n] Rectius ut opinor, in *Cod. Vat.* αὐτὰς ἀφῃρημένους. [o] Ἀποίκους *Vat.* [p] Nota hîc indicativa ποιήσονται & μεταδώσουσιν, cum præcedat subjunctivum ἀποδιδῶσι. *Sylb.* Verum illa in ποιήσωνται & μεταδιδῶσι mutanda censet *Port.* Optime in *Cod. Vat.* μεταδιδῶσιν ὥσπερ Λατίνοις. [q] Ita ex *Cod. Ven.* perperam in *Ed. Steph.* καπὶ τὸν τρόπον. *Sylb.* Αὐτὸν τὸν τρόπον ὅπερ *Vat.* [r] Ταῦτα διαλέγεσθε *Vat.* [s] *Ven. Cod.* κρείσσους nihil ad rem. *Sylb.* [t] Plane rectius ἀναγκαῖον, ut in *Codd. Rom. Ven.* & *Vat.* [u] Illud δὴ pro vulg. δὲ repositum ex *Cod. Rom. Sylb.* Non agnoscit *Vat.*

* Nec privatis quidem contigit solis sentire horum unumquodque, sed & gentibus &c. *Lapus.* Nec privati solum homines id pro se quisque intelligunt, sed & civitates &c. *Gelen.*

a Καθιστῶσι

"ωεὶ τ ἰδίων ἀπάντων [a] κινδυνεύσουσιν ἀλλοτρίων, [b] τά τε "ἆθλα ὕπειδείκνυτε αὐτοῖς, ἢν εἰς ἃ κακοπράξωσι, καὶ μὴ τυ- "χοῦσι γενόμενα γῆς ἀλλοτρίας ζηλοῦσι. εἰ δὲ βούλε- "σθε, [c] προτίθεσθε καὶ τοῖς πόλεσι τ ἠδικημένων προσλα- "βεῖν [d] βουλομένοις, ἐὰν μὴ κρατῶσι, καὶ τ ἑαυτῶν γῆν τε καὶ "πόλιν ἀφαιρεθῆναι, καὶ ἔτι [e] πρὸς τούτῳ, γυναῖκας ὑβρισθῆν "[f] αἰχμὰς θεατὰς ἀγαγόντας, καὶ παῖδας εἰς ὕβριν ἁλισκομένους, καὶ "γονεῖς δούλους ἀντ' ἐλευθέρων ὑπὸ γήρως ὑπὸ γινομένους· "καὶ ἅμα διδάσκετε τ βουλὴν, ὅπως τούτων τ κακῶν ἢν ἀν "ἔχωσιν αἰτιάσασθαι Μάρκιον, ἀλλὰ τ ἑαυτῶν ἀφροσύνην. πα- "ρὸν [g] δ' αὐτοῖς τὰ δίκαια ποιεῖν, καὶ μηδενὶ δεινῷ ὑπεί- "κειν, τ ὑπὲρ τ ἐλαττόνων κίνδυνον [h] ἀναιρήσονται, μέχρι "παύσῃ φιλοχρημάτους ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις. ἔχετε τὰς ἀποκρί- "σεις· τούτων ὅθεν ἂν εὕροισθε παρ' ἐμοῦ πλέον· ἀλλ' ἄπιτε, "καὶ σκοπεῖτε ὅ,τι ὠφελιμώτερον ὑμῖν. ἕως δὲ βουλεύσησθε, δί- "δωμι χρόνον ὑμῖν ἡμερῶν τριάκοντα. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ "χρόνῳ, σήν τε χάριν, ὦ Μινύκιε, καὶ τ ἄλλων ἕνεκα, τ στρα- "τὸν ἐκ τ χώρας ἀπάξω μεγάλα γὰρ ἂν βλάπτοισθε "μὴ ὑμῶν αὐτῆς ἐνταῦθα. τῇ δὲ τριακοστῇ ὑποδέχεσθέ "με ἡμέρᾳ τὰς ἀποκρίσεις ληψόμενον.

Ταῦτα εἰπὼν, ἀνέστη, καὶ διέλυσε τ σύλλογον. τῇ δὲ ἐπι- ὑούσῃ νυκτὶ ὡσεὶ τ τελευταίαν φυλακὴν ἀναστήσας τ στρα- πὸν, ἦρε ὅπως τὰς λοιπὰς τ Λατίνων πόλεις, εἴτε καθ' ἁλώ- 509 σεως [i] πεπυσμένος ὅτι μέλλει τις ἐκεῖθεν ἐπικουρία Ρωμαί- οις ἀφικέσθαι, ὡς τότε μηνυτρῶν ἔφησεν· εἴτε αὐτὸς πλα- σάμενος τ λόγον· [k] ἢ ἵνα μὴ δόξειε χαιρόμενος τοῖς ἐ- χθροῖς καταλελοιπέναι τ πόλεμον. ὑπαλὼν δὲ τῇ κα- λουμένῃ [l] Λογγόλᾳ, καὶ δίκα πόνου γενόμενος αὐτῆς ἐγκρα- τὴς, καὶ τ αὐτὸν τρόπον ὃν περ τὰς ἑτέρας [m] ἐξανδραποδι- σάμενος, καὶ διαρπάσας, ὅπῃ τ Σατρικανῶν ἤλαυνε πόλιν. ἐλὼν δὲ καὶ ταύτην, ὀλίγον ἀντιρρόπων τ ἐν αὐτῇ χρόνον, [n] καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀμφοτέρων τ πόλεων ὠφελείας, μέρει τε τ στρατιᾶς κελεύσας ἀπάγειν εἰς Ἐκέτραν, τ λοιπῷ ἀνα- λαβὼν δυνάμει, ἦγεν ὅπῃ πόλιν ἄλλην τινὰ καλουμένην [o] Κετίαν. γενόμενος δὲ καὶ ταύτης ἐγκρατὴς, καὶ διαρ- πάσας, εἰς τ [p] Πολυσκανῶν χώραν ἐνέβαλεν. ὑ δυνηθέν- των δὲ ἀντισχεῖν τ Πολυσκανῶν, κἀ κρατὸς ἑλὼν [q] καὶ αὐτούς, ὅπῃ τὰς ἐξῆς ἐχώρει. [r] Ἀλβιήτας, μὲ ὃν καὶ [s] Μοε- γιλανοὺς ἐκ τειχομαχίας αἱρεῖ· Κοριολανοὺς δὲ καθ'

[a] riculum sit adducturus: [*] eique præmia o- "stendite, quæ rebus tam feliciter quam in- "feliciter gestis eos manent, qui agros alienos "appetunt. Hoc etiam, si vultis, addite, fore "ut, dum urbes eorum qui injuria afficiuntur "capere vult, nisi vincat, suo etiam agro & "urbe spolietur, & præterea uxores suas fœ- "dissime tractari, liberosque ad contumeliam "rapi, & parentes extrema senectute ex libe- "ris servos fieri videat: simul etiam sena- "tum docete, eum horum malorum caussam "culpamque, non in Marcium, sed in suam "ipsius dementiam conferre debere: qui, quum "ipsi liceat justitiam exercere, & in nullam "calamitatem incidere, malit tamen de sum- "ma rerum aleam jacere, dum perpetuo ali- "enæ ditioni nimium inhiat. Habetis respon- "sa à me, nihil aliud præterea exspectate: sed "abite, &, quid vobis agendum sit, conside- "rate. Vobis autem ad deliberandum dies "triginta concedo. Interea vero in tuam alio- "rumque gratiam, Minuci, ex hoc agro co- "pias abducam. Si enim hîc maneant, ma- "gnum damnum accipietis. Cæterum, ad di- "em trigesimum, me ad accipienda responsa "venturum exspectate.

¶ Hæc loquutus surrexit, conventumque XXXVI.
dimisit. Sequenti vero nocte circiter ultimam vigiliam motis castris, in reliquas Latinorum urbes exercitum duxit; sive quod revera audisset aliqua inde auxilia Romanis ventura, ut tunc *Minucius* in concione dixerat; sive quod eum rumorem ipse finxisset; sive etiam ne in hostium gratiam à bello cessâre videretur. Aggressus autem Longulam, eam sine negotio in suam potestatem redegit, & eodem modo quo cæteras *urbes* tractavit, civibus in servitutem abstractis, rebusque omnibus direptis, atque ita demum copias in Satricanos duxit. Et quum hujus urbis incolæ non diu ipsi restitissent, hanc quoque expugnavit, prædamque utriusque urbis à parte exercitus Ecetram absportari jussit, & ipse cum reliquis copiis ad aliam urbem nomine Setiam contendit. Hac quoque in suam potestatem redacta, & directa, in agrum Poluscanorum irruptionem fecit. Quum autem Poluscani ipsi resistere non potuissent, eorum quoque oppido vi expugnato ad alias urbes ivit. Albietas igitur & Mugillanos expugnavit; at Coriolanos

Per. Jul. 4128. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 266. *Var.* 268.

a Κινδυνεύσει in *Cod. Rom.* *b* Finita periodo post ἀλλοτρίων, locus contra exemplarium consensum, structura & sensu paullo expeditiore, sic legendus videtur: τά τε ἆθλα ὑπιδείκνυτε αὐτοῖς τὰ γῆς ἀλλοτρίας ζηλοῦσι γενόμενα, ἐὰν μὴ κρατῶσι καὶ μὴ ὑπερτύχωσι. *Sylb.* Lego καὶ εἰς ἃ κακοπράξωσι, & sententiam sic construo: καὶ ὑπιδείκνυτε αὐτοῖς τὰ ἆθλα γενόμενα τοῖς ζηλοῦσι τ γῆς ἀλλοτρίας, καὶ εἰς ἃ κακοπράξωσι καὶ μὴ τυχῶσι. i. e. ἐν οἷς κακοπράξωσι καὶ ἐν οἷς ἀτυχῶσι. *Port.* In *Cod. Vat.* ὅσα εἰς ἃ κακοπράξωσί τε καὶ μὴ τυχῶσι γενόμενα. Si conjecturis indulgere vellem, levi mutatione legerem, ὅσα ἴσασι pro ὅσα εἰς ἃ. *c* In *Vat.* & *Lapi Cod.* προτίθετε *addite.* Retineri potest προτίθετε *proponite, ob oculos ponite*, ut censent *Sylb.* & *Port.* *d* Βουλόμενος malint *Iidem.* *e* Possis etiam legere πρὸς τούτῳ, ut alibi passim πρὸς τούτοις. *Sylb.* *f* Rectius in *Codd. Rom.* & *Vat.* αἰχμῆς πυκνώσεις. *g* Ita in *Cod. Rom* [& *Vat.*] In *Ed. Steph.* omittitur. *Sylb.* *h* Ἀναιρήσονται repositum pro vulg. ἀναιρήσῃ. *Lapus* videtur legisse ἀναιρῶσι, dum vertit *periculum de ultimis fuscipiunt. Sylb.* Αἱρήσονται *Vat.* quo modo verisimiliter in *Lapi Cod.* *i* *Lapus* legit πιπεισμένος *credens*: & seq. v. ὡς ὁ Μινύκιος δημηγορῶν ἔφησεν. *Sylb.* *k* Disjunctivam ἢ rectius omittit *Vat.* & *Lapi Cod.* *l* Λοσγόλᾳ in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* sed Λοσγόλας agnoscit etiam *Lapus*, & facta ejusdem Longolæ mentio non tantum supra p. 396. v. 40. sed etiam à *Livio* in hoc ipso captarum urbium catalogo. *Sylb.* *m* Ἐξανδραποδισάμενός τε *Vat.* *n* Malim hoc modo, καὶ τοὺς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πόλεων ἐκκομισθέντας ὠφελείας. *Sylb.* Si expungatur αὐτῶν, & illud τε omittatur [quorum neutrum agnoscit *Cod. Vat.*] & deleatur distinctio post ὠφελείας nihil plane deerit, ut censet *Portus.* *o* Κοτίαν habet *Lapus.* Σητίαν maluit *Gelen.* quia Σητίνων supra meminit p. 312. v. 32. *Livius* habet Trebiam. *Sylb.* An satis sanum sit hoc vocabulum haud facile quis dixerit: neque enim placet Σητία, quod longius hinc dissitum fuerit hoc oppidum. *Cluver.* in Ital. Antiq. l. 3. p. 1028. *p* Τυσκλανῶν legisse videtur *Lapus.* *q* Καὶ τούτους *Vat.* *r* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Verum *Albiolanos* reposuit *Gelenius.* Sed quid si Λαβικιάτας legamus, ut significet *Lavinium* hac expeditione captum esse, cujus oppugnatio omissa fuerat p. 477. v. 21. *Sylb.* *s* Haud scio an cum *Glareano* legendum sit Οὐπλιανοὺς an Οὐπλάνους ex *Livio. Sylb.* Non audio *Sylburgium*, etsi idem bis adstruat *Cluverius* in *Ital. Antiq.* p. 702. & 1021. Ipse ordo captarum urbium eos refutat. Et *Mugillam* urbem fuisse probat satis cognomen Lucii Papirii *Mugillanus* seu *Mugillanus. Jac. Gronov.* In *Cod. Vat.* Μογιλλάνους, & mox Κοιλανοὺς pro vulgato Κοιλολανούς. Verum *Gelenio*, *Sylburgio*, & *Cluverio* non displicet, si legatur Κοριανούς, tum quod Κοιλολανοὺς jam supra in deditionem acceptos docuerit *Dionys.* p. 476. v. 16. tum præsertim quod superius (p. 312. v. 29.) facta sit *Coranorum* mentio, una vocis litera mutilata. * Discriminaque eis ostendite, non feliciter quidem, sed infeliciter agentibus evenientia alieni agri cupidis. *Lapus.* Et ostendite illis præmia quæ alieni agri cupidos manent, si reflante fortuna rem gerant infeliciter. *Gelen.*

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3/5. V. C. Can. 266. Var. 268.

riolanos facta deditione in fidem recepit. Quum autem intra triginta dies ſeptem oppida in ſuam poteſtatem redegiſſet, Romam cum multo majore, quam ante, exercitu petiit; & paullo longius quam trigeſimo ab urbe ſtadio, in via quæ Tuſculum ducit, caſtra poſuit. Interea autem dum ille Latinorum urbes expugnabat, atque ſibi adjungebat, Romani, poſt longam de Marcii poſtulatis conſultationem, tandem decreverunt, nihil indignum pop. Rom. majeſtate facere, ſed ſi Volſci ex ſuo ſociorumque & ſubditorum agro copias deducerent, & bello depoſito legatos mitterent, qui de amicitia agerent, ſenatus de fœderis conditionibus conſultaret, ac ſuum decretum ad populum referret: tantiſper vero dum in ſuo & ſociorum agro manerent, & hoſtiliter ſe gererent, nihil mite aut humanum de illis ſtatueretur. Semper enim pop. Rom. diligenter cavit, ne unquam ulla imperata faceret, neve hoſti præ metu cederet: ſed adverſariis fœdere cum ipſis facto, & ſeſe ſuo imperio ſubmittentibus, concederet & largiretur quicquid æqui peterent. Atque hanc magnanimitatem in multis & magnis periculis, tam in externis quam in civilibus bellis, ad noſtram uſque ætatem pop. Rom. conſtanter ſervavit.

XXXVII. *Legatio ad Marcium altera.*

¶ Quum igitur ſenatus hæc decreviſſet, & decem alios legatos è viris conſularibuss elegiſſet,(qui ut Marcium rogarent,nequid grave aut indignum populi Rom. majeſtate imperaret; ſed, depoſitis inimicitiis & copiis ex agro Rom. abductis, oratione & verbis amicis hæc impetrare conaretur, ſi firma & perpetua inter hos duos populos fœdera facere vellet: quia quæ vel neceſſitate aliqua vel occaſione, ſive à privatis hominibus ſive à rebuſp. extorquentur, ſimulatque occaſio aut neceſſitas ſublata eſt, ſtatim diſſolvuntur) hi quidem à ſenatu deſignati, ſimul atque Marcii adventum audierunt, ad eum profecti, longa ac blanda oratione eum in ſuam ſententiam trahere conabantur, ita tamen ut pop. Rom. dignitatem ſervarent. At Marcius nullum aliud reſponſum ipſis dedit, ſed ipſis ſuaſit ut ſibi melius conſulerent, & intra triduum ad ſe redirent: has enim ſolas belli inducias eos habituros. Quum autem illi ad hæc neſcio quid reſpondere vellent, non permiſit: ſed ocius eos ex caſtris excedere juſſit, minatus, ni ita feciſſent, eos à ſe ut exploratores tractatum iri. Illi vero cum ſilentio confeſtim ſe dederunt in viam. Ubi autem ſenatus ſuperba Marcii reſponſa & minas ex legatis audiſſet, ne tunc quidem copias extra fines agri Rom. mittere decrevit; ſive quod militum ſuorum (nam eorum plerique erant tirones) in bello imperitiam timeret; ſive quod conſulum ignaviam (nam fere nihil in iis era-

ὁμολογίας [a] λαμβάνει. γενόμενος δὲ ἐν ἡμέραις τριάκοντα πόλεων ἑπτὰ κύριος, ἦκεν ἐπὶ τὸν Ῥωμαίων, ἀγων πολὺ πλείω στρατιὰν τῆς πρότερον· καὶ σταδίους ἀπογράφει τῆς πόλεως ὀλίγῳ πλείους τῶν τεσσαράκοντα, παρὰ τὸν ὑπὸ [b] Τυσκλανοὺς φέρουσαν ὁδὸν κατεστρατοπέδευσεν. ἐν ᾧ δὲ τὰς Λατίνων ἐξήρει τε καὶ προσήγετο πόλεις, Ρωμαίοις πρὸς τὰς ὑπατείας αὐτῷ πολλὰ βουλευσαμένοις ἔδοξε μηδὲν ἀνάξιον ποιεῖν τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐὰν μὲ [c] αὐτοὺς ἀπέλθωσιν ἐκ τῆς χώρας Οὐολῦσκοι, καὶ τῆς τῶν συμμάχων τε καὶ ὑποτιμίων γῆς, [d] καταλυσάμενοι τὸν πόλεμον, πρέσβεις ἀποστείλωσι τοὺς διαλεξομένους περὶ φιλίας, προβουλεῦσαι δὲ συνέδριον ἐφ' οἷς ἔσονται δικαίοις φίλοι, καὶ τὰ βουλευθέντα εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν· ἕως δ' ἂν ἐν τῇ χώρᾳ μένωσιν αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων, ἔργα ποιεῖσθαι πολεμίων, μηδὲν αὐτοῖς ψηφίζεσθαι φιλάνθρωπον. πολὺς δὲ ἦν Ρωμαίοις ἀεὶ λόγος περὶ μηδὲν ἀνασῶσαι πόλεως ἐξ ὑπερβάσεως, μηδὲ φόβῳ πολεμίων ἐξαναλῶσαι, [e] ἀπεισαμένους δὲ τοῖς διαφόροις, καὶ προσδοκῶσιν ἑαυτοὺς ὑπηκόους, χαλεπόν τε καὶ ὑπερήφανον ὅτου δοκοῦσι τὸ μεῖζον. καὶ τοῦτο ὂν φρόνημα ἐν [f] τοῖς πολλοῖς καὶ μεγάλοις κινδύνοις φυλάξασα ἡ πόλις, καθ' ἕν τε τοὺς ὀθνείους καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διετέλεσε.

[g] Ταῦτα ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, καὶ πρεσβευσαμένων ἑτέρων ἑλομένης δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν· τοὺς ἀξιώσοντας, τὸν ἄνδρα μηδὲν ἐπιφέρειν ὑπήκοον βαρὺ, μηδ' ἀνάξιον τῆς πόλεως, ἀλλὰ καταλύσαντα τὴν ἔχθραν, καὶ ἀνασησάμενα τὴν δύναμιν ἐκ τῆς χώρας, πεισθῆναι καὶ διὰ λόγων συμβατικῶν ταῦτα πειρᾶσθαι ποιεῖν, εἰ βούλεται βεβαίους τε καὶ εἰς ἀεὶ διαμενούσας ποιήσασθαι τὰς ὁμολογίας τῶν πόλεων, ὡς τὸν γε ὑπ' ἀνάγκης τινὸς ἢ χωρὶς συλλογισμῶν καὶ ἰδιώταις καὶ πόλεσιν, ἅμα τῷ μεταπεσεῖν τὰς χωρὶς ἢ ταῖς ἀνάγκαις, εὐθὺς διαλυομένων· οἱ μὲ ἀποδειχθέντες ὑπ' αὐτῆς πρέσβεις, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν παρουσίαν τοῦ Μαρκίου, προθυμηθέντες ὡς αὐτὸν, πολλὰ ἐπαγωγὰ διελέγοντο, φυλάττοντες καὶ ἐν τοῖς λόγοις τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως. ὁ δὲ Μάρκιος ἄλλο μὲν [h] οὐδὲν ἀπεκρίνατο, συνεβούλευσε δὲ κρεῖττόν τι βουλευσαμένους ἥκειν τριῶν ἡμερῶν· ταύτας γὰρ αὐτοῖς ἔσεσθαι μόνας ἀνοχὰς τοῦ πολέμου. βουλομένων δέ τι πρὸς ταῦτα λέγειν τῶν ἀνδρῶν, οὐκ ἐπέτρεψεν, ἀλλ' ἀπείλησε τὴν ταχίστην ἐκέλευσεν ἐκ τῆς χάρακος ἀπελθεῖν, ἀπειλήσας ὡς [i] εἰ μὴ ποιήσουσιν, ὡς κατασκόποις χρήσεται. καὶ ἐκεῖνοι σιωπῇ ἀπιόντες, εὐθὺς ὡρμῶντο. μαθόντες δὲ οἱ βουλευταὶ [k] περὶ τῶν πρεσβυτῶν τὰς αὐθάδεις ἀποκρίσεις τε καὶ ἀπειλὰς τοῦ Μαρκίου, στρατὸν μὲν ὑπερέσιον ἐξάγειν οὐδὲ τότε ἐψηφίσαντο, εἴτε δι' ἀπειροπόλεμον τὴν σφετέρων στρατιωτῶν· νεοσύλλεκτοι γὰρ οἱ πλείους ἦσαν αὐτῶν· εὐλαβηθέντες· εἴτε τὴν ὑπάτων ἀτολμίαν· ἦκιστα γὰρ οἱ αὐτοῖς

[a] Παρελαμβάνει *Vat.* [b] In *Ed. Steph.* Τυσκανούς. Τυσκλάνης *Vat.* Non dubito quin vera ſcriptura ſit Τυσκλανούς. [c] Ἀπέλθωσιν αὐτῶν *Vat.* [d] Copula καὶ deſideratur, & diſtinctio poſt πόλεμον tollenda. *Port.* [e] Convenientius ἀπεισαμένοις: eo ſcilicet caſu quo mox ſequitur παρασχοῦσι. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* [f] Omittit *Vat.* [g] Legitima conſtructio aliquam hujuſmodi lectionem flagitat: Ταῦτα ψηφισαμένη ἡ βουλὴ, καὶ πρεσβευσάντες τῶν ἑτέρων ἑλομένη δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν, αὐτὸν ἐπιμεῖναι ἀξιώσοντας &c. nisi mavis, ἡ δὲ βουλὴ ταῦτα ψηφισαμένη πρεσβεύσαντες ἑτέρους δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν εἵλετο, καὶ ἐπιμεῖναι αὐτὸν ἀξιώσοντας &c. *Port.* Nihil hic omnino mutandum, eſt enim longiuſculum hyperbatum, qualia ſunt apud *Thucyd.* & *Demoſthenem* ipſum multa. Sic ergo locum accipe, ταῦτα ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, καὶ πρεσβεύσαντες ἑτέρους ἑλομένης δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν (τοὺς ἀξιώσοντας τὸν ἄνδρα &c. usque ad εὐθὺς διαλυομένων) οἱ μὲ ἀποδειχθέντες &c. *Caſaub.* cujus ſententiam etiam in verſione emendanda ſequutus ſum. [h] Οὐδὲν αὐτοῖς ἀπεκρίνατο, συνεβούλευσε δὲ *Vat.* [i] Ulitatius ἐὰ μὴ ποιήσωσιν. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* [k] Παρὰ τῶν πρέσβεων *Vat.*

a In

τοῖς τὸ ἀραχήλιον ἦν· σφαλερᾶν ἡγησάμενοι τηλικοῦτον ἀναρρεῖν ἀγῶνα· εἴτε ἄρα καὶ τοῦ δαιμονίου σφίσιν ἐναντιουμένου πρὸς τὴν ἔξοδον, [b]ἢ οἰωνῶν, ἢ χρησμῶν Σιβυλλείων, ἢ τινος ὀπλείας πατρίου· ὧν γε ἧσσον οἱ τότε ἄνθρωποι, καθαρῶς οἱ νῦν, ὑπερφρᾶν· φυλάττειν δὲ τὴν πόλιν ἐπιμελεστέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἀπὸ τῶν ἑρυμάτων τοὺς ὀπίσσω ἀμυνεῖσθαι διέγνωσαν.

[c]Ταῦτα προαπτοήτες καὶ προδιασκευαζόμενοι, τήν τε ἐλπίδος ὅπῃ ἀφιςάμενοι, ὡς δυναίλον ὑπάρχον ἔτι μεταπειθῆναι τὸν Μάρκιον, εἰ μείζονι καὶ τιμιωτέρᾳ πρεσβείᾳ δεηθεῖεν αὐτοῦ, ψηφίζονται τούς τε ἱεροφάνλας, καὶ τοὺς οἰωνοσκόπους, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὅσοι τιμήν τινα ἱερὰν ἢ λειτουργίαν περὶ τὰ θεῖα δημοσίᾳ λαβόντες ἔχουσι· εἰσὶ δὲ παρ' αὐτοῖς ἱερεῖς καὶ θεραπόνλαι θεῶν πάνυ πολλοί, καὶ αὐτοὶ ὅτοι τῶν ἄλλων διαφανέσταλοι, καλά τε οἴκοις πατέρων [d]καὶ ἀρετῆς οἰκείας ἀξίωσιν ἔχοντες· ἅμα αὐτοῖς τῶν ὀργιαζομένων τε καὶ θεραπόνομένων θεῶν τὰ σύμβολα, καὶ τὰς ἱερὰς ἀμπεχομένους ἐσθῆτας, ἀθέμιτον ὅπῃ [e]τοὺς χαράκας τῶν πολεμίων παρελθόντας, τοὺς αὐτοὺς φέροντας τοῖς παρατέροις λόγους. ὡς δὲ ἀφίκοντο οἱ ἄνδρες, καὶ ἔλεξαν ὅσα ἡ βουλὴ [f]αὐτοὺς ἐπέστειλεν, οὐδὲ τούτοις [g]ἔδωκεν ὁ Μάρκιος ὑπὲρ ὧν ἠξίουν, ἀλλ' ἢ τὰ κελευόμενα ποιεῖν [h]συνεβούλευσεν ἀπιόντας, εἰ θέλοιεν εἰρήνην ἄγειν, ἢ προσδέχεσθαι τὸν πόλεμον ἥξοντα πρὸς τὴν πόλιν· καὶ ὅ λοιπὸν ἀπεῖπε μὴ διαλέγεσθαι πρὸς [i]αὐτούς. ὡς δὲ καὶ τούτου ἀπέτυχον αἱ πείρας οἱ Ρωμαῖοι, πᾶσαν ἐλπίδα διαλλαγῆς ἀποτιθέμενοι, ὡς πολιορκησόμενοι παρεσκευάζοντο, τοὺς 511 μὲν ἀκμαιοτάτους ὑπὸ τὴν τάφρον καὶ παρὰ τὰς πύλας τάττοντες· τοὺς δὲ ἀφειμένους ἤδη [k]στρατείας, [l]οἷς ἔτι σώματα ἱκανὰ ἦν κακοπαθεῖν, ὅπῃ τοῖς τείχεσιν.

Αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν, ὡς ἐγνώσθη ὅτι ἤδη τοῦ δεινοῦ, καταλιποῦσαι τὰ οἴκοι μονῆς ὃ σύμπρεπες, ἔθεον ὅπῃ τὰ τεμένη τῶν θεῶν, ὀλοφυρόμεναί τε καὶ προκυλιόμεναι τὸ ξοάνων. καὶ ἦν ἅπας μὲν ἱερὸς τόπος οἰμωγῆς τε καὶ ἱκετείας γυναικῶν ἀνάπλεως, μάλιστα δὲ ὁ τοῦ [m]Καπιτωλίου Διὸς ἱερός. ἔνθα δή τις αὐτῶν γένει τε καὶ ἀξιώματι πρόσχυσα, καὶ ἡλικίας ἐν τῷ κράτει τότε οὖσα, καὶ φρονήσαι τὰ δέοντα ἱκανωτάτη, Οὐαλερία μὲν ὄνομα, Ποπλικόλα δὲ τοῦ συνελευθερώσαντος [n]τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν βασιλέων ἀδελφή, θείῳ τινὶ προσήμαπι κινηθεῖσα, ὅπῃ τῆς ἀνωτάτω κρηπίδος ἔστι τοῦ νεώ, καὶ προσκαλεσαμένη τὰς ἄλλας γυναῖκας, πρῶτον μὲν παρεμυθήσατο, [o]καὶ παρεθάρρυνεν, ἀξιοῦσα μὴ καταπεπλῆχθαι τὸ δεινόν· ἔπειτα καὶ πρόσχετο μίαν εἶναι σωτηρίας ἐλπίδα τῇ πόλει, ταύτην δὲ οὐ αὐτὰς εἶναι μόνας καταλειπομένας, ἐὰν θελήσωσι προθύμως ἃ δεῖ. καί τις εἶπεν ἐξ αὐτῶν· "Καὶ τί προθύμησαι ἂν ἡμεῖς αἱ γυναῖκες διασῶσαι δυνηθείημεν τὴν πατρίδα, τῶν ἀνδρῶν ἀπειρηκότων;

industriæ) periculosum arbitraretur ad tantum certamen subeundum; sive etiam quod numen divinum ab educendis copiis ipsum deterreret; aut auspicia, aut Sibyllina oracula, aut patria aliqua religio: quorum ætas ea erat longe observantior quam nostri seculi homines) sed urbem præsidiis diligentius firmare, & ex ipsis munitionibus impetum hostium propulsare statuit. *Per. Jul.* 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 72 2/3. *V. C. Cat.* 266. *Var.* 268.

¶ Interim dum hæc geruntur & parantur, nondum abjecta omni spe Marcii flectendi, si per majorem & honoratiorem legationem eum orasset, decrevit ut pontifices & augures & cæteri sacerdotes omnes, quotquot sacros honores atq; rerum divinarum curam publicam gerebant, (permulti autem apud illos sunt sacerdotes & deorum ministri, atque hi ipsi sunt omnium nobilissimi, tum ob claros natales, tum ob suas virtutes dignitatem *eam* obtinentes) una cum ipsis insignibus deorum, quorum sacra celebrabantur & qui *à pop. Rom.* colebantur, & sacris velati vestibus, uno agmine hostium castra peterent, cum iisdem mandatis quæ priores legati tulerant. Qui ubi eo pervenerunt, & omnes senatus mandata exposuerunt, Marcius ne ipsis quidem quæ petebant concessit; sed suasit ut aut reversi imperata facerent, si pacem habere vellent, aut bellum ad ipsa urbis mœnia venturum exspectarent: edixitque ne qui in posterum ad se colloquendi gratia mitterentur. At Romani, hoc quoque conatu frustrati, & omni spe pacis deposita, se ad obsidionem tolerandam parabant; ac validissimos quosque juvenes ad fossas & ad portas, veteranos vero jam emeritos, qui adhuc ad labores ferendos idonei erant, ad mœnia disposuerunt. XXXVIII. *Legatio ad Marcium tertia, è sacri ordinis hominibus.*

¶ Eorum vero conjuges, ut imminente jam urbi periculo, ex privatarum ædium penetralibus, neglecto decoro, egressæ ad deorum templa currebant, & cum lamentis se ante simulacra volutabant. atque omnis sacer locus ejulatus & mulierum supplicantium plenus erat, præcipue vero Jovis Capitolini templum. Tunc quædam earum & genere & dignitate cæteris antecellens, & tunc ætate jam matura, summæque prudentiæ fœmina, nomine Valeria, soror illius Publicolæ qui cum sociis suis remp. à regum tyrannide liberarat, divino quodam instinctu impulsa in summa templi crepidine constitit, & cæteras matronas advocatas primum est consolata, animosque earum confirmavit, orans eas ne periculi magnitudine consternarentur: deinde declaravit, unam esse reliquam salutis publicæ spem, hanc vero in ipsis solis esse positam, si quæ essent facienda facere vellent. Tunc una ex earum numero respondit: "Et quo- "modo nos mulieres, quum ipsi viri hoc præ- "stare nequeant, patriam servare poterimus? "quas XXXIX.

a In *Ed. Steph.* ἐξαναλαμβάνω. cujus cum nulla proferantur exempla, non dubitavi cum *Camerario* reponere ἐναναλαμβάνω. *Sylb.* Hanc conjecturam firmat *Cod. Vat.* b Τὴν ἔξοδον, οἰωνῶν *Vat.* quo modo & in *Ed. Steph.* sed disjunctivam ἢ agnoscit *Lapus.* c Ταῦτα δὲ προέλοντες *Vat.* d Καὶ ἀρετῆς οἰκείας in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] sed veram lectionem ἀρετῆς οἰκείας agnoscit etiam *Lapi* versio, *per virtutes proprias dignitatem habentes. Sylb.* Sic lego & distinguo καὶ ἀρετῆς οἰκείας ἀξίωσιν ἔχοντας ἅμα αὐτοῖς &c. ut participium ἔχοντας pendeat à præcedentibus ἐσθῆτας. nisi quis malit participium φέροντας subintelligi; aut demum verba sic mutari, ἅμα αὐτοῖς τῶν ὀργιαζομένων τε καὶ θεραπευομένων θεῶν τοῖς συμβόλοις. *Port.* In *Cod. Vat.* ἅμα αὐτοῖς τῶν ὀργιαζομένων τε &c. e Optime in *Cod. Vat.* τὸν χάρακα singulariter ut p. 492. v. 12. quo modo legendum esse monuit *Sylb.* f Rectius αὐτοῖς. quod maluit *Sylb.* aut repetendum esse ex antecedentibus verbum λέγειν. g Ἔδωκεν ὁ Μάρκιος ὑπέκεινα ὑπὲρ &c. in *Vat.* & *Lapi Cod.* h Συνεβούλευεν *Vat* i Πρὸς αὐτὸν in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod plurali αὐτὲς præstulerunt *Sylb.* & *Port.* k Magis proprie στρατείας, *expeditionis, militiæ. Sylb.* l Οἷς ἔτι τὰ σώματα *Vat.* m Καπιτωλίου *Vat.* n Ἀπὸ τῶν βασιλέων τὴν πόλιν *Vat.* o Καὶ παρεθάρρυνεν ἐξιοῦσα *Vat.*

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3/3. V. C. Cat. 266. V. C. Var. 268.

"quas tantas vires nos invalidæ & miseræ habemus?" "Non opus est (inquit Valeria) "armis, non manibus; (naturæ enim privilegio horum immunes sumus) sed benevolentia & verbis." Postea sublato clamore, & omnibus rogantibus ut declararet quodnam esset illud auxilium, dixit illis: "Cum hac "sordida & inculta veste, assumptis quoque "cæteris matronis Romanis, & allatis nostris "filiolis, eamus ad ædes Veturiæ matris Mar-"cii: &, depositis ante ipsius genua pueris, "eam rogemus cum lacrymis, ut nos nullius "mali auctores, patriamque in extremis peri-"culis versantem miserata, ad hostium castra "progrediatur, neposque suos & eorū matrem "& nos omnes secum ducat: (sequamur e-"nim eam cum filiolis nostris:) deinde filium "suum suppliciter oret, precibusque ab eo "contendat, ne quam graviorem calamitatem "patriæ inferat. Nam ob ejus lamenta & pre-"ces aliqua misericordia hominem subibit, "atque humanitas tanget. nam non adeo du-"rum & crudelem animum habet, ut matrem "ad sua genua prostratam volutari patiatur.

XL. ¶ Hoc consilio ab omnibus quæ aderant probato, deos precata ut vim persuadendi & gratiam suis precibus adderent, ex templo processit; cæteræ vero eam sequebantur. ac mox cum aliis matronis omnes magna frequentia domum matris Marcii adierunt. Quibus conspectis, Volumina, Marcii uxor, prope socrum sedens, admirata est, dixitque: "Quid "vultis mulieres? & cur tanta frequentia ad "domum miseram & afflictam venistis?" Valeria respondit, "In extremis versantes peri-"culis, tum ipsæ tum filioli ipsarum supplices "ad te, Veturia, confugerunt, solum & uni-"cum auxilium, te imploraturæ: primum, "ut communis patriæ misericordia movearis, "nec ei, quum in nullius unquam potestate "fuerit, libertatem à Volscis eripi patiaris, si "modo victores ei parcent, nec funditus eam "evertere conabuntur: deinde pro nobis ipsis "& pro infelicibus his pueris te rogaturæ, ne "in hostium contumelias incidamus, nos, quæ "nullius vestri infortunii causa fuimus. Si "qua igitur mansuetudinis & humanitatis "particula in animo tuo est reliqua, miserare "Veturia, mulier mulieres, quæ quondam eo-"rundem sacrorum ac ejusdem religionis te-"cum participes fuerunt: assumptaque tecum "Volumnia, bona muliere, ejusque liberis, no-"bisque supplicibus, quæ hos infantes atque "progeniem istam portamus, ito ad filium, "ora, obsecra, nec desine precari, ut tibi hanc "unam gratiam pro tot beneficiis reposcenti "referat, *sc.* ut pacem cum suis civibus fa-"ciat, utque in patriam, à qua desideratur, "redeat. Rem enim ei (certo scias) persuade-"bis, nec te ad suos pedes manere prostratam "vir pius patietur. Quod si filium in patri-"am reduxeris, & ipsa (ut verisimile est) im-"mortalem gloriam consequeris, quippe quæ "tanto periculo & formidine patriam libera-"veris; & nos honoratiores apud maritos fa-

τίς ἡ τοσαύτη περὶ ἡμᾶς τὰς ἀσθενεῖς καὶ πάλαι πόρρω "ἔξιν ἰσχύος"; "Οὐχὶ ὅπλων, ἔφησεν ἡ Οὐαλερία, καὶ χει-"ρῶν δεόμεθα· τούτων γὰρ οὐκ ἀπολέλυνεν ἡμᾶς ἡ φύσις· ἀλλ' "εὐνοίας καὶ λόγου". Βοῶς δὲ μετὰ τοῦτο γενομένης, καὶ δεομένων πάντων φανερὸν ποιεῖν εἴ τις ἐστὶν ἡ ἐπικουρία, λέγει πρὸς αὐτάς· "Ταύτην ἐχοῦσαι τὴν σπυρίδα τε καὶ ἄκοσμον ἐσθῆτα, "καὶ τὰς ἄλλας συμπαραλαβοῦσαι γυναῖκας, καὶ τὰ τέκνα ἐπα-"γόμεναι, βαδίζωμεν ὅπου τὸ Οὐελερίας τοῦ Μαρκίου μητρὸς "οἰκίαν· καὶ, πρὸ τῶν γονάτων αὐτῆς τὰ τέκνα θέσαι, δεώ-"μεθα μετὰ δακρύων, ἡμᾶς τε οἰκτείρειαν τὰς μηδενὸς κα-"κοῦ αἰτίας, καὶ τὴν ἐσχάτοις κινδυνεύουσαν πατρίδα, "προελθεῖν ὅπως τῶν χάρακα τῶν πολεμίων, ἀγάγῃ τούς τε "υἱωνοὺς, καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν, καὶ ἡμᾶς ἁπάσας· ἀκολουθῶ-"μεν δὲ αὐτῇ, τὰ παιδία ἐπαγόμεναι· ἔπειτα ἱκέτην γενο-"μένην τέκνων, ἀξιοῦν καὶ δεῖσθαι μηδὲν ἀνήκεστον κτῆσθαι πα-"τρίδος ἐκπεπολεμωμένης. ὀλοφυρομένης δὲ αὐτῆς καὶ ἀντιβολού-"σης, οἷός τις εἰσπλεύσεται τὴν ἄνδρα, καὶ λογισμὸς ἥμερος. "οὐ γὰρ ὕπνος βαρεῖαν καὶ ἀτρῶτον ἔχει καρδίαν, ὥστε ἀναλγῆσαι "μητέρα πρὸς τοῖς ἑαυτῆς γόνασι κυλιομένην.

Ὡς δὲ ἐπῄνεσε μὲν πᾶσα τὸν λόγον, εὐξαμένη τοῖς θεοῖς πειθὼ καὶ χάριν αὐτῇ σὺν θεᾶναι τῇ δεήσει, [d] προσῆλθεν ἐκ τοῦ μεμένηκε· αἱ δὲ ἠκολούθουν. καὶ μετὰ τοῦτο συμπαραλα-βοῦσαι τὰς ἄλλας γυναῖκας, ἐπορεύοντο ὅπου τὴν οἰκίαν τῆς Μαρκίου μητρὸς ἀδελφῆς, [e] ἰδοῦσαι δὲ αὐτὰς ἡ τοῦ Μαρκίου γυνὴ Οὐολυμνία πλησίον καθημένη τῆς ἑκυρᾶς, ἐθαύ-μασέ τε καὶ εἶπε· "Τίνος δεόμεθα, γυναῖκες, ἐλη- 512
"λύθατε κατὰ πλῆθος εἰς οἰκίαν δύσκλητον καὶ ταπει-"νήν"; καὶ ἡ Οὐαλερία ἔλεξεν· "Ἐν ἐσχάτοις οὖσιν κιν-"δύνοις καὶ αὐταὶ, καὶ τὰ νήπια τοῦτα, [f] καὶ ἀπεφύγασιν "ἱκέτιδες ὅπως σε, ὦ Οὐετυρία, τὴν μόνην καὶ μίαν βοήθειαν, "ἀξιοῦσαί σε, δεσπότου μὲν οἰκείαν τινὰ κοινὴν πατρίδα, "ἣν ὑπὸ τοῦ μηδενὶ πάποτε γενομένου ὑποχείριον, μὴ προϊδοῦ-"σαν ἀφαιρεθεῖσαν ὑπὸ Οὐολούσκων τὴν ἐλευθερίαν· εἰ δὴ καὶ φεί-"σονται αὐτῆς κρατήσαντες, ἀλλ' ὅ γε φόβος ὅπως χει-"ρώσασιν ἀνελεῖν· ἔπειτα ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀντιβολοῦσαι, "καὶ τῶν δυσήνων παιδίων τούτων, ἵνα μὴ πεσοῦμεν εἰς "ἐχθρῶν ὕβριν, ὑπὸ θεῶν τῶν συμβεβηκότων ὑμῖν κα-"κῶν αἰτίαι. εἴ τις ἐστὶν ἐν σοὶ ψυχῆς ἡμέρου καὶ φιλαν-"θρώπου καὶ ἀλειπομένη μεθεὶς, ἐλέησον, ὦ Οὐετυρία, "γυναῖκας κοινωνησάσας ἱερῶν ποτε καὶ ὁσίων· καὶ "συναλαβοῦσα μεθ' σεαυτῆς Οὐολουμνίαν τε τὴν ἀγα-"θὴν γυναῖκα, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῆς, καὶ τὰς ἱκέτιδας "ἡμᾶς φερούσας τὰ νήπια [g] καὶ ταύταις τὰς γενεὰς, ἴθι πρὸς "τὸν υἱόν, καὶ πεῖθε, καὶ λιπάρει, καὶ μὴ ἀνῇς δεομένη, μίαν ἀντὶ "πολλῶν χάριν αἰτοῦσι παρ' αὐτοῦ, [h] αὐτὰς δὲ πρὸς τοὺς "ἑαυτοῦ πολίτας, καὶ καλεῖσθαι εἰς τὴν δεομένην αὐτῶν ἀπο-"λαβεῖν πατρίδα· πείσεις γὰρ, εὖ ἴσθι, καὶ σὺ σεαυτῇ φίλαι σε ἐρ-"ρωμένην παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶν ἀνὴρ εὐσεβὴς, καλλασ-"σομένη δὲ τὸν υἱὸν εἰς τὴν πόλιν, αὐτή τε ἀθάνατον ἕξεις κλέος, "ὥσπερ ἐκεῖνος, ἐκ τηλικούτου κινδύνου καὶ φόβου ῥυσαμένη τὴν "πατρίδα, καὶ ἡμῖν [i] τιμῆς αἰτία παρὰ τοῖς ἀνδράσιν ἔσῃ, "ὅτι

a Οὐχ ὅπλων Vat. b Optime in Cod. Vat. σπάνιν, qua voce alicubi infra utitur Dionysius. c Προσῆλθεν Vat. d Περῆλθον Vat. e Ἰδοῦσα δὲ αὐτὰς παρεσκεύασας &c. in Cod. Vat. quo modo legisse videtur Lapus, dum vertit, *videns autem advenientes eas* Volumina &c. f Καταπεφεύγασιν ἱκέτιδες Vat. g Καὶ ταυτὶ τὰ γαμαὶ Vat. h Σπεύσασα Vat. i Τιμᾶς τινὸς Vat.

a Plenius

"ὅπι τ' ἡ βουλὴ ὑπ' ἐκείνων διασκεδασθῆναι πόλεμον
"αὐταῖς διελύσαμεν· ἐκείναις τε ἔγημαι τ' γυναικῶν φαν-
"σόμεθα, αἱ τ' συγκλῆτος Ρωμύλῳ πρὸς Σαβίνους πόλεμον,
"c αὖται παρασκευασάμεναι διελυσαντο, καὶ συναγαγοῦσαι τοὺς
"τε ἡγεμόνας καὶ τὰ ἔθνη, μεγάλην ἐκ μικρᾶς d ἐποίησαντο
"πόλιν. καλὸς ὁ κίνδυνος, ὦ Οὐελτρία, τ' μὲν κομίσασθαι,
"ἐλευθεροῦσαι τ' παλείδα, σῶσαι τοὺς e ἑαυτῶν πολίτιδας,
"κλέος ἀρετῆς ἀθάνατον f ἐγγόνοις" τοῖς εὐμενέσι καταλι-
"πεῖν. δὸς ἡμῖν εὐξαμένη καὶ μετ' προθυμίας τ' χάριν, καὶ ἀπεύ-
"σον, ὦ Οὐετυρία. βουλὴν δὲ ἡ χρόνον ὁ κίνδυνος οὐκ ἐᾷ
"ὧν ἐκ ὑπομένειν.

Ἡ μὲν δὴ ταῦτα εἰποῦσα, καὶ πολλὰ προεμένη δάκρυα, ἐσίγησεν. ὀδυρομένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν, καὶ πολλὰς δεήσεις ποιουμένων, μικρὸν g ὑποσχοῦσα ἡ Οὐετυρία καὶ δακρύσασα, εἶπεν· "Εἰς ἀσθενῆ καὶ λεπτὴν ἐλπίδα καλα-
"πεφεύγατε, ὦ Οὐαλερία, τ' ἐξ ἡμῶν τῶν ἀθλίων γυναι-
"κῶν βοήθειαν, αἷς ἡ μὲν εὔνοια καὶ πρὸς τ' πατρίδα πάρεστι,
"καὶ ὃ θέλειν σώζεσθαι τοὺς πολίτας, οἷοί ποτέ εἰσιν· ἡ δὲ
"ἰσχὺς καὶ ὃ δύασθαι h ποιεῖν, ἄπεστιν. ἀπέρχομαι γὰρ
513 "ἡμᾶς, ὦ Οὐαλερία, Μάρκιος, ἐξ οὗ τ' πικρὰν ἐκείνην ὁ δι-
"μὴ αὐτοῦ κατέγνω δίκην, καὶ μεμίσηκε τ' οἰκίαν ὁ-
"λίγῳ ἅμα τῇ πατρίδι· i τοῦτο δὲ ὑμῖν οὐ πρὸς ἄλλου π-
"ρὸς, ἀλλὰ πρὸς αὐτοῦ k Μαρκίου λέγειν ἔχομεν. ὅτε
"γὰρ ἀλύων τῇ δίκῃ ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, ὑπεμπο-
"μὴν μὲν τὴν ἑαυτοῦ, l καλαλαβὼν δὲ πενθίμοις
"τρύχεσι ταπεινὰ κρατύσας δὲ τοῖς γόνασι τὰ τέκνα
"αὐτοῦ, γενόσας τε, οἷα εἰκὸς, καὶ m ἀνακαλυμβύας τ'
"καθέζουσαν ἡμᾶς τύχην, n σεσυμβύας ἐκείνου, σὰς
"μικρὸν ἀπόθεν ἡμῶν ἀδάκρυς, ὥσπερ λίθος, ὁ ἀτενί-
"σας, Οὐόλα, φησίν, Μάρκιος ὑμῖν, ὦ μῆτερ, ἅμα καὶ
"σὺ, ὦ Οὐολυμνία, κρατίστη γυναικῶν, ἐξελαθεὶς ὑπὸ
"τ' πολιτῶν, ὅτι γενναῖος ἐοὶ ὁ φιλόπολις, ὁ πολλὰς
"ὑπέμεινεν ὑπὲρ τ' πατρίδος ἀγῶνας. ὁ ἀλλ' ὥσπερ πρέπει
"γυναιξὶν ἀγαθαῖς, ὅτω φέρεσθε τὰς συμφορὰς, μηδὲν
"ἄσχημον ποιοῦσαι, p μηδὲ ἀγεννὲς, καὶ τὰ παιδία
"ταῦτα ὠδυμύρια τῆς ἐμῆς ἐρημίας ἔχουσι, τρέφετε
"ἀξίως q ἡμῶν τε καὶ τοῦ γένους· οἷς θεοὶ δοῖεν εἰς ἄνδρας
"ἐλθοῦσι τύχην μὲν κρείττονα δ' πατρὸς, ἀρετὴν δὲ
"μὴ χείρονα· καὶ χαίρετε. ἀπέρχομαι γὰρ ἤδη καταλι-
"πὼν τὴν ὑπὲρ χωροῦσαν ἄνδρας ἀγαθοὺς πόλιν. καὶ
"ὑμεῖς, ὦ θεοὶ κλῆσιοι, καὶ ἑστία πατρῴα, καὶ δαί-
"μονες οἱ κατέχοντες τοῦτον τ' τόπον, χαίρετε. ὡς δὲ
"ταῦτα εἶπεν, ἡμεῖς μὲν αἱ δυστυχεῖς, ὡς τὸ πάθος
"ἀπήτει φωνὰς ἀναβοῶσαι, καὶ πάσσοφι τοὺς στήθη, πε-
"ριεχύθημεν αὐτῷ τοὺς ἑκάτους ἀσπασμοὺς κομιού-
"μεναι· r τ παιδίων τούτων ἐγὼ μὲν τὸν πρεσβύτερον ἦγον,
"ἡ δὲ μήτηρ τ νεώτερον εἶχεν ὅτι τ' ἀγκάλης· s ὁ δὲ

a Plenius in *Cod. Vat.* ἐκείνων τε ἀληθῶς ἔγγονοι. b Optime in *Cod. Vat.* Ρωμύλῳ. quo modo legendum esse conjecerat *Sylb.* c Rectius αὐτοῦ. Historia vero, quæ hic attingitur, prolixius supra expositа est p. 100. v. 30. *Sylb.* d Ἐποίησαν τῇ πόλει *Vat.* e Ἑαυτῆς *Vat.* f Non agnoscit *Vat.* g Ὑποσχοῦσα Οὐετυρία *Vat.* h Ποιεῖν ἃ θέλομεν, ἅπιον *Vat.* quo modo & *Lapus*, nam vertit, *sed vis abest faciendi quæ vellemus.* i Τοῦτο δ' ὑμῖν *Vat.* k Μαρκίου μεμφόμενοι λέγειν *Vat.* l Καταλαβὼν ἡμᾶς πενθημόσι σὺν πενθίμοις τρύχεσι ταπεινὰς *Vat.* m Scriptum fuisse puto ἀνακλαυσούσας. Fateor quidem, vocem illam ἀνακαλυμβύας melius vocis ἀνακλαυμύνας [quod maluit *Portus*] vel ἀνακλαυμύνας [quod placet *Sylburgio*] servate vestigia: sed an *Dionysius* passiva hic terminatione loco activæ uti potuerit, dubitare me dico. *Steph.* Nihil mutandum censet *Fronto Ducæus* (in notis ad *Chrysost.* Vol. 1. p. 110.) quod hæc ἀνάκλασις non nudam hic loci appellationem sonet, sed luctum & lamentationem. n Σεσυμένας *Vat.* o Καὶ αὐτὸς, οἷα τοι φησὶν ὑμῖν Μάρκιος *Vat.* p Ἀλλ' ὡς πρέπει *Vat.* q Μηδ' ἀγεννὲς *Vat.* q. Ἡμῶν maluit *Gelen.* r Τῶν δὲ παιδίων τούτων ἐγὼ μὲν τὸ πρεσβύτερον &c. ut & mox τὸ νεώτερον in *Cod. Vat.* ſ Perperam in *Ed. Steph.* ἐπιστραφεὶς. Contrarium ἀποστραφεὶς agnoscit *Lapi* versio. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὁ δ' ἀποστραφείς.

"cies, quod quam belli nubem ipsi disjicere "non potuerint, nos dispulerimus; & proge- "nies illarum mulierum videbimur, quæ, quum "bellum inter Romulum & Sabinos coortum "ipsæ sua legatione sedassent, & duces ac po- "pulos conciliassent, urbem ex parva magnam "fecerunt. Præclarum est periculum, Vetu- "ria, filium recipere, patriam liberare, suos "cives servare, & immortalem gloriam poste- "ritati relinquere. Largire nobis lubens & "alacriter hoc beneficium, atque propera, Ve- "turia. istud enim periculum jam immi- "nens nec consultationem nec moras pa- "titur.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cai. 266. Var. 268.

¶ Illa igitur, his dictis & multis lacrymis effusis, conticuit. Lamentantibus autem & aliis mulieribus & multas preces adhibentibus, Veturia, post parvam moram & lacrymas emissas, respondit; "Ad infirmam & exilem "spem confugistis, Valeria, *sc.* ad nostrā opem, "quæ sumus miseræ mulieres, quibus charitas "quidem erga patriam adest, & voluntas ser- "vandi cives, qualescunque illi sunt; sed vi- "res & rei peragendæ facultas deest. Mar- "cius enim, Valeria, nos aversatur, ex quo "plebs eum acerbo illo judicio damnavit, & "una cum patria totam familiam odio prose- "quitur. hoc autem, non ab alio quam ipso "Marcio acceptum, dicere vobis possumus. "Quum enim damnatus judicio domum ab "amicis deductus rediisset, & nactus fuisset "nos lugentes & sordidatas & miseros filios su- "os in gremio tenentes, & gementes, & (ut par "erat) deplorantes fortunam, in qua vitam "transacturæ essemus, illo orbatæ, quumque "aliquantulum à nobis semotus sine lacry- "mis, instar lapidis, & immotis oculis stetis- "set: Periit, inquit, vobis Marcius, ô mater, "& tu quoque Volumnia, mulierum optima, "à civibus expulsus, quod esset vir genero- "sus & patriæ amans, quodque pro ea multa "certamina subiisset. quare, ut decet bonas "mulieres, ita calamitates ferte, nihil indeco- "rum, nihil illiberale facientes, atque hos "pueros meæ absentiæ solatium habentes e- "ducate, prout vestra vestræque familiæ di- "gnitas postulat; quibus, ubi jam ad ætatem "virilem pervenerint, dii dent fortunam me- "liorem quam patri, virtutem non deterio- "rem: & valete. Jam enim discedo relicta "urbe, quæ bonos viros amplius non capit. "Vos quoque dii penates, & lares patrii, ge- "niique hujus loci præsides, valete. Quæ quum "ille dixisset, nos infelices voces, quas dolor "extorquebat, edentes, & pectora plangentes "in ejus amplexus ruebamus, ut postremam "salutationem acciperemus; atque horum pu- "erorum ego majorem natu ducebam, mater "vero minorem in ulnis gestabat. At ille a- "versus, & nobis repulsis, inquit: Nec tibi, "mater,

XLI.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3 V. C. Cat. 265. Var. 268.

"mater, posthac Marcius erit filius: sed patria abstulit tibi senectutis nutritorem; nec tibi ab hoc die in posterum, Volumnia, maritus erit; sed felix esto alium maritum merita fortunatiorem nacta; neque vobis, ô charissimi filii, pater ero, sed orbi & ab omnibus destituti apud has usque ad virilem ætatem educabimini. Hæc loquutus, quum nec ullo modo rebus domesticis prospexisset, nec ulla mandata dedisset, nec quo iret dixisset, solus (matronæ) sine servo, egenus, & ne unius quidem diei viatico de suis pecuniis assumpto, miser ille domo discessit. & jam hic est quartus annus ex quo, agens in exsilio, nos omnes à se alienas ducit; nihil scribens, nihil per nuncios nobis mittens, nec quid agamus scire curans. Apud talem igitur animum, tam durum & inhumanum, quam vim, Valeria, habebunt preces nostræ, quum nobis nec salutem dixerit, nec oscula dederit, nec ullum aliud comitatis genus exhibuerit ex ædibus extremum digrediens?

XLII. "¶ Veruntamen si hoc quoque petitis, vos matronæ, & omnino vultis nos rem indecoram facientes videre, fingite me & Volumniam una cum *his* pueris apud eum esse, quid primum ego mater illi dicam? quibus precibus filium precabor? dicite & docete me. An hortabor eum ut suis civibus parcat, à quibus patria expulsus fuit, idque nullam ob injuriam? an ut misericordia, & commiseratione plebejorum commoveatur, à quibus nullam misericordiam aut commiserationem impetrare potuit? an ut deserat & prodat eos, à quibus exsul humaniter est exceptus, qui, multis & gravibus cladibus ante ab illo affecti, haud tamen hostile odium, sed amicorum & cognatorum benevolentiam erga eum ostenderunt? quo animo filium rogabo, ut eos, à quibus perditus est, amet; illis vero, à quibus salutem accepit, injuriam faciat? Non sunt hæc verba matris sana mente præditæ ad filium; nec uxoris, ea quæ oportet, considerantis, ad maritum. nec vos matronæ cogatis nos hæc ab eo petere, quæ nec apud homines justa sunt nec apud deos pia. Sed nos miseras, in ea fortuna, in quam incidimus, afflictas jacere sinatis, nihil aliud præter decorum facientes.

XLIII. ¶ Quum autem illa finem dicendi fecisset, tantus ejulatus mulierum est coortus, tantisque gemitibus ædes personuerunt, ut longe per urbem clamor manaret ac exaudiretur, & turbæ concursu vici ædibus proximi complerentur. Postea & Valeria denuo majore contentione prolixis & affectuum plenis precibus est usa: & aliæ matronæ, quæ utrique harum mulierum vel amicitia vel cognatione conjunctæ erant, earum genua tangentes eas suppliciter orare non desinebant. Itaque Veturia, quum illarum luctus ferre non posset, & multis precibus victa esset, dedit manus, & tandem pro patria legationem obivit ut ipsis promiserat, ducta secum uxore Marcii ejusque filiis, & aliis civibus, quotquot sequi vo-

"Ἀποτραφεὶς ἡ παρωσάμενος ἡμᾶς, εἶπεν· Οὔτε σὸς "υἱὸς ἔτι, μῆτερ, ἔσῃ τὸν ἀπὸ τῆδε χρόνον Μάρκιος, "ἀλλ' ἀφῄρπαί σε τὸ γηροβοσκοῦν ἡ πατρίς· ὅτε σὸς ἀ- "νὴρ ἀπὸ ταύτης, ὦ Οὐολυμνία, τῆς ἡμέρας, ἀλλ' εὐτυ- "χοῦς ἕτερον ἄνδρα λαβοῦσα εὐδαιμονέστερον ἐμοῦ θοῦ· "ὑμῶν, ὦ τέκνα φίλτατα, πατὴρ, ἀλλ' ὀρφανοὶ καὶ ἔρημοι "τῶνδε ταύτης, ἕως εἰς ἄνδρας ἔλθητε, τραφήσεσθε. "ταῦτα εἰπών, ἄλλο δέ οὐδὲν ὅτε διοικησάμενος, ὅτε ὁπο- "θείλας, οὐδ' ὅποι πορεύεται φράσας, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς οἰ- "κίας μόνος, ὦ γυναῖκες, ἄδωλος, ἄπορος, οὐδὲ τῆς ἐφή- "μερον ὁ δύστηνος ἐκ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων τροφὴν ἐπαγό- "μενος. καὶ τέταρτον ἐνιαυτὸν ἤδη τοῦτον, ἐξ οὗ φεύγει τὴν "πατρίδα, πάντας ἡμᾶς [b] ἀλλοτρίους αὐτοῦ νενόμικεν, οὐ "χάριν οὐδεμίαν, οὐκ ὀπιθέλλων, οὐ τὰ περὶ ἡμᾶς εἰδέναι "βουλόμενος. τοιοῦτος δὴ τοιαύτην ψυχὴν ὅτω σκληρὸν "καὶ ἄτρωτον, ὦ Οὐαλερία, τίνα ἰσχὺν ἔχοντι ἀφ' ἡμῶν δέησεις, αἷς ὅτε ἀσπασμῶν μετέδωκεν, ὅτε φιλη- "μάτων, ὅτε ἄλλης φιλοφροσύνης ἠξιώσατε, τὴν πολυ- "τάλαν προβούλου ἐκ τῆς οἰκίας ὁδόν; Ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο "δεῖσθε ὑμεῖς, ὦ γυναῖκες, καὶ πάντας ἐλέητε ἀχλημονοῦ- "σας ἡμᾶς ἰδεῖν, ὑπολάβετε παρεῖναι πρὸς αὐτὸν κἀμὲ "καὶ Οὐολυμνίαν, ἀγάγοντες τοὺς παῖδας· [c] τίνας ἐγὼ πρῶτον ἢ "μήτηρ ἐρῶ πρὸς αὐτὸν λόγους, καὶ τίνα δέησιν ποιήσομαι "τοῦ υἱοῦ; λέγετέ μοι καὶ διδάσκετέ με. φείσασθε μὲν δικαίως "τῆς ἑαυτοῦ πολιτῶν ὑφ' ὧν οὐκ ἐκ πατρίδος ἐξελήλα- "κεν μηδὲν ἀδικῶν· οἰκτίρμονα δὲ καὶ συμπαθῆ πρὸς τοὺς "δημοτικοὺς γενέσθαι, παρ' ὧν ὅτε ἐλέους μετέσχεν, ὅτε "συμπαθείας; ἐγκαταλιπεῖν δὲ ἄρα καὶ προδοῦναι τοὺς "ὑποδεξαμένους αὐτοῦ τὴν φυγήν, οἳ πολλὰ καὶ δεινὰ πε- "πονθότες ὑπ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ πολεμίων μᾶλλον, ἀλ- "λὰ φίλων καὶ συγγενῶν [d] εὔνοιαν ἀπεδείξαντο; τίνα ψυ- "χὴν λαβοῦσα ἀξιώσω τὴν μὲν ἀπολέσαντα φιλεῖν, "τοὺς δὲ σώσαντας ἀδικεῖν; [e] οὐκ εἰσὶν ὅτοι λόγοι ὑγιαί- "νοντος μητρὸς πρὸς υἱόν, οὐδὲ γυναικὸς ἃ δεῖ λογιζομένης "πρὸς ἄνδρα. [f] μηδὲ ὑμεῖς βιάζεσθε, γυναῖκες, ἃ μήτε "πρὸς ἀνθρώπους δίκαιά ἐστι, μήτε πρὸς θεοὺς ὅσια, "ταῦτα ἡμᾶς αἰτεῖσθε τοῦδε αὐτοῦ· ἀλλ' ἄφελε τοὺς "ἐλεεινοὺς, ὡς πεπιώκαμεν ὑπὸ τῆς τύχης, κεῖσθαι τα- "πεινοὺς, μηδὲν ἔτι [g] πλεῖον ἀχλημονοῦσας.

[h] Παυσαμένης δὲ αὐτῆς, τοσοῦτος ὀδυρμὸς ἐκ τῶν γυναι- κῶν ἐγένετο, καὶ τηλικαύτη κατέσχε τὸ οἶκον οἰμωγή, ὥστε ἐπὶ πολὺ μέσης ἐξακουσθῆναι τὴν πόλεως τὴν βοήν, καὶ μεστὰς γε- νέσθαι τὰς ἐγγὺς τῆς οἰκίας γειτονικὰς ὄχλου. ἔπειτα ἥ τε Οὐα- λερία πάλιν ἑτέρας ἐξέτεμε μακρὰς καὶ συμπαθεῖς δεήσεις, αἵ τε ἄλλαι γυναῖκες αἱ κατ' φιλίαν ἢ συγγένειαν ἑκα- τέρᾳ τῶν γυναικῶν προσπεσοῦσαι, καὶ παρέμβολον λιπαροῦσαί τε καὶ γονάτων ἁπτόμεναι. ὥστε οὐκ ἔχουσα ὅ,τι πάθῃ πρὸς τοὺς ὀδυρμοὺς αὐτῶν καὶ τὰς πολλὰς δεήσεις, εἶξεν ἡ Οὐε- τουρία, καὶ τέλος ἀπῆλθε τὴν πρεσβείαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ποιησομένη [k] ἣν ὑπέσχετο, τήν τε γυναῖκα τοῦ Μαρκίου παραλαβοῦσα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τῶν ἄλλων πολιτίδων τὰς βουλο-

a Ἀλλὰ δ' ἤδη *Vat.* b Ἀλλοτρίους ἑαυτῆς νενόμικεν, ἃ γεγόνασιν ἤδη *Vat.* c Τίνας ἐρῶ πρῶτον ἡ μήτηρ ἐγὼ *Vat.* d Εὔνοιαν εἰς αὐ- τὴν ἀποδείξαντο *Vat.* e Οὐκ ἔσιν ὅτοι μητρὸς ὑγιαινούσης λόγοι *Vat.* f Μηδ' ὑμεῖς *Vat.* g Πλέον *Vat.* h Παυσαμένης δ' αὐτῆς τοσοῦτο ὀδυρμὸς ἐκ τῶν παρόντων γυναικῶν *Vat.* i Καὶ πλέονες τὴν πρεσβείαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὑπέχοντο *Vat.* k Verbum sonat *promisit* aut *pollicebatur*. Sed si major sensus quam verborum habenda sit ratio, vertendum, *affirmavit ipsis*; vel scribendum ἔλεξε aut ἀπέδειξε. *Port.*

a Πολλοὶ

βυλομένας. εἰ μὲ δὴ τοιχαρεῖς γενόμθαι, ἡ τὸς θεὸς ὑπιχαλεσάμθαι συλλαβέσθαι σφίσι τῆς ἐλπίδ⊙, ἀπῆσαν ἐκ τῆς οἰκίας, ἡ τοσσύγγελαν τὰ γενόμθα τοῖς ὑπάτοις. οἱ δὲ τ̄ προθυμίαν αὐτῶν ἐπαινέσαντες συνεκάλεν τ̄ βυλὴν, ἡ τοῦ τῆς ἐξόδ⊙ τ̄ γυναικῶν, εἰ συγχωρητέον αὐτᾶς, γνωμηδὸν ἐπυθάνοντο. [a] πολλοὶ μὲν οὖν καὶ τοσοὶ πολλῶν ἐλέχθησαν λόγοι, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας [b] διετέλεσαν, ὅ,τι χρὴ ποιεῖν. οἱ μὲν γὸ, ὡ μικρὸν ἀπέφαινον τῇ πόλει κίνδυνον εἶναι, γυναῖκας [c] ἄνευ τέκνων εἰς πολεμίων στρατόπεδον πορευομένας ἐάσαι. εἰ γὰρ αὐτοῖς, ὑπεριδοῦσι τ̄ νενομισμένων ὁσίων τοῦ τε πρεσβείας καὶ ἱκεσίας, δόξειε μηκέτι τοσθίεσθαι τὰς γυναῖκας, ἀμαχητὶ σφῶν ἁλώσεσθαι τὴν πόλιν. ἠξίουν τε αὐτὰς μόνον ἐάσαι τὰς τοσσκούσας τῷ Μαρκίῳ γυναῖκας ἅμα τοῖς τέκνοις [d] αὐτ̄ πο- 515 ρευομένας. ἕτεροι δὲ ὐδὲ ταύταις ᾤοντο δεῖν ὑπιτρέπειν τ̄ ἔξοδον, ὑπιμελῶς δὲ καὶ ζώσας, παρήνουν φυλάττειν, ὅμηρα νομίσαντας ἔχειν τοδὲ τ̄ πολεμίων [e] ἔγγυα, τ̄ μηδὲν τ̄ πόλιν ἀνήκεστον ὑπ' αὐτῶν παθεῖν. οἱ δὲ πάσαις συνευβούλευον συγχωρῆσαι τοῖς βυλομέναις γυναιξὶ τ̄ ἔξοδον, ἵνα σὺν μείζονι ἀξιώματι αἱ τῷ Μαρκίῳ τοσελθοῦσαι ποιήσωνται τ̄ ὑπὲρ τῆς πατρίδ⊙ δέησιν. τ̄ δὲ μηδὲν αὐτᾶς συμβῆσεσθαι δεινὸν ἐγγυησᾶς ἀπέφαινον ἐσομένους, θεὺς μὲ τοσ̄τον, οἷς καθοσιωθεῖσαι τὰς ἱκεσίας ποιήσονται· ἔπειτα τ̄ ἄνδρα αὐτὸν τοὸς ὃν ἔμελλον πορεύεσθαι, πάσης ἀδίκου τε καὶ ἀνοσίου τοσέξεως καθαρὸν ἡ ἀμίαντον ἐσχηκότα τ̄ βίον. οὐκ ἀδύνατα δὲ ὅμως ἡ συγχωρῆσα γνώμη τῆς γυναιξὶ τ̄ ἔξοδον, μέγιστον ἀμφοῖν ἐγκώμιον ἔσχεν, τ̄ μὲν βυλῆς τῷ φρονίμως, ὅτι τὰ [f] κρείττω ἡ γενησόμενα προείδετο, ὐδὲν ὑπὸ τοῦ κινδύνου [g] τηλικούτου ὄντ⊙ ὑποπτήξασα· τῷ δὲ Μαρκίου τ̄ εὐσεβείας, ὅτι πολέμι⊙ ὢν, ὑπιτεύξατο μηδὲν ἀσεβήσειν εἰς ὃ ἀσθενὲς τῆς πόλεως μέρ⊙, κύει⊙ αὐτῷ καταιτιάς. ὡς δὲ ὃ τοσβούλευμα ἐγεάφη, τοσελθόντες οἱ ὕπατοι εἰς τ̄ ἀγορὰν, ἡ συναγαγόντες ἐκκλησίαν, σκότους ὄντ⊙ ἤδη, τὰ δόξαντα τῷ συνεδρίῳ διεσάφησαν, καὶ προεῖπον ἥκειν ἅπαντας, ἕωθεν ὑπὶ τὰς πύλας, τοσπέμψοντας ἐξιούσας τὰς γυναῖκας· αὐτοὶ δὲ τ̄ καθεπειγόντων ἔλεγον [h] ὑπιμελεῖσθ⊙.

Οτε δὲ ἤδη περὶ τ̄ ὄρθρον ἦν, αἱ μὲ γυναῖκες ἄγουσαι τὰ παιδία μ̄ λαμπάδων ἦκον ὑπὶ τ̄ οἰκίαν, ἡ τοκαλοῦσαι τ̄ Οὐετυρίαν, προῆγον ὑπὶ τὰς πύλας· οἱ δὲ ὕπατοι [i] ζεύγη τε ἡμιόνων ὀλίγα, ἡ ἁμάξας, ἡ τὰ ἄλλα φορεῖα ὡς πλεῖστα τοσκευασαμένοι, καθεζομένας αὐτὰς τοῦ τοσέπεμπον ἄχει τοσσ̄. παρηκολούθουν [k] δὲ αὐταῖς οἵ τε ἐκ τ̄ συνεδρίου ἡ τ̄ ἄλλων τολιτῶν [l] συχνοὶ συνεχεῖς, καὶ ἐπαίνοις ἡ δεήσει τὴν ἔξοδον ὑπιφανεστέραν

luerant. Illæ igitur mirum in modum lætæ, diisque invocatis ut suæ spei faverent, ex ejus ædibus discesserunt, & quid egissent consulibus nunciarunt. Illi, laudata harum egregia voluntate, senatum convocarunt, & ad eum retulerunt de mulierum profectione; &, an permittenda esset, sententias viritim rogarunt. Multa igitur verba & à multis *ea de re* dicta sunt, & ad vesperam usque quidnam esset faciendum consultatum est. Alii enim urbi periculum non parvum imminere demonstrabant, si mulieribus permitteretur ut una cum liberis ad hostium castra irent. nam si illis, contempto legationis & supplicum jure ac neglecta pietate, mulieres non amplius dimittere placuisset, suam urbem sine ullo certamine captum iri dicebant. censebantque ipsis solis Marcii cognatis permittendum, ut una cum ejus liberis eo proficiscerentur. Alii vero ne istis quidem exeundi potestatem permittendam censebant, quinimo suadebant ut diligenter hæ quoque pro obsidibus asservarentur;& existimandum dicebant has tanquam sponsores sibi ab hostibus datas, ne quam graviorem calamitatem resp. ab illis acciperet. Alii vero suadebant, ut omnibus mulieribus, quæ *exire* vellent, exeundi potestas daretur; ut majore cum auctoritate Marcii cognatæ pro patria deprecarentur. Quo minus autem quidquam mali ipsis accideret sponsores futuros dicebant, primum quidem ipsos deos, quibus consecratæ supplicaturæ erant; deinde vero ipsum virum, ad quem ituræ erant, cujus vita omnis injusti & impii facinoris pura exstitisset. Hæc tamen sententia, qua mulieribus exeundi potestas fiebat, cum maxima utriusque laude vicit; senatus, propter prudentiam, quod optime res futuras, nihil periculi magnitudine deterritus, prævidisset; Marcii, propter pietatem, de quo, quamvis hostis esset, certa tamen erat opinio, eum in infirmam civitatis partem, si in ipsius potestatem veniisset, nihil impie patraturum. Facto autem S C. consules in forum progressi, & convocata concione, quum jam essent tenebræ, S C. exposuerunt, & edicto caverunt ut omnes mane præsto essent ad portas, ut mulieres exeuntes prosequerentur: se vero interim res necessarias curaturos dixerunt.

¶ Quum autem jam instaret crepusculum matutinum, mulieres filiolos secum ducentes ad Veturiæ ædes cum facibus venerunt, & cum ea ad portas processerunt. At consules, quum mulas jugales, & plaustra, & alia vehiculorum quamplurima genera parassent, eas illis impositas, illisque vectas longe sunt prosequuti. Eas autem comitabantur cum senatores, tum multi alii cives, qui & laudibus & precibus earum profectionem illustriorem

XLIV. *Legatio ad Marcium quarta muliebris, duce Veturia Marcii matre.*

Per. Jul. 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{2}{3}$. *Ca.* 266. *V. C. Var.* 268.

[a] Πολλοὶ μὲν οὖν ἐλέχθησαν καὶ παρὰ πολλῶν λόγοι *Vat.* [b] Cum διετέλεσαν participium λεχθέντες è præcedenti commate subaudiendum esse censet *Sylburgius*. Sed parum commode. Malim ego, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας ὅ,τι χρὴ ποιεῖν σκοπτοῦντες διετέλεσαν. *Port.* Huic conjecturæ favet *Lapus*, qui vertit, *perstiterunt usque ad vesperam, consultantes quid agendum esset.* Non dubito tamen legere cum *Cod. Vat.* διετέλεσαν διαρρήδην ὅ,τι &c. [c] Omnino legendum μετὰ. nam paullo ante dicit ἐπαχθήσεσθαι τὰ παιδία. *Sylb.* Rectissime in *Cod. Vat.* Ἀπέφαινον εἶναι τῇ πόλει κινδυνώδους γυναῖκας ἅμα τέκνοις εἰς πολεμίων στρατόπεδα &c. nec multo quidem post ἅμα τοῖς τέκνοις αὐτῶν, v. 15. [d] Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Plurale tamen αὐτῶν admitti posse existimat *Sylb.* [e] Ἐγγύνα *Vat.* [f] Lectionem hanc agnoscit *Lapi* versio [& *Cod. Vat.*] rectius tamen cum *Gelenio* legemus si ε post κρείττω expungatur. *Sylb.* [g] Τηλικοῦτ⊙ *Vat.* [h] Επιμελήσεσθαι *Vat.* [i] Optime in *Cod. Vat.* ζεύγη τε ὀλίγα καὶ ἁμάξας καὶ τ' ἄλλα. Nec dubito quin vox ἡμιόνων ad marginem (ut censuit *Port*) ἐπεξηγήσεως gratia addita in textum postea irrepserit. [k] Δ' αὐτοῖς *Vat.* [l] Rectius forsan συχνοὶ, καὶ συνεχεῖς ἐπαίνοις, vel συνεχέσι τ' ἐπαίνοις. *Sylb.* Melius longe in *Cod. Vat.* συχνοὶ συνὼ εὐχαῖς. quo modo & *Lapus* legebat, dum vertit, *aliique cives multi simul cum votis, & laudationibus, & precatione* &c.

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 266. *Var.* 268.

striorem reddebant. Quum autem mulieres eo processissent, unde vel eminus ex castris facile conspici poterant, Marcius quosdam equites misit, quibus imperavit ut cognoscerent quænam esset illa turba ex urbe egressa, & quæ esset ejus adventus caussa. Quum autem ex illis cognovisset, mulieres esse Romanas, quæ cum suis filiolis veniebant, & matrem suam & uxorem atque liberos illis præire: primum quidem mulierum audaciam est admiratus, quæ hostium castra sine virorum præsidio ausæ fuissent petere, filios adducentes; nec ullam pudoris, qui ingenuas & pudicas mulieres decet, rationem amplius habentes, quo minus in hominum insuetorum conspectum se darent; nec metu periculorum territæ, in quæ incurrere poterant, si sibi utilitatem justitiæ anteponentibus, eas lucri facere, & in suum commodum convertere placuisset. Quum autem jam prope essent, ex castris prodire, & cum paucis matri obviam venire decrevit, jussis lictoribus secures, quæ imperatoribus præferri de more solebant, deponere, & fasces, ubi ad matrem accessisset, demittere. Hoc autem Romani facere solent, quoties minores magistratus majoribus obviam eunt, ut ad nostram usque ætatem fit. Quam consuetudinem Marcius tunc servans, quasi majorem potestatem conventurus esset, omnia sui imperii insignia deposuit: tanta in eo viro reverentia, & pietatis erga parentem cura fuit.

XLV. ¶ Quum autem jam propius alii ad alios accessissent, mater prior ad eum salutandum processit, more lugentium sordidata, oculos præ lacrymis tabefactos habens, miserabilis admodum. Qua conspecta, Marcius, qui hactenus fuerat rigidus, & adeo durus ut omnibus molestiis resisteret, non potuit amplius ullo modo in proposito manere; sed humanis affectibus abreptus est, & eam amplexus salutavit, & jucundissimis vocibus eam sæpius appellavit, & diu flens, exanimatam labantemque in terram fovens sustinuit. Postquam vero matris amplexibus satis indulsit, uxore liberisque salutatis, inquit: "Bonæ mulieris "officium feci‌sti Volumina, quod apud ma- "trem meam manseris; & quod ejus solitu- "dinem non deseruerit, mihi certe donum "longe omnium jucundissimum es largita." Quum utrumque filium exosculatus fuisset, salutemq; convenientem illis reddidisset, rursus se ad matrem vertit, jussitq; dicere, quodnam petitura advenerit. Illa vero omnibus audientibus se id dicturam, & nihil impii petituram respondit; eumque hortabatur, ut in quo loco sedens turbæ jus dicere solebat, in eo sederet. Id responsum Marcio gratum fuit, quod *hoc modo* justas rationes, quibus ejus precibus occurreret, sibi non defuturas putabat

αὐταῖς ποιῆνλες.[a] ὡς δὲ εὐσωμόπλοι πόῤῥωθεν ἔτι σεφιῦσαν τοῖς ἐκ τοῦ χάρακος αἱ γυναῖκες ἐγένοντο, πέμπει τῶν ἱππέων τινὰς ὁ Μάρκιος, κελεύσας μαθεῖν τίς ἐστιν ὁ τροῖὼν ὄχλος ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ὅτι τι παρεγένοντο. μαθὼν δὲ παρ' αὐτῶν ὅτι Ρωμαίων αἱ γυναῖκες ἥκοιεν ἐπαλόμενος παιδία,[c] σεφηγεῖται δὲ αὐτῶν ἥ τε μήτηρ καὶ ἡ γαμὴ αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, σεφῶτον μὲν ἐθαύμασε τῆς τόλμης τὰς γυναῖκας, εἰ γνώμην ἔχον εἰς χάρακα τοσοῦτον ἄνδρων φυλακῆς ἐλθεῖν, ἄγουσαι τὰ τέκνα, οὔτε αἰδοῦς ἔτι τῆς ἁρμοττούσης γυναιξὶν ἐλευθέραις καὶ σώφροσι σεφνούμεναι,[d] τὸ μὴ ἐν ἀνδράσιν ἀσωμένοις ὁρᾶσθαι, οὔτε κινδύνων λαβοῦσαι δέος, οἷς ἀναῤῥιπτεῖν ἔμελλον, εἰ τὰ συμφέροντα σεὸ τοῦ δικαίου ἐλομένοις σφίσι δόξειε κέρδος αὐτοῖς ποιήσασθαι καὶ ὠφέλειαν. ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ ἦσαν, ὑπανλᾶν τῇ μητρὶ προελθὼν ἐκ τοῦ χάρακος ἔγνω σὺν ὀλίγοις, τούς τε πελέκεις, οὓς σεφηγεῖτο τῶν σεφιπλῶν ἔθος ἦν, ἀποθέσθαι κελεύσας τοῖς ὑπηρέταις, καὶ τὰς ῥάβδους, ὅταν ἐγγὺς γένηται τῆς μητρὸς, καθαιρεῖται. ζῶντα δὲ Ρωμαίοις θεὸν ποιεῖν ἔθος, ὅταν ὑπανλῶσι τοῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ τοῖς ἐλάττοσιν ἀρχαῖς ἕπονλες, ὡς μέχρι καθ' ἡμᾶς χρόνου γίνεται. ἦν δὲ τότε συνήθεια φυλάττων ὁ Μάρκιος, ὡς ἐξουσίαν μείζονι μέλλων εἰς ταὐτὸ ἥξειν, πάντα ἀπέθετο τὰ τῆς ἰδίας σεφάσημα ἀρχῆς. τοσαύτη σεφὶ αὐτὸν ἦν αἰδὼς καὶ σεφὶ νοια τῆς σεφὸς τὸ[e] γένος εὐσεβείας.

Επεὶ δὲ συνέβησαν ἀλλήλων ἐγένοντο, σεφότη μὲν αὐτῷ δεξιωσομένη σεφοσῆλθεν ἡ μήτηρ, πένθημά τε ἠμφιεσμένη τρύχη, καὶ τὰς ὄψεις ἐλεεινὴ ὑπὸ τοῦ δακρύων, ἐλεεινὴ σφόδρα. ἰδὼν ὁ Μάρκιος ἀτελὴς τέως καὶ σφερὸς, οἷος ἅπασι τοῖς αἱμαεῖς ἀντέχειν, ὑθὲν ἔτι τῶν λελογισμένων φυλάττειν ἰσχνὸς ἦν, ἀλλ' ὤχετο φερόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν ὅτι ὃ ἀνθρώπινον, καὶ[f] σεῖλαδὼν αὐτοῦ ἠσπάζετο, καὶ ταῖς ἡδίσταις φωναῖς ἀνεκάλει, καὶ μέχει σολλοῦ κλαίων τε καὶ σεμέπων κατέσχεν ἐλεεινῶς καὶ λυμφῶν καὶ ῥέουσαν ὅτι τοῦ γῆν. ὡς δὲ τῶν ἀσπασμῶν τῆς μητρὸς ἄλις εἶχε,[g] τὴν γυναῖκα δεξιωσάμενος ἅμα τοῖς τέκνοις, εἶπεν· "Α γαθῆς γυναικὸς ἔργον ἐποίησας, ὦ Οὐολου- "μνία, μείνασα σεφὸς τῇ μητρί μου καὶ σὺκ ἐγκαταλιποῦσα "τὴν ἐρημίαν αὐτῆς, ἔμοιγε σασῶν ἡδίστην κεχάρισαι δωρεάν. μετὰ ταῦτα τὸν[h] σαίδων ἑκάτερον σροσαγόμενος, καὶ τὸς σροσήκοντας ἀσπασμὸς ἀποδὺς, ἐσέστρεφεν αὖθις σρὸς τὴν μητέρα, καὶ λέγειν ἐκέλευσε τίνος δεομένη σάρεστιν. ἡ δὲ σάντων ἀκουόντων ἔφησεν ἐρεῖν, [i] ὑθενὸς ἀνοσίου δεήσεσθαι· σαρεσκάλει τε αὐτὸν ἐν ᾧ καθεζόμενος εἰώθει χωρίῳ[k] δικάζειν τὸς ὄχλους, ἐν τούτῳ καθίσαι. καὶ ὁ Μάρκιος ἀσμένως ὃ ῥηθὲν ἐδέξατο, ὡς δὴ[l] σεισομένης τε τῆς δικαίων σρὸς τὴν ἔνλευξιν αὐτῆς χρησόμενος, καὶ[m] ἐν καλῷ σοιούμενος

516

a Ως δ' ἐυσωόσποι Vat. b Παραγένοντο Vat. c Προηγεῖτην δ' αὐτῶν Vat. d Convenientius τῷ μὴ ἐν ἀνδράσιν Sylb. e Γένος hîc à Gelenio pro sexu accipitur, potest tamen significare sexum & cognationem. Sylb. Ego puto Marcii matrem intelligi. quod Dionysius ipse innuere videtur, quum pietatis mentionem facit. Port. f Περιλαβὼν Vat. g Τὴν γυναῖκα σρος- ελθοῦσαν δεξιωσάμενος Vat. h Παιδίων Vat. i Optime in Vat. & Lapi Cod. ὑθενὸς γὰρ ἀνοσίου δεήσεσθαι, nihil enim petituram impium. quo modo legendum esse placuit Porto. k Δικάζειν τοῖς ὄχλοις Vat. atque ita scribendum esse monuit Steph. l Περισσοῦ τι πολλῷ τῶν Vat. m Sensus est, τὴν ἀσάκλησιν τοῖς ὄχλοις ἐν καλῷ ἔσεσθαι ἡγούμενος. Sylb. Sententia haud plena est, atque ita fortasse supplenda; καὶ ἐν καλῷ σοιούμενος ἐν τοῖς ὄχλοις δῆνας τὴν ἀσάκλησιν. Steph. Lege hîc loci τοιούμενος, & ἐν καλῷ accipe pro ἐν καλῷ τῷ ἀκούσθαι. nam id est supplendum, ut sit plena locutio. Sensus est: Feciſſe Marcium libenter ut in tribunali sedens cum matre colloqueretur; quod existimaret id ipsum sibi pro argumento fore quo adversus matrem uteretur, petentem ut Volscorum causſam proderet, à quibus tantis honoribus esset affectus. deinde quod ita putaret facilius à circumstante turba suos matrisque sermones posse exaudiri. Casaub.

a Illud

μθν Θ τοῖς ὄχλοις τὸ ἀπόκεισιν. ἐλθὼν δὲ ὅπου ὅ σφετερικὸν βῆμα, θᾶττον μὲν ἐκέλευσε τοῖς ῥαβδούχοις καθελεῖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δίφρον, ᾗ θεῖναι χαμαί· μητρὸς γὰρ οὐδαμῶς ὑψηλότερον δεῖν τόπον ἔχειν, οὐδὲ ἐξουσίαν χρῆναι κατ' ἐκείνης ὑδεμιᾶ. ἔπειτα τοὺς ἐπιφανεστάτους τε ἡγεμόνων καὶ λοχαγῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἐάσας παρεῖναι τὸν βουλόμενον, τὸ μητέρα ἐκέλευσε λέγειν.

Καὶ ἡ Οὐετουρία παρακαθημένη τήν τε γυναῖκα τοῦ Μαρκίου, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν ἐν Ρώμῃ γυναικῶν, θᾶττον μὲν ἔκλαιεν εἰς τὴν γῆν ὁρῶσα μέχρι πολλοῦ, καὶ πολλὰ ἐκίνησεν ἐκ τοῦ παρόντος ἔλεον. ἔπειτα ἀναλαβοῦσα αὐτὴν, ἔλεξεν· "Αἱ γυναῖκες, ὦ "τέκνον Μάρκιε, τὰς ὕβρεις ὀδυμύμεθα, καὶ τὰς ἄλ-
517 "λας συμφορὰς τὰς συμβησομένας αὐταῖς, ἐὰν ἡ πόλις "ἡμῶν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γένηται, πᾶσι ἄλλην ἀπολῦσαι "βοήθειαν, ἐπειδὴ τοῖς ἀνδράσιν αὐτῶν, ἀξιοῦσι διαλύσα-"σθαι τὸν πόλεμον, αὐθάδεις καὶ σκληρὰς ἔδωκας ἀποκρίσεις, "ἄλυσαι τὰ τέκνα, καὶ τοῖς πενθίμοις τούτοις ἠμφιεσμέναι "τρύχεσι, καὶ ἔφυγον ἐπ' ἐμὲ τὴν σὴν μητέρα, καὶ Οὐολυ-"μνίαν τὴν σὴν γυναῖκα, δέομεναι μὴ παθεῖν αὐτὰς "τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν ὑπὸ σοῦ παθοῦσας, "ὀφλεῖν μὲ ὅτε μεῖζον ὅτ' ἔλαττον εἰς ἡμᾶς [a] ἐξαμαρτοῦ-"σαι, πολλὴν δὲ, ᾗ ὅτε εὐτυχοῦμεν, εὐνοιαν ἔπι παραχόμε-"ναι, ᾗ ὅτε ἐπαίσαμεν, συμπάθειαν. ἔχομεν γὰρ αὖ-"ταῖς μαρτυρεῖν, ἐξ ὧν σὺ ἀπῆρας ἐκ τῆς πατρίδος, ἡ-"μεῖς δὲ ἔρημοι ᾗ ὃ μηδὲν ἔτι ὄσαι καταλειπόμεθα, [b] συν-"εχῶς τε παρανομούμεναι πρὸς ἡμᾶς, ᾗ παραμυθούμεναι "ταῖς συμφοραῖς ἡμῶν, ᾗ συναλγοῦσαι. τούτων δὴ λαμ-"βάνουσαι μνήμην ἐγώ τε ᾗ ἡ σὴ γαμὴ συνοικοῦσα μεθ' "ἐμοῦ, ταῖς ἱκεσίαις αὐτῶν οὐκ ἀπεστράφημεν, ἀλλ' [c] ὑπε-"μείναμεν, ὡς ἠξίουν ἡμᾶς, ἐλθεῖν ὅπι σε, ᾗ ταῖς ὑπὲρ "τῆς πατρίδος ποιήσασθαι δεήσεις.

Ἐπὶ δὲ αὐτῆς λεγούσης, ὑπολαβὼν ὁ Μάρκιος εἶπεν· "Ἀδυνάτων δεομένη, μῆτερ, ἐλήλυθας, ἀξιοῦσα προ-"δοῦναί με τοῖς ἐχθαλοῦσι τοὺς ὑποδεξαμένους, ᾗ τοῖς "ἅπαντά με ἀφελομένοις τὰ ἐμαυτοῦ, τοὺς χαρισαμέ-"νους τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν· οἷς ἐγὼ, "τὴν ἀρχὴν τήνδε παραλαμβάνων, θεούς τε ᾗ δαίμο-"νας ἐγγυητὰς ἔδωκα, μήτε παραδώσειν ὅ κοινὸν αὐτῶν, "μήτε [d] προκαλαλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἐὰν μὴ Οὐο-"λούσκοις ἅπασι δοκῇ. θεούς τε δὴ σεβόμενος οὓς ὤμο-"σα, [e] ἀνθρώπους αἰδούμενος οἷς τὰς πίστεις ἔδωκα, πο-"λεμήσω Ρωμαίοις τε ἄχρι τέλους. ἐὰν δὲ ἀποδιδῶ-"σι τὴν χώραν Οὐολούσκοις ὧν κατέχουσιν αὐτῶν "βίᾳ, [f] ᾗ φίλους ποιήσωνται, πάντων αὐτοῖς μεταδιδόντες "τῶν ἴσων, ὥσπερ Λατίνοις, διαλύσομαι τὸν πρὸς αὐ-"τοὺς πόλεμον· ἄλλως δὲ οὔ. ὑμεῖς μὲν οἶκαδε, ὦ γυναῖ-"κες, ἀπίτε, καὶ λέγετε τοῖς ἀνδράσι ζῶσαι, ᾗ πεί-"θετε αὐτοὺς μὴ [g] φιλοχωρεῖν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀδίκως,

coramque multitudine se honestius responsum matri daturum esse. Ergo ad imperatorium tribunal progressus, primum jussit lictores sellam inde auferre, & humi ponere, existimans non oportere se in sublimiori loco, quam mater esset, sedere, nec cum ea pro potestate ullo modo agere. deinde, nobilissimis quibusque ducibus & centurionibus sibi assidere jussis, & admissis quotquot adesse voluerunt, matri copiam dicendi fecit.

Ptr. Jul. 4218. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

¶ Tum Veturia, quum Marcii uxorem & liberos & nobilissimas quasque Romanas matronas *ante tribunal* stitisset, primum oculis in terram diu defixis flevit, & illis qui aderant magnam misericordiam commovit. deinde, quum se collegisset, sic loquuta est; "Mulieres, fili Marci, cogitantes contumelias "& alias calamitates, in quas incident, si urbs "nostra in hostium potestatem veniat, omni "alio auxilio desperato, quandoquidem ea-"rum maritis pacem petentibus superba & "dura dedisti responsa, adductis secum libe-"ris, atque hisce lugubribus amictæ vestibus, "ad me matrem tuam & Volumniam uxorem "tuam confugerunt, rogaturæ ne pateremur "se gravissimis calamitatibus à te affici, quæ "nullam aut graviorem aut leviorem injuri-"am nobis fecissent, nec ullo modo in nos de-"liquissent; sed magnam etiam, quum secun-"da fortuna uteremur, benevolentiam nobis "præstitissent, &, quum in hæc infortunia in-"cidissemus, nostrum commiseratione com-"motæ fuissent. Possumus enim illis hoc te-"stimonium dicere, eas, ex quo tu ex patria "discessisti, & nos desolatæ & ad nihilum re-"dactæ relictæ fuimus, continenter ad nos ve-"nisse, tam nostras calamitates consolantes, "quam vicem nostram dolentes. Horum igi-"tur memores & ego, & tua uxor, quæ me-"cum habitat, earum supplices preces aver-"satæ non sumus; sed ausæ sumus, ut nos ro-"gabant, ad te venire, & pro patria deprecari.

XLVI.

¶ Dum autem adhuc ea loqueretur, Marcius, ejus verba excipiens, dixit: "Rem impos-"sibilem huc petitura venisti, mater: postu-"lans ut hospites meos iis prodam, qui me "expulerunt; & iis qui me omnibus meis bo-"nis spoliarunt, eos qui bona inter homines "maxima mihi largiti sunt: quibus ego, cum "hoc imperium ab illis acciperem, & deos & "genios sponsores dedi, fore ut neque eorum "remp. proderem, nec bellum deponerem, nisi "de communi omnium Volscorum sententia. "Quapropter, tum metu deorum, quos colo "& per quos juravi, tum hominum reveren-"tia, quibus fidem dedi, bellum cum Romanis "ad finem usque geram. Quod si restituerint "Volscis agrum eorum, quem invitis illis oc-"cupant, eosque in amicitiam & parem juris "libertatisque conditionem, ut Latinos, rece-"perint, pacem illis dabo: aliter vero non. "Vos igitur matronæ abite, atque hæc mari-"tis vestris dicite, & illis suadete, ne res alienas, "nimia earum cupiditate capti, per injuriam "retineant;

XLVII.

a Illud ἐξαμαρτοῦσαι (ut & παραχόμεναι) referendum erit ad δίδομεν. Forsan tamen ἐξαμαρτούσας & παραχούσας legendum, ut ad παθούσας referantur. *Port.* b Σωιχῶς τε παραχωρούμεναι ταῖς συμφοραῖς ἡμῶν ᾗ συναλγούσαις *Vat.* c Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* ἐπιμείναμεν perperam in *Ed. Steph.* d Προκαλαλύσεσθαι *Vat.* e Optime in *Cod. Vat.* ᾗ ἀνθρώπους, & mox Ρωμαίοις ἄχρι πόλεως. quo fere modo legendum esse monuit *Sylb.* f Καὶ φίλους αὐτοὺς ποιήσωνται *Vat.* g Supra cum præpositione dicit φιλοχωροῦντες ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις, p. 489. v. 13. *Sylb.*

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 488. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

" retineant; sed satis ipsis sit si detur frui pro-
" priis, neve exspectent donec Volsci res ar-
" mis sibi ereptas eodem belli jure illis extor-
" queant. Victoribus enim non erit satis res
" suas tantum recepisse: sed fortunas etiam
" eorum, qui victi fuerint, habere volent. quod
" si solita arrogantiæ pertinacia, res quæ ni-
" hil ad se pertinent retinentes, quidvis per-
" peti malint, illis venturas calamitates ad-
" scribite, eosque accusate, non Marcium, non
" Volscos, non alium quempiam mortalium.
" Te vero, ô mater, vicissim ego tuus filius
" oro, ne sis mihi auctor facinorum impiorum
" & injustorum, neve ab hominibus & mihi
" & tibi infensissimis stans, pro hostibus du-
" cas eos qui necessitudine tibi sunt conjun-
" ctissimi: sed apud me remanens, ut æquum
" est, eandem quam ego patriam incolas, &
" domum quam mihi paravi, meisque hono-
" ribus fruaris, meæque gloriæ sis particeps,
" eosdem tu quoque quos ego pro amicis &
" cognatis & hostibus habens: jamque istum
" luctum deponas, quem * propter exsilium,
" misera, pertulisti; & te squalore isto vexare
" desinas. Mihi enim, mater, cætera quidem
" bona, multo præstantiora quam sperare &
" majora quam optare potuissem, deorum at-
" que hominum benevolentia contigerunt.
" Tui vero cura, cui in senectute nutricandi
" gratiam non retuli, in ipsis meis visceribus
" inhærens, facit ut mihi vita sit acerba, nul-
" lumque ex ea fructum capiam. Quod si à
" meis partibus steteris, & rerum mearum o-
" mnium particeps esse volueris, nihil mihi
" amplius ad summam humanam felicitatem
" deerit.

XLVIII. ¶ Quum autem finem dicendi fecisset, Veturia, parva mora interposita, dū circumstantium ingens & multa laudatio cessaret, sic eum est alloquuta: " At ego, fili Marci, nec ut
" Volscos prodas postulo, qui te exsulem hu-
" maniter exceperunt, & cum aliis honoribus
" affecer nt, tum etiam suum imperium tibi
" commiserunt: nec volo ut contra conditi-
" ones, & jusjurandum, quo te illis obstrinxi-
" sti, quando imperium copiarum accepisti,
" sine communi consensu privatim inimici-
" tias deponas: neque existimes matri tuæ deos
" sic omnem mentem ademisse, ut dilectum &
" unicum filium ad turpia & impia facinora
" adhortari velit. Sed à te peto ut de com-
" muni sententia ab armis recedas, auctoritate
" tua inductis Volscis ut ad æquas conditio-
" nes descendant, & pacem utrique genti ho-
" nestam & convenientem faciant. Hoc au-
" tem fieri poterit, si nunc motis castris co-
" pias abduxeris, induciis in annum factis. in-
" terea vero per legatos, ultro citroque com-
" meantes, de vera amicitia ineunda, & firma
" pace facienda agere poteris. Et certo illud
" scias pop. Rom. quæcunque salva sua ma-
" jestate ac honore facere poterit, omnia ver-

" Ἀλλ' ἀγαπᾷν ἐὰν τὰ ἑαυτῷ [a] ἔχειν τὶς ἐᾷ· μηδ'
" [b] ὅτι πολέμῳ λαβόντες [c] ἔχωσι τὰ Οὐολούσκων, πε-
" ριιδεῖν ἕως πολέμῳ πάλιν αὐτὰ ἀπὸ τούτων ἀφαι-
" ρεθῶσιν. ὁ γὰρ ἀποχρήσει τοῖς κρατοῦσι, τὰ ἑαυτῷ
" μόνον ἀπολαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῷ κρατηθέντων ἴδια
" ἀξιώσουσιν ἔχειν. ἐὰν δὲ περιέχωμαι [d] τῶν μηδὲν προσ-
" κόντων αὐτοῖς, πᾶν ὁπουοῦν πάσχειν ἀποιμένοις, φυ-
" λάττοντες τὸ αὐθαδες, ἐκείνους αἰτιᾶσθε τῷ κα-
" κῶν, οὐ Μάρκιον, οὐδὲ Οὐολού-
" σκους, οὐδὲ ἄλλων ἀνθρώπων οὐδένα. σοῦ δὲ, ὦ μῆ-
" τερ, ὃν μέρει πάλιν υἱὸς ὢν ἐγὼ δέομαι μὴ πολεμεῖν
" εἰς ἀνοσίους περάξεις ἀδίκους, μηδὲ μετὰ τῶν ἐχθίστων
" ἐμοί τε καὶ σαυτῇ πεπαιδευμένων, πολεμίους [e] ἑαυτῆς ἡγεῖ-
" σθαι τοὺς ἀναγκαιοτάτους· ἀλλὰ πρὸς ἐμοὶ γενομένῳ,
" ὥσπερ ἐστὶ δίκαιον, πατρίδα τε νέμειν ἣν ἐγὼ νέμω, καὶ οἶκον
" ὃν ἐγὼ κέκτημαι, τιμάς τε καρπεῖσθαι τὰς ἐμὰς, καὶ δόξης
" ἀπολαύειν τῆς ἐμῆς, τοὺς αὐτοὺς ἡγεμόνα φίλους τε [f] καὶ
" συγγενεῖς", καὶ πολεμίους ὥσπερ ἐγώ· ἀποθέσθαι τε ἤδη τὸ
" πένθος, ὃ διὰ τὰς ἐμὰς ὑπέμεινας ὦ ταλαίπωρε φυ-
" γὰς, καὶ παύσασθαι [g] τιμωρουμένην τῷ σχήματι τού-
" τῳ. ἐμοὶ γὰρ τἆλλα μὲν ἄλλα, ὦ μῆτερ, ἀγαθὰ, κρείτ-
" τονα ἐλπίδων καὶ μείζονα εὐχῆς ἀπῆρται θεῶν τε καὶ
" ἀνθρώπων ἀπλήστως· ἡ δὲ πρός σε φυσικὴ, ἢ τὰς
" γενεσκούς σε ἀπέδωκα χάριτας, ἀθλητικὴν τοῖς
" πολλοῖς, πικρὸν [h] ἐποίει καὶ ἀνόνητον ἁπάντων τῷ
" ἀγαθῶν τὸ βίον. εἰ δὲ σὺν ἐμοὶ τάξεις σεαυτὴν, καὶ τῶν
" ἐμῶν κοινωνεῖν ἐθελήσεις ἁπάντων, ὑγιὲς ἔτι μοι δόξεις τῶν
" ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν.

Παυσαμένου δὲ αὐτῆς, μικρὸν ἡ Οὐέλγεια ὑπισχοῦσα
χρόνον, ἕως ὁ τῶν [i] πρεσβυτέρων ἅπαντος ἐπαύσαιτο, πολύς
τε καὶ μέχρι πολλοῦ γενόμενος, λέγει πρὸς αὐτόν· " Ἀλλ'
" ἔγωγέ σε, ὦ Μάρκιε τέκνον, ὅτε προδότην Οὐολούσκων γε-
" νέσθαι ἀξιῶ, οἵ σε φεύγοντα ὑποδεξάμενοι, τοῖς τε ἄλλοις
" ἐτίμησε, καὶ τῶν ἑαυτῶν ἡγεμονίαν ἐπίστευσε· ὅτε πρὸς τὰς
" ὁμολογίας καὶ τοὺς ὅρκους οὓς ἔδωκας αὐτοῖς, ὅτε τὰς δυνά-
" μεις παρελάμβανες, ἄνευ κοινῆς γνώμης ἰδίᾳ [k] καθαλύσα-
" σθαι τῶν ἐχθρῶν βούλομαι· [l] μηδὲ ὑπολάβῃς τῶν σεαυτοῦ μι-
" κρὰ τοσαύτης ἀναπεπλῆσθαι θεοβλαβείας, ὥστε τῶν ἀ-
" δικωτάτων καὶ μόνον ὑὸν εἰς αἰχμὰς καὶ ἀνοσίους πρόξεις πα-
" ρακαλεῖν· ἀλλὰ μὴ κοινῆς γνώμης ἀποστῆναί σε ἀξιῶν οὔ
" πολέμου, πείσαντα τοὺς Οὐολούσκους μεῖραι πρὸς τὰς
" διαλλαγὰς, καὶ ποιήσασθαι τῶν εἰρήνην ἀμφοτέροις τοῖς ἔθνεσι
" καλὴν καὶ πρέπουσαν. τοῦτο δὲ γένοιτ' ἄν, εἰ νῦν μὲν ἀναστήσας
" τῶν σεαυτοῦ ἀπαγάγοις, σπουδὴν [m] ποιησόμενος ἀνοχάς·
" σὺ δὲ τῷ μεταξὺ [n] τούτῳ χρόνῳ πρέσβεις ἀποστέλλων τε
" καὶ δεχόμενος, ἀληθῆ φιλίαν πρὸς τοὺς καὶ διαλλαγὰς
" βεβαίας. καὶ εὖ ἴσθι Ῥωμαίοις μὲν ὅσα μήτε δι' ἀδύνατον, μήτε
" ἄλλην τινὰ ἀδοξίαν [o] προαιρεσοῦσα κωλύσῃ, πάντα ὑπομε-
" νοῦσιν

[a] Ἔχειν τὶς αὐτὰς ἐᾷ Vat. [b] Illud ὅτι licet agnoscat Lapi versio, [ut & Cod. Vat.] Gelenius maluit ὅσα πολέμῳ λαβόντες ἔχουσιν Οὐολούσκων. Sylb. [c] In Cod. Vat. ἔχωσι. quod placuit etiam Sylburgio. [d] Τῶν μηδὲν αὐτοῖς προσηκόντων Vat. [e] Ἑαυτῆ in Ed. Steph. quod pro ἐμαυτῇ positum existimavit Portus. Simplicius in Cod. Vat. πολεμίους ἡγεῖσθαι, absque ἑαυτῆς; quod commode satis abesse potest. [f] Desiderantur in Cod. Vat. [g] Τιμωρημένην με τῷ σχήματι Vat. [h] Ποιεῖ maluit Gelen. [i] Rectius παρεσηκότων. Sylb. Verum optime in Vat. & Lapi Cod. πρεσβυτέρων. [k] Καθαλύσασθαι Vat. [l] Μηδ' ὑπολάβῃς Vat. [m] Ποιησόμενος Vat. quod maluit etiam Sylb. [n] Rectius forsan τούτων. Sylb. Τούτῳ non agnoscit Vat. & rectius forsan abesset. [o] Προεσοῦσα Vat.

* Propter mea (me miserum) sustinuisti exsilia; sicque desinas cruciare me habitu isto tuo. Lapus. Quem ob meum exsilium pertulisti misera; & habitum istum, seu pœnam, gestare desine. Gelen.

[a] Οὐδὲ

"νοῦσιν προσῆκεν λόγῳ καὶ προθυμήσει πειθόμενοι·
"ἀναγκαζόμενοι δὲ, ὥσπερ σὺ νῦν ἀξιοῖς, [a] οὐδὲν ἂν
"ποτε χαρίσαιντο ὑμῖν οὔτε μεῖζον οὔτε ἔλαττον, ὡς
"ἔξ ἄλλων τε πολλῶν πάρεστί σοι καταμαθεῖν, καὶ
"τὰ τελευταῖα, ἐξ ὧν Λατίνοις συνεχώρησαν ἀπο-
519 "γῆσιν ἀπὸ τῶν ὅπλων. Οὐολοῦσκοι δὲ πολὺ τὸ
"αὐθαδες ἔχουσιν, [b] ὡς συμβαίνει τοῖς μεγάλα εὐ-
"τυχήσασιν. [c] ἐὰν διδάσκῃς αὐτοὺς, ὅτι πᾶσα μὲν
"εἰρήνη πάντος ἄμεινον πολέμου κρείττων· σύμβασις δὲ
"φίλων, κατὰ τὸν ἑκούσιον γινομένη τρόπον, τῶν ἐπ'
"ἀνάγκης συγχωρηθέντων βεβαιοτέρα· καὶ ὅτι σωφρο-
"νῶν ἐστιν ἀνθρώπων, ὅταν μὲν εὖ πράττειν δοκῶσι,
"ταμιεύεσθαι τὰς τύχας· [d] ὅταν δὲ εἰς ταπεινὰς καὶ
"φαύλους ἔλθωσι, μηδὲν ὑπομένειν ἀγεννές· καὶ τὰ
"ἄλλα ὅσα εἰς ἡμερότητα καὶ ὀπιείκειαν ἐπαγωγὰ
"παραδόματα εὑρηται λόγων, οὓς ὑμεῖς ἐν τοῖς πολι-
"τικοῖς πράττοντες μάλιστα [e] ἴστε, τοῦ τε αὐχήματος,
"ἐφ' οὗ νῦν εἰσιν, εἰκότως ἀποστήσοντα, καὶ ποιήσου-
"σιν ἐξουσίαν σοι τοῦ πράττειν ὅ, τι ἂν αὐτοῖς ἀπο-
"λαμβάνῃς συμφέρειν. ἐὰν δὲ ἀντιπράττωσί σοι, καὶ
"τοὺς λόγους μὴ προσδέχωνται, [f] ταῖς ἀφ' σε καὶ
"τῶν ἡγεμονίαν τῶν σῶν γενομέναις πρὸς αὐτοὺς τύ-
"χαις, ὡς ἀεὶ ἀφαμυνάσαις, ἐπαιρόμενοι, τῆς σφετε-
"ρίας αὐτοῖς ἀφίσασο φανερῶς, ἣ μήτε προδότης γί-
"νου τῶν πεπιστευκότων, μήτε πολέμιος τῶν ἀνα-
"γκαιοτάτων· ἀσεβὲς γὰρ ἑκάτερον. Ταῦτα ἥκω δέο-
"μενη σου γενέσθαι μοι πρὸς σοῦ, Μάρκιε τέκνον, οὐ-
"τε ἀδικήματα ὡς σύ φῃς, πάσης τε ἀδίκου καὶ ἀνο-
"σίου συνειδήσεως καθαρά. Φέρε, ἀλλὰ δόξαν αἰσχρὰν
"οἴσεσθαι δέδοικας, ἐὰν ἃ παρακαλῶ σε πρᾶξαι, ὡς
"ἀχαλκεύτους εἰς τοὺς εὐεργέτας ἐλεγχθησόμενος, οἵ σε
"πολέμιον ὄντα ὑποδεξάμενοι, πάντων μετέδωκαν ὧν
"τοῖς φύσει πολίταις μέτεστιν ἀγαθῶν. Ταῦτα γὰρ ἐστιν
"ἃ μεγάλα ποιεῖς τοῖς λόγοις ἀεί. οὐκ ἀποδέδω-
"κας οὖν αὐτοῖς πολλὰς καὶ καλὰς ἀμοιβὰς, καὶ νε-
"νίκηκας ἀπείρῳ δή τινι [g] μεγέθει χαρίτων τοὺς ἐξ ἐκεί-
"νων εὐεργεσίας; οὓς ἀγαπητὸν ἡγεμόνας καὶ πάντων
"μέγιστον ἀγαθὸν, ἐὰν ἐλευθέρας οἰκῶσι τὰς πατρί-
"δας, ἃ μόνον ἑαυτῶν κυρίους εἶναι βεβαίως [h] παρεσκευά-
"σας, ἀλλὰ πεπύηκας ἤδη σκοπεῖν πότερα καταλυ-
"σαι [i] τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν ἄμεινον, ἢ μετέχειν αὐτῆς
"ἐξ ἴσου κοινὴν [k] καταστησαμένοις πολιτείαν. ἐῶ γὰρ λέγειν
"ὅσους κεκόσμηκας ἐκ τοῦ πολέμου [l] λαφύροις, καὶ
"πλούσους κεχάρισαι τοῖς συστρατευσαμένοις πλού-
"τους. τοὺς δὴ τοσούτους ἀφ' σε γενομένους, [m] καὶ ὅπως τη-
"λικαύτας, βεβαίους εὐτυχίας, οὐ δοκεῖς ἀγαπήσειν
"οἷς ἔχουσιν ἀγαθοῖς, ἀλλ' ὀργιεῖσθαί σοι καὶ ἀγανα-
"κτήσειν, ἐὰν μὴ καὶ ὅ τῆς πατρίδος [n] αἷμα ταῖς χερ-
"σὶν αὐτῶν ὑπαιτείσῃς; ἐγὼ μὲν [o] οἶμαι [p] οὐκ οἰόμαι. ἔτι μοι
"καλαλείπεται λόγος ἰσχυρὸς μέν, ἐὰν λογισμῷ κρίνῃς

"bis & precibus adductum, non gravate fa-
"cturum: sed si cogatur, ut tu nunc vis, ni-
"hil unquam vobis aut majus aut minus lar-
"giturum; quod cum ex multis aliis potes
"cognoscere, tum ex iis quæ novissime La-
"tinis concessit, quum ab armis recessissent.
"Volsci vero (ut iis solet accidere qui nimia
"felicitate utuntur) valde sunt insolentes.
"quod si eos doceas qualemcunque pacem
"quovis bello potiorem esse, & amicorum re-
"conciliationem (si sponte fiat) ea firmiorem
"esse, quæ ipsa necessitate extorquetur: &
"virorum esse prudentia præditorum, quum
"res ipsis prospere succedere videntur, for-
"tuna moderate uti; in rebus vero adversis
"& afflictis, ad nullum inhonestum facinus
"se dimittere: denique, si addideris cætera
"documenta, quæ sunt inventa ut illis ho-
"mines ad mansuetudinem & æquitatem al-
"liciantur, (quæ vobis res civiles tractanti-
"bus optime sunt nota) sponte de superbia
"illa remittent, qua nunc efferuntur, & tibi
"potestatem dabunt faciendi arbitratu tuo
"quicquid è re ipsorum fore judicaris. Quod
"si tibi adversentur, nec tuam orationem
"admittant, elati rebus tuo ductu auspiciis-
"que feliciter gestis, quasi perpetuo fortu-
"nam propitiam sint habituri, eorum impe-
"rium palam deponas, nec sis proditor eo-
"rum qui fide tua nituntur, nec hostis eorum
"qui tibi sunt conjunctissimi: utrumque e-
"nim est impium. Hæc igitur ea sunt, fili
"Marci, quorum caussa veni, & quæ peto ut
"mihi concedas: quæ non habent ullas diffi-
"cultates, quas tu memoras; & quæ ab omni
"injusto ac impio facinore adeo sunt aliena,
"ut ea salva conscientia facere possis. ¶ Age
"vero, infamiamne times, si ea quæ tibi sua-
"deo feceris, ne ingrati animi in bene de te
"meritos redarguaris, qui te suum hostem ho-
"spitio exceptum in partem omnium bono-
"rum, quorum cives nati sunt participes, re-
"ceperunt. hæc enim sunt quæ semper ver-
"bis tantopere exaggeras. Nonne igitur illis
"magnam & præclaram gratiam retulisti, &
"infinita quadam beneficiorum magnitudine
"illorum beneficia superasti? Quibus, quum
"hactenus secum præclare actum iri, seque
"summum bonum adepturos existimarent, si
"sibi in patria libere vivere licuisset, non so-
"lum hanc ipsorum libertatem constabilisti,
"sed etiam effecisti ut jam consultent utrum
"pop. Rom. imperium evertere sit satius, an
"constituta rep. in juris ejus æquabilitatem
"recipi. Omitto enim dicere, quot spoliis ex
"bello relatis milites tuos ornaris, & quantas
"divitias illis sis largitus. Eos igitur qui tua
"opera adeo creverunt, & ad tantam felici-
"tatem evecti sunt, non putas contentos fore
"præsentibus bonis, sed tibi fore infensos &
"iniquo animo laturos, nisi etiam patriæ san-
"guinem ipsorum manibus libaris ac effude-
"ris? Ego certe non puto. Unum adhuc su-
"perest dicendum (quod, si rationem in
"judicium

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

XLIX.

a Οὐδὲν ἂν πώποτε Vat. b In Vat. & Lapi Cod. ὁ συμβαίνει. c Post ἐὰν desideratur conjunctio δὲ, ut indicat etiam Lapi versio, si vero eos in doceas. Sylb. d Ὅταν δ' ἐς ταπ. & mox καὶ τ' ἄλλα in Cod. Vat. e Ἴστ' ὀπ τῶ τε Vat. f Ταῖς ἀφ' σε ἐ διὰ τῶν Vat. g Μεγέθει καὶ πλήθει χαρίτων Vat. h Παρεσκεύακας Vat. i Τὴν Ρωμαίων αὐτῆς ἀρχὴν Vat. k Καταστησάμενος Vat. l Ἀφύροις τὰς πόλεις αὐτῶν, καὶ Vat. m Καὶ ἐπὶ τηλικαύτης Vat. n Perperam in Ed. Steph. ἅμα. Vide Leopardi Emendat. l. 1. cap. 16. o Deest Vat.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

"judicium adhibeas, multum apud te valebit,
"sin iram, parum) de injusto odio quo patri-
"am prosequeris. * neque enim sana erat, nec
"patriis institutis regebatur, quando te in-
"juste damnavit: sed morbo laborabat, ma-
"gnaque tempestate jactabatur, neque totius
"tunc eadem fuit sententia, sed malæ partis
"quæ pravos duces sequuta fuerat. Si vero
"non solum pessimis, sed cæteris etiam ita
"visum fuisset, & ab illis, ut civis qui remp.
"male administraret, expulsus fuisses, tamen
"ne sic quidem te injuriarum à patria acce-
"ptarum memorem esse decebat. Nam &
"multis aliis optime remp. administrantibus
"idem accidit: rarique sunt illi quorum vir-
"tuti civium æmulorum invidia injuste ad-
"versata non fuerit. Sed omnes viri fortes,
"Marci, calamitates humanitus & æquo ani-
"mo ferunt; suasque sedes in alias urbes trans-
"ferunt, ubi degentes patriæ nullas molestias
"afferant: sicut etiam fecit Tarquinius co-
"gnomine Collatinus,(quod exemplum idque
"domesticum sufficit) ille qui cives suos ex
"tyrannide in libertatem suorum sociorum
"opera usus vindicavit, & qui deinde apud
"eos traductus fuit, quasi tyrannis favens
"eos in patriam reducere conaretur, quique
"propterea in exsilium pulsus fuit, & tamen
"injuriarum memoriã, ab iis acceptarũ à qui-
"bus fuerat expulsus, depositi, nec cum ty-
"rannis arma reip. intulit, nec factis suis ad-
"versariorum calumnias confirmavit; sed
"quum in veterem nostram patriam Lavini-
"um se contulisset, ibi totum reliquum vitæ
"spatium benevolus & amicus patriæ exegit.
L. "¶ Faciamus tamen & concedamus eos, qui
"injuriam acceperunt, non dijudicare, utrum
"is qui fecit injuriam sit amicus an inimicus,
"sed æque omnibus esse iratos; an non satis
"pœnarum exegisti ab iis qui te contumelia
"affecerunt, qui fertilissimum eorum agrum
"pecori pascuum feceris, & socias urbes diri-
"pueris, quas multis laboribus quæsitas in
"suam ditionem redegerant, & tertium jam
"annum ad magnam commeatuum inopiam
"eos compuleris? sed etiam,immani & insano
"furore impulsus, ad illos in servitutem ab-
"ducendos, urbemque evertendam venis: &
"ne legatos quidem à senatu missos, tibi cri-
"minum absolutionem & reditum in patriam
"afferentes, amicos atque bonos viros es re-
"veritus; neque sacerdotes postremo ab uni-
"verso populo missos, viros senes, qui sacras
"deorum coronas *ac insignia* prætendebant;
"sed istos etiam repulisti, superbo & imperi-
"oso responso non aliter ac victis dato. Equi-
"dem nullo modo laudare possum hæc dura,
"& supra modum superba, & mortalis natu-
"ræ terminos transeuntia postulata, quod vi-

"αὐτὸν, ἀαθενὴς δ' ἐὰν μετ' ὀργῆς, [a] ὡδὶ τῆς ὑ δι-
"κήσως μισυμένης ὑπό σου πατρίδ Θ. ὅτε γὰρ ὑγιαί-
"νουσα καὶ τῷ πατρίῳ κόσμῳ πολιτευομένη, τὴν ὑ δι-
"κήσαν καλά σε κείσιν ἐξήνεγκεν, ἀλλὰ νοσοῦσα, καὶ ὑ
"πολλῷ κλύδωνι σαλευομένη, ὅτε ἅπασα τότε τ αὐτίκα
"γνώμην ἔσχεν, ἀλλὰ ὃ [b] κακὸν ὑ αὐτῇ μέρ Θ πονη-
"ρῶς πρασσόντων [c] χρησάμενον. εἰ δὲ μὴ τοῖς κα-
"κίστοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐδόκει τοῦ-
"το, καὶ ὡς ὑ τὰ κράτιστα πολιτευόμενος ἀπηλάθης
"ὑπ' αὐτῶν, [d] ὑδ' ὅτως σοι πρόσηκεν μνησικακεῖν [e] πρὸς
"τὴν σεαυτοῦ. πολλοῖς γὰρ δὴ καὶ ἄλλοις τ ἀπὸ βελτίστ
"πολιτευομένων τὰ πρῶτα πλήσια συμβῆναι παθεῖν· καὶ
"ἀσύνετοι δή τινές εἰσιν οἷς ὑκ ἀντέπνευσε πρὸς τὴν
"δοκοῦσαν ἀρετὴν φθόνος ὑκ τ συμπολιτευομένων [f] ἀδί-
"κως. ἀλλ' ἀνθρωπίνως, ὦ Μάρκιε, φέρουσι καὶ μετρίως
"ἅπαντες οἱ γενναῖοι τὰς συμφορὰς, καὶ πόλεις μετα-
"λαμβάνουσιν ἐν αἷς οἰκήσαντες [g] ὐδὲν λυπήσουσι τὰς
"πατρίδας ὥσπερ καὶ Ταρκυίν Θ ἐποίησεν ὁ Κολ-
"λατῖν Θ ὀπικαλούμενος, [h] ἱκανὸν πρᾶγμα καὶ οἰ-
"κεῖον, ὁ συνελθυθερώσας ἀπὸ τ τυράννων τὰς πολίτας·
"ἔπειτα διαβληθεὶς πρὸς αὐτὰς, ὡς συμπράττων πάλιν
"τοῖς τυράννοις τ κάθοδον, [i] καὶ διὰ ταῦτα ἀξελαθεὶς
"αὐτὸς ἐκ τ πατρίδος, ὑκ ἐμνησικάκει τοῖς ἐκβα-
"λόντας αὐτὸν, ὐδ' ἐπεστράτευε τῇ πόλει τὰς τυράννας
"ἐπαγόμενος, ὐδ' ἐποίει τειχίσια τ διαβολῶν τὰ ἔρ-
"για, ἀλλ' εἰς τ μητρόπολιν ἡμῶν Λαυίνιον ἀπελθὼν,
"ἐκεῖ πάντα τ λοιπὸν βίου χρόνον, εὔνους ὢν τῇ πατρίδι
"καὶ φίλος. [k] Ἐγω δ' ὃν ὅμως καὶ διδόσθω τὰ δεινὰ τοῖς πα-
"θοῦσι μὴ διακρίνειν, εἴτε φίλιον εἴη ὃ κακῶς δεδρακὸς εἴ-
"τε ἀλλότριον, ἀλλ' ἴσην πρὸς ἅπαντας ὀργὴν ἔχειν· ἔπειτα
"ὐχ ἱκανὰς εἰσπέφραχαι πρόφασιν τ ὑβρισάντων τὰς δί-
"κας, μητρόβολον πεποιημένος γῆν αὐτῶν τ ἀρίστην, καὶ πόλεις
"διαπεπορθημένος συμμαχίδας, ἃς πολλοῖς πόνοις [m] κτη-
"σαμένη κατέσχεν, καὶ τρίτον ἤδη τοῦτ' ἔτος εἰς πολλὴν τ
"ἀναγκάζων καλακεκλεικὼς ἀπορίαν; ἀλλὰ καὶ ὡδὶ ἀν-
"δραποδισμῷ τ πόλεως αὐτῶν καὶ καλασκαφῇ τ ἀρι-
"στάνδρ καὶ μεμνημένην ὀργὴν προσάγεις· καὶ ὐδὲ τοὺς πεμ-
"φθέντας ὑπὸ τ βουλῆς πρέσβεις φέρουσί σοι τ τε ἐγκλη-
"μάτων ἄφεσιν, καὶ κάθοδον ὅπου τὰ οἰκεῖα, φίλους καὶ ἀγα-
"θοὺς ἄνδρας ἐλθόντας ἐνετράπης· ὐδὲ τοὺς ἱερεῖς, οὓς ὃ
"τελευταῖον ἔπεμψεν ἡ πόλις, ἱερὰ στέμματα θεῶν ἔχον-
"τας, γηραιοὺς ἄνδρας [n] τοὺς τ θεῶν σεβασμοὺς] προτείνον-
"τας, [ἐδέξω·] ἀλλὰ καὶ τούτους ἀπήλασας, αὐθάδεις καὶ δε-
"σποτικὰς ὡς κεκρατημένοις ἀποκρίσεις δούς. ἐγὼ μὲν ὐκ ἔχω
"πῶς ἐπαινέσω [o] ταῦτα σκληρὰ καὶ ὑπέραυχα, καὶ τ θηλὴν
"φύσιν ἐκβεβηκότα δικαιώματα, ὁρῶσα καλαφυγὰς δυ-
"σμενεῖς

[a] In *Cod. Vat.* ὁ ὡδὶ &c. [b] Κάκιον in *Vat.* & *Lapi. Cod.* [c] Post χρησάμενον subaudiendum è præcedentibus ταύτῃ τῇ γνώμην ἔσχεν: vel desideratur ἐπικρίτησεν, aut aliud verbum simile. *Sylb.* [d] Οὐδ' ὅτω σοι *Vat.* [e] Τῶν σεαυτοῦ πατρίδα in *Vat.* & *Lapi Cod.* quo modo legendum esse monuerunt *Sylb.* & *Port.* [f] Ἀδίκως in *Vat.* & *Lapi Cod.* [g] Οὐδὲν λυπήσουσι *Vat.* [h] Ἱκανὸν ἐπαινοῦσι δείσμα οἰκεῖον. [i] Καὶ ἀφ' τοῦτο *Vat.* [k] Optime in *Cod. Vat.* ἔστω δ' ἓν ὅμως καὶ διδόσθω τοῖς τὰ δεινὰ παθοῦσι. [l] Ὑφιστάντων σι δίκας, μήν τι αὐτῶν τῶν ἀρίστην πεποιημένος μητρόπολιν, καὶ πόλεις *Vat.* [m] Vel κτησαμένη legendum (ut voluerunt *Sylb.* & *Port.*) vel ut in *Vat.* & *Lapi Cod.* κτησαμένη κατέχειν, καὶ τρίτον ἤδη τοῦτ' ἔτος. [n] Inclusa, è *Cod. Rom.* addita, agnoscit etiam *Lapi* versio; *serta deûm sacra habentes, viros senes, & eos deorum cultiones prætendentes.* ubi στέμμασι ἔχοντας idem est quod alibi ἱκετηρίας προτείνοντας, *præferentes ramos oleaginos laneo filamento obvolutos.* Sic enim *Sophoclis* Scholiastes στέμμα interpretatur τὸ προστιλημμένον ἔριον τῷ ῥαβδῳ. Hujusmodi autem ramum supplices gestare solitos, cum aliunde patet, tum ex *Iliad. α.* quo *Dionysius* noster hîc videtur alludere. Στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν &c. Supra (pag. 491. v. 17.) sine στεμμάτων mentione dixerat, ῥαβδῳ τὰ σύμβολα φέροντας, ἃ τοῖς ἱκέταις ἀμπεχομένοις ἐοίκατας. *Sylb.* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἱκέτας. Ἐ. ἔχ. γηρ. ἄνδρας προτείνοντας· ἀλλὰ &c. quæ sic in suam sedem restituenda censet *Port.* γηραιὰς ἄνδρας, ἱκέτας στέμματα ῥαβδῳ ἔχοντας καὶ προτείνοντας. [o] Πῶς αἰνέσω *Vat.* * Quæ neque sana erat &c. *Gelen.*

"ρημύας ἅπασιν ἀνθρώποις καὶ καταφυγὰς [a]ὧν ἐξα-
"μαρτάνουσι πρὸς ἀλλήλους, ἱκετηρίας, καὶ λιτὰς,
"καὶ τὸ καταφυγεῖν ὅπῃ τοὺς ἠδικημένους τὸ ἀδι-
"κοῦν ταπεινόν, θεῶν ἡμῖν ταῦτα τὰ ἔθη καταση-
521 "σαμένων· [b]ὑφ' ὧν μαραίνεται πᾶσα ὀργὴ, καὶ ἀντὶ
"τοῦ μισεῖν τὸν ἐχθρὸν, ἐλεεῖ· τοὺς δὲ αὐθαδείᾳ χρη-
"σαμένους καὶ λιτὰς ἱκετῶν ὑβρίσαντας, ἅπαντας
"νεμεσωμένους τοῦτο θεῶν, καὶ εἰς συμφορὰς κατα-
"στρέφοντας οὐκ ἀτυχεῖς. αὐτοὶ γὰρ δὴ πρῶτον ⟨οἱ⟩
"ταῦτα [c]παρασησάμενοι καὶ παραδόντες ἡμῖν θεοὶ,
"συγγνώμονες τοῖς ἀνθρωπίνοις εἰσὶν ἁμαρτήμασιν, καὶ
"εὐμάλακτοι, καὶ πολλοὶ ἤδη μεγάλα εἰς αὐτοὺς
"[d]ἐξαμαρτάνοντες, εὐχαῖς καὶ θυσίαις τὸν χόλον
"ἱλάσαντο· εἰ μὴ σύ, ὦ Μάρκιε, ἀξιοῖς τὰς μὲν τῶν
"θεῶν ὀργὰς θνητὰς εἶναι, τὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων, ἀ-
"θανάτους. δίκαια μὲν οὖν ποιήσεις καὶ σεαυτῷ πρέ-
"ποντα, καὶ τῇ πατρίδι [e]αὐτῇ ἀφεὶς τὰ ἐγκλήμα-
"τα μετανοούσῃ γε καὶ ἁλλαττομένῃ, καὶ ὅσα πρότερον
"[f]ἀφείλετό σε νῦν ἀποδιδούσῃ. Εἰ δὲ ἄρα πρὸς ἐκείνην
"ἀδιαλλάκτως ἔχεις, ἐμοὶ ταύτῃ δὸς, ὦ τέκνον, τὴν τιμὴν
"καὶ χάριν, πρὸ ἧς οὐ τὰ ἐλαχίστου ἄξια ἔχεις, [g]οὐδὲ ὧν ἀν-
"τιποιήσῃ ἄν τις καὶ ἕτερος, ἀλλὰ τὰ μέγιστα καὶ τιμιώτα-
"τα, καὶ οἷς ἅπαντα τὰ λοιπὰ κέκλησαι, ὅ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν.
"δανείσματα γὰρ ἔχεις ταῦτα ἐμά, καὶ οὐκ ἀφαιρήσεταί
"με ταῦτα οὐδεὶς [h]οὐ τόπῳ, οὐ χρόνος, οὐδέ γε Οὐο-
"λύσκων οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εὐεργεσίαι συμπάν-
"των καὶ χάριτες τοσοῦτον [i]ἰσχύσουσιν, οὐδ' ἂν ὑπερμήκεις
"γένωνται, ὥστε τὰ τῆς φύσεως ἐξαλεῖψαι καὶ παρελθεῖν δί-
"καια· ἀλλ' ἐμὸς ἅπασι τοῖς χρόνοις ἔσῃ, καὶ πρώτῃ πάν-
"των τὰς σὰς βίᾳ χάριτας ὀφειλήσεις μοι, καὶ ὧν ἂν δέωμαι,
"δίκαια πρόφασιν ὑπεργήσεις. τοῦτο γὰρ ὁ τῆς φύσεως
"νόμος ὥρισεν ἅπασι τοῖς αἰσθήσεως καὶ λόγου με-
"τειληφόσι τὸ δίκαιον· ᾧ πιστεύσας, Μάρκιε τέκνον,
"[k]ἐγώ σε δέομαί μὴ ἐπαγαγεῖν πόλεμον τῇ πα-
"τρίδι, καὶ ἐμποδὼν ἵσταμαί σοι βιαζομένῳ. ἢ πρότε-
"ραν οὖν ἐμὲ τὴν σοὶ σπαρλισμένην μητέρα ταῖς ἐριννύσι
"προθυσάμενος αὐτοχειρίᾳ, τότε τοῦ πρὸς [l]ἄρχου πολέμου· ἢ ὃ μητροκλόνον ἄγος ἀμόρμενος, εἶ-
"ξον τῇ σεαυτοῦ μητρὶ, καὶ δός, ὦ τέκνον, τὴν χάριν ἑ-
"κών. νόμον μὲν τόνδε, ὃν [m]οὐδεὶς πώποτε ἀνεῖλε χρόνος,
"τιμωρὸν καὶ σύμμαχον ἔχουσα, οὐκ ἀξιῶ, Μάρκιε, μόνη
"τιμῆς, ἃς θεὸς μοι δίδωσιν, ἀμοιρεῖν σοῦ γενέσθαι.
"ἔργων δὲ χρηστῶν [n]ὑπομνήσεις, ἵνα ἀφῶ τὸν νόμον,
"σκόπει πάλιν ὡς πολλὰ καὶ μεγάλα, ἅτις ὀρφανὸν
"ὑπὸ τοῦ πατρὸς [o]καταλειφθεῖσα νήπιον, διέμεινα
"πιον, διέμενον ὅτι σοι χήρα, καὶ τοὺς ὅτι τῆς παιδο-
"τροφίας ἀνήντλησα πόνους, οὐ μήτηρ μόνον, ἀλλὰ καὶ πα-

"deam omnibus hominibus refugia inventa
"esse & deprecationes mutuarum offensarum,
"preces supplices & præcationes, & ut is qui
"fecit injuriam ad eos qui eam sunt passi hu-
"militer confugiat: qui mos nobis à diis est
"constitutus, quo omnis ira mollitur, & odi-
"um, quod esset exercendum in inimicum, in
"misericordiam convertitur: contra vero,
"omnes qui superbi sunt, & supplicum pre-
"ces cum contumelia repellunt, in deorum
"indignationem incurrere, & tandem in mi-
"seras calamitates incidere animadvertam.
"Nam ipsi dii, qui primi hunc morem con-
"stituerunt & nobis tradiderunt, facile hu-
"mana peccata condonant, & hominibus re-
"conciliantur: & jam multi, quum graviter
"in eos deliquissent, precibus tamen & sacri-
"ficiis iram *eorum* placarunt. nisi forte, tu
"Marci, æquum esse censes, ut deorum ira sit
"mortalis; hominum vero, immortalis. Recte
"igitur & ex dignitate tua feceris, si tu quo-
"que ipsi patriæ, saltem pœnitenti & tecum
"in gratiam redeunti, & omnia quæ ante tibi
"abstulerat nunc restituenti, crimina remi-
"seris. ¶ Quod si in illam es implacabilis, at L.I.
"mihi, fili, hunc honorem & gratiam con-
"cede, à qua beneficia non parvi pendenda
"accepisti, & quæ nec alius quispiam sibi ven-
"dicabit; sed maxima & pretiosissima, & quo-
"rum ope cæteras res omnes parasti, corpus
"& animam. Hæc enim à me es mutuatus, nec
"ullus locus nec ullum tempus hæc mihi au-
"feret; nec ipsorum Volscorum, nec cætero-
"rum omnium hominum beneficia & merita
"tantum valebunt, licet sua magnitudine
"cœlum attingerent, ut jura naturæ à te ob-
"literentur & negligantur: sed meus eris o-
"mni tempore, mihique omnium primæ gra-
"tiam acceptæ vitæ debebis; & quæ petam,
"mihi sine ulla caussatione concedes. Lex
"enim naturæ omnibus, qui sunt sensus & ra-
"tionis participes, hoc jus statuit; quo freta,
"fili Marci, te oro ne bellum patriæ inferas,
"& tuæ violentiæ obsisto. Aut certe ubi pri-
"us me matrem tuam tibi adversantem furiis
"propria manu mactatam obtuleris, tunc bel-
"lum contra patriam incipe movere; aut par-
"ricidii piaculum reformidans matri tuæ
"cede, eique, ô fili, hoc beneficium da ultro
"ac libenter. Quum igitur hanc legem, quam
"nullum unquam tempus sustulit, auxilia-
"tricem sociamque habeam, indignum esse
"censeo, Marci, me solam honoribus mihi
"ab hac concessis per te fraudari. Sed, ut hanc
"legem omittam, considera etiam quot &
"quanta sint mea in te beneficia, quæ com-
"memorare possum: siquidem quum te pupil-
"lum à patre relictum accepissem infantem,
"tua caussa vidua permansi, & educationis
"labores pertuli; nec matris tantum, sed pa-
"tris,

Per. Jul. 4218. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cas.* 266. *Var.* 268.

a Ων ἂν ἐξαμαρτάνωσι *Vat.* *b* Legitima constructio postulat ut legamus, καὶ ἀντὶ τοῦ μισεῖσθαι τὸ ἐχθρὸν, ἐλεεῖται, vel potius ἀντὶ τοῦ μισεῖν τὸ ἐχθρὸν, ἐλεῶμεν. Si tamen vulgata lectio, utcunque dura & figurata, retineatur, sic vertes; *à quo omnis ira lenitur, & qui est iratus cum inimicum odio prosequi deberet, eum miseratur*: vel hoc modo; *qui mos omnem iram sedat, & facit ut inimicum, quem odio prosequi deberemus, miseremur. Port.* *c* Forsan καθασησάμενοι. *Port.* *d* Omnino legendum ἐξαμαρτόντες. *Port.* *e* Non absurde post αὐτῇ distinxeris, hoc sensu: *recte igitur feceris, & è tua pariter ac patriæ ipsius dignitate, si culpam ei remiseris panit. Sylb.* *f* Αφείλετό σοι *Vat.* *g* Οὐδ' ὧν ἀντιποιήσαιτ' ἄν τις *Vat.* *h* Οὔτε τόπος, οὔτε καιρὸς, οὐδέ γε αἱ Οὐολύσκων *Vat.* *i* Ισχύσουσι *Vat.* *k* Καίτοι δέομαί σε μὴ ἐπάγειν πόλεμον in *Vat.* & *Lapi. Cod.* *l* Απτου *Vat.* *m* Οὐδεὶς *Vat.* *n* *Lapus* vertit *recordare*: quare ὑπομνήσῃς seu ὑπομνήσῃ videtur legisse. Υπομνησθεὶς *recordatus* malit *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὑπομνήσῃς & dein ὡς πολλὰς καὶ μεγάλας. Vulgatam lectionem tuetur *Portus*; censetque πολλὰ καὶ μεγάλα ad ἔργων, non ad ὑπομνήσῃς esse referenda. *o* Καταλειφθέντα σε παρθενεύεσθαι νήπιον, διέμεινα *Vat.*

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cat. 266. Var. 268.

"tris, fratris, nutricis, ſororis, & chariſſima-
"rum neceſſitudinum loco tibi fui. Deinde
"vero, ubi ad ætatem virilem evaſiſti, quum
"mihi tunc liceret his curis liberatæ alteri
"nubere, alioſque liberos educare, & multa
"prælidia mihi parare, quibus ſenectutem
"meam nutritum iri ſperare potuiſſem, hoc
"tamen facere nolui: ſed in eadem domo
"manſi, & eodem vitæ genere contenta fui,
"in te uno collocatis meis voluptatibus &
"commodis; quibus me partim invitus, par-
"tim ſponte fruſtratus es, & omnium matrum
"miſerrimam feciſti. quando enim unquam,
"ex quo te ad virilem ætatem perduxi, ſine
"dolore aut metu vixi? aut quando animum
"hilarem propter te habui, quum te viderem
"ſemper bella poſt bella parare, & prælia poſt
"prælia ſuſcipere, & vulnera poſt vulnera
LII. "accipere? ¶ At fortaſſe ego mater tua, ex quo
"ad remp. ejuſque adminiſtrationem acceſ-
"ſiſti, voluptatem aliquam propter te percepi.
"imo vero tunc potiſſimum infelix fui, quum
"te in mediis civium ſeditionibus jactari vi-
"derem. nam in quibus actis florere videba-
"ris, & plebi pro optimatum factione vehe-
"mens odium ſpirans adverſabaris, hæc me
"terrebant plurimum; quia cogitabam parvo
"momento vitæ humanæ vicem mutari, mul-
"tiſque rebus variiſque caſibus auditis, ſcie-
"bam divinam quandam indignationem viris
"illuſtribus adverſari, aut quandam hominum
"invidiam illis bellum facere. Rerum igitur,
"quæ tibi eventuræ erant, vera vates eram,
"atque utinam nunquam fuiſſem. Ingens igi-
"tur civium invidia ingruens te oppreſſit, &
"ex patria expulit. Vita autem mea poſt hæc
"(ſi modo vita eſt appellanda, ex quo me de-
"ſolatam cum hiſce pueris relinquens abiiſti)
"in his ſordibus traducta eſt, & in his veſti-
"bus lugubribus. Pro quibus omnibus be-
"neficiis hanc unam gratiam repoſco, ego
"quæ tibi nunquam fui moleſta, nec in po-
"ſterum, donec vivam, ſum futura, ut cum
"tuis civibus in gratiam redeas, & tandem
"aliquando tuam implacabilem iram contra
"patriam ſervare deſinas, poſtulans ut rem
"utrique noſtrum, non autem mihi ſoli com-
"modam concedas. Nam ſi me audieris, & ni-
"hil gravius admiſeris, tibi continget ut con-
"ſcientiam puram, & ab omni ira ac terrore
"divino liberam habeas: ac mihi viventi ab
"omnibus meis civibus, tum maribus tum fœ-
"minis, habitus honor vitam beatam faciet,
"& mihi defunctæ delatus (ut eſt verifimile)
"gloriam immortalem afferet. Et ſiquis eſt
"locus, qui humanas animas corpore ſolutas
"recipiat, non infernus ille & luce carens lo-
"cus animam meam excipiet, ubi ſcelerato-
"rum ſedes eſſe ferunt, nec campi quos Le-
"thæos vocant; ſed ſublimis & purus æther,
"in quo diis genitos felicem & beatam vitam
"degere fama eſt Quibus annunciata tua pie-
"tate, tuiſque beneficiis, quibus à te ornata
"fuerit, ſemper tibi præclaram aliquam re-
LIII. "munerationem à diis petet. ¶ Sed, ſi matrem

"τηρ, καὶ ἀδελφὸς, καὶ τεθφὸς, καὶ ἀδελφὴ, καὶ
"πάντα τὰ φίλτατά σοι γεγομθμη. ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀνδρας
"ἦλθες, ἔξον μοι τότε ἀπηλλάχθαι τῶ φερνπίδων ἐπι-
"ρῶ γημαμθμίω, καὶ ἕτερα τέκνα θρέψαι, καὶ πολ- 522
"λὰς [b] γηροβοσκὰς ἐλπίδας ἐμαυτῆ καταλιπέν, οὐκ ἠθε-
"λήθην, ἀλλ' ἔμεινα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἑστίας, καὶ τὸν αὐ-
"τὸν ἕτερον βίον, ἐν σοὶ μόνῳ πάσας τιθεῖσα τὰς ἐ-
"μαυτῆς ἡδονὰς τε καὶ ὠφελείας· ὧν ἐψευσάς με, τὰ
"μὲν ἄκων, τὰ δὲ ἑκών, καὶ πασῶν ἀτυχεστάτην
"ἐποίησας μητέρων. ποῖον γὰρ χρόνον, ἀφ' οὗ σε εἰς
"ἄνδρας ἤγαγον, ἄνευ λύπης ἢ φόβου διετέλεσα; ἢ
"πότε ἱλαρὰν ἔσχον ἐπί σοι [c] ψυχὴν, πολέμους ἐπὶ
"πολέμοις θέλοντα ὁρᾶσά σε, καὶ μάχας ἐπὶ μά-
"χαις ἀναιρθμθμον, καὶ τραύματα ἐπὶ τραύμασι λαμ-
"βάνοντα; Ἀλλ' [d] ἐξ ὧν ἐπολίτθυ καὶ τὰ κοινὰ ἐθεατίες,
"ἡδονήν τινα ἐκαρπωσάμην ἡ μήτηρ ἐγὼ διά σε. τότε μὲ
"οἶμαι τὰ μάλιστα ἠτυχθν, [e] ταύσεως πολιτικῆς ὁρᾶσά σε
"κεμθμον. ἐν οἷς δ' ἀνθεῖν ἐδόκεις πολιτθμασι, καὶ πολὺς
"ἔπαινος ἐπὶ σεαυτῶ ὑπὲρ τ' ἀειφυγίας τοῖς δημοσί-
"κοις, ταῦτα ἐμοὶ φόβθ μεγα ἦν, ἐνθυμθμένη τ' ἀνθρω-
"πινον βίον ὡς ὀλίγῃ μικρᾶς ἀφορμῆται ῥοπῆς, καὶ ἐκ πολ-
"λῶν ἀκθσμάτων τε καὶ παθημάτων μαθθσα ὅτι τοῖς
"ὁπισημοις ἀνδράσι θεία τις ἐναντιθται νέμεσις, ἢ φθονος
"τις ἀνθρώπιν πολεμεῖ καὶ ἰῶ ἄρα [g] μάντις ἀληθῶς,
"ὡς μήποτε ἄφελον, τ' ἐνθυμθμένων. κατηθνίσατό γε
"σὲ πολὺς ὁπερράξας ὁ πολίτικος φθόνος, καὶ ἀνήρ-
"πασεν ἐκ τῆς πατρίδ. ὁ δὲ μετὰ ταῦτά μθ βίος,
"[h] εἰ δεῖ καὶ βίον αὐτὸν καλεῖν, ἀφ' οὗ με καταλιπὼν ἔρη-
"μον ὅτι τοῖς παιδίοις τούτοις ἀπῆλθες, ἐν τούτῳ δεδα-
"πάνηται τῷ ῥύπῳ, καὶ ἐν τοῖς πενθίμοις τρύχεσι τούτοις.
"ἀνθ' ὧν ἁπάντων ταύτιν ἀπαιτῶ σε χάριν, μηδέπο-
"τέ σοι βαρεῖα γενομένη, μηδὲ εἰς τὸν λοιπὸν ἐσομένη
"χρόνον ἕως ἂν ζῶ, διαλλαγῆναι πρὸς τὸς σεαυτῆ
"πολίτας ἤδη ποτὲ, καὶ παύσασθαι τὴν ἀμείλικτον χο-
"λον φυλάττουσα κατὰ τῆς πατρίδ· κοινὸν ἀγα-
"θὸν ἀμφοτέρωις ἡμῖν ἀξιθσα λαβεῖν, καὶ ὐκ ἐμαυτῆς
"ἴδιον μόνης. σοί τε γὰρ, ἐὰν πειθθς, καὶ μηδὲν ἀνή-
"κεστον ἐργάσῃ, καθαρὸν καὶ ἀμίαντον ἔχειν συμβέ-
"βηκα τὴν ψυχὴν ἀπὸ παντὸς χόλθ καὶ παράγματ
"δαιμονίθ· ἐμοί τε ἡ πρὸς τ' πολιτθμά τε καὶ πολιτίδων
"τιμὴ ζώσῃ τε παρακολθθθσα, βίον εὐδαίμονα ποιή-
"σει, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἀποδιδομθμη, καθάπερ εἰ-
"κὸς, εὔκλειαν ἀθάνατον οἴσ. καὶ εἴ τις ἄρα [k] ταῖς ἀνθρω-
"πίναις ψυχαῖς ἀπολυθείσαις τῶ σώματ ὑποδέξεται
"τόπος, ὐχ ὁ καταχθόνι καὶ ἀφεγγὴς ὑποδέξε τὴν
"ἐμὴν, ἐν ᾧ φασιν τὺς κακοδαίμονας οἰκεῖν, ὐδὲ ὃ λεγό-
"μενον τ Λήθης πεδίον, ἀλλ' ὁ μετέωρος καὶ καθαρὸς αἰθὴρ,
"ἐν ᾧ τὺς ἐκ θεῶν φυτὰς οἰκεῖν λόγος, εὐδαίμονα καὶ 523
"μακάριον ἔχειν βίον· οἷς διαγγέλλουσα ὅ σὸν εὐσεβὲς
"καὶ τὰς σὰς χάριτας, ἃς αὐτῶ ἐκόσμησας, ἀεί τινας
"αἰτήσεταί σοι παρὰ θεῶν ἀμοιβὰς καλάς. Ἐὰν δὲ προ-

πηλακίσῃς

a Deſiderantur in *Cod. Vat.* b Male γηροτόκους in *Ed. Steph.* c Τῶ ψυχὴν *Vat.* d *Gelenius* legit ἐξ ὧ. cui reſpondere videtur ſequens τότε. *Sylb.* e Optime in *Cod. Vat.* ταύσεως πολιτικῆς μίσον ὁρῶσά σε κεἰμθμον, *te intuens in media ſeditione civili poſitum*, prout vertit *Lapus.* Ev μεταξὺ deeſſe conjecerat *Sylb.* Ev μίσῳ *Portus.* f Τεῶτ' ἐμοὶ *Vat.* g Μάντις ἀληθὴς *Vat.* h Εἰ δὴ καὶ βίον αὐτὸν δεῖ καλεῖν *Vat.* i Μηδ' εἰς τ *Vat.* k Τὰς ἀνθρωπίνας *Vat.*

a Εἰν

"πλακίσης τ' σεαυτῦ μητέρα καὶ ἄτιμον ἀπολύσης, ὅ,τι
"μὴ αὐτῷ σοι συμβήσεται διὰ ταῦτα παθεῖν, οὐκ ἔχω λέ-
"γειν, μαντεύομαι δὲ οὐδὲν εὐτυχές. ὅτι δὲ, [a] ἐὰν τἆλ-
"λα πάντα εὐδαιμονῇς, ἔστω καὶ, ἡ δι' ἐμὲ καὶ τοὺς ἐ-
"μοὺς συμφορά σοι, καὶ οὐδέποτε ἀνή-
"σουσα τ' ψυχὴν ὀδυνῶν, πάντων ἀγαθῶν σοι ἀνόνητον
"ποιήσῃ τ' βίον, εὖ οἶδα. οὐ γὰρ ἀνέξεται Οὐελτεία, τὴν δει-
"νὴν καὶ ἀνήκεστον ὕβριν σὺ τοσούτοις μάρτυσιν ὑβρισθεῖσα,
"τὸν ἐλάχιστον βιῶναι χρόνον· ἀλλ' ἐν τοῖς ἅπασιν ὑ-
"μῶν φίλων τε καὶ ἐχθρῶν ὄμμασιν ἐμαυτὴν [b] διαχειρί-
"σομαι, βαρεῖαν ἀρὰν, καὶ δεινὰς ἐρινύας ἀντ' ἐμαυτῆς
"καταλιποῦσά σοι τιμωρούς. ὧν μὴ δέησειεν, ὦ θεοὶ τ'
"Ρωμαίων φύλακες ἡγεμονίας· ἀλλ' εὐσεβεῖς καὶ καλὸς
"δόκητε Μαρκίῳ λογισμός· καὶ ὥσπερ ἄρτι τρεσθούσῃ
"μοι τούς τε πελέκεις ἀπέθετο, καὶ τὰς ῥάβδους ἔκλι-
"νε, καὶ τ' δίφρον ἀπὸ τοῦ βήματος ἔθηκε χαμαί, [c] καὶ
"πάντα τἆλλα, οἷς κοσμεῖσθαι τὰς αὐτοκράτορας ἀρ-
"χὰς νόμος, τὰ μὲν ἐμείωσε, τὰ δὲ ἐκποδὼν εἰς τέλος
"ἐποίησε· δῆλον ἅπασι βουλόμενος ποιῆσαι, ὅτι τ μὲν ἄλ-
"λων ἄρχειν αὐτὸν τρεσθῆκεν, ὑπὸ δὲ τ μητρὸς ἄρχεσθαι·
"ὅτω καὶ νῦν τιμίαν καὶ τρεβλεπτόν με ποιήσῃ, καὶ χαρισά-
"μενος τ κοινὴν πατρίδα, ἀντὶ κακοδαιμονεστάτης εὐ-
"δαιμονεστάτην ἀποδείξειέ με πασῶν γυναικῶν. εἰ δ'
"[d] αἴσιόν ἐστιν καὶ θεμιτὸν ἐν γόνασι [e] τρεσκυλίσθαι μητέρα,
"καὶ τοῦτο καὶ πᾶν ἄλλο ταπεινὸν σχῆμα καὶ λειτούργημα
"ὑπομενῶ σωτηρίας ἕνεκα τ πατρίδος.

Ταῦτα εἰποῦσα, ἔρριψεν ἑαυτὴν χαμαί, καὶ περιπλέ-
ξασα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τοὺς πόδας τοῦ Μαρκίου,
καθεφίλησεν. πεσούσης δὲ αὐτῆς, αἱ μὲν γυναῖκες ἀνεβόη-
σαν ἅμα πᾶσαι κακοτον ὀξὺ καὶ μακρόν. οἱ δὲ σὺν τῷ
συνεδρίῳ παρόντες Οὐολούσκων, οὐκ ἀνέσχοντο τ [f] ἀληθειαν
τ ὄψεως, ἀλλ' ἀπεστράφησαν. αὐτὸς δὲ ὁ Μάρκιος [g] ἀναλό-
μενος ἐκ τοῦ δίφρου, καὶ προσπεσὼν τῇ μητρὶ, ἀνίστησιν αὐ-
τὴν ἀπὸ τ γῆς ὀλίγον ἐμπνέουσαν· [h] καὶ περιλαβὼν, καὶ πολ-
λὰ δακρύσας δάκρυα, εἶπεν· "Νικᾶς, ὦ μῆτερ, οὐκ εὐτυχῆ
"νίκην οὔτε σεαυτῇ οὔτ' ἐμοί· [i] τ γὰρ πατρίδα σέσωκας, ἐμὲ δὲ
"τ φύσεως καὶ φιλόστοργον υἱὸν ἀπολώλεκας". ταῦτα εἰπὼν,
ὅτι τ σκηνὴν ἀπῆει, κελεύσας ἀκολουθεῖν [k] τήν τε γυναῖκα,
καὶ τ μητέρα, καὶ τὰ παιδία· ἔνθα τ λοιπὸν τ ἡμέρας χρό-
νον, σκοπούμενος σὺν αὐταῖς ὅ,τι χρὴ πρᾶξαι, διετέλε-
524 σεν. [l] ὧν δὲ τὰ δόξαντα αὐτοῖς τοιάδε. περὶ μὲν τῆς κα-
θόδου, μήτε τ βουλὴν τέλος μηδὲν ἐνεγκεῖν εἰς τ δῆμον,
μήτε ἐκεῖνον ὅτιφήσειν, πρὶν ἂν τοῖς Οὐολούσκοις σύ-
νταξιν γένηται [m] τὰ περὶ φιλίας καὶ καταλύσεως τοῦ πο-
λέμου· αὐτὸν δὲ τ στρατιὰν ἀναστήσαντα, ὡς διὰ φιλίας
γῆς ἀπάγειν· ὑποθόντα δὲ τῆς ἀρχῆς λόγον, καὶ τὰς
εὐεργεσίας ἐπιδειξάμενον, ἀξιοῦν τοὺς ὑπερέψαντας
αὐτοῦ τ στρατιὰν, μᾶλιστα μὲν φιλίᾳ δέχεσθαι τοὺς πολεμί-
ους, καὶ σπονδὰς ποιήσασθαι δικαίας, αὐτοῖς ἰσότητα,
καὶ ὃ μὴ σφαλῆναι περὶ τὰς ὁμολογίας, ὑπερέψαντας.

¶ Quum hæc dixisset, se humi projecit, & manibus ambabus Marcii pedes amplexa deosculata est. Quum autem illa se prostravisset, omnes mulieres simul sublato clamore gemitum & longum ejulatum ediderunt. Volsci vero, qui in consessu aderant, ejus spectaculi novitatem ferre non potuerunt, sed oculos averterunt. Ipse vero Marcius, quum ex sella prosiluisset, matrique incubuisset, eam exanimatam erexit, amplexusque eam, & multis lacrymis effusis, ita est loquutus: "Victi, "mater; sed victoriam nec tibi, nec mihi feli-"cem reportasti: patriam enim servasti, sed "me filium pium atque tibi nimium indul-"gentem perdidisti." Hæc effatus tentorium petit, uxore & matre atque filiis se sequi jussis: ibi reliquum diei spatium, cum illis consultando quod faciendum esset, absumpsit. Quæ autem illis visa sunt, hæc fuerunt. Ut de reditu nec senatus quidquam ad populum referret, nec ille quidquam statueret, priusquam fœdus & pax, quæ cum Volscis fieret, parata esset; ipse vero motis inde castris exercitum ut per amicum agrum abduceret: redditaque ratione rerum in imperio à se gestarum, suisque beneficiis commemoratis, rogaret eos qui exercitum sibi commiserant, ut hostes in amicitiam potissimum reciperent, & fœdera æquis conditionibus facerent, commissa suæ fidei cura prospiciendi ut pax æquis conditionibus & sine ulla fraude fieret. Sed si

LIV.

Per. Jul. 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 72 $\frac{2}{3}$. *V.C. Cai.* 266. *Var.* 268.

a Εἰ καὶ τ' ἄλλα *Vat.* b Διαχρησόμενος *Vat.* c Καὶ πάντα τ' ἄλλα *Vat.* d Pro αἴσιον aptius legemus ὅσιον. *Lapius* vertit, æquum licitumque est. *Sylb.* e Rectius fortasse περισκυλίσθαι; ut supra dicit, περὶ τοῖς ἑαυτῆ γόνασι κυλιομένην. *Sylb.* f In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* ἀληθειαν, nullo plane sensu. *Sylb.* g Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* ἀνελόμενος. h Περιλαβὼν *Vat.* i Τῷ μὲν γὰρ πατρίδα *Vat.* k Τῶν τε μητέρα καὶ τῶν γυναῖκα *Vat.* l Τέλος δὲ τὰ δόξαντα αὐτοῖς ἦν τοιάδε legisse videtur *Gelenius.* Quod si rectum, τέλος mox sequens v. 42. transpositum fuisse verisimile est. m Non agnoscit *Vat.*

a Ei

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3 V. C. Cat. 265. Var. 268.

si ob res feliciter à se gestas superbia inflati pacem recusarent, ipse imperium deponeret. Aut enim ob inopiam boni ducis eos alium imperatorem creare non ausuros *putabant*; aut, si temere alii cuipiam copias committere ausi fuissent, magno suo malo cognituros quidnam esset è re sua eligere. Hæc igitur sunt de quibus illi inter se consultarunt, & quæ justa & pia esse judicarunt; & de quibus omnes bene sensuros (cujus rei vir ille maxime erat studiosus) existimarunt. Sed turbabat eos quædam suspicio cum metu conjuncta, ne forte inconsultum vulgus, spe adversariorum debellandorum jam concepta, se ea re frustratum iræ impotens iniquo animo ferret; deinde ipsum, ut proditorem, vel ante caussam dictam manu sua perderet. Hoc tamen, & si quod aliud gravius periculum esset, illis fidem cum virtute servantibus subeundum videbatur. Et jam sole ad occasum vergente, post mutuos amplexus, ex tentorio egressi sunt: ac mox mulieres in urbem redierunt. At Marcius, pro concione caussa reddita cur ab armis esset discessurus, militibusque multum rogatis ut sibi veniam darent, & domum reversi beneficiorum memores sibi adessent, ne quid gravius ab aliis perpeteretur, & multis aliis verbis, quæ eorum animos allicere poterant, dictis, imperavit, ut proxima nocte castra moturi se ad profectionem pararent.

LV. ¶ Romani vero ubi cognoverunt se periculo liberatos, (rumor enim hujus rei adventum mulierum præverterat) cum ingenti lætitia relicta urbe, extra currebant, & mulieribus obviam ibant, eas salutantes, & canentes pæana, & quæcunque præ gaudio aut faciunt aut dicunt homines, qui magnis periculis liberati insperatam infelicitatem sunt consequuti: horum partim omnes simul, partim singuli separatim significationem dabant. Illam igitur noctem in conviviis & oblectationibus totam transegerunt: sequenti vero die coactus à consulibus senatus, ut de honoribus Marcio decernendis ageret, rem eam in aliud tempus magis opportunum differendam esse censuit. Sed matronis, ob egregiam operam reip. alacri animo navatam, quamprimum debitas laudes reddendas, &, ad perpetuam posteritatis memoriam, in publicas tabulas referendas; & quodvis aliud præmium, quod ipsis foret gratissimum & charissimum, dandum censuit. quod S C. plebiscito confirmatum est. Illis autem, postquam inter se consultassent, visum est, nullum donum invidiosum petere, sed à senatu postulare, ut sibi ejus permissu liceret templum Fortunæ muliebri exstruere, in quo pro reip. salute ipsæ seorsum preces facerent, & quotannis, eo ipso die quo bellum dispulissent, eo convenientes sacrificia peragerent. Ipse autem S. P. Q. R. suo decreto curavit aream publica pecunia emptam deæ consecrandam, & in ea templum

[a] εἰ δὲ, ἐπὶ τοῖς καλωρθωμένοις σφίσιν αὐθαδείας ἀναπιμπλάμενοι, μὴ δέχοιντο τὰς διαλλαγὰς, ἀφίσταντο τ ἀρχῆς [b] αὐτόν. ἢ γὰρ ὀχ [c] ὑπομενεῖν αὐτὸς ἄλλον τινὰ ἀρεῖαν στρατηγὸν δι' ἀπειρίαν ἀγαθοῦ ἡγεμόνος, ἢ πολλοστὸν δυνάσεσθαι ὅτῳ δή τινι πολλοστὸν τοὺς δυνάμει, σὺν μεγάλῃ διδαχθήσεσθαι βλάβῃ τ ἴδ συμφέροντος ἀρέσιν. τὰ μὲν δὴ βεβουλευμένα αὐτοῖς, καὶ δόξαντα δικαιά τε καὶ ὅσια εἶναι, φήμης τε ἀγαθῆς, ἐφ' ᾗ μάλιστα ὁ ἀνὴρ ἐσπούδαζε, πολλοστὸν πᾶσι τοῦ ξόμενα, τοιάδε ἦν. ἐξαίφνης δέ τις αὐτοὺς ὑποψία, θεὸς ἔχουσα, μὴ πόλε ἀλόγιστος ὄχλος οἰ ἐλπίδι ἔτ καλὰ πεπολεμημένων τὸ ἀντίπαλον ἤδη ὢν, δι' ὀργῆς ἀκράτου λάβῃ τ ἀπολυχίαν, καὶ πεῖρα ὡς προδότην αὐτὸν, ἀδὲ λόγου μεταδοῦς, αὐτοχειρίᾳ φθάσῃ διολέσας. ἐδόκει δὴ αὐτοῖς καὶ τοῦτο, [d] καὶ εἴ τι δεινότερον εἴη κινδυνεύεμα, σὺν ἀρετῇ σώζεσι τὴν πίστιν ὑπομένειν. ἐπεὶ δὲ περὶ δύσιν ἡλίου [e] ἦν" ἤδη, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐξῆεσ ἐκ τ σκηνῆς. [f] "ἔπειτα αἱ μὲν γυναῖκες εἰς τὴν πόλιν ἀπῆεσ. ὁ δὲ Μάρκιος ὑπ' ἐκκλησίαν τὰς αἰτίας ἀποδοὺς τοῖς παροῦσι δι' ἃς ἔμελλε λύειν τ πόλεμον, καὶ πολλὰ τ στρατιωτῶν δεηθεὶς συγγνώναί τε αὐτῷ, καὶ ἐπειδὴν οἴκαδε ἀφίκωνται, μεμνημένους ε ὧν ἔπαθον, ἵ μηδὲν ὑπὸ τ ἄλλων ἀνήκεστον παθεῖν συναλγήσαντας γενέσθαι. καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἐπαληθῆ διαλεχθεὶς, πρὸς σκιρὰν ἐκέλευσεν, ὡς τῇ ὀπιούσῃ νυκτὶ ἀναστρατοπεδοῦσονται.

Ρωμαῖοι δὲ ὡς ἔμαθον ὅτι λέλυται σφῶν ὁ κίνδυνος. ἔφθασε γὰρ τ γυναικῶν τὴν παρουσίαν προλαβοῦσα ἡ φήμη· σὺν πολλῇ χαρᾷ καταλιπόντες τὴν πόλιν, ἔθεον ἔξω, καὶ ὑπαντίων ταῖς γυναιξὶν, ἀσπασμούς, καὶ παιᾶνας, [h] καὶ πάντα ὅσα ὑπ μεγάλων κινδύνων εἰς ἀδόκητον εὐτυχίαν ἄνθρωποι καταστάντες πράττουσί τε καὶ λέγουσιν ὑπὸ χαρᾶς, τὰ μὲν ἀθρόοι, τὰ δὲ καθ' ἕνα ἕκαστον ἀποδεικνύμενοι. ὑπείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα ὑπ θαλείας τε καὶ ὑπαθείας διετέλεσαν· [i] τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συναχθεῖσα ὑπὸ τ ὑπάτων ἡ βουλὴ περὶ μὲν τ Μαρκίου γνώμην [k] ἀπεδείξατο, εἰς ἑτέρους ἀναβάλλεσθαι χρόνους ὑστεροτέρους τὰς δοθησομένας αὐτῷ τιμάς· τὰς δὲ γυναῖκας ἐπαινόν τε [l] ἀποδεδόσθαι τῆς προθυμίας, πάλαι δημοσίᾳ γραφῇ μνήμιον οἴσονται [m] ὑπ τ ὑστερησομένων αἰώνιον, καὶ γέρας, ὅ, τι ἂν αὐταῖς λαβοῦσαι ἥδιστόν τε καὶ τιμιώτατον ἔσεσθαι μέλλει· [n] καὶ ὁ δῆμος ἐπεχύρωσε ταῦτα". τῆς δὲ γυναιξὶ βουλευσαμένας εἰσῆλθεν, [o] "ὑπὲρ φθόνου δωρεᾶς μηδεμιᾶς δεῖσθαι, ἀξιοῦν δὲ ὑπὲρ τὸν βουλὴν ὑπὲ τύχης γυναικῶν ἱδρύσασθαι ἱερὸν, ἐν ᾧ ταῖς περὶ τῆς πόλεως [p] ἐποίησαντο λιτὰς [q] χαρίεις, θυσίας τε καθ' ἕκαστον ἔτος αὐτῇ συνιούσας ὑπὲρ τὸν πόλεμον ἔλυσαν ἡμέρᾳ. ἡ μὲν οὖν βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἀπὸ τ κοινῶν [r] ἐψηφίσατο χρημάτων τέμενός τε ὠνηθὲν καθιερωθῆναι τῇ θεῷ, καὶ ὑπ αὐτῷ νεὼν καὶ βωμὸν,

[a] Ei δ' ἐπὶ *Vat.* [b] Αὐτοῖς *Vat.* [c] Ὑμολογέειν *Vat.* [d] Καὶ εἴπ ἄλλο δεινότερον *Vat.* [e] Deest *Vat.* [f] Επειδ' αἱ μὲν *Vat.* [g] Ως ἔπαθον τοῦ, τῆ μηδὲν *Vat.* [h] Καὶ πάνθ' ὅσα *Vat.* [i] Τῇ δ' ἑξῆς *Vat.* [k] Απεδείξαντο *Vat.* [l] *Portus* legit & distinguit ad hunc modum: ἀποδεδόσθαι τ προθυμίας πάλαι, δημοσίᾳ &c. atque ita distinxisse videtur *Lapus*, dum vertit; *matronis autem quam primum laudes promptitudinis redderentur, scriptura publica memoriam æternam apud posteros perlaturæ.* [m] Εἰς τὰς ὑπογενομένους vel παρὰ τοῖς ὑπογενομένοις malit *Sylb.* ἐπὶ τ ὑπογενομένων *Port.* Non tamen dubito quin sana sit vulgata lectio. [n] Illa καὶ ὁ δῆμος &c. non agnoscit *Vat.* [o] Επιφθόνου μὲν δωρεᾶς in *Vat.* & *Lapi Cod.* [p] De futuro non de præterito agitur; quare ποιήσαντο potius dicendum videtur. *Port.* [q] Optime in *Cod. Vat.* χωλείς. Nec aliter *Gelenius*, qui recte vertit; *ut sibi senatus permissu liceret templum Fortunæ muliebri ædificare, quo loco preces pro rep. fudissent, & annuo conventu sacrificia ibi peragere, eo die* &c. [r] Εψηφίσαντο *Vat.*

μὸν, ὡς ἂν οἱ ἱερομνήμονες ὑφηγῶνται, συνελεαθῆναι, θυσίας τε προσάγεαθ δημοτελεῖς, καθαρχομένης τ ἱερῶν γυναικὸς ἣν ἀποδείξωσιν [b] αὐταὶ λειτουργὸν τ ἱερῶν. ταῦτα τ βουλῆς ψηφισαμένης, [c] ἱέρεια μὲ ἀπεδείχθη τότε πρῶτον ἡ τ γνώμην αὐταῖς εἰσηγησαμένη τοῦ τ πρεσβείας, Οὐαλερία, ἡ τ μητέρα θ Μαρκίου πείσασα συλλαβέαθ σφίσι τ ὑπόθ. θυσίαν δὲ πρώτην αἱ γυναῖκες ἔθυσ ὑπὲρ θ δήμου, καθαρχομένης τ ἱερῶν τ Οὐαλερίας ὅθι θ κατασκευασθέντος ἐν τῷ τεμένει βωμῷ, πρὶν ἢ τ νεὼν ἡ θ ξόανον ἀναστα-θῆναι, μηνὶ Δεκεμβρίῳ θ καλόμενον ἰουλίῳ, τῇ νέᾳ σελήνῃ, τὸ ἰουλίῳ Ἕλληνες μὲ νουμηνίαν, Ρωμαῖοι δὲ καλάνδας καλοῦσιν· αὕτη γὰρ ἰουλίου ἡ λύσασα τ πόλεμον ἡμέρα. [d] ἑαυτῷ δὲ ὕστερον ἑτέρῳ μετὰ τ θυσίαν ἱερουργὸν ὁ κατασκευασθεὶς ἐκ τ [e] δημοσίων χρημάτων νεὼς συνετελέαθη τε καὶ κατιερώθη, [f] Κοϊντιλίου μηνὸς [g] ἑβδόμῃ μάλιστα ἀπὸ σελήνην. [h] αὕτη δὲ καὶ Ρωμαίοις ἐστὶν ἡ προτεταμένη Κοϊντιλίων νωνῶν ἡμέρα. ὁ δὲ καθιερώσας αὐτὸν ἦν Πρόκλος Οὐεργίνιος ἄτερος τ ὑπάτων.

Εἴη δ' ἂν ἁρμόττον ἱστορίας οὐ μόνον, καὶ ἐπανορθώσεως ἕνεκα τ οἰομένων [i] μήτε ὅτι ταῖς τιμαῖς ταῖς πρ' ἀνθρώπων χαίρειν τοὺς θεούς, μήτε ὅτι ταῖς ἀνοσίοις καὶ ἀδίκοις θεάξειν ἀγανακτεῖν, ὅ δηλῶσαι τ γενομένην ὀπτφάνειαν τ θεοῦ κατ' ἐκεῖνον τ χρόνον, [k] οὐκ ἄπαξ καὶ δίς, ὡς αἱ τῶν ἱερογραφῶν θεσπέσιαι γεγραφαί, ἵνα τοῖς μὲ εὐλαβεστέροις θεσπέσιον ᾖ τὸ συνέχειν ἐς [l] τοὺς ἀνθρώπων δόξας ὑπὲρ θ δαιμονίου παρέλαβον, ἀμεταμέλητον ἡ τοιαύτη θεωρία βεβαία διαμένη· τοῖς δὲ ὑπερορῶσι τῶν πατρίων ἐθισμῶν, καὶ μηδενὸς ποιοῦσι τὸ δαιμόνιον κύριον τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν, μάλιστα μὲν ἀναθέαθαι ταύτην τὴν δόξαν· εἰ δὲ ἀνιάτως ἔχουσιν, ἔτι μᾶλλον αὐτοῖς ἀπεχθάνεαθ, καὶ κακοδαιμονεστέρους εἶναι. ἱστορεῖται τοίνυν ὅτι ἡ βουλῆς ψηφισαμένης ἐκ τ δημοσίων πάσας ὀπτχρηματισθῆναι τὰς εἰς τ νεών τε καὶ τὸ ξόανον δαπάνας, ἕτερον δὲ ἄγαλμα κατασκευασαμένων τ γυναικῶν, ἀφ' ὧν [m] αὗται συνήνεγκαν χρημάτων, ἀναλεθέντων τε αὐτῶν ἀμφοτέρων ἅμα ἐν τῇ θεότητι τ ἀνιερώσεως ἡμέρᾳ, θάτερον τ ἀφιδρυμάτων, ὃ κατεσκεύαζ αἱ γυναῖκες, ἐφθέγξατο, πολλῶν παρόντων, γλώττῃ Λατίνῃ φωνὴν εὐσυνέτου τε [n] καὶ γεγονότ· ἧς ὅτι φωνῆς ἑρμηνευόμενος ὁ νοῦς εἰς τὴν Ἑλλάδα διάλεκτον τοιόσδε· [o] "Οσίῳ πόλεως νόμῳ γυναῖκες γαμε-"ταὶ δεδώκατέ με. οἷα δὲ φιλεῖ γίνεαθ περὶ τὰς θεσπεσδόξους φωνάς τε καὶ ὄψεις, πολλὴ τῆς παρούσης ἐνέπιπτεν ἀπιστία, [p] μή ποτε ἀ τὸ ξόανον εἴη τὸ φθεγξάμενον ἀνθρωπίνῃ τῇ φωνῇ· [q] μάλιστα δὲ ἴσας πρὸς ἄλλῳ τινὶ τ νοῦν ἔχουσαι τυγχανοῦσα ἔτυχον, οὐκ ἰδοῦσαι τὸ φθεγξάμενον ὅ,τι ποτε

& aram ex præscripto pontificum exstruendam, sumptuque publico sacrificia faciendo, sacra auspicante matrona, quam ipsæ ad id sacrorum ministerium delegissent. Itaque, ex hoc S C. Valeria, quæ ipsis legationis auctor fuerat, & quæ Marcii matri persuaserat ut se in illa profectione adjuvare vellet, tunc prima sacerdos creata fuit. Primum autem sacrificium mulieres pro populo fecerunt, Valeria auspicante sacra supra aram in illo loco consecrato factam, antequam templum conditum & simulacrum erectum esset, mense Decembri sequentis anni * nova luna, quam Græci νουμηνίαν, Romani vero Calendas vocant: hoc enim die bellum finitum fuerat. Anno deinde altero post primum sacrificium, id templum publica pecunia ædificatum, absolutum, consecratumque fuit, Quintilis mensis circiter sextum diem, ex ipso lunæ cursu: hic autem dies apud Romanos est prid. non. Quint. Qui vero ipsum consecravit, fuit alter consul Proculus Virginius.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Cai. 266. Var. 268.

¶ Non alienum autem fuerit à legibus historiæ, sed maxime necessarium ad corrigendā eorum opinionē, qui putant deos nec honoribus sibi ab hominibus delatis gaudere, nec impiis & injustis facinoribus indignari, declarare manifestatam eo tempore numinis præsentiam, idque non semel, sed bis, sicut in pontificiis libris est scriptum, ut illos quidem qui sunt cautiores in retinendis opinionibus, quas ab hominibus de numine divino acceperunt, istiusmodi propositi non pœniteat, sed in eo constanter permaneant: illi vero qui patrios mores negligunt, & qui res humanas divina providentia regi negant, hanc opinionem potissimum mutent: at si morbo insanabili laborant, multo magis sint ipsis diis odiosi, & multo magis infelices. Ferunt igitur, quum senatus suo decreto jussisset, omnes impensas in templum & simulacrum ex ærario suppeditari, & mulieres fecissent alterum simulacrum de pecuniis quas ipsæ contulerant, & utrumque simul primo dedicationis die consecratum fuisset, alterum simulacrum, quod mulieres faciendum curarant, multis præsentibus, Latino sermone, voce quæ facile intelligi poterat & clara, loquutum esse. Cujus vocis iste est sensus, si Græco sermone *rem* interpreteris, † Ὁσίῳ πόλεως νόμῳ γυναῖκες γαμεταὶ δεδώκατέ με. Quemadmodum autem accidere solet in novis & inopinatis vel vocibus vel visionibus, mulieres quæ aderant valde dubitarunt, ne forte non simulacrum esset quod vocem humanam edidisset. Præcipue vero illæ quæ tunc in aliquam aliam rem animis intentæ erant, quod non vidissent quidnam esset

LVI.

a Ην ἂν ἀποδείξωσιν *Vat.* b Siquis malit αὐταὶ, per me licebit. Sed similem tamen pronominis ἕτερ- usurpationem video apud *Pausan.* atque mox versu 33. iteratur hæc ipsa commutatio. *Sylb.* c Ἱέρεια μὲν τότε τ γυναικῶν ἀπεδείχθη in *Vat.* & *Lapi Cod.* d Ἑαυτῷ δ' ὕστερον *Vat.* e Melius in *Cod Vat.* δημοσίων. f Κοιντιλίου μηνὸς *Vat.* g Quintilis septimus dies nonæ sunt non pridie nonas. quare ἕκτῃ pro ἑβδόμῃ legendum suspicor. *Glarean.* Hanc sententiam in versione sequutus est *Portus.* h Αὕτη δὲ καὶ Ρωμαίοις ἐστὶν ἡ προηγμένη τ Κοντιλίων νόνων ἡμέρα *Vat.* i Μήτ' ἐπὶ *Vat.* atque etiam v. 20. k Rectissime (prout legendum esse conjecerat *Sylb.*) scriptum reperimus in *Cod. Vat.* οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ δίς: ut non tantum è sequentibus est manifestum, sed etiam ex *Plutarchi* verbis, ταὐτὸν καὶ δὶς γενέαθ τὴν φωνὴν μυθολογοῦσι. necnon ex *Valerio Maximo* l. 1. c. 8. *non semel, sed bis loquutum constitit.* l Παρὰ τ προγόνων δόξας *Vat.* m Αὗται rursum hîc usurpatur pro αὐταί, ut paullo ante monui ad versum 3. n Καὶ γεγονὸς *Vat.* o Latina hujus vocis verba refert *Valerius* loco jam ante citato, RITE ME MATRONÆ VIDISTIS, RITEQUE DEDICASTIS. Ubi nota VIDISTIS, quod nec *Dionysius* habet nec Plutarchus: præterea nota singula hujus vocis interpretamenta: RITE, ὁσίῳ πόλεως νόμῳ: MATRONÆ, γυναῖκες γαμεταί: DEDICASTIS, δεδώκατε. *Sylb.* p Μή ποτε ἀ τὸ ξόανον εἴη τὸ φθεγξάμενον, ἀνθρωπίνη δέ τις φωνὴ *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *ne non simulacrum forsan esset insonans, sed vox aliqua humana.* q Μάλιστα δ' ὅσαι *Vat.* * Id est, *tempore Novilunii.* * Id est, RITE ME MATRONÆ DEDICASTIS.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 2/3. V. C. Ca. 266. Var. 268.

set id quod vocem emiserat, iis quæ viderant fidem non habebant. Postea iterum quum templum magna frequentia refertum esset, quumque forte fortuna maximum esset silentium, majore voce idem simulacrum eadem verba protulisse ferunt, ita ut nullo modo amplius *ea de re* dubitaretur. Senatus, his rebus cognitis, alia annua sacra & cultus ex pontificum præscripto decrevit. Mulieres vero ex *suæ* sacerdotis sententia morem constituerunt, ut neque coronas huic simulacro imponerent, neq; manus ei admoverent mulieres secundas nuptias expertæ; sed recens nuptis honor iste deferretur, & hujus cultus cura omnis iis committeretur. Verum de his quidem rebus, nec ea præteriri quæ ab ejus gentis domesticis scriptoribus proferuntur, nec de iis prolixiore oratione agi præclarum fuisset. Sed redeo unde ad hanc narrationem sum digressus.

LVII. ¶ Post discessum mulierum ex castris, Marcius, sub diluculum motis castris, exercitum ut per amicum agrum abduxit. Et quum in Volscorum fines ingressus fuisset, totamque prædam quam ceperat militibus dono dedisset, & ne vel minimam quidem rem sibi ipsi reservasset, copias domum dimisit. Exercitus igitur, qui ad eandem militiam cum eo profectus fuerat, divitiis gravis domum reversus, lubenter datam sibi belli quietem accepit, animoque in eum benevolo erat, eumque venia dignum esse censebat, quod materni luctus & precum reverentia motus finem bello non imposuisset. at juventus, quæ domi remanserat, militibus ob ingentem prædam invidens, & sua spe frustrata quam conceperat, si urbe capta spiritus Romanorum contusi fuissent, contra ducem exasperabatur, & valde acerbo in eum erat animo: & tandem, assumptis in odii societatem iis quorum maxima erat auctoritas in ea gente, efferata est, facinusque impium patravit. Sed præcipue Attius Tullus, non parvam ex singulis populis suæ factionis manum circa se habens, iram in eum concitavit. Is jam multo ante, quum invidiam continere non posset, si Marcius, re feliciter gesta, & Roma expugnata atque Volscorum imperio subjecta, reversus fuisset, clam & per insidias eum interficere decreverat: si vero conatu suo frustratus rediisset, eum ut proditorem suæ factioni interficiendum tradere *statuerat*: quod tunc fecit. ac contracta non exigua manu, accusavit hominem, ex veris falsa conjectans, & non futura è futuris colligens: jussitque deposito imperio belli à se administrati rationes reddere. Copiis autem, quæ ad

λῶ, τοῦτο εἶχον πρὸς τὰς ἰδούσας ἀπιστίαν. ᵃ ἔπειτα αὖθις πληθύνοντος τοῦ νεὼ, καὶ σιωπῆς πλείστης κατὰ δαίμονα γενομένης, ὑπὸ μείζονι φωνῇ ὁ αὐτὸ ξόανον ἐφθέγξατο τοῦτο αὐτοῦτο λέξιν· ὥστε μηδὲν ἔτι εἶναι τὸ ἀμφίλογον. ἡ μὲν οὖν βουλὴ ὡς ταῦτα ἔμαθεν, ἐψηφίσατο θυσίας ᵇ ἄλλας, καὶ σεβασμούς, ὃς ἂν οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ παραδῶσι, καθ' ἕκαστον ἔτος ὀπιτελεῖν. αἱ δὲ γυναῖκες ὑπὲρ ἔθει κατεστήσαντο, ᶜ τῆς ἱερείας χρησάσης γνώμῃ, τῷ ξοάνῳ τούτῳ ᵈ μήτε στεφάνους ὀπιτιθῆναι, μήτε χεῖρας προσφέρειν γυναῖκας, ὅσαι δευτέρων ἐπειράθησαν γάμων, τοῦτο δὲ τιμῆς καὶ θεραπείαν αὐτῷ πᾶσαν ἀποδεδόσθαι ταῖς νεογάμοις. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ὕστερον παρελθεῖν τὸ ὀπτχώριον ἱστορίαν καλῶς εἶχεν, ὕστερον πλείονα περὶ αὐτῆς ποιεῖσθαι λόγον. ἐπάνειμι δ' ὅθεν εἰς τοῦτον ἐξέβην τὸν λόγον.

Μετὰ τὴν τῶν γάμων ἀπαλλαγὴν τῶν γυναικῶν, ὁ Μάρκιος περὶ τὸ ὄρθρον ἀναστήσας τὴν στρατιὰν, ἀπῆγεν ὡς διὰ φιλίας. καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ Οὐολούσκων ἐγένετο, πάντα ὅσα ἐκ τῶν λαφύρων ἔλαβε δωρησάμενος τοῖς στρατιώταις, ἑαυτῷ δὲ οὐδ' ὁτιοῦν ᵉ ὑπολειπόμενος, ἀπέλυσεν ὀπὶ τὰ οἰκεῖα. ἡ μὲν οὖν κοινωνήσασα τῶν ἀγώνων αὐτῷ στρατιὰ, ᶠ πλούτῳ βαρεῖα ἀφικομένη, τοῦ τε ἀνάπαυλαν οὐκ ἀνοῦς ἐδέξατο πολέμου, καὶ δι' εὐνοίας εἶχε τὸν ἄνδρα, συγγνώμης τε ἄξιον ἡγεῖτο, εἰ μὴ τέλος ἐπέθηκε τῷ πολέμῳ, μητρὸς οἴκτου καὶ λιτὰς ἐντραπείς. ἡ δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπομείνασα νεότης, φθονοῦσα μὲν τοῖς ὀπὶ στρατοπέδου γενομένοις τῶν πολλῶν ὠφελειῶν, δυσμαρτυρίᾳ δὲ ὧν ἤλπισεν, εἰ καθαιρεθείη τὸ Ρωμαίων φρόνημα τῆς πόλεως ἀ- 527
λύσης, ἐτραχύνετο πρὸς τὸν ἡγεμόνα, καὶ πικρὰ σφόδρα ἦν· καὶ τελευτῶσα, ἐπειδὴ δι' μίσους ἡγεμόνας ἔλαβε τοὺς πλείστον ἐν τῷ ἔθνει δυναμένους, ἐξηγριώθη τε καὶ ἔργον ἐδρασεν ἀνόσιον. ἦν δὲ Τύλλος Ατιος ὁ τῶν ὀργῶν ἐμπρόσθεν ἐρασθείς, ἔχων περὶ αὐτὸν ἑταιρίαν ἐξ ἁπάσης πόλεως οὐκ ὀλίγην. τούτῳ δὲ ἆρα ἐδέδοκτο παλαίτερον ἔτι τὸν φθόνον δυναμένῳ καλέσαι, εἰ μὲ εὖ πράξας ὁ Μάρκιος, καὶ τὴν Ρωμαίων πόλιν ᵇ διαφθείρας, καὶ εἰς Οὐολούσκους ὑποτάξας ἔλθοι, κρύφα καὶ σὺν δόλῳ αὐτὸν ἀνελεῖν· εἰ δὲ διαμαρτὼν τῆς πείρας, ἀτελὴς τοῦ ἔργου ἀναστρέψειεν, ὡς προδότην, ᶦ παραδοῦναι τὴν περὶ αὐτὸν ἑταιρίαν, ἐκποιήσειναν· ὅπερ ἐποίησε τότε. καὶ συναγαγὼν χεῖρα οὐκ ὀλίγην, κατηγόρει τοῦ ἀνδρὸς, ᵏ τεκμηριούμενος ἀληθέσι ψεύδη, καὶ τὰ γενησόμενα εἰκάζων γενομένοις· ἀκέλευστός τε ἐκποδὼν ἦν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς, λόγον ὑπέχειν τῆς στρατηγίας. ἦν δὲ τῆς ἐπωμοσίας

a Επειτ' αὖθις πλεόντος, atque mox v. 5. ταῦτ' ἤκουσε in *Cod. Vat.* b Ἄλλας agnoscit *Lapi* versio, *Gelenius* prætermittit. Sed docere vult auctor, senatum, præter ea quæ ante istam ἐπιφάνειαν decreverat, post auditam deæ vocem nova & splendidiora ex pontificum præscripto instituenda censuisse. *Sylb.* c Τῇ τῆς ἱερείας *Vat.* d Forsan rectius hoc modo: μήτε χάριτας ἀσπορίου γυναῖκας μήτε στεφάνους ἐπιθεῖναι ὅσαι δευτέρων ἐπειράθησαν γάμων, ut significet nec viduis licuisse sacra deæ offerre; nec eas quæ secundas expertæ essent nuptias, ad imponendas deæ coronas fuisse admissas. *Gelenio* sane placuit hæc lectio. *Sylb.* Not, *Lapum* quidem sequuti, retento commatum ordine, legimus ad hunc modum: μήτε στεφάνους ἐπιθεῖναι, μήτε χεῖρας ἀσπορίου γυναῖκας, ὅσαι δευτέρων ἐπειράθησαν γάμων. Vide *Festum* lib. XIV. & *Dacerii* Annott. pag. 393. col. 2. e Si ὑπολειπόμενον malis, non refragabor. *Sylb.* f Πλούτου βαρεῖ ἀφικομένη *Vat.* g *Lapus* genitivo casu legit αὐτῶν, vel αὐτῆς, sc. τῆς ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπομεινάσης νεότητος. nam vertit *iras ejus*. Si retineas dativum αὐτῷ, significabit idem quod κατ' αὐτῷ, sc. Μαρκίῳ. *Sylb.* h Διαφθείρας ἐς Οὐολούσκους ἦλθοι *Vat.* i Optime in *Cod. Vat.* παραδοῦναι τῇ περὶ αὐτὸν ἑταιρείᾳ. In *Cod. Rom.* (quo usus est *Sylb.*) παραζεύξειε τῷ περὶ αὐτὸν ἑταιρίαν, seducentem suæ factionis homines. k Ita restituit *Sylb.* è *Rom. Cod.* Prius in *Ed. Steph.* omisso ψεύδη, posterioris commatis verba hoc ordine collocata sunt, καὶ τὰ γενησόμενα εἰκάζων γενομένοις. In *Cod. Vat.* ψεύδη τεκμαιρόμενος ἀληθέσι, & sic deinceps ut in *Cod. Rom.* Lectionem hujusmodi sequutus est etiam *Lapus*, dum vertit, *argumenque ex veris falsa, ac conjectans non facienda faciendis*. Sed forsan rectius (ut inquit *Sylb.*) retenta *Stephanica* posterioris commatis scriptura, sic verteris, *& è non futuris futura ex veris conjecturis colligens*. hæc enim sententia melius calumniatorum mores exprimit. Verum τὰ γενησόμενα εἰκάζων γενομένοις vel γενησομένοις malint *Steph.* & *Casaub.* quod alibi dicatur τὰ μέλοντα τεκμαίρεσθαι τοῖς γεγενημένοις; atque soleamus τοῖς γεγενημένοις εἰκάζειν τὰ μέλοντα, non autem τοῖς γενησομένοις.

μθνύσης ϛρατιᾶς [a] ἐν τᾶις πόλεσιν, ὡς ἂ [b] πρότερον εἰρηκώς μοι, κύριός τε συναλαγεῖν ὁπλιτικόν, καὶ τοῦ καλεῖν, [c] εἰ βούλοιτο, ὅτι δίκην.

Ὁ δὲ Μάρκιος ἀντιλέγειν μὲν πρὸς οὐδέτερον τούτων ἐδίκαιόν, δεῖν δὲ τὴν τάξεως αὐτῶν διαφέρειν, λόγον ἀξιῶν ἀποδοῦναι πρότερον τῶν πεπραγμένων [d] αὐτῷ κατὰ τὸν πόλεμον, ἔπειτα, ἐὰν ἅπασι δόξῃ Οὐολούσκοις, ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. [e] τούτων δὲ οὐδεμίαν ᾤετο πόλιν δεῖν, ἐν ᾗ ὁ πλεῖον ὑπὸ τοῦ Τύλλου διεφθαρμένος, γενέσθαι κυρίαν, ἀλλ' ὅλον ἔθνος ἅπαν εἰς τὴν ἔννομον ἀγορὰν συναγαγεῖν, εἰς ἣν ἐθίζοιεν αὐτοῖς, ὅτε δεῖ τὰ μεγίστων βουλεύεσθαι μέλλοιεν, ἐξ ἁπάσης πόλεως προβούλους ἀποστέλλειν. ὁ δὲ Τύλλος ἀντέλεγε πρὸς ταῦτα, καλῶς εἰδὼς ὅτι δεινὸς εἰπεῖν ἀνήρ, πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων λόγον ἀποδιδούς, ἐν ἡγεμονικῷ ἀξιώματι μένων, πείσει ὁ πλῆθος· καὶ τοσούτου δέους τιμωρίαν [f] προδοτοῦ ὑποφεῖν, ὥστε καὶ [g] λαμπρότερον καὶ τιμιώτερον ἐπ' αὐτοῦ ἔσεσθαι, τόν τε πόλεμον ὅπως ἂν βούλωνται καταλύσασθαι, συνεφησάντων ἁπάντων, γενήσεται κύριον. καὶ ἐν μὲν πολλοῖς λόγων τε καὶ ἀντιμαχήσεων τοῖς [h] ἐπαλλήλων γενομένων καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν πολὺς ἀγών· ἔρωτι γὰρ οὐκ οἷόν τε ἐν ὑστέρῳ βιάσασθαι τὸν ἕτερον τὴν ἰσοτίμου ἀρχῆς ἀξιώσει κεκτημένον. ὡς δὲ οὐδὲν τῆς φιλονεικίας [i] ἐγένετο πέρας, ἡμέραν προθεὶς ὁ Τύλλος ἐν ᾗ τὴν Μάρκιον [k] ἐκέλευεν ἥκειν τὴν ἀρχὴν ἀποθησόμενον, καὶ δίκην ὑφέξοντα τῆς προδοσίας, [l] θρασυτάτους δὲ ἄνδρας εὐεργεσιῶν ἐλπίσιν ἐπάρας ἀρχηγοὺς ἀνοσίου ἔργου γενέσθαι, παρῆν εἰς τὴν ἀποδεικθεῖσαν ἀγοράν· καὶ [m] προελθὼν
528 ὅπου τὸ βῆμα, πολλῇ καθυβρίᾳ ἐχρήσατο τῷ Μαρκίῳ, καὶ εἰ μὴ βούλοιτο ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἐκών, τῷ δήμῳ παρεκελεύσατο [n] παύσειν ἁπάσῃ δυνάμει.

Ἀναβάντος δὲ τοῦ ἀνδρὸς ὅπως τὴν ἀπολογίαν, βοή τε πολλὴ κωλύσασα τοὺς λόγους ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἦν τῶν Τύλλου ἑταίρων· καὶ μετὰ ταῦτα Πάγε καὶ Βάλλε [o] φωνοῦντες, περίστανται αὐτὸν ὡς θρασύταιτοι, καὶ συναράττοντες τοῖς λίθοις, ἀποκτιννύουσιν. ἐρριμμένου δὲ [p] αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀγορὰν, οἵ τε παραγενόμενοι τῷ πάθει, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἤδη νεκρὸν ὄντος ἀφικόμενοι, τόν τε ἄνδρα τῆς τύχης ὠδύροντο, ὡς ἀγαθὰς εὐηφότα παρὰ σφῶν ἀμοιβὰς, ὁπλεγόμενοι πάντα ὅσα τὸ κοινὸν ὠφέλησεν, καὶ τοὺς δράσαντας τὸν φόνον ἐπόθουν λαβεῖν, ὡς ἀνόμου ἔργου καὶ ἀσυμφόρου τοῖς πόλεσιν ἄρξαντας, ἄνδρ' δίκης ἐν χειρῶν νόμῳ τινὰ ἀποκτεῖναι, καὶ ταῦτα ἡγεμόνα. μάλιστα δὲ ἠγανάκτουν οἱ τοῖς [q] στρατιαῖς αὐτοῦ παραγενόμενοι· καὶ ἐπειδὴ ζῶντι αὐτῷ οὐκ ἱκανοὶ ἐγένοντο κωλῦσαι τῆς συμφορᾶς, τοὺς μετὰ τὸν θάνατον ὀφειλομένας ἐγνωσαν ἀποδιδόναι χάριτας, συμφέροντες εἰς τὴν ἀγορὰν ὅσων ἔδει τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν εἰς

urbium præſidium remanſerant, (ut ante dixi) præerat, & convocandæ concionis, & diem, ſi libuiſſet, dicendi, & in judicium vocandi jus habebat. *Per. Jul.* 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 3/3 *Cap.* 266. *V. C.* *Var.* 268.

¶ Marcius vero contra neutrum horum dicendum eſſe cenſebat, ſed de horum ordine contendebat: quia prius rerum in bello à ſe geſtarum rationem reddere; deinde, ſi omnibus Volſcis ita viſum fuiſſet, imperium deponere volebat. Horum autem judicium & arbitrium nulli civitati (cujus major pars à Tullo corrupta eſſet) committendum cenſebat, ſed univerſæ gentis legitimis comitiis, ad quæ illi, quoties de rebus maximi momenti conſultandum eſſet, è ſingulis populis conſiliarios mittere ſolebant. At Tullus his repugnabat, quia probe ſciebat, virum diſertum, multarum & præclararum rerum à ſe geſtarum rationem reddentem, ſi in imperatoria dignitate manſiſſet, multitudini rem facile perſuaſurum: & non ſolum nullas proditionis pœnas daturum, ſed etiam multo illuſtriorem & honoratiorem apud eos futurum, & pacis arbitrio ſuo faciendæ poteſtatem omnium conſenſu habiturum. Et quotidianis rixis & mutuis altercationibus in concionibus & in comitiis ingenti contentione multū temporis conſumpſerunt: nam ipſis factis neuter alteri vim afferre poterat, quod uterque pari imperii dignitate eſſet munitus. Sed quum nullus contentionis fieret finis, Tullus, die dicta Marcio, ad quam eum venire jubebat ut imperium deponeret & proditionis cauſſam ſuſtineret, & audaciſſimis quibuſdam viris ſpe præmiorum impulſis, ut facinoris impii duces eſſent, ad indicta comitia venit: & in medium progreſſus tribunal aſcendit, & longa oratione Marcium accuſavit; &, niſi imperium vellet ultro deponere, populum eſt hortatus ut totis viribus id ei eriperet.

LVIII.

¶ Quum autem Marcius ad cauſſam dicendam *ſuggeſtum* conſcendiſſet, ingens clamor à Tulli factione ſublatus eſt, qui eum loqui prohibebat: & poſtea audaciſſimi quique, CÆDE, FERI, vociferantes, eum circumſiſtunt, & lapidibus tundentes ac obruentes interficiunt. Quum autem is in foro proſtratus jaceret, tam ii qui illum caſum viderant, quam ii qui eo jam mortuo poſtea venerant, ejus infortunium lugebant, utpote cui haud egregia gratia à ſe fuiſſet relata, recenſentes omnia ejus beneficia quæ in remp. contulerat: & eos qui cædem patrarant comprehendere cupiebant, quod civitatibus impii & pernicioſi facinoris, hominem, præſertim verò ducem, indicta cauſſa per vim interficiendi, auctores ſuo exemplo fuiſſent. Sed illi potiſſimum, qui ejus ductu auſpiciiſque militarant, id iniquo animo ferebant, & quoniam ei vivo ſuccurrere, eamque calamitatem ab eo propulſare non potuerant, defuncto debitam gratiam referre ſtatuerunt, collatis in forum rebus quibuſcunque opus erat ad honorem viris bonis neceſſà-

LIX. *Marcii cædes & funus.*

a Ἐν ταῖς πόλεσιν ἡγεμὼν *Vat.* b Vide p. 472. v. 9. c Concinnius ὃ βούλοιτο in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* d In *Rom. Cod.* αὐτῷ. *Sylb.* e Τούτων δὲ ὁ μὲν *Vat.* f Aptius προδότου. *Sylb.* g Λαμπρότερον ἐπ' ἐκ τιμιώτερον ὑπ' αὐτῶν *Vat.* h Excuſari poteſt ut apud *Alciphr.* χεὶρ πυκνὴ τῇ ἐπαλλήλῳ φερομένη: alias legeretur ἐν ἀλλήλοις. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* ἐπ' ἀλλήλοις. i Male ἐγένετο pro ἐγένετ'. *Steph.* k Ἐκέλευεν *Vat.* l Θρασυτάτους τε *Vat.* m Rectius προελθὼν, i. e. ἀναβάς. *Gelenius*, retento προελθὼν, vertit, *progreſſuſque ad tribunal.* *Sylb.* n Rectius παῦσειν vel παῦσον. *Sylb.* In *Cod. Vat.* παρεκελεύσατο παύσειν αὐτὸν πάσῃ δυνάμει. o Structura potius poſtulat φωνοῦντες. *Sylb.* p Αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀγορὰν, οἵ τε παραγενόμενοι *Vat.* q Magis proprie στρατείαις. *Sylb.*

necessarium. Jamque rebus omnibus paratis, quum eum in lecto splendidissime ornato cum imperatoria veste collocassent, lectoque ejus præferri jussissent manubias, & spolia, & coronas, & imagines urbium ab eo captarum, juvenes fortitudinis in bello spectatissimæ lectum humeris extulerunt: & quum eum detulissent ad suburbium quod maxime erat insigne, rogo jam constructo imposuerunt, toto populo cum gemitu & lacrymis funus prosequente. cæteris deinde mactatis ei victimis, oblatisque omnibus primitiis, quas homines in regum vel imperatorum exsequiis super rogo offerre solent, ii quibus erat charissimus ibi remanserunt, donec flamma languescens subsideret: & deinde collectas reliquias in eodem loco humarunt, tumulo excelso supra eas multorum manu congesto, monumentoque insigni exstructo.

Per. Jul. 4228. *Ante Chr.* 486. *Olymp.* 73 $\frac{2}{3}$. *V. C. Car.* 266. *Var.* 268.

LX. *Marcii laudes.* ¶ Marcius igitur hunc habuit vitæ exitum, vir qui omnes ætatis suæ homines virtute bellica superavit, & qui omnibus voluptatibus quæ juventuti imperant superior fuit, & qui justitiam coluit non legum potius necessitate ob pœnæ formidinem, quam sponte sua, quia ad hanc aptus natus erat, & ne inter ipsas quidem virtutis partes innocentiam ponendam esse censebat, nec solum ipse ab omni improbitate vehementer alienus erat, verum etiam alios *ad idem faciendum* cogi æquum esse judicabat: eratque magnanimus ac munificus, & ad singulorum amicorum inopiam (quoties eam cognovisset) sublevandam promptissimus, rebusque bellicis nulli optimatum secundus; & nisi civilis seditio ejus studiis actisque impedimento fuisset, resp. Rom. ex ejus administratione maxima ad imperium incrementa cepisset. Sed fieri non poterat ut omnes virtutes in humana natura essent: nec ullus unquam è mortali & caduco semine vir absolute bonus nascetur. ¶ Quum igitur deus has LXI. virtutes illi largitus fuisset, alias infelices pestes & morbos pernicioso adjunxit. Non inerat enim ejus moribus mansuetudo & hilaritas, nec in salutationibus & colloquiis aliorum comitas, nec ingenium facile placabile, aut in affectibus moderatio, quoties alicui iratus esset, nec illa quæ omnes actiones humanas ornat gratia: sed acerbus semper & asper erat. Atque hæc ei sæpe in bellis obfuerunt, præcipue vero illa immodica & nimium rigida juris legumque observantia, & nulla lenitate temperata severitas. videturque id verum esse quod ab antiquis philosophis est dictum, mediocritates non extremitates esse morales virtutes, præcipue vero justitiam. Nam non solum si infra modum sit, verumetiam si modum excedat, ipsis hominibus conducere non solet: & interdum magnas illis calamitates affert, & eos in mortes miserabiles & lues insanabiles conjicit. Marcio sane nihil aliud exsilium attulit, cæterorumque bonorum fru-

τὴν ἀναλημψιν τιμήν. ἐπειδὴ δὲ πάντα ἠκριβῶτο, θέντες ἐπὶ στρωμνῆς εὐπρεπεστάτῳ ἠσκημένης κόσμῳ, τὴν αὐτοκρατορικὴν ἔχοντα ἐσθῆτα, καὶ πρὸ τῆς κλίνης αὐτῆς φέρεσθαι κελεύσαντες λάφυρά τε καὶ σκῦλα, καὶ στεφάνους, καὶ μήμας ὧν εἷλε πόλεων, ἤρθησαν τῷ κλίνῃ οἱ λαμπρότατοι τῶν νέων ἐν τοῖς ὅπλοις πολέμους ἔργοις· καὶ κομίσαντες εἰς τὸ πρόσφατον ὃ μάλιστα ἦν ὀφθαλμοῖς, ἔθεσαν ὑπὲρ τὴν παρεσκευασμένην πυρὰν, συμπροπεμπούσης τὸ σῶμα τῆς πόλεως ὅλης μετ' οἰμωγῆς τε καὶ δακρύων. ἔπειτα καταφάξαντές τε [b] αὐτοῦ βοσκήματα, καὶ τὰ ἄλλων ἀπαρξάμενοι πάντων, ὅσων ἄνθρωποι βασιλείων ἢ στρατιᾶς ἡγεμόσιν [c] ἐπὶ πυρᾶς ἀπάρχονται, παρέμειναν οἱ μάλιστα τὸν ἄνδρα ἀσπαζόμενοι μέχρι τῆς μαρασθείσης τὴν φλόγα· κἄπειτα συναλγοῦντες τὰ λείψανα, ἔθαψαν ὑπὸ τῷ αὐτῷ χωρίῳ, χώματι ὑψηλῷ διὰ [d] πολυχειρίας ἐργασθέντι, μνῆμα ὀφθησόμενον ἐργασάμενοι.

Μάρκιος μὲν δὴ τοιαύτης καταστροφῆς ἔτυχεν, ἀνὴρ [e] τὰ πολεμικὰ ἄριστος τὴν [f] καθ' ἡλικίαν, καὶ πρὸς ἁπάσας τὰς ἡδονὰς, ὅσαι ἄρχουσι νέων, ἐγκρατὴς, τά τε δίκαια οὐκ ἀπὸ νόμου μᾶλλον ἀνάγκης ἢ τιμωριῶν δι' ἀκούσιος ἀποδιδοὺς, ἀλλ' ἑκών τε καὶ πεφυκὼς πρὸς αὐτὰ εὖ, καὶ οὐδ' ἐν ἀρετῆς μοίρᾳ ὃ μηδὲν ἀδικεῖν πιθέμενος, ὃ μόνον τε αὐτὸς ἀσκεῖν ἀπὸ πάσης κακίας προθυμούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους προσαναγκάζειν δικαίων· μεγαλόφρων τε καὶ δωρημαλικὸς, καὶ εἰς ἐπανόρθωσιν ὧν ἐκάστῳ δέοι τῶν φίλων, ὁπότε γνοίη, προχειρότατος· [g] τά τε πολεμικὰ προφέρειν ἀδενὸς χείρων τῶν ἀειστρατηλικῶν· καὶ εἰ μὴ ὃ σφαλέστερον τῆς πόλεως ἐμποδὼν αὐτῷ τοῖς πολιτεύμασιν ἐγένετο, μεγίστην ἂν ἡ Ῥωμαίων πόλις ὀφείλουσιν εἰς ἡγεμονίαν ἐκ τῶν ἐκείνου πολιτευμάτων ἔλαβεν. ἀλλ' οὐ γὰρ ἐν δυνατὸν ἦν ἅπασας τὰς ἀρετὰς ἐν ἀνθρώπου γενέσθαι φύσει· οὐδὲ φύσεταί πις ἀπὸ θνητῶν καὶ ἐπικήρων σπερμάτων, πρὸς πάντα ἀγαθός. Ἐκείνῳ γε οὖν τοιοῦτος, ὁ δαίμων τὰς ἀρετὰς χαρισάμενος, ἑτέρας οὐκ ἀντυχεῖς χεῖράς τε καὶ ἄλκας προσῆψε. ὃ δὲ πρὸς καὶ φαυλότερον ἦν ἐπ' αὐτῷ τοῖς τρόποις, [h] ὅτι ὃ θεραπευτικὸν τῆς πόλεως ἦν τε ἀσπασμοῖς καὶ [i] προσαγορεύσεσιν, οὐδὲ δὴ ὃ εὐδιάλλακτον καὶ μετριοπαθὲς, ὁπότε δι' ὀργῆς τῳ γένοιτο, οὐδὲ ἡ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ὑπακοσμοῦσα χάρις· ἀλλ' ἀεὶ πικρὸς καὶ χαλεπὸς ἦν. ταῦτά τε δὴ αὐτὸν ἐν πολλοῖς [k] πολέμοις [l] ἔβλαψε, καὶ πάντων μάλιστα ἡ πρὸς τὰ δίκαια καὶ τὴν φυλακὴν τοῖς νόμοις ἄκρατός τε καὶ ἀπαράπειστος, καὶ οὐδὲν τοῦ ὑπεικεῖ διδοῦσα ἀποτομία· ἔοικέ τε ἀληθὲς εἶναι ὃ καὶ τοῖς ἀρχαίων λεγόμενον φιλοσόφων, ὅτι μεσότητές εἰσιν, ἀλλ' οὐκ ἀκρότητες αἱ τοῦ ἠθῶν ἀρεταὶ, μάλιστα δὲ ἡ δικαιοσύνη. οὐ γὰρ μόνον ἐλλείπουσα τοῦ μέτρου πέφυκεν, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλουσα, [m] αὐτοῖς τε οὐ λυσιτελὴς, ἀλλ' ἔστιν ὅτε αἰτία μεγάλων συμφορῶν, καὶ εἰς θανάτους οἰκτροὺς καὶ λύμας ἀνηκέστους καταφέρουσα. [n] Μάρκιον δὲ οὐδὲν ἦν ἕτερον ἀρα ὃ τῆς πατρίδος ἐξήλασεν,

ᾗ

a Εὐτέλεστον *Vat.* & mox εὐφημεῖτε, ut in *Cod. Steph.* structura minus concinna. *b* Αὐτοῦ πολλὰ βοσκήματα *Vat.* *c* Ἐπὶ πυρᾶς *Vat.* *d* Πολυχειρίαν *Vat.* Infra autem ἀφ' πολυχειρίας occurrit, p. 510. v. 40. *e* Τὰ πολέμια *Vat.* *f* Observa hîc τῆς καθ' αὐτὸν, seu τῆς κατὰ τὴν αὐτῆς ἡλικίαν. *Sylb.* *g* Τά τε πολέμια προφέρειν οὐδενὸς *Vat.* *h* Οὐδὲ τὸ *Vat.* *i* Προσαγορεύσεσι *Vat.* *k* Illud πολέμοις non agnoscit *Vat.* *l* Optime in *Cod. Vat.* τῇ φυλακῇ τῶν νόμων ἄκρατός τε καὶ ἀπαραπείστως. Nec aliter legisse visus est *Lapus*, dum vertit; *circa custodiam legum vehemens & indissuasibilis.* Atque eodem plane modo legendum esse voluerunt *Sylb. Port & Casaub.* *m* Cum αὐτοῖς subaudiendum τοῖς ἀστοῖς *civibus.* Sensus & simplicior structura est, ὃ γὰρ μόνον ἐλλείπουσα τοῦ μετρίου, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλουσα, τοῖς ἀστοῖς πέφυκεν ὦ λυσιτελὴς. *Sylb.* *n* Μάρκιον γὰρ *Vat.*

a Τοῖς

καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἀνόνητον ἐποίησεν, ἢ τὸ ἀκεισθὲς καὶ ἄκερσον δίκαιον. [a] τοῖς γὰρ δημόταις εἶκειν τὰ μέτρια δέον, καὶ [b] ἀφιέναι τι τῆς ὀργῆς, καὶ τὰ πρακτὰ φέρεσθαι πρὸς αὐτοῖς, [c] οὐκ ἐβουλήθη, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὰ μὴ δίκαια ἀντιλέγων, μῖσός τε ἤγειρε, καὶ ἐξηλάθη πρὸς αὐτῶν· τῆς τε Οὐολούσκων στρατηλάτης, οὗτος ἅμα τῷ ἀφελῦσαι τὸν πόλεμον, ἀπαλλαγῆναι παρὸν, καὶ μετενέγκασθαι τὴν οἴκησιν [d] ἑτέρωσέ που, ἕως ἂν ἡ κάθοδος ἀσφαλὴς ὑπὸ τῆς πατρίδος, καὶ μὴ προδοθεῖν αὐτὸν ἐχθρῶν ἐπιβουλαῖς καὶ ὄχλων ἀμαθίαις, σκοπῶν οὐκ ἠξίωσεν· ἀλλ' ὑπεύθυνον οἰόμενον δεῖν τὸ σῶμα προδοθεῖν τοῖς πεπιστευκόσι τὴν ἀρχὴν, καὶ λόγον ἀποδοὺς ὧν ἔπραξε κατὰ τὴν ἡγεμονίαν, [e] εἰ φαύλοιό ἀδικῶν, τὴν κατὰ νόμους ὑποστεῖναι δίκην, τῆς ἄκρας δικαιοσύνης οὐ κατολιγωρεῖν ἐθέλησε. εἰ μὲν οὖν ἅμα τοῖς σώμασι διαλυομένοις καὶ ὅ τι ψυχῆς [f] ὅ,τι δή ποτέ ἐστιν ἐκεῖνο, συνδιαλύεται, καὶ ἀδαμῆ οὐδέν ἐστιν ἔτι, οὐκ οἶδ' ὅπως μακαρίσω ὑπολάβω τοὺς [g] μηδὲν ἀπολαύσαντας τῆς ἀρετῆς ἀγαθὸν, διὰ ταύτην δὲ ταύτην ἀπολομένους. εἰ δὲ ἄφθαρτοι μέχρι γε παντὸς [h] τυγχάνουσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν οὖσαι, καθάπερ οἴονταί τινες, ἢ χρόνου μέν τινα [i] ἀπαλλαγὴν τῶν σωμάτων ἐνδιαμένουσι, μήκιστον μὲν αἱ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἐλάχιστον δὲ αἱ τῶν κακῶν, ἀπόχρωσα τιμὴ φαίνοιτ' ἂν τοῖς ἀρετὴν ἀσκοῦσι, καὶ εἰ ἠναλίωται τὰ ἐκ τῆς τύχης, ἡ πρὸς τῶν ζώντων εὐλογία, καὶ μνήμη μέχρι πλείστου προμείνασα χρόνου· ὃ καὶ τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ συνέβη. καὶ γὰρ μόνον Οὐολοῦσκοι τὸν θάνατον ἐπένθησεν αὐτοῦ, καὶ ὡς τῶν ἀρίστων γενόμενον, οὐ τιμῆ ἔχουσιν· ἀλλὰ καὶ Ῥωμαῖοι, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγνώσθη, μεγάλην συμφορὰν ὑπολαβόντες εἶναι τῆς πόλεως, πένθος ἐποιήσαντο ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ· καὶ γυναῖκες αὐτῶν, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ὅτε τοῖς ἰδίοις τε καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύραν, καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα κόσμον, [k] μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι, τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησε χρόνον. ἐτῶν δὲ μὴ ὅλων πάντων ὁμοῦ τι πεντακοσίων ἤδη διαπεπλωκότων εἰς τόνδε τὸν χρόνον, οὐ γέγονεν ἐξίτηλος ἡ τοῦ ἀνδρὸς μνήμη, ἀλλ' ἀείδεται καὶ ὑμνεῖται [l] πρὸς ἁπάντων, ὡς εὐσεβὴς καὶ δίκαιος ἀνήρ. ὁ μὲν δὴ καλαισχὼν Ῥωμαίους κίνδυνος, [m] ἐκ τῶν Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἐπιστρατείας Μάρκιον λαβόντος ἡγεμόνα, μέγιστος τῶν πρὸ αὐτοῦ γενόμενος, [n] καὶ μικροῦ ἀποσχὼν καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν ἀνελεῖν ἐκ βάθρων, τοιοῦτο τέλος ἔτυχεν.

Ἡμέραις δὲ ὕστερον ὀλίγαις ἐξελθόντες εἰς τὸ ὕπαιθρον Ῥωμαῖοι πολλῇ στρατιᾷ, τῶν ὑπάτων ἀμφοτέρων, καὶ προελθόντες ἄχρι τῶν ὅρων τῆς σφετέρας, καὶ στρατοπεδευσάμενοι ἐπὶ λόφοις δυσὶν, ᵖ ὧν ἴδιον ἑκατέρου τῶν ὑπάτων στρατόπεδον ἐπὶ τοῖς ἐρυμνοτάτοις. καὶ μὴν ἔδρασάν [q] γε οὐδὲν μεῖζον, ἀλλ' ἀνέστρεψαν ἀπράκτοι, καίτοι καλὰς ἀφορμὰς δόντων αὐτοῖς τῶν πολεμίων δεξιά τι γενναῖον. πρότεροι γὰρ ἔτι τύπων Οὐο-

Ol. 73 2/3 Per. Jul. 4228. Ann. Chr. 486. V. C. Cas. 266. Varr. 268.

ctum abstulit, quam nimis accurata & severa juris observantia. Quum enim plebejis mediocriter cedere debuisset, eorumque cupiditatibus aliquid remittere, & inter eos principatum obtinere, id facere noluit: sed quod contra res omnes injustas diceret, odium sibi contraxit, & ab iis est expulsus. Quum etiam Volscorum imperium, statim simulatque bellum finitum est, deponere ei licuisset, & alio migrare donec ei reditus à patria concederetur, neque se inimicorum insidiis & imperitæ multitudini objicere, quamvis hæc videret, facere tamen noluit: sed quum existimaret oportere se sui corporis copiam facere, seque reddendis rationibus obnoxium reddere iis qui sibi imperium commiserant, rerumque in imperio à se gestarum rationibus redditis, si maleficii convictus esset, pœnas legibus statutas subire, suæ illius nimis accuratæ juris observantiæ haud præclaram mercedem cepit. ¶ Si igitur una cum corporibus dissolutis & ipsa quoque anima (quæcunque tandem illa sit) dissolvitur & penitus interit, nescio quomodo beatos ducere debeam eos, qui, nullo virtutis fructu percepto, ob eam ipsam tamen perierunt. Sed si animæ nostræ sint plane immortales, ut quidā opinantur; aut si postquam corporibus sint liberatæ ad aliquod tempus durant, virorum quidem bonorum ad longissimum, malorum vero ad brevissimum: satis magnus honor virtutis studiosos (quamvis fortuna his fuerit adversata) sequi videtur, *nimirum* quod à viventibus laudentur, eorumque memoria diutissime permaneat. quod & illi viro contigit. Non solum enim Volsci mortem ejus luxerunt, & ut virum optimum colunt: sed & Romani, ubi ejus casum cognoverunt, magnam calamitatem à rep. acceptam putantes, eum privatim & publice luxerunt: & eorum matronæ, ut mos est illis in luctu domestico & necessariorum funeribus, depositō auro & purpura cæteroque ornatu, atratæ ipsum per annum integrum luxerunt. Quin etiam quum ab illius casu ad hoc usque tempus jam quingenti ferme anni intercesserint, ejus tamen memoria non evanuit: sed ab omnibus ut vir pius & justus canitur & celebratur. Periculum igitur in quo Romani versati fuerant ob arma ipsis à Volscis & Æquis, Marcii ductu auspiciisque illata, quum fuisset omnium superiorum maximum, quumque parum abfuisset quin eo vel tota urbs funditus everteretur, hunc habuit exitum.

LXII.

LXIII. *Expeditio consulum inanis.*

¶ Paucis autem post diebus Rom. cum ingentibus copiis, amborum consulum ductu urbe egressi, & usque ad fines suæ ditionis progressi, castra in duobus collibus posuerunt, ubi uterque consul in munitissimis locis seorsum consedit. nihil tamen memorabile gesserunt; sed re infecta redierunt, licet hostes rei bene gerendæ occasionem egregiam illis præbuissent. nam & ante Volsci & Æqui cum exercitu

a Τοῖς τε δὴ Vat. b Ἐφίναι Vat. c Οὐκ ἠθελήθη Vat. d Ἑτέρωσέ ποι Vat. e Rectius in Cod. Vat. εἴ τι φαίνοιτο ἀδικῶν. f In Cod. Vat. ὅ,τι δή ποτ' ἐστὶν, & versu sequ. ἐδὴν ἔτ' ἐστὶν. g Μηδὲν μὲν ἀπολαύσαντας Vat. h Αἱ ψυχαὶ τυγχάνουσιν Vat. i Mira trajectio. nam πρὸ non ad proximum ἀπαλλαγὴν, sed remotius χρόνου referendum est. Sylb. k Μέλασιν ἀμφιασμοῖς Vat. l Πρὸς πάντων Vat. m Ἐκ τῶν Οὐολούσκων Vat. n Rectius, ut puto, in Cod. Vat. καὶ μικρὸν δεῖν ἀπολέσαι τὴν πόλιν &c. o Ἡμέραις δὲ ὀλίγον ὕστερον Vat. p Pro ὧν sensus requirit aliud, ἃ ἦν, vel ἦσαν, aut tale quidpiam. Sylb. Illud ὧν, quod commode satis abesse potest, omittit Cod. Vat. nec agnovisse videtur Lapus, qui vertit; castra super duobus collibus posuerant utrique consulum seorsum, in munitissimis locis considentes. q Pro γε minus apte in Ed. Steph. [& Cod. Vat.] est τι. Forsan etiam plenius legendum, ἃ μὴν ἔδρασάν γε οὐδὲν ἔτι μεῖζον ἢ ἔλαττον. quo loquendi genere tum alibi utitur, tum supra, p. 487. v. 4. Sylb. r Ἀνέστρεψαν Vat. quod, tanquam usitatius, maluerunt etiam Sylb. & Pors.

Per. Jul. 4228. Ante Chr. 486. Olymp. 73 3/4. V. C. Cat. 266. Var. 268.

citu Romanum agrum invaſerant, in animo habentes hanc occaſionem non prætermittere, ſed adverſarios aggredi, donec eos adhuc perterritos eſſe exiſtimabant, quaſi præ metu deditionem eſſent facturi. Sed orta inter illos ſeditione de imperio, arma corripuerunt, & alii in alios facto impetu conflixerunt, nullis ſervatis ordinibus, nec exſpectato ſigno, ſed confuſe & promiſcue; ita ut magna hinc inde ſtrages edita fuerit. Et niſi ſolis occaſus eos antevertiſſet, tunc uno illo certamine omnes eorum copiæ internecione deletæ fuiſſent. ſed quum nocti prælium dirimenti inviti ceſſiſſent, dirempti ſunt alii ab aliis,& in ſua quique caſtra ſe receperunt. Mane vero motis caſtris utrique domum redierunt. Cæterum, conſules, quum ex transfugis & captivis, qui ex ipſo prælio aufugerant, audiſſent, quanta rabies & furor divinitus immiſſus hoſtes invaſiſſet, nec uſi ſunt oblata optatiſſima occaſione, quum triginta ſtadia non amplius ab illis abeſſent, nec diſcedentes ſunt perſequuti, quo tempore illos jam defeſſos & ſaucios, & paucos è multis reliquos,incompoſito agmine abeuntes, ipſi recentes, & inſtructa acie ſequentes, facili occidione omnes delere potuiſſent. Sed ipſi quoque motis caſtris in urbem redierunt; ſive quod præſenti fortunæ beneficio contenti eſſent; ſive quod ſuo tironum exercitui non fiderent; ſive quod magni illud facerent, ne paucos quidem ſuorum amittere. Reverſi autem in urbem valde ignominioſe ſunt accepti, & ob ſuum illud facinus ignaviæ notati: nec ulla amplius expeditione facta, ſequentibus conſulibus magiſtratum tradiderunt.

λῦσοιεν τε καὶ Αἰκανοὶ σφᾶτον ὅπῃ τῶν Ρωμαίων γῆν ἤκαζον, γνόμιμον ποιησάμενοι μὴ ἀνεῖναι τὸν κινδύνον, ἀλλ' ἕως ἔτι καλαπεπλῆχθαι ὃ ἀντίπαλον ἐδόκουν, χωρεῖν ἐπ' αὐτὰ, ὡς καὶ ἐκύσιον. ἀφ' ἑνὸς ὡρμημένοι θυμοῦ. ταραξάντες δὲ περὶ τῆς ἡγεμονίας κατ' ἀλλήλων, τοῖς ὅπλα ἥρπασαν, καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο, οὔτε καθὰ τάξιν, οὔτε καλὰ πολεμικὰ, ἀλλὰ φύρδην καὶ ἀναμίξ· ὥστε πολὺ ἐξ ἀμφοῖν γενέσθαι φόνον. καὶ εἰ μὴ δύσις ἡλίου ἔφθασεν, ἅπαξ ἂν αὐτοῖς αἱ δυνάμεις διεφθάρησαν. τῇ δὲ νυκτὶ λυθεῖσα ἡ νεῖκος ἀκύσοι ἐξανῆλθον, διεκείρησάν τε ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὅπῃ τοὺς ἰδίους χάρακας ἀπηλλάγησαν. ἕωθεν δὲ ἀναζήσαντες τοὺς δυνάμεις, ἀπῆσαν ἑκάτεροι ὅπῃ τὰ σφέτερα. οἱ δὲ ὕπαλοι πολλά τε αὐτομόλων καὶ αἰχμαλώτων, οἱ πρὸ αὐτοῦ ὅ ἔργον ἀπέφερσαν, ἀκύσαντες οἷα καλέσαι λύσαι καὶ θορυβώδεια τὰ πολέμια, ὅτε συνέπεσεν τῷ κατ' εὐχὴν πολεμίῳ χωρῷ, πεμπόντες ταδίαν οὐ πλεῖον ἀπέχοντες, ὅτε ἀπιόντας ἐδίωξαν, οὐ μὴ κεκμηκότας καὶ τραυματίας, καὶ ὀλίγους ἐκ πολλῶν ἀτάκτους χωρίσαι, ἀκεραιφεῖς αὐτοὶ καὶ σὺν κόσμῳ ἑπόμενοι, ῥᾳδίως ἂν διέφθειραν παντελῶς. λύσαντες δὲ καὶ αὐτοὶ τοὺς χάρακας, ἀπῆσαν ὅπῃ τὴν πόλιν· εἴτε ἀρεσθέντες τῷ παρὰ τύχης πολέμῳ ἀγαθῷ, εἴτε καὶ πιστεύοντες ἀνασκήπτῳ στρατιᾷ τῇ σφετέρᾳ, εἴτε καὶ πολλοῦ ποιούμενοι μηδὲ ὀλίγους τῶν σφετέρων ἀποβαλεῖν. ἀφικόμενοι δὲ εἰς τὴν πόλιν, ἐν αἰσχύνῃ πολλῇ ἦσαν, δειλίας δόξαν ὅπῃ τῷ ἔργῳ φερόμενοι καὶ ὑδεμίαν ἔξοδον ἔτι ποιησάμενοι, παρέδοσαν τοῖς μεθ' ἑαυτοὺς ὑπάτοις τὴν ἀρχήν.

LXIV.

Per. Jul. 4229. Ante Chr. 485. Olymp. 73 3/4. V. C. Cat. 267. Var. 269. Coſſ. C. Aquilio & T. Siccio, bellum cum Hernicis & Volſcis.

¶ Anno inſequenti C. Aquilius & T. Siccius, viri rei militaris periti, conſules fuerunt creati.Senatus autē,conſulibus ad eū de bello referentibus, primum decrevit ut ad Hernicos mitterentur legati, qui ut ab amicis & fœderatis pœnas legitimas repeterent: (nam pop. Rom. Volſcorum & Æquorum bello, quod illi ſuis latrociniis & excurſionibus agros finitimos infeſtaſſent, injuriam acceperat) interim vero dum ab illis acciperent reſponſum, conſules *juſſerunt* quantum maximum poſſent exercitum conſcribere,& ſociorum auxilia miſſis legationibus accerſere, frumentum, arma, pecuniaſque, & res alias ad uſus bellicos neceſſarias, magna hominum manu & celeriter parare. Quum autem legati reverſi, reſponſa ab Hernicis accepta ipſis renunciaſſent; eos negare fœdus unquam publico conſenſu factum ſibi cum pop. Rom. interceſſiſſe,& fœdus cum rege Tarquinio ictum ſolutum eſſe criminari, tum quod ille regno fuiſſet ſpoliatus, tum etiam quod in peregrino ſolo obiiſſet: quod ſi quæ rapinæ & excurſiones in agris à prædonibus fuiſſent factæ, de communi ſententia negare factas; ſed hæc injuſta facinora eſſe privatorum hominum ſuis quæſtibus inſervientium: ac ne illos quidem

Τῷ δὲ ἑξῆς ἐνιαυτῷ, Γαΐου μὲ Ἀχύλλιος καὶ Τίτου Σίκκιος, ἄνδρες ἔμπειροι πολέμων, τὴν ὑπαλείαν παρειλήφεσαν. ἡ δὲ βουλὴ προθέντων λόγον περὶ τοῦ πολέμου τῶν ὑπάτων, πρῶτον ἐψηφίσατο πρεσβείαν πέμψαι πρὸς Ερνίκας, αἰτήσοντας ὡς παρὰ φίλων τε καὶ ἐναντίων δίκας νομίμους· ἠδίκητο γὰρ ἡ πόλις ὑπ' αὐτῶν τὴν Οὐολόσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἐπιστρατείαν, λῃστείας τε καὶ καταδρομὰς τῆς ὁμορούσης αὐτοῖς γῆς· ἕως δ' ἂν τὰς παρ' ἐκείνων λάβωσιν ἀποκρίσεις, στρατιὰν ὅσην δυνατὸν πλείστην καταγράφειν τοὺς ὑπάτους, καὶ τοὺς συμμάχους πρεσβείων ἀποστολὰς παρακαλεῖν, ὅπου τε καὶ ὅπλα καὶ χρήματα, καὶ τἆλλα ὅσων ἔδει τῷ πολέμῳ, διὰ πολυχειρίας παρασκευάσασθαι, καὶ ὅ τι τάχει. ὡς δὲ ἀπῆγγελλαν αὐτοῖς ἀναστρέψαντες οἱ πρέσβεις, ἃς παρὰ τῶν Ερνίκων ἔλαβον ἀποκρίσεις, ὅτι συνθήκας μὲν οὐ φασὶν αὐτοῖς εἶ) πρὸς Ρωμαίους κοινὰς γενομένας ὑδέποτε, ταῖς δὲ πρὸς βασιλέα Ταρκυνίου ὁμολογίας αἰτιῶντο λελύσθαι, τήν τε ἀρχὴν ἀφαιρεθέντος ἐκείνου, καὶ τεθνηκότος ὅπῃ τῆς ξένης· εἰ δέ τινες ἁρπαγαὶ καὶ καταδρομαὶ τῆς χώρας ἐγένοντο ἀφ' ἡμῶν, οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης γεγονέναι λέγουσιν, ἀλλ' ἰδιωτῶν ἀδικήματα μελέτωντα τὰ ἴδια· καὶ οὐδὲ τοὺς ταῦτα δεδρακότας

a Διὰ δίκης Vat. b Legendum videtur καὶ παρείληλμαι, vel μὲ παρειλήλμασι. Sylb. Melius in Cod. Vat. ὅτι καὶ τάξιν, ὅτ' οὐκ παρειλήλμασι. c Εφθασεν, ἅπασαν ἂν Vat. d Et ἀπίκτους retinere poſſumus, & ἀπίκτους admittere, ut alicubi infra. Sylb. e Ἀκύσιον ἐς τὴν πόλιν Vat. f Juxta Latinos cum ſimplici λ ſcribi debet. g Sictius legitur etiam apud Caſſiodorum. verum Gelenio & Lapo magis placuit Sicinius, ut eſt apud Livium. Cognomina horum, ex Faſtis Siculis & Cuſpinianis, ſunt Fuſcus & Sabinus, ut Sigonius prodidit. Sylb. h Convenientius παρειλήφασι. Vat. i In Ed. Steph. ἐψηφίσατο. ſed ſingulare & magis analogum eſt, & paullo poſt repetitur p. 511. v. 3. Sylb. k Καὶ τ' ἄλλα. & p. 511. v. 1. οἱ τ' εἰσὶν. at mox v. 48. ἀλλὰ ἰδιωτῶν in Cod. Vat. l Gelenius videtur maluiſſe εἰσιντες. Sylb.

a Τῶν

δεξασθαι παρέχειν οἵοί τέ εἰσιν, ὅτι δίκην, ἕτερα ἀντὶ αὐτῶν τοιαῦτα πεπονθέναι λέγοντες καὶ ἀνίεσαν καὶ δέχεσθαι τὸν πόλεμον. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα, ἐψηφίσατο νέμασθαι τὸν καλαγραφεῖς ἐκ τῶν νεωτέρων στρατιὰν τριχῆ· τούτων τὸν μίαν ἄγοντα Γάϊον Ακύλλιον ὁμόσε τῇ Ερνίκων στρατιᾷ χωρεῖν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἤδη καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις· τὸν δὲ ἑτέραν Τίτον Σίκκιον ὅτι Οὐολούσκους ἄγει, τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων· τὸν δὲ λοιπὴν τρίτην μερίδα [b] Ωὐολαβέλλα Λάρκιον Σπόριον, ὃς ἦν ἀποδεδειγμένος ἀπὸ τῶν ὑπάτων ἔπαρχος, τὸν ἔχειν τὸν πόλεως χώραν φυλάττειν· τοὺς δὲ ὑπὲρ τὸν στρατιωτικὸν καλάλοσον, ὅσοι δυνάμεν εἶχον ἔτι βαστάζειν ὅπλα, ταχθέντας ὑπὸ [c] σημείοις, τάς τε ἄκρας φρουρεῖν τὸν πόλεως, καὶ τὰ τείχη, μή τις [d] αἰφνίδιον πολεμίων γένηται ἔφοδος, ἐξεστρατευμένης τὸν νεότητος ἁθρόας. ἡγεῖσθαι δὲ τὸν δυνάμεως τούτης Αὖλον Σεμπρώνιον [e] Ατρατῖνον, ἄνδρα τῶν ὑπατικῶν. ἐγένετο δὲ ταῦτα ἐν διὰ μακροῦ.

Ακύλλιος μὲν [f] οὖν ἕτερος τῶν ὑπάτων, ἐν τῇ Πραινεστινῶν χώρᾳ τὸν Ερνίκων στρατὸν ὑπερμένοντα καταλαβών, ἀντικαθεστρατοπέδευσεν ὡς ἐδυνάτο μάλιστα ἀγχοτάτω, σταδίους ἀπὸ τῆς Ρώμης ἀπέχων ὀλίγῳ πλείους διακοσίων. τρίτῃ δὲ ἀφ' ἧς κατεστρατοπέδευσεν ἡμέρᾳ, προελθόντων ἐκ τοῦ χάρακος τῶν Ερνίκων εἰς τὸ πεδίον ἐν τάξει, καὶ τὰ σημεῖα ἀράντων τῆς μάχης, ἀνέζευγε καὶ αὐτὸς τὴν δυνάμιν ἐν κόσμῳ τε καὶ τάξει· ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ ἐγένοντο ἀλλήλων, ἔθεον ἀλαλάξαντες ὁμόσε, [g] πρῶτοι μὲν οἱ ψιλοί, σφενδόναις τε βολαῖς καὶ τοξεύμασι, καὶ λίθοις ἀπὸ σφενδόνης μαχόμενοι, [h] καὶ πολλὰ τραύματα ἔδοσαν ἀλλήλοις· ἔπειτα ἱππεῖς ἱππεῦσι συῤῥάπτουσι καθ' ἵλας ἐλαύνοντες, καὶ ὃ πεζὸν τῷ πεζῷ κατὰ σπείρας μαχόμενον. ἔνθα δὴ καλὸς ἀγὼν ἦν, [i] σὺν θυμοῦ ἀμφοτέρων ἀγωνιζομένων, καὶ μέχρι πολλοῦ διέμενον ἀδέτεροι τοῖς ἑτέροις ἐν χωρίῳ ἐν ᾧ ἐτάχθησαν εἴκοντες. ἔπειτα ἡ Ρωμαίων ἤρξατο κάμνειν φάλαγξ, οἷα διὰ πολλοῦ δὴ μεταξὺ χρόνου τότε πρῶτον ἠναγκασμένη ὁμίλειν πολέμῳ. τοῦτο συνιδὼν Ακύλλιος ἐκέλευσε τοὺς ἀκμῆτας, ἔτι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο φυλαττομένους, ἐπιόντα τὰ κάμνοντα τῆς φάλαγγος· ὑπελθεῖν μέρη, τοὺς δὲ τραυματίας, καὶ τοὺς ἀπειρηκότας, ὀπίσω τῆς φάλαγγος [k] ἀπέναι. οἱ δὲ Ερνικες, ὡς ἔμαθον κινουμένους αὐτοῖς τοὺς λόχους, φυγῆς τε ἄρχειν τοὺς Ρωμαίους ὑπέλαβον, καὶ ωὐξηκελθυσάμενοι [l] ἀλλήλους ἐμβάλλουσι πυκνοῖς τοῖς λόχοις εἰς τὰ κινούμενα τῶν πολεμίων μέρη, καὶ οἱ ἀκροφυεῖς τῶν Ρωμαίων ὀπίσω ὄντας αὐτοὺς δέχονται· καὶ ἐκ τοῦ αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἀμφοτέρων ἐκθύμως ἀγωνιζομένων μάχη καρτερά· καὶ γὰρ οἱ τῶν Ερνίκων ἐξεπληροῦντο λόχοι τοῖς ἀκμῆσιν ἐπεμπομένοις εἰς τὰ κάμνοντα ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων. ἐπεὶ δὲ ἦδη δείλης ὀψίας ἐκ τοῦ ἦν, ωὐξηκαλέσας τοὺς ἱππεῖς ὁ ὕπατος, [m] νυνὶ δὲ ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι ἐμβάλλειν τοῖς πολεμίοις κατὰ δεξιὸν κέρας, αὐτὸς ἡγήμων τῶν

quæ hæc patrassent, à se ad supplicium posse dedi, & sibi quoque alias ejusmodi injurias illatas dicere, & de iis vicissim conqueri, & se paratos esse ad bellum lubenter excipiendum. Senatus his rebus cognitis copias ex junioribus conscriptas trifariam dividi jussit: & C. Aquilium cum una harum parte Hernicorum exercitui obviam ire; (nam illi quoque in armis jam erant) secundam ab altero consule T. Siccio contra Volscos duci: cum tertia vero parte reliqua, Sp. Largium, qui à cons. præfectus *urbis* fuerat creatus, agros urbi proximos custodire: veteranos vero milites, qui ob ætatem militiæ erant immunes, quotquot adhuc arma ferre possent, sub signis dispositos, urbis arces, & mœnia custodire; ne qua vis hostium repentina ingrueret, tota juventute ad militiam profecta. his autem copiis præsse A. Sempronium Atratinum, virum consularem. Hæc autem omnia brevi temporis spatio peracta sunt.

Pr. Jul. 4219. *Ante Chr.* 485. *Olymp.* 73 $\frac{1}{4}$. *V. C. Cat.* 267. *Var.* 269.

¶ Aquilius igitur alter consul in agro Prænestino copias Hernicorum se exspectantes nactus, castra sua posuit ex adverso quam proxime illos potuit, ita ut paullo plura quam ducenta stadia ab urbe abesset. Tertio vero die ex quo castra posuerat, quum Hernici ex castris copias acie instructa in planitiem produxissent, & pugnæ signum dedissent, ipse quoque suas copias ordine & acie instructa contra eos eduxit. Quum autem alii ad alios propius accessissent, sublato clamore concurrerunt: ac primum levis armaturæ milites, missilium jactu & sagittis & lapidibus funda emissis pugnantes, & multa vulnera alteri alteris intulerunt: deinde vero equites in equites facto turmatim impetu conflixerunt, & peditatus cum peditatu catervatim pugnans. Tunc acriter pugnatum est, utrisque fortiter dimicantibus. diuque ita manserunt, quod neutri alteris loco, in quo collocati fuerant, cederent. Deinde Romana acies laborare cœpit, quod post longum temporis intervallum tunc primum ad bellum proficisci ac præliari coacta fuisset. Aquilius, hac re animadversa, jussit eos qui adhuc erant recentes, & qui ad hoc ipsum reservabantur, partibus aciei laborantibus succedere: eos vero, qui saucii & defessi erant, in ultimam aciem se recipere. At Hernici, ubi cognoverunt eorum cohortes moveri, existimarunt Romanos fugæ initium facere: &, cohortati se invicem, denso agmine in hostium fluctuantem aciem impressionem fecerunt. Romani vero, qui recentes erant, eorum impetum exceperunt: utrisque autem strenue pugnantibus prælium atrox redintegratum est. nam & ipsorum Hernicorum cohortes explebantur recentibus, quos duces in defessorum locum submittebant. Quum autem jam vespertinum crepusculum instaret, consul, cohortatus equites ut tunc viri fortes essent, ipse cum equitum ala, cui præerat, in dextrum hostium cornu impetum fecit.

LXV.

a Τῶν δὲ πλὼ μὲν μίαν τὸν ὕπατον *Vat.* b Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* παραλαβόντα Σπόριον Λάρκιον, ὃς ἦν ἀποδεδειγμένος ὑπὸ τῶν ὑπάτων. c Rectius vel σημείαις legemus, vel σημείοις, ut supra, p. 447. v. 14. *Sylb.* d Αἰφνίδιον adverbialiter hic accipiendum, vel legendum αἰφνίδιος. *Sylb.* In *Cod. Vat.* expresse αἰφνίδιος. e Ατρατῖνον *Vat.* f Οὖν ἕτερος τῶν ὑπάτων *Vat.* g Πρῶτον μὲν οἱ ψιλοὶ *Vat.* Perperam πρῶτον ὑψηλοῖς in *Ed. Steph.* h Si conjunctio καὶ in tertium abhinc comma transferatur, ante πρῶτον, structura erit concinnior. *Sylb.* i Εκθύμως *Vat.* quod, à *Dionysio* etiam paullo infra usurpatum, maluerunt *Sylb.* & *Port.* k Απεῖναι *Vat.* l Αλλήλοις *Vat.* m Forsan rectius νυνί γε, vel νυνὶ δή. *Sylb.* Δὲ pro δὴ positum existimat *Port.* illud autem plane omittit *Vat.*

a Malim

Per. Jul. 4219. Ante Chr. 485. Olymp. 73 3/4. V. C. Cat. 267. Var. 269.

fecit. Illi vero, quum aliquantulum eorum impetum ſuſtinuiſſent, inclinarunt, atque ibi magna cædes facta. Itaque, dextrum Hernicorum cornu jam laborabat, & loco cedebat in quo fuerat collocatum: ſed lævum adhuc reſiſtebat, & dextrum Romanorum premebat. veruntamen hoc quoque non multo poſt loco ceſſit. Nam Aquilius cum fortiſſimorum juvenum manu eo quoque ſubſidio venit, & animos eorum confirmabat, nominatim appellans eos quorum virtus in ſuperioribus prælliis ſpectata erat; & ſigna cohortium, quæ ſegnius pugnare videbantur, ipſis ſigniferis abrepta in mediam hoſtium aciem conjiciebat, ut metus pœnæ legibus ſtatutæ, niſi ſigna recepiſſent, eos rem fortiter gerere cogeret: & ipſe ſemper, ſiqua pars ab hoſte premeretur, opem ei ferebat, donec & alteram partem loco pepulit. Denudatis autem lateribus, ne ipſa quidem media acies locum tenuit: ſed poſt hæc Hernici, perturbatis ordinibus, effuſa fuga vallum petere cœperunt; & Romani illos cædentes inſequebantur. Tantaque animi alacritas exercitum Rom. in illo prælio tunc invaſit, ut nonnulli vel ipſum vallum hoſtium aſcendere conarentur, id à ſe primo impetu captum iri ſperantes. Quorum alacritatem nec tutam nec utilem cernens conſul, ſuos receptui canere juſſit, & eos invitos à munitionum oppugnatione revocavit; veritus ne de ſuperiore loco telis petiti cum ignominia & magna clade pedem referre cogerentur, & gloriam ex ſuperiore victoria partam delerent. Tunc igitur (jam enim ſol ad occaſum vergebat) Romani læti & canentes pæana in caſtra ſunt reverſi.

LXVI. ¶ Sequenti vero nocte ingens ſtrepitus & clamor ex caſtris Hernicorum exaudiebantur, & faces multæ collucentes cernebantur. deſperantes enim ſe ad iterandum prælium poſſe ſufficere, caſtra deſerere injuſſu ducum decreverant: atque hæc fuerat confuſionis & clamoris eorum cauſſa. Nam omnes pro viribus & celeriter fugiebant, & alteri alterorum auxilium implorabant; gemitus ac preces eorum, qui vel ob vulnera vel ob morbos relinquebantur, negligentes. Quum Romani id ignorarent, & ex captivis ante audiſſent novas Hernicorũ copias ſuis ſubſidio venturas, & clamorem & tumultum ob illorum adventum excitatum exiſtimarent, arma corripuerunt, valloque corona militum cincto, ne qua vis repentina noctu ſibi afferretur, modo colliſis armis omnes ſtrepitum edebant, modo, quaſi in prælium ruerent, crebros clamores tollebant. At hæc quoque Hernicis ingentem terrorem incuſſerunt; &, quaſi jam inſequente hoſte premerentur, diſperſi alii alias in partes fuga ferebantur. Quum autem dies illuxiſſet, & equites, qui exploratum miſſi fuerant, ipſis renunciaſſent, nec ullas novas co-

ἵλης. οἱ δὲ, ὀλίγον πνὰ δεξάμενοι χεῖνον αὐτὸς, ἐγκλίνουσι, ϗ γίνε) φόνο ⊙ εἰ⊙ῶθα πολύς. ὅ μὲν δεξιὸν τ Ερνίκων κέρας ἐπόνει τε ἤδη, ϗ ἐξέλειπε τ τάξιν· ὅ δὲ εὐώνυμον ἔπι ἀντεῖχε, ϗ πειλῶ τ Ῥωμαίῳ δεξιῶ· μετ' ὀλίγον μθύτοι ϗ τῶτο ὐπέδωκεν. ὁ γὰρ Ακύλλι⊙ τὺς ἀείτους τ νέων ἐπαγόμθ⊙, παρεβοήθ κἀκεῖ, ⊙ δ θαῤῥιώνων τε ϗ ἐξ ὀνόματος [b] ἀποκαλῶν τὺς εἰωθότας ὐ ταῖς πρὶν ἀεισεύειν μάχαις· τά τε σημεῖα τ λόχων, ὅσοι μὴ ἔῤῥωμθώς ἐδόκευ ἀμυνεῖθ, ⊙ δ τ σημειοφόρων ἁρπάζων, εἰς μέσους ἐῤῥίπει τὺς πολεμίους, ἵνα ὅ δέ⊙ αὐτὺς τῆς ὐνόμυ τιμωρίας, εἰ μὴ ἀνασώσαιντο τὰς σημείας, ἄνδρας ἀσθθὺς εἰ) ἀναγκάσῃ· τῷ τε κάμνοντι αὐτὸς παρεβοήθ μέρει ἀεὶ, ἕως ἐξέωσε τῆς ῥάστως ϗ θάττονος [c] μέρους. φιλοθέντων δὲ τ ἄκρων, ϗδὲ τὰ μέσα παρέμθνε. φυγὴ [d] δὲ τῶν Ερνίκων μᾶ τῶτο ἐγένετο ὅτι τ χάρακα τεταραγμθήν τε ϗ ἄκοσμ⊙· ϗ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοῖς κτείνοντες ἠκολύθουν. τοσαύτη δὲ ἄρα ⊙ θυμία ⊙ δ τὸν τότε ἀῶνα τῇ Ρωμαίων ῥαπιᾷ ὐπέπεσεν, ὥτε καὶ τοὺ χάρακ⊙ τ πολεμίων πειρᾶθαί τινας ὑπβαίνειν, ὡς ἐξ ἐρόδ χειρωσομθύους· ὧν ὐκ ἀσφαλῆ τ ⊙θυμίαν, ϗδ' ὐ τῷ συμφέροντι γνομθίῳ ὁρῶν ὁ ὕπατ⊙, σημῆναι κελεύσας τὸ ἀνακλητικὸν, καλεῖσθαι τοὺς ὁμόσε χωρῶντας, ἀκόντας [e] ἐπὶ τ ἐρυμάτων, δείσας μὴ ἐξ [f] ὑπερδεξίων ε βαλόμενοι, σὺν αἰχμῇ τε ϗ μᾶ μεγάλης βλάβης ἀναγκαθῶσιν ὑποχωρεῖν, ἔπειτα ϗ τ ὐκ τ προτέρας νίκης εὔκλειαν ἀφανίσωσι. τότε μ οὖν ἤδη ϗ γὰρ ἰῶ ⊙ δύσιν ἠλίῳ· χαίροντές τε ϗ παιανίζοντες οἱ Ρωμαῖοι κατεστρατοπέδευσαν.

Τῇ δὲ ὑπιούσῃ νυκτὶ ψόφος τε ἠκούετο πολὺς ὐκ ἔ χάρακος τ Ερνίκων ϗ βοὴ, ϗ πολλὰ ἐφαίνετο [h] σέλαα λαμπάδων. ἀποῤῥίνοντες γὰρ ἔτι ἀνθέξειν ἑτέρᾳ μάχῃ, καταλιπεῖν τ χάρακα ἔγνωσαν αὐτοκελεύστοι· ϗ ὃ ποιῆσαν αὐτὴ τ ἀταξίαν ϗ βοὴν, τῶτο ἰῶ. ὡς γὰρ εἶχον ἕκαστοι δυνάμεως, [i] ϗ κῦ τάχος ἔφευγον ἐπιβοῶντές τε ϗ ὑπιβοώμθοι, τ δὲ ὑπολειπομθύων, διὰ τραύματα ἢ νόσους, οἰμωγὰς ϗ λιτανείας ὐ ῥᾳδενὶ λόγῳ πθέμενοι. τῶτο ἀγνοοῦντες οἱ Ρωμαῖοι, πεπυσμένοι δὲ ⊙δὲ τ αἰχμαλώτων ⊙έτερον ὅτι δυνάμις Ερνίκων ἑτέρα μέλλει βοηθὸς ἥξειν τοῖς σφετέροις, [k] ϗ τ βοὴν ϗ παραχὴν ὑπὸ τῆ ἐκείνων ἀφίξει γεγονέναι νομίζοντες, τά τε ὅπλα ἀνέλαβον, ϗ τ χάρακα ⊙ειστεφανώσαντες, μή τις ἔφοδος αὐτοῖς γένοιτο νύκτωρ, τοτὲ μ ὅπλων κλύπον ἐποίουν ἀθρόοι, τοτὲ δὲ, ὥσπερ εἰς μάχην ὁρμώμενοι, θαμινὰ ἐπιλάλαζον. τοῖς δὲ Ερνίξι καὶ ταῦτα δέ⊙ μέγα παρεῖχεν, ϗ ὡς διωκόμενοι ⊙ὸς τῶν πολεμίων, ἀτρεμίδες ἄλλοι κατ' [l] ἄλλας ὁδύς· ἡμέρας δὲ γενομθύης, ἐπειδὴ ἀπήγγειλαν αὐτοῖς [m] οἵ τε πεμφθέντες ὑπὲ τ κατασκοπὴν ἱππεῖς, ὡς ὅτε δυνάμις ἑτέρα παρῄει σύμμαχος τοῖς πολεμίοις, οἵ τε τῇ

a Malim Ρωμαίων, ut præcedit τὸ δέξιον τῶν Ερνίκων κέρας. *Sylb.* b Ανακαλῶν *Vat.* c Μέρος etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* alioqui (ut inquit *Sylb.*) maluerit quiſpiam κέρας. d Δὴ *Vat.* e Optime in *Cod. Vat.* λὰ τ ἐρυμάτων. quod & ipſe ſenſus poſtulat, & reponendum eſſe viderant *Sylb.* & *Port.* f Hîc retinet accentum ſimplicis δεξιῶ, alibi ὑπερδεξίων legimus. g Rectius βαλόμθοι. *Sylb.* βαλόμθοι αἰχμὴ *Vat.* h Σέλα λαμπάδων *Vat.* i Vel tollenda ϗ vel diſtinguendum poſt τάχος. *Sylb.* Omnem plane ſcrupulum eximit *Cod. Vat.* qui legit hoc modo: ὡς γὰρ ἕκαστοι δυνάμεως εἶχον ἐ τάχος ἔφευγον ἐπιβοῶντες ἀλλήλους ϗ ἐπιβοώμθοι. nec aliter in *Lapi Cod.* nam vertit; *ut erat cuique virium plus aut minus, ſive velocitatis, fugiebant, vocantes alii alios & vocati.* k Καὶ τῶ βοὴν τι ϗ παραχὴν *Vat.* l Optime in *Cod. Vat.* ἄλλας ὁδύς ἤιον. quod verbum *Sylburgio* non occurrebat; qui διέφυγον, διέδραν, διεσκεδάσθησαν. vel ſimile quodpiam aliud, deeſſe viderat. m Οἱ πεμφθέντες *Vat.* Οἱ ἐκπεμφθέντες legendum eſſe placuit *Sylburgio.*

534 τῇ ὑστέρᾳ ὡρδηταξάμενοι μάχῃ πεφεύγασιν, ἐξαγαγὼν τ' δυνάμιν ὁ Ακύλλιος, τόν τε χάρακα τῶν πολεμίων αἱρεῖ μεστὸν ὄντα [a] ὑποζυγίων καὶ ἀλφάς καὶ ὅπλων· καὶ τὰς τραυματίας αὐτῶν οὐκ ἐλάττους ὄντας τ' πεφυγότων λαμβάνει· τήν τε ἵππον ἐκπέμψας ὅπῃ τοὺς ἐσκεδασμένους ἀνὰ τάς ὁδούς τε καὶ τὰς ὕλας, πολλῶν γένεσ σωμάτων ἐγκρατής· καὶ ὃ λοιπὸν ἤδη τῆς Ερνίκων γῆν ἐπῄει, λεπλατῶν ἀδεῶς, οὐδενὸς ἔτι ὑπομένοντος εἰς χεῖρας ἰέναι. ταῦτα μὲν Ακύλλιος ἔδρασε.

Ο δὲ ἕτερος τ' ὑπάτων Τίτος Σίκκιος, ὁ πεμφθεὶς ἐπὶ Οὐολούσκους, ὅσον ἦν κράτιστον τ' δυνάμεως [b] μέρος, εἰς τ' Οὐελιτρανῶν χώραν [c] εἰσέβαλεν. ἐνταῦθα γὰρ ἦν Τύλλος [d] Αττιος ὁ τ' Οὐολούσκων ἡγεμών, τὴν ἀκμαιοτάτην συνειλεγμένος στρατιάν, γνώμην ἔχων τὰ συμμαχικὰ Ρωμαίων πρῶτον κακῶσαι, ὥσπερ ὁ Μάρκιος ἔδρασεν, ὅτε ἤρχετο μὲν πολέμου, δόξας δὲ τῷ αὐτῷ φόβῳ Ρωμαίους ἔτι διαμένειν, καὶ μηδεμίαν τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν κινδυνεύουσι πέμψειν βοηθείαν. ὡς δὲ ὤφθησάν τε καὶ εἶδον ἀλλήλας αἱ δυνάμεις, οὐδὲν ἔτι [e] ἀναβαλλόμενοι συμῆκαν εἰς ὃ αὐτό. ἦν δὲ ὁ χῶρος ὁ μεταξὺ τ' στρατοπέδων, ἐν ᾧ τ' μάχην ἔδει γενέσθαι, λόφος πετρώδης πολλαχῇ περικλεαγὼς· ἔνθα ἱππέως ἡ ἵππος ἔμελλεν ἔσεσθαι χρησίμη. μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ τ' Ρωμαίων ἱππεῖς, καὶ οὐ αἰσχύνῃ δέμενοι εἰ παρόντες τῷ ἀγῶνι μηδὲν προσωφελήσουσιν, ἐδέοντο δὲ ὑπάτου προσελθόντες ἀθρόοι, ἐᾶσαι σφᾶς καταβάντας ἀπὸ τ' ἵππων, μάχεσθαι πεζούς, εἰ τοῦτο δοκεῖ αὐτῷ κράτιστον εἶναι. κἀκεῖνος πολλὰ ἐπαινέσας, καταβιβάζει τε ἀπὸ τ' ἵππων, καὶ σὺν ἑαυτῷ τεταγμένους εἶχεν ὑποσκόπους τε καὶ ἐπανορθωτὰς τοῦ κάμνοντος ἐσομένους. καὶ ἐγένοντο τότε νίκης λαμπρᾶς σφόδρα ἐσομένης ἕτοι Ρωμαίοις αἴτιοι. ὃ μὲν γὰρ πεζὸν ἀμφοτέρων, [f] πλήθει τέως μάλιστα ἦν ἀνθρώπων καὶ ὁπλισμοῖς ὁμοιότροπον, τάξεώς τε κόσμῳ καὶ μάχης ἐμπειρίᾳ, καθά τε ἐπαγωγαῖς καὶ ὑποχωρήσεις, πληγάς τε αὖ καὶ φυλακὰς ὡσαύτως. [g] μετέμαθον γὰρ Οὐολοῦσκοι πάντα τὰ πολέμια ἐξ οὗ Μάρκιον ἔσχον ἡγεμόνα, καὶ εἰς τὰ Ρωμαίων τρόπους ἐχώρησαν ἤθη. διέμενον οὖν ὅπῃ πλεῖστον χρόνον τῆς ἡμέρας ἀγχωμάλως αἱ φάλαγγες ἀγωνιζόμεναι, καὶ ἡ τοῦ χωρίου φύσις ἀνώμαλος ὅσα, ἑκατέροις πολλὰ εἰς τὸ πλεονεκτεῖν κατ' ἀλλήλων παρεῖχετο. οἱ δὲ ἱππεῖς τ' Ρωμαίων διχῇ νείμαντες ἑαυτούς, οἱ μέν, κατ' πλάγια τ' πολεμίων ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρως ἐμβάλλουσιν· οἱ δὲ περιελθόντες διὰ τοῦ λόφου, τοῖς κατόπιν ὑπερβάλλουσιν. [h] ἔπειτα οἱ μέν, εἰσακοντίζουσι τὰς λόγχας· οἱ δὲ, τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τοῖς ἱππικοῖς ξίφεσι μακεστέροις οὖσιν κατὰ βραχίονας παίοντες, καὶ ὡδὶ τὰς [i] ἀγκύλας καθαφέροντες, πολλῶν μὲν τὰς ἀμυνομένας ἢ σκεπούσας τὰ σώματα χεῖρας αὐτοῖς σκεπάσμασί τε καὶ ἁμυντηρίοις [k] ἀπέκοπον,

pias hoſtibus auxilio veniſſe, eoſque fugiſſe qui pridie acie inſtructa pugnarant, Aquilius, educto exercitu, hoſtium caſtra, jumentis & commeatibus atque armis referta, in ſuam redegit poteſtatem; & milites eorum vulneratos cepit, non pauciores iis qui fugerant; & emiſſo equitatu in eos qui per vias & ſylvas diſperſi erant, multos vivos cepit; atque poſtea Hernicorum agros, factis in eos excurſionibus, populatus eſt impune, quod nullus amplius cum eo manus conferre auderet. Atque hæc quidem ab Aquilio geſta ſunt. *Per. Jul.* 4229. *Ante Chr.* 485. *Olymp.* 73 3/4. *V. C. Cat.* 267. *Var.* 269.

¶ Alter vero conſul, T. Siccius, qui in Volſcos cum totius exercitus robore fuerat miſſus, in Veliternum agrum irruptionem fecit. Nam ibi erat Accius Tullus Volſcorum dux, qui florentiſſimum exercitum comparaverat, in animo habens Romanorum ſocios primum vexare, ut fecerat Marcius belli initio; ratus in eadem formidine Romanos adhuc verſari, nec ulla auxilia *ſociis* eorum cauſſa periclitantibus miſſuros. Ubi vero copiæ apparuerunt, & in mutuum conſpectum venerunt, ſine ulla mora conflixerunt. Locus autem, qui inter utraque caſtra intercedebat, in quo pugnandum erat, tumulus erat ſaxoſus & variis in partibus ſalebroſus; ubi equitatus neutris uſui erat futurus. Quum autem Rom. equites id animadverteſſent, ſibique turpe duxiſſent, ſi certamini intereſſent & nihil ſuis prodeſſent, uno agmine conſulem adierunt, eumque rogarunt, ut (ſi hoc illi optimum videretur) ſibi ex equis deſcendere, & pedeſtrem pugnam committere permitteret. Ille vero quum eos valde laudaſſet, ex equis deſcendere juſſit, & inſtructos circa ſe habebat; ut inſpicerent quid faciendum eſſet, & laboranti aciei parti ſuccurrerent. iſtique illius valde inſignis victoriæ à Rom. partæ auctores fuerunt. Nam tunc utrorumque copiæ pedeſtres, & hominum numero ferme pares & armaturæ genere ſimiles, & aciei inſtruendæ ratione, & pugnandi peritia, & in invadendo hoſte & pede referendo, & in infligendis vitandiſque ictibus pariter exercitatæ erant. Volſci enim omnem ſuam militandi rationem mutarant, ex quo Marcium ducem habuerant, & ad Romanos mores ſe accommodarant. Itaque ad multum diem acies æquo marte pugnarunt,* atq; loci natura inæqualis multa utrinque adverſus ſe invicem præbebat commoda, adeo ut nunc horum nunc illorum melior eſſet conditio. At equites Rom. bifariam diviſi, pars in hoſtium latus à dextro cornu impreſſionem fecerunt, pars vero ſuperato collis ambitu † in eorum terga cum impetu irruerunt. ac mox alii lanceas ejaculati ſunt, alii vero equeſtribus gladiis longioribus congredientium brachia ferientes, & ictus ad ipſos uſque cubitos infligentes, multorum manus repugnantes aut corpora protegentes una cum ipſis armis, quibus ſe protegebant LXVII.

a Υποζυγίων τι Ⓒ *Vat.* *b* Ante vel poſt μέρος deſideratur participium ἀναλαβὼν, vel aliud ſimile. *Sylb.* Tale quidpiam habuiſſe videtur *Lapi Cod* nam vertit; *robur omne copiarum ſumens.* *c* Εἰσέβαλεν *Vat.* *d* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* tam hîc loci quam alibi ſcriptum Αττιδιος. *e* Ἀναβαλόμενοι *Vat.* *f* Non dubito quin ſcribi debeat, πλήθει τε ὡς μάλιστα. præſertim quod in *Cod. Vat.* mutato paullulum verborum ordine, habeamus πλήθει τι ἀνθρώπων ὡς μάλιστα ἦν καὶ ὁπλισμοῖς. *g* Κατέμαθον γὰρ οἱ Οὐολῦσκοι *Vat.* *i* Ἐπειδ' οἱ μὲν *Vat.* *i* Crurum ἀγκύλας hîc intelligi nil vetat, *poplites* ſcilicet: ut ἀγκύλη ποδὸς in *Gloſſario* exponitur *poples.* Sin brachii ἀγκῶνα malis, vertes *brachia & cubitos. Sylb.* *l* Rectius ἀπέκοπτον (ut mox p. 514. v. 2. ἐμπίπτειν) in *Cod. Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* * Paullo liberius *Portus*: & loci inæqualis natura utroſque multum juvabat, ut nunc horum nunc illorum melior eſſet conditio. † In extremum hoſtis agmen fecerunt impetum. *Gelen.*

Per. Jul. 4229. Ante Chr. 485. Olymp. 73 3/4. V. C. Cat. 267. Var. 269.

tegebant ac defendebant, amputarunt: multorum etiam genua & talos profundis vulneribus consauciantes, de firmissimo gradu semineces dejecerunt. Jamque Volsci undique premebantur: nam à fronte pedites, à latere & à tergo equites illis instabant. Quamobrem quũ supra vires fortiter se gessissent, & multa audaciæ & peritiæ facinora edidissent, omnes fere, qui in dextro cornu erant, concisi fuerunt. Qui vero in media acie, atque in altero cornu collocati fuerant, ubi dextrum vide-runt perruptum, & eodem modo Rom. equites contra se tendentes, explicatis ordinibus pedetentim vallum repetebant, & equites Romeos instructa acie sequebantur. Ubi autem ad munitiones ventum est, equitibus vallum variis in partibus castrorum ascendentibus, acriter ancipitique prælio iterum pugnatum est. laborantibus vero Romanis, consul, jussis peditibus allata materia fossas replere, primus ivit cum fortissimis equitibus ad firmissimam castrorum portam, qua parte aditus dabatur: rejectisque ejus propugnatoribus, excisisque portæ cataractis, vallum est ingressus, peditesque suos venientes recepit. At Accius Tullus cum robustissimis & audacissimis quibusque Volscis cum eo congressus est, multisque fortibus facinoribus editis (erat enim ille quidem valde strenuus bellator, sed ad imperium parum idoneus) labore fessus & multis vulneribus fatigatus cecidit. Castris autem captis, cæterorum Volscorum alii pugnantes concisi sunt, alii abjectis armis se ad victorum supplices preces verterunt. paucissimi vero fuga servati domum redierunt incolumes. His autem Romæ cognitis per nuncios à consulibus missos, maximo gaudio populus est affectus; moxque ad agendas diis gratias adornata sacrificia, atque decreti consulibus triumphales honores, non tamen pares ambobus: sed Siccio quidem, quia majore terrore remp. liberasse videbatur, insolenti Volscorum exercitu deleto, & eorum duce cæso, majorem triumphum concessit; atque ille, prælatis spoliis & ductis captivis, atque militibus victoriæ sociis prosequentibus, urbem est ingressus curru invectus, quem equi aureis frenis ornati trahebant, regia indutus veste, ut in majoribus triumphis fieri solet. Aquilio minorem triumphum, quem ipsi ovationem vocant, decreverunt. Declaratum est autem à me & ante quod esset discrimen inter hunc & majorem triumphum. Hic autem ingressus est urbem pedibus cum reliqua sua pompa. Atque hic annus ita finitus est.

Triumphus de Volscis & Hernicis.

LXVIII. *Coss. Proculo Virginio & Sp. Cassio III. Æqui, Volsci, & Hernici debellati.*

¶ Sequentes Coss. Proculus Virginius, & Sp. Cassius tertium, cum urbanis sociorumque copiis ad bellum sunt profecti: & sortiti inter se provincias, Virginio Æqui, Cassio Hernici & Volsci obtigerunt. Æqui autem, mu-

πολλὺς δὲ γονάτων τε καὶ ἀσφαλῶν πληγαῖς βαθείαις ἀπὸ [a] κρατίστης βάσεως ἐρρίπτουν ἡμιθανεῖς. ὠθισμὸς τε [b] πάντοθεν Οὐολούσκοις ὃ δεινὸν οὐκ ἐμὲ τὸ πρόσωπον οἱ πεζοὶ αὐτοῖς ἐνέκειντο, οὐκ ἐκ τῶν πλαγίων τε καὶ τῶν κατόπιν, οἱ ἱππεῖς. ὥστε ὑπὲρ δυνάμιν ἀλκὴν γενόμενοι, καὶ πολλὰ ἔργα τόλμης τε καὶ ἐμπειρίας ἀποδειξάμενοι, μεροῦ δεῖν πάντες οἱ ὃ δεξιὸν κέρας ἔχοντες κατεκόπησαν. οἱ δὲ ἐν μέσῃ τε τῇ φάλαγγι τεταγμένοι καὶ ὅτι ἕτερον κέρως, ἐπειδὴ ὃ δεξιόν τε παρερρηγμένον εἶδον, καὶ τὸ αὐτὸν τρόπον ἐποίησαν, σφίσι τοὺς τῶν Ρωμαίων ἱππεῖς, ἐξελίξαντες τοὺς λόχους, βάδην ἀπεχώρουν ὅτι τὸν χάρακα, καὶ οἱ τῶν Ρωμαίων ἱππεῖς [c] τάξει ἠκολούθουν. ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ ἐρύμασι ἦσαν, ἑτέρα γίνεται μάχη, τῶν ἱππέων ἐπιβαινόντων τοῖς προβεβουρώμασι καὶ πολλὰ μέρη τοῦ χάρακος, ὀξέα καὶ παλίντροπος. συνεμένων δὲ τῶν Ρωμαίων, ὁ ὕπατος, κελεύσας τοῖς πεζοῖς ὕλην προσενεγκαμένους ἐπιβῶσαι τὰς τάφρους, πρῶτος ἐχώρει καὶ ὁ ἐπίβατον, ἔχων τοὺς ἀρίστους τῶν ἱππέων, ὅτι τὰς ἐχυρωτάτας τοῦ χάρακος πύλας. ἀνασείλας δὲ τοὺς περὶ αὐτῶν μαχομένους, καὶ τοὺς καταῤῥάκτας τῶν πυλῶν διακόψας, ἐντὸς ἐγεγόνει τῶν ἐρυμάτων, καὶ τοὺς ἐπιόντας τῶν ἑτέρων πεζῶν ἐδέχετο. Τύλλος δὲ Ατιλιος, ἔχων τοὺς ἐῤῥωμενεστάτους καὶ εὐτολμοτάτους Οὐολούσκων, ὁμόσε αὐτῷ χωρεῖ καὶ πολλὰ ἔργα γενναῖα ἀποδειξάμενος. ἐν ᾧ μὲν ἀγωνιστὴς μὲν πολέμου σφόδρα ἄλκιμος, σφαλῆναι δὲ οὐκ ἰκανὸς· ὑπὸ κόπου τε καὶ πλήθους τραυμάτων καταπονηθεὶς ἀποθνήσκει. τῶν δὲ ἄλλων Οὐολούσκων, ἐπειδὴ ὁ χάραξ ἡλίσκετο, οἱ μὲν, ἀγωνιζόμενοι καὶ ἐκόπησαν· οἱ δὲ, τὰ ὅπλα ῥίψαντες, πρὸς ἱκεσίαν τῶν κρατησάντων ἐτράποντο· ὀλίγοι δέ τινες ὅτι τὰ οἰκεῖα φεύγοντες ἀπεσώθησαν. ἀφικομένων δὲ εἰς τὴν Ρώμην ἀγγέλων, ὡς ἀπέστειλαν οἱ ὕπαλοι, μεγίστη χαρὰ τὸν δῆμον κατέσχεν, καὶ αὐτίκα μὲν τοῖς θεοῖς χαριστηρίους ἐψηφίσαντο θυσίας, τοῖς δὲ ὑπάτοις τὴν τῶ θριάμβων τιμὴν προσέθεσαν· ἐμοὶ μὲν οὖν δοκοῦσι τὴν αὐτὴν γε ἀμφοτέροις. ἀλλὰ Σικκίῳ μὲν, ἐπειδὴ φόβου μείζονος ἐλευθερωκέναι ἐδόκει τὴν πόλιν, τὴν Οὐολούσκων ὑβριστὴν καθελὼν στρατὸν, καὶ τὴν ἡγεμόνα αὐτῶν ἀποκλείσας, τὴν μείζονα πομπὴν ἐψηφίσαντο· καὶ εἰσήλασεν ὁ ἀνὴρ, [d] ἔχων τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὴν συναγωνισαμένην δύναμιν, ἅρματι παρεμβεβηκὼς χρυσοχαλίνων ἵππων, τὴν βασιλικὴν ἀμφιεσμένος ἐσθῆτα, ὥσπερ τοὺς μείζονας [g] θριάμβους νόμος. Ακυλλίῳ δὲ τὴν ἐλάττονα θρίαμβον [h] ἀπέδωκε, ὃν αὐτοὶ καλοῦσιν [i] ὠάν. [k] δεδήλωται μοι διὰ τῶν προτέρων ἣν ἔχει διαφορὰν θατέρου πρὸς τὸ μείζονα. καὶ εἰσῆλθεν ὁ ἀνὴρ πεζός, τὰ λοιπὰ τὴν πομπῆς ἐπαγόμενος. καὶ ὃ ἔτος τοῦτο ἐτελεύτα.

Οἱ δὲ μετὰ τούτων τὴν ὑπατείαν παραλαβόντες [m] Πόπλιος Οὐεργίνιος, καὶ Σπόριος Κάσσιος [n] τρίτον τότε ἀποδειχθεὶς ὕπατος, τάς τε πολιτικὰς καὶ τὰς συμμαχικὰς ἀναλαβόντες δυνάμεις, ἐξῆσαν εἰς τὴν ὑπαθρον· Οὐεργίνιος μὲν ἐπὶ

a Malim κρατίστης: ut sæpe nomine κρατιρὸς & adverbio κρατιρῶς utitur. *Steph.* b Πάντοθεν τοῖς Οὐολούσκοις *Vat.* c Melius ἐὸ τάξει, quo modo & infra aliquoties. *Steph.* d Omittit *Vat.* e Πρὸς ἱκεσίας *Vat.* f Ἀγων τὰ λάφυρα *Vat.* g Post θριάμβους deest verbum κρατεῖν. *Sylb.* Ad sententiam absolvendum κρ videtur desiderari. Forsan tamen legendum, ὥσπερ τῶ μείζονα θριάμβου νόμος, vel ὥσπερ τοῖς μείζονας θριάμβους ἄγεσιν νόμος, ut alibi loquitur. *Port.* h Pro ἀπέδωκεν legendum vel ἀπέδοσαν vel ἀπέδειξεν. *Sylb.* & *Port.* i Supra (p. 300. v. 44) ὐάσην habuimus: & utrobique ὠάσην legendum esse suspicor, quod ad Latinum *ovationis* nomen proprius accedat. *Sylb.* Verum ὐάσην malit *Casaub.* atque ὠ pro ὐ scriptum esse existimat. k Post δεδήλωται deest conjunctio δέ. *Sylb.* l Lib. 5. p. 301. m Πρόκλ- legendum esse viderunt *Interpretes*; & *Sigonius* tum ex alio auctoris loco (p. 505. v. 17.) tum è *Cod. MSS. Diodori* confirmat. *Sylb.* n Cassii consulatus primus incidit in annum urbis CCLII. p. 302. v. 25. secundus in annum urbis CCLXI. p. 364. v. 18. *Sylb.*

a Κάσσιος

ὅπῃ τὰς Αἰκανῶν πόλεις, [a] Κάσσιος δὲ ἐπὶ τὰς Ερνίκων τε καὶ Οὐολούσκων, διαλαχόντες τὰς ἐξόδους. Αἰκανοὶ μὲν οὖν ὀχυρώσαντες τὰς πόλεις, καὶ τὰ πλείστα ἄξια ἐκ τῶν ἀγρῶν ἀνασκευασάμενοι, τήν τε γῆν θερεώρων ἡμμένην, καὶ τὰς αὐλὰς [b] ἐμπιπραμένας· ὥστε καὶ πολλὴν εὐπέτειαν Οὐεργίνιος, ὅσην ἐδυνήθη πλείστην αὐτῶν γῆν κείρας τε καὶ λωβησάμενος, [c] ἐπεὶ οὐδεὶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐξήει μαχούμενος, ἀπῆγε τὸ στράτευμα. Οὐολοῦσκοι δὲ καὶ Ερνικες, ἐφ' οὓς ὁ Κάσσιος ἐστράτευσε, γνώμην μὲν ἐποιήσαντο ἡμμένης τῆς χώρας θερισμῶν, καὶ σωθέντων [d] εἰς τὴν πόλιν· οὐ μὴν ἔμειναν γε οὐδὲ τοῖς ἐγνωσμένοις, χώρας τε ἀγαθῆς κειρομένης, ἣν οὐ ῥᾳδίως [e] ἀναληψεσθαι ἔτι ἤλπιζον, οἰκίαις ὑπαχθέντες, καὶ τοῖς ἐρύμασιν [f] οὐ σφόδρα ὀχυροῖς οὖσιν, εἰς ἃ καταπεφεύγασιν, ἀπιστοῦντες, ἀλλὰ πρεσβείας ἀπέστειλαν πρὸς τὸ ὕπατον, ὑπὲρ καταλύσεως μὲν πολέμου [g] δεησόμενοι· Οὐολοῦσκοι μέν, πρότεροι· καὶ ἆθλον ἦν τοι τὸ εἰρήνης ἔτυχον, ἀργύριόν τε δόντες ὅσον αὐτοῖς ὁ ὕπατος ἔταξεν, καὶ τἆλλα ὅσων ἔδει τῇ στρατιᾷ πάντα ὑπηρετήσαντες· καὶ ἦν τοι μὲν ὑπήκοοι Ρωμαίοις ἔσεσθαι ὡμολόγησαν, ἤδη ἐπὶ μεταποιούμενοι τὸ ἴσον. [h] Ερνικες δὲ, ὕστεροι, ἐπειδὴ μεμονωμένους ἑαυτοὺς εἶδον, ὑπὲρ εἰρήνης τε καὶ φιλίας διελέγοντο πρὸς τὸ ὕπατον. ὁ δὲ Κάσσιος, πολλὴν καθηγορίαν πρὸς τοὺς πρέσβεις κατ' αὐτῶν διαθέμενος, πρῶτον ἔφη δεῖν αὐτοὺς τοὺς τῶν κεκρατημένων τε καὶ ὑπηκόων ποιήσαντες, τότε διαλέγεσθαι περὶ φιλίας· τῶν δὲ πρεσβευτῶν ποιήσειν τὰ δυνατὰ καὶ μέτρια λεγόντων, ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἀργύριόν τε, ὃ κατ' ἄνδρα τοῖς στρατιώταις εἰς ὀψωνιασμὸν ἔθος ἦν [i] μηνῶν δεδόσθαι, καὶ διὰ μηνὸς τροφὰς ἀποφέρειν. ἕως δ' ἂν ταῦτα [k] εὐπορήσωσι, ταχύς τινα χρόνον ἡμερῶν, ἀνοχὰς αὐτοῖς ἐδίδου τοῦ πολέμου. ὑπηρετησάντων δὲ αὐτοῖς ἅπαντα τῶν Ερνίκων διὰ τάχους καὶ μὴ προθυμίας, καὶ τοὺς [l] περὶ φιλίας διαλεξομένους ἀποστελάντων αὖθις, ἐπαινέσας αὐτοὺς ὁ Κάσσιος, ἀνέπεμψεν ἐπὶ τὴν βουλήν. [m] τοῖς δὲ οὐ σὺν δίκῃ πολλὰ βουλευσαμένοις ἔδοξε δίκαιον μὲν τοὺς ἄνδρας εἰς φιλίαν. ἐφ' οἷς δὲ γενήσονται δικαίοις αἱ πρὸς αὐτοὺς συνθῆκαι, Κάσσιον τὸν ὕπατον γνῶναί τε καὶ φῆσαι· ὅ,τι δ' ἂν ἐκείνῳ δόξῃ, τοῦτο καὶ ἐμοὶ σφίσι κύριον.

nitis oppidis, & chariſſimis quibuſque rebus ex agris in oppida comportatis, agrum vaſtari & villas in ſuo conſpectu incendi patiebantur; ita ut Virginius facillime quantam maximam potuit eorum agri partem ceciderit & vaſtarit, &, quum nemo ad eum defendendum exiret, copias *domum* reduxerit. Quinetiam Volſci & Hernici, contra quos Caſſius erat profectus, agri vaſtationem pati ſtatuerant, atque in urbes confugiebant. haud tamen in ea ſententia permanſerunt; tum quia æquo animo ferre non poterant fertilem agrum vaſtari, quem non facile amplius à ſe reparari poſſe ſperabant; tum etiam quia ſuis munitionibus parum firmis, in quas confugerant, minime fidebant: ſed legatos ad coſſ. miſerunt, pacem petituros; primum quidem Volſci: & facilius iſti pacem impetrarunt, pecunia conſuli perſoluta quanta imperata fuerat, & ſuppeditatis cæteris rebus quæ exercitui erant neceſſariæ. atque hi promiſerunt fore ut pop. Rom. imperio parerent, de nulla juris æquabilitate cum eo amplius contendentes. Deinde Hernici, ubi ſe à cæteris deſtitutos viderunt, de pace & amicitia cum conſule egerunt. At Caſſius, longa oratione apud legatos accuſata eorum gente, reſpondit; prius illis facienda, quæ populos victos & ſubactos facere decet, ac ita demum de amicitia agendum. Quum autem legati dicerent ſe facturos quod fieri poſſet & moderatum eſſet, illis aliquot menſium pecuniam, quæ militibus viritim pro ſtipendio numerari ſolet, & commeatus in unum menſem imperavit. ad quæ facilius paranda aliquot dierum præſtituto tempore, illis inducias conceſſit. Quum autem Hernici omnia celeriter & alacriter illis miniſtraſſent, & legatos de amicitia acturos iterum miſiſſent, Caſſius eos à ſe laudatos ad ſenatum remiſit. Patribus autem poſt longam conſultationem placuit eos in amicitiã recipi. verum, de conditionibus & legibus fœderum Caſſium conſulem cognoſcere, eaſque conſtituere; & quicquid illi placuiſſet, id à ſe ratum haberi.

Per. Jul. 4230. *Ante Chr.* 484. *Olymp.* $\frac{73}{74}$. $\frac{4}{1}$. *V.C. Cat.* 268. *Var.* 270.

537 Ταῦτα τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, ἀναστρέψας εἰς τὴν πόλιν ὁ Κάσσιος θρίαμβον καθῆγεν ἀξίᾳ [n] μείζονι, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν κεχειρωμένος, χαίρει μᾶλλον ἁρπάζων ὃ τίμιον, ἢ τῷ δικαίῳ λαμβάνων, ὃς [o] οὔτε πόλεις ἑλὼν ἐκ τειχομαχίας, οὔτε ἐν ὑπαίθρῳ μάχῃ στρατιὰν πολεμίαν τρεψάμενος, αἰχμάλωτα καὶ σκῦλα, οἷς κοσμεῖται θρίαμβος, ἤμελλε καθάξειν. τοιγάρτοι δόξαν αὐθαδείας καὶ οὐδὲν ἔτι τῶν ὁμοίων τοῖς ἄλλοις φρονεῖν, τοῦτο ἔργον αὐτῷ πρῶτον φθόνον ἤνεγκε. διαπρα-

LXIX. ¶ Facto hoc S C. Caſſius in urbem reverſus triumphum maximum agere volebat, quod maximas gentes ſubegiſſet; gratia potius hunc honorem uſurpans, quam jure capiens: ſiquidem quum nec ullas urbes expugnaſſet, nec ullas hoſtium copias acie foris fudiſſet, nullos captivos aut ſpolia, quibus triumphus ornari ſolet, in pompa traducturus erat. Itaque hoc primum arrogantiæ opinionem ei conciliavit; &, quod præter alios cives ſe ita extolleret, invidiam ei conflavit. Impetrato autem triumpho,

a Κάσσιος δ' ἐπὶ τοὺς Ερνίκων τε καὶ Οὐολούσκων κλήρῳ λαχόντες τὰς ἐξόδους *Vat.* *b* Ἐμπιμπραμένας *Vat.* *c* Ἐπειδὴ οὐδεὶς ὑπὲρ αὐτῆς ἐξήει μαχούμενος *Vat.* *d* Quum nullius urbis ulla mentio facta ſit, malim εἰς τὰς πόλεις. *Port.* *e* Convenientius ἀναληψεσθαι: & mox (v. 13.) καταπεφύγασιν. *Sylb.* Ut ἂν cum ἀναληψεσθαι ſubaudiatur, placet *Porto*: qui & καταπεφύγασιν retinendum cenſet. *f* Οὐ σφόδρα ἰσχυροῖς *Vat.* *g* Δεησόμενος legit *Portus*; ut participium hoc ad legatos referatur, non ad eos qui legatos miſerunt. *h* Ερνικες δ' ὕστεροι *Vat.* *i* Hanc lectionem in *Lapi* etiam codice fuiſſe, oſtendit verſio, *pecuniam militibus viritim ad emenda obſonia menſium, & cibaria in menſem afferre.* Ubi ſi μηνῶν mendo caret, cum *Lapo* accipiendum erit pro μηνὸς ἑκάστου, ſeu κατὰ μῆνα: quod & μηνιαῖον vocant, ſeu menſtruum ſtipendium. *Gelenius* indefinite verterat, *in ſtipendium aliquot menſium.* Sed fieri poteſt ut nomen numerale ſit omiſſum. Infra certe Vejentibus imperantur χρήματα εἰς ὀψωνιασμὸν ἐξ μηνῶν, & rurſum, ἀργύριον εἰς ὀψωνιασμὸν ἑαυτῶν, itidemque ἀργύριον εἰς ὀψωνιασμὸν ἑξαμήνου. *Sylb.* Totam ſententiam hoc modo legit *Portus*: ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἀργύριόν τι, ὃ κατ' ἄνδρα τοῖς στρατιώταις εἰς ὀψωνιασμὸν ἔθος ἦν δεδόσθαι, μηνῶν τινων διδόναι. *k* Vel ellipſis eſt τοῦ κατὰ ante ταῦτα, vel legendum εὐπορήσωσι facile pararent. *Port.* *l* Περὶ τῆς φιλίας *Vat.* ſupra tamen (v. 24.) περὶ φιλίας. *m* Τοῖς δ' ἐκ, & mox (v. 35.) τοῦτ' εἶναι in *Cod. Vat.* *n* Δεύτερον in *Vat.* & *Lapi Cod.* Μείζονι retineri poſſe cenſet *Sylb.* præſertim cum hæc maximi triumphi poſtulatio invidiam ei conflaverit: qui ſi minori vel mediocri contentus fuiſſet, minori ſe invidia gravaviſſet. Imo μείζονι veram eſſe lectionem perſuaſum habet *Portus*: quod huic ſuperlativo reſpondere videatur quod ſequitur, ὡς τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν κεχειρωμένος. *o* Οὔτε πόλεις κατὰ κράτος ἑλὼν ἐκ τειχομαχίας, οὔτ' ἐν *Vat.* *p* Τοῦτο τὸ ἔργον *Vat.*

Per. Jul. 4230. *Ante Chr.* 484. *Olymp.* $\frac{73}{74}$. 4. *V. C. Cat.* 268. *Var.* 270.

umpho, pacis Hernicis datæ conditiones protulit. hæ autem transcriptæ erant ex Latinorum fœdere. quas iniquo animo ferebant maximi natu & honoratissimi quique, eumque suspectum habebant, quia indignum censebant Latinis cognatis suis Hernicos alienigenas honore æquari; atque eos, quorum ne vel minima quidem merita erga pop. Rom. exstarent, ejusdem humanitatis esse participes, cujus homines spectatissimæ benevolentiæ: ejus etiam superbiam molestè ferebant, quod, quum senatus hunc honorem ei habuisset, vicissim patribus eundem honorem non detulisset, nec de communi patrum sententia, sed arbitratu suo scriptas pacis conditiones protulisset. Ita nimia felicitas homini res est periculosa & detrimentosa. Hæc enim multis insanæ superbiæ * clam est caussa, & cupiditatum humanam naturam excedentium illis est auctor: quod & illi viro accidit. Nam tribus consulatibus & duobus triumphis ipse solus hominum ætatis suæ à pop. Rom. honoratus, elatius se gerebat, & tyrannidem affectabat. Cogitans autem, regnum vel tyrannidem affectantibus longe omnium facillimam & tutissimam esse viam, quæ multitudinis favorem aliquibus beneficiis conciliaret, eamque ex manibus ejus qui publica largitur res ad victum necessarias accipere assuefaceret, ad hanc se convertit: & mox re cum nullo communicata, erat enim amplus quidam ager publicus neglectus, & à ditissimis occupatus, hunc statuit plebi dividere. Et, si huc usque progressus, his fuisset contentus; fortasse res illi ex sententia successisset. Jam vero quum plura affectaret, seditionem non parvam excitavit, ex qua infelix exitus ei contigit. Volebat enim & Latinos in agri designati partem recipere, & Hernicos recens civitate donatos, harumque gentium favorem sibi hoc pacto conciliare.

Cassius ad principatum aspirat.

LXX. ¶ Hæc in animo habens, postridie ejus diei quo triumphavit, plebem ad concionem convocavit; & quum in suggestum processisset, ut mos est iis qui triumpharunt, primum rationem rerum à se gestarum reddidit; cujus hæc erant capita: primo suo consulatu Sabinos de principatu contendentes prælio à se victos, populique Rom. imperio parere coactos: secundo, civilem seditionem sedatam, plebemque in patriam à se reductam; & Latinos pop. Rom. cognatos, sed semper ejus imperii & gloriæ æmulos, æquo civitatis jure illis impertito, à se patriæ conciliatos, ita ut Romam non amplius adversariam sed patriam vocarent: hoc autem tertio consulatu, Volscos ex hostibus amicos fieri à se coactos; & Hernicos, gentem magnam & potentem, & pop. Rom. vicinam, ita ut ei plurimum & obesse & prodesse posset, se auctore

ξάνθος δὲ τὸ θείαμβον αὐτῷ δοθῆναι, ταῖς πρὸς Ερνικας ὁμολογίαις. [a] αὗται δὲ ἦσαν ἀντίγραφοι τῶν πρὸς Λατίνους γενομένων. ἐφ' αἷς πάνυ ἠχθοντο οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ τιμιώτατοι, καὶ δι' ὑποψίας αὐτὸν ἐλάμβανον, οὐκ ἀξιοῦντες τὸ ἴσης τιμῆς τοῖς συγγενέσι Λατίνοις τοὺς ἀλλοεθνεῖς Ερνικας τυγχάνειν· ἀδὲ τοῖς πολλὰ εὐνοίας ἔργα ἐπιδεικνυμένοις τοὺς [b] μηδ' ὁπῶν δεδρακότας, τῶν αὐτῶν φιλανθρώπων μετέχειν· τό τε ὑπεροψίας καὶ ἀνδρὸς ἀχθόμενοι, ὃς ὑπὸ τῆς βουλῆς τιμηθείς, οὐκ ἀντετίμησεν αὐτὴν τοῖς ἴσοις, οὐδὲ μιᾷ κοινῇ γνώμῃ τῶν συνέδρων, ἀλλ' ὡς αὐτῷ ἐδόκει γεγράψας ἐξήνεγκε τὰς ὁμολογίας. [c] ἰῶ τε ἄρα ὦ σὺ [d] τοῖς" πολλοῖς εὐτυχεῖν, σφαλερὸν ἀνθρώπῳ χρῆμα καὶ ἀσύμφορον· αὐχήματός τε οὐδ' ἀνοήτου πολλοῖς αἴτιον γινόμενον, λανθάνει καὶ ἐπιθυμιῶν [e] ἀρχηγὸν οὐκ ἀγνοσῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ὃ καὶ τῷ ἀνδρὶ ἐκείνῳ συνέβη. τρισὶ γὰρ ὑπατείαις, καὶ δυσὶ θριάμβοις ὑπὸ τῶν τότε ἀνθρώπων ὑπὸ τῆς πόλεως τετιμημένος, σεμνότερον [g] αὑτὸν ἦγε, καὶ μοναρχικῆς ἐξουσίας ἐλάμβανε πόθον, [h] ἐνθυμούμενον ὅτι τοῖς βασιλείας ἢ τυραννίδος ἐφιεμένοις ῥᾴστη τε καὶ ἀσφαλεστάτη ἐστὶ πασῶν ὁδός, ἡ τὸ πλῆθος εὐεργεσίαις πισὶν ὑπαγομένη, καὶ οὐκ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ διδόντος τὰ κοινὰ σιτεῖσθαι ἐθίζουσα, τούτῳ ἐτρέπετο· καὶ αὐτίκα οὐδενὶ [i] προσειπών· ἰῶ γάρ τις χώρα δημοσία πολλὴ παρημελημένη τε καὶ ὑπὸ τῶν εὐπορωτάτων κατεχομένη, τούτῳ ἔγνω τῷ δήμῳ διανέμειν. καὶ εἰ μὲν ἄχρι τοῦδε ἐλθὼν ἠρκέσθη, τάχα ἂν αὐτῷ κατὰ νοῦν τὸ ἔργον ἐχώρησεν· νῦν δὲ πλειόνων ὀρεγόμενος φασὶν οὐ μικρὰν ἤγειρεν, ἐξ ἧς οὐκ εὐτυχὲς τὸ τέλος αὐτῷ συνέβη. Λατίνους τε γὰρ ἠξίου τῇ καταγραφῇ τῆς χώρας συμπεριλαμβάνειν, καὶ τοὺς νεωστὶ προσληφθέντας εἰς τὴν πολιτείαν Ερνικας, [k] οἰκεῖα ἑαυτῷ προσκευάσαι τὰ ἔθνη.

Ταῦτα διανοηθείς, τῇ μιᾷ τῶν θειάμβων ἡμέρᾳ συνεκάλεσε τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν· καὶ παρελθὼν ὅπου τὸ βῆμα, ὡς ἔθος ἐστὶ ποιεῖν τοῖς τεθριαμβευκόσι, πρῶτον μὲν ἀπέδωκε τὸν ὑπὲρ τῶν πραχθέντων αὐτῷ λόγον· ἦν δὲ κεφάλαια τάδε· ὅτι τὸν μὲν πρώτης ὑπατείας τυχὼν, τὸ Σαβίνων ἔθνος ἀντιποιούμενον τῆς ἡγεμονίας μάχῃ νικήσας, [l] ἠνάγκασεν ὑπήκοον Ρωμαίοις γενέσθαι· ἀποδειχθεὶς δὲ ὕστερον ὕπατος, τὴν ἐμφύλιον ἔπαυσε τῆς πόλεως στάσιν, καὶ κατήγαγε τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα· Λατίνους δὲ [m] συγγενεῖς ὄντας τῆς Ρωμαίων πόλεως, ἀεὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς δόξης αὐτῆς φθονοῦντας, εἰς φιλοτιμίαν συνήγαγε, καὶ ἰσοπολιτείας μεταδούς, ὥστε μηκέτι ἀντίπαλον, ἀλλὰ πατρίδα [n] τὴν Ρώμην ὀνομάζειν· πείσας δὲ καταλῦσαι ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀρχήν, Οὐολούσκους τε ἀνάγκασε φίλους ἀντὶ πολεμίων γενέσθαι, καὶ τὸ Ερνίκων ἔθνος, μέγα τε καὶ ἄλκιμον, καὶ πλησίον σφῶν κείμενον, βλάπτειν τε καὶ ὠφελεῖν

538

[a] Αὗται δ' ἦσαν *Vat.* [b] Μηδ' ὁπῶν ἀγαθὸν δεδρακότας in *Vat.* & *Lapi Cod.* [c] Fallitur *Portus*, qui sequens ἀνθρώπῳ de Cassio accipi posse existimat: nam de toto hominum genere intelligendum. Sane vel particula ἄρα, cujus elegans est & frequens in hujusmodi καθόλου ἀποφάνσεσι usus, id evincit. *Casaub.* [d] Deest *Vat.* [e] Cum ἀρχηγὸν subaudiendum è præcedentibus γινόμενον, vel legendum ἀρχηγῶν. *Sylb.* [f] Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* μόνος τῶν τότε *Vat.* [g] Ἑαυτὸν *Vat.* [h] Ἐνθυμούμενον δὲ ὅτι *Vat.* quod placuit etiam *Porto.* ἐνθυμούμενός τι legisse visus est *Lapus*: nam vertit, *cogitansque.* [i] Προσίπων *Vat.* quo modo vel προσειπὼν legisse videtur *Lapus*, dum vertit *nemini prædicens.* Si vero (inquit *Sylb.*) προσειπὼν retinere velis, significabit *nemine compellato, re cum nemine communicata.* [k] Vel (cum *Porto*) legendum οἰκεῖά τι ἑαυτῷ, ut hæc pendeant ab illo ἠξίου: vel (cum *Sylburgio*) dicendum post τὰ ἔθνη desiderari participium βουλόμενον. quod quidem agnovisse videtur *Lapus*, dum vertit, *has sibi gentes proprias parare cogitans.* [l] Ὑπήκοον ἠνάγκασεν *Vat.* [m] Συγγενεῖς μὲν ὄντας *Vat.* [n] Τὴν Ρώμην νομίζειν *Vat.* * Ita vertit *Portus*, ac si legisset γινόμενον λωφῶντας, καὶ ἐπιθ. &c.

a Fortasse

λεῖν τὰ μέλιστα ἱκανώτατον, ἐκύρσιον ὑπηλάσατο. ταῦτα δὲ δὴ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις διεξελθών, ἠξίου τὸν δῆμον ἑαυτῷ προσέχειν τὸν νοῦν, ὡς καὶ πάντας τοὺς ἄλλους πρόνοιαν ἔχοντι αὐτοῦ κοινῇ, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν ἔξοντι χρόνον. τελευτῶν δὲ τοῦ λόγου, τοσαῦτα ἔφη καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ ποιήσειν τὸν δῆμον, ὥστε ἅπαντας ὑπερβάλλεσθαι τοὺς ἐπαινουμένους ὅτι τῷ φιλεῖν καὶ σώζειν ὅ δημοτικόν. καὶ ταῦτα ἔφη ποιήσειν οὐκ εἰς μακράν. διαλύσας δὲ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ χρόνον οὐδὲ ἀκαριαῖον διαλιπών, [a] τῇ καλόπιν ἡμέρᾳ συνεκάλει τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον, ὀρθὴν καὶ φοβερὸν θεὶς ὅτι τοῖς ῥηθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ λόγοις· καὶ πρὶν ἑτέρου τινὸς ἄρξασθαι λόγου, τὸ ἀπόῤῥητον ὃ τῷ δήμῳ φυλαχθεῖσαν γνώμην εἰς μέσον ἤνεγκεν, ἀξιῶν τοὺς βουλευτάς, ἐπειδὴ πολλὰ ὁ δῆμος τῇ πόλει χρήσιμος γέγονε, τὰ μὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, [b] τὰ δὲ εἰς τὸ ἑτέρων ἄρχειν συλλαβόμενος, πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσασθαι, τήν τε χώραν αὐτῷ νεμηθῆναι ὅση πολέμῳ κεκληθεῖσα λόγῳ μὲν ἦν δημοσία, ἔργῳ δὲ τῶν ἀναιδεστάτων τε καὶ συν οὐδενὶ δικαίῳ καὶ ἐγκτητῶν παλαιῶν· καὶ τὸ ὑπὸ Γέλωνος τοῦ Σικελίας τυράννου πεμφθέν σης σφίσι δωρεᾶς σίτου, ἣν προῖκα δέον πᾶσι διανεῖμαι τοὺς πολίτας, ὠνητὴν ἐλάμβανον οἱ πένητες, ἀποδιδόναι τὰς τιμὰς τοῖς ὠνησαμένοις ἐξ ὧν εἶχε τὸ κοινὸν χρημάτων.

Εὐθὺς μὲν οὖν ἔτι λέγοντος αὐτοῦ, θόρυβος ἦν πολὺς, [c] ἀχθομένων πάντων καὶ οὐχ ὑπομενόντων τὸν λόγον. ἐπειδὴ δὲ ἐπαύσατο, ὅ,τε συνύπατος αὐτοῦ Οὐεργίνιος πολλὴν ἐποιήσατο κατηγορίαν, ὡς φασιν εἰσάγοντος, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οἱ πρεσβύτατοί τε καὶ τιμιώτατοι, μάλιστα δὲ Ἄππιος Κλαύδιος· καὶ μέχρι πολλῆς ὥρας ἠγωνισμένοι τε καὶ τὰ [d] ἔσχατα κατ' ἀλλήλων ὀνείδη λέγοντες ἔτοι διετέλεσαν. τῇ δὲ κατόπιν ἡμέρᾳ ὁ μὲν Κάσσιος ἐκκλησίας συν- 539 εχεῖς συνόμου, ἐξεδημαγώγει τὸ πλῆθος, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς κληρουχίας λόγους συνέφερεν, καὶ πολὺς ἦν ἐν ταῖς κατηγορίαις τῶν ἀντιπεραιτέρω. ὁ δὲ Οὐεργίνιος τὴν βουλὴν ὀσημέραι [e] συναγαγὼν, μὴ κοινῆς γνώμης τὰ πατρικίων ἀντιπαρεσκεύαζετο φυλακάς τε καὶ κωλύσεις νομίμους. καὶ ἦν πρὸς [f] ἑκατέρῳ τῶν ἀκολουθούντων τε καὶ φυλακὴν τῷ σώματι παρεχόντων πολύ· ὅ μὲν ἄπορον [g] καὶ ῥυπαρὸν τε καὶ πᾶν τολμᾶν πρόχειρον, ὑπὸ τῷ Καισίῳ τελασμένον· [h] τὸ δὲ εὐγενέστατόν τε καὶ καθαρὸν, ὑπὸ τῷ Οὐεργινίῳ πιθέμενον. τέως μὲν οὖν τὸ χεῖρον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις [i] κατεκράτει, μακρῷ θατέρου προέχον· [k] ἔπειτα δὲ ἰσόῤῥοπον ἐγένετο, προσνεμάντων ἑαυτοὺς τοῖς δημάρχοις τὴν κρείττονι μοῖραν· τάχα μὲν καὶ διὰ τὸ μηδὲν ἐκεῖνο ἄμεινον εἶναι τῇ πόλει, δεκασμοῖς τε ἀργυρίου καὶ διανομαῖς τῶν δημοσίων ἀλφθειρόμενον τὸ πλῆθος, ἀρχὴν καὶ τοῦ πονηρεύεσθαι· τάχα δὲ καὶ ἀφ' ὑπὸ τὸν φθόνον, ὅτι τῆς φιλανθρωπίας ταύτης οὐκ αὐτοὶ ἦρξαν οἱ τοῦ δήμου προεστηκότες, ἀλλ' ἕτεροι· οὐθὲν δὲ κωλύει διὰ τοῦτο τὸ δέος ὑπὸ τοῦ αὐξησιν τοῦ ἀνδρὸς ἐλάμβανον, μείζονα γινόμενον ἢ τῇ πόλει συνέφερεν. ἀντέλεγον οὖν ἤδη κατὰ κράτος οἱ ταῖς ἐκκλησίαις ἔτοι πρὸς τοὺς εἰσφερομένους ὑπὸ τοῦ Καισίου

ultro deditionem feciſſe. Quum igitur hæc atque his ſimilia recenſuiſſet, rogavit plebem ut animum ad ſe adverteret, quod ſibi præ cæteris reſp. maximæ curæ eſſet, & in poſterum futura eſſet. In fine autem orationis pollicebatur ſe tot tantaque beneficia in plebem collaturum, ut ſuperaturus eſſet omnes qui ob ſuum amorem in plebem & ejus ſalutis ſtudium laudabantur. idque brevi ſe facturum dicebat. Dimiſſa concione, & ne minimo quidem temporis ſpatio intermiſſo, ſequenti die ſenatum in curiam convocavit, *rerum exſpectatione* erectum, & metu perculſum ob *proximam* ab illo habitam orationem: & antequam aliud quidpiam diceret, ſuum conſilium, quod apud plebem celaverat, in medium protulit, rogans patres, ut, quando plebs tum in aſſerenda libertate, tum etiam ope ſua in parando in alios imperio reip. adeo utilis fuiſſet, ejus rationem haberent, diviſo agro qui bello partus verbis quidem publicus erat, ſed re ipſa patriciorum impudentiſſimorum, & qui eum nullo jure occuparant; & frumenti à Gelone Siciliæ tyranno ſibi dono miſſi (quod, quum gratis debuiſſet omnibus civibus dividi, pauperes emerant) pretia emptoribus ex ærario redderent.

Per. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 73. 4. V. C. Cat. 268. Var. 270.

¶ Adhuc autem eo loquente ingens tumultus eſt excitatus, omnibus indignantibus atq; ejus orationem iniquo animo ferentibus. Ubi vero deſiit, Virginius ejus collega longa oratione in eum eſt invectus, quod ſeditionem in remp. introduceret, & ex aliis ſenatoribus maximi natu & honoratiſſimi quique, ſed præcipue Appius Claudius; & ad multas horas inter eos exacerbatos, non ſine amarulentiſſimis conviciis, altercatio duravit. Diebus qui ſequuti ſunt, Caſſius continuatis concionibus plebis favorem ſibi conciliabat, & de dividendis agris agebat, & prolixiore oratione in adverſarios invehebatur. At Virginius, quotidie coacto ſenatu, de communi patrum ſententia viciſſim contra eum præſidia legitimaque impedimenta parabat. & uterque ingentem aſſeclarum globum ad corporis ſui cuſtodiam habebat: inopes quidem ſordidi & ad quodvis facinus audendum prompti Caſſium ſequebantur, ejuſque latera ſtipabant: nobiliſſimi vero quique & puri *ac honeſti viri* Virginii partibus adhærebant. Itaque aliquamdiu pars deterior in concionibus alteram ſuperavit, quod altera numero longe major eſſet: tandem vero æquatæ ſunt, quum tribuni ſe meliori parti adjunxiſſent; fortaſſe quod è rep. eſſe non videretur plebem, largitionibus & agrorum publicorum diviſionibus corruptam, otioſam & improbam eſſe: fortaſſe etiam invidia moti, quod hujus beneficii ipſi, qui erant tribuni plebis, auctores non fuiſſent, ſed alius. * Nihil tamen vetat quo minus *id fecerint*; quod ejus viri incrementum, majus quam reip. expediret, formidarent. Iſti igitur jam totis viribus in concionibus adverſabantur legibus quas Caſſius ferebat,

LXXI.

Lex agraria.

a Fortaſſe εἰς τὴν κατόπιν ἡμέραν. *Steph.* *b* Τὰ δ' ἐς *Vat.* *c* Ἀχθομένων ἁπάντων *Vat.* *d* Si quis αἴσχιστα malit, per me licet. *Sylb.* Τὰ ἔσχατα, *quæ ſumma eſſent.* i. e. *talia ut ulterius progredi non poſſent.* *Steph.* *e* Συνάγων *Vat.* *f* Ita in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam ἑκατέρων in *Ed. Steph.* *g* Καὶ ἰνπαρὸν καὶ πάντα *Vat.* *h* Τὸ δ' εὐγενέστατόν τε καὶ καθαρώτατον *Vat.* *i* Ἐπικρατεῖ *Vat.* *k* Ἐπὶ male in *Ed. Steph.* *l* Καὶ ἀφ' ὑπὸ τὸ μὴ δοκεῖν ἄμεινον *Vat.* * Nihil autem prohibet etiam per hunc metum id factum eſſe, quod augmentum hujus viri majus fieri contingebat, quam civitati expediret. *Lapus.*

Per. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 73. 4. Cat. 268. V. C. Var. 270.

ferebat, docentes plebem minime æquum esse, res multis quas ipsa bellis quæsisset, non solum populo Rom. dividi, sed Latinos quoque ex æquo participes earum fieri, qui bellis non interfuissent; & Hernicos recens in amicitiam receptos, qui armis subacti præclare secum agi putare deberent, quod agro suo privati non fuissent. At plebs hæc audiens, modo tribunorum verbis assentiebatur: (quia videbat fore ut parva quædam & nullius pretii portio agri publici unicuique obtingeret, si Latini quoque & Hernici in ejus partem secum admissi fuissent) modo vero popularibus Cassii concionibus inducta, sententiam mutabat, quasi patriciis ipsam tribuni proderent, & caussam intercedendi honestam prætexerent, hanc Hernicorum & Latinorum *in agri divisione* portionis æquabilitatem, * quam ille pauperum potentiæ caussa se lege confirmaturum dicebat; & si quis unquam res datas auferre voluisset, prohibiturum: satius ac tutius existimans si multi exiguam portionem acciperent & æque possiderent, quam si multa sperarent & omnibus frustrarentur.

LXXII. ¶ Quum igitur his Cassii concionibus sæpe vulgus flecteretur, progressus unus tribunorum C. Rabulejus, vir minime stolidus, se consulum dissidium brevi sedaturum, & plebi quid esset faciendum demonstraturum, promisit. Quum autem ingenti voce ei acclamatum fuisset, factumque postea silentium: "Nonne, inquit, Cassi, atque tu Virgini, hæc "legis sunt capita; unum, an ager publicus "viritim sit dividendus; alterum an Latini "& Hernici in partem ejus sint admittendi?" Quum autem illi assensi fuissent, "Sint igitur "hæc": ille porro, inquit, "Tu, Cassi, vis hoc "utrumque populi suffragiis sanciri: tu vero, "Virgini, per deos obsecro, dic nobis utrum "alteram tantum Cassii sententiæ partem, quæ "ad socios attinet, abrogas, existimans Her"nicos & Latinos in partibus capiendis no"bis non esse æquandos? an etiam alteram "improbas, censens ne nobis quidem divi"denda ea quæ sunt publica? ad hoc enim "mihi responde nil dissimulans." Quum autem Virginius respondisset, "Se illi Latinorum "Hernicorumque portionis æquabilitati con"tradicere, sed civibus (si ita omnibus vide"retur) agros dividi permittere," tribunus, ad turbam conversus, inquit: "Quoniam igi"tur altera sententiæ pars coss. ambobus "placet, atq; contra alteram ab altero dicitur, "quum uterque sit pari honore, nec alter al"terum possit per vim cogere, quod ab utro"que nobis conceditur jam accipiamus, id ve"ro de quo ambigunt in aliud tempus diffe"ramus." Plebe autem ei, ut optime monenti, acclamante, & postulante ut tolleretur ex lege pars ea quæ pareret dissidium, Cassius consilii inops, quum nec sententiam mutare vellet, nec in ea tribunis intercedentibus per-

νόμους· διδάσκοντες τὸν δῆμον ὡς οὐκ εἴη δίκαιον, ἃ ἀφ' ἑνὸς πολλῶν [a] ἐκτήσατο πολέμων, ταῦτα μὴ [b] Ῥωμαίους νείμασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ Λατίνους [c] αὐτοῖς ἰσομοιρεῖν τῶν μὴ ξυγγενομένων τοῖς πολέμοις, καὶ τοὺς νεωστὶ προσελθόντας πρὸς τὴν φιλίαν Ερνικας, οἷς ἀλαπτὸν ἦν πολέμῳ προσαχθεῖσι, τὸ μὴ τὴν ἑαυτῶν ἀφαιρεθῆναι χώραν. ὁ δὲ δῆμος ἀκούων τοτὲ μὲν τοῖς τῶν δημάρχων προσετίθετο λόγοις, ἐνθυμούμενος ὅτι μικρόν τι καὶ οὐκ ἄξιον ἔσαι λόγου τὸ ἐκ τῆς δημοσίας γῆς ἐσόμενον ἑκάστῳ λάχος, εἰ μετὰ Ερνίκων τε καὶ Λατίνων αὐτίκα νεμήσονται· τοτὲ δὲ πρὸς τοῦ Κασσίου μετεπείθετο δημαγωγοῦντος, ὡς προδιδόντων [d] αὐτὸν τοῖς πατρικίοις τῶν δημάρχων, καὶ πρόφασιν ποιουμένων τῆς κωλύσεως εὐσεβῆ, τὴν Ερνίκων τε καὶ Λατίνων ἰσομοιρίαν, ἣν αὐτὸς ἔφη νόμῳ βεβαιώσειν ἰσχύος τῶν πενήτων [e] ἕνεκα· καὶ εἴ τις ἀφαιρεῖσθαί ποτε αὐτοὺς ἀξιώσαι τὰ δοθέντα, κωλύσαι· κρεῖττον ἡγούμενος εἶναι καὶ ἀσφαλέστερον τοῖς πολλοῖς μικρὰ λαβοῦσιν ὁμοίως ἔχειν, ἢ πολλὰ ἐλπίσασιν ἁπάντων ἀποτυχεῖν.

Τούτοις δὴ τοῖς λόγοις τοῦ Κασσίου θαμινὰ μεταπειθόντος καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐς ὄχλον, παρελθὼν εἰς τὴν δημάρχων Γάϊος Ραβολήϊος ἀνὴρ οὐκ ἄφρων, [f] τὴν διχοστασίαν τῶν πατρικίων ὑπέσχετο παύσειν οὐκ εἰς μακρὰν, καὶ τῷ δήμῳ ποιήσειν φανερὸν ὅ,τι χρὴ ποιεῖν. ὑποσημασίας δὲ γενομένης αὐτῷ μεγάλης, καὶ μιᾷ τοῦτο σιωπῆς [g] μαλα "Ουκ εἰς ζῶλα, εἶπεν, ὦ Κάσσιε, καὶ σὺ Οὐεργίνιε, τὰ κεφάλαια ὑμῖν ἐστὶ τοῦ νόμου; ἓν μέν, εἰ χρὴ τὴν δημοσίαν γῆν κατ' "ἄνδρα διανεμηθῆναι· ἕτερον δὲ, εἰ χρὴ καὶ Λατίνους καὶ Ερ"νικας μέρος αὐτῆς [g] λαβόντας". ὁμολογησάντων δὲ αὐτῷ, "Εἶεν δή." "Σὺ, μὲν, εἶπεν, ὦ Κάσσιε, ἀμφότερα [h] ζῶ"τα ἀξιοῖς τὸν δῆμον ὑποψηφίζειν· σὺ δὲ δή φημι θεῶν, ὦ "Οὐεργίνιε, λέξον ἡμῖν πότερα θάτερον ἀκυροῖς τῶν Κασσίου "γνώμης μέρος τὸ κατὰ τοὺς συμμάχους, οὐκ οἰόμε"νος δεῖν ἰσομοίρους ἡμῖν Ερνικάς τε καὶ Λατίνους ποιεῖν· "ἢ καὶ θάτερον ἀκυροῖς, ἀξιῶν ὑφ' ἡμῶν αὐτοῖς ἀφαιρε"θέν τι τὰ κοινά; [i] τυπτὶ γὰρ ἀπόκειταί μοι μηδὲν ἀποκρύ"ψασθαι". εἰπόντος δὲ τοῦ Οὐεργινίου, "Τῇ Λατίνων τε "καὶ Ερνίκων ἀντιλέγειν ἰσομοιρίᾳ, τὸ δὲ καθὰ τοὺς πο"λίτας, εἰ πᾶσι δόξειε, νέμεσθαι συγχωρεῖν," ὑποστρέψας ὁ δήμαρχος εἰς τὸν ὄχλον, εἶπεν· "Επεὶ τοίνυν τὸ "μὲν ἕτερον τῶν γνώμης μέρος ἀμφοτέροις τοῖς ὑπάτοις "συνδοκεῖ, τὸ δὲ ἕτερον ἀντιλέγεται τοῖς πατρῴοις, ἰσό"τιμοι δὲ ἀμφότεροι, καὶ οὐχ οἷόν τε βιάσασθαι πατρῷον "τὸν ἕτερον, ὃ μὲν δίδοται πᾶσιν ἀμφοτέροις, ἤδη λάβω"μεν· ὑπὲρ οὗ δὲ ἀμφισβητοῦσιν, ἀναβαλώμεθα. ὑποσημήναντος δὲ τοῦ πλήθους ὡς τὰ κράτιστα ὑποθεμένου, καὶ καταλύειν οὐκ ἐᾶν νόμῳ τὸ ποιοῦν διχοστασίαν μέρος ἀξιοῦντος, ἀπορῶν ὅ,τι χρὴ θαρεῖν ὁ Κάσσιος, καὶ ὅτε ἀναθέσθαι τὴν γνώμην προῃρῆσθαι, ὅτε μένειν ἐπ' αὐ-

a Ἐκτήσατο ferri potest, & ad τὸν δῆμον referri. verum in *Rom.* & *Lapi Cod.* pluraliter ἐκτήσαντο. *Sylb.* b Ῥωμαίοις malit *Port.* In *Cod. Vat.* Ῥωμαίους νείμασθαι μόνους, non *solos Romanos hæc inter se dividere.* c Forsan αὐτῶν legendum, ut ad πταισμάτων sive κτημάτων referatur. *Port.* d In *Codd. Rom.* & *Vat.* pluraliter αὐτούς. e Vox ἕνεκα, quæ desideratur in *Ed. Steph.* occurrit in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* f Τὴν τι διχοστασίαν *Vat.* g Pro participio λαβόντας structuræ lex hîc postulat infinitum verbum λαβεῖν, ut in præcedenti membro ἀφαιμηθῆναι. vel periphrastice legendum λαβόντας ἔχειν. *Sylb.* h Ταῦτα ὑποψηφίζειν ἀξιοῖς τὸν δῆμον *Vat.* i Ταυτὶ *Vat.* * *Mihi hoc videtur Cassius dicere,* Se sua lege Latinos & Hernicos in agri consortium propterea admisisse, ut pauperes illorum societate munirentur, & si qui jam concessa olim eis eripere vellent, inopes haberent quorum ope suum jus tuerentur: atque ita & præsenti plebis inopiæ adhibitum à se remedium, & futuræ adversariorum injuriæ objectum impedimentum. *Sylb.*

τῆς, ἀνλιπραττόντων τ̃ δημάρχων, δυνάμενος, τότε μ̀ διέλυσε τ̀ ἐκκλησίαν. [a] ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις ἀῤῥωστίαν σκηπτόμενος, οὐκέτι καλέσαντος εἰς τ̀ ἀγορὰν, ἀλλ' ὑπομένων ἔνδον ἐπραγματεύετο βίᾳ ϗ [b] χειροκρατίᾳ κυρῶσαι τ̀ νόμον καὶ μετεπέμπετο Λατίνων τε καὶ Ερνίκων ὅσους ἐδύνατο πλείστους ὅπως τ̀ [c] ψηφοφορίαν. οἱ δὲ σωτῆρες ἀθρόοι ϗ δι' ὀλίγου μεγὴ ξένων ἦν ἡ πόλις. Ταῦτα μαθὼν Οὐεργίνιος, κηρύττειν ἐκέλευσε κατ' τὺς γειτνιῶντας, ἀπιέναι τὺς μὴ καλοικοῦντας, οὐ τ̃ πολὺ χρόνον ὀρίσας ϗ πολύν. ὁ δὲ Κάσσιος ταὐναντία ἐκέλευε κηρύττειν, τὺς μενόντας τ̀ ἰσοπολιτείας, ἕως ἂν ὑπερρωθῇ ὁ νόμος.

Ως δὲ ϗδὲν ἐγίνετο πέρας, δείσαντες οἱ πατρίκιοι μὴ [d] ξιφῶν τε ἁρπαγαὶ ϗ χειρῶν ὑποβολαὶ γένωνται, ϗ ἄλλα ὅσα φιλεῖ [e] βίᾳ συμβαίνειν ἐν ταῖς ταραττούσαις ἐκκλησίαις, εἰσφερομένου νόμου, συνῆλθον εἰς τ̀ συνέδριον, ὡς ὑπὲρ ἁπάντων ἅπαξ βουλευσόμενοι. Αππιος μ̀ οὖν πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην, οὐκ εἶα συγχωρεῖν τ̃ δήμῳ τ̀ ἀφαιρεσιν, διδάσκων ὡς χαλεπὸς ἔσαι ϗ ἀλυσιτελὴς συνοίκος ὄχλος ἀργὸς, ἐθισθεὶς τὰ δημόσια λιχνεύειν, ϗ οὐδὲν ἐάσαι ποτὲ τ̃ κοινῶν οὔτε κτημάτων οὔτε χρημάτων ἔτι κοινὸν μένειν· ἀρχήν τε ἄξιον τ̃ ἔργου εἶναι λέγων, εἰ Καισὺς κατηγορεῖντες ὡς πονηρὰ ϗ ἀσύμφορα πολιτευόμενος, ϗ τὸν δῆμον ἀφαιρεῖσθαι, [f] ἔπειτα αὐτοὶ κοινῇ γνώμῃ ταῦτα ἐπικυρώσουσιν ὡς δίκαια ϗ συμφέροντα· εἰθυμεῖσθαί τε αὐτὺς ἀξιῶν, ὡς οὐδ' ἡ χάρις ἡ παρὰ τ̃ πενήτων, εἰ τὰ κοινὰ διανεμηθείη, τοῖς συγχωρήσασι ϗ ἐπιψηφισαμένοις [g] ὑπάρχει, ἀλλ' ἐπὶ τ̃ τιθέντι τὴν γνώμην Καισίῳ, ϗ δόξαι ἠναγκακέναι τὴν βουλὴν ἄκουσαν ἐπικυρῶσαι. τοιούτων δὴ ταῦτα καὶ παραπλήσια τούτοις ἕτερα, τελευτῶν τάδε συνεβούλευσεν· ἄνδρας ἐκ τ̃ τιμιωτάτων βουλευτ̃ ἑλέσθαι, οἵτινες ἐπελθόντες τὴν δημοσίαν γῆν ἀφορίσουσι, ϗ εἴ τινα ἐξ αὐτῆς κλέπτοντες ἢ βιαζόμενοί τινες ἰδιώτας καλανέμουσιν ἢ ἐφαρμάζουσι, διαγνόντες, ἀποδώσουσι τ̃ δημοσίῳ· τ̀ δὲ ὁριθεῖσι ὑπ' ἐκείνων γῆν, διαιρεθεῖσαν εἰς κλήρους ὅσους δή τινας, καὶ ζήλαις εὐκόσμοις διαγραφεῖσαν, τὴν μὴ ἀπεμπολᾶσθαι παρήνει, ϗ μάλιστα τοῖς ἧς ἀμφίλογόν τι πρὸς ἰδιώτας ἦν, [h] ὥστε συνωνησαμένοις ταῖς τὺς ἀνιπποισομένους τ̀ ὑπὲρ αὐτῶν κρίσιν, [i] ϗ πενταετῆ μισθοῦ χρόνον· ὃ δὲ περιὸν ἐκ τ̃ μισθώσεων ἀργύριον, εἰς τὺς ὀψωνισμὺς τ̃ στρατευομένων ἀναλῶσαι, ϗ εἰς τὰς μισθώσεις ὧν οἱ πόλεμοι χρηγιῶν δέονται· "Νῦν "μ̀ γὰρ, ἔφη, ὁ φθόνος τ̃ πενήτων ὁ πρὸς τὺς πλου- "σίους, ὅσοι σφετεερισάμενοι τὰ κοινὰ διακατέχουσι, δί- "κημός ἐστι· ϗ ὑφ' ἑαυτοῦ θαυμαστὸν, [k] εἰ τὰ κοινὰ μᾶλλον διανεί- "μασθαι ἀξιώσουσιν, ἢ τὺς ἀναιδεστάτους τε ϗ ὀλίγους καλέχθαι. "ἐὰν δὲ ἀφιγμένους αὐτῆς ὁρῶσι τὺς νῦν καρπουμένους, ϗ "τὰ κοινὰ ὄντως κοινὰ γινόμενα, παύσονται φθονοῦντες ἡ- "μῖν, τήν τε ἐπιθυμίαν τ̃ κατ' ἄνδρα διανομῆς τ̃ ἀγρῶν

manere posset, tunc quidem concionem dimisit: diebus vero insequentibus infirmitatem simulans, non amplius veniebat in forum, sed domi se continens id agebat, ut per vim legem perferret; & Latinos & Hernicos, quamplurimos poterat, ad suffragia accersebat. Illi vero frequentes convenerunt, & brevi tota urbs hospitibus est repleta. Virginius, his cognitis, voce præconis per compita edici jussit, ut omnes, quibus in urbe non esset domicilium, excederent: non magno temporis spatio præstituto. Cassius vero contrarium edici jussit, ut qui haberent jus civitatis permanerent, donec lex esset perlata. *Per. Jul.* 423 a. *Ante Chr.* 484. *Olymp.* $\frac{73}{74}$ 4. *V. C. Cat.* 268. *Var.* 270.

¶ Sed quum *contentionis* nullus finis fieret, veriti patres ne res ad arma & manus veniret, neve cætera fierent quæ in seditiosis comitiis, dum lex per vim fertur, accidere solent, convenerunt in curiam de omnibus hisce rebus semel decreturi. Appius, primus rogatus sententiam, non patiebatur agrum plebi dividi, docens molestum & inutile fore vulgus inquilinum otio & abliguriendo publico assuefactum, & nihil unquã ex publicis vel prædiis vel pecuniis commune esse amplius passurũ: & rem valde pudendam esse dicens, si Cassium ut mali & detrimentosi instituti auctorẽ & plebis corruptorem accusarent, & tamen ipsi hæc ut res justas & utiles communi consensu sancirent: roganſque eos ut cogitarent, pauperes (si publica dividerentur) gratiam habituros, non iis qui id concesserint atque suis suffragiis confirmarint, sed Cassio qui ejus sententiæ auctor fuerit, & senatum invitum ad id decernendum coëgisse videbitur. Hæc igitur & alia his similia præfatus, postremo hæc suasit: ut ex senatoribus honoratissimi quique eligerentur, qui agrum publicum viserent & terminarent; & si quam ejus partem furtim aut per vim aliqui homines privati depascerent aut colerent, ea de re cognoscerent, ac *res suas* reip. redderent. suasit etiam, ut agrum ab illis terminatum dividerent in fundos quotcunque illi essent futuri, & columnis decentibus distinguerent, atque hujus partem venderent, præcipue vero eam de qua cum privatis aliqua erat controversia, ita ut emptores actionem ipsorum *fundorum* haberent contra eos qui sibi illos vendicare vellent; partem vero reliquam in quinquennium locarent; quicquid autem pecuniæ ex istis locationibus redactum fuisset, id impenderetur in militum stipendia & sumptus qui ad bellicos usus sunt necessarii. "Nunc enim, inquiebat, "pauperes jure optimo divitibus invident, "qui sibi usurparunt detinentque ea quæ sunt "publica: nec mirum est, si res publicas di- "vidi, quam ab impudentissimis hominibus, "iisque paucis, detineri malint. Quod si vi- "derint ipso agro cedere eos qui nunc ejus "fructum percipiunt, & quæ publica sunt "vere publica esse, invidere nobis desinent, "& illa cupiditas agri viritim dividendi re- "frigescet: LXXIII.

a Τῆς δ' ἑξῆς *Vat.* b Χειροκρασίᾳ *Vat.* c Rectius in *Cod. Vat.* ψηφοφορίαν. d Ψηφῶν ἁρπαγαὶ ϗ χειρῶν ἐπιβολαὶ legisse videtur *Lapus*: nam vertit, *calculorum raptus & manuum insidiæ.* e Optime in *Cod. Vat.* βιαία, *violenta.* f Επειτ' αὐτοὶ κοινῇ γνώμῃ ταῦτ' ἐπικυρώσουσιν *Vat.* g Sensus requirit potius ὑπάρξει, ut p. 520. v. 38. *Sylb.* h Ωστε τοῖς ἀνησαμένοις εἶναι πρὸς τὺς ἀνιποισομένους ὑπὲρ αὐτῶν κρίσις *Vat.* i Pro ϗ structura & sensus postulat τὴν δὲ, seu τὴν δὲ λοιπὴν, quod maluit *Gelen.* In *Lapi* versione, *partemque aliquam in quinquennium locari. Sylb.* Nec ϗ nec τὴν δὲ agnoscit *Cod. Vat.* k Ει τὰ κοινὰ πάντας ἀγαθοῖς μᾶλλον ἀξιοῦσι *Vat.* quo modo fortasse in *Lapi Cod.* nam vertit, *si potius publica dividere inter se omnes æquum censent.*

a Optime

Per. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 73. 4. Cat. 268. V. C. Var. 270.

"frigeſcet; ubi cognoverint majorem eſſe u-
"tilitatem publicæ poſſeſſionis, quam agello-
"rum viritim diviſorum. Eos enim docea-
"mus (inquiebat) *quantum interſit,& ſi ſin-
"guli pauperes exiguum agellum acceperint,
"& in turbulentos vicinos inciderint, fore ut
"nec ipſi ob paupertatem eum colere poſſint,
"nec niſi vicinum, qui eum conducere ve-
"lit, reperiant: ſin vero latifundia, varias &
"non contemnendas agricolis culturas ha-
"bentia, publice locentur, magni proventus
"inde ad remp. redeant. & ſatius ipſis eſſe,
"quoties ad militiam proficiſcuntur, ex hor-
"reis publicis frumentum & ex ærario ſtipen-
"dia accipere, quam in ærarium de ſuis for-
"tunis *conferre*, ſingulis interdum victus pe-
"nuria laborantibus, eoſque multo magis in
"pecuniæ collatione gravatum iri dicebat.

LXXIV. ¶ Quum Appius hanc ſententiam dixiſſet, & optime ſentire viſus fuiſſet, ſecundo loco rogatus A. Sempronius Atratinus, hæc dixit: "Primum, laudandus eſt mihi Appius, ut vir "prudentiſſimus in prævidendis rebus fu-"turis multo antequam eveniant, & ut ſen-"tentiarum honeſtiſſimarum utiliſſimarum-"que auctor, & ut qui conſtanter in propo-"ſito manet nec ab eo dimovetur, & nec "metu cedit, nec gratia flectitur. Semper e-"nim illum laudo & admiror, tum ob ejus "prudentiam, tum etiam ob fortitudinem in "periculis: nec aliam ſententiam dicam, ſed "& ipſe hanc ſequar, paucis quibuſdam ei "additis, quæ Appius omiſiſſe mihi videtur. "Nam Hernicis & Latinis, jure civitatis à "nobis recens donatis, ne ipſe quidem agros "noſtros dividendos cenſeo. nec enim ex quo "illi in amicitiam noſtram recepti ſunt,hunc "agrum nobis paravimus: ſed multo ante, "noſtroque marte, nullis externis auxiliis nos "adjuvantibus hoſtibus ademptum poſſide-"mus. Ipſiſque reſpondeamus, poſſeſſiones "eas quas antea unuſquiſque noſtrum habe-"bat, quo tempore amicitiam iniimus, opor-"tere ſuis dominis proprias ac perpetuas ma-"nere; ita ut illis non adimantur: quicquid "vero agri, poſt fœdus ictum, in communi "militia armis paraverimus, ex hoc unum-"quemque partem, quæ ſorte ei obtigerit, ha-"biturum. Hæc enim nec ſociis, velut injuria "affectis, juſtæ iræ materiam præbebunt; nec "efficiunt ut pop. Rom. metuat, ne utilita-"tem honeſtati antepoſuiſſe videatur. Cæte-"rum, electionem virorum, quos Appius agri "publici finitores eſſe cenſebat, valde appro-"bo. Hac enim re fiet,ut multo liberius cum "plebe agere poſſimus: ſiquidem nunc utro-"que nomine indignatur, tum quia ipſa ex "publicis poſſeſſionibus nullum fructū perci-"pit,tum etiam quia nonnulli de nobis nullo "jure iis fruuntur. Sed ſi has publicas eſſe "viderit, earumque proventus in publicos & "neceſſarios uſus impendi; non putabit ſua "referre, utrum agris an eorum proventibus "fruatur. Non dicam enim nonnullos inopes

"ἐπανήσωσι· μαθόντες ὅτι λυσιτελεστέρα ἡ μικρᾶς ἐκάστῳ
"μερίδος, ἡ κοινὴ μετὰ πάντων ἔσται κλῆσις. διδάσκωμεν δὲ αὐ-
"τούς, ἔλεγεν, ὅσον ὁ διάφορον, καὶ ὡς ἐπὶ μὲν ἕκαστος τὴν
"πενίαν κτήσεται μέγα λαβών, καὶ τύχοι γείτονας ὀχλη-
"ρούς [a] ἔχειν· ὅτε γὰρ αὐτὸς ἱκανὸς ἔσται τοῦτο γεωργεῖν
"δι' ἀπορίαν, οὔτε τὸν μισθωσόμενον, ὅτι μὴ γείτο-
"να, εὑρήσει· εἰ δὲ μεγάλοι κλῆροι, ποικίλας τε καὶ ἀξιο-
"λόγους ἔχοντες γεωργοῖς ἐργασίας, ἐπὶ τοῦ κοινοῦ μι-
"σθοῦντο, πολλὰς οἴσουσι προσόδους· καὶ ὅτι κρεῖττον
"αὐτοῖς ἐστιν, ὅταν ἐξίωσιν ὑπὲρ τοὺς πολέμους, ἐκ τοῦ
"δημοσίου [b] ταμείου τὸν ἐπιστασμόν τε καὶ ὀψωνιασμὸν λαμ-
"βάνειν, ἢ ἐκ τῶν ἰδίων οἴκων εἰς [c] ταμεῖον, ἐκάστου 542
"τεθλιμμένων [d] ἔσαι ὅτε τὸν βίον, καὶ ὅτι μᾶλλον ἐν τῷ
"συμπορίζειν ὁ ἀργύριον ὀφλισκανομένων.

Ταῦτα εἰσηγησαμένου τοῦ γνώμην [e] Ἀππίου, καὶ σφόδρα δόξαντος εὐδοκιμεῖν. δεύτερος ἐρωτηθεὶς Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος ἔλεξεν· "Ἀππιον μὲν
"οἶμαι ἔγωγε πρῶτον ἐπαινεῖν, ὡς φρονήσαί τε ἰκανώτατον
"περὶ πολλῶν τὰ μέλλοντα, καὶ γνώμας τὰς καλλίστας
"τε καὶ ὠφελιμωτάτας ἀποδεικνύμενον, βέβαιόν τε καὶ
"ἀμεταπίπτοντα ἐν τοῖς κριθεῖσι, καὶ οὔτε φόβῳ εἴκοντα,
"οὔτε χάρισιν [g] ὑποκλινόμενον. ἀεὶ γὰρ ἐπαινῶν [h] αὐτὸν
"καὶ θαυμάζων διατελῶ, τότε φρονίμου καὶ τὴν γενναό-
"τητα· νῦν [i] περὶ τὰ δεινὰ ἔχει· γνώμην τε οὐχ
"ἑτέραν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ταύτην ἀποδείκνυμι, μικρὰ
"ἔπι προσθεὶς αὐτῇ, ἃ μοι δοκεῖ παραλιπεῖν Ἀππιος [k] ἐδό-
"κει. Ερνικας μὲν γὰρ καὶ Λατίνους, οἷς νεωστὶ δεδώκα-
"μεν τὴν ἰσοπολιτείαν, οὐδ' αὐτὸς οἶμαι δεῖν κληρυχεῖν
"τὰ ἡμέτερα. οὐ γὰρ ἐξ οὗ προσῆλθον εἰς τὴν φιλίαν ἡμῖν,
"ταύτην τὴν γῆν κτησάμενοι ἔχομεν, ἀλλὰ παλαίτε-
"ρον ἔτι, τοῖς ἑαυτῶν κινδυνεύοις, ἄλλου προσω-
"φελήσαντος, ἀφελόμενοι τοὺς ἐχθρούς. ἀποκεινώ-
"μεθά τε αὐτοῖς, ὅτι τὰς μὲν πρώτερον ὑπαρχούσας
"ἡμῖν κτήσεις, ὅσας ἕκαστοι εἴχομεν ὅτε τὴν φιλίαν συνε-
"πθέμεθα, ἰδίας τε καὶ ἀναφαιρέτους ἑκάστοις δεῖ μένειν·
"[l] ὅσης δ' ἂν ἀφ' ὧν τὰς συνθήκας ἐποιησάμεθα, κοινῇ
"στρατεύσαντες οὐκ πολέμου κύριοι γενώμεθα, τούτων
"ὑπάρξει ὁ ὁπιοῦν ἑκάστοις λάχος. ταῦτα γὰρ
"οὔτε τοῖς συμμάχοις, ὡς ἀδικουμένοις, ὀργῆς παρέξει
"δικαίας πρόφασις, οὔτε τῷ δήμῳ δόξῃ μὴ δόξῃ τὰ
"κερδαλεώτερα πρὸ τῶν [m] εὐπρεπεστάτων αἱρεῖσθαι. τῇ
"τε αἱρέσει τῶν ἀνδρῶν, οὓς Ἀππιος ἠξίου ὁρισὰς γενέ-
"σθαι τῆς δημοσίας γῆς, πάνυ δοκῶ. πολλὴν γὰρ ἡμῖν
"τοῦτο οἴσει παῤῥησίαν πρὸς τοὺς δημοτικούς· ἐπεὶ νῦν γε
"ἄχθονται κατ' ἀμφότερα, καὶ ὅτι αὐτοὶ τῶν δημοσίων
"οὐδὲν ἀπολαύουσι κτημάτων, καὶ ὅτι ἐξ ἡμῶν τινες οὐ δικαίως
"αὐτὰ κατέχονται. ἐὰν δὲ δημοσιωθέντα ἴδωσι, καὶ τὰς
"ἀπ' αὐτῶν προσόδους εἰς τὰ κοινὰ καὶ ἀναγκαῖα δαπα-
"νωμένας, οὐδὲν ὑπολήψονται σφίσι διαφέρειν, ἐν γῆς, ἢ ἐν
"ἐξ αὐτῆς κατῶν μετέχειν. ἐγὼ γὰρ λέγειν ὅτι τῶν

ἀπόρων

a Optime in *Cod. Vat.* ἔχων ἔτι αὐτὸς &c. quo plane modo legendum eſſe conjiciebat *Portus*. *c* Ταμεῖα *Vat.* ut mox verſ. ſequ. *c* Omiſſum hîc ἀπὸ ἰδίων, ut *Lapi* quoque verſio indicat, *quam in ærarium ex propriis domibus inferre* &c. *Sylb.* *d* In *Cod. Vat.* ἴσην ὅτι, & mox καὶ ἔτι μᾶλλον. quo modo (ut etiam in *Cod. Rom.*) legendum eſſe docuit *Sylb.* *e* Deeſt *Vat.* *f* Non agnoſcit *Vat.* *g* Rectius in *Cod. Vat.* ὑποκεκλικλινόμενον. quo ſæpe utitur *Dionyſius*, ut nos monuit *Steph.* *h* Καὶ θαυμάζων αὐτὸν *Vat.* *i* Παρὰ τὰ δεινὰ *Vat.* *k* Δοκεῖ *Vat.* *l* Οσων δ' ἂν *Vat.* *m* Malim ὑπερεπιτέρων *Sylb.* * Poſſis etiam ὅσον τὸ διάφορον accipere pro, *quantum ſit* agri publici *pretium*. *Sylb.*

a Ἀλλὰ

"ἀπόρων εἶναι μᾶλλον διαφέρουσιν αἱ ἀλλότριαι βλά-
"βαι τῶν ἰδίων ὠφελειῶν. οὐ μὴν ἀπόχρη γε, οἶο-
"μαι, τούτων ἑκάτερον ἐν τῷ ψηφίσματι γεγράφειν, [a] ἀλ-
"λὰ δι' ἄλλης τινὸς οἴομαι δεῖν [b] θεραπείας τὸν δῆμον
"οἰκειώσασθαί τε καὶ ἀναλαβεῖν· ἣν μετὰ μικρὸν ἐρῶ,
"τὴν αἰτίαν πρῶτον ὑμῖν ἀποδείξαμενος, μᾶλλον
"δὲ τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν καὶ τοῦτο πρακτέον ἡμῖν.
543 "Ἐπεὶ δήπου τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ῥηθέντας ὑπὸ τοῦ δη-
"μάρχου λόγους, [c] ὅτι ἤρετο τῶν ὑπάτων τὸν ἕτερον τοῦτον
"Οὐεργίνιον, ἵππινα γνώμην ἔχει περὶ τῆς κληρουχίας,
"πότερα τοῖς μὲν πολίταις συγχωρεῖ διανέμειν τὰ δη-
"μόσια, τοῖς δὲ συμμάχοις οὐκ ἐᾷ· ἢ τῶν κοινῶν τῶν
"ἡμετέρων [d] ὑδὲν ἡμῖν συγχωρεῖ μέρος λαγχάνειν;
"καὶ οὕτως ὡμολόγησε [e] ὃ καθ' ἡμᾶς μέρος οὐ κω-
"λύειν τῆς κληρουχίας, ἐὰν πᾶσι ταῦτα κράτιστα εἶ-
"ναι δοκῇ· καὶ ἡ συγχώρησις ἥδε τούς τε δημάρχους ἐ-
"ποίησεν ἡμῖν συναγωνιστάς, καὶ τὸν δῆμον ὀφειλέτε-
"ρον. [f] τί οὖν παθόντες, ἃ τότε συνεχωρήσαμεν νῦν
"ἀναθησόμεθα; ἢ τί πλέον ἡμῖν ἔσται τὰ γενόμενα καὶ
"τὰ καλὰ πολιτεύματα καὶ ἄξια τῆς ἡγεμονίας
"πολιτευομένοις, ἐὰν μὴ πείθωμεν τοὺς χρησομένους;
"οὐ πείσομεν δέ. καὶ τοῦτο οὐδεὶς ὑμῶν ἀγνοεῖ. [g] χα-
"λεπώτεροι γὰρ ἂν τῶν μὴ τυγχανόντων ἀπαντήσει-
"αν οἱ ψευσθέντες τῆς ἐλπίδος, καὶ τὰ ὁμολογη-
"θέντα μὴ νομιζόμενοι. οἰήσεται δή πάλιν [h] φέρων
"αὐτοῖς ὁ τὰ πρὸς ἡδονὴν πολιτεύσεται, καὶ οὐδὲ
"τῶν δημάρχων τις ἐπὶ μεθ' ἡμῶν στήσεται. τί οὖν
"ὑμῖν πρόσθεν προσήκων, καὶ τί προσθήσω τῇ Ἀπ-
"πίου γνώμῃ, μάθετε· ἀλλὰ μὴ προεξαναστῆτε, μη-
"δὲ θορυβήσητε, πρὶν πάντα ἀκούσητε ἃ λέγω. τοῖς
"αἱρεθησομένοις ὁπόσοι τὴν ἐξέτασιν τῆς χώρας, καὶ πρὸς-
"ήκον, εἴτε δέκα ἀνδράσιν, [i] εἴτε ὅσοις δή ποτε, ἐπιτρέ-
"ψατε διαγνῶναι τίνα τε αὐτῆς δεῖ, καὶ ὁπόσην κοινὴν
"εἶναι πάντων, καὶ κατὰ πενταετίαν μισθωμένην αὖ-
"ξειν [k] τὰς τοῦ δημοσίου προσόδους· ὁπόσην τε αὖ καὶ ἣν
"τινα τοῖς δημόταις ἡμῖν διαρεθῆναι· ἢν δ' ἂν ἐκεῖνοι
"κληροῦχον ἀποδείξωσι γῆν, ὑμᾶς διαγνόντας, εἴτε ἅπα-
"σιν, [l] εἴτε οἷς δή ἐκ ἔστι κλῆρος, εἴτε τοῖς ἐλάχιστον ἔχου-
"σι τίμημα, εἴτε ὅπως ἂν βούλησθε, [m] καταινεῖμαι·
"τούς τε ὁρισὰς αὐτῆς ἄνδρας, καὶ τὸ ὑμέτερον ψήφι-
"σμα, ὃ περὶ τῆς κληρουχίας ἐξοίσετε, [n] καὶ τἄλλα ὅσα
"δεῖ γενέσθαι, ἐπειδὴ βραχὺς ὁ λειπόμενός ἐστι τῆς
"ἀρχῆς τοῖς ὑπάτοις χρόνος, τοὺς [o] εἰσιόντας ὑπάτους
"ὡς ἂν αὐτοῖς κράτιστα δοκῇ ἔξειν, ὑπηρετήσαι. ὅτε γὰρ
"ὀλίγων τηλικαῦτα πράγματα δεῖται χρόνων, ὅτε ἡ

"ex aliorum detrimentis majorem voluptatem capere quam ex ſuis commodis. Non tamen (ut opinor) ſatis eſt, ſi hoc utrumque in S C. ſcribatur, ſed & alio officio plebem demerendam reficiendamque arbitror, de quo paullo poſt dicam; ubi prius cauſſam vobis oſtendero, imo potius neceſſitatem, cur hoc quoque nobis ſit faciendum. ¶ Sciſne verba in concione à tribuno facta, quum ex altero conſule iſto Virginio quæſivit quidnam ſentiret de illa agrorum diviſione, utrum civibus quidem *Romanis* agrum publicum dividi permitteret, ſociis vero non pateretur; an ne nobis quidem noſtrorum communium agrorum partem ſorte datam accipere permitteret? iſtumque reſpondiſſe ſe non impedire quo minus ager nobis divideretur, ſi hoc optime factum omnibus videretur: atque hac permiſſione & tribunos nobis adjunctos, & plebem mitiorem redditam. Quamnam igitur ob cauſſam ea quæ tunc conceſſimus, nunc denegabimus? aut quam majorem utilitatem generoſa & præclara imperioque digna inſtituta noſtra nobis afferent, niſi eorum uſum perſuaſerimus? non perſuadebimus autem. & hoc nemo veſtrum ignorat. Qui enim ſpe ſua fuerint fruſtrati, nec res ſibi promiſſas acceperint, multo infenſiores nobis erunt, quam illi qui nihil impetrare poſſunt. Iterum igitur veniet aliquis, qui, remp. ad eorum voluntatem adminiſtrans, *leges* ipſis gratas feret, nec ullus tribunus plebis amplius à nobis ſtabit. Quid igitur vobis faciendum cenſeam, & quid Appii ſententiæ addam, audite: ſed ne ſurgatis, neve tumultum excitetis, antequam omnia, quæ dicam, audieritis. Illis qui ad agrum inſpiciendum & metandum eligentur, ſive decemviri, ſive quotcunque ſint futuri, permittite ut diſcernant, quænam ejus pars, & quanta ad remp. pertinere debeat, ut in quinquennium locata publicos reditus augeat; item quantum agri, & quem plebi noſtræ dividere oporteat. Quem vero agrum illi dividendum plebi aſſignarint, *ſuadeo ut* ubi de eo cognoveritis, ſive omnibus, ſive iis tantum qui nullam agri portionem habent, ſive iis quorum cenſus eſt minimus, ſive etiam quomodocunque vobis placuerit, eum dividatis; atque finitorum creationem, & veſtrum S C. quod de agris dividendis eſtis facturi, & alia quæcunque ſunt facienda (quoniam tempus quod horum conſulum magiſtratui ſupereſt breve eſt) ſequentibus coſſ. committenda cenſeo, ut iſti quod maxime è rep. videbitur, faciant. neque enim tanta negotia brevi temporis ſpatio indigent, neque coſſ.

LXXV.

Per. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 73/74 4. V. C. Cat. 268. Var. 270.

a Ἀλλὰ κῆ δι' ἄλλης *Vat.* b Θεραπείας μετρίας *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit *moderata cultione.* c Ὅτε ἤρετο *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* d Rectius ἐδὲ ἡμῖν in [*Vat.* &] *Lapi Cod.* ut ſupra in tribuni oratione, p. 518. v. 35. ἀξιῶν ἐδ' ἡμῖν αὐτοῖς διανέμειν τὴ κοινά. *Rom. Cod.* habet ἡ τ κοινῶν κῆ ἡμετέρων ἐδὲν ἡμῖν συγχωρεῖ μέρος λαμβάνειν, *de communibus & noſtris nullam nobis portionem accipere concederet. Sylb.* e *Lapus* vertit, *ſortitionem ſe inter nos non prohibere.* ubi ſi τὸ καθ' ἡμᾶς μέρος abſolute accipere velis pro, *quod ad nos attineat,* accuſ. caſu legendum erit τῶ κληρουχίαν. at ſi periphraſtice accipiamus pro τὸς ἡμῶν δημότας ut v. 35. loquitur, nulla mutatione opus erit. *Sylb.* f Τί ἂν παθόντες *Vat.* g *Lapi* verſio hanc lectionem agnoſcit. Sed poſſis genitivum τ μὴ τυγχανόντων etiam partitive accipere, ut ſenſus ſit; inter eos qui cupitis fruſtrantur, gravius commoveri eos qui & ſpe ſua & promiſſis ſibi factis eluduntur. *Gelenius* hoc modo legiſſe videtur, χαλεπώτεροι γὰρ ἂν τ μὴ τυγχανόντων κῆ τ ἐλπίδος ψευσθέντες, ἀπαντήσειαν οἱ τὰ ὁμολογοθέντα μὴ νομιζόμενοι. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Χαλεπώτερος γὰρ ἂν τ μὴ τυγχανόντων ἀπαντήσειαν οἱ ψευσθέντες &c. h Νόμους deſiderari exiſtimat *Portus.* In *Cod. Vat.* Φέρων αὐτὰς. ita plane in *Lapi Cod.* nam vertit, *ferens eos* &c. i Εἴθ' ὅσοις *Vat.* k Τὰς τῦ ταμείου προσόδους· ὁπόσην τ' ἂν *Vat.* l Εἴθ' ὅσοις *Vat.* m In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* nulla diſtinctio poſt καταινεῖμαι. errore plane manifeſto. Rectius in *Cod. Vat.* καταινεῖμαι· τὰς δὲ ὁρισάς. n Καὶ τ' ἄλλα *Vat.* o Uſitatius ἰπιόντας.

a Στασι-

Per. Jul. 4230. Ante Chr. 484. Olymp. 73/74. 4. V. C. Cat. 268. Var. 270.

"coss. isti inter se dissidentes prudentius pro-
"spicient quid sit utile, quam qui post eos
"creabuntur, si modo illi (uti speramus) con-
"cordes fuerint. Multis autem in rebus dila-
"tio est utilis, & minime periculosa; & tem-
"pus multa unius diei spatio mutat; & ma-
"gistratuum remp. administrantium concor-
"dia omnium bonorum civitatibus caussa esse
"solet. Atque hæc est mea sententia: sed si-
"quis aliam meliorem habet, eam dicat.

LXXVI. ¶ Quum autem is finem dicendi feciſſet, ab omnibus qui aderant magnis laudibus est exceptus: omnesq;, qui post eum rogati fuerunt, in eandem sententiam iverunt. Post hæc igitur tale S C. factum est: ut decemviri ex consularibus natu maximi crearentur, qui agro publico terminato pronunciarent, quantum ejus locandum esset, & quantum plebi dividendum: cæterum & iis qui jus civitatis essent adepti, & sociis, si quis ager communi militia postea partus fuisset, singulis portio, quæ sorte illis obtigisset, ex fœdere daretur. decemvirorum vero creatio, & agrorum divisio, & alia quæcunque essent agenda, sequentibus coss. curæ essent. Hoc S C. ad populum relatum Cassii conciones cohibuit, & inopum glisscentem seditionem ulterius progredi non sivit.

LXXVII. ¶ Anno sequenti, septuagesimæ quartæ olympiadis initio, qua vicit in stadio Astyllus Syracusanus, archonte Athenis Leostrato, Quinto Fabio & Servio Cornelio coss. *duo* patricii juvenes omnium nobilissimi, qui tum majorum dignitate, tum sodalitiis *& clientelis*, ac opibus suis multum poterant, & qui ut juvenes nemini juniorum in publicis negotiis tractandis erant secundi, Cæso Fabius, frater ejus qui tunc consul erat, & Lucius Valerius Poplicola, frater ejus qui reges expulerat, eodem tempore quæstores, ac ideo convocandæ concionis jus habentes, Sp. Cassii, qui superiore anno consulatum gesserat, & qui legis agrariæ auctor esse ausus fuerat, nomen ad populum detulerunt, tyrannidis affectatæ eum accusantes, diemque ei dixerunt, qua apud populum caussam dicere jusserunt. Quum autem ad diem dictam plurima turba confluxisset, convocata ad concionem multitudine, hominis manifesta acta nihil boni in se habuisse prolixa oratione demonstrarunt. Ac primum quidem quod Latinis, qui se jure civitatis donari satis habebant, & magnæ suæ felicitati tribuebant si modo hoc quoq; impetrarent, non solũ jus civitatis, quod petebant, in suo consulatu largitus fuisset, sed etiam tertiam prædæ partem, si communis esset militia, dari decrevisset: deinde, quod Hernicos (quibus bello subactis satis esse debebat, si & agri sui parte aliqua mulctati non fuissent) amicos pro subditis, & ci-

Per. Jul. 4231. Ante Chr. 483. Olymp. 74 1/2. V. C. Cat. 269. Var. 271. *Q. Fabio & Ser. Cornelio, Sp. coss. Cassius in judicium vocatus & condemnatus tyrannidis.*

"νεῦ στασιάζουσα ἀρχὴ φρονιμώτερον ἂν κατάμάθοι τὰ
"συμφέροντα τῆς μετὰ ταῦτ' ἀποδειχθησομένης, ἐὰν
"ἐκείνη γε, ὥσπερ ἐλπίζομεν, ὁμονοῇ. χρήσιμον δὲ πρᾶ-
"γμα καὶ πολλοῖς καὶ ἥκιστα σφαλερὸν ἀναβολή· καὶ πολλὰ
"ὁ χρόνος ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μεταπίπτει· καὶ ὃ μὴ [a] στασιά-
"ζον τοῖς προεστηκόσι τῶν κοινῶν, ἁπάντων ἀγαθῶν ἐν ταῖς
"πόλεσιν αἴτιον. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα ἀποφαίνομαι γνώμην·
"εἰ δέ τις ἄλλο κρεῖττον εἰσηγεῖται, λεγέτω.

Παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, πολὺς ἔπαινος ἐκ τῶν παρόντων ἐγέ-
νετο, [b] καὶ οὐδὲ εἷς τῶν μετ' ἐκεῖνον ἐρωτηθέντων, ἑτέραν γνώ- 544
μην ἀποφαίνεται. γράφεται δὴ μετὰ ταῦτα ὃ τῆς βουλῆς
δόγμα τοιόνδε· ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατικῶν [c] ἀποδειχθῆ-
ναι δέκα τοὺς πρεσβυτάτους, οἵτινες διείσονται τὴν δημοσίαν
χώραν, ἀποδείξουσιν ὅσην τε δεῖ μισθοῦσθαι, καὶ ὅσην τῷ δή-
μῳ διαρρεῖμαι· τοῖς δὲ ἰσοπολίταις τε καὶ συμμάχοις, ἐάν
τινα ὕστερον ὑπακήσωσι κοινῇ στρατεύσασθαι, ὃ ἐπιβάλλον
ἑκάστοις κατὰ τὰς ὁμολογίας ὑπάρχειν μέρος· τὴν δὲ αἵρεσιν τῶν
ἀνδρῶν καὶ τὴν διανομὴν τῶν κλήρων, καὶ τἆλλα ὅσα δεῖ γενέ-
σθαι, τοὺς εἰσιόντας ὑπὲλεσθαι ὑπάτους. τοῦτο τὸ δόγμα
εἰς τὸν δῆμον εἰσενεχθὲν τόν τε Κάσσιον ἔπαυσε τῆς δημα-
γωγίας, καὶ τὴν ἀναρριπιζομένην ὑπ' αὐτοῦ πενήτων στάσιν ἐκ
εἴασε περαιτέρω προελθεῖν.

Τῷ δὲ ἑξῆς σταδίῳ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμ-
πιάδος ἑστώσης, ἣν ἔσχε στάδιον Ἄστυλλος Συρακούσιος, Ἀ-
θήνησι δὲ ἄρχων ἦν Λεώστρατος, Κοίντου Φαβίου, καὶ Σερβίου
Κορνηλίου τὴν ὑπατείαν παρειληφότων, ἄνδρες ἐκ τῶν πατρικίω-
ων, νέοι μὲν ἔτι τὴν ἡλικίαν, [d] ἐπιφανέσταιοι δὲ τῶν ἄλλων, καθά τε
ἀξιώσεις προγόνων [e] καὶ ταῖς ἑταιρείας τε καὶ πλήθους μέ-
γα δυνάμενοι, καὶ ὡς νέοι τὰ πολιτικὰ πραγμάτων ἥδιστοι τῶν
ἐν ἀκμῇ χείρους, Καίσων Φάβιος ἀδελφὸς μὲν τότε ὑπάτου
ὄντος, καὶ Λεύκιος Οὐαλέριος Ποπλικόλας [f] ἀδελφὸς δὲ κα-
ταλύσαντος τοὺς βασιλεῖς, τὴν ταμιευτικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν
καὶ τὴν αὐτὸν χρόνον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκκλησίαν συνάγειν ὄντες
κύριοι, τὴν ὑπαλεύσαντα [g] τῷ πρόσθεν ἑαυτῷ Σπόριον Κάσ-
σιον, καὶ τολμήσαντα [h] τοὺς περὶ διανομῆς εἰσηγήσασθαι νόμους,
εἰσήγγειλαν εἰς τὸν δῆμον ὡς περὶ τυραννίδος αἰτίᾳ· καὶ προειπόν-
τες ἡμέραν ῥητήν, ἐκάλουν αὐτὸν ὡς ὑπὲρ ὧν δήμου τὴν δίκην
ἀπολογησόμενον. ὄχλου δὲ πλείστου συναχθέντος εἰς τὴν ἀπο-
δοχθεῖσαν ἡμέραν, συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος,
τά τε ἐμφανῆ τῶν ἀνδρὸς [i] ἔργα ἐπ' ὠφελείᾳ χρησῷ γενόμενα
διεξῆλθον· ὅτι Λατίνοις μὲν πρῶτον, οἷς [k] ἀπέκρυπτε πολιτείας
κοινῆς ἀξιωθῆναι, μέγα εὐτύχημα ἡγουμένοις εἰ καὶ ταύτης τύ-
χοιεν, καὶ μόνον οὐ ἤτουν [l] ἰσοπολιτείαν ὑπάλλος ὢν ἐκλείσαλο,
ἀλλ' ἔτι καὶ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρων, [m] ἐὰν κοινῇ γένῃ στρα-
τιά, τὴν τρίτην ἐψηφίσαλο δίδοσθαι· ἔπειθε Ἑρνικας, οὓς πολέ-
μῳ χειρωθέντας ἀλλαπᾶν [n] ἔχρην, εἰ μὴ καὶ τῆς αὐτῶν χώ-
ρας ἀφαιρέσει τινὶ ζημιωθεῖεν, φίλους μὲν ἀντὶ [o] δούλων
ἐποίησε,

[a] Στασιάζον σὺν τοῖς *Vat.* [b] Καὶ οὐδεὶς τῶν *Vat.* [c] Δίκην ἀποδειχθῆναι & mox v. 23. τῶν δ' ἑξῆς in *Cod. Vat.* [d] Scribo ἐπιφανέστεροι δὲ τῶν ἄλλων καὶ κατὰ τὰ ἀξιώσεις προγόνων. ut post hunc genitivum ὑπαντιγμὴ ponatur, & sequentia καὶ τῆς ἑταιρείας τε καὶ πλήθους cum μέγα δυνάμενοι jungantur. Pro hac mea lectione facit omnino locus alter *Dionysii*, ἥδιστοι τε ἀξιοῦσθαι λαμπρότατοι, καὶ ἑταιρείαις μεγάλαι δυνάμενοι. *Steph.* [e] Καὶ ἅμα τῆς ἑταιρείας *Vat.* [f] Ita etiam in [*Vat.* &] *Lapi Cod.* Sed *Glareanus* mavult, *ex fratre* (*sc.* Marco Valerio) *nepos*, ἀδελφιδοῦς seu ἀδελφιδοῦς. itidemque *Gelenius*. Atque hoc ipsum (inquit *Sylb.*) manifestum esse videtur ex iis quæ sequuntur infra p. 553. [juxta *Ed. Sylb.*] [g] Τῷ πρόσθ' ἑαυτῷ *Vat.* [h] Τοὺς περὶ τῆς διανομῆς *Vat.* [i] Ἔργα ὡς ἐπ' ὠφελείᾳ *Vat.* [k] Perperam in *Ed. Steph.* ἀπέχρη. [l] In *Ed. Steph.* ὑπατείαν. Πολιτείαν *Vat.* atque ita legisse videtur *Lapus*, qui male vertit, *civilitatem*. Suam lectionem tuetur *Sylburgius* ex p. 516. v. 43. & p. 519. v. 11. Verum πολιτείαν malim, si vox κοινὴν (quæ supra v. 42. exprimitur) cum ea subaudiatur. [m] Rectius forsan ἐὰν κοινὴ γένηται στρατεία. *Sylb.* [n] Ἐχρῆν usitatius, *Sylb.*

[o] Πολίτας

ἐποίησε, [a] πολίτας τε ἀντὶ ὑποτελῶν, γῆς τε καὶ λείας, [b] ἢν ἐάν σφ παντὸς κλήσωνται, τ' ἑτέραν ἔταξε λαμβάνειν τρίτου μερίδα. ὥστε μεριζομένων εἰς τρεῖς κλήρους τ' λαφύρων τοὺς μὲν ὑπηκόους τε καὶ ἐπιλύδας δημοτείας λαμβάνειν, τοὺς δὲ αὐτογενεῖς καὶ ἡγεμόνας τρίτην μερίδα. οὐκ 5
545 δὲ τοῦτο δυοῖν τοῖν ἀποφωτάτοιν πατέρων ἐπεδείκνυσαν αὐτοῖς συμβησόμενον, ἐάν τινας ἕτερος διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας προσθέλωνται ταῖς αὐταῖς τιμῆσαι δωρεαῖς, αἷς Λατίνους τε ἐτίμησαν, καὶ τοὺς μηδ' ὁπωσοῦν ἀγαθὸν ἀποδειξαμένους Ερνικας. μιᾶς γὰρ καταλειπομένης αὐτοῖς τρίτης μερίδος, ἢ οὐκ ἔξειν ὅ,τι δώσουσιν ἐκείνοις μέρος, ἢ τὰ ὅμοια ψηφισαμένους, μηδὲν ἐν αὐτοῖς καταλείψειν. [c] Πρὸς δὲ τούτοις, διεξήεσαν ὅτι δημεύσας τὰ κοινὰ τ πόλεως ὑπεραλλόμενος, ὅτε τ βουλῆς ψηφισαμένης, ὅτε τῷ συνεπάτῳ δοκοῦντος, βίᾳ κυρῶσαι ἐμέλλησε τ νόμον, ὃς οὐ καθ' ἕν τοῦτο μόνον ἦν ἀσύμφορός τε καὶ ἄδικος, ὅτι προβουλεῦσαι δέον τὸ συνέδριον. καὶ εἰ δόξειεν ἐκείνῳ, κοινῇ ἁπάντων ἕνεκα τῷ ἐκ τέλει τιθῷ φιλανθρωπίαν, ἑνὸς ἀνδρὸς ἐποίει τιθῷ χάριν. ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκεῖνο ὁ πάντων κρατιώτατον, ὅτι λόγῳ μὲν δόσις ἦν τοῖς πολίταις τῆς δημοσίας χώρας, ἔργῳ δὲ ἀφαίρεσις, Ρωμαίων μὲν τῶν κλησαμένων αὐτῆς, μίαν μοῖραν λημψομένων, Ερνίκων δὲ καὶ Λατίνων, ἧς οὐδὲν αὐτοῖς μετῆν, τὰς δύο· καὶ ὡς ἀδὲ τοῖς δημάρχοις ἀναπιωθεῖσι, καὶ τῷ δημαλύειν [d] πατέρων ἐκ τοῦ νόμου ἀξιοῦσι μέρος τὸ κατὰ τὴν ἰσομοιρίαν τῶν ἐπιλύδων, ἐπείσθη, ἀλλὰ καὶ δημάρχοις, καὶ συνεπάτῳ, καὶ βουλῇ, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τὰ κράτιστα βουλευομένοις, ταναντία προθέντων διετέλεσε. διεξελθόντες δὲ ταῦτα, καὶ μάρτυρας αὐτῶν ἅπασι τοὺς πολίτας ποιησάμενοι, μετὰ τοῦτο ἤδη καὶ τὰς ἀπορρήτους τῆς τυραννίδος παρείχοντο πίστεις, ὡς [e] χρήματά τε συνενέγκαιεν αὐτῷ Λατῖνοι καὶ Ερνικες, καὶ ὅπλα προσκευάσαιντο, καὶ συμπροθύοιντο ὡς αὐτὸν ἀθρασύτατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσι νέων, ἀπορρήτά τε ποιούμενοι βουλευτήρια, καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἕτερα ὑπηρετοῦντες, καὶ παρείχοντο [f] τοὺς τούτων μάρτυρας πολλοὺς μὲν αὐτοὺς, [g] πολλοὺς δὲ ἐκ τῶν ἄλλων συμμαχίδων πόλεων, οὔτε φαύλους ὄντε ἀφανεῖς. οἷς ἐπίστευσεν ὁ δῆμος, καὶ οὔτε λόγοις ἐπαχθεὶς, ὃς ὁ ἀνὴρ ἐκ πολλῆς παρασκευῆς συγκειμένους διῆλθε, ὅτε οἴκτῳ ἐδοὺς, τελῶν μὲν αὐτῷ παίδων μεγάλῳ παρεχόντων εἰς ἔλεον ἐπικουρίαν, [h] πολλῶν δὲ ἄλλων συγγενῶν τε καὶ ἑταίρων συνολοφυρομένων, οὔτε τῶν κατὰ πολέμους ἔργων, δι' ὃς ἐπὶ μήκιστον ἦλθε τιμῆς, φειδώ τινα [i] ποιησάμενος", καταψηφίζεται 45
τῷ δίκην. ὅτως τε ἄρα ἦν πικρὸς πρὸς ὃ τῆς τυραννίδος ὄνομα, ὥστε οὐδὲ ἐν τῷ τιμήματι τῆς δίκης μερίᾳ ὀργῇ ἐχρήσατο πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ θανάτου ἐτίμησεν. εἰσῆει γὰρ αὐτὸν δέος μὴ φυγὰς ἐλαθεὶς ἐκ τῆ πατρίδος, ἀνὴρ στρατηγήσας πολέμου τ τότε δεινότατος, ὅμοια δρά- 50
546 σῃ Μαρκίῳ, τά τε φίλια [k] διαβαλὼν, καὶ τὰ ἐχθρὰ συν-

ves pro ſtipendiariis feciſſet, & agri ac prædæ, quæcunque parta *in poſterum* eſſet, aliam tertiam partem accipere ſtatuiſſet. ita ut, præda trifariam diviſa, ſubditi & advenæ duas partes acciperent, ipſi vero indigenæ & domini tertiam. Hinc autem è duobus abſurdiſſimis alterutrum ipſis eventurum demonſtrabant, ſi quos alios ob multa & magna in ſe merita iiſdem donis honorare vellent, quibus Latinos honorarant, & Hernicos, quorum ne vel minima quidem in pop. Rom. merita exſtarent. Quum enim ipſis una tantum tertia eſſet reliqua, aut non habituros quam illis partem darent, aut ſi eadem eis decernant, nihil ſibi ipſis relicturos. ¶ Præterea dixerunt LXXVIII.
eum, quum ſibi propoſuiſſet bona civitatis publicare, nec ex S C. nec ex collegæ conſenſu, vi legem perferre conatum fuiſſe: quæ non iſto tantum nomine pernicioſa & injuſta erat, quod, quum debuiſſet S C. præcedere,&, ſi patribus placuiſſet, ita demum iſtud beneficium omnium magiſtratuum commune eſſe, ipſe tamen illud ad unum hominem transtuliſſet; ſed etiam eo quod omnium erat graviſſimum, quia verbis quidem ager publicus gratis dividebatur civibus, ſed re ipſa Romanis qui eum quæſierant auferebatur; quod unam tantum partem accepturi eſſent, Hernici vero & Latini, ad quos is ager nihil pertinebat, duas; & quod ne tribunis quidem intercedentibus, & alterum legis caput, in quo agebatur de æqualitate partium advenis concedenda, tolli poſtulantibus, paruiſſet, ſed & tribunis & collegæ & ſenatui omnibuſque optime reip. conſulentibus pertinaciter adverſatus eſſet. His autem enarratis, atque omnium civium teſtimonio confirmatis, poſtea arcana etiam tyrannidis argumenta protulerunt, Latinos & Hernicos ei pecunias facta collatione dediſſe, & arma comparaſſe, & audaciſſimos quoſque illorum populorum juvenes eum ſectari, & conſilia occulta inire, multarumque aliarum rerum præterea illi miniſtros eſſe. Harum quoque rerum teſtes producebant multos cives, multoſque aliarum fœderatarum civitatum viros, nec contemnendos nec ignobiles. Quibus fidem habuit populus, nec amplius oratione motus quam ille compoſuerat & valde accurate præmeditatus fuerat, nec miſericordia flexus, quamvis trium ejus liberorum magnum eſſet momentum adjumentumque ad miſericordiam ei conciliandam, quamvis etiam multi alii tam cognati quam amici lugentes ei adeſſent, nec rerum in bellis geſtarum, ob quas ad maximos honores fuerat provectus, ulla ratione habita ut ei veniam daret, eum damnavit. Adeo autem infenſus erat tyrannidis nomini, ut ne in æſtimanda quidem pœna modum iræ ſervarit in eum, ſed eum capite damnarit. Verebatur enim ne ſi ex patria in exſilium pulſus fuiſſet, vir artibus imperatoriis omnium ætatis ſuæ præſtantiſſimus, idem faceret quod Marcius, & amicos criminaretur, & hoſtes concitaret, atque ita patriæ bellum graviſſimum

Per. Jul. 4231. *Ante Chr.* 483. *Olymp.* 74 $\frac{1}{2}$. *V. C. Cat.* 269. *Var.* 271.

a Πολίτας δὲ *Vat.* b *Portus* malit ἢν ἄν. c Πρὸς δὲ τούτοις minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* d Ἐκ τοῦ νόμου πατέρων *Vat.* e Χρήματά τε ἂν ἐνέγκαιεν manifeſto errore in *Cod. Vat.* f Τοὺς αὐτῶν μάρτυρας *Vat.* g Πολλοὺς δ' ἐκ *Vat.* & mox ὅτ' ἀφανεῖς. & v. 47. οὐδ' ἐν τῷ h Πολλὴν δὲ ἄλλων *Vat.* i Deeſt *Vat.* k Forſan rectius διαβάλλων præſ. temp. ut mox ſequitur συνιστείς. *Sylb.*

Per. Jul. 4231. Ante Chr. 483. Olymp. 74 1/2. V. C. Cat. 269. Var. 271.

mum inferret. Quare, quum hoc judicium hunc habuisset exitum, quæstores hominem ductum ad rupem foro imminentem, omnibus inspectantibus, de saxo præcipitem dederunt. Hoc enim supplicium capite damnatorum tunc Romanis erat vulgare.

LXXIX. ¶ Quæ igitur de hoc homine traduntur, & ad fidem propius accedunt, hæc sunt. Veruntamen & id quod minus est probabile (quando hoc quoque à multis creditur, & scriptis fide dignis proditur) silentio minime prætereundum est. Sunt igitur qui dicunt, quum adhuc consilia tyrannidis, quæ ab eo affectabatur, omnibus essent incognita, primum patrem Cassii suspicione motum, cum rem accuratissime perquisisset, senatum adisse: deinde, quum filium eo venire jussisset, ejus consilia indicasse, eumque accusasse, & ab ipso quoque senatu damnatum domum duxisse, eumque interfecisse. Morum igitur asperitas & inclementia patrum in filios fontes, præcipue vero in ejus seculi Romanis, facit ut ne hæc quidem opinio videatur rejicienda: quoniam & ante Brutus, qui reges expulerat, ambos filios ex lege in maleficos lata capitali supplicio dignos judicavit, eosque securi * percussit, quod viderentur regum reditui favere. Et post illum Manlius, bello Gallico imperator, filium, egregiam operam in pugna navantem, fortitudinis quidem ergo coronis pro præmio fortitudini debitis ornavit: sed contumaciæ crimen illi objiciens, quod in eo castello ubi collocatus fuerat non mansisset, sed contra ducis imperium ad pugnam exisset, ut stationis desertorem necavit. Et multi alii patres, partim majoribus partim minoribus de caussis, nec filiis pepercerunt, nec eos sunt miserati. Propterea igitur (ut dixi) hanc opinionem, quasi parum probabilem, rejiciendam esse non censeo: sed alia argumenta non minimi momenti me retrahunt inde, & in alteram sententiam traducunt; tum quia post Cassii mortem & ædes solo æquatæ, & ad hanc usque diem earum area vacua sub dio relicta est extra Telluris ædem, quam postea pop. Rom. in quadam ejus parte exstruxit, in via quæ ad Carinas fert; *tum quia* ejusque bona publicata sunt, unde & in aliis templis primitiæ *diis* dicatæ, atque etiam Cereri æneæ statuæ, cum inscriptione quæ declarat quorum bonorum sint illæ primitiæ. Quod si pater ejus index simul & accusator & punitor fuisset, nec ejus domus fuisset diruta, nec bona publicata. Apud Romanos enim filii patribus adhuc viventibus nihil proprium possident, sed & ipsis pecuniis & corporibus filiorum patribus arbitratu suo uti permissum est. quare pop. Rom. ob filii delicta patri, qui tyrannidis ab eo affectatæ indicia detulisset, bona auferre, eaque

ισας, ϗ πόλεμον ἀπαιτῆσον ἐπαγάγῃ τῇ πατρίδι. τοῦτο δ' τέλος τ δίκης λαβόσης, ἀγαγόντες οἱ ταμίαι τ ἄνδρα ὅπι τ ὑπερκείμενον τ ἀλοφας κρημνὸν, ἀπάντων ὁρώντων, ἔρριψαν κ τ πέτρας. αὕτη γὰρ ἦν τοῖς τότε Ρωμαίοις ἐπιχώριος τ ὅπι θανάτῳ ἁλόντων ἡ κόλασις.

Ο μὲν οὖν πιθανώτερος τῶν [b] ὑπολαμβανομένων ὑπὲρ τ ἀνδρὸς λόγων, [c] τοιόσδε ἐστίν. δεῖ δὲ ϗ τὸν ἧττον πιθανὸν, ἐπειδὴ κἀκεῖνος παρίσταται ὑπὸ πολλῶν, ϗ ἐν γραφαῖς ἀξιοχρέοις φέρεται, μὴ παρελθεῖν. [d] λέγεται δέ τισιν ὡς ἀδήλῳ πᾶσιν ἦσης ἐπὶ τ ὑπ' αὐτῷ συσκευαζομένης τυραννίδος, πρῶτος ὑποπτεύσας ὁ πατὴρ τ Κασσίου, ϗ διὰ τῆς ἀκριβεστάτης βασάνου τ πρᾶγμα ἐξετάσας, ἦλθεν ὅπι τὴν βουλήν· ἔπειτα κελεύσας ἐλθεῖν τὸν υἱὸν, μηνυτής τε ϗ καταγνώστης αὐτ ἐγένετο· καταγνόσης δὲ ϗ τ βάλῃς, ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς τ οἰκίαν, ἀπέκτεινεν. ὁ μὲν οὖν πατὴρ ϗ ἀπροσδιόνυσον τῆς τ πατέρων ὀργῆς εἰς [e] τοὺς ἀδικοῦντας, ϗ μάλιστα ἐν τοῖς τότε Ρωμαίοις, ἀδεᾶ ταύτην ἀπῳθεῖτο τὴν πρόφασιν· ἐπεὶ ϗ πρότερον Βρούτος, ὁ τὰς βασιλεῖς ἐκβαλὼν, ἀμφοτέρους τοὺς υἱοὺς ἐδικαίωσε κατὰ τ τῶν κακούργων νόμον ἀποθανεῖν, ϗ πελέκεσι τὰς αὐχένας ἀπεκόπης, ὅτι συμπροσῆπτεν τοῖς βασιλεῦσιν ἐδόκουν τὴν κάθοδον. ϗ μὴν ταῦτα Μάλλιος, ὁ τῶν [f] Γαλατικῷ πολέμῳ στρατηγῶν, τ υἱὸν ἀριστεύοντα κ τ πόλεμον, τ μὲν ἀνδρίας ἕνεκα τοῖς [g] ἀρίστοις στεφάνοις ἐκόσμησεν· ἀπειθίαν δὲ [h] ὀπτάλων, ὅτι οὐκ ἐν ᾧ ἐτάχθη φρουρίῳ ἔμεινεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὀπίλαγγα τῶν πολεμίων, ἐξῆλθεν ἀγωνιούμενος, ὡς λειποτάκτην ἀπέκτεινε. ϗ ἄλλοι πολλοὶ πατέρες, [i] οἱ μὲν ὅπι μείζοσιν, οἱ δὲ ἐπ' ἐλάττοσιν αἰτίαις, οὔτε φειδὼ τ παίδων, οὔτε ἔλεον ἔσχον. κ τ μὲν δὴ τοῦτο οὐκ ἀξιῶ, ὥσπερ ἔφην, προβεβλῆσθαι τ λόγον, [k] ὡς ὐ πιθανόν· ἐκεῖνα δέ με ἀνθέλκει [l] τεκμήρια ὄντα ἐλάχιστα, ϗ πρὸς τ ἑτέραν ἄγαν συγκαλύπτεσθαι, ὅτι μὴ τ θάνατον τῶν Κασσίου ἡ τε οἰκία καθεσκάφη, ϗ μέχρι τοῦδε ἀνεῖται ὁ τόπος αὐτῆς ἀθεος, ἔξω τῶν νεὼ τ Γῆς, ὃν [m] ὕστερον ἡ πόλις καθεσκεύακε χρήμασι δημοσίοις μέρει τινὶ αὐτῆς, κ τ ὅπι [n] Καρίνας φέρουσαν ὁδόν, ϗ τὰ χρήματα αὐτῶν ὃ κοινὸν [o] ἀπέλαβεν· ἐξ ὧν ἀπαρχὰς τε ἱερεῖς ἀνέθηκε, ϗ δὴ ϗ τῇ Δήμητρι τοὺς χαλκέους ἀνδριάντας, ὑπογεγραμμένους ἀφ' ὧν εἰσι χρημάτων ἀπαρχαί. εἰ δέ γε ὁ πατὴρ [p] μηνυτής τε, ϗ καθηγητὴς, ϗ κολαστὴς [q] ἐγένετο αὐτῶν, οὔτε ἂν ἡ οἰκία αὐτῶν καθεσκάφη, οὔτε ἡ οὐσία ἐδημοσιώθη. Ρωμαίοις γὰρ οὐδὲν ἴδιόν ἐστι κτῆμα ζώντων ἔτι τῶν πατέρων, ἀλλὰ ϗ τὰ χρήματα ϗ τὰ σώματα τ παίδων ὅ,τι βούλονται διατιθέναι τοῖς πατράσιν ἀποδέδοται. ὥστε οὐκ ἂν δή που τ τῶν πατρὸς οὐσίαν τῶν μηνύσαντι τ τυραννίδα, ὅτι τοῖς τῶν παίδων ἀδικήμασιν ἀφαιρεῖσθαι ϗ δημεύειν ἡ πόλις ἠξίου.

διὰ

a Επάγει Vat. b Παραδιδομένων Vat. c Τοιόσδε ἐστί. Vat. d Λέγεται δή τισιν Vat. quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *dicitur itaque à quibusdam.* e Post τὰς ἀδικοῦντας desideratur ὑμᾶς. *Lapus* vertit, *in lædentes remp. filios*: ut legisse videatur, εἰς τὰς ἀδικοῦντας τὴν πόλιν ὑμᾶς. *Sylb.* f Cum *Sallustio* errare videtur, qui tradit, *Manlium bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari jussisse.* nam hoc ipsum *bello Latino* accidisse ex aliorum auctoritate certissimum est. Verum, cum verba *Dionysii*, κ τ πόλεμον, indefinita sint; non necesse est ut de *bello Gallico* intelligantur. g Tertium nunc occurrunt hi dativi, τοῖς ἀριστείοις στεφάνοις, non sine mendi suspicione: nam legendum videtur vel ἀριστείας, vel ἀριστείοις, sive ἀριστοῖς, ut intelligatur vel corona fortitudinis, vel corona civica. *Sylb.* h Legendum fortassis ἐγκαλῶν. *Sylb.* i Οἱ μὲν ἐπὶ μείζοσιν αἰτίαις, οἱ δ' ἐπ' ἐλάττοσιν, ὅτε &c. in *Cod. Vat.* k Ως ἀπίθανον *Vat.* l Τεκμήριον ὄντα ἐλάχιστα *Vat.* m Υστέροις *Vat.* n Καρήνας in *Ed. Steph.* [Καρίνας *Vat.*] perperam; ut tum ex aliis aliorum scriptis perspicitur, tum ex *Virgilio*, Æneid. 8. v. 361. *Sylb.* o Ανέλαβεν *Vat.* p Μηνυτὴς κ *Vat.* q Αὐτῶ ἐγένετο, ὅτ' ἂν οἰκία αὐτῶ *Vat.* * Ita vertit ac si legeretur ἀπεκόπησεν.

547

a Συγκα-

διὰ μὲ δὴ ζῶται τῷ τρεσβυτέρῳ [a]καλαλίθεμαι τ̃ λόγων μᾶλλον. ἔθηκα δὲ ἀμφοτέρους, ἵνα ἐξῇ τοῖς ἀναγνωσομένοις ὁποτέρῳ βούλονζ τ̃ λόγων προσέχειν.

Ἐπιβαλλομένων δέ τινων καὶ τοὺς παῖδας ἀποκτεῖναι τ̃ Κασσίου, δεινὸν ὃ ἔδοξε ἔδοξεν εἶ) τῇ βουλῇ, καὶ ἀσύμφορον. καὶ συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο ἀφεῖναζ τὰ μειράκια τ̃ τιμωρίας, καὶ ὅπως παῖσι ἀδεία ζῆν, μήτε φυγῇ, μήτε ἀτιμίᾳ, μήτε ἄλλῃ συμφορᾷ ζημιωθέντα. καὶ ἐξ ἐκείνου ὃ ἔθος τοῦτο Ρωμαίοις ὑπῆρξεν γέγονεν ἕως τ̃ καθ' ἡμᾶς διατηρούμενον ἡλικίας, ἀφεῖναζ [b]δὲ τιμωρίας ἁπάσης τοὺς παῖδας ὧν ἂν οἱ πατέρες ἀδικήσωσιν, ἐάν τε τυράννων ὄντες υἱοὶ τύχωσιν, ἐάν τε πατροκτόνων, ἐάν τε προδοτ̃. ὃ μέγιστόν ὄφι πρ' ἐκείνοις ἀδίκημα. οἵ τε καλαλῦσαι ὃ ἔθος τοῦτο ὑπολαμβάνοι κ τ̃ τοὺς ἡμετέρους χρόνους, [c]τιμῶ σωτελείαν δ' Μαρσικοῦ τε καὶ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ τοὺς παῖδας τ̃ ὑπὸ τῶν ἐπικηρυχθέντων ὑπὸ Σύλλα πατέρων ἀφελόμενοι ὃ [d]μετεῖναι τοῖς πατρίοις ἀρχῆς καὶ βουλῆς μελέσθαι, καθ' ὃν ἐδυνάστευον αὐτοὶ χρόνον, ὑπίφθονόν τε ἀνθρώποις, καὶ νεμεσητὸν θεοῖς ἔργον ἔδοξαν ἀποδείξασθαι. τοιγάρτοι δίκη μὲν ἐκείνοις σὺν χρόνῳ τιμωρὸς δ' μεμπτῶς παρηκολούθησε, δι' ἣν οὐκ μεγίστου τε αὐχήματος εἰς ταπεινότατον πῶμα ἦχθησαν, καὶ οὐδὲ γένος ὃ ἐξ αὐτ̃, [e]ὅτι κατὰ γυναῖκας, ἔτι λείπεται. ὃ δὲ ἔθος εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς κόσμον ὁ τούτου καθελὼν ἀνὴρ ἀποκαλέσηκεν. [f]πρ' Ἑλλήνων δὲ οὐχ οὕτως οἱονεὶ ὁ νόμος ἔχει, ἀλλὰ τοὺς οὐ τυράννων γενομένους ἀμὴ συναποκλίνυσθαι τοῖς πατράσι δικαίως, οἱ δὲ ἀειφυγίᾳ κολάζουσιν· ὥσπερ οὐκ ἐνδεχομένης τῆς φύσεως χρηστοὺς παῖδας οὐ πονηρῶν πατέρων, ἢ κακοὺς ἐξ ἀγαθῶν γενέσθαι. ἀλλ' ὁπότερ μὲν τούτων, εἴτε ὁ πρ' Ἑλλήνων ἀμείνων νόμος, εἴτε ὃ Ρωμαίων ἔθος κρεῖττον, ἀφίημι τῷ βουλομένῳ σκοπεῖν· ἐπάνειμι δὲ ὅπι τὰ ἑξῆς.

Μετὰ γὰ τ̃ Κασσίου θάνατον, οἱ μὲ αὐξάνοντες τ̃ ἀριστοκρατίαν, θρασύτεροί τε καὶ ὑπεροπτικώτεροι τ̃ δημοτικῶν ἐγένοντο. [g]οἱ δὲ, ἀφανεῖ τε δόξῃ φερόμενοι καὶ βίᾳ εἰς ταπεινὰ, συνεξάλλοντο, καὶ ὡς ἄριστον ἀπολωλεκότες φύλακα τ̃ δημοτικῆς μερίδος, πολλὴν ἄνοιαν ἑαυτοῖς ἐπὶ τῇ καταδίκῃ καθηγόρουν. τούτου δὲ αἴτιον ἦν, ὅτι τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ περὶ τ̃ κληρουχίας οὐκ ἐπράχθη οἱ ὕπατοι, δέον αὐ-
548 τοὺς ἄνδρας τε ἀποδεῖξαι δέκα τοὺς διανεμοῦντας τ̃ γῆν, [h]γνώμην τε εἰσηνέγκαντας, πόσην τε αὐτῆς καὶ ποσὶ δήποτε νεμηθῆναι. συνήεσάν τε πολλοὶ κ συνωμοσίαι περὶ τ̃ ἀπάτης ἐκάθηντο διαλεγόμενοι, καὶ ἐν αἰτίᾳ τοὺς προέρους εἶχον δημάρχους, ὡς προδεδωκότας ὃ κοινὸν· ἐκκλησίαι τε συνεχεῖς ὑπὸ τ̃ τότε δημάρχων ἐγίνοντο, καὶ ἀπαιτήσεις τ̃ ὑποχέσεως. ζητῶν [i]συνειδότες οἱ ὕπατοι γνώμην ἐποιήσαντο πολέμου προφάσει ὃ παρακινῆσαι ἐν τῇ πόλει μέρος καὶ ταραττόμενον· ἔτυχε γὰ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ λῃστρίοις τε ὑπὸ τ̃ πλησιοχώρων πόλεων καὶ κα-

publicare noluillet. Propterea igitur priorem opinionem ſequi malo. utramque tamen afferre volui, ut lectoribus utri earum velint adhærere liceat. *Pet. Jul.* 4231. *Ante Chr.* 483. *Olymp.* 74 $\frac{1}{3}$. *V. C. Cat.* 269. *Var.* 271.

¶ Quum autem nonnulli ipſos etiam Caſſii liberos interficere conarentur, hoc atrox & pernicioſum exemplum patribus eſt viſum. Itaque, quum in curiam conveniſſent, factum eſt S C. quo adoleſcentulis pœna eſt remiſſa; illiſque, nec exſilio mulctatis nec ignominia affectis, nec alia calamitate accepta, tutiſſime vivere conceſſum eſt. Et ab eo tempore uſque ad hanc noſtram ætatem hic mos Romæ perpetuo ſervatus eſt, ut nulla parentum delicta liberi ſuo ſupplicio luant; ſive illi ſint tyrannorum filii, ſive parricidarum, ſive etiam proditorum: quod apud illos crimen eſt graviſſimum. Et qui hunc morem noſtris temporibus antiquare aggreſſi ſunt circa finem Marſici & civilis belli, quique liberis patrum Syllæ tempore proſcriptorum à paternis honoribus atque ſenatu prohibuerunt, quamdiu ipſi rerum potiebantur, facinus & hominum invidia & deorum indignatione dignum patrare viſi ſunt. Quapropter, temporis progreſſu pœna *ſceleris* vindex non contemnenda eos eſt ſecuta, qua factum eſt ut ex altiſſimo gloriæ faſtigio in infimam fortunæ abjectæ conditionem deciderint, & ne eorum quidem genus, niſi per fœminas deductum, amplius ſit reliquum. Ille autem qui hos ſuſtulit, hunc morem ad priſtinum uſum revocavit. Cæterum apud nonnullos Græcos hoc haud ita moribus eſt receptum; ſed alii quidem, ut liberi tyrannorum una cum ipſis patribus necentur, æquum cenſent; alii vero eos perpetuo exſilio mulctant: quaſi natura non ferat, ut boni filii ex malis patribus, aut mali ex bonis naſcantur. Sed utrum Græcorum mos ſit melior, an Romanorum conſuetudo ſit præſtantior, hæc cuivis relinquo diſpicienda. Redeo autem ad hiſtoriæ ſeriem. LXXX.

¶ Poſt Caſſii mortem dominatus optimatum fautores ac amplificatores evaſerunt audaciores, & plebejos deſpicere cœperunt: obſcuri vero nominis & infimæ conditionis homines animos demiſerunt, &, ut optimo plebis propugnatore amiſſo, magnæ dementiæ judicium ſuum damnabant. Cujus rei hæc erat cauſſa, quod conſules S C. de agro dividendo non exſequebantur, quum tamen deberent decemviros agris finiendis creare, & ad ſenatum referre, quantum agri, & quibus eſſet dividendum. jamque multi cœtus fiebant hominum de fraude illa aſſidue conquerentium, & ſuperiores tribuni ut reip. proditores accuſabantur: & ab illis qui tunc erant tribuni crebræ conciones habebantur, & promiſſa repoſcebantur. Quibus rebus cognitis coſſ. decreverunt belli prætextu ſeditioſam & tumultuantem populi partem *ablegare*: forte enim eodem illo tempore ager Rom. finitimorum populorum latrociniis, & quibuſdam excurſionibus LXXXI. *Turbæ domi.*

a Συγκαλαπέθεμαι *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* Vide p. 524. v. 34. *b* Fortaſſe rectius δὴ *ſcilicet. Sylb.* Illud δὲ non agnoſcit *Vat.* atque expungendum eſſe viderat *Port.* *c* Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* μὴ τῷ σωτέλειαν. *d* Μετεῖναι poſitum pro μετέναι. incertum librariorumne incuria, an auctoris voluntate. *Sylb.* *e* Recte in *Cod. Vat.* ὅτι μὴ κατὰ γυναῖκας, quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *præterquam per fœminas.* idemque video placuiſſe *Sylburgio & Porto.* *f* Et hic & infra v. 31. rectius παρ' Ἕλλησιν in *Cod. Vat.* *g* Οἱ δ' ἐν ἀφανεῖ τε δόξῃ φερόμενοι καὶ βίᾳ εἰς ταπ. *Vat.* *h* Καὶ γνώμην εἰσηγήσασθαι *Vat.* *i* Συνειδότες *Vat.*

Per. Jul. 4231. Ante Chr. 483. Olymp. 74 1/2. V. C. Cat. 269. Var. 271.

sionibus infestabatur. ut igitur has injurias ulciscerentur, belli signa proposuerunt, & copias urbanas conscribere cœperunt. Sed quum pauperes nomina non darent, nec ipsi contumaces possent legibus cogere; (tribuni enim pro multitudine pugnabant, paratique ad intercedendum erant, siquis vel corporibus militiam detrectantium vim afferre, vel pignora auferre conatus fuisset) post multas minas intentatas, se non passuros plebem ab ullis concitari, tacitam suspicionem reliquerunt, fore ut dictatorem crearent, qui, cæteris magistratibus abrogatis, solus potestatem tyrannicam & nullis rationibus reddendis obnoxiam esset habiturus. Quæ opinio quum plebejorum animos pervasisset, veriti ne Appium crearent, virum asperum & gravem, quidvis aliud perpeti maluerunt.

ταδεσμῆς τισιν ἡ γῆ βλαπτομένη· τιμωρίας δὴ τῶ ἀδικούντων ἕνεκα, πρῶτος τὰ τῶ πόλεμω σημεῖα, καὶ τὰς δυνάμεις ἐκ πόλεως κατέγραφον. ἐν τοσούτοις δὲ τῇ καταγραφῇ τῶ ἀπόρων, ἀδύναλοι ὄντες τῶ ἐκ τῶ νόμων ἀνάγκην τοῖς ἀπειθοῦσι προσφέρειν· προειρήκεισ γὰρ τῶ πλήθους οἱ δήμαρχοι, καὶ κωλύσειν ἔμελλον, εἴ τις ἐπιχειρήσειεν ἢ τὰ σώματα τῶν ἐναντίων ἢ σταλιὰν ἄγειν, ἢ τὰ χρήματα φέρειν· ἀπειλαῖς χρησάμενοι πολλαῖς, ὡς ἐκ ἐπιτρέψοντες τοῖς ἀναστείλασι τὸ πλῆθος, λεληθυῖαν ὑποψίαν καλέλιπον, ὡς διάτορα ἀποδείξοντες, ὃς ἔμελλε, καλαλύσας τὰς ἄλλας ἀρχάς, τὴν τυραννικὴν καὶ ἀνυπεύθυνον μόνος ἕξειν ἐξουσίαν. ὡς δὲ Γαΐτιλιν ἔλαβον τὴν ὑπόνειαν οἱ δημοτικοί, δείσαντες μὴ τὴν Αππιον ἀποδείξωσι πικρὸν ὄντα καὶ χαλεπὸν, πάντα τοῦ τότε πάσχειν ὑπέμενον.

LXXXII. *Res foris gestæ.*

¶ Exercitibus igitur conscriptis, consules copias in hostes eduxerunt. Cornelius autem, irruptione in Vejentanum agrum facta, prædam in eo relictam abegit. Ac mox quum Vejentes legationem misissent, captivos pecunia redemptos illis reddidit, & inducias in annum concessit. Fabius vero cum altero exercitu in Æquorum agrum irrupit, inde in Volscorum. Aliquamdiu igitur, sed non diu tamen, Volsci agros suos diripi & vastari sunt passi. tandem vero, contempta Romanorum præsentium paucitate, correptis armis conferti ex agro Antiate, inito præcipiti potius quam tuto consilio, hosti obviam iverunt. Si igitur palantes Romanos inopinato adventu oppressissent, eos fœde in fugam vertissent. Jam vero quum consul adventum eorum per exploratores à se missos præsensisset, revocatis celeriter iis qui in pabulationibus erant dispersi, aciem, prout rei militaris disciplina postulat, instruxit. Volscos vero, qui contemptim & audacter veniebant, quum præter exspectationem omnes hostium copias vidissent instructas, ob rei inopinatæ aspectum timor invasit; neglectaque incolumitate publica, suæ quisque saluti consulit. Converso igitur itinere unusquisque fugiebat quanta maxima celeritate poterat, alii per alias vias; ac major pars incolumis in urbem rediit. sed parvus globus, qui erat instructissimus, quum in montis cujusdam verticem confugisset, ibique castra posuisset, noctem sequentem permansit: diebus vero sequentibus, quum consul præsidio militum collem cinxisset, omnesque exitus armis intercluisset, fame compulsus, traditis armis in ejus potestatem venit. Consul vero omnem prædam, qua potitus fuerat, & spolia & captivos per quæstores vendi jussit, pecuniamque in urbem detulit. Nec multo post castris ex hostico motis, copias in ipso anni exitu domum reduxit. * Instantibus vero comitiis, placuit patribus, irritatam plebem videntibus & damnationis

Ἐπεὶ δὲ καλεγράφη τὰ σταλδύμαλα, παραλαβόντες οἱ ὕπαλοι τὰς δυνάμεις, ἐξῆλον ἐπὶ τὺς πολεμίους. Κορνήλιος μὲ οὖν εἰς τὴν Οὐιεντανῶν χώραν ἐμβαλὼν, τὴν ἐκαλαλειφθεῖσ λεῖαν ἐν αὐτῇ ἀπήλασεν. καὶ μετὰ ταῦτα πρεσβευσαμένων τῶν Οὐιεντανῶν, τύς τε αἰχμαλώτυς αὐτοῖς ἀπέλυσε χρημάτων, καὶ ἀνοχὰς τοῦ πολέμω συνέθελο ἐνιαυσίυς. Φάβιος δὲ τὴν ἑτέραν δύναμιν ἔχων, εἰς τὴν Αἰκανῶν γῆν ἐνέβαλεν· ἔπειτα ἐκεῖθεν εἰς τὴν Οὐολύσκων. χρόνον μὲ οὖν τινα ἐν πολλῇ ἀνέχον Οὐολῦσκοι, διαρπαζομένων αὐτοῖς καὶ κειρομένων τὰ ἀγρῶν· ἔπειτα καλαφρονήσαντες τὴν Ρωμαίων, ὡς ἐν πολλῇ δυνάμει παρόντων, ἐξεβοήθων ἐκ τῶν Αὐλιατῶν χώρας τὰ ὅπλα ἁρπάσαντες ἀθρόοι· ταχύτερα μᾶλλον ἢ ἀσφαλέστερα βυλευσάμενοι. εἰ μὲ ἦν ἔφθας ἐσκεδασμένοις τοῖς Ρωμαίοις φανέντες ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτυ, μεγάλην ἂν αὐτῶν εἰργάσαντο τροπήν. νῦν δὲ προαισθόμενος τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὁ ὕπαλος διὰ τῶν ἀποσταλέντων ὅτι τὰς σκοπὰς, ἀναπλήσας ταχέως τὺς ἐν ταῖς προνομαῖς ἐσκεδασμένυς ἀνελαβὼν, τάξιν ἀπέδωκε τὴν εἰς πόλεμον ἁρμόττυσαν. τοῖς δὲ Οὐολύσκοις, σὺν καλαφρονήσει καὶ θάρσει χωροῦσιν, ὡς παρὰ δόξαν ἐφάνη σωιζομένη ἐν κόσμῳ πᾶσα ἡ τῶν πολεμίων δύναμις, θέος ἐμπίπλει πρὸς τὴν ἀσθένειαν ὄψιν· καὶ τὸ μὲν κοινὸν τῆς ἀσφαλείας ὑδεμία φροντὶς, τῆς δὲ ἰδίας ἑκάστω σωτηρίας πρόνοια. ὑποστρέψαντες δὴ ὡς εἶχον ἕκαστοι τάχυς, ἔφευγον ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδύς· καὶ οἱ μὲ πλείυς ἀπεσώθησ εἰς τὴν πόλιν· ὀλίγον δὲ τῖφος, ὃ μάλιστα ἐῶ σωιζόμενον, εἰς ὄρυς τινὰ κορυφὴν ἀναδραμόν, καὶ θέμενον ἐνταῦθα τὰ ὅπλα, τὴν ἐπιθοῦσαν νύκτα διέμενε· τῆς δὲ ἑξῆς ἡμέρας φρυγὰν πεισήσαντος τὸν ὑπάτυ τῷ λόφῳ, καὶ πάσας διακλείσαντος ὅπλοις τὰς ἐξόδυς, λιμῷ βιαθὲν ὑποχείριον γίνεσθαι, καὶ παραδίδωσι τὰ ὅπλα. ὁ δὲ ὕπαλος τήν τε λείαν ὅση ἐπέτυχε, καὶ τὰ λάφυρα καὶ τὺς αἰχμαλώτυς ἀποδόσθαι κελεύσας τοῖς ταμίαις, εἰς τὴν πόλιν ἀπήνεγκε τὸ ἀργύριον. καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον ἀναστήσας τὴν δύναμιν ἐκ τῆς πολεμίας, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκυ, τελευτῶντος ἤδη τῦ ἔτυς. ἐπιστάντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων, ἔδοξε τοῖς πατρικίοις πρεθισμένον ὁρῶσι τὸν δῆμον, καὶ μεταμελόμενον ὅτι τῇ

549

Κασσίου

a Nota hîc in epanalepsi factam structuræ mutationem, non pertexta structura inchoata. cujus generis exempla notata etiam apud *Pausan.* vel potius (p. 525. v. 48.) post παραπλήσιον desideratur verbum ἐξάγειν, ἐξαποστέλλειν, vel aliud quodpiam simile. *Sylb.* *b* Magis proprie στρατείαν. *Sylb.* *c* Ἐξήλαζον *Vat.* *d* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* Οὐιεντανῶν. *e* Legi etiam potest ἐγκαλαληφθεῖσαν. *Port.* *f* Minus recte αὐτῆς in *Ed. Steph.* *g* Επειτ' ἐκεῖθεν *Vat.* *h* Πολιὼ ἀνέχοντο οἱ Οὐολῦσκοι *Vat.* *i* Ρωμαίοις ἐπιφανέντες *Vat.* *k* Επὶ τὰς κατασκοπὰς in ora *Cod Vat.* *l* Τάξιν αὐτοῖς ἐπέδωκε *Vat.* *m* Παρὰ δόξαν ἐφάνη *Vat.* *n* Ολίγον δὲ τι τῖφος *Vat.* atque ita legisse videtur *Lapus*, qui vertit, *caterva autem parva quædam.* *o* Minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἀρχαιρεσιῶν, fœminino genere. * *Vel potius*, quum comitia advenissent. *Port.*

a Μετὴν

Κασσίῳ καταδίκῃ, διὰ φυλακῆς αὐτὸν ἔχειν, μή τι παρακινήσειε πάλιν εἰς δεκασμοὺς ἐλπίδα καὶ κλήρων διανομὴν ὑποχθεὶς ὑπ' ἀνδρὸς δημαγωγῆσαι δυνατοῦ τὸ τῆς ὑποπαλείας λαβόντος ἀξίωμα. ἐφαίνετο δὲ αὐτοῖς ῥᾳδίως κωλυθήσεσθαι τούτων τινὸς ὀρεγόμενον, εἰ γένοιτο ὕπατος ἀνὴρ ἥκιστα δημοτικός. βουλευσάμενοι δὴ τοῦτο, κελεύουσι [a] μετιέναι τὴν ὑπατείαν τὸν ἕτερον τῶν κατηγορησάντων τοῦ Κασσίου, Καίσωνα Φάβιον ἀδελφὸν ὄντα τοῦ τότε ὑπατεύοντος Κοΐντου, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πατρικίων Λεύκιον Αἰμίλιον ἄνδρα ἀριστοκρατικόν. τούτων δὲ μελλόντων τὴν ἀρχὴν [b] οὐχ οἷοί τε ἦσαν κωλύειν οἱ δημοτικοί· καταλιπόντες δὲ τὰς ἀρχαιρεσίας, ὡχοῦντο ἐκ τοῦ πεδίου. ὁ γὰρ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας κῦρος ἐν ταῖς ψηφοφορίαις, ἐς τοὺς ἐπιφανεστάτους ἔπιπτε [c] καὶ τοῖς τιμήματα ἔχουσι· [d] καὶ σπάνιον ἦν ὃ ἐπεκύρουν οἱ διὰ μέσου. ὁ δὲ τελευταῖος λόχος, ἐν ᾧ τὸ πλεῖστόν τε καὶ ἀπορώτατον τοῦ δημοτικοῦ [e] μέρος ἐψηφοφόρει, μιᾶς, ὡς καὶ πρότερον εἰρήκαμεν, τὴν ἑκάστης ψῆφον [f] κύριον ἦν.

Παραλαμβάνουσι δὲ τὴν ὑπάλειαν [g] τὸν ἑβδομηκοστὸν καὶ διακοσιοστὸν ἔτος ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ τὸ Ῥώμης, Λεύκιος Αἰμίλιος Μαμέρκου υἱός, καὶ Καίσων Φάβιος Καίσωνος υἱός, ἄρχοντος Ἀθήνησι Νικοδήμου. οἷς κατ' ὀλίγον συνέβη μηδὲν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ὀπταραχθῆναι διχοστασίας, πολέμων τὴν πόλιν περιστάντων ἀλλοεθνῶν. οὐ ἅπασι μὲν οὖν ἔθνεσι καὶ τόποις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, φιλοῦσιν αἱ τοῦ ἔξωθεν κακῶν ἀνάπαυλαι ἐμφυλίους τε καὶ οἰκείους ἐγείρειν πολέμους. μάλιστα δὲ τοῦτο πάσχουσιν ὅσοι πολεμικὴν καὶ κακόπαθον αἱροῦνται βίον, ἐλευθερίας τε καὶ ἡγεμονίας πόθῳ. χαλεπαὶ γὰρ αἱ μαθοῦσαι τὸ πλέον ἐφίεσθαι φύσεις, ἐξεργόμεναι τοῦ σωφρόνων ἔργων, καρπερεῖν· καὶ διὰ τοῦτο οἱ φρονιμώτατοι τοῦ ἡγεμόνων ἀεί τινας ἐκ τοῦ ἀλλοεθνῶν ἀναζωπυροῦσιν ἔχθρας, κρείττονας ἡγούμενοι μοῦ σὐτοπίων πολέμων τοὺς ἀλλοδαπούς. τότε δ' οὖν, ὥσπερ ἔφην, κατὰ λόγον τοῖς ὑπάτοις συνέπεσον αἱ τοῦ ὑπηκόων ἐπαναστάσεις. Οὐολούσκοι γὰρ, εἴτε τῇ πολιτικῇ Ῥωμαίων κινήσει πιστεύσαντες, [h] ὡς ἐκπολεμουμένου τοῦ δημοτικοῦ πρὸς τοὺς ἐν τέλει· εἴτε τῆς προτέρας ἥττης ἀμαχητὶ γενομένης αἰσχύνῃ παροξυνθέντες· [i] (εἴτε) ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσι πολλαῖς οὔσαις [k] μεγαλοφρονήσαντες· εἴτε διὰ ταῦτα πάντα, πολεμεῖν Ῥωμαίοις διέγνωσαν. καὶ συναγαγόντες ἐξ ἁπάσης πόλεως τὴν νεότητα, μέρει μέν τινι τῆς δυνάμεως ἐπὶ τοὺς Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων πόλεις ἐξῆτησαν· τῇ δὲ λοιπῇ, ἣ πλείστη τε ἦν καὶ κρατίστη, τοὺς ἐπὶ τοὺς πόλεως σφῶν ἥξοντας δέξεσθαι ἤμελλον. ταῦτα μαθοῦσι Ῥωμαίοις ἔδοξε διχῇ νέμειν τὰς δυνάμεις, καὶ τῇ μὲν ἑτέρᾳ τῶν Ἑρνίκων τε καὶ Λατίνων διὰ φυλακῆς ἔχειν, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὴν Οὐολούσκων λεηλατεῖν.

Διακληρωσαμένων δὲ τῶν ὑπάτων τὰς δυνάμεις, ὡς ἐστὶν αὐτοῖς ἔθος, ὃ μὴ ἐπικυρεῖν μέλλον τοῖς συμμάχοις στρατευ-

Cassii pœnitentem, cavere diligenter ne quid novi iterum in rep. moliretur, in spem largitionum & legis agrariæ inducta ab aliquo facundo & popularibus concionibus idoneo, ad consularem dignitatem evecto. Existimabant autem, si quid horum concupisset, facillime cohiberi posse, si consul à plebe alieniſſimus creatus fuisset. Itaque inito hoc consilio, alteri ex accusatoribus Cassii, Cæsoni Fabio, fratri Quinti, qui tunc consul erat, & ex aliis patriciis, L. Æmilio, dominatus optimatum fautori, petendi consulatus auctores fuerunt. Hos autem magistratum petentes plebs impedire non potuit: sed, relictis comitiis, è campo discessit. nam in centuriatis comitiis suffragiorum omnis vis & auctoritas penes nobilissimos quosque primæ classis homines erant: raroque ad mediarum classium suffragia deveniebatur, ut aliquid ratum ab illis fieret. Ultima vero centuria, in qua maxima & egentissima plebis pars suffragia ferebat, unius postremi suffragii (ut ante dictum est à me) jus habebat.

Per. Jul. 4231. Ante Chr. 483. Olymp. 74 1/2. V. C. Cat. 269. Var. 271.

¶ Anno igitur ab urbe condita ducentesimo septuagesimo consules facti sunt L. Æmilius, Mamerci F. & Cæso Fabius, Cæsonis F. archonte Athenis Nicodemo. Quibus ex voto contigit ut nulla civili seditione turbarentur, bellis externis urbem infestantibus. In omnibus certe, tam Græcarum quam barbararum gentium, locis usu solet venire; ut, cessantibus externis malis, domi seditiones & bella civilia excitentur. Hoc autem potissimum accidit iis, qui, libertatis & principatus desiderio, bellicum & ærumnosum vitæ genus sequuntur. Ingenia enim, pluris habendi cupiditati dedita, si à consuetis exercitiis prohibeantur, difficile tolerari possunt: & propterea prudentissimi duces semper aliquas inimicitias alunt, ut externorum bellorum materiam facilius accendant, novaque bella semper suscipiant, quia in alienis finibus quam in suis bellum gerere satius esse putant. Tunc igitur (ut dixi) forte accidit consulibus, ut populi subditi defectionem facerent. Nam Volsci sive domestico Romanorum motu freti, * utpote alienata à magistratibus plebe, sive superioris cladis sine prælio acceptæ ignominia impulsi, sive copiarum suarum multitudine valde elati, sive etiam ob hasce omnes causas bellum pop. Rom. inferre decreverunt. atque, contracta ex omnibus oppidis juventute, cum parte copiarum contra Hernicos & Latinos sunt profecti: cum reliqua (quæ & maxima & validissima erat) hostium contra urbes suas advenientium impetum excepturi. Romanis, his rebus cognitis, placuit copias bifariam dividere, & alteram partem Hernicis & Latinis præsidio mittere, cum altera vero agrum Volscorum populari.

LXXXIII.
Per. Jul. 4232. Ante Chr. 482. Olymp. 74 2/3. V. C. Cat. 270. Var. 272. L. Æmilio & Kæs. Fabio, coss. bellum Volscum.

¶ Quum autem consules inter se copias sortiti fuissent, ut mos est illis, Cæsoni Fabio obvenit exercitus qui sociis suppetias erat laturus;

LXXXIV.

a Μετιέναι *Vat.* quo modo etiam alicubi supra. *b* Κωλύειν μὲν ἐχ οἷοί τ' ἦσαν οἱ δημοτικοὶ *Vat.* *c* Καὶ τὰ πρῶτα *Vat.* *d* Καὶ σπάνιον τι ἦν *Vat.* atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *eraique rarum quiddam quod* &c. *e* Μέρος *Vat.* quod maluit etiam *Gelenius.* *f* Κύριον ἦν *Vat.* *g* Κατὰ τὸ ἑβδομηκοστόν τε καὶ *Vat.* *h* Ὡς ἐκπολεμουμένῳ *Vat.* *i* Tertium hoc εἴτε in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] omissum est. sed & membrorum ratio id postulat, & clausula ista, εἴτε διὰ ταῦτα πάντα. atque *Lapi* versio illud agnoscit. Forsan etiam omissa est particula ἐπὶ, ut plena structura sit, εἴτ' ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν, ut *Lapus* quoque vertit, *sive ex suis viribus. Sylb.* *k* Μεγαφρονήσαντες *Vat.* * Tanquam plebe cum principibus pugnante. *Lapus.*

a Perpetuo

Per. Jul. 4232. Ante Chr. 482. Olymp. 74 2/3. V. C. Cat. 270. Var. 272.

turus; Lucius vero alterum ad Antium duxit. Quum autem jam ad montes acceſſiſſet, & hoſtium copias conſpexiſſet, tunc quidem in tumulo caſtra ex adverſo poſuit: ſequentibus vero diebus, quum hoſtes ſuas copias ſubinde in campum producerent, & ad pugnã provocarent, ubi ſe tempus opportunum nactum eſſe duxit, copias eduxit; & priuſquam manus conſererentur, longa monitione & adhortatione uſus, bellicum cani juſſit: atque milites, conſueto clamore ſublato, confertis ordinibus & cohortibus conflixerunt. lanceis vero & jaculis, reliquiſque miſſilibus conſumptis, utrique, pari audacia atque ſtudio pugnandi, ſtrictis gladiis alteri in alteros irruerunt. Simili etiam (ut ante dixi) pugnæ genere illi utebantur, nec Romanorum prudentia, nec rei militaris peritia, qua plerumque vincere ſolebant, nec laborum tolerantia indefeſſa & longa exercitatione parta ſuperior erat: (nam iiſdem virtutibus & hoſtes prædíti erant, ex quo Marcii clariſſimi Romanorum ducis auſpiciis ductuque militarant) ſed utrique reſiſtebant, nec de loco, in quo primum ſteterant, dimovebantur. Deinde paullatim Volſci pedem referebant, ſervatis ordinibus & acie inſtructa Romanorum impetum excipientes. Hoc autem erat ſtratagema, ut eorum ordines divellerent, eoſque de ſuperiori loco telis peterent.¶ Illi vero rati eos fugæ initium facere, pedetentim & ipſi ſervatis ordinibus eos cedentes ſequebantur. ubi vero eos curſu caſtra petere viderunt, ipſi quoque celeriter & incompoſite eos perſequebantur. Ultimæ vero centuriæ, & noviſſimi agminis cuſtodes cadavera ſpoliabant, ut jam parta de hoſtibus victoria,& ſe ad agrum populandum verterant. Volſci his animadverſis, & qui fugæ opinionem *hoſtibus* præbuerant, quum ad valli munitiones appropinquaſſent, adverſi ſteterunt, & qui in caſtris fuerant relicti, apertis portis, conferto agmine variis ex partibus eruptionem fecerunt: præliique fortuna eſt mutata. qui enim perſequebantur fugiebant, & qui fugiebant perſequebantur. Ibi multi & fortes Romani (ut veriſimile eſt) per loca declivia pulſi, & pauci à multis circumventi ceciderunt. Eodem modo tractati fuerunt ii, quibus, ad ſpolia & rapinas converſis, facultas ſeſe ſervatis ordinibus & acie inſtructa recipiendi erepta eſt. nam hi quoque ab hoſtibus oppreſſi, partim cæſi, partim capti fuerunt. Quotquot autem, vel horum vel illorum, qui de monte depulſi fuerant, incolumes evaſerunt,quum ſero ſuppetias equitatus illis tuliſſet, in caſtra redierunt. Ne autem internecione delerentur, ingens imber cum grandine cœlitus cum impetu delatus, & caligo qualis eſſe ſolet in den-

LXXXV.

μα Καίσων Φάβιος παρέλαβεν· θάτερον δὲ Λεύκιος ἔχων, ὅτι τὴν Ἀντιατῶν ἦγε πόλιν. γενόμενος δὲ πλησίον τῶν ὀρέων, καὶ καταιδὼν τὰς τῶν πολεμίων δυνάμεις, τότε μὲν ἀντικατεστρατοπέδευσεν ὅπι λόφου· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ ἐξιόντων εἰς τὸ πεδίον τῶν πολεμίων θαμινὰ, καὶ [a] προκαλουμένων εἰς μάχην, ἡνίκα τὸ οἰκεῖον ἔχειν χωρὸν ὑπελάμβανεν, ἐξῆγε τὰς δυνάμεις· καὶ πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, παρακλήσει τε πολλῇ καὶ ἐπικελεύσει χρησάμενος, ἐκέλευσε σημαίνειν τὸ πολεμικόν· καὶ οἱ στρατιῶται τὸ σύνηθες ἀλαλάξαντες, ἄθεσοι κατ' ἀπείρας τε καὶ κατ' λόχους συνέβαλον. ὡς δὲ τὰς λόγχας καὶ τὰ σαυνία, καὶ ὅσα εἶχον ἀκεβόλα ἐξανάλωσε, παρασάμενοι τὰ ξίφη συῤῥάτυσαν ἀλλήλοις, ἴσην τόλμην τε καὶ ἐπιθυμίαν ἐς ἀγῶνος ἑκάτεροι χρώμενοι· ἦν τε, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, παραπλήσιος αὐτοῖς ὁ ἐς ἀγῶνος τρόπος, καὶ ὅτε ἡ σοφία καὶ ἡ ἐμπειρία Ρωμαίων περὶ τὰς μάχας, ἣν κρώμενοι τὰ πολλὰ ἐπεκράτουν, ὅτε ὁ καρτερικὸν [b] καὶ ἀταλαίπωρον ἐν τοῖς πόνοις [c] διὰ πολλῶν ἠσκημένον, ἐπεκράτει· τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τοὺς πολεμίους ἦν, ἐξ ὧν Μάρκιον ἡγεμόνα Ρωμαίων ἀπεφανέσαλον στρατηλάτην ἕξον· ἀλλ' ἀντεῖχον ἑκάτεροι, καὶ τὴν χώραν, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἔστησ', οὐκ ὑφιέμενοι. ἔπειτα κατὰ μικρὸν [e] Οὐολῦσκοι ὑπεχώρουν ἐκ κόσμου τε καὶ τάξεως δεχόμενοι τοὺς Ρωμαίους. στρατήγημα δὲ [f] τοῦτο ἦν, ἵνα διασπάσωσί τε αὐτῶν τὰς τάξεις, καὶ ἐξ [g] ὑπερδεξίου [h] γένωνται χωρίου. Οἱ δὲ δὴ, ὑπολαβόντες αὐτοὺς ἄρχειν φυγῆς ἀκολούθουν βάδην μὲν ἅπασι καὶ αὐτοὶ σὺν κόσμῳ ἑπόμενοι· ἐπειδὴ δὲ δρόμῳ χωροῦντας ὅπι τὴν χάρακα ἐθεάσαντο, ταχείᾳ καὶ αὐτοὶ διώξει καὶ ἀσυντάκτῳ χρώμενοι. οἱ δὲ δὴ τελευταῖοί τε καὶ [i] ὀπισθοφύλακες λόχοι, νεκρούς τε ἐσκύλευον, ὡς κεκρατηκότες ἤδη τῶν πολεμίων. καὶ ἐφ' ἁρπαγὴν τῆς χώρας ἐτράποντο. μαθόντες δὲ Οὐολῦσκοι ταῦτα, οἵ τε δόξαν παρέχοντες φυγῆς, ἐπειδὴ τοῖς ἐρύμασι τοῦ χάρακος ἐπλησίασαν, ὑποστραφέντες ἔστησαν· καὶ οἱ καταλειφθέντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τὰς πύλας ἀναπετάσαντες, ἐξέδραμον ἀθρόοι κατὰ πολλὰ μέρη· γίνεταί τε αὐτοῖς παλίντροπος ἡ μάχη· καὶ οἱ μὲν διώκοντες ἔφθυνον, οἱ δὲ φεύγοντες ἐδίωκον. ἔνθα πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ Ρωμαίων θνήσκουσιν, οἷα εἰκὸς, ἀθύμενοι καθ' ὁμαλοῦς χωρίου, καὶ ὑπὸ πολλῶν ὀλίγοι κυκλωθέντες. ἀδελφὰ δὲ τούτοις ἔπαθον ὅσοι [k] περὶ σκῦλά τε καὶ ἁρπαγὰς στραπόμενοι, τό τε κόσμου καὶ τάξεως [l] ὑποχωρῆσαι ἀφῃρέθησαν· [m] καὶ γὰρ οἵτοι καταληφθέντες ὑπὸ τῶν πολεμίων, οἱ μὲν ἐσφάγησαν, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι ἐλήφθησαν. [n] ὅσοι δὲ τούτων καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους [o] ἀπαρραχθέντων διεσώθησαν, οὐκ ἐκ τῆς ὥρας τῶν ἱππέων αὐτοῖς ὑπιόντων ἐπιβοηθησάντων, ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν χάρακα. ἐδόκει τε αὐτοῖς συλλαβέσθαι τοῦ μὴ [p] παυσαμένου διαφθαρῆναι, χειμὼν πολὺς ἐξ ὑρεινοῦ καταῤῥαγείς, καὶ σκότος οἷον οὐ ταῖς βαθείαις

a Perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] προσκαλουμένων. ut indicat etiam *Lapi* verſio, *provocantibus ad pugnam.* Forſan etiam θαμινὰ ex præcedente commate transferendum eſt, & ante hoc ipſum participium collocandum. b Optime in *Vat.* & *Lapi Cod.* καὶ παλαίπωρον. quo ſignificat Romanorum animum ad tolerandos quoſvis labores aſſuetum. Sic etiam lib. 5. ἔστιτα ὑπὸ τοῦ ταλαιπώρου τῶν Ρωμαίων, ὁ ἀπὸ πολλῆς ἄσκησιν αὐτοῖς παρῆν, ἐκποιαδήποτε οἱ Φιδηναῖοι &c. qui loci (inquit *Caſaub.*) ita ſimiles ſunt, ut quicquid de altero ſtatueris, id neceſſario tibi de altero ſit ſtatuendum. Vide *Var. lect.* ad p. 225. 35. c Διὰ πολλῶν ſc. χρόνου malit *Sylb.* Verum rectius in *Cod. Vat.* ἀπὸ πολλῶν ἠσκημένον ἀγώνων. quo modo etiam in *Lapi Cod.* nam vertit, *per multa exercitum certamina.* d In *Cod. Vat.* ὑπὸ τὸν ἀφανίζειν, *ducem non obſcuriſſimum,* ut vertit *Lapus.* e Οἱ Οὐολῦσκοι *Vat.* f Τοῦτ' ἦν *Vat.* g Ὑπερδεξίου *Vat.* Vide p. 512. v. 24. h Fortaſſe legendum ἐπιχώντων, aut ἀγωνιούντων. *Sylb.* i Ὀπισθοφυλακοῦντες *Vat.* k Pro περὶ convenientius legeris ἐπὶ vel πρὸς. *Sylb.* l Ἀποχωρεῖν *Vat.* m Rectius καὶ γὰρ καὶ οἵτοι, vel καὶ ὅτοι, καὶ γάρ: ut & *Lapus* vertit, *nam & hi quoque.* *Sylb.* n Ὅσοι δὲ τούτων τι καὶ *Vat.* o Vel ἀπορραχθέντων legendum, ut mox καταῤῥαγείς v. 46. vel ἀπαραχθέντων ut infra p. 530. v. 26. ἀπερρῳγότων habemus. *Sylb.* ibidem tamen ἀπαῤῥαγότων in *Cod. Vat.* Vide p. 475. v. 43. p Παυσυδεὶ *Vat.*

a Optime

θείαις ὁμίχλαις γένεσθαι· ὃ τοῖς πολεμίοις ὄκνον τ' ὀπὶ πλέον διώξεως παρέσχεν, ὑ δυναμένοις τὰ πόρρω καθορᾶν. τῇ δὲ ὑπερούσῃ νυκτὶ ἀναστήσας τ' στρατιὰν ὁ ὕπατος, ἀπῆγε σιγῇ ὑ σὺν κόσμῳ, λαθεῖν τοὺς πολεμίους προνοούμενος· ὑ καὶ στρατοπεδεύσας [a] ὡς ἐπὶ πόλιν λεγομένην Λογγόλαν, περὶ ἣν δείλην ὀψίαν, γήλοφον ἱκανὸν ἐρύκειν τοὺς ὑπονοίᾳ ἐκλεξάμενος. ἔνθα ὑπομείνας, τούς τε ὑπὸ τραυμάτων κάμνοντας ἀνεκτᾶτο θεραπείας, ὑ τοὺς ἀδημονοῦντας ἐπὶ τῇ παραδόξῳ ὑ πάθει αἰσχύνῃ ὡς μεθύμους, ἀνελάμβανε.

Ῥωμαῖοι μὲ ὖν ἐν τούτοις ἦσαν· Οὐολοῦσκοι δὲ [b] ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, ὑ ἔγνωσαν τοὺς πολεμίους ἐκλελοιπότας τὸν χάρακα, προελθόντες καὶ στρατοπεδεύσ. σκυλεύσαντες δὲ τοὺς τῶν πολεμίων νεκροὺς, ὑ τοὺς ἡμιθνῆτας, [c] ὧς σωθήσεσθαι ἐλπὶς ἦν, ἀνελόμενοι, ταφάς τε ποιησάμενοι τ' σφετέρων νεκρῶν, εἰς τ' ἐγγυτάτω πόλιν [d] Αντίαν ἀνέζευξαν· ἔνθα παιανίζοντες ὅτι τῇ νίκῃ, ὑ θύοντες ἐν ἅπασιν ἱεροῖς, εἰς εὐ552 παθείας ὑ ἡδονὰς ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ἐτράποντο. εἰ μὲ οὖν ὅτι· τ' τότε νίκης διέμειναν, ὑ μηδὲν ἐπεξεργάσαντο, καλὸν ἂν αὐτοῖς εἰλήφει τέλος ὁ ἀγών. Ῥωμαῖοι γὰ ὐκ ἂν ὑπέμειναν ἔτι προελθεῖν ἐκ ὃ χάρακος ὅτι πολέμῳ· [e] ἀγαπητὸν δ' ἂν εἰ ἀπῆλθον ἐκ τ' πολεμίας, κρείττονα ὃ προδήλῳ θανάτῳ τ' ἄδοξον ἡσσάμενοι φυγήν. νῦν δὲ ὃ πλείονος ὀρεγόμενοι, ὑ τ' ἐκ τ' προτέρας νίκης δόξαν ἀπέβαλον. ἀκμάζοντες γὰ προθύμως τε καὶ ἀσκόπων [f] ὑ τῶ χάρακος ἀποδιδρασκόντων, ὅτι κομιδῇ τέ εἰσιν οἱ σωθέντες Ῥωμαίων ὀλίγοι, ὑ τούτων οἱ πλείους τραυματίαι, πολλὴν αὐτῶν ἐποιήσαντο καταφρόνησιν, [g] ὑ αὐτίκα ὅπλα ἁρπάσαντες, ἔθεον ἐπ' αὐτούς. πολὺ δὲ ὑ ὃ ἄνοπλον αὐτοῖς ἐκ τ' πόλεως εἰσπεσὸν κατ' θέαν ὃ ἀγῶνος, ὑ ἅμα ἐφ' ἁρπαγήν τε ὑ ὠφέλειαν. ἐπεὶ δὲ προσβαλόντες τῷ λόφῳ, τόν τε χάρακα περιέσχον, ὑ [h] τὰ περισαυρώματα διαπᾶν ἐπεχείρουν, θρῶτοι μὲ οἱ τ' Ρωμαίων ἱππεῖς πεζοὶ μαχούμενοι διὰ τ' ὃ χωρίου φύσιν, ἐξέδραμον ἐπ' αὐτούς· ἔπειτα τούτων καλόπιν οἱ καλούμενοι τριάριοι [i] κυκλώσαντες τοὺς λόχους· ὗτοι δέ εἰσιν οἱ πρεσβύταται τ' στρατευομένων, οἷς τὰ στρατόπεδα ὅτι πέπτωσι φυλάττειν, ὅταν ἐξίωσιν εἰς τ' μάχην, ὑ ἐφ' οὓς τελευταίους, ὅταν ἀθρόα γένηται τ' ὀ ἀκμὴ φθορά, ἀπαναίζοντες ἑτέρας ὑπουργείας, καταφεύγουσι δὲ τιὺ ἀνάγκην. οἱ δὲ Οὐολοῦσκοι καθ' ἀρχὰς μὲ ἐδέξαντο τ' ἔφοδον αὐτῶ, ὑ μέχρι πολλῆ διέμενον ἐκθύμως ἀγωνιζόμενοι· ἔπειτα διὰ τιὺ ὃ χωρίου φύσιν μειονεκτοῦντες ἀνεχώρουν, ὑ τέλος ὀλίγα μὲν τοὺς πολεμίους καὶ οὐκ ἄξια λόγου ἐργασάμενοι, πλέω δὲ αὐτοὶ παθόντες κακά, ὑπεχώρησαν εἰς ὃ πεδίον. ἔνθα καταστρατοπεδευσάμενοι τὰς ἑξῆς ἡμέρας ἐξέταττον τιὺ δυνάμιν, καὶ προυκαλοῦντο τοὺς Ρωμαίους εἰς μάχην· [k] οἱ δὲ ὐκ ἀντεξήεσ. ὡς δὲ τοῦτο εἶδον, καταφρονήσαντες αὐτῶν Οὐολοῦσκοι, συνεκάλουν ἐκ τῶ πόλεων δυνάμεις, ὑ παρεσκευάζοντο ὡς ἐξελοῦντες πολυχειρίᾳ ὃ φρούριον ῥᾳδίως τε ἂν ἐξεργάσαντο μέ-

fimis nebulis, eos adjuviſſe videbatur: quæ res reddidit hoſtes ſegniores ad ulterius eos perſequendum, quia proſpicere non poterant quæ remota erant. Inſequenti nocte conſul motis caſtris cum ſilentio & acie inſtructa abiit, eo conſilio ut hoſtem lateret: & ſub veſpertinum crepuſculum caſtra ad oppidum Longulam poſuit, tumulo idoneo ad vim hoſtium arcendam delecto. Ibi ſubſiſtens, & laborantes ex vulneribus curando reficiebat, & mœſtos ob acceptam inopinatæ cladis ignominiam conſolando recreabat. *Per. Jul. 4232. Ante Chr. 482. Olymp. 74 ⅔. V. C. Cat. 270. Var. 272.*

¶ Hic igitur erat rerum Romanarum ſtatus: at Volſci, quum dies illuxiſſet, & caſtra ab hoſtibus deſerta cognoviſſent, caſtra promoverunt. Spoliatis autem hoſtium cadaveribus, ſublatiſque feminecibus, de quorum ſalute ſpes erat, ſuiſque ſepulturæ mandatis, ſe in proximam urbem Antium receperunt. ubi canentes pæana ob partam victoriam, & in omnibus templis ſacrificia facientes, per continuos aliquot dies epulationibus & voluptatibus ſe dederunt. Si igitur tunc ea victoria contenti fuiſſent, & nihil præterea tentaſſent, præclarum huic bello finem impoſuiſſent. Romani enim haud amplius auſi fuiſſent ex caſtris ad prælium prodire: ſed præclare ſecum agi putaſſent, ſi ſibi ex hoſtico decedere licuiſſet, ignominioſam fugam manifeſta morte potiorem ducentibus. Jam vero dum plura appeterent, gloriam etiam ex ſuperiore victoria partã amiſerunt. nam quum audiſſent ex ipſis exploratoribus & transfugis, Romanos, qui evaſiſſent, perpaucos eſſe, & horum pleroſque vulneratos, valde eos contempſerunt, & ſubito correptis armis in eos procurrerunt. multi etiam inermes ex urbe ad certaminis ſpectaculum, & ſimul ad rapinas & prædam eos ſunt ſequuti. Quum autem ad tumulum acceſſiſſent, & ipſa caſtra corona cinxiſſent, & vallum divellere cœpiſſent, primi Romani equites, pedibus ob loci naturam pugnantes, in eos eruptionem fecerunt: deinde poſt hos ii qui vocantur triarii, denſatis cohortibus. iſti autem ſunt veterani ſpectatæ virtutis, quibus caſtrorum cuſtodiam committunt, quoties ad prælium egrediuntur, & ad quos poſtremos, ſi ingens juniorum ſtrages fuerit edita, cæteris auxiliis deſtituti, ipſa neceſſitate coacti confugiunt. Volſci autem principio quidem eorum impetum ſuſtinuerunt, & diu fortiter pugnarunt. deinde vero, quum ob loci naturam deteriore conditione rem gererent, pedem referebant; & tandem, quum paucis iiſque levibus incommodis hoſtes affeciſſent, ipſi vero pluribus affecti fuiſſent, in planiciem ſe receperunt. Ibi poſitis caſtris diebus inſequentibus aciem inſtruebant, & Romanos ad prælium provocabant: at illi contra eos non prodibant. Quod quum animadverſiſſent Volſci, contemptis illis copias ex oppidis convocabant, & ſe parabant ut militum multitudine eorum munitionem expugnarent; & præclarum LXXXVI.

a Optime in *Cod. Vat.* παρὰ πόλει λεγομένῃ Λογγόλα. b Επειδὴ ἡμέρα τε ἐγένετο *Vat.* c In *Cod. Vat.* οἷς σωθήσεσθαι ἐλπίς. d Ανζιον *Vat.* Vide *Cluverii* Ital. Antiqu. & *Berkelii* notas ad *Stephanum Byzant.* v. Αντεια. e Vel ſcribendum ἀγαπητὸν δ' ἂν ἦν, vel ἀγαπητὸν δ' ἦν. quo modo ſupra dixit, οἷς ἀγαπητὸν ἦν &c. f Καὶ τῶν οὐ τῷ χάρακ- in ora *Cod. Vat.* g Καὶ αὐτίκα τὰ ὅπλα ἁρπάσαντες *Vat.* h Τὰ περισαυρώματα ferri poteſt: quod alibi occurrat apud *Dionyſium*. Malet tamen fortaſſe quiſpiam τὰ πέριξ σαυρώματα, quia p. 530. v. 20. dicit πονεῖν περὶ τῷ σαυρώματι. *Sylb.* i Πυκνώσαντες *Vat.* quo modo omnino legendum eſſe voluerunt *Sylb.* & *Gelen.* k Οἱ δ' ὐκ ἀντεξήεσαν *Vat.*

Per. Jul. 4232. *Ante Chr.* 482. *Olymp.* 74 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 270. *Var.* 272.

clarum facinus nullo negotio edidiſſent, conſule & Romano exercitu, aut vi aut facta deditione, in ſuam poteſtatem redacto; (jam enim victus inopia locus ille laborabat) ſed ſuppetiæ Romanis celeriter latæ eos anteverterunt, quibus Volſci pulcherrimum bello finem imponere ſunt prohibiti. Nam alter conſul Cæſo Fabius, quum cognoviſſet in qua fortuna eſſent copiæ, quæ cum Volſcis acie dimicarant, voluit ipſe quidem, quanta maxima celeritate poſſet cum toto exercitu, confeſtim hoſtes, qui munitiones obſidebant, petere. Sed quum ei victimas mactanti, auguriaque captanti, ſacra nihil fauſti portenderent, deuſque ejus profectioni adverſaretur, ipſe quidem remanſit, ſed lectiſſimas cohortes collegæ miſit. Illæ vero per occultas vias, noctuque bona itineris parte confecta, in caſtra clam hoſtibus ſunt ingreſſæ. Æmilius igitur ſociorum adventu audacior eſt factus. At hoſtes ſuorum multitudine, quæ tunc ibi aderat, freti, &, quod Romani in aciem non prodirent, elati, montem denſatis ordinibus aſcenderunt. & Romani paſſi eos per otium aſcendere, paſſi etiam eos multum laboris circa vallum perferre, quum pugnæ ſignum fuiſſet datum, vallo variis in partibus diſjecto, in eos impreſſionem fecerunt: atque alii gladiis cominus pugnabant, alii è munitionibus *hoſtem* lapidibus & miſſilibus & lanceis feriebant, nullumque telum fruſtra cadebat, multis in exiguo loco ſtipatis. Volſci igitur, amiſſo magno ſuorum numero, rejecti ſunt à tumulo, & in fugam verſi ægre in ſua caſtra ſe receperunt: at Romani, ut qui tunc tandem in tuto eſſent, in eorum agros deſcenderunt; unde & cibaria, & alia, quorum penuria erat in caſtris, ceperunt.

γα ἔργον, ὑπάτου τε καὶ Ρωμαϊκῆς δυνάμεως ἢ βίᾳ κρατήσαντες,[a] ἢ καθ' ὁμολογίας· [b] ὃ γὰρ τοῦ βίου πλεῖστον ἔπι εὐπόρει ὃ χωρίον· [c] ἔφθη δὲ πρότερον ἐπικουρία [d] Ρωμαίοις ἐπελθοῦσα, ὑφ' ἧς ἀκωλύητοι Οὐολῦσκοι ὃ κάλλιστον ἆθλον ἐθήσαντο τῷ πολέμῳ τέλος. ὁ γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων Καίσων Φάβιος, μαθὼν ἐν αἷς ἦν τύχαις ἡ συγκλυζομένη Οὐολύσκοις δύναμις, ἐβούλετο μὲν ὡς εἶχε τάχους πᾶσαν ἄγων τὴν δύναμιν, ὅλους ἐθίσαι τοῖς πολιορκοῦσι τὸ φρούριον. [e] ὡς δὲ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ θυομένῳ τε καὶ οἰωνοῖς χρωμένῳ τὰ ἱερὰ καλά, ἀλλ' ἀναπλήσαι πρὸς ταῖς ἐξόδοις αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, αὐτὸς μὲν ὑπέμενεν, ταῖς δὲ κραλίγας ἐπιλεξάμενος ἀπείρας ἀπέστειλε τῷ συνάρχοντι. αἱ δὲ διά τε ὁδῶν ἀφανῶν καὶ νύκτωρ τὰ πολλὰ ποιησάμεναι τὰς ὁδούς, εἰσῆλθον εἰς τὰ χάρακα τοὺς πολεμίους λαθοῦσαι. ὁ μὲν οὖν Αἰμίλιος θρασύτερος ἐγεγόνει τῇ παρουσίᾳ τῶν συμμάχων. οἱ δὲ πολέμιοι [f] τῷ τότε πλήθει τῶν σφετέρων ἐκεῖ πίσυνοι, καὶ, διὰ ὃ μὴ ἐπεξιέναι τοὺς Ρωμαίους εἰς μάχην, ἐπαρθέντες, ἀνέβαινον ἐπὶ ὄρος, πυκνώσαντες τοὺς λόχους. καὶ οἱ Ρωμαῖοι [g] παρέντες αὐτοῖς ἀναβῆναι καθ' ἡσυχίαν, καὶ πολλὰ πονεῖν περὶ τῷ σαυρώματι ἐάσαντες, ἐπειδὴ [h] τὰ σημεῖα ἤρθη τῆς μάχης, διαπάσαντες κατὰ πολλὰ μέρη τὸν χάρακα, ἐμπίπτουσιν αὐτοῖς· καὶ οἱ μὲν εἰς χεῖρας καταστάντες, τοῖς ξίφεσιν ἐμάχοντο· οἱ δὲ, ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων λίθοις τε καὶ σαυνίοις καὶ λόγχαις τοὺς ὑπίοντας ἔβαλλον, [i] βέλος τε οὐδὲν ἄσκοπον ἦν· πεπιλημένων τε οἱ βραχεῖ χωρίῳ πολλῶν. [k] ἀποβλήτων] δὴ δ' λόφῳ πολλοὺς σφῶν ἀποβαλόντες Οὐολῦσκοι, καὶ εἰς φυγὴν ὁρμήσαντες, μόλις εἰς τὸ ἴδιον ἀποσώζονται] χάρακα. [l] Ρωμαῖοί τε ὡς οὐκ ἀσφαλείᾳ τέως ὄντες ἤδη, καλέσαντο ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν· ἐξ ὧν ἐπισιτισμοὺς [m] καὶ τἄλλα ὅσων ἀπόνως ἦν, ἐλάμβανον οὐ τῷ χάρακι.

LXXXVII. ¶ Quum autem comitiorum * tempus inſtaret, Æmilius in caſtris remanſit, præ pudore cladium ignominioſarum in urbem redire non auſus, quod lectiſſimam exercitus partem amiſiſſet. at ejus collega, caſtrorum cura tribunis commiſſa, in urbem eſt profectus: convocatoque ad comitia populo, de conſularibus viris, quibus conſulatum dari plebs cupiebat, nullam ſuffragii ferendi fecit mentionem, quia ipſi haud ſponte ſua magiſtratum eum petebant: ſed pro iis qui petebant centurias vocavit, eaſque miſit in ſuffragia. Iſti autem quos ſenatus deſignarat, & quos magiſtratum * petere juſſerat, plebi non admodum erant grati. Deſignatique ſunt conſules in ſequentem annum junior frater ejus conſulis qui præerat comitiis, M. Fabius Cæſonis F. & L. Valerius, M. F. qui Caſſium tertium conſulem, ob affectatam tyrannidem, damnavit, & capitali ſupplicio affecit. Hi, magiſtratu inito, petierunt ut in eorum militum locum, qui in bello contra Antiates ceciderant, alii

Ἐπειδὴ δὲ κατῆκεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν χρόνος, ὁ μὲν Αἰμίλιος ἔμενεν ἐπὶ στρατοπέδου, δι' αἰσχύνης ἔχων ἐπὶ συμφοραῖς οὐκ εὐχήμοσιν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν, ὃ κράτιστον ἀπολωλεκὼς τῶν στρατιᾶς. ὁ δὲ συνύπατος αὐτοῦ, τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἄρχοντας ἐπὶ στρατοπέδου καταλιπών, [n] εἰς τὴν πόλιν ᾤχετο· καὶ συγκαλέσας τὸ ὄχλον ἐπὶ τὰς ἀρχαιρεσίας, οἷς μὲν ὁ δῆμος ἐβούλετο δοῦναι τὴν ὑπατείαν ἀνδράσιν οὐκ τῶν ὑπατικῶτατων, οὐ πρόθυμοι τὴν ψηφοφορίαν, ἐπειδὴ [o] οὐκ αὐτοὶ μετῆσαν τὴν ἀρχὴν ἐκόντες, ὑπὲρ δὲ τῶν μετιόντων τούς τε λόγους ἐκάλεσε, καὶ τὰς ψήφους ἀνέδωκεν. ὅτοι δὲ ἦσαν οὓς ἡ βουλὴ προείλετο, καὶ οἷς προσαγγέλλειν τὴν ἀρχὴν ἐκέλευσεν, οὐ σφόδρα τῷ δήμῳ κεχαρισμένοι. καὶ ἀπεδείχθησαν εἰς τὴν ὑπίονται σφίσιν αὐτῶν ὕπατοι ὅ,τε νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προθέντος τὰς ἀρχαιρεσίας ὑπάτου, [p] Μάρκος Φάβιος Καίσωνος υἱὸς, καὶ [q] Αεύκιος Οὐαλέριος Μάρκου υἱὸς, ὁ τῶν τοὺς ὑπατεύσαντα Κάσσιον [r] κρίνας ἐπὶ τῇ τυραννίδι, καὶ ἀποκτείνας. ὅτοι τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων ἐν τῷ πρὸς Αυτιάτας, πολέμῳ στρα-

Per. Jul. 4233. *Ante Chr.* 481. *Olymp.* 74 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 271. *Var.* 273. *M. Fabio & L. Valerio coſſ. ſurbæ domi.*

a In *Cod Vat.* ἢ καὶ ὁμολογίας. *b* Οὐ δὴ γὰρ *Vat.* *c* Perperam in *Ed. Steph.* ἔφθη τε. *d* Ρωμαίοις ἐλθοῦσα, ὑφ' ἧς ἐκωλύητο οἱ Οὐολῦσκοι *Vat.* *e* Ὡς δὲ οὐκ ἐγένετο *Vat.* *f* Τῷ τε πλήθει *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* *g* Rectius forſan παρέντες αὐτοὺς ἀναβῆναι. *Sylb.* *h* Τὰ σημεῖα ἀνῄρθη *Vat.* *i* In *Ed. Steph.* μέλος pro βέλος: errore nato è ſimilitudine literarum initialium. Moxque ſublata τε, rectius commaticam diſtinctionem ponemus ante πεπιλημμένων. ſic certe *Lapus*; *neque miſſile ullum incaſſum prorſus ferebatur, compreſſis arctiori loco multis* &c. *Sylb.* *k* Ἀποῤῥάντων *Vat.* Vide *Var. Lect.* ad p. 475. v. 43. & p. 528. v. 42. *l* Ρωμαῖοι δὲ *Vat.* *m* Optime in *Cod Vat.* καὶ τἄλλα, ὅσων ἀπόνως ἦν ἐν τῷ χάρακι, ἐλάμβανον. quod placuit etiam *Porto.* *n* Εἰς τὴν Ῥώμην ᾤχετο *Vat.* *o* Rectius forſan οὐδ' αὐτοί. *Lapus* vertit, *quando nec volentes imperium ipſi petierant.* *Sylb.* *p* Perperam in *Ed. Steph.* Μάρκου. *q* Hic *Valerius* (inquit *Glareanus*) p. 522. v. 31. *Poplicolæ* frater dicebatur. hic vero *Marci* filius: haud dubie ejus *Marci* qui fuit frater *Poplicolæ*, ac conſul anno quinto poſt ejectos reges. *Poplicolæ* autem pater *Voleſus* erat, auctore *Livio*, non *Marcus*. *Sylb.* *r* Pro ὁ κρίνας τῇ ἀποκτείνασι ποιήσας τὸν τελὴ &c. *Port.* * *Vel potius*, tempus adveniſſet. *Port.* * Recte *petere*. nam παραιτεῖσθαι (ut ex *Suida* conſtat) ſignificat *ambire*: unde οἱ παραιτούμενοι *competitores* infra p. 681. juxta *Ed. Sylb.*

a Ex

πωτ῀ ἠξίουν ἑτέρους καταγραφῆναι, ἵνα ὃ ἐλλιπὲς ἀναπληρωθῇ τ῀ λόχων. καὶ δόγμα ποιησάμενοι βουλῆς, προέγραψαν ἡμέραν, ἐν ᾗ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν στρατεύσιμον ἔδει. μὴ τοῦτο θορύβους ἦν πολὺς ᵇ κατ᾽ τ῀ πόλιν, καὶ λόγοι τ῀ πενεστάτων φασιώδεις, οὐκ ἀξιούντων ὅτε βουλῆς δόγμασιν ὑπηρετεῖν, ὅτε ὑπάτων ἐξουσίᾳ πειθαρχεῖν, ἔστι τοῖς πρὸ τῆς κληρουχίας ἐψεύσαντο προς αὐτοὺς σωθήσεσθαι· συνιόντες τε κατ᾽ πλῆθος ὀπὶ τοὺς δημάρχους, ὠνείδιζον αὐτοῖς προδοσίαν, καὶ καλεβόαν ὀπικαλούμενοι τ῀ ἐξ ἐκείνων συμμαχίαν. τοῖς μὲν ἄλλοις οὐκ ἐδόκει καιρὸς ἁρμοστῶν τῇ εἶναι), πολέμου συνεστῶτος ὑπερφέρον, ταῖς πολιτικαῖς ἔχθραις ᵈ ἀναζωπυρεῖν· εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Γάϊος ᵉ Μάνιος οὐκ ἔφη προδώσειν τοὺς δημοτικούς, οὐδὲ ὁπλιτεύειν τοῖς ὑπάτοις στρατιὰν καταγράφειν, ἐὰν μὴ πρότερον ἀποδείξωσι τοὺς ὁρισταὶς τ῀ δημοσίας γῆς, καὶ ὅ τε κατ᾽ τ῀ κληρουχίας ψήφισμα γράψαντες εἰς τ῀ δῆμον ἐξενέγκωσιν. ἀντιλεγόντων δὲ πρὸς ταῦτα τ῀ ὑπάτων, καὶ πρόφασιν ποιουμένων τοῦ μηδὲν αὐτῷ συγχωρεῖν ὧν ἠξίου, τ῀ δ᾽ χερσὶν ὄντα πόλεμον, οὐκ ἔφη προήσεσθαι αὐτοῖς τὸν νοῦν, ἀλλὰ κωλύσειν ἁπάσῃ δυνάμει τὴν καταγραφήν. καὶ ἐποίει ταῦτα· οὐ μὴν ἰσχυσέ γε μέχρι τέλους. οἱ γὰρ ὕπατοι ᶠ προελθόντες ἔξω τ῀ πόλεως ἐν τῷ προκειμένῳ πεδίῳ, τοὺς στρατηγικοὺς δίφρους ἔθηκαν ἐκεῖνα, καὶ τ῀ στρατιωτικὸν ᵍ ἐποίουν καλόλογον, καὶ τοὺς οὐχ ὑπακούοντας τοῖς νόμοις, ἐπειδὴ αὐτοὺς ἄγειν οὐχ οἷοί τε ἦσαν, εἰς χρήματα ἐζημίουν· ὅσοις μὴ ʰ χωρία ὑπῆρχον, ἐκκόπτοντες ταῦτα, καὶ τὰς αὐλὰς καθαιροῦντες· ὅσων δὲ γεωργικὸς ὁ βίος ἦν ἐν ἀλλοτρίοις κτήμασι, τούτων ἄγοντές τε καὶ φέροντες τὰ παρεσκευασμένα πρὸς τὴν ἐργασίαν, ζεύγη τε βοϊκὰ καὶ βοσκήματα καὶ ὑποζύγια ἀχθοφόρα, καὶ σκευὴ παντοῖα οἷς γῆ τε ⁱ ἐργάζεται, καὶ καρποὶ συγκομίζονται. ὁ δὲ κωλύων τὴν καταγραφὴν δήμαρχος ᵏ οὐδὲν ἔτι ποιεῖν ἔτι δυνατός. οὐδενὸς γὰρ εἰσι τ῀ ἔξω τ῀ πόλεως οἱ τὴν δημαρχικὴν ἔχοντες ἐξουσίαν κύριοι· ˡ ἐπιγέγραπται αὐτῶν ὅ κράτος τοῖς τείχεσι, καὶ οὐδὲ ἀπαυλισθῆναι τ῀ πόλεως αὐτοῖς θέμις, ὅτι μὴ πρὸς ἕνα καιρὸν ἐν ᾧ πᾶσαι θύουσιν αἱ τῆς πόλεως ἀρχαὶ κοινῇ ὑπὲρ τῶν Λατίνων ἔθνους τῷ Διὶ θυσίαν ὅτι ὅ Αλβανῶν ὄρους ἀναβάντας. τοῦτο διαμένει μέχρι τ῀ καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων τὸ ἔθος, ὅ μηδενὸς ἐῶντος τ῀ ἔξω τ῀ πόλεως τοὺς δημάρχους κωλύειν. καὶ δὴ καὶ τὸν ἐμφύλιον Ρωμαίων πόλεμον ᵐ ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἡλικίας, ὃς μέγιστος τῶν πρὸ αὐτοῦ πολέμων ἐγένετο, ἡ κινήσασα πρόφασις ἐπὶ πολλαῖς ἄλλαις ⁿ δόξασα εἶναι) καὶ ἀποχρῶσα διαφθεῖραι τὴν πόλιν, ἥδε ἦν, ὅτι τ῀ δημάρχων τινὲς ἐξελήλαζε τῆς πόλεως αὐτιώμενοι βίᾳ πρὸς ὃ τότε ° κατέχοντος κατὰ τὴν Ιταλίαν ἡγεμόνος, ἵνα μηδενὸς ἦσιν ἔτι κύριοι, ἐπὶ τ῀ ᵈ ἐν Γαλατίᾳ καὶ στρατόπεδα κατέχοντα, ὡς οὐκ ἔχοντες ὅποι τράπωνται, καταφυγόν. ὁ δὲ τῇ προφάσει ταύτῃ χρησάμενος, ὡς ᵍ ἀρχῇ

conſcriberentur, ut quod deerat cohortibus ſuppleretur. Factoque SC. diem dixerunt, ad quam militaris ætatis homines præſto adeſſe oportebat. Poſtea ingens tumultus in urbe eſt ortus, & pauperrimi quique ſeditioſe loquebantur, nec ſenatuſconſulto parere, nec conſulum poteſtati obtemperare volebant, quod illi promiſſa de agris dividendis fefelliſſent: confluenteſque catervatim ad tribunos, proditionem ipſis exprobrabant, & magnis clamoribus illorum auxilium implorabant. Aliis igitur non videbatur tempeſtivum eſſe, externo bello jam conflato, domeſticas inimicitias ſuſcitare: quidam vero ex illis, C. Manius, dicebat, ſe minime proditurum plebem, nec exercitum conſcribere conſulibus permiſſurum, niſi prius publici finitores creaſſent, & SC. de agris dividendis factum promulgaſſent. Conſulibus vero contra hæc dicentibus, & præſens bellum cauſſantibus, per quod ſtaret quo minus ea quæ petebat ei concederent, negabat ſe moraturum eorum verba, ſed totis viribus delectum prohibiturum. atque hæc facere conabatur: nihil tamen efficere potuit. Conſules enim extra urbem in proximum campum progrèſſi, ibi ſellas imperatorias poſuerunt, & milites conſcribebant, & qui legibus non parebant, quia eos ducere non poterant, pecuniis mulctabant: eorum qui agros habebant, agros cædendo, villaſque demoliendo; qui vero alienos fundos conductos colebant, horum agendo & ferendo inſtrumenta ruſtica, & juga boum, & pecus, & jumenta ſarcinaria, & omnis generis inſtrumenta, quibus vel terra colitur vel fructus comportantur. Tribunus vero, qui militum conſcriptioni *delectuique* intercedebat, nihil amplius contra hæc facere poterat. nam tribuni in ea quæ ſunt extra urbem nullam habent poteſtatem: ſed eorum potentia mœnibus eſt circumſcripta: immo ne pernoctare quidem extra urbem ipſis fas eſt, niſi quodam ſtatuto tempore, quo omnes pop. Rom. magiſtratus in Albano monte pro Latinorum gente Jovi commune ſacrificium faciunt. *atque* hic mos ad noſtram uſque ætatem permanet, ut tribuni plebis in ea quæ ſunt extra urbem nullum jus ac poteſtatem habeant. Quinetiam cauſſa, quæ, præter multas alias, bellum civile Romanorum mea ætate geſtum (quod fuit omnium ſuperiorum bellorum maximum) moviſſe, & quæ ſola civitatem dividere potuiſſe viſa eſt, hæc fuit; quod aliquot tribuni plebis, queſti ſe ab eo imperatore, qui tunc Italiam tenebat, urbe per vim pulſos, ne quam amplius poteſtatem haberent, ad imperatorem, qui in Gallia exercitus habebat, quaſi non haberent quo ſe verterent, confugiſſent. Ille vero hac occaſione uſus, tanquam magiſtratui

Per. Jul. 4233. *Ante Chr.* 481. *Olymp.* 74 3/4. *V. C. Cat.* 271. *Var.* 273.

554

a Εν ᾗ παρεῖναι ἔχοντας optime in *Cod. Vat.* nec aliter legiſſe viſus eſt *Lapus*, qui vertit, *qua adeſſe oportebat*. *b* Κατὰ τὴν πόλιν ὅλην *Vat.* *c* Οτι τοὺς πρὸ τ῀ κληρουχίας ψευσαμένους ἐφ᾽ ὑμᾶς σωθήσεσθαι *Vat.* *d* Ζωπυρεῖν *Vat.* *e* *Lapi* verſio habet *Manilius*. Magis *Gelenio* placuit *Mænius*. *f* Rectius forſan hoc modo: προελθόντες ἔξω τ῀ πόλεως, ἐν τῷ προκειμένῳ πεδίῳ τοὺς στρατηγικοὺς δίφρους ἔθηκαν, καὶ τ῀ στρατιωτικὸν ἐποίουν καταλόγον ἐνταῦθα. *Sylb.* Vel minori cum mutatione, ἔθηκαν, ἐνταῦθα καὶ &c. *g* Εποιοῦντο *Vat.* *h* Χωρία ὑπῆρχεν *Vat.* *i* Εξεργάζεται *Vat.* *k* Οὐδὲν ἐπ *Vat.* *l* Περιγέγραπται γὰρ αὐτῶν *Vat.* *m* Malim τὸν ἐπὶ τ῀ ἐμῆς ἡλικίας: & mox cum illo πολέμων ſubaudiri puto ἐμφυλίων. *Steph.* *n* *Lapi* codex hîc videtur habuiſſe μείζων τε δόξασα εἶναι: nam vertit, *majorque viſa eſt* &c. *Sylb.* *o* Optime in *Cod. Vat.* κατέχοντος τὴν κατ᾽ τὴν Ιταλίαν. quo modo legendum eſſe conjiciebat *Caſaub.* qui monet, Pompejum hîc intelligi, atque ita *Dionyſium* loqui, quod quemquam nollet offendere. *p* Εν τῇ Γαλατίᾳ *Vat.* *q* Ita in *Codd.* tam editis quam *MSS.* & ego affirmare auſim *Dionyſium* ſcripſiſſe ἀρχῇ δήμου παντελεῖ. quod epithetum magiſtratui huic tribuit p. 396. v. 3. atque tribunos ſacroſanctos habitos eſſe omnibus notum eſt. *Sylb.*

Per. Jul. 4233. *Ante Chr.* 481. *Olymp.* 74$\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 271. *Var.* 273.

magiſtratui plebis potentiſſimo, ſua poteſtate contra ſacratum majorum jusjurandum privato, pie & juſte ſuccurrens, & ipſe cum exercitu in urbem venit, & tribunos in ſuum magiſtratum armis reduxit.

LXXXVIII ¶ Tunc igitur plebeji homines, quum tribunitia poteſtate nullo modo juvarentur, de ſua audacia remiſerunt; &, euntes ad eos qui delectibus habendis præerant, militari ſacramento ſe obſtrinxerunt, & ſub ſignis nomina dederunt. Supplemento autem legionum conſcripto, conſules provincias inter ſe ſunt ſortiti: ac Fabius quidem exercitum, qui ſociis auxilio miſſus fuerat, accepit; Valerius vero eum qui in Volſcis caſtra habebat, cui datum ſupplementum recens conſcriptum. Cujus adventu cognito, hoſtibus placuit novas copias accerſere, & in loco munitiore caſtra metari, & cavere ne amplius ob ſuam hoſtium contemptionem in aliquod temerarium periculum (ut ante) inciderent. Hæc celeriter facta ſunt, & utriuſque ducis de belli gerendi ratione eadem fuit ſententia: ut ſuas munitiones tuerentur, ſiquis eas invaderet; at hoſtium *munitiones*, quaſi eas per vim eſſent expugnaturi, minime aggrederentur. quo factum eſt, ut, dum *alteri alteros* aggredi metuunt, interea non parum temporis tereretur. verumtamen in ea ſententia uſque ad belli finem permanere non potuerunt. Quoties enim aut frumentatum, aut ad aliquas alias res parandas, quæ utriſque neceſſariæ viderentur, aliqua exercitus pars mittebatur, conflictus & vulnera ſequebantur, nec iidem ſemper victoriam reportabant; & quum ſæpius congrederentur, non pauci cadebant, & plures ſauciabantur. Sed Romani nullis novis copiis aliunde miſſis ſuorum jacturam ſupplere poterant; at Volſcorum exercitus, aliis poſt alios venientibus, valde augebatur: atque hac re elati duces, copias ex caſtris in aciem produxerunt.

Bellum cum Volſcis continuatum.

LXXXIX. ¶ Quum autem & ipſi Romani prodiiſſent, aciemque inſtruxiſſent, commiſſum eſt acre prælium inter equites & pedites atque velites, omnibus pari ſtudio & peritia pugnantibus, & unoquoque victoriæ ſpem in ſe ipſo ſolo collocante. Quum autem multa utrinque in eo ipſo loco, in quo collocati fuerant, cadavera proſtrata, & ſemineces multo plures quam ipſa cadavera jacerent, & ii qui in certamine & malis adhuc perſeverabant pauci eſſent, & ne iſti quidem rem bellicam gerere poſſent, ſcutis, quibus corpus protegebant, ob telorum infixorum multitudinem ſiniſtras manus gravantibus, & impedientibus quo minus hoſtium impetum ſuſtinerent, & retuſa gladiorum acie, nonnullis etiam totis fractis, ita ut nullus amplius eſſet eorum uſus, & ingenti labore, quem per totum diem pugnantes tulerant, nervos diſſolvente, & vulnerum ictus debilitante; & ſudore, ſiti, anhelitu (ut in ſummo æſtatis fervore in longo certamine hominibus ſolet accidere) utroſque vexantibus, nullum memorabilem exitum id præ-

δήμου ἢ πᾶν ἄγος, ὃ κρᾶτος ἀφαιρεθείσῃ τῷ τοῦ ἱερέως ὅρκους τῶν προγόνων, αὐτὸς ὁσίως καὶ σὺν δίκῃ βοηθῶν, αὐτός τε σὺν τοῖς ὅπλοις ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κατήγαγε. 555

Τότε δ' οὖν οἱ δημόται τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας οὐδὲν ὠφελούμενοι, ὑφεῖντο τῆς θράσους, καὶ πεισθέντες [b] ἐπὶ τὴν στρατολογίαν τοῖς τεταγμένοις τὸν ἱερὸν ὅρκον ὤμοσαν, καὶ [c] ὑπὸ τὰς σημαίας κατεγράφοντο. ἐπεὶ δὲ τὸ ἐλλεῖπες τῶν λόχων ἐξεπληρώθη, διεκληρώσαντο τὰς ἡγεμονίας τῶν στρατοπέδων οἱ ὕπατοι· καὶ ὁ μὲν Φάβιος τὴν ἐπὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν συμμάχων ἀποσταλεῖσαν δύναμιν παρελάμβανεν, ὁ δὲ Οὐαλέριος τὴν ἐν Οὐολούσκοις στρατοπεδεύουσαν, ἄγων τοὺς νεωστὶ καταγραφέντας. μαθόντες δὲ τὴν παρουσίαν αὐτῶν τοῖς πολεμίοις ἐδόκει στρατιάν τε ἑτέραν μεταπέμπεσθαι, καὶ ἐν ἰσχυροτέρῳ τὸ στρατόπεδον ποιήσασθαι χωρίῳ, καὶ μηδὲν ἐκ τοῦ καταφρονεῖν αὐτῶν ἔτι παρπετὲς κινδύνευμα, ὡς πρότερον, ὑπομένειν. ἐγηγόνει ταῦτα διὰ ταχέων, ἀμφοτέροις τε παρέσῃ τοῖς ἡγεμόσι τῶν δυνάμεων ὁμοία περὶ τοῦ πολέμου γνώμη, τὰ ἑαυτῶν φυλάττειν ἐρύματα, ἐάν τις ἐπίῃ, τοῖς δὲ τῶν πολεμίων ὡς βίᾳ κρατηθησομένοις μὴ ἐπιχειρεῖν. καὶ ὁ διὰ μέσου χρόνος οὐκ ὀλίγος ἐγένετο, [d] φόβῳ τῶν ἐπιχειρήσεων τελούμενος· οὐ μέντοι καὶ εἰς τέλος γε διαμένειν ἐν τοῖς ἐγνωσμένοις ἐδυνήθησαν. ὁπότε γὰρ ἐπισιτισμοῦ χάριν ἢ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων τινὸς ὧν ἀμφοτέροις ἐδόκει, μοῖρά τις ἀποσταλείη τῆς στρατιᾶς, συμβολαί τε αὐτῶν ἐγίνοντο, καὶ πληγαί, [e] καὶ ὃ νικᾶν ἀεὶ περὶ τοῖς αὐτοῖς ἔμενε· πολλάκις τε συμπλεκομένων ἀλλήλοις, ἀπέθνησκόν τε οὐκ ὀλίγοι, καὶ τραυματίαι πλείους ἐγίνοντο. τοῖς μὲν οὖν Ρωμαίοις ὃ ἀπαναλισκόμενον τῆς στρατιᾶς ἀδεμία ποθὲν ἐπιοῦσα ἐξεπλήρου· τὸ δὲ τῶν Οὐολούσκων στρατόπεδον, ἄλλων ἐπ' ἄλλοις ἥκόντων, πολλὴν αὔξησιν ἐλάμβανε· καὶ τούτῳ ἐπαρθέντες οἱ ἡγεμόνες, ἤγαγον ἐκ τοῦ χάρακος [f] τὴν δύναμιν εἰς μάχην.

Ἐξελθόντων δὲ καὶ τῶν Ρωμαίων καὶ παταξαμένων, ἰσχυρὰ μάχη γίνεται καὶ ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ψιλῶν, ἴσης πάντων χρωμένων προθυμίας τε καὶ ἐμπειρίας, καὶ τοῦ νικᾶν ἑκάστου [g] παρ' ἑαυτῷ μόνῳ τιθεμένου· ὡς δὲ νεκροί τε αὐτῶν πολλοὶ ἑκατέρωθεν, ἐν ᾧ ἐτάχθησαν χωρίῳ, πεσόντες ἔκειντο, καὶ ἡμιθνῆτες ἔτι πλείους τῶν νεκρῶν, οἵ δὲ [h] περὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὰ δεινὰ ἔτι ἀθυμοῦντες ὀλίγοι ἦσαν, καὶ οὐδὲ οὗτοι δρᾶν τὰ πολέμου ἔργα δυνάμενοι, βαρυνόντων μὲν αὐτοῖς τῶν σκεπασμείων τὰς εὐωνύμους χεῖρας, ἀθρόᾳ πληθοῦς τῶν ἐμπεπηγότων βελῶν, καὶ οὐκ ἐώντων μοχθεῖν τὰς προσβολάς, [i] τετραμμένων δὲ τῶν ἐγχειριδίων τὰς ἀκμάς, [k] ἔστι δ' ὧν καὶ κατεαγότων ὅλων, οἷς οὐδὲν ἔτι ἦν χρῆσθαι, [l] τοῦ κόπου, ὃς δι' ὅλης ἡμέρας ἀγωνιζομένοις αὐτοῖς πολὺς ἐγεγόνει, ὠθοῦντος τὰ νεῦρα, καὶ τὰς πληγὰς ἀσθενεῖς ποιοῦντος, ἱδρῶτος δὲ καὶ δίψης καὶ ἄθματος, [m] οἷα ἐν πνιγηρᾷ ὥρᾳ ἔτους τοῖς πολὺν χρόνον ἀγωνιζομένοις συμπίπτειν φιλεῖ, πρὸς ἀμφοτέροις γινομένων, οὐδὲν ἔλαβεν τέλος 556

a Deeſt *Vat.* b Ἐπὶ τὴν στρατολογίαν. *Sylb.* c Ὑπὸ τὰς σημείας *Vat.* d Forſan ἐν φόβῳ. *Steph.* e Τὸ νικᾶν οὐκ ἀεὶ περὶ τοῖς αὐτοῖς ἔμενε *Vat.* quod ut veriſimilius etiam in ſua verſione ſequutus eſt *Portus.* f Τὴν δυνάμιν ὡς εἰς μάχην *Vat.* g Παρ' ἑαυτὸν μόνον *Vat.* h Παρὰ τὸν ἀγῶνα *Vat.* i Repono τετραμμένων. *Steph.* k Ἔστι δὲ ὧν & mox οἷς οὐδὲν in *Cod. Vat.* l Τῷ κόπῳ τε *Vat.* m Οἷα ἐν πνιγηρᾷ ὥρᾳ ἔτους *Vat.* atque ita legiſſe viſus eſt *Lapus*, dum vertit, *qualia ſuffocante anni tempore &c.* Unde aliquis forſan pro ἐν καλύβαις πνιγηρᾷς ὥρᾳ ἔτους apud *Thucyd.* (p. 113. v. 21. *Ed. Oxon.*) legendum eſſe ſuſpicaretur ἐν καλύβαις πνιγηρᾷ ὥρᾳ ἔτους.

a Καὶ

ἀξιόλογον ἡ μάχη, ἀλλ' ἀγαπητῶς ἀμφότεροι τ στρατηγῶν ἀνακαλυμμένων, ἀπῆλθον ὅπι τὰς ἑαυτῶν χάρακας· [a] καὶ οὐκέτι ἐξῆσαν εἰς μάχην ὑστέροις, ἀλλ' ἀντικαθήμενοι παρεφύλαττον τοὺς ἕνεκα τ ἐπιτηδείων γιγνομένους ἐξόδους. ἔδοξε μὲν τοῖς, καὶ λόγος ἦν τῇ Ρώμῃ πολὺς, ὡς δυναμένη τότε νικᾶν ἡ Ρωμαίων δύναμις, ἐκουσία μηδὲν [b] ἐργάσασθαι λαμπρὸν, διὰ μῖσός τε τ ὑπάτου καὶ ὀργὴν ἣν ἔσχε πρὸς τοὺς πατρικίους ὅτι τῷ φενακισμῷ τ κληρουχίας. αὐτοὶ δὲ οἱ στρατιῶται τ ὕπατον, ὡς οὐκ ἱκανὸν στρατηγεῖν, ἠτιῶντο, γράμματα πέμποντες ὡς τοὺς ἐπιτηδείους ἑαυτῶν ἔκαστοι. καὶ τὰ μὲ ὅπι στρατοπέδου γινόμενα, τοιαῦτα ἦν. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ρώμῃ πολλὰ δαιμόνια σημεῖα ἐφαίνετο, δυσώδεις θεῖόν χόλον, καθά τε φωνὰς καὶ ὄψεις ἀήθεις. πάντα δὲ εἰς τοῦτο συνέτεινεν, ὡς οἵ τε μάντεις καὶ οἱ τ ἱερῶν ἐξηγηταὶ συνενέγκαντες τὰς ἐμπειρίας ἀπεφαίνοντο, θεῶν [c] χολᾶσθαί τινας, οἳ δοκίζονται τὰς νομίμους τιμὰς, καθαρῶς δὲ καὶ ὁσίως ὑπελαμβάνων αὐτοῖς τ ἱερῶν. ζήτησις δὴ μετὰ τοῦτο πολλὴ ἐκ πάντων [d] ἐγένετο, καὶ συνόψει μήνυσις ἀποδίδοται τοῖς ἱεροφάνταις, ὅτι τῶν παρθένων μία τῶν φυλαττόντων τὸ ἱερὸν πῦρ, [c] Ὀπιμία ὄνομα αὐτῇ, τὴν παρθενίαν ἀφαιρεθεῖσα, μιαίνει τὰ ἱερά. οἱ δὲ [f] ἐκ βασάνων τε καὶ τ ἄλλων ἀποδείξεων μαθόντες ὅτι τὸ μεμυούμενον ἦν ἀδίκημα ἀληθὲς, αὐτὴν μὲν τῆς κορυφῆς ἀφελόμενοι τὰ στέμματα, καὶ [g] πομπεύοντες δι' ἀγορᾶς, ἐντὸς τείχους ζῶσαν κατώρυξαν· δύο δὲ τοὺς ἐξελεγχθέντας διαπράξασθαι τ φθορὰν, μαστιγώσαντες ἐν φανερῷ, θάνατον ἀπέκλειναν. καὶ μετὰ τοῦτο καλὰ τὰ ἱερὰ, καὶ τὰ μαντεύματα, ὡς ἀφιλότων αὐτοῖς τ θεῶν τ χόλον, ἐγένετο.

Ὡς δὲ καθῆκεν ὁ τ ἀρχαιρεσιῶν χρόνος, ἐλθόντων τ ὑπάτων, πολλὴ σπουδὴ καὶ θορύβου ἔταξις ἐγένετο τ δήμου πρὸς τοὺς πατρικίους, περὶ τ προβαλλομένων τ ἡγεμονίαν ἀνδρῶν. ἐκεῖνοι μὲ γὰ, ἐκ τ νεωτέρων ἐβούλοντο τοὺς θρασυτέρους τε καὶ ἥκιστα δημοτικοὺς ὅπι τὴν ὑπατείαν προάγειν· καὶ μετῄει τ ἀρχὴν κεκλημένος ὑπ' αὐτῶν ὁ υἱὸς [h] Κλαυδίου Ἀππίου, τ πολεμιωτάτου τῷ δήμῳ δοκοῦντος εἶναι, μεγὰς αὐθαδείας ἀνὴρ καὶ θρασύτης, ἑταιρείας τε καὶ πελάταις ἁπάντων πλεῖστον τῶν καθ' ἡλικίαν δυνάμενος. ὁ δὲ δῆμος, ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τε καὶ τ πεῖραν ἤδη δεδωκότων τῆς ὑπατικῆς τοὺς προσηκομένους τ κοινῇ συμφέροντος ὀνομάζων, ἠξίου ποιεῖν ὑπάτους. αἵ τε ἀρχαὶ [i] διεσπάκεσαν, καὶ καὶ ἀλλήλων ἀνέλυον ἐξουσίας. ὁπότε μὲ γὰ οἱ ὕπατοι καλοῖεν ὅ πλῆθος, ὡς [k] ἀποδείξοντες τοὺς μετιόντας τὴν ἀρχὴν ὑπάτους, οἱ δήμαρχοι δ' κωλύειν ὄντες κύριοι, διέλυον τὰ ἀρχαιρέσια· ὁπότε δ' αὖ πάλιν ἐκεῖνοι καλοῖεν ὡς ἀρχαιρεσιάσοντα τὸν δῆμον, οὐκ ἐπέτρεπον οἱ ὕπατοι, τὴν ἐξουσίαν ἔχοντες τ συγκαλεῖν τοὺς ὄχλους, καὶ τὰς

lium habuit: ſed ambo exercitus, à ducibus ſuis revocati, lubenter in caſtra redierunt. Et neutri amplius in aciem prodierunt: ſed, ubi caſtra caſtris oppoſuiſſent, obſervabant eos qui ad res neceſſarias comparandas exibant. Romæ tamen multi opinabantur & vulgo jactabant, exercitum Romanorum, quum tunc poſſet vincere, dedita opera nullum egregium facinus edidiſſe, odio conſulis, & ira in patres, quod agri diviſione per dolum fuiſſet fraudatus. Sed ipſi milites conſulem ut parum idoneum ad imperandum accuſabant, literis privatim ad neceſſarios ſuos miſſis. Atque hic erat ſtatus rerum quæ foris gerebantur. *In ipſa vero urbe multa prodigia iram divinam ſignificantia obſervata ſunt, exauditæque voces ominoſæ, & novæ ſpectrorum facies viſæ. quæ omnia eo ſpectabant, (ut & vates & ſacrorum interpretes †pro ſua peritia, re inter ſe communicata, declarabant) deos aliquos iratos eſſe, quod legitimis honoribus fraudarentur, nec pure nec pie ſacra ipſis fierent. Poſtea igitur magna ab omnibus inquiſitione facta, tandem indicium ad pontifices delatum eſt, unam Veſtalium ignis ſacri cuſtodum, nomine Opimiam, amiſſa virginitate ſacra polluere. Illi vero, quum ex quæſtionibus aliiſque manifeſtis argumentis cognoviſſent crimen delatum verum eſſe, ejus capiti coronas, quas geſtabat, *& infulas* abſtulerunt, eamque per medium forum ductam intra muros *in foſſa ſubterranea* vivam defoderunt: duos vero, à quibus eam corruptam fuiſſe conſtabat, in omnium conſpectu virgis cæſos confeſtim necarunt. ‡Quo facto lætiora ſe obtulerunt ſacra, & vates reſponderunt iram deorum placatam eſſe.

Per. Jul. 4233. *Ante Chr.* 481. *Olymp.* 74 2/3. *V. C. Cat.* 271. *Var.* 273

Portenis ſignificatum Veſtalis virginis ſtuprum.

¶ Quum autem comitiorum tempus veniſſet, & ipſi conſules ad ea iviſſent, ingenti ſtudio & contentione inter plebem & patricios certatum eſt, de viris quibus rerum ſumma eſſet committenda. Illi enim è junioribus impigros aliquos & minime populares ad conſulatum promovere cupiebant: & eorum juſſu filius *iſtius* Appii Claudii, qui acerrimus plebis hoſtis exiſtimabatur, vir qui arrogantiæ & audaciæ plenus erat, & ſodalitiis clienteliſque omnium ſuæ ætatis hominum plurimum poterat, magiſtratum petebat. at plebs, è ſenioribus & probitatis jam ſpectatæ viris nominans, qui reip. commodis ſtuderent, conſules illos facere volebat. Atq; ipſi magiſtratus inter ſe diſſidebant, & alii aliorum poteſtatem irritam faciebant. nam quoties coſſ. plebē convocaſſent, ut magiſtratum petentes crearent conſules, tribuni pro ſua poteſtate intercedebant, & comitia diſſolvebant: & contra, quoties illi plebem ad comitia convocaſſent, conſules, convocandæ multitudinis ejuſque in ſuffragia mittendæ jus habentes, ipſis intercedebant,

XC. *Contentio de futuris coſſ.*

a Καὶ ἐκεῖ μὴ τοῦτ' ἐξῆσαν εἰς μάχην ὑστέροι, ἀλλὰ καθήμενοι παρεφύλαττον ἀλλήλων τοὺς &c. quo modo in *Lapi Cod.* niſi quod ἀντικαθήμενοι agnoſcat. *b* Nota hîc ὡς ἐργάσασθαι pro ὡς ἐργάσεσθαι, ut ſupra p. 436. v. 47. ὡς ἴσεσθαι pro ὡς ἴσαι. vel legendum μηδὲν ἠθέλησαν ἐργάσασθαι. ut alicubi infra. *Sylb.* Poſteriorem conjecturam magis probo: quod p. 436. non ὡς ἴσεσθαι habeat *Vat.* ſed ὡς ὑπολαμβάνομεν ἴσεσθαι. *c* Χολᾶσθαι, è *Rom. Cod.* additum, agnoſcit etiam *Lapus*, ſed ὅ ante κρίνουσι omittit. ſic enim locum vertit, *deorum quoſdam, qui legitimos honores ferunt, iratos eſſe. Sylb.* In *Cod. Vat.* θεῶν τινας ὃ κρίνουσι &c. *reſpondebant, Deorum aliqui legitimis fraudantur honoribus* &c. *d* Ἐγίνετο *Vat.* *e* Ita etiam in *Cod. Vat.* In *Lapi* verſione *Propinia.* in *Rom. Cod.* (teſte *Sylb.*) Προπιμία. *Glareanus* ex *Livio* reponit *Oppia.* *f* Ἐκ τε βασάνων *Vat.* *g* Πομπεύσαντες *Vat.* *h* Ἀππίου Κλαυδίου *Vat.* *i* Διεσπάκεσαν *Vat.* aliquoties tamen apud *Dionyſium* in iſtiuſmodi vocibus, ad præteriti perfecti augmentum aſſumitur. *k* Ἀποδείξαντες *Vat.* *l* Τοὺς λόχους *Vat.* * Magis ad verbum *Lapus* vertit: *In urbe vero multa ſigna apparebant iræ numinum demonſtrativa, per voces viſaque inſueta.* † *Lapus* verbatim, *conferentes in unum peritias.* ‡ Rectius forſan *Lapus*: *Poſtquæ hoc eis ſacrificia & divinationes, tanquam deorum ira liberatis, pulchre apparuere.*

Per. Jul. 4233. Ante Chr. 481. Olymp. 74 3/4. V. C. Cæs. 271. Var. 273.

tercedebant atque se mutuo accusabant, & stipati seditiosis civibus assidue concertabant; ita ut nonnulli etiam præ ira à mutuis vulneribus non abstinerent, & seditio ab armis non multum abesset. Senatus, his cognitis, diu consultavit quidnam esset agendum: nec plebem vi coërcere valens, nec ei cedere volens. Sententia igitur asperior hæc erat, ut comitiorum caussa dictator crearetur, qui vir optimus judicatus fuisset: ille vero, accepta potestate, seditiosos ex urbe pelleret; & si quid à superioribus magistratibus esset peccatum, corrigeret; atque, arbitratu suo forma reip. constituta, viris optimis magistratus mandaret. mitior vero, ut interreges crearentur maximi natu & honoratissimi quique viri, quibus curæ esset magistratuum creatio, & qui providerent ut optime id fieret, eodem modo quo regibus expulsis factum est. Quum autem major eorum pars in hanc sententiam iviſſet, ab illis creatus est interrex A. Sempronius Atratinus; & cæteri magistratus abrogati. Iste, ad certos dies sibi præstitutos rep. sine seditione administrata, alium (prout eorum est mos) Sp. Largium creavit interregem. Ille vero comitiis centuriatis, ex classium censu misso in suffragia populo, ex utriusque partis consensu consules creavit C. Julium è plebis fautoribus, & Q. Fabium Cæsonis Filium, optimatum fautorem. & plebs, ob priorem ejus consulatum nullis affecta malis, passa est eum iterum hanc potestatem adipisci, odio Appium prosequens, ejusque ignominiosa repulsa valde gaudens; & ipsis etiam primoribus, *qui* virum impigrum, & nihil molliter plebi concessurum, consulem creari *cupiebant*, ex animi sententia seditio exitum habuisse videbatur.

Per. Jul. 4234. Ante Chr. 480. Olymp. 74/75. 4. V. C. Cæs. 272. Var. 274. C. Julio, Q. Fabio iterum coss. nec domi nec foris quies.

XCI. ¶ His consulibus Æqui, in agrum Latinum facta irruptione, multa mancipia & multum pecus repentino latrocinio abegerunt: ex Hetruscis vero ii qui vocantur Vejentes magnam agri Romani partem excursionibus infestarunt. Quum autem senatus bellum contra Æquos in aliud tempus distulisset, & à Vejentibus res repetere decrevisset, Æqui, quum primus conatus ipsis ex voto successisset, nec ullus in posterum eos prohibiturus videretur, temeraria audacia elati, non amplius latronum more bellum gerere decreverunt, sed cum valido exercitu Ortonam adorti, vi ceperunt: direptisque villis simul cum urbe, ingenti præda ditati abierunt. At Vejentes, quum legatis Roma missis respondissent, prædones illos non à se sed ab aliis Hetruscis missos, eos re infecta dimiserunt, nihil æqui facientes: atque legati in Vejentes, prædam ex agro suo agentes, inciderunt. Se-

ψηφῦς ἀναδιδόναι. κελεύσεις τε ἀλλήλων ἐγίνοντο, καὶ συνεχεῖς ἀλλομαχίαι καθ' ἑταιρείας συνιστάμεναι, ὥστε καὶ πληγὰς ἀλλήλοις διδόναί τινας ὑπ' ὀργῆς, καὶ μάχεσθαι ὀλίγου δεῖν ἀποχεῖν τ ἑαυτῶν τ ὅπλων. ζυνῦτα μαθοῦσα ἡ βουλὴ, πολὺν ἐσκόπει χρόνον ὁ, τι χρήσοιτο τοῖς παρόντι, ὅτε βιάσασθαι δυναμένη τ δῆμον, ὅτε εἴξαι βουλομένη. ἦν δὲ ἡ μὲ αὐθαδεστέρα γνώμη, διὰ τέτορα ἐλέσθαι τ ἀρχαιρεσιῶν ἕνεκα, ὃν ἂν ἡγῶνται κράτιστον εἶναι· τ δὲ λαβόντα τ ἐξουσίαν, τούς τε νοσοποιοῦντας τ πόλεως ἐκβαλεῖν, καὶ εἴ τι ἡμάρτηται τοῖς πρότερον ἀρχαῖς, ἐπανορθώσασθαι, τόν τε κόσμον τ πολιτεύματος ὃν βούλοιτο καταστήσασθαι, ἀνδράσι τοῖς κράτιστοις ἐπιτρέψαι τὰς ἀρχάς. ἡ δὲ ὀπτιμοτέρα, μεσοβασιλεῖς ἐλέσθαι, τοὺς πρεσβυτάτους τε καὶ τιμιωτάτους ἀνδρας, οἷς ἐπιμελὲς ἔσαι τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς ὅπως ὁ κράτιστος γενήσοιτο· θεσμοθετῆσαι, τ αὐτὸν τρόπον ὅνπερ ὅτι τ βασιλέων τ ἐκλιπόντων [c] ἐγίνετο. ζαύτη προσθεμένων τῇ γνώμῃ τ πλειόνων, [d] ἀποδείκνυσι) τοὺς αὐτῶν μεσοβασιλεῖς, Αὖλος Σεμπρώνιος Ἀτρατῖνος· οἱ δὲ ἄλλαι κατελύθησαν ἀρχαί. ὅτος διατριβοπεύσας τ πόλιν ἀσφαλεστάτην ὅσας ἔζην ἡμέρας, ἕτερον ἀποδείκνυσιν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, Σπόριον Λάρκιον. καὶ κεῖνος συγκαλέσας τ λοιπὴν ἐκκλησίαν, καὶ ταὺς ψήφους [e] χῃ τὰ τιμήματα ἀναδῷς, ἐκ τ ἀμφοτέρων εὐδοκήσεως [f] ἀποδείκνυσιν ὑπάτους, [g] Γάϊον Ἰούλιον ἐκ τ φιλοδημοτικῶν, καὶ Κοΐντον Φάβιον Καίσωνος υἱὸν ὃ δεύτερον, ἐκ τ ἀριστοκρατικῶν. καὶ ὁ δῆμος, ὑδὲν ἔνεκα τ προτέρας ὑπατείας αὖ πεπονθὼς, εἴασε τυχεῖν ζαύτης [h] τ' ἐξουσίας ὃ δεύτερον, μισῶν τ Ἀππιον, καὶ, ὅτι ἐκεῖνος ἀπεμαθήνατο ἐδόκει, σφόδρα ἡδόμενος· τοῖς δὲ ἐν τέλει, διαλεζαμένοις δραστήριον ἄνδρα, καὶ οὐθὲν ἐνδώσονζα τῷ δήμῳ μαλακὸν, ὅτι τ ὑπατείαν παρελθεῖν, χῃ γνώμην ἐδόκει κεχωρηκέναι τὰ τ διχοστασίας.

Ἐπὶ τ τούτων ἀρχῆς Αἰκανοὶ μὲ, εἰς τ Λατίνων χώραν ἐμβαλόντες, ἀπήλασ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα πολλὰ, λῃστρικῇ ἐφόδῳ χρησάμενοι. Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ καλούμενοι Οὐϊεντανοὶ τ Ρωμαίων γῆς πολλὴν ἀδίκως προνομαῖς. τ δὲ βουλῆς τ μὲ πρὸς Αἰκανοὺς πόλεμον εἰς ἕτερον ἀναβαλλομένης χρόνον, ὡσ δὲ Οὐϊεντανῶν [k] αἰτεῖν [l] ψηφισαμένης, Αἰκανοὶ μὲ ἐπειδὴ τὰ ῥῳῶντα αὐτοῖς κατ' νῦν ἐχώρησε, καὶ ὑθεὶς ὁ κωλύσων τὰ λοιπὰ ἐφαίνετο, θράσει ἐπαρθέντες ἀλογίστῳ, λῃστρικὴν μὲ ὐκέτι στρατείαν ἔγνωσ ποιεῖσθαι, δυνάμει δὲ βαρείᾳ ἐλάσαντες ὅπι πόλιν [m] Ορὺς κατ' κράτος αἱροῦσι· καὶ διαρπάσαντες τά τε ἐκ τ χώρας καὶ τὰ τ πόλεως, ἀπήεσ εὐπορίαν πολλὴν ἀγόμενοι. Οὐϊεντανοὶ δὲ πρὸς τοὺς ἀπὸ τ Ρώμης ἥκοντας, ἀποκρινάμενοι, ὅτι ὐκ ἐξ αὐτῶν [n] ἦσαν οἱ πρεσβευόμενοι τ χώραν, ἀλλ' ἐκ τ ἄλλων Τυῤῥηνῶν, ἀπέλυσ τοὺς ἄνδρας, ὑδὲν τ δικαίων ποιήσαντες· καὶ οἱ πρέσβεις ὅπιτυχάνουσι τοῖς Οὐϊεντανοῖς λείαν ἐκ τ αὐτῶν χώρας ἄγουσι. ζαῦτα

a Τὲς πλουσιωτάτους ἄνδρας Vat. b Κρήτιζεν Vat. c Εἱνοντο Vat. d Tam *Gelenius* quam *Lapus* singulariter legit ἀποδείκνυται πρὸς αὐτῶν μεσοβασιλούς: & sequentia (ὅτος ἐπιτροπεύσας &c.) hanc lectionem confirmant. Sed excusari tamen (ut ait *Sylb.*) altera scriptura potest: quia supra dicit auctor μεσοβασιλεῖς ἱλέσθαι τὲς πλουσιωτάτους &c. & brevi post hunc interregem creatur alius, si non à senatu tamen non sine senatus consensu. ita ut structura sit sylleptica. & similis locus infra p. 570. juxta *Ed. Sylb.* e In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*,] mendose κῃ pro χῃ, ut indicat *Lapi* versio, *tradensque secundum census calculos.* Supra p. 448. v. 14. dicit τῶν ἀπὸ τῶν τιμημάτων ἐκκλησίαν. *Sylb.* f Ἀποδεικύσιν in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* g Γάϊον Ἰούλιον τ ἐπικαλούμενον Ἰούλον ἐκ τῶν *Vat.* In *Lapi* versione *C. Julium cognomine Tullum.* Vide p. 463. v. 4. h Omittit *Vat.* i In *Cod. Vat.* διεπιπταρμένοις. Verum διατεταρμένοις malit *Sylb.* ut apud *Aristot.* διατεινομένοις (*enitentibus*) τὸ κράλλιστα ποιεῖσθαι. k In *Cod. Vat.* δίκας αἰτεῖν. quod placuit etiam *Sylburgio. Lapus* vertit *poscere rationem.* l Ut temporum sit similitudo ψηφισαμένης legendum, vel præcedente versu ἀναβαλομένης. *Sylb.* m Pro corrupto Ορὺς placuit *Lapo* & *Gelenio* è vulgatis *Livii* editionibus reponere *Artonam.* Ego cum *Sigonio* & vett. *Livii* exemplaribus, atque etiam *Plinio*, mallem *Ortonam. Sylb.* In *Cod. Vat.* Ὁρῶνα, unde vel Ὁρτῶνα, aut cum *Ptolemæo* & *Catonis Originibus*, quas citat *Sigonius*, Ὀρτῶνα legendum suspicor. n Εἶησαν *Vat.*

a Πολιμεῖν

ζῶντα πρὸς αὐτῷ ἡ βουλὴ μαθοῦσα, [a] πολεμεῖν τε ἐψηφίσατο Οὐϊεντανοῖς, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους [b] ἄγειν τὴν στρατιάν. ἐγένετο μὲν οὖν περὶ τοῦ δόγματος ἀμφιλογία, καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ τὸν πόλεμον οὐκ ἐῶντες ἐκφέρειν, [c] τὴν κληρουχίας ὑπομιμνήσκοντες τοὺς δημοτικούς, ἧς γε πέμπτον ἔτος ἐψηφισμένης ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, [d] κοινῇ πιστεύσαντες ἐλπίδι ἐξηπατήντο, καὶ κοινὸν ἀποφαίνοντες [e] πόλεμον, εἰ κοινῇ χρήσειε γνώμῃ πᾶσα Τυρρηνία τοῖς ὁμοεθνέσι βοηθοῦσα. οὐ μὴν ἰσχυσάν γε οἱ τοῦ [f] στρατιωτῶν λόγοι, ἀλλ' ἐκύρωσε καὶ ὁ δῆμος ὃ τῆς βουλῆς δόγμα, τῇ Σπουρίου Λαρκίου γνώμῃ τε καὶ Τιβερίου Κλαυδίου χρησάμενος. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆγον τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, [g] στρατοπεδευσάμενοι χωρὶς ἀλλήλων οὐ μακρὰν τῆς πόλεως· καὶ μείναντες ἡμέρας συχνὰς, ἐπειδὴ οὐκ ἀνῆξον οἱ πολέμιοι ταῖς δυνάμεσι, προνομεύσαντες αὐτῶν τῆς γῆς ὅσην ἐδύναντο πλείστην, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. ἄλλο δὲ οὐδὲν τῆς τούτων ὑπατείας λόγου ἄξιον οὐδὲν ἐπράχθη.

natus hac re ex illis cognita, bellum Vejentibus inferre, & ambos coss. cum exercitu in eos mittere decrevit. Reclamatum tamen est huic SC. & multi erant qui bellum illis inferri non patiebantur, revocantes plebi in memoriam agri divisionem, qua quinto ante anno à senatu decreta, publicæ fidei credentes, per dolum fraudati fuerant: atque bellum fore commune jactantes, si tota Hetruria communi consensu populis ejusdem gentis opem ferret. Haud tamen militum verba ullum pondus habuerunt: sed SC. plebiscito etiam confirmatum est, Sp. Largii suasu & hortatu. Post hæc consules copias eduxerunt, castris non longe à Vejis seorsum positis; & per multos dies ibi morati, quum hostes non prodirent, cum suis copiis agri eorum partem quantam maximam potuerunt depopulati, copias domum reduxerunt. Et nihil aliud memoratu dignum hisce consulibus est gestum.

Per. Jul. 4234. *Ante Chr.* 480. *Olymp.* 74. 4. *V. C. Cat.* 272. *Var.* 274.

a Πολεμεῖν ἐψηφίσατο *Vat.* *b* Ἐξάγειν *Vat.* *c* Τῆς τε κληρουχίας *Vat.* *d* Κοινῇ *Vat.* *e* Post πόλεμον deest ἴσεσθαι, vel aliud verbum simile. *Sylb.* *f* Cum *Sylb.* & *Porto* malim στρατιωτῶν vel στρατιωτῶν: ut intelligamus *Tribunos*; quorum erat, non militum, SC. intercedere. *g* Στρατοπεδευσάμενοι δὲ χωρὶς ἀλλήλων ἐ μακρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως *Vat.* In *Lapi* versione, *haud procul à Vejis*; ut legisse videatur τῆς Οὐϊεντανῶν πόλεως, ut infra alicubi: alterum tamen loquendi genus etiam infra reperitur, subaudito scilicet gentili Οὐϊεντανῶν. *Sylb.*

[a] ΔΙΟ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F.
HALICARNASSENSIS
ROMANARUM ANTIQUITATUM
LIBER NONUS.

Per. Jul. 4235. *Ante Chr.* 479. *Olymp.* 75 ½. *V. C. Cat.* 273. *Var.* 275. *Kes. Fabio* II, *& Sp. Furio coss. turbæ domi ac foris.*

SEQUENTI anno discordia inter plebem & senatum de coss. creandis orta (patritii enim utrumq; consulem ex optimatibus fieri volebant; plebs vero ex popularibus & sui studiosis) post mutuas concertationes tandem mutua suasione inter eos convenit, ut ex utraque parte consul crearetur: creatique sunt, à senatu quidem Cæso Fabius iterum, qui Cassium tyrannidis reum peregerat; à plebe vero Sp. Furius, septuagesima quinta olympiade, archonte Athenis Calliade, quo tempore Xerxes expeditionem in Græciam fecit. Simulatque autem hi magistratum inierunt, legati Latini ad senatum venerunt, petentes ut alter consul cum exercitu ad se mitteretur, qui nimiam Æquorum insolentiam compesceret: & tota Hetruria commota, & brevi ad arma ventura nunciabatur. Ejus enim gentis commune concilium convocatum fuerat: & quum Vejentes multis precibus petiissent, ut se ad belli societatem contra Romanos adderent, tandem decretum est licere Hetruscis, qui vellent, ire ad eam militiam. itaque Vejentes ad eam belli societatem manum non contemnendam contraxerunt. His rebus cognitis placuit magistratibus Rom. ut exercitus conscriberentur, & ambo consules exirent: alter quidem bellum cum Æquis gesturus, & Latinis opem laturus; alter vero in Hetruriam copias ducturus. His vero intercedebat Sp. Icilius, unus è tribunorum collegio: &, plebem ad concionem quotidie convocans, promissam agrorum divisionem à senatu repetebat; & dicebat se non passurum fieri quidquam eorum quæ ipse vel contra hostes vel in urbe facere decrevisset, nisi prius decemviros agri

Τῶν δὲ μετὰ τοῦτο ἔτει διαφορᾶς γενομένης τῷ 559
δήμῳ πρὸς τὴν βουλὴν περὶ τῶν ἀποδεικνυμένων ὑπάτων· οἱ μὲν γὰρ ἠξίουν ἀμφοτέρους ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν ὅτι τὴν ἀρχὴν παραλαγεῖν, ὁ δὲ δῆμος ἐκ τῶν ἑαυτῷ κεχαρισμένων· γνωσιμαχήσαντες πρὸς ἀλλήλους ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, [b]ἕως συνέπεισε ἀλλήλους ἀφ' ἑκάστης μερίδος ὕπαλον αἱρεθῆναι· καὶ ὅτι δεύτερος Καίσων μὲν Φάβιος ὁ δεύτερον ὑπὸ τῆς βουλῆς, ὁ δὲ Κάσσιον ὅτι τῇ τυραννίδι κεῖνας, Σπόριος δὲ [c]Φούριος ὑπὸ τοῦ δημοτικῶν, ὅτι τὴν ἑβδομηκοστὴν καὶ πέμπτην ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλιάδου, καθ' ὃν χρόνον [d]ἐστράτευσε Ξέρξης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. ἄρτι [e]δὲ παρειληφότων αὐτῶν τὴν ἀρχήν, Λατίνων τε πρέσβεις ἦκον ὅτι τὴν βουλήν, δεόμενοι πέμψαι σφίσι τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων μετὰ δυνάμεως, ὃς ἂν ἐάσῃ προσωτέρω χωρεῖν τὴν Αἰκανῶν καταφρόνησιν· καὶ Τυρρηνία πᾶσα ἠγγέλλετο κεκινημένη, καὶ δι' μακρᾶς χωρήσασα εἰς πόλεμον. συνήχθη γὰρ εἰς κοινὴν ἐκκλησίαν τὸ ἔθνος· καὶ πολλὰ Οὐϊεντανῶν δεηθέντων [f]συναίρεσθαι σφίσι τοῦ κατὰ Ρωμαίων πολέμου, τέλος [g]ἐξήνεγκαν ἐξεῖναι τοῖς βουλομένοις Τυρρηνῶν μετέχειν τῆς [h]στρατιᾶς· καὶ ἐγένετο χειρὶ ἀξιόμαχος ἡ τοῖς Οὐϊεντανοῖς [i]τοῦ πολέμου συναρομένη. ταῦτα μαθοῦσι τοῖς κατὰ τέλος Ρωμαίων ἔδοξε στρατιάς τε καταγράφειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξιέναι· τὸν μέν, Αἰκανοῖς τε πολεμήσοντα, καὶ Λατίνοις τιμωρὸν ἐσόμενον· τὸν δὲ, [k]ὅτι Τυρρηνίας ἄξοντα τὰς δυνάμεις. ἀντέστη δὲ τούτοις ταῦτα Σπόριος [l]Σικίλιος τῶν δημάρχων εἷς· καὶ συνάγων εἰς ἐκκλησίαν τὸν δῆμον ὁσημέραι, τὰς περὶ τῆς κληρουχίας ὑποσχέσεις ἀπῄτει παρὰ τῆς βουλῆς, καὶ οὐδὲν ἔφη συγχωρήσειν [m]ὅτι τοῦ πολεμίου, οὗτε τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῆς ψηφιζομένων ὅπλα τελεσθῆναι, ἐὰν μὴ τοὺς δέκα ἄνδρας ἀποδείξωσι

τοὺς

a In *Lapi* versione sequens argumentum habemus: *Liber Antiquitatis nonus, quem scripsit Dionysius Alexandri f. Halicarnasseus, comprehendit gesta per Romanos à primo anno Olympiadis* LXXV. *& à Coss. Cæsone Fabio iterum & Sp. Furio, quo tempore Xerxes Darii f. in Græciam duxit exercitum. Bellum habet cum Vejentibus, Fabiorum fatum, Servilii egregiam defensionem, contentiones urbanas, Appii filii fatum, bellum rursus cum Æquis & Volscis, actiones senatus. Anni sunt* xx. b Nisi τέλος legamus pro ἕως, structura pendebit. *Lapus* hoc modo; *postremo alteri alteris persuasere.* τέλος autem pro τὸ τελευταῖον, *tandem*, tum hic noster usurpat p. 529. v. 42. tum *Aristoteles* frequentissime. Si ἕως retineamus ἐγνωσιμαχήσαντες erit reponendum. *Port.* c Φούριος *Vat.* d Ἐστρατεύσατο malit *Portus.* e Omittit *Vat.* f Συναίρεσθαι *Vat.* g Ἐξήνεγκεν *Vat.* h Magis proprie στρατείας. *Sylb.* i Ἑκουσίως τοῦ πολέμου συναραμένη *Vat.* k Sic in fine præced. libri ἀπῆγεν ἐπ' οἶκον. iterum p. 537. v. 32. cum accus. dicit ἄξειν ἐπὶ Τυρρηνούς. utrumque structuræ genus alibi habemus. *Sylb.* l Σικίνιος in *Cod. Rom.* In *Lapi* versione & vulgatis *Livii* editionibus *Licinius.* cum *Gelenio* & *Sigonio* malim Ἰκίλιος. *Sylb.* m Οὔτε τῶν ἐπὶ πολεμίων legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *aut ex iis quæ adversus hostes.* Sed rectius fortasse, οὐδὲν συγχωρήσειν ἐπὶ ὅτι τοῦ πολεμίου, ὅτε τοῦ κατὰ πόλιν. frequentissime supra πολέμιος pro πολεμικὸς usurpatum. *Sylb.*

a Vox

τῶτον ἀειρὰς τ δημοσίας χώρας, ϗ διέλωσι τ γῆν, ὡς ὑπέσχοντο, τῷ δήμῳ. ἀποῤῥιμένη δὲ τῇ βυλῇ ϗ ἀμηχανήσῃ τί χρὴ ποιεῖν, Ἀππιος Κλαύδιος ὑποπτεύσας σκοπεῖν ὅπως διαφήσεται τὰ τῶν ἄλλων [a] δημάρχων πρὸς αὐτὸν, διδάσκων [b] ὅτι τὸν κωλύοντα ϗ ἐμποδὼν γινόμενον τοῖς δόγμασι τ βυλῆς, ἱερὸν ὄντα, ϗ νόμῳ τινὶ ἐξουσίαν [c] ἔχοντα, ταναντία φρονῆσαι, ϗ οἷς ἂν ἐκεῖνος ἐμποδὼν γένηται, ταῦτα κωλύειν. συνεβούλευέ τε τοῖς αὐθις παραληψομένοις τ ἀρχὴν ὑπάτοις τοῦτο φρονῆσαι, ϗ σκοπεῖν ὅπως ἕξουσί τινας ἀεὶ τ δημάρχων οἰκείους σφίσι ϗ φίλους μίαν τε εἰ λέγων τ ἐξουσίας τ ἀρχείου καθέλυσιν, ἐὰν φανερὸν ποιήσωσι τοῖς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες.

Ταῦτα εἰσηγησαμένου τ γνώμην Ἀππίου, δόξαντες αὐτὸν ὀρθῶς φρονεῖν οἵ τε ὕπατοι, ϗ τ ἄλλων οἱ δυνατώτατοι, [d] πολλῇ δυνατείᾳ διεπράξαντο τοὺς τέτταρας ἐκ τ δημάρχων οἰκείους τῇ βυλῇ [e] γενέσθαι. οἱ δὲ τέως μὲ λόγῳ μεταπείθειν τ [f] Σικίλιον ἐπεχείρουν ἀποστῆναι τ περὶ τ κληρουχίας πολιτευμάτων, ἕως οἱ πόλεμοι λάβωσι τέλος· ὡς δὲ ἠναντιοῦτο, ϗ διώμνυτο, λόγον τε τ [g] αὐθαδέστερον εἰπεῖν ἐτόλμησε τ δήμου παρόντος, ὅτι μᾶλλον ἂν [h] βούλοιτο Τυῤῥηνοὺς ϗ τοὺς ἄλλους πολεμίους κρατήσαντας τ πόλεως ὁρᾶν, ἢ τοὺς καλέσαντας τ χώραν τ δημοσίαν ἀφεῖναι, δόξαντες ἀφορμὴν εἰληφέναι καλὴν περὶ αὐθάδειαν τοσαύτην [i] τἀναντία λέγειν τε ϗ πράττειν, ὑφ' ἑνὸς τ δήμου τ λόγον ἡδέως δεξαμένου, κωλύειν αὐτὸν ἔφησαν ϗ φανερῶς ἔπραττον ὅσα τ βυλῇ ἢ τοῖς ὑπάτοις [l] δοκοίη. μονωθεὶς δὲ Σικίλιος ὑφ' ἑνὸς ἦν. μὴ τοῦτο ἡ γραπτὰ καλεγράφετο, ϗ ὅσων ἔδει τῷ πολέμῳ, πάντα ὑπηρετεῖτο, τὰ μὲν ἐκ τ δημοσίων, τὰ δὲ ἐκ τ ἰδίων ἁπάσῃ προθυμίᾳ· ϗ διὰ τάχους οἱ ὕπατοι, διακληρωσάμενοι τὰ στρατεύματα, ἐξῆλθον. Σπόριος μὲν [m] Φάβιος, ἐπὶ τοὺς Αἰκανῶν πόλεις· Κάσσων δὲ Φάβιος, ἐπὶ Τυῤῥηνούς. Σπορίῳ μὲν οὖν ἅπαντα κατὰ νοῦν ἐχώρησεν, οὐκ ὑπομεινάντων εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τ πολεμίων, ϗ πολλὰ ἐκ τ [n] στρατιᾶς ἐξεγένετο χρήματά τε ϗ σώματα λαβεῖν. ἐπῆλθε γὰρ ὀλίγου δεῖν πᾶσαν ὅσην οἱ πολέμιοι [o] γῆν κατεῖχον, ἄγων ϗ φέρων· ϗ τὰ λάφυρα τοῖς στρατιώταις ἅπαντα ἐχαρίσατο. δοκῶν [p] τε ϗ τ πρὸ τοῦ χρόνου εἶναι φιλόδημος, ἔτι μᾶλλον ἐκ ταύτης τ στρατηγίας ἐθεράπευσε τὸ πλῆθος. ϗ [q] ἐπειδὴ παρῆλθεν ὁ χρόνος τ στρατιᾶς, ἄγων τιμὴν δύναμιν ὁλόκληρόν τε ϗ ἀπαθῆ, χρήματων εὔπορον κατέστησεν [r] ὅτι τ πατρίδα.

Κάσσων δὲ Φάβιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, οὐδενὸς χεῖρον στρατηγήσας, ἀφῃρέθη τὸν ἐκ τῶν ἔργων ἔπαινον, ἀφ' οὐδενὶ ἁμάρτημα ἴδιον, ἀλλ' ὅτι ὁ δημοτικὸν [s] οὐκ εἶ-

publici finitores creaſſet, agrumque promiſſum plebi diviſiſſet. Hîc hærentem ſenatum & conſilii inopem App. Claudius ſubmonuit, daret operam ut *diſſidio inter tribunos excitato* alios ab ipſo alienaret; docens eum, qui SC. intercedebat, eſſe ſocroſanctum, & ex ipſis legibus hanc intercedendi poteſtatem habere, eumque pro ſui magiſtratus poteſtate res impedire poſſe quibuſcunque ipſe interceſſerit. Itaque ſuadebat conſulibus, qui in poſterum magiſtratum eum eſſent accepturi, hoc agerent, darentque operam ut ſemper aliquos de tribunis ſibi conciliarent, amicoſque haberent: dicebatque hanc unam eſſe rationem hujus magiſtratus poteſtatis evertendæ, ſi tribuni inter ſe diſſiderent. *Pat. Jul. 4235; Ante Chr. 479. Olymp. 75 1/2. V. C. Cat. 273. Var. 275.*

¶ Ea ſententia ad Appio dicta, conſules & alii primores, rati eum recte monere, ſumma contentione effecerunt ut quatuor è tribunis ſenatui faverent, qui aliquamdiu variis rationibus Icilium ab actionibus agrariis avertere conati ſunt, donec finis bellis impoſitus eſſet. Sed quum ille ipſis adverſaretur, & dejeraret, & præſente populo ſuperbiſſimam vocem edere auſus fuiſſet, malle ſe Hetruſcos cæteroſque hoſtes urbe potitos videre, quam eos qui agrum publicum occuparent dimittere, exiſtimarunt ſe præclaram nactos occaſionem tantæ arrogantiæ tum dictis tum factis adverſandi, &, quum vel ipſa plebs eo dicto fuiſſet offenſa, ſe ei intercedere dixerunt: & aperte quidquid ſenatui, & conſulibus viſum fuerat, faciebant. Icilius vero, ab omnibus deſtitutus, nullam amplius poteſtatem habebat. Poſthæc exercitus conſcriptus, & quidquid ad bellicos uſus erat neceſſarium, partim ex publico partim à privatis, omni alacritate ſuppeditabatur: & conſules, celeriter inter ſe ſortiti exercitus, ad bellum iverunt; Sp. Furius in Æquos, Cæſo Fabius in Hetruſcos. Spurio autem omnia ex animi ſententia ſucceſſerunt, hoſtibus cum eo congredi non auſis; eique contigit ut in hac expeditione multas pecunias mancipiaque caperet. nam fere totum hoſtium agrum pervagatus eſt, res agens ferenſque, omnemque prædam militibus conceſſit. & quum ante plebis ſtudioſus haberetur, multo magis in hac expeditione multitudinis favorem ſibi conciliavit: exactoque militiæ tempore, copias integras, & nulla clade affectas, & pecuniis ditatas in patriam reduxit. II.

¶ At Cæſo Fabius alter conſul, licet egregie omnibus muneribus imperatoriis fuiſſet perfunctus, tamen rerum geſtarum laude fraudatus fuit, ob nullum ſuum peccatum, ſed quod III.

a Vox δημάρχων deſideratur in *Ed. Steph.* eam tamen agnoſcunt *Codd. Rom.* & *Vat.* *b* Illud ὅτι ſuperfluum eſt, aut per enallagen infinitum ei verbum tributum eſt pro finito, quod de ὡς quoque paullo ante monui ad p. 533 v. 5. *Sylb.* Si retineatur ὅτι, dicendum eſt, ὅτι ὁ κωλύων Ⓒ ἐμποδὼν γινόμενον τοῖς δόγμασι τ βυλῆς ἱερὸς ἐστι ϗ νόμῳ τινὶ ἐξουσίαν ἔχει τ ἀναντία φρονῆσαι. *Port.* Sententia hujuſmodi eſſe debet: docuiſſe Appium collegas, nullam aliam eſſe rationem, qua infringi poſſint conatus tribunorum pl. qui eſſet ſacroſanctus magiſtratus, quam ſi tribuno tribunus ſe opponeret. Igitur donec alia certior lectio alicunde prodeat, fingamus, ſi placet, ita ſcripſiſſe *Dionyſium*; διδάσκων ὅτι τ κωλύοντα ϗ ἐμποδὼν γινόμενον τοῖς δόγμασι τ βυλῆς ἱερὸν ὄντα ϗ νόμῳ τινὶ ἐξουσίαν ἔχοντα [οὐκ ἄλλῳ τὶς ἐπιφέρειν δυνατὸν, ἀλλ' ἢ ἕτερον δημάρχῳ· ᾧ μόνῳ ἔξεστι] τἀναντία φρονῆσαι. *Caſaub.* *c* Plenius in *Cod. Vat.* ἔχοντα ταύτην ἄλλως οὐκ ἔστι παῦσαι τ δυναστείας ἰὼν μήτε ἕτερον τ ἀπὸ τ ἴσης τιμῆς ϗ τινὶ αὐτὴν ἐξουσίαν ἔχοντα τἀναντία φρονῆσαι, ϗ οἷς ἂν ἐκεῖνος ἐμποδὼν γένηται, τοῦτο κωλύειν. *d* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* πολλῇ ῥᾳθυμείᾳ διεπράξαντο. *e* Γενέσθαι *Vat.* *f* In *Cod. Rom.* Σικίνιον. verum Σικίλιον habet *Vat.* mendoſe proculdubio pro Ικίλιον. Vide p. 536. v. 25. *g* Malim αὐθαδέστερον. *Sylb.* *h* Perperam in *Ed. Steph.* βούλοιτο. *i* Vel τἀναντίον legendum, vel τἀναντία. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τῷ ἐναντία λέγειν. *k* Τῇ βυλῇ τι ϗ τοῖς *Vat.* *l* In *Ed. Steph.* mendoſe δοκεῖν. noſtrum δοκοίη eam ſyntaxeως habet rationem qua ὅσου δέοι p. 538. v. 2. quæ ſi minus placeat indicative legendum δοκεῖ. *Sylb.* *m* Φαβίου Ⓒ & ſupra p. 536. v. 9. *n* Magis proprie στρατείας. *Sylb.* *o* Χῶραν κατεῖχον *Vat.* *p* Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* in *Ed. Steph.* δοκῶν ϗ &c. *q* Male in *Ed. Steph.* ἐπειδήπερ ἦλθεν. *r* Illud ὅτι ex *Cod. Rom.* additum. *Sylb.* deſideratur in *Cod. Vat.* *ſ* Οὐκ εἶχεν μέσον *Vat.* *a* Οὐδ'

Per. Jul. 4235. Ante Chr. 479. Olymp. 75 1/2. V. C. Cat. 273. Var. 275.

quod exercitui exosus esset, ex quo Cassium consulem, tyrannidis affectatæ damnatum, supplicio extremo affecerat. Nam neque ad imperatoris imperia celeriter exsequenda, quibus milites morigeros esse oportet, neque ad eas res per vim occupandas, in quibus *militum* alacritas & officium honestum requiritur, neque ad loca quæ opportuna essent, & quæ ad belli commoda facerent, clam hostibus in potestatem redigenda, neque ad aliud quidpiam agendum parati erant, unde ille aliquem honorem & bonam existimationem ob res à se in sua prætura gestas relaturus esset. reliqua tamen eorum perpetua insolentia in imperatorem suum illi minus molesta erat, & reip. non admodum noxia: sed postremum eorum facinus utrisque ingentem ignominiam cum non mediocri periculo conjunctam attulit. Quum enim utrique totis viribus prælium acie instructa commisissent, in eo spatio quod erat medium inter *duos* colles, ubi utrique castra habebant, quumque isti multa & egregia facinora edidissent, & hostes initium fugæ facere coëgissent, nec eos abeuntes persequuti sunt, quamvis imperator vehementer ipsis instaret, nec remanere & castra expugnare voluerunt, sed relicto imperfecto opere præclaro in sua castra redierunt. Quum autem nonnulli eum summum imperatorem appellare cœpissent, magnis clamoribus cæteri omnes convicia in ducem jactabant, & contumeliosis verbis in eum invehebantur, quasi ob imperatoriæ artis imperitiam multos & fortes viros de suis amisisset; & post alia multa maledicta, & verba indignationis plena, postulabant ut solutis castris se in urbem reduceret, quod dicerent se ad prælium redintegrandum idoneos non fore, si hostis contra se veniisset, neque ducis admonitionibus movebantur, neque ejus luctu supplicibusque precibus ullo modo tangebantur, neque gravibus minis quas ipsis intentabat, si quando & his usus fuisset, terrebantur; sed his omnibus magis ac magis exacerbati in sua pertinacia perseverabant. Tanta autem fuit eorum omnium contumacia, & ducis contemptio, ut circa mediam noctem surgentes tentoria refigerent, & arma corriperent, & saucios nullo jubente absportarent.

IV. ¶ His cognitis, imperator coactus fuit omnibus profectionis signum dare, metuens eorum contumaciam & audaciam. illi vero, quasi ex fuga servati, ingenti celeritate sub diluculum ad urbem proxime accesserunt. Custodes vero, qui stabant ad mœnia, quum ignorarent amicum esse exercitum, arma induebant, & alii alios vocabant, & reliqua civitas, quasi magna clade accepta, pavoris & tumultus plena erat: nec prius ipsis portas aperu-

χεν δύμνες, ἐξ οὗ τὸν ὕπατον Κάσσιον ὀπὶ τῇ τυραννίδι κείνας ἀπέκτεινεν. οὔτε γὰρ ὅσα δέοι σὺν τάχει στρατηγῷ κελεύσαντι τοὺς στρατικοὺς πειθαρχεῖν, [a] οὐδ' ὅσα προθύμῳ καὶ πρέποντι χρησαμένους, βίᾳ κατασχεῖν, οὔθ' ὅσα λάθρα τοῦ ἀντιπολέμων χωρία εἰς πλεονεξίαν εὔθετα σφετερίσασθαι, οὔτε ἄλλο προθύμιον οὐδὲν ἕτοιμοι ἦσαν, ἐξ οὗ [b] τιμήν τινα ὧν ἐστρατήγει καὶ δόξαν ἀγαθὴν ἐκτήσεσθαι ἔμελλε. [c] καὶ τἄλλα μὲν αὐτοῦ οἷα ὑβρίζοντες τὸν ἡγεμόνα διετέλουν, [d] ἐκείνῳ ἥδιον λυπηρὰ ἦν, καὶ τῇ πόλει [e] βλάβης οὐ μεγάλης ἄξια· [f] οἱον δὲ τελευτῶντες ἐξειργάσαντο, κίνδυνον οὐ μικρὸν ἤνεγκε, καὶ πολλὴν ἀρχὴν ἀμφοῖν. γενομένης γὰρ παρατάξεως ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ λόφου, ἐφ' οἷς ἦσαν ἑστρατοπεδευκότες ἀμφότεροι, πάσῃ τῇ πρὸ ἑκατέρων δυνάμει, πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα ἀποδειξάμενοι, καὶ τοὺς πολεμίους ἀναγκάσαντες [g] ἄρξασθαι φυγῆς, οὔτε ἠκολούθησαν ἀπιοῦσι, τοῦ στρατηγοῦ πολλὰ κελεύοντος, οὔτε παραμείναντες ἐκπολιορκῆσαι τὸν χάρακα ἠθέλησαν, ἀλλ' ἐάσαντες ἀτελὲς ἔργον καλὸν, ἀπῆσαν εἰς τὴν αὐτοῦ [h] στρατοπεδείαν. [i] ὅτι χειρησάντων δὲ αὐτοκράτορα ἀναγορεῦσαί τινων, μέγα ἐμβοησάντων [k] ἀθρόοι κακίζουσι τῇ τε φωνῇ τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἐλοιδόρουν ὡς πολλοὺς σφῶν καὶ ἀγαθοὺς ἀπολωλεκότα δι' ἀπειρίαν τοῦ στρατηγεῖν· καὶ ἄλλῃ πολλῇ βλασφημίᾳ καὶ ἀναναχτήσει χρησάμενοι, λύειν τὸν χάρακα, καὶ ἀπάγειν σφᾶς εἰς τὴν πόλιν ἠξίουν, ὡς οὐχ ἱκανοὺς ἐσομένους, ἐὰν ὀπίσωσιν ἡ πολέμιοι, δευτέραν στρατιὰν μάχιμον. καὶ οὔτε μεταδιδάσκοντος ἐπείθοντο τοῦ ἡγεμόνος, ὅτε ὀλοφυρομένου καὶ ἱκετεύοντος ἔπαθόν τι πρὸς τὰς δεήσεις, οὔτε ἀπειλὰς καὶ ἀνατάσεις, ὁπότε καὶ ταύταις χρήσαιτο, δι' εὐλαβείας ἐλάμβανον, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τραχυνόμενοι ταῦτα διέμενον. τοσαύτη δὲ ἀναρχία καὶ καταφρόνησις τοῦ ἡγεμόνος πᾶσιν ἐξ αὐτοῦ παρέστη, ὥστε περὶ μέσας νύκτας ἐξαναστάντες, τάς τε σκηνὰς ἔλυον, καὶ τὰ ὅπλα ἀνελάμβανον, καὶ τοὺς τραυματίας ἐβάσταζον, οὐδενὸς κελεύσαντος.

Ταῦτα ὁ στρατηγὸς μαθὼν, ἀναγκάθη πᾶσι δοῦναι τὸ πρόσταγμα τῆς ἐξόδου, δείσας τὴν ἀναρχίαν αὐτοῦ καὶ τὸ θράσος. οἱ δὲ, ὥσπερ ἐκ φυγῆς ἀνασωζόμενοι, τάχει πολλῷ σπεύσουσι τῇ πόλει πρὸς τὸν ὄρθρον. καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ τειχῶν ἀγνοήσαντες ὅτι φίλιον σφίσι στράτευμα, ὅπλά τε ἐνδύοντο, καὶ ἀλλήλους ἀνεκάλουν, ἥ τε ἄλλη πόλις, ὡς ὑπὸ συμφορᾷ μεγάλῃ, παραχῆς ἐγεγόνει μετὰ καὶ θορύβου· καὶ ὃ πρότερον ἀνέῳξαν αὐτοῖς

a Οὔθ' ὅσα τῷ προθύμῳ Vat. b Τιμήν τινα ὁ στρατηγὸς καὶ δόξαν, &c. in Cod. Vat. c Καὶ τ' ἄλλα αὐτῶν ὅσα ὑβρίζοντες Vat. illud ὅσα pro οἷα maluit etiam Sylb. d Ἐκείνῳ δὲ ἥδιον Vat. e Nota βλάβης ἄξια, pro, *in clade reputanda*; vel βλάβης εἶπα, ut alibi paullo infra. Sylb. Si codex mendo caret, ἄξιον βλάβης pro βλαβερὸν, & ἄξιον μεγάλης βλάβης pro μεγάλως βλαβερόν. Port. f Οἱ τελευτῶντες Vat. g Ἀρξαι φυγῆς, ἔτ' ἠκολούθησαν Vat. h Στρατοπεδίαν ferri potest, si à στρατοπεδεύω derivetur. infra habemus στρατοπεδείαν à verbo στρατοπεδεύεσθαι: itidemque supra aliquoties. Sylb. i In Rom. Cod. ἐπιχειρήσαντες δὲ αὐτοκράτορα ἀναγορεῦσαί τινων μέγα ἐμβοησάντων. Sed melius vulgata scriptura retenta legemus μέγα ἐμβοήσαντες. Lapus hoc modo legisse videtur, ἐπιχειρήσαντος δὲ αὐτοκράτορος ἀναγορεῦσαί τι, μέγα ἐμβοήσαντες &c. nam vertit, *aggresso autem imperatore quædam pronunciare, exclamantes alte multi* &c. Sylb. In Cod. Vat. ἐπιχειρησάντων δὲ αὐτοκράτορα τ' ὕπατον ἀναγορεῦσαί τινων &c. k Ἀθρόοι κακίζουσι τῇ φωνῇ τ' ἡγεμόνα ἐλοιδόρουν Vat. l Nota hîc ἀπειλὰς pro *minarum intentationes*, seu (ut Lapus vertit) *ingentes comminationes*. Sylb. Ἀπειλὰς καὶ ἀνατάσεις pro ἀπειλὰς ἀνατεινομένας. Port.

a In

τοῖς τὰς πύλας οἱ φύλακες [a]ἕως ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, καὶ γνωσθῆναι ὃ οἰκεῖον στράτευμα. ὥστε τοὺς τῇ αἰχμῇ ἦν οὐ τῷ καταλιπεῖν τὸν χάρακα ἠνέγκαντο, καὶ κίνδυνον ὃ τὸ ἐλάχιστον αὐτοὺς ἀναρρίψαι, σκότους ἀπιόντας διὰ τὴν πολεμίας ἀταξίαν. εἰ γὰρ ἔν τοῦτο καταμαθόντες οἱ πολέμιοι [b]οὐκ παντὸς ἀπέσυσιν αὐτοῖς ἠκολούθησαν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσεν ἅπασαν ἀπολωλέναι τὴν στρατιάν. ἡ δὲ ἀλόγου 562 ταύτης ἀπάρσεως ἢ φυγῆς, ὃ πρὸς τὴν ἡγεμόνα οὐκ ὀλίγον μῖσος, ὥσπερ ἔφην, αἴτιον ἦν, καὶ ὁ φθόνος τῆς ἐκείνου τιμῆς, ἵνα μὴ θριάμβου καταγωγῇ κοσμηθεὶς ἐπιφανέστατος γένηται. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες οἱ Τυρρηνοὶ τὴν ἄπαρσιν τῶν Ρωμαίων, νεκρούς τε αὐτῶν ἐσκύλευσαν, καὶ τοὺς τραυματίας ἀράμενοι ἀπήνεγκαν, τά τε καταλειφθέντα ἐν τῷ χάρακι κατασκευάς· [c]πολλαὶ δὲ ἦσαν, ὡς εἰς χρόνιον παρεσκευασμένου πολέμου· διεφόρησάν τε καὶ [d]ὡς δὴ κρατοῦντες τὴν χώραν τῶν πολεμίων τὴν ἐσχατιὰν λεηλατήσαντες, ἀπῆλθον τὴν στρατιάν.

Οἱ δὲ μετὰ τούτους ἀποδειχθέντες ὕπατοι, [e]Γάϊος Μάλλιος καὶ Μάρκος Φάβιος ὃ δεύτερον ἄρχειν αἱρεθείς, ψήφισμα τῆς βουλῆς ποιησαμένης στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ τὴν Οὐϊεντανῶν πόλιν, [f]ὅσον ἂν πλεῖστον βουληθῶσιν, ἐπορίσθησαν ἡμέραν ἐν ᾗ τὴν καλλίστην ποιήσεσθαι ἔμελλον τὴν στρατιάς. γενομένου δὲ αὐτοῖς ἐμποδὼν ὅπως κωλύσῃ τὴν καταγραφὴν ἑνὸς τῶν δημάρχων, Τιβερίου Ποντηφικίου, ὃς περὶ τὴν κληρουχίας ψήφισμα ἀναπαλαιόμενον, θεραπεύσαντες τῶν συναρχόντων αὐτοῦ [g]τινας, ὥσπερ ἐποίησαν οἱ περὶ αὐτῶν ὕπατοι, διέσησαν ὃ ἀρχεῖον· καὶ μὴ τοῦτο ἔπραττον ὅπως πολλῆς ἐξουσίας τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ. γενομένης δὲ τῆς καταγραφῆς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἐξῆσαν ὅπως τοὺς πολεμίους, δύο μὲν ἑκάτερος ἄγων Ρωμαίων [h]τάγματα ἐξ αὐτῆς καταγεγραμμένα τῆς πόλεως, οὐκ ἐλάττω δὲ ταύτης χεῖρα τὴν ὑπό τε ἀποίκων καὶ ὑπηκόων ἀποσταλεῖσαν. ἀφίκετο δὲ αὐτοῖς παρά τε Λατίνων καὶ Ερνίκων ἔθνους διπλάσιον ὃ κληθέντος ὀπηδικοῦ. καὶ μὴν ἐχρήσαντό γε παντὶ πολλὴν δὲ χάριν αὐτοῖς εἰδέναι φήσαντες τῆς προθυμίας, ἀπέλυσαν τὴν ἀποσταλείσης δυνάμεως τὴν ἡμίσειαν. ἔταξαν δὲ καὶ πρὸ τῆς πόλεως τρίτον οὐκ δυοῖν ταγμάτων τὴν ἐν ἀκμῇ στρατὸν, φύλακα τῆς χώρας ἐσόμενον, εἴ τις ἑτέρα δύναμις πολεμίων οὐκ ὃ ἀδοκήτου φανείη· τοὺς δὲ ὑπὲρ τὴν στρατοπολικὸν καταλλοσον, οἷς ἔτι δύναμις ἦν ὅπλων χρήσεως, ἐν τῇ πόλει καταλιπόν, ἄκρας τε καὶ τείχη φυλάξοντας. ἀγαγόντες δὲ πλησίον τῆς Οὐϊεντανῶν πόλεως τὰς δυνάμεις, κατεστρατοπέδευσαν ὅπως λόφοις δυσὶν ὑπὲρ μαχρὰν ἀφεστηκόσιν ἀπ' ἀλλήλων. ἐν δὲ καὶ ἡ τῶν πολεμίων δύναμις ἐξεστρατευμένη πρὸ τῆς πόλεως, πολλή τε καὶ ἀγαθή. συνελήλυθεσαν δὲ ἐξ ἁπάσης Τυρρηνίας οἱ δυνατώτατοι τοὺς ἑαυτῶν [i]πενέστας ἐπαγόμενοι, καὶ ἐγένετο ὃ Ρωμαϊκῷ στρατῷ μείζων ὁ Τυρρηνικὸν οὐκ ὀλίγῳ. τοῖς δὲ ὑπάτοις, τό τε πλῆθος ὁρῶσι τῶν πολεμίων καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ὅπλων, πολὺ δέος ἐνέπεσε, μή ποτε οὐκ ἱκανοὶ γένωνται, στασιαζούσῃ δυνάμει τῇ σφετέρᾳ πρὸς ὁμονοοῦσαν τὴν τῶν πολεμίων ἀντιτα-

erunt cuſtodes, quam lux clara jam eſſet, & domeſticæ legiones agnoſcerentur. Itaque, præter ignominiam deſertorum caſtrorum, in periculum etiam non minimum ſe ipſi conjecerunt, qui nullo ordine ſervato noctu per hoſticum abiiſſent. Si enim hoſtes hac re cognita eos quavis ratione abeuntes inſequuti fuiſſent, nihil vetuiſſet quin totus exercitus internecione deletus eſſet. Hujus autem temerarii diſceſſus ſive fugæ cauſſa fuit (ut dixi) odium quo plebs proſequebatur ducem, & quod ei honorem invideret, ne, triumpho decoratus, illuſtriſſimus fieret. Poſtridie vero Hetruſci, cognito Romanorum diſceſſu, & eorum cadavera ſpoliarunt, & ſaucios ſuſtulerunt ac abſportarunt, & impedimenta in caſtris relicta (multa autem erant, ut in diuturni belli uſum parata) diripuerunt; & quaſi victores, finitimum ac proximum agrum hoſtium populati, copias abduxerunt.

Per. Jul. 4235. Ante Chr. 479. Olymp. 75 1/2. V. C. Cat. 273. Var. 275.

¶ Anni ſequentis conſules, C. Manlius & M. Fabius iterum, facto S C. ut copias quantas maximas poſſent contra Vejentes educerent, diem dixerunt, qua exercitum eſſent conſcripturi. ſed quum Tib. Pontificius, unus è tribunis, illi militum conſcriptioni intercederet, & S C. de agro dividendo facti mentionem denuo faceret, conſules, nonnullis ejus collegis benigne appellatis & ſibi conciliatis, ut à ſuperioribus conſulibus factum fuerat, diſſidium in tribunorum collegio fecerunt: poſtea liberrime S C. exſequebantur. Exercitu autem intra paucos dies conſcripto, contra hoſtes ſunt profecti, uterque cum duabus urbanis legionibus, & cum non minore manu à colonis & populis ſubditis miſſa. Latini autem & Hernici populi duplo majora auxilia, quam petita fuerant, ipſis miſerunt. Haud tamen omnibus illis copiis ſunt uſi; ſed gratias maximas illis egerunt & dimidiam copiarum miſſarum partem remiſerunt. Tertium quoque exercitum, ex duabus juniorum legionibus, pro muris urbis ſtatuerunt, ut agri cuſtos eſſet, ſi quæ novæ hoſtium copiæ ex improviſo apparuiſſent. Eos vero qui militarem ætatem excedebant, quorum vires ad uſum armorum adhuc erant idoneæ, in urbe ad arcium & murorum cuſtodiam reliquerunt. Copiis autem ad Vejos urbem admotis, caſtra in duobus collibus non multum inter ſe diſtantibus poſuerunt. Hoſtium quoque exercitus magnus & validus caſtra ante urbem habebat. nam ex tota Hetruria potentiſſimi quique cum ſuis ſervis eo convenerant, ita ut Hetruſcorum copiæ Romanas numero longe ſuperarent. Conſules, conſpecta hoſtium multitudine & armorum ſplendore, valde timere cœperunt, ne forte, ſuo diſcordi exercitu concordibus hoſtium copiis oppoſito, victoriam minime

V.

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 2/3. V. C. Cat. 274. Var. 276. Cn. Manlio & Mario Fabio II coſſ. bellum Vejentanum.

[a] In *Cod. Vat.* ἢ λαμπρᾶντι ἡμέραν γενέσθαι. [b] Ex πάντως omiſerunt *Lapus* & *Gelenius*, ut ſuſpectum. quod, ſi mendo careat, ſignificabit, *omnibus modis, totis viribus*. Sed verius fortaſſe οὐκ ποδὸς, *è veſtigio*. *Sylb.* [c] Πολλαὶ δ' ἦσαν ἐσκευασμέναι ὡς *Vat.* [d] In *Ed. Steph.* ὡς δημοκρατοῦντες: nihil ad rem. In *Rom. Cod.* ὡς δὴ κρατοῦντες τὴν χώρας τῶν πολεμίων. Sed verius fortaſſe ὡς ἤδη κρατοῦντες, retenta in cæteris vulgata lectione. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὡς δημοκρατοῦντες τὴν χώραν. [e] Juxta *Lapi* & *Gelenii* verſiones [& *Cod. Vat.*] Γναῖος Μάλλιος. ut eſt apud *Livium*, *Diodorum*, & *Caſſiodorum*. *Sylb.* [f] Πλεῖστον (mox ſequens) redundare exiſtimat *Sylb.* Verum rectius in *Vat.* & *Lapi Cod.* ὅσον ἂν πλεῖστον δυνηθῶσι, *copias quantas maximas poſſent*. [g] In *Ed. Steph.* τινες, mendoſe; ut arguit etiam *Lapi* verſio, *colentes collegarum ejus quoſdam*. [h] Τάγματα τῶν ἐξ αὐτῆς καταγεγραμμένων *Vat.* [i] In *Ed. Steph.* πενεσταὶς, oxytonῶς. rectius ſupra (p. 82. v. 3.) πενέσται. quo accentu tum alibi quoque tum apud *Heſychium* legitur. dicuntur autem ἀπὸ τοῦ πίνεσθαι, ut ἐργάται & πελάται παρὰ τὸ ἐργάζεσθαι καὶ πελάζειν: quorum opere in rure colendo vel aliis laboribus uterentur. *Sylb.*

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 $\frac{2}{3}$ V. C. Cat. 274. Var. 276.

minime reportare poſſent. Viſum itaque eſt ipſis bellum munitis caſtris trahere, & exſpectare ſi quam rei bene gerendæ occaſionem hoſtium audacia, temeraria contemptione elata ac impulſa, ſibi præberet. Poſtea velitationes crebræ fiebant, & prælia levia inter Ferentarios committebantur: ſed nullum magnum aut illuſtre facinus edebatur.

VI. ¶ At Hetruſci, moras belli ægre ferentes, ignaviam Romanis exprobrabant, quod non prodirent in aciem; &, quaſi illi campis apertis ſibi ceſſiſſent, magnifice de ſe ſentiebant. & multo magis hoſtium copias deſpicere, & conſules contemnere cœperunt, elati opinione qua & ipſum divinum numen ſibi adeſſe credebant. nam fulmen, delatum in alterius conſulis Manlii prætorium, & ipſum tentorium diſcerpſit, & focum evertit, & bellica arma partim fœdavit, partim ambuſſit, partim omnino conſumpſit; interfecit etiam ejus equum maxime inſignem, quo in præliis utebatur, & nonnullos famulos. Quum autem vates caſtrorum expugnationem, & clariſſimorum virorum interitum à diis portendi dicerent, Manlius motis caſtris circa mediam noctem in altera caſtra eſt profectus, & copias cum collega conjunxit. Quum autem Hetruſci diſceſſum conſulis cognoviſſent, ejuſque cauſſas ex quibuſdam captivis audiſſent, animis multo magis ſunt elati, quaſi deus Romanis bellum faceret, & magnam ſpem victoriæ ab ipſis reportandæ conceperunt. Et vates *Hetruſci* qui res cœleſtes longe accuratius quam ullæ aliæ nationes ſcrutari videntur, & unde fulminum ictus proficiſcantur, & à quibus locis ea poſt ictum abeuntia excipiantur, & quibus diis ſingula attribuantur, & quid boni aut mali portendant, ſuos ad confligendum cum hoſte hortabantur, ſic de illo prodigio Romanis oblato differentes. Fulmine delato in conſulis tentorium, ubi erat prætorium, eoque toto ad focum uſque deleto, *dicebant* hoc à numine divino exercitui portendi, fore ut caſtra per vim capta deſererentur, & clariſſimi viri perirent. Si igitur, inquiebant, in loco qui à fulmine fuerat tactus, ii qui in eo erant manſiſſent, neque prodigia ſecum ad alios tranſtuliſſent, unorum caſtrorum expugnatione, & unius exercitus internecione, numen quod illis erat infenſum iram ſuam ſatiaſſet. Nunc vero quoniam, dum volunt ipſis diis ſapientiores eſſe, ſe in altera caſtra tranſtulerunt, loco eo deſerto, quaſi deus non hominibus ſed locis calamitates portenderet, tota divina ira eos ex æquo perſequetur, tam qui diſceſſerunt, quam qui ipſos exceperunt. Et quia, divina neceſſitate denunciante fore ut altera eorum caſtra expugnarentur, fatum non exſpectarunt, ſed ipſimet hoſtibus *ea* dediderunt, illa caſtra, quæ alterorum caſtrorum deſertores exceperunt, pro deſertis expugnatum iri dicebant.

ξάμενοι, ὑπερβαλέαϛ· ἐδόκϵ τε αὐτοῖς ὀχυρωσαμένοις τὰ χαλόπεδα τρίβειν τ πόλεμον, ἐκδεχομϑύοις εἴ τινα δώσϵ πλεονεξίας ἀφορμὴν αὐτοῖς ὁ τ πολεμίων ϑράσος ἀλογί- 563
σῳ καϛαφρονήσϵ ἐπαρϑέν. ἀκροβολισμοὶ δ μὴ τοῦτο
5 συνεχεῖς [b] ἐγένοντο, κ ψιλῶν συμπλοκαὶ βραχεῖαι, μέϛα δὲ ἡ λαμπρὸν ἔργον ϖδέν.

Οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ ἀχϑόμϑυοι τῇ τελοῦ τὸ πολέμου, δειλίαν τε ὠνείδιζον τοῖς Ρωμαίοις, ἐπειδὴ οὐκ ἐξῄεσαν εἰς μάχην, κ ὡς ϖδαχεχωρηκότων αὐτῶν ϭφίσι τῆς ὑπαύ-
10 ϑρου, μέγα ἐφρόνουν. κ ἔτι μᾶλλον ἐπῄρϑησαν εἰς ὑπεροψίαν ϑ ἀνλιπάλου ϖρατοῦ, κ καϛαφρονήσιν τ ὑπάτων, δόξαντες κ ϑ ϑεῖον αὐτοῖς συμμαχεῖν. ϑ γὸ ἑτέρου τοῦ ὑπάτων [c] Γαΐου Μαλλίου χερσαίνος εἰς ϑ ϖρατήγιον ἐμπεσὼν, τοὺ τε σκηνὴν διέϖασϵ, κ τ ἑϛίαν [d] ἀνέϖρεψε, κ τ πολεμιϖη-
15 είων ὅπλων τὰ μὲ ἐϖοίλωϭε, τὰ δὲ ϖϑιέκαυϭε, τὰ δὲ εἰς τέλος ἠφάνισεν· ἀπέκλεινε δὲ κ τ λαμπρόταλον ἀυϛ τ ἵππων, ᾧ ϖδὸ τὰς ἀγῶνας ἐχρῆτο, κ τ ϑεραπόντων τινάς. λεγόντων δὲ τ μάντεων ϑ τε χάραχος ἄλωσιν ϖϑοσημαίνειν τὰς ϑεὰς, κ τ [e] ὁπλιφανεϛάτων ἀνδρῶν ἀπώλειαν, ἀνα-
20 ϛήσας τ δύναμιν ὁ Μάλλιος, ἀπῆλϑϵ ϖϑὶ μέσας νύκτας ὅϑι τ ἕτερον χάραξ, κ μὴ ϑ συνάρχοντος καὶ ϵσραλοπέδευϭε. μαϑόντες ϑν οἱ Τυῤῥηνοὶ ϵ τ ἀπόϛασιν ϑ ϖραλῃῦ, κ δι' ἃς αἰτίας ἐγένϵλο ϖϑοί τινων αἰχμαλώτων ἀκούϭαντες, ἐπῄρϑησάν τε ταῖς γνώμαις ἐπὶ μᾶλλον, ὡς πολεμοῦντος
25 [f] τοῖς Ρωμαίοις ϑ δαιμονίου, κ πολλὴν εἶχον ἐλπίδα κρατήϭειν αὐτῶν· οἵ τε μάντεις ἀκριβέϛερον τ ἄλλοϑί ϖϑ δοκοῦντες ἐξηπαϛέναι τὰ μεϑάρϭια, ϖόϑεν τε αἱ τ κεραυνῶν γίνονϖ βολαὶ, κ τίνες αὐτὰς ὑποδέχονϖ μὴ ϑὰς πληγὰς ἀπιόνϖαι, [g] τόποι ϑεῶν, οἷς ἕκαϭοι ἀποδίδονϖ, κ τίνων ἀγα-
30 ϑῶν ἢ κακῶν μηνύϭαι, χωρεῖν ὁμόϭε τοῖς πολεμίοις παρήνων, διαῤῥήδην ϑ γενόμϑνον τοῖς Ρωμαίοις σημεῖον κτ' ϖάδε. ἐπειδὴ ϑ βέλος εἰς ὑπάτου σκηνὴν καϑέϭκηψεν, οὗ ἦ τὸ ϖρατήγιον οἴκημα, κ πᾶϭαν αὐτοῦ ἄχρι τ ἑϭίας ἠφάνισεν· [h] ὃ δὴ ϖϑοσημαίνειν ϑ δαιμόνιον τῇ ϖραλιᾷ, ϑ χάραξος ἑκλῃ-
35 ϕϑν βίᾳ ϖραλῃϑέντος, κ τ' ὁπλιφανεϛάτων ὄλεθρον. εἰ μὲ ϑν, ἔφαϭαν, ἔμειναν οὗ ᾧ καϑέϭκηψε χωρίῳ ϑ βέλος, ἀλ κατέχοντες αὐτὸ, καὶ μὴ μεϖνέγκαντο τὰ σημεῖα ὡς τοὺς ἑτέρους, μιᾶς τε ϖαρεμβολῆς ἁλώσϵ, καὶ ἑνὸς ὀλέϑρῳ ϖρατοῦ, ϑ νεμεσῶν αὐτοῖς δαιμόνιον ἀϖεϖλήρωσεν
40 ἂν τὸν χόλον· ἐπειδὴ δὲ, σοφώτεροι τοῦ ϑεῶν τοῦ) ζητοῦντες, εἰς τ ἕτερον χάραξ [i] μεϵσραλοπέδευϭαν, καϑαλιπόντες ἔρημον τ τόπον, ὡς [k] ϑ τοῖς ἀνϑρώποις ϑ ϑεὸ προδηλοῦντος τὰς συμφορὰς, ἀλλὰ τοῖς τόποις, κοινὸς [l] ἅπας ὁ ἐϖὶ τοῦ ϑ δαίμονϑ ἥξει χόλος, τοῖϭτε ἀϖαναξᾶϭι κ
45 τοῖς ὑποδεξαμένοις. κ ἐπειδὴ ἀλῶναι ϭφῶν τ ἕτερον χάραξ βίᾳ ϑείας ὀϖιϑαποῤῥήϭεως ἀνάγκης, ϑ ϖϑιέμειναν ϑ [m] χρεὼν, ἀλλ' αὐτοὶ ϖαρέδοϭαν τοῖς ἐχθροῖς, ἐκεῖνος 564
ὁ χάραξ ὁ [n] τ ἐκλειφθέντα ὑποδεξάμενος, ἀντὶ ϑ καταλειφθέντος ἁλώϭϵως βίᾳ ϖραλῃθείς. Ταῦ-

a Δὴ pro δὲ habet *Vat.* b Εχίνοντο *Vat.* c Γναίου Μαχλίου *Vat.* quo modo & ſupra, p. 539. v. 17. d Forſan rectius ἀνίϭχψι, ut ſupra p. 479. v. 42 *Sylb.* e Τὴν ἀϖαυάϭϭουϭιν *Vat.* f Non agnoſcit *Vat.* g Senſus poſtulat ut legamus, τόϖοι, κ ϑεῶν οἷς ἴκϕϭι. *Portus.* In *Cod. Vat.* τόϖοι ϑεῶν τι, οἷς &c. unde aliquis forſan cum *Porto* (qui legit τόϖοι, κ ϑεῶν οἷς) locum hoc modo diſtinguendum eſſe ſuſpicaretur, τόϖοι, ϑεῶν τι οἷς &c. h Illa ὃ δὴ otioſa hîc ſunt & ſuperflua. *Sylb.* Neque agnoviſſe videtur *Lapus*, qui vertit, *uſque ad aram delevit, præſignat numen exercitui* &c. In *Cod. Vat.* ἀφάνιϭεν ὅλη. *Portus* malit τοῦτο δὴ, ut hæc cum ſuperioribus melius connectantur. i Μετεϭραϖοπεδεύϭαντο *Vat.* k Sic *Ovidius* Metamorph. lib. 4. de Cadmo: *exit* "*Conditor urbe ſua, tanquam fortuna locorum,* "*Non ſua ſe premeret. Sylb.* l In *Cod. Vat.* κοινὸς ἅπαϭιν αὐτοῖς ὁ ϖαρὼ &c. m Χρεὼν uſitatius. *Sylb.* n Μετωνυμικῶς caſtra deſerta pro ipſis caſtrorum deſertoribus ponuntur. *Port.*

a Alibi

Ταῦτα μὲν δὴ τῶν μάντεων οἱ Τυῤῥηνοὶ ἀκούσαντες, μέρη τινὰ τῆς ἑαυτῶν στρατιᾶς ἔρημωθεῖσαν ὑπὸ Ρωμαίων καταλαμβάνουσι στρατοπεδείαν, ὡς ἐπιτείχισμα ποιησόμενοι τῆς ἑτέρας. ἦν δὲ πάνυ ἐχυρὸν ὁ χωρίον, καὶ τοῖς ἀπὸ Ρώμης ἐπὶ ὁ στρατόπεδον ἱδρυσι κωλύσεως οὐ καλῶς κείμενον. πρασμαλευσάμενοι δὲ καὶ τἆλλα ἐξ ὧν [a] πλεονεκτήσουσι τοὺς πολεμίους ἔμελλον, ἐξῆγον εἰς ὁ πεδίον τὰς δυνάμεις. μενόντων δὲ τῶν Ρωμαίων ἐφ' ἡσυχίας, προσιππάζοντες [b] πρὸς αὐτῶν οἱ τολμηρότατοι, καὶ πλησίον ὁ χάρακος ἰσάμενοι, γυναῖκάς τε ἀπεκάλουν ἄπαντας, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν, τοῖς δειλοτάτοις τῶν ζώων ἐοικέναι λέγοντες, ὠνείδιζον, [c] καὶ δυοῖν θάτερον ἠξίουν· εἰ μὲν ἀντιποιοῦνται τοῦ περὶ τοῦ πολέμου ἀρετῆς, καταβάντας εἰς ὁ πεδίον μιᾷ τῶν ἀγῶνα κρῖναι μάχῃ· εἰ δὲ ὁμολογοῦσιν εἶναι κακοὶ, παραδόντας τὰ ὅπλα τοῖς κρείττοσι, καὶ δίκας ὑποσχόντας ὧν ἔδρασαν, μηδενὸς ἔπι τῶν μεγάλων αὐτοὺς ἀξιοῦν. τοῦτο ἐποίουν ὁσημέραι· καὶ ἐπεὶ οὐδὲν ἐπέραινον, ἀπολειχίζειν αὐτοὺς ἔγνωσαν ὡς λιμῷ προσαναγκάσοντες παραδοῦναι. οἱ δὲ ὕπατοι τὰ μὲν γινόμενα μέχρι πολλοῦ, δι' ἀνανδρίαν μὲν ἢ μαλακίαν οὐδεμίαν· ἀμφότεροι γὰρ εὐψυχοί τε καὶ φιλοπόλεμοι ἦσαν· ὁ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἀθελόκακόν τε καὶ ἀπειθήμον, διαμφύον ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἐξ ὧν περὶ τὴν κληρυχίας διεγασίαν, ὑφορώμενοι· ἔτι γὰρ αὐτοῖς ἔναυλα καὶ περὶ ὀμμάτων ἦν, ἃ τῷ παρελθόντι σταυτῷ χειροτονίᾳ ὁ ἔγκοτον τὸ πρὸς τὸ ὕπατον [d] τιμῆς, αἰσχρὰ καὶ ἀνάξια τῆς πόλεως εἰργάσαντο, παραχωρήσαντες τῆς νίκης τοῖς ἡττημένοις, καὶ φυγῆς ὄνειδος οὐκ ἀληθὲς ὑπομείναντες, ἵνα μὴ καταγάγῃ τὸ ὀπτίκιον θρίαμβον ὁ ἀνήρ.

Βουλόμενοι [e] δὲ τὸ στασιάζον ἐκ τῆς στρατιᾶς ἐξελεῖν εἰς τέλος, καὶ καταστῆσαι πάλιν εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς ὁμόνοιαν ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ εἰς ἓν τοῦτο πᾶσαν εἰσφερόμενοι βουλήν τε καὶ πρόνοιαν, ἐπειδὴ οὔτε κολάσει μέρους τινὸς σωφρονέστερον ἀποδοῦναι τὸ λοιπὸν ἐδύναντο, πολὺ καὶ αὐθαδες ὑπάρχον, καὶ τὰ ὅπλα ἐν ταῖς χερσὶν ἔχον, οὔτε πειθοῖ προσαγαγέσθαι λόγων τοὺς οὔτε πειθῆναι βουλομένους, δύο τούτας [f] ὑπέλαβον τῶν στασιαζόντων αἰτίας τῆς Ἑλλάδος, τοῖς μὲν [g] ὑπερεχεστέρας λαχοῦσι φύσεως· ἐνῆν γάρ τι καὶ τοιοῦτον ἐν τῷ πολλῷ τῷ ὄπι τοῖς ὀνειδισμοῖς τῶν πολεμίων αἰσχύνης· τοῖς δὲ δυσαγώγοις ὄπι τὸ καλὸν, ἐν ἅπασα δέδοικεν [h] ἀνθρώπων φύσις, ἀνάγκῃ. ἵνα δὴ ταῦτα γένοιτο ἀμφότερα, ἐφῆκαν τοῖς πολεμίοις λόγῳ τε αἰσχύνειν, κακίζοντας ὡς ἀνανδρον σφῶν τὴν ἡσυχίαν, καὶ ἔργοις, ὑπερηφίας τε καὶ καταφρονήσεως πολλῆς γενομένης, ἀναγκάζειν ἀγαθοὺς γενέσθαι τοὺς ἐκουσίως εἶναι μὴ βουλομένους. γινομένων γὰρ τούτων, πολλὰς ἐλπίδας εἶχον ἥξειν ὄπι τὸ στρατήγιον ἅπαντας ἀγανακτοῦντας καὶ καταβοῶντας καὶ κελεύοντας ἡγεῖσθαι σφῶν ὄπι τοὺς πολεμίους· ὅτῳ

¶ Quum ista ex vatibus audissent Hetrusci, parte quadam sui exercitus castra à Romanis deserta occuparunt, ut hoc uterentur munimento adversus altera castra: locus enim ille natura sua valde munitus erat, & valde opportunus ad prohibendos eos qui Roma in castra venirent. Tum aliis rebus accurate comparatis, quarum ope superiores hostibus esse possent, copias in planiciem eduxerunt. quiescentibus vero Romanis, audacissimi quique eorum adequitantes, & propius ad castra accedentes, eos omnes mulieres appellabant, ducesque eorum, timidissimis brutis similes esse dicentes, conviciis petebant: & è duobus alterum postulabant, vel ut, si virtutem bellicam sibi vendicarent, descenderent in planiciem, & uno prælio de summa rerum decernerent; vel, si faterentur se esse ignavos, traderent arma præstantioribus, &, pœnis maleficiorum persolutis, nihil præclari amplius sibi arrogarent. Hoc quotidie faciebant: & quum nihil proficerent, eos circumvallare decreverunt, ut fame ad deditionem compellerent. * Consules vero hæc quæ fiebant diu tulerunt, non ob ignaviam mollitiemve aliquam; (ambo enim & animosi & bellicosi erant) sed suspectam habentes militum voluntariam ignaviam & segnitiem, quæ in plebejorum animis ob seditiones agrarias inhærebat. nam ante ipsorum aures & oculos adhuc obversabantur, quæ anno superiore, consuli honorem invidentes, turpiter & præter pop. Rom. majestatem fecerant, qui victoriam victis concessissent, & fugæ simulatæ falsam exprobrationem ultro subiissent, ne vir ille parta de hostibus victoria triumpharet.

VII.

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 $\frac{2}{3}$. V. C. Ca. 274. Var. 276.

¶ Quum igitur vellent omnem seditionem penitus è castris tollere, & universam multitudinem in pristinam concordiam reducere, & in hoc unum omni consilio & providentia incumberent; quia neque animadversione in aliquam partem cæteros sapientiores ac modestiores reddere poterant, ob magnam contumaciam in ipsorum animis insitam, quia etiam illi arma in manibus habebant; nec verbis nec rationibus *ad officium* adduci poterant ii qui obstinato erant animo: existimarunt his duobus modis seditiosos in gratiam redituros; ingenii quidem mansuetioris homines (erant enim & tales nonnulli multitudini admixti) opprobriorum hostilium pudore; eos vero qui ad honestatē difficile compelli poterant, ipsa necessitate, quam universum genus humanum metuit. Ut igitur hoc utrumq: fieret, permiserunt ut hostes contumeliosis verbis sibi insultarent, suam quietem ignaviæ adscribentes; & factis, ut, post multam contemptionem & despectum, iis qui nollent sponte rem fortiter gerere fortitudinis necessitatem imponerent: si enim hæc fierent, magnam spem habebant, fore ut omnes ad prætorium venirent præ indignatione vociferantes & se contra hostes duci poscentes; id

VIII.

[a] Alibi πλεονεκτεῖν & μειονεκτεῖν cum genitivo construit, ratione comparationis. *Sylb.* [b] Πρὸς αὐτῶν pro παρ' αὐτῶν, *ex eorum castris.* vel legendum πρὸς αὐτὸς, *ad Romanorum castra*, nisi quis omissa præpositione genitivum αὐτῶν cum sequente superlativo conjungere malit. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* ἐξ αὐτῶν. [c] Καὶ δυεῖν θατέρου *Vat.* [d] Τιμῆς agnoscit etiam *Lapi* versio; *honori consulis adversantes.* Sed aptius forsan ὀργῆς. *Sylb.* [e] Δὴ in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod maluit etiam *Sylb.* [f] Ὑπέλαβον ἴσεσθαι τῶν *Vat.* [g] Επιεικεστέρας μετειληφόσι φύσιως *Vat.* [h] Ανθρώπω φύσις *Vat.* * Neglexeruntque diu consules quæ fiebant. *Lapus.*

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 2/3. V. C. Cat. 274. Var. 276.

id quod etiam accidit. Ubi enim hostes cœperunt castrorum exitus fossa valloque cingere, Romani, rem indignam ac minime ferendam rati, pauci primum, mox catervatim concurrentes ad consulum tentoria, clamorem sustulerunt & proditionis eos insimulabant, &, nisi quis egressus ducem se præbuisset, se injussu illorum correptis armis eruptionem in hostem facturos dicebant. Et quum id ab omnibus fieret, prætores, adesse tempus exspectatum existimantes, lictoribus mandarunt, ut multitudinem ad concionem convocarent. Tunc Fabius progressus in hunc modum est loquutus.

καὶ σωτέον. ὡς γὰρ ἤρξαντο τὰς ἐξόδους τῷ χάρακι ἐποταφρεύειν τε καὶ ἀποζωννύειν οἱ πολέμιοι, δυσανασχετήσαντες (a) Ρωμαῖοι ὅτι τῷ ἔργῳ, τέως μὲν κατ' ὀλίγους, ἔπειτα ἀθρόοι συνεχεῖς ἐπὶ τὰς σκηνὰς τῶν ὑπάτων, ἀνεκαλέσαντό τε καὶ προδοσίαν [b] αὐτῶν ἐνεκάλουν, καὶ εἰ μή τις ἡγήσεται σφίσι τῆς ἐξόδου, δίκα ἐκείνων αὐτοὶ τὰ ὅπλα ἔχοντες ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἔλεσθαι ἐξελεύσεσθαι. ὡς δὲ ἐξ ἁπάντων ἐγίνετο τοῦτο, παρεῖναί τ' χρόνον ὃν προέμενον οἱ στρατηγοὶ νομίσαντες, ἐκέλευον τοῖς ὑπηρέταις συγκαλεῖν ὃ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν· καὶ προελθὼν Φάβιος τοιάδε εἶπε.

IX. "Tarda est hæc indignatio ob contume-
"lias quibus affecti estis ab hostibus, commi-
"litones & duces; & vestra cupiditas cum
"hoste pugnandi, quæ multo serius quam
"oportebat vos subiit, est intempestiva. Jam
"pridem enim hoc vobis erat faciendum, quum
"primum eos è munitionibus descendere, &
"ad prælium vos provocare vidistis. tunc e-
"nim certamen de imperio præclarum, ac pop.
"Rom. majestate dignum fuisset: jam vero
"ab ipsa necessitate ad id cogimur, & licet
"ejus exitus futurus sit felicissimus, tamen
"par decus non erit. Attamen recte facitis, qui
"saltem nunc tarditatem *pristinam* corrigere,
"& quod reliquum est virium ac animorum
"recolligere velitis; & ob hunc ardorem ho-
"nestissimum, si quidem ab amore virtutis
"manat, magna gratia vobis habetur: præstat
"enim sero incipere officium facere quam
"nunquam. Atque utinam omnes idem de
"communi utilitate sentiretis, & eadem ani-
"mi alacritas idemque impetus ad certamen
"in omnibus vobis esset. jam vero veremur
"ne plebeji, ob leges agrarias magistratibus
"infensi, magnam cladem reip. afferant: &
"suspicamur istos, qui magnis clamoribus se
"educi poscunt & indignantur, non eodem
"consilio omnes ad hoc impelli; sed alios
"quidem, ut hostes ulciscantur, alios vero, ut
"effugiant, cupere ex castris exire. Caussam
"autem hujus suspicionis non vates præbue-
"runt, nec conjecturæ, sed manifesta facta,
"eaque non vetusta, sed quæ superiore anno
"acciderunt, ut omnes scitis, quando contra
"hos ipsos hostes ingenti ac valido exercitu
"missio, & primo prælio à nobis felicissime
"facto, quum consul & dux vester Cæso iste,
"frater meus, potuisset & castra hostium vi
"expugnare, & clarissimam victoriam in pa-
"triam referre, nonnulli gloriam ei inviden-
"tes, quod plebis studiosus non esset, nec
"remp. ad voluntatem pauperum adminis-
"ret, nocte prælium secuta, revulsis tentoriis,
"injussi è castris aufugerunt; nec confide-
"rato periculo cui se objiciebant, qui, nullo
"ordine servato & sine duce, ex hostico, id-

"Βραδεῖα μὲν ἡ ἀγανάκτησις ὑμῶν γίνεται περὶ ὧν ὑβρί-
"ζεσθε ὑπὸ τῶν πολεμίων, [c] ἄνδρες συστράτιῶται καὶ ἡγεμό-
"νες· καὶ τὸ βουλόμενον ἐκάστου χωρεῖν ὁμόσε τοῖς ἐναντί-
"οις, πολὺ μὲν δεινὸν ὕστερον φαινόμενον, [d] ἄωρόν ἐστιν. πα-
"λαίτερον γὰρ ἔπ' τῶνδ' ὑμᾶς εἶδει πράττειν, ὅτε πρῶτον αὐ-
"τοὺς εἰσβεβηκότας ἐκ τῶν ἐρυμάτων, καὶ μάχης ἄρ-
"χειν βουλομένους. τότε γὰρ δῆπου καλὸς ὁ περὶ τῆς ἡγεμονίας
"ἦν ἀγών, καὶ μὲν Ρωμαίων φερεπαλος ἄξιος. νῦν δὲ ἀναγ-
"καῖος ἤδη γίνεται, καὶ εἰ δ', ἂν ὃ κράτιστον λάβῃ τέλος, ὁμοίως
"καλός. εὖ δὲ καὶ νῦν ποιεῖτε ὅμως ἐπανορθώσασθαι τὴν βραδυ-
"τῆτα βουλόμενοι, καὶ τὰ [e] περιλειφθέντα ἀναλαβεῖν· καὶ
"πολλὴ χάρις ὑμῖν τῆς ἐπὶ τὰ κράτιστα ὁρμῆς, [f] εἴ γε ἐπ'
"ἀρετῇ γίνεται· κρεῖττον γὰρ ὀκνεῖν ἄρξασθαι τοῦ μὴ δέον-
"τος παύεσθαι Vat. g Maluit quidem *Gelenius* εἰθ' ἦν εἶχετε, *atque utinam haberetis*. Nostram scripturam sequutus *Lapus*, vertit, *sique parem haberetis omnes de utilibus cogitationem*. minus apte legeris, εἴγ' ἦν, *si modo*. *Sylb*. h In *Ed. Steph*. [& *Cod. Vat*.] δὴ pro δέ. nobiscum facit *Lapi* versio, *sed timemus*. *Sylb*. i Αἰτία (in neutro plurali) malit *Sylb*. k Ad sequens σχασμοὶ melius quadrat μαντεῖαι, quam μάντεις. *Sylb*. l Et ὑμῖν retineri potest & ὑμῖν substitui. *Sylb*. m Illa τῷ δὴ præteriit *Lapi* versio. Forsan legendum ἀδελφῷ δὲ ἐμῷ τινδί, *fratre meo qui hic coram adstat*. nam ei prælio Cæsonem interfuisse, gentilique suo prostrato cum fratre succurrisse patet ex sequentibus. minus apte legas καὶ δὴ καί. *Sylb*. In *Cod. Vat*. καὶ τῷ δὴ καὶ τὸν &c. n Οπ δημοτικὸς οὐκ ἦν *Vat*.

a Οἱ ἐπὶ τῷ ἔργῳ in *Ed. Steph*. b Αὐτοῖς *Vat*. c Ἀνδρες στρατιῶται τι καὶ *Vat*. d Ἀωρόν ἐστιν. ἔπι τῶνδ' ὑμᾶς in *Cod. Vat*. quod tamen hîc deest à manu recentiori additum. e Περιλειφθέντα agnoscit etiam *Lapi* versio, *relicta recuperare*. at si παρελειφθέντα legas, sensus erit, *prætermissa & neglecta compensare*. *Sylb*. f Εἴγε ὑπ' ἀρετῆς γίνεται· κρεῖττον γὰρ ὀκνεῖν ἄρξασθαι τοῦ δέοντος παύεσθαι *Vat*.

a Deest

"μίας γῆς, ϗ ζῶντα σὺν νυκτὶ, ὅτε τ' ἀρχιόην ὅση κα-
"θ'ξειν αὐτὸς ἐμελλεν ὑπολογισάμθνοι, ὅπ παρεχώρεσιν
"τοῖς πολεμίοις τῆς ἡγεμονίας, τὸ γῦν ἐφ' ἑαυτοῖς μέ-
"ρ@, ϗ ζῶντα οἱ νικήσαντες τοῖς κεκρ@λημένοις. τύτυς
"δὴ τὺς ἄνδρας ὀρρωδῦντες, ὦ ταξίαρχοί τε ϗ λοχαγοὶ ϗ
"στρατιῶται, τὺς ὅτε ἄρχειν δυναμένυς, ὅτε ἄρχε@ βύλο-
"μθνυς, πολλὺς ϗ αὐθάδεις ὄντας, ϗ τὰ ὅπλα ἔχοντας
"σὺν χερσὶν, ὅτε πρότερον ἐβυλόμεθα μάχην συν-
"άπτειν, ὅτε νῦν ἔτι θαρσῦμθν ὅτι τοιύτοις συμμάχοις
"τ' ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἀγῶνα ἄρασθαι, μὴ κωλύματι
"χρ@ βλάβαι γένων@ τοῖς ἅπασι τὰ καθ' ἑαυτὺς πρό-
"θυμα παρεχομθνοις. εἰ μθν τοι κἀκείνων ὁ θεὸς ὅτι τὰ
"χρείττω ἄγοι τὸν νῦν, ᵃ ϗ'' νυνὶ καλαβαλόντες ὃ στασιάζον,
"ὑφ' ὃ νῦν πολλὰ ϗ μεγάλα βλάπτεται ὃ κοινὸν, ᵇ εἰς
"τὺς εἰρήνης τε ἀναβαλόμθνοι χρόνυς, ἤδη ἐπανορθώσα-
"σθαι βύλοιτο τὰ παρελθόντα ὀνείδη τῇ νῦν ἀρετῇ, μη-
"δὲν ἔτι ὃ κωλῦσον ᶜ ἔσαι χωρεῖν ἡμᾶς ᵈ εἰς πολεμίυς,
"ταῖς ἀγαθαῖς προβαλλομένυς ἐλπίδας. ἔχομεν δὲ πολ-
"λὰς μ@ ϗ ἄλλας ἀφορμὰς εἰς ὃ νικᾶν, μείζας δὲ ϗ κυρι-
"ωτάτας, ἃς ὃ τ' πολεμίων ἀνόητον ᵉ ἡμῖν'' παρέχει· οἵ γε
"πλήθει στρατιᾶς μακρῷ πρύχοντες ἡμῶν, ϗ τύτῳ μόνῳ
"δυνηθέντες ἂν πρὸς ταῖς ἡμετέραις τόλμαις τε ϗ ἐμπειρίας
"ἀντέχειν, ἀπεστερήκασι τ' μόνης ὠφελείας ἑαυτύς, ᶠ ἀπα-
"ναλώσαντες τ' δυνάμεως μέρος εἰς ταῖς τ' φυρίων φυλα-
"κάς. ἔπειτα ᵍ δέον αὐτοῖς σὺν εὐλαβείᾳ ϗ λογισμῷ σώ-
"φρονι πρόσπεσιν ἔχοντα, ἀθυμυμένυς πρὸς οἵυς ἄνδρας
"ϗ ʰ ἀλκιμωτέρυς αὐτῶν ὁ κίνδυνος ἔσαι, θρασέως ϗ ἀπε-
"ικότως ὅτι τ' ἀγῶνα χωρῦσιν, ὡς ⁱ ἅμαχοί δή τινες, ϗ
"ὡς ἡμῖν καλαπεπληγότων αὐτύς. αἱ γῦν ἀποδρεύ-
"σις, ϗ αἱ μέχρι ῦ κάρηκος ἡμῶν καθιππεύσις, ϗ τὰ
"πολλὰ ἐν λόγοις τε ϗ ἔργοις ὑβρίσματα τῦτο δύνα). ᵏ ζῶν-
"τά τε δὴ ἐνθυμύμθνοι, ϗ τ' πρότερον ἀγώνων μεμνημένοι
"πολλῶν ὄντων ϗ καλῶν, ἐν οἷς αὐτὺς ἐνικᾶτε, χωρεῖτε μ@
"προθυμίας ϗ ἐπὶ τόνδε τ' ἀγῶνα· ϗ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν ἕκαστος
"χωρίῳ ζ@χθῇ, τῦτον ὑπολαβέτω ϗ οἰκεῖον εἶ) ϗ κλῆρον ϗ
"πατρίδα· ˡ ϗ ὅ γε σώζων τ' παραςάτην, ἑαυτῷ πράττειν
"τ' σωτηρίαν ὑπολαβέτω· ᵐ ϗ ὁ ἐγκαταλιπὼν, ἑαυτὸν ἡγεί-
"σθω τοῖς πολεμίοις προδιδύναι. μάλιςα δὲ ἐκεῖνο μέμνη-
"σθε, ὅτι τ' μ@ ⁿ ἀνδρῶν ϗ μαχομένων ὀλίγον ὃ ἀπολλύμε-
"νόν ἐςιν, ἐγκλινόντων δὲ ϗ ° φυγόντων κομιδῇ βραχὺ ὃ
"σωζόμθνον.

Επ δὲ αὐτῦ λέγοντος τὰ εἰς ὃ γενναῖον ἐπαγωγὰ, ϗ πολλὰ μεταξὺ τῶν λόγων ἀκχέοντ@ δάκρυα, λο-
χαγῶν τε ϗ ταξιάρχων ϗ τ' ἄλλων στρατιωτῶν ἕκα-
στον, ᾧ στυγνόν τι λαμπρὸν ἔργον ᵖ ἐν'' μάχαις ἀποδέξα-
μθνῳ, κατ' ὄνομα ἀνακαλοῦντ@, ϗ πολλα ϗ μεγά-
λα τοῖς ἀειτεύσασι κατὰ τὴν μάχην, ᵠ φιλάνθρωπα

that noctu, abirent; nec ignominia, quam
" subituri essent, secum reputata, qui hosti-
" bus (quantum in se esset) imperio cederent,
" præsertim victores victis. Horum igitur ho-
" minum metu (tribuni, & vos centuriones ac
" milites) qui neque aliis imperare sciunt, nec
" ipsi parere volunt, quum multi sint & con-
" tumaces atque arma in manibus habeant, nec
" ante cum hoste congredi voluimus, & ne
" nunc quidem audemus cum talibus pro-
" pugnatoribus de summa rerum decernere,
" ne aliis omni animi alacritate operam *reip.*
" *in prælio* navantibus impedimento sint,
" damnumque afferant. Si tamen, *inquiebat*,
" illorum quoque mentem deus in meliorem
" convertit, & jam omissis dissidiis, ob quæ
" resp. multa & magna damna accepit, & in
" pacis tempus dilatis, nunc præteritam igno-
" miniam præsenti virtute abolere volunt,
" nihil amplius est quod nos bona spe fre-
" tos cum hoste congredi vetet. Multas au-
" tem & alias facultates victoriæ parandæ ha-
" bemus, sed maximas ac potissimas eas quas
" hostium amentia nobis præbet; qui quum
" copiarum multitudine longe nos superent,
" & hac re sola nostræ audaciæ & peritiæ
" possint resistere, tamen hoc solo auxilio se
" ipsi privarint, consumpta exercitus parte
" in munitionum præsidiis. Deinde, quum
" deberent caute & prudenter omnia agere,
" reputantes cum talibus viris & se fortiori-
" bus rem sibi fore, tamen audacter & in-
" considerate in prælium ruant, quasi ipsi
" sint invicti, nos vero eorum audacia simus
" consternati. illæ enim circumvallationes,
" & castrorum nostrorum obequitationes, &
" multæ illorum tum verbis tum factis con-
" tumeliæ hoc demonstrant. Hæc igitur co-
" gitantes, & superiorum præliorum mul-
" torum ac præclarorum memores, in quibus
" eos vicistis, alacriter ad hoc quoque præ-
" lium ite: & in quo loco unusquisque ve-
" strum fuerit collocatus, eum sibi domum &
" agrum atque patriam ducat; & qui suum
" socium sibi in acie proximum servarit,
" suæ saluti se consuluisse putet, & qui
" eum deseruerit, se hostibus proditum à
" se ipso arbitretur. Sed illud præcipue
" memineritis, virorum fortium ac pugnan-
" tium exiguum numerum cadere; incli-
" nantium vero ac fugientium perexiguum
" evadere.

¶ Hæc autem eo adhuc ad accendendam *militum* fortitudinem dicente, & multas la-
crymas inter dicendum effundente, & cen-
turionum & tribunorum atque aliorum mi-
litum unumquemque, quem illustre aliquod
facinus in præliis edidisse sciebat, nomina-
tim appellante, & multa ac magna præmia
eximiæ operæ in pugna navatæ pro rerum
gestarum

Per. Jul. 4136. Ante Chr. 478. Olymp. 75 $\frac{3}{4}$. V. C. Cæs. 274. Var. 276.

X.

a Deest *Vat.* b Εἶχε δὴ εἰς τὰς τ' εἰρήνης ἀναβαλόμθνοι καιρὰς ἐπανορθώσεσθαι *Vat.* c Ἐσω *Vat.* d Επὶ τὰς πολεμίας *Vat.* e Non agnoscit *Vat.* f Απαναλώσαντες τὸ πλεῖον τ' δυνάμεως μέρος *Vat.* Πλεῖστον forsan pro πλεῖον in suo *Codice* habuit *Lapus*, qui vertit, *consumentes maximam copiarum partem.* g Rectius in *Cod. Vat.* δέον αὐτύς. quod placuit etiam *Sylburgio* & *Porto*, propter sequens participium σθυμυμένυς. h Scribo καὶ ὅσῳ ἀλκιμωτέρυς. *Steph.* Καὶ πολὺ ἀλκιμωτέρυς *Vat.* i Αμαχοί τινες *Vat.* k Ταῦτα δὴ *Vat.* l Καὶ ὅ τε σώζων *Vat.* m Καὶ ὁ ἐγκαταλιπὼν τὸν πίλας, ἑαυτὸν &c. *Vat.* quo modo & *Lapus*, dum vertit, *& qui proximum deseruerit.* n Ανδρῶν ϗ μαχομένων dicit pro ἀνδρείως μαχομένων. *Sylb.* Vel ita scriptum fuisse puto, τ' μὲν ἀνδρῶν ϗ γυναίως μαχομένων: vel sic, τ' μὲν ἀνδρείως ϗ γυναίως μαχομένων. *Steph.* Putabam olim legendum, τ' μὲν αἰδομένων ductus *Homeri* carmine, quod videtur *Dionysius* voluisse exprimere, Αἰδομένων δ' ἀνδρῶν πλείονες σῴοι ἢ πέφανται. *Casaub.* Quam vanæ sint hæ conjecturæ, ostendit *Cod. Vat.* qui legit, μᾶλιςα δ' ἐκεῖνο μέμνησθε, ὅτι φθόντων μ@ ἀνδρῶν &c. atque ita in *Lap. Cod.* nam vertit, *illudque maxime mementote, quod permanentium hominum & pugnantium exiguum est quod perditur* &c. o Φεύγόντων *Vat.* p Deest *Vat.* q Fortasse φιλανθρώπως. *Steph.*

a Ita

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 2/3. V. C. Cat. 274. Var. 276.

geſtarum magnitudine ſe daturum pollicente, atque honores & divitias atq; alia commoda: conclamantum eſt ab omnibus eum bono eſſe animo jubentibus, & ad prælium ſe duci poſtulantibus. Quum autem finem dicendi feciſſet, progreditur quidam ex multitudine, M. Flavolejus, vir totus quidem plebejus & opifex, non vilis tamen, ſed laudatæ virtutis, & in rebus bellicis ſtrenuus, * & ob ambo hæc in una legionum illuſtri ornatus imperio, cujus ductum & juſſa LX. centuriones *cum ſuis manipulis* ſequi lex jubet: quos duces Romani patrio ſermone Primipilos vocant. Iſte igitur (erat autem præ cæteris magnus & egregia forma) ſtans in loco, unde omnibus conſpicuus eſſet futurus, poſtea ſic dixit: "Propterea ne, conſules, time-"tis ne facta noſtra dictis non reſponde-"ant? Ego primus pro me ipſo vobis pro-"miſſum confirmabo, fidemque certiſſimam "maximamque dabo, & vos, ô cives, ejuſ-"demque fortunæ ſocii, quotquot decreviſtis "facta verbis æquare, haud peccaveritis ſi "idem quod ego feceritis." Hæc loquutus, gladioque ſublato, juravit jusjurandum quod apud Romanos eſt maximum, per bonam ſuam fidem, ſe non niſi victis hoſtibus in urbem reverſurum. Quum Flavolejus in hunc modum juraſſet, multis laudibus exceptus eſt ab omnibus; & mox ambo conſules idem fecerunt, & qui minores præturas habebant, & tribuni, & centuriones, & poſtremo reliqua militum multitudo. Hoc facto, ingens animi alacritas, & ingens ac mutua benevolentia, & audacia, & robur omnes ſubiit. digreſſique è concione, equites equos frænabant, alii gladios lanceaſque acuebant, alii ſcuta abſtergebant: brevique temporis ſpatio totus exercitus ad pugnam paratus fuit. Conſules autem votis, ſacrificiis, & precibus deos precati, ut ſibi in educendis copiis duces eſſe vellent, ita demum copias egregie inſtructas & ordinem ſervantes ex caſtris eduxerunt. Quum vero Hetruſci eos ex munitionibus deſcendere vidiſſent, admirati ſunt, & ipſi quoque totis viribus contra eos prodierunt.

δώσειν ὑπισχνεῖτο πρὸς ὅ τε πρόξεων μέγεθος, τιμάς τε καὶ πλούτους καὶ τὰς ἄλλας βοηθείας, ἀναβοήσεως τε ἐξ ἁπάντων ἐγίνοντο θαρρεῖν τε προσκελευομένων καὶ ἄγειν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἀξιούντων. ἐπειδὴ δ' ἐπαύσαντο, [a] προέρχεταί τις ἐκ τοῦ πλήθους Μάρκος Φλαβολήϊος [b] ὅλος ἀνὴρ δημοτικὸς μὲν καὶ αὐτουργός, οὐ μικρᾶ τοι ἀπερριμμένων τις, ἀλλὰ τοῦ ἐπαγωνιζομένων δι' ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἑνὸς τῶν ταγμάτων τῆς λαμπροτάτης ἀρχῆς κεκοσμημένος, ἣ τοὺς ἑξήκοντα ἑκατοντάρχους ἕπεσθαί τε καὶ ὃ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. τούτους Ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ Πριμοπίλους καλοῦσιν. οὗτος ὁ ἀνὴρ· ἰδεῖν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις μέγας τε καὶ καλὸς ἰδεῖν· [c] τὰς ὄψεις πᾶσιν ἔμελλεν ἔσεσθαι φανερὸς, ὅτε τούτοις ἔφησεν· "Ὦ ὕπατοι, δεδοίκατε μὴ τὰ ἔργα ἡμῶν οὐχ ὅμοια γέ-"νηται τοῖς λόγοις; ἐγὼ πρῶτος ὑμῖν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ ὃ βέ-"βαιον τῆς ὑποσχέσεως οὐκ ἐκ μείζονος πίστεως παρέξομαι· καὶ "ὑμεῖς δὲ, ὦ πολῖταί τε καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνοὶ τύχης, ὅσοι "διεγνώκατε εἰς ἴσον καταστῆσαι τὰ ἔργα τοῖς λόγοις, οὐκ "ἂν ἁμαρτάνοιτε τὸ αὐτὸ ποιοῦντες ἐμοί." Ταῦτα εἰπὼν καὶ τὸ ξίφος ἀνατείνας, ὤμοσε τὸν ὁπτιχώλιόν τε Ῥωμαίοις καὶ κράτιστον ὅρκον, τιμὴν ἀγαθὴν ἑαυτῷ πίστιν, νικήσας τοὺς πολεμίους ἥξειν εἰς τιμὴν πόλιν, ἄλλως δὲ θ'. τοῦτον ὀμόσαντος τοῦ Φλαβολήϊου τὸν ὅρκον, πολὺς ἐξ ἁπάντων ἔπαινος ἐγένετο· καὶ αὐτίκα οἵ τε ὕπατοι ἀμφότεροι ὃ αὐτὸ ἔδρων, καὶ ἃ τοῖς ἐλάττοσιν ἔχοντες στρατηγίας, χιλίαρχοί τε καὶ λοχαγοὶ, τελοῦσα δὲ ἡ πληθύς. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, πολλὴ μὲν εὐθυμία πᾶσιν ἐπέπεσε, πολλὴ δὲ φιλότης ἀλλήλων, [d] θράσος τε αὖ καὶ μένος· καὶ ἀπελθόντες ἐκ τῆς ἐκκλησίας, [e] οἱ μὲν ἱππεῖς χαλινοὺς ἐνέβαλον, ἃ δὲ ξίφη καὶ λόγχας ἔθηγον, [f] οἱ δὲ σκεπαστήρια τῶν ὅπλων ἐξέματτον· καὶ ὀλίγου πᾶσα ἦν ἕτοιμος εἰς τὸν ἀγῶνα ἡ στρατιά. οἱ δὲ ὕπατοι τοὺς θεοὺς εὐχαῖς τε καὶ θυσίαις καὶ λιταῖς ὑπεκαλεσάμενοι τῆς ἐξόδου σφίσι γενέσθαι ἡγεμόνας, ἐξῆσαν ἐκ τοῦ χάρακος ἐπὶ τάξει καὶ κόσμῳ τὸ στρατόν. καὶ οἱ Τυρρηνοὶ καπόνται αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐρυμάτων ἰδόντες, ἐθαύμασάν τε καὶ ἀντεπεξήεσαν [g] ἁπάσῃ δυνάμει.

XI.

¶ Ubi vero utrique in æquo loco conſtiterunt, bellique ſignum tubæ dederunt, ſublato clamore concurrerunt; factoque impetu alii in alios, equites cum equitibus, pedites cum peditibus pugnabant, & magna utrinque cædes facta: Romani autem qui in dextro cornu erant, cui alter conſul Manlius præerat, hoſtes ſibi oppoſitos repulerunt, & deſcendentes ex equis pedeſtrem pugnam committebant. qui vero in ſiniſtro cornu collocati fuerant, à dextro hoſtium circumdabantur: nam Hetruſca acies ab ea parte longius protendebatur, alteraque non paullo major erat. Ab hac igitur parte exercitus Rom. perrumpebatur, multaque vulnera accipiebat.

Ὡς δὲ εἰς τὸ πεδίον ἀμφότεροι κατέστησαν, καὶ τὸ πολεμικὸν ἐσήμηναν αἱ σάλπιγγες, ἔθεον ἀλαλάξαντες ὁμόσε· καὶ συμπεσόντες ἀλλήλοις ἱππεῖς τε ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς, ἐμάχοντο, καὶ πολὺς ἐξ ἀμφοτέρων ἐγίνετο φόνος. οἱ μὲν δὴ τὸ δεξιὸν ἔχοντες τῶν Ῥωμαίων κέρας, οὗ τὴν ἡγεμονίαν εἶχεν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάλλιος, ἐξέωσαν τὸ [h] καθ' ἑαυτῶν μέρος, καὶ καταβάντες ἀπὸ τῶν ἵππων, ἐμάχοντο πεζοί. οἱ δὲ ἐν τῷ εὐωνύμῳ κέρατι ταχθέντες, ὑπὸ δεξιοῦ τῶν πολεμίων ἐκυκλοῦντο. ἦν γὰρ ἡ Τυρρηνῶν φάλαγξ κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον [i] ὑπερπετής τε καὶ οὐκ ὀλίγῳ μείζων τῆς ἑτέρας. παρερρήγνυτο δὲ [k] ταύτῃ τὸ Ῥωμαϊκὸν στράτευμα, καὶ πολλὰς πληγὰς ἐλάμ-

βανεν.

[a] Ita in *Lapi* verſione. minus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* προσέρχεταί τις. [b] Rectius cum *Lapo*, ἀνὴρ δημοτικὸς μὲν ὅλος, *vir plebejus quidem totus.* vel ὅλος plane cum *Gelenio* omittendum. *Sylb.* Malim ὅλως *Steph.* In *Cod. Vat.* Φλαβολήϊος ἴσομα δημοτικὸς &c. [c] Σπὰς ὅτι ἄπασιν ἔμελλεν ἴσεσθαι φανερὸς ἐπὶ τούτῳ ἔφησεν *Vat.* In *Lapi* verſione, *poſtea ſic dixit.* [d] Scribe θάρσος, non θεῖος. *Caſaub.* [e] Legendum οἱ μὲν ἵπποις χαλινὸς ἐνέβαλον. *Caſaub.* [f] Οἱ δὲ τὰ σκεπαστήρια *Vat.* [g] Ἁπάσῃ τῇ δυνάμει *Vat.* [h] Καθ' ἑαυτὸς *Vat.* [i] Nota ὑπερπετὴς pro ὑπερτενὴς. *Sylb.* [k] Proclivi errore in *Ed. Steph.* ταυτὶ. * Aliter ſic: *qui utroque hoc nomine ſplendidiſſimo honore decoratus fuerat, & præfectus uni legioni, in qua ſunt* LX. *centuriones, qui ducem ſuum ſequuntur, ejuſque imperata ex legis militaris præſcripto faciunt. Hos duces* &c.

[a] Προσέρχεται

Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 3/4. V. C. Cat. 274. Var. 276.

σανεν. ἠγεῖτο δὲ τότε κέρως Κόϊντος Φάβιος, [a] πρεσβύτης μὲν ἀντιστράτηγος ὤν, [b] δὶς ὑπατεύσας· καὶ μέχρι πολλῶν αἱμάτων τραύματα λαμβάνων παντοδαπά. ἔπειτα λόγχῃ βληθεὶς εἰς τὰ στέρνα, μέχρι τῆς ἀπλάγχνων ἐλθούσης τῆς ἀιχμῆς, ἔξαιμος γενόμενος πίπτει. ὡς δὲ τοῦτο ἤκουσεν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μάρκος Φάβιος· ἦν δὲ κατὰ μέσην τὴν φάλαγγα τεταγμένος· τοὺς κρατίστους τῶν λόχων ἀναλαβών, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ἀδελφῶν Καίσωνα Φάβιον ἀναπαλεσάμενος, παρήλαυνεν [c] ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ φάλαγγα· καὶ μέχρι πολλοῦ προελθών, ἐπειδὴ [d] παρήλαξαν τὸ δεξιὸν τῶν πολεμίων κέρας, ἤλαυνεν ὅπῃ τοὺς κυκλωμένους. ἐμπεσὼν δὲ αὐτοῖς, φόνον τε [e] τοῖς ἐν χερσὶ ποιεῖ πολὺν, καὶ φυγὴν τῶν ὄπισθεν τόν τε ἀδελφὸν ἔτι ἐμπνέοντα καταλαβών, αἴρει. ἐκεῖνος μὲν δὴ ὁ πολὺ ἔτι χρόνον ὀπιθοφυλακήσας, ἀπεθνήσκει. τοῖς δὲ τιμωροῦσιν αὐτοῦ [f] θυμὸς ἔτι πλείων παρέστη καὶ μείζων ὄρος ἀντίπαλον καὶ ὑδὲν ἔτι τῆς ἰδίας ψυχῆς φειδόμενοι, σὺν ὀλίγοις εἰς μέσους ἐμπεσόντες τοὺς μάλιστα συνεστηκότας τῶν πολεμίων, σωροὺς ἐξεπλήρουν νεκρῶν. καὶ μὴ δὴ τοῦτο ὅ μέρος ἔκαμνεν ἡ Τυρρηνῶν φάλαγξ, καὶ οἱ [g] ἕτεροι ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους, ὑπὸ τῶν κεκραγμένων ἀνεκόπησαν. οἱ δὲ τὸ εὐώνυμον ἔχοντες κέρας, καμνοντες ἤδη καὶ φυγῆς ἄρχοντες, ἔνθα ὁ Μάλλιος ἦν, ἐτράποντο τοὺς καθ' ἑαυτούς. παλτῷ γάρ τις βαλὼν τὸν Μάλλιον, διὰ τοῦ γόνατος ἄχρι τοῦ ἰγνύος διῆρεισε τὴν λόγχην· καὶ τὸν μὲν οἱ πέλας ἄραντες, ὅπῃ τὴν παρεμβολὴν ἀπεκόμιζον· οἱ δὲ πολέμιοι τὸν ἡγεμόνα τῶν Ρωμαίων τεθνηκέναι δόξαντες, ἐπερρώσθησαν, καὶ προσβοηθησάντων αὐτοῖς τῶν ἑτέρων, ἐνέκειντο τοῖς Ρωμαίοις οὐκ ἔχουσιν ἡγεμόνα. ἀναχαλασθέντες δὲ πάλιν οἱ Φάβιοι καταλιπόντες τὸ εὐώνυμον [i] κέρας, τῷ δεξιῷ βοηθεῖν. καὶ οἱ Τυρρηνοὶ προσιόντας αὐτοὺς οὐκ εἶδον καρτερῶς μαθόντες, τὸ μὴ ὅπῃ πλέον διώξεως ἀπολείπον]· πυκνώσαντες [k](δὲ) τοὺς λόχους, ἐμάχοντο ἐν τάξει· καὶ πολλοὺς μὲν τῶν ἑτέρων ἀπέβαλον, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν Ρωμαίων ἀπέκτειναν.

569

[l] Ὡς δὲ ταῦτα ἐγίνετο, οἱ τὸ χάρακα τὸ ἐκλειφθέντα ὑπὸ τοῦ Μαλλίου καταλαβόμενοι Τυρρηνοὶ, σωθήμαλος ἀρθέντος [m] ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, σὺν τάχει πολλῷ καὶ προθυμίᾳ μεγάλῃ χωροῦντες, ὅπῃ τὸ ἕτερον ἠπείγοντο τῶν Ρωμαίων χάρακα, ὡς οὐκ ἀξιοχρέῳ δυνάμει φυλαττόμενον. καὶ ἦν ἡ δόξα αὐτοῖς ἀληθής. ἔξω γὰρ τῶν τελείων καὶ ὀλίγων ἄλλων τῶν ἐν ἀκμῇ, ὅ λοιπὸν πλῆθος ἐμπόρων τε καὶ θεραπόντων καὶ χειροτεχνῶν ἦν ἐν αὐτῷ. γίνεταί τε πολλῶν εἰς ὀλίσθον συνελαθέντων χωρίον· πρὸ γὰρ τῆς πύλης ὁ ἀγὼν ἦν· ὀξεῖα καὶ χαλεπὴ μάχη, καὶ νεκροὶ πρὸ ἀμφοτέρων πολλοί. ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ ὅ, τε Μάλλιος ὕπατος ἐκβοηθῶν ἅμα τοῖς ἱππεῦσιν, ἐπειδὴ ὁ ἵππος ἔπεσεν, συλλατενεχθεὶς, καὶ ἀδύνατος ὢν ἀναστῆναι ὑπὸ πλήθους τραυμάτων, ἀπεθνήσκει, καὶ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ περὶ αὐτὸν ἄλλοι νέοι. μετὰ δὲ τὸ πάθος τοῦτο εὐθὺς ὁ χάραξ ἡλίσκετο· καὶ τέλος εἶχε τοῖς Τυρρηνοῖς τὰ μαλεύματα. εἰ μὲν ἐκαμεύσαντο τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν, καὶ διὰ φυλακῆς εἶχον τὸν χάρακα, τάς τε ἀποσκευὰς τῶν Ρωμαίων κατέ-

hoc autem cornu ducebat Q. Fabius conſulis legatus & proprætor, qui bis conſulatum geſſerat; diuque reſtitit, varia vulnera accipiens: poſtremo, pectore lancea percuſſo, & cuſpide ad viſcera uſque penetrante, exſanguis cecidit. M. Fabius alter conſul, hoc audito, (erat autem in media acie collocatus) lectiſſimis cohortibus aſſumptis, & altero fratre Cæſone Fabio accito, ſuam aciem præteriit; & longius progreſſus, quum dextrum hoſtium cornu tranſiſſet, venit ad eos à quibus ſui circumdabantur. Facto autem in eos impetu, ingentē edidit ſtragem eorum qui in manus incidiſſent, & eos qui remotiores erant in fugam vertit; fratremque nactus adhuc ſpirantem ſuſtulit. Ille vero, quum non diu ſupervixiſſet, obiit. At ejus ultoribus animus multo magis crevit, & in adverſarios eſt incitatus; &, nulla amplius ratione propriæ ſalutis habita, cum exigua manu in mediam confertiſſimamque hoſtium aciem facto impetu, altos cadaverum acervos faciebant. Ab hac igitur parte acies Hetruſca laborabat; & qui ante hoſtes rejecerant, à victis fuerunt repulſi. At qui in ſiniſtro cornu erant, jam laborantes & fugæ initium facientes, ubi erat Manlius, hoſtes ſibi oppoſitos fugarunt. Quidam enim telum jaculatus Manlium per genu ad poplitem uſque lancea transfixit: & qui circumſtabant eum, ſublatum in caſtra abſportarunt. Hoſtes vero, Romanorum ducē occubuiſſe rati, corroborati ſunt; & quum alii opem ipſis tuliſſent, Romanos duce orbatos premebant. Itaque, rurſus Fabii coacti ſunt, relicto ſiniſtro cornu, dextro ſuppetias ferre. Hetruſci vero, quum eos cum valido globo adventantes vidiſſent, ab hoſte longius inſequendo deſtiterunt; ſed denſatis ordinibus acie inſtructa pugnarunt: & multos de ſuis amiſerunt, multoſque Romanos interfecerunt.

XII.

¶ Dum hæc geruntur, Hetruſci, qui caſtra à Manlio deſerta occuparant, ſigno ab imperatore dato, magna celeritate magnaque animi alacritate ad altera Romanorum caſtra, ut præſidio non ſatis firmo cuſtodita, contendebant. Nec eos fefellit opinio. Nam præter triarios, & paucos alios homines juniores & militari robore præditos, reliqua multitudo erat mercatorum, famulorum, & artificum qui in illis erant. Ibi multis in anguſtum locum contractis (nam ad ipſas portas dimicabatur) acre & atrox prælium cum magna utrorumque cæde committitur. In hac pugna Manlius conſul, qui cum equitatu opem ſuis tulerat, quum una cum equo ſuo prolapſus præ vulnerum multitudine ſurgere non poſſet, moritur, & circa alii multi forteſque juvenes. Confeſtim autem poſt cladem iſtam caſtra capta ſunt, atque ita vaticinia Hetruſcorum irrita non fuerunt. Si igitur præſenti felicitate moderate uti ſciviſſent, & capta caſtra cuſtodiviſſent, Romanorum impedimentis

[a] Πρισβύτης *Vat.* ut p. 546. v. 12. ſimiliter πρεσβύτης καὶ ἀνθυπάτης. atque ita legendum eſſe placuit *Sylburgio.* [b] In *Cod. Vat.* ὁ δὶς ὑπατεύσας. [c] Ἐπὶ agnoſcit *Lapi* verſio, *contendit ad eam aciem*: quaſi legendum ſit ἐπὶ τὴν αὐτοῦ φάλαγγα. Ego cum *Gelenio* ἐπὶ expungendum arbitror, vel reponendum παρά. *Sylb.* [d] Παρήλαξαν malit *Portus*: ut ad eundem hæc duo παρήλαξαν & παρήλαυνεν referantur. [e] Τῶν οὐ χερσὶ præfert *Portus.* [f] Ita legiſſe videtur *Lapus.* Verum in *Cod. Vat.* ὑμὸς ἔτι παρήλαξαν & παρήλαυνεν referantur. [e] Τῶν οὐ χερσὶ præfert *Portus.* [f] Ita legiſſe videtur *Lapus.* Verum in *Cod. Vat.* ὑμὸς ἔτι μείζων παρίστη αὐτοῖς τὸ ἀντίπαλον καὶ ἐδὲν ἔτι &c. [g] Rectius αὐτέτροπον. *Sylb.* [h] Non minus apte cum *Gelenio* legeris δὴ. *Sylb.* [i] Μέρος *Vat.* [k] Illud δὲ repoſuit *Sylb.* conſentiente *Cod. Vat.* [l] Ἐν ᾧ δὲ τῶτ' ἐγίνετο *Vat.* [m] Illud ἀπὸ hîc ponitur pro ὑπό. cujus generis commutatio ſupra etiam aliquoties obſervata eſt; incertum ab auctore an à librariis profecta. *Sylb.*

Per. Jul. 4236. *Ante Chr.* 478. *Olymp.* 75 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 274. *Var.* 276.

tis potiti fuiſſent, eoſque turpiter abire coëgiſſent. Jam vero ad rerum relictarum direptionem, & plerique ad curam corporis verſi egregiam prædam, quam in manibus habebant, amiſerunt. Ut enim alteri conſuli caſtra expugnata nunciatum eſt, eo cum lectiſſimis equitibus ac peditibus accurrit. Hetruſci vero, cognito ejus adventu, caſtra militum corona cinxerunt: ibique inter eós acre prælium committitur, his res ſuas recuperare volentibus, illis vero ne captis caſtris occidione delerentur, timentibus. Quod prælium quum diutius protraheretur, & Hetruſcorum melior eſſet conditio, (nam de ſuperiore loco pugnabant, idque contra homines prælii labore per totum diem feſſos) T. Siccius legatus & proprætor, cum coſſ. communicato ſuo conſilio, juſſit receptui cani, & ab omnibus in unum coactis unum tantum caſtrorum latus oppugnari, qua parte potiſſimum locus facile oppugnari poterat. partes vero quæ erant ad portas veriſimili quadam ratione omiſit; quæ eum minime fefellit: eos *enim* ſpe ſalutis caſtra deſerturos *exiſtimabat*. quod ſi de ea deſperaſſent, & ab hoſtibus undique circumdati fuiſſent, nullumque exitum habuiſſent, eos neceſſitate coactos extrema auſuros *ſciebat*. Quum igitur ab una parte inſtituta eſſet oppugnatio, Hetruſci haud amplius ſe ad reſiſtendum converterunt; ſed, apertis portis, in ſua caſtra ſe receperunt.

XIII. ¶ Conſul vero, hac clade depulſa, rurſus ſubſidio venit iis qui in planicie erant. Hæc Romanorum pugna fertur omnium ſuperiorum fuiſſe maxima, tum hominum multitudine, tum diuturnitate, tum fortunæ nunc his nunc illis faventis viciſſitudine. ipſius enim validiſſimæ lectiſſimæque juventutis urbanæ erant circiter peditum viginti millia, & cum his equites quatuor legionum M. C. C. & colonorum ſociorumque par numerus. Pugnæ autem initium factum eſt paullo ante meridiem, & prælium uſque ad ſolis occaſum productum eſt. fortuna vero diu nutavit, nunc huc nunc illuc ſeſe inclinante victoria. alterque conſul & proprætor, qui bis conſulatum geſſerat, & alii multi duces, tribuni, atq; centuriones, quot nunquam antea, ceciderunt. Victoria tamen penes Romanos videbatur fuiſſe, non ob aliam cauſſam, quam quod ſequenti nocte Hetruſci deſertis caſtris abiiſſent. Poſtero die Romani ad direptionem rerum ab Hetruſcis in caſtris relictarum verſi, ſuorumque cadaveribus ſepulturæ mandatis, ſe in ſua caſtra receperunt. Ibi convocata concione, iis qui egregiam operam in pugna navarant honores fortitudinis ergo reddiderunt: primum Cæſoni Fabio conſulis fratri, quod magna & admiranda facinora ediderat; deinde T. Siccio, cujus conſilio caſtra recepta fuerant; poſtremo M. Flavolejo primipilo, tum ob ejus jusjurandum, tum ob ejus forti-

ρον, ϗ αὐτὸς αἰσχρῶς ἀπελθεῖν [a] ἠνάγκαζον. νεῦ δὲ πρὸς ἁρπαγὴν τ̃ ἐκπολειφθέντων τραπόμενοι, [b] ϗ ἀναψύχοντες οἱ πλέους, καλὴν ἄγραν ἐκ τ̃ χειρῶν ἀφῃρέθησαν. ὡς γὰρ ἀπηγγέλθη θατέρῳ τ̃ ὑπάτων τ̃ χάρακ@ ἡ ἅλωσις, ἠπείγετο σὺν τοῖς ἀείστοις ἱππέων τε ϗ πεζῶν. ϗ οἱ Τυῤῥηνοὶ μαθόντες αὐτὸν ὀπίσω, ἀνεστρέφοντο τ̃ χάρακα, μάχη τε αὐτῶν γίνε@ καρτερά, τ̃ μὲν ἀνασώσασθ@ βουλομένων τὰ σφέτερα, τ̃ δὲ, μὴ πάσυδεὶ διαφθαρῶσιν ἁλόντος τ̃ χάρακος, δεδοικότων. χείρω δὲ γινομένου πλείονος, [c] ϗ τ̃ Τυῤῥηνῶν πλεονεκτ@ντων· ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐξ ὑπερδεξίων ὁ χωρίον, ϗ τοὺς ἀνθρώπους δι' ἡμέρας ὅλης κεκμηκότας [d] τ῀ μάχ῀· [e] Τίτος Σίκκιος ὁ πρεσβυτὴς ϗ ἀντιστράτηγ@, κοινωσάμενος τ῀ ὑπάτῳ τ̃ αὐτῆς διάνοιαν, ὃ ἀνακλητικὸν [f] ἐκέλευσε σημαίνειν, ϗ καθ' ἓν ἅπαν@ [g] γινομένης μιᾶς προσβάλλειν πλευρᾷ τ̃ χάρακος, καθ' ὃ μάλιστα ὁ χωρίον ἦν ὀπιμαχώτατον· τὰς δὲ πρ῀ τὰς πύλας εἴασε μέρη καθά τινα εἰκότα λογισμὸν, ὃς οὐκ ἐψεύσατο αὐτόν· ὅτι σωθήσεσθ@ μὲν [h] ἐλπίσαντες, μεθήσουσ@ τ̃ χάρακος· οἱ δὲ προσγνόντες ταῦτα γινόμενοι, κυκλώσειός τε πάντοθεν ὑπὸ τ̃ πολεμίων γινομένης, ϗ ὑδρείας ὑπαρχούσης ἐξόδου, ἀναγκαῖον ἔξεσθ@ τ̃ εὔτολμον. γινομένης δὲ καθ' ἓν χωρίον τ῀ προσβολ῀, οὐκέτι προὸς ἀλκὴν οἱ Τυῤῥηνοὶ ἐτράποντο, ἀλλ' ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ὅπῃ τ̃ ἑαυτῶν ἀνεσώζοντο χάρακα.

Ο δὲ ὕπατος, ἐπειδὴ τ̃ δεινὸν [i] ἀπεώσατο, παρεβοήθ῀ πάλιν τοῖς ἐν τῷ πεδίῳ. αὕτη μείζη λέγε@ τ̃ προ῀ αὐτῆς γενέσθ@ [k] Ρωμαίων μάχη, πλήθ῀ τε ἀνθρώπων, ϗ μήκει χρόνου, ϗ τῷ ἀλλοτρόφῳ τ̃ τύχης. [l] αὐτῶν γὰρ τ̃ ἐκ τ̃ πόλεως Ρωμαίων ἡ κρατίστη τε ϗ ὁπλίτης ἀκμὴ διαμειρίων μάλιστα πρ῀ων ἐγένετο, ϗ τ̃ συντεταγμένων τοῖς τέτταρσι τάγμασιν ἱππέων ὁμοῦ τι [m] χιλίων ϗ διακοσίων, ἐπίκων τε ϗ συμμάχων ἕτερα τοσαύτη. [n] χρόνος δὲ ἐμηκύνθη τ̃ ἀγῶνος ὀλίγῳ πρότερον τ̃ μεσημβρίας ἀρξάμενος μέχρι δύσεως ἡλίου. τὰ δὲ τ̃ τύχης μέχει πολλοῦ τῇδε ϗ τῇδε νίκης τε ϗ ἥττης ταλαντευόμενα διέμεινεν. ὑπάτου δὲ θανάτου ἐγένετο, ϗ [o] τραπέντος δὶς ὑπαλεύσαντος, ϗ ἄλλων πολλῶν ἡγεμόνων ϗ [p] ταξιάρχων ϗ λοχαγῶν ὅσων ὐδέπω πρότερον. ὁ μὲν τοι κράτος ἐδόκ῀ τ̃ ἀγῶνος πρ῀ τοὺς Ρωμαίους γενέσθαι, [q] τ῀ ἄλλο μὲ ὐδὲν, ὅτι δὲ τ῀ ὀπίσω νυκτὶ καλαλιπόντες τ̃ χάρακα οἱ Τυῤῥηνοὶ ἀνέζυξαν. τ῀ δὲ ἑξ῀ ἡμέρᾳ πρὸς ἁρπαγὰς τ̃ ἐκλειφθείσης ὑπὸ τ̃ Τυῤῥηνῶν παρεμβολ῀ οἱ Ρωμαῖοι τραπόμενοι, ϗ ταφὰς ποιησάμενοι τ̃ σφετέρων νεκρῶν, ἀπ῀λθον εἰς τ̃ ἑαυτῶν χάρακα. ἐκεῖ δὲ ἐκκλησίαν ποιησάμενοι, τοῖς ἀγωνισαμένοις λαμπρῶς τὰς ἀρετὰς ἀπέδοσαν τιμὰς, πρ῀τῳ μὲν Καίσωνι Φαβίῳ τῷ ὕπατου ἀδελφῷ, μεγάλα ϗ θαυμαστὰ ἔργα ἀποδειξαμένῳ· δευτέρῳ δὲ τῷ Σικκίῳ, τῷ διαπραξαμένῳ τὸν χάρακα ἀνασώσασθ@· τρίτῳ δὲ Μάρκῳ Φλαβολήϊῳ τῷ ἡγεμόνι ὃ τάγματ@, τοῦ τε ὅρκου χάριν, ϗ

a Ad præcedens κατίχον magis quadrat aoriſtum ἠνάγκασαν. *Sylb.* b Καὶ ἀναψύχοντες τὸ λοιπὸν οἱ πλείους *Vat.* c Καὶ τῶν Τυῤῥηνῶν πολὺ πλεονεκτούντων *Vat.* d Dativum τ῀ μάχ῀ agnoſcit etiam *Lapi* verſio: ſententia tamen & ſtructura potius nominativum poſtulant ἡ μάχη. *Sylb.* e Τῖτος Σικίλ@ *Vat.* Τῖτις Σικίνιος legebant *Lapus* & *Gelenius*. Vide p. 510. v. 29. f Εκίλλα *Vat.* g Γινομένης *Vat.* ut & γινόμενοι v. 19. γινομένης v. 20. & v. 21. h Ελπίσαντες οἱ Τυῤῥηνοὶ μαθόντες *Vat.* i Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* ἐπισώσατο, ut conſtat ex p. 579. & 583. juxta *Ed. Sylb.* k Ρωμαίοις *Vat.* l Αὐτῶν μὲ γὰρ *Vat.* m Illa χιλίων ϗ διακοσίων referenda ad præcedens ἀκμὴ, vel nom. caſu legendum χίλιοι ϗ διακόσιοι *Sylb.* n Χρόνος ἐμηκύνθη *Vat.* o Ανθυπατεύσ@ (ut ſupra p. 545. v. 2.) malit *Sylb.* Περισώθητ῀ *Vat.* quo modo etiam *Lapus* vertit, *bis conſulis legati.* p Ταξιαρχῶν *Vat.* q Κατ' ἄλλο *Vat.* r Μάρκῳ τῷ Φλαβολήϊῳ *Vat.*

a In

καὶ τὸν θρίαμβον τὰ δεινὰ ῥώμης. διαπραξάμενοι [a] δὲ ταῦτα, καὶ μείναντες ὀλίγας ἡμέρας ἐπὶ τῷ χάρακος, ὡς οὐδεὶς ἀντεπεξήει τῶν πολεμίων μαχησόμενος, ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. πάντων δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ὡς ὅτι μεγίστῳ ἀγῶνι κάλλιστον τέλος εἰληφότι, τὸ ὀφείλον τιμὴν τῷ θριάμβῳ τῷ θείῳ ὑπάτῳ προσθεῖναι βουλομένων, ἠρνήσατο τοῦτο χαίειν [b] αὐτὸς ὁ ὕπατος, ὅτε ὅσιον εἴη λέγων ὅτε [c] ἡμῖν ἐπ' ἀδελφῷ θανάτῳ καὶ συνάρχοντος ἀποβολῇ πομπεύειν καὶ στεφανηφορεῖν. ἀποθεὶς δὲ τὰς [d] σημαίας, καὶ τοὺς στρατιώτας, ἀπολύσας ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, τὴν ὑπατείαν ἀπεμόσατο, δυοῖν ἔτι μηνῶν εἰς τὸ ὀφειλόμενον χρόνον λειπομένων, ἀδύνατος ὢν τὰ τῆς ἀρχῆς πράττειν· ἐβαλήπορει γὰρ [e] ὑπὸ τραύματι ἰσχυρῷ, καὶ ἦν κλινοπετής.

Ἐλομένης δὲ τῆς βουλῆς μεσοβασιλεῖς τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἕνεκα, καὶ ὃς δευτέρῳ μεσοβασιλέως συλλεξάντος εἰς τὸ πεδίον τοὺς ὅπλους, ἀποδείκνυ) Καίσων Φάβιος, ὁ τὰ ἀριστεῖα λαβὼν ἐκ τῆς μάχης, ἀδελφὸς δὲ [f] τοῦτῳ ἀποθεμένου, τὸ τρίτον ὕπατος· καὶ σὺν αὐτῷ Τίτος Οὐεργίνιος. θᾶττον διαλαχόντες τὰς δυνάμεις, ἐξῆσαν εἰς τὸ ὕπαιθρον· Φάβιος μὲν, Αἰκανοῖς [g] πολεμήσων τοὺς Λατίνων ἀγροὺς, Οὐεργίνιος δὲ Οὐιεντανοῖς. Αἰκανοὶ μὲν ὄν, ἐπειδὴ στρατὸν ἐλευσόμενον ἐπ' αὐτοὺς ἔγνωσαν, ἀναστάντες ἐκ τῆς πολεμίας διὰ τάχους, ἀπῆλθον εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις· καὶ μὴ ταῦτα λεηλατουμένης τῆς σφετέρας γῆς ἀνείχοντο, ὥστε πολλῶν χρατῆσαι χρημάτων τὸ ὕπατον καὶ σωμάτων καὶ τῆς λείας ἐξ ἐφόδου. Οὐιεντανοὶ δὲ, κατ' ἀρχὰς ἐντὸς τείχους μένοντες, [h] ἐπειδὴ καιρὸν ἔδοξαν ὀπιτήδειον ἔχειν, ἐπέθεντο τοῖς πολεμίοις ἐσκεδασμένοις ἀνὰ τὰ πεδία, καὶ ἐς ἁρπαγὴν τετραμμένοις τῆς λείας. ἔχοντες δὲ πολλὴν καὶ σωτεταγμένην δύναμιν, ἐμβάλλουσιν εἰς αὐτοὺς, καὶ τήν τε λείαν ἀφαιροῦνται, καὶ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας, οὓς μὲν ἀποκτείνουσιν, οὓς δὲ εἰς φυγὴν τρέπουσι· καὶ εἰ μὴ Τίτος Σίκκιος, πρεσβευτὴς τότε ὤν, τάχει σωτεταγμένῳ πεζῶν τε καὶ ἱππέων προσβοηθήσας ἐπέσχεν αὐτοὺς, οὐδὲν ἂν ὃ κωλῦσον ἦν πᾶσαν ἀπολέσθαι τὴν στρατιάν. ἐκείνου δὲ ἐμποδὼν γενομένου, συνελθεῖν ἔφθασαν οἱ λοιποὶ οἱ καθ' ἕνα διεσκεδασμένοι· πάντες δὲ ἐν ταὐτῷ γενόμενοι, λόφον τινὰ καταλαμβάνονται πρὸς δείλειον ὀψίαν, καὶ τὴν ὑπερκειμένην νύκτα ἐν τούτῳ ἔμειναν. [i] ἐπαρθέντες δὲ Οὐιεντανοὶ τῷ κατορθώματι, πλησίον τοῦ λόφου πήξαντες τὰ ὅπλα, καὶ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἐκάλεσαν, ὡς καταπεπλεικότες τοὺς Ρωμαίους εἰς χωρίον ἔνθα οὐδὲν τῶν ὀπιτηδείων ἔμελλον ἕξειν, καὶ προσαναγκάσοντες οὐκ εἰς μακρὰν προδοῦναι σφίσι τὰ ὅπλα. γίνεταί τε αὐτοῖς, συχνῶν ἐλθόντων ὄχλων, δύο στρατόπεδα περὶ τὰς ὑπωμαγχούσας τοῦ λόφου· πολλὰ δὲ ἄλλα φρούρια βραχύτερα τοῦ ἤθους ὑπερκειμένους τόπους· καὶ πάντα ἦν μεστὰ ὅπλων. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Φάβιος, γραμμάτων παρὰ τοῦ συνάρχοντος ἀφικομένων, ὑπεγνώς [k] ὡς ὅτι ἐν ἑκάτοις εἰσὶν οἱ καταπεπλεικότες ἐν τῷ λόφῳ, καὶ [l] κινδυνεύσουσιν, εἰ μή τις αὐτοῖς βοηθήσῃ, λιμῷ ἁλῶναι, ἀναστήσας τὸν στρατὸν, ἦγεν ὅπῃ τοὺς

tudinem in periculis. His peractis, & aliquot dies in castris morati, quum nulli amplius hostes ad pugnam prodirent, domum redierunt. Quum autem totus populus, ut bello felicissime confecto, ob partam victoriam triumphi honorem consuli superstiti deferre vellet, ipse consul gratiam recusavit; dicens nec pium nec fas esse, in fratris & collegæ funeribus triumphare & coronam gestare. Itaque, repositis signis, militibusque domum dimissis, consulatu se abdicavit, quum duo menses de annuo magistratu superessent; quia consularia munia obire non poterat: immani enim vulnere graviter laborabat, ita ut in lecto jaceret. *Per. Jul. 4236. Ante Chr. 478. Olymp. 75 2/3. V. C. Cæs. 274. Var. 276.*

¶ Quum autem senatus interreges comitiorum caussa creasset, & secundus interrex populum in campum *Martium* convocasset, Cæso Fabius, ille qui ob fortitudinem suam præmia ex prælio reportarat, quique erat frater ejus qui consulatu se abdicarat, tertium consul est creatus, & cum eo T. Virginius. Isti fortiti inter se copias, ad militiam sunt profecti. obtigitque Fabio bellum contra Æquos, qui Latinorum agros populabantur: Virginio, contra Vejentes. Æqui igitur, quum copias contra se venire cognovissent, propere castris ex hostico motis, se in sua oppida receperunt: deinde passi sunt agros suos diripi, ita ut consul multis pecuniis, multis captivis, prædaque ingenti suo repentino adventu potitus fuerit. Vejentes autem, quum à principio mœnibus se continuissent, ubi se opportunam occasionem nactos existimarunt, hostes per campos dispersos & in prædæ direptionem intentos aggressi sunt. Cum ingentibus autem & bene instructis copiis impetum in eos fecerunt, prædamque eripuerunt; atque eos, qui secum congredi ausi fuerant, partim occiderunt, partim in fugam verterunt: & nisi T. Siccius, qui tunc legatus erat, cum instructa peditum equitumque manu suis celeriter succurrens, eos repressisset, nihil vetare potuisset quin totus exercitus deleretur. Sed illius interventu reliquis, qui dispersi erant, se in unum celeriter colligendi facultas est data: atque omnes in unum coacti tumulum quendam sub crepusculum vespertinum occuparunt, & in eo sequutam noctem manserunt. At Vejentes, victoria elati, prope tumulum castra posuerunt, alioqui ex urbe acciverunt, quasi Romanos in loco conclusissent, in quo nullos commeatus essent habituri, & quasi eos brevi arma tradere coacturi essent. Itaque, quum ingens turba eo confluxisset, bina castra fecerunt ad tumuli latera quæ expugnari poterant, & in locis parum opportunis multa alia minora præsidia collocarunt: omniaque armatis militibus replerunt. Sed alter consul Fabius, acceptis à collega literis, ubi cognovit eos qui in tumulo obsidebantur, in extremo periculo versari, & verendum esse (nisi quis ocius ipsis auxilium ferret) ne fame expugnarentur, motis castris, contra Vejentes celeriter

XIV. *Per. Jul. 4237. Ante Chr. 477. Olymp. 75 3/4. V. C. Cæs. 275. Var. 277. Cæs. Fabio III & T. Virginio coss. bellum cum Æquis & Vejentibus.*

[a] In *Cod. Vat.* illa δὲ ταῦτα addita apparent à manu recentiori. [b] Αὐτῶν *Vat.* [c] Optime in *Cod. Vat.* ἡμετὸν, ut legendum esse censuit *Camerarius*. [d] Σημεῖας aliquoties in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* non adeo recte, ut monuit *Sylb.* [e] Ὑπὸ τραύματος ἰσχυροῦ *Vat.* [f] Rectius in *Cod. Vat.* τοῦ τῷ ἀρχὴν ἀποθεμένου. quod maluit etiam *Sylb.* [g] Πολεμήσων *Vat.* quod placuit etiam *Sylburgio*, propter illa ἀντιπαίσει μαχησόμενος, supra v. 3. [h] Ἐπειδὴ καιρὸν ἔχειν ἔδοξαν ἐπιτήδειον *Vat.* [i] Ἐπαρθέντες δὲ οἱ Οὐιεντανοὶ *Vat.* [k] Alterutrum redundat, ὡς vel ὅτι. *Sylb.* Forsan ἤτοι pro ὅτι reponendum. *Port.* [l] Si quis malit κινδυνεύσουσιν præsenti tempore, per me licet. *Sylb.*

Per. Jul. 4237. Ante Chr. 477. Olymp. 75 3/4. V. C. Cat. 275. Var. 277.

celeriter copias duxit: &, si una die tardius itinere confecto eo venissēt, nihil suis profuissēt, sed illum exercitum deletum reperissēt. quum enim ii qui in tumulo erant inopia rerum ad victum necessariarum premerentur, prodierunt ad pugnam ut honestissimo mortis genere morerentur; & maxima eorum pars cum hostibus congressa pugnabat, corporibus defatigatis fame, siti, vigiliis, aliisque incommodis. Sed quum non multo post Fabii exercitus ingens, & acie instructa adventans, conspectus fuissēt; hoc Romanis audaciam, hostibus vero timorem attulit. Itaque Hetrusci, haud amplius se pares esse rati, qui cum validis ac recentibus copiis confligerent, castris desertis abierunt. At Romani, postquam uterque exercitus in unum convenit, ampla castra prope *Vejentum* in loco munito posuerunt: ibique multis diebus consumptis, & præstantissimam agri Vejentani partem populati, copias domum reduxerunt. Vejentes vero, ubi cognoverunt Romanorum copias dimissas, cum expedita juventute, tum sua, quam instructam ducebant, tum ea, quæ à finitimis populis missa aderat, in campos suo agro finitimos irruptionem fecerunt, eosque, refertos frugibus & pecore & hominibus, diripuerunt. coloni enim ex castellis ob pecoris pabulum & agriculturam descenderant; quod suis copiis castra in hostico habentibus freti essent: nec post earum discessum ocius se iterum cum suis rebus in tutum receperant, quod nunquam putassent Vejentes tot malis afflictos tam celeriter hostes adoriri ausuros. Hæc irruptio, quam Vejentes in agrum Rom. fecerunt, temporis spatio brevis illa quidem fuit; sed tamen maxima (ob amplitudinem agri, quem usque ad Tiberim flumen & montem Janiculum, ne viginti quidem stadia ab urbe distantem, percurrebant) atque dolorem cum ignominia insueta pop. Rom. attulit. quæ excursiones, ne ulterius progrederentur, prohiberi non poterant, quod nullus exercitus sub signis esset. Vejentium enim exercitus prius irruptionem fecerant, quam Romani convenirent & centuriarentur.

XV. ¶ Postea senatu à coss. coacto, & habita consultatione de modo belli cum Vejentibus gerendi, ea sententia vicit, ut præsidia in agri Rom. finibus disponerentur, quæ foris manerent, & agrum tutarentur, semperque in armis essent. Sed eos angebant sumptus maximi, qui in præsidiarios milites faciendi erant, tum quod ærarium continuis expeditionibus esset exhaustum, tum quod privati census tributis non amplius sufficerent: & multo magis *hoc eos torquebat*, quonam modo præsidiarii milites, qui mittendi erant, essent conscribendi; quod nulli essent, qui sponte se pro omnibus

Οὐϊεντανὸς σὺν τάχει· ᾗ εἰ μιᾷ βραδύτερον ἡμέρᾳ δύνυσι τὴν ὁδὸν, οὐδὲν ἂν ὤνησεν, ἀλλὰ διεφθαρμένην τὴν ἰδίαν στρατιὰν κατέλαβε. πιεζόμενοι δὲ τῇ ἀπάνει τῶν ἀναγκαίων οἱ κατέχοντες τὸν λόφον, ἐξῆλθον ὡς τὸν εὐπρεπέστατον αἱρησόμενοι τῶν θανάτων· καὶ συμβαλόντες τοῖς πολεμίοις, ἐμάχοντο κακωμένοις [a] οἱ πλεῖστοι τὰ σώματα λιμῷ τε καὶ δίψει καὶ ἀγρυπνίᾳ, καὶ τῇ ἄλλῃ κακώσει. μεθ' ὃ πολὺ δὲ ὡς τὸ τοῦ Φαβίου στράτευμα πρόσθεν ὤφθη πολύ τε καὶ σωλεγμένον, θάρσος μὲν ἔφερεν τοῖς σφετέροις, δέος δὲ τοῖς πολεμίοις. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ ὑκέτι ἀξιόμαχοι εἶναι νομίζοντες, 572 πρὸς ἀγαθήν τε καὶ [b] ἀκμάζουσαν δύναμιν εἰς ἀγῶνα χωρεῖν, ὤρμοντο ἐκλιπόντες τοὺς χάρακας. ὡς δὲ εἰς ταὐτὸ συνῆλθον αἱ τῶν Ρωμαίων δυνάμεις ἀμφότεραι, στρατόπεδόν τε ποιοῦσι μέγα πλησίον [c] τῆς πόλεως ὑπὲρ ἐχυρᾶς καὶ πολλὰς ἡμέρας αὐτόθι διατρίψαντες, καὶ τὴν ἀρίστην τῶν Οὐϊεντανῶν χώραν λεηλατήσαντες, ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὴν στρατιάν. ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ Οὐϊεντανοὶ τὰς δυνάμεις τῶν Ρωμαίων ἀφειμένας ἀπὸ τῶν σημείων, τὸν εὔζωνον ἀναλαβόντες νεότητα, ἥν τε αὐτοὶ συνεταγμένην εἶχον, καὶ τὸν ὄχλον τῶν πλησιοχώρων παρῦσαν, ἐμβάλλουσιν εἰς τὰ πρόσκειμένα τῇ σφετέρᾳ χώρᾳ πεδία, καὶ διαρπάζουσι, καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων καὶ ἀνθρώπων ὄντα μεγάλα καλέβησαν δὲ οὐκ ἐρυμάτων οἱ γεωργοὶ, χιλῆ τε τῶν βοσκημάτων ἕνεκα, καὶ ἐργασίας τῶν ἀγρῶν, πιστεύοντες τῇ σφετέρᾳ στρατιᾷ προκαθημένῃ· [d] καὶ οὐκ ἔφθασαν ἀπελθόντες ἀνασκευάσαντες πάλιν, οὐκ ἐλπίσαντες τοσαῦτα κεκακωμένους τοὺς Οὐϊεντανοὺς ταχεῖαν ὕστως ἀντεπιχείρησιν ἢ ἔτι ἀνταπάλιν [e] ποιήσεσθαι. αὕτη χρόνῳ μὲν μικρᾷ βεβαχεῖα ἐγένετο ἡ τῶν Οὐϊεντανῶν εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν ἐμβολή· πλήθει δὲ χώρας ἣν ἐπῆλθον, οὐ ταῖς πάνυ μεγάλη, καὶ ἀγθηδόνα σὺν αἰσχύνῃ Ρωμαίοις ἄήθη παρεῖχεν, ἄχει τε βρέως τε ποταμοῦ, καὶ ὄρους [f] Ιανίκλου σταδίοις τῆς Ρώμης ὑπὲρ εἴκοσιν ἀφεστηκότος· [g] ἣν ἀφικομένην κωλύσασα δυνάμις &c. *h* Rectius ὑπὸ σημείαις, ut alibi. *Sylb.* Verum p. 532. v. 8. habemus ὑπὸ τοὺς σημείους. *i* Ἐφθασεν γὰρ *Vat.* *k* Forsan rectius ἀπελθὸν, hoc sensu: *itaque Vejentanus miles, prius quam copiæ coirent & centuriarentur, in sua se recepit. Sylb.* *l* Τῆς βυλῆς malit *Sylb.* *m* Τοῖς Οὐϊτυανοῖς *Cod. Vat.* supra tamen πολεμεῖν cum accusativo habemus, structura minus usitata. Verum πολεμεῖν (ut ait *Port.*) dativo junctum significat, *bellum alicui facere*; accusativo, *bello aliquem premere.* *n* Καὶ ἀεὶ μᾶλλον *Vat.* *o* Magis proprie στρατείαις, ut in *Cod. Vat.*

Σωναχθείσης δὲ μετὰ ταῦτα [l] βουλῆς ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ σκέψεως γενομένης, τίνα χρὴ πολεμεῖν [m] τοῖς Οὐϊεντανοῖς τρόπον, ἡ νικῶσα τὴν γνώμην, στράτευμα συνεχὲς ἔχειν ὅπλοις τοῖς ὁπλίταις, ὃ δὴ φυλακὴν ἕξειν τὴν χώραν θυραυλοῦν, [n] καὶ ἀεὶ μένειν ἐν τοῖς ὅπλοις. ἐλύπει δὲ αὐτοὺς ἥ τε εἰς τοὺς στρατιώτας δαπάνη πολλὴ σφόδρα ἐσομένη, τοῦ τε κοινοῦ ταμιεῖον διὰ τὰς συνεχεῖς [o] στρατιὰς ἐξαναλωμένον, καὶ τῶν ἰδίων βίων ἀπειρηκότων ταῖς εἰσφοραῖς· καὶ ἔτι μᾶλλον, ἡ τῶν ἀποζηλωσομένων φρενῶν καταγραφὴ τίνα τρόπον ἂν γένοιτο, ὡς οὐκ

ἂν

a Οἱ πλείους τὰ σώματα *Vat.* *b* Ακμῆτα *Vat.* *c* Genitivum Οὐϊεντανῶν subaudiendum. ut supra p. 535. v. 12. *Sylb.* *d* In *Ed. Steph.* ὑ φθάσαντες &c. contra structuræ rationem. Nostram lectionem, οὐκ ἔφθασαν, sequuta est etiam *Lapi* versio, *nec præveneranr, discedente eo iterum revertentes. Sylb.* Καὶ ὑ φθάσαντες ἀπελθόντες ἀνασκευάσαι πάλιν *Vat.* *e* Ποιήσασθαι *Vat.* *f* Ιανικλα *Vat.* *g* Hæc idem valent ac si *Dionysius* dixisset: ἣν τὴν πολεμίαν ἀφικομένην ἐμπολὴν ᾗ κωλύσασα δύναμις κωλύσει ἐδυνάτο, ἐδημία γὰρ δύναμις ἦν ὑπὸ σημείαις. *Port.* Sic legisse & distinxisse visus est *Lapus*: ἄχει Τιβέρεώς τε ποταμοῦ, καὶ ὄρους Ιανίκλου, σταδίοις δ' Ρώμης ὑπὲρ εἴκοσιν ἀφεστηκότος, ἀφικομένην. ἣ δὲ κωλύσουσα &c. nam vertit, *usque ad amnem Tiberim & Janiculum montem stadiis* XX. *distantem Roma adveniens. Prohibiturae autem vires* &c. Nec multo aliter in *Cod. Vat.* qui habet ἀφεστῶτος· ἀφικομένην κωλύσουσα δύναμις &c. *h* Rectius ὑπὸ σημείαις, ut alibi. *Sylb.* Verum p. 532. v. 8. habemus ὑπὸ τοὺς σημείους. *i* Ἐφθασεν γὰρ *Vat.* *k* Forsan rectius ἀπελθὸν, hoc sensu: *itaque Vejentanus miles, prius quam copiæ coirent & centuriarentur, in sua se recepit. Sylb.* *l* Τῆς βυλῆς malit *Sylb.* *m* Τοῖς Οὐϊτυανοῖς *Cod. Vat.* supra tamen πολεμεῖν cum accusativo habemus, structura minus usitata. Verum πολεμεῖν (ut ait *Port.*) dativo junctum significat, *bellum alicui facere*; accusativo, *bello aliquem premere.* *n* Καὶ ἀεὶ μᾶλλον *Vat.* *o* Magis proprie στρατείαις, ut in *Cod. Vat.*

ἂν [a] ἐκουσίων γέ τινων [b] προκειμένων ἁπάντων, ᾗ μὴ ἐκ διαδοχῆς, ἀλλὰ συνεχῶς ταλαιπωρεῖν ὑποστησομένων. [c] ἀδημονήσης δὲ αὐτῆς ἡ βουλὴ ἐπ' ἀμφοτέροις τούτοις, συγκαλέσαντες οἱ Φάβιοι τοὺς μετέχοντας, ἧ σφετέρου γένους, ᾗ βουλομένους μετ' αὐτῶν, ὑπέσχοντο τῇ βουλῇ τοῦτο τὸ κινδύνευμα αὐτοὶ περὶ πάντων ἐκόντες ὑπομενεῖν, πελάτας τε τοὺς ἑαυτῶν ἐπαγόμενοι ᾗ φίλους, ᾗ τέλεσι τοῖς ἰδίοις, ὅσον ἂν χρόνον ὁ πόλεμος διαμένῃ, στρατευόμενοι. ἀγασθέντων δὲ αὐτοὺς ἁπάντων ἧ γενναίου ἡ προθυμίας, ᾗ τὸ νικᾶν πρὸ ἓν τοῦτο ὃ ἔργον τιθεμένων, κλεινοὶ ᾗ περιβόητοι καθ' ὅλην ἡ πόλιν ὄντες, ἐξῄεσαν ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα σὺν εὐχαῖς ᾗ θυσίαις. ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Μάρκος Φάβιος, ὁ τῷ παρελθόντι ὑπατεύσας ἔτει, ᾗ [d] ἐνίκησε τοὺς Τυῤῥηνοὺς τῇ μάχῃ, τετρακισχιλίους μάλιστα ἐπαγόμενος· ὧν ὃ μὲ πλεῖον, πελατῶν τε ᾗ ἑταίρων ἦν· ἦν δὲ ἓ Φαβίων γένους, ἑξ ᾗ [e] τεμακόσιοι ἄνδρες. εἵπετο δὲ αὐτοῖς μετ' ὀλίγον ᾗ πολὺ ᾗ ἡ Ρωμαίων δύναμις, [f] ἧς ἡγεῖτο Καίσων Φάβιος ὁ ἕτερος ἓ ὑπάτων. γενόμενοι δὲ ποταμῷ Κρεμέρα πλησίον, ὃς μαχρὰν ἀπέχει ἓ Οὐϊεντανῶν πόλεως, ὑπὲρ ὄχθης τινὸς ἀποτόμου ᾗ περιῤῥῶγος ἐπετείχιζον αὐτοῖς φρούριον ἱκανὸν φυλάττειν [g] τοσαύτην στρατιὰν, τάφρου τε ὀρυξάμενοι περὶ αὐτὸ διπλᾶς, ᾗ πύργους ἐγείραντες [h] συχνούς· ᾗ ὠνόμασαν ὃ φρούριον ὅτι ᾗ [k] ποταμῷ, Κρεμέρα· οἷα δὲ πολυχειρίας τε ἐργαζομένης, ᾗ ὑπάτου συλλαμβάνοντος, ἧττον ἢ κατ' δόξαν ἐτελέσθη ὃ ἔργον. ᾗ μετὰ τοῦτο ἀξιολογὸν ἡ δύναμιν, παρήλασεν ὅτι θατέρα τὰ μέρη ἓ Οὐϊεντανῶν χώρας τὰ πρὸς ἡ ἄλλην ἐστραμμένα Τυῤῥηνίαν, ἔνθα ἦν τοῖς Οὐϊεντανοῖς τὰ βοσκήματα, ὡς ἐπόλε στρατὸν ἥξειν Ρωμαίων οὐκεῖ προσδεχομένοις. προσβαλόμενος δὲ πολλὴν λείαν, ἀπῆλθεν ὅτι ὃ νεόκτιστον φρούριον, χαίρων ὅτι τῇ ἄλλᾳ κατ' ἀμφότερα, ἧ τε ᾗ διὰ μαχῆς ἓ πολεμίων τιμωρίας ἕνεκα, καὶ ὅτι τοῖς φρουροῖς τοῦ χωρίου πολλὴν ἔμελλε παρέξειν εὐπορίαν. ᾗ δὲν γὰ ὅτε εἰς τὸ δημόσιον ἀπήνεγκεν, ὅτε τοῖς στρατευομένοις ἰδιώταις ἀπένεμεν, ἀλλὰ ᾗ πρόβατα ᾗ ὑποζύγια [l] ᾗ ζεύγη βοϊκὰ, ᾗ σίδηρον, ᾗ τὰ ἄλλα ὅσα εἰς γεωργίαν ὠφέλιμα ἦν, τοῖς [m] περιπόλοις ἓ χώρας ἐχαρίσατο. ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου ἓ στρατιάν. τοῖς δὲ Οὐϊεντανοῖς μὴ ἓ ὠφέλειαμόν ᾗ χωρίου, κακῶς πάνυ τὰ πράγματα εἶχεν· ὅτε ἓ γῆν ἐπ δυναμένοις ἀσφαλῶς γεωργεῖν, ὅτε ταῖς ἔξωθεν [n] εἰσαγομένοις ἀγοραῖς. νείμαντες γὰ εἰς τέτταρα μέρη ἓ στρατιὰν οἱ Φάβιοι, τῷ μὲν ἑνὶ διεφύλαττον ὃ χωρίον· τοῖς δὲ τρισὶ ἓ χώραν ἓ πολεμίων ἄγοντές τε ᾗ φέροντες ἀεὶ διετέλουν· ᾗ πολλάκις ἓ Οὐϊεντανῶν ἐκ ᾧ φανεροῦ τε αὐτοῖς ὠπλισμένων χειρὶ ὧκ ὀλίγῃ, ᾗ εἰς χωρία ἐπέδραις κατεχόμενα ὑπαγομένων, ἐπεῖῃ ἀμφοτέρως, ᾗ πολλοὺς νεκροὺς ποιήσαντες, ἀσφαλῶς ἀπῆεσ εἰς ὃ χωρίον. ὥστε ὡς δὲ ὁμόσε χωρεῖν αὐτοῖς ἔτι οἱ πολέμιοι ἐτόλμων, ἀλλὰ τηλόθεν μένοντες τὰ πολλὰ, ᾗ κλέπτοντες τὰς ἐξόδους διέλεγον. ᾗ ὁ μὲ χειμὼν ἐκεῖνος ἐτελεύτα.

ad eam militiam offerrent, in qua non per vices, ſed continenter ærumnas eſſent perpeſſuri. Quum igitur ob hanc utramque cauſſam mœror ſenatum detineret, Fabii totam ſuam gentem convocarunt; &, poſtquam hac de re cum ea conſultarunt, ſenatui polliciti ſunt ſe ultro hoc periculum pro ſalute publica ſubituros, & ſe cum clientibus amiciſque ſuis toto belli tempore ſuis ſumptibus militaturos. Quum autem omnes generoſam eorum promptitudinem admirati fuiſſent, totamque victoriæ ſpem in hoc uno collocarent, illi tota urbe clari & celebres, ſumptis armis & votis ſacrificiiſque factis, ex urbe ſunt egreſſi. Præerat autem ipſis M. Fabius, qui ſuperiore anno conſul fuerat, & Hetruſcos prælio vicerat, ſecum ad ſummum quatuor hominum millia adducens; quorum maxima pars erant clientes & ſodales: ex ipſa vero Fabia gente erant trecenti & ſex viri. Eos autem non multo poſt ſequutus eſt & Romanorum exercitus, Cæſonis Fabii alterius conſulis ductu. Quum autem ad fluvium Cremeram appropinquaſſent, quæ non procul à Vejis abeſt, in quodam tumulo præcipiti ac prærupto caſtellum, quod tantum exercitum tutari poſſet, communiverunt, duplicique foſſa id circumdederunt, crebraſque turres in eo erexerunt; cui ab ipſo fluvio inditum nomen Cremeræ: quod opus, quum à multis operis & ipſo conſule adjuvante fieret, opinione citius eſt abſolutum. Poſtea eductis copiis profectus eſt ad alteram agri Vejentani partem, quæ ad reliquam Hetruriam eſt converſa, ubi erat Vejentium pecus, quod illi nunquam eo exercitum Rom. venturum putaſſent. Ingenti autem præda potitus, eam in caſtellum recens conditum abegit, lætus ob eam prædam duabus de cauſſis, tum quod cito hoſtes eſſet ultus, tum etiam quod præſidiariis caſtelli militibus magnam rerum copiam eſſet daturus. nihil enim in publicum retulit, nec privatis militibus diviſit: ſed & pecus, & jumenta, & boum juga, & ferramenta, & reliqua inſtrumenta ad opus ruſticum idonea, regionis circuitoribus *ac propugnatoribus* eſt largitus. His peractis, copias domum duxit. Cæterum, cum Vejentibus poſt eum locum communitum valde male agebatur, quod nec agros tuto colere, nec commeatus extrinſecus *in agrum ſuum* importatos recipere poſſent. Nam Fabii, copiis quadrifariam diviſis, una parte caſtellum cuſtodiebant; reliquis tribus hoſtium agrum perpetuo populabantur. Et, quum ſæpe Vejentes eos aperte non parva manu adorti fuiſſent, eoſque in loca inſidiis obſeſſa attraxiſſent, utroque modo ſuperiores evaſerunt, multiſque cæſis ſe tuto in ſuum caſtellum receperunt. Itaque hoſtes ne congredi quidem cum ipſis amplius audebant: ſed plerumque ſe intra mœnia continebant, & non niſi furtim prodibant. atque ita hyems illa exacta eſt. ¶ Anno

Per. Jul. 4237. *Ante Chr.* 477. *Olymp.* 75. $\frac{3}{4}$. *V. C.* *Cat.* 275. *Var.* 277.

573

a Ἑκουσίων ferri poteſt, ut in ſequentibus dicit ἑκόντες ὑπομένειν. Si quis tamen ἑκουσίως malit, per me licet. *Lapus* vertit, *quaſi non volentibus utique aliquibus excubare pro omnibus.* Nota ibidem προκεῖσθαι ἁπάντων, *pro omnibus ſe opponere periculo. Sylb.* *b* Προκειμένων *Vat.* *c* Ἀδημονήσης δ' αὐτῆς ἐπ' ἀμφοτέροις τούτοις, συγκαλέσαντες οἱ δύο Φάβιοι *Vat.* *d* Structuræ lex pro ἐνίκησε poſtulat νικήσας, ut *Lapum* etiam legiſſe indicat verſio, *& qui vicit Etruſcos prælio. Sylb.* *e* Perperam in *Ed. Steph.* τετρακόσιοι, ut conſtat ex *Livio* & *Dionyſio* ipſo p. 580. noſtræ Editionis. *Sylb.* *f* Illud ἧς in *Cod. Vat.* à manu recentiori. *g* Τοσαύτην στρατιὰν *Vat.* *h* Πυκνοὺς *Vat.* *i* Ἐπὶ pro ἀπὸ aliquoties habuimus. *Sylb.* *k* *Portus* malit ἐπὶ τῷ ποταμῷ Κρεμέρας. quo genitivo alibi utitur *Dionyſius.* *l* Καὶ ζεύγη βοϊκὰ & σίδηρον καὶ τἄλλα *Vat.* *m* Vide p. 135. & p. 618. juxta *Ed. Sylb.* *n* Optime in *Cod. Vat.* (licet à recenti manu) ἐσαγομένοις ἀγοραῖς δίχαθεν. quo modo & *Lapus*, qui vertit, *nec venales res allatas extrinſecus recipere.*

XVI. *Per. Jul. 4238. Ante Chr. 476. Olymp. 75. 4. V. C. Cat. 276. Var. 278. L. Æmilio & C. Servilio coss. bellum cum Æquis, Volscis, Vejentibus.*

¶ Anno sequenti L. Æmilio atq; C. Servilio coss. nunciatum est Rom. Volscos & Æquos feciſſe fœdus, & uno eodemque tempore copias contra eos educere decreviſſe, & brevi in agrum facturos irruptionem; atque verus erat nuncius. Omnium igitur opinione citius utrique cum ſuis copiis finitimos agros vaſtabant, exiſtimantes fore, ut Romani & bello Hetruſco reſiſtere, & ſuum impetum ſuſtinere non poſſent. Rurſus alii nunciabant, totam Hetruriam in bellum contra ipſos conſpiraſſe, & paratam eſſe commune auxilium Vejentibus mittere. Vejentes enim, quum domeſticis viribus caſtellum illud exſcindere non poſſent, ad eorum opem confugerunt, cognationem & amicitiam illis commemorantes, & quæcunque bella communibus auſpiciis eſſent geſta recenſentes: & pro his omnibus hoc poſtulantes, ut ſe in bello contra pop. Rom. adjuvarent, quod ipſi Hetruriæ oppoſiti eſſent, & bellum à pop. Rom. illatum ab omnibus ejus gentis populis averterent. Hetruſci vero, eorum oratione adducti, copias, quantas petebant, ipſis ſubſidio ſe miſſuros promiſerunt. His cognitis, ſenatus tres exercitus emittere decrevit. &, copiis celeriter conſcriptis, L. Æmilius in Hetruſcos eſt miſſus: & cum eo profectus eſt Cæſo Fabius, qui nuper ſe magiſtratu abdicarat, impetrata à ſenatu venia ut ſibi liceret eſſe cum ſuis gentilibus, qui erant Cremeræ, quos frater ſuus ad illius caſtelli præſidium eduxiſſet, atque eorundem certaminum aleam ſubire; atque cum ſuis ſociis, proconſulari poteſtate ornatus, exivit. Alter conſul, C. Servilius in Volſcos duxit exercitum: at Serv. Furius proconſul in Æquos. Unumquemque eorum duæ legiones urbanæ, & Latinorum ac Hernicorum atque aliorum ſociorum copiæ, Romanis non minores, ſequebantur. Servius autem proconſul bellum ex animi ſententia ac celeriter confecit. Uno enim prælio Æquos fudit fugavitque, idque ſine ullo negotio, hoſtibus ſuo primo adventu perterritis. Deinde, quum illi in munitiones ſuas confugiſſent, eorum agrum vaſtavit. At Servilio alteri conſuli, præpropere ac temere cum hoſtibus congreſſo, res valde præter exſpectationem ſucceſſit, quia Volſci valde ſtrenue ei reſtiterunt. Itaque coactus eſt, multis & fortibus viris amiſſis, cum hoſtibus amplius non congredi: ſed in caſtris ſe continere, & velitationibus ac levibus ferentariorum præliis bellum trahere ſtatuit. At L. Æmilius, contra Hetruſcos miſſus, exercitum Vejentium ante ipſam urbem nactus, & cum ipſis multas auxiliares copias ab ejuſdem gentis populis miſſas, nihil amplius cunctatus, rem eſt aggreſſus: uniusque diei ſpatio, ex quo caſtra metatus fuerat, intermiſſo, copias in prælium eduxit, Vejentibus audaciſſime manus conſerentibus. Quum autem æquo marte certaretur, equitatum in dextrum hoſtium cornu immiſit. quo pertur-

Τῷ δὲ κατόπιν ἔτει Λευκίῳ τε Αἰμιλίῳ καὶ Γαΐῳ Σερ- 574
γιλίῳ τὴν ὑπατείαν παρειληφότων, ἀπήγγελη Ρωμαίοις ὅτι
Οὐολῦσκοι καὶ [b] Αἰκανοὶ συνθήκας πεποίηνται, στρατιὰς κατ'
αὐτῶν ἅμα ἐξάγειν καὶ διὰ μαχῆς εἰς τὴν χώραν [c] ἐμβα-
λεῖσι καὶ ἤδη τὸ λεγόμενον. θᾶττον γὰρ ἢ προσεδό-
κα τις, ἀμφότεροι τὰς δυνάμεις ἔχοντες, ἐδήουν τὴν χτ'
σφᾶς ἕκαστοι χώραν, ὡς οὐκ ἰκανῶν ἐσομένων Ρωμαίων τῷ
τε Τυῤῥηνικῷ πολέμῳ ἀντέχειν, καὶ σφᾶς ἐπιόντας δέξα-
σθαι. καὶ ἕτεροι αὖθις ἥκοντες, [d] ἐκπολεμεῖσθαι πρὸς αὐτοὺς
Τυῤῥηνίαν ἀπήγγελλον ὅλην, καὶ παρεσκευᾶσθαι Οὐϊεντα-
νοῖς κοινὴν ἐπιστέλλειν συμμαχίαν. κατέφυγον γὰρ ὡς αὐ-
τούς· οἱ δυνατοὶ ὄντες ἐξελεῖν δι' ἑαυτῶν τὸ φρούριον Οὐϊεν-
τανοί, συγγενείας τε ὑπομιμνήσκοντες καὶ φιλίας, καὶ ὅσους
μεθ' αὑτῶν ἤραντο πολέμους διεξιόντες· ἀντὶ πάντων δὲ τού-
των ἀξιοῦντες συνάραι σφίσι τὴν χτ' Ρωμαίων πολέμου,
ὡς σφῶν τε προκαθημένων Τυῤῥηνίας ὅλης, καὶ τὸ πόλεμον
ἀναχωρεύοντων ἐπὶ Ῥώμης ῥέοντα [e] πᾶσι κοινὸν ἁπάντων τῶν
ὁμοεθνῶν. καὶ οἱ Τυῤῥηνοὶ πειαθέντες, ὑπέσχοντο πέμψειν αὐ-
τοῖς ὅσον οὐκ ἐξίσην συμμαχίαν. ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα,
ἐψηφίσατο τριοσὰς ἐκπέμψειν στρατιάς. καὶ γενομένων ἐν
τάχει τῶν καταλόγων, Λεύκιος μὲν Αἰμίλιος ἐπὶ Τυῤῥηνοὺς
ἐπέμφθη· στρατηγὸς δὲ αὖτος ἐξόδου Καίσων Φάβιος ὁ
νεωστὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθεμένος, δεηθεὶς τῆς βουλῆς ἐπιτρέψαι
αὖτῳ τοῖς ἐν Κρεμέρᾳ συγγενέσιν, ὡς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ
φρουρήσοντας ὃ χωρίον ἐξήλασε, σωθεῖναί τε καὶ τῶν αὐτῶν ἀγῶ-
νων μετέχειν· καὶ ἐξῆλθε σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ἐξουσίᾳ κο-
σμηθεὶς ἀνθυπάτῳ. Γαΐος δὲ Σερβίλιος ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων,
ἐπὶ Οὐολῦσκους ἐστράτευσε· Σερβίος δὲ Φούριος ἀνθύπατος,
ἐπὶ τὸ Αἰκανῶν ἔθνος. ἑκάτερος δ' αὐτῶν δύο μὲν τάγματα
Ρωμαίων εἵποντο, Λατίνων [g] τε καὶ Ερνίκων, καὶ τῶν ἄλλων συμ-
μάχων οὐκ ἐλάττω τῆς Ρωμαϊκῆς δυνάμεως. τῷ μὲν οὖν ἀνθυ-
πάτῳ Σερβίῳ χτ' νῦν ὁ πόλεμος ἐχώρησε, καὶ σὺν τάχει μιᾷ
γὰρ ἐτράπετο τοὺς Αἰκανοὺς μάχῃ, καὶ ταύτῃ δίκα πόνου, τῇ
προθύμῳ τοὺς πολεμίους ἐκπλήξας ἐφόδῳ· καὶ ὃ λοιπὸν ἐ-
δῄου τὴν γῆν αὐτῶν καταπεφευγότων εἰς τὰ ἐρύματα. Σερβι-
λίῳ δὲ θατέρῳ τῶν ὑπάτων, ὑπὸ ἀσυθίας τε καὶ αὐθαδείας
ἐπὶ τὰ ἀγῶνα χωρήσαντι, πολὺ τὸ προσὸν γνώμην ἀπέβλησε,
καὶ λεπρῶς πάνυ τῶν Οὐολύσκων ἀντιταξαμένων. ὥστε ἀναγκά-
σθη, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀπολέσας, μηκέτι χωρεῖν
ὁμόσε τοῖς πολεμίοις· ἀλλ' ἐν τοῖς χάραξι ὑπομένων, ἀκρο-
βολισμοῖς καὶ φιλῶν συμπλοκαῖς διαφέρειν ἔγνω τὸν πό-
λεμον. Λεύκιος δὲ Αἰμίλιος ὁ πεμφθεὶς [h] ἐπὶ Τυῤῥηνίας, 575
εὑρὼν ἐξεστρατευμένους πρὸ τῆς πόλεως τοὺς Οὐϊεντα-
νοὺς, καὶ σὺν αὐτοῖς πολὺ τὸ προσὸν τῶν ὁμοεθνῶν ἐπικυ-
ρικὸν, οὐδὲν ἔτι μελλήσας ἔργου εἴχετο· ἡμέραν δὲ, ἀφ' ἧς
τὸν χάρακα ἔθετο, διαλιπὼν, ἐξῆγε τὰς δυνάμεις εἰς
μάχην, θρασέως πάνυ τῶν Οὐϊενταινῶν ὁμόσε χωρούν-
των. ἰσορρόπου δὲ τοῦ ἀγῶνος γινομένου, τοὺς ἱππεῖς
ἀναλαβὼν, ἐπῆγε τοῖς πολεμίοις κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας. καὶ
ἐπειδὴ

a Σεργίῳ (& hîc loci & infra) mendoſe in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Σιρουΐλιος legiſſe videntur *Lapus* & *Gelenius*. quo modo legendum eſſe ex *Livio* & *Caſſiodoro* & *Fragmentis Capitolinis* evincit *Sigonius*. *b* Perperam in *Ed. Steph.* Λοδηνοί. *c* Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte ἐμπεσέισθαι in *Ed. Steph.* *d* Ex ſequentibus *Dionyſii* verbis ἐκπολεμεῖσθαι legendum eſſe contendit *Portus*. *e* Ἀδωίασι *Vat.* *f* Rectius in *Cod. Vat.* κατὰ πάντων, *à Roma contra totam Etruſcam gentem manans*. atque hoc etiam *Sylburgio* placuiſſe video. Vulgatam lectionem ſanam eſſe exiſtimat *Portus*. *g* Δὶ pro τι malit *Sylb.* *h* Ut hîc ἐπὶ Τυῤῥηνίας habemus, & paullo ante ἐπὶ Τυῤῥηνοὺς v. 21. ita & ſupra p. 536. v. 24. *Sylb.*

a In

ἐπειδὴ τοῦτο διεσάλθυσεν, ὅτι θάτερον ἐχώρει, ὅπου μὲν ἱππάσιμον εἴη χωρίον, ἀπὸ τ ἵππων μαχόμενος· ὅπου δ' οὐκ, [a] ἀποκαθαίνων τε καὶ πεζὸς ἀγωνιζόμενος. πονούντων δὲ τ κεράτων ἀμφοτέρων, οὐδ' οἱ κατὰ μέσον ἔτι ἀντεῖχον, ἀλλ' ἐξεώσθησαν ὑπὸ τ πεζῶν. καὶ μετὰ τοῦτο πάντες ἔφυγον ὅτι τὸν χάρακα. ὁ δὲ Αἰμίλιος ἠκολούθει [b] τοῖς φεύγουσι, συντεταγμένην τινὰ δύναμιν ἔχων, καὶ πολλοὺς διέφθειρε. γενόμενος δὲ πλησίον τοῦ χάρακος, καὶ προσβαλὼν ἐκ διαδοχῆς, ἐκείνην τε παρέμεινε τ ἡμέραν, καὶ τ ὑπερῆς νύκτα. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ κόπῳ τε καὶ τραύμασι τ πολεμίων καὶ ἀγρυπνίᾳ ἀπειρηκότων, ἐγκρατὴς γίνεται τοῦ χάρακος. οἱ δὲ Τυρρηνοί, ὡς εἶδον ὑπερβαίνοντας ἤδη τοὺς Ρωμαίους τοῖς προτειχίσμασιν, ἐκλιπόντες τὸ στρατόπεδον, [c] ἔφυγον, οἱ μὲν εἰς τ πόλιν, οἱ δὲ εἰς τὰ πλησίον ὄρη. ἐμεινε μὲν οὖν τ ἡμέραν ἐκείνην ἐν τῷ χάρακι τ πολεμίων ἔμεινεν ὁ ὕπατος· τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ [d] στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις ἐκπρεπεστάταις δωρεαῖς, πάντα τὰ ἑαλωκότα καὶ ἐγκαταλειφθέντα ἐν τῷ χάρακι ὑποζύγιά τε καὶ ἀνδράποδα, καὶ σκηνὰς πολλῶν ἀγαθῶν γεμούσας, τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο. καὶ ἐγένετο ἐν πολλῇ εὐπορίᾳ ὅ τ Ρωμαίων στράτευμα, ὡς ἐξ ὑδεμιᾶς ἑτέρας πώποτε μάχης. ἀβροδίαιτον [e] γὰρ δὴ καὶ πολυτελὲς ὅ τ Τυρρηνῶν ἔθνος ἦν, οἵκοι τε καὶ στρατοπέδῳ, [f] ὑπεραγόμενον ἔξω τ ἀναγκαίων πλοῦτόν τε καὶ τέχνης ἔργα παντοῖα πρὸς ἡδονὰς μεμηχανημένα καὶ τετυφάς.

Ταῖς δὲ ἑξῆς ἡμέραις ἀπειρηκότες ἤδη τοῖς κακοῖς οἱ Οὐϊεντανοί, τοὺς πρεσβυτάτους τ πολιτῶν ἱκετηρίας φέροντας ἀπέστειλαν ὡς τ ὕπατον, ὑπὲρ τ εἰρήνης διαλεξομένους. καὶ οἱ ἄνδρες ὀλοφυρόμενοί τε καὶ ἀντιβολοῦντες, καὶ τἆλλα ὅσα ἐπαγωγὰ ἐς ἔλεον, μετὰ πολλῶν δακρύων διεξιόντες, πείθουσι τ ὕπατον ὀπίσω μὲν τοὺς πρεσβυτὰς εἰς Ρώμην τοὺς ὑπὲρ τ καταλύσεως τοῦ πολέμου [g] ἀποστεῖλαι πρὸς τ βουλὴν διαλεξομένους· ἕως δ' ἂν οἱ πρέσβεις ἀφίκωνται φέροντες τὰς ἀποκρίσεις, μηδὲν αὐτῶν κακουργεῖν τ χώραν. ἵνα δὲ αὐτοῖς ἐγγένηται ταῦτα ποιεῖν, σῖτόν τε ὡμολόγησε τῇ Ρωμαίων στρατιᾷ [h] δίμηνον παρέξειν, καὶ χρήματα εἰς ὀψωνιασμὸν ἐξ μηνῶν, ὡς ὁ στρατὸς ἔταξε. καὶ ὁ μὲν ὕπατος λαβὼν τὰ κομαθέντα, [i] καὶ διδοὺς τῇ στρατιᾷ, πιεῖν τὰς πρὸς αὐτοὺς ἀνοχάς. ἡ δὲ βουλὴ τ πρεσβείας ἀκούσασα, καὶ τὰ τοῦ ὑπάτου γράμματα δεξαμένη πολλὴν ποιουμένου παράκλησιν, καὶ περαινῆντος ὡς τάχιστα [k] καταθέσθαι τ πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς πόλεμον, δόγμα ἐξήνεγκε διδόναι τ εἰρήνην, ὡς ἠτοῦντο οἱ πολέμιοι· ἐφ' οἷς δὲ δικαίοις αὐτὴ γένηται, τ ὕπατον καταστήσασθαι Λεύκιον Αἰμίλιον, ὡς ἂν αὐτῷ φανῇ κράτιστα ἔχειν. ταῦτα, λαβὼν τὰς ἀποκρίσεις ὁ ὕπατος αὖθις πρὸς τοὺς Οὐϊεντανούς, ἐπιεικεστέραν μᾶλλον ἢ συμφορωτέραν τοῖς κεκρατηκόσι ποιησάμενος εἰρήνην, ὅτε χώραν αὐτῶν ἀπολεμόμενος, ὅτε χρημάτων ἄλλων ἐπιθεὶς ζημίαν, ὅτε ὁμήρων δόσει τὸ πιστὸν ἐν τοῖς συγκειμένοις βεβαιωσάμενος. τοῦτο αὐτῷ μέγαν ἤνεγκε φθόνον,

bato in alterum contendit, & ex equo pugnabat ubi loci natura id patiebatur: ubi vero non ferebat, desiliens equo pugnam pedestrem committebat. Laborante autem utroque cornu, ne media quidem acies amplius hosti potuit resistere; sed à peditatu loco est pulsa. ac mox omnes in castra fugerunt. Æmilius vero fugientes insequebatur, instructa acie; multosque interfecit. Quum autem ad castra accessisset, instituta eorum per vices oppugnatione, totum illum diem & noctem sequentem ibi mansit. Postero die, hostibus labore & vulneribus atque vigiliis defatigatis, castris potitur. Hetrusci enim, ubi viderunt vallum jam à Romanis transcendi, desertis castris, partim in urbem partim in proximos montes fugerunt. Eo igitur die consul in hostium castris mansit. Postridie vero, * eos qui egregiam operam in præliis navarant, coronis donisque splendidissimis donavit, omniaque jumenta & mancipia in castris relicta, & tentoria multis bonis referta militibus in prædam concessit: atque exercitus Romanus tunc *tantis* divitiis, quantis nunquam alias in ullo prælio est ditatus. nam gens Hetrusca vitæ genus delicatum ac sumptuosum & domi & militiæ degere consueverat: quippe quæ præter res necessarias, luxus etiam & artificii variam supellectilem, ad voluptates & delicias elaboratam, circumferret.

Per. Jul. 4238. *Ante Chr.* 476. *Olymp.* 73. 4. *V. C. Cat.* 276. *Var.* 278.

¶ Sequentibus diebus Vejentes, jam fracti malis, civium maximos quosque natu ad consulem more supplicum ornatos legarunt, ut cum eo de pace agerent. Hi lugentes, & suppliciter orantes, & alia, quæcunque vim conciliandæ misericordiæ habent, cum multis lacrymis commemorantes, impetrarunt à consule, ut sibi liceret legatos Romam ad senatum de pace acturos mittere: interim vero, dum legati responsum referrent, ab omni maleficio & agri sui vastatione *milites* abstinerent. Quæ ut sibi concederentur, frumentum duorum mensium, & stipendium sex mensium, prout victor imperarat, se Romano exercitui daturos sunt polliciti. Consul, iis allatis & acceptis & inter milites divisis, inducias cum illis fecit. Senatus vero, audita legatione, & acceptis à consule literis, multum rogante & suadente, ut quam celerrime bellum, quod gerebatur cum Hetruscis, deponeretur, hostibus pacem, quam petebant, dare decrevit: sed quibus conditionibus hæc fieret, L. Æmilium consulem, prout ei optimum esset visum, statuere jussit. Consul hoc responso accepto, fœdus cum Vejentibus fecit, data illis pace, in qua majorem rationem lenitatis quam utilitatis populi victoris habuit, quod nec partem agri illis ademisset, nec ullam aliam pecuniarum mulctam irrogasset, nec acceptis obsidibus fidem pactorum confirmasset. Hoc ei magnam conciliavit invidiam, effecitque

XVII.

a In *Cod. Vat.* ἵππου ἀποκαθαίρων. b Τοῖς φυγοῦσι *Vat.* c Ἔφυγον *Vat.* d Ego etiamsi coronas minime fuisse datas putem, non tamen esse mendose scriptum στεφανώσας credo. hoc enim significare voluit *Dionysius*, *eum coronarum loco donis excellentissimis illos ornavisse*. Quidni vero sicut κόσμον alicubi κοσμῶν exponitur, ita στεφανώσας *Dionysio* pro κοσμήσας dicere licuerit? *Steph.* Schediasm. l. 5. Sched. 29. e Γὰρ ἤδη καὶ *Vat.* f Vel cum *Gelenio* legendum ἐξεναγόμενον, vel cum *Lapo* ἐπαγόμενον *secum ducens*, ut infra alicubi ὀλίγους ἐπαγόμενος πολίτας ἐπὶ τὰ ἱερά. *Sylb.* Ὑπεραγόμενον in activa significatione potius quam ἐξεναγόμενον malit *Steph.* qui cæteris ἐπαγόμενον præfert. g Verbum ἀποστεῖλαι rectius collocabimus vel ante τὰς ὑπὲρ, vel in fine membri post διαλεξομένους. *Sylb.* h Δίμηνον *Vat.* i Καὶ ἀγαθὰς *Vat.* k In *Cod. Vat.* præpositio κατὰ addita est manu recenti. * Sic & *Gelenius* interpretatur. Sed fortasse quum dicit, στεφανώσας τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις ἐκπρεπεστάταις δωρεαῖς, intelligit, *quum illos, coronarum loco, donis splendidissimis ornasset*. ita ut inter dona illa coronas etiam fuisse minime necesse sit.

a Γνώμης

que ut gratia *ac honore debito* ob rem feliciter geſtam à ſenatu fraudaretur. Ei enim triumphum petenti cives adverſati ſunt, objicientes arrogantiam, quod leges fœderis non de communi ſententia *victis* impoſuiſſet. Sed ne eam rem iniquo animo ferret, neve id in ſuam contumeliam factum putaret, decreverunt ut copias in Volſcos duceret, ut collegæ auxilium ferret, ſi poſſet, illo bello feliciter confecto, (erat enim vir admodum fortis) indignationem ob priora peccata meritam abolere. At ille, hanc ignominiam iniquo animo ferens, apud populum vehementer in patres eſt invectus, qui bello Hetruſco finem impoſitum moleſte ferrent. Hoc autem multos inſidioſe & in contemptionem pauperum facere dicebat, ne bellis externis liberati agros promiſſos repoſcerent, toties jam eorum fallaciis decepti. Quum autem, ira impotenti actus, his & multis hujuſmodi probris patricios aſperſiſſet, dimiſit exercitum qui ſecum ad militiam venerat, & Furii proconſ. copias, quæ in Æquis erant, accerſitas, domum ſuam dimiſit: quo facto tribunis magnam ſenatus in concionibus accuſandi, & diſſidia inter pauperes & divites libere ſerendi materiem præbuit.

Per. Jul. 4238. *Ante Chr.* 476. *Olymp.* 73 4. *V. C. Cat.* 276. *Var.* 278.

XVIII. ¶ Anno ſequenti, conſules creati C. Horatius & T. Menenius, ſeptuageſima ſexta olympiade, quâ vicit in ſtadio Scamander Mitylenæus, archonte Athenis Phædone. Hi principio civili tumultu impediti fuerunt quo minus remp. gererent, quia plebs irritata erat, nec quidquam aliud quod ad remp. pertineret fieri ſinebat, priuſquam ager publicus divideretur: ſed tandem poſtea illi, qui motus ciebant & tumultus excitabant, neceſſitati ceſſerunt, & ſponte ad militiam ſunt profecti. Nam Hetruſcorum undecim populi pacis expertes, habito communi totius gentis concilio, Vejentes accuſabant quod non de communi ſententia pacem cum pop. Rom. feciſſent, & alterutrum eos facere poſtulabant, vel fœdus cum Romanis ictum frangere, vel cum illis contra ſe bellum gerere. At Vejentes pacis neceſſitatem excuſabant, remque in publicum proponebant, ut concilium diſpiceret & conſultaret quonam modo pacem honeſte poſſent frangere. Tunc quidam ſubjiciens, monuit *poſſe eos hoc facere*, ſi de Cremera caſtello contra ſe communito, & de præſidio ex eo non abducto quererentur. *ſuaſit* igitur ut verbis orarent illos ut caſtellum relinquerent, quod niſi ipſis perſuaſiſſent, caſtellum obſiderent, atque inde bellum auſpicarentur. Quum autem omnes de communi ſententia hoc decreviſſent, ex concilio diſceſſerunt, nec multo poſt Vejentes miſſa legatione ad Fabios, caſtellum ab illis repoſcebant, & tota Hetruria in armis erat. Hæc ubi ex ipſorum Fabiorum literis Romani cognoverunt, decreverunt ut ambo conſl. ad bellum proficiscerentur. Ad Cremeram igitur caſtellum Fabii profecti, ſuperiore loco ſtatuerunt, & ſubjecto campo, ſuis ipſi copiis inſidebant. Vejentes autem, ubi primum Romanos conſpexerunt, ſuos ipſi copias ex caſtris educunt, & ad pugnam inſtruunt. Quum autem Fabii ſignum dedissent, ſuos ipſi ordines ſtatim ſolvunt, & in hoſtes impetum faciunt. Quum autem Vejentes ſuſtinere non poſſent, ſed terga dedissent, Fabii ſecuti, multos interficiunt, & ad caſtra uſque fugientes perſequuntur. Poſtea vero quam ad caſtra pervenerunt, ea quoque diripiunt, & ſpolia ex omnibus hoſtibus detrahunt. Poſtridie autem, quum ad caſtra Vejentium rediſſent

τὸν τε ἀπὸ Τυῤῥηνίας ἐπαγόμδνοι σφίσι, καὶ τὸν ἔτι περὶς Οὐολύσκυς συνεῳτα. Ὁ μὲν οὖν, [a] ἔχων δύο τάγματα, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων συμμάχων τὰς ἱκανὰς, ἐξήγαγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Οὐολύσκους. Μενήνιος δὲ τοσαύτην στρατιὰν ἑτέραν ἄγων ἐπὶ Τυῤῥηνὺς, ἔμελλε ποιεῖσθαι τὴν ἔξοδον. προδιασκαζομένῳ δὲ αὐτῷ τὸ τέῤῥονλος τὸ χεμῶνος, ἔφθη ὁ σὺν Κρεμέρᾳ φρούριον ἑλὼν ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ ὁ Φαβίων [b] γένος ἀπολόμδνον. περὶ δὲ τὴν καλαχύσιν τὰς ἀνδρας συμφορᾶς [c] διττὸς φέρε) ὁ λόγος, ὁ μὲν, ἧττον πιθανὸς, ὁ δὲ, μᾶλλον τῆς ἀληθείας ἀπόμδνος. ἧπερ ἀκήκοα δὲ αὐτὸς ἀμφοτέρως, ὡς παρέλαβον.

Τινὲς μέν φασιν ὅτι θυσίας ἐνιςάσης πατρίου, ἣν ἔδει ὁ Φαβίων ἐπιτελέσαι γένος, οἱ μὲν ἄνδρες ἐξῆλθον ὀλίγοις ἑπομένοις πελάταις, ἐπὶ τὰ ἱερά, καὶ προήεσαν ὅτε διερευνώμδνοι τὰς ὁδὸς, ὅτε [d] ὑπὸ σημείαις τεταγμένοι καὶ λόχοις, ῥᾳθύμως [e] τε καὶ ἀφυλάκτως, ὡς ἐν εἰρήνῃ τε καὶ διὰ φιλίας γῆς πορευόμδνοι. Οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ προσγενόμδνοι αὐτῶν τῇ ἔξοδον, ἐλόχησαν τῆς ὁδὸς χωρίον μέρει τῆς φαλάγγος· τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν συντεταγμένην ἔχοντες, ὄπισθεν ἠκολούθησαν. ὡς δὲ ἐπλησίασαν οἱ Φάβιοι τοῖς ἐνέδραις, ἐξαναστάντες τοῦ λόχου οἱ Τυῤῥηνοὶ, [f] προσέπεσον αὐτοῖς, οἱ μὲν κατὰ μέτωπον, οἱ δὲ ἐκ τῶν πλαγίων. καὶ μετ' ὀλίγον ἡ τῶν ἄλλων Τυῤῥηνῶν δύναμις προσέβαλεν ἐκ τῶν κατόπιν· καὶ προεξάντες αὐτοῖς πανταχόθεν, οἱ μὲν σφενδόναις, οἱ δὲ τόξοις, οἱ δὲ σαυνίοις τε καὶ λόγχαις ἐφασιαζόμδνοι, τῷ πλήθει τῶν βελῶν ἅπαντας κατειργάσαντο. Οὗτος μὲν οὖν ἧττον ἔμοιγε πιθανὸς φαίνε) 578 ται) λόγος. οὔτε γὰρ εἰκὸς ἀπὸ στρατοπέδου θυσίας ἕνεκα τοὺς ὑπὸ ταῖς σημείαις τοσούτους ἄνδρας εἰς τὴν πόλιν ἀναστρέφειν ἀνὰ ψηφίσματος βουλῆς, δυναμένων τῶν ἱερουργιῶν καὶ δι' ἑτέρων ἐπιτελεσθῆναι τῶν μετεχόντων μὲν τοῦ αὐτοῦ γένους, προβεβηκότων δὲ τῇ ἡλικίᾳ· οὔτε εἰ πάντες ἀπεληλύθεσαν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ μηδεμία μοῖρα τοῦ Φαβίων γένους ἐν τοῖς ἐφεστίοις ὑπελείπετο, πάντας εἰκὸς ἦν τοὺς καλέσαντας ὃ φρούριον, ἐκλιπεῖν αὐτῶν τὴν φυλακήν. ἤρκουν γὰρ ἂν καὶ τρεῖς καὶ τέτταρες ἀφικόμενοι συνιλέσαι περὶ τοῦ γένους ὅλου τὰ ἱερά. διὰ μὲν δὴ ταύτας τὰς αἰτίας οὐκ ἔδοξέ μοι πιστὸς εἶναι) [h] ὅδε" ὁ λόγος.

Ὁ δὲ ἕτερος, ὃν ἀληθέστερον εἶναι) νομίζω, περί τε τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ φρουρίου, τοιόσδέ τις ἐστίν. ἐξιόντων ἐπὶ τὰς προνομὰς τῶν ἀνδρῶν πολλάκις, καὶ διὰ τὸ κερδαίνεσθαι ἐν τοῖς [i] πείραις συνεχῶς προσωτέρω προχωροῦντων, οἱ Τυῤῥηνοὶ παρεσκευασμένοι στρατιὰν συχνὴν, ἐν τοῖς ἔγγιστα χωρίοις λαθόντες τὸν πολεμίους, κατεστρατοπέδευσε. ἔπειτα ἀποστέλλοντες ἐκ τῶν χωρίων ποίμνας τε καὶ βουκόλια, καὶ φορβάδων ἀγέλας ἵππων ἐπὶ νομὴν [k] τῷ λόγῳ, πρόσκαλοῦντο τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ζῶντα. οἱ δὲ ἐξιόντες τούς τε ἀνθρώπους συνήρπαζον, καὶ τὰ βοσκήματα περιήλαυνον. τοῦτο συνεχῶς οἱ Τυῤῥηνοὶ ποιοῦντες, καὶ προαγόμδνοι τοὺς πολεμίους

scerentur: tum ad hoc *novum* Hetruscum, quod sibi inferebatur; tum ad illud, quod jam cum Volscis gerebatur. Horatius igitur cum duabus legionibus, & satis firmis aliorum sociorum auxiliis, contra Volscos profectus est. At Menenius cum pari copiarum numero in Hetruscos erat iturus: sed dum se parat, & tempus terit, interim præsidium, quod Cremeræ erat, ab hostibus celeriter est expugnatum, & Fabia gens deleta. De illorum autem clade duplex est opinio, una quidem minus probabilis; altera, quæ ad veritatem propius accedit. utramque tamen, ita ut accepi, afferam.

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 477. Olymp. 76 1/2. V. C. Cat. 277. Var. 279.

Fabii deleti; Cremera capta.

XIX. ¶ Quidam dicunt, instante patrio sacrificio, quod à gente Fabia faciendum erat, eos cum paucis clientibus ad sacra exiisse, & eo iviſse nec itineribus ante exploratis, nec sub signis acie instructa, sed segniter & incaute, ut pacis tempore & per amicum agrum iter facientes. Hetruscos vero, quum eorum profectionem præsensissent, cum parte copiarum in via *ipsis* insidias struxisse, cum reliqua vero parte instructa non multo post sequutos. Quum autem Fabii ad insidias accessissent, tunc Hetruscos ex insidiis surrexisse, & in eos impetum fecisse, alios à fronte, alios à lateribus. & paullo post reliquas Hetruscorum copias à tergo adactas fuisse; eosque undique circumventos, partim fundis, partim sagittis, partim jaculis & lanceis ab hostibus ad eos collineantibus petitos, telorum multitudine omnes ab illis confixos atque obrutos fuisse. Atque hæc quidem opinio minus probabilis mihi videtur. neque enim verisimile est sacrificii caussa tot viros, qui sub signis erant, sine S C. in urbem ex castris redire ausos fuisse: præsertim quum ea sacra per alios gentiles ætate jam provectiores peragi possent. Quamvis autem omnes ex urbe abiissent, nec ulla gentis Fabiæ portio domi relicta fuisset; tamen non est verisimile, omnes, qui illud castellum tenebant, ejus custodiam deseruisse. Satis enim fuisset, si tres quatuorve eo profecti pro tota gente sacra fecissent. Ob hasce igitur caussas hæc opinio parum probabilis mihi videtur.

XX. ¶ Altera vero, quam ad veritatem propius accedere puto, de illorum virorum internecione, & de illius castelli oppugnatione, hæc est. Quum illi sæpius prædatum exirent, & cohortes successibus secundis invitatæ continenter procederent ulterius; Hetrusci, parato ingenti exercitu, clam hostibus in proximis locis castra posuerunt: deinde ex castellis greges ovium & armenta boum & equorum ad pascua simulate emittentes, hoc modo ad prædam viros allectabant. Illi vero egressi pastores comprehendebant, & pecus abigebant. Quod quum sæpius Hetrusci facerent, & hostes semper longius à castris retraherent,

[a] In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἄγων. Sed, cum sequatur ἐξήγαγε, aptius visum est ἔχων: præsertim cum id *Lapi* etiam versio agnoscat, *duas habens legiones Horatius. Sylb.* [b] Γενόμενον ἀπολόμδνον in *Vat.* & *Lapi Cod.* [c] Διττὸς φερέτω λόγος *Vat.* [d] Ὑπὸ σημείας *Vat.* [e] Δὲ pro τε in *Cod. Vat.* quod etiam maluit *Sylb.* [f] Προσπίπτουσιν αὐτοῖς *Vat.* [g] Στρατοπεδευόμδνοι *Vat.* atque ita (ut puto) in *Lapi Cod.* nam vertit, *pilis & lanceis in eos intenti.* Hanc etiam lectionem alteri præferunt *Sylb.* & *Portus.* [h] Non agnoscit *Vat.* [i] Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* ἀπειράκις in *Ed. Steph.* quam sequutus est *Gelenius* in sua versione. [k] Τῷ λόγῳ in *Ed. Steph.* conjungitur cum sequentibus: ut *Gelenius* etiam verterat, *illectabant eo modo.* Sed rectius ad præcedentia refertur, sicut *Lapus* vertit, *propellentes pastum simulate.* perinde ac si dixisset auctor 3 τῷ λόγῳ μὲν ἐπὶ νομὴν ἀποστέλλοντες, τῷ ἔργῳ δὲ ζωντὰς αὐτοὺς τῆς ἀφιλείας ἀλισκόμενους. Idem loquendi genus usurpatum etiam p. 552. v. 42. *Sylb.* Τούτῳ τῷ λόγῳ. *Portus.*

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 ¼. V.C. Cal. 277. Var. 279.

traherent, ubi eorum mentem perverterunt, ita ut illi quid ſibi tutum eſſet amplius non proſpicerent, continua præda iis ineſcatis, noctu in locis opportunis inſidias collocarunt, & alii ſpeculas campis imminentes occuparunt. Poſtridie vero, præmiſſis paucis quibuſdam militibus armatis, quaſi ad paſtorum præſidium, multos greges ex caſtellis emiſerunt. Quum autem nunciatum fuiſſet Fabiis, eos ſuperatis proximis collibus exiguo temporis ſpatio campum vario pecoris genere plenum inventuros, idque non ſatis valida manu cuſtoditum, prodierunt è caſtello, præſidio, quantum ſatis eſſet, ibi relicto: & itinere propere & alacriter confecto, acie inſtructa ex improviſo in conſpectum cuſtodum pecoris venerunt. illi vero, non exſpectato eorum impetu, fugerunt. At Fabii, quaſi jam eſſent in tuto, & paſtores comprehendebant, & pecus abigebant. Interea vero Hetruſci, in multis locis ex inſidiis ſurgentes, undique in eos impetum faciunt. & quum plerique Rom. eſſent diſperſi, nec ſibi invicem poſſent ſuccurrere, ibi interierunt. At quotquot eorum conglobati erant, quum magna animi contentione conarentur locum tutum occupare, & ad montes properarent, in alias inſidias inciderunt, in ſylvis & ſaltibus ſubſidentes. Ibi, acri pugna commiſſa, magna utrinque cædes facta. Tamen & hos qui cum ipſis congreſſi erant repulerunt, &, tota acie cadaveribus repleta, curſu in collem non facilem expugnatu evaſerunt, ubi ſequentem noctem ſine commeatibus egerunt.

XXI. ¶ Poſtero die quum ii qui caſtelli præſidio relicti fuerant, ſuorum cladem cognoviſſent, & majorem exercitus partem in rapinis ac præda cæſam, præſtantiſſimam vero in monte obſideri, in loco deſerto concluſam, &, niſi mature illis ſubveniretur, fore ut victus inopia cito expugnarentur, exierunt magna feſtinatione, perpaucis ad caſtelli præſidium relictis. Hos Hetruſci, priuſquam ſe cum aliis conjungerent, ex caſtellis decurrentes circumdederunt, eoſque, poſt multa fortia facinora ab ipſis edita, ad unum omnes tandem interfecerunt. Nec multo poſt illi etiam qui tumulum occuparant, quum fame & ſiti premerentur, cum hoſtibus confligere decreverunt, paucique in multos facta impreſſione à mane ad noctem uſque pugnarunt; tantamque hoſtium ediderunt ſtragem, ut cadaverum acervi multis in locis fuſi illis impedimento eſſent quo minus pugnarent. Hetruſci vero amiſſa amplius tertia exercitus parte, & reliquis timentes, pugna ad exiguum tempus intermiſſa, atque ſigno receptui dato, caduceatores ad illos miſerunt, fidem publicam tutumque tranſitum ipſis pollicentes, ſi arma deponerent & caſtello decederent. quas conditiones quum illi non admitterent, ſed fortiter mori mallent, inſtaurato prælio, per vices eos aggreſſi ſunt, non amplius ſtataria

ἀεὶ σφετέρου ὃ χάραξος, ἐπειδὴ διέφθειρεν αὐτῶν ὃ σφετερισικὸν τῦ ἀσφαλῦς, ταῖς συνεχέσιν ὠφελείαις δελεάσαντες, ἐγκαθίζουσι λόχους ἐν τοῖς ὀπισθίοις τῶν χωρίων νύκτωρ, ὑ ἕτεροι τὰς ὑπερδεξίους τῶν πεδίων καταλαμβάνουσι σκοπάς. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ σφετέμψαντες ὀλίγους τινὰς ἐπὶ ὅπλοις, ὡς δὴ φυλακῆς ἕνεκα τῶν νομέων, ἀφῆκαν ἐκ τῶν φρυρίων πολλὰς ἀγέλας. ὡς δὲ ἀπηγγέλη τοῖς Φαβίοις ὅτι τὺς πλησίον ὑπερβαλόντες λόφους ἐν ὀλίγῳ δὴ τινι χρόνῳ μετὸν εὑρήσουσι τὸ πεδίον παντοίων βοσκημάτων, ὑ τὺς φυλάττουσαν αὐτὰ χεῖρα ὐχ ἱκανὴν, ἐξῆλθον ἐκ τῦ φρυρίου, φυλακὴν τῶν ἀρκέσουσαν ἐν αὐτῷ καταλιπόντες· καὶ ἀθρόους ποιησάντες ὁμῦ καὶ μὴ σφετμήκη τὴν ὁδὸν, ὑπεφαίνοντο τοῖς φύλαξι τῶν βοσκημάτων συντεταγμένοι· καὶ οἱ δεξάμενοι αὐτὺς, ἔφευγον. οἱ δὲ Φάβιοι, ᵃ ὡς ἐν ἀσφαλείᾳ ᵇ δὴ ὄντες, τύς τε νομεῖς συνελάμβανον, ὑ τὰ βοσκήματα σφετήλαυνον. ἐν δὲ τούτῳ οἱ Τυῤῥηνοὶ, ἐκ τῶν ὑπέρας ἀναβάντες τῦ πολλὰ χωρία, προαπέπεμψαν ᶜ αὐτοῖς" παγλαχόθεν. ὑ οἱ μὲν πλείυς τῶν Ρωμαίων ἐσκεδασμένοι, ὑ ᵈ ἀλλήλυς ἀμύνειν ὐχ οἷοί τε ὄντες, ἐνταῦθα ἀπόλλυνται. ὅσοι δ' αὐτῶν συνεφέποντες ἦς, ᵉ προθυμούμενοί τε καταλαβέσθαι χωρίον ἀσφαλὲς, ὑ πρὸς τὸ ὄρη ἀσφύδοντες, εἰς ἕτερον ἐμπίπτουσι λόχον ἐν ὕλαις ὑ νάπαις ὑποκαθήμενον. ὑ γίνε) αὐτῶν μάχη καρτερὰ, ὑ φόνος ἀξ ἑκατέρων πολύς. ἀπεώσαντο δ' ὖν ὑ τύτυς ᶠ ὁμόσε, ὑ πληρώσαντες τὸ ᵍ φάλαγξ νεκρῶν, ἀνέφραμον ὀπὶ λόφον ὑ ῥᾴδιον ἁλῶναι· ἐν ᾧ τ' ὀπῖς νύκτα ἄποσι τ' ἀναγκαίων ἠυλίσαντο. Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες τὸ καταχῦς τὺς σφετέρυς τύχην ʰ οἱ κατέχοντες τὸ φρύριον, ὑ ὅτι τὸ μὲ πλεῖον ἀπόλωλε τ' στρατιᾶς μέρ@ ἐν ταῖς ἁρπαγαῖς, ὃ δὲ κρύπτον ἐν ὄρει πολιορκεῖται ⁱ καλακεκλεισμένον ἐν ἐρήμῳ, ὑ, εἰ μὴ ταχεῖά τις αὐτοῖς ᵏ εἴη βοήθεια, αὐτάγ τ' ἀναγκαίων φθάσουσιν ἐξαιρεθέντες, ἐξῆεσαν κατὰ σπουδὴν, ὀλίγυς πάνυ καταλιπόντες ἐν τῷ χωρίῳ φύλακας. ὑ αὐτὺς οἱ Τυῤῥηνοὶ, πρὶν ἢ συμμίξαι τοῖς ἑτέροις, ὑπεκβαδραμόντες ἐκ τῶν χωρίων, κυκλῦνταί τε, ὑ πολλὰ γενναῖα ἔρα ἀποδειξαμένυς διαφθείρυσιν ἅπαντας σὺν χρόνῳ. μετ' ὀλὺ δὲ ὑ οἱ τὸ λόφον καταλαβόμενοι, λιμῷ τε ὑ δίψῃ πιεζόμενοι, ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις ἔγνωσαν· ὑ συμπεσόντες ˡ ὀλίγοι πολλοῖς, ἕωθεν ἀρξάμενοι μέχρι νυκτὸς ἐμάχοντο· καὶ τοσῦτον ἐποίησαν τ' πολεμίων φόνον, ὥστε τύς σωρύς τ' νεκρῶν ἐμποδὼν αὐτοῖς εἶ) τ' μάχης πολλαχῇ κεχωμένυς. οἱ δὲ Τυῤῥηνοὶ πλεῖον ἢ ὃ τρίτον τ' στρατιᾶς μέρος ἀπολωλεκότες, ὑ φόβῳ τῦ λοιπῦ δείσαντες, μικρὸν ἀναλόντες τὸ ὅπλα διὰ τ' ἀναπαύσεων, ἐπεκηρυκεύοντο πρὸς τύς ἄνδρας, ἄδειαν αὐτοῖς ὑποχύμενοι ὑ δόσθαι, ἐὰν τὸ ὅπλα ἀποθῶνται, καὶ τὸ φρύριον ἐκλίπωσιν. οὐ προσδεξαμένων δὲ τὺς ἀνδρῶν τὰς προκλήσεις, ἀλλὰ τὸν εὐγενῆ θάνατον αἱρεμένων, ἐπέθεσαν αὐτοῖς αὖθις ἐκ διαδοχῆς, συχάδην μὲ ὑ ᵐ ἐκ χερῶν ἤδη

ᵃ Ως ἐν ἀσφαλεῖ *Vat.* ᵇ Non δὴ sed ἤδη legiſſe viſus eſt *Gelen.* ᶜ Deeſt *Vat.* ᵈ Αλλήλοις *Vat.* quod *Sylburgio* placuiſſe video. ᵉ Προθυμούμενοί τι καλαλαβέσθαι *Vat.* quod (ut ſenſus ſit χωρίον τι ἀσφ.) admittendum eſſe cenſuit *Sylb.* ᶠ Poſt ὁμόσε deſideratur participium χωρῦντες (ut p. 555. v. 11.) vel ſimile. ſic certe *Lapus* legiſſe videtur, *repellentes hos obvios Fabii. Sylb.* Fortaſſe pro ὁμόσε reponendum ὁμῶς *tamen*: quod non fuerit abſurdum. *Port.* ᵍ Illud φάλαγξα agnoſcit *Lapi* verſio, atque etiam *Cod. Vat.* Verum φάραγξα *vallem* malit *Sylb.* quod hoc prælium commiſſum erat inter nemoroſum ſaltum & collem. *Portus* tamen μετωπομαχῶς exercitui tribui cenſet, quod loco, in quo ſtabat exercitus, tribuendum erat. ʰ Articulus οἱ omiſſus in *Ed. Steph.* ⁱ Καπεκικλειμμένον ἐρήμῳ *Vat.* ᵏ Εφη *Vat.* ˡ Ολίγοι ποὸς πολλὰς *Vat.* ᵐ Εκ χειρὸς *Vat.*

ἐκέτι μαχόμενοι, [a] πρόσθεν δὲ βάλλοντες ἀθρόοι λόγχας καὶ χερμάσι· καὶ ἰὼν ἐφεπτὸ πρὸς πλήσιος ἡ πληθὺς [b] τῶν βελῶν. οἱ δὲ Ρωμαῖοι συστρεφόμενοι κατὰ λόχους, προσίτεχον αὐτοῖς οὐχ ὑφισταμένοις, καὶ πολλὰς πληγὰς λαμβάνοντες ὑπὸ τῶν πέλας ὑπέμενον. ὡς δὲ τά τε ξίφη πολλοῖς ἄχρηστα ἰὼν, τὰ μὲν ἀπεστομωμένα τὰς ἀκμάς, [c] τὰ δὲ κατεαγότα, καὶ τῶν ἀσπίδων τὰ πέλας ἔτυθεν ἐκκεκομμένα διετέτρητο, ἔξαιμοί τε οἱ πλείους καὶ καλαβελεῖς, καὶ προβλῆτοι τὰ [d] μέλη ἀφ' πληθος τραυμάτων ἦσαν, καταφρονήσαντες αὐτῶν οἱ Τυρρηνοὶ χωροῦσιν ὁμόσε· καὶ οἱ Ρωμαῖοι προσπίπτοντες, ὥσπερ θηρία, δόρατά τε αὐτῶν ἐπιλαμβανόμενοι κατέκλων, καὶ ξίφη σπαπῶντες κατ' τὰς ἀκμὰς ἀπέσπων· [e] καὶ οἱ προεκυλίοντες εἰς τὴν γῆν τὰ σώματα, συνεφύροντο, θυμῷ δὲ πλέον ἢ δυνάμει διαγωνιζόμενοι. ὥστε ἐκέτι συνήεσαν αὐτοῖς εἰς χεῖρας οἱ πολέμιοι, τό τε καρτερικὸν ἐκπλήττόμενοι τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὴν ἀπόνοιαν ἰὼν προσῆλθεσαν κατ' τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ ζῆν [f] οὐ δεδιότες· ἀλλὰ ἀποσφάλλες αὖθις ἔβαλον ἀθρόοι, καὶ ξύλοις καὶ λίθοις, καὶ ὅτῳ ἄλλῳ ἐντύχοιεν. καὶ τελευτῶντες ἐκρατέχωσαν αὐτοὺς τῷ πλήθει τῶν βελῶν. διαφθείρασλες δὲ τοὺς ἄνδρας, ἔθεον ἐπὶ τὸ φρούριον, ἔχονλες τὰς τῶν ἐπιφανεστάτων κεφαλὰς, ὡς ἐξ ἐφόδου τοὺς ἐκεῖ προκληφόμενοι. οὐ μὴν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς κατ' τὴν ἐλπίδα τὸ ἔργον. οἱ γὰρ καλαλειφθέντες ἐν αὐτῷ, ζηλώσαντες τὸ εὐγενὲς τοῦ θανάτου τῶν τε ἑταίρων καὶ [h] συγγενῶν, ἐξῆλθον ὀλίγοι παντάπασιν ὄντες· καὶ πολὺν ἀγωνισάμενοι χρόνον, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἑτέροις ἅπαντες διεφθάρησαν· τὸ δὲ χωρίον οἱ Τυρρηνοὶ ἔρημον παρέλαβον. ἐμοὶ μὲν δὴ ὁ λόγος οὗτος πιστότερος ἐφαίνελο πολὺ τοῦ προτέρου. φέρεται [i] δὲ" ἐν γραφαῖς Ρωμαίων ἀξιοχρέοις ἀμφότεροι.

Τὸ δὲ συναπτόμενον τούτοις ὑπό τινων, ὅτε ἀληθὲς ὂν, ὅτε πλανὸν, οὐκ ἀπρονόητόν μοι δοκεῖ εἶναι· ἀλλ' ἐπεὶ καὶ μυθῶδές τινος πεπλασμένον [k] ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς, ἄξιον μὴ παραλιπεῖν ἀνεξέλεγκτον. λέγουσι γὰρ δή τινες, τῶν ἐξ ἑπτακοσίων Φαβίων ἀπολομένων, ὅτι ἓν μόνον ἐλείφθη τοῦ γένους παιδίον· πρᾶγμα τε μόνον ἀπίθανον, ἀλλὰ καὶ ἀδυνατον εἰσάγοντες. ὅτε γὰρ ἀτέκνους τε καὶ ἀγάμους ἅπαντας [l] εἰ δυνατὸν ἰὼν τοὺς ἐξελθόντας εἰς τὸ φρούριον Φαβίους. ὁ γὰρ ἀρχαῖος αὐτῶν νόμος γαμεῖν τε ἠνάγκαζε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ τὰ γεννώμενα ἅπαντα ἐπάναγκες τρέφειν· ὃν οὐκ ἂν δή πῃ κατέλυσαν οἱ Φάβιοι μόνοι πεφυλαγμένον ἄχρι τῆς ἑαυτῶν ἡλικίας ὑπὸ τῶν πατέρων. εἰ δὲ δὴ καὶ τοῦτο θεῖη τις, ἀλλ' ἐκεῖνό γε οὐκ ἂν ἔτι συγχωρήσαι, τὸ μηδὲ ἀδελφοὺς αὐτοῖς εἶναί τισιν, ἡλικίαν ἔτι παίδων ἔχοντας. μύθοις γὰρ δὴ [l] ῥητοῖς καὶ πλάσμασιν ἔοικε θεατρικοῖς. οἱ δὲ πατέρες αὐτῶν, ὅσοι παῖδας ἔτι ποιεῖν εἶχον ἡλικίαν, τοσαύτης καταλυθείσης τὸ γένος ἐρημίας, οὐκ ἂν [m] ἐκόντες

pugna & cominus pugnantes; ſed omnes eminus lanceis lapidibuſque eos petentes: telorum vero multitudo erat inſtar nivis hybernæ. At Romani milites, in globos condenſati, in eos, ſuum impetum non ſuſtinentes, irruebant; & multa vulnera, à circumſtantibus undique hoſtibus illata, perferebant. Sed quum gladii jam multis nullum afferrent uſum; partim acie hebetati, partim fracti, quumque clypei undique perforati eſſent, & plerique exſangues & telis confoſſi, membriſque præ multitudine vulnerum diſſolutis ſtarent, Hetruſci, iis contemptis, manus cum ipſis conſeruerunt. at Romani, ferarum ritu proruentes, eorum haſtilia prehendebant, eaque perfringebant, gladioſque per ipſas acies prehendentes illis extorquebant: quidam etiam ex ipſa ſtrage ſurgentes ſeſe illis immiſcebant, animis magis quam viribus pugnantes. ita ut hoſtes cum illis amplius congredi non auderent, tum eorum pervicacia territi, tum etiam deſperationem vitæ in quam illi venerant formidantes; ſed iterum eminus omnes conferti, & fuſtibus, & lapidibus, aliiſque telis, quæcunque ſe ipſis obtuliſſent, eos peterent: quare tandem eos telorum multitudine obruerunt. Quibus cæſis curſu ad caſtellum contenderunt, illuſtriſſimorum virorum capita præferentes, ut primo impetu præſidiarios ad deditionem compulſuri. Haud tamen res illis ſucceſſit ut ſperarant. Nam qui in eo fuerant relicti, æmulatione mortis generoſæ ſociorum ſuorumque gentilium accenſi, perexigui numero prodierunt; &, poſt longum certamen, eodem modo qui alii omnes, ad unum interierunt: caſtellum vero deſertum Hetruſci ceperunt. Hæc igitur opinio mihi multo probabilior quam prior videtur. utramque tamen ſcripta Romanorum fide digna memoriæ prodiderunt.

Ant. Chr. 475. Olymp. 76 ½. V. C. 277.

XXII. ¶ Quod vero nonnulli his addunt, quamvis nec verum nec veriſimile, ſed quibuſdam rumoribus à veritate alienis ſit fictum, tamen operæ pretium fuerit hoc diſcutere, nec ſilentio præterire. Nonnulli enim dicunt, CCCVI. Fabiis cæſis, ex tota gente unicum puerum relictum: rem non ſolum incredibilem, ſed etiam quæ fieri non potuit, introducentes. nec enim fieri poterat ut omnes Fabii, qui in illud caſtellum iverant, eſſent ſine liberis & cœlibes. nam priſca eorum lex cogebat eos, qui per ætatem poſſent, uxores ducere; & ut omnes liberos ſuſceptos educarent neceſſe erat: quam legem, diligenter uſque ad ætatem ſuam à majoribus ſervatam, haudquaquam ſoli Fabii contempſiſſent. Sed ſiquis hoc quoque concedat, illud tamen non etiam concedet, ne fratres quidem ullos ætatis adhuc tenellæ illis fuiſſe. Hæc enim fabulis & figmentis theatricis ſunt ſimilia. Patres vero eorum, qui per ætatem adhuc liberos procreare poterant, in tanta ſuæ gentis orbitate, nonne volentes

[a] Legendum vel προσθεν ut infra p. 557. v. 40. [atque etiam in *Cod. Vat.*] vel quod uſitatius eſt πρόμαχον, ut *Lapus* vertit, *eminus jacientes lanceas. Sylb.* [b] Τῶν βιλῶν legit *Portus.* quo modo & *Lapus*, qui vertit, *eratque nivi ſimilis multitudo miſſilium.* [c] Τὰ δ' ἐκπώτα *Vat.* [d] Βίλη in *Ed. Steph.* manifeſto & proclivi errore. [e] Forſan καὶ οἱ προεκυλίοντες δὲ, vel οἱ δὲ καὶ προεκυλίοντες. *Sylb.* Recte, ut puto, in *Cod. Vat.* καὶ προεκυλίοντες. [f] Οὐ δεδιότες agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *imprævidi.* Verum è rectius omittit *Cod Vat.* adeo ut δεδιότες de Etruſcis intelligatur, ſicut præcedens ἐκπλαγέντες. [g] Ἀπὸ ἀποτόντες αὖθις ἔβαλλον *Vat.* [h] Vel articulus τῶν repetendus videtur ante συγγενῶν, vel præcedens τε expungenda. *Sylb.* [i] Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte deſideratur in *Ed. Steph.* [k] Illa ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς in verſione ſua plane omiſit *Lapus.* Ἀπὸ τοῦ πλήθους in *Cod. Vat.* [l] Ταῦτα καὶ *Vat.* [m] Ἐκόντες γε καὶ *Vat.*

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 ⅓. V. C. Cas. 277. Var. 279.

volentes & nolentes aliis liberis procreandis operam dedissent, tum ne sacra gentilitia interirent, tum etiam ne gentis hujus tanta gloria periret? Quod si ne ullis quidem earum patres reliqui erant, sed omnes in illorum CCCVI. Fabiorum numero erant; fieri tamen non potest quin saltem infantes *aliqui* fuerint illis reliqui, aut uxores gravidæ, aut fratres impuberes, aut patres ætatis jam integræ. Hoc igitur modo hanc opinionem examinans, eam minime veram credo: sed illam veram esse puto, quum in trium fratrum (Cæsonis, Marci, & Quinti) domo per septennium consulatus fuerit continuatus, soli Marco filiolum superstitem fuisse, atque hunc esse illum qui solus è Fabia gente reliquus fuisse dicitur. Quod autem nullus alius amplius insignis & illustris fuerit præter hunc unum jam adultum, hinc multorum opinionem natam *arbitror*, quod solus ille ex gente Fabia fuerit reliquus, non quod nullus alius fuerit relictus: sed quod nullus illis *postea* similis fuerit; quia cognationis conjecturam illi non ex natura, sed ex virtute faciebant. Atque de his hæc dixisse sit satis.

XXIII. ¶ Hetrusci igitur, Fabiis cæsis & capto Cremeræ castello, copias ad alium Romanorum exercitum duxerunt. Alter autem consul Menenius non procul inde castra habebat, in loco parum tuto: &, quando Fabia gens cum suis clientelis periit, circiter triginta stadia aberat ab eo loco ubi clades ea est accepta: effecitque ut multi crederent, eum, cognito ingenti Fabiorum periculo, tamen id neglexisse, quod virtuti & gloriæ eorum invideret. Quapropter postea à tribunis in jus vocatus, hac potissimum de caussa damnatus est. Vehementer enim pop. Rom. tot taliumque virorum eximiis virtutibus præditorum jacturam luxit; & quidquid talis eorum cladis caussam præbuisse videbatur, id implacabili odio est persequutus. Illū autem diem, quo clades ea est accepta, inter atros & nefastos retulit; nec ullum opus bonum, religione infortunii cladisque tunc acceptæ motus, hoc die auspicaretur. Hetrusci vero, ubi ad Romanos accesserunt, conspectis eorum castris (erant enim sub montis latere) ducis imperitiam contempserunt, oblatoque sibi à fortuna beneficio lubenter sunt usi. Et mox cum equitatu, ab altero collis latere nemine prohibente, in verticem evaserunt. occupatoque capiti Rom. imminente collis cacumine, in eo castra posuerunt; atque, reliquis copiis eo tuto adductis, castra vallo alto & profunda fossa munierunt. Si igitur Menenius animadvertisset sua culpa hostium conditionem multo meliorem esse factam, suique erroris pœnitentia ductus in locum tutiorem copias traduxisset, sapiens fuisset. Jam vero, quia pudendum ducebat videri peccasse, & quia sua arrogantia erga eos qui aliter monebant utebatur, in cladem vere pudendam incidit. Nam quum hostes è locis superioribus semper e-

τες τε καὶ ἀκοντες ἑτέρους παῖδας ἐποιήσαντο, ἵνα μήτε ἱερὰ ἐκλειφθῇ πατρῷα, μήτε δόξα τηλικαύτη ἀφαφῃρῇ γένους; [a] εἰ μὲν γὰρ ἐκ μηδὲ πατέρες αὐτῶν ἦσαν ἐκλείποντες, ἀλλὰ πάντα εἰς ταὐτὸ συνῆλθον ὅτε τῶν ἐξ ἑξακοσίων ἀνδρῶν ἐκείνων, [b] ταῦτα τὰ ἀδυνάτα, μὴ παῖδας αὐτοῖς καταλειφθῆναι νηπίους, [c] μηδὲ γυναῖκας ἐγκύους, μηδὲ ἀδελφοὺς ἀνήβους, μηδὲ πατέρας ἐν ἀκμῇ. ταύτῃ μὲν δὴ τὸν λόγον ἐξετάζων, οὐκ ἀληθῆ νενόμικα· ἐκεῖνον δὲ ἀληθῆ, τῶν τριῶν ἀδελφῶν Καίσωνός τε καὶ Μάρκου καὶ Κοίντου τὸν ὑπατευσάντων τὰς συνεχεῖς ἐπὶ ἐνιαυτείας, ἐγκαταλειφθῆναι πείθομαι Μάρκῳ παῖδιον· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμενον ἐκ τοῦ Φαβίων οἴκου λοιπόν, οὐδὲν κωλύει. [d] τοῦ δὲ μηκέτι τῶν ἄλλων ἐπιφανῆ τινα καὶ λαμπρὸν ἔξω τοῦ ἑνὸς τοῦδε ἀνδρωθέντα γενέσθαι, ταύτῃ μοι δοκεῖ τοῖς πολλοῖς τιμὴ δόξαι, ὅτι μόνον ἐκεῖνον ἐκ τοῦ Φαβίων γένους ὄντα [e] λοιπὸν· οὐκ ὡς μηδενὸς ἄλλου ὄντος, ἀλλ' ὡς μηδενὸς ἐκείνοις ὁμοίου, ἀρετῇ τεκμηριωμένοις ὃ συγγενές, καὶ φύσει. καὶ περὶ μὲν τούτων ταῦτα ἱκανά.

Οἱ [f] γὰρ Τυρρηνοὶ τούς τε ἄνδρας διαφθείραντες, καὶ ὃ ἐν τῇ Κρεμέρᾳ φρούριον καταλαβόντες, ὅτι τὴν ἄλλην στρατιὰν τῶν Ρωμαίων ἦσσον τοῖς δυνάμεις. ἔτυχε δὲ ὁ μαχρὰν χαλεπαλοπεδιάκως ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων Μενήνιος, οὐκ ὀρθῶς ἀσφαλεῖ χωρίῳ καὶ ὅτε ἡ Φαβίων συγγένεια καὶ ὃ πελτικὸν αὐτῶν ἀπώλλυτο, τριάκοντά που σταδίους ἀπεῖχεν ἀφ' οὗ ὃ πάθος ἐγένετο τόπου· δόξαν τε οὐκ ὀλίγοις παρέσχεν, γνοὺς ὡς οἷοις χαλεποῖς ἦσαν οἱ Φάβιοι, μηδεμίαν αὐτῶν ποιήσασθαι φροντίδα, τῆς τε ἀρετῆς καὶ δόξης τοῖς ἀνδράσι φθονῶν. [g] τοιγάρτοι μετὰ ταῦτα ὑπαχθεὶς ὑπὸ τῶν δημάρχων εἰς δίκην, ὅτι ταύτῃ μάλιστα τῇ αἰτίᾳ ἑάλω. σφόδρα [h] δ' ἐπένθησεν ἡ Ρωμαίων πόλις [i] ἀνδρῶν τοιούτων καὶ τοσούτων ἀρεταῖς ἀποκειραμένη, καὶ πρὸς ἅπαν ὃ δόξαν αὐτοῖς αἴτιον γεγονέναι τοιαύτης συμφορᾶς, πικρῶς καὶ ἀπαραιτήτως ἔσχεν. τὴν δὲ ἡμέραν ἐκείνην ἐν ᾗ ὃ πάθος ἐγένετο, μέλαιναν τε καὶ ἀποφράδα πίθηκεν, καὶ ἔργου οὐ ταύτῃ χρῆσθαι ἄρξαιτο, τότε συμβᾶσαι αὐτῇ τύχην ὑπενομένην. ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τῶν Ρωμαίων οἱ Τυρρηνοί, συνιδόντες αὐτῶν ὃ στρατόπεδον· ἦν δὲ ὑπὸ λαγόνι κείμενον ὄρους· τό τε ἀπειρίας καὶ στρατηγῶν κακοφρονήσας, καὶ ὃ δοθὲν ὑπὸ τῆς τύχης [k] πλεονέκτημα ἀσαπτοῦντες ἔλαθον. καὶ αὐτίκα τοὺς ἱππέας ἀναλαβόντες, κατὰ τὸ ἑτέραν πλευρὰν τοῦ λόφου, ἔνθεν κωλύοντος, [l] ἀνέβησαν ὅτι τὴν κορυφήν. καταλαβόμενοι δὲ τὸ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς τῶν Ρωμαίων κόρυμβον, ἔθεντο ἐν τούτῳ τὰ ὅπλα, καὶ τὴν ἄλλην δύναμιν ἀσφαλῶς ἀναβιβάσαντες, ὑψηλῷ χάρακι καὶ βαθείᾳ τάφρῳ τὴν παρεμβολὴν ὠχυρώσαντο. εἰ μὲν οὖν συνιδὼν ὁ Μενήνιος [m] οἷς ἐδεδώκει πλεονέκτημα τοῖς πολεμίοις, μετέγνω τε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ εἰς ἀσφαλέστερον ἀπῆγε χωρίον τὴν στρατιὰν, σοφὸς ἂν ἦν. [n] νῦν δὲ δι' αἰσχύνης λαμβάνων ὃ δοκεῖν ἡμαρτηκέναι, καὶ ὃ αὖθις πρὸς τοὺς μεταδιδάσκοντας φυλάττων, εἰς αἰσχύνης ἄξιον πῶμα ἔπεσεν. οἷα γὰρ ἐξ ὑπερδεξίων αὐτῶν τόπων [o] οἱ πολέμιοι τοὺς ἐξόδους

[a] In *Cod. Vat.* ἀ μὴ ἄρα ἐδὲ πατέρες αὐτῶν πον ἐλείποντο, ἀλλὰ πάντα εἰς ταὐτὸ συνῆλθον &c. Ἐκλείποντες pro καταλείποντες positum existimat *Sylb.* [b] Rectius fortasse ταῦτά γα ἀδύνατα, vel ταῦτα ἀδυνάτως. *Sylb.* & *Port.* Ταῦτα non agnoscit *Vat.* [c] Μὰ γυναῖκας ἐγκύους, μὴ ἀδελφοὺς ἀνήβους, μὴ πατ. *Vat.* [d] Τὸ δὲ μηκέτι, malit *Portus.* cujus conjecturam firmat *Cod. Vat.* qui habet τὸ μηκέτι. [e] Λοιπὸν male in *Ed. Steph.* [f] In *Cod. Vat.* particula γὰρ addita est recenti manu. [g] Τοιγαροῦν μετὰ ταῦτα *Vat.* [h] Non agnoscit *Vat.* [i] Ἀνδρῶν τοιούτων & τοιούτων *Vat.* [k] Desideratur in *Cod. Vat.* [l] Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* haud ita recte in *Ed. Steph.* ἐνίσχυσαν. [m] Οἷον ἴδιον *Vat.* [n] Νῦν δὲ μετ' αἰσχύνης *Vat.* [o] Articulus οἱ in *Cod. Vat.* est à manu recentiori.

a Αναξῦναι

ἅμα ἑκάστοτε ποιούμενοι, πολλὰ ἐπλεονέκτουν, ἀγοράς τε αὐτοῖς ἀγομένας ὑπὸ τῶν ἐμπόρων ἁρπάζοντες, καὶ τοῖς ὀπὶ χιλὸν ἢ ὕδωρ ἐκπορευομένοις ἐπιτιθέμενοι· καὶ περιεῖπεν τῷ μὲν ὑπάτῳ μήτε χωρῶν εἶναι κυρίῳ, ἐν ᾧ τὸν ἀγῶνα ἔμελλε ποιεῖσθαι, μήτε τόπου· ἃ δοκεῖ μεγάλα εἶναι κατορθώματα ἡγεμόνων στρατηγίας ἀπείρων. τοῖς δὲ Τυρ-
582 ρηνοῖς ἀμφότερα ὡς ἐβούλοντο εἶχε πράγματα. καὶ οὐδὲ τότε [a] ἀπαναχῆναι τὴν στρατιὰν ὁ Μενήνιος ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐξαγαγὼν παρέταξεν ὡς εἰς μάχην, καταφρονήσας τε τὰ συμφέροντα ὑποπτευόντων. καὶ οἱ Τυρρηνοὶ τὴν ἄνοιαν τοῦ στρατηγοῦ μέγα εὐτύχημα ἡγησάμενοι, κατέβαινον ἐκ τοῦ χάρακος, οὐκ ἐλάττους ἢ διπλάσιοι τῶν πολεμίων ὄντες. ὡς δὲ συνέπεσον ἀλλήλοις, φόνος ἐγίνετο τῶν Ρωμαίων πολὺς, οὐ δυναμένων οὐ τῇ τάξει μένειν. ἐξώθουν γὰρ αὐτοὺς οἱ Τυρρηνοὶ, τοῦ τε χωρίου τὴν φύσιν ἔχοντες σύμμαχον, καὶ τῶν ἐφεστηκότων κατόπιν· ἐτάξαντο γὰρ [b] ὀπὶ βάθος· [c] ἐμπίπτοντι πολλῇ συνεργούμενοι. πεσόντων δὲ τῶν ὀπιφανεστάτων λοχαγῶν, ἡ λοιπὴ τῶν Ρωμαίων δύναμις ἐγκλίνασα ἔφυγεν ὀπὶ τὸν χάρακα· οἱ δὲ ἠκολούθουν, καὶ τάς τε [d] σημαίας αὐτοῖς ἀφῃροῦντο, καὶ τῶν πεσσαπίας συλλαμβάνουσι, καὶ τῶν νεκρῶν γίνονται κύριοι. καὶ καθεκλείσαντες αὐτοὺς εἰς πολιορκίαν, καὶ διὰ ὅλης τῆς λοιπῆς ἡμέρας προσβολὰς ποιησάμενοι πολλὰς, καὶ οὐδὲ τὴν νύκτα ἀφέντες, [e] αἵρουσι τὸν χάρακα, ἐκλιπόντων αὐτὸν τοῖς ἔνδον, καὶ γίνονται πολλῶν σωμάτων τε καὶ χρημάτων ἐγκρατεῖς. οὐδὲ γὰρ ἀποσκευάσασθαι δύναμιν εἶχον οἱ φεύγοντες, ἀλλ' ἀλαπτῶς αὐτοὶ τὰ σώματα διέσωζον, οὐδὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ φυλάττοντες.

Οἱ δὲ ἐν τῇ Ρώμῃ τήν τε ἀπώλειαν τῶν ἑτέρων, καὶ τὴν ἄλωσιν τοῦ χάρακος μαθόντες· ἦκον γὰρ οἱ πρῶτοι διασωθέντες ἐκ τῆς πολλῆς προπῆς, ἔτι νυκτὸς οὔσης· εἰς μέγαν θόρυβον, ὥσπερ εἰκὸς, κατέστησαν· καὶ ὡς αὐτίκα δὴ μάλα τῶν πολεμίων ὀπὶ σφᾶς ἐλευσομένων, ἁρπάσαντες τὰ ὅπλα, οἱ μὲν τὰ τείχη προεπεφάνησαν, οἱ δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐτάξαντο, οἱ δὲ τὰ μέλεθρα τῆς πόλεως κατελαμβάνοντο. ὅλῃ δὲ δρόμος ἄτακτος [f] ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ βοὴ συμμιγὴς, καὶ ὀπὶ τοῖς [g] τέγεσι τῶν [h] οἰκιῶν εἰς ἀλκὴν καὶ ἀγῶνα εὐτρεπὴς ὁ καλοικίδιος ὄχλος, πυρσοί τε συνεχεῖς, οἷα δὴ [i] ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ, διαυγαί τε ὑπὸ λαμπάδων καὶ ἀπὸ τηγῶν τοσούτων ὅ πλῆθος ἐπυρσεύοντο, ὥστε σαφὲς εἶναι δοκεῖν τοῖς προσθεν ὁρῶσι τὸ σέλας, καὶ δόξαν ἐμπροσθουμένης [k] τῆς" πόλεως προσχεῖν. καὶ εἰ τότε οἱ Τυρρηνοὶ, τοῦ μὲν χάρακος ὠφελειῶν ὑποδυόντες, ἐκ ποδὸς τοῖς φεύγουσιν ἠκολούθησαν, ἅπασα ἂν διέφθαρτο ἡ στρατεύσασα ἐπ' αὐτοὺς δύναμις· νῦν δὲ πρὸς ἁρπαγάς τε τῶν ἐκκαλαλειφθέντων ἐν τῷ χάρακι τραπόμενοι, καὶ ἀναπαύσει τὰ σώματα διέσωσαν

greederentur, plerumque longe meliore conditione erant, & commeatus, qui ad eos à mercatoribus apportabantur, intercipientes, & pabulatores aquatoresque adorientes: eoque redegerunt consulem, ut nec tempus, nec locum, in quo pugnam committeret, arbitratu suo posset eligere. quæ magna ducum imperitiæ indicia videntur. At hæc utraque Hetrusci habebant, prout volebant. Ac ne tunc quidem Menenius castra inde movere voluit: sed, spretis iis qui recte monebant, copias eductas ad pugnam instruxit. Hetrusci vero, hujus imperatoris amentiam sibi in magnam felicitatem cedere existimantes, è vallo descenderunt numero duplo majore quam hostes. Ut vero manus conserere cœperunt, ingens Romanorum cædes est facta, quia ordines servare non poterant. nam ab Hetruscis exturbabantur, quibus & loci natura favebat, & sui à tergo adurgentes (nam in altum patebat acies) prona impressione multum adjuvabant. Cæsis autem nobilissimis centurionibus, reliquus Rom. exercitus inclinatus fuga vallum petiit: illi vero sequebantur, & signa illis abstulerunt, & saucios comprehenderunt, & cadaveribus potiti sunt. eos quoque obsidione cingentes, & oppugnatione per totum reliquum diei spatium continuata, & ne noctu quidem intermissa, ceperunt castra à militibus deserta, & multa mancipia multasque pecunias in suam potestatem redegerunt. Qui enim fugerant, hæc absportare non potuerant, sed satis habuerant corpora ipsa servare, plerique ne armis quidem servatis.

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 ½. V. C. Cat. 277. Var. 279.

Clades probrosæ ex Menenii ducis imperitia.

XXIV. ¶ Romani vero qui in urbe erant, & suorum clade & castrorum expugnatione cognita, (qui enim ex illa ingenti strage primi evaserant ante lucem venerunt) ingenti tumultu (ut verisimile est) perturbati sunt. nec aliter quam si mox mox hostes contra se essent venturi, correptis armis alii muros corona cingebant, alii pro portis se collocabant, alii loca urbis edita occupabant. Tota autem urbe discursus incompositus erat, & clamor confusus audiebatur, superque ædium tectis tota domestica turba ad resistendum & dimicandum parata erat, & ignes continui utpote in obscura nocte, & cubicula tectaque tot facibus collucebant, ut eminus intuentibus splendor continuatus esse videretur, & speciem incensæ urbis haberet. & si tunc Hetrusci, præda castrorum contempta, vestigia fugientium sequuti fuissent, totus ille exercitus, qui contra eos profectus fuerat, deletus fuisset. Jam vero ad direptionem impedimentorum in castris relictorum conversi, & corporum quieti se dantes,

a Ἀναχῆναι maluerunt *Lapus* & *Gelenius*. Sed videtur auctor de industria hoc neutrum usurpasse, ad majorem *Menenii* reprehensionem, qui exercitum in tutiorem locum transire non sit passus; ut (p. 556. v. 47.) dicit eum nec recte sapuisse, nec bene monentibus obtemperare voluisse. *Sylb.* b Quid sit ὀπὶ βάθος τάττειν docet *Ælianus*, quum scilicet in profunditatem seu latitudinem instruitur acies. dicitur autem βάθος, τὸ κατόπιν τοῦ μετώπου πᾶν μέρος τῆς φάλαγγος, μίχρι τῶν ἐσχάτων, tota ea phalangis pars quæ à tergo frontis usque ad tergi ductores pertingit. *Sylb.* c Ἐμπτώσει è *Cod. Rom.* legit *Sylb.* ejusque versionem secutus sum. In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* τὸ πτῶσει. quam lectionem retinens *Portus*, sibique persuadens συνεργούμενοι esse à συνείργω, locum sic interpretatur; *Hetrusci enim eos propellebant, tum quia loci natura juvabantur, tum etiam quia sui à tergo illos urgebant, nam acies in loco declivi in longitudinem erat instructa, quod collis angustiis coarctaretur.* d Ita ex *Cod. Rom.* restituit *Sylb.* minus recte σημείας in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* e Αἱροῦσι *Vat.* f Ἀνὰ πλὴν πόλιν ἅλην *Vat.* g Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* ποικιλτέρων in *Ed. Steph.* στέγεσι. h Οἴκων *Vat.* i *Rom.* & *Lapi Cod.* sequutus est *Sylb.* mendose in *Ed. Steph.* τὸ νυκτὶ σκότῳ. [& mendosius adhuc in *Cod. Vat.* τὸ νυκτὶ σκότῳ διαυγείᾳ ἴσον &c. & mox τοσούτων τὸ πλῆθος ἤροντο, ὥστε &c.] Illa τοσούτων τὸ πλῆθος ad λαμπάδων (subaudito ὄντως) referenda. *Cod. Rom.* habet, τοσοῦτον τὸ πλῆθος ἐπυρσεύετο ὁρᾶν. itidemque *Lapi* versio, *lumina quoque per faces & à tectis tanta conabatur multitudo facere.* sed ea lectio parum apta est. *Sylb.* k Non agnoscit *Vat.* & commode satis abesse potest. l Οὖν pro ἂν in *Ed. Steph.*

dantes, ingenti gloria se ipsi fraudarunt. Postridie vero copias Romam versus duxerunt, & quum circiter sexdecim stadia ab urbe distarent, montem Janiculum, unde urbs conspiciebatur, occuparunt: inde cum impetu profecti prædas ex agro Romano agunt feruntque, nemine eos prohibente, cum magno urbanorum contemptu, donec alter consul Horatius cum copiis ex Volscis rediret. Tunc demum Romani, se in tuto esse rati, armata juventute urbana, ex urbe in campos apertos exierunt. Quum autem primo prælio, octavo ab urbe stadio ad Spei fanum commisso, hostes vicissent ac profligassent; quumque iterum ad Collinam portam, Hetruscis cum majore exercitu contra se profectis, altero prælio facto egregie dimicassent, respirarunt & ex pavore se receperunt. Atque hic annus abiit.

Per. Jul. 4239. Ante Chr. 475. Olymp. 76 1/2. V. C. Cat. 277. Var. 279.

XXV. Anno sequenti, circiter solstitium æstivum, sextili mense, consulatum inierunt viri rei militaris periti, Sp. Servilius & A. Virginius: quibus bellum Hetruscum, quamvis grave esset, tamen leve videbatur cum rebus urbanis collatum. Nam quum superiore hyeme nulla sementis in agro fuisset facta, propter occupatum vicinum montem & excursiones continuas, ac ne externi quidem commeatus à mercatoribus amplius in urbem importarentur, urbs magna inopia frumenti laboravit; quia & domestica turba & multitudine eorum, qui ex agris eo confluxerant, referta erat. Nam (ut ex proximo censu compertum est) erant pubertum Romanorum capita amplius quam centum & decem millia; mulierum vero & puerorum, & servitiorum domesticorum, & negotiatorum & inquilinorum opificum sordidas artes exercentium (nemini enim civi Romano aut propolam agere aut arte manuaria victum quærere licebat) numerus triplo major erat quam ipsa civium multitudo: quos difficile erat consolari, hac ipsa de causa indignantes, & in forum concurrentes, & magistratus magnis clamoribus accusantes, atque catervatim in divitum ædes irruentes, eorumque alimenta in cellis penariis recondita sine pretio diripere conantes. Tribuni vero, eos ad concionem convocando, & patricios incusando, ut eos qui semper aliquid mali contra pauperes molirentur, & omnium malorum, quotquot unquam accidissent, quæ hominibus inopinata & inevitabilis fortunæ vis afferre solet, illos auctores vocando, * plebejos exasperarunt & insolentes reddiderunt. In tam misero rerum statu consules miserunt cum ingenti pecunia homines, qui frumentum ex propinquis locis coëmerent; & imperarunt ut omnes, qui in suis ædibus plus frumenti repositi haberent, quam quanto ad modicum ipsorum victum

Per. Jul. 4240. Ante Chr. 474. Olymp. 76 2/3. V. C. Cat. 278. Var. 280. Sp. Servilio & A. Virginio coss. domi turbæ ac penuria, foris bellum cum Hetruscis.

---

a Ἐπὶρρᾳς πλείονι in *Vat.* & *Lapi Cod.* b Illud ἀῤῥ redundare observarunt *Sylb.* & *Port.* nec agnoscit *Lapi* versio. c Vide Annott. d Ex *Livio, Cassiodoro,* & *Diodoro,* legendum Σπόριος. e Παρὰ τῶν ἐντὸς τείχους in *Ed. Steph. Cod. Vat.* & *Lapi.* Παρὰ τὸ ἐντὸς τῦ τείχους cum *Cod. Rom.* legendum censet *Sylb.* aut τὸ ἐντὸς τείχους, *sc.* δεινά. f Male in *Ed. Steph.* λοιπὸν. g Κατέχε μεσὴν ὅσην ὄχλε τῦτο κομιδῆ τῦ σωπεφυκότος ὂν τ' ἀγρῶν τ' &c. *Vat.* h Deest *Vat.* i De voce κάπηλος vide *Cl. Perizonii* notas ad *Æliani* var. Hist. l. 10. c. 19. p. 644. k In *Cod. Vat.* πεπλάσιον. quod ad præced. genitt. γυναικῶν, οἰκετῶν, ἐμπόρων, μυτίκων, & seq. πλήθυς melius quadrare viderat *Sylb.* l Ῥᾴδιον ἀγοραστῦντας ἐπὶ τὴν πόλιν τῷ σωπεφυκότας *Vat.* m Τὰς ἐπικειμένας αὐτοῖς τροφὰς *Vat.* n Post τύχην desideratur σωνίον, vel aliud verbum simile. *Sylb.* o In *Cod. Rom.* τούτοις δὲ σωνεχόμενοι κακοῖς ὕπατοι, πέμπουσι τοὺς σωωνησομένους σῖτον ἐκ τῶν σωεγγυς τόπων μετὰ πολλῶν χρημάτων, καὶ τὸν ἐν ταῖς οἰκίαις ἔταξαν εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν τοὺς εἰς τὸν ἑαυτῶν βίον πλείονα ἢ μέρος ἁπλῶν. pro corrupto ὕπατοι [in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*] πέμπουσι reposuit *Sylb.* quod verbum infra quoque de iisdem legatis usurpatum p. 560. v. 25. supra etiam (p. 402. v. 20. & 23.) in simili narratione leguntur διαπέμπειν & διαπέμπεσθαι. *Sylb.* * Atque ita magis exacerbabant vulgus suapte sponte proclive ad contumelias. *Gelen.*

a Illud

τῶν δημάρχων, [a](τιμὴν) δείσαντες ἀποχρῶσαι. ταῦτα
584 δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ μηχανώμενοι τοιαῦτα, ἐπέσχον τὴν πε-
νήτων τοὺς δημαγωγίας, καὶ [b] ἀναστροφὴν ἔλαβον τοῖς εἰς τὸν
πόλεμον παρασκευῆς.

[c]Ἐπειδὴ αἱ μὲν ἔξωθεν εὐπορίδιον ἀφίκοντο, τὰ δὲ οἴκοθεν
τείχους τροφῆς ἐχόμενα πάντα κατανάλωτο, ἀποστροφὴ
δὲ τῶν κακῶν ὑδεμία ἦν ἑτέρα, ἀλλὰ [d] δυοῖν θάτερον ἐ-
χρῆν, ἢ τοὺς πολεμίους ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς χώρας ἀπάσῃ δυ-
νάμει παρακινδυνεύσαντας, ἢ τειχήρεις μόνους, ὑπὸ λιμῷ
καὶ νόσου διαφθαρῆναι· τὸ κουφότερον αἱρούμενοι τῶν κακῶν,
ἔγνωσαν ὁμόσε χωρεῖν τοῖς ἐκ τῶν πολεμίων [e] κακοῖς. προα-
γαγόντες δὲ τὰς δυνάμεις ἐκ τῆς πόλεως, περὶ μέσας νύκτας
διέβησαν τὸν ποταμὸν ὅπῃ σχεδίαις, καὶ πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν
γενέσθαι, πλησίον τοῖς πολεμίοις κατεστρατοπέδευσε. τῇ δὲ
ἑξῆς ἡμέρᾳ [f] προελθόντες, [g] ἔταξαν εἰς μάχην τὸ στρατόν.
ἦρχε δὲ ὁ μὲν δεξιὸν τοῦ κεράτων Οὐεργίνιος, τὸ δὲ εὐώνυ-
μον Σερβίλιος. ἰδόντες [h]δ' αὐτοὺς εὐτρεπεῖς ὄντας οἱ Τυῤῥη-
νοὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα, σφόδρα ἐχάρησαν, ὡς ἐπὶ τῷ τότε κινδύνῳ
τὴν νῦν χορήσαντι τὴν Ρωμαίων καθελοῦντες ἀρχήν, εἰδότες
ὅτι πᾶν ὅσον ἦν κράτιστον στρατιωτικὸν αὐτοῖς, εἰς τὸν ἀγῶνα
ἐκεῖνον ὥρμηλο, καὶ δι' ἐλπίδος ἔχοντες, ἂν ἧττον μὲν ὅ κύ-
φον ἴῃ, ῥᾳδίως αὐτῶν κρατήσειν, ἐπειδὴ τὴν μὲν Μενηνίου
δύναμιν ἐν δυσχωρίαις παρεξαμένην σφίσιν ἐνίκησαν.
γενομένης δὲ ἰσχυρᾶς καὶ πολυχρονίου μάχης, πολλοὺς
μὲν ἀποκλείναντες Ρωμαίων, πολλῷ δὲ ἔτι πλείονας τῶν σφε-
τέρων ἀποβαλόντες, [k] ἀνεχώρουν ὅπι τὸν χάρακα. ὁ μὲν
δὴ Οὐεργίνιος ὁ δεξιὸν κέρας ἔχων, οὐκ εἴα διώκειν τοὺς
σφετέρους, ἀλλ' ὅπι τοῦ καταφεύγοντι [l] μένειν· ὁ δὲ Σερβί-
λιος ὁ τεταγμένος ἐπὶ θαλέρᾳ κέρως, ἐδίωκε τοὺς κατ' ἐαυ-
τὸν, ἐπόμενος [m] μέχρι πολλοῦ. ὡς δὲ ἐν τοῖς μελέσεσιν ἐγέ-
νετο, ὑποστρέψαντες οἱ Τυῤῥηνοὶ, καὶ τοὺς ἐκ τοῦ χάρακος
βοηθοῦντας, ἐφείσαντο αὐτοῖς. οἱ δὲ ὀλίγον πρὸ δεξά-
μενοι χεῦνον, ἐγκλίνουσι τὰ νῶτα, καὶ κατὰ τοῦ λόφου
διωκόμενοι, ἀπροφάσιστοι ἀπώλλυντο. μαθὼν δὲ Οὐεργίνιος
ἐν οἵαις ἦν τύχαις ἡ τὸ ἀριστερὸν κέρας κατέχουσα φα-
λαγξ, πᾶσαν ἔχων τὴν δύναμιν ἐν τάξει, πλαγίαν ἦγε
διὰ ὄρους ὁδόν. γενόμενος δὲ κατόπιν τῶν διωκόντων τοὺς
σφετέρους, μέρος μέν τι αὐτῆς καταλείπει τῆς φαλαγγος,
κωλύσεως ἕνεκεν τοῦ ἐκ τοῦ χάρακος βοηθησόντων. τὸ
δὲ λοιπὸν αὐτὸς ἄγων ἐπεφέρετο τοῖς πολεμίοις. [n] ἐν δὲ
τούτῳ καὶ οἱ μετὰ τοῦ Σερβιλίου [o] θαρρήσαντες τῇ παρουσίᾳ
τοῦ σφετέρων, ἐπορέφυσί τε καὶ καταβάντες [p] ἐμά-
χοντο. κυκλωθέντες δὲ ὑπ' ἀμφοῖν οἱ Τυῤῥηνοὶ, καὶ οὔτε
πρόσω διεκπορευθῆναι δυνάμενοι, διὰ τοὺς ὁμόσε χωροῦν-
585 τας, οὔτε ὀπίσω φεύγειν ὅπι τὸν χάρακα, διὰ τοὺς καλό-
πιν ἐπιόντας, [q] ἀτυχῶς οἱ πλείους καλεκόπησαν. γενομέ-
νης δὲ οἰκτρᾶς νίκης περὶ τοὺς Ρωμαίους, καὶ ὃ πανταπάσιν

opus esset, id in publicum conferrent: pretiumque justum statuerunt. His igitur atque multis aliis istiusmodi artibus pauperum injurias repressêrunt, animosque iterum ad belli apparatum converterunt. *Per. Jul. 4240. Ante Chr. 474. Olymp. 76 3. V. C. Cos. 278. Var. 280.*

XXVI. ¶ Quum autem externi commeatus tardius afferrentur, & omnia domestica cibaria absumpta essent, nec ullo alio modo malum vitari posset, sed alterutrum necessario esset illis faciendum; aut totis viribus periclitandum, ut hostes ex agro Rom. expellerent; aut fame & seditione absumptis pereundum, si intra muros se continerent: levius malum eligentes, statuerunt se externis hostium periculis objicere. Itaque, eductis ex urbe copiis, circa mediam noctem flumen ratibus trajecerunt; &, antequam dies clara illuceseeret, prope hostes castra posuerunt. postridie vero progressi, exercitum ad pugnam instruxerunt. dextrum autem cornu à Virginio, lævum à Servilio ducebatur. Hetrusci vero, quum eos ad prælium paratos vidissent, vehementer lætati sunt: quasi, si ipsis unum illud certamen ex animi sententia successisset, imperium Romanum eversuri essent, quod scirent totum imperii robur militare ad id certamen venisse, & spem concepissent valde vanam, se facile victoriam ab illis reportaturos, quod Menenii copias in loco angusto ac iniquo secum congressas vicissent. Commisso igitur acri & diuturno prælio, multis Romanis cæsis, sed longe pluribus de suis amissis, se in castra recipiebant. Virginius vero, qui dextrum cornu ducebat, suos ulterius hostem insequi non sinebat; sed eos hortabatur ut præsenti successu contenti essent: at Servilius, alteri cornu præfectus, cum suis eos qui sibi erant oppositi longe est insequutus. ut vero ad loca acclivia ventum est, Hetrusci conversi, succurrente & castrorum præsidio, impressionem in eos fecerunt. illi, quum aliquantisper eorum impetum sustinuissent, terga verterunt; &, quum per declivia hostis eos persequeretur, disjecti passim cædebantur. Ubi vero Virginius cognovit casum exercitus qui in lævo cornu erat, omnes copias acie instructa per montem transversò itinere duxit. Quum autem à tergo hostium suos insequentium venisset, partem exercitus ibi reliquit, ut prohiberet, ne qui è castris ad suppetias suis ferendas erumperent; at cum reliquis copiis ipse hostes invasit. Interea & Serviliani, resumptis animis ob suorum adventum, convertunt se, & repressâ fuga pugnant. Hetrusci vero, ab utrisque circumventi, quum neque ulterius possent perrumpere ob oppositam aciem, neque retro in castra fugere ob eos à quibus à tergo urgebantur, plerique misere contrucidati sunt. Quum autem Romani miserandam victoriam adepti fuissent, & prælium parum

[a] Illud τιμὴν additum è *Cod. Rom.* atque agnoscit etiam *Lapi* versio. Verum totam periodum, quæ male se habet, hoc modo restituendam censet *Port.* τοιούτοις συνεχόμενοι κακοῖς οἱ ὕπατοι τούς τε συνηγορεύοντας οὐκ ἐῶντες τῶν συμβάντων μὴ πολλῶν χρημάτων ἐπιμέλεσθαι, καὶ τὰ σφῶν αὐτῶν ἰδίᾳ ἕκαστοι εἰσφέροντες ἔταξαν εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν τοὺς ἐκ τῶν ἰδίων βίον πλείονα τοῦ μετρίου παρεχομένους, ἐφέντες ἀποχρῶσαι τιμῇ. ταῦτα &c. [b] Legendum esse ἐπισροφὴν contendit *Steph.* [c] Proculdubio particula δὴ desideratur. *Port.* [d] Δυοῖν θάτερον *Vat.* [e] Δεινοῖς pro κακοῖς in *Cod. Vat.* [f] Προσελθόντες in *Ed. Steph.* [g] Ἔταξαν εἰς τὴν μάχην *Vat.* [h] Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* δὲ omittit *Ed. Steph.* [i] Ὡς ἐπὶ τοῦ τότε *Vat.* In *Cod. Vat.* ἐπεὶ δ' εἰ ῥᾳδ. *Lapus* legit ἐπειδὴ γδ, *postquam enim.* [k] Ἀνεχώρουν βάδην εἰς τὸν *Vat.* [l] Vel ἴξιν vel ἰκέλδιν aut simile verbum desideratur post ῥᾴδιον. nam ab illo ἔα commode regi nequit. *Port.* [m] Ἄχρι πολλοῦ *Vat.* [n] Ἐν δὲ τούτῳ *Vat.* [o] Θαρσήσαντες *Vat.* [p] Nota difflimili tempore ὑπορρίφωσι & ἐμάχοντο: cum regula postulat ὑπερρίφωσι & μάχοντες, vel ὑπίρριφον & ἐμάχοντο. *Sylb.* [q] Οὐκ ἀνάνδρως, ἀτυχῶς δ' οἱ πλείους κατεκόπησαν *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *non ignave sed infeliciter pars eorum major trucidata est.*

Ptr. Jul. 4240. *Ante Chr.* 474. *Olymp.* 76 3/3. *V. C. Cat.* 278. *Var.* 280.

parum lætum exitum habuiſſet, conſules, caſtris ante cæſorum cadavera poſitis, ſequentem noctem ibi tranſegerunt. At Hetruſci qui Janiculum montem tenebant, quum nulla auxilia domo venirent, id caſtellum relinquere decreverunt: & noctu motis caſtris Vejos profecti ſunt, quæ urbs Hetruſcarum erat ipſis proxima. Romani vero, caſtris eorum potiti, diripuerunt omnia impedimenta, quæ ibi fuerant relicta, quod in fuga portari non potuiſſent, multoſque ſaucios ceperunt, alios in tentoriis relictos, alios paſſim toto itinere ſtratos. Quidam enim patriæ deſiderio *cæteros ſequi* enitebantur, & ſupra vires ſequendo *dolores* perferebant; deinde quum membra eorum gravarentur, ſemimortui in terram decidebant: quos Romani equites longius progreſſi ſuſceperunt; &, quum nulli amplius apparerent hoſtes, dirutis illius caſtelli munitionibus, cum ſpoliis in urbem redierunt, allatis cadaveribus eorum qui in prælio ceciderant, miſerabile toti civitati ſpectaculum, tam ob numerum quam ob virtutem eorum qui interierant. quare populus nec lætari voluit, quaſi re feliciter geſta, nec lugere, quaſi ingens & inſanabilis clades eſſet accepta. Senatus tamen diis ſupplicationes neceſſarias decrevit, at conſulibus triumphi honorem ob partam victoriam negarunt. Paucis poſt diebus urbs variis commeatibus eſt repleta, quia & legati à rep. miſſi, & frumentarii negotiatores magnam vim frumenti in urbem importarunt; ita ut omnes priſtina annonæ vilitate denuo frui cœperint.

XXVII. ¶ His autem bellis externis finitis, ſeditio civilis, tribunis plebem rurſus turbantibus, iterum eſt accenſa. Ac cæteras quidem eorum civiles actiones patricii, unicuique ſe opponentes, diſſiparunt: at accuſationem Menenii, qui ſuperiore anno conſul fuerat, impedire non potuerunt, licet multum enixi fuiſſent: ſed ei duo tribuni, Q. Conſidius & T. Genucius, diem dixerunt, juſſuſque rationem reddere belli nec feliciter nec honeſte adminiſtrati, præcipue vero ob Fabiorum cladem & Cremeræ expugnationem accuſatus, populi judicio comitiis tributis ferme omnium ſuffragiis damnatus eſt; quamvis eſſet filius illius Menenii Agrippæ, qui plebem ex fuga in urbem reduxerat, eamque patriciis reconciliarat, quem defunctum ſenatus publicis impenſis magnificentiſſimo funere decorarat, quem etiam matronæ Rom. per integrum annum luxerant, purpura auroque depoſito. Qui tamen eum damnarunt, haud capite litem æſtimarunt, ſed pecunia; quæ, ſi cum noſtri ſeculi moribus ac vita conferatur, ridicula videatur: ſed illius hominibus, qui ſuis manibus victum neceſſarium ſibi quærebant, præcipue vero illi viro cui pro patrimonio paupertas fuerat relicta, nimia & gravis erat; duo aſſium millia. as au-

Menenius ob rem male geſtam damnatus.

δυτυχὲς τέλος· εἰληφότος δ' ἀγῶνος, οἱ μὲν ὕπατοι πρὸ τῶν νεκρῶν καταστρατοπεδευσάμενοι, τ' ἐπιοῦσαν νύκτα ἠυλίσαντο· οἱ δὲ κατέχοντες τὸ Ἰάνικλον Τυῤῥηνοί, ἐπειδὴ ἠδημία τῶν οἴκοθεν ἤρχετο ὀπισθεία, καταλιπεῖν ἔκειναν τὸ φρούριον, καὶ ἀναστραλοπεδεύσαντες νυκτὸς, ἀπῆεσαν εἰς τὴν Οὐϊεντανῶν πόλιν ἐγγυτάτω σφίσι τῶν Τυῤῥηνίδων πόλεων κειμένην. τῶν δὲ χάρακα αὐτῶν οἱ Ρωμαῖοι κατασάντες, τά τε χρήματα διαρπάζουσιν ὅσα ὑπελείποντο ἀδυνατα ὄντα σὺν φυγῇ φέρεσθαι, καὶ τραυματίας λαμβάνουσι πολλοὺς, τοὺς μὲν [a] σὺν ταῖς σκηναῖς ἀπολειφθέντας, τοὺς δὲ ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἅπασαν ἐστρωμένους. ἀντείχοντο γάρ τινες γλιχόμενοι τῆς οἴκαδε ὁδοῦ, καὶ διεκαρτέρουν τοῦτο δυνάμενοι ἀκολουθοῦντες· ἔπειτα, βαρυνομένων αὐτοῖς τὰ μελῶν, ἠμυδρῶς κατέῤῥεον ὀπίσω τὴν γῆν· ὡς οἱ τῶν Ρωμαίων ἱππεῖς ὀπίσω πολὺ τῆς ὁδοῦ προελθόντες ἀνείλοντο· καὶ, ἐπειδὴ ἠδὲν ἔτι πολέμιον ἦν, καθελόντες τὸ φρούριον καὶ τὰ λάφυρα ἄραντες, ἦκον εἰς τὴν πόλιν, τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ μάχῃ τελευτησάντων κομίσαντες, οἰκτρὰν ἅπασι τοῖς πολίταις διὰ πλῆθός τε καὶ [b] ἀρετὴν τῶν ἀπολομένων. ὥστε ὁ μὲ δῆμος ὅτε ἑορτάζειν, ὡς καλὸν ἀγῶνα καλορθώσας, ἠξίω, ὅτε πενθεῖν ὡς ἐπὶ μεγάλῃ καὶ ἀνηκέστῳ συμφορᾷ. ἡ δὲ βουλὴ τοῖς μὲ θεοῖς [c] τὰς ἀναλωμάς ἐψηφίσατο θυσίας, τ' δὲ ἐπινίκιον θριάμβου πομπὴν οὐκ ἐπέτρεψε ποιήσασθαι [d] τοῖς ὑπάτοις. μετ' ὀ πολλὰς δὲ ἡμέρας ἀδορᾶς ἐπλήσθη πανδαπῆς ἡ πόλις, τῶν τε δημοσίᾳ πεμφθέντων, καὶ τῶν εἰωθότων ἐμπορεύεσθαι πολὺν εἰσαγόντων σῖτον· ὥστε οὐ τῇ τετάρᾳ [e] πάντας ἀφετηρίᾳ γενέσθαι.

Καταλυθέντων δὲ [f] τῶνδε τῶν ὑπαθείων πολέμων, ἡ πολιτικὴ ταραχὴ αὖθις ἀνεκαίετο, τῶν δημάρχων πάλιν ταράττοντων τὸ πλῆθος. καὶ τὰ μὲν ἄλλα πολιτεύματα διεσκέδασαν αὐτῶν ἀντιβαίνόμενοι πρὸς ἕκαστον οἱ πατρίκιοι· τὸν δὲ [g] Μενηνίου δίκην ὃν νεωστὶ ὑπατεύσαντος, καίτοι πολλὰ φρασμαθέντες, ἀδυνατοι ἐγένοντο διαλῦσαι· ἀλλ' ὑπαχθεὶς ὁ ἀνὴρ εἰς δίκαιον [h] ὑπὸ τῶν δυοῖν δημάρχων, Κοΐντου [i] Κοϊντιλίου καὶ Τίτου Γενυκίου, καὶ λόγον ἀπαιτούμενος τῆς στρατηγίας ὃν πολέμου τέλος ὅτε δύτυχὲς ὅτε εὐπρεπὲς λαβόντος, μάλιστα δὲ διαβαλλόμενος ὑπὸ τῶν Φαβίων ὀλέθρῳ, καὶ τῇ Κρεμέρας ἁλώσῃ, δικάζοντος ὃν δημοτικῶν ὄχλου τριφυλὰς, ὑπ' ὀλίγας ψήφους [j] ὤφελεν, υἱὸς ὢν Αγρίππα Μενηνίου ὃν καταγαγόντος ἐκ τῆς φυγῆς τὸν δῆμον, καὶ ἀλλάξαντος τοὺς πατρικίους, ὃν 586 ἀποθανόντα ἡ βουλὴ ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων λαμπροτάταις ἐκόσμησε ταφαῖς, αἱ δὲ γυναῖκες αἱ Ρωμαίων ἐνιαύσιον ἐπένθησε χρόνον, πορφύραν καὶ χρυσὸν ἀποθέμεναι. ὑ μέντοι [k] θανάτῳ γε αὐτὸν οἱ καταδικασάμενοι ἐτίμησε, ἀλλ' ἐκτίσμαλος, ὃ πρὸς μὲ τοὺς νῦν ἐξεταζόμενον βίου, γέλωτος ἂν ἄξιον φανείη, τοῖς δὲ τότε ἀνθρώποις, αὐτυρσοῖς ὄσι καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα ζῶσι, μάλιστα δὲ ἐκείνῳ τῷ ἀνδρὶ πενίαν κληρονομήσαντι παρὰ τοῦ πατρὸς, [m] ἀφυὲς ἦν καὶ βαρὺ, διχαλκίων

[a] Illa σὺν ταῖς σκηναῖς addita ſunt in *Cod. Vat.* à manu recentiori. [b] Non agnoſcit *Vat.* [c] Τὰς ἀναγκαίας *Vat.* [d] Τοῖς αὐτοῖς *Vat.* [e] Si malis neutrum πάντα, per me licet. *Sylb.* [f] Omittit *Vat.* [g] Ὑπὸ τῶν δυεῖν *Vat.* [h] Pro Κοϊντιλίου & *Lapus* & *Gelenius* cum *Sigonio* legunt Κωσιδίου ex *Livio*. In *Cod. Vat.* Κοϊντίνου. [i] Rectius in *Cod. Vat.* ὄφλειν, quod *Sylburgio* placuiſſe video. [k] Optime in *Cod. Vat.* θανάτου, eodem ſcilicet caſu cum σωτῆρος, eademque ſtructura quæ mox repetitur p. 561. v. 17. [l] Αὐτὸν *Vat.* [m] *Heſychius* ἀφυὲς interpretatur δυσχερές: quod mire huic loco convenit. Alioqui ὑπερφυὲς [quod diſplicuit *Sylburgio* æque ac ἀφυὲς] cenſerem legendum; vel ἀφιλὲς, quam vocem Græci grammatici interpretantur μιζον. *Caſaub.* In *Cod. Vat.* ἀφ' ἧς.

a Ait

λίαν ἀεθμὸς ἀασεῖαν. ἦν δὲ ἀασάριον, χάλκεον νόμισμα, βάρος λιτρῖαῖον. ὥστε τὸ σύμπαν ὄφλημα, [a]ταλάντων ἐκκαίδεκα εἰς ὀλκὴν χαλκῆ γενέσθαι. ἡ τοῦτο [b]ἐπίφθονον ἐφάνη τοῖς τότε ἀνθρώποις· ἢ ἐπανορθώσασθαι βουλόμενοι [c]αὐτοὶ, τοῖς μὲ χρηματικοῖς ἔπαυσε ζημίας, μετήνεγκαν δὲ εἰς προβάτων κτήσματα καὶ βοῶν, τάξαντες καὶ τούτων ἀριθμὸν τοῖς ὕστερον ἐσομένοις ὑπὸ τῶ ἀρχόντων τοῖς ἰδιώταις [d]ἐπιβουλαῖς. ἐκ δὲ τῆ Μενηνίου καταδίκης ἀφορμὴν αὖθις εἰλήφεσαν οἱ πατρίκιοι τῶ πρὸς τὸ δημοτικὸν ὀργῆς, καὶ ὅτε τὴν κληρυχίαν ἐπέτρεπον ἔτι αὐτοῖς ποιεῖσθαι, ὅτε ἄλλο ἐβούλοντο ἐνδιδόναι μαλακὸν οὐδέν. μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τῷ δήμῳ μετέμελε τῶν δεδικασμένων, ἐπειδὴ τὴν τελευτὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐπύθετο· οὐδὲ γὰρ εἰς ἀνθρώπων ἔτι συνῆλθεν ὁμιλίας, οὐδὲ τῷ δημοσίῳ τινὶ τόπῳ ἑκόντος ὤφθη τόπῳ. ἐξόν τε αὐτῷ τὴν ζημίαν ἐκτίσαντι μηδενὸς ἀπελαύνεσθαι τῶν κοινῶν· ἕτοιμοι γὰρ ἦσαν οἱ μὴ φάντες τὰ δεινὰ, δειλίας τε καὶ ὄκνου· καὶ τῷ μηδὲν ἔτι χαλεπαίνειν τοὺς ἡγεμόνας σφῶν, [k]ἐλευθερία τε ἀπόλλυται, καὶ ἡγεμονία καταλύεται· [l]τοὺς τοιούτους ἀγῶνας αἰτίους ἔσεσθαι τῆ ὅ εἰκὸς ἐλογίζοντο· τῶ δικλήσει τε πολλῆ ἐχρῶντο τῶν δημοτικῶν μὴ καταδικάσαι τὸν ἀνδρὸς τὴν δίκην, διδάσκοντες ὡς μεγάλα βλάψουσι τὴν πόλιν ὅτι τοῖς ἀτυχίαις τοὺς σφαλέντας ζημιοῦντες. ἐπεὶ δὲ ὁ τῶ ἀγῶνος ἔφεστη χρόνος, παρελθὼν εἰς τῶν δημάρχων κατηγόρησε τῶ ἀνδρὸς [m]Λεύκιος Καιδίκιος, ὅτι δι' ἀφροσύνην τε καὶ τῶ σφαλῆναι ἀπειρίαν, εἰς τοσόνδιον ὄλεθρον ἄγων τοὺς δυνάμεις,

tem numus erat æreus, libralis. ita ut tota mulcta pondere suo sexdecim talenta æris conficeret. Idque eo seculo invidiosum videbatur: quem morem quum ipsi vellent corrigere, pecuniarias mulctas abrogarunt, easque ad ovium atque boum mulctas transtulerunt; statuto etiam horum certo numero in mulctis, quas magistratus in posterum privatis hominibus essent irrogaturi. Ob hanc autem Menenii damnationem, patricii rursus arrepta occasione contra plebem exasperati sunt, nec amplius agrum ei dividi permittebant, nec ulla alia in re molliter ei cedere volebant. Sed non multo post ipsam quoque plebem ejus pœnituit, ubi illius viri obitum cognovit. nec enim hominum congressus amplius frequentavit, nec in ullo publico loco à quoquam est conspectus. &, quum posset persoluta mulcta à nullis publicis muneribus arceri, (non pauci enim ejus necessarii mulctæ pecuniam numerare parati erant) hoc facere noluit: sed quum eam calamitatem morte æstimasset, domi se continens, & neminem admittens, mœrore & inedia contabefactus, vita excessit. Atque hæc quidem hoc anno sunt gesta.

Per. Jul. 4248. *Ante Chr.* 474. *Olymp.* 76. 2/3. *V. C. Cat.* 278. *Var.* 280.

¶ P. Valerio Poplicola & C. Nautio coss. rursus alius vir ordinis patricii, Sp. Servilius, qui superiore anno consul fuerat, non multo post depositum magistratum, reus capitis actus est. Duo autem tribuni, Lucius Cædicius & T. Statius, ei diem dixerunt, ut ad caussam dicendam apud plebem veniret, non alicujus delicti sed infortunii rationem exigentes; quod, quum in prælio contra Hetruscos audacius quam prudentius ad hostium castra processisset, ab iis qui in castris erant, stipato agmine irruptione facta, repulsus fuisset, & lectissimam juventutem amisisset. *Hoc viri periculum patriciis omnium periculorum gravissimum est visum. & coëuntes inter se indignabantur, remque non ferendam dicebant, si ducum audaciam & fortitudinem (numine consiliis eorum adversante) ii, qui ipsis periculis non interfuissent, accusarent ignaviæ & pigritiæ: atq;, cohibita in posterum suorum ducum audacia in novis stratagematis excogitandis, libertatem interituram, imperiumque eversum iri dicebant. hæc autem pericula, verisimili ratione adducti, horum malorum caussam fore existimabant. Quare, plebem deprecabantur ne damnaret hominem; docentes fore ut magna reip. detrimenta afferrent, si ob infortunia duces mulctarent. Quum autem dies judicii venisset, L. Cædicius, unus de tribunis, progressus in medium, hominem accusavit, quod ob suam dementiam & artis imperatoriæ imperitiam, copiis in manifestum exitium ductis, robur

XXVIII. *Per. Jul.* 4241. *Ante Chr.* 473. *Olymp.* 76 3/4. *V. C. Cat.* 279. *Var.* 281. *P. Valerio & C. Nautio coss. Sp. Servilius à tribunis accus.*

&

a Ait duo assium millia pendere talenta 16. Talentum videlicet intelligit, quod libras CXXV. pondo valebat. Vide *Hesychium* & *Suidam*. Rem nunc expende, & vide an sexdecim talenta tantundem valeant quantum duo assium libralium millia. Ergo si duo millia dividemus per 125. emergent 16. Viden' ut sine caussa torserint se hoc loco tot eruditi viri? *Casaub.* b Tamen hoc non erat mulcta maxima: quæ fuit assium 3020. Vide *Festum*. *Casaub.* c Et αὐτοὶ retineri potest, & αὐτὸ admitti. *Sylb.* Αὐτὸ in *Cod. Vat.* d Verior lectio ἐπιβολαῖς, *mulctis*, ut apud *Harpocrat.* & *Suidam*: quam in versione sequuti sumus, & non infeliciter expressit *Gelenius*, hisce verbis; *taxato numero ultra quem non liceret magistratui à privatis mulctam exigere.* Si quis ἐπιθυλαῖς malit, cum *Porto* vertendum; *horum quoque statuto certo numero, ne magistratus in posterum futuri privatis hominibus insidiarentur.* e Aptius ἀπεχθείας, *abstinentia*. *Sylb.* f Ita etiam in *Lapi Cod.* ut supra p. 558. v. 18. *Gelenius* ex *Livio* & *Cassiodoro* Spurium prænominat. *Diodorus* vocat Cajum Servilium Structum. *Sylb.* Σερβίου Ερσίνου *Vat.* g Λούκιος Δίκιος *Vat.* h Perperam in *Ed. Steph.* ἀδικήματα. i Καὶ τῶ μηδὲν in *Codd. Rom.* & *Vat.* k Rectius in *Rom. Cod.* ἐλευθερίαν τε ἀπόλλυσθαι & ἡγεμονίαν καθαιρεῖσθαι. *Sylb.* l *Lapus* hîc addidit τούτων τε, *hujusque caussam fore hæc certamina &c. Sylb.* Τὰς δὲ τοιάτας malit *Port.* m Λούκιος Δίκιος *Vat.* * Hoc certamen &c. *Lapus.* Ea actio &c. *Gelen.*

Per. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. 76 3. V. C. Cat. 279. Var. 281.

& florem populi Rom. amisisset: dixitque, nisi illud malum à collega celeriter fuisset cognitum, & nisi magna festinatione cum copiis profectus hostes repulisset atque suos servasset, nihil prohibiturum fuisse quin totus alter exercitus deleretur, atque in posterum resp. dimidium virium pro duplo haberet. His dictis, testes produxit centuriones quotquot erant superstites, & nonnullos alios milites, qui, abolere cupientes illius suæ cladis & fugæ ignominiam, prælii infelicem eventum duci suo ascribebant. Postea magnam movens commiserationem ob militum in eo prælio tunc defunctorum cladem, & malo exaggerato, multisque aliis verbis, (quæ, in communem patriciorum invidiam dicta, homines *pro reo* deprecaturos deterritura erant) cum magna contemptione effusis, reo dicendi potestatem fecit.

XXIX. ¶ Servilius igitur, accepta caussæ dictione, sic suam defensionem est exorsus: "Si in judicium me vocastis, Quirites, & imperii rationem à me reposcitis, paratus sum causam dicere: sin ad supplicium vestro judicio jam decretum, & nihilo meliore conditione futurus sum probata mea innocentia, jam nunc arreptum hocce corpus vestro arbitratu tractate. Mihi enim satius est mori, quam concessa mihi caussæ dictione vobis nihil persuadere posse. Videbor enim merito pati quicquid de me statueritis. vestra quoque culpa erit minor, si negata mihi potestate, dum incertum adhuc est an aliquid in vos deliquerim, vestræ *in me* iræ indulseritis. Vestra autem voluntas ex ipsa attentione mihi manifesta erit, ex tumultu & silentio conjecturam ducenti, utrum me ad supplicium an ad judicium vocaritis." His dictis conticuit. Facto autem silentio, plurimisque acclamantibus, ut bono esset animo & quicquid vellet diceret, susceptа oratione, sic denuo est loquutus: "Si igitur, Quirites, vobis judicibus, non autem inimicis utar, spero me facile probaturum, me nullam injuriam vobis feciſse. Ducam autem meæ orationis exordia ab iis quæ vobis omnibus sunt nota. Ego creatus fui consul cum optimo Virginio, quo tempore Hetrusci, colle urbi imminente communito, totum agrum Rom. in sua potestate habebant, & sperabant se brevi vestrum imperium deleturos. In ipsa vero urbe ingens fames ac seditio erat, tantaque consilii inopia, ut quid faciendum esset nesciretis. Cum igitur in tempora adeo iniqua, turbulenta, & formidanda incidissem, hostes ope collegæ duobus præliis vici, eosque relicto præsidio discedere coëgi: atque brevi famem sedavi, foris ingenti commeatuum copia repletis; & successoribus meis agrum armis hostilibus vacuum tradidi, & civitatẽ omnibus morbis

ἀπώλεσε τῆς πολεως τὴν κρατίστην ἀκμήν, καὶ εἰ μὴ ταχεῖα τοῦ κακοῦ γνῶσις ἐγένετο τῷ συμπάτῳ, καὶ καθ' αὐτὴν ἄγων τὰς δυνάμεις τούς τε πολεμίους ἀνέσειλε, καὶ τὰς σφετέρας [a] ἔσωσε, μηδὲν ἂν γενέσθαι τὸ κωλῦσαν ἅπασαν ἀπολωλέναι τὴν ἑτέραν δυνάμιν, καὶ τὸ λοιπὸν ἡμίσειαν ἀντὶ διπλασίας εἶναι τὴν πόλιν. τοιαῦτα εἰπὼν, μάρτυρας [b] ἐπήγαγε λοχαγούς τε ὅσοι παρῆσαν, καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν τινας, οἳ τὸ ἑαυτῶν ἀμφὶ ὅπλοις τότε ἡτῆσθαί τε καὶ φυγῇ ζητοῦντες ἀπολύσασθαι, τὸν στρατηγὸν ἠτιῶντο [c] περὶ ἀγῶνα δυσπολέμιον. ἔπειτα οἰκτον ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν τότε τεθνηκότων καὶ ἀχθόμενος πολλὰ, καὶ τὸ δεινὸν αὐξήσας, τά τε ἄλλα ὅσα εἰς φθόνον κοινῇ κατὰ τῶν πατρικίων λεγόμενα τοὺς μέλλοντας ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς δέησεσθαι ἀνείρξειν ἔμελλεν, ἐκ πολλῆς ὑποψίας διελθών, παρέδωκε τὸν λόγον.

Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀπολογίαν ὁ [d] Σερβίλιος εἶπεν· "Εἰ μὲν ἐπὶ δίκην με κεκλήκατε, ὦ πολῖται, καὶ λόγου ἀπαιτεῖτε τῆς στρατηγίας, ἕτοιμός εἰμι [e] ἀπολογεῖσθαι· εἰ δὲ ὅτι τιμωρίαν κατεγνωσμένην, καὶ οὐδὲν ἔξω μοι πλέον ἀποδείξαιτο ὧν οὐδὲν ὑμᾶς ἀδικῶ, λαβόντες ὅ σῶμα, ὅπῃ πάλαι βούλεσθε, χρᾶσθε. ἐμοί τε γὰρ κρεῖττον τοῦ [f] ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ λόγου τυχόντι καὶ μὴ πείσαντι ὑμᾶς. δόξαιμι γὰρ οὐ δίκην παρεῖναι, ὅπερ ἂν μοι καταγνῶτε. ὑμεῖς τε σὺ ἐλάττονι αἰτίᾳ ἔσεσθε, ἀφελόμενοί μου τὸν λόγον, [g] καὶ σὺ ᾧ καὶ εἴ τι ἀδικῶ ὑμᾶς, ἄδηλόν ἐστιν ἔτι, ταῖς ὀργαῖς χαριζόμενοι. ἔσομαι δέ μοι ἡ διάνοια ὑμῖν οὐκ τῆς ἀκριβάσεως καταφανὴς, θορύβῳ τε καὶ ἡσυχίᾳ εἰκάζοντι, πότερον ὅτι τιμωρίαν, ἢ ὅτι δίκην κεκλήκατέ με". Ταῦτα εἰπὼν, ἐπέσχε. σιγῆς δὲ γενομένης, καὶ τῶν πλείστων ἐμβοησάντων, θαρρεῖν τε καὶ ὅσα βούλεται λέγειν, πάλιν Σερβίλιος τὸν λόγον πάλιν ἔλεξεν· "Ἀλλ' [h] εἰ δικαίως ὑμῖν, ὦ πολῖται, καὶ μὴ ἐχθροῖς χρήσομαι, ῥᾳδίως πείσειν ὑμᾶς οἴομαι ὅτι οὐδὲν ἀδικῶ. ποιήσομαι δὲ τὴν ἀρ- 588
χὴν τῶν λόγων ἐξ ὧν ἅπαντες ἴστε. ἐγὼ κατέσχον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν σὺν τῷ κρατίστῳ Οὐεργινίῳ, καθ' ὃν χρόνον ὑπερεχίσαντες [i] ὑμῶν οἱ Τυῤῥηνοὶ τὸν χῶρον τῆς πόλεως λόφον, πάσης ἐκράτουν τῆς ὑπάθρου ἀρχῆς, καὶ σὺ ἐλπίδι ἦσαν τοῦ καταλύειν ὑμῶν τὴν ἀρχὴν σὺ τάχει. λιμὸς δὲ ὠλυς ἦν σὺ τῇ πόλει καὶ στάσις, καὶ τῶ τί χρὴ παθεῖν ἀμηχανία. τοιούτοις δὴ καιροῖς ὑπεισὰς οὕτως παραχώδεσι καὶ φοβεροῖς, τοὺς μὲν πολεμίους ἅμα τῷ συνάρχοντι ἐνίκησα δυσὶ μάχαις, καὶ ἀναγκάσας καταλιπόντας τὸ φρούριον ἀπελθεῖν· τὸν δὲ λιμὸν οὐκ εἰς μακρὰν ἔπαυσα, τροφῆς ἀφθόνου πληρώσας τὰς ἀγορὰς, καὶ τοῖς [k] μετ' αὐτὸν ὑπάτοις τήν τε [l] χώραν ὅπλων πολεμίων (παρέδωκα) ἐλευθέραν, καὶ τὴν πόλιν ὑγιῆ πάσης νόσου πολιτικῆς,

[a] Illud ἔσωσε in *Cod. Vat.* additum à manu recenti. [b] Επηγάγετο *Vat.* [c] Περὶ τὴν ἀγῶνα *Vat.* [d] Σεργίνος etiam hîc loci, ut & paullo infra (p. 563. v. 5.) in *Cod. Vat.* [e] Απολογήσασθαι *Vat.* [f] *Gelenius* post ἀποθανεῖν addit ἄτιμον, ut notavit *Sylb.* In *Vat.* & *Lapi Cod.* κρεῖττον ἀκρίτου ἀποθανεῖν. [g] Ita plane in *Cod. Vat.* cui consentit & *Lapi* versio, *& in eo, in quo siquid vos laesi incertum est, irae gratificantes*; atque etiam *Cod. Rom.* nisi quod particulam καὶ non agnoscat. In *Ed. Steph.* καὶ σὺ ᾧ, καὶ εἴτι ἀδικῶ ὑμᾶς, ἄδηλόν ἐστιν, ἐπὶ τοῖς ὀργαῖς χαριζόμενοι. ex quo hanc lectionem exsculpsisse videtur *Portus*, καὶ σὺ ᾧ, εἴτι ἀδικῶ ὑμᾶς ἄδηλόν ἐστιν, ἐπὶ τοῖς ὀργαῖς χαριζόμενοι: nam (ἐ σὺ ᾧ ἄδηλόν ἐστι accipiens pro καὶ δ' οὑτινοῦν τὸ ἀδίκημα ἄδηλον) vertit, *neque incerti criminis reum (si modo ulla in re vos laesi) per iram necaveritis.* [h] Εἰτε *Vat.* [i] Υμῖν Τυῤῥηνοὶ in *Cod. Vat.* [k] Vel reciproce legendum μετ' αὐτὸν, vel simplicius μετ' ἐμὲ, ut cum *Rom. Cod.* habet etiam *Lapi* versio. [l] Sequens inclusum παρέδωκα *Cod. Rom.* addidit *Sylb.* In *Cod. Vat.* χῶραν παρέδωκα ὅπλων πολεμίων ἐλευθέραν.

a Εἰς

"πολιτικῆς, [a] εἰς ἃς κατέβαλον αὐτὴν οἱ δημαγωγῆν-
"τες, [b] τίνος ὧν ἀδικήματος ὑπεύθυνός εἰμι, εἰ μὴ ὅ νικᾶν
"τὸς πολεμίους ἔξεστιν ὑμᾶς ἀδικεῖν. εἰ δὲ ἀποθανεῖν τισι τῶν
"[c] γραπτῶν εὐτυχῶς ἀγωνιζομένοις συνέπεσεν, τί
"[d] Σερβίλιος τὸν δῆμον ἀδικεῖ; ἢ γὰρ δὴ θεῶν τις ἐγκυ-
"κᾶς τοῖς γραπτοῖς τὸ ἀπάντων ψυχῆς τῶν ἀγωνιζομέ-
"νων γίνεται· οὐδὲ ὅπως ἀγκεκμένοις καὶ ῥητοῖς τοὺς ἀγε-
"μονίας παραλαμβάνομεν, ὥσθ' ἁπάντων κρατῆσαι
"τῶν πολεμίων, καὶ μηδένα τῶν ἰδίων ἀποβαλεῖν. τίς γὰρ ἂν
"ὑπομείνειεν, ἄνθρωπος ὤν, ἅπασι καὶ τοῖς τῆς γνώμης, καὶ
"τοῖς τῆς τύχης εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβεῖν; ἀλλὰ τὰ μεγάλα
"ἔργα μεγάλων ἀεὶ κινδύνων ὠνούμεθα. Καίτοι ἐμοὶ γοῦν
"τοῦ πρώτου πολεμίοις ὁμόσε χωρήσαντι συνέβη πα-
"θεῖν, ἅπασι δὲ, ὡς εἰπεῖν, ὅσοι μάχας παρακεκινδυνεύ-
"κασιν ἐλάττοσι ταῖς σφετέραις δυνάμεσι πρὸς
"μείζονας τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐποιήσαντο. ἐδίωξαν γὰρ ἤδη
"τινὲς ἐχθρούς, καὶ αὐτοὶ ἔφυγον· καὶ ἀπέκτειναν τε τῶν
"σφετέρων πολλούς, καὶ ὃ πολλῷ μέγιστον ἡττη-
"θέντες, σὺν ἀρχῇ τε καὶ βλάβῃ μεγάλῃ ἀνέστρεψαν·
"ὧν οὐδεὶς τῆς τύχης [e] ἔδωκε δίκας. ἱκανὴ γὰρ ἡ συμ-
"φορά· καὶ τὸ μηδενὸς ἐπαίνου τυχεῖν [f] ὡς δεῖ, κἂν μη-
"δὲν ἄλλο, μεγάλη τοῖς ἡγεμόσι καὶ χαλεπὴ ζημία.
"ἃ μὲν οὖν ἀλλ' ἔγωγε τοσοῦτο δέω λέγειν, ὃ πάντες οἱ
"μέτριοι δίκαιον εἶναι φήσουσιν, ὡς οὐ δεῖ με τύχης δυ-
"σὰς ὑπέχειν· ὥστε εἰ καὶ μηδεὶς ἄλλος τοιόνδε
"ἀγῶνα ὑπέμεινεν εἰσελθεῖν, ἐγὼ μόνος οὐ παρημι-
"τοῦμαι, ἀλλὰ συγχωρῶ τὴν τύχην ἐξετάζεσθαι τὴν
"ἐμὴν οὐκ ἧττον τῆς [g] ἐμῆς [h] γνώμης, ἐκεῖνο προειπών·
"ἐγὼ τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις, τάς τε δυσκόλεις καὶ
589 "τὰς εὐτυχεῖς, οὐκ ἐκ τῶν καθ' μέρος ἔργων πολλῶν
"ὄντων καὶ ποικίλων ὁρῶ κεινομένας, ἀλλ' ἐκ τοῦ τέλους·
"καὶ ὅταν μὲν τοῦτο χωρήσῃ κατὰ νοῦν, [i] καὶ τὰ με-
"τ' ἐξὸν πολλὰ ὄντα μὴ καθ' ἡδονὰς γένηται, οὐδὲν ἧττον
"[i] ἐπαινουμένας καὶ ζηλουμένας ὑπὸ πάντων ἀκούω, καὶ
"τῆς ἀγαθῆς νομιζομένης τύχης· ὅταν δὲ πονηρὰς
"[k] λάβῃ τελευτάς, καὶ ἐὰν ἅπαντα τὰ πρὸ τοῦ τέλους
"ἐκ τοῦ ῥᾴστου γένηται, οὐ τῇ πρωταίᾳ τύχῃ τῶν πραξάν-
"των ἀποδιδομένας, ἀλλὰ τῇ κακῇ. τοῦτον δὴ τὸν σκο-
"πὸν [l] προελόντες αὐτοὶ, ἐξετάζετε καὶ τὴν ἐμὴν τύχην
"ἢ πρὸς τοὺς πολέμους κέχρημαι. καὶ ἐὰν μὲν εὑρη-
"τε ἡττημένον με ὑπὸ τῶν πολεμίων, πονηρὸν καλεῖ-
"τε μου τὴν τύχην· ἐὰν δὲ κεκρατηκότα τῶν ἐχθρῶν,
"ἀγαθήν. πρὶν μὴν ὑμᾶς τῆς τύχης, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι φορ-
"τικοὶ πάντες εἰσὶν ὁ πρὸς αὐτῆς λέγοντες, ἔχων ἔτι
"πλείω λέγειν, παύσομαι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς γνώμης
"κατηγορῆσί μου, προδοσίαν μὲν οὐ τολμῶντες [m] ἐ-
"γκαλεῖν, οὐδὲ ἀναιδείαν, ἐφ' οἷς αἱ τῶν ἄλλων

"civilibus liberam, in quos eam conjecerant, qui plebem suis concionibus ductabant. Cujus igitur criminis reus sum? nisi forte hostes vincere in vos delinquere est. Quod si aliquibus militibus dimicantibus feliciter mori contigit, quanam in re Servilius remp. lædit? nec enim duces deum aliquem sponsorem habent vitæ omnium eorum qui sunt pugnaturi: nec certis conditionibus verbisque conceptis imperia accipimus, ut omnes hostes devincamus, & nullos de nostris amittamus. Quis enim mortalium omnes tam consilii quam fortunæ eventus in se ipsum recipere auderet? sed semper magna facinora magnis emimus periculis. ¶ Neque XXX.
vero mihi primo cum hostibus congresso hoc accidit: sed fere omnibus quotquot cum minore suorum manu cum majore hostium exercitu prælia committere sunt ausi. Sæpe enim accidit, ut qui modo hostes persequebantur, ipsi mox fugerent: & qui multos de hostibus occiderant, multo plures de suis amitterent. Non dicam enim multos & omnino victos magna clade accepta cum ignominia domum reversos; quorum nemo pœnas infortunii dederit. satis enim *ad pœnam est* ipsa calamitas: nullamq; ut par erat laudem assequi, etiãsi nihil præterea accedat, ducibus magna & gravis est mulcta. Verumtamen tantum abest ut dicam (id quod omnes æqui *arbitri* justum esse dicent) me non debere mei infortunii rationem reddere, ut licet nullus alius tale certamen *ac periculum* subire ausus fuerit, ego solus hoc non detrectem; quinetiam meam fortunam non minus quam meum consilium in disquisitionem venire patiar: ubi prius illud dixero; me humanarum actionum felicitatem infelicitatemve, non ex singulis rebus quæ geruntur, licet multæ & variæ sint, sed ex earum eventu judicari videre; & si is ex sententia successerit, licet interea multa fiant nobis parum grata, nihilominus tamen eas ab omnibus laudari, omnesque earum esse æmulos, & bonæ fortunæ eas ascribi audire: quoties vero malus earum fuerit finis, quamvis omnia quæ finem præcesserunt feliciter successerint, tamen haud felicitati, sed infelicitati eorum, qui eas gesserunt, attribui. Huc igitur spectantes, meam quoque fortunam, qua in bellis sum usus, examinate. & si comperiatis me ab hostibus victum, meam fortunam malam vocate; sed si illos à me victos comperiatis, bonam appellate. De fortuna igitur, quoniam omnes qui de ea verba faciunt molestos esse scio, quamvis plura possem præterea dicere, tamen nihil addam. ¶ Sed quia *accusatores* XXXI.
consilium quoque meum accusant, proditionem quidem aut ignaviam appellare non audentes, ob quæ crimina alii duces fieri solent

Per. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. 76 3/4 V. C. Cat. 279. Var. 281.

a Εἰς ἃς defendi potest, ut referatur ad νόσον: sicut *Lapus* verterat, *in quos quidam eum dejecerant*. Si tamen aliquis malit neutrum ἃ, ut mox infra v. 48. ἐφ' οἷς, non repugnabo. mox *Rom. Cod.* habet κρατηθέντων. *Sylb.* b Ita restituit *Sylb.* è *Cod. Rom.* prius in *Ed. Steph.* τίνος ὧν ἀδικήματος ὑπ. unde τίνι (ut apud *Chrysost.* πμωρίας ὑπεύθυνος) reponi jubet *Portus*. Optime in *Cod. Vat.* τίνος ὧν ἀδικήματος ὑπεύθυνός ἐμι ὑμῖν ἐὰ μὴ &c. quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *& cujus igitur vobis criminis sum obnoxius: nisi crimen* &c. c Sequens εὐτυχῶς agnoscit etiam *Lapi* versio. sensus tamen potius videtur requirere ἀτυχῶς. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τροπωτῶν κ τῶν μάχην εὐτυχῶς ἀγ. d Σερουῖος (ut paullo ante p. 562. v. 16.) in *Cod. Vat.* e Δίδωκε *Vat.* f Ὡς δ' ἐὰ τὸ μηδὲν ἄλλο μεῖζον *Vat.* quo fere modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *& si etiam nihil aliud* &c. g Non agnoscit *Vat* h In *Cod. Vat.* κἂν τὰ μετεῖτ *Vat.* i Ἐπαινουμένας ὑπὸ πάντων ἀκούω καὶ ζηλουμένας καὶ τ' ἀγαθῆς *Vat.* k Λάβωσι *Vat.* quod maluit etiam *Portus*. l Προιλόντες αὐτοῖς *Vat.* m Ἐπικαλεῖν pro ἐγκαλεῖν supra quoque habuimus. *Sylb.*

Por. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. 76. 3. Cat. 279. V. C. Var. 281.

"lent rei, sed imperatoriæ artis imperitiam, & "dementiam, quod periculum non necessari- "um subierim, qui usque ad castra hostes sim "persequutus; volo hujus quoque rei ratio- "nem reddere, cum in promptu mihi sit di- "cere, res gestas reprehendere vel cuilibet "facillimum esse, sed res * præclaras aggredi, "arduum atq; paucis datum; nec ut facile de "rebus præteritis, ita etiam de futuris, quales "illæ sint futuræ, judicari posse: sed illas qui- "dem sensibus & cladibus nobis percipi, has "vero divinationibus & conjecturis colligi, "in quibus inest plurimum fallaciæ. facilli- "mum item cuivis esse verbis bella adminis- "trare, dum procul est à periculo, quod fa- "ciunt mei accusatores. Sed, ut hæc missa fa- "ciam, agite, per deos mihi dicite, solusne "ego aut primus hostium munitiones vi illata "aggressus esse, & copias ad loca edita duxisse "videor? an vero idem feci quod multi alii "vestri imperatores; quorum alii rem felici- "ter gesserunt, aliis vero conatus ex animi "sententia non successit? Cur igitur, quum "alios absolveritis, † me damnatis, si hæc im- "perite & stulte facta putatis? quot alia ma- "joris quam hæc audaciæ ducibus in mentem "venerunt, quoties tempus consilia tuta & "jam considerata non patitur? Nonnulli e- "nim signa suis abrepta in medios hostes "conjecerunt, ut segnibus ac timidis fortitu- "dinis necessitatem imponerent, scientibus "ignominiosam mortem à ducibus propositam iis qui signa non receperint: alii vero, "facta in hosticum irruptione, fluminum "pontes, qua transierant, ruperunt, ut *mili- "tibus* de fuga cogitantibus spe salutis sub- "lata, audaciam & robur in præliis inferet- "rent: alii vero, tentoriis & impedimentis "crematis, necessitatem suis imposuerunt ex "hostico capiendi ea omnia, quibus indige- "rent. Omitto sexcenta alia ducum audacia "facinora & consilia, quæ & memoriæ sunt "prodita, & ipsa experientia accepimus, ob "quæ nullus unquam, qui spe frustratus fu- "isset, pœnas dedit. Nisi forte vestrum aliquis "me accuset, quod, aliis manifesto exitio ob- "jectis, ipse extra periculum fuerim. quod si "cum cæteris in acie fum versatus, & postre- "mus ex prælio excessi, & ejusdem fortunæ "cum aliis particeps fui, quamnam injuriam "facio? atque hæc quidem de me ipso dixisse "sit satis. ¶ De senatu vero & patriciis (quo- XXXII. "niam vestrum in eos commune odium, quod "ob impeditam agrorum divisionem conce- "pistis, me quoque non sine gravi dolore "tangit, quod ne ipse quidem accusator diffi- "mulavit, verum bonam meæ accusationis "partem in hoc consumpsit) paucis apud vos "dicere volo. Dicam autem libere, ‡ alioqui "enim nec ego possem dicere, nec vobis au- "dire conduceret. Præter jus & fas, * Quiri- "tes, facitis, qui pro tot tantisque beneficiis

"στρατηγῶν γνώσεως κρείσσεις, ἀπειρίαν δὲ τοῦ στρατηγεῖν, "ἢ ἀφροσύνην, ὅτι κίνδυνον ὑπέμεινα οὐκ ἀναγκαῖον, ὅτι τ "χαράκωμα πολεμίων ἐσαμένος, βούλομαι ἐγὼ περὶ τούτου "λόγον ὑποσχεῖν, πρόχειρόν μοι τοῦτο ἔχων εἰπεῖν, ὅτι ὃ "μὲν ὀψιμαθὲς τοῖς γνομένοις, πάνυ ῥᾴδιον καὶ παντὸς ἀν- "θρώπου· ὃ δὲ προβάλλεσθαι σοφίσμασι κενοῖς, χα- "λεπὸν καὶ ὀλίγων· καὶ ὅτι οὐχ ὥσπερ τὰ γενόμενα φαίνεται "ὁποῖά ἐστιν, οὕτω καὶ τὰ μέλλοντα ὁποῖα ἔσται· ἀλλ' ἐκεῖνα "μὲν [b] αἰσθήσεσι καὶ πάθεσι καταλαμβανόμενα, ταῦτα δὲ "μανίαις καὶ δόξαις εἰκάζομεν, ὧν ἁπλοῦν πολὺ καὶ ἀπατηλόν· "καὶ ὅτι ῥᾷστον ἁπάντων ἐστὶ λόγῳ τραπηγεῖν πολέμους, ἔξω "δὲ πείρας [c] γενομένους, ὁ ποιοῦσιν οἱ κατηγοροῦντες ἐμοῦ. "Ἀλλ' ἵνα ταῦτα ἀφῶ, φέρε πρὸς θεῶν, εἰπατέ μοι, μό- "νος ἢ [d] πρῶτος ἐγὼ φαίνομαι βιασάμενος φρούριον ἐπιβα- "λόμενος, καὶ πρὸς ὑψηλὰ χωρία τὰς δυνάμεις ἀγαγών; ἢ "πολλῶν μεθ' ἑτέρων ὑμετέρων στρατηγῶν, ἐξ ὧν οἱ μὲν κα- "τώρθωσαν, τοῖς δὲ οὐκ ἐχώρησεν ἡ πεῖρα κατὰ νοῦν; τί δή- "ποτ' οὖν τοὺς ἄλλους ἀφέντες, ἐμὲ κρίνετε, εἰ ταῦτα ἀ- "στρατηγησίας καὶ ἀφροσύνης ἔργα νομίζετε; πόσα δὲ ἄλ- "λα τούτου τολμηρότερα [e] τοῖς ἡγεμόσιν ἦλθεν ὅτε νῦν "παρέστηκεν, ὅταν ὁ ἀσφαλὴς καὶ λελογισμένος ἧκιστα οἱ "κρατοῦντες δέχωνται; [f] ἃ μοὶ γε τὰς [g] σημαίας ἁρπάσαν- "τες τὰς σφετέρας, ἔρριψαν εἰς τοὺς πολεμίους, ἵνα τοῖς "βλακεύουσι καὶ ἀποδειλιῶσιν ἐκ τοῦ ἀναγκαίου ὠθῶ- "σι τὸ [h] ἔμψυχον, ὀπτιζομένοις ὅτι τοὺς μὴ ἀναστώσαν- "τας, τὰ σημεῖα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν δεῖ σὺν αἰσχύνῃ "ἀποθανεῖν· οἱ δὲ, εἰς τὴν τῶν πολεμίων χώραν ἐμβαλόν- "τες, ἔλυσαν τὰ ζεύγματα τῶν ποταμῶν ὡς διέβησ᾽, ἵνα τοῖς φεύγειν διανοουμένοις ἄπορος ἡ τοῦ σωθῆναι ἐλπὶς "φανεῖσα, ἁρπαστὴν παρασήσῃ καὶ μένος ἐν ταῖς μάχαις· οἱ "δὲ, τὰς σκηνὰς καὶ τὰ σκευοφόρα καλακαύσαντες, ἀνάγ- "κην ἐπέθηκαν τοῖς στρατεύσις ἐκ τῆς πολεμίας ὅσων δέονται "λαμβάνειν. ἐῶ τἄλλα μυρία ὅσα λέγειν, καὶ ὅσα τολμηρὰ "ἔρδα καὶ ἐνθυμήματα ἕτερα στρατηγῶν, ἱστορίᾳ τε καὶ πείρᾳ "παραλαβόντες ἔχομεν, ἐφ' οἷς οὐδεὶς πώποτε τῶν ψευδέν- "των τὰς ἐλπίδας ὑπέσχε δίκας. εἰ μὴ ἄρα ἔχει τις ὑμῶν αἰ- "τίασθαί με, ὅτι προβαλὼν τοὺς ἄλλους εἰς πρῶτον ὄλε- "θρον, αὐτὸς ἔξω δὴ κινδύνου τὸ σῶμα εἶχον. εἰ δὲ μὴ, πάντων "τε ἐξαπατζόμην, καὶ τελευτᾶντος ἀπηλλαττόμην, καὶ τῆς αὐτῆς "τοῖς ἄλλοις μέτειχον τύχης, τί ἀδικῶ; καὶ περὶ μὲν ἐμοῦ "ταῦτα ἱκανὰ εἰρήσθω. Περὶ δὲ τῆς βουλῆς καὶ τῶν πατρικίων, "ἐπειδὴ τὸ κοινὸν ὑμῶν μῖσος, ὃ διὰ τὴν κωλυθεῖσαν κληρου- "χίαν ἔσχε, καὶ ἐμοὶ λυπεῖ, καὶ οὐδὲ ὁ κατήγορος αὐτὸ ἀπεκρύ- "ψατο, ἀλλὰ μέρος οὐκ ἐλάχιστον ἐποιήσατο τῆς ἐμῆς κατηγο- "ρίας, βούλομαι βραχέα εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς. ἔσομαι δὲ μετὰ "παῤῥησίας ὁ λόγος· ἄλλως τε οὐδ' ἂν ἐγὼ δυναίμην λέ- "γειν, ὅτε ὑμῖν ἀκούειν συμφέροι. ὃ δίκαια ποιεῖτε, ὅτε ὅ- "σια, ὦ δημόται, τὴν μὲν εὐεργεσίαν, ἃς εὑρεθε πρὸς ἐμὲ τῆς

a Ὑποσχεῖν ὑμῖν Vat. b Αἰσθήσει Vat. c Βεβουλημένους Vat. d Optime in Cod. Vat. πρῶτος ὑμῖν ἐγὼ φαίνομαι βιασάμενος φρού- ριον ἐπιβαλόμενος. e Τοῖς ἡγεμόσιν ἐκείνοις πρόσθεν Vat. f Respicit ad Aquilii factum, quod supra expositum, p. 512. v. 9. g Σημαίας Vat. h Βούλυσιν Vat. quod *Sylburgio* placuisse video. i In *Ed. Steph.* nulla copula inter ἔρδα & ἐνθυμήματα. *Lapus* eam ante ἕτερα sublatam hic ponere maluit. sic enim vertit; *quæcunque audacia opera aliasque cogitationes ducum &c. Sylb.* * Παρακινδυνεύσαι πρόκειται καλοῖς non est simpliciter, *res præclaras aggredi*, sed *aggredi conjiciendo se in apertum periculum. q. d.* πρόκειται ἐγχειρεῖν πράγμασι καλοῖς. *Port.* † Vel potius, *me in judicium vocatis.* nondum enim illum damnarant. ac pro *damnare* potius, κρίνειν quam κρίνειν dicunt. *Gelenius* vertit, *me judicatis. Port.* ‡ *Vel potius*, neque enim aliter quam libere verba facere possem. *Port.* * Ad verbum, *ô populares mei.*

a Σπουδὴν

Per. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. 76 3. V. C. Cat. 279. Var. 281.

"τῆς βυλῆς, πολλῶν ὑστίοι ἐ μεγάλων, οἷς εἰδότες αὐ-
"τῇ χάειν εἰ δέ τι διορθύοις ὑμῖν ἐκ ἔ συγχωρήσοντο-
"μεγάλα βλάπτοιτ' ἂν ὃ κοινὸν, ἢ φθονῆσαι ὑμῖν, ἀλλὰ
"τὸ συμφέρον τῆς πόλεως ὁρῶσα ἠναλώθη, τῦτο δ' ὀρ-
"γῆς λαμβάνοντες. ἔδει δὲ ὑμᾶς μάλιστα μ' ὡς ἀπὸ τῦ
"κρατίστ ἀ βυλεύματα αὐτῆς γενόμθα, ἢ ὅτι τῷ
"πάντων ἀγαθῷ δεχομένους, ἀπρεπῆ τ' ἀσυδῆ· εἰ δὲ ἀ-
"δυάλοι ἦτε καλαχεῖν ἀσύμφορον ἐπιθυμίαν λογισμῷ
"σώφρονι, μετὰ τῦ πείθειν τ' αὐτῷ ἀξιῦν τυγχάνειν,
"ἀλλὰ μὴ μετὰ τῦ βιάζεαθ. οἷ γὰ ἑκύσιοι δωρεαὶ τοῖς το
"τε προεμθύοις ἡδίους τ' ἠναγκασμένων εἰσὶ, ἢ τοῖς λαμ-
"βάνουσι βεβαιότεραι τ' μὴ τοιῦτον. ὃ μὰ τὸς θεὸς ᵇ οὐ
"λογίζεαθε ὑμεῖς, ἀλλὰ κινύμθοί τε ἢ ἀγριαινόμθοι, ἢ-
"δὲ τ' ἐλάχιστον χρόνον σὲ ἡσυχία ἢ γαλήνη διαχεῖαθ τ'
"πόλιν ἑᾶτε. τοιγάρτοι πάρεστιν ἡμῖν κρεῖττονα ἡγεῖαθαι 15
"τ' εἰρήνης τὸν πόλεμον· ὅταν μέν γε πολεμῶμθ, τὸς
"ἐχθρὸς κακῶς ποιῦμθ· ὅταν δὲ εἰρήνην ἄγωμθ, τὸς φί-
"λος. καί τοι, ὦ δημος, εἰ μ' ἄπαντα τὰ βυλεύματα ἔ συνε-
"δρίῳ ᶜ καλὰ ἢ ᴴ συμφέροντα ἡγεῖσθε εἶ), ὥσπερ ὄφι, τί ἢ-
"κὶ ἢ τῦτο ἓν ἐξ αὐτῶν ὑπολαμβάνετε εἶ); εἰ δὲ μηδὲν 20
"ἁπλῶς τῦδ δεόντων τῇ βυλῇ οἴεσθε φρονεῖν, ἀλλ'
591 "ἀρχρῶς ἢ κακῶς τῇ πόλιν ἐπιτροπεύειν, τί δή ποτε
"ἠκὶ μεταπεμψάμθοι αὐτῇ ἀθρόαι, αὐτοὶ ἀρχέτε, ἢ βυ-
"λεύετε, ἢ τὸς ὑπὲρ τ' ἡγεμονίας πολέμους ἐνφέρετε, ἀλλὰ
"παυνίζετε αὐτῇ, ἢ κτ' μικρὰ διαλύετε, τὸς ἐπιφανε- 25
"στάτους ἀναρπάζοντες ἐν ταῖς δίκαις; ἄμεινον γὰ ᵈ ἦν ὧ ἅπα-
"σιν ἡμῖν κοινὴ πολεμεῖαθ, ἢ καθ' ἕνα ἕκαστον ᵉ ἰδίως συ-
"κοφαντεῖαθ. ἀλλὰ γὰ ἠκ ὑμεῖς αἴτιοι τύτων, ὥσπερ ἔφη,
"ἀλλ' οἱ συκοφάνται ὑμᾶς δημαγωγοί, ἥτε ἄρχεσθαι
"ὑπομθύοντες, ἥτε ἄρχειν εἰδότες. ἢ ὅσον μ' ἐπὶ τῇ τύ- 30
"των ἀφροσύνῃ τε ἢ ἀπαιδευσία, πολλάκις ἂν ὑμῖν τόδε ὃ σκά-
"φος ἀνετράπη· νῦν δὲ τὰ τύτων σφάλματα ἐπανορθῦ-
"σα, ἢ ᶠ σὲ ὀρθὴ παρέχουσα ὑμῖν τῇ πόλει, ἡ πλεῖστα δυ-
"νατὰ ὑπ' αὐτῷ ἀκύουσά ἐστι βυλή. ταῦτα εἴτε ἡδέα ἐστὶν
"ὑμῖν ἀκύειν, εἴτε ἀνιαρά, μ' πάσης ἀληθείας εἰρῆσά μοι 35
"ἢ τετόλμηται ἢ μᾶλλον αἰσίμην ἂν παῤῥησίᾳ συμ-
"φερύσῃ τῷ κοινῷ χρώμθ ἀποθανεῖν, ἢ τὰ τοῖς ἡδο-
"νὴ λέγων ὑμῖν σεσῶσ.

Τοιούτους εἰπὼν λόγους, καὶ ὔτε τοῖς ὀλοφυρμοὺς καὶ ἀνακλαύσεις τῆς συμφορᾶς τραπόμθ, 40
ὔτε σὲ δέησι καὶ προσκυλισμοῖς ἀσχήμοσι ταπει-
νὸς φανεὶς, ὔτε ἄλλῳ ᵍ ἀγενῆ ἄθεσιν ʰ ὑποδει-
ξάμθ ἠδημίαν, παρέδωκε τὸν λόγον τοῖς συνα-
γορεύειν ἢ μαρτυρεῖν βουλομένοις. πολλοὶ μὴ οὖν ἢ ἄλ-
λοι ⁱ παιόντες ἀπέλυον αὐτὸν τῆς αἰτίας, μάλιστα 45
δὲ Οὐεργίνι ὁ κατὰ τὸν αὐτὸν ᵏ πατεύσας χρό-
νον, καὶ τῆς νίκης αἴτι ἦναι δοκῶν· ὃς οὐ μόνον ἀ-
ναίτιον αὐτὸν ἀπέφαινεν, ἀλλὰ καὶ ὡς κρεῖττον ἀν-

"à senatu in vos collatis, nullam ipsi grati-
"am habeatis; sed si quid, quod non nisi
"cum magno reip. damno concedi potuisset,
"(non quod vobis invideret, sed reip. com-
"modis prospiceret) vestris precibus denega-
"rit, iniquo animo feratis. atqui debueratis
"maxima animi alacritate ejus consulta, ut ab
"optimo animo manantia & pro communi
"omnium bono facta, accipere, & * à vestro
"studio absistere: aut, si damnosam cupidi-
"tatem sana ratione cohibere non poteratis,
"suadendo, non autem vim afferendo, postu-
"lare ut illa ipsa vobis concederentur. nam
"voluntaria dona & donantibus sunt jucun-
"diora quam ea quæ extorquentur, & ipsis
"accipientibus firmiora, quam illa contraria.
"Quod vos, per deos, non consideratis; sed,
"commoti ac efferati, ne momentum quidem
"temporis civitatem quiescere & tranquillam
"esse finitis. Quare censendum est nobis bel-
"lum pace præstantius; si quidem bello ini-
"micos, pace amicos maleficiis afficimus. At-
"qui, Quirites, si omnia senatusconsulta ho-
"nesta & utilia (ut revera sunt) putatis, quin
"hoc quoq; unum ex illis esse existimatis? sed
"si senatum de nullis rebus, quæ sunt curan-
"dæ prorsus, cogitare putatis, sed turpiter &
"male administrare remp. cur non potius eo
"toto amoto, magistratus ipsi capessitis, &
"consultatis, & bella pro imperio *hostibus* in-
"fertis; sed eũ circumciditis, & paullatim con-
"sumitis, nobilissimum quemque judiciis tol-
"lentes? satius enim esset nobis omnibus si-
"mul bellum à vobis fieri, quam unumquem-
"que privatim calumniis appeti. Verum (ut
"dixi) vos horum *malorum* non estis aucto-
"res; sed ii qui suis concionibus plebem du-
"ctant & vos perturbant, nec imperium fe-
"rentes, nec imperare ipsi scientes. Et quan-
"tum in istorum dementia & imperitia est,
"jam sæpe hæc navis vobis fuisset subversa.
"nunc vero qui eorum errores corrigit, &
"remp. erigit atque vobis incolumem præstat,
"est hic ipse senatus, qui pessime apud eos
"audit. Hæc sive vobis auditu jucunda sunt,
"sive molesta, verissime dicere sum ausus; &
"mallem ob meam dicendi libertatem reip.
"utilem mori, quam ad vestram voluntatem
"loquendo servari.

¶ Hac oratione usus, neque ad lugendam XXXIII.
ac deplorandam suam calamitatem versus, nec
ad deprecationes & † indecoras volutationes
se demittere conspectus, nec ullo alio signo
hominis non generosi dato, iis qui sibi vel
patrocinari vel testimonium dicere vellent,
dicendi vices concessit. Tunc igitur cum mul-
ti alii qui aderant eum illo crimine absolve-
runt, tum vero præcipue Virginius qui eodem
tempore consulatum gesserat, quique victoriæ
auctor fuisse videbatur: qui non solum alie-
num eum à culpa pronunciavit, sed etiam ut
virum

a Σπυδὴν hîc vocat quod in sequenti membro ἐπιθυμίας dicit, *cupiditates*, quæ studiorum sunt incitamenta. *Sylb.* b In *Cod. Vat.* ὑ λογίζεσθε ὑμεῖς ἀλλ' ἐκεῖνό γ' ὅμως ἀκριβῶς ἴστε ὅτι ἀνίκων ἄλλων ἐπ' ἄλλοις ἀνισταμένων ἀνακινύμθοί τε καὶ ἀγρ. atque ita plane in *Lapi Cod.* nam vertit; *à ducibus multitudinis, tanquam mare à ventis, aliis super alios insurgentibus, permoti & efferati.* c Illa καλὰ καὶ non agnoscit *Vat.* d Verbum ἦν omittit *Vat.* & commode satis abesse potest. e Ἰδίᾳ *Vat.* f *Lapus* legit σὲ ὀρθῶ παρέχουσα ὑμῖν τῷ πόλει, *in recto vobis exhibens civitatem.* sed convenientior mihi quidem videtur lectio, σὲ ὀρθὴ παρέχουσα ὑμῖν τῇ πόλει ἀμείνω, vel καὶ ὀρθὴ παρέχουσα ὑμῖν τῷ πόλει. ad quam posteriorem lectionem respicit *Geleníus. Sylb.* g Si ἀγενῆ [ut in *Cod. Vat.*] malis, non repugnabo. *Sylb.* h Ἀποδείκνυμθ *Vat.* i Παίοντες præfert *Portus.* * *Vel*, à vestris cupiditatibus, quas explere tanto studio contenditis. *Port.* † Προσκυλισμοὺς intelligere videtur de iis, qui ejus cui supplicant genibus se advolvunt. *Port.*

Per. Jul. 4241. Ante Chr. 473. Olymp. 76 3/4. V. C. Cat. 279. Varr. 281.

virum rei militaris peritissimum, & ducem sapientissimum ab omnibus laudari ac honorari æquum esse censebat. addiditque, si hoc bellum feliciter confectum existimarent, ambobus sibi gratiam habendam; sin infeliciter, ambos ex æquo mulctandos. nam & consilia & facta, & fortunæ casus sibi communes fuisse. Non solum autem ejus oratio; sed etiam omnibus in rebus spectata vitæ probitas *homines* movebat: aderat præterea (quod maximam miserationem concitavit) vultus habitusque ipsis affectibus respondens, qualis esse solet illorum, qui atrocia mala vel jam perpessi vel perpessuri sunt; ita ut etiam cæsorum necessarii, & qui implacabiles videbantur, auctori suæ calamitatis se mitiores præstarent, iramque deponerent, ut *re ipsa* declararunt. nam, populo in suffragia misso, omnium suffragiis est absolutus. Periculum igitur, in quod Servilius inciderat, hunc habuit exitum.

XXXIV. *Expeditio in Hetruriam.*

¶ Non multo post Romanorum exercitus in Hetruscos alterius consulis P. Valerii ductu est profectus. Rursus enim Vejentium exercitus coactus est, cui Sabini se adjunxerunt, qui quum aliquamdiu se ad illam belli societatem addere reformidassent, quod illi res quæ fieri non poterant affectarent, tunc, quum cognovissent Menenium profligatum, & præsidium in proximo urbi monte communitum, rati vires pop. Rom. afflictas, animosque ejus fractos contusosque, missis ingentibus copiis Hetruscos juverunt. Vejentes vero, & suis & Sabinorum copiis recens adductis freti, à cæteris Hetruscis auxilia exspectantes, parati erant Romam ipsam petere cum majore sui exercitus parte, sperantes nullum secum congredi ausurum: sed se è duobus alterum facturos, aut urbem vi expugnaturos, aut fame confecturos. Sed Valerius eorum conatum prævenit, dum illi adhuc cunctabantur, & sociorum tardantium auxilia exspectabant, ipse cum lectissimo Rom. juventutis robore, & sociorum copiis, non palam, sed quam occultissime potuit, egressus, ut eos lateret. Nam circiter vespertinum crepusculum productis ex urbe copiis, & trajecto Tiberi, non procul ab urbe castra posuit. Deinde circiter mediam noctem excitatum exercitum acie instructa duxit; &, ante quam dies illucesceret, altera hostium castra est adortus. Bina enim erant castra seorsum posita, nec magno intervallo inter se distantia; una Hetruscorum, altera Sabinorum. Sed prius ad Sabinorum castra admotis copiis, cum plurimi adhuc sopiti essent, nullaque custodia satis firma in ipsis castris esset, quod in pacato agro nihil minus quam hostem timerent, de quo nullum nuncium acceperant, his primo impetu potitur. Ibi alii in ipsis cubilibus adhuc decumbentes jugulati sunt; alii, recens surgentes, & se armantes; alii, jam armati, sed passim & nullo ordine repugnantes; plurimi vero, ad altera castra fugientes, ab equitibus intercepti perierunt.

Ἀρῶν τὰ πολέμια καὶ σεβίλιος φρονιμώτατον, ἐπαινεῖσθαί τε ϗ τιμᾶσθαι ὑπὸ πάντων ἀξίως. ἔφη δὲ δεῖν, εἰ μὲν ἀγαθὸν οἰόμενοι τέλος εἰληφέναι τὸν πόλεμον, ἀμφοτέροις σφίσι τὴ χάριν εἰδέναι· εἰ δὲ πονηρὸν, ἀμφοτέρους ζημιᾶν· κοινὰ γὰρ αὐτοῖς ϗ τὰ βουλεύματα ϗ τὰ ἔργα, ϗ τὰς ἐκ τοῦ δαιμονίου τύχας γεγονέναι. ἢν δὲ οὐ μόνον ὁ λόγος τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ ϗ ὁ βίος πείθων, ἐν ἅπασιν ἐξητασμένος ἔργοις ἀγαθοῖς. τοιοῦτοι δὲ τούτοις, ὁ πλεῖστον ἐκίνησεν οἶκτον, ὄψεως ὄγκια συμπαθὲς, οἷοι τοὺς αὐτοὺς τοὺς πεπονθότας, ἢ μέλλοντας πάσχειν τὰ δεινὰ γίνεσθαι φιλεῖ. ὥστε ϗ τοὺς προσήκοντας τοῖς ἀπολωλόσι, ϗ δοκοῦντας ἀδιαλλάκτως ἔχειν πρὸς τὸν αἴτιον σφίσι τῆς συμφορᾶς, μαλακωτέρους γενέσθαι, ϗ ἀποθέσθαι τὴν ὀργὴν, ὡς ἐδάκρυσαν. ἀναδαθεισῶν γὰρ τῶν ψήφων, [a] ὑδεμία τοῦ ἀνδρὸς καλεψηφίσατο. ὁ μὲν δὴ Σερβίλιον καταλαβὼν κίνδυνος τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον χρόνῳ στρατιὰ Ρωμαίων ἐξῆλθεν ἐπὶ Τυρρηνούς, ἄλοντος ἑατέρου τῶν ὑπάτων, Ποπλίου Οὐαλερίου. συνέστη γὰρ αὖθις ἡ Οὐϊεντανῶν δύναμις, προσθεμένων αὐτοῖς Σαβίνων, οἱ τέως ὀκνοῦντες αὐτοῖς συνάρασθαι τὸν πόλεμον, ὡς ἀδυνάτων ἐφιεμένοις, τότε, ἐπειδὴ τοῦ τε Μενηνίου φυγὴν ἔγνωσαν, ϗ τὸ ὀχύρωμα τοῦ πλησίον τῆς Ρώμης ὄρους, τεταπεινωμένους νομίσαντες τάς τε [b] δυνάμεις Ρωμαίων ϗ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως ἡττημένους, συνελάμβανον τοῖς Τυρρηνοῖς πολλὴν ἀποδείλαντες δύναμιν. οἱ δὲ Οὐϊεντανοὶ τῇ τε σφετέρᾳ [c] δυνάμει θαρροῦντες ϗ τῇ Σαβίνων νεοστὶ ἥκούσῃ, ὡς ϗδὲ τῶν ἄλλων Τυρρηνῶν ἐπικουρίας περιμένοντες, προθυμίαν μὲν εἶχον ὅπως τὴν Ρώμην ἐλαύνειν [d] τῷ πλείονι τῆς στρατιᾶς, ὡς ῥᾴδιόν σφισιν ὁμόσε χωρήσοντος, ἀλλὰ [e] δυοῖν θατέρου, ἢ ἐκ τειχομαχίας αἱρήσοντες τὴν πόλιν, ἢ λιμῷ καταργασόμενοι. ἔφθασε δὲ τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῶν [f] Οὐαλέριος, ἐν ᾧ ἔτι ἔμελλον ἐκεῖνοι, ϗ τὰς ὑστερίζουσας συμμάχους ἀνέμενον, αὐτὸς ἀγαγὼν Ρωμαίων τὴν κρατίστην ἀκμὴν, ϗ ὃ ϗδὲ τῶν συμμάχων ἐπιχείριον, ὐκ ἐκ φανεροῦ ποιησάμενος τὴν ἔξοδον, ἀλλ' ὡς μάλιστα λήσειν αὐτοὺς ἔμελλε. προελθὼν γὰρ ἐκ τῆς Ρώμης περὶ δείλην ὀψίαν, ϗ διαβὰς τὸν Τίβεριν, ϗ μακρὰν ἀποσχὼν τῆς πόλεως, καταστρατοπέδευσεν. ἔπειτα ἀναστήσας τὴν στρατιὰν [g] μέσας νύκτας ἦγεν ἐπὶ τάξεως ϗ πρὶν ἡμέραν γενέσθαι, θατέρῳ χάρακι τῶν πολεμίων [h] ἐπέβαλε. δύο γὰρ ἦν στρατόπεδα, χωρὶς μὲν ὃ Τυρρηνῶν, [i] ἕτερον δὲ ὃ Σαβίνων, ϗ διὰ μακρῶ ἀλλήλων ἀπέχοντα. προσθήκη δὲ προσαλωὼν τὴν δύναμιν τῇ Σαβίνων στρατοπεδείᾳ, καθυπνωμένων ἔτι τῶν πλείστων, ϗ ὀλιγωρίας ὄσης ἀξιολόγου φυλακῆς, οἵα ἐν φιλίᾳ τε γῇ ϗ χῶρῳ πολλὴν ὑπεροψίαν τῶν πολεμίων ὀλιγωρίᾳ ἀγγελλομένων, ἐξ ἐφόδου [k] γίνεται ταύτης ἑαλώσης. τῶν δὲ ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐν ταῖς κοίταις ἔτι ὄντες καταφάγης, οἱ δὲ ἀνιστάμενοι ἀρτίως ϗ τὰ ὅπλα ἐνδυόμενοι, οἱ δὲ ὡπλισμένοι μὲν, ἀπροάδετοι δὲ ϗ ὐκ ἐν τάξει ἀμυνόμενοι· οἱ δὲ πλεῖστοι φεύγοντες ὅπῃ τὸ ἕτερον χάρακα, ὑπὸ τῶν [l] ἱππέων καταλαμβανόμενοι, διεφθάρησαν. Τῶν-

[a] Οὐδεμία φυλὴ Vat. quo modo & *Lapus*, dum vertit, *nulla enim tribus condemnavit*. [b] Δυνάμεις τὰς Ρωμαίων Vat. [c] Δυνάμει πεποιθότες ϗ τῇ Vat. [d] Τῇ πλείονι Vat. [e] Δυοῖν θάτερον Vat. [f] In *Cod. Vat.* ὁ Οὐαλέριος. [g] Omissa hîc præpositio κατὰ, (quo loquendi genere alibi utitur) vel mutato casu legendum μέσης νυκτός. *Lapus* vertit, *de media nocte*. *Sylb.* [h] Ἐπέβαλε Vat. [i] Ἑτέρωθι δὲ Vat. [k] Γίνεται αὐτῆς ἐγκρατὴς Vat. [l] Vel tropica locutio est, vel legendum ἱππεῖσι, ut *Lapus* quoque vertit, *deprehensi ab equitibus*. *Sylb.*

[a] Omittit

Τοῦτον δὲ τὸ τεῖχος ἀλόντος τοῦ τῶν Σαβίνων χάρακος, ἦγε τὴν δύναμιν ὁ Οὐαλέριος ἐπὶ τὸ ἕτερον, ἔνθα ἦσαν οἱ Οὐϊεντανοὶ χωρίον μὲν πάνυ ὀχυρὸν καὶ ἐκλελειμμένον. λαθεῖν μὲν οὖν οὐκέτι οἷόν τε ἦν τοὺς προφυγόντας τὸ χάρακι· ἡμέρα τε γὰρ ἤδη λαμπρὰ, καὶ τῶν Σαβίνων οἱ φεύγοντες ἀπήγγειλαν τοῖς Τυρρηνοῖς τήν τε αὐτῶν συμφορὰν καὶ τὴν ἐπ' ἐκείνους· ἀναγκαῖον δὲ ἦν οὐκ ἐς χαρτερὰν τοῖς πολεμίοις συμφέρειαν. γίνεται δὲ μετὰ τοῦτο, πάσης προθυμίας τῶν Τυρρηνῶν ἀγωνιζομένων περὶ τῆς παρεμβολῆς, ὀξεῖα μάχη καὶ φόνος ἀμφοτέρων πολὺς, ἰσόρροπός τε καὶ μέχρι πολλοῦ ταλαίπωρος τήνδε καὶ τήνδε ἡ κρίσις τοῦ πολέμου. ἔπειτα ἐκέδοσαν οἱ Τυρρηνοὶ ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξωθούμενοι ἵππου, καὶ ἀπεχώρησαν εἰς τὸν χάρακα. ὁ δὲ ὕπατος ἠκολούθει· καὶ ἐπειδὴ πλησίον ἐγίνετο τῶν ἐρυμάτων· ἦν δὲ φαύλως κατεσκευασμένα, καὶ τὸ χωρίον, ὥσπερ ἔφην, οὐ πάνυ ἀσφαλές· προσέβαλλε χρόνον πολὺν μέρη, τό τε λοιπὸν ἐκείνης τῆς ἡμέρας μέρος ὁπλίταις ἀκμαίοις, καὶ οὐδὲ τὴν ὑπερκειμένην νύκτα ἀναπαυσάμενος. οἱ δὲ Τυρρηνοὶ, ταῖς συνεχέσι κακοπαθείαις ἀπειρηκότες, ἐκλείπουσι τὰ ἐρύματα καὶ τὸν ὄρθρον· καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν πόλιν ἔφευγον, οἱ δὲ εἰς τοὺς πλησίον ὕλας ἐσκεδάσθησαν. γενόμενος δὲ καὶ τούτου κύριος χάρακος ἐγκρατὴς, ἐκείνῃ μὲν τὴν ἡμέραν ἀνέπαυσε τὴν στρατιάν· τῇ δὲ ἐξῆς τὰ λάφυρα, ὅσα ἐκ ἀμφοτέρων εἵλητο τῶν στρατοπέδων, διένειμε τοῖς ἀγωνισαμένοις, πολλὰ ὄντα, καὶ τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τοῖς εἰωθόσιν ἐκόσμει στεφάνοις. ἐκ τούτου δὲ ὁ κράτιστα πάντων ἀγωνίσασθαι δόξας, καὶ πρεσβεύσας τῶν Οὐϊεντανῶν δύναμιν, Σερβίλιος ὁ τῷ προτέρῳ ὑπατεύσας ἔτει, καὶ τὴν ὑπὲρ δήμου δίκην ἀποφυγὼν, προσβούτης τότε τῷ Οὐαλερίῳ συμπεμφθεὶς, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀρίστης τῆσδε τῶν νομιζομένων εἶναι μεγίστων τῷ Ρωμαίων δωρεᾶς ὕστερος ἦν ὁ πρῶτος ἐξενεγκάμενος. μετὰ ταῦτα τούς τε τῶν πολεμίων σκυλεύσας νεκροὺς ὁ ὕπατος, καὶ τὰ ἴδια ταφὰς ποιησάμενος, ἐξῆγε τὴν δύναμιν, καὶ πλησίον τῶν Οὐϊεντανῶν χώρας κατασήσας, προκαλεῖται τοὺς ἔνδον. ὡς δὲ οὐδεὶς ἐξήει μαχησόμενος, ἄπορον ὁρῶν χρῆμα ἐκ τειχομαχίας αὐτοὺς ἑλεῖν, ἐχυρὰν σφόδρα ἐχούσας πόλιν, καὶ γῆς αὐτῶν πολλοῦ καταδραμών, εἰς τὴν Σαβίνων ἐνέβαλε. λεηλατήσας δὲ κἀκείνην ἔτι ἀκέραιον οὖσαν ὑπὸ πολλὰς ἡμέρας, καὶ βαρεῖαν ἤδη τῇ ἀποσκευὴν ἔχων τῆς ὠφελείας, ἀπῆγεν οἴκοι τὴν δύναμιν· καὶ αὐτῷ ὁ μὲν δῆμος πρὸ πολλοῦ τῆς πόλεως ὅλης ἐστεφανωμένος ὑπήντα, λιβανωτοῖς τε θυμιῶν τὴν πάροδον, καὶ κρατῆρσι μελικράτου κεκραμένοις ὑποδεχόμενος τὴν στρατιάν· ἡ δὲ βουλὴ τὴν θριάμβου πομπὴν ἐψηφίσατο. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Γάϊος Ναύτιος, ᾧ προσέκειτο καὶ κλῆρον ἡ τῶν συμμάχων Λατίνων τε καὶ Ερνίκων φυλακὴ, βραδυτέραν ἐποιήσατο τὴν ἔξοδον· οὔτε γὰρ ἀσπειρία, οὔτε ὄκνῳ τοῦ κινδύνου κρατηθεὶς, τὴν δὲ ἀθλιότητα τοῦ πρὸς Οὐϊεντανοὺς πολέμου χαραδραῖον, ἵνα, ἐάν τι συμβῇ παῖσμα περὶ τὴν ἐκεῖ στρατιὰν, ἢ ἑτοίμῳ τις ὑπάρχῃ τῇ πόλει σώζουσα δύναμις, ἢ κωλύσῃ τοὺς πολεμίους εἰς τὴν χώραν ἐμβαλεῖν, ἐὰν, ὥσπερ οἱ πρότερον ἐλάσαντες ἐπὶ τὴν Ρώμην, ἐπιθῶνται

¶ Hoc modo captis Sabinorum caſtris, Valerius cum copiis contendit ad altera caſtra, in quibus erant Vejentes, qui locum non valde munitum occuparant. Qui autem ad ea caſtra accedebant latere amplius non poterant. jam enim dies clara erat, & Sabini, qui fugerant, Hetruſcis ſuam cladem, & *ſimilem* ipſis imminentem nunciaverant. neceſſe * igitur fuit ut acriter cum hoſtibus pugnarent. Mox igitur, Hetruſcis pro caſtris omni ſtudio dimicantibus, acre prælium committitur, cum magna utrorumque ſtrage; & diu ancipiti marte, nunc huc nunc illuc inclinante victoria, pugnatum eſt. Tandem Hetruſci, à Rom. equitatu expulſi, loco ceſſerunt, & in caſtra ſe receperunt. At conſul eos ſequebatur, & quum ad munitiones acceſſiſſet, (erant autem male exſtructæ, & locus, ut dixi, non valde tutus) eas multis partibus oppugnare cœpit, per reliquum illius diei ſpatium continuato labore, & ne in ſequenti quidem nocte intermiſſo. Hetruſci vero, continuis malis fracti, circa diluculum caſtra deſeruerunt: & alii in urbem fugerunt, alii in proximas ſylvas ſunt diſperſi. His quoque caſtris potitus, illum diem exercitus quieti dedit: poſtridie vero prædam, quam ex utriſque caſtris ceperat, militibus diviſit, quæ magna erat: & eos qui in prœliis fortiter ſe geſſerant, de more militaribus coronis ornavit. Servilius autem, ſuperioris anni conſul, & nuper populi judicio abſolutus, tunc vero legatus Valerio datus, omnium fortiſſime dimicaſſe & Vejentium copias profligaſſe viſus eſt: & ob hanc fortitudinem hic primus præmia, quæ apud Romanos maxima habentur, retulit. Conſul deinde, ſpoliatis hoſtium cadaveribus, & ſuis ſepultis, copias eduxit; iiſque ad Vejorum mœnia admotis, pugnæ poteſtatem oppidanis fecit. Sed quum nullus ad certamen prodiret, difficile eſſe videns eos expugnare, quippe quod urbem munitiſſimam haberent: excurſionibus per bonam eorum agri partem factis, in agrum Sabinum irrupit. Illum quoque, adhuc intactum, per multos dies populatus, copias magnis impedimentis & præda jam onuſtas reduxit: eique venienti populus longe ab urbe obviam coronatus proceſſit, & thus ei tranſeunti adolens, & exercitum poculis mulſi excipiens. Senatus vero ei triumphum decrevit. Alter vero conſul, C. Nautius, cui ſorte obvenerat ſociorum & Latinorum atque Hernicorum cuſtodia, aliquamdiu diſtulit profectionem: non ob conſilii inopiam, nec periculi formidine deterritus, ſed belli Vejentani incertum eventum exſpectans; ut ſi quam cladem ille exercitus forte accepiſſet, reip. præſto eſſet aliquis exercitus jam coactus, qui hoſtes ab irruptione in agrum facienda prohiberet, ſi qua loca (ut jam ante fecerant qui Romam petierant) contra urbem muni-

XXXV. *Per. Jul.* 4241. *Ante Chr.* 473. *Olymp.* 76 ¾. *V. C.* 279. *Var.* 281.

Valerius de Vejentibus & Sabinis triumphat.

a Omittit *Vat.* b Ἐχυρὸν *Vat.* c Poſt ἐκείνες ſubaud. particip. ἐπιλαβοιμένην, vel aliud ſimile. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τῷ ἐπ' ἐκείνες ἴλασιν, *inciſum in illos hoſtium*, ut vertit *Lapus.* d Ἐξέπλη *Vat.* e Προσέβαλε *Vat.* f Forſan rectius ἐφυγον, eodem ſcilicet tempore quo mox ſequitur ἐσκεδάσθησαν. *Sylb.* g Τά τε λάφυρα *Vat.* h Εἰλήφει *Vat.* i In *Cod. Vat.* ὁ δὲ κρίνας &c. k Ἐξῆγε τῷ στρατῷ *Vat.* l Aptius πόλεως, ut *Lapus* quoque vertit, *propius urbem accedens. Sylb.* m In *Ed. Steph.* προσκαλεῖται, minus congruenter. Προκαλεῖ *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *provocavit.* n Ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου *Vat.* o Ἀτοξία agnoſcit etiam *Lapi* verſio [& *Cod. Vat.*] alioqui maluerit aliquis ἀτηλία. *Sylb.* * Δὲ pro δὴ legiſſe viſi ſunt *Interpretes.*

a Supra

Per. Jul. 4241. *Ante Chr.* 473. *Olymp.* 76 3/4. *V. C.* *Cat.* 279. *Var.* 281. *Æqui & Volsci repressi.*

munire conarentur. Interea vero bellum etiam, quod Æqui Volsciique Latinis intulerant, feliciter est confectum: & nuncii quidam retulerunt, hostes, prælio victos, ex eorum agro excessisse, & in præsentia socios nullis auxiliis amplius indigere. Nautius tamen nihilo minus, quoniam res in Hetruria Romanis feliciter successissent, copias eduxit. Facta autem irruptione in agrum Volscorum, magnamque ejus partem desertam pervagatus, paucis mancipiis exiguoque pecoris numero est potitus: incensisque eorum arvis, quum frumentum jam maturum esset, aliisque non paucis damnis datis, nullo secum congredi audente, exercitum abduxit. Atque hæc quidem ab his consulibus sunt gesta.

XXXVI.

Per. Jul. 4242. *Ante Chr.* 472. *Olymp.* 76 4/4. 1. *V. C.* *Cat.* 280. *Var.* 282. *A. Manlio & L. Furio coss. cum Vejentibus debellatum.*

¶ Consules anno sequenti creati, Aulus Manlius & Lucius Furius, senatu alterum eorum exercitum in Vejentes ducere decernente, sortiti sunt, ut eorum mos erat, inter se de exitu. qui cum Manlio sorte obtigisset, copias celeriter eduxit, atque castra prope hostes posuit. Vejentes vero, inclusi mœnibus, aliquamdiu *ei* restiterunt; &, legatis in varias partes missis, solicitabant Hetruriæ populos, & Sabinos, novos socios, orantes ut sibi celeriter opem ferrent. Sed quum à nullis auxilia impetrarent, & commeatus jam absumpsissent, necessitate famis coacti, ad consulem prodierunt eorum natu maximi & honoratissimi quique, supplicum insignia præferentes, & obsecrantes ut bello finis imponeretur. Manlio autem imperante ut unius anni stipendium atque cibaria in duos menses exercitui darent, hisque peractis Romam legatos mitterent qui cum senatu de bello deponendo agerent; illi * laudantes ista, & celeriter exercitui stipendio & pecunia loco frumenti permissu consulis allata, Romam iverunt; &, in senatum admissi, veniam præteritorum & in posterum bello liberari petierunt. Multis autem verbis in utramque partem factis, ea sententia vicit quæ fœdus cum illis faciendum censebat, induciæque quadraginta in annos ipsis sunt datæ. Atque illi, maximis gratiis populo Romano ob pacem impetratam actis, abierunt. Manlius vero in urbem reversus, ob pacem partam, ovationem quam petiit impetravit. His consulibus census quoque habitus: & cives, qui seipsos & pecunias & filios puberes censuerunt, paullo plures erant centum & tribus millibus.

XXXVII.

Per. Jul. 4243. *Ante Chr.* 471. *Olymp.* 77 1/2. *V. C.* *Cat.* 281. *Var.* 283. *L. Æmilio* III *& Vop. Julio coss. urbæ domi.*

¶ Anno sequenti consules facti L. Æmilius Mamercus tertium & Vopiscus Julius, LXXVII. olympiade, qua in stadio vicit Dates Argivus, archonte Athenis Charete, laboriosissimum ac turbulentissimum habuerunt consulatum, quia bellis quidem externis non

ζειν τινὰ χρείαν τῆς πόλεως χρεία ἐπιβάλοιτο. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ χρόνῳ καὶ ὁ χρόνος τῶν Λατίνων πόλεμος, ὃν ἐπῆσαν αὐτοῖς Αἰκανοί τε καὶ Οὐολῦσκοι, τέλος εὐτυχὲς ἔσχε· καὶ παρῆσάν τινες ἀπαγγέλλοντες μάχῃ νικηθέντας, ἀπεληλυθέναι τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ μηδεμιᾶς τοῖς συμμάχοις ἔτι δεῖν βοηθείας χάριν. ὁ μὲν οὖν Ναύτιος τὰ- 594
δὲν ἦγεν, [b] ἐπειδὴ καὶ ἡ Τυρρηνία πρᾶγμα κατὰ σφᾶς ἐποιήσατο, ἐκ τῆς χώρας· ἐμβαλὼν δὲ εἰς τὴν Οὐολῦσκων χώραν, καὶ πολλὴν αὐτῆς διεξελθὼν ἔρημον ἀφῆκεν, ἀνδραπόδων μὲν καὶ βοσκημάτων [c] ὀλίγων ἐκράτησεν· ἀρούρας δὲ αὐτῶν, ἐν ἀκμῇ δὲ ὄντα ἤδη, ἐμπρήσας, καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα τοῖς ἀγροῖς λωβησάμενος, ὑδενὸς ὁμόσε χωροῦντος, ἀπῆγε τὴν στρατιάν. ταῦτα μὲν [d] ὑπὸ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἐπράχθη.

Οἱ δὲ ἀφαδεξάμενοι τούτους ὕπατοι, Αὖλος [e] Μάλλιος καὶ Λεύκιος [f] Φούριος, ψηφισαμένης τῆς βουλῆς τῆς ἕτερον αὐτοῖς στρατιὰν ὅπως Οὐϊεντανοὺς ἄγειν, ἐκλήρωσαντο περὶ τὴν ἐξόδους, καθάπερ ἐπὶ αὐτοῖς ἔθος ἦν. καὶ λαχὼν Μάλλιος ἐξῆγε τὰς δυνάμεις διὰ ταχέων, καὶ πλησίον τῶν πολεμίων καθεστρατοπέδευσεν. οἱ δὲ Οὐϊεντανοί, τειχήρεις γενόμενοι, τέως μὲν ἀντεῖχον· καὶ διεπρεσβεύοντο [h] πρός τε τοὺς Τυρρηνοῖς πόλεις, καὶ πρὸς τοὺς νεωστὶ συμμαχήσαντας αὐτοῖς Σαβίνους, βοήθειαν ἀξιοῦντες [i] ἀποστέλλειν σφίσι διὰ ταχέων. ὡς δὲ ἀπάντων ἀπετύγχανον, καὶ τὰς τροφὰς ἀπαναλώκεσαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ λιμοῦ βιαθέντες, ἐξῆλθον ὡς τὸν ὕπατον, ἱκετηρίας φέροντες οἱ πρεσβύτατοί τε αὐτῶν καὶ τιμιώτατοι, περὶ καταλύσεως δεόμενοι τοῦ πολέμου. τοῦ δὲ Μαλλίου κελεύσαντος αὐτοῖς ἀργύριόν τε εἰς ὀψωνιασμὸν ἑαυτοῦ τῇ στρατιᾷ καὶ διμήνου τροφὰς ἀποφέρειν, ὅταν δὲ ταῦτα ποιήσωσιν, εἰς Ῥώμην [k] ἀποστέλλειν τοὺς διαλεξομένους τῇ βουλῇ περὶ τῶν διαλύσεων, ἐπαινέσαντες ταῦτα, καὶ διὰ ταχέων τό τε ὀψώνιον τῇ στρατιᾷ, καὶ τὸ ἀντὶ τοῦ σίτου συγχωρηθὲν ὑπὸ τοῦ Μαλλίου καταγέσαντες ἀργύριον, ἦκον εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ καταστάντες ἐπὶ τὴν βουλήν, συγγνώμης ὑπὲρ τοῖς γεγονόσι τυχεῖν ἠξίουν, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν χρόνον ἀπαλλαγῆς τοῦ πολέμου. πολλῶν δὲ λεχθέντων εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη τῶν λόγων, ἔπεισεν ἡ σύνοδος ἀποδομένη τὴν περὶ αὐτοὺς πόλεμον γνώμην, χίλιαί τε ἀνδρῶν καὶ τοῦ πολέμου πρὸς αὐτοὺς πεντακοσιοταλεῖς. καὶ οἱ μὲν ἀπῆσαν, πολλὰς τῇ πόλει τῆς εἰρήνης χάριτας εἰδότες· ὁ δὲ Μάλλιος ἀφικόμενος εἰς τὴν πόλιν, ὅπως τῇ καλουμένῃ τοῦ πολέμου τὸ πεζὸν θρίαμβον αἰτησάμενος, ἔλαβεν. ἐγένετο δὲ καὶ τιμωσις ἐπὶ τούτων ἀρχῆς, καὶ ἧς οἱ τιμησάμενοι πολίται σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ χρήματα καὶ τοὺς οἰκείους παῖδας, ὀλίγῳ πλείους τριχιλίων τε καὶ [m] δέκα μυριάδων.

Οἱ δὲ μετὰ τούτους ἀποδεδειγμένοι τὸ ὕπατον ἀρχήν, Λεύκιος Αἰμίλιος [n] Μάμερκος ὁ τέταρτον, καὶ Οὐοπίσκος [o] Ἰούλιος, ὅτι τὸ ἑβδομηκοστῷ καὶ ἑβδόμῃ ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκα στάδιον [p] Δάτης Ἀργεῖος, Ἀθήνησι δὲ ἄρχοντος Χαρητος, ὅτι πρῶτον σφόδρα καὶ ταραχώδη τὴν ἀρχὴν διελέσθαν, εἰρήνην μὲν

a Supra quoque (p. 498. v. 45.) habuimus hoc loquendi genus: in quo si τότε malis, per me licet. *Sylb.* Τότε expresse in *Cod. Vat.* b Ἐπεὶ *Vat.* c Ὀλίγων πάνυ *Vat.* d Ἐπὶ τούτων *Vat.* e Rectius Μάλλιος in *Cod. Vat.* (ut supra quoque p. 539. v. 17.) & infra v. 17. & 27. f Φρούριος *Vat.* g Αὐτοῖς ἦν ἔθος in *Vat.* & *Lapi Cod.* h Πρός τε τοὺς ἄλλους *Vat.* & *Lapi Cod.* i Ἀποστέλλαι *Vat.* k *Gelenius* legit ἀποστέλλειν ὑποχρεμένους. sed (ut notavit *Sylb.*) dependet potius hoc verbum ἀποστέλλειν à præced. participio καλουσαμένους: ideoque Latina ad hanc lectionem conformavi. l Πρὸς αὐτοὺς post λόγων habet *Cod. Vat.* m Τεσσαρεσκαιδέκα *Vat.* n Μάρκος in *Ed. Steph.* Pro Μάμερκος supra fuit (p. 527. v. 21.) Μαμέρκου υἱός. *Sigonius* etiam *Mamercinos* cognominatos fuisse Æmilios è veterum scriptis docet. *Sylb.* o Τύλιος in *Ed. Steph.* sed *Julium* cognomento *Iulum* probat etiam *Sigonius* ex idoneis auctoribus. *Sylb.* p Pro Δάτης legitur apud *Diodorum* Δαΐδης. *Sylb.* Δάπις in *Vat.* & *Lapi Cod.* * i. e. istas conditiones acceptantes.

a Ita

μὲ ἀϛοῖλες ἀπὸ τ ἔξωθεν πολέμων· ἐν ἡσυχίᾳ γὸ ἦν πάϛλα τὰ
595 διάφορα· ὑπὸ δὲ τ ἐν τῇ πόλει ϛάϛεων αὐτοί τε εἰς κινδύνους
ἀχθέν[τ]ες, ϗ τ πόλιν ὀλίγου δεήσαν[τ]ες ἀπολέσαι. ὡς γὸ ἀνε-
παύσαλο τ ϛραλιωτῶν ὅ πλῆθος, ὅϛι τ διανομὴν εὐθὺς ἤρ-
μοϲε τ δημοσίων ἀγρῶν. ἦν γάρ τις ἐν τοῖς δημάρχοις θρα-
συὺς, ϗ λέγειν ϑκ ἀδυνάτος ἀνὴρ, Γναῖος Γενύκιος, [b] τὸν δη-
μ[ο]θήρων τὰς ἀργὰς τ πενήτων. ϑτος ἐκκλησίας συνάϛων ἐκά-
ϛοτε, ϗ ἐκδημαγωγῶν τὸν ἀϲόργον, προσπάϛαζε τὸν ὑ-
πάτους ἀναγκάζειν ὑπὸ τ βουλῆς ψηφισθέντα περὶ τ κληρουχίας συν-
τελεῖν. οἱ δὲ οὐκ ὑπήκουον, ϗ τῇ ἑαυτοῦ ἀρχῇ λέγοντες [c] τε-
τάχθαι ὅ ἔρϛον ὑπὸ τ βουλῆς, ἀλλὰ τοῖς [d] μετὰ Κάϛιον ϗ
Οὐεργίνιον ὑπάτοις, [e] πρὸς οὓς ὅ τοιοῦϲον ἐγράφη· ϗ
ἅμα οὐδὲ εἰ νόμους εἰς ἀεὶ κυρίους ἃ ψηφίζει ὅ συνέδριον,
ἀλλὰ πολιτεύματα [f] χρόνον ϖαιώσιον ἔχοντα ἰσχύειν. ϖρώτας
προβαλλομένων τ ὑπάτων τὰς αἰτίας, ἀδυνάτους ὧν ὁ Γενύ-
κιος αὐτοὺς ἀναγκάσαι μείζονα ἐξουσίαν ἔχοντας, ἑτοίμην ὁ-
δὸν ἐτράπε[τ]ο. τοῖς γὸ ὑπάτευσασι ὅ ἔμπροσθεν ἔτος, Μαλίῳ
τε ϗ [g] Λευκίῳ, δίκην ἐπήνεγκε δημοσίαν, [h] ϗ προεῖπεν ἥκειν
ὅϛι τ δῆμον ἀπολογησομένους, οἰόμενος ἀνάϛατον τ αἰτίαν τ
δίκης, ὅτι τ δῆμον ἀδικοῦσιν ϑκ ἀποδείξαν[τ]ες τοὺς δέκα ἄν-
δρας οὓς ἐψηφίσα[τ]ο ἡ βουλὴ τοὺς ποιησομένους τ τ κλήρων
διανομήν. [i] ὅ δὲ μὴ τ ἄλλων τινὰς ὑπάτων ἄϱξειν ὅϛι τ δί-
κην, [k] δώδεκα γενομένων τ μεταξὺ ἀρχείων, ἀφ' οὗ ὅ προ-
βούλευμα ἐγράφη, τούτους δὲ προβαλέϖθαι τοὺς ἄνδρας μόνους
τ ψευδείϲης ὑποχέϲεως, ὀπιϲχεῖς ἔφερεν αἰτίας ϗ τελευ-
τῶν ἔφη μόνως ἂν οὕτως ἀναγκαϖῆναι τοὺς [l] ἐπ' ἀκμῆ τό-
τε ὄντας ὑπάτους κληρουχῆϲαι τ γῆν, ἐὰν ἑτέρους τινὰς ἴδωϲι
δίκην τῷ δήμῳ διδόντας, ἐνθυμηθέντας ὅτι ϗ σφίϲιν αὐ-
τοῖς συμβήϲεται ὅ αὐτὸ παθεῖν.

Ταῦτα εἰπὼν ϗ ϖροκαλέϲας ἅπαντας [m] ἥκειν ὅϛι τ
δίκην, καθ' ἱερῶν τε ὁμόϲας, ἢ μὴν [n] ἐμμενεῖν τοῖς ἐγνωϲμέ-
νοις, ϗ πάϲῃ ϖροθυμίᾳ τ ἀνδρῶν κατηγορεῖν, ἡμέραν [o] ϖρο-
εῖπεν ἐν ᾗ τ δίκην ἔμελλεν ὀπίλελεϲθαι. [p] τοῖς δὲ πατρικίοις,
ὡς ἔμαθον ταῦτα, πολὺ δέος εἰϲέρχει ϗ φρονπὶς, ὅτῳ χρὴ
τρόπῳ τούς τε ἄνδρας ἐκλύϲαϖθαι τ αἰτίας, ϗ τὸ δημαγωγεῖν
ὅ θράϲος ἐπισχεῖν. ϗ δὴ ἐδέδοκτο αὐτοῖς, εἴπ ψηφίϲαιτο κτ'
τ ἀρχῆς τ ὑπάτων ὁ δῆμος, μὴ ὀπιτρέπειν αὐτῷ κτ' ὅ καρ-
τερὸν ϖοιϲαμένους, ϗ εἰ δέοι ϗ εἰς ὅπλα χωρεῖν[αι]. ἐν μὲν
ἐδέησέ γε τ βιαίων ἔργου αὐτοῖς, ταχεῖαν λαβόντος τὸν
κινδύνου ϗ παράδοξον τ λύϲιν. [q] μιᾶς γὸ ἡμέρας ὕϲτερ ἐπὶ
λοιπῆς τ δίκης, νεκρὸς Γενύκιος ὀπὶ τ ἑαυτοῦ κοίτης εὑρέθη,
σημεῖον οὐδὲν ἔχων οὔτε σφαγῆς, οὔτε ἀγχόνης, οὔτε φαρμάκου,
οὔτε ἄλλου τοῦ ἐξ ὀπιβουλῆς θανάτων οὐδενός. ὡς δὲ ἐ-
596 γνώϖη τὸ ϖάθος, [r] ϗ ϖροσηνέχθη ὅ σῶμα εἰς τ ἀγο-
ρὰν, δαιμονίου τινὸς κωλύϲεως συγκύρημα ἔδοξεν εἶναι, 45
καὶ αὐτίκα ἡ [s] δίκη διελύθη. τῶν γὸ ἄλλων οὐδεὶς ἐτόλμα

infeſtabantur (omnes enim hoſtes pacati erant) ſed domeſticis ſeditionibus & ipſi in ſalutis periculum ſunt adducti, & reſp. ab ipſis pene eſt everſa. Nam ſimulatque multitudo à militia ceſſavit, confeſtim agri publici diviſionem flagitare cœpit. Erat enim quidam de tribunorum collegio, vir audax, nec infacundus, Cn. Genucius, qui inopes ad iram inſtigabat. Iſte quotidianis concionibus, ad captandam plebis inopumque gratiam, volebat cogere conſules S C. de agro dividendo factum exſequi. Illi vero ei non parebant, dicentes non ſibi conſulatum gerentibus, ſed Caſſio Virginioque coſſ. id à ſenatu imperatum fuiſſe, ad quos S C. ſcriptum erat: ſimulque ſenatuſconſulta non eſſe leges quæ ratæ perpetuo maneant, ſed eſſe inſtituta vim unius anni habentia. Conſulibus has cauſſas prætendentibus, Genucius, quia eos majore poteſtate præditos cogere non poterat, ad impudentem viam ſe convertit. Nam ſuperioris anni conſulibus, Manlio & Furio, dicam injuriæ plebi factæ ſcripſit, illiſque diem dixit, ad quam eos cauſſam apud populum dicturos venire juſſit, pronunciato palam crimine, cujus eos reos eſſe dicebat, quod *ſcil.* plebi injuriam facerent, non creatis decemviris ex S C. qui agros dividerent. Quod autem hic nullos alios conſules accuſarit, quum duodecim anni interea elapſi eſſent, ex quo id S C. fuerat ſcriptum, ſed hos duos ſolos ob fidem promiſſorum non ſervatam reos egerit, non iniquas attulit rationes: tandemque dixit, hac ſola ratione coſſ. qui tunc magiſtratum gerebant, coactum iri agrum dividere, ſi aliquos alios pœnas populo dare vidiſſent, idem ſibi quoq; eventurum cogitantes.

Per. Jul. 4243. *Ante Chr.* 471. *Olymp.* 77 $\frac{1}{2}$. *V. C.* *Cat.* 281. *Var.* 283.

¶ Hæc loquutus, hortatus eſt omnes ut judicio adeſſent, & per ſacra juravit ſe in propoſito permanſurum & omni ſtudio illos accuſaturum; diemq; dixit qua judicium eſſet peragendum. Patricios vero, hac re cognita, ingens invaſit timor & ſolicitudo, quanam ratione reos judicio poſſent eripere, audaciamque tribuni compeſcere. Jamque decreverant, ſi quid plebs contra conſulare imperium ſciviſſet, hoc ei non permittere: ſed totis viribus reſiſtere, & ad arma (ſi res tuliſſet) venire. Verumtamen nulla vi ipſis opus fuit, quia celeriter & præter omnem opinionem id periculum evanuit. nam uno ante judicium die Genucius in ſuo lecto mortuus eſt inventus, cum nullo aut cædis, aut laquei, aut veneni, aut alicujus inſidioſæ mortis veſtigio. Hoc autem caſu cognito, & ejus corpore in forum prolato, divina quadam providentia id impedimentum accidiſſe videbatur: moxque *re infecta* comitia ſunt ſoluta. nam cæterorum *tribunorum* nemo auſus eſt renovare XXXVIII.

a Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* τραλλιανῶν. quam ſequutus eſſe videtur *Gelenius.* *b* Expreſſius in *Cod. Vat.* ὁ παραδήλων. *c* Επιτεθέχθαι *Vat.* *d* Τοῖς ϖερὶ Κάϛιον ϗ Οὐεργίνιον ὑπάτοις [*Caſſio, Virginioque Coſſ.* ut vertit *Lapus*] legendum videtur, ut conſtat ex *Livio*, & *Dionyſio* ipſo p. 606. [juxta *Ed. Sylb.*] Vulgata lectione retenta, vertendum, *conſulibus poſt Caſſium & Virginium creatis. Port.* *e* Πρὸς οὓς ϗ τὸ *Vat.* *f* Καιρῶν *Vat.* *g* Aptius Φυλίῳ: vel pro Μαλίῳ legendum Αὔλῳ: ut conjungantur vel nomina vel prænomina. *Sylb.* In *Lapi* verſione, *Manlio & Lucio*, quam ſequuti ſumus. *h* Καὶ ϖροσῶπον *Vat.* *i* Τὸν δὲ μὴ *Vat.* *k* Δίκην ϗοομδίων *Vat.* reclamante *Lapi* verſione. *l* Optime in *Cod. Vat.* ἐν ἀρχῇ. quod *Sylburgio* placuiſſe video. *m* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἦλθεν. Sed veram lectionem ἥκειν agnoſcit etiam *Lapi* verſio. ſic & infra *Dionyſ.* τῶ ἀνδρὸς κατηγορήσοντες, ϖαρῆλθεν ἥκειν ἅπαντας. *Sylb.* *n* Nota ἐμμένειν & κατηγορεῖν pro ἐμμενεῖν & κατηγορήσει, ad declarandam certitudinem & conſtantiam. *Sylb.* *o* Minus recte in *Ed. Steph.* ϖροεικῶν. *Sylb.* Vulgatam lectionem retinere potes, ut ϖροσικῶν pendeat à κατηγορεῖν. *Port.* *p* Τὸν δὲ ϖατρικίους *Vat.* *q* Infra (p. 665. juxta *Ed. Sylb.*) aperte declarat, uno ante judicium die hoc factum eſſe. *Sylburgius* retenta ambiguitate Græcæ phraſeos vertit, *cum enim adhuc una tantum uſque ad judicium ſupereſſet dies.* *r* Καὶ ϖροσηνέχθη *Vat.* *ſ* Δίκη ἐλέλυτο *Vat.*

Per. Jul. 4243. Ante Chr. 471. Olymp. 77 1/4. V. C. Ca. 281. Var. 283.

vare seditionem; quinimo *omnes* magnum Genucii furorem damnabant. Si igitur consules nihil præterea nimium curiose fecissent; sed seditionem, ut à deo fuerat sopita, quiescere sivissent, in nullum periculum amplius adducti fuissent. Jam vero quum se ad plebem superbe & contumeliose tractandam vertissent, quumque quanta esset sui magistratus potestas ostentare vellent, magnorum malorum auctores fuerunt. Nam indicto delectu, & contumaces cum aliis mulctis tum etiam virgarum verberibus cogentes, effecerunt ut major plebis pars ad desperationem se verteret, hac potissimum de caussa.

XXXIX. ¶ Vir quidam de plebe, bellica virtute clarus, nomine P. Volero, qui in superioribus expeditionibus ordines duxerat, tunc, quum centurio esset constituendus, in gregarios milites ab illis referebatur. Sed quum ille resisteret, nec locum minus honoratum capere vellet, quod in superioribus expeditionibus nihil deliquisset, consules, ejus dicendi libertate offensi, lictoribus imperarunt ut vestem ejus lacerarent, corpusque virgis cæderent. Tunc juvenis opem tribunorum implorabat, &, si quam injuriam fecerit, plebis judicium subire volebat. Sed quum consules animum ad eum non adverterent, sed eum à lictoribus duci cædique juberent, contumeliam non ferendam ratus, ipse sibi ipsi opem tulit. nam primum lictorem, qui accesserat, adversis pugnis in facie tundens, vir ætate & viribus fretus, prostravit: itidemque mox alterum. Coss. autem id iniquo animo ferentibus, & simul omnes lictores ad eum accedere jubentibus, plebejis qui aderant res indigna visa est; & confestim omnes conglobati, sublatoque clamore quo se invicem ad iram adhortabantur, & juvenem eripuerunt, & lictores pulsatos repulerunt, tandemque in ipsos consules impetum fecerunt; qui, nisi è foro se proripuissent, gravissimum facinus mox perpetrassent. Hoc autem facto in diversa studia tota civitas est divisa, & tribuni, qui hactenus quieverant, tunc efferabantur, & in consules invehebantur. & seditio legis agrariæ in gravius *malum*, ob contentionem de reip. statu ortam, erupit. Nam patricii, indigne ferentes consulum potestatem tolli, eum, qui lictoribus manus injicere ausus fuerat, de saxo dejicere volebant. contra plebeji catervatim vociferabantur, & se invicem cohortabantur ne libertatem suam proderent; sed rem ad senatum referre, & consules accusare, & animadversionem aliquam in eos poscere volebant, quod eum, qui opem tribunorum implorarat, & populi ju-

δημάρχων ἀναγκαλεῖν τῷ σάσιν, ἀλλὰ καὶ τῆ Γενυκίᾳ [a] καταγνώσεσθαι πολλῶν μανίαν. εἰ μὲν δὴ μηδὲν ἔτι πολυπραγμονῆντες οἱ ὕπατοι διετέλεσαν, ἀλλὰ ἀφῆκαν ὡς ὁ δῆμος ἐκοίμισε τῷ σάσιν, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς ἔτι κατέλαβε κίνδυνος· νῦν δὲ εἰς αὐθάδειαν καὶ καταφρόνησιν τῆς δημοτικῆς τραπόμενοι, καὶ ὃ τῆς ἀρχῆς κράτος ὅσον ἐστὶν ὑπιδεῖξαι βουλόμενοι, κακὰ ἐξεμηχάσαντο μεγάλα. προσέντες γὰρ ὑβριολογίαν, καὶ τὰς ὑπακούσεις, ταῖς τε ἄλλαις ζημίαις καὶ πληγαῖς ῥάβδων προσαναγκάζοντες, εἰς ἀπόνοιαν ἐποίησε τραπέσθαι τὸ δημοτικὸν ὃ πλέον, ἀπὸ τοιαύτης μάλιστα αἰτίας.

Ἀνήρ τις ὢν τῶν δημοτικῶν καὶ πολέμια λαμπρὸς, Πόπλιος Βολέρων, ἠγεμονίαν ἐσχηκὼς λόχων ὑπὸ τοῖς πρόσθεν [b] στρατηγοῖς, τότε ἀντὶ λοχαγοῦ στρατιώτης πρὸς αὐτῶν καταστᾶσα. ὡς δὲ ἠναντιοῦτο, καὶ οὐκ ἠξίου χείρων ἀτιμοτέραν λαβεῖν, οὐδὲν ἡμαρτηκὼς ὑπὸ ταῖς προτέραις στρατείαις, δυσανασχετοῦντες οἱ ὕπατοι τὴν παῤῥησίαν αὐτοῦ, τοῖς ῥαβδούχοις ἐκέλευσε τῷ ἐαυτοῦ [c] τε πρόσθεν ἀπεικαβῤῥῆξαι, καὶ ταῖς ῥάβδοις τὸ σῶμα ξαίνειν. ὁ δὲ νεανίας τούς τε δημάρχους ἐπεκαλεῖτο, καὶ, εἴ τι ἀδικεῖ, κρίσιν ὅπῃ τῶν [d] δημοτικῶν ὑπέχειν ἠξίου. ὡς δὲ οὐ προσεῖχον αὐτῷ τὴν νῦν οἱ ὕπατοι, ἀλλὰ [e] ταῖς ῥάβδοις ἄγειν καὶ τύπτειν ἐπεκελεύοντο, οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενος εἶναι τὴν ὕβριν, αὐτὸς ἑαυτῷ [f] τιμίας γίνεται. τόν τε γὰρ πρῶτον προστελθόντα τῶν ῥαβδούχων παίων εἰς τὸ πρόσωπον σφαγῆς πυρᾶς, νεανίας καὶ ἔρρωμένος ἀνὴρ, ἀνατρέπει, καὶ τὸν ὕστερον τοῦτο. ἀλλαλαξάντων δὲ τῶν ὑπάτων, καὶ πᾶσιν ἅμα τοῖς ὑπηρέταις προσελθεῖν κελευσάντων, [g] δεινὸν τοῖς παροῦσι τῶν δημοτικῶν ἐφάνη· καὶ αὐτίκα συναφέντες ἀθρόοι, καὶ ἀναβοήσαντες τὸ συγκλητικὸν τῶν ἀλλήλων ὀργῆς, τόν τε νεανίσκον ἐξήρπασαν, καὶ τοὺς ῥαβδούχους ἀπέξησαν παίοντες· καὶ τελευτῶντες ἐπὶ τοὺς ὑπάτους ὥρμησαν, καὶ εἰ μὴ καταλιπόντες ἐκεῖνοι τὴν ἀγορὰν ἔφυγον, [h] ἀνήκεστον αὐτίκα κακὸν ἐξεμηχάσαντο. οὐκ δὲ τούτῳ διεσῴζετο πᾶσα ἡ πόλις, καὶ οἱ τέως ἡσυχάζοντες δημαρχοι τότε ἠρίθμουν, καὶ τῶν ὑπάτων κατηγόρουν. [i] διεσῴζετο τε ἡ περὶ τῆς κληρουχίας εἰς ἕτερον μεῖζον διὰ τὸν ὑπὲρ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας ἀγῶνα.

[k] Ⓐ μὲν γὰρ πατρίκιοι τοῖς πάτοις ὡς καταλυομένης αὐτῶν τῆς ἐξουσίας συναγανακτοῦντες, τὸν ὑπιβάλλειν τοῖς ὑπηρέταις τολμήσαντα κατὰ κρημνῶν βαλεῖν ἠξίουν. Ⓐ δὲ δημοτικοὶ συνέφαντες αὐτοὺς, καταβοῶν τε καὶ παρεκελεύοντο μὴ παραδιδόναι σφῶν τῷ ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὅπῃ τῷ βουλῇ τὸ πρᾶγμα ἄγειν, καὶ τοὺς ὑπάτων κατηγορεῖν, καὶ δίκης τινὸς παρ' αὐτοῦ ἠξίουν τυχεῖν, ὅτι τὸν ὑπικαλεσάμενον τῷ ὑπ' τοῦ δημάρχων βοήθειαν, καὶ ὑπ τῷ δήμῳ χρίσιν ὑπέχειν,

a Καταγνώσεσθαι *Vat.* b Magis proprie στρατείας: itidemque mox v. 16. *Sylb.* c Omittit *Vat.* d Δημοτῶν *Vat.* e Ταῖς ῥαβδοῖς tropice dictum pro τοῖς ῥαβδούχοις, ut mox loquitur v. 30. itidemque ἐπ πᾶσι supra usurpatum pro πᾶσιν p. 566. v. 50. Alioqui soluta hypallage legendum foret, ἀλλ' ἄγειν τὰς τοῖς ῥαβδοῖς τύπτειν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* expresse τοῖς ῥαβδούχοις ἄγειν. quo modo legisse visus est *Lapus*, atque legendum esse monuit *Portus.* f Mirum quantum hic locus torsit Criticos. Vel generaliter τιμίας vocabulum accipi; vel eos τιμίας, qui tribunis collegæ erant additi, respici existimat *Sylb.* Si vero (inquit *Casaub.*) tribunum voluit dicere, cur eum τιμίαν vocat? aut si quis ædilem intelligi voluit, quod ædiles tribunorum erant veluti ὑπηρέται, id difficultatem non tollit; nam eos ἀγοραστόμους vocat semper *Dionysius*, non τιμίους. Quare persuasissimum habeo vocem τιμίας corruptam esse. dubito tamen an τιμωρὸς, vel ἀμύντης, vel σωτῆρος in ejus locum reponendum sit. Καλοῦντες βίας pro τιμίας scriptum fuisse suspicatur *Steph.* Optime in *Cod. Vat.* ἑαυτῷ τιμίας τὸ δίκης γένοιτο, *sui ipsius vindex sit.* quo fere modo *Lapus* vertit, *suus ipse sit protector.* g Δεινὸν τι τοῖς παροῦσι *Vat.* h In *Cod. Vat.* ἀνήκεστον ἂν τι κακὸν ἐξεμηχ. atque *Lapus* vertit, *insolerabile aliquod peregissent malum* i Vel legendum, διεσῴζετό τε ἡ περὶ τῆς κληρουχίας ζήτησις εἰς ἕτερον μεῖζον διὰ τὸν ὑπὲρ &c. vel minore mutatione, nec minus apto sensu, διεσῴζετό τε ἡ περὶ τῆς κληρουχίας εἰς ἕτερον μεῖζον τὸν ὑπὲρ &c. atque hæc de agris dividendis concertatio transiit in aliam longe graviorem &c. *Sylb.* Διεσῴζετό τε ἡ περὶ τῆς κληρουχίας ζήτησις εἰς ἕτερον μεῖζον (*sc.* κακὸν) διὰ τὸν &c. malit *Portus.* k Οἱ μὲν γὰρ πατρίκιοι *Vat.* l *Lapus* vertit, *de eis*: quasi legerit περὶ vel ὑπὲρ. sed aptius cum *Gelenio* legemus κατ' αὐτῶν: ut satis arguunt sequentia. *Sylb.*

ὑπέχειν, εἴ τι πλημμελεῖ, βυλόμενον, ἑτέρῳ τυχεῖν εἶασαν τοῦ δικαίου, ἀλλ' ἐν ἀνδραπόδου μοίρᾳ τὸν ἐλεύθερον ἐν πολίτῃ ἔθεντο, πάσχειν ὁπερελοῦντο. ἀντιλεγομένων δὲ τούτων, καὶ ἑτέρων ἕξαι βυλομένων τοῖς ἑτέροις, ἅπας ὁ λοιπὸς τῆς ὑπατείας ἐκείνης ἐδαπανήθη χρόνος, ὅτε πολεμικῇσι μὲν ἔξεσι κοσμηθεὶς καλαῖς, ὅτε πολιτικῇσι λόγου ἀξίαις.

Ἐπιγάντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων, ὕπαλοι μὲν ἀπεδείχθησαν Λεύκιος Πινάριος καὶ Πόπλιος [a] Φούριος. ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ἔτους [b] ὀπείας τινὸς ἡ πόλις ἐπληρώθη, καὶ φόβου δαιμονίου, τεράτων τε καὶ σημείων πολλῶν γενομένων. καὶ οἵ τε μάντεις ἅπαντες, καὶ οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ, χόλον [c] δαιμονίου μηνύειν τὰ γενόμενα ἀπέφαινον, ἱερῶν τινων οὐχ ὁσίως οὐδὲ καθαρῶς ἐπιτελουμένων. καὶ ὃ μετ' οὐ πολὺ νόσος ἐπέσκηψεν εἰς τὰς γυναῖκας, κεκυημένη λοιμικὴ, καὶ θάνατος ὅσος οὔπω πρότερον, μάλιστα εἰς τὰς ἐγκύμονας. ὁμολογοῦσί τε καὶ νεκρὰ πίλυσαι συναπέθνησκον τοῖς βρέφεσι· καὶ ὅτε λιβανείαι πρὸς ἕδεσι καὶ βωμοῖς γενόμεναι θεῶν, ὅτε καθαρτήριοι θυσίαι, περί τε πόλεως καὶ οἴκων ἰδίων ἐπιτελούμεναι, παῦλαν αὐτῆς ἔφερον τῶν κακῶν. ἐν τοιαύτῃ δὲ συμφορᾷ τῆς πόλεως οὔσης, τοῖς ἐξηγηταῖς τῶν ἱερῶν γίνεται μήνυσις ὑπό τινος, ὅτι μία τῶν ἱεροποιῶν παρθένων τῶν φυλαττουσῶν τὸ ἀθάνατον πῦρ [d] Ὀρβινία τὴν παρθενίαν ἀπόλωλε, καὶ τὰ ἱερὰ θύει τὰ τῆς πόλεως, οὐκ ὄντα καθαρά. καὶ ἐκεῖνοι μεταστήσαντες αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἱερῶν, καὶ προθέντες δίκην, ἐπειδὴ καταφανὴς ἐγένετο ἐλεγχθεῖσα, ῥάβδοις τε ἐμαστίγωσαν, καὶ πομπεύσαντες διὰ τῆς πόλεως, ζῶσαν κατώρυξαν. τὸν δὲ διαπραξαμένων τὴν ἀνοσίαν φθορὰν ὁ μὲν ἕτερος ἑαυτὸν [e] διεχειρίσατο, τὸν δὲ ἕτερον οἱ τῶν ἱερῶν ἐπίσκοποι συλλαβόντες ἐν ἀγορᾷ μάστιξιν ἀνεσάμενοι, καθάπερ ἀνδράποδον, ἀπέκτειναν. ἡ μὲν οὖν [f] νόσος ἡ ταῖς γυναιξὶ κακασκήψασα, καὶ ὁ πολὺς αὐτῶν φθόρος μετὰ τοῦτο [g] τὸ ἔργον ἐπαύσατο δρῶσα.

Ἡ δὲ ἐκ πολλοῦ χρόνου διαμένουσα ἐν τῇ πόλει στάσις, ἣν οἱ δημόται πρὸς τοὺς πατρικίους ἐστασίαζον, ἀνίστατο πάλιν. ὁ δὲ ἐξεγείρων αὐτὴν δήμαρχος ἦν Πόπλιος Βολέρων, ὁ πρόσθεν ὑπατικοῖς τοῖς περὶ Αἰμίλιόν τε καὶ [h] Ἰούλιον ὑπάτοις ἀπειθήσας, ὅτι αὐτὸν ἀντὶ λοχαγοῦ στρατιώτην κατέγραφον· καὶ δι' ἄλλο τι μᾶλλον [k] ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῶν πενήτων δήμου, πρόστατης· γένος τε καὶ ἐκ τῶν ὀπιτυχόντων 598 ἦν, καὶ τεθραμμένος ἐν πολλῇ ταπεινότητι καὶ ἀπορίᾳ· ἀλλ' ὅτι τὴν ἀρχὴν τῶν ὑπάτων, βασιλικὸν ἔχουσαν ἀξίωμα τότε, πρῶτος ἐδόξεν ἰδιώτης ἀνὴρ ἀπειθείᾳ καταπτῶσαι, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὰς ὑποψίας ἃς ἐποιεῖτο μελιῶν τὴν ἀρχὴν τῶν πατρικίων, ὡς ἀφαιρησόμενος αὐτῶν τὴν ἰσχύν. ὃς, ἐπειδὴ τὰ κατὰ λόγον ἐξεγένετο αὐτῷ, λωφήσαντος δαιμονίου χόλου, τὰ πολιτικὰ πράττειν, συναγαγὼν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, νόμον εἰσφέρει περὶ τῶν δημαρχικῶν ἀρχαιρεσίων, μεθ' ὧν ἐκ τῶν φυλετικῶν ψηφορίας, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι [m] κυριάτην καλοῦσιν, ὅτι τὸν φυλετι-

dicium (ſi quam injuriam feciſſet) ſubire volebat, neutro jure potiri paſſi eſſent, ſed hominem ingenuum & civem Rom. ut mancipium tractaſſent, cædique juſſiſſent. His igitur ſibi invicem reſiſtentibus, & neutris alteris cedere volentibus, totum illius conſulatus reliquum tempus conſumptum eſt, nec ullis rebus in bello præclare geſtis, nec ullis actis civilibus memoratu dignis ornatum. *Per. Jul. 4243. Ante Chr. 471. Olymp. 77 1/3. V. C. Cat. 281. Var. 283.*

¶ Quum autem comitiorum tempus veniſſet, L. Pinarius & P. Furius conſules creati. Hujus anni principio urbs religione quadam & divini numinis metu repleta eſt, quod prodigia ſignaque multa apparuiſſent. & omnes vates & pontifices ea prodigia divinæ iræ indicia eſſe dicerent, quod aliqua ſacra nec pie nec pure fierent. Nec multo poſt, morbus, qui peſtilens vocatur, mulieres, atque mors quanta nunquam antea, præcipue vero gravidas, invaſit: nam immaturos & mortuos fœtus parientes, una cum ipſis infantibus moriebantur; ac neque ſupplicationes in templis, & circa aras deorum factæ, neque luſtralia ſacrificia pro rep. privatiſque familiis facta malis eas liberabant. Quum autem reſp. in ſtatu tam calamitoſo verſaretur, ſervus quidam pontificibus indicat unam ſacerdotum, de numero virginum Veſtalium perpetuum ignem ſervantium, nomine Urbiniam, * amiſiſſe virginitatem, & pollutam ſacra pro populo facere. illi eam à ſacris amotam, & in judicium adductam, & manifeſti criminis convictam virgis verberarunt; traductamque per urbem vivam defoderunt. illorum vero, qui nefarium ſtuprum commiſerant, alter ſibiipſi manus attulit; alterum pontifices comprehenſum in foro virgis cæſum, inſtar mancipii, interfecerunt. Morbus igitur qui mulieres invaſerat, & ingens earum ſtrages hoc peracto confeſtim ceſſavit. XL. *Per. Jul. 4244. Ante Chr. 470. Olymp. 77 2/3. V. C. Cat. 282. Var. 284. L. Pinario & P. Furio coſ. prodigia & peſtis inſolita ob Veſtalis virginis ſtuprum.*

¶ At ſeditio in urbe jam inveterata, qua plebeji à patriciis diſſidebant, rurſus eſt renovata. Eam autem excitavit P. Volero, tribunus plebis, qui ſuperiore anno, quod ab Æmilio & Tullio coſſ. pro centurione in milites gregarios referretur, imperium eorum contempſerat: poſtea hac potiſſimum de cauſſa ab infima plebe tribunus eſt creatus, (nam erat ignobili genere natus, & in magna humilitate ac egeſtate educatus) quod conſularem dominationem, regiæ dignitati parem, tunc ipſe primus vir privatus ſua contumacia humilem feciſſe viſus fuiſſet; & multo magis quod magiſtratum contra patricios ambiens, ſe illis potentiam ablaturum promiſiſſet. Ille igitur, ſimulatque, placata divini numinis ira, licuit ſibi rempublicam capeſſere, populo ad concionem convocato, legem promulgavit de tributis comitiis, ea quidem ex curiatis (quæ eo nomine à Romanis appellantur) in comitia tributa mutans. Quod- XLI. *Turbæ domeſticæ recrudeſcunt.*

[a] Φούριος paſſim *Vat.* [b] Εὐθὺς ὀπείας *Vat.* [c] Δαιμόνων *Vat.* [d] *Urbinia* dicitur etiam *Lapo.* ſed an *Orbilia* verius nomen ſit, haud ſcio. *Sylb.* Ορβιλία *Vat.* [e] Διεχρήσατο *Vat.* [f] Νόσος ἡ κακοσκήψασα ἐς τὰς γυναῖκας *Vat.* [g] Τὸ ἔργον εὐθὺς ἐπαύσατο *Vat.* [h] Mendoſe hîc quoque (ut ſupra p. 568. v. 45.) Τούλιον habet *Ed. Steph.* [i] Si ὅτι malis, per me licet. *Sylb.* [k] Non male ſic, ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῶν πενήτων τοῦ δήμου πρόστατης, *plebis antiſtes ab inopum turba creatus. Sylb. & Port.* [l] Φρατριακῆς, ut & p. 272. v. 2. φρατριακὴς & v. 3. φρατρείας in *Cod. Vat.* ſicut ſupra habuimus aliquoties φρατρία & φρατριακός. Verum ſcripturam vulgatam veram eſſe exiſtimat *Sylb.* quod apud *Heſychium* occurrant φράτρεμ & φρατρίαμ, & utrumque expoſitum ſit συνήθεια, συμπόσιον. [m] In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* κυρίτιν. *Lapus* & *Gelenius* legunt κυριάτιν, vel, ut infra reperitur, κυριάτην: at *Glareanus* κυρτιατίτιν legendum aſſerit. * Απολείλοιπε pro ἀπόλωλε malit *Steph.*

Per. Jul. 4244. Ante Chr. 470. Olymp. 77 2/3. V. C. Cat. 282. Var. 284.

Quodnam autem sit horum comitiorum discrimen, ego declarabo. Curiata comitia oportebat, præcedente senatus consulto & suffragiis à plebe curiatim latis, atque post hoc utrumque signis divinis avibusque non adversantibus, tunc demum rata esse. Tributa vero comitia sine senatus consulto atque sine sacrificiis, nulliusque avibus addicentibus, uno die à tribulibus peragi. Habebat autem è quatuor reliquis tribunis duos legis ferendæ socios: quibus sibi conciliatis, reliquos, qui dissentiebant, numero superabat. At coss. & senatus, omnesque patricii legem eam impedire conabantur: quumque magno numero in forum venissent, ad diem quo tribuni se legem perlaturos dixerant, variæ orationes habitæ sunt à coss. & senatoribus natu maximis, & ab alio quovis, qui verba facere voluisset, incommoda, quæ in ea lege inerant, demonstrante. Tribunis vero contra consules, & illis contra tribunos vicissim dicentibus, & altercationibus ad multas horas productis, noctis interventu illa comitia soluta sunt. Quum autem tribuni rursus legis rogationem in trinundinum distulissent, & ad diem dictam major etiam turba confluxisset, idem quod ante accidit. Qua re animadversa, Publius statuit nec permittere consulibus ut legem dissuaderent, nec pati ut suffragiis ferendis patricii interessent: nam illi cum suis sodalitiis, suorumque clientum catervis, quorum numerus non erat exiguus, multas fori partes occuparant, legis dissuasoribus animos addendo, & defensoribus obstrependo, aliaque multa faciendo, quæ confusionis & violentiæ in suffragiis futuræ indicia erant.

XLII. *Pestis atrox.*

¶ Sed hæc ejus consilia tyrannica altera calamitas divinitus immissa impedivit. Pestilentia enim urbem invasit, per reliquam etiam Italiam grassata, sed nusquam alibi quam Romæ infestior; in qua nulla humana ope laborantibus succurri poterat, sed æque ii quibus magna cura impendebatur, atque illi qui nullo modo curabantur, interibant: nec supplicationes, nec sacrificia, nec extremum remedium, ad quod homines, qui in istiusmodi calamitatibus versantur, confugere coguntur, lustrationes, aut privatæ aut publicæ, quidquam tunc proderant. sæviebatque id malum in omnes, sine ullo discrimine, aut ætatis, aut sexus, aut corporum roboris aut imbecillitatis; nec arti aliisve remediis, quæ morbum videntur levare, cedebat: sed mulieres & viros, senes atque juvenes invadebat. Non fuit tamen diuturnum, quod effecit ne tota civitas periret; sed, instar torrentis aut incendii, uno impetu homines invasit; & ut celeriter *eos* invasit, ita etiam celeriter discessit. Sedata autem peste, Publius, quum esset in magistratus sui exitu, quia reliquo temporis spatio legem perferre non poterat, comi-

κήν. τίς δὲ τούτων διαφορὰ τῶν ἀρχαιρεσίων ἐγὼ σημανῶ. ταῖς μὲν φαυλιαχαῖς ψηφοφορίαις ἔδει, προβουλευσαμένης τῆς βουλῆς, καὶ τοῦ πλήθους κατὰ φατρίας τὰς ψήφους [a] ἐξενέγκαντος, καὶ μέλ' ἀμφότερα ταῦτα τοῖς θεοῖς καὶ δαιμονίοις σημείοις τε καὶ οἰωνοῖς μηδὲν ἐναντιωθέντων, τότε κυρίας εἶναι· ταῖς δὲ φυλετικαῖς, μήτε προβουλεύματος γινομένου, μήτε τῶν ἱερῶν τε καὶ [b] οἰωνοσκόπων ἐπιθεατησάντων, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τελεσθείσας ὑπὸ τῶν φυλετῶν τέλος ἔχειν. καὶ ἦς οὐκ τῶν τεττάρων λοιπῶν [c] δημάρχων οἱ συνεισφέροντες αὐτῷ δύο δήμαρχοι τὸν νόμον· ὃς προστεταιρισάμενος, ἐλαττόνων ὄντων τῶν μὴ [d] ταῦτα βουλομένων, πτείνειν. οἱ δὲ ὕπατοι, καὶ ἡ βουλὴ, καὶ πάντες οἱ παλαιοὶ, κωλύειν ἐπεχείρουν τὸν νόμον· ἀφικόμενοί τε καὶ πλῆθος εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐν ᾗ προεῖπον οἱ δήμαρχοι κυρώσειν τὸν νόμον ἡμέρᾳ, παντοδαπὸς διῆλθον λόγος, τῶν τε ὑπάτων καὶ τῶν πρεσβυτάτων οὐκ ἐκ βουλῆς καὶ ἄλλα παντὸς, ὅτῳ βουλομένῳ ἦν, ταῖς ἐνόσαις ἐν τῷ νόμῳ διεξιόντος ἀτοπίας. ἀντιλεξάντων δὲ τῶν δημάρχων καὶ αὖθις τῶν ὑπάτων, καὶ μέχρι πολλῆς τῆς ἀψιμαχίας τῶν λόγων ἐκμηκυνθείσης, ἐκείνην μὲν τὴν ἐκκλησίαν διέλυσεν εἰς νύκτα συγκλεισθεὶς ὁ χρόνος. προθεμένων δὲ πάλιν τῶν δημάρχων εἰς τρίτην ἀγορὰν τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, καὶ συνελθόντος ἔτι πλείονος εἰς αὐτὴν ὄχλου, ὃ τῷ πλησίον τῷ προτέρῳ συνέβη γενέσθαι πάθος. τοῦτο συνιδὼν ὁ Πόπλιος ἔγνω μήτε τοῖς ὑπάτοις ἐπιτρέπειν ἔτι τοῦ νόμου κατηγορεῖν, μήτε πατρικίους ἐᾶν τῇ ψηφοφορίᾳ παρεῖναι· καθ' ἑταιρείας γὰρ ἐκεῖνοι, καὶ συστροφὰς ἅμα τοῖς ἑαυτῶν πελάταις οὐκ ὀλίγοις οὖσι, πολλὰ μέρη τῆς ἀγορᾶς κατεῖχον· ἐπικελεύοντές τε τοῖς κατηγοροῦσι τοῦ νόμου, καὶ θορυβοῦντες τοὺς ἀπολογουμένους, καὶ ἄλλα πολλὰ προστιθέντες, ἀκοσμίας τε καὶ βίας τῆς ἐν ταῖς ψήφοις [e] ἐγκυμονήσης μηνύματα.

Ἐπέσχε δὲ αὐτῶ τὰ βουλεύματα ὄντα τυραννικὰ ἑτέρα συμπεσοῦσα θήλατος συμφορά. νόσος γὰρ ἤψατο λοιμικὴ τῆς πόλεως, [f] γενομένη μὲν καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, μάλιστα δὲ 599 πλεονάσασα καὶ τὴν πόλιν· καὶ ὅτε ἀνθρωπίνη βοήθεια ἤρκει τοῖς κάμνουσιν ἀδημία, ἀλλ' ἐν τῷ ἴσῳ οἵ τε σὺν πολλῇ θεραπευόμενοι φροντίδι, καὶ οἷς μηδὲν ἐγίνετο τῶν δεόντων, ἀπέθνησκον· ὅτε λιτανεῖαι θεῶν καὶ θυσίαι, καὶ [g] ἐφ' οἷς ἄνθρωποι τελευταῖον ἐν ταῖς τοιαύσδε ἀναγκάζονται καθαφεύγειν συμφοραῖς, οἱ καὶ ἄνδρα τε γινόμενοι καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καθαρμοί, τότε [h] οὐ προσωφέλουν. διέκρινέ τε τὸ πάθος οὐχ ἡλικίαν, οὐ φύσιν, οὐ ῥώμην ἢ ἀσθένειαν σωμάτων, οὐ τέχνην, [i] οὐκ ἄλλο τῶν δοκούντων κωφίζειν τὴν νόσον· ἀλλὰ γυναιξί τε ἐπέπιπτε καὶ ἀνδράσι, καὶ μεγίστοις καὶ νέοις. [k] οὐ μὴν πολύν γε κατέσχε χρόνον· ὅσῳ αἴτιον ἐγένετο τοῦ μὴ σύμπασαν διαφθαρῆναι τὴν πόλιν· ἀλλὰ πολεμοῦ δίκην ἢ πυρὸς ἀθεόφατα τοῖς ἀνθρώποις ἐμπεσοῦσα, τήν τε προσβολὴν ὀξεῖαν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ταχεῖαν ἔλαβεν. ὡς δὲ τὸ δεινὸν ἐλώφησεν, [l] ἐπ' ἐξόδῳ τῆς ἀρχῆς ἦν ὁ Πόπλιος, ἐπειδὴ οὐκ ἐδύνατο κυρῶσαι τὸν νόμον ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ, τῶν [m] ἀρχαιρεσίων ὑπεισάντων,

a Ἐπινέγκαντος Vat. b Forsan rectius οἰωνῶν ut v. 6. vel οἰωνοσκοπίων. Sylb. c Mallem hoc modo, δημοέχων δύο δήμαρχοι οἱ συνεισφέροντες αὐτῷ τὸν νόμον. Port. d Ταῦτα agnoscit etiam Lapi versio. si quis malit ταὐτὰ, facile feram. Sylb. e Ἐχομένης, si mendo caret, accipiendum hîc in *adhibendi* significatione. *Lapus* in *hærendi* significatione accepisse videtur, dum vertit, & *violentiæ secutæ in suffragiis*. Sed longe veriorem esse puto lectionem *Gelenii*, ἐπομένης. Sylb. Vox ἐχομένης desideratur in Cod. Vat. & commode satis abesse potest. f Γενομένη μὲν καὶ Vat. g Verior esse lectio videtur, ἐφ' οἷς οἱ ἄνθρωποι: & mox itidem cum articulo τὸ πλῆθος τῶν. Sylb. Optime in Cod. Cat. ἐφ' οἷς ἄνθρωποι πλῆθος τῶν: ut intelligamus οἱ καθαρμοὶ ἐφ' οἷς &c. similiter etiam *Lapus*, qui vertit; *nec eæ, ad quas* &c. *expiationes lustrationesve* &c. h Non agnoscit Vat. i Οὐκ ἄλλο τι τῶν Vat. k Οὐ πολὺν δὲ κατέσχε Vat. l Rectissime in Cod. Vat. ἐπ' ἐξόδῳ τῆς ἀρχῆς ὢν ὁ Πόπλιος. quod Sylburgio placuisse video. m In Ed. Steph. ἀρχαιρεσιῶν: quod cum sequenti participio neutro consistere non potest. Sylb.

a Τοῖς

ὀπιζαόντων, μετῆναι πάλιν τὴν δημαρχίαν εἰς τὸν ὀπίσω χρόνον, πολλὰ καὶ μεγάλα τοῖς πολίταις ὑπισχνούμενον. καὶ ἀποδείκνυται πάλιν δήμαρχος ὑπ' αὐτῶν, καὶ δύο τῶν συναρχόντων. οἱ δὲ πατρίκιοι πρὸς τοῦτο ἀντεμηχανήσαντο, πικρὸν ἄνδρα καὶ μισόδημον, καὶ μηδὲν ἐλαττώσοντα τῆς ἀριστοκρατίας, ὀπὶ τὴν ὑπατείαν προαγαγεῖν, Ἄππιον Κλαύδιον, υἱὸν Ἀππίου τοῦ πλεῖστα τῷ δήμῳ πρὸ τὴν καθόδον ἀνταναστάντος, καὶ αὐτὸν πολλὰ ἀντειπόντα, καὶ οὐδὲ εἰς τὸ πεδίον ἐλθεῖν βουληθέντα, ἕνεκα τῶν ἀρχαιρεσιῶν, οὐδὲν ἧττον προεβούλευσάν τε καὶ [b] ἐψηφίσαντο ἀπόντα ὕπατον.

Τελεσθέντων δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων καὶ πολλὴν εὐπετείαν οἱ δήμοι παρέσχον ἐξέλιπον γὰρ τὸ πεδίον, ἐπιφανοῦς τοῦ ἄνδρα τόνδε ὀνομασθέντος ἤκουσαν παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Ἄππιος Κλαύδιος Σαβῖνος, οὔτε τὰς φύσεις, οὔτε τοὺς προαιρέσεις ἴσοι ὁμοίας. Ἀππίου μὲν γὰρ ἦν γνώμη πειρασαμένου πρὸ ἑαυτοῦ τοὺς ἔξω στρατιὰς τὴν ἀρχὴν καὶ πένητα δῆμον, ἵνα τῶν τε καθ' ἡμέραν ἀναλισκομένων ἐκ τῶν πολεμίας εὐπορῶν τοῖς αὐτοῦ πόνοις, ὧν ἡ χρεία μάλιστα ὑπῆρχεν, καὶ τὰ συμφέροντα τῇ πόλει διαπραττόμενος, ἧκιστα τοῖς ἐκ τοῦ συνεδρίου [c] διοικοῦσι τὰ κοινὰ δυσμενής τε καὶ χαλεπὸς ᾖ· πολέμου δὲ παντὸς ἔστεγε προφάσιν εὔλογον ἀπέφαινεν ἡσεμονίας [f] ἀπολιπουμένῃ πόλει, καὶ ὑπὸ πάντων ὀπιφθονουμένῃ· καθά τε ὁ εἰκὸς τοῖς γεγονόσιν ἤδη τὰ μέλλοντα εἰκάζειν ἠξίου, ὀπιλεγόμενος ὅσαι ἤδη κινήσεις ἐγένοντο ἐν ὀπὶ τῇ πόλει, ὅτι πάσαι [h] χρὴ τὰς [i] ἀναπαύσεις ἐγένοντο τῶν πολέμων. Κοΐντιος δὲ οὐκ ἐδόκει πόλεμον ἀφέρειν οὐδένα, ἀλαπῆ δὲ φαίνοντι, εἰ πρὸς τὰς ἀναγκαίας τε καὶ ἔξωθεν ἐπαγομένας κινδύνους καλούμενος ὁ δῆμος εὐπειθὴς γένοιτο, καὶ διδάσκοντι ὡς εἰ βίαν προσάξουσι τοῖς μὴ πειθομένοις, εἰς ἀπόνοιαν ἀναγκάσουσιν ἐλθεῖν ὅμοιόν, ὥσπερ καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐποίησε ὕπατοι. ἐξ ὧν κινδυνεύσειν αὐτοὺς [k] δυοῖν θάτερον, ἢ δι' αἵματος καὶ φόνων καθαπάσας τὰ σάσιν, ἢ θεραπεύειν αἰσχρῶς ὑπομεῖναι ὅ δημοτικόν. ᾧ δὲ ἡ τοῦ μηνὸς ἐκείνου ἡγεμονία πρὸ Κοΐντιον πρόσηκεν. ὡς τε ἀναγκαῖον ἦν τὸ ἕτερον τῶν ὑπάτων μηδὲν ἄκοντος ἐκείνου ποιεῖν. οἱ δὲ περὶ τὸ Πόπλιον [l] δήμαρχοι οὐδὲν ἔτι διαμελλήσαντες, τὸ μὲν πρόσθεν ἐναντίῳ οὐδενὶ οὐδὲν ἐνισταμένῳ νόμον πάλιν εἰσέφερον, [m] προσγράφοντες αὐτῷ, καὶ ὃ τὰ ἀγορανόμων ἀρχεῖον ἐν ταῖς αὐταῖς [n] ψηφοφορείαις ἐκκλησίαις, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ὅσα ἐν τῷ δήμῳ πράττεσθαί τε καὶ [o] ὀπισυρᾶς δέησε, ὑπὸ τῶν φυλετῶν ὀπιψηφίζεσθαι [p] καθ' αὐτό· ὅπερ ἦν ἄρα τὸ μὴ βούλης καταλυσις φανερά, οὐδὲ δήμου δωασεία.

Τοῦτο μαθόντες τοῖς ὑπάτοις φρονταὶ εἰσῆλθε καὶ λόγος, ὅπως ἂν ἐν τάχει καὶ σὺν τῷ ἀσφαλεῖ ὁ παρόντων καὶ [q] ὃ ταραχὴν [r] αἱρεθῇ. ὁ μὲν δὴ Ἄππιος ἐπὶ τὰ ὅπλα καλεῖν γνώμην ἐδίδου τοῖς βουλομένοις σώζεσθαι τὴν πάτριον πολι-

tiis inſtantibus tribunatum iterum in proximum annum ambibat, multa & magna civibus promittens. Itaque tribunus cum duobus collegis iterum ab illis deſignatur. Patricii vero adverſus hoc & ipſi callide ſtatuerunt hominem acerbum & plebi infeſtum, & qui optimatum dominatum nihil eſſet imminuturus, ad conſulatum provehere; Appium Claudium, Appii iſtius filium qui acerrime plebis reditui adverſatus fuerat: atque eum, licet valde reſtitiſſet, & ne in campum quidem comitiorum cauſſa venire voluiſſet, nihilominus tamen abſentem facto ante S C. conſulem crearunt. *Per. Jul. 4244. Ante Chr. 470. Olymp. 77 2/3. V. C. Cat. 282. Var. 284.*

¶ Comitiis autem facillime peractis (pauperes enim confeſtim è campo diſceſſerunt, audito Appii nomine) conſulatum ineunt Titus Quintius Capitolinus & Appius Claudius Sabinus, viri nec ingenio nec voluntate ſimiles. Nam Appius volebat externa militia otioſam atque inopem plebem diſtineri, ut victum quotidianum (cujus inopia maxime laborabat) ex hoſticis ſuis laboribus abunde parans, eaque peragens quæ è rep. eſſent, patribus remp. adminiſtrantibus minime infenſa ac moleſta eſſet. Occaſionem vero belli honeſtam non defuturam dicebat civitati imperium ſibi vendicanti, & omnium invidia laboranti: & ex præteritis veriſimiliter de futuris conjectare ipſos poſtulabat, docens omnes ſuperiores urbanos motus ob vacationem à bellis ortos. At Quintius nullum bellum cuiquam inferendum cenſebat, & ſatis eſſe demonſtrabat ſi ad pericula neceſſaria atque ab aliis illata propulſanda plebs vocata obtemperaret; docebatque ſi militiam detractantibus vim attuliſſent, fore ut plebem ad deſperationem adigerent, ut fecerant coſſ. ſuperiores: unde ipſi in periculum è duobus alterum incurrerent; ut vel ſanguine cædibuſque ſeditionem compeſcerent, vel plebem obſequiis parum honeſtis ſibi conciliarent. Erat autem penes Quintium illius menſis imperium. quare alter conſul illo invito nihil facere poterat. At Publius tribunus cum collegis ſuis, nihil amplius cunctatus, legem, quam ſuperiore anno perferre non potuerat, iterum promulgabat, hoc capite legi addito, ut iiſdem comitiis etiam ædilitius magiſtratus crearetur, & quicquid aliud apud populum agi decernique oporteret, tributis comitiis eodem modo decerneretur. Quod nihil aliud erat quam ſenatus potentiam aperte abrogare, eamque ad plebem transferre. XLIII. *Per. Jul. 4245. Ante Chr. 469. Olymp. 77 3/4. V. C. Cat. 283. Var. 285. T. Quintio Capitolino & Ap. Claudio Sabino coſſ. turbæ domi.*

¶ Hac re cognita, conſules cura & cogitatio ſubiit, quomodo celeriter & tuto motus ſeditioque tolli poſſet. Appius cenſebat vocandos ad arma qui remp. ſalvam vellent; & ſiqui ſibi arma capientibus adverſati fuiſſent, XLIV.

g Τοῖς δημόταις *Vat.* b Ἐψήφισαν *Vat.* c In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] & hîc & alibi Κοΐντος. Sed veræ ſcripturæ tum apud Latinos auctores manifeſta exſtant argumenta, tum ejuſdem veſtigium eſt in mendoſo nomine Κάπτωρ apud *Diodorum*, p. 276. *Sylb.* d Malet forſan aliquis ἐπὶ τοὺς ἔξω στρατείας. *Sylb.* e In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] συνοικοῦσι. veriorem lectionem διοικοῦσι agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *adminiſtrantibus remp. Sylb.* f Malim ἐπὶ φθονουμένῃ. *Steph.* g Ἐπὶ poſita hîc pro ὀπί. *Sylb.* h Forſan μὴ pro χρὴ reponendum. *Sylb.* i Ἀναπαύλας *Vat.* k Δυοῖν θάτερον *Vat.* l Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* Δήμαρχον in *Ed. Steph.* m Προσγεγράψαντες *Vat.* n Καθαφορεῖσθαι paſſim in *Cod. Vat.* o In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] eſt ἐπικυρῆσθαι: quod agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *agi in plebe, auxilioque eſſe.* Sed proculdubio vera lectio eſt ἐπικυρῶσθαι, ut *Gelenius* quoque vertit *decerni*: quod ſeq. v. eſt ἐπιψηφίζεσθαι. *Sylb.* p Κατὰ ταὐτὸ in *Vat.* & *Lapi Cod.* q Deeſt *Vat.* r Ἐξαιρεθῇ *Vat.* quod non diſplicuit *Sylburgio.* ſ Aptius in *Cod. Vat.* τὰς βουλομένους: ut non feratur ad proximum verbum ἐδίδου, ſed ad remotius καλεῖν. quod notatum etiam *Sylburgio.* ſic certe *Lapus* quoque; *volebat vocari ad arma, quicunque ſalvam eſſe vellent patriam remp.* * *Dionyſius* utitur vocabulo quod *contra machinari* ſignificat. Dicit enim ὡς τοῦτο ἀντιμηχανήσοιντο. ideoque *Gelenius* vertit, *His ſimili machinamento oppoſuerum virum auſſerum. Port.*

a Τῶν

Per. Jul. 4245. Ante Chr. 469. Olymp. 77 3/4. V. C. Cat. 283. Var. 285.

sent, hos pro hostibus habendos. at Quintius rationibus plebem flectendam censebat, & docendam, eam per ignorantiam rerum utilium in consilia pernicioſa præcipitem ferri: extremæ insaniæ esse dicens ea à suis civibus invitis extorquere, quæ à volentibus impetrari possint. Quum autem cæteri quoque senatores Quintii sententiam laudassent, consules in comitium progressi dicendi copiam diemque à tribunis petierunt. Utroque autem ægre impetrato, quum dies quam ab illis petierant venisset, & varia turba in forum confluxisset, cujus subsidium utrique magistratus advocarant ac sibi pararant, prodierunt ut legem dissuaderent. Quintius igitur, vir omnibus in rebus æquissimus, & populari facundia gratiosissimus, primus, petita dicendi copia, concionem ad rem, de qua agebatur, accommodatam & omnibus gratam habuit: ita ut legis suasores, ad magnam consilii inopiam redacti, nihil vel justius vel æquius afferre possent. Et, si collega ejus nihil præterea nimium superbe tentare voluisset, plebs, agnoscens se nec justa nec æqua postulare, legem eam abrogasset. Jam vero illius oratio, superba & pauperum auribus molesta, plebem vehementer exasperavit & implacabilem reddidit; effecitque ut ad contentionem quantam nunquam ante prorumperet: nam ille non ut ad ingenuos & cives Rom. verba faciens, penes quos esset sanciendæ vel abrogandæ legis arbitrium, sed ut in viles, aut peregrinos, aut qui libertatem satis firmam non haberent, suam potestatem exercens, acerbis & minime ferendis verbis in eos est invectus: novas tabulas illis exprobrans, & defectionem à coss. factam objiciens, quando raptis signis sacrosanctis ex castris abierunt se ipsi in * voluntariam fugam dantes; & in memoriam revocans sacramentum, quo se obstrinxerant, arma pro patria suscipientes, quæ in illam converterant. Quare dixit nil novi eos facere, si, quum perjuri in deos fuissent, & duces deseruissent, patriamque quantum in se fuisset desolassent, & ad fidem turbandam, & leges evertendas, patriumque reip. statum corrumpendum in eam rediissent, se moderate non gererent, nec bonorum civium officium præstare possent; sed semper suis cupiditatibus obsequerentur, & plus æquo expeterent, modo petentes ut sibi liceat proprios magistratus de suo ordine, & eosdem nemini obnoxios & sacrosanctos creare; modo quoslibet patricios arbitratu suo in discrimen de rebus turpissimis adducentes, & legitima judicia, quibus de capitali pœna civium exsilique mulcta majores ante-

τείαν· εἰ δέ τινες ἀναπλησθήσονται σφίσι τοὺς τὰ ὅπλα, τούτους ὑπὲρ πολεμίων ποιεῖσθαι μοίραν. ὁ δὲ Κοΐντιος λόγῳ πείθειν ᾤετο δεῖν τοὺς δημοτικούς, καὶ μεταδιδάσκειν ὡς δι' ἄγνοιαν καὶ συμφέροντος εἰς ὀλέθρια βουλεύματα φερομένους· ἐκ μανίας ἔργον εἶναι λέγων, ἃ παρ' ἑκόντων ἔξεστι φέρεσθαι τῶν συμπολιτευομένων, ταῦτα παρ' ἀκόντων βούλεσθαι λαμβάνειν. ἐπαινεσάντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων τὴν συμβληθεῖσαν εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Κοΐντιου γνώμην, παρελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν οἱ ὕπατοι λόγον ἠτοῦντο παρὰ τοῦ δημάρχου καὶ χρόνον. μόλις δὲ ἀμφοῖν τυχόντες, ἐπειδὴ καθῆκεν ἣν ἠτήσαντο παρ' αὐτῶν ἡμέραν, ὄχλου παντοδαποῦ συνελθόντος εἰς τὴν ἀγοράν, ὃν ἀμφότεροι παρεσκευάσαντο σύμμαχον ἑαυτοῖς ἐκ τῆς ἐκκλήσεως αἱ ἀρχαί, παρῆσαν ὡς κατηγορήσοντες καὶ νόμου. ὁ μὲν οὖν Κοΐντιος, τά τε ἄλλα ὀπτικὸς ὢν ἀνὴρ, καὶ δῆμον οἰκειώσασθαι λόγῳ πιθανώτατος, παρῆκτο αἰτησάμενος τὸν λόγον, ὀλίγον δέξιόν τινα καὶ κεχαρισμένον ἅπασι διεξελθὼν δημηγορίαν· ὥστε τοὺς ὑπὲρ τοῦ νόμου λέγοντας, εἰς πολλὴν ἐλθεῖν ἀμηχανίαν, ὅτε δικαιότερα λέγειν ἔχοντας, ὅτε ὀπτικώτερα. καὶ εἰ μηδὲν ἔτι πολυπραγμονεῖν ὁ συνύπατος αὐτοῦ παρῄνει, συγγνοὺς ἂν ὁ δῆμος, ὡς ὅτε δίκαια ὅτε ὅσια ἀξιῶν, ἔλυσε τὸν νόμον. νῦν δὲ ὑπ' ἐκείνου λόγου διελθόντος ὑπερήφανον καὶ βαρεῖαν ἀχθηδόνα πένησι, χαλεπὸς εἰς ὀργὴν ἐγένετο καὶ ἀμείλικτος, καὶ εἰς ἔριν ἦλθεν ὅσην ὅπω πρότερον. ὁ γὰρ ὡς ἐλευθέρους τε καὶ πολίτας ὁ ἀνὴρ διαλεγόμενος, οὐ τοῦ θεῖναι τὸν νόμον ἦν κύριοι ἦσαν, ἀλλ' ὡς ἐν ἀτίμοις, ἢ ξένοις, ἢ μὴ βεβαίως ἔχουσι τὴν ἐλευθερίαν ἐξουσιάζων, πικρὰς καὶ ἀνυπομονήτους ἐποίησε τὰς χολὰς τοῦ τε χρεῶν τὰς ἀποκοπὰς αὐτοῖς ὀνειδίζων, καὶ τὸν ὑπάτων τὴν ἀπόστασιν προφέρων, ὅτε τὰ ἱερὰ σημεῖα ἁρπάσαντες ὤχοντο οὐκ ἐπὶ τραλοπέδου, φυγὴν ἀπιβαλόντες ἑαυτοῖς ἐκούσιον· τούς τε ὅρκους ἀναλαμβάνων οὓς ὤμοσε τὰ ὅπλα περὶ τῆς γενομένης αὐτοῖς γῆς ἀναλαμβάνοντες, οἷς κατ' αὐτῆς ἐκείνης ἐχρήσαντο. τοιγάρτοι θαυμαστὸν οὐδὲν ἔφασαν αὐτοὺς ποιεῖν, εἰ θεοὺς μὲν ἐπιορκήσαντες, ἡγεμόνας δὲ καταλιπόντες, πόλιν δὲ ἔρημον οὖσαν ὃ καθ' ἑαυτοὺς μέρος ἀφέντες, ὅπου δὲ πίστεως συγχύσει, καὶ νόμων ἀνατροπῇ, καὶ πολιτεύματος πατρίου φθορᾷ ποιησάμενοι τὴν κάθοδον, οὐ μετεσχήκασιν, οὐδὲ χρηστοὺς δοκοῦντας εἶναι τοὺς ἑαυτοὺς παρασχεῖν, ἀλλ' ἀεὶ τὸν ὀρέγοντα πλεονεξίας καὶ παρανομίας, τότε μὲν ἀρχὰς ἀξίαν σφίσιν ἀξιοῦντες αὐτοὺς [b] ἐφ' ἑαυτῶν ἀποδεικνύναι, [i] καὶ τὰς αὐτὰς ἀνυπευθύνους ποιοῦντες καὶ παναγεῖς· τότε δὲ εἰς ἀγῶνας [k] ὑπὲρ τῶν ἀμείνστων ἀγώνων καθιστάντες οὓς αὐτοῖς δόξειε τῶν πατρικίων, [l] καὶ τὰ νόμιμα δικαστήρια, οἷς περὶ θανάτου καὶ φυγῆς [m] (ἡ πόλις πρότερον ἔδωκε κρίνειν·) μεταφέροντες

a Τῶν πεμπληθέντων Vat. b Ἡμέρᾳ præfert Steph. c Gelenius maluit οἱ κρατῆν. sed ὡς retinere nil vetat, hoc sensu; prodierunt in medium, velut dissuasuri legem. Sylb. d Fortasse scripserat, οἰκειώσασθαι δυναμένῳ λόγῳ πιθανώτατος, aut tale quid: nisi alio superlativo (cujusmodi est δυνατώτατος) usus erat. Steph. e Tollenda videtur præpositio ἀπὸ, quod orationis cursum impediat, atque adeo ἀναπόλυτον faciat. Port. Illam non agnovisse videtur Lapus, qui vertit; verum illo percurrente orationem superbam &c. f Περιγινομένης αὐτοῖς γῆς Vat. g In Ed. Steph. κατὰ τῆς ἐκείνης. sed veriorem lectionem κατ' αὐτῆς ἐκείνης confirmat etiam Lapi versio, quibus adversus illam ipsam usi erant. Sylb. h Rectius ἀφ' ἑαυτῶν ex seipsis, i. e. ex suo ipsorum corpore. sic enim supra, in postulatione hujus magistratus, dicit ἐξ ἡμῶν, p. 394. v. 14. & rursum οὐκ ἀπὸ τῶν δημοτικῶν, p. 396. v. 15. Sylb. i Καὶ τούτους Vat. k Sequens ἀγώνων meo judicio rectius aberit. Sylb. Ἐχθρῶν pro αἰσχρῶν legisse videtur Gelen. In Cod. Vat. ὑπὲρ αἰσχίστων παθῶν. l Καὶ in Cod. Vat. m Pro inclusis, è Cod. Rom. repositis, perperam in Ed. Steph. ἡ πόλις ὡς πρότερον. Lapus videtur legisse, οἷς περὶ θανάτου καὶ φυγῆς ἡ πόλις, τὸ πρότερον ἐδίκαζεν (vel potius ἐδίδου) κρίνειν. sic enim locum vertit; per quæ civitas videbatur prius de morte deque exsilio judicare. Sylb. Ex scriptura Stephanea hanc lectionem exsculpsit Portus, ἐν οἷς περὶ θανάτου καὶ φυγῆς γιγνώσκειν, πόλιν ἐκ ὡς πρότερον μεταφέροντες, in quibus de capitali pœna exsilioque cognoscitur, iterum contra pristinam consuetudinem à pulcherrima &c. Optime tamen, ut puto, in Cod. Vat. οἷς περὶ θανάτου καὶ φυγῆς ἡ πόλις πρότερον ἐκρῖνε, μεταφ. * Al. in voluntarium exsilium.

a Τοῦ

ταφέροντες ἐκ τῆς καθαρωτάτης φυλῆς ὅτι τὸν ῥυπαρώτατον ὄχλον· τοτὲ δὲ νόμους εἰσφέροντες οἱ ἄπιτες καὶ ἀνέγκλητοι τῶν εὐπατριδῶν τυραννικὸς καὶ ἀνοσίους, καὶ ἅδε τῆ βουλῆ συμβουλεύσαι περὶ αὐτῶν ἐξουσίαν τὴν βουλὴν καταλιπόντες, ἀλλ' ἀφαιρούμενοι καὶ ταύτην αὐτῆς τὴν τιμὴν, ἣν ἐκ παντὸς εἶχεν ἀναμφίλεκτον χρόνου, βασιλευομένης [b](τε καὶ τυραννουμένης) τῆς πόλεως. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια προσθεὶς, καὶ οὐδενὸς ὅτε πικρότερ προφάσεως, ὅτε βλασφήμου ὀνόματος φεισάμενος, τελευτῶν ἐκεῖνον προσέθηκεν ἔτι τὸν λόγον, ἐφ' ᾧ μάλιστα ἡ πληβς ἠνιάκτησεν, ὅτι χρόνον οὐδένα παύσεται ταραττόμενον περὶ παντὸς χρήματος ἡ πόλις, ἀλλ' ἀεί τινα κακὸν ὅτι παλαιᾶ νοσήσᾳ νόσον, ἕως ἂν ἡ τῶν δημάρχων ἐξουσία διαμένῃ. διδάσκων ὅτι πράγματος πρώτου πολιτικοῦ καὶ κοινοῦ τοῖς ἀρχὰς προσήκει σκοπεῖν, ὅπως εὐσεβεῖς ἔσονται καὶ δίκαιοι. [c]φιλεῖ γὰρ ἐκ μὲν τῶν ἀγαθῶν σπερμάτων [d]χρηστὰς καὶ εὐτυχεῖς γίνεσθαι τὰς καρπούς· ἐκ δὲ τῶν πονηρῶν, κακὰς καὶ ὀλεθρίας. "εἰ "μὴ γάρ, ἔφη, ἤδε ἡ ἀρχὴ μετ' ὁμονοίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν 602 "πόλιν ὅτι τῷ πάντων ἀγαθῷ παρῆσαν σὺν οἰωνοῖς τε καὶ "ὀπτείαις, πολλῶν ἂν ἡμῖν ἐγίνετο καὶ μεγάλων ἀγαθῶν "αἰτία, [e]χαρίτων, ὁμοφροσύνης, εὐνομίας, ἐλπίδων "χρηστῶν περὶ τὰ δημόσια, μυρίων ἄλλων. νῦν δὲ ἐπεὶ "βία αὐτὴν εἰσήγαγε καὶ παρανομία, καὶ στάσις, καὶ πό-"λεμος ἐμφύλιος, καὶ πάντα τὰ ἔσχατα οἱ ἀνθρώ-"ποις, τί ἂν ἔτι καὶ μέλλει [f]χρηστὸν ἔσεσθαι ἢ σωτήριον, "τοιαύτας λαβούσης τὰς ἀρχάς; ὥστε [g]περίεστιν ἡμῖν ἰά-"σιν καὶ ἀλεξήματα τῶν ἀναβλαστανόντων [h]ἐξ αὐτῆς κα-"κῶν ζητεῖν, ὁπόσα εἰς ἀνθρώπινον πίπτῃ λογισμὸν, μενούσης "ἔτι τῆς πονηρᾶς ῥίζης. καὶ γὰρ ἔσται πέρας, οὐδὲ ἀπαλλαγὴ τῶν "δαιμονίων χόλων, ἕως ἂν ἥδε ἡ βάσκανος ἐριννὺς καὶ φαγέ-"δαινα ἐγκαθημένη πάντα σήπῃ καὶ διαφθείρῃ τὰ καλά. "Ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἕτερος ἔσται λόγος καὶ καιρὸς ὕστε-"ρος. νῦν δὲ ἐπεὶ τὰ παρόντα εὖ τίθεσθαι χρὴ, πᾶς "εἰρωνείαν ἀφεὶς, τάδε ὑμῖν λέγω. ὅτε ὅδε ὁ νόμος, ὅτε ἄλ-"λος οὐδεὶς οὐκ ἡ βουλὴ προβουλεύσῃ, κύριος ὅτι τὰ ἐμῆς "ὑπατείας γενήσεται, ἀλλὰ καὶ λόγοις ἀγωνιζόμενα πρὸς τὰ "ἀριστοκρατίας, καὶ εἰς τὰ ἔργα δεῖ χωρεῖν, [k]οὐδὲν τούτων τῶν "συνηλιγμένων λελείψομαι· καὶ εἰ μὴ πρότερον ἔγνωτε ὅσην "ἰσχὺν ἔχει ὁ τῶν ὑπάτων κράτος, ὅτι τὰ ἐμῆς ἀρχῆς "μαθήσεσθε.

Ἀππιος μὲν δὴ ταῦτα εἶπεν. ἐκ δὲ τῶν δημάρχων ὁ πρεσβύταλος καὶ πλείστῳ ἀξιώματος τυγχάνων, Γάϊος [m]Λεκτώριος, ἀνὴρ ἔν τε τοῖς πολέμοις ἐγνωσμένος τὴν ψυχὴν καὶ κακὸς, καὶ τὰ πολιτικὰ πράττειν οὐκ ἀδύνατος, ἀνίστα πρὸς ταῦτα ἀπολογησόμενος· καὶ δῆλθε πολὺν ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγον, ἀπὸ τοῦ ἄνωθεν ἀρξάμενος· "ὡς πολλὰς μὲν

hac decerni voluerint, à puriſſima civitatis parte ad ſordidiſſimam turbam transferentes; modo vero leges tyrannicas & nefarias ipſi homines mercenarii & extorres contra patricios ferentes, ne cognitione quidem earum patribus permiſſa, ut de illis S C. facerent, ſed hoc quoque honore ipſis erepto, quem citra omnem controverſiam ſemper ab urbe condita tum ſub regibus tum ſub tyrannis habuerant. multiſque aliis hujuſmodi additis, & à nulla acerba contumelia nulloque maledicto ſibi temperans, poſtremo illud etiam addidit, quo maxime plebs offenſa eſt, nunquam in civitate cauſſas multas diſſidiorum defore, ſed ſemper poſt veterem morbum eam aliquo novo laboraturam, dum tribunitia poteſtas durarit; docens omnium civilium ac publicarum rerum initia eſſe conſideranda, operamque dandam ut pia juſtaque ſint. Sic enim natura comparatum eſſe *dicebat*, ut ex bonis ſeminibus boni & felices fructus proveniant, ex malis mali & pernicioſi. ¶ "Si igitur (in- XLV.
"quiebat) hic magiſtratus pro communi o-
"mnium bono per concordiam bonis fauſtiſ-
"que avibus & ſalva religione in remp. in-
"troductus fuiſſet, multorum & magnorum
"bonorum cauſſa nobis fuiſſet, gratiæ, con-
"cordiæ, bonarum legum, bonæ ſpei à nu-
"mine, & ſexcentorum aliorum: nunc vero
"quoniam violentia, iniquitas, ſeditio, &
"belli inteſtini metus, & cætera quæ homi-
"nibus ſunt maxime abominanda eum in-
"vexerunt, quid boni ſalutariſve amplius ab
"eo, qui talia habuerit initia, ſperandum eſt?
"Itaque ſupervacaneum eſt nobis curatio-
"nem & remedia malorum inde pullulan-
"tium quærere, quæcunque poteſt excogitare
"humana ratio, peſſima radice adhuc ma-
"nente. Nullus enim divinæ iræ finis erit,
"nec ea unquam liberabimur, donec iſta in-
"vida Furia & Phagedæna *in civitate* com-
"morans omnia honeſta putrefaciet & cor-
"rumpet. Sed de his alias dicetur opportu-
"nius. nunc vero quoniam præſenti rerum
"ſtatui recte eſt conſulendum, omni diſſi-
"mulatione omiſſa hæc vobis dicam; nec iſta
"lex, nec ulla alia, de qua ſenatus ante non
"cognorit atque ſuum conſultum fecerit, me
"conſule rata fiet: ſed & dictis optimates de-
"fendam, & factis (ſi opus fuerit) nulla in
"re adverſariis cedam. Et ſi ante ignoraſtis
"quanta eſſet conſularis imperii poteſtas, me
"conſule diſcetis.

¶ Appius igitur tunc ita eſt loquutus. Poſt XLVI.
eum C. Lectorius, tribunorum natu & dignitate maximus, vir bello ſpectatæ fortitudinis, & ad civilia negotia tractanda idoneus, ad hæc reſponſurus ſurrexit, & altius rem repetens, multa pro plebe dixit: "inopes quos
"maledictis conſul inſectatus fuerat, ad multas
"&

a Τοτὲ pro ὁ τὲ (ut in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*) ex *Cod. Rom.* repoſuit *Sylb.* *b* Incluſa (quæ deerant in *Ed. Steph.*) agnoſcunt *Codd. Vat. Rom.* atque *Lapi* verſio. *c* Legitima conſtructio poſtulat φιλεῖν γὰρ ἔφησαν ἐκ μὲν &c. vel certe dicendum, φιλεῖσθαι γὰρ ἐκ μὲν τῶν ἀγαθῶν σπερμάτων χρηστοὶ καὶ εὐτυχεῖς γίγνεσθαι καρποὶ, ἐκ δὲ τῶν πονηρῶν κακοὶ καὶ ὀλέθριοι. *Portus.* *d* Χρηστὰς γὰρ καὶ εὐτυχεῖς *Vat.* *e* Diſtinctionem ante χαρίτων agnoſcit etiam *Lapi* verſio. quamquam vel hæc ipſa vox, vel præcedens ἀγαθῶν, ſine ullo ſenſus detrimento, abeſſe poſſe mihi quidem videtur; ut etiam *Gelenius* eam præteriit. *Sylb.* *d* Χρηστὸν ἐξ αὐτῆς ἔσεσθαι *Dionyſium* ſcripſiſſe ſuſpicatur *Steph.* Χρηστὸν ἔσεσθαι ποτὲ ἢ σωτ. *Vat.* *g* *Gelenius* περίεστιν accipit pro περισσόν ἐστιν. ſed forſan negative legendum ὐ περίεστιν. *Sylb.* Videntur (inquit *Steph.*) interpretes male reddere περίεστι, *ſupervacaneum eſt.* tanquam neget hîc faciendum, quod contra facere ſuadet; ut doceo in quodam meorum *Schediaſmatum.* *h* Ἐξ αὐτῆς κακῶν *Vat.* ſcil. ἐξ αὐτῆς τῆ δημάρχων ἐξουσίας, ut placuit etiam *Sylburgio.* *i* Vide *Annott.* *k* Forſan rectius οὐδὲν τούτοις τοῖς συνηλιγμένοις λελείψομαι. *Lapus* omiſit genitivum τούτων, ut ſatis declarat verſio, *nihil relinquam adverſantibus.* *Sylb.* In *Cod. Vat.* οὐδὲν τούτοις τῶν συνστ. *l* Deeſt *Vat.* *m* Λεκτώριος *Vat.*

a Magis

Per. Jul. 4141. Ante Chr. 469. Olymp. 77 3/4. V. C. Cat. 283. Var. 285.

"& graves expeditiones profectos esse, non so-
"lum sub regibus (quod necessitati fortasse
"ascribi posset) sed etiam post illos exactos,
"dum libertatem imperiumque patriæ parant;
"nullam tamen à patriciis remunerationē ac-
"cepisse,nec ullius communis boni participes
"factos fuisse, sed tanquam mancipia libertate
"etiam ab illis exutos fuisse; quam dum vel-
"lent recuperare, coactos fuisse patriam alia-
"rum sedium desiderio relinquere,ubi ipsi qui
"erant ingenui contumelias non paterentur:
"nec ulla vi senatui facta, nec armis illo co-
"acto domum rediisse,sed ei roganti ac oranti,
"ut res suas *in urbe* relictas reciperent,cessisse.
"Et jusjurandum commemoravit, & leges re-
"ditus *omnibus* in memoriam revocavit: in
"quibus erat primum oblivio injuriarum o-
"mnium,deinde pauperibus data potestas cre-
"andi magistratus, qui ipsis opem ferrent, &
"vim afferre volentibus adversarentur". His
autem commemoratis, leges ostendit *ac recitavit*, quas plebs non multo ante tulerat, alteram de judiciis *ad plebem* translatis, ut scilicet senatus potestatem plebi dedisset judicandi quoscunque de patriciis vellet; alteram de suffragiis ferendis, ut *idem senatus* non amplius penes centuriata, sed penes curiata comitia suffragia esse voluerit.

XLVII. ¶ Hac autem oratione pro plebe habita, conversus ad Appium, "Et tu (inquit) his
"convicium facere audes, quorum opera
"magna ex parva, illustris ex obscura civitas
"est facta? & alios vocas seditiosos, & exsi-
"lii fortunam ipsis exprobras; quasi omnes
"isti non meminerint adhuc id, quod ætate
"nostra accidit, tuos majores à primoribus
"dissidentes sua patria deserta huc venisse
"supplices? nisi forte vos quidem, vestra pa-
"tria libertatis desiderio relicta, præclarum
"facinus fecistis, Romani vero, qui idem fe-
"cerunt, turpe. Audes etiam tribunitiam po-
"testatem vituperare, ut in reip. perniciem
"in urbem invectam? & ô plebis infensissime
"hostis, & maxime tyrannici ingenii homo,
"his suades ut tollant pauperum auxilium
"sacrosanctum ac inviolabile, & magnis ne-
"cessitatis vinculis tum à diis tum ab homi-
"nibus confirmatum? Et ne hoc quidem ani-
"madvertere potuisti, te hæc dicentem con-
"viciari & senatui & tuo ipsius magistratui?
"nam quum totus senatus facto dissidio in
"reges conspirasset, quorum superbiam &
"contumelias diutius pati nolebat, consulum
"magistratum constituit, &, ante quā illos ex
"urbe pelleret, aliis regiam potestatem tradi-
"dit. Itaque quod de plebis tribunatu ut in
"perniciem reip. in urbem recepto dicis,quod
"discordia natus sit, idem quoque in consu-
"latum dicis. nam ne ille quidem aliunde est

"ὑ χαλεπὰς [a] στρατὰς οἱ βλασφημέμενοι πρὸς [b] αὐτῦ πέπη-
"γες ἐσπαλεύσαντο, ἀ μόνον ὅτι τ βασιλέων, [c] ὅτε ἡ ἀνάγκη
"τις ἠπάσατο, ἀλλὰ ὑ χτ' ἐκείνων ἀσχολὴν ἐλθθερίαν
"κτάμενοι τῇ πατρίδι ὑ ἡγεμονίαν· ἀμοιβὴν δὲ ἀδεμίαν ἐκο-
"μίσαντο ὧν τ πατρικίων, ἀδὲ ἀπέλαυς ὑδενὸς τ κοινῶν
"ἀγαθῶν, ἀλλ' ὡς πολέμῳ ἁλόντες ἀφηρέθης [d] πρὸς αὐτῶν
"ὑ ἡ ἐλθθερίαν, ἣν ἀνασώσασθαι βυλόμενοι, καταλιπεῖν ἠ-
"ναγκάσθης ἡ πατρίδα πόθῳ γῆς ἑτέρας, ἐν ᾗ ὃ μὴ ὑβρί-
"ζεται αὐτοῖς ἐλευθέροις ὄσιν ὑπάρξει· ὑ ὅτε βιασάμενοι ἡ
"βυλὴν, ὅτε πολέμῳ τ θησαναγκάσαντες, [e] εὕραντο ἡ ὅτι
"τὰ σφέτερα καθόδου, ἀξιώσῃ τε ὑ δεομένη τᾶ ἐκλειφθέν-
"τα [f] ἀναλαβεῖν ἐξαίφνης. τύς τε ὅρκυς διεξῆει, ὑ τὰς συν-
"θήκας τὰς ὅτι τῇ καθόδῳ γενομένας ἀνεκαλεῖτο· οἷ ἦς
"ἦν ἀμνηστία μέ ὃ" ἅπαντον πάντων, ἔπειτα ἐξυσία τοῖς
"πένησιν ἀρχὰς ἀποδεικνύναι, πιμπρᾶς μέ ἐσομένας σφίσιν
"αὐτοῖς, τοῖς δὲ καλιοχεῖν βυλομένοις, ἀνίσπαλυς". Διε- 603
ξελθὼν δὲ ταῦτα, τύς νόμυς ἐπεδείκνυτο, ὧς ὁ δῆμος ἐπε-
κύρωσεν ὑ περὶ πολλῦ, [h] τόν τε περὶ τῆ δικαστείαν ἡ
μεταγωγῆς, [i] ὡς ἔδοκεν ἡ βυλὴ τῷ δήμῳ τὴν ἐξυσίαν
κεῖνεν ὧς ἂν αὐτοῖς δόξειε τῶν πατρικίων, καὶ τὸν ὑπὲρ
τῆς ψηφοφορίας, ὡς ὐκ [k] ἔτι τῷ λοχῖται [l] ἐκκλησίαν,
ἀλλὰ τῷ κυριάτην ἐποίει τῆ ψήφων κυρίαν.

Διεξελθὼν δὲ ἡ ὑπὲρ ὧ δήμυ λόγον, ὑπισρέψας ὅτι ἡ
Ἄππιον. "Επειτα σὺ τολμᾷς, εἶπε, λοιδορεῖν τύτοις,
"δι' ὧς μεγάλη μέ ἐκ μικρᾶς, ὑπιφανὴς δὲ ἐξ ἀδόξυ γέ-
"γονεν ἡ πόλις; ὑ φασιᾷς ἑτέρυς ἀποκαλεῖς, ὑ φυλακὴν
"κήν τινα τύχην ὀνειδίζεις, ὥσπερ ὐχ ἁπάντων ἔτι τύτων
"μεμνημένων [m] ὧ καθ' ἡμᾶς, ὅτι φασιάσαντες οἱ σοὶ πρό-
"γονοι πρὸς τὺς ὁμότελεις, ὑ τῷ ἑαυτῶν πατρίδα καλα-
"λιπόντες, [n] ἔνθα ἱδρύνθης ἱκέται; εἰ μὴ ἄρα ὑμεῖς μέ ἐκλι-
"πόντες ἡ ἑαυτῶν πατρίδα πόθῳ ἡ ἐλευθερίας, καλὸν ἔρ-
"γον ἐπράξατε. Ῥωμᾶοι δὲ τᾶ ὅμοια ὑμῖν δεδρακότες, ὑ
"καλόν. τολμᾷς δὲ ὑ τῷ τ δημάρχων ἐξυσίαν, ὡς ὅτι
"κακῷ παρελθυθῦαν εἰς τῷ πόλιν, λοιδορεῖν; ὑ πείθεις
"[o] τύτυς καταλῦσαι τὴν τ πενήτων ἐπικυρίαν τὴν ἱερὰν ὑ
"ἀκίνητον ὑ μεγάλως ἠσφαλισμένην ἐκ θεῶν τε ὑ ἀνθρώ-
"πων ἀνάγκως, ὦ μισοδημόταλε ὑ τυραννικώταλε; ὑ ὐδὲ
"τῦτο ἄρα ἐδυνήθης μαθεῖν, ὅτι τῇ τε βυλῇ ὑ τῇ σταυ-
"τᾶ τῆ ἀρχῆ ταῦτα λέγων [p] λοιδορεῖς; ὑ γὰ ἡ βυλὴ διανα-
"στᾶσα [q] πᾶσα" πρὸς τύς βασιλεῖς, ὧν ὑκέτι τὰς ὑπερη-
"φανίας ὑ τὰς ὕβρεις ὑποφέρειν ἠξίω, τὸ τ ὑπάτων ἀρ-
"χεῖον καθεστήσατο, ὑ, πλὴν ἐκείνυς ἐξελάσαι τ πόλεως,
"ἑτέρυς ἐποίησε τ βασιλικῆς ἐξυσίας κυρίυς. ὥστε ἃ περὶ τ
"δημαρχίας λέγῃς ὡς ὅτι κακῷ παρελθυθύας, ἐπειδὴ
"τὴν ἀρχὴν ἀπὸ διχοστασίας ἔλαβε, ταῦτα ὑ χτ' τ ὑπα-
"τείας λέγῃς. ὐδὲ γὰ ἐκείνην ἄλλη τις εἰσήγαγε πρόφα-
σις,

[a] Magis proprie στρατείας, ut in *Codd. Rom.* & *Vat.* [b] Αὐτῦ agnoscit etiam *Lapi* versio. quod ut *Glareano* suspectum fuit; ita ego quoque non inepte legi posse existimarim, ἀπὸς Ἀππίυ. excusari tamen & relativum aliquo modo potest. *Sylb.* [c] Ὅτι τῷ ἀνάγκη ἄν τις *Vat.* [d] Ὑπ' αὐτῶν *Vat.* [e] Εὕραντο pro vulg. ἄραντο substitui è *Cod. Rom. Sylb.* Aegrum retinendum censet *Portus*: quod ἄραεθαι τῷ κόδον significet *reditum suscipere, redire.* In *Cod. Vat.* ἐῦραντο. quod *Sylburgii* conjecturam firmat. [f] Ἀναλαβεῖν *Vat.* [g] Non agnoscit *Vat.* [h] Ita *Codd. Rom.* & *Vat.* In *Ed. Steph.* τῶν τε, itidemque mox (v. 20.) ἡ τ: errore manifesto. *Sylb.* [i] Mallem ᾗ, *sc.* νόμῳ: vel δι' ὅ, *qua lege.* sic paullo infra ᾧ ὐκ ἴσχε. *Portus.* [k] Pro ἔτι in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἴσχε. quam lectionem (inquit *Portus*) si sequaris, ἴσχε ad præcedens βυλὴ referendum est, vertendumque; *& quod* (senatus) *non haberet comitia centuriata, sed comitia curiata suffragiorum dominam faceret.* Utrumque (ἔτι & ἴσχε) agnoscit *Lapi* versio, *non amplius secundum ordines habuerit.* verum ἴσχε *Sylburgio* nequaquam ferendum visum est. Optime tamen hoc modo legendum esse censet *Port.* ὃς ὐκ ἔτι, ut ὃς ad νόμῳ· respiciat: hoc sensu, *quæ lex non amplius centuriata comitia, sed curiata suffragiorum dominam faciebat.* [l] Ἐξυσίαν *Vat.* [m] Τῶν καθ' ἡμᾶς *Vat.* Τὰ καθ' ὑμᾶς, *id quod apud vos accidit,* malit *Portus.* [n] Ἐνθαδ' ἱδρύθητον *Vat.* [o] Τυτυσὶ *Vat.* [p] Λοιδρῇ *Vat.* [q] Non agnoscit *Vat.*

a Καὶ

"σις, ἀλλ' ἢ πρὸς τὸς βασιλεῖς τ παλαιὸν ϛάσις. ἀλ-
"λὰ τί ϛαῦτά σοι διαλέξομαι, ὡς χρηςῷ ϗ μελέτῃ πολίτῃ,
"ὃν ἅπαντες ἴσασιν ὅτι σκαιὸν ὄντα ἀφ' γένος, ϗ πικρὸν,
"ϗ μισόδημον, ϗ ὃ θηριωδὲς ὑπὸ φύσεως ὐδὲ πολε ἐξη-
"μερῶσαι δυνάμθον; ἀλλ' ὐχ ὁμόσε χωρῶ σοι, ϛὰ ἔργα ἐ-
"πίπροαθεν ποιησάμθος τῶν λόγων, ϗ δείκνυμι ὅσην
"ἰσχὺν ὁ δῆμος ἔχων λέληθέ σε, ὃν ὐκ ἠσχύνθης ἀνέτιον κϗὶ
"ῥυπαρὸν καλῶν· ϗ ὅσην ἦδε ἡ ἀρχὴ δύναμιν, ἣν σε ὁ νό-
"μ@ b ὀκτρέπεθαι ϗ εἴκειν ἀναγκάζει; παρεὶς δὲ ϗ
"αὐτὸς ἅπασαν εἰρωνείαν, ἔργ ἄρξομαι.

Ταῦτα εἰπὼν, ὅρκον ὅσπερ μέγιϛος αὐτοῖς ἰῷ διομοσάμθος, ἢ τ νόμον ὑπερώσθαι, ἢ ϐ ζῆν c μεταθήσεσθαι, σιω-
604 πῆς γενομθης ὐκ ϐ πλήθυς, ϗ ἀναξιόν προθυμίας ἐφ' ᾧ μέλλει δρᾶν, ὀκέλευσε μεταχωρεῖν ὐκ τ ὀκκλησίας τ Ἀππιον. ὡς δὲ ὐκ ἐπείθετο, ἀλλὰ τὸς ῥαβδόχους παραϛησάμθος, d ϗ τ ὄχλον ὅλον ὃν ἦγε παρασκευασάμενος οἴκοθεν, ἀπεμάχετο μὴ μεταχωρῆσαι τ ἀγορᾶς, σιωπὴν ὑποκηρυξάμθος ὁ Λεκτόριος ἀνεῖπεν, ὅτι τ ὕπαλον εἰς φυλακὴν κελεύουσιν οἱ δήμαρχοι ἄγεσθαι. ϗ ὁ μὲ ὑπηρέτης κελευσθεὶς ὑπ' αὐτ προσῆγεν, ὡς ϐ σώματος ἁπτηθόμενος. τ δὲ ῥαβδόχων ὁ πρῶτος ἐπιτυχὼν, πάιων αὐτὸν ἀπήλασε. χραυγῆς δὲ ὐκ τ παρόντων γενομθης μεγάλης ϗ ἀναταραχῆσεως, ἐξ αὐτὸς ὁ e Λεκτόριος παρακελευσάμενος τοῖς ὄχλοις ἀμύνειν· ϗ οἱ περὶ τ Ἀππιον τῆφος ἔχοντες νέων πολὺ ϗ χαρτερὸν, ὑφίσαν)· ϗ μετ' τῦτο λόγοι τε ἀχθη-
μονες ἐγένοντο εἰς ἀλλήλους, ϗ καταβοαὶ, ϗ σωμάτων ὠθισμοί· ϗ τελευτῶσα εἰς χεῖρας ἀπέσκηψεν ἡ ἔρις, ϗ εἰς λίθων f ἧρξαντο πρόθαίνειν βολάς. ἐπέσχε δὲ ταῦτα, ϗ ϐ μὴ πρόσω τέρω χωρῆσαι τὰ δεινὰ g Κοΐντιος ἄτερος τ ὑπάτων αὖτις ἐγένετο, δεόμθός τε ἁπάντων καὶ λιπαρῶν σὺν τοῖς πρεσβυτάτοις τ ὐκ ἐθέλειν, ϗ εἰς μέσους τὸς ἁμμαχουμένους, ὠθούμθος. ἰῷ δὲ ϗ τ ἡμέρας ὃ λειπόμθον βραχὺ μέρος· ὥϛε ἀκόσιοι ἀπ' ἀλλήλων διελύθησαν. τῇς δὲ ἑξῆς ἡμέρας αἵ τε ἀρχαὶ ἀλλήλαις ἐνεκάλουν· ὁ μὲ ὕπαλος τοῖς δημάρχοις, ὅτι καταλύειν αὐτ τὴν ἀρχὴν ἠξίου, εἰς ὃ δεσμωτήριον τ ὕπαλον ἀπάγειν κελεύσαντες· τῷ δὲ ὑπάτῳ οἱ δήμαρχοι, ὡς ἐμβεβληκότι πληγὰς σώμασιν h ἱερῶις καθωσιωμένοις ὑπὸ ϐ νόμου· ϗ ὁ Λεκτόριος τὰ ἴχνη τ πληγῶν εἶχεν ὀπὶ τ ὄψεως ἔτι φανερά· ἥ τε πόλις ὅλη διοιδοῦσα ϗ ἀϛριαγομένη διῆκει. ἔπϛα ὁ μὲ δῆμος ἐφρούρει ϐ Καπιτώλιον ἅμα τοῖς δημάρχοις, ὅτε ἡμέρας ὅτε νυκτὸς ὐκλείπων i αὐτ" τὴν φυλακήν. ἡ δὲ βυλὴ συνιοῦσα, πολλὴν ϗ ἐπίπονον ἐποιεῖτο ζήτησιν, ὅπως χρὴ παῦσαι τὴν διχοϛασίαν, ϐ τε κινδύνου ὃ μέγεθος ἀθυμουμένη, ϗ ὅτι k ὐδὲν τοῖς ὑπάτοις τὰ αὐτὰ παρεϛήκει φρονεῖν. ὁ μὲ ϗ Κοϊντιος εἶκειν τῷ δήμῳ τὰ μέτρια ἠξίου, ὁ δὲ Ἀππιος μέχρι θανάτ ἀντεῖχεν.

Ὡς δὲ ὐδὲν ἐγίνετο πέρας, χωρὶς ὀκάστης ϗπολαμβάνων ὁ Κοΐντιος, τούς τε δημάρχους, καὶ τὸν Ἀππιον, ἐδεῖτο ϗ ἐλιπάρει, καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων ἀναγκαιότερα

"ortus, quam ex diſſidio patriciorum à regi- Per. Jul. 4245.
"bus facto. Sed cur ego de his tecum loquor, Ante Chr. 469.
"quaſi cum bono ac moderato cive: quem Olymp. 77 3/4
"omnes iſti ſciunt natura ſævum, acerbum, V. C. Cas. 283.
"& plebi infeſtum, & innatam feritatem nul- Var. 285.
"lo modo manſuefacere poſſe? Quin potius
"omiſſis verbis te factis aggredior, & oſtendo
"tibi quantam vim plebs habebat tibi non-
"dum notam, quam non te puduit extorrem
"atque ſordidam vocare; & quanta ſit hujus
"magiſtratus poteſtas, quem venerari & cui
"cedere te cogunt? Ergo & ipſe, omni diſſi-
"mulatione omiſſa, rem aggrediar.

¶ Hæc loquutus, & jurejurando (quod apud illos maximum erat) jurato, aut ſe perlaturum legem, aut ſe vita exceſſurum, ſilentio ab omnibus facto, omnibuſque in id certamen intentis, ac anxio animo exſpectantibus quidnam ille facturus eſſet, juſſit Appium ex concione excedere. Quo non parente, ſed ſtipante ſe lictoribus, omnique alia turba, quam domo *ad hoc ipſum* paratam adduxerat, & repugnante ne foro decederet, Lectorius per præconem ſilentio imperato pronunciavit, tribunorum collegium jubere conſulem in carcerem duci. ac mox apparitor ab eo juſſus eum apprehenſurus acceſſit: at proximus lictor eum pulſatum repulit. Magno autem clamore ab iis qui aderant ſublato, ipſe Lectorius, adhortatus plebem ut ſibi opem ferret, ad eum ivit: at Appius cum ingenti ac validò juvenum globo ſe ei oppoſuit. Deinde fœdæ inter eos altercationes, & vociferationes, & corporum protruſiones ſunt ſequutæ: & poſtremo rixa ad manus prorupit, & ad lapidum jactus ventum eſt. Sed Quintius alter conſul hæc repreſſit, & ne malum ulterius progrederetur effecit, cum ſenioribus ſenatoribus omnes rogando & orando, & in mediam pugnantium turbam ſe conjiciendo. Ipſum quoque diei reliquum ſpatium breve erat: itaque inviti dirempti ſunt. Inſequutis diebus magiſtratus ſe invicem accuſabant: conſul tribunos, quod ſuum magiſtratum abrogare voluiſſent; conſulem in carcerem abduci jubentes; tribuni conſulem, quod plagas ingeſſiſſet iis, quorum corpora lex ſacra & ſancta eſſe jubet. & Lectorius manifeſtas fugillationis notas in facie adhuc habebat; & tota civitas diſſenſionibus & diſſidiis efferata erat. Plebs deinde cum tribunis Capitolium occupavit, diurnis nocturniſque id ſervans excubiis. Quod ubi ſenatus cognovit, magna cura quærebat modum quo ſedaretur hæc ſeditio, ſolicitus tum propter periculi magnitudinem, tum propter conſulum diſſenſionem. Quintius enim plebi non iniqua petenti cedendum cenſebat; Appius vero ei reſiſtebat, & mori quam cedere malebat. XLVIII.

¶ Quumque nullus contentionis fieret finis, Quintius ſeorſum tribunos, ſeorſum Appium orabat atque obſecrabat; & ut privatis commodis publica anteponerent, poſtulabat. XLIX.

animadvertens

a Καὶ ὅσον ὔδε ἡ ἀρχὴ δυναμθήν, ει ὁ νόμος *Vat.* b Potius ὐκτρέπεσθαι. hinc ὐκτροπὴ *reverentia*, niſi forte ὐκτρέπεσθαι pro ὐκτρέπεσθαι poſitum eſſe dicas. *Portus.* c Μεθήσεσθαι *Vat.* quo modo legendum eſſe conjecerat *Sylb.* d Καὶ τ ὄχλον ὃν ἦγε, παρασκευασάμθον *Vat.* e Λαγτώριος (ut & mox infra verſu 38.) in *Cod. Vat.* at ſupra pag. 575. v. 43. Λαγκτώριος. f Ἤρξατο *Vat.* g Κοΐντος *Vat.* ut & paullo poſt v. 45. & v. 49. h Ἱερῶις καθωσιωμθοις *Vat.* i Deeſt *Vat.* k Οὐδὲ τοῖς ὑπάτοις *Vat.* & *Lapi Cod.*

Per. Jul. 4245. Ante Chr. 469. Olymp. 77 3/4. V. C. Cat. 283. Var 285.

animadvertens autem illos jam mitiores factos, collegam vero in sua pervicacia perseverare, persuasit Lectorio ejusque collegis, ut omnium privatorum publicorumque criminum cognitionem arbitrio senatus permitterent. Hoc autem impetrato, senatum convocavit, & tribunis multum laudatis, & rogato collega ne publicæ saluti adversaretur, vocavit eos qui suam sententiam dicere solebant. Et P. Valerius Poplicola primus rogatus, hanc dixit sententiam: omnia crimina quæ sibi invicem objiciebant tribuni & consules, omnes injurias in tumultu & illatas & acceptas, quod non dolo malo nec privatæ utilitatis caussa eo ventum esset, sed per ambitiosam contentionem de rep. publice remittendas, nec in ullum judicium vocandas dixit. Quod vero ad legem attineret, quoniam Appius consul non patiebatur eam sine S C. in concione promulgari, de ea ad senatum referendum, atque S C. faciendum censebat. Cæterum, tribunis una cum coss. operam dandam, ut concors esset civitas, & decorum ac ordo servaretur in suffragiis ferendis. Hac sententia ab omnibus probata, confestim Quintius senatores misit in suffragia; &, post multam Appii dissuasionem, multis suffragiis vicit. Factoque S C. & privatæ magistratuum discordiæ diremptæ sunt, & plebs, senatus concessum læto animo accipiens, legem suo suffragio confirmavit. Ex illo tempore usque ad nostram ætatem, tribunorum atque ædilium creandorum comitia, sine auspiciis & omni alia religione, suffragio tribuum peraguntur. Atque hic fuit illius seditionis in urbe tunc excitatæ finis.

Lex de tribunis comitiis.

L.

¶ Paullo post Romanis placuit exercitus conscribere, & utrumque consulem contra Æquos & Volscos emittere. erant enim qui nunciabant, magnas utriusque gentis copias egressas esse, & agros sociorum P. R. populari. Exercitibus igitur celeriter paratis, consules provincias sortiti sunt, & Quintio bellum contra Æquos, Appio contra Volscos obtigit. Utrique consuli res successit, ut succedere par fuit. Exercitus enim qui Quintio datus fuerat, lenitatis ejus ac æquitatis amore, promptus erat ad omnia imperata facienda, & plurima pericula sponte sua nullo jubente adibat, ut duci suo gloriam & honorem pararet: magnamque Æquorum agri partem prædabundus est pervagatus, hostibus cum ipso congredi non audentibus, unde multa spolia magnamque prædam partam retulit. nec diu in hostico moratus, incolumis in urbem rediit, cum duce rebus egregie gestis conspicuo. Qui vero Appii ductu ad bellum profecti sunt, odio quo eum prosequebantur, multa patriæ disciplinæ præcepta neglexerunt. Nam & alias toto illius militiæ tempore data opera ignaviter rem gesserunt, ducemq; semper contempserunt; & quum pu-

ἠγεῖλο ἠξίου. ὁρῶν δὲ τοὺς μὲν ἤδη [a] πεπειρατέρους γεγονό-
τας, τὸ δὲ συνάρχοντα ὅτι τὸ αὐτῆς αὐθαδείας μένοντα, πεί-
θει τὸν ἀμφὶ Λεκλώνιον, ὑπὲρ ἀπάντων [b] τῶν ἰδίων ἐγκλημά-
των καὶ τῶν δημοσίων, τὴν βουλὴν ποιῆσαι κυρίαν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο
διεπράξατο, συνεκάλει τὴν βουλὴν, καὶ τοὺς δημάρχους πολλὰ δὲ
ἐπαινέσας, καὶ ὃν συνάρχοντος δεηθεὶς μὴ ἀντιπράττειν [c] τὰ σω-
τήρια τῆ πόλεως, ἐκάλει τοὺς εἰωθότας ἀποφαίνειν γνώ-
μας. πρῶτος δὲ κληθεὶς Πόπλιος Οὐαλέριος Ποπλικό-
λας γνώμην ἀπεφήνατο τοιάδε· ὅσα μὲ ἀλλήλοις ἐγκαλοῦσιν
οἵ τε δήμαρχοι καὶ ὁ ὕπατος, ὑπὲρ ὧν ἔπαθον ἢ ἔδρασ ἐν τῇ
ταραχῇ, ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἐπιβουλῆς, οὐδὲ οἰκείας [d] πλεονεξίας
[e] ἕνεκα εἰς αὐτὰ κατέστη, ἀλλ' [f] ὑπὲρ τοῦ εἰς τὰ κοινὰ φιλο-
τιμίας, ἀφεῖσθαι δημοσίᾳ καὶ μηδεμίαν ὑπὲρ αὐτῶν τίσιν δί-
κην· περὶ δὲ τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ὁ ὕπατος Ἄππιος οὐκ ἐᾷ νόμον
ἀπροβούλευτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκφέρειν, προβουλεῦσαι
περὶ τούτου τὸ συνέδριον· τοὺς δὲ δημάρχους ἅμα τοῖς ὑπά-
τοις ἐπιμέλειαν ποιήσασθαι τοῦ τι ὁμονοίας τῶν πολιτῶν, ὅταν
ἡ ψῆφος περὶ αὐτοῦ διαφέρῃ, καὶ τοῦ εὐκοσμίας. ἐπαινεσάντων
δὲ τὴν γνώμην ἁπάντων, εὐθὺς ἀνέδοκε τὴν ὑπὲρ τοῦ νόμου ψῆ-
φον ὁ [g] Κοΐντιος τῷ συνεδρίῳ, καὶ πολλὰ μὲ Ἄππιον κωλυσιερήσαντος, πολλὰ δὲ τῶν δημάρχων ἀντιλεξάντων, εἶτα παρὰ
πολλὰς ψήφους ἡ τὸν νόμον εἰσφέρειν ἀξιοῦσα γνώμη ἐπικυρω-
θέντος δὲ τοῦ προβουλεύματος, αἱ τε ἴδιαι τῶν ἀρχόντων δια-
φοραὶ διελύθησαν, καὶ ὁ δῆμος, ἀσπασίως δεξάμενος τὸ συγχώ-
ρημα τῆς βουλῆς, ἐπεψήφισε τὸν νόμον. ἀπ' ἐκείνου δὲ χρόνου τὰ
τῶν δημάρχων καὶ ἀγορανόμων ἀρχαιρέσια μέχρι δεῦρ' ἡμᾶς
χειροτονεῖται, δίχα οἰωνῶν τε καὶ τῆς ἄλλης ὀπτείας ἁπάσης, αἱ φυλε-
τικαὶ ψυφοφορῦσιν ἐκκλησίαι. αὕτη λύσις ἐγένετο τῆς τότε
καταστάσης ταραχῆς τὴν πόλιν.

Καὶ μετ' ὀλίγον στρατιὰς ἐδόκει Ρωμαίοις καταγρά-
φειν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἐκπέμπειν ἀμφοτέρους ἐπί τε Αἰκα-
νοὺς καὶ Οὐολούσκους. δυνάμεις γὰρ [h] ἐξ ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν με-
γάλας ἐξελιλυθέναι ἠγγέλλοντο, καὶ πορθεῖν τοὺς Ρωμαί-
ων συμμάχους. παρασκευασθεισῶν δὲ τῶν δυνάμεων συν-
χει, Κοΐντιος μὲ Αἰκανοῖς πολεμήσων ᾔρητο, Ἄππιος δὲ
Οὐολούσκοις, κλήρῳ διαλαχόντες τὰς ἀρχάς. συνέβη δὲ τῶν
ὑπάτων ἑκατέρῳ τὰ εἰκότα πάσχειν· ἡ μὲ γὰρ τοῦ Κοϊντίου προσ-
νεμηθεῖσα στρατιὰ, τῆ ἐπιεικείᾳ τε καὶ μετριότητι τοῦ ἀν-
δρὸς ἀσπαζομένη, προθύμως ἦν [i] εἰς ἅπαντα τὰ ἐπιταττό-
μενα, καὶ τὰ πλεῖστα αὐτοκέλευστος ὑφίστατο κινδυνεύματα,
δόξαν τῷ ἡγεμόνι καὶ τιμὴν προσθήσουσα· καὶ διεξῆλθε
πολλὴν τῆς Αἰκανῶν χώρας λεηλατοῦσα, καὶ τολμώντων
εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῶν πολεμίων· ἐξ ἧς λάφυρα πολλὰ καὶ
ὠφελείας μεγάλας ἐκτήσατο. χρόνον δὲ ὃν πολὺν ἐν τῇ
πολεμίᾳ διατρίψασα, παρῆν εἰς τὴν πόλιν ἀπαθὴς κακῶν,
λαμπρὸν ἐπὶ τοῖς ἔργοις [k] στρατηγὸν ἄγουσα. ἡ δὲ τῷ Ἀπ-
πίῳ συνελθοῦσα δύναμις, μίσει τῷ πρὸς αὐτὸν, πολλὰ ὑ-
περεῖδε τῶν παλαίων. τά τε γὰρ ἄλλα ἐθελοκακοῦσα ἐν ὀλιγοῦ
τῇ [l] στρατιᾷ, καὶ ὀλιγωροῦσα τοῦ ἡγεμόνος διετέλεσε, καὶ ἐπειδὴ
μάχεσθαι

a Ita in *Rom. Vat.* & *Lapi Cod.* In *Ed. Steph.* ἐμπειροτέρους. quam lectionem *Gelenius* periphrasi adjuverat, *experientia sapientiores factos.* b Τῶν τε ἰδίων *Vat.* quod maluit etiam *Sylb.* c Optime in *Cod. Vat.* τῇ σωτηρίᾳ τῆ πόλεως. quod *Gelenio*, *Sylburgio*, atque *Porto* placuisse video. d Apud *Suidam* περὶ δὲ Διονυσίου τοῦ Αλικαρνασσέως, πλεονεξίαι ἢ νίκαι. Forsan hunc locum respexerit. e In *Cod. Vat.* ἕνεκα. f Pro ὑπὲρ non inepte, meo quidem judicio, reposuerimus ὑπὸ, ut infra alicubi: pro qua præpositione in præcedentibus membris usurpata ἐξ & ἕνεκα. *Sylb.* g Κόϊντος *Vat.* ut supra aliquoties & mox infra. h Ἐφ' ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν ἐξελιλυθέναι ἠγέλλοντο μεγάλαι *Vat.* i Εἰς πάντα τὰ *Vat.* k Τὸν στρατηγὸν *Vat.* l Rectissime in *Cod. Vat.* στρατείᾳ. *expeditione.*

a Inclusa,

μάχεσθαι ἔδει τῇ Οὐολούσκων στρατιᾷ, καίπερ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων εἰς τάξιν, οὐκ ἠξίωσε τοῖς πολεμίοις εἰς χεῖρας ἰέναι· ἀλλ' οἵ τε λοχαγοὶ καὶ οἱ πρόμαχοι αὐτῶν, οἱ μέν, τὰ σημεῖα [a ῥίψαντες, οἱ δέ, τὴν τάξιν] ἐγκαταλιπόντες, b ἔφυγον ὀπίσω τὸ χάρακα. καὶ εἰ μὴ θαυμάσαντες ὃ προσεδόκησαν τὴν φυγὴν αὐτῶν οἱ πολέμιοι, καὶ δείσαντες μὴ ἐνέδρα τις ᾖ, καὶ ἐπὶ πλεῖον διώξεως c ἀνετράποντο, ὃ πλεῖον ἂν μέρος τῶν Ρωμαίων διέφθαρτο. ἐποίουν δὲ ταῦτα φθόνῳ τοῦ ἡγεμόνος, ἵνα μὴ, καλὸν ἀγώνισμα ὁ ἀνὴρ διαπραξάμενος, θριάμβῳ τε καὶ ταῖς ἄλλαις ὀπιλαμπρυνθῇ τιμαῖς. τῇ δὲ κατόπιν ἡμέρᾳ τὰ μὲν ὀπιπμῶντος αὐτοῖς τοῦ ὑπάτου τῆς ἀδόξου φυγῆς, τὰ δὲ παρακαλοῦντος ἔργου ἄρχιστον ἀναλύσασθαι καλῷ ἀγῶνι, τὰ δὲ ἀπειλοῦντος, εἰ μὴ σφίσιν d θᾶσσον τὰ δεινὰ, χρήσεσθαι τοῖς νόμοις, ἀπειθείᾳ τε διεχρῶντο καὶ καθεῖλον, καὶ ἀπάγειν σφᾶς ἐκέλευον ἐκ τοῦ πολεμίας, ὡς ἀδύνατοι ἔτι ὄντες ὑπὸ τραυμάτων ἀντέχειν. καίπερισσῶς δὲ αὐτοῖς οἱ πολλοὶ τὰς ὑγιεῖς χρῶτας, e ὡς τραυματίας. ὥστε ὁ Ἀππιος ἠναγκάσθη ἀπάγειν τὸν στρατὸν ἐκ τῆς πολεμίας· f καὶ Οὐολοῦσκοι, ἀπιόντων ἑπόμενοι, πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. ὡς δὲ ἐς τὴν φιλίαν ἐγένοντο, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν αὐτοὺς ὁ ὕπατος, καὶ πολλὰ ὀνειδίσας, ἔφη χρήσεσθαι g τῇ πρὸς τοὺς λειποτακτοῦντας κολάσει. καὶ πολλὰ δεομένων τοῦ h πρεσβυτῶν καὶ τῶν ἄλλων τὸ μὲν τέλει, μετριάσαι, καὶ μὴ συμφορᾷ συμφορὰ προσθεῖναι τῇ πόλει, λόγον ἤδενος αὐτοῦ ποιησαμένου, ἐκύρωσε τιμὼ κόλασιν. καὶ μετὰ τοῦτο οἱ λοχαγοί τε ὧν οἱ λόχοι ἔφυγον, καὶ οἱ πρόμαχοι τοῦ σημείων ὅσοι τὰ σημεῖα ἀπολωλέκεσαν, οἱ μὲν πελέκει τὰς αὐχένας ἀπεκόπησαν, οἱ δὲ ξύλοις παίοντες διεφθάρησαν· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων πλήθους ἀπὸ i δεκάδος ἑκάστης εἷς ἀνὴρ, ὁ λαχὼν κλήρῳ, τοῦ τῶν ἄλλων ἀπέθνησκεν. αὕτη Ρωμαίοις πάτριός ἐστι τοῦ τῶν λιπόντων τὰς τάξεις, ἢ τροπέων τὰς k σημείας, ἡ κόλασις. καὶ μετὰ ταῦτα αὐτός τε μισόμενος ὁ στρατηγὸς, καὶ τὸ στρατιᾶς ὅσον ἔτι λοιπὸν, l κατηφὴς καὶ ἄτιμος ἐπαγόμενος, τὸ m ἀρχαιρεσίων καλουμένων, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα.

Ἀποδειχθέντων δὲ μετ' ἐκείνους ὑπάτων Λευκίου Οὐαλερίου τὸ δεύτερον καὶ Τιβερίου Αἰμιλίου, βραχύν τινα χρόνον ὀπισχόντες οἱ δήμαρχοι, τὸν ὑπὲρ κληρουχίας πάλιν εἰσῆγον λόγον· καὶ πεισάντες τοὺς ὑπάτους, ἠξίουν βεβαιῶσαι τῷ δήμῳ τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἐποιήσατο ἡ βουλὴ, Σπορίου Κασσίου καὶ Πρόκλου Οὐεργινίου n ὑπατευσάντων, δεόμενοί τε καὶ
607 λιπαροῦντες. καὶ οἱ ὕπατοι αὐτοῖς συνελάμβανον ἀμφότεροι, Τιβέριος μὲν Αἰμίλιος κότον τινὰ παλαιὸν εἰς τὴν βουλὴν οὐκ ἄλογον ἀναφέρων, ὅτι τῷ πατρὶ o αὐτοῦ θείαμβον αὐτοκρατορικὸν οὐκ ἐπέτρεψεν. ὁ δὲ Οὐαλέριος, ἀποστερηθεὶς καὶ δήμου τὴν ὀργὴν βουλόμενος, ἣν εἶχε πρὸς αὐτὸν ὅτι τῷ Σπορίου Κασσίου θανάτῳ, ὃν ἀπέκτεινεν

gnandum esset cum Volscorum copiis, à ducibus in aciem producti cum hostibus manus conserere noluerunt: sed & centuriones & antesignani, alii abjectis signis, alii vero ordinibus desertis, in castra se receperunt. & nisi hostes, inopinatam eorum fugam mirati, insidias metuentes, ab ipsis ulterius persequendis abstinuissent, maxima pars Romanorum periisset. Id autem faciebant quod duci inviderent; ne ille, bello præclare confecto, triumpho aliisque honoribus decoraretur. Postero autem die, licet consul partim eorum ignominiosam fugam increparet, partim ad ejus facinoris ignominiam præclaro prælio abolendam eos hortaretur, partim ipsis minaretur, nisi in periculis se fortiter gessissent, se legibus usurum; illi tamen in eadem contumacia perseverabant, & vociferabantur, atque se ex hostico abduci jubebant, quod præ vulneribus amplius *malis* resistere non possent. multi enim eorum integras corporis partes quasi saucias obligarant. Itaque Appius exercitum ex hostico deducere coactus est: & Volsci, eos abeuntes sequuti, multos illorum interfecerunt. Ut vero in pacatum agrum ventum est, consul, iis ad concionem convocatis, multisque exprobratis, se ut in aciei desertores animadversurum dixit: & quamvis seniores atque alii primores viri, qui minores magistratus in castris gerebant, eum pluribus deprecarentur, & valde orarent ut moderate ageret, neve publicæ cladi aliam novam calamitatem adderet, ille spreta eorum oratione pœnam sancivit. ac mox & centuriones quorum cohortes fugerant, & antesignani qui signa amiserant, partim securi percussi sunt, partim cæsi fustibus necati sunt: ex reliqua vero multitudine pro aliis decimus quisque miles sorte ad supplicium abductus fuit. Hæc pœna apud Romanos solennis est in eos qui ordines deseruerunt, vel signa projecerunt. Post hæc, ipse dux omnibus odiosus, cum mœrore & ignominia exercitum, qui adhuc erat reliquus, instantibus comitiis, in patriam reduxit.

Per. Jul. 4245. *Ante Chr.* 469. *Olymp.* 77. 3/4. *Cat.* 283. *V. C. Var.* 285.

LI.

¶ Anno sequenti, quum creati fuissent consules, L. Valerius iterum & Tib. Æmilius, tribuni aliquanto post legis agrariæ mentionem iterum fecerunt; & adierunt consules, eosque summis precibus orarunt, ut ratum facerent, quod senatus Sp. Cassio & Proculo Virginio consulibus promiserat. Et uterque consul ipsis favebat; Tib. Æmilius propter quoddam vetus odium in senatum, quod non erat injustum, quia ejus patri triumphum petenti negarat: Valerius vero, quia cupiebat plebem delinire sibi infensam propter Sp. Cassii mortem, quem, tyrannidis

Per. Jul. 4246. *Ante Chr.* 468. *Olymp.* 77/78. 4/1. *V. C. Cat.* 284. *Var.* 286. *L. Valerio* II *& Ti. Æmilio coss. agitata res agraria.*

a Inclusa, è *Cod. Rom.* addita, agnoscit etiam *Lapi* versio: *alii signa projicientes, alii aciem deserentes.* atque adeo sic legendum esse arguunt sequentia v. 32. *Sylb.* Eadem illa omisit *Cod. Vat.* atque etiam *Gelenius* in sua versione. b Ηλθον ἐπὶ τὸ χάρακα in *Ed. Steph.* c Ἀνετράποντο rectius in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod agnovit etiam *Sylb.* d Alibi habet παρὰ τὰ δεινά. *Sylb.* e Ὡς τραυματίαι *Vat.* f Καὶ οἱ Οὐολῦσκοι *Vat.* g Omittit *Vat.* h Πρεσβυτῶν nomine intelligi hoc loco possunt veterani milites, ut infra alicubi: vel πρεσβευτῶν legi potest, ut significet legatos seu proprætores pro illis intercessisse. *Sylb.* i Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod firmat etiam *Livius.* & hinc passim apud alios Historicos est *legionum decimatio*: itidemque apud *Polybium* ὁ δεκάτος ἀπὸ τοῦ ἐπὶ θανάτῳ, & apud *Xiphilinum* δεκατοῦσθαι. sic apud *Plutarchum* etiam in *Numa*, ubi vulgo legitur μίσχει τῶν δεκάτων, *Xylander* reponit δέκα. *Sylb.* Perperam ideo in *Ed. Steph.* δεδεκάδος. Vide *Brodæi* Miscell. l. 1. c. 9. k Alibi σημαίας, & quidem frequentius. *Sylb.* l Κατηφὴς καὶ ἄτιμος in *Vat.* & *Lapi Cod.* m Minus recte ἀρχαιρεσιῶν in *Ed. Steph.* n Ὑπατεύοντων *Vat.* o Perperam αὐτῶν in *Ed. Steph.*

Per. Jul. 4246. Ante Chr. 468. Olymp. 77. 4. V. C. Can. 284. Var. 286.

affectatæ convictum, ipse tunc reip. Quæstor capitali supplicio affecerat, virum ob peritiam exercituum ductandorum, rerumque civilium tractandarum, longe omnium ætate sua clarissimum, qui primus legem agrariam in urbem intulerat; eoque nomine potissimum, ut plebem ad se allectans, patriciis exosus erat. Quum igitur consules illis tunc promisissent, se de publici agri divisione ad senatum relaturos, ipsosque in lege perferenda adjuturos, tribuni his freti in senatum venerunt, atque verbis usi sunt mansuetis contra quæ cum consules nihil dixissent, ne viderentur contentionem quærere, seniores sententiam rogarunt. Primus autem L. Æmilius alterius consulis pater rogatus fuit; "qui dixit sibi "videri è rep. fore, si bona publica ab omni- "bus possiderentur, non autem à paucis; & "plebi *hoc* roganti indulgendum esse cense- "bat, ut ea concessio pro beneficio à senatu "dato haberetur. sæpe enim coactos eos multa "alia ei concessisse *dicebat*, quæ sponte largiri "noluerant: eosque qui possessiones *publicas* "detinebant, pro fructu, quem tamdiu clam "ex illis perceperant, *senatui* gratias agere "debere æquum censebat; & si *in posterum* "*illis uti* prohiberentur, pertinaces esse non "debere in illis retinendis. Addebat præter "jus, quod omnium confessione firmum est, "publicas quidem possessiones omnibus esse "communes; privatas vero, uniuscujusque "esse, qui legitimis artibus sibi eas parallet: "necessitatem etiam hujus rei peragendæ se- "natui jam incumbere, quod de agro divi- "dendo ante XVII. annos S C. fecisset. O- "stendebatque id decretum in utilitatem pu- "blicam tunc ab ipso senatu factum, ne ager "incultus maneret, neve urbani pauperes o- "tiosi (ut tunc) alienis bonis inviderent; ut- "que juventus urbana in suis laribus & pa- "ternis possessionibus educaretur, & honeste "educata magno esset animo. nam iis, qui "nullum patrimonium habent, & qui parce "se alunt alienis pecuniis, quas opera sua sibi "parant, aut omnino nullum procreandorum "liberorum amorem insitum esse, aut si insi- "tus sit, malum fructum proferre, & parum "felicem, quod (ut verisimile est) ex humili "conjugio provenerit, & in mendica fortuna "sit educatus. Ego igitur, inquit, hanc sen- "tentiam dico, ut S C. quæ turbulentorum "temporum interventu ad hanc usque diem "dilata sunt, à consulibus confirmentur, & "decemviri creentur qui agros dividant.

LII. ¶ His ab Æmilio dictis, secundus rogatus App. Claudius, superioris anni consul, contrariam dixit sententiam: "docens nunquam "eam fuisse voluntatem senatus, ut res pu-

ὡς ἐπτυχεκεῦντα [a] βασιλέα, [b] ταμίας ὧν τότε Οὐαλέριος, ἄνδρα τῶν κατ' ἐκείνου αὐτοῦ ἡλικίαν γενομένων ἐπιφανέστατον καὶ πραγμάτων τε πολέμων καὶ πολιτικῶν θεάσεσιν, ὃς καὶ ὁ περὶ τῆς κληρουχίας πολίτευμα θεὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ δι' αὐτὸ μάλιστα ὑπὸ τῶν πατρικίων, ὡς δῆμον [c] ἀγράμμον τοῖς αὐτοῖς, ἐμισεῖτο. τότε δὲ ὧν ὑποχομένων τῶν ὑπάτων αὐτοῖς [d] τοῖς θήσειν ἐν τῇ βουλῇ τὸν ὑπὲρ τῆς νομῆς τῶν δημοσίων [e] λόγον κληρων, καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν νόμων [f] συναίρεσθαι, πιστεύσαντες αὐτοῖς οἱ δήμαρχοι, παρῆσαν ἐπὶ τὴν βουλήν, καὶ λόγους διεξῆλθον ἐπιεικεῖς. οἷς οὐδὲν ἀντιλέξαντες οἱ ὕπατοι, ὡς μὴ φιλονεικίας δόξαν ἀπενέγκωνται, γνώμην ἀποδείκνυσθαι τοὺς [g] πρεσβυτέρους ἠξίουν. ἦν δὲ ὁ πρῶτος ὑπ' αὐτῶν κληθεὶς Λεύκιος Αἰμίλιος, πατὴρ τῶν ὑπάτων πατήρ· "ὃς ἔφη δοκεῖν αὐτῷ [h] καὶ "συμφέρειν ἔσεσθαι τῇ πόλει, πάντων εἶναι τὰ κοινὰ, καὶ "μὴ ὀλίγων· τῷ τε δήμῳ πείθοντι ὑπεργεῖν συνεβούλευεν, "ἵνα χάρις ἡ παραχώρησις γένηται αὐτῶν. πολλὰ γὰρ ἂν ἄλ- "λα μὴ δόξας αὐτῷ κτᾶσθαι πρεσβύτερος, ὑπ' ἀνάγκης συγχε- "χωρηκέναι· τούς τε κατέχοντας τὰς κλήσεις, [i] ὧν ἐκαρπώ- "σαντο χρόνον λαθόντας, ἀξίως χάριν εἰδέναι· κωλυομέ- "νους δὲ, μὴ φιλοχωρεῖν. ἔφη τε συμβουλεύσειν τῷ δικαίῳ ὃ πάν- "τες ὁμολογήσαιεν ἰσχυρὸν εἶναι), τὰ μὲν δημόσια, κοινὰ "πάντων εἶναι· τὰ δὲ ἴδια, ἑκάστῳ [k] τῶν νόμῳ κτησαμέ- "νων. καὶ ἀναλκῆ ἤδη ὂν πρᾶγμα ὑπὸ βουλῆς γεγονέ- "ναι, πρὸ ἐτῶν ἑπταικαίδεκα τῷ γένει διανέμειν ψηφι- "σαμένης. καὶ τοῦτο ἀπέφαινεν ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τότε αὖ- "τῷ βεβουλεῦσθαι, ἵνα μήτε γῆ χέρσος ᾖ, καὶ ὁ [l] πόλιν "οἰκιῶν πένης μὴ ἀγρὸς, ὥσπερ νῦν, τοῖς ἀλλοτρίοις ἀ- "γαθοῖς φθονῶν· ὑπειρέφηται [l] δὲ" τῇ πόλει νεότης οἰκ ἐ- "φετίοις καὶ κλήρεις [m] πατρῴοις, ἔχουσά τι ὑπὲ τοῦ κα- "λῶς πεπαῖσθαι μέγα φρονεῖν· ἐπεὶ τοῖς γε ἀκλήροις καὶ "ἐκ τῶν ἀλλοτρίων [n] χρημάτων ἃ μισθοῦ ἐργάζονται "γλίσχρως διατρεφομένοις, ἢ ἀρχῆθεν μὴ ἐμφύεσθαι ἔρω- "τα γενεᾶς τέκνων, ἢ ἐμφύντα πονηρὸν ἐκφέρειν καρ- "πὸν, καὶ οὐδὲ εὐτυχῆ, ἐκ ταπεινῶν τε συμπεσόντα τρο- "φέντα τύχαις. ἐγὼ μὲν οὖν, ἔφη, γνώμην ἀποδείκνυμι, τά τε βεβουλευμένα ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, καὶ διὰ τὰς μεταξὺ ταραχὰς παρειλκυσμένα, ἐμπεδῶν τοὺς ὑπάτους, καὶ τοὺς ποιησομένους τὴν διανομὴν ἄνδρας "ἀποδεικνύναι.

Ταῦτα εἰπόντος Αἰμιλίου, δεύτερος κληθεὶς Ἄππιος Κλαύδιος ὁ πρόσθεν ὑπατεύσας ἔτει, ἐναντίαν ἐγνώμην ἀπεφήνατο, "διδάσκων ὡς οὔθ' ἡ βουλὴ διανεῖμαι τὰ δημό-

σια

[a] Rectius forsan τῇ βασιλείᾳ ut p. 581. v. 4. ὁ τῇ τυραννίδι ἐπιχειρῶν. *Sylb.* [b] Post ταμίας in *Ed. Steph.* reperitur conjunctio ὡς; loco plane alieno. *Sylb.* Ταμίας τότε ὢν Οὐαλέριος *Vat.* [c] Ἀγράμμον positum hic pro οἰκειόμορφον seu ἐπιεικόμορφος, significatione (ut ego quidem puto) rarissima. In *Cod. Rom.* ἀναμόρφον. *Lapus* vertit *attrahens. Sylb.* Verisimile est *Dionysium* scripsisse, ὡς δῆμον ἀμόρφως ἔχοντα αὐτῶν. Alioqui certe ἀναμόρφως scriptum fuisse dicerem. nam ἀναμορφοῦσθαι est interdum *deturpari*, pro quo & ἀναμορφοῦσθαι dici ostendit meus *Thesaurus*. an tamen dicatur etiam ἀναμορφοῦσθαι πρὸς αὐτὸν seu ἑαυτὸν, videndum est. *Steph.* Nihil minus apte dici fingive possit, quam, ut *Portus* somniavit, esse legendum ἀνομόμορφον πρὸς αὐτούς, *sc. patricios, quod plebem concitasset contra patricios.* nam vocem istam neque ab ullo unquam scriptore ita acceptam, nec potuisse accipi affirmamus. *Casaub.* [d] Ita etiam *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte πρεσθήσοι, in *Ed. Steph.* [e] Κλήρων λόγον *Vat.* [f] Συναμφισθῆναι *Vat.* [g] Πρωτοστάτους *Vat.* [h] Plenius in *Vat.* & *Lapi Cod.* καὶ δίκαιον καὶ συμφέρον. [i] Ὧν ἐκαρπώσαντο χρόνον λαθόντες *Vat.* quo modo & *Lapus* qui vertit; *temporum quidem per quæ eas possederant, latentes ipsi, habere gratiam* &c. [k] Minus apte in *Ed. Steph.* τῷ νόμῳ. [l] Non agnoscit *Vat.* [m] Πατρίοις *Vat.* [n] Quamvis χρημάτων agnoscat *Lapi* versio, [& *Cod. Vat.*] non dubito tamen, quum sequatur à μισθοῦ ἐργάζονται, quin verior scriptura sit πτημάτων; cujusmodi commutatio alibi occurrit. alioqui latius explicanda esset χρημάτων significatio. *Sylb.*

a Lego

"σια τοιγάρτοι τοιαύτην ἔχει· πάλαι γὰρ ἂν εἰλη-
"φέναι τὰ δόξαντα αὐτῇ τέλος· ἀλλ' εἰς χρόνον τινὰ διά-
"γνωσιν ἑτέραν ἀνεβάλετο, παῦσαι τοιοῦτον τὸν
"τε καταχθῆσαν ζάσιν, ἵν' εἰσῆγεν ὁ τῇ τυραννίδι ὀπι-
"χειρῶν [b] ὕπατος, καὶ μὴ ταῦτα δίκας δοὺς καλάς· ὅτε
"οἱ μὴ τὸ τοιοῦτον βούλευμα λαβόντες [c] ὕπατοι τέλος τοῖς
"ἐψηφισμένοις ἐπέθεσαν, ὁρῶντες ὅσον εἰσελεύσεται κα-
"κῶν εἰς τὴν πόλιν ἀρχήν, συνεθισθέντων τὰ καινὰ τοῦ
"πένητας ἀγαλλιᾶσθαι· ἃ τε μετ' ἐκείνους πεπλεχθή-
"σεσθαι δοκεῖ, πολλῶν [d] αὐτοῖς ἐπαχθέντων ὑπὸ τοῦ
"δήμου κινδύνων, οὐδὲν ὑπέμειναν ὃ μὴ [e] συνοίσειν ἔ-
"ρετο τοιοῦτόν τι, ἀφ' οὗ μηδὲ ὄξεινας σφίσι κατὰ τὸ
"τοιοῦτον βούλευμα, [f] τούσδε γῆς ὁμόρους [g] ἀποδεικνύναι,
"ἀλλὰ τοῖς τοιούτοις ὑπάτοις ἐκείνοις. ὥστε οὐδ' [h] ἂν
"ὑμῖν, ἔφησεν, εἶναι, ὦ Οὐαλέριε καὶ σὺ Αἰμίλιε, τοὺς ἀ-
"ναδασμοὺς εἰσφέρειν, ὃς οὐκ ἐπέταξεν ὑμῖν ὃ συνέδρι-
"ον, ὅτε καλῶς [k] ἔχειν, τοιούτων οὔσιν ἀγαθῶν, οὔτε
"ἀσφαλῶς. καὶ τοῖ μὴν τῷ τοιούτῳ βουλεύματι, ὡς οὐ
"κρατεῖσθε ὑπ' αὐτῶν ὧν τοσούτοις ὕστερον ὑπατεύσαν-
"τες χρόνοις, [l] ταῦτα ἱκανά. τοῖ δὲ τῷ βιασαμένους π-
"νὰς ἢ λαθόντας σφετερίσασθαι τὰ δημόσια, βρα-
"χὺς ἀπαρκεῖ μοι λόγος. εἰ γάρ τις οἶδε καρπού-
"μενόν τινα ὧν οὐκ ἔχει κτῆσιν ἀποδεῖξαι νόμῳ, μή-
"νυσιν ἀπενεγκάτω τοῖς τοιούτοις, καὶ κεινά-
"των κατὰ τοὺς νόμους, ὃς οὐ νεωστὶ δήπου γέγραπται πά-
"λαι γὰρ ἐγράφησαν, καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς ἠφάνικε χρό-
"νος. [m] ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῖ τοῦ συμφέροντος ἐποιεῖ-
"το λόγους Αἰμίλιος, ὡς ὅτι τῷ πάντων ἀγαθῷ τῆς
"κληρουχίας ἐσομένης, οὐδὲ τοῦτο τὸ μέρος ἀνέλεγ-
"κτον ἔασαι βούλομαι. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ τὸ αὐτόθι μό-
"νον [n] οὗτός γε ὁρᾶν, τὸ δὲ μέλλον οὐ προσκοπεῖν,
"ὅτι μικρὸν εἶναι δοκοῦν ἔτι τὸ τοῦ δημοσίων τοῖς ἀρ-
"γοῖς καὶ ἀπόροις, πολλῶν ἔσαι καὶ μεγάλων κακῶν αἴ-
"τιον. ὃ γὰρ ἔθος τὸ συνεισπορευόμενον ἅμα τούτῳ, καὶ
"βαθμὸν ἐν τῇ πόλει, καὶ μέχει παντὸς ὀλέθριον
"ἔσαι καὶ δεινόν· ὃ γὰρ [p] ἐξαίρει τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἐκ
"τῆς ψυχῆς ὃ τυγχάνειν αὐτῶν, ἀλλ' αὔξει, καὶ πονηροτέρας
"[q] ποιεῖται. τεκμήρια δὲ ὑμῖν [r] γενέσθω τούτων τὰ ἔργα· τί
"γὰρ δεῖ τοῖς λόγοις ὑμᾶς τοῖς ἐμοῖς, ἢ τοῖς Αἰμιλίου προσ-
"έχειν; ἵστε δήπου πάντες ὅσους ἐχειρωσάμεθα πολεμίους,
"καὶ ὅσῳ γλιῶ πεφενομεύσαμεν, καὶ ὅσα λάφυρα ἐκ τῶν
609 "ἀλόντων χωρίων ἐλάβομεν, ὧν ὃ πολέμιοι [s] τερόμε-
"νοι, πέως εὐδαίμονες ὄντες, [t] ὑπὸ πολλῆς κατέσησαν ἀπο-
"είας· καὶ ὅπη τούτων οὐδενὸς ἀπηλάθησ, οὐδὲ μεῖον [u] ἐκτή-
"σαντο οἱ τοῦ ἀπείρου ὀφειλόμενοι. ἆρ' οὖν διὰ ταῦτα, τὰς
"ὀπτιλήσεις ἐπανορθωσάμενοι φαίνονταί τι τῆς παλαιᾶς
"τύχης, καὶ πεφελληνισθότες εἰς ἐπιφάνειαν τοῖς βίοις;

"blicæ dividerentur: (nam si voluisset, jam pridem id fecisse) sed in aliud tempus ejus rei cognitionem distulisse, quod cuperet illam seditionem sopire, quam excitarat consul affectans tyrannidem, & postea meritis eo nomine pœnis affectus: neque primos post *illud* S C. consules decreta exsequutos fuisse, quod viderent quantis malis aditus in remp. patefieret, si publica pauperibus dividendi mos reciperetur: neque deinceps per continuos XV. annos ullos consules (licet multa pericula illis à plebe fuissent illata) sustinuisse quidquam contra reip. commodum facere, quod ne liceret quidem ipsis ex illo S C. istos agri finitores creare; sed solis illis primis coss. *quorum consulatu id factum esset.* Itaque, ne vobis quidem (inquit) Valeri, tuque Æmili, de dividendis agris referre licet, quibus hoc à senatu mandatum non fuit, nec *id quod facitis* honestum aut tutum est iis qui ex bonis majoribus sunt orti. Atque hæc quidem de S C. quo tot annis post consules facti non tenemini, dixisse sit satis. De illis vero qui vel per vim vel clam bona publica sibi usurpant, paucis agere satis mihi erit. Siquis enim compertum habet aliquem frui agris, quorum se legitimum possessorem probare non possit, ejus nomen ad consules deferat, resque judicetur ex legibus, quæ non erunt nunc condendæ; jampridem enim scriptæ sunt, & nulla vetustas eas delevit. Quoniam vero Æmilius de utilitate etiam disseruit, asseverans agri divisionem bono fore omnibus, ne hanc quidem partem sine confutatione relinquam. Hic enim videtur mihi tantummodo præsentem rerum statum spectare, sed id quod est futurum nequaquam prospicere; nimirum hanc rerum publicarum divisionem otiosis & egenis hominibus concessam, quæ adhuc videtur parvi esse momenti, multorum & magnorum malorum caussam futuram. nam mos, qui hoc facto in remp. jam invehitur, & qui in ea permanebit, gravis etiam & pernicioſus in perpetuum erit. potiri enim malis cupiditatibus non eximit eas ex animo: sed auget eas, & pejores reddit. Horum enim facta sint vobis argumento. quid enim opus est vos ad mea vel Æmilii verba mentem advertere? ¶ Vos omnes scitis quantum hostium vicerimus, quantum agrorum populati fuerimus, & quantum prædæ ex oppidis expugnatis retulerimus; quibus rebus hostes privati, cum olim beati essent, nunc ad magnam egestatem sunt redacti. *Scitis etiam* eos, qui de inopia queruntur, à nulla harum repulsos; sed ex æquo earum fuisse participes. An igitur ex his lucri aliquid pristinæ eorum fortunæ accessit, aut ad vitæ genus illustrius provecti videntur? Equi-

Per. Jul. 4246. *Ante Chr.* 468. *Olymp.* 77. 4. *V. C. Cat.* 284. *Var.* 286.

LIII.

"dem

a Lego ἀλλ' εἰς χρόνον ἕτερον τὴν ἀναβολὴν ἀποιήσατο. *Steph.* b Ita distinxit *Sylb.* In *Ed. Steph.* post ὕπατος periodica est distinctio, & mox commatica post καλάς. Verum *Sylburgiana* structuræ convenientior est, & Latina ad eam conformavimus. c Non dubito quin rectius sit ὑπατεῖαι. *Sylb.* d Ita è *Cod. Rom.* restituit *Sylb.* quum antea minus recte αὐτοῖς in *Ed. Steph.* cui consentit *Cod. Vat.* e Συνοίσειν *Vat.* f *Rom. Cod.* τούτους ὁμόρους habet. Τοὺς γε ὁμόρους *Vat.* unde rescribendum puto (non cum *Sylburgio* τοὺς δίκα γεωμόρους, sed) τοὺς γεωμόρους, vel τοὺς δὴ γεωμόρους. quo modo legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *hos agri divisores.* g Ἀποδεικνύειν *Vat.* h Illud οὐ abest à *Codd. Rom.* & *Vat.* neque sequens εἶναι agnoscit *Vat.* i Τῆς ἀναδασμοὺς *hos agri divisores.* g Ἀποδεικνύειν *Vat.* h Illud οὐ abest à *Codd. Rom.* & *Vat.* neque sequens εἶναι agnoscit *Vat.* i Τῆς ἀναδασμοὺς *Vat.* k Rectius forsan ἴσχει, ut in *Cod. Vat.* l Ταῦθ' ἱκανὰ *Vat.* m Perperam in *Ed. Steph.* ἐπειδὴ δὲ. *Codd. Vat.* & *Rom.* habent ἐπεὶ δὲ. n Οὐτός τι ὁρᾷ *Vat.* o In *Cod. Rom.* ὅτι τὸ μικρὸν εἶναι δοκῶν ἔτι τῶν δημοσίων. *Sylb.* p Ἐξαιρεῖ *Vat.* q Ποιεῖ *Vat.* r Γενίσθαι in *Ed. Steph.* unde forsan aliquis legendum suspicaretur γενήσεται, vel γενίσθαι δεῖ. s Τερεόμενοι *Vat.* t Ἐν πολλῇ τῶν κεφαλαίων ἀπορίᾳ *Vat.* u Plenius in *Cod. Vat.* ἐκτήσαντο οὐ τοῖς ἀφειλομένοις οἱ τοῦ &c.

Per. Jul. 4246. Ante Chr. 468. Olymp. 77. 3. V. C. Cos. 284. Var. 286.

"dem hoc vellem, precibusque à diis con-
"tenderem, ut minus moleſti contubernales
"civitati eſſent. At nunc videtis & auditis
"eos de ſua extrema inopia conqueri. Ita-
"que, ne his quidem, quæ nunc petunt, nec
"multo pluribus impetratis, vitam vel tan-
"tillum commodius tranſigent. nam non in
"earum fortuna; ſed in moribus egeſtas in-
"eſt: quos non modo exigua iſta agri portio
"non ſatiaverit; ſed ne regum quidem &
"tyrannorum omnes munificentiæ. Quibus
"ſi hæc conceſſerimus, idem faciemus quod
"medici, qui ægrotis morem gerunt, & ad
"eorum voluntatem eos curant. non enim
"ægra pars civitatis ſanabitur: ſed etiam
"ſana pars hujus morbi contagione inficietur.
"Denique, P.C. magna diligentia & cura vo-
"bis opus eſt, ut omni ſtudio mores civitatis
"conſervetis, qui paullatim corrumpuntur.
"Videtis enim quo proceſſerit plebis immo-
"deſtia, utque conſulum imperio parere am-
"plius nolit: quam non ſolum non pœnitet
"domeſticorum facinorum, ſed etiam foris
"eadem petulantia eſt uſa: ſiquidem arma
"abjecit, ordines deſeruit, ſigna hoſtibus pro-
"didit, & ante congreſſum fugæ ignomini-
"oſæ ſe dedit, quaſi mihi ſoli victoriæ glo-
"riam, ac non etiam patriæ de victis hoſtibus
"lætitiam ereptura eſſet. Et nunc Volſci de
"Romanis trophæa ſtatuunt, illorumque tem-
"pla noſtris ſpoliis ornantur; & eorum po-
"puli *nunc* ſe ut nunquam ante jactant, qui
"paullo ante ſuppliciter à noſtris ducibus
"petierant, ne ſe in ſervitutem abducerent,
"neve occidione delerent. An igitur æquum
"& honeſtum eſt, ob ejuſmodi egregia faci-
"nora, nos gratiam illis referre; & donis pu-
"blicis agro diviſo ornare, quem hoſtes (quan-
"tum in iſtis eſt) in ſua poteſtate habent?
"Sed quid opus eſt iſtos accuſare, qui male
"nati & male educati parvam honeſtatis ha-
"bent rationem? vident enim ne in omnium
"quidem noſtrum moribus amplius habitare
"priſcos animos: ſed à nonnullis gravitatem
"ſuperbiæ, juſtitiam ſtultitiæ, fortitudinem
"inſaniæ, prudentiam fatuitatis nomine ap-
"pellari. contra vero quæ apud illos priſcos
"odioſa erant, hæc nunc extolli, & homini-
"bus corruptis admiranda bona videri; igna-
"viam *ſcil.* & ſcurrilitatem, & malignitatem,
"& verſutiam, & animum ad quævis teme-
"rarium, & ad optima quæque deferenda

"[a] ἐβουλόμην μὲν ἄν, ϗ θεοῖς εὐξάμην, ἵνα ἧττον ἦσαν [b] οἱ
"βλίσκηνοι λυπηροὶ τῇ πόλει. νῦν δὲ ὁρᾶτε γὲ ϗ ἀκού-
"τε αὐτῶν ὀδυρομένων ὅτι ἐν ἐσχάτῃ εἰσὶν ἀπορίᾳ. ὥστε
"γὲ εἰ ταῦτα ἃ νῦν αἰτοῦνται, ϗ ἔτι [c] τούτων λάβοιεν
"πλείω, ἐπανορθώσονται τὰς βίους. οὐ γὰρ ἐν ταῖς τύ-
"χαις αὐτῶν οἰκεῖόν τὸ ἄπορον, ἀλλ' ἐν τοῖς τρόποις·
"ὃς οὐχ οἷός τ' ὁ βραχὺς οὗτος ἐκπληρῶσει κλῆρος, ἀλλ'
"οὐδὲ αἱ σύμπασαι βασιλέων τε ϗ τυράννων δωρεαί.
"δρῶμέν τε, [d] εἰ γε ταῦτα συγχωρήσομεν αὐτοῖς, ὅ-
"μοια τοῖς περὶς ἡδονὴν προπαθοῦσι τοὺς κάμνοντας
"ἰατροῖς. οὐ γὰρ ὅ νοσῶν ὑγιασθήσεται τῆς πολιτείας
"μέρος, ἀλλὰ ϗ ὁ ὑγιαῖνον ἀπολαύσῃ τῆς νόσου. ϗ-
"δόλως τε, ὦ βουλή, πολλῆς ὑμῖν δεῖ ἐπιμελείας τε ϗ
"φρονήσεως, ὅπως ἂν σώσητε πάσῃ προθυμίᾳ ἃ-
"φθειρόμενα τὰ [e] ἔθη τῆς πόλεως. [f] ὁρᾶτε γὰρ εἰς ἃ
"προελήλυθεν ἡ τοῦ δήμου ἀκοσμία, ϗ ὡς οὐκέτι ἄρχε-
"σθαι πρὸς τοὺς ὑπάτους ἀξιοῖ· ᾧ γε οὐ μετεμέλησε τ'
"οὐδὲν πραττόμενον, ἀλλὰ ϗ [g] παπαιόμενον τοῦ
"αὐτοῦ ἀκοσμίαν ἀπεδείξατο, ὅπλα τε ῥίψας, ϗ
"τάξεις ἐκλιπών, ϗ σημεῖα πολεμίοις προέμενος,
"ϗ φυγὴν πεῖν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐπονειδίστῳ χρησάμε-
"νος, ὥσπερ ἐμοῦ μόνου ἀφαιρησόμενος τ' οὐ τὴν νίκης δό-
"ξαν, ἀλλ' οὐχὶ ϗ τὴν πατρίδος ὃν κτῆ τ' ἐχθρῶν [h] πάθος.
"ϗ νῦν Οὐολούσκοις κτῆ Ρωμαίων ἵστανται τρόπαια, ϗ κο-
"σμοῦνται τοῖς ἡμετέροις λαφύροις [i] τἀκείνων ἱερά, ϗ οἱ
"αὐχήμασιν ἡλίκοις ϑ' πόποτε, αἱ πόλεις αὐτῶν εἰσιν, αἱ
"τέως ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ τε ϗ [k] καθοσκαφῆς τ' ἡμετέρων
"δεόμεναι ἡσυχίων. ἆρά γε δίκαιον ἢ καλὸν ὅπι τοιούτοις
"καλοῖς ἀνθρώποις χάριν αὐτοῖς ὑμᾶς εἰδέναι, ϗ δημοσίᾳ ἐπι-
"κοσμεῖν δωρεαῖς κληρουχήσαντας τ' γῆν, [l] ἧς πολέμιοι κρα-
"τοῦσι, ὃ κτῆ τούτων ἐστὶ μέρος; ἀλλὰ τί δεῖ τούτοις ἐγκα-
"λεῖν, οἷς δι' ἀπαιδευσίαν τε ϗ [m] δυσγένειαν [n] ὁ λόγος ὀκνεῖ
"τ' καλῶν ὀλίγος; ὁρῶντας, ὡς οὐδὲ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἤθεσι
"[o] πᾶσιν οἰκεῖ ἔτι ὃ ἀρχαῖον φρόνημα, ἀλλ' αὐθάδεια μὲν
"ἡ σεμνότης καλεῖται πρὸς ἐνίων, μωρία δὲ ἡ δικαιοσύνη, μα-
"νικὸν δὲ ὃ ἀνδρεῖον, ϗ ἠλίθιον ὃ σῶφρον. τὰ δὲ μισητὰ παρὰ
"τοῖς προλέροις ἦν, [p] ταῦτά τε πυργεῖται νῦν, ϗ [q] θαυμάσια 610
"φαίνεται τοῖς διεφθαρμένοις ἀγαθά, ἀνανδρεία ϗ βωμο-
"λοχία ϗ κακοήθεια, ϗ [r] ὃ πανοῦργον σοφὸν, ϗ ὃ πρὸς
"πάντα ἴκαμὸν, ϗ ὃ μηδενὸς τῶν κρειττόνων [s] ἀνέχεσθαι
"εὐπειθές.

[a] Ἐβουλόμην δ' ἂν Vat. [b] Articulus οἱ, (qui deeſt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*) additus è *Rom. Cod.* nota vero ibidem ἐπίσκηνοι pro σύσκηνοι, ut *Lapus* quoque vertit, *contubernales*. ἐπίσκηνοι proprie ſunt qui tentorium & ſedes ſuas ad nos contulerunt. *Sylb.* [c] Πλείω τούτων λαβόντες Vat. [d] Εἰ μὴ τοῦτο Vat. [e] Si ἦθη pro ἔθη malis, per me licebit. *Sylb.* [f] Vel legendum νῦν γὲ ὁρᾶτε, vel illud γὲ plane tollendum. *Port.* [g] Παίζω in meliorem partem hîc accipiendum pro χαίρω: ut *Lapus* quoque vertit, *ab adverſis hoſtium, lætitiam.* paullo longius *Gelenius* receſſerat, *quaſi ageretur de mea gloria, non de ſecuritate incolumitateque patriæ. Sylb.* Sed quis in *Gelenii* interpretatione vocem παίζος poteſt agnoſcere? Mallem ex *Lapi* verſione vocabulum exſculpere, quod *lætitiam* exprimat. qualem ſignificationem habet nomen χαρὰ, quod forſan *Lapus* in ſuo exemplari invenit. *Steph.* in *Schediaſm.* l. 5. *Sched.* 23. Lego τὸ κῦ τῶν ἐχθρῶν πέπτωμα. quam lectionem non eſt quod pluribus confirmatum eam: ipſa per ſe ſatis ſe probat, & ſequentia extra dubium ponunt. Manavit autem lectionis depravatio à ſimilitudine ſoni poſterioris ſyllabæ in voce ἐχθρῶν & primæ in voce πέπτωμα. Qui *Pandectas Florentinas* aliquando verſavit, non ignorat morem veterum librariorum, qui hunc locum corrupit. *Caſaub.* [h] Τὰ ἐκείνων Vat. [i] Deeſt Vat. [k] Ita in *Cod. Rom.* [& *Vat.*] καθοσιωθῆς cum *Ed. Steph.* agnoſcit *Lapi* verſio. Sed melius ad τὰς πόλεις mihi quadrare viſa eſt καθοσιωθῆς, niſi πόλεις cum *Gelenio* metonymicως accipiamus pro civibus. *Sylb.* [l] *Gelenius* hîc à Græci textus mente diſceſſerat; *cujus partem, quam illi ſibi poſtulant, hoſtis occupat.* aptius *Lapus*; *cujus, quantum in ipſis fuit, hoſtes domini.* ſimile loquendi genus tum alibi, tum ſupra, p. 574. v. 35. *Sylb.* [m] Ita in *Vat. Rom.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* συζύγειαν. [n] Ὀλίγος ἐστὶ τῶν καλῶν λόγος in *Codd. Vat.* & *Rom.* [o] Πᾶσιν ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον οἰκεῖ φρ. *Vat.* [p] Ταῦτα πυργεῖταί τε νῦν *Vat.* [q] Θαυμάσια ἡλίκα *Vat.* [r] *Gelenius* hîc aliam lectionem quæſierat, *malitia, verſutia, habentur pro ſapientia*; *ſicut ſimplices & in nullo bono propoſito conſtantes, tractabiles habentur & dociles.* Sed τὸ πανοῦργον σοφὸν conjunctè potius accipiendum, pro ἡ πανοῦργος σοφία, *verſutia, vafrities, callidias.* Melius *Lapus* vertit; *malignitas & verſuti ſapientia, ac ad omnia procacitas, ac nemini meliorum obtemperare.* ſane ἰκαμὸς καὶ πάντα eſt qui temere ad quidvis audendum aggreditur; & εὐπειθὴς μηδενὸς τῶν κρειττόνων ἀνέχεσθαι, qui facile ſibi perſuaderi patitur, ut nihil capeſſat eorum quæ ſunt meliora. *Sylb.* Optime in *Cod. Vat.* τὸ πανούργως σοφόν. [s] Lego ἀνέχεσθαι. *Steph.* Ἀνέχεσθαι omittit *Vat.*

[a] Ἔστι τι

« ὄπιθές· ἃ πολλὰς ἤδη πόλεις ἰσχυρὰς λαβόντα, ἐκ βά-
« θρων ἀνέτρεψε. ταῦτα ὑμῖν, ὦ βουλὴ, εἴτε ἡδέα ἐστὶν ἀ-
« κοῦσαι, εἴτε ἀνιαρὰ, μετὰ πάσης ἀληθείας καὶ παῤῥησίας εἰ-
« ρῆσθαι, τοῖς μὲ πειθησομένοις ὑμῖν, ἐὰν ἄρα πείθησθε, [a] ἐν
« τῷ παρόντι χρήσιμα, καὶ εἰς ὕστερον ἀσφαλῆ· ἐμοὶ δὲ,
« ὃς ὑπὲρ τῆς κοινῆς συμφόρου τὰς ἰδίας ἀπεχθείας ἀναιρήσομαι,
« πολλῶν ἐσόμενα κινδύνων αἴτια. προφορᾶν γὰρ ἐκ τῶν
« ἐμοὶ τὰ συμβησόμενα οὐ λογισμῷ, καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις παθή-
« μασι τὰ ἴδια πάθη τῆς ἐμαυτοῦ.

Ταῦτα εἰπόντος Ἀππίου, καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγου δεῖν πάντων τὴν αὐτὴν γνώμην ἀποφηναμένων, ἡ μὲν βουλὴ διελύετο. οἱ δὲ δήμαρχοι, δι' ὀργῆς ἔχοντες τὴν ἀποτυχίαν, ἀπῆσαν, καὶ μὴ τοῦτο ἐσκόπουν ὅπως τιμωρήσονται τὸν ἄνδρα· ἔδοξεν γὰρ αὐτοῖς πολλὰ βουλευσαμένοις, δίκῃ τὸν Ἀππιον ὑπαγαγεῖν θανάτου ἐχούσῃ τὸ τίμημα. καὶ μετὰ ταῦτα ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀνδρὸς κατηγορήσαντες, παρεκάλουν ἥκειν ἅπαντας εἰς τὴν ἀποδειχθησομένην ἡμέραν, ὡς διοισοντας ὑπὲρ αὐτοῦ ψῆφον. ἃ δὲ κατηγορεῖν ἔμελλον, ταῦτα ἦν· ὅτι πονηρὰς ἐπῆδει κατὰ τοῦ δήμου γνώμας, καὶ στάσιν εἰσῆγεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ δημάρχῳ χεῖρας ἐπήνεγκε, καὶ τοὺς ἱεροὺς νόμους· καὶ στρατιᾶς ἡγησάμενος, σὺν βλάβῃ τε καὶ αἰσχύνῃ μεγάλῃ ἀνέστρεψε. ταῦτα προειπόντες δὲ τῷ πλήθει, καὶ ῥητήν τινα [b] ἡμέραν ἀποδείξαντες ἐν ᾗ τέλος ἔφησαν ἐπιθεῖναι τῇ δίκῃ, παρήγγειλαν αὖθις παρεῖναι τότε ἀπολογησομένῳ. [c] ἀγανακτούντων τε ἁπάντων τῶν πατρικίων, καὶ παρεσκευασμένων ἁπάσῃ προθυμίᾳ σώζειν τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν Ἀππιον εὐδοκιμοῦντα ἐξαγαγεῖν τοῦ κινδύνου, καὶ σχῆμα τοῖς παροῦσι τύχης ἁρμόττον μεταλαβεῖν, οὐδὲν ἔφη ποιήσειν ὁ ἀνὴρ οὔτε ἀγενὲς, οὔτε τῶν προγεγονότων ἔργων ἀνάξιον, μυρίους δὲ ἂν ὑπομεῖναι θανάτους πρότερον, ἢ γονάτων ἅψασθαί τινος· τούς τε ὑπὲρ αὐτοῦ δεῖσθαι παρεσκευασμένους διεκώλυεν, εἰπὼν ὡς διπλασίως ἂν αἰδεσθείη ταῦτα ὑπὲρ αὐτοῦ ποιοῦντας ἑτέρους ὁρῶν, ἃ μηδὲ ὑπὲρ αὐτοῦ προέσθαι πρέποντα ἡγεῖται. ταῦτά τε δὴ καὶ πολλὰ ὅμοια τούτοις λέγων, καὶ οὔτε ἐσθῆτα ἀλλάξας, οὔτε τὸ τῆς ὄψεως γαῦρον ἀλλοιώσας, οὔτε φρονήματός τι ὑφέμενος, ὡς εἶδεν ὀρθὴν καὶ μετέωρον ὑπὲρ τὴν προσδοκίαν τοῦ ἀγῶνος τὴν πόλιν, ὀλίγων ἔτι λειπομένων ἡμερῶν, ἑαυτὸν διεχειρίσατο. οἱ [d] μὲν τοῦτοι προσήκοντες αὐτῷ νόσον ἐσκήπτοντο γενέσθαι τοῦ θανάτου αἰτίαν. [c] προσενεχθέντος δὲ τοῦ σώματος εἰς τὴν ἀγορὰν, ὁ μὲν υἱὸς αὐτοῦ προσιὼν τοῖς δημάρχοις καὶ τοῖς ὑπάτοις, ἠξίου τὸν νόμιμον ἐκκλησίαν αὐτῷ συναγαγεῖν, καὶ τὸν ἐπὶ θεῖναι Ρωμαίοις ὅπλα ὑπὲρ τῆς ταφῆς ἀγορεύεσθαι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν λόγον ὑπερέφαινε τοῦ πατρὸς διελθεῖν. οἱ δὲ δήμαρχοι, καλυομένης ἔτι τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἐσίσαντο, καὶ παρήγγελλον τῷ μειρακίῳ τὸν νεκρὸν ἀποφέρειν. καὶ μὴν ὁ δῆμος καὶ ἠνέσχετο, οὐδὲ προεῖδε τὸν ὕβριν, ἄτιμον ἐκβληθῆναι τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐπέτρεψε τῷ μειρακίῳ τὰς νομιζομένας ἀποδοῦναι τῷ πατρὶ τιμάς. Ἀππιος μὲν οὖν τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν.

« flexilem: quæ jam multas potentes civitates « funditus everterunt. Hæc, P. C. sive auditu « jucunda vobis sunt, sive molesta, à me & « verissime & liberrime sunt dicta, iis qui- « dem de vobis, qui me audient (si modo me « audietis) & nunc utilia, & in posterum « tuta; mihi vero, qui publicorum commo- « dorum caussa privatas inimicitias susscipio, « multa pericula allatura. Res enim futuras « ratiocinatione prævidere possum, & quid « mihi sit eventurum ex aliorum exemplis & « casibus conjicio.

Per. Jul. 4243. Ante Chr. 468. Olymp. 77 4 / 78 1 V. C. Cos. 284. Var. 286.

LIV.

¶ His ab Appio dictis, & aliis ferme omnibus in eandem sententiam euntibus, senatus quidem est dimissus. tribuni autem, ob repulsam quam tulerunt, irati abierunt: & statim cœperunt consultare, quanam ratione illum ulciscerentur. Illis igitur post longam consultationem placuit diem Appio dicere, litem capite æstimantibus. Post hæc, hominem pro concione accusato, adhortati sunt omnes ut ad diem dictam adessent, suffragia de illo laturi. Crimina autem, quæ illi erant objecturi, hæc erant: malas eum contra plebem sententias dicere, seditionem in civitatem inducere, & tribuno contra sacratas leges manus intulisse; & exercitui præfectum, accepta ingenti clade & ignominia, *in patriam* reversum. His pro concione dictis, certaque die præstituta, qua se judicium peracturos dixerunt, ei,ut tunc ad caussam dicendam veniret, denunciarunt. Id quum omnes patricii ægre ferrent, & omni studio parati essent reum servare, & Appium hortarentur ut tempori cederet, & habitum præsenti fortunæ convenientem sumeret, negavit ille se quidquam facturum, quod esset illiberale, & rebus ante dictis indignum, & se millies mori malle, quam cuiquam ad genua accidere. & eos quoque,qui pro se deprecari parati erant, impediebat, dicens, duplicatum pudorem sibi fore, si videret alios pro se facere, quæ ne pro se quidem fieri decorum putaret. Hæc aliaque multa his similia dicens, nec mutata veste, nec variata gravitate vultus, nec quidquam de pristina magnanimitate remittens, ut vidit totam civitatem ejus judicii exspectatione erectam & suspensam, paucis ante judicium diebus manus violentas sibi attulit. Ejus tamen necessarii ipsum morbo exstinctum simulabant. Allato autem in forum cadavere, filius ejus adiit tribunos & consules, petiitque ut sibi populum ad concionem legitimam convocarent, sibique in ea, more majorum & ex populi Rom. consuetudine, patrem oratione funebri, quæ in viros bonos haberi solet, ornare permitterent. Tribuni vero coss. dum adhuc populus ab ipsis ad concionem vocaretur, adversabantur, & adolescenti imperabant ut cadaver absportaret. Populus tamen non tulit,nec istam contumeliam neglexit, ut inhonoratum corpus ejiceretur: sed permisit adolescenti ut honores moribus receptos patri persolveret. Hic igitur fuit Appii finis.

App. Claudius moritur.

¶ Cæte-

611

a Ἐν τῷ *Vat.* b Ἀποδείξαντες ἡμέραν οὐ ἡ τέλος ἔφησαν ἐπιθήσειν *Vat.* Δεῖ ἐπιθεῖναι legendum contendit *Steph.* c Ἀγανακτούντων δὲ ἁπάντων *Vat.* d In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] μὲν δή. Sed μέντοι agnoscit etiam *Lapi* versio, *simularunt vero necessarii. Sylb.* e Προσενεχθέντος in suo codice habuit *Lapus*, qui vertit, *allato vero in forum corpore.* & supra usurpatum est hoc ipsum verbum in simili casu, p. 565. v. 55. si quis tamen cum *Gelenio* [& *Porto* & *Cod. Vat.*] malit προσηνεχθέντος *prolato*, a Non fruatur suo judicio. *Sylb.*

LV.

Per. Jul. 4246. Ante Chr. 468. Olymp. 77 4. V. C. Cat. 284. Var. 286. Bellum cum Æquis & Sabinis.

¶ Cæterum, coſſ. copias conſcriptas ex urbe eduxerunt; Lucius Valerius Æquis, Tib. Æmilius Sabinis bellum illaturus. nam hi ſeditionis tempore in agrum Rom. fecerant irruptionem, ejuſque magna parte vaſtata, parta ingenti præda diſceſſerant. Æqui autem aliquoties congreſſi, & multis vulneribus acceptis in caſtra in loco munito ſita fuga ſe receperunt, nec poſtea amplius ad pugnam prodierunt. Valerius vero eorum caſtra oppugnare eſt aggreſſus: ſed divinitus eſt prohibitus. Quum enim progreſſus eſſet, & jam rem aggrederetur, caligo cælitus cum ingenti imbre exorta eſt, & fulgura & tonitrua formidanda. exercitu vero diſperſo confeſtim tempeſtas illa ceſſavit, & magna ſerenitas in loco illo eſt facta. Conſul igitur hac religione motus, vatibuſque caſtelli oppugnationem impedientibus deterritus, eorum agrum vaſtavit; omnique præda, in quam incidit, militibus conceſſa, copias domum reduxit. At Tiberium Æmilium, principio hoſticum cum magna contemptione pervagantem, & jam nihil amplius hoſtile timentem, Sabinorum exercitus invaſit; collatiſque ſignis pugnatum eſt inter eos, ferme à meridie uſque ad ſolis occaſum. at noctis interventu exercitus ſe in ſua caſtra receperunt, incerta victoria. Sequentibus diebus, duces utrique ſuorum cadavera funerarunt, foſſaque ſua caſtra communiverunt: atque idem utrique ſtatuerant, ſua cuſtodire, nec hoſtem prælio lacesſere. Poſtea tandem, tentoriis refixis, copias abduxerunt.

Οἱ δὲ ὕπατοι τὰς δυνάμεις καταγράψαντες, ἐξῆγον ἐκ τῆς πόλεως. Λεύκιος μὲν Οὐαλέριος Αἰκανοῖς πολεμήσων, Τιβέριος δὲ Αἰμίλιος Σαβίνοις. οἳ δὴ θᾶττον τῆς στάσεως κινηθέντος ἐς Ῥωμαίων χώρας, καὶ πολλὴν αὐτῆς κακώσαντες ἀπῆλθον, λείαν ἄφθονον περιβαλόμενοι. Αἰκανοὶ μὲν οὖν πολλάκις εἰς χεῖρας ἐλθόντες, καὶ πολλὰς πληγὰς λαβόντες, εἰς τὴν χάρακα σὺν ἐγκρατῶ κινδύνῳ κεῖμενον καταφεύγουσι, καὶ τὸ λοιπὸν ἔτι πρόσω εἰς μάχην. ὁ δὲ Οὐαλέριος ἐπεχείρησε μὲν πολιορκεῖν αὐτῶν τὸ στρατόπεδον, ἐκωλύθη δὲ ὑπὸ τοῦ δαιμονίου. προϊόντι γὰρ αὐτῷ, καὶ ἤδη ἔργου ἐχομένῳ, ζόφος ἐξ οὐρανοῦ γίνεται καὶ ὄμβρος σφοδρὸς, καὶ ἀστραπαί τε καὶ βρονταὶ σκληραί. διασκεδασθείσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὅ,τε χειμὼν εὐθὺς ἐπαύσατο, καὶ πολλὴ καθέστηκε τοῦ τόπου αἰθρία. τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ὀπτευσάμενος ὁ ὕπατος, καὶ τὴν μάντεων πολιορκεῖν τὸ χωρίον κωλυόντων, ἐπορεύετο τὴν αὐτῶν ἀκάκως. καὶ ὅσην ἐπέτυχε λείαν, τοῖς στρατιώταις ἅπασι ὠφελείας ἀφεὶς, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. Τιβερίῳ δὲ Αἰμιλίῳ, διεξιόντι τὴν πολεμίαν σὺν πολλῇ καταφρονήσει κατ' ἀρχὰς, καὶ ὅδ' ἦν ἔτι προσδοκῶντι ἀντίπαλον, ἐπῆλθεν ἡ Σαβίνων δύναμις, καὶ γίνεται μάχη αὐτῶν ἐκ παρατάξεως, μεσούσης μάλιστα τὴν ἡμέρας ἀρξαμένη μέχρι δύσεως ἡλίου. σκότους δὲ ὑπολαμβάνοντος, ἀνεχώρουν αἱ δυνάμεις ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας, οὔτε νικῶσαι, οὔτε ἡττώμεναι. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ νεκροὺς τε τοὺς ἑαυτῶν ἐκήδευσε οἱ ἡγεμόνες, καὶ χάρακας ἐξωρύξαντο· καὶ γνώμας ταὐτὰς εἶχον ἑκάτεροι, διὰ φυλακῆς τὰ οἰκεῖα ἔχειν, καὶ μηκέτι ἄρχειν μάχης. ἔπειτα σὺν χρόνῳ τὰς σκηνὰς λύσαντες, ἀπῆγον τὰς δυνάμεις.

LVI.

Per. Jul. 4247. Ante Chr. 467. Olymp. 78½. V. C. Cat. 285. Var. 287. Virginio & T. Numicio coſſ. bellum cum Volſcis, Æquis, Sabinis.

¶ Anno autem ſequenti, LXXVIII. olympiade, qua vicit in ſtadio Parmenides Poſidoniates, archonte Athenis Theagenide, coſſ. Romæ creati ſunt A. Virginius Cælimontanus, & T. Numicius Priſcus. Quorum conſulatus initio nunciatum eſt, Volſcos cum magno exercitu adventare. nec multo poſt caſtellum quoddam Romanorum, ex iis quæ extra urbem erant, *ab hoſtibus* occupatum ac incenſum fuit. non diſtabat autem procul ab urbe, & fumus caſum eum populo Rom. denunciavit. Tunc igitur coſſ. (nox enim adhuc erat) aliquot equitibus ſpeculatum miſſis, & diſpoſitis per mœnia cuſtodiis, ipſi cum expeditiſſimis quibuſque ſtationem pro portis habebant, exſpectantes quid renunciarent equites. Quum autem dies illuxiſſet, & urbanæ copiæ collectæ fuiſſent, eas contra hoſtes duxerunt. illi vero, direpto incenſoque caſtello, celeriter ſe inde proripuerant. Tum igitur coſſ. exſtincto reliquo incendio, præſidioque relicto, quod cuſtodiret caſtellum, in urbem ſunt reverſi. Paucis autem poſt diebus ambo conſules, cum domeſticis atque ſociorum copiis, expeditionem fecerunt; Virginius in Æquos, Numicius in Volſcos: & utrique bellum ex animi ſententia ſucceſſit. Nam Æqui cum Virginio, agrum ipſorum vaſtante, con-

Ἐν δὲ τῷ μετὰ τοῦτον τὸν ὑπατεύσαντες ἔτει, τῇ ἑβδομηκοστὴν καὶ ὀγδόην ὀλυμπιάδα, ἣν ἐνίκα Φάδιον Παρμενίδης Ποσειδωνιάτης, Ἀθήνησι δὲ τὸν ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἔσχηκε Θεαγενίδης, καλεσάσης ὑπάτους Ῥωμαίων Αὖλον Οὐεργίνιον Νομέντανὸν καὶ Τίτον Νομίκιον Πρίσκον. ἄρτι δὲ αὐτῶν τὴν ἀρχὴν παρληφότων, ἀγγέλλεται Οὐολούσκων πολλὴ στρατιὰ παρεῖναι, καὶ μετ' ὀλίγον τὴν περιπολίων τινὰ τῶν Ῥωμαίων καταφθεῖραι ἐκάστοτε. ἦν δ' ὁ διὰ μαχῆς τὴν Ῥώμην καὶ ὁ κίνδυνος ἤγγελλε τοῖς ἐν τῇ πόλει τὸ πάθος. τότε μὲν οὖν, καὶ γὰρ ἔτι νύξ, ἱππεῖς τινας ἀποστείλαντες ὅπη κατασκοπὴν οἱ ὕπατοι, καὶ φυλακὰς καταστήσαντες ὅπῃ τοῖς τείχεσι, καὶ αὐτοὶ ταξάμενοι περὶ τὰς πύλας σὺν τοῖς εὐζωνοτάτοις, ἐξεδέχοντο τὰς παρὰ τῶν ἱππέων ἀγγελίας. ὡς δὲ ἡμέρα τε ἐγένετο, καὶ συνήθροιστο αὐτοῖς ἡ ἐν τῇ πόλει δύναμις, ἦσαν ὅπῃ τοὺς πολεμίους. οἱ δὲ, διαρπάσαντες καὶ καταυσάντες τὸ φρούριον, ἀπῆσαν διὰ τάχους. τότε μὲν οὖν οἱ ὕπατοι σῴσαντες τὰ ἔτι καιόμενα, καὶ τὸ χωρίον φυλακὴν καταλιπόντες, ἀπῆγον εἰς τὴν πόλιν. ὀλίγας δὲ ὕστερον ἡμέρας, τάς τε οἰκείας ἔχοντες δυνάμεις καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων, ἐξῆσαν ἀμφότεροι, Οὐεργίνιος μὲν ὅπῃ τὴν Αἰκανῶν, Νομίκιος δὲ ὅπῃ τὴν Οὐολούσκων· καὶ αὐτοῖς ἀμφοτέροις κατ' γνώμην τὰ τοῦ πολέμου ἐχώρησεν. Οὐεργινίῳ τε γὰρ Αἰκανοὶ δηοῦντι πεδίον χώραν αὐτῶν

a Non agnoſcit *Vat.* b Ἐκπολιορκεῖν *Vat.* c Πολὺς, ἀστραπὴ δὲ καὶ βροντὴ *Vat.* d Τοῦτό τε δὴ *Vat.* e Παρεδρίτης *Vat.* f Apud *Diodorum* diphthongus ſcribitur Θεαζενίδης, ut Ηρακλείδης. g Νομβρτανὸς habuimus ſupra [atque etiam in *Cod. Vat.*] & retinuit *Lapus*, nec non *Caſpinianus* in *Faſtis*. Verum *Gelenius* cum *Faſtis Siculis* maluit *Cælimontanum*. qua de re ſupra ad pag. 379. *Sylb.* h Pro Νομίκιος apud *Diodorum* eſt Μανίκιος: quum *Numicium* agnoſcant etiam *Livius* & *Caſſiodorus*. *Sylb.* i *Rom. Cod.* habet ἀξεπόλεων, ſed ἀξεστέλλειν agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *ſuburbanum quoddam*. & *Pollux* l. 9. ſcribit, ἐν δὲ τοῖς ἀστικοῖς καὶ τὰ ἀξεπόλεα εἴη ἄν. Verum mihi περιπόλια non *ſuburbia* verti placet, ſed *circumfuſa urbi caſtella*: quo ſenſu infra legimus, ὁπόσα τῶν περὶ χωρίων, ὁ λατὴρ μικρᾷ ὄπτιν. *Sylb.* k Τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐξ ἱφιδίου περιληφθὲν ἐκαίετο *Vat.* *Lapus* & *Gelenius* legiſſe videntur ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν περιληφθέν.

a Incluſum

οὐκ ἐτόλμησαν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, ἀλλά σφ λόχοι τινὲς ὑποκαθίσαντες ἐν ὕλαις ἐπιτήδειαν ἀνδρῶν, οἳ ἐμελλον ἐσκεδασμένοις ἐπιθήσεσθαι τοῖς πολεμίοις, διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, ταχείας γενομένης τοῖς Ρωμαίοις αἰσθήσεως, καὶ μάχης καρτερᾶς, ἐξ ἧς πολλοὺς τῶν σφετέρων οἱ Αἰκανοὶ ἀπέβαλον· ὥστε οὐδὲ εἰς πεῖραν ἑτέρας μάχης ἔτι ἦλθον. Νομικίῳ τε ἄγοντι τὸν στρατὸν ἐπὶ τὴν Ἀντιατῶν πόλιν, ἣ τότε ἐν ταῖς πρώταις πόλεσι τῶν Οὐολούσκων ἦν, οὐδεμία ἀντιπάθη δύναμις, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπαγχόζοντο ἕξαιροι ἀμύνεσθαι. ἐν δὲ τούτῳ καὶ τῆς γῆ αὐτῶν ἡ πολλὴ ἐτμήθη, καὶ πολίχνη τις ναυτιλία[a] (ἐάλω,) ἣ ὠφελίᾳ τε καὶ ἀγορᾷ τῶν εἰς τὸν βίον ἀναγκαίων ἐχρῶντο, [b] οὐκ θαλάττης τε καὶ διὰ λῃστείαν τὰς πολλὰς ἐπαγόμενοι ὠφελείας ἀνδράποδά μὲν ὧν, καὶ χρήματα, καὶ βοσκήματα, καὶ τῶν ἐμπορευομένων φόρτους ἡ στρατιὰ συγχωρήσει τῷ ὑπάτῳ διήρπασε· τὰ δὲ ἐλεύθερα σώματα, ὁπόσα μὴ ὁ πόλεμος ἔφθη διεφθαρμένος, ὑπὸ τὸ λαφυροπώλιον ἀπήχθη. ἐλήφθησαν δὲ καὶ νῆες τῶν Ἀντιατῶν εἴκοσι καὶ δύο μακραί, καὶ ἄλλα νεῶν ὅπλα τε καὶ σκεύη. μετὰ ταῦτα κελεύσαντος τοῦ ὑπάτου, τάς τε οἰκίας [c] ἐνέπρησαν οἱ Ρωμαῖοι, καὶ τοὺς [d] νεωσοίκους καθέσκαπτον, καὶ ὅ τε τεῖχος ἤρειπτον ἐκ θεμελίων· ὥστε μηδὲ ἀπελθόντων σφῶν, χρηστὸν ἔτι τοῖς Ἀντιάταις εἶναι τὸ φρούριον. [e] ταῦτα δὲ διὰ τάχους ἐπράχθη χωρὶς ἑκατέρου τῶν ὑπάτων, καὶ ἀμφοτέροις ἔπειτα [f] κοινῇ στρατιᾷ τοῖς ἀνδράσιν ἐπὶ τὴν Σαβίνων γῆν, ἐπεὶ διώσαντο τοὺς ἀπαντήσαντας ἐπ' αὐτοὺς τὴν δύναμιν. καὶ ὁ μὲν αὐτὸς ἔτος ἐτε-
613 λεύτα.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει[g] Τίτου Κοϊντίου Καπιτωλίνου καὶ Κοΐντου Σερουΐλιου Πρίσκου τὸ ὕπαλον ἀρχὴν [h] ἐπεδημαγόγουν, ἥ τε οἰκεία δύναμις [i] Ρωμαίων ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν, καὶ τὰ συμμαχικὰ ἐκύσια παρῆν, πρὶν [k] ἐπαγγελθῆναι αὐτοῖς [l] στρατιάν· καὶ μὴ τοῦτο εὐχάς τε ποιησάμενοι τοῖς θεοῖς οἱ ὕπαλοι, καὶ καθήραντες τὸ στρατὸν, ἐξῆγον ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Σαβῖνοι μέν ἦν, ἐφ' οὓς ὁ Σερούιλιος ἤλασεν, οὔτε εἰς μάχην καλέσαντες, οὔτε ἐξελθόντες εἰς τὸ ὕπαιθρον· μόνοις δὲ ἐν τοῖς φρουρίοις, [m] ἀνείχοντο γῆς τε αὐτοῖς ἐκλεμνομένης, καὶ οἰκιῶν ἐμπιπραμένων, θρεπτείας τε αὐτομολούσης· ὥστε καὶ πολλὴν εὐπέτειαν ἀπελθεῖν ἐκ δὲ χώρας αὐτῶν τοὺς Ρωμαίους, ὠφελείας τε [n] βαρείας καὶ αὐχήμασι λαμπροῖς. καὶ ἡ μὲν Σερουΐλιου στρατιὰ τοῦτο ἔσχε τὸ τέλος· οἱ δὲ σὺν τῷ [o] Κοϊντίῳ στρατεύσαντες ἐπί τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους· συνελήλυθεσαν γὰρ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν ἃ προσαγορευόμενοι τῶν ἄλλων, καὶ πρὸ τῆς Ἀντιατῶν πόλεως ἀπεστρατοπεδεύσαντο· θᾶττον ἢ βάδην χωροῦντες ὑπεφάνησαν αὐτοῖς· καὶ οὐ πολὺν τόπον τοῦ χάρακος αὐτῶν ἀποσχόντες, οἱ μὲ πρῶτον ὤφθησάν τε καὶ εἶδον ἐκείνους

gredi non ſunt auſi: quinetiam, quum magnum quandam lectorum virorum in inſidiis in ſylvis collocaſſent, qui hoſtes palantes aggrederentur, ſua ſpe fruſtrati ſunt, quia Romani mature dolum ſenſerunt, pugnamque acrem commiſerunt, in qua multos de ſuis Æqui deſiderarunt; ita ut alterius prælii fortunam ne tentare quidem vellent. Numicio quoque ducenti exercitum ad Antium urbem, quæ tunc inter primarias Volſcorum urbes erat, nullus exercitus ſe oppoſuit: ſed omnes *populi* ex mœnibus ſe defendere cogebantur. Interea vero & ager eorum bona ex parte vaſtatus eſt, & oppidulum quoddam maritimum captum eſt, quod erat illis navale, ſimul & forum rerum venalium ad victum neceſſariarum, quo tum ex mari tum etiam *terreſtribus* latrociniis magnam prædam advehebant. Mancipia igitur, & pecunias, & pecus, & merces exercitus conſulis permiſſu diripuit: at libera corpora, quæ belli clade abſumpta non fuerant, ſub haſta vendita ſunt. captæ etiam ſunt Antiatum naves longæ viginti & duæ, & alia navium arma & inſtrumenta ad uſus neceſſarios parata. Poſtea, juſſu conſulis, Romani domos incenderunt, * navalia diruerunt, & mœnia funditus everterunt; ut ne poſt ſuum quidem diſceſſum illud oppidulum Antiatibus ullum afferret uſum. Hæc igitur ab utroque conſule ſeparatim ſunt geſta: poſtea vero conjunctis duobus exercitibus, & facta irruptione in agrum Sabinum, eoque vaſtato, copias domum reduxerunt. Atque hic annus ita finitus eſt.

Per. Jul. 4247. *Ante Chr.* 467. *Olymp.* 78 $\frac{1}{2}$. *V. C.* *Cat.* 285. *Var.* 287.

¶ Anno ſequenti, T. Quintio Capitolino & Q. Servilio Priſco coſſ. creatis, ſtatim & domeſticæ Romanorum copiæ in armis fuerunt, & ſociorum auxilia ultro advenerunt, antequam exercitus illis imperaretur. moxque conſules, quum diis vota feciſſent & exercitum luſtraſſent, in hoſtes ſunt profecti. Sabini autem, contra quos Servilius iverat, nec in certamen deſcenderunt, nec copias in campos apertos produxerunt: ſed intra munimenta ſe continentes agros ſuos in conſpectu cædi, & ædificia incendi, & ſervitia transfugere patiebantur; ita ut facillime Romani, magna præda & ſimul ſplendida gloria aucti, ex eorum agro diſceſſerint. atque Servilii expeditio hunc finem habuit. At qui cum Quintio in Æquos & Volſcos profecti fuerant, (in unum enim eundemque locum convenerant ex utraque gente, qui pro aliis certaturi erant, & caſtra ad Antium poſuerant) celerius quam militari gradu euntes, in eorum conſpectum ex improviſo venerunt: nec procul ab eorum caſtris in loco humili, ubi primum conſpecti fuerunt illoſque conſpexerunt,

LVII.

Per. Jul. 4248. *Ante Chr.* 466. *Olymp.* 78 $\frac{2}{3}$. *V. C.* *Cat.* 286. *Var.* 288. *Quintio* II. *& Q. Servilio coſſ. bellum cum Sabinis, Æquis, Volſcis.*

a Incluſum (quod deeſt in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*] è *Cod. Rom.* inſertum agnoſcit etiam *Lapus*, & requirit ſenſus. *Sylb.* *b* Figura eſt quam vocant ἐν διὰ δυοῖν. nam θαλάττης τε καὶ διὰ λῃστείαν ſignificat οὐκ ἀπὸ θαλάττης λῃστεύοντες. Antiates enim prædones maris fuere & piratæ, ut notatum *Straboni*, Geogr. l. v. & *Dionyſius* quoque (l. 7.) Antiates piraticam exercuiſſe indicavit. Errant ergo qui λῃστείαν terreſtria latrocinia hîc interpretantur. *Caſaub.* *c* Ἐνεπίμπρασαν *Vat.* *d* Perperam in *Ed. Steph.* νεὼς οἴκους. reclamante *Cod. Vat.* atque *Lapi* verſione. *e* Ταῦτά τε δὴ *Vat.* *f* Mallem κοινὴ στρατείᾳ, *communis expeditio*: ſubaudito ſcilicet è præcedentibus verbo ἐπεχείρησε. *Sylb.* Quam lectionem ſequendo, verte; *poſtea conjunctis viribus communem expeditionem fecerunt in agrum Sabinum, quo vaſtato copias domum reduxerunt.* *g* Minus recte in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Κοΐντου Καπιτωλίου, omiſſo etiam prænomine Τίτου. Veram lectionem expreſſe refert *Diodorus*, p. 279. ſed in alterius conſulis cognomine Στρῦκτον habet pro Πείσωνος. *Sylb.* *h* Παρεπιδημαγόγουν *Vat.* *i* Ῥωμαίων ἄπασα ἐν τοῖς *Vat.* *k* Rectius ἀπαγγελθῆναι, vel παραγγελθῆναι, ut infra alicubi. *Sylb.* *l* Melius στρατείαν, & mox v. 39. στρατεία. quoniam expeditio his locis ſignificatur, non exercitus. *Sylb.* *m* Ἠνείχοντο *Vat.* *n* Βαρείας ferri poteſt, ſubaudita præpoſitione σὺν. malet tamen aliquis fortaſſe βαρεῖς, *graves, onuſti. Sylb.* quo modo in *Vat.* & *Lapi Cod.* βαρεῖς τε αὐχήμασι λαμπροῖς. *o* Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* & hîc & infra aliquoties Κοΐντου. * *Navium receptacula* malit *Sylb.*

Per. Jul. 4248. Ante Chr. 466. Olymp. 78 3. V. C. Cat. 286. Var. 288.

runt, impedimenta depoſuerunt, quia nolebant videri hoſtes numero longe ſuperiores formidare. Rebus autem omnibus ab utriſque ad prælium paratis, in campum proceſſerunt, & congreſſi ad meridiem uſque pugnarant, neutri cedentes hoſtibus, neque ipſos ſuperantes, exæquantes vero utrique ſemper partem laborantem ſubſidiis ad hoc ipſum diſpoſitis & inſtructis. hac autem in re potiſſimum Æqui & Volſci, quia Romanis numero præſtabant, ſeſe maxime efferebant, & ſuperiores erant, quia hoſtes multitudinem tantam alacritate parem non habebant. Ibi Quintius, videns multos de ſuis cecidiſſe, & ex iis qui ſupererant plurimos ſaucios, receptui ſignum daturus erat: ſed veritus ne hoſtibus fugæ opinionem præberet, ſibi periclitandum eſſe ſtatuit. Quare lectis fortiſſimis quibuſque equitibus, dextro ſuorum cornu, qua parte maxime laborabant, ſuccurrit, & modo ipſos duces ob ignaviam increpans, modo ſuperiora prælia ipſis in memoriam revocans, modo ignominiam memorans & periculum, in quod ipſa fuga incurſuri eſſent: tandem opportuniſſimo figmento rem labantem ſuſtinuit; quo ſuis audaciam, hoſti pavorem attulit. dixit enim alterum eorum cornu, fugatis hoſtibus, jam caſtris illorum proximum eſſe. Hæc loquutus, impreſſionem in hoſtes fecit; &, ex equo deſcendens, cum lectis equitibus, quos circa ſe habebat, cominus pugnare cœpit. moxque audacia quædam invaſit eos qui ante laborabant; atque univerſi, quaſi alii eſſent facti, in hoſtes impetum fecerunt. Volſci vero (in ea enim parte collocati fuerant) quum diu *ipſis* reſtitiſſent, *tandem* inclinarunt. Quintius, his profligatis, equum conſcendit, & alterum cornu petiit; & peditibus, qui ibi erant, partem hoſtium victam oſtendit: eoſque adhortatus eſt, ne aliis virtute cederent.

LVIII. ¶ Hoc facto nulla amplius hoſtium acies *ipſis* reſtitit; ſed omnes ſimul fuga caſtra repetere cœperunt. non tamen longe Romani eos ſunt perſequuti: ſed ſtatim reverſi, quum corpora præ labore languida eſſent, nec amplius arma paria haberent, pancis interjectis induciarum diebus, qui ab utriſque in ſuorum cadaveribus ſepeliendis & ægrotis curandis conſumpti ſunt, rebus quæ ad pugnam neceſſariæ erant, paratis, alterum prælium ad Romanorum caſtra commiſerunt. Nam quum novæ copiæ Volſcis & Æquis à vicinis populis miſſæ fuiſſent, eorum imperator elatus, quod fuæ copiæ quintuplo majores eſſent quam hoſtiles, & cernens Romanorum caſtra in loco parum munito ſita, tempus eos adoriendi opportuniſſimum putavit. Hæc autem in animo habens, circa mediam noctem ad Romanorum caſtra copias duxit; eaque circumdata, ne clam diſcederent, cuſtodiebat. Gratum hoc fuit Quintio, cognita hoſtium multitudine, exſpectatoque die, donec illu-

ἡμέρᾳ, τετάχατο ἅπαν τὸ ἀποσκεύασιν ἄθλιον, ἕ μὴ δεδοικέναι τὸ πόλεμον πλήθει μαχῆς σφίσιν ἄξιαν δόξαν ποιῆσαι βουλόμενοι, εἰς δὲ ἀνάγκην ἀμφοτέρους τὸ εἰς μάχην ἄπαλλαξαι, ἐξέστησαν εἰς τὸ πεδίον ἐς συμπεσόντες ἠλαύνοντο μάχῃ μεγίστῃ ἡμέρας, ὅτε ἔκκλητοι τοῖς πολεμίοις, οὔτε ὑπεξάγοντες, οὐδέ τι τὸ κράτιστον μέρος ἀνιστάντες τοῖς ἐπὶ ταῖς ἐφεδρείαις τεταγμένοις ἐλάττεσι. τὸ δὲ τέτῳ μάλιστα οἱ Αἰκανοὶ καὶ Οὐολῦσκοι, πλήθει τῶν Ρωμαίων πολὺ ὑπερέχοντες, ἀνέφερον, καὶ ἐδόκουν, τῷ πολεμίων ἴσην ἔχειν τῇ ἐρρωμένῃ τὸ πλῆθος. ὁ δὲ Κοίντιος, ὁρῶν νεκρούς τε πολλοὺς τῶν ἀφ' ἑτέρων, καὶ τῶν ἑαυτοῦ τοὺς πλείστους θαυμαλίως, ἐμέλλησε μὲν ἀναχαλεῖν τὴν δύναμιν δείσας δὲ μὴ δόξαν τοῖς πολεμίοις φυγῆς, παρακινδυνότατον σφίσι τοῦτο ἔργον, ἐπιλεξάμενος δὲ τῶν ἱππέων τοὺς κρατίστους, καὶ τὸ δεξιὸν, ᾧ μάλιστα ἔκαμνον, τοῖς σφετέροις παρεβοήθει, καὶ τοὺς μὲν ἐπιτιμῶν τοῖς ἡμίσεσιν αὐτοῖς τῆς ἀναισχυντίας, τοὺς δὲ ὑπομιμνήσκων τῆς προτέρων ἀγώνων, τοὺς δὲ τινὰ αἰσχύνην ἐπιλεγόμενος, καὶ τὸν κίνδυνον ὃν καταλήψεσθαι αὐτοὺς ἔμελλεν ἐν τῇ φυγῇ· τελευτῶν δὲ εἶπεν ὡς ἀληθῆ· ὅ μάλιστα μὲ τοῖς σφετέροις θάρσος παρέστησε, τοῖς δὲ πολεμίοις δέος. ἔφη γὰρ ὅτι τὸ ἕτερον αὐτῶν ἤδη κέρας ἐξέωσε τοὺς πολεμίους, καὶ ἐλαύνει ἤδη ὅσον ἐφ' ἑαυτῶν χάραξ. ταῦτα εἰπὼν, ὡσεὶ τοῖς πολεμίοις, καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ ἵππου, σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐπιλέκτοις τῶν ἱππέων συμβάλλει ἐμάχετο. οὐκ ἦν τότε πόλεμος τις ἐμπίπλει τοῖς κάμνουσι τέως, καὶ ἀθυμίαν ἅπασιν ὥσπερ ἕτεροί τινες γενόμενοι. καὶ οἱ Οὐολῦσκοι, τῆδε γὰρ ἐκεῖνοι ἐτάχθησαν, μέχρι πολλοῦ διακαρτερήσαντες, ὑπέλιπον. ὡς δὲ τοῦτο ὁ Κοίντιος ἀπεῴσατο, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, παρήλαυνεν ἐπὶ τὸν ἕτερον τάξιν, καὶ ἐδείκνυε τοῖς ἐκεῖ πεζοῖς τὸ ἡμίσεσιν τῆς πολεμίων μέρος, καὶ παρεκελεύετο μὴ λείπεσθαι ἀρετῇ τῆς ἑτέρας.

Καὶ μὴ τοῦτο ᾔδει ἐπὶ δέκα μόνα τὸν πολεμίων, ἀλλὰ πάντας εἰς τὰ χάραξα ξυνέφυγον. ἐν μόνοις δὲ αὐτοῖς ὀπὶ πολὺ ἐγένετο. ἀλλ' εὐθὺς οἱ Ρωμαῖοι δόντες πεντε πέντε, ὑπὸ κόπου τὰ σώματα παρειμένοι, καὶ ἅμα τὰ ὅπλα ἐπ' ὀμμα ἔχοντες, ὀλίγων διελθουσῶν ἡμερῶν, ἃς ἐπαύσαντο ταφῆς τε τῶν οἰκείων καὶ θεραπείας τῶν κεκμηκότων ἔνεκα, παρεσκευασμένοι τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἐλλείποντα, ἑτέραν ἠγωνίσαντο μάχην περὶ τὸν τῆς Ρωμαίων χάρακα. προσελθόντες δὲ ἄλλης δυνάμεως τοῖς Οὐολῦσκοις τε καὶ Αἰκανοῖς ἐκ τοῦ πέλας χωρίου καὶ διὰ μαχῆς ὄντων, ἐπαρθεὶς ὁ στρατηγὸς αὐτῶν, ὅτι καὶ πεντάπλασιοι τοῦ πολεμίου οἱ σφέτεροι ἦσαν, τήν τε παρεμβολὴν τῶν Ρωμαίων ἐκ τοῦ ἐγγὺς ἔδει ὁρᾶν, κρίνειν τὸ πέλαγος ἐν καιρῷ ὑπολαβὼν αὐτοῖς. εὐθυμηθεὶς δὲ ταῦτα, περὶ μέσας νύκτας, ἦλθε τὴν δύναμιν ὅτι τὸν χάρακα τῶν Ρωμαίων, καὶ κύκλῳ περιστὰς ἐφρούρει μὴ λάθοιεν ἀπιόντες. ὁ δὲ Κοίντιος ὡς ἔμαθε τὸν πολεμίων ὁ πλῆθος, ἀγαπήτως ἐδέξατο, καὶ

a. Ὡς ἐσχατῶν τοῖς ἐν μάχῃ ἡμαρτήκοις πάντα *Vat.* b. Τοῖς ὀφτίοις τῶν ὁμήλοις *Vat.* c. Hæc ita ſunt conſtruenda, ἀνέφερον ἑαυτὸς (*ſc.* ἑαυτοὺς) αὐξάνοντες τῶν Ρωμαίων πλήθει, i. e. efferebant ſeſe &c. *Port.* d. Rectius fortaſſe τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων hoſtiquoſque ſuperiores eſſe, qui tamen multitud. &c. e. Τῶν πλείους *Vat.* f. Pro ᾧ, poſſis etiam legere [ἐν ᾧ] i. e. ubi, [qua parte.] Verum ὁ μάλιστα ἔκαμνον legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, quod maxime laborabat. *Sylb.* & *Port.* g. Ἐπίεσεν agnoſcit etiam *Lapi* verſio, alioqui maluerit fortaſſe quiſpiam ἔπιεσεν, id eſt, συνέθλιψεν. *Sylb.* h. Melius in *Cod. Vat.* ἀπεγράψατο δὲ ἐκ τοῦ τ. Τ. ἐ. ἡμῶν χρόνου, ἀλλὰ δὲ πλήθους &c. quam lectionem in ſua verſione ſequitur *Lapus.* i. Τῶν ἐκείνου πυρῶν. *Vat.* k. Παρεκελεύσατο δὲ *Vat.* l. Περὶ τὸ Ρωμαίων χάρακα *Vat.*

ἡ τεσσαρακοστὴ ἔως [a] ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων, ἡ ὥρα πληθύουσα μάλιστα ἀγορᾶς, κέμενοι ἦσαν τοὺς πολεμίους ἀφθόμενος ὑπό τε ἀγρυπνίας καὶ ἀκροβολισμῶν, καὶ οὔτ' λόχους, οὔτε ἐν τάξει προϊόντας, ἀλλὰ πλαγίᾳ κεχυμένους καὶ ἀπροφόβως, ἀνοίξας τὰς πύλας ὁ χάραξ ἐξέβαλλεν ἅμα τοῖς ὁπλίταις καὶ ἱππεῦσι· καὶ οἱ πεζοὶ πυκνώσαντες τοὺς λόχους, ἐπεδίωκον. οἱ δὲ Οὐολῦσκοι, καθάπερ πλαγίους αὐτῶν ὁ θεὸς [b] καὶ ἡ ἐρημία ὁ μαντικὸν, βραχὺ ἀναχάζαντες χεῖρον [c] ἀνακρίνονταί τε, καὶ ἅμα ὑποχωροῦσιν ἀπὸ τοῦ χάρακος. ἦν δέ τις ὑπὸ τοῦτο τοῦ τραλοπέδου λόφος ὑψηλὸς ὀπίσω εἰς τοῦτον [d] ὃν ἀναπέφευγον, ὡς ἀναπαυσόμενοί τε αὖθις καὶ εἰς τάξιν καταστησόμενοι. ἀλλ' ὁ μὲν αὐτοῖς ἐξεγένετο [e] καταστῆσαι, καὶ αὖτις ἀναλαβεῖν, ἀλλ' οὐκ ποδὸς ἠκολούθησε [f] αὐτῶν οἱ πολέμιοι, πλήσαντες, ὡς μάλιστα ἦν δυνατὸν, τοὺς λόχους, ἵνα μὴ καταῤῥαχθῶσι τοῖς ἄνωθεν χωρίου βιαζόμενοι. καὶ γίνεται μέγας ἀγὼν ὀπὶ πολὺ μέχρις ἐς ἡμέρας, νεκροί τε πίπτουσι πολλοὶ ἀφ' ἑκατέρων. καὶ Οὐολῦσκοι πλήθει τε ὑπερέχοντες, καὶ ὃ ἐκ τοῦ τόπου προσῆν ἀσφαλὲς, ἀδεέστερον τῶν ἀγαθὸν ἀπέλαυσε, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τῇ ῥώμῃ καὶ ἀρετῇ ἐκβιασθέντες, τόν τε λόφον ἐξέλιπον, καὶ ὀπὶ τὸ χάραξ φεύγοντες οἱ πολλοὶ ἀπέθνησκον. καὶ γὰρ εἰσῆλθον αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι διώκοντες, ἀλλ' οὐκ ποδὸς ἠκολούθησε, καὶ ὃ πρότερον ἀπεπεράπουτο, ἦ τὸ παρεμβολὴν αὐτῶν ἑλεῖν τε καὶ κρατῆσαι. γενόμενοι δὲ [g] σωμάτων τε ἐγκρατεῖς, καὶ ὅσα ἐκκατελείφθη τῷ χάρακι, καὶ ἵππων, καὶ ὅπλων, καὶ χρημάτων παμπόλλων κύριοι, τὴν μὲν νύκτα ἐκείνην αὐτόθι κατεστρατοπέδευσαν· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἡμέρᾳ καὶ εἰς πολιορκίαν ὑπιτήδεια [h] παρεσκευασμένοι ὁ ὕπατος, ὀπὶ τὴν [i] Ἀντιατῶν χώραν, καὶ πλέω ἀπέχουσι τεσσάκοντα σταδίων, ἦγε τὴν δύναμιν. ἔτυχον δὲ φυλακῆς ἕνεκα τοῖς Ἀντιάταις Αἰκιανῶν τινες ἐπίκουροι [k] τυχόντες καὶ φυλάττοντες τὸ τεῖχος· οἳ τότε δείσαντες τὸ Ῥωμαίων τολμηρὸν, δρασμὸν ἐκ τῆς πόλεως ἐπεχείρουν ποιεῖσθαι. γενομένης δὲ τοῖς Ἀντιάταις γνώσεως, κωλυόμενοι πρὸς αὐτῶν ἀπιέναι, γνώμην ἐποιοῦντο ἐκδίδοσθαι Ῥωμαίοις ἐπὶ σῇσι τὴν πόλιν. τοῦτο μαθόντες οὐκ μενύσεως οἱ Ἀντιάται, τῷ τε καιρῷ ἐχρήσαντο, καὶ κοινῇ μετ' ἐκείνων βουλευσάμενοι, παραδιδόασι τῷ [m] Κοϊντίῳ τὴν πόλιν, ἐφ' ᾧ Αἰκιανοὺς μὲν ὑποσπόνδους ἀπελθεῖν, Ἀντιάτας δὲ φρουρὰν δέξασθαι, καὶ τὰ κελευόμενα ὑπὸ Ῥωμαίων ποιεῖν. ἐπὶ τούτοις κύριος [n] γενόμενος ὁ ὕπατος τῆς πόλεως, καὶ λαβὼν ὁπόσα τε καὶ τὰ ἄλλα ὅσων ἔδει τῇ στρατιᾷ, καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας, ἀπῆγε τὴν δύναμιν· ἀφ' ὧν αὐτὸν ἡ βουλὴ ὑπαντήσασα φιλανθρώπως ἐδέξατο, καὶ θριάμβῳ πομπῇ ἐτίμησεν.

Ἐπὶ δὲ τῷ μὴ τότε ἔτι ὕπατοι μὲν ἦσαν Τιβέριος Αἰμίλιος ὁ δεύτερον, καὶ Κόϊντος Φάβιος, ἐνὸς τῶν τριῶν ἀδελφῶν υἱὸς τῶν ἡγησαμένων τε τῆς ἀποταλείσης φρουρᾶς εἰς [o] Κρέμερα, καὶ διαφθαρέντων ἐκεῖ [p] σὺν ταῖς τοῦ πελατικοῦ. ἡ δὲ βουλὴ, τῶν δημάρχων τινὰς ἐκπέμψασα, ἐκέλευσε τὸν ὕπατον ἐπανελθεῖν· καὶ ὃς ἐπανῆλθε, καὶ τὴν δύναμιν ἐπανήγαγε, καὶ τὸν θρίαμβον ἐπέμψατο. καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπαινεθεὶς ὑπὸ τῆς βουλῆς, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενος, ἰδιώτης ἐγένετο.

ceſſeret, * horaque diei ferme tertia, animadvertens hoſtes, jam & vigiliis & velitationibus fatigatos, nec centuriatim nec ordinibus inſtructis accedere, ſed confuſe ac ſparſim, apertis caſtrorum portis, cum lectis equitibus eruptionem in eos fecit: & pedites denſatis cohortibus *eum* ſequebantur. At Volſci, eorum audacia & furioſa impreſſione territi, quum breve temporis ſpatium eorum impetum ſuſtinuiſſent, repulſi ſunt, & ſimul à caſtris receſſerunt. Erat autem non procul à caſtris quidam tumulus mediocriter altus: in eum curſu ſe receperunt, ut interquieſcerent & aciem mox inſtaurarent. Sed non licuit ipſis *ibi* conſiſtere, & vires recolligere: hoſtes enim è veſtigio eos ſequuti ſunt, denſatis cohortibus quam maxime fieri poterat, ne dum locum acclivem aſcenderent vi deturbarentur. certatumque eſt acriter ad multum diei, magnaque utrinque cædes facta eſt. Et Volſcis, licet multitudine ſuperiores eſſent, & loci tuti natura adjuvarentur, tamen neutrum horum profuit; ſed Romanorum alacritate & virtute per vim pulſi tumulum reliquerunt, & multi fuga caſtra petentes occiſi ſunt. Neque enim Romani eos perſequi deſierunt, ſed eos è veſtigio ſequuti ſunt; nec prius *eos ſequi* deſiterunt, quam eorum caſtra vi ceperunt. Corporibus autem in ſuam poteſtatem redactis, & rebus omnibus, quæ in caſtris fuerant relictæ, equis, armis, & pecuniis permultis potiti, illam noctem in illis caſtris tranſegerunt: ſequenti vero die, paratis rebus omnibus ad oppugnationem neceſſariis, conſul in agrum Antiatem, triginta inde ſtadia non amplius diſtantem, copias duxit. Antiates autem ad urbis cuſtodiam ejuſque præſidium quoſdam Æquorum auxiliarios habebant: qui tunc quidem, Romanorum audacia territi ex urbe profugere conabantur. ſed re ab Antiatibus cognita, ab illis abire prohibiti, urbem Romanis adventantibus dedere ſtatuerunt. Antiates, hoc per indicium cognito, tempori ceſſerunt, conſilioque cum illis communicato, urbem Quintio dediderunt his conditionibus; ut Æqui accepta fide publica abirent, & Antiates præſidium reciperent, & populi Romani imperata facerent. His conditionibus conſul potitus urbe, acceptoque ſtipendio, atque aliis rebus quibus opus habebat exercitus, impoſitoque ibi præſidio, copias abduxit: quapropter à ſenatu, obviam ei procedente, honorifice exceptus eſt, atque triumphali pompa honoratus.

Per. Jul. 4248. Ante Chr. 466. Olymp. 78 2/3. V. C. Cat. 286. Var. 288.

¶ Anno ſequenti coſſ. creati ſunt T. Æmilius iterum, & Q. Fabius, filius unius trium illorum fratrum, qui præſidio ad Cremeram miſſo præfecti fuerant, & qui cum ſuis clientelis ibi interierant. Senatus vero, tribunis

LIX.

Per. Jul. 4249. Ante Chr. 465. Olymp. 78 3/4. V. C. Cat. 287. Var. 289.

a Ἡμέρα τι ἰγλίης Vat. quod Stephano etiam placuit. b In Ed. Steph. perperam οὐκ ἡ ἰφόδου &c. ego cum utroque interprete particulam οὐκ in καὶ mutare malui. Sylb. Expreſſe in Cod. Vat. καὶ τὸ μαντικὸν τῆς ἰφόδου. c Ἀναχάζοντες δὲ κατεχώρουν ἀπὸ τοῦ χάρακος· καὶ ἦν χάρ τις &c. Vat. d Deeſt Vat. e Rectius, ut arbitror, in Cod. Vat. κατίστησέ τε καὶ ἑαυτούς. f Optime in Cod. Vat. αὐτοῖς. quo modo legendum eſſe monuit Portus. g Σωμάτων τε ὅσων ἐγκρατ. Vat. h Παρεσκευασμένος Vat. i Ἀντιατῶν πόλιν in Vat. & Lapi Cod. k Pro τυχόντες requiritur potius σωζόντες, vel ὄντες, vel aliud ejuſdem ſignificationis. Sylb. & Port. l Optime in Cod. Vat. παρόντες. atque ita quidem Lapus legiſſe viſus eſt, dum vertit, aderant autem &c. m Recte hic tandem in Ed. Steph. Κοϊντίῳ: mox tamen ad errorem redit. Sylb. atque ita plane in Cod. Vat. n Γενόμενος τῆς πόλιος ὁ ὕπατος. Vat. o Vel Κρίμερα, vel potius Κρημέρᾳ legendum. Port. Vide p. 549. v. 23. 552. v. 41. 556. v. 21. p Mallem σὺν τοῖς ἑαυτῶν πελάταις. Sylb. Forſan σὺν τοῖς τῶν πελατῶν, vel σὺν τοῖς τῶν πελατειῶν. Port. Σὺν τοῖς πελάταις Vat. * A Dionyſio non quota eſſet hora dicitur, ſed eam fuiſſe horam ſive id tempus quo forum ſolet eſſe frequentiſſimum. Port. Græca ſonant, exſpectavitque donec luceſceret, atque ea diei hora appelleret, qua forum ſolet eſſe frequentiſſimum.

Per. Jul. 4249. Ante Chr. 465. Olymp. 78. 3. V. C. Cat. 288. Var. 289. Tib. Æmilio II & Q. Fabio, ager plebi divisus, Sabini populati, Æqui in amicitiam & fœdus recepti.

bunis plebem legis agrariæ stimulis iterum concitantibus, Æmilio, alterè consule ipsis favente, quòd vellet pauperes demetere atque eos sublevare, partem aliquam de Antiatium agro, superiore anno armis capto & occupato, illis dividere decrevit. Quare triumviri agri dividendi causa creati sunt T. Quintius Capitolinus, cui se Antiates dediderant, & cum eo L. Furius atque A. Virginius. Illa autem agri divisio plerisque plebejis & pauperibus Rom. quasi patria obtingeret, nequaquam erat grata. Et quum pauci nomina dedissent, placuit senatui (quum non esset justus coloniæ numerus) Latinis & Hernicis qui vellent permittere, ut coloniæ illius essent participes. Triumviri igitur Antium misit agrum suis diviserunt, ejus parte quadam Antiatibus relicta. Interea vero ambo consules expeditionem fecerunt; Æmilius in Sabinos, Fabius in Æquos. Ac Æmilius quidem, quum in hostico diu fuisset moratus, neminem invenit, qui pro agro pugnaturus ei obviam venisset: sed, impune pervastato agro, quum jam instaret comitiorum tempus, copias domum abduxit. Ad Fabium vero Æqui, antequam deletis copiis aut mœniis expugnatis usque ad extremam necessitatem redigerentur, præconem ad pacem & amicitiam impetrandam miserunt. At consul, exacto duorum mensium frumento, & binis tunicis in singulos milites, atque stipendio sex mensium, & siquid aliud necessarium erat, inducias cum illis fecit, donec Romam profecti pacem à senatu impetrarent. Senatus, hisce cognitis, Fabio imperatori permisit, ut pacem cum Æquis quibus vellet conditionibus faceret. Postea, consulis deprecatione, fœdera inter duos populos his legibus sunt facta; ut Æqui salvis urbibus & agris suis pop. Rom. imperio parerent, & Romanis nihil mitterent præter auxilia quotiescunque hoc ipsis denunciatum fuisset, idque propriis sumptibus. Fabius, hoc fœdere icto, copias reduxit, & magistratus in annum sequentem una cum collega designavit.

LX.

Per. Jul. 4250. Ante Chr. 464. Olymp. 78. 4. 79. 1. V. C. Cat. 288. Var. 290. Sp. Postumio, & Q. Servilio II. coss. fœdus ab Æquis violatum, & dedicata ædes Dii Fidii.

¶ Consules autem ab illis designati erant Sp. Postumius Albinus & Q. Servilius Priscus iterum. His coss. Æqui conditiones pacis cum populo Rom. recens factæ violare sunt ausi, tali de caussa: Antiates qui urbana & rustica prædia habebant, in illis remanserunt atque agros possessionum tam sibi divisarum ac propriarum, quam earum quæ ad novos colonos pertinebant, quæ à triumviris fuerant ipsis divisæ ac assignatæ, colebant ea conditione, ut certam & statutam fructuum partem illis penderent. qui vero nihil tale habebant, urbem deseruerunt; & lubenter ab

---

a Perperam in *Ed. Steph.* collocata est distinctio post πίπλως. *Sylb.* b Φρέα *Vat.* c Αγων nihil huc facit. Legendum forsan ἀγωνιστὴν, seu ἀγεννῆ. ut *Lapus* vertit, *gratæ.* ubi etiam nota τῆς πενίας, pro τῆς δημοκληΐδος seu τῆ πλήθει. *Rom. Cod.* habet ἐκ ἄχαν πᾶσιν, ἀλλὰ τῆς πενίας: perperam. *Sylb.* d Articulum ὁ è *Cod. Rom.* additum, non agnoscit *Cod. Vat.* nec *Ed. Steph.* e Nota hîc rursus Αντίας, ut supra p. 529. v. 15. cum frequentius usurpetur Αντιον, tum ab hoc ipso auctore nostro passim, tum apud *Strabonem, Ptolemæum,* & nominatim apud *Steph. Byzant.* qui Αντιουν ab hoc oppidulo diversam facit. *Rom. Cod.* [& *Vat.*] habet Ασλιον. *Sylb.* f Magis proprie χερσόνησον. *Sylb.* g Eis hic manifeste usurpata pro εἰς. *Sylb.* Et τῆ πολεμίᾳ *Vat.* h Μαχομένῳ malit *Portus.* i Επιτιμησάντων *Vat.* k Vel χρόνῳ subaudiendum, vel ἐξαίφνης legendum. *Port.* l Στρατιὰν *Vat.* m Legendum πυρροσθῆ: nisi ante πυρροσθῆναι insertur ἡ φυλὴ, aut simile. *Sylb.* Malim πυρροσθένους, ut ad Pyrrhi res referatur. *Port.* n Ita etiam in *Lapi* versione & *Sigonii Fastis.* Minus recte in *Ed. Steph.* Ποστουμίῳ Λουκίῳ καὶ Κόιντῳ &c. & in *Cod. Vat.* Ποστούμιος Λούκιος. o In *Ed. Steph.* χρήματα ut supra p. 589. v. 33. Rectius, ut in *Cod. Rom* [& *Vat.*] πλήμματα. *Sylb.* * Divisos sibi & ablatos à colonis agros sub pactionibus quibusdam colentes, partemque eis pendentes fructuum. *Lapus.*

a Τολμη-

Aἰκανῶν ἐκβεῖναι ἐφιείμενοι, τοὺς Λατίνων ἀγροὺς ἐλῄζον. ὀλίγου δὲ ὕστερον ἡ τῶν Αἰκανῶν τόλμη ἐπηυξήθη, καὶ πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τοῖς ἀπορωτάτοις ἦσαν, σὺν λῃστείᾳ καὶ αὐτοὺς τὴν λεηλασίαν ἔχοντες. Λατῖνοι δὲ πρεσβευσάμενοι πρὸς τὴν βουλὴν, καὶ ἐξαιτήσαντες στρατὸν πέμπειν, ἢ σφίσι χρήσθαι αὐτοῖς τοὺς ἄρξαντας πολέμου ἀμυνεῖσθαι, μᾶλλον μὲν ἀδελφοὶ, στρατιὰν μὲν ὅτι αὐτοὶ ἐφιέσασθαι πέμπειν, ὅτε Λατίνοις ἐπέμψαμεν· ἐκά- 617 λουν δὲ προθύτατα μὲν ἐλπίδι ὀργῆς, ἣν ἔσχετο Κοΐντος Φάβιος ὁ τὰς πρὸς ὅ ἔθνος συνθήκας πρωτοποιήσας, ἔπειτα λαὶς αὐτοῖς ὄντες πυθόμενοι τὸ ἔτι ἡγεμόνα τὸν ἔθνος, πότερα κοινῇ γνώμῃ τὰ ληστήρια ἐκπεπολέμωται εἰς τὴν συμμαχίαν ἢ τῶν Ραιμίων μόνων ἐγένοντο· καὶ εἰς αὐτὸν κατασφαγέντες πολλοὶ φυγάδων τε καὶ ἀπόρων ἀνδρῶν ὄχλος ἐστὶ ὁ καινὸν αἴτιον ἢ ἐὰν φῶσι ἰδιωτῶν ἔργα εἶναι μὴ ὑπερφέροντος ἔθνους, τά τε ἡρπασμένα ἀπαιτεῖν, καὶ τοὺς ἐρήσαμένους τὰ ἀδικήματα ἐκδότους αἰτεῖν. ἀφικομένων δὲ τῶν πρεσβευτῶν, τοὺς λόγους ἀκούσαντες Αἰκανοὶ, πλαγίας αὐτοῖς ἔδοξε ἀποκρίσεις, ὅ τε ἔργον οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης λῃστὰς γενόμενα, τοὺς δὲ δράσαντας οὐκ ἀξιοῦντες ἐκδιδόναι, πάλιν τε ἀπολαλεκότας ἢ ἀλλήλους γενόμενοι, πρῶτα τε οὐ τῷ πεδίῳ ἐπέτεσαν. ἐφ' οἷς ὁ Φάβιος ἀγανακτῶν, καὶ τὰς ψευδεῖς πρὸς αὐτὸν ὁμολογίας ἀναλαβόμενος, ὡς εἶδεν εἰρωνευομένους τοὺς Αἰκανοὺς, καὶ εἰς βουλὴν χρόνον αἰτησαμένους, ξενισμῷ τε χάριν ὑπὸ τῶν ἐκείνοις τεχνίτων αὐτοὶ, ὑπεμένετό τε, καὶ περιῄει τὰ ἐν τῇ πόλει πράγματα βουλόμενος ἐξιδεῖν πάντα τόπον τε καὶ τὴν φύσιν θεωρίας δημοσίων τε καὶ ἱερῶν, τοῦ τε ἐργαστηρίου τὰ πολεμικῶν ὅπλων, τά τε ἤδη συντελεσθέντα, τά τε ἔτι ἐν χερσὶν ὄντα, εἴσω τε διάνοιαν αὐτῶν. ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ρώμην, ἀπήγγειλε πρὸς τὴν βουλὴν ἅ τε ἤκουσεν, ἃ τε εἶδε. καὶ εἶπεν ἤδη ἔτι ἐνδιάσπαστα, τοὺς εἰρηνοδίκας ἐπιφοίτου πέμπειν καταγελῶντας Αἰκανοῖς τὸν πόλεμον, ἐὰν μὴ τούς τε Λατίνων φυγάδας ἀπελάσωσιν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ δίκας τοῖς ἠδικημένοις ὑποσχωσι, καὶ δὲ Αἰκανοὶ θρασύτερας πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐποιοῦντο τὰς ἀποκρίσεις, καὶ τὸν πόλεμον ἤδη ἀκούσιοι ὁμολογῆσαι δέχεσθαι, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐξεγένετο Ρωμαίοις στρατιὰν οὐκ εἰκαίαν τῷ ὄντι ἐπ' αὐτοὺς ἀποστεῖλαι, ἔστε δὲ λοιμὸν κωλύοντα, εἴτε διὰ τὰς νόσους αἱ κατέχουσι τὴν πλείω· ὅτι πολὺ μέρος ἔτους· ἀλλὰ φυλακῆς ἕνεκα τῆς συμμαχίας ὀλίγη τις ἐξελθοῦσα δύναμις, ἣν ἡγεῖτο Κάϊντος Σερούϊλιος, ἄλλος τῶν ὑπάτων, οἱ τοῖς Λατίνοις ἄρχουσι διέτριψεν. οὗ δὲ τῇ πόλει τὸν νεὼν τοῦ Πιστίου Διὸς Σπόρκιος Ποστούμιος ὁ συνύπατος αὐτῷ καθιέρωσε, μηνὸς Ἰουνίου τῶν καλουμένων νόναις, ὅτι δὲ Ἐνυαλίῳ λόφῳ, καθιερωμένῳ μὲν ὑπὸ τοῦ τελευταίου βασιλέως Ταρκυνίου, τῆς δὲ νομιζομένης παρὰ Ρωμαίοις ἱερώσεως ἢ τυγχάνει ὑπ' ἐκείνου τότε τῇ βουλῇ δόξαν, ὁ Ποστούμιος ἔλαβεν αὐτὸς τὸν ὑπογρα-

Equis exempti eruptione inde facta, Latinorum agros latrociniis infestabant. Postea quorum audacissimi quique, & quotquot pauperes erant, ad eam latrociniorum societatem se addiderunt. His de rebus Latinis apud senatum querentibus, & postulantibus aut exercitum mitterent, aut sibi ipsis permitterent eos ulcisci à quibus bello fuerant lacessiti, Patres, hac re cognita, nec exercitum mittere decreverunt, nec Latinis suas copias educere permiserunt; sed electis trimbus legatis, quorum princeps erat Q. Fabius, qui pacem cum ea gente fecerat, ipsis mandarunt, ne quærerent ex gentis *illius* principibus, utrum de communi consensu latronum manus in sociorum, & pop. Rom. agrum mitterentur, (nam & in eum excursiones quædam ab exsulibus factæ fuerant) an nihil eorum publico consilio factum fuisset: & si responderent ea facinora privatorum esse contra populi voluntatem, res raptas repeterent, & sontes eos, qui hæc iniqua facinora patrassent, ad supplicium dedi postularent. Legatis eo profectis, Æqui, auditis eorum querimoniis, ambigua dederunt responsa, negantes id facinus de communi sententia factum, & minime æquum censentes auctores ejus dedere, qui & urbem suam amiserant, & errones erant, & ad se supplices confugerant. Quibus rebus Fabius indignatus, & fœderis fidem violatam implorans, ut vidit Æquos simulate agere, tempusque ad deliberandum petere, & se per speciem hospitalitatis ab ipsis detineri, remansit, quia volebat res eorum explorare. Quare per speciem contemplandi circumductus per omnia loca & publica & sacra, & per bellicorum armorum officinas, quum animadvertisset quædam jam perfecta, quædam adhuc in manibus esse, mentem eorum cognovit. & Romam reversus senatui renunciavit quicquid audierat & quicquid viderat. Ille, nihil amplius cunctatus, decrevit mittere feciales, qui bellum Æquis indicerent, nisi exsules Antiatum urbe pellerent, & pro injuriis populo Rom. illatis se ipsis satisfacturos pollicerentur. Æqui audacius legatis responderunt: seque non invitos bellum excepturos dixerunt. Non licuit tamen Romanis eo anno exercitum contra illos mittere, sive deo vetante, sive propter morbos quibus multitudo per bonam anni partem detenta fuit; sed perexiguus exercitus, ad sociorum præsidium egressus, duce Q. Servilio altero consule, in agri Larini finibus stativa habuit. In urbe vero ædem Jovis Fidii Sp. Postumius ejus collega consecravit Nonis mensis Junii in colle Quirinali, exstructam quidem ab ultimo rege Tarquinio, non tamen ab illo ex more populi Rom. consecratam. Sed tum demum ex

Per. Jul. 4250. Ante Chr. 464. Olymp. 79. 4. Ur. Cond. 286. V. C. 290.

a Τελμησσεῖ τι *Vat.* *b* Ἀποδυομένων *Vat.* *c* Συγκλῆσαι πλῆθος ἐπὶ συζητήσει *Vat.* Συνεκκλησιάσαι malit *Sylb.* *d* Ἀμφισταῖς in *Cod. Vat.* e Legendum ἴδιον, quod voci ἐλόμενος respondebit, vel ἀντιλέγων addendum ante ἔστελλε. *Port.* *f* Ηγυμένων *Vat.* *g* Καὶ ἐς τὸν τῶν Ραμναίων γῆν ἐγένοντο χαίρ πως ἢ ἐς αὐτὸν κρατιδιαμοὶ τῶν &c. *Vat.* in Archetypo τὸν λόγον οἱ Αἰκανοὶ πλανᾶς αὐτοῖς ἴδιον ἀπεκρίναντο *Vat.* *i* Male in *Ed. Steph.* ἀξιοῦντας. *k* Abrὸ retineri potest, & αὐτῶν pro eodem substitui. *l* Ἐγκατέλιπε ἀπιστίᾳ πολεμικῶν *Vat.* *m* Ἀπήγγελλε *Vat.* *n* Καὶ ἃ εἶδε *Vat.* *o* Καταγελῶντας *Vat.* *p* Κοΐντος *Vat.* *q* Ζεὺς πίστιος dictus Jupiter, qui fidei præerat, ejusque violatores puniebat. *Port.* *r* Ποστούμιος *Vat.* ut & mox infra. *s* Vide *Annott.* *t* Ἀπηρώτου *Vat.* Vide p. 291. v. 44. *u* Rectius forsan ἐπ' αὐτοῦ, *sub ejus imperio, illo regnante. Sylb.* Ἐπ' ἐκείνου, *illius tempore*, malit *Port.* *x* Post τότε desideratur conjunctio δὲ, vel δὴ, aut simile quidpiam. *Sylb.* *y* Hanc lectionem agnoscit etiam *Lapi* versio, *inscriptionem ejus sumpsit*: eamque confirmat quod supra habuimus aliquanto planius, p. 291. v. 44. Τὸν ἀπαρώτου αὐτοῦ τῷ τοῦ ἐπιγραφὴν ἴλαθι Μάρκιος Οφίνιος. significat enim hic Postumio ex S C. hoc honoris datum, ut templo inscriberet, Ædem eam Postumio cos. ex S C. dedicatam esse. *Gelenius* sic verterat, *ex S C. id fecit Postumius, ut testatur ædis inscriptio. Sylb.*

ex S C. data est ejus inscriptio Postumio. His consulibus nihil alind memorabile gestum est.

LXI. *Per. Jul.* 4251. *Ante Chr.* 463. *Olymp.* 79 ½. *V. C. Cat.* 289. *Var.* 291. *Consulibus T. Quintio* III. *& Q. Fabio* II. *bellum cum Aequis.*

¶ Olympiade LXXIX. qua vicit Xenophon Corinthius, archonte Athenis Archedemide, consulatum ineunt, Titus Quintius Capitolinus & Q. Fabius Vibulanus: Quintius quidem à populo tertium ad istum magistratum evectus, Fabius vero iterum. quibus ambobus senatus magnos & bene instructos exercitus dedit, atque ita eos ad bellum misit. Quintius jussus est agrum Rom. hostibus finitimum tueri, Fabius Æquorum agros vastare. isque Æquos nactus est cum ingenti exercitu in suis finibus adventum suum exspectantes. Quum autem utrique in munitissimis locis castra posuissent, in planiciem processerunt, Æquis hostem provocantibus & prælio lacessentibus, & ad multas diei horas fortiter ac strenue pugnarunt, singulis victoriæ spem in se ipsis non in alio quopiam collocantibus. Quum vero plerisque eorum gladii ad continuos ictus inutiles essent facti, signo à ducibus receptui dato, in castra se receperunt. Post hæc inter eos non amplius totis viribus acie instructa certatum est: sed continuæ quædam velitationes sequutæ, & prælia inter levis armaturæ milites facta, dum aquarentur & commeatus prosequerentur: & in his quoque plerumque æquo marte discedebatur. Dum hæc geruntur, pars quædam exercitus Æquorum, transgressa per alios incustoditos tramites, fecit irruptionem in agri Rom. partem, quæ ab Æquorum finibus maxime erat remota, & ideo minus custodita: unde multos captivos & magnam prædam abduxit; insciisque Quintianis, quibus agri Rom. custodia mandata fuerat, domum se recepit. Quod sæpius fiebat, & magnam consulib. ignominiã afferebat. Tandem quum Fabius, per exploratores & captivos, cognovisset robur totius exercitus Æquorum ex castris egressum, ipse quoque, in castris relictis senioribus, noctu egressus est cum lectissimis quibusque & equitibus & peditibus. Æqui igitur direptis locis, in quæ irruperant, cum magna præda discesserant. at Fabius ipsis non longe progressis derepente apparuit, prædamque eripuit, & prælio vicit eos qui ipsius impetum sustinere voluerant, quique fortiter pugnarant: reliqui dispersi, hostibus insequentibus locorum peritia elusis, in castra fuga se receperunt. Æqui, inopinata hac clade perculsi, vallo evulso sub noctem discesserunt, nec postea ex urbe amplius prodierunt: sed passi sunt in suo conspectu frumentum jam maturum ab hostibus absportari, & greges pecoris abigi, & pecunias diripi, & villas incendi, & multos captivos abduci. His rebus gestis Fabius,* quoniam aliis tradendus erat magistratus, copias motis castris domum reduxit, & Quintius idem fecit.

φλεύ. ἄλλο δὲ οὐδὲν ὅτι πρὸς ἀξιάπιστον τούτων λόγου ἄξιον ἐπράχθη.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδόης καὶ ἑβδομηκοστῆς ὀλυμπιάδος ἐν οἷς ἔπραξε Ξενοφῶν Κορίνθιος, ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρχεδημίδου, 618
καὶ παραλαμβάνουσι τὴν ὑπατείαν Τίτος Κοΐντιος Καπιτωλῖνος, καὶ Κοΐντος Φάβιος Οὐϊβουλανός. Κοΐντος μέν, ὃ τρίτον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ δήμου, Φάβιος δὲ τὸ δεύτερον. οἷς ἡ βουλὴ ἀμφοτέροις στρατιὰς μεγάλας καὶ εὖ παρεσκευασμένας ἔδωκε, καὶ ἐξέπεμψε. Κοΐντιος μὲν ἐφ' ᾧ φυλάττειν τὴν ὑπερκειμένην γῆν, ὅση τοῖς πολεμίοις ὅμορος ἦν· Φάβιος δέ, τὴν Αἰκανῶν γῆν καταλαμβάνειν καὶ τοὺς Αἰκανοὺς ἐν τοῖς μεθορίοις ὑπομένοντας αὐτὸν σὺν δυνάμει πολλῇ. καὶ ἐπειδὴ τὰς παρεμβολὰς ἐν τοῖς χαρακίοις ἐκάτεροι ἐσχηκότες ἐκαλέσαντο, καὶ προῆλθον εἰς τὸ πεδίον, Αἰκανῶν τε προσκαλεσαμένων καὶ ἀρξάντων τῆς μάχης, καὶ διεμείναντες πολὺν τῆς ἡμέρας ἀκμήμως καὶ φιλοπόνως ἀγωνιζόμενοι, καὶ τὸ νικᾶν ἢ πρὸς ἄλλου τινὸς ἢ πρὸς ἑαυτὸν ἔχοντες πλήθους· ὡς δὲ τὰ ξίφη τοῖς πλείοσιν αὐτῶν διὰ τὰς συνεχεῖς πληγὰς ἀχρηστα ἐγένετο, σημαίνουσι τοῖς ἀναλλικίοις τῶν ἡμιόνων, ἀπῆλθον ὅτι τοὺς χαρακώσας. καὶ μετὰ τοῦτο ἔρυμα ἀγὼν μὲν οὐκ παρατάξεως ὑπὲρ αὐτῶν ἐγένετο, ἀκροβολισμοὶ δέ τινες καὶ συμπλοκαὶ φιλῶν, ἄχρι τε ὕδατος καὶ ὡρᾶς παραπομπῆς, συνεχεῖς. καὶ τούτοις μᾶλλον τὰ πολλὰ ἦσαν ἰσόρροπα. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χειμαζομένοις τισὶ παρὰ τῶν Αἰκανῶν στρατιᾶς παρελθοῦσα καθ' ἑτέρας ὁδοὺς ἀφυλάκτους, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν, ἣ πλεῖστον ἀφειστήκει τῶν ὁμόρων, καὶ διὰ τοῦτο ἀφύλακτος ἦν· ἐξ ἧς ἀνθρώπους τε πολλοὺς συνήρπασε καὶ χρήματα· ἁλοῦσα δὲ τοὺς σὺν τῷ Κοΐντιῳ ἐξεπόλους τῆς ἑτέρας γῆς, ἀπῆλθεν ὅτι τὰ οἰκεῖα. τοῦτο συνεχῶς ἐγίνετο, καὶ πολλὴν παρεῖχεν ἀφορμὴν τοῖς ὑπάτοις. ἔπειτα μαθὼν διὰ κατασκόπων τε καὶ αἰχμαλώτων ὁ Φάβιος ἐξηλιθυθότα ἐκ τῆς χώρας τῶν Αἰκανῶν τὴν χρατίστην δύναμιν, ἐν τῇ παρεμβολῇ καταλιπὼν τοὺς ἀρεσβυτέρους, αὐτὸς ἐξῆλθεν νύκτωρ ἱππέων ἐπαγόμενος καὶ τῶν πεζῶν τὸ ἀκμαιότατον. οἱ μὲν δὴ Αἰκανοὶ, διηρπακότες τὰ χρήματα οἷς ἐνέβαλον, ἀπῆσαν, ἐπαγόμενοι πολλὰς ὠφελείας. ὁ δὲ Φάβιος ἐγγὺς προελθὼν αὐτοῖς ὑπεφάνη, καὶ τὴν τε λείαν ἀφῃρεῖτο, καὶ μάχῃ τοὺς ὑπομείναντας νικᾷ γενομένους ἀνδρας ἀγαθούς. οἱ δὲ λοιποὶ σποράδες ἐμπεσόντες ὁδοῖς λαθούσαις τοὺς διώκοντας, κατέφυγον εἰς τὴν χάρακα. ἐπεὶ δὲ ταύτῃ ἀνεκρούσθησαν οἱ Αἰκανοὶ τῇ συμφορᾷ τῶν δόξαν σφίσι γενομένην, λύσαντες τὴν παρεμβολὴν ὑπὸ νύκτα ᾤχοντο, καὶ ὑκέτι τὸ λοιπὸν ἐξῆσαν ἐκ τῆς πόλεως· ἀλλ' ἡσύχασαν, σῖτον, ὃς τότε ἦν, συλλεγόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ ἀγέλας βοσκημάτων ἀπελαυνομένας ὁρῶντες, χρήματά τε διαρπαζόμενα, καὶ αὐλὰς πυρὶ διδομένας, καὶ αἰχμαλώτων πολλῶν ἀγομένων. τοῦτο διαταραξάμενος ὁ Φάβιος, ἐπειδὴ ἐκλελύπηκε τὰς ἀρχὰς ἑτέροις ἔδει, τὴν δύναμιν ἀναζήσας ἀπῆγε· ὃ δὲ αὐτὸ καὶ Κοΐντιος ἐποίει.

Ἀφικόμενοι

a Hic quoque in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] recte Κοΐντιος. sed perperam mox [in *Cod. Vat.* Κοΐντιος &] apud utrumque in Fabii cognomine Ιυλανὸς pro Οὐϊβουλανός: eodem prope modo quo in superioribus libris aliquoties scriptum Ιει & Ιεπιανοὶ pro Οὐϊεὶ & Οὐϊεντανοὶ: librariorum magis quam auctoris culpa. veræ scripturæ evidentius vestigium est apud *Diodorum*, p. 280. Οὐϊβουλανὸς, omisso tantum ι. *Sylb.* b Non agnoscit *Vat.* c Καὶ hoc loco redundare existimat *Sylb.* d Ἀπὸ τῶν Αἰκανῶν *Vat.* e Λαθοῦσά τι τῆς σὺν τῷ Κοΐντῳ *Vat.* f Deest *Vat.* * Sc. instantibus comitiis.

a Πεσίμους

Ἀφικόμενοι δὲ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπήγγειλαν ὑπατεύοντες Ἄλβιον [a] Ποστόμιον [b] Ἄλβον καὶ Σερούιον [c] Φούριον. οἱ μὲν δὴ πατρίκιοι παρειλήφεσαν τὴν ἀρχήν· ἐπὶ δὲ τοῦ συμμάχων Λατίνων ἄγγελοι Ῥωμαίους καὶ αὐτοὶ διαπεμφθέντες [d] ἦκον ὅτι, ἡ γοῦπις ὑπὸ τὴν βουλὴν, διεσάφουν Ἀντιάτας τὰ πράγματα ἐς βέβαια τείνειν, κρύφα τε διαπρεσβευομένων πρὸς αὐτοὺς Αἰκανῶν, καὶ ἀναφανδὸν εἰσιόντων εἰς τὴν πόλιν ἀλλοεθνῶν πρόφασιν πολλῶν Οὐολούσκων, ὃς ἐπήλυτοι οἰκήτορες ἀλλιπόλεις τὴν πόλιν Ἀντιατῶν, [e] ὅτι ἀλλιφυὴς εἴη, διὰ πενίαν, καὶ τοὺς Αἰκανοὺς αὐτομολήσαντας, ὥσπερ ἔφη. [f] συνδιεφθάρθαι δὲ τοῖς ἐπιχωρίοις ἅμα ἄγγελλον καὶ τὴν ἐποίκων συχνὸν καὶ εἰ μὴ προκαλαληφθείη φυλακῇ [g] ἀξιόχρεῳ, [h] ἀναστήσεσθαι κἀκεῖθεν ἀπροσδόκητον Ῥωμαίοις πόλεμον. τούτων δὲ πολλῷ ὕστεροι ἕτεροι πεμφθέντες ὑπὸ Ἑρνίκων ἄγγελλον ἐξελιλυθέναι μεγάλην δύναμιν Αἰκανῶν, καὶ ἐκδεχόμενοι ἐν τῇ ἀφετέρᾳ γῇ, φέρειν τι πάλαι καὶ ἄγειν, [i] τραλεύειν τε ἅμα τοῖς Αἰκανοῖς καὶ Οὐολούσκους τὸ πλέον τῆς στρατιᾶς μοῖραν παρεχομένους. τοιαῦτα ἐφράσαντο ἡ βουλὴ τοῖς μὲν Αἰμαστῆσι τὰ σφέτερα πρόσωπα ἦκον δὲ ἀπολοιπόμενοί τινες ἐξ αὐτῶν, καὶ κλαφανεῖς ἐγένοντο ὑπ' ἐνίων φρουρῆσαι φυλακὴν ἑτέραν πέμψαι, ἢ ἔμελλε δι' ἀσφαλείας ἔξειν τὴν πόλιν· ὅτι δὲ Αἰκανοὺς ἄγοι τὰ στρατόπεδα ἕτερον τῶν ὑπάτων Σερούιον Φούριον. καὶ ἐγένετο ταχεῖα ἀμφοῖν ἡ ἔξοδος. οἱ δὲ Αἰκανοὶ, μαθόντες ἐξεληλυθέναι τὰ Ῥωμαίων στρατόπεδα, ἀναζεύξαντες [k] ἐπὶ τὴν Ἑρνίκων, ἐχώρουν αὐτοῖς ὁμόσε. ἐπεὶ δὲ εἶδον ἀλλήλους, ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ὑπολυθέντες κατεστρατοπέδευσαν· τῇ δὲ ἐξῆς ὅτι τὰ χάρακα τῶν Ῥωμαίων οἱ πολέμιοι ἦκον, διάπειραν αὐτοῦ τῆς γνώμης λησόμενοι. ὡς δὲ οὐκ ἐξήεσαν εἰς μάχην, ἀκροβολισμοῖς χρησάμενοι, καὶ οὐδὲν ἀξιόλογον δράσαντες, σὺν μεγάλῳ αὐχήματι ἀπῆλθον. ὁ μὲν τῶν Ῥωμαίων ὕπατος ἀλλιπὼν τὸν χάρακα τῇ ὑστεραίᾳ· ὁ γὰρ χωρίον ὑπολαβὼν ἀσφαλὲς ἦν μετεστρατοπεδεύσατο· ἐς ἐπιτηδειότερον, ἔνθα τάφρον τε ὠρύξατο βαθυτέραν, καὶ χάρακα ἐβάλετο ὑψηλότερον. τοῖς δὲ πολεμίοις ταῦτα ὁρῶσι πολὺ θράσος προσεγένετο· καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἐπειδὴ σύμμαχος αὐτοῖς ἀφίκετο στρατιὰ παρὰ τῶν Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν ἔθνους, ὑπὲρ ἓν καὶ εἴκοσι διαμιλλήσασθαι, ἐπῆλθον τῷ Ῥωμαίων χάρακι.

Ὁ δὲ ὕπατος, αἰσθόμενος ὅτι οὐκ ἀξιόμαχος ἔσοιτο ἡ σὺν αὐτῷ δύναμις ἀγωνιζομένη πρὸς ἀμφοτέρα τὰ ἔθνη, πέμπει πρὸς τὸν ἱππέων στράτηγον εἰς τὴν Ῥώμην κομίζοντας, δι' ὧν ἐξὸν ταχεῖαν αὐτοῖς ἐλθεῖν βοήθειαν, ἐς κινδυνεύουσιν ὅλης ἀμφοτέρωθεν τῆς [l] ὑπ' αὐτῷ στρατιᾶς. [m] ταῦτα δεξάμενος ὁ συνύπατος αὐτῷ Ποστόμιος· ἦσαν γὰρ μέσαι νύκτες μάλιστα ὅτε οἱ ἱππεῖς ἀφίκοντο· διὰ κηρύκων πολλῶν τοὺς βουλευτὰς ἐκ τῶν οἰκιῶν συνεκάλει· καὶ γίνεται δόγμα βουλῆς πρὶν ἡμέραν λαμπρὰν γενέσθαι, Τίτον μὲν

Romam autem reversi designarunt consules A. Postumium Album & Sp. Furium. Illi quidem consulatum inierunt: à sociis autem Latini nominis nuncii propere missi venerunt. Hi in curiam introducti indicarunt Antiates dubia esse fide, & ad defectionem spectare, occulte per legatos Æquis eos solicitantibus, & multis Volscis per speciem mercatus in urbem euntibus, quos adducebant ii qui Antium ante deserverant, quando ejus ager ob paupertatem divisus est, & qui ad Æquos (ut dixi) transfugerant. Nec solos indigenas corruptos esse nunciabant, sed etiam magnam advenarum partem: & nisi valido præsidio præventi fuissent, inde quoque inopinatum bellum Romanis illatum iri. Et paullo post alii ab Hernicis missi nunciarunt, magnum Æquorum exercitum, è finibus suis egressum, in agro suo stativa habere, eumque populari: & Volscos se ad illam Æquorum militiam socios addidisse, majoremque exercitus partem præbuisse. Propterea senatus ad eos qui res Antiatum turbabant (quidam enim ex illis venerant ut se purgarent, sed satis constabat eos nihil sani cogitare) aliud præsidium, quod civitatem tueretur & in officio contineret, mittere decrevit, & contra Æquos Sp. Furium exercitum ducere jussit. Et ambo celeriter copias eduxerunt. At Æqui, ubi cognoverunt Rom. exercitum egressum, castris ex Hernicorum agro motis, obviam ipsis iverunt. Quum autem in mutuum conspectum venissent, castra non longe semota à se invicem eo die posuerunt: postridie vero hostes ad vallum Rom. accesserunt, ut eorum animos explorarent. Quibus ad prælium non prodeuntibus, velitationibus factis, nulloque memorabili facinore parato, cum magna jactatione abierunt. Postridie consul Rom. relicto vallo (locus enim non valde tutus erat) castra in opportuniore loco posuit, ubi & profundiore fossa & altiore vallo ea muniit. Quo viso hostibus audacia crevit; & multo magis postquam ipsis novarum copiarum auxilium à Volscorum & Æquorum gente missum venit: ita ut nihil amplius cunctati, copias ad vallum Romanorum adducerent.

LXII.

Per. Jul. 4251. *Ante Chr.* 462. *Olymp.* 79 2/3. *V. C.* 290. *Var.* 292. *A. Postumio & Sp. Furio coss. bellum cum Æquis & Volscis.*

¶ At consul, animadvertens suum exercitum non fore satis firmum ad resistendum ambabus gentibus, quosdam equites cum literis Romam misit, per quas auxilium sibi celeriter mitti postulabat, quod totus suus exercitus in summo salutis discrimine versaretur. Postumius ejus collega, hic acceptis, (nam ferme media nox erat quum equites eo venerunt) patres per multos præcones ex ædibus excitos in curiam convocavit: factumque est ante claram lucem S C. ut T. Quintius,

LXIII.

a Ποσθύμιον *Vat.* b Ἄλβον agnoscit etiam *Fragmentum Capitolinum*, in quo (teste *Sigonio*) legitur, *Spurius Postumius Albus Regillensis*. Supra *Spurius Postumius* cognominatur *Albinus*, p. 588. v. 38. Mox pro Σερούιον rectius Σπόριον legi tradit idem *Sigonius*, & confirmat *Diodorus*, p. 282. (sed erratum ibi in cognomentis consulum; & pro *Regulus* ac *Mediolanus* scribendum *Regillanus* & *Medullinus*) prænomen tamen & *Servii* etiam huic ipsi *Furio* tribuitur v. 23. *Sylb.* c Φούριον ubique in *Cod. Vat.* d Vel legendum ἦκον ἡ ἔτυ φάσκοντες: vel potius, ἦκον, ἅτυ προπεμφθέντες ὑπὸ τῶν βουλῶν. *Port.* Posteriorem conjecturam firmat *Cod. Vat.* qui habet ἦκον ἅτυ προπεμφθέντες ὑπὸ. e Ὅτ' ἀλληρχίη λέγ ποιεῦ ἐοδὲ Αἰκ. *Vat.* f Συνδιαφθείρεσθαι τε τοὺς *Vat.* g In *Ed. Sylb.* ἀξιοχρέω. Ego Atticum accentum malui. *Sylb.* h Ἀναστήσεσθαί τινα λύγην κἀκεῖθεν *Vat.* quo modo legisse visus est *Lapus*, dum vertit, *exsurrecturum illinc dicebant inexspectatum* &c. i Στρατεύειν δὲ ἄμφω *Vat.* k Et *Lapus* & *Gelenius* legunt ἐπὶ τὴν Ἑρίκων, ut infra pag. 626. [juxta *Ed. Sylb.*] & consentanea est hæc lectio tum præcedentibus tum sequentibus. In *Cod. Rom.* [& *Vat.*] ἐς τὴν Ἐρίκων, *traductis in Hernicum agrum copiis. Sylb.* l Τῆς σὺν αὐτῷ στρατιᾶς *Vat.* m Ταῦτα ἐπιλεξάμενος [leg. ἐπιδεξάμενος] ὁ συνύπατος αὐτῷ Ποστόμιος· ἦσαν δὲ μέσαι *Vat.*

a Ποστόμιον

Per. Jul. 4252. Ante Chr. 462. Olymp. 79 3. V. C. Cat. 290. Var. 292.

Quintius, qui ter conſul fuerat, cum lectiſſima peditum equitumque juventute, proconſulari imperio ornatus, in hoſtes confeſtim it; & Ap. Poſtumius alter conſul, reliquis copiis caſtris, ad quas cogendas longiore mora ei opus erat, quanta maxima celeritate poſſet, ſuis opem ferret. Prima luce Quintius contraxit voluntariorum ferme quinque millia, nec longa mora interjecta ex urbe eas copias eduxit. * Æqui hoc ſuſpicati ſunt, atque hoc ipſum exſpectantes, antequam ſubſidium Romanis veniret, caſtra eorum oppugnare in animo habentes, ut vi & multitudine ea expugnaturi, exercitu ſuo bifariam diviſo, omnes ex caſtris egreſſi ſunt pugnatumque acriter per totum diem, quod illi munitiones variis ex partibus audacter aſcenderent, nec jaculorum, nec ſagittarum arcu, nec lapidum funda emiſſorum continuo jactu ſubmoveri poſſent. Tunc conſul & legatus, cohortati ſe invicem, ſubito apertis portis eodem tempore, una cum validiſſimis quibuſque irruptionem in hoſtes fecerunt; & ab utraque caſtrorum parte, qua oppugnabantur, facta in eos impreſſione, illos qui vallum aſcendebant repulerunt. Hoſtibus autem in fugam verſis, conſul, non longe perſequutus eos qui ſibi oppoſiti erant, reverſus eſt. Sed frater ejus, & legatus P. Furius, animi magnitudine & ardore evectus, uſque ad hoſtium caſtra, tergo hærendo, & cædendo, eos eſt inſequutus: † habuit autem ſecum duas cohortes non plus quam mille hominum complectentes. Hoc animadverſo, hoſtes circiter quinquies mille ex caſtris progreſſi eum adorti ſunt: atque hi quidem à fronte eos aggreſſi ſunt, equites vero, per mediam ſuorum aciem circumvecti, terga Romanorum invaſerunt. Hoc igitur modo ab illis circumventi qui cum Publio erant, & à ſuis deſtituti, quum poſſent ſalutem præditis armis redimere, (ad hoc enim hoſtes eos invitabant, & magni faciebant mille Rom. viros fortiſſimos in ſuam poteſtatem redigere, quia ſperabant ſe horum opera pacem honeſtam impetraturos) contemptis illis, & ſe invicem cohortati ne quid indignum patria admitterent, pugnantes, multiſque hoſtium cæſis, omnes ad unum ceciderunt.

LXIV. ¶ His cæſis, Æqui ſecundo ſucceſſu elati ad Romanorum caſtra venerunt, Publii aliorumque nobilium virorum capita haſtis præfixa oſtentantes; ſperantes ſe hoc modo terrorem incuſſuros illis qui erant in caſtris, & ſe ad deditionem eos compulſuros. At illos ob cæſorum cladem miſeratio ſubiit, eorum-

Κοίντιον τ' ὑπατεύσαντα ὃ τρίτον, ἔχοντα τὴν ἀκμὴν ἡλίκων τ' ἄνδρα καὶ τῷ ἱππεῖ, ἀρχῇ πομπεύσαντα ἀνδρικῇ, χωρεῖ εὐθὺ τῶν πολεμίων ἐξ ὁρμῆς· λύκοι δὲ Ποστούμιος ὁ ἕτερος ὑπατος, τὰς λοιπὰς δυνάμεις συναγαγόμενος, ὡς οὐδὲν χρονιώτερον ἀπορ' αὐτὸν ἔσεσθαι, ὡς τάχους γένοιτο, ἐπεύγετο. ἡμέρᾳ δὲ πρώτῃ διαπρασσούσῃ, ὁ μὲν Κοίντιος συνήγαγε τοὺς ἐθέλοντας ἐπιτιμήτους μάλιστα εἴκοσι καὶ πεντακισχιλίους· ἐξῆλθον δὲ τῶν πόλεων. τοῦτο ὑπονοήσαντες ἄρτι οἱ Αἰκανοὶ ἐληλυθέναι τοὺς Ῥωμαίους, προσκαλεῖν τῷ χάρακι αὐτῶν διανοηθέντες, ὡς βίᾳ καὶ πλήθει ἁλωσόμενοι, ἐξῆλθον ἀθρόοι, μάχην νεμεντες αὐτοῖς. γίνεταί τε μάχη διὰ ὅλης τῆς ἡμέρας, ἰσταμένων αὐτῶν ὑπερβαίνοντα τοῖς προτειχίσμασι καὶ πολλὰ μέρη, καὶ ὅτε παλτῶν, ὅτε (βολῶν ἀπὸ) τοξευμάτων, ὅτε χερμάδων ἀπὸ σφενδόνης ἀφειμένων ἀδιαλείπτοις βολαῖς ἀνειργομένων. ἔνθα δὴ προκελευσάμενοι ἀλλήλους ὅ, τε ὕπατος καὶ ὁ πρεσβευτὴς ὑφ' ἓν χωρίον ἀναπετάσαντες τὰς πύλας, ἅμα τοῖς ἀκμαιοτάτοις ἐπεξέχυσιν ὅπῃ τοὺς πολεμίους, καθ' ἅμφω τε τὰ μέρη τῆς προσβολῆς συῤῥάξαντες αὐτοῖς, ἐπιτρέπουσι τοὺς ὑπερβαίνοντας τῷ χάρακι. τροπὴ δὲ γενομένη, ὁ μὲν ὕπατος διώξας ἐπ' ὀλίγον τοὺς καθ' ἑαυτὸν τεταγμένους, ἀπέστρεφεν· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῷ ὁ πρεσβευτὴς Πόπλιος Φούριος, ὑπὸ λήματός τε ἀνδρικοῦ καὶ προθυμίας φερόμενος, ἄχρι τῆς παρεμβολῆς τῶν πολεμίων ἤλασεν, διώκων τε καὶ κτείνων. ἦσαν δὲ δύο σπεῖραι περὶ αὐτόν, οὐ πλείους ἀνδρῶν ἔχουσαι χιλίων. τοῦτο μαθόντες οἱ πολέμιοι, περὶ πεντακισχιλίους μάλιστα γενόμενοι, χωροῦσιν ἐπ' αὐτὸν ἐκ τοῦ χάρακος· καὶ ὅτοι μὲν ἐξ ὀπισθίας προσῆσαν, ἱππεῖς δὲ αὐτῶν κύκλῳ καὶ μέσον περιελάσαντες, καὶ νότῳ τοῖς Ῥωμαίοις ἐφίσαν). τότῳ δὴ τῷ τρόπῳ κυκλωθέντες ὑπ' αὐτῶν οἱ σὺν τῷ Ποπλίῳ, καὶ δίχα τῶν σφετέρων ἀπολαμφθέντες, ἐξῆν αὐτοῖς σώζεσθαι παραδόντι τὰ ὅπλα· προὐκαλοῦντο γὰρ αὐτοὺς εἰς τοῦτο οἱ πολέμιοι, καὶ περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο χιλίους Ῥωμαίων τοὺς ἀρίστους αἰχμαλώτους λαβεῖν, ὡς διὰ τούτων διαλύσεις εὐπρόσωπον καλοῖς τοῖς πολέμοις καταφορήσαντες αὐτῶν, καὶ προκελευσάμενοι ἀλλήλοις μηδεμιᾷ ἀνάξιον τοῦ ἔξαι τῆς πόλεως, μαχόμενοι καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες τῶν πολεμίων, πάντες ἀπεθνήσκουσι.

Διαφθαρέντων δὲ τούτων, ἐπαρθέντες οἱ Αἰκανοὶ τῷ προτερήματι, παρῆσαν ἐπὶ τὸ χάρακα τῶν Ῥωμαίων, τήν τε τοῦ Ποπλίου κεφαλὴν ἐπὶ δορατίου πεπηγυῖαν ἀνατείναντες, καὶ τὰς ἄλλων ἀνδρῶν τῶν ἐπιφανῶν· οἷς [m]διὰ τούτων καταπλήξεσθαι τοὺς ἔνδον, καὶ ἀναχάσσοντας ὀπίσω ποιήσεσθαι σφίσι τὰ ὅπλα. τοῖς δὲ ἄρα πρὸς μὲ τὸ συμφορᾶι τῶν ἀπολωλότων ἔλεός τις παρέσχε,

a Περίμων passim Vat. b Rectius, ut arbitror, in Cod. Vat. ὡς ἤδη χρονιώτερον στασιάζων, ὡς ἂν αὐτοῖς τάχιστα ἐγγένηται βοηθῶν. c Ut hîc ἡμέρᾳ διαπρασσούσῃ, ſic apud Lucam Evang. c. 23. ὄρθρου βαθέως ἐπιφωσκούσης: & Matth. 28. τῇ ἐπιφωσκούσῃ. Sylb. d Ἐθελοντὰς, voluntarios, malit Sylb. e In Cod. Vat. ἡμῶν & Αἰκανοὶ & mox v. 11. ἀλωσόμενοι. Lapi verſio non agnoſcit ἡμῶν. & mox pro ἀλωσόμενοι legit ἁλωσόμενοι vel ἁλωσάμενοι: hoc autem ſuſpicantes Æqui, ac, priuſquam Romanis advenires auxilium, caſtra eorum aggredi cogitarent, tanquam vi & multitudine capienda, exiverc. non male, inquit Sylb. neque enim vel ἁλωσόμενοι activa ſignificatione uſurpari ſolet, vel ἡμῶν apte in ἡμῶν mutari poteſt. f Incluſa, quæ deſunt in Ed. Steph. [& Cod. Vat.] è Cod. Rom. addidit Sylb. Βελῶν δὲ πάντων legiſſe viſus eſt Lapus, dum vertit, neque ſagittas per arcus &c. atque hoc ipſum Sylburgio placuiſſe video. g Ὁ μὲν ὕπατος ὀλίγον διέβαινε τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἀνατρέψων Vat. h Poſt λήματος non additur τε in Cod. Vat. i Nulla diſtinctio poſt κύκλῳ in Ed. Steph. Mox ὁ πλείους ἀνδρῶν ἔχουσι χιλίων malit Portus, vel ὁ πλείους, ἀνδρῶν ἐχουσῶν χιλίων, vel ὁ πλείους, ἀνδρῶν ἐούσῃ χιλίων, vel denique ὁ πλείων, ἀνδρῶν ἐχουσῶν χιλίων. k Illa τῷ μέσον nec agnoſcit Cod. Vat. nec Lapi verſio. l Ἀπολαμφθέντες, incluſi, intercepti, [ut in Cod. Vat.] non ἀπολωλεκότες, ut in Ed. Steph. legendum eſſe arguit etiam Lapi verſio, à ſuis ſegregati. Sylb. Hîc lectionem Stephanam ſequutus eſt Portus. m In Ed. Steph. διὰ τούτων, ſed διὰ legendum eſſe, ut paulo ante v. 35. declarat etiam Lapi verſio, tamquam per hoc. Sylb. Forſan διὰ τούτου, Port. Ὡς διὰ τούτου Vat. * Ego interpretationem paullo liberiorem ſequutus ſum. Verba autem ſic: Æqui hoc ſuſpicati exſpectabant. i. e. hoc ſuſpicati ſunt & eventurum putabant. Port. † Habens ſecum non plus quam duas cohortes quingenarias. Gelen.

a Θρέμων

Per. Jul. 4252. Ante Chr. 462. Olymp. 79. 3. V. C. Ca. 290. Var. 291.

παρέχη, ἐ ἀνειλαίοντο αὐτῶν ἡ τύχαι· ἐρὸς δὲ τὸν ἀγῶνα [a] ἰσχυρὸς διπλάσιον εἴκαι, καὶ τῷ πεφὶ, ἢ τὸν αὐτὸν ἐκείνοις τρόπον, ἀποβαίνειν, περὶ εἰς πολεμίων χεῖρας ἐλθεῖν, κρεῖττον ἦεν. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν νύκτα παρεσκευάσαντο τὸ χάρακι τῷ πολεμίων, ἄγρυπνοί τε [b] Ῥωμαῖοι, καὶ ὀλισθαίνοντες τὰ ἀντιπρόσωπα τῷ χάρακι διετέλεσαν, τά τε ἄλλα οἷς ἀπείργειν ἔμελλον [c] τοὺς πολεμίους, εἰ πειρασθεῖεν πάλιν τειχομαχεῖν, πολλὰ καὶ παντοῖα εὐτρεπιζόμενοι. τῇ δὲ ἐξῆς αὖ τε προσβολαὶ πάλιν ἐγίνοντο, καὶ ὁ χάραξ διεσπᾶτο κατὰ πολλὰ μέρη· ἐ πολλάκις μὲν ὑπὸ τῶν ἐξιόντων καὶ συστροφὰς ἐκ τοῦ χάρακος ἐκπιπτόντων οἱ Αἰκανοὶ, πολλάκις δὲ ἀνεκόπησαν ὑπ' ἐκείνων οἱ θρασύτεροι [d] διεξιόντες. ἐ τοῦτο δ' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐγένετο· ἔνθα ὅ, τε ὕπατος ὁ τῶν Ῥωμαίων, [f] σαυνίῳ διὰ τοῦ θυρεοῦ διαπερονηθεὶς, πεπάσκεται τὸν μηρὸν, καὶ ἄλλοι συχνοὶ τῶν ἐπιφανῶν ὅσοι περὶ αὐτὸν ἐμάχοντο. ἤδη δὲ τοῖς Ῥωμαίοις ἀπειρηκόσιν ἀπροσδοκήτως ἐπιφαίνεται περὶ δείλην ὀψίαν πρεσβεῖα Κοίντιος, [g] ἄγων ἐθελοντήριον ἐπικουρίαν τῶν ἀκμαζοτάτων· ὃς ἰδόντες οἱ πολέμιοι πρεσβείας, ἀνέπαυσαν ἀφέντες τὴν πολιορκίαν ἀτελῆ· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεξελθόντες αὐτοῖς ἀπᾶσι, τοὺς ὑστερίζοντας ἐφόνευον. ἐ μέντοι [h] ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐδίωξαν, ἀσθενεῖς ὄντες ὑπὸ τραυμάτων οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ διὰ τάχους ἀνέστρεψαν. ἐ μὴ ταῦτα διὰ φυλακῆς εἶχον ἑκάτεροι σφᾶς αὐτοὺς [i] μένοντας ἐν ταῖς παρεμβολαῖς ἀχρι πολλοῦ.

Ἐπειτα Αἰκανῶν τε ἐ Οὐολούσκων ἑτέρα δύναμις, καλὸν ὑπολαμβάνουσα καιρὸν ἔχειν πορθεῖσθαι τὴν Ῥωμαίων γῆν, ἐξεστρατευμένης αὐτῆς τῆς κρατίστης δυνάμεως, ἐξῆλθε νυκτός· καὶ ἐμβαλοῦσα εἰς τὸ πορρωτάτω χώρου, ἔνθα τοῖς γεωργοῖς δέος ἥκιστ' εἶναι ἐδόκει, πολλῶν γίνονται σωμάτων ἐ χρημάτων ἐκπρατεῖς. ἐ μὴν καλάς γε οὐδὲ εὐτυχεῖς τὰς [k] ἐφόδους ἔσχον, ἐκεῖθεν ἀπαλλαγέντες. ὁ γὰρ ἕτερος τῆς ὑπάτου [l] Ποστόμιος, ἄγων τὸν συναχθεῖσαν θρασείαν [m] τῆς ἐν τῷ χάρακι πολεμοφθόνων, ὡς ἔμαθε τὰ γιγόμενα ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐπιφαίνεται αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἀνελπίστου. οἱ δὲ ὅτε καλεπλάγησαν, ὅτε ἔδεισαν αὐτοῦ τὸν ἔφοδον, ἀλλὰ ἀποθέμενοι ῥᾳδίᾳ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ λάφυρα εἰς ἓν χωρίον ἔχυσι, ἐ φυλακὴν ἔταξαν ὀπὶ τύτοις καταλιπόντες, οἱ λοιποὶ συντεταγμένοι χωροῦσι τοῖς Ῥωμαίοις ὁμόσε· καὶ συμπεσόντες ἄξια λόγου ἔργα ἀπεδείκνυντο, ὀλίγοι μὲν πρὸς πολλοὺς [n] ἀγωνιζόμενοι· συνέῤῥεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐπ' αὐτοὺς συχνοὶ [o] ἤδη διεσκεδασμένοι, ψιλῇ ὁπλίσει, πρὸς ἄνδρας ὅλα τὰ σώματα ἔχοντας ἐν φυλακῇ· ἐποίησάν [p] τε πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων νεκρούς, ἐ μικρῷ

que fortunam deflebant: ſed ad certamen audacia duplo major in eorum animis crevit, eoſq; præclarum deſiderium cepit, ut vel vincere, vel eodem quo illi modo occumbere mallent, quam in hoſtium manus devenire. Illam igitur noctem ab hoſtibus obſeſſi Romani tranſegerunt, vigilantes & farcientes valli partes laborantes, atque parantes multas alias caſque varias res, quæ erant neceſſariæ ad arcendos hoſtes, ſi iterum oppugnationem tentaſſent. Poſtridie vero hoſtes iterum caſtra oppugnare cœperunt, & vallum multis in locis convellebant; & ſæpe Æqui à vallo repulſi ſunt ab iis qui conglobati eruptionem faciebant, ſæpe etiam qui audacius progreſſi fuiſſent ab illis *in caſtra* ſunt compulſi. duravitque id certamen per totum diem: in quo & conſul Rom. tragula per ſcutum trajecta, in femore eſt vulneratus, & multi alii illuſtres viri qui circa eum pugnabant. Romanis autem jam defatigatione fractis, circa veſpertinum crepuſculum, inopinato Quintius, cum lectiſſimis voluntariorum auxiliis, adventans eſt conſpectus. quorum adventum hoſtes conſpicati, omiſſa oppugnatione, re infecta ſe in ſua caſtra receperunt: Romani vero, facta eruptione in eos abeuntes, extremum agmen cædebant. haud tamen diutius eos ſunt perſequuti, quod plerique vulneribus debilitati eſſent; ſed celeriter reverſi ſunt. Utrique poſtea, ſe in caſtris continentes, diu ſibi accurate caverunt.

LXV. ¶ Deinde Æquorum & Volſcorum aliæ copiæ, exiſtimantes ſe nactas præclaram occaſionem populandi agri Rom. dum Romanarum virium robur militia diſtineretur, noctu ex ſuis finibus ſunt egreſſæ; factaque irruptione in remotiſſimam agri partem, qua maxima erat agreſtium ſecuritas, multis captivis atque magna præda potitæ ſunt. Sed, quum inde diſceſſiſſent, tandem nec honeſtum nec felicem rerum exitum habuerunt. Nam alter conſul Poſtumius, qui copias ducebat, ut auxilium ferret iis qui in caſtris obſidebantur, poſtquam audivit quod ab hoſtibus fuerat factum, ex inſperato ipſis occurrit. Illi vero adventu ejus nec conſternati nec territi ſunt; ſed impedimentis prædaque per otium in loco munito depoſita, manuque ſatis firma ad horum præſidium relicta, reliqui acie inſtructa cum Romanis conflixerunt; & congreſſi facinora memoratu digna ediderunt, pauci cum multis dimicantes (jam enim in eos multi, qui ante erant diſperſi, ex agris concurrebant) & leviter armati cum hominibus qui totum corpus tectum ac munitum habebant: multoſque Romanos interfecerunt, & parum abfuit quin

622

a Θρασὺς *Vat.* *b* Οἱ Ῥωμαῖοι *Vat.* *c* Αὐτὸς pro τοὺς πολεμίους habet *Cod. Vat.* *d* Ἐπεξιόντες *Vat.* *e* Ἐξῆλθε *Vat.* *f* In *Cod. Vat.* σαυνίῳ διὰ τοῦ θυρεοῦ διαπερονηθέντος, *jaculo tranſeunte per clypeum*, ut vertit *Lapus.* *g* Ἄγων τὸν ἐθελοντήριον *Vat.* *h* Ἐπὶ πολὺν χρόνον *Vat.* *i* *Manerent* malit *Sylb.* quod licet (ut inquit *Port.*) melius videatur, vulgata tamen lectio retineri poteſt. *k* Vel τύχας, vel ſimile quidpiam deſiderari videtur. *Port.* *l* Ποστόμιος *Vat.* *m* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* τῶν ἐν τῷ χάρακι πολεμοφθόνων. *n* Sic diſtinguitur in *Ed. Steph.* ἀγωνιζόμενοι· συνέῤῥεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐπ' αὐτοὺς συχνοὶ ἤδη διεσκεδασμένοι, ψιλῇ ὁπλίσει, πρὸς ἄνδρας ὅλα τὰ σώματα ἔχοντας ἐν φυλακῇ, ἐποίησάν τε &c. atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *confluxerant enim ex agris in eos plures diſperſi levis armaturæ, adverſus viros habentes corpora tota contecta, multoſque reliquerant* &c. Verum *Sylburgius* mutata paullulum diſtinctione liberius vertit; *conſeriſque manibus memorabilia ediderunt facinora, nec numero pares nec armaturæ genere. nam plerique, qui per agros diſperſi fuerant, eo cum levi armatura conſluebant, & cum viris toto corpore armatis inibant prælium: in quo tantus Romanorum numerus cecidit, ut parum abfuerit quin* &c. Hoc modo legit & diſtinguit *Portus*: ἀγωνιζόμενοι· συνέῤῥεον γὰρ ἐκ τῶν ἀγρῶν συχνοὶ ἤδη διεσκεδασμένοι καὶ ψιλῇ ὁπλίσει &c. *o* Illa ἤδη διεσκεδασμένοι non agnoſcit *Vat.* *p* Ad μὲν (præmiſſam v. 43.) melius quadrat δὲ quam τε: ut indicant etiam antitheta, ὀλίγοι & πολλούς. *Sylb.*

Rer. Jul. a. 1512. quin in agro Albano celebrandi exercent. Ann. Chr. 1512. tropaea de illis qui contra ipsos veterant. Olymp. 193. Sed constat ex Fastorum Romæ, quibus qui- V. C. Ca. 1992. cunque ea erant, equos immolare, pugnam ex- V. C. Vm. 1292. citare in honorem Martis, ut ipsi ferunt, in campo Martio, quod nunc Codetanum vocant, ad Milvium pontem, ubi Tiberis in duo brachia dividitur, quæ insulam efficiunt, quæ Sacra appellatur. Hæc autem ipsi quidem ita fabulantur, quod nimis puerile videtur esse, ut existimo, ad ea refellenda, quæ ab aliis de his dicuntur. Ego autem ea, quæ ad rem pertinent, breviter exponam.

LXVI. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Λεύκιος Ἀλβῖνος καὶ Πόπλιος Ῥαιδίκιος ὑπατεύουσι Ῥωμαίοις, ἐφ' οὗ τὸν πρεσβευτὴν Ἀθηναίων Ἀντίμαχον ἐν τῇ βουλῇ διαλεγόμενον ὑπὲρ τῶν ἐγκλημάτων, ἃ τοῖς Ἕλλησιν ἐπεκάλουν, ἐπὶ τῷ μὴ δοῦναι δίκην τοῖς ἀδικήσασιν, ἐπιτιμήσας ὁ δῆμος ἐζημίωσε τὴν πόλιν ἑκατὸν ταλάντοις. ἐπὶ τούτοις ἐπρεσβεύσαντο παρὰ Ῥωμαίους Ἀθηναῖοι δεόμενοι τὴν ἐπιτιμίαν ἀφεῖναι· καὶ ἀφῆκεν ὁ δῆμος τὸ ἀργύριον. ἐν δὲ τῇ πρεσβείᾳ ταύτῃ καὶ Ἀντίμαχος ἦν ὁ τὴν δίκην φεύγων. ἐν δὲ τῷ τῆς πρεσβείας καιρῷ καὶ Ἀθηναῖοι τὸν Ἀντίμαχον ἐτίμησαν ἀνδριάντος ἀξιώσαντες αὐτὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ στῆσαι· καὶ ἔστησεν ὁ δῆμος. ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἀνδριάντος ἐπιγέγραπται τὰ ἐγκλήματα, ἃ τοῖς Ἕλλησιν ἐπεκάλουν, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτοις ἐπρεσβεύσατο παρὰ Ῥωμαίους Ἀθηναῖοι, καὶ ὅτι ἀφῆκεν ὁ δῆμος τὸ ἀργύριον ὃ ἔδει τοὺς Ἀθηναίους τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀποδοῦναι. ἐν δὲ τῷ ὑπατεύειν τὸν Ἀντίμαχον ἐν Ῥώμῃ καὶ τὸν Ἀθηναίων δῆμον ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἦν ἀρχόντων. ἐν δὲ τῷ ὑπατεύειν Λεύκιον Ἀλβῖνον καὶ Πόπλιον Ῥαιδίκιον ἐν Ῥώμῃ καὶ Ἀθηναίων τὸν

Ann. Jul. 4253.
Ante Chr. 461.
Olymp. 79. 4.
V. C. 291.
Ant. Rom. 393.

lus. Coepit autem prima pestis circa Kal. Septembres, & duravit totum illum annum, adeo omnem famem & aegritudinem invadendi conciens. Ubi autem populi conjuverunt malum in quo populus Romanus versabatur, & alii alii praeclaram hinc obtulerunt occasionem exercendi ejus imperii, societatis foedus jurejurando interpositum fecerunt, paratiora rebus ad urbis obsidionem necessaria utrique quanta maxima celeritate potuerunt, colligere & suis finibus eduxerunt. Illi autem Romanus sociorum auxilia eripere, primum in Latinorum & Hernicorum agros irruptionem fecerunt. Quo autem die legato ab utraque gente, quae bello premebatur, ad senatum auxilii implorandi causa venerabundo die alter consulum Lucius Aebutius obierat: at P. Servilius quoti proximus, quippe qui adhuc spirabat, senatum convocavit. Horum autem plerique semimortui, lectis in curiam delati, responderunt legatis ad se missis, ut suis nunciarent, fore ut illis per eumque de sua virtute hostem arcerent, donec consul melius se haberet, unde exercitus ad auxilium ipsis ferendum congregaretur. Hoc responso à Romanis accepto, Latini, rebus quas quisque potuerunt ex agris in oppida comportatis, nicenia tumultuarii, ex tempore domum commeare sed Hernici, quippe non possent variationem, & discriptionem agrorum, variis armis ac mobilibus soli assueti sunt: praeloque aegre facto, multis suorum amissis, & bellum longo pluribus vetustis, coacti tandem aliquam inducias recipere, nec amplius hostilia tentarunt.

LXVIII. At Aequi & Volsci, eorum regio tempore populati, impetu in Tusculanum agrum proiecerunt. hos quoque direpta, omnino repugnante, in Sabinorum fines iverunt, &, per hunc quoque agrum impune non facientes, Romam petierunt: urbemque gravem quidem turbarunt, haud tamen ea potiri potuerunt: nam Romani, licet infirmi essent corporibus, atque utrumque consulem amisissent (nuper enim & Servilius vita excesserat) supra vires armati, muros urbis conscenderunt, cujus ambitus tunc temporis erat eadem magnitudine qua Atheniarum circuitus. erant autem *mari* partim in collibus siti, & saxis praeruptis ipsa loci natura muniti, & exiguo praelidio indigentes: partim Tiberi fluvio muniti, cujus latitudo est quatuor ferme jugerum, profunditas vero tanta, ut magnis navibus navigari possit; ejusque cursus est concitatus & valde vorticosus, si quis alius; nec pedibus, nisi per pontem, transiri potest: tunc autem unus erat publicius, qui belli tempore dissolvebatur. ea vero urbis pars quae facillime expugnari poterat, ab Esquilina porta usque ad Collinam, opere manu facto munita est. nam

a Αφίκοντο *Vat.* b In *Ed. Steph.* est ἐγὼ δὲ ἐς Λατῖνον, sed cum *Cod. Vat.* reposui, ut qui paullum adhuc spiravit. c Malis, non multum refragabor. *Sylb.* d Tusculanum barytonos supra quoque habuimus, itidemque Καπιτώλιον, atque etiam Ἕλληνα infra, quum analogia postulet Τουσκλανόν, ut non modo *Stephanus* habet, sed apud hunc ipsum ostendunt Αἰνεάν, Ἀντῖνον, & similia. attamen & antiqua hic accentus constanter retinetur aliquam multis in locis. *Sylb.* e Non agnoscit *Vat.* f Malim ἀφικνεῖτο. g Ἀρεῖς *Vat.* h Aedis fortasse Δ: ut ferantur non ad remotos, πόρρω sed ad propinquiores. ἐγγύς. quod innuit etiam Latinus Verlio. *Sylb.* i In *Cod. Vat.* ἡ δὲ οἰκ. k Ἐσκυλίνων *Vat.* l In *Ed. Steph.* unde Ἐσκυλέων vel Ἐσκυλέων legendum censet *Perizon.* Rectius in *Cod. Vat. Isaacius*, quo modo & supra apud *Dionysium* ipsum, p. 209. m Ἐσκυλίνην *Vat.* n Melius

Per. Jul. 4253. Ante Chr. 461. Olymp. 79 3/4. V. C. Cat. 291. Var. 293.

nam & fossa ante eam ducta est lata pedes centum & amplius, qua minimum est lata, alta triginta, muruſque fossæ immissi alco & lato aggere intrinsecus suffultus, ita ut nec arietibus quassari nec funditus actis cuniculis everti possit. hujus loci longitudo est ferme septem stadiorum, latitudo vero quinquaginta pedum; quo in loco tunc Romani conserta instructaque acie hostium impetum repulerunt, quod illius seculi homines imperiti essent parandarum testudinum, quæ terra aggesta fiebant, & aliarum machinarum, quæ * ἑλεπόλεις vocantur. Hostes igitur desperata urbis expugnatione, à muris recesserunt; totoque agro, per quem iter faciebant, vastato, copias domum reduxerunt.

LXIX. Per. Jul. 4254. Ante Chr. 460. Olymp. 79 4/4. V. C. Cat. 292. Var. 294.

¶ Romani vero, interregibus comitiorum caussa creatis (quod facere solent quoties nullus est in urbe magistratus) consules creantur, L. Lucretium & T. Veturium Geminum. His consulibus morbus est sedatus, & omnes actiones civiles, tam privatæ quam publicæ, in aliud tempus dilatæ fuerunt; † uno quidem tribunorum plebis Sexto Titio legis agrariæ iterum mentionem latamque tentante, plebe autem prohibente, atque res in opportuniora tempora rejiciente. omnesque accensi sunt ingenti desiderio ulciscendi eos qui pestis tempore bellum reip. intulerant: & confertim senatus consulto plebisque scito bellum est decretum, & copiæ conscribi cœptæ, nullis qui militari ætate essent, ne illis quidem qui per leges erant immunes, ad eam militiam proficisci recusantibus. Copiis autem trifariam divisis, pars una ad urbis præsidium est relicta, cui præerat L. Fabius, vir consularis: duæ reliquæ cum consulibus in Æquos & Volscos sunt profectæ. Idem autem jam & hostes fecerant. nam ut risque gentis firmissimum robur collectum in castris erat, sub duobus ducibus, & ab agro Hernico (in quo tunc erat) initio facto, agros omnium qui populi Rom. imperio parebant, invadere constituerat: reliquæ copiæ, ad externam militiam minus utiles, ad oppidorum præsidium relictæ sunt, ne qua vis repentina ipsis ab hostibus inferretur. Tunc Romanis consulibus consultantibus visum est optimum, eorum urbes adoriri, quod eo consilio fecerunt, quod communem eorum exercitum dissolutum iri certo sciebant, si singuli res suas in extremis periculis versari intellexissent, eosque longe satius esse ducturos suas servare, quam res hostium vastare. Lucretius igitur in Æquorum, Veturius in Volscorum agros irrupit. Æqui, agrorum damno ac vastatione contempta, urbem & munitiones tuebantur.

† uno quidem tribunorum plebis Sexto Titio legis agrariæ iterum mentionem latamque tentante, plebe autem prohibente, atque res in opportuniora tempora rejiciente. omnesque accensi sunt ingenti desiderio ulciscendi eos qui pestis tempore bellum reip. intulerant: & confertim senatus consulto plebisque scito bellum est decretum, & copiæ conscribi cœptæ, nullis qui militari ætate essent, ne illis quidem qui per leges erant immunes, ad eam militiam proficisci recusantibus. Copiis autem trifariam divisis, pars una ad urbis præsidium est relicta, cui præerat L. Fabius, vir consularis: duæ reliquæ cum consulibus in Æquos & Volscos sunt profectæ. Idem autem jam & hostes fecerant. nam ut risque gentis firmissimum robur collectum in castris erat, sub duobus ducibus, & ab agro Hernico (in quo tunc erat) initio facto, agros omnium qui populi Rom. imperio parebant, invadere constituerat: reliquæ copiæ, ad externam militiam minus utiles, ad oppidorum præsidium relictæ sunt, ne qua vis repentina ipsis ab hostibus inferretur. Tunc Romanis consulibus consultantibus visum est optimum, eorum urbes adoriri, quod eo consilio fecerunt, quod communem eorum exercitum dissolutum iri certo sciebant, si singuli res suas in extremis periculis versari intellexissent, eosque longe satius esse ducturos suas servare, quam res hostium vastare. Lucretius igitur in Æquorum, Veturius in Volscorum agros irrupit. Æqui, agrorum damno ac vastatione contempta, urbem & munitiones tuebantur.

---

a Melins [Ἀρχιμήλιος, ut *Lapus* quoque vertit, *Iara ubi minimum* &c. b Αὐτῆ *Vat.* c Χώμασι *Vat.* d Stipra *pervenisse* dicit multis in locis, quod *Lapus* quoque sequutus vertit, *interreges creatos* ἀνδιαρχίαν *Vat.* e Stἀρξάντων *præsidium, interregum, propinquorum Sylb.* f In *Cod. Vat.* ἀρχαιρεσίαν ἐπὶ τὰς ἐμπορίων causas, ut vertit *Lapus.* g In *Ed. Steph. Aemilius* hic & alibi semel etiam Ἀκίλιος. *Sylb.* h Ἐμιλίου unus recte in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* In Titio *Vat.* Mox *Titius* malunt *Gelenius.* Infra p. 600. v. 4. hoc factum tribuere videtur *C. Terentio*; nisi forte absentibus consulibus vertavit *L. Terentius*, quod ante illorum profectionem molitus erat *Sextus Titus. Sylb.* i Magis proprie *regarded. Sylb.* k Pro Φίδηνα [*Sc. Opiscum* ut in *Cod. Vat.*] interpretes rectius ex *Livio* legunt Φιδήνας. infra quoque *Fabius* cum tertia copiarum parte urbi præficitur in expeditione consulum, p. 648. juxta *Ed. Sylb.* l Ἐξιλθεῖν *Vat.* m Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐπιχειρῆσαι *Vat.* i. e. urbium expugnatores. n In loc. interpretatur *Gelen.* ac si πρὸς τὰς πόλεις posita esset post κρίνω v. 19. *Nam ejus imus e tribunorum collegio &c.* Atque in hoc quidem ei consentit *Lapus*: verum distinctionem solam commaticam agnovisse videtur post κωλύει v. 22. *Tentante ita multis tribunorum &c.* o *in opportuniora tempora rejicienta, multa incidit omnibus promptitudo &c.*

a Ὑπὸ τῶ

Ουολσκοι δὲ ὑπὸ θράσους καὶ αὐχαδείας τῶν χειρόνων, καὶ τὰ Ρωμαϊκὰ στρατεύματος, οὐκ ἀξιομαχοῦντος πρὸς ὅ ἑαυτῶν πλῆθος συμφερεσθαι, καὶ ἀφρονήσαντες, ἐκπλῆξαι ἀγωνισάμενοι περὶ τῆς γῆς, καὶ πλησίον ἤδη Οὐητυλίων κατεστρατοπεδευκότων. οἷα δὲ φιλεῖ παθεῖν ἐφεδρικὰ νεοσυλλέκτοις, ἐκ τε πολιτικῆς καὶ γεωργικῆς τῶν χειρόνων συνειλεγμένοις ὄχλῳ σὺν ἀταξίᾳ χρεῖσσα, καὶ ἡ πολυανθρωπία καὶ ἡ ἀνοπλία μᾶλλον ἢ καὶ ἀνδρῶν ἄπειροι, ὅτε εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τῶν πολεμίων ἐθάρρησαν· ἀλλ' ἅμα τῇ ῥοπῇ τῶν Ρωμαίων ἐφ' ὧν διατεταγμένοι οἱ πολλοὶ, καὶ ὅτε ἀλαλαγμῶν, ὅτε ὅπλων κτύπῳ ἀναρουμενοι, ἐφεστηκότα ἐφοβήθησαν εἰς τὰ τείχη· ὥστε πολλοὺς μὲν ἐν ταῖς στενοχωρίαις τῶν ὁδῶν καταπληγέντας ἀποθανεῖν, πολλῷ δὲ πλείους ἐπὶ ταῖς πύλαις ὠθισμῷ τῶν ἱππέων ὑπὸ σπουδῆς ἀπολωλέναι. Οὐολῦσκοι μὲν δὴ ἐν ταύτῃ χρησάμενοι τῇ συμφορᾷ, οἷας αὐτοὺς ἡτιῶντο τὰ ἀφρονήματα, καὶ οὐδὲν ἔτι τῷ ἔργῳ ἐνδεεῖν ἐπεφῄνατο, οἱ δὲ ταῖς ἐν ὑπαίθρῳ στρατιαῖς

626 Οὐολσκοί τε καὶ Αἰκανῶν ἔχοντες ἡγεμόνας, πυνθανόμενοι τὰ οἰκεῖα πολεμούμενα, γενόμενόν τι καὶ οὗτοι δρᾶν ἐβούλοντο, ἀναζεύξαντες ἐκ τῆς Ερνικῶν τε καὶ Λατίνων γῆς, ὅπῃ τῷ Ρωμύλῳ ἄγειν, ὡς εἶχον ὀργῆς τε καὶ τιμωρίας, ἐπὶ τοιάνδε τινὰ καὶ αὐτοὶ δόξαν, ὅτι ἐν δυοῖν ἔργοιν κλέος ἁπάντων αὐτοῖς κατορθωσαι ὑπάρξει, ἢ τῷ Ρωμύλῳ ἀφύλακτον οὖσαν ἑλεῖν, ἢ τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς ἑαυτῶν χώρας ἐκβαλεῖν, ὡς δὴ τῷ ὑπατεύοντι ἀναγκαιοτάτου ἐν τῷ παρεῖναι βοηθεῖν. Ταῦτα διανοηθέντες, ἦγον τὴν στρατιὰν ὀξυπορούντες, ἵν' ἐκ ἀπροσδοκήτου τῇ πόλει συμμίξαντες, εὐθὺς ἔργῳ ἔχοιντο.

Ἀφιππόμενοι δὲ μεσοῦντος ἤδη τοῦ ἡλίου τὴν πόλεως, μαθόντες τὸν μὲν ὕπαρχον τῆς Ρώμης ὅλον πλήθοντα ὁπλων καὶ τῶν ἐν τῷ πολεμῳ πεπαιδευμένων ἀκμαζόντων ἐξ, ἀνδρῶν ἑξακοσίων ἑκάστην, τὴν μὲν ὅπῃ τῷ Ρωμύλῳ ὁδὸς ἀπεῖργε μὴ ἐπιβοηθεῖν, τῷ δὲ ἐν τῇ πρώτῃ πόλει χωρεῖν, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ παρελπὸν εἰσβολῇ, ἐγκαθίζοντα ἐν ὅπλοις. ὑπεφαίνετο δὲ αὐτοῖς ἡγεμὼν τῶν ὑπάτων, Λεύκιος Λουκρήτιος, καὶ ἡμένα τῷ παρεμβολῇ οὐ πρόσω, καλὸν ὑπολαβόντες εἶναι κρῆναι, πρὶν ἐλθεῖν τὸν Λουκρήτιον τῷ ἑτέραι Ρωμαίων δυνάμει συμμαχοῦντα, Οὐητυλίων ἦγειτο, σπάσαι μάχην, δεῖσθαι τὰς ἀποσκευὰς ὅπῃ λόφος τίνος, καὶ δύο ἀπείρας ἐπ' αὐταῖς καταλιπόντες, οἱ λοιποὶ πρόσηλθον εἰς ὁ πεδίον καὶ συμβαλόντες τοῖς Ρωμαίοις, ἄνδρες ἀγαθοὶ καθ' τὸν ἀγῶνα ἐγίνοντο ἄχει πολλῷ. μαθόντες δὲ αὖθις κατὰ νώτου φρουρίου τινὸς καταβαίνοντας ὑπὲρ τῆς στρατιᾶς, ὑπελάβον ἥκειν τὸν ἕτερον τῶν ὑπατῶν ἀγοντα τὴν αὐτὸ δύναμιν. καὶ δείσαντες μὴ κυκλωθεῖεν ὑπ' ἀμφοῖν, ἤκειν διεμέλλησαν,

a Υπό τε θράσους Vat. b Optime in Cod. Vat. ἐδ' ἐς χεῖρας ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις ἐθάρρησαν, ἀτὰρ καὶ τῶν πολεμίων (ut alibi p. 579. v. 2.) Sylburgio placuisse video. c In Ed. Steph. [& Cod. Vat.] κτύπων, mihi κτύπῳ melius. hic tamen vitium est: & sic legisse videtur Dupar. Sylb. d Κατὰ νῶτα τῆς aut κατὰ νῶτον τῆς maluit Gelen, dum verteret, circumeuntes dumpraesidium hostium. Sylb. Κατὰ νῶτα τῆς legisse videtur Dupar, dum vertit, ita ut nulli in fauces virtus exitus relicti meminerint. e Equidem perperam in Ed. Steph. Ἐκείνων τε καὶ Αἰκανῶν Vat. atque ita in Lapi Cod. nam vertit, duces horum qui eorum exercitus tenuerunt & Æquorum habebant. f Δυοῖν ἔργοιν Vat. g In Ed. Steph. [& Cod. Vat.] pro ἀναγκαιοτάτου scriptum ἀναγκαιότατον, minus recte. Sylb. h Ita in Codd. Rom. & Vat. Ἤδη habet Ed. Steph. unde πάλαι legi posse existimarunt Sylb. & Port. ut significet eos nunc iterum Tusculum usque pervenisse: nam ante quoque in Tusculanum agrum excursiones ab eis factas supra narravit, p. 595. v. 20. i Vulgatam scripturam agnoscit etiam Lapi versio perplexa; nec Rom. codex quidquam discrepat, nisi quod pro ἐκ τῆς habet ἐπὶ τῆς. Mihi locus vitiosa repetitione corruptus videtur; ut vera lectio sit haec, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ πόλει χωρεῖν, ἐπὶ ἐν τῇ πρώτῃ παρελπὸν εἰσβολῇ, malit Portus. Verum paullo rectius in Cod. Vat. τῷ δὲ κατὰ τὴν πόλιν χωρεῖν, ἢν ἐν τῇ πρώτῃ &c. k Tres Vat.

¶ At Volsci audacia & arrogantia impulsi, contempto Romano exercitu, ut qui sufficiendæ ipsorum multitudini haud par futurus esset, prodierunt pro agro certaturi, & prope Veturium castra posuerunt. Sed ut accidere solet exercitui, qui constat ex cironibus, & oppidanorum & agrestium turba pro tempore simultuario delecta coacta, in qua magna pars est inermis & rei militaris imperita, cum hostibus ne manus quidem conserere sunt ausi; sed primo Romanorum impetu plerique turbati, quum nec clamores nec armorum strepitum ferre potuissent, fuga effusa urbem petierunt, ita ut multi in viarum angustiis deprehensi, & longe plures, dum se circa portas mutuo premunt, equitatu insequente caderentur. Volsci igitur, hac clade accepta, suam ipsorum dementiam accusabant, nec in posterum belli fortunam tentare sunt ausi. Duces vero Volscorum & Æquorum, qui castra sub dio habebant, quum audissent oppida sua bello premi, & ipsi generosum aliquod facinus edere statuerunt, castrisque motis ex Hernicorum & Latinorum agris, animi impetu & celeritate quanta maxima possent, ipsam Romam petere; isto consilio ipsi quoque ad id impulsi, fore *scilicet* ut è duobus præclaris facinoribus alterum sibi feliciter succederet, vel ut Romam incustoditam caperent, vel ut hostes ex agro suo expellerent, quia sciebant consules coactum in patriæ oppugnatæ opem ferre. Hoc igitur consilio inito, exercitum festinanter ducebant, ut ex improviso ad urbem accederent, & statim oppugnationem aggrederentur.

Per. Jul. 4254. Ante Chr. 460. Olymp. 79. 4. V. C. Cat. 292. Var. 294.

¶ Jamque Tusculum usque progressi, quum vidissent mœnia Romana armatis hominibus oppleta, & pro portis quatuor cohortes, quarum unaquæque ex sexcentis viris constabat, in statione esse, consilium petendæ Romæ deposuerunt, ac cum urbis agrum, quem superiore irruptione intactum reliquerant, ibi considentes vastabant. In quorum conspectum quum alter consul L. Lucretius ex improviso venisset, & castra non procul ab ipsis posuisset, illi præclaram occasionem sibi oblatam existimantes prælii committendi, antequam alter exercitus, cui præerat Veturius, Lucretio subsidium ferret, depositis impedimentis in quodam tumulo, & duabus cohortibus ad eorum præsidium relictis, reliqui in planiciem processerunt. & congressi cum Romanis rem diu fortiter gesserunt. Sed deinde quum vidissent ex quodam castello montano exercitum à tergo descendentem, existimarunt alterum consulem cum suis copiis advenire, & veriti ne ab utroque circumvenirentur, haud amplius in eodem

LXXI.

Per. Jul. 4254. Ante Chr. 460. Olymp. 79 4 / 83 1. V. C. Cat. 292. Vat. 294.

eodem loco conſtiterunt; ſed in fugam ſe dederunt. In hoc prælio uterque hoſtium dux poſt edita *multa* præclara facinora cecidit, & circa eos multi alii fortes viri pugnantes. qui vero ex pugna fugerunt, diſperſi in ſuam quique patriam ſe recepe-runt. Poſt hæc Lucretius, * nemine prohibente, Æquorum agrum impune vaſtavit, & Veturius Volſcorum, uſque ad comitiorum tempus. tunc demum motis caſtris copias domum reduxerunt. Et uterque ob partam victoriam triumphavit: Lucretius, quadrigis invectus; Veturius, urbem pedibus ingreſſus. Iſti enim duo triumphi (ut dixi) ducibus à ſenatu conceduntur; cætera quidem pompa pares: ſed hac tantum re differentes, quod in altero duces curru inveherentur, in altero pedibus urbem ingrederentur.

[992] ἀλλ' εἰς φυγὴν τρέπονται. οἱ τούτῳ τῷ ἀγῶνι οἵ τε ἡγεμόνες αὐτῶν ἀμφότεροι γενναίων ἀνδρῶν ἔργα [a]ἀποδειξάμενοι πίπτουσι, καὶ ἄλλοι πολλοὶ μαχόμενοι περὶ αὐτοὺς ἀγαθοί. [b]οἱ δὲ φυγόντες ἐκ τῆς μάχης, εἰς τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πατρίδας διεδιδράσκουσιν. ἐκ δὲ τούτου πολλὴν λαβὼν ἄδειαν ὁ Λοκρήτιος, ἔφθειρε τὴν Αἰκανῶν γῆν, ἡ Οὐετούριος τὴν Οὐολούσκων, ἕως ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐπέστη χρόνος. [c]τότε δὲ ἀναζήσαντες ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. καὶ κατήγαγον ἀμφότεροι τὸν ἐπινίκιον θρίαμβον. Λοκρήτιος μέν, ὅπου γε τεθρίππῳ παρεμβεβηκώς· Οὐετούριος δὲ, πεζὸς εἰσελαύνων. δύο γάρ ἐστοι θριάμβοι δίδονται τοῖς ἡγεμόσιν ἔκτοθεν τῆς βουλῆς, ὥσπερ ἔφην, τὰ μὲν ἄλλα [d]ταμεῖα ἔχοντες ἴσα, τῷ δὲ, τὸν μὲν ἐπ' ἵππων εἰς, τὸν δὲ πεζοῖ, διαφέροντες.

[a] Ἀποδειξάμενοι *Vat.* [b] Οἱ δὲ λοιποὶ φυγόντες legiſſe videntur *Lapus* & *Gelen.* [c] Τότε δ' ἀναζήσαντες τὰς δυνάμεις ἀπῆγον ἐπ' οἴκου *Vat.* [d] Pro ταμεῖα *Lapus* generalius poſuit *reb.* ego puto legendum eſſe πίμπλα. minus huc facit σημεῖα. *Sylb.* Si liceret paullo liberius hæc emendare, dicerem non inepte legi poſſe, τὰς μὲν ἄλλας πομπὰς ἴσχοντες ἴσας. Vide *Suidam* in v. πομπεῖα. *Port.* * Multa cum ſecuritate. *Lapus.* Sine ullius periculi metu. *Gelen.*

POST hos coſ. olympias xcix. Rom. 361. Ante Chr. 459. Olymp. 80 ¼. Cat. 293. Vat. 295. V. C. Per. Jul. 4254.

Romæ autem conſules creati ſunt P. Volumnius & Servius Sulpicius Camerinus. Hi nullas copias eduxerunt, neque ut hoſtes ulciſcerentur ob injurias ſibi factas illatas, neque ut ſua res præſidio eſſent: ſed, de induſtriis malis ſolicitis, provide cavebant ne quid mali plebs, conſpiratione contra ſenatum facta, pararet. Rurſus enim turbabatur à tribunis, qui docebant hominibus libertis eam eſſe optimam rei, formam, ubi dicendi libertas omnibus ex æquo eſſet: quapropter omnia, tum privata tum publica, ex legum præſcripto adminiſtrari volebant. Tunc enim nondum erat apud Romanos juris libertatique dicendi æquabilitas, neque dum omne jus ſcriptum exſtabat: ſed olim eorum reges jus petentibus dicebant, atque illos diuinebant; & quod ab illis fuiſſet judicatum, id vim legis habebat. Sed imperio à regibus ad annuum conſulum magiſtratum tranſlato, inter eæteras regias officia, jura quoque cognitio ad eos tranſlata eſt: atque illi lites inter litigatores, quæcunque de cauſis certas, jure decidebant. Hujus autem juris magna pars erat penes ſummos magiſtratus, quæ ex ordine optimatum creabantur, colque in ipſo magiſtratu ſedebant: minima vero pars ejus in ſortis ponificum libris erat ſcripta, quæ vim legis haberet, cujus ſolæ peritiæ cognitionem habebant, quod in ea verſarentur. reliquum vulgus negotiorum

P. Volumnius & Servius Sulpicius Camerinus. P. Volumnio & Ser. Sulpicio coſ. morbo domi, & prodigia curante.

ΔΙΟ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ANTIQUITATUM ROMANARUM LIBER DECIMUS.

627 a ΜΕΤΑ δὲ τύτυς ὀλυμπιὰς μὲν ἣν ὀγδοηκοστὴ, ἣν οἵηκα ςάδιον b Τορύμβας Θεσσαλὸς, ἄρχοντ@ Αθηνήησι Φρασικλέους· ὕπατοι δὲ ἀπεδείχθησαν οἱ Ρώμῃ Πόπλι@ Οὐολύμνι@ καὶ c Σερούι@ Σουλπίκι@ Καμαεῖν@. ὅτοι στρατιὰν μὲν ὐδεμίαν ἐξήγαγον, ὅτε ὅπῃ τιμωρίας ἀναπραξόμενοι τ ἀδικούντων σφᾶς τε αὐτὺς καὶ τὺς συμμάχυς, ὅτε ὡς διὰ φυλακῆς τὰ οἰκεῖα ἕξοντες· τ δὲ ἐντὸς τείχυς κακῶν πρόνοιαν ἐποιοῦντο, d μή τι κακὸν ὁ δῆμ@ ὅπῃ τῇ βυλῇ συρὰς ἐξεργάσηται. ἐτεκμήρετο γὰρ αὖθις ὑπὸ τῶν δημάρχων ἀναδιδασκόμεν@ ὅτι πολιτείων κρατίςη τοῖς ἐλευθέροις ἔςὶν ἰσονομία· καὶ κατὰ νόμυς ἠξίου διοικεῖσθαι τά τε ἰδιωτικὰ καὶ τὰ δημόσια. οὔπω γὰρ τότε ἦν ὅτε ἰσονομία πᾶσι Ρωμαίοις, ὅτε ἰσηγορία, ὅτ' ἐν γεγραφαῖς ἅπαντα τὰ δίκαια τεταγμένα· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀρχαῖον οἱ βασιλεῖς αὐτῶν e ἐκάτλοντο τοῖς δεομένοις τὰς δίκας, καὶ ὃ δικαιωθὲν ὑπ' ἐκείνων, τῦτο νόμος ἦν. ὡς δὲ ἐπαύσαντο μοναρχύμενοι, τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπαλεύσιν ἀνέκειτο τά τε ἄλλα τῶν βασιλέων ἔργα, f καὶ ἡ τῦ δικαίυ διάγνωσις, καὶ τοῖς ἀμφισβητῦσι πρὸς ἀλλήλυς ὑπὲρ ὁτυδήπν@, ἐκεῖνοι τὰ δίκαια οἱ διαιρῦντες ἦσαν. τύτων δὲ τὰ μὲν πολλὰ τοῖς ὑπατικόποις τῶν ἀρχόντων ἀεισίνδην g ὑποδεικνυμένων ἀκόλυθα ἦν ὑπὶ τὰς ἀρχάς· κομιδῇ δὲ ὀλίγα πνὰ ἐν ἱεραῖς ἦν βίβλοις ἀποκείμενα ἃ νόμων ἔχε δύναμιν, ὧν οἱ πατρίκιοι τῶν γνῶσιν εἶχον μόνοι, h διὰ τὰς ἐν αὐτῇ διατριβάς. οἱ δὲ πολλοὶ ἐμπορευόμενοί τε

POST hos coss. olympias acta LXXX. qua in stadio vicit Torymbas Thessalus, archonte Athenis Phrasicle: Romæ autem consules creati sunt P. Volumnius & Servius Sulpicius Camerinus. Hi nullas copias eduxerunt, neque ut hostes ulciscerentur ob injurias sibi sociisque illatas, neque ut suis rebus præsidio essent: sed, de intestinis malis soliciti, provide cavebant ne quid mali plebs, conspiratione contra senatum facta, patraret. Rursus enim turbabatur à tribunis, qui docebant hominibus liberis eam esse optimam reip. formam, ubi dicendi libertas omnibus ex æquo esset: quapropter omnia, tum privata tum publica, ex legum præscripto administrari volebant. Tunc enim nondum erat apud Romanos juris libertatisque dicendi æquabilitas, necdum omne jus scriptum exstabat: sed olim eorum reges jus petentibus dicebant, atque lites dirimebant; & quod ab illis fuisset judicatum, id vim legis habebat. Sed imperio à regibus ad annuum consulum magistratum translato, inter cætera regia officia, juris quoque cognitio ad eos translata est: atque illi lites inter litigatores, quacunque de caussa ortas, jure decidebant. Hujus autem *juris* magna pars erat penes summos magistratus, qui ex ordine optimatum creabantur, eosque in ipso magistratu sequebatur: minima vero pars ejus in sacris *pontificum* libris erat scripta, quæ vim legis haberet, cujus soli patricii cognitionem habebant, quod in ea versarentur. reliquum vulgus negotiatorum &

Per. Jul. 4255. *Ante Chr.* 459. *Olymp.* 80 ½. *V. C. Cat.* 293. *Var.* 295. *P. Volumnio & Ser. Sulpicio coss. turbæ domi, & prodigia varia.*

a In *Ed. Steph.* pro initio hujus libri positum est ejus argumentum: quod sic se habet; ἡ δεκάτη βίβλ@ τ Ρωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας, ἣν συνεγράψα@ Διονύσι@ Αλεξάνδρε Αλικαρνασσέως, περιέχ ταδε τὰ πραχθέντα ὑπὸ Ρωμαίων ἀπὸ τῦ πρώτυ τ ὀγδηκοστῆς ὀλυμπιάδος ἔτυς, ἣ ἀπὸ ὑπάτων Ποπλίυ Οὐολεμνίυ καὶ Ποπλίυ (verius Σερουίυ in sequentibus, itidemque apud *Livium*, & *Lapum* qui idem habet argumentum) Σουλπικίυ. χρόνος δ' ὑπὸ τ βιβλ (in *Lapo* perperam βυλῆς, à *senatu*) δηλυμένων περιέχει, ἔτη δεκαδύο. b Apud *Diodorum* est Τορύμμας, p. 282. & mox apud eundem Φρασικλείδε pro Φρασικλέυς. *Pausanias* quoque Φρασικλείδης inter archontas Athenienses agnoscit, sed olympiade CII. *Sylb.* c Male in *Ed. Steph.* Σερβίλι@. quo modo in *Cod. Vat.* & mox Μαικεῖν@ pro Καμερῖν@. d Μή τι δεινὸν *Vat.* e In *Cod. Vat.* ἔπειθον. f Εἶτα καὶ ἡ τῦ &c. g Επιδεικνυμένων agnoscit etiam *Lapi* versio, quæ Græcis perplexis multo est perplexior. Sed forsan ἀποδεικνυμένων [ut in *Cod. Vat.* ἀποδεικνυμένων ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἀνήκεσθαι ἦν] legendum, ut significet magistratus optimatim (seu optimitatis ratione habita) designatos fuisse: id est, optimos quosque ad publicos magistratus fuisse adhibitos. Sed & genit. τῶν ἀρχόντων incertum est possessivene an partitive ab auctore sit positus. Si possessive, sic verbum verbo reddideris; *atque horum pleraque procuratores* (seu administros) *magistratuum, qui optimatim designabantur, ad imperium comitabantur.* Si partitive, sic vertere poteris; *atque horum pleraque magistratus* reip. negotia *procurantes, qui optimatim designabantur, ad imperium comitabantur*: id est, optimates ad reip. gubernacula admotos, una cum magistratu, juris quoque reddendi munus majori ex parte comitabatur. Ad priorem sententiam accedit hoc *Cujacii* scholion; *his quibus mandassent jurisdictionem.* intelligit enim, magistratus habuisse procuratores seu vicarios, ad quos majorem juris dicendi partem relegarent: ut infra decemviri p. 683. [juxta *Ed. Sylb.*] & supra tribuni pl. p. 411. v. 19. *Gelenius* in sua versione conjecturam secutus videtur. *Sylb.* h Διὰ τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *ob diutinas in urbe mansiones.*

a *Terentillus*

Per. Jul. 4255. *Ante Chr.* 459. *Olymp.* 80 ½. *V. C. Cat.* 293. *Var.* 295.

& agricolarum, quod non niſi mercatus gratia in * urbem ſtatis diebus conveniret, adhuc *hujus* imperitum erat. Hoc autem inſtitutum primus C. Terentius tribunus plebis ſuperiore anno in remp. inducere conatus fuerat: ſed rem imperfectam relinquere fuerat coactus, quod major plebis pars externa militia diſtineretur, & conſules data opera copias in hoſtico retinerent, donec ipſorum magiſtratus tempus prætériret.

II. ¶ Tunc vero A. Virginius † trib. plebis id ſuſceptum ad finem perducere volebat. Sed ne hoc fieret, neve ex legum præſcripto remp. adminiſtrare cogerentur, & conſules & ſenatus, & alii cives, qui plurimum in civitate poterant, quibuſvis artibus perpetuo obnitebantur: & crebro ſenatus coactus, crebro etiam conciones habitæ, & utriuſque factionis magiſtratus ‡ nihil de ſummo conatu remittebant. unde quivis manifeſte videre poterat, magnam aliquam & incurabilem calamitatem ex illa magna contentione in remp. redundaturam. Ad humanas autem conjecturas accedebant etiam terrores divinitus incuſſi; de quorum nonnullis nihil in publicis ſcriptis, nihil etiam ulla omnium hominum memoria proditum reperiebatur: nam fulgores in cœlo exortos, ignes ardentes in uno loco manentes, terræ mugitus & continuas *ejuſdem* quaſſationes, varias ſpectrorum facies per aërem diſcurſantes, voces hominum animos perturbantes, & quæcunque alia hujuſmodi prodigia acciderunt, hæc & olim vel magis vel minus accidiſſe conſtabat: quod vero hactenus ne ullo quidem modo *Romani* experti fuerant nec audierant, & quo maxime ſunt territi, id hujuſmodi fuit. Ingens nivis imber ex cælo in terram cum impetu eſt delatus, ſecum trahens non nivem, ſed carnium fruſta, & minora & majora. ** quorum pleraque in ſublimi advolantes omnis generis volucrum greges roſtris diripuerunt: quæ vero in terram delata ſunt, hæc in ipſa urbe & agris ſparſa diu jacuerunt, ita tamen ut nec colorem ** mutarent, quem carnes inveteratæ ſolent habere, nec putredine corrupta ullum tetrum odorem emitterent. Id prodigium vates indigenæ conjecturis interpretari non potuerunt: ſed libri oraculorum Sybillinorum conſulti monuerunt, ab alienigenis hoſtibus in urbem ingreſſis civitatem in ſervitutis diſcrimen adductum iri: fore autem ut bellum contra ex-

καὶ γεωργοῦντες, ἀφ' ὁλλῶν ἡμερῶν εἰς ἄξυ καταβαίνοντες ὅπι τὰς ἀγορὰς, ἄπειροι ἔπ ἦσαν. τὸ δὲ πολίτευμα τοῦτο πρῶτος μὲν ἐπείρασεν εἰσαγαγεῖν Γάϊος [a] Τερέντιος δημαρχῶν ἐν τῷ παρελθόντι ἔτει· ἀπολὲς δὲ ἠναγκάθη καταλιπεῖν, πού τε πλήθος ὄντος ὅπι [b] στρατοπέδου, ἐν ᾧ ὑπάτων ἐπίτηδες ἐν τῇ πολεμίᾳ γῇ τὰς δυνάμεις κατεχόντων, ἕως ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς [c] παρέλθῃ χρόνος.

Τότε δὲ αὐτὸ προσλαβόντες ὁ μὲν Αὖλον Οὐεργίνιον [d] δήμαρχον, τελειῶσαι ἐβούλοντο· ἵνα δὲ μὴ τοῦτο γένοιτο, μηδὲ κατὰ νόμους ἀναγκαθεῖεν πολιτεύεσθαι, πάντα ὑπομηχανώμενοι διεπόλουν οἵ τε ὕπατοι, καὶ ἡ 628
βουλὴ, καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν ὁ πλεῖστον ἐν τῇ πόλει δυνάμενοι· βουλαί τε πολλαὶ καὶ ἐκκλησίαι συνεχεῖς ἐγίνοντο, πεῖραί τε παντοίαι τῶν ἀρχῶν καθ' ἑλλήλων. ἐξ ὧν οὐκ ἄδηλον ἅπασιν ἦν, ὅτι μεγάλη τις καὶ ἀνήκεστος ἐξ ἐκείνης τῆς φιλονεικίας ἀναφήσεται τῇ πόλει συμφορά. συνήπτετο δὲ τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς καὶ τὰ θεῖα [e] δείματα προσγενόμενα, ὧν ἔνια οὔτε ἐν δημοσίαις εὐείσκετο γραφαῖς, οὔτε κατὰ ἄλλου φυλαττόμενα μνήμου οὐδεμίου. ὅσα μὲν γὰρ ἐν οὐρανῷ [f] σέλατα φερόμενα, καὶ πυρὸς ἀνάψεις ἐφ' ἑνὸς μένουσαι τόπου, γῆς τε μυκήματα καὶ τρόμοι συνεχεῖς ἐγίνοντο, μορφαί τε εἰδώλων ἄλλοτ' ἄλλοιαι δι' ἀέρος φερόμεναι, καὶ φωναὶ ταραττούσαι φρένοις ἀνθρώπων, καὶ πάντα ὅσα τούτοις ὅμοια συνέπιπτεν, εὐείσκετο καὶ πάλαι ποτὲ γενόμενα, [h] ἧττον δὲ καὶ μᾶλλον· οὐ δὲ ἄπειροι ἦσαν καὶ ἀνήκοοι, καὶ ἐφ' ᾧ μάλιστα ἐταράχθησαν, τοιόνδε ἦν τὸ· νιφετὸς ἐξ οὐρανοῦ κατέσκηψεν εἰς γῆν πολὺς, ὃ χιόνα καταφέρων, ἀλλὰ σαρκῶν θραύσματα ἐλάττω τε καὶ μείζω. τούτων τὰ μὲν πολλὰ μετάρσια περισταθέντα [i] πτηνῶν ὅσα εἰσὶν ἀγέλαι, τοῖς ῥόμασιν ἥρπαζον· τὰ δὲ ἐπὶ γῆς συνεχθέντα ἐν αὐτῇ τε τῇ πόλει, καὶ κατὰ τοὺς ἀγροὺς, μέχει πολλοῦ χρόνου κείμενα [k] ὅτε χρόαν μεταβάλλοντα οἵαν ἴσχουσι παλαιούμεναι σάρκες, ὅτε σηπεδόνι διαλυόμεναι, [l] ὄζετο ἀπ' αὐτῶν ὅδὲν πονηρόν. τοῦτο δ' τέρας οἱ μὲν ὑπεχώρουν μάντεις οὐχ οἷοί τε ἦσαν συμβαλεῖν· ἐν δὲ τοῖς Σιβυλλείοις εὑρέθη χρησμοῖς, ὅτι πολεμίων ἀλλοεθνῶν παρελθόντων εἰς τὸ τεῖχος, ἀγὼν ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ καταλήψεται τὴν πόλιν· ἄρξει δὲ τοῦ πρὸς τοὺς ἀλ-

a Terentillus dicitur *Livio*: ſed errore manifeſto, ut cenſuit *Sigon.* *b* Στρατοπέδων *Vat.* *c* Ita ex *Cod. Rom.* pro vulg. παρῆλθη. *Sylb.* *d* Rectius δήμαρχοι, ut ſupra p. 573. v. 3 & infra aliquoties. *Sylb.* *e* Si δείγματα legas, erit alluſio ad *Latina* vocabula *oſtentum* & *portentum*. utrumque *Gelenius* expreſſit, *ſigna divinitus ad terrorem augendum oblata*. *Sylb.* *f* Σέλα φερόμενα *Vat.* *g* Syntaxeos ratio poſtulat γενόμενος; ob participia in præcedentibus & ſequentibus. *Sylb.* *h* Rectius (opinor) ἧττόν τι ἢ μᾶλλον, ut paullo poſt (v. 32.) ἐλαττόν τι ἢ μείζω. & mox ἃ δὲ &c. è *Cod. Rom.* repoſui pro vulg. ἧττον δὲ ἢ μᾶλλον ἃδὲ ἄπειροι &c. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἃ δὲ ἄπειρόί τε ἢ ἀνήκοοι ἔτι ἦσαν, ἢ ἐφ' ᾧ δὲ μάλιστε &c. *i* Πτερωτῶν pro vulg. πτερῶν è *Cod. Rom.* repoſitum. *Sylb.* Legendum puto, περισταθέντα πτερωτῶν ὅσα εἰσὶν ἀγελαῖα. i. e. *aves quotquot gregatim ſolent volare*. vel potius, περισταθέντα πτερωτῶν, ὅσα εἰσὶν ἀγέλεια. i. e. *quorum pleraque in aëre ſublimia aves, quæcunque ſunt prædatrices, advolantes roſtris diripuerunt*. unde apud *Euſtath.* ἀγελεῖν Ἀθηνᾶ, ἡ ἄγουσα λείαν. *Port.* Planior eſt lectio, περισταθέντα πτερωτῶν ὅσα εἰσὶν (vel ἐσὶν) ἀγελαῖα. notum enim ex *Ariſtotele* quænam ſint aves ἀγελαῖαι. *Porti* conjecturam haud ferendam cenſeo. nam eſſe aves quaſdam Minervæ cognomines nondum didiceram. Tantum vereor ut in communionem nominis iſtas aves Minerva admittat. *Caſaub.* In *Cod. Vat.* πτηνῶν pro πτερωτῶν. *k* Legendum ὅτι χρόαν μετέβαλλον, & mox ὅτ' αὐτῶν σηπεδόνι διαλυομένων ὅδὲν ὄζετο πονηρόν. alioqui diceretur, ἔκειτο ὅτι μεταβάλλοντα, & paullo poſt ὅτι σηπεδόνι διαλυόμενα, ὅτε πονηρὸν ὅδὲν ὄζοντα &c. *Port.* Scribo, ὅτι χρόαν μεταβάλλοντα οἵαν ἴσχ. & διαλυόμενα. item ὄζεί τι pro ὄζετο. nam quis ὄζεσθαι pro ὄζειν unquam audivit? *Steph.* Nove dixit χρόαν μεταβάλλοντα pro μεταλαμβάνοντα, quod ſermo Græcus poſtulat: niſi malis ſequentia ſic legere, οἷα πάχυσι παλαιούμεναι σάρξ. Quod ad orationis ἀκολουθίαν attinet, planior ea erit, ſi ſic legas, μέχρι πολλοῦ χρόνου κείμενα . . . . ὅτε. in lacuna ſupplendum διέμενε, ac mox in fine ſententiæ ὄζετό τι ἀπ' αὐτῶν. *Caſaub.* *l* In *Cod. Vat.* ὄζεί τι ἀπ' αὐτῶν. * Per intervalla &c. *Gelen.* Poſt aliquot dierum intervallum, &c. *Sylb.* † *Al.* cum reliquo tribunorum collegio. ‡ *Vel*, nihil intentatum relinquebant. ** *Lapus* vertit, *Horum multa quidem ſublimia advolantes volucres, quæcunque ſunt feræ, ore rapiebant.* & mox *per agros diu jacentia neque colorem mutabant, ut ſolent inveteratæ carnes, neque tabe diſſecabantur, neque odor ab eis malus exibat aliquis.* adeo ut legiſſe videatur, τούτων τ. μ. π. μ. περισταθέντα πτερωτῶν ὅσα ἐσὶν ἄρχια, τοῖς ῥέμ. &c. dein, κείμενα ὅτι χρόαν μετέβαλλον οἷα πάχυσι παλ. σ. ὑ. σ. διελύοντο, ὅτι ὄζετο ἀπ' αὐτῶν ὅδὲν πονηρόν.

a Poſſis

λοεθνεῖς πολέμῳ ϛάσις ἐμφύλιον· ἰὼ χρὴ ἀρχομένην ἐξελαύνοντας ἐκ τῆς πόλεως, καὶ θεοὺς ἱλασαμένους θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς, [a] ἀποτρέψαι τὰ δεινὰ, καὶ κρείττους [b] ἑστάναι τῶν ἐχθρῶν. ὡς δὲ ἐξηνέχθη ταῦτα εἰς ὄ πλῆθος, [c] ἱερεῖ μὲν πρῶτον ἔθυσαν οἷς ἡ τούτων ἐπιμέλεια ἀνέκειτο, θεοῖς ἐξαλεξηκάκοις τε καὶ ἀποτροπαίοις· ἔπειτα συναχθέντες εἰς ὄ βουλευτήριον οἵ τε συνέδροι, παρόντων καὶ τῶν δημάρχων, ὑπὲρ ἀσφαλείας τε καὶ σωτηρίας τῆς πόλεως ἐσκόπουν.

Τὸ μὲν οὖν καταλύσασθαι τάς τε πρὸς ἀλλήλους ἐγκλήματα, καὶ μιᾷ χρήσασθαι γνώμῃ περὶ τῶν κοινῶν, ὡς ὑπερπίθετο οἱ χρηστοὶ, πάντες ὡμολόγουν. ὅπως δ' ἂν τοῦτο γένοιτο, καὶ ἀπὸ τίνων ἀρξάμενον [d] εἴκειν τοῖς ἑτέροις ὄ διάφορον, καὶ πῶς παύσεται ὄ ϛασιάζον, καὶ μηδὲν αὐτοῖς παρείχεν ἀπορίαν. οἱ μὲν γὰρ ὕπατοι καὶ οἱ τῆς βουλῆς πρόεδροι, τοὺς εἰσφέροντας καινὰ πολιτεύματα δημάρχους, καὶ κωλύειν ἀξιοῦντας τὸ πάτριον τῆς πολιτείας κόσμον, αἰτίους ἀπέφαινον τῆς ταραχῆς. οἱ δὲ δήμαρχοι, σφᾶς μὲν αὐτοὺς [e] οὐδὲν ἔλεγον ἀνάξιον (ὁρᾶν,) οὔτε ἄδικον, οὔτε ἀσύμφορον, εὐνομίαν εἰσάγειν βουλομένους καὶ ἰσονομίαν· τοὺς δὲ ὑπάτους καὶ τοὺς πατρικίους αἰτίους ἔστασθαι τῆς ϛάσεως ἔλεγον, ἀνομίαν αὔξαντας καὶ [f] πλεονεξίαν, καὶ ζηλοῦντας τὰ τῶν τυράννων [g] ἤθη. ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια παρ' ἑκατέρων ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐλέγετο, καὶ προὔβαινε διὰ κενῆς ὁ χρόνος· ἐν ᾧ τῆς μὲν πόλιν οὔτε δημοσίων, οὔτε ἰδίων οὐδὲν ἐτελεῖτο. [h] ὡς δὲ οὐδὲν ἐγίνετο προὔργου, τῶν λόγων ἐκείνων καὶ καινοτομιῶν ἃς ἐποιοῦντο οἱ τῆς βουλῆς, οἱ δήμαρχοι ἀπέσχοντο· συναγαγόντες δὲ ὄ πλῆθος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑπέσχοντο τῷ δήμῳ νόμον εἰσοίσειν ὑπὲρ ὧν ἠξίουν. ἐπαινέσαντος δὲ ὄ πλῆθους τὸν λόγον, οὐδὲν ἔτι ἀναβαλόμενοι, τὸν προσκευασθέντα νόμον ἀνέγνωσαν· κεφάλαια δὲ αὐτοῦ τάδε ἦν· ἄνδρας αἱρεθῆναι [i] δέκα ὑπὸ τοῦ δήμου, συναχθείσης ἀγορᾶς ἐννόμου, τοὺς πρεσβυτάτους τε καὶ [k] φρονίμους, οἷς ὅτι πλείστη πρόνοια τιμῆς τε καὶ δόξης ἀγαθῆς· τούτους δὲ συγγράψαντας τοὺς ὑπὲρ ἁπάντων νόμους, τῶν τε κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων, εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν· τοὺς δὲ συγγραφησομένους ὑπ' αὐτῶν νόμους κεῖσθαι ἐν ἀγορᾷ, ταῖς καθ' ἕκαστον σφίσιν ἀποδειχθησομέναις ἀρχαῖς, καὶ τοῖς ἰδιώταις, ὅρους τῶν πρὸς ἀλλήλους δικαίων. τούτων προθέντες τὸν νόμον, ἐξουσίαν ἔδοσαν τοῖς βουλομένοις αὐτῶν καταγορεῦσαι, ἀποδείξαντες τριῶν ἀγορῶν. ἦσαν δὲ πολλοὶ, καὶ οὐκ φαυλότατοι τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου, [l] πρεσβύτατοί τε καὶ νέοι, κατήγοροι τοῦ νόμου, λόγους διεξιόντες ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ παρασκευῆς· καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμέρας ἐγίνετο συχνάς. ἔπειτα οἱ δήμαρχοι, δυσχεραίνοντες ὅτι τῇ διατριβῇ τοῦ χρόνου, λόγον μὲν οὐδένα ἔπι τοῖς κατηγορίαις τοῦ νόμου παρέδοσαν· ἡμέραν δὲ ἀποδείξαντες ἐν ᾗ καιρόσῃ αὐτὸν ἔμελλον, παρεῖναι τοὺς δημότας εἰς αὐτὴν παρεκάλουν ἀθρόους, ὡς ὑπὲρ τοῖς μακραῖς δημηγορίαις ἐπο-

ternum hoſtem civilis ſeditio præcederet, quam naſcentem ex urbe pellendam eſſe, deos placandos, ſacrificiis votiſque mala avertenda; ita enim eos victoriam ab hoſtibus reportaturos ſignificabant. His in vulgus elatis, primum quidem *pontifices* ad quos hæc cura pertinet, diis malorum depulſoribus & averruncis hoſtias immolarunt. deinde vero patres in curiam coacti, tribunis quoque præſentibus, de incolumitate & ſalute publica conſultare cœperunt. *Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 ½. V. C. Cat. 293. Var. 295.*

¶ Omnes igitur finem mutuis criminationibus imponendum, & ex oraculorum monitione remp. concorditer adminiſtrandam uno ore cenſebant. ſed quo modo id fieret, & quid primum factionis utriuſque homines ſibi invicem concedere deberent, & qua ratione ſeditio tolleretur, hîc illi valde hæſerunt. Nam conſules & ſenatus principes tumultus cauſſam conferebant in tribunos, qui nova inſtituta in remp. inducerent, & patrium civitatis ſtatum vellent evertere. tribuni contra negabant, ſe quicquam indignum aut iniquum aut noxium facere, quod bonas leges & juris æquabilitatem in remp. vellent inducere: at conſules & patricios ſeditionis auctores eſſe dicebant, qui iniquitatem & * avaritiam augerent, & tyrannicos mores imitarentur. Et multis hujuſmodi mutuis altercationibus aliquot dies inaniter conſumpti ſunt, & tempus fruſtra tractum; interea omnibus, tam publicis quam privatis, negotiis pendentibus. Tandem tribuni, animadvertentes ſe ſuis concionibus & ſenatus accuſationibus nihil proficere, hoc conatu deſtiterunt: &, convocata ad concionem multitudine, plebi polliciti ſunt ſe legem de rebus quas volebant perlaturos. Quum autem multitudo orationem eorum collaudaſſet, illi, nihil amplius cunctati, rogationem jam ante paratam recitarunt, cujus hæc erant capita: ut decemviri à populo legitimis comitiis eligerentur, qui eſſent ætate & prudentia præſtantiſſimi, & qui ſui honoris & bonæ exiſtimationis maximam haberent rationem. iſti vero leges de rebus omnibus tam publicis quam privatis conſcriberent, *conſcriptaſque* ad populum referrent; legeſque ab ipſis conſcriptæ in foro ponerentur, & tam magiſtratus annui quam privati cives mutuas controverſias ex earum præſcripto dirimerent. Hac rogatione lata, *tribuni* quibuſlibet legem diſſuadere volentibus poteſtatem fecerunt, † trinundino præſtituto. Multi autem, iique ex ſenatorio ordine non viliſſimi, & ſeniores & juniores, fuerunt legis diſſuaſores, qui orationes accuratiſſime præparatas habuerunt: idque per multos dies factitatum. Deinde tribuni, morarum impatientes, legis diſſuaſoribus nullam amplius dicendi poteſtatem fecerunt: ſed dicta die qua eam perlaturi eſſent, hortati ſunt omnes cives ut ad eam præſto eſſent; III. *Rogatio de decemviris & legibus.*

a Poſſis etiam ἀποτρέψαι legere, ut v. 6. θεοῖς ἀποτροπαίοις. *Sylb.* b Ἑστάναι *Vat.* c Repono ἱερεῖα, ſicut & alibi. *Steph.* d Si pro εἴκειν legamus εἶξει, ut in ſeq. membro παύσεται, ſtructura conſtabit paullo melius. *Lapus* retento εἴκειν mutationem quæſivit in participio ἀρξάμενον, & ut aliquibus incipiendum eſſet cedere alteris. alioqui legendum foret εἴκειν δήπου. *Sylb.* Ἀρξαμένων εἴκειν τοῖς ἑτέροις τὸ διάφορον παύσεται τὸ ϛασιάζον *Vat.* e Sequens ὁρᾶν, è *Cod. Rom.* additum, agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* Οὐδὲν ἔλεγον ἀξιῶν ἔτι ἄδικον &c. *Vat.* f Vide *Var. Lect.* ad p. 578. v. 11. g Si ἤθη malis, facile aſſentiar. *Sylb.* h Ὡς δ' οὐδὲν ἐγίνετο τοῦ πρόσω λόγων μὲν οὐκείων *Vat.* i Numerale δέκα notavit in ſuo libro *Camerarius*, ut ſuſpectum. *Xylander* ſui codicis margini adſcripſerat, *Livium* pro decem quinque viros nominare. *Sylb.* k Concinnius φρονιμωτάτους. *Sylb.* l Πρεσβύτεροι καὶ νέοι *Vat.* * Rectius, ut puto, *Gelenius* vertit, *immoderatam eminendi libidinem.* Vide Var. Lect. ad p. 578. v. 11. † *Al.* in trinundinum.

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 1/2. V. C. Cat. 293. Var. 295.

essent; tanquam non amplius prolixis *adversariorum* concionibus perturbandi, sed suffragia tributim de illa laturi. Illi igitur, hæc poliiciti, concionem dimiserunt.

IV. ¶ Post hæc & consules & patriciorum potentissimi quique eos adierunt, & jam asperius in eos sunt invecti, dixeruntque se nequaquam permissuros illis, ut leges, easque sine senatus consulto *in rep.* arbitratu suo conditas ferrent: Leges enim esse pacta ex communi civitatum, non autem partis civium in iis habitantium, consensu facta. atque id pessimi ac fœdissimi exitii tum civitatibus tum familiis causam esse dicebant, quoties pessima pars præstantissimæ leges imponerent. "Quam vero (inquiebant) vos tri- "buni legis ferendæ aut abrogandæ potesta- "tem habetis? annon certis conditionibus "hunc magistratum à senatu accepistis, & *ab* "*eo* petiistis ut tribuni pauperibus injuriam "aut vim patientibus succurrerent, nihil vero "præterea curiose tentarent? Si quam igitur "potestatem & ante habebatis, quam nobis "contra jus & fas per vim extorsistis, senatu "unicuique vestrorum iniquorum postulato- "rum cedente, nonne hanc etiam nunc ami- "sistis ratione comitiorum mutata? Neque e- "nim ex S C. hunc magistratum accipitis, "neque centuriatim de vobis suffragia ferun- "tur, nec ante comitia diis sacrificia facitis, "quæ ex legibus *atque ex ipso more* facienda "essent, denique nihil omnino aut pium er- "ga deos, aut sanctum erga homines, in ve- "stro magistratu fit. Quid igitur amplius ad "vos pertinent ea quæ indigent & sacrificiis "& cultu sacro, inter quæ censentur & ipsæ "leges; siquidem omnes leges contemnitis"? Hæc seniores & juniores patricii, cum sodalitiis per urbem commeantes, tribunis dicebant. ad hæc cives æquiores blandis alloquiis mulcebant, refractarios vero & turbulentos minis periculorum terrebant, nisi saperent ac modeste se gererent. quinetiam quosdam pauperrimos & infimæ conditionis homines, quibus privata commoda longe antiquiora erant quam reipublicæ, pulsatos velut mancipia à foro arcebant.

V. ¶ Qui vero plurimos sodales circa se habebat, & qui plurimum poterat inter omnes illius seculi juniores, qui in urbe erant, is erat Cæso Quintius, L. Quintii Cincinnati filius, nobili genere ortus, & facultatibus nulli secundus, vir aspectu juvenum pulcerrimus, & bellica virtute inter cæteros omnes longe conspicuus, & ingenio ad dicendum felici: qui tunc vehementer in plebejos est invectus, nec à verbis temperans, quæ liberis hominibus auditu sunt molesta, nec à factis orationi respondentibus abstinens. Patricii propterea eum in magno habebant pretio, &, pollicen-

χληθησομένης, ἀλλ' ἐπισοῦσθαι ὑπὲρ αὐτῆς ἢ ψήφου κυρίαν φυλάς. οἱ δὲ ταῦτα ὑποχόμενοι, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα οἵ τε ὕπατοι καὶ τῶν πατρικίων οἱ πλεῖστον δυνάμενοι, τραχύτερον ἤδη αὐτῶν προϊόντες καθήπτοντο, λέγοντες ὡς οὐκ ἐπιτρέψουσιν αὐτοῖς νόμους εἰσηγεῖσθαι, καὶ τούτους ἀπροβουλεύτους. [b] συνθήκας γὰρ εἶναι κοινὰς πόλεων τοὺς νόμους, οὐχὶ μέρους τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκούντων. τοῦ τε πονηροτάτου [c] ὀλέθρου καὶ οὐκ εὐχήμονος ἀρχὴν ἀπέφαινον εἶναι πόλεσί τε καὶ οἴκοις, ὅταν τὸ κάκιστον τῷ κρατίστῳ νομοθετῇ. [d] "Ποίαν δὲ ὑμεῖς, ἔφασκον, ὦ δήμαρχοι, νόμων εἰσ- "φορᾶς ἢ ἀναιρέσεως ἐξουσίαν ἔχετε; οὐκ ὅτι ῥητοῖς "μὲν δικαίοις τὴν ἀρχὴν ταύτην παρὰ τῆς βουλῆς "ἐλάβετε, τοῖς δὲ ἀδικουμένοις ἢ καταχυομένοις τῶν "πενήτων βοηθεῖν ᾐτήσασθε τοὺς δημάρχους, ἄλλο δὲ "μηδὲν πολυπραγμονεῖν; εἰ δ' οὖν καὶ πρότερον ἦν "τις ὑμῖν δυνάμις, ἣν οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου βιασάμενοι ἡ- "μᾶς ἐλάβετε, ὑποκαθακλινομένης ἐκείνῳ πλεονεκ- "τήμασι τῆς βουλῆς, οὐχὶ καὶ ταύτην νῦν ἀπολωλέκατε "τῇ μεταβολῇ τῶν ἀρχαιρεσιῶν; οὔτε γὰρ βουλῆς "δόγμα [e] ὑμᾶς ἀπεδείκνυσιν ὅτι τὴν ἀρχὴν, οὔτε αἱ "φέρουσαι τὴν ψῆφον ὑπὲρ ὑμῶν ὅτι φέρουσιν, ὅτε ἐ- "πὶ πρόσθετε τοῖς θεοῖς πρὸ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἃ κα- "τὰ νόμους ἐκείνῃ ὅτι ἐλευθέρᾳ, ὅτε ἄλλο τῶν πρὸς τοὺς "θεοὺς εὐσεβῶν, ἢ πρὸς ἀνθρώπους ὁσίων οὐθὲν ὅτι τῆς "[g] ἀρχῆς τὸ ὑμέτερον γίνεται. τίνι οὖν ὑμῖν ἔτι μέ- "λει τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμοῦ δεομένων, [h] ὧν ἔτι καὶ ὁ νό- "μος ὑμῖν, ἐξαρνησαμένοις τὰ νόμιμα ἅπαντα"; ταῦ- τά τε δὴ τοῖς δημάρχοις ἔλεγον οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ νέοι αὐτῶν, καὶ ἑταιρείας διεξιόντες ἀνὰ τὴν πόλιν. καὶ τοὺς μὲν ὑπείκοντας τῇ πολιτικῇ ὁμιλίᾳ ἀνελάμβανον κεχαρισμέναις, τοὺς δὲ ἀπειθεῖς καὶ ταραχώδεις ἀπειλαῖς καὶ ἐπλήττοντο κινδύνων, εἰ μὴ σωφρονήσειαν. ἤδη δέ τι- νας τῶν πάνυ ἀπόρων καὶ ἀπερριμμένων, οἷς ὄχλος τῶν κοινῶν ἐστὶ τὰ [k] ἴδια [l] κέρδη φεύγειν ἐᾷ, παύλης ὥσπερ ἀνδρά- ποδα, ἀνεῖρον ἐκ τῆς ἀγορᾶς.

Ὁ δὲ πλείστου τε ἐπ' αὐτὸν ἔχων ἑταιρίας, καὶ μέγι- στον τῶν τότε νέων δυνάμενος, Καίσων Κοίντιος, ὃς ἦν υἱὸς Λευκίου Κοίντιου τοῦ καλουμένου Κικιννάτου, ᾧ γέ- νος τε ἐπιφανὲς, καὶ βίος οὐδενὸς δεύτερος, ἀνὴρ ὀφθῆναί τε κάλλιστος νέων, καὶ τὰ πολέμια πάντων λαμπρότατος, φύσει τε δεινὸς λόγους κεκρημένος ἀλα- θεῖς· ὃς ἐν τῷ τότε χρόνῳ πολὺς ἔρρει καθ' ὅμιλον πικῶν ὅτε, λόγων φειδόμενος, ὧν βαρὺ τοῖς ἐλευθέροις ἀκοῦσαι, ὅτε ἔργων ἀκολάστων τοῖς λόγοις ἀπεχόμενος. οἱ μὲν οὖν πατρίκιοι τίμιον αὐτὸν ὅτι τούτοις εἶχον, καὶ μέ-

γειν

a Επιτήκων *Vat.* b Alludere videtur ad id quod *Arist.* l. 1. *Rhet.* c. ult. dicit, ὁ νόμος συνθήκη τίς ἐστιν: & in procœmio *Rhet.* ad *Alexandrum*, ὁ νόμος ἐστὶν λόγος ἀφορμένος καθ' ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως, μηνύων πῶς δεῖ πράττειν ἑκάστοις. *Gelenius* paullo generalius verterat, *leges enim communes totius civitatis esse debere, non partis alicujus. Sylb.* c Plenius in *Cod. Vat.* ὀλέθρου καὶ ἀπω- λείας καὶ ἐσχάτου κακοῦ. d In *Ed. Steph.* ποίας [quod agnoscit *Cod. Vat.*] & mox νόμων. sed ποίαν agnoscit *Lapi* versio, & [cum *Cod. Vat.*] νόμων; *& quam habetis vos illationis legum aut eversionis potestatem? Sylb.* e Ὑμᾶς ἐκεῖ ἀπεδείκνυσι *Vat.* f Φοιτᾷσι etiam in suo codice habuit *Lapus*, & fuit eadem vox supra quoque p. 572. v. 3. *Gelenius* tamen hîc reposuerat *centuriæ*, λόχοι: quod *Glareano* quoque probari ibidem adnotavi. *Sylb.* g Tropice ἀρχῆς hîc positum pro ἀρχαιρεσίας, *in magistratus vestri electione seu creatione. Sylb.* h Ὧν ἔν τι καὶ ὁ νόμος ἦν *Vat.* quo modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *ex quibus unum lex erat.* i Τῶν δημοτῶν ὁμιλίαις *Vat.* k Deest *Vat.* l Vel legendum ἦν Καίσων Κοίντιος, ὃς ἦν υἱὸς &c. vel, Καίσων Κοίντιος υἱὸς Λευκίου &c. dende subjiciemus, ὃς ἐν τῷ τότε χρόνῳ. *Port.*

a Αὐτὰ

νειν τῷ δήμῳ τὰ δεινὰ ἠξίουν· αὐτοὶ, τῷ δημοχεῖν τὸ ἀσφαλὲς ὑποχνούμενοι· οἱ δὲ ἐκ τοῦ δήμου, πάντων δὴ μάλιστα αὐτὸν ἀνθρώπων ἐμίσουν. τοῦτον τ' ἄνδρα ἔγνωσαν οἱ δήμαρχοι τῷ ὄντι ἐκποδὼν ποιήσασθαι, ὡς καταπλήξόμενοι τοὺς λοιποὺς τ' νέους, καὶ τῷ σωφρονεῖν· γνόντες δὲ ταῦτα, καὶ τῷ δημοκοπησάμενοι λόγους τε καὶ μάρτυρας πολλοὺς, εἰσάγουσιν αὐτὸν ὑπὸ δίκην ἀδικημάτος δη-
631 μοσίου, θανάτου τιμησάμενοι τὴν δίκην. τῷ δὲ γελάντες δὲ αὐτῷ παρῆναν πρὸς τ' δῆμον, ἐπειδὴ κατῆκεν ὁ χρόνος ὃν ἔταξαν τῇ δίκῃ, συναγαγόντες ἐκκλησίαν, μακρὰ ἐποιήσαντο καθ' αὐτοῦ λόγους, [b] διεξιόντες ἃ βίᾳ ἐτύγχανεν εἰς τοὺς δημότας διαπεπραγμένος, ὧν τοὺς πεπονθότας αὐτοὺς παρῆγον μάρτυρας. ὡς δὲ παρέδωκαν τ' λόγον, αὐτὸ μὲν ὃ μειράκιον οὐκ ὑπήκουε καλοῦντος ὅπῃ τ' ἀπολογίαν, ἀλλ' ἠξίου τοῖς ἰδιώταις αὐτοῖς ὑπὲρ ὧν ἠτιῶντο παθεῖν, καὶ τὸν νόμον ὑπέχειν δίκας, ὅπῃ τῶν ὑπάτων τῆς κρίσεως γινομένης. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ, χαλεπῶς φέροντας τὴν αὐθάδειαν τοῦ μειρακίου τοὺς [c] δημότας ὁρῶν, ἀπελογεῖτο, τὰ μὲν πολλὰ ψευδῆ τε καὶ ἐξ ἐπιβουλῆς συγκείμενα κατὰ τοῦ παιδὸς ἀποδεικνύς· ἅσα δὲ οὐκ ἐνῆν ἀρνήσασθαι, μικρὰ καὶ φαῦλα καὶ οὐκ ἄξια δημοσίας ὀργῆς εἶναι λέγων, καὶ οὐδὲ ταῦτα ἐξ ὑποβολῆς, ἢ δι' ὕβριν, ἀλλ' ὑπὸ φιλοτιμίας μειρακιώδους γεγονότα ἐπιδεικνύμενος· δι' ἣν πολλὰ μὲν αὐτῷ συμβῆναι λέξαντι τ' ἀβουλήτων ἐν ἁμαρτίαις, πολλὰ δὲ ἴσως καὶ παθεῖν, ὅτε ἡλικίας ἐν τῷ κρατίστῳ ὄντι, ὅτε φρονήσεως ἐν τῷ καθαρωτάτῳ. ἠξίου τε τοὺς δημοτικοὺς [d] μὴ μόνον ὀργὴν ἔχειν ἐφ' οἷς ἥμαρτεν εἰς λόγους, ἀλλὰ καὶ χάριν εἰδέναι τε ὧν ἅπαντας εὖ ποιῶν ἐν τοῖς πολέμοις διετέλεσε, τοῖς μὲν ἰδιώταις ἐλευθερίαν κτώμενος, τῇ δὲ πατρίδι ἡγεμονίαν· ἑαυτῷ δέ, εἴ ποτε ἁμάρτοι τι, φιλανθρωπίαν τε τῶν πολλῶν καὶ βοήθειαν. καὶ διεξῄει τὰς τε στρατείας πάσας, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἅπαντας, ἐξ ὧν ἀριστεῖα καὶ στέφανος τε τ' στρατηγῶν ἔλαβε, [e] πολιτῶν δὲ ὁπόσων ἐν ταῖς μάχαις ὑπερήσπισε, καὶ τείχεσι πολεμίων ὁσάκις πρῶτος ἐπέβη. τελευτῶν δὲ εἰς οἶκτους κατέβαινε, [f] καὶ δεήσεις τῆς ἑαυτοῦ τρόπους ἅπαντας ἐπιεικείας, βίου τε, ὃς ἐμαρτυρεῖτο αὐτῷ πάσης καθαρὸς διαβολῆς, μίαν ἐπαυτῶν τῷ δήμῳ χάριν, φυλάξαι τ' υἱὸν αὐτοῦ.

Ὁ μὲν δῆμος ἥδετο πάνυ τοῖς λόγοις, καὶ χαρίζεσθαι [g] ὅ μειράκιον τῷ πατρὶ πρόθυμος ἦν. ὁ δὲ Οὐεργίνιος ὁρῶν ὅτι, [h] μὴ διδόντος ἐκείνου δίκην, ἀφόρητον ἔσαι θράσος τ' αὐθαδῶν μειρακίων, ἀνίστατο, καί φησιν· "Σοὶ μέν, ὦ Κόϊντιε, ἥ τε ἄλλη "μαρτυρεῖται πᾶσα ἀρετὴ, καὶ ἡ πρὸς τοὺς δημοτικοὺς εὐ-"νοια· ἀφ' ὧν ὅ τιμᾶσθαί σοι πάρεστιν. ἡ δὲ τοῦ μειρακίου βα-"ρύτης καὶ ἡ πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς ὑπερηφανία παραίτησιν ἢ "συγγνώμην οὐδεμίαν ὑπιδέχεται· ὅστις ὑπὸ τοῖς σοῖς ἤδη-"σι τραφεὶς οὕτως ὢν δημοτικοῖς καὶ μετρίοις, ὡς ἅπαντες
632 "ἴσμεν, τ' μὲν σῶν ὑπερεῖδεν ὑπηνθευμάτων, τυραννικὴν δὲ "αὐθάδειαν καὶ βαρβάρων ἀνθρώπων ὕβριν ἠγάπησεν,

tes se illi incolumitatem præstituros, rogabant ut in periculis sustinendis perseveraret: plebeji è contra eum maximo odio prosequebantur. Tribuni igitur eum de medio tollere decreverunt, sperantes se hoc pacto cæteris junioribus terrorem incussuros, & necessitatem modestius se gerendi ipsis imposituros. His decretis & oratione testibusque multis paratis, læsæ reip. eum accusarunt, litem capite æstimantes. atque die illi dicta, qua caussam apud populum diceret: ubi ea venit, illi, convocata concione, longa accusatione in eum sunt invecti, enumerantes violenta ejus in plebejos facinora, quorum testes producebant illos ipsos qui injuriam acceperant. Deinde, facta ei dicendi copia ipse juvenis citatus ad caussam dicendam venire nolebat: sed volebat ipsis privatis civibus, pro injuriis quas sibi illatas querebantur, ad consulis tribunal, caussæ cognitione judicio eorum commissa, ex legibus satisfacere. Tum pater ejus, videns plebem juvenis pervicaciam iniquo animo ferre, eum purgabat, & pleraque crimina, ut falsa & conficta insidiose in filium, refellebat: quæ vero inficiari non poterat, parva ea & inania, nec ira *ac indignatione* publica digna dicebat, & ne ea quidem per insidias, aut contumeliam, sed juvenilis ac ambitiosæ contentionis studio commissa demonstrabat; ob quod *dicebat* accidisse ei, ut in contentionibus multa parum consulte faceret, fortasse etiam multa perpeteretur, quod nondum ad integerrimam ætatem, nec ad exquisitissimam prudentiam perveniisset. orabatque plebejos, ut non solum ejus petulantiæ, quam verbis prodiderat, ira moti [non] recordarentur, sed etiam gratiam ei haberent, quod in bellis perpetuo de omnibus bene fuisset meritus, privatis libertatem, patriæ imperium, sibi vero (si qua in re aliquando forte peccasset) multitudinis favorem & auxilium quærens: enumeravitque quoties publica stipendia fecisset, & omnia prælia quibus ob fortitudinem præmia & coronas sibi ab imperatoribus datas retulisset, & quot cives in præliis defendisset, & quoties hostium mœnia primus conscendisset. postremo ad misericordiam implorandam, & ad preces se convertit, pro sua in omnes æquitate *ac lenitate*, & vita omnium testimonio ad id usque tempus innocenter acta, hanc unam gratiam, filii incolumitatem *& vitam*, reposcens.

¶ Illius igitur oratio plebi vehementer grata erat, filiumque ipsi largiri parata erat. Sed Virginius, videns juvenum insolentium audaciam in posterum intolerabilem fore, nisi ille pœnas daret, surrexit, & dixit: "Tua, "Quinti, omnis virtus, & erga plebem bene-"volentia satis testata est, & hoc nomine tibi "honor debetur. Sed tui filii morum asperi-"tas, & in nos omnes superbia, nullam depre-"cationem aut veniam meretur: quia, quum "sub tam populari & modesto patre fuerit "educatus, ut omnes scimus, contempta do-"mestica disciplina, tyrannicam arrogantiam "& barbarorum hominum insolentiam di-"lexit,

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 449. Olymp. 80 ½. V. C. Cas. 293. Var. 295.

V.

VI.

a Αὐτοὶ *Vat.* b Διεξιόντες ὅσα βίᾳ ἁμαρτάνων ἐτύγχανεν εἰς τοὺς δημότας *Vat.* c Δημοτικοὺς *Vat.* d Imo vero οὐκ ἔχειν dicendum est. *i. e.* orabat eos, ut non solum ea, in quibus verba faciens peccarat, ira sedata condonarent: sed etiam &c. *Port.* Μὴ μόνον ὀργὴν μὲν ἔχειν *Vat.* e Πολιτῶν τε ὁπόσων *Vat.* f Καὶ δήσεις αὐτὸ τοῦ ἑαυτοῦ *Vat.* g In *Ed. Steph.* τοῦ μειρακίου: violata & structura & sententia. quod *Xylander* quoque notarat. *Sylb.* h Μὴ δόντος *Vat.*

Per. Jul. 4255. Ante Chr. 459. Olymp. 80 1/2. V. C. Cat. 293. Var. 295.

"lexit,& improborum facinorum exempla in "noſtram civitatem induxit. Si igitur igno- "rabas eum talem eſſe, at nunc, cum id co- "gnoſcas,* æquum eſt te pro nobis indignari: "ſin conſcius & ſocius eras contumeliarum, "quibus civium egenorum fortunæ inſulta- "vit, certe tu quoque improbus eras, & im- "merito honeſtatis & probitatis exiſtimatio- "nem adeptus es. Sed enim eum tua virtute "indignum eſſe ignorabas. Ego hoc teſtimo- "nium tibi poſſum dicere. Quamvis autem te "eo crimine abſolvam, *& credam* te tunc "cum filio nobis injuriam non feciſſe; te ta- "men reprehendo, quod nunc nobiſcum mi- "nime indigneris. Ut autem melius ſcias "quantum malum in reip. perniciem impru- "dens alueris, quam immane & tyrannicum, "& ne à civili quidem cæde purum, audi ejus "egregium facinus, † & confer id cum claris "rebus militiæ fortiter ab eo geſtis; & vos,qui "modo, hoc homine miſericordiam captante, "condoluiſtis, videte an tali civi parcere vos "deceat.

VII. ¶ Hæc loquutus, unum è collegis, M. Volſcium, juſſit ſurgere, & dicere quæcunque de illo adoleſcente ſciret. Facto autem ſilentio, omnibuſque exſpectatione valde ſuſpenſis, poſt brevem moram, ille ſic eſt loquutus: "Equidem, Quirites, ſummopere optaſſem "privatas pœnas, quæ legibus mihi permit- "tuntur,de iſto ſumere, atroces & plus quam "atroces injurias perpeſſus: ſed quum hoc "nondum conſequi potuiſſem, propter pau- "pertatem & imbecillitatem, & quod unus è "vulgo eſſem, nunc,quando id mihi licet,per- "ſonam teſtis ſumam, quoniam accuſatoris "nequeo. Quam vero immani & atroci inju- "ria fuerim affectus, audite. Frater mihi fuit "Lucius, omnium mortalium mihi chariſſi- "mus. is mecum apud amicum cœnabat, poſt- "eaque ſuperveniente nocte exſurgentes diſ- "ceſſimus. dum autem forum tranſiremus,in- "cidimus in iſtum Cæſonem comeſſabundum, "cum aliis petulantibus juvenibus. Hi pri- "mum cavillis & contumelioſis verbis nos ag- "greſſi ſunt, ſicut juvenes ebrii atque petu- "lantes in infimæ conditionis homines & "pauperes facere ſolent. Quorum petulan- "tiam quum iniquo animo ferremus, quidam "de nobis liberius eſt loquutus. At iſte Cæ- "ſo, ratus indignum eſſe audire aliquid quod "ſuis auribus gratum non eſſet, facto in eum "impetu, atq; pugnis & calcibus & omni alio "contumeliæ genere uſus, eum interfecit. "Quum autem ego vociferarer, & pro viri- "bus repugnarem, is, omiſſo illo jam mortuo "& jacente, *me* pugnis iterum atque iterum "cœpit contundere, nec prius deſtitit quam "me immotum & ſine voce proſtratum vidit, "ratus me eſſe mortuum. Hic poſtea, quaſi "præclaro facinore edito, lætus abiit: nos

"καὶ πονηρῶν ἔργων ζῆλον εἰς τὴν πόλιν ἡμῖν εἰσα- "γήσχεν. εἰ μὲν οὖν ἐλάνθανέ σε τοιοῦτος ὢν, νῦν, "ὅτε ἔγνωκας, ἀγαναχτεῖν [a]χρὴ ἡμῖν δίκαιος ἂν "ἦς· εἰ δὲ συνήδεις τε καὶ συνέπραττες οἷς πεφεπη- "λάκιζε τὴν τῶν πενήτων πολιτῶν τύχην, πονηρὸς "ἄρα καὶ αὐτὸς ἦθα, καὶ ἡ τῆς καλοκἀγαθίας δόξα "οὐκ ἂν τοῦ δικαίου σοι πεπεγένοτεν. ἀλλὰ γὰρ ἠ- "γνόεις αὐτὸν ὄντα τῆς σῆς ἀρετῆς ἄξιον. ἐγώ σοι "τοῦτο ἔχω μαρτυρεῖν. ἀπολύων δέ σε τοῦ τότε συνα- "δικεῖν ἡμᾶς, μέμφομαί τοῦ νῦν ἡμῖν μὴ συναγα- "νακτεῖν. ἵνα δὲ μᾶλλον μάθῃς ἡλίκον ἄρα τῇ πό- "λει κακὸν [b]ὑπτερέφων ἐλάνθανες, ὡς ὠμόν καὶ τυ- "ραννικόν, καὶ οὐδὲ φόνου πολιτικοῦ καθαρεύον, ἄκου- "σον αὐτοῦ φιλότιμον ἔργον, καὶ ἀντιπαρεξέλασον αὐ- "τῷ τὰς ἐν τοῖς πολέμοις ἀρετάς· καὶ ὑμῖν ὅσοι "συνεπαθεῖτε ἀρτίως οἰκτίζομένῳ τῷ ἀνδρὶ, σκοπεῖ- "τε εἰ ἄρα καλῶς ὑμῖν ἔχει τοιούτου φείσασθαι πο- "λίτου.

Ταῦτα εἰπὼν, ἀνίστησιν ἐκ τῶν συναρχόντων Μάρ- κον Οὐολούσκιον, καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ἃ συνοίδε τῷ μειρακίῳ. σιωπῆς δὲ γενομένης, καὶ πολλῆς ἐξ ἁπάν- των προσδοκίας, μικρὸν ὑπισχνεῖται ὁ [c]Οὐολούσκιος, εἰπών· "Ἐγὼ μάλιστα ἐβουλόμην ἂν, ὦ πολῖται, δί- "καιον ἰδίᾳ, εἰ ὁ νόμος δίδωσί μοι, τῶνδε τούτου "λαβεῖν, δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν πεπονθὼς κωλυθεὶς "δὲ τούτου τυχεῖν διὰ πενίαν, καὶ ἀδένειαν, [d]καὶ τῶν "πολλῶν εἶναι, νῦν [e](δὲ,) πλείστα ἔξεστί μοι, τὸ τοῦ "μάρτυρος ὀφλημα, ἐπειδὴ οὐ τὸ τοῦ [f]κατηγόρου, "λήψομαι. [g]ἃ πέπονθα, ὡς ὠμὰ καὶ ἀνήκεστα, ἀκούσα- "τέ μου. ἀδελφὸς ἦν μοι Λούκιος· ὃν ἐγὼ ἁπάντων "ἀνθρώπων μᾶλλον ἠγάπησα. οὗτός μοι συνεδεί- "πνει τῶνδε φίλῳ· καὶ μετὰ ταῦτα ἀναστάντες τῆς "[h]ἐχομένης νυκτὸς, ὡχόμεθα. διελκυσθόσι δὲ ἡμῖν τὴν "ἀγορὰν συντυγχάνει Καίσων οὑτοσὶ, κωμάζων σὺν "ἑτέροις ἀγοράκοις μειρακίοις. καὶ οὗτοι τὸ μὲν πρῶ- "τον ἐσκωπτόν τε καὶ ὕβριζον [i]εἰς [l]ἡμᾶς, οἷα μεθύον- "τες ἂν νέοι καὶ αὐθάδεις, [k]ὡς ὅσοι ἂν ταπεινῶς καὶ "πένητας ὕβεσαν. ὡς δὲ ἠνανακτοῦμεν πρὸς αὐτούς, "ἐλεύθερον ῥῆμα [l]εἰς τούτων εἶπε. δεινὸν δὲ ἡγησάμενος "οὑτοσὶ Καίσων ἀκοῦσαί τι ὧν οὐκ ἐβούλετο, προσπα- "μῶν αὐτῷ, παίων καὶ λακτίζων, [m]καὶ πᾶσαν ἄλ- "λην ὕβριν ἐνδεικνύμενος, ἀπέκτεινε. ἐμοῦ δὲ κε- "κραγότος [n]καὶ ἀμυνομένου ὅσα ἐδυνάμην, ἐκεῖ- "νον ἤδη νεκρὸν κείμενον ἀφεὶς [o](ἐμὲ) πάλιν ἔπαι- "σε· καὶ οὐ πρότερον ἐπαύσατο, πρὶν ἀκίνητόν τε καὶ ἄ- "φωνον εἶδεν ἐρριμμένον, δόξας εἶναι νεκρόν. μετὰ δὲ "ταῦτα, οὕτως μὲν ἀπιὼν ᾤχετο χαίρων, ὥσπερ ὅτι "καλῷ ἔργῳ· ἡμᾶς δὲ οἱ προσγενόμενοι μετὰ ταῦτα

a Rectius forſan μεθ' ἡμῶν. ſubjicitur enim paullo infra ἡμῖν συναγανακτῆν. *Port.* b Sicut ὑπογεγραφόμενον habemus (p. 169. v. 22.) pro ὑπτερεφόμενον, ita hîc ὑπτερίφων pro ὑπτερέφων irrepſit. *Steph.* c Οὐόλσκιον malit *Port.* quam recte videant alii. d Καὶ τὸ τῶν πολλῶν *Vat.* e Incluſa δὲ vel tollenda eſt cum *Cod. Rom.* vel in γε [cum *Cod. Vat.*] mutanda. *Sylb.* f Δύναμαι poſt κατηγόρου, vel ſimile quid deſiderari videtur. *Port.* g In *Cod. Vat.* ἃ δὲ πέπονθα quo modo legendum eſſe conjecerat *Portus.* h Ἐχομένης malit *Port.* i Non agnoſcit *Vat.* k In *Cod. Rom.* ὡς ἂν ταπεινὸς τὴ πένητας ὕβεσιεν. *Sylb.* Ὡς ἂν ὡς ταπεινὸς τὴ πένητας ὕβεσιεν *Vat.* l *Lapus* legit εἰς ἡμῶν. *Rom. Cod.* habet ἐς τοῦτον εἶπε. *Gelenius* aliquanto plenius legit, ἐς τοῦτον εἶπεν ὁ ἀδελφός. *Sylb.* m Καὶ πάσαν ἄλλω ὠμότητα τὴ ὕβρεν *Vat.* n Καὶ ἀμυνομένου τοσαῦτα ὅσα *Vat.* o Incluſum ἐμὲ, quod è *Lapi* verſione addidit *Sylburgius*, agnoſcit etiam *Cod. Vat.* * Merito indignationem tibi noſtro nomine movere debet. *Gelen.* † Atque, *ſi libet*, confer cum præclaris iſtis *quæ memoraſti* militiæ decoribus. *Gelen.*

a Particu-

633 "ἁἷμαλι πεφυρμένυς ἀἵρυσι, ϗ εἰς τ οἰκίαν ἀπεκόμισαν, τ
"μ ἀδελφὸν Λεύκιον [a] νεκρὸν, ὥσπερ ἔφην, ἐμὲ δὲ ἡμιθανῆ ϗ
"ἐλπίδας ἔχοντα ὀλίγας. ταῦτα δὲ ἐγίνετο Ποπλίυ
"Σερυιλίυ ϗ Λευκίυ Αἰβυτίυ τ ὑπατείαν ἐχόντων, ὅτε ἡ
"μεγάλη νόσος κατέλαβε τ πόλιν, ἧς ἀπελαύσαμεν ϗ
"ἡμεῖς ἀμφότεροι. τότε μ ὃν ϗχ οἷόν τε ἦν μοι δίκην
"παρ' αὐτ λαβεῖν, τεθνηκότων ἀμφοτέρων τ ὑπάτων. [b] Λο-
"χρητίυ δὲ ϗ Τίτυ Οὐετυρίυ ὑποδεξαμένων τ ἀρχήν,
"βυλόμενος [c] αὐτὸν ἄγειν ὑπὸ δίκην, ἐκωλύθην διὰ τ πό-
"λεμον, ἐκλελοιπότων [d] ἀμφοτέρων τ πόλιν. ὡς δὲ ἀνέ-
"φυσαν ἀπὸ τ [e] σπατᾶς, πολλάκις αὐτὸν ἐπὶ τ ἀρχὴν
"καλῶν, ὁσάκις προέλθοιμι· ϗ ταῦτα δὴ πολλοὶ τ πολιτῶν
"ἴσασι· πληγὰς ἐλάμβανον ὑπ' αὐτ. ταῦτά ἐστιν ἃ πέ-
"πονθα, ὦ δημοι, μ, πάσης ἀληθείας εἰρημένα πρὸς ὑμᾶς.

Ταῦτα εἰπόντ αὐτ, κραυγή τε ἐκ τ παρόντων ἐγένετο, ϗ ὁρμὴ πολλῶν ὅτι τ ἐκ χειρὸς δίκην. ἀλλ' οἵ τε ὕπατοι ἐμποδὼν ἐγένοντο, ϗ τῶν δημάρχων οἱ πλείυς, πονηρὸν ἔθ ὄντ ἀξιοῦντες εἰς τὸ πλῆθος εἰσάγειν. ᾧ δὲ καὶ τ δήμυ τ καθαρώτατον ϗ βυλόμενον ἀποφερεῖν λόγυ τὺς ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἀγωνιζομένυς. τότε μὲν οὖν ἐπέσχε τ τῶν θερμοτέρων ὁρμὴν ἡ δικαίυ πρόνοια, ϗ ἀναβολὴν ἔλαβεν ἡ δίκη, ϗ μικρᾶς ἐμπεσούσης φιλοτιμίας ϗ ζητήσεως ὑπὲρ τ σώματ, εἴτε σὺν δε-
"σμοῖς [g] αὐτὸ φυλάττεσθαι χρεὼν εἴη τ [h] ἀφίξεως, ὥσπερ ὁ παλαι ἠξίυ· ϗ ἡ βυλὴ ἐψηφίσατο χρή-
μασι [k] διεγγυητὴν ἐλεύθερον εἶναι τὸ σῶμα μέχρι δίκης. τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι τὸ πλῆθος, ἐκλιπόντος ἤδη μειρακίυ τ δίκην, ἐκύρωσαν τ καθ' αὐτ ψῆφον, ϗ τὺς ἐγγυητὰς δέκα ὄντας ἐπράξαντο τὰ ὡρισμένα τ σώματος τῆς ἀποκαταστάσεως ὁμολογηθέντα χρήματα. Καίσων μὲν ἦν τοιαύτῃ τοιετεσὼν ὑπουλῇ, κατασκευασαμένων ἅπαντα τ δημάρχων, ϗ Οὐολυσκίυ ψευδῆ μαρτυρήσαντος, ὡς ἐγένετο φανερὸν σαφῶς, φεύγων εἰς Τυρρηνίαν ᾤχετο. ὁ δὲ πατὴρ αὐτ τὰ πλεῖστα τ ὑσίας ἀπεμπολήσας, ϗ τὰ ὁμολογηθέντα ὑπὸ τῶν ἐγγυητῶν χρήματα ἀποδύς, ἐν τῷ χωρίῳ ἓν δὲ αὐτῷ μικρὸν ὑπολειπόμενον ἦν πέραν τ Τιβέρεως ποταμῦ, ἐν ᾧ ταπεινή τις ἦν [m] καλύβη· γεωργῶν, αὐτόθι μ δύλων ὀλίγων ὀπίπονον ϗ ταλαίπωρον ἔζη βίον, ὑπὸ λύπης τε ϗ πενίας ὅτε πόλιν ὁρῶν, ὅτε φίλυς ἀσπαζόμενος, ὅτε ἑορτάζων, ὅτε ἄλλης εὐφροσύνης ἑαυτῷ μεταδιδύς ὀδεμιᾶς. τοῖς μέντοι δημάρχοις πολὺ τὸ ὠφέλιμον [n] ἐγένετο τ ἐλπίδος. ϗ γὰρ ὅπως ἐπαύσατο ἡ τῶν νέων φιλοτιμία σω-

"vero ſanguine conſperſos ii qui aderant ſu-
"ſtulerunt, domumque abſportarunt, Luci-
"um fratrem mortuum, ut dixi, me vero ſe-
"minecem, & exiguam ſalutis ſpem haben-
"tem. Hæc autem facta ſunt P. Servilio & L.
"Æbutio conſulibus, quo tempore magna il-
"la peſtilentia in urbe fuerat, cujus ne nos
"quidem ambo immunes fuimus. Tunc igi-
"tur non potui pœnas de eo ſumere, quod
"ambo conſules obiiſſent. Quum autem, Lu-
"cretio & Veturio conſulibus, eum in jus
"vocare vellem, quod illi ambo ex urbe egreſ-
"ſi militia diſtinerentur, id exſequi non po-
"tui. Quibus ab expeditione reverſis, quum
"ſæpius eum ad magiſtratum citarem, quoties
"acceſſi (hoc autem multi cives norunt) pla-
"gas ab eo accepi. Hæc ſunt, Quirites, quæ
"paſſus ſum, & quæ veriſſime apud vos dixi.

Per. Jul. 4255. *Ante Chr.* 459. *Olymp.* 80 1/2. *V. C. Cat.* 293. *Var.* 295.

¶ His ab eo dictis, & clamor ab aſtantibus ſublatus eſt, & impetus in eum à multis factus, eum indicta cauſſa ex tempore interficere volentibus: ſed conſules obſtiterunt, & tribunorum plerique, qui malam conſuetudinem in remp. inducere nolebant. Quinetiam plebis pars ſinceriſſima, reis de rebus maximis *atque de capite* certantibus, cauſſæ dictionem eripere nolebat. Tunc igitur juſtitiæ ratio hominum audaciorum impetum repreſſit, & judicium dilatum eſt, non ſine magna contentione, illis dubitantibus utrum interim reus in vinculis eſſet aſſervandus, an datis vadibus eſſet dimittendus, ut pater poſtulabat. Tunc ſenatus decrevit, ut pecunia à vadibus pro ipſo promiſſa dimitteretur, & uſque ad judicii diem liber eſſet. Poſtridie tribuni, populo ad concionem convocato, quum juvenis vadimonium deſeruiſſet, eum abſentem damnarunt; & à vadibus, qui erant decem, pecunias quas pro vadimonio ſpoſponderant exegerunt. Cæſo igitur, in tales inſidias lapſus opera tribunorum, qui hæc omnia in eum moliti fuerant, & Volſcii, qui falſum teſtimonium dixerat, ut poſtea tandem compertum eſt, exſulatum in Hetruriam abiit. Pater ejus maxima ſuorum bonorum parte vendita, quum vadibus reſtituiſſet pecunias, quas pro reo numerarant, ruri (unus enim agellus Tranſtiberinus ei reliquus erat, ubi humilem quandam caſam habebat) cum paucis ſervis ſuum agrum colens, vitam laborioſam & ærumnoſam tolerabat, & præ dolore ac inopia nec urbem inviſebat, nec amicos ſalutabat, nec diebus feſtis celebritates adibat, nec ullis publicis hilaritatibus ſe immiſcebat. Cæterum, tribunos ſua ſpes valde fefellit. Non ſolum enim

C. Quintius iniique damnatus.

VIII.

a Particulam μὲν, poſt πυρὸν in *Ed. Steph.* repetitam, expunxi cum *Xylandro* & *Cod. Rom. Sylb.* *b* Λευκίυ δὲ Λοκρητίυ ϗ Τίτυ *Vat.* *c* Αὐτὸν ἀγαγεῖν *Vat.* *d* Ἀμφοτέρων τ ὑπάτων τὴν πόλιν *Vat.* *e* Magis proprie σπατείας. *Sylb.* *f* Ἡ τ δικαίυ σύνοια *Lapus* vertit, *juſti providentia.* Verum *Sylburgius*, qui *Gelenii* verſionem recognovit, interpretatur *provida juris conſideratio.* At ego quamvis ſciam poſſe dici, quorundam illam τ δικαίυ σύνοιαν hac in re ſpectari, quod nollent eos, qui in capitis diſcrimen veniebant, indicta cauſſa perire: tamen celare nolim quod ſuſpicor, non τ δικαίυ, ſed τ δαιμονίυ σύνοια ſcripſiſſe *Dionyſium.* Tantum vero abeſt ut ἡ τ δαιμονίυ σύνοια cum illis, quæ hîc de adverſantibus quorundam audaciæ ſcribuntur, minus conveniat, ut contra nihil convenientius dici queat: quum rationi conſentaneum ſit dicere, *illam numinis providentiam eorum animis talem ſcrupulum injeciſſe. Steph. Schediaſm.* l. 5. c. 28. *g* Optime in *Cod. Vat.* αὐτὸ δεῖ φυλάττεσθαι τίνος. quod *Stephano* & *Sylburgio* placuiſſe video. *h* Pro ἀφίξεως alius quiſpiam genitivus reponi debet: præſertim quum *Lapus* habeat, *an vades dari ſiſtendi eum.* Non dubium eſt autem quin genitivo παραστάσεως id plane ſignificari poſſit: quum ita vocetur *exhibitio ejus, pro quo interceſſit quis in vadimonio promittendo.* Quod ſi tamen, ut in alio quodam loco, ἀφίξεως retineatur; non pro *adventu*, ſed pro *reditu* accipiendum fuerit. *Steph. Schediaſm.* l. 5. c. 28. *i* Καὶ ἡ βυλὴ συνελθοῦσα ἐψηφίσατο *Vat.* *k* Vide *Harpocrat.* v. διεγγύησιν, & *Valeſii* notas. *l* In *Cod. Vat.* ἑαυτῷ χωρίον ἓν μικρὸν ὑπολειπόμενον πέραν τ Τιβέρεως ποταμοῦ, *Lapus* vertit, *ſibique prædium unum parvum relinquens trans Tiberim, in quo tugurium erat humile, illud colens cum ſervis* &c. adeo ut legiſſe videatur, ἑαυτῷ τι χωρίον ἓν μικρὸν ὑπολειπόμενον πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, ἐν ᾧ ταπεινή τις ἦν καλύβη, γεωργῶν αὐτὸ μ δύλων &c. *m* Ex hujus prædioli cultura Quintius infra ad conſulatum accitur, p. 644. juxta *Ed. Sylb.* *n* Ἐλάττω *Vat.*

Per. Jul. 4255. *Ante Chr.* 459. *Olymp.* 80 $\frac{1}{4}$. *V. C. Cat.* 293. *Vat.* 295.

enim Cæsonis calamitas nihil profecit ad moderandam ac reprimendam juvenum insolentiam: sed etiam ob eam illi longe insolentiores ac ferociores sunt redditi, factis dictisque legem oppugnantes. Itaque, eo consulatu ita consumpto, lex nullo pacto ab illis perferri potuit. Plebs autem in annum sequentem eosdem tribunos iterum designavit.

IX.

Per. Jul. 4256. *Ante Chr.* 458. *Olymp.* 80 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 294. *Vat.* 296. *P. Valerio & C. Claudio coss. turbæ domi.*

Publio autem Valerio Poplicola & C. Claudio Sabino coss. periculum, quale nunquam ante, ab hostibus externis illatum urbem invasit, ab intestina seditione arcitum, ut Sibyllina oracula prædixerant, & superioris anni prodigia divinitus missa præmonuerant. cujus belli originem, & res tunc in eo à consulibus gestas narrabo. Tribuni qui iterum creati fuerant, spe perferendæ legis, quum viderent alterum consulem, C. Claudium, odium in plebem à majoribus insitum habere, & paratum ad legem quavis ratione impediendam, & potentissimos quosque juvenes ad manifestam desperationem progressos, ita ut nulla vi amplius vinci possent, præcipue vero plebis majorem partem obsequiis patriciorum delinitam cedere, nec amplius eadem alacritate legi perferendæ operam dare, impudentiore via rem aggredi statuerunt, qua populo terrorem incuterent, & consulem repellerent. Ac primum quidem rumores varios per urbem spargendos curarunt: deinde à mane usque ad vesperam sedentes in propatulo consultabant, nec quenquam nisi ex collegio in suum consilium & colloquium admittebant. postremo, ubi judicarunt tempus esse opportunum consilia exsequendi, literas finxerunt, easque ab ignoto homine sibi in foro sedentibus reddendas curarunt; quibus acceptis, plangentes frontem, & vultu ad mœrorem composito, surrexerunt. Quum autem *ob eum casum* ingens turba concurrisset, & aliquod grave malum in literis contineri augurareturur, *illi*, indicto per præconem silentio, dixerunt: "Extremum vestræ plebi periculum imminet, "Quirites: & nisi deorum benevolentia quædam prospexisset iis, qui nullo suo merito "mala passuri erant, omnes in atroces cala"mitates incidissemus. Vos autem rogamus "ut aliquantisper exspectetis, donec res nobis "nunciatas senatui judicemus; &, de communi sententia, ea quæ sunt è repub. aga"mus". His dictis, ad consules iverunt. Interim autem, dum senatus cogitur, multi ac varii sermones in foro jactabantur, aliis ex composito, ut à tribunis jussi fuerant, per circulos sermones ferentibus, aliis quæ maxime timebant ne accidissent, hæc, ut tribunis nunciata, dicentibus. Alius dicebat Cæsonem Quintium à populo damnatum ab Æquis & Volscis exceptum, & utriusque gentis summum imperatorem creatum fuisse, & Κοίντιον ⟨Ϙ⟩ ὑπὸ τῦ δήμυ καταδικασθέντα ἡρῆσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν ἐθνῶν, καὶ πολλὰς δυ-

φρονηθεῖσα τὴν Καίσωνος συμφορὰν· πολὺ δὲ χαλεπωτέρα καὶ πλειόνων ἐγένετο, ἔργοις τε καὶ λόγοις καταγωνιζομένη τὸν νόμον. ὥστε καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἐξεγένετο διαπράξασθαι, διαπαντὸς εἰς ταῦτα τὴν χρόνον τῆς ἀρχῆς. ὁ μέντοι δῆμος εἰς τὸν ὕστερον πάλιν σφίσιν αὐτὸν ἄρχοντας ἀπέδειξεν αὖτις.

Ποπλίου δὲ Οὐαλερίου Ποπλικόλα καὶ Γαΐου Κλαυδίου Σαβίνου τὸ ὑπάτιον ἐξιόντων παραλαβόντων, κίνδυνος ὅσος ὕστερον τῇ Ῥώμῃ κατέσχεν ἐξ ἀλλοεθνῶν πολέμων ἐπήγετο μὲν ἡ πολιτικὴ στάσις ἔντος τείχους, ὡς αἱ τῶν Σιβύλλειοι χρησμοὶ προύλεγον, καὶ τὰ ἐκ τοῦ δαιμονίου φανέντα προεδήλωσεν τῷ παρελθόντι σφίσιν. διηγήσομαι δὲ τήν τε αἰτίαν ἀφ' ἧς ὁ πόλεμος ἐσπλήθη, καὶ τὰ πραχθέντα τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τότε ἀγῶνα. οἱ παρεληφότες ὁ δεύτερον τὴν δημαρχίαν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ κυρώσειν τὸν νόμον, ὁρῶντες τὸν ὑπάτων τὸν ἕτερον [b] Κλαύδιον Γάϊον ἐμφυλον ὄντα τοῦ δημοτικοῦ ἐχθρὸν μᾶλλον ἢ πατρόθεν καὶ προγόνων, καὶ παρεσκευασμένον ἅπασαν μηχανὴν κωλύειν τὰ γινόμενα, [c] τοὺς δὲ νέους τοὺς πλείστους δυναμένους εἰς ἐπόνοιαν φανερὰν προεληλυθότας, ὡς οὐκ ἔτι τῷ βιαίῳ καταγωνίσασθαι, μάλιστα δὲ τὸ δημοτικὸν ὂν πλεῖστον ὑποκαταπλαγὲν τοῖς τραπέζαις τοῦ παλαιοῦ, καὶ προθυμίαν ὑπὲρ τοῦ αὐτὴν σῴζειν τὸν νόμον [d] παρεχόμενον, ταμιεύεσθαι ὁδὸν ἔγνωσαν ὅπῃ τὰ πράγματα πορεύσασθαι, δι' ἧς καταπλήξονται μὲν τὸν δῆμον, [e] ἀναβαλοῦσι δὲ τὸν ὕπατον. πρῶτον μὲν κατεσκεύασαν φήμας λέγεσθαι κατὰ πόλιν παντοδαπάς· ἔπειτα δὲ ἑωθινοὺς καθεζόμενοι δι' ὅλης ἡμέρας, συνέδριον ἐν τῷ φανερῷ, μεταδιδόντες ὑφενὶ τοῦ ἐξωθεν ὅτι βουλεύσαιτο, ὅτε λόγου. ἐπεὶ δὲ καιρὸς αὐτοῖς ἔδοξεν ἐπιτηδειος εἶναι πράττειν τὰ βεβουλευμένα, πλασάμενοι γράμματα, καὶ ζῶντα παρασκευάσαντες ἀναδοθῆναι σφίσιν ὑπὸ ἀνδρὸς [g] ἀγνῶτος καθημένοις ἐν ἀγορᾷ· [h] ὡς δὲ ἦλθον αὐτά, πύθοντες τὰ μέτωπα καὶ καλύψαντες τὰς ὄψεις ποιησάμενοι, ἀνίσταντο. πολλοῦ δὲ συνδραμόντος ὄχλου, καὶ μέγα τι κακὸν ἐν τοῖς γράμμασιν εἶναι γεγραμμένον μανθανομένου, σιωπὴν προκηρύξαντες εἶπον· "Ἐν ἑκάτοις ἐστὶν "ὑμῖν [i] κινδύνων, ὦ πολῖται, ὁ δημοτικός· καὶ εἰ μὴ θεῶν "τις εὔνοια προεῖδε [k] τούτων ἀδίκως παθεῖν μελλόντων, εἰς "δεινὰς ἅπαντες ἂν ἤλθομεν συμφοράς. αὐτόματα δὲ ὑ"μᾶς βραχὺν ὁπομεῖναι χρόνον, ἕως ἂν τῇ βουλῇ δηλώσωμεν "τὰ προσαγγελθέντα, καὶ μετὰ κοινῆς γνώμης πράξωμεν "[l] τὰ δέοντα". ζῶντα εἰπόντες, ὤχοντο πρὸς τοὺς ὑπάτους. οἱ δ' ὅσῳ δὲ [m] καὶ ἡ βουλὴ συνήγετο μᾶλλον, πολλοὶ καὶ παντοδαποὶ λόγοι κατ' ἀγορὰν ἐγίνοντο, τῶν μὲν, ἐκ παρασκευῆς ἃ [n] παρήγγελτο αὐτοῖς ὑπὸ τῶν δημάρχων, καὶ συμφορὰς λαλούντων, τῶν δὲ, ἃ μάλιστα [o] ἐδεδοίκεσαν μὴ γένηται, ζῶντα, ὡς ἀπηγγελμένα τοῖς δημάρχοις λεγόντων. ἔφη δὲ ὁ μέν τις, Αἰχανὸς καὶ Οὐολούσκους ὑποδεξαμένους Καίσωνα

a Καῖσ-

a Id est, ἐξ τὸν πάνυ πάλαι. *Port.* b Nota hîc prænomen nomini præpositum: cujus generis exempla supra quoque observata sunt. *Sylb.* In *Cod. Vat.* Γαΐου Κλαυδίου. c Τῶν τε νέων *Vat.* d Παρεχόμενον *Vat.* quod & *Stephano* placuisse video. e Καταβαλοῦσι malit *Steph.* f Συνέδριον augmento hîc caret, ut ἐξεταάλωσαν, p. 387. v. 2. ἀπεκαλέκεσαν, p. 568. v. 23. κατεκαλοῦ, p. 559. v. 6. & hujus generis alia. *Sylb.* g Ἀγνῶτος *Vat.* h Scribendum ὡς δὲ ἤκουσαν αὐτά. non enim literis acceptis, sed iis lectis cœperunt πύθεσθαι τὰ μέτωπα. *Casaub.* Ὡς δὲ ἤκουσαν in *Cod. Vat.* i Κινδύνους *Vat.* k Τούτων agnoscit etiam *Lapi* versio, *hic provideat pasturis iniqua.* Τῶν maluit *Gelenius*, possemus etiam legere ἀσεβεῖσθαι ἡμῶν: vel minori mutatione ἀσεβεῖσθαι τῶν. *Sylb.* l Τὰ δέοντα *Vat.* m Non agnoscit *Vat.* n Παρηγγέλκατο *Vat.* o Malim ἐδεδοίκεσαν μὴ γένοιτο ταῦτα &c. *Port.* Ἐδεδοίκεσαν μὴ γένηται ζῶντα optime in *Cod. Vat.*

νάμεις ἀγείραντα μέλλειν ἐπὶ τὴν Ρώμην ἐλαύνειν· ὁ δέ τις, ἀπὸ καινῆς γνώμης τὴν παλαιὰν τὴν ἀνδρα καὶ ἀγαθὴν ξενικῆς δυνάμεσι, ἵνα ἡ φυλακὴ καθαλυθῇ τῶν τε ἐς τὸν λοιπὸν χρόνον τὴν δημοτικῶν· ὁ δέ τις, οὐχ ἅπαντας εἶναι τοὺς παλαιοὺς ἔφη τοὺς ταῦτα βεβουλευμένους, ἀλλὰ μόνους τοὺς νέους. ἐτόλμων δέ τινες λέγειν, ὅτι ἐντὸς τῆς πόλεως ὁ ἀνὴρ εἴη κρυπτόμενος, καὶ μέλλοι καταλαμβάνειν τοὺς τόπους τοὺς ἐπικαιροτάτους. ὅλης δὲ ταραττομένης ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν δεινῶν τῆς πόλεως, καὶ πάντων ἀλλήλοις ἐχόντων δι' ὑποψίας καὶ φυλακῆς, οἱ μὲν ὕπατοι τὴν βουλὴν ἐκάλουν· οἱ δὲ δήμαρχοι προσελθόντες, [b] ἐδείκνυσαν τὰ προαγγελλόμενα. ἦν δὲ ὁ τοὺς λόγους ὑπὲρ αὐτῶν ποιούμενος, Αὖλος Οὐεργίνιος, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

"Οσον μὲν χρόνον ἡθεν ἀκριβὲς ἡμῖν ἐφαίνετο τῶν προσ-
"αγγελλομένων δεινῶν, ἀλλὰ φήμῃ μετέωροι, καὶ τὸ βεβαι-
"ῶσον αὐτὰς ἡθεν ἦν, ὠκνοῦμεν, ὦ βουλή, φέρειν τοὺς περὶ
"αὐτῶν λόγους [c] εἰς τὸ μέσον, ταραχάς τε ὑποπλεόντες
"ἐσεσθαι μεγάλας, οἷα εἰκὸς ὅπου δεινοῖς ἀκούσμασι, καὶ δι'
"εὐλαβείας ἔχοντες μὴ ταχύτερα δόξωμεν ὑμῖν βεβουλεῦ-
"σθαι μᾶλλον, ἢ φρονιμώτερα. καὶ μὴν ὀλιγωρίᾳ γε αὐτὰ
"προεδόντες, ἀφήκαμεν. ἀλλ' ὅσον δύναμις ἦν ἡμῖν, ἐπιμε-
"λῶς ζήτησιν ἐποιούμεθα τῆς ἀληθείας, ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ δαιμο-
"νίου πρόνοια, ὑφ' ἧς ἀεὶ σωζόμεθα κοινῇ, καλῶς ποιοῦσα,
"τὰ κεκρυμμένα βουλήματα, καὶ τὰς ἀνοσίους ἐπιχειρήσεις
"τῶν θεοῖς ἐχθρῶν εἰς φῶς ἄγει, καὶ γράμματα πάρεστιν ἡμῖν,
"ἃ δεδέγμεθα νεωστὶ παρὰ ξένων εὔνοιαν ἡμῖν ἐνδεικνυμέ-
"νων, ὡς ὕστερον ἀκούσεσθε, καὶ σωτηρίχει τε καὶ σωμᾴδει τοῖς
"ἔξωθεν ἐπιστελλομένοις τὰ ἐνθένδε μηνυόμενα, καὶ τὰ παρα-
"παίσια οὐκέτι μέλλησιν οὐδὲ ἀναβολὴν ἐν χερσὶν ὄντα ἐπι-
"δέχεται, πρὶν εἰς τὸ δήμιον ἐξενεγκεῖν, ὑμῖν πρώτοις, ὥσπερ
"δίκαιον, ἀπαγγελίαν διέγνωμεν [d] αὐτά. ἴστε δὴ συναμφο-
"τέραν ἐπὶ τῷ δήμῳ γεγενημένην ὑπὸ ἀνδρῶν οὐκ ἀφανῶν,
"ἐν οἷς ἐνεῖναί μέν τι λέγεται μέρος οὐ πολὺ καὶ τῶν εἰς τόδε
"[e] συνειλεγμένων τὸ συνέδριον πρεσβυτέρων, τὸ δὲ πλεῖ-
"στον οὐκ τῶν ἔξω τῆς βουλῆς ἱππέων, οὓς ὕπω καιρὸς οἵ τινες
"εἶεν ὑμῖν λέγειν. μέλλουσι δὲ οὗ, ὡς πυνθανόμεθα, σκο-
"ταίαν φυλάξαντες νύκτα, κοιμωμένοις ἡμῖν ἐπιχειρεῖν,
636 "νίκα οὔτε [f] προϊδεῖν τὸν γινόμενον, οὔτε φυλάξασθαι
"καθ' ἓν γενόμενοι δυνάμεθα· ὀλιγοστοὶ δὲ ταῖς οἰ-
"κίαις τοὺς τε δημάρχους ἡμᾶς καταστάντες, καὶ [g] τῶν δυ-
"σμοτιῶν ἄλλους τοὺς συναλιωθέντας ποτὲ αὐτοῖς περὶ ἐ-
"λευθερίας, ἢ τὸ λοιπὸν συναλισομένους. ὅταν δὲ ἡμᾶς
"ἐκποδὼν ποιήσωνται, τότε ἤδη τε πολλοῦ ἀσφάλειαν ἡ-
"γοῦνται [h] διαπράξασθαι παρ' ὑμῶν τὰ λοιπὰ ἀναμενθη-
"ναι δὲ κοινῷ ψηφίσματος τὰς γνώμας ὑμῖν περὶς
"τὸ δῆμον ὁμολογίας. ὁρῶντες δὲ ὅτι ξενικῆς αὐτοῖς χειρὸς
"εἰς τὰ πράγματα δεῖ κρύφα παρασκευασθείσης, ἣ δὲ
"ταύτης μετοίας, ἄνδρα προσειλήφασιν εἰς ταῦτα τῶν
"[k] ἡμετέρων φυγάδων Καίσωνα Κοΐντιον ἡγεμόνα, ὃν ὅτι

coactis ingentibus copiis, Romam mox petiturum: alius de communi patriciorum sententia hominem cum externo milite conducto reduci, ut in præsentia & in posterum plebejorum præsidium aboleretur: alius dicebat, non omnes patricios, sed juvenes tantum hæc consilia iniisse. nonnulli etiam audebant asseverare, in ipsa urbe hominem latere, & opportunissima quæque loca esse occupaturum. Tota autem urbe calamitatum exspectatione commota, & omnibus se mutuo suspectos habentibus, sibique invicem caventibus, consules senatum convocarunt; & tribuni, in curiam admissi, indicarunt quæ nunciabantur. Unus autem pro omnibus A. Virginius sic est loquutus.

Per. Jul. 425 d. Ante Chr. 458. Olymp. 80 2/3. V. C. Ca. 294. Var. 296.

X.

¶ "Quamdiu judicavimus nos nihil certi
"habere de malis quæ nunciabantur, sed ru-
"mores incertos & fide carentes audivimus,
"non sumus ausi, P. C. de iis ad vos referre,
"quod vereremur ne magnus tumultus ex-
"citaretur (ut solet accidere quoties atrox
"aliquis nuncius accipitur) & caveremus ne
"celerius quam prudentius consilium iniisse
"vobis videremur. Haud tamen hos rumo-
"res negleximus: sed, quantum in nobis fuit,
"veritatem accuratissime quæsiimus. Nunc
"vero quando divina providentia, hujus im-
"perii perpetua custos, recte faciens, homi-
"num diis inimicorum occulta consilia &
"impios conatus in lucem profert, literasque
"hîc habemus recens acceptas ab hospitibus,
"qui suam erga nos benevolentiam osten-
"derunt, quos postea audietis, & domestica
"indicia cum externis congruunt, iisque re-
"spondent, & res urgentes nullam amplius
"cunctationem nec dilationem patiuntur, hæc
"priusquam ad populum referremus, vobis
"primum, ut æquum est, renunciare statui-
"mus. Scitote igitur conjuratum in plebem à
"viris non obscuris, inter quos ferunt esse
"aliquot, non multos tamen, de senioribus in
"hunc senatorium ordinem lectis, maximam
"vero partem ex illis equitibus, qui in sena-
"tum nondum sunt recepti, quos à nobis in-
"dicari nondum est tempus. Hi (ut audimus)
"statuerunt, observata obscura nocte nos so-
"pitos opprimere, quo tempore nec quid re-
"rum geratur prospicere, nec in unum con-
"gregati cavere nobis possumus; factaque ir-
"ruptione in ædes, & nos tribunos jugulare,
"& alios plebejos, quotquot unquam ipsis li-
"bertatis tuendæ studio sunt adversati, aut in
"posterum adversaturi sunt. nobis vero de
"medio sublatis, tunc demum existimant se
"tutissime reliqua à vobis impetraturos, ut
"quidquid unquam plebi à vobis, P. C. con-
"cessum est, id communi decreto abrogetur.
"Et quoniam ad hoc facinus, externa mili-
"tum manu occulte comparata, eaque non
"mediocri, opus fore videbant, assumpserunt
"ad hanc societatem unum ex vestris exsuli-
"bus, Cæsonem Quintium, eumque ducem
suum

a Κατελυθείη Vat. b Vel ἰδείκνυσαν positum pro ἰδήλωσαν, vel τὰ προαγγελλόμενα pro τὰς ἐπιστολὰς, ut p. 610. v. 2. Sylb. c Εἰς μέσον Vat. d In Ed. Steph. αὐτόν. sed verius αὐτά, ut Lapus quoque vertit, illa: vel saltem αὐτό. Sylb. e Συναγερθέντων Vat. f Idem structuræ genus supra, p. 606. v. 37. alioqui maluerit fortasse quispiam, προϊδεῖν τὸν γινόμενον, ut p. 608. v. 34. ὑπεροπτεῖν ἔργον ὕστερα μέγα. infra quoque notavimus ellipsin particulæ τὸν. Sylb. In Cod. Vat. προϊδεῖν τὸ. g Τῶν δημοτῶν Vat. h Nota aor. pro fut. διαπραξάσθαι. Sylb. i Καὶ ἀδὴ ταύτας μετοίας Vat. Μέτοιον in Ed. Steph. sed μετοίας (ut notavit Sylb.) postulat structuræ lex, & probat Lapi versio. k In Ed. Steph. ὑμετέρων. ego interpretes sequi malui. Sylb.

a Exsilis-

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 3. V. C. Cos. 294. Var. 296.

"suum crearunt, quem, cædis civilis & seditionis urbanæ convictum, nonnulli eorum qui hîc adsunt pœnæ eripuerunt, & ut incolumis ex urbe excederet effecerunt, eique reditum pollicentur, & magistratus & honores & alia operæ præmia offerunt. Ille quoque vicissim est pollicitus se Æquorum Volscorumque copias, quibus opus ipsis fuerit, auxilio illis adducturum. aderitque brevi cum audacissimis quibusque, eosque non simul omnes, sed alios post alios, & raros clam in urbem ducet: reliquæ autem copiæ, nobis tribunis pl. de medio sublatis, in reliquam pauperum multitudinem, si qui libertatem suam tueri audebunt, *irruent*. Hæc sunt, P. C. clandestina eorum consilia, & atrocia ac nefaria facinora quæ sunt paraturi, nec ira divina territi, nec humanæ indignationis reverentia moti. ¶ Quum igitur in tanto periculo versemur, P. C. supplices ad vos confugimus, vosque obtestamur per deos & genios, quibus sacra communia facimus, & per tot tantaque bella quæ vobiscum suscepimus, quorum vero memores esse decet, ne patiamini nos crudeliter & contra jus ac fas ab inimicis trahi, sed opem feratis, & concepta nobiscum indignatione meritas pœnas de iis, qui hæc consilia inierunt, sumatis, & potissimum quidem de omnibus: sin minus, de nefariæ conjurationis auctoribus. In primis vero, P. C. petimus quod est æquissimum, ut nobis tribunis pl. hanc indiciorum inquisitionem vestro decreto committatis. Nam præterquam quod ipsa æquitas hoc postulat, necesse etiam est accuratissimam inquisitionem fieri ab illis quos periculum maxime tangit. Quod si qui vestrum nihil gratificari possunt, sed adversantur omnibus qui pro plebe dicunt, lubenter ex illis quærerem, quodnam nostrorum postulatorum indigne ferant, & quid nobis tandem sint suasuri. an ne ullam inquisitionem faciamus, sed tantum facinus & adeo nefarium in plebem conflatum negligamus. Et quisnam sana mente præditos dixerit eos qui ita loquantur, quin potius eos simul corruptos, & ejusdem conjurationis esse socios: deinde sibi ipsis timentes ne detegantur, à veritatis inquisitione abhorrere? quibus haud æquum est vos aures præbere, si forte hanc indiciorum *inquisitionem &* cognitionem non nobis, sed senatui & consulibus committendam censeant. Quid enim prohibet quo minus ipsi quoque tribuni plebis idem dicant, si qui plebeji, facta conspiratione in consules & patres, senatum tollere molianXI.

"φόνους πολιτικούς, ἢ διαφθείραι τὴν πόλεως [a] ἐξελεγχθέντα "διεπεράσαντό τινες τοῦ σώματος μὴ δικαίαν δίκην, ἀλλὰ "ἀθῷον ἀπελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως, κἀδοδόν τε παρά"ξειν ὑπέσχηνται, καὶ ἀρχὰς [b] προτείνονται καὶ τιμάς, "καὶ ἄλλας μισθὸς τῆς ὑπουργίας. [c] γράπται δὲ καὶ κεί"νοις αὐτοῖς ὑπέσχηνται Αἰκανῶν καὶ Οὐολούσκων ἄξειν "δύναμιν, ὅσης ἂν δεηθῶσιν· ἥξει τε οὐκ εἰς μακρὰν "[d] αὐτὸς ἐπαγόμενος μὲν τοὺς εὐπαλμοτάτους, κρύ"φα καὶ κατ' ὀλίγους εἰσάγων καὶ ἀπροόδους· ἡ δὲ ἄλλη "δύναμις, ὅταν οἱ τοῦ δήμου προστάται ἡμεῖς ἀφα"φανισθῶμεν, ὅτι τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν [e] πενήτων, ἐὰν "τινες ἄρα προέχωνται τῆς ἐλευθερίας. ταῦτά ἐστιν "ἃ βεβούλευται κατὰ σπουδὴν καὶ μέλλουσι δρᾶν, ὦ "βουλή, δεινὰ καὶ ἀνόσια ἔργα, ὅτε θεῖον φοβηθέντες "χόλον, ὅτε ἀνθρωπίνην αἰτιασάμενοι νέμεσιν. Ἐν τοι"αὐτῃ δὲ κινδύνῳ σαλευόντες, ἱκέται γιγνόμεθα ὑ"μῶν, ὦ πατέρες, ἱκνούμενοι θεοὺς τοὺς πατρῴους καὶ δαίμονας, οἷς "κοινὴ θύομεν, καὶ πολέμων ὑπομνήσκοντες, ὧν πολ"λοὺς καὶ μεγάλους σὺν ὑμῖν ἠράμεθα, μὴ προϊδεῖν ὑμᾶς "ὑπ' ἀνοσίας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν παθόντας ἡμᾶς, ἀλλ' ἐπα"μῦναί τε καὶ συναγαναχτῆσαι τιμωρίας ἡμῖν [f] συνεισ"πράξοντας τοῦδέ τε ζητοῦντα βουλευσαμένων τὰς πρόσ"ταξιν, μάλιστα μὲν τοῦδε πάντων· εἰ δὲ μή γε, παρὰ "τῶν ἀρξάντων δὲ ἀδεμίτου συναγωγείας. πρῶτον δὲ πάν"των ἀξιοῦμεν ὑμᾶς, ὦ βουλή, ψηφίσασθαι πρᾶγμα ὅπερ "ἅπασι δικαιότατον, τὴν ὑπὲρ τοῦ [g] μηνύοντων ζητησιν ὑφ' "ἡμῶν τῶν δημάρχων γενέσθαι. χωρὶς δὲ τοῦ δικαίου, "καὶ ἀκριβεστάτης [h] ἀνάγκη γίνεσθαι ζητήσεις, ἂς ἂν οἱ κιν"δυνεύοντες ὑπὲρ αὐτῶν προήσονται. εἰ δέ τινες ὑμῶν εἰσὶν "οἳ μηδὲ καθ' ἓν ὀργιοῦνται, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντας τοὺς "ὑπὲρ τοῦ δήμου λόγους ἀνιστάμενοι, ἥδιον ἂν πυθοί"μην παρ' αὐτῶν, ὅτι τῷ δυσεραίνουσι τὰ ἀξιούμενα, καὶ "τί μέλλουσιν ἡμᾶς πείθειν πότερα μηδεμίαν προϊεῖσθαι "ζήτησιν, ἀλλ' ὑπορρῖπτον ἔργον ὅτῳ μέγα καὶ μιαρὸν ὅτι "παρὰ δήμου συνισάμεθον. καὶ τίς ἂν τοὺς ταῦτα λέγοντας 637
"ὑγιαίνειν φήσειεν, ἀλλ' ὡς συνδιεφθάρθαι καὶ κοινω"νεῖν τῆς συνωμοσίας ἕπεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν δεδιότας, ἵνα μὴ "γένωνται καταφανεῖς, [k] ἀποφεύγειν τε τῆς ἀληθείας ἐξέτα"σιν; οἷς οὐκ ἂν δικαίως [l] προσέχοιμι δήπου τὴν νῦν, [m] εἰ μή "πως τῆς διαλύσεως τῶν μηνυομένων οὐκ ἡμᾶς δεῖ) κινεῖσθαι "ἀξιώσουσιν, ἀλλὰ τὴν βουλὴν καὶ τοὺς ὑπάτους. τί οὖν τὸ "κωλῦον ἔσται ταὐτὸ τοῦτο καὶ τοὺς προστάτας τοῦ δήμου "λέγειν, ἐάν τινες ἐκ τῶν δημοτικῶν, ὅτι τοῖς ὑπάτοις καὶ τῇ "βουλῇ συχάνες, πράξωσι τὰ συνειδότα καλάλυσιν; ὅτι "τῆς περὶ τῶν δημοτῶν ἐξέσεως αὐτοὺς δικαίου ὄντι ποιεῖσθαι "τοὺς ἀνειληφότας τιμὴν τοῦ δήμου φυλακήν. τί οὖν ἐκ "τούτου συμβήσεται; [n] μηδεμίαν γενέσθαι ποτὲ περὶ μη"δενὸς προβάτου ζήτησιν ἀπορρήτου. ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς "ἂν

a Ἐξελεγχθέντα Vat. b Προτείνουσι Vat. c Καὶ κεῖνοι ὑπέχονται γράπται αὐτοῖς Αἰκανῶν Vat. d Αὐτὸς μὲν ἐπαγόμενος τοὺς Vat. e Post πενήτων deest verbum συνίστανται, vel simile aliud. Sylb. χωρίον desiderari suspicatur Portus. f Συνεισπραξόντας Vat. g Vel μηνυομένων legendum, ut [in Cod. Vat. &] paullo infra v. 40. vel μηνυτῶν, ut Lapus, inquisitionem de indiciis. μηνυτῶν minus aptum videtur. Sylb. Forsan activum pro passivo Atticorum more positum. Port. h In Ed. Steph. ἀναίσχυντος tu, si ἀνάγκη nolis, reponere poteris ἀναίσχυντοι. Lapus vertit, necesse est. Sylb. i Deest Vat. k Καταφανεῖς Vat. l Nota hîc etiam ἂν cum verbo subjunctivo, itidemque p. 609. v. 2. cum alioqui in hac significatione optativus verbi modus tribui illi soleat, ut tum alibi tum p. 656. juxta Ed. Sylb. m In Cod. Vat. ἢ τὰ διαγνώσεως &c. & mox ὑφ' ἡμῶν. n Μηδεμίαν ποτὲ γενέσθαι ζήτησιν περὶ μηδενὸς προβάτου ἀπορρήτου. ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς ἂν ταῦτα αἰτιώμεθα Vat.

a Sequentia

"ἂν ταῦτα ἀξιώσαμεν· ὑποπτ@ γὰρ ἡ φιλοτιμία· "ὑμεῖς τε οὐκ ἂν ὀρθῶς ποιοῖτε, [a] τοῖς τὰ ὅμοια οὐκ ἀξιοῦ- "σι καθ' ἡμῶν πεφυκόντες τὸν νοῦν, ἀλλὰ κοινοὺς "ἡγούμενοι τῆς πόλεως ἐχθρούς. οὐδενὸς μέντοιγε, ὦ "βουλή, τοῖς πράγμασιν ὡς τάχους δεῖ. ὁ γὰρ κίν- "δυν@ ὀξύς, καὶ ἡ μέλλησις τῆς ἀσφαλείας ἄφρ@· "ὃ δ' οὐ μέλλουσι δεινοῖς. ὥστε ἀφέντες ὃ φιλονεικεῖν καὶ "λόγων διεξιέναι μακρῶν, ψηφίσασθε ὅ,τι ἂν δοκῇ κοινῇ "συμφέρειν ἡμῖν.

Ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, πολλὴ τις ἔκπληξις κατέσχε ὃ συνέδριον καὶ ἀμηχανία. διελογίζοντό τε καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, ὡς χαλεπὸν ἑκάτερον ἦν, καὶ ὃ συγχωρεῖν τοῖς δημάρχοις ζητήσεως ἐφ' ἑαυτῶν πρεσβείας τε κοινῆς καὶ μεγάλου πράγματος, καὶ ὃ μή. ὑποπτεύσας δὲ αὐτῶν τὴν γνώμην ἀνέστη [d] τὸ πάτριον ὁ ἕτερος Γάιος Κλαύδιος, καὶ ἔλεξε τοιάδε· "Οὐ δέδοικα, Οὐεργίνιε, μή με ὑπολάβωσιν ὄντι κοινωνὸν "τῆς συνωμοσίας, ἵνα ἐφ' ὑμῖν καὶ τῷ δήμῳ πεφιλεσθαι "λέγητε, ἢ τὰ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ δεδιότα, [e] ἢ τὴν ἐμοί τινος, ὡς "σὺν ταῖς αἰτίαις ὄλεθρος, ἀνεζάνας ταῦτα ὑμῖν ἐρεῖ. "ὁ γὰρ βίος ἅπαντί με πάσης ὑποψίας τοιαύτης. ἃ δὲ νο- "μίζω τῇ τε βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ συμφέρειν, ἀπὸ τούτων "καὶ ἴσα πάσης εὐλαβείας ἐρῶ. πολλοῦ, μᾶλλον δὲ τοῦ "παντὸς ἁμαρτάνειν δοκεῖ μοι Οὐεργίνιος, εἴ τινα ὑπείληφεν "ἡμῶν ἐρεῖν, ἢ ὡς ἀνεξέταστον ἀφεῖναι δεῖ πρᾶγμα ὑπωσ- "μέσα καὶ ἀναλχήτως, ἢ ὡς οὐ δεῖ κοινωνεῖν οὐδὲ παρεῖναι τῇ "ζητήσει τοὺς ἀνειλημμένους τοῦ δήμου ἀρχήν. οὐθεὶς οὔτε "ἠλίθιός ἐστιν ὥστε, οὔτε τῷ δήμῳ κακόνους, ὥστε ταῦτα "λέγειν. [f] τί οὖν, εἴ τις ἔροιτό με, παθὼν, ἃ συγχωρῶ καὶ "φημὶ δίκαια εἶναι, τούτοις ἀντιλέξων ἀνέστην, [g] καὶ τί βούλεται 638 "μοι ὁ λόγος, ἐγὼ νὴ Δία [h] λέξω πρὸς ὑμᾶς. παντὸς οἰόμην "δεῖν πράγματος, ὦ βουλή, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πρώτας ὑ- "ποθέσεις τοὺς εὖ φρονοῦντας ἀκριβῶς σκοπεῖν· οἵαι γὰρ ἂν αὗ- "τύχωσιν οὖσαι, τοιούτους ἀνάγκη γίνεσθαι καὶ τοὺς περὶ αὐ- "τῶν λόγους. φέρε δὴ τίς ἡ τοῦδε τοῦ πράγματός ἐστιν ὑπόθε- "σις, [i] καὶ τί ὃ βούλημα τῶν δημάρχων, ἀκούσατέ μου. οὐκ ἐπὶ "τούτοις οὐδὲν ὧν οἱ τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ πεφάσθαι ὀκτω- "καλλόμενοι διεκαλύθησαν, ὑπ' ἐλευθερίαν νῦν, ὑμῶν τε ἐναν- "τιουμένων αὐτοῖς ὡς πρότερον, καὶ τοῦ δήμου μηκέτι ὁμοί- "ως συναγωνιζομένου. [k] συνειδότες δὴ τοῦτο, ἐσκόπουν ὅπως "ἂν ὑμεῖς τε ἀναλγησαθείητε πρὸς γνώμην αὐτοῖς ἐξαι, καὶ "ὁ δῆμος ἅπαντα ὅσα ἂν [l] ἀξιῶσι συμπράττειν. ἀληθῆ μὲν "οὖν καὶ δικαίαν ὑπόθεσιν ἀδεμίαν [m] εὑρίσκοντες δι' ἧς ἑκά- "τερον τούτοις ἔσαι, πολλὰ δὲ βουλεύματα πράζοντες, "καὶ στρέφοντες ἄνω καὶ κάτω ὃ πρᾶγμα, τελευτῶντες ὅτι "τοιοῦτόν δή τινα λογισμὸν ἦλθον· αὐτιασώμεθα συνίζαθαί "τινας ἐκ τῶν ὀπιφανῶν ὅτι καταλύσοι τὸ δῆμον, καὶ σφᾶτέρᾳ "διεγνωκέναι τοὺς [n] μὴ παρέχοντας αὐτοῖς τὸ ἀσφαλές. καὶ "ταῦτα οὐκ πολλῷ προσκευάσαντες λέγεσθαι κατὰ τὴ

"postularemus (suspecta enim est *talis* ambi "tio) neque vos recte feceritis, si istos qui à "nobis semper dissentiunt audiveritis, sed si "eos communes civitatis hostes duxeritis. In "præsentia vero, P. C. nulla re magis est opus "quam celeritate: periculum enim est præ- "sens, & cunctatio in salute conservanda in "malis non cunctantibus est intempestiva. "Itaque, omissis contentionibus & prolixis "orationibus, decernite jam quod è rep. fore "judicabitis.

Pir. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 2/3. V. C. Cat. 294. Var. 296.

¶ His ab eo dictis, patres valde obstupefacti sunt, & ad magnam consilii inopiam redacti: & secum hæc reputabant, collatisque inter se capitibus ajebant, utrumque grave *ac periculosum* esse, tam tribunorum arbitrio inquisitionem de publica & magna re permittere, quam negare. Sed C. Claudius, alter consul, suspectam habens eorum mentem, surrexit, atque in hunc modum loquutus est: "Non ve- "reor, Virgini, ne me isti conjurationis par- "ticipem esse putent, quam contra vos & ple- "bem factam dicitis, *ideoque* vel mihi ti- "mentem, vel alicui ex meis huic culpæ af- "fini, ita surrexisse ut contra vos dicerem. "nam vita anteacta ab hac suspicione me pla- "ne liberat. Quod autem in rem S. P. Q. R. "fore judico, id animo sincerissimo & liber- "rime dicam. Valde, imo vero toto cœlo er- "rare mihi videtur Virginius, si quem no- "strum putet dicturum, neque inquisitionem "habendam de re tam magna & necessaria, "neque tribunos pl. ad hanc inquisitionem "admittendos, sed ab ea arcendos. Nullus est "adeo stultus aut plebi malevolus qui hæc "dicat. Si quis ergo roget, quamobrem sur- "rexerim ad impugnanda ea, quæ concedo & "justa esse dico, & quid sibi mea velit ora- "tio, per Jovem vobis dicam. Ego, P.C. cen- "seo viris prudentibus rerum omnium initia "& prima fundamenta diligenter considéran- "da: nam qualia hæc fuerint, tales quoque "sermones de ipsis haberi necesse est. Eja igi- "tur, ex me audite quidnam tribuni pl. sibi "ab initio proposuerint, quodve sit eorum "consilium. Hi nihil eorum, quæ superiore "anno aggressi fuerant, peragere potuerunt, "impediti à vobis qui ipsis nunc æque atque "ante resistitis, & à plebe, quæ non amplius "ipsis ita ut antea favet. Hoc illi scientes co- "gitare cœperunt, qua ratione & vos inviti "sibi cedere cogi possitis, & plebs, omnibus "in rebus quas postularint, se adjuvet. Quum "igitur nullam veram & justam materiam in- "venire possent, qua hoc utrumque conse- "querentur, post multa consilia, conatus, & "versutias, tandem tale quid illis in mentem "venit; Criminemur aliquot illustres viros "conspirasse in plebis eversionem, & statuisse "eos jugulare, qui ejus salutem tueri vellent. "ubi autem hujusmodi rumores nostra opera "multo

XII.

a Sequentia videntur hanc lectionem requirere, τοῖς τὰ ὅμοια μεθ' ὑμῶν ἀξιοῦσι ἃ κεκρίκατε ἢ νῦν, *iis qui idem nobiscum postulant, non obsequentes. Sylb.* In *Cod. Vat.* τοῖς τὰ ὅμοια ἀξιοῦσι καθ' ὑμῶν &c. quod rectum esse arbitror. *b* Ἐν οἷς μάλιστα *Vat.* *c* Συνηλάλουν ἀλλήλοις *Vat.* *d* Τῶν ὑπάτων ἄτερος *Vat.* *e* Loci hujus emendatio debetur *Romano codici.* nam in *Ed. Steph.* perperam est, ἢ τὴν ἐμῶν τινος, ἴσχυν τοῖς αἰτίοις ὄντος, ἀνεζάνας. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἢ τὴν ἐμῶν τινος, ἰσχὺν τοῖς αἰτίοις ὄντος, ἀνεζάνας. *f* Τί οὖν τις ἔροιτο *Vat.* *g* Καὶ τί βούλεταί μοι λόγος *Vat.* *h* Φερέτω πρὸς ὑμᾶς *Vat.* *i* Καὶ τί βούλημα *Vat.* Forsan rectius βουλόμενοι, *consilium. Sylb.* *k* Συνιδόντες *Vat.* *l* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀξιώσῃ. sed ἀξιῶσι legendum esse vel ἀξιώσαντος, declarat etiam *Lapi* versio, *quæcunque illi postularent.* *m* Εὑρίσκειν *Vat.* *n* Particulam μὴ non agnoscit *Lapi* versio, *qui exhibens ei securitatem.* ideo vel tolli potest, vel in νῦν mutari. *Xylander*, retento μὴ, pro αὐτοῖς reposuerat αὐτοῦ: ut *Gelenius* quoque vorterat, *quicunque se eis opponerent. Sylb.*

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80. 3. V. C. Cat. 294. Var. 296.

"multo apte per urbem sparsi furiant, & jam
"veri multis videbuntur. Ingens enim fidem
"illis adjutor) quo subornemus hominem
"ignotum, qui nobis literas nullis præsenti-
"bus tradat, postea senatum ingressi indigne-
"mur, & conqueramur, & eâ indicia in-
"quisitionem nobis concedi postulemus. Si
"enim patricii eam nobis denegarint, hanc
"occasionem eos apud plebem eum inandi ar-
"ripiemus; atq; ita omnes plebeji contra illos
"efferati, nobis ad omne obsequium præstan-
"dum parati erunt: si concesserint, genero-
"sissimos quosque ex ipsis, & qui nobis ma-
"xime sunt adversati, tam ex senioribus quam
"junioribus, quasi eos hiis scriptionibus obno-
"xios invenerimus, ex urbe pellemus. hi e-
"nim damnationis metu, aut nobiscum paci-
"scentur se nobis non adversaturos amplius,
"aut urbe cedere cogentur. atque ita adver-
"sarios ad magnam solitudinem redigemus.

XIII. "¶ Hæc erant, P. C. illa consilia, quibus ine-
"undis illos medio hoc tempore in consessu
"occupatos videbatis, hic dolus contra præ-
"stantissimos quosque de vobis ab illis texe-
"batur, hæc retia innocentissimis equitibus
"tendebantur. Quod autem hæc vera sint,
"paucissimis verbis ostendam. Age enim, Vir-
"gini, vosque, quibus tam grave imminet pe-
"riculum, dicite, à quibus hospitibus literas
"accepistis? ubi habitantibus, aut unde vobis
"notis? aut quomodo nostra hæc consilia re-
"sciscentibus? Quid cunctamini? cur postea
"eorum nomina vos dicturos pollicemini, ac
"non potius jamdudum dixistis? Quis vero
"est, qui vobis has literas attulit? quin eum
"producitis in medium, ut ab illo quærendi
"initium faciamus, utrum hæc vera sint, an
"vestra figmenta, ut ego suspicor. Jam vero
"domestica indicia, quæ cum externis con-
"sentire dicitis, quænam illa sunt, & à qui-
"bus delata? quid probationes celatis, ac non
"potius eas manifeste in medium profertis?
"Sed (ut opinor) rerum, quæ nec jam sunt
"nec futuræ sunt, probationem invenire dif-
"ficile est. Hæc sunt, P. C. indicia non con
"jurationis in istos, sed malitiosi doli contra
"nos parati, quem isti tegere conantur. Ipsa
"enim res satis loquitur. In causa autem vos
"ipsi estis, qui principio tantum ipsis permi-
"sistis, & insanum istum magistratum tanta
"potestate armastis, quando passi estis Cæso-
"nem Quintium falsis criminibus circumven-
"tum damnari, & tam insignem optimatum
"propugnatorem ab illis vobis eripi sivistis.
"Itaq; haud amplius moderate se gerunt, nec
"singulos nobiles sibi vexandos proponunt;
"sed jam uno agmine viros probos aggressi
"ex urbe pellunt: &, quod longe gravissimum

"πόλιν, ὅταν ἅπαξ πεισθέντας δόξῃ τοῖς πολλοῖς· δόξει δέ
"δηλαδὴ ὅδε· ἐπιτρόπους μισθωσόμεθα πολλῶν παρόντων
"ἡμῖν ὑπὸ σπουδῆς μεγίστης ἀναδοθῆναι ἐπιστολὰς ἐλ-
"θόντας ἔξωθεν, τὸ σπουδαῖον, ἀγανακτοῦντάς τε καὶ σπεύδο-
"ντας καὶ τῆς ζητήσεως ἐπιστομίας αὐτοῖς ἐπιτι-
"θέντας, ἐὰν μὴ ἀπολέσωσιν ἡμᾶς οἱ πατέρες, ἐπὶ τοῦ
"λοιποῦ μὴ τῷ Μαλλίῳ αὐτὰς πέμψειν τὸν δῆμον
"ἀφορμὴν, καὶ ἅπαν ἅπαξ τὸ δημοτικὸν ἠγερμένον αὐ-
"τοῖς ἕτοιμον ἡμῖν εἰς ἃ βουλόμεθα ὑπάρξει· ἐάν τε συγχω-
"ρῶσι τὰς γενναιοτάτας ἐξ αὐτῶν, καὶ πλεῖστα ἡμῖν ὠφε-
"λοῦντας πρεσβυτέρους τε καὶ νέους ἐλευσόμενον, ὡς εἰρη-
"κότες τοῖς αἰτίοις ἐσόμεθα, ἐκείνοι δὲ ἀσφαλεῖς καὶ
"βεβαίους δεδιότες, ἢ συμβήσονται πρὸς ἡμᾶς ὅτι τῷ μη-
"δὲν ἔτι ἀνιαρὰ πάσχειν, ἢ χαλεπώτερα ἀναδιδάσονται
"πολιν. ἐκ δὲ τούτου τοῦ τρόπου πολλὴν ποιήσομεν ἐπιμέλειαν ἢ αὐτοπάλιν.
"Ταῦτα βουλεύματα ἐμοὶ αὐτῶν, ὦ βουλὴ, καὶ τῶν μεθ' ἡμῶν
"ἐγένοντο· ὑμεῖς δ' ἐπειδὴ συμβουλίοντας καὶ ἀπευθρεύοντας
"αὐτοὺς, ἅτε ὁ δῆλος ὑπ' αὐτῶν ὑφαίνετο ὅτι τοῖς
"ἀρίστοις ὑμῶν, καὶ τοῦτο δίκαιον εἰπεῖν, ἐπιβουλεύσουσιν
"ἐπιτίθεσθε καὶ ἀληθῆ ταῦτά ἐστιν, ἐβραχέος
"μοι δεῖ πάνυ λόγου. φέρε γὰρ εἰπατέ μοι, Οὐεργίνιε, οἱ τὰ
"δεινὰ πεισόμενοι, παρὰ τίνων ἐδέξασθε τὰ γράμματα
"ξένων; ἢ πῦ καλουμένων, ἢ πόθεν ὑμᾶς εἰδότων, ἢ πῶς
"ταῦτα δὲ συνδρευόμενα ὑπεστάθη; τί ἀναβάλλεσθε,
"καὶ μὴ ταῦτα ἐρεῖν αὐτὸς ὑπομένεσθε, ἀλλ' ὁ πάλαι λέ- 639
"γετε; τίς δὲ ὁ τὰ γράμματα κομίσας ὑμῖν ἀνήρ ἐστι; τί
"δ' οὐ καταγέλασ' αὐτὸν εἰς μέσον, ἵνα ἀπ' ἐκείνου θᾶττον
"ἀρξόμεθα ζητεῖν εἴτε ἀληθῆ ταῦτά ἐστιν, εἴτε, ὡς
"ἐγώ φημι, πλάσματα ὑμέτερα; αἱ δὲ δὴ συνειδήσεις
"τοῖς ξενικοῖς γράμμασι μηνύσεις [k] τῶν δεδρακότων, τίνες
"τέ εἰσι καὶ ὑπὸ τίνων γενόμεναι; τί κρύπτετε τὰς πί-
"στεις, ἀλλ' οὐκ εἰς τὐμφανὲς ἄγετε· ἀλλ' οἶμαι τὴν μήτε
"γενομένην μήτε ἐσομένην ἀσφάλειαν εὑρεῖσθαι πί-
"στιν. ταῦτά ἐστιν, ὦ βουλὴ, μηνύματα, οὐ κατὰ τούτων
"συνωμοσίας, ἀλλὰ καθ' ἡμῶν δόλου καὶ στρατηγίας
"γνώμης, ἣ κεχρῆσθαι κρύψαντες οὗτοι. τὰ γὰρ πράγ-
"ματα αὐτὰ βοᾷ· αἴτιοι δὲ ὑμεῖς οἱ τὰ πρῶτα ἐπιτρέ-
"ψαντες αὐτοῖς, καὶ τὸ ἀνόητον τῆς ἀρχῆς μεγάλην κα-
"θοπλίσαντες ἐξουσίαν, ὅτε [m] Κοίντιον Καικίναν τῷ πα-
"ρελθόντι ἐνιαυτῷ κεῖνον ἐπ' αἰτίαις ψευδέσιν εἰά-
"σατε, καὶ τοσοῦτον φύλακα τῆς ἀειτηματίας ἁρπα-
"ζόμενον ὑπ' αὐτῶν προεἴδετε. τοιγαροῦν ὑκέτι με-
"τεμάζουσιν, οὐδὲ καθ' ἕνα τῶν δικαίων [n] προεισκοποῦσιν,
"ἀλλ' ἀθρόως ἤδη προβάλλοντες τὰς ἀσπίδας ἔλκουσιν
"ἐκ τῆς πόλεως καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς, οὐδὲ
"ἀντιπεῖν

a Πολὺ ἂν εἴην γελοῖος ἀνδρὸς ἀνδρεῖος δοκῶν εἶναι. b Τὰ ἀνδρεῖα ἀγνῶτες Vat. c In Ed. Steph. ἔδωμεν. sed veram lectionem ἐάσωμεν agnoscit etiam Lapi versio, ac patiamur potestatem inquirendi. Sylb. Ἀλλὰ δὴ τοῦτο ἐᾶσαι, τὸν τε γὰρ Vat. d Cum v. 9. habeamus ἀπαίξει, legendum ἀλλοπρόσ. & mox v. 15. προπυνθ. Sylb. e Ταῦτα τὰ βουλεύματα Vat. f Συνδρεύοντας Vat. g Ὑφαίνετο [cum Cod. Vat.] legendum esse pro vulg. ἐφαίνετο, satis perspicuum est ex continuatæ metaphoræ verbo ἐπιστάθη. Sylb. h Vocem hanc in sua versione omiserat Gelenius & Lapus parum apte vertit, facile capitales equites. nam ἐπιταχεῖς hîc sunt non tam agiles quam sacrosancti & religiosi, cujus epitheti ratio peti potest ex p. 337. v. 31. Siquis ἐπιτηδείων [ut in Cod. Vat.] malit, ut sit, contra nobilissimos equites, seu, contra nobilissimum equitum ordinem, fruatur suo judicio. Sylb. i Βραχέος μοι πάνυ δεῖ λόγου Vat. k In Ed. Steph. οἷσι τῶν εἰδότων. sed οἷσι abesse debere indicant verba p. 607. v. 27. Lapi quoque versio eam præpositionem non agnoscit. Sylb. Verum utrumque dicitur, & μηνύειν τινὶ τινων & οἷσι τινων. quare retineri potest. Port. In Cod. Vat. πρὸς τὰ εἰδότα. l Παμφίλιον Vat. m Hic quoque postpositum nomini prænomen, supra aliquoties Καικίνα Κοίντου vocat, hinato nominum ordine. Sylb. n Προεισκέπτεται Vat. idemque Sylb. & Porto placuisse video, quod hoc ipso verbo infra utatur Dionysius, de eadem re agens. Verum (inquit Port.) si codex mendo caret, illud προεισκοποῦσιν jam significabit, circumspicere, & oculis ad eadem designare, qua phrasi utitur Cicero in or. contra Catilinam.

a Τοῦτο

"ἀνίεσθαι αὐτοῖς ἀξιοῦσιν ὑβρίζειν ὑμᾶς, ἀλλ' εἰς τὸ-
"φίας καὶ ἀγροικίας ἀφορῶντες, ὡς κατηκόοις τοῖς ἀ-
"ρχομένοις διετρίψατε, καὶ μισοδήμους αὐτοὺς εἶναι φασὶ,
"καὶ προλέγουσιν ἤκειν ὅτι τὸν δῆμον ὑφέξοντα τοῖς
"οὐδὲ ῥηθῆναι δίκας. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἑτέρῳ
"ἔσται καιρὸς ἐπιτηδειότερος τοῖς λόγοις. νυνὶ δὲ
"σιωπήσομαι τὸν λόγον, καὶ παύσομαι τὰ πλείω διατει-
"νόμενος. φυλάττεσθαι ὑμῖν προλέγω τοσόνδε τοὺς ἄν-
"δρας, ὡς συνταράττοντας τὴν πόλιν, καὶ μεγάλων ἀρ-
"χὰς κακῶν· καὶ οὐκ οὐδὲ μοὶ [a]ταῦτα λέ-
"γω, προὸς δὲ τὸν δῆμον ἀποκρίνομαι, ἀλλὰ κἀκεῖ
"παῤῥησίᾳ δικαίᾳ χρήσομαι, διδάσκων ὡς οὐδὲν [b] αὐ-
"τοῖς ἐπιτεχνήματα ἢ δεινὸν, ὅτι μὴ κακοὶ καὶ δόλιοι
"προστάται, πολεμίων ἔργα ὑπὸ προσποιήματι φίλων
"διαπράττοντες. ταῦτα εἰπόντος τοῦ ὑπάτου, κρου-
γή τε ἦν πολὺς ἐπαινος οὐκ ἐπὶ παρρησίαν ἐγένετο· ἀλ
λοῖς τοῖς δημάρχοις ἐπὶ μεταδιδόντες, διέλυσε τὸ σύλλογον.
ἔπειτα ὁ μὲν Οὐεργίνιος ἐκκλησίαν συναγαγὼν καθῆρε τὸ
τε βουλῆς καὶ τὸ ὑπάτων· ὁ δὲ Κλαύδιος ἀπελογεῖτο, τοὺς
αὐτοὺς λόγους διεξιὼν οὓς εἶπεν [c]ὅτε ἡ βουλῆς. οἱ μὲν ὅπως
κέτεροι τὸ δημοτικῶν, κενὸν ὑποπτεύοντες εἶ) τὸ φόβον· οἱ δὲ εὐη-
θέστεροι, πιστεύοντες ταῖς φήμαις, ἀληθῆ. ὅσοι δὲ κακοή-
θεις ἦσαν καὶ αὐτοῖς, καὶ μεταβολῆς ἀεὶ δεόμενοι, τὸ μὲν
ἐξετάζειν τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος οὐκ εἶχον προφάσιν,
ἀφορμὴν δὲ δικαστασίας ἔζητουν καὶ θορύβου.

640 Ἐν τοιαύτῃ δὲ ταραχῇ τοῦ πόλεως ὄντος, ἀνήρ τις ἐκ τῶν Σα-
βίνων ἐθνῶν, πατέρων τε οὐκ ἀφανῶν, καὶ χρήμασι δυνατός,
Ἀππιος Ἑρδώνιος ὄνομα, καταλῦσαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν
ἐπεβάλλετο, εἴθ' ἑαυτῷ τυραννίδα καταστασιάζόμενος, εἴτε
τὸ Σαβίνων ἔθνος εἰσαράξων ἀρχὴν καὶ κράτος, εἴτε ὀνόματος
ἀξιωθησόμενος βλόμενος μεγάλου. κοινωσάμενος δὲ πολλοῖς τῶν
φίλων ἣν εἶχε διάνοιαν, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιχειρήσεως ἀφηγη-
σάμενος, ἐπειδὴ κἀκείνοις ἐδόκει, συνήθροιζε τοὺς πελάτας,
καὶ τῶν θεραπόντων ὃς εἶχεν εὐτολμοτάτους· καὶ δι' ὀλίγου χρόνου
[d]συλλεξάμενος ἀνδρῶν τετρακισχιλίων μάλιστα,
ὅπλα τε καὶ τροφὰς, καὶ τὰ ἄλλα ὅσων δεῖ πολέμῳ, πάντα
ἐπισκευασάμενος, εἰς σκάφας ποταμηγοὺς ἐνεβάλλετο.
πλεύσας δὲ διὰ [e]Τιβέρεως ποταμοῦ, προσέσχε τῇ Ῥώμης
κατὰ τοῦτο ὃ χωρίον ἐστὶν ἔνθα ὁ Καπιτωλιὸν ὄρος, οὐδὲ ὅλον στά-
διον ἀπέχον τοῦ ποταμοῦ. ἦν δὲ μέσαι τυγχάνουσα νύκτες, καὶ
πολλὴ καθ' ὅλης τῆς πόλεως ἡσυχία· ἣν συνεργὸν λαβὼν, ἐξε-
βίβασε τοὺς ἄνδρας κατὰ σχολὴν, καὶ διὰ τῶν ἀκλείστων πυλῶν
εἰσὶ γὰρ τινες ἱεραὶ πύλαι τοῦ Καπιτωλίου κατὰ τὸ ἧσσον τοῦ
ἀνεῳγμέναι· Καρμεντίνας αὐτὰς καλοῦσιν· ἀναβιβάσας τὴν
δύναμιν, εἶχε τὸ φρούριον. ἐκεῖθεν δὲ ὅτι τὴν ἄκραν ὡσάμενος·
ἔστι δὲ τῷ Καπιτωλίῳ προσεχὴς· κἀκείνης ἐξεγένετο κύριος. ἦν
δὲ αὐτῷ γνώμη, μὴ διαχρήσασθαι τοὺς ἐπιτυχόντας τοῖς τόποις, τοὺς
τε φυγάδας δέξασθαι καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ἐλευθερίαν καλέσαι,
καὶ χρεῶν ἄφεσιν ὑποσχέσθαι τοῖς πόροις, τούς τε ἄλλους πο-

¶ In tam perturbato civitatis ſtatu, vir quidam de Sabina gente, non obſcuris natalibus, & opibus potens, nomine App. Herdonius, imperium Rom. evertere conatus eſt, ſive ſibi ipſi tyrannidem quærens, ſive Sabinorum genti dominationem & imperium parans, ſive nominis magni ac gloriæ cupidus. Hic ſuo conſilio cum multis amicis communicato, modoque rei aggrediendæ ipſis narrato, ubi illis quoque hoc placuit, coëgit clientes ſuos, & audaciſſimos quoſque ſervos quos habebat: brevique temporis ſpatio confecta manu hominum ferme quatuor millium, armiſque & commeatibus atque aliis rebus ad bellum neceſſariis paratis, eos in fluvialibus ſcaphis poſuit. Et confecto curſu per flumen Tiberim, appulit ad eam Romæ partem ubi eſt Capitolium, quod ne integrum quidem ſtadium à flumine abeſt. Tunc autem erat media nox, & alta tota urbe quies, cujus auxilio feſtinanter exſcenſionem fecit, & per portam apertam (eſt enim quædam ſacra Capitolii porta ex oraculo quodam patens, quam Carmentalem vocant) cum ſuis copiis ingreſſus Capitolium occupavit, inde ad arcem Capitolio contiguam progreſſus, eam quoque in ſuam poteſtatem redegit. Idque hac mente fecit, ut, occupatis opportuniſſimis quibuſque locis, exſules reciperet, & ſervos ad libertatem vocaret, & æris alieni remiſſionem pauperibus polliceretur, & alios cives, qui, quod ipſi

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 3. V. C. Cen. 294. Var. 296.

XIV. App. Herdonius Capitolium occupat.

a Ταῦτα λέγω Vat. b In Ed. Steph. perperam αὐτῶν. Optime in Cod. Vat. αὐτοῖς ὑποκρίσεως δοκῶ. sc. τῆς δημῆς. seu τοῖς δημοτικοῖς. quam lectionem cum Lapo & Gelenio probat Sylb. c Τὸ Σαβίνων ἔθνος ἀναγράψων malit Port. ut hic ἀναγράψων pro κτίσων ponatur. In Cod. Vat. τὸ Σαβίνων ἔθνος κτίζων. d In in Cod. Vat. & Dionyſio ipſo p. 409. v. 42. συγκροτήσας minus recte edidit Steph. e Τιβέρεως Vat. f Veram lectionem eſſe Καρμεντίνας ut in Codd. Rom. Vat. & Lapi, non Καπιτωλίνας ut in Ed. Steph. conſtat ex Plutarcho in Camillo & Solino c. 2. Hæc porta etiam Scelerata dicta eſt, quod Fabios Cremeram adverſus Etruſcos cum ſuis illac egreſſos non reſtituerit patriæ, ut indicant Feſtus & Ovidius Faſt. 2. g Εἰσβιβάσας Vat.

Per. Jul. 3258. Ante Chr. 418. Olymp. 80 3. V. C. Cal. 294. Var. 296.

ipſi eſſent infimæ conditionis homines, plebi tentioribus invidebant, & omnem eminentiam oderant, oblatamque rerum novandarum occaſionem lubenter arripiebant, præda participes faceret. Spes enim, quæ illum ad id inducebat, atque animos ei addebat, & quæ eum decipiebat, ita ut crederet, omnia ſibi ſuccelſura quæ exſpectabat, erat inveterata ſeditio, ob quam exiſtimabat nullam amplius amicitiam, nullam ſocietatem plebi cum patriciis intercelluram. Quod ſi forte ſibi horum ipſi ex animi ſententia ſuccederet, tunc ſtatuerat omnes Sabinorum copias vocare, & Volſcos, & alios finitimos populos quoſcunque invidioſo populi Romani imperio liberari cupiebant.

XV. ¶ Sed accidit, ut omnibus quæ ſperarat fruſtraretur, quia nec ſervi ad eum tranſfugerunt, nec exſules convenerunt, nec infimæ conditionis homines & obærati ſua commoda publicis antepoſuerunt; nec externa auxilia ſatis temporis ad belli apparatus habuerunt. nam intra tres quatuorve primos dies, rebus, quæ magnum terrorem populo Rom. incuſſerant, & magnum tumultum excitaverant, finis eſt impoſitus. Arcibus enim occupatis, clamore derepente orto, omnibuſque qui circa illa loca habitabant fugientibus, quotquot primo impetu jugulati non fuerant, quum plerique ignorarent quodnam eſſet hoc malum, correptis armis concurrebant, alii in loca urbis editiſſima, alii in pronaos ejus areas, quæ multæ erant, alii in proximos campos: qui vero ætate jam decrepita erant, & quos vires corporis deficiebant, ædium tecta una cum mulieribus occuparunt, ut inde pugnarent cum hoſtibus qui venerant. omnia enim loca hoſtibus oppleta credebant. Prima vero luce ubi cognitum eſt civitatis arces occupatas, & quis eſſet qui ea loca occupaſſet, conſules in forum progreſſi cives ad arma vocabant. At tribuni, populo ad concionem convocato, dicebant ſe reip. commodis nullo modo adverſari velle: ſed æquum cenſere ut plebs, tantum certamen ſubitura, certis aliquibus ac diſerte expreſſis conditionibus id periculum adiret. "Si igitur (inquiebant) patricii vobis polliceantur, & jurejurando ſe vellint obſtringere, ſe finito hoc bello perniſſuros nobis legiſlatores creare, & ſe in poſterum æquo jure nobiſcum victuros, adjuvemus eos in liberanda patria: quod ſi ad nullas æquas conditiones vellint deſcendere, cur pro illis vitam noſtram periculis objiciemus, quando nullus fructus ad nos inde eſt rediturus? Hæc illis dicentibus, & plebe ipſis obtemperante, & ne vocem quidem cujuſquam aliud ſuadentis audire volente, Claudius dixit, ſibi talibus ſociis opus non eſſe, qui non ultro, ſed mercede, eaque non modica conducti patriæ opem ferre vellent: quare dicebat ipſos patricios cum ſuis clientibus armatos, & cum aliis, ſi qui voluntarii

λητας οἱ παπεσα τοσαυτοις ἀγαθοις φθονου καὶ μισους
εἶχον τας ἀρχας, καὶ μεθ' ὅλης δορυφοροι ἀνεκα-
λουντο, κοινωνους ποιεισθαι τῆ ὠφελειας. ἡ δὲ ταραχὴ τε
αὐτου ἐπαγομενη καὶ μεγαλαινουσα ἐλπις, ὡς οὐδενος ἀτυ-
χησοντα τῶν προσηκοντων, ἢ πολιτικη ἕξις ἦν, δι'
ἣν οὔτε φιλιαν, οὔτε κοινωνιαν βεβαιαν ἀνθρωποι
ἔχουσι τῶ δημῳ τοῖς πατρικιοις ἐπιγινεσθαι.
ἐπὶ δὲ ἀρχῆ μηδεν αὐτῶ τοιουτον κακὸν χωρῆ,
τηνικαυτα Σαβινους τε παντας καλεῖν ἐβουλετο,
καὶ Οὐολσκους, καὶ τῶ ἄλλων πλησιοχωρων ὅσοις
ἀν ἡ βυλομενοις τῆς Ρωμαιων ἀπηλλαχθαι ἐπιφθονου ἀρ-
χῆς.

Σκεψαμενοις δὲ αὐτοῖς πασων διαμαρτειν ἐλπιδων, ὅτε δη-
μου αὐτομολησαντος πρὸς αὐτον, ὅτε φυγαδων καὶ ἐλευθερ-
ων, ὅτε ἀτιμων καὶ χρεων ὁ ἰδιος κερδος αὐτῶ καὶ κοινῶ
συμφερουσος ἀλλα ξαφνης, ὅ τε ἔσωθεν ἐπαυξεις καὶ λα-
βουσα χρονον ἰσχυν εἰς τοσουτον ὁ πολεμος τρισὶ δὴ
πεμπτοις τῶν προτερων ἡμεραις τελος εἴληφε, πασι πρα-
γμασι, μεγα δεος καὶ πολλην παραχην Ρωμαιοις παρεχον-
τα· ἐπειδὴ δὲ ἁλωτα καὶ φρουρια, κραυγης ἀφνω γενομενης
καὶ φυγης τῶν τὰς ἐκείνης οἰκουντων τοὺς τοπους, ὅσοι μὴ πα-
ραχρῆμα ἐσφαγησαν, ἀγνοουντες οἱ πολλοὶ ὅ τι εἴη τὸ δεινὸν, ὅτι ποτε 641
μὴ, ἁρπασαντες τὰ ὅπλα συνεπεσοντο, οἱ μὲν, ὅπη μετεωρα
φρουρια τῆς πολεως, οἱ δὲ, εἰς τὰς ἐναπεπλαμενους αὐτῆς το-
πους πολλοὺς ὀχλους ὄντας, οἱ δὲ, εἰς τὰ προαστεια πε-
διαδε ὅσοι δὲ ἡλικιας ὑπὸ παρηκμακοτες ἦσαν, καὶ ῥᾳθυ-
μοτεροι ὑπὸ ἀδυνατου, τὰ τειχη τῶν οἰκιῶν κατεῖχον ἅμα
γυναιξὶν, ὡς ἀπὸ τουτων ἀμυνουμενοι τοὺς ἐλευθε-
ρους ἅπαντα δὲ αὐτοῖς ἐδοκει μεχρι ἑσπερας πολεμου ἡμερας
δὲ γενομενης, ὡς ἐγνωσθη τὰ κεφαλαια τῆς πολεως φρου-
ρια, καὶ ὅτι μὴ ὁ κατασχων αὐτὴν τοὺς τοπους, οἱ μὲν παλαι προ-
ελθοντες εἰς τὰ ἀγορας, ἐκαλουν τοὺς πολιτας ἐπὶ τὰ ὅπλα·
οἱ δὲ δημαρχοι προσκαλεσαμενοι τὸ δημον εἰς ἐκκλησιαν,
ἔλεγον ὅτι τῶ μὲ συμφερουσι τῆ πολεως ὑδεν ἀξιωσι πρατ-
τειν, δίκαιον δὲ ὑπολαμβανουσιν εἶναι, τηλικουτον ἀγῶνα
μελλοντα τὸ δῆμον ὑποδυεσθαι, ὅτι ῥητοῖς πασι καὶ διωρισμενοις
ὅτι τὸ κινδυνευσομενον χωρεῖν. "Εἰ μὲν οὖν, ἔφασ' λέγοιτες, ὑπι-
"κνεῖσθαί τε ὑμῖν οἱ πατερικιοι, καὶ πιστὰ βούλοιντ' ἂν εἶναι ταῖς
"ἐκεῖ θεαῖς, ὅτι καλα λυθεντος τουδε τοῦ πολεμου συγχωρησου-
"σιν ἡμῖν ἀποδεῖξαι νομοθετας, καὶ τὸ λοιπον χρόνον ὁμο-
"νοεῖν, πολιτευσομενους, συνελευθερωσουσιν αὐτοῖς τὸ πατρί-
"δι· εἰ δὲ ὑδεν ἀξιοῖσι ποιεῖν τῶν μετρίων, τί κινδυνευσομεν,
"ἐξελκυσαντες ὑπὸ αὐτῶν προῖεμενα, μηδενος ἀγαθοῦ μέλ-
"λοντος ἀποτελεῖσθαι; ἕως ἂν λεγοίεν αὐτῶν, καὶ τὸ δῆμος
ἐπηνουν, καὶ μηδὲ φωνὴν ὑπομενοντες ἀκουειν τοῦ ἄλλο τι
ἀντιτεινοντων, ὁ μὲν Κλαυδιος ὑδεν ἔφη δεῖσθαι τοιαυ-
της συμμαχιας, ἥτις οὐ χρησιμος, ἀλλ' ὀκνηρα, μισθῶ, καὶ ὑδὲ
τοῦτω μετρια, βαιδεῖν βούλεσθαι τῆ πατρίδι, ἀλλ' αὐ-
τοὺς ἥκειν τοὺς πατρικίους ἑαυτῶν σώμασι καὶ τῶν συνόντων
αὐτοῖς

a Scribo ἄγαθοις. Sic Ἀλλοτρια Steph. b In Cod. Vat. ἀς φησι, & mox μηδὲ αὐτοῦ. c Non agnoſcit Vat. d Καὶη συμφι-
ρουσι, Vat. e Τὴν ἀλλοφυλων Vat. f Ἐπιθεσις συναγεται. ἐπεὶ δὲ Vat. g Γενομενης Vat. h Εστι τὸ μετεωρα Vat. i In Cod.
Vat. Ῥωμαις quidem & Stephano placuit. k Non minus apte legeris ἐπικουρησουσιν. Sylb. In Cod. Vat. ἐπικαλουντας. l Ἡμῶν
agnoſcit etiam Lapi verſio [& Cod. Vat.] & patrocinari huic lectioni videtur ſequens verbum συνελευθερωσουσιν, ſed aptius
ἡμῖν, ut initio hujus orationis, v. 38. Sylb. m Καὶ τὰς ψυχὰς Vat. n Δεῖσθαι τοιαυτης Vat.

a Forſan

yarum. Undique autem arces oppugnabantur. nam ali ɛ propinquis zabulis valla turmis & picis incensa tundis spiata tuperamnis & ripa asperata obiecta fluvio. Ea fere Romanorum castra fuere, ut nomina ducibus decent & militari facramento fe obstringerent. Torque illo dies & nox requia infumpta eft hostibus delebilibus. Sequenti die & centurionis fures quidam occultabantur; & sub lacis lignis collocabantur, confligere etiam aperti multitudine. Redus autem omnibus celeriter patatis, confules patriæ, munia inter fe iunt fortiti. Claudio munitorum obvenit cultodia, neque is ullum ab opere otium dabat. Ipse quis exterius, exercitus auxilio ventura ris qui in urbe jam erant. magni enim motus opinio vehementes perveherat omnium animos, & vectabatur ne omnes hostes tacta conspiratione fe adornerent. Valerio arcinus oppugnationem fors obvenit. In alis quoque munitionibus, quæ erant intra urbis mœnia, duces ad earum præsidium diftributi fuerunt; aliique in vias quæ ad Capitolium dirigebant, ut impedirent ne fervitia & inopes ad hostes transgrederent, qui metus tunc erat maximus. Nulla autem auxilia a focis, nifi a foris Tuscularis, in tempore illis veniebant, qui eadem nocte *nunciam* audierunt, & copias parabant, quas duxit L. Manius, vir impiger, qui tunc in civitate fummum habebat imperium; atque ita foli fe Valerio periculi focios addiderunt, aique in recipiendis arcibus egregiam operam, omnibus benevolentiæ & alacritatis plenam, navarunt. Undique autem arcem oppugnabantur. Dimilia autem concione, sub vespertinum ɔ tempus, ut nomina ducibus dar

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 3. V. C. Cat. 294. Var. 296.

rupta in altum congerentes, ſuccendebant, * vento ſecundo flammam adjuvante, qui vero ex illis fortitudine præſtabant, denſatis ordinibus per vias manu factas † in arcem tendebant. multitudo autem (qua hoſtes longe ſuperabant) nihil eos juvabat, aſcendentes per viam anguſtam, & plenam propugnaculorum deſuper imminentium, unde ſaxa cum impetu demittebantur, ubi parva manus magnæ æqualis erat futura: nec durata multis bellis virtus quidquam illis proderat, per clivi ardua aſcendere per vim conantibus: neque enim cominus pugnantes audaciam & fortitudinem ſuam exercere poterant; ſed eminus rem miſſilibus gerere cogebantur. Ictus autem telorum (ut veriſimile eſt) ex inferioribus locis in ſuperiora miſſorum, licet non fruſtra ferrentur, tamen erant tardi & invalidi: contra vero ictus telorum è ſublimi deorſum factorum erant & veloces & validi, ipſo pondere ictum adjuvante. non defatigabantur tamen munitionum oppugnatores: ſed perdurabant, & mala neceſſaria perferebant, nec interdiu nec noctu intermiſſo labore. Quum autem tandem obſeſſos tela & corporis vires defeciſſent, die tertio arces expugnarunt. In hoc certamine Romani viros multos & fortes amiſerunt, ſed omnium confeſſione fortiſſimum ipſum conſulem; qui licet multa vulnera accepiſſet, tamen ne ſic quidem à periculis receſſit, *at in illis perſtitit* donec ei munitionem ſcandenti ſaxum ingens, cum impetu delatum, ſimul & victoriam & vitam eripuit. Captis autem arcibus, Herdonius (erat enim vir inſigni robore & manus ſtrenuitate præditus) ſtrage incredibili circa ſe edita, telorum multitudine obrutus cecidit. Ex cæteris vero, qui cum eo arces occuparant, pauci vivi capti ſunt, major eorum pars aut ſe jugulavit, aut per rupes præcipitem dedit, atque ita interiit.

XVII. *Turbæ domi renudeſcunt.*

§ Bello latronum ita confecto, ſtatim tribuni ſeditionem urbanam renovarunt, petentes à conſule ſuperſtite, ut quæ Valerius, in prælio cæſus, ſibi de legis rogatione promiſerat, præſtaret. At Claudius aliquamdiu quidem tempus traxit, modo luſtrationibus urbis, modo ſupplicationibus vacans, modo etiam ludis & ſpectaculis populum recreans ac oblectans. Tandem conſumptis omnibus tergiverſationibus, dixit alterum conſulem in defuncti locum eſſe ſubrogandum. quod enim à ſe ſolo actum foret, id neque legitime factum iri, nec ullam vim habiturum: quod vero ab utroque, id & legitimum & ratum fore dicebat. Itaque hac ſpecioſa cauſſa repulſis illis, diem comitiorum indixit, quo collegam ſibi ſubrogaturus eſſet. Interea principes ſenatus, clam inter ſe facta conſultatione, ſtatuerunt, cui conſulatum mandaturi eſſent. Quum autem dies comitiorum

τὰς βαμὺς ἐγειρόντες ὑψηλὰς, ὑφῆπτον, ἀνέμου τοῦ δεξιοῦντος τὰς φλόγας ἐπιφορᾷ. ὅσοι δὲ ἦσαν ἀνδρειόταται, πυκνώσαντες τοὺς λόχους, [a] (ἐχώρουν) ἄνω κατὰ τὰς χειροποιήτους ὁδούς. ἐπῆν δὲ αὐτοῖς ὅτε ἡ πλῆθος, [b] ὃ πολὺ τῶν ἀνίππων ὠφέλει, ὄφελος ἦν διὰ στενῆς ἀνιόσιν οὐδ' ἡ πλῆθος [c] προβόλων ἄνωθεν ὀπτακαταρρεόντων, ἵνα συνεξωθοῦσθαι ἔμελλε τῷ πολλῷ τὸ ὀλίγον· ὅτε τῆς τοῦ δεινὰ ὑπομενούσης, ἢν πολλοῖς κατασφαλεῖς πολέμιοι ἔχοι, εὐεμία ὁπόσοις προὸς ὀρθίους βιαζομένοις σκοπάς. ἡ γὰρ συχαὶ μαχομένους ἔδει ἢ βούλομαι ἢ χαρτερικὸν ἐπιδείξασθαι, ἀλλ' ἐκβόλοις χρῆσθαι μάχαις. ἦσαν δὲ τῶν μὲν χειρῶν ὅτι τὰ μετέωρα βαλλομένων βεβαιόταί τε ἡ ἀσθενεῖς, εἰ ἡ τύχοιεν, ὥσπερ εἰκὸς, αἱ πληγαί· τὰ δὲ ἀφ' ὑψοῦς κάτω ῥιπτούμενα, ὀξεῖαί ἡ χαρτεραί, συνεργούντων τοῖς βλήμασι καὶ τῶν [d] ἰδίων βαρημάτων. ἡ μὴν ἔκαμνόν γε οἱ προσβάλλοντες τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλὰ διεχαρτέρουν ἀναφορήτους τὰ δεινὰ, ὅτε ἡμέρας ὅτε νυκτὸς ἀναπαυόμενοι τῶν πόνων. [e] τέλος ὑπολιπόντων τοὺς πολιορκουμένους τῶν βελῶν, ἡ τῶν σωμάτων ἐξαδυνατούντων, τρίτῃ τὰ φρούρια ἐξεπολιόρκησαν ἡμέρᾳ. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πολλοὺς Ῥωμαίων καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀπέβαλον, κράτιστον δὲ, ὥσπερ τοῖς ἅπασιν ὡμολόγητο, τὸν ὕπατον· ὃς οὐκ ὀλίγα τραύματα λαβὼν, οὐδ' ὡς ἀφίστατο τοῦ δεινοῦ, ἕως ὀπτακαταῤῥαγεὶς αὐτῷ στέρνῳ [f] κατεμεγάλυνε ὀπιβαίνοντι τοῦ προτειχίσματος, ἅμα τῷ τε νικᾶν αὐτὸν ἀφείλετο καὶ τὴν ψυχήν. ἁλισκομένων δὲ τῶν φρουρίων, ὁ μὲν Ἑρδώνιος· ἦν γὰρ καὶ ῥώμῃ σώματος διάφορος, καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος· ἄπιστόν τι χρῆμα τοῦ αὐτὸν ποιήσας νεκρὸν, ὑπὸ πλήθους βελῶν ἀπεδήκησε. τὸν δὲ σὺν αὐτῷ τὰ φρούρια καταλαβόμενον ὀλίγοι μὲν τινες ζῶντες ἑάλωσαν, οἱ δὲ πλείους σφάττοντες ἑαυτοὺς, ἢ κατ' ἀλλήλων ὠθοῦντες, διέφθαρησαν.

Τοῦτο τὸ τέλος λαβόντος τοῦ λῃστρικοῦ πολέμου, ἡ πολιτικὴ πάλιν [g] ἀνερρίπιζον οἱ δήμαρχοι ζήτησιν, ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν ταῦτα ἃ πεπόνθεσαν ὑπατεύοντος ἐκείνου ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος. ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτοὺς ὁ τεθνηκὼς ἐν τῇ μάχῃ Οὐαλέριος, ὑπὲρ τοῦ εἰσφορᾶς εἶναι νόμον. ὁ δὲ Κλαύδιος μέχρι μὲν τινος παρεῖλκε τὸ χρόνιος, [h] ὁτὲ μὲν καθαρμοὺς τῆς πόλεως ὀπιπλῶν, ὁτὲ δὲ θυσίας εὐχαριστηρίους τοῖς θεοῖς ἀποδιδούς, ὁτὲ δὲ ἀγῶσι τὸν θεωρὸν ἀναλαμβάνων τὸ πλῆθος εἰς εὐπαθείας. ὡς δὲ αἱ συνήθεις ἅπασι παύσεις κεστιάλωσιν, τελευτῶν ἤρη δεῖν εἰς τὸ ταὐτὸν ἥκοντος ἑνὸς τοῦ τόκου ἕτερον ἀποδιχθῆναι. τὰ μὲν δὴ ὑφ' ἑαυτῶν μόνων πραχθέντα, ὅτε νόμιμα, ὅτε βέβαια ἐστὶ, καὶ τὰ δ' ὑπ' ἀμφοῖν, ἐνομά τε ἡ κύρια. ταύτῃ διαχρησάμενος αὐτοὺς τῇ προφάσει, πρεῖπεν ἀρχαιρεσίων ἡμέραν, ἐν ᾗ τὸν συνάρχοντα ἔμελλεν ἀποδείξειν. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ δι' ἀπορρήτων βουλευμάτων οἱ προεστηκότες τοῦ συνεδρίου συνέθεντο καὶ σφᾶς αὐτοὺς, ὅτῳ τὰ δεδομένα τὴν ἀρχὴν. ἐπεὶ δὲ ὁ τῆς ἀρχαιρεσίων

a Illud ἐχώρουν, quod è *Rom. Cod.* addidit *Sylburgius*, agnoſcit etiam *Cod. Vat.* b Rectius ut opinor, in *Cod. Vat.* ὃ πολὺ τῶν ἀνίππων ἐκράτει, *quia equitum hoſtibus præcellebant*, ut vertit *Lapus.* c *Lapus* videtur legiſſe προβολῶν, dum vertit, *plenamque parvis dimiſſis ſuperne.* quam lectionem ſequutus eſt *Sylb.* & vertit *lapidatorum.* d Ἰδίων βαρῶν *Vat.* e Τέλος δ' ἐν ὑπολιπόντων, rectius in *Cod. Vat.* f Melius forſan ἐνεμεγάλυν. *Sylb.* Vulgatam lectionem non ſolicitandam eſſe cenſet *Port.* g In *Cod. Vat.* τοῦτο μὲν, & mox τοῦτο δὲ θυσίας τοῖς θεοῖς χαριστηρίους ἀποδιδούς, τοῦτο δὲ ἀγῶσι &c. qua lectione χαριστηρίους probarunt *Sylb.* & *Port.* h Alibi ſine augmento habet ἐξαναλῶσαι. Vide *Var. Lect.* ad p. 606. v. 27. i Plenius in *Cod. Vat.* τῇ ἐπιούσῃ.

* Permiſſis ſecundo vento flammis. *Gelen.* † *Al.* aſcendebant.

a In

venifle, & præco primam claffem vocaffet. *Pr. Tul. 4116.*
octodecim equitum centuriæ, & pedituum octoginta, *Vitruv. Cur. 418.*
quorum maximus erat cenſus, in lo- *Olymp. 80.*
cum delignatum ingreſſi, L. Quintium, *Pr. Cur. 294.*
tum Cæſonis quem tribuni in capitis dilcri- *Vm. 296.*
men adductum urbem deferre coegerant,
5 contulem creant:rq; nulla ciaſſe ad ſuffragia
ferenda amplius vocata (nam qui ſuffragium
tolerant, reſiquos tribus centurias ſuperabant)
plebs quidem abiit, calamitatem ſuam deplo-
rans, quod conſulem ſibi infenſum habiturа
eſſet. At lenatus mifit ad Quintium, qui cum
10 ad magiſtratum capiendum adduceretur. Tunc
autem forte Quintius arvum quoddam ad
ſemendum faciendam arabat, ipſe ſequens bo-
ves novale proſcindentes, linc tunica, ſolo
fubligari ſuccinctus, & in capite pileum ha-
bens. Ubi vero vidit catervam hominum
qui in ſuum fundum ingreſſi erant, ararum
15 tunc reliquit, & dia dubitavit quinam illi
eſſent, & qua de cauſſa ad ſe venirent: de-
inde, quum quidam præcurriſſet, cumque mo-
neret ut ſe melius ornaret; ille in tugu-
riolum ingreſſus, & veſte indutа, prodiit.
Qui autem ad eum in urbem deducendum

XVIII.

§ Quinitius, intio magiſtrara, primum qui-
dem tribunorum nova inſtituta ſedavit, co-
rumque legis ferendæ ſtudium repreſſit, mi-
nans (nili civitatem turbare deſiſtent) le
omnes cives Romanos, inulta expeditione
contra Volſcos, ex urbe abduciurum. Tribu-
nis vero negantibus ſe paſſuros delectus ha-

ἀφ' ἑαυτῶν ἕνεκα γενέσθαι, ἢ ὁ κύριος ἐφ' ἑτέροις τοῦτο ποιήσας, πρὸς
644 ἐκκλεῖσαι, εἰσάγοντες εἰς τὸ ἄστυ τοὺς ἐφ' ἑαυτοῖς ἕκαστα τῶν ἐν τῇ πόλει
γιγνόμενα λόγου τε ἴσου τυγχάνειν, ἢ οἱ τὰ πλεῖστα συμβαίνοντες τῶν
ὀφλημάτων ἔχοντες ἐν τῷ δήμῳ τὰς ψήφους ἐκφέρωσιν, ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ
Ὁμονοίᾳ ἐπὶ τοῦ Κολλίνου ἀγομένους, ἐν οἷς ἐκεῖνοι τὰ πλείω ἔχοντες
ἐκράτουν, ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου καὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἐν οἷς οἱ πατρίκιοι
ἐψηφίζοντο. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, ἐπὶ τοῦ Κολλίνου ὁ Κοίντιος
ἐκκλησίαν ἐποίει, καὶ τοὺς ἀκούσαντας τῶν ἀγορανόμων ἐκέλευε
ψηφίζεσθαι, ἃ μὴ ἐβούλοντο τοὺς πατρικίους ἐπιτρέπειν τοῖς δημάρχοις
ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου, ἀλλὰ τὴν κεφαλὴν ἐκείνων ἀπαιτεῖν, ἐὰν μὴ
ἐπιτρέπωσιν. ἐπὶ τούτοις ἐκκλησιαζόντων ἐν τῷ πεδίῳ, ἐν ᾧ τὰ νόμιμα
τίθεσθαι εἰώθασιν, ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου καὶ τῆς ἀκροπόλεως ἐκκλησία
ἐγένετο, ἐν ᾗ τοὺς ὑπάτους ἐκέλευον οἱ πατρίκιοι τὰ ἐπιτάγματα τοῦ
δήμου ἀκούειν. ἐπειδὴ δὲ ἑκάτεροι ἐκ τῶν ἐναντίων ἐκκλησιάσαντες
ἐπὶ τὰ ὅπλα ἐκάλουν, καὶ ἐκ τοῦ Καπιτωλίου καὶ τῆς ἀκροπόλεως
ἐπὶ τὸν Κολλῖνον ἐπορεύοντο, καὶ ἐκ τοῦ Κολλίνου ἐπὶ τὸν Καπιτωλῖνον
καὶ τὴν ἀκρόπολιν, ἐν τούτῳ δὲ ἐκ τῶν ἔργων ἐπὶ τὴν πόλιν ἐπανιόντες
οἱ ἀγοραῖοι ἐκέλευον τὸν ὑπατικὸν ἐκκλησιάζειν. ἐπεὶ δὲ ἐκ τῶν ἔργων
ἐπανῆλθον, ἐκάλουν ἐπὶ τὸν Κολλῖνον. ἐνταῦθα ἐκκλησιάσαντες ἐπὶ τοῦ
Καπιτωλίου καὶ τῆς ἀκροπόλεως ἐκέλευον τοὺς ὑπάτους ἐπιτρέπειν τοῖς
δημάρχοις, ἃ ἐβούλοντο τοὺς πατρικίους ἢ ἀζημίους ἢ ἀλλοκότους
εἶναι τῶν ἐκείνοις συμφερόντων. ἐπεὶ δὲ ἐκ τοῦ Κολλίνου ἐπὶ τὸν
Καπιτωλῖνον καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐπορεύοντο, ἐν μέσῳ τῷ πεδίῳ
ἐκκλησιάσαντες τὸν ὑπατικὸν ἐκέλευον τοὺς ὑπάτους ἐπιτρέπειν ἢ
ἀζημίους τοὺς δημάρχους ποιήσειν ἢ ἀλλοκότους ἢ ἀλλοκοτωτέρους,
ἢ ἐὰν μὴ ἐπιτρέπωσιν, ἐκέλευον τὰς κεφαλὰς ἀπαιτεῖν. ἐπεὶ δὲ ἐκ τῶν
ἔργων ἐπανῆλθον, ἐκάλουν ἐπὶ τὸν Κολλῖνον. ἐνταῦθα ἐκκλησιάσαντες
ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου καὶ τῆς ἀκροπόλεως ἐκέλευον τοὺς ὑπάτους
ἐπιτρέπειν τοῖς δημάρχοις, ἃ ἐβούλοντο ἢ ἀλλοκοτωτέρους ἢ ἀλλοκοτωτέρους
ἢ ἀζημίους ἢ ἀλλοκότους ἢ ἀλλοκοτωτέρους, ἢ ἐὰν μὴ ἐπιτρέπωσιν,
ἐκέλευον τὰς κεφαλὰς ἀπαιτεῖν. ἐπεὶ δὲ ἐκ τῶν ἔργων ἐπανῆλθον,
ἐκάλουν ἐπὶ τὸν Κολλῖνον. ἐνταῦθα ἐκκλησιάσαντες ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου
καὶ τῆς ἀκροπόλεως ἐκέλευον τοὺς ὑπάτους ἐπιτρέπειν τοῖς δημάρχοις,
ἃ ἐβούλοντο ἢ ἀλλοκοτωτέρους ἢ ἀλλοκοτωτέρους ἢ ἀζημίους ἢ
ἀλλοκότους ἢ ἀλλοκοτωτέρους, ἢ ἐὰν μὴ ἐπιτρέπωσιν, ἐκέλευον τὰς
κεφαλὰς ἀπαιτεῖν. ἐπεὶ δὲ ἐκ τῶν ἔργων ἐπανῆλθον, ἐκάλουν ἐπὶ τὸν
Κολλῖνον. ἐνταῦθα ἐκκλησιάσαντες ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου καὶ τῆς
ἀκροπόλεως ἐκέλευον τοὺς ὑπάτους ἐπιτρέπειν τοῖς δημάρχοις, ἃ

Per. Jul. 4256. Ante Chr. 458. Olymp. 80 2/3. V. C. Cat. 294. Var. 296.

sibi consularem potestatem se omnes eo sacramento sibi obstrictos habere. Hæc loquutus, juratusque se ex legibus animadversurum in contumaces, signa è templis proferri jussit; atque (inquit) ut omnem spem omnium tribunitiarum actionum me consule deponatis, exercitum ex hostico non prius reducam, quam totum mei magistratus tempus sit exactum. quapropter, ut in castris hybernaturi, res ad illud tempus necessarias parate. Quum autem his verbis eos terruisset, postquam vidit eos modestiores factos, & rogare ut sibi hanc militiam remitteret, dixit se hac conditione militiæ immunitatem illis largiturum, ut nullas turbas amplius excitarent, sibique tempus sui magistratus arbitratu suo absolvere permitterent,& inter se de controversiis jure disceptarent.

ἐξουσίαν αὐτὸς ἔφη ἔχειν κεκτημένους ἅπαντας τοῖς ὅρκοις. εἰπὼν δὲ ταῦτα, ᾗ διομοσάμενος [a] χρῆσασθαι τῷ νόμῳ καὶ τῶν ἀπειθούντων, ἐκέλευσεν ἐκ τῶν [b] ἱερῶν τὰ σημεῖα καταφέρειν· ᾗ ἵνα, ἔφη, πᾶσαν ἀπογνῶτε δημαγωγίαν ὅτι τῆς ἐμῆς ὑπατείας, ᾗ πρότερον ἀναστήσω τὸν στρατὸν ἐκ τοῦ πολεμίας, πρὶν ἢ πᾶς ὁ τῆς ἀρχῆς [c] μου διέλθῃ χρόνος. ὡς οὖν ἐν ὑπαίθρῳ χειμάσοντες, παρασκευάσασθε τὰ εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὁπλιτήδεια. τούτοις καταπλήξάμενος αὐτοὺς τοῖς λόγοις, ἐπειδὴ κοσμιωτέρους εἶδε γενομένους, ᾗ δεομένους ἀφεῖναι τοῦ [d] στρατιᾶς, ὅτι τούτοις ἔφη χαριεῖσθαι τὰς ἀναπαύλας τοῦ πολέμου, ἐφ' ᾧ τε μηθὲν ἔτι παρακινεῖν αὐτούς, ἀλλ' ἐᾶν αὐτὸν ὡς βούλεται τὴν ἀρχὴν τελεῖσθαι, ᾗ ὅτι τοῦ τὰ δίκαια διδόναι τε ᾗ λαμβάνειν [e] παρ' ἀλλήλων.

XIX.

¶ Sedato autem tumultu, * jus diu intermissum illis rogantibus reddebat, maximamque litium partem ipse ex æquo & bono dijudicabat, per totum diem pro tribunali sedens, omnibusque qui ad disceptandum in jus veniebant se facilem & lenem & humanum præbens: adeoque plausibilem optimatum potentiam reddidit, ut neque tribunorum auxilio indigerent, qui propter paupertatem, aut ignobilitatem generis,aut aliquam aliam humilitatem à potentioribus vim patiebantur, nec novas amplius leges desiderarent, qui juris æquabilitate in rep. fruebantur; sed omnes illa juris legumque æquabilitate, quæ tunc in civitate erat, contenti essent & gauderent. Hæc igitur illius viri acta à populo laudabantur; & quod, exacto præstituto magistratus tempore, consulatum iterum sibi oblatum accipere noluisset, nec tantum honorem sibi delatum lætus amplexus fuisset. Senatum enim eum in consulari potestate, multas preces adhibens, retinere conabatur, ut, quoniam tribuni impetrarant uti sibi magistratus tertium mandaretur, esset qui illis sese opponeret, eosque à novis legibus ferendis partim reverentia partim metu deterreret, † præsertim quum videret populum boni viri imperium non recusare. Sed ille respondit, se neque tribunorum eorundem continuatam potestatem probare, nec admissurum ut in similem reprehensionem ipse incideret. Populo autem ad concionem convocato, & longa oratione invectus in eos qui magistratus non deponebant, gravi jurejurando juravit se non accepturum iterum consulatum, antequam priorem deponeret; simulque comitiorum diem indixit, quo designatis consulibus in suum illud exiguum tuguriolum rediit, victumque propriis manibus quærens, ut ante, vixit.

Καταξάντων δὲ τῶν δορύβων, δικαστήριά τε ἀπέδιδεν [f] αὐτοῖς δεομένοις ἐκ πολλῶν παρειλκυσμένα χρόνων, ᾗ τὰ πλεῖστα τῶν ἐγκλημάτων αὐτὸς ἴσος ᾗ δικαίως διέκρινε, δι' ὅλης [g] τῆς ἡμέρας ὅτι ᾗ βήματος καθεζόμενος, εὐπροσοδόν [h] τε ᾗ πρᾶον καὶ φιλάνθρωπον τοῖς ὅτι τιμὴ δικαιοδοσίαν ἀφικνουμένοις ἑαυτὸν [i] παρέχων, καὶ παρεσκεύασεν ἀειτοκερδεστικὴν οὕτω φανῆναι τὴν πολιτείαν, ὥστε μήτε δημάρχων δεηθῆναι τοὺς διὰ πενίαν, ἢ δυσγένειαν, ἢ ἄλλην τινὰ ταπεινότητα ὑπὸ τῶν κρειττόνων κατισχυομένους, μήτε καινῆς νομοθεσίας πάθος ἔχειν ἔτι τοὺς ἐν ἰσονομίᾳ [k] πολιτευομένους, ἀλλ' ἀγαπᾶν τε καὶ χαίρειν ἅπασιν ὅτι τῇ τότε κατασχούσῃ τὴν πόλιν εὐνομίᾳ. ταῦτά τε δὴ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς ἐπῃνεῖτο ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ ἐπεὶ τὸν ὡρισμένον [l] ἐτέλεσεν ἐξ ἀρχῆς χρόνον, [m] τῷ μὴ δέξασθαι τὴν ὑπατείαν [n] δεύτερον δημάρχου ὃ δεύτερον, μηδὲ ἀγαπήσας τηλικαύτην λαμβάνοντα τιμήν. κατεῖχε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὑπαλλαγῆς ἡ βουλὴ πολλὰς προσφέρουσα δεήσεις, ὅτι ὃ τρίτον οἱ δήμαρχοι διεψηφίσαντο μὴ ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν, ὡς ἀναλωσόμενον αὐτοῖς ᾗ παύσοντα τῶν πολιτευμάτων, τὰ μὲν αἰδοῖ, τὰ δὲ φόβῳ, τὸν δῆμον ὁρῶσα οὐκ ἀναμένοντα ὑπ' ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἄρχεσθαι. ὁ δὲ οὔτε τοὺς δημάρχους ἐπῃνεῖν ἔφη ὃ ἀπαραίτητον τὴν ἐξουσίας, οὔτε αὐτὸς εἰς ὁμοίαν ἐκείνοις ἥξειν διαβολήν. συναγαγὼν δὲ τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν κατηγορίαν τοῦ οὐκ ἀποτιθεμένων τὰς ἀρχὰς διαβεβλημένος, ὅρκους τε διομοσάμενος ἐφ' οἷς μὴ λήψεσθαι πάλιν τὴν ὑπατείαν, πρὶν ἀποθέσθαι τὴν δευτέραν ἀρχήν, ἐποιήσατο ἀρχαιρεσιῶν ἡμέραν ἐν ᾗ καταστήσας ὑπάτους, ἀπῆει πάλιν εἰς ὃ μικρὸν ἐκεῖνο καλύβιον, ᾗ τὸν αὐτουργὸν βίον ἔζη, ὡς πρότερον. 646

XX.

Q. Fabio III & L. Cornelio coss. bellum cum Æquis & Volscis.

¶ Q. Fabio Vibulano III. & L. Cornelio consulibus, dum ludos patrios celebrant, Æqui cum expedita manu lectorum hominum,

Κοίντου δὲ Φαβίου [p] Οὐϊβολανοῦ [q] παραλαβόντος τὴν ὑπατείαν ὃ τρίτον, ᾗ Λευκίου Κορνηλίου, ᾗ τελούντων πατρίους ἀγῶνας,

a Χρήσασθαι malit *Steph.* Forsan particula ἂν desideratur, quæ eandem verbi vim plerumque denotat. *Port.* b Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Verum *Gelenius* verterat *ex ærario.* c *Mos* διέλθῃ *Vat.* d Magis proprie φατείας. *Sylb.* e Παρ' ἀλλήλων *Vat.* f Τοῖς δημάρχοις *Vat.* g Deest *Vat.* h Particulam τε, è *Cod. Rom.* à *Sylburgio* additam, agnoscit etiam *Vat.* i In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] παρῆχεν: structura plane luxata. nostrum παρίσχεν probat etiam *Lapi* versio. k Πολιτευομένους βιλοιδρόμους *Vat.* l Ἐτέλεσε τὴν ἀρχῆς *Vat.* quod *Sylb.* & *Porto* placuisse video. m Rectius leges τὸ nom. casu ut v. 27. ταῦτα τὰ ἔργα. *Sylb.* n Si διεψηφίσαντο malis, facile assentior. *Sylb.* o *Lapus* distinxisse videtur post ἀποθέσθαι, ita ut illa μὲ κατηγορίαν τοῦ ἀρχὴν referantur ad πολλὰς ἀποφάσεων διοίσεις. nam vertit, *desinebat namque eum in consulari potestate senatus, multas adhibens preces, ne, quandoquidem tribuni perfecerant ut tertio crearentur, ipse magistratum deponeret* &c. p Male in *Ed. Steph.* Οὐϊβολανῶ. q Παραλαβόντος *Vat.* * Indicia multis annis extracta &c. *Gelen.* † *Scil.* id faciebat senatus quod videret populum &c.

a Αἰκανῶν

ἀγῶνας, [a] Αἰκανῶν πλῆθος, ἄνδρες ὁπλῖται ἀμφὶ τὰς ἑξακισχιλίους, ὁπλισμῷ τε ἀζώνῳ συσκευασάμενοι, καὶ οὐ νυκτὶ πεπεισάμενοι ἐξοδον, σκότους ἔτι ὄντος, ὅτι πόλιν ἀφικνοῦνται Τυσκλάνων, ἢ ὅτι μὴ δι' Λατίνων ἦλθον, ἀφέστηκε δὴ τῆς Ῥώμης οὐκ ἔλαττον ἑβδόμην ἑκατόν. εὑρόντες δὲ, ὡς οὐκ εἰρήνη, πύλας τε ἀκλείστους, καὶ τεῖχος ἀφύλακτον, [b] αἱρέσει τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, μετασχεῖν τοῖς Τυσκλάνοις, ὅτι τῇ Ῥωμαίων πόλει καί τε ἄλλα μετὰ προθυμίας συμπεφόρτες διετέλουν, καὶ οὐ τῇ πολιορκίᾳ δι' Καπιτωλίου μόνοι συμπαρατο δι' πολέμου. [c] καὶ ἄνδρας πολλοὺς τινας οὐ τῇ καταλήψει διέφθειρεν· ἀλλ' ἔφθασαν ἤδη αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ἄλλοσε τῆς πόλεως ἀσταμένους διὰ τῶν πυλῶν οἱ ἔνδον, χωρὶς ἢ ὅσοι ὑπὸ νόσων ἢ γήρως φυγεῖν ἀδυνάτοι ἦσαν. γύναια δὲ καὶ παῖδια καὶ θεράποντας αὐτῶν ἠνδραποδίσαντο, καὶ τὰ χρήματα διήρπασαν. [d] ὡς δὲ ἀπηγγέλη τὸ δεινὸν εἰς τὴν πόλιν οὐκ ἐκ τῶν φυγόντων οὐκ ἐκ ἀλώσεως, οἱ μὲν ὕπατοι βοηθεῖν ἐφοίτων δεῖν τοῖς φυγάσι κατὰ τάχος, καὶ τὴν πόλιν αὐτοῖς ἀποδιδόναι· [e] ἀντέφασκον δὲ οἱ δήμαρχοι, γραπτὰν οὐκ ἐοῦσαν καταγράφειν ἕως ἂν ἡ περὶ τούτου νόμος διενεχθῇ ψῆφος. ἀγανακτούσης δὲ τῆς βουλῆς, καὶ διατριβὴν λαμβανούσης [f] γραπτᾶς, ἕτεροι παρῆσαν ἀπὸ τῶν Λατίνων ἤδη ἀποσταλέντες, οἳ τὴν Ἀντιατῶν πόλιν ἤγγελον οὐκ ἐκ φανερᾶς ἀφεστηκέναι, μαθοῦσαν χρησαμένων γνώμῃ Οὐολούσκων τε, τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων τῆς πόλεως, καὶ Ῥωμαίων τῶν ἀφικομένων ὡς αὐτοὺς ἐποίκων, καὶ μεμισημένων τὴν γῆν. Ἐρνίκων τε ἄγγελοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς παρῆσαν χρόνους, δηλοῦντες ὅτι Οὐολούσκων τε καὶ Αἰκανῶν δύναμις πολλὴ ἐξεληλύθει, καὶ ἔστιν οὐ τῇ αὐτῶν ἤδη γῇ. τούτων ἅμα προσαγγελλομένων, ἑδεμίαν ἀναστροφὴν ἔτι ποιεῖσθαι τοῖς οὐ σπουδαίοις ἐδόκει, ἀλλὰ παντελείᾳ βοηθεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξιέναι· ἐὰν δέ τινες ἀπολειφθῶσι τῆς γραπτᾶς Ῥωμαίων, ἢ τῶν συμμάχων, ὡς πολεμίοις αὐτοῖς χρῆσθαι. ἐξάντων δὲ καὶ τῶν δημάρχων, καταγράψαντες τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας, οἱ ὕπατοι, καὶ ἐκ τῶν τοῦ συμμάχων δυνάμεις μεταπεμψάμενοι, καὶ σπουδὴν [g] ἐξήεσαν, φυλακὴν ὑπολιπόμενοι τρίτην μοῖραν τῆς ἐπιχωρίου τραπέζης. Φάβιος μὲν οὖν ὁ τὴν [h] Τυσκλάνων ὄντας, Αἰκανοὺς τὴν τραπέζαν [i] ἦλε διὰ τάχους [k] ἐλαύνων". τῶν δὲ οἱ μὲν πλείους ἀπεληλύθεσαν
647 ἤδη δι' ἀκροτάτης τῆς πόλεως, ὀλίγοι δέ τινες ὑπέμενον φυλάττοντες τὸν ἄκρον· ἔστι δὲ σφόδρα ἐχυρὰ, καὶ οὐ πολλῆς δεομένη φυλακῆς. τινὲς μὲν οὖν [l] ἔφασαν τοὺς φρουροὺς τῆς ἄκρας ἰδόντας ἐξιέναι οὐκ ἐκ Ῥώμης τὴν τραπέζαν· εὐσύνοπτα γάρ ἐστιν ἐκ μετεώρου τὰ μεταξὺ χωρία πάντα· ἐκόντας ἐξελθεῖν· ἕτεροι δέ, [m] ἐκπολιορκηθέντας, ὑπὸ τοῦ Φαβίου, καθ' ὁμολογίαν παραδοῦναι τὸ φρούριον, τοῖς σώμασιν αὐτοῖς ἀδήλους αἰτησαμένους, καὶ ζυγὸν ὑποσάντας.

Ἀποδοὺς δὲ τοῖς Τυσκλάνοις τὴν πόλιν Φάβιος, ἐπὶ δείλην ὀψίαν ἀνέζευσε τὴν στρατιὰν, καὶ ὡς εἶχε τάχους ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀκούων ἐπὶ πόλιν [n] Αλλιδόνα ἀθρό-

qui erant circiter ſex millia, leviter armati ex ſuis finibus noctu egreſſi, noctuque itinere confecto, Tuſculum pervenerunt, quod oppidum eſt Latini nominis, & ab urbe centum ferme ſtadia abeſt. Nacti autem (ut pacis tempore) portas patentes, & mœnia incuſtodita, primo impetu urbem ceperunt, infenſi Tuſculanis, quod populo Romano cum alias perpetuo egregiam operā navaſſent, tum vero præcipue quod in Capitolii obſidione ſoli ſe ad illius belli ſocietatem addidiſſent. multoſque mortales capta urbe interfecerant: ſed oppidani, dum urbs caperetur, eos anteverterunt, & per portas eruperunt; præter eos qui per morbum vel ſenectutem effugere non potuerunt. mulieres vero eorum & pueros & ſervos in ſervitutem abſtraxerunt, pecuniaſque diripuerunt. Cujus cladis nuncio Romam allato ab illis qui ex urbe capta evaſerant, conſules profugis opem celeriter ferendam, patriamque reſtituendam cenſebant: ſed tribuni intercedebant, & delectus haberi non patiebantur, priuſquam ſuffragia de rogatione ſua ferrentur. Senatu autem id iniquo animo ferente, & exercitu retardato, alii à Latinis miſſi venerunt, qui nunciarunt Antiates aperte defeciſſe, de communi ſententia Volſcorum, priſcorum urbis colonorum, & Romanorum ad eos habitandi cauſſa miſſorum, agrumque diviſiſſe. Hernici quoque eodem tempore per nuncios ſignificabant, Volſcorum & Æquorum ingentem exercitum è finibus ſuis egreſſum, & jam in ſuo agro eſſe. Senatus, tot nunciis ſimul allatis, nullas moras amplius nectendas cenſuit: ſed totis viribus hoſti occurrendum, & conſules ambos ad bellum mittendos: ſi qui vero, vel cives Rom. vel ſocii, nomen ad eam militiam dare detrectaſſent, eos pro hoſtibus habendos. Quum autem ipſi quoque tribuni ipſis ceſſiſſent: conſules, conſcriptis omnibus qui per ætatem arma ferre poterant, accitiſque ſociorum auxiliis, feſtinanter copias eduxerunt, relicta domi ad cuſtodiam tertia parte domeſtici exercitus. Fabius igitur contra Æquos, qui in agro Tuſculano erant, cum copiis celeriter contendit. ſed eorum plerique direpta urbe jam diſceſſerant; at pauci quidam ad arcis præſidium remanſerant. eſt autem munitiſſima, & exiguo præſidio indiget. Quidam igitur ajunt arcis præſidiarios milites, cum exercitum Roma egredientem vidiſſent, (è ſublimi enim loca omnia interjacentia facile conſpici poterant) ultro diſceſſiſſe: alii vero dicunt oppugnatos à Fabio arcem certis conditionibus dediſſe, atque, publica fide pro impunitate petita, ſub jugum miſſos fuiſſe.

Per. Jul. 4257. Ante Chr. 457. Olymp. 80 3/4. V. C. Cat. 295. Var. 297.

XXI. ¶ Fabius autem, reddito ſuis civibus Tuſculo, caſtra ſub veſpertinum crepuſculum movit, &, quanta maxima celeritate potuit, ad hoſtes contendit, audiens omnes Volſcorum

a Αἰκανῶν ἄνδρες ὁπλῖται, πλῆθος Vat. b Nota hîc rurſum αἱρέσει pro αἰρεῖσι, ut Lapus quoque vertit, capere. ſic etiam infra p. 618. v. 37. Sylb. c In Cod. Vat. ἄνδρας μὲν οὐ πολλοὺς τινας. d Ὡς δ' ἀπηγγέλη τὸ δεινὸν εἰς τὴν Ῥώμην οὐκ ἐκ τῶν ἀλοφυγόντων Vat. e In Ed. Steph. ἀντιπαρῆσάν τι: minus convenienter. Sylb. f Magis proprie στρατείας: itidemque v. 31. Sylb. g Ἐξήεσαν τὴν λειπομένην φυλακὴν τῇ πόλει τρίτην μοῖραν. Vat. h Cum τῶν Τυσκλάνων ſubaudiendum eſt ſubſtantivum πολισμάτων, ἀγρῶν, vel aliud hujuſmodi: aut legendum τῶν Τύσκλων: ut Lapus, ad abſtinentes Tuſculum Æquos. Sylb. i Ita in Codd. Rom. & Vat. perperam in Ed. Steph. ἰέναι. k Deeſt Vat. & commode ſatis abeſſe poteſt. l Φασὶ τοὺς Vat. m Πολιορκηθέντας malit Portus. n Αλλιδόνα [vel Αλληδόνα] ferre poſſumus, ut Ἀγκῶνα & Καρχηδόνα & conſimilia. ſed rectius forſan Αλλιδὼν, reciſo finali α, ut apud Strab. l. 5. præſertim cum infra quoque apud hunc noſtrum legatur εἰς Αλλιδῶ & ἐκ Αλλιδοῦς. Apud Steph. Byzant. Αλλίδες in Aldina editione. Sed dum gentile in ιος ita inde formari ſcribit, ut Τυνδιος à Τύνδις & Αρυδιος ab Αρυδις, haud ſcio an proparoxytonως [ut in Ed. Berkel.] ſcribi velit Αλλιδῶν. Sylb.

Per. Jul. 4257. Ante Chr. 457. Olymp. 80 3/4. V. C. Cat. 295. Var. 297.

rum & Æquorum copias ad Algidum esse. Itinere autem per totam noctem continuato, sub ipsum diluculum venit in conspectum hostium, qui castra in planicie habebant, nulla fossa nulloque vallo munita, quod in suo agro essent, & hostem contemnerent. Ergo suos ad rem fortiter gerendam cohortatus, primus cum equitibus in hostium castra impetum facit, & pedites sublato clamore eum sequebantur. eorum vero alii adhuc sopiti jugulabantur, alii recens surgentes, & se ad resistendum parantes; at plerique fuga dispersi sunt. Castris autem minimo negotio captis, præda militibus concessa, & captivis, exceptis Tusculanis, non longum tempus ibi moratus copias duxit ad Ecetram, quæ tunc erat urbs gentis Volscorum illustrissima, atque in loco maxime opportuno sita. Positisque prope urbem castris, per multos dies ibi mansit, sperans oppidanos in aciem prodituros: sed quum nullus exercitus exiret, agrum eorum hominibus & pecore refertum vastavit. nam, repentino adventu oppressi, res ante in tutiora loca ex agris comportare nequiverant. Fabius, hac quoque præda militibus concessa, multisque diebus in populatione insumptis, copias domum reduxit. At Cornelius alter consul, profectus contra Romanos & Volscos qui Antii erant, offendit exercitum à quo in finibus exspectabatur: cum quibus congressus, multis cæsis, & reliquis in fugam versis; prope urbem castra posuit. Quum autem oppidani ad prælium prodire amplius non auderent, primum eorum agrum vastavit, deinde urbem fossa valloque circumdedit. Tunc igitur rursus necessitate coacti, totis viribus cum ingenti & confusa multitudine ex urbe in aciem prodierunt: & congressi, ibi quoque prælio commisso, intra mœnia iterum compulsi sunt, turpiter & ignaviter in fugam versi. Consul autem, nulla respiratione illis amplius data, scalas ad muros admovit, atque portas arietibus fregit. oppidanis vero laborioſe & ægre resistentibus, non magno negotio urbem vi cepit. Quidquid autem auri & argenti atque æris in ea inventum est, id in ærarium inferri; mancipia & reliquam prædam à quæstoribus vendi jussit; militibus vestes, alimenta, & reliquas hujusmodi res, ex quibus utilitatem capere poterant, in prædam concessit. deinde tam ex ipsis colonis, quam ex veteribus Antiatibus, nobilissimi quique & defectionis auctores ab eo selecti (erant autem multi) virgis diu cæsi, & securi jussu ejus percussi fuerunt. His peractis, exercitum & ipse domum reduxit. His consulibus venientibus senatus obviam processit, & ambobus triumphum decrevit. & Æquis pacem,

ας ἐκ) τάς τε Οὐολύσκων [a] καὶ Αἰκανῶν δυνάμεις. πυνθάμενος δὲ δι' ὅλης νυκτὸς σπούτονον ὁδὸν, ὑπ' αὐτὸν τὸ ὄρθρον ἐπιφαίνει) τοῖς πολεμίοις ἐστρατοπεδευκόσιν ἐν πεδίῳ, καὶ ὅτε τάφροι περιεβεβλημένοις, ὅτε χάρακα, ὡς ἐν οἰκείᾳ τε γῇ, καὶ καταφρονήσας ἀντιπάλων. παρελθὼν δὲ [b] τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἀνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι, πρῶτος εἰσελαύνει μετὰ τῶν ἱππέων εἰς τὰ τῶν πολεμίων παρεμβολὴν, καὶ οἱ [c] πεζοὶ ἀλαλάξαντες εἵποντο· τῶν δὲ οἱ μὲν ἔτι κοιμώμενοι ἐφονεύοντο, οἱ δὲ [d] ἀρτίως ἀνεστακότες καὶ πρὸς ἀλκὴν τραπέντες ἐπιχειροῦντες· οἱ δὲ πλείους, φεύγοντες ἐσκεδάννυντο. ἁλόντος δὲ τοῦ στρατοπέδου καὶ πολλὴν εὐπέτειαν, ἔδοξε τοῖς στρατιώταις ἀφελεῖσθαι καὶ σώματα, πλὴν ὅσα Τυσκλάνων ἦν, ὧν πολλῷ αὐτοῦ διατρίψας χρόνον, ὅτε τὰ Ἐκετράνων πόλιν ἦγε τὰ δυνάμεις, ἣ τότε ἦν Οὐολύσκων ἔθνος· ὅτε φανεστάτη τε καὶ (οὖσα) τῷ κρατίστῳ τόπῳ μάλιστα κειμένη. στρατοπεδεύσας δὲ πλησίον τῆς πόλεως ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καθ' ἑλπίδα τοῦ προελεύσεσθαι τοὺς ἔνδον εἰς μάχην, ὡς ὑδεμία ἐξήει στρατιὰ, τὴν γῆν αὐτῶν ἐδῄου ἀνθρώπων μεστὴν καὶ βοσκημάτων. ὧν δὲ ἔφθας ἀνασκευασάμενοι καὶ ἐκ τῶν ἀγρῶν, αἰφνιδίου γενομένης αὐτοῖς τῆς ἐφόδου. ἐφεῖς δὲ καὶ τοῦτα διαρπάζειν τοῖς στρατιώταις ὁ Φάβιος, καὶ πολλὰς ἐν τῇ προνομῇ διατρίψας ἡμέρας, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. ὁ δὲ ἕτερος τῶν ὑπάτων Κορνήλιος ἐπὶ [e] τοὺς ἐν Αντίῳ Ρωμαίους τε καὶ Οὐολύσκους ἐλαύνων, ἐντυγχάνει στρατιᾷ περὶ τὸ ὄρειον αὐτὸν ὑποδεχομένῃ. παραταξάμενος δὲ αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς μὲν φονεύσας, τοὺς δὲ λοιποὺς τρεψάμενος, ἀγχοῦ τῆς πόλεως κατεστρατοπέδευσεν. οἱ τολμῶντες δὲ τῶν ἐκ τῆς πόλεως ὑκέτι χωρεῖν εἰς μάχην, φρῶντον μὲν τὴν γῆν αὐτῶν ἔκειρεν, ἔπειτα τὴν πόλιν [h] αὐτῶν [i] ἀπετάφρευε καὶ περιεχαράκου. τότε δὴ πάλιν ἀναγκασθέντες ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως παντρατιᾷ πολὺς καὶ ἀσυτάκτος ὄχλος· καὶ συμβαλόντες εἰς μάχην, ἔτι [k] καὶκεῖ ἀγωνισάμενοι καταφεύγουσι δεύτερον εἰς τὴν πόλιν, αἰσχρῶς καὶ ἀνάνδρως φεύγοντες. ὁ δὲ ὕπατος, ὑδεμίαν αὐτοῖς ἀναστροφὴν ἔτι δούς, κλίμακας προσέφερε τοῖς τείχεσι, καὶ κριοῖς ἐξέκοπτε τὰς πύλας. ὑπονόως δὲ καὶ ταλαιπώρως τῶν ἔνδον ἀπομαχομένων, καὶ πολλὰ παθόντων, κατὰ κράτος [l] αἱρεῖ τὴν πόλιν. χρήματα μὲν οὖν αὐτῶν, ὅσα χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ χαλκὸς ἐνῆν, εἰς τὸ δημόσιον ἀναφέρειν ἐκέλευσεν· ἀνδράποδα δὲ τοὺς ταμίας παραλαμβάνοντας καὶ τὰ λοιπὰ λάφυρα, πωλεῖν· τοῖς δὲ στρατιώταις ἐσθῆτα καὶ τροφὰς, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἐδύναντο ὠφελεῖσθαι, ἐπέτρεψεν. ἔπειτα διακείνας τῶν τε κληρούχων, καὶ τῶν ἀρχαίων Αντιατῶν τοὺς ὀπιφανεστάτους τε καὶ τῶν ἀποστάσεως αἰτίους· ἦσαν δὲ πολλοί· ῥάβδοις τε ἠκίσατο μέχρι πολλοῦ, καὶ τοὺς αὐχένας αὐτοῦ ἐκέλευσεν ἀποτεμεῖν. ταῦτα διαπραξάμενος [l] ἀπῆγε καὶ αὐτὸς ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. τούτοις ἡ βουλὴ τοῖς ὑπάτοις προσιοῦσί τε ἀπήντησε, καὶ θριάμβους ἀμφοτέροις καταγεῖν ἐψηφίσατο· καὶ πρὸς Αἰκανοὺς

a Καὶ τοὺς Αἰκανῶν *Vat.* b Τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἀγαθοῖς ἀνδράσι γενέσθαι *Vat.* c Πεζοὶ ὧν ἀλαλάξαντες *Vat.* d In *Ed. Steph.* οἱ δὲ ἀρτίως ἐπιχειροῦντες, καὶ πρὸς ἀλκὴν τραπέσθαι ἀνεστακότες. atque ita legisse visus est *Lapus.* Quin *Sylburgii* & *Gelenii* lectio propius ad veram accedat non dubito, præsertim cum *Cod. Vat.* habeat, ἀρτίως ἀνεστακότες καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπιχειροῦντες τραπέσθαι· οἱ δὲ πλείους ἔφευγον. ἁλόντες δὲ &c. e Επτρέψας τοῖς στρατιώταις τὰ χρήματα ἀφελεῖσθαι καὶ τὰ σώματα *Vat.* quo fere modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *concessit prædam militantibus & corpora.* In *Ed. Steph.* ἀφελεῖσθαι καὶ σώματα: plane (ut inquit *Sylb.*) hoc sensu; *permisisse militi inter cætera emolumenta etiam capitivis corporibus, exceptis Tusculanis.* f Inclusam τι, è *Cod. Rom.* additam, nec agnoscit *Ed. Steph.* nec *Cod. Vat.* g Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* τῶν Αντίων. in *Cod. Rom.* perperam in *Ed. Steph.* τὸ ναυτικὸν pro τοὺς ἐν Αντίῳ. Vide p. 617. v. 22. h Non agnoscit *Vat.* i In *Cod. Vat.* κάκιον ἀγωνισάμενοι, pejus pugnantes, ut vertit *Lapus.* k Nota hîc rursum αἱρεῖ pro αἱρεῖ. *Sylb.* l Male in *Ed. Steph.* ἀπῆγε.

Αἰχανὺς πρεσβευσαμένους ὑπὲρ εἰρήνης ἐποήσατο συνθήκας ἐπὶ καταλύσει τοῦ πολέμου, ἐφ' αἷς ἐγεγράφη, πόλεις τε ἃς χώρας ἔχοντας Αἰχανὺς, ὧν κρείττων ὅτε αἱ σπονδαὶ ἐγένοντο, Ρωμαίοις ἐπὶ ὑπηκόους, ἄλλο μὲ ὑποτελεῖς μηδὲν, ἐν δὲ τοῖς πολέμοις συμμαχίαν ἀποστέλλοντας ὅσην δή ποτε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. καὶ ὃ ἔτος οὗτο ἐτελεύτα.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἑαυτῷ Γάϊος Ναύτιος ὁ δεύτερον αἱρεθεὶς, καὶ Λεύκιος Μινύκιος, [b] παραλαβὼν τὴν ὕπατον ἀρχὴν, τέως μὲν ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν δικῶν πόλεμον οὐτὸς τείχους ἐπολέμων, πρὸς τοὺς ἅμα Οὐεργινίῳ δημάρχους τοὺς τέταρτον ἔτος ἤδη τὴν αὐτὴν καταλύοντας ἀρχήν. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῶν πλησιοχώρων ἐθνῶν πόλεμος ἐπεγένετο τῇ πόλει, καὶ δέος ἦν μὴ τὴν ἀρχὴν ἀφαιρεθῶσιν, ἀσμένως δεξάμενοι ὃ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης, τὴν στρατιωτικὴν ἐποιοῦντο καταλογον, καὶ μεσισάμενοι τριχῇ τάς τε οἰκείας καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων δυνάμεις, μίαν μὲ ἐν τῇ πόλει μοῖραν κατέλιπον, ἧς ἡγεῖτο Κόϊντος Φάβιος [c] Οὐϊβολανός· τὰς δὲ λοιπὰς αὐτοὶ παραλαβόντες, ἐξήεσαν διὰ ταχέων, ἐπὶ μὲ Σαβίνους Ναυτιος, ἐπὶ δὲ Αἰχανὺς Μινύκιος. ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὰ ἔθνη κατ' ἐπὶ αὐτὸν χρόνον ἀφειστήκει τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς· Σαβῖνοι μὲ ἐκ φανεροῦ καὶ μέχρι [d] Δυίνης πόλεως ἤλασαν, ἧς ἐκράτουν Ρωμαῖοι· τεσσαράκοντα δέ εἰσιν οἱ διὰ μέσου τῆς πόλεως σταδιοι· Αἰχανοὶ δὲ, λόγῳ μὲ φυλάττοντες τὰ τῆς νεωστὶ γενομένης συμμαχίας δίκαια, ἔργῳ δὲ καὶ αὐτοὶ πρεσβεύοντες τὰ τῶν πολεμίων. ἐπὶ δὲ τοὺς συμμάχους αὐτῶν Λατίνους ἐστράτευσε, ὡς καὶ γενομένων αὐτοῖς πρὸς ἐκείνους ὁμολογιῶν περὶ φιλίας. ἡγεῖτο δὲ τῆς στρατιᾶς [e] Γράγχος Κοίλιος, ἀνὴρ στρατήλιος, ἀρχῇ κοσμηθεὶς αὐτοκράτορι, ἣν ὀλίγῳ πρότερον ἐξήγαγεν. ἐλάσας δὲ μέχρι Τύσκλου πόλεως, ἣν Αἰχανοὶ τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ καταλαβόμενοι καὶ διαρπάσαντες ὑπὸ Ρωμαίων ἐξεκρούσθησαν, ἀνθρώπους τε πολλοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν συνήρπασε καὶ βοσκήματα ὅσα κατέλαβε, καὶ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς ἐν ἀκμῇ ὄντας ἔφθειρεν. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας ἣν ἀπέστειλεν ἡ Ρωμαίων βουλὴ μαθεῖν ἀξιοῦσα τί παθόντες Αἰχανοὶ πολεμοῦσι τοῖς Ρωμαίων συμμάχοις, φιλίας τε αὐτοῖς [f] ὡμοσμένης νεωστὶ, καὶ ὑδενὸς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ γενομένου πρόσκρουσματος τοῖς ἔθνεσι, καὶ παραινούσης τῷ Κοιλίῳ τοὺς τε αἰχμαλώτους αὐτῶν ὃς εἶχεν ἀφιέναι, καὶ τὴν στρατιὰν ἀπάγειν, καὶ περὶ ὧν ἠδίκησεν ἢ καλέσλαψε Τυσκλάνους δίκην ὑποσχεῖν, πολὺν μὲ χρόνον διέτριψεν ὁ Γράγχος, οὐδὲ εἰς λόγους τοῖς πρεσβευταῖς ἐρχόμενος, ὡς ἐν ἀσχολίαις δή τισι γενόμενος. ἐπεὶ δὲ ὃν ἔδοξεν αὐτῷ προσάγειν τοὺς πρέσβεις, κἀκεῖνοι τοὺς [g] ἐπαγγελθέντας ὑπὸ τῆς βουλῆς λόγους διεξῆλθον, "Θαυμάζω ὑμᾶς, φησὶν, ὦ Ρωμαῖοι, "τί δή ποτε αὐτοὶ μὲ [h] ἅπαντας ἡγεῖσθε πολεμίους καὶ ὑφ' ὧν "οὐδὲν κακὸν πεπόνθατε, ἀρχῆς καὶ τυραννίδος ἕνεκα· Αἰχα-

quam per legatos petierant, conceſſit, fœdere cum illis his conditionibus facto: ut Æqui, urbes & agros ſuos retinentes, quos habebant in ſua poteſtate quum fœdus factum eſt, imperio populi Romani parerent; &, cæterorum tributorum immunes, tantum in bellis auxilia mitterent quantis opus eſſet, quemadmodum & alii ſocii. atque hic annus ita abiit. *Per. Jul. 4257. Ante Chr. 457. Olymp. 80 3/4. V. C. Cat. 295. Var. 297.*

¶ Anno ſequenti, C. Nautius iterum & L. Minucius conſules facti, aliquamdiu in urbe cum Virginio & ejus collegis, quartum jam annum eundem magiſtratum obtinentibus, de jure publico contenderunt. Deinde bello à finitimis gentibus contra populum Romanum exorto, quum metus eſſet ne imperium ei eriperetur, conſules libenter hanc occaſionem à fortuna oblatam arripuerunt, delectuſque habuerunt, & copias tum domeſticas tum à ſociis miſſas trifariam diviſerunt, partemque unam ad urbis præſidium reliquerunt, cui præerat Q. Fabius Vibulanus; cum reliquis duabus ipſi celeriter profecti ſunt, Nautius in Sabinos, Minucius in Æquos. Ambæ enim hæ gentes eodem tempore ab imperio populi Romani defecerant: ac Sabini quidem propalam, & uſque ad Fidenam urbem, quæ erat in poteſtate Romanorum, iverunt; (hæc autem ab urbe quadraginta ſtadia diſtabat) Æqui vero verbis quidem ſocietatem recens initam ſervabant, factis vero & ipſi hoſtiliter ſe gerebant. Latinis enim populi Romani ſociis, quaſi cum illis fœdus non feciſſent, bellum intulerunt. Illius autem exercitus dux erat Gracchus Cloelius, vir impiger, qui ſummum imperium ad ſe delatum proxime ad poteſtatem regiam evexerat. Hic cum exercitu Tuſculum uſque progreſſus, quod ab Æquis ſuperiore anno captum & direptum Romani illis expulſis receperant, multa mancipia ex agris, & pecus, quodcunque eſt nactus, abegit, & fruges jam maturas corrupit. Quum autem ad eum legati à ſenatu Romano miſſi veniſſent, cauſſam quæſituri cur Æqui ſocios populi Romani bello infeſtarent, quum fœdus recens ictum fuiſſet, nec interea ulla offenſio inter iſtas gentes exſtitiſſet; & Cloelio ſuaſuri ut quotquot cepiſſet de ſuis dimitteret, & exercitum abduceret, atque * Tuſculanis ob injurias illatas & damna ſatisfaceret, Gracchus multum temporis conſumpſit, & ne in colloquium quidem cum legatis venit, ſe in quibuſdam negotiis occupatum eſſe ſimulans. Tandem autem quum ei legatos admittere placuiſſet, & illi ſenatus mandata expoſuiſſent, "Demiror, inquit, "vos Romani, cur vos vel eos omnes, à qui-"bus nullam injuriam accepiſtis, imperii & "tyrannidis cupiditate pro hoſtibus habea-"tis; Æquis vero non permittatis de iſtis "Tuſcu- XXII. *Per. Jul. 4258. Ante Chr. 456. Olymp. 80 4/81. V. C. Cat. 296. Var. 298. C. Nautio II. & L. Minucio coſs. turbæ domi ac foris bellum cum Æquis & Sabinis.*

a Μανύκιος & hîc & alibi in *Cod. Vat.* *b* Rectius cum *Sylb.* & *Porto* παραλαβόντες. *c* Legendum vel Οὐϊβολανὸς vel Βιβουλανὸς. *Port.* *d* Δύνης corrupte in *Ed. Steph. Cod. Rom.* & *Lapi* verſione. Sed proculdubio vera lectio eſt Φιδήνης, quam repræſentat *Cod. Vat.* & reponendam eſſe conjecerat *Fulv. Urſinus.* nam *Fidenas* (ut notavit *Sylb.*) in populi Rom. ditionem retractas fuiſſe conſtat ex p. 311. v. 1. eaſdemque XL. ſtadiis ab urbe diſtitiſſe expoſuit etiam p. 112. v. 5. Confer. p. 623. v. 3. *e* Scribendum Γεγάγχος & Κλοίλιος, licet Γεγάγχος & Κοίλιος conſtanter in ſequentibus repetuntur. nam apud *Livium* magno libb. vett. conſenſu *Gracchus Cloelius*, ut teſtatur *Sigonius.* ſupra quoque Κοίλιον aliquoties habuimus pro Κλοίλιον, & Κοιλίας πύφρυς pro Κλοιλίας. Apud *Livium* vero nonnulli codices habent *Cluilium*, atque etiam *Foſſas Cluilias. Sylb.* *f* Ομωμοσμένης *Vat.* *g* Επηγγελμένους *Vat.* *h* In *Cod. Vat.* ἅπαντας ἀνθρώπους ἡγεῖσθε. * *Al.* ob injurias Tuſculanis illatas & damna judicium ſubiret.

Per. Jul. 4258. Ante Chr. 456. Olymp. 80 4. 81 1. V. C. Cat. 296. Var. 298.

"Tuſculanis inimicis ſuis pœnas ſumere, "quum nullo modo in fœdere vobiſcum fa- "cto illis ſit cautum. Si quam igitur injuriam aut damnum in veſtris propriis rebus "vos à nobis accepiſſe dicitis, * vobis ex "fœdere ſatisfaciemus: ſed ſi res Tuſcula- "norum repetitum venitis, de his ne me- "cum agatis, ſed cum iſta fago loquamini". Et ſimul quandam *fagum* proximam ei oſtendit.

XXIII. ¶ Romani, hac contumelia ab illo affecti, non ſtatim ira perciti copias eduxerunt; ſed & ſecundam legationem, † & ſacroſanctos feciales ad eum miſerunt, deos genioſque teſtantes, ſi ſuum jus obtinere non potuiſſent, ſe pium juſtumque bellum inferre coactum iri: ac tum demum conſulem *cum exercitu* miſerunt. Gracchus, cognito Romanorum adventu, motis caſtris ulterius eſt progreſſus, hoſtibus è veſtigio ipſum ſequentibus: quia volebat eos in ea loca pertrahere, in quibus ipſe meliore conditione eſſet futurus. quod etiam accidit. nam quum obſervaſſet quandam convallem montibus cinctam, & Romani qui ipſum ſequebantur in eam ingreſſi fuiſſent, agmen convertit, & caſtra poſuit in via quæ extra convallem ferebat. Quo factum eſt ut Romani locum, non quem cupiebant, ſed quem ratio temporis ipſis dabat, ad caſtra ponenda caperent; ubi nec pabuli copiam pro equis habere poterant, loco montibus nudis & acceſſu difficilibus circumdato; nec ſibi ipſis commeatus ex hoſtico comparare, conſumptis quos domo attulerant; nec caſtra ‡ mutare, hoſtibus caſtra oppoſita habentibus, atque exitus obſidentibus. Quare, quum ſtatuiſſent viam vi tentare, & in aciem prodiiſſent, rejecti ſunt; &, multis vulneribus acceptis, in eadem caſtra ſunt compulſi. Tum Cloelius, hoc ſecundo ſucceſſu elatus, eos foſſa valloque circumdare cœpit: & in magnam ſpem venerat, eos fame coactos armis traditis deditionem facturos. His Romam nunciatis, Q. Fabius, urbis præfectus, ſelectum ſuarum copiarum florem ac robur conſuli auxilio miſit. his autem copiis præerat T. Quintius quæſtor, vir conſularis. Ad alterum vero conſulem, qui exercitum in Sabinis habebat, literis miſſis, ſignificavit quid Minucio accidiſſet, eumque ut celeriter veniret rogavit. Ille, commiſſa legatis caſtrorum cuſtodia, cum reliquis equitibus concitato itinere Romam venit; urbemque ingreſſus adhuc intempeſta nocte, quidnam faciendum eſſet cum Fabio aliiſque ſenioribus civibus conſultabat. Ubi vero

"νοῖς δὲ ὑ συλχωρεῖτε παρὰ τᾶ|ωνὶ Τυσκλάνων ἐχθρῶν ὕν|ων "ἀναπράτ|εα δίκας, ὑθενὸς ἡμῖν διωμολογημύυ περὶ αὐ- "τῶν ὅτε ταῖς πρὸς ὑμᾶς ἐποιύμεθα συνθήκας. εἰ μὲ ἦν τ "ὑμετέρων [a] ἰδίων ἀδικεῖα δ᾽ ἢ βλάπτεα λέ|ε|ε ὑφ᾽ ἡμῶν, τὰ "ταὶ δίκαμα ὑφέξομεν ὑμῖν κ|τ᾽ ταῖς ὁμολογίας· εἰ δὲ τ|ὲ "Τυσκλάνων ἀναπραξόμθυοι δίκας ἥκε|ε, [b] ὐθεὶς ὅ|ι πρὸς "ἐμὲ τ|ὲ τύτων λόγος, ἀλλὰ πρὸς ταύτην [c] λαλεῖτε τ "φηγόν". δείξας αὐτοῖς τινα πλησίον πεφυκυῖαν.

Ρωμαῖοι δὲ, τοιαῦτα ὑβριαθέντες ὑπὸ ὑ ἀνδρὸς, ὐκ εὐθὺς [d] ὀργῇ ὀπτ|ρέψαντες ἐξήλαυνον τ στρατιάν, ἀλλὰ ὐ δευτέραν ὡς αὐτὸν ἀπέ|ειλαν τρεσβείαν, ὐ τὺς [e] φιπάλεις καλυμθύυς ἄνδρας [f] ἱερεῖς ἔπεμψαν, [g] ὀπμαρτυρόμθυοι θεύς τε ὐ δαίμονας, ὅτι μὴ δυνηθέντες τ δικαίων τυχεῖν, ὅσιον ἀνα|καθήσου) πόλεμον ἀφέρειν· ὐ μὴ ταῦτα τ ὕπατον ἀπέ|ειλαν. ὁ δὲ Γράχος, ἐπειδὴ τὺς Ρωμαίυς προσιόντας ἔμαθεν, ἀναρήσας τ δύναμιν, ἀπῆ|ε τρεσωτέρω, τ πολεμίων ἐκ ποδὸς ἑπομθύων· βυλόμθυος αὐτὺς εἰς τοιαῦτα τροσα|αγέα χωρία, ἐν οἷς πλεονεκτήσειν ἔμελλεν. ὅπερ ὐ συνέβη. φυλάξας δ᾽ αὐλῶνα [h] τρειχόμενον ὄρεσιν, ὡς ἐνέβαλον εἰς τῦτον οἱ Ρωμαῖοι διώκοντες αὐτὸν, ὑποφρέφει τε ὐ [i] στρα|οπεδ εύει κ|τ᾽ τ ὐκ ἔ αὐλῶνος ἔξω φέρυ|ε ὁδόν. ὐκ δὲ τύτυ συνέβαινε τοῖς Ρωμαίοις ὐχ ὃν ἐβύλοντο ἐκλέξα|αθαι τόπον εἰς [k] στρατοπεδείας, ἀλλὰ ὃν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ δυσχωρίας· ἔνθα ὔτε ἵπποις χιλὸν εὔπορον ἦν λαμβάνειν, ὄρεσι τ|ειλειομύυ ἔ τόπυ ψιλοῖς ὐ δυσβάτοις· ὔτε ἑαυτοῖς τροφὰς ὐκ τ πολεμίας συ|κομίζειν, ἐπειδὴ χαπινάλωτο ἃς ἔφερον οἴκοθεν· ὔτε με|αστρα|οπεδ εύσα|αι, τ πολεμίων ἀντιχαθημύων ὐ κωλυόντων ταῖς ἐ|όδυσι. βιάσα|αί τε προελόμθυοι, ὐ προελθόντες εἰς μάχην, ἀνεκρύα|ησ᾽ ὐ πολλὰς πληγὰς λαβόντες, εἰς [l] τ αὐτὸν κα|ε|ειλεία|ησ᾽ χάρακα. ὁ δὲ Κοίλιος ἐπαρθεὶς τῷ τρε|ερήματι τύτῳ, [m] πεειετάφρευέ τε ὐ τρειχαράκυ, ὐ πολλὰς ἐλπίδας εἶχε λιμῷ πιε|θήσε|αι τρο|ιδόσθαι αὐτῷ τὰ ὅπλα. ἀφικομένης δὲ εἰς Ρώμην τρὶ τύτων ἀγγελίας, Κόϊντος Φάβιος ὁ καταλειφθεὶς ὀπὶ τ πόλεως ἔπαρχος, ἀπὸ τ σὺ αὐτῷ στρατιᾶς, ὅσον ἦν [n] ἀκμαιότατόν τε ὐ κράτιστον ὀπιλέξας μέρος, ὀπὶ συμμαχίαν ἔπεμψε τῷ ὑπάτῳ. ἡγεῖτο δὲ τ δυνάμεως ταύτης Τῖτος Κοΐντιος ὁ ταμίας, ἀνὴρ ὑπατικός. τρὸς δὲ τ ἕτερον τ ὑπάτων Ναύτιον ἐπὶ τ σ Σαβίνοις στρατιᾶς ὄντα γράμματα διαπέμψας, τά τε συμβάντα τῷ Μινυκίῳ διεσάφησε, ὐ αὐτὸν ἥκειν ἠξίυ διὰ ταχέων. κἀκεῖνος, ὀπτρέψας τοῖς τρεσβευταῖς τ χάρακα φυλάττειν, [o] αὐτὸς σὺ τοῖς ἄλλοις ἱππεῦσιν εἰς τὶ πόλιν ἐλαύνει σωτόνῳ χρησάμθυος ἱππασίᾳ· εἰσελθὼν δὲ εἰς τ πόλιν ἔτι νυκτὸς πολλῆς ὔσης, ἐβυλεύετο σὺν τῷ Φαβίῳ ὐ τ ἄλλων πολιτῶν τοῖς τρεσβυτάτοις ὅ,τι χρὴ ποιεῖν. ἐπεὶ δὲ

a Poſt *ἰδίων* ellipſis eſt nominis π, ut etiam p. 621. v. 6. & p. 607. v. 38. *Sylb.* Verum ἐπὶ ante τ ὑμετέρων deſiderari exiſtimat *Portus*. *Sylburgii* conjecturam firmat *Cod. Vat.* qui habet, *ἀδικεῖσθαί τι ἢ βλάπτεσθαι λέγετε ὑφ᾽ ἡμῶν, τὰ δίκαια* &c. b Οὐδεὶς ἐστιν ὑμῖν ὡσὸς *Vat.* c Si λαλεῖτε indicativo verbi modo accipere malis, ſic reddenda erit clauſula; *non ad me de hiſce, ſed ad fagum hanc verba facitis.* i. e. non magis moveor iſtis verbis veſtris quam hæc fagus. Sed imperativum modum probant etiam *Liviana* iſta (l. 3. c. 25.) *quæ mandata habeant ab ſenatu Rom. ad quercum jubet dicere.* ubi etiam nota *quercum* à *Livio* dici, quam *fagum* appellat *Dionyſius*. *Sylb.* d In *Ed. Steph.* ὀργῆς. Tu ſi ὀργῇ nolis, ut p. 435. v. 10. reponere liceat ὀργαῖς. ſed ſingulare probat etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* e Iidem φιλάλεις p. 126. v. 6. ſed rectius φηλάλεις. *Sylb.* f Et ἱερεῖς retineri poteſt & ἱερεῦς reponi. nam & ſacræ perſonæ fuerunt, & ſacro munere per totam vitam functi ſunt, p. 126. v. 8. In verſione igitur ſic legere poteris, *eum iis qui fetiales appellantur, ſacri ordinis viris. Sylb.* Expreſſe in *Cod. Vat.* ἱερέας. quod præfert *Portus.* g Επιμαρτυρόμθυοι *Vat.* h Πειεκλειόμθυον *Vat.* i Στρα|οπεδεύτυ *Vat.* k Rectius στρα|οπεδείαν. *Sylb.* l Τὸν αὐτὸν agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *in idem vallum.* ſed rectius cum *Gelenio* τὸν αὐτῶν, *in ſua caſtra. Sylb.* m Πειεκπέφρολέ τι αὐτὺς ὐ *Vat.* n In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀναγκαιότατόν τε. veriorem ſcripturam ἀκμαιότατόν τε probat *Lapi* verſio, *eligens quod roboris in exercitu ſuo erat. Sylb.* o Αὐτὸς σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσιν ἐς τὶω Ρώμην ἐλαύνει *Vat.* * *Al.* judicia ex pacto ſubibimus. † Et quos feciales vocant viros ſacros emiſere &c. *Lapus.* ‡ Retroponere. *Lapus.*

a Nota

δὲ πᾶσιν ἐδόκει δικτάτορος δεῖσθαι ὁ καιρός, ἀποδείκνυσιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην Λεύκιον Κικιννάτον. καὶ αὐτὸς μὲν ταῦτα διαπραξάμενος, ἦλθε πάλιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἔπαρχος Φάβιος ἔπεμπε τοὺς προσκαλεσομένους τὸν Κοίντιον ὅπως τὴν ἀρχήν. ἔτυχε δὲ καὶ τότε ὁ ἀνὴρ τὴν κατ' ἄγρον [a]ἔργων διαπραττόμενος. ἰδὼν δὲ τὸν προσιόντα ὄχλον, καὶ ὑποπτεύσας ἐπ' αὐτὸν ἥκειν, ἐσθῆτά τε ἐλάμβανεν εὐπρεπεστέραν, καὶ ὑπαντήσων αὐτοῖς ἐπορεύετο. ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν, ἵππους τε ἀμφὶ φαλάροις κεκοσμημένους εὐπρεπέσι προσῆγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις εἰκοσιτέτταρας παρέσησε, [b]ἐδητάς τε ἀλυσγὰς, καὶ τἆλλα παρασήματα οἷς πρότερον ἡ τῶν βασιλέων [c]ἐκεκόσμητο ἀρχὴ, προσήνεγκαν. ὁ δὲ, μαθὼν ὅτι δικτάτωρ ἀποδέδεικται τῆς πόλεως, οὐχ ὅπως ἠγάπησε τηλικαύτης τιμῆς τυχὼν, ἀλλὰ προσαγανακτήσας εἶπεν, "Ἀπολεῖται ἄρα καὶ τούτου "τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ καρπὸς διὰ τὰς ἐμὰς ἀσχολίας, καὶ πεινήσο"μεν ἅπαντες κακῶς". μετὰ ταῦτα προελθόμενος εἰς τὴν πόλιν, πρῶτον μὲν ἐθάρρυνε τοὺς πολίτας, λόγον ἐν τῷ πλήθει διεξελθὼν ἐξεγεῖραι τὰς ψυχὰς δυνάμενον ἐλπίσιν ἀγαθαῖς· ἔπειτα συναγαγὼν ἅπαντας τούς τε ἐν ἀκμῇ, τούς τε [d]κατὰ πόλιν καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν, καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουρίας μεταπεμψάμενος, ἱππάρχην τε ἀποδείξας
651 Λεύκιον Ταρκυίτιον, ἄνδρα τῶν ἠμελημένων μὲν διὰ πενίαν, τὰ δὲ πολέμια γενναῖον, [e]συγκεχροτημένην ἔχων δύναμιν, καὶ καταλαβὼν τὴν ταμίαν Κοίντιον Τίτον ἀναδεχόμενον αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, λαβὼν καὶ τὴν σὺν ἐκείνῳ δύναμιν, ἦκεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὡς δὲ κατώπτευσε τὴν τῶν χωρίων φύσιν, ἐν οἷς ἦν τὰ στρατόπεδα, μέρος μέν τι τῆς στρατιᾶς ὅπῃ τοῖς μελέουσιν ἔταξεν, ὡς μήτε βοήθεια προσγένοιτο τοῖς Αἰκανοῖς ἑτέρα, μήτε τροφαί· τὸ δὲ λοιπὸν δύναμιν αὐτὸς ἔχων, προῆγεν [f]ἐκτεταγμένος εἰς μάχην. καὶ ὁ Κοίλιος [g]ἤδη ὑποδείσας· ἥ τε γὰρ δύναμις ἦν ἡ περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγη, καὶ αὐτὸς ἐδόκει ψυχὴν ὁ κακὸς εἶναι τὰ πολέμια· δέχεται αὐτὸν ὑπιόντα, καὶ γίνεται μάχη καρτερά. χρόνου δὲ πολλοῦ διελθόντος, καὶ τῶν Ρωμαίων διὰ τὰς συνεχεῖς πολέμους ἀναφερόντων τὸν πόνον, τῶν δὲ ἱππέων τὸ κάμνον μέρος ἀεὶ ἐπιβοηθούντων τοῖς πεζοῖς, ἡττηθεὶς ὁ Γράγχος [h]καλακλείεται εἰς τὰ ἑαυτοῦ χάρακα. καὶ μετὰ τοῦτο Κοίντιος περιαφρέσας αὐτὸν ὑψηλῷ χάρακι, καὶ πύργοις πυκνοῖς περιλαβὼν, ἐπεὶ κάμνοντα ἔμαθε τῶν ἀναγκαίων τῇ ἀπάνῃ, αὐτός τε προσβολὰς ἐποιεῖτο συνεχεῖς πρὸς τὰ χάρακα τῶν Αἰκανῶν, καὶ τῷ Μινυκίῳ προσέταξεν ἀπὸ τῶν ἑτέρων ἐξιέναι μερῶν. ὥστε ἠναγκάσθησ[i]αν οἱ Αἰκανοὶ τροφῆς τε ἀπορούμενοι, καὶ συμμάχων βοήθειαν ἀπεγνωκότες, πολιορκούμενοί τε πολλαχόθεν, ἱκετηρίας ἀναλαβόντες ἐπιπρεσβεύεσθαι πρὸς τὸν Κοίντιον περὶ φιλίας [k]διαλεγόμενον. ὁ δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις Αἰκανοῖς ἔφη ἀπένδεσθαι, καὶ διδόναι τοῖς σώμασι τὴν ἄδειαν, τά τε ὅπλα ἀποθεμένοις, καὶ καθ' ἕνα διεξιοῦσιν ὑπὸ ζυγὸν, Γράγχῳ δὲ τῷ ἡγεμόνι τοῦ πολέμου, καὶ τοῖς

omnibus visum est tempus dictatorem posse fere, ad eum magistratum L. Cincinnatum designavit. atque ipse his peractis in sua castra est reversus. *Per. Jul. 4258. Ante Chr. 456. Olymp. 80. 4. 81. 1. V. C. Cat. 296. Var. 298.*

¶ Fabius autem, præfectus urbis, misit qui ad imperium Quintium adducerent. forte autem tunc quoque ille quoddam opus rusticum faciebat. Quum vero turbam adventantem conspexisset, suspicatus eam ad se venire, vestem elegantiorem sumpsit, ipsisque obviam ivit. ad quos postquam accessit, & equos phaleris insignibus ornatos adduxerunt, & XXIV. fasces cum ipsis securibus, & purpuram, atque alia insignia, quibus olim regium imperium exornabatur, obtulerunt. Unde quum cognovisset se dictatorem creatum, non solum tanto honore sibi delato lætatus non est, sed etiam non sine indignatione in has voces erupit; "Peribit ergo hujus quoque "anni fructus ob meas occupationes, & male "omnes esuriemus". Post hæc in urbem profectus, primum quidem cives bono animo esse jussit, oratione apud populum habita, ut eorum animos bona spe excitaret. deinde vero omnibus junioribus, tam iis qui in urbe quam iis qui in agris erant, coactis, accitisque sociorum auxiliis, magistrum equitum dixit L. Tarquinium, virum non magnæ existimationis, propter paupertatem, sed rebus bellicis strenuum: cum copiis istis conflatis, ubi Titum Quintium quæstorem attigit qui ipsius adventum exspectabat, assumpto illius etiam milite, in hostes est profectus. Quum autem conspexisset naturam locorum in quibus castra erant, partem copiarum in locis editioribus collocavit, ne qua nova auxilia commeatusque Æquis submitterentur: ipse autem cum reliquo exercitu instructo in aciem progressus est. Cloelius vero, nihil consternatus (nam & exercitu non exiguo stipatus erat, atque ipse bello fortis ac magnanimus habebatur) impetum ejus excepit, & acre prælium commissum est. Quum autem diu pugnatum esset, & Romani, bellis continuis assueti, laborem facile ferrent, equitesque peditibus semper succurrerent, quacunque parte laborarent, Gracchus victus in sua castra est compulsus. Posthæc Quintius eum alto vallo & crebris castellis circumdedit, atque, ubi eum victus inopia laborare cognovit, Æquorum castra continuato labore oppugnare cœpit, & Minucio imperavit ut ab altera castrorum parte copias educeret. ita ut Æqui, commeatuum penuria pressi, auxilioque sociorum desperato, & variis ex partibus oppugnati, cogerentur, supplicum insignia accipientes, mittere legatos ad Quintium de pace acturos. Ille vero respondit se cæteris Æquis pacem daturum, illisque impunitatem concessurum, si arma deponerent, & jugum subire singuli vellent; at Gracchum belli ducem aliosque defectionis auctores *Dictator L. Quintius Cincinnatus.*

a Nota ellipsin nominis π post ἔργων. *Sylb.* *b* Rectius ἀλυσγοῦς ut supra p. 257. v. 25. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐδητάς τε ἀλυσγοῦς καὶ τἆλλα &c. *c* Ἐκοσμεῖτο *Vat.* *d* Supra aliquoties habemus κατὰ πόλιν sine articulo. sed cum mox sequatur οἱ τῶν ἀγρῶν, hic quoque malim κατὰ τὴν πόλιν. reperitur tamen etiam in vet. quodam monumento similis plane structura, στρατηγὸς κατὰ πόλιν καὶ ἐπὶ τὰ ξένων, *prætoris urbani & provincialis. Sylb.* *e* Rectius, ut opinor, in *Cod. Vat.* ἐξῆρχε συγκεκροτημένην ἔχων δύναμιν· καὶ καταλαβὼν τὸν ταμίαν Τίτον Κοίντιον. *Lapus* quidem παραλαβὼν legisse videtur. sed nostrum καταλαβὼν mutare non est necesse, ut existimat *Sylb.* *f* Ἐκτεταγμένην ὡς εἰς μάχην *Vat.* *g* Οὐδὲν *Vat.* *h* Καλακλείεται πάλιν εἰς *Vat.* *i* Non agnoscit *Vat.* *k* Rectius in *Cod. Vat.* διαλεγόμενοι. quo modo, vel διαλεξόμενοι, legendum esse conjecerant *Sylb.* & *Port.* *l* Τῶν πολεμίων *Vat.*

Per. Jul. 4258. *Ante Chr.* 456. *Olymp.* 80. 4. 81. 1. *V. C. Cat.* 296. *Var.* 298.

ctores ut hoſtes tractaturum: juſſitque ut eos vinctos ſibi dederent. Æquis autem hæc perferentibus, illud poſtremum ipſis imperavit, ut, cum Tuſculum urbem populi Romani ſociam, nulla injuria à Tuſculanis accepta, cepiſſent, & cives in ſervitutem rapuiſſent, eorumque res diripuiſſent, viciſſim ipſi quoque Corbionem ſuam civitatem ſibi eodem modo tractandam darent. Cum his reſponſis legati abierunt; nec multo poſt reverſi ſunt, Gracchum ejuſque ſocios in vinculis adducentes. ipſi vero inermes è caſtris ſuis ſunt egreſſi, & per caſtra Romana tranſeuntes (ut imperator mandarat) ſub jugum miſſi fuerunt, & Corbionem ex pacto dediderunt; hoc uno impetrato ut ingenuis *antequam urbs diriperetur* excedere liceret, pro quibus captivos Tuſculanos ſine pretio dimiſerunt.

XXV. ¶ Quintius, accepta urbe, prædæ quicquid erat lectiſſimum Romam ferri juſſit: reliqua omnia centuriatim dividi permiſit, tum iis qui ſecum venerant, tum iis qui cum quæſtore Quintio præmiſſi fuerant: iis vero qui cum Minucio conſule intra caſtra compulſi fuerant, ſe magnum donum dediſſe dicebat, quod eorum corpora ex morte eripuiſſet. His peractis, & coacto Minucio magiſtratum deponere, Romam rediit, & triumphum egit clariorem quam ullus unquam imperator; quod intra ſextum decimum diem, ex quo magiſtratum acceperat, ſuorum caſtra ſervaſſet, & florentem hoſtium exercitum profligaſſet, eorumque urbem diripuiſſet, præſidiumque in ea reliquiſſet, & belli ducem atque alios viros illuſtres catenis vinctos præ ſe egiſſet. Et, quod maxime in eo viro admiratione dignum fuit, *illud eſt*, quod tantum imperium in ſex menſes acceptum * non retinuerit quantum lex ipſi permittebat: ſed convocato ad concionem populo, rerumque à ſe geſtarum ratione reddita, ſe magiſtratu abdicaverit. quumque eum rogaret ſenatus ut quantum vellet ex agro armis quæſito caperet, & ex præda mancipia & pecunias, atque juſtis divitiis honeſtiſſime ſuis laboribus ex hoſte partis paupertatem levaret, quumque amici & cognati magna dona ei offerrent, & nihil magis cuperent quam ut talis vir dives eſſet, ille, laudata eorum egregia voluntate, nihil eorum, quæ offerebantur, acceperit, ſed ad ſuum illum agellum redierit, & laborioſam vitam regiæ anteposuerit, ob ſuam paupertatem magis ſe efferens quam alii ob divitias. Non multo poſt & Nautius alter conſul, Sabinis acie victis, & agro eorum bona ex parte excurſionibus vaſtato, copias domum reduxit.

XXVI. ¶ Hos *conſules* excepit olympias LXXXI. qua vicit in ſtadio Polymnaſtus Cyrenæus, archonte Athenis Callia, quo anno C. Horatius & Q. Minucius Romæ conſules creati. His conſulibus Sabini, rurſus expedi-

C. Horatio & Q. Minucio coſſ. turbæ domi, ac foris bellum cum Æquis & Sabinis.

σὺν ἐκείνῳ βουλόμενοι τὴν ἀπόφασιν, ὡς πολεμίοις [a] χρήσοιντο· [b] ἐκέλευέ τι αὐτοῖς ἄγειν τοὺς ἄνδρας δεδεμένους. ὑπομενόντων δὲ ταῦτα Αἰκανῶν, τελευταῖον αὐτοῖς ἐκεῖνο προσέταξεν· ἐπειδὴ Τύσκλον πόλιν Ρωμαίων σύμμαχον ἐξανδραποδίσαντο, καὶ διήρπασαν, ἃ δ' ἐν ὑπὸ Τυσκλάνων παθόντες κακὸν, [c] ἀντιπαραχεῖν ἑαυτῷ πόλιν τῶν σφετέρων Κορβιῶνα, τὰ ὅμοια διαθεῖναι. [d] ταῦτας λαβόντες οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις, [e] ἀφῆκαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆσαν ἄγοντες τὸν Γράγχον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δεδεμένους· αὐτοὶ δὲ τὰ ὅπλα θέντες, ἐξέλιπον τὴν παρεμβολὴν, διαπορευόμενοι, καθάπερ ὁ πρωτηνὸς ἐκέλευσε, διὰ τῶν Ρωμαίων χάριτος [f] ὑπὸ ζυγόν· καὶ τὸν Κορβιῶνα τὴν τὰς ὁμολογίας [g] παρεδίδοσαν, τὰ ἐλεύθερα σώματα μόνον ἐξελθεῖν αἰτησάμενοι, [h] περὶ ὧν διήλλαξαν 652 τοὺς Τυσκλάνων αἰχμαλώτους.

Παρελαβὼν δὲ Κοΐντιος τὴν πόλιν, τὰ μὲν ὀπτὰ φανέντα τῶν λαφύρων εἰς Ρώμην ἐκέλευσε φέρειν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα διελέσθαι κατὰ λόχους ἐπέτρεψε τοῖς τε σὺν αὐτῷ παραγενομένοις στρατιώταις, καὶ τοῖς ἅμα Κοΐντιῳ τῷ ταμίᾳ προαποσταλεῖσι. τοῖς δὲ μετὰ Μινουκίου ὑπάτου καταπολιορκηθεῖσιν ἐν τῷ χάρακι μεγάλην ἔφη δεδωκέναι δωρεὰν, τὰ σώματα αὐτῶν ἐκ θανάτου ῥυσάμενος. ταῦτα πράξας, καὶ τὴν Μινουκίου ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἀναγκάσας, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, καὶ κατήγαγε λαμπροτάτου ἁπάντων ἡγεμόνων θρίαμβον· ἐν ἡμέραις ἐκκαίδεκα ταῖς πάσαις, ἀφ' ἧς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, στρατόπεδόν τε σῶσας φίλιον, καὶ πολεμίων δυνάμιν ἀκμάζουσαν καθελὼν, πόλιν τε αὐτῶν πορθήσας, καὶ φρουρὰν αὐτῆς ὑπολιπὼν, τόν τε ἡγεμόνα τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιφανεῖς ἄνδρας ἁλύσει δεδεμένους ἄγων. καὶ ὃ μάλιστα πάντων αὐτὸς θαυμάζειν ἄξιον, ὅτι τὴν τοσαύτην ἀρχὴν εἰς ἑξάμηνον εἰληφὼς, οὐκ ἐχρήσατο [h] πάντῃ τῷ νόμῳ· ἀλλὰ συναγαγὼν τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ περὶ τῶν πεπραγμένων λόγον ἀποδοὺς, ἐξωμόσατο τὴν ἀρχήν. [i] τῆς τε βουλῆς, γῆν τε ὅσην ἐβούλετο λαβεῖν ἐκ τῆς δορικτήτου, καὶ ἀνδράποδα καὶ χρήματα ἐκ τῶν λαφύρων, ἐπανορθώσασθαί τε τὴν πενίαν πλούτῳ δικαίῳ, ὃν ἀπὸ πολεμίων κάλλιστον ἐκτήσατο τοῖς ἰδίοις πόνοις, ἀξιούσης, φίλων τε καὶ συγγενῶν δωρεὰς προσφερόντων μεγάλας, καὶ ἀντὶ παντὸς ἀγαθοῦ τιθεμένων ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα [k] εὐπορεῖν, ἐπαγόντας αὐτοὺς τὴν προθυμίας, [l] ἣν δὲν τῶν δεδομένων ἔλαβεν, ἀλλὰ ἀπῆλθε πάλιν εἰς ὃ μικρὸν ἐκεῖνο χωρίον, καὶ τὸν αὐτουργὸν αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ [m] μετείληφε βίον, μείζονα φρονῶν ὅτι πενίᾳ, ἢ ἄλλοι ὅτι πλούτῳ. μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον καὶ Ναύτιος ἄπρακτος τὴν ὑπάτων νικήσας Σαβίνους ἐκ παρατάξεως, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν πολλὴν καταδραμών, ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις.

Μετὰ δὲ τούτους ὀλυμπιὰς ἦν ὀγδοηκοστὴ καὶ πρώτη, ἣν ἐνίκα στάδιον Πολύμναστος Κυρηναῖος, Ἀθήνησι δὲ ἄρχων Καλλίας, ἐφ' οὗ τὸ ὕπαλον ἀρχὴν ἐν Ρώμῃ παρέλαβε Γάϊος Ὁράτιος, καὶ Κόϊντος Μινούκιος. ὑπὸ τούτων Σαβῖνοι πάλιν

a Χρήσοιντο malit *Sylb.* b Ἐκέλευσέ τι *Vat.* c Παραχεῖν αὐτῷ *Vat.* d Ταῦτας λαβόντες τὰς ἀποκρίσεις οἱ πρέσβεις τῶν Αἰκανῶν *Vat.* e Ἀφῆκαν positum pro ἀπῆκαν. *Sylb.* f Παρέδοσαν *Vat.* g Ὑπὲρ ὧν malit *Portus.* h Νόμῳ agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *non eſt eo quantum lex dabat uſus.* alioqui maluerit fortaſſe aliquis πάντῃ τοῦ χρόνου, *toto imperii tempore. Sylb.* i Melius (ut opinor) in *Cod. Vat.* τῆς τε βουλῆς διομόρου γῆντε, & mox v. 37. ἰδίοις πόνοις, οὐκ ἀξίωσε· φίλων τε &c. quo modo legiſſe viſus eſt *Lapus.* k Εὐπορεῖν *Vat.* l Οὐδὲν *Vat.* m Μετειλήφει *Vat.* * Non uſus eſt toto legis beneficio. *Gelen.*

a Βιοτῶνα

λιν ἐπαλεύσαντες ὅτι Ρωμαῖοι, πολλὴν τ̃ χώρας αὐτῶν ἐδῄωσε, καὶ ἧκον οἱ φυγόντες ὀκ τ̃ ἀγρῶν ἀθρόοι, κατειληφότα πάντα ὑπ' αὐτῶν τὰ μεταξὺ Κρυστομερίας τε καὶ Φιδήνης λέγοντες. Αἰκανοί τε οἱ νεωστὶ καταπολεμηθέντες, ἐν τοῖς ὅπλοις αὖθις ἦσαν· καὶ οἱ μ̃ ἀκμαιότατοι αὐτῶν νυκτὸς ἐλά-
653 σαντες ὅτι Κορβίωνα πόλιν, ἣν ὑπ' τ̃ πρὸ παρελθόντι ἐνιαυτ̃ Ρωμαίοις παρέδοσαν, τῷ τε φρουρᾷ τ̃ ἐν αὐτῇ κοιμωμένῳ εὑρόντες κατέσφαξαν, πλὴν ὀλίγων οἳ ἔτυχον ἀφυστερηκότες· οἱ δὲ λοιποὶ μεγάλῃ χειρὶ στρατεύσαντες ἐπὶ πόλιν [a] Βιρτ̃να τ̃ Λατίνων ἔθνους, ἧς ἐφόδου [b] προσλαμβάνουσι, καὶ ὅσα [c] Ρωμαίους οὐκ οἷοί τε ἦσαν ἐργάσασθαι, ταῦτα δι' ὀργὴν τοὺς συμμάχους [d] αὐτ̃ διέθεσαν· τοὺς μ̃ γὰρ ἥβην πάντας, πλὴν εἴ τινες διέφυγον εὐθὺς ἁλισκομένης τ̃ πόλεως, ἀπέκτειναν, γυναῖκας δὲ καὶ παῖδας αὐτῶν, καὶ τὰ μεγιστα τ̃ σωμάτων ἀνδραποδίσαντο, καὶ τ̃ χρημάτων ὅσα [e] δυνάμεις αὐτοῖς φέρειν ἦν, συσκευασάμενοι κατ' ἀσθένειαν, πρὶν ἅπαντας ὑπεκβοηθῆσαι Λατίνους, [f] ἀνέστρεψαν. τούτων δὲ ἅμα [g] σημαγγελλομένων ὑπό τε Λατίνων καὶ τ̃ ὀκ τ̃ φρουρᾶς διασωθέντων, ἡ μ̃ βουλὴ στρατιὰν [h] ὑπεκπέμψειν ἐψηφίσατο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους προβουλεύειν· οἱ δὲ περὶ τ̃ Οὐεργίνιον δήμαρχοι, πέμπτον ἔτος ὅτι τ̃ αὐτῆς ὄντες ἐξουσίας, ἐκώλυον, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς πρότερον ἐποίουν ἔτεσιν, ἐνιστάμενοι ταῖς στρατολογίαις τ̃ ὑπάτων, τ̃ ἐντὸς τείχους πρῶτον ἀξιοῦντες καταλυθῆναι πόλεμον, ἀποδοθείσης τῷ δήμῳ τ̃ περὶ ἧς νόμου διαγνώσεως, οὗ ὑπὲρ τ̃ ἰσηγορίας εἰσέφερον. ὅ, τε δῆμος αὐτοῖς συνελάμβανε πολλοὺς κατ' τ̃ βουλῆς καὶ ἐπιφθόνους [i] διεξιοῦσι λόγους. ἐλκομένου δὲ τ̃ χρόνου, καὶ μ̃τε τῶν ὑπάτων ὑπομενόντων προβουλεῦσαί τε καὶ εἰς τ̃ δῆμον ἐξενεγκεῖν τ̃ νόμον, μ̃τε τ̃ δημάρχων συγχωρησάντων βουλομένων τ̃ καταγραφὴν καὶ τ̃ ἔξοδον τ̃ στρατιᾶς γενέσθαι, λόγων τε πολλῶν, καὶ κατηγοριῶν ἃς ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων ἔν τε ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ὅτι τ̃ βουλῆς μάτην ἀναλισκομένων, ἑτέρας τις εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τ̃ δημάρχων ἐπὶ τῇ βουλῇ πολιτεία, καὶ προσκρουσαμένη ὅ συνέδριον, τ̃ μ̃ τότε κατέσχεσε φασὶν ἐπραΰνειν, ἑτέρων δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐγένετο πλεονεκτημάτων αἰτία τῷ δήμῳ. διηγήσομαι δὲ καὶ ταύτην τὴν δυνασείαν ὃν τρόπον ὁ δῆμος ἔλαβε.

[k] Φερομένης καὶ διαρπαζομένης τ̃ τε Ρωμαίων καὶ τ̃ συμμάχων γῆς, καὶ τ̃ πολεμίων ὡς δι' ἐρημίας ἐλαυνόντων, κατ' ἐλπίδα μ̃ μηδεμίαν ἐπ' αὐτοὺς ἐξελθούσης δύναμιν, διὰ τ̃ κατέχεσι ἐν τ̃ πόλει φασὶν, οἱ μ̃ ὕπαλοι τὴν βουλὴν συνήγαγον ὡς περὶ τ̃ ὅλων ἐρέοντες τοῦτο [l] βουλευσόμενοι. ῥηθέντων δὲ πολλῶν λόγων πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην Λεύκιος Κοΐντιος, ὁ τῷ παρελθόντι γενόμενος ἔτει δικτάτωρ, ἀνὴρ καὶ μόνον τὰ πολέμια δεινότατος τ̃ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ δοκῶν εἰ φρονιμώτατος, γνώμην ἀπεφήνατο [m] ἢ μάλιστα πείθει τοὺς πε
654 δημάρχους καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας, τὴν μ̃ ὑπὲρ θ̃ νόμου

tione contra Romanos facta, magnam agri partem vastarunt; & qui ex agris fugerant, catervatim venientes, nunciabant omnia à Crustumerio Fidenas usque in eorum potestatem venisse. Æqui quoque, nuper devicti, in armis iterum erant; & noctu lectissimi quique ex illis Corbionem profecti, quod oppidum superiore anno Romanis dediderant, præsidium in eo sopitum nacti jugularunt, exceptis paucis qui forte aberant. reliqui vero ingenti manu ad Ortonam, Latini nominis oppidum, profecti, id primo impetu ceperunt, & iram, quam in Romanos effundere non potuerant, in eorum socios omnes effuderunt, omnesque puberes (præter eos qui statim dum urbs caperetur evaserunt) interfecerunt, uxores & liberos eorum atque senes captivos abduxerunt, & pecuniis, quascunque ferre potuerunt, festinanter collectis, priusquam omnes Latini illis succurrerent, se domum receperunt. His duabus cladibus eodem tempore nunciatis tum à Latinis, tum ab iis qui ex arce capta elapsi fuerant, senatus utrumque consulem cum exercitu mittere decrevit. At Virginius ejusque collegæ, quintum jam annum eandem potestatem habentes, id impediebant, quemadmodum annis superioribus fecerant, consulibus delectus habentibus intercedentes, utque domesticum bellum prius finiretur postulantes, permissa plebis judicio cognitione legis quam de juris æquabilitate ferebant; & ipsa plebs illis multas voces invidiæ plenas in senatum jactantibus suffragabatur. Quum autem tempus protraheretur, nec consules pati possent de ea lege S C. fieri, eamque promulgari, nec tribuni vellent permittere ut delectus haberentur & copiæ educerentur, quumque multa verba hinc inde fierent, multaque convicia ultro citroque tam in concionibus quam in senatu frustra jactarentur, novum quoddam institutum contra senatum à tribunis inventum, quo patres decepti fuerunt, tunc quidem illam seditionem sopivit; sed plebi multa & magna commoda attulit, ejusque potentiam auxit. Quomodo autem hanc quoque potentiam plebs fuerit adepta, narrabo.

Per. Jul. 4259. *Ante Chr.* 455. *Olymp.* 81 ½ *V. C. Cas.* 297. *Var.* 299.

XXVII.

¶ Dum populi Romani sociorumque agri diriperentur, & hostes tanquam per loca deserta iter facerent, quod persuasum haberent, nullum exercitum contra se proditurum ob seditionem intestinam, consules senatum coëgerunt, ut tunc de summa rerum postremum consultaturi. Multis autem verbis hinc inde factis, primus rogatus sententiam L. Quintius, qui superiore anno dictator fuerat, vir non solum in rebus bellicis acerrimus, sed etiam in tractandis civilibus negotiis omnium sui seculi prudentissimus, dixit pro sententia, quod maxime tam tribunos quam cæteros cives movit, illam legis

a Βιρτῶνα agnoscit etiam *Lapi* versio. sed in *Cod. Vat.* Βοτῶνα. Supra corruptum est hujus oppidi nomen. verum ibi initium est integrum; hîc finis. Vide *Var. Lect.* ad p. 534. v. 40. *b* Καταλαμβάνουσαι *Vat.* *c* Perperam in *Ed. Steph.* Ρωμαίοις, ut satis perspicuum est è sequenti membro. *Sylb.* *d* Αὐτὸς habet *Ed. Steph.* nostrum αὐτῶν probat etiam *Lapi* versio. *Sylb.* *e* Δύναμις ἦν αὐτοῖς φέρειν *Vat.* *f* Illud ἀνέστρεψαν in *Cod. Vat.* additum est à manu recentiori. *g* Προσαγγελλομένων *Vat.* *h* In *Cod. Vat.* ἐκπέμπειν. quod rectius esse ob sequens προβουλεύειν viderat *Sylb.* *i* Duo interpretes legebant δικαίων: ut participium hoc non ad tribunos, sed ad plebem feratur. nam ut *Gelenius* ita & *Lapus* vertit, *invidiosos jactans sermones*: cum Græca hîc sonent; *& plebs eos adjuvabat, multa & invidiosa in senatum verba effundentes. Sylb.* *k* Φθειρομένης *Vat.* *l* Βουλευόμενοι *Vat.* *m* In *Vat.* & *Lapi Cod.* ἐν ᾗ μάλιστα &c.

a Lego

Per. Jul. 4259. Ante Chr. 455. Olymp. 81 1/2. V. C. Cat. 297. Var. 299.

gis cognitionem tunc minime urgentem in aliud tempus opportunius differendam: bellum vero quod esset præ manibus, & propemodum reip. jam immineret, omni alacritate animi suscipiendum, nec committendum ut imperium, multis laboribus partum, turpiter & ignaviter amitteretur. Quod si plebs non pareret, *dixit* patricios una cum suis clientibus armatos, & adjunctis aliis civibus, quotquot ad præclarissimum pro patria certamen ultro operam suam offerrent, ad bellum alacriter proficiscí debere, deos omnes urbis Romanæ custodes duces viæ facientes. fore namque ut è duobus præclaris ac justis alterum ipsi consequantur: aut enim victoriam, omnium quas unquam aut ipsi aut majores retulissent, clarissimam reportaturos; aut pro victoriæ bonis fortiter pugnantes casuros. Huic autem honesto conatui ne se quidem defuturum dicebat, * sed in prælio vel hominum robustissimorum operam æquaturum, nec ullos alios è senioribus, qui libertatis essent studiosi & bonæ existimationis rationem haberent, abfuturos.

XXVIII. ¶ Quum autem cæteri quoque in hanc sententiam irent, nec ullus esset qui contra diceret, consules populum ad concionem convocarunt. Ad quam quum tota urbana turba, ut rem novam audiret confluxisset, alter consul C. Horatius, in medium progressus, conatus est persuadere plebi ut hanc quoque expeditionem volens ac libens susciperet. tribunis vero reclamantibus, & plebe animum ad illos advertente, consul iterum progressus sic loquutus est: "Prælarum, Virgini, & admirandum facinus fecistis vos, qui "plebem à senatu divellitis: & quantum in "vobis est, omnia bona amisimus, quæcunque "aut à majoribus accepta aut nostris labori-"bus parta possidemus. Verumtamen nos non "patiemur hæc nobis sine *sudore &* pulvere "eripi; sed captis armis una cum illis qui pa-"triam salvam cupiunt, bona spe factisque "freti, ad hoc certamen ibimus: & si quis "forte deus honesta & bona ac justa certamina "curat, & si fortuna, quæ hanc urbem jamdiu "auget, eam nondum deseruit, victoriam ab "hoste reportabimus. quod siquis deus forte "nobis obsistat, & reip. saluti adversetur, "haud tamen pro ea pietate & animi alacri-"tate, quæ in nobis est, peribit: sed mor-"tem omnium honestissimam pro patria eli-"gemus. Vos vero, ὁ generosi & præclari "urbis præsides, in ea cum mulierculis rema-"nentes domum custodite, nobis desertis, "imo potius proditis: quibus nec si viceri-"mus, honeste, nec, si res aliter nobis suc-"cesserit, tuto licebit vivere. nisi forte fri-"gida illa spe elati, existimatis fore ut hostes, "exstinctis patriciis, hoc beneficium consi-"derantes, intactos vos relinquant, & patria, "libertate, imperio, & reliquis omnibus bo-

Διέγνωσαν ὑθὲν ὀφ' παρόντι καταπείγεσθαι εἰς ἑτέρους ἀναβαλέσθαι χρόνους ὕστερους· τὸν δὲ ὁ χερσὶν ὄντα, καὶ ὅσον ὕπω τῇ πόλει [a] πλησιάζοντα πόλεμον ἅπασα προθυμίᾳ, καὶ μὴ φειδεῖν τιμῶν μετὰ πολλῶν κτηθεῖσαν ἡγεμονίαν πόνων αἰσχρῶς καὶ ἀνάνδρως ἀπολομένην. ἐὰν δὲ μὴ πείθηται ὁ δῆμος, τοὺς πατρικίους ἅμα τοῖς [b] πελάταις καθοπλισαμένους, τῶν τε ἄλλων πολιτῶν παραλαβόντας οἷς ἑκάστοις συμφέρεσθαι τὰ κάλλιστα τῆς πατρίδος ἀγῶνος, χωρεῖν προθύμως ὅπῃ τὸν πόλεμον, θεοὺς ὅσοι φυλάττουσι τὴν Ρωμαίων πόλιν ἡγεμόνας [c] τῆς ὁδοῦ ποιησομένους. συμβήσεσθαι γὰρ αὐτοῖς δυοῖν καλῶν ἔργων καὶ δικαίων θατέρου, ἢ νίκην ἐξενέγκασθαι πασῶν ὧν αὐτοί ποτε ἢ οἱ πατέρες ἐξηνέγκαντο λαμπροτάτην, ἢ σὺν τῷ αὐτῷ καλῶν εὐψύχως ἀγωνιζομένοις ἀποθανεῖν. ζημίαν μέντοι τῆς καλῆς πέρας ἕτι αὐτοὺς ἀπολείψεσθαι ἔφη, ἀλλ' οὐ ἴσῳ τοῖς κρατίστοις ἐρρωμένοις παρὼν ἀγωνιεῖσθαι, ὥστε τῷ ἄλλων τινὰ πρεσβυτέραν οἷς ἔστιν ἐλευθερίας τε καὶ δόξης ἀγαθῆς λόγος.

Ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ταῦτα ἐδόκει, καὶ ὑθεὶς ἦν ὁ παραντία ἐρῶν, οἱ μὲν ὕπατοι τὸ δῆμον εἰς ἐκκλησίαν συνεκάλουν. συνελθόντος δὲ, ὡς ὅτι χαριοῖς ἀκούσασι, παντὸς τοῦ τε τῆ πόλει ὄχλου, παρελθὼν ἄτερος τῶν ὑπάτων Γάϊος Ὁρᾴτιος, ἐπειρᾶτο πείθειν τοὺς δημοτικοὺς ἑκόντας, ὑπομένειν καὶ ταύτην [d] στρατιὰν ἀντιλεγόντων δὲ τῶν δημάρχων, καὶ τοῦ δήμου πορευέσθαι κελεύοντος αὐτοῖς τὰ νῦν, παρελθὼν πάλιν ὁ ὕπατος εἶπε· [e] "Καλὸν, Οὐεργίνιε, καὶ θαυμαστὸν ἔργον ἐξεργάσασθε, διαπράσαντες ἀπὸ τῆς βουλῆς τῷ δήμῳ· καὶ ὃ μὲν "ἐφ' ὑμῖν τε μέρος, πάντα ἀπολωλέκαμεν, ὅσα παρὰ "τῶν πρόγονων παραλαβόντες, ἢ τοῖς ἑαυτῶν πόνοις κτησά-"μενοι [f] κατέχομεν ἀγαθά. ἃ μὴν ἡμεῖς γε οὐκοῦν μεθη-"σόμεθα αὐτῶν, ἀλλὰ ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα μετὰ τῶν βου-"λομένων σώζεσθαι τὴν πατρίδα, χωρήσομεν ὅπῃ τὰ ἀγῶνα, "τὰς ἀγαθὰς προβαλλόμενοι τῶν ἔργων ἐλπίδας· καὶ εἴ τις ἄρα "θεὸς ὁρῶν τοὺς καλοὺς [g] καὶ ἀγαθοὺς" καὶ δικαίους ἀγῶ-"νας, καὶ ἣ τὴν πόλιν τήνδε αὔξουσα οὐκ πολλῷ [h] χρόνῳ" τύ-"χῃ εἰ μήπω προλέλοιπεν αὐτὴν, κρείττους τῶν ἐχθρῶν ἐσόμε-"θα· εἰ δέ τις ἄρα ἐφέστηκε δαίμων, καὶ σφαλερὸν τῇ σωτηρίᾳ "τῆς πόλεως, [i] ὅτου χρὴ τοῦ γε ἐν ἡμῖν εὐνοῦ καὶ πρόθυμον ἀ-"πολεῖται, ἀλλὰ τῶν ἀπάντων κρατίστων αἱρησόμεθα θάνατον "ἀντὶ τῆς πατρίδος. ὑμεῖς δὲ αὖ μόνοις οἰκουρεῖτε ἅμα "ταῖς γυναιξὶν, ὦ γενναῖοι καὶ καλοὶ προταὶ τῆς πόλεως, ἐγ-"καταλιπόντες, μᾶλλον δὲ προδόντες ἡμᾶς, οἷς ὅτε ἂν νι-[655] "κήσωμεν, ὁ βίος [k] ὑμῶν ἔσται καλὸς, ὥστε ἄν ἄλλως χωρὶς "σῃ τοῦ καθ' ἡμᾶς, ἀσφαλὴς· εἰ μὴ ἄρα ἐκείνῃ τῇ ψυχρᾷ "ἐλπίδι ἐπαίρεσθε, ὡς διαφθαρέντων τῶν πατρικίων, ὑμᾶς ἐπ-"σονται οἱ πολέμιοι, ταύτῃ ὑπολογιζόμενοι τὴν εὐεργεσίαν, "καὶ συγχωρήσουσιν ὑμῖν τὴν πατρίδα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, "καὶ τἄλλα ἀγαθὰ ὅσα νῦν "ἔχετε,

a Lego πλησιάσοντα. Steph. b In Ed. Steph. πολίτας. sed πελάτας cum Lapo & Gelenio [& Cod. Vat.] legendum esse, sensus dictat, & confirmant sequentia. Sylb. c Τῆς ἐξόδου Vat. mox ποιησομένους (ut v. 8. παραλαβόντας) maluit Sylb. & Port. d Magis proprie στρατείαν. Sylb. e Καλὸν, ὦ Οὐεργίνιε Vat. f Κατέχομεν τ' ἀγαθὰ Vat. g Desiderantur in Cod. Vat. h Abest Vat. i Melius (ut opinor) in Cod. Vat. ὅ τι τι γε οὐ ἡμῖν. Lapus quidem vertit, non tamen quantum in nobis fuerit, bona mens promptitudoque amittetur. Sic autem Gelenius, non tamen propterea nos pium patriæ studium deponemus. k In Ed. Steph. ἡμῶν: perperam. Lapus ut pleonasticum prætermisit. Sylb. In Cod. Vat. ὅτι ἂν ναὶ σὺν ἡμῖν εἶεν ἡμῶν. * Sed æque ac valentissimum quemque interfuturum prælio, idemque facturos omnes seniores &c. Gelen.

a Ad

"ἔχετε, καρπῶσθαι, ὧν ὑμεῖς, ὅτε τὰ ἄριστα ἐφεσ-
"γεῖτε, πολλῷ μᾶλλον γῆν ἀπετέμεσθε, πολλάς τε πό-
"λεις ἐξανδραποδισάμενοι κατεσκάψατε, πολλὰ δὲ
"καὶ μεγάλα, καὶ οὐδὲ ἕτερα τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀ-
"φανισθησόμενα, τρόπαια καὶ μνημεῖα τῆς ἔχθρας
"ἀνεγήσατε. Ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς δήμῳ ὀπιτιμῶ, ὃς
"οὐδέποτε πονηρὸς ἑκὼν ἐγένετο, μᾶλλον ἢ οὐχ ὑμῖν, ὦ
"Οὐεργίνιε, [b] τοῖς τὰ καλὰ πολιτευομένοις; ἡμῖν μὲν
"οἷν, οἷς ἀνάγκη μηδὲν ταπεινὸν φρονεῖν, δέδοκταί τε,
"καὶ οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύσον, ἅπασαν τὸν ὑπὲρ τῆς
"πατρίδος ἀγῶνα· ὑμῖν δὲ τοῖς ἐγκαταλιπεῖν
"καὶ παραδιδοῦσι ὃ κοινὸν ἦλθε δίκην τιμωρὸς οὐ μεμπτὴ
"πρὸς θεῶν. ἐὰν ἄρα ἀφύγητε τινὰ πρὸς ἀνθρώ-
"πων κόλασιν, ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ἀφευξεσθε. καὶ
"μή με διδάξεσθαι ὑπολάβητε· ἀλλ' εὖ ἴστε ὅτι οἱ
"καταλειφθέντες ἡμῖν οἰκάδε τῆς πόλεως φύλακες,
"ἐὰν κρείττω τὰ τῶν ἐχθρῶν γένηται, φρονήσουσιν ἃ
"προσῆκεν αὐτοῖς φρονεῖν. οὐ γὰρ ἤδη μέν τισι βαρ-
"βάροις ἁλισκομένοις ὑπὸ τῶν πολεμίων εἰς νοῦν
"ἦλθε, μήτε γυναιξὶν αὐτοῖς προσχωρῆσαι, μήτε παι-
"σὶν, [c] μήτε πολίταις, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐμπρῆσαι, τοὺς
"δὲ κατασφάξαι· Ρωμαίοις δὲ ἄρα, οἷς ἑτέρων ἄρχειν
"πάτριόν ἐστιν, οὐ προσήσεται ταῦτα περὶ ἑαυτοῖς
"φρονεῖν. οὐχ ὕτως ἀγενεῖς ἔσονται, ἀλλ' ἀφ' ὑμῶν τῶν
"ἐχθίστων ἀρξάμενοι, τότε χωρήσουσι πρὸς τὰ φίλια.
"πρὸς ταῦτα ὁρῶντες, ἐκκλησιάζετε, καὶ νόμους εἰσφέρετε
"χρηστούς.

Ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια εἰπὼν, παρεσήσατο τοὺς πρεσβυτάτους τῶν πατρικίων κλαίοντας. οὓς ἰδόντες πολλοὶ τῶν δημοτικῶν, οὐδ' αὐτοὶ κατέσχειν τὰ δάκρυα ἐδυνήσαντο. γενομένης δὲ πολλῆς συμπαθείας πρός τε τὰς ἡλικίας τῶν ἀνδρῶν καὶ πρὸς τὰς ἀξίας, μικρὸν ὑπισχνεῖται ὁ ὕπατος, "Οὐκ αἰσχύνεσθε, ἔφησεν, ὦ πολῖται, οὐδὲ
"κατὰ γῆς δύεσθε, εἰ οἵδε οἱ γέροντες ὑπὲρ ὑμῶν τῶν νέων τὰ
"ὅπλα ἀναλήψονται, ἀλλ' ὑπομενεῖτε ἀπολειφθῆναι τῶν
"τῶν ἡγεμόνων, οὓς ἀεὶ πατέρας ἐκαλεῖτε; [d] ὡς οἵ-
"τινοι ὑμεῖς, καὶ οὐδὲ πολίται ταύτης ἄξιοι τῆς [e] γῆς,
"ἣν ἔκπαγλοι οἱ τοὺς πατέρας ὑπὲρ τῶν ὅμων ἐνέγκαντες, οἷς καὶ
"δι' ὅπλων καὶ διὰ πυρὸς οὐδοὺς ἀσφαλεῖς θεοὶ παρέχον".
[f] ὡς δὲ κατέμαθεν ὁ Οὐεργίνιος ἀγόμενον τὸ δῆμον ὑπὸ τῶν
656 λόγων, δεδοικὼς μὴ πρὸς τὸ ἑαυτῶν γνώμην κοινωνεῖν ὑπο-
μείνῃ τῷ πολέμῳ, παρελθὼν εἶπεν· "Ἡμεῖς οὔτε [g] ἐγκα-
"ταλείπομεν, οὔτε προδίδομεν ὑμᾶς, ὦ πατέρες, [h] οὐδὲ ἀπο-
"λειφθείημεν ὑμῶν, ὥσπερ οὐδὲ πρότερον ἠξιώσαμεν οὐ-
"δεμιᾶς ἀπολειφθῆναι [i] στρατιᾶς, ἀλλὰ καὶ ζῆν αἱρούμεθα
"σὺν ὑμῖν, καὶ πάσχειν ὅ,τι ἂν [k] τῷ δαιμονίῳ δοκῇ μεθ' ὑ-
"μῶν. πρόθυμοι δὲ ἐν παντὶ καιρῷ περὶ ὑμᾶς γεγονότες,
"[l] ἀξιοῦμεν μερίδος παρ' ὑμῖν τυχεῖν χάριτος, ὥσπερ τῶν
"ἄλλων ὧν νῦν κεκτῆσθε, ἀπολαύειν ὑμᾶς ἐᾶν, ὅτε τὰ ἄριστα ἐφεσ-
"γεῖτε, πολλῷ μᾶλλον γῆν ἀπετέμεσθε, πολλάς τε πό-
"λεις ἐξανδραποδισάμενοι κατεσκάψατε, πολλὰ δὲ
"καὶ μεγάλα, καὶ οὐδὲ ἕτερα τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀ-
"φανισθησόμενα, τρόπαια καὶ μνημεῖα τῆς ἔχθρας
"ἀνεγήσατε. Ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς δήμῳ ὀπιτιμῶ, ὃς
"οὐδέποτε πονηρὸς ἑκὼν ἐγένετο, μᾶλλον ἢ οὐχ ὑμῖν, ὦ
"Οὐεργίνιε, [b] τοῖς τὰ καλὰ πολιτευομένοις; ἡμῖν μὲν
"οἷν, οἷς ἀνάγκη μηδὲν ταπεινὸν φρονεῖν, δέδοκταί τε,
"καὶ οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύσον, ἅπασαν τὸν ὑπὲρ τῆς
"πατρίδος ἀγῶνα· ὑμῖν δὲ τοῖς ἐγκαταλιπεῖν
"καὶ παραδιδοῦσι ὃ κοινὸν ἦλθε δίκην τιμωρὸς οὐ μεμπτὴ
"πρὸς θεῶν. ἐὰν ἄρα ἀφύγητε τινὰ πρὸς ἀνθρώ-
"πων κόλασιν, ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ἀφευξεσθε. καὶ
"μή με διδάξεσθαι ὑπολάβητε· ἀλλ' εὖ ἴστε ὅτι οἱ
"καταλειφθέντες ἡμῖν οἰκάδε τῆς πόλεως φύλακες,
"ἐὰν κρείττω τὰ τῶν ἐχθρῶν γένηται, φρονήσουσιν ἃ
"προσῆκεν αὐτοῖς φρονεῖν. οὐ γὰρ ἤδη μέν τισι βαρ-
"βάροις ἁλισκομένοις ὑπὸ τῶν πολεμίων εἰς νοῦν
"ἦλθε, μήτε γυναιξὶν αὐτοῖς προσχωρῆσαι, μήτε παι-
"σὶν, [c] μήτε πολίταις, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐμπρῆσαι, τοὺς
"δὲ κατασφάξαι· Ρωμαίοις δὲ ἄρα, οἷς ἑτέρων ἄρχειν
"πάτριόν ἐστιν, οὐ προσήσεται ταῦτα περὶ ἑαυτοῖς
"φρονεῖν. οὐχ ὕτως ἀγενεῖς ἔσονται, ἀλλ' ἀφ' ὑμῶν τῶν
"ἐχθίστων ἀρξάμενοι, τότε χωρήσουσι πρὸς τὰ φίλια.
"πρὸς ταῦτα ὁρῶντες, ἐκκλησιάζετε, καὶ νόμους εἰσφέρετε
"χρηστούς.

Ταῦτα καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια εἰπὼν, παρεσήσατο τοὺς πρεσβυτάτους τῶν πατρικίων κλαίοντας. οὓς ἰδόντες πολλοὶ τῶν δημοτικῶν, οὐδ' αὐτοὶ κατέσχειν τὰ δάκρυα ἐδυνήσαντο. γενομένης δὲ πολλῆς συμπαθείας πρός τε τὰς ἡλικίας τῶν ἀνδρῶν καὶ πρὸς τὰς ἀξίας, μικρὸν ὑπισχνεῖται ὁ ὕπατος, "Οὐκ αἰσχύνεσθε, ἔφησεν, ὦ πολῖται, οὐδὲ
"κατὰ γῆς δύεσθε, εἰ οἵδε οἱ γέροντες ὑπὲρ ὑμῶν τῶν νέων τὰ
"ὅπλα ἀναλήψονται, ἀλλ' ὑπομενεῖτε ἀπολειφθῆναι τῶν
"τῶν ἡγεμόνων, οὓς ἀεὶ πατέρας ἐκαλεῖτε; [d] ὡς οἵ-
"τινοι ὑμεῖς, καὶ οὐδὲ πολίται ταύτης ἄξιοι τῆς [e] γῆς,
"ἣν ἔκπαγλοι οἱ τοὺς πατέρας ὑπὲρ τῶν ὅμων ἐνέγκαντες, οἷς καὶ
"δι' ὅπλων καὶ διὰ πυρὸς οὐδοὺς ἀσφαλεῖς θεοὶ παρέχον".
[f] ὡς δὲ κατέμαθεν ὁ Οὐεργίνιος ἀγόμενον τὸ δῆμον ὑπὸ τῶν
656 λόγων, δεδοικὼς μὴ πρὸς τὸ ἑαυτῶν γνώμην κοινωνεῖν ὑπο-
μείνῃ τῷ πολέμῳ, παρελθὼν εἶπεν· "Ἡμεῖς οὔτε [g] ἐγκα-
"ταλείπομεν, οὔτε προδίδομεν ὑμᾶς, ὦ πατέρες, [h] οὐδὲ ἀπο-
"λειφθείημεν ὑμῶν, ὥσπερ οὐδὲ πρότερον ἠξιώσαμεν οὐ-
"δεμιᾶς ἀπολειφθῆναι [i] στρατιᾶς, ἀλλὰ καὶ ζῆν αἱρούμεθα
"σὺν ὑμῖν, καὶ πάσχειν ὅ,τι ἂν [k] τῷ δαιμονίῳ δοκῇ μεθ' ὑ-
"μῶν. πρόθυμοι δὲ ἐν παντὶ καιρῷ περὶ ὑμᾶς γεγονότες,
"[l] ἀξιοῦμεν μερίδος παρ' ὑμῖν τυχεῖν χάριτος, ὥσπερ τῶν
"ἄλλων ὧν νῦν κεκτῆσθε, ἀπολαύειν ὑμᾶς ἐᾶν,

"nis quæ nunc poſſidetis, frui vobis permit- *Per. Jul.* 4259. *Ante Chr.* 455. *Olymp.* 81½. *V. C.* 297. *Var.* 299.
"tant: quos (quando optime de rep. ſentie-
"batis) magna agrorum parte mulctaſtis,
"multaſque eorum urbes civibus in ſervi-
"tutem abſtractis evertiſtis, atque multa &
"magna trophæa & monumenta inimicitia-
"rum erexiſtis, quæ ne ulla quidem tempo-
"ris vetuſtate deleri poterunt. Sed quid ego
"ob hæc plebem increpo, quæ nunquam
"ſponte peccavit, quin potius vos, Virgini,
"* qui tam egregie remp. adminiſtratis? Nos
"certe, quos ipſa neceſſitas viros magnanimos
"eſſe cogit, decrevimus (nec quidquam nos
"prohibebit) pro patria certamen ſubire:
"vos vero, deſertores & proditores reip. diis
"juſtas & meritas pœnas dabitis. ac ſi forte
"hominum pœnas effugeritis, at certe non
"etiam iſtas effugietis. Nec putetis me ter-
"rendi cauſſa hæc dicere: ſed certo ſciatis,
"eos qui de nobis relicti fuerint ad urbis
"præſidium, ſi hoſtes victores fuerint, eam
"quæ ipſos deceat mentem habituros. Si e-
"nim nonnullis barbaris jam ab hoſte devi-
"ctis in mentem venit, ut nec conjuges, nec
"liberos, nec civitates in eorum poteſtatem
"venire paterentur; ſed illas quidem crema-
"rent, hos vero jugularent: non putatis
"hæc Romanis (quibus patrium eſt aliis im-
"perare) in mentem ventura, & ita ſibi eos
"conſulturos? non adeo degeneres erunt: ſed,
"à vobis inimiciſſimis initio facto, tunc de-
"mum manus in chariſſimos quoſque con-
"vertent. Hæc igitur conſiderantes, concio-
"nes habeatis, & novas leges feratis.

¶ Hæc & multa alia hujuſmodi loquutus, XXIX.
produxit patrum maximos natu flentes. qui-
bus conſpectis, multi de plebe ne ipſi qui-
dem à lacrymis ſibi temperare potuerunt.
Itaque vehementer motis affectibus ætate ac
dignitate hominum, conſul, poſt interpoſi-
tum breve ſilentium, "Non pudet vos, Qui-
"rites, inquit, nec ſub terram vos abditis,
"quod iſti ſenes pro vobis juvenibus arma
"capiant? & eos duces deſerere ſuſtinebitis,
"quos patres ſemper vocabatis? O vos mi-
"ſeros, & cives hac patria indignos, cujus
"conditores parentes ſuos humeris geſtave-
"runt, quibus per medios hoſtes armatos
"& incendia dii tutam viam præbuerunt".
Tunc Virginius, ut vidit plebem his ſermo-
nibus flecti, veritus ne vel contra animi ſui
ſententiam ad illam belli ſocietatem ſe addere
cogeretur, in medium progreſſus ſic eſt lo-
quutus: "Non deſerimus, nec prodimus vos,
"patres, nec vos deſeremus, ſicut nec unquam
"ante ullam militiam deſerere voluimus:
"ſed & vobiſcum vivere volumus, & vo-
"biſcum pati quidquid fortunæ libuerit. Sed
"cum ſemper promptam vobis operam nava-
"verimus, hanc mediocrem gratiam à vobis
"repoſcimus; ut quemadmodum communi-
"um

a Ad præcedens μὲν melius quadrat δὲ quam τε. *Sylb.* quam conjecturam firmat *Cod. Vat.* b Τοῖς τὰ καλὰ ζῶντι πολιτευομένοις *Vat.* c Μήτε πόλεων, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐμπρῆσαι, τὰς δὲ κατασφάξαι non ſine ratione legendum eſſe placuit *Sylb.* & *Porto*: ut τοὺς μὲν ad πόλεις, verum τὰς δὲ ad παῖδας & γυναῖκας referatur. nam πόλεων habet *Cod. Vat.* & τὰς δὲ *Cod. Rom.* itemque *Lapi* verſio. d Illud ὡς agnoſcit [*Cod. Vat.* atque] *Lapi* verſio. *Gelenius* maluit ὦ: non abſurde. *Sylb.* e Illud γῆς metonymicos non tantum ſignificat χώρας, ſed etiam πόλεων, Lavinii ſcilicet, Albæ, Romæ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἄξιοι λέγεσθαι τῆς γῆς. f Ὡς δὲ κατέμαθεν ὁ Οὐεργίνιος *Vat.* g In *Ed. Steph.* ἐγκαταλείπομεν. verum ἐγκαταλείπομεν probat ſequens προδίδομεν, & agnoſcit [*Cod. Vat.* atque] *Lapi* verſio. h Οὐδ' ἂν ἀπολειφθείημεν *Vat.* i Magis proprie στρατείας. *Sylb.* k Τῷ δαίμονι δοκῇ *Vat.* l Ἠξιοῦμεν *Vat.* * Pulcra iſta in rep. adminiſtrantes. *Lapus.* Qui hos præclaros mores in civitatem invehitis. *Gelen.*

Per. Jul. 4259. Ante Chr. 455. Olymp. 81 ½. V. C. Ca. 297. Var. 299.

"um periculorum ex æquo ſumus vobiſcum "participes, ſic etiam æquo jure degamus, "conſtitutis legibus libertatis cuſtodibus, quibus omnes in poſterum utamur. * Quod ſi "hoc apud vos decreviſtis, & veſtris civibus "hanc gratiam concedere non vultis : ſed "juris æquabilitatem plebi impertire † gravius morte cenſetis, vobiſcum non amplius hac de re contendemus ; ſed aliud beneficium à vobis petemus, quo impetrato "fortaſſe ne novis quidem legibus opus erit. "Veremur autem ne hoc quoque nobis denegetur, quod nullum detrimentum ſenatui afferet, plebi vero valde honorificum & acceptum erit.

"κοινῶν κινδύνων ἰσομοιρεῖσθαι ὑμῖν, οὕτω καὶ τὸν δι-
"καίων τὸ ἴσον ἔχειν, νόμους καταστησάμενοι φύλακας
"τῆς ἐλευθερίας, οἷς ἅπαντες ἀεὶ χρησόμεθα. εἰ δὲ
"προσίσταται τοῦτο ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀξιοῦτε τοῖς ἑαυτῶν
"πολίταις ταύτην συγχωρῆσαι τὴν χάριν, ἀλλὰ θα-
"νάτῳ τιμᾶσθε τὸ μεταδοῦναι τῷ δήμῳ τῆς ἰσονο-
"μίας, οὐκέτι φιλονεικοῦμεν ὑμῖν· αἰτησόμεθα δὲ ἑτέ-
"ραν παρ' ὑμῶν χάριν, ἧς τυχόντες, ἴσως ἂν οὐδὲ
"καινῶν ἔτι δεηθείημεν νόμων. εἰσέρχεται δὲ ἡμᾶς εὐλά-
"βεια, μή ποτε οὐδὲ ταύτης τύχωμεν, ἐξ ἧς τῇ βουλῇ
"μὲν οὐδὲν ἔσται βλάβος, τῷ δὲ δήμῳ τιμή τις ὑπάρξει καὶ
"φιλανθρωπία.

XXX. ¶ Quum autem conſul reſpondiſſet, ſi tribuni actionem iſtam ſenatui permitterent, nihil juſti eis denegatum iri, juſſiſſetque effari quid peterent, Virginius, pauca prius cum collegis colloquutus, reſpondit ſe id in ſenatu dicturum. ac mox ſenatu à conſulibus coacto, ille in medium progreſſus, omnibus plebis privilegiis ſecum in curiam allatis, petiit ut plebis magiſtratus duplicaretur, & pro quinque tribunis decem quotannis crearentur. Hoc alii nullum damnum reip. allaturum arbitrabantur, ſed concedendum eſſe, nec quidquam moliendum cenſebant ; cujus ſententiæ princeps erat L. Quintius, cujus tum maxima erat in ſenatu auctoritas. Unus ſolus contradixit, C. Claudius, Appii filius iſtius qui ſemper omnibus plebis novis inſtitutis (ſi qua iniqua erant) adverſatus fuerat ; qui ex patris diſciplina, quum & ipſe conſulatum gereret, impedivit ne inquiſitio in equeſtrem ordinem, de conjuratione falſo ſuſpectum, tribunis permitteretur. Hic paucis verbis docuit, plebem nec modeſtiorem nec meliorem futuram duplicato ejus magiſtratu ; ſed dementiorem ac inſolentiorem. neque enim certis conditionibus eos, qui in poſterum creandi eſſent, magiſtratum accepturos, ita ut pactis ſtarent ; ſed confeſtim de lege agraria, & de honoribus æquandis mentionem facturos, omneſque deinceps dictis & factis plebis potentiam augere, & ſenatus honores tollere conaturos. Hæc oratio multos vehementer movit. Deinde autem Quintius eos in aliam ſententiam traduxit, docens è re ſenatus eſſe, multos eſſe tribunos plebis, plurimos enim minus concordes fore quam pauciores : unum autem eſſe reip. remedium, quod Appius Claudius, Caji pater, primus animadverterit, videlicet ſi hoc collegium diſſideret, nec omnibus idem videretur. In hanc igitur ſententiam factum eſt ſenatus conſultum, "licere plebi decem tribunos quotannis creare ; ſed nullum ex illis qui tunc ma-

Εἰπόντος δὲ τοῦ ὑπάτου ὅτι τοῦτο τὸ πολίτευμα τῇ
βουλῇ συγχωροῦντες [b] ὑδενὸς ἄλλου ἁμαρτήσονται τῶν δέον-
των, καὶ κελεύοντος λέγειν ὅτου δέοιτο, ὀλίγα διαλεχθεὶς
τοῖς συνάρχουσιν ὁ Οὐεργίνιος, ἐπὶ τὴν βουλῆς [c] ἔφη ἥξειν. καὶ
μετὰ ταῦτα συναγαγόντων τὸ συνέδριον τὸν ὑπάτων, [d] παρελ-
θὼν τὰ δίκαια τοῦ δήμου πρὸς τὴν βουλὴν ἅπαντα [e] εἰσενεγκά-
μενος, ἠτήσατο διπλασιασθῆναι τὸν ἀρχὴν τὴν προϊσα-
μένου τοῦ δήμου, καὶ ἀντὶ τῶν πέντε δημάρχων δέκα εἰς αὖ-
τὸν ἔκαστον ἀποδείκνυσθαι. τοῦτο οἱ μὲν ἄλλοι βλάβην ὐδε-
μίαν ᾤοντο τῷ κοινῷ φέρειν, ἀλλὰ δίδοναι καὶ μὴ ἀνιπράττειν
παρήνουν, ἄρχοντος τὴν γνώμης Λουκίου Κοϊντίου, ὃν τότε μέγι-
στον ἔχοντος ἐν τῇ βουλῇ κράτος. εἷς δὲ μόνος ἀντέλεγε
Γάϊος Κλαύδιος, υἱὸς Ἀππίου Κλαυδίου τοῦ [f] πᾶσι πάντα
χρόνον τοῖς εἰσηγήμασι τοῦ δημοτικῶν, εἴ τινα μὴ νόμιμα ἦν,
ἀναπιμπλάμενος, διαδεδεγμένος τὰ πολιτεύματα τοῦ πάλαι,
καὶ ὅτε αὐτὸς εἶχε τὸ ὕπατον ἀρχήν, κωλύσας δοθῆναι τοῖς δη-
μάρχοις τοὺς [g] τῶν ἱππέων τοὺς ἐν τῇ συναμοσίᾳ διαβαλλο-
μένων ἐξέτασιν. [h] καὶ μικρὸν διεξελθὼν λόγον, ἐδίδασκεν [i] ὅτι
μείρακιώτερος μὲν ὁ δῆμος ὐδὲ χρηστότερος ἔσται, διπλασιασθεί-
σης αὐτῷ τὰς ἀρχῆς, ἀνοητότερος δὲ καὶ βαρύτερος. καὶ γὰρ ὅτι ῥη-
τοῖς τισι παραλήψεσθαι τὴν ἀρχὴν τὸν ὕστερον ἀποδειχθησο-
μένων, ὥστε μένειν ὅτι τοῖς καθεστηκόσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ τὸ
κληρουχίας αὖθις [k] προσθήσειν λόγον, καὶ τὸ ὑπὲρ τὸ ἰσοτιμί-
ας, καὶ πάντας ἑξῆς ζητήσειν ὅ,τι λέγοντες ἢ πράττοντες ὃ 657
μὲν δῆμος κράτος αὐξήσουσι, τοὺς δὲ τὸ βουλῆς τιμὰς κα-
ταλύσουσι. καὶ σφόδρα ἐκίνησε τοὺς πολλοὺς ὁ λόγος. ἔπειτα
μετήγαγεν αὐτοὺς ὁ Κοΐντιος, διδάσκων ὅτι πρὸς τὸ βουλῆς
ὄντι ὃ πολλοὺς [l] εἶ) δῆμος προσάπτας. ἦττον γὰρ ὁμονοήσειν
τοὺς πλείους τῶν ἐλαττόνων· μίαν δὲ βοήθειαν [m] εἶ) τοῖς κοινοῖς,
ἂν Ἄππιον Κλαύδιον τὸν Γαΐου πατέρα πρῶτον ἰδεῖν, ἐὰν φα-
σιάζῃ [m] ὃ ἄρχων, [n] καὶ μὴ ἅπασι ταὐτὸ δόξῃ. ἐδόκει τε δὴ
ταῦτα, καὶ γίνε) δόγμα βουλῆς, "ἐξεῖναι τῷ δήμῳ δέκα δημάρ-
"χους καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀποφαίνειν, τὸν δὲ τότε ὄν-
των

[a] Θαυάτου τιμᾶσθε *Vat.* [b] Οὐδενὸς ἄλλου ἁμαρτήσοντες τῶν μετρίων *Vat.* [c] In *Cod. Vat.* ἔφησεν ἐρεῖν. [d] Græca ſunt hîc ambigua. nam ſi ὧν τῷ βουλῇ ad præcedentia referas, ſenſus eſt ; *allegato ſeu prolato quidquid plebi juris eſſet adverſus ſenatum.* ſi ad ſequentia, ſic vertere poteris, *prolatis ad ſenatum omnibus plebis juribus ſeu privilegiis. Sylb.* Optime, meo judicio, in *Cod. Vat.* παρελθὼν καὶ τὰ δίκαια &c. atque ita plane in *Lapi Cod.* nam vertit, *progrediens, ac plebis jura omnia ad ſenatum inferens.* [e] Ἐπιγκάμενος *Vat.* [f] Παρὰ πάντα τὸν χρόνον *Vat.* [g] Si hîc retineamus, deeſt infinitum εἶναι ante Δεσμοφυλακοῦντας. vel legendum τῶν ἐπὶ συναμοσίᾳ Δεσμοφυλακούντων. *Lapus* vertit, *adverſus equites inſimulatos conjurationis.* Hiſtoria vero, quam reſpicit, ſupra fuit, p. 607. v. 31. *Sylb.* [h] Καὶ μικρὸν *Vat.* [i] Senſus flagitat ut legamus, ὅτι ὅτι μετελάττους μὲν ὁ δῆμος. ὐδὲ &c. *Port.* [k] Προσθήσειν ſupra quoque fuit in ſimili loquendi genere. ſed προσθήσειν [habet *Cod. Vat.* atque] probat *Lapi* verſio. *Sylb.* [l] Rectius τοὺς πλείους. *Sylb.* [m] Malim τὸ ἀρχῖον. *Sylb.* [n] Καὶ μὴ πᾶσι τὸ αὐτὸ δεχῇ *Vat.* [o] *Gelenius* τότε non ad eum annum reſtrinxerat, ſed ad omnes inſequentes annos extenderat. ſic enim verterat ; *modo ne quis reficeretur qui proximo anno eundem magiſtratum geſſiſſet.* Noſtra verſio (*ſed neminem ex iis qui tunc magiſtratum gererent*) ambiguitatem habet, ut Græca verba : itidemque verba *Livii* ; *id modo excepere, ne poſtea eoſdem tribunos juberent. Sylb.* * Quod ſi ipſi adverſamini in hoc nobis &c. *Lapus.* † Capitale exiſtimatis. *Gelen.*

a Non

"των ὑπ' ἀρχὴν μηδένα". τοῦτο δὲ προβούλευμα οἱ περὶ τὸν Οὐεργίνιον λαβόντες ἐξήνεγκαν, καὶ κυρώσαντες τὲ ἐπ' αὐτῷ γραφέντα νόμον, δέκα δημάρχους εἰς τὸν ὀπόσιον σφίσιν ἀπέδειξαν. παυσαμένης δὲ τῆς στάσεως καταγράψαντες τὰς δυνάμεις οἱ ὕπατοι, διεκληρώσαντο τὰς ἐξόδους. καὶ" Μινυκίῳ μὲν ὃν ὁ πρὸς Σαβίνων πόλεμος ἐδόθη, Ὁρατίῳ δὲ ὁ πρὸς Αἰκανῶν· καὶ πρὸς μὲν ἐκείνους ἀμφοτέρους. Σαβῖνοι μὲν οὖν τὰς πόλεις διὰ φυλακῆς ἔχοντες, ὑπερεῖδον ἁλισκόμενόν τε καὶ φερομένων ἁπάντων τὰ πρόσφορα· Αἰκανοὶ δὲ τὸν ἐναντιωσομένην Ρωμαίοις δύναμιν ἀπέστειλαν. ἀγωνισάμενοι δὲ λαμπρῶς, οὐκ οἷοί τε ἐγένοντο τὴν Ρωμαίων ὑπερβαλέσθαι δύναμιν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν εἰς τὰς πόλεις ἀπελθεῖν, ἀποβαλόντες δὲ πολίχνιον ὑπὲρ οὗ τὸν ἀγῶνα ἐποιοῦντο. Ὁ δὲ ὕπατος δὲ τροπάμενος τοὺς πολεμίους, καὶ πολλὰ τὰ χώρας αὐτῶν κακώσας, τό τε Κορβιῶνος καὶ τείχη καθελὼν, καὶ τὰς οἰκήσεις ἐκ θεμελίων ἀνελὼν, ἀπῆλθε τὴν δύναμιν ἐπ' οἴκου.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει Μάρκου Οὐαλερίου καὶ [b](Σποερίου) Οὐεργινίου τὸ ὑπαλείφειν ἐχόντων, σφαλερὰ μὲν ὑπερόπλως ἡ δημαρχία ἐξηλθε Ρωμαίων, πολιτικὰ δὲ προσκρούσματα τοῖς δημάρχοις πρὸς τοὺς ὑπάτους συνέβη πάλιν, ἐξ ὧν ἔφερον οἱ δήμαρχοι καταδουλούμενοί τι τὸ ὑπαλιφῆς δυναστείας. τὸ μὲν γὰρ ἔμπροσθεν χρόνον ἐκκλησίας μόνον ἦγον οἱ δήμαρχοι κύριοι, βουλὴν δὲ [c]συναγαγεῖν ἢ γνώμην ἀποφῆναι οὐκ ἐξὴν αὐτοῖς, ἀλλ' ἦν τῶν ὑπάτων τοῦτο ἔργον. οἱ δὲ τότε δήμαρχοι τολμηροὶ συγκαλεῖν ἐπεβάλοντο τὴν βουλὴν, [d]Ἰκιλίου τὴν πεῖραν εἰσηγησαμένου, ὃς ἡγεῖτο μὲν καὶ ἀρχείου, δραστήριος δέ τις ἦν ἀνὴρ, καὶ [e]Ρωμαίοις εἰπεῖν οὐκ ἀδύνατος. εἰσέφερε γάρ τι καὶ οὗτος πολίτευμα χρηστὸν, ἀξιῶν δημοσιωθῆναι τοῖς δημόταις τόπον εἰς οἰκιῶν κατασκευὰς τὸν καλούμενον Αὐεντῖνον. ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς, οὐκ ἐλάττων ἢ δώδεκα σταδίων τὸ περίμετρον ἐμπεριεχόμενος τῇ πόλει· ὃς οὐχ ἅπας τότε ᾤκητο, ἀλλ' ἦν 658 δημόσιός τε καὶ ὕλης ἀνάπλεως. τοῦτο δὲ πολίτευμα εἰσάγων ὁ δήμαρχος, τοῖς τότε ὑπάτοις καὶ τῇ βουλῇ προσῄει δεόμενος τὸν [f]ἐπ' αὐτῷ γραφέντα νόμον προβουλεῦσαί τε καὶ εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκεῖν. ἀναβαλλομένων δὲ καὶ παρελκόντων τοὺς ὑπάτους τὸν χρόνον, πέμψας τὸν ὑπηρέτην ὡς αὐτούς, ἐκέλευσεν ὅπῃ τὴν ἀρχὴν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν βουλὴν συγκαλεῖν.[g] ἐπεὶ δὲ τὸν ὑπηρέτην κελευσθείς τις τῶν ῥαβδούχων ἀπήλασεν, ἀγανακτήσας ὁ Ἰκίλιος καὶ οἱ [h]συνάρχοντες αὐτῷ, συνέλαβον τὸν ῥαβδοῦχον, καὶ ἀπήγαγον ὡς ῥίψοντες κατὰ τὴν πέτρας. οἱ δὲ ὕπατοι βιάσασθαι μὲν ἢ τὸν ἀγόμενον ἀφελέσθαι, καίτοι δεινὰ δρῶντες ὑβρίσθαι, ἀδύνατοι ἦσαν· ἐπεκαλοῦντο δὲ τιὼ οὐκ τῶν ἄλλων δημάρχων βοήθειαν. ὑθὲν γὰρ τῶν πραττομένων ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ὀκνεῖν ἢ κωλῦσαι τῶν ἄλλων τινὶ ἔξεστιν, ἀλλ' ἑτέρᾳ δημάρχῳ τοῦτό ὅσι τὸ κράτος. τοῖς δὲ ἄρα πᾶσιν ἦν ταῦτα κατ' ἀρχὰς δεδογμένα, μήτε εἰσηγήσασθαί τινα καινὸν πολίτευμα μηδὲν ἐφ' ἑαυτῷ βαλλόμενον, ἐὰν μὴ πᾶσι δοκῇ ταὐτὸ, μήτε ἐναντιωθῆναί τινα τοῖς βουλομένοις, [i]ἀλλ' ὃ ἂν αἱ

"giſtratum gerebant". Id SC. acceptum Virginius & collegæ promulgarunt, atque, legem de ea re ſcriptam plebiſcito confirmantes, decem tribunos in annum inſequentem deſignarunt. Sedata ſeditione, conſules copiis conſcriptis provincias ſunt ſortiti: ac Minucio bellum contra Sabinos commiſſum, Horatio contra Æquos. & ambo celeriter copias eduxerunt. Sabini, intra oppida ſe continentes atque ea tutantes, omnia quæ in agris erant agi & ferri patiebantur. At Æqui exercitum miſerunt, qui Romanis obviam iret. qui licet ſtrenue dimicaſſent, tamen Romanorum vires ſuperare non potuerunt: ſed ſe in oppida recipere coacti fuerunt, amiſſo oppidulo pro quo pugnarant. Horatius vero, fuſis ac fugatis hoſtibus, & agri eorum magna parte vaſtata & direpta, Corbioniſque mœnibus dirutis atque ædificiis funditus everſis, exercitum domum reduxit.

Per. Jul. 4259. *Ante Chr.* 455. *Olymp.* 81 1/2. *V. C. Cat.* 297. *Var.* 299. *Tribuni plebi ex SC. conceſſi.*

¶ Anno ſequenti M. Valerio & Sp Virginio conſulatum gerentibus, nullum bellum externum à populo Rom. geſtum eſt: ſed contentiones inter tribunos & conſules domi renovatæ ſunt, quibus tribuni conſularem poteſtatem imminuerunt. Nam antea tribuni ſolum concionis convocandæ jus habebant; ſenatum vero cogere aut ſententiam dicere illis non licebat: ſed hic honor conſulum erat. Illius autem anni tribuni primi ſenatum convocare ſunt aggreſſi, iſtius conatus auctore Icilio, qui ejus collegii princeps erat, vir induſtrius, & Romana facundia pollens. Nam hic quoque novum inſtitutum in remp. inducere eſt auſus, poſtulans ut locus, qui Aventinus vocatur, plebi ad ædes in eo fabricandas divideretur. eſt autem collis modice altus, ambitu non minore quam duodecim ſtadiorum, mœnibus urbis comprehenſus, qui tunc non totus habitabatur, ſed erat publicus & nemoroſus. Tribunus igitur, hanc actionem inferens, ad ejus anni conſules & ſenatum acceſſit, petiitque * ut ſuam rogationem ſenatus conſulto confirmatam liceret promulgare. Conſulibus autem rem differentibus & tempus protrahentibus, miſſo ad eos apparitore, ad collegium ſequi atque ſenatum convocare juſſit. Sed quum quidam ex lictoribus juſſu *conſulum* apparitorem repuliſſet, Icilius ejuſque collegæ, id iniquo animo ferentes, lictorem comprehenderunt, & ut dejicerent de ſaxo adduxerunt. At conſules nec vim afferre, nec eum qui abducebatur eripere potuerunt, licet ſe gravi contumelia affectos putarent: ſed aliorum tribunorum opem implorabant. quod enim ex illius collegii ſententia fit, id prohibere aut impedire nulli alii licet: ſed hæc poteſtas eſt alicujus alius tribuni. Illi vero jam ante inter ſe decreverant ne quis privato conſilio novum aliquod inſtitutum inveheret, niſi illud ipſum toti collegio probaretur; nec ullus ulli actioni

XXXI.
Per. Jul. 4260. *Ante Chr.* 454. *Olymp.* 81 2/3. *V. C. Cat.* 298. *Var.* 300. *M. Valerio & Sp. Virginio coſs. quies foris, turbæ domi.*

a Non agnoſcit *Vat.* *b* Virginii prænomen (quod deeſt in *Ed. Steph.*) agnoſcit *Rom.* [*Vat.*] & *Lapi Cod.* & probant *Livius, Caſſiodorus, Diodorus,* aliique. *Sylb.* *c* Συναγαγὼν *Vat.* *d* Ικιλίου (ſimplici λ ut apud Latinos) malit *Portus.* *e* Ρωμαίους non agnoſcit *Lapi* verſio. *Gelenius* legit Ρωμαίων ſeu Ρωμαϊκὴ. *Sylb.* In *Cod. Vat.* καὶ ὡς Ρωμαῖος. ut infra, ἐστὶν τι, ὡς τραπώτης, ἐκ ἀδυώτης. Verum hoc dicendo (ut notavit *Steph.*) fieri Romanis injuria videatur. *f* Ἐπ' αὐτῷ *Vat.* quo modo etiam in *Lapi Cod.* nam vertit, *de eo ſcriptam legem.* atque hoc *Sylburgio* placuit. *g* Ἐπεὶ δὲ τῶν ῥαβδούχων τις ἀπήλασεν τὸν ὑπηρέτην κελευσθεὶς ὑπὸ τῶν ὑπάτων, ἀγανακτήσας *Vat.* *h* Συνάρχοντες αὐτῷ *Vat.* *i* Hic quoque locus è *Cod. Rom.* emendatus eſt. nam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ſic legitur, ὅπερ γὰρ ἂν αἱ πλείους γνῶμαι δοκιμάσωσι. καὶ περὶ τούτων &c. ſententia plane imperfecta.

* Ut de eo ſcriptam legem decernant & in populum efferant. *Lapus.*

Per. Jul. 4260. *Ante Chr.* 454. *Olymp.* 81 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 298. *Var.* 300.

ni intercederet; sed quod plurium sententiis approbaretur, id ratum esset. ac confestim simulatque magistratum inierunt, facta re divina, in hæc dato & accepto inter se jurejurando conspirarunt: rati sic maxime tribunitiam potestatem inviolabilem fore, si omne dissidium ex suo collegio sublatum esset. Hac igitur conjuratione servata, jusserunt lictorem abduci, dicentes id fieri de communi totius collegii sententia. Haud tamen in ea ira permanserunt, sed hominis supplicium patrum natu maximis deprecantibus condonarunt: rei invidiam veriti, quod primi morte mulctaturi essent hominem qui magistratus jussa fecisset; veriti etiam ne ob talem occasionem patricii, ad desperationem redacti, extrema audere cogerentur.

πλείυς ψήφυς δοκιμάσωσι, τῦτο τὸ κύριον. ἡ περὶ τύτων φυὴ ἅμα τῷ θορύβῳ ἐπὶ ἀρχὴν ἱερὰ θύσαντες, ὅρκυς ἔδοσ ἀλλήλοις ὕτως οἰόμθοι μάλιστα ὃ τ δημαρχίας ἀκαταλύτον ἔσεσθαι κράτος, ἐὰν ὅ τι σασιάζον ἐξ αὐτῆς ἀναιρεθῇ. τῦτο δὴ φυλάττοντες ὅ σωωμόσιον, εἶπον ἀπάγεσθαι τὸν φύλακα τῆς ἀρχῆς τ ὑπάτων, κοινὴν ἁπάντων τὴν λέγοντες τιὼ γνώμιν. ἡ μὲν διέμεινάν γε ὀργῆς, ἀλλὰ τοῖς προβεβλημένοις τῶν ἐκ τ σωεδρίυ θανατωθμύοις ἄνδρα ἐφῆκαν, τόν τε φθόνον ὑφορώμθοι ὅ τε φάγμαλος, ὅτι τοῦτοι ἔμελλον θανάτῳ ζημιῶσαι τὸν ἄνδρα ὅ κελευσθὲν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ποιήσοντα, καὶ δεδικότες μὴ ἀπὸ ζύτης τ προφάσεως εἰς ἀπόνοιαν ἀναγκασθῶσιν οἱ πατρίκιοι τραπέσθαι.

XXXII. ¶ Quo facto consules, coacto senatu, longa oratione in tribunos sunt invecti. Icilius vero excepta oratione, iram in lictorem effusam excusavit, sacratis legibus in medium prolatis: "neque magistratui neque homini "privato licere tribuno ulla in re adversari". Quod autem senatum convocare aggressus fuisset, demonstravit se ideo nihil absurdi fecisse; idque prolixa variaque oratione ad hoc ipsum præparata persuadere conatus est. Ubi vero hæc crimina diluit, mentionem suæ rogationis intulit. Erat enim hujusmodi: "Quæ privati homines jure parta possi- "dent, ea manerent penes pristinos dominos: "quæ vero per vim aut fraudem ædificiis "nonnulli occupassent, ea, restituto ex ar- "bitrorum sententia pretio ædificationis, po- "pulo addicerentur: reliqua vero quæ pu- "blica essent, ea sine pretio populo divide- "rentur". docebatque hanc legem reip. cum multis aliis in rebus utilem fore, tum vere præcipue ad tollendam pauperum seditionem ob agrum publicum, quem patricii retinebant. nam contentos fore *dicebat*, si urbis aliquam partem sortito habuissent, quando agri publici *nullam partem* habere possent, quod à multis atque potentibus occupatus esset. Hac oratione ab illo habita, solus C. Claudius contradixit: at multi in ejus sententiam iverunt. Tandem S C. factum ut plebi locus daretur. Postea, præsentibus pontificibus, & auguribus, duobusque sacrificulis, votisque precibusque de more factis, centuriatis comitiis, quæ consules habuerant, lex est perlata, quæ exstat in ærea columna incisa, quam in Aventinum tulerunt, & in Dianæ templo reposuerunt. Hac lege perlata plebeji convenerunt, solique areas inter se sorte divisserunt, & ibi ædificare cœperunt, locum quantum quisque poterat occupantes. nonnulli etiam duo simul, & tres, pluresve unas ædes collatis impendiis exstruxerunt, aliis infimas earum partes, aliis superiores sibi capientibus. Ita igitur totus ille annus in ædificiis exstruendis consumptus est.

Aventinus mons plebi ad ædificandum concessus.

Μετὰ τῦτο ὅ ἔργον σωαχθείσης τ βυλῆς, οἱ μὲ ὕπαλοι κατηγορίαν πολλὴν ἐποήσαντο τῶν δημάρχων. θορυβῶν δὲ τὸν λόγον [b] ὁ Ικίλιος, περὶ τῆς εἰς τ ὑπηρέτιν ὀργῆς ἀπελογεῖτο, τὺς [c] ἱερὺς προφερόμθος νόμυς. "ὕτε γὰ ἄρχονλι, ὕτε ἰδιώτῃ σωεχωρεῖτο προπέτειν ὑδέν" "ἐναντίον δημάρχῳ". ἡ περὶ ὧ συγκαλεῖν τ βυλὴν ἐδίδασκεν ὡς ὐθὲν εἴη πεποιηκὼς ἄτοπον, πολλὺς ἡ πολυοδαπὺς εἰς τῦτο παρασκευασάμθος λόγυς. ὡς δὲ ἀπελύσαλο ζύτας τὰς κατηγορίας, τ ὑπὲρ ὧ νόμυ λόγον εἰσφερεν. ἦν δὲ τοιόσδε. "Οσα μὲ ἰδιῶταί τινες εἶχον ἐκ δικαίυ "κλησάμθοι, ταῦτα τὺς κυρίυς κατέχειν· ὅσα δὲ [d] βε- "βιασμένοι τινὲς ἢ κλοπῇ λαβόνλες ᾠκοδομήσαν̓το, [e] κομι- "σαμθύς τὰς δαπάνας ἃς ἂν οἱ διαιηταὶ γνῶσι, τῷ δή- 659
"μῳ παραδιδόναι· τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἂν ᾖ δημόσια, χωρὶς "ὠνῆς τ δῆμον παραλαβόνλα διελέσθαι". ἐδίδασκέ τε ὅτι τῦτο ὅ πολίτευμα εἰς πολλὰ μὲ ἡ ἄλλα συνοίσει τὴν πόλει, μάλιστα δὲ εἰς ὃ μὴ ζασιάζειν ἔτι περὶ τ δημοσίας χώρας τὺς πένητας, [f] ἣν πατρίκιοι κατεῖχον. ἀλλαπήσειν γὰ αὐτὺς τ πόλεως λαχόντας μέρος, ἐπειδὴ τ χώρας ὐκ ἔξεσι, διὰ τὺς ἐσφερομένυς αὐτῷ, πολλὺς ὄντας καὶ δυνατύς. τοιύτων ῥηθέντων ὑπ̓ αὐτῦ λόγων, ὁ μὲν ἀνέπλεγε Γάϊος Κλαύδιος ἣν μόνος, οἱ δὲ συγκαλέσαντες, πολλοί, ἡ ἔδοξε δοθῆναι τῷ δήμῳ τ τόπον, μίαν τε τό [g] τε ἱεροφαντῶν τ παόντων, ἡ οἰωνοσκόπων, καὶ ἱεροποιῶν δυοῖν, καὶ ποιησαμένων τὰς νομίμυς εὐχάς τε καὶ ἀρὰς, ἐν τῇ λοχίτιδι ἐκκλησίᾳ συναχθείσῃ ὑπὸ τ ὑπάτων, ὁ νόμος ἐκυρώθη, ὅς ἐστιν ἐν στήλῃ χαλκῇ γεγραμμένος, [h] ἣν ἀνέθεσαν ἐν τῷ Αὐεντίνῳ, κομίσαντες εἰς ὃ τ Αρτέμιδος ἱερόν. κυρωθέντος δὲ τ νόμυ, συνελθόντες οἱ δημόσιοι τά τε οἰκόπεδα διελάχοσον, ἡ καθῳκοδόμυν, ὅσον ἕκασοι τόπον δυνηθεῖεν ἀπολαμβάνονλες. [i] εἰσὶ δὲ ὧν συύδυο ἡ συύτρεις ἡ ἔτι πλείονες συνιόντες οἰκίαν κατεσκεύαζον μίαν, ἑτέρων μὲ τὰ κατάγεια [k] καταλαμβανόντων, ἑτέρων δὲ τὰ ὑπερῷα. ὁ μὲν οὖν ἐνιαυτὸς ἐκεῖνος εἰς τὰς καλασκευὰς τ οἰκήσεων ἐδαπανήθη. Ο δὲ

a Forsan rectius ἀφῆκαν *dimiserunt. Sylb.* *b* Articulum ὁ non agnoscit *Vat.* *c* *Cujacius* hîc adnotat, sacratas leges dici quibus tribuni sacrosancti sint. Exposita vero hæc lex supra p. 395. v. 35. *Sylb.* *d* Βιασάμενοι *Vat.* *e* *Cujacius* & hîc adnotat, *mala fidei ædificatori reddi impensas. Sylb.* *f* In *Cod. Vat.* ἣν οἱ πατρίκιοι. *g* Particulam τε agnoscit etiam *Lapi* versio, *posteaque.* sed articulus τῶν post ἱεροφαντῶν vel plane tollendus videtur, vel ante τε ponendus. *Rom. Cod.* nec conjunctionem τε agnoscit nec articulum τῶν. *Sylb.* Μετὰ τῦτο τῶν τε ἱεροφαντῶν τῶν παόντων malit *Port.* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* Μετὰ τῦτο ἱεροφαντῶν τε παόντων &c. *h* Ordo postulat ut legamus, ἣν ἐς Αὐεντῖνον κομίσαντες ἐν τῷ τῆς Αρτέμιδος ἱερῷ ἀνέθεσαν. quo modo & *Demosthenes* in *Philip.* III. γεγράμμενα, ἃ ἐκεῖνος κατέθηκε εἰς στήλην χαλκῆν γράψαντες &c. i. e. γράψαντες εἰς στήλην χαλκῆν κατέθηκαν &c. Existimo etiam Αὐεντῖνον legendum. *Port.* *i* Ita è *Cod. Rom.* in *Ed. Steph.* συύδυο ἡ τρεῖς: & mox συνιόντες pro συνιόντες. *Sylb.* Εἰσὶ δ̓ οἳ συύδυο ἡ τρεῖς ἡ ἔτι πλείους συνιόντες *Vat.* *k* Minus recte λαμβανόντων in *Ed. Steph.*

a Ita

Ὁ δὲ μὴ τοῦτον, ἐφ' ᾧ τὴν ὑπάλων ἀρχὴν παρειλήφεσαν Τίτος [a] Ῥωμίλιος καὶ Γάϊος Οὐετούριος, δήμαρχοι δὲ ἦσαν οἱ περὶ [b] Λεύκιον Ἰκίλλιον ὃ δεύτερον ἄρχειν ἐξῆς ἀρεθέντες, οὐχ ἁπλοῦς, ἀλλὰ ποικίλος τις ἐγένετο καὶ μεγὰς μεγάλων πραγμάτων. ἥ τε γὰρ πολιτικὴ στάσις, ἤδη μεμαρᾴνθαι δοκοῦσα, ὑπὸ τῶν δημάρχων πάλιν ἀνεκινεῖτο, καὶ πόλεμοί τινες ἐκ τῶν ἀλλοεθνῶν ἀνέστησαν, οἳ κακὸν μὲν οὐδὲν διαθεῖναι τὴν πόλιν ἠδυνήθησαν, [c] ὠφέλειαν δὲ μικρὰν δὲ τοσαύτην, ὅ στασιάζον ἀνελόντες ἐξ αὐτῆς. ἐγκύκλιον γὰρ δὴ τοῦτο καὶ ἐν ἔθει ἦν ἤδη τῇ πόλει, πολεμουμένῃ μὲν ὁμονοεῖν, εἰρήνην δὲ ἀγούσῃ στασιάζειν. τοῦτο συνιδόντες ἅπαντες οἱ τὰς ὑπάτους ἀρχὰς πορισάμενοι, κατ' εὐχὰς μέν τις ἔξωθεν ἐπαναστὰς πόλεμος ἐλάμβανον· ἡσυχαζόντων δὲ τῶν ἀντιπάλων, αὐτοὶ κατεσκεύαζον ἐγκλήματα καὶ προφάσεις πολέμων, ἅτε ὁρῶντες διὰ μὲν τοὺς πολέμους μεγάλην καὶ εὐδαίμονα γινομένην τὴν πόλιν· διὰ δὲ τὰς στάσεις, ταπεινὴν καὶ ἀσθενῆ. οἷς ὅμοια γνόντες οἱ τότε ὑπάλοι φράσιαν ἐξάγειν ὅπως τοὺς πολεμίους ἔκειναν, δεδιότες μή τι διὰ τὴν εἰρήνην ἄρξωνται ταράττειν ἀργοὶ καὶ πένητες ἄνθρωποι· τοῦτο μὲν ὀρθῶς εἰδότες, ὅτι δεῖ περιαπᾶσαι τὸν ὄχλον ὅπως τοὺς ἔξω πολέμους, ὃ δὲ μὴ τοῦτο οὐκ ὀρθῶς. δέον γὰρ αὐτοὺς ὡς ἐν νοσούσῃ πόλει μετρίαις χρῆσθαι ταῖς φραυλογίαις, ὅπως ὃ βίᾳ περισαναγκάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας ἐτράποντο, [d] ὅτε φυλάττοιεν ὅτε συγγνώμην ὑδενὶ διδόντες ὑδεμίαν, ἀλλὰ ταῖς ἐκ τῶν νόμων τιμωρίαις ἔς τε τὰ σώματα αὐτῶν καὶ [e] τὰς οὐσίας πικρῶς χρώμενοι. ταῦτα ποιούντων αὐτῶν, ἀφορμὴν αὐτοῖς εἰλήφεσαν οἱ δήμαρχοι ἐπάγειν τὰ πλήθη· καὶ συναγαγόντες [f] ἐκκλησίαν, τά τε ἄλλα τῶν ὑπάτων καλέσαντες, καὶ ὅτι πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκέλευσε εἰς ὃ δεσμωτήριον ἀπαγθῆναι τῶν δημαρχικὴν ἐξουσίαν [g] (ὑπερβαλόμενοι· τό τε φραυλογίας ἀπολύειν ἔφασαν οἱ ἐκ τῶν νόμων ἐξουσίαν) ἔχοντες. ὡς δὲ οὐδὲν ἐπέραινον, ἀλλ' ὑπερφερεστέρας ἔτι τὰς [h] καταγραφὰς ἑώρων γινομένας, ἔργοις κωλύειν ἐπεβάλλοντο. ἀμυνομένων δὲ τῶν ὑπάτων [i] τῷ κράτει τῆς ἀρχῆς, ἐρεθισμοί τινες ἐγίνοντο καὶ χειρῶν ὑπερβολαί. συνηγωνίζετο δὲ τοῖς μὲν ὑπάτοις ἡ τῶν πατρικίων νεότης, τοῖς δὲ δημάρχοις ὁ πένης καὶ ἀργὸς ὄχλος. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν μόλις πολὺ κρείττους ἐγένοντο τῶν δημάρχων οἱ ὕπαλοι. τῇς δὲ ἑξῆς ἡμέρας πλείονος ὄχλου συῤῥέοντος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἀγρῶν, δόξαντες οἱ δήμαρχοι προσειληφέναι χεῖρα ἀξιόμαχον, ἐκκλησίας τε συνεχεῖς ἐποιοῦντο, καὶ τοὺς ὑπηρέτας κακῶς διακειμένους ἐκ τῶν πληγῶν ἐπεδείκνυσαν, καὶ τὴν ἀρχὴν ἔλεγον ἀποθήσεσθαι, εἰ μή τις αὐτοῖς ἔσται βοηθός.

Συναγανακτοῦντος δὲ αὐτοῖς τοῦ πλήθους, ἐκάλεσαν [k] τοὺς ὑπάτους εἰς τὸ δῆμον τὸν πεπραγμένων λόγον ὑφέξοντας. ὡς δὲ

¶ Annus ſequens, qui conſules habuit T. Romilium & C. Veturium, & tribunos plebis L. Icilium cum collegis iterum, non ſimplex, ſed varius, rebuſque magnis memorabilis fuit. Nam & civilis ſeditio, quæ jam ſopita videbatur, à tribunis iterum excitata eſt; & quædam bella à gentibus externis exorta ſunt, quæ nullo incommodo remp. afficere potuerunt, imo vero non parva commoda ei attulerunt, quod ſeditione eam liberarint. Hæ enim viciſſitudines in urbem redibant, hocque illi civitati familiare erat; ut, ſi bello premeretur, concors eſſet, ſi pace frueretur, ſeditione laboraret. Quod quum animadverterent ſummi magiſtratus, nihilo magis quam bellum aliquod externum ſemper oriri optabant. quoties vero pax foris erat, ipſi crimina confingebant, & bellorum occaſiones quærebant; quippe quod viderent remp. bellis magnam & fortunatam fieri, ſeditionibus vero humilem & infirmam reddi. Quare eodem conſilio illius anni conſules copias in hoſtes educere decreverunt, veriti ne homines otioſi ac inopes per pacem aliquas turbas excitare inciperent. ac recte illi quidem ſentiebant, qui turbam externa militia diſtinendam cenſerent; at in reliquis peccabant. Quum enim, * ut in vitioſa civitate, moderatos delectus habere deberent, illi eos qui militiam detrectabant vi cogere cœperunt, nullam excuſationem admittentes, nulli veniam dantes; ſed pœnis lege ſtatutis & in eorum corpora & bona acerbe utentes. Quæ quum illi facerent, tribuni occaſionem plebis iterum ductandæ & concitandæ arripuerunt: eaque ad concionem convocata, cum alia crimina conſulibus objiciebant, tum vero quod multos cives tribunitiæ poteſtatis opem implorantes in carcerem duci juſſiſſent; ſeque illos à militia liberare dictitabant, quippe qui legitima poteſtate eſſent præditi. Sed quum nihil proficerent, & longe majore ſeveritate delectus haberi viderent, factis obſiſtere tum aggreſſi ſunt. Conſulibus vero pro magiſtratus ſui imperio reſiſtentibus, animi irritati fuerunt, & ſæpe ad manus eſt ventum. Conſules autem juventus patricia adjuvabat, tribunos vero inops ac otioſa turba. Illo igitur die conſules longe ſuperiores tribunis diſceſſerunt. Sequentibus vero diebus, majore turba ex agris in urbem confluente, tribuni, rati ſe jam ſatis validam manum ad reſiſtendum habere, crebras conciones habebant, & ſuos apparitores male tractatos ac fugillatos oſtendebant, & ſe magiſtratum depoſituros minabantur, ſi nullum auxilium ſibi à plebe ferretur.

¶ Quum autem plebs una cum illis indignaretur, citarunt conſules ad populum, ut factorum ſuorum cauſſam dicerent. Qui quum ipſis

XXXIII. *Per. Jul.* 4261. *Ante Chr.* 453. *Olymp.* 81 3/4. *V. C. Cat.* 299. *Var.* 301. *T. Romilio & C. Veturio coſſ. turbæ domi, & foris bellum cum Æquis.*

XXXIV.

a Ita etiam in *Diodoro* & *Capitolinis tabulis*. Ῥωμύλιος tamen cum nonnullis *Livii* codd. legiſſe viſi ſunt *Lapus* & *Gelenius*. *Sylb.* *b* Perperam in *Ed. Steph.* Λεύκιον καὶ Ἰκίλλιον. *c* Vel παρέχον inſerendum ante ὠφέλειαν; vel legendum, ὀ μικρὰ δὲ ὠφέλησαν. *Sylb.* *d* *Lapus* videtur legiſſe ὅτε τινα παραίτησιν δεχόμενοι, *neque ullam admittentes excuſationem*: ſed retineri tamen & hæc lectio poteſt, ut ſupra p. 603. v. 46. hoc nimirum ſenſu; *neque excuſandi poteſtatem, neque veniam ulli dantes. Sylb.* *e* Τὰς οὐσίας αὐτῶν *Vat.* *f* Εἰς ὀκκλησίαν *Vat.* *g* Incluſa, è *Cod. Rom.* addita, quodammodo agnoſcere videtur *Lapus*, dum vertit, *tum hoc quod duci multos juſſiſſent civium in carcerem tribunitiam implorantes poteſtatem, & abſolvi militia dicebant qui ex legibus vacationem haberent.* Sed pro φραυλογίας aptius fortaſſe legeris φραυείας. *Gelenius* ſic locum verterat, *quod multos tribunitia poteſtate functos in carcerem duci juſſerint.* quali nihil defuiſſet, ſed tantum ἔχοντες in accuſ. ἔχοντας vertendum eſſet. *Sylb.* Locum ſic corrigendum cenſet *Portus*: τῶν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐπικαλεσαμένους. ὡς δὲ &c. vel ἀπιόντων ἐπικαλουμένους τῶν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐχόντας. In *Cod. Vat.* τῶν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐπικαλεσαμένους· τῆς τε φραυλογίας ἀπολύειν ἔφασαν, αὐτοὶ δὲ μόνοι ἐξουσίαν οὐκ ἔχοντες. *h* Ita è *Cod. Rom.* [cui conſentit *Cod. Vat.*] in *Ed. Steph.* γραφάς. *i* Καὶ τῷ κράτει *Vat.* *k* Τοὺς ὑπάτους ἐπὶ τὸ δῆμον ὑφ' ὃ πεπραγμένων ὑφίξοντας λόγον *Vat.* * Uti in morboſa civitate. *Gelen.*

Per. Jul. 4261. *Ante Chr.* 453. *Olymp.* 81 3/4. *V. C. Cat.* 299. *Var.* 301.

ipsis aures non præberent, senatum adierunt (forte enim tunc patres his ipsis de rebus in curia consultabant) & in medium progressi rogarunt, ne se fœdissimas injurias passos negligerent, neve plebi suum auxilium eripi paterentur: (omnes injurias sibi à consulibus & conjurata eorum factione illatas recensentes; utpote qui contumeliis non solum potestati suæ verum etiam corporibus illatis afficerentur) postulabantque ut consules alterutrum facerent, aut, si negarent se ullo modo in tribunorum corpora contra leges deliquisse, pro concione dejerarent; aut, si religio eos vetaret jurare, ad populum venirent, & apud eum causam dicerent. se enim tribus in suffragia missuros. Consules ad hæc se purgantes responderunt, & demonstrarunt initium injuriarum à tribunis factum, qui insolenter se gessissent, & violentas manus contra fas consulum corporibus inferre ausi fuissent, primum quidem quando per apparitores & ædiles in carcerem summos magistratus duci jusserunt; deinde vero quando ipsimet, audacissimis quibusque plebejis stipati, manus in eos injicere sunt ausi. Demonstrarunt etiam quantum discrimen inter istos magistratus esset: consularem enim potestatem obtinere regium imperium *dicebant*; tribunitiam vero in civitatem receptam fuisse, ut civibus vim & injuriam patientibus opitularetur: & tantum abesse ut liceret *tribunis* diem consulibus dicere, plebemque in suffragia contra eos mittere, ut ne in minimum quidem ordinis patricii hæc potestas illis nisi ex SC. sit data. minabanturque, si illi plebem ad suffragia vocarent, patricios à se armatum iri. In his altercationibus consumpta die senatus nihil certi decrevit, ne vel consulum vel tribunorum magistratum minueret; quod utrumque magna pericula allaturum videret.

XXXV. ¶ Quum igitur tribuni etiam inde re infecta discessissent, reversi ad populum iterum consultare cœperunt quid faciendum esset. Nonnulli suadebant (præcipue vero qui turbulentissimi erant) ut plebs correptis armis iterum secessionem faceret in sacrum montem, ubi & olim castra posuerat; eaque belli sedes esset contra patricios, quando illi fœdus cum plebe factum violassent, tribunitia potestate aperte sublata. At major eorum pars censuit de urbe non decedendum, nec culpam privatorum quorundam qui tribunos violarant in omnes conferendam, dummodo legibus concessa obtineant, quæ eos qui tribunorum corpora violarant aut exsilio aut morte mulctant. At homines ingenio mitiori

ὑ παρεσκεύαζον αὐτοῖς ἐκεῖνοι τ νῦν, ὅτι τ βουλὴν παρῆσαν· ἔτυχον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν τούτων συνεδρεύοντες· ὑ παρελθόντες ἐδέοντο μήθ' αὑτοὺς [a] ἀρχῆς πεπονθέναι ὑπερωφελοῦς, μήτε τ δῆμον ἀφαιρεθέντα τ [b] ἐξ αὐτοῦ [c] βοήθειαν ὧν διεξιόντες ὅσα ἦσαν πεπονθότες ὑπὸ τ ὑπάτων, ὑ τ περὶ αὐτοὺς συνωμοσίας· ὑ μόνον δὲ εἰς τ ἐξουσίαν, ἀλλὰ ὑ εἰς τὰ σώματα παρεπηλακισθέντες. ἠξίουν τε δυοῖν θάτερον ποιεῖν τοὺς ὑπάτους· εἰ μὲν οὖν ἀρνοῖντο μηδὲν εἶναι οἱ νόμοι κεκωλύκασιν, εἰς τὰ τ δημάρχων πλημμελήσαντα σώματα, [d] ὀμνυμένους εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπομόσαι· εἰ δὲ οὐχ ὑπομνύοιεν τὸν ὅρκον, ἥκειν εἰς τοὺς [d] δημοσίους λόγων ὑφέξοντας. ἀναδώσειν γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ταῖς φυλαῖς τὴν ψῆφον. Ⓐ δὲ ὕπατοι πρὸς ταῦτα ἀπελογοῦντο, διδάσκοντες ὅτι [e] τῆς ὕβρεως οἱ δήμαρχοι ἄρξειαν, αὐθαδείᾳ χρησάμενοι, καὶ τολμήσαντες εἰς ὑπάτων σώματα παρανομεῖν, τὸ μὲν πρῶτον ὑπηρέτας τε ὑ ἀγορανόμοις ὑπαττόμενοι ἄγειν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀρχοντας, οἷς ὃ πάντων ἀποδέδοται κράτος· ἔπειτα αὐτοὶ τολμήσαντες ὁμόσε χωρεῖν σὺν τοῖς ἰταμωτάτοις τ δημοτικῶν· τάς τε ἀρχὰς διδάσκοντες ὅσον ἀλλήλων διαφέρουσιν, ἡ μὲν ὑπατικὴ ὃ τ βασιλέων ἔχουσα κράτος, ἡ δὲ δημαρχικὴ τῆς βοηθείας ἕνεκα παρεληλυθυῖα τῶν κατηχυομένων, [f] ἢ τοσοῦτον δεῖν ἐξεῖναι κατὰ τῶν ὑπάτων τινὸς ψῆφον ἀναδιδόναι τοῖς ὄχλοις, ὥστε μηδὲ κατ τῶν ἄλλων πατρικίων [g] τῶν φαυλοτέρων ταύτῃ ἀποδεδόσθαι τ ἐξουσίαν, [h] ἵνα ἡ βουλὴ μὴ ψηφίσηται. ἠπείλουν τε ὅταν ἐκεῖνοι ψῆφον ἀναδῶσι τοῖς δημόταις, αὐτοὶ τὰ ὅπλα θεμένους τοῖς πατρικίοις. τοιούτων [i] δὲ ῥηθέντων λόγων δι' ὅλης ἡμέρας, ὑδὲν ἐξήνεγκεν ἡ βουλὴ τέλος, ἵνα μήτε τὴν τῶν ὑπάτων ἀρχὴν μειώσηται, μήτε τὴν τῶν δημάρχων, ἑκάτερον ὁρῶσα μεγάλων κινδύνων αἴτιον ἐσόμενον.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐκεῖθεν ἀπηλάθησαν οἱ δήμαρχοι, βάθος ὑδεμίαν [k] εὑράμενοι, ἐσκόπουν αὖθις ὅ,τι χρὴ ποιεῖν εἰς τ δῆμον ἀφικόμενοι. οἷσιν μὲν ἔδοξε, καὶ μάλιστα τοῖς θρασυτάτοις, [l] ἀπελθεῖν πάλιν ἐκ τ πόλεως τοὺς δημοτικοὺς θέμενοι ὅπλα [m] ἀναλαμβάνοντας εἰς τὸ ἱερὸν ὄρος, ἔνθα καὶ τὸ πρῶτον ἐστρατοπεδεύσαντο, καὶ τ πόλεμον ἐκεῖθεν ὁρμωμένους ποιεῖν πρὸς τοὺς πατρικίους, ἐπειδὴ ταῖς συνθήκαις ἔλυσε ἐκεῖνοι τὰς γενομένας αὐτοῖς πρὸς τ δῆμον, καταλύοντες τ δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἐκ τοῦ φανεροῦ. τοῖς δὲ πλείοσιν ἐδόκει μὴ θεμένους τ πόλεως, [n] μηδὲ τὰ κοινὰ πάντων ἐγκλήματα ποιεῖν, ὑπὲρ ὧν ἰδίᾳ τινὲς εἰς τοὺς δημάρχους [o] παρανόμησε, [p] ἐὰν τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνωσιν, οἳ κελεύουσιν ἢ [q] ποιεῖν ἢ τεθῆναι τοὺς ὑβρίσαντας τὰ τ δημάρχων σώματα. τοῖς δὲ χαλεπωτέροις

[a] Τὰ ἀρχῆς *Vat.* [b] Si αὐτῆ retineamus, reciproce accipiendum erit pro ἑαυτῆ, ut *Lapus* vertit, *ereptum plebi auxilium.* secus cum *Cod. Rom.* [& *Vat.*] legendum αὐτῶν. sc. τ δημάρχων. [c] Hoc modo legisse videntur *Lapus* & *Gelen.* βοήθειαν. ὑ διεξιόντες ἃ ἦ. π. ὐ. τ. ὑ. κ. π. ἀ. συνωμοσίας, ὐ μόνον δὲ ἰ. τ. ἐ. ἀ. κ. τ. σ. παρεπηλακισθέντες, ἠξίουν δυοῖν θάτ. &c. [d] Δημότας *Vat.* quod *Sylburgio* & *Porto* placuisse video. [e] Τῆς τι ὕβρεως *Vat.* [f] In *Ed. Steph.* est ἤ, aut. Sed ἦ probant *Lapus* & *Gelen.* & requirit ipsa sententia. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἢ τοσοῦτο δεῖν. [g] Τῶ φαυλοτάτω *Vat.* [h] In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* ἵνα ἡ βουλὴ μὴ ψηφ. in *Cod. Vat.* ἵν ἡ βουλὴ ψηφίσηται. [i] Δὲ *Vat.* [k] Εὑρόμενοι *Vat.* [l] Ἀπῖναι pro ἀπέναι notatum etiam supra aliquoties. *Sylb.* [m] Illud ἀναλαμβάνοντας, è *Cod. Rom.* à *Sylburgio* additum, agnoscit *Cod. Vat.* cum *Lapo* & *Gelenio*; & simile quid postulat sententia. [n] Μηδὲ κοινὰ πάντα τὰ ἐγκλήματα ποιεῖν *Vat.* [o] Nota παρανόμησε pro παρανόμησαν, more Attico, ut ἀπήλασε, ἀνεκόπησε & similia. *Sylb.* [p] *Rom. Cod.* (teste *Sylb.*) habet, ἀλλὰ τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνειν, sed concessa legibus capere, ut vertit *Lapus.* Forsan tamen (inquit *Portus*) legendum, ἐᾶν τι τὰ συγκεχωρημένα τοῖς νόμοις λαμβάνειν. [q] Ποιεῖν agnoscit [*Cod. Vat.* &] *Lapi* versio, *satisfacere.* sed cum *Gelenio* malim φυγεῖν. quam pœnam Cæso Quintius maluit, p. 605. v. 33. *Sylb.* In lege quæ hic citatur nulla φυγῆς mentio. quare legendum censeo, οἳ κελεύουσι ἢ ποιεῖ τιθῆναι quam emendationem firmant legis verba relata l. 6. ἢ ὁ κτείνας τινὰ τ ζῶντα ἁρπασμένον, φόνου παθμὸς ἔστω. *Casaub.*

[a] Ποιεῖν

χαμεσέρους ὐδέτερα τούτων ἐφαίνετο καλῶς ἔχειν, ὅτε τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν, ὅτε φόνου ἄκριτον ὀπιτελεῖν, ἢ ταῦτα ὑπάτων, οἷς ἡ μεγίστη ἐπέκειτο ἀρχή, ἀλλ' εἰς τοὺς συναδικοῦντας αὐτοῖς μεταφέρειν τὴν ὀργὴν, καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων ποινὰς ἀπ' ἐκείνων λαμβάνειν. εἰ μὲν οὖν ἐκείνην τὴν ἡμέραν θυμῷ φερόμενοι δράσαί τι οἱ δήμαρχοι κατὰ τῶν ὑπάτων ἢ τῆς βουλῆς προήχθησαν, οὐδὲν ἂν ἴσως ἐκώλυσεν αὐτὴν ὑφ' αὑτῆς ἀπολωλέναι τὴν πόλιν· ὅτως ἕτοιμοι πάντες ἦσαν ὀπὶ τὰ ὅπλα, καὶ κατ' ἀλλήλων πόλεμον. νῦν δὲ ἀναβαλόμενοι τὰ πράγματα, καὶ δόντες ἑαυτοῖς χρόνον εἰς ἀμείνω λογισμόν, αὐτῶν τε μετριώτεροι ἐγένοντο, καὶ τὰς τῶν πολλῶν ὀργὰς ἐπραΰναν. ἔπειτα τῆς ἐξῆς ἡμέρας τῇ τρίτην ἀπ' ἐκείνης ἐσομένην ἀγορὰν προεῖπόν τε, ἐν ᾗ τῷ δήμου συνάξουσι, καὶ ζημίαν ὀπιβαλοῦσι τοῖς ὑπάτοις ἀργυρικὴν, διέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν. ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦν ὁ χρόνος, ἀπέστησαν καὶ [b] ταύτης τῆς ὀπιβολῆς, δεηθέντες τῶν βουλομένων τὴν χάριν ἀναπτῆναι λέγοντες. καὶ μετὰ ταῦτα συναγαγόντες τὸν δῆμον, ἔλεγον ὅπως σφᾶς μὲ εἰς ἑαυτοὺς ὕβρεις
662 [c] ἀφῆκαν, χαριζάμενοι πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι δεομένοις, οἷς οὐκ ἦν ὅσιον ἀντιλέγειν· ὧν δὲ ὁ δῆμος ἠδικεῖτο, κωλύσαί τε καὶ τιμωρεῖν ἔσεσθαι. [d] προεθήσειν γὰρ αὐτοῖς τόν τε τῆς κληρουχίας νόμον ἔτη τεσσαράκοντα παρειλκυσμένον, καὶ περὶ τῆς ἰσονομίας, ὃν οἱ πρὸ αὐτοῦ δήμαρχοι προθέντες οὐκ ἐπεψήφισαν.

Ταῦτα ὑποσχόμενοι καὶ ὀμόσαντες, ἀπέδειξαν ἡμέρας εἰς ἃς ἀγορὰν ποιήσοντα τῷ δήμῳ, καὶ τὰς ψήφους ἀναδώσοντες περὶ τοῦ νόμου. ὑπισχνοῦντο δὲ τοῦ χρόνου πρῶτον εἰσοίσειν τὸν χωρονομικὸν νόμον· καὶ πολλοὺς [e] αὐτοὶ [f] διελθόντες λόγους, ἐκάλουν εἴ τις τῷ νόμῳ συναγορεύειν βούλεται τῶν δημοτικῶν. πολλῶν δὲ παρόντων, καὶ τὰς ἑαυτοῦ πράξεις, ἃς εἰς τοὺς πολέμους ἀπεδείξαντο, προφερομένων, καὶ ἀγανακτούντων ὅτι πολλοῦ γῆν ἀφελόμενοι τοὺς πολεμίους, αὐτοὶ μὲν ὀλιγίαν εἰλήφασι μοῖραν, τοὺς δὲ χρήμασι καὶ φίλοις δυνατοὺς ἐσπεπυκνωμένους ὁρῶσι τὰ κοινὰ, καὶ καρπουμένους [g] ἐκ τοῦ βιαίου, ἀξιούντων δὲ μὴ μόνον τοὺς κινδύνους εἶναι τῷ δήμῳ τοὺς ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀγαθῶν κοινοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν ἡδονάς τε καὶ ὠφελείας· καὶ τοῦ πλήθους ἀσμένως ἀκούοντος τοὺς λόγους, ὁ μάλιστα ὀπορρώσας τὸν δῆμον, καὶ μηδὲ φωνὴν ὑπομεῖναι τῶν ἀντιλεγόντων ἀναμείνας, Λεύκιος [h] Σίκκιος Δενταῖος ὀπικαλούμενος, πολλὰς πάνυ καὶ μεγάλας ἑαυτοῦ πράξεις διεξελθών. ἦν δὲ ὀφθῆναί τε θαυμαστὸς [i] ἀνὴρ, καὶ ἡλικίας ἐν τῷ κρατίστῳ, δυοῖν δέοντα ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανὸς, εἰπεῖν τε ὡς τραχιότης οὐκ ἀδυνάτος. ἔφη δὲ οὖν παρελθών· "Ἐγὼ ὦ δημόται, [k] καθ' ἕκαστον ἔρ-
"γον τῶν ἐμοὶ πεπραγμένων εἰ βουλοίμην λέγειν, ὀπιλεί-
"ποι ἂν με ὁ τῆς ἡμέρας χρόνος. αὐτὰ δὲ τὰ κεφάλαια
"δι' ἐλαχίστων, ὡς [l] ἐμοὶ δυνάμις, ἐρῶ. τεσσαρακοστὸν ἔτος

præditi neutrum horum probabant, neque urbem deserendam, neque indicta causſa quenquam occidendum, præsertim vero consules, qui magistratus esset maximus; sed iram in eorum fautores transferendam, & pœnas de illis, quæ legibus sunt statutæ, sumendas censebant. Si igitur illo die tribuni, iræ impetu impulsi, eo progressi fuissent, ut aliquid in consules vel senatum facerent, nihil vetuisset quin civitas se perderet; adeo omnes ad arma & bellum civile parati erant. Jam vero rebus dilatis, sibique ipsis tempore ad maturius deliberandum dato, & ipsi mitiores sunt facti, & multorum aliorum iras lenierunt. paucis diebus post, indicta in trinundinum die ad quam convocato populo mulctam pecuniariam consulibus irrogarent, concionem dimiserunt. Quum autem tempus jam instaret, ab hoc quoque proposito & conatu desliterunt, se hanc gratiam natu maximi & honoratissimi cujusque precibus condonare dicentes. Postea convocato populo dixerunt, culpam in se admissam remittere se in gratiam multorum ac proborum virorum, quorum precibus nihil negare fas putarent: sed injuriam ipsi plebi factam se ulturos ac prohibituros. Se enim proposituros legem agrariam jam per xxx. annos extractam, & rogationem de æquando jure, à proximis superioribus tribunis propositam, sed non perlatam.

Pr. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 3/4. V. C. Cat. 299. Var. 301.

¶ Hæc polliciti, & jurejurando adhibito, diem comitiorum indixerunt, quo se populum in suffragia legum causſa missuros dixerunt. Quum autem dies venisset, primum legem agrariam protulerunt, atque, post longã orationem à se habitam, cuivis de plebe legis suadendæ potestatem fecerunt. Quum autem multi prodiissent, & res bello præclare à se gestas commemorassent, & rem indignam esse clamitassent, quod ex tam amplo agro hostibus erepto ipsi nullam portionem accepissent, sed agrum publicum ab iis occupatum, qui & opibus & gratia valebant, fructusque ex eo per vim ab illis percipi viderent, quumque postulassent ut plebs non modo periculorum, quæ pro reip. commodis subirentur, particeps esset, sed etiam voluptatum ac emolumentorum inde partorum, atque plebs libenter hæc audiret, nullus tamen eam magis movit quam L. Siccius, cognomine Dentatus, qui, permultis ac magnis suis facinoribus commemoratis, ita confirmavit plebem, ut ne vocem quidem contradicentium audire vellet. Erat autem vir admirando aspectu, & ætate quæ viribus animi maxime pollet, annos natus duodesexaginta, * & prudentia valens, & militari facundia præditus. Is in medium progressus, ita est loquutus:
"Si singulatim, Quirites, mea præclara facinora recensere vellem, me dies deficeret:
"sed ipsa rerum capita, quam brevissime potero, dicam. Hic est annus XL. ex quo pro
"patria

XXXVI.

a Respicit ad verba præcedentia τεσσαρακοστὸν τριθῆναι. *Cas.* b Ταύτης τῆς ἐπιβουλῆς, τῇ δεήσει τῶν πρεσβυτάτων τι χαρίσασθαι *Vat.* c Usitatius ἀφελκυσθῆναι. *Sylb.* d Sincerior lectio est προθήσειν γὰρ αὐτοῖς τόν τε περὶ τῆς κληρουχίας νόμον. ut *Lapus* legisse visus est. nam verbum προθεῖναι mox repetitur v. 23. & præpositio περὶ inserta est proxime sequenti membro: ac κληρουχίας pro vulg. ἐκκλησίας agnoscit etiam *Cod. Rom. Sylb.* Forsan rectius adhuc in *Cod. Vat.* προθήσειν γὰρ αὖθις τόν τε περὶ τῆς κληρουχίας νόμον. e Non agnoscit *Vat.* f Ex τοῦ βιαίου τε *Vat.* g Tam hîc quam paullo infra, p. 632. v. 6. *Sicinius* in *Lapi* versione. h In *Cod. Vat.* ὁ αἰνήρ. i Forsan rectius καθ' ἓν ἕκαστον τῶν ἐμοὶ πεπραγμένων ἔργων. *Sylb.* Vel, καθ' ἕκαστον ἔργον τῶν &c. *Port.* k Ita in *Cod. Rom.* & *Vat.* male ἐμοὶ in *Ed. Steph.* l Τεσσαρακοστὸν μὲν ἔτος *Vat.* * Ad considerandas quæ oporteret sufficiens, & ad dicendum ut vir militaris non invalidus. *Lapus.*

a Περὶ

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 3/4. V. C. Cat. 299. Var. 301.

" patria milito, triceſimus vero, ex quo nunc
" militaribus nunc aliis officiis præfui, modo
" cohortis modo legionis dux, jam inde à
" C. Aquilii & T. Siccii conſulatu, quibus
" ſenatus bellum contra Volſcos decretum
" commiſit. tunc enim agebam annum ætatis
" vigeſimum ſeptimum; & ſub centurionibus
" collocabar. Quum autem atrox prælium
" commiſſum fuiſſet, noſtris in fugam verſis,
" cæſoque meæ cohortis centurione, ſignif-
" que in poteſtatem hoſtium redactis, ego
" ſolus pro omnibus periculum ſubii, & co-
" hortis ſigna ſervavi, hoſteſque repuli, &
" manifeſte auctor fui ne centuriones in per-
" petuam ignominiam inciderent, ob quam
" reliquum vitæ ſpatium vel ipſa morte gra-
" vius fuiſſet, ut ipſimet ſunt faſſi, qui corona
" aurea me ornarunt: teſtatus eſt etiam ipſe
" conſul Siccius, qui me centurionem fecit.
" Rurſus quum in alio prælio accidiſſet ut
" præfectus noſtræ legionis caderet, & aquila
" in hoſtium poteſtatem veniret, eodem mo-
" do pro tota legione dimicans, & aquilam
" recepi & præfectum ſervavi; qui mihi pro
" auxilio tunc ſibi lato gratiam referens, ſuo
" primipili munere cedere, & aquilam tra-
" dere volebat: at ego hæc non accepi, quia
" eum cui vitam donarem indignum judicavi
" ſpoliare honoribus quos habebat, & volu-
" ptatibus quas inde capiebat. ob quæ faci-
" nora me ſuſpiciens conſul, primæ legionis,
" quæ in eo prælio duce orbata fuerat, pri-
XXXVII. " mipilum fecit. ¶ Hæc ſunt, Quirites, quæ
" me illuſtrem fecerunt, & ad honorem du-
" ctandorum ordinum provexerunt. Deinde
" quum celebre nomen adeptus jam claruiſ-
" ſem, reliqua omnia certamina ſuſtinui, quod
" honores & munera prioribus factis parta
" puderet delere. poſteaque ſemper militavi,
" labores pertuli, & nullum periculum formi-
" davi, imo ne conſideravi quidem; pro quibus
" omnibus præmia, ſpolia, coronas, & alios
" honores à coſſ. accepi. ac, ut compendio di-
" cam, his XL. annis quos continenter mili-
" tavi, circiter centum & viginti pugnas com-
" miſi; & vulnera XLV. eaque omnia adverſa,
" nullum averſum accepi; mihique contigit
" ut ex his XII. uno die acciperem, quo tem-
" pore Herdonius Sabinus arcem & Capitoli-
" um occuparat. imo fortitudinis gratia ex va-
" riis prœliis præmia retuli, XIV. coronas ci-
" vicas, quibus cives in prœliis à me ſervati
" me coronarunt, unam obſidionalem, tres
" murales, quod primus hoſtium muros aſcen-
" diſſem atque occupaſſem, & octo alias, qui-
" bus à ſummis imperatoribus ornatus fui:
" præterea torques aureos LXXXIII. armillas
" οἷς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων ἐτιμήθην· πρὸς

" Ὅσ' μοι τοῦτο ἐξ οὗ στρατεύομαι ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρια-
" κοστὸν δὲ ἐξ οὗ στρατιωτικῆς καὶ εἴ τινος (ἑτέρας) ἡγεμονίας
" τυγχάνω, τοτὲ μὲν ἀπείρας ἡγούμενος, τοτὲ δὲ ὅλης τάγμα-
" τος, ἀρξάμενος ἀπὸ ὑπάτων Γαΐου Ἀκυλλίου καὶ Τίτου
" Σικκίου, οἷς ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ τὸ κῆ Οὐολούσκων πόλε-
" μον. ἦμην γὰρ τότε ἐπτακαιεικοσαέτης· ἐτασσόμην δὲ ἐπὶ ὑπὸ
" λοχαγῶν. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς καὶ τροπῆς, καὶ οὗ μὲ
" ἡγεμόνος τὴν ἀπείρας πεπιστευκότος, τὴν δὲ σημείων κρατη-
" θέντων ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, μόνος ἐγὼ τὴν ὑπὲρ ἁπάντων κίνδυ-
" νον ἀραμένος, τά τε σημεῖα διέσωσα τὴν ἀπείρας, καὶ τοὺς
" πολεμίους ἀνέσειλα, καὶ οὗ μὴ τρέψασθαι τὴν ἀρχὴν τοὺς
" λοχαγοὺς αἰσχύνῃ, δι' ἣν θανάτου χαλεπώτερος ὁ λοιπὸς βίος ἦν
" αὐτοῖς ἐμοί, ἄξιος ἐγενόμην φανερῶς, ὡς αὐτοὶ ὁμολογοῦσι,
" χρυσῷ με ἀναδήσαντες στεφάνῳ· καὶ ὁ ὕπατος Σίκκιος
" ἐμαρτύρησεν, ἡγεμόνα τὴν ἀπείρας ἀποδείξας. ἑτέρου δὲ πά- 663
" λιν ἡμῖν ἀγῶνος συστάντος, ὃν ἦν τόν τε στρατοπεδάρχην οὗ
" ταύμαλος ἡμῶν συνέβη πεσεῖν, καὶ τὸν ἀετὸν ὑπὸ τοῖς πολε-
" μίοις γενέσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὲρ ὅλης οὗ συνετάγμα-
" τος ἀγωνισάμενος, τόν τε ἀετὸν ἀνεσωσάμην, καὶ τὸν στρατοπε-
" δάρχην ἔσωσα· ὃς ἐμοὶ τότε βοηθείας χάριν ἀποδιδούς, τὴν
" ἡγεμονίας οὗ ταύμαλος ἀφίστατό μοι, καὶ τὸν ἀετὸν ἐδίδου· ἐγὼ
" δὲ οὐκ ἔλαβον, οὐκ ἀξιῶν ᾧ τὸν βίον ἐχαρισάμην, τούτου
" παρελέσθαι τὰς τιμὰς ἃς εἶχε, καὶ ταῖς ὑπὲρ ταύταις δύσφο-
" σύνας. ἐφ' οἷς ἀγασθείς με ὁ ὕπατος, οὗ πρώτου ταύμαλος
" ἀπέδωκε τὸν στρατοπεδαρχίαν, ἀπολωλεκότος τὴν μά-
" χην τὴν ἡγεμόνα. Ταῦτά ἐστιν, ὦ δημόται, τὰ φανερώσαντά
" με καὶ εἰς ἡγεμονίας προαγαγόντα γενναῖα ἔργα. ἐπεὶ δὲ
" ὀνόματός τε ἤδη λαμπροῦ τυγχάνων φανερὸς ἦμην, ἀ-
" πάντας ὑπέμενον τοὺς λοιποὺς ἀγῶνας, αἰδούμενος τὰς
" ὑπὲρ τοῖς πρώτοις ἔργοις τιμὰς καὶ χαρίτας ἀφανίσαι. καὶ
" διετέλεσα πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον στρατευόμενος, καὶ πα-
" ραπτώρων, καὶ οὐδένα κίνδυνον ἀδίκως οὐδὲ ὑπολογιζόμενος·
" ἐξ ὧν ἁπάντων ἀριστεῖα, καὶ σκῦλα, καὶ στεφάνους, καὶ τοὺς ἄλ-
" λας τιμὰς πολλὰς τῶν ὑπάτων ἔλαβον. ἵνα δὲ συνε-
" λὼν εἴπω, μάχας μὲν ἐν τοῖς πεπαρέκοντα ἔτεσιν, ἐν
" οἷς διατελῶ στρατευόμενος, ἀμφὶ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι με-
" μάχημαι· τραύματα δὲ πέντε καὶ πεπαρέκοντα εἴ-
" ληφα, καὶ πάντα ἐμπρόσθια, κατὰ νώτου δὲ οὐδέν. καὶ
" τούτων δώδεκά ἐστιν ἃ συνέβη μοι λαβεῖν ἐν ἡμέρᾳ
" μιᾷ, ὅτε Σαβῖνος Ἑρδώνιος τὴν ἄκρην καὶ τὸ Καπιτώ-
" λιον κατελάβετο. ἀριστεῖα δὲ ἐκ τῶν ἀγώνων ἐξενή-
" νεγμαι, πεσσαρεσκαίδεκα μὲν στεφάνους πολιτικούς, οἷς ἀνέ-
" δησάν με οἱ σωθέντες ἐν ταῖς μάχαις ὑπ' ἐμοῦ,
" τρεῖς δὲ πολιορκητικούς, πρῶτος ὀπίσω πολεμίων
" τείχεσι καὶ χαλαχῶν, ὀκτὼ δὲ τοὺς ἐκ παρατάξεως,
" τούτοις, ὀλδόκοντα μὲν καὶ τρεῖς χρυσοῦς στρεπτοὺς
" θειαν-

a Περὶ τῶν πατρίδος Vat. b Τριακοστὸν δὲ καὶ δεύτερον legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *triceſimus autem ſecundus*, atque hoc ipſum placuit *Glareano*. qui etiam mox v. 6. pro *ſeptem & viginti* legendum monet *ſex & viginti*, ut ad *duodeſexagintа* reſpondeant annos. c Incluſum ἑτέρας è *Cod. Rom.* addidit *Sylb.* Verum καὶ εἴτινος ἑτέρας legiſſe videtur *Lapus*; dum vertit, *ſive quis alius*. Optime in *Cod. Vat.* φατριαρχικῆς ἀεί τινος ἡγεμονίας. d Ut hîc Σικκίου legitur, ita etiam ſupra p. 510. v. 29. itidemque apud *Caſſiodorum* eſt *T. Siccius* & *C. Aquilius*. unde non abs re ſuſpicaretur aliquis recte utrobique conſulis nomen ſcriptum eſſe: at paullo ante pro plebejo *Siccio* reponendum eſſe *Sicinium*, ut apud *Val. Max.* l. 3. c. 2. *Gellium* l. 2. c. 11. imo ille ipſe unanimi fere conſenſu *Siccius Dentatus* appellatur. *Sylb.* e Rectius, ut opinor, in *Cod. Vat.* ἀνεχωμισάμην. f Ita in *Cod. Rom.* [& *Vat.*] Si quis ἀγαθοῖς (ut in *Ed. Steph.*) retineri velit, pro ſequenti μοι legendum eſſet μοι, hoc ſenſu; *ob quæ merita conſul mihi primæ legionis tribunatum dedit. Sylb.* g Conjunctionem τι poſt ὀνόματός omittit *Cod. Vat.* h Πρωτίστοις *Vat.* i *Lapus* videtur legiſſe, ἵνα πολιορκητικὸν, ἓξ πρῶτος τειχικὰς, πρῶτος ὑπὸν &c. nam vertit, *unam obſidionalem, treſque tuli murales, aſcendens primus* &c. Hanc lectionem & ego ſum ſequutus, quod ſenſus eam flagitet. abſurdum enim fuerit, ſi hæc πρῶτος ὑπὸν πολεμίων τείχεσι ad illud πολιορκητικὸν referenda dicas. *Port.* De coronis militaribus vide *Gellium*, l. 5. c. 6.

a Ἐξήκοντα

"ἀριστείων, [a]ἐξήκοντα δὲ ἀργυρᾶ φάλαρα χρύσεα, "aureas LX. haſtas XVIII. phaleras inſignes "xxv. inter quas novem erant, quas ex ho- "ſtibus qui nos ad ſingulare certamen pro- "vocarent, ego id ultro ſuſcipiens victor re- "portavi. Hic tamen ego Siccius qui pro "vobis, Quirites, tot annos militavi, qui in "præliis pugnavi, qui ob rem fortiter ge- "ſtam tot donis honoratus fui, qui nullum "periculum unquam formidavi, imo ne re- "cuſavi quidem: ſed verſatus ſum in acie, "in oppugnatione inter pedites, inter equi- "tes, cum omnibus, cum paucis, ſolus, & "toto corpore conſauciatus, qui una cum "aliis commilitonibus tot & adeo fertiles "agros patriæ paravi, quos partim Hetru- "ſcis & Sabinis, partim Æquis, Volſcis, at- "que Pometinis, aliiſque hoſtibus devictis "ademptos poſſidetis; ne minimam tamen "ejus portionem ipſe datam habeo, nec ve- "ſtrum quiſquam, Quirites, qui eorundem "laborum ſocii fuiſtis: ſed violentiſſimi ac "impudentiſſimi quique cives partem eo- "rum pulcerrimam occupant, & multos jam "annos fructus inde percipiunt, quam nec "dono à vobis acceperunt, nec pretio eme- "runt, nec ullum aliud jus illius poſſeſſio- "nis poſſunt oſtendere. qui ſi æque nobiſ- "cum laboraſſent dum eos agros quære- "bamus, & ampliorem quam nos portionem "habere vellent, tamen ne ſic quidem æ- "quum aut civile eſſet, paucos quoſdam res "omnibus communes ſibi vendicare: hæc ta- "men eorum pluris habendi cupiditas ali- "quam rationis ſpeciem haberet. jam vero "quum nullum magnum ac virile facinus "demonſtrare poſſint, cujus merito res no- "ſtras per vim poſſideant, & tamen perfricta "fronte eas retineant, & ne convicti qui- "dem ipſis cedant, quis eos ferat? ¶ Age e- "nim obſecro, ſi quid ego in his mentior, "prodeat aliquis ex iſtis venerandis viris, "nobiſque oſtendat quænam illuſtria ac e- "gregia facinora fecerit, ut propterea plus "ſibi quam mihi deberi cenſeat. an quod "plures annos militarit, aut pluribus præliis "decertaverit, aut plura vulnera acceperit, "aut coronis, ſpoliis, aliiſque præmiis, qui- "bus milites ob victoriam partam ornari ſo- "lent, me ſuperarit, quibus hoſtes infirmi- "ores facti fuerint, & patria illuſtrior & po- "tentior ſit reddita. imo vero, oſtendat vel "decimam partem eorum quæ ego vobis o- "ſtendi. Sed iſtorum plerique ne minimam "quidem partem eorum quæ ego, proferre "poſſent. quinetiam nonnullos eorum con- "ſtat ne tot mala quidem perpeſſos, quot "pertulerit vel viliſſimus quiſque de plebe "miles. Totus enim illorum ſplendor non "in armis, ſed in verbis eſt poſitus; neque "vires ſuas in hoſtes, verum in amicos ver- "tunt: nec civitatem omnibus communem, "ſed

Per. Jul. 4161. Ante Chr. 453. Olymp. 81 3/4. V. C. Cat. 299. Var. 301.

XXXVIII.

664 "τῶν τε καὶ Οὐολούσκων καὶ Πομεντίνων κρατήσαντες "ἔχετε, [f]καὶ ἄλλων τινῶν· καὶ [g]οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχω μοῖ- "ραν ἐξ αὐτῆς λαβών, οὐδὲ ὑμῶν, ὦ δημόται, τῶν ὁμοίως "ταλαιπωρησάντων, οὐδείς· οἱ δὲ βιαιότατοι τῶν ἐν τῇ "πόλει καὶ ἀναιδέστατοι τὴν καλλίστην κατέχουσιν ἐξ "αὐτῆς, καὶ πολλὰ ἔτη κεκάρπωνται, οὔτε δωρεὰν πρὸς "ὑμῶν λαβόντες, οὔτε χρημάτων πριάμενοι, ὅτε ἀλ- "λοις δικαίαν κτῆσιν οὐδεμίαν αὐτῆς ἀποδεῖξαι δυνά- "μενοι. καὶ εἰ μὲν ἴσα τοῖς ἄλλοις ἡμῖν ταλαιπωρήσαν- "τες, ὅτε αὐτοὺς ἐκτώμεθα, πλεῖον ἠξίουν ἡμῶν ἔ- "χειν, [h]οὐ μὰ οὐδὲ ὅτῳ ἴσον οὐδὲ πολιτικόν, ὀλίγως σφε- "τερίσασθαι τὰ κοινά· οὐ μὴν [i]ἀλλ' ἔχέ τινα λόγον ἡ "πλεονεξία τῶν ἀνθρώπων· ὁπότε δὲ [k]οὐδὲν ἔχοντες "ἐπιδείξασθαι μέγα καὶ νεανικὸν ἔργον, ἀνθ' οὗ τὰ ἡ- "μέτερα βίᾳ κατέχουσι, καὶ οὐδὲ ἐξελεγ- "χόμενοι μεθίενται αὐτῶν, τίς ἂν ἀνάσχοιτο; Ἐπεὶ φέρε "πρὸς Διός, εἴ τι τούτων ἐγὼ ψεύδομαι, δειξάτω τις "ἡμῖν τῶν σεμνῶν τούτων παρελθών, τίνας ἐπιφανεῖς "καὶ καλὰς πράξεις πεπελόμην ἐμοῦ [l]πλέον ἀ- "ξιοῖ· πότερον ἔτη πλείω στρατεύσαμην, ἢ μά- "χας πλείους ἀγωνισάμην, ἢ τραύματα πλείω "λαβών, ἢ στεφάνοις, καὶ [m]λαφύροις, καὶ σκύλοις, καὶ "τοῖς ἄλλοις ἐπινικίοις κόσμοις ἐστερβαλόμην, δι' "ὧν ἀθενέστεροι μὲν οἱ πολέμιοι γεγόνασιν, ἐπιφανε- "στέρα δὲ καὶ μείζων ἡ πατρίς. μᾶλλον δὲ τὸ δί- "καιον ἐπιδειξάτω μέρος [n]ὧν ἐγὼ ἐπέδειξα ὑ- "μῖν. ἀλλὰ τούτων γε οἱ πλείους οὐδ' ἂν πολλοστὴν "[o](ἔχοιεν) ἐπεισενέγκασθαι μοῖραν τῶν ἐμῶν. ἔνιοι δὲ "οὐδ' ἂν τῷ φαυλοτάτῳ τῶν ἐκ τοῦ δήμου φανεῖ- "εν τοὺ ἴσοι κακοπαθήσαντες. οὐ γάρ ἐστιν [p]αὐτοῖς ἐν "τοῖς ὅπλοις ἡ λαμπρότης, ἀλλ' ἐν τοῖς λόγοις· οὐ- "δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τὸ δυνάμενον, ἀλλὰ κατὰ τῶν "φίλων· οὐδὲ ἡγοῦνται [q]κοινὴν οἰκεῖν πόλιν, σῴων δὲ "αὐτῶν ἰδίαν, ὥσπερ οὐ [r]συνελευθερωθέντες [s]ἀπὸ τῆς

"aureas LX. haſtas XVIII. phaleras inſignes "xxv. inter quas novem erant, quas ex ho- "ſtibus qui nos ad ſingulare certamen pro- "vocarent, ego id ultro ſuſcipiens victor re- "portavi. Hic tamen ego Siccius qui pro "vobis, Quirites, tot annos militavi, qui in "præliis pugnavi, qui ob rem fortiter ge- "ſtam tot donis honoratus fui, qui nullum "periculum unquam formidavi, imo ne re- "cuſavi quidem: ſed verſatus ſum in acie, "in oppugnatione inter pedites, inter equi- "tes, cum omnibus, cum paucis, ſolus, & "toto corpore conſauciatus, qui una cum "aliis commilitonibus tot & adeo fertiles "agros patriæ paravi, quos partim Hetru- "ſcis & Sabinis, partim Æquis, Volſcis, at- "que Pometinis, aliiſque hoſtibus devictis "ademptos poſſidetis; ne minimam tamen "ejus portionem ipſe datam habeo, nec ve- "ſtrum quiſquam, Quirites, qui eorundem "laborum ſocii fuiſtis: ſed violentiſſimi ac "impudentiſſimi quique cives partem eo- "rum pulcerrimam occupant, & multos jam "annos fructus inde percipiunt, quam nec "dono à vobis acceperunt, nec pretio eme- "runt, nec ullum aliud jus illius poſſeſſio- "nis poſſunt oſtendere. qui ſi æque nobiſ- "cum laboraſſent dum eos agros quære- "bamus, & ampliorem quam nos portionem "habere vellent, tamen ne ſic quidem æ- "quum aut civile eſſet, paucos quoſdam res "omnibus communes ſibi vendicare: hæc ta- "men eorum pluris habendi cupiditas ali- "quam rationis ſpeciem haberet. jam vero "quum nullum magnum ac virile facinus "demonſtrare poſſint, cujus merito res no- "ſtras per vim poſſideant, & tamen perfricta "fronte eas retineant, & ne convicti qui- "dem ipſis cedant, quis eos ferat? ¶ Age e- "nim obſecro, ſi quid ego in his mentior, "prodeat aliquis ex iſtis venerandis viris, "nobiſque oſtendat quænam illuſtria ac e- "gregia facinora fecerit, ut propterea plus "ſibi quam mihi deberi cenſeat. an quod "plures annos militarit, aut pluribus præliis "decertaverit, aut plura vulnera acceperit, "aut coronis, ſpoliis, aliiſque præmiis, qui- "bus milites ob victoriam partam ornari ſo- "lent, me ſuperarit, quibus hoſtes infirmi- "ores facti fuerint, & patria illuſtrior & po- "tentior ſit reddita. imo vero, oſtendat vel "decimam partem eorum quæ ego vobis o- "ſtendi. Sed iſtorum plerique ne minimam "quidem partem eorum quæ ego, proferre "poſſent. quinetiam nonnullos eorum con- "ſtat ne tot mala quidem perpeſſos, quot "pertulerit vel viliſſimus quiſque de plebe "miles. Totus enim illorum ſplendor non "in armis, ſed in verbis eſt poſitus; neque "vires ſuas in hoſtes, verum in amicos ver- "tunt: nec civitatem omnibus communem, "ſed

a Ἐξήκοντα δὲ ἢ ἑκατὸν ἀργυρᾶ φάλαρα *Vat.* quo modo etiam in *Lapi* verſione, & *Plinio* l. 7. c. 28. b Τινα *Vat.* c In *Ed. Steph.* ἐστεφανωμένους & ἐκείνους. noſtram lectionem probat *Lapi* verſio, & *Codd. Rom.* & *Vat.* d Incluſum ἂν abeſt à *Cod. Rom.* atque *Lapus* videtur legiſſe, ἀλλὰ δὲ ἐν πατρ. vel ἀλλὰ ἔστι πατρ. *ſed & in acie. Sylb.* e Poſt μόνος deſiderari videtur ἀγωνισάμενος, vel ſimile aliud. *Rom. Cod.* habet ἢ μόνος ὢν ἐκτ. Vulgatam lectionem firmat *Cod. Vat.* f Quatuor hæc vocabula omittit *Cod. Vat.* g Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* & *Lapi* verſione. perperam in *Ed. Steph.* ἐξ αὐτῆς pro ἐλαχίστην. ut ex mox v. 17. ὑμῖν. h In *Cod. Vat.* ἢν μὲν οὐδ' ὅτιοῦν δίκαιον οὐδὲ πολιτικόν. i Ἀλλ' ἐχέ γε *Vat.* k Οὐδὲν *Vat.* l Plenius in *Cod. Vat.* πλέον ἔχειν ἀξιοῖ. m Φιλάρους *Vat.* & *Lapi Cod.* n Ὧν ὑμῖν ἐπέδειξα ἐγὼ *Vat.* o Incluſum ἔχοιεν, è *Cod. Rom.* à *Sylburgio* inſertum, agnoſcit etiam *Lapi* verſio, atque item *Cod. Vat.* qui mox habet ἐπεισενεγκάσθαι, quod aptius quam ἐπεστενάξασθαι, ut in *Cod. Rom.* p Αὐτῶν *Vat.* q In *Cod. Rom.* κοινὴν εἶναι πόλιν, nec communem eſſe urbem putant, ſed ſuam ipſorum propriam. r *Lapus* legit σὺν ἀλλήλοις ἐλευθερωθέντες, tanquam ea non à nobis ſimul cum illis liberata tyrannide. retento συνελευθερωθέντας, *Gelenius* pro ὑφ' ἡμῶν legit μεθ' ἡμῶν. *Sylb.* s In *Cod. Rom.* ὑπὸ τῶν τυραννίδος: parum convenienter, ut cenſet *Sylb.*

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 3/4. V. C. Cat. 299. Var. 301.

" ſed ſibi propriam ſe habitare putant; quaſi
" non ſimul omnes noſtra opera tyrannide
" fuerint liberati, ſed nos in hæreditatem à
" tyrannis acceperint: quorum cæteras mi-
" nores ac majores contumelias, quibus (ut
" omnes noſtis) perpetuo nos afficiunt, ſilen-
" tio prætereo: imo vero eo ſuperbiæ pro-
" greſſi ſunt, ut ne liberam quidem vocem
" pro patria quenquam noſtrum emittere, imo
" ne hiſcere quidem patiantur; ſed Sp. Caſſi-
" um, qui primus de agris dividendis menti-
" onem fecit, tribus conſulatibus atque duo-
" bus clariſſimis triumphis ornatum, qui fo-
" ris in artibus imperatoriis, & domi in con-
" ſiliis reip. dandis, tantæ prudentiæ ſpeci-
" men, quantæ nullus alius ætatis ſuæ dede-
" rat, tantum virum, crimine affectatæ ty-
" rannidis objecto, falſis teſtimoniis oppreſ-
" ſum ob nullam aliam cauſſam, quam quod
" patriæ & plebis amans ac ſtudioſus eſſet, de
" ſaxo præcipitem dederint, ac ita interfece-
" rint. C. vero Genucium, tribunum noſtrum,
" quia poſt undecimum annum eandem le-
" gem renovabat, & proximi ante ſuum tri-
" bunatum anni conſulibus diem dixerat, ob
" neglectum S C. de agro dividendo factum,
" quoniam aperte necare non potuerunt, pri-
" die quam judicium fieret clam de medio ſu-
" ſtulerunt. quæ res alios tribunos poſtea fa-
" ctos valde terruit, nec ullus amplius hoc
" periculum ſubire eſt auſus; ſed jam trice-
" ſimus hic eſt annus, ex quo hæc perferimus,
" quaſi in tyrannide noſtram poteſtatem a-
XXXIX. " miſerimus. ¶ Omitto alia: ſed quum veſtri
" iſti magiſtratus nunc quibuſdam plebejis
" vim patientibus vellent opem ferre, quos
" veſtra lege ſacroſanctos & inviolabiles eſſe
" voluiſtis, quibus atrocibus injuriis non ſunt
" affecti? nonne pugnis & calcibus petiti, &
" omne contumeliæ genus paſſi, ex foro pulſi
" fuerunt? & vos hæc fertis, nec quæritis quo-
" modo pœnas de iſtis ſumatis, *ſi non alia ra-*
" *tione*, ſaltem ſuffragiis, quibus ſolis pote-
" ſtis declarare vos eſſe liberos. Sed agite,
" Quirites, nunc tandem liberos ſpiritus ſu-
" mite, & legem agrariam, quam tribuni fe-
" runt, veſtris ſuffragiis ſancite, & ne vocem
" quidem diſſuaſorum audite. Vobis vero,
" tribuni, adhortatione ad hanc rem non eſt
" opus. vos enim hujus *legis* auctores eſtis, &
" recte facitis quod nemini cedatis. Quod ſi
" inſolentia ac impudentia juniorum, urnas
" ſubvertentium, aut calculos eripientium,
" aut aliquid aliud in ſuffragiorum latione
" immodeſte facientium, vobis impedimento

" τυραννίδ@ ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ [a] κλῆρον ἀφ'
" ἡμῶν τυράννων ἀπολαβόντες ἡμᾶς· οἵ γε τὰ μὲν ἄλ-
" λα [b] (ὅσα) ὑβρίζοντες ἡμᾶς μικρὰ καὶ μείζω διαλελῦ-
" σιν, ὡς ἅπαντες ὁρᾶτε, σιωπῇ· ἀλλ' εἰς τοῦτο [c] προ-
" ελήλυθασιν ὑπερηφανίας, ὥστε οὐδὲ φωνὴν ἀξιοῦσί
" τινα ἡμῶν ἀφιέναι περὶ τῆς πατρίδ@ ἐλευθέραν,
" οὐδὲ λέγραι ὅ τι. ἀλλὰ τὸν μὲν [d] πρῶτον [e] ἐπὶ-
" πόνται περὶ τῆς κληρουχίας Σπόριον Κάσσιον, τρισὶ
" μὲν ὑπατείαις κεκοσμημένον, δυσὶ δὲ θριάμβοις λαμ-
" προτάτοις, τοσαύτην δὲ δεινότητα πρός τε τὰς πρα-
" γματικὰς πράξεις, καὶ πρὸς τὰ πολιτικὰ βουλεύματα
" ἐπιδεδειγμένον, ὅσην οὐδεὶς πρὸ τότε γενομένων, τοσοῦ-
" τον ἄνδρα τυραννίδι ἐπιχειρεῖν αἰτιασάμενοι, καὶ ψευ-
" δέσι καταγωνισάμενοι μαρτυρίαις, δι' οὐδὲν ἕτερον, 665
" ἀλλ' ὅτι φιλόπολις ἦν καὶ φιλόδημ@, ὥσαντες ἀ-
" πὸ τῆ χρημνῆ διέφθειραν. Γάϊον δὲ Γενύκιον δήμαρ-
" χον ὄντα ἡμέτερον, [f] ἐπεὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο πολίτευ-
" μα μετὰ ἔτ@ ἐνδέκατον ἀνενεοῦτο, καὶ τὸν ἐπα-
" τεύσαντας, ἐν τῷ [g] πρώτῳ σημαντῷ κατέχοντα τὸ
" δίκιον, ἀμελήσαντας τῆ ψηφισμάτων τῆς βουλῆς ἃ
" περὶ τῆ γεωμόρων [h] ἐψηφίσαντο, ἐπεὶ φανερῶς οὐχ
" οἷοί τε ἦσαν ἀνελεῖν, μιᾷ πρότερον ἡμέρᾳ τῆς δίκης
" ἀφανῶς ἀνήρπασαν. τοιγάρτοι πολὺς ἐνέπεσε τοῖς με-
" τὰ ταῦτα φόβ@, ἢ οὐδεὶς ἔτι ὃ κινδύνευμα τοῦτο
" ὑπέδυ, ἀλλὰ πεμπτὸν ἔτ@ τοῦτο [i] δὴ" ἀνεχόμεθα,
" ὥσπερ οἱ τυραννίδι τὴν ἐξουσίαν ἀπολωλεκότες. Εἰ
" γάλλα· ἀλλ' οἱ νῦν ἄρχοντες ὑμῶν ὅτι τοῖς κατιοχυμέ-
" νοις τῶν δημοτικῶν ἠξίουν βοηθεῖν, οὓς ὑμεῖς ἱερεῖς ἢ ἀσύ-
" λους ἐποιήσατε τῷ νόμῳ, τί δ' πεπόνθασι τῶν δεινῶν; ἢ
" κὶ τυπτόμενοι ἢ λακιζόμενοι, καὶ πᾶσαν αἰκίαν ὑπο-
" μείναντες ἀπηλάθησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς; καὶ ὑμεῖς
" ταῦτα πάσχοντες ἀνέχεσθε, καὶ οὐ ζητεῖτε ὅπως πρὸ
" αὐτῆ λήψεσθε δίκας· [k] ταῖς γοῦν ψήφοις, ἐν αἷς
" [l] μόναις ἔξεστιν ὑμῖν ἀποδείξασθαι τὴν ἐλευθερίαν. ἀλλ'
" ἔτι καὶ νῦν, ὦ δημόται, φρόνημα λαβόντες ἐλεύθερον,
" καὶ τὸν γεωμετρικὸν νόμον εἰσφερόντων τῶν δημάρχων,
" ὑπευρώσατε, μηδὲ φωνὴν ἀναδόμενοι τῆ τὰ ἐναν-
" τία ἀξιούντων. ὑμεῖς δὲ, ὦ δήμαρχοι, παρακλήσε-
" ως μηδὲν εἰς τοῦτο ὃ ἔργον ἢ δεῖσθε· καὶ γὰρ ἤρξασθε αὐ-
" τῆ, καὶ οὐκ [m] ἐπικαταβαλεῖσθε, καλῶς ποιοῦντες.
" ἐὰν δὲ ἐκ τῶν νέων αὐθάδεια καὶ ἀναίδεια ὑμῖν ἐμ-
" ποδὼν γένηται [n] τῆς καταδίκης ἀνατρεπόντων, ἢ τὰς
" ψήφους ἁρπαζόντων, ἢ ἄλλό τι περὶ τὴν ψηφοφορίαν ἀκο-
" σμούντων,

a Κληρονομίαν *Vat.* & *Rom.* b Incluſum ὅσα, è *Cod. Rom.* inſertum, habet etiam *Cod. Vat.* Utraque tamen lectio (ut inquit *Port.*) videtur ἀνακόλουθος. dicendum enim eſſet, ἂν γε τὰ μὲν ἄλλα ὅσα &c. vel paullo liberius, ἂν γε τὰς μὲν ἄλλας ὕβρεις, μικρὰς τε καὶ μείζους, ὅσας ἡμᾶς ὑβρίζοντες ἀφιεῖλῦσι, σιωπῇ. *Lapus* in hunc modum legiſſe videtur; οἵ γε (τὰ μὲν ἄλλα ὅσα ὑβρίζοντες ἡμᾶς μικρὰ καὶ μείζω ἀφιεῖλῦσιν ὡς ἅπαντες σιωπῇ) εἰς τοῦτο προελήλυθασιν &c. nam vertit, *qui quidem* (ut *alias in nos contumelias parvas magnaſque omnes ſileam*) *in hoc progreſſi ſunt ſuperbiæ* &c. c In *Cod. Rom.* περιελήλυθασι. *Sylb.* d Deeſt *Vat.* e Τοῦτον τ' ἄνδρα αἰτιασάμενοι τυραννίδι ἐπιχειρεῖν καὶ *Vat.* f Οπ, quod in *Ed. Steph.* legitur ante ἐπεὶ, ex auctoritate *Cod. Rom.* [& *Vat.*] ſublatum eſt. *Sylb.* præterea in *Cod. Vat.* ἐπεὶ αὐτὸ πολίτευμα τοῦτο. g Πρότερον *Vat.* h Congruentius ἐψηφίσθη, ſc. ἡ βουλή. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* i Deeſt *Vat.* k Ταῖς γοῦν ψήφοις referend. ad præcedentia, ſubaudito tali quopiam commatio, ἐν μὲν ἄλλῳ τῳ τρόπῳ. aut inchoata hîc nova periodo, & colo poſt τὴν ἐλευθερίαν poſito, hæc exſtruenda ſententia; *ſaltem igitur calculis, quibus ſolis libertatem veſtram declarare poteſtis, nunc tandem Quirites, ſumptis animis liberis, legem agrariam, tribunis ferentibus ſancite.* Sed tunc expungenda fuerit τὴν ante τὸν γεωμετρικὸν νόμον: ſtructura duriore. *Sylb.* l Μόναις ἔξεστιν ὑμῖν *Vat.* m In *Cod. Rom.* ἐπικαλινδεῖ. *Sylb.* Per hypallagen, ut videtur, pro ἐπικαταβαλεῖσθε καλῶς ποιοῦντι. *Port.* n In *Cod. Rom.* ἢ τὰς καταδίκας ἀνατρεπόντων. *Lapus* vertit, *judicia evertentium*: adeo ut legiſſe videatur τὰς δίκας ἀναιρ. vel τὰ δικαστήρια ἀναιρ. ſed proculdubio (ut inquit *Sylb.*) vera ſcriptura eſt, τὰς καδίσκους, [ut in *Cod. Vat.*] quam *Gelenius* quoque ſequutus eſt. nam p. 635. v. 49. habemus τὰ ἀγγεῖα τῶν ψήφων τὰς ἔχοντας ἀφηρέθησαν: & ſuffragiorum καδίσκοι memorantur infra, p. 730. juxta *Ed. Sylb.* Faceſſant ideo iſtiuſmodi conjecturæ, τὰς καταδίκας ἁρπαζόντων, & τὰ ἀγγεῖα τῶν ψήφων ἀναιρούντων, & τὰς ψήφους ἀναιρούντων. Vide *Suid.* & *Harpocrat.* v. καδίσκος.

a Nega-

"σμικύτων, δείξαι αὐτοῖς ἢν ἔχωσι τὸ ἀρχεῖον ἰσχύ-
"ος καὶ ἐπειδὴ (ὑ) τοὺς ὑπάτους ἔξεστι παῦσαι τῆς ἀρ-
"χίας, τοὺς ἰδιώτας, οἷς πρὸς τὰ βίαια ὑπηρέτας ὁρῶσι
"χρῶντο, καταψηφισαμένους ὑπὸ δίκην, ἀνάδοσθε τῷ δήμῳ τοὺς
"περὶ αὐτῶν ψήφους, ἀπασάμενοι πρῶτα τοὺς ἱεροὺς νόμους
"βιάζεσθαι, ἢ καταλύειν ὑμῶν τὴν ἀρχήν.

Τοιαῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ὁ μὲν πλῆθος ὅσον οἰκείως διε-
τέθη πρὸς τοὺς λόγους, καὶ τοσαύτην ἀπεδείξατο ἀγανά-
κλησιν πρὸς ὃ ἀντίπαλον, ὥστε, ὅπερ ἔφην ἐγὼ καὶ ἀρχὰς, μη-
δὲ λόγον ἔτι βούλεσθαι τῶν αὐτιλεξόντων ὑπομένειν. ὁ μέντοι
δήμαρχος Ἰκίλλιος ἀναστὰς, τά μὲν ἄλλα ἔφη πάντα ὀρθῶς
εἰπεῖν Σίκκιον, καὶ μακρὸν ἔπαινον αὐτοῦ ἀνδρὸς διεξελθεῖν· ὃ δὲ
μὴ μεταδιδόναι [b] λόγων τοῖς αὐτιλέξαι βουλομένοις, ὅτε δί-
καιον ἀπέφαινεν, ὅτε πολιτικὸν, ἄλλως τε καὶ περὶ νόμου τῆς
ζητήσεως γινομένης, ὃς ἔμελλε χρήσιμον [c] ποιήσειν τὴν δίκην τῆς
βίας. ταύτην γὰρ ἀφορμὴν [d] χρήσεσθαι τοὺς μηδὲν ἴσους καὶ δικαί-
666 ους τοῖς πολλοῖς φρονήσειν, ἢ ταραχὴν πάλιν καὶ διχόνοιαν
τὰ συμφέροντα τῇ πόλει. ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὴν ὑστεραίαν
ἡμέραν ἀποδείξας τοῖς καλήσουσι τὸν νόμον, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.
οἱ δὲ ὕπαλοι, συναγαγόντες ἰδιωτικὸν συνέδριον [e] πατρικὸν
τῶν ἀνδρειοτάτων τε καὶ μάλιστα ἐν τῇ πόλει τότε ἀνθόντων,
ἐδίδασκον αὐτοὺς ὡς κωλυτέον ἐστὶ σφίσιν ὁ νόμος, λό-
γοις μὲν πρῶτον· ἐὰν δὲ μὴ πείθωσι τὸν δῆμον, ἔργοις.
ἐκέλευον δὲ ἅπασιν ἥκειν ἕωθεν εἰς τὸν ἀγορὰν ἅμα τοῖς
ἑταίροις τε καὶ πελάταις, ὅσοις ἂν ἕκαστοι πλείστοις δύνων-
ται. ἔπειτα τοὺς μὲν, περὶ αὐτὸ τὸ βῆμα καὶ τὸ ἐκκλησια-
στήριον ἑστῶτας ὑπομένειν, τοὺς δὲ κατὰ πολλὰ τῆς ἀγο-
ρᾶς μέρη συσπάσαντας αὐτοὺς διασῆναι, ὥστε [f] διειλῆφθαι
τὸ δημοτικὸν διεσπασμένον, καὶ κωλύεσθαι πρὸς αὐτῶν εἰς ἓν
συνελθεῖν. ἐδόκει ταῦτα κράτιστα εἶναι, καὶ πρὶν ἡμέραν
λαμπρὰν γενέσθαι, τὰ πολλὰ τῆς ἀγορᾶς καταλήφθη ὑπὸ
τῶν πατρικίων.

Μετὰ ταῦτα οἵ τε δήμαρχοι καὶ οἱ ὕπαλοι παρῆσαν· καὶ λέγειν
ὁ κῆρυξ ἐκέλευσε τὸν βουλόμενον τῶν νόμων καταγορεῖν. πολ-
λῶν δὲ καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν παρόντων, ἡδεῖα ἐξάκουστος ἦν ὁ
λόγος ὑπό τε θορύβου καὶ τῆς ἀκοσμίας τῶν ἐκκλησιαζόν-
των. οἱ μὲν γὰρ, ἐπεκελεύοντό τε καὶ ἐπεθαῤῥυνον τοὺς λέγον-
τας, οἱ δὲ, ἐξέβαλλόν τε καὶ κατεβόων. ἐκράτει δὲ ὅτε ὁ
τῶν συλλαμβανόντων ἔπαινος, ὅτε ὁ τῶν ἀντιπραττόντων θόρυ-
βος. ἀγανακτούντων δὲ τῶν ὑπάτων καὶ μαρτυρομένων ὅτι
τὴν βίας ὁ δῆμος ἄρχει, λόγον οὐκ ἀξιῶν ὑπομένειν, ἀπελο-
γοῦντο οἱ δήμαρχοι πρὸς ταῦτα, ὅτι ἤδη πέμπτον ἔτος τὴν
αὐτὸν ἀκούοντες λόγον, [g] ὃν οὐδὲν ποιοῦσιν ἀγαθὸν, εἰ μὴ ἀξιοῦσιν
ὑπομένειν ἐφ' ὕβρει καὶ καταμαξευομένας ἀντιλογίας. ὡς δὲ ὃ
πλεῖον τῆς ἡμέρας εἰς ταῦτα ἐδαπανήθη, καὶ ὁ δῆμος ἀπή-
τει τὰς ψήφους, οὐκέτι ἀναχετὸν ἡγησάμενοι ὃ πρᾶγμα
οἱ νεώτατοι τῶν πατρικίων, δίκαιόν τε βουλομένοις
κατὰ φυλὰς τοῖς δημόταις ἐμποδὼν ἐγίνοντο, καὶ τὰ ἀγ-
γεῖα τῶν ψήφων τοὺς ἔχοντας ἀφῃροῦντο, [h] καὶ τοὺς ὑπηρέτ-
τοντας εἰς ταῦτα τοὺς μὴ βουλομένους ἀπιέναι τύπτοντές τε καὶ

"fuerit, oſtendite ipſis quanta ſit collegii ve-
"ſtri potentia. Et quoniam conſulum pote-
"ſtatem abrogare *non* licet, illos privatos eo-
"rum violentiæ miniſtros in judicium addu-
"cite, & plebem in ſuffragia de illis mittite,
"crimini hoc illis dantes, quod contra ſacra-
"tas leges veſtrum magiſtratum violare at-
"que abrogare conentur.

¶ Hac ejus oratione plebs adeo affecta & commota fuit, tantamque indignationem in adverſarios oſtendit, ut (quemadmodum & principio dixi) ne vocem quidem diſſuaſorum amplius ferre vellet. Sed Icilius tribunus aſſurgens dixit, cætera quidem recte loquutum Siccium, multiſque laudibus hominem ornavit: quod vero diſſuadere volentibus dicendi poteſtatem eriperet, id nec juſtum eſſe nec moribus civitatis receptum dicebat, præſertim quum de lege ageretur, quæ juri contra violentiam faveret. Eos enim, qui nihil æqui nec juſti de plebe ſentiebant, hanc occaſionem fortaſſe arrepturos, ut civitatem iterum turbarent & diſſidia pernicioſa in ea ſererent. His dictis, juſſiſque in craſtinum adeſſe qui legem diſſuadere vellent, concionem dimiſit. At conſules, convocato domi concilio patrum eorum qui fortiſſimi erant & qui tunc in rep. maxime florebant, eos docuerunt omnibus modis legem impediendam eſſe, verbis primum, &, niſi rem plebi perſuadere poſſent, factis etiam. juſſeruntque omnes mane cum amicis & clientibus, quam plurimis quiſque poſſet, in forum venire. deinde alios circa ipſum tribunal & comitium conſiſtere & ſe exſpectare, alios diverſa fori loca conglobatos occupare, ut plebs variis locis diſperſa interciperetur, & ne in unum coïret ab illis prohiberetur. Hoc conſilium viſum eſt optimum, atque ante claram lucem variæ fori partes à patriciis occupatæ fuerunt.

XL.

¶ Poſtea tribuni atq; conſules eo venerunt: & juſſerunt per præconem eos prodire qui vellent contra legem dicere. Quum autem multi ac probi viri prodiiſſent, eorum oratio præ tumultu & confuſione concionis à nullo exaudiri poterat. nam eos qui dicebant alii adhortabantur, animoſque illis addebant; alii eos explodebant, & clamoribus iis obſtrepebant. Sed nec favor adjuvantium, nec tumultus adverſantium vincebat. Tum conſulibus id indigne ferentibus, & teſtantibus violentiæ initium à plebe fieri, quod nullius orationem audire vellet: ad hæc tribuni reſponderunt, ſe, quum jam quintum annum eadem verba audirent, nihil mirandum facere, ſi obſoletas illas & tritas altercationes amplius pati nollent. Ita igitur diei majore parte in hæc abſumpta, & plebe calculos poſtulante, juvenes patricii, rem non amplius ferendam rati, plebejos in ſuas tribus ſecedere parantes impediebant, & urnas cum calculis diribitoribus eripiebant, & miniſtros ad id conſtitutos, ſi qui nolebant abire, cæ-

XLI.

dendo

a Negativum ἐ (quod deerat in *Ed. Steph.*) agnoſcit cum *Cod. Rom.* [& *Vat.*] etiam *Lapi* verſio & poſtulat ſententia. *Sylb.* καὶ ἐπειδὴ τοὺς ὑπάτους οὐκ ἔξεστι malit *Portus.* b Λόγου *Vat.* c Ποιήσειν *Vat.* d Male in *Ed. Steph.* χρήσεσθαι. e Rectius in *Cod. Vat.* πατρικίων. quod maluerunt etiam *Sylb.* & *Portus.* f In *Ed. Steph.* διειλῆφθαι [à themate διαλείπω) quod (ut ait *Sylb.*) inſolentius eſt & minus aptum. g Optime in *Cod. Vat.* ἐφ' ὑβρει ποιοῦσι θαυμαζειν. Vel θαυμαζειν, vel (quod potius legendum eſſe ſuſpicatur *Portus*) ἀγαστὸν agnoviſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *nil eos mirum facere.* h Καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας τοὺς μὴ βουλομένους ταῦτα ἀφίναι *Vat.*

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 3/4. V. C. Cat. 299. Var. 301.

dendo & pulsando expellebant. Tribunis vero vociferantibus, & in mediam eorum turbam se conjicientibus, ipsis quidem cedebant, eosque tuto, quacunque se intulissent, transire sinebant: at reliquam turbam, quæ partim illos sequebatur, partim etiam * incomposito tumultu concitata in ipsos per varias fori partes ferebatur, † non admittebant. ita ut tribunorum auxilium plebi nihil prodesset. Tandem igitur vicerunt patricii, nec legem perferri passi sunt. qui vero præcipuam operam in ea contentione consulibus alacriter navasse existimabantur, ex tribus familiis fuere, Postumii, Sempronii, & tertio loco Cœlii, qui & generis dignitate clarissimi erant, & clientelis atque opibus & gloria multum poterant, rebusque bello gestis insignes erant; per quos omnium confessione stetisse fertur, quo minus lex *ea* plebiscito sanciretur.

XLII. ¶ Postridie tribuni, cum nobilissimis è plebe, consultare cœperunt, quomodo tractandū esset id negotium: & uno omnium consensu statuerunt non consulibus diem dicere, sed eorum ministris qui homines erant privati; in quos (sicut Siccius monuerat) cum minore civium invidia animadverti poterat. De reorum autem numero, de criminis nomine, præcipue vero de mulctæ *ac litis* æstimatione & magnitudine, diligenter quærere cœperunt. qui igitur asperiori erant ingenio, hæc omnia, ad majorem terrorem *adversæ factioni* incutiendum, gravius persequenda censebant: contra vero mitiores suadebant, ut hæc clementius & humanius tractarentur. hujus autem sententiæ auctor fuit ille Siccius, qui apud populum de agro dividendo verba fecerat, qui etiam ipsis rem persuasit. Placuit igitur ipsis cæteros quidem patricios omittere, sed solis Cloeliis & Postumiis & Semproniis diem dicere, quo factorum suorum causam dicerent: & crimini illis dare, quod contra sacratas leges, quas de tribunis, S. P. Q. R. tulerat, (quibus diserte cavebatur, ne quis tribunos ut alios cives aliquid contra voluntatem suam perpeti cogeret) ipsi eos impedivissent ne cognitionem de lege perferrent ad populum. litis vero æstimationem placuit statuere non capitale supplicium, neque exsilium, neque aliquid aliud invidiosum, ne hoc ipsum illis salutem afferret; sed bona eorum Cereri dicare placuit: ‡ quæ pœna omnium mitissima lege præscribebatur. Factum est ita, diesque venit, quo judicium de illis viris peragendum erat. Consulibus autem & reliquis patriciis in senatum convocatis (præstantissimi vero quique convocati fuerant) placuit tribunis concedere ut judicium peragerent, ne forte prohibiti aliquid gravius paterentur; & plebejis efferatis permittere, ut bilem suam in

ὠθοῦντες ἐξέβαλλον. κεκερᾴσθαι δὲ τὴν ἡμαρχῶν, καὶ εἰς μέσους αὐτοὺς ὠθουμένων, ἐκείνοις μὲν ὑπεχώρουν, καὶ παρεῖχον ὅποι βούλοιντο χωρεῖν ἀδεῶς, τοῦ δὲ [b]ἄλλου δήμου (τό τε ἐπόμενον αὐτοῖς, καὶ [f]κατ' ἄλλα καὶ ἄλλα μέρη τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ θορύβου καὶ ἀταξίας κινούμενον ἐπ' αὐτοὺς,) οὐ παρεῖσαν. ὥστε ἀνωφελὲς εἶναι (τὸ δήμῳ) καὶ τὴν τῶν ἀρχόντων βοήθειαν. τέλος δ' οὖν ἐπεκράτησαν οἱ πατρίκιοι, καὶ οὐκ εἴασαν ὀπτευρωθῆναι τὸν νόμον. οἱ δὲ προθυμότατα συλλαβέσθαι δόξαντες τοῖς πάτροις, ἐκ τριῶν οἰκιῶν ἦσαν, Ποστούμιοι, καὶ Σεμπρώνιοι, καὶ τρίτοι [e]Κλοίλιοι, γένους τε ἀξιώσει λαμπρότατοι, καὶ ἑταιρείαις μεγάλα δυνάμενοι, πλούτῳ τε καὶ δόξῃ, καὶ τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις ὀλιφανεῖς· καὶ τοῦ μὴ κυρωθῆναι τὸν νόμον ὅτοι ὡμολογοῦντο [d]αἴτιοι γενέσθαι.

Τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ προσκαλεσάμενοι οἱ ἡμαρχοι τοὺς ἐπιφανεστάτους τῆς ἱππάδος, ἐσκόπουν ὅ,τι χρήσονται τοῖς παράγμασι, κοινὸν μὲν τοῦτο γνόντες [e]παρὰ πάντων ὡμολογούμενον εἰληφότες, ὃ μὴ τοὺς ὑπάτους ἄγειν [f]ὅπῃ τὴν δίκην, ἀλλὰ τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῖς ἰδιώτας· ὧν κολαζομένων ἔμελλε τοῖς πολλοῖς τῶν πολιτῶν ἐλάττων ἔσεσθαι λόγος, ὥσπερ ὁ Σίκκιος ὑπετίθετο. πρὸς δὲ τὸ πλῆθος τὸ ὑπὸ ταῖς αἰτίαις ἀχθησομένων, ὅσους εἶναι χρὴ, καὶ πρὸς τὸ ὀνόμαστος ὁ θήσουσι τῇ δίκῃ, καὶ μάλιστα πρὸς τὸ τιμήματος, πλείονι ἔσεσθαι τὸ μέγεθος, ἐπιμελῆ ποιούμενοι ζήτησιν. οἱ μὲν δυσχερεστέροι τὰς φύσεις, ὅπῃ τὸ μεῖζόν τε καὶ φοβερώτερον ἅπαντα ταῦτα προάγειν παρήνουν· οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι, τἀναντίον ὅπῃ τὸ μετριώτερον καὶ φιλανθρωπότερον. ὁ δὲ ταύτης ἡγούμενος τῆς γνώμης, καὶ πείσας αὐτούς, ἦν Σίκκιος ὁ τὸν ὑπὲρ τοῦ δήμου πρὸς τοὺς πατρικίους διενεχθεὶς λόγους. ἔδοξε δ' οὖν αὐτοῖς, τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος τῶν πατρικίων ἐᾶσαι, Κλοιλίους δὲ, καὶ Ποστουμίους, καὶ Σεμπρωνίους ὅπῃ τὸν δῆμον ἄγειν, ὧν ἔπραξαν ὑφέξοντας δίκας· ἐγκαλεῖν δὲ αὐτοῖς, ὅτι τῶν ἱερῶν νόμων, οὓς πρὸς τοῦ τὴν ἀρχὴν ἐκύρωσεν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ὀθνεῖ δεδωκότων ἐξουσίαν ἀναγκάζειν τοὺς ἡμάρχους ὑπομένειν τὴν τῶν ἀβουλήτων, ὥσπερ τοὺς ἄλλους πολίτας, οἰκεῖοι καταχθόντες [g]αὐτοὺς ἀλαγεῖν ἐκάλυσε· ὅτι τέλος τοῦτο πρὸς τοῦ νόμου διάγνωσιν. τίμημα δὲ ἐφάπτειν τοῖς δίκαις ὁρίσαι μήτε θάνατον, μήτε φυγὴν, μήτε ἄλλο ὀλίφθορον μηδέν, ἵνα μὴ τοῦτο αὐτοῖς γένηται σωληρίας αἴτιον, ἀλλὰ ταῖς οὐσίαις αὐτῶν ἱερᾶς εἶναι) Δήμητρος· ὃ μετριώτατον ἐκλεξαμένοις τοῦ νόμου μέρος. ἐγίνετο ταῦτα, καὶ παρῆν ὁ χρόνος, ἐν ᾧ ταῖς χειροτονίαις τῶν ἀνδρῶν ἔδει συντελεῖσθαι δίκας. τοῖς δὲ ὑπάτοις καὶ τῶν ἄλλων πατρικίων τοῖς [h]προσελευθεῖσιν εἰς τὸ συνέδριον· ἔτυχον δὲ οἱ πλεῖστοι παρακληθέντες· ἐδόκει συνεργεῖν τοῖς ἡμάρχοις [i]ὑπελεύσας ταῖς δίκαις, ἵνα μή τι μεῖζον κωλυθέντες ἐργάσωνται κακὸν, καὶ τοῖς

[a] Τῦ τι pro τῦ δὲ in *Cod. Rom.* [b] Inclusa è *Cod. Rom.* restituit *Sylb.* In *Cod. Vat.* τῦ δὲ ἄλλου τῦ ὑπηρέτου αὐτοῖς. ὅτι ὠνφελὲς ἦν &c. atque ita plane in *Lapi Cod.* nisi quod ὁ πλείστου & præterea verbum aliud habuisse videatur: nam vertit, *sequentibus autem eos plebejis non cedebant, nec permittebant.* Τῦ δὲ ἄλλου δήμου τὸ ὑπόμενον αὐτοῖς ὁ πλείστου ex conjectura *Porti.* [c] *Rom. Cod.* habet Κοίλιοι, itidemque *Lapi* versio. *Sylb.* [d] Αἰτιώτατοι γενέσθαι *Vat.* [e] Illud παρὰ, quod in *Ed. Steph.* deerat, è *Cod. Rom.* & *Lapi* versione addidit *Sylb.* Κοινὸν μὲν τοῦτο παρὰ πάντων *Vat.* [f] Ἐπὶ usurpatur etiam paullo post in loco non multum absimili, v. 32. sed ὑπὸ [ut in *Cod. Vat.*] usitatior est, ut mox v. 22. & supra p. 603. v. 7. & alibi sæpe. *Sylb.* [g] Αὐτὰς ἰκάλυσεν ἐπὶ τὸν ἄγειν *Vat.* [h] In *Ed. Steph.* προσελευθεῖσι. ad quod alludit etiam *Gelenii* versio, *consules & reliquæ patriciorum familiæ quæ frequentes in senatu aderant. Lapus* videtur maluisse παρεληλυθόσι seu παρεπομένοις, *in senatum convenientibus.* nostrum παρελευθεῖσιν è *Cod. Rom.* desumptum est, in quo sic legitur hoc membrum, καὶ τοῖς παρελευθεῖσιν εἰς τὸ συνέδριον τῶν πατρικίων, *& patriciis in consilium adhibitis. Sylb.* Παρελευθεῖσιν habet etiam *Vat.* Παρελευθόσιν malit *Portus.* [i] Ἐπιλεύσασθαι *Vat.* * Per alias atque alias fori partes incomposito tumultu ad eos confluxerat. † *Id est*, transitum ei non dabant. ‡ Electa legis parte moderatiore. *Lapus.*

a Non

τοῖς δημόταις ὑπερρέπειν ἀρμηρμένοις, εἰς τὰ χρήματα τῶν ἀνδρῶν ἐκχέαι τὴν χολὴν, ἵνα πηδαιότεροι γένωνται. ὃ λοιπὸν, λαβόντες ὁπόσην γὴν τῶν τῶν ἐχθρῶν δίκῃ, ἄλλως τε καὶ τῶν εἰς τὰ χρήματα ζημίας διάφορα ἐχόντων τοῖς πεπονθόσι συμφορὰν. ὅπερ καὶ συνέβη. ἀλόντων γὰρ τῶν ἀνδρῶν ἐρήμων τὰς δίκας, ὅ,τε δῆμος ἀνακτώμενος ἐπαύσατο, καὶ τοῖς δημάρχοις ἐδόκει τις ἀποδοθῆναι μερὶς γῆς· καὶ πολιτικὴ δυνάμις καὶ βοήθεια· τοῖς τε ἀνδράσι τὰς οὐσίας οἱ πατρίκιοι παρὰ τῶν ὠνησαμένων [b] ἐκ τοῦ δημοσίου τὸ ἴσον λυσάμενοι τιμῆς ἀπέδοσαν· καὶ τὰ μὲν καλλιπεύοντα δηλά, τοῦτον τὸν τρόπον χρησαμένων τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς, διελέλυτο.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν τοῦ δημάρχου τοῦ ὑπὲρ τοῦ νόμου εἰσφερόντων λόγον, αἰφνιδίως τις [c] ἀγγελθεῖσα πολεμίων ἔφοδος ὅτι τοῦ τοῦ Τυσκλάνων [d] (πόλιν, αἰτία κινήσεως ἀποχρῶσα ἐγένετο. τοῦ δὲ Τυσκλάνων) [e] κατὰ πλῆθη εἰς τὴν Ρώμην ἀφικομένων, καὶ λεγόντων ὅτι δυνάμει πολλῇ [f] πάρεισιν Αἰκανοὶ, καὶ τοῦ μὲν χώραν αὐτῶν ἤδη διηρπάκασι, τοῦ δὲ πόλιν, ἐὰν μή τις γένηται ταχεῖα ἐπικουρία, φθάσουσιν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀφεῖλον· ἡ μὲν βουλὴ τοὺς ὑπάτους αὐτοῖς ἐψηφίσατο βοηθεῖν ἀμφοτέρους. οἱ δὲ ὕπατοι, στρατολογίαν προθέντες, ἐκάλουν τοὺς πολίτας, ἅπαντας ὅτι τὰ ὅπλα. ἐγένετο μὲν οὖν [g] καὶ τότε στάσις, ἀναπεμφθέντων τῇ καταγραφῇ τοῦ δημάρχου, καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου τιμωρίας οὐ συγχωρούντων ποιεῖσθαι τῶν ἀπειθούντων. ἔπραξε δὲ οὐδέν. συνελθοῦσα γὰρ ἡ βουλὴ γνώμην ἀπεδείξατο, τοὺς πατρικίους ὅτι τὸν πόλεμον ἐξιέναι σὺν τοῖς ἑαυτῶν πελάταις, τοὺς δὲ ἄλλων πολιτῶν τοῖς μὲν βουλομένοις μετέχειν [h] στρατιᾶς ὅτι σωτηρίας τοῦ πατρίδος γενομένης, ὅσια εἶναι καὶ πρὸς θεούς, τοῖς δὲ ἐγκαταλείπουσι τοὺς ὑπάτους ἐναντία. ὡς δὲ ἀνεγνώσθη ὃ δόγμα τῆς βουλῆς ἐν ἐκκλησίᾳ, πολλοὶ μὲν τοῦ δήμου τοῦ ἀγῶνα ἐκόντες ὑπέμειναν· οἱ μὲν ὀπτησόμενοι, δι' αἰχμήν, εἰ μηδὲν ὀπτυρήσουσι πόλει [k] συμμάχων ἀφ' ἑστίας πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν ἀεί τι πρὸς τοὺς τῶν ἐχθρῶν βλαπτομένην· ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Σίκκιος ἐκεῖνος ὁ κατηγορήσας ἐν τῷ δήμῳ τῶν σφετερισαμένων τοῦ δημοσίαν γῆν, ἀπείραν ἐπαγόμενος ὀκταοσίων ἀνδρῶν, [i] οἳ στρατείας μὲν ἔτι ὥρην εἶχον, ὥσπερ οὐδὲ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἐπίπλων ὑπὸ τὰς ἀνάγκας τῶν νόμων· τιμῶντες δὲ τοῦ ἄνδρα διὰ πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, [m] ἐξιόντος ἐπὶ τὸν πόλεμον οὐκ ἐδυσχέρανον ἀπολείποντες. καὶ λῦσαι τοῦτο μὲν τῆς ἐξελθούσης τότε δυνάμεως ἐμπειρίᾳ τε ἀγώνων, καὶ τῇ καθ' ἑαυτὸ εὐτολμίᾳ, μαχρῷ τοῦ ἄλλου ἄμεινον. οἱ δὲ πολλοὶ χάριτι καὶ παρακλήσει τοῦ πρεσβυτάτων ὑπαχθέντες ἕποντο. λῦσαι δέ τι μέρος, ὃ τοῦ ὠφελειῶν ἕνεκα τοῦ ἐν ταῖς στρατείαις γινομένων πάντα κίνδυνον ἕτοιμον λῦσαι ὑπομένειν. καὶ δι' ὀλίγου χρόνου δυνάμις ἐξῆλθε πλήθει τε ἀποχρῶσα, καὶ παρασκευαῖς [n] χρωμένη λαμπροτάταις. οἱ μὲν οὖν πολέμιοι προαχθέντες ὅτι μέλλουσιν ἐπ' αὐτοὺς ἐξάγειν Ρωμαῖοι στρατιὰν,

patrimonia illorum virorum effunderent, quo manſuetiores in poſterum fierent, ſumpto de inimicis ſupplicio quod voluiſſent, præſertim quum jactura illius pecuniariæ mulctæ facile ipſis reis damnatis farciri poſſet. quod etiam accidit. *Quum enim rei, vadimonio deſerto, abſentes damnati fuiſſent; & ipſa plebs feritatem ſuam depoſuit, & ipſis tribunis moderata quædam ac civilis poteſtas & auxilium reſtitutum videbatur: & patricii damnatis bona ſua reddiderunt, reſtituto his qui à plebe illa emerant æquo pretio. Quum igitur illi in his rebus ita ſe geſſiſſent, mala reip. impendentia disjecerunt. *Ante Chr.* 453. *Olymp.* 81 ¾. *V. C.* 299. *Var.* 301.

XLIII. ¶ Nec multo poſt tribunis iterum mentionem de ea lege facientibus, derepente allatus nuncius, de hoſtium in agrum Tuſculanum irruptione, conatus eorum plane impedivit. Tuſculanis enim magno numero Romam profectis, ac dicentibus Æquos cum ingenti exercitu adeſſe, & agrum ſuum ab illis jam populatum, urbemque (niſi celeriter aliquod ſubſidium mitteretur) intra paucos dies expugnatum iri, ſenatus decrevit ut ambo conſules auxilium illis ferrent. Conſules vero, delectibus indictis, cives univerſos vocarunt ad arma. Tunc quoque orta eſt ſeditio, tribunis delectus impedientibus, & pœnas legibus ſtatutas de contumacibus ſumi non ſinentibus: ſed fruſtra. ſenatus enim coactus decrevit, ut patricii cum ſuis clientibus ad bellum proficiſcerentur: reliquis vero civibus qui ad illam expeditionem pro patriæ ſalute ſuſceptam ſe ſocios ultro addidiſſent, deos propitios fore *dixit*, contra vero conſulum deſertoribus infenſos. Eo ſenatus conſulto in concione recitato, multi etiam de plebe nomina ad illam militiam ultro dederunt; ac homines optimi ingenii, pudore moti, ne civitati fœderatæ, propter ſuam benevolentiam erga populum Rom. ſemper ab hoſtibus vexatæ, deeſſent: inter quos erat & Siccius ille, qui apud populum invectus fuerat in eos qui agrum publicum occuparant; ducebatque cohortem octingentorum virorum, qui ætate quidem militari non amplius erant, ut nec ille, quique nullis militiæ legibus erant obnoxii: ſed illum virum ob multa & magna beneficia ab eo accepta honorantes, ad militiam proficiſcentem deſerere æquum eſſe non cenſuerunt. atque iſta pars copiarum, tunc ex urbe eductarum, reliquum exercitum rei militaris peritia & fortitudine longe ſuperabat. Alii autem multi, gratia & adhortatione ſeniorum adducti, eos ſequebantur. erant etiam nonnulli qui ſpe prædæ, quæ militiæ quæritur, ad quævis pericula ſubeunda parati erant. brevique temporis ſpatio exercitus, ſatis validus & inſtructus ſplendidiſſime, eductus eſt. At hoſtes, quum præſenſiſſent Romanos cum copiis contra ſe venturos,

a Non agnoſcit *Vat.* ut & mox δυνάμεως καὶ v. ſeq. *b* Si comma iſtud ἐκ τοῦ δημοσίου ad ſequentia referatur, ſenſus erit; *& patricii damnatis bona ſua reſtituerunt, æquo pretio ab illis qui emerant, è publico ærario redempta.* *c* Ἀναγελθεῖσα *Vat.* *d* Inclusa (quæ è *Cod. Rom.* addidit *Sylb.*) agnoſcit *Cod. Vat.* atque etiam *Lapi* verſio. itaque aliorum conjecturas non moramur. *e* Κατὰ πλῆθος *Vat.* *f* Plenius in *Cod. Vat.* πάρεισιν ἐπ' αὐτὸν Αἰκανοί. *g* Τῆς καὶ τότε *Vat.* *h* Magis proprie στρατείας. *Sylb.* *i* Senſus videtur eſſe; & ſi qui è cæteris civibus ſe ad expeditionem pro ſalute patriæ ſuſceptam vellent addere ſocios, iis ſalus eſſent pietatis jura: contra ii qui conſules deſererent, pro impiis & exſecratis haberentur; i. e. à religionis & communis publicæ conſortio excluderentur. *Sylb.* *k* Et συμμαχῶν retineri poteſt, & συμμαχὸν reponi. *Lapus* eam vocem in ſua verſione non expreſſit. *Sylb.* *l* Illud οἵ, è *Cod. Rom.* additum, agnoſcit [*Cod. Vat.*] & *Lapi* verſio. *Sylb.* *m* In *Ed. Steph.* ἐξιόντων. ſed ſingulare præferendum, ex auctoritate *Codd. Rom.* & *Vat.* & *Lapi* verſionis. *n* Κεχρημένη *Vat.* * Damnatis his viris, deſerto judicio, plebs &c. *Lapus.*

Per. Jul. 4261. *Ante Chr.* 453. *Olymp.* 81 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cos.* 299. *Var.* 301.

venturos, exercitum ſuum domum reduxerunt. Sed conſules, iter magna feſtinatione facientes, eos prope Antium aſſequuti ſunt in excelſo & præruptо quodam loco caſtra metatos; & ipſi quoque non procul ab illis caſtra poſuerunt. & aliquamdiu utrique intra ſua caſtra ſe continuerunt. Tandem Æqui contemptis Romanis, quod ſe priores non invaſiſſent, ratique eos non ſatis numeroſum exercitum habere, meatus egreſſi intercipiebant, atque ad frumentum aut gramen captandum divertentes equis immiſſis repellebant, & aquatum deſcendentes ex improviſo aggreſſi ſunt, ipſoſque ad pugnam ſæpe provocare non dubitarunt.

XLIV. ¶ Quibus animadverſis, conſules bellum non amplius trahendum duxerunt. Illis vero diebus belli adminiſtratio *imperiumque* penes Romilium erat: & illius erat pugnæ ſignum dare, & aciem inſtruere; itidemque erat arbiter temporis, quo vel initium vel finis pugnandi faciendus eſſet. qui quum pugnæ ſignum dari juſſiſſet, & copias ex caſtris produxiſſet, reliquos equites & pedites in ordines opportunis quoſque locis diſtinxit; Siccium vero ad ſe accitum ita alloquutus eſt: "Nos, Sicci, hîc cum hoſte dimicabimus. tu "interim, dum adhuc cunctamur, & utraque "acies ſe ad prælium parat, per obliquam il- "lam viam montem conſcende, ubi hoſtium "caſtra ſunt, pugnamque cum illis qui ſunt "in caſtris committe; ut ii qui nobiſcum "pugnaturi ſunt, aut ſuis caſtris timentes, "atque iis auxilio venire cupientes, verſis "tergis dent ſe in fugam, & nobis faciliorem "victoriam præbeant (ut veriſimile eſt in "celeri receptu eventurum) in unam ſe o- "mnes viam intrudentes; aut ſi hîc manſe- "rint, caſtra amittant. Nec enim ejus præ- "ſidium ſatis eſt validum (quantum conji- "cere quis poteſt) quum tota ejus fiducia "in loci natura muniti ſit poſita: & ſimul "tua manus octingentorum veteranorum, "multis præliis exercitatorum, perturbatos "tentoriorum cuſtodes ex improviſo adorta, "facile eos audacia ſua expugnare poterit". Ad hæc Siccius reſpondit: "Equidem paratus "ſum omnia imperata facere: ſed quod jubes "non eſt tam facile quam tibi videtur. nam "rupes, in qua ſunt caſtra, eſt & excelſa & "præruptа, & nullam viam video præter u- "nam quæ eo ferat, qua hoſtes contra nos "deſcendent; & veriſimile eſt ſatis firmum "præſidium ibi eſſe; ac licet & perexiguum "& imbelle ſit, tamen & copiis longe majo- "ribus quam meis reſiſtere poterit: & ipſa "loci natura præſidium tutabitur, & impe- "diet ne expugnetur. Quapropter mallem "conſilium mutares: nam iſte conatus eſt

ἐπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις. ὁ δὲ ὑπάλοις κατὰ
τοῦτο ἐλαύνοντες, καταλαμβάνουσι ἐσχατοπεδευ- 669
κότας αὐτοὺς πόλεως Ἄντιον πλησίον ὄρους ὑψηλοῦ καὶ ἀπο-
τόμου χωρίου, καὶ πίπτουσι τῇ παρεμβολῇ τῶν ἐκείνων οὐ
πρόσω. τῶν μὲν οὖν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἕκαστοι παρεμβολαῖς ἐπεσι καταφρονήσαντες τῶν Ρω-
μαίων Αἰκανοὶ [a] τῆς (δ') εὐεπιχειρησίας, καὶ πλήθους [b] οὐκ ἰκανὸν εἶ) [c] νομίσαντες, (ἀγρεῖς τε αὐτῶν ἐλεύ-
θεροι ἔξιόντες, καὶ [d] τοὺς ὑπὲρ τοὺς νόμους ἀποτρεφομέ-
νους ἢ χόρτον, ἵππους) ἀνεκρύπτῳ, καὶ τοῖς ὑδρείαν καταβαίνουσιν ἀφνιδίως ἐπεπίπτουν, προσκαλοῦντό τε εἰς μά-
χην πολλάκις αὐτούς.

Ταῦτα ὁρῶσι τοῖς ὑπάτοις ἐδόκει μηκέτι διατείνειν τὸν πόλεμον. ἦν δὲ ὁ ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἡ τοῦ πολεμεῖν ἐξουσία Ρωμιλίῳ προσήκουσα· καὶ ὁ τὸ σύνθημα διδοὺς, καὶ εἰς τάξιν καθιστὰς, ἄρχειν τε καὶ παύεσθαι μάχης τοῦ καιροῦ τα-
μιεύων ἐκεῖνος ἦν· ὃς ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐκέλευσεν ἀρ-
θῆναι [e] τῆς μάχης, καὶ προῆγεν ἐκ τοῦ χάρακος τὸ στρα-
τόν, τοὺς μὲν ἄλλους ἔταττεν ἱππεῖς τε καὶ τοὺς πεζοὺς
κατὰ αὐείρας ἐν τοῖς ὀπτιπλατείοις ἐκάστοις τόποις· τὸν δὲ
Σίκκιον καλέσας λέγει· "Ἡμεῖς μέν, ὦ Σίκκιε, μαχούμε-
"θα τοῖς πολεμίοις ὀφθαλμοῖς· σὺ δέ, ἐν ὅσῳ μέλλομεν ἐπὶ τὰ
"παρασκευαζόμεθα πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀμφότεροι,
"χώρει τινὰ [f] πλαγίαν ὁδὸν σκεψόμενος ὅπῃ τοῦ ὄρους, ἔνθα
"ἡ τῶν πολεμίων ἐστὶ παρεμβολή, καὶ μάχην πίεσον πρὸς
"τοὺς ἐν τῷ χάρακι, ἵνα ἢ περὶ τῷ φρουρίῳ δείσαντες
"οἱ πρὸς ἡμᾶς [g] μαχόμενοι, καὶ βοηθεῖν προθυμούμενοι,
"[h] νῶτά τε δείξωσι καὶ εὐκατέργαστοι γένωνται, καθάπερ
"εἰκὸς ἐν ἀναχωρήσει ταχείᾳ, καὶ εἰς μίαν ὁδὸν ἅπαντες
"βιαζόμενοι, ἢ μένοντες αὐτόθι τὸν χάρακα ἐπιβάλω-
"σιν. ὅτε γὰρ ἡ φυλάττουσα αὐτοὺς δύναμις ἀξιόμα-
"χός ἐστιν· ὡς εἰκάσειεν ἄν τις, ὅτι τῷ ἐρημίῳ τοῦ τόπου
"δοκεῖσα εἶναι πᾶν ὃ ἀσφαλές· ἥ τε ἅμα σοὶ δύναμις
"ἐπιχρῶσα γένοιτ' ἄν, ἀνδρῶν ὀκτακοσίων τῶν ἀλ-
"ηθινῶν πολέμων, [k] τοῖς [l] τεταραγμένοις σκηνοφύλα-
"ξι ἀπροσδόκητοι προσπεσόντες, τῷ τολμηρῷ ἐλεῖν".
καὶ ὁ Σίκκιος ἔφησεν· "Ἀλλ' ἔγωγε ἅπαντα μὲν ἕτοι-
"μός ἐστι ποιεῖν· ὀκνηρεῖν δὲ μηδέτοι ἔργον ὑ ῥᾴδιον, ὅσαπερ σοὶ
"δοκεῖ. ὑψηλή τε γὰρ ἡ πέτρα ἐν ἀποτόμοις, ἐφ' ἧς ὁ
"χάραξ· ὁδόν τε ὀδυμίαν ὁρῶ φέρουσαν εἰς [m] αὐτὸν ἔξω
"τῆς μιᾶς, ἣ καταβήσονταί οἱ πολέμιοι πρὸς ἡμᾶς·
"φυλακήν τε εἰκὸς ἀξιόμαχον εἶναι ἐν αὐτῇ· κἂν ὀλίγη
"τε πάνυ καὶ φαύλη τις ᾖ σὺν τύχῃ, πρὸς πολλῷ
"πλείονα ἢ τὴν σὴν ἐμοὶ δύναμιν [m] ἀντέχειν οἷά ἐστιν· τό τε
"χωρίον αὐτὸ παρέξει τῇ φυλακῇ τὸ μὴ ἁλῶσται τὸ
"ἀσφαλές. ἀλλὰ μᾶλλόν γε μὲν ἀνάγκη τὴν γνώμην· ἡ πεῖρα

"δ

[a] Inclusum ὁ [quod deest in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.*] è *Cod. Rom.* insertum agnoscit etiam *Lapi* versio. Si non addatur, referenda hæc erunt ad Æquos, *quod ipsi priores hostem aggressi essent.* Huic lectioni similis apud *Aristot.* Anal. post. l. 2. c. 14. ὁ μὴ ἐπιστήμων. *Sylb.* Vide *Annott.* [b] Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* οὐκ ἐπιτήδειος. [c] Ita in *Codd. Rom.* & *Vat.* οἰόμενοι habet *Ed. Steph.* quæ præterea sequentia uncis inclusa non agnoscit. [d] Τοὺς ἐπὶ πλεῖστον ἀπεστρατοπεδευκότας rectius in *Cod. Vat.* qui cum *Romano* in cæteris consentit. atque ita legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *fura eorum interrumpebant exeuntes ipsi, frumentatumque missos aut pabulatum retundebant.* [e] In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἐκ τῆς μάχης: minus recte, ut monuerunt *Sylb.* & *Port.* Forsan ἐκπροῆγεν vel ἐπροῆγεν τῆς μάχης: ut *Lapus* vertit, *signa pugnæ attolli jussit. Sylb.* [f] Πλαγίαν ἐκείνην ὁδὸν ἐπὶ τὰ ἔσω *Vat.* [g] Μαχόμενοι malit *Portus.* [h] Ita etiam in *Ed. Steph. Cod. Vat.* & *Lapi* versione. Non tamen dubitat *Sylb.* quin legitimus verborum ordo hic sit; νῶτά τε δείξωσι, καὶ προθύμως ἐπὶ τὸ ἀναχωρεῖν ταχέως, ἐς μίαν ὁδὸν ἅπαντες βιαζόμενοι, ἢ μένοντες ἐπιβάλωσι τὸν χάρακα: *terga vertant, & (ut in celeri recessu solet fieri), in unam se omnes viam intrudentes, facile à nobis possint confici.* [i] Vide *Casaubon.* notas ad *Polybium*, p. 119. *Ed. Amstel.* [k] Deest *Vat.* [l] In *Ed. Steph.* ταράττειν. sed αὐτὸν agnoscit etiam *Lapi* versio: & sic est etiam infra p. 640. v. 7. *Sylb.* Ἐπ' αὐτὸν *Vat.* [m] Ἀντέχειν οἷά τε ἴσην *Vat.*

a Rectius

"ἀλλ' ὑποσφαλής. εἰ δὲ πάντως ἔγνωκάς σοι δύο πῆ-
"ναι μάχας ἐν ἐπὶ χωρῷ, δύναμιν ἀξιόχρεων τάξον ἀν-
"δρῶν ὑπολέσεσθαι ἀκολουθεῖν μοι σὺν τοῖς πρεσβυτέροις.
"ἡμεῖς γὰρ κλέψοντες [a] τόδε χωρίον, ἀλλὰ βίᾳ καὶ φανερῶς
"[b] ἐξαιρῆντες ἀνήσομεν".

Ἐπὶ δὲ αὖθις βουλομένου λέγειν τὰ ἀκόλουθα, ὑπολαβὼν ὁ ὕπαλος ἔφη· "Οὐ πολλῶν δεῖ λόγων· ἀλλ' εἰ μὲν ὑπομένεις τὰ προστασσόμενα, χώρει διὰ ταχέων, καὶ μὴ παρεμφράττειν τὰ παρατάγματα· εἰ δὲ ἀφίστασαι καὶ ἀποδιδράσκεις τὸν κίνδυνον, ἐτέρωσε εἰς ὃ ἔργον χρήσιμον. σὺ δὲ τοὺς ἑκατὸν καὶ εἴκοσι μάχας ἀγωνισάμενος, [c] καὶ τετταρακοντούτης ἔτη στρατευσάμενος, καὶ καταλειφθεὶς ὅλον τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἐκὼν ἦλθες, ἀπιθι μήτε ὁμιλήσας πολεμίοις, μήτε ἰδών, καὶ ἀντὶ τῶν ὅπλων ἀκόνα πάλιν τὴν λόγχην οἷς χρήσῃ [d] κατὰ τῶν πατρικίων. πῆ νῦν ἐκεῖνά σου τὰ πολλὰ ἀριστεῖα, στρεπτοί, καὶ τὰ φάλλια, καὶ τὰ δόρατα, καὶ τὰ φάλαρα, καὶ οἱ τῶν ὑπάτων στέφανοι, καὶ τὰ ἐκ τῶν μονομαχιῶν λάφυρα, καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη βαρύτης, ἣν τότε ἡνεχόμεθά σου λέγοντος; ὃν ἐνὶ γὲ δὴ τῷδε τῷ ἔργῳ βασανιζόμενος, ἔνθα κίνδυνος ἦν ἀληθινὸς, ἐξητάσθης [e] οἷος ἦσθα, καὶ δόξῃ δὲ ἀνδρεῖον ὀπλισθεύειν, οὐκ ἀληθείᾳ". καὶ ὁ Σίκκιος δυσανασχετῶν ὅτι τοῖς ὀνείδεσιν· "Οἶδα, φησὶν, ὦ Ρωμίλιε, "ὅτι δυοῖν προκείμαί σοι θατέρου, ἢ [f] ζῶντα διεργάσασθαι καὶ "δόξαν ἀποδοῦναι δόξῃ αἰσχίστῃ [g] ἀπηνεγκάμενον δει-"λίας, ἢ κακῶς καὶ ἀδήλως καταισχόντα ὑπὸ τῶν πο-"λεμίων ἀποθανεῖν, ἐπειδὴ καλῶς τις ἔδοξα εἶναι τῶν ἀ-"ξιούντων [h] ἐλεύθερα φρονεῖν. οὐ γὰρ εἰς ἄδηλον, ἀλλ' εἰς "ἐγνωσμένον ἀποστέλλεις με θάνατον. πλὴν ὑπομενῶ καὶ "τοῦτο ὃ ἔργον, καὶ πειράσομαι φανεὶς ψυχὴν ἀκακὸς, "ἢ κρατῆσαι δι' ἀράκος, ἢ μὴ τυχὼν τῆς ἐλπίδος, εὐγε-"νῶς ἀποθανεῖν. ὑμᾶς δὲ, ὦ συστρατῶται, μάρτυρας ἀ-"ξιῶ γενέσθαι μοι πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας, ἐὰν πύ-"θησθε τὴν ἐμὸν μόρον, ὅτι με ἀπώλεσεν ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ "πολλὴ τῶν λόγων ἐλευθερία". ταῦτα πρὸς τὸν ὕπαλον ἀ-ποκεινάμενος καὶ δακρύσας, τούς τε συνήθεις ἅπαντας ἀσπασάμενος, ᾤχετο τοὺς ὀκτακοσίους ἄνδρας ἄγων κατηφεῖς καὶ δεδακρυμένους, ὡς τῷ ὅτι θανάτῳ πορευομένους [i] ὁδόν". καὶ ἡ ἄλλη δὲ πᾶσα στρατιὰ δι' οἴκτου τὸ πρᾶγμα ἔλαβεν, ὡς ὑκέτι ὀψόμενοι τοὺς ἄνδρας.

Ὁ δὲ Σίκκιος ἑτέραν ἀποστραφεὶς, οὐχ ἣν ὁ Ρωμίλιος ὑπελάμβανε, παρὰ τὴν λαγόνα τοῦ ὄρους ἦγεν. ἔστι γάρ τις δρυμὸς ὕλην βαθεῖαν ἔχων· εἰς τοῦτον ἄγων τοὺς ἄνδρας, ἵστησι, καὶ φησιν· "Ὑπὸ μὲν τοῦ ἡγεμόνος ἀπεσταλμεθα, ὥσπερ ὁρᾶτε, πολεμήσοντες. ἐδόκει γὰρ ἡμᾶς τὴν πλαγίαν χωρήσειν ὁδὸν, ἵνα ἀμήχανον ἀναβαίνοντας ἦν μὴ οὐχὶ φανεροὺς τοῖς πολεμίοις γενέσθαι. ἐγὼ δὲ ὑμᾶς ἄξω καὶ ἄδηλον τοῖς ἐχθροῖς ὁδὸν, καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχω τριῶν ἐπιλήψεσθαι

"periculosus. quod si omnino statuisti uno *Per. Jul.* 4261.
"tempore duobus locis pugnare, validam *Ante Chr.* 453.
"manum lectorum virorum adde, quæ me *Olymp.* 81 3/4.
"una cum emeritis sequatur: neque enim *V. C.* 299.
"istum locum clam, sed vi aperta expugna- *Var.* 301.
"turi ascendemus.

¶ Quum plura pararet dicere de ratione sui consilii, consul interpellavit, dixitque: "Non XLV.
"est opus multis verbis: sed si imperata au-
"des facere, celeriter proficiscere, nec impe-
"ratoris munia tibi usurpa. sin hoc detrectas,
"& periculum refugis, ad hoc utar aliorum
"opera. tu vero qui centies & vicies in acie
"dimicasti, & quadraginta annos militasti, &
"qui toto corpore consauciatus fuisti, quan-
"do huc ultro venisti, abi non conserta ma-
"nu cum hostibus, & ne conspectis quidem,
"& pro armis linguam iterum contra patri-
"cios acue. Ubi nunc sunt illa tot tuæ for-
"titudinis præmia, torques, armillæ, hastæ,
"phaleræ, coronæ à consulibus acceptæ, spo-
"lia ex singulari certamine relata, cæteraque
"molesta quæ te nuper jactantem pertuli-
"mus? nam in hoc uno facinore vere peri-
"culoso, in quo de te factum est periculum,
"satis ostendisti qualis esses, & te fortitudinis
"studiosum esse opinione magis quam re
"ipsa". Tunc Siccius ea convicia ægre fe-
rens, "Non ignoro, (inquit) Romili, alter-
"utrum tibi propositum, aut ut me vivum
"conficias, & turpissima ignaviæ nota mihi
"insuta gloriam partam adimas, aut ut ab ho-
"stibus concisus misero atque obscuro mor-
"tis genere peream, quod & ego videor unus
"de illis esse qui libere sentire volunt. non
"enim me in dubium periculum, sed ad cer-
"tam mortem mittis. Veruntamen hæc quo-
"que jussa perficiam, & dabo operam ne
"ignavus videar, utque aut castra expugnem,
"aut spe frustratus fortiter moriar. Vos ve-
"ro, commilitones, oro ut mihi apud reli-
"quos cives sitis testes, si mortem meam au-
"dieritis, me à nimia mea virtute, & nimia
"loquendi libertate perditum". Hoc responso consuli dato, lacrymisque fusis, salutatisque omnibus familiaribus, abiit cum octingentis hominibus mœstis & lacrymantibus, non aliter ac ad certam mortem euntibus: & totus reliquus exercitus eorum commiseratione motus est, quasi non amplius eos essent visuri.

¶ At Siccius ad aliam viam conversus, non XLVI.
quam putabat Romilius, per latus montis suos duxit. Deinde in densissimum quendam saltum, qui ibi erat, ingressus cum suis constitit, & eos ita alloquutus est: "In exitium (ut
"videtis) à duce missi sumus. putabat enim
"nos per obliquam illam viam ituros, qua
"nullo modo clam hostibus ascendere posse-
"mus. at ego vos ducam per aliam hostibus
"non conspicuam, & bonam spem habeo me
"calles

a Rectius τόδε τὸ χωρίον: ut paullo post (v. 19.) τῷδε τῷ ἔργῳ. *Sylb.* Τὸ χωρίον *Vat.* *b* Melius forsan ἐξαιρῆντες, vel ἐξελῶντες fut. temp. ut præcedit πλέψοντες. *Sylb.* *c* Καὶ τὰ τετταρακοντούτη *Vat.* *d* Κατὰ τῆς φίλης πατρικίων *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *quibus utaris ad invidiam patriciorum.* *e* Plenius in *Cod. Vat.* οἷος ἦσθα ὡς ἀλαζὼν, καὶ δόξῃ &c. *f* Post ζῶντα deest pronomen μι. Si verbum verbo reddes, sensus est; *aut vivum me conficias, & in nihilum redigas, aspersa turpissima timiditatis infamia.* Potes etiam sic legere, ἢ ζῶντά μι ἐᾶσαι διεργάσασθαι, καὶ ἀποδοῦναι δόξαν αἰσχίστην ἀπηνεγκ. δειλίας, *aut vivus nihil efficiam, detrectatoque periculo, turpissimam timiditatis infamiam reportem. Sylb.* Depravata esse videtur vulgata scriptura: quare legendum puto; ἢ ζῶντά με διεργάσασθαι, & μηδὲν ἀποδοῦναί μοι δόξαν αἰσχίστην ἐπισκωμβίᾳ (sive ἀπισκωμβίᾳ) δειλίας. i. e. *ut aut me vivum conficias, & mihi fœdissimam ignaviæ notam reportanti nihil præmii reddas.* vel hoc modo; ἢ ζῶντα μηδὲν διαπεράσασθαι, καὶ κίνδυνον ἀποδύσασθαι δόξαν ἀπισκώμβιον δειλίας, *aut ut vivus nihil faciam, at periculum recusem timiditatis opinionem turpissimam reportans. Port.* *g* Ita è *Cod. Rom.* Ἐπισκώμβιον in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* *h* Minus recte ἰλεύθερος in *Ed. Steph. Camerarius* in suo libro scripserat ἰλαθέρους. *i* Ὁδὸν non agnoscit *Vat.* & commode satis abesse potest.

a Διιλιγ-

Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 3/4. V. C. Cat. 299. Var. 301.

calles aliquos inventurum, qui nos in verticem ad castra ducent: quare bono estote animo". His dictis, eos per saltum duxit: atque, magnam ejus partem jam emensus, forte incidit in hominem quendam rusticum, nescio quo abeuntem; quem à junioribus comprehendi jussit, viæque ducem fecit. Ille eos, circum montem non sine magna mora ductos, ad tumulum castris imminentem statuit, unde brevis & declivis via in ea ferebat. Dum autem hæc geruntur, acies Romanorum & Æquorum concurrerunt, & firmato gressu fortiter pugnabant, numero, armis, animisque pares: diuque pugnatum est, victoria in neutram partem inclinante, vicissim nunc equitibus equites, & peditibus pedites invadentibus, nunc sibi invicem cedentibus: & utrinque viri illustres cecidere. Tandem pugnæ certus finis est impositus. Nam Siccius ejusque milites, quum ad castra Æquorum accessissent, eam valli partem incustoditam offendentes (totum enim eorum præsidium, ut certamen spectaret, eam partem petierat, quæ ad pugnantes conversa erat) irruptione facillime facta in custodum verticem evaserunt: deinde sublato clamore in eos decurrerunt. Illi insperato malo consternati, nec tam paucos opinati, sed alterum consulem cum exercitu suo adesse existimantes, se ex vallo projiciebant, plerique ne armis quidem servatis. Sicciani vero cædentes quot-quot ex illis assequebantur, castrisque captis, tendebant ad eos qui in planicie erant. Æqui vero, ubi ex suorum fuga & clamore capta esse castra senserunt, nec multo post hostes à tergo invadentes viderunt, nullum forte facinus amplius ediderunt; sed, disruptis ordinibus, alii per alias vias saluti suæ consulebant: ac tum maxima eorum cædes facta est. nam Romani continenter usque ad noctem tergo eorum hærentes occidebant quos capiebant. Qui vero maximam eorum stragem fecit, & qui facinora maxime illustria edidit, is fuit Siccius: qui, ubi devictum hostem vidit, quum jam esset nox, cum cohorte sua in castra à se capta rediit, ingentis lætitiæ & magnæ jactationis plenus. Et qui cum eo erant omnes incolumes & integri, non solum nihil passi eorum quæ exspectarant, verum etiam parta maxime insigni gloria, cum patrem suum, servatorem, deumque, & omnibus honorificentissimis nominibus appellantes, mutuis complexibus atque aliis hilaritatis voluptatisque indiciis satiari non poterant. Atque interim & reliquus Romanorum exercitus, qui hostem persequutus fuerat, in sua castra est reversus.

X LVII. ¶ Et jam nox media erat, quum Siccio, injuriæ à consulibus acceptæ memori, à quibus ad mortem missus fuerat, in mentem venit victoriæ gloriam illis eripere. communicato autem cum suis consilio, quum id omnibus placuisset, nec ullus esset qui viri pru-

"τινων, αἳ τζ κορυφὴν ἄξουσιν ἡμᾶς ὅπῃ τ χάρακα· ᾗ ἐλ-
"πίδας χρηστὰς ἔχετε". ταῦτα εἰπὼν ἦγε διὰ δ δρυμῶν ᾗ
πολὺν ἤδη διελθὼν τόπον, εὐείσκει τζ λόφον τα ἀφ' ἑσ-
ἑξ ἀρχῆ πολὺν ἀπόντα· ὃν τοῖς νεωτάτοις συλλαβεῖν κελεύ-
σας, ἡσεμόνα ποιεῖται τ ὁδόν. κἀκεῖνος αὐτὸς ἄγων τζ
ὃ ὄρος σὺν πολλῷ χρόνῳ καθίησιν ἐπὶ τ παρακείμενον
τῷ χάρακι λόφον, ὅθεν ἡ ταχεῖα ᾗ ὀλίφορος ἐπ' αὐτὸν ὁ-
δός. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χρόνῳ συυῆγε ἄμ τε τ Ρωμαίων
καὶ Αἰχαιῶν δυνάμεις ὁμόσε, ᾗ καταξᾶσαι ἐμάχοντο, πλή-
θει τε ἀλλήλοις ἴσαι ᾗ ὁπλισμοῖς, ᾗ προθυμίαν παρεχό-
μεναι τ αὐτῶν· ᾗ διέμενον ὀλίγου πολλοῦ χρόνου ἰσόρροποι,
τοτὲ μὲν ὀλιγάνορες ἀλλήλοις, τοτὲ δὲ ὑποχωροῦντες, ἱππεῖς
τε ἱππεῦσι, ᾗ πεζοὶ πεζοῖς· ᾗ ἔπεσον ἐξ ἑκατέρων ἄνδρες
ὀλιφανεῖς. ἔπειτα χρίσιν λαμβάνῃ ὁ πόλεμος ὀλίγη. ὁ γὰρ
Σίκκιος ᾗ οἱ σὺν αὐτῷ ἐπειδὴ πλησίον ἐγένοντο τ παρεμβο-
λῆς τ Αἰχαιῶν, ἀφύλακτον εὑρόντες ἐκεῖνο ὂ μέρος τ
χάρακος· ἐπὶ γὰρ θάτερα τὰ πρὸς τὰς μαχομένας ἐστραμ-
μένα μέρη, πᾶσα ἡ φυλάττουσα αὐτὸν δύναμις ἐτράπετο τζ
θέαν τ ἀγῶνος· ἐπεκπεσόντες τζ πολλὴν εὐπέτειαν, [d] τζ
κορυφῆς ἐγίνοντο τ φυλάκων· ἔπειτα ἀλαλάξαντες ἔθεον
ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ, ὑπὸ ᾧ παρ' ἐλπίδα δεινῷ ἐκπαραχθέν-
τες, ᾗ ὡ τοσούτους εἰ δόξαντες, ἀλλὰ τ ἕτερον ἥκειν ὕπα-
τον ἄγοντα τ σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἐρρίπτουν ἔξω τ χάρακος
ἑαυτούς, ὡδὲ τὰ ὅπλα οἱ πολλοὶ φυλάξαντες. οἱ δὲ περὶ
τ Σίκκιον τοὺς καταλαμβανομένους αὐτῷ φονεύοντες, ᾗ
ᾧ χάρακος κρατήσαντες, ἐχώρουν ὅπῃ τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ. οἱ
δὲ Αἰχαιοὶ τ ἄλλοσιν τῷ χάρακος ἀπό τε τ φυγῆς ᾗ τῆς
κραυγῆς τ σφετέρων ἀφοδόμενοι, καὶ μετ' ὀλίγον τζ πολὺ
νώτου σφίσι τοὺς πολεμίους ὀπιόντας, ὁρῶντες, ὡς ἐπὶ γα-
νᾶγον ὡδὲν ἀπεδείξαντο, ἀλλὰ διασπάσαντες τὰς τάξεις,
ἔσωζον ἑαυτοὺς ἄλλοι κατ' ἄλλας ὁδούς· ἔνθα ὁ πλεῖστος αὐ-
τῶν [e] ἐγένετο φόνος. ᾗ γὰρ [f] ἀνίεις οἱ Ρωμαῖοι μέχρι νυκτὸς
διώκοντές τε ᾗ κτείνοντες [g] ἀλισκομένους. ὁ δὲ πλείστους τε
αὐτῶν διαφθείρας, ᾗ λαμπρότατα ἔργα ἀποδειξάμενος,
Σίκκιος ἦν· ὃς ἐπειδὴ τέλος ἑώρα τὰ τ πολεμίων ἔχοντα,
σκότους ὄντος ἤδη, τ ἀπείραν ἄλων ἐπὶ τ κραληθέντα ὑπὸ
σφῶν χάρακα ἀνέστρεφε, μεγάλης χαρᾶς ᾗ πολλῆς μεστὸς
ὢν αὐχήματος. οἵ τε περὶ αὐτὸν ἀθῷοί τε ᾗ ἀβλαβεῖς
πάντες, ᾗ μόνον ὡδὲν παθόντες ὧν προσεδόκων, ἀλλὰ ᾗ δό-
ξαν ὀπιφανεστάτην ἐξενεγκάμενοι, πατέρα ᾗ σωτῆρα ᾗ θεὸν,
ᾗ πάντα τὰ τιμιώτατα ὀνομάζοντες, [h] ἁπλήκτως εἶχον ἀ-
σπασμῶν τε τοὺς ἄνδρας, ᾗ τ ἄλλων φιλοφρονήσεων ἡδο- 672
νάς. ὃ δὲ τούτῳ ᾗ ἡ ἄλλη τ Ρωμαίων [i] φάλαγξ ἀπὸ τ
διώξεως ἀνέστρεφεν ὅπῃ τ ἑαυτῆς χάρακα.

Μέσαι τε ἦσαν ἤδη νύκτες ὅσαι, καὶ ὁ Σίκκιος, μνησικα-
κῶν τοῖς ὑπάτοις τῆς ὅπῃ τὸν θάνατον ἀποστολῆς, εἰς νοῦν
βάλλεται τ δόξαν ἀφελέσθαι τῶ κατορθώματος. κοι-
νωσάμενος δὲ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἣν εἶχε διάνοιαν, ἐπεὶ
δὴ πᾶσιν [k] ὀρθῶς ἐφαίνετο, καὶ οὐδεὶς ἦν ὃς οὐκ ἐθαύ-
μαζε

a Διελεληθὼς Vat. b In Cod. Vat. ὄθεν ἦν ταχεῖα ᾗ ὀλιφόρος &c. c Καὶ αἱ τῶν Αἰχαιῶν Vat. d Κατὰ κορυφῆς γίνεσθαι τῶν Vat. e Ἐγίνετο Vat. f Minus apte in Ed. Steph. est ἀνίεσαν. Sylb. g Rectius cum articulo τοὺς ἁλισκομένους, ut v. 25. τοὺς καταλαμβανομένους. Sylb. h Melius in Cod. Rom. ἁπλήστως εἶχον τ ὠσὶν ἀκοὰς οἱ ἄνδρες ἀσπασμῶν, ᾗ ἡδονῆς τ οἷα τ ἄλλων φιλοφρονήσεων. alioqui sic etiam legere posses, πάντα τὰ τιμιώτατα ὀνομάζοντες τ ἄνδρα, ἁπλήστως εἶχον ἀσπασμῶν τι ᾗ τ ἄλλων φιλοφρονήσεων ἡδονάς. Sylb. Legendum puto, ἁπλήστως εἶχον ἀσπασμῶν τι οἱ ἄνδρες, ᾗ τ ἄλλων φιλοφρ. ἡδονάς. Port. In Cod. Vat. ἁπλήστως εἶχον ἀσπασμῶν τι τῶ ἀνδρὸς &c. i Φάλαγξ ἅμα τοῖς ὑπάτοις τ διώξεως ἀνέστρεφεν Vat. k Post ὀρθῶς desideratur λέγειν, vel aliud verbum simile. Sylb. Ὀρθῶς non agnoscit Vat. a Τῶ

μαζε [a] τ̃ς φρονήσεως ϗ τ̃ τόλμης τ̃ ἀνδρα, λαβὼν τὰ ὅπλα, ϗ τὺς ἄλλυς [b] κελεύσας λαβεῖν, πρῶτον [c] μ̃ [VII] ἀνθρώπυς ὅσυς ἐν τῷ χάρακι κατέλαβε τ̃ Αἰκανῶν, ϗ ἵππυς, ϗ τὰ ἄλλα ὑποζύγια κατέκοψεν· ἔπειτα ὑφῆψε τὰς σκηνὰς ὅπλων τε ϗ ἐδεσμάτος ϗ τ̃ εἰς τ̃ πόλεμον ἐπιτηδείων γεμούσας, τ̃ τε ἄλλων χρημάτων ὧν ἐκ τ̃ Τυσκλάνων λείας ἐπήγοντο πολλῶν πάνυ ὄντων. ὡς δὲ ἄπαντα ὑπὸ τ̃ πυρὸς ἠφάνιστο, περὶ τ̃ ὄρθριον ἀπῆει φέρων ἤδην ὅτι μὴ τὰ ὅπλα· ϗ διανύσας ταχεῖαν τ̃ ὁδὸν, εἰς Ρώμην παρῆν. ὡς δὲ ὤφθη ἄνθρωποι κεκοσμημένοι παιανίζοντές τε ϗ ταχεῖαν χορεύοντες αἵματι πολλῷ πεφυρμένοι, δρόμος [d] ἐγένετο ϗ πολλὴ προθυμία τ̃ βουλομένων ἰδεῖν τε αὐτὺς, ϗ τὰ πραχθέντα ἀκοῦσαι. οἱ δὲ μέχρις ἀγορᾶς ἐλθόντες, ἐδήλωσε τοῖς δημάρχοις τὰ γενόμενα. κἀκεῖνοι [e] συναγαγόντες ἐκκλησίαν, ἐκέλευσαν αὐτὺς πρὸς πάντας λέγειν. ὄχλυ δὲ πολλῦ συναχθέντος, παρελθὼν ὁ Σίκκιος τήν τε νίκην αὐτοῖς ἐδήλωσε, ϗ τ̃ τρόπον δ᾽ ἀγῶνος ἐφάνισε, ϗ ὅτι πρὸ τ̃ ἰδίαν ἀρετὴν ϗ τ̃ σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων ὀκτακοσίων ἀνδρῶν, ὓς ἀποθανουμένυς ἀπέστειλαν οἱ ὕπαλοι, ὅτε χάραξ ὁ τ̃ Αἰκανῶν ἑλήφθη, [f] ϗ ἡ δύναμις ἡ πρὸ παταξαμένη αὐτοῖς ἠναγκάσθη φυγεῖν. ἠξίυ τε πρὸ αὐτὺς μηδενὶ τ̃ νίκης ἑτέρῳ χάριν εἰδέναι· ϗ τελευτῶν ἔτι προσέθηκεν ἐκεῖνον τ̃ λόγον, "ὅτι ταῖς ψυχαῖς ϗ τὰ ὅπλα σώζοντες ἤκομεν, ἄλλο δὲ "ὐδὲν ὔτε μικρὸν ὔτε μεῖζον τ̃ κεκραλημένων ἐξενεγκάμε- "νοι". ὁ δὲ δῆμος ἀκύσας τ̃ λόγων, εἰς οἶκτον τε ϗ δάκρυα τρέπεσεν, ὁρῶν μ̃ ταῖς ἡλικίαις τ̃ ἀνδρῶν, ἐνθυμούμενος δὲ τὰς ἀρετὰς, ἀγανακτῶν δὲ ϗ νεμεσῶν τοῖς ὑπεναντιουμένοις τοιούτων ἀνδρῶν ἐρημῶσαι τ̃ πόλιν. ἐγεγόνει δὲ, [h] ὡς προὐλαβεν ὁ Σίκκιος, μῖσος εἰς τὺς ὑπάτυς ἐξ ἁπάντων τ̃ πολιτῶν. [i] ὐδὲ γὰρ ἡ βυλὴ τὸ πρᾶγμα μετρίως ἤνεγκεν, [k] ὔτε ἐψηφίσατο αὐτοῖς [l] πομπὴν θριάμβων, ὔτε ἄλλό τι τ̃ [m] ἐπ᾽ ἀγαθοῖς ἀγῶσι γινομένων. τ̃ μέντοι Σίκκιον ὁ δῆμος, ἐπειδὴ κατέστη ὁ τ̃ ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, δήμαρχον ἀπέδειξεν, ἧς κύριος ἦν τιμῆς ἀποδιδύς. ϗ τὰ μ̃ ὑπαρχέντα τ̃ τότε πραχθέντων, τοιάδε ἦν.

673 Ἐν δὲ τῷ μ̃ τύτυς τὺς ὑπάτυς ἔτει Σπόριος Ταρπήιος ϗ Αὖλος [n] Τερμίνιος παρελαμβάνυσι τ̃ ἀρχήν· οἳ τά τε ἄλλα θεραπεύοντες τ̃ δῆμον διετέλεσαν, ϗ τὸ [o] περὶ τ̃ δημάρχων δόγμα προεβύλευσαν, ἐπειδὴ πλέον μ̃ ὐδὲν ἑώρων τοῖς πατρικίοις γινόμενον ἐκ τῦ κωλύειν, ἀλλὰ ϗ φθόνον, ϗ μῖσος, ϗ βλάβας ἰδίας ϗ συμφορὰς τοῖς προθυμοτάτα ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνιζομένοις. μάλιστα δὲ αὐτὺς εἰς δέος ἦγεν ἡ τ̃ ὑπατευσάντων τ̃ παρελθόντα ἐνιαυτὸν νεωτὶ γενομένη συμφορὰ, δεινὰ μ̃ ὑπὸ τῦ δήμυ παθόντων, ὐδεμίαν δὲ παρὰ τ̃ βυλῆς [p] εὑραμένων βοήθειαν. Σίκκιος μ̃ γὰρ, ὁ τ̃ Αἰκανῶν στρατὸν αὐτῷ χάρακι ἀράμενος, δήμαρχος

dentiam & magnanimitatem non admirare- *Per. Jul. 4261. Ante Chr. 453. Olymp. 81 3/4. V. C. Cat. 299. Var. 301.*
tur, correptis armis, aliisque idem facere jussis, primum homines quotquot in Æquorum castris reperit, & equos ac cætera jumenta contrucidavit; deinde incendit tentoria referta armis, frumento, vestibus, rebus ad bellum necessariis, aliaque præda ingenti, quam ex agro Tusculano hostes eo congesserant. omnibusque igne absumptis circa diluculum cum solis armis abiit: & itinere propere confecto Romam venit. Ut vero conspecti sunt homines armati, jubilantes, & festinantes, multo cruore fœdati, factus est concursus ab omnibus, qui & eos videre & res gestas audire maxime cupiebant. Illi vero, in forum usque progressi, tribunis omnia narrarunt; qui, coacta concione, jusserunt eos rem totam coram populo narrare. Quum autem ingens turba eo confluxisset, Siccius in medium progressus victoriam illis indicavit, & rei gestæ modum declaravit, quomodo sua virtute & octingentorum seniorum qui secum erant, quos consules ad certam mortem miserant, castra Æquorum fuissent capta, & copiæ secum in acie dimicantes fugere coactæ fuissent. postulavitque ut nulli alii quam sibi pro parta victoria haberent gratiam, & postremo hæc quoque verba addidit, "se vita tantum armisque salvis "redire, nihil vero aliud aut parvum aut "magnum ex rebus captis retulisse". His auditis, populus motus est ad miserationem & lacrymas, virorum ætatem cernens, & eorum virtutem considerans, & id indigne ferens, atque obloquens iis qui talibus viris remp. orbare voluerant. quæ res (ut Siccius prævideratat) omnium civium odium in consules excitavit. nam ne senatus quidem id æquo animo tulit, nec triumphum, nec ullum alium honorem, qui re feliciter gesta dari solet, illis decrevit. Siccium vero plebs, quum comitiorum tempus venisset, tribunum creavit, eique honorem tribuit, cujus dandi jus habebat. Atque hæ sunt res maximæ memorabiles illo tempore gestæ.

¶ Anno vero post hos consules proximo consulatum ineunt Sp. Tarpejus atque A. Terminius: qui cum aliis in rebus plebi perpetuo sunt obsequuti, tum etiam * S C. de lege tribunorum fecerunt, quod viderent patres vetando nihil proficere; quin imo invidiam, odium, damna privata, & calamitates paratas esse iis qui promptissime pro illis certarent. Sed maxime eos terruit recens calamitas superioris anni consulum, qui male fuerant à plebe excepti, & nullum auxilium à senatu impetrare potuerant. Nam ille Siccius, qui Æquorum exercitum una cum castris expugnatis deleverat, tunc (ut dixi) factus tribunus, XLVIII. *Per. Jul. 4262. Ante Chr. 454. Olymp. 81. 4/82. 1. V. C. Cat. 300. Var. 302. Sp. Tarpejo & A. Terminio coss. superioris anni consules mulctati, & legati legibus colligendis in Græciam missi.*

[a] Τ̃ς τι φρονήσεως *Vat.* [b] Κελεύσας ἀναλαβεῖν *Vat.* [c] Deest *Vat.* [d] Ἐγίνετο *Vat.* [e] Συναγαγόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἐκέλευον αὐτὺς πρὸς ἅπαντας *Vat.* [f] Καὶ ἡ δύναμις παρεσκευασμένη τοῖς ὑπάτοις ἠναγκάσθη φυγεῖν. ἠξίυ τε αὐτὺς *Vat.* [g] Ἄλλο δὲ ἐδὲν τ̃ χαριστηρίων ἔστι μεῖζον ἔστι ἐλαττον ἐξενηνεγμένοι *Vat.* [h] In *Cod. Rom.* [& *Vat.*] pro adverbio ὡς relativum ὃ habemus. *Sylb.* [i] Malim cum *Gelenio*, ὐδὲ γὰρ ἐδ᾽ ἡ βυλὴ τὸ πρ. *Sylb.* & *Port.* [k] In *Cod. Vat.* ἡ ἐπ᾽ ἐψηφίσατο. [l] Πομπὴν ἢ Θριάμβων in *Cod. Rom.* teste *Sylb.* [m] Ἐπὶ καλοῖς ἀγῶσι *Vat.* [n] Vide *Sigonium* ad *Livium*: ex quo Ἀτίριος vel Ἀτίριος legendum videtur. adde quod *Brissonius* ex lapide *Capitolino* etiam *Aterium* apud *Livium* mavult. *Sylb.* [o] *Lapi* versio non agnoscit præpos. περὶ: *tum inflitutum tribunorum decreverunt.* Versio *Gelenii* (*tum SC. de lege per tribunos ferenda fecerunt*) respicit legem à tribunis rogatam, p. 599. v. 12. & p. 608. v. 35. de qua etiam p. 643. v. 29. dicit, τῶν νόμων ὡς ἐπιτήδειον οἱ δημαρχοι κοινὸς ἐπὶ πᾶσι Ρωμαίοις γεγράφασι. Malet forsan aliquis περὶ τ̃ δημαρχείων αἰτημάτων, *de tribunitiis postulatis.* sed verior fortasse lectio est περὶ τ̃ ἀρχῶν, *tum legem de magistratibus ad senatum retulerunt*: ut scilicet omnibus magistratibus liceret eos mulctare, qui immodeste aut præter leges suam potestatem egissent. hanc enim legem (p. 643. v. 21.) dicit ab his consulibus centuriatis comitiis sancitam fuisse. Si quis περὶ τ̃ δημαρχων malit, opinionis suæ argumentum sumere potest ex p. 601. v. 31. ubi tribuni legem rogant de creandis ad legum conscriptionem decemviris. *Sylb.* [p] Εὑρομένων *Vat.* * Id est: tribunorum decretum SC. ratum fecerunt. *Port.*

Per. Jul. 4262. Ante Chr. 452. Olymp. 81. 4. 82. 1. V. C. Cat. 300. Var. 302.

nus, eo ipso die quo magistratum iniit, post peracta pro salute sacra solennia, antequam rem ullam publicam aggrederetur, pro concione T. Romilio diem dixit, ad quam veniret, & læsæ reip. caussam apud populum judicem diceret. Et L. *Halienus* qui tunc ædilis erat, & proximo anno tribunus fuerat, C. Veturium alterum superioris anni consulem in simile judicium vocavit. Quum autem interea ante diem judicii magna studia & hortationes *à patriciis* ambobus exhiberentur, viri consulares in senatus ope magnam spem habebant, & periculum parvi pendebant, senioribus & junioribus pollicentibus se non permissuros ut judicium perageretur. At tribuni, omnia jam multo ante præcaventes, non precibus, non minis moti, spretisque omnibus periculis, ubi dies judicii venit, plebem convocarunt. & jam ante turba inopum sibique victum manibus quæritantium ex agris confluxerat, quæ ad urbanam multitudinem adjuncta forum replevit, & vicos qui ad ipsum ferunt.

XLIX. ¶ Priore igitur loco Romilii caussa est acta. Tunc Siccius, in medium progressus, ei cum alia facinora objecit, quæ dum consul esset per vim contra tribunos feciisse visus fuisset, tum etiam postremo insidias sibi suæque cohorti ab eo imperatore structas narravit: harumque testes produxit nobilissimos, non plebeji sed patricii ordinis, viros, qui in ea expeditione fuerant: & in his erat juvenis & generis dignitate & virtute sua clarus, & rebus bellicis valde strenuus, cui nomen erat Sp. Virginio. Hic dixit, cum M. Icilium, unius è Siccii cohorte filium, æqualem suum & amicum, à profectione illa liberare cuperet, ut qui cum patre in præsens exitium emitteretur, atque ab avunculo suo A. Virginio, qui in eadem expeditione legatus erat, obtinuisset, ut is consules adiret, peteretque ut hoc beneficium sibi concederetur: consulibus vero se id facturos negantibus, obortas sibi lacrymas, amici fortunam deflenti. juvenem vero, pro quo deprecabatur, his auditis veniisse, & petita dicendi copia dixisse, se magnam gratiam suis deprecatoribus habere; sibi tamen haud gratum fore id beneficium, quod pietatem erga parentes esset erepturum: & patrem tanto minus deserturum, quanto certiorem mortem peteret, † & hoc omnibus fore compertum: sed se iturum una cum illo, & pro viribus eum defensurum, & ejusdem fortunæ participem futurum. Quum ille juvenis dixisset hoc testimonium, nemo fuit quin illorum hominum fortuna commotus fuerit. Ubi vero & ipse Icilius pater & adolescentulus, ad testimonium dicendi citati, de seipsis testati sunt, plerique de plebe à lacrymis amplius sibi temperare non potuerunt. Quum autem Romilius ad hæc respondisset,

τότε ἀποδειχθεὶς, ὥσπερ ἔφη, τῇ πρώτῃ τῆς ἀρχῆς ἡμέρᾳ θύσας σωτήρια τῇ πόλει νόμον, περὶ ὅτου ἄλλο διαπράξασθαι τῶν καινῶν, προεῖπεν ἐν ἐκκλησίᾳ Τίτον Ρωμίλιον ἔχθρᾳ ἀπολογησόμενον ἀδικήματος δημοσίᾳ δίκην ἐπὶ δικαστῇ τῷ δήμῳ, [a] χρόνον ἀποδείξας τοῦ ἀγῶνος. [b] Λούκιος δὲ τότε ἀγραναμῶν, δήμαρχος δὲ τῷ παρελθόντι ἔτει γεγονὼς, τὸν ἕτερον τῶν περυσινῶν ὑπάτων Γάϊον Οὐετούριον εἰς ὁμοίαν δίκην προεκαλέσατο. πολλῆς δὲ γενομένης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀγῶνος χρόνῳ σπουδῆς τε καὶ παρακλήσεως ἀμφοτέραν, οἱ μὲν ὑπαλγοῦντες πάλαι ἐλπίδας εἶχον ἐπὶ τῇ βουλῇ, καὶ ὃ καὶ διώδυνα ἐν ἐλαφρῷ ἐποιοῦντο, ὑπισχνουμένων αὐτοῖς τῶν συγκλητικῶν τε καὶ νέων ὡς ἑάσειν τὸν ἀγῶνα ἐπιτελεσθῆναι. οἱ δὲ δήμαρχοι πάντα ἐκ πολλοῦ φυλαττόμενοι, καὶ ὅτε δείσοις, ὅτε ἀπάταις, ὅτε κίνδυνον οὐδένα ὑπολογιζόμενοι, ἐπειδὴ κατῆλθεν ὁ τοῦ ἀγῶνος χρόνος, ἐκάλουν τὸν δῆμον. ἦν δὲ παλαίτερον ἐπὶ συνερρυηκὼς ἐκ τῶν ἀγρῶν ὁ κηρύκης καὶ αὐτουργὸς ὄχλος, καὶ προσεμιγεὶς τῇ κατὰ πόλιν, πλήν τε ἀγορὰν ἐνέπλησε, καὶ τὰς φέροντας εἰς αὐτὴν γεωπόνους.

Πρώτη μὲν οὖν εἰσῆλθεν ἡ κατὰ Ρωμιλίου δίκη. καὶ παρελθὼν ὁ Σίκκιος τά τε ἄλλα κατηγόρει τοῦ ἀνδρὸς, ὅσα ὑπατεύων βίᾳ εἰς τοὺς δημάρχους ἔδοξε διαπράξασθαι, [c] καὶ τελευταῖον τὴν ἐπιβουλὴν διεξῆλθε τὴν ἐφ' ἑαυτῷ τε καὶ τῇ ἀπείρᾳ γενομένην ὑπὸ τοῦ πατρὸς· καὶ [d] παρέχετο ταύτης μάρτυρας τῶν στρατευσαμένων τοὺς ἐπιφανεστάτους, καὶ δημοτικοὺς, [e] ἀλλὰ πατρικίους· ἐν οἷς ἦν νεανίας μὲν ἀφανὴς ὅτε κατ' γένος ἀξίωσιν, ὅτε [f] κατ' οἰκείαν ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια πάνυ ἀγαθός· Σπόριος Οὐεργίνιος [g] ὄνομα αὐτῷ. οὗτος ἔφη, Μάρκον Ἰκίλλιον [h] ἑνὸς τῶν ἐκ τῆς Σικκίου ἀπείρας, ὡς συνηλικιώτην αὐτοῦ καὶ φίλον, ἀπολυθῆναι τῆς ἐξόδου βουληθεὶς, ὡς ὅτι θανάτου ἐξιόντα μετὰ τοῦ πατρὸς, Αὖλον Οὐεργίνιον τὸν ἑαυτοῦ θεῖον, προσευτυχὼν τότε συγκατοδυρόμενον, [i] παρασκευάσας ἐλθεῖν ὅτι τοὺς ὑπάτους, ἀξιῶν σφίσι δοθῆναι ταύτην τὴν χάριν· ἀντιλεγόντων δὲ τῶν ὑπάτων, ἑαυτῷ μὲν ἐπελθεῖν δάκρυα, τὸν [k] συμφορὰν τὴν ἑταίρου προσαναλαμβάνοντα τὴν δὲ νεανίαν ὑπὲρ οὗ τὰς δεήσεις ἐποιεῖτο, πεπυσμένον ταῦτα ἐλθεῖν, καὶ λόγον αἰτησάμενον εἰπεῖν, ὅτι τοῖς μὲν δεομένοις πολλοῦ οἶδε χάριν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἂν [l] ἀγαπήσει τυχὼν χάριτος ἥτις αὐτὸν ἀφελεῖται τὸ πρὸς τὸ γένος εὐσεβές· οὗ δ' ἂν ἀπολειφθέντος οὗ πατρὸς, τόσῳ δὲ μᾶλλον, ὅσῳ γε ἀποθανούμενος οἴχεται, καὶ πάντες τοῦτο ἴσασι· ἀλλὰ συνεξιὼν ἐπαμυνεῖται ὅσα δυνατὰ, [m] καὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ κοινωνὸς ἔσται τύχης. ταῦτα τοῦ μειρακίου μαρτυρήσαντος, οὐδεὶς ἦν ὃς οὐκ ἔπαθέ τι πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἀνθρώπου. ὡς δὲ καὶ αὐτοὶ κληθέντες ὅτι τὴν μαρτυρίαν παρῆλθον, ὅ,τε πατὴρ Ἰκίλλιος καὶ τὸ μειράκιον, [n] καὶ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἔλεξαν, οὐκέτι κατέχειν τὰ δάκρυα οἱ πλείους ἐδύναντο τῶν δημοτικῶν. ἀπολογηθέντος δὲ τοῦ Ρωμιλίου, καὶ διελ-

a Τὸν χρόνον *Vat.* b *Lapus* atque *Gelenius* legisse videntur Λούκιος δὲ Αλιηνὸς, ὁ τότε ἀγραναμῶν. quia scilicet apud *Livium* est, *Veturio ab L. Halieno* [aut *Allieno*] *ædili plebis dies dicta.* Sed pro *Halieno* [aut *Allieno*] apud *Livium* l. 3. c. 31. rectius fortasse *Icilium* legemus: quia *L. Icillium* superiori anno tribunum fuisse supra docuit auctor, p. 629. v. 3. & p. 635. v. 11. *Sylb.* c Καὶ τελευτῶν *Vat.* d Καὶ παρείχετο αὐτῶν μάρτυρας τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν συστρατευσαμένων *Vat.* e Ἀλλὰ καὶ πατρικίους *Vat.* f Κατὰ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν *Vat.* g In *Cod. Vat.* ἦν ὄνομα αὐτῷ. h Rectius forsan in *Cod. Vat.* ἐκ τῆς Σικκίου ἀπείρας ὄν, ἡλικιώτην αὐτοῦ &c. i Παρασκευάσας ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους *Vat.* k Συμφορὰν τοῦ ἑταίρου προσαναλαμβάνοντα *Vat.* l Rectius forsan ἀγαπήσει, ut mox ἀπολειφθέντος. *Sylb.* Ἀγαπήσειν *Vat.* m Melius τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ κοινωνὸς ἔσται τύχης *Vat.* n Καὶ τὸ καθ' αὑτοὺς *Vat.* * Multo autem ante tempus judicii adhibito utrinque studio & adhortatione &c. *Lapus.* † *Al.* atque hoc omnibus notum esse.

a *Livius*

διελθόντος λόγου ὅτε ἱεροπρεπεστάτου, ὅτε ἀρμοττόντως τοῖς καιροῖς, ἀλλ' ὑψηλοῦ, καὶ ὅτι τῷ ἀνυπευθύνῳ τῆς ἀρχῆς μέγα φρονοῦντα, διπλασίως ἐπ' ἐπερρώσθη εἰς τὴν καθ' αὑτὸν ὀργὴν οἱ πολῖται. καὶ γενόμενοι τῶν ψήφων κύριοι, κατέγνωσαν ἀδικεῖν ὅτους, ὥστε πάσαις ταῖς ψήφοις τῶν φυλῶν ἀλῶναι τὸν ἄνδρα. ἦν δὲ τὸ τίμημα τοῦ δίκης ἀργυρικοῦ, ἀσσάρια μυρία. καὶ τοῦτο οὐκ ἄνευ προνοίας ὁ Σίκκιος ποιῆσαί μοι δοκεῖ τινος, ἀλλ' ἵνα τοῖς τε παλαιτέροις ἐλάττων ἡ περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀπορία γένηται, καὶ μηδὲν ἐξαμάρτωσι περὶ τὴν ψηφοφορίαν, ἐνθυμηθέντες ὅτι εἰς ἀργύριον ζημιοῦται ὁ ἁλούς, καὶ εἰς οὐδὲν ἕτερον, καὶ τοῖς δημοτικοῖς ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν τιμωρίαν ὁρμὴ προθυμοτέρα, μήτε ψυχῆς ἄνδρα ὑπαιτίου, μήτε πατρίδος ἀποστερῶσα. Ῥωμιλίου δὲ καταδικασθέντος, καὶ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις καὶ Οὐετούριος ἐάλω. τίμημα δὲ καὶ ἐκείνῳ ἐπεγέγραπτο ἀργυρικόν, [a] ἡμίολιον θατέρου.

Ταῦτα δὲ λογιζομένοις τοῖς ἐν ἀρχῇ ὑπάτοις πολὺ παρέσχε δέος, καὶ τὸ μὴ ταὐτὰ παθεῖν ὑπὸ τοῦ δήμου μετὰ τὴν ὑπατείαν προνοία. ὥστε οὐκέτι ἀποκρυπτόμενοι τὰς γνώμας, ἀλλὰ φανερῶς τὰ τοῦ δήμου πολιτευόμενοι διετέλουν. πρῶτον μὲν οὖν ὅτι τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας νόμον ἐκύρωσαν, "ἵνα ταῖς ἀρχαῖς "πάσαις ἐξῇ τοὺς ἀκοσμοῦντας ἢ παρανομοῦντας εἰς τὴν "ἑαυτῶν ἐξουσίαν ζημιοῦν". τέως γὰρ οὐκ ἅπασιν ἐξῆν, ἀλλὰ τοῖς ὑπάτοις [b] μόνοις". τὸ μὲντοι τίμημα οὐκ ἐπ' αὐτοῖς ζημιοῦσιν ὁπόσον [c] εἶναι δοκεῖ κατέλιπον, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν ἀξίαν ὥρισαν, μέγιστον ὑποδείξαντες ὅρον ζημίας, [d] δύο βόας καὶ τριάκοντα προβατα. καὶ ὅτι ὁ νόμος ἄχρι πολλοῦ διέμεινεν ὑπὸ Ῥωμαίων [e] ἀφυλακτόμενος. ἔπειτα περὶ τῶν νόμων ὃς ἐσπούδαζον οἱ δήμαρχοι κοινὸς ὅπως πᾶσι Ῥωμαίοις [f] γραφῆναι, καὶ εἰς
675 [g] ἅπαντα τὸν χρόνον ἀφυλαχθησομένους, ἀφίγνωσιν ἀπέδωκαν τῇ βουλῇ. ἐλέχθησαν [h] μέντοι πολλοί τε καὶ ὑπὸ τῶν κρατίστων ἀνδρῶν εἰς ἀμφότερα, [i] καὶ τὸ κωλύειν καὶ τὸ συγχωρεῖν, φέροντες λόγους. νίκα δὲ ἡ τὰ δημοτικώτερα πρὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰσάγουσα Τίτου Ῥωμιλίου γνώμη, τῶν τε ἁπάντων δόξαν τῶν τε πατρικίων καὶ τῶν δημοτικῶν γενομένη. οἱ μὲν γὰρ ὑπελάμβανον πάντα τὰ σφίσι τοῖς δημοτικοῖς φρονήσειν τε καὶ λέξειν τὸν ἄνδρα, νεωστὶ τῷ τε δήμῳ δίκην ἐπιθέντι καὶ τῶν ἐναντίων

Per. Jul. 4262. Ante Chr. 452. Olymp. 81 4 Cæs. 300. V. C. Var. 302.

"rep. ſunt, dicturum. Ac nemo miretur ſi "nunc repente factus ſum mei diſſimilis, "quum & ſæpe ante, & quando conſul eram, "contrariæ eſſem ſententiæ. neve exiſtime- "tis alterutrum, aut tunc me male ſenſiſſe, "aut nunc non recte ſententiam mutare. Ego "enim, P. C. quamdiu partes veſtras firmi- "ores putavi, dominatum optimatum auxi "ut debui, & plebem contempſi. Poſtquam "vero meo malo factus ſapientior, magno "cum meo damno didici, * vobis eſſe plus "conſilii quam potentiæ, voſque neceſſitati "cedentes jam multos veſtros propugnatores "à plebe abripi paſſos eſſe, ſententiam mu- "tavi. Utinam autem neque mihi neque col- "legæ meo ea accidiſſent, ob quæ vos omnes "nobiſcum doletis. verum, quia res noſtræ "jam finem habent, & reliquas corrigere li- "cet, ut provideatur ne aliis eadem accidant, "& univerſos & ſingulos ut rebus præſenti- "bus prudenter utantur hortor. Optime e- "nim adminiſtratur civitas, quæ ſe pro re- "rum ſtatu fortunæ accommodat : & opti- "mus conſiliarius ille eſt, qui non privatis "inimicitiis impulſus, aut gratia abductus, "ſed publica utilitate commotus, ſuam ſen- "tentiam dicit : atque optime de futuris con- "ſultant qui rerum futurarum exempla ex "præteritis ſumunt. Nobis vero, P. C. quo- "ties aliqua controverſia aut contentio con- "tra plebem orta eſt, contigit ut ſemper de- "teriore conditione diſcederemus, & viri il- "luſtres capitali ſupplicio contumeliiſque af- "ficerentur & exſilio mulctarentur. Atqui "quodnam majus infortunium reip. poteſt "accidere, quam ſi optimi quique viri ex- "ſcindantur? Quæ cum mihi in vobis non "probentur, hortor ut eis parcatis, ac neque "hujus anni magiſtratus manifeſto periculo "objiciatis, deinde in ipſo diſcrimine defera- "tis, neque alium quempiam, cujus vel mi- "nimus in repub. ſit uſus. In ſumma, vobis "ſuadeo ut legatos eligatis, & partim in Græ- "cas urbes, quæ ſunt in Italia, partim Athe- "nas mittatis, qui leges optimas, & noſtris "moribus maxime convenientes, à Græcis pe- "tant atque huc ferant. Illis vero reverſis, "conſules ad ſenatum referant de legiſlato- "ribus eligendis, & de eorum imperio quod- "nam ſit futurum, & quam diuturnum, & de "cæteris rebus prout ipſi conducere videbi- "tur : abſtineatis vero à ſeditionibus conten- "tionibuſque cum plebe, neve calamitates "calamitatibus veſtris addatis, præſertim "quum de legibus agatur, quæ, ſi nihil aliud, "ſaltem majeſtatis ſpecioſam *ac honeſtam* "gloriam habent.

"πίσω τὰ συμφέροντα ἐρῶ. θαυμάσῃ δέ τε μηθεὶς εἰ πρό- "τερόν τε πολλάκις, καὶ νῦν ὑπατος ὢν, τὰ ἑτέρως προ- "αιρέσεως γενόμενος, νῦν ἐξαίφνης μεταβέβλημαι. μηδὲ "ὑπολάβητε δυοῖν θάτερον, ἢ τότε βεβουλεῦσθαί με "κακῶς, ἢ νῦν ἀνατίθεσθαι τὰ δόξαντα ὑκ ὀρθῶς. ἐγὼ "γὰρ, ὦ βουλὴ, ὅσον μὲν χρόνον τὰ ὑμέτερα ἰσχυρὰ ἡγού- "μην, ὡσπερ ἐχρῆν, ἀειστρατίαν [b] αὐξάνων, διεφερό- "νως τὸ δημοτικὸν· ἐπεὶ δὲ τοῖς ἐμαυτῦ σωφρονισθεὶς "κακοῖς, μᾶλλον μαθὼν ἔμαθον ὅτι ἔλαττον ὑμῶν "ἰσχύω [c] βουλευομένῳ ὃ δυνάμεθον, καὶ πολλῶν ἤδη τ' ὑπὲρ "ὑμῶν ἀγῶνα [d] αἱρεθέντων διεῖδετε ἀναρπασθέντας ὑπὸ "τῦ δήμου, τοῖς ἀναγκαίοις εἴξαντες, ὑκ ἔθ' ὁμοία ἔγνω- "κα. ἐβουλόμην δ' ἂν μάλιστα μήτε ἐμαυτῷ συμβῆναι "μήτε τῷ συνάρχοντί μου ταῦτα ἐφ' οἷς ἅπαντες ἡμῖν "συμπαθεῖτε. ἐπειδὴ δὲ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς τέλος "ἔχει, τὰ δὲ λοιπὰ ἔξεστιν ἐπανορθώσασθαι, τῦ μὴ πα- "θεῖν [e] ταὐτὰ ἑτέρους περιϊδέσθαι, καὶ κοινῇ καὶ καθ' ἕνα "ἕκαστον ἰδίᾳ τὰ παρόντα εὖ τίθεσθαι παρακαλῶ. κρά- "τιστα γὰρ οἰκεῖται πόλις ἡ πρὸς τὰ πράγματα με- "θαρμοττομένη· καὶ συμβάλλων ἀεὶ τὸ, ὁ μὴ πρὸς τὸ ὠ- "ἰδίαν ἔχθραν ἢ χάριν, ἀλλὰ πρὸς ὃ κοινῇ συμφέρον "ἀποδεικνύμενον γνώμην· βουλεύονταί τε ἄριστα περὶ "τῶν μελλόντων ὡ [f] παράδειγμα ποιούμενοι τὰ γε- "νόμενα τῶν ἐσομένων. ἡμῖν δὲ, ὦ βουλὴ, ὁσάκις σπέρη "τις ἀμφισβήτησις καὶ φιλονεικία πρὸς τὸν δῆμον, ἀεί "τι μειονεκτεῖν ὑπῆρχε, ἀνδρῶν ἐπιφανῶν [g] θανάτους "τε καὶ φυγὰς καὶ ἀτιμίας ζημιωθήναι. καίτοι τί γέ- "νοιτ' ἂν ἀτύχημα πόλει μεῖζον, ἢ τοὺς κρατίστους τῶν "ἀνδρῶν ἀπολέσθαι; [h] καὶ ταῦτα οὐ σωφρόνων ὑ- 676
"μῖν ἐγὼ φείδεσθαι παραινῶ, καὶ μήτε τοὺς νεῶν ἄρ- "χοντας προβαλόντας εἰς κίνδυνον πρόδηλον, ἔπειτα "ἐγκαταλιπόντας [i] τοῖς δεινοῖς, μήτε τῶν ἄλλων τινὰ, "ὅ τι καὶ μικρὸν ὄφελος τῷ κοινῷ. κεφάλαιον δέ ἐστιν "ὧν ὑμῖν παραινῶ, φρόσθεις ἐλέσθαι, τοὺς μὲ εἰς τὰς Ἑλ- "λωίδας πόλεις τὰς ἐν Ἰταλίᾳ, τοὺς δὲ εἰς Ἀθήνας· "οἵτινες αἰτησάμενοι παρὰ τ' Ἑλλήνων τοὺς κρατίστους νόμους "καὶ μάλιστα τοῖς ἡμετέροις ἁρμόττοντας βίοις, οἵοσπερ εὗρο. "ἀφικομένων δὲ αὐτῶν, τούς τε ὑπάτους προθεῖναι τῇ βου- "λῇ σκοπεῖν, τίνας ἐλέσθαι δεήσει νομοθέτας, καὶ ἥντινα ἔξουσιν "ἀρχὴν, καὶ χρόνον ὅσον, καὶ τἆλλα, ὅπως ἂν αὐτῇ φαίνηται "συνοίσειν· φασιάζειν δὲ μηκέτι πρὸς ὃ δημοτικὸν, μηδὲ "ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἀναιρεῖσθαι συμφορὰς, ἄλλως τε καὶ "περὶ νόμων φιλονεικοῦντας, οἳ κἂν εἰ μηδὲν ἄλλο, τήν "γέ τοι δόξαν τ' ἀξιώσεως ἔχουσιν [k] εὐπρεπῆ.

LII. ¶ His à Romilio dictis, uterq; conſul ad ejus opinionem acceſſit, in eandem ſententiam loquuti meditatis orationibus, multique alii ſenatores, & major pars hanc ſententiam eſt

Τοιαῦτα εἰπόντος δὲ Ῥωμιλίου, οἵ τε ὕπατοι συνελαμβάνον- το τ' γνώμης ἀμφότεροι, πολλὰ καὶ ἐκ παρασκευῆς συγκείμε- να διεξιόντες, καὶ τ' ἄλλων βουλευτῶν συχνοὶ, καὶ ἐγένοντο πλείους

οἱ

a Δὶ pro τι in Cod. Vat. b Αὔξων Vat. c Rectius in Cod. Vat. βουλομένῳ. quo modo legiſſe videtur Lapus : nam vertit, minorem eſſe voluntate veſtra potentiam. d Si ἀραμένους malis, facile patiar. Sylb. e Ταὐτὰ pro vulgato ταῦτα agnoſcit etiam Lapi verſio, ne alii eadem patiantur. Sylb. f Παραδείγματος Vat. g Fortaſſe rectius καὶ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν θανάτους καὶ φυγὰς καὶ ἀτιμίας ζημιωθῆναι : dativo ſcilicet caſu, ut alibi paſſim. Sylb. & Port. Καὶ ἐς ἀνδρῶν ἐπιφανῶν θανάτους Vat. h Ita plane in codicibus: niſi quod ἐγὼ poſt ὑμῖν omittat Vat. Lapus vertit, quibus ego parcatis moneo. at Gelenius ſic, & hoc vobis parcens conſulo. Hoc modo legendum conjicit Portus : ταῦτα ἐν σωφρόνων ἐγὼ ποιεῖσθαι παραινῶ, καὶ μήτε τοὺς νῦν ἄρχοντας προβάλλειν εἰς κίνδυνον προδηλον, ἔπειτα ἐγκαταλείπειν τοῖς δεινοῖς, μήτε &c. Ego igitur veſtræ cauſſæ favens, ſuadeo vobis ut hæc faciatis, ſcil. ut neque hujus anni &c. i Ἐν τοῖς δεινοῖς μᾶλλον Vat. k Ita etiam in Vat. & Lapi Cod. Perperam εὐτρεπῆ in Ed. Steph. * Al. minus vos poſſe quam velitis. ſcil. vires & facultatem veſtram non reſpondere voluntati.

a Forſan

οἱ ταύτῃ προσθέμενοι τῇ γνώμῃ. μέλλοντος δὲ γράφεσθαι τὸ βουλεύματος, ἀναστὰς ὁ δήμαρχος Σίκκιος, ὁ πρὸ Ρωμιλίου βουθεὶς τὴν δίκην, πολλοῦ ὑπὲρ οὗ ἀνδρὸς διῆλθε λόγον, ἐπαινῶν τὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης, καὶ ὃ μὴ τὰ ἴδια ἔχοι χρείστονα γίνεσθαι τῆς κοινῆς χρησίμων, ἀλλὰ ἀπὸ ὀρθῆς γνώμης τὰ συμφέροντα βουλεύσασθαι. "Ἀνθ' ὧν, ἔφη, "ταύτην αὐτοῦ ἀποδίδωμι τιμὴν, καὶ χάριν ἀφίημι τῆς ἐκ- "πομάτων ὑπὲρ τῆς δίκης, καὶ εἰς ὕστερον διαλλάττομαι νι- "κᾶν γὰρ ἡμᾶς χρηστὸς ὤν". Ὃ δὲ αὐτὸ καὶ οἱ ἄλλοι δήμαρχοι παιόντες ὡμολόγουν. ὁ μέντοι ὅ γε Ρωμίλιος ὑπέμενε ταύτην λαβεῖν τὴν χάριν· ἀλλ' ἐπαινέσας τοὺς δημάρχους τῆς προθυμίας, ἀποδώσειν ἔφη τὴν χαλαδίκην· ἱερὰν γὰρ ἤδη τῶν θεῶν εἶναι· καὶ ὅτε δίκαιον ὅτε ὅσια ποιεῖν, ἀποστερῶν τοὺς θεοὺς ἃ δίδωσιν αὐτοῖς [e] νόμος· καὶ ἐποίησεν οὕτως. Γραφέντος δὲ τοῦ προβουλεύματος, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπικυρώσαντος τοῦ δήμου, πρέσβεις ἀπεστάλησαν οἱ [f] τοὺς παρ' Ἑλλήνων νόμους ληψόμενοι, [g] Σπόριος Ποστόμιος, καὶ [h] Σερούιος Σουλπίκιος, καὶ Αὖλος Μάλλιος· οἷς τριήρεις τε παρεσκευάσθησαν ἐκ τοῦ δημοσίου, καὶ ἄλλος κόσμος εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἡγεμονίας ἀποχρῶν. καὶ ὃ ἔτος ἐτελεύτα.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ δευτέρας ὀλυμπιάδος, ἣν ὤφλε κατὰ τάδιον Λύκος Θεσσαλὸς ἀπὸ Λαρίσσης, ἄρχοντος Ἀθήνησι Χαιρεφάνους, ἐτῶν [i] τριακοσίων ἐκπεπληρωμένων ἀπὸ τοῦ Ρώμης συνοικισμοῦ, Ποπλίου Οὁρατίου καὶ Σέξτου
677 Κοϊντιλίου δεδεσμένων τὸ ὕπαιθον ἀρχὴν, λοιμικὴ νόσος εἰς τὴν Ρώμην καθέσκηψε, μείζων τοῦ [k] ἐκ τοῦ πρότερον χρόνου μνημονευομένων· ὑφ' ἧς οἱ μὲν θεράποντες ὀλίγοι ἐδέησε πάντες ἀπολέσθαι, τῶν δὲ ἄλλων πολιτῶν ἀμφὶ τοὺς ἡμίσεις μάλιστα διεφθάρησαν, οὔτε τῶν ἰατρῶν ἀρκούντων ἔτι βοηθεῖν τοῖς καμάτοις, οὔτε οἰκείων ἢ φίλων ταναγκαῖα ὑπηρετούντων. οἱ γὰρ ὀφελεῖν τοῖς ἑτέρων βουλόμενοι [l] νόσοις, ἁπτόμενοί τε καμάντων σωμάτων, καὶ συνδιαφθείροντο, τὰς αὐτὰς ἐκείνοις νόσους μετελάμβανον· ὥστε πολλὰς οἰκίας ἐξερημωθῆναι δι' ἀπορίαν τῶν ὀφελησομένων. ἵν τε οὐκ ἐλάχιστον τῶν κακῶν τῇ πόλει καὶ τοῦ μὴ ταχέως λωφῆσαι τὴν νόσον αἴτιον, ὅτι περὶ τὰς ἐκβολὰς τῶν νεκρῶν γινόμενον. κατ' ἀρχὰς [m] μὲν ὑπό τε αἰσχύνης καὶ [n] εὐπορίας τῶν πρὸς ταφὰς ὀφειλομένων, ἐκβολόν τε καὶ γῆ παραδίδοσθαι τοὺς νεκροὺς τελευτῶντες δὲ, οἱ μὲν, ἀπὸ ὀλιγωρίας τοῦ καλοῦ, οἱ δὲ, διὰ ὀφειλὴν οὐκ ἔχοντες, [o] πολλοὺς μὲν ἐν τοῖς ὑπονόμοις τῶν γεφυρῶν φέροντες ἔρριπτον τῶν ἀποθνησκόντων, πολλῷ δὲ ἔτι πλείους εἰς τὸν ποταμὸν ἐνέβαλλον· ἀφ' ὧν διὰ μέγιστα [p] ἐκακοῦντο, πρὸς τὰς ἀκτὰς καὶ τοὺς ἠιόνας. ἐκκυμαινομένων γὰρ τῶν σωμάτων, βαρεῖα καὶ δυσώδης προσέπιπτε καὶ τοῖς ἔτι ἐρρωμένοις ἡ τοῦ πνεύματος ἀποφορὰ, ταχείας ἔφερε τοῖς σώμασι τὰς τροπὰς· πίνεσθαί τε

amplexa. Quum autem SC. scribendum esset, Siccius tribunus, qui Romilio diem dixerat, surgens, prolixa oratione hominem laudavit, quod sententiam mutasset, nec tam privatarum simultatum, quam reip. commodorum rationem habuisset, sed sincero animo quid esset è rep. declarasset: "pro quibus "meritis, inquit, hanc gratiam illi refero, & "mulctam pecuniariam ipsi in judicio irro- "gatam remitto, & in posterum cum eo in "gratiam redeo; nos enim ille sua probitate "vincit". Et cæteri tribuni, qui aderant, idem senserunt. Romilius tamen hoc beneficium accipere noluit; sed, laudata tribunorum in se propensa voluntate, se mulctam persoluturum dixit: jam enim diis sacratam esse; nec juste nec pie se facturum, si deos rebus legitimis fraudaret. atque ita fecit. Facto autem SC. & per plebiscitum postea confirmato, legati legum à Græcis petendarum caussa creati sunt, Sp. Postumius, Ser. Sulpicius, A. Manlius, quibus triremes, cum omnibus ornamentis quæ amplam imperii Romani majestatem satis indicare poterant, ex ærario assignatæ sunt. & annus ille abiit.

Per. Jul. 4262. *Ante Chr.* 452. *Olymp.* 80/81. 4. *V. C.* *Cat.* 300. *Var.* 302.

¶ Olympiade autem LXXXII. qua vicit in stadio Lycus Thessalus Larissensis, archonte Athenis Chærephane, expleto anno trecentesimo ab V. C. Publio Horatio & Sexto Quintilio consulibus, maxima pestilentia urbem invasit, quanta nunquam antea fuisse memorabatur: qua pene omnia servitia absumpta sunt, ex reliquis civibus dimidia fere pars interiit; quia nec medici morbis amplius succurrere, nec domestici amicique *ægrotis* res necessarias ministrare poterant. Nam qui aliorum morbis opem ferre volebant, corpora laborantium tangentes, & simul viventes, eodem & illi morbo corripiebantur. ita ut multæ domus ob hominum curantium inopiam desolatæ fuerint. Pestis autem adeo in urbe grassantis, ejusque diuturnitatis non minima erat caussa, quod corpora *inhumata* projicerentur. Nam principio quidem præ pudore, & copia rerum ad sepulturam necessariarum suppetente, cadavera cremabant & terræ mandabant. Sed postea alii honestate contempta, alii rerum necessariarum inopia laborantes, multa defunctorum corpora in subterraneas compitorum cloacas, at longe plura in fluvium projiciebant; unde maxima redundabat lues, tum per confragosas tum per meabiles ripæ partes. Nam, ejectis ab unda cadaveribus, gravis & male olens odor, qui venti flatu inde ferebatur per aërem, valentes invadebat, eorumque corporibus celerem mutationem afferebat: & aqua ex flumine

LIII

Per. Jul. 4263. *Ante Chr.* 451. *Olymp.* 82 1/2. *V. C.* *Cat.* 301. *Var.* 303. *P. Horatio & Sexto Quintilio coss. pestis sævissima, etiam in vicinia.*

a Forsan rectius κρείττονα ἡγεῖσθαι τ. *Sylb.* *b* Ὑποδείξασθαι *Vat.* *c* Ἀποδίδωμι χάριν καὶ τιμὴν ἀφίημι malit *Portus.* quod nondum persoluta erat mulcta, ut ex sequentibus constat. *d* Παιόντες præfert *Portus.* *e* In *Cod. Vat.* ὁ νόμος. *f* Τὰς παρὰ τῶν Ἑλλήνων *Vat.* *g* *Sp. Postumius Albus* dicitur *Livio*; cum in anterioribus consulatibus *Sp. Postumius Albinus* sit cognominatus p. 588. v. 38. sed *A. Postumius Albus* p. 591. v. 2. nisi quis & in his errorem putet. *Glarean.* *h* In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Σερουΐλιος pro Σερούιος: nomen scilicet pro prænomine. *P. Sulpicius* habetur apud *Livium.* Fuit autem *Servius Sulpicius* consul anno 293. (p. 599. v. 5.) *Publius* vero nunquam quod sciam. Porro *A. Manlius* ab utroque ponitur: & anno 280. *A. Manlius* apud *Dionysium* (p. 568. v. 14.) consul fuit; *Livio* autem *G. Manlius.* Quod si hi legati omnes consulares fuere, ut verisimile est, *Dionysii* codex utrinque melius *Livii* codice habebit, & *Serv. Sulpicius* & *A. Manlius. Glarean.* *i* Chronologorum nonnulli statuunt hunc annum CCCI. sed CCC. cum *Dionysio* mavult *Xylander. Sylb.* *k* Ἐκ τῶν πρότερον χρόνου *Vat.* *l* Συμφορὰς pro νόσους rectius, ut opinor, in *Cod. Vat.* quod mox sequatur νόσους. *m* Γὰρ post μὲν habet *Vat.* quod desiderari agnovit *Sylb.* *n* Pro ἀπορίας, ut in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] reponendum esse εὐπορίας, & sensus docet, & confirmat *Lapi* versio. *Sylb.* *o* Πολλοὺς μὲν τῶν ἀποθνησκόντων εἰς τοὺς ὑπονόμους τῶν γεφυρῶν φέροντες ἐρρίπτουν malit *Portus.* *p* Hoc modo legit *Portus*: ἐκακοῦντο. ὡς γὰρ πρὸς ἀκτὰς καὶ τοὺς ἠιόνας ἐκκυμαινομένων τῶν σωμάτων, βαρεῖα &c. *unde maximum damnum accipiebant. Quum enim cadavera ad saxa & ripas fluctibus ejicerentur, gravis* &c. Hic notavit *Sylburgius* ἀκτὰς & ἠιόνας poni ut diversa: atque ἀκτὰς esse ripas salebrosas seu litora saxis impervia, ἠιόνας vero ripas permeabiles seu litora arenosa. quod firmat auctoritate *Ammonii.*

Per. Jul. 4263. *Ante Chr.* 451. *Olymp.* 82 $\frac{1}{2}$. *V. C. Cæs.* 301. *Var.* 303.

mine allata non erat amplius bona ad potandum, partim ob fœtoris inusitatam graveolentiam, partim quia malam cibi concoctionem faciebat. Nec in urbe tantum, sed etiam in agris malum id sæviit. imo vero non mediocriter id sensit agreste vulgus, ovium & aliarum quadrupedum, inter quas versabatur, contagio infectum. Quamdiu igitur aliquid spei multis in divino auxilio fuit, omnes ad sacrificia & expiationes se converterunt; multique novi ac inusitati ritus, parum congruentes deorum cæremoniis, in urbem à civibus Rom. introducti sunt. Ubi vero animadverterunt deos ista non respicere, nullaque tangi misericordia, & ipsi divino cultui valedixerunt. In hac calamitate alter consul, Sex. Quintilius, mortuus est, & Sp. Furius, qui ei subrogatus fuerat, & quatuor ex tribunorum collegio, senatores quoque multi ac boni. Urbe igitur hoc morbo implicita, Æqui bellum populo Romano inferre conati sunt; & ad ejus societatem alias gentes, quotquot Romanis inimicæ erant, per legatos solicitarunt. haud tamen illi copias ex urbibus suis satis mature educere potuerunt. Dum enim adhuc se ad bellum apparabant, idem morbus eorum populos invasit. non solum autem Æquorum, sed etiam Volscorum & Sabinorum agrum pervagatus est, magnamque hominibus cladem attulit. Quo malo accidit, ut, neglecta ac impedita agrorum cultura, fames ad pestem accederet. His consulibus ob pestilentiam nihil militiæ domive gestum est dignum quod memoriæ proderetur.

ὑκέτι χρηστὸν λῦ δ[a] ὐκ πολλοῖς κομισθὲν ὕδωρ, τὰ μὲν, ἀποπίᾳ τ ὀσμῆς, τὰ δὲ, τῷ πονηρὰς τὰς ἀναδόσεις ποιεῖν τ τροφῆς. ᾗ δ μόνον ὲν τῇ πόλει τἀ δεινὰ ἦν, ἀλλὰ ᾗ ὅπῃ τ ἀγρῶν. ᾗ δ χ ἥκιστα ὁ γεωργὸς ἐπόνησεν ὄχλος ἀναπιμπλάμενος, [b] ᾗ προβάτων ᾗ τ ἄλλων τετραπόδων ἅμα διαλωμένων, τ νόσου. ὅσον μ ἦν χρόνον τοῖς πολλοῖς ἐλπίδος τι ὑπῆν, [c] καὶ θεῶν σφίσιν ὁπωσοῦν ἱλεουμένοις, ἅπαντες ἐπί τε θυσίας ᾗ καθαρμοὺς ἐτράποντο· ᾗ πολλὰ ὠρεωτερεῖτο Ρωμαίοις ὐκ ὄντα ὲν ἔθει τοῖς πατρίοις τ θεῶν ὁπιτηδεύματα ὐκ εὐπρεπῆ. ἐπεὶ δὲ ὑδεμίαν αὐτῶν ὁπισροφὴν ἔγνωσαν ὐκ τῆ δαιμονίᾳ γενομένην, ὐδὲ ἔλεον, ᾗ τ περὶ τὰ θεῖα λειτουργίας ἀπέσησαν. ὲν ταύτῃ τῇ συμφορᾷ τ τε ὑπάτων ἄτερος ἀποθνήσκει, Σέξτος [d] Κοϊντίλιος, ᾗ ὁ μιᾷ τῶτον ἀποδειχθεὶς ὕπατος Σπόριος [e] Φούριος, καὶ τ δημάρχων τέτταρες, τ δὲ βουλευτῶν πολλοὶ ᾗ ἀγαθοί. ἐπεβάλλοντο μὲν ὖν, ὲν τῇ νοσῷ τ πόλεως ὄσης, σταλὸν ἐξάγειν ἐπ' αὐτοὺς Αἰκανοὶ, ᾗ διεφθείροντο πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη ὅσα Ρωμαίοις πολέμια ἦν, ὡς δικαιοῦντες ὅπῃ τ πόλεμον. ᾗ μὰ ἔφασάν γε [f] παράξειν τ δύναμιν ὐκ τ πόλεων. ἔτι γὰρ αὐτῶν ὡπλισκοπαζομένων, ἡ αὐτὴ νόσος κατέσκηψεν εἰς τὰς πόλεις. διῆλθε δὲ ᾗ μόνον τ Αἰκανῶν, ἀλλὰ ᾗ τ Οὐολούσκων ᾗ τ Σαβίνων γῆν, ᾗ σφόδρα ὠκάκωσε τοὺς ἀνθρώπους. ὐκ δὲ τούτῳ σωύδη ᾗ τ χώρων ἀγεώργητον ἀφεθεῖσαν, λιμὸν ὅπῃ τῷ λοιμῷ συνάψαι. [g] ὅπῃ μὲν τούτων τ ὑπάτων ὐδὲν ἐπράχθη Ρωμαίοις διὰ τὰς νόσους, ὔτε πολεμικὸν, ὔτε πολιτικὸν, εἰς ἰσοτείας ἀφήγησιν ἐλθεῖν ἄξιον.

678

LIV.

Per. Jul. 4264. *Ante Chr.* 450. *Olymp.* 82 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cæs.* 302. *Var.* 304. *L. Menen. & P. Sestio coss. annonæ caritas, rogatio de legumlatoribus.*

¶ Anno sequenti consules creati sunt L. Menenius & P. Sestius: pestilentia autem penitus cessavit. Postea vero ad agendas diis gratias publice peracta sacrificia, ludique insignes magnificentissime facti, totusque populus (ut verisimile est) genio indulgebat & in epulationibus erat, totaque hyems ita est consumpta. Ineunte vere multum frumenti ex variis partibus comportatum, & major pars ex ærario coëmpta, nonnihil etiam à privatis negotiatoribus advectum. Populus enim non mediocriter commeatuum inopia laborabat, quod agri, colonis pestilentia absumptis, inculti relicti fuissent. Eodem tempore reversi sunt legati cum legibus, quas afferebant Athenis & ex aliis Græcis urbibus, quæ in Italia erant. moxque tribuni plebis consules adierunt, postularuntque ut ex S C. legumlatores crearent. Illi vero quum nescirent quonam modo eos, continuis precibus se obtundentes, ablegarent, quumque rem eam molestè ferrent, nec dominatum optimatum vellent tollere, honestam ac speciosam causam prætexentes, rem distulerunt. Dixerunt enim comitiorum tempus instare, & consules

[h] Εἰς δὲ τὸπιὸν ἔτος ὕπατοι μ ἀπεδείχθησ[i] Λεύκιος Μενήνιος ᾗ Πόπλιος [k] Σήτιος· ἡ δὲ νόσος εἰς τέλος ἐλώφησε. ᾗ μὴ τοῦτο θυσίαι τε χαριστήριοι θεοῖς ἐπετελοῦντο δημοσίᾳ, ᾗ ἀγῶνες ὁπιφανεῖς λαμπρῷς πάνυ [l] ὁπτοροιγούμενοι δαπάναις· ὲν εὐπαθείαις τε ᾗ θαλίαις ἡ πόλις ἦν, ὥσπερ εἰκός· ᾗ πᾶσιν ὁ χειμέριος χρόνος ἀμφὶ ταῦτα ἐδαπανήθη. ἀρχομένου δὲ ἔαρ ὅ τε πολὺς ᾗ ὐκ πολλῶν ἦλθε χωρίων· ὁ μ πλείων δημοσίᾳ συνωνηθείς, ὁ δέ τις ᾗ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐμπόρων κομιζόμενος. ἔκαμνε γὰρ ᾗ χ ἥκιστα [m] ὲν τῇ αἰνεῖ τ τροφῆς ὁ λαὸς, χέρσου τ γῆς ἀφειμένης διὰ τὰς νόσους ᾗ τ ὄλεθρον τ γεωργῶν. ὲν δὲ τῷ αὐτῷ χειμῶνι [n] παρεγένοντο ἀπό τε Αθηνῶν ᾗ τ ὲν Ιταλοῖς Ελληνίδων πόλεων οἱ πρέσβεις, φέροντες τοὺς νόμους. καὶ μετὰ τοῦτο πεισθέντες οἱ δήμαρχοι τοῖς ὑπάτοις, ἀξιοῦντες ἀποδεῖξαι κατὰ ὃ ψήφισμα τ βουλῆς τοὺς νομοθέτας. οἱ δὲ, ὐκ ἐχόντες ὅτῳ ἂν αὐτοὺς ἀπαλλάξειαν τρόπῳ προσκαθημένους καὶ λιπαροῦντας, ἀχθόμενοι τῷ πράγματι, [o] ᾗ ὐκ ἀξιοῦντες καταλῦσαι τ ἀριστοκρατίαν, πρόφασιν εὐπρεπῆ [p] προβάλοντο, λέγοντες ὲν χρησὶν εἶναι τ τ ἀρχαιρεσιῶν καιρὸν, ᾗ [q] δεῖν αὐτοὺς ὑπάτους ποιῆσαι

[a] Ex τῇ πολεμίᾳ *Vat.* [b] Pro ᾗ [quod habet *Vat.* & *Lapi Cod.*] rectius fortasse reposuerimus ὡς. nisi forte omissa ibi hæc commatia, ἵππων τι ᾗ βοῶν. *Sylb.* [c] In *Cod. Vat.* ὡς ἕ θεῶ. atque ita vel ὡς ἂν legendum esse conjecerat *Sylb.* ex *Lapi* versione, *tanquam deo lætaro sibi auxilium.* [d] Perperam in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Κοϊντ⊙. [e] Φρύε⊙ *Vat.* [f] Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* male in *Ed. Steph.* ἐξαναγαγεῖν. [g] Post μὲν inserenda videtur ὧν. *Sylb.* Επὶ μὲν δὴ τούτων *Vat.* [h] Εις δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος *Vat.* [i] *Menenium* hunc *Livius* non *Lucium* prænomine vocat, sed *Cajum*: at *Diodorus*, *Cassiodorus* & *Festus* appellant *Titum*, ut adnotat *Sigonius*; qui *Menenium* istum putat esse filium *T. Menenii* ante consulis. *Sylb.* [k] Perperam in *Ed. Steph.* Σίκκι⊙. atque *Sestium* non *Sextium* verum esse nomen constat ex sequentibus, & *Diodoro*. adde quod *Sestii* (ut observavit *Sigonius*) patricii fuerint, *Sextii* autem plebeji, ex quibus is exstitit qui primus è plebe consulatum cepit. *Sylb.* [l] Κεκτυμβοις *Vat.* [m] Præpositio ὲν videtur tollenda: nam dici solet, τῇ αἰνέσει τ τροφῆς χαίρειν. *Port.* [n] Παρεγένοντο *Vat.* [o] Plenius in *Cod. Vat.* ᾗ ὲκ ἀξιοῦντες ἐπὶ τ αὐτῶν ἀρχῆς καταλῦσαι &c. [p] Minus recte in *Ed. Steph.* προβάλοντο. [q] Δέον pro δεῖν, vel subaudiendum εἶναι. *Sylb.*

[a] Ποιῆ-

θεῖναι. [a] ποιήσειν δὲ τοῦτο οὐκ εἰς μακρὰν. ἀποδεχθέντων δὲ τῶν ὑπάτων, μετ' ἐκείνων ἔλεγον ἀνοίσειν τῇ συνεδρίᾳ τὰ περὶ τῶν νομοθετῶν διάθεσιν. συγχωρούντων δὲ τῶν δημάρχων, προθέντες ἀρχαιρέσια πολλῷ βάσσον ἢ τοῖς πατρίοις ἔθος ἦν, ὑπάτους ἀπέδειξαν Ἄππιον Κλαύδιον καὶ Τίτον Γενύκιον [b] (Λεύκιον.) καὶ μετὰ τοῦτο πᾶσαν ἀποθέμενοι τὴν τῶν κοινῶν φροντίδα, ὡς ἑτέροις ἤδη μέλον ὑπὲρ αὐτῶν σκοπεῖν, οὐδὲν ἔτι τοῖς δημάρχοις [c] προσῆκον, ἀλλὰ διακλέψαι τὸ λοιπὸν χρόνον τῆς ὑπατείας διενοοῦντο. ἔτυχε δὲ τὸν ἕτερον αὐτῶν Μενήνιον ἀῤῥωστία τις καταλαβοῦσα χρονία. ἤδη δέ τινες ἔφασαν ὑπὸ λύπης καὶ ἀθυμίας [d] ἐμπεσούσης τῷ ἀνδρὶ τηκεδόνα δυσαπάλλακτον ἐργάσασθαι νόσον. ταύτην δὲ [e] προλαβὼν τῇ σφετέρᾳ σοφίᾳ ὁ Σήστιος, ὡς οὐδὲν οἷός τε ὢν ἄλλο πράττειν μόνος, ἀπεωθεῖτο τὰς τῶν δημάρχων δεήσεις, καὶ πρὸς τοὺς νέους ἄρχοντας, ἐξὸν τρέπεσθαι. οἱ δέ, ὡς ἔχοντες ὅ,τι πράττωσιν ἕτερον, ὅτι τοὺς περὶ τὸν Ἄππιον οὔπω τὴν ἐξουσίαν παρειληφότας ἀναγκάζοντο καταφεύγειν, τὰ μὲν ὑπὸ ταῖς ἐκλησίαις δέοντο, τὰ δὲ καταμόνας [f] ἐντυγχάνοντες. καὶ τέλος ἐξεργάσαντο τοὺς ἄνδρας, μεγάλας [g] ἀποτεινόντων ἐλπίδας αὐτοῖς, εἰ τὰ τοῦ δήμου πρά-
679 γματα ἕλοιντο, τιμῆς καὶ δυνατείας. εἰσῆλθε γάρ τις τὸν Ἄππιον ἐπιθυμία ξένη ἀρχὴν πρεσβαλέσθαι, καὶ νόμους καταστήσασθαι τῇ πατρίδι ὁμονοίας τε καὶ εἰρήνης, καὶ τοῦ μίαν ἅπαντας ἡγεῖσθαι τὴν πόλιν ἄρξαι τοῖς συμπολιτευομένοις. καὶ μὴν τοιοῦτός γε χρηστὸς [h] ἀρχὴν ἐγκοσμηθεὶς μεγάλην, ἀλλ' ἐξέπεσε τελευτῶν εἰς φιλαρχίαν ἀνεξέλεγκτον, ὑπὸ μεγέθους ἐξουσίας διαφθαρείς· καὶ ὀλίγου ἐδέησεν ὅτι τυραννίδα ἐλάσαι. περὶ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον διαλέξομαι καιρόν.

Τότε δ' ὢν ἀπὸ τῆς κρατίστης ταύτης βουλευσάμενος καὶ τὸν συνάρχοντα πείσας, ἐπειδὴ πολλάκις αὐτὸν ὅτι τάχιστα ἐκκλησίαν ἐκάλεσε οἱ δήμαρχοι, παρελθὼν, πολλοὺς καὶ φιλανθρώπους διεξῆλθε λόγους. κεφάλαια δὲ αὐτῆς τῆς δημηγορίας τοιάδε ἦν, ὅτι δὴ ἀποδεχθῆναι τοὺς [i] νόμους, καὶ παύσασθαι ζητοῦντας τοὺς πολίτας ὑπὲρ τοῦ ἴσου, αὐτῷ τε καὶ τῷ συνάρχοντι [k] πάντων μάλιστα δοκεῖ, καὶ ἀποφαίνονται γνώμην φανερόν· τοῦ δὲ ἀποδεῖξαι τοὺς νομοθέτας αὐτοὶ μὲν οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐξουσίαν, ὑπὸ παρειληφότες τὴν ἀρχήν, τοῖς δὲ περὶ Μενήνιον ἅπασιν οὐκ ὄντως ἐναντιώσονται τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ, ἀλλὰ συνεργήσουσι καὶ πολλὴν εἴσονται χάριν· ἐὰν δὲ ἀναδύωνται, σκῆψιν προβαλλόμενοι [l] τὴν ἀρχήν, ὡς οὐκ ἐξὸν αὐτοῖς ἑτέρους ἄρχοντας [m] ὑπατικὴν ἀρχὴν παραλημψομένους ἀποδεικνύειν, ἡμεῖς ἤδη [n] κεκυρωμένων ἅπαντων, οὐδὲν ἐκποδὼν αὐτοῖς τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἕσεσθαι. ἐκόντες γὰρ [o] ἀποστήσεσθαι τοῖς ἀνθ' αὑτῶν αἱρεθησομένοις, ἐὰν καὶ τῇ βουλῇ ταῦτα δοκῇ. ἐπαινοῦντος δὲ τοῦ δήμου [p] τὴν προθυμίαν τῶν ἀνδρῶν,

sibi prius designandos: eos autem brevi creatum iri. Designatis vero consulibus, dixerunt se una cum illis de legum latoribus ad senatum relaturos. Tribunisque id concedentibus, indictis comitiis longe maturius solito, consules designarunt App. Claudium & T. Genucium. Deinde deposita omni reip. cura, quasi ad alios hæc jam pertineret, tribunis aures amplius non præbebant: sed reliquum tempus sui consulatus dolose ac inaniter terere cogitabant. Forte autem alter consul Menenius morbo quodam diuturno correptus detinebatur. nec deerant qui dicerent ei præ dolore ac mœrore animi, qui eum invaserat, tabem vix sanabilem à morbo conciliatam. Sestius hac occasione arrepta, quasi solus nihil posset agere, tribunorum preces repellebat, eosque se ad novos magistratus convertere jubebat. Illi quum non haberent quo se verterent, ad Appium & collegam ejus, qui nondum inierant magistratum, confugere sunt coacti, eosque modo pro concione rogabant, modo cum solis privatim agebant: tandemque eos vicerunt, ac rem ipsis persuaserunt, magna honoris ac potentiæ spe illis proposita, si plebis partes sequuti fuissent. Cupiditas enim novi magistratus capessendi Appium invaserat, ut & leges concordiæ ac pacis patriæ ferret, civibusque auctor esset ut omnes *eam* unam *communemque* patriam existimarent. Magistratu tamen magno ornatus in boni viri officio non permansit; sed tandem, potestatis magnitudine corruptus, perpetuum magistratum affectare cœpit: & parum abfuit quin in tyrannidem evaderet. quibus de rebus suo loco commodius à me dicetur.

Per. Jul. 4264. Ante Chr. 450. Olymp. 82 2/3. V.C. Cat. 302. Var. 304.

¶ Tunc vero quum optima mente consilium istud iniisset, & rem collegæ persuasisset, sæpius ad concionem à tribunis vocatus, progressus, multas & populares conciones habuit. capita autem ejus concionum hæc erant: ut leges ferrentur, & cives de juris æquabilitate inter se seditiose contendere desinerent, tam sibi quam collegæ summopere placere, seque suam sententiam aperte dicere significabant. creandorum vero legislatorum nullam se habere potestatem, quod magistratum nondum iniissent: sed Menenio ejusque collegæ, SC. exsequentibus, se non solum non adversaturos, sed etiam illos adjuturos, ipsisque magnam gratiam habituros. quod si tergiversarentur, & magistratum prætexentes se excusarent, dicentes sibi non licere alios magistratus imperium consulare habituros creare, quod nos jam confirmati simus consules, se *quo minus id facerent* illis impedimento non futuros, *dixit*; sed ultro cessuros aliis, qui in suum locum electi essent, si modo & senatui ita videretur. Populo autem egregiam eorum voluntatem collau-

LV.

[a] Ποιήσειν τι τοῦτο *Vat.* quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *faciendumque hoc esse brevi.* [b] Λεύκιον hoc loco non agnoscit nec *Gelenius* nec *Lapus*: neque ferri potest cum sit prænomen. *Sylb.* Τίτον Λεύκιον *Vat.* [c] Rectius forsan προσοῖχον, ut infra p. 716. [juxta *Ed. Sylb.*] alibi plenius dicit προσοίχειν τι νῦν. *Sylb.* [d] Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* Sed ἐμπεσούσης malit *Sylb.* qui vertit, *nec deerant qui dicerent eum tristitia & animi mœrore tabescentem* &c. nihil mutandum censet *Portus.* [o] Melius fortasse in *Cod. Vat.* προπολαβών. quod maluit & *Portus.* vel saltem προεπιλαβών. [f] Συγτυγχάνοντες *Vat.* [g] Ὑποτεινόντων *Vat.* quod etiam *Sylburgio* placuit. [h] Ἀρχὴ κεκοσμημένος *Vat.* [i] Verius fortasse τοὺς νομοθέτας. *Sylb.* [k] Pro πάντων (quod in *Ed. Steph.*) legendum vel πάντων, ut *Lapus* quoque vertit, *omnium maxime*, vel πάντως μάλιστα, ut alibi loquitur *Dionys. Sylb.* Πάντων omittit *Vat.* [l] Τὴν νῦν ἀρχὴν *Vat.* [m] Ὑπατικὴν ἐξουσίαν *Vat.* [n] Ἀποδεδειγμένων malit *Portus*: quod supra dixerat *Dionysius*, hos consules quidem designatos fuisse, nondum tamen populi suffragiis confirmatos magistratum iniisse. [o] Ἀποστήσεσθαι τῆς ὑπατείας τοῖς ἀνθ' αὑτῶν *Vat.* [p] Καὶ τὴν προθυμίαν *Vat.*

Per. Jul. 4264. Ante Chr. 450. Olymp. 82 3/3. V. C. Cat. 302. Var. 304.

collaudante, & omnibus confertim in curiam irrumpentibus, Sestius senatum convocare solus coactus (quia Menenius collega, morbo impeditus, interesse non poterat) de legibus ad patres retulit. Ergo tunc etiam multa verba hinc inde facta sunt, tam ab illis qui suadebant ut civitas legibus regeretur, quam ab iis qui patrios mores servandos censebant. Sed sententia consulum in proximum annum designatorum vicit, quam App. Claudius, primo loco rogatus, dixit; ut decemviri senatorii ordinis nobilissimi eligerentur, eorumq; imperium esset annuum ab eo die quo creati fuissent, & totius reip. administrationem haberent, cum ea potestate, qua tunc consules præditi erant, & quam reges multo ante habuerunt; cæterique omnes magistratus abrogarentur, donec postea ex legibus creati fuissent; utque de privatis contractibus cognoscerent, & publica negotia procurarent.

LVI. ¶ Tribuni hoc S C. accepto, in concionem progressi, eoque apud populum recitato, senatum, Appiumque ejus sententiæ auctorem, multis laudibus extulerunt. Deinde ubi dies comitiorum venit, tribuni, populo ad concionem convocato, consules quoque designatos adesse jusserunt, ut promissa populo præstarent; atque illi, in medium progressi, consulatu se abdicarunt. Hos populus vehementer laudavit, admiratusque est: & quum legum condendarum gratia decemviri creandi essent, eos primos elegit. creatique sunt centuriatis comitiis App. Claudius & T. Genucius, qui in annum proximum consules designati fuerant; & cum his P. Sestius, illius anni consul; & tres legati, qui leges à Græcis attulerant, P. Postumius, Sex. Sulpicius, A. Manlius; & unus ex superioris anni consulibus, T. Romilius, qui, à Siccio accusatus & populi judicio damnatus, tunc tamen sententiæ popularis auctor fuisse videbatur; & ex reliquis senatoribus C. Julius, T. Veturius, & P. Horatius, omnes consulares: tribunorum vero, ædilium, quæstorum, & si qui alii patrii magistratus Romæ erant, abrogati sunt.

LVII. *Decemviri pro cos. remp. administrant.* ¶ Anno sequenti decemviri legum condendarum caussa creati, assumptis reip. gubernaculis talem civitatis formam constituerunt. Fasces & reliqua consularis potestatis insignia penes unum eorum erant, qui senatum convocabat, decreta confirmabat, cæteraque munia obibat, quæ ad ducem pertinebant: reliqui vero, ad minuendam potestatis invidiam, habitu non multum à privatis differen-

καὶ πάντων κατὰ πλῆθος· ὅτι τὸ συνέδριον ὡσαμένων, ἀναγκασθεὶς ὁ Σήστιος τὴν βουλὴν συναγαγεῖν μόνος, ἐπειδὴ ὁ Μενήνιος ἀδυνάτως ἔχων παρεῖναι διὰ τὴν νόσον, προὔθηκεν ὑπὲρ τῶν νόμων λέγων. ἐλέχθησαν μὲν οὖν τότε πολλοὶ ὑπ' ἀμφοτέρων λόγοι, τῶν τε βουλομένων κατὰ νόμους πολιτεύεσθαι, καὶ τῶν ἀξιούντων τοὺς [a] πατρίους φυλάττειν ἐθισμούς. αὐτίκα δὲ ἡ τῶν εἰς [b] ἓξ καὶ δέκα νέωτα μελλόντων κατάστασιν γνώμη, ἣν Ἀππιος Κλαύδιος πρῶτος ἐρωτηθεὶς ἀπεφήνατο, ἄνδρας αἱρεθῆναι δέκα τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐκ τῆς βουλῆς· τούτους δὲ ἀρχειν ἑαυτῶν ἀφ' ἧς ἂν ἀποδειχθῶσιν ἡμέρας, ἐξουσίαν ἔχοντας [c] πάντων τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ἣν εἶχον οἵ τε ὕπατοι, καὶ ἔτι [d] πρῶτον ἃ βασιλεῖς, τάς τε ἄλλας ἀρχὰς πάσας καταλελῦσθαι, [e] ἕως ἂν ὕστερον ἀποδειχθῶσι κατὰ τοὺς νόμους. τά τε ἰδιωτικὰ συμβόλαια [f] διαρρεῖν, καὶ τὰ δημόσια ἐπιτροπεύειν.

Τοῦτο δὲ δόγμα λαβόντες οἱ δήμαρχοι προῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀναγνόντες τῷ δήμῳ, πολλὰς ἐπαίνους τῆς βουλῆς καὶ θεῖος τὴν γνώμην Ἀππίου διεξῆλθον. ἐπεὶ δὲ κατέλαμβανεν ὁ τῶν ἀρχαιρεσιῶν καιρὸς, ἐκκλησίαν συναγαγόντες οἱ δήμαρχοι, τούς τε ἀποδειχθέντας ὑπάτους ἦκεν ἄξοντες ἐμπεδώσοντας τῷ δήμῳ τὰς ὑποσχέσεις, καὶ ἐκεῖνοι παρελθόντες ἐξωμόσαντο τὰς ὑπατείας. τούτους ὁ δῆμος ἐπαινῶν τε καὶ θαυμάζων διετέλει, καὶ ἐπειδὴ τοὺς νομοθέτας ψηφοφορεῖν ἔδει, τοὺς μὲν ἄλλων καὶ ἀπεδείχθησαν ἐν ἀρχαιρεσίαις ὑπὸ τῆς λοχήτιδος ἐκκλησίας Ἀππιος μὲν Κλαύδιος καὶ Τίτος ς (Λεύκιος) Γενούκιος, ὃς ἔδει [h] τὸν πρὸ ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὑπατεύσαντα, τοὺς τε οἱ κομίσαντες παρὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς νόμους, [i] Πόπλιος Ποστούμιος, καὶ Σερούιος Σουλπίκιος, καὶ Αὖλος Μάλλιος· εἰς δὲ τὴν ὑπατοσύνην [k] τὴν παρελθοῦσαν ἑαυτὸν, Τίτος Ρωμίλιος, ὁ τὴν ἐν τῷ δήμῳ δίκην Σικκίου καταγορήσαντος ἀλούς, ἐπειδὴ γνώμης ἐδόκει [l] ἄρχειν δημοτικῆς· καὶ ἐκ τῶν ἄλλων βουλευτῶν Γάϊος Ἰούλιος, καὶ Τίτος Οὐετούριος, καὶ Πόπλιος [m] Ὁράτιος, [n] ἅπαντες ὑπατικοί· οἱ δὲ τὴν δημαρχὴν τε καὶ ἀγορανομὴν καὶ [o] ταμιείαν, καὶ εἴ τινες ἦσαν ἄλλαι πάτριοι Ρωμαίοις ἀρχαί, κατελύθησαν.

Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει [p] δεκαβόλιοι οἱ δέκα νομοθέται τὰ πράγματα, πολιτείας κόσμον τοιόνδε τινὰ καθίσαντας· ἐξ μὲν αὐτῶν τάς τε ῥάβδους καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα τῆς ὑπατικῆς ἔσχον ἐξουσίας, ὃς βουλὴν τε συνεκάλει, καὶ [r] δόγμα ἐπεκύρου, καὶ τἆλλα ἔπραττεν ὅσα ἡγεμόνι προσῆκεν· οἱ δὲ ἄλλοι, συγκαλοῦντες ὅτε ὁ δημοτικώτερον ὁ τῆς ἐξουσίας ἐπιφθονον, ὀλίγῳ τινὶ διάφορον ὤφθησαν τῶν πολλῶν.

a Πατρίους Vat. b Deest Vat. c Ἁπάντων καὶ τῶν πόλιν in Vat. & Lapi Cod. d Πρῶτον positum hoc loco pro σεσημ. Sylb. e In Cod. Vat. ἕως ἂν οἱ δέκα τυχῶσι τῆς ἀρχῆς. τούτους δὲ τοὺς ἄνδρας ἐκ τῶν πατρίων ἐθῶν καὶ οὐ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων ὡς ἐκόμισαν οἱ πρεσβεῖς ἀκολαξιμβρους [ἰσ. ἀκολεξιμβρους] καὶ κρίσιν καὶ τῆ Ρωμαίων πόλει συμφορὰν, νομοθετήσαντας. τὰ δὲ γραφέντα ὑπὸ τῶν δέκα ἀνδρῶν, ἐὰν ὅτι βουλὴ δημοτικὴ ᾖ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ, κύρια εἶναι χρόνον καὶ τοὺς ἀρχαὶς, ὅσου ἂν ὕστερον ἀποδεχθῶσι καὶ τοὺς νόμους. donec essent in magistratu hi decemviri. Hosque ex patriis consuetudinibus, & ex Græcis legibus, quas legati attulerunt, eligentes optima & Romanæ urbi utilia leges ferre. & quæ decemviri scripsissent, si senatus ea probasset, confirmassetque populus, firma esse in perpetuum. ac magistratus quicunque deinceps crearentur, ex his legibus &c. ut vertit Lapus. f Legendum forsan διαιτᾶν vel διαιτᾶσθαι, ut alibi dicitur, κριτὴν διαιτᾶν τὰ δημόσια συμβόλαια. Portus. g Λεύκιος hîc quoque tollendum est, ut supra p. 647. v. 6. Sylb. h Τὸν πρὸ ἐνιαυτὸν Vat. i Pro Πόπλιος supra fuit Σπόριος p. 645. v. 17. itidemque apud Livium. Pro Σερούιος vero iterum in Ed. Steph. [& Cod. Vat.] erat Σερουίλιος: errore manifesto. Sylb. k Intelligendus hîc non proximus annus superior, sed annus ante hunc quintus: eo enim anno consulatum gessit T. Romilius cum C. Veturio, p. 629. v. 2. Sylb. l Ἄρξαι δημοτικῆς· οὐ δὲ τῶν ἄλλων Vat. m Pro Horatio apud Livium est Curiatius: verum Livium Dionysiumque diversos sequutos auctores crediderim, ut l. 1. de Curiatiis & Horatiis accidit. Glarean. n Dubium ad tresne ultimos tantum an ad decem referendum. Idem. o In Ed. Steph. ταμιῶν: qui accentus & regulæ adversatur, & ambiguitatis aliquid parit. quin & (sine ι) ταμίαι frequentius appellantur. Sylb. p Non agnovit Vat. q Καὶ τὰ παρέσημα πάντα τῆς βασιλικῆς εἶχον ἐξουσίας præfert Portus. r Δόγματα Vat.

a Pro

πολλῶν· εἶτα αὖθις ἕτερος αὐτὸς ὅτι τὴν ἐξουσίαν καθίσαιτο. καὶ τοῦτο οὐκ [a]ἀθρόως ἐγένετο μόνον, ὅτι σφαυτῶν τὴν ἡγεμονίαν ἀναλαμβάνοντες εἰς συγκείμενόν τινα ἀριθμὸν. ἅπαντες δὲ ἐξ ἑωθινοῦ καθιζόμενοι δίκτων [b]τὰ δημοτικὰ συμβόλαια καὶ τὰ δημόσια, [c]ὁπόσα πρός τε ὑπηκόους, καὶ συμμάχους, καὶ τοὺς ἀφιστάσεως ἀχρωμένους τὴν πόλεως ἐγκλήματα τυγχάνοι γενόμενα, μετὰ πάσης ἀνασκοπούντες ἔχεσθαι ἐπιεικείας τε καὶ δικαιοσύνης. [d]ἐδόκει τε ἄριστα τὴν σφετέραν ἐκεῖνον ἡ Ῥωμαίων πόλις ὑπὸ τὴν δεκαρχίας διπλοπροθυμηθῆναι. μάλιστα δὲ αὐτῶν ἐπῃνεῖτο ἡ τοῦ δημοτικοῦ φρόνησις, καὶ πρὸς ἅπαν τὸ βίαιον ὑπὲρ τῶν ἀσθενεστέρων ἀντίταξις· ἐλέχθη τε ὑπὸ τῶν πολλῶν ὡς οὐδὲν ἔτι δέοιτο [e]δήμου πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ἀρχείων τῇ πόλει, μιᾶς διοικήσεως ἅπασι ἡγεμονίας σώφρονος, ἧς ἀρχηγὸς Ἄππιος εἶναι ἐδόκει· καὶ τὴν ὑπὲρ ὅλης τῆς δεκαρχίας ἔπαινον ἐκεῖνος ἐφέρετο μᾶλλον τοῦ δήμου. οὐ γὰρ μόνον ἃ μὴ τῶν ἄλλων ἐθεράπευεν ἀπὸ τοῦ κράτους, χρηστότητος ἔφερεν αὐτῷ δόκησιν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἃ καθ' ἰδίαν ἐπιτηδεύων διετέλει, καὶ τε ἀσπασμοῖς καὶ προσαγορεύσεσι φιλανθρώποις, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν πενήτων [f]φιλοφροσύναις. ὅτοι οἱ δέκα ἄνδρες συγγράψαντες νόμους ἔκ τε τῶν Ἑλληνικῶν νόμων [h]καὶ τῶν σφίσιν αὐτοῖς ἀγεγράφων ἐθισμῶν, προὔθηκαν ἐν δέκα δέλτοις τῷ βουλομένῳ σκοπεῖν, πᾶσαν δεχόμενοι ἐπανόρθωσιν ἰδιωτῶν, καὶ πρὸς τὴν κοινὴν εὐαρέσησιν ἀπευθύνοντες τὰ γραφέντα. καὶ μέχρι πολλοῦ διετέλεσαν ἐν κοινῷ μετὰ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν συνεδρεύοντες, καὶ τὴν ἀκριβεστάτην ποιούμενοι τῶν νομοθεσίας ἐξέτασιν. ἐπειδὴ δὲ ἀποχρώντως αὐτοῖς ἐφαίνετο τὰ γεγραμμένα ἔχειν, πρῶτον μὲν τὴν βουλὴν συναγαγόντες, οὐδενὸς ἔτι μεμφομένου τοῖς νόμοις, προβούλευμα περὶ αὐτῶν ἐκύρωσαν. ἔπειτα τὸν δῆμον ἐκάλεσαν ἐπὶ τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν, ἱερομνημόνων τε καὶ οἰωνιστῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἱερέων παρόντων, καὶ τὰ θεῖα, ὡς νόμος, ἐξηγησαμένων, ἀνέδωκαν τοῖς [i]λοχαγοῖς τὰς ψήφους. ἐπικυρώσαντος δὲ καὶ τοῦ δήμου τοὺς νόμους, στήλας χαλκᾶς ἐξαφέξαντες αὐτούς, ἐφεξῆς ἔθεσαν ἐν ἀγορᾷ, τὸν ἐπιφανέστατον ἐκλεξάμενοι τόπον. καὶ ἐπειδὴ βραχὺς αὐτοῖς ἔτι ὁ λειπόμενος τῆς ἀρχῆς χρόνος, συναγαγόντες τὴν βουλευτάς, προὔθεσαν ὑπὲρ ἀρχαιρεσιῶν οἷα χρὴ γενέσθαι σκοπεῖν.

Πολλῶν δὲ λεχθέντων, ἐνίκησεν ἡ γνώμη τῶν παρεσκευασμένων [k]δεκαρχίαν αὖθις ἀποδεῖξαι τῶν κοινῶν κυρίαν. ἀτελὴς γὰρ ἡ νομοθεσία ἐφαίνετο, [l]ὡς ἂν ἐξ ὀλίγου συντεθεῖσα χρόνου, καὶ ὅτι τοῖς ἤδη κεκυρωμένοις, ἵνα ἔχόντες τε καὶ ἄχοντες ἐν αὐτοῖς μένοιεν, ἐδόκει δέ τινος ἀρχῆς αὐτοκράτορος δεῖν. τὸ δὲ μάλιστα πεῖσαν αὐτοὺς προσελέσθαι τὴν δε-

bant: deinde alius rursus ei potestati succedebat. hoc autem vicibus servatis perpetuo fiebat, idque ad certum dierum numerum præstitutum, donec tempus annui imperii, quod acceperant, elaberetur. Omnes autem, à matutinis horis pro tribunali, tam de privatis quam de publicis contractibus cognoscebant; & omnes controversias, quæcunque ortæ fuissent cum subjectis, aut sociis, aut gentibus dubiæ fidei erga populũ Romanum, dirimebant, de singulis summa æquitate & justitia judicantes. Illoque anno resp. Rom. decemvirali imperio optime administrata videbatur. Sed maxime in illis laudabatur plebis cura, & contra omnem vim præsentaneum auxilium quod imbecillioribus ferebant: jactatumque à multis, non fore amplius opus civitati tribunis plebis aliisve magistratibus, quod unius prudenti moderatoque imperio omnia recte administrarentur, cujus princeps habebatur Appius, qui totius decemviratus laudem à populo ferebat. Nam non ea solum quæ cum collegis optimo animo agebat, opinionem probitatis ei conciliabant: sed multo magis ea quæ per se ipse assidue exercebat, salutando & appellando comiter, aliisque officiis pauperes demerendo. Hi decemviri leges conscriptas tum ex Græcorum jure, tum ex suis moribus non scriptis, in decem tabulis cuilibet cognoscendas proposuerunt, omnium privatorum correctionem admittentes, & hoc agentes ut leges scriptæ omnibus placerent. Diuque in publico cum optimis quibusque viris de iis legibus consultarunt, eas accuratissime examinantes. Ubi vero leges scriptæ visæ sunt satis bene habere, primum coacto senatu, nemine amplius eas leges reprehendente, S C. de ipsis fecerunt. deinde populo ad comitia centuriata convocato, pontificibus, auguribus, aliisque sacerdotibus præsentibus, & re divina ex eorum præscripto de more facta, centurias in suffragia miserunt. Leges autem plebiscito quoque confirmatas, & in æreis columnis incisas, * in loco fori maxime conspicuo ordine dispositas proposuerunt. Et quum de annuo eorum magistratu non multum superesset, convocatis patribus ad eos de comitiis retulerunt, †ut viderent quinam creandi essent magistratus.

Per. Jul. 4265. *Ante Chr.* 449. *Olymp.* 82 ¾. *V. C. Ca.* 303. *Var.* 305.

Legum tabulæ x.

¶ Post multas autem sententias *hinc inde* dictas, ea vicit, quæ censebat decemviros iterum creandos, totiusque reip. summam illis committendam. videbatur enim aliquid deesse legum numero, propter brevitatem temporis quo fuerant conditæ: & ut leges jam latæ à volentibus & nolentibus observarentur, opus esse *rursum* alicujus magistratus summa ac libera potestate. Quod autem potissimum eos

LVIII.

681

a Pro πατρονομῆς facit *Lapi* versio; *fiebatque hæc commutatio ex consuetudine, suscipientibus* (ἐπιλαμβανόντων) *ducatum in præfinitum quendam dierum numerum.* Verum *Gelenius* πατρονομῆς maluisse videtur. *Sylb.* Καὶ τοῦτ' οὐ πατρονομῆς ἐγίνετο πατριακὰς ἐπ' αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν *Vat.* *b* In *Cod. Vat.* τὰ ἰδιωτικὰ, ut supra, p. 648. v. 15. τὰτι ἰδιωτικὰ συμβόλαια διαιρῶν καὶ τὰ δημόσια &c. quod etiam *Porto* placuisse video. *Causas plebejas & publicas* vertit *Gelen.* quasi per δημοτικὰ intelligat causas quæ ad *plebem* spectant, & per δημόσια quæ ad *remp.* *c* *Lapus* quoque transposita τι legit, ὁπόσα τι πρὸς ὑπηκόους. *Sylb.* *d* Ἐδόκει δὲ ἄριστα *Vat.* *e* Forsan πρὸς τὰ τοῦ δήμου τῶν ἄλλων &c. *Sylb.* Rectius in *Cod. Vat.* δήμου πρωτατῶν ἀδὲ τῶν ἄλλων ἀρχείων. *Lapus* in suo codice habuisse videtur, *Δήμου πρωτατῶν ἄλλων ἀρχαίων*: nam vertit, *non amplius opus esset urbi plebis præsidibus aliis veteribus.* *f* Δικαιοδοσίαις *Vat.* *g* Φιλοφρονήσεις *Vat.* qua voce alibi etiam utitur *Dionysius.* *h* Concinnius in *Cod. Vat.* καὶ τῶν περὶ σφίσιν. *i* Optime in *Cod. Vat.* λόχοις. quod & *Sylburgio* & *Porto* placuisse video. idemque in suo codice habuisse videtur *Lapus.* *k* Δικαιοδοσίαν. *Vat.* atque ita alibi. *l* Hæc ita distinguenda & legenda puto: ὡς ἂν ἐξ ὀλίγου συντεθεῖσα χρόνου καὶ ἐπὶ τοῖς ἤδη κεκυρωμένοις, ἵνα ἔχοντες τε καὶ ἄχοντες ἐν αὐτοῖς μένοιεν, ἐδόκει τινὸς ἀρχῆς αὐτοκράτορος δεῖν. *Port.* * Postea in foro posuere, illustrissimum eligentes locum. *Lapus.* † Ut de comitiis considerarent qualia oporteret fieri. *Lapus.*

Per. Jul. 4265. Ante Chr. 449. Olymp. 82 3/4. V. C. Cat. 303. Var. 305.

eos induxit ut decemviros creari mallent, fuit tribunitiæ potestatis abrogatio, quam maxime exoptabant. atque hæc quidem fuere publicæ illorum consultationes. privatim autem primores senatus eum magistratum ambire decreverunt, veriti ne si homines aliqui turbulenti tantam potestatem adepti fuissent, gravem aliquam cladem reip. afferrent. Quum autem plebs S C. facile comprobasset, & maxima animi alacritate suis suffragiis id confirmasset, decemviri diem comitiorum indixerunt: honoratissimi vero quique & natu maximi è patribus *eum* magistratum petierunt. Ibi magnis laudibus ab omnibus efferebatur Appius, qui tunc decemvirorum princeps fuerat: & tota plebs eum in eo magistratu retinere volebat, quod nullus alius è toto collegio melius se in eo gessisset. Ille primum simulate id recusabat, & à negotiosa & invidiosa reip. administratione se liberari petebat. Sed tandem, quum omnium precibus rogaretur, ipse quoque non dubitavit *eum* magistratum petere, & criminatus competitorum optimos quosque, sibi præ invidia parum æquos esse, amicis suis aperte favit. Itaque rursus centuriatis comitiis legislator creatus est, & cum eo Q. Fabius Vibulanus, qui ter consulatum gesserat, vir omni virtute præditus & ad eam usque diem inculpatus: ex reliquis vero patriciis, quos ille charos habebat, *M. Cornelius*, M. Servilius, L. Minucius, T. Antonius, & Manius Rabulejus, viri non admodum clari: ex plebejis vero Q. Pœtelius, Cæso Duellius, & Sp. Oppius. Hos enim quoque Appius assumpserat, ut majorem plebis gratiam sibi conciliaret, docens æquum esse, ut, quum tunc magistratus creetur cui totius reip. administratio committatur, plebs etiam ejus sit particeps. Ob hæc igitur omnia laudatus, habitusque * omnium regum & consulum optimus, magistratum in proximum annum iterum accepit. Hæc illo anno decemviris remp. gubernantibus gesta sunt, nec aliud quidquam memoratu dignum actum est.

κατάρχαι, ἵν' ἡ τῶν δημάρχων καθάλυσις, ὃ πάντὸς μάλιστα ἐβούλοντο. ταῦτα μὲ τὸ κοινῷ σκοπουμένοις αὐτοῖς ἐδόκει· ἰδίᾳ δὲ οἱ πρωτεύοντες τῆς συνεδρίου γνώμην ἐποιοῦντο μέλλα πορεύεσθαι τὴν ἀρχήν, δεδιότες μὴ ταραχώδεις τινὲς ἄνθρωποι, τὴν λιχαύτης ἐξουσίας λαβόμενοι, κακόν τι μέγα ἐξεργάσωνται. ἀλλ' ἐπεὶ ὧς γε δῆμος τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ δεξάμενος, ἐς μὲν πλείστης προθυμίας ὑπερψήφισαντο, αὐτοὶ μὲν οἱ δέκα ἄνδρες προεῖπον τῶν ἀρχαιρεσιῶν χρεών, μετῆσαν δὲ τὴν ἀρχὴν οἱ ἐντιμότατοί τε καὶ πρεσβύτατοι τῶν πατρικίων. [b] ἔνθα πολὺς ὑπὸ πάντων ἐπαινούμενος ἦν ὁ τότε δεκαρχίας ἡγεμὼν Ἄππιος, καὶ πᾶς ὁ δημοτικὸς ὄχλος ἐκεῖνον ὅλῃ τῆς ἀρχῆς ἠξίου κατέχειν, ὡς οὐκ ἄλλου τινὸς ἄμεινον [c] ἡγησαμένου. ὁ δὲ ἀναινόμενος μὲν προσεποιεῖτο καθ' ἁρπαλέως, [d] καὶ ἀπολύειν ἠξίου λειτουργίας ὀχληρᾶς καὶ ὀπιφθόνου. τελευτῶν δὲ, ὡς ἐλιπάρουν αὐτὸν ἅπαντες, αὐτός τε [e] ὑπέμενε μεπέναι τὴν ἀρχήν, καὶ τοὺς συμπροθυμουμένους τὰς ἀρίστας αἱρησάμενος, οὐκ ἠδέως πρὸς ἑαυτὸν ἔχειν διὰ τὸν φθόνον, τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις συνηγωνίζετο φανερῶς. ἀπο- 682
δείκνυταί τε πάλιν ἐν ἀρχαιρεσίαις λοιπὸν νομοθέτης ὃ δ' ἄνευρον σὺν δὲ ἀνδρὶ Κόϊντος μὲν Φάβιος ὁ καλούμενος [f] Οὐϊβολανὸς, ὁ τρὶς ὑπατεύσας, ἀνὴρ ἀνεπίληπτος εἰς τόδε χρόνου γενόμενος πρὸ πάσαν ἀρετήν· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων πατρικίων ὃς αὐτὸς ἠπαράζελο, [g] (Μάρκος Κορνήλιος,) Μάρκος [h] Σέργιος, καὶ Λεύκιος Μινύκιος, καὶ Τίτος Αντώνιος, καὶ Μάνιος [i] Ραβολήϊος, ἄνδρες δὲ πάνυ ὀπιφανεῖς· ἐκ δὲ τῶν δημοτικῶν, Κόϊντος [k] Πυτέλλιος, καὶ Καίσων [l] Δυάλιος, καὶ Σπόριος [m] Οππιος. προσελήφθησαν γὰρ καὶ οὗτοι πρὸς τοῦ Ἀππίου, κολακείας ἕνεκα τῶν δημοτικῶν, διδάσκοντος, ὅτι δίκαιόν ἐστι μιᾶς ἀρχῆς κτλ. πάντων [n] ὑπεδεικνυμένης, εἶναί τι καὶ τοῦ δήμου μέρος ἐν αὐτῇ. εὐδοκιμεῖ δὲ [o] ἐν ἅπασι τούτοις, καὶ δοκῶν χρήσιμος εἶ) βασιλέων τε καὶ τῶν κατ' ἑαυτὸν ἡγησαμένων τῆς πόλεως, παραλαμβάνει πάλιν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ὀπιόντα ἐνιαυτόν. ταῦτα καθ' ἐκείνην ἐπράχθη τὴν [p] δεκαρχίαν Ρωμαίων, ἄλλο δὲ οὐδὲν ὅ,τι καὶ λόγου ἄξιον.

LIX.

Per. Jul. 4266. Ante Chr. 448. Olymp. 82/83 4/1. V. C. Cat. 304. Var. 306.

Appius Claudius ejusque collegæ iterum creati decemviri.

¶ Anno sequenti decemviri, *nimirum* App. Claudius ejusque collegæ, accepta consulari potestate Idibus Majis (menses autem pro cursu lunari tunc observabant, & plenilunium in ipsas Idus incidebat) primum quidem, fœdere clandestino inter se insciæ plebe icto, conjurarunt nequis ex collegio ulla in re aliis adversaretur, sed quod uni eorum placuisset id omnes firmum ratumque haberent, & imperium perpetuo retinerent, nec alium quempiam ad reip. administrationem

Εν δὲ τῷ κατόπιν ἔτει τοῦ παραλαβόντος τὴν ὑπατικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ σὺν Ἀππίῳ Κλαυδίῳ δέκα ἄνδρες, εἰδοῖς [q] μαΐαις· ἦγον δὲ τοὺς μῆνας κτλ. σελήνῃ, καὶ συνέπιπτεν εἰς τὰς εἰδοὺς ἡ πανσέληνος. [r] πρῶτον μὲν ὅρκια τεμόντες ἀπόῤῥητα τῷ πλήθει, [s] σφίσιν αὐτοῖς ἔθεντο πρὸς μηδενὸς ἀλλήλοις ἐναντιοῦσθαι, ὅ,τι δ' ἂν εἷς ἐξ αὐτῶν διαγράψῃ, τοῦτο ἅπαντες ἡγεῖσθαι κύριον, τήν τε ἀρχὴν καθέξειν ἐφ' βίου, καὶ μηδένα παρήσειν ἕτερον ὅστις τὰ πρόγματα, ἰσόπ-

μοί τε

a Μέγα ἐφρόντισεν *Vat.* *b* Ἔνθα δὴ πολὺς *Vat.* *c* Si malis ἡγησομένου, sensus est: *quasi haud alius quispiam melius ei magistratui præfuturus esset. Sylb.* *d* Καὶ ἀπολύειν αὐτὸν ἠξίουν λειτουργίας τῆς ὀχληρᾶς τῆς ἐπιφθόνου *Vat.* *e* Ὑπέμεινε μετεῖναι τὴν ἀρχὴν *Vat.* *f* Præponere in *Ed. Steph.* Ἰουβολανός. *Sylb.* Legendum Βιβουλανός, vel quod melius Οὐϊβουλανός. *Part.* *g* Ante *M. Servilium* cum *Lapo & Gelenio*, ex *Livio & Diodoro*, inserui *M. Cornelium*, qui deest in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] *Sylb.* Infra quidem ejusdem *Cornelii* meminit aliquoties *Dionysius*, p. 696, 697, 704. juxta *Ed. Sylb.* *h* Ita ex *Livio* restituit *Sylb.* pro *M. Servilio* ut in *Ed. Steph. Vat. & Lapi Cod.* Infra etiam p. 704. juxta *Ed. Sylb.* Μάρκον Σέργιον: at *Diodorus* Γάϊον Σέργιον appellat. *i* Ita apud *Diodorum* quoque ac *Livium* est, & infra p. 704. [juxta *Ed. Sylb.*] perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ραοῦλον. *Sylb.* *k* Infra p. 704. [juxta *Ed. Sylb.*] Πυτίλον. apud *Livium* est *Patilius*: in *Capitolinis* tabulis *Petelius*, quam scripturam mavult *Sigonius. Sylb.* *l* P. 704. Δυίλιον [ibique in *Cod. Vat.* Δυίλλιον] habemus. Verum puto Δυίλλιος, vel (ut *Sigonius* apud *Livium* mavult) Δυίλλιον. *Sylb.* *m* Ita etiam p. 704. In *Ed. Steph. & Cod. Vat.* Ἀππιον: errore satis evidenti. Decemvirorum nomina videsis apud *Livium*, l. 3. c. 35. *n* Forsan rectius ὑποδεικνυμένης. cujusmodi commutatio supra quoque notata, p. 599. v. 23. *Sylb.* *o* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* ἐφ' ἅπασι. *p* Δεκαρχίαν τὴν Ρωμαίων, ἄλλο δ' οὐδὲν ὅ,τι καὶ *Vat.* *q* Ita cum *Livio, Lapo, & Gelenio.* Perperam in *Ed. Steph.* μάϊος, & in *Cod. Vat.* μαΐας. *r* Πρῶτα *Vat. & Lapi Cod.* *s* Optime in *Cod. Vat.* συνῆγεν σφίσιν αὐτοῖς ὅρκια. & mox v. 42. τοῦθ' ἅπασιν, & v. 44. ἐστίμους τι ἅπασιν. adeo ut non opus sit cum *Sylburgio* dicere, ἅπασιν non respicere ἡγεῖσθαι sed præcedens ὅρκια, atque id ipsum pro composito συνῆγεν poni; aut cum *Porto* legere, ἐν σφίσιν αὐτοῖς συνῆγεν. * *Al.* tam regum omnium optimus, quam eorum qui annuo imperio urbi præfuerant.

a Προθύ-

μοί τε ἅπαντες ἔσεσθαι, ἡ τ αὐτὴν ἕξειν δυναστείαν, βουλῆς μὲ ἢ δήμου ψηφίσμασι ἀπαντίοις ἢ εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα χρήμενοι, τὰ δὲ πλεῖστα ἐπὶ τ ἑαυτῶν ἐξουσίας ποιοῦντες. ἐνίοτε δὲ τ ἡμέρας, ἐν ᾗ ἐδημοκρατοῦντο αὐτοὶ ἔδει τ ἀρχὴν, τοῖς θεοῖς ἐθυσίαζον ἄνδρ' ἓν νόμος· ἱερεῖα δὲ τούτων ἄλλοις Ρωμαίοις τ ἡμέραν, ἡ πάντες μάλιστα ὀπτεύουσι μήτε ἀκοῦσαι μηδὲν ἀνδρὸς ἐν αὐτῇ, μήτε ἰδεῖν· [b] ἔωθεν εὐθὺς ἐξήεσαν· οἱ δὲ ἡ τὰ δημόσια πάντα τ βασιλικῆς ἐξουσίας ἅπαντες ἐπαγόμενοι. ὁ δὲ δῆμος, ὡς ἔμαθεν αὐτοὺς ἤδη φυλάττοντας τὸ δημοτικὸν ἐκεῖνο ἡ μέτριον ὄγκον τ ἡγεμονίας, ἡδὺ διαμφιβαλόμενος τὰ παράσημα τ βασιλικῆς ἀρχῆς, [c] πρότερον εἰς πολλὴν ἦλθε δυθυμίαν ἡ κατήφειαν. ἐφόβουν δὲ οἱ προσηρτημένοι ταῖς δέσμαις τ ῥάβδων πελέκεις, ὃς ἔφερον οἱ προηγούμενοι τ ἀνδρῶν ἑκάστου δώδεκα ὄντες, ἀναστέλλοντες ἐκ τ ἐναντίων πλῆθος τ ὄχλου, ὃ ἐπὶ τ βασιλέων [d] ἐγένετο πρότερον. κατελύθη δ' εὐθὺς ὃ ἔθος τοῦτο μετ' ἐκβολὴν τ μοναρχῶν ὑπὸ ἀνδρὸς δημοτικοῦ Ποπλίου Οὐαλερίου τ ἐκείνων
683 ἐξουσίαν μεταλαβόντος. ᾧ πάντες οἱ μετ' ἐκεῖνον ὕπαλοι καλοῦ τοῦ ἐπιτηδείου δόξαντι ἄρξαι τὰ ὅμοια πρᾶττοντες, ἡνίκα ταῖς δέσμαις τ ῥάβδων προσήπτων τοὺς πελέκεις, ὅτι μὴ κατ' [20] [e] τὰς στρατιὰς ἡ τὰς ἄλλας ἐξόδους τ πόλεως. πόλεμον δὲ ἐξάγοντες ὑπερόριον, ἢ τ ὑπηκόων πρᾶγμα τι [g] ἐπισκεπτόμενοι, τότε ἡ τοὺς πελέκεις ταῖς ῥάβδοις προσελάμβανον, ἵνα [h] ἡ ὄψεως φοβερὸν ὡς καθ' ἐχθρῶν ἢ ἄλλων γινόμενον, ἥκιστα φαίνῃ τοῖς πολίταις ἐπαχθές. [25]

Τοῦτο δὴ θεασαμένοις ἅπασιν, ὃ τ βασιλικῆς ἐξουσίας σημεῖον ἐλογίζετο εἶ), πολὺ παρεισῆκει δέος, ὥσπερ ἔφην, ὑπολωλεκέναι νομίζουσι τ ἐλευθερίαν, ἡ δέκα βασιλεῖς ἀνθ' ἑνὸς ἑλομένοις. τοῦτον δὲ τ τρόπον καταπλήξαντες τοὺς ὄχλους οἱ δέκα ἄνδρες, ἡ γνόντες ὅτι δεῖ φόβῳ ὃ λοιπὸν [30] [i] αὐτῶν ἀρχήν, ἑταιρείαν ἕκαστοι συνῆγον, ὑπολεγόμενοι τοὺς θρασυτάτους τ νέων, ἡ σφίσιν αὐτοῖς ὑπιδεεστάτους. ὃ μὲν οὖν οὐκ τ ἀπόρων [k] ἡ ταπεινῶν ταῖς τύχαις τοὺς πλείους φανῆναι τυραννικῆς κόλακας ἐξουσίας, ἣ κοινῇ συμφέροντος ἀλλαξαμένους τὰς αὐτῶν ὠφελείας, ἥτε ἀδόξου ἥτε [35] ἀνέλπιστον ἦν· ὃ δὲ ἡ οὐκ τ παλαιτάτων εὑρεθῆναι συχνοὺς ἐχόντάς τι καὶ ὑπὸ πλούτῳ ἡ ἐπ' εὐγενείᾳ μέγα φρονεῖν, τοὺς [l] ὑπομείναντας συγκαταλύειν τοῖς [m] δεκαδάρχοις τ τ παλαιᾶς ἐλευθερίας, τοῦτο θαυμαστὸν ἅπασιν εἶ) δοκεῖ, οἱ πάσας [n] κολακεύοντες ἡδονὰς, ὁπόσαι πεφύκασιν ἀνθρώ- [40] πων κρατεῖν, κατ' πολλὴν ἄδειαν ἦρχον τ πόλεως, βουλὴν μὲ ἢ δῆμον ἐν ὑδεμιᾷ μερίδι τιθέμενοι, πάντων δὲ αὐτοὶ νομοθέται τε ἡ δικασταὶ γινόμενοι, ἡ πολλοὺς μὲ ἀποκτείναντες τ πολιτῶν, πολλοὺς δὲ ἀφαιρούμενοι τὰς οὐσίας ἀδίκως. ἵνα δὲ αὐτοῖς εὐπρεπῶς τὰ γινόμενα ἔχῃ, θέμα ἡ δεινὰ ὄν- [45] τα, ὡς δὴ σὺν τῷ δικαίῳ πραττόμενα, δικασταὶ ἐφ' ἑκάστῳ χρήματι ἀπεδίδοσ· ἧς δὲ οἵ τε κατήσοντο ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων ἐκ τ συγκαταστάντων τ τυραννίδα ὑποτεμε-

admitterent, omnesque pari honore atque pari potestate essent, & non nisi raro S. C. aut plebiscitis, idque urgente necessitate, uterentur, maximam vero rerum partem pro imperii sui potestate agerent. Quum autem veniisset dies quo magistratum inituri erant, post peracta sacra solemnia (hic autem dies Romanis festus sacerque est, & maximæ religioni habent quidquam in eo injucundum aut audire aut videre) mane statim omnes cum omnibus regiis insignibus prodierunt. At populus, ut vidit eos non retinere amplius popularem illum & moderatum magistratus habitum, nec regiæ potestatis insignia per vices mutare, ut ante faciebant, magno animi mœrore ac tristitia correptus est. Eum autem terrebant alligatæ fascibus secures, quas duodecim lictores unicuique eorum præferebant, verberibus turbam ex viis submoventes, quemadmodum olim sub regibus fiebat. Hic enim mos confestim post ejectos reges antiquatus fuerat à viro populari P. Valerio, qui in eorum potestatem successerat. quem omnes consules deinceps sequuti, ut præclari exempli auctorem imitati, secures fascibus, nisi in expeditionibus aliisve publicis profectionibus, amplius non addebant. quoties vero bellum externum gerebant, aut res subditorum invisebant, tunc etiam secures ad fasces adhibebant, ut illius spectaculi terror, quasi *solis* hostibus aut subditis incuteretur, civibus minus gravis videretur.

Per. Jul. 4268. Ante Chr. 448. Olymp. 82. 4. V. C. Cat. 304. Var. 306.

¶ Hoc igitur conspecto, quod regiæ potestatis insigne putabatur, omnes (ut dixi) metus ingens invasit, quod de libertate sua actum existimarent, & pro rege uno decem à se creatos. Quum igitur decemviri multitudinem hoc modo terruissent, eamque in posterum metu regere statuissent, singuli sodalitatem contraxerunt, & audacissimos quosque ac sibi maxime convenientes juvenes deligerunt. Quod igitur plerique inopes ac infimæ conditionis homines, publicis commodis privatos quæstus præferentes, tyrannicæ potestatis adulatores exstiterint, hoc nec præter opinionem, nec præter spem accidit; sed quod, etiam ex ordine patricio, multi inventi fuerint, qui, quum opibus & nobilitate aliquo modo de se magnifice sentire possent, tamen non dubitarint una cum decemviris patriæ libertatem opprimere, hoc admirandum omnibus videtur, cum illi indulgentes omnibus voluptatibus, quæ hominibus imperare solent, magna licentia & sine ullo metu suum imperium in rempublicam exercebant, S. P. Q. R. penitus contemnentes, omnium ipsi legum latores atque judices, multos civium occidentes, multos bonis injuste exuentes. Ut autem injusta ac atrocia eorum facinora speciem justitiæ haberent, de singulis caussis judicio constituto cognoscebant: accusatores vero ab illis, qui eis tyrannidem astruebant, suborna-

LX.

bantur;

[a] Περθύσαντες ἃ ἦν νόμος *Vat.* [b] Rectius forsan, ἔωθεν εὐθὺς ἐξήεσαν οἵδε, ἡ τὰ παρόντα &c. nisi forte, retenta vulgata scriptura, commation istud ἔωθεν εὐθὺς ἐξήεσαν ad totum pop. Rom. referendum sit. *Lapus* vertit, *mane exiverunt, adducentes statim omnia regiæ potestatis insignia. Sylb.* In *Cod. Vat.* οἱ δὲ ἡ τὰ παρόντα &c. [c] Optime in *Cod. Vat.* ὃς ἔφερον quod & *Sylburgio* & *Porto* placuisse video. Vide p. 649. v. 2. [d] Ἐγίνετο *Vat.* [e] Magis proprie τὰς στρατείας. *Sylb.* [f] Ἐξόδους τὰς ὑπὲρ τ πόλεως *Vat.* [g] Ἐπισκοπούμενοι *Vat.* [h] Non agnoscit *Vat.* [i] Omittit *Vat.* [k] Καὶ τ πενήτων *Vat.* [l] Ὑπομένοντας *Vat.* [m] Hîc demum consentit cum *Cod. Vat.* supra vero diversam habuimus scripturam p. 650. v. 34. & p. 652. v. 26. atque alibi. [n] Nota κολακεύοντες ἡδονάς, pro δουλεύοντες; ut *Lapus* quoque vertit, *omnibus indulgentes voluptatibus. Sylb.*

Pr. Jul. 4266. Ante Chr. 448. Olymp. 82. 4. 83. 1. V. C. Cat. 304. Var. 306.

bantur; & judicia conſtabant ex eorum ſodalibus, * qui ſibi invicem gratiam referebant, cauſſas largientes. Multas autem cauſſas, eaſque non minimi momenti, decemviri ſuo arbitratu judicabant: itaque qui † juri ſuo non fidebant, cogebantur ſe eorum ſodalitiis adjungere, quia nulla alia ratione ſe ſuum jus obtinere poſſe ſperabant. Et tandem accidit ut in civitate pars corrupta & laborans major eſſet quam ſana. Qui enim decemvirorum adminiſtratione graviter offendebantur, in urbe manere nolebant; ſed ſe in ſua prædia recipiebant, comitiorum tempus exſpectantes: quaſi decemviri exacto anno poteſtatem depoſituri, & alios magiſtratus creaturi eſſent. Sed Appius ejuſque collegæ, quum reliquas leges in duabus tabulis ſcripſiſſent, has quoque illis *decem* prioribus addiderunt: in quibus hæc quoque lex erat, "ne patriciis "connubia cum plebejis contrahere liceret", non ob aliam cauſſam (ut mihi videtur) quam ne, familiis conjugii & affinitatis vinculo conſociatis, ordines in concordiam coïrent. Quum autem comitiorum tempus veniſſet, patriis moribus ſimul & novis legibus longum valere dixerunt, *atque* nec exſpectato ſenatus conſulto aut plebiſcito in eodem magiſtratu permanſerunt.

XII. *legum tabula.*

LXI. 5 Poſt eum annum acta eſt olympias LXXXIII. qua in ſtadio vicit Criſo Himerenſis, archonte Athenis Philiſco, Romæ vero Appius Claudius princeps decemviratus tertium jam annum conſularem poteſtatem deinceps retinebat; ejuſque collegæ, qui anno ſuperiore imperium habuerant, iterum in eadem poteſtate manſerunt.

πάθημα, ἡ δικαστήρια ἐκ τῶν [†] ἑταίρων ἀποδεικνύμενα, οἳ δημεύοντο ἀλλήλοις καταχαριζόμενοι τὰς δίκας. πολλὰ δὲ τῶν ἐγκλημάτων καὶ τὰ ἐλαχίστου ἄξια, ἐφ' ἑαυτῶν οἱ δέκα ἔκρινον· ὥστε ἀναγκάζοντο οἱ μειονεκτοῦντες τῷ δικαίῳ, προσνέμειν ἑαυτοὺς ταῖς ἑταιρείαις, ἐπειδὴ ᾤοντο ἀσφαλὲς[b] ἐκ οὐδεμιᾶς αὐτοὺς ἄλλως ἔχειν. ἡ ἐγένετο σὺν χρόνῳ πλεῖον ἢ ὑγιαῖνον τὸ διεφθαρμένον καὶ νοσοῦν ἐν τῇ πόλει. [c] ἤδη δ' ἦν ἔξω τοῦτος τείχους μένειν οἷς τὰ πραττόμενα ὑπὸ τῆς δεκαδάρχου ἀνιαρὰ ἦν,[d] ἀλλ' ἀνεχώρουν εἰς τοὺς ἀγρούς, τὸν τῶν ἀρχαιρεσιῶν σκοπεῖντες χρόνον, ὡς ἀποθησομένων τῆς δέκα ἀνδρῶν τὰς δυναστείας, ὅταν τὸν ἐνιαύσιον [e] ἐκτελέσωσι χρόνον, ἡ ἀποδειξόντων ἑτέρας ἀρχάς. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄππιον τοὺς λοιποὺς συγγράψαντες 684
νόμους ἐν δέλτοις δυσὶ, καὶ [f] ταύτας ταῖς πρότερον ἐξενεχθείσαις προσέθηκαν· ἦν δὲ καὶ ὁ νόμος οὗτος, "μὴ ἐξεῖναι "τοῖς πατρικίοις πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ἐπιγαμίας συνάπτειν", δι' ὃν [g] ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἕτερον, ἢ ὃ μὴ συνελθεῖν εἰς ὁμόνοιαν τὰ ἔθνη γάμων ἐπαλλαγῆς καὶ οἰκειότητων [h] κοινωνίᾳ συνεκεφαλαίωσε. ὡς δὲ καὶ ὁ [†] ἀρχαιρεσιῶν ἐπέστη χρόνος, πολλὰ χαίρειν φράσαντες τοῖς τε πατρίοις ἔθεσμοῖς, καὶ τοῖς [i] νεωστὶ συγγραφεῖσι νόμοις, ὅτε βουλῆς ψήφισμα [k] ποιησάσης, ὅτε δήμου, διέμειναν ὅπερ ἐπ' αὐτῆς ἀρχῆς.

[l] Μετὰ δὲ τοῦτον ἐνιαύσιον ὀλυμπιὰς μὲν ἦν ὀγδοηκοστὴ καὶ τρίτη, ἧς ἐνίκα σάδιον Κεῖσιος Ἱμεραῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίσκου, † δὲ ὑπατικὴν ἐξουσίαν καλεῖσθαι ἐν Ῥώμῃ Ἄππιος μὲν Κλαύδιος τρίτον ἔτος ἡγούμενος † δεκαδαρχίας καὶ ὃ ἕξης· οἱ δὲ σὺν αὐτῷ † παρελθόντα ἐνιαυτὸν ἄρξαντες, δεύτερον ὅπερ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας [m] ἔμενον.

[a] Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* confirmatque quod infra reperitur p. 654. v. 35. Male in *Ed. Steph.* ἑτέρων. [b] Οὐκ ἐᾶν ἄλλως αὐτοὺς ἔχειν *Vat.* [c] Οὐδὲ γὰρ ἐξὸν ἦν μέσον οὗτος τείχους *Vat.* [d] Ἀλλὰ ἀνεχώρουν *Vat.* [e] Perperam in *Ed. Steph.* ἐκπλεύσωσι. [f] Minus recte in *Ed. Steph.* ταύτας, & mox ἐπιγαμίας. [g] Ὡς ἐμοὶ δοκεῖν *Vat.* [h] Κοινωνίαις *Vat.* [i] Νεωστὶ γραφεῖσι *Vat.* [k] Ποιήσαντος *Vat.* [l] *Cujacius* hanc periochen facit initium libri XI. Sed mutatione non opus eſſe perſpicuum eſt ex p. 197. v. 14. p. 265. v. 42. & p. 326. v. 22. At ſi mox malis cum articulo τοῦτον † ἐνιαυτὸν, facile aſſentior. *Sylb.* Articulum hunc agnoſcit *Cod. Vat.* Eo tamen propendeo, ut credam ſeptem hoſce verſiculos argumentum exſtitiſſe libri undecimi; præſertim cum me in iſta opinione confirmet *Lapi* verſio. [m] Μένοντες *Vat.* & *Lapi Cod.* * Qui mutuas ſibi in judiciis præſtabant operas. *Gelen.* † *Verba Græca,* οἱ μειονεκτοῦντες τῷ δικαίῳ, *non ſonant,* qui juri ſuo non fidebant, *ſed* qui jure aliis inferiores erant. *Pon.*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

DIONYSII ALEXANDRI F. HALICARNASSENSIS ROMANARUM ANTIQUITATUM LIBER UNDECIMUS.

ΕΠΙ δὲ τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τρίτης ὀλυμπιάδος, ἐν ᾗ στάδιον Κείσιον Ἱμεραῖος, ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίσκου, κατέλυσαν Ῥωμαῖοι τὴν τῶν δέκα ἀρχήν, ἔτη τρία τῶν κοινῶν ἀπεμεληθεῖσαν. ὧν δὲ τρόπον ἐπεχείρησαν ἐρριζωμένην ἤδη τὴν δυναστείαν ἐκβαλεῖν, καὶ τίνων ἀνδρῶν ἡγησαμένων τῆς ἐλευθερίας, καὶ διὰ ποίας αἰτίας καὶ προφάσεις, ἐξ ἀρχῆς ἀναλαβὼν πειράσομαι διελθεῖν· ἀναγκαίας ὑπολαμβάνων εἶναι καὶ καλὰς τὰς τοιαύτας μαθήσεις ἅπασι μᾶλλον, ὡς εἰπεῖν, ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ ὅσοι περὶ τὴν φιλόσοφον θεωρίαν, καὶ περὶ τὰς πολιτικὰς διατρίβουσι πράξεις. τοῖς τε γὰρ πολλοῖς οὐκ ἀπαρκεῖ τοῦτο μόνον ἐκ τῆς ἱστορίας προσλαβεῖν, ὅτι τὸν Περσικὸν πόλεμον· ἵν' ὅπερ τοῦτο ποιήσωμεν τὸν λόγον· ἐνίκησαν Ἀθηναῖοί τε καὶ Λακεδαιμόνιοι, δυσὶ ναυμαχίαις καὶ πεζομαχίᾳ μιᾷ καταγωνισάμενοι τὰ βάρβαρον τεσσαράκοντα μυριάδας, αὐτοὶ σὺν [b] αὐτοῖς" τοῖς συμμάχοις οὐ πλείους ὄντες ἑπτὰ μυριάδων· ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς αἱ πράξεις ἐγένοντο, βούλονται προσλαβεῖν τῆς ἱστορίας μαθεῖν, καὶ τὰς αἰτίας
685 ἀκοῦσαι, δι' ἃς τὰ θαυμαστὰ καὶ παράδοξα ἔργα ἐπετέλεσαν, καὶ τίνες ἦσαν οἱ τῶν στρατοπέδων ἡγεμόνες τῶν τε βαρβαρικῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, ἱστορῆσαι, καὶ μηδενὸς, ὡς εἰπεῖν, ἀνήκοοι γενέσθαι τῶν συντελεσθέντων περὶ τοὺς ἀγῶνας. ἡδεῖα γὰρ ἡ διάνοια παντὸς ἀνθρώπου χειραγωγουμένη διὰ τῶν λόγων ὅπῃ τὰ ἔργα, καὶ μὴ μόνον ἀκούουσα τῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ ταῖς θεαῖς ὁρῶσα. οὐδέ γε ὅταν πολιτικὰς ἀκούσωσι πράξεις, ἀρκοῦνται τὸ κεφάλαιον αὐτὸ καὶ ὅπερος τῶν πραγμάτων μαθόντες, [c] ὅτι συνεχώρησαν Ἀθηναῖοι Λακεδαιμονίοις, τεῖχη τε καθελεῖν τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ ναῦς διατεμεῖν, καὶ φυγεῖν εἰς τὴν ἀκρόπολιν εἰσαγαγεῖν, καὶ ἀντὶ τῆς πατρίου δημοκρατίας ὀλιγαρχίαν τῶν κοινῶν ἀποδεῖξαι κυρίαν, οὔτε πρὸς αὐτοὺς ἀγῶνα

OLYMPIADE LXXXIII. qua in stadio vicit Criso Himerensis, archonte Athenis Philisco, Romani decemvirorum imperium, quod tres annos remp. administrarat, abrogarunt. Quo autem modo potestatem, quæ jam radices altas egerat, exstirpare aggressi fuerint; quorum virorum ductu libertatem recuperarint; ob quas causas, quibusve occasionibus, re ab initio repetita, narrare conabor: quia talium rerum cognitionem omnibus (ut ita dicam) hominibus, præcipue vero iis qui in philosophiæ contemplatione & in civilium negotiorum tractatione versantur, necessariam pulchramque esse judico. multis enim non satis hoc solum ex historia cognoscere, bello Persico (ut de eo loquar) Athenienses & Lacedæmonios victores fuisse, duobus præliis navalibus atque uno terrestri devicto barbaro, qui secum ducebat tricies centena hominum millia, quum tamen ipsi cum sociorum auxiliis non essent plures quam centum & decem hominum millia: sed etiam loca ubi res gestæ fuerint ex historia cognoscere, & causas audire ob quas illa facinora admiranda & omnem fidem superantia ediderint, & percontari quinam fuerint tam barbarorum quam Græcorum exercituum duces; denique (ut ita dicam) quidquid in ipsis præliis gestum est audire volunt. Cujusvis enim hominis animus, dum verbis ad ipsas res quasi manu ducitur, & dum non solum audit quæ dicuntur, verum etiam quæ geruntur videt, voluptate afficitur. neque etiam homines, quum audiunt ea quæ in civitatibus gesta sunt, satis habent ipsa rerum capita & earum eventum cognoscere; *ut* quod Athenienses Lacedæmoniis permiserint suæ urbis muros demoliri, & naves discindere, & præsidium in arcem inducere, & pro dominatu populari, quo patria ipsorum regebatur, paucos creare, quibus reip. administratio committeretur, ne certamine quidem contra eos suscepto:

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C. Cap.* 305. *Vat.* 307. *Superioris anni decemviri, cum in magistratu permanerent, ob immodicam tyrannidem imperio privantur.*

a Forsan rectius ἵνα δεῖ τοῦτο, ut p. 658. v. 20. *Sylb.* *b* Desideratur in *Cod. Vat.* *c* Nempe belli Peloponnesiaci anno ultimo. nam his legibus pax convenit inter Athenienses & Lacedæmonios. Vide *Xenophontem* Ἑλληνικῶν libro secundo, *Diodorum* lib. XIII. *Plutarchum* in *Lysandro*. Inde discis quo modo sint accipienda verba illa, ὅπῃ πρὸς αὐτοὺς ἀγῶνα ἀφεῖντο. *Casaub.*

a Legendum

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V. C. Cal. 305. Var. 307.

ſuſcepto: ſed ſtatim & quænam eſſent neceſſitates, quibus civitas preſſa *tunc* hæc atrocia atq; miſeranda mala pertulerit,& quibus rationibus cives adducti, & quorum oratione impulſi id fecerint, & omnia quæ res ipſas comitantur ſcire volunt. Viris etiam civilia negotia tractantibus (in quo numero philoſophos quoque pono, quotquot philoſophiam non verborum, ſed præclarorum facinorum exercitationem putant) quemadmodum cæteris hominibus *illud* commune eſt, ut omnium eorum, quæ rebus adhærent, contemplatione pleniſſima delectentur: ſed præter voluptatem magna quoque commoda ad civitates duris aſperiſque earum temporibus ex tali rerum accurata cognitione redundant,qua etiam fit ut eæ ad res quæ ipſis condueunt oratione ultro ducantur. homines enim quæ proſunt & quæ obſunt facillime cognoſcunt, quando ea ex multotum exemplis vident, iiſque qui ſe ad hæc hortantur prudentiæ magnæque ſapientiæ teſtimonium perhibent. Ob has igitur cauſſas viſum eſt mihi accurate perſequi omnia quæ in decemviratus abrogatione acciderunt, & quæ memoratu digna puto. De illis autem agam, initio non ab ultimis ducto,quæ multis videntur ſola cauſſa libertatis fuiſſe, ab iis, inquam, quæ Appius amore correptus in virginem commiſit, (hæc enim eſt aliorum ejus facinorum appendix, hæcque eſt poſtrema cauſſa quæ plebis iram concitavit, quum ſexcentæ aliæ præceſſiſſent) ſed eas contumelias ac injurias, quibus decemviratus remp. afficere cœpit, primum dicam; & omnia ſcelera, quæ tunc in illo civitatis ſtatu commiſſa ſunt, ordine recenſebo.

II. ¶ Cauſſa igitur, quæ prima viſa eſt odium dominatui paucorum conciliaſſe, hæc fuit; quod, deſpecta plebe & ſenatu contempto, ſecundum magiſtratum cum priore conjunxiſſent. deinde quia honeſtiſſimos quoſque Romanos, quibus acta ipſorum diſplicebant,partim ex urbe pellebant, falſis gravibuſque criminibus illatis, partim interficiebant; eos enim accuſabant ſubornatis aliquibus de ſuis amicis, & ipſi de his cauſſis cognoſcebant: ſed præcipue quia audaciſſimis juvenum, quos ſinguli eorum circa ſe habebant, permiſerant, ut agerent & ferrent res eorum qui illi civitatis formæ adverſarentur. qui quidem, tanquam armis capta & per vim expugnata patria,non ſolum bona ſuis dominis legitime parta auferebant: ſed etiam in formoſas eorum uxores impie ſe gerebant, & in filias nubiles contumelioſi erant, & iis qui ideo indignabantur plagas ut mancipiis infligebant; effeceruntque, ut ii, quibus hæc minime ferenda videbantur, relicta patria, cum conjugibus & liberis in proximas urbes migrarent,quos Latini quidem ob cognationem, Hernici vero ob jus civitatis ſibi nuper à Romanis datum recipiebant. Itaque (quod

ἀρχέμβιοι· ἀλλ' ἀθῶς ἀξιοῦσι, καὶ τίνες ἦσαν οἱ κατασχοῦσαι τὴν πόλιν ἀνάγκαι, δι' ἃς ταῦτα τὰ δεινὰ καὶ ἐλέεινα ὑπέμεινε, καὶ τίνες οἱ πείσαντες αὐτοὺς λόγοι, ἢ ὑπ' ἄλλου τίνος ῥηθέντες ἀνδρῶν, καὶ πάντα ὅσα τοῖς δράμασι παρακολουθεῖ τοῖς τραγικοῖς, διδαχθῆναι. τοῖς δὲ πολιτικοῖς ἀνδράσιν, ἐν οἷς ἔγωγε τίθεμαι καὶ τοὺς φιλοσόφους, ὅσοι μὴ λόγων ἀλλ' ἔργων καλῶν ἄσκησιν ἠγοῦνται ἢ φιλοσοφίαν, ἥ μὲ ἥδεται τῇ παντελεῖ θεωρίᾳ τοῦ παρακολουθοῦντων τοῖς πράγμασι, κοινὸν ἅπασιν καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὑπάρχει χαρὰ δὲ ἡδονῆς, παρεγίνεται δὲ περὶ τοὺς ἀναγκαίους καιροὺς μεγάλα ταῖς πόλεσι ἐκ τῆς τοιαύτης ἐμπειρίας ὠφελεῖν, καὶ ἄγειν αὐτὰς ἑκούσας ὅπῃ τὰ συμφέροντα λέξει τοῦ λόγου. ῥᾴστα γὰρ ἂν ἄνθρωποι τά τε ὠφελοῦντα καὶ βλάπτοντα καταμανθάνουσιν, ὅταν ὅτι παραδείγματα ζῶντα πολλῶν ὁρῶσι, καὶ τοῖς ὅτι ζῶντα παρακαλοῦσιν αὐτοὺς φεύγειν μαρτυρῶσι, καὶ πολλὴν σοφίαν. λέξει ζώντας δή μοι ταῖς αἰτίαις ἔδοξεν ἁπάντα ἀκριβῶς διελθεῖν τὰ γενόμενα περὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ὀλιγαρχίας, ὅσα δὴ καὶ λόγου τυχεῖν ἄξια ἡγοῦμαι. ποιήσομαι δὲ τὴν περὶ αὐτῶν λόγον, οὐκ ἀπὸ τῶν τελευταίων ἀρξάμενος, ἃ δοκεῖ τοῖς πολλοῖς αἴτια γενέσθαι μόνα τῆς ἐλευθερίας, λέγω δὴ τὴν περὶ τὴν παρθένον ἁμαρτηθέντων Ἀππίῳ, διὰ τὴν ἔρωτα· προαθήκει γὰρ αὕτη γε, καὶ τελευταία τῆς ὀργῆς τῶν δημοτῶν αἰτία, μυρίων τῶν ἄλλων παρεληλυθότων· ἀλλ' ἀφ' ὧν ἤρξατο πρῶτον ἡ πόλις ὑπὸ τῆς δεκαρχίας ὑβρίζεσθαι, ταῦτα πρῶτον ἐρῶ, καὶ διέξειμι πάσας ἐφεξῆς τὰς ἐν τῇ τότε καταστάσῃ γενηθείσας παρανομίας.

Πρώτη μὲν οὖν δόξασα γενέσθαι τὴν τῆς ὀλιγαρχίας μίσους πρόφασις, ὅτι συνύφηναν τῷ δευτέραν ἀρχὴν τὴν πρώτην, δήμου τε ὑπεριδόντες, καὶ βουλῆς καταφρονήσαντες. ἔπειθ' ὅτι τοὺς χαριεστάτους Ῥωμαίων, οἷς ἐγὼ κατὰ γνώμην τὰ θεατρίζομενα ὑπ' αὐτῶν ἦν, οὓς μὲν ἐξήλαυνον ἐκ τῆς πόλεως, αἰτίας ὑποφέροντες ψευδεῖς καὶ δεινάς, οὓς δὲ ἀπέκτεινυν· καὶ συνηγόρους τε αὐτοῖς ὑποπέμποντες ἐκ τῶν ἰδίων ἑταίρων, καὶ τὰς δίκας ταύτας αὐτοὶ δικάζοντες· μάλιστα δ' ὅτι τοῖς θρασυτάτοις τῶν νέων, οὓς εἶχον ἕκαστοι περὶ αὐτούς, ἐφῆκαν ἄγειν καὶ φέρειν τὰ τῶν ἐνδυλισμένων τῇ πολιτείᾳ. οἱ δ', ὥσπερ ἀλύσει πολέμῳ καταχρήσαντος τῆς πατρίδος, οὐ τὰ χρήματα μόνον ἁρπῶντο τοὺς νόμῳ κτησαμένους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς γαμετὰς αὐτῶν τὰς εὐμόρφους παρηνόμουν, καὶ εἰς θυγατέρας ὑπάνδρους καθύβριζον, καὶ πληγὰς τοῖς ἀγανακτοῦσιν ὥσπερ ἀνδραποδώδεσιν ἐδίδοσαν· καὶ παρεσκεύασθη ὅσοις ἀφόρητα εἶναι τὰ γινόμενα· ἔδοκει, καταλιπόντας τὴν πατρίδα, γυναιξὶν ὁμοῦ καὶ τέκνοις, εἰς τὰς πλησίον ἐξοικίζεσθαι πόλεις, ὑποδεχομένων αὐτοὺς Λατίνων μέν, [d] διὰ τὸ ἀδελφεόν· Ἑρνίκων δὲ, διὰ τὴν [e] ἔναλχος γενομένην αὐτοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἰσοπολιτείαν. ὥσθ', ὅπερ εἰκὸς ἦν,

a Legendum ὅταν ζῶντα ἐπὶ παραδείγματι (vel παραδείγμασι) πολλῶν ὁρῶσι. *Portus.* Scribendum ὅταν τι παρ. vel ὅταν ἐπὶ παραδείγμασι ζῶντα πολλοῖς ὁρῶσι, quam veram eſſe lectionem puto. *Caſaub.* In *Cod. Vat.* ὅταν ἐπὶ παραδειγμάτων τοῦτα πολλῶν ὁρῶν. b In *Ed. Steph.* καταχόρων τι αὐτοὺς, ἀσεπίμα. Sed noſtram lectionem & *Xylander* probat, & confirmant quæ in præcedentis libri fine leguntur, p. 651. v. 47. atque adeo eam ſequutus eſt etiam *Lapus, ſubmittentes eis accuſatores ex amicis ſuis. Sylb.* c Si quis cum præpoſitione malit ἐν τῇ πολιτείᾳ, per me licet. Sed defendi & hæc lectio poteſt eo exemplo quod p. 655. v. 37. legitur, ἀπεχθανομένῳ τῇ πολιτείᾳ. *Sylb.* d Proculdubio legendum διὰ τὸ συγγενὲς, ut *Lapus* quoque vertit, *ob cognationem.* Eandemque lectionem confirmant tum multa alia in ſuperioribus, tum Poſtumii ad Latinos oratio p. 343. v. 26. e Rectius fortaſſe δεδομένην, *datam. Sylb.*

ἦν, τελευτῶντες αὐτοὶ κατελείφθησαν ⓐ φιλοτύραννοι, καὶ οἷς μηδεμία τῶν καινῶν φερητὶς λιῦ. ὅτι γὰρ ⓐ πατρίκιοι διέμενον ἐν τῇ πόλει, γενέσθαι μὲν ἐκ ἀξιοῦντες τοὺς ἡγεμόνας, ἐναντιοῦσθαι δὲ τοῖς βεβιασμένοις ἀδυνατοῦντες· οὐδ' ⓐ καταγεγραφέντες εἰς τὸ βουλευτικὸν συνέδριον, οὓς ἐπάναγκες ἔδει παρεῖναι ταῖς ἀρχαῖς· ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ πλείους ἀναστατούμενοι ταναστησία, καὶ τὰς οἰκίας ἐρήμους ἀφέντες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον. τοῖς δὲ ὀλιγαρχικοῖς καθ' ἡδονὴν αἱ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ἐγίνοντο φυγαί, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἕνεκα, μάλιστα δὲ ὅτι τοῖς ἀκολάστοις τῶν νέων πολὺ ὃ αὐθάδες προστέτο, μηδὲ ἄρχειν δυναμένοις ἰδεῖν ὃς ἔμελλον [a] ἀστεργῆ πρόπονλες αἰσχύνας.

[b] Ἐρημωθέντος δὲ τοῦ κρείττονος [c] μέρους τῆς πόλεως, καὶ ὃ ἐλεύθερον ἅπαν ἀπολωλεκέναι, ἀφορμὴν κρατήσειν ὑπολαβόντες [d] ἐκεῖνοι οἱ πολέμῳ κρατηθέντες ὑπ' αὐτῆς, ἃς τε ὕβρεις ἃς ὑβρίσθησαν ἀποτίσασθαι, καὶ τὰ ἀπολωλότα ἀναλαβεῖν, ὡς νοσούσης διὰ τὴν ὀλιγαρχίαν τῆς πόλεως, καὶ οὔτε συνιέναι, οὐδ' ὁμονοεῖναι, οὔτε ἀντιλαβέσθαι τῶν κοινῶν ἔτι δυνησομένης, προσκαθασάμενοι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, ἐλαύνουσιν ἐπ' αὐτὴν στρατεύμασι μεγάλοις. καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ χρόνον Σαβῖνοι ἐμβαλόντες εἰς τὴν ὁμοτέρμονα, καὶ πολλῆς λείας γενόμενοι ἐγκρατεῖς, φόνον τε ἐργασάμενοι πολὺν ἐν γεωργικῷ πλήθει, ἐπὶ [e] Ἠρίτῳ καλεσκαλοπέδευσε. διέχει δὲ ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἡ πόλις αὕτη στάδια [f] τεσσαράκοντα καὶ ἑκατόν, πλησίον ὄντα Τιβέρεως ποταμοῦ. Αἰκανοὶ δὲ εἰς τὴν Τυσκλάνων [g] γῆν [h] ἐμβαλόντες, ὅμορον ὄντα σφίσι, καὶ πολλὰ δηώσαντες αὐτῆς, [h] ἐπ' Ἀλγιδόνι πόλει πίθενται τὰ χάρακα. ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ δέκα τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον, ταραγμένοι συνεκάλουν τὰς ἑταιρείας, καὶ μετὰ τούτων ὅ,τι χρὴ πράττειν ἐσκόπουν. ὃ μὲν οὖν ὑπερόριον ἀποστέλλειν στρατιὰν, καὶ μὴ περιμένειν ἕως ἐπ' αὐτοὺς ἔλθωσι τὴν πόλιν αἱ τῶν πολεμίων δυνάμεις, ἅπασιν ἐδόκει. παρεῖχε δ' αὐτοῖς πολλὴν ἀπορίαν, πρῶτον μὲν, εἰ πάντας Ῥωμαίους ὁπλίτας ἀκτέον, καὶ τοὺς [i] ἀπεχθανομένους τῇ πολιτείᾳ· ἔπειθ' ὁποίᾳ τινὰ δεήσει τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν ποιήσασθαι, πότερον αὐθάδη καὶ μισοπόνηρον, [k] οἵαν ἔθος ἦν ποιεῖσθαι τοῖς τε βασιλεῦσι καὶ τοῖς ὑπάτοις· ἢ φιλάνθρωπον καὶ μέτριον. ἐδόκει τε αὐτοῖς ὅτ' ἐκείνο μικρᾶς ζητήσεως ἄξιον εἶναι, τί ὃ κυρῶσον ἔσται τὴν περὶ τοῦ πολέμου γνώμην, καὶ τὴν στρατολογίαν ψηφιοῦσθαι· πότερα ὃ συνέδριον τὴν βουλὴν, ἢ ὃ δημοτικὸν πλῆθος· ἢ τούτων μὲν ἑκάτερον, ἐπεὶ δι' ὑποψίας ἦν αὐτοῖς ἑκάτερον, αὐτοὶ δὲ σφίσιν αὐτοῖς οἱ δέκα. τέλος δ' ἦν πολλὰ βουλευσάμενοι, τὴν βουλὴν ἔγνωσθαι συγκαλεῖν, καὶ ποιεῖν ὅπως τόν τε πόλεμον αὐτοῖς ἐκείνη ψηφιεῖται, καὶ τὴν τοῦ στρατοῦ καταγραφὴν ἐπιτρέψει ποιήσασθαι. εἰ δὲ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου

687

verisimile est) tandem soli remanserunt illi qui tyrannorum studiosi erant, & qui remp. nihil prorsus curabant. neque enim patricii in urbe permanserunt, quod decemviris reip. gubernatoribus assentari nollent, eorum vero facinora impedire non possent; sed ne illi quidem, qui in senatorium ordinem relati fuerant, quibus necesse erat adesse magistratibus: sed horum quoque plerique, cum integris familiis migrantes, & domos desertas relinquentes, in agris degebant. Illis vero qui paucorum potentiæ studebant, pergrata erat illustrissimorum virorum fuga, cum multis aliis de causis, tum potissimum quod ad juvenum intemperantiam multum arrogantiæ accesserat, qui ne conspectum quidem eorum ferre potuerunt, quorum præsentia sibi, facinora libidinis ac petulantiæ plena patrantibus, erubescendum erat.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Ca. 305. Var. 307.

¶ Quum igitur civitas à præstantiore parte fuisset deserta, & omnem libertatem amisisset, qui bello victi ab ea fuerant, occasionem pulcherrimam sibi oblatam rati, tum contumelias, quibus affecti fuerant, ulciscendi, tum etiam res amissas recuperandi, quod civitas ob paucorum dominatum laboraret, nec contra se conspirare, nec concors esse, nec reip. gubernacula, *ut ipsi putabant*, amplius recipere posset, paratis rebus ad bellum necessariis, in eam cum magnis exercitibus iverunt. Et eodem tempore Sabini, irruptione in agrum conterminum facta, & præda ingenti parta, magnaque cæde multitudinis agrestis edita, ad Eretum castra posuerunt. hoc autem oppidum ab urbe CXL. stadia distat, prope flumen Tiberim situm. Æqui vero, in agrum Tusculanum suo finitimum irruptione facta, magnaque ejus parte vastata, ad Algidum castra posuerunt. Decemviri, audito hostium adventu, turbati sodalitates convocarunt, & cum ipsis quid faciendum esset consultare cœperunt. Omnibus igitur placuit exercitum extra fines *agri Rom.* mittere, nec exspectare donec hostium copiæ urbem ipsam invaderent. Sed hæ difficultates valde eos premebant, primum an omnes Romani, atque adeo illi qui præsentem civitatis statum oderant, ad arma essent vocandi: deinde qualis militum conscriptio facienda esset, utrum superbus ac severus, quales sub regibus & consulibus haberi solebant; an humanus & moderatus. Illud quoque non parva consultatione dignum ipsis videbatur, quisnam bellum & militum conscriptionem *ac delectum* decreturus esset, utrum senatus, an plebeja multitudo, an vero neutri quidem horum, quod utrique ipsis suspecti essent; at ipsi decemviri suo decreto hæc sibi confirmarent. Tandem tamen post longam consultationem senatum convocare statuerunt, & dare operam ut ille bellum decerneret, & permitteret ut exercitus conscriberetur. nam si hoc utrumque

III.

a Αστλχίσι *Vat.* *b* Convenientius ἐρημωμένης, ut mox v. 16. ἀπολωλεκέναι. *Sylb.* *c* In *Cod. Vat.* ἔθνους. *d* Forsan rectius ἐκεῖνοι. *Sylb.* Mendosa est vox ἐκεῖνοι. legendum omnino Αἰκανοὶ, ut ex sequentibus perspicuum est, & ex *Livio*. *Casaub.* *e* Vitiose in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ρηγῶ. nostra lectio è *Livio* petita est, cujus hæc verba sunt; *recepto ad Eretum agmine, castra locant.* & Ἠρίτου in Sabinis cum *Strabone* agnoscit etiam *Stephanus*. *Sylb.* Ῥηγίλλῳ legendum esse censet *Portus*. cui favet *Stephanus*, qui facit *Regillum* Sabinorum urbem; atque etiam *Lapus*, qui vertit *in Regillo castra posuere*. *f* Stadiorum numerum corruptum esse existimat *Cluverius* in *Ital. Antiq.* l. 2. c. 9. *g* Non agnoscit *Vat.* & commode satis abesse potest. *h* Ἐν Ἀλγιδῷ ὄρει mavult *Xylander*. *Livius* certe sic scribit, *Æqui alia ex parte castra in Algido locant.* *Sylb.* Ἐν Ἀλγιδῷ πόλει. *Vat.* Vide *Var. Lect.* ad p. 616. v. 48. *i* Ἀπεχθομένους *Vat.* *k* Οἵαν ἔθος ἦν *Vat.*

a Pendent

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C. Cat.* 305. *Var.* 307.

trumque à ſenatu decretum fuiſſet, exiſtimabant primum omnes *ſibi* obtemperaturos, præſertim tribunitia poteſtate ſublata, cui ſoli per leges principum imperatis intercedere licebat: deinde ſe quoque, qui ſenatui inſervirent, atque ejus decreta exſequerentur, belli adminiſtrandi poteſtatem legitime accepiſſe viſum iri.

IV. *Decemviri, ſenatu de externis bellis convocato, prius inteſtinum bellum experiuntur.*

¶ Hoc conſilio inito, præparatiſque ex ſuis amicis & cognatis, qui in ſenatu ſententias ſibi utiles dicerent, & iis, qui contra ſentirent, adverſarentur, in forum proceſſerunt, &, præcone in medium producto, ſenatores nominatim vocare juſſerunt. ſed nullius mediocris conditionis homo *ipſis* obtemperabat. Sæpius autem clamante præcone, nulloque prodeunte præter eos qui decemviris aſſentabantur, in quo numero erant peſſimi quique, qui paucorum dominatui favebant: qui tunc in foro erant, mirabantur quod, qui nulla unquam de re ſenatum convocarant, tunc primum cognoviſſent eſſe etiam Romæ aliquem ſenatum virorum bonorum quos de rep. diſpicere oporteret. Quibus animadverſis, illi ſenatores ex ædibus educere decreverunt: ſed quum audiſſent pleraſque earum deſertas eſſe, rem in poſterum diem diſtulerunt. Interea miſſis in agros hominibus eos inde evocarunt. Quumque plena eſſet curia, Appius decemviratus princeps, in medium progreſſus, ſignificavit à duabus gentibus, Æquis atq; Sabinis, bellum populo Rom. inferri; orationemque accuratiſſime compoſitam habuit: cujus hic erat finis, militum conſcriptionem decernendam, copiaſque celeriter educendas, quod tempus nullas moras pateretur. Hæc eo dicente, ſurrexit L. Valerius, cognomine Potitus, vir ob majores magnifice de ſe ſentiens: nam pater ei erat Valerius ille qui Herdonium Sabinum expugnarat, à quo Capitolium occupatum fuerat, & qui arcem quidem recuperarat, ſed ipſe in eo prælio obierat; avus vero ei paternus erat Poplicola, qui reges expulerat, & optimatum dominatum conſtituerat. Quem quum Appius prodeuntem vidiſſet, & aliquid contra ſe dicturum putaſſet, "Non eſt, inquit, tuus iſte locus, Valeri, nec decet te nunc loqui: ſed ubi "iſti, qui ſunt majores natu & honoratiores "quam tu, ſententiam ſuam dixerint, tunc "demum tu quoque vocatus tuam ſententiam "dices. nunc vero tace, & ſede". "Sed non "de his (inquit Valerius) at de aliis majoris "momenti & magis neceſſariis dicturus ſurrexi, quæ ſenatui primum audienda arbitror. ex his autem, quæ iſti audient, cognoſcent utrum hæc reip. ſint magis neceſſaria, "quorum cauſſa à vobis iſti ſunt convocati, "an vero ea quæ ego ſum dicturus. quare "me, qui ſum ſenator, & Valerius, & qui de "reip. ſalute verba volo facere, ne dicendi "facultate prives. Quod ſi ſolitam in omnes "arrogantiam ſervaris, quorum tribunorum

κυρωθείη τῶν ἐναντίων τοῦτον, εἰ εὐπειθεῖς ἔσεσθε πάντας ὑπελάμβανον, ἄλλως τε καὶ τῆς δημαρχικῆς ἐξουσίας καταλυομένης, ἣ μόνη κατὰ νόμους ἐξῆν ἀναντίως τοῖς ὑπὸ τῶν δυναστῶν διαπραττομένοις ἐπιτελεῖν αὐτοῖς, εἴ τι δόξειαν ὑπηρετοῦντες τῇ βουλῇ, καὶ τὰ κυρωθέντα ὑπὸ ἐκείνης πράττοντες, κατὰ νόμους ἀνεμποδίστως τὴν ἐξουσίαν διαφυλάττειν.

Ταῦτα συλλαβόμενοι, καὶ παρασκευάσαντες ἐκ τῶν ἰδίων ἑταίρων καὶ συγγενῶν τοὺς ἀγορεύσοντας ἐν τῷ συνεδρίῳ τὰς συμφερούσας αὐτοῖς γνώμας, καὶ τοῖς μὴ ταὐτὰ προαιρουμένοις ἀναπιασομένους, προῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ παραστησάμενοι τὸν κήρυκα, τοὺς βουλεύσοντας ἐξ ὀνόματος καλεῖν ἐκέλευον. ὑπήκουε δ' αὐτοῖς τῶν μετρίων οὐδείς. πολλάκις δὲ τοῦ κήρυκος βοῶντος, καὶ παραινοῦντος οὐδενὸς, εἰ μὴ τὴν κολακευόντων τὴν ὀλιγαρχίαν, ἐν οἷς ἦν ὁ κάκιστον τῆς ὀλιγαρχίας μέρος· οἱ μὲ τότε ὄντες καλὰ τὴν ἀγορὰν ἐθαύμαζον, εἰ μηδενὸς πώποτε συγκαλέσαντες τὴν βουλὴν, τότε πρῶτον ἔγνωσαν ὅτι καὶ συνέδριον ἦν τι παρὰ Ρωμαίοις ἀγαθῶν ἀνδρῶν, οὓς ἔδει περὶ τῶν κοινῶν σκοπεῖν. οἱ δὲ καὶ ταῦθ' ὁρῶντες, ἐπεχείρησαν μὲν ἐκ τῶν οἰκιῶν τοὺς βουλευτὰς ἄγειν· πυθόμενοι δὲ τὰς πλείους ἐρήμους ἀφεμένας, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἐβάλοντο. οἱ δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ πέμποντες ὅπῃ τοὺς ἀγροὺς, ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἐκάλουν. πληρωθέντος δὲ τοῦ συνεδρίου, προσελθὼν Ἀππιος, ὁ τὴν δεκαρχίαν ἡγεμών, ἀπήγγελλεν ὅτι διηλθεν, ἀπό τε Αἰκανῶν καὶ Σαβίνων, ἐπάγλαα τῇ Ρώμῃ πόλεμος· καὶ διεξῆλθε λόγον ἐκ πολλῆς συγκείμενον ἐπιμελείας. ἦν τέλος αὐτῷ, ψηφίσασθαι στρατὸν καταγραφῆναι, καὶ διαβήσεσθαι ποιῆσαι τὴν ἔξοδον, ὡς δὲ διδόντος ἀναστροφὴν τοῦ χειμῶνος. ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἀνίσταται Λεύκιος Οὐαλέριος, ἐπωνυμίαν Ποπλίτος, ἀνὴρ μεγαλόφρων ἐπὶ τοῖς προγόνοις· πατὴρ μὲν γὰρ αὐτῷ Οὐαλέριος ἦν, ὁ τὸν Σαβῖνον Ερδώνιον ἐκπολιορκήσας καὶ ἑλὼν τὸ Καπιτώλιον, καὶ ὃ μὲ φρούριον ἀναλιπόμενος, αὐτὸς δὲ ἐκ τῆς μάχης ἀποθανών· πάππος δὲ πρὸς πατρὸς, Ποπλικόλας ὁ τοὺς βασιλεῖς ἐκβαλὼν, καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν καταστησάμενος. παιδία δὲ αὐτὸν ἔτι καταμαθὼν Ἀππιος, καθ' ἑαυτόν τι λέξειν ἐλπίσας· "Οὐχ "οὗτος ὁ τόπος, εἶπεν, ὦ Οὐαλέριε, σὸς, οὐδὲ προσήκει σοι νῦν "λέγειν· ἀλλ' ὅταν οἵδε οἱ πρεσβύτεροι καὶ τιμιώτεροί σου γνώ"μην ἀγορεύσωσι, τότε καὶ σὺ κληθεὶς ἐρεῖς ὅ,τι σοι δοκεῖ. νῦν "δὲ σιώπα, καὶ κάθησο". "Ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τούτων, ἔφησεν ὁ "Οὐαλέριος, ἀνέστηκα ἐρῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἄλλων μειζόνων "τε καὶ ἀναγκαιοτέρων, ἅπερ ὧν οἶμαι δεῖν πρῶ- 688
"τον ἀκοῦσαι τὴν βουλήν. εἴσονται δὲ ἐξ ὧν ἂν ἀκού"σωσιν ὅτοι, πότερα ταῦτά ἐστιν ἀναγκαιότερα τοῖς κοι"νοῖς, ἅπερ ὧν ὑμεῖς αὐτοὺς συγκεκλήκατε, ἢ τὰ ἅπερ "ἐμοὶ λεχθησόμενα. ἀλλὰ μή με ἀποστέρει λόγου, "βουλόμενον ὄντα, καὶ Οὐαλέριον, καὶ περὶ σωτηρί"ας τῆς πόλεως λέγειν βουλόμενον. ἐὰν δὲ φυλάττῃς "τὴν συνήθη πρὸς ἅπαντας αὐθάδειαν, δημάρχους μὲ "ποιοῦς

a Pendent ab illis v. 1. πρῶτον μὲν ὑπειλῆις &c. quare legendum videtur, ἵνα πρὸ τι αὐτούς τι δόξειν ἂν ὑπηρετοῦντας τῇ βουλῇ, καὶ τὰ κυρωθέντα ὑπ' ἐκείνης περαίνοιμεν, κ.τ.λ. νόμους &c. *Port.* b Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* minus recte .πῶτα in *Ed. Steph.* c Si μετρίων non de fortunæ ſed animi conditione intelligas, ſenſus erit; *cum è moderatis* (i. e. *moderationis & honeſtatis ſtudioſis*) *nullus reſpondiſſet. Sylb.* d Rectius in *Cod. Vat.* ἀνεβάλοντο. Εἰς τὴν ὑστέραν ἀνεβάλοντο ſcribendum eſſe jamdudum monuit *Caſaub.* e Προελθὼν malit *Portus.* f In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] minus recte Γαλέριος: continuato etiam in ſequentibus errore. *Sylb.* g Καπιτώλιον *Vat.* idemque ſcribendi tenor nec in libris editis nec manu exaratis ſervatur.

a In

"πάσῃς ὀφειλούσης; καθελεῖν γὰρ ἡ τῶν καλιχυ-
"μένων τολιτῶν βοήθεια ὑφ' ὑμῶν. ᵃ κἠτει τίνος ἄλλ-
"του τοῦτο κακοῦ, ᵇ ὅτι Οὐαλέριος ὁ Ποῖτος, ὃς
"εἷς τῶν ἐλαχίστων, οὐκ ἔχω τὸ ἴσον, ἀλλὰ δημαρχικῆς
"ἐξουσίας δέομαι; οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ τῆς ἀρχῆς ἐκεί-
"νης ἀπεστερήμεθα, ὑμᾶς τοὺς ἅμα τούτῳ παρειληφό-
"τας τὴν ἐκείνης ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς, καὶ δυναστεύοντας τὴν
"πόλεως, ἀποφαίνω καλῶς καὶ οὐκ ἀγνοῶ μὲν ὅτι ἀφε-
"λεῖν τοῦτο ποιῶ, φανερὸν δὲ γενέσθαι βουλόμενος
"ἅπασι τὴν συνωμοσίαν ὑμῶν, ὅτι συνηρπάκατε τὴν τῆς
689 "τῆς πόλεως, καὶ μίαν ἅπασιν γνώμην ἔχετε· μᾶλλον
"δέ σε μόνον ἐπικαλοῦμαι, ᵈ Φάβιε Βιβολανὲ Κοῖντε, τὸν
"ἐπὶ ταῖς τεισὶν ὑπατείαις κοσμούμενον, εἰ τὸ αὐτὸν νῦν
"ἔχεις ἔτι. ἀλλ' ἀνίστασο, καὶ βοήθει τοῖς καταπονουμένοις·
"εἰς σὲ γὰρ ἀποβλέπει τὸ συνέδριον.

Ὡς δὲ ταῦτ' εἶπε ᵉ Λεύκιος Οὐαλέριος", ὁ Φάβιος ἐκά-
θητο ὑπ' αἰσχύνης, οὐδὲν ἀποκρινόμενος. Ἀππίου δὲ καὶ οἱ
λοιποὶ δέκα πάντες ἀναπηδήσαντες, ἐκώλυον αὐτὸν λέ-
γειν. θορύβου δὲ πολλοῦ καταπεσόντος τὸ συνέδριον, καὶ τῶν
πλείστων ἀγανακτούντων, τὰ δ' ὀφ' ἑταιρείας ὀρθῶς λέ-
γειν αὐτὸν ἡγουμένων, ἀνίσταται Μάρκος ᶠ Ὁρᾴτιος ὁ Βαρ-
βάτος ἐπικληθείς, ἀπόγονος Ὁρατίου τοῦ συνυπαλλάσαντος
Ποπλίῳ Οὐαλερίῳ Ποπλικόλᾳ, μιᾷ τε ἐκβαλὼν τὰ βα-
σιλέων· ἀνὴρ καὶ τὰ πολεμικὰ δραστήριος, καὶ λέγειν οὐκ ἀδύνα-
τος, Οὐαλερίῳ δ' ὀφ παλαιᾶς φίλος· ὃς ἐκέτι καλα-
χὼν τὴν χολὴν, ἔφησε· "Θᾶττον ἂν μὲ ἀναγκάσοις, Ἀπ-
"πιε, τοὺς χαλινοὺς διαρρῆξαι, οὐκέτι μετριάζοντες,
"ἀλλὰ τὸν Ταρκυίνιον ἐκεῖνον ἐνδύσεσθαι, οἵ γε οὐδὲ λό-
"γου τυχεῖν ἐᾶτε τοὺς περὶ σωτηρίας τῆς κοινῆς βου-
"λομένους λέγειν. πότερον ὑμῶν ἐξελήλυθεν ἐκ τῆς
"διανοίας, ὅτι σώζονται μὲν οἱ Οὐαλερίων ἀπόγονοι
"τὴν ἐξελασάντων τὴν τυραννίδα, λείπεται δὲ διά-
"δοχὴ τῆς Ὁρατίων οἰκίας, οἷς πάτριόν ἐστιν ὑμῶν κω-
"λύειν τοῖς καταδαπανουμένοις τὴν πατρίδα, καὶ με-
"τὰ τῶν ἄλλων, καὶ ʰ μόνοις; ἢ τοσαύτην κατεγνώ-
"κατε καὶ ὑμῶν καὶ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ἀναισθησίαν,
"ὡς' ἀγαπήσειν, ἐάν τις ἐᾷ ζῆν ὑμᾶς ὁπωσδήποτε, ὑπὲρ
"ἐλευθερίας δὲ καὶ παῤῥησίας μήτε ἐρεῖν μήτε ⁱ πρᾶσ-
"σειν μηδέν; ἢ μεθύετε τῷ μεγέθει τῆς ἐξουσίας;
"ᵏ ὑμεῖς Οὐαλερίου λόγον ἀφείλεσθε, ἢ τῶν ἄλλων
"τινὸς βουλευτῶν, τίνες ὄντες, ἢ ποίαν ἀρχὴν ἔχοντες
"νόμιμον; οὐκ εἰς ὑμαυτὸν ἀποβλέψαντες τῶν κοινῶν προ-
"σάται; ἢ παρώξυνεν ὁ τῆς ἀρχῆς ὑμῶν χρόνος; οὐκ
"ἰδιῶται τῷ νόμῳ γεγόνατε; ˡ ταῦτα εἰς τὸν δῆμον
"ᵐ βουλεύεσθε ἐξενεγκεῖν. τί γὰρ δὴ καὶ ὃ κωλύον ἔ-
"σται τὸν βουλόμενον ἡμῶν τὴν ἐκκλησίαν συγκαλεῖν,
"καὶ τὴν ἐξουσίαν ὑμῶν, ἣν τῷ τῶν νόμων ἔχετε, καθι-

"opem implorabo? auxilium enim, quod pa-
"ratum fuerat in gratiam civium qui vim
"paterentur, à vobis est sublatum: quanquam
"nonne hoc est omnium malorum gravissi-
"mum, quod ego, qui sum Valerius Potitus,
"jus meum obtinere nequeam, sed potestate
"tribunitia mihi sit opus? Veruntamen
"quando illo magistratu privati sumus, vos
"omnes, qui cum isto & illius magistratus po-
"testatem accepistis, & reip. imperium habe-
"tis, imploro. nec ignoro me hoc frustra fa-
"cere, qui velim vestram conjurationem o-
"mnibus manifestam fieri, vos totam remp.
"turbasse, * & omnes *in eam* conspirasse.
"Imo vero te solum, Q. Fabi Vibulane, ap-
"pello, qui tribus consulatibus ornatus fuisti,
"si modo eundem adhuc geris animum. eja,
"surgas, & oppressis opem feras: senatus e-
"nim oculos in te vertit.

¶ His à L. Valerio dictis, Fabius, præ pudore, nihil respondens, sedebat. Appius vero & cæteri omnes decemviratus collegæ *ex suis sedibus* exsilientes, eum loqui prohibuerunt. Quum autem ingens tumultus in senatu exortus esset, & plurimi indignarentur, & illi qui ex eorum sodalitate erant recte eos facere existimarent, surrexit M. Horatius, cognomine Barbatus, pronepos Horatii illius, qui post reges ejectos P. Valerio Poplicolæ collega in consulatu fuerat; vir & rebus bellicis acer, & satis facundus, & Valerii vetus amicus, qui, quum bilem amplius continere non potuisset, dixit: "Citius coges me, Appi,
"frena rumpere, quum non amplius mode-
"rate vos geratis, sed illum Tarquinium in-
"duatis, qui ne dicendi quidem potestatem
"fieri permittatis iis, qui de reip. salute suam
"sententiam dicere volunt. Utrum ex animo
"vestro cecidit, posteros Valeriorum, qui ty-
"rannidem expulerunt, salvos *esse*, & super-
"stites *esse* familiæ Horatiorum successores,
"quibus patrium est, ut & cum aliis & soli
"sese opponant iis qui patriæ libertatem op-
"primunt? an nos atque cæteros Romanos
"adeo ignavos judicastis, ut præclare nobis-
"cum agi existimaturi simus, si quis nos quo-
"modocunque vivere sinat, nihil autem pro
"libertate & dicendi libera facultate aut di-
"cturi aut facturi simus? an potestatis magni-
"tudine inebriati estis? Quinam vos estis, aut
"quem legitimum magistratum habetis, ut
"Valerio, aut cuipiam ex aliis senatoribus
"dicendi copiam eripere sitis ausi? nonne in
"annum reip. administratio vobis commissa
"fuit? nonne vestri magistratus tempus est
"elapsum? nonne ex ipsa lege nunc estis pri-
"vati? De his ad populum referendis cogi-
"tate. quid enim prohibebit quo minus qui-
"vis de nobis concionem convocet, & vestram
"potestatem, quam contra leges habetis, ac-
"cusset?

Pat. Jul. 4267. Rom. Chr. 447. Olymp. 83 1/3. V. C. Cos. 305. Var. 307.

V.

a In *Cod. Vat.* κατίτω τίνος ἄλλου τοῦτο κακοῦ. quo modo legisse videtur *Lapus*, dum vertit, *& quonam isthuc minus est malum.* b Ὅτι *quando* agnoscit etiam *Lapus*, & confirmat similis locus infra p. 661. v. 6. Si tamen ὅτι malis, tuo judicio fruere. *Sylb.* c Illud δὲ tollendum videtur. *Sylb.* d Rectius in *Cod. Vat.* Κόιντε Φάβιε Βιβόλανε. Cognominis princeps litera in superioribus non est β sed υ. quæ scriptura (ut censet *Sylb.*) Latinæ pronunciationi magis respondet. Κόιντε Φάβιε Βιβύλανε malit *Portus.* e Non agnoscit *Vat.* f In *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Ὁρώγιος: errore manifesto. g In *Ed. Steph.* μὴν pro μὲ. *Lapus* etiam legisse videtur ἀναγκάζεις, citius, inquis, cogis, &c. quod, vel ἀναγκάσειας, rectius esse existimat *Portus*, ob sequens μετριάζοντες. h Interrogationis notam post μόνοις omittit *Vat.* agnoscit tamen *Lapus.* i Rectius πρᾶξον. eodem tempore quo præcedit ἰδεῖν. *Sylb.* k Lego, ὑμεῖς Οὐαλερίου λόγον ἀφειλέσθε, ἢ τῶν ἄλλων τινὰ βουλευτῶν. *Casaub.* l Periodus hæc in *Ed. Steph.* interrogationis notam habet; quæ mihi parum huc facere visa est. *Lapi versio* eam prætermisit. *Sylb.* m Βούλεσθε legit *Portus*, vertitque, *hæc vultis ad populum efferre?* * *Al.* unamque omnes mentem habere.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

"cuſet? cives in ſuffragia mittite hac ipſa de "re, utrum oporteat veſtrum decemviratum "manere, an iterum patrios magiſtratus cre- "are. ac ſi forte populus inſaniens hoc pa- "tiatur, eundem ſtatum iterum obtinete: &, "ſi juſta hæc videantur, vetate quicquid ali- "quis pro patria dicere cogitat. digni enim "ſimus qui & hæc & multo pejora patiamur, "in veſtram poteſtatem redacti, & noſtras "noſtrûmque majorum virtutes turpi vita "fœdantes.

VI. ¶ Eum adhuc loquentem decemviri vociferantes circumſtant, & tribunitiam poteſtatem ei intentantes, & minantes ſe de ſaxo eum præcipitem daturos, niſi taceret. Quamobrem omnes clamorem ſuſtulerunt, quod libertas ſibi eriperetur: & curia indignationis ac tumultus plena erat. At decemviros ſtatim pœnituit, quod dicere volentes prohibuiſſent, iiſque minati fuiſſent, ubi ſenatum ea re irritatum viderunt. Deinde *unus* ex illis, Appius, in medium progreſſus, rogavit eos qui tumultuabantur, ut pauliſper ſilentium facerent, & quum eorum tumultum repreſſiſſet, "Ne- "minem, inquit, veſtrum, P. C. dicendi po- "teſtate fraudamus, qui opportune loquatur: "ſed eos qui ſupra alios eminere volunt, & "qui ſurgunt antequam vocentur, coërce- "mus. Ne igitur indignemini. nam & Hora- "tio, & Valerio, & alii cuilibet ſuo loco ex "priſca conſuetudine & more, dicendi copi- "am faciemus, ſi modo quorum cauſſa con- "ſulturi huc conveniſtis, de his & de nulla "alia re præterea verba faciant. Quod ſi po- "pularibus concionibus vos circumducant, "& diſſidia in urbe ſerant, * de re propoſita "nulla verba facientes, tunc ſcias, M. Horati, "iſtos reip. perturbatores coërcendi poteſta- "tem à plebe acceptam nos habere, quando "& conſularis & tribunitius magiſtratus ple- "biſcito nobis eſt commiſſus, ejuſque tempus "nondum eſt exactum, ut tibi videtur. neque "enim in annum, aut in aliud aliquod præ- "ſtitutum tempus *decemviri* creati fuimus: "ſed donec omnes leges condiderimus, & con- "ſtituerimus. Peractis igitur quæcunque in "animo habemus, & reliquis legibus perlatis, "tunc demum magiſtratum deponemus, & cui- "libet de vobis rationem rerum à nobis ge- "ſtarum reddemus. Interim vero nec conſu- "larem, nec tribunitiam poteſtatem ullo mo- "do imminuemus. De bello vero, quonam "modo & quam celerrime & pulcerrime "hoſtes ulciſcamur, vos rogo ut in medium "progreſſi ſententias dicatis: ac primum qui- "dem, (ut moris eſt & ut vos decet) ſenio- "res; deinde mediæ ætatis viri; poſtremo "loco juniores.

VII. ¶ His dictis primum vocavit patruum ſuum, C. Claudium. Ille vero ſurrexit, & talem habuit orationem: "Quando C. Appius me "primum, P. C. ſententiam dicere vult, ob

"ῥηθῆναι; ἀνάδοτε τοῖς πολίταις ψῆφον ὑπὲρ αὐτῆ τούτου, πό- "τερα δεῖ μένειν ἢ δημαρχίαν ὑμῖν, ἢ τοὺς πατρίους πάλιν "ἀποδείκνυσθαι ἀρχάς· ἢ εἰ τοῦτο μανεὶς ὁ δῆμος [a] ὑπομε- "νεῖ, πάλιν ἢ αὐτὴν καθίσασιν ἔχειν. ἢ [b] εἰ κωλύει λέγειν "ὁπόσα βέλτιά τις λέγειν ὑπὲρ τῆ πατρίδος, ἢ εἰ δίκαια "ζῶντα δέξασθαι. ἄξιοι γὰρ ἂν εἶναι καὶ ζῶντα ἢ ἔτι [c] χεί- "ονα πάσχειν, ἐφ' ὑμῖν γενόμενοι, ἢ ῥυπαίνοντες αἰσχρῷ "βίῳ τοὺς [d] ἑαυτῶν ἢ τῶν προγόνων ἀρετάς.

Ετι δ' αὐτῆ λέγοντος, οἱ δέκα [e] παρεσκευασμένοι κε- 690
κραγότες, ἢ τὴν δημαρχίαν ἐπανασείοντες ἐξουσίαν, καὶ ῥίψειν αὐτὸν ἀπειλοῦντες κατὰ τῆ πέτρας, εἰ μὴ σιωπήσῃ. ἐφ' ᾧ πάντες ἀνέκραγον, ὡς καταλυομένης σφῶν τῆς ἐλευθερίας· ἢ μετὰ ταῦτα δεινοῦ τινος ἀγανακτήσεως ἢ θορύβου [f] συνέβαινον. τοῖς μὲν οὖν δέκα μετέμελεν εὐθέως τῆς τε κωλύσεως τῆ λέγειν, καὶ τῆς ἀπειλῆς, ὡς [g] πεφοβημένοις εἶδον ὅτι τῷ πράγματι τὸν βουλὸν ἔπειτα [h] προσελθὼν ἐξ αὐτῆς Ἄππιος, καὶ δεηθεὶς τῆς θορύβου παῦσαι, βραχὺ ὀκνήσαντος χρόνον, ἐπειδὴ κατέσεισε τὸ παραπλήμνιον αὐτῆς, "Οὐδένα ὑμῶν, εἶπεν, ἀποστερῶμεν, ὦ "ἄνδρες βουλευταί, λόγου, ὃς ἂν ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ "λέγῃ τὰς δὲ ὀκνηρολάζοντας, ἢ πρὶν ἢ κληθῆναι προ- "εξαναστάντας, εἰργομεν. μηδὲν οὖν ἀγανακτεῖτε. καὶ "γὰρ Ὁρατίῳ, καὶ Οὐαλερίῳ, καὶ παντὶ ἄλλῳ γνώ- "μιμον ἀγορεύειν ἐν τῷ ἑαυτοῦ τόπῳ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον "ἐθισμὸν καὶ κόσμον, ἀποδώσομεν, ἐάν γε περὶ ὧν βου- "λευσόμενοι συνελήλυθατε, περὶ τούτων λέγωσι, καὶ "μηδὲν ἔξω. ἐὰν δὲ δημαγωγῶσιν ὑμᾶς, καὶ διαστα- "σιάζωσι τὴν πόλιν, τὰ μὴ περὶ τοῦ πράγματος δη- "μηγορεῖτες [i] οὐδὲν, τότε τινὶ ἐξουσίαν τοῦ κωλύειν "τοὺς ἀκοσμοῦντας, ὦ Μάρκε Ὁράτιε, ἀφ' οὗ τοῦ δή- "μου λαβόντες ἔχομεν, ὅτε ἡμῖν καὶ τῷ τῆς [k] πατρὸς "τῶν ἢ τῷ τῆ δημάρχων ἀρχὴν ἐψηφίσαντο· ἢ ὁ χρό- "νος αὐτῆς ὑπω παρελήλυθεν, ὥσπερ σοι δοκεῖ. ὑ γὰρ "εἰς σαυτὸν ἀπεδείχθημεν, ὑδ' εἰς ἄλλον τινὰ χρό- "νον ἀφωρισμένον, ἀλλ' ἕως ἂν καταστησώμεθα πᾶσαν τὴν "νομοθεσίαν. συντελέσαντες οὖν ὅσα κατὰ νοῦν ἔχο- "μεν, καὶ κυρώσαντες τοὺς λοιποὺς νόμους, τότε ἀπο- "θησόμεθα τὴν ἀρχὴν, ἢ λόγον τῆς πεπραγμένων τοῖς "βουλομένοις ὑμῖν ὑφέξομεν. τέως δὲ ὑδὲν ἐλαττώσομεν "ὑδὲ τῆ ὑπατικῆς ἐξουσίας, ὑδὲ τῆς δημαρχικῆς. περὶ "δὲ τῦ πολέμου, τίνα χρὴ τρόπον ὡς τάχιστα ἢ κάλ- "λιστα τοὺς ἐχθροὺς ἀμύνασθαι, γνώμας ἀξιῶ πρῶτον "ἐμὲ, ὑμᾶς λέγειν, πρῶτον μὲ, ὥσπερ ὀρθῶς συνήθες ἢ πρέ- "πον ὑμῖν, τοὺς πρεσβυτέρους ἔπειτα, τοὺς μέσους τε- "λευταίους δὲ, τοὺς νεωτάτους.

VII. Ταῦτα εἰπὼν, πρῶτον μὲ ἐκάλει τῆ ἑαυτῆ θεῖον, Γάϊον Κλαύδιον. ὁ δὲ, ἀναστὰς, τοιαύτην διέθετο δημηγορίαν· "Ε- "πειδή με πρῶτον γνώμην ἀποφαίνεσθαι ἀξιοῖ Ἄππιος, ὦ "βουλὴ,

a Ὑπομείνῃ Vat. b Legiſſe videtur *Lapus*; ἢ κωλύοντα λέγειν ὑπόσα βέλτιά τις λέγειν ὑπὲρ τῆ πατρίδος. καὶ γὰρ ἂν δίκαια ζῶντα δέξασθαι, ἄξιοι ἂν ὄντως ἢ τοῦτο &c. nam vertit; *prohibeteque quæcunque velis aliquis pro patria dicere. Si enim juſta iſta viderentur, digni utique eſſemus & hæc & majora adhuc pati*: Ego (inquit *Sylb.*) locum ſic emendandum puto, ἐ ἂ δίκαια ζῶντα δέξασθαι, κωλύοντα λέγειν ὑπόσα βέλτιά τις λέγειν ὑπὲρ τῆ πατρίδος &c. vel minori cum mutatione, ἢ κωλύοντα λέγειν ὑπόσα βέλτιά τις λέγειν ὑπὲρ τῆ πατρίδος, ἃ δίκαια ζῶντα δέξασθαι: expuncta ſcilicet priore ἃ & poſteriore καὶ. c Χείρονα τοῦτον Vat. d Ἑαυτῶν τι ἢ Vat. e Παρέσκευαστο regulare quidem eſt. ſed cum uſitatum non ſit, vereor ne auctor ſcripſerit παρεσκεύαστο. *Sylb.* Παρεσκεύαστο in Cod. Vat. f Περιελθὼν malit *Portus*. g Οὐδὲν hîc otioſum eſt, niſi ſubaudiatur participium συμφέροντος: ut ſit, τοῖς μὲν οὖν τὸ πρᾶγμα συμφέροντα οὐδὲν. *Sylb.* * Nec *aliud* quidquam ſuis concionibus ad rem conferant. *Gelen.*

a Non

"βυλὴ, τιμῶσ διὰ τὸ συγγενὲς ἅπερ αὐτὸς τοῦτο ποιῶ, ἐγὼ
"δεῖ με ἃ φρονῶ περὶ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ
"Σαβίνους εἰπεῖν, πρὶν ἀποδείξασθαι τὴν ἐμαυτοῦ διάνοι-
"αν, ἐκεῖνο βυλόμην ἂν ὑμᾶς ἐξετάσαι, τίσιν ἐπαρ-
691 "θέντες ἐλπίσιν Αἰκανοὶ καὶ Σαβῖνοι πόλεμον ἐπενεγκεῖν
"ἐτόλμησαν ἡμῖν, καὶ τὴν χώραν ἐλάσαντες λεηλατεῖν, οἱ τέως
"ἀγαπῶντες, καὶ τοῖς θεοῖς πολλὴν χάριν εἰδότες, εἴ τις αὐ-
"τοὺς εἶα τὰ ἑαυτῶν ἔχειν ἀσφαλῶς. ἐὰν γὰρ τοῦτο μάθητε, καὶ
"τὰ ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς αὐτούς, ἥτις ἔσται χρα-
"τίστη, μαθήσεσθε. ἐκεῖνοι τοίνυν ἀκούσαντες ὅτι σεσά-
"λευται καὶ νοσεῖ τὸ πάτριον ἡμῶν πολίτευμα ἐκ πολλοῦ,
"καὶ τοῖς προεστηκόσι τῶν κοινῶν ὅτε ὁ δῆμος εὔνους ἐστὶν, ὅτε
"οἱ πατρίκιοι καὶ ὅτε μάτην ἀκούσαντες ὃ γὰρ ἀληθὲς ὅτως
"ἔχει· τὰς δὲ αἰτίας ὑπιζαμένοις ὑμῖν οὐδὲν δέομαι λέ-
"γειν· ὑπέλαβον εἴ τις ἔξωθεν ἡμᾶς καλάσοι πόλεμος,
"ἅμα τοῖς ἔντὸς τείχους κακοῖς, καὶ δόξειε ταῖς ἀρχαῖς
"δυνάμιν ἄξάγειν τὴν προπολεμήσουσαν τῆς γῆς, ὅτε
"τοὺς πολίτας, ὅτι τὸ στρατιωτικὸν ὅρκον ἅπαντας ὀμόσαν ἐκ
"προθυμίας, ὡς πρότερον, ἀπεχθῶς διακειμένους πρὸς
"τὰς ἀρχάς· ὅτε τοὺς ἡγεμόνας ταῖς ἐκ τῶν νόμων πικρί-
"αις χρήσεσθαι καὶ τὰ μὴ παραγενομένων, δεδοικότας
"μή τι μεῖζον ἐργάσωνται κακόν· τοὺς γε ὑπακούσαντας,
"καὶ τὰ ὅπλα λαβόντας, ἢ καταλείπειν τὰ σημεῖα, ἢ πα-
"ραμένοντας ἐθελοκακήσειν ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ὧν οὐδὲν ἔξω τοῦ
"εἰκότος ἤλπισεν. ὅταν μὲν γὰρ ὁμονοοῦσα πόλις ἅπαν πο-
"λέμου, καὶ ὃ αὐτὸ συμφέρειν ἅπασι φήνηται, τοῖς τε
"ἄρχουσι καὶ τοῖς ἀρχομένοις, μετὰ προθυμίας ἅ-
"παντες ὅτι τὰ δεινὰ χωροῦσι, καὶ ὅτε πόνου ὅτε κίνδυ-
"νου οὐδένα ὀκνοῦσιν. ὅταν δὲ νοσοῦσα ἐν αὐτῇ, πρὶν τὰ
"ἔνδον καλασήσασθαι, τοῖς ὑπαθείοις ὁμόσε χωρῇ πο-
"λέμοις, καὶ προθυμεῖται μὲν πλήθει λογισμὸς, ὅτι
"οὐχ ὑπὲρ οἰκείων ἀγαθῶν κακοπαθοῦσιν, ἀλλ' ἵνα βε-
"βαιότερον αὐτοῖς ἕτεροι ἄρχωσι· τοῖς δ' ἡγεμόσιν, ὅτι
"πολέμιον ἔχουσιν οὐχ ἧττον τοῦ ἀντιπάλου ὃ οἰκεῖον, νο-
"σεῖ ταὐτὰ, καὶ πᾶσα ἱκανὴ δυνάμις τὰ τοιαῦτα
"στρατεύματα καταγανίσασθαι καὶ φθεῖραι. Ταῦτά ἐ-
"στιν, ὦ βουλὴ, τὰ Σαβίνων τε καὶ Αἰκανῶν ἐνθυμή-
"ματα, οἷς πεπιστευκότες ἐμβεβλήκασιν ἡμῶν εἰς τὴν
"γῆν. ἐὰν μὲν οὖν ἀγανακτήσαντες τῇ καταφρονείᾳ τοὺς
"αὐτῶν ἐπαρθέντων, ὡς ἔχομεν ὀργῆς, δυνάμιν ἐξαγαγεῖν
"ἐπ' αὐτοὺς ψηφισόμεθα, δέδοικα μὴ ταῦτ' ἡμῖν ἃ προ-
"λαβὸν ἐκεῖνοι συμβῇ, μᾶλλον δ' εὖ οἶδα συμβησόμενα.
"ἐὰν δὲ τὰ περῶντα καὶ ἀναγκαῖα καταφρονήσωμεθα·
"ταῦτα δ' ἐστὶν, ἥ τε ὀχλοσύρια τοῦ πλήθους, καὶ ὃ πᾶσι
"ταὐτὰ συμφέροντα φαίνεται· ἐξελάσαντες μὲν ἐκ τῆς
"πόλεως καὶ νῦν διαχωρίζουσαν ὕβριν καὶ πλεονεξίαν, ἀπο-
"δόντες δὲ ὃ ἀρχαῖον σχῆμα τῇ πολιτείᾳ, πλέξαντες οἱ
"νῦν θεσμοῖς, καὶ τὰ ὅπλα ῥίψαντες ἐκ τῶν χειρῶν,
692 "ἥξουσιν ὡς ἡμᾶς οὐκ εἰς μαχαὶν, τάς τε βλάβας ἀθά-
"μοι, καὶ περὶ διαλλαγῶν διαλεξόμενοι, ὑπάρξει τε ἡμῖν

"cognationem me honorans, ut eum decet, quando etiam quæ de bello contra Æquos & Sabinos ſentio me dicere oportet, antequam meam mentem vobis aperiam, illud ex vobis vellem quærere, qua ſpe adducti Æqui & Sabini bellum nobis inferre, & noſtrum agrum incurſionibus populari auſi fuerint, qui ad hanc uſque diem præclare ſecum agi putabant, diiſque magnam gratiam habebant, ſi quis ipſos ſuum agrum tuto poſſidere patiebatur. Si enim hoc cognoveritis, facile etiam intelligetis quanam ratione hoc bello optime liberari poſſitis. Illi igitur quum audierint jampridem noſtram remp. fluctibus ac tempeſtatibus agitari & laborare, & plebem patricioſque à reip. præſidibus animo alieno eſſe, idque non falſo audierint, (revera enim ita ſe habet, neque cauſſas apud vos, qui earum eſtis gnari, à me dici eſt opus) exiſtimarunt, ſi quod externum bellum vobis præter mala inteſtina inferretur, & magiſtratus vellent copias educere ad agri propugnationem, eos neque habituros omnes cives ad militare ſacramentum promptos, ut antea, quod magiſtratus odio proſequantur; nec duces pœnis lege ſtatutis in contumaces uſuros, veritos ne quod gravius malum faciant: eos vero qui obtemperarint, & arma ceperint, aut ſigna deſerturos, aut, ſi permaneant, rem in præliis ignaviter dedita opera geſturos. quorum nihil ſperarunt quod non ſit veriſimile. Quoties enim civitas concors bellum ſuſcipit, & idem omnibus, tam illis qui imperant quam illis qui parent, utile videtur, omnes alacriter mala ſubeunt, nec ullum laborem aut periculum refugiunt. quoties vero inteſtino malo laborans, prius quam res domeſticas componat, bella externa ſuſcepit, & multitudini in mentem venit ſe non pro ſuis bonis mala paſſuram, ſed ut aliorum imperium in ſe magis confirmet; ipſi vero duces cogitant ſuas copias non minus quam hoſtiles ſibi inimicas fore, cætera quoque laborant, & quævis manus iſtiuſmodi exercitus facile debellare & delere poteſt. ¶ Hæc ſunt, P. C. Sabinorum & Æquorum cogitationes, quibus freti in agrum noſtrum irruptionem fecerunt. Si igitur nos ab ipſis elatis contemni indigne ferentes, ita irati ut ſumus, copias contra eos educere decreverimus, vereor ne nobis accidant quæ illi præviderunt, imo vero certo ſcio hæc eventura. Sed ſi ea quæ ſunt prima & maxime neceſſaria conſtituerimus, (hæc autem ſunt & multitudinis bona diſciplina, & ut omnibus idem conducere videatur) expulſa ex urbe contumelia & pluris habendi cupiditate, quæ jam hîc ſuas ſedes fixit, & repub. in priſtinum ſtatum reſtituta, illi qui nunc ſunt audaces, conſternati atque armis abjectis ex manibus brevi ad nos venient, ut & damna * propulſent, & de pace agant, atque ita nobis continget, quod

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V. C. Cat. 305. Var. 307.

VIII.

a Non minus apte ἡμῖν legeris, dandi caſu, ut p. 660. v. 4. & v. 41. *Sylb.* b Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ἔξειν. c Pro γε aptius fortaſſe legemus τι vel δι. *Sylb.* Τοὺς τι ὑπακούσαντας in *Cod. Vat.* d Πολέμοις agnoſcit etiam *Lapi* verſio, *campeſtribus occurris bellis.* Sed proculdubio legendum πολεμίοις. *Sylb.* e Haud ſcio an rectius ἀσόμενοι, vel λυσόμενοι. *Lapus* vertit, *reſtituentes prædam. Sylb.* Ωνόμενοι vel ἀνησόμενοι, *damna redimentes*, malit *Portus.* Fortaſſe ἀκησόμενοι, vel ἀποτισόμενοι, vel ἀναλωσόμενοι, ut alibi ἀμοιβὰν ἀναλῶσαι. *Caſaub.* * *Al.* ut & damna penſent. *aut*, ut damna data reſarciant.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/3. V. C. Cat. 305. Var. 307.

"quod omnes mente præditi optarent, * ut
"eos sine armis debellemus. Nobis igitur hæc
"considerantibus (quando res domesticæ adeo
"sunt turbatæ) belli consultationem in præ-
"sentia omittendam, & de concordia & civili
"disciplina cuilibet agere volenti copiam di-
"cendi faciendam censeo. neque enim ante-
"quam in hunc statum res adducerentur, no-
"bis ab hoc magistratu vocatis de bellis con-
"sultare, quum talis esset rerum urbanarum
"status, neque, si quid non recte fieret, de eo
"cognoscere licuit. Magna vero reprehensi-
"one dignus esset, si quis, omissa hac occa-
"sione, nunc de rebus aliis agere vellet: nec
"posset quis certo affirmare fore ut neglecta
"hac occasione, ut minus opportuna, aliam op-
"portuniorem nanciscì possemus. si quis enim
"ex præteritis futura conjicere velit, magnum
"postea intercedet tempus, quo de nulla re
"publica consultaturi conveniemus. ¶ Oro
IX. "autem, Appi, vos reipub. principes, qui pu-
"blicorum etiam commodorum, non tantum
"vestræ privatæ utilitatis rationem habere
"debetis, ut si quid veri libere, non autem
"ad voluptatem vestram dixero, non pro-
"pterea me odio prosequamini, cogitantes
"me verba facturum, non ut vestro magistra-
"tui convicium dicam, eumve contemnam,
"sed ut, ubi demonstraro quantis fluctibus
"respub. jactetur, declarem etiam qua ratione
"salus ei afferri, quove modo ea in pristinum
"statum restitui possit. fortasse enim omnibus
"patriæ commodorum studiosis de publicis
"utilitatibus verba necessario sunt facienda;
"sed mihi præcipue. ac primum quidem quia
"honoris caussa primus sententiam sum ro-
"gatus: magni autem pudoris, magnæque fa-
"cilitatis esset, si qui primus surrexit, ea quæ
"primum corrigenda sunt, non diceret. de-
"inde, quia accidit ut quum sim patruus Ap-
"pii, qui est decemvirorum princeps, maxime
"læter, quoties resp. ab ipsis optime admini-
"stratur; & maxime, si quisquam alius, cru-
"cier, quoties ea male geritur. præterea quia
"reip. administrandæ studia à majoribus he-
"reditaria accepi, ut publica commoda pri-
"vatis utilitatibus anteponam, & nullum pe-
"riculum privatum considerem: quæ sponte
"mea non prodam. Hoc autem esse meæ vitæ
"institutum *fateor*, nec virorum illorum vir-
"tutes dedecorabo. Quod igitur præsens reip.
"status malus sit, & fere omnes eum iniquo
"animo ferant, maximum hoc nobis esto ar-
"gumentum: quod omnes qui remp. admi-
"nistrabant (quod solum vos ignorare non
"potestis) quotidie desertis patriis laribus ex
"urbe fugiant; & honestissimi quique plebeji,

"ἃ πάντες ἂν εὐξαίντο οἱ νῦν ἐχθίστους, χωρὶς ὅπλων διαπε-
"πολεμηκέναι τῷ πρὸς αὐτοὺς πόλεμον. ταῦτα δὴ λογισα-
"μένους ἡμᾶς οἴομαι δεῖν τὸ μὲν ὑπὲρ τοῦ πολέμου βουλὴν, ἐ-
"πειδὴ ταραχώδως ἡμῖν ἔχει τὰ τῆς πόλεως τείχους, ἐᾶσαι χω-
"ρὶς ποιεῖσθαι· περὶ δὲ τῆς ὁμονοίας καὶ τοῦ κόσμου πολιτικοῦ προθεῖναι
"τῷ βουλομένῳ λέγειν. ὃ γὰρ ἐξεγένετο ἡμῖν, πρὶν εἰς τοῦτο
"[a] καταστῆσαι τὸ πολέμων ὑπὸ τῆσδε τῆς ἀρχῆς κλη-
"θεῖσι σκοπεῖν, τί ἐν τῇ πόλει πραγμάτων ὄντως ἐχόντων, καὶ
"εἴ τι μὴ καλῶς ἔχει τῶν γινομένων, διαγνῶναι. πολλῆς γὰρ
"ἂν ἐπιτιμήσεως ἄξιος ἦν, εἴ τις ἐκεῖνον ἀφεὶς τὸν
"καιρὸν, ὃν τούτῳ λέγειν ὑπὲρ [b] ἄλλων ἐξῆν· νῦν δ' ἂν ἔχοι
"τις εἰπεῖν βεβαίως, ὅτι τοῦτον ὑπερβαλόμενοι τὸν καιρ-
"ὸν ὃν οὐκ ἐπιτήδειον, ἑτέρου δυνησόμεθα τυχεῖν ἐπιλη-
"σιστέρου. εἰ γὰρ ὀκνῶν τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι
"βούλεταί τις εἰκάζειν, πολὺς ὁ μεταξὺ τοῦτον ἔσται χρόνος, ὃν
"ᾧ περὶ ὑδενὸς τῶν κοινῶν σπουδάσομεθα βουλευσόμενοι.
"Ἀξιῶ δὲ ὑμᾶς, Ἄππιε, τοὺς προεστηκότας τῆς πόλεως, καὶ
"[c] ὃ κοινὸν ἀπὸ τῶν συμφερόντων, οὐχὶ ὃ ὑμῖν αὐτοῖς ἰδίᾳ
"λυσιτελοῦν, ὀφείλοντας σκοπεῖν, ἐάν τι τῶν ἀληθῶν μὴ
"παῤῥησίας, ἀλλὰ μὴ καθ' ἡδονὰς τὰς ὑμετέρας λέγω, μή
"μοι ἀφ' τούτου ἀπεχθάνεσθαι, ὑπολαμβάνητε ὅτι οὐκ
"ὑβρὶ λοιδορίᾳ καὶ περιπλακισμῷ τῆς ἀρχῆς ὑμῶν ποιή-
"σομαι τοὺς λόγους, ἀλλ' ἵνα δείξας οἷς οἷόν κλύδωνι τὰ
"πράγματα σαλεύει τῆς πόλεως, τὴν σωτηρίαν καὶ ἐπα-
"νόρθωσιν αὐτῶν, ἥτις ἔσται φράσω. ἅπασι μὲν γὰρ ἴσως, [d] ὅ-
"σοις τῆ πατρίδι μέλει δ' καλῶς ἔχειν, ἀναγκαῖός ἐστιν
"ὁ περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων λόγος, μάλιστα δὲ ἐμοί·
"πρῶτον μὲν γὰρ, ὅτι γνώμης [e] ἄρξειν ἠξίωμαι, διὰ τιμήν·
"αἰσχύνη δὲ καὶ μωρία πολλὴ πρῶτον ἀναστάντα, μὴ
"οὐχ ἃ δεῖ πρῶτον ἐπανορθώσασθαι λέγειν. ἔπειθ' ὅτι
"συμβέβηκεν ὅτι θείῳ πρὸς πατρὸς Ἄππίῳ τῷ προε-
"στηκότι τῆς δεκαρχίας, [f] ἥδεσθαί τε πάντως, ὅταν μάλι-
"στα εὖ τὰ κοινὰ ὑπ' αὐτῶν ἐπιτροπεύηται, καὶ ἀνιᾶσθαι
"πάντως ὀδυνηρότερον μᾶλλον, ὅταν μὴ καλῶς. πρὸς δὲ
"τούτοις, [g] ὅτι πολιτείας διαδέδεγμαι προαίρεσιν ἐκ προ-
"γόνων, τὰ κοινὰ συμφέροντα πρὸ τῶν οἰκείων λυσιτελῶν
"αἱρεῖσθαι, καὶ μηδένα κίνδυνον ἴδιον ὑπολογίζεσθαι·
"ὃν οὐκ ἂν προδοίην ἑκών· [h] εἶναι δέ μοι ταύτην τὴν βίου
"προαίρεσιν, καὶ οὐκ ἂν καταισχύναιμι τὰς ἐκείνων τῶν
"ἀνδρῶν ἀρετάς. χρὴ μὲν οὖν τῆς καθεστώσης πολι-
"τείας, ὅτι πονηρῶς ἡμῖν ἔχει, καὶ δυσχεραίνουσιν ὀλίγοι δῆ
"δεῖν πάντες αὐτῇ, μέγιστον [i] ἡμῖν γενέσθω τεκμήριον. πάν-
"τες οἱ τὰ κοινὰ διοικοῦντες, ὃ μόνον ὐδὲ ἀγνοεῖν ἔξεστιν ὑ-
"μῖν, [k] ὅτι φεύγουσιν ἐκ τῆς πόλεως ὁσημέραι, καταλι-
"πόντες τοὺς [l] πατρικοὺς ἑστίας [m] οἱ χαριέστατοι τῶν δημοτικῶν,
"οἱ

[a] Καταστῆσαι malit *Sylb.* Καθεστήσασθαι πόλεμον, ὑπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς κληθεῖσι, περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει πραγμάτων, ὅπη μὴ καλῶς εἶχε τῶν χειροτονῆσαι, ἀναγνῶναι *Vat.* quo fere modo in *Lapi Cod.* nam vertit; *non enim licuit nobis, priusquam de bello vocaremur ab hoc magistratu, de rebus civilibus, si quid eorum quæ fiunt non recte habeat, cognoscere.* [b] Vel pro αὐτῶν, ut in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἄλλων cum *Lapo* reponendum est; vel negative legendum ὑπὲρ αὐτῶν οὐκ ἐξὸν. *Sylb.* [c] Structuræ lex postulat τὸ κοινὸν ἁπάντων συμφέρον, ut v. 36. τὰ κοινὰ συμφέροντα: vel τὸ κοινῇ ἅπασι συμφέρον, ut v. 27. τῶν κοινῇ συμφερόντων. quæ lectio si placeat, sic vertes; *communem omnium utilitatem, non privata vestra commoda. Sylb.* [d] Forsan ὅσοις ἡ πατρὶς μέλει, vel ὅσοις τὰ πατρίδος μέλει. *Port.* [e] Rectius ἄρχειν. [f] Legendum videtur, ἥδεσθαί τε πάντως μᾶλλον, ὅταν εὖ τὰ κ. & in seq. membro, ἀνιᾶσθαι πάντως ὀδυνηρότερον μᾶλλον. atque ita plane legisse videtur *Lapus.* [g] Post ὅτι vel τουτῳ vel ἐμοὶ τούτῳ subaudiendum putant *Sylb.* & *Port.* [h] Paullo expeditior structuræ erit ratio, si transpositis membris legamus, εἶναι δέ μοι ἐμοὶ τούτῳ τὴν βίου προαίρεσιν· ἣν οὐκ ἂν προδοίην ἑκών· καὶ οὐκ ἂν καταισχύναιμι. quod vitæ institutum cum mihi proposuerim, haudquaquam sponte deseruerim, nec majorum virtutes dedecoraverim. *Sylb.* Ὁμολογῶ post προαίρεσιν aut simile quid ad sententiam absolvendam desiderari suspicatur *Portus.* [i] Non minus aptum ὑμῖν. *Sylb.* [k] Illud ὅτι vel tollendum videtur, vel initio periodi ponendum ante πάντες. *Sylb.* [l] Πατρῴους *Vat.* [m] Addita conjunctione legendum οἵ τε, vel καὶ οἱ. Illud χαριέστατοι, quod agnoscit etiam *Lapi* versio, tum supra quoque sic usurpatum aliquoties tum infra. *Sylb.* Distinctionem quoque post ἑστίας ponendum censet *Portus.*

* *Al.* ut bellum istud sine armis conficiamus.

693

[a] Ita

"οἱ μὲ εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις, ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις,
"μεταλιθέμενοι τὰς οἰκήσεις, οἱ δὲ εἰς τὰς πλεῖστον ἀπέχου-
"σας τῆς πόλεως ἀγρούς. καὶ διὰ τοῦτο τὴν πατρικίαν πολλοὶ τὰς κατ'
"ἀγρὸν ποιοῦνται διατριβὰς, ὡς πλείστου, ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ
"πλείους τὸν βίον ἔχουσιν ἐν τοῖς ἀγροῖς. καὶ τί δεῖ τὰ
"ἄλλων λέγειν, [a] ὅτε καὶ τῶν βουλευτῶν ὀλίγοι μού τινες
"[b] κατὰ συγγένειαν ἢ φιλίαν πρὸς ὑμῖν, ὑπομέ-
"νουσιν ἐντὸς τείχους, οἱ δὲ ἄλλοι τὴν ἐρημίαν πολιτικωτέραν
"ἡγοῦνται τῆς πατρίδος; ὅτε [c] γὰρ ἐδέησεν [d] ὑμῖν κληθέντα τὴν βου-
"λὴν, ἐκ τῶν ἀγρῶν καθ' ἕνα κληθέντες συνῆλθον, οἷς πατρί-
"ον ἦν, ἅμα ταῖς ἀρχαῖς διὰ φυλακῆς ἔχειν τὴν πατρίδα, καὶ
"μηδενὸς ἀπολειπεσθαι τῶν κοινῶν. ἆρ' οὖν οἴεσθε φεύγειν κα-
"κὰ, ὑπολαμβάνετε ἀνθρώπους καταλιπεῖν τοῖς ἑαυτῶν πα-
"τρίδας, ἢ τὰ κακά; ἐγὼ μὲν οὐκοῦν οἶμαι τὰ κακά. καίτοι
"τίνος ἔλαττον οἴεσθ' εἶναι κακὸν πόλει, καὶ τοῦτο τῇ Ῥωμαί-
"ων, ἣ πολλῶν οἰκείων δεῖται σωμάτων, εἰ μέλλει βεβαίως κα-
"θέξειν τὴν προσοίκων ἀρχήν, ὃ καταλειπεσθαι μὲ ὑπὸ τῶν
"δημοτικῶν, ἐρημουσθαι δὲ ὑπὸ τῶν πατρικίων, ὅτε πολέμου
"καταφέροντος αὐτήν, ὅτε νόσου λοιμικῆς, ὅτ' ἄλλης δεινο-
"τάτης συμφορᾶς ἀθεμιτίας; Βούλεσθε οὖν ἀκοῦσαι τίνες εἰ-
"σιν αἱ βιαζόμεναι τοὺς ἀνθρώπους καταλιπεῖν αἰτίαι ἱεραὶ
"καὶ ταφῶν προγόνων, καὶ ἐξερημοῦν ἑφέσια καὶ κλήσεις πατέ-
"ρων, καὶ πᾶσαν ἡγεῖσθαι γῆν ἀναγκαιοτέραν τῆς πατρίδος; καὶ
"τὸ αἴτιον αἰτίας ταῦθ' ὅτως ἔχει. ἐγὼ δὴ φράσω πρὸς
"ὑμᾶς, καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι. κατηγορίαι γίνονται τῶν ἀρ-
"χόντων ὑμῖν, Ἀππίε, πολλαί, καὶ παρὰ πολλῶν· εἰ μὲν ἀλη-
"θεῖς, ἢ ψευδεῖς, οὐδὲν δέομαι ζητεῖν ἐν τῷ παρόντι γέ-
"νοντο δ' οὖν ὅμως. οὐδὲν [e] εἰκῇ ἔξω τῶν ὑμετέρων ἑταίρων,
"[f] οἰκείως τοῖς παροῦσιν ἔχει πράσμασιν. οἱ μού γε ἀγαθοὶ
"καὶ ἐξ ἀγαθῶν, οἷς προσῆκεν ἱερᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, καὶ τὰς
"ἄλλας καρπεῖσθαι τιμὰς, ἃς οἱ πατέρες αὐτῶν ἐκαρπῶν-
"το, ἀχθονται τούτων ἀπελαυνόμενοι [g] δι' ὑμᾶς, τὰς προσ-
"ηκούσας ἀξιώσεις ἀπολωλεκότες. οἱ δὲ τὴν διὰ μέσου τάξιν
"ἔχοντες ἐν τῇ πόλει, καὶ τὴν ἀπράσμονα διώκοντες ἡσυχί-
"αν, χρημάτων τε ἀδίκως ἁρπαγὰς ἐγκαλοῦσιν ὑμῖν, καὶ
"προπηλακισμοὺς εἰς γαμετὰς ὀδύρονται γυναῖκας, καὶ παροι-
"νίας εἰς θυγατέρας ἐπιγάμους, καὶ ἄλλας ὕβρεις πολλὰς καὶ
"χαλεπάς. ὃ δὲ πενέστατον τοῦ δημοτικοῦ μέρος ἔτε ἀρχαι-
694 "ρεσιῶν ἔτι κύριον γενόμενον, ἔτε ψηφοφοριῶν, ἔτ' εἰς [h] ἐκκλη-
"σίαν καλούμενον, ἔτ' ἄλλης πολιτικῆς φιλανθρωπίας με-
"ταλαμβάνον ἐλευθερίας, διὰ ταῦτα πάντ' ὑμᾶς μισεῖ, καὶ
"τυραννίδα καλεῖ τὴν ἀρχὴν ὑμῶν. Πῶς οὖν ἐπανορθώ-
"σετε ταῦτα, καὶ παύσεσθε δι' αἰτίας τοιαύτας τοῖς πολίταις
"ὄντες; τοῦτο γὰρ ἔτ' ὑπόλοιπον εἰπεῖν. εἰ προβούλευμα
"[i] συνεδρίου ποιήσαντος, ἀποδοίητε τῷ δήμῳ διαγνῶναι
"πότερον αὐτῷ δοκεῖ, πάλιν [k] ὑπάτους ἀποδεικνύναι, καὶ δη-
"μάρχους, καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς τὰς πατρίους ἢ μένειν ἐπὶ
"τῆς αὐτῆς πολιτείας. ἐάν τε γὰρ ἀγαπῶσι Ῥωμαῖοι πάντες

"partim in proximas urbes una cum conju- Per. Jul. 4267.
"gibus & liberis, partim in remotiſſimos ab Ante Chr. 447.
"urbe agros tranſlatis ſedibus ſe conferant: Olymp. 83 1/3.
"nec multi patricii in urbe commorentur, ut V. C. Ca. 305, Var. 307.
"ante; ſed horum quoque major pars in agris
"vitam degat. Sed quid opus eſt de aliis lo-
"qui, quando vel pauciſſimi ſenatorii ordi-
"nis vobis cognatione vel amicitia conjuncti
"in urbe remanent, cæteri vero ſolitudinem
"patria optabiliorem ducunt? quum enim
"vobis ſenatus convocandus fuit, ex agris ſe-
"*natores* viritim evocati convenerunt, qui-
"bus patrium erat una cum magiſtratibus pa-
"triam cuſtodire, & nulli publico negotio
"non intereſſe. Utrum igitur putatis homi-
"nes, dum patrias ſuas deſerunt, bona an
"mala fugere? equidem exiſtimo, mala. Et
"quam grave putatis hoc malum reip. eſſe,
"præcipue vero Romanæ, cui opus eſt magnis
"domeſticis copiis, ſi imperium ſtabile in fi-
"nitimos populos retinere velit, à plebejis de-
"relinqui, & à patriciis deſeri, quum nec bel-
"lo, nec peſtilentia, nec ulla alia calamitate
"divinitus immiſſa infeſtetur? ¶ Vultis igitur X.
"audire cauſſas, quibus homines ſacra & ma-
"jorum monumenta relinquere, & lares ac
"paternas poſſeſſiones deſerere, & quamvis
"aliam terram patria potiorem ducere co-
"guntur? neque enim hæc abſque cauſſa ita
"fiunt. Ego igitur rem vobis aperiam, & nihil
"celabo. Magiſtratui veſtro, Appi, multa cri-
"mina atque à multis objiciuntur, quæ, utrum
"vera an falſa ſint, mihi in præſentia quæ-
"rendum non puto. objiciuntur tamen atque,
"ut ſummatim dicam, nulla civitatis pars ex-
"tra factionem veſtram ſe præſenti rerum ſta-
"tui aggregat. nam viri quidem boni, & bonis
"prognati, ad quos pertinent ſacerdotia, ma-
"giſtratus, aliorumque honorum fructus, qui-
"bus eorum patres fruebantur, ægre ferunt
"ſe per vos ab illis depelli, avitiſque dignita-
"tibus privari. Homines vero mediocris for-
"tunæ, qui ſunt in urbe, & qui quietem à
"negotiis remotam ſectantur, crimini vobis
"dant bonorum ſuorum injuſtas rapinas, &
"contumelias quas exercetis in ipſorum uxo-
"res, & veſtras debacchationes in ipſorum
"filias nubiles, & multa alia atque gravia
"contumeliarum genera deflent. plebis vero
"pars pauperrima, quum nec comitiorum nec
"ſuffragiorum jus amplius penes ſe habeat,
"nec ad concionem vocetur, nec ullius alius
"humanitatis civilis ſit particeps, ob has o-
"mnes cauſſas vos odit, veſtrumq; imperiũ ty-
"rannidem vocat. ¶ Quomodo igitur hæc cor- XI.
"rigetis, & has civium contra vos criminatio-
"nes compeſcetis? hoc enim mihi dicendum
"reſtat. Si facto S C. populo cognitionem
"reſtitueritis, utrum ei conſules, & tribunos,
"alioſque patrios magiſtratus iterum creare,
"an in eadem civitatis forma manere placeat.
"nam ſi totus populus Rom. paucorum do-
"minatum

a Ita etiam in *Lapi* verſione. Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* ὅτι. ut & mox in *Ed. Steph.* ὑμῖν. *b* Οἱ μὲν *Vat.* *c* Malim γάρ. *d* Perperam iterum ὑμῖν in *Ed. Steph.* *e* Ante ἐκτὸς deeſſe videtur ὡς. *Lapus* videtur legiſſe, ἐδὲν δὲ λέγω καὶ τῶν ὑμετέρων ἑταίρων οἰκείως τοῖς παροῦσι πράγμασιν ἔχοντων, nihil dicam de ſodalibus veſtris, qui ad præſentia ſe accommodant. Ego malim, καὶ δὴ τῶν ὑμετέρων ἑταίρων ἐκτὸς, ἐδὲν οἰκείως &c. de veſtris vero ſodalibus dicere ad rem præſentem non facit. *Portus.* Lego, ἐδεὶς δ', ὡς ἐκτὸς, ἴζω. vel ὡς δ' ἐκτὸς, ἴζω τῶν ὑμετέρων ἑταίρων, ἐδεὶς οἰκ. etſi τὸ ἐδὲν non penitus damno. *Caſaub.* *f* Si οἰκείως ἴσχειν accipias pro ἐδέως ἴσχειν, in verſione leges *præſentem rerum ſtatum probat.* *g* Si, tranſpoſita diſtinctione, δι' ὑμᾶς cum ſequentibus conjungere malis, per me licet: itidemque in verſione, *ægre ferunt ſe ab illis depelli, avitiſque dignitatibus per vos privari. Sylb.* *h* Ἐκκλησίας *Vat.* *i* Ποιήσαντος in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ποιήσαντος agnoſcit *Lapi* verſio, *ſi facto ſenatus conſulto reddatis pop. Sylb.* *k* Ὑπάτους τε *Vat.*

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 347. Olymp. 83 ½. V. C. Cos. 305. Var. 307.

" minatum probaverit, & vos in eadem po-
" testate manere decreverit, tunc legitime,
" non per vim, magistratum habebitis. at si
" vero consules, aliosque magistratus, ut ante,
" iterum creare voluerit, legitime potestatem
" deponetis, nec invitis vestris æqualibus do-
" minari videbimini: hoc enim est tyranni-
" cum; sed à volentibus magistratus accipere,
" hoc est optimatum. Hujus autem instituti
" te principem *atque auctorem* esse debere ar-
" bitror, Appi, & paucorum dominatum à te
" constitutum, & quondam nobis utilem, nunc
" vero gravem, tollere. Quid autem lucri sis
" facturus si mihi parueris, & invidiosam
" hanc potestatem deposueris, audi. Si totum
" vestrum collegium ejusdem fuerit senten-
" tiæ, omnes existimabunt, propter te, qui
" princeps fuisti, hos etiam viros bonos esse
" factos: quod si isti nimium cupide nefariam
" potentiam retinere voluerint, omnes tibi
" gratiam habebunt, quod solus juste facere
" volueris; illis vero invitis cum ignominia
" magnoque damno magistratum abrogabunt.
" Quod si qua fœdera clandestina fecistis, &
" fidem occulte inter vos ultro citroque de-
" distis & accepistis, deos sponsores adhiben-
" tes, (nam fortasse etiam aliquid tale à vobis
" est factum) hæc si serventur, putato impia,
" utpote quæ contra cives & patriam sint
" facta; si vero frangantur, pia. dii enim ad
" honesta & justa fœdera, non autem ad tur-
XII. " pia & injusta testes fieri amant. ¶ Quod si
" metu inimicorum magistratum deponere
" formidas, ne quod periculum illi tibi creent,
" & rerum gestarum rationem reddere coga-
" ris, non recte times. neque enim pop. Rom.
" adeo pusillo aut ingrato animo erit, ut tuo-
" rum peccatorum recordetur, & beneficio-
" rum oblivisca tur: sed, præsentia bona cum
" malis præteritis collata examinans, illa qui-
" dem venia, hæc vero laudibus putabit digna.
" Poteris vero etiam multa ac præclara faci-
" nora, à te ante paucorum dominatum con-
" stitutum edita, populo in memoriam revo-
" care, & pro illis gratiam ad auxilium & sa-
" lutem tuam reposcere, & multis modis ad
" crimina objecta respondere. partim quidem
" te non peccasse; sed alium quempiam te
" insci o: partim vero te prohibere non po-
" tuisse, quo minus is, qui parem honorem
" habebat, faceret quæ vellet: partim vero te
" alicujus alius rei utilis caussa coactum fu-
" isse quædam contra voluntatem tuam per-
" ferre. longa enim esset oratio, si vellem ea
" omnia recensere, quæ pro tua defensione af-
" ferre poteris. Quibus vero nulla est defen-
" sio, aut justa aut æqua, tamen dum culpam
" fatentur & deprecationibus utuntur, eorum
" qui injuriam sunt passi iram mitigant; alii
" in ætatis amentiam culpam rejicientes; alii
" in improborum hominum colloquia & con-
" sortia; alii in imperii magnitudinem; alii
" in fortunam, quæ omnes humanas cogita-
" tiones fallit. Ego tibi polliceor, fore ut, si
" imperium deponas, omnis injuriarum me-
" moria deponatur, & honeste (ut in malis)

" ὀλιγαρχόμενοι, ἢ μένειν ὑμᾶς ὅτι ἐν αὐτῆς ἐξουσίας
" ψηφίσωσθε, κύριον ἔξετε, ἢ ἢ βία τὴν ἀρχὴν ἐάν τε
" ὑπάτους πάλιν αἱρεῖσθε βουλήσεσι, ἢ ταῖς ἄλλας ἀρχάς,
" ὡς πρότερον, ἀποδόσθαι δε νόμῳ τὴν ἐξουσίαν, ἢ ἢ δόξετε
" ἄρχειν ἀκόντων ἴσων τοῦτο μὴ γὰρ τυραννικόν· ὃ δὲ παρ'
" ἑκόντων τοῖς ἀρχαῖς λαμβάνειν, ἀριστοκρατικόν. ὃ δὲ πολι-
" τεύματος τούτου κρεῖττον οἴομαι δεῖν ἄρξαι σε, ἢ παῦσαι
" τὴν ὑπό σου καθιστηθεῖσαν ὀλιγαρχίαν, Ἄππιε, λυσιτελῆ
" τὸ πολε ἡμῖν [a] γενόμενον, νῦν δ' ἐπαχθῆ. ἃ δ' ἐκ τοῦ πρ-
" αθησόμενοι, ἢ ἀποθέσθαι τὴν ὀλίγαρχον ἐξουσίαν ταύτην,
" κερδανεῖς, ἀκουσον. ἐὰν μὲν ὅλοι ὑμεῖν ὃ ἀρχεῖον ὅτι τῆς
" αὐτῆς γένηται προαιρέσεως, διά σε πάντες ὑπολήψονται
" τὸν ἄρξαντα, καὶ τούτους γεγενῆσθαι χρηστούς· ἐὰν δ'
" οὗτοι φιλοχωρῆσαν ὅτι τῇ τοιαύτῃ δυνασείᾳ, σοὶ
" μὲν ἅπαντες εἴσονται τιμὴ χάριν, ὅτι μόνος ἐθου-
" λήθης δίκαια ποιεῖν· τοὺς δὲ μὴ θέλοντας, σὺν αἰ-
" σχύνῃ καὶ μεγάλῃ βλάβῃ παύσουσι τῆς ἀρχῆς.
" ὁμολογίας δὲ καὶ πίστεις ἀπορρήτους εἴ τινας ἀλλή-
" λοις δεδώκατε, θεοὺς ἐγγυητὰς ποιησάμενοι ταῦτα
" γὰρ τι καὶ τοιοῦτον ὑμῖν πέπρακται· φυλαττομέ-
" νας μὲν, ἀνοσίους εἶναι νόμιζε, ὡς κατὰ πολιτικὸν καὶ
" πατρῷον· καταλυομένας δ', εὐσεβεῖς· θεοὶ γὰρ ἐ-
" πὶ καλαῖς καὶ δικαίαις συλλαμβάνεσθαι φιλοῦσιν
" ὁμολογίαις, οὐκ ἐπ' αἰσχραῖς καὶ ἀδίκοις. Εἰ δὲ μὴ
" φόβου ἐχθρῶν ὀκνεῖς ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, μή σοι
" κίνδυνοί τινες ἐξ αὐτῆς ἐπαχθῶσι, καὶ δίκας ἀναγ-
" καθῆς ὑπέχειν τῶν πεπραγμένων, οὐκ ὀρθῶς δέ-
" δοικας. οὔτε γὰρ ὅπου μικρόψυχοι οὐδὲ ἀχάριστοι
" ἐσμὲν ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὥστε τῶν μὲν ἁμαρτημά-
" των σου μεμνῆσθαι, τῶν δ' εὐεργεσιῶν ὑπιλελῆσθαι,
" ἀλλ' ἀντιπαρεξετάζων τὰ νῦν ἀγαθὰ τοῖς πάλαι
" κακοῖς, ἐκεῖνα μὲν ἡγήσεται συγγνώμης ἄξια, τῶν-
" δὲ ἐπαίων. ὑπάρξει δέ σοι καὶ τῶν περὶ τῆς
" ὀλιγαρχίας ἔργων πολλῶν καὶ καλῶν ὄντων ὑπομι-
" μνήσκειν τὸν δῆμον, καὶ τιμὴν ὑπὲρ ἐκείνων χάριν, 695
" εἰς βοήθειαν καὶ σωτηρίαν ἀπαιτεῖν, ἀπολογίας τε
" χρῆσθαι πρὸς τὰ κατηγορήματα πολλάς· τοῦτο μὲν,
" ὡς οὐκ αὐτὸς ἥμαρτες, ἀλλὰ τῶν ἄλλων τις, ἀγνοῶν-
" τός σε· τοῦτο δ', ὡς οὐχ ἱκανὸς ἦσθα τὸν πρᾶγμον-
" τα κωλύειν, ἰσότιμον ὄντα· τοῦτο δ', ὡς ἑτέρου τινὸς
" ἔργου χρησίμου χάριν ἀναγκάσθης ἀβούλητόν τι ὑπο-
" μεῖναι. πολὺς γὰρ ἂν εἴη λόγος, εἰ πάσας βουλοί-
" μην ἐξαριθμεῖσθαι τὰς ἀπολογίας. καὶ οἷς μηδὲν ἀπο-
" λόγημα ὑπάρχει, μήτε δίκαιον, μήτε ὁπτικὲς, ὁμολο-
" γοῦντες καὶ μετανοοῦσι, πραΰνουσι τὰς τῶν ἀδικημένων
" ὀργάς, οἱ μὲν, εἰς ἄγνοιαν ἡλικίας καταφεύγοντες· ἢ
" δ', εἰς πονηρῶν ἀνθρώπων ὁμιλίας· οἱ δ', εἰς μεγα-
" λης ἀρχῆς· οἱ δ', εἰς τὸ ἅπαντας [b] πλανᾶσθαι
" τὸς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς τύχη. ἐγώ σοι τῆς ἀρχῆς
" ἀποστάντι ὑπισχνοῦμαι πάντων ἀμνηστίαν γενέσθαι
" τῶν ἡμαρτημένων, καὶ διαλλαγὰς ποιεῖσθαι καὶ δίκην ὡς οὐ
" κακοῖς

[a] Convenientius γενομένῳ: ut feratur non ad Appium, sed ab eo institutam ὀλιγαρχίαν. Sylb. [b] Si proprietatem verbi πλανᾶν exactius expressam velis, in versione leges, quæ omnes hominum cogitationes in errorem solet impellere. Sylb.

"κακοῖς εὐσεβεῖς. Ἀλλὰ δέδοικα μὴ τὸ φάσις μὲ ὂν
"ἀληθὴς ὁ κίνδυνος ᾖ σ' μὴ παραχρῆμα τὴν ἀρχὴν· μενέτω
"οὖν ὑπῆρξε τυραννίδος ἀποθεμένοις, μηδὲν δεινὸν ὑπὸ
"τῶν πολιτῶν παθεῖν· ἐὰν δὲ ἀληθεῖς ὦσιν αἰτίαι, φι-
"λοτιμία κενὴ τὴν εἰκόνα σ' κενῆς τῆς δόξης διώκουσα, καὶ
"πόθος ἡδονῶν ὀλεθρίων, ἃς οἱ τυραννικοὶ φέρουσι βίοι. εἰ
"δὲ βούλει μὴ ταῖς εἰδώλοις σ' ταῖς [b] σκιαῖς τῶν τιμῶν σ' τῶν
"[c] εὐηθειῶν διώκειν, ἀλλ' αὐταῖς χαρποῦσθαι ταῖς ἀληθεῖς
"τιμαῖς, ἀπόδος τὴν ἀριστοκρατίαν τῇ πατρίδι, σ' τιμὰς
"λάμβανε παρὰ τῶν ἴσων, σ' ζῆλον τύχαις παρὰ τῶν ὀπτι-
"νομένων, σ' κλέος ἀθάνατον ἀντὶ σ' θνητοῦ σώματος κα-
"τάλιπε τοῖς ἐγγόνοις. αὗται γάρ εἰσι βέβαιοι σ' ἀληθεῖς
"τιμαὶ σ' ἀναφαίρετοι, [d] καιρίους τε, σ' ἀμεταμέλητοι. φρέ-
"φε τὴν ψυχήν, ὅτι τοῖς ἀγαθοῖς τὴν πατρίδος ἡδόμενος, ὧν ὐκ
"ἐλαχίστη μοῖρα δόξεις γεγονέναι, δυναστείαν βαρεῖαν αὐ-
"τῆς ἀφελόμενος. ποίους δὲ τούτων παραδείγματα τοὺς
"προγόνους, ὑπομνησθεὶς ὅτι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οὐδεὶς ἐπε-
"θύμησεν ἐξουσίας δεσποτικῆς, οὐδὲ ταῖς ἐπονειδίστοις τοῦ
"σώματος ἐδουλεύσησαν ἡδοναῖς. τοιγάρτοι σ' ζῶσιν αὐτοῖς
"ὑπῆρχε τιμᾶσθαι, σ' τελευτήσασιν, ὑπὸ τῶν ὀπτινομέ-
"νων ἐπαινεῖσθαι. μαρτυρεῖται [e] δὲ παρὰ πάντων αὐτοῖς,
"ὅτι τὴν ἀριστοκρατίας, ἣν ἐκβαλοῦσα τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν
"ἡ πόλις κατεστήσατο, βεβαιότατοι φύλακες ἐγένοντο. σ'
"[f] μηδὲν τῶν σεαυτοῦ λαμπροτάτων λόγων τε σ' πράξεων
"ὑπολαμβάνε. κατὰ γὰρ αἱ πρῶται σε τῶν πολιτικῶν
"ἔργων ὑποθέσεις ἐγένοντο, σ' μεγάλας [g] ὑπέθρεψαν ἡμῖν
"ἀρετῆς ἐλπίδας· αἷς [h] ἀκόλουθον σ' τὰ λοιπὰ πράτ-
"τειν σε ἀξιοῦμεν. ἀναχώρει δὴ πάλιν εἰς τὸν σεαυτοῦ
696 "φύσιν, Ἄππιε τέκνον, σ' γίνου τῇ πρεσβυτέρᾳ τῶν πολίευ-
"μάτων μὴ τυραννικός, ἀλλ' ἀριστοκρατικός· σ' φεῦγε τοὺς
"πρὸς ἡδονὴν ὁμιλοῦντας, δι' ὧν ἐξέβης τῶν χρηστῶν ἐπὶ πονηρευ-
"μάτων, σ' παρεπλάγχθης τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ. ὁ γὰρ ἔχων λόγον,
"ὑφ' ὧν ἂν γένηταί τις ἐξ ἀγαθοῦ κακὸς, ὑπὸ τούτων πάλιν
"αὐτὸν [i] ἐκ πονηροῦ χρηστόν. Ταῦτά σοι πολλάκις ἐβουλή-
"θην ἐκθέσθαι, μόνος μόνῳ εἰς λόγους παραγενόμενος, σ' τοῦ μὲ
"ὡς ἀγνοοῦντα διδάξαι, τοῦ δ' ὡς ἁμαρτάνοντα νουθετῆσαι σ'
"παρεγενόμην εἰς τὴν αἰκίαν ὐχ ἅπαξ, ἀπήλασε δέ με οἱ σοὶ
"παῖδες ἀπὸ [k] τῶν οἰκείων, σ' σχολὴν ἄγειν σε λέγοντες, ἀλλ'
"ἕτερά τινα [l] πράττειν ἀναγκαιότερον ἦν. τάχα δ' ὐχ ὑπὸ
"σοῦ κελευσθέντες οἱ παῖδες, [n] ἀλλ' ὑφ' ἑαυτῶν γνόντες, διέ-
"κλεισάν με τὴν εἴσοδον. σ' βουλοίμην ὄφελον μὴ ἐλθεῖν ἔχειν. ὃ
"πρᾶγμα δή με ἠνάγκασε τοῦτο [m] διαλεχθῆναι πρὸ σοῦ περὶ
"σοῦ, πρός σε περὶ ὧν ἐβουλόμην, ἐπὶ σὲ μόνῳ πρὸς μόνον

"cum populo in gratiam redeas; ¶ * At ve-
"reor ne periculum falso prætexas ut in eo-
"dem magistratu permaneas (innumeris enim
"contigit ut deposita tyrannide nihil mali à
"civibus suis paterentur) sed hæ veræ sint
"causſæ, inanis ambitio imaginem opinionis
"honestatis sectans, & desiderium pernicio-
"sarum voluptatum, quas vita tyrannica af-
"fert. Quod si vis non simulacra & umbras
"honorum ac stultitiæ sectari, sed ipsis veris
"honoribus frui, optimatum dominatum pa-
"triæ reddas, & honores à paribus accipias,
"& æmulationem apud posteros consequaris,
"gloriamque immortalem pro mortali cor-
"pore posteritati relinquas. hi enim sunt
"certi ac veri honores, & qui eripi non pos-
"sunt, & grati, nec pœnitendi. Convertas a-
"nimum tuum ad patriæ bona, iisque gaudeas;
"quorum præcipuus auctor fuisse videberis,
"gravi dominatu ex ea sublato. Horum au-
"tem exempla à majoribus petas, cogitans
"nullos ex illis viris tyrannicam potestatem
"affectasse, nec probrosis corporis voluptа-
"tibus inserviſſe. propterea etiam ipsis con-
"tigisse, ut & vivi & mortui honorarentur,
"& laudem apud posteros consequerentur.
"omnes enim testantur eos optimatum domi-
"natu, quem nostra civitas ejectis regibus
"constituit, firmissimos ac fidissimos custodes
"fuisse. *Sed* nec ullorum tuorum dictorum
"factorumve clarissimorum obliviscaris. nam
"prima tuorum actorum fundamenta præcla-
"ra fuerunt, & magnam virtutis spem nobis
"attulerunt: quibus ut cætera quoque tua
"acta respondeant, te rogamus. Redi igitur
"ad tuum ingenium Appi fili, & in rep. ad-
"ministranda ne tyrannica sed optimatum
"studia sequere: & fuge eos qui ad voluptа-
"tem loquuntur, quorum opera de rectis in-
"stitutis decessisti, & à recta via aberrasti. ab-
"surdum enim est putare, eum qui ab ali-
"quibus ex bono malus fuerit factus, eundem
"ab illis iterum ex malo bonum fieri posse.
"¶ Hæc sæpe tibi exponere volui solus cum
"solo agens, partim ut te ignarum docerem,
"partim ut peccantem admonerem; domum-
"que tuam non semel veni, at pueri me ex
"ædibus expulerunt, non esse tibi otium di-
"centes, sed te aliis quibusdam rebus magis
"necessariis vacare. fortasse autem non tuo
"jussu, sed per se ipsi hoc cognoscentes me
"ingressu prohibuerunt: quod utinam verum
"esset. Hæc igitur res me coëgit in senatu
"tecum agere de iis, de quibus tecum collo-
"qui volebam, quando non licuit mihi soli
"cum

Pet. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V.C. Cos. 305. Var. 307.

XIII.

XIV.

a Si cum *Lapo* pro ἂν reponamus γὰρ seu γὼν, & mox pro ἐὰν substituamus αἱ, belle constabit structura & sensus: ut scilicet hæc omnia dependeant ab initiali verbo δέδοικα. *Sylb.* In posteriori membro αἱ δὲ ἀληθεῖς ὦσιν malit *Portus*: hoc scilicet sensu. *Tu, Appi, dicis te metu &c. sed ego dico has veras esse causſas &c.* b Malim σκιαῖς: tametsi σκιαῖον agnoscit etiam *Lapi* versio. In *Cod. Vat.* κ' pro κὴ τιμὰς. c Εὐκλειῶν, vel τὰ εὐκλείας malit *Sylb.* Nihil mutandum esse censet *Portus.* d Grammaticæ regulæ postulant καιρίους. Si καιρίστατος malis; erit Atticismus. *Port.* e Γὰρ τοῦ παρὰ *Vat.* f Rectius legeris μηδέν. *Sylb.* Fortasse quod ὑπολαμβάνεσθαι nunquam cum accusativo junctum reperiatur. cujus contrarium constat ex *Plut. Ep. 7. & Euripide* ἐν Ἑλένῃ. *Port.* g Perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ὑπέθρεψαν. *Sylb.* Non improbo ut legatur ὑπέτρεψαν. Ego tamen ex ὑπέθρεψαν faciebam ὑπέσχεψαν. nam ὑπογεγράφειν ἐλπίδας solent Græci id dicere quod Appius voluit, ut ad *Strabonem* notavimus. Apud *Suidam*, Ὑπογεγράφθαι, δεδόσθαι. Οἷς πᾶσιν ἡ σύγκλητος ἀγαθὰς ἐλπίδας ὑπογεγράφασι, ἵνα τὴν δίκην πεισθῶσι λύσειαν εἰς Ἰταλίαν. Sic passim Græci. Malim etiam ὑπ. ἡμῖν τῆς ἀρετῆς ἐλπ. *Casaub.* h Melius ἀκόλουθα. nam ἀκόλουθον pro ἀκολουθοῦντα accipere, videtur paullo durius. *Sylb.* i Ἐκ πονηροῦ γενέσθαι χρηστὸν *Vat.* quod etiam *Sylburgio* & *Porto* placuisse video. k Verius τῆς οἰκίας. *Sylb.* Οἰκίων vel οἰκιῶν legendum. *Port. Lapus* quoque vertit, *ex ædibus.* l Post πρᾶττειν deest relativum ἅπερ vel legendum πρᾶττειν ἀναγκαιότερον ἦν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἀλλ' ἕτερά τινα πρᾶττειν ἀναγκαιότερα. ἐὰ δ' ἐπί [ἴσ. ἐὰ ᾖ τι] σοι τῷ κήδεσθαι τὸ γένος ἐνεδείκνυτο ἀναγκαιότερον ἦν. quo modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *sed alia quædam agere magis necessaria. Si vero tibi erat aliquid pietate erga genus magis necessarium.* m Ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῶν *Vat.* n Scribe διαλεχθῆναι ἐὰ τοῦ σωθῆναι, vel πυρὰ τοῦ σωθῆ. ut mox πρὸς ἀνθρώπους. *Casaub.* * At vereor ne non verus sit periculi prætextus, quo minus de magistratu decedas &c. sed *metuo ne* veræ causſæ sint &c. *Gelen.* Sed vereor &c. sintque veræ causſæ ambitio &c. *Lapus.*

a Δι

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V. C. Cat. 305. Var. 307.

"cum ſolo id facere. res autem honeſtæ & "utiles, Appi, ſemper apud homines potius "quam nuſquam opportune dici poſſunt. "Quod autem tibi gentis noſtræ debita officia "præſtiterim, deos teſtor, quorum templa & "aras communibus ſacrificiis colimus nos qui "ſumus gentis Appiæ ſucceſſores; & genios "majorum, quibus poſt deos ſecundos hono- "res communeſque gratias reddimus: ſed præ- "cipue terram, quæ patrem tuum, fratrem "meum, continet, me vitam vocemque meam "optimum conſilium dantem tibi exhibuiſſe. "Itaque pro viribus meis tuam ignorantiam "corrigens, abs te peto ne mala malis ſanes; "neve dum plura appetis, res etiam præſen- "tes amittas; neve ut patribus & præſtantio- "ribus imperes, inferioribus & deterioribus "pareas. Quamvis autem longa oratione de "multis præterea rebus tecum agere cupiam, "tamen me piget: nam ſi deus te ad meliora "conſilia ducit, & hæc quæ dixi plura ſunt "quam oporteat: ſi vero ad pejora, fruſtra "& reliqua ſum dicturus. Habetis, P. C. & "vos reip. principes, meam ſententiam de "pace facienda, & de urbanis tumultibus ſe- "dandis. Si quis vero hac aliam meliorem "ſententiam dicet, vincat optima.

XV. ¶ His autem a Claudio dictis, & magna ſpe ſenatui allata fore ut decemviri magiſtratum deponerent, Appius ad hæc nihil reſpondere voluit: ſed ex aliis paucorum dominatus fautoribus, M. Cornelius progreſſus, "Nos (inquit) Claudi, de noſtris propriis "utilitatibus ipſi cognoſcemus, tuo conſilio "non indigentes. nam & ea ætate ſumus, "quæ eſt prudentiſſima, ita ut nihil eorum "quæ noſtra interſunt, ignoremus: nec ami- "cis indigemus, quorum conſilio, ſi quid "opus fuerit, utemur. Deſinas igitur rem "intempeſtivam facere, tu, inquam, vir ſe- "nior hominibus conſilio non egentibus ſen- "tentias loqui deſinas. Si qua enim de re "Appium monere, aut ei conviciari vis (hoc "enim verius) ubi ex curia fueris egreſſus, "tunc ei conviciaberis. nunc vero de bello "contra Æquos & Sabinos, cujus cauſſa vo- "catus es, ut ſententiam diceres, quid tibi vi- "deatur dic, & deſine extra rem propoſitam "nugari". Poſt eum ſurrexit iterum Claudius, mœſtus, & habens oculos lacrymarum plenos, atque ita eſt loquutus: "Appius, "Patres conſcripti, in veſtro conſpectu ne "reſponſo quidem dignum me patruum ſuum "judicat: ſed ut mihi ſuas ædes clauſit, ſic "etiam aditum ad hunc ſenatum mihi, quan- "tum in ipſo eſt, claudit. quod ſi veritas eſt "dicenda, ex urbe etiam expellor. neque e- "nim amplius eum rectis oculis intueri poſ- "ſem, qui ſuis majoribus indignum ſe præ- "ſtat, & tyrannicam iniquitatem æmulatur: "ſed convaſatis omnibus meis rebus una cum "tota familia ad Sabinos proficiſcar, urbem "Regillum habitaturus, unde oriundi ſumus,

"ἐκ ἐξεγένετο. χρεὼν δ' ἦν πάντως λέγεσθαι τὰ καλὰ τῷ "συμφέροντι, παρ' ἀνθρώποις μᾶλλον, Ἄππιε, ἢ μηδα- "μῆ. ἀποδέδεικάς δέ σοι τὰ τῷ γένει ὀφειλήματα, μαρτύ- "ρομαι θεοὺς οἷς ἱερὰ τὰ βωμοὺς κοινοῖς θυσίαις γεραίρομεν "οἱ τῆς Ἀππίου γενεᾶς διάδοχοι· τὰ προγόνων δ' αἰμόνας, οἷς "μετὰ θεοὺς δευτέρους τιμὰς τὰ χάριτας ἀποδίδομεν κοι- "νάς· ὑπὲρ ἁπάντων δὲ τούτων, γῆν, ἣ κατέχει τὸν μὲ "πατέρα, ἐμοὶ δὲ ἀδελφόν, ὅτι σοι παρέχομαι ψυχήν τε "τὰ φωνὴν τὴν ἐμαυτοῦ τὰ κρίσιν βουλευομένῳ, τὰ ἐπα- "νορθοῦν τὰς ἀγνοίας σου κατὰ δύναμιν τὴν ἐμὴν, ἀξιῶ "σε μὴ [b] τοῖς κακοῖς ἰᾶσθαι τὰ κακὰ, μηδὲ τὸ πλέονων "ὀρεγόμενον τὰ τὰ παρόντα ἀπολέσαι, μηδ', ἵνα τὸ ἴσων "τι τὰ χρειττόνων ἀρχῆς, ὑπὸ τὸ ἡττόνων τε τὰ χειρόνων ἄρ- "χεσθαι. πολλὰ κἀξὸν πολλῶν ἔτι σοι λέγειν βουλό- "μενος, ἀνῶ. εἰ μὲ γὰρ ὅτι τὰ κρείττω βουλεύματα ὁ θεὸς "ἄγει σε, τὰ ταῦτα πλείω τὸ ἑκατῶν εἴρηκα· εἰ δ' ὅτι τὰ "χείρω, διακεῖμαι τὰ λοιπὰ ἐρῶ. ἔχετε, ὦ βουλὴ, τὰ ὑμεῖς "οἱ πρωτεύοντες τὸ πόλεως τὸ ἐμοὶ γνώμην, τὰ περὶ "τοῦ πολέμου τὸ καταλύσεως, τὰ περὶ τὸ ἐν τῇ πόλει "θορύβων τὸ ἐπανορθώσεως. εἰ δέ τις ἕτερα τούτων κρείττω "ἐρεῖ, τὰ βέλτιστα νικάτω.

Τοιαῦτα εἰπόντος Κλαυδίου, καὶ πολλὴν ἐλπίδα τῇ συνεδρίῳ παρασχόντος, ὡς ἀποθησομένων τὸ δέκα τὴν ἀρχὴν, Ἄππιος μὴν πρὸς ταῦτα οὐδὲν ἠξίωσεν εἰπεῖν· ἐκ δὲ τὸ ἄλλων ὀλιγαρχικῶν προελθὼν [c] Κορνήλιος Μάρκος, "Ἡμεῖς μέν, ἔφησεν, ὦ Κλαύδιε, περὶ τὸ ἰδίων συμφερόν- "των αὐτοὶ διαγνωσόμεθα, τὸ σῆς οὐδὲν δεόμενοι βουλῆς. "καὶ γὰρ ἡλικίας ἐν τῇ φρονιμωτάτῃ ἐσμὲν, ὥστε μη- "δὲν τῶν συμφερόντων ἀγνοεῖν· καὶ φίλων οὐ απανίζο- 697 "μεθα οἷς, ἐάν τι δέῃ, συμβούλοις χρησόμεθα. πᾶσαι "δὲ πρᾶγμα ποιᾶν ἄμεινον, ἀνὴρ πρεσβύτερος, τὸ δευ- "τέρας συμβουλῆς [d] γνώμας ἀποδεικνύμενος. τῷ Ἀπ- "πίῳ δ' εἴ τι βούλει προσμενεῖν ἢ λοιδορεῖσθαι τοῦτο "γὰρ ἀληθέστερον· ὅταν ἐξέλθῃς ἐκ τοῦ συνεδρίου, "λοιδορήσῃ. νυνὶ δ' ὑπὲρ τῶν πρὸς Αἰκανοὺς τὰ Σαβίνους "πολέμου, περὶ ὧν κέκλησαι γνώμην ἀποδεξόμενος, "ὅ,τι σοι φαίνεται λέγε, καὶ παῦσαι τὰ ἔξω τῶν πρά- "γματος φλυαρῶν". μετὰ τοῦτον εἰπόντα πάλιν ὁ Κλαύδιος κατῆλθε, καὶ μεστοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύων, καὶ φησιν· "Ἄππιος μὲν οὐδ' ἀποκρίσεως "ἄξιον ἡγεῖταί με, [e] βουλὴ, τὸ ἑαυτῷ θεῖον, ἀνάπτιον ὑ- "μῶν· ἀλλ' ὥσπερ τινὰ οἰκίαν τινὰ ἰδίαν ἀπέκλεισέ μοι, "καὶ τοῦτο τὸ συνέδριον ἄβατον [f] ὥσπερ ἐφ' ἑαυτῷ ποιεῖ. "εἰ δὲ χρὴ ταληθὲς λέγειν, καὶ ἐκ τῆς πόλεως ἐξε- "λαύνομαι. ἐγὼ γὰρ αὐτὸν ὀρθοῖς ὄμμασι δυναίμην "ὁρᾶν, ἀνάξιον γεγονότα τῶν προγόνων, καὶ τυραννι- "κὴν ἐξηλακότα παρανομίαν· ἀλλ' ἀνασκευάσομεν "ἅπαντα τὰ ἐμά, καὶ τοὺς ἐμοὺς, εἰς Σαβίνους ἀπευ- "μι, πόλιν οἰκήσων [g] Ῥήγιλλον, ἐξ ἧς ὁ γένος ἡμῖν ἐστι, "καὶ

[a] Δὶ pro δὴ malit *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* quoque prænomen poſteriore loco poſitum. *Sylb.* [b] Proverbium eſt etiam *Thucydidi* uſurpatum in lib. v. [c] Nota hîc Γνώμας ἀποδεικνύμενος cum *Sylburgio* accepi pro συμβουλεύων. tum ſi idem eſſe velis quod mox γνώμην ἀποδεικνύμενος v. 36. in verſione ſcribas, *ſententiam dicere.* [e] Malim ὦ βουλὴ, ut mox p. 665. v. 4. & alibi. *Sylb.* [f] Forſan rectius ὥσπερ ἐφ' ἑαυτῷ. niſi forte ὥσπερ pro ὁσπερ ſic uſurpatum velis ut ὡς pro ὅσῃ p. 31. v. 49. [g] In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Ῥεγίλλιον. Supra p. 295. p. 23. paullo melius in *Ed. Steph.* Ῥιγετ. Ego Ῥήγιλλον utrobique ſcribere non dubitavi; quia ut apud *Livium* & alios *Regillum* eſt, ita etiam apud *Steph. Byzant.* Ῥηγίλλα, πόλις Σαβίνων. *Sylb.*

a Male

"ἡ μενῶ τ λοιπὸν ἐκεῖ χρόνον, ἕως ἂν ὅτοι κελέχωσι τ κελὴν
"ζώστην ἀρχήν. ἐπιδὼν δὲ οἷα μαντεύομαι, περὶ τ δεκεμβρικ-
"ὰν γενήσ[ε]ται. γενήσ[ε]ται δ' ὧδ εἰς μαχεράν· τότε παρέσομαι τ ἡ
"τὰ μὲ ὑπὲρ ἐμοῦ τοσαῦτα. περὶ δὲ τ πολέμου ζώστην ὑμῖν,
"ὦ Ϲυλλὴ, γνώμην ἀποδείκνυμι, μηδὲν ψηφίζεσθ περὶ μηδε-
"νὸς πρόσθεν, ἕως ἂν ἀποδειχθῶσιν οἱ ἀρχαί". ταῦτα εἰ-
πὼν, ἡ πολὺν ἐκ τ συνεδρίου κίνησας ἔπαινον ἐπὶ τῇ γενναίᾳ
ἡ φιλελευθερίᾳ τ γνώμης, ἐκάθισε. μετὰ δὲ τοῦτον ἀναστὰς
Λεύκιος [a] Κοΐντιος ὁ κεκλημένος [b] Κικιννάτος, ἡ Τίτος Κοίν-
τιος Καπιτωλῖνος, ἡ Λεύκιος Λυκρήτιος, ἡ πάντες ἑξῆς οἱ
πρωτεύοντες [c] τ συνεδρίου, τῇ Κλαυδίου γνώμῃ προσετίθεντο.

Ἐφ' ᾧ ἀγανακτήσαντες οἱ περὶ τὸν Ἄππιον, ἐβου-
λεύσαντο μηκέτι καθ' ἡλικίαν ἡ βουλῆς ἀξίωσιν συμβού-
λους καλεῖν, ἀλλὰ κατ' οἰκειότητα, ἡ τ πρὸς αὐτοὺς ἑταιρ-
είαν. ἡ παρελθὼν Μάρκος Κορνήλιος, ἀνέῳξε Λεύκιον
Κορνήλιον τὸν ἀδελφὸν, ὃς Κοΐντῳ [d] (Φαβίῳ Οὐϊβουλανῷ
συνυπάτευσε δ τρίτον ὑπατεύοντι,) πρεσβύτερον ἄνδρα,
ἡ πολιτικὰς διεξελθεῖν λόγους οὐκ ἀδυνάτων. ὅτος ἀνα-
στὰς ἔλεξε τοιάδε. "Θαυμαστὸν μὲν οὖν ἡ τοῦτο, ὦ Ϲυλλὴ, εἰ
"ζώστην ἔχοντες ἄνθρωποι τ ἡλικίαν, οἱ περὶ ἐμοῦ γνώ-
"μην ἀποφηνάμενοι, ἡ πρωτεύειν ἀξιοῦντες τ συνέδρων,
"τ οὐκ τ πολιτικῶν προσκρουσμάτων ἀπέχθειαν ἀδιάλ-
"λακτον [e] ἔχουσι πρὸς τοὺς προεστηκότας τ πόλεως, ὃς
"ἐχρῆν, [f] εἰ οἷόν τε ἦν, φυλάττειν, ἡ τοῖς νέοις πρέπειν
"ἀπὸ ϐ κρατίστου ποιεῖσθ τοὺς ὑπὲρ τ κοινῶν ἀγῶνας, ἡ
"μὴ πολεμίους ἀλλὰ φίλους ἡγεῖσθ τοὺς περὶ τ κοινῶν
"ἀγαθῶν ἀντιπάλους. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερόν
"ἐστιν, εἰ τοῖς ἰδίας ἀπεχθείας ἐπὶ τὰ κοινὰ τ πόλεως πρά-
"γματα μεταφέρουσι, ἡ συναπολέσθ τοῖς ἑαυτῶν ἐχθροῖς
"βέλτιον μᾶλλον, ἢ σωθῆναι μετὰ πάντων τ φίλων. ὑπερ-
"βολὴν γὰρ ἀνοίας [g] τούτοις, ἡ ὑ πόρρω θεοβλαβείας πε-
"ποιήκασιν οἱ πρόεδροι τ βουλῆς ἡμῶν. ὅτοι γὰρ ἀγανακτοῦν-
"τες ὅτι μετόντας αὐτοὺς τ τ δεκα ἀρχῶν, ἧς αὐτοὶ
"νῦν κεκοινωνήκασιν, οὐκέκτησαν, οὐ ἀρχαιρεσίαις ὀπτιμοδεότε-
"ροι φανέντες, ἀεὶ πολεμοῦσιν αὐτοῖς πόλεμον. ἀδιάλλα-
"κτον, ἡ εἰς τοῦθ' ἥκουσιν εὐηθείας, μᾶλλον δὲ μανίας, ὥσθ'
"ἵνα τούτους διαβάλλωσι πρὸς ὑμᾶς, ὅλην ὑπομένουσιν ἀ-
"ναλῦσαι τ πατρίδα· οἵ γε ὁρῶντες [h] μὲ ἀνάσταλον τ χώραν ἡ-
"μῶν ὑπὸ τ πολεμίων γενομένην, ὁρῶντες δὲ ὅσον ὄπω ἡ ἐπὶ
"τ πόλιν αὐτοὺς ἐλθόντας· ὃ ἡ διὰ μέσου χωρίον ὀ πολύ·
"ἀντὶ ϐ τοῦ καλεῖν ἡ παρορμᾶν τοὺς νέους ἐπὶ τ ὑπὲρ τ
"πατρίδ ἀγῶνα, καὶ [i] αὐτοὶ πάσῃ προθυμίᾳ καὶ
"σπουδῇ βοηθεῖν, ὅσῃ γοῦν ἐν τοῖς τηλικούτοις ἐστὶν ἰσχύς,
"περὶ πολιτείας κόσμου νῦν ἀξιοῦσιν ὑμᾶς σκοπεῖν,
"καὶ νέας ἀρχὰς ἀποδεικνύναι, καὶ πάντα μᾶλλον ἢ
"τοὺς ἐχθροὺς κακῶς ποιεῖν· ἡ ὃδε αὐτὸ τοῦτο δύνα-
"σθαι συνιδεῖν, [k] ὅτι γνώμας εἰσφέρουσι, μᾶλλον δὲ εὐχὰς

"& ibi in posterum manebo, donec isti præ- *Per. Jul.* 4767.
"clarum istum magistratum obtinebunt. Ubi *Ante Chr.* 447.
"vero quod ego vaticinor huic decemviratui *Olymp.* 83 1/3.
"acciderit, (brevi autem hoc fiet) tunc re- *V. C. Cæs.* 305.
"dibo. atque quod ad me attinet, hæc sint *Var.* 307.
"satis. De bello vero, P. C. hæc est mea sen-
"tentia, ut de re nulla quicquam decernatis,
"donec *alii* magistratus creati fuerint". Hæc
loquutus, & ob generosam ac libertatis stu-
diosam sententiam valde collaudatus, resedit.
Post eum surgens L. Quintius Cincinnatus,
& Titus Quintius Capitolinus, & L. Lucre-
tius, & reliqui deinceps senatus principes, in
Claudii sententiam iverunt.

¶ Qua re turbati Appii collegæ, decreve- XVI.
runt non amplius pro ætate aut consilii di-
gnitate, sed pro necessitudinis & sodalitatis
vinculo, ad sententiam dicendam senatores
vocare. Et progressus M. Cornelius, vocavit
L. Cornelium fratrem, qui Q. Fabii Vibu-
lani tertium consulis collega fuerat, virum
impigrum, & civili facundia præditum. Hic,
quum surrexisset, ita est loquutus: "Hoc quo-
"que, P. C. mirandum est, quod homines
"istius ætatis, qua sunt qui sententiam ante
"me dixerunt, & qui senatus principes esse
"volunt, odium implacabile ex civilibus of-
"fensis ortum contra civitatis principes ser-
"vent: quos oporteret (si fieri posset) tueri,
"& juvenes cohortari, ut strenua pro rebus
"honestis certamina subeant, neve hostes sed
"amicos eos ducant, qui pro publicis bonis
"contendunt. Sed multo etiam admirabilius
"hoc est, quod privatas inimicitias ad remp.
"transferant; & cum suis inimicis perire,
"quam cum omnibus suis amicis servari ma-
"lint. * Nam nostri senatus præsides ad su-
"premum dementiæ gradum provecti sunt:
"& parum abest quin mente capti sint. Isti
"enim indigne ferentes se, qui decemviratum
"petebant, in quem nunc invehuntur, victos
"ab iis fuisse, qui in comitiis ad id magis ido-
"nei sunt visi, perpetuo bellum implacabile
"cum illis gerunt: & eo stultitiæ, imo potius
"insaniæ, progressi sunt, ut quo istos apud
"vos criminentur, totam patriam evertere
"sustineant: qui, quum videant agrum no-
"strum ab hostibus vastari, & cernant eos
"mox urbem ipsam invasuros, (spatium enim
"quod interjacet non est magnum) & quum
"hortari ac incitare debeant juniores ad cer-
"tamen pro patria subeundum, & ipsi omni
"alacritate studioque, quantum quidem e-
"jus ætatis vires ferunt, opitulari, de ordi-
"nanda republica nunc vos consultare vo-
"lunt, & novos magistratus designare, & quid-
"vis aliud potius facere quam hostes male-
"ficiis afficere. ac ne hoc quidem ipsum vi-
"dere possunt, se esse auctores sententiarum,
"imo vero votorum, quæ nullo modo ad fi-
"nem

a Male in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Κοΐντ῟ pro Κοΐντι῟ ut & mox v. eod. *b* In *Cod. Vat.* Κικιννάτ῟, ut supra p. 602. v. 40. & p. 621. v. 2. scriptura magis Græca. *c* Δύο post πρωτεύοντες sustuli cum *Xylandro, Glareano, Sylburgio,* & *Cod. Vat.* *d* Inclusa, e *Cod. Rom.* addita, agnoscit [*Cod. Vat.*] & *Lapi* versio. *e* Verbum ἔχουσι in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] hoc loco omissum erat, & perperam in præcedentibus positum ante οἱ περὶ ἐμοῦ, v. 20. *f* *Lapus* pro οἱ videtur legisse ᾗ, dum vertit, *quos oportuit quantum fieri posset cavere, & sensu optimo admonere* &c. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐχρῆν οἷόν τε δεῖ φυλ. *g* Si τούτοις aut τουτουσὶ pro τούτους legas, paullo melius constabit structura. *Lapus* vertit, *excessum quoque quendam facientes dementiæ. Sylb.* Τούτους plane tollendum censet *Portus.* Τοῦτό γε legit *Casaub.* *h* Perperam in *Ed. Steph.* μετανάστατον. *i* Αὐτοὶ legendum esse, non αὐτῇ, ut in *Ed. Steph.* docet etiam *Lapi* versio. *Sylb.* Αὐτῇ retinendum censet *Portus*; vertitque, *& omni alacritate studioque opem ei ferendam, vestris viribus postulant ut de forma reip. consulteris, & novos magistratus creetis* &c. *k* Illa verba, ὅτι γνώμας εἰσφέρουσι, sententiam non implent; & tamen duriusculum videtur ex sequenti membro vocem εὐχὰς repetere. *Lapus* non agnoscit τὸ ὅτι. *Casaub.* * Quæ procerum nostrorum amentia adeo modum excedit, ut propemodum divinitus mens eis erepta videatur. *a* Puto *Gelen.*

XVII. Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V. C. Cat. 305. Var. 307.

"nem perduci possunt. ¶ Ita enim rem consi-
"derate: fiet SC. de comitiis; deinde de-
"cemviri id promulgabunt, die statuta in
"proximum trinundinum. quomodo enim
"vere ullum plebiscitum ratum esse poterit,
"nisi legitime fiat? Deinde ubi tribus tulerint
"suffragia, tunc novi magistratus veniam ci-
"vitati deprecabuntur, & de bello ad vos re-
"ferent, ut de eo consultetis. Quum vero co-
"mitiorum tempus interea tantum sit, si ho-
"stes contra urbem nostram veniant, & co-
"pias ad muros admoveant, quid faciemus,
"Claudi? Certe ipsis dicemus, exspectate do-
"nec alios magistratus creaverimus, Claudius
"enim nobis persuasit, ut de nulla alia re se-
"natus consultum faciamus, neque ad popu-
"lum rem referamus, neve copias conscriba-
"mus, nisi prius magistratus ex animi nostri
"sententia constituerimus. Abite igitur, &
"quum audieritis, consules aliosque magi-
"stratus à populo Rom. creatos,& res omnes
"ad bellum necessarias à nobis paratas, tunc
"redite ut de pace agatis, quando maleficiis
"ultro nos lacessivistis, nulla injuria à nobis
"affecti: & quæcunque damna in excursioni-
"bus dedistis, ea omnia pecuniis æstimata
"nobis juste sarcietis. agrestium vero cædis
"à vobis factæ nullam habebimus rationem,
"nec si quæ ingenuæ mulieres contumeliam
"& petulantiam militarem sunt expertæ, nec
"siquod aliud gravissimum malum patratum
"est, quicquam ideo à vobis exigetur. Atque
"illi nobis, ad has conditiones eos invitan-
"tibus, moderate se gerent, & passi novos
"magistratus à populo Rom. creari, & res ad
"bellum necessarias parari, tunc supplicum
"insignia pro armis afferent, seque nobis de-
XVIII. "dent. ¶ O ingentem horum fatuitatem, qui-
"bus in mentem venit ut talia nugentur! o
"magnam nostram stupiditatem, quod istis
"hæc dicentibus non indignemur; sed eos,
"tanquam de hostibus, non autem de nobis
"ipsis & patria consultantes, audire sustine-
"amus! Quin tollimus de medio istos nuga-
"tores? quin decernimus ocius auxilium agro
"qui vastatur? quin armamus omnem urba-
"nam juventutem? quin inferimus nos ipsi
"bellum eorum civitatibus? An domi manen-
"tes, & convicia decemviris dicentes, & no-
"vos magistratus constituentes, & de civi-
"tatis forma consultantes, ut pacis tempore,
"res omnes, quæ in agris sunt, in hostium
"potestatem venire patiemur, & tandem in
"servitutis & eversionis ipsius urbis discri-
"men veniemus, permittentes ut hostes ad
"ipsa urbis mœnia accedant? Non sunt, P.C.
"hominum sana mente præditorum hujus-
"modi consilia, * neque hominum provido-
"rum, qui publica commoda privatis simul-
"tatibus potiora ducunt; sed contentionis
"intempestivæ, & temerariæ hostilitatis, &
"infelicis invidiæ, quæ eos quos in sua po-
"testate tenet sapere non sinit. Sed has isto-

"ἀδυνάτους ἔχῃσι. Σκοπεῖτε γὰρ ὑμεῖς πρόβουλόμα γενή-
"σῃ δ' ἡ βουλὴ ὑπὲρ ἀρχαιρεσιῶν ἐπειδὰν ἐξοίσουσιν οἱ δέ-
"κα τὰ βουλευθέντα εἰς τὸν δῆμον, ὀφείσαιλες ἀγορᾶν τε
"ἀπὸ ταύτης τείτλω. πῶς γὰρ ἂν ἀληθὴς γένοιτο π
"τὸ ὑπὸ τοῦ δήμου ψηφιζομένων κύριον, ἐὰν μὴ πρῶτον
"μὲν γένηται; ἔπειθ' ὅταν αἱ φυλαὶ διενέγκωσι τὸ ψῆφον,
"τότε οἱ νέοι [b] ἀποδειχθέντες τὴν πάλιν ἀρχὴν, καὶ προ-
"θήσουσιν ὑμῖν ὑπὲρ πολέμου σκοπεῖν. οἳ δὲ τοῖς μέλλου
"σιν ἀρχαιρεσιῶν χρόνοις τοσούτοις οὖσιν, ἐὰν ὅτι τὴν
"πόλιν ἡμῶν ἔλθωσιν οἱ πολέμιοι, καὶ προσαγάγωσι
"τοῖς τείχεσι, τί ποιήσομεν, Κλαύδιε; ἐρήμην αὐτοῖς νὴ
"Δία, Μέναν' ἕως ἂν ἀποδείξωμεν ἑτέρους ἀρχάς. Κλαύ-
"διος γὰρ ἡμᾶς ἔπεισε, μηδενὸς ἄλλου πράγμα-
"τος μήτε προβουλεύειν, μήτε εἰς τὸν δῆμον ἐνφέρειν,
"μήτε δυνάμεις καταγράφειν, ἐὰν μὴ τὰ περὶ τὰς ἀρ-
"χὰς καταστήσωμεν ὡς βουλόμεθα. ἄπιτε οὖν, φ' ὅταν ἀ-
"κούσητε ὑπάτους, φ' τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἀποδεδειχθείσας
"ὑπὸ τῆς πόλεως, φ' τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα πάντα γεσ-
"κότα ἡμῖν [c] ὑστερπῆ, τότ' ἥκετε περὶ διαλλαγῶν ποιησό-
"μενοι τοὺς λόγους, ἐπειδὴ κακῶς ἤρξασθε ἡμᾶς ποιεῖν, [d] ὧ- 699
"δὲν πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν· φ' ὅσα ἡμᾶς ἐβλάψατε χρη
"[e] σαῖς σχολαῖς, εἰς χρημάτων λόγον ἄπαντα ἐκ ὧ δι-
"καίᾳ [f] ληψόμεθα. τὰ δὲ τῶν γεωργῶν ὄλεθρον ἐχ ὑπολογιῶ
"μεθα ὑμῖν, οὐδὲ εἴ τινα γυναῖα ἐλευθέρα ὕβρεως φ' πα-
"ρανίας ἐπειράθη στρατιωτικῆς, οὐδὲ ἄλλο τῶν ἀπηκέστων οὐ-
"δὲν· καίτοι ταῦτα προκαλουμένων ἡμῶν μεταδιάσουσι, φ'
"συγχωρήσαντες τὴν πόλιν νέας ἀρχὰς ἀποδεῖξαι, καὶ
"τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ὑστερπῆ ποιήσασθαι, τότε ἥξουσιν
"ἱκετηρίας φέροντες ἀντὶ τῶν ὅπλων, φ' παραδιδόντες ἡμῖν
"ἑαυτούς. Ὦ πολλῆς μὲν εὐηθείας τούτων, οἷς ὅτι νῦν ἔρχε
"ται ταῦτα λῆρος· πολλῆς δὲ ἀναλγησίας ἡμῶν, εἰ τοιαῦ-
"τα λεγόντων αὐτῶν οὐκ ἀγανακτοῦμεν, ἀλλ' ὑπομένο-
"μεν ἀκούειν, ὥσπερ ὑπὲρ τῶν πολεμίων, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ ἡ-
"μῶν αὐτῶν φ' τῆς πατρίδος βουλόμενοι. οὐκ ἀνελοῦμεν ἐκ
"μέσου τοὺς φλυάρους; φ' ταχεῖαν ψηφούμεθα τῇ β. προ-
"νομουμένῃ χώρᾳ τὴν βοήθειαν; φ' καθοπλιοῦμεν ἅ-
"πασαν τὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως; οὐκ ὅτι τοὺς ἐκείνων πό-
"λεις αὐτοὶ στρατευσόμεθα; ἀλλ' οἶκοι μένοντες, φ' τοῖς
"δέκα λοιδορούμενοι, φ' νέας ἀρχὰς καθιζάντες, φ' περὶ
"κόσμου πολιτικοῦ σκοποῦντες, ὥσπερ ἐν εἰρήνῃ πάνυ ἐά-
"σομεν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις τὰ ἐν τῇ χώρᾳ γενέσθαι, καὶ
"τελευτῶντες ὑπὲρ ἀνδραποδισμοῦ κινδυνεύσομεν καὶ
"κατασκαφῆς τῆς πόλεως, ὡς ἐάσαντες τὸν πόλεμον
"τοῖς τείχεσι προσελθεῖν; οὐκ ἔστιν ὑγιαινόντων ἀνθρώ-
"πων τὰ τοιαῦτα βουλεύματα, ὦ πατέρες, [h] οὐδὲ προ-
"νοίας πολιτικῆς τὰ κοινὰ συμφέροντα τοῖς ἰδίοις ἀπε-
"χθείαις ἡγεμένης ἀναγκαιότερα, ἀλλὰ φιλονεικίας ἀ-
"κράτου, φ' δυσμενείας ἀβούλου, φ' φθόνου κακοδαίμονος,
"ὃς οὐκ ἐᾷ τοὺς ἔχοντας αὐτὸν σωφρονεῖν. ἀλλὰ ταῖς μὲν
"τούτων

a Puto legendum ἄλλως pro ἀληθῶς. *Casaub.* b Mendosum est προσεπιόντες. *Lapus* vertit, *tunc senatum novi magistratus convocabunt.* quasi legerit συγκαλέσωσι τὴν βουλήν. sed non minus apte legeris, προσλήψονται, *accipient reip. gubernacula. Sylb.* c Male in *Ed. Steph.* ὑστεροῦσι. d Οὐδὲν *Vat.* e Ἐκκλησίαι hîc dicuntur respectu agentium, alibi ἐκκλησίαι vocantur, utroque respectu. *Sylb.* Ἐκκλησίας vel ἐκκλησίας malit *Portus.* f Διαλύσεται *Vat.* g In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀπωσθησόμεθα: nihil ad rem. nostrum ἀφηρεθησόμεθα tum alibi supra fuit, tum p. 362. v. 1. *Sylb.* h *Gelenius* legisse videtur, οὐδὲ ἀφηναίας πολιτικῆς τὰς ἰδίας ἀπεχθείας τῶν κοινῶν συμφερόντων ἡγεῖσθαι ἀναγκαιοτέρας: nam vertit, *non sunt, patres, famorum hæc consilia, nec civilis prudentiæ potiores publica militiæ ducere privatas inimicitias. Port.* * *Al.* nec civilis prudentiæ, quæ &c.

a In

Pat. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V. C. Cat. 305. Var. 307.

" τῶν φιλονικίας ἐάσαιτε χαίρειν· ἃ δὲ ψηφισάμενοι τῇ
" πόλει σωτήρια, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς προσήκοντα ἔσεσθε βεβου-
" λευμένοι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς φοβερά, ἐγὼ πειράσομαι λέγειν.
" τὸν μὲν πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους πόλεμον ἐπεύρωσαιτε,
" καὶ ταῖς δυνάμεσι μετὰ πλείστης προθυμίας καὶ ταχυδρομίας
" γράφειτε ταῖς ἐπ' ἀμφοτέρους ἐξελευσομένας. ὅταν δὲ τὸ
" τοῦ πολέμου τέλος ἡμῖν ὃ κράτιστον λάβῃ, καὶ ἀναστρέφωσιν
" εἰς τὴν πάλιν αἱ δυνάμεις, εἰρήνης γενομένης, τότε καὶ περὶ τοῦ
" κόσμου τῆς πολιτείας σκοπεῖτε, καὶ λόγον ἀπαιτεῖτε τοὺς δε-
" κα τοὺς ἐπὶ πάσιν ὧν ὅτι τῆς ἀρχῆς ἔπραξαν, καὶ νέας ἀρχὰς
" ψηφοφορεῖτε, καὶ δικαστήρια καθίζετε, καὶ τιμᾶτε τοὺς ἑκα-
" τέρων τούτων ἀξίους, ὅταν ἐφ' ὑμῖν γένηται ταῦτα ἀμφότερα·
" μαθόντες ὅτι καὶ τοῖς πράγμασιν οἱ καιροὶ δουλεύουσιν, ἀλλὰ
" τοῖς καιροῖς τὰ πράγματα". Ταύτην ὑποθεμένου Κορνη-
λίου τὴν γνώμην, οἱ μὲν ἐκείνου ἀπιστάμενοι, χωρὶς ὀλίγων, τὴν
αὐτῆς ἐγένοντο προαιρέσεως· οἱ μέν, ἀναγκαῖα, καὶ τῷ παρόντι
καιρῷ προσήκοντα ὑπολαμβάνοντες εἶναι· οἱ δ', ὑποκαταπλαγέν-
τες καὶ θεραπεύοντες τοὺς δέκα, τῷ φόβῳ τὴν ἀρχῆς. ἦν γάρ τι
καὶ κεκτημένος τὴν ἐξουσίαν οὐκ ἐλάχιστον μέρος ἐκ τῶν συνέδρων.

Ὡς δὲ αἱ πλείους γνῶμαι διηγορεύθησαν, καὶ σφίσι
πολὺ κρατεῖν ἐδόκουν οἱ τὸν πόλεμον ὑπεκφεύγοντες τῶν
ἑτέρων, [d] τόν τε Λεύκιον Οὐαλέριον (ὃν τοῖς ἐσχάτοις ἐκά-
λουν, ὅτι ἔφθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς βουλόμενόν τι λέγειν,
κεκωλῦσθαι σφᾶς αὐτός. ὁ δὲ ἀναστὰς, τοιάδε διεξῆλ-
θε λόγους· " Τὴν μὲν ὑπεροψίαν τῶν δέκα ὁρᾶτε, ὦ
" πατέρες, οἱ κατ' ἀρχὰς τε οὐκ ἐπέτρεψάν μοι λέ-
" γειν, [e] ὅταν περιεσκόπουν, πρὸς ὑμᾶς, καὶ νῦν ἐν
" τοῖς ὑστάτοις ἀποδεδώκασι λόγον, ἐνθυμηθέντες, ὅσῳ
" εἰκός, ὅτι τῇ τε Κλαυδίου γνώμῃ προσθέμενος, οὐδὲν
" ὠφελήσω τὸ κοινὸν, ὀλίγων αὐτῇ συνειρηκότων· ἐπέ-
" αν τε γνώμην ἀποφαίνωμαι τὰς εἰρημένας αὐτοῖς ἀποφη-
" ναμένοις, κἂν τὰ κράτιστα ὑποθῶμαι, διακενῆς ἐρραψῳ-
" δηκὼς ἔσομαι. εὐαρίθμητοι γάρ τινές εἰσιν οἱ μετ' ἐμὲ ἀνα-
" στησόμενοι. ὃς ἐὰν ἅπαντας ὁμογνώμονας λάβω, τί γενήσε-
" ταί μοι πλέον, ὃς δὲ πολλοστὴν ἔχοντι μοῖραν τῶν Κορνηλίῳ
" συναγορευόντων; ὃ μὴν ἐγὼ, ταῦθ' ὑφορώμενος, οὐκ ἀνήσω
" τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην εἰπεῖν. ὅταν γὰρ ἀκούσητε τὰ πάν-
" τα, ἐφ' ὑμῖν ἔσται τὰ κράτιστα ἑλέσθαι. περὶ μὲν
" οὖν τῆς δεκαρχίας, ὃν τρόπον ἐπιμελεῖται τοῦ κοι-
" νῶν, ὅσα Κλαύδιος ὁ βέλτιστος εἶπε, καὶ ἐμοὶ νο-
" μίσατε εἰρῆσθαι, καὶ ὅτι δεῖ νέας ἀρχὰς ἀποδειχθῆ-
" ναι, πρὶν ἢ ὅ περὶ τοῦ πολέμου γενέσθαι ψήφισμα.
" καὶ γὰρ ταῦτα εἴρηται τοῦ ἀνδρὸς καθ' ὃ βέλτιστον.
" ἐπεὶ δὲ Κορνήλιος εἰς ὃ ἀδύνατον ἀπάγειν ἐπειρᾶ-
" το τὴν γνώμην, πολλοὺς τοὺς μεταξὺ χρόνους ἀπο-
" φαίνων ταῖς πολιτικαῖς οἰκονομίαις γενησομένους, ἐν χρ-
" σὶν ὄντος τοῦ πολέμου, καὶ χλευάζειν ἐπιχείρει πράγ-
" ματα ἐκ ἐπιτηδεία [g] χλευασμῷ, οἷς τοὺς μὲν χρυσοῦ-

" rum contentiones valere ſinite. quæ vero
" decreta reipublicæ ſalutaria, & quæ con-
" ſulta nobis ipſis convenientia, hoſtibuſ-
" que formidabilia ſunt futura, dicere cona-
" bor. Nunc bellum contra Æquos & Sabi-
" nos decernite, & maxima animi alacritate
" ſtudioque copias contra utramque gentem
" profecturas conſcribite. Ubi vero bellum
" feliciſſime à nobis confectum fuerit, & co-
" piæ in urbem redierint, in pace tunc & de
" reip. ſtatu conſultate, & à decemviris de re-
" bus omnibus in magiſtratu geſtis rationes
" exigite, & novos magiſtratus create, & ju-
" dicia conſtituite, & his utriſque dignos ho-
" norate, ubi hæc utraque penes vos fuerint,
" illud ſcientes, non rebus tempora, ſed res
" temporibus inſervire". Hac ſententia à Cor-
nelio dicta, qui poſt eum ſurrexerunt, præter
paucos, in eandem ſententiam iverunt. Alii
hæc neceſſaria, & præſenti rerum ſtatui con-
venientia exiſtimantes: alii vero metu impe-
rii decemviris cedentes, illiſque obſequentes.
nam non minima patrum pars magnitudine
poteſtatis perculſa erat.

¶ Quum autem major ſententiarum pars dicta fuiſſet, & qui bellum decernebant numero longe ſuperiores aliis eſſe viderentur, inter poſtremos vocarunt Lucium Valerium, quem, ſtatim ab initio verba facere volentem, ab aliis prohibitum fuiſſe dixi. qui, quum ſurrexiſſet, talem habuit orationem: " Inſi-
" dias decemvirorum videtis, P. C. qui prin-
" cipio paſſi non ſunt me, quando volebam,
" verba apud vos facere, & nunc inter po-
" ſtremos dicendi poteſtatem mihi fecerunt,
" cogitantes (id quod veriſimile eſt) fore ut,
" ſi ego Claudii ſententiæ adhæream, reip.
" nihil proſim, quod pauci in iſtam ſenten-
" tiam iverint; ſin aliam, præter eas quæ ab
" ipſis ſunt dictæ, proferam, licet optimum
" conſilium dederim, fruſtra nugas effudiſſe
" videar. facile enim numerari poſſunt, qui
" poſt me ſurgent. qui licet omnes mecum
" conſenſerint, quid tamen proficiam, quum
" ne minimam quidem partem eorum, qui
" Cornelio patrocinantur, ſim habiturus? Non
" dubitabo tamen meam ſententiam dicere,
" quamvis hæc ſuſpicer. Ubi enim omnia au-
" dieritis, in vobis erit optima ſequi. De de-
" cemviratu igitur, quomodo rempub. curet,
" quæcunque Claudius præſtantiſſimus dixit,
" eadem à me quoque putetis dicta, *nimirum*
" creandos novos magiſtratus, antequam bel-
" lum decernatur. nam hæc quoque ab illo
" optimo animo ſunt dicta. Quoniam vero
" Cornelius conatus eſt demonſtrare, eam ſen-
" tentiam ad exitum ac finem perduci non
" poſſe, quod magnum temporis ſpatium in-
" terceſſurum & in has civiles adminiſtratio-
" nes inſumptum iri diceret, cum interim
" bellum urgeat; * & aggreſſus eſt irridere
" res minime deridendas, quibus multos ve-
" ſtrûm

a In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀμφοτέρους: parum congruenter. noſtram lectionem confirmat quod *Valerius* infra dicit, ἐπ' ἀμφοτέρα τὰ ἔθνη, p. 668. v. 19. *Sylb.* b In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] eſt τοὺς: contra ſtructuræ morem. *Sylb.* c Ex τῶν συνέδρων *Vat.* d Dicendum τόν τε Λεύκιον &c. [illegible] *L. Valerium* &c. adeo ut hoc τόν τε pendeat ab illis ὃς δὲ v. 20. Si τόν τε retineas, deſideratur alterum τόν τε. *Port.* Primam conjecturam firmat *Cod. Vat.* e Nota hîc ὅταν pro ὅτου. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ὅτου περιεσκόπουν. f Hic quidem ἐσὶ pro ἐστιν. *Sylb.* g Pro vulg. χλευασμῷ ſtructuræ lex poſtulat vel χλευασμῷ, ut repoſui; vel pluraliter χλευασμῶν, ut *Lapus* vertit, *haud opportunas irriſionibus*. *Sylb.* Χλευασμῶν *Vat.* quam lectionem, ut probam, tuetur *Portus*: quod ἐπιτήδειος cum genitivo ſæpe ſignificet ἄξιον, *dignum*. * Et illudere aggreſſus eſt res quæ ludificationi aptæ non ſunt. *Gelen.*

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ⅓. V. C. Cat. 305. Var. 307.

"ſtrûm decipiens * ſeduxit: ego apud vos a-
"gam, ut probem fieri poſſe id quod Clau-
"dius ſuaſit: (nullus enim,ne eorum quidem,
"qui eam ſententiam derident, eam detrimen-
"toſam eſſe dicere auſus eſt) & docebo qua
"ratione & agrum tutari poſſimus, & *quomo-*
"*do* pœnas dare poſſint qui eum vaſtare ſunt
"auſi, & *quomodo* patrium optimatum ſta-
"tum recuperare poſſimus, & *quomodo* hæc
"omnia ſint futura omnibus civibus adju-
"vantibus, & nullo obnitente. qua in re non
"ſapientiam aliquam vobis oſtentabo,ſed ve-
"ſtra ipſorum facta in exempla vobis affe-
"ram. Ubi enim ipſa experientia *nos* docet
"quid conducat, quid ibi opus eſt conjectu-
XX. "ris? ¶ Meminiſtis ab his ipſis gentibus, ut
"nunc, copias miſſas irruptionem feciſſe,
"partim in noſtrum, partim in noſtrorum
"ſociorum agrum, & ab utraque *gente* miſ-
"ſas eodem tempore C. Nautio & L. Minu-
"cio coſſ. & hic eſt, ut arbitror, nonus de-
"cimuſve annus, *ex quo hoc accidit.* Tunc
"igitur, mulsa ac ſtrenua juventute à vobis
"contra utramque gentem miſſâ, alteri con-
"ſuli, in anguſtiis caſtra ponere coacto, con-
"tigit ut nihil ageret, ſed in ſuis caſtris ob-
"ſideretur, & propemodum ob commeatuum
"penuriam in hoſtium poteſtatem veniret:
"Nautius vero, qui contra Sabinos caſtra ha-
"bebat, coactus eſt crebras pugnas cum ipſis
"committere, ac ne poterat quidem labo-
"ranti ſuorum parti ſuccurrere. Illud autem
"certum erat, quod ſi exercitus,qui in Æquis
"erat, deletus fuiſſet, ne iis quidem, qui in
"Sabinis bellum gerebat, reſiſtere potuiſſet,
"utriſque hoſtium exercitibus in unum co-
"actis. Quum igitur reſp. talibus periculis
"circumdaretur, & ne in urbe quidem con-
"cordia eſſet, quodnam remedium inveniſtis?
"Quum circa mediam noctem in curiam con-
"veniſſetis (quod citra omnem controverſi-
"ſiam res omnes jam labantes ſuſtinuit, &
"remp. quæ in infelicem ruinam ferebatur,
"erexit) magiſtratum unum cum ſumma ac
"abſoluta belli paciſque poteſtate creaſtis,
"cæteris omnibus magiſtratibus abrogatis, &
"antequam dies illuceſceret dictator creatus
"eſt præſtantiſſimus L. Quintius, qui tunc
"non in urbe, ſed ruri erat. Res autem, quas
"poſtea vir ille geſſit, ſcitis: ut *ſc.* validas co-
"pias paraverit, & exercitum periclitantem,
"ſervaverit, & hoſtium injurias vindicaverit,
"eorumque ducem ceperit; atque hæc omnia
"intra ſolos quatuordecim dies conficiens, &
"ſiquid aliud conquaſſatum erat in rep. re-
"ſtituens, ſecures faſceſque depoſuerit. *ſcitis*
"etiam nihil tunc prohibuiſſe,quo minus uno
"die vos volentes novum magiſtratum crea-
"retis. Suadeo igitur ut vos, hoc exemplum
"ſequuti, quando nihil aliud facere poſſu-
"mus, antequam hinc egrediamini, dictato-

"μὴν [a] ὑμᾶς τὺς πολλὺς ᾤχετο φέρων· ἐγὼ δὲ ᾧ
"περὶ τᾶ μὴ ἀδυνάτου εἶναι τὸν Κλαυδίου γνώμην,
"ἀβαλέξομαι πρὸς ὑμᾶς· ὡς μὲν γὰρ ἀσύμφορος, [b] ὃ-
"δεὶς ὧδε τ' ἀβουλήτων αὐτὸν ἐτόλμησεν εἰπεῖν·
"καὶ διδάξω πῶς ἂν ἥ τι χώρα δι' ἀσφαλείας γένοιτο,
"καὶ δίκην δοῖεν οἱ τολμήσαντες αὐτὸν κακῶς ποιεῖν,
"καὶ τὸν πάτριον ἀπολάβοιμεν ἀριστοκρατίαν· καὶ
"[c] ταῦθ' ἅμα γένοιτο, συναγωνιζομένων ἁπάντων τᾶ
"ἐν τᾷ πόλει, καὶ μηδενὸς τἀναντία πράττειν [d] ἀξι-
"ῶντος. σοφίαν ἐνδεικνύμενος ὑμῖν, τὰ 701
"δ' πρὸς χθὲς ὑφ' ὑμῶν αὐτᾶ πραχθέντα φά-
"ρων. ἔνθα γὰρ ἡ πεῖρα διδάσκει τὸ συμφέρον, τί δεῖ
"προσθήκης ἐκεῖ; Μέμνησθε ὅτι ἀπὸ τᾶ αὐτῶν τούτων
"ἐθνῶν, ὥσπερ νῦν, δυνάμεις ἐνέβαλον, αἱ μὲν εἰς τὸν
"ἡμετέρων γᾶν, αἱ δὲ εἰς τὸν τᾶ συμμάχων ἡμῶν,
"χωρὶς αὐτὸν ἀμφότεραι χεῖρον, Γαΐῳ Ναυτίῳ καὶ [f] Λυ-
"κίῳ Μινυκίῳ ὑπατείαν ἐχόντων, ἔνατον ἢ δέκατον ἔτος
"οἶμαι τοῦτο. τότε τοίνυν ἀποστειλάντων ὑμῶν νεότητα
"πολλὰν καὶ ἀγαθὰν ἐπ' ἀμφότερα τὰ ἔθνη, τᾷ μὲν
"ἑτέρᾳ τ' ὑπάτων, εἰς δυσχωρείας ἀναγκασθέντι χαλεπλεῖ-
"σαι τὸ στρατόπεδον, στρᾶξαι μὲ ὐδὲν ἐξεγένετο, πολιορ-
"κεῖσθαι δὲ ὑπᾶ χάρακι, καὶ κινδυνεύειν ἀπάνευ τ' ἐπι-
"τηδείων ἁλῶναι· Ναυτίῳ δὲ [g] ἀντικαθημένῳ Σαβίνων,
"μάχας ἀναγκαῖον ἦν πύκνας πρὸς τὺς αὐτὺς συνεχεῖς,
"καὶ [h] μήθ' οἷόν τε εἶναι τοῖς κάμνουσι τ' σφετέρων βοηθεῖν.
"ἦν τε δῆλον ἅπασιν ὅτι τ' ὲν Αἰκανοῖς στρατιᾶς ἀναπαυθεί-
"σης, καὶ [i] Σαβίνους πολεμεῦσα ἀνθέξει, συνελθόντων
"εἰς ταὐτὸ τ' πολεμίων ἀμφοτέρων. τοιούτων δὴ κινδύνων
"τ' πόλιν περιστάντων, καὶ ὐδὲ τ' ὄντος τείχους ὠφελοῦν-
"των, τίνα βοήθειαν [k] εὕρεσθε ὑμεῖς; πρὶ μέσας νύκτας
"εἰς τὸ βουλευτήριον συνελθόντες· ὅπερ ὤφελον ὁμολογου-
"μένως πάντα τὰ πράγματα, καὶ φερομένην τ' πόλιν εἰς ἀτυ-
"χὲς πῶμα ὤρθωσεν· ἀρχὴν ἀπέδειξαν μίαν αὐτοκρά-
"τορα πολέμου καὶ εἰρήνης, ἀπάσας τὰς ἄλλας καταλύ-
"σαντες ἀρχάς, καὶ, πρὶν ἡμέραν γενέσθαι, δικτάτωρ [l] ἀπο-
"δείκνυται Λούκιος Κοίντιος ὁ βέλτιστος, ὢν μὲν τῇ πόλει
"τότε ὤν, ἀλλ' ὲν τῷ ἀγρῷ. τὰ μὴ ταῦτα ἴστε δήπου τᾶ
"ἀνδρὸς τὰ ἔργα, ὅτι καὶ δυνάμεις ἀξιοχρέως παρεσκευά-
"σατο, καὶ τὸν κινδυνεῦον στρατόπεδον ἐρρύσατο, καὶ τὺς πολε-
"μίους ἐτιμωρήσατο, καὶ τ' τροπὴν αὐτῶν ἀχμάλωτον ἐ-
"λαβε· καὶ ταῦτα ὲν ἡμέραις τεσσαρεσκαίδεκα μόναις ἅ-
"πασι. Δῆλον δὲ ἓξ ἀριθμὸς, καὶ εἴ τι καὶ ἄλλο σαθρὸν ἦν τ'
"πολιτείας ἐπανορθωσάμενος, ἀπέδοτο τὰς ῥάβδους· καὶ ὃ
"κωλῦσον ὧδ' ἐγένετο, νέαν ἀρχὴν ὲν ἡμέρᾳ κυρωθῆναι
"μιᾷ, βουλομένων ὑμῶν. τοῦτο δὴ τὸ παράδειγμα μι-
"μησαμένους [m] ὑμᾶς οἶμαι δεῖν, ἐπειδὴ ὧδ' ἄλλο τοι-
"οῦτον δυνάμεθα, δικτάτορα ἑλέσθαι, πρὶν ἐντεῦθεν ἐξελ-
"θεῖν.

a Congruentius fortaſſe ὑμῶν τὺς πολλὺς, & mox δὴ pro δὲ. *Sylb.* b Οὐδὲ τ' βουλομένων αὐτὸν ὧδε ἐτόλμα *Vat.* c *Lapus* videtur legiſſe ταῦτ' ἂν γένοιτο: vertit enim, *& hæc fiant.* Sed mutatione non eſt opus. *Sylb.* d *Lapus* & *Portus* nullam diſtinctionis notam præter commaticam poſt ἀξιῶντος agnoviſſe videntur: dum vertunt, —— *& nullo obnitente, nullam ego ſapientiam vobis demonſtrans* &c. ita ut ἐνδεικνύμενος referatur ad præcedens δείξω, v. 5. e Rectius, opinor, ἐπιδεικνύμενος. *Sylb.* Nihil mutandum cenſet *Portus*: quod utrumque uſitatum ſit. f [illegible] hîc Λυκίῳ, more Latino. Μινυκίῳ vero repoſui ex *Lapo*, *Livio*, & ipſo auctore noſtro, ſupra, p. 619. v. 9. *Sylb.* In Co[illegible] *Vat.* Λουκίου Γενυκίου. g Legendum vel ἀντικαθημένῳ Σαβίνοις, ut *Lapus* quoque vertit, *conſidenti adverſus Sabinos*; vel ἀντικαθημένων Σαβίνων. *Sylb.* h Μήθ' οἷόν τε ἦν τοῖς κάμνουσι τ' σφετέραν βοηθεῖν malit *Portus.* i Supra quoque bis notata hæc ſtructura, cum uſitatior ſit Σαβίνοις πολεμοῦσα. *Sylb.* k Εὕρεσθε *Vat.* l Ἀποδείκνυται *Vat.* m Potes etiam ἡμᾶς legere, ut mox p. ſeq. v. 2. *Sylb.* * *Al.* in partes ſuas pertraxit.

a Ὑπο-

"ῆειν. ἐὰν γὰρ [a] ὑπερβαλώμεθα τοῦτον τὸν χρόνον, οὐκέτι
"συνάξουσιν ἡμᾶς οἱ δέκα βουλευσόμενοι ὑπὲρ ὑμῶν. ἵνα
"δὲ μὴ κατὰ νόμους ἡ τοῦ δικτάτορος ἀναρρησις γένηται, τὸν
"μεσοβασίλειον ἀρχὴν [b] ἑλέσθε, ἢ ὁπωσδηποτοῦν ἐκλέ-
"ξαντες τῶν πολιτῶν ὃ ποιεῖν σωφρονεῖτε ὑμῖν, ὅταν μή-
702 "τε [c] βασιλεῖς ἔχητε, μήτε ὑπάτους, μήτε ἄλλην νόμιμον
"ἀρχὴν μηδεμίαν, ὥσπερ νῦν οὐκ ἔχετε. τοῖς γὰρ ἀνδράσι τού-
"τοις παρελήλυθεν ὁ τῆς ἀρχῆς χρόνος, καὶ τὰς ῥάβδους αὐ-
"τῶν ὁ νόμος ἀφῄρηται. ταῦτ' ἔστιν ἃ ἐγὼ ὑμῖν παραίνῶ πρᾶξαι, ὦ
"πατέρες, ὑμῖν, καὶ συμφέροντα καὶ δυνατά. οἷς δὲ Κορνή-
"λιος εἰσηγεῖται γνώμην, καὶ ἄλυσις ὁμολογουμένη τῆς ἀριστο-
"κρατίας ὑμῖν ἐστιν. ἐὰν γὰρ ἅπαξ ὅπλων οἱ δέκα γένωνται
"κύριοι, τῇδε τῇ προφάσει τοῦ πολέμου, δέδοικα μὴ καθ' ἡ-
"μῶν αὐτοῖς χρήσωνται. οἱ γὰρ οὐκ ἀξιοῦντες ἀποθέσθαι τὰς
"ῥάβδους, ἢ πῶς γε τὰ ὅπλα ἀποθήσουσι; λογιζόμενοι δὴ
"ταῦτα, φυλάττεσθε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πᾶσαν ἀπάτην
"αὐτῶν προβλέπετε. κρείττων γὰρ ἡ πρόνοια τῆς μεταμελεί-
"ας· καὶ ὃ μὲν πιστεύειν τοῖς πονηροῖς, σωφρονέστερον δ' προ-
"πιστεύσαντας κατηγορεῖν.

Ταύτην ἀποδεξαμένων τὴν γνώμην Οὐαλερίου κεχαρισμέ-
νην τοῖς πλείοσιν, ὡς ἐκ τῆς φωνῆς αὐτῶν εἰκάσαι ῥᾴδιον ἦν,
καὶ τῶν μετ' ἐκεῖνον ἀνιστα μένων· ἦν δὲ [e] αὐτῷ ὃ νέον τῆς βουλῆς
μέρος ὃ λειπόμενον· ταῦτα γὰρ γνόντες κράτιστα εἶναι), πλὴν
ὀλίγων, [f] ἐπεὶ δὲ πάντες ἀπεδείξαντο τὰς ἑαυτῶν γνώμας,
καὶ τέλος ἔδει τὰ βουλεύματα λαβεῖν, Οὐαλέριος μὲν
ἠξίου διαδικασίαν τοὺς δέκα προθεῖναι [g] ταῖς γνώμαις,
αὖθις ἐξ ἀρχῆς πάντας τοὺς βουλευτὰς καλοῦντας, καὶ πολ-
λοῖς τῶν συνέδρων, ἀναθεῖσθαι βουλομένοις τὰς προτέρας ἀπο-
φάσεις, ταῦτα λέγων πιθανὸς ἦν· Κορνήλιος δὲ ὁ συμβου-
λεύων τοῖς δέκα τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτρέψαι τοῦ πολέμου, καὶ ὃ
χαρτερὸν ἀπεμάχετο, κεκρίσθαι ὃ πρᾶγμα ἤδη λέ-
γων, καὶ τέλος ἔχειν νόμιμον, ἁπάντων ἐψηφισμένων· ἠ-
ξίου τε διαριθμεῖν τὰς γνώμας, καὶ μηδὲν ἔτι καινουργεῖν.
τούτων δὲ λεγομένων ὑφ' ἑκατέρων μετὰ πολλῆς φιλοτιμίας
τε καὶ κραυγῆς, καὶ τοῦ συνεδρίου διαστάντος πρὸς ἑκάτερον,
τοῦ μὲν ἐπανορθώσασθαι τὴν ἀκοσμίαν τοῦ πολιτεύματος βου-
λομένου, τῷ Οὐαλερίῳ συλλαμβανόντων· τῶν δὲ τὰ χεί-
ρω προαιρουμένων, καὶ ὅσοις κίνδυνός τις ὑπωπτεύετο ἐκ τῆς
μεταβολῆς ἔσεσθαι, τῷ Κορνηλίῳ συναγορευόντων· λαβόν-
τες ἀφορμὴν οἱ δέκα τοῦ θεάτρου ὅτι δόξειεν αὐτοῖς,
καὶ τοῦ συνεδρίου ταραχὴν, τῇ Κορνηλίου θεσπίσθαι γνώ-
μῃ. καὶ παρελθὼν εἷς ἐξ αὐτῶν Ἄππιος, ἔφη· "Περὶ
"μὲν τοῦ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Σαβίνους πολέμου συνεκαλέσαμεν
"ὑμᾶς, ὦ βουλή, διαγνωσομένους, καὶ λόγον ἀπεδώκαμεν
"ἅπασι τοῖς βουλομένοις, ἀπὸ [h] τῶν πρώτων ἄχρι τῶν νεω-
"τάτων, ὃ τῷ προσήκοντι καλοῦντες ἕκαστον τόπῳ. τριῶν
"δὲ ἀποδεξαμένων γνώμας διαφόρους, Κλαυδίου τε καὶ
"Κορνηλίου καὶ Οὐαλερίου τελευταίου, διέγνωτε [i] τὰς περὶ

"rem creetis. si enim hanc occasionem præ- *Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V. C. Cat. 305. Var. 307.*
"terierimus, decemviri nulla amplius de re
"nos consultaturos convocabunt. Ut autem
"dictator legitime dicatur, interregem cre-
"etis, ex civibus eligentes quem maxime ido-
"neum judicaritis: quod facere consueviſtis,
"quoties nec interreges, nec consules, nec
"ullum alium legitimum magistratum habe-
"tis, ut nunc non habetis. nam tempus ma-
"gistratus horum virorum præterit, & ipsa
"lex fasces illis ademit. Hæc sunt, P. C. quæ
"vobis ut faciatis suadeo, quæ & *reip.* con-
"ducunt, atque fieri possunt. Sententia vero,
"cujus auctor est Cornelius, est certissima ve-
"stri optimatum dominatus abrogatio. Nam
"si semel decemviri arma penes se habuerint
"per hanc speciosam belli caussam, vereor ne
"ea in vos convertant. qui enim nolunt fa-
"sces deponere, an arma deponent? Hæc igi-
"tur considerantes, cavete vobis ab illis, &
"omnem eorum fraudem providete. provi-
"dentia enim præstantior est quam pœniten-
"tia: & improbis fidem non habere est majo-
"ris prudentiæ, quam fide illis ante habita
"postea eos accusare.

¶ Quum Valerius dixisset hanc sententiam, XXI.
plerisque gratam, ut facile conjici potuit ex
eorum vocibus, & ex iis qui post illum sur-
rexerunt (ibi enim ex senatoribus pars juni-
orum reliqua erat) qui hæc optima existima-
bant, paucis exceptis; quumque omnes suas
sententias dixissent, & consultandi finis esset
faciendus, Valerius postulavit ut decemviri
sententias in medio proponerent, ut de iis
disceptaretur, & denuo ab initio omnes sena-
tores rogarent: & multis senatoribus, priores
sententias mutare volentibus, hæc dicens, fa-
cile rem persuasit: Cornelius vero, qui de-
cemviris belli imperium committendum cen-
sebat, acriter repugnabat, rem jam judicatam
esse, & latis omnium sententiis legitimū finem
sortitam dicens: sententiasque dinumerandas,
& nihil amplius innovandum censebat. Quum
autem hæc ab utroque dicerentur magna con-
tentione & vociferatione, & senatus abiret in
utramque partem; & illi quidem, qui flagi-
tiosum administrandæ reip. genus corrigi vo-
lebant, Valerium juvarent; illi vero, qui de-
teriora sequebantur, & qui aliquod pericu-
lum ex rerum mutatione metuebant, Cornelio
patrocinarentur: decemviri, arrepta occasi-
one faciendi quicquid sibi libuisset, quod se-
natus tumultuaretur, in Cornelii sententiam
iverunt. Atque unus ex illis Appius, in me-
dium progressus, ita est loquutus: "De bello
"contra Æquos & Sabinos vos, P. C. cogni-
"turos convocavimus, & omnibus volentibus
"à primis ad novissimos usque dicendi pote-
"statem fecimus, unumquemque suo loco vo-
"cantes. quum autem tres, Claudius & Cor-
"nelius atque Valerius postremus, sententias
"differen-

a Ὑποβαλώμεθα *Vat.* *b* Vel ἴλεσθε legendum, vel ἑλέσθαι δεῖ. *Portus.* *c* In *Ed. Steph.* [atque in *Vat.* & *Lapi Cod.*] μισοβασιλεῖς. mihi βασιλεῖς visum est magis consentaneum. *Sylb.* *d* Hῆν pro vulg. ἔην reponendum esse docet etiam *Lapi* versio, *facile erat. Sylb.* *e* Nisi αὐτῷ adverbialiter accipiatur pro αὐτόθι *ibi*, non video qui ferri potest. *Lapus* videtur legisse, αὐτὸ, dum vertit, *erat enim pars senatus ea juvenum reliqua. Sylb.* In *Cod. Vat.* αὐτῷ. quo modo forsan in *Lapi Cod.* atque in versione *ei* pro *ea* scribendum. *f* Ἐπειδὴ *Vat.* quod *Sylburgio* & *Porto* placuisse video. *g* Convenientius fortasse τῶν γνωμῶν. *Sylb.* *h* Πρώτων agnoscit [*Cod. Vat.*] & *Lapi* versio. alioqui convenientius videri possit, πρεσβυτάτων, *à senioribus usque ad juniores. Sylb.* *i* Melius forsan τὰ. alioqui si ex præced. repetatur subst. γνώμας, erit tautologia. *Sylb.* Articulum τὰς expungendum puto, & illud αὐτῶν ad γνώμας referendum. *Port.*

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. 305. Var. 307.

"differentes protulerint, vos reliqui de iis co-
"gnovistis, & unusquisque vestrum, omnibus
"audientibus, declaravit in quam sententi-
"am iret. Omnibus igitur rebus legitime
"peractis, quando majori vestrum parti Cor-
"nelius optimum consilium dedisse visus est,
"hunc vincere pronunciamus, sententiamque
"ejus scriptam efferimus *ac promulgamus*.
"Valerius vero, ac qui ejus partibus favent,
"quum ipsi consularem potestatem fuerint
"adepti, tunc, si illis ita placuerit, judicia
"jam peracta rescindant, & decreta, quæ vos
"omnes feceritis, irrita faciant". His dictis, jussoque scriba recitare S C. in quo decretum erat, ut decemviris militum conscribendorum potestas atque belli imperium mandaretur, senatum dimisit.

XXII. ¶ Postea insolentes & audaces homines, ex sodalitio eorum qui paucorum dominatui favebant, *urbem* obambulabant, ut qui superiores aliis evasissent, & ne suus dominatus tolleretur, effecissent, postquam semel armis potiti essent. Qui vero optime de repub. sentiebant, valde mœsti & territi *abierunt*, quod nulla amplius reip. gubernacula in sua potestate essent habituri. & in multas partes divisi sunt; quia qui erant natura ignaviores, omnia victoribus concedere cogebantur: qui vero minus erant meticulosi, ab omni reip. cura abstinebant, & se ad vitam tranquillam convertebant. in quorum vero animis magna generositas innata erat, illi privatas sodalitates sibi comparabant, & ad mutuum præsidium, & reip. formam mutandam communi consensu se parabant. Harum autem sodalitatum duces erant qui primi in senatu de decemviratus abrogatione verba facere ausi fuerant, L. Valerius & M. Horatius, qui domos suas armis muniverunt, & circa se firmum servorum & clientium præsidium habebant, ne quam vim paterentur, neve aperte ignaviæ damnarentur. Qui vero neque victorum potestatem colere, nec reip. ullam curam gerere volebant, nec in otiosa quiete vivere honestum judicabant, nec tamen totis viribus bellum *cum illis* gerere facile poterant,* quum tantam potentiam evertere stultorum esse videretur, urbem deseruerunt. Horum autem dux erat vir illustris, C. Claudius, Appii decemviratus principis patruus, † rata faciens promissa quæ fratris filio in senatu fecerat, quando suis precibus eum adducere non potuit ut imperium deponeret. eum autem sequuta est magna amicorum, magnaque clientium turba. Quum autem iste initium fecisset, alia quoque urbana multitudo non amplius clandestine, neque rari, sed aperte & frequentes patriam deseruerunt, secum liberos conjugesque adducentes. Quæ quum iniquo animo Appius ejusque collegæ ferrent, primum qui-

"αὐτῶν ὑμεῖς οἱ λοιποὶ, ἢ [a] δεῖ ὧν ἕκαστος ἀπεφήνατο
"πάντων ἀκούοντων, ἦ προσέθετο γνώμῃ. ἀπάντων δὴ
"γνόντων κατὰ νόμους, ἐπειδὴ τοῖς πλείοσιν ὑμῶν Κορνή-
"λιος ἐδόκει τὰ κράτιστα ὑποθέσθαι, τοῦτον [b] ἀποφαίνομεθα
"νικᾶν, ἢ ἣν [c] ἀποδειχθεῖσ ὑπὸ τούτου γνώμην γράψαν-
"τες ἐκφέρομεν. Οὐαλέριος δὲ καὶ οἱ μεθ' αὑτὸν ἑστῶτες,
"ἔξεστιν αὐτοῖς τύχωσιν ἐξουσίας ὑπάτικῆς, δίκας τε ἤδη τέλος
"ἐχούσας ἀναδίκους ποιεῖσθαι, ἐὰν αὐτοῖς φίλον ᾖ, καὶ βου-
"λεύματα διεγνωσμένα ὑπὸ πάντων ὑμῶν, ἄκυρα κα-
"θιστάωσιν". Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τὸν γραμματέα κελεύσας
ἀναγνῶναι τὸ πρόβλημα, οὗ ἕνεκα [d] κατεγεγράφει τοῦ
στρατοῦ, καὶ [e] ἡγεμονίαν τοῦ πολέμου τοῖς δέκα παραλαβεῖν
ἐπέταξε, διέλυσε [f] σύλλογον.

Μετὰ τοῦθ' οἱ μὲν τῆς ὀλιγαρχικῆς ἑταιρείας, σοβαροὶ
καὶ θρασεῖς ἀεὶ ὄντες, ὡς δι' κρείττους τ' ἑτέρων γιγνόμε-
νοι καὶ διαπεφευγέναι μὴ σφᾶς καταλυθῆναι [g] δυνάσειαν,
ἐπειδὴ ἅπαξ ὅπλων γεύσαιντο κύριοι· οἱ δὲ τὰ βέλτιστα
τῷ κοινῷ φρονοῦντες, ἀνιαρῶς διακείμενοι καὶ δεδιότες,
μὴ ἀνδρῶν τῶν κοινῶν ἔτι γενησόμενοι κύριοι· καὶ διέσπασαν
εἰς μέρη πολλὰ, τῷ μὲν [d] ἀγεννεστέρων τὰς φύσεις, ἅ-
παντα συγχωρεῖν τοῖς κρατοῦσιν [e] ἀναγκαζομένων· τῷ δὲ
ἧττον φοβουμένων, ἀφιστάμενόν τῆς ὑπὲρ τῶν κοινῶν φρον-
τίδος, καὶ τὸν ἀπεχόμενον βίου μεταρμοττομένων· ὅ-
σοις δὲ πολὺ τὸ γενναῖον [f] τοῖς τρόποις ἦν, ἰδίας ἑταιρείας
κατασκευαζομένων, καὶ συμφρονούντων ὅπως φυλακὴ
τε ἀλλήλων καὶ μεταναστάσει τῆς πολιτείας. τούτων δὲ
τῶν ἑταιρειῶν ἡγεμόνες ἦσαν οἱ μεγάλοι τολμήσαντες ἐν
τῷ συνεδρίῳ περὶ καταλύσεως τῆς δεκαρχίας εἰπεῖν,
Λεύκιος Οὐαλέριος καὶ Μάρκος Ὁράτιος, φραξά-
μενοί τε τὰς οἰκίας ὅπλοις, καὶ φυλακὴν θεραπόντων καὶ
πελατῶν χαρτερὰν περὶ ἑαυτοὺς ἔχοντες, ὡς [g] μήτε τι ἐκ βίας
παθεῖν μηδὲν, μήτ' ἐκ τοῦ φανεροῦ δειλίαν κατα-
γνωσθῆναι. ὅσοις δὲ ὅτε θεραπεύειν τιν τῶν κρατούν-
των ἐξουσίαν βουλομένοις ἦν, ὅτε μηδενὸς ἀπιστρέ-
φοντος τ' κοινῶν, ὅτ' ἐν ἀναφάλῳ ζῆν ἡσυχίᾳ [h] καλῶς
ἐδόκει, πολεμεῖν τε ἀνὰ κράτος ὃ ῥᾴδιον, ἐπεὶ καθαιρε-
θῆναι δυνάσειαν τηλικαύτην ἐφαίνετο [i] ἀνόητον εἶναι,
κατέλιπον τ' πόλιν. ἡγεμὼν δὲ τούτων ἀνὴρ ἐπιφανὴς Γάϊ-
ος Κλαύδιος, ὁ τῆς κορυφαιοτάτης τ δεκαρχίας Ἀππίῳ θεῖος,
ἐμπεδῶν τὰς ὑποσχέσεις ἃς ὑπὲρ τ βουλῆς ἐποιήσατο πρὸς
τὸν ἀδελφιδοῦν, ὅτε αὐτὸν ἐπαθέσθαι τῷ ἀρχῷ ἀ-
ξιῶν, οὐκ ἔπεισεν. ἠκολούθει δ' αὐτῷ πολὺς μὲν ἑταί-
ρων ὄχλος, πολὺς δὲ πελατῶν. τούτου δὲ ἀρξαμέ-
νου, καὶ ὃ ἄλλο πολιτικὸν πλῆθος οὐκέτι λάθρᾳ,
καὶ κατ' ὀλίγους, ἀλλ' ἐκ τοῦ φανεροῦ καὶ [k] ἀθρόᾳ ἐξε-
λιπε τῷ πατρίδα, τέκνα καὶ γυναῖκας ἐπαγόμε-
νοι. Ὡς δὲ περὶ τὸν Ἀππιον, ἀγανακτοῦντες τοῖς γενο-
μένοις,

[a] Si deleatur περὶ ὧν, sententia erit evidentior. *Lapus* certe nec præcedens τοὺς agnoscit, neque hoc περὶ ὧν. nam sic locum vertit, *judicastis de eis vos reliqui, declaravitque unusquisque audientibus omnibus, cui sententiæ accederet. Sylb.* Καὶ ὑμῶν ἕκαστος malit *Portus.* [b] Aorist. hîc positum pro præsenti ἀποφαινόμεθ. *Sylb.* [c] Ante ἀδόκει deesse videtur ὡς. *Sylb.* [d] Ἀγανακτέων *Vat.* [e] Aliud post ἀναγκαζομένων commation agnoscit *Vat.* καὶ καθιστάμενον ἑαυτὸν ἐς τὰς ὀλιγαρχίας ἑταιρείας. quo modo etiam in *Lapi Cod.* nam vertit, *seque addicere in sodalitia decemviratus.* [f] Ἐν τοῖς τρόποις ἦν *Vat.* [g] Forsan legendum μητ' ἴπ: quia π propter sequens μηδὲν otiosum est: & mox δειλίας, generio casu. sed hanc quoque structuram ferri posse, ostendit quod supra legitur, p. 657. v. 35. τινα αὐτῶν ὑμῶν κατεζώσατο ἀναιδείας, ut & infra alicubi πολὺν δειλίαν παραγγείλητε ὑμῶν. *Sylb.* In *Cod. Vat* μήτε τι βιαίᾳ παθεῖν μηδὲν, μήτ' ἐκ τῆ δειλίᾳ. ὅσοις &c. sed vulgatam lectionem sequutus est *Lapus.* [h] Congruentius καλὸν ἐδόκει. *Sylb.* [i] Malim ἀδυώατον, nisi forsan aliquid deesse videatur ante καθαιρεθῆναι: ut sit sensus, *quum sperare tantam potentiam everti posse stultum esse videretur. Sylb.* [k] Ἀθρόον *Vat.* * *Al.* Quum animadverterent stulti esse putare tantam potentiam everti posse, urbem &c. † Vide p. 664. v. 48. a Rectius

μόνοις, [a] ἐπεβάλλοντο μὲ κωλύειν, πύλας τε ἀποκλείσαντες, καὶ ἀνθράπους τινὰς συναρπάσαντες· ἔπειτα δὲ (ἐσῆλθε γὰρ αὐτοῖς, μὴ πρὸς ἀλκὴν οἱ κωλυόμενοι τράπωνται, καὶ λογισμὸς ὀρθὸς, ὡς χρεῖττον εἴη σφίσιν, ἐκποδὼν τοὺς ἐχθροὺς, ἢ μάχης ἀναγκαίας ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἀφῆκαν τοὺς θέλοντας, ἀπέναι, οἰκίας δ' αὐτῶν καὶ κλήρους, καὶ ὅσα ἄλλα ὑπελείπετο ἀδύνατα ὄντα σὺν φυγῇ φέρεσθαι, λειποστρατίαν ἐπενεγκόντες, ἐδήμευσαν τῷ λόγῳ, [b] ὃ δ' ἀληθὲς, τοῖς ἑαυτῶν ἑταίροις, ὡσανεὶ καὶ τοῦ δήμου πεπαμένοις, ἐχαρίσαντο. [c] ταῦτα τὰ ἐγκλήματα προσθέντα τοῖς προτέροις, πόλλῳ δυσμενεστέρους ἐποίησε πρὸς τὴν δεκαρχίαν τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς δημοτικούς. εἰ μὲν [d] ὧν μηδὲν ἐπεξήμαρτον ἔτι πρὸς τοῖς εἰρημένοις, [e] δοκῶσιν ἄν μοι πολὺν ὅτι τῆς αὐτῆς ἐξουσίας διαμεῖναι χρόνον· ἡ γὰρ φυλάττουσα [f] δυναστεία αὐτῶν στάσις ἔτι διέμενεν ἐν τῇ πόλει, διὰ πολλὰς αἰτίας καὶ [f] διὰ πολλῶν αὐξηθεῖσα χρόνων· δι' ἣν ἔλαττον ἐκάτεροι τοῖς ἀλλήλων κακοῖς· οἱ μὲ δημοτικοὶ, τὸ φρόνημα τῶν πατρικίων ταπεινωμένον ὁρῶντες, καὶ τὴν βουλὴν ὀλιγανδρεῖ ἔτι τῶν κοινῶν οὖσαν κυρίαν· οἱ δὲ πατρίκιοι, τὴν ἐλευθερίαν ἀπολωλεκότα τὸ δῆμον, καὶ μηδὲν τῆς ἐλαχίστης ἔχοντα ἰσχύος, ἐξ ἧς τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν αὐτῶν οἱ δέκα ἀφείλοντο· αὐθαδείᾳ δὲ πολλῇ πρὸς ἀμφω τὰ μέρη χρώμενοι, καὶ ὅτ' ὀλιγοπέδου μεθιστάζοντες, ὅτ' ἐν τῇ πόλει σωφρονοῦντες, ὁμονοῆσαι πάντας ἠνάγκασαν, καὶ καταλῦσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ὅπλων γενηθέντας κυρίους διὰ τὸν πόλεμον. τὰ δὲ ἁμαρτήματα αὐτῶν τὰ τελευταῖα, καὶ δι' ἃ καθελύθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου· τοῦτον γὰρ μάλιστα προπηλακίζοντες ἐξηυρίσκετο. [g] ταῦτα ἦν.

Ὅτι ὃ περὶ τοῦ πολέμου ψήφισμα ἐκύρωσαν καὶ καταγράψαντες ἐν ταῖς δυνάμεις, καὶ [h] τριχῇ νείμαντες, δύο μὲ τάγματα καθέλιπον ἐν τῇ πόλει, φυλακὴν τοῦ ἐντὸς τείχους ἔνεκεν. ἡγεῖτο δὲ τῶν δύο τούτων ταγμάτων Ἀππιος Κλαύδιος ὁ προσηκὼν τῇ ὀλιγαρχίᾳ, καὶ σὺν αὐτῷ Σπόριος [i] Ὀππιος. τρία δὲ ἔχοντες ἐξῆσαν ἐπὶ Σαβίνους, Κάιντος Φάβιος, καὶ Κάιντος Πυτέλιος, καὶ Μάνιος Ραβολήιος. πέντε δὲ τὰ λοιπὰ τάγματα στρατοῦντες [k] Μάρκος Κορνήλιος, καὶ Λεύκιος [l] Μινύκιος, καὶ Μάρκος Σέργιος, καὶ Τίτος Ἀντώνιος, καὶ τελευταῖος Καίσων [m] Δυέλλιος, ἐπὶ τοὺς πρὸς Αἰκανοὺς πόλεμον ἀφίκοντο. συνεστρατεύετο δ' αὐτοῖς Λατίνων τε καὶ ἄλλων συμμάχων ἐπιμεικτὸν, οὐκ ἔλαττον δὲ πολίτικοῦ πλήθους. ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς ἐχώρει κατὰ νοῦν, τοσαύτην μὲν οἰκείαν δύναμιν ἐπαγομένοις, τοσαύτην δὲ συμμαχίαν. οἱ γὰρ πολέμιοι καταφρονήσαντες αὐτῶν, ὅτι νεοσύλλεκτοι ἦσαν καὶ στρατευόμενοι, πλησίον ἀντεστρατοπεδεύσαντο, καὶ τὰς τε ἀγορὰς ἀγομένας ἀφηροῦντο, λοχῶντες τὰς ὁδοὺς, καὶ ὅτι τροφιμαίας ἱππους εἶχον ἐπεπίθεντο, καὶ εἴ ποτε ἱππεῖς εἰς χεῖρας ἔλθοιεν ἱππεῦσι, καὶ πεζοὶ πεζοῖς, πρὸς φάλαγγα μαχόμενοι, παντὶ πλέον ἔχον-

dem eos prohibere conati sunt, portis clausis, & nonnullis hominibus correptis: sed deinde (eos enim invaserat timor ne qui prohibebantur ad vim propulsandam se converterent, & recta ratio *eos subiit* satius sibi fore inimicos procul à suo conspectu esse, quam remanere & negotium sibi facessere) apertis portis dimiserunt quotquot abire voluerunt: eorum vero domos, & patrimonia, & quæcunque alia relicta fuerant, quæ in fuga absportari non poterant, illato crimine desertæ militiæ, verbis quidem publicarunt, sed re vera suis amicis, quasi ea à populo emissent, sunt largiti. Hæc *igitur* crimina prioribus addita & patricios & plebejos decemviratui longe infestiores reddiderunt. Si vero nullum amplius peccatum præter superiora commisissent, illi mihi videntur diu in eadem potestate permansuri fuisse: (nam seditio, quæ illorum potentiam conservabat, in urbe adhuc manebat, ob multas causas & temporis diuturnitate aucta; ob quam utrique alterorum malis mutuo gaudebant. plebeji quod patriciorum spiritus depressos viderent, & nullius reip. administrationem amplius penes senatum esse: patricii, *quod cernerent* plebem libertate spoliatam, & ne minimam quidem potentiam habere, ex quo decemviri tribunitiam potestatem ei eripuerant) sed quum *illi* in utramque partem magna arrogantia uterentur, neque foris moderate se gererent, neque domi temperantes essent, coëgerunt omnes concordes fieri, & suum imperium evertere, quum propter bellum arma penes se haberent. Postrema autem eorum peccata, & ob quæ eorum imperiū à plebe sublatum est, (nam eam maxime contemnentes efferarant) hæc fuerunt.

¶ Cum senatus consultum de bello factum confirmassent, copiis propere conscriptis, iisq; trifariam divisis, duas legiones in urbe reliquerunt, ad præsidium eorum qui intra muros erant: his autem duabus legionibus præfectus erat Appius Claudius, decemviratus princeps, & cum eo Sp. Oppius. tres vero *legiones* secum in Sabinos duxerunt Q. Fabius & Q. Pœtelius & M. Rabulejus. cum reliquis quinque legionibus M. Cornelius, L. Minucius, M. Sergius, T. Antonius, & postremus Cæso Duellius, ad bellum contra Æquos sunt profecti. cum illis autem militabant Latinorum & aliorum sociorum auxilia, urbana multitudine non minora. Sed nihil ipsis ex animi sententia successit, quamvis tantas domesticas, tantas sociorum copias secum ducerent. Nam hostes illis contemptis, quod milites essent tirones, castra sua propius eos ex adverso posuerunt, & commeatus qui apportabantur auferebant, insidiis per itinera collocatis, eosque pabulatum exeuntes adoriebantur: ac si quando equites cum equitibus, & pedites cum peditibus ad manus venissent, * conferta acies pugnantes, semper superiores

Per. Jul. 4277. *Ante Chr.* 446. *Olymp.* 83 1/3. *V. C.* 305. *Var.* 307.

Decemviri cives magis ac magis offendum.

XXIII.

Bellum foris & remp. domi ut administraverint.

[a] Rectius in *Cod. Vat.* ἐπεβάλοντο, ut constat ex v. 6. atque hoc *Sylburgio* placuisse video. [b] Τῷ δ' ἀληθεῖ malit *Portus.* [c] Ταῦτα δὴ τὰ ἐγκλήματα præfert *Portus.* [d] Pro ὧν non male fortasse reposueris γάρ. *Sylb.* [e] Δοκῶσιν potius dicendum, atque ἄν cum διαμεῖναι jungendum. nam illud *Sylburgii* δοκῶν rarum est, ne dicam inusitatum. *Port.* [f] Ita etiam in *Lapi Cod.* sed cum χρόνον habeat *Ed. Steph.* admitti potest etiam altera lectio, διὰ πολλὰ χρόνον. *Sylb.* In *Cod. Vat.* ἐκ πολλῶν αὐξηθεῖσα χρόνων. [g] Ταυτὰ ἦν *Vat.* [h] *Id est*: è decem legionibus trifariam divisis, duas remansisse in urbe, tres in Sabinos exiisse, quinque reliquas adversus Æquos. *Sylb.* [i] Ἀππιος minus recte in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] cum *Oppium* agnoscat etiam *Livius*, atque noster infra. De decemviris supra dictum est ad p. 650. v. 23. *Sylb.* [k] Μάρκος τε *Vat.* [l] Μινύκιος *Vat.* [m] Δυέλλιος *Vat.* * Vide *Exech. Spanhem.* ad *Julian.* Imper. p. 232.

a Male

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C. Cal.* 305. *Var.* 307.

periores discedebant, quia non pauci in congressibus dedita opera rem ignaviter gerebant, nec ducibus obtemperabant, nec cum hostibus congredi volebant. Qui igitur in Sabinos profecti fuerant, paucioribus in malis *edocti &* sapientiores facti, ultro castra deserere decreverunt; ac circa mediam noctem motis castris ex hostico in suum agrum redierunt, inde descedentes non aliter quam si fugissent, donec ad urbem Crustumeriam, non procul ab urbe Roma distantem, pervenerunt. At qui in Algido regionis Æquorum castra posuerant, quum ipsi quoque multa vulnera ab hostibus acciperent, & in periculis perseverare vellent, quasi damna accepta resarcire possent, res maxime miserandas sunt perpessi. nam hostes facto in eos impetu, & iis qui ad resistendum remanserant de vallo deturbatis, munitiones conscenderunt; castrisque occupatis, paucos quosdam repugnantes interfecerunt, sed majorem eorum partem in ipsa fuga consectati confecerunt: qui vero ex fuga evaserant, plerique sauciati, & omnes propemodum amissis armis, ad urbem Tusculum iverunt. horum vero tentoria, & jumenta, & pecunias, & servos, & reliquum belli apparatum hostes diripuerunt. Quibus rebus Romam nunciatis, quotquot decemviratus inimici erant, & qui hactenus odium occultabant, tunc se prodebant, ducum rebus adversis gaudentes. jamque valida manus erat circa Horatium & Valerium, quos sodalitatis optimatum duces esse dixi.

τε ἀπήεσ, ἐθελοκακέοντο ὐκ ὀλίγον ἐν ταῖς συμπλοκαῖς, καὶ ὅτε τοῖς ἡγεμόσι πειθόμενον, ὅτε ὁμόσε χωρεῖν τοῖς πολεμίοις βιάζοιντο. οἱ μὲν δὴ ὅτι Σαβῖνοι στρατεύσαντες, ἐν τοῖς ἐλάττοσι κακοῖς σωφρονισθέντες, ἐκόντες ἔγνωσαν ἀπολιπεῖν τὰ χάραξα· καὶ δὴ μέσας νύκτας ἀναζήσαντες τὸν στρατὸν, ἀπῆγον ὁπίσω ἐκ τῆς πολεμίας εἰς τὴν ἑαυτῶν, φυγὴν παραπλησίαν ποιούμενοι καὶ ἀνάζευξιν, ἕως ἵκοντο πόλιν Κρουστομέριον, ἣ ἔστιν ἐν μέσῳ τῆς Ῥώμης, ἀφεστῶσαν. οἱ δ' ἐν τῷ Ἀλγιδῷ τῆς Αἰκανῶν χώρας θέμενοι τὴν παρεμβολὴν, πολλὰς καὶ αὐτοὶ λαμβάνοντες πληγὰς ὑπὸ τῶν πολεμίων πληγὰς, καὶ ὑπὸ τοῦ δεινὰ μένειν ἀξιοῦντες, ὡς ἐπανορθωσόμενοι τὰς ἐλαττώσεις, οἰκεῖα πράγματα ἔπαθον. ὡσάμενοι γὰρ ἐπ' αὐτοὺς οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς ὑποστάντας ἐν χάρακος καταβαλόντες, ἐπέβησαν τῶν ἐρυμάτων· καὶ καταλαβόμενοι τὸ στρατόπεδον, ὀλίγους μὲν τινας ἀμυνομένους ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ πλείους ἐν τῷ διωγμῷ διέφθειραν. οἱ δὲ διασωθέντες ἐκ τῆς φυγῆς, τραυματίαι τε οἱ πλέους, καὶ τὰ ὅπλα μικρῷ δεῖν πάντες ἀπολωλεκότες, εἰς πόλιν Τύσκλον ἀφικνοῦνται· σκηναὶ δὲ αὐτῶν, καὶ ὑποζύγια, καὶ χρήματα, καὶ θεράποντας, καὶ τὴν ἄλλην τοῦ πολέμου παρασκευὴν οἱ πολέμιοι διήρπασαν. ὡς δὲ ἀπηγγέλη ταῦτα τοῖς κατὰ τὴν πόλιν, ὅσοι τὴν ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ οἱ τέως ἀποκρυπτόμενοι τὸ μῖσος, φανερὰς ἐποίουν ἑαυτοὺς τότε, χαίροντες ὅτι τοῖς κακοπραγίαις τῶν πραγμάτων· καὶ δὴ ἤδη καρτερὰ χεὶρ περὶ τὸν Ὁράτιόν τε καὶ τὸν Οὐαλέριον, οὓς ἔφην ἡγεμόνας εἶναι τῆς ἀριστοκρατικῶν ἑταιρειῶν.

XXIV. ¶ Appius vero * & Spurius suis collegis, qui in castris erant, arma, pecunias, frumentum, & cætera quibus indigebant, suppeditabant, tam publica quam privata magna cum superbia capientes, atque in amissorum locum ex omnibus tribu delectos, qui arma ferre possent, miserunt, ut cohortes expleri possent: & res urbanas diligenter custodiebant, opportunissima quæque loca præsidiis occupantes, ne quid forte clam molirentur qui cum Valerio *in decemviros* conspirarant. tum mandarunt per arcanos nuncios collegis qui erant in castris, ut adversarios suos perderent: ac viros quidem illustres, clam: eos vero quorum minor habebatur ratio, palam; semper aliquibus caussis allatis, ut jure capitali supplicio affecti viderentur. Atque hæc fiebant. Nam alii eorum ad pabulationes, alii ad commeatus qui apportabantur prosequendos, alii ad aliquas alias res bellicas necessarias ab illis missi, ubi ex castris semel egressi sunt, nusquam amplius conspecti sunt. at infimæ conditionis homines, accusati quod fugæ initium facerent, aut arcana consilia ad hostes deferrent, aut ordines non servarent, palam ad cæterorum terrorem interficiebantur. Duobus igitur modis milites perdebantur, tum quia qui dominatus paucorum fautores erant, dum cum hostibus confligebant, interibant; tum quia qui optimatum dominatus cupidi erant, à ducibus occidebantur.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἄππιον τοῖς μὲν ἐπὶ τῷ στρατοπέδῳ συνάρχουσιν ὅπλά τε καὶ χρήματα, καὶ σῖτον, καὶ τἆλλα ὧν ἐδέοντο ἐπεχορήγουν, τά τε δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ὐκ πολλῆς ὑπεροψίας λαμβάνοντες, καὶ ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ἀνδρῶν στρατολογήσαντες ἐξ ἁπάσης φυλῆς, τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους ἀπέστειλαν, ὡς ἐκπληρώσοντας τοὺς λόχους· τῆ τε τῶν πόλιν ὑπομελῆ φυλακὴν ἐποιοῦντο, φρουρεῖς τοὺς ὑπερφρονοῦντας καταλαμβανόμενοι τόπους, μή τι λάθωσι παρακινήσαντες οἱ μετὰ τοῦ Οὐαλερίου συνεργοῦντες. ἐπέσκηπτόν τε δὴ ἀπορρήτων τοῖς ὑπὸ τῷ στρατοπέδῳ συνάρχουσι, τοὺς ἐναντιουμένους σφίσι διαφθείρειν τοὺς μὲν ὑπαίθρους, ἀδήλως· ὧν δὲ ἐλάττων ὁ λόγος ἦν, ἀπὸ τοῦ φανεροῦ, προφάσεις ἀεί τινας ὑπιφερούσας, ἵνα δικαίως δόξωσιν ἀποθανεῖν. καὶ ἐγίνετο ταῦτα. οἱ μὲν δή, ὅτι προνομαὶς ἀποστελλόμενοι ὑπ' αὐτῶν· οἱ δὲ, ἀλφὰν παραπέμψαι κομιζομένην· οἱ δὲ, ἄλλας τινὰς ὑπὲρ τοῦ πολεμικὰς χρείας, ἔξω γενόμενοι τοῦ χάρακος, οὐδαμοῦ ἔτι ὤφθησαν. οἱ δὲ ταπεινότεροι, φυγῆς ἄρχειν καὶ ἡγεμονεύειν, ἢ τὰ ἀπόρρητα πρὸς τοὺς πολεμίους ἀνενεγκεῖν, ἢ τάξιν μὴ φυλάττειν, ἢ τῷ φανερῷ, καὶ ἁπλοῦς ἔνεκεν τοῦ ἄλλων, ἀπώλλυντο. ἐγίνετο δὲ διχόθεν τοῦ στρατιωτῶν ὄλεθρος, τοῦ μὲν οἰκείων τῆς ὀλιγαρχίας, ἢ ταῖς πρὸς τοὺς πολεμίους συμπλοκαῖς διαφθειρομένων· τοῦ δὲ τῶν ἀριστοκρατικὴν ποθούντων κατάστασιν, ὑπὸ τοῦ στρατιῶν ἀπολλυμένων. Πολλὰ

a Male in *Ed. Steph.* Αἰχιδῷ, & in *Cod. Var.* Αἰγιδῷ. b Perperam etiam καὶ pro μὲ, tam in *Cod. Var.* quam *Ed. Steph.* c Ita etiam in *Lapi Cod.* alioqui suspicaretur aliquis verius esse ὑποψίας: ut sensus sit, *eos publica pariter & privata magna cautione capessisse.* Quod si ὠὴ pro ἀλλ' hic loci accipias, sensus est: *publicis pariter ac privatis susque deque habitis, vel publicis pariter & privatis plane contemptis. Sylb.* d Nota hic iterum καὶ πόλιν sine articulo: at v. 21. cum articulo καὶ τὴν πόλιν. cujusmodi notata etiam supra, p. 621. v. 21. *Sylb.* * Ita cum *Lapo*: quia supra p. 671. v. 33. dixerat, *Appio Claudio & Spurio Oppio* commissa esse agmina civitati tuendæ relicta.

a Lapi

XXV.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V.C. Ca. 305. Var. 307.

Πολλὰ δὴ τοιαῦτα ἐν τῇ πόλει ὑπὸ τῶν περὶ Ἄππιον ἐγίνετο. τῶν μὲν οὖν ἄλλων, καίτοι συχνῶν ἀναιρουμένων, ἐλάττων τοῖς πλήθεσι λόγος ἦν· ἑνὸς δὲ ἀνδρὸς ὑπερφερεστάτου τῶν δημοτικῶν, ἐν πλείσταις ἀρεταῖς ἐν τοῖς καθ' πόλεμον ἔργοις ἀποδειξαμένου βαίνατον ἀμοῦ καὶ ἀόσιον, ὑπεπλεσθεὶς ἐν βατέρῳ τῶν στρατοπέδων, ἔνθα οἱ τῆς ἡγεμόνες ἦσαν, ἅπαντας ἑτοίμους ἐποίησε πρὸς τὴν ἀπόστασιν τοὺς ἐκεῖ. ᾧ δὲ ὁ φονευθεὶς Σίκκιος, ὁ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι μάχας ἀγωνισάμενος, ἐν ἐξ ἁπασῶν ἀριστεῖα λαβών, ὃν ἔφην ἀπολελυμένον ἤδη στρατείας, διὰ τὸν γέροντα, ἐκόντα τε πρὸς Αἰκανὸν συνάρασθαι πολέμου, αὐτέρων ἀνδρῶν ὀκτακοσίων, ἐκπεπληρακότων ἤδη τὰς καθ' νόμον στρατείας, εὐνοίᾳ τῇ πρὸς [b] αὐτὸν ἐπαγόμενον μεθ' ὧν ἀποσταλεὶς ὑπὸ βατέρου τῶν ὑπάτων, ὅτι ὁ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, εἰς πρόδηλον ὄλεθρον, ὡς πᾶσιν ἐδόκει, ἔν τε χάρακι ἐστρατοπεδευκὼς, ἐν τῆς ὁλοσχερεῦς νίκης αἴτιος ἐγένετο τοῖς ὑπάτοις. [c] τοῦτον τὸν ἄνδρα, πολλὰ ἐν τῇ πόλει διεξιόντα λόγους περὶ τοῦ ὅτι στρατόπεδον στρατηγῶν, ὡς ἀνάνδρων τε καὶ ἀπείρων πολέμου, οὐ ποδῶν ἀπευδόντες ποιῆσαι οἱ περὶ τὸν Ἄππιον, εἰς ὁμιλίας πρὸς αὐτὸν καλοῦντο φιλανθρώπους, καὶ συνδιαπορεῖν σφίσιν ἠξίουν ὑπὲρ τοῦ ὅτι στρατοπέδου, καὶ πῶς ἐπανορθωθείη τὰ τῶν στρατηγῶν ἁμαρτήματα, λέγειν παρεκάλουν, καὶ τελευτῶντες ἔπεισαν ἐξελθεῖν ὅτι τὸν ἐν Κρυπτομερείᾳ χάρακα αὐτὸν, ἐξουσίαν ἔχοντα πρεσβευτικήν. ἔστι δὲ πάντων τιμιώτατόν τε καὶ ἱερώτατον ὁ πρεσβευτὴς παρὰ Ρωμαίοις, ἐξουσίαν μὲν ἀρχόντος ἔχων καὶ δύναμιν, ἀσυλίαν δὲ καὶ σεβασμὸν ἱερέως. ὡς δὲ ἀφίκετο, φιλοφρονουμένων αὐτὸν [d] ἐκεῖ τῶν ἡγεμόνων, καὶ δεομένων συστρατηγεῖν μένοντα, καί τινας ἐν δωρεὰς τὰς μὲν διδόντων ἤδη, τὰς δὲ ὑπισχνουμένων, ἐξαπατηθεὶς ὑπὸ ἀνθρώπων πονηρῶν, καὶ [e] τῇ γοητείᾳ τῶν λόγων ἐν συνειδὼς ὡς ἐξ ὑποβολῆς ἐγένετο, στρατιωτικὸς ἀνὴρ, καὶ τὸν τρόπον ἁπλοῦς, τά τε ἄλλα [f] ἐπείθετο αὐτοῖς ὅσα συμφέρειν ὑπελάμβανε, καὶ πρῶτον ἁπάντων παρῄνει μεταγειν τὴν παρεμβολὴν εἰς τὴν πολεμίαν ἐκ τῆς σφετέρας τάς τε βλάβας διεξιὼν τὰς τότε γινομένας, καὶ τὰς ὠφελείας ὑπολογιζόμενος ὅσας ἔμελλον ἕξειν μεταστρατοπεδευσάμενοι.

Οἱ δὲ ἀσμένως δέχεσθαι τὰς παραινέσεις σκηψάμενοι, "Τί οὖν, ἔφασαν, οὐκ αὐτὸς ἡγεμὼν γίνῃ τῆς ἀναζεύξεως, τόπον ὑπιτήδειον προκαταskευάμενος; ἐμπειρίᾳ δὲ ἱκανῇ ἔχεις τὴν τόπων, ἀφ' τὰς πολλὰς στρατείας. λόχον δέ σοι δώσομεν ὑπερέκτων [g] ἀνδρῶν νέων [h] εὐζώνων, ἐξηλμένων ὁπλίσει· σοὶ δὲ ἵππος τε ἀφ' τῆς ἡλικίας παρέσται, καὶ ὁπλισμὸς ὁ τοῖς τηλικούτοις πρέπων". ὑποδεξαμένου δὲ τοῦ Σικκίου, καὶ φίλους αἰτήσαντος ἑκατὸν ὑπερέκτους, οὐδένα χρόνον ὑπισχόντες, ἐκπέμπουσιν αὐτὸν ἔτι νυκτὸς οὔσης, καὶ σὺν αὐτῷ τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας, οὐκ

¶ Multa autem hujuſmodi facinora ab Appio & ejus factione in urbe patrabantur. Alios igitur, quamvis multi interficerentur, multitudo minus curabat: ſed unius viri, qui plebejorum erat illuſtriſſimus, & qui plurima præclara facinora in bellis ediderat, cædes crudelis & nefaria in alteris caſtris facta, ubi tres duces erant, omnes, qui ibi erant, paratos ad defectionem reddidit. Qui vero cæſus fuerat, erat ille Siccius, qui in cxx. præliis dimicarat, & qui ex omnibus fortitudinis ſuæ præmia retulerat: quem dixi per ætatem militiæ jam immunem, ultro ſe ad ſocietatem belli contra Æquos addidiſſe, & cohortem DCCC. virorum, qui legitima ſtipendia jam confecerant, ob benevolentiam, qua eum proſequebantur, ſecum duxiſſe; cum quibus ab altero conſule miſſus ad hoſtium caſtra, ad manifeſtum exitium, ut omnibus videbatur, & ipſo *hoſtium* vallo eſt potitus, & integræ victoriæ conſulibus auctor fuit. Hunc virum, multa verba in urbe facientem contra duces qui in caſtris erant, ut ignavos & belli imperitos, Appius ejuſque fautores, de medio quam primum tollere cupientes, ad colloquia humana invitabant: atque rogabant ut ſecum de rebus, quæ foris gerendæ erant, conſultaret; eumque hortabantur, ut diceret quomodo ducum peccata corrigi poſſent; & tandem ei perſuaſerunt, ut ipſe cum legati poteſtate ad caſtra, quæ ad Cruſtmeriam erant, proficiſceretur. Munus autem legati apud Romanos eſt omnium honoratiſſimum & ſacratiſſimum, quia legatus auctoritatem ac poteſtatem imperatoris habet, & ſacroſanctus & venerandus eſt, ut ſacerdos. Quum ille in caſtra veniſſet, ducibus qui illic erant amice eum excipientibus, rogantibuſque ut remanens ſecum imperaret, & quædam dona jam ei dantibus atque alia pollicentibus, ab improbis hominibus, præſtigiis verborum deceptus, ignorans hæc inſidioſe fieri, vir militaris, & moribus ſimplicibus præditus, cum alia ipſis ſuaſit, quæ utilia exiſtimabat, tum primum & ante omnia admonuit ut caſtra ex ſuo agro in hoſticum transferrent; damna, quæ tunc accipiebant, recenſens, & commoda, quæ mutatis caſtris habituri eſſent, enumerans.

XXVI.

¶ Illi vero, ſimulantes ſe lubenter ejus admonitiones accipere, inquiunt; "Quin igitur "tu ipſe hujus caſtrorum motionis dux es, "loco opportuno ante delecto? locorum e- "nim ſatis bonam notitiam ob crebras expe- "ditiones à te ſuſceptas habes. Dabimus ve- "ro tibi cohortem lectorum juvenum expe- "ditorum & armis inſtructorum: tibique "propter ætatem equus, & armatura tantos "viros decens dabitur". Quod negotium quum Siccius ſuſcepiſſet, & lectos centum milites leviter armatos petiiſſet, nulla interpoſita mora, eum dum adhuc nox eſſet emiſerunt, & una cum eo centum viros, electis audaciſ-

a Lapi verſio pro *Siccio* habet *Sicinium* & hîc & in ſequentibus. qua de re ſupra quoque monui, ad p. 632. v. 5. *Sylb.* *b* In *Ed. Steph.* pluraliter ſcriptum *αὐτοὺς*: errore manifeſto, ut patet ex p. 637. v. 38. *Sylb.* *c* Τοῦτον δὲ τὸν ἄνδρα *Vat.* *d* Forſan rectius, tranſpoſito articulo, τῶν ἐκεῖ ἡγεμόνων. *Sylb.* *e* Opinor rectius legi poſſe τὴν γοητείαν, ut regatur à participio συνειδὼς. *Sylb.* Malim τῇ γοητείᾳ, ut pendeat ab ἐξαπατηθεὶς. *Port.* *f* Pro ἐπείθετο non inepte legeris ὑπῄθετο: ut ſit, *tum de aliis eos monebat quæ conducere putaret.* *Sylb.* *g* Non agnoſcit *Vat.* *h* Melius fortaſſe [ut alibi loquitur *Dionyſius*] εὐζώνους ἐξηλμένους ὅπλοις: & in verſione, *dabimus tibi lectorum juvenum centuriam, expedita inſtructam armatura.* *Sylb.*

Ol. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

audaciſſimis quibuſque de ſuorum amicorum numero; quibus imperarunt ut hominem interficerent, magna cædis præmia polliciti. Quum autem, longe à caſtris progreſſi, veniſſent ad locum tumuloſum, anguſtum, & qui equo difficulter niſi gradatim eunte tranſiri poterat, ob clivorum aſperitatem, ſigno inter ſe dato, cuneum fecerunt ut in eum conferti regrederentur. Quidam autem famulus, Siccii propugnator, bello ſtrenuus, quum mentem eorum conjeciſſet, rem domino indicavit. Ille ubi ſe anguſtiis intercluſum cognovit, quum equum totis viribus agere non poſſet, deſiliit ex eo, & ſtans in tumulo, ne ab illis circumdaretur, cum ſolo ſuo propugnatore eorum impetum excepit. Quum autem omnes, quorum magnus erat numerus, in eum irruiſſent, eorum circiter quindecim ſimul interfecit, & duplo plures vulneravit. videbatur autem cæteros quoque omnes pugnans interfecturus fuiſſe, ſi manus cum eo conſerere voluiſſent. Illi vero, quum cognoviſſent eum virum eſſe invictum, neque pugna ſtataria à ſe cædi poſſe, cominus pugnare deſtiterunt, & longius progreſſi, eminus alii jaculis, alii ſaxis, alii fuſtibus eum petebant: nonnulli etiam eorum, ex tranſverſis tumulis ad eum accedentes, & ejus capiti imminentes, prægrandia ſaxa deſuper in eum devolvebant, donec multitudine *telorum* quæ ex adverſo jaciebantur, & gravitate *ſaxorum* quæ deſuper cum impetu ferebantur, eum confecerunt. Siccius igitur talem vitæ exitum eſt ſortitus.

Siccius decemvirorum inſidiis interficitur.

XXVII. ¶ Qui vero cædem perpetrarant in caſtra redierunt vulneratos adducentes, & rumorem ſparſerunt hoſtium cohortem de improviſo ſibi apparuiſſe, Sicciumque, & alios in quos primos inciderat, interfeciſſe, ſeque multis acceptis vulneribus vix ex eorum manibus effugiſſe. omnibuſque res probabiles dicere videbantur. Illud tamen eorum facinus non latuit; ſed quamvis cædes in ſolitudine fuiſſet facta, & nullum haberet indicem, ab ipſo fato, & à juſtitia, quæ omnes res mortalium inſpicit, certiſſimis argumentis convicti ſunt. Nam qui in caſtris erant, hominem publico funere, & honoribus præter cæteros inſignibus dignum ducentes, cum ob alias multas cauſſas, tum vero potiſſimum quod quum ipſe ſenex eſſet, & per ætatem bellicorum certaminum immunis, tamen ſe ultro pro communi utilitate periculo obtuliſſet, ſtatuerunt cum tribus legionibus in unum coactis egredi ad corpus ipſius quærendum, ut & tutiſſime & maximo cum honore in caſtra referretur. Quod quum duces illis conceſſiſſent, veriti ne quam ſui conſilii de illa re ſuſpicionem ipſis præberent, honeſto & decenti officio obnitentes, captis armis exierunt. Quum autem ad locum veniſſent, poſtquam viderunt nuſquam ſylvas, aut terræ cavernas, aut alium quempiam locum, ubi cohortem ſuam ſuorum amicorum interceptam occultarent, quum nihil aliud quam tumulum anguſtum, & ſolitudinem, & cadaver in medio jacens, ſanguine perfuſum, & vulneribus confoſſum, ſed nullum hominum vel mortuum vel vivum, ſtupefacti ſunt. Quum autem ſe ipſi ſibi ſuſpicionem præbuiſſe intelligerent, ſe ipſos ſimul & ſuos amicos, quod ſine cauſſa ſe ipſos ſuſpicionibus implicaſſ

φάραγγας, ὅτε ἄλλό τι χωρίον, ἔνθα ὑποκαθίζειν ἐώθασι λόχοις ἔθος, ἀλλὰ φιλίοις ἢ ἀδείᾳ τινὶ ἢ στενοχωρίᾳ ὄχθου, δι' ὑποψίας ἔλαβον εὐθέως ὅ τε ἀρχὴν ἔπειτα τοῖς νεκροῖς προσελθόντες, ὡς ἐθεάσαντο τόν τε Σίκκιον αὐτὸν ἀσκύλευτον ἐρριμμένον, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, οὐ μᾶλλον ἥσαν, εἰ πολέμιοι κρατήσαντες ἐχθρῶν, μήτε ὅπλα ἀπεῖλοντο, μήτε ἐσθῆτα περιέδυσε. διερευνώμενοί τε τὰ πέριξ ἅπαντα, ὡς ὅτε ἴχνος ἵππων, ὅτ' ἴχνος ἀνθρώπων οὐδὲν εὕρισκον, ἔξω τῶν διὰ τῆς ὁδοῦ, τεκμήριον ἀμήχανον ὑπελάμβανον εἶναι, πολεμίους ὀφθῆναι τοῖς ὀφθεῖσιν ἀφανεῖς, ὥσπερ πτηνούς τινας, ἢ διοπετεῖς. ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, καὶ τὰ ἄλλα, μέγιστον αὐτοῖς ἐφάνη τεκμήριον ὅτι μὴ πρὸς ἐχθρῶν, ἀλλ' ὑπὸ φίλων τὸν ἄνδρα ἀπολωλέναι, τὸ μηδένα τῶν πολεμίων εὑρεθῆναι νεκρόν. οὐ γὰρ ἀκονιτί γ' ἂν ἐδόκουν ἀποθανεῖν Σίκκιον, ἄνδρα καὶ ῥώμην καὶ ψυχὴν ἀνυπόστατον, οὐδὲ τὸν ὑπασπιστὴν, οὐδὲ τοὺς ἄλλους τοὺς σὺν αὐτῷ πεσόντας, ἄλλως τε καὶ ἐκ χειρὸς γενομένης τῆς μάχης. ἐτεκμήραντο δὲ τοῦτο ἐκ τῶν τραυμάτων. αὐτός τε γὰρ ὁ Σίκκιος πολλὰς εἰ-
709 χε πληγάς, τὰς μὲν ὑπὸ χερμάδων, τὰς δ' ὑπὸ σαυνίων, τὰς δ' ὑπὸ μαχαιρῶν, καὶ ὁ ὑπασπιστής· οἱ δ' ὑπ' ἐκείνων ἀνῃρημένοι πάντες μαχαιρῶν, ἢ χερμάδων, ἢ σαυνίων, βέλους δὲ οὐδεμιᾶς. ἀλλαναχτησις [c] δὲ μὴ τοῦτο ἐγένετο, καὶ πάντων βοὴ, καὶ πολὺς ὀδυρμός. ὡς δὲ κατωλοφύροντο τὴν συμφορὰν, ἀραμένοι καὶ κομίσαντες τὸν νεκρὸν ἐπὶ τὸν χάρακα, πολλὰ τῶν στρατηγῶν καλεβόων, καὶ μάλιστα μὲν ἠξίουν κατὰ τὸν στρατιωτικὸν ἀποκτεῖναι νόμον τοὺς ἀνδροφόνους· εἰ δὲ μή, δικαστήριον αὐτοῖς ἀποδοῦναι παραχρῆμα. καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ κατηγορεῖν μέλλοντες αὐτῶν. ὡς δὲ οὐδὲν αὐτῶν εἰσήκουον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τοὺς τε ἄνδρας [d] ἐπεκρύψαντο, καὶ τὰς δίκας ἀνεβάλοντο, φήσαντες ἐν Ῥώμῃ λόγον ἀποδώσειν τοῖς βουλομένοις αὐτῶν κατηγορεῖν, μαθόντες ὅτι τῶν στρατηγῶν ὁ ἐπιβούλευμα ἦν, τὸν μὲν Σίκκιον ἐθάπτον, ἐκκομιδήν τε ποιησάμενοι λαμπροτάτην, καὶ πυρὰν ποιήσαντες ὑπερμεγέθη, καὶ τἆλλα [e] ἐπαρχόμενοι κατὰ δύναμιν, ὧν νόμος ἐπ' ἀνδράσιν ἀγαθοῖς εἰς τὴν τελευταίαν τιμὴν φέρεσθαι· τοὺς δὲ [f] δεκαδαρχίαν ἠλλοτριοῦτο ἅπαντες, καὶ γνώμην εἶχον ὡς ἀποστησόμενοι. ὁ μὲν δὴ τοῦ Κρυσομέρειαν καὶ Φιδήνας στράτευμα, διὰ τὸν Σικκίου [g] πρεσβευτοῦ θάνατον, ἐχθρὸν τοῖς προεστηκόσι τῶν πραγμάτων ἦν.

Τὸ δ' ὑπ' [h] Αλγιδῷ τῆς Αἰκανῶν χώρας καθιδρυμένον, καὶ ὃ ὅλῃ τῇ πόλει πλῆθος ἅπαν, διὰ ταύτας ἐξεπολεμώθη τὰς αἰτίας πρὸς αὐτούς. ἀνὴρ ἐκ τῶν δημοτικῶν, Λούκιος Οὐεργίνιος, οὐδενὸς χείρων τὰ πολεμικὰ, λόχου τινὸς ἡγεμονίαν ἔχων ὑπὸ τοῖς πέντε τάγμασιν ἐτάχθη, τοῖς ἐπ' Αἰκανοὺς στρατευσαμένοις. τούτῳ θυγάτηρ ἔτυχεν οὖσα καλλίστη τῶν ὑπὸ Ῥώμῃ παρθένων, ὃ πατρῷον ὄνομα φέρουσα, Λευκίου, τιbus in insidiis considere est mos, sed nudum & undique conspicuum, atque angustum tumulum, statim rem suspectam habere cœperunt. deinde quum ad cadavera accessissent, ubi conspexerunt & ipsum Siccium non spoliatum projectum, & cæteros omnes, mirabantur quod hostes hostibus superatis nec arma ademissent, nec eos vestibus exuissent. tum omnia circumjacentia loca perscrutantes, postquam nullum aut equorum aut hominum vestigium invenerunt, præter ea quæ in ipsa via erant, arbitrabantur nullo modo fieri potuisse ut hostes non ante conspecti, tanquam aves quædam, aut *homines* cœlitus delapsi, suis de improviso apparerent. sed præter hæc omnia & alia, *hoc* maximum ipsis visum est argumentum hominis non ab hostibus sed ab amicis cæsi, quod nullius hostis occisi cadaver inventum esset. neque enim existimabant Siccium, virum & robore & animo invictum, inultum fuisse moriturum, nec ejus propugnatorem, nec alios qui cum eo ceciderant, præsertim quum cominus pugnatum esset. Idem etiam ex ipsis vulneribus conjecerunt. nam & ipse Siccius multa habebat vulnera, partim saxis, partim jaculis, partim gladiis illata; itidemque ejus propugnator: qui vero ab illis fuerant cæsi,* omnes gladiorum quidem, at saxorum, aut jaculorum, aut sagittarum nullam *plagam habebant*. tunc igitur indignatio, & omnium vociferatio, & luctus ingens exortus est. Quum autem hanc calamitatem defleviſſent, cadavere sublato & in castra reportato, duces valde incusabant, & vehementissime postulabant ut lege militari in sicarios capitali supplicio animadverteretur: sin minus, saltem ex tempore judicium de illis constitueretur. atque multi eos accusaturi erant. Sed quum illi aures ipsis non præberent, sed etiam sicarios occultarent, & judicia differrent, dicentes se Romæ eorum accusandorum potestatem cuivis facturos, *illi* ubi cognoverunt ducum esse has insidias, Siccium sepulturæ mandarunt, elatum magnificentissimo funere, eique maximam pyram exstruxerunt, cæteris etiam pro virili oblatis & persolutis quæ viris fortibus in supremo honore dari solent. à decemviris vero omnes alienati sunt, & de defectione cogitare cœperunt. Exercitus igitur qui erat ad Crustumeriam & Fidenas, ob Siccii legati cædem, inimicus erat iis qui rerum gubernacula habebant.

¶ At qui in Algido Æquorum regionis considebat, & tota urbana multitudo, ob has causſas animis alienata est ab ipsis. Vir de plebe L. Virginius, rebus bellicis nulli secundus, cohortis cujusdam dux, quinque illis legionibus præfectus fuerat qui in Æquos expeditionem fecerant. Hic forte filiam omnium virginum Rom. formosissimam habebat, quæ patris nomen ferebat, & L. *Icilio* desponsa

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cas. 305. Var. 307.

XXVIII.

a Πεμπίλιον *Vat.* b Perperam in *Ed. Steph.* ἐνυπόστατον: quod *Xylander* quoque viderat. *Sylb.* c Δὴ *igitur* in *Cod. Vat.* d Rectius in *Cod. Vat.* ἐπικρύψασθαι. quod maluit etiam *Sylb.* e Melius ἐπαρχόμενοι: hoc sensu: *de cæteris quæ in bonorum virorum ultimum honorem conferri lex jubet, pro sua quisque facultate primitias intulerunt. Sylb.* Pag. 508. v. 10. hæc habet *Dionysius* de funere *Curiolani*: ἔνιοι δὲ καὶ σφαγὰς τινὰς αὐτῷ βουκόλοις, καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρξάμενοι πάντων, ὅσων ἄνθρωποι βασιλεῖσιν ἢ στρατηγοῖς ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἀπονέμουσι &c. Vide *Kirchmannum* de *Funeribus Romanorum* l. 3. c. 5. f Nota hîc rursum δεκαδαρχίαν pro ἡγεμονίαν ἐπὶ πυρᾶς ἀπονεμηθεῖσαν &c. Vide *Kirchmannum* de *Funeribus Romanorum* l. 3. c. 5. *Sylb.* g Ita etiam in *Lapi* versione. & mox p. 676. v. 4. διαφέρειν: utrumque in eadem (decemviratus scilicet) significatione. *Sylb.* h Vitiose in *Ed. Steph.* Αἰγιδῷ. *Sylb.* Vide *Var. Lect.* ad p. 616. v. 48. [& *Cod. Vat.*] perperam in *Ed. Steph.* περιουσίᾳ. *Sylb.* * In versione *Portus* sequutus sum, qui legendum censet, πάντες μαχαιρῶν μὲν, χερμάδων δὲ, ἢ σαυνίων, ἢ βέλους ἑνὸς πληγὴν εἶχον. *a Lapi*

Per. Jul. 4267. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ¼. *V. C. Cat.* 305. *Var.* 307.

App. Claudius, insano Virginiæ amore captus, puella vi potiri nititur.

desponsa erat, viro tribunitio, filio Icilii qui tribunitiam potestatem primus constituit, & primus eam accepit. App. Claudius decemviratus princeps, conspecta hac puella jam nubili, dum in ludo literario legeret, (tunc autem puerorum ludi literarii erant circa forum) statim puellæ forma captus est, & multo magis mentis impos fuit, quia ludum sæpius, amore jam correptus, obire cogebatur. Sed quum eam sibi matrimonio jungere non posset, eamque alteri desponsam videret, & ipse uxorem haberet; simul etiam nollet matrimonium cum muliere generis plebeji contrahere præter legem, quam ipse in duodecim tabulis scripsisset: primum quidem puellam pecunia corrumpere conatus est, & semper aliquas mulieres ad ejus nutrices mittebat, (puella enim illa matre orbata erat) multa dans, & longe plura quam quæ dabat promittens. interdixerat autem mulieribus quæ nutrices tentabant, ne dicerent quisnam esset qui puellam amaret: sed tantum ex iis esse unum, qui poterat & bene & male facere quibuscunque libuisset. Sed quum eas in suam sententiam trahere non posset, atq; majore etiam quam ante custodia virginem septam animadverteret, amore ardens, rem via impudentiore tentare decrevit. Accersito igitur quodam suo cliente M. Claudio, homine audaci & ad quodvis ministerium parato, suum amorem ei narravit; edoctumque quæcunque eum facere volebat, dimisit cum multis impudentissimis hominibus. Ille quum ad ludum literarium venisset, virginem prehendit, eamque per forum palam ducere volebat. Sed clamore exorto, & concursu ab ingenti turba facto, puellam quo volebat ducere prohibitus, ad magistratum venit. solus autem Appius tunc pro tribunali sedebat, responsa reddens, & jus petentibus dicens. Eo autem verba facere volente, turba circumstans vociferabatur & indignabatur, omnibus censentibus exspectandum donec puellæ cognati venirent. atque Appius ita fieri jussit. Quum autem exiguum temporis spatium interpositum fuisset, advenit & avunculus virginis, Publius Numitorius, cum multis amicis & cognatis, vir inter plebejos clarus: nec multo post Lucius *Icilius* cui puellam pater desponderat, juvenum plebejorum firma manu stipatus. qui quum ad tribunal accessit anhelans adhuc, & spiritu suspenso, dicere jussit quisnam ausus fuisset puellam civem Rom. tangere, & quidnam sibi vellet.

XXIX. ¶ Facto autem silentio Marcus Claudius, qui manus in puellam injecerat, talem habuit

ἧν ὁκ τῶν δεδημαρχηκότων, [a] υἱὸς Ἰκιλίου [b] τοῦ πρώτου καταστησαμένου τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν, καὶ πρώτου λαβόντος. ζητοῦντι τὴν κόρην ὀπτίγαμον οὖσαν ἤδη γαμεῖσθαι Ἄππιος Κλαύδιος ὁ τῆς δεκαρχίας ἡγεμών, ἀναγινώσκουσαν ὑπὸ [c] γραμματικῷ. λιῶ δὲ τὰ διδασκαλεῖα τῶν παίδων τότε πρὸ τῆς ἀγορᾶς· εὐθύς τε ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς παιδὸς ἑάλω, καὶ ἔτι μᾶλλον ἔξω τῶν φρενῶν ἐγένετο, πολλάκις ἀναγκαζόμενος φοιτᾶν τὸ διδασκαλεῖον, ἤδη κρατούμενος ὑπὸ τοῦ πάθους. ὡς δὲ οὐκ ἠδύνατο πρὸς γάμον αὐτὴν λαβεῖν, ὀκείνην τε ὁρῶν [d] ἐγγυωμένην ἑτέρῳ, καὶ αὐτὸς ἔχων γυναῖκα γαμετήν· καὶ ἅμα οὐδ' ἀξιῶν ὁκ δημοτικοῦ γένους ἁρμόσασθαι γάμον, [e] ὃν αὐτὸς ὁ τὰς δώδεκα δέλτοις ἀνέγραψε, θ μὴ πρῶτον ἐπιφράξῃ διαφθεῖραι χρήμασι τὴν κόρην, καὶ [f] προσέπεμψεν ἀεί τινας πρὸς τὰς τροφοὺς αὐτῆς γυναῖκας· ἦν γὰρ ὀρφανὴ μητρὸς ἡ παῖς· διδούς τε πολλὰ, καὶ ἔτι πλείονα τῶν διδομένων ὑπισχνούμενος. παρηγγέλλετο δὲ ὑπ' αὐτῶν ταῖς πειρωμέναις τὰς τροφὰς, μὴ λέγειν τίς [h] ὁ τῆς κόρης ἐρῶν, ἀλλ' ὅτι τῶν δυναμένων τὶς εὖ ποιεῖν ὡς βουληθείη, καὶ κακῶς. ὡς δὲ ὁκ ἔπειθεν αὐτὰς, ἀλλὰ καὶ φυλακῆς ἑώρα τὴν κόρην χρείττονος ἢ πρότερον ἀξιουμένην, φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν ἰταμωτέραν ἔννοιαν βαδίζειν ὁδόν. μεταπεμψάμενος δή τινα τῶν ἑαυτοῦ πελατῶν, Μάρκον Κλαύδιον, ἄνδρα τολμηρὸν, καὶ πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν ἕτοιμον, τό τε πάθος αὐτῷ διηγεῖται, καὶ διδάξας ὅσα ποιεῖν αὐτὸν ἐβούλετο καὶ λέγειν, ἀποστέλλει συχνοὺς τῶν ἀναιδεστάτων ἐπαγόμενον. ὁ δὲ παραγενόμενος ὅπου τὸ διδασκαλεῖον, ὑπολαμβάνει τὴν παρθένον, καὶ φανερῶς ἄγειν ἐβούλετο δι' ἀγορᾶς. χαυνῆς δὲ γενομένης, καὶ πολλοῦ συναθροιζομένου ὄχλου, κωλυόμενος ὅποι προκρεῖτο τὴν ἄγειν, ὅπου τὴν ἀρχὴν παρεγίνεται. ἐκάθητο δ' ὅπου τοῦ βήματος τότε καὶ μόνος Ἄππιος, χρηματίζων τε καὶ δικάζων τοῖς δεομένοις. [i] βουλομένου δὲ αὐτοῦ λέγειν, χαυνή τε καὶ ἀγανάκλητος ἦν ὁκ ὀλίγου περιεστῶτος ὄχλου, πάντων ἀξιούντων περιμένειν, ἕως ἂν ἔλθωσιν οἱ συγγενεῖς τῆς κόρης· καὶ ὁ Ἄππιος ὅπως ἐκέλευσε ποιεῖν. ὡς δὲ ὀλίγος ὁ μεταξὺ χρόνος ἐγεγόνει, καὶ παρῆν ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος τῆς παρθένου Πόπλιος [l] Νομιτόριος, φίλους τε πολλοὺς ἐπαγόμενος καὶ συγγενεῖς, ἀνὴρ ὁκ τῶν δημοτικῶν ἐμφανὴς, καὶ μετ' οὐ πολὺ [m] Λεύκιος ὁ πρὸς τοῦ πατρὸς [n] ἐγγεγυημένος τὴν κόρην, χεῖρα περὶ αὐτὸν ἔχων νέων δημοτικῶν [o] καρτερὰν. ὡς δὲ τῷ βήματι προσῆλθεν ἀθυμοῦντα ἔτι, καὶ μετέωρος ὁ πνεῦμα, λέγει τίς ἐστιν ὁ τολμήσας ἅψασθαι παιδὸς ἀστῆς, καὶ τί βουλόμενος.

Σιωπῆς δὲ γενομένης, Μάρκος Κλαύδιος, ὁ τῆς παιδὸς ὑπολαβόμενος,

a Lapi versio *Sicinium* pro *Icilio* habet: quam scripturam confirmare videntur quæ supra narrata sunt p. 395. v. 24. Sed fuit tamen è primorum tribunorum numero etiam *C. Icilius Ruga*, ut eo ipso in loco ab auctore nostro exponitur. Cum vero ex illo tempore XLV. anni effluxerint, non abs re fortasse suspicetur aliquis, pro υἱὸς legendum esse ἤδη: ut *C. Icilii Rugæ* non filius hîc intelligatur, sed è filio nepos. aut hunc *Icilium sponsum* adolescentiæ annos longe excessisse necesse est. *Sylb.* *b* Τῷ πρώτῳ τε κοῖσ τριβουνίῳ &c. *Vat.* *c* Γραμματικῷ *Vat.* *d* In *Ed. Steph.* ἐγγυωμένην, sine augmento. sed cum & mox ἐγγυωμένῳ repetatur (versu 39.) & paullo ante σύνοισθα præcesserit (p. 675. v. 49.) utrobique cum augmento syllabico, non dubitavi cum *Xylandro* ἐγγυωμένην reponere. *Sylb.* *e* Tale quidpiam deesse videatur, ἃ τοῖς τῶν πατρικίων, καὶ ἃ τὸν νόμον. *Sylb.* Διὰ τὸν νόμον ὃν αὐτὸς &c. malit *Portus.* Optime in *Cod. Vat.* δι' ὑπεροψίαν τῶν τύχης, καὶ παρὰ τὸν νόμον ὃν αὐτὸς &c. quo modo legisse visus est *Lapus*, dum vertit; *ob despicientiam conditionis ejus, præterque legem quam ipse in* XII. *tabulis scripserat.* *f* Περιπεμπτικά τινας ἀεὶ *Vat.* *g* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] τοῖς περιωμένοις. quod genus non congruit ad præced. γυναῖκας. *Sylb.* *h* Τῆς κορῆς ἐστιν ἐρῶν *Vat.* *i* *Lapus* legit βουλομένου δή, *volente itaque eo dicere.* *Sylb.* βουλομένου δὲ *Vat.* *k* Καὶ cum *Lapo* tollenda videtur, vel verbo παρῆν postponenda. *Sylb.* *l* Et hîc & in sequentibus per ο scribitur: cum Latina consuetudo potius ω postulet. *Sylb.* *m* *Cujacius* pro Λεύκιος mavult Ἰούλιος. attamen & p. 675. v. 49. solo prænomine idem *Icilius* sic nominatur Λεύκιος. *Sylb.* *n* Ἐνγεγυημένος *Vat.* Vide *Var. Lect.* ad versum 10. *o* Malim sic legere & distinguere: καρτερὰν, καὶ τῷ βήματι προσῆλθεν: vel καρτερὸν, ὡς τῷ βήματι &c. & mox, λέγει τις ἐξίσ &c. *Port.*

a Rectius

ὀπιλαβόμενος, τοῦτον διεξῆλθε λόγον. "Οὐδὲν ὔτε προ-
"πετὲς, ὔτε βίαιον πέπρᾶχά μοι δίκῃ ἡ κόρην, Ἀπ-
"πιε Κλαύδιε· κύριος δὲ αὐτὸς ὢν, κτᾶται τὸν νόμον ἄγω.
"ὃν δὲ τρόπον ὅδ' ἐμὸς, μάθε. ἔστι μοι θεράπαινα παλαι-
"κή, πολλοῖς πάνυ δουλεύσασα χρόνοις. ταύτῃ κύουσαν
"ἡ Οὐεργινίου γυνὴ συμπάθειᾳ τῇ εἰσοδίου οὔσαν ἔπεισεν, ἐὰν
"τέκῃ, δοῦναι ὃ παιδίον αὐτῇ. κἀκείνη φυλάξουσα
"τὰς ὑποσχέσεις, γενομένης αὐτῇ ταύτης θυγατρὸς,
"τοῖς μὲν ἡμᾶς ἐσκήψατο νεκρὸν τεκεῖν, τῇ δὲ Νομι-
"τορίᾳ δίδωσι ὃ παιδίον· ἡ δὲ λαβοῦσα, ὑποβάλλεται, καὶ
"κατέφει, παίδων τε ὔτε ἀῤῥένων ὔτε θηλειῶν οὖ-
"σα μήτηρ. τοίνυν ἦν ἐλάνθανέ με ταῦτα· νῦν δὲ
"ἀφ' μηνύσεως ὀπτηνὸς, καὶ μάρτυρας ἔχων πολλοὺς
"καὶ ἀγαθοὺς, καὶ τὴν θεράπαιναν ἑξητακὼς, ὅπῃ τὸν
"κοινὸν ἁπάντων καταφεύγω νόμον, ὃς ἐκ τῆς ὑποβαλ-
"λομένων, ἀλλὰ τῶν μητέρων τοῖς τὰ ἔκγονα δικαίοις, ἐ-
"λευθέρων τε ὄντων, ἐλεύθερα, δούλων δὲ, δοῦλα, τοὺς
"αὐτῶν ἔχοντα κυρίους, ὅσ ἂν αἱ μητέρες αὐτῶν ἔχωσι.
"κατὰ τοῦτον τὸν νόμον ἀξιῶ τὴν θυγατέρα τῆς ἐμῆς θε-
"ραπαίνης ἄγειν, καὶ δίκας ὑπέχειν βουλόμενος· ἐὰν δὲ
"ἀντιποιῆταί τις, ἐγγυητὰς καταστήσαι ἀξιόχρεως, ἄξειν
"αὐτὸν ὅπου τὴν δίκην· εἰ δὲ ταχεῖαν βούλεταί τις γε-
"νέσθαι διάγνωσιν, ἕτοιμος. ὅπου σοι λέγειν τὴν δίκην αὐτί-
"κα μάλα, καὶ μὴ διεγγυᾶν τὸ σῶμα, μήτ' ἀναβολὰς τῶν
"πραγμάτων προσλέγειν· ὁποτέρας δ' ἂν ὔτοι βούλη-
"θῶσι τῶν αἱρέσεων ἐλέσθωσαν.

Τοιαῦτα εἰπόντος Κλαυδίου, καὶ πολλοῦ προσθέντος δεήσεσιν, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐλαττωθῆναι τῶν ἀντιδίκων, ὅτι πελάτης οἱ, καὶ ταπεινὸς, βραχέα διαλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῆς κόρης θεῖος, ὀλίγα, καὶ αὐτὰ τὰ πρὸς τὸν ἄρχοντα εἰρῆσθαι προσήκοντα, εἶπε· πατέρα μὲν εἶναι τῆς κόρης λέγων Οὐεργίνιον οὐκ τῶν δημοτικῶν, ὃν ἀποδημεῖν στρατευόμενον ὑπὲρ τῆς πόλεως· μητέρα δὲ γενέσθαι Νομιτορίαν, τὴν ἀδελφὴν τὴν ἑαυτοῦ, σώφρονα καὶ ἀγαθὴν γυναῖκα, ἣν ὑ πολλοῖς πρότερον ἐνιαυτοῖς ἀποθανεῖν· τραφεῖσαν δὲ τὴν παρθένον ὡς ἐλευθέραν καὶ ἀστὴ πρέπουσαν, ἁρμοσθῆναι κατὰ νόμον Ἰκιλίῳ, καὶ τέλος ἂν ἐσχηκέναι τὸν γάμον, εἰ μὴ θᾶττον ὁ πρὸς Αἰκανοὺς ἔσχε πόλεμος. ἐν δὲ τοῖς μεταξὺ χρόνοις οὐκ ἐλαττόνων ἢ πεντακαίδεκα διεληλυθότων ἐτῶν, οὐδὲν τοιοῦτον ὑπῆρξε σαυτὰ πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν Κλαύδιον· ἐπεὶ δὲ γάμων ἡ πρὸς ἔχειν ὥραν, καὶ διαφέρειν τοῦ ὄψιν δοκεῖ, ἐρῶντα ἥκειν, ἀναίσχυντον συκοφάντημα πλάσαντα, οὐκ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης, ἀλλὰ κατεσκευασμένον ὑπ' ἀνδρὸς ἁπάσας οἰομένου δεῖν ταῖς ὑπ' ἐπιθυμίαις οὐ παντὸς τρόπου χαρίζεσθαι. τὴν μὲν οὖν δίκην αὐτὸν ἔφη τὸν πατέρα περὶ τῆς θυγατρὸς ἀπολογήσεσθαι παραγενόμενον ἀπὸ τῆς στρατείας· τοῦ δὲ τοῦ σώματος ἀντιποίησιν, ἣν ἔδει γενέσθαι κατὰ τοὺς νόμους, αὐτὸς ποιεῖσθαι, θεῖος ὢν τῆς κόρης, καὶ τὸ δίκαιον ὑπέχειν· οὐδὲν ἀξιῶν οὔτε ξέ-

orationem: "Nihil temere, nihil violenter, "Appi Claudi, in puellam feci: ſed quum "ſim dominus, eam ex lege abduco. quomo-"do autem mea ſit, audi. Eſt mihi paterna "ſerva, quæ per multos annos mihi ſervivit. "huic gravidæ, quod ipſi eſſet familiaris & "cum ipſa conſuetudinem haberet, perſuaſit "Virginii uxor, ut ſi peperiſſet infantem, ſibi "traderet. Illa promiſſa ſervans, quum hæc "filia ei fuiſſet nata, apud nos quidem ſi-"mulavit ſe mortuam peperiſſe, ſed Numi-"toriæ infantem tradidit: illa vero eam ac-"ceptam ſibi ſuppoſuit & educavit, quum "nec liberorum marium aut fœminarum eſ-"ſet mater. Antea igitur hæc me latebant: "jam vero quum hæc per indicium tandem "compererim, teſteſque multos ac fide dignos "habeam, & rem totam ex ſerva diligenter "quæſierim, ad communem omnium legem "confugio, quæ æquum eſſe cenſet, ut non "ſupponentium ſed matrum ſint liberi, inge-"nuarum ingenui, ſervarum ſervi, eoſdem "dominos habentes, quos eorum matres ha-"buerint. Ex hac igitur lege meæ ſervæ fi-"liam abducere volo, paratus judicium ſub-"ire. quod ſi quis eam vindicet, *peto ut is* "idoneos vades det ſiſtendi eam in judicium. "ſi quis vero velit de hac re celeriter cogno-"ſci, paratus ſum jamjam cauſſam apud te "dicere, nec, interpoſitis pro ea fidejuſſori-"bus, rei dilationem quærere. Utram vero "harum conditionum oblatarum iſti malue-"rint, eligant.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V. C. Cat. 305. Var. 307.

¶ His à Claudio dictis, & multis precibus additis, ne deteriore conditione eſſet quam ſui adverſarii, quod cliens ejus eſſet, & humilis fortunæ homo, excepta ejus oratione avunculus puellæ pauca verba fecit, eaque ut ad magiſtratum fieri decebat: patrem puellæ dicens Virginium eſſe, hominem plebejum, qui pro patria militans peregre eſſet, matrem vero Numitoriam, ſororem ſuam, fœminam pudicam & probam, quæ non multis ante annis obiiſſet: ipſam vero virginem educatam ut ingenuam & civem Romanam decebat, & legitime datam in matrimonium Icilio, ipſaſque nuptias finem jam habituras fuiſſe, niſi bellum contra Æquos celeriter exortum fuiſſet. Interea vero temporis non paucioribus quam quindecim annis elapſis, Claudium nihil tale ipſis puellæ parentibus dicere auſum fuiſſe: ſed quum puella jam eſſet nubilis, & forma excellere videretur, amore captum venire, impudentem calumniam fingentē, non ex ſuo ingenio, ſed ſubornatum ab homine, qui omnibus ſuis cupiditatibus quoquo modo gratificandum arbitretur. ipſum igitur patrem ex militia reverſum pro filia cauſſam dicturum ajebat: ſe vero *interea* puellam in libertatem ex legibus aſſerturum, quod eſſet ejus avunculus, cauſſamque ejus acturum: nullumque jus novum poſtulaturum,

XXX.

a Rectius κύριος δ' αὐτῆς ὤν. attamen & *Lapus* vertit, *ſed dominus ex lege duco. Sylb.* b Particulam τι non agnoſcit *Vat.* atque ſupervacuam eſſe hoc loco viderat *Sylb.* c Copula καὶ ſublata, ſequentia cum præcedentibus melius connecterentur. *Port.* d Καταστήσαι legiſſe videtur *Gelenius*, dum vertit; *quod ſi quis eam ſibi vindicet, idoneos ejus judicio ſiſtendæ vades dabo.* e Pro προσλέγειν *Lapus* habet *afferre.* Ibidem convenientius videtur ſingulare ὁποτέραν. *Sylb.* In *Cod. Vat.* τῶν πραγμάτων προσλέγειν· ὁποτέρων &c. quo fere modo & in *Lapi Cod.* nam vertit, *aut rebus aliis dilationes afferre. Utram vero velint* &c. f Legendum cenſet *Portus*, ἔλεγεν Οὐεργίνιον οὐκ τῶν δημοτικῶν, ὃς ἀποδημεῖν στρατευόμενον &c. & v. 34. ἣν ὑ πολλοῖς πρότερον ἐνιαυτοῖς ἀποθανεῖν. Ipſe vero malim λέγων retinere, & συμβῆναι aut ſimile quid poſt ἀποδημεῖν ſubaudiendum relinquere, ut & mox v. 35. poſt ἀποθανεῖν. g Σωσίστρατον legendum eſſe ſuſpicatur *Caſaub.* h Non minus apte στρατιᾶς. *Sylb.* i Videtur deeſſe vox ὅμοιος, aut affinis alia. *Caſaub.*

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cas. 305. Var. 307.

rum, aut quod cæteris quoque civibus Rom. non concederetur, licet non omnibus hominibus, nimirum ut ejus qui ex libertate in servitutem asseritur, non is qui in servitutem, sed is qui in libertatem asserit, dominus sit pendente lite. multasque ob causas hoc jus ab Appio servandum dicebat: primum, quia hanc legem una cum cæteris in duodecim tabulis scripserat: deinde, quia erat decemviratus princeps: præterea, quia cum consulari potestate tribunitiam etiam acceperat, cujus hoc erat præcipuum munus, ut civibus infirmis & omni auxilio destitutis opem ferret. orabatque eum ut misericordia moveretur virginis, quæ ad eum confugerat, quæ jam pridem matre orbata, & tunc etiam patre destituta erat, & cui imminebat periculum non solum amittendi patrimonii, sed etiam mariti, & patriæ, & suæ libertatis, quod omnium humanorum bonorum maximum putatur. Defleta autem injuria, qua afficienda erat puella, & magna astantium commiseratione mota, tandem de judicii tempore hæc dixit: "Quandoquidem Claudius, qui per quindecim annos se nulla affectum injuria dixit, hoc judicium celeriter peragi vult, si quis alius de rebus tantis decertaret, se atrocem perpeti injuriam existimaret, & merito indignare-tur, postulans ut tunc demum causla dicatur, quum pax fuerit facta, omnesque qui nunc in castris sunt reversi fuerint, atque testium & amicorum & judicum utrique litigantium parti copia sit futura; civiles & æquas causlas afferens, & in rep. Rom. usitatas. Nos vero (inquit) neque verbis, neque pace, neque amicorum & judicum turba indigemus, neque rem in aliud tempus legitimo judicio destinatum differimus; sed & in bello, & in amicorum penuria, & apud judices non æquos ex tempore causlam dicere non dubitamus, tantum tempus à te, Appi, petentes, quantum patri puellæ ex castris reverso ad proprias calamitates lugendas, & ad causlam ab illo ipso dicendam sit satis.

XXXI. ¶ Quum Numitorius hæc dixisset, & circumstans turba ingenti voce significasset æqua ab illo postulari, Appius, parva interjecta mora, "Equidem, inquit, non ignoro hanc "esse legem de vadatione eorum qui in ser-"vitutem asseruntur, quæ non patitur corpus "pendente lite esse in potestate eorum qui in "servitutem asserunt, nec eam abrogabo quam "ego ipse ultro scripsi: illud tamen æquum "esse censeo, quum duo sint qui *puellam* sibi "vendicent, dominus & pater, si uterque ad-"sit, ut pater pendente lite in sua potestate "eam habeat: verum, quando ille abest, ut "dominus *eam* abducat, datis idoneis vadibus, "qui promittant fore ut eam ad magistratum "sistant, ubi pater ejus adfuerit. De vadibus "vero, & litis æstimatione, ne ulla in re vos

νον, ὅτε ὃ [a] μὴ τοῖς ἄλλοις ἀποδίδοται Ρωμαίοις δίκαιον, 712
εἰ καὶ μὴ πᾶσιν ἀνθρώποις, [b] σώματος εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας ἀγομένου, μὴ τὴν ἀφαιρούμενον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὴν φυλάττοντα, κύριον εἶναι μέχρι δίκης. ἔφη τε διὰ πολλὰς αἰτίας προσήκειν τῷ Ἀππίῳ φυλάττειν τοῦτο τὸ δίκαιον· πρῶτον μέν, ὅτι τὸν νόμον τοῦτον ἅμα τοῖς ἄλλοις ἐν τοῖς δώδεκα δέλτοις ἀνέγραψεν· ἔπειθ', ὅτι τὴν δεκαρχίας ἠσεμνώκει· πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι μετὰ τῆς ὑπατικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν δημαρχίαν προσειληφὼς ἦν κράτιστον ἔργον, τοῖς ἀσθενέσι καὶ ἐρήμοις τῶν πολιτῶν βοηθεῖν. ἠξίου τε τὸν καταπεφευγυῖαν ἐπ' αὐτὸν ἐλεῆσαι παρθένον, μητρὸς μὲν ὀρφανὴν ἤδη [c] ἔτι πάλαι, πατρὸς δὲ ἔρημον ἐν τῷ τότε χρόνῳ, κινδυνεύουσαν δὲ χρημάτων ἀποστερηθῆναι προσηκόντων, ἀλλὰ καὶ ἀνδρὸς, καὶ πατρίδος, καὶ [d] πάντων ὃ μέγιστον εἰ τις δοκεῖ τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, τῆς δὲ σώματος ἐλευθερίας. ἀνακλασάμενος δὲ τὴν ὕβριν εἰς ἣν ἔμελλεν ἡ παῖς περιβαλεῖσθαι, καὶ πολλὰ ἐκ τῶν παρόντων κινήσας ἔλεον, περὶ τὸ κύριον τῆς δίκης ἔφη τελευτῶν· "Ἐπειδὴ ταχεῖαν αὐτῆς βούλει γενέσθαι τὴν κρίσιν ὁ Κλαύ-"διος, ὁ μηδὲν ἠδικῆσθαι φάμενος ἐν τοῖς πενταμέτροις "ἔτεσιν, ἕτερος μὲν ἄν τις ὑπὲρ τηλικούτων ἀγωνιζό-"μενος, δεινὰ πάσχειν ἔδοξε, καὶ ἠγανάκτει τε ὃ εἰκὸς, ὅ-"ταν εἰρήνη γένηται, καὶ πάντες ἔλθωσιν οἱ νῦν ὄντες ἐπὶ "στρατοπέδου, τότε τὴν δίκην ἀξιῶν ἀπολογεῖσθαι, ὅτι καὶ "μαρτύρων εὐπορία καὶ φίλων καὶ δικαστῶν ἀμφοτέροις "ἔσται τοῖς δικαζομένοις, πολιτικά τε μέτεια πράγματα "προφέρων, καὶ τῇ Ρωμαίων συνήθη πολιτείᾳ· ἡμεῖς δὲ, "ἔφη, λόγων μὲν οὐδὲν δεόμεθα, οὔτε εἰρήνης, οὔτε ὄχλου φίλων καὶ "δικαστῶν, οὔτε εἰς τοὺς δικασίμους χρόνους τὸ πρᾶγμα ἀ-"ναβαλλόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ, καὶ ἐν ἀσθενείᾳ φίλων, "καὶ οὐκ ἐν ἴσοις δικασταῖς, καὶ παράχρημα ὑπομένομεν ἀπο-"λογεῖσθαι, τοσοῦτον αἰτησάμενοι τοῦδε σοῦ χρόνον, Ἀπ-"πιε, ὅσον [f] ἱκανός ἐστι τῷ πατρὶ τὴν κόρης ἀπὸ στρατο-"πέδου τοῦδε γενηθέντι, τὰς ἰδίας ἀποδύρασθαι τύχας, καὶ "δι' ἑαυτῆς τὴν δίκην ἀπολογήσασθαι.

Τοιαῦτα δὲ Νομιτορίου λέξαντος, καὶ δεηθέντος ὄχλου μεγάλῃ βοῇ διασημήναντος ὡς δίκαια ἀξιοῖ, μικρὸν ὑπισχνεῖται χρόνον Ἀππιος, "Ἐγὼ μὲν νόμον, εἶπεν, οὐκ ἀγνοῶ τὸν "ὑπὲρ τῆς ἐγγυήσεως τῶν εἰς δουλείαν ἀγομένων κείμενον, ὃς "οὐκ ἐᾷ τοῦδε τοῖς ἀφαιρουμένοις εἶναι τὸ σῶμα, μέχρι δί-"κης, οὐδὲ καλαλύσαιμι ἄν, ὃν αὐτὸς ἔγραψα ἐκών· 713
"ἐκεῖνο μέντοι δίκαιον ἡγοῦμαι, δυοῖν ὄντων τῶν ἀμφισβη-"τούντων, κυρίου καὶ πατρὸς, εἰ μὲν ἀμφοτέροις παρῆσαν, "τὸν πατέρα κρατεῖν τοῦ σώματος, μέχρι δίκης. ἐπεὶ "δ' ἐκεῖνος ἄπεστι, τὸν κύριον ἀπαγαγεῖν, ἐγγυητὰς "ἀξιόχρεως δόντα, καταστήσειν ὅτι τὴν ἀρχὴν, ὅταν ὁ πα-"τὴρ αὐτῆς παραγένηται. περὶ δὲ τῶν ἐγγυητῶν, καὶ "τοῦ τιμήματος, καὶ τοῦ μηδὲν ὑμᾶς ἐλαττωθῆναι περὶ "τοῦ

a Rectius forsan in *Cod. Vat.* μὴ καὶ τοῖς ἄλλοις. b Respicere videtur hanc XII. tabularum legem; SEI QUIS EX LEIBERTATED INDU SERVITUTEM ASERITOR, PRAETOR SECUNDUM LEIBERTATEM VINDICIAS DATOD. QUEI VINDICIAS TOLLIT. SPONSORES JOUDICIO SISTIER DATOD. *Sylb.* c Legebam ἔκπαλαι, non ἔτι π. etsi non nescio Grammaticis improbari hanc vocem, ut parum Atticam: verum hoc quoque scio, delectari *Dionysium* dictionibus multis, de quibus ita ipsi sentiunt. Attamen etiam alibi ἔτι πάλαι scriptum est: & libro IV. ἔτι καὶ πάλαι. Est ad verbum *jampridem. Casaub.* d Πάντων rectius post δικαῖ ponueris, vel post ἀγαθῶν. *Sylb.* Καὶ ὁ πάντων μεγ. malit *Portus.* e Ελιξε pro ἔδοξε reponendum censet *Casaub.* quod sequatur statim, ἡμᾶς δὲ, ἔφη, λόγων οὐδὲν δεόμεθα. f In *Cod. Vat.* ἱκανὸς ἦν. g Τιμήματος nomine sive *litis æstimationem* sive *mulctam* intelligamus, parum videtur interesse. *Sylb.*

a Rectius

"τιὼ δίκιλιν, πολλὴν ποιήσομαι πρόνοιαν, ὦ Νομιτό-
"ριε. νῦν δὲ [a] παράδος τιὼ κόριν". τοῦτο τὸ τέλος
[b] ἐξενεγκόντος Ἀππίου, πολὺς μὲν ὀδυρμὸς [c] ὑπὲρ
τῆς παρθένου καὶ τῶν περὶ αὐτιὼ γυναικῶν ἐγένετο [d] κο-
πετὸς, πολλὴ δὲ κραυγὴ καὶ ἀγανάκλησις ὑπ᾽ τοῦ πε-
ριεστηκότος ὄχλου τὸ βῆμα. ὁ δὲ μέλλων ἄγεσθαι
τιὼ κόρην Ικίλιος ἐμφύεται αὐτῆς, καὶ φησιν· "Οὐκ ἐ-
"μοῦ γε ζῶντος, Ἄππιε, ταύτιν ἀπάξεταί τις. Ἀλλ᾽
"εἰ σοι δέδοκται τὸν μὲν νόμον καταλύειν, τὰ δὲ δί-
"καια συγχέειν, καὶ τιὼ ἐλευθερίαν ἡμῖν ἁρπάζεσθαι,
"[e] μηκέτι τιὼ ὀνειδιζομένην ὑμῖν τυραννίδα, ἀλλὰ τὸν
"ἐμὸν ἀποκόψας τράχηλον, ταύτιν τε [f] ἀπαγα-
"γεῖν ὅπου σοι δοκεῖ, καὶ τὰς ἄλλας παρθένους καὶ γυ-
"ναῖκας· ἵνα δὴ μάθωσιν ἤδη ποτὲ Ρωμαῖοι δοῦλοι γε-
"γονότες ἀντ᾽ ἐλευθέρων, καὶ μηδὲν ἔτι μεῖζον φρο-
"νῶσι τῆς τύχης. τί οὖν ἔτι μέλλεις, Ἀλλ᾽ οὐ τοὐμὸν σὺ
"χέεις αἷμα πρὸ τοῦ βήματος ἢ τοῖς ἁπάντων
"ὀφθαλμοῖς; ἴσθι μέντοι σαφῶς, ὅτι ἢ μεγάλων κα-
"κῶν ἄρξει Ρωμαίοις ὁ θάνατος οὗτος, ἢ μεγάλων ἀ-
"γαθῶν.

Ετι δὲ αὐτοῦ βουλομένου λέγειν, οἱ μὲν ῥαβδοῦχοι κελευσθέντες ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, ἀνείργον [g] αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ πειρᾶσθαι τοῖς κεκριμένοις ἐκέλευον· ὁ δὲ Κλαύδιος ἐπιλαβόμενος τῆς παιδὸς, ἀπάγειν ἐβούλετο, τοῦ θείου καὶ τοῦ μνηστῆρος [h] ἀντεχομένης. ἰδόντες δὲ πένθος ἐλεεινὸν οἱ περὶ τὸ βῆμα, πάντες ἀνέκραγον ἅμα, καὶ παρ᾽ ὀλὲν ἠναγκάσθησαν τοῦ κρατοῦντος ἐξουσίαν, ὠθοῦντας τοῖς βιαζομένοις ὁμόσε· ὥστε δεῖσαντα τὴν ὀπαδὸν αὐτῶν τὸν Κλαύδιον, τὴν κόρην τε ἀφεῖναι, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ στρατηγοῦ καταφυγεῖν. ὁ δὲ Ἄππιος καταρχὰς μὲν εἰς πολλὴν ταραχὴν κατέστη, ἀπορούμενος ἅπαντας, ὁρῶν, καὶ πολλὰ ἠπόρει χρόνον ὅ,τι χρὴ ποιεῖν· ἔπειτα τὸν Κλαύδιον καλέσας ὑπὸ τὸ βῆμα, καὶ μικρὰ διαλεχθεὶς πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐδόκει, τοῖς τε περιεστῶσι διασημήνας ἡσυχίαν ἄγεσθαι, λέγει τοιάδε· "Ἐγὼ μὲν ἀκρι-
"βὲς, ὦ δημόται, περὶ τῆς διεγνώσεως τοῦ σώματος, ἐπειδὴ
"προχειρισθεὶς ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀπόφασιν ὁρῶ, παρίημι·
"χαρίζεσθαι δ᾽ ὑμῖν βουλόμενος, πέπεικα τὴν ἐμαυτοῦ πε-
"λάτην, ἐάσαι μὲν τοῖς συγγενέσι τῆς παρθένου, δοῦναι δι-
"εγγύησιν, ἕως ὁ πατὴρ αὐτῆς παραγένηται. ἀπάγεσθε
"οὖν, ὦ Νομιτόριε, τὴν κόρην, [i] καὶ τὴν ἐγγύην ὁμολογεῖτε πρὸς
"αὐτῆς εἰς τιὼ αὔριον ἡμέραν. ἀπόχρη γὰρ ὑμῖν ὁ χρόνος
"οὗτος ἀπαγγεῖλαί τε Οὐεργινίῳ τήμερον, καὶ περὶ τῶν ἢ πα-
"ρὼν ὁρῶν αὔριον ἐκ τοῦ χάρακος δεῦρο ἀγαγεῖν". πλείονα δ᾽ αὐτῶν χρόνον αἰτουμένων, οὐδὲν ἔτι ἀποκρινάμενος ἀνέστη, καὶ τὴν δίφρον ἐκέλευσεν ἆραι.

Ως δὲ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀδημονῶν καὶ μαινόμενος ὑπὸ

"in judicio ſitis deteriore conditione, ego, "Numitori, diligentiſſime providebo. ſed "nunc puellam trade". Hac ſententia ab Appio pronunciata, ingens luctus & planctus ſuper virgine & mulieribus eam circumſtantibus eſt exortus, ingens etiam clamor & indignatio à turba quæ tribunal circumſtabat. Icilius vero, qui virginem in matrimonium ducturus erat, eam arctiſſime prehendit, &, "Nullus, inquit, me ſaltem vivente, hanc, Appi, abducet: ſed ſi tibi placet legem tollere, jura confundere, & libertatem nobis eripere, ne tyrannidem vobis exprobratam amplius occulta; ſed collo mihi reſecto, hanc, cæteraſque virgines, atque matronas Rom. quocunque libuerit abduc: ut jam tandem Romani cognoſcant ſe ex liberis ſervos factos, nec amplius majores gerant ſpiritus quam ipſorum ferat fortuna. Quid igitur adhuc cunctaris? quin ſanguinem meum ante tribunal in omnium conſpectu fundis? Illud tamen certo ſcias, mortem meam populo Romano aut magnorum malorum, aut magnorum bonorum initium futuram.

Per. Jul. 4269. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V. C. Ca. 305. Var. 307.

¶ Eum autem plura dicere volentem lictores, à magiſtratu juſſi, à tribunali arcebant, & parere judicatis jubebant: Claudius vero injectis manibus in puellam, quæ avunculo & ſponſo adhærebat, eam abducere volebat. Sed qui tribunal circumſtabant, quum vidiſſent miſerabilem luctum, omnes ſimul clamorem ſuſtulerunt; &, ſpreta magiſtratus poteſtate, impetum fecerunt in eos qui vim faciebant: ita ut Claudius, eorum impetu territus, puellam dimitteret, & ſub pedes ducis *ſui* confugeret. Appius vero principio quidem valde turbatus eſt, omnes efferatos cernens, & diu quid eſſet faciendum dubitavit: demum quum Claudium ad tribunal vocaſſet, & cum eo paucis colloquutus fuiſſet, ut viſus eſt, & hominibus circumſtantibus ſilentium ſigno dato imperaſſet, ita eſt loquutus: "Equidem, "Quirites, illud rigidum corporis vadandi "jus, quando vos hac mea ſententia exaſperatos video, omitto: vobis autem gratificari volens, meo clienti perſuaſi ut permitteret virginis cognatis vades dare, donec pater ejus venerit. Abducite igitur, Numitori, "puellam, & ſponſionem facite, ac promittite fore ut craſtino die eam in jus ſiſtatis: "hoc enim tempus vobis ſufficit ad rem Virginio hodie nunciandam, & ſpatium trium "vel quatuor horarum craſtini diei ad eum "ex caſtris huc ducendum". Illis autem plus temporis petentibus, nullo amplius dato reſponſo, ſurrexit, ſellamque tolli juſſit. XXXII.

¶ Quum autem mœſtus & præ amore furens ſe ex foro recepiſſet, ſtatuit virginem cognatis XXXIII.

a Rectius παρέδου, ut ſupra p. 663. v. 9. δὸς: retento ſcilicet in ſyncopatis eodem accentu qui eſt in integris δὸς, παρέδου, & conſimilibus. *Sylb.* b Ἐξενεγκόντος *Vat.* c Pro ὑπὲρ legendum forſan παρὰ: hoc ſenſu; *magnus à virgine planctus, & à comitantibus eam mulieribus planctus eſt editus.* ſicut infra (p. 716. juxta *Ed. Sylb.*) Appium nihil virginis lacrymis flexum fuiſſe refert. *Sylb.* d Καὶ κοπετὸς *Vat.* e Vel κρύψω, vel aliquid hujuſmodi ad ſententiam abſolvendam deſideratur. *Port.* In *Cod. Vat.* μηκέτι τὴν ὀνειδιζομένην ὑμῖν ἀρτὶ τυραννίδα. atque ita in *Lapi Cod.* nam vertit, *ne nega amplius exprobratam vobis tyrannidem.* f Poſt ἀπαγαγεῖν deeſt κέλευε, vel ſimile quodpiam verbum. *Sylb.* Forſan ἀπαγωγὴν per εὐφωνίαν pro ἄπαγε. quod Ionibus eſt familiare. *Port.* g Rectius αὐτὸν ut in *Lapi Cod.* g Vel ἀντιχομένην, ut ſignificet *avunculo & ſponſo hærentem*: ſicut infra idem Claudius eandem abducit τῷ πατρὶ περιπλεγμένην. *Sylb.* Αντιχομένης, ac ſi à præcedenti παιδὸς pendeat, retinendum eſſe ſuadet *Portus.* i Καὶ τιὼ ἐγγύην ὁμολογεῖτε, *& vadimonium pro ea promittite in poſterum diem.* i. e. *promittite ſiſtendam in proximum diem.* ad verbum eſſet, *ſpondete ſponſionem in craſtinum diem.* Nam *Dionyſius* homo Græcus *vadimonium* in Romanis auctoribus, qui de Virginio ſcripſerant, Græce vertit ἐγγύην, cum potius eſſet ἐμφάνεια quam ἐμφανείας ἐγγύη. *Salmaſ.* de modo Uſurarum, c. 16.

a Forſan

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ¼. V. C. Cos. 305. Var. 307.

cognatis amplius non permittere, sed, simul- atque vadimonium obiisset & producta fu- isset, eam per vim abducere, & tum seipsum majore præsidio *prius* munire, ne quam vim à turba pateretur, tumque loca omnia circa tribunal amicorum & clientium multitudine occupare. Ut autem honesto jure hoc facere videretur per speciosam caussam vadimonii à patre deserti, fidissimos equites cum literis in castra misit ad Antonium, legionis ducem, sub quo erat Virginius, rogans eum ut hominem in accurata custodia retineret, ne clam filiæ casum audiret & ex castris aufugeret. Sed puellæ necessarii eum anteverterunt, ab aliis præmissi sub ipsum illius motus initium, Numitorii filius & Icilii frater, juvenes animis elati, equis effusis habenis & flagro citatis, iter celerius conficientes, & de rebus gestis Virginium certiorem facientes. Ille vero, quum veram caussam Antonium celasset, & se cujusdam cognati necessarii mortem audisse simularet, cujus funus & sepultura sibi ex lege esset curanda, dimissus est: & * circa crepusculum serotinum alia via cum adolescentibus est profectus, veritus ne *inimici* se tum ex castris tum ex urbe persequerentur. quod etiam accidit. Antonius enim, literis ferme circa primam vigiliam acceptis, equitum alam in eum misit; & ex urbe alii equites missi, per totam noctem, viam, quæ ex castris ferebat, custodiverunt. Sed quum quidam Appio nunciasset, Virginium præter exspectationem venisse, ipse mentis suæ non compos cum magna caterva ad tribunal venit, & puellæ cognatos ad se accedere jussit. Qui quum ad eum accessissent, Claudius, eadem oratione iterum habita, rogabat Appium ut rei judex esset, nulla mora interposita, & indicem & testes adesse dicens, & ipsam ancillam *ad quæstionem* tradens. In quibus omnibus ingens erat indignationis simulatio, nisi, ut ante, idem jus, quod alii, obtinere posset, quod ejus cliens esset: multaque adhibebatur hortatio ne iis, qui miserabiliora dicerent, sed iis, quorum æquiora essent postulata, opem ferret.

XXXIV. ¶ Pater autem puellæ & reliqui cognati partus suppositionem purgabant, multa & æqua & vera dicentes: nullam *scilicet* probabilem caussam suppositionis habuisse Numitorii sororem, Virginii uxorem, quum virgo juveni nupsisset, nec post multos à nuptiis annos peperisset: neque, si maxime voluisset genus alienum in suam domum transferre, alienæ servæ infantem potius susceperam fuisse, quam mulieris ingenuæ sibi genere aut amicitia conjunctæ, à qua infantem acceptum fideliter & constanter esset habitura: adhæc quum in ejus esset potestate utrum vellet accipere, accepturam potius fuisse infantem marem quam fœminam. dicebant enim, necesse esse eam quæ peperit, cum liberis in-

τῦ πάθους, ἕνεκα μηκέτι [a] μαθεῖας τὴν παρθένον τοῖς συγγενέσιν, ἀλλ' ὅταν [b] ὅδε τὴν ἐξόδον προσχωρῇ, μετὰ βίας αὐτὴν ἀπάγῃ, ἑαυτῷ τε πλείονα φυλακὴν παρεισποιούμενος, ὡς μηδὲν ὑπὸ τοῦ ὄχλου βιασθείη, καὶ τὰ πέριξ τοῦ βήματος ἑταίρων τε καὶ πελατῶν ὄχλῳ προκαταλαβών. ἵνα δὲ σὺν δυσχημοσύνῃ δίκης τοῦτο πραττοίη, προφάσει μὲν τοῦ τεθνηκέναι τὸν ἐγγύην οἱ πατρὸς, ὁπλιτοδρομίας δὲ τοῖς πεζοτάτοις ἱππεῦσιν, ἔπεμψεν ὅδε τὴν χάρακα [c] καὶ πρὸς Ἀντώνιον τὴν ἡγεμόνα τοῦ στρατοῦ, ὑφ' ὃν ἦν Οὐεργίνιος, ἀξιῶν αὐτὸν κατέχειν τὴν ἄνδρα ἐν ὁπλοφυλακῇ, μὴ λάθῃ [d] πυθόμενος τὰ περὶ τὴν θυγατέρα, καὶ διαφθορὰς ἐκ τοῦ χάρακος. ἔφθασαν δὲ αὐτὸν οἱ τῇ κόρῃ προσήκοντες, Νομιτορίου τε υἱὸς καὶ ἀδελφὸς Ἰκιλίου, παραπορευόμενοι ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἀρχομένης ἔτι τῆς καταστάσεως, νεανίαι λήμαιοι πλήρεις, ἀπὸ ῥυτῆρος καὶ μάστιγος ἐλαθεῖσι τοῖς ἵπποις πρότερον διανύσαντες τὴν ὁδὸν, καὶ τῷ Οὐεργινίῳ τὰ πεπραγμένα διασαφήσαντες. ὁ δὲ ἠμὶ ἀληθῆ πρὸς Ἀντώνιον αἰτίαν ἀποκρυψάμενος, ἀναγκαίου δέ τινος συγγενοῦς [e] σκηψάμενος πεπύσθαι θάνατον, ἣν ἐκκομιδήν τε καὶ ταφὴν αὐτὸν ἔδει ποιήσασθαι κατὰ νόμον, ἀφῆκε· καὶ πρὸς λύχνων ἀφὰς ἔλαυνε μετὰ τεττάρων καὶ δεκάδος ἱππέων κατ' ἄλλας ὁδοὺς, διωγμὸν ἐκ τε τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως δεδομένος· ὅσῳ καὶ συνέβη. ὁ γὰρ Ἀππίου τὰς ὑπηρεσίας δεξάμενος περὶ πρώτην μάλιστα φυλακὴν, ἵλην ἀπέστειλεν ἱππέων ἐπ' αὐτὸν, ἐκ τε τῆς πόλεως ἕτεροι πεμφθέντες ἱππεῖς δι' ὅλης νυκτὸς ἐφέροντο τὴν ἀπὸ στρατοπέδου φέρουσαν ὁδόν. ὡς δὲ ἀπήγγειλεν Ἀππίῳ τις τὴν Οὐεργίνιον ἐλθοῦσαν ἅμα τῇ ὑπόληψιν, ἔξω τῶν φρενῶν γενόμενος, παρῆν μετὰ πολλῆς σπουδῆς ὅπου τὸ βῆμα, καὶ [f] προάγειν ἐκέλευσε τοὺς τῆς κόρης συγγενεῖς. προσελθόντων δὲ [g] αὐτῶν, ὁ μὲν Κλαύδιος τοὺς αὐτοὺς πάλιν διεξελθὼν λόγους, ἠξίου τὸν Ἀππιον γενέσθαι δικαστὴν ὧν πράγματος, μηδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενον, τόν τε μηνυτὴν παρεῖναι λέγων, καὶ τὰς μαίρυρας, καὶ τὴν θεράπαιναν αὐτὴν ἅμα δοῦλος· ἐφ' οἷς ἅπασι πολὺς ὁ προσιόντος ὀχλισμὸς ἦν, εἰ μὴ [h] τεύξοιτο τῶν ἴσων τοῖς ἄλλοις, ὡς πρότερον, ὅτι πελάτης ἦν αὐτοῦ· καὶ παράκλησις, ἵνα μὴ τοῖς ἐλευθερότερα λέγουσιν, ἀλλὰ τοῖς δικαιότερα ἀξιοῦσι βοηθοῖ.

Ὁ δὲ τῆς κόρης πατὴρ, καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς, ἀπελογοῦντο περὶ τῆς ὑποβολῆς, πολλὰ καὶ δίκαια καὶ ἀληθῆ λέγοντες, ὡς οὔτε αἰτίαν εὐδεμίαν εἶχεν ὑποβολῆς εὔλογον ἡ Νομιτορίου μὲν ἀδελφὴ, Οὐεργινίου δὲ γυνὴ, παρθένος γαμηθεῖσα νέῳ ἀνδρὶ, καὶ οὐ μετὰ πολλοὺς τοῦ γάμου τεκοῦσα χρόνους· ὥστ' εἰ μάλιστα ἐβούλετο γένος ἀλλότριον εἰς τὸν ἴδιον οἶκον εἰσαγαγεῖν, δῆλης ἀλλοτρίας ἀνελάμβανε παιδίον μᾶλλον, ἢ οὐ γυναικὸς ἐλευθέρας γένος ἢ φιλίαν αὐτῇ προσποιοῦσα, παρ' ἧς πιστῶς τε ἅμα καὶ βεβαίως ἕξει ὃ ληφθὲν· ἐξουσίαν τε ἔχουσαν [k] ὁποῖον ἐβούλετο λαβεῖν, ἄρρεν ἐλέσθαι παιδίον μᾶλλον ἢ θῆλυ. τεκοῦσαν μὲν γὰρ, [l] ἀνάγκη τὸ τεκνωθὲν δεομένην,

a Forsan rectius μαθοῦσαι. *Sylb.* b Dicitur ἐπὶ τὴν ἰσχύν προσιέναι, ut mox (v. 6.) ἐπὶ τὴν ἰσχὺν παρεγένετο. *Sylb.* c Illud καὶ redundare videtur. *Sylb.* d Fortasse melius si legas, μὴ πυθόμενος τὰ περὶ τὴν θυγατέρα λάθῃ ἀφικόμενος ὁπὸ τοῦ χάρακος. i. e. *ne forte audito filiæ casu ex castris clam aufugeret. Port.* e Perperam in *Ed. Steph.* σκηψάμενος. ut & v. 25. γενόμενος. f Προσιέναι *Vat.* g Αὐτὴν in *Ed. Steph.* parum apte. *Sylb.* h Rectius, ut opinor, τεύξοιτο. *Sylb.* i Negativam ἡ expungendam putat *Xylander.* k In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ποιεῖσθαι: quasi relativum respiciat antecedens ἐξουσίαν, non sequens παιδίον. *Sylb.* l Legendum ἀνάγκην, atque ἴλεως subaudiendum. vel, si ἀνάγκη malis, dicendum infra ἀνὴρ ἦν. alioqui oratio erit ἀνακόλουθος. *Port.* * *Al.* circa luminum accensionem.

a Optime

δεομένῳ, τέρπειν καὶ τρέφειν ὅ,τι ἂν ἡ φύσις ἐξενέγκῃ· ἐναλλομένῳ δὲ, τὸ κρεῖττον ἀντὶ τοῦ χείρονος εἰκὸς εἶναι λαβεῖν. πρός τε τὸν μητυτλὺν, καὶ τοὺς μάρτυρας, [a] οὓς ὁ Κλαύδιος πολλοὺς καὶ [b] ἀξιοχρέους παρέξεσθαι, τὸν ἐκ τοῦ εἰκότων παρείχοντο λόγον, ὡς οὐκ ἂν ποτε ἡ Νομιτορία πρᾶγμα σιγῆς δέομενον, καὶ δι' ἑνὸς ὑπηρετήσεως προσώπου δυνάμενον, φανερῶς ἔπραξε, καὶ μετὰ μαρτύρων ἐλευθέρων, ἵν' ἐκτραφεῖσαν τῷ κόρῳ ἀπὸ τοῦ κυρίου τῆς μητρὸς ἀφαιρεθείη. τόν τε χρόνον οὐ μικρὸν ἔλεγον εἶναι τεκμήριον τοῦ μηδὲν ὑγιὲς λέγειν τὸν κατήγορον· οὔτε γὰρ ἂν τὸν μητυτλὺν, οὔτε τοὺς μάρτυρας καταρχεῖν ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ἀπόρρητον ὑποβολὴν, ἀλλ' ἔπι πρότερον εἰπεῖν. [c] Διαβαλόντες δὲ τὰς τοῦ κατηγόρου [d] πίστεις ὅτε ἀληθεῖς, οὔτε πιθανὰς, ἀντιπαρεξετάζειν ταύταις ἠξίουν τὰς ἑαυτῶν, πολλὰς καὶ οὐκ ἀσήμους γυναῖκας ὀνομάζοντες, ἃς ἔφασαν εἰδέναι Νομιτορίαν ἐγκύμονα γενομένην, ἐκ τοῦ πρὸ τοῦ γαστέρα ὄγκου. χωρὶς δὲ τούτων, τὰς ὅτι τοῦ τόκου καὶ τῆς λοχείας παραγενομένας, ἀφ' ὧν συγγενὲς, καὶ τικτόμενον τὸ παιδίον ἰδούσας [e] ἐπεδείκνυτο, καὶ ἀνακείνειν ἠξίου. ὃ δὲ πάντων τεκμήριον μὴ σαφανέστατον, ἔκ τε τῶν ἀνδρῶν πολλῶν καὶ γυναικῶν μαρτυρούμενον, οὐ μόνον ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ δούλων, τοῦτ' ἔλεγον τελευτῶντες, ὅτι τῷ γάλακτι τῆς μητρὸς ἐτράφη τὸ παιδίον· ἀμήχανον δὲ εἶ), γάλακτι πληρωθῆναι μαστοὺς γυναικὶ μὴ τεκούσῃ.

Ταῦτά τε καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια παρεχομένων
716 αὐτῶν ἰσχυρά, καὶ οὐδένα λόγον σκαιὸν δέξασθαι δυνάμενα, καὶ πολὺ σὺν ταῖς συμφοραῖς τῆς κόρης ἔλεον καταχεόμενον, ὃ μὲν ἄλλοι πάντες ὅσοι [f] συνῆκαν τῶν λόγων, τῆς τε μορφῆς οἶκτον ἐλάμβανον, ὁπότε εἰς τὸν παρθένον ἴδοιεν· καὶ γὰρ σὺν ἐαυτῇ ἔσα πένθους, καὶ καλῆς ὁρῶσα, καὶ τὸ κάλλος τῶν ὀμμάτων ἐκλείπουσα, τὰς ἀπαύστους ἤρπαζεν ὄψεις· ὥστε ὑπέρανθρώπός τις ὤρα περὶ αὐτὴν ἢ χάρις ἦν· ἢ ὃ τῆς τύχης ἀνεκλαίοντο παράλογον, εἰς οἵας ὕβρεις καὶ περιπλακισμοὺς ἐλεύσοιτο, ἐξ οἵων ἀγαθῶν. εἰσῆκέ τε αὐτοὺς λογισμὸς, ὅτι τῷ περὶ τῆς ἐλευθερίας νόμου καταλυθέντος, οὐδὲν ἔσαι τὸ κωλύον καὶ τὰς αὐτῶν γυναῖκας καὶ θυγατέρας τὰ αὐτὰ ἐκείνῃ παθεῖν. ταῦτά τε δὴ καὶ πολλὰ τούτοις ὅμοια ὑπολογιζόμενοι, καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλαλοῦντες, ἔκλαιον. ὁ δὲ Ἀππιος, οἷα δὴ φύσιν τε ὢν φρενήρης ἀνὴρ, καὶ ἐκ μεγάλης ἐξουσίας διεφθαρμένος, οἰδῶν τε τὸν ψυχὴν, καὶ ζέων τὰ σπλάγχνα ἀφ' ἧς ἔρωτα ἡ παιδὸς, ὥστε τοῖς λόγοις τῶν ἀπολογουμένων προσέχειν, ὥστε τοῖς δάκρυσιν αὐτῆς ἐπεκλᾶτο [g] τὴν κόρης", τήν τε συμπάθειαν τῶν παρόντων δι' ὀργῆς ἐλάμβανεν, [h] ὡς αὐτὸς δὴ πλείονος ἄξιος ὢν ἐλέου, [i] καὶ δυσ-

digeat, amare & alere quodcunque ei natura produxerit: at verisimile esse eam, quæ sibi liberos supponit, id quod est præstantius deteriori anteponere. Adversus vero indicem, & testes, quos Claudius & multos & fide dignos se producturum dicebat, rationem è verisimilibus petitam afferebant, *sc.* Numitoriam rem quæ silentio opus haberet, & unius personæ ministerio posset effici, non fuisse facturam propalam & coram ingenuis testibus, ut ipsi puella educata à matris hero adimeretur. ipsum quoque tempus non parvo esse argumento dicebant, nihil sani ab accusatore dici: nam neque indicem, neque ipsos testes per quindecim annos suppositionem silentio tectam servaturos fuisse, sed multo ante dicturos. Criminantes autem accusatorum probationes, *ut* neque veras neque probabiles, postulabant ut suæ cum his collatæ perpenderentur, multas neque ignobiles fœminas nominantes, quas dicebant scire Numitoriam fuisse gravidam, ex uteri quem ferebat gravitate. deinde præter istas, alias quoque quæ partui & puerperio interfuerant ob cognationem, & quæ infantem nascentem viderant, ostendebant; & postulabant, ut diligenter interrogarentur. Quod autem omnium erat manifestissimum argumentum, quodque multorum tam virorum quam mulierum, non solum ingenuorum sed etiam servorum, testimonio comprobari poterat, id postremo loco dixerunt, puellam materno lacte nutritam fuisse. fieri autem nulla ratione posse, ut mammæ mulieris quæ non peperit lacte impleantur.

Per. Jul. 4264. *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 $\frac{1}{2}$. *V. C. Cæs.* 305. *Var.* 307.

¶ Illis hæc & multa alia hujusmodi argumenta firmissima afferentibus, & quæ nullo modo refutari poterant, & ob puellæ calamitates magnam misericordiam commoventibus, cæteri quidem omnes qui ista audiebant, quoties virginem intuebantur, ejus formæ miseratione movebantur; (illa enim sordidata, atque mœstum vultum dejiciens, pulchrosque oculos tabefaciens, omnium ora in se convertebat; divina adeo forma & venustate ornata erat) & fortunæ iniquitatem inopinatam deflebant, quod puella ex tantis bonis in tantas injurias & contumelias esset ventura. illudque ipsis in mentem venit, lege libertatis sublata, nihil impedimento futurum, quo minus suæ quoque conjuges & filiæ idem quod illa paterentur. Hæc igitur & multa alia hujusmodi considerantes, & de iis inter se colloquentes, flebant. At Appius, ut qui nec natura esset sanæ mentis, & potestatis magnitudine corruptus, animo tumente, & visceribus ob puellæ amorem ferventibus, neque ad defensorum verba mentem advertebat, neque ipsius puellæ lacrymis frangebatur, & astantium commiserationem iniquo animo ferebat, quasi ipse majore miseratione esset dignus, quod gravioribus malis affectus fuisset ab illa excellenti forma, à qua in servitutem

XXXV.

a Optime in *Cod. Vat.* ὃς ὁ Κλαύδιος ἴφη πολλὰς &c. quo fere modo legendum esse voluit *Sylb.* b Paullo supra ἀξιοχρέως habemus, more Attico. *Sylb.* c Διαβαλόντες *Vat.* d Post πίστεις desiderari videtur ὡς. *Sylb.* e Nota hîc singularia ἐπιδείκνυτο & ἄξιον, cum v. 16. præcedant pluralia: ἐπιδείκνυτο autem positum pro παρείχετο *præbebat*, sc. Virginius. *Sylb.* f Συνῆκαν positum hîc pro συνῆκαν *intellexerunt*. *Sylb.* g Desunt in *Cod. Vat.* h In *Cod. Vat.* ὡς αὐτὸς δὴ πλείονος ἦν ἄξιος ἐλέου. i Illud καὶ superfluum esse videtur; aut ἐπιπλήκτως positum. *Port.* * i. e. quod puella ex tam felici rerum statu in tam infelicem ventura esset, in quo ipsi atrociſſimæ injuriæ & contumeliæ ferendæ essent. *Port.*

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cas. 305. Var. 307.

vitutem fuerat redactus. Ob hæc igitur omnia furore correptus, verbis impudentibus uti non dubitavit, (unde qui *id* ſuſpicabantur, plane cognoverunt illud falſum crimen adverſus puellam ab ipſo confictum) ac tyrannicum & crudele facinus perpetrare eſt auſus.

XXXVI. ¶ Quum enim illi adhuc loquerentur, ipſe ſilentium fieri juſſit, eoque facto quum omnis turba, quæ in foro erat, impetum ſuum preſſiſſet, adducta cupiditate cognoſcendi quæ dicturus eſſet, & ipſe vultum ſæpe huc & illuc convertiſſet, catervaſque amicorum, quibus varias fori partes occuparat, oculis luſtraſſet, talem habuit orationem: "Ego ve- "ro, Virgini, & vos qui cum iſto adeſtis, "non nunc primum hanc rem audivi, ſed "etiam multo ante quam hunc magiſtratum "acciperem. quo autem modo hoc cogno- "rim, audite. Pater hujus M. Claudii, quum "diem ſuum obiret, me rogavit ut filii ſui, "qui relinquebatur, tutor eſſem: ſunt enim "familiæ noſtræ clientes *jam inde* à majori- "bus. Tutelæ igitur tempore indicatum eſt "mihi, Numitoriam ſuppoſuiſſe ſibi hanc pu- "ellam, à Claudii ſerva acceptam: atque, re "diligenter explorata, cognovi eam ita ſe "habere. Non decebat igitur me ipſum hoc "negotium attingere: ſed ſatius eſſe duxi "huic poteſtatem *iſtam* relinquere, ut, quum "ad virilem ætatem veniſſet, arbitratu ſuo "ancillam vel abduceret, vel accepta pecunia "aut gratis dimitteret, & concederet iis qui "eam alebant. Interea vero ego, civilibus ne- "gotiis implicitus, nullã amplius Claudii rem "curavi. Ad hunc autem, ut veriſimile eſt, ſua "bona cenſentẽ ancillæ indicia delata ſunt, ut "ad me ante; nec quidquam iniqui poſtulat, "quum ſuæ ancillæ filiã abducere velit. Si igi- "tur ipſi rem inter ſe compoſuiſſent, res præ- "clare ſe haberet: quoniam vero res in contro- "verſiam eſt deducta, horũ ei teſtimoniũ per- "hibeo, eumq; *bujus* ancillæ dominũ eſſe judico.

XXXVII. ¶ Quum autem hæc audiviſſent quotquot aderant viri integri, & juſta dicentium ad- vocati, manibus in cœlum ſublatis, ejulatum cum lamentatione & indignatione mixtum emiſerunt: at decemviratus adulatores vocem adhortationis plenam, & quæ fiduciam re- rum dominis afferre poterat, *edebant*. Con- cione autem irritata, & variorum ſermonum & affectuum plena, Appius, indicto ſilentio, ita eſt loquutus: "Niſi diſſidia in urbe ſerere, "& nobis adverſari deſieritis, *vos* turbulenti, "& nuſquam aut pace aut bello utiles, ab "ipſa neceſſitate edocti & ſapientiores facti "*nobis* cedetis. ne putetis nos hæc præſidia, "quæ ſunt in Capitolio & arce, ſolum ad- "verſus externos hoſtes nobis paraſſe, noſque "permiſſuros ut vos, qui in urbe conſidetis, "res ejus omnes corrumpatis. Verum conſi- "lio meliore, quam quod nunc habetis, capto,

πρᾶ ὑπὸ τῆς δεδιγλωμμένης αὐτὸν εὐμορφίας πεπονθώς. ἀφ' ἧ δὴ ταῦτα πάντα οἰστρῶν, λόγου τε οὐκ ἐμέμενεν ἐπὶ τοῖς ἀναισχύντοις, ἐξ οὗ καταφανὴς ἐγένετο τοῖς ὑποῦσιν, ὅτι ὃ συκοφάντημα τῆ κόρης αὐτὸς ἔπλασε, καὶ ὠμόν.

Ἔτι γὰρ αὐτῶν λεγόντων, ἡσυχίαν γενέσθαι κελεύσας, ἐπὶ σιωπή τε ἐγένετο, καὶ πᾶς ὁ κατὰ τὴν ἀγορὰν ὄχλος ἦν. ὁρμὴν ἐλάμβανεν, ὀπτῆμίᾳ γνώσεως τῆ ὑπ' αὐτοῦ λεχθησομένων προσχθεὶς, πολλάκις ὀπισρέψας ὃ πρόσωπον τῆ δὲ κἀκεῖσε, καὶ τὰ τίφη τῆ ἑταίρων, οἷς διελήφει τὴν ἀγορὰν, τοῖς ὄμμασι διαρθμησάμενος, τοιάδε εἶπεν. "Ἐγὼ "δὲ περὶ τοῦδε οὐ πεφάσμαλος, ὦ Οὐεργίνιε, καὶ ὑμεῖς οἱ σὺν "τούτῳ παρόντες, ἃ νῦν πρῶτον ἀκήκοα, ἀλλὰ παλαίτερον "ἔτι, πρὶν ἢ τήνδε τὴν ἀρχὴν παραλαβεῖν. οὐ τερπνὸν δὲ ἔ- "γνων, ἀκούσατε. ᶜ ὁ πατὴρ Μάρκου Κλαυδίου τοῦδε, τελευ- "τῶν τὸν βίον, ἠξίωσέ με τὸν υἱὸν αὐτοῦ παῖδα καταλειπό- "μενον ἐπίτροπεῦσαι· πελάτῃ δ' εἶναι τῆ οἰκίας ἡμῆν ἐκ προ- "γόνων. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τὴν ἐπιτροπείας, μήνυσις ἐγένετό μοι "περὶ τοῦ παιδὸς, ὡς ὑποβάλοιτο αὐτῷ Νομιτορία, λα- "βοῦσα παρά τῆ Κλαυδίου δούλης· καὶ ὃ πρᾶγμα ἐξετά- "σας, ἔμαθον ὅπως ἔχον. ἐφάπλεσθαι μὲν οὖν ᵈ ἐμαυτοῦ οὐ "προσῆκέ μοι· βέλτιον δὲ ἡγησάμην τούτῳ τῷ ἐξουσίαν "καταλιπεῖν, ὁπότε γένοιτο ἀνὴρ, εἴτε βουληθεὶη τὴν παιδίσκην 717 "ἀπάγειν, εἴτε διαλύσασθαι πρὸς τὸν πρόφασιν αὐτήν, "χρημαλιοθεὶς, ἢ χαρισάμενος. ᵉ ὃ δὲ τοῖς μεταξὺ χρόνοις, "ἐγὼ μὲν εἰς τὰς πολιτικὰς πράξεις ἐκυλιοθεὶς, οὐδὲν ἔτι "τῶν Κλαυδίου πραγμάτων εἶχον ὅπως φρονίδι. τούτῳ δ', ὡς "ἔοικε, τὸν ἴδιον ἐξελάζοντι βίον καὶ περὶ τὴν παιδίσκης ἡ μήνυσις "ἀπεδόθη, καθάπερ ἐμοὶ πρότερον· καὶ οὐδὲν ἄδικον ἀξιοῖ, τὴν "ἐκ τῆς ἑαυτοῦ θεραπαίνης γενομένην ἀπάγειν βουλόμενος. εἰ μὲν "οὖν ἀλλήλοις ἔπεισ᾽ αὐτοὶ, καλῶς ἂν [illegible]. ἐπεὶ δ' εἰς "ἀμφισβήτησιν ἦλθε τὸ πρᾶγμα, μαρτυρῶ τε αὐτῷ τοῦτο, "καὶ κεῖνο εἰδὼς τοῦτον τὴν παιδίσκης κύριον.

Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσ᾽ ὅσοι μὴ πάνυ ἀκέραιοί τε, καὶ τὰ δι- νοὺν, ἀνέκραγον ὀδυρμῷ καὶ ἀθανακλήσει μεμιγμένῃ χραυγήν· οἱ δὲ τὴν ὀλιγαρχίας κόλακες, τὴν ὀπτελευτῶσάν τε καὶ θάρσος ἐμπαίουσα δυναμένην τοῖς κρατοῦσι φωνήν. προθυμίας δὲ τῆς ἀγορᾶς, καὶ παντοδαπῶν γεμούσης λόγων τε καὶ παθῶν, σιωπήν ᶠ τε γενέσθαι κελεύσας Ἀππιος, ἔλεξεν· "Εἰ μὲν "παύσεσθε διαταράζοντες τὴν πόλιν, καὶ ἀντισρατηγοῦν- "τες ἡμῖν οἱ ταραχώδεις, καὶ μηδαμῆ χρήσιμοι, μήτε ἐν "εἰρήνῃ, μήτε κατὰ πολέμους, ὑπὸ τὴν ἀνάγκης σωφρονιζόμε- "νοι λίου καὶ τῆς ἄκρας φρουροὺς ὅτι τοὺς ἔξωθεν πολεμίους "ἡμῖν ᵍ παρασκευάσου μόνον, ὑμᾶς δὲ τοὺς ἔνδον ὑπο- "καθημένους, καὶ πάντα σπουδῇ, τὰ τῆς πόλεως πρά- "γματα, ἐάσῃ. γνώμην ᵇ δὲ λαβόντες κρείττονα ἧς ἔχετε νῦν, "ἄπιτε

ᵃ Poſſumus τῷ ὀμῷ ἐλάμβανεν accipere pro ἀθυμίᾳ, ſeu μετ' ὀργῆς ἀνεστρέφετο. quod ſi malis, in verſione leges, *tota per forum multitudo accurriſſet. Sylb.* Quod ad ſenſum attinet, bene ſe habet conjectura *Sylburgii*. ſed loquendi genus eſt mihi ſuſpectum. Ego, ut ingenue fateor, quid verba ſibi velint ignoro. verum ſenſus poſtulat ut legatur, τῷ ὀργῇ ἐπιλάμβανεν vel πατῶν. *Port.* Lego ἐπιλάμβανεν. & fortaſſe τῷ ὀργῇ ἐπιλάμβανεν, *cohibuit ſe turba gravius prius commota. Caſaub.* ᵇ Τήνδε τὴ τήδε *Vat.* ᶜ Ο παῖς ὁ Μάρκου Κλαυδίου τυδὶ *Vat.* ᵈ Ante ἐμαυτοῦ deeſt præpoſitio δι', ἀπ', aut ſimilis alia; vel legendum αὐτῷ. *Sylb.* Forſan ἐμαυτὸν legendum, ut verba hoc modo conſtruantur, ὁ πατὴρ μοι ἐμαυτὸν ἐφάπτεσθαι, ſc. τοῦτο τῷ πρᾶγματος. *Port.* ᵉ Poſſumus etiam ſingulariter legere εἶχε. *Sylb.* Malim εἶχεν, ut ſubaudiatur πρᾶγμα. ſi tamen nihil mutandum, vertes, *præclare cum ipſis actum eſſet. Port.* ᶠ Rectius expungere τε. *Sylb.* ᵍ Melius, ut opinor, παρασκευάσου τούτους. *Port.* *paratos eſſe. Sylb.* Forſan ſubintelligendum ἡμᾶς, ut hæc ita conſtruantur, μὴ οἴεσθε ἡμᾶς ἡμῖν παρασκευάσου τούτους. *Port.* ʰ Δὲ pro δὴ in *Cod. Vat.* ᵃ Vel

"ἄπιθι οἷς μή τι πρᾶγμα, ἢ πράττετε τὰ ἑαυτῶν, εἰ σω-
"φρονεῖτε· σὺ δὲ ἄγε τ παιδίσκην ἔχων, Κλαύδιε, μη-
"δένα δεδικώς, δι' ἀγορᾶς· οἱ γὰρ Ἅππιά σε προπέμψο-
"σι δώδεκα πελέκεις". ἐς δὲ ταῦτα εἶπον, οἱ μὲ ἄλλοι σι-
γῶντες, ἢ τὰ μέτωπα παίοντες, ἢ τὰ δάκρυα κατέχειν
ἢ δυνάμενοι, παρεχώρουν ἐκ τ ἀγορᾶς· ὁ δὲ Κλαύδιος
ἀπῆγε τὴν παῖδα τῷ πατρὶ προσπεπλεγμένην ἢ κα-
ταφιλοῦσαν, ἢ ταῖς ἡδίσταις φωναῖς ἀνακαλοῦσαν. ὡς τοιού-
τοις δὴ κακοῖς Οὐεργίνιος ὢν, ἔργον εἰς νοῦν βάλλεται,
πατρὶ μὲν ταλαίπωρον ἢ πικρὸν, ἐλευθέρῳ δὲ ἀνδρὶ
ἢ μεγαλόφρονι πρέπον. αἰτησάμενος γὰρ ἐξουσίαν ἀ-
πασάσθαι τ θυγατέρα τοὺς τελευταίους ἀσπασμοὺς ἐπ'
ἐξουσίας, ἢ διαλεχθῆναι μόνῃ μόνος ὁπόσα βούλεται,
πρὶν ἐκ τῆς ἀγορᾶς αὐτὴν ἀπαχθῆναι, συγχωρησάντ-
ων τ πραλήκτων, ἢ τῶν ἐχθρῶν μικρὸν ἀναχωρησάντων, ὑπο-
λαβὼν * εἰς τ ὀκλυομένην τε ἢ καταῤῥέουσαν ἢ κατέ-
χουσαν, τέως μὲ ἀνεκαλεῖτό τε ἢ κατεφίλει, ἢ ταῖς λιβά-
δας ἐξέματτε τ δακρύων· ἔπειτα κατὰ μικρὸν ὑπάγων, ὡς
ἐγγὺς ἦν ἐργαστηρίου μαγειρικοῦ, μάχαιραν ἐξαρπάσας ἀπὸ
τ τραπέζης, παίει τ θυγατέρα διὰ τ στηθάγχνων, τοσοῦ-
τον εἰπών· "Ἐλευθέραν σε ἢ εὐκλεᾶ, τέκνον, ἀποστέλλω
"τοῖς [b] κατὰ γῆν προγόνοις· ζῶσα γὰρ σοὶ ἐκ ἐξῆν ἀμφότερα,
"διὰ τ τύραννον". κραυγῆς δὲ γενομένης, ἡμαγμένην ἔχων τ
μάχαιραν, ἢ ὅλως ἀναίμακτος αἱμάτος γενόμενος, ὁ [c] προσέ-
φυσεν αὐτὸν ἡ σφαγὴ τ κόρης, ἔθει διὰ τ πόλεως ἐμμανὴς,
ὅπι τ ἐλευθερίαν τοὺς πολίτας καλῶν. [d] διεκπαισάμενος δὲ
τὰς πύλας, ἀνέβη τ ἵππον ὃς ἦν παρεσκευασμένος αὐτῷ, ἢ
ξυνέτρεχεν ὅπι ὅ στρατόπεδον, Ἰκιλίῳ τε ἢ Νομιτορίῳ, τ ἀγα-
γόντων αὐτὸν ἐκ τ χάρακος νεανίσκων, ἢ τότε συμπροπεμ-
πόντων. ἠκολούθησε δὲ αὐτοῖς ἢ ἄλλος ὄχλος δημοτῶν οὐκ
ὀλίγος· ὥστε τοὺς σύμπαντας ἀμφὶ τετρακοσίους γενέσθαι.

Ὁ δὲ Ἅππιος ὡς ὅ περὶ τ κόρην ἐπέτρωτο πάθος, ἀναπη-
δᾷ τε ἀπὸ τ δίφρου, ἢ διώκειν τ Οὐεργίνιον ἐβούλετο, πολλὰ
ἢ λέγων ἢ πράττων ἄκοσμα. περιστάντων δ' αὐτὸν τ φί-
λων, ἢ μηδὲν ἐξαμαρτάνειν ἀξιούντων, ἀπίει πρὸς ἅπαν-
τας ἀναγκαίων. ἤδη δὲ αὐτῷ καθ' οἰκίαν ὄντι προσαγγέλ-
λουσι τ ἑταίρων τινὲς, ὅτι περὶ ὅ πῶμα τ κόρης Ἰκίλιός τε
ὁ κηδεστὴς, ἢ Νομιτόριος ὁ θεῖος, σὺν τοῖς ἄλλοις ἑταίροις
τε ἢ συγγενέσιν ἑστῶτες, ῥητὰ ἢ ἄῤῥητα καθ' αὑτῶν λέγουσι, ἢ
καλοῦσι τ δῆμον ὅπι τὴν ἐλευθερίαν. ὁ δ' ὑπ' ὀργῆς [e] ὡς
εἶχε, πέμπει τοὺς ῥαβδούχων τινὰς, κελεύσας ἀπάγειν
εἰς ὅ δεσμωτήριον τοὺς κεκραγότας, ἢ ὅ πῶμα μετα-
φέρειν ἐκ τ ἀγορᾶς· ἀφρονέστατον πρᾶγμα ποιῶν, ἢ τοῖς
τότε καιροῖς ἥκιστα ἁρμόττον. δεῖν γὰρ ἀποθεραπεύειν
τ ὄχλον δι' ὀργῆς εἰληφότα δικαίαν πρόφασιν, [f] εἶτα
δ' ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ, ὕστερον τὰ μὲ ἀπολογούμενον,
τὰ δὲ παραιτούμενον, τὰ δ' ἑτέραις τισὶν εὐεργεσίαις ἀνα-

"abite quibus nihil est negotii, atque rerum
"vestrarum satagite, si sapitis. Tu vero, Clau-
"di, ancillam quam habes, per forum, nul-
"lum metuens, abduc. nam duodecim Appii
"secures te prosequentur". His dictis, cæteri
quidem gementes, & frontem ferientes, atque
lacrymas continere non valentes, de foro de-
cedebant. Claudius vero puellam abducebat;
quæ patri implicita adhærebat, eumque de-
osculabatur, & suavissimis vocibus appella-
bat. Quum igitur Virginius in istiusmodi
malis versaretur, facinus animo concepit,
patri quidem ærumnosum & acerbum, sed
virum ingenuum & magnanimum decens.
nam petita venia libere salutandi postremis
salutationibus, & colloquendi cum ea arbi-
tratu suo, remotis omnibus testibus, antequam
ex foro abduceretur, eaque à duce impetrata,
quum inimici paullum recessissent, * sus-
ceptam eam, quæ jam dissolvebatur, & diffluebat, & se vix sustentabat, primum quidem
crebris vocibus vocabat & deosculabatur, &
lacrymas cadentes abstergebat: deinde quum,
paullatim eam subducens, ad tabernam lanii
accessisset, cultrum de mensa arreptum per
filiæ viscera egit, hoc solum effatus: "Libe-
"ram te & pudicam, filia, * ad manes tuo-
"rum majorum mitto: tibi enim viventi ho-
"rum neutro ob tyrannum frui licebat". Orto
autem clamore, cruentum gestans cultrum, &
ita totus conspersus sanguine, quem puellæ
cædes in eum efflarat, per urbem furibundus
currebat, cives ad libertatem vocans. & è
portis per vim egressus equum conscendit, qui
ei paratus erat, & ad castra contendit, Icilio
& Numitorio adolescentibus, qui eum ex ca-
stris adduxerant, tunc etiam comitantibus.
Eos autem alia etiam turba plebejorum non
exigua sequebatur, ita ut universi essent fere
quadringenti.

Ver. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/3. V. C. Cat. 305. Var. 307.

¶ Appius vero, ut puellæ casum cognovit, de sella exsiluit, & Virginium persequi volebat, multa indecora & dicens & faciens. Sed circumstantibus eum amicis, & ut nihil peccaret rogantibus, omnibus infensus abiit. Ei autem, quum jam domi esset, quidam amici nunciarunt, Icilium socerum & Numitorium avunculum, cum aliis amicis & cognatis, circa puellæ cadaver stantes, fanda & infanda adversus eum dicere, & populum ad libertatem vocare. Ille vero, ita iratus ut erat, misit quosdam lictores, jubens in vincula abducere eos qui vociferati fuerant, & cadaver è foro in alium locum transferre: rem stultissimam & illis temporibus minime convenientem faciens. Quum enim debuisset delenire turbam, quæ justam iræ caussam habebat, & tunc quidem cedere, postea vero partim sese purgare, partim deprecari, partim aliquibus aliis beneficiis *eorum benevolentiam* iterum sibi conci-

XXXVIII. *Appius & amoris fructu privatur & adversa experitur omnia, obstante Valerio & Horatio.*

a Vel expungenda est præpositio ἐς: vel legendum ἐς γῆν *in terram*. Præpositionem non agnoscit *Lapus*, qui vertit, *suscipiens solutam & defluentem, seque detinentem. Sylb.* Forsan legendum ὑπολαβὼν αὐτὴν, ἐκλυομένην τε ἢ καταῤῥέουσαν, ἢ μόγις ἑαυτὴν κατέχουσαν. quo fere modo de Marcii matre loquitur, κατεῖχεν αὐτὴν ἐκλυομένην ἢ ῥέουσαν &c. *Port.* b Convenientius ἐν γῆς, *sub terra conditis. Sylb.* c Ulitatius αἵματα προσφύειν τινί, *efflare sanguinem in aliquem. Port.* Quis unquam ita loquutus? Lego προσπλύνειν vel προσῤῥύφειν, & ῷ non ὅ. sic infra de eodem Virginio, αἵματι πεφυρμένος· ἄπαις. *Casaub.* d Si quis διεκπαισάμενος malit, per me licet. *Sylb.* Διεκπαισάμενος idem valet ac τὰς φύλακας παίσαντες· λέγε πύλῃ ἔφυγε ἢ ἀνέῳξε, *pulsatis custodibus per portas evasit* &c. *Port.* Nihil mutandum censeo, etsi non ignoro reperiri vocem διεκπαισάμενος, ut apud *Polyænum* διεξέπεσεν pro διέξεπεσεν, ut ibi notavimus. *Casaub.* quem videsis etiam p. 198. *Animadversionum* ad *Athen.* l. 3. c. 21. e Forsan ὡς εἶχε πάχυς, *quanta maxima celeritate potuit.* Vide p. 597. v. 20. f Legendum potius εἶτα τὰ μὲ ἐν τῷ παραχρῆμα χρόνῳ, ὕστερον δὲ τὰ μὲν &c. *Port.* * Deficientem viribus, defluentemque, ac prensantem sustentans, aliquantum recreabat, & deosculans lacrymarum rivos è *genis* abstergebat. *Gelen.* † *Al.* ad majores sub terram demitto.

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 1/2. V. C. Cat. 305. Var. 307.

conciliare, *ille tamen* ad rationem violentiorem provectus, eos ad desperationem adegit. neque enim tulerunt eos qui aggressi fuerant cadaver trahere, & viros in carcerem abducere: sed seipsi clamore sublato adhortati, eos qui vim faciebant impetu & vulneribus foro expulerunt. ita ut Appius, his auditis, coactus fuerit cum multis amicis & clientibus in forum venire, jubens cædi & summoveri, ac de medio tolli, qui in compitis erant. Quum autem, quo consilio ille ex suis ædibus esset egressus, intellexissent Valerius & Horatius, (quos dixi præcipuos duces fuisse eorum qui se in libertatem vindicabant) multa & strenua juventute stipati, ante cadaver constiterunt. Et quum Appius cum sua factione propius ad eos accessisset, primum quidem ad verba acerba & ad contumelias contra eorum potestatem provecti sunt: deinde vero facta verbis respondentia addiderunt, cædendo & evertendo quotquot secum congredi fuissent ausi.

λαβόντα, ὅτι ὃ βιαιότερον ἐνεχθεὶς, εἰς ἀπόνοιαν ἤλασεν αὐτοὺς τερπέσθαι. οὐ γὰρ ἀνέχοντο τῶν πελαβαλλομένων ἕλκειν τὸν νεκρὸν, ἢ τοὺς ἄνδρας εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν, ἀλλ' ἐμβοήσαντες ἑαυτοῖς σὺν ὠθισμῷ τε καὶ [b] πληγῇ τῶν βιαζομένων, ἐξέβαλον αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀγορᾶς. ὥστε ἀναγκάσθη ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἀππιος ἅμα συχνοῖς ἑταίροις καὶ πελάταις εἰς τὸν ἀγορὰν παραδύεσθαι, πάσαν κελεύων καὶ ἀνέργειν ἐκποδὼν τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς. συνδρόμους δὲ τὸν περὶ αὐτὸν τῆς ἐξόδου Οὐαλέριός τε καὶ Ὁράτιος, ὃς ἔφην ἡγεμονικώτατος τῶν ἀντιποιουμένων τὸ ἐλευθερίας, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν νεότητα περὶ αὑτοὺς [c] ἀγαγόντες, ἱσταντο πρὸ τοῦ νεκροῦ. καὶ ἐπειδὴ πλησίον αὐτῶν οἱ περὶ τὸν Ἀππιον ἐγίνοντο, πρῶτον μὲν εἰς λόγους ἐπαχθεὶς καὶ προπηλακισμοὺς τῆς ἐξουσίας αὐτῶν ἐχώρουν, ἔπειτα καὶ τὰ ἔργα ὅμοια τοῖς λόγοις παρεῖχοντο, παίοντές τε καὶ ἀνατρέποντες τοὺς ὁμόσε χωροῦντας.

XXXIX. ¶ At Appius, mœstus & iniquo animo ferens illam animadversionem quæ contra spem suam acciderat, quum nesciret quomodo se cum illis hominibus gerere deberet, viam maxime exitialem ingredi statuit. nam, quasi adhuc plebs in eodem amore erga eum perseveraret, ascendit in Vulcani ædem, & populum ad concionem vocavit, & illorum virorum iniquitatem atque contumeliam accusare conatus est, tribunitia potestate & spe inani elatus, qua sperabat fore, ut populus secum indignatus sibi permitteret viros illos præcipites dare. At Valerius ejusque socii, occupata alia fori parte, & cadavere virginis collocato ubi ab omnibus conspici posset, alteram concionem convocarunt, & longa accusatione in Appium & alios decemviratus fautores sunt invecti. atque accidit ut alios quidem (uti verisimile erat) illorum virorum dignitas, alios ipsius puellæ miseratio, quæ injurias atroces & plus quam atroces ob suam infelicem formam perpessa fuerat, alios ipsum prioris reip. status desiderium, quod eos ad concionem istam invitabat, cogeret, ita ut isti contrariam factionem numero superarent: quare pauci quidam circa Appium remanserunt, *nimirum* illi ipsi qui decemviratus fautores erant: inter quos nonnulli erant, qui eorum magistratui amplius non obtemperabant ob multas caussas; sed, si res adversariorum corroboratæ fuissent, lubenter in illos impetum facturi erant. Quum autem Appius se *ab omnibus* destitutum videret, sententiam mutare, & de foro decedere coactus est. quod etiam ei maxime profuit. nam, telis à multitudine plebeja petitus, pœnas se dignas persolvisset. Postea Valerius cum suis potestatem, quantam volebant, adeptus, ad satietatem usque in decemviratum est invectus, &

Ὁ δὲ Ἀππιος ἀθυμῶν ὅτι τῷ παρ' ἐλπίδα τῆς [d] κολάσεως, καὶ οὐκ ἔχων ὅ,τι χρήσεται τοῖς ἀνδράσι, τὴν ὀλεθριωτάτην ἔγνω βαδίζειν ὁδόν. ὡς γὰρ ἔτι τοῦ πλήθους ἁπτοῦ ἁμαρτύντος οἰκείου, ἀναβὰς ὅτι τοῦ Ἡφαίστου τὸ ἱερὸν, ἐκάλει τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, καὶ κατηγορεῖν ἐπειρᾶτο τῶν ἀνδρῶν παρανομίαν τε καὶ ὕβριν, ἐξουσίᾳ δημαρχικῇ καὶ ἐλπίδι κούφῃ ἐπαιρόμενος, ὅτι συναγανακτήσας ὁ δῆμος ἁπτοῦ παρήσει ῥίψαι τοὺς ἄνδρας κατὰ τῆς πέτρας. ἐπὶ δὲ τὸν Οὐαλέριον, ἕτερον τόπον τῆς ἀγορᾶς καταλαβόμενοι, καὶ τὸ πῶμα τῆς παρθένου φέροντες ὅθεν ὑπὸ πάντων ὀφθήσεσθαι ἔμελλεν, ἑτέραν συνῆγον ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴν ἐποιοῦντο τοῦ τε Ἀππίου καὶ τῶν ἄλλων [e] ὀλιγαρχῶν κατηγορίαν. ἔμελλέ τε, ὥσπερ εἰκὸς ἦν, οὓς μὲν τὸ ἀξίωμα τῶν ἀνδρῶν, οὓς δὲ ὁ τῆς κόρης ἔλεος, [f] δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν ἁφ' τὸ ἄτυχὲς καὶ [g] τῆς παθούσης, οὓς δὲ αὐτὸς ὁ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως πόθος [h] εἰς ταύτην ἐκκλησίαν παρακαλῶν, πλείους τῶν ἑτέρων συνάξειν· ὥστε ὀλίγους τινὰς ὑπολειφθῆναι περὶ τὸν Ἀππιον, αὐτοὺς [i] δὲ τοὺς ὀλιγαρχικούς· οἷς ἦσάν τινες ὑπὲρ τῆς ὀλιγαρχικῆς αὐτῶν ἀκμῆς φοβούμενοι, ἁφ' πολλὰς περφάσεις, ἀλλ', εἰ γένοιτ' ἰσχυρὰ τὰ τῶν ἐναντίων, ἄσμενοι [k] χωρήσειν ἐπ' ἐκείνους. [l] ἐρημούμενον δὲ θεωρῶν ἑαυτὸν Ἀππιος, ἠναγκάσθη μεταγνῶναι, καὶ ἀπελθεῖν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· ὃ καὶ μάλιστα ὤνησεν αὐτόν. [m] ἐπιβαλλόμενος γὰρ ἤδη τοῦ δημοτικοῦ πλήθους, καλὰς ἔτισεν [n] αὐτῷ τὰς δίκας. μετὰ τοῦτο ἐξουσίας ὅσης ἐβούλοντο τυχόντες οἱ περὶ τὸν Οὐαλέριον, ἐνεφορῶντο τῶν κατ' ὀλιγαρχίας λόγων, καὶ τοὺς ἔτι

a Rectius ἐπισκαλούμενον (i. e. ἀρχομένων) ut cum alibi, tum infra p. 686. v. 46. *Sylb.* b Πληγαῖς *Vat.* c Usitatius in hoc loquendi genere ἴοντες, ut supra p. 670. v. 31. & p. 676. v. 40. *Sylb.* d Ita etiam in *Lapi Cod.* non dubito tamen quin vera lectio sit καλύσεως, ut vertatur; *ibi Appius insperato illo obstaculo perturbatus* &c. *Sylb.* e Fortasse ὀλιγαρχικῶν legendum. *Port.* f Et hæc tragica sunt *Dionysio* familiaria. Affine illud apud *Thucydidem*, l. 3. τὸ οἷον φιλεῖν ἐν τῷ τοιούτῳ γίγνεσθαι, εἰδέναι ὅ,τι ἐκ ξυνέσεως καὶ ἐπ' ἀμείνον. *Casaub.* g Articulus τῆς rectius expungetur, vel initio commatis ponetur ante δεινά. *Sylb.* Non agnoscit *Vat.* h Εἰς τὴν ἐκκλησίαν *Vat.* i Deest *Vat.* k Post χωρήσειν deest participium μέλλοντες, aut verbum ἥκειν. *Sylb.* l Ἐρημούμενον δὲ θεωρῶν ἑαυτὸν ὁ Ἀππιος *Vat.* m Nota ἐπιβαλλόμενος pro εἰ αὐτῷ χεῖρες ἐπιβάλοιτο. simplicius esset ἐπιλαβόμενος, si id passiva significatione usitatum esset. *Sylb.* n In *Ed. Steph.* ἑαυτῷ, reciproce. quod ut consisteret, *Xylander* hypodiastolen posuerat ante ὑπὸ δημοτικοῦ πλήθους, non post. nostram lectionem probat etiam *Lapi* versio, *nam missus in potestatem plebejorum pulchras eis persolvisset panas.* Sed utrocumque modo legas, deest ἂν ante ἔτισεν. quod idem *Xylander* adnotarat. *Sylb.*

a Vox

ἐπ' ἐνδοιάζοντας ἐξεδημαγώγουν. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξηλλοτρίωσε τὸ πολίτικὸν ὄχλον οἱ τῆς κόρης συγγενεῖς, κλίνην τε κομίσαντες εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ τὸν ἄλλον κόσμον τὸν ἐπιτάφιον ὡς ἐδύναντο πολυτελέστατον παρασκευάσαντες, καὶ τὴν ἐκφορὰν δὲ σώματος διὰ τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς πόλεως ποιησάμενοι γενωπῶν, ὅθεν ὑπὸ πλείστων ὀφθήσεσθαι ἔμελλον. ἐξεπήδων γὰρ ἐκ τῶν οἰκιῶν γυναῖκές τε καὶ παρθένοι τὸ πάθος ἀποδυρόμεναι, αἱ μὲν ἄνθη καὶ στεφάνους βάλλουσαι κατὰ τῆς κλίνης, αἱ δὲ τελαμῶνας ἢ μίτρας, αἱ δὲ ἀθύρματα κόμης παρθενικὰς, καί που τινὲς καὶ πλοκάμων ἀποκοπὰς βοστρύχους· ἄνδρες τε συχνοὶ λαμβάνοντες ἐκ τῶν πλησίον ἐργαστηρίων, τὰ μὲν ὠνῇ, τὰ δὲ χάριτι, συνεπεκόσμουν τοῖς προσφόροις δωρήμασι τὴν ἐκκομιδήν. ὥστε θέαθλον ἀνὰ τὴν πόλιν γενέσθαι τὸ κῆδος, καὶ προθυμίαν ἅπαντας λαβεῖν τῶν ὀλιγαρχῶν καταλύσεως. ἀλλ' οἱ φρονοῦντες τὰ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅπλα ἔχοντες, μέσα παρεῖχον αὐτοῖς δέος· οἵ τε περὶ τὸν Οὐαλέριον οὐκ ἠξίουν αἵματι πολιτικῷ τὸ νεῖκος διαφέρειν.

Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν πόλιν οὐ τοιαύτας εἶχε ταραχάς. Οὐεργίνιος δὲ, ὃν ἔφην αὐτόχειρα γενέσθαι τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς, ἀπὸ ῥυτῆρος ἐλαύνων τὸν ἵππον, ἀφικνεῖται περὶ λύχνων ἀφὰς ὅπου τὸ πρὸς Αλγιδῷ χάραξ, τοιοῦτος οἷος οὐκ ἐκ τῆς πόλεως ἐξέδραμεν, αἵματι πεφυρμένος ἅπας, καὶ τὴν μαγειρικὴν μάχαιραν διὰ χειρὸς ἔχων. ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ πρὸ τοῦ στρατοπέδου τὰς φυλακὰς φυλάττοντες, ἐν ἀπόρῳ τε ἦσαν ὅ,τι πέποιθεν εἰκάσαι, καὶ παρακολουθοῦντες ὡς ἀκουσόμενοι μέγα πρᾶγμα καὶ δεινόν. ὁ δὲ τέως μὲν ἐπορεύετο κλαίων, καὶ διασημαίνων τοῖς ὁμόσε χωροῦσιν ἀκολουθεῖν. ἐξέτρεχον δὲ ἐκ τῶν σκηνῶν ἃς διεπορεύετο, μεταξὺ δειπνοῦντες ἅπαντες ἀθρόοι, φανοὺς ἔχοντες καὶ λαμπάδας, ἀγωνίας πλήρεις καὶ θορύβων, διεκόμπουν περὶ αὐτὸν ἠκολούθουν. ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ ἀναπεπταμένον τοῦ στρατοπέδου τόπον ἦλθεν, ὅπου μεγίστη φάσις τινὸς, ὥσθ' ὑπὸ πάντων ὁρᾶσθαι, διηγεῖτο τὰς καταλαβούσας αὐτὸν συμφορὰς, μάρτυρας τῶν λόγων παρεχόμενος τοὺς σὺν αὐτῷ παρόντας ἐκ τῆς πόλεως. ὡς δὲ κατέμαθεν ὀλοφυρομένους τε πολλοὺς καὶ δακρύοντας, εἰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις αὐτῶν ἐτράπετο, μὴ περιϊδεῖν μήτ' αὐτὸν ἀτιμώρητον γενόμενον, μήτε τὴν πατρίδα προπηλακιζομένην. λέγοντι δὲ αὐτῷ ταῦτα πολὺ ὃ βουλόμενον ἐξ ἁπάντων ἀκούειν καὶ ἐπικελευόμενον λέγειν ἐγίνετο. τοιγάρτοι καὶ θρασύτερον ἤδη καθίστατο τῆς ὀλιγαρχίας. διεξιὼν δὲ ὡς πολλῶν μὲν ἀφείλοντο τὰς οὐσίας οἱ δέκα, πολλῶν δὲ πληγὰς ἐπέσαντο τὰ σώματα, πάμπολλοι δὲ φυγεῖν ἠνάγκασαν ἐκ τῆς πατρίδος οὐδὲν ἀδικήσαντας, γυναικῶν δὲ ὕβρεις, καὶ παρθένων ὑβριγάμων ἁρπαγὰς, καὶ παίδων ἐλευθέρων προπηλακισμοὺς, καὶ τὰς ἄλλας αὐτοῦ παρανομίας τε καὶ ὠμότητας ἐκλογιζόμενος. "Καὶ ταῦτ', ἔφη, προπηλακίζουσιν "ἡμᾶς οἱ μήτε νόμῳ τινὶ ἐξουσίαν ἔχοντες, μήτε ψη- "φίσματι βουλῆς, ἢ δήμου συγχρήματι λαβόντες· ὁ 721 "γὰρ ἐνιαύσιος αὐτοῖς τῆς ἀρχῆς χρόνος, οὗ ἐχρῆν "αὐτοὺς ἄρξαντας ἑτέροις παραδοῦναι τὰ κοινὰ, παρε- "λήλυθεν· ἀλλ' ἐκ τοῦ βιαιοτάτου τῆς τέχνης, πολλὴν "δουλείαν καὶ μαλακίαν καταγνόντες ἡμῶν, ὥσπερ

eos qui adhuc dubii erant ſua oratione confirmavit. Sed multo magis *à decemviris* urbanam turbam alienarunt puellæ cognati, lecto in forum delato, & reliquo ornatu funebri quã magnificentiſſime potuerunt apparato; & funere per illuſtriſſima urbis compita elato, unde à plurimis conſpici poſſent. nam ex ædibus exſiliebant & mulieres & virgines, caſum illum lugentes, atque aliæ flores & corollas in lectum jaciebant, aliæ faſcias aut zonas, aliæ vittas virginalis comæ, nonnullæ etiam detonſos crinium tortorum cincinnos: & multi viri, ex proximis officinis capientes alia pretio, alia gratis, exſequias donis convenientibus ſimul ornabant. adeò ut illud funus per totam urbem eſſet celebre, & omnes ad decemviratum abrogandum parati eſſent. Sed qui decemviratus partibus favebant, quod arma habuerint, magnum terrorem illis incutiebant: & Valerius cum ſuis nolebat civili ſanguine litem dirimere.

Per. Jul. 4277. *Ante Chr.* 446. *Olymp.* 83 1/2. *V. C. Cat.* 305. *Var.* 307.

§ Res igitur urbanæ ita turbatæ erant. At Virginius, quem dixi propria manu filiam ſuam occidiſſe, laxatis habenis equo citato, circa veſpertinum crepuſculum ad caſtra, quæ ad Algidum erant, pervenit, ita ut ex urbe effugerat, totus ſanguine conſperſus, & lanii cultrum in manu tenens. Quem quum vidiſſent qui pro caſtris excubabant, non poterant conjectare quidnam ei accidiſſet, eumque ſequebantur ut rem magnam & atrocem audituri. Ille vero, primum quidem inter eundum flebat, & obviis quibuſque ſignificabat ut ſe ſequerentur. excurrebant vero ex tentoriis dum cœnarent, per quæ media ipſe tranſibat, omnes conglobati cum facibus & lucernis, angoris & tumultus pleni, * eique circumfuſi ſequebantur. Quum autem in patentem caſtrorum locum veniſſet, ſtans in parte quadam edita, ut ab omnibus conſpici poſſet, calamitates ſuas, in quas inciderat, narravit, teſtes verborum ſuorum exhibens eos qui ex urbe ſecum venerant. Poſtquam vero multos & lugentes & lacrymantes animadvertit, eos ſuppliciter orare cœpit; ne aut ſe inultum manere, aut patriam contemni paterentur. Eo autem hæc dicente, omnes cupidi erant audiendi, eumque hortabantur ut rem totam aperiret. quapropter tunc audacius in decemviratum cœpit invehi. Quum autem narraſſet, multos à decemviris ſuis fortunis ſpoliatos, multos verberibus contumelioſe cæſos, & permultos nullo ſuo merito ex patria fugere coactos: quumque inſolentiam in mulieres, & virginum nubilium raptus, & puerorum ingenuorum contumelias, & alia eorum iniqua & crudelia facinora recenſuiſſet, " Atque his, inquit, contumeliis nos af- " ficiunt ii, qui nec ex legibus hanc poteſta- " tem habent, neque ex S C. aut populi con- " ceſſu eam acceperunt: (nam magiſtratus eo- " rum tempus annuum, quo exacto eos aliis " reip. gubernacula tradere oportebat, jam " præteriit) ſed per maximam violentiam im- " perium ſibi uſurpant, nobis tanquam mu- " lieribus magnæ ignaviæ & mollitiei damna- " tis.

XL.

a Vox κόμης mihi ſuſpecta eſt, &, ut puto, tollenda. *Caſaub.* ad *Sueton.* l. 4. *b* In *Cod. Vat.* κατελαβεῖν τῆς τῶν ὀλιγαρχῶν. Verum ὀλιγαρχῶν ſcribendum eſſe, tum res ipſa docet, tum confirmat præced. p. 684. v. 31. *Sylb.* *c* Ita è *Cod. Vat.* pro corrupto αὐτοῖς. atque hanc emendationem agnoſcit etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* *d* Rectius forſan φερόμενοι περὶ. *Sylb.* * Circumſtanteſque eum ſequebantur. *Lapus.* Eum circumquaque ſequebantur. *Gelen.* *a* Ali-

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

"tis. Ergo unicuique veſtrum veniant in "mentem ea quæ & ipſe eſt paſſus, & quæ "ſcit alios eſſe perpeſſos. ac ſi quis veſtrûm, "aliquibus voluptatibus aut beneficiis ab iis "captus, non formidat decemviratum, nec "veretur ne ullo unquam temporis progreſſu "calamitates ſe quoque invadant, ille ubi "cognorit in tyrannis nullam eſſe fidem, ne-"que à potentibus benevolentiæ cauſſa in "aliquos beneficia & cætera omnia hujuſ-"modi conferri, ſententiam mutet: atque "omnes uno ore & communi conſenſu pa-"triam à tyrannis liberate, in qua & deo-"rum templa ſunt exſtructa, & monumenta "majorum, qui ſecundo loco poſt deos à vo-"bis honorantur, & *in qua ſunt* patres ſenes, "qui educationis præmia multa atque ſuis "laboribus digna repoſcunt, & conjuges le-"gitime vobis deſponſatæ, & filiæ nubiles, "quarum non parva cura iis, penes quos ſunt, "gerenda eſt, & ſoboles filiorum marium, "*quibus jura naturæ majorum debentur. "nã domos, & hereditaria prædia, & pecunias, "multis laboribus à majoribus & vobis ipſis "quæſitas, ſilentio prætereo: quorum nihil "conſtanter poſſidere vobis licebit, quamdiu "ſub tyranniço decemvirorum dominatu eri-

XLI. "tis. ¶ Non eſt prudentium, neque genero-"ſorum hominum, res alienas fortitudine "quærere, & pati ſuas per ignaviam amitti; "atque cum Æquis, Volſcis, Sabinis, & o-"mnibus finitimis gentibus pro principatu "& dominatu bella diuturna aſſiduaque ge-"rere, ſed adverſus eos, qui vobis præter le-"ges imperant, arma pro ſalute & libertate "veſtra capere nolle. Quin patrios animos "reſumitis? quin vobis in mentem venit vir-"tus majoribus digna, qui ob injuriam ab uno "Tarquinii filio uni mulieri illatam, & quæ "ob illam calamitatem manus ſibi ipſi attu-"lerat, adeo ob cladem illam indignati & ex-"aſperati ſunt, eamque contumeliam omni-"bus communem duxerunt, ut non ſolum "Tarquinium ex urbe expulerint, ſed etiam "regium dominatum ſuſtulerint, & in poſte-"rum vetuerint, ne quis perpetuum impe-"rium & nullis reddendis rationibus obno-"xium in Romanos gereret; ipſique graviſ-"ſimum jusjurandum jurati, poſteriſque diras "imprecationes, ſi quid contra hæc feciſſent, "imprecati? & illi unius intemperantis ado-"leſcentis tyrannicam injuriam ingenuæ per-"ſonæ illatam non tulerunt, vos vero feretis "multorum capitum tyrannidem, omni ini-"quitate & libidine utentem, & in poſterum "multo majore uſuram, ſi nunc ipſam patia-"mini? Non mihi ſoli fuit filia, quæ forma "cæteras ſuperaret, quam Appius aperte vi-"olare & contumelia afficere eſt aggreſſus: "† ſed vobis etiam ſunt multæ, atque aliis "quidem filiæ, aliis vero uxores, aliis adole-"ſcentuli egregia forma præditi. quos quid

"[a] γυναικῶν. εἰσελθέτω δὴ λογισμὸς ἔκαστον ὑμῶν ὧν "τε αὐτὸς πέπονθε, καὶ ὧν οἶδεν ἑτέρους παθόντας "καὶ εἴ τις ὑμῶν, δελεαζόμενος ὑπ' αὐτῶν ἡδο-"ναῖς ποσὶν ἢ χάρεσιν, ὑ πεφόβηται τὴν ὀλιγαρχίαν, "ὅδε δέδοικε μὴ καὶ ἐπ' αὐτὸν ἔλθοι ποτὲ συὶ "χρόνῳ τὰ δεινὰ, μαθὼν ὅτι τυράννοις [b] ὅδεν πι-"στὸν, ὑδ' ὑπ' εὐνοίας ἐκ τῶν κρατούντων δίδονται "τοῖς χάεσιν, καὶ πάντα τὰ ὅμοια τούτοις, μετα-"γνόντες καὶ μιᾷ ξυνοίᾳ χρησάμενοι πάντες, ἐλευ-"θερώσατε ἀπὸ τῆς τυράννων πατρίδα, ἐν ᾗ θε-"ῶν τε ἱερὰ ἵδρυνται, καὶ τῆκαι προγόνων εἰσὶν, ὑς "ὑμεῖς τιμᾶτε μετὰ θεὺς, καὶ γηραιοὶ πατέρες, τρο-"φεῖα πολλὰ καὶ ἄξια τῶν πόνων ἀπαιτοῦντες, νο-"μαί τε κατὰ νόμους ἐγγυηθεῖσαι, καὶ θυγατέρες ἐ-"πίγαμοι φερνῶν ὑ μικρᾶς δεόμεναι τοῖς ἔχουσι, "καὶ γοναὶ παίδων ἀρρένων, οἷς ὀφείλεται δίκαια φύ-"σεως προγόνων. οἰκίας γὰρ δὴ καὶ κλήσεις καὶ χρή-"ματα σὺν πολλοῖς [d] κτηθέντα πόνοις ὑπὸ πατέρων "καὶ ὑμῶν αὐτῶν σιωπῶ· ὧν ὑμῖν ὅδεν ἔξεστι βε-"βαίως ἔχειν, ἕως ἂν ὑπὸ τῶν δέκα τυραννῶμαι. "Οὔτε σωφρόνων, ὔτε γενναίων ἐστὶν ἀνθρώπων, τὰ μὲ "ἀλλότρια κλᾶσθαι δι' ἀνδραγαθίαν, τὰ δὲ οἰκεῖα "προϊεμένους ἀπολλύμενα ἀφ' μαλακίαν. ὑδὲ προὸς μὲ "Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους καὶ Σαβίνους [e] καὶ τοὺς προσ-"οίκους ἅπαντας πολεμεῖν μακρὸς ὑ διαλείπους πολέ-"μους ὑπὲρ ἀρχῆς ὑ δυναστείας, προὸς δὲ τοὺς τῶν νό-"μων ἀρχοῦσας ὑμῶν μὴ θέλειν ἄραθαι τὰ ὅπλα, ὑπὲρ "ἀσφαλείας τε ὑ ἐλευθερίας. ὑκ ἀναλήψεσθε ὃ φρό-"νημα τ πατρίδος; ὑ προσήσεται λογισμὸς ὑμῖν τ "ἀρετῆς τ γονέων ἄξιος, οἳ ἀφ' μιᾶς γυναικὸς ὕβει "ὑφ' ἑνὸς τ Ταρκυνίου παίδων ὑβρισθείσης, ὑ ἀφ' τοῦ "ξυμφορὰν ταύτην ἑαυτοῦ διαχειρισαμένης, ὅτως ἠ-"γανάκησαν ὅτι τῷ πάθει, ὑ παρωξύνθησαν, ὑ κοινὴν "ἁπάντων ἡγήσαντο τ ὕβριν, ὥστε ὑ μόνον Ταρκύνιον ἐξέ-"βαλον ἐκ τ πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὸ βασιλικὸν πολί-"τευμα κατέλυσαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἀπεῖπαν, μηδένα "Ρωμαίων ἄρχειν ἀφ' βίᾳ τ ἀνυπεύθυνον ἀρχήν· αὐ-"τοί τε τοὺς μεγίστους ὁμόσαντες ὅρκους, ὑ χύ τ ἐγρό-"νων ἀρὰς, ἐάν τι προὸς ταῦτα ποιῶσι, καταρασάμενοι; "ἔπειτ' ἐκεῖνοι μὲ ἑνὸς ὑκ ἠνέσχαν ἀκολάστου μειρακίου τυ-"ραννικὴν ὕβριν εἰς ἓν σῶμα ἐλθοῦσαν γενομένην· [f] ὑ-"μεῖς δὲ ὑπομενεῖτε πολυκέφαλον τυραννίδα πάσῃ "παρανομίᾳ τε ὑ ἀσελγείᾳ χρωμένην, ὑ ἔτι μᾶλλον χρη- 722
"σομένην, ἐὰν νῦν ἀνάσχησθε; ὑκ ἐμοὶ μόνῳ θυγάτηρ ἐγέ-"νετο διαφέρουσα τ ὅλων ἑτέρων, ἣν ἀπὸ τῆς φανερᾶς βιάζε-"σθαι ὑ προπηλακίζειν Ἄππιος ἐπεβάλετο, ἀλλὰ ὑ "ὑμῶν εἰσι πολλαὶ, τοῖς μὲν, θυγατέρες, τοῖς δὲ, γα-"μεταὶ, τοῖς δὲ, νεανίαι παῖδες εὐπρεπεῖς· ὧς τί κωλύσῃ

"προὸς

[a] Aliquid hujuſmodi poſt γυναικῶν deſiderari videtur, αὐτῷ (ſc. τῷ ἀρχῇ) ἔτι κρατίχουσιν. *Port.* [b] Οὐδέν ἐστι πιστὸν, οὐδ' ὑπ' εὐνοίας *Vat.* [c] Sic apud *Cic.* l. 2. de Legibus, *Hos leto datos, divos habento. Sylb.* [d] Magis analogum eſt κτηθέντα. *Sylb.* [e] Καὶ τοὺς ἄλλους προσοίκους ἅπαντας. *Sylb.* [f] In *Ed. Steph.* omiſſum eſt commation iſtud, ὑμεῖς δὲ ὑπομενεῖτε: & in fine periodi poſt ἀνάσχησθε ſcriptum κ ὑπομενεῖτε, luxata ſtructura & ſenſu. *Sylb.* Parum recte etiam in *Cod. Vat.* ὑμεῖς δὲ πολυκέφαλον τυραννίδα πάσῃ παρανομίᾳ τε κ ἀσελγείᾳ χρωμένην, κ ἔτι μᾶλλον χρησομένην, ἐὰν νῦν ἀνάσχησθε ὑπομενεῖτε. οὐκ ἐμοὶ &c. [g] Ποικοῖς malit *Sylb.* quaſi illud ὑμῶν minus congruat cum ſequentibus ποικαὶ θυγατέρες &c. Sed & vulgatam lectionem retinere poſſumus. *Port.* *Quibus debentur juſta naturæ progenitorum. *Lapus.* Quibus avitæ propagationis jura debentur. *Gelen.* † *Al.* ſed veſtrum etiam multis, aliis quidem filiæ &c.

a Πρὸς

" πρὸς ἄλλυ τινὸς τ δέκα τυράννων, ἢ [2] πρὸς αὐτῦ
" Ἀππίυ ζημίαν παθεῖν; εἰ μή τις ἄρα θεῶν ὀξὺν ἐχθυ-
" τὴς, ὡς ἐὰν ταῖς ἐμαῖς ζημίαις συμφορᾶις ἀτιμωρήτους
" ἐάσητε, ὐκ ἐφ' ὑμᾶς πολλοὺς τὰ ὅμοια δεινὰ ἥξει, ἀλ-
" λὰ μέχρι τῆς ἐμῆς θυγατρὸς ὁ τυραννικὸς ἔρως προ-
" ελθὼν στήσεται, καὶ περὶ τὰ λοιπὰ σώματα παίδων
" τε καὶ παρθένων σωφρονήσει. πολλῆς μέντοι μωρίας
" καὶ [b] σκαιότητος σαφῶς ἴστε [c] τὰ νοήματα ζητᾶτε ὡς
" οὐκ ἔσαι, λέγειν. ἀόριστοι γὰρ αἱ τῶν τυράννων ἐ-
" πιθυμίαι, καθὰ τὸ εἰκὸς, οἷα δὴ μήτε νόμον ἔχου-
" σαι κωλυτὴν, μήτε φόβον. [d] ἐμοὶ δὲ δὴ περὶ τούτων πι-
" μωρίαν δικαίαν, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς ἀσφάλειαν, ἵνα μὴ ζητᾶτε
" πάθητε, παρασκευαζόμενοι, διαρρήξατε ἤδη ποτὲ τοὺς
" χαλινοὺς, ὦ ὀλέθριοι· [e] ἀναβλέψατε ὀρθοῖς ὄμμασι πρὸς
" τὴν ἐλευθερίαν. ὑπὲρ τίνι γὰρ ἑτέρᾳ περφάσῃ μᾶλ-
" λον ἀγανακτήσετε, ἢ ζώτῃ, ὅτε τὰς τῶν πολιτῶν
" θυγατέρας ὡς ἅλλας ἀπάγουσιν οἱ τύραννοι, καὶ μετὰ
" μαστίγων νυμφαγωγοῦσιν; ἢ ποίῳ δὲ τὸ ἐλεύθερον φρό-
" νημα ἀναλήψεσθε καιρῷ, [f] ὃ νῦν παρέντες ἢ ᾧ τὰ ὅπλα
" περὶ τοῖς σώμασιν ἔχετε;

Ἐπὶ δὲ αὐτῦ λέγοντος, ἀνεβόησε οἱ πολλοὶ, τιμωρήσειν ὑ-
πισχνούμενοι· καὶ τὺς ἡγεμόνας τ λόχων ἐξ ὀνόματος ἐκά-
λουν, ἀξιοῦντες ἔργυ ἔχεσθαι· καὶ ὁπότε τῦ φανερῦ πολλοὶ παρι-
όντες ἐθαῤῥοῦν λέγειν εἴ τι δεινὸν ἦσαν πεπονθότες. μαθόν-
τες δὲ τὰ γινόμενα οἱ πέντε ἄνδρες, ὓς ἔφην ἡγεῖσθαι τ
ταγμάτων, δείσαντες μή τις ἐπ' αὐτὺς τῶν ὄχλων ὁρ-
μὴ γένηται, συνέδραμον εἰς ὃ στρατήγιον πάντες, καὶ μετὰ
τῶν φίλων [g] ἐσκόπουν εἴ πως παύσωσι τὸν ταραχὴν, τὰ
οἰκεῖα ὅπλα περιστησάμενοι. ὡς δ' ἐπύθοντο ἀπελθόν-
τας εἰς τὰς σκηνὰς, λήξαντά τε καὶ παυσάμενον τ θορύ-
βου, ἀγνοοῦντες ὅτι τῶν ἑκατοντάρχων τοῖς πλείοσι δεδο-
γμένον ἦν, δι' ἀῤῥήτων συνωμοσιῶν ἅπασιν πράξειν, καὶ
συνελευθερῶν τ πατρίδα, ἔκριναν, ἐπειδὰν ἡμέρα γένη-
ται, τ μὲ ἐκταράττοντα τὺς ὄχλυς Οὐεργίνιον συλλαβόν-
τας ἔχειν ἐν φυλακῇ, τὰς δὲ δυνάμεις ἀναστήσαντας ἐκ τῦ
χάρακος, ἄγειν ὅπῃ τὺς πολεμίυς, καὶ τ κρατίστην αὐτῶν
τ χώρας ἐγκαθημένυς δῃοῦν· περὶ δὲ τ ἐν τῇ πόλει
πραττομένων μηδὲ τοῖς σφετέροις ἔτι ἐῶντας πολυπραγμο-
νεῖν, τὰ μὲ διὰ τὰς ὠφελείας, τὰ δὲ διὰ τὺς ἐσομένυς
723 h κατὰ αὐτῶν ἑκάστοτε ἀγῶνας. ἐγίνετο δὲ αὐτοῖς οὐ-
δὲν τῶν ἐκ λογισμοῦ· i οὐδὲ τὸν Οὐεργίνιον εἴασαν
Ⓐ λοχαγοὶ καλούμενον εἰς τὸ στρατήγιον ἀπελθεῖν,
ὑποπτεύοντες μή τι πάθοι δεινόν. ἀλλὰ καὶ τὸν διαλει-
φθέντα λόγον, ὡς ὑπὲ τοὺς πολεμίους ἀγαγεῖν τοὺς
ὄχλους ἐβούλοντο, κατωνείδιζον, λέγοντες, " Ὡς κα-
" λῶς ἡμῶν ἐστρατηγήκατέ καὶ πρώτερον, ἵνα καὶ νῦν
" λαβόντες [k] ἐλπίδας ἀκολουθῶμεν ὑμῖν, οἵ τινες ὅσῳ

" impediet quo minus ab alio quopiam decem " tyrannorum, aut ab ipsomet Appio, eadem " patiantur? nisi forte deorum aliquis spon- " deat fore, ut, si hasce meas calamitates inul- " tas sinatis, hujusmodi mala paucos vestrûm " invadant; sed tyrannicus iste amor, ad meam " usque filiam progressus, *ibi* consistat, & erga " reliqua tam puerorum quam puellarum vir- " ginum corpora se modeste ac pudice gerat. " Est tamen magnæ stultitiæ & fatuitatis (cer- " to scitote) * affirmare hæc quæ *à vobis* cogi- " tantur, non eventura. nam tyrannorum cu- " piditates sunt infinitæ, ut verisimile est, " quippe quæ neque legibus neque metu cohi- " bentur. Meam igitur injuriam jure vindi- " cantes, & vobis ipsis, ne eadem patiamini, " firmum præsidium parantes, nunc tandem " frena, ὁ miseri, disrumpite; & rectis oculis " libertatem spectate. Quam enim aliam ob " caussam magis quam ob istam indignabimi- " ni, quando civium Rom. filias tanquam ser- " vas decem tyranni abripiunt, & cum verbe- " ribus sponsas ducunt? Quam aliam occasi- " onem nacti liberos animos resumetis; si " præsentem prætermiseritis, quando armati " estis?

¶ Eo adhuc loquente, multi clamarunt, se ejus injurias ulturos pollicentes: moxque ordinum ductores nominatim evocarunt, rogantes ut rem aggrederentur: multique progressi, si quid mali fuissent perpessi, id aperte dicere audebant. At quinque viri, quos legionibus præfectos fuisse dixi, quum cognovissent quid rerum gereretur, veriti ne quis turbæ impetus in se fieret, omnes in prætorium concurrerunt, & cum amicis consultare cœperunt, ‡ si qua ratione illum tumultum sedare possent, suis armis circumsepti. Sed quum accepissent *eos* in sua tentoria se recepisse, atq; tumultum cessasse & sedatum esse, ignorantes majorum centurionum partem decrevisse, facta occulta conjuratione, defectionem facere, & communi consensu patriam liberare, statuerunt, ubi quam primum dies illuxesceret, Virginium, qui turbas concitabat, comprehendere, & in custodia retinere; & motis inde castris, in hostes proficisci, & præstantissimam agri eorum partem, castris ibi positis, vastare; nec sinere milites suos amplius de rebus, quæ in urbe gererentur, curiosius inquirere, ‡ idque partim ob prædam, partim ob assidua certamina pro eorum unoquoque futura. Sed nihil eorum quæ cogitarant ipsis successit. neque centuriones permiserunt ut Virginius vocatus prætorium adiret, veriti ne quid ei accideret mali. ** Quin & dissæminatum illum rumorem, *nimirum* quod vellent turbam in hostes ducere, *ipsis* exprobrabant, dicentes, " Quam bene nos & ante ductastis, ut & nunc " in bonam spem veniamus, & vos sequamur, " qui quum tantum exercitum, quantum non- " dum

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cas. 305. Var. 307.

XLII.

a Πρὸς αὐτῦ τῦ Ἀππίυ *Vat.* b Κακοήθους *Vat.* & in *Lapi Cod.* nam vertit *fœditatis.* c *Lapus* videtur legisse τὸ νοεῖσθαι ταῦτα, καὶ ὡς ἐκ ἴσῃ λέγειν, nam vertit, *cogitare ista, & quod nequaquam acerba illa eventura dicere.* Legit *Casaubonus* προνοεῖν (vel τὸ προνοεῖν) μὲ ταῦτα, ὡς δ' οὐκ ἴσῃ λέγειν. sc. *res est stultitiæ plena, quum periculum prævideas, cavere tamen supervacaneum dicere, & nihil eorum quæ prævidentur eventurum dicere.* d Ἐμοί τι δὴ *Vat.* e Καὶ ἀναβλέψατε legisse videtur *Lapus*, qui vertit, *rectisque oculis* &c. f Simplicius τὸν νῦν, ut feratur ad proxime præced. καιρόν. *Sylb.* atque ita in *Cod. Vat.* g Ἐσκήπτων ὅπως *Vat.* h Αὐτῶν ἐκάστυ malit *Portus.* i Non male cum *Lapo* post οὐδὲ inseruerit χαῖρ. *Sylb.* k Vel ἀγαθὰς vel καλὰς post ἐλπίδας deesse videtur. *Port.* * Si quis hæc quæ cogito eventura neget. *Gelen.* ‡ An suæ factionis manu stipati turbam componerent. *Gelen.* ‡ *Sed distinendos animos* partim *belli* commodis, partim quotidianis pro sua ipsorum salute certaminibus. *Sylb.* & *Gelen.* ** Quinetiam interceptum consilium de educendo in hostem milite hujusmodi oratione perstrinxerunt. *Gelen.*

a Structura

Per. Jul. 4267. Ante Chr. 447. Olymp. 83 ½. V. C. Cat. 305. Var. 307.

"dum antehac ulli alii Romani duces, tam "ex ipsa urbe duxeritis quam ex sociis colle- "geritis, nullam tamen ab hostibus victoriam "reportastis, neque ullo detrimento eos af- "feciistis; sed ignaviam & imperitiam *dum-* "*taxat* ostendistis, quod male castra metati "fueritis, &, vestra ipsorum regione ut ho- "stili devastata, mendicos nos atque omnium "inopes effeceritis. & quos antea armorum "vi in præliis superabamus, quum duces vo- "bis præstantiores haberemus, ii etiam jam "trophæa contra nos erigunt;atque tentoriis, "mancipiis, armis,pecuniisque direptis,nostra "sibimet habent.

"ὅπω πρότερον ἕτεροι Ρωμαίων ἡγεμόνες, ἔκ τε αὐτῆς "ἄγοντες τ πόλεως στρατιὰν, καὶ ἀπὸ τῶν συμμάχων ἀγεί- "ραντες, ὅτέ τινα νίκην ἢ βλάβλν ἐποιήσατε κτ τῆς "ἐχθρῶν, ἀλλ' ἀναδρείαν τε καὶ ἀπειρίαν ἀπεδείξατε, "κακῶς στρατοπεδευσάμενοι, καὶ τλὺ ἑαυτῶν χώραν ὡς "ὑπὸ τῆς πολεμίας [a] καταδηωθεῖσαν, ἄπορόν τε καὶ ἀπό- "ρους ἡμᾶς ἐποιήσατε ἁπάντων [b] ἴσοις κρατοῦντες τοῖς ὅ- "πλοις τῆς ἐναντίας ἐνικῶμεν ταῖς μάχαις, ὅτε ὑμῶν "κρείττους ἦσ οἱ στρατηγοί· τρόπαιά τε νῦν καθ' ἡμῶν ἀνι- "σᾶσι, καὶ σκηνὰς καὶ ἀνδράποδα καὶ ὅπλα καὶ χρήματα "διηρπακότες, ἔχουσι τὰ ἡμέτερα.

XLIII. ¶ Virginius vero, præ ira, & quod duces nihil amplius timeret, liberius in eos invehebatur, labefactatores atque pestes patriæ appellans, omnesque centuriones adhortans ut sublatis signis copias domum reducerent. Multis autem adhuc præ metu non audentibus movere sacra signa; deinde neque pium neque tutum toti exercitui fore existimantibus, duces & imperatores deserere: * nam & militare sacramentum (quod omnium maxime imperatoribus servant Romani) militantes sequi jubet quocunque *imperatores* duxerint; & ipsa lex ducibus potestatem dat occidendi, indicta caussa, eos qui contumaces essent, aut qui signa desererent. Quum igitur Virginius videret eos hæc timere, docebat eorum sacramentum lege esse solutum, quod imperatorem legitime creatum copiis imperare oporteret, decemvirorum vero potestatem contra leges esse, quod annuum tempus præteriisset, in quod designata fuerat. imperata autem facere eorum qui non ex lege imperant, non obedientiam & pietatem, sed dementiam & insaniam esse. Illi, his auditis, & recte eum dicere ducentes, se invicem cohortati, &, quadam etiam audacia à numine accepta, signa sustulerunt, & ex castris exiverunt. In variis autem ingeniis, iisque non omnibus optime sentientibus, ut verisimile est, nonnulli etiam milites & centuriones cum decemviris mansuri erant, sed non tot numero, at aliis longe pauciores. Qui vero ex castris exierant, toto die itinere facto, circa vespertini temporis adventum in urbem venerunt, ipsorum adventu à nullis nunciato: eosque qui in urbem erant non mediocriter turbarunt, qui existimabant hostilem exercitum ingressum esse: clamorque exortus, & concursus incompositus per totam urbem factus est. Verumtamen non diu duravit tumultus ille, ita ut aliquid mali propterea accideret. nam *illi* per compita transeuntes clamabant se amicos esse, & pro reip. commodo in urbem ingressos: factaque eorum verbis respondebant, quia nullam injuriam faciebant. Profecti autem in eum collem qui Aventinus vocatur, (est autem omnium collium, qui Romanis muris cinguntur,

Milites Virginii impulsu, desertis decemviris, in Aventinum secedunt.

Ὁ δὲ Οὐεργίνιος [c] ὑπὸ τῆς ὀργῆς, καὶ ὅτι τῶν μηδὲν ἔτι δε- "δοικέναι τὺς ἡγεμόνας, αὐθαδέστερον αὐτῶν καθήπτετο, [d] λυμεῶνας καὶ ὀλέθρους τ πατρίδος ἀποκαλῶν, καὶ πα- "ραινῶν τοῖς λοχαγοῖς ἅπασιν ἀραμένους τὰ σημεῖα οἴκα- "δε ἀπάγειν τ στρατιάν. ὀρρωδούντων δ' ἔτι τ πολλῶν τὰ ἱε- "ρὰ σημεῖα κινεῖν, ἔπειτα τὺς ἡγεμόνας καὶ τὺς στρατηγὺς "καταλιπεῖν, ὅτε ὅσιον ὅτ' ἀσφαλὲς εἶναι νομιζόντων τοῖς "πᾶσιν· ὅ,τε γὰρ ὅρκος ὁ στρατιωτικὸς, ὃν ἁπάντων μάλιστα "ἐμπεδοῦσι Ρωμαῖοι τοῖς στρατηγοῖς, ἀκολουθεῖν κελεύει "τὺς στρατευομένους ὅποι ποτ' ἂν [e] ἄγωσιν· ὅ,τε νόμος ἀπο- "κτείνειν ἔδωκε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξουσίαν τὺς ἀπειθοῦντας, ἢ "τὰ σημεῖα καταλιπόντας, ἀκρίτως. ταῦτα δὲ εἰλα- "βείας αὐτὺς ἔχοντας ὁρῶν Οὐεργίνιος, ἐδίδασκεν ὅτι λέ- "λυκεν αὐτῶν τὸν ὅρκον ὁ νόμος, ἐπειδὴ νόμῳ μὲν ἀπο- "δειχθέντα δεῖ τ στρατηγὸν ἄρχειν τῶν δυνάμεων, ἡ δὲ "τῶν δέκα ἀνδρῶν ἐξουσία παράνομος ἦν, ὑπερβαλοῦσα "τ ἐνιαύσιον χρόνον, εἰς ὃν ἀπεδείχθη. ὃ δὲ τοῖς μὴ κτ' "νόμον ἄρχουσι ποιεῖν ὃ κελεύομενον, οὐκ εὐπείθειαν εἶναι "ἀσέβειαν, ἀλλ' ἄνοιαν καὶ μανίαν. ταῦτα ἀκούσαντες, ὀρ- "θῶς λέγειν ἡγούμενοι, καὶ παρακελευόμενοι ἀλλήλοις, καί "τι καὶ θάρσος οὐκ ὀλίγον λαβόντες, αἴρουσι τὰ σημεῖα, "καὶ πρόϊμον οὐκ ὀλίγον. ἔμελλον δὲ, ὅπερ εἰκὸς ἐν παντοί- "λοις τε ἤθεσι, καὶ οὐχ ἅπασι τὰ κράτιστα διανοουμένοις, ἔσε- "σθαί τινες οἱ μένοντες ἅμα τοῖς ὀλιγάρχαις καὶ στρατιῶται "καὶ λοχαγοί, πλὴν ὀλίγοι τοσοῦτοι ὅ πλῆθος, ἀλλ' ἐλάττους 724
"πολὺ τῶν ἐτέρων. οἱ δὲ ἐξελθόντες οὐκ ὀλίγον στρατο- "πέδου, δι' ὅλης ἡμέρας ὑποπορευθέντες, ἑσπέρας καταλα- "βόντος παρῆσαν εἰς τὴν πόλιν, οὐδενὸς ἐξαγγείλαντος αὐ- "τῶν τὴν ἔφοδον· καὶ συνετάραξαν τὺς ἔνδον οὐ μετρίως, πο- "λέμιον οἰομένους στρατὸν εἰσεληλυθέναι· κραυγή τε καὶ θρό- "μος ἀτακτος ἀνὰ τλὺ πόλιν ἦν. οὐ μὲν οὐδὲ πολύ "γε διέμεινεν ἡ ταραχὴ χρόνον, ὥστε κακόν τι γενέσθαι δι' "αὐτλύ. διεξιόντες γὰρ τοὺς συνηντηκότας ἔβοων ὅτι φίλοι "τέ εἰσι, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πόλεως εἰσεληλύθασι· καὶ "τὰ ἔργα ἅμοια παρείχοντο τοῖς λόγοις, ἀδικοῦντες "οὐδέν. ἀφικνοῦνται δὲ εἰς τ καλούμενον Αὐεντῖνον· ἔστι δὲ τ "ἐμπεριεχομένων ὑπ τῇ Ρώμῃ λόφων ὕψος ἐπιπολάζον ἐν- "στρατοπεδεύσιμον.

[a] Structura paullo meliore, ὡς τλὺ τ πολεμίων κατεδηώσαντες. nec multo aliter *Lapus*, qui vertit, *regionemque vestram tanquam hostes populantes*. *Sylb.* Malim legere, κατεδηωθεῖσαν ἐλίπετε, πτωχός τε καὶ ἄμοιρους &c. i. e. *& nostrum ipsorum agrum, tanquam ab hostibus populatum, reliquistis, & nos mendicos reddidistis, rebusque omnibus, quas, hostibus bello devictis, in præliis quæsieramus, quum meliores quam vos nobis præerant duces, nos privastis. Et nunc trophæa* &c. vel χώραν ὡς πολέμιοι κατεδηώσαντες, πτω- χὸς & ἀμοίρους &c. *Port.* [b] Sententia paullo constabit melius, si ἴσοις vertatur in ὥς τι, & post στρατηγοὶ collocetur hypodiastole. *Sylb.* Sensus aliquam hujusmodi lectionem videtur flagitare, ἀπάντων ὅσον ἐκρατοῦμεν τοῖς ὅπλοις τὺς ἐναντίους νικῶντες ταῖς μάχαις &c. prout jamjam vertimus. *Port.* [c] Ὑπὸ τ ὀργῆς *Vat.* [d] Λυμεῶνάς τε καὶ ὀλέθρους *Vat.* [e] Post ἄγωσιν subaudiendum οἱ στρατηγοί. *Sylb.* * *Portus* vertit, *nam & militare sacramentum (quod maxime observant & confirmant Romani) jubet milites sequi suos imperatores quocunque illi copias duxerint.* quali legisset, ὃν ἁπάντων μάλιστα ἐμπεδοῦσι Ρωμαῖοι, τοῖς στρατηγοῖς ἀκο- λουθεῖν &c.

a Πεδὶ

εφ' ὁπλοπεδεύεσθαι. ὡς δὲ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν πίδηνται τὰ ὅπλα. τῇ δ' ἐξῆς ἡμέρᾳ κρατυώμενοι τὸν χάρακα, καὶ χιλιάρχους δέκα τῶν κοινῶν ἀποδείξαντες κυρίους, ὧν ἡγεμὼν ἦν Μάρκος [b] Ὀππιος, ἔμενον ἐφ' ἡσυχίας.

Ἦκον δὲ αὐτοῖς ἐπίκουροι μετ' ὀλίγον ἀπὸ τῆς ἐν Φιδήνῃ στρατιᾶς οἱ κράτιστοι τῶν τριῶν ταγμάτων λοχαγοί, πολλὴν δυνάμιν ἐπαγόμενοι, ἀλλοτρίως μὲν ἔτι πάλαι διακείμενοι πρὸς τοὺς ἐκεῖ στρατηγούς, ἐξ οὗ Σίκκιον τὸν πρεσβευτὴν ἀπέκτειναν, ὥσπερ ἔφην· δεδιότες δὲ ἀρχὴν τῆς ἀποστάσεως πρότερον, ὡς οἰκείων ὄντων τῇ δεκαδαρχίᾳ τῶν ἐν Ἀλγιδῷ πέντε ταγμάτων, τότε δὲ ἐπειδὴ τῆς ἐκείνων ἀποστάσιν ἐπέγνωσαν, ἀγαπητῶς ὃ συμβὰν ἀπὸ τῆς τύχης δεξάμενοι. ἡγεμόνες δὲ καὶ τούτων τῶν ταγμάτων ἦσαν δέκα χιλίαρχοι κατ' ὁδὸν ἀποδεχθέντες, ὧν ἐπιφανέστατος Σέξτος [d] Μάλιος ἦν. ἐπεὶ δὲ συνέμιξαν ἀλλήλοις, θέμενοι τὰ ὅπλα, τοῖς ἑκκαίδεκα χιλιάρχοις ἐπέτρεψαν ἅπαντα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ λέγειν τε καὶ πράττειν. οἱ δὲ τοῖς ἑκκαίδεκα τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀπέδειξαν δύο πρώτους, Μάρκον Ὀππιον, καὶ Σέξτον Μάλιον. οὗτοι βουλευτήριον ἐκ ἁπάντων κλαγξαμένων τῶν λοχαγῶν, μεθ' ἑκείνων ἅπαντα διετέλουν πραγματευόμενοι. ἀδήλου δ' ἔτι τοῖς πολλοῖς τὴν διανοίας αὐτῶν οὔσης, Ἅππιος μέν, οἷα δὴ συγκινώσκων ἑαυτῷ τὴν παρούσης ταραχῆς αἰτίῳ γεγονότι, καὶ τὴν προσδοκωμένων δι' αὐτὴν ἔσεσθαι κακῶν, οὐκέτι τῶν κοινῶν οὐδὲν ἐξῆν πράττειν, ἀλλὰ καθ' οἶκον ἔμενεν. ὁ δὲ σὺν αὐτῷ τεταγμένος ὑπὸ τῆς πόλεως Σπόριος [e] Ὀππιος, διαταραχθεὶς καθ' ἁρπὰς καὶ αὐτός, ὡς αὐτίκα μάλα τῶν ἐχθρῶν σφίσιν ἐπιθησομένων, καὶ ὅτι τούτῳ ἥκοντος, ἐπειδὴ κατέμαθεν οὐδὲν νεωτερίζοντας αὐτούς, ὑφέμενος τὸ δεινὸν, ἐκάλει τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον, οὐκ ἐκ τῶν οἰκιῶν κατ' ἄνδρα μεταπεμπόμενος. ἔτι δὲ αὐτῶν συλλεγομένων, [f] ἦκον οὐκ ἐκ τῆς Φιδήνης στρατιᾶς ἡγεμόνες, ἀναπαυσάμενοι ἐπὶ τῷ καταλελεῖφθαι τοὺς χάρακας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀμφοτέρους, καὶ τὴν βουλὴν πείθοντες, ἀξίαν τοῦ παρόντος ὀργὴν κατ' αὐτῶν λαβεῖν. ἐπεὶ δὲ ἀπεφαίνετο γνώμην ἕκαστος εἶδεν, Λεύκιος μὲν Κορνήλιος ἔφη δεῖν [g] ἀπεῖναι τοὺς ταχθέντας ὅπου τὴν [h] Ἀβεντινὸν αὐθημερὸν ἐπὶ τοὺς ἑαυτῶν χάρακας, καὶ τὰ κελευόμενα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ὑπηρετεῖν, μηδενὸς ὄντας τῶν γεγονότων ὑποδίκους, πλὴν τῶν αἰτίων τῆς ἀποστάσεως μόνων· τούτοις δὲ προθεῖναι δίκας τοὺς στρατηγούς. ἐὰν δὲ μὴ ποιῶσι ταῦτα, βουλεύειν περὶ αὐτῶν τὸ συνέδριον ὡς ἀκλεεστάτων τὴν τάξιν ἐφ' ᾗ ἐτάχθησαν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων, καὶ τὸν στρατιωτικὸν [i] ἠσεβηκότων ὅρκον. Λεύκιος δὲ Οὐαλέριος * * * * * * * * * * * * [k] ἀλλ' ὑπὲρ τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων, ὃς ἐν ταῖς δώδεκα δέλτοις ἀναγεγραμμένους εὑρομεν, ὅτε μηδένα ποιήσασθαι λόγον ἤρμοττεν, ὅτω σεμνῶν ὄντων, καὶ τοσαύτην ἐχόντων διαφορὰν πρὸς

ad castra ponenda maxime aptus) castra ad ædem Dianæ posuerunt. Postridie vero, munito vallo, decemque tribunis militum creatis, qui summæ rerum præessent, quorum princeps erat Marcus Oppius, in castris quiete se continuerunt. *Per. Jul.* 4267; *Ante Chr.* 447. *Olymp.* 83 ½. *V. C. Cat.* 305. *Var.* 307.

¶ Nec multo post auxilio ipsis venerunt, ex castris quæ Fidenis erant, præstantissimi quique trium legionum centuriones, cum ingentibus copiis; qui cum jampridem animo ab illis ducibus alieno essent, ex quo Siccium legatum (ut dixi) occiderant, nec tamen defectionis initium facere auderent, quod amicæ essent decemviris quinque legiones, quæ in Algido erant, tunc ubi illorum defectionem cognoverunt, fortunæ eventum cupide amplexi sunt. At his etiam legionibus præerant decem tribuni militum in itinere creati: inter quos maxime illustris erat Sextus Manlius. Hi conjunctis utriusque copiis, castrisque positis, viginti tribunis militum negotium dederunt, ut quicquid esset è rep. dicerent & facerent. Ex illis autem viginti duos maxime illustres consilii principes crearunt, M. Oppium & Sextum Manlium. isti, ex omnibus centurionibus consilio constituto, res omnes assidue cum illis agebant. Quum autem adhuc plebs ignoraret quænam esset eorum mens, Appius, quippe quod conscius sibi esset se præsentis tumultus, & malorum, quæ ob eum exspectabantur, auctorem fuisse, nullo modo amplius se reip. administrationi volebat immiscere; sed se domi continebat. Sp. vero Oppius, qui una cum eo urbi præfectus fuerat, ipse quoque principio turbatus, quasi confestim hostes se essent invasuri, & ad hoc ipsum venirent, ubi cognovit eos nihil rerum novarum moliri, depositio metu, patres in curiam convocavit, domo viritim eos accersens. Dum autem illi adhuc cogerentur, ex castris, quæ Fidenis erant, duces venerunt; qui molestè ferebant utraque castra à militibus deserta, senatuique suadebant ut pro rei gravitate in illos animadverterent. Quum autem unicuique sententia esset dicenda, L. Cornelius dixit oportere eos qui in Aventino confederant, eo ipso die sua castra repetere, & ducum imperata facere, ita ut nemo culpæ reus fieret, aut in judicium vocaretur, præter solos defectionis auctores. de his autem *oporteret* duces pœnas sumere. Quod si *illi* hæc non feciissent, senatum de illis statuere ut de desertoribus ordinum, in quibus fuerant à ducibus collocati, utque de militaris sacramenti violatoribus. L. vero Valerius *ei adversabatur* * * * * * * * * * * * *

excellant ut Græcis legibus longe ſint præſtantiores, neque ultra modum progredi longiore de eis inſtituta narratione.

XLV. *Per. Jul. 4268. Ante Chr. 446. Olymp. 83 2/3. V. C. Cat. 306. Var. 4 L. Valerio & Horatio coſs. leges latæ.*

¶ Qui autem poſt ſublatum decemvirale imperium conſulatum primi comitiis centuriatis à populo acceperunt, fuerunt, ut dixi, L. Valerius Potitus & M. Horatius Barbatus, qui & ipſi quum eſſent natura ſua populares, & à majoribus hanc reip. adminiſtrandæ rationem per ſucceſſionem accepiſſent, ſervantes promiſſa quæ plebejis fecerant, quando illis perſuaſerunt ut arma deponerent, ſe *ſc.* in reip. adminiſtratione omnium plebis commodorum rationem habituros; leges comitiis centuriatis ſanxerunt, (patriciis quidem id ægre ferentibus; ſed tamen præ pudore contradicere non audentibus) cum alias quaſdam, quas à me ſcribi non eſt opus, tum eam, "quæ jubebat leges, quæ à plebe tributis co- "mitiis latæ fuiſſent, ex æquo omnibus Ro- "manis eſſe latas, & eandem vim habere, "quam quæ centuriatis comitiis ferrentur: "quam legem ſi quis abrogaret, aut tranſgre- "deretur, eum, ſi criminis convictus eſſet, "morte mulctari *jubebant*, & bona ejus pu- "blicari". Hæc lex ſuſtulit controverſias quæ ante erant inter plebejos & patricios, qui legibus latis ab illis parere nolebant, & qui nullo modo ea, quæ tributis comitiis fuiſſent ſancita, pro communibus totius reip. decretis habebant, ſed hæc ad ipſos ſolos plebejos pertinere exiſtimabant: ſed quicquid centuriatis comitiis fuiſſet ſtatutum, id & pro ſeipſis & pro aliis civibus ſtatutum putabant. Dictum autem eſt & ante in tributis comitiis patricios à plebejis & pauperibus vinci; in centuriatis vero plebejos à patriciis ſuperari, licet iſti numero aliis eſſent longe inferiores.

XLVI. *In decemvirorum injurias vindicatur.*

¶ Hac lege à conſulibus perlata cum aliis quibuſdam plebejis, ut dixi, ſtatim tribuni, tempus opportunum rati quo Appium atque ejus collegas ulciſcerentur, diem illis dicendam exiſtimabant, & in jus non omnes ſimul, ne ſe mutuo juvarent, ſed ſingulos vocandos *ac ducendos*: ita enim facilius eos capi poſſe arbitrabantur. Conſiderantes autem à quonam potiſſimum initium ducere deberent, ſtatuerunt primum Appium reum agere, qui cum aliarum injuriarum cauſſa plebi erat odioſus, tum vero ob ſcelera noviſſime in virginem perpetrata. Nam ſi hunc cepiſſent, *reumque peregiſſent*, exiſtimabant * alios quoque facile à ſe capi *atque reos peragi* poſſe. ſed ſi ab humilioribus initium feciſſent, verebantur ne ira civium mollior eſſet in viros illuſtriſſimos, qui poſtremo loco rei fierent, ſi in primo certamine eſſet vehementior: quod jam ſæpe accidit. † Hoc igitur conſilio capto, *cæteros* cohibuerunt: ſed Virginio mandarunt, ut extra ſortem Appium accuſaret. Poſt hæc igitur Appius, in concione à Virginio accuſatus, ad populum delatus eſt, tempuſque ad cauſſam dicendam petiit. Abductus autem in carcerem, ut uſque ad judicii diem ſervaretur (neque enim vades

τὰς Ἑλληνικὰς νομοθεσίας, ὥστε περαιτέρω δ' δεινὸς προβαίνειν, ἐκμηχανῶνται τὸ δεῖ αὐτῶν ἰσοτέλειαν.

Οἱ δὲ μὴ τὴν καταλυσιν τὴν δεκαδαρχίας τὴν ὑπάτων ἀρχὴν θεῖτοι τῷ δήμῳ λαβόντες ὅτι τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας, ὥσπερ ἔφην, Λεύκιος Οὐαλέριος Ποπλίτος καὶ Μάρκος Ὁράτιος Βαρβάτος, αὐτοί τε δημοτικοὶ τὰς φύσεις ὄντες, καὶ τῷ δήμῳ τῶν προγόνων τοῦτο διαδεδεγμένοι τὴν πολιτείαν, τὰς ὑποχέσεις φυλάττοντες ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὸν δημόταις, ὅτε ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα συνέπεισθον αὐτούς, ὡς πάντα τὰ συμφέροντα τῷ δήμῳ πολιτευσόμενοι, νόμους ἐκύρωσαν ἐν ἐκκλησίαις λοχίτισι· δυσχεραινόντων μὲν τῶν πατρικίων, αἰδουμένων δὲ ἀντιλέγειν· ἄλλως τέ πινας ὃς ἐν δήμῳ γενέσθαι, καὶ "τὸν κελεύοντα "τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου τελεύτας ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκ- "κλησίαις νόμους, ἅπασι κεῖσθαι Ρωμαίοις ἐξ ἴσου, τιμὴ "αὐτῶν ἔχοντας δύναμιν τοῖς ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκ- "κλησίαις τεθησομένοις. τιμωρίαν δὲ [a] προσέκειντο τοῖς "καταλύουσιν ἢ παραβαίνουσι τὸν νόμον, ἐὰν ἁλῶσι, "θάνατον καὶ δήμευσις τῆς οὐσίας". Οὗτος ὁ νόμος ἐξέβαλε τὰς ἀμφισβητήσεις τῶν πατρικίων, ἃς ἐποιοῦντο πρὸς τὸν δημόταις πρότερον, μὴ ἀξιοῦντες τοῖς ἐπ' ἐκείνων τεθεῖσι νόμοις πειθαρχεῖν, μηδ' ὅλως ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις ἐπικυρώμενα, κοινὰ τῆς πόλεως ἀ- 726
πάσης δόγματα νομίζοντες, ἀλλ' αὐτὸ μόνοις ἐκείνοις ἴδιον· ὅτι δ' ἂν ἡ λοχῖτις ἐκκλησία γνῷ, τοῦθ' ἡγούμενοι σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις τετάχθαι. εἴρηται δὲ καὶ πρότερον ὅτι ἐν μὲν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις οἱ δημοτικοὶ καὶ πένητες ἐκράτουν τῶν πατρικίων· ἐν δὲ ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις οἱ πατρίκιοι, διὰ πολὺ τὸ ἀλλων ἐλάττους ὄντες, ἐπεῖχον τῶν δημοτικῶν.

Τούτῳ κυρωθέντος τοῦ νόμου ὑπὸ τῶν ὑπάτων, συνῆλθον οἱ δήμαρχοι, ὥσπερ ἔφην, [b] δημοτικοῖς, εὐθὺς [c] καιρὸν ἐπιτήδειον νομίζοντες ἐν ᾧ τιμωρήσονται τὸν Ἀππιον, εἰσαγγελίας φόνου δεῖν ποιήσασθαι κατ' αὐτῶν, ἅμα πάντας ὑπάρχοντες ὅτι τὴν δίκην, ἵνα μηδὲν ἀλλήλους ὠφελῶσιν, ἀλλὰ καθ' ἕνα· ῥᾷον γὰρ ὅπως ὑπελάμβανον εὐμεταχειρίστους ἔσεσθαι. σκοπούμενοι δὲ ἀπὸ τίνος ἂν ἄρξαιντο ἐπιτηδειοτάτου, τὸν Ἀππιον πρῶτον ἔγνωσαν διώκειν, τῶν τε ἄλλων ἀδικημάτων ἕνεκα μισούμενον ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ τῶν νεωστὶ περὶ τὴν παρθένον γενομένων παρανομιῶν. ἐλόντες μὲν γὰρ τοῦτον, εὐπετῶς ἐδόκουν καὶ τοὺς ἄλλων κρατήσειν· εἰ δὲ ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ἄρξαιντο, μαλακωτέρας ὑπελάμβανον τὰς ὀργὰς τῶν πολιτῶν πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ τελευταίους κεκομιδοῦς ἔσεσθαι, συντονωτέρους ὄντας ἐπὶ τοῖς πρώτοις ἀγῶσιν· ὁ πολλάκις ἤδη συνέβη. ταῦτα βουλευσάμενοι, συνέχον τὸν ἄνδρας. Ἀππίῳ δὲ Οὐεργίνιον ἔταξαν ἄνδρα πλήρη κατηγορεῖν. εἰσαγγέλλεται δὴ μετὰ τοῦτο εἰς τὸν δῆμον Ἀππιος ὑπὸ τοῦ Οὐεργινίου κατηγορηθεὶς ὅτι τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπήγετο χρόνον εἰς ἀπολογίαν. ἀπαχθεὶς δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἵνα φυλάττηται μέχρι δίκης· ἐν γὰρ ἐδόθη ἐγγύησις

[a] Forſan rectius προσῆκεν *propoſitæ erant. Sylb.* [b] Νόμους δημοτικοὺς appellat leges, quæ plebi favebant, ejuſque libertatem & juris æquabilitatem adverſus potentiorum violentiam tutabantur. *Port.* [c] Καιρὸν ἐπιτήδειον ἥκειν νομίζοντες *Vat.* Paullo infra, p. 692. v. 42. τοῦτον εἶναι νομίσας καιρὸν ἐπιτήδειον. * *Vel*, faciliorem ſibi agendi adverſum eos viam fore. *Port.*
† Hoc conſilio approbato & obſtrictis reis, Virginio &c. *Gelen.*

[a] Διαφήμιζον

ἐγύησις αὐτῷ περὶ ἀπολῦναι τὸν ἀποδεχθεῖσαν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ἢ τοῖς δεσμοῖς ἀποθνήσκει, ὡς μὲν ἡ τοῦ πολλῶν ὑποψία ἦν, ἐξ ἐπιταγῆς τῶν δημάρχων· ὡς δὲ οἱ τὸν αἰτίαν ἀπολύσασθαι βουλόμενοι διεφήμιζον, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀναρτησάμενος βρόχῳ. μετ' ὀλίγον Σπόριος [b] Ὀππιον εἰσαχθεὶς εἰς τὸ δῆμον ὑφ' ἑτέρου τῶν δημάρχων Ποπλίου Νομιτορίου, καὶ τυχὼν ἀπολογίας, ἁπάσαις ἀλίσκεται ταῖς ψήφοις, καὶ καταδικασθεὶς εἰς τὸ δεσμωτήριον, αὐθημερὸν ἀποθνήσκει. οἱ δὲ λοιποὶ τῶν δέκα, πρὶν εἰσαγγελθῆναι, φυγῆς αὐτοὺς ἐζημίωσαν. τὰς δὲ οὐσίας τῶν ἀνηρημένων καὶ τῶν πεφυγότων [c] οἱ ταμίαι τῆς πόλεως ἀνέλαβον εἰς τὸ δημόσιον. εἰσαγγέλλεται δὲ καὶ Μάρκος Κλαύδιος ὁ τοῦ παρθένου [d] ἁπτόμενος ὡς δούλην ἀπάγειν, ὑπὸ τοῦ μνηστῆρος αὐτῆς Ἰκιλίου καὶ τοῦ αἰτίαν εἰς τὸν ἐπιτάξαντα παρανομεῖν Ἀππιον ἀναφέρων, θανάτου μὲν ἀπολύεται, 727 φυγῇ δὲ ἀϊδίῳ ζημιοῦται. [e] τῶν ἄλλων τῶν ὑπηρετησάντων τι παρανόμων τοῖς ὀλιγάρχαις, οὐδεὶς ἔσχεν ἀγῶνα δημόσιον, ἀλλὰ πᾶσιν ἄδεια ἐδόθη. ὁ δὲ τοῦτο τὸ πολίτευμα εἰσηγησάμενος τοῦ Μάρκου Δουέλλιος ὁ δήμαρχος, ἀχθομένων ἤδη τὸ πολιτῶν, [f] καὶ πολεμίων γενέσθαι προσδοκώντων.

Ἐπεὶ δὲ αἱ κατὰ πόλιν ἐπαύσαντο ταραχαί, [g] δόγμα κυρῶσιν, ἐξάγειν τὸ στρατὸν ἐπὶ τοὺς πολεμίους διὰ ταχέων. ἐπικυρώσαντος δὲ τοῦ δήμου τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς, Οὐαλέριος μὲν ἄτερος τῶν ὑπάτων, τὴν ἡμίσειαν ἔχων τοῦ στρατοῦ μοῖραν, ἐξῆγεν ἐπί τε Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους· συνῆλθε γὰρ ἀμφότερα τὰ ἔθνη. ἐπιόντος δὲ τοὺς Αἰκανοὺς οὐκ ἐν πεδίοις καταφρωμάτων αὔχημα προσειληφότας, καὶ εἰς πολλὴν καταφρόνησιν τῆς Ῥωμαίων δυνάμεως [h] παρῆλθε, μᾶλλον ἐβούλετο ἐπᾶραι, καὶ θρασυτέρους ποιῆσαι, δόξαν οὐκ ἀληθῆ προσχών, ὡς ὀρρωδῶν εἰς χεῖρας ἰέναι σφίσι αὐτούς, καὶ πάντα δεδιότος ἐποίει. [i] χωρίον γὰρ εἰς στρατοπεδείαν ὑψηλὸν καὶ δυσπρόσιτον ἐξελέξατο, τάφρον τε βαθεῖαν περιέβαλετο, καὶ χάρακας ἤγειρεν ὑψηλούς. προκαλουμένων δὲ τῶν πολεμίων αὐτὸν εἰς μάχην πολλάκις, καὶ κακιζόντων τοῦ ἀναν δείαν, ἠνείχετο μένων ἐφ' ἡσυχίας. ἐπεὶ δὲ ἔγνω τοῦ κρατίστου τῶν πολεμίων δυνάμιν ὅτι προσνέμοιτο τῆς Ἐρνίκων τε καὶ Λατίνων γῆς ἐξελκυθῆναι, σὺ δὲ τῷ χάρακι φυλακὴν ὅτε πολλὴν [k] λειπομένην ὅτε ἀγαθὴν, τοῦτον εἰκὸς νομίσας τὸν καιρὸν ὁπλίσασθαι, ἐξῆγε κεκοσμημένην τοῦ στρατιὰν, καὶ παρέσχεν ὡς εἰς μάχην [l] ἑδενός τε ἀντεξιόντος, ἐκείνου μὲν τοῦ ἡμέραν ἐπέσχε, τῇ δὲ ἑξῆς ὅτι ἡ παρασκευὴ αὐτῶν ἦγεν, ὃ σφόδρα ὀκνηρὰν ὄντων. μαθόντες δὲ πολιορκούμενον τὸν χάρακα οἱ προεξεληλυθότες ὅτι τὰς πρώτας [m] ἅμα ἔπεσον, ἦλθον, πλὴν οὐχ ἅμα, καὶ οὐ κόσμῳ, σποράδες δὲ καὶ καθ'

dandi potestas ei est facta) antequam dies judicio destinata veniisset, in vinculis obiit, idque, ut multorum fuit suspicio, tribunorum jussu; ut vero divulgarunt qui crimen illud diluere volebant, ipse laqueo se suspenderat. Post illum Sp. Oppius ad populi judicium est ductus, ab alio tribuno pl. P. Numitorio, & impetrata caussæ dicendæ potestate, omnibus suffragiis damnatus est; & in vincula conjectus, eodem die mortuus est. At reliqui de decemvirorum numero, antequam dies ipsis diceretur, se ipsi exsilio mulctarunt. bona autem, tum interemptorum, tum profugorum, quæstores urbani occuparunt, & pecuniam ex illorum venditione redactam in ærarium intulerunt. Dies quoque M. Claudio, qui virginem, ut servam, abducere ausus fuerat, ab Icilio ejus sponso dicta. atque ille, quum culpam rejiceret in Appium, à quo se injuriam illam facere jussum dicebat, capitali supplicio est liberatus: sed perpetuo exsilio est mulctatus. Ex cæteris vero, qui aliquam iniquam operam decemviris navarant, nullus publicum judicium subiit: sed omnibus impunitas data. Istius autem consilii auctor fuit M. Duellius tribunus plebis, civibus jam molestè *eam rem* ferentibus, & tandem se quoque pro hostibus habitum iri putantibus.

Per. Jul. 4268. Ante Chr. 446. Olymp. 83 3/4. V. C. Cas. 306. Var.

¶ Sedatis autem urbanis tumultibus, S C. fecerunt, quod jubebat quam celerrime in hostes exercitum educi. Quum autem S C. plebiscito confirmatum fuisset, Valerius alter consul cum dimidia copiarum parte profectus est in Æquos & Volscos. hæ enim gentes in unum convenerant. Quum autem sciret Æquos ex superioribus victoriis spiritus sumpsisse, & cum magna Romanarum copiarum contemptione venisse, eorum animos magis efferre volebat, eosque audaciores reddere, non veram opinionem præbens, quasi præ metu manum cum illis conferere non auderet, atque omnia timentis signa dabat. nam & locum castris ponendis editum, & accessu difficilem delegit, & fossam profundam circumduxit, altumque vallum erexit. Hostibus autem eum sæpius ad pugnam provocantibus, eique ignaviam exprobrantibus, hoc perferebat, & se quiete continebat. sed ubi cognovit hostilium copiarum præstantissimam partem ad populandum Hernicorum & Latinorum agrum profectam, & in castris præsidium neque magnum neque firmum relictum, ratus hoc esse tempus illud opportunum, exercitum acie instructa eduxit, eumque tanquam ad prælium *ad eorum castra* admovit: cumque nemo prodiret, illum diem copias continuit: postridie vero ad eorum castra non valde munita copias duxit. Qui autem paullo ante egressi fuerant ad suburbanorum locorum populationem, cognita castrorum suorum obsidione, pedem retulerunt; sed non simul, neque ordine, sed sparsi & rari, prout fors ferebat,

XLVII. *Expeditio in Æquos & Volscos duce Valerio.*

a Διωφήμιζον *Vat.* quod *Sylburgio* & *Porto* placuisse video. *b* Mendose in *Ed. Steph.* & *Cod. Vat.* Ἀππιον. *c* Τῶν πολιτικῶν οἱ ταμίαι *Vat.* *d* Melius ἐπιθαλάμους *aggressus*, ut cum alibi sæpe, tum p. 686. v. 46. qua de re supra quoque notavi ad p. 684. v. 2. *Sylb.* *e* Τῶν δὲ ἄλλων *Vat.* *f* In *Lapi* versione, *& se hostes fieri exspectantibus.* unde aliquis suspicaretur eum legisse, καὶ πολεμίους γενέσθαι προσδοκώντων. Nonnulli δοκούντων rectius esse existimant quam προσδοκώντων. Δεδιωκότων legisse videretur *Gelen.* nam vertit; *cum cives jam ægrius ferrent, &, ne ipsi quoque hostibus accenserentur, metuerent.* *g* In *Cod. Vat.* συναγαγόντος τοῦ βουλὴν δόγμα κυρῶσιν. *h* Possis etiam legere προϊόντας. Si παρόντας retinere malis, verborum sensus est, *in magnum contemptum Romanarum copiarum advenisse.* i. e. ideo adveniisse ut ostenderent se Romanas vires plane contemnere. Sed προϊόντας seu προελθόντας videtur esse magis consentaneum. *Sylb.* *i* Χωρίον τι δ *Vat.* *k* Καταλειπομένην *Vat.* *l* Οὐδενὸς ἀντιπαλοῦντος *Vat.* *m* Nullius urbis supra mentionem facit.

Per. Jul. 4268. Ante Chr. 449. Olymp. 83 2/3. V. C. Cat. 306. Var. *

rebat, in conſpectum venerunt: & qui in caſtris erant, ubi ſuos adventantes conſpexerunt, audaciores facti, conferto agmine ſunt egreſſi. atque cum magna utrorumque cæde ingens prælium commiſſum eſt, in quo Romani victores,& eos qui cominus pugnabant, in fugam verterunt, & eos qui fugiebant inſequuti, partim interfecerunt, partim vivos ceperunt. Valerius igitur, his peractis, jam impune hoſtilem agrum incurſionibus vaſtabat.

ὀλίγους, ὡς ἕκαστοι εἶχον, ὑπαφαινόμενοι. οἱ τ' ἐκ τοῦ χάρακος, ἐπεὶ τοὺς σφετέρους πρόσθεν ἐθεάσαντο, θρασύτεροι γενόμενοι, ἐξῆλθον ἀθρόοι. καὶ γίνεται μέγας ἀγών, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοτέρων πολύς· ἐφ' ᾧ νικήσαντες Ῥωμαῖοι, τούς τε συστάδην μαχομένους ἐτρέψαντο, καὶ τοὺς φεύγοντας ὑπεδιώκοντες, ὃς μὲν ἀπέκτειναν, ὃς δὲ αἰχμαλώτους ἔλαβον. Οὐαλέριος μὲν δὴ ταῦτα διαπραξάμενος, ἀδεῶς ἤδη τὴν τῶν πολεμίων ὑπῆν ἐδῄου.

XLVIII. ¶ M. vero Horatius, qui ad bellum Sabinum miſſus fuerat, ubi res à collega geſtas cognovit, ipſe quoque, copiis ſuis ex vallo productis, celeriter cum totis viribus, contra Sabinos, numero non inferiores, & artis militaris peritiſſimos,eſt profectus. ſpiritus enim audaciamque magnam ob ſuperiores victorias adverſariis oſtenderunt, & univerſi & ſinguli; ſed præcipue dux eorum: nam non ſolum bonus imperator, ſed etiam manu ſtrenuus bellator erat. Cæterum, quum equites in pugna valde alacrem operam navaſſent, clariſſimam victoriam reportavit, multis hoſtibus cæſis, ſed longe pluribus captis; & ipſis caſtris deſertis potitus, in quibus magnum hoſtium apparatum invenit, & omnem prædam, quam ex agro Romano abegerant: permultos etiam captivos de ſuis reperit, atque incolumes recepit. nam Sabini, quod hoſtem contemnerent, prædam domum nondum tulerant. Res igitur hoſtium militibus in prædam conceſſit, exempto prius ex manubiis quicquid diis conſecraturus erat: reliquam vero prædam reddidit iis qui ea ſpoliati fuerant.

Μάρκος δὲ Ὁράτιος ὑπὸ τῆς τοῦ Σαβίνων πόλεμον, ἐπὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ συνάρχοντος ἔνευε, προσαγαγὼν ἐκ τοῦ χάρακος τὰς δυνάμεις, ἀνέπεσε θᾶττον ὅλῃ δυνάμει πρὸς ὀλίγους ἀριθμὸν τοὺς Σαβίνους, ἐπεὶ τὸ πόλεμα ἐμπειροτάτους· ἐπεδείξατο δὲ φρόνημά τε ἐν τόλμαν ἐκ τῶν προ- 728
τέρων καὶ ὁρθωμάτων πολλὴν πρὸς τοὺς ἀνέχομένους, ἐν κοινῶς πάντες, ἐν ἰδίως ὁ τούτων προηγούμενος· ἦν γὰρ οὐ μόνον στρατηγὸς ἀγαθὸς, ἀλλὰ καὶ πολεμιστὴς τὰ χεῖρα γενναῖος· ἐν τῶν ἱππέων μεγάλην προθυμίαν παρασχομένων, νίκην ἀναρρῆτον λαμπροτάτην, πολλοὺς μὲν ἀποκτείνας τῶν πολεμίων, πολλῷ δ' ἔτι πλείονας αἰχμαλώτους τελυκώς, ἔν τε χάρακος αὐτῶν ἐρήμου κρατήσας, ἐν ᾧ τήν τε ἀποσκευὴν τῶν πολεμίων πολλὴν εὗρε, καὶ τὴν λείαν ἅπασαν, ἣν ἐκ τῆς Ῥωμαίων γῆς ἐληίσαντο· αἰχμαλώτους τε πάνυ πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν εὗρε καὶ ἀνεστώσατο. ἃ γὰρ ἔφθασε ἀνασκευασάμενοι τὰς ὠφελείας οἱ Σαβῖνοι, διὰ καταφυγήν. τὰ μὲν δὴ τῶν πολεμίων χρήματα τοῖς στρατιώταις ὠφέλειαν ἐφῆκε ποιεῖσθαι, προεξελόμενος ἐκ τῶν λαφύρων ὅσα τοῖς θεοῖς καθιερώσειν ἔμελλε· τὴν δὲ λείαν τοῖς ἀφαιρεθεῖσιν ἀπέδωκε.

XLIX. ¶ His rebus geſtis in urbem copias reduxit: & eodem tempore Valerius venit: & uterque, ob partas victorias magnifice de ſe ſentiens, ſperabat ſe inſignes triumphos acturum. res tamen illis, ut ſperarant, minime ſucceſſit. Nam ſenatus * ipſorum cauſſa, qui extra urbem in campo Martio caſtra poſuerant, coactus, ubi res ab utroque geſtas cognovit, eos ſacrificium ob partam victoriam diis facere non eſt paſſus. quibus cum multi alii adverſati ſunt palam, tum vero præcipue C. Claudius (hic enim, ut dixi, erat patruus Appii illius qui decemviratum conſtituerat, & qui nuperrime à tribunis plebis interfectus fuerat) qui leges ab illis latas proferebat, quibus ſenatus potentiam imminuerant, & alia quæcunque iſti in reip. adminiſtratione perpetuo egerant. poſtremo autem decemvirorum, quos tribunis prodiderant, aliorum quidem interitum, aliorum vero publicationem bonorum contra jusjurandum & pacta commemoravit: dixitque, pacta ſuper hoſtiis inter patricios & plebejos facta fuiſſe, ut omnibus impunitas daretur, omniumque præteritarum injuriarum memoria deponeretur; Appioque mortem non propriis ipſius manibus allatam; ſed tribunorum inſidiis ſublatum hominem ante ju-

Ταῦτα διαπραξάμενος, ἀπῆγεν εἰς Ῥώμην τὰς δυνάμεις· ἐν τ' αὐτὸν χρόνον Οὐαλέριος ἦκεν· ἦν τε ἀμφοτέροις μέγα φρονοῦσιν ὑπὲ ταῖς νίκαις ἐν ἐλπὶς ὑπαφανεῖς καθέξειν θριάμβους. ἐν μὴν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς καθ' ἐλπίδα τὸ ἔργον. συναχθεῖσα γὰρ κατ' αὐτῶν ἡ βουλὴ κατεστρατοπεδευκότων ἔξω τῆς πόλεως κατὰ τὸ καλούμενον Ἄρειον πεδίον, ἐν τὰ πραχθέντα ὑπ' ἀμφοτέρων μαθοῦσα, τὸ ὁπτήριον οὐκ ἐπέτρεψε ποιήσασθαι θυσίαν· πολλῶν μὲν ἐν ἄλλων ἀναστωθέντων αὐτοῖς οὐκ ἐκ τοῦ φανεροῦ, μάλιστα δὲ Κλαυδίου Γαΐου θεῖος δὲ ἦν οὗτος, ὥσπερ ἔφην, Ἀππίῳ τῷ καταστησαμένῳ τὴν ὀλιγαρχίαν, ἐν νεωστὶ ὑπὸ τῶν δημάρχων ἀναιρεθέντι· τούς τε κυρωθέντας, ὑπ' αὐτῶν νόμους προσκαλλομένου, δι' ὧν ἠλάττωσε τὸ τῆς βουλῆς κράτος, ἐν τἄλλα πολιτεύματα ὅσα οὗτοι πολιτευόμενοι διετέλεσαν· τελευτήσαν δὲ τῶν δέκα ἀνδρῶν, ὃς προὔδωκαν τοῖς δημάρχοις, τὴν μὲν ἀπώλειαν, τὴν δὲ δήμευσιν, ὡς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας, διεξιόντος· τὰ γὰρ ὑπὲ τῶν ἱερῶν συνομολογηθέντα τοῖς πατρικίοις πρὸς τοὺς δημοτικοὺς, ἐπ' ἀδείᾳ τε πάντων γενέσθαι, ἐν ἀμνηστίᾳ τῶν προτέρων τόν τε Ἄππιον θάνατον οὐκ αὐτοχειρίᾳ γενέσθαι λέγοντος, ἀλλ' ὑπὸ βίας ὑπὸ τῶν δημάρχων πρὸ δίκης, ἵνα

a Οἱ Ῥωμαῖοι Vat. b Deeſt hîc articulus ὁ, & in fine commatis poſt πόλεμον participium λαβοῦσαν, ἐκπεμφθεὶς, vel ſimile; ut declarat etiam *Lapi* verſio. *Sylb.* c Πρὸς τοὺς ἀνθιστωμένους Vat. d Rectius forſan αὐτῶν. *Sylb.* e Vox paſſiva ἀφαιρεθεῖσιν pro media ἀφελομένοις vel activa ἀφελοῦσιν accipi videtur. ut ſenſus ſit, *res vero reliquas militibus, qui eas hoſtibus eripuerant, reſtituit ac largitus eſt. Portus.* f Nota hîc rurſus poſtpoſitum eſſe prænomen: itidemque p. 693. v. 8. *Sylb.* g Ἱερῶν agnoſcit etiam *Lapi* verſio. idemque loquendi genus etiam ſupra fuit p. 438. v. 22. *Sylb.* * Verba Græca κατ' αὐτῶν ſonant *adverſum ipſos. Port.*

a Si

ἵνα μήτε λόγου τύχῃ κεινόμενος, μήτ' ἐλέους· [a] ὡς εἰ κατέσῃ γοῦν [b] εἰς κρίσιν ὁ ἀνὴρ γένους ἀξίαν παρεχόμενος, καὶ πολλὰ ὅ κοινὸν εὖ πεποιηκὼς, ὅρκους τε καὶ πίστεις ὑπεδύετο, [c] ἃς ἂν ἄνθρωποι πιστεύοντες εἰς ἀλλαγὰς συνέρχονται, τέκνα τε καὶ συγγένειαν, καὶ αὐτὸ τὸ ταπεινὸν σχῆμα, καὶ ἄλλα πολλὰ φέρων εἰς οἶκτον ἐφελκόμενα ὅ πλῆ-
729 θος. [d] τοιαῦτα κατ' αὐτοῦ ἐκχέαντος Κλαυδίου Γαΐου, καὶ [e] αὐτοῖς παρόντων, ἔδοξεν ἀγαπᾶν αὐτοὺς εἰ μὴ δώσουσι δίκας· θριάμβων δὲ καταγωγῆς, ἢ τινῶν τοιούτων συγχωρήσεων οὐδὲ σμικρὸν ἀξίους εἶναι τυγχάνειν.

Ἀποψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὸν θρίαμβον, ἀγανακτοῦντες οἵ τε Οὐαλέριοι, καὶ δεινὸν ὄφλειν ὑπολαμβάνοντες ὑβρίζεσθαι, συνεκάλεσαν εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος· καὶ πολλὰ τῆς βουλῆς κατηγορήσαντες, συναναπεισάντων αὐτοῖς τῶν δημάρχων, καὶ νόμον [f] εἰσηγησαμένων, ᾧ τὸ δῆμον λαμβάνουσι τὴν καταγωγὴν τῷ θριάμβῳ, [g] οἵπερ Ῥωμαίων ἁπάντων τοῦτο εἰσηγησάμενοι τὸ ἔθος. ἐκ δὲ τούτου πάλιν εἰς διαφορὰς καὶ ἐγκλήματα οἱ δημοτικοὶ καθίσταντο πρὸς τοὺς πατρικίους· παρώξυνον δὲ αὐτοὺς οἱ δήμαρχοι καθ' ἡμέραν [h] ἐκκλησιάζοντες. ἦν δὲ μάλιστα ἐρεθίζουσα τοὺς πολλοὺς ὑπόληψις, ἣν ἐκεῖνοι παρεσκεύασαν ἰσχυρὰν γενέσθαι, φήμης τε ἀδεσπότοις, καὶ εἰκασμοῖς αὐξηθεῖσα οὐκ ὀλίγοις, ὡς καταλυσόντων τοὺς νόμους τῶν πατρικίων, οὓς ἐκύρωσαν οἱ πρῶτοι Οὐαλέριοι ὕπατοι· δόξα τε ἰσχυρὰ, [i] καὶ οὐ πολὺ ἀπέχουσα πίστεως εἶναι, τοὺς πολλοὺς κατεῖχε. καὶ τὰ μὲν ὑπὸ τούτων πραχθέντα τῶν ὑπάτων ταῦτα ἦν.

Οἱ δὲ τῆς ἑξῆς ὑπατεύσαντες ἑαυτὸν, [k] Λάρος Ερμίνιος καὶ Τίτος Οὐεργίνιος· καὶ οἱ μὲν τούτων τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες, Μάρκος Γε-
* * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * *

Μηδενὸς δὲ αὐτῶν ἀποκρινομένων, ἀλλ' ἀγανακτούντων, παρελθὼν αὖθις [l] Κάτλιος ἐπὶ τὸ βῆμα, "Ἐχετε, ἔφη, παρα- "κεχωρημένον, ἄνδρες πολῖται, πρὸς αὐτῶν τῶν διαφερομέ- "νων, ὅτι τὴν ἡμετέρας χώρας ἑαυτοῖς μηδὲν προσήκουσαν ἀντι- "ποιοῦνται· πρὸς ταῦτα ὁρῶντες, τὰ δίκαια καὶ τὰ εὔορκα ψηφί- "σασθε". Ταῦτα δὲ Καλλίου λέγοντος, αἰδὼς εἰσῆλθε τοὺς ὑπάτους, ἐνθυμουμένους ὡς οὔτε δίκαιον, οὔτε εὐσεβὲς ἡ δίκη λήψεται τέλος, ἂν τινα ἀμφισβητουμένην [m] χώραν δικαστὴς αἱρεθεὶς ὁ Ῥωμαίων δῆμος, μηδέποτε αὐτῆς ἀντιποιησάμενος, ἑαυτῷ [n] προσδικάσῃ, τοὺς ἀμφισβητοῦντας ἀφελόμενος· καὶ

dicii diem, ne reus factus cauſſæ dicendæ poteſtatem impetraret, neve miſericordiam conſequeretur: ut fieri fortaſſe potuiſſet, ſi in judicium vocatus eſſet vir generis dignitate inſignis, cujus multa beneficia in remp. collata exſtabant, & jusjurandum atque fidem imploraſſet, (qua homines freti conveniunt, pacemque faciunt) & liberos atque cognatos *ſecum adduxiſſet*, & cum ipſo humili habitu eo veniſſet, multaque alia tuliſſet, quæ multitudinis miſericordiam conciliant. Quum igitur C. Claudius hæc in eos effudiſſet; * & ipſi adeſſent, viſum eſt ſenatui, eos debere contentos eſſe, ſi pœnas nullas darent; triumpho autem, aut aliis hujuſmodi conceſſionibus, ne minima quidem ex parte dignos eſſe judicandos.

Per. Jul. 4268. *Ante Chr.* 446. *Olymp.* 83 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 306. *Var.*

¶ Triumpho autem ipſis à ſenatu denegato, Valerius ejuſque collega, id iniquo animo ferentes, & ſe gravi contumelia affectos arbitrantes, multitudinem ad concionem convocarunt: quumque longa oratione ſenatum accuſaſſent, & tribuni ipſis patrocinati fuiſſent, ac rogationem tuliſſent, à populo triumphandi poteſtatem impetrarunt, & primi omnium Romanorum hanc conſuetudinem in remp. induxerunt. Poſtea vero rurſus diſcordiæ & expoſtulationes inter plebejos & patricios ſunt exortæ: eos autem tribuni quotidianis concionibus inſtigabant. Multitudinem vero maxime irritabat ſuſpicio (quam illi data opera valde confirmarant) incertis rumoribus & conjecturis non paucis aucta, quod nimirum patricii leges abrogare ſtatuiſſent, quas Valerius & Horatius conſules tulerant ac ſanxerant: vehemenſque opinio, nec à fide longe remota, plebis animos occuparat, & in iis inſederat. atque hæc quidem his conſulibus ſunt geſta.

L.

Valerius & Horatius invito ſenatu triumphant.

¶ Sequenti vero anno, conſules creati Larus Herminius & T. Virginius: ipſiſque ſucceſſerunt M. Geganius Macerinus. * * *
* * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * *

LI.

Per. Jul. 4269. *Ante Chr.* 445. *Olymp.* 83 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 307. *Var.* 308. *Lar. Herminius & T. Virginius coſſ.*

¶ Illis autem nihil reſpondentibus, ſed indignantibus, Scaptius in concionem iterum progrediens, dixit; "Conceſſum eſt vobis, "Quirites, ab ipſis adverſariis, eos veſtrum "agrum ſibi vendicare, ad quos nullo modo "is pertineat. hæc conſiderantes decernite "ea quæ juſta & ſancta ſunt". Hæc Scaptio dicente, pudor conſules ſubiit, quod cogitarent, neque juſtum neque honeſtum illius judicii finem futurum, ſi pop. Romanus judex electus agrum aliquem controverſum, quem nunquam ſibi vendicaſſet, ipſis litigatoribus ereptum ſibi adjudicaret: plurimaque verba, tam

LII.

Per. Jul. 4270. *Ante Chr.* 444. *Olymp.* $\frac{83}{84}$. 1. *V. C. Cat.* 308. *Var.* 309. *M. Geganius & C. Julius coſſ.*

a Si inter ὡς & εἰ interſeratur ἐκὼς (ſeu ἐκὼς ἦν γενέσθαι) ſtructura & ſenſus conſtabunt melius. *Lapi* quoque codicem mancum hîc fuiſſe declarat verſio. *Sylb.* In fine periodi poſt ἀφιλοτίμητα addendum cenſeo οὐκ ἂν κριθείη, *non damnatus fuiſſet.* Utrum tamen mea an *Sylburgii* conjectura veriſimilior ſit, aliorum eſto judicium. *Port.* *b* Εἰς κρίσιν ἀνὴρ γένους ἀξίας παρ. *Vat.* *c* Αἷς ἄνθρωποι *Vat.* *d* Τοιοῦτος δὴ πάντα κατηγορήσας ὁ ὑπάτων πολλὰ κατ' αὐτῶν ἐκχέαντος, ἔδοξεν &c. *Vat.* quo fere modo in *Lapi Cod.* nam vertit, *has igitur accuſationes conſulum multas effundente Claudio.* *e* Legendum videtur, τῶν παρόντων, vel τῶν αὐτῶν παρόντων. *Sylb.* In *Lapi* verſione, *aſtantibus viſum eſt.* unde aliquis ſuſpicaretur eum legiſſe, τοῖς παροῦσιν ἔδοξεν &c. *f* Ambiguum eſt participium εἰσηγησαμένων. nam & pro *introducentibus* & pro *allegantibus* poteſt accipi. *Sylb.* *g* Huic contrarium videtur quod de *Servilio* ſcripſit *Dionyſius*, p. 351. v. 10. *Glarean.* *h* Ἐκκλησιάζοντες καὶ πολλὰ κατὰ τῆς βουλῆς λέγοντες· ἦν δὲ ὁ μάλιστα &c. *Vat.* atque ita legiſſe videtur *Lapus*, dum vertit, *concionantes, dicenteſque adverſus ſenatum multa* &c. *i* Præſtaret dicere, καὶ οὐ πολὺ τῆς πίστεως ἀπέχουσα τοὺς πολλοὺς κατεῖχε. *Port.* *k* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Λάρος Ερμῖνος. *Lapo* dicitur *Sp. Herminius.* Sed cum apud *Diodorum* inveniatur Λαρῖνος Ερμινος, & apud *Valerium* in prænominibus *Lartes Herminius*, ut tradit *Sigonius* ad Liv. l. 3. c. 65. non dubito quin vera ſcriptura ſit Λάρος Ερμίνιος. *l* Pro Κάτλιος, quod etiam paullo poſt reperitur, apud *Livium* eſt Σκάπτιος: quam lectionem ego quoq; cum *Lapo* ſequi volui. *Sylb.* Κάπτιος *Vat.* *m* Χώραν ὑφ' ἑτέρων δικα. τὴν *Vat.* *n* Rectius ſubjunctivum προσδικάσῃ, ut mox p. 694. v. 5. & 6. *Sylb.* * Et qui cum eo erant. *Gelen.* *a* Ita

Per. Jul. 4270. Ante Chr. 444. Olymp. 83 4. V. C. Cat. 308. Var. 309.

tam à conſulibus quam à ſenatus principibus, ad rem eam avertendam fruſtra ſunt facta. Nam qui in ſuffragia miſſi fuerant, magnæ ſtultitiæ eſſe dicentes, pati res ſuas ab aliis detineri, nec pium finem *judicio* ſe impoſituros arbitrantes, ſi agrum controverſum Aricinis aut Ardeatibus adjudicaſſent, quod juraſſent ſe eum illis, ad quos eum pertinere comperiſſent, adjudicaturos: & litigatoribus infenſi, quod eos, à quibus eo privabantur, judices eligere ac habere voluiſſent, ut ne in poſterum quidem ſibi amplius liceret agrum ſuum recuperare, quem ipſi jurato judicio aliorum eſſe pronunciaſſent. Hæc igitur conſiderantes, & iniquo animo ferentes, tertiùm jufſerunt urnam in unaquaque tribu poni pro pop. Rom. in quam calculi conjicerentur. omnibuſque ſuffragiis populus Rom. agri controverſi dominus declaratur. atque hæc his conſulibus ſunt geſta.

πολλοὶ σφόδρα ἐλέχθησαν εἰς ἀπόρρητον τῦ πράγματος ὑπὸ τῶν ὑπάτων ὑπὸ τῶν ἡγεμένων τῆς βυλῆς λόγοι διαχεῦντο. οἱ δὲ ἀνειληφότες τὰς ψήφυς, πολλὴν μωρίαν εἶναι λέγοντες, ἑτέρυς περιορᾶν τὰ σφέτερα κεκλέχοτας, ὑπ' ἀκ εὐσεβες ἐξοίσειν τέλος ὑπολαμβάνοντες, ἐὰν [b] Αρικινῦς ἢ Αρδεάτας κυρίυς ἀποδείξωσι [c] ἀμφισβητήτυ γῆς, ὀμοσάντες ὧν ἂν εὕρωσιν αὐτοῖς ὄντων, [d] τότων ἀπιδεῖνεν τοῖς τε δικαζομένοις ὀργὴν ἔχοντες, ὅτι τὺς ἀποστερημένυς αὐτῶν, δικαστὰς ἐξίους λαβεῖν, ἵνα μηδ' ὕστερον ἔτι σφίσιν ἐγγένηται τῶν ἑαυτῶν ἀναχομίσασθαι κλῆσιν, ἣν αὐτοὶ μετ' ὅρκυ δικάσαντες, ἑτέροις ἐπέτρεψαν εἶναι). Ταῦτα δὴ λογιζόμενοι, καὶ ἀσανασχέτως, τρίτον ἐκέλευσε καδίσκον τεθῆναι ὑπὲρ τῆς πόλεως Ρωμαίων, καθ' ἑκάστην φυλὴν, εἰς ὃν ἀποδίσουσι τὰς ψήφυς· ᾗ γίνεται πάσαις ταῖς ψήφοις ὁ Ρωμαίων δῆμος τῆς ἀμφιλόγυ χώρας κύριος. Ταῦτα μὲν δὴ τότων ἐπράχθη τῶν ὑπάτων.

LII. Per. Jul. 4272. Ante Chr. 442. Olymp. 84 3. V. C. Cat. 310. Var. 311. *M. Genucio & C. Curtio coſſ. contentio de jure conſulatus.*

¶ Marco autem Genucio & C. Quintio conſulibus, civiles diſcordiæ iterum ſunt excitatæ, plebejis hominibus poſtulantibus ut omnibus civibus Rom. conſulatum capere liceret: (nam ad illam uſque diem ſoli patricii, comitiis centuriatis deſignati, conſulatum petebant) & qui tunc tribuni erant, præter unum C. Furnium, cæteri omnes communi conſenſu legem de comitiis conſularibus accurate ſcriptam promulgabant, qua lege populi arbitrio permittebant, ut quotannis cognoſceret utrum à patriciis an à plebejis conſulatum peti vellet. Ob quæ indignabantur qui ſenatorii ordinis erant, quia potentiam ſuam *hoc modo* tolli videbant; & quidvis ſibi ante patiendum putabant, quam permittendum ut ea lex perferretur: atque, tam in privatis cœtibus quam in publicis conventibus, aſſidue alteri alteris iraſcebantur, ſe mutuo accuſabant, atque alii aliis adverſabantur, patriciorum animis à toto plebejo ordine abalienatis. multaque verba in ſenatu, multa in concionibus, ab optimatum principibus ſunt facta: atque mitiora quidem, ab iis qui exiſtimabant plebejos ob utilitatis ignorantiam peccare: aſperiora vero ab iis, qui putabant rem totam compoſitam à plebejis, qui ſibi inſidiabantur & invidebant.

Μάρκυ δὲ [e] Γενυκίυ καὶ Γαΐυ [f] Κοϊντίυ τὴν ἀρχὴν παρειληφότων, αἱ πολιτικαὶ πάλιν ἀνίσαντο διαφοραὶ, τῶν δημοτικῶν ἀξιόντων ἅπασι Ρωμαίοις ἐξεῖναι τὸ ὕπαλον ἀρχὴν λαμβάνειν· τῶν γὰρ οἱ πατρίκιοι μόνοι μετῆσαν αὐτῆς, ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις ἀποδεικνύμενοι· νόμον τε συγγράψαντες ὑπὲρ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν εἰσέφερον οἱ τότε δημαρχοῦντες, ἐκτὸς ἑνὸς Γαΐυ [g] Φυρνίυ, πάντες οἱ λοιποὶ συμφρονήσαντες, ἐν ᾧ τὸν δῆμον ἐποιοῦτο κύριον τῆς διαγνώσεως καθ' ἕνα ἕκαστον σφῶν αὐτῶν, εἴτε πατρικίυς βύλοιτο μετιέναι τὴν ὑπαλείαν, εἴτε δημοτικύς. ἐφ' οἷς ἠγανάκτυν οἱ τῆς βυλευτικῆς μετέχοντες συνεδρίυ, καλαυομένην τὴν ἑαυτῶν δυναστείαν ὁρῶντες, καὶ πάντα ὑπομένειν, ᾤοντο δεῖν πρότερον, ἢ τὸν νόμον κύριον ἐᾶσαι γενέσθαι· ὀργαί τε καὶ κατηγορίαι καὶ ἀντιπροφάσεις [h] ἐγίνοντο συνεχεῖς, ἐν ἰδίοις τε συλλόγοις καὶ [i] κατὰ τὰς κοινὰς ἁπάντων συνόδυς, τῶν πατρικίων πρὸς ἅπαντας ἠλλοτριωμένων τὺς δημοτικύς. καὶ λόγοι πολλοὶ μὲν ἐν τῷ συνεδρίῳ, πολλοὶ δὲ κατὰ τὰς ἐκκλησίας, ὑπὸ τῶν προϊσταμένων τὰ ἀριστοκρατικὰς ἐλέχθησαν ἐπιεικέστεροι μέν, ὑπὸ τῶν οἰομένων ἀγνοίᾳ τῆς συμφερύσης ἁμαρτάνειν τὺς δημοτικύς· τραχύτεροι δὲ, ὑπὸ τῶν νομιζόντων ἐξ ὑποβυλῆς καὶ φθόνυ τοῖς αὐτύς ὅ τε νόμος συγκεῖσθαι.

LIV.

¶ Quum autem tempus fruſtra protraheretur, nuncii à ſociis in urbem venerunt, qui dixerunt Æquos & Volſcos cum ingenti exercitu contra ſe venire decreviſſe; rogaruntque ut auxilium ſibi celeriter mitteretur, quod in ſummo belli diſcrimine verſarentur. Ex Hetruſcis quoque Vejentes ſe ad defectionem parare dicebantur: & Ardeates eorum imperio amplius non parebant, irati ob controverſum agrum, quem pop. Rom. judex ele-

Ελκομένυ δὲ τῦ χρόνυ διαχειῆς, ἦκον εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν συμμάχων ἄγγελοι, λέγοντες ὅτι πολλῇ στρατιᾷ μέλλυσιν ἐλαύνειν ἐπ' αὐτύς Αἰκανοί τε καὶ Οὐολῦσκοι, [k] δεόμενοι βοήθειαν ἀποστεῖλαι σφίσιν διαλαχόν, ὡς ἐν τρίτῳ τῦ πολέμυ κειμένοις. ἐλέγοντο δὲ καὶ Τυρρήνων οἱ καλούμενοι Οὐϊεντανοὶ παρασκευάζεσθαι πρὸς ἀπόστασιν. Αρδεάτας τε αὐτῶν ἔτι ἦσαν ἀπήκοοι, τῆς ἀμφιλόγυ χώρας ὀργὴν ἔχοντες, ἣν ὁ Ρωμαίων δῆμος, αἱρεθεὶς δικα-

τὴς,

a Ita cum *Lapi Cod.* reſcripſit *Sylb.* Male in *Ed. Steph.* ἐτεμῆνυς. *b* Minus recte in *Ed. Steph.* Αεκινάτς. Ego Αεκινὰς reponere non dubitavi, tum ex Auctore noſtro alicubi, tum ex *Steph. Byzant. Sylb.* Si quis Αεκινὰς malit, ad *Latinorum* morem, per me licet. *c* In *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] ἀμφισβήτυ. ſed legendum vel ἀμφισβητήτυ, vel ἀμφισβητησίμυ, ut *Xylander* quoque adnotarat. *Sylb.* *d* Si cui magis placet τότυς ἐπικρίνειν (ut mox v. 11. ſequitur ἐτέροις ἐπίγνωσιν, & p 695. v. 1. αὐτὸ ἐπιγνῶναι) non refragabor. ſed defendi tamen & vulgata ſcriptura poteſt, ratione poſſeſſionis. quanquam, ut verum fatear, rectius hîc legeris, τότων ἐπικρίνειν εἶναι, & v. 11. ἑτέροις ἐπίγνωσιν, tranſlato ſcilicet poſſeſſivo εἶναι. *Sylb.* *e* In *Ed. Steph.* & *Lapi Cod.* Μανλίυ. ſed Γενυκίυ legendum eſſe perſpicitur non tantum ex *Livio, Caſſiodoro, Diodoro,* & *Faſtis Siculis*; ſed ex ipſo etiam auctore noſtro, qui *Genucium* in ſequentibus aliquoties nominat. *Sylb.* *f* Pro *C. Quintio* vulgata *Livii* exemplaria habent *P. Curiatium.* Sed *Curtium* legendum eſſe docet *Sigonius* ex *Varrone* & *Faſtis Siculis.* quo modo *Diodorus* quoque in hunc annum coſſ. comparat Μάρκυ Γενυκίυ καὶ Αγρίππα Κόϊντυ Χίλωνα, eamque ipſam ſcripturam apud *Diodorum* agnoſcit *Pomponius Lætus* & *Joannes Cuſpinianus,* ut idem *Sigonius* adnotavit. *Sylb.* *g* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* nonnulli tamen Φυρείυ malint. *h* Εγίνοντο *Vat.* *i* Rectius, ut puto, in *Cod. Vat.* κατὰ τὰς κοινὰς συνόδυς ἁπάντων τῶ πατρικίων. *k* Διὰ βοηθοὶ τι βοήθειαν malit *Portus.*

a Οἱ

ϛὴς, αὐτῷ προσεδίκασεν· ὁ δὲ τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ. Ταῦτα ἡ βουλὴ μαθοῦσα ψηφίζεται σφισὶν καλαβράφν, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέρους ἐξάγειν δυνάμεις. ἀντέπραττον δὲ τοῖς γνωσθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν οἱ τὸν νόμον
731 εἰσφέροντες· ἔχουσι δὲ ἐξουσίαν ἐναντιοῦσθαι δήμαρχοι τοῖς ὑπάτοις· ἁρπάζοντές τε τοὺς ἀγομένους ὑπ' αὐτῶν ὅπως τὸ στρατιωτικὸν ὅρκον, καὶ τιμωρίαν ὠδεμίαν ἐῶντες λαμβάνειν παρὰ τῶν ἀπειθούντων. πολλὰ δὲ τῆς βουλῆς ἀξιούσης ὁ μὲν τῷ παρόντι χρόνῳ τὴν φιλονεικίαν καταβαλεῖν, ὅταν δὲ τέλῳ οἱ πόλεμοι λάβωσι, τότε προτιθέναι περὶ τῶν ἀρχαιρεσιῶν νόμον, [a] οἱ δὲ τοσοῦτον ἐδέησαν [b] εἴξαι χωρεῖς, ὥστε καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐναντιώσεσθαι τοῖς δόγμασι τῆς βουλῆς ἔλεγον, καὶ ὠδὲν ἐάσειν δόγμα περὶ ὑδενὸς κυρωθῆναι πρόσθεν, ἐὰν μὴ τὸ ὑπὲρ αὐτῶν [c] προσφερόμενον προβληθῇ νόμον. καὶ ὃ μόνον ἐν τῷ συνεδρίῳ πρὸς τοὺς ὑπάτους ἐμαυτῷ ἀπειλῆσαι προήχθης, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὸ ἐκκλησίας ὅρκους οἵπερ εἰσὶ [d] μέγιστοι ἐν αὐτοῖς, τὴν τῆς ἑαυτῶν πίστεως [e] διωμοσάμενοι, ἵνα [f] μηδέ τι τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς [g] πειθεῖσιν ἐξῇ καταλύειν.

[h] Πρὸς δὲ τὰς ἀπειλὰς ταύτας ἐσκόπουν ὅ,τι χρὴ ποιεῖν οἱ πρεσβύταλοί τε καὶ κορυφαιόταλοι τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας, συναχθέντες εἰς τὸ ἰδιωτικὸν σύλλογον ὑπὸ τῶν ὑπάτων αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς. Γάϊος μὲν ὢν Κλαύδιος ἥκιστα δημοτικὸς ὢν, καὶ ταύτην διαδεδεγμένος ἐκ προγόνων τὴν αἵρεσιν τῆς πολιτείας, αὐθαδεστέραν γνώμην εἰσέφερε, μήτε ὑπατείας, μήτε ἄλλης ἀρχῆς τῷ δήμῳ παραχωρεῖν μηδεμιᾶς· τοὺς δὲ ταναντία πράττειν ἐπιχειροῦντας ὅπλοις κωλύειν, ἐὰν μὴ πείθωνται τοῖς λόγοις, φειδὼ μηδεμίαν ποιουμένους μήτε ἰδιώτου, μήτε ἄρχοντος. ἅπαντας γὰρ τοὺς ἐπιχειροῦντας τὰ πάτρια κινεῖν ἔφη, καὶ τὸ κόσμον τὸν πολιτεύματος τὸ ἀρχαῖον διαφθείρειν, ἀλλοτρίους καὶ πολεμίους εἶναι τῆς πόλεως. Τίτος δὲ Κοΐντιος οὐκ εἴα τῇ βίᾳ καθείργειν τὸ ἀντίπαλον, οὐδὲ δι' ὅπλων [i] καὶ αἵματος ἐμφυλίῳ χωρεῖν πρὸς τὸ δημοτικὸν, ἄλλως τε καὶ δημάρχων σφίσιν ἐναντιωσομένων, οὓς [k] ἱεροὺς εἶναι καὶ παναγεῖς ἐψηφίσαντο οἱ πατέρες [l] ἡμῶν, θεοὺς καὶ δαίμονας ἐγγυησάμενοι τὴν ὁμολογίων, καὶ τοὺς μεγίστους ὅρκους καθ' ἑκατέρων τε καὶ τῆς ἐκατόνων, ἐάν τι παραβαίνωσι τῶν συγκειμένων, κατομοσάμενοι.

Ταύτῃ προαθεμένων τὴν γνώμην καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρακληθέντων εἰς τὸ συνέδριον, παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ Κλαύδιος, "Οὐκ ἀγνοῶ μὲν, ἔφησεν, ἡλίκων κρημνῶν καταβλη"θήσεται συμφορῶν ἅπασιν ἡμῖν, ἐὰν ἐπιτρέψωμεν τῷ δή"μῳ περὶ τοῦ νόμου ψῆφον λαβεῖν· οὐκ ἔχων δ' ὅ,τι χρὴ "ποιεῖν, οὐδὲ δυνάμενος τοσούτοις οὖσιν ἀντιλέγειν, εἶκω "τοῖς βουλήμασι τοῖς ὑμετέροις. δίκαιον γὰρ, ἀποφαίνε"σθαι μὲν ἕκαστον ἃ δοκεῖ τῷ κοινῷ συμφέρειν, πείθεσθαι δὲ

ctus, superiore anno sibi adjudicarat. Senatus, his cognitis, decernit ut exercitus conscribatur, & ut consul uterque copias educat. Sed qui legem promulgabant, decretis eorum adversabantur, (habent enim tribuni potestatem intercedendi consulibus) ex manibus eorum eripientes eos qui ad militare sacramentum ab iis ducebantur, neque permittentes ut illi ullas pœnas de contumacibus sumerent. Quum autem senatus magnis precibus postularet, ut in præsentia contentionis ambitiosæ pervicaciam deponerent, & bello confecto tunc demum legem de comitiis promulgarent, tantum abfuit ut illi temporibus cederent, ut etiam in aliis rebus S C°. se adversaturos dicerent, nec ullum S C. de ulla re factum sanciri passuros, nisi ante de lege, quæ à se promulgabatur, senatusconsultum fieret. Neque solum in senatu hæc consulibus minari sunt ausi: sed etiam in concione, jusjurandum, quod apud eos est maximum, per suam fidem, jurarunt, ne quod suum decretum sibi *aliquorum* oratione adductis rescindere liceret.

Per. Jul. 4272. *Ante Chr.* 442. *Olymp.* 84 3/3. *V. C. Cai.* 310. *Var.* 311.

¶ His autem minis auditis, quid agendum esset, natu maximi & illustrissimi principes optimatum consultare cœperunt, ipsi separatim in privatum cœtum à consulibus coacti. C. igitur Claudius, vir minime popularis, & qui à majoribus hanc reip. administrandæ rationem sectandam acceperat, auctor erat sententiæ severioris, qua nec consulatu nec ullo alio magistratu plebi cedendum censebat: ac qui contra facere conarentur, armis prohibendos, nisi oratione flecti possent, ita ut nemini parceretur, neque privato homini neque magistratum gerenti. omnes enim, qui patrias consuetudines & pristinam atque præclaram reip. formam corrumpere conantur, alienos à civitate atque ejus hostes esse dicebat. Sed T. Quintius non sinebat vi adversarios coërceri, neque armis & sanguine civili cum plebejis contendi, præsertim quum tribunos plebis adversarios essent habituri, quos majores Romanorum sacros ac sanctos esse decrevissent, diis geniisque factis pactionum sponsoribus, & maximo jurejurando in suam suorumque posterorum perniciem, si quam pactorum partem violassent, jurato. LV.

¶ Quum autem in hanc sententiam ivissent alii quoque qui * in senatum advocati fuerant, Claudius, oratione suscepta, "Non "ignoro, inquit, quantarum calamitatum in "nos omnes fundamentum jaciatur, si plebi "permittamus ut de hac lege in suffragia mit"tatur. sed quum non habeam quid agam, "nec tot viris adversari possim, vestris con"siliis cedo. Æquum enim est, ut unusquis"que declaret quæ è rep. fore existimat, sed "pareat LVI.

a Οἱ δὲ in simili redditione pro οἵδε seu ἕτεροι observavi etiam apud *Pausanian. Sylb.* b Εἴξαι τοῖς χαρεῖς *Vat.* c Εἰσφερόμενον *Vat.* Malim τὸν ὑπ' αὐτῶν εἰσφερόμενον, ut *Lapus* quoque vertit, *quæ ab ipsis inferebatur.* qua significatione usurpatur εἰσφέρεσθαι p. 694. v. 22. *Sylb.* d Melius forsan in *Cod. Vat.* μέγιστοι παρ' αὐτοῖς. e Structuræ lex postulat διωμόσαντο: cujus vestigia sunt in augmento ω. quanquam infra quoque & κατωμοσάμενοι scriptum in *Ed. Steph.* v. 38. & ἐπωμοσάμενος p. 697. v. 37. Sed rectius hæc posteriora duo per ο scribi arguunt apud *Suidam*, ὀμόσαι, κατομόσαι, ἐπομόσαι. in verbalibus tamen ω obtinuit, ut declarant apud *Suidam* ἀντωμοσία, διωμοσία, διώμοτος, ἐπώμοτος. quam mutationem in compositione admittunt etiam alia quædam ab ο inchoata, ut ὄνομα, ὄνυξ, ὀδὼς. quin & plurima sunt quæ brevem in longam vertunt in compositione, ut πρόπολυτος, προσήκιμος &c. *Sylb.* Vel διώμοσαν legendum; vel διομόσασθαι, ut respondeat ἀπειλῆσαι v. 16. *Port.* f Μηδέ τι ut πρόπολυτος, προσήκιμος &c. *Sylb.* Vel διώμοσαν legendum; vel διομόσασθαι, ut respondeat ἀπειλῆσαι v. 16. *Port.* f Μηδέ τι usurpatum pro μηδὲν. μηδ' ἕτι minus huc quadrat *Sylb.* g Πειθεῖσι positum pro μετατεθεῖσι. *Sylb.* h Πρὸς δὲ τὰς *Vat.* i Καὶ δι' αἵματος *Vat.* k Ἱερὺς legendum esse pro vulg. ἱερεῖς, tum ex aliis manifestum est, tum ex p. 395. v. 32. *Sylb.* l Nota eodem allagen personæ in ἡμῶν discriminis caussa factam, ut supra quoque p. 647. v. 44. *Sylb.* * *In concilium* vertit *Gelen.* & rectius forsan. nam *Dionys.* habet τὸ συνέδριον, & intelligit non de senatu, verum de illo concilio quod τὴν ἰδιωτικὴν σύλλογον vocaverat. a Mallem

Per. Jul. 4272. Ante Chr. 442. Olymp. 84 2/3. V. C. Cat. 310. Var. 311.

"pareat iis quæ à pluribus fuerint decreta. "Illud tamen habeo de quo vos moneam, ut "in rebus difficilibus & adverſis, ut conſulatu "neque nunc neque in poſterum cuiquam ce- "datis, præterquam patriciis, quibus ſolis pi- "um & fas eſt. ubi vero ad neceſſitatem re- "dacti eritis, ut nunc, alios quoque cives ma- "ximæ poteſtatis & imperii participes facia- "tis, & tribunos militum pro conſulibus cre- "etis, numerum eorum, quantumcunque vo- "lueritis, præfinientes. atque ego quidem octo "vel ſex ſufficere puto. In hoc tamen iſto- "rum virorum numero ne pauciores ſint pa- "tricii quam plebeji. Si enim ita feceritis, "nec conſulatum in abjectos & indignos ho- "mines conferetis, nec dominatus injuſtos "vobis ipſis conſtituere videbimini, qui ple- "bejos ad nullum magiſtratum admiſeritis". Laudata ab omnibus ejus ſententia, & nullo contradicente, "Audite, inquit, quæ vobis "etiam conſulibus ſuadere volo. Indicta die "ad quam S C. facturi & ſancituri eſtis, di- "cendi poteſtatem facite legis ſuaſoribus & "diſſuaſoribus. verbis autem *hinc inde* factis, "quum ad ſententias rogandas ventum erit, "nec à me, nec ab iſto Quintio, nec à quo- "quam aliorum ſeniorum, ſed ab iſto L. Va- "lerio, qui omnium ſenatorum eſt maxime "popularis, initium ducite: & poſt eum ro- "gate Horatium, ſi quid velit, dicere: & ubi "illorum ſententias exquiſiveritis, tunc nos "ſeniores dicere jubebitis. Ego quam liber- "rime ſententiarum tribunis contrariam di- "cam: hoc enim reip. conducit. Rogationem "autem de tribunis militum creandis, ſi vos "ita volueritis, T. iſte Genucius ferat. nam "erit ſententia decentiſſima, & ſuſpicionem "minime præbebit, ſi tuus iſte frater, ô M. "Genuci, eam dicat". Viſus eſt de his etiam recte monere: atque illi ex conventu diſceſ- ſerunt. tribunos autem timor invaſit ob ar- canos illorum congreſſus, ut in magnum ali- quod plebis malum factos, quod domi, non in loco aperto *& publico*, conſediſſent *& con- ſilium habuiſſent*, nec ullum è tribunis ple- bis ad illud conſilium admiſiſſent. Poſtea ipſi quoque, concilio iterum ex civibus maxime popularibus convocato, remedia & præſidia viciſſim adverſus inſidias quas ſibi à patriciis ſtructum iri ſuſpicabantur, excogitabant.

LVII. ¶ Quum autem tempus veniſſet quo S C. faciendum erat, conſules, convocato ſenatu, poſt multas de concordia & modeſtia adhor- tationes, tribunis legis auctoribus primum dicendi poteſtatem fecerunt. Quare progreſ- ſus unus ex ipſis C. Canulejus, de legis æqui- tate aut utilitate nihil dixit, neque ullam mentionem fecit: ſed, "mirari ſe, dixit, quod "conſules, quum jam inter ſeipſos conſultaſ- "ſent, & ſtatuiſſent quid eſſet faciendum, ta- "men de re, quaſi nondum examinata & con- "ſultationis indigente, ad ſenatum referre

"τοῖς ὑπὸ τ πλειόνων κριθεῖσιν. ἐκεῖνο μέντοι προσημανῶ "ὑμῖν, ὡς ἐν χαλεποῖς ἢ ἀβουλήτοις πράγμασιν, ἔχω, ἢ 732
"μὲ ὑπαλείας μήτε νεῶ μήθ' ὕστερον προσχωρεῖν μηδενὶ,
"πλὴν τ πατρικίων, οἷς μόνοις ὅσόν τε ἢ δημότην τυγχάνει
"ὄταν δὲ εἰς ἀνάγκην καθιστώμεθα, ὥσπερ νῦν, μεταδιδό-
"ναι ἢ τοῖς ἄλλοις πολίταις τ μεγίστης ἐξουσίας τε ἢ ἀρ-
"χῆς, χιλιάρχους τε ἀντὶ τ ὑπάτων ἀποδείκνυσι, ἀριθ-
"μὸν αὐτοὶ ὁρίσαντες ὅσον δήποτε· ἐμοὶ μὲ γὰρ ὀκτὼ ἢ ἕξ
"ἀποχρῆναι δοκεῖ. εἰ δὲ τούτοις τοῖς ἀνδράσι μὴ ἐλάττονος
"ἀριθμοῦ ἔσεσθε οἱ πατρίκιοι τ δημοτικῶν. ταῦτα γὰρ ποι-
"οῦντες, οὔτε τ τ ὑπάτων ἀρχὴν εἰς ταπεινὰς ἢ ἀναξίους
"[b] καταβάλητε, οὔτε δυνασείας ἀδίκους ἑαυτοῖς κατασκευά-
"ζειν δόξετε, μισθαρνίας ἀρχῆς μεταδιδόντες τοῖς δημοτι-
"κοῖς". ἐπαινεσάντων δὲ ἁπάντων τ γνώμην, ἢ ἡδέως τὰ
σπουδαῖα λέγοντος, "Ἀκούσατε, ἔφη, ἃ ἢ τοῖς ὑπάτοις ὑμῖν
"ἔχω προσημανεῖν. ἡμέραν προειπόντες δὲ ἣ τὸ [c] βούλευμα
"ὁπλιτεύσητε, ἢ τὰ κριθέντα ὑπὸ τ βουλῆς, [d] ἀπόδοτε τοῖς
"ἀπολογησομένοις ὑπὲρ ἢ νόμου ἢ τοῖς κατηγορήσι· ῥηθέντων
"δὲ λόγων, ὅταν καθήκῃ τὰς γνώμας ἐρωτᾶν, μήτ' ἀπ'
"ἐμοῦ ἄρξασθε, μήτε ἀπὸ [e] Κοϊντίου τουδί, μήτε ἀπ' ἄλλων
"τῶν πρεσβυτέρων ἡδέως, ἀλλ' ἀπὸ ἧ φιλοδημοτάτου τ βου-
"λευτῶν Λουκίου Οὐαλερίου· ἢ μὴ τοῦτον αἰδεῖσθε Ὁράτιον,
"εἴ τι βούλεται λέγειν. ὅταν δὲ τὰς παρ' ἐκείνων γνώμας ἐξε-
"τάσητε, τότε τοὺς πρεσβυτέρους ἡμᾶς κελεύσετε λέγειν.
"[f] ἐγὼ μὲ τ ἀναγνωσθεῖσαν γνώμην τοῖς δημάρχοις ἀποδείξο-
"μαι, [g] πάσῃ παῤῥησίᾳ χρώμενος· τοιγὰρ δὴ τῷ κοινῷ συμ-
"φέρει. ὃ δὲ περὶ τ χιλιάρχων πολίτευμα [h] εἰ βουλομένοις
"ἐστὶν εἰσηγεῖσθαι, Τίτος Γενούκιος οὗτος· προπαιδεύσατο γὰρ ἡ
"γνώμη, ἢ ὑποψίαν ἥκιστα παρέξουσα γένοιτ' ἄν, ἐὰν οὗτος
"αὐτὴν ὁ τοῦ ἀδελφὸς, ὦ Μάρκε Γενούκιε, λέγῃ". εὐδοκεῖ ἢ
ταῦτα ὀρθῶς ὑποτίθεσθαι· ἢ οἱ μὲ ἀπήεσαν ἐκ τ συλλόγου.
τοῖς δὲ δημάρχοις δέος ἐνέπιπτε πρὸς τιμὴν ἀπόῤῥητον τ τῶν
ἀνδρῶν συνουσίαν, ὡς ὅτι κακῷ τινι [i] τῷ δήμῳ μεγά-
λῳ γενομένῳ, ἐπειδὴ κατ' οἰκίαν τε συνήθροισαν, [k] ἢ
οὐκ ἐν τῷ φανερῷ, ἀλλὰ ἢ ἡδέως τ προεστηκότων ἢ δήμου,
κοινωνὸν τ βουλευμάτων παρέλαβον. ἢ μετὰ τοῦτο συνέ-
δριον αὐτοὶ πάλιν ἐκ τ φιλοδημοτάτων συναγαγόντες,
ἀλεξήματα ἢ φυλακὰς ἀντεμηχανῶντο πρὸς τὰς ἐπιβου-
λάς, ἃς ἐκ τ πατρικίων ἔσεσθαι σφίσιν ὑπώπτευον.

Ὡς δὲ κατῆκεν ὁ χρόνος ἐν ᾧ ὃ προβούλευμα ἔδει γενέσθαι,
συγκαλέσαντες οἱ ὕπατοι τ βουλὴν, ἢ πολλὰς ὑπὲρ ὁμονοίας
ἢ εὐκοσμίας ποιησάμενοι παρακλήσεις, παρῆσαν τοῖς ἀπεδω-
κεν λέγειν τοῖς εἰσηγησαμένοις δημάρχοις τ νόμου. ἢ πα- 733
ρελθὼν εἷς ἐξ αὐτῶν [l] Κάτων Κενσόλιος, περὶ μὲν ἢ νό-
μου, ὅτ' ἐδίδασκεν, ὅτ' ἐμέμνητο
"θαυμάζειν δ' ἔφη τ ὑπάτων, ὅτι βεβουλευμένοι τε ἢ χε-
"χρικότες ἤδη κτ' σφᾶς αὐτοὺς ἃ δεῖ πράττειν, ὥσπερ ἀδο-
"κίμαστον πρᾶγμα ἢ βουλῆς δεόμενον, εἰς ὃ συνέδριον ἐπε-
"χείρησαν

a Mallem ἀποδοκιμᾶσαι legeretur. *Portus.* b Nota modum diverſum in καταβάλητε & δόξετε. *Sylb.* c Mallem προοβάλητε, ut alibi loquitur *Dionyſius.* d Ante ἀπόδοτε vel deeſt nomen λόγον, vel verbum λέγειν, ut v. 23. *Sylb.* e Perperam in *Ed. Steph.* [& *Cod. Vat.*] Κοΐντου. intelligendus autem *T. Quintius*, cujus paullo ante facta mentio p. 695. v. 32. *Sylb.* f Rectius in *Cod. Vat.* ἐγὼ μὲν ἂν. quo modo legendum eſſe monuit *Sylb.* g Πάσῃ τῇ παῤῥησίᾳ *Vat.* h Legendum puto, ἐὰ βουλομένοις ἐστὶν ὑμῖν εἰσηγεῖσθαι, εἰσηγείσθω T. Γενούκιος οὗτος. *Sylb.* Forſan, ἐὰ βουλομένοις ἐστὶν ὑμῖν, εἰσηγήσεται &c. *Portus.* i Si quis malit τῷ δήμῳ, per me licet. nam in *Fragmentis* habemus ἐπὶ κακῷ τ πολίτου ὑμῶν ἀφίγμαι. *Sylb.* k Ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ φανερῷ, ἢ *Vat.* l Κάτων Κενσολῖνος & mox p. 697. Κενσολῖνα in *Cod. Vat.* Rectius (cum *Sylb.*) Γάϊος Κανσολήϊος, vel (cum *Porto*) Γάϊος Κανσολήϊος. *Canulejus* ſine prænomine in *Lapi* verſione. *C. Canulejus* apud *Livium*: quem in verſione ſequi non dubitavi.

a Ante

"χείρησαν εἰσφέρειν, καὶ λόγον ἀπέδωκεν ὑπὲρ αὐ-
"τῶν τοῖς παραιρεθεῖσιν, εἰρωνείαν εἰσάγοντες ὅτε τὰς
"ἑαυτοῦ ἡλικίας ἁρμόττουσαν, οὔτε τῷ μεγέθει τῆς
"ἀρχῆς προσήκουσαν. ὅτε πρῶτον τε ἀρχὰς ἔφη πολίτ-
"μάτων αὐτοὺς εἰσάγειν, ἀπορρήτου βουλυτήρια συνά-
"γοντας ἐν ἰδίαις οἰκίαις, καὶ οὐδὲ ἅπαντας τοὺς βουλευ-
"τὰς εἰς ταῦτα παρακαλοῦντας, ἀλλὰ τοὺς σφίσιν αὐ-
"τοῖς ἐπιτηδειοτάτους. τοῦτ' μὲν οὖν ἄλλων συνέδρων
"τῶν ἀπελαθέντων τοῦ κατοικιδίου βουλῆς ἧττον ἔφη θαυ-
"μάζειν. Μάρκον δὲ Ὁρατίον καὶ Λεύκιον Οὐαλέριον, τοὺς
"καταλυσάντων τὴν ὀλιγαρχίαν ὑπατικῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐν-
"δεοῦς ἧττον ἐπιτηδείων τὰ κοινὰ βουλεύειν, καὶ ἀπαξίω-
"σιν τοῦ εἰς τὸ συνέδριον παρακλήσεως ἐκπεπλῆχθαι,
"καὶ ἐν ὑμῖν συμβάλλειν ὅτι τινὶ λόγῳ δικαίῳ, εἰκά-
"ζειν δὲ μίαν αἰτίαν, ὅτι πονηρὰς καὶ ἀσυμφόρους γνώμας
"εἰσηγεῖσθαι μέλλοιτες κατὰ τῶν δημοτικῶν, οὐκ ἐβούλοντο πα-
"ρακαλεῖν εἰς ταῦτα τὰ συνέδρια τοὺς φιλοδημοτάτους,
"ἀλλανακτήσοντας δυνατότι, καὶ ἐν ᾧ προσομένους ὑδὲν ἄδι-
"κον πολίτευμα κατὰ τὸ δῆμον γινόμενον.

Τοιαῦτα δὲ Κανουλήϊος μετὰ πολλοῦ ἐγκελευσμοῦ λέγοντος,
καὶ τῶν μὴ παρακληθέντων εἰς τὸ συνέδριον βουλευτῶν πρὸς ὀρ-
γὴν δεχομένων τὸ πρᾶγμα, παρελθὼν ἕτερος τῶν ὑπάτων
Γενούκιος, ἀπολογεῖσθαι καὶ παύειν τὰς ὀργὰς αὐτῶν ἐπειρ-
ᾶτο, διδάσκων, "ὅπως τοὺς μὲν φίλους παρακάλοιεν, οὐχ
"ἵνα κατὰ τοῦ δήμου διαπράξαιντο, ἀλλ' ἵνα μετὰ τῶν ἀναγκαιο-
"τάτων βουλεύσαιντο πότερον ταχεῖαν ἀποδιδόντες τῇ βου-
"λῇ περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν, ἢ χρονιωτέραν. Ὁράτιον δὲ καὶ
"Οὐαλέριον οὐκ ἄλλης τινὸς χάριν αἰτίας μὴ παρακλη-
"θῆναι εἰς τὸ συνέδριον, ἀλλ' ἵνα μή τις ὑποψία περὶ αὐτῶν
"παρ' ἀξίαν ἢ τοῖς δημοτικοῖς ὡς μεταβεβλημένων τὴν προαι-
"ρεσιν τῆς πολιτείας, ἐὰν ἄρα ὅπῃ τῶν ἑτέρων γένωνται γνώ-
"μης, τὴν αἰσιόυσης ἀναβαλέσθαι τὴν περὶ τοῦ νόμου διά-
"γνωσιν εἰς ἕτερον καιρὸν ὀπιτηδειότερον. ἐπειδὴ δὲ ἅ-
"παντι τοῖς παρακληθεῖσιν ἡ συντομωτέρα διάγνω-
"σις ἀμείνων ἔδοξεν εἶναι τῆς βραδυτέρας, πράττειν ὡς ἐκείνοις
"ἐφάνη". Ταῦτα εἰπὼν, καὶ θεὸς ἐπομοσάμενος ἢ μὴν ταὐ-
λη θῆ λέγειν, "καὶ τοὺς παρακληθέντας ἐκ βουλυτῶν ἔφη
"πᾶσαν ἀπολύσασθαι διαβολὴν, οὐ λόγοις, ἀλλ' ἔργοις.
"ὅταν γὰρ οἱ βουλόμενοι καλῆσαι καὶ ἀπολογεῖσθαι περὶ
"τοῦ νόμου, διεξέλθωσι τὰ δίκαια, παρῶσιν ὅπῃ τὴν ἐρώ-
"τησιν τῆς γνώμης καθίζῃ ἐκεῖ τοὺς πρεσβυτάτους καὶ πα-
"μπλείστους τῶν βουλευτῶν, οἷς οὐκ τῶν πατρίων ἐθισμῶν καὶ
"τοῦτ' ἀποδίδοσθαι ὅ γέρας, οὐδὲ τοὺς δι' ὑποψίας ὄν-
"τας παρὰ τοῖς δημοτικοῖς, ὡς οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῶν χρηστὸν
"οὔτε λέγοντας, οὔτε φρονοῦντας, ἀλλ' οὐκ τῶν νεωτέρων
"τοὺς δοκιμωτάτους τῇ φιλοδημοτάτους.

Ὑποχόμενος δὲ ταῦτα, καὶ δοὺς ἐξουσίαν τοῖς βου-

"ausi fuissent, & de ea dicendi potestatem
"cuivis fecissent; auctores dissimulationis,
"neque suæ ætati convenientis, neque tanti
"imperii magnitudinem decentis. *quin* & pra-
"vorum institutorum initia in remp. eos in-
"vehere dixit, qui occulta concilia in pri-
"vatas ædes convocarent: nec tamen omnes
"senatores, sed tantum sibi familiarissimos,
"ad hæc vocarent. Quod igitur alii senato-
"res ab illo privato consilio abacti fuissent,
"minus se mirari dixit: sed quod M. Hora-
"tius & L. Valerius, qui decemviratum sus-
"tulerant, viri consulares, nec ullis minus
"idonei ad reip. consulendum, indigni fu-
"issent judicati qui in senatum vocarentur,
"se obstupefactum esse, neque posse se con-
"jicere quamnam justam ob caussam *id feciss-*
"*sent*: se tamen unam conjecturis assequi,
"quod, pravarum & pernicioſarum senten-
"tiarum contra plebejos auctores futuri, no-
"luerint ad hæc consilia homines plebis stu-
"diosissimos advocare, qui nimirum iniquo
"animo id laturi essent, neque passuri ul-
"lum iniquum institutum adversus plebem
"constitui.

Talia cum Canulejus magna cum indi- LVIII.
gnatione diceret, & senatores, qui in consi-
lium admissi non fuerant, rem iniquo animo
ferrent, progressus consulum alter Genucius,
factum purgare, atque eorum iram lenire co-
nabatur, docens, "à se amicos assumptos fu-
"isse, non ut contra plebem agerent, sed ut
"cum suis maxime necessariis consultarent,
"qua ratione neutram factionem imminuere
"viderentur, utrum celeriter an tardius le-
"gis ferendæ cognitione senatui permissa.
"Horatium vero & Valerium nulla alia de
"caussa in consilium à se non fuisse assum-
"ptos, quam nequa suspicio de illis contra
"eorum dignitatem inter plebejos oriretur,
"quasi sententiam mutassent de reip. admini-
"strandæ ratione, si in aliorum sententiam
"iviſſent, quæ legis cognitionem in aliud
"tempus magis opportunum differendam cen-
"sebat. sed quando omnibus qui *ad id con-*
"*silium* assumpti fuerant cognitio celerior
"quam tardior visa est melior, se ut illis vi-
"sum est facere". Quum hæc dixisset, & per
deos juraſſet se vera dicere, addidit, "omnes
"etiam senatores, qui fuerant advocati, non
"verbis sed factis omnem criminationem di-
"luturos. postquam enim, qui legem diſſua-
"dere aut suadere voluissent, jura sua pro-
"tulissent, se primum sententias exquisitu-
"rum, non ex maximis natu & honoratissimis
"senatoribus, ad quos ex patria consuetudine
"hic honor defertur, neque ex iis qui ple-
"bejis essent suspecti, quasi nihil boni pro
"ipsis aut dicturi aut sensuri essent; sed
"ex junioribus, qui maxime populares ha-
"berentur.

Hæc autem pollicitus, factaque volenti- LIX.
bus

Per. Jul. 4272.
Ante Chr. 442.
Olymp. 84$\frac{2}{3}$.
V. C. Cat. 310.
Var. 311.

a Ante διαπεξίωσιν videtur deesse π, vel simile quidpiam. *Sylb.* *b* Δέξων *Vat.* quod rectius esse viderat *Sylb.* *c* Ετέρας in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod & *Sylburgio* placuit. *d* Scripturam hanc agnoscit etiam *Lapi* versio. quæ si auctoris est, dicuntur hæc à consule ad mitigandam tribunorum indignationem, qui S C. totis viribus urgebant. nam quod ad patriciorum mentem attinet, sequitur potius inversus verborum ordo, ἡ βραδυτέρα ἀναγνωσις ἀμείνων ἔδοξεν εἶναι τῆς συντομωτέρας, quia plerisque in ea factione cognitio legis istius in seros annos propaganda videbatur, vel potius plane repudianda: ut perspicuum est ex sequentibus. *Sylb.* *e* In *Ed. Steph.* ἐπομοσάμενος, itidemque κατωμοσάμενος supra p. 695. v. 38. *Sylb.* *f* Διαλύσασθαι malit *Sylb.* quo modo etiam *Lapus* videtur legisse. *g* Pro ἐρώτησιν sensus requirit potius ἀγόρευσιν, ἀπόφασιν, vel simile quid. *h* Καπίζειν positum pro καπιζειν. *Sylb.* *i* Videtur deesse vox ἔφη, aut affinis alia; nisi dicamus ἀποδίδοται legendum esse. *Port.*

a Διεξελ-

Per. Jul. 4272. Ante Chr. 442. Olymp. 84 3. V. C. Cat. 310. Var. 311.

bus dicendi potestate, quum nemo legem dissuasurus aut suasurus prodiret, progressus iterum, rogavit primum Valerium, quid è rep. esset, & quid senatui statuendum censeret. Ille vero, quum surrexisset, & multa verba de se atque suis majoribus fecisset, qui pro reip. commodis partium plebejarum patroni fuerant; & ab initio enumerasset omnia pericula, in quæ resp. inciderat ob eos qui contrariæ factionis erant; & demonstrasset omnibus plebis inimicis, qui suum in plebem odium declarassent, damnosum *id* fuisse; & multis laudibus plebem prosequutus fuisset, quod non solum libertatis, verum etiam principatus reip. præcipuus auctor fuisset: quum *inquam* hæc atque his similia oratione persequutus fuisset, tandem dixit fieri non posse ut ea civitas sit libera, ex qua æquabilitas sublata est: dixitque videri sibi eam rogationem esse justam, quæ postularet, ut omnes cives Rom. ad consulatum admitterentur, qui *scilicet* vitam inculpatam vixissent, & qui res hoc honore dignas gessissent; sed tempus ad ipsius *rogationis* cognitionem non esse opportunum, dum in bellicis tumultibus resp. versaretur. suadebatque tribunis ut sinerent milites conscribi, nec eos qui fuissent conscripti impedirent, quo minus ad militiam proficiscerentur: consulibus vero, ut, post optimum finem bello impositum, primum & ante omnia S C. de rogatione promulgarent. Hæc autem jam scribenda, & sponsione ab utrisque confirmanda *censebat*. Hac sententia à Valerio dicta & post eum ab Horatio, (huic enim secundo dicendi potestatem consules fecerunt) accidit ut non omnes, qui aderant, eodem modo afficerentur. Nam qui rogationem tolli cupiebant, dilationem ejus cognitionis lubenter audiverunt: sed quod confecto bello sibi S C. de ea *rogatione* necessario faciendum esset, hoc moleste tulerunt. qui vero eam senatus consulto ratam fieri cupiebant, quod confessum esset eam rogationem esse æquam, id lubenter audiebant: quod vero in alia tempora S C. differretur, hoc iniquo animo ferebant.

LX. ¶ Tumultu autem (ut verisimile est) ob eam sententiam exorto, quod neutris omnes illius *sententiæ* partes gratæ essent, consul progressus, tertium C. Claudium sententiam rogavit, qui principum alterius factionis plebi adversariæ pertinacissimus & potentissimus habebatur. Is præmeditatam orationem contra plebem habuit, omnia quæcunque unquam præclaris & patriis moribus contraria existimarat commemorans: cujus orationis caput, ad quod ejus tendebat sententia, erat, ne coss. ullam senatui rogationis cognitionem

λομένοις λέγειν, ἐπειδὴ ὅτε κατηγορήσων ὅτε ἀπολογησόμενος ὑδεὶς ὑπὲρ ὅ νόμος παρῄει, παρελθὼν αὖθις ἐρωτᾷ πρῶτον Οὐαλέριον τί τῷ κοινῷ συμφέρει, ἢ τί προσθέσθαι τοῖς συνέδροις φρονεῖ. ὁ δὲ ἀναστὰς, ἢ πολλοὺς [a] διελθὼν ὑπὲρ αὑτοῦ τε ἢ τῶν προγόνων λόγους, ὡς ὅτι τῷ συμφέροντι τῆς πόλεως τὸ δημοτικὸν μέρος προϊσταμένων, ἢ κατηριθμησάμενος ἅπαντας ἐξ ἀρχῆς τοὺς κατασχόντας τὴν πόλιν κινδύνους, ὑφ' ὧν τὰναντία πολιτευομένων, τοῖς τε ἀπεχθῶς ἐχουσι πρὸς ὃ δημοτικὸν ἅπασιν, ἀλυσιτελὲς γενόμενον [b] ἀποδείξας ὃ μισόδημον ἐπαίρων τε πολλοὺς φθονεῖ τῷ δήμῳ ποιησάμενος, ὡς αἰτιώτατος τῇ πόλει γεγονότος ὑ μόνον τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ ἢ τῆς ἡγεμονίας· ἐπεὶ [c] δὲ ταῦτα ἢ πλείονα τούτοις διεξῆλθε, τελευτῶν ἔφη μὴ δικαίως πόλιν ἐλευθέραν εἶναι, ἐξ ἧς ἂν τις τὴν ἰσότητα ἀνέλῃ· ἔφη τε δοκεῖν ἑαυτῷ μὴ μόνον δίκαιον εἶ) τὸν ἀξιοῦντα πᾶσι Ρωμαίοις μετεῖναι τῆς ὑπατικῆς ἀρχῆς, τοῖς [d] τε δὴ βίον ἀνεπίληπτον ἐσχηκόσι, ἢ πρόξεις [e] ἀποδεδειγμένοις τῆς τιμῆς ταύτης ἀξίας· τὸ δὲ καιρὸν ὐκ ὀπτιμάδειον εἰς ἢ [f] αὐτὸ διάγνωσιν, ὁ πολεμικῆς ὑπαρχούσης ταραχῆς ἢ πόλεως· σωφρόνα τε τοῖς μὲ δημάρχοις ἐᾶν ἢ καταγεφὴν γενέσθαι τῶν στρατιωτῶν, ἢ τὴν ἔξοδον μὴ κωλύειν τῶν καταγεφέντων· τοῖς [g] τε ὑπάτοις, ὅταν ὃ κράτιστον τάλῃ, ὀπτιῶσι τῷ πολέμῳ, πρῶτον ἁπάντων ὃ πρὸς τὸν νόμον πρόσταγμα εἰς ἢ δῆμον ἐξενεγκεῖν. ταῦτα δὲ [h] γεγράφηταί τε ἤδη ἢ διομολογηθῆναι πρὸς ἀμφοτέρων. ταύτῃ ἀποδεξαμένου τὴν γνώμην Οὐαλερίου, ἢ μετ' τοῦτον Οράτιος· δεύτερον δ' τούτῳ λόγον ἀπέδωκαν οἱ ὕπατοι· [i] ταὐτὸ πάθος ἅπασι τοῖς [k] παροῦσι συνέβη. οἱ μὲν δ' ἀνελεῖν ἢ νόμον βουλόμενοι, ἢ ἀναβολὴν ἢ περὶ αὐτοῦ διαγνώσεως ἀγαπητῶς ἀκούσαντες, ὃ μετ' ἢ πόλεμον ἐπάναγκες εἶναι σφίσι προβουλεύσαι περὶ αὐτοῦ, χαλεπῶς [l] ἐπελέξαντο· οἱ δὲ κύριον ὑπὸ τοῦ συνεδρίου κεῖσθαι παρῃτοῦντο, ὃ μὲν ὁμολογημένον δίκαιον εἶ) τὸν νόμον, ἀσμένως ἤκουον· ὃ δὲ εἰς ἑτέρους ἐκπίπλειν χρόνους ὃ προβούλευμα, πρὸς ὀργὴν ἐλάμβανον.

Θορύβου δὲ, [m] ὅπερ εἰκὸς, ὄντος τῇ γνώμῃ γενομένου, ἀφ' ὃ μὴ πᾶσι τοῖς μέρεσιν αὐτῆς εὐαρεστεῖν ἀμφοτέρους, παρελθὼν ὁ ὕπατος [n] τρίτην ἠρώτα Γάϊον Κλαύδιον, ὃς ἐδόκει τῶν προεστηκότων τῆς ἑτέρας τάξεως τῆς ἀντιβαινομένης τοῖς δημοτικοῖς αὐθαδέστατος εἶ), καὶ δυνατώτατος. ὅτος ὐκ εὐσκευῶς διεξῆλθε λόγον κατ' τῶν δημοτικῶν, πάνθ' ὅσα ἔδοξε πώποτε ἐναντία τοῖς καλοῖς ἢ παλαίοις [o] ἐθισμοῖς ὑπομιμνήσκων· ἢ κεφάλαιον ἐπὶ τοῦ εἰς ὃ κατέσκηπτεν ἡ γνώμη, μνεμείαν ἀποδιδόναι τῇ βουλῇ διάγνωσιν

a Διεξελθὼν *Vat.* *b* Structuræ ratio postulat ἀποδείξας. attamen & *Lapi* versio vulgatum ἀποδείξαντι repræsentat; *atque dicens eis omnibus, qui se inimice erga plebejos habuissent, fuisse inutile demonstrasse in plebem odium. Sylb.* Hæc ita puto legenda, διδάξας ἅπασιν ἀλυσιτελὲς γενόμενον ἀποδείξαντι &c. *Port.* *c* Δὲ in redditione notatum etiam alibi: alioqui mallet fortasse quispiam ἐπειδή. *Sylb.* Non agnoscit *Vat.* *d* Pro τε aptius legemus γε *Sylb.* *e* Ἀποδεδειγμένοις in simili loquendi genere habuimus etiam supra, p. 435. v. 21. at p. 96. v. 2. pro eodem usurpatum ἐπιδεδειγμένοις: quod est paullo usitatius. *Sylb.* *f* Ita etiam in *Vat.* & *Lapi Cod.* Perperam in *Ed. Steph.* ἑαυτῷ. *g* Ad præcedens μὲν melius hic congruit ἢ quam τε. *Sylb.* Δὲ habet *Vat.* *h* Si γεγράφηταί & διομολογηθῆναι præsenti tempore accipere malis, sic vertere locum poteris; *atque hæc scribi jam volebat, & ab utraque parte approbari.* sic certe *Lupus*; *hæc scribi jam volebat, & utrosque consentire. Sylb.* *i* Omnino legendum ὁ ταὐτὸ. alioqui hæc cum sequentibus pugnabunt. *Port.* *k* Παροῦσι agnoscit etiam *Lapi* versio, *omnes affuntes.* aliqui admitti posset etiam πᾶσιν, *omnibus qui ad sententiam dicendam prodibant. Sylb.* *l* Proculdubio legendum ἀπεδέξαντο: ut *Lupus* quoque vertit, *graviter accipiebant. Sylb.* *m* Et ὅπερ retineri potest & ὥσπερ admitti. *Sylb.* *n* Τρίτην *Vat.* quod & *Sylburgio* placuisse video. *o* Post ἐθισμοῖς sensus requirere videtur τῷ δήμῳ πιπεφυκόσι. attamen & *Lapi* versio vulgatam lectionem agnoscit. *Sylb.*

a Illud

διάγνωσιν ὑπὲρ ὧν νόμῳ τοὺς ὑπάτους, μήτ' οὖν τῷ παρόντι χρόνῳ, μήθ' ὕστερον, ὡς ὅτι καλαλύσῃ τὴν ἀριστοκρατίας εἰσφερομένης, ἢ συγχεῖν μέλλοντος ἅπαντα τὸν κόσμον τῆς πολιτείας. γενομένης δὲ πρὸς τὴν γνώμην ἔτι πλείονος θορύβου, τέταρτος ἀνίσταται κληθεὶς Τίτος Γενύκιος, ἀδελφὸς ἅτερος τῶν ὑπάτων· ὃς ὀλίγα διαλεχθεὶς ὑπὲρ τῶν κατεχόντων καιρῶν τὴν πόλιν, ὅτι δυοῖν ἀνάγκη τῶν χαλεπωτάτων θάτερον ταύτῃ συμπεσεῖν, ἢ διὰ τὰς πολιτικὰς ἔριδας καὶ φιλοτιμίας, ἰσχυρὰ τὰ τῶν ἐχθρῶν ποιῆσαι πράγματα, ἢ τοὺς ἔξωθεν ἐπιφερομένους ἀποτρέψασθαι βουλομένην, κακῶς τὴν οἰκεῖον καὶ πολιτικὸν διαλύσασθαι πόλεμον ἔφησε· δυοῖν δ' ὄντων κακῶν, ὧν ἀνάγκη θάτερον ἀκούσας ὑπομεῖναι, τοῦτ' αὐτῷ δοκεῖν εἶναι λυσιτελέστερον, ὃ συγχωρῆσαι τῷ δήμῳ τὴν βουλὴν ἀφελέσθαί τι τοῦ κόσμου τῆς πατρίδος μᾶλλον πολιτείας, ἢ τοῖς ἀλλοφύλοις καὶ πολεμίοις καταγέλαστον ποιῆσαι τὴν πόλιν. ταῦτα εἰπών, τὴν δοκιμασθεῖσαν ὑπὸ τῶν προγεγενημένων ἐν τῷ καθ' οἰκίαν συνεδρίῳ γνώμην εἰσέφερεν, ἣν εἰσηγήσατο Κλαύδιος, ὥσπερ ἔφην, ἀντὶ τῶν ὑπάτων χιλιάρχους ἀποδειχθῆναι, τρεῖς μὲν ἐκ τῶν πατρικίων, τρεῖς δὲ ἐκ τῶν δημοτικῶν, ἐξουσίαν ἐχοντας ὑπατικήν· ὅταν δὲ τελῶσιν ὅτοι τὴν ἀρχήν, καὶ καθήκῃ νέας ἀρχὰς ἀποδείκνυσθαι, τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον αὖθις συνελθόντας διαγνῶναι, πότερον ὑπάτους ἢ χιλιάρχους βούλονται αἱρεῖσθαι τὴν ἀρχήν. ὅ,τι δ' ἂν ἅπασι δόξῃ ψῆφον ἐπενέγκασι, τοῦτ' εἶναι κύριον. ἐπιτελεῖσθαι δὲ τὸ προβούλευμα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν.

Ταύτην ἀποδεξαμένου τὴν γνώμην Γενυκίου, πολὺς ἐξ ἁπάντων ἔπαινος ἐγένετο· καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον ἀνιστάμενοι μακρῷ δεῖν πάντες ταῦτα συνεχώρουν κρᾶτιστα εἶναι. γράφεται δὴ τὸ προβούλευμα ὑπὸ τῶν ὑπάτων, καὶ λαβόντες αὐτὸ μετὰ πολλῆς χαρᾶς οἱ δήμαρχοι προῆλθον εἰς τὴν ἀγορήν. ἔπειτα καλέσαντες τὸ πλῆθος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πολλοὺς διῆλθον τῆς βουλῆς ἐπαίνους, καὶ προσγέλλειν τὴν ἀρχὴν ἐκέλευον τοῖς ἐθέλουσι τῶν δημοτικῶν, ἅμα τοῖς πατρικίοις. οὕτω δὲ ἄρα κῦφόν τι πρᾶγμά ἐστιν ἐπιθυμία· δίχα λόγου γινομένη, καὶ ταχὺ μεταπίπτον ἐπὶ θάτερα μέρη, μάλιστα δὲ ἡ τῶν ὄχλων· ὥσθ' οἱ πρὶν παντὸς ποιήσασθαι τέως τὴν ἀρχῆς μεταλαβεῖν, καὶ εἰ μὴ δοθείη τοῦτ' αὐτοῖς ὑπὸ τῶν πατρικίων, ἢ καταλείψοντες τὴν πόλιν, ὡς πρότερον, ἢ διὰ τῶν ὅπλων [b] αὐτοὶ ληψόμενοι, ἐπειδὴ τὸ συγχώρημα ἔλαβον, ἀπέστησε θᾶττον τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τὰς σπουδὰς ὅπη θάτερον μελέβαλον. [c] πολλῶν γε δή τι δημοτικῶν παραγελλόντων τὴν χιλιαρχίαν, καὶ καλεσαμένους ποιουμένων τὰς δεήσεις, ἑνὸς τῆς τιμῆς ταύτης ἄξιον εἶναι) ὑπέλαβον· ἀλλὰ γενόμενοι τῆς ψήφου κύριοι, τοὺς ἐκ τῶν πατρικίων μετιόντας αὐτὴν ἀνδρας ὑπεφανεῖς, χιλιάρχους ἀποδεικνύουσιν, Αὖλον Σεμπρώνιον Ατρατῖνον, καὶ Λεύκιον Ατίλιον [d] Λόγγον, καὶ Τίτον [e] Κλύσιον Σικελόν.

Οὗτοι παραλαμβάνουσι πρῶτοι τὴν ἀνθύπατον ἀρχήν, [f] κατὰ τρίτον ἐνιαυτὸν τῆς ὀγδοηκοστῆς καὶ τετάρτης ὀλυμπιάδος, ἄρχοντος Αθήνησι Διφίλου. [g] μεταχόντες δὲ αὐτῆς ἑβδομήκοντα

nem, neque in præſentia, neque in poſterum, darent, quod ea ferretur in optimatum dominatus everſionem, & omnem reip. præclaram diſciplinam perturbatura eſſet. Longe autem majore tumultu ob hanc ſententiam ſequuto, quartus T. Genucius, alterius conſulis frater, qui pauca loquutus de temporibus in quæ inciderat reſp. dixit neceſſe eſſe, è duobus graviſſimis malis alterum huic evenire: vel ut ob civiles contentiones & ambitioſas altercationes res hoſtium corroboraret; vel, ſi externorum hoſtium impetum propulſare vellet, male domeſticum & civile bellum componeret. quum autem duo eſſent mala, quorum alterum neceſſe eſſet illos invitos pati, *dixit* videri ſibi hoc magis expedire, nimirum ut ſenatus plebem potius ſineret aliquid de avitæ reip. decore detrahere, quam committeret ut reſp. alienigenis & hoſtibus eſſet ludibrio. His dictis ſententiam, comprobatam ab iis qui in privato conſenſu interfuerant, in medium protulit, cujus (ut dixi) auctor fuerat Claudius: ut *ſcilicet* pro conſulibus tribuni militum tres ex patriciis, & tres ex plebejis conſulari poteſtate præditi crearentur: qui ubi ſui imperii tempus exegiſſent, & novi magiſtratus creandi eſſent, S. P. Q. R. iterum coacti diſpicerent, utrum conſules an tribunos militum imperium gerere vellent. & quod omnibus poſt lata ſuffragia viſum fuiſſet, id ratum eſſet. fieri autem ſenatus conſultum quotannis.

Per. Jul. 4272. *Ante Chr.* 442. *Olymp.* 84 $\frac{2}{3}$. *V. C. Cat.* 310. *Var.* 311.

¶ Hanc ſententiam à Genucio dictam omnes ſummis laudibus efferre cœperunt: & qui poſt illum ſurrexerunt fere omnes hæc optima eſſe ſunt confeſſi. itaque S C. à conſulibus factum eſt; eoque accepto tribuni plebis cum ingenti lætitia in forum prodierunt. deinde, plebe ad concionem convocata, multis laudibus ſenatum ſunt proſequuti, & juſſerunt omnes plebejos, qui vellent, cum patriciis magiſtratum petere. Cupiditas autem ſine ratione (præcipue vero turbæ) res eſt adeo levis, & quæ confeſtim in alteram partem inclinat: ut ii qui antea omnino & quavis ratione ad magiſtratum admitti volebant, & qui niſi à patriciis hoc impetraſſent, aut urbem deſerturi, ut ante, aut armis eam occupaturi erant, quum quod petebant ipſis conceſſum fuiſſet, continuo à ſua cupiditate receſſerint, & ſtudia ſua in alteram partem contulerint. Quum igitur multi plebeji tribunatum militum peterent, & magno ſtudio preces adhiberent, illi nullum hoc honore dignum judicarunt: ſed quum ſuffragiorum jus penes ſe habuiſſent, patricios qui eum *magiſtratum* petebant, viros illuſtres, tribunos militum crearunt, A. Sempronium Atratinum, L. Atilium Longum, & T. Clœlium Siculum. LXI.

¶ Hi primi proconſulare imperium acceperunt tertio anno LXXXIV. olympiadis, archonte Athenis Diphilo. id autem per ſolos LXXIII. dies retinuerunt, & ex priſca patriæ conſue- LXII. *Per. Jul.* 4273. *Ante Chr.* 441. *Olymp.* 84 $\frac{3}{4}$. *V. C. Cat.* 311. *Var.* 312.

736

a Illud βελομένῃ ferri poteſt, ſi referatur ad ταύτῃ συμπεσεῖν. alioqui legendum eſſet βουλομένην. *Sylb.* b Αὐτοὶ etiam in *Lapi* verſione. Si quis αὐτὸ malit, ut τοῦτο v. 37. ſuo fruatur judicio. *Sylb.* Αὐτοὶ *Vat.* c Πολλῶν γέ τοι δημοτικῶν *Vat.* d Ita in *Vat.* & *Lapi Cod.* quod probat etiam *Sigonius.* Perperam in *Ed. Steph.* Λῶσκα. & in *Cod. Vat.* Ατίλιον Λῶσκον, e Apud *Dionem* Κοΐντον. *Livius* habet *Cæcilium.* Verum *Clœlium* [ut & hîc Κλοίλιον] ex *Lapi* verſione reponendum cenſet *Sigonius* ad *Liv.* l. 4. c. 7. In *Cod. Vat.* Κλύλιον. f Vide Chronologiam *Dodwellianam.* g Poſſis etiam legere μεταχόντες δὲ αὐτῆς ἑβ. *Sylb.*

a Plurale

Per. Jul. 4273. *Ante Chr.* 441. *Olymp.* 84 3/4. *V. C.* *Cat.* 311. *Var.* 312.

consuetudine ultro postea deposuerunt; quod cœlestia quædam signa apparuissent, quæ illos remp. gerere vetabant. Quum autem isti se magistratu eo abdicassent, senatus coactus interreges creavit. Illi, indictis comitiis, & cognitione populo permissa, utrum consules an tribunos militum creare mallet, quum ille decrevisset in pristina consuetudine manere, omnibus patriciis, qui id vellent, consulatus petendi potestatem fecerunt. Atque iterum ex patriciis consules facti sunt L. Papyrius Mugillanus & L. Sempronius Atratinus, frater unius eorum qui tribunatum militum deposuerunt. Hi duo magistratus, qui maximam potestatem haberent, Romæ eodem anno fuerunt. non tamen in omnibus Rom. annalibus uterque *magistratus* exstat: sed in aliis soli tribuni militum, in aliis consules, in paucis uterque magistratus, quibus nos non fine ratione assentimur; quippe qui fidem habeamus sacrorum & reconditorum librorum testimoniis. His igitur coss. nullæ aliæ res, dignæ quæ memoriæ proderentur, aut foris aut domi sunt gestæ: fœdus tamen ictum est cum Ardeatibus, & amicitia ac societas *cum iis* inita. miserant enim legatos, per quos, depositis de agro expostulationibus, amicitiam & societatem pop. Rom. petebant. Hæc fœdera consulum collegium rata fecit.

LXIII. *Per. Jul.* 4274. *Ante Chr.* 440. *Olymp.* 84 4/5. 1. *V. C.* *Cat.* 312. *Var.* 313.

¶ Anno autem sequenti, quum populus decrevisset ut consules iterum crearentur, consulatum iniverunt * circa plenilunium mensis Decembris, M. Geganius Macerinus iterum & T. Quintius Capitolinus V. Hi senatum docuerunt cum multas alias res ob continuas consulum expeditiones fuisse neglectas, tum vero institutum illud, quod omnium maxime erat necessarium, *nimirum* census fortunarum, ex quibus cognoscebatur & numerus eorum qui ætate militari essent, & facultatum magnitudo, pro quarum modo oportebat unumquemque tributa ad bellicos usus conferre; nullo censu intra septemdecim annos habito, à L. Cornelii & Q. Fabii consulatu: ita ut viri probi & utiles censerentur, & in expeditionibus versarentur, flagitiosissimi vero & improbissimi quiq; incensi relinquerentur, & alium locum priore mutato caperent, ubi pro arbitrio ipsis vivere liceret. * *

Ἐπὶ τρεῖς μόνον ἡμέρας, ἀποτίθενται τὴν τῶν ἀρχαῖον ἐθισμόν, ἐκύσιοι, θεοπέμπτων τινῶν σημείων κωλυτηρίων αὐτοῖς τοῦ πράττειν τὰ κοινὰ γενομένων. τότων δὲ τὴν ἐξουσίαν ἀπειπαμένων, ἡ βουλὴ συνελθοῦσα μεσοβασιλεῖς ἀποδείκνυσι. οἱ ἐκεῖνοι προειπόντες ἀρχαιρεσίας, τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν ἀποδιδόντες, εἴτε βούλεται χιλιάρχους, εἴτε ὑπάτους ἀποδεῖξαι, κρίναντος αὐτοῦ μένειν ὅτι τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐθισμοῖς, [a] ἀπέδωκαν τοῖς βουλομένοις τῶν πατρικίων [b] μετεῖναι τοῦ ὑπατον ἀρχήν· οἱ γὰρ πάλιν ἐκ τῶν πατρικίων [c] ὕπατοι, Λεύκιος Παπίριος Μουγιλλάνος καὶ Λεύκιος Σεμπρώνιος Ατρατῖνος, ἑνὸς τῶν ἀποδεμένων τὴν χιλιαρχίαν ἀδελφός. οὗτοι δύο καὶ τὸν αὐτὸν ἑαυτῶν ἀρχαὶ Ρωμαίων αἱ ὅ μέγιστον ἔχουσαι κράτος ἐγένοντο. πλὴν οὐκ ἐν ἁπάσαις ταῖς Ρωμαϊκαῖς χρονογραφίαις ἀμφότεραι [d] φαίνονται, ἀλλ' ἐν αἷς μὲ οἱ χιλίαρχοι μόνον, ἐν αἷς δὲ οἱ ὕπατοι, ἐν δὲ πολλαῖς δὲ ἀμφότεραι, αἷς ἡμεῖς οὐκ ἄνευ λογισμοῦ συγκαταθέμεθα, πιστεύοντες δὲ ταῖς ἐκ τῶν ἱερῶν τε καὶ ἀποθέτων βίβλων μαρτυρίαις. ἄλλο μὲν οὖν οὐδὲν ὅτι τῶν τότων ἀρχῆς, οὔτε [e] πολέμιον οὔτε πολιτικὸν ἔργον, ἱστορίας ἄξιον ἐπράχθη, συνθήκη δὲ πρὸς τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν ἐγένοντο περὶ φιλίας τε καὶ συμμαχίας· ἐπρεσβεύσαντο γὰρ, ἀποτιθέμενοι τὰ τῶν πέλας χώρας ἐγκλήματα, παρακαλοῦντες φίλοι Ρωμαίων γενέσθαι καὶ σύμμαχοι. ταύτας τὰς συνθήκας ὁ τῶν ὑπάτων ἀρχεῖον ἐπεκύρωσε.

Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ πάλιν ὑπάτους ψηφισαμένου τοῦ δήμου 737
καταστάθηναι, παραλαμβάνουσι τὴν ὕπατον ἀρχήν, τῇ δεκαμηνιδὶ τοῦ δεκεμβρίου μηνός, Μάρκος Γεγάνιος Μακερῖνος ὁ δεύτερον καὶ Τίτος Κοίντιος Καπιτωλῖνος ὁ πέμπτον. οὗτοι διδάξαντες τὴν βουλήν, ὅτι πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πράγματα διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν ὑπάτων στρατείας ἠμελημένα παρεῖτο, πάντων δὲ ἀναγκαιότατον ὂν τοῖς τιμήσεσι τὴν βίων νόμιμον, ἐξ ὧν ὅ τε ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἐγινώσκετο, καὶ τὸ τῶν χρημάτων ὅσον πλῆθος, ἀφ' ὧν ἔδει τοὺς εἰς τὸν πόλεμον εἰσφορὰς ἕκαστον τελεῖν, ἁδεμιᾶς τιμήσεως οὔσης ἐπὶ ἑπταχαίδεκα ἐτῶν γενομένης, ἀπὸ τοῦ Λευκίου Κορνηλίου [h] καὶ Κοίντου Φαβίου ὑπατείας· ὥστε τοὺς μὲν χρηστοὺς καὶ ὠφελίμους ἀνδρας ἐν τιμαῖς καὶ ἐν στρατείαις εἶναι, τοὺς δὲ ἀσελγεστάτους καὶ πονηροτάτους ἀτίμους καταλείπεσθαι, καὶ τόπον ἕτερον μεταλαμβάνειν, ἐν ᾧ τοιέσαι ζῆν αὐτοῖς ὡς ἐθέλουσι. * *

a Plurale agnoscit etiam *Lapi* versio; ut feratur ad interreges, non ad plebem. *Sylb.* Ἀπέδωκαν *Vat.* *b* Rectius μετόντας, ut paullo ante p. 699. v. 44. μετόντας *Sylb.* *c* In *Ed. Steph.* ὕπατοι Μετύκιος Παρτείκιος. & in *Cod. Vat.* ὕπατοι Μετύκιος Παπύριος: fœdo errore (ut notavit *Sigon.*) pro ὕπατοι μὲν Λεύκιος Παπύριος &c. *d* Pro φαίνονται supra legitur φέρονται, p. 553. v. 9. *Sylb.* *e* Πολέμιον pro πολεμικὸν, supra quoque notatum aliquoties. *Sylb.* *f* Deesse videtur vox ἔφασαν, aut ἔλεξαν, aut similis alia, unde pendeat participium διδάξαντες. Verum si ἐδίδαξαν legas, sententia erit perfecta. *Portus.* *g* Rectius esse videtur singulare ἐξ ὧν: ut *Lapus* quoque vertit, *ex quo*. *Sylb.* *h* In *Cod. Vat.* καὶ Κοίντου Φαβίου . . . . καταλιπεῖν οἱ πονηρότατοί τε καὶ ἀσελγέστατοι Ρωμαίων, ἀλλὰ τόπον μεταλαμβάνειν, ἐν ᾧ τοιέσαι ζῆν αὐτοῖς ὡς ἐθέλουσι. * i. e. idibus.

ΕΚ ΤΩΝ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ

ΕΚΛΟΓΑΙ

[ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ, ΚΑΙ] ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

EX

DIONYSIO HALICARNASSENSI

EXCERPTA QUÆDAM

[DE VIRTUTIBUS ET VITIIS, ET] DE LEGATIONIBUS.

[Ὅτι Μάρκος Φούριος ὁ Δικτάτωρ, ἀνὴρ ἦν τὰ κατ' αὐτὸν ἀκμασάντων ἡλικίαν τά τε πολέμια λαμπρότατος, καὶ τὰ πολιτικὰ βουλεύειν φρονιμώτατος.

Ὅτι ⓐ Ῥωμαῖοι μεγαλοπρεπεῖς. τῶν γὰρ ἄλλων ὀλίγου δεῖν πάντων ἔν τε τοῖς κοινοῖς τῶν πόλεων πράγμασι, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις βίοις, πρὸς τὰ τελευταῖα τῶν συμβαινόντων τὰς διανοίας μεθαρμοττομένων, καὶ πολλάκις ἔχθρας τε μεγάλας διὰ τὰς τυχούσας φιλανθρωπίας καταλυομένων, καὶ φιλίας πολυχρονίους ἀφ' μικρᾶ καὶ φαύλα προσκρούσματα διαῤῥηγνυμένων, ἐκεῖνοι τοὐναντίον ὅτι τῶν φίλων ὤφλον χρῆναι ποιεῖν, ταῖς τε παλαιαῖς εὐεργεσίαις χαρίζεσθαι τὰς ὅτι τοῖς προσφάτοις ἐγκλήμασιν ὀργάς. θαυμαστὸν μὲν δὴ καὶ τοῦτο τῶν ἀνδρῶν· λέγω δὲ τὸ μηδενὶ μνησικακῆσαι τῶν Τυρσηνῶν, ἀλλὰ πάντας ἀφεῖναι τὰς ἐξαμαρτούσας ἀζημίους. πολλῷ δ' ἔτι τούτου θαυμασιώτερον, ὃ μετὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῖς ἐχαρίσαντο. σκοπούμενοι γὰρ ὡς μηδὲν ἔτι τοιοῦτον ἐν τῇ πόλει γενήσεται, μηδ' ἀφορμὴν νεωτερισμοῦ λήψονταί τινες, οὔτε φρουρὰν εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν ὤοντο δεῖν εἰσάγειν, οὔτε παρὰ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ὁμήρους λαμβάνειν, οὔτε ὅπλα τοῖς ἔχουσιν ἀφελέσθαι, οὔτ' ἄλλο σημεῖον οὐδὲν ἀπιστουμένης φιλίας ποιήσασθαι. [b]μίαν δὲ βουλὴν οἰόμενοι ἅπαντας τοὺς κατὰ συγγένειαν ἢ φιλίαν προσήκοντας ἀλλήλοις τῶν ἀγαθῶν ἰσομοιρίαν, πολιτείαν ἔννομον τοῖς κρατηθεῖσι χαρίσασθαι, πάντων μεταδόντες ὧν τοῖς Ῥωμαίοις μέτεστιν. ἐν τῇ αὐτὴν διάνοιαν λαβόντες τοῖς ἀξιοῦσι τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν, οὔτ' Ἀθηναίοις, οὔτε Λακεδαιμονίοις. τί γὰρ δεῖ περὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων λέγειν; Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ Σαμίους ἀποίκους ἑαυτῶν ὄντας, Λακεδαιμόνιοι δὲ Μεσσηνίους ἀδελφῶν οὐδὲν διαφέρουσαν αὐτοῖς πρόσχρουσαν, διαλυσάμενοι τὴν συγγένειαν οὕτως ὠμῶς ἐχρήσαντο καὶ ἐμισοδώς, ἐπειδὴ τὰς πόλεις αὐτῶν ὑποχειρίους ἔλαβον, ὥστε μηδὲ τοῖς ἀγριωτάτοις τῶν βαρβάρων ὑπερβολὴν τοῦ εἰς τὰ

[MARCUS Furius *Camillus* dictator, vir fuit belli pacisque artibus eminentissimus sæculi sui. *V. C. Cat.* 374. *Olymp.* 100 ⅔.

In quo Romanorum animi magnitudinem mirari subit. Nam cum plerique omnes, tum in publicis tum in privatis negociis, pro exitu ac clausula consilia commutent, ac sæpissime capitales inimicitias ob levissima beneficia deponant, contra amicitias vetustissimas exiguæ offensionis caussa dissolvant, aliter Romani cum amicis agendum esse existimarunt: iram scilicet ex recentibus injuriis conflatam pristinis meritis condonari oportere. proinde magna est admiratione hoc illorum facinus dignum, qui de nemine Tusculanorum pœnas sumpserint, sed injuriam omnibus remiserint. At longe majori admiratione dignum illud est, quod concessa venia mox iisdem gratificati sunt. Cum enim providere vellent, ne quid posthac ejusmodi in eo oppido contingeret, neve occasio rerum novarum ullis relinqueretur, statuerunt non quidem præsidium in arce imponere, neque à principibus oppidanorum obsides accipere, neque arma adimere juventuti, aliudve quod male sartæ ac suspicacis amicitiæ indicium præbere: sed cum existimarent solam esse communionem bonorum, quæ homines amicitia aut cognatione conjunctos in mutua concordia contineat, civitatem victis dare decreverunt, omnia jura quæcunque civibus indigenis competebant, eis impertientes. Longe alia profecto sententia, atque illi qui olim principatum Græciæ ambibant, Athenienses ac Lacedæmonii. quid enim de reliquis Græcis attinet dicere? Namque Athenienses quidem Samios colonos suos, Lacedæmonii vero Messenios fraterna germanitate conjunctos, postquam ab illis offensi sunt, renunciata mox cognatione victos atque in potestatem redactos tanta acerbitate ac feritate tractarunt, ut quorumvis barbarorum crudelitatem longo intervallo

a Addidi περὶ ἀρετῆς & κακίας, quod Fragmentis Collectaneorum Porphyrogenetæ *Ursinianis* περὶ πρεσβείας hinc inde interspersa dederim *Valesiana* titulo περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, singulis juxta temporis ordinem collocatis. ut vero facilius distingui possent, *Valesiana* uncis inclusa esse volui. b Deesse videtur verbum aliquod, puta συνίχειν, aut quid simile. *Vales.*

a Melius

V. C. Cat. 374. *Olymp.* 100 $\frac{2}{3}$.

vallo ſuperaverint. Sexcenta ejuſmodi harum civitatum peccata commemorare quiſpiam poſſit, quæ ſilentio equidem præterire malo; quando & eorum quæ retuli, pudet mehercule. Neque enim nuda appellatione, aut linguæ duntaxat proprietate, Græcos à barbaris diſtingui velim, ſed prudentia boniſque inſtitutis ac moribus, eoque præcipue ut ne inter ſe invicem ulla inhumanitate ſæviant. Quibus igitur hæc natura altius inſita fuere, eos Græcos eſſe appellandos cenſeo. quibus contra, barbaros. Conſilia etiam & facta plena humanitatis & æquitatis pro Græcis habeo: contra crudeliter atque immaniter facta & cogitata, præſertim in amicos ac cognatos, pro barbaris duco. Cæterum Tuſculani capto oppidó, præterquam quod bona ſua integra retinuerunt, bonis inſuper victorum ornati abiernnt.

V. C. Cat. 378. *Olymp.* 101$\frac{2}{3}$.

Erat Sulpicius Rufus rei militaris gloria inſignis, & qui in republica mediam quandam ſectam ſequeretur.]

I. *V. C. Cat.* 427. *Olymp.* 113$\frac{3}{4}$.

**ſed etiam quod, quum ſibi amicitia cum Campanis intercederet, hos tamen illi multis magniſque damnis afficerent. At ſenatus Romanus, quum Campani ſæpe *rem* indicarent, & de Neapolitanis non ſine lamentatione conquererentur, miſit *legatos*, qui ab ipſis peterent, nequid contra jus faſque adverſus eos qui in ditione pop. Romani eſſent admitterent, verum quod æquum poſtularet, illis darent, idem ab ipſis recepturi: &, ſiquæ inter eos forent controverſiæ, non armis ſed verbis eas dirimerent, conventione cum ipſis facta. Denique in poſterum pacifice cum omnibus Tyrrheni maris accolis viverent: & neque ipſimet quidquam Græcis indignum facerent, neque facientes adjuvarent. præcipue autem *hoc illis legatis in mandatis dedit*, efficere, ſiquo modo poſſent, potentiores officiis demerendo, ut civitas à Samnitibus deficeret, atque cum populo Romano amicitiam iniret. Forte autem ad Neapolitanos eodem tempore legati à Tarentinis miſſi venerant, viri illuſtres, & cum Neapolitanis hoſpitii neceſſitudinem jam à ſuis majoribus contractam habentes, necnon alii à Nolanis finitimis & Græcæ gentis ſtudioſiſſimis: ut à Neapolitanis contraria peterent, ne ullam cum pop. Rom. aut cum iis qui ejus imperio parerent conventionem facerent, neque ſuam cum Samnitibus amicitiam diſſolverent. Quod ſi Romani hanc ſe belli inferendi cauſſam habere dicerent, ne expaveſcerent, neque tanquam inſuperabiles

ὁμόφυλα παρανομίας παραλιπεῖν. μυρία τοιαῦτα λέγοι ἄν τις ἔχοι ταῖς πόλεσι ταύταις ἡμαρτημένα, ἃ παρίημι, ἐπεὶ καὶ τούτων μεμνημένος ἄχθομαι. τὸ γὰρ Ἑλληνικὸν οὐκ ὀνόματι διαφέρει τοῦ βαρβάρου ἠξίωσα, οὐδὲ διαλέκτου [a] χάριν, ἀλλὰ συνέσεως καὶ χρηστῶν ἐπιτηδευμάτων προαιρήσεως· μᾶλλον δὲ τῷ μηδενὶ τῶν ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀλλήλοις ὠμότητι. ὅσοις μὲν οὖν τὰ ἐπιπλῆξαι ὑπῆρξεν οὐ τῇ φύσει, τούτους οἶμαι δεῖν λέγειν Ἕλληνας· ὅσοις δὲ τἀναντία, βαρβάρους. καὶ τὰς μὲν ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώπους διανοίας τε καὶ πράξεις αὐτῶν, Ἑλληνικὰς εἶναι λογίζομαι· τὰς δὲ ὠμὰς καὶ ἀπηνεῖς, ἄλλως τε καὶ πρὸς συγγενεῖς τε καὶ φίλους γινομένας, βαρβαρικάς. Τουσκλανοὶ μὲν δὴ πρὸς τῷ μηδὲν ἀφαιρεθῆναι τῶν σφετέρων ἀλύσιν τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν κεκρατηκότων ἀγαθὰ προσλαβόντες ἀπῆλθον.

Ὁπ [b] Σολπίκιος Ῥοῦφος ἐπῄνησεν, ἀνὴρ ὢν ἔν τε ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν ἐπιφανὴς, καὶ πολιτείας προαίρεσιν ἐζηλωκὼς τὴν ἀφὶ μέσου.]

[c] *** ἀλλὰ καὶ διότι τοὺς φίλους αὐτῶν Καμπανοὺς πολλὰ καὶ μεγάλα ἐβλαπτον. ἡ δὲ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων, Καμπανῶν πολλάκις ἐμφανιζόντων καὶ ἀποδυρομένων [d] τῶν Νεαπολιτῶν, [e] ἀπέστειλε τοὺς ἀξιώσοντας αὐτοὺς μηδὲν εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας παρανομεῖν· ἀλλὰ καὶ δίδοναι τὰ δίκαια καὶ λαμβάνειν· [f] καὶ, [g] εἴ γε διαφέροιντο πρὸς ἀλλήλους, μὴ δι' ὅπλων, ἀλλὰ [h] διὰ λόγων, [i] σύμβολα ποιησαμένους πρὸς αὐτούς. [k] καὶ ὅ λοιπὸν εἰρήνην ἄγειν πρὸς ἅπαντας, τούς τε ἐποικοῦντας ὅ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος· μήτε αὐτοὺς ἔργα πράττοντας, [l] τὰ μὲν πρόσοικα τοῖς Ἕλλησι, μήτε τοῖς πράττουσι συνεργοῦντας· μάλιστα δ', εἰ δυνατὸν εἴη, [m] θεραπείας τῆς δυνατῆς παρασκευάσαντας ἀποχὴν μὲν ἀπὸ Σαυνιτῶν τῇ πόλει, σφίσι δ' αὐτοῖς γενέσθαι φίλην. ἔτυχον δὲ καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀφιγμένοι πρὸς τοὺς Νεαπολίτας πρέσβεις ἀπὸ Ταραντίνων ἀποσταλέντες, ἄνδρες ἐπιφανεῖς, καὶ πρόξενοι [n] ἀφ' ἑνὸς τῶν Νεαπολιτῶν· καὶ ἕτεροι ἀπὸ Νωλάνων ὁμόρων ὄντων, καὶ σφόδρα τοὺς Ἕλληνας ἀσπαζομένων, ταὐναντία τοὺς Νεαπολίτας ἀξιώσοντες, μήτε συμβόλοις ποεῖσθαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ἢ τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν, μήτε ἀφαλύεσθαι τὴν πρὸς [o] Σαυνίτας φιλίαν. ἐὰν δὲ ταύτῃ ποήσωνται Ῥωμαῖοι τὸν πόλεμον τὴν πρόφασιν, μὴ ὀρρωδεῖν, μηδ' ὡς ἄμαχόν τινα τὴν ἰσχὺν αὐτῶν καταπεπλῆχθαι· ἀλλὰ μένειν

eorum vires eſſent, conſternarentur: ſed fortiter *in* γενναίως,

a Melius χάριτι. *Valeſ.* b Is eſt *Ser. Sulpicius Rufus*, qui tribunus militum fuit conſulari poteſtate non ſemel. Ejus meminit *Livius* c. 6. & *Zonaras*. hunc prætextatum etiam cognominat *Sigonius* in *Faſtis*. *Valeſ.* c Deeſt principium, in quo belli Palæpolitani (ut videtur) origo referebatur. De eo videſis *Livium*, l. 8. c. 22. *Urſ.* d Præpoſitio ἀπὸ, vel potius κατὰ deeſſe videtur. *Urſ.* & *Steph.* e Ita ex conjectura pro ἀπέστειλαν quod eſt in *Cod. MSS. Urſ.* f Illud καὶ, quod ſenſum turbet, delendum cenſet *Valeſ.* ad *Harpocr.* v. σύμβολα. g Forſan convenientius εἴ τι διαφ. *Sylb.* h *Stephanus* (quem in verſione ſequutus ſum) omnino legendum cenſet ἀφὶ λόγων ἀφαλύσασθαι, σύμβολα &c. quod abſurdum dictu videatur σύμβολα δ' ὅπλων ποιεῖσθαι. i Σύμβολα pro *contractibus* reperitur mox infra v. 38. ut & ſupra p. 236. v. 14. atque alibi paſſim. ſed frequentius pro eodem uſurpatur συμβόλαια, ut p. 235. v. 12. p. 648. v. 15. p. 649. v. 8. *Sylb.* Sed fallitur. nam σύμβολα quidem hic ſunt pacta & leges, quibus populi amici ac fœderati controverſias dirimere ſanxerunt. *Valeſ.* ad *Harpocr.* v. σύμβολα. k Καὶ otioſa eſt, aut v. præced. legendum ποιήσασθαι. *Sylb.* Interjecto διαλύσασθαι, nihil mutandum. *Steph.* l Male in *Exemplari* τὰ μὲν πρόσοικα. *Urſ.* Minori cum mutatione ἃ μὲν πρόσοικα. *Steph.* m Rectius θεραπείας & mox παρασκευάσαντας, ut v. 21. ἀξιώσοντας. intelligendum enim hoc participium de legatis Rom. non de civibus Neapolitanis. *Sylb.* n Vereor ne in mea verſione τῶν ἀφ' parum receptus uſus detur. Videndum ideo annon potius ἀφ' γένους, vel ἀφ' γένους εἰκειότητα ſcribere oporteat. *Steph. Neapolitanorum aviti hoſpites* vertit. *Sylb. Jure cognationis Neapolitanorum hoſpites* reddit *Portus.* o De ſcriptura hujus vocis videſis *Euſtathium* ad *Dionyſ. Perieg.* v. 375.

a Πεισθέντας

γενναίως, ϗ ὡς πρεσβύτερον Ελλησι πολεμεῖν, τῇ τε οἰκείᾳ [a] πιστεύοντες δυνάμει, καὶ τῇ παρὰ Σαυνιτῶν [b] ἀφιξομένῃ βοηθείᾳ· ναυτικήν τε ἰσχὺν προσληψομένους, ἔξω ἢ ἑαυτῶν, ἢν Ταραντῖνοι πέμψωσιν· ἐὰν ἄρα ϗ ταύτης δέωνται· πολλὴν καὶ ἀγαθήν. συναχθείσης [c] δὲ βουλῆς, καὶ πολλῶν ῥηθέντων ὑπ' αὐτῆς λόγων, ὅς [d] αὖ τε πρεσβείαν διεξῆλθον καὶ ὧν συναγορεύοντες αὐτὰς, διέφησαν αἱ γνῶμαι τῶν συνέδρων· καὶ οἵτε [e] χαριέστατοι τὰ τῶν Ρωμαίων ἔδοξαν φρονεῖν. ἐκείνην μὲν δὴ τὴν ἡμέραν οὐδὲν ἐξηνέχθη προβούλευμα· εἰς ἑτέραν δὲ πάλιν ἔφραν ἀναβληθείσης τῆς περὶ τ' πρεσβειῶν [f] διαγνώσεως, ἀφικόμενοι κατὰ πλῆθος εἰς τὴν Νεάπολιν Σαυνιτῶν οἱ δυνατώτατοι, ϗ τὰς προεστηκότας τῶν κοινῶν θεραπείας πισὶν οἰκειωσάμενοι, πείθουσι τὴν βουλὴν ὅπως τῷ δήμῳ ποιήσωσι τὴν τοῦ συμφέροντος αἵρεσιν· ϗ παρελθόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πρῶτον μὲν τὰς ἑαυτῶν εὐεργεσίας [g] διεξῆσαν· ἔπειτα τῆς Ρωμαίων πόλεως πολλὰ κατηγόρουν, ὡς ἀπίστου καὶ δολίου. [h] τελευτῶντες δὲ τὸν λόγον, θαυμαστὰς ἐποιοῦντο [i] τοῖς Νεαπολίταις ὑποσχέσεις, ἐὰν εἰς τὸν πόλεμον καταζῶσι σφᾶς τε πέμψειν, ὅσους ἂν δέωνται, τὴν φυλάξουσαν αὐτῶν τὰ τείχη, καὶ ταῖς ναυσὶν ἐπιβάτας, καὶ τὴν εἰρεσίαν ἅπασαν παρέξειν· οὐ μόνον [k] καταγγέλλοντες τοῖς ἰδίοις φρατρίαις, ἀλλὰ [l] καὶ ἐκείνοις ἁπάσας τὰς εἰς πόλεμον δαπάνας ἐπιχορηγοῦντες· ἀπωσαμένοις τε ὃ Ρωμαϊκὸν στράτευμα, Κύμην τε ἀνασώσειν, ἣν δευτέρᾳ γενεᾷ πρότερον ἐξελάσαντες τοὺς Κυμαίους, Καμπανοὶ κατέσχον· καὶ συγκατάξειν ἐπὶ τὰ σφέτερα τοὺς προσοίσοντας, ἔτι Κυμαίων, οὓς ϗ Νεαπολῖται τῆς πατρίδος ἐκπεσόντας, ὑπεδέξαντο, καὶ πάντων ἐποίησαντο κοινωνοὺς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν· χώραν τε προσθήσειν τοῖς Νεαπολίταις, [m] ἐξ ἧς ϗ Καμπανοὶ κατέσχον πρὸ πόλιν. τῶν δὲ Νεαπολιτῶν ὅσον μὲν ἦν μέρος βέλτιον, καὶ πρὸ πολλοῦ δυνάμενον ὁρᾶν τὰς καταλαμβανούσας τὴν πόλιν ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰς, εἰρήνην ἄγειν ἠξίουν· ὃ δὲ φιλάρχαιον, καὶ τὰς ἐκ τῆς ταραχῆς πλεονεξίας δίκαιον, ὅπως τὸν πόλεμον [n] συναράμενοι. καταβοαί τε ἀλλήλων ἐγίνοντο, καὶ [o] χειροκρασίαι· καὶ προβὰν τὸ νεῖκος εἰς λίθων βολάς. καὶ τελευτῶντες ἐκράτησαν ϗ κακίους τῶν κρειττόνων· ὥστε τοὺς πρέσβεις τῶν Ρωμαίων ἀπράκτους ἀπελθεῖν. ἀφ' ὧν

sua sententia permanerent, atque ita ut Græcos deceret bellum gererent, freti tum suis ipsorum copiis, tum iis quæ à Samnitibus adventura essent auxiliis: presertim quum navales etiam copiæ, (si his quoque opus foret) ultra domesticas, à Tarentinis essent adfuturæ, & quidem tum numerosæ, tum strenuæ. Quum, senatu coacto, multa apud ipsum facta verba essent tum à legatis, tum ab iis qui ipsis patrocinabantur, variarunt senatorum sententiæ: sic tamen ut qui inter illos ingenii jucundi & elegantis erant, à partibus Romanorum starе viderentur. Ac illo quidem die nullum senatus consultum factum, sed cognitio de legatorum postulatis in alium rejecta consessum fuit. Interea autem Samnitum potentissimi quique Neapolim frequentes convenere: ac, quum eos qui reip. præerant, officiis quibusdam amicos sibi reddidissent, senatui persuadent, ut populo potestatem faciat eligendi quod ex usu futurum videatur. In concionem igitur progressi, primum quæ *in Neapolitanos* contulissent beneficia commemorarunt: deinde pop. Rom. ut infidum & fraudulentum, pluribus accusarunt. Ac tandem sub orationis suæ finem mira quædam Neapolitanis promiserunt, si bellum susciperent: tantas se quantis opus foret copias ad custodienda eorum mœnia missuros, & navibus milites totumque remigium præbituros: non solum denunciantes suis copiis *hunc belli apparatum*, sed ipsis quoque omnes belli impensas suppeditantes: quinetiam, repulso excercitu Romano, Cumas recuperaturos, quas * duabus ante ætatibus Campani, Cumanis ejectis, occupaverant: ac suas in sedes restituturos quotcunque ex Cumanis illis supereſſent, quos Neapolitani patria expulsos receperant, omniumque suorum bonorum participes fecerant: denique & agrum *Cumanum*, quem Campani, quum oppidum caperent, occupaverant, illis addituros. Neapolitanorū autem quotquot circumspecti erant, & calamitates quæ ex bello urbem invasuræ erant longe prospicere valebant, pacem colendam censebant: at qui rebus novis studebant, & ex tumultibus rem augere conabantur, ad bellum suscipiendum & ipsi impellebant. Hinc fiebat ut alii alios clamose increparent, & manus consererent: atque adeo ut ad lapidum usque jactus contentio progrederetur. Sed tandem, qui melius sentiebant, ab iis qui deterius, fuerunt superati: ita ut Romanorum legati re infecta

V. C. Cai. 427. *Olymp.* 113¾.

a Πισσύοντες in *Cod. Pacii.* verius πισσύοντας, *fretos.* & in sequentibus v. 23. & v. 25. καταζήλωντας, & ἐπιχορηγοῦντας, cui commode respondebit τὸ ἀπιστομένους. *Port.* b Perperam in *Codd.* MSS. ἀφικομένῃ. *Urs.* c In *Cod. Pacii* rectius ὧν. Malim etiam ibidem cum articulo τ' βουλῆς. *Sylb.* d Ai πεισθῆναι tropice pro οἱ πεισθέντες. *Sylb.* e Quam prope ad veritatem accedit *Sylb.* qui vertit *elegantissimi*, tam procul abesse videtur *Port.* qui vertit *gratiosissimi*: & alibi *Antiqq.* l. 10. *qui mitioris erant ingenii*; ac l. 11. *optimi.* Forsan genitivo *judicii* pro *ingenii* posito, rectius interpretemur, *qui judicii jucundioris sunt & elegantioris*: aut certe, omisso altero adjectivo, *qui judicii sunt elegantioris.* *Steph.* cujus *Thes. Gr. linguæ* videlis. f Vox ista διαγνώσεως una est ex iis in quarum usu *Thucydidem* libenter imitatur *Dionys. Steph.* g Perperam in *Codd. MSS.* διηγήσαντο. atque etiam mox v. 18. male ἀπίστως καὶ δολίως. *Sylb.* h Supra sæpius habuimus πιθανότητι τοῦ λόγου, ut p. 613. v. 14. atque etiam alibi. *Sylb.* i In *Exempl.* scriptum τὴς Νεαπολίτας. *Urs.* k Si mendo caret locus, καταγγέλλειν in *ambiendi* significatione accipiendum fuerit, hoc sensu: *non tantum suis copiis favorem eorum ambientes.* Sed cum ea lectio sit durior, potius legendum, ὐ μόνον τοῖς ἰδίοις πλῆσι φρατρίαις καταζήλωντες, *nec suis tantum sumptibus ea missuros auxilia.* vel καταζήλωντες τοῖς ἰδίοις, τοῖς ἑαυτῶν δαπανήσεις φρατρίαις. *Sylb.* Verum hisce conjecturis non acquiescendum esse existimat *Steph.* neque ei quam ipse proponit, ὐ μόνον καταζήλωντες τοῖς ἰδίοις πλῆσι φρατρίαις, ἀλλὰ καὶ. l In *Codd. MSS.* κἀκείνοις: contra reg. Syntact. *Sylb.* m *Sylburgius* legendum censet, ἐξ ἧς οἱ Καμπανοὶ, ὅτι κατέσχον τὴν πόλιν αὐτῶν, ἀφείλοντο, vertitque, *atque agri Cumani, quem Campani una cum oppido ceperant, partem Neapolitanis addituros.* At *Portus* ita; *seque Neapolitanis agrum præterea daturos, cujus quamdam urbem Campani occuparant.* Fortasse autem aliquis πολίμην pro πόλιν scribendum suspicetur. *Steph.* n In *Pacii Cod.* συναράμενοι, ut v. 35. ἄξιον. *Sylb.* o Suspecta mihi vox χειροκρασία, atque in χειροκρατίαν mutari velim. Neque existimandum est χειροκρατίαν dici tantum de iis qui χειρὶ κρατῶσι, sed de iis pariter qui χειρὶ κρατεῖν conantur: adeo ut perinde sit ac si ita loquutus esset *Dionys.* καταβοαί τε ἀλλήλων καὶ χειρὶ (vel χερσὶ) κρατεῖν ἐπειρῶντο. atque ita perinde ac si dixisset, καὶ ἐς χεῖρας ἤρχοντο. Cæterum ut hîc καταβοαί, deinde χειροκρασία, & postremo λίθων βολαὶ ponuntur: sic alibi eadem eodem ordine reperiuntur l. IX. καὶ μὴ τοῦτο λόγοι τε ἀχθόμενοι ἐγίνοντο ἐς ἀλλήλους, καὶ κατηγορίαι, καὶ συμφορῶν ὀδυρμοί· καὶ πολὺ τῶν ἐς χεῖρας ἀπίσκοψιν ἡ ἔρις; καὶ ἐς λίθων ἤρξαντο σφῶν αὐτῶν βολάς. *Steph.* * Scil. *V. C. Cai.* 335. *Olymp.* 90¾.

a Non

infecta diſceſſerint. Atque his de cauſſis ſenatus Romanus exercitum adverſus Neapolitanos mittere decrevit.

V. C. Cat. 427. Olymp. 113 3/4.

II.

Romani, quum Samnites exercitum cogere accepiſſent, primum legatos miſerunt. Qui autem ex ordine ſenatorio lecti erant, quum ad præſides conſilii Samnitum veniſſent, dixerunt, "Injuſte agitis Samnites, qui fœdera "nobiſcum inita violetis: dum nomen quidem ſociorum præfertis, ſed ea quæ hoſtium "ſunt facitis. Atqui multis præliis à Romanis "ſuperati, non ſine obnixis precibus obtinuiſtis ut bellum finiretur: ſic tamen ut qualem voluiſtis pacem impetraritis: tandemq; "in amicitiam ſocietatemque reip. noſtræ recipi cupieritis, ac juraveritis, qui pop. Rom. "hoſtes, qui amici eſſent, eoſdem vobis quoque eſſe habituros. Quorum omnium obliti, "& jusjurandum veſtrum aſpernati, primum "nos deſeruiſtis in bello contra Latinos & "Volſcos, qui nobis propter vos ſunt infenſi, "quod iis in bello quod contra vos gerebant "adjutores eſſe noluerimus. ſuperiore autem "anno Neapolitanos, verentes nobis bellum "indicere, omni ſtudio & animi contentione "inſtigaſtis, vel potius coëgiſtis: ac ſumptus "ſuppeditatis: urbemque noſtram ipſi tenetis. "Ac nunc certe in apparatu *belli* toti eſtis, "copias undique contrahentes: & quamvis "aliud prætexatis, eas adverſus noſtros colonos ducere ſtatuiſtis. atque ad aliena tam "injuſte uſurpanda Fundanos Formianoſque "necnon quoſdam alios hortamini, quibus nos "æquale jus civitatis impertivimus. Quum "itaque tam aperte tamque impudenter fœdus de amicitia & ſocietate initum confundatis, *Romani* legationem ad vos mittendam "primum, nec ante facta aggredienda quam "experti forent quid poſſent verba, cenſuerunt. Quæ autem à vobis poſtulamus, & quibus impetratis, vos iræ, quam ob præterita "concepimus, ſatisfacturos arbitramur, hæc "ſunt. Primum quidem petimus, ut auxilia "Neapolitanis miſſa inde abducatis: deinde vero ut nullum adverſus colonos noſtros "exercitum mittatis: neque eos qui noſtræ dictionis ſunt ad opes ſuas malis artibus amplificandas adhortemini. Quod ſi aliqui de ſuo "tantum conſilio hæc fecerunt, non quod vobis omnibus viſa fuerint facienda, eos nobis ad ſupplicium dedatis. Hæc ſi impetremus, contenti ſumus: at his non impetratis, "deos ac genios, quos in fœdere juraviſtis, attestamur: & huc venientes, feciales, à quibus hoc fieret, adduximus". Hæc Romanus *legatus* quum dixiſſet, Samnitum ſenatus præſides, quum inter ſe deliberaſſent, reſponſum hoc dederunt; "Quod auxilia noſtra ſerius "ad bellum contra Latinos advenerunt, hujus rei culpam reſp. minime ſuſtinet: (nam

V. C. Cat. 428. Olymp. 113 4/4 1.

Οπ μαθόντες οἱ Ρωμαῖοι Σαυνίτας στρατιὰν ἀγείρειν, ὅ μὲν πρῶτον πρέσβεις ἔπεμψαν. οἱ δὲ πρεσβευθέντες [a] ὑπὸ τῶν βουλευμάτων πρέσβεις, ἐλθόντες ὅτι τὰς σπονδὰς τῶν Σαυνιτῶν, ἔλεξαν· "[b] Ἀδικεῖτε, "ἄνδρες Σαυνῖται, παραβαίνοντες τὰς ὁμολογίας, ἃς ἐ"ποιήσασθε πρὸς ἡμᾶς, [c] ὀνόματι μὲν ὑποδυόμενοι "συμμάχων, ἔργα δὲ πράττοντες πολεμίων. πολλαῖς μὲ"ντοι ἡττηθέντες ὑπὸ Ρωμαίων μάχαις, δεινῇ δὲ μεγάλῃ "καταλυσάμενοι τὸν πόλεμον, καὶ τυχόντες εἰρήνης οἵας "ἐβούλεσθε· τὰ δὲ τελευταῖα, φίλοι γενέσθαι τῆς πό"λεως ἡμῖν σπονδομενθέντες καὶ σύμμαχοι, καὶ τοὺς αὐ"τοὺς Ρωμαίοις ὁμόσαντες ἕξειν ἐχθροὺς καὶ φίλους. ὧν "ἁπάντων [d] ὑπιλαμβανόμενοι, καὶ πρὸ ὑμῶν ἡγησάμενοι "τοὺς ὅρκους, ἐγκαταλείπετε μὲν ἡμᾶς, ἐπὶ δὲ τοὺς "Λατίνους πολέμῳ καὶ τοὺς [e] Οὐολούσκους [f] συζεύγλες, "οὓς δι' ὑμᾶς ἐχθροὺς ἔχομεν, οὐ βουλόμενοι τῷ [g] κατ' "ὑμῶν αὐτοῖς συνάρασθαι πολέμου. ὁ δὲ πρεσβευ"τὴς ὑμῶν, Νεαπολίτας, δεδόξας [h] ἀναδέξαι τὸν "κατ' ἡμῶν πόλεμον, ἁπάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ "χρώμενοι, παρωρμήσατε, μᾶλλον δὲ ἠναγκάσατε· καὶ "τὰς δαπάνας [i] ἐπιχορηγεῖτε· καὶ τὴν πόλιν δὲ ἡμῶν [k] αὐ"τοὶ ἔχετε. νῦν δὲ παρασκευάζεσθε, στρατιὰν οὐκ παντὸς "[l] ἐγείροντες τόπου· πρόφασιν μὲ ἑτέραν ποιούμενοι, ὅ δ' "ἀληθές, ὅτι τὰς ἡμετέρας ἐγνωκότες ἀγαθὰς ὑποίκους καὶ "ὅτι ταύτας τὰς ἀδίκους πλεονεξίας φοβούμενοι παρα- 740
"καλεῖτε, καὶ Φορμιανὸς, καὶ ἄλλους τινάς· οἷς ἡμεῖς ἰσοπο"λιτείας μετεδώκαμεν. ὅτω δὲ φανερῶς καὶ ἀναμφιλύτως "συγχέοντων ὑμῶν τὰ τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας ὅρκια, "πρεσβείαν πρὸς ὑμᾶς [m] ἔκριναν ἀποστεῖλαι πρῶτον, καὶ μὴ "πρότερον ἄρξαι τῶν ἔργων, πρὶν ἢ πρᾶθῆναι τῶν λόγων. ἃ δὲ "[n] προσκαλούμεθα ὑμᾶς, καὶ ὧν τυχόντες τῶν ἐπὶ τοῖς παρελθοῦ"σιν ὀργὴν ἀποπληρώσῃ οἰόμεθα, ταῦτά ἐστι. πρῶτον μὲ ἀ"πάγειν ὑμᾶς ἀξιοῦμεν τῶν ἀποσταλέντων Νεαπολίτας συμμα"χίαν· ἔπειτα δὲ μηδεμίαν ἐκπέμπειν στρατιὰν κατὰ τῶν ὑποικίων "τῶν ἡμετέρων μηδὲ τοὺς ὑποικίους ἀδικεῖν πάσας τὰς πλεο"νεξίας παραιτεῖν. εἰ δὲ μὴ πᾶσι δόξαιεν ταῦτα ὑμῖν, "[o] ἀ ἔσπασθόν τινες, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν γνώμης, παρα"δοῦναι τοὺς ἄνδρας ἡμῖν ὅτι δίκην ὑστάτων τυχόντες, ἀρ"κέσομεθα· μὴ τυχόντες δὲ, θεοὺς καὶ δαίμονας, οὓς ἐπὶ ταῖς "συνθήκαις ὠμόσατε, μαρτυρόμεθα· καὶ τοὺς εἰρηνοδίκας "ἐπὶ τοῦτο ἄλλους, ἐλευσόμεθα". τοιαῦτα δὲ Ρωμαίων λέξαν-
τος, βουλευσάμενοι καθ' αὑτοὺς οἱ πρόβουλοι τῶν Σαυνιτῶν, τοιαύτην ἐξεύρεσιν ἀπόκρισιν· "Τῷ μὲν ἀφισεῖσθαι τῶν ὅτι τῶν "τῶν Λατίνων πόλεμον συμμαχίας, καὶ ὃ κοινὸν αἴτιον ἐφη"φισάμεθα

[a] Non dubito quin ὑπὸ τῶν βουλευτῶν (ut conjicit *Sylb.*) germana ſit lectio, potius quam ὑπὸ τῶν βουλευτικῶν; quod tamen libentius quam ὑπὸ τῶν βουλομένων admitterem. *Steph.* [b] Imitatur *Thucydidem* in concione Corinthiorum ad Athenienſes. *Steph.* [c] Hîc ὄνομα μὲν ὑποδυόμενοι ſcribendum eſſe contendo. *Steph.* [d] Rectius in *Pacii Cod.* ὑπιλαμβόμενοι. Verſu 16. convenientius ἠγησάμενοι. *Sylb.* [e] Ita pro Οὐολούσκους correxit *Sylb.* [f] Συζεύγλες vel συζεύγνυς legi vult *Sylb.* quorum prius illud magis probavi. At vero *Portus*, retinens συζεύγνυς & omittens copulam καὶ, vertit, *nos in bello contra Latinos deſeruiſtis, conſpiratione cum Volſcis facta.* [g] Male κατ' ἡμῶν in *Exempl. Sylb.* & *Steph.* [h] Malet forſan aliquis ἀναδέξασθαι. ſed ἀναδέξαι in ſimili loquendi genere uſurpatum in *Antiqq.* p. 172. v. 28. & p. 384. v. 18. *Sylb.* [i] Non dixit ἐπιχορηγεῖτε. ſed, quaſi adhuc idem illi facerent, uſus eſt præſenti ad majorem ἔμφασιν: ut illos in invidiam raperet. *Port.* [k] In *Exemplari* minus recte αὐτῶν. *Urſ.* [l] Rectius fortaſſe ἀγείροντες, ut paullo ante v. 23. & in *Antiqq.* p. 688. v. 2. *Sylb.* [m] Hîc ἔκριναν poſitum pro ἔκρινεν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τῶν Ρωμαίων. *Sylb.* [n] Forſan rectius προκαλούμεθα, ut ſupra tum alibi, tum p. 666. v. 26. vel προσκαλούμεθα, ut p. 700. v. 22. *Sylb.* Προκαλούμεθα præfert *Steph.* Vide *Var. Lect.* ad p. ſequentem. [o] Aut expungendum ἀ ante ἔσπασθον, aut ſcribendum ἃ δὲ πᾶσι ἔδοξεν ταῦτα ὑμῖν ἀλλ' ἔσπασθόν τινες ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν γνώμης. Verum magis placet illam voculam expungi. [a] Id *Steph.*

"φισάμεθα γὰρ ἀποστελῆναι τὴν στρατιὰν ὑμῖν· [a] οἱ δὲ
"τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντες αὐτῆς, πλείονα χρόνον ἀναλώ-
"σαντες ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ, ταχὺ [b] ἐ-
"πεχθέντες ὅπλα τὸν ἀγῶνα. τοσοῦτοι γοῦν ἢ τέτταρσιν ἡ-
"μέραις ὕστερον τῆς μάχης πεμφθέντες ὑφ' ἡμῶν ἀφίκον-
"το. περὶ δὲ τῆς Νεαπολιτῶν πόλεως, ἐν ᾗ τῶν ἡμε-
"τέρων τινές εἰσιν, τοσοῦτον δέομεν ἀδικεῖν ὑμᾶς, εἴ τινα
"τοῖς κινδυνεύουσι βοήθειαν εἰς σωτηρίαν καινὴ παρεχό-
"μεθα, ὥστε αὐτοὶ δικαιούμεθ' ὑφ' ὑμῶν ἀδικεῖσθαι μεγά-
"λα. φίλιαν γὰρ ἡμῖν καὶ σύμμαχον οὖσαν τὴν πό-
"λιν ταύτην, οὐκ ἔναγχος, οὐδ' ἀφ' οὗ τὰς πρὸς ὑ-
"μᾶς ἐποιησάμεθα ὁμολογίας, ἀλλὰ δυοῖν γενεᾶν πρό-
"τερον, ἀφ' πολλὰς καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, ἃς ἐν ἀδι-
"κηθέντες ὑμεῖς κατεδουλώσασθε. οὐ μὴν οὐδὲ τοῦτό γε
"πρὸς ἔρωτα ὑμᾶς τῶν Σαυνιτῶν ἠδίκησεν· ἰδόξενοι δέ
"τινές εἰσιν, οὓς πυνθανόμεθα, καὶ φίλοι τῶν Νεαπολι-
"τῶν, ἃ κατὰ τὴν ἑαυτῶν προαίρεσιν τῇ πόλει
"βοηθοῦντες, καί τινες καὶ δι' ἐπιείκειαν ἴσως βίου μι-
"σοφόρου. φέρειν δὲ [c] [καὶ ἄγειν] τοὺς ὑπηκόους ὑμῶν
"ἡμᾶς δέομεθα. καὶ γὰρ ἄνευ Φουνδανῶν καὶ Φορμια-
"νῶν ἱκανοὶ βοηθεῖν αὐτοῖς ἐσμὲν, ἐὰν χαλασῶμεν εἰς ἀ-
"νάγκην πολέμου. ἡ δὲ παρασκευὴ τῆς στρατιᾶς ἡμῶν
"ἐστιν οὐχ ὡς ἀφαιρησομένων τοὺς ὑμετέρους ὑπηκόους
"τὰ ἴδια, ἀλλ' ὡς τὰ ἴδια ἐξόντων ἀφ' φυλακῆς.
741 "[d] ἀντιπαλούμεθά τε ὑμᾶς, εἰ βούλεσθε τὰ δίκαια
"ποιεῖν, ἀχαρῆ Φρεγέλλης, ἵν' περὶ πολλοῦ πο-
"λέμῳ κεκτησάντων ἡμῶν· [e] ὅπερ ἔστι νόμῳ κτήσε-
"ως δικαιότατον· ὑμεῖς οὐδενὶ δικαίῳ σφετερισόμε-
"νοι, δευτέραν ἔτι ἤδη κατέχετε. τούτων ἡμεῖς τυ-
"χόντες, οὐδὲν ὑπολειψόμεθα [f] ἀδικεῖσθαι". μετὰ
ταῦτα παραλαβὼν τὸν λόγον ὁ τῶν Ρωμαίων εἰρη-
νοδίκης ἔφη· "Οὐδὲν ἔτι ὃ κωλύσει ἔστιν, οὕτω φα-
"νερῶς ἀνηκόων ὑμῶν τὰ περὶ τῆς εἰρήνης ὅρκια,
"[g] βουλεύεσθε τῶν Ρωμαίων δῆμον αἰτιάσασθαι. πάν-
"τα γὰρ αὐτῷ πέπρακται [h] [τά τε] κατὰ τοὺς
"ἱερούς τε καὶ πατρίους νόμους, τά τε πρὸς τοὺς θε-
"οὺς ὅσια, καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια. δικασταὶ
"δὲ τῶν μενόντων ἐν ταῖς ὁμολογίαις, οἱ λαχόντες
"πολέμους ἐπισκοπεῖν, ἔσονται θεοί". μέλλων δὲ ἀ-
πίεναι, τὴν τε περιβολὴν [i] κατὰ κεφαλῆς εἵλκυ-
σεν ἐς τὰς χεῖρας ἀναρχὼν εἰς τὸν οὐρανὸν, ὡς ἔθος ἐστὶν,
[k] ἀρὰς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς· εἰ μὲν ἄδικα πάσχουσα

"de mittendo vobis exercitum decretum à no- *v. C. Ca.* 428.
"bis factum est) sed ejus duces *culpam sustu-* *Olymp.* $\frac{113}{114}$.
"*nent*, qui plus temporis quam par erat in ap-
"paratu consumpserunt: & vos ipsi, qui præ-
"propere certamen iniistis. adeo ut tribus aut
"quatuor post prælium diebus suppetiæ à no-
"bis missæ advenerint. Ad Neapolitanorum
"vero urbem quod attinet, in qua nostrorum
"quidam sunt, tantum abest ut aliqua vos in-
"juria afficiamus, dum hominibus in periculo
"constitutis aliquid auxilii ad tutandam sa-
"lutem publicam præbemus, ut etiam vos no-
"bis magnam facere injuriam putemus. Hanc
"enim civitatem cum qua nobis amicitia &
"societas intercedit, non recens contracta,
"neque ex quo vobiscum fœdus percussimus,
"sed duabus ante ætatibus, ob multa magna-
"que in nos beneficia, vos, quum nullam ac-
"cepissetis injuriam, in servitutem redegistis.
"Ac ne hoc ipso quidem facto tota Samni-
"tum resp. vobis injuriam fecit: sed (ut au-
"dimus) quidam privati hospitii privatæque
"amicitiæ jure Neapolitanis devincti, sponte
"sua huic civitati opem ferunt, quidam etiam
"fortasse ob victus penuriam, ut stipendia ac-
"cipiant. Nec vero eos qui vestro imperio
"parent sollicitari à nobis oportet. absque
"Fundanis enim & Formianis nobismetipsis
"tutandis sufficimus, si ad belli necessitatem
"redigamur. Nec, quod exercitum nobis com-
"paramus, hoc ideo fit ut colonos vestros re-
"bus suis spoliemus, sed ut nostras tueamur.
"Atque adeo pro iis quæ à nobis postulastis,
"nos vicissim à vobis *pari jure* hoc postula-
"mus, ut (si quod justum est facere vultis)
"Fregellis excedatis: quibus quum jampridem
"bello potiti essemus (qui acquirendi modus
"est justissimus) vos, nullo jure vobis vindi-
"catas, jam per annos duos tenetis. Hæc si à
"vobis impetraverimus, nulla nos injuria af-
"fici arbitrabimur". Post hæc fecialis Roma-
nus, sermonem illorum subsequens, dixit:
"Quum vos tam aperte violaveritis pacis fœ-
"dus, quod interposito jurejurando initum
"erat, nihil jam erit quod Romanos de bello
"vobis inferendo cogitare vetet. omnia enim
"ab ipso facta sunt quæ tum sacræ patriæque
"leges, tum pietas erga deos & justitia erga
"homines *servanda*, requirunt. Utri autem
"pactis steterint, judicabunt dii, quibus sorte
"datum est, ut bellorum inspectores sint &
"præsides". Ac, quum discessurus esset, amicu-
lum in caput attraxit, & manibus in cœlum
sublatis, ut moris est, hæc deos precatus est,
simul

a Id est, ἀπ' οἱ ἡγεμονίαν ἔχοντες αὐτῆς, voculis αὖθις ἐπὶ subauditis. Videri etiam possit deesse πρίν, aut simile vocabulum, post vel ante ἀποσταλῆναι. *Steph.* *b* In vulgatis exemplaribus ἐπιχθέντες, atque in *Pacii Cod.* ἐπιχθέντες & ἐπιχθέντες: manifesto errore. *Sylb.* *c* Ista restituit *Ursf.* quæ deerant in utroque *Cod. MS.* alioqui pro φέρειν scribendum foret ἀφαιρεῖν, πρόσκτησιν ἐλπίσασθαι: vel reponendum aliud verbum quod *sollicitandi* significationem habeat; ut innuunt sequentia, & præcedentia p. 704. v. 27. *Sylb.* Quum suspecta sit hujus loci scriptura, atque hæ duæ voces καὶ ἄγειν absint à duobus *Codd. MSS.* ipse tutius esse putavi *Livium* sequi; à quo, eadem de re agente, scribitur, *nec Fundanum Formianumve à se sollicitatos: quippe minime pœnitere se virium suarum, si bellum placeat.* *Steph.* *d* Quin scribendum sit ἀντιπαρακαλούμεθα pro ἀντικαλούμεθα, ambigere nos non sinit præcedens locus p. 704. v. 33. hos enim eodem quo illos uti voluisse verbo, tantum præfixa illi præpositione, manifestum est. *e* Rectius ὅσπερ. *Sylb.* *f* Melius ἠδικεῖσθαι, tempore præterito. *Sylb.* *g* Suspicatur *Sylburgius* scriptum fuisse, βουλεύσασθαι τὸν Ρωμαίων δῆμον ἀνηκόους εἶναι (ut ἀνηκόους εἶναι sit σιωὶ ὅπλοις ἐπιέναι) vel ἀμύνασθαι. quorum utrumque licet nimis insolens apud *Dionysium* esse videatur; posterius tamen haud rejecerim: præsertim quum l. 3. dicatur, τυχόντες τὸν ἀμυνομένους ὑμᾶς [ἴσ. ἡμᾶς] πρεσβύτερα μὴ ὅπλων σὺν εἰς μακρόν. Ego, βουλεύσασθαι legens, verbum αἰτιάσασθαι intactum servo; sed inter ipsum & δῆμον nonnulla excidisse suspicor: perinde ac si scripsisset, βουλεύσασθαι τὸν Ρωμαίων δῆμον περὶ τοῦ πολέμου ὑμῖν ἐπιφέρειν· καὶ ἀδίκως ἔξεστι αὐτὸν αἰτιάσασθαι; vel ista, βουλ. τ. P. δῆμον περὶ τοῦ στρατὸν ἐφ' ὑμᾶς ἀπεστάλαι· καὶ ἀδίκως ἔξεστι αὐτὸν &c. vel sic, βουλεύσασθαι περὶ τοῦ πολέμου, aut βουλεύσασθαι τὰ περὶ τὸν πόλεμον, aut demum περὶ τοῦ ἐφ' ὑμᾶς στρατεύσασθαι· καὶ ἀδίκως ἔξεστι αὐτὸν αἰτιάσασθαι. *Steph.* *h* Inclusa τά τε absunt à *Pacii Cod.* recte. hoc nimirum sensu: *omnia enim ex sacrarum & patriarum legum præscripto præstitit, quæ tum divina tum humana jura postulant.* *Sylb.* *i* Necesse est, nisi *Livio* aliisque refragaremur, κατὰ κεφαλῆς ἕλκυσεν interpretemur *capiti abduxit.* quamvis significare videatur *è capite detraxit*, ut κατὰ κεφαλῆς ῥῖψαι *è saxo dejicere.* *Sylb.* *k* In *Cod. MS.* mendose ἀρᾶις: & κατίχετε pro τυχόντες. *Sylb.*

V. C. Cat. 428. *Olymp.* $\frac{113}{114}$ 4. simul etiam imprecans: ut, si quidem urbs Romana injuriam à Samnitibus pateretur, nec posset verbis & judicio controversias dirimere, ideoque ad facta veniret, dii geniique & bona consilia menti ejus inderent, & facerent ut omnia adversus hostes prospere gererentur: sin ipsa, fœdus amicitiæ aliqua in re violans, falsas inimicitiarum causas comminiscereturne eorum vel consiliis vel actionibus successum darent. Postquam ex concilio domum utrique redierunt, & civitati suæ quæ dicta essent retulerunt, contrarias de se invicem opiniones ambo *populi* conceperunt: quum Samnites quidem tardiorem Romanorum apparatum fore arbitrarentur, sicut ipsis mos esset quum bellum forent illaturi: at Romani exercitum Samnitum brevi contra Fregellanos colonos suos venturum existimarent. Hinc utrisque quod rationi consentaneum erat accidit. illi enim, dum se pararent & cunctarentur, rei gerendæ occasionem amiserunt: at Romani, qui omnem apparatum in promptu habebant, simulatque intellexere quæ illi responderent, & bellum decrevere, & ambos consules misere: ac, priusquam hostes eductum esse exercitum cognovissent, tum is qui recens conscriptus erat, tum quæ in Volscis hibernabant copiæ, quas habebat Cornelius, in Samnitum fines ingressæ erant.

ὑπὸ Σαυνιτῶν ἡ Ρωμαίων πόλις, καὶ μὴ δυναμένη μετὰ λόγου καὶ πείσεως ἀφελύσαι τὰς διαφοράς, ὅτι τὰ ἔργα χωρήσει, βουλάς τε ἀγαθὰς αὐτῇ θεοὺς καὶ δαίμονας ὅτι νῦν ἄγειν, [a]καὶ πράξεις πᾶσι δώσειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους [b]εὐτυχεῖς· εἰ δέ αὐτή [c]τι πλημμελῆσα τὰ πρὸς τῆς φιλίας ὅρκια, προφάσεις κατασκευάζεται τῆς ἔχθρας οὐκ ἀληθεῖς, μήτε βουλὰς ὀρθοὺς αὐτοῖς, μήτε πράξεις. ὡς διελύθησαν ἐκ τοῦ συλλόγου, καὶ τὰ λεχθέντα ἐδήλωσαν ἑκάτεροι ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, τὰς ἐναντίας ἔχον ὑπὲρ ἀλλήλων δόξας ἀμφότεροι· Σαυνῖται μὲν, βραδυτέρα τὰ τῶν Ρωμαίων ἔσεσθαι νομίζοντες· ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος· ὅτι ποιεῖν, ὅτε μέλλοιεν ἄρχειν πολέμου· Ρωμαῖοι δ', ἐν ὀλίγῳ τὴν Σαυνιτῶν στρατιὰν ἥξειν ὅτι τοὺς αὐτῶν ἐποίκους Φρεγελλάνους οἰόμενοι. [d]ἔπειτ' αὐτοῖς τὰ εἰκότα παθεῖν συνέβη. οἱ μὲν γὰρ, παρασκευαζόμενοι καὶ μέλλοντες, ἀπώλεσαν τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων· Ρωμαῖοι δ', ἐν ἑτοίμῳ πᾶς ἔχοντες παρασκευὴν, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὰς ἀποκρίσεις, τόν τε πόλεμον ἐψηφίσαντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀπέστειλαν ἀμφοτέρους· καὶ πεῖν ἀγαθέσθαι τοὺς πολεμίους τὴν ἔξοδον, ἣ τε νεωστὶ καταγραφεῖσα, καὶ ἡ πρὶν Οὐολσκῶν [e]χειμάζουσα δυνάμις, ἣν ἔσχε Κορνήλιος, ἐντὸς ἦν τῶν Σαυνιτικῶν ὅρων.

V. C. Cat. 454. *Olymp.* 120 $\frac{2}{3}$. Samniticum bellum denuo excitatum est: & hinc ortum est ejus initium. Samnites, post fœdus quod cum Romanis pepigerant, exiguo temporis intervallo, Lucanis, sibi finitimis, vetere quadam simultate impulsi, bellum intulerunt. Ac principio quidem Lucani suis viribus freti bellum sustinebant: sed quum in omnibus præliis deteriore conditione essent, & cum multa jam loca amisissent, tum vero de omni etiam reliquo territorio in discrimen venirent, ad populi Romani suppetias confugere coacti fuerunt. Ac sibi quidem conscii erant, se fœdus, quo * antea amicitiam & societatem cum Romanis pepigerant, fefellisse: sed non desperabant tamen se illis persuasuros, si ex unaquaque civitate nobilissimos quosque pueros cum legatis obsides mitterent. Atque id contigit. quum enim legati venissent, & *Romanos* vehementer rogarent, senatus accipiendos esse obsides & amicitiam cum Lucanis ineundam censuit, populo hoc senatusconsultum ratum faciente. Fœdere autem cum iis quos Lucani miserant pacto, lecti à senatu qui inter Romanos & maxime provecti ætate & honoratissimi erant, ad commune Samnitum concilium missi sunt legati, ut illis significarent, amicos socioque Romanorum esse Lucanos: atque hortarentur ut quem ipsis agrum ademerant restituerent, & nihil hostile in eos amplius admit-

Οπ ὁ Σαυνιτικὸς αὖθις ἀνερρίπισθη πόλεμος, ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἀρξάμενος. μιᾷ τῶν ἀποδιδρασκόντων, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὴν Ρωμαίων πόλιν, οἱ Σαυνῖται, χρόνον ὀλίγον ἐπιγενόμενοι, ἐπὶ Λευκανοὺς ἐστράτευσαν ὁμόρους ὄντας, οὐκ παλαιᾶς τινὸς [f]ὁρμηθέντες ἔχθρας. καὶ ἀρχὰς μὲν ἔν ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσι πιστεύοντες οἱ Λευκανοὶ, [g]τὸν τε πόλεμον διέφερον· ὡς ἀπάσαις δὲ μάχαις ἡττηθέντες ταῖς μάχαις, καὶ πολλὰ [h](μὲν) ἀπολωλεκότες ἤδη χωρία, κινδυνεύοντες δὲ καὶ περὶ τῆς ἄλλης γῆς ἁπάσης, ἐπὶ τοὺς Ρωμαίων βοήθειαν ἀναγκάσθησαν καταφυγεῖν· συνειδότες μὲν ἑαυτοῖς ἐψευσμένοις ἃς πρότερον ἐποιήσαντο πρὸς αὐτοὺς ὁμολογίας, ἐν αἷς φιλίαν συνέθεντο καὶ συμμαχίαν, οὐκ ἀπιστοῦντες δὲ [i]συμπείσειν αὐτοὺς, ἐὰν [k]ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως τοὺς ἐπιφανεστάτους παῖδας ὁμήρους ἅμα τοῖς πρεσβευταῖς ἀποστείλωσιν· ὅπερ καὶ συνέβη. ἀφικομένων γὰρ τῶν πρέσβεων, καὶ πολλὰ δεομένων, ἥ τε βουλὴ δέχεται τὰ ὁμήρα ἔσεσθαι, καὶ τὴν φιλίαν πρὸς τοὺς Λευκανοὺς συνάψαι, καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε τὰ ψηφισθέντα ὑπ' αὐτῆς. γενομένων δὲ τῶν συνθηκῶν πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας ὑπὸ τῶν Λευκανῶν ἄνδρας, οἱ πρεσβεύσαντες Ρωμαίων καὶ τιμώσαντες προχειρισθέντες ὑπὸ τῆς βουλῆς, πρέσβεις ἀπέστειλαν ὅτι τὴν κοινὴν τῶν Σαυνιτῶν σύνοδον· δηλώσοντες αὐτοῖς ὅτι φίλοι καὶ σύμμαχοι Ρωμαίων εἰσὶ Λευκανοὶ, καὶ [l]τὴν τότε χώραν, ἣν ἔτυχον αὐτῶν ἀφῃρημένοι, παρακαλέσοντες ἀποδιδόναι, καὶ μηδὲν ἔτι πράττειν ἔργον πολεμίων.

742

a In *Codd. MS.* πράξειν πᾶσι δίδωσι τοῖς πολεμίοις εὐτυχῆ: corrupte. Nos *Ursinum* sequuti sumus, qui in *textu* habet τοὺς πολεμίους, in *notis* vero τοῖς πολεμίοις. & clarior foret ea ipsa lectio, si legeremus πράξεις οὐ πᾶσι successus *in omnibus*. *Sylb.* b Si ἔξεται vel simile quid addatur, sententia erit perfecta: alioqui erit ἀναπίλητος. *Port.* c Illud τι hîc loci significare videtur *ullo modo*. *Port.* d In *MS.* mendose ἐπὶ τ' αὐτοῖς. *Ursinus* mavult ἕτεσιν αὐτούς. *Sylb.* e In *Pacii Cod.* χειμαζέτω: & mox v. 23. Σαυνιτῶν ὅρων, ut supra εἰς Λατίνους ὅρους, p. 589. v. 41. *Sylb.* f In *Pacii Cod.* male ὁρμηθέντας. *Sylb.* g Vel deest comma quoddam, vel fine τι legendum τὸν πόλεμον διέφ. *Sylb.* Videndum an scribi possit τὸν γε πόλεμον διέφερον. alioqui non dubium est quin post τὸν τε πόλεμον διέφερον vocula καὶ cum aliis forsan nonnullis sequi debeat. Hoc loquendi genere sæpe utitur *Dionys.* & *Gelenius* & *Portus* male vertunt, *bellum trahebant*: cum potius significet *bellum sustinebant*; ut *Livius* dicit *sustinere pugnam*. *Steph.* g Inclusa μὲν addita è *Pacii Cod.* *Sylb.* h Perperam in *Exemplari συμπιστεῖν*. *Urs.* i Recte admonet *Sylb.* vel expungendum articulum, ut legatur ἐξ ἀπάσης πόλεως: vel scribendum ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων, ut mox p. 707. v. 18. κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ πόλεις ἀντεπίζεσθαι. Sed ἐξ ἁπάσης πόλεως malo: at vero ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως sonaret *ex tota civitate*. *Steph.* k Rectius τὴν τε χώραν, & mox v. 46. ἔργον. *Urs. Sylb.* & *Steph.* * Sc. *U. C. Cat.* 429. *Olymp.* 114 $\frac{1}{3}$ Confer *Liv.* l. 8. c. 25.

a In

λεμίων· ὡς οὐ θελομένης τῆς Ρωμαίων πόλεως τοὺς ἑαυτῆς ἱκέτας, ἐξελαυνομένους ἐκ τῆς σφετέρας. οἱ δὲ Σαυνῖται, τῶν πρέσβεων ἀκούσαντες, ἠγανάκτουν τε καὶ ἀπελογοῦντο· πρῶτον μέν, οὐκ ἐπὶ τούτῳ πεποιῆσθαι λέγοντες τὰς πρὸ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας, ἐπὶ τῷ μηδένα μήτε φίλον [b] ἴδιον ἡγήσασθαι, μήτε ἐχθρὸν, ἐὰν μὴ Ρωμαῖοι κελεύωσιν· ἔπειθ' ὅτι Λευκανοὶ μὲν πρότερον ἐποιήσαντο Ρωμαίους φίλους, ἀλλ' ἔναγχος, πολεμίους ἤδη σφῶν ὄντας, προέφασιν οὔτε δικαίαν οὔτε εὐσχήμονα κατασκευαζόμενοι καὶ καταλῦσαι τὰς σπονδάς. ἀποκρινομένων δὲ τῶν Ρωμαίων [c] ὅτι τοὺς ὑπηκόους ὁμολογήσαντας ἔσεσθαι, καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ δικαίῳ καταλυσαμένους τὸν πόλεμον, ἅπαντα [d] πείσεσθαι δεῖ τοῖς πρειληφόσι τὴν ἀρχήν· καὶ εἰ μὴ ποιήσουσι τὰ κελευόμενα ἐκόντες, πολεμήσειν αὐτοῖς ἀπειλούντων· ἀφόρητον ἡγησάμενοι τὴν αὐθάδειαν τῆς πόλεως οἱ Σαυνῖται, τοὺς μὲν πρέσβεις ἐκέλευσαν ἀπαλλάττεσθαι τάχος· αὐτοὶ δὲ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, κοινῇ τε καὶ κατὰ πόλεις εὐτρεπίζεσθαι. ἡ μὲν δὴ φανερὰ τοῦ Σαυνιτικοῦ πολέμου πρόφασις, καὶ πρὸς ἅπαντας εὐπρεπὴς λέγεσθαι, ἡ Λευκανῶν ἐγένετο βοήθεια τῶν καταφυγόντων ἐπ' αὐτούς· ὡς κοινόν δή τι τοῦτο καὶ πάτριον ἦθος τῇ Ρωμαίων πόλει, [e] τοῖς ἀδικουμένοις καὶ καταφεύγουσιν ἐπ' αὐτὴν βοηθεῖν· ἡ δ' ἀφανὴς καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἀναγκάζουσα [f] ἀμβλύνεσθαι φιλίαν, ἡ τῶν Σαυνιτῶν ἰσχύς, πολλή τε ἤδη γεγονυῖα, καὶ [g] ἐπὶ πλεῖον γενήσεσθαι νομιζομένη· Λευκανῶν τε χειρωθέντων, καὶ δι' αὐτοὺς τῶν περοίκων, ἀκολουθήσειν ἔμελλε [h] τά τε βαρβαρικὰ ἔθνη τὰ προσεχῆ τούτοις. οἵ τε δὴ σπονδαὶ, μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν πρεσβευτῶν, εὐθὺς ἐλέλυντο, καὶ στρατιαὶ δύο κατελεγράφοντο.

terent: quippe quum Romanorum civitas *V. C. Cat.* 454. passura non esset, eos, qui ad ipsam supplices *Olymp.* 120 $\frac{2}{3}$. confugissent, è suis sedibus expelli. Samnites, auditis legatis, indignari cœperunt: ac, se purgantes, responderunt, primum quidem non ea conditione pacis fœdus initum inter ipsos esse ut neminem privatim pro inimico vel hoste, nisi Romanorum jussu, habere liceret: deinde, Lucanos non jam antea in amicitiam à Romanis esse receptos, sed recens, quum jam Samnitum hostes forent: ideoque Romanos nec justum nec quidquam honestatis præ se ferentem prætextum solvendi fœderis comminisci. Quum autem Romani responderent, eos qui se subjectos ipsis fore promisissent, & hac conditione impetrassent ut à bello cessaretur, oportere in omnibus dicto audientes iis esse qui imperium cepissent: ac, nisi ultro facerent imperata, se bellum eis illaturos minarentur: Samnites, intolerabilem hujus civitatis arrogantiam esse rati, legatos illico discedere jusserunt, atque ut res ad bellum necessariæ tum communiter tum in singulis civitatibus pararentur, facto decreto edixerunt. Manifesta igitur Samnitici belli caussa, & quæ cum aliqua honestatis specie narrari omnibus potest, fuit hæc; Lucanis, qui ad ipsos confugerant, velle opitulari: (tanquam communis & patria Romanorum civitati consuetudo esset, iis, qui affecti injuria ad ipsam confugerent, opem ferre) sed occulta, & quæ magis ipsos amicitiam dissolvere cogebat, fuit ea qua præditi Samnites erant potentia: quæ & magna jam erat, & major evasura existimabatur, quum Lucanis jam subjugatis, & propter eos finitimis etiam, sequuturæ essent & gentes barbaricæ quæ his contiguæ erant. Quamobrem & fœdus post legatorum reditum statim solutum est, & duo exercitus conscripti fuerunt.

743

[Οπ [i] Ποστόμιος ὁ ὕπατος τῆς Δαδοχῆς αὐτῷ ἐγκρατὴς μέγα φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ τῆς [k] τ' ἀξιώσεως τῷ γένους ἔτεκα, καὶ ὅτι διπλῆς εὐπατείας ἤδη κεκοσμημένος ἦν· ἐφ' οἷς ὁ συνύπατος αὐτῷ, καταρχὰς μὲν ὡς ἀπελαυνόμενος τῶν ἴσων ἠγανάκτει, καὶ πολλάκις ἐπὶ τῆς βουλῆς τὰ δίκαια πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν. ὕστερον δὲ συγγενοῦς ἑαυτῷ καὶ τὰ πρώτων ὄγκον καὶ φίλων πλῆθος, καὶ κατὰς ἄλλας δυνάμεις ἐλάττονα ἰσχὺν ἔχοντι· δημοτικὸς γὰρ ἦν καὶ τῶν νεωστὶ παρελθόντων εἰς γνῶσιν· ἔξεπρεσβεύσατο καὶ παρεχώρησε τῷ Σαυνιτικῷ πολέμῳ τὴν ἡγεμονίαν. πρῶτον μὲν δὴ τοῦτο διαβολὴν ἤνεγκε τῷ Ποστομίῳ, καὶ πολλὴν αὐθάδειαν γενόμενον· καὶ ἕτερον αὖθις ὅτι τούτῳ βαρύτερον, ἢ ὡς κατὰ Ρωμαίων ἡγεμόνα. ὅτι λεξάμενος γὰρ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ στρατιᾶς περὶ τοὺς διακοσίους ἄνδρας, εἰς τοὺς ἰδίους ἀγροὺς ἀπήγαγεν, οἷς ἄνευ

Y. C. Cat. 461. *Olymp.* 122 $\frac{1}{2}$.

bat, tum ob splendorem generis, tum ob geminum consulatum: proinde collega ipsius Junius Brutus, ut qui præter jus suum deprimeretur, initio quidem ægre ferebat, ac sæpe in senatu de eo querebatur: tandem vero cum se nobilitate & amicorum opibus & gratia inferiorem esse sentiret (quippe plebejus ac novus homo erat) collegæ se submisit, eique Samniticum bellum extra sortem concessit. Ea res primum magnam invidiam conflavit Postumio, quippe quæ ex gravi insolentia proficisceretur. aliud deinde gravius quam pro imperatore populi Romani adjecit. Selectos enim ex suis legionibus bis mille juvenes in agros suos ablegavit, & tantumnon vinctos ergastulorum more saltum repastinare jussit, atque illos servilibus addictos operis

[a] In *Pacii Cod.* ἀπηλογεῖτο: eo scilicet modo quo ἀπήλαυνον & consimilia, in quibus ad syllabicum augmentum accedit etiam temporale. *Sylb.* [b] Malim ἰδίᾳ. *Steph.* [c] Hic videtur esse trajectio. Fortasse melius sic, τοὺς ὁμολογήσαντας ἔσεσθαι ὑπηκόους. *Port.* Minus recte in *Codd. MSS.* ἴστεσθαι pro ἔσεσθαι. *Urs.* [d] Rectius πείθεσθαι, ut in *Pacii Cod.* & mox ποιήσωσι. nam ἀ cum subjunctivi verbi modis construi non solet. *Sylb.* [e] Non dubium est quin lectio *Codd. MSS.* τοὺς ἀδικουμένους καὶ καταφεύγοντας ferri cum verbo βοηθεῖν non possit. Sed forsan hos accusativos apud *Dionysium* aliud verbum sequeretur, hoc modo: τοὺς ἀδικ. κ. κατ. ἐπ' αὐτὴν ἐπιόντας βοηθεῖν &c. *Steph.* [f] Plenior lectio est, τὴν πρὸς Σαυνίτας διαλύεσθαι φιλίαν. *Sylb.* Sed ea quæ à lectore possunt ὑπακούεσθαι, sæpe prætermittuntur. *Steph.* [g] In *Pacii Cod.* ἐπὶ πλέον, & in marg. ἐπὶ πλεῖον. in *Ursini* exempl. ἐπὶ πλείω. Verum nisi (cum *Sylb.*) legamus ἔτι πλείω, necesse fuerit γενήσεσθαι mutare in verbum προσθήσεσθαι aut aliud huic affine. *Steph.* [h] Malim τά τε. *Sylb.* Vix ausim dicere τε in γε mutari debere: & certe potius expungendum dixerim. *Steph.* [i] Ex hoc igitur loco emendandi sunt *Fasti Sigonii*, qui Postumio quietam provinciam obvenisse scripsit. *Vales.* [k] Minus recte in *Cod. MS.* τῆς τε πόλεως. *Vales.*

peris perquam diu in agris detinuit. Cumque ejuſmodi inſolentia, priuſquam paludatus ex urbe proficiſceretur, effet uſus, mox in caſtris longe inſolentius ſe geſſit, & Senatus populique Romani in ſe odium merito provocavit. Nam cum Senatus decreviſſet, ut Fabius (qui ſuperiore anno Samnitas, qui Pentri cognominantur, in conſulatu vicerat) in caſtris remaneret, & Proconſul adverſus partem Samnitium bellum gereret, Poſtumius miſſis literis Samnio illum excedere juſſit, quaſi imperium ad ſe unum pertineret. Legatis vero, qui à Senatu miſſi orabant, ne obſtaret quo minus Proconſul exercitum retineret, neve adverſari Senatus decreto vellet, ſuperbum atque impotens reſponſum dedit: "Non Senatum ſibi ipſi, quan-"diu Conſul eſſet, ſed Senatui ſe præeſſe". atque, dimiſſis legatis, protinus adverſus Fabium exercitum movit, ut niſi ſponte provincia excederet, armis illum invitum cogeret. Igitur cum eum in obſidione Cominii deprehendiſſet, repente in furorem verſus, caſtris excedere illum jubet. At Fabius, hominis furori cedendum ratus, è provincia abſceſſit.

V. C. Cat. 461. *Olymp.* 122 $\frac{1}{3}$

Porro idem ille Poſtumius primum quidem Cominium haud difficili negotio expugnavit, inde Venuſiam urbem populo frequentem, aliaque quamplurima oppida vi cepit. in quibus decem millia hominum interfecta ſunt, ac ſex millia atque ducenti armis traditis in deditionem venere. Hiſce rebus *præclare* geſtis, non modo à Senatu nullo honore eſt affectus, ſed & priſtina ejus dignitas imminuta eſt. Nam cum Venuſiam, quæ à Poſtumio capta erat, bis mille colonos Senatus mitti cenſuiſſet, triumviri deducendæ coloniæ alii creati ſunt: ipſi qui oppidum ceperat, & de mittendis colonis ad Senatum retulerat, eo honore denegato. quod ſi eum caſum moderate ac prudenter tuliſſet, atque iracundiam Senatus dictis factiſque mollioribus mitigaſſet, nullam præterea calamitatem cum infamia conjunctam eſſet expertus. nunc vero indignatus, & adverſus iratos ipſe fremens, prædam omnem ex manubiis redactam militibus diviſit; ac, priuſquam ſucceſſor mitteretur, exercitum dimiſit: poſtremo triumphum, quem nec Senatus decreverat, ipſe ſua auctoritate duxit. Proinde, cum eas ob cauſſas in omnium odium veniſſet, ſimulac magiſtratu abiit, duo Tribuni plebis diem ei ad populum dixere. &, cauſſa utrinque perorata, damnatus à cunctis tribubus, ac ducentis millibus nummum lis ei æſtimata eſt.

V. C. Cat. 462. *Olymp.* 122 $\frac{2}{3}$.

Unicum hic adjiciam publicum facinus omnium mortalium laude digniſſimum, ex quo perſpicuum fiet Græcis, quantum tunc populi Romani odium improborum, quantaque adverſus eos qui ſanctiſſima naturæ jura violant ſeveritas eſſet. C. Lætorius Mer-

V. C. Cat. 462. *Olymp.* 122 $\frac{2}{3}$.

σιδήρῳ θρυμὸν ἐκέλευσε χειρῶν. ᾗ μέχρι πολλῶ καλέσας τὺς ἄνδρας ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἵππων ἔργα ᾗ θεραπόντων ὑπηρετῆντας. τοσαύτη δὲ αὐθαδεία πρὸ τ ἐξόδ ᾗ χρησάμενος, ἔτι βαρύτερος ἐφάνη τοῖς καθ' αὐτὴν τ στρατιὰν ὁπλελεαθεῖσι, ᾗ παρέσχε τῇ βυλῇ ᾗ τῷ δήμῳ μίσυς ἀφορμὰς δικαίᾳ. τ γὰρ ὑπαλεύσαντα τῷ πρόσθεν ἐνιαυτῷ ᾗ νικήσαντα Φάβιον Σαυνίτων τὺς καλυμένυς Πέντρυς, τ βυλῆς ψηφισαμδύης μένειν ὅπι δ στρατοπέδ ᾗ, ᾗ τ ἀνθύπαλον ἀρχὴν ἔχοντα πρὸς τ μερίδα τ Σαυνίτων πολεμεῖν, γράμματα πέμπων ἐκχωρᾶν ἐκ τ Σαυνίτιδος ἐκέλευσεν, ὡς αὐτῷ μόνῳ τ ἡγεμονίας προσηκύσης. ᾗ πρὺς τὺς ἀποστελλάντας ὑπὸ τ συνέδρων παρέσθαι, ἀξιῶντας μὴ κωλύειν τ ἀνθύπαλον ὅπι δ στρατοπέδ ᾗ μένειν, μηδ' ἀνιπράττειν τοῖς ἐψηφισμένοις ὑφ' ἑαυτῶν, ὑπερηφάνως ᾗ τυραννικὰς ἔδωκεν ἀποκρίσεις. "ᾗ τ βυλὴν ἄρχειν ἑαυτ "τῦ φήσας ἕως ἐστὶν ὕπαλος, ἀλλ' αὐτὸν τ βυλῆς". ἀπολύσας δὲ τὺς πρέσδεις, ὅπι τ Φάβιον ἦγε τ στρατιὰν, ὡς, εἰ μὴ βάλοιτο ἐκὼν παραχωρεῖν τ ἀρχῆς, τοῖς ὅπλοις προσαναγκάσων. καλαλαδὼν δὲ τῦτον [b] Κομινίῳ πόλ προσκαθήμενον, [c] ἐξέπλευσεν ἐκ τ στρατοπέδ ᾗ, κτ' πολλὴν ὑπερηφίαν τ ἀρχαίων ἐθισμῶν ᾗ δεινὴν ὑπερηφανίαν. Φάβιος μ, αὖ ᾗ εἴξας τῇ μανίᾳ, τῆς ἡγεμονίας ἐξεχώρησεν.

Οπ ὁ αὐτὸς Ποσθόμιος, πρῶτον μ τὸ Κομίνιον ἐκ πολιορκίας παραλαμδάν, χρόνον ᾗ πολὺν ἐν ταῖς προσδολαῖς διατρίψας· ἔπειτα Οὐενυσίαν πολυάνθρωπον ᾗ ἄλλας πόλεις πλείστας ὅσας. ἐξ ὧν μύριοι μ ἐσφάγη, ἑξακισχίλιοι δὲ ᾗ διακόσιοι ταῖς ὅπλα παρέδοσ. ταῦτα διαπραξάμενος ᾗ χ ὅπως χάριτος ἢ τιμῆς τινὸς ἠξιώθη παρὰ τ βυλῆς, ἀλλὰ ᾗ τ προϋπάρχυσ ἀξίωσιν ἀπέδαλεν. ἀποστελλομένων γὰρ εἰς μίαν τ ἀλυσῶν ὑπ' ἐκείνυ πόλεων τ καλυμδύην [d] Οὐενυσίαν δισμυρίων ἐποίκων, ἕτεροι τ ἀποικίας ἠρέθης ἡγεμόνες· ὁ δὲ τ πόλιν ἐξελών, ᾗ τ γνώμην τ ἀποστολῆς τ πλησίχων εἰσηγησάμενος, ᾗ δὲ ταύτης ἄξιος ἐφάνη τ τιμῆς. εἰ μ δ' ἦν σώφρονι λογισμῷ τὰ συμδάντα ἤνεγκεν, ᾗ τὸ χαλεπὸν ᾗ συνεδρίῳ λόγων τε ᾗ ἔργων χρηστῶν θεραπείαις ἐπράυνεν, ᾗ δεμίας ἔτι συμφορᾶς εἰς ἀτιμίαν φερύσης ἐπειράθη. νῦν δὲ ἀλαναχλῶν ᾗ ἀνιχαλεπαίνων, ταῖς τε ὠφελείαις, ἃς ἔλαδεν ἐκ τ πολεμίων, ἀπάσας τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο, ᾗ, πρὶν ἀποστελλῆναι τ διάδοχον τ ἀρχῆς, ἀπέλυσεν ἀπὸ τ σημείων ταῖς δυνάμεσ, ᾗ τελευτῶν ὃν ὅτε βυλὴ συνεχώρησεν αὐτῷ θρίαμδον, ἀπὸ τ ἐαυτῦ γνώμης κατήγαγεν. ἐφ' οἷς ἅπασιν ἔτι μείζονος ἐξ ἁπάντων μίσυς ἐκκαυθέντος, ἅμα τῷ παραδῦναι τ ἀρχὴν τοῖς μθ' ἑαυτὸν ὑπάτοις, εἰς δίκην ὑπάγει δημοσίαν ὑπὸ δυοῖν δημάρχων. ᾗ καταγνωσθεὶς ὑπὸ τ δήμου πάσας ταῖς φυλαῖς κατακρίνεται, τίμημα τῆς εἰσαγγελίας [e] ἔχυσ χρημάτων πέντε μυριάδας ἀργυρίυ.

Οπ φησὶ Διονύσιος μιᾶς ἔτι μνησθήσομαι πράξεως πολιτικῆς, ἀξίας ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ἐπαινεθῆν, ἐξ ἧς καταφανὲς ἔσται τοῖς Ελλησιν, ὅσον ἦν τὸ μισοπόνηρον ἐν τῇ Ρώμῃ τότε, ᾗ πως τὺς παρανομοῦντας τὰ κοινὰ νόμιμα τ ἀνθρωπίνης φύσεως ἀμείλικτον. [f] Γάϊος Λαμίσριος Μέρ-

a Meminit horum *Livius*, l. 9. prætereuntur tamen à *Cluverio* in *Ital. Antiq.* *b* Memoratur *Livio* l. 7. & ſita fuit haud longe à fontibus *Fibreni*. *c* Videtur legendum ἐξέκλευσεν. *Valeſ.* *d* De hac colonia loquitur *Velleius*, l. 1. *Sinueſſam Miniurnaſque miſſi Coloni. poſt quadriennium Venuſiam.* deducta autem ea eſt colonia, *L. Poſtumio Megello* III. *C. Junio Bruto Coſ.* anno *V. C.* 462. *Valeſ.* *e* Forſan ἐχίων legendum. *Valeſ.* *f* Apud *Valerium Max.* lib. 6. cap. 1. *M. Lætorius Mergus* dicitur. Libidinoſi Centurionis ſupplicium *M.* Lætorii Mergi Tribuni militaris æque fœdus exitus ſequitur, cui Cominius Trib. pl. diem ad populum dixit, quod

χος ὑπάλλησιν, ὑπιφανὴς τῷ γένῳ, καὶ τῷ τὰς πολεμικὰς ἀρχὰς ἄρξειε ὅλης ἀγενὴς, ἑνὸς τῶν ταγμάτων χιλίαρχος ἀποδειχθεὶς ἐν τῷ Σαυνιτικῷ πολέμῳ, νεανίαν τινὰ τῶν ὁμοσκήνων ἀφαφέροντα τὴν ὥραν ἑτέρων μέχρι μὲν τινῶν ἔπειθεν ἑαυτῷ χαρίσασθαι τὴν τοῦ σώματος ὥραν ἑκόντα. ὡς δ' οὔτε δωρεᾶς, ὅτ' ἄλλῃ φιλανθρωπίᾳ τὸ μειρακίον ἠλίσκετο, κατέχειν τὴν ὑπιθυμίαν ἀδύνατος ὢν, βίαν προσφέρειν ἐπεβάλετο. περιβοήτου δὲ τῆς ἀκοσμίας τοῦ ἀνδρὸς ἅπασι τοῖς ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου γενομένης, κοινὸν ἀδίκημα τῆς πόλεως εἶναι νομίσαντες οἱ δήμαρχοι, γραφὴν ἀποφέρουσι κατ' αὐτοῦ δημοσίᾳ, καὶ ὁ δῆμος ἁπάσαις ταῖς ψήφοις τοῦ ἀνδρὸς κατέγνω, τίμημα δίκης ὀφείσας θάνατον. ὅλε ἀξιῶν εἰς ἐλεύθερα σώματα, καὶ προπολεμοῦντα τῆς τῶν ἄλλων ἐλευθερίας, τοὺς δὲ ταῖς ἄλλαις ὅντας ἀρχαῖς ὑβρίζειν τοῖς ἀνηκόοις καὶ τοῖς φύσιν τοῖς ἄρρεσιν ὕβρεις. ἔτι δὲ τούτου θαυμασιώτερον ἐπράξαν οὐ πολλοῖς πρότερον χρόνοις, καίτοι περὶ δοῦλον σῶμα γενομένης τῆς ὕβρεως. ἑνὸς γὰρ τῶν προδόντων Σαυνίταις τὸ στρατόπεδον χιλιάρχων ὑπὸ ζυγὸν ὑπελθόντων [b] Ποπλίου υἱὸς ὢν ἐν πολλῇ [c] καταλυθεὶς πενίᾳ δάνειον ἠναγκάσθη λαβεῖν εἰς τὴν ταφὴν τοῦ πατρὸς, ὡς ἐρανισθησόμενος ὑπὸ τῶν συγγενῶν. διαψευσθεὶς δὲ τῆς ἐλπίδος ἀπήχθη πρὸς τὸ χρέος τῇ προθεσμίᾳ διελθούσῃ, κομιδῇ νέος ὢν καὶ τῇ ὄψει ὡραῖος. ὅτος τὰ μὲν ἄλλα ὑπηρετῶν ὅσα δοῦλος δεσπόταις νόμος ἦν ἠνείχετο· τὴν δὲ τοῦ σώματος ὥραν χαρίσασθαι κελεύοντος ἠγανάκτει καὶ μέχρι παντὸς ἀπεμάχετο. πολλὰς δὲ καὶ τοῦτο μαστίγων λαβὼν πληγὰς ἐξέδραμεν εἰς τὴν ἀγοράν· καὶ στὰς ἐπὶ βελέστρου τινὸς, ἔνθα πολλοὺς ἔμελλε τῆς ὕβρεως λήψεσθαι μάρτυρας, τήν τε ἀκολασίαν τοῦ δανειστοῦ διηγήσατο, καὶ τῶν μαστίγων τοὺς μώλωπας ἐπέδειξεν. ἀγανακτήσαντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ δημοσίας ὀργῆς ἄξιον ἡγησαμένου τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν κρίσιν καταγορεύοντων τὴν εἰσαγελίαν τῶν δημάρχων ὤφλε θανάτου δίκην· καὶ δι' ἐκεῖνο τὸ πάθος ἅπαντες οἱ δεδωκότες τὰ χρέα Ρωμαῖοι, νόμῳ κυρωθέντι τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἐκομίσαντο.]

Οτι [d] Ποστούμιος πρέσβις ἐστάλη πρὸς Ταραντίνους· καί τινα αὐτοῦ διεξιόντος, οὐχ ὅπως προσεῖχον αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ἢ λογισμοὺς ἐλάμβανον οἱ Ταραντῖνοι σωφρόνων ἀνθρώπων, καὶ [e] περὶ πόλεως κινδυνευούσης βουλευομένων· [f] ἀλλ' [g] εἴ τι μὴ κατὰ τὸν ἀκριβέστατον τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου χαρακτῆρα ἐπ' αὐτοῦ λέγοιτο, παρατηροῦντες ἐγέλων· καὶ πρὸς τὰς [h] ἀναστάσεις

gus, & splendore natalium, & militari fortitudine nulli secundus, bello Samnitico Tribunus cujusdam cohortis creatus, adolescentem quendam ex suis contubernalibus formæ decore præstantem, principio quidem donis atque hujusmodi delinimentis sollicitavit de stupro. Sed postquam nulla arte capi posse animadvertit, superatus libidinis impotentia, vim inferre adolescenti instituit. Cujus sceleris fama cum celebris ac pervulgata in exercitu fuisset, Tribuni plebis, hanc publicam civitatis injuriam esse rati, Lætorio diem ad populum dixerunt, eumque populus Romanus universis suffragiis capitis damnavit; haudquaquam arbitratus ferendum esse, ut ingenui homines, qui pro reliquorum civium libertate in acie starent, fœdo ac pudendo viris injuriæ genere violarentur. Verum illud longe admiratione dignius est quod paullo antehac gesserant, ob injuriam tametsi servili corpori illatam. Adolescens quidam Publii filius, unius è Tribunis militaribus qui se exercitumque omnem dediderant Samnitibus, & sub jugum missi fuerant, in maxima egestate derelictus, pecuniam fœnori accipere ad celebrandum patris funus coactus est, sperans propinquorum liberalitate se propediem hoc ære alieno liberatum iri: verum spe sua frustratus, cum dies cessisset, abductus est in nexum juvenis forma haud invenustus. Is cum operas ac ministeria, quæcunque servos præstare dominis jus fasque est, creditori exhiberet, ferebat id moderate: sed cum stuprum juberetur pati, tum vero indignari cœpit, & flagitium prorsus aspernatus est. Cujus rei caussa verberibus à creditore laceratus proripuit se in forum; stansque in sublimi loco, unde plurimos testes injuriæ suæ habere posset, libidinem crudelitatemque fœneratoris conquestus est; vibices verberum ostentans. Proinde plebs, atrocitate injuriæ commota, cum id facinus publica indignatione prosequeretur, accusatum à Tribunis plebis creditorem capite damnavit: atque ob hunc casum cuncti qui ob æs alienum nexi erant, lege lata soluti, pristinam libertatem recuperarunt.]

IV. *V. C. Cat. 471. Olymp. 124 ¾.*

Quum Postumius ad Tarentinos missus esset legatus, & quædam illis exponeret, Tarentini non modo non attendebant animos ad ea quæ ab illo dicebantur, aut mente concipiebant ea quæ hominibus cordatis & de urbe periclitante consultantibus in mentem venire par est: verumetiam, siquis ejus sermo cum exactissimo Græci sermonis charactere non conveniret, id observantes ridebant:

quod cornicularium suum stupri causa appellasset. Nec sustinuit ejus rei sententiam Lætorius, sed se ipse ante judicii tempus fuga prius subtraxit, deinde etiam morte punivit. Naturæ modum expleverat, fato tamen functus, universæ plebis sententia crimine impudicitiæ damnatus est. *Vales.* a In *Cod. MS.* θανάτου. *Vales.* b *Valerius Max.* lib. 4. Titum Veturium vocat filium ejus Veturii qui in consulatu suo Samnitibus ob turpiter ictum fœdus deditus fuerat. *Livius* non in nomine solum, sed etiam in tempore dissentit. adolescentem enim vocat C. Publicium, idque eveniisse scribit C. Poëtelio & L. Papirio Coss. anno V. 427. quinquennio ante Consulatum T. Veturii. *Vales.* c In *Cod. MS.* ληφθείς. *Vales.* d Quum ex sequentibus, & Historicis aliis (*Val. Max.* l. 2. c. 2. *Liv.* in *Epit.* l. 12. *Flor.* l. 1. c. 18. *Oros.* l. 4. c. 1.) constet, Postumium habuisse legationis socios, hinc colligimus illum fuisse legationis ἡγεμόνα. atque forsan non absimile vero sit, scriptum fuisse; Οτι Ποστούμιος σὺν ἄλλοις πρέσβεσι ἐστάλη πρὸς Ταραντίνους. *Steph.* e Cur de urbe sua periclitarentur, ex *Appiano* & *Dione*, in eorum *Fragmentis Historicis*, disces. *Steph.* f Respondet ἀλλὰ his vocibus οὐχ ὅπως. jam tamen ἀλλὰ pro ἀλλὰ καὶ positum videtur: vel certe κοινοπρεπῶς est dictum, & quod desideratur est subaudiendum. *Portus.* g Simplicius dicit *Appianus*, εἴ τι μὴ καλῶς ἑλληνίσειεν. *Steph.* h Ἀναστάσεις *surrectiones ad dicendum* interpretatur *Sylb.* sic tamen ut legi etiam posse existimet ἀναπνοάς, ut vel χειρῶν vel φωνῆς ἀναπνοὰς intelligantur. Verum ut vox ἀναπνοὰς *minarum* significatione hîc loci accipiatur, quo tamen sensu sæpe alibi occurrit, negat *Sylb.* nec consentaneum esse existimat *Stephanus*, legatum ad minas usque processisse in orationis initio. Quare malit ἀναπαύσεις, *moras orationi interpositas*, vel ad respirandum, vel ad aliquod cogitandi spatiolum,

V. C. Cat. 471. *Olymp.* 124 3/4.

bant: & ejus *inter loquendum* reſtitationibus exaſperabantur, & barbarum vocitabant: tandemque è theatro ejiciebant. Ac, quum abirent, unus ex iis qui in tranſitu ſtabant Tarentinis, Philonides nomine, homo nihili & ganeo, (qui à vinolentia, cui per totam vitam deditus fuerat, Cotyla vocabatur) heſternæ crapulæ adhuc plenus, quum prope ipſum eſſent legati, ſublata veſte, & corpore ad obſcœniſſimum habitum compoſito, ſordes, quas nominari non decet, in ſacram legati veſtem effudit. Ubi quum totum theatrum in riſum erupiſſet, & inſolentiſſimi quique manus comploderent, Poſtumius, conjectis in Philonidem oculis, "Accipiemus (inquit) "omen, ô ganeo: quoniam ea etiam, quæ non "petimus, nobis datis". Deinde ad turbam converſus, & veſtem contumelioſe ſordidatam oſtendens: quum adhuc majorem ex omnibus riſum oriri videret, & voces quorundam hac de re lætantium & petulantiam laudantium audiret, "Ridete, inquit, dum vo- "bis licet, Tarentini, ridete. nam poſthac diu "flebitis". Ad quas minas quum exacerbati nonnulli fuiſſent, "Atque ut magis (inquit) "indigneminì, hoc quoque vobis dicimus, "fore ut hanc veſtem multo ſanguine ab- "luatis". Legati Romanorum, quum his contumeliis à Tarentinis tam privatim quam publice affecti, verba hæc, tanquam divino quodam inſtinctu vaticinantes, protuliſſent, ex urbe abnavigarunt. Nec multo poſt initum ab Æmilio cognomento Barbula magiſtratum advenit Poſtumius, & qui cum eo Tarentum miſſi legati fuerant: nullum quidem reſponſum referentes, ſed contumelias quibus à Tarentinis affecti eſſent commemorantes: & Poſtumii veſtem, ad faciendam verbis ſuis fidem, exhibentes. Hæc res quum magnam omnibus indignationem moviſſet, Æmilius & ejus collega, coacto ſenatu, quid opus facto eſſet conſultabant, à mane uſque ad ſolis occaſum: atque hoc per dies multos fecerunt. Erat autem diſceptatio non de pacis fœdere, an id à Tarentinis violatum eſſet (hoc enim omnes fatebantur) ſed de tempore quo in eos exercitus eſſet emittendus. Erant enim qui ſuaderent ut hoc bellum nondum ſuſciperent, dum Lucani Brutiique in defectione permanebant, ac dum Samnitum numeroſa bellicoſaque gens, necnon Etruria ad ipſas fores ſita, nondum ſubactæ erant; verum, poſtquam hæ gentes in eorum

σῆς ἐπεχώρουντο, ὑ [a] βάρβαρον ἐπεκάλουν. ὑ [b] πλοῦτοντες ἐξέβαλλον ἐκ τοῦ θεάτρου. ἀπιόντων δὲ αὐτῶν, εἷς τῶν ἐφεστηκότων ἐν τῇ παρόδῳ Ταραντίνων, Φιλωνίδης ὄνομα, [c] ἀσπερμολόγος ἄνθρωπος· ὃς [d] ἐκ τοῦ τῆς οἰνοφλυγίας, ᾗ ὅλῳ πάντα τὸν βίον ἐκέχρητο, περισπορεύετο Κοτύλη· μεστὸς ὢν ἔτι τῆς χθιζῆς μέθης, ὡς ἐγγὺς ἦσαν οἱ πρέσβεις, [e] ἀναστρέμμῳ τινὶ [f] περβολίῳ, ὑ σχηματίσας ἑαυτὸν ὡς αἴσχιστον ὀφθῆναι, τὴν οὐ λέγεσθαι πρέπουσαν ἀκαθαρσίαν κατὰ τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος τοῦ πρεσβυτοῦ κατεσκέδασε. γέλωτος δὲ καταῤῥαγέντος ἐξ ὅλου τοῦ θεάτρου, ὑ συστρότυλλον τὰς χεῖρας τῶν ἀγεροχαΐτων, ἐμβλέψας εἰς τὸν Φιλωνίδην ὁ Ποστούμιος εἶπεν· [B] "Δεξόμεθα τὸν "οἰωνόν, ὦ ἀσπερμολόγε ἄνθρωπε· ὅτι ὑ τὰ μὴ αἰτούμενα δί- "δοτε ἡμῖν". ἔπειτα εἰς τὸν ὄχλον ἐπιστραφείς, ὑ τοῖς ὑ- βρισμένοις ἐσθῆτα δεικνὺς, ὡς ἔμαθεν ἔτι πλείονα γενόμενον ἐξ ἁπάντων γέλωτα, ὑ φωνὰς [h] ἤκουεν οἰκείων ἐπιχαιρόντων, καὶ τοῖς ὕβρει ἐπαινούντων, "Γελᾶτε, ἔφη- "σεν, ἕως ἔξεστιν ὑμῖν, ἄνδρες Ταραντῖνοι, γελᾶτε· πο- "λλοὶ δὲ μετὰ ταῦτα χρόνον κλαύσεσθε". ἐκπικραν- θέντων δέ τινων πρὸς τοῖς ἀπειλοῖς, "Καί ἵνα γε μᾶλ- "λον, ἔφησεν, ἀγανακτήσητε, καὶ τοῦθ' ὑμῖν λέγομεν, ὅτι "πολλῷ τὸ ἐσθῆτα ταύτην αἵματι ἐκπλυνεῖτε". ταῦτα οἱ τῶν Ρωμαίων πρέσβεις ὑβρισθέντες ὑπὸ τῶν Ταραντίνων ἰδίᾳ τε ὑ δημοσίᾳ, ὑ ταύτας τὰς φωνὰς [i] ὑποφασισάμενοι, ἀπέπλευσαν ἐκ τῆς πόλεως. ἄρτι δὲ Αἰμιλίου [k] Βαρβούλα ὑπάτου παρειληφότος, πάρεισαν ὁ σὺν τῷ Ποστουμίῳ πεμφθέντες εἰς τὸν Τάραντα πρέσβεις, ἀπόκρισιν μὲν ὐδεμίαν φέροντες, τὰς δὲ ὕβρεις, ἃς ἦσαν [l] ὑποισμένοι παρ' αὐτῶν, διεξιόντες· καὶ τοῖς ἐσθῆτα δ' Ποστουμίου, πίστιν τῶν λόγων παρεχόμενοι. ἀγανακτήσεως δὲ μεγάλης 744 ἐξ ἁπάντων γενομένης, συναγαγόντες τοῖς βουλαῖς οἱ περὶ τὸν Αἰμίλιον ὕπατοι, τί χρὴ ποιεῖν ἐσκόπουν, ἕωθεν ἀρξάμενοι μέχρι δύσεως ἡλίου· καὶ τοῦτ' ἐποίησαν ἐφ' ἡμέρας συχνάς. ἦν δὲ ἡ ζήτησις, οὐχ [m] ὑπὲρ τοῦ λελύσθαι τὰς πρὸς τὴν εἰρήνης ὁμολογίας ὑπὸ τῶν Ταραντίνων· τοῦτο γὰρ ἅπαντες [n] ὡμολόγουν· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ χρόνου τὴν ἀποστελλομένης [o] ὑπ' αὐτῆς στρατιᾶς. ἦσι γάρ τινες οἱ παραινοῦντες μήπω τοῦτον ἀναλαμβάνειν τὸν πόλεμον, ἕως Λεύκανοί τε ἀφεστήκασι ὑ Βρέττιοι, ὑ τῶν Σαυνιτῶν πολὺ ὑ φιλοπόλεμον ἔθνος, ὑ Τυῤῥηνία παρ' αὐτοῖς ὅσα τοῖς ὅροις, ἔτι [p] ἀχείρωτος ἦν· ἀλλ' ὅταν ὑποχείρια γένηται

ut fit ab hæſitantibus; cenſetque veriſimile eſſe hæſitationi illos eas ἀνοησίας imputaſſe; quum alioqui non credibile ſit futurum eſſe, ut illi ipſis non offenderentur tantum, ſed etiam exaſperarentur. *a* In *Pacii Cod.* βαρβάρους: minus congruenter. *Sylb.* Poteſt tamen & plurale admitti; quoniam hoc uſu venire videmus, ut quod uni tantum exprobrandum ſit, ejus etiam ſociis exprobretur. *Steph.* *b* In *Cod. MS.* πλουτῶν. unde πλουτοῦντες feci cum *Urſ.* quod ſi minus placeat, ſcribendum erit τὸ πλουτεῖν, ut idem *Urſ.* adn. *Sylb.* *c* *Budæus* ἀσπερμολόγος interpretatur *viles & contemptos homines*; & hujus ſignificationis rationem reddere volens ſubjungit, *ex alieno ſic vitam tolerantes, ut avis quæ ſemina ſparſa colligit.* At ego, *Euſtathium* ſequens, reſpici exiſtimo ad eos, *qui in emporiis verſantes colligebant quæ ex faſcibus excidebant.* Si autem roget quiſpiam, unde fit ut ἀσπερμολόγος vocetur qui Latinis appellatur *garrulus* vel *blatero.* haud ſane ex eo fieri dicam quod ἀσπερμολόγος ſonet ὁ ἀσπέρμων λόγους, verum ex illa ganniendi conſuetudine, quæ in tali hominum genere ſpectatur. *Steph.* *d* Pro ἐκ τοῦ malim ἀπὸ. *Sylb.* *e* Ἀναστρέμμῳ componens ſe, vel *ſimulans ſe componere* ad ἡμιολυσίαν. *f* In *Exempl.* ἀναβολίῳ: corrupte. *Urſ.* Verum licet ἐμβόλιον alibi uſurpet *Dionyſ.* altero tamen ἀναβολὴν nunquam uſum eſſe vix putandum eſt. atque *Urſinus* ſi meum *Gr. Ling. Theſ.* conſuluiſſet in ἀναβολὴ, ἀναβάλλεσθαι, & ἀναβλητὸν, nequaquam vocem ἀναβολὴν pro mendoſa habuiſſet. *Steph.* *g* Rectius forſan δεχόμεθα *accipimus.* *Sylb.* *h* Ut præceſſit ἤμελλον, ita hîc ἤκουον ſcriptum fuiſſe crediderim. *Steph.* *i* Haud ſolum non minus apte, (ut loquitur *Sylb.*) ſed multo aptius ὑποθεασάμενοι ſubſtitui poſſet. *Steph.* *k* In *Pacii Cod.* Βαρβούλα, & mox Ποστουμίῳ omiſſo ν. quæ ſcriptura, ſi Latinam ſyllabarum quantitatem ſpectemus, eſt longe convenientior: ſicut etiam Νομᾶ, Νομίτωρος, & hujus generis alia ſupra habuimus. *Sylb.* *l* Proculdubio legendum ὑποισμένοι. *Sylb. Steph.* & *Port.* *m* Mire dictum ὑπὲρ τοῦ λελύσθαι τὰς ὁμολογίας, pro ὑπὲρ τοῦ εἰ λέλυνται αἱ ὁμολογίαι. At *Portus* ita vertit, quaſi perinde foret ac ſi dixiſſet, οὐχ ὑπὲρ τῶν ὁμολογιῶν, αἳ ὑπ' αὐτῶν λελυμέναι ἦσαν. Cæterum quum alibi ὁμολογίας tantum dicat, & quidem in his etiam *Fragmentis*, hîc τὰς περὶ τὴν εἰρήνης ὁμολογίας dicit. *Steph.* *n* In *Exempl.* ὡμολογῶν, errore ambiguo. noſtrum ὡμολόγουν è *Pacii Cod.* deſumptum eſt. *Sylb.* *o* Rectius ὑπ' αὐτῶν, vel ἐπ' αὐτῆς. *Sylb.* Verum ὑπ' αὐτῆς retineri poteſt, ut ad βουλὴν referatur, quod præceſſit. *Sylb.* *p* In *Exempl.* mendoſe ἀχείρητος. *Urſ.*

a Ita

γένηται τάδε τὰ ἔθνη, μάλιστα μὲν ἅπαντα, εἰ [a] δὲ μή γε τὰ πρὸς ἀνατολὰς, καὶ πλησίον τοῦ Τάραντος κείμενα. τοῖς δὲ ταναντία τούτοις ἐφαίνετο συμφέρειν, μηδὲ ὁντινοῦν ἐλάχιστον χρόνον ἀναμένειν, ἀλλ' ὁπωσοῦν βουλεύειν τὸν πόλεμον ἤδη. καὶ ἐπεὶ τὰς γνώμας ἔδει [b] ἀριθμεῖσθαι, πλείους ἐφάνησαν οὗτοι τῶν ἀναβάλλεσθαι τὸν πόλεμον εἰς ἑτέρους [c] καιροὺς παραινούντων. καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρωσε τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ.

Ὅτι Πύρρου τοῦ [d] Ἠπειρώτου βασιλέως, ὅτε τὴν Ῥώμην στρατιὰν ἐξαγαγόντος, [e] ἐβουλεύσατο πρεσβείας ἀποστεῖλαι, τοὺς ἀξιώσοντας [f] Πύρρου ἀπολυτρῶσαι σφίσι τοὺς αἰχμαλώτους, εἴτε [g] ἀντιδιαλλαξάμενον ἑτέρων σωμάτων, εἴτε ἀργύριον καθ' ἄνδρα δείσαντα. καὶ ἀποδείκνυσι πρέσβεις, Γάϊον [h] Φαβρίκιον, ὃς, ὀλίγῳ πρότερον ὑπατεύων, Σαυνίτας καὶ Λευκανοὺς καὶ Βρεττίους ὀλίγοις μεγάλαις μάχαις, καὶ τὴν Θουρίων πολιορκίαν ἔλασε· καὶ Κόϊντον Αἰμίλιον, τὸν συνάρξαντα τῷ Φαβρικίῳ, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Τυρρηνικοῦ πολέμου ἔχοντα· καὶ Πόπλιον Κορνήλιον, ὃς, ὀλίγῳ πρότερον τρίτῳ ὑπατεύων, Κελτῶν ἔθνος ὅλον, τοὺς καλουμένους Σήνωνας, [i] ἐχθίστους Ῥωμαίων ὄντας, πολεμῶν, ἅπαντας ἠνδρὸν κατέσφαξεν. ὅτοι πρὸς Πύρρον ἀφικόμενοι, καὶ διαλεχθέντες ὅσα τῇ τοιαύτῃ χρείᾳ πρόσφορα ἦν· ὡς ἀτέκμαρτον πρᾶγμα τύχη, καὶ ταχεῖα τὰ πολέμων αἱ [k] τροπαί, καὶ τὰ συμβησομένων οὐδὲν ἀνθρώποις προειδέναι ῥᾴδιον· ἐπ' ἐκείνῳ τιθὼ [l] προαίρεσιν ἐποίουν, εἴτε ἀργύριον ἀντὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐβούλετο λαβεῖν, εἴτε ἑτέρους αἰχμαλώτους. Πύρρος δὲ μετὰ τῶν φίλων βουλευσάμενος, ἀποκείνεται τάδε αὐτοῖς· "Σχέτλιόν τι πρᾶγμα ποιεῖτε, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, "φιλίαν μὲ οὐ βουλόμενοι συνάψαι πρὸς ἐμὲ, τοὺς δὲ "ἁλόντας καθ' πόλεμον ἀξιοῦντες ἀπολαβεῖν· ἵνα τοῖς "αὐτοῖς τούτοις σώμασιν εἰς τὸν καθ' ἐμοῦ πόλεμον ἔ- 745 "χητε χρῆσθαι. Ἀλλ' εἰ τὰ κρείσσω [m] βουλεύεσθε "πρᾶξαι, καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον ἀμφοτέροις ἡμῖν "σκοπεῖτε, ἀπεισάμενοι τὸν πόλεμον τὸν πρὸς ἐμὲ καὶ "τοὺς ἐμοὺς συμμάχους, ἀπολάβετε τοὺς ἰδίους προ- "κα [n] πρ' ἐμοῦ πολίτας τε καὶ συμμάχους ἅπαν- "τας. ἄλλως δ' οὐκ ἂν ὑπομείναιμι πολλοὺς καὶ "ἀγαθοὺς ὑμῖν πρέσθαι". Ταῦτα μὲν τοῖς τῶν πρεσβυτῶν πρόντων ἔλεξεν· ἰδίᾳ δὲ τὸν Φαβρίκιον ἀπολαβών, "Ἐγὼ δέ, φησὶν, ὦ Φαβρίκιε, θαυμάζομαί σε "κρείττον' ἐν ἡγεμονίαις πολέμων εἶ), καὶ τῷ βίῳ δί- "καιον καὶ σώφρονα, καὶ τοῖς [o] ἄλλοις ἁπάσας ἔχον- "τα τὰς ἀρετάς· χρημάτων [p] δὲ ἄπορον, καὶ καθ' ἓν ὃ "μέρος τοῦτο [q] ἐλαττούμενον ὑπὸ τῆς τύχης· ὥστε "[r] μηδὲν ἄμεινον τῶν πενεστάτων βουλευτῶν ἐν τοῖς

potestatem veniissent, omnes quidem, si quo fieri modo posset: sin minus, eæ saltem quæ ad orientem vergerent, & prope Tarentum sitæ essent. Verum aliis contra expedire videbatur, nec in minimum quidem temporis spatium rem differri, sed bellum jam tum decerni. Ac, quum eo ventum esset ut sententias numerare oporteret, major horum numerus inventus est quam eorum qui bellum in alia tempora differre suadebant. Et populus decretum senatus ratum fecit. *V. C. Ca.* 471. *Olymp.* 124 $\frac{3}{4}$.

Quum Pyrrhus Epirotarum rex adversus Romam exercitum eduxisset, *senatus* legatos mittere decrevit, qui ab illo peterent ut captivos à se redimi non recusaret: sive corpora corporibus permutare, sive certum pro singulis præscribere pretium vellet. Ac legatos designat, C. Fabricium, (qui tertio ante anno consul, Samnites, Lucanos, & Brutios magnis præliis superaverat, quinetiam Thurios obsidione liberaverat) & Q. Æmilium (qui cum Fabricio consulatum gesserat: & bello Etrusco præfuerat) ac P. Cornelium, qui quarto ante anno consul, quum totam Celtarum gentem, eos qui Senones vocantur, Romanis infensissimos, bello vicisset, quotquot puberes erant interfecerat. Hi quum ad Pyrrhum veniissent, & quæcunque præsenti necessitati accommodata erant disseruissent: fortunam esse rem cujus eventus nemo assequi conjectura possit, ac bella cito in hanc vel illam partem vergere: & nihil eorum quæ *in illis* sunt futura facile hominibus esse prænoscere; optionem ei dabant, pecuniamne pro captivis, an alios captivos accipere vellet. Pyrrhus, amicis in consilium adhibitis, hoc Romanis responsum dedit: "Rem indignam facitis Romani, dum "amicitiam quidem contrahere mecum recu- "satis, & recipere tamen eos qui bello capti "sunt vultis: ut his ipsis corporibus ad bel- "lum contra me gerendum uti possitis. Imo "potius, si optime rebus vestris consultum "cupitis, & quid in commune utrisque no- "strum expediat, consideratis, finito per "compositionem bello quod mecum & cum "sociis meis geritis, gratis à me accipite ve- "stros tum cives tum socios universos. Alia "autem conditione multos eosque strenuos "viros vobis dimittere haud sustinuerim". Hæc quidem tribus legatis præsentibus dixit: sed Fabricium quum à cæteris abductum secum haberet, "Te vero (inquit) Fa- "brici, præstantissimum in ductandis exerci- "tibus esse, justamque & temperantem vi- "tam degere, atque reliquis omnibus præ- "ditum esse virtutibus audio: sed pecunia- "rum indigum esse, & hac tantum in parte "à fortuna *plerisque aliis* inferiorem reddi: "adeo ut nihilo meliore sis conditione, quan- "tum *V. C. Ca.* 472. *Olymp.* $\frac{124}{125}$. 1.

a Ita è *Pacii Cod.* *b* In eodem *Pacii Cod.* composite Ἀριθμεῖσθαι: quod & ipsum supra usurpatum aliquoties. *Sylb.* *c* Illud καιρὸς additum ex eod. *Pacii Cod.* *d* Ἠπειρωτῶν malint *Sylb.* & *Steph.* *e* Ut videlicet subaudiatur ἡ βουλὴ cum ἐβουλεύσατο. Quod si ἐβουλεύσατο scriberetur, tale esset quale ἐκέλευον supra p. 704. v. 31. *Steph.* Forsan legendum ἡ βουλὴ πρεσβείας ἀπέστελλε. *Sylb.* *f* In *Cod. Pacii* Πύρρον. quam scripturam sequitur *Steph.* quod ita loqui soleant, ἀξιῶ σε τοῦτο ποιεῖν, sicut κελεύω σε τοῦτο ποιεῖν. *g* In *Exempl.* ἀνδιαλλαξόμενον: errore ambiguo. quod si ἀντιδιαλλαξάμενον cum *Pacii Cod.* nolis (quo tamen supra quoque usus est *Dionys.* p. 69. v. 13.) legi potest ἀντιδιαξάμενον. *Sylb.* *h* In *Codd. MSS.* Φαυβρίκιον & mox Φαυβρικίῳ: scriptura minus consentanea. *Sylb.* *i* Ἐχθίστους τῶν Ῥωμαίων ὄντας πόλεως. *Sylb.* & *Steph.* *k* Perinde verti ac si scriptum esset ῥοπαί, illo frequentissimo ἰσόῤῥοπος μοίχῃ mihi in mentem veniente. *Steph.* *l* Αἵρεσιν hîc loci & alibi malit *Steph.* *m* Forsan βούλεσθε legendum. *Sylb.* *n* Non placuit (cum vulgatis) interpungere post πρ' ἐμοῦ. quod ἰδίους jungi cum πολίτας & συμμάχους existimem. *Steph.* *o* Ita è *Pacii Cod.* pro vulg. ὅλας. alioqui legendum foret τὰ ἄλλα. *Sylb.* *p* Ita *Sylb.* antea χρημάτων τι ἄπορον. *q* Hoc ipsum, vel ἠλαττωμένον, pro vulg. ἐλαττούμενον reponi jusserat *Sylb.* *r* Pro μηδὲν ἄμεινον in *Cod. MS.* μηδένα *Urs.* *s* Quum

F. C. Cæs. 472. Olymp. 124 4 125 1.

"tum ad vitæ commoda attinet, quam pau-
"perrimus quisque senatorum. Eam ergo par-
"tem, *in qua te fortuna favore suo destituit*,
"quum supplere velim, tantam tibi argenti &
"auri vim donare paratus sum, quantæ ubi
"possessor fueris, omnes qui inter Romanos
"plurimum opibus pollere videntur, superа-
"turus sis: pulchras & viro principi conveni-
"entes esse impensas existimans, ea quæ in vi-
"ros præstantes, qui præ inopia indignam sua
"virtute vitam degunt, collata sint beneficia:
"nullumque ab eo posse donarium offerri,
"nullam posse structurâ ab eo dari quæ plus
"splendoris habeat. Quum igitur perspecta
"tibi sit voluntas mea, omni jam deposita ve-
"recundia, in partem bonorum nostrorum
"venito: quippe quum etiam magnam tibi
"gratiam sim habiturus, nec minorem meher-
"cule .... & hospitum honoratissimos esse
"judica. Mihi vero pro hisce *quæ à me ac-
"cipies*, haud in ullo injusto & turpi obsequio
"operam præstabis, sed *in iis rebus* ex quibus
"in tua ipsius patria potentior atque hono-
"ratior es evasurus. Ac primum quidem sena-
"tum, qui se hactenus pertinaciter conten-
"tiosum præbuit, & nihil moderati in animo
"habere ostendit, ad fœdus ineundum pro
"viribus incitabis. me enim reip. vestræ ma-
"lo advenisse docebis, quum Tarentinis cæ-
"terisque Italis suppetias me laturum promi-
"serim: quos neque fas neque honestum de-
"serere fuerit: quandoquidem & adsum cum
"copiis, & jam victoriam ex primo prælio
"reportavi. *Sed tamen* & permulta & neces-
"saria interim negotia inciderunt, quæ me in
"ditionem meam revocant. Cæterum, quibus-
"cunque modis fides humanis pactis solet ad-
"strui, iis omnibus tibi & soli & cum cæte-
"ris legatis de salvo in patriam reditu fides
"fiet, si Romanorum amicitiam mihi conci-
"liaris: ut animo confidenti apud cives tuos
"verba facias. Siqui autem regium nomen su-
"spectum habent, ut fraudulentum in pactio-
"nibus; & quod alii *apud omnes gentes re-
"ceptam* de servando jurejurando & fœdere
"legem violare comperti sunt, eandem & de
"me conjecturam faciunt: firmata porro pace
"mecum proficiscere, omnium meorum par-
"ticeps consiliorum, & vicarius in ducendo
"exercitu, regiæ denique felicitatis consors
"futurus. nam & mihi, bono viro fidoque
"amico, & tibi regia munificentia & regio-
"rum negotiorum tractatione opus est. Qua-
"re, si hæc in commune contulerimus, maxi-
"ma commoda alter ex altero percipiemus". Finem dicendi quum fecisset, Fabricius, interposita brevis-

"καὶ βίον διατελεῖν. τοῦτο δὴ ὃ μέρος ἐκ-
"πλῆσαι προθυμούμεθα, ἕτοιμος εἰμὶ διδόναι σοὶ
"πλῆθος ἀργυρίου καὶ χρυσίου τοσοῦτον, ὅσον κτη-
"σάμενος, ἅπαντας ὑπερβαλεῖς πλούτῳ τοὺς μά-
"λιστα δοκοῦντας Ρωμαίων εὐπορεῖν· καλὸν νομίσας ἀ-
"νάλωμα, καὶ πρέπον ἡγεμόνι, τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας,
"ἀναξίως τῆς ἀρετῆς διὰ πενίαν πράττοντας, θερ-
"γατεῖν, καὶ βασιλικοῦ πλούτου τοῦτ' ἀνάθημα καὶ
"[a] κατασκεύασμα λαμπρότατον. μαθὼν δὲ τὸν ἐ-
"μὸν προαίρεσιν, Φαβρίκιε, καὶ πᾶσαν ἀποθέμενος
"αἰδῶ, [b] μέτεχε τῶν παρ' ἡμῖν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν,
"ὡς ἐμοῦ μέλλοντος εἰσεσθαι καὶ μεγάλων σοὶ χά-
"ριν, καὶ μὰ δί' [c] οὐκ ἐλάττω, ... καὶ ξένων τοὺς
"τιμιωτάτους εἶναι νόμιζε. ἐμοὶ δὲ ἀντὶ τούτων, μήτε
"ἄδικον μήτε αἰσχρὰν πρᾶξιν ὑπηρετήσεις μηδεμί-
"αν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς κρείττων ἔσῃ καὶ τιμιώτερος
"ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι. ἓν δ' ἔστω μὴ ὅτι τὰς ἀφε-
"λείας, ὅσα δυνάμεις σὺ σοὶ, παρόρμησον τὸν ἄ-
"χειν τοῦδε δύσεριν καὶ φθόνον τῶν μετρίων φρονοῦ-
"σαν βουλήν· διδάσκων ὡς ὅτι χρὴ τῆς πόλεως ὑ-
"μῶν ἀφίγμαι, Ταραντίνους καὶ τοῖς ἄλλοις [d] Ἰταλιώ-
"ταις ὑποχόμενος βοηθήσειν, [e] οἷς οὔτε ὅσιον οὔτε
"εὐχημόν ἐστί μοι, παρόντι μετὰ δυνάμεως, καὶ τὸν
"πρόσθεν [f] νενικηκότι μάχῃ, ἐγκαταλιπεῖν. [g] καὶ
"πάνυ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα πράγματα καθ' τοῦ-
"τον γενόμενα θεῶν, ὅτι τὸν ἴδιόν με ἀρχὸν
"μεταχειλεῖ. πίστεις τε [h] ὑπέχομαι πάσας, ὁπόσαι
"βεβαιοῦσιν ἀνθρώπων ὁμολογίας, καὶ μόνῳ καὶ μετὰ
"τῶν ἄλλων πρεσβυτῶν πρὸς τῆς οἰκαδὲ ἀνακομι-
"θῆς [i] εἶναι, [k] Ρωμαίους ποιήσαντα φίλους· ἵνα θαῤῥῶν
"πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας λέγῃς. εἰ δέ ποι δ' [l] τῆς
"βασιλείας ὄνομα ὑποπτόν ἐστιν, ὡς ἀπατηλὸν ὂν ὁμο-
"λογίας, ἐξ ὧν ἕτεροί τινες ὂν ὅρκοις καὶ σπονδαῖς
"ἐνομοθέτησαν ἔδοξαν, ὅμοια καὶ πρὸς ἐμοῦ [m] τεκμαιρο-
"μένου· γενομένης δὲ τῆς εἰρήνης, [n] ἴθι μετ' ἐμοῦ, σύμ-
"βουλός τε ἁπάντων ἐσόμενος ἐμοὶ καὶ συστράτη-
"γος, καὶ τῆς βασιλικῆς εὐτυχίας μέτοχος. ἐμοί
"τε γὰρ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ φίλου δεῖ, σοί
"τε, χορηγίας βασιλικῆς καὶ πραγμάτων βασιλικῶν.
"ἐὰν δὴ συνενέγκωμεν ταῦτ' εἰς τὸ κοινὸν, τὰ μέγιστα
"τῶν ἀγαθῶν παρ' ἀλλήλων ἀποισόμεθα". παυσα-
μένου δὲ αὐτοῦ, μικρὸν ὑπισχνεῖται ὁ Φαβρίκιος εἶπε-
"Περὶ

746

a Quum κατασκεύασμα pro *Structura* seu *ædificio* alibi usurpet *Dionysius*. mihi permisi perinde vertere ac si scriptum esset, τῆς βασιλικῆς πλούτου τοῦτ' εἶναι ἀνάθημα καὶ κατασκεύασμα λαμπρότατον. vel ἐστὶ τοῦτο ἐκ ὕστερον τῆς βασιλικῆς πλούτου λαμπρότητα, ἢ ἀνάθημά τι ἐ κατασκεύασμα, *Steph.* b In uno *Cod.* μέτεχε, in altero μέτιχε: corrupte utrobique. nam vel μέτιχε nobiscum legendum, vel μετάσχες. *Sylb.* c Lacunam hoc modo supplendam existimamus: ἐκ ἐλάττω ἢ εἰ μέγαν τινὰ θησαυρὸν ἐμοὶ διδοὺς. ἦ ἐὰν τοῦτο ποιήσῃς, τοὺς αἰχμαλώτους τούτους τοὺς παρ' ἐμοὶ ἦ ξένων τιμιωτάτους εἶναι νόμιζε. i. e. *gratiam tibi habebo non minorem quam si magnum aliquem thesaurum mihi dares. quod si hoc feceris, captivos istos qui sunt apud me vel hospitum honoratissimos esse puta. Port.* d Magnum esse discrimen inter Ἰταλιώτας & Ἰταλούς ostendit *Suidas* v. Ἰταλία, & *Scholiastes* ad *Thucyd.* e Malim οὓς, ut non à præcedenti verbo regatur, sed à sequenti. *Sylb.* f In *Codd. MSS.* νενικηκότι. quod quamvis ad vocem Ταραντίνοις referri possit; magis tamen placet νενικηκότι, ut referatur ad Pyrrhum. *Urs.* g Non dubito quin legendum sit, κἂν πάνυ πολλὰ &c. sequente μεταχειλῇ, i. e. *quamvis alioqui permulta & necessaria negotia intervenerint quæ me revocarunt. Steph.* h Malim ὑπισχνοῦμαι. *Port.* i Si mendo caret, positum est pro ἴσθι σου. *Sylb.* Crediderim potius εἶναι redundare more Attico. *Port.* k In *Ursini* Cod. *MS.* Ρωμαίους ποιήσαντα φίλους. in *Pacii* Cod. Ρωμαίους ποιήσαντο φίλους: perperam utrobique. verius Ρωμαίους ποιήσαντα φίλους: ut respondeat præced. μόνῳ. *Sylb.* Vereor ne inter hæc ποιήσαντα φίλους & ista ἵνα θαῤῥῶν nonnulla sint omissa. Quid si vero etiam inter λέγῃς & εἰ δέ τισι desiderari aliqua dicamus. nam vix cohærebunt, etiamsi δὲ in δὴ mutetur. Quæ mutatio si hîc non fiat, facienda fuerit ut post γενομένης, manente etiam oratione suspensa post τεκμαιρομένου, legamus γενομένης δὴ τῆ εἰρήνης. *Steph.* l Forsan aliquis malet τῇ βασιλείᾳ: quia mox v. 33. sequitur ἕτεροί τινες, *sc.* βασιλεῖς. *Sylb.* m In uno *Cod. MS.* τεκμαιρόμενοι, in altero τεκμαιρόμενον. corrupte. *Sylb.* n Si vox est sana, idem valet ac χωρῆς vel ἴσχε. Verum ἴσθι malim. *Port.*

a Nove

"Περὶ μὲν τῆς ἀρετῆς, ὅτις ὀρθὴ περὶ ἡμᾶς, ἢ [a] κατὰ
"τὰς κοινὰς πράξεις, ἢ καθ' ὃ ἴδιον βίον, οὐδὲν ἐμὲ
"δεῖ [b] ἐπ' ἐμαυτοῦ λέγειν, ἐπειδὴ πέπυσαι παρ' ἑτέ-
"ρων. ὅσα δέ γε περὶ τῆς πενίας, ὅτι μοι γήδιον μικρόν
"ὀρθῶς κομιδῇ, καὶ φαῦλον οἰκίδιον· καὶ οὔτε ἀπὸ δανει-
"σμάτων, οὔτε ἀπ' ἀνδραπόδων ὁ βίος. φαίην γὰρ ἂν
"[c] τούτων ἀκριβῶς ἀκηκοέναι πρὸ ἑτέρων. περὶ δὲ τοῦ
"κακοῦ με Ῥωμαίων τινὸς πράττειν δι' ἀπορίαν, καὶ
"μηδὲν εἶναί μοι πλέον ἀσκοῦντι καλοκἀγαθίαν, ὅτι
"τῶν πλουσίων οὐκ εἰμί, κακῶς ὑπείληφας εἴτε ἀ-
"κούσας τινός, εἴτε αὐτὸς εἰκάζων. ἐμοὶ γὰρ ὑδέ μία
"πώποτε κακοδαιμονίας αἴσθησις, [d] πρὸς τῷ μὴ πολ-
"λὰ κεκτῆσθαι, γέγονεν, οὐδ' ἔστιν· [e] οὐδὲ ἀδυσώπητον
"τὸν ἐμαυτοῦ τύχῃν, οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς πράγμα-
"σιν, οὔτ' ἐν τοῖς ἰδίοις. τί γὰρ καὶ παθὼν ἐγκαλοίην
"ἂν αὐτῇ; πότερον, ὅτι μοι τῶν καλῶν καὶ πεπμα-
"χότων, [f] ἐφ' οἷς ἅπασα φύσις ἐσπούδακεν εὐγενὴς, οὐ-
"δενὸς ἐξεγένετο πρὸς τῆς πατρίδος μεταλαβεῖν
"διὰ πενίαν; ὃς ἄρχω τε τὰς μεγίστας ἀρχὰς, [g] καὶ
"πρεσβεύω τὰς ὑπιφανεστάτας πρεσβείας, καὶ σεβα-
"σμίους, ἱερῶν τε πιστεύομαι τοὺς ἁγιωτάτους· [h] καὶ γνώ-
"μην ἀγορεύειν ἀξιούμενος περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων
"καλοῦμαί τ' ὦ πρόσκλητος μετώπῳ ἐπαινοῦμαί τε καὶ
"ζηλοῦμαι, καὶ οὐδενὸς δεύτερος εἰμὶ τῶν μέγιστα
"δυναμένων· καὶ παράδειγμα τοῖς ἄλλοις εἶναι δοκῶ
"καλοκἀγαθίας· οὐδὲν ἐκ τῆς ἐμῆς οὐσίας εἰς ταῦτα
"δαπανῶν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδείς. οὐ γὰρ ἐπι-
"κλεῖ τοῖς ἑκάστου βίοις ἡ πόλις ἡ Ῥωμαίων, ὥσπέρ τι-
"νες ἕτεροι, ἐν οἷς ὁ κοινὸς μὲν πλοῦτος, ὀλίγος
"ἐστὶν, ὁ δὲ τῶν ἰδιωτῶν, πολύς· ἀλλ' αὐτὴ παρέχει
"τοῖς πρὸς τὰ κοινὰ πρασσοῦσιν ἅπαντα ὅσων δέονται,
"λαμπρὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς ὑποτιθεῖσα χορηγί-
"ας· ὥστε μηδὲν ἀτιμότερον εἶναι τοῦ πλου-
"σιωτάτου κατὰ τὴν [i] ἐπαξίωσιν τῶν καλῶν, ἀλλὰ
"πάντας εἶναι Ῥωμαίους, ὅσοι ἂν ὦσι πρὸς καλοκἀγαθίαν
"τῶν ἄξιοι τῶν τιμῶν, ἀλλήλοις ἴσους. ὁπότε δὲ πενό-
"μην οὐδὲν πρὸς τοῦτ' ἔλαττον ἔχω τῶν πολλὰ
"κεκτημένων, τί παθὼν ἂν κατηγόρηκα τῆς τύχης;
"ὅτι οὐχὶ [k] ἴσους ὑμῖν ἐποίησε τοῖς βασιλεῦσιν, οἷς ὁ
"πλοῦς θησαυρίζεται χρυσός; ἀλλὰ μὲν ἔν γε τοῖς
"ἰδίοις, τοσοῦτον ἀπέχω κακοδαιμονίας, ὥστε οὐ μόλι-
"ς πάνυ τῶν μαχαιρίων ἐμαυτὸν εἶναι δοκῶ, πρὸς
"τοὺς πλουσίους ἐξετάζων· καὶ [l] ὅτι τούτῳ μέγιστον
"φρονῶ. ἐπειδὴ τὰ μὲν ἀναγκαῖα ὅ λυτρεῖν ἀπό-
"χρη μοὶ μόλις φιλεργοῦντι καὶ ταμιευομένῳ παρέ-
"σει, ὡς ἐκ τῶν ὀλιγίστων τοῖς εὐδαιμονοῦσι τὸν ἕνα
"ἐμαυτὸν εἶναι δοκεῖν· τὰ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις ἐμοὶ
"σπουδῇ τε καὶ φιλοπονίᾳ πολλὰ ἐπιτελεῖν.

sima mora, hæc eſt loquutus: "De virtute V. C. Ca. 472.
"quæ in nobis eſt, ſive in gerendis publicis Olymp. 124 4. 125 1.
"negotiis, ſive in iis rebus quæ privatim ad
"me ſpectant, minime neceſſe eſt me ex ore
"proprio quidquam afferre: quandoquidem
"dem ex aliis *qualis ſit* audiſti. Nec item de
"paupertate mea *verba facere attinet*: eſſe
"mihi agellum valde parvum, vilemque do-
"munculam; ac neque ex nummis in fœ-
"nore poſitis, neq; ex mancipiis victum mihi
"parare. videris enim hæc quoque ex aliis
"accurate comperiſſe. Quod vero pejus me-
"cum, propter inopiam, quam cum alio quo-
"quam Romanorum agi arbitrare, nec, quod
"viri probi officia exerceo, id mihi quid-
"quam prodeſſe, quoniam in divitum nume-
"ro non ſum: non recte ſentis, ſive ex aliis
"audiviſti, ſive ex conjectura hoc dicis. Nam
"ex eo quod non multa poſſideo, nullo un-
"quam miſeriæ ſenſu tactus fui, ac ne nunc
"quidem tangor. Nec vero *unquam* fortunam
"meam, vel in publicis vel in privatis nego-
"tiis, deploravi. Quam enim ab ea injuriam
"accepi, de qua ipſam debeam accuſare? an
"quod iſtorum quæ pulchra ſunt & tanta
"contentione expetuntur, quorum omne ge-
"neroſum ingenium ſtudioſum eſt, nullius
"participem me patria ob paupertatem fece-
"rit? Imo vero & ſummos magiſtratus gero,
"& maxime illuſtres legationes obeo, necnon
"illis ſacrorum ceremoniis quæ ſanctiſſimæ
"ſunt adhibeor: ac, quum de rebus perne-
"ceſſariis ſententiam rogor, eum quem decet
"dicendæ ſententiæ locum obtineo. Laudor
"denique, & admirationi ſum: nec eorum
"ullo, quorum maxima potentia eſt, ſum infe-
"rior: atq; ejuſmodi eſſe videor, quem cæteri
"exemplar habeant probitatis. Nec vero in
"hæc quidquam ex mea ſubſtantia impendo,
"ſicut nec aliorum ullus. Haud enim Roma-
"na civitas fortunis cujuſque negotium fa-
"ceſſit, quemadmodum aliæ quædam, in qui-
"bus publicæ quidem opes exiguæ ſunt, at
"privatorum, magnæ: ſed ipſa iis, qui ad ca-
"peſſenda munia publica accedunt, omnia
"quibus indigent præbet, ſplendide magnifi-
"ceque ſumptus ſuppeditans: ita ut nihilo mi-
"nus pauperrimus quam ditiſſimus honore-
"tur, quum ſpectatur quinam præclaras res
"illas conſequi digni ſint; ſed omnes Roma-
"ni inter ſe ſint æquales, quorum quidem
"probitas tales honores meretur. Quum igi-
"tur, quamvis pauper, nihilo deteriori ſim
"conditione quam ii qui multa poſſident, cur
"fortunam incuſaverim? an quod me vobis
"regibus, quibus tantum auri eſt in theſau-
"ris, parem non fecerit? Jam vero ad rem pri-
"vatam quod attinet, tantum abeſt ut ſim mi-
"ſer, ut me ex pauciſſimis illis qui beati ſunt unum eſſe exiſtimem, quoties me cum divitibus compa-
"ro: atque hoc nomine magnifice de me ſentiam. Ea enim quæ neceſſaria ſunt, agellus meus quamvis
"macer & jejunus, ſi ſtudioſe diligenterque opus faciam, & *quæ dat* recondam, ſufficere mihi po-
teſt:

a Nove dictum περὶ τὰς κοινὰς πράξεις pro τὸ τῆς περὶ τὰ κοινὰ (i. e. τὰ δημόσια) πράξεως. Steph. b Scribendum ἀπ' ἐμαυτοῦ, itidemque alibi ἐπὶ in ἀπὸ mutare oporteat. Cæterum & illa verba reddi & ita poſſunt; *meo teſtimonio nihil opus eſt.* Steph. c Rectius περὶ τούτων, vel ſimpliciter τοῦτο aut τοῦτων ſcribendum. Sylb. & Steph. d Vel legendum πρὸς τὸ, ut v. 37. πρὸς τοῦτο pro ἀλλὰ τοῦτο; vel παρὰ τῷ, id eſt ὀκνῶ. Sylb. e Forſan ἀδὴ ἀδυσώπητον πώποτε. niſi ἀπὸ κοινοῦ ſubaudiatur πώποτε. Steph. f Ulitatius περὶ ὅς. Port. g Καὶ πρεσβεύω τὰς ὑπιφανεστάτας πρεσβείας & στρατηγίας, ἱερῶντε πιστεύομαι τὰς ἁγιωτάτας ἱεροσύνας, legendum cenſet *Urſ.* Cum in *Codd. MSS.* ſit ἱερῶν πιστεύομαι τὰς ἁγιωτάτας, ſine τε atque ἱεροσύνας, malim τε πρεσβεύω τὰς ὑπιφανεστάτας πρεσβείας, τε στρατηγίας & ἱερῶν πιστεύομαι τὰς ἁγιωτάτας. Sylb. Atque hoc ipſum *Stephano* placuiſſe video. h Idem *Stephanus* aſſentitur *Sylburgio* legenti, τε γνώμην ἀγορεύειν ἀξιούμενος περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων, καλοῦμαί τε ὦ πρόσκλητος μετώπῳ, ἐπαινοῦμαί τε τε ζηλοῦμαι τε οὐδενὸς &c. i E *Pacii Cod.* repoſitum a *Sylburgio* pro vulg. ἀπαξίωσιν, quo ſupra quoque uſus eſt auctor p. 321. v. 9. Verum ἀξίωσιν malit *Steph.* k Vox ἴσους, quæ neceſſaria eſſe videtur, deerat in *Codd MSS.* malim ego ἴσον. Poſſes etiam legere οὐκ ὑμῖν ἐξίωσε τοῖς &c. *Sylb.* l Minus recte ἐπὶ τούτῳ in *Codd. MSS. Sylb.*

V. C. Cat. 472. Olymp. 124 4 / 125 1.

" teſt : at res quæ ultra neceſſarias ſunt, na-
" tura quærere minime cogit. Sed omnis etiam
" cibus ſuavis eſt, quem fames pararit : & po-
" tus omnis dulcis, quem ſitis acquirere po-
" tuerit : itidemq; mollis ſomnus, quum præ-
" ceſſerit laſſitudo. Necnon ea veſte maxime
" ſum contentus, quæ præſtare poteſt ut non
" algeam. Deniq; inter vaſa quæ eoſdem præ-
" bere uſus queunt, id quod eſt viliſſimum
" mihi eſt convenientiſſimum. Quæ quum ita
" ſint, ne hac quidem in parte fortunam à me
" accuſari æquum fuerit ; quæ mihi tantam
" ſuppeditavit ſubſtantiam, quantam natura
" me habere volebat : at ſupervacuorum neq;
" deſiderium mihi ingeneravit, neque copi-
" am donavit. Atenim non hoc inſuper mihi
" adeſt, ut ſicut divites, ita & ipſe aliis eroga-
" re queam : nec mihi deus ex abundanti hoc
" etiam tribuit ut ſcientiam haberem, neque
" divinationem, quibus adjuvare poſſem eos
" qui illis indigerent : neque alia multa. Ve-
" rumtamen, dum quæ in me ſunt reip. &
" amicis impertio, & illa unde beneficus in
" aliquos eſſe poſſum indigentibus communia
" facio, quomodo me divitem eſſe non exiſti-
" mem ? Atque hæc ſunt certe ea ipſa quæ tu
" præſtantiſſima eſſe & multis pecuniis emere
" es paratus. Quod ſi tamen vel maxime ad
" exercendam in eos quibus aliquid deeſt be-
" neficentiam, amplas opes poſſidere, res eſſet
" magno ſtudio & ambitioſa etiam quadam
" contentione digna, & ditiſſimos eſſe homi-
" nes id beatitudinem illis afferret, ut vobis
" regibus videtur : utra parandarum faculta-
" tum ratio potior mihi erit ? ex iiſne quo-
" rum me participem turpiter facis, an ex iis
" quæ antea honeſte acquiſivi ? nam publica
" negotia juſtas congerendæ pecuniæ occa-
" ſiones mihi præbuerunt, & antea quidem
" ſæpe, ſed anno abhinc tertio potiſſimum,
" quum gerens conſulatum, cum exercitu ad-
" verſus Samnites & Lucanos & Brutios miſ-
" ſus, hoſte multis præliis ſuperato, magnam
" regionum partem ſum populatus, multaſ-
" que & opulentas urbes vi expugnata vaſta-
" vi : ex quibus tum univerſum exercitum
" ditavi, tum civibus privatim quas in bel-
" lum contulerant pecunias reddidi : tum qua-
" dringenta talenta cum triumphis in ærari-
" um intuli. Itane vero, quum illarum rerum
" quæ bello partæ erant, mihi quantum vellem
" capere liceret, nec tamen ceperim, ſed juſte

" χειν· τοὶ δ' ἔξω τῆς ἀναγκαίων οὐ βιάζεται ζητεῖν
" ἡ φύσις. ἀλλὰ καὶ πρὸφὴ πᾶσα ἡδεῖά μοι, λιὼ ἂν ὁ
" λιμὸς [a] σκελάσῃ καὶ ποτὸν ἅπαν γλυκὺ, ὅ,τ' ἂν ἡ δί-
" ψα ποιέσῃ· καὶ ὕπνος μαλθακὸς, ὅταν ἡ κόπος ἐα-
" κόπος τε ἡ [b] παρέχουσα μὴ ῥιγοῦν, αὐταρκε-
" ςάτη· καὶ σκεῦος ὅ,τι ἂν εὐπρεπέςατον τῆς δυναμέ-
" νων ταῖς αὐταῖς παρέχειν χρείαις, οἰκειότατον. ὥστε οὐδὲ
" κατὰ τοῦτο [c] δίκαιός εἰ τῆς τύχης κατηγορεῖν· ἢ
" μοι τοσαύτην παρέσχεν οὐσίαν, ὅσην ἡ φύσις ἐβού-
" λετο ἔχειν· τῆς δ' ὑπερβαλλόντων οὔτε πόθον ἐνέ-
" φυσεν, οὔτε εὐπορίαν ἔδωκεν, [d] νὴ Δί'. ἀλλ' οὐ θεῖε-
" ναί μοι [e] τοῖς πλουσίοις ἐπαρκεῖν, οὐδ' ἐκ περιουσίας
" ὀπιςήμειον ἔδωκέ μοι ὁ θεὸς ἔχειν, οὐδὲ μαντικὴν,
" ἧς ὠφέλουν [f] ἂν τοὺς δεομένους, οὐδὲ ἄλλα [g] πολ-
" λὰ, ἃ ἔςιν ἐν ἐμοὶ, τούτων μεταδιδοὺς καὶ πόλει καὶ
" φίλοις, καὶ ἀφ' ὧν δύναμαι ποιεῖν εὖ τινας, [h] ζῶντα
" τὰ κοινὰ τοῖς δεομένοις παρέχων, οὐκ ἂν ἡγησάμην
" αἴτιον ἐμαυτόν. ζῶντα δ' ἔςιν ἃ σὺ κρίνας νομί-
" ζεις εἶναι, καὶ πολλῶν χρημάτων [i] ἕτοιμος εἰ πρία-
" σθαι. εἰ δὲ [k] δεῖ καὶ τὰ μάλιςα ἀφ' ὧν εὐεργε-
" σίας τοὺς δεομένων τι πολλὰ κεκτῆσθαι χρήματα,
" μεγάλης ἐν ἀπορίᾳ καὶ φιλοτιμίας ἄξιον, καὶ μα-
" κάριον τοῦτο ὑπῆρχεν, εἰ τοὺς πλουσιωτάτους, ὡς τοῖς
" βασιλεῦσιν ὑμῖν δοκεῖ· πότερος ἐν μοι τέχνης εὐ-
" ποιίας κρείττων; ἀφ' ὧν σύ μοι νῦν μεταδίδως αἰ-
" σχρῶς, ἢ ἀφ' ὧν αὐτὸς ἐκτησάμην καλῶς πρότε-
" ρον; παρέσχε γάρ μοι τὰ πολιτικὰ πράγματα
" χρηματισμοὺς ἀφορμὰς δικαίας, πολλάκις μὲν καὶ
" πρότερον, [l] μάλιςα δ' ὅτε Σαυνίτας, καὶ Λευκα-
" νοὺς, καὶ Βρεττίους, στρατιὰν ἄγων ἐξάλλου [m] τετάρ-
" τῳ πρότερον ἐνιαυτῷ, τὴν ὕπατον ἀρχὴν ἔχων·
" καὶ πολλὴν μὲν χώραν ἐλεηλάτησα, πολλὰς δὲ
" μάχας τοὺς ἀντιταξαμένους ἐνίκησα· πολλὰς δὲ
" καὶ εὐδαίμονας πόλεις κατὰ κράτος [n] ἑλὼν ἐξε-
" πόρθησα· ἐξ ὧν τὴν στρατιὰν ἅπασαν ἐπλούτισα,
" καὶ ταῖς εἰσφοραῖς τοῖς ἰδιώταις, ἃς εἰς τὸν πόλεμον προσ-
" ήνεγκαν, ἀπέδωκα, καὶ [o] τ πάλαντα μετὰ τῆς
" θριάμβων εἰς τὸ [p] ταμεῖον εἰσήνεγκα. ἔπειτ' ἐκεί-
" νων τῆς [q] δεκατίτων ἐξόν μοι λαβεῖν ὁπόσα [r] βου-
" λοίμην, οὐ λαβὼν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκ τοῦ δικαίου
" πλοῦτον

[a] *Urſino* videtur legendum, ἢ ἂν τὸν λιμὸν σκεδάσῃ. Verum *Stephanus* & *Sylburgius* malint λιὼ ἂν ὁ λιμὸς σκεδάσῃ, ut in ſeq. membro ὅτ' ἂν ἡ δίψα ποιέσῃ : ſecundum proverbium, *famem & ſitim optimum eſſe poſſi condimentum*. Quinetiam σκεδάσῃ reponi jubet *Portus*. [b] In exemplari παρέχουσα, errore ambiguo. Ego παρέχουσα malim quam παρεχόντα. *Sylb.* [c] In δίκαιος ἶναι ellipſis eſt verbi δοκῶ, νομίζω, aut ſimilis. alioqui legendum δίκαιον ἶναι, vel δίκαιός εἰμι. [i. e. δίκαιόν ἐςιν ἐμέ.] *Sylb.* [d] *Sylburgius*, jungens νὴ Δία cum his, δύπορίαν ἔδωκεν, vertit, *neque copiam largita eſt mehercule*. Verum νὴ Δία cum ſequentibus jungi debere putat *Steph.* hoc modo, νὴ Δί', ἀφ' ὧν ἐκείνοι μοι. [e] In *Urſini* exemplari τοὺς πλουσίους, in *Pacii* codice τοὺς πλησίους. forſan vera ſcriptura eſt τοῖς πλησίον, id eſt τοῖς δεομένοις, *proximo indigenti*, ut ſacræ loquuntur literæ. *Sylb.* Perinde vertit *Stephanus*, ac ſi ſcriptum eſſet ὁμοίως τοῖς πλησίοις. in qua ſcriptura cum deeſſe videatur dativus qui cum verbo ἐπαρκεῖν jungatur, non rejicit ἀλλ' ἃ ἐκείνοι μοι τοῖς πλησίον ἐπαρκεῖν. [f] Perperam in *Codd. MSS.* αὐτούς. *Urſ.* [g] Si poſt πολλὰ ponatur punctum imperfectæ periodi, & pro ἃ ἔςιν legatur ἃ δ' ἐςὶν, belle conſtabit ſententia : ut in præcedentibus ſit objectio quædam, in ſequentibus reſponſio. *Sylb.* Poſt πολλὰ non dubitavi quin claudenda eſſet periodus. fortaſſe autem ſequebatur, τί δ'; ἃ ἔςιν ἐν ἐμοὶ &c. deinde ſcriptum erat, πῶς ἂν οὖν ἡγησαίμην πλούσιον ἐμαυτόν. *Steph.* [h] Rectius, expuncto articulo, ταῦτα κοινά. *Sylb.* & *Steph.* [i] Illud ἕτοιμος pro οὕτως reposuit *Steph.* Ex p. 712. v. 2. [k] Si vero pro δεῖ legamus δὴ & mox τὸ pro τὴ, & rurſum v. 23. εἶναί τις (i. e. εἶναί τινας) ſatis plana erit ſtructura. *Urſinus* ſane in ſuo libro hujus lectionis veſtigia fuiſſe indicat, dum in eo ſic ſcriptum eſſe adnotat ; εἰ δὴ δὴ τὴ τοὶ μάλιςα ἀφ' τοὺς δύπορίας τ δεομένων τὸ πολὺ κεκτῆσθαι πρόγμασα : & mox, μακάριον τοῦτο ὑπῆρχεν. in *Pacii* quoque libro πράσματα pro χρήματα ſcriptum eſt ; omiſſo τι poſt δεομένων. In eodem pro μακάριον τοῦτο legitur μακαριωτέρους. quod ſi in μακαριώτερον vertes, erit aliquanto tolerabilius. *Sylb.* Deeſſe aliqua dixerim, & vel hæc ſcripta fuiſſe, μακάριον τοῦτο ὑπῆρχε. μακαριώτερος δίκαιον ἂν ἦ ἡγεῖσθαι ἶναι τοὺς πλουσιωτέρους, vel aliqua his ſimilia. *Steph.* [l] Poſt μάλιςα δὲ deſideratur adverb. ὅτε cum. *Sylb.* & *Steph.* Μάλιςα δ' ὅτε legit *Portus*. [m] Legendum videtur τρίτῳ πρότερον ἐνιαυτῷ ex hiſtoria, ex p. 711. v. 14. *Urſ.* [n] *Pacii* liber habet ἑξῆλον ἐπόρθησα. quod ni placeat, legere poteris ἑλὼν ἐξεπόρθησα. *Sylb.* [o] Μετὰ τὸν θριάμβων malit *Portus*. [p] Rectius ταμιῶν in *Pacii* Cod. [q] Ita reſtituit *Sylb.* antea δεκατίτων. [r] In vulg. Exemp. βουλόμην, errore ambiguo. noſtrum βουλαίμην è *Pacii Cod.* repoſitum. *Sylb.*

a Redundat

" πλοῦτον ἐπερειδὼν, ἔνεχα δόξης· ὡς Οὐαλέριος
748 " Ποπλικόλας ἐποίησε, καὶ ἄλλοι [a] πλεῖστοι πρὸς τού-
" τοις συχνοὶ, δι' οὓς ἡ πόλις ἡμῶν τηλικαύτη γέγο-
" νε· τὰς παρὰ σοῦ [b] δέξομαι δωρεάς; καὶ ἀντὶ τῆς
" χρείττονος εὐποιείας ἀλλάξομαι τὴν χείρονα; ἐκεί-
" νῃ μὲν γε τῇ κτήσει, ᾗ ὅ μοι ἡδονῆς ποιεῖσθαι τὰς
" ἀπολαύσεις, [c] πρὸς ὃ καλῶς καὶ δικαίως, [d] πόσον ἦν;
" Ζώντης δὲ καὶ τοῦτ' ἄπεστι. δανείσματα γὰρ ὅσ' ἐστὶν ὁ-
" σα προσλαμβάνουσιν ἄνθρωποι παρ' ἑτέρων, [e] βα-
" ρυόντες τὴν ψυχὴν ἕως ἂν ἀποδοθῇ· κἂν ὀνόμασι
" καλοῖς αὐτὰ [f] κοσμήσας τὶς, φιλανθρωπίας καλῶν,
" καὶ δωρεὰς, ἢ χάριτας. φέρε, ἐὰν δὴ μανεὶς δέξωμαι
" χρυσὸν, ὃν δίδως μοι, καὶ τοῦθ' ἅπασι Ρωμαίοις γέ-
" νηται φανερόν· ἔπειθ' οἱ τὴν ἀνυπεύθυνον ἔχοντες
" ἀρχὴν, οὓς ἡμεῖς τιμητὰς καλοῦμεν, οἷς ἀποδέδοται
" τοὺς ἁπάντων Ρωμαίων ἐξετάζειν [g] βίους, καὶ τοὺς ἐκ-
" βαίνοντας ἐκ τῶν πατρίων ἐθῶν ζημιοῦν, καλέσαν-
" τές με λόγον ἀποδοῦναι κελεύσωσι τῆς δωροδοκίας, ἀ-
" πάντων παρόντων· [h] * * * * * *
* * * * * * * * * * *

[Οτι Κλεινίας ὁ Κροτωνιάτης τύραννος ὢν ἀφείλετο τὴν ἐλευθερίαν ταῖς πόλεσι, φυγάδας ἀθροίσας ἐκ παντὸς τόπου καὶ δούλους ἐλευθερώσας· οἷς ἦν τυραννὶδα κρατυνάμενος· τοὺς ἐπιφανεστάτους Κροτωνιατῶν, οὓς μὲν ἀπέκτεινεν, οὓς δὲ ἐξέβαλεν ἐκ τῆς πόλεως· Αναξίλας δὲ Ρηγίνων τὴν ἀκρόπολιν κατελάβετο· καὶ πάντα τὸν τοῦ βίου χρόνον κατασχών, [i] Λεόφρονι τῷ παιδὶ τὴν ἀρχὴν κατέλειπε. καὶ ἄλλοι ἀπὸ τούτων δυναστείαι ἐν ταῖς πόλεσι καθεστηκυίας πάντα τὰ πράγματα διέφθειραν. ἡ δὲ τελευταία τε καὶ πασῶν μείζων κάκωσις ἁπάσαις ταῖς πόλεσιν ἡ Διονυσίου τυραννὶς ἐγένετο τῶν κρατησάντων Σικελίας. διέβη γὰρ εἰς Ιταλίαν ὑπὲρ Ρηγίνων Λοκρῶν ὑπεκλεσαμένων, οἷς ἦσαν οἱ Ρηγῖνοι διάφοροι. καὶ συνελθόντων ἐπ' αὐτὸν Ιταλιωτῶν δυνάμεσι μεγάλαις, συνάψας μάχην ἀπέκτεινε συχνούς, καὶ πόλεις αὐτῶν δύο κατὰ κράτος εἷλεν. εἶτ' αὖθις ἑτέραν ποιησάμενος διάβασιν Ιππωνιέας ἀνέστησεν ἐκ τῆς ἑαυτῶν, καὶ ἀπήγαγεν εἰς Σικελίαν· καὶ Κροτωνιάτας εἷλε καὶ Ρηγίνους, καὶ διετέλεσεν ἔτη δώδεκα τούτων τυραννῶν τὴν πόλεων. ἔπειθ' οἱ μὲν τὸν τύραννον δεδιότες τοῖς βαρβάροις αὐτοὺς ἐπεχείρουν. οἱ δὲ ὑπ' ἐκείνων πολεμούμενοι, τῷ τυράννῳ τὰς πόλεις παρεδίδοσ. ὑφ' ὅτου δὲ πάσχοιεν ἀεὶ κακῶς διαφερόντως,

" comparatas etiam divitias neglexerim, glo- V. C. Cas. 472.
" riæ caussâ, (sicut Valerius Poplicola fecit, Olymp. 124 & 125 1.
" aliique præterea multi, propter quos urbs
" nostra tantam ad potentiam pervenit) mu-
" nera quæ mihi à te offeruntur accipiam, &
" præstantiores facultates cum deterioribus
" commutabo? Illi enim acquisitioni hoc in-
" erat, quod non solum honestam & justam,
" verum etiam jucundam fruitionem habebat:
" ab hac autem istud quoque abest. nam res
" fœneratitiæ sunt quæcunque homines ab
" aliis accipiunt, animum curis onerantia, do-
" nec reddantur : etiamsi aliquis ea speciosis
" nominibus ornet, humanitatis officia, vel
" dona, vel beneficia vocans. Age vero, si eo
" deveniam insaniæ ut aurum accipiam quod
" offers, idque omnibus Romanis innotescat,
" & postea ii qui magistratum reddundis ra-
" tionibus non obnoxium gerunt, qui à nobis
" Censores appellantur (quibus datum est in
" omnium Romanorum vitas inquirere, & à
" patriis moribus atque institutis desciscentes
" mulctare) accersitum me rationem de acce-
" ptis quæ ad me corrumpendum oblata fue-
" rint muneribus rationem reddere jubeant,
" coram omnibus: * * * * * * *

[Clinas Crotoniates primus urbes in ea par-
te Italiæ sitas, quæ major Græcia dicitur, ty-
rannide oppressit, congregatis undique exsu-
libus & servis ad pileum vocatis : quorum
præsidio cum tyrannidem confirmasset, prin-
cipes Crotoniatarum partim necavit, partim
urbe expulit. Deinde Anaxilaüs Rheginorum arcem occupavit, tenuitque quoad vixit, ac moriens Leophroni filio dominationem tradidit. Alii posthac subsecuti, cum in variis urbibus dominationes atque imperia constituissent, funditus omnia subverterunt. Extrema demum atque omnium gravissima pestis & calamitas Dionysii Siculi tyrannis incubuit universis simul civitatibus. Namque hic in auxilium advocatus à Locris adversus Rheginos, quibuscum dissentiebant, in Italiam trajecit : cumque Italicorum ingentibus copiis prælio congressus multos cecidit, & urbes duas vi cepit. Posthac iterum in Italiam cum trajecisset, Hipponienses abstractos sedibus suis in Siciliam transtulit, & Crotonem ac Rhegium expugnavit, iisque urbibus per duodecim annos dominatus est. Deinde vero hi quidem, tyrannum reformidantes, semetipsos barbaris dedidere : illi vero, bello à barbaris appetiti, urbes suas Dionysio tradiderunt; quod si forte ab alterutro opprimerentur,

a Redundat alterutrum, πλεῖστοι, vel συχνοί. & cum dicat πρὸς τούτους, videntur post Valerium Poplicolam deesse aliorum Romanorum nomina, qui gloriæ quam opum studiosiores fuerint. *Sylb.* Desiderari quidem aliqua eo facilius mihi persuadeo, quod πρὸς τούτοις scriptum sit, quum tamen unius tantum Valerii Poplicolæ meminerit. *Steph.* b In *Pacii Cod.* δέξωμαι, atque etiam in vulg. Exempl. *Sylb.* c Rectius πρὸς τῷ. *Sylb.* d Hæc quæ subjunguntur, Ζώντης δὲ (videlicet τῆς κτήσεως) καὶ τοῦτ' ἄπεστι, aperte ostendunt, meo quidem judicio, pro πόσον ἦν scribendum esse πρόσοδον ἦν, vel certe πρόσοδος, unica voce pro duabus illis πόσον ἦν posita. Apte autem πρόσοδος cum dandi casu, οἰκείης & κτήσει. Et quod sequitur, Ζώντης δὲ καὶ τοῦτ' ἄπεστι, tale est ac si verbo eodem utens dixisset, Ζώντι δὲ καὶ τοῦτο ἀπρόσοδόν ἐστι. Quod si, quæ de acquisitione dicit, cum proxime sequentibus jungere voluisset, videlicet καὶ τὸ μὴ ἡδονῆς ποιεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις, dicendum certe fuerat, οἰκείης μὲν γὰρ κτήσεως, expuncta etiam hypostigme post κτήσεως: quippe quum necesse foret intelligere, ποιεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις (pro ἀπολαύσεων) οἰκείης δὲ κτήσεως. Quæ quum ita sint, vel πρόσοδον ἦν, vel potius πρόσοδος, genuinam esse scripturam, iterum dico. *Steph.* e Rectius βαρύνοντες. *Sylb.* f Perinde est sive κοσμήσας in κοσμήσῃ mutetur (nam post κἂν aptior est conjunctivus κοσμήσῃ quam optativus κοσμήσαι) retinendo καλῶν : sive participium κοσμήσας servando, καλῇ pro καλῶν substituatur. sed verisimilior est illa verbi κοσμήσῃ pro participio κοσμήσας substitutio, utpote leviorem mutationem habens. *Steph.* g Hîc βίους interpretatus sum *vitas*, non *fortunas*: ac τοὺς ἁπάντων Ρωμαίων βίους non aliter intelligendum esse puto, quam si ἐκ τῶν Ρωμαίων βίων dixisset. *Steph.* h Imperfectam manere sententiam videmus, ita quidem ut non difficile videatur, verba, quæ proxime sequebantur, non item reliqua, conjectura assequi. Neque enim dubito quin hæc sequerentur, τί αὐτοῖς ἀπεκρινάμην; *quid ipsis responsebo?* aut aliæ voces quæ idem valerent; cujusmodi fuerint istæ, πῶς πρὸς αὐτοὺς ἀπολογήσομαι; vel τίνα ἀπολογίαν αὐτοῖς δώσω; hisce enim loquendi generibus utitur *Dionys. Steph.* i Hujus Leophronis Rheginorum tyranni meminit *Justinus* lib. 2. *Vales.*

merentur, ſtatim faſtidio ac moleſtia affecti, inſtar Euripi hac illac fortuito ferebantur.

V. C. Cæ. 473. *Olymp.* $124\frac{4}{125\frac{1}{4}}$.

Igitur Pyrrhus rurſus in Italiam trajecit, rebus ei in Sicilia haudquaquam ex voto fluentibus, eo quod potioribus civitatibus ejus imperium tyrannicum potius eſſe quam regium videretur. Namque * introductus Syracuſas à Soſiſtrato, qui tum urbem tenebat, & à Thœnone arcis præfecto, cum ab iis pecuniam publicam ac ducentas fere roſtratas naves accepiſſet, omnique præter Lilybæum oppidum (quod unum Carthaginienſes etiam tum tenebant,) Sicilia eſſet potitus, ad tyrannicam mox inſolentiam deflexit: quippe ademptas amicis aut neceſſariis Agathoclis facultates, quas à tyranno obtinuerant, ipſe amicis ſuis donabat: ac præcipuos civitatum magiſtratus ſatellitibus ſuis mandabat, aut centurionibus, præter leges atque inſtituta ſingularum urbium, neque in tempus legibus præfinitum, ſed quoad ſibi viſum eſſet. Adhæc cauſſas, & controverſias, aliaque negotia publica, partim ipſe diſceptabat, partim diſpicienda ac dijudicanda aulicis delegabat, viris nihil præter lucrum atque ex lucro luxum & helluationem ſpectantibus. Has ob cauſſas Pyrrhus cunctis, quæ eum exceperant, civitatibus gravis atque inviſus erat. Qui cum jam pleroſque exulcerato in ſe animo eſſe intelligeret, præſidia urbibus impoſuit per ſpeciem belli, quod à Carthaginienſibus imminere jactabat; atque ex ſingulis civitatibus correptos viros nobiliſſimos confictis adverſus eos calumniis, quaſi inſidias aut proditionem machinati fuiſſent, neci dedit. Quos inter fuit & Thœno, arcis præfectus, quem inter omnes conſtabat maximum ſtudium atque egregiam operam in trajiciendo exercitu ac tradenda inſula præſtitiſſe Pyrrho. Etenim non modo cum claſſe Regi occurrerat, ſed & Inſulam (ſic pars oppidi Syracuſanorum vocatur, quam ipſe præſidio tenebat) eidem tradiderat. Sed Pyrrhus Soſiſtratum præterea comprehendere conatus, ſpe ſua fruſtratus eſt, cum ille inſidias Regis præſenſiſſet, atque ex urbe aufugiſſet. Cæterum rebus jam in Sicilia turbari cœptis, Carthaginienſes, opportunitatem recuperandi ea quæ amiſerant ſibi oblatam rati, exercitum in inſulam miſerunt.

V. C. Cæ. 477. *Olymp.* $126\frac{1}{2}$.

Cum Pyrrhus maxima in difficultate eſſet, atque omnem rationem inveſtigaret pecuniæ comparandæ, Evagorus Theodori, Balacer Nicandri atque Dinarchus Niciæ fil. omnium ejus amicorum nequiſſimi ac ſceleratiſſimi, atque impiorum auctores conſiliorum, nefariam lucrandi rationem ei ſubminiſtrarunt, ut ſacros Proſerpinæ theſauros recluderet. Erat quippe templum in ea urbe ſanctiſſimum, in quo ingens auri vis, omni ævo intacta, ſub terra condita ſervabatur. Ab his aſſentatoribus corruptus Pyrrhus, ac neceſſitatem religione omni potiorem ratus, iiſdem ipſis, qui auctores conſilii

εμίνοντες, Εὐρίπου δίκην τῇδε κἀ τῇδε ῥεῖς τὸ συντυχὸν ἐτράποντο.

Οπ Πύῤῥος δίεβη τὸ δεύτερον εἰς Ιταλίαν, ἐ χωρούντων αὐτῷ τὰ ἐν Σικελίᾳ πραγμάτων κατὰ νοῦν, διὰ τὸ μὴ βασιλικὴν φανῆναι τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ τοῖς ἐπιφανεστάτοις πόλεσιν, ἀλλὰ δεσποτικήν, εἰσαχθεὶς γὰρ εἰς Συρακούσας ὑπό τε Σωσιστράτου τοῦ κρατοῦντος τῆς πόλεως τότε, καὶ Θοίνωνος τοῦ φρουάρχου, πολλὰ λαβὼν παρ' ἐκείνων τὰ χρήματα καὶ ναῦς χαλκεμβόλους ὁμοῦ τι ἑβδομήκοντα, ἐ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος Σικελίαν, πλὴν Λιλυβαίου πόλεως, ἣν ἔτι μόνην Καρχηδόνιοι κατεῖχον, εἰς αὐθάδειαν τυραννικὴν ἐτρέπετο. τάς τε γὰρ οὐσίας τῶν Αγαθοκλέους οἰκείων ἢ φίλων ἀφαιρούμενος τὰς παρ' ἐκείνου λαβόντας, τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις ἐχαρίσατο· ἐ τὰς μεγίστας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀρχὰς τοῖς ἰδίοις ὑποπτοῖς καὶ λοχαγοῖς ἐπετέμνετο, οὐ κατὰ τοὺς ἐπιχωρίους ἐκάστης πόλεως νόμους, οὐδ' εἰς τὸν εἰωθότα χρόνον, ἀλλ' ὡς αὐτῷ φίλον ἦν. δίκας τε καὶ ἀμφισβητήσεις ἐ τὰς ἄλλας πολιτικὰς οἰκονομίας ἁπάσας τὰς μὲν αὐτὸς δίῃτα, τὰς δὲ τοῖς περὶ τὴν αὐλὴν ἀναγέφειν καὶ διακρίνειν ἐπέτρεπε, ἀνθρώποις ὑβρεῖ ἕτερον ὁρῶσιν ἢ ὅτι μὴ κερδαίνειν ἐ καθυβρίζειν ταῖς εὐπορίαις. ἐ διὰ ταῦτα πάντα βαρὺς τοῖς ὑποδεξαμένοις πόλεσιν, μισητὸς ἦν. ἀθρόμενος δὲ ὑπάλληλος ἤδη πολλὰς πρὸς ἑαυτὸν ἔχοντας, εἰς τε τὰς πόλεις φρουρὰς εἰσῆγε, πρόφασιν ποιούμενος τὸν ἀπὸ Καρχηδονίων πόλεμον· ἐ τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀνδρας ἐξ ἑκάστης πόλεως συλλαμβάνων ἀπέκτεινεν, ὑποβολὰς ἐ προδοσίας εὑρηκέναι ψευσάμενος, ἐν οἷς ἐ Θοίνων ὁ φύλαρχος, ὃς ὑπὸ πάντων ὡμολόγητο πλείστην ασυδὴν ἐ προθυμίαν εἰς τε τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ ἐ τὴν παραλημψιν τῆς νήσου παρεσχῆσθαι· ἐ γὰρ ὑπήντησεν αὐτῷ ναυτικὸν φόλον ἄγων, ἐ τὸν ταῖς Συρακούσαις νῆσον, ἣν αὐτὸς ἐκράτει, παρέχειν. ἐπιχειρήσας δὲ ἐ Σωσίστρατον συλλαβεῖν διήμαρτε τῆς ἐλπίδος, παραθομένου τὴν ὑποβολὴν ἑαυτοῦ ἀνδρὸς, ἐ φυγόντος ἐκ τῆς πόλεως. ἀρξαμένων δὲ ταράττεσθαι τὰ πράγματα, ἐ ἡ τῶν Καρχηδονίων πόλις καιρὸν ὑποτίθειον εὐληφέναι νομίζουσα πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολωλότων χωρίων, στρατιὰν ἀπέστειλεν ὅτι τὴν νῆσον.

Οπ ἀμηχανοῦντα τὸν Πύῤῥον ἐ πόρους παντοδαπούς ὑποζητοῦντα ὁρῶντες αὐτὸν οἱ κάκιστοι καὶ ἀνοσιώτατοι τῶν φίλων, Εὐήγορος Θεοδώρου, καὶ [b] Βάλακρος Νικάνδρου, καὶ Δεινάρχος Νικίου, τῶν ἀθέων καὶ ἐξαγίστων δογμάτων ζηλωταὶ, πόρον ὑποτίθενται χρημάτων ἀνοσίων, τοὺς ἱεροὺς ἀνοῖξαι τῆς Περσεφόνης θησαυρούς. ἦν γὰρ ἱερὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἅγιον, ἐ πολὺν χρυσὸν ἐκ παντὸς ἔ χρόνου πεφυλαγμένον ἀθικτον ἔχον, ὑφ' ᾧ χρυσός τις ἄβυσσος ἀόρατος τοῖς πολλοῖς κατ' γῆς κείμενος. ὑπὸ τούτων ἐξαπατηθεὶς τῶν κολάκων, ἐ τὴν ἀνάγκην [c] κρείττονα παντὸς ἡγησάμενος τὴν γνώμην ἀνδράσι διακόνοις

a Lege φρούαρχον, ut ſupra. Corrupte Θοίνων ſcribitur apud *Suid.* v. Πύῤῥος, & Θυνίων apud *Diodor. Sic.* lib. 22. ubi & Σώστρατον dicitur qui hic *Soſiſtratus. Valeſ.* b Nomen eſt Macedonicum apud *Polybium* legat. 69. & *Harpocrationem* in Νικάνωρ, & *Diodorum* pro eo quod cæteri Φάλακρον dicerent. Solent enim Macedones βῆτα uſurpare pro φ. ſic βίλιππον dicunt & βιρνίκη & βάλακρον teſte *Plutarcho* cap. 9. quæſtionum Græcarum, & *Stephano Byzantio* in Βερσία. *Valeſ.* c Hic locus certiſſimo mendo laborat, quem ſic corrigere proclive eſt, κρείττονα πάντως ἅπαν νομίσας, τοῖς εἰσηγησαμένοις τὴν γνώμην, & cætera

* Sc. *V. C. Cæ.* 474. *Olymp.* $125\frac{2}{3}$.

διαχόνοις τ῀ ἱεροσυλίας ἐχρήσαλο· ϗ τ῀ ἐξελθόνλα χρυσὸν ἐκ τ῀ ἱερ῀ ναυσὶν ἐνθέμενος μ῀ τ῀ ἄλλων χρημάτων ἀπέσειλεν εἰς Τάρανλα πολλ῀ς μεζ῀ς εὐθυμίας γενόμενος. ἡ δὲ δικαία πρόνοια τ῀ αὐτ῀ς δύναμιν ἀπεδείξαλο. ὡς γὰρ ἀπ῀χθησ αἱ νῆες ἀπὸ τ῀ λιμέν῀ς, τ῀ μ῀ ταχὺ πρόγλον αὔραν λαβ῀σαι προέκοψαν· ἄνεμος δὲ σφαρτίος γενόμενος, ϗ δι' ὅλης νυκτὸς καταοχὰς, ἃς μ῀ κατέκλυσεν, ἃς δ' εἰς τ῀ τ῀ Σικελίας πορθμὸν ἐξέβαλεν. οἷς αἷς δὲ προκομίζελο τὰ ἀναθήμαλα ϗ ὁ θεσσενεχθεὶς ἐκ τ῀ ἀναθημάτων χρυσὸς, ὅτι τὰς Λοκρὰς ἐξώκειλεν ἀγκαλάς. ϗ τὰς μ῀ πλοίας ἐν αὐτ῀ῖς ὑπὸ τ῀ παλιῤῥοίᾳ τ῀ κυμάτων καλακλυζομένας διέφθειρεν, τὰ δὲ ἱερὰ χρήματα διασπαθεισῶν τ῀ νεῶν ὅτι τὰς ἔγγιςα τ῀ Λοκρῶν γῆνας ἐξέβρασεν. ὁ δὲ βασιλεὺς καλαπλαγεὶς ἅπανλα τ῀ κόσμον ϗ τὰς θησαυρὰς ἀπέδωκε τ῀ θε῀, ὡς ἀθυμηθησόμενος αὐτ῀ς ἀφ' τ῀τον τ῀ χόλον,

Νήπιος, οὐδὲ τὸ ἤδει ὃ δὴ πείσεσθ' ἔμελλεν.
Οὐ γάρ τ' ἄψα θεῶν τρέπεθ' νόος αἰὲν ἐόντων,

ὡς Ὁμήρῳ εἴρηθ'. Ἀλλ' ἐπεὶ τ῀ ἱερῶν ἐτόλμησεν ἅψασθαι χρημάτων, ϗ πόρον ὑποθέσθ' πολέμων, ἀνόνητον ἐποίησε τ῀ ἔννοιαν αὐτ῀ῦ τὸ δαιμόνιον, ἵνα παράδειγμα ϗ παίδευμα πᾶσιν ἀνθρώποις γένοιλο τοῖς μὴ ἑαυτόν. διὰ τ῀το ϗ ὑπὸ Ρωμαίων ἡττήθη ὁ Πύῤῥος κ῀τ' κράτος. οὐ γὰρ σραπά τις φαύλη ϗ ἀνάσκηλος ἦν αὐτ῀ῷ, ἀλλ' ἡ κρατίση τ῀ τότε ϗσῶν ἐν Ελλησι, ϗ πλείσης ἀγωνισαμένη πολέμης. οὐδὲ πλ῀θος ἀνδρῶν τ῀ῦ τότε παραξαμένων ὀλίγον, ἀλλ' ὅσον ϗ τριπλάσιον ἦ). οὐδὲ σραληγὸς τ῀ ὀπλιτικ῀ῦ τις, ἀλλ' ὃν ἅπαντες ὁμολογ῀σι μέγιςον γενέσθ' κ῀τ' τ῀ αὐτὸν ἡλικίαν ἀκμασάντων σραληγῶν. οὐδὲ τόπου φύσις ἄνισος, ὅτε ὀπικὴ εἰα [b] τοῖς ἑτέροις ἡ ἄφιξις αἰφνίδιος, ὅτε ἄλλη τὶς συμφορὰ ϗ παράσασις ἀπροσδόκη ἐπιπεσ῀σα συνέτεμε τὰ Πύῤῥ῀ παράγματα· ἀλλ' ὁ τ῀ς ἀσεβοθείσης θεᾶς χολὸς, ὃν οὐδ' αὐτὸς ἠγνόει Πύῤῥος, ὡς Πρόξενος ὁ συγγραφεὺς ἱσορεῖ, ϗ αὐτὸς ὁ Πύῤῥος ἐν τοῖς ἰδίοις ὑπομνήμασι γράφει. ἐν γὰρ τ῀ νυκτὶ, ἐν ᾗ τ῀ σρατιὰν ἔμελλεν ἀπάξειν ὅτι τὸ ὄρος, ἔδοξε κ῀τ' τὸν ὕπνον ἐκπεσεῖν αὐτ῀ῦ τὰς πλείονας ὀδόνλας, ϗ πλ῀θος αἵματος ἐκ τ῀ στόματος φέρεσθ'. παραχθεὶς δὲ διὰ τ῀ ὄψιν ϗ μεγάλην ἔσεσθ' συμφορὰν μανθάνομενος, ἐβούλελο ὀπίσω τ῀ ἡμέραν ἐκείνην. οὐκ ἴσχυε δὲ νικήσας τ῀ παραφορμ῀ν, φαύλισμένων τ῀ φίλων παρὰ τὸν ἀναβολὴν, ϗ μὴ μεθεῖναι τὸν καιρὸν ἐκ τ῀ῦ χειρῶν ἀξιούντων.

Τέλος τ῀ς ἱσορίας Διονυσίου [c] Αλικαρνασέως.]

fuerant, administris sacrilegii est usus; ac pecuniam omnem, quam ex templo abstulerat, in naves impositam lætus Tarentum misit. sed Deorum numen brevi præsentissimum apparuit. Etenim cum naves è portu solvissent, primum quidem secundo vento vela fecerunt, atque aliquantum progressæ sunt: tandem vero cum ventus adversus incubuisset, ac per totam noctem luctantes in anchoris detinuissent, alias submersit, alias in Siculum fretum ejecit; eas vero quibus donaria ac sacra omnis pecunia asportabatur, in ipsa Locrensium littora repulit ac retrusit, ac, vectoribus ipsis æstu undarum absorptis laceratisque navibus, thesauri in proximas Locris ripas tempestate ejecti sunt. Qua clade perculsus Rex, thesauros atque omnia ornamenta Deæ restituit, quasi pacem numinis eo facto impetraturus, *V. C. Ca. 477. Olymp. 126 ½.*

Demens qui haud sciret quæ se mox pœna manebat.
Nec mutatur enim leviter sententia Divum,

ut ait Homerus. Quippe cum sacram pecuniam nefarie contingere ausus esset, eamque in usum belli destinare, dii ejus consilium vanum atque irritum fecerunt, ut exemplo deinceps esset omnibus posteris. Hancque maxime ob caussam bello victus ac profligatus est à Romanis Pyrrhus. Neque enim contemnendum aut imperitum rei militaris habebat exercitum, sed optimos tota Græcia milites, ac plurimis bellis exercitatos; atque eorum non exiguas copias, sed ter tanto ampliores Romanis. Neque ipse Dux erat vulgaris, sed quem omnes ætatis suæ præstantissimum fatentur fuisse. Postremo nec loci iniquitas, neque auxilia submissa hostibus ac repente supervenientia, neque ulla calamitas aut fortuitus casus res Pyrrhi afflixere; sed solus indignantis Deæ furor: quod nec ipse Pyrrhus diffitebatur, ut Proxenus historiæ scriptor, atque ipse in Commentariis rerum suarum Pyrrhus prodit. Nocte enim, qua exercitum in collem subducturus erat, visus sibi in somnis est pleroque dentes multo cum sanguine exspuere. Quo viso non mediocriter turbatus, cum grave damnum impendere conjiceret, statuerat quidem eo die se continere. verum, amicis moram ac cunctationem aspernantibus, multumque orantibus ne opportunitatem è manibus elabi sineret, fatum superare haudquaquam valuit.

Finis Historiarum Dionysii Halicarnassei.]

cætera. *Vales.* Apud *Suidam* ϗ διὰ τὴν ἀνάγκην κρείττονα πάντὸς ἡγησαμένων τὴν γνώμην, ἀνδράσι &c. atqui ἡγησάμενος pro ἡγησαμένων legit *Portus*, & vertit, *& propter urgentem necessitatem id consilium omnium optimum ratus, iisdem ipsis* &c. [a] Hunc locum citat *Suidas*, voce παραστησόμθ. [b] Mallem τοῖς ἐχθροῖς. *Vales.* [c] Nota hîc Αλικαρνασέως cum η in antepenultima, ut & supra p. 716. v. 42. Εὐήχρος.

LEGES

LEGES REGIÆ,
ET
LEGES DECEMVIRALES,
JUSTI LIPSII OPERA ſtudioſe collectæ.

De REGIIS LEGIBUS, & qui REGES quas tulerunt.

JUS omne, Publicum aut Privatam eſt. Publicum, Divinum, aut Humanum. Divinum, quod ad ſacra & ſacerdotes pertinet: Humanum, quod ad magiſtratus, & publicam adminiſtrationem. Ex his Romulus rex, Humanum præcipue; Numa, Divinum conſtituit. Et publico quidem juri pauca aut reges cæteri aut Decemviri addiderunt. Superat privatum; quod in Naturale, Gentium, & Civile tribuitur. Naturæ jus Romuli fere leges præferunt: Numa, Gentium addidit. Romulus de educatione liberorum, de matrimoniis, de parentum jure ſanxit: Numa de homicidiis, de bonæ fidei contractibus, de ſepultura quædam tulit. Juris Civilis præcipuus auctor Servius Tullius, qui, auctore Dionyſio, de Contractibus & Injuriis quinquaginta leges rogavit: item de fœnore, de nexis, ære alieno, & alia, quæ complurima in ſuas tabulas Decemviri tranſtulerunt. Non aliena ab hac origine juris Ariſtotelis diviſio eſt Juſtitiæ particularis in διανεμητικὴν, ſive Diſtributivam, & διορθωτικὴν, ſive Commutativam. Priorem illam juſtitiam Romulus maxime, & ex parte Numa; poſteriorem, cæteri ſpectarunt. Romuli leges (quarum verba ipſa perierunt, ſententiæ ex antiquis, præcipue Dionyſio, colliguntur) ſic concipi poſſunt:

1 *Deos patrios colunto: externas ſuperſtitiones aut fabulas ne admiſcento.*
2 *Ne quid inauſpicato publice gerunto.*
3 *Nocturna ſacrificia, pervigiliaque amoventor.*
4 *Rex, ſacrorum præſes, legum cuſtos eſto: judicia exerceto: belli imperium habeto.*
5 *Patres ſacerdotia & magiſtratus capiunto: plebejis patroni ſunto.*
6 *Populi ſuffragia ſunto: magiſtratus creanto: leges ſciſcunto: pacem bellumque jubento.*
7 *Mœnia ſancta exiſtimantor.*
8 *Uxor, farreatione viro juncta, in ſacra & bona ejus venito: jus devortendi ne eſto.*
9 *Si ſtuprum commiſit, aliudve quid peccaſſit, maritus judex & vindex eſto: deque eo cum cognatis cognoſcito.*
10 *Temetum mulier ne bibito.*
11 *Quod natum erit, parentes tollunto: monſtroſos tamen partus ſe fraude exponi fas eſto.*
12 *In liberos ſuprema patrum auctoritas eſto: venumdare, occidere liceto.*

VERBA IPSA LEGUM.

13 Si pater filiom ter venumduit, filius à patre liber eſto.
14 Sei puer parenteis verberit, aſt oloe plorasſint, puer diveis parentum ſacer eſto: Sei nurus, ſacra diveis parentum eſto.
15 Patronus ſi clienti fraudem faxſit, ſacer eſto.
16 Duumviri perduellionem judicent: ſi à duumviris provocarit, provocatione certato. Si vincent, caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito: verberato vel intra pomoerium, vel extra pomoerium.

NUMÆ POMPILII LEGES.

Numa, ait Dionyſius, Romuli leges firmavit, novas ipſe de ritibus & miniſtris ſacrorum adjunxit. Curiones, Flamines, Augures, Veſtales, Salios, Fetiales, Pontifices inſtituit. Legum aliquot verba hæc reperiuntur:

1 Dis ex imputata vite ne libanto.
2 Vino rogum ne reſpergito.
3 Piſceis quei ſquamoſi non ſunt, nei polluceto: ſquamoſos omneis praeter ſcarum polluceto.
4 Quoius auſpicio, claſſe procincta, opeima ſpolia capiuntur, Jovi Feretrio bovem caedito. Quei cepit, aeris ducenta darier oporteto.
Secunda ſpolia in Martis aram in campo ſolitaurilia utra voluerit caedito.
Tertia ſpolia Iano Quirino agnum marem caedito. centum qui ceperit ex aere dato.
5 Qui terminum exarasſit, ipſus & boves ſacrei ſunto.
6 Si quis hominem liberom dolo ſciens morti duit, paricida eſto: ſi imprudens, tum in concione pro capite occiſi & natis ejus arietem offerto.
7 Pellex [1] aram Iunonis ne tagito: ſi tagit, Junoni crinibus demisſis agnum faeminam caedito.
8 Sei hominem fulmin Iovis occiſit, ne ſupra genua tollito.
Homo ſi fulmine occiſus eſit, ei juſta nulla fieri oporteto

[1] al. ædem.

SENSA LEGUM ISTA.

9 *Deis fruge & mola ſalſa ſupplicanto.*
10 *In contractibus Fides ſervator: fidei numen omnes metuunto.*

11 *Si*

11 *Si filius familias uxorem duxit, patri vendundi ejus ne ultra jus esto.*

12 *Mulierem, si prægnas mortua fuat, nisi excisо partu, ne humato. qui secus faxit, quasi spem animantis peremerit, ita esto.*

TULLI HOSTILLII.

1 *Nati trigemini, donicum puberes sunt, de publico aluntor.*

DE DECEMVIRORUM LEGIBUS, QUANDO ET QUOMODO SCRIPTÆ.

Regiæ leges partim scriptæ, partim inscriptæ, adusque Tarquinii Superbi tempora valuerunt. Primus ille & Servii leges omnes abrogavit, & priorum regum pleraſque contempsit, ad vim omnia referens & libidinem dominandi. Tarquinio vero pulso, à Bruto & Valerio Coss. *revocatas iterum Servianas aliasque leges, Dionysius adfirmat. Quasdam & ipsi* Coss. *& postea Tribuni addiderunt tuendæ libertatis, ut sunt Valeriæ, Sacratæ, Iciliæ leges. Sed hæ omnes jus publicum spectabant: & privato juri nulla facta accessio ante leges Xvirales. A. V. C.* CCXCII, *promulgata à tribunis lex Terentia est de Quinqueviris, ut Livius; vel Decemviris, ut Dionysius, Legum Scrib. creandis. eaque lex plebi volenti fuit. Nam ad id tempus loco regum* Coss. *jus dicebant: Consules autem ex patribus erant. Itaque in dissensu ordinum, cum Patres occasione juris præcipue uterentur ad premendam plebem; nec plebejo contrà patricium jus ullum æquum esset: omnibus concionibus jactata & flagitata lex Terentia est. Restitere tamen septem annos ipsos, patres. Fracti demum concessere; missique legati in Græciam ad Solonis inclytas leges aliarumque civitatum instituta moresque noscendos: addit Dionysius, etiam in Græcanicas Italiæ civitates. Biennium plus minus legati abfuerunt. reuersi sunt A. V.* CCCI. *statimque plebs pervicit ut scribendarum legum initium fieret. Patres tenuerunt ut Xviri è patriciis tantum crearentur. Creati Ap. Claudius, T. Genutius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Julius, A. Manlius, Ser. Sulpicius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Postumius; omnes consulares. Inierunt magistratum sine provocatione A. V.* CCCII: *sineque anni propositæ decem tabulæ: duæ reliquæ sequenti anno additæ. In Græcis interpretandis usi opera sunt Hermodori Ephesii philosophi. Tabulas vocare placuit exemplo Athenienſium; qui Solonis leges dixerunt ἄξονας, tabulis ligneis incisas. quamvis istas æreas fuisse constet, dissentiente Pomponio. Perlatæ sunt comitiis centuriatis, fixæ in foro ad Curiam Hostiliam: manseruntque, quamvis post varia incendia urbis, ultra Septimii Severi Imp. tempora. De divisione tabularum ex Fragmentis difficile judicium est. Modo tamen & ordine scriptas fuisse, non est dubium. Leges Regiæ & Solonis, decem primas tabulas occupasse videntur: duæ postremæ de sacris fuerunt: easque a Faliscis petitas Servius est auctor. Certe leges Regiæ ex* I, II, & III *tabula, à Festo citantur. Lex Romuli de vendendis filiis à Dionysio in quarta ponitur. Fragmenta quæ supersunt, hæc sunt:*

1 Iussus populi & suffragia sunto. Quodcumque postremum populus jusit, id jus ratumque esto.

2 Privilegia ne irroganto.

3 De capite civis, nisi per maximum comitiatum, ne ferunto.

4 Forti sanatique idem jus esto.

5 *Qui hostem concitaverit, quive civem hosti tradiderit, quive cœtus nocturnos agitaverit, capital esto.*

6 *Sodalitates & collegia sunto: ast ne in publicas leges commodave peccanto.*

7 Qui fruges excantasit, Cereri sacer esto.

8 Qui frugem aratro quaesitam pavit secuitve, pubes Cereri sacrator: impubes, praetoris arbitratu verberator, noxamve duplionemve praestato.

9 *Si in alieno pecus paverit, actio esto.*

10 *Qui injuria arbores alienas ceciderit, in singulas* XXV *æris luito.*

11 *Arboris impendentis ramos* XV *pedes à terra circumcidere jus esto.*

12 Paterfamilias uti legassit super pecunia tutelave suae rei, ita jus esto.

13 Si intestatus moritur cui suus heres nec escit, agnatus proximus familiam habeto: si agnatus nec escit, gentiles familiam herciscunto.

14 Si furiosus esse incipit, agnatorum gentiliumq. in eo pecuniaq. ejus potestas esto.

15 Hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito.

16 Hoc plus ne facito: rogum ascia ne polito.

17 Mulieres genas ne radunto, neve lessum funeris ergo habento.

18 Homini mortuo ne ossa legito, quo post funus faciat; nisi belli peregreve mortuo.

19 Qui coronam parit, ipse pecuniave ejus, virtutis causa arduitor.

20 Neve aurum addito.

21 Quoi auro dentes vincti esunt, astim cum ollo sepelire urereve se fraude esto.

22 *Servilis unctura tollitor, omnisque circumpotatio.*

23 *Rogum bustumve novum, propius* LX *pedes, alienas ædes ne adjicito.*

24 *Forum bustumve ne usucapito.*

25 Si in jus vocet, atq. eat.

26 Si morbus aevitasve vitium escit, qui in jus vocasit, jumentum dato: si volet arceram, ne sternito.

27 Siquid horum fuit vitium judici, arbitrove, reove, dies diffeisus esto.

28 Si vis vocationi fuat, testamini: igitur em capito.

29 Si calvitur pedemve struit, manum endojacito.

30 Siquei in jure manum conserunt, utriq. superstitibus praesentibus vindicias sumunto.

31 Si vindiciam falsam tulit, rei sive litis arbitros tres dato. eorum arbitriis fructus duplione damnum deciditor.

32 Rem ubei pagunt, oranto. nei pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam conjiciunto. post meridiem praesente ambobus litem addicito. sol occasus suprema tempestas esto.

33 Æris confessi, rebusq. jure judicatis, triginta dies justi sunto: postidea manus endojectio esto: in jus ducito: nei judicatum facit, aut quips endo jure em vindicit, secum ducito, vincito aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne majore; aut si volet, minore vincito. si volet, suo vivito: ni suo vivit, qui em vinctum habebit, libras farris endo dies dato: si volet, plus dato.

34 Tertiis nundinis partes secanto: si plus minusve secuerint, se fraude esto.

35 Assiduo uindex assiduus esto: proletario quivis volet vindex esto.

36 Qui se sierit testarier, libripensve fuerit, ni testimonium fariatur, improbus intestabilisq. esto.

37 Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito.

38 *Qui*

38 *Qui falsum testimonium dixerit, saxo Tarpejo dejicitor.*
39 *Si judex arbiterve ob rem judicandam, pecuniam acceperit, capital esto.*
40 *Qui malum carmen incantassit, Cereri sacer esto.*
41 Qui injuriam alteri faxit, XXV aeris poenae sunto.
42 Si quis carmen occentassit, actitasit, condidisit, quod alteri flagitium faxit, capital esto.
43 Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.
44 Si nox furtum faxit, & im aliquis occisit, jure caesus esto.
45 *Interdiu si se telo defenderit, jure caesus esto.*
46 Si adorat furto quod nec manifestum erit, duplionem luito.
47 *Furta per lancem licium q. concepta, quasi manifesta vindicantor.*
48 *De furto pacisci liceto.*
49 Tignom junctom aedibus vineaeq. concapes ne solvito.
50 Furtivae rei aeterna auctoritas esto.
51 Vsus, auctoritas fundi, biennium esto.
52 Adversus hostem aeterna auctoritas esto.
53 Qui nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupasit, ita jus esto.
54 *Vindiciae secundum libertatem dantor.*
55 *Nequis unciario foenore plus exerceto.*
56 *Patricii cum plebejis connubia ne jungunto.*
57 *Via in porrectum* VIII *p. in amfractum* XVI *p. lata esto.*
58 *In finibus intra* V *pedes usucapio ne esto.*

NOTÆ FRID. SYLBURGII.

II *&* III *legis verba sic leguntur apud Ciceronem lib.* 3 *De legibus*: Privilegia ne inroganto. De capite civis, nisi per maximum comitiatum, illosque quos censores in partibus populi locassint, ne ferunto. *Ant. Augustin. De legib. pag.* 155, *edit. Paris.*

VII *legis initium sic citat Fulv. Vrs. Not. pag.* 20. Qui alienas fruces excantasit. *Idem addit ibidem & hoc fragmentum*: Neve alienam segetem pelexeris. *Eodem pertinet hoc fragm.* Qui malum carmen incantasit.

XII *legis verba sic referuntur in Novella* XXII: Uti legassit quisque de sua re, ita jus esto. *Apud Cic. lib.* 2 *de Inventione sic*: Paterfamilias uti super familia pecuniaque sua legaverit, ita jus esto. *Ant. Aug.* 168 *&* 169.

XIV *legis initium, lib.* 1 *Rhetor. ad Herenn. sic legitur.* Si furiosus exsistet: *ut testatur idem Ant. August. pag.* 161.

XIX *legis verba sic leguntur apud. Plin. lib.* 21, *c.* 3. Qui coronam parit, ipse pecuniave ejus virtutis ergô arguitur.

XXVI *legis verba sic leguntur apud Gell. lib.* 20, *c.* 1. Si morbus ævitasve vitium exstitit, qui in ius vocabit, jumentum dato. si nolet, arceram ne sternito. *Aut. Aug.* 182.

XXXII *legis verbis sic leguntur apud Gell. lib.* 17, *c.* 2: Ante meridiem causam conicito, cum perorant ambo praesentes. post meridiem praesenti litem addicito. si ambo praesentes, sol occasus suprema tempestas esto. *Ant. Aug.* 182.

XXXVI *legis verba Ant. Augustinus* 196 *sic scribenda putat*: Qui se sierit antestarier, libripensve fuerit, ni testimonium fateatur, improbus civis intestabilisq. esto.

In lege XLIII, Pacit *legitur etiam apud Gell. lib.* 20. *c.* 1. *at supra, lege* XXXII, Rem ubi pagunt: *itidemque lib.* 2 *Rhet. ad Herenn.*

XLIV *legis verba sic leguntur apud Macrob. lib.* 1 *Saturn. c.* 4. Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisit, iure caesus esto. *Ant. Aug.* 176.

1 *lege*: *apud Gell. l.* 17, *cap.* 7, *legis veteris Atiniae haec verba sunt*: Quod subreptum erit, ejus rei aeterna auctoritas esto. *Ant. Aug.* 163.

Hac appendice librum claudere statueram, lector. Sed cum animadverterem Fulvium Vrsinum in Notis suis ad Antonium Augustinum De Legibus & Senatusconsultis, priscas illas regum ac decemvirorum leges tum antiquiore tum pleniore stilo exaraße; visum est eas quoque ex Notis illius excerptas hic adjicere, cum aliis nonnullis legibus, senatusconsultis, plebiscitis, sanctionibus; quae vel ad Dionysii nostri, vel ad aliorum ejus temporis historicorum illustrationem conducere viderentur. In earum exaratione diligenter Vrsini vestigia secuti sumus: nisi quod pro grandioribus litteris minores adhibuimus, & omissis punctis inter singulas voces prisco more interjectis, alias suo quasque loco distinctiones posuimus.

Porro ut de vetere scriptura hic pauca praemoneam, differt ea ab recentiore, quae hodie in usu est, vel quantitate, vel qualitate, vel utroque. Quantitas in additione cernitur, vel detractione.

Additio, aut vocalis est, aut consonantis. Vocalis additia est in diphthongis ei *&* ou. *sic enim* Eidem jous *scripsere pro Idem jus. Sic* Leitem, Leimites, Meilitiae, Opeima, Inveito, *pro Litem, Limites, Militiae, Opima, Invito. Sic* Eito, Deixi, Seierit, *pro Ito, Dixi, Sierit. Item* Quei, Sei, Nei, *pro Qui, Si, Ni.* (Nei *tamen etiam pro Ne usurparunt interdum, & quidem non raro*) *Sic* Vtei, Vbei, Ibei, *pro Vti, Vbi, Ibi. Eandem diphthongum usurparunt in genitivis singularibus: vt* Dolei malei, *pro Doli mali. Item in nominativis pluralibus: vt* Iei, Trevirei, Decumanei, *pro Ii, Treviri, Decumani. Item in dativis & ablativis pluralibus: vt* Ieis, Tertieis, Ricinieis, *pro Iis, Tertiis, Riciniis. Praeterea in dativis singularibus tertiae declinationis: vt* Mortei, Clientei, *pro Morti, Clienti. item* Alterei, Sibei, *pro Alteri, Sibi. Et frequentissime in nominativis atque accusativis pluralibus: vt* Omneis ceiveis, *pro Omnes cives. O vero ad V adjectae tum alia sunt exempla, tum haec*: Jous, Jousta, Joudicare, *pro Jus, Justa, Judicare. item* Souo, Louci, Doucito, *pro Suo, Luci, Ducito.*

In quibusdam utramque diphthongum conjunxerunt: vt Soueis, Joudicei, *pro Suis, Judici. In nonnullis u geminum usurparunt pro ou seu u: ut* Pluus, Secuus, *pro Plus, Secus. Sic* Comitiatuu, Arbitratuu, *pro Comitiatu, Arbitratu. Interdum o past u interseruerunt: ut* Quoicuomque, *pro Quicumque. Consonantes quoque interseruerunt: vt* Quotiens, Quotienscuomque, *pro Quoties, Quotiescumque. Sic* Exigunto, Exercere, *pro Exigunto, Exercere. Item* Quips, Aliquips, *pro Quis, Aliquis. In* Jouxsta *vero pro Juxta, gemina est insertio, vocalis o & consonantis s. In quibusdam integram syllabam interseruere:*

ſeruere : ut in Poſtidea, Indoteſtato, *pro Poſtea, Inteſtato. Ejus generis etiam* Ævitas *videri alicui poſſit. ſed habet illud legitimam ab ævo derivationem : in* Ætas *vero, quod poſt uſurpari cœpit, facta eſt contractio. Quibuſdam à fronte conſonantes adjecere : ut* Stlis, *pro Lis. Nonnullis in fine : ut* Ead, Tuod, Plebed, Frauded, *pro Ea, Tuo, Plebe, Fraude. Sic in verbis* Datod. Romovetod, Luitod, Sumitod, Eſtod, *pro Dato, Removeto, Luito, Sumito, Eſto. In* Exſercetod *autem geminata eſt additio, ſemivocalis ſ, & mutæ* d. *Sic in* Leibertated *additio eſt vocalis* e, *& conſonantis* d.

Detractio & ipſa vocalis eſt, aut conſonæ. Vocalis detractio eſt in monophthongis illis Fenus, Femina, *pro Fœnus, Fœmina. Sic* Heres *pro Hæres. quanquam eam vocem non ab hærendo, ſed ab hero deductam malunt eruditiores. Detractio etiam quibuſdam videtur eſſe in verbis iſtis,* Adicito, Eicito, Deicitor, Conicere, Subicere, *pro Adjicito, Ejicito, Dejicitor, Conjicere, ſubjicere. Quod ſi ita eſt, eadem ſimplex* Icere *contractum erit ex Iacere. Sic certe* Dis *contractum ex Diis.*

E conſonantibus etiam quæ nunc geminari ſolent, omittebant alteram ; ut Oſa, Claſe. *pro Oſſa, Claſſe. Item* Aceras, Conubia, *pro Acerras, Connubia :* Pelex, Tolito, Poluceto, *pro Pellex, Tollito, Polluceto.*

Qualitas in commutatione potiſſimum cernitur. Ea quoque vocalis eſt, aut conſonantis. Vocalis ut e *pro i. Sic enim* Leber, Addecito, *ſcripſerunt pro Liber, Addicito. Item* u *pro* i : *ut* Æſtumata *pro Æſtimata. Sic* Optumus *pro Optimus. Eadem ratione* Poſtumum *quoque pro Poſtimum ſeu Poſtremum à veteribus dictum volunt eruditi : ut ſignificet non tam eum qui poſt inhumatum patrem eſt editus, quam eum qui poſtremus patri ſeu vivo ſeu mortuo natus eſt. Item u pro y : ut* Æguptus *pro Ægyptus. quemadmodum* Mus *quoque & Sus, & hujus generis alia, ſunt ex Græcis μῦς, σῦς. Frequentius o pro* u : *ut* Totela, Porporea, *pro Tutela, Purpurea. Sic* Oſocapitor *pro Uſucapitor. Item* Soper, Quomque, *pro Super, Quumque. Sic in nominum finibus,* Patronos, Servos, *pro Patronus, Servus :* Vitiom, Manom, *pro Vitium, Manum. Necnon in verborum finibus;* Conſeront, Moritor, *pro Conſerunt, Moritur. In nonnullis geminatur hæc mutatio : ut* Piacolom, Fortom, Foratos, *pro Piaculum, Furtum, Furatus. In quibuſdam hæc cum ſuperiore conjungitur : ut* Leberom, *pro Liberum. Sic* Ædebos, Compedebos, Noctebos, Patrebos, Tibicinebos, Soperſtetebos, *pro Ædibus, Compedibus, Noctibus, Patribus, Tibicinibus, Superſtitibus. Interdum diphthongo* OE *&* OI *pro* V *longo uſi ſunt : ut* Oetier, Oeſocapio, Oeſorpatom, *pro Vti, Vſucapio, Vſurpatum. Sic* Coeratores *pro Curatores. Oi pro V poſitum in* Oitier, Oitile, *& conſimilibus. Sic* Moinicipium *dixerunt pro Municipium. Conſonantes quoque non paucas inter ſe commutarunt.* C *pro* G *frequenti in uſu fuit. Sic enim* Cenas *dixerunt pro Genas. Sic* Frucem, Lece, *pro Frugem, Lege. itidemque* Lecere, Rocato, *pro Legere, Rogato.* D *pro* L *poſuere, cum* Dingua *dixere pro Lingua. Sic* Fedetrio *pro Feretrio.* F *pro* B *uſurparunt ſequente vau : ut* Af virod, *pro ab viro.* Q *pro* C *ut* Pequnia *pro Pecunia.* S *pro* R : *ut* Aſa, Nesvo, Casmen, *pro Ara, Nervo, Carmen. Sic in nommum flexionibus,* Majoſe, Minoſe, Arboſes, Pluſa, *pro Majore, Minore, Arbores, Plura. Sic* Fœnoſe unciaſio, *pro Fœnore unciario. item in verborum flexionibus :* Araſit, Vocaſit, Secueſit, *pro Ararit, Vocarit, Seeuerit.* T *pro* D : *ut* Quit *pro Quid. In compoſitis finalem præpoſitionis conſonantem plerumque retinuerunt : ut* Conlegium, Inprobus, Adſignare, Adtribuere. *Interdum tamen etiam mutarunt ; ut* Opſepito, Opturato, Optinere. *In quibuſdam geminata eſt commutatio ; altera, conſonantis ; altera, vocalis : ut* Rocom, Flacitiom, Prodicos, *pro Rogum, Flagitium, Prodigus. Sic* Acrom, Acnom, Ticnom, *pro Agrum, Agnum, Tignum. Item* Fidios *pro Filius :* Ofvagolatom, *pro Obvagulatum:* Poplicom *pro Publicum :* Quoi *pro Cui :* Auſom *pro Aurum. Sic* Capiumtor *pro Capiuntur. In quibuſdam duarum vocalium & unius conſonantis facta mutatio : ut* Centileom, Arvorſom *ſeu* Aſvorſom, Pluſebos, *pro Gentilium, Adverſum, Pluribus. In nonnullis gemina conſonantis mutatio eſt ; ut* Arcueſit *pro Arguerit.*

Interdum qnantitatis metaplaſmos conjunxerunt, additionem ſcilicet & detractionem : ut Jouſus, Jouſit, *pro Juſſus, Juſſit. Sic* Poplei, Confeſei, Demiſeis, *pro Populi, Confeſſi, Demiſſis. Interdum ad quantitatis metaplaſmum adjunxerunt metaplaſmum qualitatis : ut cum unum idemque vocabulum additione & commutatione transformarunt. Sic enim* Deicundo, Addeictos, *uſurpata pro Dicendo, Addictus. Sic* Maxſumo, Proxſumos, Fouſioſos, *pro Maximo, Proximus, Furioſus. His adde* Endo, Entera, Sopera, Continoeis, *pro In, Intra, Supra, Continuis : in quibus commutatio præcedit, additio ſequitur. Detractionem quoque & commutationem quandoque copularunt : idque commutatione interdum ſequente : ut* Adecito, Poplos, Praeſetebos, *pro Addicito, Populus, Præſentibus. Interdum præcedente : ut* Sobicito *pro Subjicito. Sic* Olo *pro Illo. Item* Faſis *pro Farris. In quibuſdam triplicatus eſt metaplaſmus : ut* Pupilei, praeſeted, *pro Pupilli, Præſentibus.*

In nominum flexionibus præter ſuperiora notabilem mutationem habent Folminis, Ipſos, Im, *pro Fulmen, Ipſe, Eum. Sic* Oloe *pro Illi.*

In verbis quoque varii præter ſupradictos metaplaſmi à veteribus facti ſunt : ut in verbo ſubſtantivo Eſcit *&* Eſcunt, *pro Erit & Erunt. itemque* Siet, Sient, *pro Sit, Sint. & in futuro perfecto* Fuat *pro Fuerit. Ejuſdem futuri perfecti magna in aliis quoque verbis eſt varietas ; ut* Vindicit, Verberit, Prohibeſit, Occiſit, *pro Vindicarit, Verberarit, Prohibuerit, Occiderit. item* Tagit *pro Tetigerit :* Pacit *&* Pacont, *pro Pepigerit & Pepigerint :* Faxſit, Rupſit, *pro Fecerit, Ruperit :* Paret, Cepet, *pro Pararit, Ceperit :* Miſeit, Viveit, *pro Miſerit, Vixerit. Item* Duit, Adduit, Conduit, Tranſduit, *pro Dederit, Addiderit, Condiderit, Tradiderit. In paſſiva etiam forma* Turbaſſitur, *pro Turbatum fuerit :* Fariator, Nancitor, *pro Fari velit, Nactus fuerit. Item* Darier, Leibarier, *pro Dari, Libari. Sic* Oetier *&* Oitier *pro Uti.*

In conjunctis vocibus facta interdum ſeparatio : En do, In do, In du, *pro Endo, Indo, Indu. Sic* Indo teſtato, *pro Inteſtato.* Endo ponito, Endo jacito, Endo manos jactio. *pro Imponito, Injicito, Manus injectio : Item* Queicuomque, *pro Quicunque ; & conſimilia. Contra interdum conjunguntur quæ alioqui ſeparari ſolent :* Statoleberom, *pro Statu liberum.*

Hæc ſunt de quibus te præmonendum putavi, lector. quæ cum memoria retineri minus facile poſſint, indicem alphabetico ordine in fine attexere libuit, & in eo tum ſuperiorum nonnulla, tum alia quæ vel analoga his ſunt, vel brevibus præceptis comprehendi nequeunt, exponere. Interea tu ipſa legum verba ex Urſini editione deinceps cognoſce.

LEGES NUMÆ POMPILII.

1 Sei quid horum fuit unum joudicei arbitrove reove, dies diffenſos eſtod. *Fulvius Urſinus pag.* 4 *hanc legem ſic legendam putat*: Sei quoi horum fuat vitiom, joudicei, arbitrove, reove, dies diffenſos eſtod. 27* XII Tab.

2 Quojus auſpicio claſe procincta opeima ſpolia capiumtor, Jovei Fedetrio bovem caedito. Quei cepet, aeris ccc darier oporteto. 4

Secunda ſpolia in du Martis aſam en do campo Suavetaurilia, utra volet, caedito. Quei cepet, aeris cc darier oporteto.

Tertia ſpolia Jano Quirino acnom marem caedito. Quei cepit, aeris c darier oporteto. Quojus auſpicio capta, dis piacolom dato.

Feſtus in Opima *ſic legit*: Cujus auſpicio claſſe procincta opima ſpolia capiuntur, Jovi Feretrio darier oporteat; & bovem caedito qui cepit aeris cc. Secunda ſpolia in campo Solitaurilia, utra volet, caedito. Tertia ſpolia Jano Quirino, agnum marem caedito. c qui cepit, ex aere dato.

3 Sei quis hominem leberom ſciens dolo m. mortei dueit, paricida eſtod. Sei im inprudens ſe dolo malo occiſit, pro kapite occeiſei & nateis ejus, en do contione arietem ſobicito. 6

4 Sei hominem ſolminis occiſit, im ſopera genua nei tolito. Sei ſolmine occeiſos eſcit, ei jouſta nulla fieri oporteto. 8

5 Pelex aſam Junonis nei tagito. Sei tagit, Junoni crinebos demiſeis acnom feminam caedito. 7

6 Sei quis terminom exaraſit, ipſos boveiſque ſacrei ſunto. 5

7 Sei quis aliuta faxſit, ipſos Jovei ſacer eſtod.

8 Piſceis quei ſquamoſei non ſient, nei poluceto. Squamoſos omneis praeter ſcarom poluceto. 3

9 Sarpta vinia nei ſiet, ex ead vinom dis leibarier nefas eſtod. 1

10 Vino rocom nei reſpercito. 2

LEGES SERVII TULLII.

Sei puer parantem verberit, aſt ole ploraſit, puer deiveis parentom ſacer eſtod. 14. l. Rom

LEX TRIBUNICIA PRIMA.

Sei quis aliuta faxſit, cum pequnia familiaque ſacer eſtod.
Sei quis im occiſit, paricida nec eſtod.

LEGES XII. TABULARUM.
DE JURE PRIVATO.

1 Sei in jous vocat, nei eat ſtatim, encapito anteſtarier. 25

2 Sei calvitor, pedemve ſtruit, manom endo jacito. 29

3 Sei in jous vocato morbos aevitaſve vitiom eſcit, que in jous vocaſit, jumentom dato. Sei nolet, arceram nei ſternito. 26

4 Aeris confeſei reboſque joure joudicateis, xxx dies jouſtei ſunto. Poſtidea endo manos jactio eſtod: indu jous edoucito. Nei joudicatom facit, aut quips en do eo im joure vindicit, ſecom doucito, vincito aut neſvo aut compedebos. xv pondo nei majoſe; aut ſei volet, minoſe vincito. Sei volet, ſouo vivito. Nei ſouo viveit, quei im vinctom habebit, libras faris endo dies dato. ſei volet, pluus dato. Endoteratim pacio eſtod. Nei cum eo pacit, LX dies vinctom habetod. En ieis diebos tertieis nondineis continoeis indu comitiom en do joure im procitato: quanteique ſtlis aeſtumata ſiet, praedicato. poſtidea de kapite addictei poenas ſumitod: aut, ſei volet, trans Tiberim peregre venom datod. Aſt ſei pluſebos addeictos ſiet, tertieis nondineis parteis ſecanto. Sei pluus minuſve ſecueſint, ſe fraude eſtod. 33 34

5 Sei quei en do joure manom conſeront, utreique ſoperſtitebos praeſetebos vindicias ſumunto. 30

6 Sei vecinei enter ſe jorgaſint, entera quinque pedeis oeſocapio nei eſtod. Praetor arbitros treis dato: eorom arbitrio finiom controverſias componito.

7 Quoi teſtimonium defuerit, is tertieis diebos ob portom ofvagolatom eito.

8 Ticnom junctom aedebos viniaeque, [1] & concapet nei ſolvito. Quei olud junxſit, duplione luito. 37 49

1 *al.* concapes nei ſolu.

9 Quom nexom faciet mancipiomque, utei dingua nuncupaſit, ita jous eſtod. 53

10 Paterfamilias utei ſoper familia pequniaque ſoua legaſit, ita jous eſtod. *Ulpianus tit.* 11. *Inſt.* *hanc legem ſic citat*; Uti legaſit ſoper pequnia torelave ſouae, ita jous eſto. 12

11 Patrei endo fidio vitae neciſque poteſtas eſtod: terque im venom darier jous eſtod. Sei pater fidiom ter venom duit, fidios à patre leber eſtod. *Sic in formula rogationis apud. Gell. lib.* 5. *cap.* 19. Velitis jubeatis Quirites utei L. Valerius L. Titio tam joure legeque filius ſiet, quam ſei ex eo patre matreque familias natus eſſet; uteique ei vitae neciſque in du eum poteſtas ſiet, utei patrei en do filio. Haec ita utei deixi, ita vos Quirites rogo. 13. l. Rom

12 Arvorſom hoſtem aeterna auctoritas eſtod. 52

13 Sei quis fouſioſos ſiet, agnatorom centileomque endo eo pequniaque ejus poteſtas eſtod. 14

14 Sei quis alienas arboſes injouria ſecueſit, xxv aeris in du ſincolas poenae ſunto. 10

15 Quei alienas aedes frumenteive acervom juxſta aedeis poſitom, ſciens d. m. uſit uſeritve, Praetoris arbitratuu vinctos verberatoſque icne necator. Aſt ſei imprudens ſe d. m. damnom duit, noxiam ſarcito, aut Praetoris arbitratuu virgeis caeſos, poenam luito.

16 Glandem quae de tuod in du alienom acrom cadit, ſe fraude lecere liceto. *Apud Ulpianum Digeſt. lib.* 43. *tit.* 27. *ſic ait Prætor*: Glandem quæ ex illius agro in tuum cadit, quominus illi tertio quoque die legere auferre liceat, vim fieri veto.

17 Quei nox frucem aratro quaeſitam, fortim paveſit ſecueſitve, ſei pobes ſiet, Cereri ſacer eſtod: impobes, Praetoris arbitratuu verberatos, noxiam duplione ſarcito. 8

* Hi numeri Lipſianæ editionis ordinem indicant.

18 Sei

18 Sei quadropes paupesiem faxit, quadropedis dominos noxsiam sarcitod: aut quod noxsiam nocuit, dare damnas estod. *Apud Justin. Instit. lib. 4. tit. 9. hæc adduntur isti legi*: Si equus calcitrosus calce percusserit, aut bos cornu petere solitus, cornu petierit.

19 Sei vir aut molier, alter alterei nontiom misеit, devortiom estod: molier res souas sibei habeto; vir molierëi claveis adimitod, exicitoque. *Hinc illæ repudiorum formulæ*; Tuas res tibi habeto; Tuas res tibi agito. *Item hæc sponsaliorum renuntiatio*; Conditione tua non utor.

20 Molier, tertieis noctebos oesorpatom eito. nei ita oesorpasit, af virod osocapitor.

21 Quei rem de qua controversia siet, in du sacrom dedicasit, duplione poenam luito.

22 Patrisfamilias quei en do testato moritor, quoique souos heres nec escit, agnatos proxsumos familiam pecuniamque habeto. *Auctor ad Herennium lib. 1. & Cic. lib. 1. De Invent. hanc legem his verbis conceptam fuisse dicunt*: Si pater familias intestato moritur, familia pecuniaque ejus agnatorum gentiliumque esto. 13

23 Leberto quei endotestato moritor, quoique suos heres nec escit, patronos heres estod.

24 Sei coheredes partem rerom singolei souam habere malont, familiae erciscundae arbitrom sumonto, eique jous arbitriomque rerum permittunto.

25 Sei quis prodicos siet, Praetor ei boneis soueis endoterdeicito; endoque eo pequniaque ejus, agnotorom centileomque potestas estod. *Hinc apud Paulum lib. 5. Sentent. formula illa qua Prætores utebantur*: Quando tu bona patria avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re commercioque interdico.

26 Sei quis dolei malei calpaeve suspectos endo totela siet, ejus quei volet nomen deferto. ubei detolerit, sei dolei malei arcuesit, Praetor im cum flacitio removetod. Ast sei toutor rem popilei foratos fiet, duplione poenam luito.

27 Si quis * injuria alterei faxsit, xxv. aeris poenae sunto. * *al* injuriam. 41

28 Sei membrom rupsit, nei cum eo pacit, talio estod. 43

29 Quei nox fortom faxsit, sei im aliquips occisit, joure caesos estod. Sei louci fortom faxsit, teloque se præhendier prohibesit, sei im aliquips occisit, joure caesos estod. Ast sei louci fortom faxsit, neque telo se praehendier prohibesit, sei leber siet, Praetor im verberarier joubetod; eique quoi fortom faxsit, addecito. Sei servos siet, virgeis caesos ex saxo deicitor. Sei impobes siet, Praetoris arbitratuu verberatos noxsiam sarcito. 44. 45

Forta per lancem liciomque concepta, utei manifesta vindicato. 47

30 Statoloberom venom darier liceto; dum nei quid asvorsom ejus statom fuat.

DE JURE PUBLICO.

1 Rem ubei pacont, oranto. Nei pacont, ante medidiem en do comitio, aut en do foro causam coniciunto. Post medidiem, praeseted ambobos, leitem adecito. Sol occasos, soprema tempestas estod. 32

2 Asiduo vindex asiduos esto: proletario, quoi queivis volet, vindex estod. 35

3 Quei se seierit testarier, libripensve fuerit, nei testimoniom fariator, inprobos intestabelisque estod. 36

4 Sei patronos clientei fraudem faxsit, patronos clientis deiveis facer estod. 15 L. Rom

5 Nexso solutoque, Forctei Sanateique eidem jous estod.

6 Pequniam, quei nancitor, habeto. Sei quid pigneris nancitor, sibei habeto. 4

7 Seiquis occentasit, casmenve conduit, quod alteri flacitiom faxsit, kapital estod.

8 Quei perduelem concitasit, queive ceivem perduelei transduit, kapital estod. 42

9 Preivilegia nei irrocanto, nei ve de kapite ceivis, nisei maxsumo comitiatuu, ferunto. *Apud Cic. lib. 3. De leg. ita legitur hæc lex*: Privilega ne inroganto: De capite civis, nisi per maximum comitiatum, ollosque quos censores in partibus populi locassint, ne ferunto. *Ant. Aug. pag. 155.* 5 2. 3

10 Patrebos cum plebed conubia nei sunto. 56

11 Jousus poplei sofraciaque sunto. Quodcuomque postremom poplos jousit, id jous ratomque estod. 1

12 Quei joudex, queive arbiter jouredatos, ob rem joudicandam pequniam cepet, kapital estod. 39

13 Quei falsom testimoniom dixserit, ex saxo deicitor. 38

14 Quei adorat lece, sei pluus petet quam jous siet, causa cadito.

15 Jouris jourandi ad strincendam fidem, maxsuma vis estod.

16 Quei calim endo urbe nox coit coiverit, kapital estod.

17 Vnciasio foenose neiquis pluus exsercerod. Seiquis aliuta faxsit, quadruplione pœnam luitod.

18 Sei quis ex leibertated in du servitutem aseritor, Praetor secundum libertatem vindicias datod. Quei vindicias tollit, sponsores joudicio sistier datod. 55

19 Ambitos parietis, sestertios pes estod.

DE JURE SACRORUM.

1 Praeco fonus endeicito. Dominos foneris, en ludeis accenso lictorebosque oetitor. En de fonere tribos ricinieis, rica porporea, decemque tibicinebos, oetier liceto. Hoc pluus, nei facito.

2 Servilis unctura, circompotatioque, quom fonus exsequiantor, vinei ve respersio, nei fuat. Aceras sepolcreis, aut longas koronas, nei en do ponito. 22

3 Murinam mortuo nei endito.

4 Pluса fonera unei nei facito: nei ve plusеis lectos endo ferto. 20

5 Neive ausom adduito. Ast quoi auso denteis vinctei sient, im cum olo sepelire urereve, se fraude liceto. 21

6 Homini mortuo osa nei lecito, quo post fonus faciat; exstra quam seiquis foris militiæque mortuos siet. 18

7 Hominem mortuom endo urbe nei sepelito, nei ve urito. 15

8 Rocom asсia nei polito. 16

9 Rocom bustomve novom propius aedeis alienas LX pedeis inveito domino nei adicito: nei ve forom sepolcrei bustomve oesocapito. 23

10 Quom fonus exfertor, nei encomitiato. 24

11 Molieres faciem nei carpunto; nei ve cenas radunto: leſom foneris nec habento. *Apud Cic.* 17
lib. 2. Tuſc. qu. ſic citatur hæc lex: Mulieres genas ne radunto, neve leſſum funeris ergô habento.

12 Honoratorum virorum laudes en do contione memorantor; eaſque naeniae ad tibicinem proſequuntor. *Apud Cicer. hæc lex ita legitur*; Honoratorum virorum laudes in concione memorantor: eaſque etiam cantus ad tibicinem proſequuntor. *Ant. Aug. pag.* 192.

13 Quei koronam paret, ipſus pequniaeve ejus virtutiſve diditor; ipſeique mortuo, parentalebos ejus, 19
quom entus poſitos eſt, quomque foris exfertor, impoſita ſe frauded eſtod. *Apud Plin. lib. 21. cap. 3. corrupte*; Qui coronam parit, ipſe pecuniaeve ejus virtutis ergô arguitur. *Fulvius Urſ. intelligit hac lege ei qui coronam ludis adeptus eſſet, præter eos honores qui tribuebantur viventi, cum ejus nomen publice peractis ludis à præcone omnibus audientibus nuntiabatur, ſive equo ſive quadrigis victoriam adeptus eſſet, hoc etiam tributum fuiſſe, ut eidem mortuo virtute parta corona ſine fraude imponeretur, non tantum ſeptem illis diebus quibus intus (i. domi) poſitus eſſet, ſed eo etiam die quo foris efferretur cum pompa & ornatu in forum ad roſtra. Si quis enim foris exſtinctus fuiſſet, domum ſuam referebatur, ibique ſeptem diebus erat, & calida abluebatur & poſt ultimam conclamationem octavo incendebatur, nono ſepeliebatur: unde* Novendiales ludi, *& apud Horatium* Novendiales diſſipare pulveres, *ut Servius tradit in Æneid. 5. & 6.*

Huc pertinet lex illa Ciceronis lib. 2. De legibus: Hos leto datos divos habento, ſumptum in ollos luctumque minuunto. *Ant. Aug. p.* 189.

Hactenus leges Regiæ & Decemvirales, ſeu leges XII *tabularum. Sequuntur aliquot aliæ, cum Senatuſconſultis quibuſdam, Plebiſcitis, & Sanctionibus; quæ hiſtoriæ aliquid lucis afferre viſæ ſunt.*

Conſules & Prætores & Judices eſſe aliquando appellatos, ex effecta hac Ciceronis lege conſtat: Regio imperio duo ſunto; hique præeundo, judicando, conſulendo, PRAETORES, JUDICES, CONSULES appellantor. *Ant. Aug. p. 67, & 177.*

Plebiſciti PLAETORIANI, *cujus à Varrone & à Cenſorino mentio fit, quo M. Plætorius Prætoris juriſdictionem conſtituit, verba ſunt hæc*: PRÆTOR URBANUS, qui nunc eſt, quique poſthac fuerit, duos lictoreis apud ſe habeto; iſque ſupremum ad ſolis occaſum jus inter civeis dicito. *Ant. Aug. p.* 100. *Fulvius Urſ. in Notis ſuis, p.* 19 *&* 30, *poſtremum legis hujus membrum ſic legit*: Uſque ad ſupremam, ad ſolem occaſum, jous inter ceiveis deicito.

Lex PAPIRIA. Quei quomque PRAETOR poſthac factus erit, quei inter ceiveis jous deicet, tresviros capitaleis popolom rocato. ieique trevirei capitaleis, queicuomque ex hace lege factei erunt, ſacramenta exſigunto, joudicantoque, eodemque joure ſunto, utei ex legibus plebeive ſciteis exſigere, joudicareque, eſſeque oportet. *Fulv. Urſ. Not. pag.* 29.

Ad Cenſores ea pertinent quæ Cicero eleganter collegit: CENSORES populi aevitates, ſoboles, familias, pecuniaſque cenſento; urbis templa, vias, aquas, aerarium, vectigalia tuentor, populique partes in tribus diſtribuunto: exin pecunias, aevitates, ordines partiunto; equitum peditumque prolem deſcribunto. *Ant. Aug. p.* 12.

Cicero libro tertio prioris partis legem ſimilem DUILIÆ DE TRIBUNIS PLEBIS *finxit*: Sanctique ſunto neve plebem orbam Tribunis relinquunto. *Ant. Aug. p.* 59.

Cæteri MINORES MAGISTRATUS *appellantur*; *de quibus in edicto Conſulum, quo edicunt, quis dies comitiis centuriatis futurus ſit*: Nequis magiſtratus minor de caelo ſervaſſe velit. *Ant. A.* 21.

Ciceronis lex effecta eſt de legibus ferendis in hæc verba: Promulgata propoſita in aerario cognita agunto, nec pluſquam de ſingulis rebus ſemel conſulunto. rem populum docento: doceri à magiſtratibus privatiſque patiuntor. *Ant. Aug. p.* 20.

Lex Tulliana qua de interceſſione agitur, hæc eſt: Vis in populo abeſto, par majorque poteſtas plus valeto. Aſt cui turbaſſitur in agendo, fraus auctoris eſto. Intereſſor rei malæ, ſalutaris civis eſto. Qui agent auſpicia ſervanto; auguri publico parento. *Ant. Aug. p.* 21.

In epiſtolis M. Cœlii ad Ciceronem reperitur, legis de repetundis unum & centeſimum caput fuiſſe: Quod eorum judicum major pars judicarit, id jus ratumque eſto. *Ant. Aug. p.* 81.

Cicero lib. 3. *de legibus hanc legem ſcripſit*: Rei ſuæ ergô nequis legatus eſto. *Ant. Aug. p.* 85.

Idem Cic. in legibus quas veteri ſermone effinxit: Quique agent rem duelli, quique popularem, auſpicium præmonento. *Et alio loco*: Aſt quando duellum gravius, diſcordiæve civium eſcunt, populi magiſter eſto. *Et lib. 2. ex Platone*; Aes atque ferrum, duelli inſtrumenta, non fani. *Ant. Aug. p.* 163.

AQUILIÆ LEGIS *verba Cajus in libris ad edictum provinciale refert. Capite primo ita cavetur*: Qui ſervum ſervamve alienum alienamve, quadrupedem vel pecudem injuria occiderit, quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas eſto. *Ant. Aug. p.* 39.

Tertio capite ait lex Aquilia: Ceterarum rerum, præter hominem & pecudem occiſos, ſiquis alteri damnum faxit, quod uſſerit, fregerit, ruperit injuria, quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas eſto. *Ant. Aug. p.* 39.

Apud declamatores non diſſimilis lex fingitur: Damni injuria dati ſit actio, *Item*; Qui ſciens damnum dederit, reddat quadruplum; qui inſciens, ſimplum. *Ant. Aug. p.* 39.

Minima multa erat ovis unius. Ea in hæc verba indicebatur: M. Terentio, quando citatus neque reſpondit, neque excuſatus eſt, ego ei unum ovem multam dico. *Ant. Aug. p.* 138.

Capite ſeptimo legis JULIÆ, *ut Ulp. lib.* 11. *de adulteriis ſcribit, ita cavetur*: Nequis inter reos referat eum qui tum ſine detrectatione reipublicæ cauſa aberit. *Ant. Aug. p.* 71.

Ipſius Juliæ legis verba Paulus lib. II. *ad legem Juliam & Papiam refert hæc*: Qui libertinus duos plureſve à ſe genitos nataſve in ſua poteſtate habebit; præter eum qui artem ludicram fecerit, quive operas ſuas ut cum beſtiis pugnaret locaverit: nequis eorum operas, doni, muneris, aliudve quidquam, libertatis cauſa patrono, patronæ, liberiſve eorum, de quibus juraverit, vel promiſerit, obligatuſve erit, dare, facere, præſtare debeto. *Ant. Aug. p.* 75.

Lege Julia (*inquit Paulus lib.* 1.) *ita cavetur*: Qui ſenator eſt, quive filius, nepoſve ex filio, pronepoſve ex filio nato, cujus eorum eſt, erit; nequis eorum ſponſam uxoremve ſciens dolo malo habeto libertinam, aut eam quæ ipſa, cujuſve pater materve artem ludicram facit, fecerit. Neve ſenatoris filia, neptiſve ex filio, proneptiſve ex nepote filio nato nata, libertino, eive qui ipſe cujuſve pater materve artem ludicram facit, fecerit; ſponſa nuptave ſciens dolo malo eſto; neve quis eorum dolo malo ſciens ſponſam uxoremve eam habeto. *Ant. Aug. p.* 76.

Sic Quinctilianus ex Theatrali lege refert; Qui artem ludicram exercuerit, XIV ordinibus primis ne ſedeat. *Ant. Aug. p.* 128.

S. C.

S. C. AUCTORITAS [1]L. V. Prid. Kal. Octobres in æde Apollinis ſcribendo adfuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Metellus Q. F. Pius Scipio, L. Villius L. F. Pontina Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Lucejus, C. F. Pupinia Hirrus, C. Scribonius C. F. Pup. Curio, L. Atejus L. F. Anienſi Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus Cos. V. F. de provinciis conſularibus, D. E. R. I. C. uti L. Paulus, C. Marcellus Coss. cum magiſtratum iniſſent ad Kal. Martias, quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de conſularibus provinciis ad ſenatum referrent; neve quid prius ex ante diem Kal. Martii ad ſenatum referrent, neve quid conjunctim de ea referretur à Coss. utique ejus rei cauſa per dies comitiales ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: & cum de ea re ad ſenatum referretur à Coss. eorum qui in ccc. judicibus eſſent, ſex adducere liceret, ſiquid de ea re ad populum plebemve referri opus eſſet, uti Ser. Sulpicius, M. Marcellus Coss. Prætores, Tribunique pl. quibus eorum videretur, ad populum plebemve referrent. *Ant. Aug. p.* 219.

[1] i. lecta univerſis.

S. C. A. prid. Kal. Octob. in æde Apollinis ſcribendo adfuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus, Q. Metellus Q. F. Pius Scipio, L. Villius L. F. Pon. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Scribonius C. F. P. Curio, L. Atejus L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus Cos. V. F. de provinciis, D. E. R. I. C. Senatum exiſtimare, neminem eorum qui poteſtatem habent intercedendi, impediendi, moram adferre oportere, quominus de R. P. quamprimum ad ſenatum referri S. Q. C. fieri poſſit. Qui impedierit, eum ſenatum exiſtimare contra R. P. feciſſe. Si quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad ſenatum populumque referri. *Huic S. C. interceſſit C. Cælius,* [2] *L. Vicinius, vel Aſinius, P. Cornelius, C. Vibius Panſa.*

[2] *al.* Licinianus.

Item ſenatui placere, auctoritatem perſcribi de militibus, qui in exercitu C. Cæſaris ſunt, qui eorum ſtipendia emerita, cauſas, quibus de cauſis miſſi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, cauſæque cognoſcantur. Si quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi, & de ea re ad S. P. Q. referri. *Huic S. C. interceſſit G. Cælius, C. Panſa Tribuni Plebis.*

Itemque Senatui placere, in Ciliciam provinciam, & in octo reliquas provincias, quas Praetorii pro Praetore optinerent, eos qui praetores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro Praetore mitti oporteret, eos ſortito in provincias mitti placere. Si ex eo numero, quos [3] S. C. in Provincias iri oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas provincias proficiſcerentur: tum uti quodque conlegium primum Praetorum fuiſſet, neque in provincias profecti eſſent, ita ſorte in provincias proficiſcerentur. ſi ad numerum ii non eſſent, tum deinceps proximi cujuſque conlegii, qui praetores fuiſſent, neque in provincias profecti eſſent, in ſortem conicerentur, quoad is numerus effectus eſſet, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. interceſſiſſet, auctoritas perſcriberetur. *Huic S. C. interceſſit C. Cælius, C. Panſa Tribuni plebis. Ant. Aug. p.* 220.

[3] f. ex S. C.

S. C. de menſe Auguſto: apud Macrob. Saturn. lib. 1. *c.* 13. Quom Imp. Caeſ. Auguſtus menſe Sextili & primum conſulatum inierit, & triumphos treis in urbem intulerit, & ex Janiculo legiones deductae ſequtaeque ſint ejus auſpicia ac fidem, & Ægyptus hoc menſe in poteſtatem P. R. redacta ſit, finiſque hoc menſe belleis civilibus impoſitus ſit, atque ob eas cauſas hic menſis huic imperio feliciſſimus ſit ac fuerit, placere ſenatui ut menſis Auguſtus appelletur.

Quod Q. Ælius Tubero, Q. F. Max. Coss. [4] V. F. quoſdam privatos ex rivis publicis aquam ducere: Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. (*His autem notis ſignificatur, Quid de ea re fieri placeret, de ea re univerſi ita cenſuerunt*) necui privato aquam ducere ex rivis publicis liceret: utique omnes ii quibus aquæ ducendæ jus eſſet datum, ex caſtellis ducerent: animadverterentque curatores aquarum quibus locis intra extraque urbem apte caſtella privati facere poſſent, ex quibus aquam ducerent, quam ex caſtello [5] communem accepiſſent à curatoribus aquarum; necui eorum quibus aqua daretur publica, jus eſſet intra quinquaginta pedes ejus caſtelli, ex quo aquam ducerent, laxiorem fiſtulam ſubicere quam quinariam. *Ant. Aug. p.* 217. *ex Frontino.*

[4] i. verba fecerunt.

[5] f. communi.

Quintum ſenatuſconſultum his verbis factum eſt: Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Max. Coss. V. F. de rivis, ſpecubus, fornicibuſve Juliae, Martiae, Appiae, Tepulae, Anionis reficiendis; Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. ut cum ii rivi, fornices, quos Aug. Caeſar ſe refecturum impenſa ſua pollicitus ſenatui eſt, reficerentur: ex agris privatorum terram, limum, lapidem, teſtam, harenam, ligna ceteraque quibus ad eam rem opus eſſet, unde quaeque earum proxime ſine injuria privatorum tolli, ſumi, portari poſſint, viri boni arbitratu aeſtimata darentur, tollerentur, ſumerentur, exportarentur; & eas res omnes exportandas, earumque rerum reficiendarum cauſa, quotiens opus eſſet, per agros privatorum, ſine injuria eorum, itinera, actus, paterent, darentur. *Ant. Aug. p.* 217.

Denique eodem tempore ſenatus cenſuit: Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Max. V. F. aquarum quae in urbem venirent, itinera occupari monumentis & aedificiis, & arboribus conſeri: Q. F. P. D. E. R. I. C. cum ad reficiendos rivos, ſpecuſque, per quae & opera publica corrumpuntur, placere circa fontes, & fornices, & muros, utraque ex parte vacuos centenos quinos denos pedes patere; & circa rivos, qui ſub terra eſſent, & ſpecus intra urbem, & extra urbem continentia aedificia, utraque ex parte quinos pedes vacuos relinqui; ita ut neque monumentum in iis locis, neque aedificium poſt hoc tempus ponere, neque conſerere arbores liceret. Siquæ nunc eſſent arbores intra id ſpatium, exſtirparentur, praeterquam ſi quae villae continentes, & incluſae aedificis eſſent. Siquis adverſus ea commiſerit, in ſingulas res in dena milia damnas eſſet; ex quibus pars dimidia praemium accuſatori daretur cujus opera maxime convictus eſſet, qui adverſus hoc S. C. commiſiſſet; pars altera dimidia in aerarium redigeretur; deque ea re judicarent cognoſcerentque curatores aquarum. *Ant, Aug. p.* 218.

LEX MAMILIA. [6] K. L. III. Quae colonia hac lege deducta, quodve moinicipium, praefectura, forum, conciliabolum, conſtitutum erit; quei ager intra fineis eorum erit; quei terminei in eo agro ſtatutei erunt, quo in loco terminus non exſtabit, in eo loco is quojus is ager erit, terminum reſtituendum coerato; utei quod recte factum eſſe volet. Idque magiſtratus, quei in ea colonia, moinicipio, praefectura, foro, conciliabolo, joure deicundo praerit, facito utei fiat.

[6] Kaput legis III.

K. L. V. Quei hac lege coloniam deduxſerit, moinicipium, praefecturam, forom, conciliabolum conſtituerit in eo agro quei ager intra fineis ejus coloniae, moinicipi, fori, conciliaboli, praefecturae erit, leimites decumanei utei fiant, terminateique ſtatuantur, coerato. queique fineis ita ſtatuerit, ſei fineis eorum ſunt, dum nei extra agrum colonicum territoriumve fineis ducat; queique terminei hac lege ſtatutei erunt, nei quis quem eorum eicito, neive commoveto ſciens d. m. Sei quis adverſus ea fecerit,

is in terminos singulos, quos ejecerit locove moverit, sciens d. m. H. S. xxv. in poplicum eorum quorum intra fineis is ager erit, dare damnas esto: deque ea re coeratoris, quei hac lege erit, jouriſdictio reciperatoromque datio addictio esto. Quom coerator hac lege non erit, tunc queiquomque magistratus in ea colonia, moinicipio, præfectura, foro, conciliabolo, joure deicundo præerit, ejus magistratus de ea re jouriſdictio joudicisque datio addictio esto: inque eam rem is quei hac lege joudicium dederit, testibus poplice duntaxat in res singolas, x denontiandi potestatem facito, ita utei e. r. p. f. s. u. & sei is unde ea pequnia petita erit, condemnatus erit, eam pequniam ab eo, deve boneis ejus, primo quoque die exsigito: ejusque pequniæ quod receptum erit, partem dimidiam ei quojus unius opera maxsume is condemnatus erit, partem dimidiam in poplicum redigito. Quo ex loco terminus aberit, seiquis in eum locum terminum restituere volet, sine fraude sua facere liceto; neive quid quoi is ob eam rem hac lege dare damnas esto.

K. L. IV. Quei leimites decumanei hac lege deductei erunt; quæ fossæ in eo agro erunt, quei ager hac lege datus adsignatus erit, nei quis eos leimites decumanos nei opsepito; neive quid in ieis immolitum, neive quid ibei positum habeto; neive eos arato; neive eas fossas opturato, neive quis sepito, quo minus suo itinere aqua ire fluere possit. Seiquis adversus ea quid fecerit, in res singolas, quotiensc uomque fecerit, H. S. IIII. coloneis moinicipibusque ejus in quorum agro id factum erit, dare damnas esto; pecuniaeque, quei volet, hac lege petitio esto. *Fulv. Urs. Not. p.* 30.

LEX QUINCTIA. Quicumque post hanc legem rogatam rivos, specus, fornices, fistulas, castella, tubulos, lacus aquarum publicarum quæ ad urbem ducuntur, earumve quam, sciens dolo malo foraverit, ruperit, forare rumpereve curaverit, pejoremve fecerit, quominus ea aqua, earumve qua, in urbem Romam ire, cadere, flui, pervenire, duci possint, quove minus in urbe Roma, & in his ædificiis quæ urbi continentia sunt, erunt, in hisque hortis, prædiis, locis, quorum hortorum, prædiorum, locorum dominis, possessoribusve aqua data, vel adtributa est, vel erit, ut saliat, distribuatur, dividatur, in castella, lacus immittatur, is P. R. C. milia dare damnas esto. Et qui clam quid eorum ita fecerit, id omne sarcire, reficere, restituere, ædificare, ponere, cælare & demoliri damnas esto, sine dolo malo. atque ita omnino, ut quicumque curator aquarum est, erit, aut si curator aquarum non est, vel erit, tum is Prætor qui inter cives & peregrinos jus dicit, multam pignoribus cogito, coërceto; eique curatori, aut si curator non erit, tum ei Praetori, eo nomine cogere, & coërcere, multae dicendæ sive pignoris capiendi jus potestasque esto. Siquid eorum servus fecerit, dominus ejus centum milia populo det. Siquis circa rivos, specus, fornices, fistulas, tubulos, castella, lacus aquarum publicarum, qua ad urbem Romam ducuntur, vel ducentur, terminatus steterit, nequis eo loco post hanc legem rogatam quid opponit, molit, obsepit, figit, statuit, ponit, collocat, arat, serit; neve in eum locum quid immittit, præterquam eorum faciendorum, reponendorum causa, præterquam quod hac lege licebit, oportebit. Qui adversus ea quid fecerit & adversus ea repserit, ex jussu causaque omnium rerum omnibus esto damnas, uti esset esseque oporteret, si is adversus hanc legem rivum, specum rupisset forasletve [* quique specum forasset rupisletve] quominus in eo loco pascere herbam, fœnum secare. sentes, vepres, caprificos, curatores aquarum, qui nunc sunt, quique erunt. circa fontes, & fontium mu-

1 *al.* pilæ.
2 *al.* exstirpentur.

rorum curam, rivos, & specus, terminatus, arbores, vites, vepres, sentes, [1] ripæ, maceriæ, salicta, harundineta, excidantur, tollantur, effodiantur, [2] excodicentur, uti quod recte factum esse volet; eoque nomine iis pignoris captio, multæ dictio coërcitioque esto; idque iis sine fraude sua facere jus potestasque esto [3] quominus vites, arbores quæ villis, ædificiis, maceriisve inclusæ sint. maceriæ, quas curatores aquarum causa cognita, ne demolirentur, dominis permiserunt, quibus inscripta insculptaque essent ipsorum qui permisissent curatorum nomina. hac lege nihil [3] abrogatur, quominus ex his fontibus, rivis, specubus, fornicibus aquam haurire, sumere iis quibuscumque curatores aquarum permiserunt, præterquam rota, calice, machina, liceat; dum neque puteus, neque foramen novum fiat; ejus hac lege nihilum [4] rogatio. *Alia etiam lex ab eodem Frontino refertur in hæc verba*; Nequis aquam oletato dolo malo, ubi publice salit. Si quis oletarit, sestertiorum x milium multa esto. *Ant. Aug. pag.* 122.

3 *al.* rogato *in vet. m. s. Alii* nihilum rogatur.
4 *f.* rogatur.

PLEBISCITI SILIANI (*quod duo Silii, Publius & Marcus, Tribuni plebis, rogarunt*) *in Festi fragmentis ex Junio hæc referuntur verba*: Ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate populus oetier [qui] solet uti coæquetur [5] sedulum: utei quadrantal vini octoginta pondo siet: congius vini, decem P. siet: sex sextarii, congius siet vini: duodequinquaginta sextarii, quadrantal siet vini; sextarius aequus aequo cum [6] librario siet: [7] sexdequinque libræ in modo sient. Siquis magistratus adversus hæc d. m. pondera, modiosque, vasaque publica modica, minora, majorave faxit, jussitve re fieri, dolumve adduit quod ea fiant, eum quis volet magistratus [8] multaretur, dum minore [9] patri familias taxat, liceto: sive quis [10] in sacrum judicare voluerit, liceto. *Ant. Aug. p.* 137.

5 *al.* se dolom.
6 *al.* vinario.
7 *al.* sexdecimque.
8 multare.
9 parte.
10 im.

SANCITO. Si quis hujusce legis ergô adversus leges, rogationes, plebisve scita, senatusve consulta fecit, fecerit, sive quod eum ex lege, rogatione, plebisve scito, S. ve C. facere oportebit, non fecerit, hujus legis ergo, id ei ne fraudi esto, neve quit ob eam rem populo dare debeto, neve cui de ea re actio neve judicatio esto, neve quis de ea re apud se agi sinito. *Ant. Aug. p.* 125.

Cic. lib. 3. *ad Atticum omnia hæc in sanctione quadam abrogationis legis Clodiæ ita scripta refert*: Si quid in hac rogatione scriptum est quod per leges plebeisve scita promulgare, abrogare, derogare, obrogare sine fraude sua non liceat, non licuerit; quodve ei qui promulgavit, abrogavit, derogavit, obrogavit, ob eam rem poenae multaeve sit, E. H. L. N. R. (*id est, ejus hac lege nihilum rogatur*) *Ante Aug. p.* 27.

EXPLI-

EXPLICATIO VOCUM QUÆ IN PRISCIS LEGIBUS SCRIPTURA VEL USURPATIONE A RECENTIORIBUS DISCREPANT.

Aceras, acerras, turibula.
Acnom, agnum.
Acrom, agrum.
Addeictos, addictus.
Adduit, addiderit.
Adduito, addito.
Adecito, addicito.
Adicito, adjicito.
Adorat lece, agit lege.
AEdebos, ædibus.
AEstumata, æstimata.
AEvitas, ætas.
Af virod, ab viro.
Aliquips, aliquis.
Aliuta, Aliter.
Alterei, alteri.
Arboses, arbores.
Arcera, vehiculum arcuatum.
Arcuelit, arguerit.
Arvorsom, adversum.
Asa, ara.
Aseritor, asseritur.
Asiduo, assiduo, ei qui in censu pro facultatum suarum modulo asses dat.
Asvorsom, adversum.
Ausom, aurum.
Calim, clam.
Calvitor, decipit. In Gloss. legitur, Calpitur, ἐξαπατᾷ.
Casmen, carmen.
Cenas, genas.
Centileom, gentilium.
Cepet, ceperit.
Clase, classe: è Dorico κλᾶσις.
Coerato, curato.
Comitiatuu, comitiatu.
Compedebos, compedibus.
Conduit, condiderit.
Confesei, confessi.
Coniciunto, conjiciunto, agunto.
Conlegium, collegium.
Continoeis, continuis.
Contione, concione.
Conubia, connubia.
Crinebos, crinibus
Cuomque, cumque.
Damnas esto, damnatus esto, testatur.
Deicitor, dejicitor.
Deicundo, dicendo.
Deiveis, divis.
Demiseis, demissis.
Denontiandi, denunciandi.
Detolerit, detulerit.
Deuortiom, divortium.
Diditor, divulgator, prædicator.
Diffensos, diffusus.
Dingua, lingua.
Dis, diis.
Duelli, belli.
Duit, dederit.
Duplione, dupli datione.
Ead, ea.
Eidem jous, idem jus.
Eicito, ejicito.
Em, eum. En, in.
Encapito, incipito.
Encomitiato, in comitium ito.
Endo, seu En do, in cum ablat.
Endo jacito, injicito.
Endo manos jactio, manus injectio.
En do ponito, imponito.
Endoteratim, interim.
Endoterdeicito, interdicito.
Endotestato, intestato.
Escit, erit. Escunt, erunt.
Estod, esto.
Entera. intra.
Entos, intus.
Excodicentur, una cum codice (seu stirpe) suo evellantur.
Exfertor, effertur.
Exicito, ejicito.
Exsequiantor, exsequias peragunto.
Exsercetod, exerceto.
Fariator, fari velit, & fidem approbare.
Fasis, faris, seu farris.
Faxsit, fecerit.
Fedetrio, Feretrio.
Feminam, fœminam.
Fidios, filius.
Flacitiom, flagitium.
Fœnose, fœnore.
Folminis, fulmen. alii malunt Folmin Jovis.
Foratos, furatus.
Forctei, forti, valido, constanti in obedientia & fide.
Forom sepolcrei, vestibulum sepulcri.
Fortom, furtum.
Fousiosos, furiosus.
Frauded, fraude, mulcta.
Frucem, frugem.
Fuat, fuerit.
Ibei, ibi.
Icne, igne.
Ieis, iis.
Im, eum.
Impobes, impubes seu impuber.
In, eum.
In do testato, intestato.
Indu seu In du, in, cum accus.
Inprobos, improbus.
Inveito, invito.
Ipsos, ipse.
Jorgasint, jurgarint.
Jouhit, jussit.
Jousus, jussus.
Irrocanto, irroganto.
Kapital, capitalis, capitale.
Leberom, liberum.
Lece, lege. Lecito, legito.
Libarier, libari.
Leibertaded, libertate.
Leitem, litem.
Lesom, lessum; lugubrem ejulationem.
Leto datos, deletos, occisos.
Lictorebos, lictoribus.
Louci, luci, interdiu.
Luitod, luito.
Majose, majore.
Malont, malunt.
Maxsume, maxime.
Meilitiae, militiæ, in bello.
Minose, minore.
Miseit, miserit.
Moinicipium, municipium.
Molieri, mulieri.
Nancitor, nanciscitur, seu nactus fuerit.
Nei, ne: item, ni, nisi.
Nesvo, nervo.
Nisei, nisi.
Noctebos, noctibus.
Nundineis, nundinis.
Nontiom, nuncium.
Nox, noctu.
Noxsia, noxia.
Occasos, occasus, κατάδυσις.
Occentasit, occentarit.
Occisit, occiderit.
Oesocapio, usucapio.
Oesorpasit, usurparit.
Oetier, uti, χρῆσθαι.
Ofvagolatom, obvagulatum. quæsitum cum convitio.
Oitier, uti. Oitile, utile.
Ole, ille.
Oletato, olidam facito.
Ollos, seu Olos, illos.
Oloe, illi.
Opsepito, obsepito.
Opturato, obturato.
Oranto, agunto.
Osa, ossa.
Osocapitor, usucapitor.
Pacio, pactio, transactio.
Pacit, pagit, pepigerit, transegerit. Pacont, pangunt, seu pepigerint.
Parentalebos, parentalibus.
Paret, pararit.
Paricida, qui vel patrem, vel sibi parem occidit.
Patrebos, patribus, patriciis.
Pavesit, paverit.
Paupesiem faxsit, pauperiem fecerit.
Pelex, pellex.
Piacolom, piaculum.
Pigneris, pignoris.
Plebed, plebe. Plebei, plebis.
Plusebos, pluribus. Pluseis, plures
Pluus, plus.
Pobes, pubes, puber.
Poluceto, polluceto, libamina seu ἀπαρχὰς offerto.
Popilei, pupilli.
Poplei, populi.
Poplicom, publicum.
Poplos, populus.
Porporea, purpurea.
Portom, domum.
Postidea, postea.
Praesetebos, præsentibus. Praeseted, præsente, præsentibus.
Prodicos, prodigus.
Prohibesit, prohibuerit.
Proxsumos, proximus.
Quadruplione, quadrupli dtione.
Queicuomq; seu Queiquomque, quicumque.
Quips, quis.
Quit, quid, aliquid.
Quoi, cui. Quojus, cujus.
Quom, cum, quando.
Quotiensc uomque, quotiescumque.
Reciperatorom, receptorum.
Ricinieis, riciniis, vestimento quadrato.
Rocom, rogum.
Rupsit, ruperit.
Sanatei, ad sanitatem (vel corporis scilicet vel animi, id est ad obedientiam & fidem) reverso.
Secetem, segetem.
Secuesint, secuerint.
Secuus, secus.
Se dolo m. sine dolo malo.
Sei, si.
Seierit, sierit, siverit.
Sepolcreis, sepulcris.
Sestertios, sestertius, duo & semis.
Sibei, sibi.
Sient, sint.
Sincolas, singulas.
Singolei, singuli.
Sobicito, subjicito, substituto.
Sofracia, suffragia.
Sopera, supra.
Soperstetebos, superstitibus.
Soprema, suprema, ultima.
Soueis, suis.
Statoleberom, statu liberum.
Stlis, lis.
Strincendam, stringendam.
Subicere, subjicere.
Suovetaurilia, sacrificium sue, ove, tauroq; fieri solitum.
Tagit, tangit, tetigerit.
Terminatei, termini.
Tibicinebos, tibicinibus.
Ticnom, tignum.
Tolito, tollito.
Totela, tutela.
Toutor, tutor.
Transduit, tradiderit.
Trevirei, treviri, tres viri.
Tribos, tribus.
Tuod, tuo.
Turbassitur, turbatum fuerit.
Vbi, ubei.
Vicinei, vicini.
Venom darier, venumdari, venditi.
Verberit, verberarit.
Vindicit, vindicarit.
Vinia, vinea.
Virtutis, virtus.
Viveit, vivet, vixerit.
Vnei, uni.
Vnciasio, unciario.
Vocasit, vocarit.
Vtei, uti, sicuti.

ADDEN-

ADDENDA.

PAG. 48 v. 44. in duobus Codicibus Bibliothecæ Regiæ Parisiis μίαν μὴ ἀ Ελλήνες Ζοῦς γαμεῖ. v. 46. pro πάλαι habent πάλλαι. v. 47. pro Δείμας h. Δίμας. P. 49. v. 4. in *Cod. Reg.* 1. συμφωνοῦσης pro συμφερουσῆς. *ibid.* in utroque *Codd.* ἔχ ἑαυτὸ τὸ βέλτιον ἔχειν πάντας. v. 18. in *Cod. Reg.* 2. desunt ἐν τῷ πόρῳ. v. 20. ab utroque *Codd.* abest Δάρδανον. v. 20. in utroque *Cod.* βλάπτοις τοιούτῳ. Δήμητρος οὐκὶ ἐσεγκόμην. οὐ Ν οὐκ τὴν Δάρδανον ποιεόμενος τῶν ἐπιδόσιν. P. 49. v. 30. in utroque *Cod.* τὰ ἀρχαῖον ἢ γὰ ἰλίσσετο. v. 33. in utroque *Cod.* corrupte δίμας ἰξίονται ἴσον. v. 35. in utroque, *Cod.* Ν pro Δι. P. 54. v. 17. in *Cod. Reg.* 2. Λριῶν pro Λραῶν. v. 21. in eod. *Cod.* ἐπεὶ Ν. v. 25. in eod. *Cod.* ἰδίως αὐτῷ. v. 30. in eod. *Cod.* ἀγωδὸν pro ἀγαγόδαι. v. 35. in eod. *Cod.* χθόνα μίμνη pro χῶρον ἦ. v. 36. in eod. *Cod.* ἀλόχῳ σίδηρ. v. 41. in eod. *Cod.* τὰν ἐγκλίνων. P. 55. v. 2. in eod. *Cod.* κερτομίῃ ἀ ἄκρας. v. 7. in eod. *Cod.* Λριῆνες. v. 12. in eod. *Cod.* ἐν φατιῷ πεδίνας.

EMENDANDA.

Pag. 9. in Versione pro *Aizeo* & *Aizei* lege *Aizéo* & *Aizéi*. P. 230. v. 18. pro βαρύτονα lege βαρύτατα. P. 279. v. 37. pro δὲ lege δεῖ. P. 328. in Chronologia, sectioni II. appositæ, pro *Olymp.* 72 &c. lege *Olymp.* 71 &c. & sic deinceps usque ad p. 353. sect. 34. P. 353. in Chronolog. sect. xxxiv. pro *Olymp.* $\frac{11}{12}$. lege $\frac{11}{12}$. usque ad p. 361. P. 590. v. 5. pro οὐϊσσανὶς in *Vulgatis* οὐϊσσανὶς. P. 643. in *Var. Lect.* v. 9. pro 18. lege 28.

FINIS.